טור

אורח חיים

חלק שני

עם כל הפירושים וההגהות המבוארים בשער השני

##ווארשא

שנת תרכ"א לפ"ק

בדפוס ר' שמואל בר' חיים ארגעלבראנד נ"י

ТУРЪ ОРАХЪ ХАИМЪ,

то есть

Отдѣлъ: путь къ жизни.

ВАРШАВА

Въ Типографіи С. Оргельбранда.

1861

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ,

съ тѣмъ, чтобы по напечатаніи представлено было въ Цензурный Комитетъ узаконенное число экземпляровъ.

Вильно 29 Марта 1860 года.

Цензоръ Статскій Совѣтникъ и Кавалеръ А. Мухинъ.

טור

אורח חיים

הוא הטור הראשון מארבעה הטורים

חברו הגאון מורינו ורבינו **יעקב** בן רבינו **אשר** זללה"ה הנקרא **בעל הטורים**

עם פירוש וחידושי הגאון עין העדה החכם השלם ריש מתיבתא בעיר צפת תוכב"א מוהר"ר **יוסף קאר"ו** זללה"ה, ואופן סדר ביאורו וחידושיו על מה ארניהם הטבעו הכל רשום בהקדמתו וממנה ישמע חכם ויוסיף לקח ונקרא שמו בישראל

בית יוסף

ובמהדורא בתרא קם הגאון הנ"ל בכבודו ובעצמו להחזיק בדק ביתו ועשה הגהות נכונות וקרא שמם **בדק הבית** ונמצאים כל אחד על מקומם הראוי כפי רצונו ובקשתו של הגאון בהקדמתו:

ועם פירוש וחידושי הגאון עין העדה ריש מתיבתא החכם השלם כמוהר"ר **יואל סירקש** זללה"ה אשר בזרוע עיונו ירד לעומק דברי רבינו יעקב בעל הטורים ודברי הפוסקים שהביא בחיבורו וכדברי הגאון מהרר"י קאר"ו זללה"ה, ונקרא שמו בישראל

בית חדש

ועם ספר **דרכי משה** מהגאון המפורסם רבן של כל בני הגולה מוהר"ר **משה איסרלש** זללה"ה

ועם פירוש וחידושי הגאון בעל ספר **מאירת עינים** ה"ה הרב הגדול גאון ישראל והדרו מרנא ורבנא **יושע ולק כ"ץ** זללה"ה ונקרא שמו בישראל

דרישה ופרישה

ועם **חדושי הגאון מהרל"ח** אשר איון וחיקר הגאון המפורסם מוהר"ר **ליב חנליש** בספרו **ויגש יהודה**:

וגם נתוספו הגהות בטור וב"י וד"מ שהגיה הרב הגאון המפורסם מוהר"ר יוסף דק"ק בראניוועק

ועוד נוספות מהגאונים המפורסמים נ"ע

מהגאון בעל המחבר ספר **תפארת שמואל** על או"ח ויו"ד וח"מ, ומהגאון בעל **תוספות יום טוב** על אה"ע.

חלק שני

ווארשא

בדפוס ר' **שמואל** בר' **חיים ארגעלבראנד** נ"י

בשנת **תרכ"א** לפ"ק

חידושים על טור אורח חיים מהגאון רבי שמואל קאיידנוור זצ"ל

בעל המחבר ספר תפארת שמואל על הרא"ש זצ"ל

סי' רסה טור לא יתפלל כלל דקיימא לן וכו' [illegible]

[illegible]

שמינס ניכוד ואשתמיטתי' להרב ז"ל דבפרק משילין דף לו אמרו להדיא דדבורים נקראים אין במינס ניכוד ואפ"ה אסור במתכוין ועושה כמלודה ע"ש וק"ל · ב"י סי' שיח וכדאמר התם עולא ועיין בשלטי גבורים דף קסג ע"ב בדיני' אלו וכתב שם דלדעת ר"א מזרחי ג"כ אין אפיה וצלי' אחר בישול כי אם בישול אחר אפייה וצלייה וע"ש · שם ב"י שמעפ"י שנדחו דבריו ועיין בזה פלפול ארוך במאור ובמלחמות ה' · ב"י סי' שכג כיון דלהרי"ף והרמב"ם משמע דשרי וצ"ע דבש"ג מה"ש כתב להדיא הרמב"ם בדין ה' טעמים משום דנראה כמתקן וצ"ע דדברי הרמב"ם סותרים זא"ז ואח"ז מצאתי להתו' פ"ב דביצה שנתעורר על זה ע"ש · ב"י סי' של וצ"ל דמיירי ואפ"ה קי"ל כרב שהתיר דשרי וזה דלא כמ"ש הטור וצ"ע גם דברי רש"י סותרים זא"ז והארכתי בכתבי ודו"ק · סי' שנה ב"י ובא"ז פסק כרבה הוא הג"ה באשר"י ושרי ליה מאריה להב"י שנוסחא מוטעת הטעתו · סי' שם ב"י איתא לשמעינן ומיהו רש"י ז"ל בדף י"ז ע"א ד"ה לאפנויי מכלים כתב להדיא ואע"ג דאיכן ג' אם אין צריכין אלא לבית סאתים והקיפו ד' סאות כמי בעלי מחיצות עכ"ל · שם ב"י שיטלים וכקטה וכ"כ הרשב"א בס' ע"ה דראוי לחוש לדבריו ואפשר דבעירוב קי"ל כדברי המיקל ולא במחיצות וכמ"ש בדף פז ע"ב גבי ר' יודא ע"ש כ"ל · סי' שסג ב"י ודוגמא זה בלחי וצ"ע א"כ אכתי קשה היאך מתורץ קושיות התו' לכן הציורים שציירתי הן ברורים וכן מצאתי להדיא בס"ת מהר"י בן חביב ע"ש והוא ברור גם הב"ח האריך בזה · שם סי' שסד ב"י ג"כ בתשובה וכן נראה ולא דק דהא כתב המרדכי בשם ר"ש דהלכתא כרב באיסורי דאי בעי למיעבד צורת הפתח מכאן ומכאן בשני ראשים סגי בעקמומית אפי' לרב בלחי עכ"ל וזה ע"כ כפרש"י דלר"י לא סגי' בכ"ה מצד א' ובצד השני לחי וכ"כ הרא"ש להדיא אלא ע"כ דהמרדכי אתי לאשמעינן במבוי עקום שברא"ש י' ובאמצע יותר מי' בעקמומית לרב או לדידן דמהני צורת הפתח ביותר מי' מב' ראשים אפילו אם גם בעקמימותו ג"כ רחב יותר מי' סגי בעקמימות אפילו לחי כמו כ"ה לרב דמהני בעקום יותר מי' וכך מוכח ומבואר בתו' ד"ה איליימא וכו' ודו"ק היטיב ועיין מרדכי ותרא"ה שלא דק היטיב · טור סי' שסה והראב"ד התיר תחת הקורה כנ"ל . ובעל שלטי גבורים נוסחא זו מוטעית הטעיתו ע"ש · ב"י סי' שע כמ"ש המרדכי שנראה לרבי הלל ספר מוטעה נזדמן להרב"י וכנ"ל במרדכי לב"ש במחילות שאינן וכו' ולב"ה נראה במחילות גרועות וכו' והן דברי התוס' דף עב ע"ב ד"ה אבל אם וכו' ודו"ק · ב"י סי' שצה לא נקטו כוותיה · והרז"ה כתב לאדרבא מדברי הרי"ף נראה שפסק כרבה בריה דרב הונא · שם ולפירוש שני כתבו וכו' דברי תימה הן דדברי התוס' לא קאי אלא לרב הונא דס"ל דלא יהא אלא אלפים אמה דבעי מובלע משני צדדים אבל למאי דקי"ל כרבה בר רב הונא וכאביי ורבא לכל התי' שבתו' לרא"ש כשאינו אלא אלפים בין קשת ליתר הוי מובלע מצד א' שרי אפילו כשיש יותר מד' אלפים בין קשת לקשת דאי בעי מייתי דרך בתים והז וודאי משמיכן ונותנים האויר שבנתים · וכ"מ לרבה בר רב הונא היכא דהוא יותר מד' אלפים בין קשת לקשת ובין קשת ליתר יותר מב' אלפים דאמרינן לגבי בני קשת כמאן דמלי ונותנים להם אויר שבנתים אף דלבני היתר אין נותנים לתי' הא' ולתי' השני אין נותנים אף לבני הקשת ע"ש איברא דגם בזה יש להסתפק לתי' הא' דילמא כולי האי לא אמרינן מלי כי אם באלפים רחוק דווקא · וביותר לא שרינן מטעם מלי אלא מטעם דאתי דרך בתים ולכך מפרשי התו' סוגיא זו לכאורה אליבא דרב הונא וכך מצאתי למהרש"ל בס' חכמת שלמה אכן בדברי הרב מהרש"א ז"ל בחידושי הלכות שלו מצאתי כמ"ש וכן נראה מדברי רי"ן שכתב שיש נ"מ לדינא בין ב' התירוצים הגם שיש לדחות שיש נ"מ אחרת ביניהם ודו"ק וצ"ע ומ"מ דברי הב"י צ"ע ויישוב אמוד · בב"י סי' זה לעיל מחלוקת זה דרב הונא ונספרים דידן גרסי' רבה בריה דרב הונא ולא רב הונא וכן הוא בהרא"ש והוא עיקר ודלא כב"י · ב"י סי' תכב שזה הפך פשט דברי הגמרא גם התו' ס"פ הנ"ל דמו דברים האלו ע"ש ומהתימא על ב"י שלא הזכירם · ב"י סי' תלא וכן היא דעת בעל תרומת הדשן בסי' א' אמנם בת"ה סי' קכ"א הכריע בשבת עיבור אוכלים עד שני שעות קודם חצות וצ"ע . ב"י סי' תמב ע"י תערובות בלאו וה"ה וכו' ובגמרא שלפנינו איתא וכ"ש ודלא כמ"ש ב"י לקמן · שם ב"י לפרש כן משום דקפי' ולא ראה דברי התו' בד"ה ואלו נוקשה בעיניה וכו' ע"ש ודו"ק · שם ב"י לטעמא דדילמא אתיא לא דק ועיין תו' פ"ק דף א' ד"ה אור וכו' ור"ל להטעם דהמחיר תורה עליו · שם ב"י הרב המגי"ד דהרמב"ם פסק ועיין במגיד משנה ומה שיש לדקדק עליו מהגמרא ותירוצים עיין בס"ת מהר"ם מטראני סי' רמ"ז חלק א' ע"ש והוא נכון · טור סי' זה ולפ"ז מותר לערבו ביין בדברי הרא"ש ר"פ כל שעה . בהגהות דאלמור"י משמע דלא כהטור ואסור לערב בידים כדי להשהותו ודברי הטור בזה צ"ע . וכמש"ל באלמור"י גם דברי ב"ח בזה אינן מובנים לי · ועיי' ברי"ן כתיב ה' שכתב להדיא ובהגהות דאלמור"י דאסור במזיד אפי' בדאיכא ס' צריך לבערו קודם הפסח ע"ש ודו"ק · ב"י סי' זה הרא"ש שסתם ולא חילק · ונ"ל דאין חילוק בין הרא"ש ומ"מ ור"ן וכולן שוים בדבר ודלא כמ"ש בס' מגדל עוז · ב"י סי' זה הכי אסור עד כאן · אפי' בהנאה דשמא יאכל · ויש קצת תימא על הטור למה כתב אסור לאוכלו וכו' דהא אפילו בהנאה אסור להרא"ש ודו"ק ועיין מ"ש לעיל עוד בזה · ב"י סי' תמג עד הלילה דבאכילתו · אבל מ"מ אסור משום מ"ע דאך חלק דתשביתו ומשום לא תאכל על חמץ כו' אלא דמצד איסור לאו דאכילה לא עבר במה שמשביתו וכ"כ בס' המאור להדיא דאסור למיכל ולא תקוניי ע"ש פ"ק וא"כ לא דק הב"י ז"ל כמ"ש והגם כו' על סמך בעל המאור כו' כי גם הוא ז"ל לא התירו באכילה והנאה ע"ש ודו"ק. ב"י סי' תמז מטעם דסתם כלי א"י · וה"ה כלי ישראל וכמ"ש בי"ד סי' קכ"ב · ב"י סי' זה ודבריו תמוהים בעיני למה אסור · לא ידעתי מה תמה הרב עליו דברור דרב האי איירי כששהא היין בעריב' יום שלם דנאסר מכח הכלי של חמץ וכמש"ל בסי' תכ"א ובי"ד סי' קל"ז והוא פשוט · ב"י סי' זה ויש קילור בדברי רבינו · נ"ל דשפת יתר הוא וכל יתר כנטול דמי דכבר כתב ישובו בזה הוא וצריך למוחקו נ"ל · ב"י סי' תנה מיירי כלומר דאל"כ ונ"ל דליתא אלא דטעם הראב"ד הוא דאם נתן בעיסה תבלין קודם אפי' אסור משום חמץ וכ"כ הראב"ד להדיא בהשגות פי"ב מה' מעשה קרבנות דין י"ו ע"ש . ונראה דהשגה זו שייכא לאידך פרק ואין כאן מקומו ודו"ק ועיין בכלבו מ"ש בשם הר"א · ב"י שם אעפי"כ לא משהו ולשו · ר"ל שלא השהו מללוש ממים השאובים מזמן רב כזה וגם אף ע"פ שעברה התקופה ג"כ כתב הר"י דאין להקפיד וכו' כן הבין הב"י וכך היא הגי' הנכונה במרדכי השאובים בליל ה' ודו"ק · ודלא כב"ח · ב"י סי' תסז נמצא בתוך הפסח דאיסורו וכו' · ולא נהירא דהא אדברי רמב"ן והאבי"ה קאי הטור ובהדיא מבואר כדבריהם שהביא המרדכי משמע דאיירי אף תוך הפסח וצ"ע ודו"ק דבאמת המעיי' בדברי הרא"ש יראה דל"ק מידי והארכתי בכתבי מזה ושריה ליה מאריה להב"י ועיין בס' לבוש . מ"ש הגאון מהר"ר מרדכי יפה · סי' תצה ב"י ואיני יודע טעמו של דבר · וע"ל סי' ש"ה מ"ש בשם שבולי לקט ומצאתי להרא"ש שכתב בפ' משילין אין רוכבין ע"ג בהמה שמא יחתוך זמורה ירושלמי משום שהוא מצווה על שביתת בהמתו עכ"ל · וא"כ לדברי המתירים צ"ע · שוב מצאתי שגם רש"ל הקשה כן פ' משילין סי' ז' ע"ש וע"ל סי' ש"ס הביא ב"י הסי' דירושלמי ופירושו ע"ש · סי' תצז ב"י ע"כ ותמהני דהא · ובכ"מ פ"ו

מ"ה ת"ת דין י"ו יש בכאן דברי שגגה וכמ"ש בגי' הכ"מ ע"ש · ועיין בס"ת ר"א בר ששון סי' קכג ע"ש · סי' תצז ב"י שהם מדין אבל . ולפ"ז קשה מאי פריך בגמרא דף יא ע"ב הי' כן מותרים אלימא במפריקים ליחוש כו' טפי ה"ל להקשות דאי במפריקים הרי לצודן משום איסור צידה אפילו בלא נתחלפו וצ"ע כעת ודו"ק · ב"י סי' זה לא בגמ' וצ"ל שכן מוכח פ' כל כתבי גבי פלוגתא דר"י ורבנן בי"ד שחל להיות בשבת אי מפשיטין עד החזה ויתו לא ע"ש ודו"ק . ויש לדחות דשאני בי"ט שהתירו סופו משום תחילתו כנ"ל · סי' תצט טור אסור למלוג גדי ס"א אסור למלוג גדי כדי לאכול עורו מפני דיש בו טורח יותר מבהפשט וגי' זו עיקר וכ"כ רש"ל וב"ח ע"ש: ב"י סי' תק הכי משתמי ועוד . ר"ל ושמע דמש"ה לא הוי בורר והיאך קאמר בהג"ה דמש"ה ניקור לא הוי בורר משום דמ"א בע"א אדרבה משום זה איקרי בורר טפי וק"ל: סי' תק"א ב"י ברייתא מגבב מן ונ"ל ס"ל דת"ק דברייתא הוא ר"א דמתני' ולכך התיר לגבב אבן חכמים פליגי עלין במתני' בכל הקלר ומכ"ש דאסרי לצורי' ולצורי' שגם לת"ק דידהו אסור ודלא כהר"ן שוב ראיתי מהרש"ל פירש כן סי' י"ח פ"ד ע"ש וק"ל: סי' תקי ב"י מתנות לעיסה דמתנות . ולא [...] דהא הרא"ש פסק כר' יוסי אפילו גבי תרומה שמוליכין כאושפיזכנא וכו' וע"כ הורמ' [...] דאין מגביהי' תרומות בי"ט א"כ כ"ש חלה דזכאי בהרמת' ודו"ק וצ"ע שוב ראיתי שגם ביש של שלמה הקשה כן · סי' תקט ב"י כר' יהודה כנ"ל · ועיין ביש של שלמה פ' כ"א תי' מספיק בזה דלא ס"ל בהא כרב חסדא דר"מ לטעמיה אזיל וס"ל דקי"ל כר"י [...] אפי' לחדד במשחזת של אבן ולא קי"ל הכי וע"ש שהאריך · סי' תקיד ב"י אלמא [...] דהכי . ומ"מ ה"ל להב"י ליתן טעם למה פסק כמותו כיון דמוקמינן כיחידאה ועיין פ"ד סי' י' ודבריו נכונים ולדוקים וק"ל · סי' תקטו ב"י שהאורחים דין ישראל · ורש"ל [...] של שלמה תמה עליו בזה דכוונת מהרא"י להתיר לאחרים שלא הובאו בשבילם כשים [...] אורחים וכן הם משמעות דברי מור"ס בהג"ה ש"ע ע"ש וק"ל · סי' תקיח ב"י ונראה [...] שאפי' · ורש"ל פי' דברי רי"ן כדעת הטור ובשאר שפוד מיירי ולכן כתב דאיכו שרי אלא [...] גופו ר"ל לצלותו בו שנית אבל לשאר דבר אסור בין לצורך גופו בין לצורך מקומו דלא [...] תורת כלי אבל שפוד המיוחד לכך שרי בין לצורך גופו לשאר דבר או לצורך מקומו וכנו[...] ע"ש פ"ג סי' כ"ד · סי' זה בהיתה חולה קצת · לא ידעתי לפרשו דגם הרא"ש איירי [...] מא' ונטרפה כששחטוה בי"ט ואסור לר"י ויש חילוק בין נטרפה למתה וכמ"ש ס"ס תצ"ו [...] ושמא דמ"ש א"כ ואם יש חילוק וכו' כוונתו למ"ש וק"ל · סי' זה ב"י לחלק איכו [...] ורש"ל חילק דקודם שסיכל' אפשר לומר דכוונתו לעשות הכותל עב ואסור אף שלא נארגו כמ"ש ב"י בשם הגא"ש בסמוך ודו"ק ע"ש סי' ג' · ב"י סוף סי' תקכב כלומר ואפי' ר"ש ליה מוקצה כי האי זה הכל צריך למחוק · אין זה מל' הר"ן אלא מלשון ב"י הוא ושרי ליה [...] דכוונת הר"ן הוא להקשות על הרי"ף שלא הוצרך להביא טעם זה כיון דפסק במוקצה [...] דאסור ובגמרא לא מצרכינן טעם זה אליב' דר"ש דמודה ג"כ בזה דאסור ודלא כר' אלעזר ובהדיא אמרינן בגמ' דר"ש לא ס"ל הא דלא ניתנו עצים אלא להסקה ולפום מורפ' לא [...] ונ"ל שט"ס הוא בב"י ודו"ק · ב"י סי' תקכז אבל הר"ן כתב דלית' · ורש"ל הקשה [...] וע"ש פ"ב סי' י' ודבריו נכונים ועב"ח · ב"י סי' תקנא בשבת מותר לספר ולכבס · צריך למחוק · כך היה נ"ל להגיה ור"ל דשרי לתת לא"י לכבס מפני כבוד שבת דעלה קאי [...] שמור"י כו' רש"י אסר לתת לכובס בשבוע שחל כו' אבל היכא דחל כו' אלא שקשה להגי[ה] הספרים ודברי ב"ח בזה ג"כ דחוקים וכמ"ש בגי' ספרו ודו"ק · ב"י סי' תקנט פעם אירע מילה בי' בטבת כנ"ל · הכי איתא במרדכי ע"ש ועיקר ותוספה צ"ע דשמא מו[...] לסתן לשתות די"ט שלו הוא וכדלקמן ואפי' לב"י דקיל מע"ב ודו"ק נ"ל · שוב מצאתי [...] הב"י בתו' סוף פ' הנ"ל ונ"ל דהמוסף היה מנהג גדולה כמו שנוהגי' באשכנז בכמה קה[לות] וק"ל · סי' תקפב בטור לחיים ולא לחיים בפתח · לשון מהר"א מפרמ"ג ותימא כי הפסוק הוא כל הכתוב לחיים בירושלים עכ"ל · ורש"ל כתב דלק"מ כי מהר"ם לטעמיה [...] דכל היכא דאיכא למטעי לא סמכי' אקרא וכמ"ש גבי ברכת המזון בענין ברכ' נודה [...] ע"ל סי' קפ"ז עכ"ל · ב"י סי' תקפה וכתב הגאון מהורר אלי' מזרחי . מצאתי כלשון [...] בביאוריו להסמ"ג ובתשובותיו האריך בזה עם ר"מ אלשקר ע"ש אמנם מ"ש אבל היכא [...] אפי' לא שמע יצא לא נמצא כדבריו דבגמ' מוכח להדי' דלא יצא וכ"כ בביאורי הסמ"ג ודו"ק · ב"י סי' תקפו דר"י נמי לעיכוב' · וא"כ ר' לוי נמי לעיכוב' יליף יובל מר"ה דבר"ה לר' יודא מעכב א"כ ג"ש דיובל ג"כ לעיכוב' ודו"ק · שם ב"י תוקעים בו לכתחילה ב"ה ומ"מ יש לגמגם ממ"ש הרב אלי' מזרחי ז"ל שקבלה היתה בידם מהם בפשוט ומהם בכפוף אלא דת"ק דר"י סבר דר"ה הוא בפשוט וכו' וקשה דא"כ הוי של יובל בכפוף היפך המכוון בו וכמ"ש הוא ז"ל שהפשוטות סימן לשילוח עבדים לא כפוף שהם סי' שהיו כפופים עכ"ל ותימא מה הקשה על הרא"ס דהא הר"ס כתב וקבלה כו' מהם בפשוט ומהם בכפוף וכו' ולת"ק דר"י ר"ה וי"כ שוים הם כדקתני בסיפא שוה היובל לר"ה וכו' והקבלה דכפוף היתה אתענית דכל מה דכייף טפי מעלי כדאיתא בגמ' ולר"י בר"ה בכפוף וביובל בפשוט ולכ"ע יובל בפשוט וצ"ע על הב"י בזה כנ"ל ודו"ק · ב"י סי' זה דבאינו מעכב מיירי הל"ל אם · נ"ל דצ"ל לא הכ"ל דו"ק ור"ל לסרי"ף · שם ב"י ותימא מ"ש מאיפכו · לשיטת הגאוני' ולהרמב"ם דאם אינו מעכב אחר סתימ' פסול כשסתמו שלא במינו ודווקא במינו הוא כשר ל"ק כלל קושיא זו דהשינוי בא מחמת מינו דלא דמי לזהב וכמ"ש הרא"ש לשיטתו לחלק בין במינו ושלא במינו אמנם לשיטת הרא"ש דאף שלא במינו כשר בנשתייר ברובו אם אינו מעכב אחר הסתימה קשה מ"ש ליפוי זהב לסתימו שלא במינו ובזה אנו צריכים לתי' של רמ"מ ודו"ק נ"ל · ב"י סי' תקפח דלא יצא אלא משום דקי"ל · ואני אומר דליתא דאף אי הוי ס"ל דשמע סוף בלא תחלה יצא אפ"ה בשמע קודם עלות השחר ומקצת אחר שעלה ע"ה הוי ס"ל דלא יצא וכדמשני ליה רבה לאביי בגמ' הכי השתא כו' וא"כ יפה כיון הטור ודו"ק · ב"י סי' תקפט בטור · אנדרוגינוס מוציא את מינו · לשון רש"ל ברייתא שם והיינו דס"ל דאנדרוגינוס לא הכריעו בו חכמים · ודווקא להרי"ף ורמב"ם דס"ל דהלכתא ספק הוא מש"ה אינו מוציא שאינו מינו וכן לענין מגילה אבל ר"י דפסק דזכר גמור הוא בי"ד סי' מ"ד מוציא אפי' שאינו מינו · והרא"ש שהביא הברייתא במס' ר"ה משום דאזיל לחומרא עיין בי"ד סי' שט"ו עכ"ל · ב"י סוף סי' תר"ו מנהג שנהגו לרחוץ בעי"ה · וע"ל סי' תקמ"ח ומיירי התשב"ץ סמוך למשיכה אחר מנחה וא"כ אין כאן קושיא וק"ל · ב"י סי' תריא דדילמא ההוא ברייתא בעירובי תחומין · ונ"ל דל"ק מידי דאי אתחומין קאי מאי הקשו ב"ה לב"ש דהיאך מערבין בתחומין בי"כ דבעי סעודה הראויה כו' דילמא הא דמערבין בי"כ היינו ברגל דאמר שביתתי במקומי אלא ע"כ אאכילות קאי ובעינן פת ודו"ק · וכבר שנו הרבה מחברים כזה · ב"י סי' תריב פחות מרביעית כמה הוי · ונראה דעכ"פ הוא פחות מכבילה דהא לעיל מיניה אמרינן דר"מ ור"י ס"ל דושבעת קאי אשתיה ושיעורו בכבילה ור"י ס"ל אפילו באכילה שיעורו כדי שביעה בכבילה לזימון וא"כ השתא שבועי משבעת בכבילה יתובי דעתא מיבעיא ומהכא הוכיח שם דכותבת הגסה הוא פחות מכבילה ודו"ק ומיהו לב"ש דברייתא דס"ל שיעור שתיה הוא ברביעית שהוא ביצה ומחצה ולהמקשן דב"ה ס"ל אלא לוגמיו שריא יותר מרביעית בי"כ וכמ"ש התוס' לשם קשה דא"כ היאך קאמר לעיל שם דשביעה דשתיה הוה כבילה השתא שבועי כו' וצ"ע . ובסי' רע"א משמע דמלא לוגמיו היה רוב רביעית והוא פחות מכבילה ויותר מג' מלקים בילה ע"ש ודו"ק וצ"ע · ב"י סי' תריג דהיינו דוקא באמת · והרי"ף והרא"ש השמיטו דין זה נ"ל דס"ל דלא קאי אביי בגמ' אלא על היולא מקדשי קדשים · הלכך אסור לעבור אף באניות ע"ש מש"כ בנחלים וימים שלנו שרי לעבור בספיקות ולשוט ולילך בה' עד הלוקר כך נ"ל הדברים לאמורה ודו"ק וחזי מאי עמא דבר · ב"י סי' תרמה מי הכריעו לרא"ש לפרש כן · באמת דרא"ש אנקטם הדם קאי וכדעת הרבה גאונים סי' תר"א בסמוך לקמן וכן מוכח במרדכי שהביא זה אפסיקא דהדס ודלא כהבנת ב"י ומהכהגים ומור"ס בהג"ה דבלולב ודאי קי"ל כסתם מתני' דפסול ודו"ק · שוב ראיתי בספר ירא"י והביאו בשבלי הלקט סוף סי' קי"ג להדיא כמ"ש דלכתב כן אהדס ע"ש · ב"י סי' תרמו אלא בד אחד יכריו · ודבריו ז"ל הם דחוקים בעצמם וגם אשתמיטתי' הא דכתב הרא"ש ס"ו פ"ב דכ"מ ע"ש ואין ספק דתפסה עליו משנתו ודו"ק. סוף סי' זה כשר מיום א' ואילך · ובגמ' מבואר דפסולו משום מנומר או לאו מינה דהדס הוא פסול כלו' כמ"ש לקמן סי' תרמ"ט וצ"ע · ב"י סי' תרנח כדאמרינן גבי אכלטלי' ור"ל ואף רבנן דס"ל דצריך ליתן לו דוקא באכלטלי' שייכו בגט אשה דלצפורה קמיכוין הא במקום דלא שייך זה כ"ע מודו וכ"כ הרא"ש להדיא בסוף דבריו ע"ש ומהתימה על הרב ר' שמואל די מודינא סי' ד"א שהקשה לו לדברי הרב בעל העיטור ולמק ישובו ואין ספק שלא היה לפניו כי אם ספר ב"י ולא עיין בדברי הרא"ש כלל וק"ל · ב"י סי' תרסה שלו ולא בא בי"ט · ומזה הטעם נהגו אם חל שמחת תורה בא' בשבת שלא לאכול לדכון בשמיני היה אסור עכ"ל הטוש' וכנ"ל בב"י:

סליק

רמב (א) **גרסינן** בפרק כל כתבי אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי כל המענג את השבת (א) נותנין לו נחלה בלא מצרים (ב) ר"נ בר יצחק אמר אף ניצול משיעבוד מלכיות א"ר יהודה אמר רב כל המענג שבת (ג) נותנין לו משאלות לבו וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המשמר שבת כהלכתו (ד) אפילו עובד ע"ג כאנוש מוחלין לו אמר רב יהודה א"ר [א] אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה כהלכתה (ה) לא שלטה בהם וכו' ארשב"י אלמלי משמרים ישראל (ו) שתי שבתות מיד נגאלין · גרסינן בפסחים בפרק אלו דברים (סח:) אמר רבה הכל מודים בשבת דבעינן לכם דכתיב וקראת לשבת עונג פי' משום דבחד קרא כתיב עצרת תהיה לכם ובקרא אחרינא כתיב עצרת לה' אלהיך (ז) ופליגי בה רבי אליעזר ורבי יהושע רבי אליעזר סבר או כולו לכם פי' לאכול ולשתות ולשמוח בו או כולו לה' פי' ללמוד ולשנות רבי יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם וקאמר [ב] דבשבת כ"ע מודו דבעינן נמי לכם והא דאמר ר"ע (שבת קיח:) עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות היינו בדלא אפשר ליה אבל אפשר ליה צריך לכבדו כפי יכולתו דגרסינן בפרק כל כתבי (קיט.) עשירים שבכל הארצות במה הם זוכים במה שמכבדין את השבת : וגרסינן נמי בההיא פירקא

במה

בית יוסף

רמב גרסינן בפ"ק דשבת (קיח.) א"ר יוחנן משום ריב"ל כל המענג את השבת וכו' ט"ס יש כאן דהני מימרי ליתנהו בפ"ק דשבת
א בפ' כל כתבי וכל הני מימרי יליף להו בגמ' מקראי וכ' מהרי"א ז"ל דנותנין לו
ה בלא מצרים הוא מדה כנגד מדה שכשם שהוא מפזר מעות בלא שיעור
ך שבת כן יתנו לו נחלה בלא שיעור
מה שאמרו ניצול משיעבוד מלכיות
שמקבל עליו עול שבת מעבירין
נו עול מלכיות וכן נותנים לו משאלות
כדי שיוכל למלאת חפצו מכל עונג
שירצה :

ומ"ש אפילו עו"ג מוחלין לו מפני
שהשבת שקולה כנגד כל המצות
א מורה השגחה וחידוש העולם ותורה
השמים וכיון שהוא שומר שבת ודאי
"ג שעובד אינו מפני שמאמין בה לכן
לו תוחלת מחילה ע"י תשובה משא"כ
"ג לפי שעול' בדעתו שיש בה ממש
שהוא רחוק לשוב בתשובה כנ"ל :

והא דא"ר יהודה אלמלי שמרו ישראל
שבת ראשונה לא שלטה בהם
מייתי לה בגמרא שם מדכתיב
ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט
יב בתריה ויבא עמלק וכתב מהרי"א
עמלק לא היה נלחם בישראל לא
שום עם ולשון נלחם בהם לפי
ו יראים מן הניסים שנעשה להם
ריס ובים אבל מאחר שבא עמלק
פ שגב עמלו בראשו עכ"ז נתן להם
יד לבא להלחם עם ישראל :

והא דאמר ר' עקיבא עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות היינו בדלא אפשר
לו כ"כ התוס' ברפ"ב דביצה (טו:) ההא דאמר לוו עלי ואני פורע דהא
מרי' עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ה"מ כשאין לו לפרוע וכך הם
י הרמב"ם שכתב בפ"ל אינו חייב להצר עצמו ולשאול מאחרים כדי להרבות
אכל בשבת אמרו חכמים הראשונים עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות :

אח"כ מצאתי בפרקי אבות לרש"י ז"ל וכו' ז"ל תכף לאותה משנ' ר"ע אומר
עשה שבתך חול שנויה ההיא דבן תימא וכו' כלומר דבפרק ע"פ (קט:)
ולא יפחתו לו מד' כוסות יין ואפילו מן התמחוי ומקשה בגמרא (קיב.) פשיטא
י לא נצרכא אלא אפילו לר"ע דאמר עשה שבתך חול הכא משום פרסומי
' מודה . תנא דבי אליהו אע"פ שאמר ר"ע עשה שבתך חול ואל תצטרך
יות אבל עושה הוא דבר מועט בתוך ביתו מאי ניהו אר"פ כסא דהרסנא .
תנן ר"י בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר וכו' ופירש"י הוי עז התחזק
זה יותר מהיכולת שבידך ונראה שרש"י לא היה גורס כדתנן ר"י בן תימא
ר דא"כ לא היה צריך ללמוד מסמיכות דההוא יהודה בן תימא לדר"ע אלא
לא נכתב שם שהוא דיהודה בן תימא אלא להוכיח שצריך לזרז עצמו כנמר
ר לכבד השבת וכ"ת אכתי קשה דלא היה צריך ללמוד כן מסמיכות אלא
ומרינן בהדיא אף על פי שאמר ר"ע עשה שבתך חול אבל עושה אדם דבר
ט בתוך ביתו י"ל דמדתנא דבי אליהו שמעי' שאע"פ שהשע' דחוק' לו ביותר
ך לעשות דבר מועט ומדסמך לזה ההיא דבן תימא שמעינן שצריך לזרז עצמו
ר כלומר שאע"פ שהשעה דחוקה לו יכין צרכי שבת יותר מכדי יכולתו ולכן
ר רבינו מדברי רש"י שכיון שהיה לו מעט מסלו אע"פ שהיה צריך לאחרים
צריך לזרז את עצמו לכבד את השבת א וזהו שכתב ע"כ צריך כל אדם
מר אע"פ שהוא עני ביותר צריך לצמצם בשאר ימים כדי לכבד השבת ואל
ר היאך אחסר פרנסתי בשאר ימים כי אדרבה אם יוסיף בכבוד השבה
יוסיפו ג"כ לו כדתני תחליפא וכו' בפ"ק דמסכת י"ט (טז:)
גרסינן

בית חדש

רמב גרסינן בפרק כל כתבי וכו' נראה דלפי דבשבת איכא ב' מצות א' מ"ע לקדש את השבת כמה שכתוב זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין ובכלל זה לענגו וכמ"ש ישעיה וקראת לשבת עונג ב' שלא לעשות כל מלאכה ודבר זה הוא קשה מאד על האדם לפזר ממון לכבוד שבת וגם למנוע ממנו הריוח שלא יעשה שום מלאכה על כן הקדים רבינו אלו המאמרים כדי שידע האדם ששכרו גדול מאד במה שמפזר ממון לענג את השבת ובמה שהוא נזהר מאד לשמור את השבת שלא לעשות בו שום מלאכה וגם שלא יאמרו הלומדים טוב לנו ללמוד תורה בשבת כל היום ולא למשוך גופינו בתענוגים כי בזה נרויח שלא נפזר ממונינו וגם נרויח לחדש בתורה על כן הביא רבינו הא דפליגי ר"א ורבי יהושע בימים טובים וקאמר דבשבת כ"ע מודו דבעינן נמי לכם ולכאורה נראה דאע"ג דקי"ל הלכה כר' יהושע כנגד ר"א דר"א שמותי הוא וכמ"ש רבינו לעיל סי' רל"ה היינו בסתם אבל הכא מוכח בתלמודא דהלכה כר"א מדקאמר הכל מודים דבשבת בעינן נמי לכם ואי אתא דהלכה כרבי יהושע דאמר חלקהו כו' פשיטא דלא גרע שבת מימים טובים דצריך גם כן לחלקו ולא כולו לה' דהא בשבת כתיב למען ינוח ואין זה נוח כשלא יאכל ולא ישתה בשבת אלא ודאי בי"ט הלכה כר' אליעזר דאמר או כולו לה' וקאמר דבשבת כולי עלמא מודים פירוש דאפילו ר"א מודה דבעינן נמי לכם אכן לא משמע הכי במרדכי פ"ק דשבת שכתב וז"ל ואסור להתענות עד שש שעות בשבת וכתב ראבי"ה אבל בתפלה ובתלמוד שרי לעסוק בשבת ולהתענו' דקי"ל כר"א דאמר או כולו לגבוה ותו מר בריה דרבינא הוה יתיב בתעניתא כולא שתא בר ממעצרתא וכו' ושוב ראיתי דכתב בפרק שני דסוכה דס"ל כר' יהושע וכן פסק ראבי"ה עכ"ל משמע דמתחלה כתב ראבי"ה כר"א ואח"כ חזר בו וכתב דהלכה כרבי יהושע וכן פסק הלכה למעשה · ואיכא לתמוה היאך כתב מתחלה דהלכה כר"א ושרי להתענות בשבת הלא קאמר רבא התם דבשבת כ"ע מודו דבעינן נמי לכם ואפשר היה לומר דהיה מפרש דמר בריה דרבינא דיתיב בתעניתא כולי שתא אפילו בשבת חולק הוא ארבא וסובר דלר"א גם בשבת או כולו לה' והלכה כמותו ודלא כרבא אלא דמת"ש ותו מר בריה דרבינא וכולי אלמא דמתחלה כתב כך בלאו הך מר בריה דרבינא ולכן נראה דראבי"ה מתחלה כתב דבריו על המתענה כל השנה מחמת תשובה וחסידות ועוסק בתלמודו ובתפלה דתעניתו הוא תענוג לו ואכילה בשבת הוא לו לצער מפני שינוי ווסת וסובר ראבי"ה דאף רבא דקאמר דבשבת כ"ע מודו דבעינן נמי לכם מדכתיב וקראת לשבת עונג מודה בהא דכיון דעונג דידיה הוא התענית הדרינן לדברי ר"א דהלכתא כותיה בהא דאמר או כולו לה' ותו ראיה ממר בריה דרבינא דהוה בכה"ג ושרי וכדלקמן בסי' רפ"ח ע"ש וזה היה דעת ראבי"ה מתחלה ואח"כ חזר בו דהלכה כר' יהושע דהכי משמע בפ"ב דסוכה (דף כ"ז) דקאמר התם ורבנן כדירה מה דירה אי בעי אכול וכו' וע"ש בתו' ולפ"ז צריך לומר דהא דאמר רבא הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכ' לר' יהושע נמי אצטריך דסד"א דלא אמר רבי יהושע חלקהו אלא בי"ט דכתיב בהו בפירוש עצרת תהיה לכם אבל שבת לא ניתן לישראל אלא לעסוק בו בתורה כדכתיב ששת ימים תעבוד וגו' וביום השביעי שבת לה' אלהיך וכו' להכי אתא רבא לאורויי דליתא אלא הכל מודים דבשבת בעינן נמי לכם מדכתיב וקראת לשבת עונג ולענין הלכה פי' הסמ"ג בדף כ"ז ע"ג וז"ל הכל מודים בעצרת ושבת שצריך חציו לכם כו' משמע דוקא חציו לכם וכ"כ ר"י ח"א וטעמייהו דהיכא דבעינן נמי לכם מסתמא חלקהו חציו לה' וחציו לכם דומיא די"ט אבל בירושלמי משמע דר' ברכיה דאמר לא ניתנו שבתות אלא לעסוק בהם ד"ת [הייה]נו דרוב יום השבת יש לעסוק בד"ת ולא בעיא לכם אלא במקצת ומביאו ב"י לקמן בסימן רפ"ח וכן דייק לישנא דרבא דאמר הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם [ל]אמר דבעינן חציו לכם והכי יש לדייק מלשון הרב רבינו משה בר מיימוני פ"ל מה' שבת דכתב מנהג הצדיקים הראשונים מתפלל אדם בשבת שחרית וכו' ולא [הזכ]יר חצי היום אלא סתם עד המנחה והיינו מנחה קטנה כמו שמבואר מדבריו בפ"ג מה' תפלה וכמ"ש לעיל בריש סי' רל"ב אבל בפ"ו דה' י"ט הזכיר הרמב"ם עד חצי היום וכ"כ רבינו בסימן תקכ"ט והכי נקטינן בי"ט חציו לה' וחציו לכם ובשבת רוב היום לה' ומקצת לכם דלא כהסמ"ג והר' ירוחם :

והא דאר"ע עשה שבתך חול וכו' נראה דהשתא בקושיא הוה ס"ל לרבינו דבעני שניזון מן הקופה ומן התמחוי לא קאמר ר"ע דא"כ לא היה צריך להזהירו שיעשה שבתו חול דהא ודאי הוא שעני כזה צריך שיעשה שבתו חול כיון שעני הוא ואין לו מעות כלום ועוד דמאי קאמר ואל תצטרך לבריות הלא כבר הגיע למדה זו [שצ]ריך לבריות וניזון מן הקופה ומן התמחוי אלא בע"כ דלא קאמר ר"ע אלא בבינונים שניזונים משלהם והזהירו עשה שבתך חול ואל תפזר ממון כדי לענג את השבת דיש [ל]חוש שמא ע"י פיזור ממון תצטרך לבריות ואם כן זה סותר למאמרים שהביא תחלה כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים וכו' דמיירי בכל ישראל בין [עשי]ריס בין בינונים ומתרץ רבינו דר"ע לא קאמר אלא בדלא אפשר ליה פירוש אע"ג דעדיין לא ניזון מן הקופה ומן התמחוי מ"מ עני הוא שאין לו אלא מזון י"ד סעודות [וכד]תנן בסוף פאה דבדאית ליה י"ד סעודות לא יטול מן הקופה ובהאי עני קאמר ר"ע עשה שבתך חול דאע"ג דבשבת צריך ג' סעודות דהשתא ט"ו סעודות הויין לז' ימים אפ"ה לא

דרכי משה

רמב (א) וע"ל סימן תר"ב אי צריך ללוש פת בביתו לכבוד שבת · כתב מהרי"ל טעמא דאוכלים מולייתא בליל שבת זכר למן שהיה מונח טל למעלה וטל למטה ה"נ הבשר מונח בין דפי העיסה

פרישה

רמב (א) **גרסינן** בפרק כל כתבי אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלא מצרים פירש"י כלומר אין לה קץ ושם דף קי"ח כל הני מילי מקראי · שנאמר אז תתענג על יי' · (פירש"י בתר וקראת לשבת עונג כתיב) [והר]כבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך לא כאברהם וכו' ולא כיצחק וכו' אלא כיעקב שכתוב בו ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה :
(ב) **רב** נחמן בר יצחק אמר אף ניצול מגלות· מסיים בגמ' כתיב הכא והרכבתיך על במתי ארץ וכתיב התם ואתה על במותימו תדרוך : (ג) **נותנין** לו משאלות לבו מסיים בגמרא שנאמר [והת]ענג על יי' ויתן לך משאלות לבך · וכתב מהרי"א דכל הני מדה כנגד מדה · דכשם שהוא מפזר [מעו]ת בלי שיעור לצורך שבת כן יתנו לו נחלה בלי שיעור ולפי שמקבל עלין עול מלכות שמים מעבירי' ממנו גלות · וכן נותנין לו משאלות לבו כדי שיוכל למלאות חפצו מכל עונג שירצה ע"כ :
(ד) **אפילו** עובד ע"ג כאנוש מוחלין לו מסיים בגמרא שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת וגו' · מחללו אל תיקרי מחללו · אלא מחול לו · ופירש"י דור אנוש התחילו לעבוד עו"ג [ו]שלכן אמר כאנוש לפי שאנוש עבד ע"ג בטעות שטעה לומר שראוי לעבד ולכבוד ולחלוק כבוד [לע"]ג כמו שהאריך הרמב"ם בתחלת הלכות ע"ג · ואם אחד עובד ע"ג בטעות זה ומשמר שבת [כה]לכתו מוחלין לו : וכתב הב"י מפני ששבת שקולה כנגד כל המצות שהיא מורה השגחה וחידוש [העו]לם ותורה מן השמים וכיון שהוא שומר שבת ודאי ע"ג שעובד אינו מפני שמאמין בה ולכן יש בו [תוח]לת מחילה ע"י תשובה משא"כ בעובד ע"ג לפי שעולה בדעתו שיש בה ממש שהוא רחוק לשוב [בתש]ובה עכ"ל : (ה) **לא** שלטה בהן אומה ולשון · מסיים בגמרא שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן [העם] ללקוט וכתיב בתריה ויבא עמלק · וכתב מהרי"א שאם עמלק לא היה נלחם בישראל לא היה שום עם ולשון נלחם בהם לפי שהיו יראים מן הניסים שנעשה להם במצרים ובים אבל מאחר [ש]עמלק אעפ"י שנשב עמלו בראשו אכ"ז נתן יד לבא להלחם עם ישראל עכ"ל· ועיין בדרישה : (ו) **שתי** שבתות למדו בגמרא שנאמר כה אמר יי' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וכתיב בתריה והביאותים אל הר קדשי וגו' : (ז) **ופליגי** בה ר' אליעזר ור' יהושע וכו' בעצרת דפליגי היינו שמיני עצרת אבל עצרת דהיינו שבועות כ"ע מודו דבעינן לכם מפני שאו יום

דרישה

סי' רמב [א] **אלמלא** שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהם אומה ולשון . אין להקשות מכ"ל שעונש זה דוקא משום עבירת חלול שבת דילמא אי הוה עברו שאר עבירות היו ג"כ נענשים בעמלק · דלא ילפינן מסמיכות אלא שנענשו בשביל העבירה באויב זה . ודילמא אלו חטאו בדבר אחר היו ג"כ נענשים · וא"כ מנ"ל לומר אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהם אומה ולשון · וי"ל דודאי אחרי הניסים והנפלאות הגדולים האלו אין סברא ששום אויב ושום עם ולשון יבא עליהם . וא"כ אין לך בו אלא חידושו מה שגלה לנו הפסוק דהיינו בעון שחללו שבת ונענשו בעמלק · ואשר נענשו דוקא בעמלק נ"ל שהוא משום שנאמר וסי' כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך · ועמלק שם לו אורבים שיארבו אם יעברו ישראל שיבא הוא מיד עליהם וזהו שאמר הפסוק בשמואל אבל עמלק אשר שם לו בדרך ר"ל שם לו אורבים וכמו שכתב בעקידת יצחק ע"ש :
[ב] **דבשבת** כ"ע מודים · כו' ז"ל מורי בכאן מקשים למה אמר המחבר הכל מודים מאחר שהלכה כר' יהושע לגבי ר' אלעזר וכאשר פסק לקמן בסי' תקכ"ד וכאמת שכן קשה על הסמ"ג ושם תירצתי בביאורי ע"ש · וכתב עוד עמ"ש רבינו דבעינן נמי לכם ז"ל פי' אבל לה' ג"כ יכול להיות שצריך כ"ל עכ"ל ולעד"נ שדקדק מתיבת נמי שכתב רבינו וכ"פ דהא רבא לא אמר תיבת נמי אלא הכל מ[ו]די' דבעינן לכם וג"כ נ"ע מאי שהקשה למה קאמר הכל מודים דתפס לשון הגמרא דלעיל מוכיח דמייתי דברי רבא דקאמר הכי :

תנכף

חידושי הגהות

רמב א עיין פרישה וט"ז :

לא יאכל סעודה שלישית ויעשה שבתו חול דלא יאכל בשבת אלא ב' סעודות אחת בערב ואח' בבוקר כמו בחול דהשתא י"ד סעודות הויין לו' ימים ואל תצטרך לבריות ליטול סעודה שלישית מן הצדקה כך הוא בפ' כל כתבי להדיא ולשם הקשו התוס' מדתנן סוף פאה עני העובר וכו' שבת נותנים לו מזון ג' סעודות ותירצו דבשביל סעודות שבת אין לו להתחיל וליטול אבל בשכבר צריך ליטול נוטל גם כדי לסעודות שבת וכמו שנתבאר כל זה בי"ד סי' ר"ג בחבורי בס"ד וז"ש רבי' היינו בדלא אפשר ליה פירוש דלא אפשר ליה לכבד את השבת מ:לו כלום דאין לו אלא מזון י"ד סעודות לשבעה ימים אבל אפשר ליה דיש לו יותר ממזון י"ד סעודות צריך לכבדו כפי יכלתו וכו' :

(קיח:) במה מענגו בדגים גדולים וראשי שומין (ח) ותבשיל של תרדין והא דא"ר חייא בר אשי א"ר אפילו דבר מועט ועשאו לכבוד שבת הוי עונג ואמר רב פפא אפי' כסא דהרסנא היינו למי שהשעה דחוקה לו ב וכמה פעמים נשאתי ונתתי בדבר לפני א"א ז"ל (ט) כמוני היום שיש לי מעט משלי ואינו מספיק לי וצריך אני לאחרים אם אני בכלל עשה שבתך חול אם לאו ולא השיבני דבר ברור אחר כך מצאתי בפרקי אבות לרש"י שפי' על ההיא משנה דר"י בן תימא אומר הוי עז כנמר שכתב וז"ל (י) [ג] תכף לאותה משנה רבי עקיבא אומר עשה שבתך חול שנויה ההיא דבן תימא לאורויי דר"ע לא אמר אלא למי שהשעה דחוקה לו ביותר אבל צריך אדם לזרז עצמו כנמר וכנשר לכבד שבתות ביותר ע"כ · ע"כ צריך כל אדם לצמצם בשאר ימים כדי לכבד השבת (יא) ואל יאמר היאך אחסר פרנסתי כי אדרבה אם יוסיף יוסיפו לו כדקתני תחליפא אחוה דרבנאי חוזאה כל פרנסתו של אדם קצובה לו מר"ה לר"ה חוץ מהוצאת שבת וי"ט והוצאת בניו לת"ת אם מוסיף יוסיפו לו ואמרי' נמי גבי הוצאת שבת ויו"ט (ב) אומר הקב"ה (יב) בני לוו עלי ואני פורע וכיון שכן הוא אל ידאג כי נאמן הוא בעל חובו לפרוע לו חובו · גרסינן במסכת י"ט בפ"ב אמרו עליו על שמאי הזקן (יג) שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת היה מוצא בהמה נאה היה אומר זו לשבת למחר מצא נאה הימנה מניח השנייה ואוכל הראשונה אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה בו שכל מעשיו לש"ש שנא' (יד) ברוך ה' יום יום ותניא נמי הכי בש"א מחד בשבתא לשבתך ובה"א ברוך ה' יום יום · עשר תקנות תקן עזרא ואחת מהן שיהו מכבסין בגדיהם ג בחמישי בשבת לכבוד שבת : ועתה אסדר כל הדברים שהן קודם השבת לצורך השבת :

רמג (א) וגרסינן בפ"ק דע"ג תני' רשב"א לא ישכי' אדם מרחצאו לעו"ג מפני שנקראת על שמו ועו"ג זה עושה בו

רמג גרסינן בספ"ק דעב' ד' גילולי' (כא) תני' רשב"א לא ישכיר אדם מרחץ לעו"ג מפני שנקרא על שמו ועו"ג עושה בו מלאכה בשבתות וכי"ט ודייק בגמרא שם אבל שדהו לעו"ג מאי שרי מ"ט אריסא אריסותא קא עביד מרחץ נמי אמרי אריסא אריסותי' קא עביד אריסא למרחץ לא עבדי אינשי ופירש"י אבל שדהו לעו"ג שרי להשכיר ואע"פ שנקראת על שמו לא חשדי ליה דלהוי העו"ג שלוחו אלא א מרי אריסא הוא וקבלה עליו לשליש ולרביע ועליו מוטלת לעשות כולה אבל מרחץ כיון דלאו לאריסותא עביד אמרי שכל הריוח לישראל ושכר את העו"ג בכך וכך ליום ונמצא העו"ג עושה מלאכה בשליחותו של ישראל ואף על גב דרשב"א פליג התם ארשב"ג פסקו התוס' והרא"ש הלכה כרשב"ג וכן דעת הרי"ף שם וס"פ כל כתבי וכן פסק הרמב"ם בפ"ו וכן דעת סמ"ג וסמ"ק והתרומה · וכתב הר"ן מהא שמעינן דכיון שיש לעו"ג חלק בפירות השדה אע"פ שישראל נהנה ממלאכת שבת מותר דכיון דכולה מלאכה רמיא עליה דעו"ג כי קא עבד העו"ג אדעתא דנפשי' עביד והנאת ישראל ממילא אתיא הלכך שרי וכ"ש שמותר להשכיר שדהו לעו"ג כגון שהעו"ג שוכרו בסך ידוע דבכה"ג עו"ג כי קא עביד בדנפשיה קא עביד וישראל לא מתהני כלל וכן דעת הרמב"ם בפ"ו וכן דעת הרא"ש בספ"ק דעבודת כוכבים שהתיר להשכיר תנור ומרחץ והזכירו רבינו בסמוך :

כתב

והא דא"ר חייא בר אשי אפי' דבר מועט וכו' היינו למי שהשעה דחוקה לו פירוש אותו שאין לו משלו כלום דאיירי ביה ר"ע דאמר עליו עשה שבתך חול דפי' בו רבינו דהיינו בדלא אפשר ליה פירוש דאין לו משלו כלום כדפרישי' היינו לומר שהשעה דחוקה לו וה"א להדיא בפ' ע"פ (דף קי"ב) דאמתני' ולא יפחתו מד' כוסות של יין ואפילו מן התמחוי פרכינן פשיטא ומשני לא נצרכה אלא אפי' לר"ע דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות הכא משום פרסומי ניסא מודה והא דקאמר ואפילו מן התמחוי לפ"ז הכי קאמר ואפילו לא היה נוטל כלום מן הצדקה מעולם אלא עכשיו צריך ליטול לצורך ד' כוסות לא יהא נמנע מלקבל אפילו מן התמחוי כדי לקיים ארבע כוסות דאע"ג דכדי לקיים ג' סעודות קאר"ע דלא יטול הכא משום פרסומי ניסא מודה ר"ע דיטול וכן נראה שפיר' התו' בריש ע"פ דלא כדמשמע מפירוש רש"י לשם וקאמר בתר הכי תנא דבי אליהו אעפ"י שאר"ע עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות אבל עושה הוא דבר מועט בתוך ביתו מאי ניהו אמר רב פפא כסא דהרסנא כדתנן יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וכו' ופרש"י התחזק במזוג יותר מסיכולת בידך עכ"ל אלמא דהך דכסא דהרסנא מיירי באותו דאין לו משלו כלום אלא מזון י"ד סעודות דאמר עליו ר"ע עשה שבתך חול וכו' בדלא אפשר ליה ואפ"ה יתחזק לעשות כסא דהרסנא אף על פי שהשעה דחוקה לו :

ובמה פעמים וכו' נ"ע בספק זה שנסתפק רבינו כי יש לפרש כי היה נצרך לקבל מתנות דרך כבוד מאחרים אף על פי שלדעת הרמב"ם אינו הגון ומביאו רבינו בי"ד סימן רמ"ו ואם יכבד השבת לעננו יצטרך עוד לאחרים ע"כ יעשה שבתו חול ושוב לא יצטרך לקבל מאחרים אלא מה שהוא הכרחי אליו לפרנסתו או שמא לא אר"ע אלא דוקא במי שאם יעשה שבתו חול לא יצטרך לבריות כלל אבל מי שנצרך לאחרים עכ"פ בחול חייב לכבד השבת אעפ"י שיצטרך עוד לאחרים וכמו שמחלקין התוספות בין מי שכבר התחיל ליטול מן הצדקה דנוטל גם סעודה שלישית מן הצדקה כמו שנתבאר בסעיף ב' · ויש לפרש איפכא כי נסתפק שמא לא אר"ע אלא כשכל צרכי פרנסתו מוטל על הבריות אבל מי שא"צ לאחרים אלא לפעמים בהוצאה מרובה אינו בכלל עשה שבתך חול או שמא אף זה בכלל עשה שבתך חול כדי שלא יצטרך לאחרים כל מאי דאפשר והנכון דמ"ש רבינו וצריך אני לאחרים היינו ללוות מהם לפרנסתי בלא משכון או על משכון לקיים מצות עונג שבת כמו שמפורש בתו' בפרק שני דמס' י"ט על מאמר לוו עלי ואני פורע ור"ע לא אמר אלא משכון לא היה ספק דפשיטא דחייב ללוות על משכון היו מלוים לו בלא משכון ונסתפק אם הוא בכלל עשה שבתך חול דשמא לא תשיג ידו לפרוע בדלא אפשר ליה שאין לו כלל משכון אבל רבינו אעפ"י שלא ה"ל משכון היו מלוים לו בלא משכון ונסתפק אם הוא בכלל עשה שבתך חול דשמא לא תשיג ידו לפרוע ההלוואה אם יוציא הרבה לכבד השבת ויהא בכלל לוה רשע ולא ישלם ואם יהיו מוחלין לו ההלוואה הרי הוא נצרך לבריות בשביל כבוד שבתותיו או שמא אין זה בכלל עשה שבתך חול.כיון שיכול לכבד השבת על ידי שילוה מאחרים ובוטח בו ית' שישיג ידו לשלם ועל זה אמר רבינו שצריך אדם לזרז עצמו לכבד השבת ע"י הלואה מאחרים או יוזרז במלאכה יתירה או לצמצם בשאר ימים לכבד השבת שעל זה וכיוצא בזה אמר הוי עז כנמר וכנשר לכבד שבתות ביותר כלומר ביותר מכסא דהרסנא דלא אמרו כסא דהרסנא אלא למי שהשעה דחוקה לו ביותר דהיינו דאין לו אלא מזון י"ד סעודות דעליו אמר ר"ע עשה שבתך חול כדלעיל :

תכף לאותה משנה וכו' כתב בית יוסף נראה שרש"י לא היה גורס כדתנן וכו' ופשוט הוא : כתב הרמב"ם והסמ"ג דעונג שבת הוא אכילת בשר שמן ביותר ודגים ומשקה מבושם לשבת ושתיית יין וכו' וה"א בפ' כ"כ ר' אבא זבין בישרא בתליסר איסתירי וכו' רב ספרא מחריך רישא רבא מלח שיבוטא א"ל רב פפא בר אבא לרב ספרא כגון אנא דשכיחי לן בישרא וחמרא כל יומי במאי נשנייה וכו' משמע דלאשר בני אדם הוא משנה לכבוד שבת בבשר שמן ויין ודגים חשובים וכן נלמד משמאי הזקן כשהיה מוצא בהמה נאה וכו' כלומר בהמה שמינה . וז"ל ס"י בסי' צ"ע מצות עונג שבת גמרא גמירי לה עד דאתא ישעיהו ואסמכה אקרא דכתיב וקראת לשבת עונג וכו' וכשם שיש עונג באכילה כך יש עונג בהנאת הגוף ומליה על האדם לענג א"ע בהנאת גופו שגם היא נקראת עונג דכתיב אשר לא נסתה כף רגלה הצג על הארץ מהתענג עכ"ל משמע שיש ליזהר שלא ילך יחף בשבת ע"ל סימן שמ"א ס"ה :

אמרו עליו על שמאי הזקן וכו' משמע דלא פליגי אלא שזה כך היה מדתו וזה כך היה מדתו ובידו כל אדם לאחוז במנהג שמאי הזקן או במנהג הלל הזקן והאידנא נהגו עלמא כשמאי הזקן וכן פרש"י בפר' יתרו בפסוק זכור את יום השבת לקדשו תנו לב לזכור תמיד את יום השבת שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת וה"א במכילתא אלא דמדברי הרמב"ן מבואר לשם דהלכה כב"ה ברוך ה' יום יום אבל בשם הא"ז מצאתי שכתב אף על גב דמדה אחרת היתה בהלל הזקן אפ"ה מודה הלל דמדת שמאי עדיפא טפי וכן משמע במעשה דההוא קלב בפ' כל כתבי שאמר וכל בהמה נאה שמצאתי אמרתי זו לכבוד שבת וכו' והכי עיקר :

רמג גרסינן בפ"ק דעבודת גילולים תניא ר' שמעון בן גמליאל אומר וכו' ואף על גב דרשב"א פליג עלי' בברייתא ולית ליה אריסא אריסותי' עביד מ"מ הפוסקים פסקו

דרכי משה

הגהה : (ב) ובא"ז כתב דהוסיף בירושלמי אף הוצאות ר"ח וכן הוא בפסיקתא וכן הוא לקמן סימן תי"ט :

דרישה

[ג] **תכף** לאותה משנה ר' עקיבא וכו' פירש"י הוא במסכת אבות סוף פרק חמישי וז"ל שם ר' יודא בן תימא אומר נסמך להאי דר' עקיבא דאמר עשה שבתך חול תנינן לה במסכת פסחים פרק מקום שנהגו אתא לאורויי לן דר' עקיבא לא א"ר אלא במי שהשעה דוחקת לו ביותר אבל צריך אדם לזרז עצמו כנמר וכנשר לעשות רצון אביו שבשמים לכבד שבתות וי"ט עכ"ל רש"י. ומה שכתוב שהוא בפרק מקום שנהגו ט"ס יש כאן שהוא בפ' ערבי פסחים דף קי"ב וז"ל הגמרא אפיסקא דמתניתין אפילו מן התמחוי פשיטא. לא נצרכה אלא אפי' לר' עקיבא דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות הכא משום פרסומי ניסא מודה תנא דבי אליהו אעפ"י שאמר ר' עקיבא עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות אבל עושה הוא דבר מועט בתוך ביתו. מאי ניהו אמר רב פפא כסא דהרסנא כדתנן ר' יודא בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים עכ"ל הגמרא · וכתב הב"י ונראה שרש"י לא היה גורס כדתנן ר"י בן תימא אומר דא"כ לא היה צריך ללמוד מסמיכות הכיא דר' יודא בן תימא לדר' עקיבא אלא מדלא נכתב שם הכיא דר' יודא בן תימא אלא להוכיח שצריך לזרז עצמו כנמר וכנשר לכבד השבת. עוד הקשה הב"י וכ"ת אכתי קשה דלא היה צריך ללמוד כן מסמיכות אלא מדאמרינן בהדיא אעפ"י שאמר ר' עקיבא עשה שבתך חול אבל עושה דבר מועט בתוך ביתו. י"ל דמדתני דבי אליהו שמעינן שאעפ"י שהשעה דחוקה לו ביותר צריך לעשות דבר מועט ומדסמיך לזה ההוא דבן תימא שמעינן שצריך לזרז עצמו ביותר כלומר אעפ"י שהשעה דחוקה לו יכין צרכי שבת יותר מכדי יכלתו · ולכן למד רבינו מדברי רש"י שכיון שהיה לו מעט משלו אעפ"י שהיה צריך לאחרים היה צריך לזרז את עצמו לכבד את השבת עכ"ל · וכנה לשון רש"י אינו משנה ובלשון רש"י שבפרקי אבת ילדק מ"ש בסמוך להכוא דר' עקיבא אומר וכו' · ומה שפירש רש"י שהכיא דר' יודא בן תימא תנוי בדר"ע · כוא משום שקשה לרש"י שר"י בן תימא אהיכן קאי שמתחיל לומר הוי עז כנמר וכו' לכן פי' דקאי אדר' עקיבא · וכן הוא כונת רבינו במ"ש תכף לאותה משנה וכו' שנויה האי דבן תימא אתיא שנויות יחד · שהא דאמר ר' עקיבא אינו משנה אלא ר"ל דקאי הא דר' יודא בן תימא על הא דר' עקיבא וכאילו שנויה דר' עקיבא במשנה לפני הכיא דר' יודא ב"ת :

אמר הש"י בני לוו עלי ואני פורע ברים פ"ב דביצה מאי כי קדוש ה' הוא מעונכם אמר ר' יוחנן משום ר"א ב"ש א"ל הקב"ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום · והאמינו בי

פרישה

יום שנתנה בו תורה · וה"ה שאר י"ט דפליגי והכי איתא בפרק אלו דברים :

(ח) **ותבשיל** של תרדין חשוב הוא : (ט) **כמוני** היום שיש לי מעט משלי וכו' דקא מבעי ליה אם לכבוד שבת · מקרי ג"כ הכרח כמו שאר דברים הכרחיים שצריך הוא לאחרים בשבילם או אם אינו הכרחי · כמו שאר דברים הצריכים לאדם אשר בלעדם אי אפשר לו להיות :

(י) **תכף** לאותה משנה עיין בדרישה : (יא) **ואל** יאמר היאך אחסר פרנסתי וכו' קאי גם על עשיר וקא רמייה שמביא ראייה מדתני תחליפא וכו' דקאי גם אעשיר ע"כ צריך כל אדם לצמצם בשאר ימים פי' הטור פשיטא לעצמו שצריך לצמצם הוצאתיו בשאר ימות החול ולא שיקח מאחרים לכדי הוצאות כבוד השבת :

(יב) **בני** לוו עלי ואני פורע · עיין בדרישה : (יג) **שכל** ימיו היה אוכל לכבוד שבת משום שבשקנה הסניה כדי לאכול ממנו בימות החול ומצא שהיה טובה מהראשונה שהזמין לשבת ואכל הראשונה כדי שלא יצטרך לאכול השניה הטובה כמצא שאכילה לכבוד שבת נמצא שאכילת ראשונה לא היתה לשם מצוה אלא מה שלא אכל השנייה הוא היה לש"ש ונמצא עיקר המעשה לא היה לש"ש משא"כ הלל שכל מעשיו דהיינו האכילה היתה לש"ש שאמר ברוך ה' יום יום יעמס לנו ואכל בכל יום מה שנזדמן לו כדי שיהא גופו בריא לעבוד הש"ית · וכמ"ש רבינו לעיל סי' רל"א :

(יד) **ברוך** ה' יום יום יעמס לנו כך יש לגרוס מזה שאמר ר"א מזרחי בסוף דף צ"ג בפ' וישמע יתרו ע"ש ושם חילק בין מאכלים לכלים ומפלים · שגבי כלים גם בית הילל מודו שיש לשומרם לשבת ע"ש · בא"ז כתב מצוה להכין ביום א' בשבת לשבת כמו שעשה שמאי ואעפ"י שאמרו הלל הזקן מדה אחרת היתה בו שכל מעשיו היו לש"ש ה"פ שאעפ"י שכל מעשיו לש"ש היתה בו מדה אחרת · אבל גם הלל מודה שמדת שמאי עדיפא טפי וכן משמע במעשה דההוא קצב דיש לעשות כשמאי ע"ש והביאו ד"מ בסי' ר"ן :

(א) **סי' רמג גרסינן** ועו"ג זה עושה בה מלאכה בשבת · ואפילו השכירו לעו"ג יאמרו שכל הריוח של ישראל ושכר את העו"ג ליום כך וכך ונמצא העו"ג עושה מלאכה בשליחותו של ישראל :

חדושי הגהות

ב עיין ב"ח ומג"א : ג כלומר שלא יכבסו בע"ש כדי שיהו פנוים לכבוד שבת מג"א ועיין א"ר :

עו"ג

בו

כלומר

בו מלאכה בשבת א אבל שדה מותר שכן דרך לקבל שדה באריסות ואע"פ שיודעים שהיא של ישראל אומרים (ב) העו"ג לקחה באריסות ולעצמו הוא עובד (ג) מה שאין כן במרחץ שאין דרך ב להחכירו כתב הרמב"ן תנור (ד) יש מסתפקים בו ג אם דרך להחכירו כמו שדה ושרי או אם דומה למרחץ ואסור והוא הכריע לאיסור דדוקא שדה אומרים ארעא לאריסות קיימא אבל תנור אינו עומד לאריסות ודינו כמרחץ אפילו השכירו לשנה אסור ובריחיים נהגו היתר שעומדין לאריסות ורבינו האיי ז"ל כתב (ה) אם השכירו שנים (ס"א לשנים) הרבה ונתפרסם הדבר מותר וכן נהגו היתר בבבל (ו) וא"א ז"ל כ' ולפי זה ד נתברר ונתפרסם הדבר בכל גבולינו שכל מי שיש לו מרחץ או תנור אינו שוכר פועלים לעשות לו מלאכה בהם ולוקח הוא הריוח של הרחיצה והאפיה אלא משכירו לאחר לשנה או לחדשים בדבר ידוע ושיטול החוכר כל הריוח שיבא ממנו (ז) הלכך מותר בקבלנות

כתב הרמב"ן תנור יש מסתפקים בו וכו' דברים אלו כתבם הרא"ש ז"ל שם וגם הר"ן כתב שם בשם בעל מתיבות דתנור וריחיים כשדה דמיא והביא גם כן דברי רבי' האיי ז"ל ושיים והעלה ונראה שבכל כיוצא בזה הכל כמנהג המדינה וכן הן דברי הרא"ש ז"ל וכ"כ ה"ה בפ"ו בשם המפרשים וכתב שזה היה דעת הרמב"ם שסתם וכתב דבר שם ישראל בעליו קרוי עליו ואין דרך רוב אנשי אותו המקום להשכירו או ליתנו באריסו' אסור להשכירו לעו"ג ולא פרט מרחץ לפי שאין דין זה תלוי בדין הדברים אלא לפי המקומות יש שדרכן להשכיר פורנ"ו ויש שאין דרכן וכן במרחץ אלא שדברו חכמים בהוה לפי מנהג ארצם (א) ופי' דברי רבינו האיי נראה דהיינו לומר שאם השכירו שנה אחר שנה ונתפרסם הדבר ע"י כך שאין דרכו לשכור פועלים אלא להשכיר התנור הזה הנה דין תנור זה כדין שדה ושרי וע"פ זה כתב הרא"ש בכל גבולינו שנתברר ונתפרסם שמי שיש לו מרחץ או תנור אינו שוכר פועלים אלא משכירו לאחר חזר להיות כשדה ושרי אבל הגאון מהרי"א ז"ל פירש דברי רבינו האיי שהשכירו לשנים מרובות כלומר לג' או לד' שנים שכיון שהשכירו לכל כך שנים דמי למכר ואית ליה קלא ותו ליכא למיחש למראית העין ונראה מדבריו שהיה גורם אם השכירו לשנים הרבה ודברי רבינו ירוחם בחי"ב הם כמו שפירשתי :

ומ"ש בספרי רבינו הלכך מותר בקבלנו' נראה להגיה בהבלע' במקום בקבלנו' שכן הוא בפסקי הרא"ש ובדברי ר"י בחי"ב ומיהו אפשר דאדרבה בפסקים צריך להגיה בקבלנות במקום בהבלעה וה"ק כיון דאין דרך לשכור להם פועלים אלא משכירו לאחר בדבר ידוע לשנה או לחדש אין המלאכה נקראת על שם ישראל הלכך מותר להשכיר לעו"ג בדבר ידוע לחדש כדי שיקבל עליו כל מלאכה הצריכה והישראל יטול כל הריוח דעו"ג בדידיה קא טרח ומש"ה שרי מדינא וגם משום מראית העין ליכא כיון שאין המלאכה נקראת על שם ישראל אבל דעת הגאון מהרי"א ז"ל שא"א לומר כן משום דאפילו לדברי המתירין בשוכר עו"ג בדבר ידוע לעשות מלאכת קרקעות ה"מ בשדה משום שאע"פ שלא יעשה מלאכה בשבת ישלים ביום אחר אבל במרחץ או תנור שאם לא עשה מלאכ' בשבת הפסיד ישראל ריוח אותו היום נמצא ישראל נהנה ממלאכת שבת ואסור ואע"פ שאפשר לדחות טעם זה מ"מ הדעת נוטה שלא לגרוס בקבלנות כי היכי דלא נשוייה להרא"ש חולק על רוב הפוסקים שאוסרים בזה כמו שאכתוב בסי' שאחר זה בס"ד ודברי ר"י יכריעו :

ומ"ש

פסקו כרשב"ג · ומ"ש מש"כ במרחץ שאין דרך להחכירו בריש פ"ו דדמאי במשנתינו ובתוספתא מבואר דהמקבל שדה היינו כשאר אריכין למחצה לשליש ולרביע והחוכר הוא שיפסוק עם בעל הבית שיתן לו דבר קצוב מפירות השדה כך וכך לשנה בין עבדא בין לא עבדא והשוכר הוא ג"כ חוכר אלא דחוכר הוא בפירות ושוכר הוא במעות שיתן לבעה"ב סך כך וכך לשנה . והכי איתא בב"מ בפרק המקבל והא דנקט רבינו שאין דרך להחכירו לאו דוקא חכירות אלא ה"ה דאין דרך להשכירו מתוך שהוצאותיו מרובים ושכרו מועט והכל אומרים דבשביל ישראל הוא עושה ולכן אסור · ואיכא למידק כיון דבשדה בין מקבל בין שוכר בין חוכר הכל שרי ובמרחץ הכל אסור כדמשמע בגמרא וכדכתב רבינו וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מה' שבת אמאי נקט תלמודא גבי שדה אריסותיה קא עביד כיון דבלא אריסות נמי שרי וי"ל דלרבותא נקטיה דאפילו בכה"ג שהישראל נהנה ממלאכת שבת מותר דעו"ג אדעתא דנפשיה קא עביד והנאות ישראל ממילא אתיא הלכך שרי וכ"ש שמותר להשכירו ולהחכירו דעו"ג אדעתא דנפשיה קא עביד וישראל לא מתהני כלל וכ"כ הר"ן בסוף פרק כ"כ ומביאו ב"י ועוד כתב שאילו היה האריסות אסור אף השכירות היה אסור דארעא לאריסותא קיימא ובאריסות תלו אינשי ולא בשכירות אבל השתא דאריסות שרי כ"ש דשכירות כה"ג שרי עכ"ל ולפ"ז טעמא דמרחץ דאסור משום דאין דרך לקבלו למחצה לשליש ולרביע וכמ"ש רבינו בסמוך אבל תנור אינו עומד לאריסות ודינו כמרחץ וכו' דאיסורו דמרחץ משום מראית העין הוא דהרואה אומר שהבלנים שלוחיו של ישראל הן ולכן אפילו השכירו לשנה דמדינא שרי כיון דעו"ג אדעתיה דנפשיה קעביד והישראל לא נהנה כלום מ"מ אסור משום מראית העין :

ורבינו האיי כתב אם השכירו שנים הרבה וכו' כתב ב"י פירוש אם השכירו שנה אחר שנה ונתפרסם הדבר ע"י כך שאין דרכו לשכור פועלים אלא להשכיר התנור דינו כשדה ושרי ולפ"ז הא דאמר וכן נהגו היתר בבבל היינו נמי היכא שהשכירו שנה אחר שנה ונתפרסם וכו' אבל לכתחלה אסור להשכירו אפי' לשנה כדכתב בסמוך ואפשר לומר דה"ק דכיון דבהשכירו שנים הרבה ונתפרסם הדבר מותר על כן נהגו היתר בבבל אף לכתחלה משום דבבבל נתפרסם הדבר שאפילו העו"ג שיש להם מרחץ אינו שוכר פועלים וכו' וניחא השתא הא דכתב הרא"ש ולפ"ז נתברר וכו'· ובס"א כתוב אם השכירו לשנים בלמ"ד וכך ראיתי בספר רבינו כתיבת יד ישן פי' שהשכירו לד' או ה' שנים מתחלה דכיון דהשכירו לכל כך שני' אית ליה קלא וליכא חשדא ואתא שפיר דקאמר וכן נהגו היתר בבבל לכתחילה להשכירו מתחלה להרבה שנים ולא חיישינן למראית העין :

הלכך מותר בקבלנות וכו' באשר"י כתוב בהבלעה דהיינו שמשכירו לאחר לשנה או לחדש בדבר ידוע דנוטל שכר שבת בהבלעה אבל אם היה משכירו לימים שבכל יום ויום יתן לו פרוטה אסור ליקח שכר שבת ושכר י"ט וכן הסכים ב"י למחוק בקבלנות ולהגיה במקומו בהבלעה ע"ש אבל לפעד"נ דאין למחקו ובכוונה שינה רבינו לשון הרא"ש והוא שהרא"ש כתב מתחלה וז"ל ומהך דשמעתי' דאמרינן אריסותיה קא עביד בשדה אין ראיה לקבלנות בתים לפי שאין רגילות בשדה אלא אריסות וחכירות אבל רוב בנין בתים ע"י שכירי יום הלכך הרואה אומר שכירי יום ניכהו וראיה מהירושלמי וכו' עד הלכך כל קיבולת במחובר בבנין בית אסור וכו' עכ"ל משמע דוקא קיבולת בבנין בית אסרו הרא"ש אבל בקבלנות שדה מותר דרוב מלאכת שדה על ידי אריסות וקבלנות הוא הלכך ליכא למיסר מפני הרואים שיאמרו שכירי יום ניכהו · והשתא לפי מה שכתב רבינו כאן לפי דעת רבינו האיי גאון בתנור ומרחץ דנתפרסם הדבר שכל מי שיש לו מרחץ אינו שוכר פועלים וכו' כתב רבינו דלפ"ז במרחץ נמי מותר אפילו בקבלנות שיקבל עליו העו"ג כל מלאכת המרחץ בדבר ידוע והישראל יטול כל הריוח דא"י אדעתא דנפשיה קא עביד ושרי מדינא וליכא למיסר משום הרואים דיאמרו שכירי יום ניכהו כיון דאין דרך לשכור פועלים לעשות לו מלאכה בהם וכו' והא דכתב הרא"ש מותר בהבלעה וכו' לאו למימרא דוקא הבלעה דודאי הוא הדין בקבלנות כדמוכח מתחלת דבריו כדפרישית אלא כיון דכתב הרא"ש ולפ"ז נתברר וכו' עד אלא משכירו לאחד לשנה ולחדשים דהיינו הבלעה לכך קאמר עליה הלכך מותר בהבלעה ולכן בא רבינו לפרש סתימת דברי הרא"ש וכתב מותר בקבלנות במקום מותר בהבלעה להורות דאפילו בקבלנות נמי שרי והא דכתב אבל אם היה משכירו לימים וכו' ולא כתב אבל אם היה שוכרו לימים דהיינו קבלנות נראה דלרבותא נקט משכירו דל"מ שוכרו דה"ל כמו שלוחו לעשות מלאכתו בשבת והבעה"ב נוטל כל הריוח דפשיטא דאסור אלא אפילו משכירו לימים בדבר ידוע והא"י נוטל כל הריוח דא"י אדעתיה דנפשיה קעביד וליכא למיסר נמי מפני הרואים כיון דנתפרסם הדבר דאינו שוכר פועלים וכו' אפ"ה אסור מפני שנוטל שכר שבת אבל כשמשכירו לשנה אין שם איסור כלל לא מדינא ולא משום מראית העין ועד"ז כתב הר"ן לשם ע"ש גדול אחד וז"ל אבל יש מי שדחה ואמר דכי אמר קיבולת אסור התם בקיבולת בנין לפי שדרכן של בני אדם לעשותו בשכירות יום אבל בשדה שדרכן של בני אדם לעשותו בקבלנות ועוד שהרואין יתלו באריסות ודברי הרמב"ם נ"ל עיקר עכ"ל הרי לך שלשון הרא"ש הוא ממש כלשון החולקים על הרמב"ם וכדפרישי' וזה דעת רבינו. ומה שהקשה מהרי"א דאי אפשר להתיר קבלנות במרחץ ותנור שהרי אם לא עשה בשבת הפסיד ישראל ריוח אותו היום נמצא ישראל נהנה ממלאכת שבת ואסור ולא דמי לשדה וכולי שגגה היא שפלטתו הקולמוס דא"כ רחיים דנהגו היתר דלאריסות עומד הלא אם לא עשה א"י מלאכת הרחיים בשבת הפסיד ישראל ריוח אותו יום ונמצא ישראל נהנה ממלאכת שבת אלא בע"כ כל היכא דהא"י אדעתיה דנפשיה קא עביד לא הוי שלוחו דישראל ממילא קא אתא ומדינא שרי לכ"ע והרמב"ם דאוסר אפילו בקבלנות דשדה אינו אוסר מדינא אלא מפני הרואים אבל להרא"ש דמתיר בקיבולת דשדה דליכא חששא דמפני הרואים וה"ה במרחץ ותנור לפי מה שנתפרסם דאינן שוכרים פועלים וכו' לשיטת רבינו האי שרי אפילו בקבלנות ודו"ק . עוד נראה ליישב דמ"ש רבינו דמותר בקבלנות ר"ל שהא"י מקבל עליו עבודת המרחץ ותנור כולה ליטול בריוח שליש או מחצה או רביע דהיינו אריסות דשרי דהשתא דנתפרסם הדבר דאינו שוכר פועלים וכו' חזר דין מרחץ כדין שדה דשרי אפילו באריסות כדפרישית בתחילת סימן זה וכ"כ בסמ"ק דקיבולת שרי לדינא דגמרא בשדה ורחיים ותנור ר"ל בקיבולת דלשליש ולמחצה ולרביע כמו שיתבאר בסימן שאחר זה מכל מקום מ"ש תחלה דאפילו קבלנות ממש שרי להרא"ש ורבינו נראה עיקר : כתב ב"י ע"ש רב נטרונאי גאון דבמקום שאסור להשכיר אם השכיר שכרו מותר ואין כן דעת הרמב"ם והמרדכי כמ"ש בסימן רמ"ה עכ"ל ולפעד"נ דאין כאן מחלוקת כלל ותחלה צריך ליישב מ"ש הגאון דאם השכיר שכרו מותר דהלא ספ"ק דעבודת כוכבים תני להדיא ישראל וא"י שקבלו שדה בשותפות וכו' ואם באו לחשבון אסור אלמא דאפילו בדיעבד שכרו אסור אלא בע"כ דאין השכר נאסר אלא היכא דהמלאכה מוטלת על ישראל אעפ"י שמוטלת נ"כ על הא"י בשותפות ישראל ומכ"ש אם מוטלת על הישראל לבדו דאסור ובכה"ג קאמרי הרמב"ם והמרדכי דהשכר אסור אבל הגאון מדבר במרחץ או תנור שהשכירו הישראל לא"י והמלאכה

דרכי משה

רמג (א) וכ"כ הר"ן ספ"ק דעבודת גילולים וס"פ כל כתבי דבזה הכל במנהג המדינה · וכ"כ המרדכי ס"פ כל כתבי שאם המרחץ ביד עו"ג ויודעים ומכירים בו ששכרו מישראל שרי : וב"כ

פרישה

(ב) **עו"ג** לקחה באריסות ולעצמו הוא עובד · ז"ל הר"ן ומהא שמעינן דכיון שיש לעו"ג חלק בפירות השדה אע"פ שישראל נהנה ממלאכת שבת מותר דכיון דכולי מלאכה רמיא עליה דעו"ג כי קא עביד עו"ג אדעתא דנפשיה עביד והנאת ישראל ממילא אתיא הילכך שריא :

(ג) **משא"כ** במרחץ שאין דרך להחכירו · במסכתא דמאי מה בין שוכר לחוכר · השוכר במעות · והחוכר ר"ל שכר קרקע בפירות קצוב דהיינו כך וכך כורין לשנה כ"כ בח"מ סי' ש"ך מהרש"ל ועיין בח"מ סי' ש"ך :

(ד) **יש** מסתפקי' בו אם דרך להחכירו כמו שדה · אין להקשות מאי שייך להסתפק בזה דישאלו על זה אם דרך להחכירו או לא · די"ל דה"ק מפני שהאריסות שדה שהארים נוטל בשכרו מגוף השדה ומעמלו וממה שהוא נוטל נותן ג"כ לבעל השדה משא"כ בתנור שנותן לבעל התנור מעות נראה יותר שהא שכיר שבת :

(ה) **אם** השכירו שנים הרבה כו' פי' שנה אחר שנה וע"י כן נתפרסם הדבר ב"י ע"ש · ובשנים הראשונים עד שלא נתפרסם אפשר דהתנה עמו שלא יעבוד בו בשבת · ומהר"י אבוהב פי' דהשכירו בפעם א' על שנים הרבה ולפ"ז לא קשה מימים הראשונים דמיד יצא הקול בשעת שכירות :

(ו) **וא"א** כתב ולפ"ז · ר"ל ולפ"ז שכתב רב האי שתלוי בפרסום נמצא מאחר שנתברר ונתפרסם כ' הלכך מותר בהבלעה וכו' רא"ף :

(ז) **הלכך** מותר בקבלנות · דעו"ג בדידיה קא טריח ומ"ה שרי מדינא וגם משום מראית עין ליכא כיון שאין המלאכה נקרא ע"ש ישראל ב"י וז"ל אשר"י בהבלעה וכן עיקר כאן בגי' וה"פ מותר להשכיר התנור לחדש או לשנה לעו"ג דמדינא שרי כיון שאינו נוטל שכר שבת אלא בהבלעה ולמראית עין ליכא למיחש כיון שדרך המקום להשכירם לאחרים · אבל אם משכיר בדבר ידוע

דרישה

בי ואני פורע · וכתבו שם התוס' והגהות ז"ל והא דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ה"מ כשאין לו לפרוע אלא א"כ יטול מן הצדקה · אבל הכא מיירי שיש לו משכונות כדי לפרוע ואין לו מעות לכך קאמר לוו עלי ואני פורע עכ"ל · עוד שמעתי מכרסים לוו עלי ממוכס ואל תדאגו כי עלי לשלם לכם :

שקבלו

חדושי הגהות

רמג א כלומר ונראה כאלו העובד גילולים שלוחו (מהרל"ח) ועיין פרישה : ב במס' דמאי מה בין שוכר לחוכר השוכר במעות והחוכר ר"ל ששכר קרקע בפירות קצוב דהיינו' כך וכך כורים לשנה (פרישה) : ג אין להקשות מאי שייך להסתפק בזה דישאלו על זה אם דרך להחכירו או לא די"ל דה"ק מפני שאריסות שדה שהארים נוטל שכרו מגוף השדה ומעמלו וממה שהוא נוטל נותן גם כן לבעל השדה מה שאין כן בתנור שנותן לבעל התנור מעות נראה שהוא שכיר שבת יותר (פרישה) : ד ר"ל ולפ"

שכתב

ה בקבלנות שאין מלאכת העו"ג נקראת על שם ישראל אבל אם היה משכירו לימים (ח) אסור ליקח שכר שבת ויום טוב ו :

רמד ישראל ששכר עו"ג לבנות לו בית בקבלנות (א) היה מתיר ר"ת (ב) שיבנו לו בשבת ורבי' יצחק אסרו (ג) ואפילו סיתת העו"ג האבנים בביתו בשבת (ד) אסור לישראל לשקען

והמלאכה כולה מוטלת על הא"י לבדו ומותר להשכירו לא"י מדינא אלא שחכמים אסרוה מפני מראית העין אם עבר והשכירו שכרו מותר דעבדינן לאיסורא ולא יעמיד ביד הא"י שכרו אלא דקשיא לי בהך עובדא דאיתא במרדכי דהא"י אפילו בשבת על כרחו של ישראל דלמה יהא שכרו אסור הלא רש"י והמפרשים פירשו בהך דאם באו לחשבון אסור דהיינו טעמא דגלי דעתיה דשלוחו הוה ואסור משום שכר שבת וכשאפו בו בעל כרחו פשיטא דלא מחזי כשלוחו ונראה דהך עובדא דבמרדכי בשם רבינו גרשום אינו מפרש הך דאם באו לחשבון אסור משום דמחזי כשלוחו אלא אסור משום שכר שבת גרידא דסוף סוף חילופי שבת הוא ואסור · מיהו נראה דוקא בהך עובדא דנתנו לו שכר אפייה בעד יום שבת בלבדו אבל אם אפו בו הרבה ימים כיון שהיה בע"כ דלא מחזי כשלוחו משום שכר שבת נמי ליכא כיון דהוי בהבלעת שאר ימי השבת ולפ"ז הא דהתיר הגאון השכר היינו דוקא בהבלעת שאר הימים דשלא בהבלעה אף ר"כ מודה דאסור משום שכר שבת כדאיתא בפרק הזהב והשתא נראה דאין מי שחולק על הוראת ר"כ דכיון שהמלאכה כולה מוטלת על הא"י וגם השכירות שנוטל הוי בהבלעת שאר הימים הכל מודים דשרי בדיעבד ובהגהות ש"ע נמשך אחר דברי ב"י וכתב ואם עבר והשכירו במקום האסור י"א שהשכר מותר וי"א שאסור וכן עיקר עכ"ל ולפע"ד דאין כאן מחלוקת וכדפי' וכתב ב"י כתבו התו' ספ"ק דעבודת כוכבים ע"ש מהר"ס דאריסות שדה שנוטל בגוף השדה דמי לשותף אבל בקבלנות דבית שנוטל מעות בשכרו לא הוי כשותף ואסור ולהכי מרחץ דלא שייך ליטול בגוף המרחץ אלא נוטל מעות בשכרו אסור ולפ"ז יש להתיר להשכיר רחיים לא"י היכא שנוטל בקמח לפי חלקו ואינו נוטל מעות דהוי כמו שותפות ודין תנור כדין רחיים כשנוטל מגוף הפת לפי חלקו ושרי · ואין נראה כן מדברי הרמב"ם ושאר פוסקים אלא במרחץ נמי שרי בנוטל חלקו במעות דפירות דמרחץ מעות נינהו עכ"ל ולפעד"נ דלא עלה ע"ד הר"ס לומר דבמרחץ אעפ"י שנוטל חלקו בריוח במעות אסור דאם כן אמאי אמרו אריסותא דמרחץ לא עבדי אינשי הא אפילו עבדי אריסא למרחץ דהיינו שנוטל חלקו בריוח במעות נמי אסור מדינא לפי דעת ב"י אלא פירוש דברי הר"ס הכי הוא דשדה כיון דלאריסותא קיימא וגם קבלו הא"י באריסותא לשליש וכו' כמו שרגילין לקבל וגם אינו נוטל מעות דבר קצוב בשכרו דמי לשותף אבל בקבלנות דבית דבע"כ אי אפשר בענין אחר אלא שנוטל דבר קצוב בשכרו לא הוי כשותף אלא כשכירו ושלוחו ולהכי קאמר במרחץ כיון דאין דרך לתתו באריסות ר"ל שיהא לו חלק בריוח הן רב הן מעט אלא דבר קצוב בשכרו וכיון דלא שייך זה בגוף המרחץ אסור דהוי כשלוחו ולפ"ז בריחיים אם נוטל חלקו בקמח הוי כשותף וכך הם דברי סה"ת בסימן קמ"ו והסמ"ג דף כ"א ע"ג והסמ"ק ע"ש: כתב המרדכי בס"פ כל כתבי לא ישכיר אדם מרחצו לא"י פר"ח כיון דלא נאסר אלא משום דנקראת על שמו דוקא אסור כשהמרחץ ביד ישראל אבל כשהמרחץ ברשות אחר בפני עצמו ומכירין בו שכיניו שמושכר הוא לו ממש אין לחוש עכ"ל והב"י כתב דין אחר ע"ש ר"ח בס"ם זה ממש איפכא דכשהמרחץ ביד ישראל ואין רוחצין בו אלא שכיני הדירה יש להתיר ולהשכירו אפילו במקום שנוהגים איסור במרחץ דמאחר שאין רוחצין בו אלא שכיני הדירה כבר ידוע להם שהשכירו לא"י וכ"פ בהגהת ש"ע :

רמד ישראל ששכר א"י לבנות לו בית בקבלנות היה מתיר ר"ת וכו' כ"כ התוס' והרא"ש ספ"ק דעבודת כוכבים בשמו שלמד כן מאריסות שדה שקבל הא"י לשליש וכו' דישראל נהנה ממלאכת שבת ואפ"ה שרי כיון שהמלאכה כולה מוטלת על הא"י והא"י אדעתא דנפשיה קעביד ואינו כשלוחו כל שכן בקבלנות דבית שאין הישראל נהנה ממלאכת שבת דשרי מה"ט גופיה דא"י אדעתא דנפשיה קעביד ור"י דחה ראיית' דשאני שדה באריסות דכ"ע ידעי דארעא לאריסות קיימי וליכא למיסר משום מראית העין אבל בית שהרגילות הוא לשכור פועלים מידי יום ויום יש לאסור מפני הרואין שיאמרו דהפועלים שכירי יום נינהו וה"ל שלוחים של ישראל ולפ"ז אם הפועלים עושים המלאכה מחוץ לתחום וגם אין עיר אחרת בתוך התחום של הפועלים ליכא איסורא דהוי כמילתא דליתא דהכי משמע בירושלמי דפוסק הלכה כרשב"א דבקבולת מחובר אסור תוך התחום ונראה דלר"ת ליכא ראיה מהירושלמי דכיון דבתלמודא דידן ספ"ק דעבודת כוכבים משמע דקי"ל כרשב"ג דשדה לאריסות קיימא ושרי ולא כרשב"א דאוסר אם כן בקבלנות דבית נמי דשרי במכ"ש לרשב"ג כדפרישית לר"ת ממילא אידחיא לדרשב"א דאוסר · ואיני מבין דברי הרא"ש שאמר כי לא מצינו בתלמוד שלנו שחולק על מה שפסק בירושלמי כרשב"א דהלא ממילא נמשך דחולק כדפרישית לר"ת וצריך לומר דלר"י דחולק אר"ת ואמר דבקיבולת דבית יש לאסור יותר מבשדה באריסות השתא ודאי איכא למימר כיון שפוסק בתלמוד ירושלמי כרשב"א דבקיבולת מחובר אסור תוך התחום הכי נקטינן כיון דלא מצינו בתלמוד שלנו שחולק עליו דמה שמתיר תלמוד שלנו באריסות בשדה ה"ט משום דליכא למיסר התם מפני הרואים מה שאין כן בקיבולת מחובר וכדפירש ר"י וכתבו התוספות ושאר מפרשים כולם דר"ת לא סמך על הוראתו כשבנה ביתו וכתב ב"י שלכך כתב רבי' היה מתיר ר"ת כלומר מתחלה היה מתיר ר"ת אבל אחר כך כשבא מעשה לידו לא התיר. ונראה לפ"ז אם עבר אדם והניח לבנות ביתו בשבת בקבלנות דאין לאסור עליו ביתו מלדור בו דכיון דר"ת היה מתיר אף על פי דלמעשה לא התיר לבנות לכתחלה מכל מקום בדיעבד יש לסמוך אר"ת במה שהיה מתיר להלכה אף לכתחלה וכדי להורות דין זה כתב רבינו דר"ת היה מתיר דאם לא כן קשה דמג"מ במה שהיה מתיר כיון שלסוף לא התיר ועוד משמע להדיא מלשון התוספות סוף פרק קמא דעבודת כוכבים בד"ה אריסא דלא חזר ר"ת מהוראתו אלא דהחמיר על עצמו וכשבנה ביתו לא הניח א"י לבנות בשבת עכ"ל משמע דלאחרים התיר לכתחלה ולפיכך אע"פ דנהגינן כר"י מכל מקום בדיעבד כדאי הוא ר"ת לסמוך עליו בדיעבד דמותר ליכנס לתוך הבית אם עבר ובנו א"י בשבת ואין צריך לומר בסיתת אבנים דבדיעבד מותר לשקען בבנין וכמו שכתב בסוף סימן זה :

ואפילו סיתת הא"י וכו' כ"כ התוספות סוף פרק קמא דעבודת כוכבים וסה"ת סימן רכ"ב וסמ"ג (דף י"ט ע"ג) והגהות בפ"ו מדגרסינן בירושלמי אומנים א"י שהיו עושים עם ישראל בתוך ביתו אסור בתוך בתיהם מותר אמר רשב"א במה דברים אמורים בתלוש אבל במחובר אסור ופסק הלכה כרשב"א וכתבו לשם

ומ"ש אבל אם היה משכירו לימים אסור וכו' אי גרסינן בהבלעה ה"פ מותר להשכיר המרחץ או התנור לחדש או לשנה לעו"ג דמדינא שרי כיון שאינו נוטל שכר שבת אלא בהבלעה ולמראית העין ליכא למיחש מאחר שדרך המקום להשכירה לאחרים אבל אם משכיר בדבר ידוע ליום אסור מדינא ליטול שכר שבת וי"ט להדיא ולמד כן מברייתא דהשוכר את הפועל דפרק הזהב (נח.) שכתב רבינו בסי' ש"ו ואי גרסינן בקבלנות ה"פ מותר לשכור עו"ג לחדש או לשנה לעשות מלאכת המרחץ או התנור אבל אם שוכרו בדבר ידוע לכל יום אסור דהיינו ההיא דהשוכר את הפועל אך לשון משכירו קשה על זה דא"כ הוה לי' לכתוב אבל אם היה שוכרו זה הוכחה על גירסת בהבלעה דלהדיא גרסא אתי שפיר משכירו :

כתוב בתשובת הגאונים נשאל מלפני רב נטרונאי ישראל שקנה מרחץ או פורנ"ו מעו"ג והשכירם לעו"ג והעו"ג עושה בהם מלאכה שכרו מותר או לא כי יש גאונים אוסרים מפני שנקראת על שמו ויש מי שמתיר משום דמה שאמרו מפני שנקראת על שמו אינו אלא בישראל שבנה לעצמו מרחץ או פורנ"ו וישב הוא בעצמו בהם ופעמים שישכירה וישאר שמו עליו אבל מי שלא ישב בה ולא נקרא עליו שמו מעולם אלא מעו"ג קנאו ולעו"ג השכירו למה נאסר והשיב שאמרתם שכרו אסור אפילו במקום שאסור להשכיר המרחץ לעו"ג אם השכירו לו עבדי' לאיסור ולא יעמיד ביד העו"ג שכרו שכבר מותר וזה שלא נקרא שמו עליו מעולם ואין בו חשש מראית העין כל עיקר אין אנו רואים בו איסור עכ"ל ומ"ש שאפי' במקום. שאסור להשכיר אם השכיר שכרו מותר אין כן דעת הרמב"ם והמרדכי כמו שאכתוב בסי' רמ"ה :

כתבו התוס' בספ"ק דעבודת כוכבי' וז"ל והר"ס הי' נותן טעם דלהכי מותר באריסו' שדה דכיון שאינו נוטל מעות בשכרו אלא נוטל בגוף השדה דמי לשתוף אבל בקבלנות דבית שנוטל מעות בשכרו לא הוי כשותף ואסור ולהכי קאמר הכא דמרחץ אסור דאריסות למרחץ לא עבדי אינשי דכיון שנוטל מעות בשכרו ולא שייך ליטול זה בגוף המרחץ אסור ולפי זה יש להתיר להשכיר ריחיים לעו"ג היכא שנוטל בקמח לפי חלקו ואינו נוטל מעות דהוי כמו שותפין וכ"כ ממ"ש הכלבו בשם ר"פ וכ"כ סמ"ק והגהות פ"ו בשם סה"ת וכתבו עוד שדין תנור כדין ריחיים שאם נוטל מגוף הפת לפי חלקו שרי ואין נראה כן מדברי הרמב"ם ולא מדעת שאר פוסקים שלא חלקו בין מרחץ לשאר דברים דכך משמע דכל היכי דשרי ריחיים ותנור בנוטל חלקו בקמח ופת הכי נמי שרי במרחץ בנוטל חלקו מריוח המרחץ במעות דפירות דמרחץ מעות נינהו ומאי דאמרי אריכותא למרחץ לא עבדי אינשי היינו לומר שמתוך שהוצאותיו מרובות ושכרו מועט אין דרך לתתו לאחרים וכמו שכתב הר"ן בס"פ כל כתבי · כתב הגאון מהרי"א ז"ל בשם ר"ח שאם יש לישראל דירה ובתוכה מרחץ שאין רוחצין בו אלא שכיני הדירה מותר להשכיר לעו"ג וכ"מ למקום שאין נוהגין להשכיר מרחץ ואפ"ה בכה"ג שרי משום דמאחר שאין רוחצין בו אלא שכיני הדירה כבר ידוע להם שהשכירו לעו"ג (ג) :

רמד ישראל ששכר עו"ג לבנות לו בית בקבלנו' היה מתיר ר"ת התוס' והרא"ש כתבו בספ"ק דע"ג (כב:) שלמד כן מאריסות שדה שחלק הישראל משביח במלאכה ואפ"ה שרי כ"ש קבלנות שאין שבח לישראל כלל במה שממהר לבנות לו בשבת וכ"כ עוד התוס' בפ"ק דשבת (יז.) אמתני' דאין נותנין עורות לעבדן והם ז"ל דחו ראיותיו והעלו דלא דמי לאריסו' דשדה דלעולם הוא רגילות לקבל שדה באריסות למחצה לשליש ולרביע אבל בבנין בית רגילות לשכור מידי יום יום והרואה אינו אומר קבלנותא עביד אלא שכירי יום נינהו ודומה כמו שישראל מצוה לעשות לו מלאכה בשבת וראיה מירושלמי וגם מתלמודא דידן פרק מי שהפך (יב:) וכמו שאכתוב בסמוך . וכתבו גם התוס' והרא"ש והמרדכי שר"ת לא סמך על הוראתו כשבנה ביתו וכ"ל דמש"ה לא כתב רבינו ר"ת מתיר ור"י אוסר אלא כתב היה מתיר ר"ת כלומר מתחלה היה מתיר ר"ת אבל אח"כ כשבא מעשה לידו לא התיר א (א) :

ומ"ש רבינו ואפילו סיתת העו"ג האבנים בביתו בשבת וכו' כ"כ גם התוס' והרא"ש מדגרסינן בירושלמי אומנים עו"ג שהיו עושין עם ישראל בתוך ביתו אסור בתוך בתיהם מותר אמר ר"ש בן אלעזר בד"א בתלוש אבל במחובר אסור ופוסק הלכה כרשב"א ואף לפסול האבנים ולתקן הקורות אפילו בביתו של עו"ג אסור כיון דלצורך מחובר הוא דהא במחובר כה"ג פליגי ופסיק הלכה כרשב"א דאילו

דרכי משה

(ב) וכ"כ בא"ז דבכה"ג שרי : **רמד** (א) ובתו' פ"ק דעבודת כוכבים משמע דר"ת לא החמיר אלא על עצמו ב וע"ש : וכתב

פרישה

יחוד ליום אסור מדינא ליטול שכר שבת וי"ט להדיא · ואי גרסינן בקבלנות ה"פ מותר לשכור עו"ג לחודש או לשנה לעשות מלאכת המרחץ או התנור אבל אם שכרו בדבר ידוע לכל יום אסור אך ל' משכירו. קשה ע"ז דא"כ הל"ל אבל אם היה שוכרו וזה הוכחה על גי' בהבלעה ב"י :

(ח) **אסור** ליקח שכר שבת וי"ט · ואם לקח שכרו אסיר כתב המרדכי בפ"ק דשבת בשם הר"פ יהודי הקונה מכס ומשכיר לעו"ג לקבל מכס בשבת מותר אם הוא בקיבולת דהיינו שאמר לו לכשתגבה ק' דינרין אתן לך כך וכך וכ"פ ב"י בש"ע וכ"כ הרמ"א ועיין בספרו וז"ל וכן יכול להשכיר המכס לכל שבתות והעו"ג יקח הריוח של שבתות לעצמו ולא חיישינן שיאמרו לצורך ישראל הוא עושה דבמקום פסידא כה"ג לא חששו וישראל הממונה על המטבע של מלך דינו כדין הממונה על המכס ואעפ"י שהשמיע קול הכאת המטבע בשבת ויזהר שלא ישב הישראל אצל העו"ג בשבת כשעוסק במלאכתו במטבע או בקבלת המכס עכ"ל :

(א) **סי' רמ"ד היה מתיר** ר"ת כו' ב"י דיקדק מלשון היה מתיר פי' מתחלה היה מתיר אבל כשבא לבנות ביתו לא יסמוך על היתרו וכן הוא בתוס' משום שיש לחלק דאריסות שדה לעולם הוא דרכו לקבל באריסות משא"כ בבנין שלפעמים שוכרים מידי יום ביומו והרואה יאמר שישראל צוה לו לעשות מלאכה בשבת :

(ב) **שיבנו** לו בשבת דהא אפי' אריסות שדה דחלק ישראל משביח במלאכה שרי כ"ש בקבלנות שאין שבח לישראל כלל · במה שממהר לבנות לו בשבת · ור"י אסרו מטעם הנ"ל דאינו דומה לאחרים כמו שחלקתי : (ג) **ואפילו** סיתת כו' משום שהן לצורך מחובר :

(ד) **אסור** לישראל לשקען כו'

חידושי הגהות

שכתב רבינו האי שתלוי בפירסום נמצא מאחר שנתברר ונתפרסם כו' הלכך מותר כו' (פרישה) : ה עיין ב"ח : ו היינו משום דאסור ליטול שכר שבת ויתבאר לקמן בסי' ש"ו (מהרל"ח) :

רמד א ונראה לפ"ז אם עבר אדם והניח לבנות ביתו בשבת בקבלנות דאין לאסור עליו ביתו מלדור בו כיון דר"ת היה מתיר אע"פ דלמעשה לא התיר לבנות לכתחלה מ"מ בדיעבד יש לסמוך אר"ת במה שהיה מתיר להלכה אף לכתחלה וכדי להורות דין זה כתב רבינו דר"ת היה מתיר דאל"כ קשה דמנ"מ במה שהיה מתיר כיון שלסוף לא התיר (ב"ח) . וכתוב בהג"מ פ"ק דשבת בשם רבי שמחה דיש ללמוד מהירושלמי (צ"ל מקדמונים) דהשפחות אסורות לעשות מלאכה בבית ישראל בשבת עכ"ל והטעם מפני הרואים שלא יאמרו מלאכה של ישראל היא ט"ז: ב ולא היה מתיר דכתב הטור פירוש לאחרים. ועיין ב"ח משמע דלאחרים התיר לכתחלה ולפיכך אע"פ דנוהגים כר"י מ"מ בדיעבד

כדאי

דאילו לעשות הבנין עצמו אפילו רבנן מודו דאסור דברשות ישראל הוא ע"כ ונראה
מדבריהם דמדינא אסור וכ"כ מדברי סמ"ג והגהות בפ"ו אבל מדברי ר"י בחי"ב
נראה דחומרא בעלמא הוא שכתב וז"ל ויש מהגדולים שהחמירו על עצמם אפילו
שקבל הא"י לסתת האבנים בידו בדבר ידוע ותקנס בביתו של א"י עצמו ע"כ ·
ג ונראה שכתב כן מפני שכתב הרא"ש
וכן שמעתי שזקנו של אבא מורי בנו לו
בית בקבלנות וסתתו האומנים בביתן
בשבת ולא רצה לשקעם בבנין ומשמע לר"י
דדרך חומרא הוא דאל"כ למה לאיתויי
מעשה זקנו ולי אין זה כדאי להוכיח כן
דהא אפשר דמייתי ראיה מזקנו דהלכה
כר"ש ב"א דירושל' א"כ מייתי ראיה דסיתות
האבני' מיקרי מחובר לקרקע מיהו בספר התרומה נראה שהוא מסופק בדבר (ג) :

ומ"ש רבי' וה"מ בתוך התחום וכו' ג"ז מדברי התוס' והרא"ש דמפיים בירוש'
הנזכר בעיר אחרת בין כך ובין כך מותר ומהו ב"כ וב"כ א"ר אילא בין
בתלוש בין במחובר ובלבד בקבולת ובר"פ מי שהפך (יב ·) אמר שמואל מקבלי
קבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר א"ר פפא ואפילו חוץ לתחום לא אמרן
אלא דליכא מתא דמקרבא להתם אבל איכא מתא דמקרבא להתם אסור ואע"פ
שר"ת מפרש דבאבל מיירי עיקר פירושה דבשבת קאי וכמ"ש הר"ן בספ"ק דע"ג
ובס"פ כ"כ והרמב"ן בס' תורת האד' וכ"כ הרמב"ם בפ"ו וז"ל פוסק אדם עם א"י
על המלאכה וקוצץ דמים וא"י עושה לעצמו ואע"פ שהוא עושה בשבת מותר בד"א
בצינעא וכו' אבל אם היתה ידועה וגלויה ומפורסמת אסורה שהרואה את הא"י עוסק
אינו יודע שקצץ ואומר שפלוני שכר הא"י לעשות לו מלאכה בשבת לפיכך הפוסק
עם הא"י לבנות לו חצרו או כותלו או לקצור את שדהו או ששכרו שנה או ב'
לבנות לו חצר או ליטע לו כרם אם היתה המלאכה במדינה או בתוך התחום
אסור לו להניחם לעשות לו בשבת מפני הרואים שאינם יודעים שפסק ואם היתה
המלאכה חוץ לתחום מותר שאין שם ישראל שיראה את הפועלים שהן עושין בשבת
עכ"ל וכתב ה"ה פוסק אדם עם הא"י על המלאכה וכו' זה מבואר במשנה דפ"ק
(שבת יז :) בש"א אין נותנין עורות לעבדן ולא כלים לכובס א"י אלא כדי שיעשו
מבע"י ובכולן ב"ה מתירין עם השמש ואפילו ב"ש לא אסרו כשהוא עושה בשבת
אלא כשאין שהות ביום לעשות ונראה כאילו אומר עשה בשבת וקי"ל כב"ה ובכמה
מקומות דין זה פשוט ומ"ש רבינו קצץ דמים בדוקא נלמד מדין האגרת שיתבאר
בפ' זה וכת' הרשב"א ודוקא בביתו של א"י אבל בביתו של ישראל אפילו בקבולת
מטלטלין אסור בירושל' תני אומנים א"י שהיו עושים עם ישראל בתוך ביתו אסור
בתוך בתיהם מותר בד"א בקבולת אבל בשכירות אפילו בתוך בתיהם אסור בד"א
בתלוש אבל במחובר לקרקע אסור עכ"ל : כתוב בתשובות אשכנזית יהודי הדר
בייטוב לבדו אסור ליתן לא"י מעות להשכיר לו פועלי' בשבת ובי"ט אע"ג דליכא
מתא דמקרבא להתם וחוץ לתחום והא דשרי תלמודא התם היינו דליכא מתא
דמקרבא להתם לתוך התחום אבל הכא הרי עירו מקרבא להתם וא"כ בני ביתו
חשדי ליה ואורחי' דמקלעי לגביה חשדי ליה ע"כ ומכלל דברי הרמב"ם אתה למד
שדין השדה שוה לדין בית לענין קיבול' כלומר שהישראל השוכר את הא"י בדבר
ידוע שיעשה לו מלאכת שדהו אסור להניחו לעשות לו מלאכה בשבת ולא מן הדין
דמדינא ודאי שרי דא"י בדנפשיה קא עביד אלא מפני הרואים שיאמרו שהוא

לשם דהא ע"כ במחובר כהאי גוונא פליגי ופסק כרשב"א דאסור דאילו לעשות הבני
עצמו אפילו רבנן מודו דאסור דברשות ישראל הוא ואסור שהרי אף בתלוש כגון
כלי' לכובס ועורות לעבדן לא שרי אלא בביתו של א"י דהא תנן ובית הלל מתירין עם
השמש כדי שיכול לצאת מפתח ביתו · והרא"ש כתב הוכחה זו מהירושלמי בלשון הזה
דבמחובר כהאי גוונא פליגי מדקאמר בתוך
ביתו מותר ארשב"א במה דברים אמורים
בקבולת אבל בשכר אסור במה דברים
אמורים בתלוש פירוש בהא דאמר קיבולת
בבית הא"י מותר אבל במחובר לקרקע
אסור והיכי משכחת מחובר לקרקע בביתו
של א"י אלא ודאי בתלוש לצורך מחובר
קאמר וכו' עכ"ל והר"ר ירוחם כתב דדין
זה דרך חומרא הוא והקשה בית יוסף למה כתב שהוא חומרא הלא מוכח פירוש
זה מהירושלמי. ונראה לפע"ד שאין פירוש זה מוכרח דפשיטא משמע דלא אסר
בנין בביתו של א"י אלא במחובר ממש דבונה ביתו של ישראל ברשותו של א"י כגון
שהקרקע של א"י והבנין של ישראל דמיפרסמא מילתא דהמלאכה בשביל ישראל
היא ואסור אבל בקורות ואבנים שסיתת הא"י בביתו של א"י דלא מיפרסם שרי
מדינא אלא שהחמירו הגדולים והכי משמע בספר ירא"ים סימן קי"ג ובסה"ת
בסימנים סימן רכ"ב ובמרדכי פרק קמא דשבת דאפשר דהירושלמי אינו אוסר אלא
במחובר גמור בקרקע ברשותו של הא"י התם הוא דאסור אבל סיתות קורות ונסרים
מותר וכל זה דוקא דמיפרסמא מילתא שהוא לצורך מחובר ישראל אבל אם לא
מפורסם שרי לדברי הכל וכן כתב בכלבו וכן פסק בש"ע ובהגהות שם דבמפורסם
שהוא של ישראל אסור לשקעם בבנין ופסק עוד דאם בנו א"י לישראל בשבת
באיסורא נכון להחמיר שלא יכנסו בו וכדאיתא בפרק מי שהפך בעובדא דמר זוטרא
וכו' וכן כתב רבינו לקמן בסי' תקמ"ד מיהו נראה דאם בנו א"י ביתו בקבלנות וכל
שכן סיתות אבנים בביתו של א"י יש להתיר לדור בו וכן לשקע הקורות בבנין דכיון
דאיכא ר"ת דהתיר קבלנות בית אפילו לכתחלה מדינא אלא דהחמיר ע"ע כשבנה
ביתו מכל מקום לא חזר בו ואם כן יש לנו לומר כדאי הוא רבינו תם לסמוך עליו
בדיעבד ומהאי טעמא לא כתב רבי' בסי' תקמ"ד דאסור לכנוס בו אלא נכון להחמיר
משום דמדינא שרי כר"ת נראה לי ועיין במ"ש לשם בס"ד :

ומ"ש וכ"כ הרמב"ם וכו' פירוש שגם הרמב"ם סובר דבקיבולת בנין כותלו אסור
תוך התחום מפני הרואים כמ"ש ר"י . ואע"ג דהרמב"ם שם אוסר ג"כ
קיבולת שדה בתוך התחום השמיטו רבינו מדבריו לפי שפסק בסימן רמ"ג דשדה
כיון דלאריסות קיימא מותר אפילו בקיבולת דלא כהרמב"ם בזה · ואיכא להקשות
כיון דמדינא כל קיבולת שרי דא"י אדעתא דנפשיה קא עביד וליכא איסור אלא
מפני הרואים שיאמרו שכירי יום ניהו בשדה דאין דרך לשכור פועלים יום יום
אלא לאריסות או לקבלנות קיימא אמאי אוסר הרמב"ם ונראה לתרץ דאין דעת
הרמב"ם דקבלנות אסור מפני דדרך לשכור פועלים יום יום אלא דכל שאין לפועל
חלק ברויח הן רב הן מעט אלא שכרו בדבר קצוב אסור דכיון שהכל יודעים שהא"י
עושה מלאכה בשביל ישראל ואין הכל יודעים שקצץ אומרים שפלוני שכר הא"י
לעשות לו מלאכה בשבת ולפ"ז כיון שהתוס' והרא"ש ספ"ק דעבודת כוכבים וסה"ת
סימן

לשקען בבנין וה"מ בתוך התחום אבל אם הוא חוץ לתחום וגם
אין עיר אחרת בתוך תחומו של בית שבונה מותר וכ"כ הרמב"ם
ז"ל ד אם שכרו לשנה או לשנים שיכתוב לו או יארוג לו בגד מותר
כאילו קצץ עמו שיכתוב לו ספר (ה) או יארוג לו בגד אבל היתה
המלאכה

שכיר יום והוא עושה מלאכתו ע"י א"י בשבת ומפני כך אם היתה המלאכה חוץ לתחום כל עיירות ישראל דליכא רואים שרי וכתב שם ה"ה והר"ן בספ"ק דע"ג
וס"פ כל כתבי שיש מתירים בזה לפי שהרואים תולים באריסות וכשאמר שמואל מקבלי קיבולת תוך התחום אסור לא אמר אלא בקיבולת בנין והם ז"ל חלקו על
דברי המתירים ואומרים שלא התירו חכמים אלא כשהאמת כן כלומר שהם יתלו הדבר באריסות ואם יחקרו הדבר ימצא שכן הוא שהא"י חולק בפירות אבל כה"ג
שהבעלים נוטלים כל הפירות מיחזי להו לאינשי כשכיר יום וכן דעת התוספות והמרדכי בספ"ק דע"ג וכן דעת ה סמ"ק וסמ"ג וסה"ת וכ"כ הגה"מ בפ"ו ומכאן נלמוד
לתנור וריחיים ומרחץ שאסור לשכור א"י בדבר ידוע לשנה או לחדש כדי שיקבל עליו לעשות כל המלאכה הצריכה להם ומ"ש ר"י בחי"ב בשם רב נטרונאי בריחיים
של מים שמותר ליתנם לא"י בקבלנות הוא לדעת המתירים אבל לדעת האוסרים בקרקע משום דמיחזי להו לאינשי כשכיר יום ה"ה בריחיים דמאי שנא א"כ הא
דשרי היינו חוץ לתחום כל עיירות ישראל ויותר נראה לומר דרב נטרונאי ה"ק דריחיים של מים הם כלים ומותר להשכירם לא"י ופי' בקבלנות כלומר שהא"י
מקבל עליו כל מה שיעלו פירותיה בין רב למעט בדבר ידוע שנותן לישראל בכל חדש או בכל שנה והדברים מוכיחים שכן הוא דמייתי לה גבי שביתת כלים ולענין היתר
עשיית א"י מלאכת ישראל בדבר תלוש בקבלנות כלומר שפוסק עמו הישראל לתת לו דבר ידוע בעד אריגת אמה אחת או בעד תפירת בגד א' מפורש בירושלמי
שהבאתי בסמוך והיינו דתנן בפ"ק דשבת דלב"ה נותנין עורות לעבדן וכלים לכובס א"י וכו' ויתבאר באורך בסי' רנ"ב בס"ד וכבר כתבתי בסי' זה דברי ה"ה ודברי
הרשב"א שהם כדברי הירוש' ולענין שוכר לו א"י לשנה לכתוב לו ספר או לארוג לו בגד כתב הרמב"ם בפ"ו שמותר לכתוב ולארוג בשבת משום דהוי כמי שקצץ עמו לכתוב לו ספר או
לארוג לו בגד דשרי וכתבו רבינו בסי' זה בשמו אגב גררא ו ואע"פ שאינו ענין לו דהא לא שקיל וטרי בענין סי' זה אלא במלאכה דמחובר וכתב ה"ה שהרשב"א הסיג עליו והוא ז"ל
הליץ קצת בעדו והניח הדבר בצ"ע (ג) ובהגהות מרדכי ספי"ד כתב בשם רא"ם דא"י המושכר לשנה או פחות אדעתא דנפשייהו עבדי בשביל ריוח שלהם ואין
עליו למחות אם באים לכבות הדליקה דדמי קצת לשלוח אגרות דאם קצץ לו דמים מותר עכ"ל וזה נוטה לדעת הרמב"ם אלא שלא התיר להדיא אלא בדליקה ואפשר
דע"כ לא שרי הרמב"ם אלא בשוכר את הא"י לשנה לעשות עמו מלאכה מיוחדת כגון לכתוב לו ספר או לארוג לו בגד אבל כששכרו לעשות לו כל מלאכות שיצטרך
לשנה אחת יודה הרמב"ם דאסור לעשות לו מלאכתו בשבת ודבר פשוט הוא דלא איירי הרמב"ם אלא כשהא"י עושה מלאכה בתוך ביתו דאילו בביתו של ישראל
ודאי אסור כמו שנתבאר בירושלמי שכתבתי · כתב המרדכי בפ"ק דשבת שפסק ר"מ על אודות היהודים הקונים המכסים ו ומשכירים להם א"י לקבל מכס בשבת
נראה דבקבולת מותר דב"ה מתירין עם השמש ליתן עורות לעבדן אע"ג דמלאכה דאורייתא היא אבל בשכירות אסור כדגרסינן בירושלמי פ"ק דע"ג אומנים א"י
שהיו עושים עם ישראל בתוך ביתו אסור בתוך בתיהם מותר ארשב"א בד"א בקבולת אבל בשכיר יום אסור בד"א בתלוש אבל במחובר אסור ופסיק התם
כותיה וה"ד קבולת גבי מכס כגון שהשכירו כך לכשתגבה ק' ליטרין אתן לך כך וכך ואת"ל שיש לחלק בין הנך שאין הישראל קובע מלאכתו לא"י לעשות רק
בשבת ובנדון זה קובע לו ליטול המכס בשבת מ"מ נראה להביא ראיה להתיר מדתניא פ' מי שהחשיך (קנג ·) ומשום פסידא שרו ליה רבנן דאי לא שרו ליה אתי
לאיתויי ד"א בר"ה ה"נ ל"ש וכ"ש להציל מידם דאי לא שרו ליה יפסיד כל הונו בדיחוי כל שהו אבל ליטב אבל הא"י המקבל המכס אסור כדאמרי' ס"פ בכל
מערבין (לח :) לא יהלך אדם בתוך שדהו לידע מה היא צריכה ולא יטייל על פתח מדינה כדי ליכנס לבית המרחץ מיד עכ"ל ואיכא למידק למה ליה לר"מ
לאהדורי אפרק מי שהחשיך למיפרק מאי דקשיא ליה דבהנך אין ישראל קובע מלאכתו בשבת ובנדון זה קובע לו ליטול מכס בשבת לימא דשאני הכא שאין
בקבלת המכס איסור דאורייתא י"ל דסתם מקבלי מכס צריכין לכתוב והא איכא מלאכה דאורייתא ועי"ל דלא שאני לן באמירה לא"י שלא במקום מצוה בין מלאכה
דאורייתא למלאכה דרבנן וא"ת והא קבלת מכס מלתא דפרהסיא הוא וכל כה"ג ליכא מאן דשרי דמהאי טעמא אמרי' בירושלמי בתוך ביתו אסור ואפשר לומר
דהתם, בדליכא פסידא אבל היכא דאיכא פסידא כי הכא מודו דשרי ואין להקשות דהתם בפרק מי שהחשיך לא שרינן ליה משום פסידא אלא כי היכי דלא ליעבד
איסורא רבה דהיינו הולכת ד"א בר"ה דהוי איסורא דאורייתא אבל הכא דכי מקבל המכס ליכא אלא איסור דרבנן אמאי נשרי איסור אמירה לא"י דהא ה"נ איכא
למיחש

דרכי משה

(ב) וכתב הכלבו דאם אינו מפורסם שהוא של ישראל שרי:(ג) והטור הביא דברי הרמב"ם משמע דהכי ס"ל:(ר) וכן משמע מדברי הטור דכתב (לקמן סימן תקמ"ג) סתמא להיתירא
ואין

פרישה

ואם אינו מפורסם שהוא של ישראל מותר כ"כ הכלבו וכ"פ רמ"ח : (ה) או יארוג לו בגד
מותר כיון דדבר תלוש הוא ולא לצורך מחובר כלל ומייתי זה כאן מדברי הרמב"ם
כו' ע"ל סי' תקמ"ג שגם כתב רבינו שבית שנבנה באיסור אסור ליכנס בו :
ואגב גררא משום סיפא וה"מ בכותל כו' ב"י · ועי"ל דאילו הוה מייתי סיפא למוד ה"א דוקא כוס
שהוא מחובר אסור אבל אבנים שהם תלושי' ואינן ניכרין שהן לצורך ישראל שרי קמ"ל דגם זה
אסור דומיא דשכרו לכתוב לו ספר ולארוג לו בגד בלא קציצה לשנה וק"ל :
שקבלו

חדושי הגהות

כדאי הוא ר"ת לסמוך עליו בדיעבד דמותר ליכנס לתוך הבית אם עבר ובנו א"י בשבת ואצ"ל בסיתות אבנים דבדיעבד מותר לשקעם בבנין עכ"ל ועיין ט"ז ומ"א
וא"ר : ג עיין ב"ח ודו"ק : ד פירוש שגם הרמב"ם סבור דבקיבולת בנין כותלו אסור תוך התחום מפני הרואים כמ"ש ר"י (ב"ח) : ה עיין ב"ח : ו משום סיפא וה"מ בכותל כו'
עי"ל דאילו הוי מייתי סיפא לחוד ה"א דווקא כותל שהוא מחובר אסור אבל אבנים שהם תלושים ואינם ניכרים שהם לצורך ישראל שרי קמ"ל דג"ז אסור דומיא דשכרו לכתוב
לו ספר ולארוג לו בגד בלא קציצה לשנה (פרישה) : ז לפום רהיטא היה נראה להגיה ושוכרים להם וכו' אלא שנראה בכל סימן זה ושאחר כך שלא היו מקפידים וקוראים לשוכר
משכיר ועיין בב"י סימן רמ"ד ד"ה אבל אם משכירו וכו' :

המלאכה בגלוי כגון שפסק עמו שיבנה לו כותלו אסור וה"מ בכותל שבתוך התחום שאין הכל יודעין שפסק עמו ויאמרו שעושה מלאכת ישראל אבל אם היה חוץ לתחום שאין שם ישראל שיראה שעושין המלאכה בשבת מותר :

רמה **ישראל** וא"י (א) [א] שקבלו שדה א בשותפות לא יאמר ישראל לא"י (ב) טול אתה חלקך בשבת ואני בחול

סימן רכ"א וסמ"ג דף י"ט כולם כתבו דקיבולת בית אסור משום דכיון דדרך לשכור פועלים יום יום לא יאמרו הרואים דהא"י קבלנותייהו קא עבדי אלא שכירי יום נינהו אם כן בקבלנות שדה וכרם דאין דרך לשכור פועלים יום יום שרי דלא כהרמב"ם וכן מבואר עוד בסמ"ג דכתב לשם ואע"ג דאין הלכה כרשב"א במחובר של שדה אלא כרשב"ג וכו' אינו דומה מחובר של שדה למחובר של בית דדוקא שדה שרגילות לקבלו באריסות למחצה לשליש ולרביע ושייך לומר א"י אריסותיה קעביד אבל בית שרגילות להשכיר פועלים שכירי יום ולא יאמרו הרואים א"י קבלנותיה קעביד עכ"ל והשתא אי איתא דס"ל להסמ"ג דקבלנות שדה נמי אסור לא ה"ל לחלק בין מחובר של שדה למחובר של בית מהטעם שכתב דבלאו הכי נמי ניחא דלא קי"ל כרשב"ג דשרי אלא באריסות שיש לא"י חלק בגוף השדה אבל בקבלנות שאין לו חלק בגוף ה"ל כשלוחו ואסור בין בבית בין בשדה אלא בע"כ דס"ל לסמ"ג דקבלנות שדה נמי שרי ולפיכך היה צריך לחלק בין בית לשדה והא דכתב דדוקא שדה שרגילות לקבלו באריסות וכו' ולא כתב שרגילות לקבלו בקבלנות היינו משום דתלמודא נקטא אריסות נקט נמי איהו לישנא דתלמודא ותלמודא נמי דלא נקטא שכירות וקבלנות אלא אריסות רבותא קאמר כמ"ש בתחלה סימן רמ"ג ע"ש. והא דכתב הסמ"ג מכאן פסק ר"י בר שמואל שאסור לעשות כל קיבולת במחובר בתוך התחום וכו' צ"ל דכל קיבולת בית קאמר בין שקיבל לבנותו בדבר קצוב בין שקיבל לבנות לו שנה או שתים אבל לא היתה דעתו כל קיבולת אף דשדה דהא פשיטא דקבולת שדה מותר כדמוכח מתחלת דבריו וכדפרישית וכן צריך לפרש מ"ש הרא"ש הלכך כל קיבולת במחובר בבנין בית אסור דכיון דאמר בבנין בית אלמא דקיבולת שדה שרי וא"כ מ"ש כל קיבולת צריך לפרש בין קצץ עמו על המלאכה עד שיגמרנה בין קצץ עמו על שנה ושתים וכן צ"ל מ"ש בהגהת מיימונית פ"ו על דברי הרמב"ם שאסר קיבולת וז"ל וכן פסק ר"י במכילתא דאסור כל קיבולת במחובר עכ"ל דפירוש ג"כ כל קיבולת בבנין בית אבל קבולת דשדה שרי לר"י כדמוכח מסוף דברי הגה"ה זו שכתבה ואף על פי שמתיר בשדה בפ"ק דעבודת כוכבים גבי בית אסר וגם זה ראייה לר"י ודלא כר"ת וכו' אלמא דלר"י קיבולת דאסר בירושלמי בבית מותר הוא בשדה ואע"ג דלישנא דוכן לא אתי שפיר לפ"ז דהא להרמב"ם אף קיבולת דשדה אסור איכא ליישב דהגה"ה זו לא אתיא אלא לאפוקי מר"ת דהתיר קבלנות בכל ענין וקאמר דכמו שאסר הרמב"ם קבלנות כך פסק ר"י דאסור קבלנות דלא כר"ת אבל ודאי איכא פלוגתא בין הרמב"ם ור"י בדין קבלנות שדה. אכן בסה"ת קשה דבספ"ק דעבודת כוכבים כתב להדיא דקבלנות אסור אפילו בשדה ובפ"ק דשבת כתב דאין לאסור אלא בבית ונראה ליישב דבפ"ק דשבת הם דברי ר"י כמו שמבואר לשם מדבריו אבל מ"ש בספ"ק דעבודת כוכבים הם דברי עצמו שפוסק כהרמב"ם ולכן לא הזכיר לשם שום דבור מדברי ר"ת ור"י וכן מ"ש הסמ"ג בדף כ"א ע"ג דקיבולת דשדה אסור במחובר לקרקע הם דברי עצמו שפוסק כדעת ספר התרומה ודבריו בדף י"ט הם דברי ר"י מיהו בדברי הרא"ש מבואר דאין לאסור אלא קיבולת דבית כדפי' בסימן רמ"ג וזהו ג"כ דעת רבינו שהשמיט כאן בסימן זה מדברי הרמב"ם מה שאוסר קיבולת דשדה כמ"ש בסמוך · מכל זה שכתבנו יצאה השגה על מ"ש ב"י לאחר שהביא הסכמת הר"ן והר' המגיד למה שאסר הרמב"ם אפילו קיבולת השדה וז"ל וכן דעת התו' והמרדכי בספ"ק דעבודת כוכבים וכן דעת סמ"ג וסמ"ק וסה"ת וכ"כ הגהות מיימוני' בפ"ו וכו' עכ"ל דאינו כן דאעפ"י דבסה"ת ספ"ק דעבודת כוכבים וכן המרדכי לשם שהעתי' לשונו זה מבואר לאיסור וכ"כ הסמ"ג בדף כ"א ע"ג מ"מ בספר התרומה פ"ק דשבת והמרדכי פ' כל כתבי והסמ"ג בדף י"ט מבואר דלר"י שרי קיבולת דשדה גם בתו' דעבודת כוכבים מבואר דוקא בית דדרך לשכור פועלים יום יום אסור והא דכתבו בסוף הדבור אבל במחובר אינו מותר אלא חוץ לתחום אבל תוך לתחום אסור היינו דוקא מחובר דבנין בית · ובסמ"ג משמע נמי דקיבולת דשדה מותר שכתב בהגה"ה וז"ל ושדה מותר משום דאריסותיה קעביד לפי שנוטל הא"י מתבואות השדה וה"ה בריחיים ותנור בקיבולת מותר לפי שהא"י נוטל שכרו מגוף אותו דבר מהחטים ומן הפת ולא מעות הלכך דמי לשדה עכ"ל מיהו אפשר דהסמ"ק לא קאמר אלא דוקא כשנוטל לפי חלקו כגון שליש או רביע הן רב הן מעט דאז ה"ל כשותף ואע"פ כן קרי ליה קיבולת לפי שהא"י קיבל על עצמו לעשות המלאכה כולה ע"י שכירות זה · ועוד אפשר דאעפ"י ששכרו בדבר קצוב לשנה כל שנוטל שכרו מגוף הדבר אף על פי דהוי קיבולת גמורה התיר הסמ"ק דה"ל כשותף אבל אין להבין מדבריו שהסכימה דעתו לדעת הרמב"ם לאסור קיבולת דשדה כמה שכתב ב"י ודו"ק מ"מ לענין הלכה נקטינן לאיסורא אפילו קיבולת דשדה בתוך התחום וכן פסק בש"ע:

רמה ישראל וא"י שקבלו שדה בשותפות וכו' ברייתא ספ"ק דעבודת כוכבים ופירש"י שקבלו שדה באריסות מבעה"ב ומשקבלוה הוטלה על שניהם לעסוק בה ביחד לא יאמר ישראל טול אתה חלקך בשבת לפי שנעשה שלוחו על חצי היום המוטל עליו עכ"ל וכתב בסה"ת סימן קמ"ז והכי תניא בתוספתא דמאי הביאו התוספות והר"ן ספ"ק דעבודת כוכבים וה"ה ישראל וא"י שלקחו שדה בשותפות והוטלה המלאכה על שניהם לא יאמר הישראל לא"י תעמול לזרוע ולחרוש בשבת ותטול בשעת בצירה או בשעת קצירה כנגד עמלך של שבת ואני או שלוחי נטריח לעשות כן בחול כדי ליטול בשעת קצירה או בצירה כנגד יום שלי דנראה כאילו אמר הישראל לא"י גם עלי לטרוח חצי שבת כמותך טרח אותו חצי היום בעבורי ואני אטרח חצי יום של חול בעבורך וה"ל כמו שכר שבת ושלוחו של ישראל דאסור משום דאמירה לא"י שבות ואפילו לא אמר כן בפירוש אלא כשבאין לחשבון אומר לא"י אחר זמן כמה ימי שבתות עבדת ונטלת כנגדם בשעת קצירה ובצירה ואני אטול ג"כ כנגדם בשעת קצירה ובצירה מנין ימות החול שעבדתי אני לבדי

למיחש לאיסורא דאורייתא דהיינו שמא יכתוב שכן דרך מקבלי מכסים ונראה דאין דברי הר"ת אלא במי שכבר קנה המכס וצריך לעשות תקנה שלא יפסיד ממונו א"כ במי שחייב לו השר מעות וקונה המכס כדי להציל החוב מידו אבל לקנות מכס להדיא לא שרינן ליה משום הרווחה ומיהו אפשר דבשעת קנייה שרי דהא לא עביד איסורא ולכי מטי שבת כיון דכבר קנוי הוא שרי להשכיר לא"י בקבולת לקבל לו המכס משום פסידא :

גרסינן בר"פ מי שהפך (יג ·) · מר זוטרא בריה דר"נ בנו ליה אפדנא מקבלי קיבולת חוץ לתחו' איקלע רב ספרא ורב הונא בר חיננא ולא עאלו לגויה וא"ד הוא נמי לא על בגויה והא אמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר אדם חשוב שאני וא"ד סיועי סייע בתיבנא בהדייהו : וכתב ר"י בחי"ב מוכח במועד קטן דאם הוא אדם חשוב ובנו לו חוץ לתחום שלא יכנס שם מההיא עובדא דמר זוטרא דבנו ליה אפדנא והראב"ד פירש ההיא עובדא דלא היתה קבלנות גמורה אלא היו לוקחים תבן ממקום של מר זוטרא שהיו מערבין בטיט הלבנים כי כך התקינו אפילו שהיה לדבר ידוע שכירות' ובנו בה בי"ט שלא מידיעת מר זוטרא ולפיכך לא היה רוצה ליכנס לאותו בית אבל אם היה קבלנות גמורה מבית חוץ לתחום כמ"ש נראה כי אפילו אדם חשוב מותר עכ"ל (ד) ורבינו לא כתב כאן כלום לענין שבת ובסי' תקמ"ג בענין חול המועד כתב שאם נבנה באיסור ע"י א"י נכון להחמיר שלא יכנסו בו וגם יתבאר בס"ד וכתבו רבינו גבי חול המועד משום דמשם נלמוד להיכא דנבנה באיסור בשבת דנכון להחמיר דכ"ש הוא :

כתב סמ"ג במל"ת סי' ע"ה תניא במכילתא כל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חבירך ולא יעשה הא"י מלאכתך משמע מכאן שאסור לישראל להניח לא"י לעשות מלאכתו בין בי"ט בין בשבת דאורייתא אבל אם מסר לו הישראל מערב שבת מותר ובלבד שיהיה בביתו של א"י כאשר ביארנו בהל' שבת אמנם י"ל שהוא אסמכתא בעלמא שאם היתה מן התורה לא היו חכמים מתירין לעשותה אף בביתו של א"י ואף חסרה מעשה (חסרה מע"ש) ולשון לא יעשה הכתוב בתורה מוכיח קצת שהיא דרשה גמורה ע"כ :

כתוב בס' תורת האדם על הא דאמר שמואל מקבלי קבולת בתוך התחום אסור דה"ה למטלטלין כגון ספינה הידוע' לישראל דמלאכת בפרהסיא היא אסור :

רמה ישראל וא"י שקבלו שדה בשותפות וכו' בספ"ק דע"ג (כב ·) ישראל וא"י שקבלו שדה בשותפות לא יאמר ישראל לא"י טול חלקך בשבת ואני בחול ואם התנו מתחלה מותר ואם באו לחשבון אסור כלומר דלא דמי למשכיר שדהו לא"י דשרי דהתם כל עבודת השדה עליה דא"י רמיא אבל הכא אישראל נמי רמיא שהרי השדה של שניהם הוא והוי כאילו מעמיד פועל במקומו שיעשה מלאכתו בשבת והוא יעשה במקומו למחר הלכך אסור כשלא התנו ואם התנו מותר משום דכיון דמעיקרא התנו ה"ל כאילו אין לישראל חלק בשדה כלל ביום השבת אלא כולו של א"י בשבת וכולו של ישראל ביום החול ונמצא שלא הוטלה מלאכת שבת על ישראל כלל מאחר שאין השדה שלו ביום ההוא. וזהו שפירש"י וז"ל שקבלו שדה באריסות מבעה"ב ומשקבלו הוטלה על שניהם לעסוק בה ביחד · לא יאמר ישראל טול חלקך בשבת לפי שנעשה שלוחו על חצי היום המוטל עליו ואם התנו מתחלה קודם שהוטלה עליו מותר דהא לא קבל עליה ישראל עבודה בשבת ואין הא"י שלוחו עכ"ל. וטול חלקך בשבת ואני בחול כלומר תעמול לזרוע ולחרוש בשבת ותטול בשעת קצירה או בצירה כנגד עמלך בשבת ואני או שלוחי אטרח לעשות כן בחול כדי ליטול בשעת קצירה או בצירה כנגד יום שלי ב כן פי' סה"ת וכן משמע מדברי רש"י וכתב עוד בסה"ת אבל אם הא"י נכנס בשדה לחרוש לזרוע חלקו של ישראל למחצה לשליש ולרביע מותר דאריסותיה קא עביד ופשוט הוא וכבר נתבאר בסי' רמ"ג והא דשרינן בהתנו מתחלה כתב ג בסמ"ג והתרומה אם התנו מתחלה קודם שקנו השדה שלא יהיה לישראל חלק בו ביום השבת ונראה דלאו למימרא שצריך לפרש כן בהדיא אלא מכיון שהתנה קודם שקנו השדה טול אתה בשבת ואני בחול ה"ל כאילו התנו שלא יהיה לישראל חלק בו ביום השבת וכדפרישית ואם לקחו השדה סתם ולא התנו נראה מדברי התוס' שיש תיקון ע"י שיחזרו וימכרוהו למוכר ויקבלו דמיהם ממנו או ימכרוהו לאיש אחר ויחזרו ויקנוהו בשותפות ויתנו קודם קנייה טול אתה חלקך בשבת ואני בחול שכתבו על ישראל שגבה תנור מא"י אחד בחובו והיה לאופה המסיקו חלקו בתנור והיה ליהודי ליטול כך ימים ולאופה כמו כן כך ימים ולא התנה מתחלה טול אתה חלקך בשבת וכו' שצוה ר"ת לקבל החוב מן הא"י ולחזור ולהלוו' ולהתנו' מתחלה עכ"ל ונראה דה"ה אם נשתתפו בתנור ולא התנו מתחלה שיחזור כל אחד ויטול חלקו ויבטלו השותפות ואח"כ יחזרו להשתתף ויתנו בתחלה טול אתה חלקך בשבת וכו' ואם נשתתפו במלאכה ימחלו זה לזה התנאים שביניהם ויבטלו השתוף ויחזרו להשתתף ויתנו קודם השתוף טול אתה בשבת וכו' ועל ואם באו לחשבון פירש"י לאו אהתנו מתחלה קאי אלא מלתא באנפי נפשיה היא כלומר אם קבלוה סתם ועשו סתם ועייל הא"י בשבת וישראל בחול ולא צוהו ישראל ובאו לחשבון לאחר זמן לומר כמה ימי שבת נטלת אתה ואני אטול כנגדך ימי החול אסור דשכר שבת הוא נוטל דגלי דעתיה דא" שלוחו היה וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם בפ"ו וכמ"ש ה"ה וכ"כ ר"י בחי"ב וכ"כ מדברי סמ"ג והתרומה וכ"כ רבינו ודלא כפי' הראב"ד שהזכיר הר"ן דאם באו לחשבון' אהתנו מעיקרא קאי ד כלומר אע"פ שהתנו אם אח"כ יבואו לחשבון ותהא חלוקתן שוה אסור דכיון שבאו לחשבון אשתכח דמעיקרא הערמה בעלמא הוה :
ור"י

דרכי משה

(ד) וכן משמע מדברי הטור דכתב (לקמן סימן תקמג) סתמא להיתרא : ואין

פרישה

(א) סי' רמה **שקבלו** שדה בשותפות כו' פירש"י קבלו שדה באריסות נמצא דאישראל נמי רמיא והרי הוא כאלו מעמיד פועל במקומו שיעשה מלאכתו בעדו במקום יום השבת והוא יעשה בעדו בחלקי יום למחר הילכך אסור דלא דמי למשכיר שדהו שכל המלאכה אחרים רמיא ועיין בדרישה :

(ב) **טול** אתה חלקך בשבת כלומר תעמול לחרוש ולזרוע בשבת ותטול בשעת קצירה או בצירה כנגד עמלך בשבת ואני או שלוחי אטרח לעשות כן בחול כדי ליטול בשעת קצירה או בצירה ביום שלי כן פי' ספר התרומה וכן משמע מדברי רש"י · ב"י · נראה דר"ל טול אתה כפי עבודתך בשבת ואני כפי עבודתי ביום א' וכ"מ דאם א' מהן לא עשה כל היום לא יטול בשעת קצירה או בצירה אלא כנגד מה שעשה וכמ"ש בפי' מהרי"א בסמוך שנסתפק בזה : ואפי'

דרישה

סי' רמה [א] **שקבלו** שדה בשותפות כו' פשוט הוא דה"ה כשהישראל וא"י קנו יחד שדה בשותפות ולא נקט שקבלו אלא משום כשקבלו באריסות שהוטל על שניהם אסור אם לא התנו : אבל

חדושי הגהות

רמה א פשוט הוא דה"ה כשהישראל והא"י קנו יחד בשותפות ולא נקט שקיבלו אלא משום כשקיבלו באריסות שהוטל על שניהם אסור אם לא התנו (דרישה) : ב ונראה דר"ל טול אתה כפי עבודתך בשבת ואני כפי עבודתי ביום א' ונ"מ דאם א' מהן לא עשה כל היום לא יטול בשעת קצירה או בצירה אלא כנגד מה שעשה וכמ"ש בפירוש מרי"א בסמוך שנסתפק בזה (פרישה) : ג גם בתוספות (שם כב :) איתא כן להדיא ולא הזכירו רבינו ב"י גם בשמם אולי טעות הדפוס הוזמן : ד פירוש כמ"ש בתשובת הגאונים הביאו

בחול (ב) ואפילו לא אמר כן בפירוש אלא כשבאין לחשבון אומר הישראל אטול של יום ראשון כנגד יום שבת שנטלת אסור (ג) [אבל אם מתחלה כשקבלו השותפות התנו שיטול הא"י של שבת והישראל יום ראשון כנגדו מותר (ד) ור"י היה מתיר בתנור שקבלו בשותפות אפי' לא התנו דדוקא ה בשדה אסור לפי שחלק הישראל מתעלה ומתרבה באותה מלאכה שעושה הא"י בשבת אבל בתנור שאין חלק ישראל מתעלה בכך מותר לחלוק ולומר יהא שלי בחול ושלך בשבת ור"ת אוסר וכן יראה דעת הרמב"ם ז"ל שכתב ז המשתתף עם הא"י במלאכה או בסחורה אם התנו וכו' ומלאכה דומה לתנור שאין חלק הישראל מתעלה במה שהא"י עושה ואסור בלא התנו וכתב א"א הרא"ש ז"ל ומיהו תנור (ה) שלקחו הישראל משכון מן הא"י נראה שאין צריך הישראל להתנות כלום כיון שהוא ברשות הא"י ושכר התנור הוא רק לישראל בריבית שלו ואין לישראל חלק בגוף התנור (ו) ואם לא התנו תחלה ח וגם לא באו לומר שיקח הישראל יום אחר כנגד שבת (ז) אלא ט חלקו סתם מבעיא ולא איפשטא וכתב א"א הרא"ש ז"ל כיון דספיקא דרבנן הוא אזלינן לקולא וא"צ להניח לא"י ליטול כל השבתות לבדו (ח) אבל מדברי הרמב"ם ז"ל יראה לחומרא שכתב ואם לא התנו ושכר השבת אינו ידוע יראה

ור"י היה מתיר בתנור שקבלו בשותפות וכו' דברי ר"י ור"ת הלא הם כתובים בתוס' (שם:) ובפסקי הרא"ש ספ"ק דע"ג וכבר כתבו שם התו' שחזר בו ר"י והביא ראיה לדברי ר"ת דאין חילוק בין תנור לשדה דהא מרחץ כי תנור דמי ובתוספתא דדמאי (פ"ו) תני ישראל וא"י שלקחו שדה ומרחץ בשותפות לא יאמר ישראל לא"י וכו' וטעמא דאע"ג דבתנור ומרחץ אינו משביח במלאכת שבת מ"מ הוה כאילו מעמיד פועל בידים ומאחר שר"י חזר בו קם לה הלכתא כר"ת וגם הרא"ש כ' שר"י הי' רוצה להתיר ולא הודה לו ר"ת וכ"פ סמ"ג והכי דייק לשון רבינו שכתב ור"י היה מתיר דמשמע היה מתיר מתחלה אבל לא בסוף שהרי הודה לדברי ר"ת וכתב שם הרא"ש דה"ה לריחיים של מים שאסור וכ"כ ר"י בני"ב וכ"כ בסמ"ג :

ומ"ש רבינו וכן יראה דעת הרמב"ם שכתב המשתתף עם הא"י במלאכה וכו' הוא בפ"ו וז"ל המשתתף עם הא"י במלאכה או בסחורה בחנות אם התנו בתחלה שיהיה שכר השבת לא"י לבדו אם מעט ואם הרבה ושכר יום אחד כנגד יום השבת לישראל לבדו מותר ואם לא התנו בתחלה כשיבאו לחלוק נוטל שכר השבתות כולן והשאר חולקין אותו ואינו מוסיף כלום כנגד יום השבת אא"כ התנה בתחלה וכן אם קבלו שדה בשותפות דין אחד הוא ואם לא התנו ובאו לחלוק השכר ולא היה שכר שבת ידוע יראה לי שהא"י נוטל לבדו שביעית השכר והשאר חולקין עכ"ל ובסמוך יתבאר אם יש חולק בדברים אלו :

והביא שגוף התנור של ישראל והאופה המסיקו נוטל חלקו בתנור והיהודי נוטל כך וכך ימים והאופה נוטל כך וכך ימים כתבו שם התוספות בשם רבינו אלחנן דאפילו התנו מתחלה לא יועיל כיון שכל התנור של ישראל וה"ל כמשכיר תנורו בשבת ואומר לא"י טול שכר תנורי בשבת כשתסיקו לי בחול ולא דמי לישראל וא"י שלקחו שדה בשותפות שיש לא"י חלק בגוף הקרקע ומ"מ נראה מתוך דבריהם דלא ס"ל כותיה דבכל ענין שרי כשהתנו דמאחר שכל אחד נוטל חלקו כקיבלו בשותפות דמי אע"פ שאין לא"י חלק בו ולכן הרא"ש ושאר הפוסקים לא הזכירו דין זה זולתי ו בהגהת אשיר"י שכתב דאפילו התנו לא מהני לא שייך למימר שיהא קנוי לא"י בשבת ולישראל ביום אחר בחול אם לא יקנה להא"י חלק בתנור שיהיה לעולם שלו בשבת :

וכתב א"א ז"ל תנור שלקחו ישראל במשכון מן הא"י וכו' גז"ש וכ"כ גם התו' שם וטעמא דמלתא לפי שהוא ברשות הא"י ואין לישראל חלק בו וגם אין הישראל אומר לו לעסוק בשבת אלא הא"י מקבל על עצמו שכל מה שיעלה שכר התנור יתן אותו לישראל וא"י כי טרח בדנפשיה טרח לקיים תנאו :

ואם לא התנו תחלה וגם לא באו לומר שיקח הישראל יום אחר וכו' ג"ז שם בעיא דלא אפשיטא וכתב הרא"ש דאזלינן בה לקולא וכ"פ ר"י בחי"ב אבל מדברי הרמב"ם בפ"ו נראה שסובר דלחומרא אזלינן שסתם וכתב שאם לא התנו אסור לישראל ליקח שכר השבתות משמע דבכל ענין שרי וכו' ה"ה שם י שכ"כ המפרשי' וכתב הר"ן בספ"ק דע"ג שכן דעת הרי"ף ונתן טעם לדבריו ולענין הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם מסכימים לאסור הכי נקטינן :

וכתב הגאון מהרי"א ז"ל דלדברי הפוסקים לחומרא יש להסתפק היכא שהתנו מתחלה ואח"כ חלקו סתם יא אם הוא מותר ולענ"ד נראה דמדחזינן דהרמב"ם שסובר בבעיא זו לחומרא פירש דאם באו לחשבון אלא התנו קאי ולא אהתנו

לבדי אפ"ה אסור אע"פ שמתחלה עבד הא"י בשבת סתם ולא צוהו ישראל שיעבוד הוא לבדו בשבת והוא יעבוד לבדו יום אחד כנגדו בחול מכל מקום גלי דעתיה עכשיו שהא"י היה שלוחו מעיקרא עכ"ל :

כתב הר"ן ספ"ק דעבודת כוכבים בשם הראב"ד ומביאו ב"י דאם באו לחשבון אהתנו מעיקרא קאי כלומר אף על פי שהתנו אם אח"כ יבואו לחשבון ותהא חלוקתן שוה אסור דכיון שבאו לחשבון אשתכח דמעיקרא הערמה בעלמא הוה עכ"ל פירוש אף על גב דהתנו מעיקרא דשבת הוא בחלקו דא"י ויום אחד בשבת בחלקו של ישראל דשרי היינו דוקא אם לא יבואו לחשבון אלא השבת הוא דא"י אם מרובה אם מועט כל דהוי ומקבל א"י על נפשיה דאי לא אתא ליה בשבת אלא דבר מועט לא יהא מחשב עמו אבל אם באו לחשבון דא"ל את שקלת בחדא בשבתא מאה זוזי ואנא שקלית בשבת נ' זוז מלא לי וכ"ש אם הישראל תבעו לא"י בהכי השתא ודאי אגלאי מילתא דהא דהתנו מעיקרא הערמה הוא ואסור וכ"כ הגאון רב שרירא כמ"ש בתשובת הגאוני' הביאו ב"י ונלפע"ד דאף לפירוש רש"י והסכמת הפוסקים דהאי ואם באו לחשבון לאו אהתנו מעיקרא קאי משום דבהתנו מעיקרא אפילו באו לחשבון נמי שרי היינו דוקא הך באו לחשבון כדפירש רש"י וכל המפרשים אחריו דהיינו שבאו לחשבון לאחר זמן לומר כמה ימי שבת נטלת אתה ואני אטול כנגדן ימי החול התם הוא דשרי כיון דהתנו כך מעיקרא שיטול הא"י של שבת והישראל יום ראשון כנגדו אבל האי באו לחשבון דפי' הגאון והראב"ד דאמר מלא לי מאי דחסר התם ודאי מוכח דהאי התנו הערמה היא ואסור לדברי הכל והכי נקטינן דבין האי ואם באו לחשבון דפרש"י היכא דלא התנו ובין האי ואם באו לחשבון דפירוש הגאון והראב"ד היכא דהתנו תרווייהו אסירי והא דלא פירש רש"י וכל המפרשים דהאי ואם באו לחשבין אהתנו מעיקרא קאי וכפירוש הגאון והראב"ד היינו משום דהוי משמע דהאי ואם באו לחשבון דפירוש רש"י לית ביה איסורא אפילו לא התנו דדוקא בדאמר בא ונחשב יחד ומלא לי מאי דחסר לי הוא דאסור הא לאו הכי שרי אפילו לא התנו לכך פירש רש"י דליתא אלא אפילו האי באו לחשבון כמה ימי שבת נטלת אתה ואני אטול כנגדן ימי החול נמי אסור היכא דלא התנו ודו"ק . וכל זה דלא כמ"ש ב"י בשם מהר"י אבוהב דכל היכא דהתנו בכל גוונא שרי דליתא :

ור"י היה מתיר וכו' נראה דדעת ר"י היתה דהא דאסור בלא התנו בשדה אי הטעם משום דמיחזי כשלוחו דאם כן גם בתנור ומרחץ וריחים איכא למימר דמיחזי כשלוחו אלא הטעם משום דכיון שחלק הישראל מתעלה באותה מלאכה שהא"י עושה בשבת משתכר במלאכת שבת הוא ואסור משום שכר שבת וא"כ בתנור ומרחץ ורחיים שאין חלק ישראל מתעלה בכך מותר ואף על פי דהישראל נוטל כל השכר של יום ראשון כנגד שכר יום השבת שנוטל הא"י אין זה שכר שבת אלא חליפי שכר שבת ואף על גב דגם זה אסרו רבינו גרשום כמ"ש במרדכי פרק קמא דשבת איכא למימר דר"י לא ס"ל לאיסור אלא שכר שבת כמו שדה דחלק ישראל מתעלה בכל אבל חליפי שכר שבת שרי . ודעת ר"ת אפשר דס"ל כרבינו גרשום דאפי' חליפי שכר שבת נמי אסור א"נ ס"ל דאסור משום דמחזי כשלוחו דה"ל כאילו מעמיד פועל בידים וכ"כ התוספות והרא"ש טעם זה לר"ת : ומ"ש ור"י היה מתיר כתב ב"י משום דמתחלה היה מתיר ולבסוף חזר בו והודה לר"ת עכ"ל . מיהו נראה דלא דמי הך דר"י היה מתיר דהכא למ"ש בסימן רמ"ד בקבלנות דבנין בית דר"ת היה מתיר דלפס קבעינן הלכה דבדיעבד כדאי הוא ר"ת לסמוך עליו משום דר"ת לא חזר בו אלא דמחמיר על עצמו היה אבל הכא משמע דר"י גופיה לא התיר מעולם אלא היה רוצה להתיר ואח"כ חזר בו והביא ראיה לדברי ר"ת ולא התיר אפילו לאחרים והלכך אפילו בדיעבד נמי אסור דליכא למימר הכא כדאי הוא כו' כיון דר"י לא פסק כך מעולם אלא היה רוצה להתיר וחזר בו כדמוכח להדיא ממ"ש התוספות והרא"ש בסוף עבודת כוכבים : כתב הר"ן ספ"ק דעבודת כוכבים מרחץ שלקחוהו ישראל וא"י בשותפות וא"י מחממו בשבת בשביל חלקו ונותן מחצית מה שמשתכר בו לישראל ובימות החול שניהם מחממים אותו שרי דא"י אדעתא דנפשיה קעביד ואע"ג דמטא ליה לישראל רווחא במלאכת א"י בשבת שרי דה"ל כשדה וכו' ומביאו ב"י וכ"ל דס"ל להר"ן דאע"ג דר"ת והרמב"ם אוסרין אף בתנור שלקחו בשותפות דכיון דעבודת התנור אישראל נמי רמיא מחזי כשלוחו אי נמי משום שכר שבת כדפי' היינו דוקא בשא"ל הלשון שאמרו בגמרא טול חלקך בשבת ואני בחול לפי שנעשה הא"י שלוחו של ישראל בשבת על חצי היום המוטל עליו והישראל נעשה שלוחו של א"י בחול על חצי היום המוטל עליו . א"כ משום דה"ל חליפי שכר שבת אבל הכא שבחול שניהם מחממין את המרחץ בכל יום ובשבת הא"י מחממו לבדו ואין הישראל מחמם בחול כנגדו לאו שליחות' דישראל קא עביד בשבת אלא אדעתיה דנפשיה קא טרח וישראל מטיא ליה הנאה ממילא ושרי ומ"מ לא שרי אלא בהבלעת שאר ימים וכתב ב"י דלכאורה משמע דאין כן דעת הרמב"ם אלא דאם לא התנו אסור בכל ענין ומיהו אפשר לומר דהרמב"ם לא אסר אלא דוקא כשאין שניהם מתעסקים תמיד יחד במלאכה אבל אם היו שניהם מתעסקין תמיד במלאכה או בסחורה ובשבת מתעסק בה הא"י לבדו שרי לישראל ליטול חלקו מריוח שבת וכדכתב הר"ן ולפעד"נ אפילו היה דעת הרמב"ם לאסור בכל ענין שלא כדעת הר"ן אפ"ה כהר"ן נקטינן דמסתבר טעמיה כ"ש דאיכא לפרש דגם הרמב"ם הכי סבירא ליה וכדכתב ב"י וכ"פ בהגהות ש"ע והכי נקטינן :

וכתב אדוני אבי ז"ל ומיהו תנור שלקחו הישראל משכון וכו' פירוש אע"פ שהישראל נוטל כל שכר התנור אפילו דיום השבת בריבית שלו שרי דכיון שאין לישראל חלק בגוף

פרישה

(ב) **ואפילו** לא אמר כן בפירוש אלא קבלו סתם ועשו סתם ועייל הא"י בשבת וישראל בחול ולא כוונו הישראל אלא כשבאין לחשוב לאחר זמן לומר כמה יום שבת טול אתה ואני אטול כנגדם ימי החול אסור דשכר שבת הוא נוטל דגלי דעתיה דא"י שלוחו הוי . רש"י :

(ג) **אבל** אם מתחלה כשקבלו כו' מותר דהוו כאילו אין לישראל חלק בשדה ביום השבת אלא כולו של א"י וכולו של ישראל ביום החול עיין בדרישה : (ד) **ור"י** היה מתיר גם בכאן דקדק ב"י מדקאמר היה מתיר דכוונתו דחזר בו ולא סמך אהתירו כ"כ התוס' בשם ר"י :

(ה) **שלקחו** ישראל משכון מן הא"י וקבל עליו הא"י שהשכר שיעלה מן התנור יתן לישראל בריבית מעותיו שאלו מותר ליטול שכר שבת לפי שהוא ברשות הא"י ואין לישראל חלק בו וגם אין הישראל אמר לו לעסוק בשבת והא"י כי טרח בדנפשיה טרח לקיים תנאו ב"י :

(ו) **ואם** לא התנו תחלה פי' בשדה : (ז) **אלא** חלקו סתם לאו דוקא שכבר חלקו דווקא קאמר דא"כ איך כתב עליו אבל מדברי הרמב"ם נראה לחומרא דהא לשון הרמב"ם משמע דעדיין לא חלקו אלא בא לומר כל שעומד לחלוק כחלוק דמי :

(ח) **אבל** מדברי הרמב"ם ז"ל יראה כו' ואפי' לדברי הרמב"ם יש תקנה שימכרהו לאיש אחר ויחזרו ויקנהו ויתנו בשעת קניה ב"י :

דרישה

[ב] **אבל** אם מתחלה כשקבלו וכו' מותר עיין בב"י שכתב בשם מהרי"א לדברי הפוסקים לחומרא יש להסתפק היכא דהתנו מתחלה ואח"כ חלקו סתם כו' ר"ל דאף כשהתנו מתחלה שייך לומר שיטלו אח"כ ע"פ החשבון ולא יטול ישראל יותר כגון שלא עבד נגד כל השבתות או שעבד חצי היום נגדו :

ואפי'

חולק

חדושי הגהות

הביאו ב"י (ב"ח) וע"ש עוד : ה נראה דדעת ר"י היתה דהא דאסור בלא התנו בשדה אין הטעם משום דמיחזי כשלוחו דא"כ גם בתנור ומרחץ ורחיים א"ל דמיחזי כשלוחו אלא הטעם משום דכיון שחלק הישראל מתעלה באותה מלאכה שהא"י עושה בשבת משתכר במלאכת שבת הוה ואסור משום שכר שבת וא"כ בתנור ומרחץ וריחיים שאין חלק ישראל מתעלה בכך מותר ואע"פ שהישראל נוטל כל השכר של יום א' כנגד שכר יום השבת שנוטל הא"י אין זה שכר שבת אלא חילופי שכר שבת (ב"ח) וע"ש באורך : ו גם הר"ם בח"א סימן פ"ג ס"ל כר' אלחנן והג"א (כנה"ג) : ז אע"פ שדברי הרמב"ם הם בשנשתתפו במעותיהם ואין קבלה מאחר שהוא נדון ר"י ור"ת מדקאמר המשתתף עם הא"י ולא קאמר ישראל וא"י שקבלו מלאכה או סחורה אפ"ה מביא ראיה מדברי רמב"ם לדין ר"י ור"ת מפני שהרמב"ם השוום בפ' הנזכר שכתב המשתתף וכו' וכן אם קבלו שדה בשותפות דין א' הוא וכו' (שכנה"ג) : ח פירוש בשדה (פרישה) : ט ל"ד שכבר חלקו דווקא קאמר דא"כ איך כתב עליו אבל מדברי הרמב"ם נראה לחומרא דהא לשון הרמב"ם משמע דעדיין לא חלקו אלא בא לומר כל שעומד לחלוק כחלוק דמי (פרישה) : י עיין שכנה"ג באריכות : יא ר"ל דאף כשהתנו מתחילה שייך לומר שיטלו

אח"כ

בגוף התנור ועבודת התנור כולה מוטלת על הא"י א"כ א"י כי עביד אדעתיה דנפשיה קעביד לקיים תנאו דאי לא קיים תנאו חייב למלא לו מה שחסר מתנאו: בהגהת אשיר"י סוף פ"ק דעבודת כוכבים הביאו ב"י ואית ביה ט"ס וכצ"ל כללא דמילתא בשכירות דבדידיה קא טרח מותר לישראל ליהנות ממנו וכו' בהגה"ה זו מתוקן הלשון:

רמו תנו רבנן לא ישכיר אדם כליו לא"י וכו' בפ"ק דשבת ריש (דף י"ט) והרי"ף השמיטה משום דמפרש לה משום שביתת כלים וכב"ש וכ"כ הרמב"ם להדיא בפ"ו אבל התוספות והרא"ש כתבו דאין לפרש כב"ש דא"כ אפי' בד' וה' נמי אסור ויש ליישב דמיירי בקבלן דמדינא שרי אפילו בע"ש דא"י אדעתא דנפשיה קעביד והא דב"ש אסרו במתניתין מכירה ונתינת עורות לעבדן אף על פי שקבלן היינו דוקא בע"ש משום דמיחלף בשלוחו אבל ברביעי וה' שרי והא דהרשב"ג נוהגים

יראה לי שהא"י יטול שביעית השכר והשאר חולקין בשוה וכתב עוד הנותן מעות לא"י להתעסק בהם אף על פי שהא"י נושא ונותן בהן בשבת (ט) חולק עמו כל השכר בשוה וכזה הורו כל הגאונים:

רמו תנו רבנן לא ישכיר אדם כליו לא"י בע"ש ובד' ובה' מותר

אלא התנו כדפירש הרשב"ד ממילא שמעינן שהכל תלוי בהתנו ולא התנו דכל היכא דהתנו בכל גוונא שרי יב:

וכתב עוד הנותן מעות לא"י להתעסק בהם וכו' בפ"ו וכתבו סמ"ג וכתב ה"ה וטעמא ומשום דאין מלאכה זו מוטלת על ישראל לעשותה שנאמר שהא"י עושה שליחותו וכן אין העסק ניכר ממי הוא יג עכ"ל והכלבו כתב והטעם לפי שאין אוזו שכר אלא שכר מעותיו והוא כשכירות כלים שאין לנו שביתת כלי' עכ"ל ולפ"ז הוה משמע דאפילו לכתחלה יכול ליתן מעות לא"י להתעסק בהם כיון דמדמי ליה לשביתת כלים וכלים אפילו לכתחלה יכול להשאילן ולהשכירן לא"י אלא שמדברי הרמב"ם שכתב הנותן מעות לא"י משמע דדוקא בדיעבד קאמר אבל לכתחלה לא ומיהו אפשר דלישנא דהנותן אינו מדוייק דאפילו לכתחלה נמי שרי ולזה הדעת נוטה וז"ל יד תשובת הגאוני' כתב רב שרירא ושאלת בבר ישראל דיהב זוזי לא"י בשותפות או מטלטלין כדי למכור אותם ולעשות בהם סחורה ושקיל וטרי בהו בשבת ובחול שרי לישראל למישקל מההוא רווחא או לא:

תשובה הדין חזילא דהאי דאמור רבנן משמא דראשונים דשרי אף אנחנא הכי שמיע לן מרבוותא דילן דכל הוו הנך זוזי מעיקרא ביד א"י דעביד בהו כדחזי הוא לבדו ולא שקיל ישראל וטרי בהדיה דלא משכחן בכי הא מילתא איסור אבל היכא דאיכא חנותא דידיע בשותפות דיליה אסור דהא מותר לישראל להשכיר שדהו לא"י ואע"ג דקא עביד בשבתא וש"מ דהיכא דזוזי דישראל בידא דא"י ועביד א"י כדחזי זבין ומזבין בדניחא ליה ולא צריך ישראל למעבד מדעם שעומד א"י התתיו בשבת ועביד מאי דהוה עביד ישראל ליכא איסורא בהכי אבל היכא דשותפין אינון וישראל וא"י עבדי תרווייהו וביומא דשבתא עביד א"י במקום ישראל ואתו לאחשובי הדדי על מעשה שבת אסור דתניא ישראל וא"י שקבלו שדה בשותפות וכו' ואם באו לחשבון אסור פירוש אם באו לחשבון דאע"ג דהויא שבת בחלקו דא"י וחד בשבת בחלקו של ישראל שרי אם לא יבאו לחשבון אלא השבת הוא דא"י אם מרובה אם מועט כל דהוי ומקבל א"י על נפשיה דאי לא אתי ליה בשבת אלא דבר מועט לא מחשב אבל אם באו לחשבון דא"ל את שקלת בחדא בשבתא מאה זוזי ואנא שקלית בשבת כ' זוזי מלא לי וכ"ש אי בר ישראל תבעי כהדין אסור עכ"ל וליתן מלבושים לא"י למכור כתוב בסמ"ק שמותר כל שקצץ לו שכר דדמי למשלח אגרות ביד א"י וקצץ לו שכר דשרי וכתבו המרדכי בפ"ק דשבת בשם סמ"ג וסיים בו ובלבד שלא יאמר לו מכור בשבת אלא בסתמא מכור וקנה לכשתחפוץ ומרחץ שלקחוהו ישראל וא"י בשותפות וא"י מחממו בשבת בשביל חלקו ונותן מחצית מה שמשתכר בו לישראל ובימות החול שניהם מחממים אותו כ' הר"ן בספ"ק דע"ג דכ"ל דשרי דא"י אדעתא דמחצה שלו קא עביד אע"פ שישראל משתכר במלאכה שלו ה"ל טו כבעל שדה לגבי ארים דאמרי' דכיון דארים אדעתא דנפשיה עביד אע"ג דמטי ליה לישראל רווחא שרי וליכא משום שכר שבת כלל וגם ליכא מפני שהיא נקראת על שמו דכיון שהכל יודעין שמרחץ זה יש לא"י חלק בו הו"ל כשדה דכיון דעביד לאריסותא אמרינן אריסותיה הוא דעביד ולא תיקשי לך מההיא דתניא בדמאי ישראל וא"י שלקחו שדה או מרחץ בשותפות לא יאמר לו טול חלקך בשבת וכו' דהתם כיון שישראל נוטל בחול כנגדו נמצא שנעשה הא"י שלוחו בשבת אבל הכא שניהם מחממים בחול את המרחץ כשהא"י מחממו בשבת לאו שליחותא דישראל קא עביד אלא אדעתא דנפשיה קא טרח כארים וישראל מטי ליה הנאה ממילא ומ"מ דוקא ליקח מה שנשתכר במרחץ בשבת בהבלעת שאר ימים אבל אם בפני עצמו לוקח לא ואע"ג דבהיתרא אתא לידיה מיחזי כשכר שבת ואין נראה שיהיה כן דעת הרמב"ם שהרי כתב שהמשתתף עם הא"י במלאכה או בסחורה ולא התנו כשיבואו לחלוק נוטל הא"י שכר השבתות כולן ומשמע דבחול שניהם עושים מלאכה או סחורה ובשבת עושה הא"י לבדו ואפ"ה כתב שיטול הא"י שכר השבתות כולן ואם כדברי הר"ן הו"ל למישרי דהא א"י כי עביד מלאכה או סחורה אדעתא דמחצה דידיה קא עביד ואע"ג דישראל מטי ליה רווחא לית לן בה אלא שמתוך מ"ש לא תיקשי לך מההיא דתניא בדמאי וכו' דהתם כיון שישראל נוטל בחול כנגדו נמצא שנעשה הא"י שלוחו בשבת אבל הכא שניהם מחממין בחול וכו' נראה שדעתו לומר דהא דתניא ישראל וא"י שקבלו בשותפות וכו' מתוקמא בשאין דרכם להתעסק בה שניהם ביחד אלא זה עובד יום אחד וחבירו עובד יום אחר ואפילו אם בשאר ימים שניהם מתעסקים ביחד חוץ מיום שבת ויום אחד כנגדו שהא"י מתעסק בשבת וישראל ביום אחד שכנגדו דהשתא נמצא שנעשה הא"י שלוחו בשבת אבל אם דרכם להתעסק שניהם ביחד תמיד ובשבת מתעסק הא"י לבדו דהשתא א"י אדעתא דנפשיה עביד לתועלת מחצה שלו הלכך אע"ג דמטי לישראל רווחא שרי והשתא אפשר לומר דלהרמב"ם נמי מיירי בשאין שניהם מתעסקים תמיד יחד במלאכה או בסחורה אלא הא"י מתעסק יום שבת וזה מתעסק יום אחד כנגדו ומש"ה אסור לישראל ליטול חלק בריוח השבת אבל אם היו שניהם יחד מתעסקים תמיד במלאכה או בסחורה ובשבת מתעסק בה הא"י לבדו שרי לישראל ליטול חלקו מריוח שבת דדמי ממש להההיא דמרחץ שכתב הר"ן כנ"ל ליישב דברי הרמב"ם לדעת הר"ן שאל"כ הוי ליה לכתוב שהרמב"ם חולק בדבר:

כתוב במרדכי פ"ק דשבת שאם אפו א"י בתנורו של ישראל בשבת בע"כ ונתנו לו פת בשכר התנו' אסור ליהנות ממנו וכתב עוד שם שכל שכר שבת וחילופי שבת אסור אפילו בדיעבד דהא קתני ואם באו לחשבון אסור והא אם באו לחשבון כמה נטל הא"י בשבת וכמה הישראל באחד בשבת דיעבד הוא ואסור עכ"ל. ואע"פ שאין כן דעת רב נטרונאי בתשובה שכתבתי בס"ם רמ"ג דברי הרמב"ם שכתבתי בסמוך הם כדברי המרדכי:

כתוב בהגהות אשיר"י ספ"ק דע"ג ישראל וא"י שקבלו מטבע מן המלך אם התנו עד שלא קבלו המטבע שיעשה הא"י בשבת והישראל בחול מותר ואם לא התנו מתחלה אם ישראל פקח ישכיר את הא"י שיעשה חלקו בשבת דבדידיה קא טרח ומותר כללא דמלתא בשכירות דבדידיה קא טרח מותר ואסור ליהנות ממנו בשבת שלא בשכירות אסור דשליחותיה קא עביד מא"ז עכ"ל ואין דעתו לומר שישכיר את הא"י כשכיר יום כדי שיעשה חלק הישראל והריוח לישראל דהא ודאי פשיטא דאסור כיון שאינו משכירו אלא לשבת אפילו בעושה בכנעה דהא שליחותיה קא עביד וכ"ש מטבע דהוי מילתא דפרהסיא אלא צ"ל דה"ק ישכיר לא"י החלק שיש לישראל בבית המטבע בשבת בכך וכך ויטול הא"י כל ריוח שבת דהשתא לאו שליחותיה דישראל קא עביד דבדידיה קא טרח ואע"פ שכתב הרא"ש דלא שרי להשכיר שדה או מרחץ אלא ע"י הבלעת שאר ימים אבל אם היה משכירו ליום אסור ליקח שכר שבת וי"ט והזכירו רבינו בסי' רמ"ג איכא למימר דהכא שרי משום פסידא טז וכמ"ש המרדכי בפ"ק דשבת גבי יהודים הקונים המכס ומ"ש בהג"ה זו ואסור ליהנות ממנו בשבת שלא בשכירות אסור דשליחותיה עביד האי אסור בתרא' נראה דט"ס הוא שהרי הוא מיותר וכך יש להגיה כללא דמילתא בשכירות דבדידיה קא טרח מותר ואסור ליהנות ממנו בשבת שלא בשכירות דשליחותיה קא עביד:

ואם ישראל וא"י שותפים בבהמה כתוב בשבולי הלקט דיש לו להתנות תחלה עם הא"י הימים שיבואו לי לא תתנם לי אלא ביום פלוני יום ב' או יום ג' אבל מדברי תשובת ריצב"א שאכתוב בסמוך נראה דלא מהני ע"י תנאי שיתנו מתחלה טול אתה שכר שבת ואני אטול כנגדך יום חול משום דסוף סוף חלק הישראל עושה מלאכה בשבת ואסור משום שביתת בהמה וכ"כ בכלבו בהדיא וזאת תשובת ריצב"א ושאלת על ישראל שיש לו עם הא"י שדות בשותפות ושוורים בשביל השדות אין איסור וכו' אבל מחמת השוורי' יש לאסור דאדם מצווה על שביתת בהמתו ואיני מוצא תקנה להתיר אם לא שימכור אותם לא"י האחרים או שילוה לו אותם בהלואה גמורה שיהא רשות ביד הא"י להוציאם שלא ברשות ישראל אם ירצה ויזקוף הדמים על הא"י ואחריות השוורים על הא"י ולא בתורת שאלה כי אם בתורת הלואה כדפרישית ועוד נראה בעיני שאפילו לא יהא רשות ביד הא"י להוציאם שלא ברשות הישראל יש למצוא תקנה כגון שיזקוף הדמים על הא"י במלוה ויחזור הא"י וימשכן אותם לישראל ולא ימשכנם להרהן אצלו אלא שיעשם אפותיקי כל זמן שלא יפרע לו מעותיו דבענין זה לא יצאו מרשותו כלל ואפילו אם יהרגנס אצלו יש להתיר אלא שלא יאמר לו מעכשיו דקי"ל כרבא דאמר (פסחים לא.) מכאן ולהבא הוא מתיר [גובה] עכ"ל וכתבו בהגהות בפ"כ ורבינו ירוחם בחי"ב והגהות אשיר"י ספ"ק דע"ג ובס"ם רמ"ז אכתוב דברי סמ"ק בישראל שהשכיר שוורים לא"י וחורש בהם בשבת דיש מתירים אם קבל הא"י אחריות ויש אוסרים אם אין רשות בידו למכרם ופשט הוא שדברי ריצב"א שהתיר אפילו אין רשות בידו להוציאם כדעת המתירים ונראה שאם הישראל מזהיר את הא"י האחרים שלא לעשות בה מלאכה בשבת ואם יעבור ויעשה בה מלאכה בשבת תהיה אחריות שבת עליו אפילו מאונסין שרי דאם בא לעשות בה מלאכה איגה בהמת ישראל שהרי קנאה הא"י להתחייב באונסים וכן שמעתי שהורה מורי הרב הגדול כה"ר יעקב בי רב ז"ל אלא שהצריך להעלותו בערכאות ולכתוב שם כן ונראה דלא הצריך כן אלא כדי לזכות לישראל אם יעשה הא"י מלאכה בבהמה בשבת ויארע בה אונס שלא יכול להכחיש שלא התנו כן דאילו לענין האיסור אפילו בינו לבין עצמו מותר ואפשר דמשום איסורא נמי הצריך כן לחוש לדברי האוסרים להשאיל בהמה לא"י על סמך הפקר דבינו לבין עצמו וכמ"ש רבינו בסי' שאחר זה ולפיכך הצריך להעלותו בערכאות לפרסם הדבר וז"ל הריב"ש בתשובה על ב' יהודים שהיו שותפים עם א"י בבהמות ולטחון בריחיים אם התנו מתחלה בשעה שנשתתפו לומר לא"י טול אתה לעצמך יום השבת ואנחנו יום אחר כנגדו מותר שכיון שהתנו מתחלה בשעת קניית הבהמות הרי הוא כאילו הבהמות קנויות לא"י ביום השבת ואין לישראלים חלק בהם וביום החול כנגדו הבהמות לישראלים ואין לא"י חלק בהם וגם יש טעם להתיר לפי שהא"י לא ימנע מעשות מלאכה בבהמות כיון שיש לו חלק בהם אין הישראל נוטל שכר שבת כיון שכבר התנו מתחלה אבל אם לא התנו מתחלה אלא אחר שנשתתפו אומרים טול אתה חלקך בשבת ואנו חלקינו בחול זה אסור אף אם אין כאן משום שביתת בהמתו מאחר שיש לא"י חלק בבהמות ואינו נמנע מעשות בהם מלאכה על כרחו של ישראל עדיין יש איסור בלוקח ריוח יום החול כנגד יום השבת שהרי לוקח שכר שבת שלא בהבלע' וכגון זה שלא התנו מתחלה יותר היה אפשר להתיר בשלא יאמר לו כלל טול אתה חלקך אלא שיתן הא"י לישראלים חלקם בריוח כל השבוע ביחד לפי שאז יקבלו שכר שבת בהבלעה ומשום שביתת בהמתו ליכא כיון שהא"י עושה בה מלאכה מחמת חלקו ע"כ של ישראל ושלא ברצונו אלא שעשו הישראלים איסור תחלה להשתתף עם הא"י בלא תנאי והא"י יעשה מלאכה בבהמות על כרחם עכ"ל:

רמו תנו רבנן לא ישכיר אדם כליו לא"י בע"ש וכו' בפ"ק דשבת (יט.) והרי"ף השמיטה וכתבו הרא"ש והר"ן שטעמו משום דס"ל דהאי ברייתא אתיא כב"ש דאמרי אדם מצווה על שביתת כליו אבל לדידן דקי"ל כב"ה דאין אדם מצווה על שביתת כליו אפילו בע"ש מותר וכן דעת הרמב"ם שכתב בפ"ו מותר

פרישה

(ט) **חולק** עמו כל השכר בשוה והטעם כתב הרב המגיד משום דאין מלאכה זו מוטלת על ישראל שנאמר שהא"י עושה שליחותו וכן אין העסק ניכר מי הוא אבל לעיל מיירי שהוא משותף בסחורה והישראל גם כן מסתחר בו א"כ יוחזי כשלוחו וק"ל. מ"ו ומפ"ה

חדושי הגהות

אח"כ ע"פ החשבון ולא יטול ישראל יותר כגון שלא עבד נגד כל השבתות או שעבד חצי היום נגדו (דרישה) : יב עיין ב"ח וט"ז וצ"צ וא"ד ודו"ק : יג אבל לעיל מיירי' שהוא משותף בסחורה והישראל ג"כ מסתחר בו א"כ מיחזי כשלוחו (פרישה) : יד בתשובת הגאונים שבידינו בסימן מ"ג הובא תשובה זו בסגנון אחר והכל עולה לענין אחד : טו דקדק לכתוב ה"ל כבעל שדה לומר דלא הוי כבעל שדה ממש לגבי ארים דהתם אריסותיה קעביד וכולה מלאכה דא"י הוא אלא שנותן שליש או רביע לבעל השדה משא"כ הכא שקבלוהו שניהם ועוד דבשדה שייך לומר אריסותיה קעביד משא"כ במרחץ כדאמרינן בפ"ק דעבודת כוכבים שדה אריסא אריסותי' קעביד אריסא למרחץ לא עבדי אינשי לכן כתב הרב דה"ל כבעל שדה לגבי ארים אע"ג דלא שייך לומר אריסותא כיון שאינה נקראת על שמו ולא הצריכו בגמרא לומר אריסותיה קעביד אלא במשכיר שדהו לא"י דנקרא על שמו אבל כל שאינו נקרא על שמו כי הכא אע"ג דליכא למימר אריסותי' קעביד שרי כיון דאין השדה נקרא על שמו שכנה"ג : טז ואפשר דישכיר ע"י קבלנות קאמר כי החם מצאתי הגה"ה ב"י (כנה"ג) :

ודוקא

מותר ומיירי בהבלעה שמשכירים לחדש הלכך בד' ובה' מותר (א) [א] ואפ"ה בו' אסור אבל בשכיר יום אפילו בד' ובה' נמי אסור ומיהו פי' ז"ל הא דאסור בו' אפילו בהבלעה היינו דוקא בכלים שעושין בהן מלאכה כגון מחרישה וכיוצא בה מפני שנראה כשעושה בו א"י מלאכה בשבת כאילו הוא שלוחו של ישראל (ג) ומ"מ בד' ובה' מותר בהבלעה כיון שהוא רחוק מן השבת אבל כלים שאין עושין בהן מלאכה אפילו בע"ש מותר בהבלעה ודוקא להשכיר אסור

ב"י

מותר להשאיל ולהשכיר כליו לא"י ואע"פ שהוא עושה בהם מלאכה בשבת מפני שאין אנו מצווין על שביתת הכלים אבל לדעת התוס' והרא"ש והר"ן והרז"ה דככ"ע אתיא וכ"כ סמ"ג וסמ"ק וס"ה והגהות מרדכי פ"ק דשבת וכתבו ז"ל דטעמא דאיסורא לפי שנראה כנוטל שכר שבת אבל בד' וה' מותר ודוקא בהבלעה כגון שמשכיר לו לשנה או לחדש הא שכירות יום אפילו בד' וה' אסור וכדתניא ס"פ הזהב (נח.) גבי השוכר את הפועל לשמור פרה או תינוק ואע"ג דהוי בהבלעה אסור בע"ש מפני מראית העין דכיון דקרוב כ"כ וסמוך לשבת נראה ששכרו לשבת עצמה ואע"ג דלישראל מותר בהבלעה דשבת או חדש לא"י אסור ונזכר כ"ז גם בדברי הרא"ש ואח"כ כתב והר"י פירש דאי איירי בכלים שאין עושים בהם מלאכה לא מסתבר למיסר בא"י טפי מבישראל דמה שייך מראית העין טפי בא"י מבישראל ופי' דמיירי בכלים שעושים בהם מלאכה כגון ריחיים ומחרישה ושאר כלי אומנות משום דמחזי דמלאכה שעושה הא"י בהם בשבת כשלוחו של ישראל א ואע"ג דשרו ב"ה (שבת יז:) עורות לעבדן עם חשכה דא"י לנפשיה קא עביד כיון דקצץ לו דמים שאני התם דאין ריוח לישראל במה שהא"י עושה בשבת אבל בשכירות כלים ידוע הוא ואפילו בהבלעה אם ישכירם לו חוץ משבתות לא יתן לו כל שכירותו הלכך כיון שיש ריוח לישראל במה שהכלים נשכרים אבל הא"י מחזי במלאכה שהא"י עושה בהם בשבת כשלוחו של ישראל ב עכ"ל וכ"כ מדברי רש"י שכתב לא ישכיר אדם כליו לעשות בהם מלאכה בע"ש שנראה שמשכירו לו לצורך השבת ואין חילוק בין פירוש התוס' והר"ן לפי' רבינו יונה אלא דלדברי התוס' והר"ן שטעם האיסור בע"ש הוא משום דמיחזי כנוטל שכר שבת אפילו בכלים שאין עושין בהם מלאכה כגון חלוק וטלית אסור וכ"כ בהדיא התוס' והר"ן ולדברי רבי' יונה כלים שאין עושים בהם מלאכה מותר להשכירם אפילו בע"ש אבל במ"ש דאפילו בד' וה' לא שרי ליטול שכר שבת אלא בהבלעה לא פליג עלייהו דהא מברייתא דהשוכר את הפועל ילפי לה והיכי לפלוג עלה וכ"כ ר"י בחי"ב דלדעת רבינו יונה נמי לא שרי אלא בהבלעה והוצרכתי לכתוב זה לפי שכתב הגאון מהרי"א ז"ל ולשון המחבר אינו מתוקן שכתב ומיהו פירש רבינו יונה שנראה שאין בכאן אלא פירוש אחד והם שני סברות כמ"ש בפסקים עכ"ל נראה שעלה על דעת הגאון ז"ל שרבינו יונה חולק על כל דברי התוס' גם על מ"ש דמיירי בהבלעה וליתא כדפרישית וא"כ לשון המחבר מתוקן ומדוקדק הוא שהרי לא כתב בתחלת דבריו שטעם האיסור הוא מפני מראית העין כדברי התוספות משום דלא ס"ל כוותייהו אלא סתם וכתב דמיירי בהבלעה דוקא שזה אפילו להר"י איתיה ואח"כ כתב ומיהו הר"י פירש דהא דאסור דוקא בכלים שעושים בהם מלאכה וכו' ונמצא לפי זה שלא הזכיר רבינו אלא סברת רבינו יונה לבד וכפי מ"ש ה"ה בפ"ו דעת הראב"ד בהשגות כדעת רבינו יונה ומ"מ לדברי הכל נראה שכל שהשכירו בד' וה' אפילו כלי שעושין בו מלאכה שרי ליקח שכר שבת בהבלעה וא"צ לומר שמותר להשאילו בד' וה' דאפילו בע"ש שרי כמ"ש רבינו בסמוך ומעתה אל תטעה במה שכתב בהגהות מרדכי פ"ק דשבת וז"ל והרוקח פסק (סי' מ"א) אפילו השאילו באמצע השבוע צריך ליקחנו בע"ש ע"כ דההוא פסקא אתי כב"ש דס"ל אדם מצווה על שביתת כליו ג אבל אנן קי"ל כב"ה דאמרי אין אדם מצווה על שביתת כליו וכן מ"ש הרוקח בסימן ד"ש ואם יש ליהודי ספינה אינו יכול להשכירה לא"י להוליכה במים בשבת או בי"ט וה"ה לעגלה שאינו יכול להשכירה לא"י להוליך ממונו בשבת או בי"ט ואם יעשה כן מחלל שבת (וי"ט) הוא עכ"ל על כרחין כב"ש אתי דאילו לב"ה הא אמרינן דאין אדם מצווה על שביתת כליו:

ולענין הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (א):

ודוקא להשכיר אבל להשאיל כתב סמ"ג שמותר וכ"כ בסמ"ק וס"ה והגהות בפ"ו והוא מדברי התוס' בפ"ק דשבת (שם י) וכ"כ שם במרדכי וכתוב בהגהות פ"ו שמותר להשאיל כליו לא"י ע"מ שהא"י ישאיל לו כלי אחר לאחר השבת כלומר שאע"פ שאינו משאילו חנם כיון דלא הוי בדרך שכירות ממש לומר אתן לך כך כדי שתשאילני כלי שלך שרי: ומ"מ

ב"ח

נוהגים היו בית אבא שנותנין כלי לבן לכובס א' ג' ימים קודם לשבת והיינו כב"ש היינו דוקא בקבולת לחוד בלא קצץ אבל קצץ אפילו בה' שרי לב"ש וה"ה באגרות אע"ג דשלוחו הוא כיון דמדינא שרי ולא אסרו אלא מפני הרואים ולא אסרו אלא בע"ש דס"ל שלוחו ממש בשבת עצמו ועוד כתב הרא"ש דאי כב"ש ה"ל לתלמודא למימר הא מני ב"ש היא וכו' ויש ליישב דא"ל לפרש כאן כיון דאותה סוגיא מפורש דב"ה לית להו שביתת כלים אם כן ממילא ידעינן הך ברייתא ב"ש היא ועוד הקשה הרא"ש דאי ב"ש לא היה צריך למתני בסיפא כיוצא בו אין משלחין אגרות ביד א"י בע"ש השתא מכירה ונתינה אסרי ב"ש שליחות מבעיא וגם זה יש ליישב דעיקרא דסיפא לא תני לה אלא לאשמועי' היתרא דאפילו בשליחות בד' וה' מותר והא דתני דשליחות אסור בע"ש איידי דתני ברישא דאף מכירה אסור בע"ש תני לה נמי בסיפא גבי שליחות אחר כך הביא הרא"ש פר"י דאסר אפילו לב"ה דמחזי בע"ש כנוטל שכר שבת ואעפ"י דמיירי במשכיר לחדש דאי בשכיר יום אפילו בד' וה' אסור אלא ודאי בהבלעה קא מיירי ואפ"ה אסרי בע"ש מפני מראית העין אף ע"ג דלישראל מותר בהבלעה דשבת או דחדש כדאמר בפרק הזהב השוכר את הפועל לשמור פרה ותנוק וכו' מכל מקום לא"י אסור · אחר כך כתב הרב רבינו אשר והרבינו יונה פירש דלא איירי בכלים שאין עושין בהן מלאכה דלא מסתבר למיסר בא"י טפי מבישראל דמה שייך מראית העין בא"י טפי מבישראל ופירש דמיירי בכלים דעושין בהן מלאכה כגון ריחיים ומחרישה וכו' משום דמחזי דמלאכה שעושה בהן הא"י בשבת כשלוחו של ישראל ואף על גב דשרו בית הילל עורות לעבדן עם חשיכה דא"י לנפשיה קעביד כיון דקצץ לו דמים שאני התם שאין ריוח לישראל במה שהא"י עושה בשבת אבל בשכירת כלים כיון שיש ריוח לישראל במה שהכלים נשכרי' אבל הא"י מיחזי דהמלאכה עושה הא"י בשליחותו דישראל לפיכך בע"ש אסור דמחזי כאלו הא"י עושה המלאכה מיד בשבת בכליו של ישראל על פי ציוויו דהא מסתמא ניחא ליה בהאי מלאכה כדי שיקח שכר ואעפ"י דלא הוה ניחא ליה מ"מ אסור מפני הרואים הנה מבואר דלהר' יונה אין איסור אלא בדאיכא תרתי דהכלים עושים להן מלאכה ויש לו ג"כ ריוח אבל אם אין לו ריוח כגון שהשאילו לא"י אי נמי יש לו ריוח ואינו עושה בה מלאכה כגון חלוק וטלית שרי אפילו בע"ש דאין איסורו משום שנוטל שכר שבת כיון שהשכירו בהבלעה אלא דנראה כאילו הוא שלוחו למלאכה זו ואמירה לא"י שבות ובחלוק וטלית דאינו עושה מלאכה א"כ במחרישה ואין לו ריוח כגון בשאלה לא יאמרו שלוחו הוא דלמה יהא חוטא ואינו נשכר וכיון דהרא"ש הביא באחרונה שהר' יונה חולק על פר"י ודחהו אלמא דכהר' יונה ס"ל ולכן כתב רבינו בתחלה בסתם ומיירי בהבלעה וכו' ודחה לדעת הרי"ף והרמב"ם כיון דכל הפוסקים תופסים עיקר דברייתא זו כב"ה נמי אתיא וגם כתב ומיירי בהבלעה וכו' דבהא הושוו כל הפוסקים ואח"כ כתב ומיהו פירש הר' יונה וכו' דכיון דר"י אוסר בע"ש לא"י אף בכלים שאין עושין בהם מלאכה ואפילו בהבלעה והרבה מן המפרשים כתבו כפר"י על כן לא כתבו בסתם אלא על שם הר' יונה דכתב אבל כלים שאין עושין בהם מלאכה אפילו בע"ש מותר בהבלעה דלא כפר"י דאוסר כל זה נלפע"ד פשוט אכן על מ"ש רבינו ודוקא להשכיר אסור משום שכר שבת אבל להשאיל לו כתב בספר המצות שמותר וכו' הוא תימה רבה דהלא להר' יונה לא הוה האיסור משום שכר שבת דא"כ אפילו כלים שאין עושין בהן מלאכה נמי אסורין בע"ש לא"י מפני מראית העין כדפי' ר"י דאסור משום דמיחזי כנוטל שכר שבת וכו' כמ"ש הרא"ש משמו אלא כך ה"ל לרבינו לומר דוקא להשכיר אסור דנראה כשלוחו כיון שנוטל שכר שבת אבל להשאיל לו וכו' וזה היה דעת מהר"י אבוהב שכתב ולשון המחבר אינו מתוקן שכתב ומיהו פירש הר' יונה שנראה שאין כאן אלא פירוש אחד והם שני סברות כמ"ש בפסקים עכ"ל רצונו לומר דכיון דכתב אחר ופי' ה"ר יונה ודוקא להשכיר אסור משום שכר שבת משמע דהר"י נמי מפרש דהאיסור משום שכר שבת והא ליתא דהם שני סברות דרבינו יצחק הוא דסובר משום שכר שבת ולפיכך אסור אפי' כלים שאין עושין בהם מלאכה אבל ה"ר יונה סובר דהטעם משום דנראה כשלוחו לעשות מלאכה בשבת כדי שיהא לו ריוח ולכן אינו אסור אלא בכלים שעושין בהן מלאכה. אבל הב"י הבין מדברי הר"י אבוהב שעלה על דעתו שה"ר יונה חולק אמה שפירש רבינו יצחק דמיירי בהבלעה דאפי' שלא בהבלעה שרי ושרי ליה מאריה דחשב על גדול בדורו תועה לטעות בדבר פשוט דאפילו בר בי רב לא יהא טועה בהא מילתא אלא כדפרישית הוא האמת ומכל מקום נראה לפי עניות דעתי ליישב דברי רבינו דעיקר דבריו אינן אלא לפרש דברי הר' יונה דאינו אסור להשכיר כלים לא"י בע"ש אלא בדאיכא תרתי ולכן אחר שכתב דוקא כגון מחרישה וכו' דאם אין עושין בהן מלאכה מותר בהבלעה כתב אח"כ ודוקא להשכיר וכו' פי' דאינו אסור במחרישה משום דנראה כשלוחו אפי' להשאיל לו המחרישה אלא דוקא להשכיר המחרישה הוא דאסור משום שכר שבת כלומר כיון דאית ליה לישראל ג"כ במלאכה זו שעושה הא"י לשבת שכר וריוח השתא כיון דאיכא תרתי אסור משום דנראה כשלוחו אבל להשאיל לו מותר אפי' במחרישה וכדפרישית כנ"ל פשוט דזאת היתה דעת רבינו בלשון זה ודו"ק · אלא דאכתי קצת קשה לאיזה צורך כתב רבינו דלהשאיל כתב בספר המצות דמותר הלא בדברי הר' יונה מבואר כך דבעינן שיהא לו לישראל ג"כ שכר וריוח כדפי' ועוד קשה דרבינו מסיים בפי' ה"ר יונה במאי דכתב ספר המצות דלהשאיל מותר וכיון דבספר המצות גדול וקטן מבואר דתופסים פר"י דהטעם משום שכר שבת הוא ואסור אפי' בחלוק וטלית שאין עושין בה מלאכה דלא כפי' הר' יונה א"כ לא היה לו לרבינו לערב מ"ש בספר המצות עם מה שפירש הרבינו יונה כאילו היו תופסים סברא אחת ונראה ליישב דדעת רבינו לומר דאף ספר המצות דאוסר משום שנוטל שכר שבת ואפי' בכלים שאין עושין בהן מלאכה אסור כפר"י אפ"ה בלהשאיל מותר וק"ל. וכתב בהגהת מרדכי דאפי' אם התנה עמו שמשאיל לו כלי זה כדי שישאיל לו ג"כ כלי אחר לאחר השבת נמי מותר דלא דמי לשכירות עכ"ל:

ומ"ש רבינו דלה"ר יונה בד' וה' מותר בהבלעה כיון שהוא רחוק מן השבת טעמו דברחוק מן השבת אין לאסור מפני הרואים כיון דאיכא למימר דכבר קודם השבת עשה הא"י מלאכתו ובשבת לא יעשה מלאכה משא"כ בע"ש דמסתמא יעשה מלאכה מיד בשבת דאל"כ לא היה שכרו אלא לאחר השבת וכיון
שכעושה

וע"ל

דרכי משה

רמו (א) ואין דבריו נראים לדחות כל הני רבוותא קמאי ובתראי מקמי רי"ף ורמב"ם:

פרישה

סי' רמו (א) ואפ"ה בששי אסור מפני מראית עין כיון שהוא סמוך לשבת נראה כאילו שכרו בשבת עצמו כפי' התוס' והר"ן אבל אין דעת רבינו כן מלאסור דוקא בכלים שעושין בהם מלאכה אלא הטעם משום דמיחזי דעושה הא"י מלאכה בשליחותו ועיין בדרישה:

(ג) ומ"מ בד' וה' מותר בהבלעה שאין שביתת כלים מוטל על בעליו א"כ ליכא איסורא לישראל במלאכתו ומשום מראית העין נמי ליכא אלא דוקא כשראהו בע"ש יוצא מפתח ביתו דאז נראה כשרוצה למחר עושה מלאכה זו בשבת שבשליחותו עושה ר"ל כאילו אומר עשה מלאכה זו בשבת כדי שיתן לו שכרו בשבת ונעשה בגרמתו המלאכה:
אבל

דרישה

סי' רמו [א] ואפילו הכי בששי אסור מפני מראית עין כיון שהוא סמוך כו' בפי' התוס' והר"ן מסקי ז"ל ואע"ג דישראל מותר בהבלעה דשבת או חדש וכדאמרי' בפרק הזהב השוכר לשמור את הפרה ואת התינוק אפ"ה לא"י אסור והרא"ש כתב ג"כ זה הטעם בשם ר"י ומסיק ע"ז והר"ר יונה כתב דאי איירי בכלים שאין עושין בהם מלאכה לא מסתבר לאסור בא"י טפי מבישראל דמה שייך מראית עין טפי בא"י מבישראל ופי' דמיירי בכלים שעושין בהם מלאכה כגון ריחים ומחרישה ושאר כלי אומנותו משום דמיחזי דהמלאכה שעושה הא"י בהם בשבת בשליחות הישראל ולכן אסור בע"ש ודוקא בע"ש מיחזי כשלוחו כאומר שילך למחר בשליחותו (פי' שיעבוד בהם כדי שיתן לו שכר כלי) ואמירה לא"י שבות ואפילו לא אמר לו בשבת אלא בע"ש כיון שאמר לו בע"ש עשה זה בשבת הוי שבות · אבל מופלג לפני השבת לא מיחזי כאומר לו עשה מלאכתי בשבת וכן לגבי אין משלחין איגרות כו' וכן גבי עורות לעבדן וכלים לכובס . ואע"ג דשרי ב"ה עורות לעבדן סמוך לחשיכה דא"י לנפשיה קעביד
כיון

חידושי הגהות

רמו א ודווקא בע"ש מחזי כשלוחו כאומר לו שילך למחר בשליחותו (פי' שיעבוד בהן כדי ליתן לו שכר כלי) ואמירה לא"י שבות ואפי' לא אמר לו בשבת אלא בע"ש כיון שאמר לו בע"ש עשה זה בשבת הוי שבות (דרישה): ב ולזה הטעם האחרון נתכוין רבי' ולא לפי' התוס' (דרישה) מדאוסר דוקא בכלים שעושין בהן מלאכה (פרישה): ג עיין דרישה שהעלה יישוב ועיין ב"ח:
דכיון

אסור משום שכר שבת **אבל** [ג] ד (ג) להשאיל לו כתוב בספר המצות שמותר אפילו בע"ש כיון דקי"ל כבית הלל (ד) דשבית' כלים לאו דאורייתא (ה) ומ"מ בשבת אסור להשאילם לו אבל בהמתו אסור בין להשאיל בין להשכיר ה (ו) אפילו ביום ראשון (ז) שאדם מצווה על

ב"ח

שהעושה הא"י. בודאי מלאכה בשבת נראה כשלוחו כדי שיקח שכר וריוח ממלאכה זו שעושה הא"י בשבת כדלעיל:

כתב ב"י ומעתה אל תטעה במ"ש בהגהות מרדכי פ"ק דשבת וז"ל והרוקח פסק אפי' השאילו באמצע השבוע צריך ליקחנו בע"ש ע"כ דההוא פסקא אתא כב"ש דס"ל אדם מצווה על שביתת כליו אבל אנן קי"ל כב"ה דאמרי אין אדם מצווה על שביתת כליו וכן מ"ש הרוקח בסימן ש"ד אם יש ליהודים ספינה אינו יכול להשכיר' לא"י להוליכה למים בשבת או בי"ט וה"ה לעגלה שאינו יכול להשכיר לא"י להוליך ממונו בשבת או בי"ט ואם יעשה כן מחלל שבת וי"ט הוא עכ"ל ע"כ כב"ש עשו דאילו לב"ה הא אמרו דאין אדם מצווה על שביתת כליו עכ"ל ב"י ותימא היאך יכתוב הרוקח פסקיו אליבא דב"ש כיון דאין הלכה כמותם. ולכן נראה דהרוקח מפרש בסוגיא דלב"ה אית להו שביתת כלים דאורייתא בכלים דעבדי מעשה וה"א התם (דף י"ח) בברייתא אין נותנין חיטים לתוך הרחיים של מים אלא בכדי שיטחנו מבע"י מ"ט אמר רבה מפני שמשמעת קול אמר ליה רב יוסף ולימא מר משום שביתת כלים דתניא ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו לרבות שביתת כלים אלא אמר ר' יוסף משום שביתת כלים וכו' והקשו התוס' למאי דמסיק מאן תנא שביתת כלים ב"ש מאי פריך רב יוסף ולימא מר משום שביתת כלים וכי אינו יותר טוב כמו שמפרש רבה משמעת קול ואתי כב"ה וי"ל דלא סבירא ליה לרב יוסף טעמא דהשמעת קול כלל ומסתברא ליה טפי לאוקומא כב"ש משום שביתת כלים עכ"ל וכך כתב הסה"ת והרא"ש האריך בזה לקיים דברי התוס' וקשיא ליה להרוקח על תירוץ זה דהתוס' דהא בהאי סוגיא לעיל מינה פריך אביי לרב יוסף ודילמא מאי אפר עפר דבר גיבול הוא אלמא דדחיק לפרש מתני' אליבא דכ"ע אע"ג דלית הלכתא כרבי יוסי בר יהודה דקיי"ל הלכה כרבי מחבירו אפ"ה ניחא טפי לדחוק ולומר דאפר רצה לומר עפר ודאתיא ככולי עלמא וכל שכן דניחא לן לפרש טעמא דהשמעת קול לאוקמא ברייתא דאתיא ככולי עלמא אף כב"ה דהלכה כמותו וכהאי גונא איתא בפרק כל הגט (דף ל') כעולא לא אמר כיחידאה לא מוקמינן ואע"ג דשמואל פוסק בפרק קמא דב"מ כר' יוסי אפ"ה לא ניחא ליה לאוקמי מתני' כר' יוסי מטעמא דכיחידאה לא מוקמינן ולכן תופס הרוקח עיקר דלרב יוסף דקאמר משום שביתת כלים אליבא דב"ה דאית להו שביתת כלים קאמר ולהכי אמר ליה לרבה לימא מר משום שביתת כלים כדתני בברייתא בהדיא וכב"ה והיינו דקאמר תלמודא והשתא דאמרת לב"ה אית להו שביתת כלים דאורייתא וכו' פירוש לרב יוסף דמפרש הך ברייתא דאסו"ה שביתת הכלים אתיא כב"ה דמשום הכי הוה פריך ליה רב יוסף לרבה ולימא מר משום שביתת כלים והא דקאמר בתר הכי והשתא דאמר ר' אושעיא כו' הא מני ב"ש היא לר' אושעיא קאמר דהך ברייתא ב"ש היא אבל רב יוסף פליג עליה וקאמר ב"ה היא והכי נקטינן. ועוד נראה דמפרש הרוקח דרבה נמי סבירא ליה כרב יוסף בהא דלב"ה שביתת כלים דאורייתא אלא דקאמ' טעמא דהשמעת קול דאפי' ברחיים של א"י דלית ביה משום שביתת כלים נמי אסור מפני שמשמעת קול ויאמרו הרואים שהישראל צוה לטוחנן בשבת ונראה כשלוחו וכן פי' בסה"ת א"כ כפירוש רש"י דאושא מילתא ואיכא זילותא דשבתא ובהא פליג עליה רב יוסף דלא חיישינן להני טעמי ברחיים של א"י ושרי אבל ברחיים של ישראל סבירא ליה לרבה ורב יוסף דאסור משום שביתת כלים דאורייתא וכב"ה והכי משמע מדשתיק רבה ולא קמהדר ליה לרב יוסף דניחא ליה טפי טעמא דהשמעת קול וכב"ה אבל טעמא דשביתת כלים אינו כב"ה אלא כב"ש אלא בע"כ דרבה מודה דאית להו לב"ה שביתת כלים ומשום הכי שתיק רבה ותו דכיון דלא אשכחן בהך סוגיא דלרבה לית להו לבית הלל שביתת כלים א"כ מסתמא בהא לא פליגי רבה ורב יוסף והכי קיי"ל דלא כר' אושעיא. ועוד ראיה מהא דקאמר בגמרא מ"ש כולהו דגזרו בהו ב"ש ומ"ש קורות בית הבד דלא גזרו הנך דאי עביד להו בשבת מחייב חטאת גזרו בהו ב"ש ע"ש עם חשכה קורות בית הבד דאי עביד להו בשבת לא מחייב חטאת לא גזרו בהו רבנן השתא מדלא קאמר סתמא דתלמודא כר' אושעיא וטעמא דב"ש הוא בהני דאסירי משום שביתת כלים הוא אפי' לא קעביד מעשה אבל קורות בית הבד לא אס"י ב"ש משום שביתת כלים משום דאתי ממילא טפי מכל הנך דמתני' וכדכתבו התוס' בד"ה ולימא מר אלמא דסתמא דתלמודא סבירא ליה כרבה ורב יוסף דמפרשים דהך ברייתא דאס"י שביתת כלים אתיא נמי כב"ה ודוקא בהנך דקעבדי מעשה וכדתניא אין נותנים חיטים לתוך הרחיים כו' דדוקא רחיים דעבדי מעשה וכן לב"ש נמי דוקא בדעבדי מעשה דבהא לא פליגי ב"ש וב"ה אלא פליגי בגזירה דע"ש עם חשיכה אטו חשיכה ודלא כר' אושעיא דמפרש דב"ש וב"ה פליגי בשביתת כלים ולב"ש אפי' לא עביד מעשה אסור ולב"ה אפי' עביד מעשה שרי אלא בין לב"ש בין לב"ה עביד מעשה אסור מיהו אע"ג דסיפא דאוסר ריחיים כב"ש נמי אתיא כדפרישית מכל מקום הא דתני רישא דהך ברייתא גפרי' מוגמר דשרי על כרחין לא אתו כב"ש דגזרינן ע"ש עם חשיכה אטו חשיכה וכן צריך לפ"ש אף לפי' התוס' והרא"ש וסה"ת. ועוד ראיה מדתנן ב"ש אומרים אין שורין דיו וסמנים וכרשינים אלא כדי שישורו מבע"י דמשמע דלא אסרו אלא בערב שבת עם חשיכה דאם היה אסור משום שביתת כלים אפי' ד' וה' נמי ליתסר כיון דמלאכות ישראל נעשה בהן אפי' לדעת הרי"ף והרמב"ם. וזהו שאמרו בגמרא הנך דאי עביד להו בשבת מחייב חטאת גזרו בהו בית שמאי עם חשיכה אלמא דלא אסרי ב"ש אלא ערב שבת עם חשיכה וכפשטא דמתני' אבל לר' אושעיא צריך לומר דאפילו בד' וה' אסור משום שביתת כלים לב"ש דמתני' ולא משמע הכי ולפיכך מכל הני טעמי פסק הרוקח דלא כר' אושעיא אלא כרבה ורב יוסף דברייתא דאסרה רחיי' מטעמא דשביתת כלים הוא דאסור בדעביד מעשה בין לב"ש ובין לב"ה ולכן כתב הרוקח בסי' מ"א וז"ל מוכרים לנכרי וטוענין עמו ומגביהין עליו ונותנין עורות לעבדן וכלים לכובס נכרי וכלים שאין עושין בהן מלאכה כגון טבלאות ותיבות אבל כלים שעושין בהם מעשה כגון מידה ומחרישה וכלי נגר וקורדם אדם מוזהר על שביתתם אפי' השאילם באמצע השבוע צריך ליקחם בע"ש עכ"ל עוד כתב בסימן מ"ב פותקין מים לגנה מע"ש ומניחין מוגמר תחת הכלים מע"ש ונותנין קילור ע"ג העין בערב שבת ואספלנית ע"ג מכה ומתרפא כל השבת ואסור ליתן לרחיים של מים לטחון בשבת מפני שמשמעת קול ומאחר שב"ה מתירין עם השמש מותר ליתן לא"י לארוג בגדים או לתפור או לכבס בגדים עם חשיכה עכ"ל פסק כרבה לגבי רב יוסף דטעמ' דרחיים מפני שמשמעת קול ולכן אסור אפי' ברחיים של א"י כדפי' ודלא כשלטי הגבורים דמתיר בריחיים של א"י אבל ספינה ועגלה דאסור להשכירה טעמו משום דשביתת כלים בדקעביד מעשה הוא דאסור כדפי' ולענין הלכה אעפ"י דמשמע מדעת רוב פוסקים דשביתת כלים שרי אפי' בכלים דקא עביד מעשה היינו שלא להורות איסור לאחרים כנגד רוב פוסקים אבל כל ירא שמים יחמיר לעצמו כמו שפסק הרוקח דפשטא דסוגיא משמע כדבריו כדפרישית:

ומ"מ בשבת אסור להשאילם לו וכו' בסה"ת מפרש טעמו לפי שהרואים סוברים שהישראל צוה לא"י להוליכו חוץ לבית בר"ה ולא ידעו שהא"י נושאו לצורך עצמו ואמירה לא"י שבות ע"כ ולפי זה לדידן שאין לנו ר"ה שרי להשאילו מיהו נראה דלאו דוקא נקט ר"ה דאף באיסור דרבנן קי"ל אמירה לא"י שבות כמ"ש ב"י לקמן בסימן שכ"ה ועוד דאע"ג דעיקר האיסור משום חששא דאיסור דאורייתא בר"ה מכל מקום כשנאסר לגמרי נאסר דלא חילקו ועוד נראה דכלים שעושין בהם מלאכה כגון מחרישה בלאו האי טעמא אסור דנראה כשלוחו לעשות בה מלאכה עכשיו בשבת:

אבל בהמתו אסור בין להשאיל ובין להשכיר וכו' איכא להקשות דכל הפוסקים לא הביאו ראיה לזה הדין אלא מדכתיב למען ינוח שורך וחמורך ומאי זו ראיה דדלמא קרא לא איירי בהשאילו או השכירו דכיון דהשכירו ה"ל כמכירה כדאיתא בפרק הזהב מדכתיב וכי תמכרו ממכר מדלא כתיב לעולם אלמא ממכר

קרינן

ב"י

ומ"מ בשבת אסור להשאילם לו כ"כ בסמ"ג וסמ"ק והתרומה ובמרדכי פ"ק דשבת וטעמא מפורש בסמ"ג והתרומה שהוא לפי שהרואה סבור שישראל צוה לא"י להוליכו חוץ לבית בר"ה ולא ידעו שהא"י נושאו לצורך עצמו וכדתניא בפ"ק דשבת (יח:) בש"א לא ימכור אדם חפצו לא"י ולא ישאילנו וכו' ור"ע אומר לב"ה כדי שיצא הא"י מבע"י מפתח ביתו של ישראל שהשאילו וכ"כ הרמב"ם בפ"ו:

אבל בהמתו אסור בין להשאיל בין להשכיר וכ"כ בספרים הנזכרים ומ"ש ואפילו ביום ראשון פשוט הוא דכיון דטעמא משום שביתת בהמתו כי השכירו מיום ראשון מאי הוי וכ"כ בסמ"ג וסמ"ק והתרומה בהדיא ומתוך דברים אלו יתבאר לך שמ"ש הרוקח בסימן ש' בהמת ישראל ביד א"י אם הא"י עושה בה מלאכה בשבת מאחר שאין לוקח שכירות מותר ואם ישראל רואה מוחה בידו ע"כ אין לו ו על מה שיסמוך ומ"ש ואפי' אם יפקירנה בינו לבין עצמו אסור התוס' והרא"ש כתבו בפרק קמא דשבת (יח:) אמאי דאמרינן דלב"ש דאית להו שביתת כלים גזירה גר וקדרה אפקורי מפקר להו דאין לסמוך על זה להשכיר סוס לא"י ולהפקירו דהכא שאני דא"א בענין אחר ועוד שאין הדבר מפורסם' וכתבו המרדכי וגם רבינו ירוחם הביאו בחי"ב וכתב שכן הסכימו רוב חכמי ישראל וכ"כ בסמ"ג ונראה מדבריהם דלא מיירי אלא ז בהפקר דבינו לבין עצמו דומיא דהפקר כלים לב"ש אבל כל שמפקיר הבהמה בפני ג' אפשר דשרי להשכירה לכתחלה דכל בפני ג' מיפרסמא מילתא והכי דייק לשון רבינו שכתב ואפילו אם יפקירנה בינו לבין עצמו אסור וכו' דמשמע דוקא בינו לבין עצמו הוא דאסור משום דלא ידיע מלתא אבל בפני שלשה קלא אית ליה ושרי ואפשר דאפילו בפני אחד נמי שרי דלא אסר אלא בינו לבין עצמו דוקא אבל המרדכי בפ"ק דשבת והגהות בפ"ו כתבו שאם השאיל בהמתו לא"י דיעבד צריך להפקירה בפני ג' אלמא דס"ל דלכתחלה אפילו מפקיר בפני ג' אסור ויש לדחות דאה"נ דשרי אלא שדברו בהווה שאין לך אדם שמפקיר לכתחלה בהמתו בפני ג' כדי להשאילה לא"י לשבת. וכתב הרא"ש בס"פ אין בין המודר וקי"ל כריב"ל (שם מה:) הלכך הוי הפקר מן התורה אפילו בא' וה"ה אפילו בינו לבין עצמו הלכך בשבת יכול להפקיר בהמתו אם השאילה לא"י ולא החזירה לו קודם השבת אפילו בינו לבין עצמו ובפסקיו שם כ"כ בשם רבינו שמשון ותמה עליו וכו' דנראה לו ח דנהי דלא בעינן שיפקיר בפני ג' מן התורה בפני א' מיהא בעינן וטוב הוא שיפקירה בפני אשתו או אחד מב"ב ונראה מדבריו שאין תיקון זה אלא היכא דא"א בענין אחר אבל אין לסמוך על זה להשכירה לו לכתחלה ולהפקיר' וכמ"ש בפ"ק דשבת ומיהו היכא שמפקירה בפני ג' אין הכרע בדבריו אם יש לסמוך על כך להשכירה לו לכתחילה ותמהני על רבינו שלא הזכיר דברי הרא"ש. וז"ל הריב"ש בתשובה (סי' כה ט) ונראה שאם מתנה עמו ע"מ שיחזירנה לו קודם השבת אפשר לסמוך עליו בזה. וכתב עוד אם השכירה והשאילה לא"י והתנה עמו להחזירה קודם השבת והא"י מעכבה בשבת טוב להפקירה בינו לבין עצמו קודם השבת כדי שינצל מאיסורא דאורייתא עכ"ל:

ומ"ש

דרישה

כיון דקצץ לו דמי ולא מיחזי כשלוחו שאני התם דאין ריוח לישראל במה שא"י עושה בשבת אבל בשכירות כלי ידוע שאם שכרו לו על שבוע והתנה שלא יעבוד בו בשבת שלא יתן לו שכירות כ"כ כאילו עושה בהם מלאכה ג"כ בשבת הילכך כיון שיש לו ריווח במה שהכלים נשכרים לא"י מיחזי במלאכה שהא"י עושה בהן בשבת כשלוחו של ישראל עכ"ל הרא"ש פרק קמא דשבת והביאו ב"י בכאן וגם הרא"ף ומ"ו בהגהותיהם אלא ששניתי לשונותם קצת לתוספת ביאור וע"פ הגהות רא"ף ולזה הטעם האחרון נתכוין רבינו ולא לפי' התוס' כמ"ש בפרישה וכ"כ ב"י ע"ש:

[ב] **אבל** להשאיל לו כו' אפי' בע"ש אפי' אם התנה עמו שמשאיל לו כלי זה שישאיל לו ג"כ אחר שבת כלי אחר מ"מ מותר דלא דמי לשכירות הגהות מרדכי:

שאדם

פרישה

(ג) **אבל** להשאיל לו וכו' דכיון דאין לו שכר מזה לא בשליחותו הוא עושה ועיין בדרישה וא"ל והא איכא משום מראית העין דהרואה לא ידע שהשאיל לו אלא יסבור שהשכיר לו כמו בשכירות דחיישינן דהרואה יאמר שהוא פועל שלו וי"ל דשאני גבי שכירות דאף אם ידעו האמת שהשכירה עדיין איכא מראית העין שיסברו שהשכירה לימים ולא בהבלעה ולכך אסור משא"כ כאן דאם ידעו האמת שהשאילם לו אזי ליכא למיחש ולהכי לא אסרינן:

(ד) **דשביתת** כלים לאו דאורייתא ואפי' איסור דרבנן ליכא ולאפוקי ממ"ד דלב"ה שביתת כלים דאורייתא וכ"כ ב"י לקמן סי' רנ"ב:

(ה) **ומ"מ** בשבת אסור להשאילם לו לפי שהרואה סבור שהישראל צוה להא"י להוליכו חוץ לבית בר"ה ולא ידעו שהא"י נושאו לצורך עצמו כ"כ הסמ"ג והתרומה:

(ו) **ואפי'** ביום ראשון דכיון דטעמא משום שביתת בהמתו כי השכירו מיום ראשון מאי הוי ב"י:

(ז) **ואפילו** אם יפקירנה בינו לבין עצמו כו' מלשון זה משמע דדוקא בינו לבין עצמו הוא דאסור משום דלא ידיע מילתא אבל בפני ג' קלא אית ליה ושרי ואפשר דאפילו בפני אחד נמי שרי דלא אסור אלא בינו לבין עצמו דוקא · ב"י וע"ש שכתב שכן נראה לו שכן דעת הרבה מחכמי ישראל:

בהבלעה

חידושי הגהות

ד דכיון דאין לו שכר מזה לא בשליחותו הוא עושה וא"ל והא איכא משום מראית עין דהרואה יאמר שהוא פועל שלו י"ל דשאני גבי שכירות דאף אם ידעו האמת שהשכירה עדיין איכא מראית עין שיסברו שהשכירו לימים ולא בהבלעה ולכך אסור משא"כ דאם ידעו האמת שהשאילם אזי ליכא למיחש ולהכי לא אסרינן (פרישה) : ה אבל מכירה מותר וסמך רבינו כאן אמה שכתב בי"ד סי' קנ"א (כנה"ג) : ו עיין דרישה שהעלה ישוב ועיין ב"ח : ז טעות גדול הוא לחלק בין הפקר דבינו לב"ע לבין הפקר דג'. ולמאן דאסר ל"ש להו בין הפקר רבינו לב"ע להפקר בפני ג' והכל אסור הר"מ אלשקר ז"ל סימן מ"ב (כנה"ג) : ח עיין כנה"ג : ט ועיין סימן קנ"א :

עיין

על שביתת בהמתו (ב) [ג] ואפילו אם יפקירנה בינו לבין עצמו אסור שהכל יודעין שהיא בהמתו של ישראל ואין הכל יודעין שהפקירה ואומרים בהמתו של ישראל עושה מלאכה בשבת ובספר המצות התיר להשכירה (ח) בהבלעה ע"י הפקר שצריך להפקירה להפקיע איסור שביתת בהמה וכתב הר"פ ויפרש בשעת הפקר שאינו מפקירה אלא ביום השבת או כל זמן שעושה מלאכה ביום השבת כדי שלא יזכה בה אחר ואף על פי שאינו מפקירה לגמרי הוי הפקר ונראה דאפילו בסתם נמי דעתו לזה (ט) שהרי אינו מפקירה אלא להפקיע איסור שביתת שבת :

אין

ומ"ש ובסמ"ק התיר להשכירה בהבלעה וכו' בסמ"ק כתב שיש מתירים ע"י כך ונראה מדברי רבינו דאפילו בהפקר דבינו לבין עצמו קא שרי בספר המצות דכיון שהופקע איסור שבת שרי ולא חיישינן בהא לרואים ומה שצריך ע"י הבלעה אינו מטעם שביתת בהמה אלא כדי שלא יראה כנוטל שכר שבת וה"ה שצריך שלא ישכירנה בע"ש לדברי האוסרים להשכיר כלים בע"ש וכ"כ בהדיא בסמ"ק :

ומ"ש בשם הר"פ ויפרש בשעת הפקר כו' עד סוף הסי' הכל הגהות סמ"ק:

ונראה לי דאפילו לדברי המתירים דוקא בהפקר בפני ג' מהני אבל בינו לבין עצמו לא דאל"כ למאי שייך למיחש שמא יזכה בה אחר מיהו אפשר שכיון שהדבר ידוע שכל מי שבהמתו ביד א"י הוא מפקירה בשבת סתמו כפירושו דאפילו מפקירה בינו לבין עצמו הוי הפקר מדאורייתא ולא הצריכו ג' אלא מדרבנן כדי שיהיה אחד זוכה וב' מעידים וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ב מהלכות נדרים והרא"ש והר"ן בס"פ אין בין המודר הלכך איכא למיחש שמא יזכה בה אחר ולכך צריך שיפרש שאינה מפקירה אלא ביום השבת דכיון דביום השבת רשות הא"י עליה שהיא מושכרה או שאולה לו אין אחר יכול לזכות בה ולכי נפיק שבתא הו"ל כאלו חזר וזכה בה שלא הפקירה אלא בשבת לבד ואע"פ שאינו מפקירה לגמרי הוי הפקר כלומר אע"פ שאינו מפקירה אלא ליום השבת שפיר הוי הפקר כדאיתא בס"פ אין בין המודר (מה.) : כתוב בהגהות מרדכי פ"ק דשבת בשם ספר המצות שאם אמר בהמתי קנויה לך מותר וכ"כ האגור ונראה דלדברי האוסרים בהפקר בינו לבין עצמו מפני הרואים בהא נמי אסור (ג) : כתוב בכלבו בשם הר"פ שאם התנה שתנוח בשבת מותר להשכיר ג' ימים קודם השבת (ד) ומדברי המרדכי פ"ק דשבת וסמ"ג והתרומה משמע שאם יודע שהא"י עושה בה מלאכה אסור בכל גוונא וכתב סמ"ג שאין הא"י נאמן לומר שלא עשה בה מלאכה בשבת ופשוט הוא. כתוב בהגהות פ"ו בשם סמ"ק ישראל שהשכיר שוורים לא"י לחרוש בהם וחורש בהם בשבת שאלו לרש"י ויש שהיו מתירים אם הא"י קבל עליו אחריות מיתה וגזילה וגניבה ויוקרא וזולא כי עתה הם עליו נכסי צאן ברזל ויש שהיו אוסרים אעפ"כ כיון דאין הא"י יכול למכרה אם ירצה נקראת בהמת ישראל בכל מקום וישראל מצווה על שביתת בהמתו והביאוהו סמ"ג והתרומה סימן קמ"ח (ה) דין ישראל וא"י שהם שותפין בבהמה כתבתיה בס"ם רמ"ה :

אין

קרינן ליה וכ"ש שאלה דקנייה א"י מעתה משיכה להתחייב באונסין מיהו בפ"ק דע"ג (דף ט"ו) מבואר דאסור דהאה דקתני ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה משום דהא"י עביד ביה מלאכה פרכינן ונעביד כיון דזבניה קנייה גזירה משום שאלה ומשום שכירות ופרכינן שאלה קנייה ואגרא קנייה ומסיק דשאלה ושכירות לא קנייה וכתבו התוס' דמאי דממכר קרינן ליה לפי שעה היינו דוקא לגבי אונאה דכתיב ממכר מיותר מיהו בשאר מקומות אמרי' דשכירות לא קנייה וגם בזמן הזה דנהגו היתר במכירת בהמה לנכרים מ"מ שאלה ושכירות ודאי האיסור במקומו עומד וכתב ב"י שמ"ש הרוקח בסימן ש' בהמת ישראל ביד א"י אם הא"י עושה בה מלאכה בשבת מאחר שאין לוקח שכירות מותר ואם ישראל רואה מוחה בידו עכ"ל אין לו על מה שיסמוך עכ"ל ב"י ואפשר ליישב דהרוקח מדבר בישראל שהשאיל בהמתו לא"י בחנם וצוהו שלא יעשה בה מלאכה בשבת דיכול לסמוך על הא"י שלא יעשה בה מלאכה כאשר צוהו כיון דהשאילו בחנם אבל בשכירות דודאי יעשה בה הא"י מלאכה אסור לסמוך על הא"י אעפ"י שצוהו שלא יעשה בה מלאכה בשבת ויש להביא ראיה לזה מדקאמר רשב"א בברייתא ספ"ק דע"ג לא ישכיר אדם שדהו לכותי מפני שנקראת על שמו וכותי זה עושה בה מלאכה בחש"מ אבל שדהו לא"י שרי מ"ט דאמרינן ליה ולויית אבל כותי לא לויית דאמר אנא גמירנא טפי מינך אלמא דיש לסמוך עליו דא"י כשצוהו לא תעשה בה מלאכה ולויית אע"ג דלית הלכתא כרשב"א אלא כרשב"ג דשדהו לא"י שרי משום דאריסותיה קעביד (ומרחץ אסור משום דאריסותיה קעביד) ומרחץ אסור משום דאריסא למרחץ לא עבדי אינשי ולא שרי מרחץ ע"י דאמרינן ליה ולויית היינו דוקא כשהשכיר לו לא לויית שלא יהא נפסד אבל בשאלה מסתברא דלויית שלא יהא נפסד אם יהא נודע לישראל דלא לויית וישקליה לה מיניה כנ"ל דעת הרוקח וסבר' זו כתובה בתשובת הריב"ש סימן כ"ה מיהו הסמ"ג בלאוין (דף י"ט) בשם סה"ת כתב דאסור אפי' בהשאיל לו בחנם דאין לסמוך על דבריו של א"י לא לאיסור ולא להיתר אבל לדעת הרוקח כיון דהא"י נפסד אם יעבור על ציווי ישראל יש לסמוך עליו ולא דמי לדעלמא היכא שאין נפסד דאין לסמוך על דבריו של א"י וכו'. ועוד אפשר ליישב וכן הוא העיקר דלא אמר הרוקח דשרי אלא במסרה ישראל לרועה א"י וכדמשמע לשונו שאמר בהמת ישראל ביד א"י כו' דלא אסרו חכמים אלא כשהשכירה למלאכה או השאילה התם הוא דאסור אפי' צוהו שלא יעשה בה מלאכה בשבת משום דאין לסמוך על דבריו של א"י. וכו' אבל ברועה שלא מסרה בידו אלא לרעות אותה לא אסרו וכ"כ ב"י בסימן ש"ה ע"ש שיבולי הלקט וז"ל רב האי גאון נשאל מהו ליתן סוס או פרד או חמור לא"י שירעה אותם ויניחם אצלו והא"י רוכב עליהם ועושה בהם צרכיו. והשיב דכיון דשלא בשכירות נותנו לו מותר ואם עושה בהם הא"י צרכיו אין עליו כלום דשלא מדעתו הוא עושה ואם רואה אותו מוחה בידו ע"כ הרי מבואר דהרוקח כתב כדברי ר"ה גאון ממש כלשונו והכי נקטינן והיינו דוקא במסרו לרועה קודם שבת אבל למוסרה בשבת עצמו אסור כדכתב ר"ה גאון להדיא מביאו ב"י סוף סימן ש"ה ע"ש :

ואפילו אם יפקירנה בינו לבין עצמו אסור שהכל יודעין וכו' איכא למידק בהא דפריך ספ"ק דע"ג שאלה קנייה ושכירות קנייה דמאי פריך אפי' את"ל דקנייה מ"מ אסור מפני הרואים שהכל יודעין שהיא בהמתו של ישראל ואין הכל יודעים שהשאילה או אגרה כדאמר הכא ואין הכל יודעים שהפקירה וי"ל דשאלה ושכירות קלא אית ליה וליכא חשדא משא"כ הפקר דלית ליה קלא א"כ הכי פריך שאלה קנייה ואגרא קנייה דכיון דמדאורייתא קנייה וליכא איסורא אלא מדרבנן מפני הרואים דהכל יודעים וכו' א"כ אין לנו לאסור המכירה משום גזרה דשאלה ושכירות כיון דהיא גופה אינה אלא גזרה מפני הרואים וכו' :

כתב במרדכי פ"ק דשבת וז"ל וכתב בספר המצות בשם רבינו שמשון משנ"ץ מיהו אם א"ל בהמתי קנויה לך מותר וכה"ז אוסר עכ"ל הכי איתא במרדכי ישן. אבל בהגהת מרדכי כתב בלא שום מחלוקת וז"ל ומיהו אם אמר בהמתי קנוייה לך מותרת וז"ל ב"י ונראה דלדברי האוסרים בהפקר בינו לבין עצמו מפני הרואים הא נמי אסור עכ"ל מיהו נראה לחלק דבאומר לא"י בעצמו בהמתי קנויה לך כיון דהא"י מפעי פעי כדאמר בפרק הזרוע יודעים הכל שהקנהו לא"י וליכא חשדא משא"כ בהפקירה בינו לבין עצמו דליכא מאן דידע ואיכא חשדא ועוד י"ל דבהפקר אפילו אותן שיודעין שהפקירה כיון דאפשר שיקל בו ולא יוציאנו מלבו לגמרי איכא חשדא שיאמרו לא הפקירה כראוי כדחיישי' גבי חמץ משא"כ באומר בפירוש בהמתי קנויה לך דבידעו שאמר בהמתי קנויה לך ליכא חשדא מיהו נראה אף בהפקר אם הפקירה בפני ג' שרי אפי' לכתחלה דכל מילתא דמיתאמרה באפי תלתא קלא אית ליה וליכא חשדא וכדאמר בחזקת הבתים גבי מחאה ונראה דה"ה אם הפקירה בפני אחד ונתפרסם לרבים דהפקירה נמי שרי אבל בינו לבין עצמו לא כדפרישית ועיין בח"מ סי' רע"ג דין הפקר :

ובסמ"ק התיר להשכירה בהבלעה על ידי הפקר וכו' נראה דאע"ג דפשיטא היא דבלא הבלעה אסור משום שכר שבת כמבואר לעיל בתחלת סימן זה מ"מ חזר וכתבו כאן ואתא לאשמעי' דאעפ"י דהפקירה והבהמה קנויה לא"י אפ"ה השכירות אסור אם היה שכיר יום משום דלסוף כשחוזר וזוכה בבהמה נוטל שכר שבת למפרע דלא אמרו חכמים להתיר ע"י הפקר אלא לב"ש דאסרי שביתת כלים כיון דאפקורי מפקר להו שרי כדאמרי' בפ"ק דשבת (דף י"ח) וה"ה לב"ה בשביתת בהמה אבל ליטול שכר שבת ע"י הפקר לא אשכחן דהתירוהו ועוד טעמא דמסתבר הוא אם הפקיר הפקר גמור היאך נוטל שכר הלא אינו שלו ואם נוטל שכר ה"ה שלו ולא הוי הפקר א"כ עובר על שתים על שביתת בהמתו ועל שכר שבת וה"ל תרתי דסתרי אהדדי אלא כדי להתיר לו השכר צריך להשכירה בהבלעה ומשום איסור שביתת בהמתו צריך שיפקירנה :

כתב ב"י בשם הכל בו שכתב הר"פ שאם התנה שתנוח בשבת מותר להשכיר ג' ימים קודם השבת וכו' עכ"ל וכבר כתבתי בסמוך לפרש כך דברי הרוקח שמתיר בסתם אבל כאן דמצריך ג' ימים קודם שבת ה"ט משום דכל ג' ימים מקריא קמי שבתא כמו שאמרו לענין גיטין וכמו שיתבאר בסימן רמ"ח גבי הפלגת הספינה בס"ד והא דשרינן בשכירות הכלים בד' וה' היינו משום דקי"ל כב"ה דלית להו שביתת כלים דלאו דאורייתא אבל שביתת בהמה דאורייתא היא ולכן צריך ג' ימים. מיהו הר"ן כתב בפ"ק דשבת וספ"ק דע"ג דכי היכי דלב"ש שביתת הכלים אסור דאורייתא ואפי' הכי לא אסרו להשכיר אלא בע"ש אבל בה' מותר הכי נמי גבי בהמה משמע דמותר להשכירה ולהשאילה בה' ולא עשו כאן דין ד' וה' כדין ע"ש כמו שעשו לענין גיטין מיהו מסקנתו דהדעת מכרעת להחמיר וכן נראה מדעת הרמב"ן שכתב ספ"ק דעבודת גילולים בסוף דבריו הביא ברייתא דפ"ק דשבת אי ב"ש תנו לה דילמא ס"ל שאלה ושכירות קנו ומש"ה שרו בה' בשבת ואנן לא ס"ל הכי כדאסיקנא בהדיא בגמרא :

אין

דרכי משה

(ב) (וע"ל סימן ש"ה דאין אדם מצווה על שביתת בהמתו בי"ט) : (ג) וכ"כ בא"ז דאף אם אומר בהמתי קנויה לך אין להתיר בזמן הזה וגם אין להתיר ע"י הפקר ולפי דבריו ע"י הפקר בג' אין לעשות כן לכתחילה כנ"ל : (ד) וכן משמע מתשובת הריב"ש דלעיל דמתיר בכה"ג בשאלה : (ה) ותשובת רשב"א כדעת המתירים :

וע"ל

פרישה

(ח) **בהבלעה** ע"י הפקר ז"ל ב"י ונראה מדברי רבינו דאפילו בהפקר דבינו לבין עצמו קא שרי בס"ה דכיון שהופקע איסור שבת שרי ולא חיישינן בהא לרואי' ומה שצריך ע"י הבלעה אינו מטעם שביתת בהמה אלא כדי שלא יראה כנוטל שכר שבת וה"ה שצריך שלא ישכירנה בע"ש לדברי האוסרים להשכיר כלים בע"ש וכ"כ בהדיא בסמ"ק עכ"ל. וכתב עוד הב"י ונראה דאפי' לדברי המתירים דווקא בהפקר בפני ג' מהני אבל בינו לבין עצמו לא דאל"כ למאי שייך למיחש שמא יזכה בה אחר ע"ש שהאריך עוד בזה :

(ט) **שהרי** אינו מפקירה כו' ומטעם זה אפילו הפקירה בסתמא בפני ג' נמי אין אחר יכול לזכות בה :

אין

דרישה

[ג] **שאדם** מצווה על שביתת בהמתו ודווקא בשבת אבל בי"ט מותר דאין מצווה על שביתתה בי"ט רמ"ה. וכתב עוד ז"ל לדברי הכל נראה שכל שהשכירו בד' וה' אפילו כלי שעושין בו מלאכה שרי ליקח שכר שבת בהבלעה וא"ל לומר שמותר להשאילו בד' וה' דאפילו בע"ש שרי כמ"ש רבינו בסמוך מעתה אל תטעה במה שכתב בהגהות מרדכי פ"ק דשבת וז"ל הרוקח פסק אפילו השאילו לאמצע השבוע צריך ליקחנו בע"ש ע"כ דהסיא פסקא אתי כב"ש דס"ל אדם מצווה על שביתת בהמתו כו' וכתב עוד וכן מ"ש הרוקח בסי' ש"ד אם יש ליהודים ספינה אינו יכול להשכירו לא"י כו' עד ע"כ כב"ש כו' ע"ש הנה לפי מה שהגיע ב"י לפנינו היה נראה דוחק לומר על הגהו' מרדכי והרוקח עמודי עולם שיפסקו הלכה כב"ש במקום ב"ה והיה נלע"ד לתרץ דלק"מ דמ"ש הרוקח בסי' ש"ד איירי במשכיר לא"י בע"ש דאסור לכ"ע משום דנראה כעושה בשליחותו של הישראל וכן מה שכתב הגהות מרדכי בשמו איירי נמי כשהשאיל לו בע"ש והא דכתב לאמצע השבוע ר"ל שהשאילו בע"ש עד אמצע שבוע שאחריו וכן דייק הלשון דאל"כ הל"ל באמצע או מאמצע לא לאמצע אלא ודאי שר"ל שהשאילו בע"ש עד אמצע השבוע וקמ"ל דאף דלא השאילו על יום השבת בלבד אלא גם לאחריו אפ"ה אסור אע"ג דקי"ל כתוס' והרא"ש ורבינו דשאלה מותר אפי' בע"ש י"ל דבהא לא ס"ל להרוקח כוותייהו וטעמו כיון דמשום מראית עין הוא הרואה יסבור שהשכירו לו אבל שוב ראיתי ברוקח סי' מ"ח שכתב ז"ל אבל כלים שעושין בהם מעשה כגון מרא ומחרישה וכלי נגר וקורדם אדם מוזהר על שביתתם אפי' שהשאילם באמצע השבת צריך ליקחם בע"ש עכ"ל הרי לפנינו דכתב בהדיא אדם מוזהר על שכירתן והיינו כב"ש דס"ל דאדם מוזהר על שביתת כליו ודלא כב"ה. וגם כתב שם באמצע ולא לאמצע ודע שט"ם יש בב"י שם בסוף דברי הרוקח שכתב ז"ל אינו הוא כנ"ל וצ"ל עכ"ל אינו הוא. והאי אינו הוא מלשון ב"י שכ"כ אדברי הרוקח וק"ל. ועוד כתב בב"י בד"ה אבל בהמתו אסור כו' ז"ל ומתוך דברים אלו יתבאר לך שמ"ש הרוקח בסימן ש' בהמת ישראל ביד א"י אם הא"י עושה בה מלאכה בשבת מאחר שאין לוקח שכירות מותר כו' אין לו על מה שיסמוך עכ"ל ב"י ולכאורה הדבר תמוה הלא אפי' בכלים אסור אפי' בהשאלה אע"ג דאינו נוטל שכר וכ"ש בבהמה וצ"ל דבכלים דלעיל איירי בלכתחילה דאסור להשאיל וכאן איירי בדיעבד בשכבר הוא בידו ולכאורה היה נראה ליישב דמ"ש בהמת ישראל ביד א"י ר"ל שהוא בידו ועל אחריותו של א"י ומש"ה הוא מותר דכיון שהוא באחריותו לענין אונסין כשלו הוא ולפ"ז לק"מ על הרוקח גם מה שכתב ב"י ולשון מותר שכתב הרוקח צריך ביאור כיון שהוא כבר בידו לא מתיישב לשון מותר :

אים

חידושי הגהות

י עיין ב"ח וכנה"ג. יא ותשובת ריצב"א שאכתוב בסמוך כדעת המתירים (כן איתא בד"מ שלפנינו ותשובה זו הובא בב"י לעיל סוף סימן רמ"ה) :

טעמו

רמז (א) **אין** משלחין אגרות ביד א"י בערב שבת ובד' ובה' מותר ואסיקנא (ב) אם פסק עמו בדמים בסכום ידוע (ג) אפי' ע"ש סמוך לחשיכה מותר ואם לא פסק עמו אם יש בעיר שהוא שלח אותו שם [א] איש ידוע שכל כתב שמביאים לעיר נותנים אותו לידו והוא מגיעו ליד מי שנשתלח לו מותר אפילו בע"ש אם יש שהות ביום כדי שיוכל להגיע לבית הסמוך לחומה בעיר שהוא שלוח שם ואם אין אדם ידוע בעיר לקבל הכתבים (ד) אין משלחין אותו בע"ש (ה) אא"כ קצץ ובד' ובה' מותר (ו) והרמב"ם ז"ל כתב א לא קצץ אסור לשלח לעולם :

אין

רמז אין משלחין אגרות וכו' ברייתא פ"ק דשבת (דף י"ט) ואיכא למידק אמאי נקט אגרת טפי ממידי אחרינא וי"ל דבלא קצץ אינו אסור אלא אגרת דוקא דכיון דכתב ידו של ישראל ניכר ביד הא"י יאמרו בשבת נתן לו להוליך ועבר משום אמירה לא"י שבות כ"כ בסה"ת סימן רכ"ב וכתב דדמי לנותן כלי לא"י מע"ש שאסור לתקן בבית ישראל בשבת משום דמיכר טובא וכן כתב ישראל מיכר ואפ"ה קצץ מותר אעפ"י שכלים לא"י אסור לתקן בבית ישראל אפי' קצץ וכו' וכ"כ המרדכי פ"ק דשבת ואע"ג דסה"ת כתב קודם זה דהא דמותר לתת עורות לעבדן וכלים לכובס עם השמש לב"ה היינו דוקא בקבולת לאו בקצץ לו סכום ידוע איירי דהא כתב אח"כ דלא בעינן קצץ אלא גבי אגרות אלא ר"ל בקיבולת שהא"י קיבל עליו לעשות המלאכה ע"מ לפורעו אח"כ מה שראוי לאפוקי שכיר יום דאסור אבל התוס' והרא"ש פי' דהך דעורות לעבדן וכלים לכובס איירי נמי בקצץ וכדלקמן בסי' רנ"ב ולפי זה צריך ליישב הא דנקט הכא אגרות לאשמועי' רבותא דאעפ"י דכתב יד ישראל ניכר ביד א"י נמי שרי בקצץ :

ואם לא פסק עמו וכו' עד כדי שיוכל להגיע לבית הסמוך לחומה בעיר שהוא שלוח שם לב"ה ודלא כב"ש דמחמיר שיהא ביום כדי שיגיע לביתו ממש דלפ"ז אם אינו ידוע מקום ביתו צריך שיהא שהות ביום כדי שיגיע לבית היותר רחוק שבעיר שמא לשם יושב זה האיש והלכה כב"ה דתלינן לקולא דיושב בבית הסמוך לחומה בבואו לעיר וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ו . ועוד יש לפרש דברי רבינו דמיירי אפי' בידוע ביתו של בי דואר בעיר שהוא שלוח שם כגון שהוא באמצע העיר או יותר רחוק אפ"ה אזלינן לקולא וסגי בכדי שיגיע לבית הסמוך לחומה דתלינן דלשם יזדמן הבי דואר וכפרש"י בסוף (דף י"ח) אברייתא דלא ימכור אדם חפצו לא"י וז"ל בית הסמוך לחומה של עיר אחרת שהא"י דר שם שהרי יכול להניחו שם עכ"ל וכן גבי אגרות פירושו שיכול להניחו שם · כתב ב"י שנראה מדברי הרמב"ם שהבי דואר קבוע בעיר שממנו שולחין האגרות וצריך שיהא שהות ביום כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה שהוא הבית יותר רחוק שבעיר שמא ביתו הוא שם עכ"ל משמע לפי פירוש זה דב"ה לחומרא ועיין בכסף משנה מ"ש בזה לפרש דברי הרמב"ם ועיין עוד בתשובת מהר"ל חביב סימן ק"ח הכריח שדעת הרמב"ם ג"כ כפרש"י ורבינו והכי נקטינן :

ואם אין אדם ידוע וכו' ז"ל רש"י ורישא דאין משלחין בדלא קצץ כלל דלא קביע במתא ואם לא ימצאנו יהא צריך לילך אחריו בשבת עכ"ל פי' לפירושו דכיון דאין לשם אדם ידוע אפילו יש שהות ביום להגיע קודם שבת לבית מי שנשתלח אליו האגרות אסור דשמא לא יהיה בעיר אותו שנשתלח לו האגרת ויהא צריך השליח לילך אחריו בשבת אבל כשיש שם אדם ידוע לא חיישינן שמא לא יהא בביתו וכו' דכל מי שממונה לקבל האגרות קבוע הוא בעירו תמיד הוא בעצמו או מעמיד איש במקומו וניחא לפי זה הא דנקט בגמרא לישנא דקביע ולא קביע וניחא נמי הא דכתב הרמב"ם דבלא קצץ ואין שם אדם ידוע אסור אפילו מיום ראשון דשמא לא יהיה בעיר מי שנשתלח לו האגרות ויהא צריך לילך אחריו גם בשבת · ודעת שאר פוסקים ורבינו דמתירים בד' וה' טעמא דברחוק מן השבת תלינן לקולא דימצאנו קודם השבת ולא יהא צריך לילך אחריו בשבת משא"כ בע"ש דחיישי' שמא ילך אחריו בשבת אם לא ימצאנו כיון שסמוך הוא לשבת אבל הרא"ש לא כתב כפרש"י וז"ל דוקא בערב שבת מחזי כא"ל שילך למהר בשליחותו ואמירה לא"י שבות ואפלו אם אמר ליה מע"ש עשה זאת בשבת אבל מופלג לפני השבת לא מיחזי כא"ל עשה מלאכתך בשבת וכן עורות לעבדן וכלים לכובס בארבע וה' מותר אעפ"י שלא קצץ עכ"ל והר"ן גם הוא פירש בדרך אחד דלא כפירוש רש"י ומביאו ב"י אבל בקיצור פסקי הרא"ש כתב ואם לא קצץ אם ישנו בעיר אותו שהוא שלוח אליו או אחר שמקבל הכתב בשבילו מותר בכדי שיגיע מבע"י לחומת העיר וכו' ואין ספק דט"ס הוא וכצ"ל אם ישנו בעיר אדם קבוע לקבל הכתב שהוא שלוח אליו וכו' · ודע שבספר בה"ג בדף י"ז ע"א משמע דסבירא ליה לפרש דהא דמשני ל"ק הא דקביע וכו' איפכא מכל המפרשים וה"ק רישא דאין משלחין איירי בקביע בי דואר במתא והאי איגרת לבי דואר שדריה ואי לא משכח ליה לבי דואר במתא אזיל בתריה למתא אחריתא בשבת אסור וסיפא דלא קביע בי דואר במתא והשליח נושא האיגרת ליד מי שנשתלחו לו והשתא אפילו לא משכח ליה במתא נותן הוא הכתב לבני ביתו ואין צריך לילך אחריו בשבת ותלינן לקולא דאותו שנשתלח אליו דר בסמוך לחומת העיר מיד שנכנס לעיר שנשתלח לשם ע"ש וראיתי במ"ש בהגהת ר' אברהם מפראג וז"ל מתוך דברי רש"י משמע הא דקביע ר"ל שתמיד מצוי הוא שם דלא קביע ר"ל שאין מצוי תמיד לשם שהולך לסחור במקומות אחרים עכ"ל ונראה לפי זה דהטעם הוא דכיון דאיכא בי דואר שהכתב שלוח אליו ואיננו קבוע אם לא ימצאנו בביתו מוכרח השליח לילך אחריו שהרי אינו יודע למי יתן האגרת אבל בדליכא בי דואר כלל ומוליך האגרת ליד מי שנשתלח אליו בהא לא איירי תלמודא כלל ואפשר דשרי דאע"פ שלא ימצאנו בביתו לא ילך אחריו כלל דנותן הוא הכתב לבני ביתו כדפי' דעת בה"ג ואפשר נמי לדחוק בדברי ה"ג לפרש לשונו כמ"ש הרא"פ אבל הראשון עיקר ולענין הלכה הגון הוא לתפוס בחומרות כל הפירושים :

רמז אין משלחין אגרות ביד א"י בע"ש ברייתא פ"ק דשבת (יט.) ואסיקנא דה"ק אין משלחין אגרות ביד א"י בע"ש אא"כ קצץ לו דמים ואם לא קצץ בש"א כדי שיגיע לביתו ובה"א כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה והאמרת רישא אין משלחין ל"ק הא דקביע בי דואר במתא הא דלא קביע בי דואר במתא . פירש"י לבית הסמוך לחומת העיר שנשתלח שם : דואר · שלטון העיר ולו רגילין לשלוח אגרות : דלא קביע במתא . ואם לא ימצאנו יהא צריך לילך אחריו בשבת . וכתבו הרי"ף והרא"ש שמעינן השתא היכא דקצץ לו דמים משלחין בין מגיע בין לא מגיע והיכא דלא קצץ לו דמים אי קביע דואר במתא אין משלחין אלא בכדי שיגיע לבית הסמוך לחומה ואי לא קביע דואר במתא אין משלחין כלל אא"כ קצץ פי' דואר איש ידוע שכל כתב אליו יובל והוא מכיר ומשלח כל אגרת למי שנשתלחה אליו וכ"כ הרמב"ם בפ"ו אלא שנראה מדבריו שהוא מפרש שהבי דואר קבוע בעיר שממנו שולחין הכתב וצריך שהות ביום כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה שהוא הבית היותר רחוק שבעיר קודם שבת שמא ביתו הוא שם :

ומ"ש ובד' ובה' מותר ברייתא שם והרי"ף והרמב"ם השמיטוה אבל הרא"ש והר"ן כתבוה ופירשה הר"ן בשלא קצץ וכגון ששכרו לימים דבר קצוב בכל יום בהליכתו ובחזרתו אלא שאינו מקפיד עמו מתי ילך ובכי הא בע"ש אסור דכיון שהוא שוכרו לימים והוא שוכרו בע"ש כשיצא בשבת נראה כאלו התנה עמו כך אבל בד' ובה' מותר הואיל ואינו מקפיד עמו מתי ילך עכ"ל :

ומ"ש בשם הרמב"ם דאם לא קצץ אסור לשלח לעולם כלומר דאפילו בד' ובה' אסור לשלח בלא קצץ אי לא קביע בי דואר שהרי לא חילק בין ערב שבת לד' וה' וזה בעצמו דעת הרי"ף שגם הוא השמיט ברייתא דשרי בד' ובה' ולפי דעתם צ"ל דהא דת"ר אין משלחין אגרות ביד א"י בע"ש ל"ד ע"ש אלא כל שאין המלאכה נעשית קודם השבת קרי ליה ע"ש ואפילו מיום ראשון א"כ נקט ע"ש לאשמעינן דבשקצץ אפי' בע"ש מותר :

וכתב הגאון מהרי"א ז"ל בשם הרשב"א שאם קצץ ואמר לילך בשבת אסור וכ"כ הכלבו וכן משמע מדברי סמ"ג והתרומה שכתבו דהא דמתירים ב"ה עם השמש היינו שהא"י עושה מלאכה מאליו אבל אינו מתיר לומר לו לעשות המלאכה בשבת וכ"כ רבינו בסי' רנ"ב ונ"ל דהיינו דווקא כשקצץ הישראל עמו לילך בשבת אבל אם הא"י מעצמו אמר לילך בשבת שרי דבדידיה קא טרח כדי שיטול שכר וכיון שהישראל לא צוהו שילך בשבת שרי וכתב עוד הגאון הנזכר ז"ל שנ"ל שאם הא"י הולך מעצמו למקום אחר וישראל נותן לו אגרת מותר בכל גוונא והוא שלא יהיה הא"י מכירו שאם הוא מכירו איכא למיחש שמא ירבה בשבילו הדרך. ולע"ד נראה דחששא רחוקה היא זו ואיכא למימר שמא לא יצטרך להרבות הדרך בשבילו ואפילו יצטרך שמא לא ירבה ואפילו ירבה שמא לא יהיה בשבת (א) וכתב עוד שאם הא"י אמר לישראל שרוצה להוליך לו כתב בחנם למקום שהוא רוצה נראה דאפילו בע"ש שרי שהרי הא"י מאליו הוא עושה זה ואינו אלא להחזיק טובה לישראל מפני מה שקיבל ממנו וה"ל כאלו קצץ. מיהו אין להתיר במי ששלח אגרת ולא קצץ מתחלה במה שיש לו לקבל אח"כ שהרי במה שהא"י הולך במלאכתו דישראל קא טרח עכ"ל וז"ל הרשב"א בתשובותיו שאלת קצץ האמור בפ"ק דשבת מהו שאני סובר דלא סוף דבר קצץ בתחלה שיאמר כך וכך אתן לך אלא כל שעושה ע"מ לפורעו אע"פ שלבסוף יתפשר עמו מותר דכי עסיק בדידיה קא עסיק ולא אתא אלא למעוטי שכיר לשנה או לחדש דלא מתהניא א"י ובדישראל קא עסיק תשובה איברא לאו קצץ ממש קאמר ומיהו מסתברא שקצץ או שהתנה עמו שיתן לו שכרו דהשתא בדידיה קא עסיק אבל בסתם לא אע"פ שיש בדעת הא"י שיתן לו המשלח או מי שנשתלח לו שכר ויתפשר לפי שכל שלא קצץ ולא התנה לו שכר אין דעת הא"י סמוכה בכך ובדישראל קא עסיק עכ"ל· וכתב עוד הגאון מהרי"א ז"ל דמי שיש לו שכיר א"י לשנה או יותר שאסור לשלחו בע"ש באגרות שהרי מצד מאמר הישראל הוא עושה והישראל נהנה מזה הנאה גמורה שיעשה זה בשבת ולא ביום אחר לפי שהימים האחרים יתעסק במלאכה אחרת עכ"ל ולפי טעם זה נראה דאפילו בד' ובה' אסור ומיהו לפי מ"ש הרמב"ם בפ"ו שהשוכר את הא"י לימים הרבה מותר לעשות לו מלאכה בשבת אפשר דבכה"ג שרי אלא שאפש' דלא שרי הרמב"ם אלא בשוכר את הא"י לעשות לו מלאכה מיוחדת כגון כתיבת ספר או אריגת בגד אבל אם שכרו לעשות לו כל מלאכות שיצטרך בתוך זמן השכירות אפשר דמודה דאסור וכבר כתבתי זה בסימן רמ"ד :

אין

דרכי משה

רמז (א) וע"ל סימן רנ"ב :

שיתבאר

דרישה

סי' רמז [א] **איש** ידוע שכל כתב שמביאים כו' וכו' מה שאמרו בגמרא הא דקביע בי דואר ומתוך פירש"י משמע הא דקביע ר"ל שתמיד הוא מצוי שם הא דלא קביע ר"ל שאינו מצוי שם תמיד שהולך לסחור במקומות אחרים רמ"ף :

מותר

פרישה

סי' רמז (א) **אין** משלחין אגרות בע"ש וכו' ברייתא פ"ק דשבת והרי"ף והרמב"ם השמיטוה משום דס"ל דבלא קצץ אסור לעולם אפי' ביום א' וכמ"ש רבינו בשם הרמב"ם בסוף הסימן ורבינו שכתבו פי' דמיירי בלא קצץ אלא ששכרו לימים דבר קצוב בכל יום בהליכתו ובחזירתו אלא שאינו מקפיד עמו מתי ילך ובע"ש אסור משום הרואה דכיון דשכרו לימים ושכרו בע"ש כשיוצא בשבת נראה כאלו התנה עמו כך · אבל מופלג לא מיחזי כאומר עשה מלאכתי בשבת ר"ן וב"י מביאו אבל אם קצץ ליכא למיחש משום הרואה דהא שמע דקצץ עמו וק"ל : (ב) **אפילו** ע"ש סמוך לחשיכה מותר ובלבד שלא יתנה עמו שילך בשבת וכ"כ בסי' הרנ"ב :

(ג) **אם** פסק עמו בדמים כו' ואם הבטיח לו שיתן לו שכרו אעפ"י שלא קצץ כקצץ דמיא ומותר דסמכי' דעתיה דא"י ועיין בב"י :

(ד) **אין** משלחין אותו בע"ש דאז אם לא ימצא שם מי שנשתלח לו הכתב ילך אחריו : (ה) **אא"כ** קצץ והא דלא חיישינן משום מראית עין דלמא הרואה יסבור שלא קצץ · דעדיין ליכא אלא חששא אחת ודמיא לשאילת כלי ולא לשכירות כלי וכדפרי' לעיל סי' רמ"ו :

(ו) **והרמב"ם** כתב לא קצץ אסור לעולם פי' אפי' ביום א' אם אין שם איש ידוע וכ"ל לפי' הרמב"ם מה שנקט הברייתא ע"ש כדי לאשמעינן דבשקצץ או יש שם אדם ידוע מותר אפי' בע"ש והטעם דס"ל דאסור לעולם לפי שנראה כתבו של ישראל בידו וניכר ביותר ומיחזי כשלוחו · סמ"ג :

אין

חדושי הגהות

רמז א טעמו משום דס"ל דברייתא זו אתיא דלא כהלכתא ופליגא אברייתא קמייתא דלברייתא קמייתא כל שקצץ אפי' בע"ש מותר וכל שלא קצץ וליכא בי דואר דהיינו איש ידוע אפי' בד' וה' אסור ואי איכא בי דואר אי יכול להגיע שם אפי' בע"ש מותר ואי לא יכול להגיע שם אפי' בד' וה' אסור אבל דעת רבינו דלא פליגי ולר"ה בד' וה' מותר אפילו בדלא קצץ וליכא בי דואר (מהרל"ח) :

לפנינו

רמח (א) אין מפליגין בספינה (ב) פחות מג' ימים קודם השבת בד"א לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מותר ופוסק עמו שישבות רשב"ג אומר א"צ לפסוק והלכה כמותו ודרך מועט כמו מצור לצידון (ג) שלא היה ביניהם רק מהלך יום מותר אפילו בע"ש י"מ הטעם משום איסור תחומין ולכך מתירין בספינה גדולה (ד) שהולכת למעלה מי' (ה) ורב אלפס פי' הטעם משום עונג שבת
שכל

רמח אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת וכו' ברייתא בפ"ק דשבת (יט.) ומשמע דג' ימים גמורים קודם שבת בעינן כלומר דמיום ד' אסור להפליג ויום ד' בכלל האיסור וכ"כ מ"מ הר"ן בשם הרז"ה דטעמא משום דכל ג' ימים קמי שבתא מיקרי ונראה כמתנה לדחות את השבת ובס"פ מי שאחזו (עז.) אמרינן דד' וה' ומעלי שבתא קמי שבתא וכך הם דברי הריב"ש בתשובה שאכתוב בס"ס זה אלא שמדברי הרא"ש נראה דיום ד' מותר שכתב דהא דתני א בתוספתא ב"ה מתירין אד' נמי קאי ומיהו לומר דבה' נמי שרי שיום שבת יום ג' להפלגתו הוא וכמ"ש רבינו ירוחם בני"א דלדעת הרמב"ן בד' ובה' מותר קשה מאד בעיני דא"כ ה"ל למיתני אין מפליגין בע"ש ובד' ובה' מותר כדקתני גבי שילוח אגרות ושכירות כלים :

ומ"ש רבינו דהלכה כרשב"ג אין כן דעת הרמב"ם שבפ' כ"ד ופ"ל פסק כת"ק וכן דעת רבינו ירוחם בני"ח :

ומ"ש ודרך מועט כמו מצור לצידון וכו' ג"ז בברייתא הנזכרת ומצור לצידון אפילו בע"ש מותר ופירש"י שלא היה ביניהם רק מהלך יום ונראה שהע"פ שלפעמים מתאחרים יותר מיום אחד אם בשיש רוח טוב הולכים ביום אחד שרי להפליג בע"ש וכ"כ סמ"ג והתרומה מיהו ה"מ בשיש שהות מעת שהספינה מפלגת להגיע שם קודם הלילה ע"י רוח טוב אבל אם הוא מהלך יום אחד ע"י רוח טוב ושהה שעה אחת או שתים אסור לו להפליג שהרי א"א להגיע שם קודם הלילה אפילו ע"י רוח טוב וכ"כ מדברי סמ"ג וכתב הרמב"ם בפ"ל ומקום שנהגו שלא להפליג בע"ש כלל אין מפליגין וכתב ה"ה שכ"כ מדאמרינן בפרק מקום שנהגו (נ:) בני בישן נהוג דלא הוו אזלו מצור לצידון במעלי שבתא והתו לקמיה דר"י ואסר נהו אבל רש"י פירשה בע"א שאינה ענין לזה כלל מיהו הר"ן כתב כדברי הרמב"ם ואפילו לדברי רש"י יש לאסור משום דברים המותרין ואחרים נהגו בהם איסור כדאיתא התם וכתבו התוספות והרא"ש בריש פרק מי שהוציאוהו בשם רשב"ם דההיא ברייתא דאסרה להפליג פחות מג' ימים קודם השבת אתא כב"ש דלא שרו לעשות מלאכה בע"ש אלא בכדי שיעשו מבע"י אבל לב"ה דשרי עם השמש אע"פ שהמלאכה נעשית בשבת שרי ליכנס וכתב הגהות פ"ל דאין נראה לריב"א דלא מסתבר לומר דפליגי רבי ורשב"ג אליבא דב"ש כי אם אליבא דב"ה ואפ"ה אסרי פחות מג' ימים קודם השבת וכ"כ בהגהות מרדכי בפ"ק דשבת וגם הרא"ש בפ"ק דשבת ובפ' מי שהוציאוהו (מג.) הכריע דלא כרשב"ם וכן דעת כל הפוסקים שפסקו כברייתא דאין מפליגין פחות מג' ימים קודם השבת ולפי שסברת רשב"ם יחידאה היא שום פוסק לא הודה לו לא הזכירה רבינו :

ומ"ש רבינו י"מ הטעם משום איסור תחומין וכו' סברא זו הזכירוה הר"י והרא"ש שי"א דהא דאין מפליגין בזמן שהספינה גוששת ואין במים י' טפחים משום גזירת תחומין גזרו בה אבל למעלה מי' לא גזרו ומש"ה נהגו העם להפליג בים הגדול והם ז"ל דחו פי' זה והסכימו שהטעם הוא משום ביטול עונג שבת שכל ג' ימים הראשונים ה"ל שנוי וסת משום נענוע הספינה ולא יוכלו למעבד עונג שבת והיינו טעמא שלכל דבר מצוה שרי משום דפטירי ממצות עונג שבת דהעוסק במצוה פטור מן המצוה וזהו דעת הרמב"ם בפ"ל וכתב ה"ה ולזה כתב בתשובה שלא נאסר אלא בימים המלוחים בשביל מה שיארע בהם מהצער והבלבול והקיאה אבל בנהרות מותר וכתב הגאון מהר"י קולין בשורש מ"ה דלכ"ע אם נכנס בספינה ג' ימים קודם השבת אע"פ שהספינה הולכת במים שאין בהם י' טפחים ואפילו אם אין בהם ג"ט שרי ואע"פ שסתר הרי"ף דברי ר"ח שמעמיד ההיא דאין מפליגין ג' ימים קודם השבת למטה מי' ומשום איסור תחומין דא"כ אפילו במפליג ג' ימים קודם יהיה אסור והיה נראה לכאורה דלמטה מי' אסור אפילו בהפליג ג' ימים קודם השבת מ"מ נלע"ד לדברי ר"ח קאמר דלדידיה (דסבר) אפילו (תוך ג') למעלה מי' שרי משום דאין תחומין ודוקא למטה מי' אסור בלא הפליג ג' ימים קודם השבת משום איסור תחומין יש להקשות אפילו קודם ג' ימים נמי אבל לדעת הרי"ף גופיה איכא למימר דלא ס"ל לאסור משום תחומין כלל עכ"ל ולפ"ז אם אינם מלוחים אפילו נכנס בספינה בע"ש שרי אע"פ שאין במים י' טפחים ואשתמיטתי' למר תשובת הרמב"ם שאכתוב בסמוך שקיא מופרת להלך בשבת בספינה חוץ לתחום אם אין המים גבוהים י' טפחים ומסתמא לא פליג אהרי"ף רביה ועוד שהם שוים בטעם איסור להפליג ועוד דפשט הרי"ף מוכיחין כן ולמה לן למשכוני נפשין להוציאן מפשטן הלכך אין נראין דברי מהרי"ק ז"ל בזה (א) והגהות בפ"ל כתבו בשם ר"ת שהטעם מפני איסור תחומין וא"כ לא אסרינן אלא בספינה גוששת אבל שאינה גוששת מותר שאין תחומין למעלה מי' ועל זה סומכין העולם ליכנס בספינה מע"ש ולפרוש בים הגדול ומיהו כתבו שאין נר' להר"ס דהא איבעיא לן (ערובין מג.)
אם

רמח אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים וכו' ברייתא (פ"ק דף יט) ומשמע דשלשה ימים גמורים קאמר וביום רביעי נמי אסור וכ"כ הריב"ש מביאו ב"י מיהו נראה דוקא לטעמיה דהרז"ה דכל שלשה ימים קמי שבתא מקרי ונראה כמתנה מתחלה לדחות את השבת הילכך בעינן שיהיו ג' ימים גמורים קודם שבת ואז יפליג אבל להרי"ף והרמב"ם והרא"ש דטעמו משום עונג שבת וכן לפר"י מפני שהוא כמו שט ברביעי נמי יכול להפליג דמד' ואילך נמי הוי ג' ימים וכ"כ הרא"ש להדיא דבתוספתא איתא אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת וב"ש אומר אף בד' וב"ה מתירין פי' ת"ק מתיר להפליג ברביעי וב"ש אומרים אף בד' אסור וב"ה מתירין בד' ול"ק ב"ה היינו ת"ק דה"ק דבר זה מחלוקת ב"ש וב"ה היא אלמא דלב"ה שרי בד' עצמו להרא"ש אך קשה למ"ש ב"י ע"ש הרמב"ן דבד' ובה' נמי שרי דיום שבת ג' להפלגתו היא דאין הלשון משמע הכי כלל ומי דחקו לפרש כן ונראה דהרמב"ן כתב כך ע"פ הירושלמי פ"ק דשבת דתניא אין מפליגין לים הגדול לא בע"ש ולא בה' בשבת ב"ש אוסרים אף בד' וב"ה מתירין הביאוהו הסמ"ג בדף י"ז והתוספת בפרק מי שהוציאוהו דף מ"ג והרא"ש שם דף קי"ט דקשה ב"ה היינו ת"ק דלא ס"ל להרמב"ן לפרש דה"ק דבר זה מחלוקת ב"ש וב"ה היא כמו שפירש הרא"ש בתוספתא גם לא ס"ל לפרש וב"ה מתירין אפילו מערב שבת וברייתא דאין מפליגין פחות מג' ימים ב"ש היא וכפרשב"ם דכב' הקשו ע"ז דלא מסתבר דפליגי רבי ורשב"ג אליבא דב"ש ולא אליבא דב"ה אלא בע"כ וב"ה מתירין אפילו בה' קאמרי והשתא ברייתא דתני בה אין מפליגין פחות מג' ימים אתיא כב"ע כב"ש וכב"ה אלא דלב"ש ג' ימים דקאמר היינו ד' וה' וע"ש ולב"ה ג' ימים דקאמר היינו ה' וע"ש ושבת אבל לא בערב שבת ומצור לצידון אפילו בערב שבת מותר והשתא הא דפליגי ר' ורשב"ג ברישא אליבא דב"ה נמי פליגי היכא דמפליג בה' וליכא לאקשויי להרז"ה דמפרש דאסור אף ברביעי לא מתוספתא דב"ה מתירין בד' ולא מהירושלמי דב"ה מתירין בה' דאיהו קאמר דפליגי אברייתא דגמרא דידן דתני בה דשלשה ימים גמורים בעינן וקאמר דלא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה וכה"ג כתב הרא"ש פרק קמא דשבת דף קע"ב כנ"ל ביישוב דעת הגדולים:

והלכה כמותו אבל הרמב"ם פכ"ד וכפ"ל פסק כת"ק וכ"כ הסמ"ג דף כ"ב ע"ב וכ"כ הר"ר ירוחם נה' י"ח ומבואר ברמב"ם שם דהך פלוגתא דרבי ורשב"ג ליתא אלא בהולך בע"ש לדבר מצוה אבל במפליג ג' ימים קודם שבת אפילו לרבי א"צ ליפסוק עמו לשבות כיון דלא עביד איסורא וצ"ע אם כך הוא דעת שאר מפרשים שדחו לפרשב"ם דפי' הך ברייתא ב"ש היא דלא מסתברא דרבי ורשב"ג פליגי אליבא דב"ש דמשמע דפליגי נמי אמאי דמפליגין ג' ימים דלר' צריך לפסוק וכו' ולרשב"ג אין צריך לפסוק והכי משמע מדברי רבינו וטעמא דרמב"ם ודעימיה דפסקו כת"ק נראה דהיינו משום דקי"ל בכל דוכתא הלכה כר' מחבירו ודעת רבינו דהכא דלית הלכתא כרבי דהא בעורות לעבדן וכלים לכובס ב"ה מתירין עם השמש וא"צ לפסוק עמו שישבות אפילו ידוע שעושה בשבת דא"י אדעתיה דנפשיה קעביד וכן קבולת דמתיר בירושלמי בתלוש וכן שילוח אגרות בע"ש דשרי היכא דקצץ כולהו משמע אעפ"י שידוע דעביד א"י בשבת וא"צ שיפסוק עמו שישבות כ"ש בספינה דא"י לא עביד מידי אלא דמנהיגה ד' אמות בכרמלית דבישראל גופיה לא הוי אלא איסור דרבנן ואעפ"י שישראל יושב בספינה הלא לפירוש הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ליכא איסורא לא משום איסור תחום דאין תחומין למעלה מי' ולא משום איסור דהוא שט ע"פ מים דלא ס"ל כפר"י כמו שיתבאר ואין שם אלא משום ביטול עונג שבת ולדבר מצוה אף בע"ש אזיל ליה האי טעמא משום דהעוסק במצוה פטור מן המצוה א"כ פשיטא היא דאין צריך לפסוק עמו שישבות כיון דלא עביד איסורא בהפלגה זו :

ודרך מועט כמו מצור לצידון כו' ולפי זה במהלך שני ימים נמי שרי בה' וכ"כ בה"ת סימן רכ"ה ולכך צריך לכנוס בספינה קודם שלשה ימים או בעת שיוכל לעבור קודם השבת והלמודא דנקט צור וצידון מהלך יום א' לפי שכך היה אז בגמרא ב' עיירות מהלך ב' ימים זו מזו אי נמי רבותא אשמעינן דאפילו בע"ש נמי שרי וכ"ש בה' :

ומ"ש הטעם משום איסור תחומין כו' פירוש זה כתבו סה"ת ומהרי"ק בתשובה שורש מ"ה בשם ר"ח והגהות פ"ל כתבוהו בשם ר"ת וקצת קשה כיון דהרי"ף דחה לפירוש זה וכן הסכים הרא"ש אמאי הביאו רבינו ונראה דרבינו רצה ליישב הגון לכל הקושיות דמה שהקשה דאמאי תנא ספינה סתם ליתני אין מפליגין בספינה קטנה י"ל דמלתא דפשיטא היא להאי טעמא ואין צריך לפרש כי היכי דלהרי"ף והרמב"ם והרא"ש אין איסור אלא בימים המלוחים ולא בנהרות הנובעים כמ"ש ה' המגיד לשם ותנא בסתמא משום דא"ל לפרש דמילתא דפשיטא היא לטעמא דידהו · ומה שהקשה עוד מאי איריא ג' ימים אפילו טפי נמי י"ל כמו שפירש הרז"ה דכל שלשה ימים קמי שבתא מקרי ונראה כמתנה לדחות את השבת אבל קודם ג' ימים דלבתר שבתא הוא אין לו להמנע בשביל שבת הבא דאם ילך אז חוץ לתחום אנוס הוא ולפי זה צריך נמי ג' ימים גמורים קודם שבת ולא יפליג אלא ביום א' וב' וג' אבל בד' אסור כדפרישית לעיל · ומה שהקשה עוד ולדבר מצוה אמאי שרי כו' י"ל דאיסור תחום אלפים אמה מדרבנן לא אסרוה אלא ביבשה כיון דאיכא נמי איסור תחומין ד"ת ביבשה דהיינו י"ב מיל אבל במים שאין שם איסור תחומין ד"ת כלל דלא דמי למחנה ישראל שהיה ביבשה ולא אסרו תחומין במים אלא שלא לחלק בין ים ליבשה הילכך במקום מצוה לא העמידו דבריהם אלו דאינן איסור גמור אפילו מדרבנן וכיון דיש ייסוד הגון לקושייתם הביא רבינו דבריו דכדאי הוא ר"ח לאותן שנוהגים היתר בספינה גדולה שלא להורות להן איסור אי נמי אפילו בספינה קטנה מותר לר"ח תוך התחום :

ורב אלפס פירש הטעם וכו' איכא למידק שהרי הרי"ף כתב וז"ל אלא ה"ט משום בטול מצות עונג שבת דכל ג' ימים הוי ליה שינוי ווסת משום נענוע הספינה דכתיב יחוגו וינועו כשכור וכו' וכיון דטעמא משום נענוע הספינה משמע דאפילו בשאר נהרות נמי אסור משום נענוע דליכא למימר דבנהרות בספינות קטנות

דרכי משה

רמח (א) לפי מה שיתבאר לקמן דמותר לילך ג' ימים קודם שבת אע"פ שיודע שיתחלל שבת נ"ל דכ"ש הא וכדברי מהרי"ק :
ולי"נ

פרישה

סי' רמח (א) **אין** מפליגין בספינה כו' פי' אין מפרישין מן היבשה לים והלשון מפליגין ע"ש שמפליג עצמו מן הישוב ומר"י שמעתי בעירובין שאמצעיתו של ים קרוי פלגו"ס רש"י · מ"ו ורי"ף :

(ב) **פחות** מג' ימים קודם השבת והוא לשון ברייתא פ"ק דשבת ומשמע דג' ימים גמורים לפני השבת בעי' כלומר דמיום רביעי אסור להפליג ויום רביעי הוא בכלל האיסור וכן נראה ממ"ש הר"ן בשם הרז"ה דטעמא משום דכל ג' ימים קמי שבתא מיקרי ונראה כמתנה לדחות את השבת אלא שמדברי הרא"ש נראה דביום רביעי מותר · ומיהו לומר דבחמישי נמי שרי דשבת יום ג' להפלגתו הוא וכמ"ש ר' ירוחם ק' מאד בעיני דא"כ ה"ל למיתני אין מפליגין בע"ש ובד' ובה' מותר כדקתני גבי שילוח אגרות ושכירות כלים ב"י :

(ג) **שלא** היה ביניהם רק מהלך יום פי' כשיש להם רוח טוב אף שלפעמים הוא יותר ובלבד שיסכים לצאת שיהיה ראוי לעבור ברוח טוב · ב"י :

(ד) **שהולכת** למעלה מי' טפחים פי' מקרקעית הארץ לקרקע הספינה :

(ה) **ורב** אלפס פי' הטעם כו' שהוקשה לו דא"כ אפי' בד' וה' או לצורך מצוה נמי ליתסר ע"ש :
עד

חדושי הגהות

רמח א לפנינו בתוספתא דשבת פי"ד ליתא ואולם הוא בירושלמי פ"ק דשבת והובא בתוספות עירובין (מג.) ד"ה הלכה כר"ג וכן ברא"ש שם וכן הגיה בעל הק"נ בהרא"ש פ"ק דשבת :
כל

שכל ג' ימים הראשונים גופו משתבר ואין רוחו חוזרת עד (ו) אחר ג' ימים ולכן מתירין בנהרות הנובעים שאינו מצטער (ז) [א] ובה"ג כתב אם קנה שביתה בספינה מע"ש [ב] מותר ליכנס בה אפילו בשבת ור"י

קטנות ליכא נענוע אלא בספינות גדולות שעל הים א"כ לדידיה נמי קשה ה"ל לפרש אין מפליגין בספינה גדולה וי"ל דס"ל לרבינו דהרי"ף והרא"ש כתבו בקוצר משום נענוע הספינה ורצונם לומר דהנענוע גורם שלא יוכלו להשמר מהסרחון העולה מן הים המלוח דמביא להם צער ובלבול והקאה אבל נענוע גרידא שבנהרות אין בה ריעותא כלל והכי משמע מתשובה להרמב"ם שהביא ה' המגיד פ"ל ולזה ג"כ דקדק רבינו שלא כתב ולכך מותר בנהרות וכו' דהוה משמע דהרי"ף בעצמו כתב להתיר בנהרות והא ליתא דהרי"ף כתב בסתם משום נענוע הספינה ואיכא לפרש אפילו בנהרות אסור אלא דהבאים אחריו פירשו דבריו דוקא בימים מלוחים ולכן אמר ולכך מתירין בנהרות דמשמע הגדולים אחרים מתירין:

כתב מהרי"ק בשורש מ"ה דלרב אלפס דלא ס"ל טעמא דאיסור תחומין כל שנכנס בספינה שלשה ימים קודם השבת אף על פי שהספינה הולכת במים שאין בהם י' טפחים ואפילו אין בהם שלשה טפחים שרי וב"י השיג עליו מתשובת הרמב"ם שאוסר באין בהם י"ט ומסתמא לא פליג אהרי"ף רבו ועוד שהם שוין בטעם איסור להפליג ועוד דפשט דברי הרי"ף מוכיחין כן עכ"ל ויש להקשות לדעת ב"י דא"כ הא דהקשה הרי"ף אפירוש ר"ח דאמאי תני ספינה סתם וכו' להרי"ף נמי קשיא אמאי תני סתמא דמפליגין קודם ג' ימים ליתני אין מפליגין בספינה למעלה מעשרה פחות מג' ימים קודם השבת דמשמע דבלמטה מעשרה אפילו קודם שלשה ימים נמי אסור מדלא מפליג משמע דקודם שלשה ימים מותר לעולם וכמו שפירש מהרי"ק ותו קשה דמאי מביא ראיה מתשובת רמב"ם דהא איכא למימר דלהרמב"ם ודאי דביבשה תחומים די"ב מיל אסור ד"ת כמ"ש להדיא בתחלת פכ"ז מהל' שבת אע"ג דבמים אפילו י"ב מיל ליכא איסור ד"ת מ"מ איכא איסור מדרבנן בפחות מי' אבל להרי"ף ספ"ק דעירובין משמע דאף על גב דבירושלמי איתא די"ב מיל הוי דאורייתא מ"מ לגמרא דידן ליכא תחומין דאוריתא אפילו ביבשה א"כ במים ליכא איסורא אפילו מדרבנן אף במים שאינם עמוקים י' ותו ק' כיון דכתב דפשט לדברי הרי"ף מוכיחין כן א"כ גם פשט דברי הרא"ש מוכיחין כן שהרי כתב כלשון הרי"ף ואם כן יהיו דברי הרא"ש בפ"ק דשבת סותרין לדבריו שכתב פרק מי שהוציאוהו דנקטינן בבעיין דלמעלה מעשרה לחומרא ולא חילק בין ים ליבשה אלמא דאפילו למעלה מי' במים איכא איסור תחומין להרא"ש וכ"כ ב"י בהדיא להרא"ש דלפי זה אפילו קודם ג' ימים אסור להפליג וזה סותר מ"ש בפ"ק דשבת דקודם שלשה ימים מותר להפליג למעלה מי' אבל למהרי"ק ניחא דגם הרא"ש לא כתב אלא דלר"ת ק' אפילו קודם שלשה ימים נמי אבל להרא"ש גופיה אין לאסור בספינה כלל משום תחומין וכמ"ש מהרי"ק לדעת הרי"ף כך הוא לדעת הרא"ש ופשיטא דלהרי"ף והרא"ש איכא לחלק בין ים ליבשה דכיון דנכנס בתוכה קודם שבת והלוך הספינה חוץ לתחום מלאכה הנעשית מאליה היא ואפילו לב"ש אין איסור בנעשית מאליה כדתנן ושוין שטוענין בקורות בית הבד וכו' כמ"ש הרא"ש כל זה פ"ק דשבת וכ"ש לב"ה ואיסור דספינה איננה אלא משום עונג שבת ולעולם אפילו בפחות מי' אין איסור תחומין במים להרי"ף והרא"ש וכמ"ש מהרי"ק ודו"ק:

ובה"ג כתב אם קנה שביתה וכו' פירוש בה"ג חולק דאין איסור הפלגת הספינה לא משום תחומין ולא משום עונג שבת דלית לן הני טעמא ולפיכך כשקנה שם שביתה בספינה מותר ליכנס בה אפילו בשבת והא דתניא אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים היינו דוקא בישראל ששכר כל הספינה שכל המלאכה הנעשית איננה אלא בשבילו ועל דעת הרז"ה דשלשה ימים קמי שבתא מקרי ונראה כמתנה לדחות את השבת אבל קודם ג' ימים לבתר שבתא מקרי ושרי אבל בספינה שרובה א"י וישראלים מועטים נכנסים בה ע"ש א"י מלאכה נעשית ושרי לישראל להפליג תוך ג' ימים לשבת ולפיכך נהגו עכשיו שנכנסים תוך הספינה מע"ש וקונים שם שביתה כדי לשבות באויר מחיצות ואח"כ חוזרים ונכנסים שם בשבת כמ"ש כל זה הר"ן ע"ש הרמב"ן וא"כ גם בה"ג שכתב שקונה שביתה מע"ש ואח"כ נכנס לה בשבת דעתו ג"כ לפרש הך ברייתא דאין מפליגין פחות מג' ימים כפירוש זה דהרמב"ן והכי משמע בה"ג דף י"ז ע"א דלאחר שכתב הך ברייתא דאין מפליגין פחות מג' ימים וכו' כתב ומאן דאיתי' בספינתא בשבתא לא צריך למזבן רשותא מן מארי דספינתא דכיון דבאגרא יתיב לא צריך למזבן מיניה וכל היכא דקנה ליה שבית' בספינתא מהולא שפיר דמי למיתב בה בשבתא וסגויי מה לי מבע"י ומה לי ג' ימים קודם לשבת הילכך ס"ד עכ"ל ולכאורה קשה דמעיקרא מייתי ברייתא דאין מפליגין ג' ימים קודם שבת ואח"כ כתב איפכא מה לי מבע"י מה לי ג' ימים אלא בע"כ סוף דבריו הם בישראל ששוכר מקום בספינה מא"י שהוא אדון הספינה ושרי לישראל להפליג אפי' תוך ג' ימים וברייתא בישראל ששכר כל הספינה שהישראל הוא אדון הספינה ואסור להפליג תוך ג' ימים ואע"פ דאפשר לפרש דמ"ש מה לי מבע"י מה לי ג' ימים קודם לשבתא לא כתב כן אלא לענין שיהא מהלך את כולה אבל מטעם תחומין או עונג שבת או טעם אחר בעינן ג' ימים מ"מ מה שכתבתי תחלה

אם יש תחומין למעלה מי' ועבדי' לחומרא דהא לא איפשטא וכתוב בתשובת הרמב"ם שכן היה דעת חכמי בבל לאסור ההליכ' בנהרות משום דכיון דבעיא דאם יש תחומין למעלה מי' לא איפשטא וקי"ל דתחום י"ב מיל הוי דאורייתא' א"כ הוי ספיקא דאורייתא ולחומרא והוא ז"ל השיב' דביבשה דאיכא איסור תחומין דאורייתא אה"נ כיון דבעיין לא איפשיטא נקטינן לחומרא אבל במים שאין שם איסור תחומין דאורייתא משום דלא דמי למחנה ישראל כיון דלא מיתסר אלא מדרבנן נקטינן בעיין לקולא דאין תחומין למעלה מי' ואפילו היכא דמספקא לן אם הם למעלה מי' אם לאו מותר להלך בהם עד שיתאמת לנו שבגבהן פחות מי' טפחים שאז אסור להלך בהם חוץ לתחום מדרבנן לפ"ז לדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש בימים המלוחים בכל גוונא אסור משום ביטול עונג שבת ובנהרות הנובעים אם אינם עמוקים י' לכ"ע אסור משום דאע"ג דלית בהו ביטול עונג איכא איסור תחומין כל שאין מקרקע הספינה לקרקע הנהר י' טפחים אבל אם יש מקרקע הספינה לקרקע הנהר יותר מי' טפחים להרא"ש והר"ת דנקטי בעיא דתחומין למעלה מי' לחומרא ולא חלקו בין ים ליבשה אסור ולהרמב"ם דנקיט לה בימי' ובנהרות לקולא שרי ולהרמב"ן והרשב"א נמי שרי שאע"פ שלא חלקו בין ים ליבשה הא נקטי לה לבעיא דתחומין למעלה מי' לקולא כמ"ש ר"י בחי"ח וכמה שחולקין הרמב"ן והרשב"א בענין זה אכתוב בסימן ת"ד בסייעתא דשמיא:

ומ"ש רבינו בשם בה"ג כתב עליו הגאון מהרי"א ז"ל דאתי בשטת רשב"ם דאמר דברייתא זו דאין מפליגין ב"ש היא דלב"ה ב שרי להפליג אפילו בע"ש ואינו נ"ל (ב) דא"כ לא הוו שתקי תוס' והרא"ש לומר דבה"ג סבר כדעת רשב"ם וגם רבינו לא הוה שתיק מלומר שטעם רשב"ם כדעת בה"ג לכך נ"ל דבה"ג נמי סבר דברייתא דאין מפליגין כב"ה נמי אתיא ומיהו היכא שקרקע הספינה גבוה י' טפחים מקרקע הנהר דליכא משום איסור תחומין וגם הם מים נובעים דלית בה משום ביטול עונג שבת דמותר להפליג אפילו בע"ש לדברי הכל דלא איירי בהכי מתניתין דאין מפליגין אתא בה"ג למימר דמותר ליכנס בה בשבת ולהפליג כל שקנה שם שביתה. ור"י אסר אפילו הוא תוך התחום וגם הם נהרות נובעים משום שהוא כשט ע"פ המים שאסור גזרה שמא יעשה חבית של שייטין או שמא ינהג הספינה ד' אמות בכרמלית וכמ"ש התוס' והרא"ש בר"פ מי שהוציאוהו ולפ"ז ביאור דברי רבינו כך הם בתחלה כתב שי"מ טעם דאין מפליגין ג' ימים קודם השבת משום איסור תחומין ורי"ף פי' הטעם משום עונג שבת וכו' ולכך מתירין בנהרות הנובעים שאינו מצטער ואח"כ כתב דהיכא דהוו נהרות הנובעים דלית בהו איסורא להפליג בע"ש לענין להפליג בשבת עצמה הוי פלוגתא דבה"ג ור"י דלבה"ג אם קנה שם שביתה מותר אפילו בשבת ולר"י אסור אפילו בע"ש וכמו שאבאר סברת ר"י בסמוך ודע שסברא זו דבה"ג כתבה הר"ן בפ"ק דשבת וז"ל ולפיכך נוהגים עכשיו שמתכנסים לתוך הספינה מע"ש ומסדרים שם שלחן ומדליקין את הנרות לקנות שם שביתה ואח"כ חוזרין ונכנסין לה בשבת ועושין כך מפני שהספינה עתידה לצאת בשבת חוץ לתחום ויהא אסור לטלטל בתוכה וחוץ מד"א שלו לפי שלא שבת באויר מחיצות מבע"י אבל כיון שנכנס לה מע"ש נעשה כמערב ברגליו ואומר כאן תהא שביתתי וכיון דקונה שם שביתה שובת באויר מחיצות מבע"י ומהלך את כולה דכד' אמות היא אלו עכ"ל ותמיהא לי א"כ למה צריכין לסדר שולחן ולהדליק נרות הא בשיהיה בספינה כשתחשך הוו להו מערבין ברגליהם ואפשר שעושין כן כדי לפרסם שקנו שם שביתה אבל אה"כ דבלא קידש נמי שרי וכ"כ בהגהת אשיר"י פרק מי שהוציאוהו וז"ל א"א לקנות שביתה בספינה בשום ענין אם לא שיכנס בה בעצמו קודם בין השמשות וישב שם בין השמשות ולאחר בין השמשות ילך לביתו ויאכל וישוב לספינה אחר אכילתו בלילה או למחר ביום אבל הרשב"א בתשובה כתב דאלו הנכנסין בע"ש בספינות ומקדשין שם ואח"כ יוצאים לא עלה בידם כלום שמשעה שעלו ליבשה קנו שם שביתה ואפי' בחצי השבת וגם התו' והרא"ש כתבו בר"פ מי שהוציאוהו שאותם ב"א שמדליקין נרות בספינה בע"ש ואוכלין שם וסומכין על כך להפליג בספינה בשבת לא שפיר עבדי דסוף סוף הם מפליגין בשבת. עכ"ל ואינם אוסרים אלא כשאחר שקדשו שם יוצאין מתוך לספינה ואח"כ חוזרין ונכנסין בה בשבת מפני שהם מפליגין בשבת הא אם נכנס בה בע"ש ולא יצא משם עד שהפליגה שרי דכיון שאינו נכנס עכשיו לתוכה שכבר היה שם מבע"י לא מיקרי מפליג דאיהו לא מידי עביד וכ"כ הרא"ש בתשובה וכ"כ מדברי הרשב"א שכתבתי בסמוך ומ"ש הרשב"א דמשעה שעלו ליבשה קנו שם שביתה ואפילו בחצי שבת תמיהא לי דהא קניית שביתה איננה אלא בין השמשות ונראה דמשום דסתם ספינה הויא במים שהם למעלה מי' לא קנה שם שביתה הלכך כשיוצא ליבשה אפילו בחצי שבת קונה שם שביתה וכמו שיתבאר בסימן ת"ד ומתוך דברי התוס' והרא"ש משמע לי שטעם בה"ג הוא מפני שאם נכנס בה בשבת בלי קניית שביתה כשהיה מפליג בשבת נראה כיוצא חוץ לתחום אבל כשקנה בה שביתה כשנכנס בה בשבת אינו אלא כנכנס לתוך ביתו

ואם אח"כ תפליג חוץ לתחום לית לן בה כיון שאינו עושה שום מעשה ביציאתו חוץ לתחום והם מקשים עליו דסוף סוף הם מפליגין בשבת כלומר שכיון שהם נכנסין בה בשבת הרי הם עושים מעשה על דעת להפליג בשבת וכי קנו שם שביתה מאי הוי והריטב"א בר"פ מי שהוציאוהו על איבעיא דתחומין למעלה מי' דלא איפשיטא כתב שרבינו הגדול והר"י ז"ל פסקו דלקולא נקטי לה דספיקא דרבנן הוא וע"כ התיר רבינו ליכנס בספינה של א"י בשבת וכן לירד ממנה בהגיע ליבשה בשבת שהרי לא קנו שביתה בים למעלה מי' וכן פסקו בתוס' ומה שנהגו העם כשרוצין ליכנס בספינה בשבת שהולכין ומקדשין שם מע"ש כדי שיקנו שם שביתה למעלה מי' לא היה צריך דכיון דאין שביתה למעלה מי' הרי בלא זה יכולין ליכנס לשם בשבת אלא שאם רוצים לקנות שביתה למעלה מי' כדי שאם יגיעו למחר בנמל שיהיו רשאין ליכנס שם ויהיו כבני העיר ואלו היתה שביתתם בביתם לא היו זזין ממקומן מתוך הספינה שהרי חזרו למטה מי' והרחיקו מתחומן ואף לפי
שטה

דרכי משה

(ב) ול"נ דלפי דעת התוספות והרא"ש דס"ל דטעם ה"ג שמצריך ליכנס בע"ש משום איסור תחומין ואפ"ה בנכנס לה בע"ש שרי א"כ מוכרחין דברי מהרי"א ולכן הקשו התוספות והרא"ש אסברת ה"ג וכתבו דלא מהני כניסה זו וכמו שיתבאר לך בסמוך מדבריהם אבל לפי הטעם שכתב הר"ן בדברי ה"ג נוכל ליישב דבריהם כמ"ש ב"י והר"ן פ"ק דשבת
דף

דרישה

סי' רמח [א] **ובה"ג** כתב אם קנה שביתה בספינה מע"ש כו' ולפי דברי האומרים שאין תחומין למעלה מי' טעמא שצריך קניית שביתה בספינה מע"ש כתב הריטב"א כדי שאם יגיעו למחר בשבת לנמל שיהיו רשאין ליכנס שם ויהיו כבני העיר ואילו היה שביתתן בביתן לא היו זזין ממקומן מתוך הספינה שהרי באו למטה מי' אבל בלאו הכי מותר ליכנס לספינה ולהפליג אפי' בלא קניה עיין בב"י שהביאו והריטב"א לא כתב דבריו אבה"ג:

[ב] **מותר** ליכנס בה אפי' בשבת וכתב מהרי"ק בשורש מ"ה דלכ"ע אם נכנס בספינה ג' ימים קודם השבת אפי' למטה מיו"ד שרי כו' ע"ש וב"י הביאו ומייתי תשובת הרמב"ם שכתב אע"ג דקי"ל דתחומין י"ב מיל הוי דאורייתא ואיבעיא היא אי יש תחומין למעלה מי' ולא איפשטא א"כ ה"ל ספק דאורייתא לחומרא ואפי' בד' ובה' יהא אסור. ומחלק דוקא ביבשה הוא דאורייתא וספיקא לחומרא אבל בים אפי' למטה מי' אינו אלא מדרבנן עכ"ל וא"כ כיון שמן הדין מותר לא אסרו אלא בע"ש שנראה כיוצא לדרך בשבת אלא שצ"ע בב"י שכתב שהרא"ש נקט האיבעיא לחומרא. וגם לא חילק בין יבשה לים וצ"ל דהרא"ש סבר כהרי"ף דהטעם הוא משום עונג שבת. וצ"ע:
ואם

פרישה

(ו) **עד** אחר ג' ימים לכך לדבר מצוה מותר שהעוסק במצוה פטור ממצות עונג שבת:

(ז) **ובה"ג** כתב אם קנה שביתה כו' פי' בה"ג מיירי בספינה שהיא למעלה מי' וגם הם מים נובעים ולית כאן ביטול עונג שבת אז מותר להפליג לדעתו אפי' בשבת עצמו כשקנה שביתה שם מע"ש דנעשית לו כל הספינה כד' אמות ויכול לטלטל בה למחר אף אם תפליג חוץ לתחום הואיל שקנה שביתה מע"ש כשיכנס בה בשבת אינו אלא כנכנס לתוך ביתו ואם אח"כ מפליג.

חדושי הגהות

ב כל שקנה בה שביתה מע"ש מותר כמו שמתירין לפרוש מצודות מע"ש והם ניצודים בשבת וכיוצא בזה כמו שנתבאר בסימן רנ"ב (מהרל"ח):
חסרון

שטה זו צריך היה כי אותן שקדשו בספינה שלא יחזרו אח"כ ליבשה בשבת שא"כ כיון שלא קנו שביתה בספינה למעלה מי' הרי הם קונין שביתה ביבשה ומה הועיל להם מה שקדשו בספינה הא ודאי לא מעלה ולא מוריד עכ"ל. ולענין הלכה דבר זה תלוי במנהג המדינה במקום שנהגו היתר מותר במקום שנהגו איסור אסור להתיר להם ומ"ש שהתיר רבינו ליכנס בספינה של א"י בשבת אכתוב בסמוך טעם ההיתר ולענין היתר ירידה מן הספינה לנמל שהגיעו בו בשבת אכתוב בסימן ת"ד בס"ד:

(ק) ור"י אסר הכל ה אפילו בתוך התחום מפני שהוא נראה שט על

ומ"ש רבינו ור"י אסר הכל אפילו תוך התחום מפני שהוא שט וכו'. כ"כ התוס' (שם מג.) והרא"ש בר"פ מי שהוציאוהו ולכאורה לא סגי האי טעמא אלא לאסור להפליג בשבת עצמה אבל לא לאסור להפליג קודם שבת דאל"כ מאי איריא ג' ימים קודם שבת מיום ראשון נמי ליתסר אבל מאחר שכתבו התוס' דברי ר"י בפ"ק דשבת (שם) אברייתא דאין מפליגין ג' ימי' קודם השבת משמע דמטעם זה אסור להפליג ג' ימים קודם שבת וכ"כ בהגהות פ"ל. והכי דייק לשון רבינו שכתב ור"י אסר הכל כלומר בין להפליג בשבת עצמה בין להפליג פחות מג' ימים קודם שבת וצ"ל דס"ל שלא גזרו חכמים להפליג תוך ג' ימים קודם השבת אלא מפני גזרה זו וקודם לכן שרי משום דכיון דלא שרינן ליה להפליג פחות מג' ימים קודם אית ליה היכרא ושוב לא יעשה חבית של שייטין ולא ינהיג את הספינה והרא"ש בפ"ק דשבת כתב דטעמא דאין מפליגין פחות מג' ימים קודם שבת משום עונג שבת כדברי הרי"ף ולפ"ז בנהרות הנובעין שרי ובר"פ מי שהוציאוהו כתב כדברי ר"י דלפי טעמו בנהרות הנובעים נמי אסור ושמא י"ל שהרא"ש לא כתב דברי ר"י אלא לאסור ליכנס בספינה בשבת עצמה אבל לאסור להפליג ג' ימים קודם ס"ל דלא סגי האי טעמא אלא משום ביטול עונג שבת דאל"כ לא הוה שתיק בפ"ק דשבת מדברי ר"י וכ"כ מדבריו בתשובה שהזכרתי בסמוך שכתב וז"ל אסור לפרוש מהספינה ליבשה בשבת אף אם קידש ואכל בתוך הספינה ויצא אח"כ לחוץ דנמצא שמפליג בשבת מן היבשה ליס אלא יכנס לספינה מבע"י ולא יצא אח"כ ורבינו לפי שנסתפק לו דעת הרא"ש לא הזכירו והוי יודע שהרמב"ן נתן טעם אחר להא דאין מפליגין פחות מג' ימים קודם השבת וכתבוהו הר"ן בפ"ק דשבת ור"י בחי"ח והוא מפני שנראה כמי שמתנה עם הא"י לחלל שבת דהא ממטו לה לספינה וקושרים בה כמה קשרים בפריסת הקלע ודוקא כשהספינה לא היתה הולכ' לולי ישראל (אבל אם היתה הולכת לולי ישראל גם כד') וכה' מותר דא"י במלאכתו הוא עוסק ואינו נראה כשלוחו של ישראל שקבלנות הוא עושה ולפיכך בזמן הזה כשמפליגין בספינה גדולה שרובה א"י ובלא ישראל היתה הולכת מותר להפליג בע"ש ואפילו בשבת בים הגדול שהוא למעלה מי' וה"ה כתב כפ"ל ועכשיו נהגו להפליג אפי' בים הגדול בע"ש ובשבת והרמב"ן תפס ללמד עליהם זכות והוא עצמו כתב ובעל נפש יחוש לעצמו גם הרשב"א כתב שאין דבריו נכונים וכבר היה אפשר ללמד עליהם זכות משום דכולהו חשיבי הולך לדבר מצוה לדעת ר"ת שכתב רבי' בסמוך אלא שאין נראה כן מדברי הפוסקים כמו שאכתוב בסמוך:

ולענין הלכה במקום שנהגו היתר אין מוחין בידן כיון שיש להם על מי שיסמכו (ג) והר"ן בפ"ק דשבת כתב טעם אחר בשם הרז"ה דים מקום סכנה הוא וג' ימים קודם השבת קמי שבתא מיקרי (ואינו נראה) ונראה כמתנה לדחות את השבת מפני שאין דבר שעומד בפני פקוח נפש:

וכתב הריב"ש בתשובה על זה וז"ל ולפירושו אף כשהספינה של ישראל ומלחיה וחובליה כולם ישראלים והם בעצמם העושים במלאכה מותר כל שהוא ג' ימים קודם השבת וכל שהוא תוך ג' ימים לשבת אסור אף אם הספינה של א"י ואין הישראל עצמו עושה במלאכה דמ"מ א"י עושה המלאכה בשביל ישראל השוכרה וישראל נהנה בה בשבת אלא שמפני הסכנ' מותר אלא שצריך שיהיה ג' ימים קודם השב' כדי שלא יהא נראה כמתנה לחלל את השבת ולזה ברייתא דאין מפליגין בכל ענין היא בין שהישראלים עושין במלאכה בין שהא"י עושין אותה בשביל ישראל והוא נהנה ממנה ולהיות ענין הברייתא אפי' כשהישראלים עצמם עושים מלאכה לזה אמר הרז"ה וה"ה להפריש במדברות ובכל מקום סכנה שאדם עתיד לחלל בו את השבת וכיון שהברייתא בכל ענין גם כשהתיר בסופה לדבר מצוה אפי' בערב שבת בכל ענין היא ואפילו כשהישראל עצמו עושה החילול עכ"ל:

וכתב עוד שאלת על היוצאים בשיירא במדב' והכל יודעים שהם צריכים לחלל שבת כי מפני הסכנה לא יוכלו לעכב במדבר לבדם בשבת ולכן אם ראוי למחות בידם שלא יצאו בשיירא במדבר תשוב' דבר זה מתורת הרז"ה למדנו שנתן טעם בההיא דאין מפליגין בספינה ואין צרין על עיירות של עובדי כוכבי' פחות מג' ימים קודם השבת משום דמקום סכנה הוא וכל ג' ימים קודם לשבת קמי שבתא מיקרי ונראה כמתנה לדחות את השבת מפני שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש וה"ה למפריש במדבר וכל מקום סכנה שאדם עתיד לחלל בו את השבת עד כאן לשון הרז"ה ולפ"ז כל היוצא מן היישוב למדבר ביום ראשון וב' וג' מותר לפי שאלו הג' הימים מתיחסים לשבוע שעבר ונקראים בתר שבתא כדאיתא בפ' מי שאחזו ואין לו להמנע מחמת שבת הבא שאז אם יארע לו סכנה ויצטרך לחללו מפני פיקוח נפש מותר הוא ואין כאן חילול אבל ביוצא מן הישוב למדבר ביום ד' ה' ו' אסור לפי שג' ימים אלו מתיחסים לשבת הבא ונקראים קמי שבתא וא"כ נראה כנכנס בכוונה למקום סכנה כדי שיחלל בו את השבת ואף על פי שהרי"ף והרמב"ם פירשו ברייתא זו בדרך אחרת מ"מ הדין אמת וכ"כ מורי הר"ן ז"ל בפי' ההלכות עכ"ל. וכ"כ הר"ש בר צמח בתשובה וכתב עוד שהעולה לא"י אם נזדמנה לו שיירא אפילו בע"ש כיון דלדבר מצוה הוא יכול הוא לפרוש ופוסק עמהם לשבות ואם אחר שיהיה במדבר לא ירצו לשבות עמו יכול ללכת עמהם יותר מתחום שבת מפני פקוח נפש ואפילו להרי"ף והרמב"ם דתחום ג' פרסאות דאורייתא מותר לפי שאין דבר שעומד בפני פקוח נפש ואם נכנס לעיר אחת בשבת מהלך את כולה ואפילו לדברי האוסרים בילא לדעת ונכנס לעיר דשאני הכא שמפני פקוח נפש הוא שעבר תחומו ויציאתו בע"ש ברשות היתה א"כ הרי הוא כמי שהוציאוהו א"י שאם נכנס לעיר מהלך את כולה ואפילו הניחוהו מחוץ לעיר ורוצה ליכנס בעיר מותר דכיון דלדבר מצוה נפק יש לו אלפי' אמה לכל רוח וכדאמרינן בפ' מי שהוציאוהו עכ"ל:

ולענין

תחלה הוא עיקר והכי משמע מל' רבי' שאמר ורב אלפס פי' וכו' ובה"ג כתבו כו' ור"י אסר וכו' דכל אחד חולק אדברי מי שקדמו אבל מהר"י אבוהב ז"ל כתב דבה"ג אתא בשטת רשב"ס דאמר דברייתא זו דאין מפליגין ב"ש הוא דלב"ה שרי להפליג אפי' בע"ש עכ"ל ומביאו ב"י ונראה דלמד כך ממ"ש הסמ"ג בדף י"ז ע"ד וז"ל ומה שפסק רבי' שמואל כדברי ה"ג שפסקו כל היכא דקנה שביתה שפיר דמי למיתב בה בשבתא וסגויי אין נראה לרבינו יצחק דהא אסרו מע"ש אם לא מצור לצידון וכו' עכ"ל עלה ע"ד מהר"י אבוהב דחדא שיטתא החזיקו תרוייהו והא ליתא דהא רשב"ס פי' דברייתא דאין מפליגי' ב"ש היא ולא ב"ה ודחאה מהלכה ובה"ג הביאה בסתם אלמא דהלכה היא דאל"כ ה"ל לפרש דב"ש היא ולית הילכתא הכי ותו קשה דמאי מקשה ר"י דהא אסרי מע"ש אם לא מצור לצידון דכיון דהך ברייתא ב"ש היא א"כ הא דאסור מע"ש אם לא מצור לצידון נמי ב"ש היא אבל לב"ה שרי להפליג בע"ש עם חשיכה וכמ"ש התוס' בפ' מי שהוציאוהו (דף מ"ג) ותו קשה דאי איתא דבה"ג אתא בשיטת רשב"ס ה"ל להסמ"ג לומר בזה הלשון ומה שפסקו רבי' שמואל וה"ג דכל היכא דקנה שביתה וכו' אין נראה לר"י וכו' מדלא כתב כך אלא כתב ומה שפסק רבי' שמואל כדברי ה"ג וכו' בעל כרחנו דהכי פירושו דמה שהבין רבי' שמואל מדברי בה"ג דכל היכא דקנה שביתה ש"ד למיתב בה בשבתא וסגויי ופסק כך הלכה אין נראה לר"י שה"ג פסקו כך דהא אסרי וכו' ר"ל דהא ה"ג אסרי מע"ש אם לא מצור לצידון דמדהביאו הך ברייתא דאין מפליגין בע"כ דס"ל דבע"ש אין היתר כלל אם לא מצור לצידון אלא צריך לחלק בין ישראל ששכר כל הספינה וכו' ובין ספינה שרובה א"י וכו' ולא כדפסק רשב"ס דכל היכא דקנה שביתה שפיר דמי וכו' דמשמע אף בישראל ששכר כל הספינה וכו' דליתא והכי דייק לשון הסמ"ג דכתב דהא אסרו מע"ש ואי אברייתא קאי הל"ל דהא אסור מע"ש אלא אה"ג קאי שמזכירו בלשון רבים כמ"ש בתחילת לשונו ומה שפסק רבינו שמואל כדברי ה"ג וכן בדוכתי טובא מזכיר לבה"ג בלשון רבים אבל ב"י פירש דברי בה"ג דלא אמרו ליכנס בה בשבת אלא בספינה ההולכת בנהרות למעלה מי' אבל בימים אין היתר ליכנס בשבת ושרי ליה מאריה דהא איהו גופיה האריך אח"כ מדברי הגדולים על אותן שנהגו היתר ליכנס בספינה בשבת ומסקנתו במקום שנהגו היתר מותר והרי עינינו רואות שהנוהגים היתר נוהגים בין בימים בין בנהרות ולפירוש ב"י דבה"ג לא התירו אלא בנהרות לא היה להם הנוהגים היתר אף בימים על מי שיסמכו אלא כדפרישית הוא העיקר:

ור"י אסר הכל כו' לכאורה נראה דהכי פירושו דליכנס בספינה בשבת דוקא אסור הכל בין בים ובין בנהרות אף בהולכת למעלה מי' ואפי' תוך התחום לילך מעבר הנהר וגם קנה בה שביתה מע"ש הכל אסור מפני שהוא שט וכו' כלומר נראה כמו שהוא שט וה"ל בכלל הגזירה שגזרו שלא לשוט בשבת שמא יעשה חבית של שייטין דהכי משמע בתו' ובאשיר"י פרק מי שהוציאוהו דלר"י אינו אסור אלא בנכנס בספינה בשבת אבל בנכנס בה בע"ש והפליג מיד בע"ש שרי וכ"כ להדיא בקיצור פסקי הרא"ש לשם אבל קשה דבתוס' פ"ק דשבת משמע דמטעם איסור שט תניא דאסור להפליג ג' ימים קודם שבת וכ"כ בהגהות פ"ל בשם ר"י גם בסה"ת סימן רכ"ה ובסמ"ג דף י"ז סע"ג כתב כן דאף בנכנס בה בע"ש והפליג מיד אסור לילך בה בשבת משום שט וכ"כ בהגהות מרדכי פ"ק דשבת להדי' בשם ר"י דאסור משום שט אפי' בנכנס בה תוך ג' ימים והפליג מיד והכי משמע באשיר"י פ"ק דשבת ויותר מבואר בקצור פסקי הרא"ש לשם וכ"כ בהגהות אשיר"י להדיא בשם ר"י ומהרי"ח בפ"ק דשבת וכל זה סותר למ"ש התוס' והרא"ש בפרק מי שהוציאוהו דלא דחו פרשב"ס אלא בזה שהתיר ליכנס בספינה בשבת אבל בנכנס בה בע"ש והפליג מיד מותר ונראה להחמיר כרוב הגדולים שכתבו בשם ר"י דאפילו בנכנס בה תוך ג' ימים אסור משום שט וכן נראה מדברי רבינו שכתב ור"י אסר הכל משמע בכל ענין אסור משום שט אפילו נכנס בה תוך ג' ימים והפליג מיד וכל' קיצור פסקי הרא"ש פ"ק דשבת שכתב ור"י אוסר בכל ענין. כתב הרי"ף יש מי שאומר הא דתניא אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת בזמן שהספינה גוששת ואין במים עשרה טפחים ומשום גזירת תחומין גזרו בה אבל למעלה מי' טפחים לא גזרו ומש"ה נהגו העם להפליג בים הגדול וכו' משמע דאם יש משטח המים עד קרקע המים קצת יותר מעשרה טפחים ה"ל למעלה מעשרה טפחים ואע"פ שהספינה משוקעת במים ג' או ד"ט שאין מקרקע הספינה עד קרקע המים כ"א ז' או ו' טפחים נמי חשוב למעלה מי'. ולכאורה נראה דליתא אלא כל שאין מקרקע הספינה לקרקע הנהר עשרה פחות מעשרה מקרי. וכן מבואר בספר יראים סוף (דף מ"ו) שכתב הכא דפרק הזורק (דף ק') דלרב הונא ספינה העומדת בים דמוליא הימנה זיז כל שהוא להיכרא וממלא ופריך עלה זימנין דליכא עשרה וקא מטלטל מכרמלית לרה"י ומשני גמירי דאין ספינה מהלכת בפחות מי' שלא יהיו עמוקים עשרה ויותר מעט כדי שישקע הכלי ששואב בו ואין להקשות מהא דאמרי' פרק מי שהוציאוהו (דף מ"ג) במהלכת ברקק פירוש בפחות מעשרה הא ל"ק דהתם פירושו שולי הספינה שהיו משוקעים במים ג' טפחים או ד' היו תוך י"ט נמצא היושב בשוליים בתחומין למטה מי' מהלך אבל משפת הים ועד הקרקע היה יותר מי' הרבה עכ"ל מיהו מדברי התוס' בפרק הזורק לשם שהקשו הך קושיא מפרק מי שהוציאוהו ותירצו התם מיירי בספינה קטנה אבל הכא בספינות גדולות שטוענין אותן ביותר ונשקעי' הרבה במים ואין מהלכו' בפחות מי' מיהו צ"ל שאף הכלי שדולה בו ונשקע במים הוי למעלה מי' דאל"כ היאך ממלא עכ"ל משמע מדבריהם שכל שהמים עמוקים יותר מי' אע"פ דמקרקע הספינה לקרקע הנהר פחות מי' למעלה מעשרה מקרי וכ"כ הרמב"ם בתשובה וז"ל אין הפרש בין ההליכה בימים המלוחים ובין הנהרות שמימיהם מרודים הכל מותר אין בה איסור כלל ואין הפרש בין ההליכה בספינה ובין ההליכה ע"ג סוואר של קורות והדומה להם הכל מותר אא"כ לא יהי' עמוקים ויהיה בין שטחם ובין שטח הארץ פחות מי"ט ואז תהיה ההולכה באלו המים בשבת אסור ואין ההליכה באלו (אלא) כדין ההליכה בארץ ויתלה בזה האיסור תחומין ואמנם המים הרדים שגבהם י"ט או יותר ההליכה על גבה מותר בשבת לפי שאין איסור תחומין למעלה מעשרה בכרמלית ומפני זה היה מותר ללכת

בימים

דרכי משה

דף ק"ה ג אחר דברי בה"ג כתב ולפיכך נוהגים עכשיו שמתכנסים לתוך הספינה מע"ש ומסדרין שם שלחן ומרליקין שם נרות לקנות שם שביתה ואח"כ חוזרים ונכנסים לה בשבת ועושים כך מפני שהספינה עתידה לצאת חוץ לתחום בשבת ויהא אסור לטלטל בתוכה חוץ לד"א לפי שלא שבת באויר מחיצות מבע"י אבל כשנכנס לה מע"ש נעשה כמערב ברגליו ואמר כאן תהא שביתתי וכיון דקנה שם שביחה מהלך את כולה דכד"א היא אצלו עכ"ל. וכתב ריב"ש בתשובה סימן י"ז י"ח ק"א קנ"ג דדברים אלו עיקר: (ג) וכ"כ מהרי"ק שורש מ"ר מ"ה. וכתב ואי הולך ג' ימים קודם השבת שרי אפילו ספינה שמושכים אותה ע"י בהמות כגון בנהרות שסוסים מושכים הספינה על שפת הנהר ול"ד לקרון וע"ש הטעם: ונראה

פרישה

מפליג חוץ לתחום לית לן בה כיון שאינו עושה שום מעשה ביציאתו חוץ לתחום ועיין בדרישה: (ק) ור"י אסר הכל פי' אפי' למעלה מי' והם מים נובעים אפי' אינו רוצה לפלוגי בשבת עד שיהא ג' ימים לפני שבת דאז מותר דאף לפי טעמו שאוסר משום גזירה שמא יעשה חבית של שייטין דכיון דלא התירו לו רק קודם ג' ימים יש לו היכרא ולא יעשה חבית של שייטין

חדושי הגהות

ג חסרון הניכר יש כאן ובד"מ שלפנינו לא הובאו כלל מלות אלו (אחר דברי בה"ג) וצריך תיקון: ד מלת ר"י הנזכר בפי' זה סתם הוא הריצב"א והוא בתוספות עירובין שם: ה כתב מהרל"ח ר"ל בין בימים בין בנהרות ואפילו בתוך התחום (ועיין ב"י):

ודעת

על פני המים שהוא אסור (ט) ולענין דבר מצוה פר"ת שכל מקום שאדם הולך כגון לסחורה או לראות פני חבירו חשיב הכל דבר מצוה ואין השובה דבר הרשות אלא כשהולך לטייל:

רמט **אין** צרין במלחמת הרשות על עיירות של עובדי כוכבים (א) אא"כ התחילו ג"י קודם השבת (ב) [א] ואם התחילו אין מפסיקין אבל בלהכת מצוה כהתחילין אפילו בשבת · אין הולכין בע"ש יותר מג' פרסאות כדי שיגיע למלון בעוד היום גדול ויכול להכין צרכי סעודה לשבת לא שנא אם הולך לביתו [ב] (ג) או לבית האושפיזא אין קובעין סעודה בע"ש משום כבוד שבת ומותר לאכול

בימים המלוחים וכו' דאין אסור למעלה מי' אלא ביבשה אבל אויר הים שהוא אויר כרמלית אין בו איסור תחומין למעלה מי' ואם הוא ספק אם יש בנגבן עשרה אם לאו מותר ללכת בשבת דספק דרבנן לקולא דתחומין דרבנן והאריך עוד שוב השיב לו ה"ר שמואל ראש הישיבה והשיג עליו בזה והשיב לו הרמב"ם תשובה פשוטה להחזיק דבריו הראשונים ע"ש והיא נדפסת בכרך קטן אצל אגרת של הרמב"ם ותימא על מה שפסק בש"ע דבעינן שיהא עשרה טפחים מקרקע הספינה לקרקע הנהר נמשך לסברתו שכתב כך מדעתו דלא כתשובת הרמב"ם וצ"ע:

רמט אין צרין במלחמת הרשות וכו' ברייתא פ"ק דשבת (דף יט) וגם כאן פי' הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כדי שתתיישב דעת אנשי המלחמה עליהן בג' ימים ולא יהו מבוהלים וטרודים בשבת ויקיימו לעונג שבת באכילה ובשתייה ולהרז"ה הוי טעמא נמי כיון דמקום סכנה הוא וצריך לחלל שבת משום פקוח נפש כל ג' ימים קמי שבתא מקרי ונראה כמתנה לדחות את השבת כדפי' לעיל גבי ספינה ולפי זה ה"ה למפרש במדבריות ובכל מקום סכנה שאדם עתיד לחלל את השבת ולכן כתב רבינו דין זה אף על גב דישראל אין הולכים האידנא להלחם ולצור על העיירות נפקא מינה להיכא דמפרש במדברות וכיוצא בזה דאסור תוך ג' ימים דמדין עיירות גלמדנו ולפי זה בעינן ג' ימים גמורים דלא יפרש למדברות אלא ביום ג' אבל ברביעי אסור ואפשר דאף להרי"ף והרמב"ם והרא"ש איכא למימר דנ"מ למפרש במדברות דכל שלשה ימים הראשונים לא תתיישב דעתן עליהם ולא מקיימי במצות עונג שבת ולדבריהם לא בעינן שלשה ימים גמורים וברביעי נמי מותר כדפי' לעיל גבי ספינה עוד יש לפרש דאף על גב דאין ישראל הולכים האידנא להלחם על העיירות היינו ישראל לבדם וכן למלחמת מצוה כגון שנשבו א"י וישראלים מותר לילך עליהם עם הא"י אפילו בשבת דמלחמת מצוה היא להציל אחיהם:

אין הולכים בע"ש יותר מג' פרסאות וכו' בפרק לולב וערבה (דף מ"ד) אל יהלך אדם בערב שבת יותר מג' פרסאות א"ר כהנא לא אמרן אלא לביתיה אבל לאושפיזיה מאי דנקיט סמיך איכא דאמרי לא נצרכה אלא אפי' לביתיה ופרש"י לא יהלך וכו' אלא ישבות לו מבע"י גדול ויכין לו סעודת שבת · אלא לביתיה שהולך לביתו והן אינם יודעי' שיבא היום ואין מכינים לצרכו והוא כועס עליהם אבל לאושפיזיה אינו סומך על בני הבית ונושא עמו סעודתו ועל מה שבידו נסמך עכ"ל ולפי זה אם אין בידו כדי צרכו גם לאושפיזא אסור ללישנא קמא אבל הר"ן פי' פ"ק דשבת מאי דנקיט אושפיזיה סמיך כלומר דכיון דבעה"ב שם דאין דרך ליכנס לאושפיזא אם אין שם בעה"ב הילכך מכינים הרבה וכו' לפי זה אין חילוק בין יש עמו כדי צרכו בין אין עמו כדי צרכו מותר לילך לאושפיזיה יותר מג' פרסאות ללישנא קמא ודעת הרמב"ם בפ"ל לפסוק כלישנא בתרא לחומרא וכמ"ש רבינו וכ"פ הרוקח בסימן ל' וכן פסק הר"ר ירוחם בח"א אבל הסמ"ג בעשה ל' (דף קי"ו) פסק כלישנא קמא לקולא · ונראה דבהא פליגי דהסמ"ג ס"ל כריב"א דכל היכא דאמרי שבתלמוד כטפל לגבי העיקר ולר"י ור"ת נמי בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים הלך אחר המיקל ולישנא קמא מיקל ולפי זה יש להקל גם כמו שפי' הר"ן ללישנא קמא ולא כפי' רש"י שזהו חומרא כדפרישית אבל הרמב"ם ס"ל כרש"י דבשל סופרים הלך אחר האחרון מי נמי כרב האי גאון דבכל דוכת' הלכה כלישנא בתרא וכמו שמבואר בתוספת' פ"ק דע"ג ובאשיר"י לשם ע"ש ה"ר יצחק גיאת דבכל מקום הלכה כלישנא בתרא שהוא העיקר אבל הרשב"א כתב שרב אלפס ומקצת הגאונים סוברי' דבשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים או בדיני ממונות הלך אחר לשון אחרון ואיני יודע מה נשתנו ד"מ משל תורה אבל אם קבלה היא נקבל עכ"ל הר"ן ולפי זה כיון שהרי"ף הביא כאן שתי הלשונות ולא פסק כלום דעתו דהלכה כלישנא בתרא לחומרא וכיון שהרא"ש כתב ג"כ כלשון הרי"ף משמע דס"ל לחומרא וזה טעמו של רבינו דפסק לחומרא כלישנא בתרא ועיין בפסק שנדפס בספר בית חדש על יורה דעה ולענין הלכה נראה דדין זה דוקא בהולך ברגליו ומשום הכי כתב רמב"ם דאלו שלש פרסאות הם מתחלת היום ויש להורות לחומרא בזה כי כך נראה מדעת רוב פוסקי' כדפרישית ועוד דגדול עונג שבת כמ"ש רבינו בתחלת סימן רמ"ב שיש ליזהר מאד שלא לעבור עונג שבת אבל בהולך בעגלה או רוכב סוס נהגו העולם להקל והנח להם מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין ומכל מקום צריך ליזהר שלא יהלך עד עת ערב אפי' ממהר כדי לבא לעירו ולביתו כי הרבה פעמים נכשלים שמחללין שבת שאינם באים לעיר עד הלילה אלא ישבות פרסה או שתים רחוק מן העיר בכפר ולא יחלל שבת:

אין קובעין סעודה בע"ש וכו' כתב ב"י אע"ג דקי"ל בפ' ע"פ כר' יוסי דמתחיל לאכול בע"ש עד שתחשך מפרש רבינו דה"מ אכילה בעלמא אבל קביעות סעודה שאינו רגיל בה בימות החול אסור כל היום מההי' דהשולח דבסמוך עכ"ל ואח"כ הביא לשון הרמב"ם שכתב אסור לקבוע סעודה ומשתה בע"ש מפני כבוד השבת ומותר לאכול ולשתות עד שתחשך ואעפ"כ מכבוד השבת שימנע אדם מן המנח' ולמעלה מלקבוע סעודה כדי שיכנס לשבת כשהוא מתאוה לאכול עכ"ל ופי' ה' המגיד דמ"ש הרמב"ם ומצוה שימנע אדם וכו' היינו אף סעודה שרגיל בה בחול מצוה להמנע מט' שעות ולמעלה וקודם זה אינו אסור להרמב"ם אלא סעודה ומשתה שאינו רגיל בה: וכתב על זה ב"י דמדסתם רבינו דבריו ולא חילק בין קביעו' סעוד' שרגיל בה לשאינו רגיל בה נרא' שהיה מפרש דברי הרמב"ם דלא שאני ליה בין סעודה שרגיל לשאינו רגיל וה"ק וכו' ותימ' גדולה הלא דברי הרמב"ם מפורשים כמו שפירשם הר' המגיד ולמה יפרש אותם רבינו כמי שמכלכל דבריו שלא במשפט לומר אסור לקבוע סעודה ואיסור זה אינו דין כו' ואם אינו דין למה הטיל עליו שם אסור · ועוד מדכתב תחלה בסתם אוסר בע"ש ואח"כ כתב שימנע מן המנחה ולמעלה אלמא דמחלק בין קוד' מנחה דאסור ולאחר מנחה אינו אסור ולכן השיג עליו רבינו דאף קוד' מנחה נמי אסור כדמשמע בההיא דהשולח ועוד דב"י בתחלת דבריו כתב לפרש לדעת רבינו דר' יוסי לא קאמר דמותר להתחיל ולאכול אלא אכילה בעלמא אבל קביעות סעודה שאינו רגיל בה בחול אסור כל היום מההיא דהשולח אלמא דס"ל דהך דהשולח דוקא בסעודה שאינו רגיל בה בימות החול ואח"כ כתב בהפוך דרבינו סתם דבריו ולא חילק בין קביעות סעודה שרגיל בה לשאינו רגיל בה עוד הביא ב"י דברי מהר"י אבוהב שפי' מה שכתב רבינו ואחת בשב' פי' בשע' בית המדרש אולי הוא לראי' דמדפיר' בשב' בשעת ב"ה ובע"ש לא פי' כלל נראה שהוא סתמא ע"כ והקשה עליו ב"י לאחר שתיקן את דבריו ואמר שאין זה כדאי להכריע וכן הוא האמת שאין דברי' כאלו כדאים לרב גדול כמוהו וא"כ צריכים למודעי לאיזה צורך כתב רבינו כאן האי פי' בשעת ב"ה ועל כן נראה לפע"ד הדבר פשוט שגם רבינו הבין מדברי הרב רבינו משה בר מיימוני כמו שפי' ה' המגיד דקביעות סעודה ומשתה שאינו רגיל בה אסור כל היום וקביעות סעודה הרגיל בה בימות החול מותר וא"צ למנוע ממנה קודם מנחה ומצוה היא שימנע אף מקביעות סעוד' זו לאחר מנחה ולכן לא הביא הדין הראשון ע"ש הרמב"ם מפני שהוא פשוט לדברי הכל בלא שום ראיה דפשיטא היא שהקובע סעודה

ולענין דבר מצוה פר"ת שכל מקום שאדם הולך כגון לסחורה וכו' כ"כ המרדכי והגהות פ"ק דשבת והביאו ראייה לדבר וכ"כ בהגהות פ"ל בשם ר"ת וראבי"ה והביאו רבינו יואל ומ"ש רבינו דלראות פני חבירו חשיב דבר מצוה כ"כ שם המרדכי ומ"מ נ"ל שאין כל הפוסקים מודים לר"ת בזה דא"כ למה להו לאהדורי אטעמי דהיתרא במה שנהגו עכשיו להפליג ביום בע"ש תיפוק ליה משום דכל ההולכים בספינות אינם מפליגין אלא לסחורה או לראות פני חבריה' ולא לטייל וכן משמע מדברי הרי"ף והרא"ש שכתבו והיינו טעמא דלדבר מצוה שרי משום דפטירי ממצות עונג דאמר מר העוסק במצוה פטור מן המצוה ואי הולכים בסחורה חשיבי עוסקין במצוה א"כ פטרת את כל העולם ממצות אלא ודאי לית להו הא דר"ת והכי משמע קצת מעובדא דבני ביישן דאיתא בריש פ' מקום שנהגו דנהוג דלא אזלי מצור לצידון במעלי שבתא אתו לקמיה דרבי יוחנן אמרו ליה אבהתין הוה אפשר להו אנן לא אפשר לן אמר להם כבר קבלו עליהם אבותיכם ומשמע ודאי דהכי לא היו הולכים לטייל דא"כ מאי הוי אפשר להו ולא אפשר לן דקאמר. ואם איתא דכל שאינו הולך לטייל חשיב לדבר מצוה למה החמירו הראשונים על עצמם וכי מדת חסידות הוא להחמיר אדם על עצמו בדבר מצוה. וכ"כ הריב"ש בתשובה שזה שכתב רבי' בשם ר"ת קולא יתירא היא ומ"מ כתב שלעלות לא"י הוי שפיר לדבר מצוה וכ"כ הר"ש · אם נכנס אדם בספינה ג' ימים קודם השבת אם מותר לילך בה בשבת במים שאין בעמקן עשרה טפחים יתבאר עוד בסימן ת"ד בס"ד: **כיצד** מותר ליכנס בספינה בשבת בסימן של"ט:

רמט אין צרין במלחמת הרשות וכו' ברייתא בפ"ק דשבת (יט:) אין צרין על עיירות של עובדי כוכבים פחות מג"י קודם השבת וכתבו הרי"ף והרא"ש דטעמא משום דלא מתהני להו אכילה ומשתי' תוך ג' ימים הראשונים משום טרדא ופחדא דליבא ולבתר תלתא יומי פרח פחדייהו ומקיימי ליה לעונג שבת וכ"כ הרמב"ם בפ"ל:

ומ"ש ואם התחילו אין מפסיקין ג"ז שם וכתבו הרמב"ם בפ"ב מה' שבת ופ"ו מהלכות מלכים:

ומ"ש אבל מלחמת מצוה מתחילין אפילו בשבת נלמד ממה שנתבאר בסי' שקודם זה דאף ע"ג דאין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת משום ביטול עונג שבת לדבר מצוה מותר ומפורש הוא בירושלמי ספ"ק דשבת אין מקיפין על עיר של עובדי כוכבים פחות מג"י קודם השבת הדא דתימא במלחמת הרשות אבל במלחמת חובה אפילו בשבת שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת:

אין הולכין בערב שבת יותר מג' פרסאות וכו' בריש פרק לולב וערבה (מד) אמר איבו משום ר"א ב"ר צדוק אל יהלך אדם בע"ש יותר מג' פרסאות אמר רב כהנא לא אמרן אלא לביתיה אבל לאושפיזיה מאי דנקט סמיך א"ד לא נצרכה אלא אפילו לביתיה ואמר רב כהנא בדידי הוה עובדא ואפילו כסא דהרסנא לא אשכחי וכתבו זה הרי"ף והרא"ש בספ"ק דשבת ומשמע דכלישנא בתרא נקטינן וכן פסק הרמב"ם בפ"ל וכך הם דברי רבינו ונ"ל דהיינו כשהוא במקום יישוב שיוכל להכין צרכי שבת אבל אם הוא במקום שא"א להכין צרכי שבת מוטב שיבא לביתו אולי יוכל להכין צרכי שבת משישאר שם שודאי לא יוכל להכין צרכי שבת ואף ע"פ שהוא הולך להתארח אצל אחרים מותר מטעם זה ואע"פ שכתב הרמב"ם שטעם האיסור כשמתארח אצל אחרים הוא מפני שמביישן מפני שלא הכינו דבר הראוי לאורחים כיון שהוא במקום שלא יוכל להכין צרכי שבת אין לחוש לכך ואפי' אם יש עמו צידה כדי צרכי שבת אם אינו עומד בשבת במקום יישוב בטוח מותר לילך כמה פרסאות דמקום יישוב בעינן דאילו עומד בדרך אינו מקום בטוח דכל הדרכים בחזקת סכנה וכתב רבינו ירוחם בח"א ונראה כי הכל לפי הענין שאם שלח שליח לפניו או צוה קודם לביתו להכין לו אין זה מן הכלל וכ"נ מדברי הרמב"ם שכתב שהרי אין בני ביתו יודעים שהיום יבא כדי להכין לו ופשוט הוא:

אין קובעין סעודה בע"ש וכו' אע"ג דקי"ל דבע"ש מותר לאכול עד הלילה כרבי יוסי דאמר בפ' ע"פ (צט:) אוכל והולך עד שתחשך כלומר מתחיל לאכול עד שתחשך וכן פי' הר"ן שם דברי הרי"ף וכ"כ הרא"ש בשם הרמב"ן שכך הוא דעת הרי"ף וכן הסכים הרא"ש ודלא כבה"ג שכתב דאפילו רבי יוסי מודה דמט' שעות ולמעלה אסור להתחיל מפרש רבינו דה"מ אכילה בעלמא אבל קביעות סעודה שאינו רגיל בה בימות החול אסור כל היום מההיא דהשולח דבסמוך ולשון הרמב"ם שהביא רבי' הוא בפ"ל אע"פ שהוא בסגנון אחר ונחלק עליו רבינו מדגרסינן בהשולח אחת קבעה סעודתה בע"ש ומדקאמר בע"ש סתמא משמע דכל היום נמי אסור וכתב הגאון מהרי"א ז"ל וז"ל ואחת בשבת פי' בשעת ביה"מ זה הפירוש הוא מלשון הגמרא שאומר ואחת בשבת בעידן בי מדרשא ואולי המחבר מביא ראיה שע"ש הוא סתמא מלשון הגמרא שאמר בע"ש ובשבת פי' בשעת בית המדרש ובע"ש לא פירש כלל נראה שהוא סתמא ע"כ ואע"פ שבגמרא לא באו לפרש דהאי בשבת בעידן בי מדרשא הוא אלא ממילא משמע דהכי איתא בגמרא אמר רבה בהני תלת מילי בעלי בתים נחתי מנכסייהו וכו' ודקבעו סעודתייהו בעידן בי מדרשא דא"ר יוחנן ב' משפחות היו בירושלים אחת קבעה סעודתה בשבת ואחת קבעה סעודתה בע"ש ושתיהם

דרישה

סי' רמט [א] **ואם** התחילו אין מפסיקין ונראה דמ"ש ואם התחילו אינו מיירי שהתחילו באיסור תוך ג' אלא ר"ל דמאחר שהתחילו בהיתר שוב א"צ לפסוק כשיגיע השבת דפסוק עד רדתה מיירי שצרו עליה כבר ג' ימים אבל פחות מג' ימים אסור לצור אפי' רוצין לפסוק בשבת משום צער או חשש מלחמה וק"ל. וכן משמע במיימוני פ"ב ע"ש:

[ב] **או** לבית האושפיזא כו' וז"ל מ"ו ולכל הדיעות דפרק לולב וערבה אם הוכן סעודתו ולקחה עמו שריו מ"מ נ"ל דלא יהלך עד עת ערב דשמא לא יגיע למלון מבעוד יום וילך יותר מדאי עכ"ל:

נמי

פרישה

שייטין ב"י: (ט) **ולענין** דבר מצוה פר"ת כו'. ובספרי שדיתי ביה מילתא מ"ו:

סי' רמט (א) **אלא** א"כ התחילו ג' ימים כו' כתב הרי"ף והרא"ש הטעם נמי משום דלא מתהני להו אכילה ושתיה תוך ג' ימים הראשונים משום טירדא ופחדא דליבא ובתר ג' ימים פרח פחדייהו. וכתב ב"י רבינו כתב דין זה אע"ג שאינו נוהג בזמן הזה אגב גררא דאין שולחין אגרות ואין מפליגין בספינה דבהדייהו מיתני דין זה:

(ב) **ואם** התחילו פי' ג' ימים קודם אין מפסיקין דכתיב עד רדתה אפי' בשבת ועיין בדרישה:

(ג) **או** לבית האושפיזא ודוקא אם יכול למצוא שם צרכי סעודת שבת במקום שכלו הג' פרסאות וגם הוא מקום ישוב בטוח מסכנה אבל אם לאו מותר לילך אפי' כמה פרסאות וכן אם שלח שלוח להודיע לבני ביתו שבא מותר ב"י ועיין בדרישה:

נמי

ושתיה' נעקרו מ"מ דייק רבי' דמאחר שמתוך דברי רבה למדנו דאיסור זה שקבע' סעודתה בשבת היינו דוקא בעידן בי מדרשא אם איתא דאיסור זה שקבעה סעודתה בע"ש אינו כל היום ה"ל לבעל הגמרא לפרושי ואע"פ שאין זה כדאי להכריע מ"מ סובר מהרי"א דנקטי' רבינו לגלויי מילתא בעלמא ודע שלשון הרמב"ם בפ"ל הכי איתא אסור לקבוע סעודה ומשתה בע"ש מפני כבוד השבת ומותר לאכול ולשתות עד שתחשך ואע"פ כן מכבוד השבת שימנע אדם מן המנחה ולמעלה מלקבוע סעודה כדי שיכנס לשבת כשהוא מתאוה לאכול ופירש ה"ה שסעודה ומשתה שאינה נהוג בימות החול אסור לעשותה בע"ש וכל היום בכלל האיסור ולאכול ולשתות בלי קביעות סעודה אפילו סעודה שרגיל בה בחול כל היום מותר להתחיל כרבי יוסי דפרק ע"פ ולקבוע סעודה שרגיל בה בחול מצוה להמנע מט' שעות ולמעלה לפי שסובר דקי"ל כרבי יוסי דאמר אוכל והולך עד שתחשך והיינו דוקא בלי קביעות סעודה עכ"ל ורבינו שסתם דבריו ולא חלק בין קביעות סעודה שרגיל בה לשאינו רגיל והכי קאמר אסור לקבוע סעודה ומשתה ופירש שאין איסור זה דין דמדינא כל היום מותר לאכול כלומר אפילו בקביעות סעודה ופי' עוד שאין איסור קביעות זה אלא דוקא מן המנחה ולמעלה ופי' ה"ה נראה בעיני . ומתוך דברי ה"ה תבין שמנחה האמורה כאן היא מט' שעות ולמעלה אבל הראב"ד כתב דמחלות ולמעלה אסור לקבוע סעודה ויש סעד לדברי הרב המגיד מדתנן בפרק ע"פ סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך ופירשו בגמר' דסמוך למנחה קטנה קאמר אלמא דבהכי סגי ליכנס תאב לסעודת הלילה ומיהא חצי שעה קודם לזמן מנחה קטנה בעי' כמו בע"פ ומש"ה שבקיה ללישנא דהרמב"ם דקתני מנחה וכתב מט' שעות למימרא דמן המנחה דקתני חצי שעה סמוך לה קאמר . וכתב עם ה"ה בשם המפרשים שאף ע"פ שמותר לאכול עד שתחשך ואפילו להתחיל נמי ה"מ לצורך שעה אבל לעשות כן תמיד לא דמיחזי כמזלזל בכבוד שבת עכ"ל:

ויראה שדרך אנשי מעשה לסתענות כל היום פירוש כדי שיכנסו לשבת כשהם תאבים והראיה שהביא איכה מוכרחת וממקום אחר ה"ל להביא ראיה מבוארת דג רסיקן בירושלמי פ"ב דתענית רבי אבין לייס כל ערובא שבא :

ולענין

לאכול עד שתחשך ומ"מ אסור לקבוע בו סעודה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול א לשון הרמב"ם מצוה שימנע אדם מן המנחה ולמעלה לקבוע סעודתו ונראה דאף קודם המנחה (ד) [ג] נמי אין לקבוע דע"ש סתמא קאמר דגרסי' בפ' השולח (לח:) א"ר חייא בר אבא אמר ר' יוחנן ב' משפחות היו בירושלים אחת קבעה סעודתה [ד] (ה) בע"ש ואחת בשבת (ו) [ה] פי' בשעת בית המדרש ושתיהן נעקרו ויראה שדרך אנשי מעשה להתענות כל היום כדאיתא בעירובין

סעודה ומשתה שאינו רגיל בה בע"ש הוא מזלזל בכבוד שבת וזהו שכתב רבינו זה הדין בסתם אין קובעין סעודה בע"ש משום כבוד שבת והיינו קביעות סעודה ומשתה שאינו רגיל בה ואח"כ כתב ומותר לאכול עד שתחשך פי' בעלמא דרך ערא"י פחות הרבה ממה שרגיל בה בחול מותר ומ"מ אסור לקבוע בו סעודה דאף סעודה שרגיל בה בחול אסור כדי שיכנס לשבת כשהוא תאב וזהו שכתב לשון הרמב"ם מצוה שימנע מלקבוע סעודתו פי' סעודתו הרגיל בה מן המנח' ולמעלה והטעם עליו דאף קודם המנח' נמי אין לקבוע דע"ש סתמא קאמר בפ' השולח דלפי שקבעה במשפחה סעודתה בע"ש נעקרו ומשמעות משמע סעודה שרגיל בה בימות החול קבעה בה תמיד בע"ש שאר ימות החול והביא ראיה שאף קודם מנחה אסור דכיון דאמר אחת קבעה סעודתה בע"ש ואחת קבעה בשב' דתרוייהו מיירי בזמן קביעות סעודה קודם מנחה דכי היכי דלאותה דקבעה בשבת צריך לפרש בשעת ב"ה דאל"כ למה נעקרה וכדאית' להדיא בגמרא בעידן בי מדרשא וכיון דלעת ב"ה אינה אלא קודם מנח' ה"נ אותה שקבעה בע"ש מיירי אף קודם מנחה . ומיהו אין דברי רבינו כראיין כמ"ש דבפ' השולח מיירי בקודם מנחה כדאמרן בימות החול אלא לאדרבה משמע דאותי' דקבעה סעודתה בע"ש הוי דומיא דאות' דקבעה סעודתה בשבת דמיירי בסעודה ומשתה שאינו רגיל בה בחול שהיא באה כדי לענג את השבת ולא אסרה קביעות סעודה בע"ש מיירי בסעודה ומשתה שאינו רגיל בה וכמו שפי' רבינו בעצמו דהוי דומיא דאותה דקבעה בשבת וכן לענין קודם מנחה דאף קודם מנחה אסור בסעודה ומשתה שאינו רגיל בה אבל בסעודה שרגיל בה מותר קודם מנחה ולאחר מנחה מצוה היא שימנע מלקבוע סעודה כלל אבל אין בו איסור מן הדין אלא שאנשי מעשה נוהגים דאף קודם מנחה אין קובעין בסעודה הרגיל בה בימו' החול אלא מפחות ממנה הרבה כגון פת לחם עם לגון וכיוצא בו בלחוד למאן דאפשר · כתב הרב המגיד דסבור הרמב"ם דקי"ל כר' יוסי דאמר אוכל והולך עד שתחשך היינו בלא קביעות סעודה ולכן כתב הרמב"ם שימנע מקביעות סעודה בע"ש מן המנחה ולמעלה ע"כ וצריך עיון מנין לו להרמב"ם לפרש כך דאע"ג דבה"ג כתב כך הלא כל הפוסקים דחו דבריו מהלכה ונלע"ד דלמדה הרמב"ם מלשון הרי"ף שכת' בע"פ והילכתא כר' יוסי דקי"ל הלכה כר' יוסי מחבירו ומתניתין דע"פ דברי הכל היא דמודה ר"י בע"פ משום חיובא דמצה ובע"ש ובעי"ט היכא דהתחיל לה מקמי ט' שעות ואימשך ליה בסעודתיה עד דקדיש יומא פרים ליה למפה וכו' והקשו הרמב"ן והר"ן והרא"ש בפרק ע"פ למה כתב היכא דאתחיל מקמי ט' אפי' בתר ט' נמי מתחיל ונדחקו לתרץ אבל הרמב"ם מפרש דאע"ג דהילכתא כר"י היינו להתחיל באכילה בלא קביעות סעודה אבל קביעות סעודה אסור להתחיל ולכן לא הזכיר הרי"ף בדבריו ל' סעודה אלא כאן שכתב היכא דאתחיל ליה מקמי ט' שעות ואמשיך ליה בסעודתיה וכו' וכזה נמי איכא ייסוב הגון לדברי בה"ג שהביא הסמ"ג בעשה כ"ט (דף קטו) וז"ל ת"ר בפרק ע"פ לא יאכל אדם בע"ש ובעי"ט מט' שעות ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוב דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך ואפי' ר' יוסי לא קאמר אלא שאם התחיל לא יפסוק אבל לאתחולי לא יתחיל זו דברי ה"ג אבל ליתא דהא בפירוש אמרינן בתחילת ע"פ ושוין שמתחילין וכו' עכ"ל אבל למאי דפי' ניחא דדעת ה"ג דלא קאמר ר' יוסי מעולם דמתחילין בקביעות סעודה אלא נקט לשון אכילה ולהכי מסתברא לומר דר' יוסי מודה דלא יתחיל בקביעות סעודה אלא דרך ערא"י יכול להתחיל לאכול אחר ט' שעות אלא מיהו אם התחיל אפי' בקביעות סעוד' לא יפסיק דבבריתא דפליגי בהפסקה קאמר התם ומעשה ברשב"ג ור' יוסי שהיו מסובין בעכו וקדש עליהם היום וכו' דמדקאמר מסובין משמע דהיו בקביעות סעוד' אעפ"כ קאמר ר' יוסי דא"ל להפסיק וז"ש הרי"ף היכא דאתחיל מקמי ט' שעות ואמשיך ליה בסעודתיה וכו' וכ"כ הרמב"ם שימנע מן המנחה ולמעלה מלקבוע סעודה והיינו ט' שעות כפי' ה"ה וכמ"ש הרי"ף ט' שעות אבל קודם ט' שעות מותר אפי' לר' יהודה אף לקבוע סעודה . אבל באכילה דרך ערא"י בלא קביעות סעודה מודה ה"ג דשרי לר' יוסי דהלכה כמותו אבל התוס' והמרדכי והרא"ש ע"ש הר"י דרא"ל כתבו דמ"ש ה"ג ואפי' רבי יוסי לא קאמר אלא שאם התחיל לא יפסיק וכו' ה"ק ואפילו לר' יוסי לא קאמרי דס"ל כוותיה אלא היכא דאתחיל וכו' דלהתחיל לא ס"ל כוותיה וכו' והנה עיניך הרואות שאין זה יישוב הגון לפרש לשון ואפי' ר"י לא קאמר וכו' כלומר ואפי' לר' יוסי לא קאמרי' אנן דהלכתא כוותיה וכו' אבל לדידי הלשון מבואר כפשוטו ומשמעו וכן יתיישב היטב מה שהקשה הרא"ש וז"ל תימא הוא על לשון הרי"ף שכתב שמודה ר' יוסי בע"פ שלא יתחיל בסעודה מט' שעות ולמעלה אלמא דס"ל לר"י דבע"ש שרי אף להתחיל ופסק הלכה כמותו והדר תוקאמר וע"ש ועי"ט היכא דאתחיל ליה מקמי ט' שעות ואימשיך ליה בסעודתיה וכו' אמאי נקיט מקמי ט' שעות ע"כ אלמא דהרא"ש הבין מדברי הרי"ף דפוסק כר"י בע"פ שלא יתחיל בסעודה וכו' ולכן הקשה קושיא זו אבל למאי דפי' ניחא דמדלא הזכיר הרי"ף בדבריו לשון סעודה אלא בסוף דבריו וכדפרי' ל"ק מידי וכך היא דעת בה"ג . ויותר הוא מפורש במ"ש הרא"ש דברי ה"ג וז"ל אבל בה"ג כתב מן ט' שעות דמעלי שבתא ומעלי י"ט לא מתבעי ליה לאיניש מיתחיל בסעודתא דתניא לא יאכל אדם וכו' ואפי' ר' יוסי לא אמר אלא דאי אתחיל לא מפסיק אבל לכתחלה לא יתחיל ע"כ הרי שלא כתב ה"ג דאסור מט' שעות אלא דוקא סעודה וזהו ממש כמ"ש הרמב"ם וכך היא דעת הרי"ף וכך היא מסקנת המרדכי וז"ל ולפ"ז נכון להחמיר שלא לאכול מט' שעות ולמעלה בע"ש ובעי"ט אם לא התחיל לאכול קודם ט' עכ"ל ור"ל להתחיל בקביעות אכילה בסעודה אסור מט' ולמעלה אבל קודם ט' מותר דלא כדברי רבינו והכי נקטינן כדפרי' בסמוך ולפי זה הא דכתב הרב המגיד בשם המפרשים דלעפ"י שמותר לאכול עד שתחשך ואפי' להתחיל נמי ה"מ לצורך שעה אבל לעשות כן תמיד לא דמחזי כמזלזל בכבוד שבת עכ"ל צריך עיון בהאי לצורך שעה דקאמר אם רצונו לומר שהוא רעב לאכול והוא מט' שעות ולמעלה אפי' עושה כן תמיד אין בו שום נדנוד איסור כשאוכל דרך ערא"י בלא קביעות סעודה הרגיל בה כדי לשבור רעבונו ואם דעתו לקבוע סעודה אחר ט' שעות הלא מצוה היא שימנע מקביעות סעודה כלל כדפי' ואין זה צורך שעה כיון שיכול לאכול לשבור רעבונו באכילת ערא"י בלא קביעות סעודה ואם קודם ט' שעות קאמר הלא מותר הוא לקבוע סעודתו הרגיל בה אפי' עושה כן תמיד ואם בסעודה ומשתה שאינו רגיל בה קאמר הלא אף קודם ט' שעות וכל היום נמי בכלל האיסור אפי' בבוקר ואפי' אינו עושה כן תמיד ועוד מאי צורך שעה איכא להסב בסעודה ומשתה ואם היא סעודת מצוה כגון מילה ופדיון הבן כיון שזמנה בע"ש פשוטא דמותר ואם אפשר היה לזמן אחר כגון סעודת אירוסין ונשואין הלא פשיטא דאסור כיון דקבעה לכתחלה בע"ש בשעת איסור קביעות משתה וכדאית' בירושלמי הביאו ב"י והרוקח בסימן ל"ו ואפשר לומר דמיירי בסעודת ברית מילה ופדיון הבן דלכתחילה צריך להתחיל קודם ט' שעות זמניות אלא דאם לא התחילו קודם ט' שעות יכול להתחיל אחר ט' והיינו צורך שעה והכי נקטינן והרב בהגהת ש"ע כתב בסתם ברית מילה ופדיון הבן מותר ולפעד"כ דלכתחלה יש ליזהר שלא יתחיל לסעוד בה אלא קודם ט' שעות:

ויראה שדרך אנשי מעשה להתענות בע"ש כל היום וכו' מיהו ברוקח סימן ל"ו כתב דאין להתענות לכתחלה בע"ש דאמרי' בשלהי מגילת תענית הנשבע להתענות בע"ש ה"ז שבועת שוא שמקלת ע"ש כשבת עכ"ל וע"ל בסימן תרפ"ו ס"ד וכמ"ש לשם . ומ"ש ולענין בעיון וכו' כ"כ התוס' לשם דכיון דהבעיא היא אי שרי להשלים

פרישה

(ד) **נמי** אין לקבוע כו' ואפי' סעודת אירוסין אבל סעודה שקבועה ומנה היום כגון סעודת מילה ופדיון הבן ודאי שרי רמ"א ועיין בדרישה :

(ה) **בערב** שבת רבינו מפרש דבערב שבת ממש קאמר לאפוקי מפירש"י · ועיין בדרישה :

(ו) **פי'** בשעת בית המדרש כתב הגאון מהר"י ז"ל זה הפי' הוא מלשון הגמרא ואולי המחבר דייק מיניה מדמפרש הגמרא האי פי' אסעודת שבת ולא פי' ג"כ אע"ש שר"ל מנחה ולמעלה ש"מ כל היום במשמע ועי' בדרישה :

דכתיב

דרישה

[ג] **נמי** אין לקבוע כו' והרמב"ם מיירי בסעודה שרגיל בה כל ימי החול שאותה סעודה מותר קודם מנחה וגם לאחר מנחה אין למנוע אלא מכח מצוה אבל סעודת משתה שאינו רגיל בה בימות החול אסור בה בכל ע"ש אפי' קודם מנחה · ולשון הרמב"ם הכי איתא בפ"ל אסור לקבוע סעודה ומשתה בע"ש מפני כבוד השבת ומותר לאכול ולשתות עד שתחשך ואף עפ"י כן מכבוד השבת שימנע אדם מן המנחה ולמעלה מלקבוע סעודה כדי שיכנס לשבת כשהוא מתאוה לאכול ופי' ה"ה שסעודה ומשתה שאינה נהוג בימות החול אסור לעשותה בע"ש וכל היום בכלל האיסור . ולאכול ולשתות בלי קביעות סעודה שרגיל בחול כל היום מותר להתחיל כר' יוסי דערבי פסחים ולקבוע סעודה שנהוג בה בחול מצוה להמנע מט' שעות ולמעלה לפי שסבור דקי"ל כר"י דאמר אוכל והולך עד שתחשך והיינו דווקא בלי קביעות סעודה עכ"ל ורבינו שסתם ולא חלק בין קביעות סעודה שרגיל בה לשאינו רגיל נראה שהיה מפרש דברי הרמב"ם דלא שאני ליה בין סעודה שרגיל לשאינו רגיל וה"ק אסור לקבוע סעודה ומשתה ופי' (ר"ל הרמב"ם בעצמו מור ופי' דבריו) שאין איסור זה מדינא דמדינא כל היום מותר לאכול כלומר אפי' בקביעות סעודה ופי' עוד (ר"ל הרמב"ם) שאין איסור קביעות זה אלא דוקא מן המנחה ולמעלה ופי' ה"ה נראה בעיני ומתוך דברי ה"ה תבין שמנחה האמורה כאן היא מט' שעות ולמעלה אבל הראב"ד כתב דמחלות ולמעלה אסור לקבוע סעודה ויש סעד לדברי ה"ה מדתנן בפרק ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך ופירשו המפרשים סמוך למנחה קטנה קאמר אלמא דבהכי סגי ליכנס תאב לסעודת הלילה ומיהו חצי שעה קודם לזמן מנחה קטנה בעי' כמו בע"פ ומ"ה שבקיה כמ"מ ללישניה דהרמב"ם דקתני מנחה וכתב מט' שעות למימרא דמן המנחה דקתני חצי שעה סמוך לה קאמר וכתב עם ה"ה בשם המפרשים שאעפ"י שמותר לאכול עד שתחשך ואפי' להתחיל נמי ה"מ לצורך שעה אבל לעשות כן תמיד לא (ואפי' בלא סעודה כלל) דמיחזי כמזלזל בכבוד שבת עכ"ל ה"ה כל זה כתב ב"י : [ד] **בערב** שבת כו' אבל רש"י פי' בע"ש בלילי שבת ואין כאן כבוד שבת דקי"ל כבוד יום קודם לכבוד לילה והם היו מתכוונים מפני ביטול בית המדרש ולפי פי' זה לק"מ להרמב"ם ופי' עם עוד פי' אחר כמ"ש רבינו ומ"ו ז"ל היה נוהג ג"כ לעשות סעודת היום עיקר לחוש לפירש"י שר"ל בלילי שבת ודו"ק : [ה] **פי'** בשעת בית המדרש כו' ז"ל ב"י וכתב הגאון מהר"י ז"ל ואחת בשבת פי' בשעת ב"ה זה הפי' הוא מלשון הגמרא שאומר ואחת בשבת בעידן בי מדרשא ואולי המחבר מביא ראיה מע"ש הוא סתמא מלשון הגמרא שאמר בע"ש ובשבת פי' בשעת בהמ"ד ובע"ש לא פי' כלל נראה שהוא סתמא עכ"ל ואעפ"י שבגמרא לא באו לפרש דהאי בשבת בעידן בים מדרשא הוא אלא ממילא משמע דהכי איתא בגמרא אמר רבה בהני תלתא מילי בעלי בתים נחתי מנכסיהם כו' ודקבעי סעודתייהו בעידן בי מדרשא דא"ר יוחנן שתי משפחות היו בירושלים אחת קבעה סעודתה בשבת ואחת קבעה סעודתה בע"ש ושתיהם נעקרו . מ"מ דייק רביע דמאחר שמתוך

דברי

חדושי הגהות

רמט א ודעת רבינו שהרמב"ם סובר דכל קביעות סעודה מותר עד המנחה ולכן כתב ונראה דאף קודם המנחה נמי אין לקבוע כו' אבל הה"מ פירש דברי הרמב"ם בענין אחר שר"ל דקביעות סעודה גדולה כל היום אסור כההיא דהשולח וקביעות סעודה קטנה כבסעודת החול אסור מן המנחה ולמעלה ולאכול בלא קבע מותר כל היום כר"י ולפ"ז

טור

בעירובין ב בפרק בכל מערבין (מ:) הני בני בי רב דיתבי בתעניתא במעלי שבתא מהו לאשלומי אלמא שדרך ת"ח להתענו' בע"ש ולענין בעיין אסיקנא (עירובין מא·) והלכתא מתענה ומשלים פי' אם ירצה ולא הוי כמתענה בשבת וכיון שיכול להשלים אם ירצה והוא קבל עליו תענית סתם וכל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית צריך להשלים עד צאת הכוכבים אם לא שפירש בשעת קבלת תענית עד שישלים תפלתו עם הצבור והר"מ כתב [ו] שיכול לאכול מיד אחר התפלה קודם שקיעת החמה שהוא מפרש מתענה ומשלים [ז] עד אחר התפלה אבל אם מתענה בע"ש תעני' חלום מתענה עד צאת הכוכבים כיון שיכול להתענות אפילו בשבת כ"ש שמשלים עד הלילה:

רנ **וישכים** בבקר ביום ו' להכין צרכי שבת (א) דכתיב והיה ביום הששי והכינו משמע הזמנה בבוקר דומיא דהבאה דכתיב והכינו את אשר יביאו (ב) והבאה היתה בבקר לאלתר ואף אם יש לו כמה עבדים לשמשו ישתדל בעצמו להכין שום דבר לצרכי שבת כדי לכבדו כדאיתא בפרק כל כתבי (קיט:) רב חסדא פרים סילקי פי' היה מחתך הירק לצורך סעודת שבת רבה ורב יוסף מצלחי ציבי היו מבקעין העצים ר' זעירא מצתת צתותי היה מדליק האש רב נחמן בר יצחק מכתף ועייל מכתף ונפיק אמר אי מקלעי רבי אמי ורבי אסי מי לא מכתיפנא קמייהו פי' היה מתקן הבית מכנים הכלים הצריכין לשבת ומפנה כלי החול ומהם ילמד כל אדם ולא יאמר לא אפגום כבודי כי זה כבודו שמכבד השבת:

רנא (א) **העושה** [א] מלאכה בע"ש מן המנחה ולמעלה דהיינו מו' שעות ומחצ' ולמעל' (ב) אינו רואה סימן ברכה

כתב

ב"ח

להשלים דבמה שנכנס לשבת כשהוא מעונה לא חשיב כמתענה בשבת או שמא אסור להשלים דחשיב כמתענה בשבת דבך מוכח הסוגיא לשם דהכי קמבעיא ליה א"כ הא דמסיק הילכתא מתענה ומשלים היינו נמי אם ירצה להשלים וכ"כ המרדכי לשם:

ובכן שיכול להשלים וכו' כ"כ הרא"ש בספ"ב דתענית ומשמע דלשון שקעה החמה היינו צאת הכוכבים דר"ל סוף שקיעה וכ"כ המרדכי ע"ש ראבי"ה לשם וז"ל ופי' שקעה עליו חמה ר"ל שקעה לגמרי כדאמר בריש ברכות וטהר טהר יומא דהיינו צאת הכוכבים ומתחלת שקיעה עד הלילה ה' מילין ע"כ אלא דבהגהות סמ"ק סימן צ"ו כתב צ"ע בסוף פרק ב"מ דמשמע בגמר שקיעה אז מתחיל ב"ה דהיינו קודם צ"ה ושמא לפי שאין העולם בקיאין בגמר שקיעה להכי נהגו להמתין עד צאת הכוכבים וגם פי' ר"א פוק חזי מה עמא דבר ואין לסור מן המנהג דסברא הוא דאין לעמוד על בירור סוף השקיעה כ"א בצ"ה דהא לר' נחמיה ליכא כי אם חצי מיל מגמר שקיעה עד צ"ה ומסתמא אין אדם יכול לעמוד בזה עכ"ל:

ומ"ש והר"ס כתב שיכול לאכול מיד אחר התפלה וכו' כ"כ המרדכי בשם הר"ס ס"פ בכל מערבין דסגי עד לאחר תפילת ערבית שמפלג המנחה ואילך וכ"כ בהגהת מיימוני פ"א מה' תענית וכ"כ בתשובת מהר"י סג"ל מולי"ן סימן ל"ג משם הר"ת מפלג המנחה ואילך אפי' עוד היום גדול עכ"ל אבל בספר תשב"ץ בתחלתו כתב וז"ל מהר"ם רגיל לעולם בליל שבת לאכול עם שקיעת החמה ואינו ממתין ממש עד הלילה וגם אינו אוכל מיד כשבאים מבית הכנסת בעוד היום גדול וכו' ואפי' כשהוא מתענה אוכל עם שקיעת החמה וכו' כי כן הפירוש מתענה ומשלים עד לאחר בית הכנסת ובלבד שלא יאכל בעוד היום גדול וכו' ונראה דרצונו לומר דכיון דהיה רגיל לעולם לאכול עם שקיעת החמה הילכך גם כשהיה מתענה כיון שלאחר יציאת ב"ה קרוי השלמה היה נזהר מהר"ס לאכול עם שקיעת החמה דכיון דזה הוא השלמת התענית אסור לו להתענות שוב בשבת אם לא למי שנוהג שלא לאכול בליל שבת עד צאת הכוכבים גם כשאינו מתענה דאז ממתין כשהוא מתענה ג"כ עד צאת הכוכבים ולעניין הלכה פסק מהר"י סג"ל מולין בתשובותיו סימן ל"ג וסימן קנ"ז דתענית יחיד דהיינו דיחיד גזר על עצמו להתענות בע"ש שפיר הוי השלמה מיד אחר תפלת ערבית כמ"ש מהר"ס אבל צבור שגזרו תענית כגון בשביל גזירה לא רצה להתיר לאכול ביום והיה אומר לעלמא דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד אבל לעצמו היה מחמיר להשלים ככמה רבוותא גדולי אשכנז דמחמירין עכ"ל וכתב בהגה' ש"ע דבתענית יחיד לא ישלים וטוב לפרש כן בשעת קבלת התענית ובתענית צבו' ישלים והכי נהוג עכ"ל ומיהו נלפע"ד דיש להחמיר בתענית יחיד אם לא פירש בשעת קבלת התענית שלא לאכול בעוד היום גדול אלא אוכל עם שקיעת החמה דמסתמא לא פליג התשב"ץ אמ"ש רבוותא ע"ש מהר"ס דאפי' בעוד היום גדול מותר אלא דס"ל דלא אמר כך אלא להלכה אבל לא עשה מעשה ולא היה אוכל עם שקיעת החמה נ"ל והכי משמע באשיר"י פ"ב דתענית וע"ל בסימן תקע"ב:

אבל אם מתענה בע"ש תענית חלום וכו' כ"כ בהגהת מיימוני פ"א דה' תענית אבל בהגהת אשיר"י פ"ק דתענית וכן המרדכי לשם בשם ראבי"ה משם ראב"ן זקנו וכן בהגהות תשב"ץ כתבו דאפי' בתענית חלום א"צ להמתין עד שקיעת חמה אלא יאכל מיד בצאתו מב"ה ערבית · ועל מה שאמר מהר"ס דאתא בק"ו משבת עצמו כתב מהר"י סג"ל בסימן ל"ג דיש שכתבו שא"כ לפי זה צריך למיתב תענית לתעניתו ולא נהגינן כותייהו משום דאינהו ס"ל דנער בעלמא קיבל עליה והא ניער נפשיה ואנן ס"ל דאין להקל בו דכיון שהוא מפני הסכנה לבטל חלום רע שמא לא יועיל לבטלו אם לא יתענה ממש עד הלילה וכן פסק בש"ע והמתענין יאר צייט אם בתחלה כשהתחיל להתענות אירע ביום ו' יזהר שיקבל עליו שלא ישלים דיאר צייט הוי כמו נדר כדתנן בנדרים הריני כיום שמת בו אבא כיום שמת בו גדליה וכיון שלא השלים בתחלה שוב א"צ להשלים אבל אם אירע בתחלה בימות החול והשלים נעשה כנדר וצריך להשלים אף אם יחול אח"כ ביום ו':

רנ **וישכים** בבוקר כו' והבאה היתה בבוקר לאלתר פי' לאחר הלקיטה מדכתיב וילקטו אותו בבקר איש כפי אכלו כתב בא"ז מצוה להכין מיום א' מיום ב' בשבת וכן בכל יום ויום יכין לשבת כמו שעשה שמאי הזקן דבזו הלכה כב"ש כדמוכח מההוא קצב שהיה בלודקיא כדאיתא בפ' כל כתבי (דף קי"ט) וכבר נתבאר בכ"ד בסי' רמ"ב:

רנא **העושה** מלאכה וכו' משנה היא בפרק מקום שנהגו לעשות מלאכה בערב פסח עד חצות עושין וכו' ופריך בגמרא מאי איריא ע"פ אפילו ע"ש וי"ט נמי דתני' העושה

ב"י

ולענין בעיין אסיקנא והלכתא מתענה ומשלים פירוש אם ירצה כלומר אבל אינו חייב להשלים כן פירשו התוס' והמרדכי בס"פ בכל מערבין והרא"ש בספ"ב דתענית וגם כ"כ הגהות מיימוניות בפ"א מהלכות תענית ולא כראבי"ה והרוקח שכתבו שצריך להשלים וס"ה כתב בפ"ה בשם הראב"ד שלא אמרו משלים אלא שאינו אוכל קודם שקיעת החמה אבל ודאי משתשקע החמה מתום' שבת הוא וכבר קדש היום אם רצה לאכול אוכל שכיון שנכנס לתחום שבת שוב אינו רשאי להתענות עכ"ל (א):

ומ"ש רבינו וכיון שיכול להשלים אם ירצה וכו'. צריך להשלים עד צאת הכוכבי' אם לא שפירש בשעת קבלת תענית וכו' הם דברי הרא"ש בסוף פ"ב דתענית:

ומ"ש רבינו בשם הר"מ כתב המרדכי בפרק בכל מערבין וז"ל כתב ר"ת דהשלמת תענית בע"ש סגי עד לאחר תפלת ערבית שמפלג המנחה ואילך וכן כתב הגהות בפ"א מהלכות תענית שאפילו לדברי האומרים שצריך להשלים היינו שמתענה עד אחר קבלת שבת ותפלת שבת היא מפלג המנחה ולמעלה ואפי' אם עוד היום גדול מיקרי שפיר השלמה אבל אין כן דברי הרא"ש בספ"ב דתענית כמו שנתבאר בסמוך וכתב עוד המרדכי פעם אחת אירע עשרה בטבת יום ו' וכשרצה ר"י לילך לב"ה טעם התבשיל כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה (ב) ותימה הא קאמר הכא מתענה ומשלים וי"ל דאיבעיא להו מהו להשלים ומסיק דמתענה ומשלים כלומר יכול הוא להשלים אם ירצה ומיהו טוב שלא להשלים שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה ואם בא הצבור מב"ה מבע"י מותר לאכול מיד דכיון דכבר התפללו א"כ כבר קבלו שבת עליהם:

ומ"ש אבל אם מתענה בע"ש תענית חלום וכו' כ"כ בהגהות פ"א מהלכות תענית וז"ל אבל תענית חלום בערב שבת יש להתענות עד צאת הכוכבים כיון שהוא מפני הסכנה לבטל ולבער חלום רע אין להקל בו שמא לא יועיל לבטלו אם לא יתענה עד הלילה ותדע כי אפי' ביום שבת מתענה לכתחילה אבל בהגהות אשיר"י פ"ק דתעניות כתב בשם א"ז דבתענית חלום א"צ להמתין עד שקיעת החמה אלא מיד בצאתו מב"ה ערבית מותר לאכול (ג) גרסינן בירושלמי פרק משילין אסור לארס אשה ע"ש הדא דתימא שלא לעשות סעודת אירוסין הא לארס יארס ודבר פשוט הוא דלא אסר אלא לעשות סעודת אירוסין לסעוד בע"ש עצמו אבל להכינה מערב שבת לשבת שרי וכן נהגו (ד):

רנ **וישכים** בבוקר ביום הששי וכו' ז"ל שבלי הלקט א"ר חסדא לעולם ישכים אדם להוצאה' שבת שנ' והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והכינו למחר תנחומ' א"ר חסדא מנין שכל המוציא יציאות בשבת מצוה שישכים ויוציא משחרית שנא' והיה ביום הששי וגו' ודרשו חכמים אין והיה אלא מיד שנ' והיה כי קם הפלשתי א"ר זעירא אע"פ שמוציא אדם ע"ש משחרית מצוה שיוסיף בין השמשות שנאמר והיה משנה עכ"ל שבלי הלקט כתב בכלבו ומשחיזין הסכין בכל ע"ש דהכי תניא בספרי וידעת כי שלום אהלך זו השחזת סכין ומצאתי כתוב בשם ספר חיי עולם דמוכח לה מדכתיב והכינו את והוא כמו לאתים ולמזמרות (ה):

רנא **העושה** מלאכה בע"ש מן המנחה ולמעלה וכו' ברייתא בר"פ מקום שנהגו (ו) ואמרי' התם דאע"ג דגוערין בעושה מלאכה בערב הפסח מן המנחה ולמעלה אין גוערין בעושה מלאכה בע"ש ובערבי י"ט:

ומ"ש מו' שעות ומחצה ולמעלה כ"כ שם מרדכי בשם הר"ת וכ"ל שטעמו מדמקשי' בגמ' מאי איריא ע"פ אפי' ערבי שבתות וערבי י"ט נמי ומשני התם מן המנחה

דרכי משה

רמט (א) ונראה דמתחלת שקיעת החמה קאמר וע"ל סימן רס"א: (ב) והיה נ"ל דמ"ש הטור לעיל מתענה ומשלים אם ירצה דהיינו כדברי ר"י אבל ב"י פירש דבא לאפוקי דאינו מחויב להשלים לאפוקי מדברי ראבי"ה ורוקח דס"ל דמחויב להשלים וכמ"ש ומ"ש שר"י אכל בי' בטבת הר"ן ספ"ב דתענית כתב דצריך להשלים בי' בטבת שחל להיות בע"ש וכן הוא בתא"ו ני"ח ח"א . ומהרי"ל כתב דת"צ ישלימו עד הלילה אבל תענית יחיד לא ישלים אלא אוכל מיד בצאתו מב"ה : (ג) והמנהג כדברי הטור ולפי דברי הג"א אפי' בחול א"צ להמתין כמו שמבואר שם : (ד) כתב בא"ז וז"ל כתב רא"ם דמצוה על כל ישראל לאכול סעודת שבת לתיאבון ומאחר דעיקר סעודה הוא לחם צריך למיכלו לתיאבון לכן כל בן ברית אסור לאכול גרימז"ל בשבת קודם הסעודה משום דלא יאכל עיקר סעודת שבת לתיאבון והעושהו לא ניתן להשבון עכ"ל . והוא אזיל לטעמיה דס"ל דאסור להתחיל אחר מנחה בע"ש אבל לדידן דקי"ל מותר לאכול אחר המנחה ש"מ דא"צ לאכול סעודת שבת לתיאבון . ולכן מותר לאכול אלו הגרימז"ל מבע"י . וכ"כ בתשובה דע"ש לאחר קידוש היו מביאים גרימז"ל לפני ר' קלונימוס ושאר הזקנים והיו מברכין עליהם בורא מ"מ ואח"כ ברכה א' מעין ג' כדי להרבות ולהשלים ק' ברכות ואח"כ היו אוכלים לחם לצורך הסעודה :

רנ (א) כתב בא"ז מצוה להכין מיום א' בשבת לשבת כמו שעשה שמאי (ביצה טז:) שאכל כל ימיו לכבוד שבת ואע"פ שאמרו שם בגמרא אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה בו שכל מעשיו לש"ש כו' ה"פ שאע"פ שכל מעשיו לש"ש היתה בו מדה זאת אבל גם הלל מודה שמדת שמאי עדיפא טפי וכן משמע במעשה דהאי קצב (שבת קיט) דיש לעשות כשמאי עכ"ל והרמב"ן כתב בפירוש חומש בפרשת יתרו וב"ה חולקי' על ב"ש ולית הלכתא כב"ש ולעיל סימן רמ"ב משמע כדברי א"ז :

כתב

דרישה

דברי רבה למדנו דאיסור זה שקבעה סעודתה בשבת היינו דוקא בעידן בי מדרשא · אם איתא דאיסור זה שקבעה סעודתה בע"ש איכא כל היום ה"ל לבעל הגמרא לפרש ואעפ"י שאין זה כדאי להכריח מ"מ סובר מהרי"א דנקטיה רבינו לגלויא מילתא בעלמא עכ"ל ב"י:

[ו] **שיכול** לאכול מיד כו' וכ"פ רמ"א וכן משמע בתשובה מ"ו סי' ט' ומ"מ טוב להתנות וביום שמת בו אביו ואמו אם פעם ראשון אחר פטירתן חל ביום ו' או לא ישלים אבל אם כבר חל פ"א בימי החול והשלים ישלים ג"כ בע"ש ע"ש סי' ט':

[ז] **עד** אחר התפלה ותפלה היא מפלג המנחה ולמעלה אעפ"י שעדיין היום גדול דאפי' זה מיקרי משלים אם ירצה ואם אינו רוצה יעשה כר"י שכתב המרדכי בשמו שפעם אחד אירע י' בטבת ביום ו' וכשרצה ר"י לילך לב"ה טעם התבשיל כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה וז"ל מ"ו ולקמן בסי' תקע"ב ובאשר"י דאפי' יחיד שקיבל עליו צריך להשלים וק"ו בי' בטבת ושאר תענית של צבור עכ"ל : סי' רנ [א] **כתב הכלבו** שצריך להשחיז הסכין בכל ע"ש דהכי תניא בספרי וידע' כי שלו' אהלך זו השחזת סכין ובספר חיי העולם מוכח לה מדכתיב והכינו את והוא כמו לאתי"ם ולמזמרות וכן נהג מ"ו ויסד כן בזמירותיו ולקמן כתבתיהו בסי' ר"ס בשם מ"ו : סי' רנא [א] **העושה** מלאכה בע"ש כו' כתב הכלבו אפשר להתיר תספורת מעשה הדיוט דלא גרע מח"ה דאמרינן הדיוט תופר כדרכו (וכו' וניטל עליהם שכר) והולך אחר המנהג וכ"פ רמ"א :

אם

פרישה

סי' רנ (א) **דכתיב** והכינו את אשר יביאו כו' הא דלא מייתי האי קרא מעיקרא משום דה"א דילמא דווקא לפי שהמן היה בבוקר ולא הכנה שאר צרכי שבת מ"ה מייתי תחלה מ"ש והיה ביום והכינו דמשמע סתם הכנה כל צרכי שבת :

(ב) **והבאה** היתה בבוקר לאלתר דכתיב וילקטו אותו בבוקר בבוקר :

סי' רנא (א) **העושה** מלאכה בע"ש כו' דוקא דרך קבע אבל דרך ארעי כמו לכתוב אגרת שלומים לחבירו וכל כיוצא בזה שרי רמ"א :

(ג) **אינו** רואה סימן ברכה לעולם פי' באותה מלאכה וכ"כ לקמן סימן תפ"ח . אבל לא הי' משמתין

כמו

חדושי הגהות

ולפ"ז גם הרמב"ם מודה דההיא דהשולח ר"ל כל היום אסור (מהרל"ח) : ב אע"ג דאפ"ל דל"ר בע"ש היו מתענים משום כבוד שבת כמו שהבין רבינו אלא אפשר שבכל יום היו מתענים אלא דקא מבעיא ליה מהו לאשלומי בע"ש מ"מ נראה דדייק רבינו מלשון הגמרא דהל"ל בני בי רב דיתבי בתעניתא מהו לאשלומי במעלי רשבתא ומדקאמר דיתבי בתעניתא במעלי דשבתא משמע דלא היו מתענין אלא בע"ש משום כבוד שבת כדי שיאכלו סעודת שבת לתיאבון (מהרל"ח) :

כתב

כתב אבי העזרי דוקא העושה מלאכה להשתכר (ג) אבל מתקן הוא בגדיו וכליו לצורך שבת וי"ט ומשמע מסוף דבריו שאפי' אם אינו עושה להשתכר אם אינו עושה לצורך שבת אסור וכתב א"א הרא"ש ז"ל וכן מי שכותב לעצמו ספרים (ד) דרך לימודו מותר כל היום :

רנב (ה) **מותר** להתחיל במלאכה בע"ש סמוך לחשיכה אע"פ שאינו יכול לגומרה מבע"י והיא נגמרת מאיליה בשבת כגון לשרות דיו וסמנין במים והן נשרים כל השבת ולתת אונין של פשתן לתנור כדי שיתלבנו ולתת צמר לתוך היורה שאינה על גבי האש וטוחה בטיט אבל אם היתה על האש אסור שמא יחתה בגחלים או אפי' אינה על האש אם היא פתוחה אסור שמא יגים בה בכף והמגיס בקדרה אפי' אינה על האש (ג) חייב ב משום מבשל ומותר לפרוס מצודות חיה ועוף ודגים והן ניצודים בשבת ומותר למכור לא"י ולהטעינו סמוך לחשיכה רק שיצא מביתו מבעוד יום ומותר

המנחה ולמעלה אסור סמוך למנחה שרי הכא מחצות משמע שאין הפרש בין ע"פ לערבי שבתות אלא שיעור סמוך למנחה דהיינו חצי שעה כמו סמוך למנחה דפרק ע"פ אבל רש"י פירש בפ' מקום שנהגו א מן המנחה ט' שעות סמוך למנחה קודם לכן ונ"ל שטעמו משום דאי כדברי הר"מ משום חצי שעה חילוק שיש ביניהם לא הוי שביק מלמיתני בהו חצות מ"מ איכא למידק אמאי פירש"י מן המנחה ט' שעות והרי זמן מנחה קטנה לא הוי אלא מט' שעות ומחצה ולמעלה וזמן מנחה גדולה מו' שעות ומחצה הוא דהויא כדאיתא בר"פ תפלת השחר (כו:) ושמא י"ל דמשמע ליה דכי היכי דבערבי פסחים אסור במלאכה חצי שעה קודם מנחה ה"נ בערבי שבתות אסור חצי שעה קודם מנחה דלא מפלגינן בינייהו בהכי ומסתיין לפלוגי ולומר שזה משעת מנחה גדולה וזה משעת מנחה קטנה וממה"ר אליהו מזרחי ז"ל נראה שהיה גורס בדברי רש"י מן המנחה ט' שעות ומחצה שכתב בחידושיו לסמ"ג הל' פסח אהא דקאמר שאסור לעשות מלאכה בערבי שבתות וי"ט מן המנחה ולמעלה במנחה קטנה איירי דאי בגדולה הא דמשני תלמוד' אי מהתם ה"א מן המנחה ולמעלה הוא דאסור סמוך למנחה שרי הכא מחצות היינו סמוך למנחה היינו חצות הל"ל הכא סמוך למנחה נמי אסור כדאמרינן בפרק ע"פ (נט:) וכן פירש"י בהדיא מן המנחה ט' שעות ומחצה ומהכא דייק לה עכ"ל (א) :

כתב אבי העזרי דוקא העושה מלאכה להשתכר וכו' הרא"ש הביאו בפסקיו שם והגהות בפ"ח מהל' י"ט ור"י בנ"ד ח"א ומ"ש רבינו ומשמע מסוף דבריו וכו' כלומר דתרתי בעינן שהיא מלאכה שאינה להשתכר ושתהיה לצורך שבת ומיהו משמע לי דבגדיו וכליו לאו דוקא דה"ה לבגדי חבירו וכליו שמותר לתקן לצורך שבת כל שאינו נוטל עליהם שכר (ב) :

וכתב א"א הרא"ש ז"ל וכו' ג"ז שם כלומר שאע"פ שאינה לצורך שבת שרי מפני שהוא דבר מצוה ומשמע מדבריו דלכתוב לעצמו ללמוד דוקא הוא דשרי אבל אם כותב בשכירות לא וכ"כ שם המרדכי בשם הר"מ (ג) וכתב הכלבו בסימן נ"ה נראה שאסור לספר מספר ישראל בערב שבת וי"ט מן המנחה ולמעלה ואפשר להתיר תספורת מעשה הדיוט דלא גרע מחול המועד דאמרינן (מ"ק ח:) הדיוט תופר כדרכו ע"כ והעולם נהגו היתר בדבר וכל מקום שהלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג (ד) :

רנב מותר להתחיל במלאכה ערב שבת סמוך לחשיכה וכו' מתבאר כן מתוך הדינין שיבואו בסמוך דאיפליגו ב"ש וב"ה בפ"ק דשבת (יז:) דב"ה שרו לשרות דיו וסמנין ולתת אונין של פשתן לתנור וצמר ליורה ולפרוס מצודות ולמכור לא"י ולהטעינו ולתת בגדיו לכובס א"י ועורות לעבדן וב"ש אסרי וקי"ל כב"ה ואליבא דר"ע דאמר דלא בעו ב"ה כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה אלא בכדי שיצא מפתח ביתו של ישראל מבע"י שרי ומה שהתנה בצמר ליורה שלא תהא ע"ג האש ושתהא טוחה בטיט הכי אוקמוה בגמ' (יח:) :

ומה שהתנה בנתינת בגדיו לכובס ועורות לעבדן שקצץ כ"כ שם (יט.) התוס' והרא"ש גבי הא דת"ר אין משלחין אגרת ביד א"י וכו' וכ"כ הר"ן אמתני' וכולן ב"ה מתירין עם השמש וכ"כ הרמב"ם בפ"ו וכתב ה"ה שהוא נלמד מדין האגרת שנתבאר בסי' רמ"ז ושלא כדברי הגהות מרדכי שכתבו שם בשם התוס' דכלים לכובס ונתינת עורות לעבדן מסתמא היינו קבלה שאינו עושה בחנם וטעמא דבעי' קצץ משום דכשלא קצץ מיחזי כאילו הוא שלוחו של ישראל וכשנותנו לו ע"ש נראה כנותנו לו ע"מ שיעשה לו מלאכה בשבת וכי קצץ הא"י כי עביד בדנפשיה קא עביד ליטול שכרו ולא מיחזי כשלוחו של ישראל ואע"פ שקצץ לא שרי אלא כשהא"י עושה מלאכה מעצמו אבל אסור לומר לו לעשות המלאכה בשבת וכ"כ בסמ"ג והתרומה וכ"כ הגאון מהרי"א ז"ל בסי' רמ"ז בשם הרשב"א וכ"כ בכלבו וכתוב ברוקח בשם הירושלמי שאם נתן כליו לכובס א"י וראהו עושה בהם בשבת צריך למחות בידו אא"כ קצץ וטעמא מדגרסי' בירושלמי ספ"ק דשבת נתן כליו לכובס א"י ובא ומצאו עושה בו בשבת אסור א"ר יודן אבוי דרבי מתני' הדא דתימא בטובת הנייה אבל בשכיר בעבידתיה עסיק וכתב בהגהות מרדכי פ"ק אבל יש לתמוה על הרוקח שכתב א אא"כ קצץ דמשמע דאפי' בעושה בשכר קאמר שצריך למחות בידו ושמא י"ל דה"ק אא"כ היה עושה בשכר וקצץ :

ודע

העושה מלאכה בע"ש וי"ט מן המנחה ולמעלה אינו רואה סי' ברכה לעולם ומשני התם מן המנחה ולמעלה הוא דאסור סמוך לא הכא מחצות אי נמי התם סימן ברכה הוא דלא חזי אבל שמותי לא הוי משמתינן ליה. הכא שמותי נמי הוי משמתינן ליה. ופרש"י מאי איריא ע"פ דקתני עד חצות במנהג' דמחצות ולהלן אסור ולמה לי למתני חצות לאשמועינן הך דיוקא הא כל ערבי י"ט אסורים עכ"ל. כלומר ליתני סתמא מקום שנהגו לעשות מלאכה בע"פ עושין והלא ידענא דבקודם חצות קאמר דתלי במנהג' דאילו לאחר חצות מדינא אסור בכל עי"ט כדתניא וכו' וכיון דכל עי"ט אסור מן המנחה ולמעלה דהיינו חצות ולא תני לה במשנה אלמא דפשיטא היא ולא איצטריך למתנייה א"כ למה ליה למתני טפי עד חצות גבי ע"פ לתני סתמא ומשני התם מן המנחה וכו' פי' לעולם בכל עי"ט פשיטא היא דאסור מן המנחה אבל בע"פ אצטריך לאסור מחצות ומשמע לפי פשוטו מדקשי' מאי איריא וכו' דמן המנחה גדולה קאמר דהיא בשש ומחצה דהיינו חצות. ומשני דחלוק חצי שעה איכא בינייהו דבכל ע"ש וי"ט אינו אסור אלא מן המנחה אבל סמוך למנחה דהיא תחילת שבע שרי עד שש ומחצה אבל בע"פ אסור מחצות דהיינו מתחילת שבע וזה היתה דעת רבינו. וכ"כ במרדכי לשם בשם מהר"ס. אבל רש"י פי' מן המנחה ט' שעות סמוך למנחה קודם לכן ואיכא לתמוה טובא חדא דמאי קס"ד דמקשה דקאמר מאי איריא ע"פ הלא חלוק ג' שעות ומחצה איכא בינייהו דהתם אינו אסור אלא ממנחה קטנה ואילך דהיינו ט' ומחצה ובע"פ אסור מחצות דהיינו מתחלת שבע אלא בע"כ דהמקשה קס"ד דמן המנחה גדולה קאמר א"כ למה לא נפרש כך גם בתרצן ועוד דה"ל לתרץ ולומר התם מן המנחה הוא דאסור חצות לא. הכא מחצות אבל לישנא דסמוך לא משמע דליכא בינייהו אלא חצי שעה בלבד וכדפרש"י בע"פ ובפ"ק דשב' גבי לא ישב לפני הספר. ועוד כיון דהמקשה קס"ד דמן המנחה גדולה קאמר ה"ל לתרצן לפרש ולומר התם מן המנחה קטנה קאמר הכא מחצות וכבר אפשר לדחוק וליישב הקושיות אבל האמת הוא לפע"ד כמ"ש מהרש"ל בהגהותיו לשם שט"ס הוא ברש"י דהמקשה היה סבור שפי' מן המנחה הוא סמוך למנחה גדולה דהיינו חצות ומשני התם מן המנחה סמוך לא הכא מחצות וחלוק חצי שעה איכא בין ע"ש ועי"ט לע"פ. וכתב דכך מצא בספרים אחרים והכי נקטינן וכמ"ש רבינו דאסור משש ומחצה ודלא כש"ע דכתב י"מ מנחה גדולה וי"מ מנחה קטנה דהניח מקום למאן דנהג להקל עד מנחה קטנה ולפעד"נ עיקר כדפי':

כתב אבי העזרי דוקא העושה מלאכה להשתכר וכו' נראה דטעמא משום דמסתמא האי אינו רואה סימן ברכה הוי דומיא דכל הני אינו רואה סימן ברכה דמייתי בהך סוגיא דריש פרק מקום שנהגו דמיירי לענין שכר והריוח שאינו רואה סימן ברכה בשכר או מפני שיש בה נדנוד עבירה או מפני דהכל תמהין ומלעיזין עליה ועין שולטת בהן ע"ש ומ"ש בסוף דבריו אפילו אינו עושה להשתכר אם אינו עושה לצורך שבת אסור נראה דטעמו דבעושה להשתכר מסתייה דלטייה דאינו רואה סימן ברכה בשכר דאותה מלאכה אבל באינו עושה להשתכר איסורא מדרבנן קעבר וחייב בדיני שמים כיון דאינו עושה לצורך שבת:

רנב מותר להתחיל במלאכה וכו' עד ועורות לעבדן וכו' הכל במשנה פ"ק דשבת סוף (דף י"ז) פליגי בהו ב"ש וב"ה דב"ה שרו לשרות דיו וסמנין וכו' וקי"ל כב"ה דמתירין בכל הני ובירו' מסמיך לה אקרא דכתיב ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי ומייתי לה הרוקח בסי' מ"א אבל עיקר טעמא דלית להו לב"ה שביתת כלים ולית להו נמי גזירה ע"ש עם חשיכה אטו חשיכה:

ולתת אונין וכו' פרש"י אגודות של פשתן ונותנין אותם בקדירה לתוך התנור כדי שיתחממו ויתלבנו ואפ"ה שרי עם חשיכה ולא גזרינן שמא יחתה דכיון דקשה להו זיקא לא מגלו להו ובהגהות מרדכי שם כתב ריב"א רצה לפרש פשתן שהעלו מן המשרה ונותנים באור לייבשו ויש בו איסור בישול דכל דבר המתייבש בתחלה נתרכך מחמת הלחלוחית שבו ומתקש' כדאמר פרק כלל גדול האי מאן דשדא סיכתא לאתונא חייב משום מבשל אבל בב"מ סוף (דף כ"ז) אמרי' האונין של פשתן משיתלבנו משמע ליבון כדפ"ה עכ"ל וכן פי' התוספ' משיתלבנו אבל בפרק ב"מ כתבו התוס' דנראה לר"י דאונין היינו מטוה וכן פי' בערוך בערך אגין:

ולתת צמר וכו' פי' צמר דלא קשה ליה זיקא חיישינן שמא מגלי להו לפיכך לא שרינן ליה אלא בטוחה בטיט פי' מכוסה בכסוי שלה וטוחה בטיט סביב דכולי האי לא טרח ומדכר. ומ"ש שמא יגים בה וכו' חייב משום מבשל כ"כ הרא"ש וז"ל ודילמא מגיס בה ופי' רש"י וה"ל מבשל אעפ"י שעקורה מן האור בעודה רותחת המגיס בה הוא מבשל וכ"ש שאסור להכניס כף בקדרה בעודה על הכירה וכ"כ הר"ן אבל בלשון פרש"י שבידינו בגמרא דף י"ח כתוב מגיס מהפך בה ומבשל והוי בישול עכ"ל משמע דר"ל דכיון דבדבר המתבשל ה"ל בישול א"כ הכא בצמר חייב משום צובע וכמ"ש התו' ז"ל ודילמא מגיס בה והוי צובע עכ"ל. וכן פי' מהרש"ל הא דכתב הרא"ש שאסור להכניס כף בקדרה בעודה על הכירה היינו בדלא בשיל כמב"ד אבל בשיל כב"ד כתב הר"ן דתו ליכא למיחש למגיס ומבשל מיהו ה"מ בקדרה אבל בצמר לעולם אסור להגיס בו שאע"פ שקלטו העין דרך הצבעים להגיס בהם תמיד שלא יחרכו וה"א בירו' עכ"ל ועיין במ"ש ב"י בסוף סימן שי"ח. ובדינין והלכות דמהרי"ו סימן ל' כתוב בשם דכשמסירים קדרה מן האש להוציא המאכל ממנה אין להגיס בה בכף דהוי כמבשל וכו' משמע דמחמיר אפי' כבר נתבשל כמאכל בן דרוסאי אטו לא נתבשל כמב"ד וכ"כ בהגהות הש"ע סוף סימן שי"ח ע"ש. וע"ל בסוף סימן שכ"א במ"ש רבינו בשם הרמב"ם ובב"י לשם :

ומותר לפרוס מצודות וכו' האי בבא איצטריכא דאעפ"י דאזולי ואוהרי קא עבדי מעשה שהפח נקשר ואוחז העוף אפ"ה לית להו לב"ה שביתת כלים ושרי והא דקאמר בסמוך דשביתת כלים לאו דאורייתא אפי' אם הכלי עושה מעשה בשבת לאו דוקא הוא דאפי' איסור דרבנן ליכא אלא דגמרא נקט האי לישנא לאפוקי מב"ש דאית להו שביתת כלים דאורייתא וכן פי' ב"י :

ומותר למכור לא"י וכו' הך בבא לא שייכא להנך דלעיל דליכא הכא משום שביתת כלים אלא כיון דלהני נמי מותר עם חשיכה נקטינהו בהדייהו ובמשנתינו נמי קתני להו בהדדי דמותרין לב"ה ולא אסרינן להו משום דמאן דחזי סבר שלוחו הוא ושליחותיה קעביד אי נמי קא עבר על אמירה לא"י שבות דהא"י מוליכו בר"ה

דרכי משה

רנא (א) כתב בהגהת אלפסי ובירושלמי פ"ק דתענית שאסור לארס אשה בע"ש. וכן לר"ת נראה שממעטין בד"ת כדי שיתעסקו בצורכי שבת עכ"ל ובאיסור אירוסין אין נוהגין כדבריו אלא מנהג פשוט לארוס בע"ש : (ב) ובא"ז כתב דאינו אסור אלא במלאכה קבוע שאסור לקבוע עצמו במלאכה כדי להשתכר מפני שצריך לעסוק בצורכי שבת אבל מלאכה בעלמא שהיא לשעה ואינו קובע עצמו עליה שרי עכ"ל : (ג) וצ"ע אם מותר לכתוב אגרת שלומים ונראה דשרי דלא עדיף מח"ה דשרי : (ד) ובמדרש פרשת כי תוריע משמע דאין קורין בכתבי קודש מן המנחה ולמעלה אבל שונין ודורשין בהן ואם צריך לו דבר לבדוק בודק אחריו ונ"ל הטעם משום שהוא ממשיך ויתבטל מלהכין צורכי שבת וכן אמרו בגמרא לענין קריאתו בשבת :

פרישה

כמו בע"פ : (ג) **אבל** מתקן הוא בגדיו וכליו כו' וכתב ב"י כ"ל ומיהו משמע לי דבגדיו וכליו לאו דוקא דה"ה לבגדי חבירו וכליו שמותר לתקן לצורך שבת כל שאינו נוטל עליהם שכר עכ"ל :

(ד) **דרך** לימודו אבל אם כותב בשכירות לא. ב"י:

סי' רנב (ה) **מותר** להתחיל במלאכה כו' עיין מ"ש הר"ן פ"ק דב"ק ריש דף י"א וא"ת הא כתב בסימן שלפני זה העושה מלאכה בע"ש מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה י"ל דהיינו דוקא מלאכה גמורה משא"כ זה דאינו אלא התחלה והכנה למלאכה והמלאכה נעשית אח"כ מאיליה:

(ג) **חייב** משום מבשל בצמר לעולם חייב ובשאר בשולים עד שנתבשל כמאכל בן דרוסאי כ"כ הר"ן שם

חידושי הגהות

רנא א רש"ל ורש"א הוכיחו דצריך להגיה ברש"י מחצות ולמעלה וכתבו שמצאו כן בקצת נוסחאות : רנב א לנוסח הרוקח שלפנינו ל"ק מידי וכבר הביאו הב"ח קחנו משם : ב עיין בסי' שי"ח ועיין בב"ח שהאריך בזה :

הא

(א) ומותר ליתן בגדיו לכובס א"י ועורות לעבדן סמוך לחשיכה [א] אם (ג) קצץ לו דמים אבל אם לא קצץ אסור אא"כ ביום ד' או ביום

בר"ה בצוויו דישראל דכיון שיוצא מביתו לגמרי מבעוד יום לא חיישינן להא אבל כשיוצא מביתו בשבת וחפץ ישראל בידו יראה כמי שהלוהו לא"י או משכנו או פסק עמו או מכר לו בשבת. וכ"כ הרמב"ם להדיא בפ"ו ומשמע לפי טעם זה דאפי' ייחד לא"י מקום בביתו והניח שם החפץ אסור אם הא"י מוציאו מביתו בשבת וצ"ע דבהגהות מרדכי כתב וז"ל וכל מה שאסרנו מכירה ונתינה וכו' איירי כשלא ייחד לו מקום ואפי' בלא ייחד לו מקום קרוב הדבר להתיר כדתנן פשט העני את ידו לפנים ונטל מתוך ידו של בעל הבית ואוקימנא דפטור ומותר לבעה"ב ויש להחמיר שלא להרגיל הא"י בכך אבי"ה ולאבא מ"רי הר' מרדכי נראה דהמדקדק לשון הספר בפ"ק דפסחים ימצא דאפי' שכירות לא קניא אלא גבי המץ מגזירת הכתוב עכ"ל מיהו ק' לפע"ד בהא דמביא ראייה מדתנן פטור ומותר לבעה"ב דלכאורה אינה ראיה דאם נפרש בישראל דפשט ידו לפנים איכא למימר דפטור ומותר מאיסור הוצאה קאמר כיון דאיהו לא קעביד מידי ואם נפרש דאיירי בא"י איכא למימר דבחפץ של א"י איירי דליכא איסורא אפי' נראה כנותן ע"מ להוציא כיון שאין החפץ של ישראל וכמ"ש לשם התוס' והרא"ש והר"ן וכ"כ הרמב"ם להדיא וחפץ ישראל בידו משמע דוקא חפץ של ישראל ולא חפץ של א"י מיהו נראה ליישב דהכ"כ דראבי"ה גופיה נמי ס"ל הכי שהרי מ"ש בהגהות מרדכי בשם ראבי"ה כתוב במרדכי ישן על שמו אהחזרת משכונות לא"י בשבת וכתב במרדכי בפנים דמותר בייחד לו מקום מבע"י שכבר יצא מרשות ישראל מבע"י לגמרי דעכשיו כיון שניכ' שאלו החפצים של א"י הם מעולם וכב' יחד לו מקום מבע"י אז ודאי כשהא"י נוטלם בשבת ליכא איסורא וז"ש דהא דאסרינן מכירה ונתינה וכו' ר"ל דהא דבברייתא משמע דכל נתינה אסור אפי' כה"ג דהחזרת משכונות היינו דוקא כשלא ייחד לו מקום וכו' ואח"כ אמר דאף בלא ייחד קרוב הדבר להתיר וכו' משום דהחזר' משכונות ניכרים דחפצי' של א"י הם ומתניתין נמי דפטור ומותר בא"י איירי וניכר שהחפץ של א"י והשתא ל"ק מידי וליכא פלוגתא בהא מילתא אלא דהכי' שכ"ה כתב רבינו דאפילו אם החפצים של א"י אסור שהרואה אינו יודע שהחפץ של הא"י והוא מדברי הרא"ש שכתב בריש שבת וכתב שכן מורים באשכנז ואפשר לחלק בין חפץ שניכר לכל שהוא של א"י לחפץ שאינו ניכר לכל אבל בברייתא זו דקתני ב"ש אומרים לא ימכור אדם חפצו לא"י וכו' וכן ממ"ש הרמב"ם וחפץ ישראל בידו משמע דוקא חפצו של ישראל הוא דאסור אבל לא של א"י ומ"ש הרא"ש דכיון דהאיסור הוא מפני הרואים הרואה אינו מכיר של מי החפץ איכא להקשות אטו כל היכא שאסרו חכמים מפני הרואים אסרו בכל ענין הלא בשילוח אגרות דאסור בלא קצץ מפני הרואים דיאמרו בשבת נתן לו להוליך וכו' · ואפ"ה אם קצץ מותר ולא אסרינן לה מפני הרואים דלא ידעי דקצץ וכדלעיל בסי' רמ"ז . ולענין הלכה נראה כיון דבמרדכי בפ"ק בההיא דמשכנות משמע לאיסור אף כשהחפץ של א"י ואף בייחד לו מקום וכ"כ ב"י לקמן דכמה רבוואתא הכי ס"ל וגם ראבי"ה כתב להחמיר שלא להרגיל א"י בכך צריכים אנחנו להחמיר בכך אם לא בא"י אלם או מפני דרכי שלום · מיהו כל זה במשכנות שנראה שלצורך ישראל הוא נושאו מביתו ונראה כשלוחו אבל בחפץ של א"י המונח בבית ישראל שאין לישראל שום שייכות בזה החפץ משמע שמותר אבל כיון שהרא"ש ורבינו החמירו גם בזה וכתבו שכן מורי' באשכנז לאיסור אין לנו לסתור דבריהם :

ומותר ליתן בגדיו לכובס א"י וכו' כ"כ שם התוס' והרא"ש דדין כלים לכובס וכו' כדין שליח אגרות אבל סה"ת והמרדכי ס"ל דלא בעינן קצץ אלא באיגרות לפי שניכר יותר שכתב ישראל ביד א"י הוא ויסברו שבשבת נתנו לו אבל בנתינת בגדים לכובס דקיבולת לחוד סגי דכיון דיודע הא"י שישלם לו הישראל לבסוף שרי והכי משמע מדברי סמ"ג וכ"כ בהגהות מרדכי עיין במ"ש בסי' רמ"ז ולענין הלכ' נקטי' כדברי רבינו שהיא דעת פוסקים · כתב ב"י דכתב ברוקח בשם הירו' שאם נתן כליו לכובס וראהו עושה בהם בשבת צריך למחות בידו א"כ קצץ והקשה עליו דהירו' איתא בהדי' דא"צ למחות בידו אלא בעושה בטובת הנאה דהיינו בחנם אבל בעושה בשכר א"צ למחות בידו אפי' לא קצץ עכ"ל אבל בספר הרוקח שבידינו לא כת' א"כ אלא סתם כתב בעוש' בחנם צריך למחות בידו אבל בשכר בעבידתיה טריד וא"צ למחות בידו והכי נקטינן :

כתב הר"ן אמתני' דוכולן ב"ה מתירין עם השמש ומסתברא לי דכל שקצץ אעפ"י שעשה א"י מלאכה בשבת מותר לישראל ללבוש הכלי בשבת עצמה דכל שקצץ אדעתא דנפשי' קעביד ומביאו ב"י אבל מדברי סה"ת סי' רכ"ב וסמ"ג (דף י"ט ע"ד) והגהות מרדכי פ"ק דשבת שכתבו דכל מלאכה שגוף ישראל נהנה מגוף המלאכה שנעשית בשבת בשבילו אסור ליהנות ממנה אעפ"י שקצץ כי הא דתנן בפר' כ"ב נכרי שהדליק הנר או עשה האש בשביל ישראל לא ישתמש ישראל לאורו אף עפ"י שקצץ ושכרו לכך ולא דמי לשלוח אגרות דאין גוף ישראל נהנה מגוף השליחות לכך אם קצץ מותר לפי זה גם הבגד שנגמר מלאכתו בשבת בשביל ישראל אפי' נקצץ שכרו מע"ש אסו' ללבשו כיון שגוף הישראל נהנה מגוף המלאכ' ודלא כהר"ן וכ"כ בהגהות אשיר"י פ"ק דשבת גבי לבישת בגדים לאיסור מטעם זה . והא דכתב במרדכי פ"ק די"ט ע"ש רב צמח גאון טעם אחר דאסור משום דאפי' בח"ה אין מביאין כלים מבית האומן וכו' נראה דהתם איירי בידוע לו שנגמרו מעי"ט ואפ"ה אסו' להביאן בי"ט משו' דהוה עובדין דחול א"כ מפני מראית העין שיאמרו שבשבת נתן לו לעשו' המלאכ' אבל אם שיגרן לביתו מותר לקבלן ממנו כיון שנגמרו מעי"ט אבל בנגמרו בשבת וי"ט אפי' שיגרם לביתו אסור מדינא מפני שגוף ישראל נהנה מגוף המלאכה כדפי' וכ"כ בהגהת מיימונית פ"ב מה' י"ט ומשמ' ודאי דאפי' לצורך שבת נמי אסור כיון שנגמר' בשבת תדע דהא דשרינן להביא כלים מבית האומן לצורך המועד היינו דוקא שנעשית קודם המועד דהא הך ברייתא באומן ישראל קאמר מדקתני בסופה ואם אין לו מה יאכל נותן לו שכרו ופי' במפרשים שהאומן אין לו מה יאכל בי"ט וכיון דישראל הוא לא עשה בי"ט ומשום הכי שרי להביאו לצורך המועד אבל בא"י שעושה מלאכה בשבת וי"ט אפי' לצורך שבת נמי אסור דומיא דא"י שהדליק את הנר דלצורך הוא ואסור והא דכתב בהגהות אשיר"י ס"פ אין צדין וז"ל חלוק שתפרו א"י או בגד שצבעו א"י בי"ט אסור ליטלו מן הא"י אבל אם שיגר לו כלים תפורין שנגמרה מלאכתן מעי"ט

וידע דהא דשרי לתת עורות לעבדן וכלים לכובס דוקא כשהא"י עושה מלאכה בביתו אבל אם עושה מלאכה בביתו של ישראל אסור כדמפורש בירושלמי שהבאתי בסי' רמ"ד וכן כתבו התוס' והרא"ש והר"ן בספ"ק דעבודת כוכבים (כא:) דדוקא בצנעה בביתו של א"י שרי וכ"כ רש"י בפ' מי שהפך (יג.) גבי מקבלי קבולת בתוך התחום אסור וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ו וכ"כ שם ה"ה בשם הרשב"א וכתבתי לשונו בסי' רמ"ד וכ"כ סמ"ג וסמ"ק והתרומה ומשמע מדברי כולם דמאי דבעינן שיעשה בבית הא"י אינו אלא משום דכל כה"ג לא מינכרא מלתא שהיא מלאכת ישראל ואפשר דכל שעושה אות' הא"י בביתו אע"פ שהמלאכה ידוע ומפורסמת שהיא של ישראל שרי דכל בבית א"י לא גזרו ביה רבנן וזה דעת ר"י בהי"ב וכתב עוד ואם אין המלאכה מפורסמת וידועה לבעליה כגון עורות לעבדן וכלים לכובס אפי' עושה אותה במקום מפורסם מותר אפי' בתוך התחום ואם המלאכה מפורסמת וידועה לבעליה ועושה אותה במקום מפורסם אסור וכתב בתשו' הרשב"א שנשאל על יהודי שאמר לא"י מבעוד יום שיחתוך ערבה כדי שתהא מזומנת למ"ש והלך הא"י בשבת למקום קרוב לעיר וחתך משם והיו שם רבים ויצא הקול בעיר שביום שבת היו קוצצין ערבה לצורך יש-אל והשיב שהיא מותר' דהא"י במלאכתו הוא עוסק אבל יפה עשיתם להחמיר כיון שנעשה בפרהסיא ובמקום פרהסיא לחוש לרנון לשעה :

ומ"ש רבי' אא"כ ביום ד' או ביום ה' כ"כ הרא"ש בפ"ק דשבת גבי אין משלחין אגרת דעורות לעבדן וכלים לכובס מותר ליתנ' ברביעי ובה' אע"פ שלא קצץ וכבר נתבאר בסי' רמ"ז שדעת הר"ן כן לגבי אגרת ומשמע דה"ה נמי בעורות לעבדן וכלים לכובס דמ"ש וכבר כתבתי שם דאין דעת הרי"ף והרמב"ם כן אלא דאפי' בד' ובה' בעינן קצץ כתב בשבולי הלקט בשם ה"ר ישעיה דהא דשרי קיבולת בביתו של א"י דוקא בשכר אבל בחנם אסור ליתנה לו בע"ש אלא א"כ יודע שיכול לגומרה קודם חשכה ע"כ ואין נראה כן מדברי הגהות מרדכי שכתבתי בסמוך והכי מסתברא דאע"פ שהוא בחנם שייך למימר ביה בעבידתיה עביד וכבר כתבתי כיוצא בזה בסי' רמ"ז בשם מהרי"א ז"ל (ב) כתב הר"ן בפ"ק דשבת אמתניתין דוכולן ב"ה מתירין עם השמש ומסתברא לי דכל שקצץ אף על פי שעשה א"י מלאכה בשבת מותר לישראל ללבוש הכלי בשבת עצמה דכל שקצץ אדעתא דנפשיה עביד אבל בהגהת אשיר"י שם כתב ולי נראה שאסור להלביש בגדים שנתנו לאומן מע"ש ונגמר מלאכתם בשבת ואף כי נקצץ שכרן ובאגור כתב בשם שבולי הלקט ומורי יעלה לא ס"ל האי פסקא שיהא אסו' ללבשו וכ"כ הר"מ עכ"ל (ג) ומרדכי בפ"ק די"ט כתב בשם ר' צמח גאון חלוק שתפרו א"י או בגד שתפרו א"י אסור ליטול מן הא"י בי"ט דהכי פסקי' ס"פ מקום שנהגו (נה:) דאפי' בח"ה אין מביאין כלים מבית האומן אבל ודאי אם שיגר לו כלים תפורים שנגמר מלאכתן מעי"ט מקבל ממנו עכ"ל (ד) וכ"כ בהג"מ פ"ב מה' י"ט וכ"כ בהג"א פרק אין צדין ומדקתני סיפא ואם שיגר לו משמע דהיכא דלא נגמרה מלאכתן מעי"ט אע"פ שהא"י שגר לו והוא לא הלך ליטלו מבית הא"י אסור ואע"ג דגבי ח"ה לא אמרו אלא אין מביאין כלים מבית האומן משמע ליה דה"ה דאם שגרם האומן אסור ללבשם ואע"ג דבפרק מי שהפך (יג.) שרי להביא כלים מבית האומן לצורך המועד כבר כתב בעל כ"י דטעמא משום דאפי' לזבוני בשוקי לצורך המועד שרי וא"כ בשבת ובי"ט דלא שייך האי טעמא אסור א"כ דלא אסרינן להביא כלים מבית האומן בח"ה אלא אם נגמרה מלאכתן במועד אבל אם נגמרה מלאכתן קודם המועד מותר להביאן וכ"כ מדברי הרוקח שכתב בסימן ס"א חלוק שתפרו א"י או מנעל וסנדל אין מקבלין מן הא"י ואין ללבשן אם לא ידוע לו שנגמר' מלאכתן מעי"ט דתנן אין מביאין כלים מבית האומן ואין מוליכין ומשנין בח"ה כ"ש בי"ט אבל נגמרו מעי"ט מותר לקבלן דלא גרע מדגים ופירות שמותר לקבלן לדורון ע"כ ולהר"ן נ"ל דטעמא דאין מביאין אינו אלא משום טרחא שאינה צריכה ומש"ה שרי לצורך המועד וה"ה נמי דלצורך שבת וי"ט שרי להביא כלים מבית האומן ולא חיישי' למראית העין דמימר אמרי מאתמול גמר לה ולא הספיק ליטלו וא"כ גמר לה היום דלמא קצץ וא"י בדנפשיה קא עביד כתב בהגהות אשיר"י פרק אין צדין א"י שעשה מנעלים בי"ט בסתם למכור לכל מי שירצה ובא יהודי אחד הרגיל אצלו ולקח מהמנעלים זה היה מעשה ואסרם הרי"ט משום מוקצה וה"ר אליהו התירם הואיל וגמרו בידי אדם ויכול לגמרן בי"ט לית ביה משום מוקצה מא"ז עכ"ל ויש לתמוה על מי שהתיר דאפי' לא יהא מוקצה מ"מ ליתסר משום דאין מביאין כלים מבית האומן בי"ט וכמו שכתבתי בסמוך ושמא י"ל דשאני מנעלים דאין דרך ב"א לתת לו מלאכ' לעשות אלא הוא עושה משלו ומוכר הלכך אפי' עשאם בי"ט ל"ל בה דבדידיה קא טרח כתב הרוקח שאם נתן לא"י לעשות לו כלי ועשה לו כלי או מטוה ועשה בגד דינו כמו עושה במחובר וכל שעושה בתוך התחום אסור ולא שרי אלא נותן עורות לעבד וכלים לכבס שאינו התחלת הדבר וכן אם לא נתן לא"י העצים והמטוה אלא קצץ עמו לעשות לו כלי מותרים ואין כן דעת הרמב"ם שהרי התיר בפ"ו לכתוב לו ספר ולארוג לו בגד וכ"כ בספר התרומה וכ"כ שהוא דעת כל הפוסקים שלא חילקו בכך (ה) וכתב עוד הרוקח דבעורות לעבדן וכיוצא בו צריך להמתין בכדי שיעשו ואין לו טעם כיון שלא נעשה בו שום עבירה וכ"כ שהוא דעת הפוסקים שלא הזכירו כן (ו):

ומותר

מעי"ט

דרכי משה

רנב (א) ובהגהות מרדכי בפ"ק דשבת בסוף ע"א דאפילו יחד לו הא"י מקום בבית ישראל אפ"ה אסור ליטלו ממנו בשבת ויש מתירין ויש להחמיר שלא להרגיל הא"י בכך עכ"ל וע"ל סימן שכ"ה מדין זה : (ב) ודברים אלו תמוהים דהא כתב לעיל דהסכמת הפוסקים דבעינן דוקא קצץ אבל בלא קצץ אסור . וכמ"ש רבינו בעל הטור ודלא כהגהות מרדכי ואיך פסק כאן דאף בחנם שרי ואף דיש ליישב דס"ל לב"י דלא אסור בלא קצץ אלא כשעתיד לשלם לו אלא שלא קצץ עמו אבל בחנם לגמרי שרי דאי לאו דעביד ליה ניחא נפשיה לא עביד ליה בחנם וכמו שאכתוב בסמוך לדעתו מ"מ אינו נ"ל והוא נגד דעת כל הפוסקים דנקט ואף ההגהת מרדכי לא שרי אלא בסתמא דודאי יתן לו שכר אבל בחנם ודאי אסור דהיינו לא קצץ . ואע"ג דלעיל סימן רמ"ז כתב בשם מהרי"א דאף בחנם שרי נ"ל היינו דוקא כשהא"י אומר מעצמו לעשות בחנם דאי לאו דעביד ליה הישראל טובה לא הוה עביד ליה והוי כקצץ וכמ"ש שם . אבל בלאו הכי לא דודאי בחנם גרע טפי מאילו לא קצץ לו שכר ומשלם לו אחר כך וכמו שנתבאר מדברי הגה"מ דלעיל והירושלמי שכתבתי דבחנם אסור וצריך למחות בו אפילו עוסק בביתו וכן נראה לי : (ג) ובמהרי"ל פסק לאסור : (ד) וכ"ה בא"ז ריש הלכות שבת וכתב דאם עשה בו הא"י מלאכה בשבת אסור למ"ש בבגדי שיעשו וכ"ה בהגהות מיימוני פ"ב מהלכות י"ט ובהגהת אשר"י פרק אין צדין משמע הא אם נגמרו מלאכתן בי"ט אסור אע"פ ששגרם לביתו וכ"כ ב"י בשם הרוקח לאסור אם לא שידוע שנגמר מע"ש ואני מצאתי הג"ה אלפסי דאם הוא ספק אם נגמר מע"ש שרי : (ה) ומדברי הרמב"ם אין ראיה דאפשר דההוא מיירי בדלא נתן לו כלום : (ו) לעיל כתבתי בשם א"ז כדברי הרוקח . ואית ביה ג"כ טעם לדבריו כדי שלא יהנה ממלאכת שבת . והיא דעת רבינו בענין המתנה בבגדי שיעשו כמו שיתבאר בסימן שכ"ה וסימן תקט"ו : ול"נ

דרישה

סי' רנב [א] **אם קצץ** לו דמים כתב ר"ן ואגור בשם שבולי לקט ובשם מהר"ס דכל שקצץ אעפ"י שעשה הא"י מלאכה בשבת מותר לישראל ללבוש אותה כלי דכל שקצץ אדעתיה דנפשיה קא עביד ובמרדכי והגהות אשר"י אוסרים אם ידוע שהא"י גמרו בשבת וכתב רמ"א שלכתחילה יש לחוש לדברי האוסרין וצריך להמתין במ"ש בכדי שיעשה אם לא שצריך לו בשבת שאז יש להקל ואם יש לתלות שנגמר מע"ש מותר בכל ענין ודוקא אם שגר לו הא"י לביתו · וא"י שעושה מנעלים על המקח מותר לישראל המכיר אותו לילך וליקח ממנו בשבת אף שתקנה בשבת ובלבד שלא יקצץ עמו בדמים כ"כ הגהות אשר"י :

כירק

פרישה

(ג) **אם** קצץ לו דמים ולעיל סימן רמ"ז נתבאר שאם הבטיח שיתן לו שכרו כקצץ דמיא ועיין בב"י שכתב בשם המפרשים אעפ"י שקצץ אינו מותר אלא דוקא כשהא"י עושה מעצמו אבל אסור לומר לו לעשות המלאכה בשבת ואינו מותר אלא דוקא כשהא"י עושה המלאכה בביתו ועל כל זה אם הישראל רואה את הא"י עושה מלאכה בכליו בשבת צריך למחות בו :

אפילו

ביום ה' ומותר לפתוח מים לגנה והם נמשכין והולכים בכל השבת ולהניח קילור עבה על העין אע"פ שאסור בשבת משום ממרח אבל קילור רך וצלול (ד) אפי' בשבת מותר להניחה ע"ג העין ומותר לתת מוגמר תחת הכלים והם מתגמרים מאליהן כל השבת ולתת שעורין בגיגית לשרותן ולתת גחלים בכלי והן דולקין והולכין כל השבת אע"פ שמשתמש בכלי (ה) דקי"ל שביתת כלים לאו דאורייתא (ו) ואפי' אם הכלי עושה מעשה בשבת וטוענין בקורות בית הבד ובית הגת

ומותר לפתוח מים לגנה ולהניח קילור וכו' ברייתא בפ"ק דשבת (יח.) פותחין מים לגנה וכו' ומניחין קילור ע"ג העין ואספלנית ע"ג מכה ע"ש עם חשיכה ומתרפאת והולכת כל היום כולו: ומ"ש רבינו אבל קילור רך וצלול אפי' בשבת מותר וכו' יתבאר בסי' שכ"ח בס"ד: ומ"ש ומותר לתת מוגמר תחת הכלים וכו' ג"ז בברייתא הנזכרת: ומ"ש ולתת שעורין בגיגית לשרותן הוא מדסרו ב"ה במתניתין לשרות כרשינים: ומ"ש ולתת גחלים בכלי וכו' מדאוקימנא' שם בגמרא להא דתניא מניחין מוגמר תחת הכלים וכו' לב"ש דאית להו איסור שביתת כלים בדמנחי אארעא מינה נשמע דלב"ה דלית להו איסור שביתת כלים אפילו מנחי גומרי בכלי שרי: ומ"ש דקי"ל שביתת כלים לאו דאורייתא' ר אינו מדויק דלאפי' איסורא דרבנן ליכא דהא לכתחלה שרי אלא דנקט סירכא דלישנא דגמרא למאי דהוה ס"ד דב"ה אית להו שביתת כלים דאורייתא: וטוענין בקורות בית הבד וכו' משנה שם ושוין אלו ואלו שטוענין בקורות בית הבד ובעיגולי הגת ובגמרא (יט:) מאן תנא דכל מידי דאתי ממילא ש"ד א"ר יוסי בר' חנינא ר' ישמעאל היא דתנן השום והבוסר והמלילות שרסקן מבע"י כלומר ליקח משקה הזב מהם לטבל בו ר' ישמעאל אומר יגמור משתחשך ור"ע אומר לא

מעי"ט מקבל ממנו עכ"ל לאו למימרא דדוקא כשתפרו בי"ט אסור ליטלו ממנו ואם שיגרן לו מותר דהא מסוף לשונו מבואר דאם לא נגמרה מלאכתן מעי"ט אפילו שיגרם לביתו אסור לקבלו אלא תיבת בי"ט לא קאי אמ"ש מקודם אבל נקשר עם סוף הלשון כלומר בי"ט אסור ליטלו מן הא"י אעפ"י שנגמר מעי"ט והיינו כמ"ש הגהות מיימוני והמרדכי פ"ק דבי"ט וכ"כ הגהות אשיר"י פ"ק דשבת דאסור להלביש בגדים שנגמרה מלאכתן בשבת ואף כי נקנן שכרן והר"ן ז"ל דמתיר כשנא' א"י בגד בשבת ללבשו בשבת יחיד הוא בדבר זה נגד כל הני רבוותא והכי נהוג לאיסור כתב ב"י להר"ן כ"ק מהא דתנן אין מביאין כלים מבית האומן דס"ל דטעמא דאין מביאין אינו אלא משום טירחא שמזיגה לריכם ומש"ה שרי לצורך המועד וה"ה נמי דלצורך שבת וי"ט שרי בהבאת כלים וכו' ושרי ליה מארי' דהר"ן לא התיר אלא ללבשן בשבת משום דא"י אדעתיה דנפשיה קעביד כיון דקצץ והך דכל כתבי א"י שהדליק נר בשביל ישראל דאסור להשתמש כאורו התם בכה"ג קצץ וא"י אדעתא דישראל קעביד אבל לא קאמר הר"ן דמותר לישראל להביאו מבית האומן בשבת דזה פשיטא דאסור אפי' נגמרו מעי"ט ושבת מפני מרחית העין וגם משום עובדין דחול כדכ' גרב צמח גאון אלא מיירי דשגרן א"י לביתו של ישראל והתיר הר"ן ללבשן בשבת: כתב הרוקח בסימן ש' חלוק שתפרו א"י או מנעל וסנדל אין מקבלין מן הא"י ואין ללובשו אם לא ידוע לו שנגמרה מלאכתן מעי"ט דתנן אין מביאין כלים מבית האומן בח"ה וכ"ש בי"ט אבל נגמרו מעי"ט מותר לקבלן דלא גרע מדגים ופירות שמותר לקבלן לדורון עכ"ל נראה מדכתב אין מקבלין מן הא"י אלמא דאפי' אם שיגרן לביתו אין מקבלין והא דתנן אין מביאין לאו דוקא הבאה אלא אפי' שיגרן לביתו נמי אסור לקבלן וטעם האיסור הוא משום דנעשית המלאכה במועד בשביל ישראל וז"ש ואין ללובשו אם לא ידוע לו שנגמרה מלאכתן מעי"ט דאסור לקבלו וללובשו אפי' שיגר לו לביתו ואם הוא ודאי שנגמרה מעי"ט מותר כו' ונראה דס"ל להרוקח דאפי' ודאי נגמרו מעי"ט לא שרינן לקבלן אם שיגרן לו בי"ט אבל לילך לבית האומן ולהביאן אסור דמסתמא אינו חולק על דברי ר' צמח גאון וכדפי' והכי נקטינן כחומרא זו אבל לא כמה שמחמיר הרוקח דאסור לקבלן אם אינו יודע בודאי שנגמרה מלאכתן מעי"ט וכ"כ בהגהות מיימוני פ"ב מה' י"ט ע"ש רב צמח גאון נראה דאין לנהוג כן אלא מסתייה לאסור כשיודע בודאי שהא"י עשאו בשבת כגון שמסר לו הכלי עם חשיכה או כיוצא בזה דיודע שהא"י עשאו בשבת אבל בסתם היכא דיכול היה לעשותו קודם השבת מותר ללובשו בשבת אם שיגרו הא"י לביתו וכן פסק בשלטי הגבורים וכן עיקר: כתב הרוקח בסי' קל"ה נתן לא"י עצים לעשות לו כלי או מטוה ועשה לו כלי ועשה בית כל זה אם עשאן בתוך התחום אסורים לעולם וכן ארון וקבר שעשאו א"י בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית ואמרינן במ"ק דלא על לגוה עכ"ל . וכתב ב"י ואין כן דעת הרמב"ם שהרי התיר בפ"ו לכתוב לו ספר ולארוג לו בגד וכ"כ בסה"ת וכן נראה בהוא דעת כל הפוסקים שלא חילקו בכך וכתב עוד הרוקח דבעורות לעבדן וכלים לכובס שחוט התחלת הדבר אלא תיקונו צריך להמתין בכדי שיעשו וכן אם לא נתן לא"י העצים והמטוה אלא קצץ עמו לעשות לו כלי שאם ירצה הא"י יעבכנה לעצמו אם עשאו א"י מותר וכתב ב"י דמ"ש צריך להמתין בכדי שיעשו אין לו טעם כיון שלא נעשה בו שום עבירה וכן נראה שהוא דעת הפוסקים שלא הזכירו כן עכ"ל ולעד"נ דהרוקח איירי בדלא קצץ דהשתא אדעתא דישראל קעביד א"י בשבת וכשלא עשה אלא תיקונו שרי בכדי שיעשו שלא יהנה ממלאכה שנעשה בשבת זו בשבילו אבל אם נתן לו עצים לעשות כלי ועשה כלי וכו' בתוך התחום דנעשה גוף הכלי באיסור אדעתא דישראל אסור הכלי לעולם כי הך עובדא דמר זוטרא בפרק מי שהפך דכיון דנבנה הבית בשבת בעצים ואבנים של ישראל שמסר ליד א"י לא על לגוה וה"ה במטוה וכלי אסור כיון דלא קצץ אלא בקבולת בלחוד אבל בנעשה חוץ לתחום מותר דלא גרע מבית דשרי בקבולת אעפ"י שלא קצץ ומה שהתיר הרמב"ם כספר ובבגד איירי בקצץ כמבואר בפ"ו ובבית מחמיר הרמב"ם טפי דחוץ לתחום נמי לא שרי אלא בקיבולת וקצץ כמבואר בדבריו והא דכתב ברוקח ואם לא נתן לא"י העצים והמטוה אלא קצץ עמו לעשות לו כלי האי קצץ אין פירושו שקצץ לשלם לו בעד המלאכה סך כך ובך דהתם מודה הרוקח דשרי כמ"ש הוא עצמו בסימן קל"ו ובסימן מ' דאפי' שלוח אגרות מותר אם קצץ וכן בסימן מ"ח כתב דשרי ליתן עורות לעבדן וכלים לכובס עם חשיכה והיינו בקצץ סך כך וכך אלא האי קצץ שכתב הרוקח כאן ר"ל שפסק עמו לעשות לו כלי כך ובך אבל לא קצץ עמו לשלם לו סך כך וכך בעד מלאכתו א"כ אדעתא דישראל קא עביד המלאכה והילכך לא שרי אלא כשאין העצים של ישראל שוב ראיתי בש"ע דכתב דאפי' בקצץ צריך להמתין בכדי שיעשו שכתב וז"ל אעפ"י שהתרנו שתיעשה מלאכת ישראל בשבת ע"י א"י בשכר אסור לומר לישראל ליהנות ממנה באותו שבת שכל דבר שעוש' הא"י בשביל ישראל בשבת בין בשכ' בין בחנם אסור לישראל ליהנות ממנה באותה שבת ואפי' למ"ש צריך להמתין בכדי שיעשו עכ"ל ואפשר לומר דהאי בשכ' בלא קצץ קאמר ומ"ה בעי' כדי שיעשו כמ"ש לדעת הרוקח אבל בהגהו' ש"ע כתב דאסו' בכדי שיעשו אפי' בקצץ ע"ש:

ומותר לפתוח מים וכו' ברייתא פ"ק דשבת (דף יח) פי' עושין נגר קטן משפת המעיין לגנה סמוך לחשיכ' והם נמשכים בכל השבת ולהניח קילור וכו' שם ומניחין קילור על גב העין ואיספלנית ע"ג מכה ע"ש עם חשיכה ומתרפאת והולכת כל היום כולו ופרש"י קילור תחבושת אספלנית רטייה . ומ"ש רבינו לחלק בין עב לרך וצלול הוא מדברי הרא"ש פ"ק דשבת דהקשה מהא דאמרי' פ' ח' שרצי' שורי' קלורין מע"ש ומניחין ע"ג העין בשבת דאלמא דאף בשבת שרי ומיישב דהכא מיירי בקילור שהוא עב דומיא דאספלנית הלכך דוקא מע"ש אבל בשבת אסור להניחו על העין משום גזירת שחיקת סממנים או גזירה שמא ימרח אבל קילור צלול אף בשבת מותר להניח ע"ג העין דכיון דהוא צלול אינו אלא כרוחץ עיניו וליכא למיגזר משום שחיקת סממנין עכ"ל . וס"ל לרבינו דבקילור. עב נקט הרא"ש דאסור בשבת מתרתי טעמי . דלא מבעיא דאית ביה משום גזירת שחיקת סממנין אלא דאית ביה נמי בהך קילור גופה גזירה שמא ימרח כיון שהוא עב אבל בקילור צלול א"צ לפר' דלית ביה משום שמא ימרח כיון דלא שייך מירוח בצלול אלא אף משום גזירת שחיקת סממנין לית ביה ואע"ג דאיהו גופיה ידע דלרפואה קעביד אפ"ה כיון דצלול הוא מימר אמר כיון דדרך רחיצה הוא התירו לו אבל לא שאר רפואות ואע"ג דמפי' רש"י מבואר דאף בצלול לא התירו לו אלא לשרותן מע"ש דהשתא הוי היכירא לדידיה וליכ' למיגזר משום שחיקת סממנין הרא"ש לא ס"ל כפרש"י אלא דאף בדלא נשרן מע"ש ליכ' למגזר כיון דדרך רחיצה היא כדפי' והא דקאמר שורין קלורין מע"ש לאו דוקא אלא קאמר הכי כדי שיהיו רכין וצלולין בשבת ע"י שריי' מע"ש וכן צריך לפרש לפי דעת התו' שכתוב בסמוך דלאו דוקא קאמר שורין קלורין מע"ש ונתבארו דברי רבינו שמה שכתב ולהניח קילור עבה וכו' ונקט ממרח לפי דגזירה זו שייך בקילור עבה גופיה ואה"ל דאית ביה משום גזירת שחיקת סממנין דגזרו חכמים בכל מידי דעבי' לרפואה ונקט על העין משום דלאפי' תוך העין שרי בע"ש וברייתא דנקט ע"ג העין לאורויי דווקא דבשבת עצמו אסור אפי' ע"ג העין אי נמי גם בדברי רבינו צריך להגי' על גב העין ונקט ליסכ' דברייתא אבל פשיטא היא דבע"ש שרי אפי' תוך העין אבל בצלול לא התירו בשבת אלא דוקא ע"ג העין משום דה"ל כרוחץ עיניו אבל תוך העין דמוכחא מילתא דלרפואה קעביד אסור משום גזירת שחיקת סממנים ואפי' ע"ג העין אסור אי עמיץ ופתח כדאיתא פ' ח' שרצים וגם כתב בסתם דרך וצלול מותר אפילו לא נשרן מע"ש וכדפרישית בדברי הרא"ש אך קשה דלקמן בסי' שכ"ח כתב רבינו דבצלול נמי לא התירו אלא א"כ נשרן מע"ש וצ"ע . מיהו התו' בפ"ק כתבו דהגירסא בפ"ח שרצים הוא שורין קלורין מע"ש ומניח תחת העין בשבת ומפרשים דבאדם בריא מיירי ואינו מניח בעין לרפואה אלא תחת העין לתענוג וליכא למיחש לשחיקת סממנים והכא מניח בעין לרפואה ולא שריא אלא מע"ש עכ"ל ולפי דבריהם לרפואה אפי' ברך וצלול אסור אפי' ע"ג העין אפילו לא עמיץ ופתח משום גזירת שחיקת סממנים ואה"ל בעבה דאיכ' נמי משום ממרח ואפילו באדם בריא ותחת העין ולתענוג נמי אסור בעבה לדברי הכל ואעפ"י שבסה"ת והסמ"ג והסמ"ק והמרדכי לא כתבו לחלק אלא בין תוך העין ובין על גב העין ולא כתבו החילוק בין עב לצלול לא משום דע"ג העין שרי בשבת אפילו בעבה דהא פשיטא היא דבעבה איכא משום ממרח לד"ה כדפי' אלא דמשמע להו דכיון דנקט הכא והכא קילורין בסתם משמע דאידי ואידי בצלול אלא דבפ"ק דשבת מיירי בתוך העין דאסור בשבת משום דמוכח דלרפואה קעביד ובפ"ח שרצים מיירי ע"ג העין דמחזי כרוחץ ושרי אפי' בשבת . כללא דמילתא בעבה בשבת אסור אפילו לא עביד אלא לתענוג ותחת העין משום ממרח ואה"ל ע"ג העין או בתוך העין לרפואה דאסור ג"כ משום שחיקת סממנים אבל בע"ש שרי אפי' בעבה ואפי' בתוך העין אפי' לרפואה . אבל בצלול לדעת הפוסקים שרי ע"ג העין בדלא עמיץ ופתח ואפי' בשבת ואפי' עביד לרפואה ולדעת התוספ' אסור אי עביד לרפואה והדעת מכרעת כדעת הפוסקים המתירין וכן פסק בש"ע סי' שכ"ח אלא דאינו מתיר אלא ע"י שרייה מע"ש וכפרש"י ומיהו יש לדקדק על דברי רבינו מאי מה השמיט ולא כתב הך דמניחים אספלנית ע"ג מכה מע"ש השנויה בברייתא באותה בבא דקילור :

ומותר לתת מוגמר וכו' גם זה בברייתא הנזכרת ופירושו דהבגדים הם תלוים ביתד או על כלונסות וקולטין ריח טוב של בשמים שהם למטה על הגחלים מע"ש ומתגמרים והולכים כל השבת מאליהן ואע"פ דאי עביד הכי בשבת חייב משום מבעיר ולא חיישינן נמי שמא יחתה בגחלים דאי מחתה סליק בהו קוטרא ומשחיר הבגדים ומפסיד להו וכתב רבינו בסתם ומותר לתת מוגמר תחת הכלים וכו' משום דמשמע השתא דהגחלים והמוגמר שעליהם מונחים על הקרקע בלא כלי ושרי אפי' לב"ש כדאיתא בגמרא : ולתת שעורים בגיגית וכו' פי' גיגית שהשכר בתוכו וא"א לשופכו לארץ והשעורים נשורין כל השבת ואף יותר מה' ימים והשבת בכלל וכן אפי' גחלים בכלי וכו' או כגון נר הדולק אע"פ דמשתמש בגיגית ובכלי מותר דקי"ל שביתת כלים לאו דאורייתא' ואפי' אם הכלי עושה מעשה בשבת כלו' דאי הוה אמרי' בדעבד מעשה הוי דאורייתא הוה נמי ניחא דאסור מדרבנן אפי' בכלי דלא עביד מעשה אבל השתא אין לאסור אפי' מדרבנן כיון דליכא דררא דאורייתא בשביתת כלים ולפיכך אפי' בדעבד מעשה שרי לגמרי דליכא איסורא כלל אפי' מדרבנן וב"י כתב דלישנא דרבינו אינו מדוייק ולמאי דפרישית ליכא קושיא :

וטוענין בקורות בית הבד וכו' משנה שם ושוין אלו ואלו (כ"ש וכ"ה) שטוענין בקורות בית הבד ובעיגולי הגת ולפי פרש"י במתני' משמע דמפרש בגמרא הכי דמתני' מיירי שקודם טעינת הקורות נטחנו הזיתים בריחיים והענבים נדרכו ברגל ובלאו קורה נמי משקה נפיק ממילא אלא דלא נפיק שפיר כי השתא ואם היה סוחטן בידים או טען הקורה בשבת ליכא חיוב חטאת הילכך מותר לטעון הקורה מבע"י והמתקין היוצאין מהן מותרין בשבת דלא דמי למתקן שובו דאסורים גזירה שמא יסחוט

פרישה

ד) אפילו בשבת מותר להניחה כו' משום דנראה כרוחץ ולא חיישי' לשחיקת סממנים דיש היכרא דלריך לשרותן מע"ש רש"י:

ה) דקי"ל שביתת כלים לאו דאורייתא ו"ל ב"י הלשון אינו מדוייק דלאפי' איסורא דרבנן ליכא אלא דנקט סירכא דלישנא דגמרא למאי דהוה ס"ד דב"ה אית להו שביתת כלי' דאורייתא:

ו) ואפילו אם הכלי עושה מעשה בשבת כגון מצודת חיה וע"ף שהפח נקשר ותופס העוף וכן היקוש לחיות ללכדן ברגלים כשנוגעים בו קופץ ומתחבר מאליו ולוכד . רש"י וזהו פח יקוש מצודת חיה:

והשמן

חידושי הגהות

ר עיין בב"ח שייבב זה :

הגת מבע"י על זיתים וענבים שנתרסקו מבע"י וטוען עליהם להוציא מהן משקין (ז) והשמן והיין היוצא מהן מותר וכן ג בוסר (ח) ומלילות שנתרסקו מבע"י וטוען עליהם מבע"י להוציא מהם משקין מותרין המשקין היוצאים מהם ודוקא שנידוכו היטב מע"ש ואינן מחוסרים אלא שחיקה (ט) אבל לא נידוכו היטב אלא שנתרסקו מעט אסורין המשקין היוצאין מהם אבל אסור לתת חיטין לתוך רחיים אלא כדי שיטחנו מבעוד יום כיון דאוושא מלתא טפי (י) איכא זילותא דשבתא: (יא) לא יצא החייט במחטו ולא הלבלר בקולמוסו ע"ש סמוך

יכחוט בשבת משום דהתם אם יכחוט חייב חטאת אבל הכא אם יכחוט אינו חייב חטאת וקאמר בגמרא דמתני' ר' ישמעאל היא דתנן השום והבוסר והמלילות שריסקן מבע"י ר' ישמעאל אומר יגמור משתחשך ור"ע אומר לא יגמור פי' יגמור יניחם בכובד ויצאו מעצמן והיוצא מהן מותר לאכלו בשבת ואמרו בגמ' הורה ר"י בר חנינא כר' ישמעאל ותו אמר רבב"ח דר' ישמעאל לא התיר אלא היכא שנתרסקו ונידוכו יפה ואין מחוסרין אלא שחיקה ופי' הרא"ש דמדבבי' הרי"ף דמתני' ר' ישמעאל היא ודהלכה כר' ישמעאל ור' ישמעאל נמי לא התיר אלא במחוסרין שחיקה אם כן צריך לפרש מתני' נמי איירי בנידוכו יפה ואין מחוסרין אלא שחיקה ודלא כר"י בר חנינא דמפרש למתניתין במחוסרין דיכה וכך הם דברי רבינו ולכן כתב וטוענין מבע"י על זיתים וענבים שנתרסקו מבע"י ע"י טחינה או דריסת הרגל וכן בוסר וכו' ודוקא שנידוכו היטב מע"ש ואין מחוסרין אלא שחיקה דכיון דאפילו אי שחקן בשבת אינו חייב חטאת לפיכך לא אסרו המשקין היוצא מהם אבל אם לא נתרסקו אלא מעט כיון דמחוסרין דיכה ואם סחטן בשבת חייב חטאת גם משקין היוצא מהן אסורין גזירה שמא יסחוט וזהו שכתב רבינו בריש סימן ש"ך דזיתים וענבים אם נתרסקו יפה מע"ש מותרין המשקין היוצא מהן דר"ל כיון דאין מחוסרין דיכה אלא שחיקה גרידא ואם היה סוחטן ושוחקן בשבת ליכא חיוב חטאת לא גזרינן שמא יסחוט והמשקין היוצא מהן מותר. אך קשה ממה שכתב רבינו סוף סימן שכ"א שום ובוסר ומלילות שרסקן מערב שבת אם מחוסרין דיכה אסור לגמור דיכתן בשבת ואם אין מחוסרין אלא שחיקה מותר לגמור בשבת דאלמא דמפרש יגמור בידים משתחשך דלפי זה צ"ל דלא דמי למתני' דלא שרו ב"ה אלא טעינת קורה אבל בידים לא דהכא (גבי שום) כשאין מחוסרין דיכה אבל מתני' במחוסרין דיכה הלכך בידים לא וכמו שכתבו התו' להדיא להך שינויא דיגמו' בידים קאמר וזה סותר מ"ש כאן דבאין מחוסרין אלא שחיקה המשקין היוצא מהן מותרין דאלמא דאסור לסוחטן בידים בשבת מדרבנן דאי שרי לסוחטן בידים אמאי קאמר דטוענין מבע"י והמשקין היוצא מהן מותר הלא אפילו בשבת יכול לטעון עליהם הקורה ואף בידים מותר לסוחטן כיון שכבר בע"ש קודם טעינה היו נידוכין היטב והב"י כתב לדעת רבינו דמתניתין בשרסקן תחלה ואחר כך טען קורה עליהם דהשתא ע"י טעינת קורה הוא לה דיכה ואפילו לגמור בידים נמי שרי אבל אם לא נתרסקו קודם טעינה דהשתא לא עלתה להם טעינה אלא לרסק ועדיין הם מחוסרין דיכה משקין היוצאין אסורין עכ"ל. ולפי זה הא דאמר רבינו ודוקא שנידוכו היטב מע"ש וכו' הכי קאמר ודוקא דכובד טעינת הקורות הוא כובד גדול עד שע"י הטעינה נידוכו היטב מע"ש ואינן מחוסרין אלא שחיקה התם הוא דהמשקין היוצאין מהם בשבת מותרין אבל לא נידוכו היטב ע"י כובד הטעינה אסורים המשקין היוצאין מהם מיהו מ"מ אכתי ק' כיון שנידוכו היטב ע"י טעינת הקורות מע"ש עד שכשנכנס השבת לא היו מחוסרין אלא שחיקה אם כן לפי זה אפילו לגמור בידים שרי מיד כשנכנס השבת ולמה אמר דהמשקין היוצאין מהן מותרין הלא אפילו לסחוט בידים מותר וכן לקמן בסי' ש"ך דכתב רבינו גבי זיתים וענבים ואם נתרסקו יפה מע"ש מותרין המשקין היוצאין מהן דהיינו דאין מחוסרין דיכה דאי מחוסרין דיכה נתרסקו מעט קרי ליה רבינו הכא אלא ודאי נתרסקו יפה היינו לומר שנידוכו היטב ואם כן למה אמר דהמשקין היוצא מהן מותרין הלא אף בידים מותר לסוחטן ועוד קשה טובא למה כתב דין שום ובוסר ומלילות מהלכה כאן ומהלכה בסימן שכ"א היה לו לכתוב כל חלוקי דינין ביחד בסי' א' ע"כ נראה דכאן מדבר בשום ובוסר ומלילות שרסקן להוציא מהן משקין דומיא דזיתים וענבים ולעולם כל היכא שנתכוון להוציא משקין אפילו נידוכו היטב מערב שבת ואין מחוסרין אלא שחיקה אסור לסחוט בשבת מדרבנן אבל בסי' שכ"א לא איירי דריסקן להוציא מהן משקין אלא לרסקן ולערבן ולעשותן כמין דייסא ולאוכלן בעינייהו ומשום דהוי כלש או טוחן נגעו בהן ולכן כתב דין זה דוקא גבי שום ובוסר ומלילות משום דאין בהן כונס משקה אלא לחלוחית שבגופן וכשמרסקן מערבן נעשו מאכל עב כעין דייסא מה שאין כן בזיתים וענבים דלא שייך לעשותן כך כיון דהמשקה כנוס בהן ומש"ה נמי כתבו בסימן שכ"א דאיירי בדיני לישה וטחינה והתם הוא כיון דכבר נידוכו היטב מותר לגמור הלישה והטחינה והעירוב יחד בידים בשבת דקימחא טחינא קא טחין ועיסה נילושה הוא לש כיון שאין מחוסרין אלא שחיקה ואע"ג דבסוגיא מוכח דהך דשום ובוסר ומלילות בלהוציא ממנו משקין קא איירי ס"ל לרבינו דבהא מילתא נמי איירי והאי יגמור משתחשך תלתא במשמע חדא דאם דעתו להוציא ממנו משקה יניח לגמרו ולמצות המשקין מהם בשבת. אידך משמע יגמור משתחשך ויאכל ממנו בשבת זו ולא דמי למשקין שזבו דהכא כיון דאפילו יסחוט ליכא איסורא דאורייתא ליכא למגזר משום שמא יסחוט. אידך משמע יגמור משתחשך אם ריסקן לעשות ממנו תבשיל כעין דייסא דמערבין אותו כעין לישת עיסה נמי כיון שריסקן ודכן היטב בע"ש יגמור שחיקתן בידים משתחשך דלאו מידי קעביד וליכא למיגזר בהא מילתא כלל כיון דאין דעתו להוציא ממנו משקה:

אבל אסור לתת חטין לתוך הריחים וכו' ברייתא שם ואליבא דרבה דאעפ"י דבריחים של מים אין שם אלא משום שביתת כלים דשרי לב"ה אפ"ה כיון שמשמעת קול ואוושא מילתא דיאמרו רחיים של פלוני עושין מלאכה בשבת איכא זילותא דשבתא מיהו לפי זה משמע דבריחים של א"י שרי אבל לדעת הרוקח אפי' בשל א"י אסור ועיין במ"ש בסימן רמ"ו ס"ב בדין זה באורך:

לא יצא החייט במחטו וכו' משנה פ"ק דשבת (דף יא) ובגמרא פליגי בה לאביי אפילו תחובה לו בבגדו אסור גזירה ע"ש סמוך לחשיכה אטו חשיכה ואע"ג דמשחשיכה ליכא אלא איסורא דרבנן דאין דרך הוצאה אלא בידו אפ"ה בהוצאה דשבת גזרינן גזירה לגזירה ולרבא לא גזרינן גזירה ואין איסור בע"ש אלא בהוציא בידו ואפילו לאומן אין דרך הוצאה בבגדו אלא כשהוא רוצה להכניז על עצמו

לא יגמור ור' אלעזר אמר ר' אליעזר היא דתנן חלות דבש שרסקן מע"ש וכו' ורבי אלעזר מ"ט לא אמר כר' יוסי בר' חנינא אמר לך לאו איתמר עלה אמר רבה בב"ח אמר ר' יוחנן במחוסרין דיכה כ"ע ל"פ כי פליגי במחוסרים שחיקה והני דמתני' כמחוסרין דיכה דמו הורה ר' חנינא כר' ישמעאל ופירש"י יגמור לאחר שרסקן ודכן בכובד יניחם בכלים ויצאו מעצמם ומותר לכתחלה: לא יגמור. אסור להניחן תחת כובדן מבע"י כדי לגמור משתחשך: במחוסרין דיכה כ"ע ל"פ דאסור. דטעינתן היא גומרת ונמצא הכל עשוי בשבת. שחיקה יותר מדיכה: והתוס' הקשו על פירוש זה וכתבו דלר"י נראה דיגמור היינו דיגמור ויאכל בשבת ולא דמי למשקין שזבו שאסורין גזרה שמא יסחוט דהכא אפי' יסחוט ליכא איסורא דאורייתא ועי"ל דיגמור בידים משתחשך דלא דמי למתני' דלא שרו ב"ה אלא טעינת קורה אבל בידים לא דהכא כשאין מחוסרין דיכה כדאמרי' בסמוך וכפי' זה פירש הר"ן לדעת הרי"ף וז"ל השום והבוסר והמלילות שרסקן מבעוד יום האי שרסקן כולל ריסוק ודיכה דג' מלאכות יש בדברים הנדוכים להוציא מהם משקין ריסוק ודיכה ושחיקה ומתני' מיירי בשלא עשה בהם מבע"י אלא ריסוק שהקורה והעגולים מבע"י אינם אלא מרסקים אבל הכא מיירי שרסקם בידים שפיר עד שהם מרוסקים ונדוכים ואינם מחוסרים אלא שחיקה וקתני ר' ישמעאל אומר יגמור משתחשך כלומר יגמור אפילו בידים ומינה ילפי' דלר' ישמעאל במחוסרים דיכה נמי אי סחיט להו לא מחייב חטאת דאם איתא דמחייב בהו חטאת לא ה"ל לר' ישמעאל למשרי כשאין מחוסרים אלא שחיקה וה"ל למגזר אטו מחוסרים דיכה ומדלא גזר ש"מ דבמחוסרים דיכה נמי דומיא דמתני' אי סחיט לה בידים ליכא חיוב חטאת וכן פירש ה"ה בפ"ג דברי הרמב"ם ודעת רבינו בפי' יגמור מסכמת עמהם שכך כתב בסימן שכ"א שום ובוסר ומלילות שרסקן מע"ש אם מחוסרין דיכה אסור לגמור דיכתן בשבת ואם אין מחוסרין אלא שחיקה מותר לגמור בשבת אבל בפירושא דמתני' דטוענין אין דעתו שוה עמהם דלדידהו מתני' במחוסרין דיכה היא ומש"ה לא שרי בידים ומיהו ע"י טעינת קורה שרי כיון שהם מרוסקין דמשעה שנתן הקורה עליהם נתרסקו ולדידיה מתני' בשרסקן תחלה ואח"כ טען קורה עליהם דהשתא על ידי טעינת קורה הויא לה דיכה ואפילו לגמור בידים נמי שרי אבל אם לא נתרסקו קודם טעינה השתא לא עלתה להם טעינה אלא לרסק ועדיין הם מחוסרים דיכה משקין היוצאין אסורין והרי"ף פסקה לדר"י בר חנינא וכתב גם לדרבה בב"ח וכתב הר"ן שהקשו עליו דמשמע בגמרא דהא דרבה בב"ח פליגא אדר"י בר חנינא והיאך פסק לשתיהן והוא ז"ל תירץ דשפיר אתיא דרבה בב"ח כדר"י בר חנינא דלרבה בב"ח כשהם מרוסקים ונידוכים ואינם מחוסרים אלא שחיקה יגמור בידים לר' ישמעאל ומינה נשמע דכשהם מחוסרים דיכה ושחיקה מאחר שהם מרוסקין כגוונא דמתני' דשרי ע"י טעינה וכן פירש ה"ה בפ"ג דברי הרמב"ם והרא"ש גם הוא כתב כדברי הרי"ף וכדי ליישב מה שהקשו על הרי"ף כתב וצ"ל שר"י בר חנינא סבר דמתני' לא חשיב כמחוסרין דיכה וסובר רבינו שדעתו לומר דמתני' כשנתרסקו קודם טעינה היא דהשתא ע"י טעינה הויא לה דיכה ואפי' בידים שרי כר' ישמעאל דאמר יגמור אבל אם לא נתרסקו קודם טעינה משקין היוצאין מהם אסורין אע"פ שיוצאין מעצמם וכן דעת ר"י בה"ח דמתני' דטוענין בשנתרסקו קודם טעינה היא ומשמע דלא חשיבי מרוסקין אלא כשנכתשו הזיתים ונדרסו הענבים דוקא ומיהו אם אינו רוצה לשתות בשבת ממשקין היוצאין לא נתברר בדברי רבינו אם מותר לטעון קורה עליהם מבע"י ולכאורה משמע דשרו אע"פ שלא נתרסקו מאחר דקי"ל כב"ה דלית להו שביתת כלים אבל מדברי ר"י בה"ח נראה שכל שלא נטחנו הזיתים ונדרכו הענבים אסור לטעון עליהם קורה מבע"י גזרה שמא יסחוט בשבת וצ"ל לפי דעתו דבטעינת קורה לא חשיבי מרוסקים ואי הוי סחיט להו בידים בשבת הוה חייב חטאת הלכך גזרינן בהו שמא יסחוט ומיהו כבר נתבאר דלדעת הרי"ף והרמב"ם שרי והכי נקטינן:

אבל אסור לתת חטים לתוך ריחים וכו' ג"ז שם בברייתא (יח.) אבל אין נותנין חטים לתוך הריחים של מים אלא בכדי שיטחנו מבע"י מ"ט אמר רבה מפני שמשמעת קול אמר ליה רב יוסף ולימא מר משום שביתת כלים אלא אמר רב יוסף משום שביתת כלים ואסיקנא דב"ה לית להו איסור שביתת כלים ולפ"ז לתת חטים לתוך ריחים לרב יוסף שרי ולרבה אסור מיהא ע"כ ל"פ אלא בשל מים אבל בשל בהמה פשיטא דאסור לכ"ע שהרי הוא מצווה על שביתת בהמתו וכתבו התוס' והרא"ש שר"ת פסק כרב יוסף והם דחו דבריו והעלו דהלכה כרבה וכן פסק ר"ח וכן דעת סמ"ג וסמ"ק והתרומה וכ"כ הגהות בפ"ו והרי"ף הביא ב' הסברות ולא הכריע והרמב"ם לא הזכיר דין זה כלל ומשמע דס"ל כרב יוסף דשרי ומש"ה שתק מיניה דמהי תיתי לן לאסור כיון שאין אדם מוזהר על שביתת כליו כמו שכתב בפ"ו והטעם שלא הזכירו בהדיא הוא לפי שלא הוזכר בתלמוד בהדיא דלרב יוסף שרי ואין דרכו לכתוב אלא מה שהוזכר בתלמוד בהדיא והריב"ש כתב בתשובה ר"ח פסק כרבה אף ע"ג דרב יוסף פליג עליה אלא שהרי"ף והרמב"ם ור"ת לא פסקו כן והרי"ף כתב שתי הסברו' בהלכות ולא הכריע עכ"ל ואע"פ שהרי"ף בהלכות לא הכריע אפשר שבתשוב' הסכים דהלכה כר"י ועי"ל דמדבריו בהלכות שכתב ואוקימנא לב"ש אבל לב"ה לית להו שביתת כלים ושרי איכא מ"ד אסור ואפילו לב"ה מפני שמשמעת את הקול ויש להכריע דס"ל כרב יוסף מדכתב הכא ברישא ואידך סברא כתב בלשון איכא מ"ד ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם ור"ת מתירים ועוד דמלתא דרבנן היא הכי נקטינן אלא שבמקום שנהגו איסור אין להתיר (ז):

לא יצא החייט במחטו וכו' משנה בפרק קמא דשבת (יא.): ומ"ש

דרכי משה

(ז) ול"נ דמסתמא יש לנהוג איסור כדעת התוספות שדחו דברי ר"ת מאחר שהסכימו עמהן כל בתראי דלעיל מיהו במקום שנהגו היתר אין למחות בידם וכ"נ מדברי מהרי"ו בתשובה סימן ק"ל דנקט לחומרא שכתב על כלי המשקולות שקורים זייגע"ר העשוי להשמיע קול בשבת אסור להעמידו מערב שבת דאמרינן אין נותנין חיטין לתוך הרחיים משום השמעת קול עכ"ל וגם באגור כתב לאסור נתינת חיטים לתוך הרחיים וכתב דמכל מקום מותר בכלי המשקולות דל"ד לקול הרחיים כי לשם יסברו שנתנו החיטים לתוך הרחיים בשבת אבל בכלי המשקולות הכל יודעים שרגילים לתקנו בכל יום על יום שלאחריו וביום שהוא מקשקש ומשמיע אין מתקנין אותו וכן יש לפסוק הלכה למעשה וכן עמא דבר עכ"ל ובהגהת מיימוניות פ"ו כתב בשם הר"ם מקורבייל על ישראל הממונה על המטבע של מלך ליתן כסף לתקנו בשבת כיון שאין כאן שמיעת קול שהיא של ישראל אין לחוש כיון שהא"י עביד בשכרו עד כאן לשונו ובא"ז כתב דאסור להכותה בשבת משום איסור השמעת קול ואפשר דמיירי ביודעים שהישראל ממונה עליה ולכן אסור דומיא

פרישה

(ז) **והשמן** והיין היוצא מהן פי' בשבת: (ח) **ומלילות** שבלים שלא נתבשלו כל צרכן רש"י:
(ט) **אבל לא** נדוכו היטב כו' ז"ל ב"י ולא נתבאר בדברי רבינו אם נתרסקו מעט אם מותר לטעון הקורה עליהן מבעוד יום כשאינו רוצה לשתות ממשקין היוצאין בשבת והרי"ף והרמב"ם מתירין והכי נקטינן עכ"ל:
(י) **איכא** זילותא דשבתא וה"ה כל דבר שיש לחוש להשמעת קול רמ"א:
(יא) **לא** יצא החייט במחטו כו' לאו דוקא חייט ולבלר אלא שדברו חכמים בהוה ודוקא לא יצא כשהמחט

הגהות

ג הא דלא הביא הטור שום דנקט בגמרא עיין במג"א שיישב זה:

סמוך לחשיכה שמא ישכח ויצא בהן בשבת (יב) אבל בתפילין מותר לצאת סמוך לחשיכה ולא חיישינן שמא ישכח ויצא בהן משתחשך שאסור להסיח דעתו מהם בעודן בראשו: מצוה על כל אדם שימשמש בבגדיו בע"ש סמוך לחשיכה (יג) שלא יהיה בהן דבר שאסור לצאת בו בשבת (ח):

רנג [א] **כירה** שהיא עשויה כקדרה ושופתין על פיה קדרה למעלה ויש בה שפיתת מקום שתי קדרות אם

ומ"ש אבל בתפילין מותר וכו' עד סוף הסי' ג"ז שם ואמרינן בגמרא (שם:) דלרבא דאמר לא גזרינן כרמלית אטו ר"ה משום דהוי גזרה לגזרה מתניתין דלא יצא החייט במחטו ביוצא בה בידו מתוקמא אבל אם היא תחובה בבגדו כיון דבשבת גופיה לא מיתסר אלא משום שבות לא אסרינן ליה לצאת בה עם חשיכה דאם כן הוי ליה גזרה לגזרה והיינו בשאר כל אדם אבל החייט עצמו פלוגתא דרבי יהודה ור"מ היא דלרבי יהודה אם יצא בה בשבת תחוב' בבגדו חייב חטאת ולר"מ פטור הלכך לרבי יהודה אסור לצאת החייט בע"ש סמוך לחשיכה במחטו כשהיא תחובה לו בבגדו גזרה שמא יצא בה בשבת ולר"מ שרי דאל"כ הויא גזרה לגזרה וכתב ר"י בח"א לא יצא החייט במחטו וכו' פירוש ולאו דוקא אומן אלא ה"ה כל אדם ולאו דוקא בידו אלא אפי' תחובה בבגדו וכן נראה סברת הרא"ש שלא הביא אלא המשנה כצורתה והביא הך דתפילין מידכר דכיר ולא הביא ההיא דרבא דהיא גופה גזרה וכו' דלית הלכתא כוותיה דרבא הלכך לאו דוקא חייט אומן ולאו דוקא שהוציאה בידו אלא אפילו תחובה בבגדו אך קשה לי דבפ' המוצא תפילין בההיא דלא יעמוד אדם בר"ה וישתה ברה"י נראה דפסק רי"ף כרבא ואם הלכה כרבא אינו אסור תחובה בבגדו אלא דוקא באומן עכ"ל ותמיה' זו בעצמה יש לתמוה על הרא"ש שהרי כתב כדברי הרי"ף בפ"ק דשבת ובפרק המוצא תפילין לא פחות ולא יותר ואפשר לומר שהם פוסקין כר"י דיוצא במחט תחובה בבגדו בשבת חייב חטאת הלכך סמוך לחשיכה אסור לצאת בה תחובה בבגדו ומתני' ר"י היא דקתני לא יצא החייט דמשמע אומן דוקא אבל מי שאינו אומן יוצא בה תחובה בבגדו והשתא א"ש שכתבו מתני' כצורתה ופסקו לדרבא דלא גזרינן גזרה לגזרה וא"ת א"כ אמאי איצטריכי בההיא דיוצא אדם בתפילין ע"ש עם חשכה למיהב טעמא משום דאינו מסיח דעתו מהם הא בלא"ה שרי משום דאינו מוציאם בידו אלא על ראשו דדמי למחט תחובה בבגדו דהדיוט יוצא בה לפי שאפי' אם יצא בה כך בשבת פטור וכ"ש תפילין דאפילו למ"ד שבת לאו זמן תפילין הוא אם יצא בהם אינו חייב חטאת משום דדרך מלבוש עבידא כדאיתא בפ' במה אשה יוצאה (סא.) ולא עוד אלא דזמנין דנפיק בהו בשבת לכתחלה כדתנן בר"פ המוצא תפילין (צה.) דפשיטא דמותר לצאת בהם סמוך לחשיכה וי"ל דאה"כ דליוצא בהם בראשו בלאו טעמא דאינו מסיח דעתו שרי ולא איצטרכינן להאי טעמא אלא ליוצא בהם כי נקט להו בידיה או שהם צרורים בכנף בגדו דכה"ג בשבת חייב חטאת ואפ"ה לא גזרו בו בע"ש עם חשיכה משום דאינו מסיח דעתו מהם הלכך מידכר דכיר להו אבל הרמב"ם כתב בפי"ט לא יצא החייט במחט התחובה לו בבגדו ואם יצא פטור וכן פסק רבינו בסימן ש"א א"כ הם פוסקים כר"מ וצ"ל לדבריהם דמתני' דקתני לא יצא החייט במחטו לאו דוקא חייט דה"ה לכל אדם אלא שדברו חכמים בהווה ואי ביוצא בה תחובה בבגדו אפילו אם הוא חייט שרי דכיון דאפילו אי נפיק בה הכי בשבת לא מיחייב חטאת לא גזרינן בה ע"ש דגזירה לגזירה לא גזרינן אלא ע"כ במוציא בידו הוא דאסרה מתניתין בע"ש כיון דאי נפיק בה הכי בשבת חייב חטאת ואין חילוק בין חייט לכל אדם כלל והיא דיוצא אדם בתפילין ע"ש בהאי גוונא מיפרשא נמי שאם היה מוציאן בראשו בלאו טעמא דאינו מסיח דעתו מהם הוי שרי כיון דאי נפיק בהו הכי בשבת ליכא חיובא אלא במוציאה בידו היא ואי לאו טעמא דשלא יסיח דעתו מהם היה אסור בע"ש דומיא דמחט וכ"כ הרמב"ם בס"פ י"ט לא יצא החייט במחטו ולא הלבלר בקולמוסו ע"ש סמוך לחשיכה שמא ישכח ויצא ומותר לצאת בתפילין ע"ש עם חשיכה הואיל וחייב אדם למשמש בתפיליו בכל עת אינו שוכחן הרי שכתב בהדיא גבי חייט דלא מיתסר אלא במחטו בידו וה"ה ללבלר בקולמוסו ומדקתני תפילין בהדייהו משמע דביוצא בהם בידו קאמר דומיא דחייט במחטו בידו ומש"ה איצטריך לטעמא דכיון דחייב למשמש בהם כל שעה אינו שוכחם ועוד יש להוכיח דכי אמר מותר לצאת בתפילין ע"ש עם חשיכה ביוצא בהם בידו מיירי מדלא קתני מותר לצאת בתפילין בראשו ובסמוך כתב שכח ויצא בהם לר"ה ונזכר שיש לו תפילין בראשו משמע דכי קתני מותר לצאת בתפילין הואיל וחייב למשמש ביוצא בהם בידו הוא ואפשר שזה היה דעת הרי"ף והרא"ש ואפשר לומר שכן דעת רבינו ואע"פ שכתב אבל בתפילין מותר לצאת וכו' שאסור להסיח דעתו מהם בעודם בראשו י"ל דה"ק כיון דאפי' כשהם בראשו אסור להסיח דעתו מהם כ"ש כשהם בידו (ט):

מצוה על כל אדם שימשמש בבגדיו וכו' פ"ק דשבת (יב.):

רנג כירה שהיא עשויה כקדרה וכו' משנה רפ"ג דמסכת שבת (לו:) כירה שהסיקוה בקש או בגבבא נותנין עליה תבשיל בגפת או בעצים

עצמו שהוא אומן לר"מ דאילו לר' יהודה אומן שהוציא בבגדו דרך אומנתו חייב אבל בשבת עצמו אסור אפילו לר"מ אפילו תחובה בבגדו מדרבנן וכתבו התו' דלרבא אין לפרש שמא ישכח המחט דאפילו יצא ליכא איסורא דאורייתא כדאמרינן פ"ק דב"ק הכיר בה ושכחה לענין שבת פטור מלאכת מחשבת אסרה תורה אלא שמא ישכח את המחט להצניעה עד שיהיה שבת ולבסוף כשיזכור את המחט ישכח שהוא שבת ויצא עכ"ל · ואפי' בידו ליכא איסורא לרבא אלא שלא יצא לר"ה אבל לכרמלי' שרי מטעם זה גופיה דה"ל גזירה לגזירה וכאן לא כתב רבינו אלא לשון המשנה אבל לקמן בסימן ש"א פירש וכתב דאפי' אומן שהוציאה בשבת בבגדו לר"ה פטור והיינו כר"מ ובסי' ש"ן כתב דמותר לעמוד בר"ה ולשתות בכרמלית והיינו כרבא דלא גזר גזירה לגזירה אפילו בהוצאה דשבת ולפי זה היה ראוי לרבינו לפרש כאן דבערב שבת לא יצא החיי' במחטו בידו וכן הלבלר בקולמסו בידו אלא שקיצר אבל הרמב"ם דפסק ג"כ כר"מ וכרבא דק בדבריו בכל זה כמבוא' בפט"ו ופי"ט מהל' שבת: כתב הר"ר ירוחם בח"א דמדהביא הרי"ף בפ"ק דשבת המשנה כצורתה משמע דאסור בע"ש אפילו תחובה בבגדו משום דגזרינן גזירה לגזירה ואפילו לאדם אחר שאינו אומן אסור וזה סותר למ"ש בפרק המוצא תפילין בההיא דלא יעמוד אדם בר"ה וישתה ברה"י דנראה דפסק הרי"ף כרבא ואם הלכה כרבא אינו אסור תחובה בבגדו אלא באומן עכ"ל. וכתב ב"י דתמיהא זו בעצמה יש לתמוה על הרא"ש שהרי כתב כדברי הרי"ף לא פחות ולא יותר וכו'. ואיכא לתמוה על תמיהתם הלא אין גלוי בדברי הרי"ף בפ"ק דשבת דפוסק כאביי וכן בפרק המוצא תפילין אין גילוי בדבריו דפוסק כרבא דהא סיפא וכן בגת איכא לפרושי כאביי וכן בגת כרמלית א"נ כרבא וכן בגת למעשר · ובפ"ק דשבת נמי איכא לפרושי כאביי אפי' תחובה בבגדו אי נמי דוקא בידו וכרבא וכדמוקי לה בגמרא. ומ"ש עוד ה"ר ירוחם מדהביא הרי"ף הך דתני דר"י דיוצא אדם בתפילין ע"ש עם חשיכה מטעם דכיון דחייב למשמש בהן כל שעה מדכר דכיר להו ולא הביא ההיא דרבא דהיא גופה גזירה וכו' אלמא דלית הילכתא כוותיה דרבא פירוש דבריו דכיון דתנן בפ' במה אשה יוצאה בשבת בתפילין לר"ה אינו חייב חטאת מ"ט דרך מלבוש עבידא השתא כיון דבשבת עצמו לא מיתסר אלא דרבנן א"כ בע"ש ה"ל גזירה לגזירה לרבא ומדלא קאמר האי טעמא דמדכר דכיר אלמא דניתא לדרבא ותימא דאי איתא דמהך ברייתא דתני דר"י קשיא לרבא אמאי שתקו מינה בגמרא ולא אותובי מינה לרבא ולאוקמי' לרבא בתיובתא וכי היכא דאותיבו לרבא ממתניתין ומתרתי ברייתא ופריקו להו הכי נמי ה"ל לאותובי מהך ברייתא לרבא ולפרוקי הו לאוקמי' בתיובתא אלא בע"כ דליכא מהך ברייתא שום קשיא לרבא ולא איצטריך לפירוקא דפשיטא דרבא מודה בתפילין כיון דאיסורא דלבישת תפילין בשבת אפילו למ"ד שבת זמן תפילין דילמא שקיל להו מרישא אם בא לפנות וממטו להו ארבע אמות בר"ה כדאיתא בפרק במה אשה (דף ס"א) א"כ הך גזירה מילתא דשכיחא היא ואפילו סמוך לחשיכה הוה לן למגזר אי לאו טעמא דמדכר דכיר להו:

ומ"ש ב"י דהרא"ש כתב כדברי הרי"ף לא פחות ולא יותר אשתמיטתיה להרב הא דאיתא באשר"י פרק המוצא תפילין (דף ק"ל ע"ב) אבעיא להו כרמלית מאי אמר אביי היא היא רבא אמר היא גופה גזירה ואנן ניקום וניגזור גזירה לגזירה ומסתמא ודאי הלכה כרבא בכל דוכתא לגבי אביי חוץ מיע"ל קג"ם ע"כ מ"מ ברי"ף קשה למה לא גילה דעתו בפסק הלכה לא בפ"ק דשבת ולא בפרק המוצא תפילין גם תימה מפני מה השמיט ולא הביא פלוגתא דר"מ ור"י דנפקא מינה טובא לרבא דלר"מ דאפילו אומן אינו חייב חטאת א"כ בסמוך לחשיכה לא גזרינן אטו חשיכה דה"ל גזירה לגזירה ולר' יודא דאומן דרך אומנתו חייב ה"ל חדא גזירה ואסור עם חשיכה. ומה שנפלע"ד הוא דודאי לענין דינא הלכה כר"מ וכרבא וכמ"ש הרמב"ם ורבינו כדפרישית אלא כיון דתניא חנניה אומר חייב אדם למשמש בבגדיו ע"ש עם חשיכה השתא כ"ש הוא דלמצוה מן המובחר לא יצא לכתחלה סמוך לחשיכה ואפילו תחובה לו בבגדו ומזה הטעם כתבו הרי"ף והרא"ש המשנה דלא יצא חייט בסתמא לאורויי דבכל ענין אין לצאת למצוה מן המובחר ולכך גם רבינו כתב כאן בסתם לא יצא חייט וכולי ולא פירש אף ע"ג דלענין דינא ליכא איסורא אלא בהוציא בידו כרבא:

כתב ב"י לרבא קשה אמאי איצטריך לטעמא דמדכר דכיר הא בלאו הכי משום דאינו מוציאם בידו אלא על ראשו ודמי למחט תחובה בבגדו דהדיוט יוצא בה לפי שאפילו אם יצא בה כך בשבת פטור עכ"ל ושאני ליה מאמר' דהא באותה סוגיא אמרינן להדיא בהך ברייתא דזב בכיסו דאפילו לר"מ דאפילו באומן אינו חייב חטאת אינו אלא במידי דלאו היינו אורחיה אבל כיס לזב דאין דרך הוצאתו אלא בכך מי שמעת ליה דפטור לפי זה ודאי ה"ה תפילין כיון דהיינו אורחייהו דאין דרך הוצאתו אלא בראשו של המניחן לא דמי למחט התחוב בבגדו דלאו היינו אורחיה · ותו דבס"פ הקומץ איתא אמר רב הונא היוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה בשבת חייב חטאת ואף על פי דאין דרך להוציא בכנף בגדו כדתנן בפרק המצניע (דף צ"ב) בשפת חלוקו במנעלו בסנדלו פטור שלא הוציא כדרך המוציאין אלא בעל כרחין גבי ציצית כיון שאין דרך הוצאתו של המתעטף בציצית להוציאן אלא בכנף בגדו שפיר הוה דרך המוציאין לדידיה הכי נמי גבי תפילין הוה דרך הוצאתם בראשו וה"ר ירוחם נמי לא הקשה לרבא בהך דתפילין אלא מההיא דפרק במה אשה דכיון דדרך מלבוש עבידא אינו חייב חטאת ואם כן בע"ש הוי גזירה לגזירה וכבר נתבאר דאף מזה לא הוי קשיא לרבא כלל אבל מה שכתב ב"י דהא דתני יוצא אדם בתפילין ע"ש עם חשיכה משום דמדכר דכיר להו היינו ביוצא בהם כי נקיט להו בידיה או שהם צרורים בכנף בגדו דכה"ג בשבת חייב חטאת ואפ"ה לא גזרו בו בערב שבת עם חשיכה משום דאינו מסיח דעתו מהם הלכך מדכר דכיר להו עכ"ל והאריך בזה עד סוף הסימן הוא תימה רבה לרב גדול כמוהו להוציא דברים כאלו מתחת קולמסו שהלא הק"ו מציץ אינו נלמד אלא מדכתיב והיה על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו תפילין שיש בהן אזכרות הרבה ע"א כמה וכמה והא פשיטא דבציץ אם אינו על מצחו אינו בדין שלא יסיח ממנו וכן בתפילין בשאינן על ראשו אלא ודאי בעוד שהתפילין בראשו קאמר דמותר לצאת בהן ע"ש עם חשיכה מטעם דמדכר דכיר להו וכמבואר בדברי רבינו כאן וכן בכל הפוסקים וקושיית ה"ר ירוחם לאו קושיא היא כדפרישי' ולפי זה בהוציאם בידו בכיסן דה"ל דרך המוציאין ובשבת חייב חטאת אסור להוציאם עם חשיכה דליכא הכא טעמא דמדכר דכיר כיון שאינן בראשו אלא בידו אבל אם הם צרורים בכנף בגדו שרי לצאת עם חשיכה אע"ג דלא שייך טעמא דמדכר דכיר להו כיון שאינן בראשו מ"מ כיון דבשבת עצמו ליכא חיוב חטאת כיון שאינו דרך הוצאתן בכך כדתנן בפרק המצניע הוי ליה גזירה לגזירה וכל זה הפך ממ"ש ב"י ויש לדונו לזכות דתקפה עליו משנתו:

מצוה על כל אדם וכו' שם תני חנניה אומר חייב אדם למשמש בבגדיו ע"ש עם חשיכה ורבינו כתב מצוה על כל אדם וכו' לאורויי דאין חילוק בין איש לאשה. וכ"כ הרוקח וז"ל צריך אדם למשמש בכיסו או בחגורו פן יהיה תלוי בו כיס או סכין או בחגור שבמכנסים והאשה בכיסה או בבתי זרועותיה או בכפה שבראשה עכ"ל:

רנג כירה וכו' משנה ריש פרק כירה ופירוש כירה וכופח ותנור שבזמן התלמוד הוא זה דהכירה והכופח עשוי מחרס כעין קדרה של חרס שפיהן למעלה ואינו מחובר בקרקע אלא מיטלטל אלא שהכירה פיה ארוך שיעור שפיתת ב' קדרות על פיה ממש או על כיסוי שעל חללה או על שפתה וכופח אינו אלא

דרכי משה

דומיא דנתינת חטים לתוך הרחיים: (ח) ובכלבו ויתיר חגורו להתיר מה שתלוי בה: (ט) ומ"מ צ"ע דהכא משמע דאסור להסיח דעתו מן התפילין כלל ולעיל סימן מ"ד משמע דלא מקרי היסח הדעת אלא קלות ראש ונראה לומר דה"ק הואיל ואסור להסיח דעתו מהם בקלות ראש לכך זוכרן תמיד ומסלקן בשבת: וע"ל

פרישה

כשהמחט והקולמוס בידו דכשיוצא בהן בשבת בידו חייב חטאת לפיכך גזרו בסמוך לחשיכה אבל כשהן בבגדו אפי' כשיוצא בהן בשבת אינו חייב חטאת לא גזרו. ב"י ע"ש ול"כ דלכך נקט חייט ולבלר שדרכן לאומן בידן תדיר: (יב) **אבל** בתפילין מותר כו' פי' אפי' אם הם בידו דכשהם בראשו דרך לבישה בלא טעמא דאינו מסיח כו' שרי כיון דאי נפיק בהו הכי בשבת עצמה ליכא חיובא ומ"ש שאסור להסיח דעתו מהם בעודם בראשו ה"ק כיון דאפי' כשהם בראשו אסור להסיח דעתו מהם כ"ש כשהם בידן. ב"י: (יג) **שלא** יהא בהן דבר אסור ויצא כו' ס"א דבר שאסור לצאת בו: וכו'

דרישה

סי' רנג [א] **כירה** שהיא עשויה כקדירה כו' משנה ריש פ"ג דמסכתא שבת כירה שהסיקוה בקש

אם הוסקה בגפת שהוא פסולת של זיתים או בעצים [ב] אסור ליתן עליה תבשיל מבע"י להשהותו עליה לצורך הלילה אא"כ נתבשל כל צרכו (א) והוא מצטמק ורע לו או שהיה חי שלא נתבשל כלל דהשתא ליכא למיחש שמא יחתה כיון שנתבשל כל צרכו ובחי נמי מסיח דעתו ממנו עד למחר ובכל הלילה יכול להתבשל בלא חיתוי אבל אם נתבשל קצת אפי' כמאכל (ב) בן דרוסאי (ג) שהוא שליש בישולו ולא נתבשל כל צורכו או אפי' שנתבשל כל צורכו
אם

אלא מקום שפיתת קדרה אחת על פיהו ולכן נפיש הבליה טפי מכירה וזוטר מדתנור ותנור הוא ג"כ מחרס אלא שהוא מחובר בקרקע ופיהו ג"כ למעלה אלא שהוא קצר למעלה ורחב למטה דמתוך כך נקלט הומו לתוכו טפי מכירה וכופח שאינם רחבים למטה יותר מלמעלה ותנור זה קרוי תנור של נחתומין שהיו מדביקין הפת בדופני התנור. וכתב הר"ן שר"ח פירש דתנורים שלנו שפיכן מן הצד דינן ממש כדין כירה:

ומ"ש אם הוסקה בגפת וכו' פירוש דגפת ועצים כיון דמהני החתוי להתבשל לצורך הלילה אם נתבשל קצת מבע"י חיישי' שמא יחתה ודוק' בנתבשל שליש בישולו אבל בפחות משליש הוי ליה חי ומותר לשהותו והא דכתב רבינו כאן דכמאכל בן דרוסאי הוא שליש בישולו כפרש"י ספ"ק ולא כמ"ש הרמב"ם דפ"ט שהוא חצי בישולו נקט להחמיר באיסור שבת דלהרמב"ם אינו אסור להשהות אלא בנתבשל חצי בישולו דאז איכא למיחש שמא יחתה לצורך הלילה אבל קודם לכן אפילו נתבשל שליש בישולו השיב חי ושרי להשהותו אבל לפרש"י אפילו בשליש בישולו כיון שהוא ראוי לאכילה לבן דרוסאי חיישינן שמא יחתה לצורך הלילה ואסור להשהות אבל בי"ד סוף סימן ס"ט במקום שאין מלח מצוי כתב דיצלו אותו חצי צלייתו דראוי לאכילת אדם והיינו כפירוש הרמב"ם נקט להחמיר באיסור דם ולפי שזה וזה דאורייתא נקט לחומרא בתרוייהו וכדפי' לשם אבל באיסור שלקו' בי"ד סימן קי"ג כיון דאיסורו אינו אלא מדרבנן נקט לקולא דאם בישל ישראל שליש בישולו וסילקו ובא א"י והחזירו אין בו משום בישול א"י:

ומ"ש או שהיה חי שלא נתבשל כלל וכו' בפ"ק דשבת (דף י"ח) האי קידרא חייתא שרי לאנוחא ע"ש עם חשיכה בתנורא מ"ט כיון דלא חזי לאורתא אסוחי מסח דעתיה מיניה וכו' ופרש"י שפיר דמי להשהותה לכתחלה מבע"י בתנור והיא מתבשלת כל הלילה וכו' ויש להקשות דילמא לא שרי תלמודא אלא בתנור דחומו רב דבלא חתוי יתבשל עד למחר אבל כירה דשליט ביה אוירא אסור דאיכא למיחש שמא יחתה וכ"כ התוס' ריש (דף ל"ח) בד"ה שכח קדרה ע"ג כירה ובישלה בשבת לחד שינויא דבקדרה חייתא קמבעיא ליה דאסור בכירה שכח מהו וכ"כ המרדכי ספ"ק דשבת ע"ש ראב"ן דאסור בכירה אפילו שכח דתופס עיקר הך שינויא דתוספות וכ"כ בהגהות מרדכי דכך פ"י וכ"כ בהגהות אשר"י בשם ר"י וא"כ מנ"ל לרבינו להתיר קידרא חייתא בכירה ולחלוק על הגדולים שכתבו על שם ר"י דתופס הך שינויא עיקר והב"י כתב דממ"ש התו' (בדף ל"ה) בד"ה תנור שהסיקוהו וז"ל אבל לשהות משהה אפילו תנור שאינו גרוף וקטום משמע ומכ"ש כירה דשרי ע"כ ותימא דהלא סברת התוספות הוא דתנור שרי טפי וא"כ מאי אפילו תנור דקאמרי התוס' והדבר פשוט דלא היתה דבורם עכשיו בעסק כירה אלא כתבו דבתנור מותר לשהות אפילו אינו גרוף וקטום וא"ל גרוף וקטום וכמ"ש הב"י בעצמו אלא דא"כ כתב יותר נראה דלמישרי בין תנור ובין כירה אתו מה שאינו נראה מדבריהם כנלע"ד ונראה דרבינו ס"ל דלא פירש ר"י לחלק בין כירה לתנור אלא לפי גירסתם שהיה כגירסת רש"י בספ"ק האי קידרא חייתא שרי לאנוחא ע"ש עם חשיכה בתנורא וכו' אבל גירסת הרי"ף והרא"ש היא בכהם שרי לאנוחא ע"ש עם חשיכה מ"ט וכו' ולא גרים בתנורא הלכך בסתמא משמע דבין בתנור בין בכירה מותר וכ"כ הרמב"ם בפ"ג דקידרא חייתא שרי בין בכירה וכופה בין בתנור וכן היא דעת מהר"ם כמ"ש הגהות מרדכי משמו ומביאו ב"י והו נראה דאף למאי דגרסי' בתנורא י"ל דרבותא נקיט הכי דלא תבעיא בכירה דלאורתא לא מהני לה חתוי ולמחר לא צריך חתוי פשיטא דשרי ולא חיישי' שמא יחתה אלא אפילו בתנור דחומו רב וסד"א שמא יחתה להכינה לאורתא קמ"ל דלא חיישינן דאסוחי מסח דעתיה מיניה והכי מוכח ממ"ש הסמ"ג והסמ"ק בדין האופה וז"ל תבשיל חי וכו' מותר להשהותו

בעצים לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר ומפרש בגמרא (לח:) דכירה היא מקום שפיתת שתי קדרות ואיבעיא לן בגמרא (לו:) האי לא יתן לא יחזיר הוא אבל לשהות משהין אע"פ שאינו גרוף וקטום ומני חנניה היא דתניא חנניה אומר כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר לשהותו ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה או דלמא לשהות תנן ואי גרוף וקטום אין אי לא לא וכ"ש להחזיר ושקלינן וטרינן בשמעתין טובא למפשטא לבעיין ולא אסיקנא מידי בהדיא ובתר הכי גרסינן (לו.) א"ר יצחק בר נחמני א"ר הושעיא קטמה והובערה משהין עליה חמין שהוחמו כל צרכן ותבשיל שבישל כל צרכו ש"מ מצטמק ויפה לו מותר ודחי שאני התם דקטמה ואיתא תו בגמ' (לז:) אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן קטמה והובערה משהין עליה חמין שהוחמו כל צרכן ותבשיל שבישל כל צרכו ש"מ מצטמק ויפה לו מותר ודחי נמי שאני הכא דקטמה משמע שאם לא בישל כל צרכו או אפי' נתבשל כל צרכו אם מצטמק ויפה לו אסור לשהות בלא גרופה וקטומה ובתר הכי גרסינן א"ר ששת א"ר יוחנן כירה שהסיקוה בגפת ובעצים משהין עליה חמין שלא הוחמו כל צרכן ותבשיל שלא בישל כל צרכו עקר לא יחזיר עד שיגרוף או עד שיתן את האפר קסבר מתני' להחזיר תנן אבל להשהות משהין אע"פ שאינו גרוף וקטום כירש"י ואמוראי נינהו ואליבא דר' יוחנן אמר רבא תרוייהו תניניהו לשהות תניא אין נותנין את הפת לתנור עם חשכה אלא כדי שיקרמו פניה הא קרמו פניה שרי. להחזיר נמי תניא ב"ה אומרים אף מחזירין וע"כ לא שרו ב"ה אלא בגרופה וקטומה אבל בשאינה גרופה וקטומה לא ופירש"י הא קרמו פניה שרי והיינו לא בישל כל צרכו והתנור לא גרוף ולא קטום הוא וכתב הרי"ף מסתברא דמסקנ' דבעיין דלא יתן לא ישהה הוא ואפי' לשהות אי גרוף וקטום הוא אין אי לא לא דהא ר' הושעיא ורבה בר בר חנה הכי ס"ל והביא כמה ראיות דמוכחי דמסקנא דגמרא הכי הוי ואע"פ דא"ר ששת א"ר יוחנן דמתני' להחזיר תנן אבל לשהות משהין אע"פ שאינו גרוף וקטום לית הלכתא כוותיה ואע"פ דסייעיה רבא ואמר תרוייהו תניניהו ההוא סיועא לאו דוקא הוא ולא גמרינן מיניה וכתב הר"ן שהרז"ה סתר כל ראיותיו וכ"כ גם הרא"ש ומיהו כתב שה"ר יונה תירצן ושדעת השאלתות וה"ר יהודה ברצלוני כדעת הרי"ף הלכך אסור להשהות על גבי כירה שאינה גרופה או קטומה תבשיל שלא נתבשל כל צרכו או שנתבשל כל צרכו אלא שהוא מצטמק ויפה לו ואם היא גרופה או קטומה משהין עליה כל דבר בין שבישל כל צרכו בין שלא בישל וכל שכן מצטמק ויפה לו דעיקר הגזירה דלמא אתי לחתויי בגחלים הוא וכיון שהיא גרופה או קטומה ליכא למיחש להא מילתא וכן דעת הרמב"ם בפרק קמא וכתב ה"ה שכן דעת הרמב"ן אבל רש"י סמך אהא דא"ר ששת א"ר יוחנן ואמאי דסייעי' רבא וכתב שם ואנן דמשהינן ע"ג כירה שאינה גרופה אדחנניה סמכינן הואיל ותנן סתם מתניתין כוותיה כדאמרי' הא קרמו שרי וא"ר ששת משמיה דר' יוחנן כוותיה דמתני' דפרקי' משום חזרה הוא דבעי גריפה אבל לשהות לא וכ"כ הר"ן בשם רב האי והתוס' בשם ר"ח וכן הוא דעתם כמו שכתבו בספ"ק אמאי דאמרי' בשיל ולא בשיל אסור וכו' ה"ה בפ"ג שכן דעת הרשב"א וכן דעת סמ"ג וסמ"ק והתרומה והגהות בפ"ג וכ"כ המרדכי בריש פרק כירה בשם א"ז ומעתה הא דאמרינן בסוף פ"ק (יח:) בשיל שפיר דמי בשיל ולא בשיל אסור לדעת הרי"ף וסייעתו מעת שהתחיל להתבשל בין שלא הגיע למאכל בן דרוסאי בין שהגיע ואפי' נתבשל כל צרכו אלא שהוא מצטמק ויפה לו מיקרי בשיל ולא בשיל ואסור וכשנתבשל כל צרכו ומצטמק ורע לו מיקרי בשיל ושפיר דמי לשהוי ולדעת רש"י וסייעתו כל שהגיע למאכל בן דרוסאי מיקרי בשיל וש"ד לשהוי ולא מיקרי בשיל ולא בשיל דאסור לשהוי ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה אלא כשהתחיל להתבשל ולא הגיע למאכל בן דרוסאי ואם לא התחיל להתבשל כלל אלא הוא חי לגמרי לד"ה שרי לשהוי ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה וכן אם נתן לתוך הקדרה אבר חי הרי היא כאילו כל התבשיל חי ושרי לשהוי כדאיתא בסוף פ"ק (שם) וכתב כן רבינו בסמוך ומיהו היינו דוקא בקדרה אבל בכלי שאכל האם אסור לשהוי בשר חי וכמו שיתבאר בסימן רנ"ד בס"ד. ודע דמאי דשרי לשהוי ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה שרי נמי לשהוי ע"ג כופח או תנור וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ג וכ"כ הר"ן בפרק כירה ונמלאו כללי השמועה וכו' דבכולהו גווני דאמרן דשרי לשהות ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה אפי' בתנור וכופח נמי שרי וליכא פלוגתא בינייהו אלא במאי דבעינן בכירה גרופה וקטומה וכ"כ בהגהות מרדכי פרק כירה בשם מור"ם דקדרה חייתא או בשיל כמאכל בן דרוסאי שרי לשהוי בתנור אפי' אינו גרוף וקטום ואפי' אם התנור מוקף דנפיש הבליה ואפי' אם הקדרה סמוך לגחלים שרי והוא שלא תהא נוגעת בגחלים ואע"פ שכתוב בהגהות אשר"י והגהות מרדכי בפרק כירה דהא דשריא קדרה חייתא דוקא בתנור שחומו רב דבלא חיתוי יתבשל עד למחר אבל כירה דשליט בה אוירא אסור דאיכא למיחש שמא יחתה וכן נראה מדברי המרדכי שכתב בספ"ק וז"ל ואין משהין אלא כמאכל בן דרוסאי או מבושל לגמרי אבל חי לגמרי לא דקא מבשל בשבת עכ"ל ודבר פשוט הוא דלאו מבשל ממש קאמר דהא שרי בהדיא בגמרא קדרה חייתא אלא היינו לומר דבכירה אסור שמא יחתה דע"כ לא שרי בגמרא אלא בתנור דליכא למיחש לחיתוי וא"כ דעתו כדעת הגהות לאסור קדרה חייתא בכירה מ"מ אין זה אלא לחד תרוצא דתוס' פרק כירה אבל אח"כ כתבו התוס' עלמא המתני' דתנור שהסיקוהו בקש ובגבבא דקדירה חייתא ובשיל כמאכל בן דרוסאי שרי אפי' בתנור שאינו גרוף וקטום ואע"פ שאפשר לפרש דבריהם דאפי' דקאמרי לא אתא (אלא) למישרי תנור שאינו גרוף וקטום אבל בכירה לא יותר נראה דלמישרי בין תנור בין כירה אתו וכן דעת סמ"ג וסמ"ק להתיר בין בתנור בין בכירה וכתב הר"ן שהרז"ה פסק כמ"ד להחזיר תנן אבל לשהות אע"פ שאינו גרוף וקטום מיהו ה"מ בתבשילין שאין למוק יפה להם אבל בתבשילין שמצמוקים יפה להם הכי דינייהו דכל שלא נתבשלו אלא כמאכל בן דרוסאי לכ"ע אסור להשהותן ע"ג כירה שאינה גרופה ולא קטומה ואם נתבשלו כל צרכן איכא מ"ד בגמרא מותר ואיכא מ"ד אסור וכל כה"ג במנהגא תליא כדמשמע בגמרא ואנן דלית לן מנהגא נקטינן כבני מערבא דשרי וכתב הרא"ש ובשביל שרבו הדעות בהאי פסקא וישראל הדוקים במצות עונג שבת ולא ישמעו להחמיר הנח להם במנהג שנהגו על פי הפוסקים כחנניה (א):

ומ"ש רבינו שכמאכל ב"ד הוא שליש בישולו כך פירש"י בספ"ק (כ.) ובכמה דוכתי אבל מדברי הרמב"ם בפ"ט נראה שהוא חצי בישולו:

ומ"ש

ובן

דרכי משה

רנג (א) וע"ל סימן רנ"ז דין דבר הנאכל כמו שהוא חי:

דרישה

בקש או בגבבא נותנין עליה תבשיל בגפת ובעצים לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר בית שמאי אומרי' נוטלין אבל לא מחזירין וב"ה אף מחזירין ופירש"י מחזירין הואיל וגרוף. עוד תנן תנור שהסיקוהו בקש ובגבבא לא יתן בין מתוכו בין מעל גביו כופח שהסיקוהו בקש ובגבבא הרי זה ככירים בגפת ובעצים הרי הוא כתנור:

[ב] אסור ליתן עליה תבשיל מבעוד יום להשהותו עליה כו'. במשנה תני סתם לא יתן ולא נזכר שם מבעוד יום רק שרבינו בא לפרש כשיטת הרי"ף לא יתן לשהות דהאיסור בא ממילא והיינו בשבת שאז מבשל אבל במה שנותן בתחלה הקדירה ע"ג הכירה לשהות אינו עושה איסור בנתינה ומ"ה מפרש רבינו דהנתינה היא מבעוד יום כלומר שלא בשעת האיסור אלא כשיגיע חשיכה ושבת עדיין לא יהא נגמר בישולו אלא כמב"ד או נצטמק ויפה לו ואיכא למיגזר שמא יחתה לאפוקי אם פירושו כחזור הוי איפכא דעיקר האיסור עושה תיכף בשעה שנותן הקדירה ע"ג הכירה בשבת או סמוך לחשיכה דהא כבר נתבשל. וק"ל. ולקמן אכתוב עוד מזה גם יהיה מבואר בדברי ב"י בסימן זה דחזרת הקדרה מיירי בקדירה שכבר נתבשלה. ואיבעיא לן בגמ' האי לא יתן לא יחזיר הוא אבל לשהות משהין אעפ"י שאינו גרוף וקטום ומני חנניה היא דתניא חנניה אומר כל שהוא כמאכל ב"ד מותר לשהותו ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה או דילמא לשהות תנן ואי גרוף וקטום אין אי לא לא. וכ"ש להחזיר ושקלינן וטרינן בשמעתין טובא למיפשטי' בעיין ולא אסיקנא מידי בהדיא ובתר הכי גרס כן אמר ר' יצחק בר נחמני אמר ר' הושעיא קטמה והובערה משהין עליה חמין שהוחמו כל צרכן ותבשיל שבישל כל צרכו. ש"מ מצטמק ויפה לו מותר ודחי שאני התם דקטמה משמע שאם לא בישל כל צרכו או אפי' נתבשל כל צרכו אם מצטמק ויפה לו אסור לשהות בלא גרופה וקטומה. ובתר הכי גרסינן א"ר ששת א"ר יוחנן כירה שהסיקוה בגפת ובעצים משהין עליה חמין שלא הוחמו כל צרכן ותבשיל שלא בישל כל צרכו עקר לא יחזור עד שיגרוף או עד שיתן את האפר קסבר מתניתי' להחזיר תנן אבל לשהות משהין אעפ"י שאינו גרוף וקטום אמר רבא תרוייהו תניגא לשהות תניגא אין נותנין את הפת לתנור עם חשיכה אלא כדי שיקרמו פניה הא קרמו פניה שרי להחזיר נמי תניגא ב"ה אומרים אף מחזירין. וע"כ לא שרי ב"ה אלא בגרופה וקטומה. אבל כשאינה גרופה וקטומה לא. ופירש"י הא קרמו פניה שרי והיינו לא בישל כל צרכו ותנור לא גרוף ולא קטום הוא. וכתב הרי"ף ומסתברא דמסקנא דבעיין דלא יתן לא ישהה הוא דהא ר' הושעיא ורבה בר בר חנה הכי ס"ל אע"ג דאמר רב ששת א"ר יוחנן דמתני' להחזיר תנן אבל לשהות משהין אעפ"י שאינו גרוף וקטום לית הלכתא כוותיה ואע"ג דסייעוה רבא ואמר תרוייהו תניגא ההוא סיועא לאו דווקא היא ולא גמרינן מיניה אבל רש"י סמך אהא דאמר רב ששת אמר ר' יוחנן ואמה דסייעי' רבא וכ"כ הר"ן בשם רבינו האי והתוס' בשם ר"ח וכן הוא דעתו בספ"ק וכתב עוד הר"ן שהרז"ה סתר כל ראיותיו של הרי"ף וכ"כ גם הרא"ש. ומיהו כתב שהר"ר יונה תירצם ע"ש ומתוך הלעס זו נתבארו דברי רבינו. כתב ב"י וז"ל וכתב הר"ן שהרז"ה פסק כמ"ד להחזיר תנן אבל לשהות אעפ"י שאינו גרוף וקטום מיהו ה"מ בתבשילין כו' עד איכא מ"ד בגמרא מותר
ואיכא

פרישה

סי' רנג (א) והוא מצטמק ורע לו וכה"ג אפי' בתנור מותר מצטמק כלומר מתמעט וכיון לשם שדים מלומקים כמ"ש בלשון לוה כלטוה ובלשון לדק נצטדק וכן כל תיבה שראש יסודו לדי"ק כשהוא מתפעל נותן ט' אחר לדיק כפירש"י בחומש ס"פ מקץ האריך רש"י ב"ה:

(ב) בן דרוסאי לסטים היה: (ג) שהוא שליש בשולו ומדברי הרמב"ם בפ"ט נראה שהוא חצי בישולו:

למטע

אם הוא מצטמק ויפה לו אסור להשהותו עליה אא"כ גרף פירוש שהוציא ממנו כל הגחלים או קטם פי' שכסה הגחלים באפר (ד) למעט חומה דחיישינן שמא יחתה שהרי ראוי בעוד לילה ע"י חיתוי ואם נתן בה חתיכה חיה מותר כאילו היתה כולה חיה שהרי הסיח דעתו ממנה בשביל החתיכה החיה שאינה יכולה להתבשל עד למחר אבל לסמוך לה קדרה בסמוך חוצה לה מותר אפי' אינה לא גרופה ולא קטומה ואם הוסקה בקש או בגבבא מותר לשהות עליה אפי' אינה לא גרופה ולא קטומה ותנור אפי' אם הוסק בקש או בגבבא [ג] אסור אפי' לסמוך לו אפי' אם הוא גרוף וקטום [ד] וכ"ש לשהות על גבו ותוכו דלא וכופח שהוא מקום שפיתת קדרה אחת אם הוסק בקש

ומ"ש אא"כ גרף או קטם מבואר במשנה שהבאתי עד שיגרוף או עד שיתן את האפר ודברי רבינו בגרוף כדברי הרמב"ם בפ"ג דהיינו שמוציא הגחלים לחוץ אבל הר"ן כתב שנ"ל כדעת הרז"ה דהיינו שגורף הגחלים לצד אחד שאם גרף את כל הגחלים והוציאם לחוץ אפי' בתנור שרי דתו ליכא למיחש למידי ומאי דאמרינן בירושלמי צריך לטאטא בידו ל"ק מידי דאפשר שבמקום הנחת הקדרה בלבד קאמר וכתב עוד דאיתא בירושלמי דקוטם אע"פ שלא קטם כל צרכו שרי כלומר שא"צ לקטום עד שלא ניכר שם אש כלל וה"נ משמע בגמרא דילן מדאמרינן לקמן דגחלים שעממו או שנתן עליהם נעורת של פשתן דקה הרי היא כקטומה ומתניתא נמי דיקא דקתני שנתן את האפר ומדלא קתני שיטמין באפר משמע דבקטימה כל שהו סגי והא דגחלים שעממו או שנתן עליהם נעורת פשתן דקה כתבה הרמב"ם בפ"ג ולא ידעתי למה השמיט' רבינו :

ומ"ש ואם נתן בה חתיכה חיה מותר וכו' פשוט בפ"ק דשבת (יח :) ואי שדא ביה גרמא חייא ש"ד מ"ט דאסח לדעתיה דאמר השתא ודאי לא בשיל ולא אתי לחתויי ומדברי הגמרא והפוסקי' נראה דלא שרי אלא דוקא במשליך לתוכו אבר חי שא"א להתבשל בלילה משום דמסח דעתיה מיניה אבל הרמב"ם כתב בפי' המשנה וז"ל וכשתתבשל בשיל ולא בשיל ישימו . בו בעת הטמנתו דבר חי כגון בשר או ירק ויהא מותר להשהותו על גבי גחלים מפני שהוא מסיח דעתו נראה מדבריו שאפילו נתן בה דבר שאפשר לה להתבשל מבע"י כמו ירק וכיוצא בו שרי משום דכיון שעשה מעשה המוכיח שמסיח דעתו ממנו מידכר ולא אתי לחתויי דומיא דשרי לשהות על גבי כירה קטומה וסגי ליה בקטימה כל דהו משום דכיון דעבד בה היכירא מדכר ליה ולא אתי לחתויי :

ומ"ש אבל לסמוך לה קדרה וכו' בעיא דאיפשטא שם :

ומ"ש ואם הוסקה בקש או בגבבא מותר לשהות עליה וכו' מבואר במשנה שהבאתי וכתב הרמב"ם בפ"ג שאם הסיקו בגללי בהמה דקה דינו כהסיק בקש ובגבבא משמע דגללי בהמה גסה הרי הם כעצים מיהו בירושלמי פרק כירה אמרינן איפכא דגללי בהמה דקה הם כגפת ועצים וגללי בהמה גסה הן כקש וכגבבא ואולי נוסחת ירושלמי שלו היתה מוחלפת משלנו א תניא בגמרא (לז :) ב' כירות המתאימות כלומר שהן מחוברות יחד וקיר של חרס מפסיק ביניהם אחת גרופה וקטומה והאחרת אינה גרופה וקטומה מותר להשהות ע"ג גרופה וקטומה אף על פי שמוסיף בה הבל מאותה שאינה גרופה :

ומ"ש ותנור אפילו אם הוסק בקש ובגבבא אסור משנה שם (לח :) ומפורש בברייתא דאין סומכין לו ואצ"ל על גביו ואצ"ל בתוכו וכתוב בהגהות מרדכי מיהו אם אין היד סולדת בו שאינו חם כל כך נראה דמותר :

ומ"ש אפילו אם הוא גרוף וקטום הכי משמע בגמרא דלא מהני גריפה וקטימה בתנור וכ"כ הרב המגיד בפ"ג בשם הרמב"ן והרשב"א וכ"כ הר"ן וכ"כ מדברי כל הפוסקים ומ"ש בכלבו בשם בעל ההשלמה דתנור גרוף וקטום שרי נ"ל שטעמו משום דתנורין דידן שפיהם מן הצד לא נפיש הבלייהו וככירה דיינינן להו כמו שאכתוב בסמוך בס"ד אבל בתנור שדברו חכמים לא מהניא גריפה וקטימה וכ"כ הרמב"ם בפ"ג וז"ל אבל התנור אע"פ שגרף האש או כיסה באפר או שהסיקוהו בקש או בגבבא אין משהין בתוכו ולא על גביו ולא סומכין לו תבשיל שלא בישל כל צרכו או שבישל כל צרכו ומצטמק ויפה לו הואיל והבלו חם ביותר אינו מסיח דעתו וחוששין שמא יחתה בזו האש המעוטה אף על פי שהוא אש קש וגבבא או מכוסה ולמה אסרו לשהות בתנור אף על פי שגרוף מפני שהגורף אינו גורף אלא רוב האש בעצמה וא"א לגרוף כל האש עד שלא תשאר ניצוץ אחד מפני (ומפני) שהבלו חם שמא יחתה כדי לבער הניצוצות הנשארות בתנור עכ"ל ומתוך לשון זה יתבאר לן במצטמק ורע לו מותר להשהות אפילו בתנור וכ"כ הר"י בח"ב וכן נראה מדברי הרי"ף והרא"ש גבי כופח וכבר כתבתי לעיל דכל מידי דשרי לשהויי בכירה שאינה גרופה וקטומה שרי לשהויי בתנור לדעת כמה פוסקים ואפילו החולקים בזה לענין קידרא חייתא מודו במצטמק ורע לו דלא אתי לחתויי כיון דרע לו הוא ותנור פירש"י מתוך שקצר למעלה ורחב למטה נקלט חומו לתוכו טפי מכירה משמע דדוקא בתנור שפיו למעלה קאמר תלמודא דנפיש הבליה מכירה וכדברי הר"ן שכתב בשם ר"ח דמתני' בתנור של נחתומין ותנור של נחתומים מפורש בלא יחפור (כ :) אבל תנור דידן ככירה של נחתומין הוא וז"ל הכלבו ואלו הכירות שלנו שקורין פורנלא"ש שמסיקין אותן מבפנים ואח"כ גורפין אותם ונותנין בהם פת או פנאד"ש או קסולא מאחר שגרפו לגמרי והוא רחב מבפנים יותר משפית' קדר' דינה כדין הכירה וכ"כ ר"ח בפרק לא יחפור דמתני' בתנור של נחתומין אבל תנור דידן ככירה של נחתומין עכ"ל :

ומ"ש וכופח שהוא מקום שפיתת קדרה אחת וכו' משנה שם כופח שהסיקוהו בקש או בגבבא הרי הוא ככירה בגפת או בעצים הרי הוא כתנור ומפרש בגמרא שכופח הוא מקום שפיתת קדרה אחת ונפיש הבליה מדכירה וזוטר מדתנור ומשמע דכשהסיקוהו בגפת ועצים הרי הוא כתנור לגמרי ואסור אפילו גרף וקטם וכשהסיקוהו בקש ובגבבא הרי הוא ככירה לגמרי ושרי בלא גריפה וקטימה וכ"כ
מדברי

להשהותו ע"ג כירה בשבת אעפ"י שאינה גרופה וקטומה ואף בתנור שיש לו הבל יותר. מותר עכ"ל אלמא דדעתו לפרש דהא דנקיט תלמודא בתנורא לרבותא נקט הכי דאף בתנור שיש לו הבל יותר לא חיישינן לשמא יחתה למיכלא לאורתא וכ"כ הר"ן והכי נקטינן דכך היא דעת רוב פוסקים ודלא כהני גדולים שכתבו ע"ש ר"י לאסור קידרא חייתא בכירה . והיכא דמצטמק ורע לו ודאי שרי אף לפר"י דאוסר קידרא חייתא בכירה דכיון דשליט בה אוירא חיישינן לשמא יחתה כדי שיהא ראוי לאכילה למחר דמ"מ במצטמק ורע לו ליכא למיחש לשמא יחתה כלל ושרי וכ"כ ב"י :

ומ"ש אא"כ גרף פי' שהוציא ממנה כל הגחלים וכו' וא"ת בתנור דאפילו גרוף אסור למאי ניחוש לה כתב הר"ן תירצו כיון דנפיש הבליה דתנור בלא גחלים איכא למגזר דאתי לשהויי נמי בכירה היכי דנפיש הבליה בדאיכא גחלים ואתא לחתויי והך טעמא ודאי רבינו לא ס"ל שהרי בסימן רנ"ז כתב ע"ש הרא"ש דשרי להטמין בחפירה שגרופה מכל הגחלים ומשמע דה"ה בתנור מדכתב אחר כך אבל בתנור וכן בחפירה זו וכו' הרי מבואר דאף לגבי הטמנה לא חיישינן לגזירה זו כל שכן לגבי שהייה לדעת האלפסי א"כ לגבי חזרה לדעת רש"י ור"י ותו דדוחק הוא לגזור הני גזירות וכמו שהקשה הר"ן אלא צריך לפרש דמ"ש שגרף ממנה כל הגחלים אלא נשאר בה מיעוט גחלים וכ"כ הרמב"ם ומביאו ב"י והר"י בח"ג כתב דבתנור גרוף כיון דנפיש הבליה אתא למיחלף שאינו גרוף בשגרוף דיאמרו מה לי גרוף מה לי שאינו גרוף הלא אפילו בגרוף נפיש הבליה וכי היכא דהא שרי הא נמי שרי אבל בכירה גרופה דלא נפיש הבליה לא אתי למחליף באינו גרוף דנפיש הבליה ופי' זה מתקבל לעניות דעתי אבל הר"ן כתב דאין פירוש גרוף שהוציא כל הגחלים לחוץ אלא שגרפם לצד אחר בתנור ולא משמע בשום מפרש או פוסק שפירש להקל בכך אלא כפירוש רבינו עיקר והכי נקטינן להחמיר דלא שרי בכירה אלא בגרף כל הגחלים לחוץ ובתנור אסור אפילו גרפם כולם לחוץ :

אבל לסמוך לה וכו' שם (דף ל"ז) איבעיא להו מהו לסמוך לה תוכה וגבה אסור אבל לסמוך לה ש"ד א"ד ל"ש ת"ש כירה שהסיקוה בגפת ובעצים סומכין לה ואין מקיימין עליה אא"כ גרופה וקטומה וכתבו התוס' דאינה גרופה קמבעיא ליה דאי מתני' להשהות תנן ודלא כחנניה קא בעי להשהות ולהחזיר ואי מתני' להחזיר תנן ושרי להשהות באינה גרופה וקטומה אפי' תוכה וגבה וכחנניה קא בעי להחזיר ולהשהות היכא שאינו מבושל כמב"ד ת"ש כירה שהסיקוה וכו' ומסיק דשרי לסמוך ומ"מ אין ללמוד מכאן סמוך אבל האש דשאני הכא דדופני כירה מפסיקין בינו ולאש עכ"ל וכ"כ הר"ן בשמם אבל סה"ת בסי' רל"א פסק דמותר לסמוך הקדרה אבל האש אפי' סמוך לחשיכה וכ"כ סמ"ג וסמ"ק בדין האופה והגהות מיימוני פ"ג וכ"כ בהלכות שהייה להר"ם בהגהות מרדכי וכתב דלא גרע מבישרא אגומרי דשרי בפ"ק כי נצלה מבע"י כמב"ד אע"ג דליכא מידי דמפסקי וכן קידרא חייתא או בשיל כמב"ד שרינן התם לאנוחי בתנור אבל הגחלי' ע"ש עם חשיכ' עכ"ל ולפע"ד נראה ממ"ש הרא"ש לשם אהסיא דת"ר מביא אדם קיתון של מים ומניחו כנגד המדור' וכו' דכשב' נמי שרי לסמוך אבל האש קצת ברחוק דלא אתי לחתויי דאיכ' היכירא דמרחיק א"כ יש ללמוד מדבריו דבסמוך לחשיכ' שרי לסמוך כשאין הקדירה נוגע בגחלים ואפילו במקום שהיד סולדת שם שרי ואפי' להרי"ף דפסק דלא כחנניה ואסור להשהות ע"ג כירה באינה גרופה מ"מ לסמוך שרי אפילו אצל האש כדפי' אבל להעמיד הקדרה ע"ג גחלים ושולי הקדירה נוגעים בגחלים פשיטא דאסור להרי"ף דאפילו להשהות ע"ג כירה והגחלים למטה אסור כ"ש כששולי הקדירה נוגעים בגחלים . והא דכתב במרדכי ר"פ כירה ע"ש הא"ז דנוהגים להשהות הקדרה ע"ג גחלים עד שבאין מבית הכנסת וכו' היינו משום דתופסים שיטת רש"י ור"י דהלכה כחנניה וכיון דלא הויא הטמנה א"כ שרי להעמידה ע"ג גחלים מבע"י כי היכא דמותר בלהשהות להעמידה אפילו לתוכה אפי' אינה גרופה ועוד דהאור זרוע קמפרש תוכה היינו להעמידה כולה בתוך חלל הכירה ויושבת על קרקעית הכירה ולפע"ד דכך היא דעת כל המפרשים כמ"ש לקמן בסעיף י"ד דלפי זה ודאי באינה גרופה בע"כ דשולי הקדרה נוגעים בגחלים ואפ"ה שרי כיון דאינה הטמנה אלא שהייה גרידא וע"ל סעיף י' ובסוף סי' רנ"ז פ"ו :

וכופח וכו' דינו ככירה ומותר ע"י גריפה וקטימה איכא להקשות מנ"ל לרבינו לפרש מתניתין דתנא בה כופח שהסיקוהו בקש ובגבבא הרי היא ככירה דאינו מותר אלא ע"י גריפה וקטימה . דהא סתמא תנן ומשמע אפילו אינו גרוף וקטום וכך הוא משמעות כל הפוסקים · וכן הוא בדין דלא שייך לומר גריפה וקטימה אלא בגפת ועצים דאית בהו גחלים בוערות אבל בקש וגבבא אין שם גחלים בוערות וכן מבואר בלשון הרמב"ם פ"ג פעמים ושלש שדקדק שלא לומר גריפה וקטימה אלא בגפת ועצים עיין שם וכך כתב הכל בו דבקש וגבבא אין שייך שם חתוי שמיד שכלה שלהבת כלה גחלת וכך הקשה ב"י ונראה דראיית רבינו הוא מברייתא דתניא כוותיה דאביי דבתנור אסור לסמוך והלכה כאביי ותני בה בסיפא כופח שהסיקוהו בקש ובגבבא סומכין לו ואין נותנין על גביו בגפת ובעצים אין סומכין לו וכדי ליישב דלא תקשה מברייתא זו אמשנתינו דתנא בכופח שהסיקוהו בקש ובגבבא ה"ה ככירה ונותנין על גבה וברייתא תני אין נותנין ע"ג צריך לומר דמשנתינו מיפרשא בכופח גרופה וקטומה והתם הוא דבקש וגבבא ה"ה ככירה ונותנין על גביו ואפ"ה בגפת ועצים ה"ה כתנור דאין נותנין ע"ג אפילו בגרופה וקטומה דבפירושא דמתני' הלכה כרב אדא בר אהבה דמפרש לה בגרופה וקטומה כדכתב הרא"ש שם (בדף קע"ו ע"א) אבל ברייתא מיפרשא באינו גרוף וקטום הלכך בכופח שהסיקוהו בקש
ובגבבא

פרישה

(ד) **למעט** מוטה שהרי גילה דעתו דלא בעי חיתוי ואיכא הוכחה לפני אמרים ר"ן :
בקש

דרישה

ואיכא מ"ד אסור כו' ע"כ ויש להקשות דלמאי נפקא מיניה פסק כמ"ד להחזיר לאותו מ"ד שכתב הרז"ה עצמו אח"כ דס"ל דאם נתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו שאסור והיינו ממש כדעת הרי"ף שפסק כמ"ד לשהות כמו שמבואר בדברי רבינו · וי"ל דאף לאותו מ"ד דאוסר מ"מ כיון דס"ל דלהחזיר תנן אם מצטמק ורע לו או מותר אפי' לא נתבשל אלא כמב"ד לאפוקי להרי"ף שפסק כמ"ד לשהות תנן ס"ל דאם לא נתבשל אלא כמב"ד או אסור אפי' אם מצטמק ורע לו · ומילוק זה מבואר בדבריו כיון שסתם וכתב בתחלת דבריו מיהו ה"מ בתבשילין שאין נימוקן יפה להן · ולא חילק כמו שמחלק אח"כ · והטעם דס"ל דאעפ"י שלא נתבשל אלא כמב"ד אפ"ה מותר אעפ"י שעדיין צריך בישול ויפה לו היינו משום דכיון דכבר נתבשל כדרך שמקלת בני אדם אוכלין אותו הלכך אעפ"י שהבישול עדיין יפה לו מ"מ לא חיים לשמא יחתה דירא לחתות דשמא יבשל יותר מדאי :

[ג] **אסור** אפי' לסמוך לו אפי' אם הוא גרוף וקטום צ"ע דהרמב"ם כתב בפ"ג וז"ל אבל התנור אעפ"י שגרף האש או כסה בעפר או שהסיקוהו בקש בגבבא אין משהין בתוכו כו'. הרי כתב או שהסיקוהו בקש כו' ורבינו כתב אפי' אם הוסק בקש או בגבבא אפי' אם הוא גרוף וקטום כו' :

[ד] **וכ"ש** לשהות על גבו ותוכו דלא כו' צריך שתדע תיבות וכ"ש שעומד במקום שנים כאילו אמר וכ"ש לשהות על גבו ואצ"ל לתוכו וכן הוא להדיא בגמרא ואצ"ל לתוכו :

ומותר

חדושי הגהות

רנג א הא דלא הביא הטור דין זה אפשר דטעמו משום דכ"ש הוא וכמ"ש הט"ז סק"ד עיין בב"י ע"ש :

אפשר

(ה) בקש (ו) או בגבבא דינו ככירה [ה] ומותר ע"י גרופ' וקטומ' ואם הוסק בעצים דינו כתנור ולא מהני ליה גרופה וקטומה ואסור אפילו לסמוך לה כך היא שיטת רב אלפס [ו] אבל רש"י ור"י פסקו דכל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר להשהותו על גבי כירה אפי' אם הוסקה בגפת ועצים ואפילו אינה גרופה וקטומה [ז] ותבשיל שנתבשל כל צרכו אפילו מצטמק ויפה לו מותר גם כן לשהותו עליה אבל להחזיר כגון שהניח התבשיל עליה מבע"י (ז) ונטלו ממנו בשבת ובא להחזירו עליה אינו מחזיר עליה אא"כ גרופה וקטומה או שהוסקה בקש או בגבבא (ח) ותנור ג (ט) אפילו הוא גרוף וקטום אין מחזירין עליו (י) וכופח אם הוסק בקש ובגבבא דינו ככירה ומחזירין עליו אם הוא גרוף או קטום ואם הוסק בעצים דינו כתנור ואין מחזירין עליו אפילו הוא גרוף וקטום [ח] ולזה הסכים א"א ז"ל (יא) וכל זה בענין שהייה לצורך הלילה

ובגבבא סומכין ואין נותנין על גבה והכי מסתברא דכיון דכופח נפיש הבלי' מדכיר' וזוטר מדתנור א"כ לעולם חמיר טפי כופח מדכירה דבגפת ועצים דבכירה שרי אם גרוף וקטוס אפילו ליתן ע"ג בכופח ה"ה כתנור ואסור אפי' לסמוך וכ"ש דאסור ע"ג ובקש ובגבבא דבכירה נותנים ע"ג אפילו אינו גרוף וקטוס בכופח אין נותנים ע"ג אלא בגרוף וקטוס ואע"ג דבתנור אסור בקש ובגבבא אפילו גרוף וקטוס מ"מ בכופח דזוטר הבליה מדתנור מקילינן ביה בהא ואע"ג דבגפת ועצים מחמרינן ביה כמו בתנור היינו משום דיותר מסתבר לשוייה כתנור לחומרא מלשווייה ככירה לקולא אבל בקש וגבבא דמלינו לשוייה חמיר מדכירה וקיל מדתנור טפי עדיף ואע"ג דבתבשיל חי א"נ מצטמק ורע לו דשרי בכירה אפי' לא גרוף וקטוס אמרי' דה"ה בתנור וכופח נמי שרי ולא מפלגינן בינייהו אעפ"י דחד נפיש הבליה טפי מדאידך התם ודאי כיון דלא צריך לחתות בגחלים ליכא למיגזר אפי' בתנור וכופח כמו בכירה אבל היכא דצריך לחתות מפלגינן בין הא דלא נפיש הבליה לאידך דנפיש הבליה אלא דלפי זה ה"ל לרבינו לפרש דכופח אינו מותר בקש ובגבבא ליתן ע"ג אלא ע"י גריפה וקטימה אבל לסמוך שרי אפילו אינו גרוף וקטוס וי"ל דכיון דכתב רבינו דכופח דינו ככירה ומותר ע"י גריפה וקטימה משמע דהכי קאמר וכופח שהוסק בקש וגבבא דינו ככירה שהוסק בגפת ועצים דע"ג שרי בגרופה וקטומה ולסמוך שרי אפילו אינו גרוף והכי נמי בכופח כשהוסק בקש וגבבא דע"ג שרי בגרופה וקטומה ולסמוך לה שרי אפילו אינו גרוף וקטוס זהו מה שנ"ל ליישב דעת רבינו בזה שכתב שלא כמשמעות שאר פוסקים : וכתב ב"י ומעתה הא דאמרי' ספ"ק בשיל ש"ד בשיל ולא בשיל אסור לדעת הרי"ף וסייעתו מעת שהתחיל להתבשל בין שלא הגיע למב"ד בין שהגיע ואפי' נתבשל כל צרכו אלא שהוא מצטמק ויפה לו מקרי בשיל ולא בשיל ואסור וכו' עכ"ל ולא נראה כן מדברי רבינו שכתב אבל אם נתבשל קצת אפילו כמב"ד שהוא שליש בישולו וכו' דאם כפי' ב"י ה"ל לומר בקצרה אבל אם נתבשל קצת או אפי' שנתבשל כל צרכו אם מצטמק ויפה לו אסור ועוד דלאיזה צורך כתב לפרש שהוא שליש בישולו הלא בין שליש ובין יותר ובין פחות הכל אסור אלא בע"כ דוקא שליש שהוא ראוי לאכילה לבן דרוסאי חיישי' שמא יחתה לצורך הלילה אבל פחות משליש שאינו ראוי לאכילה כלל לשום אדם דינו כאילו היה חי ושרי להשהותו וכדפי' בס"א ולכן בדעת רש"י ור"י לא כתב פי' למב"ד אלא כתב סתם דכל שהוא כמב"ד מותר לשהותו וכו' כלומר כל שהוא כמב"ד בין כפרש"י שהוא שליש בין כהרמב"ם שהוא חצי בישולו הכל שרי דלא חיישינן לשמא יחתה כלל :

כך היא שיטת רב אלפס אבל רש"י ור"י וכו' טעם מחלוקתם הוא דלרב אלפס משמע ליה דמסקנת תלמודא היא לחומרא דמתניתין להשהות תנן וכרבנן דאסור להשהות ע"ג כירה שהסיקוה בגפת ועצים עד שיגרוף או עד שיתן האפר ודלא כחנניה ולרש"י ור"י מתניתין להחזיר תנן דאסור להחזיר עד שיגרוף או עד שיתן האפר אבל להשהות שרי אפילו אינו גרוף וקטוס וכחנניה והראיות והדחיות של שניהם האריכו בהם המפרשים בעל המאור ובעל המלחמות והרא"ש והר"ן וכן בשאר פוסקים . וטעמא דאיסור חזרה דגזרינן חזרה דע"ש עם חשיכה אטו חזרה דשבת עצמה והא דשרי חזרה אם היה שהות ביום להרתיח אם היתה קרה היינו משום דזו לא חשיבה חזרה אלא שהייה היא והא דלחזרה שריא בגרופה וקטומה ולא גזרינן אטו חזרה דשבת עצמה היינו משום דכיון דגרופה וקטומה היא אית ליה היכירא דלא קעביד בשבת : ומ"ש ותנור אפילו הוא גרוף וקטוס אין מחזירין עליו משמע דוקא חזרה אסור אבל להשהות שרי אף בתנור שאינו גרוף וקטוס כמו בכירה דמשנתינו דמחלק בין כירה לתנור בלהחזיר תנן וכ"כ הרז"ה מביאו הרא"ש (דף קע"ה ריש ע"ג) וכ"כ התוס' במתני' תנור שהסיקוהו בקש או בגבבא וכו' אי להחזיר תנן ה"כ האי לא יתן לא יחזיר אבל לשהות משהה אפי' בתנור שאינו גרוף וקטוס כדמשמע פ"ק וכו' עכ"ל אבל הסמ"ג והסמ"ק בדין האופה כתבו דהלכה כחנניה דשרי להשהות ע"ג כירה אף בשאינו גרוף וקטוס ובתנור שהבלו גדול אסור עכ"ל ואפשר דטעמייהו דכיון דתנור נפיש הבליה טפי מדכירה ולכך בלהחזיר אסור אפי' גרוף וקטוס ובכירה שרי ה"ה בלהשהות דבכירה שרי אפי' בשאינו גרוף וקטוס אבל בתנור לא שרו להשהות אלא בגרוף וקטוס ואע"ג דבתבשיל חי או שבישל כל צרכו כתבו הסמ"ג והסמ"ק דבין כירה ובין תנור מותר התם שאני דלא צריך לחתויי כלל דלאורתא לא מהני חתוי ולצורך מחר כיון שיש לה שהות גדול לא אתא לחתויי אבל היכא דאיכא למיחש לשמא יחתה חמיר טפי בתנור מבכירה ויש להביא קצת ראיה לדעתם מדאמר בפ"ק האי קידרא חייתא וכו' ובשיל ש"ד בשיל ולא בשיל אסור דמדקאמר תלמודא בסתמא ובשיל ספיר דמי וכו' משמע דוקא בשיל כל צרכו ש"ד אבל בשיל ולא בשיל אסור אעפ"י דבשיל כמב"ד והתם בתנור קא איירי ומשום הכי אסור להשהות אע"ג דהלכה כחנניה דבכירה מותר להשהות כשנתבשל כמב"ד אפ"ה בתנור דנפיש הבליה חמיר טפי ואסור בדין דאי לא מפלגינן בינייהו בלהשהות אתי למטעי דלא לפלוג בינייהו גם בלהחזיר ואע"ג דהתוס' כתבו דהא דקאמר בשיל ולא בשיל אסור היינו דוקא דלא הוי ...ד דאי הוה כמב"ד שרי להשהותו ע"ג כירה אעפ"י שאינה גרופה עכ"ל לפי שיטתם כתבו כך וכדכתבו בפרק כירה אבל הסמ"ג והסמ"ק אינן מפרשים כפירושם והכי נקטינן כסמ"ג וסמ"ק חדא דמסתבר טעמייהו ועוד דאמרו להחמיר באיסור שבת : ומ"ש וכופח אם הוסק בקש ובגבבא דינו ככירה ומחזירין עליו אם הוא גרוף וקטוס כבר כתבתי דרבינו דמחלק בהוסק בקש ובגבבא בין גרוף לשאינו גרוף הוא משום דהכי מוכח בברייתא דמייתי תלמודא לסיועיה לאביי ולהרב אלפסי דמפרש כולה סוגיא בלהשהות מחלקינן בקש ובגבבא גבי כופח בין גרוף לשאינו גרוף בלהשהות ולרש"י ולר"י מחלקים ביה בלהחזיר וק"ל : ומ"ש וכל זה בענין שהייה לצורך הלילה

מדברי הר"ן וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ג ויש לתמוה על רבי' שכתב כאן וגם ברמזים אם הוסק בקש ובגבבא מותר על ידי גריפה וקטימה ב דבלא גריפה וקטימה נמי שרי דומיא דכירה ואפשר שטעמו מדכתב הרא"ש דבפירושא דמתניתין הלכה כרב אדא בר אהבה דמוקי מתניתין בכופח גרופה וקטומה ואפ"ה אם הסיקוהו בגפת ובעצים הרי הוא כתנור עכ"ל ומשמע לרבינו דכיון דמתניתין בכופח גרופה וקטומה היא רישא נמי דקתני בקש ובגבבא הרי היא ככירה טעמא משום דגרופה וקטומה היא הא לאו הכי אסור ואין זה מוכרח : כתב ר"י בה"ג נראה כי בכירות שלנו אין הפרש בין מקום שפיתת קדרה אחת לשפיתת שתי קדרות דלא נפיש הבליה דזו יותר מזו ומותר לשהות עליה בגרופה וקטומה כמו בכירה עכ"ל ולא ידעתי מה הפרש יש בין כופח דזמן חכמי התלמוד לכופח דידן שאע"פ שאותם היו של חרס ושלנו הם של טיט אינו מעלה ולא מוריד לחלק ביניהם וכ"כ מדברי הר"ן גבי מה שכתב ואנו עכשיו מניחין החמין ע"ג כירה וכו' דהא תנורי חמין שלנו ככופח דמו שאין בהם אלא שפיתת קדרה אחת ובכופח לא מהני גריפה וקטימה :

ומ"ש רבי' אבל רש"י ור"י פסקו דכל שהוא כמאכל בן דרוסאי וכו' כבר נתבאר במ"ש שהם פוסקים כחנניה דאמר כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר לשהותו על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה וה"ה ע"ג כופח או ע"ג תנור ומאי לא יתן דקתני מתניתין לא יחזיר אבל להשהות משהין ומתניתין דתנור וכופח נמי לענין חזרה הם ולא להשהות וכבר ביארתי באי זה ענין מותר להשהות לדעתם :

ומ"ש רבינו וכ"ז בענין שהייה לצורך הלילה וכן מ"ש בתחלת הסי' אסור ליתן עליה תבשיל מבע"י להשהותו עליה לצורך הלילה יש לפרש דלצורך הלילה לאו דוקא דה"ה במשהה לצורך מחר אלא דמשום דאורחא דמלתא שמי שמניח קדרתו לצורך מחר הוא מטמין אותה כדי שלא תצטנן והמניחה לצורך הלילה אינו מטמין נקט לצורך הלילה כלומר כל צורך הלילה שלא הטמין ואפשר דדוקא נקט לצורך הלילה דאילו לצורך מחר בכל גוונא שרי לשהויי ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה או בתנור אפילו התחיל להתבשל ולא הגיע למאכל בן דרוסאי דכל לצורך מחר מסח דעתיה ולא אתי לחתויי וכמ"ש בכלבו ובהגהות מרדכי בפ"ב אבל לא ראיתי בדברי שום פוסק זולתם שחילק בכך :

ומ"ש

דרכי משה

(ב) וכן הוא בהג"מ פ"ו דאומרים לא"י להפירו ובאגור כתב לאסור ולקמן ס"ס ש"א משמע דאף ישראל מותר לסלקו : (ג) וצ"ע דהא לא מיקרי הטמנה אלא כשמכסה למעלה כמ"ש

דרישה

[ה] ומותר ע"י גרופה וקטומה יש לתמוה על רבינו דהא בלא גריפה וקטימה נמי שרי דומיא דכירה ואפשר שטעמו מדכתב הרא"ש דבפירושא דמתני' הלכה כרב אדא בר אהבה דמוקי מתני' בכופח גרופה וקטומה ואפ"ה אם הסיקוהו בגפת ובעצים הרי הוא כתנור עכ"ל . ומשמע לרבינו דכיון דמתני' בכופח גרופה וקטומה הוא רישא נמי דקתני בקש ובגבבא הרי היא ככירה טעמא משום דגרופה וקטומה היא הא לאו הכי אסור ואין זה מוכרח עכ"ל ב"י . ולדברי רבינו נ"ל דהגמרא דקאמר אם הוסק בקש ובגבבא דינו ככירה לאו דווקא כירה קאמר דהא בכירה לא בעינן גרופה בקש אלא ככירה לאפוקי כתנור קאמר וק"ל :

[ו] אבל רש"י ור"י פסקו דכל שהוא כמב"ד מותר כו' . אבל אם לא נתבשל כ"כ כמב"ד אז אסור כדאיתא בספ"ק בשיל ש"ד בשיל ולא בשיל אסור . ואין להקשות לפי זה מאי דוחקיה דגמרא לאוקמי הא לא נתן דרישא דמתני' לחזור תנן ומאי קושיה הא הא יכול לאוקמי בלשהות ולכ"ע ומיירי כשלא נתבשל כמב"ד די"ל משום דרישא איירי דומיא דסיפא דתנן ב"ש אומרים נוטלין אבל לא מחזירין וב"ה אומרים אף מחזירין . והסיפא א"א לומר דמיירי בשלא נתבשל כמב"ד דא"כ לא הוו ב"ה אומרים דמחזירין אעפ"י שהוא גרוף וקטו' וק"ל:

[ז] ותבשיל שנתבשל כל צרכו אפי' מצטמק ויפה לו מותר ג"כ להשהותו כו' יש להקשות דאמאי לא נקט רבותא זו אפי' מצטמק ויפה לו ברישא גבי אם נתבשל כמב"ד על כן לכאורה היה נראה לי דרבינו ס"ל דגם רש"י ור"י ס"ל שאם נתבשל כמב"ד דאז אינו מותר אם מצטמק ויפה לו אחר גמר בישולו דכיון דאיכא תרתי דעדיין לא נגמר בישולו ולאחר גמר בישולו מצטמק ויפה לו חיישינן שמא יחתה . אמנם זה אינו דא"כ מאי דוחקיה דתוספת ספ"ק וב"י הביאו לפרש לדעת רש"י וסייעתו הא דאמרינן בספ"ק בשיל ש"ד בשיל ולא בשיל אסור כו' שכתבו לדעת רש"י דלא מיקרי בשיל ולא בשיל דאסור לאשהויי ע"ג כירה שאינו גרופה וקטומה אלא כשהתחיל להתבשל ולא בהגיע למב"ד עכ"ל . הלא יכול לפרש דמיירי אפי' בנתבשל כמב"ד ומצטמק ויפה לו . וכן משמע קצת ממ"ש רבינו בסמוך אבל להחזיר כגון שהניח התבשיל כו' ולא כתב אפי' בלשהות מיכו שאסור והיינו כשנתבשל כמב"ד ונצטמק ויפה לו . ואפשר לומר שרבינו מסופק בדין זה כשיטת רש"י ור"י מש"ה לא פירש להדיא דין זה : והיותר נראה דבנתבשל כמב"ד ולא נגמר עדיין בישולו אין לך מצטמק ויפה גדול מזה דנגמר בישולו ומש"ה לא הוצרך לפרש וס"ל דפשוט דאין חילוק בין נצטמק גדול לקטן ודו"ק : [ח] ולזה הסכים א"א ז"ל איני רואה שום גילוי דעת בדברי הרא"ש ז"ל שהסכים כן דהא כתב וז"ל ובשביל שרבו הדיעות בפסק זה וישראל מדקדקים במצות עונג שבת ולא ישמעו להחמיר הנח להם כמנהג שנהגו ע"פ הפוסקים כחנניא עכ"ל . ואפשר ליישב דכיון שמשמע בגמרא דכל כה"ג במנהגא תליא וא"כ כיון שכתב הרא"ש שכן נהגו ישראל כדעת הפוסקים כחנניא א"כ ממילא ס"ל דכן הלכה :

ואיני

פרישה

(ה) בקש שקורין שטוב"ל כן פי' התוס' והר"ן ריש פרק כירה ותבן הוא הנקצר עם השיבולת ע"ש ורשמתיה לקמן סימן שכ"ב ופרש"י פי' בע"א ע"ש :

(ו) או בגבבא שגובבין מן השדה :

(ז) ונטלו ממנו בשבת כו' וכתב הר"ן דף קי"ב ע"ב דדוקא בשבת אסור להחזיר אבל סמוך לחשכה אפי' אינו יכולה להתחמם קודם חשיכה מותר כשאר כל מלאכות דמתירין ב"ה אם מתחילין עם השמש ולא כמ"ש התוס' אבל לפי מ"ש רבינו בס"ס זה דאפי' מבעוד יום אסור להחזירה נ"ל הא דכתב רבינו ונטלה ממנה בשבת לרבותא נקט דאם נטלה הימנו מבעוד יום פשיטא דאסור להחזירה בשבת אלא אפי' נטלה בשבת אסור להחזירה ואפי' מיד ולא כמ"ש הר"ן בשם הירושלמי דבכה"ג בכל ענין מותר לאפוקי אם החזירה סמוך לחשיכה איכה אסורה בכל ענין כמ"ש בסמוך כמלא שנקט מילתא דפסיקא :

(ח) ותנור פי' כו' פירש"י מתוך שקצר למעלה ורחב למטה נקלט חומו לתוכו טפי מכירה משמע דדוקא בתנור שפיו למעלה קאמר גמרא דנפיש הבליה מכירה וכ"כ ר"ן וכלבו ור"ח ב"י . כתב הר"ן דקטומה א"צ לקטום כל צרכו כלומר א"צ לקטום עד שלא יהא ניכר שם אש כלל וכן משמע דברי הרמב"ם ומהגמרא ולא ידעתי למה השמיטו רבינו ב"י :

(ט) אפילו אם הוא גרוף וקטום ז"ל הרמב"ם הואיל והבלו חם ביותר אינו מסיח דעתו וחוששין שמא יחתה בזו האש המעוטה אע"ג שהוא אש קש וגבבא או מכוסה ולמה אסרו לשהות בתנור אעפ"י שגרוף מפני שהגורף אינו גורף אלא רוב האש בעצמה וא"א לגרוף כל האש עד שלא תשאר ניצוץ אחד מפני שהבלו חם ושמא יחתה כדי לבער הניצוצות הנשארות בתנור עכ"ל:

(י) וכופח כו' מפרש בגמרא דכופח נפיש הבליה מדכירה וזוטר מדתנור :

(יא) וכל זה בענין שהייה לצורך הלילה כו' מ"ש לצורך הלילה דאילו לצורך היום אפי' לא הגיע למב"ד ולא גרוף וקטום מותר לשהות דמסיח דעתו לחתות עוד תירץ ב"י דאורחא דמילתא נקט דלצורך היום דרכן להטמין שלא יצטנן ע"ש :

והקדירה

חדושי הגהות

ב ואפשר שרבינו מפרש במתני' כופח שהסיקוהו בקש ובגבבא הרי הוא ככיריים ר"ל ככיריים בגפת ובעצים שצריך גריפה וקטימה בגפת ובעצים ה"ה כתנור דלא מהני ליה גרופה וקטימה והכריחו לפרש כן כיון דכופח שהסיקוהו בגפת ובעצים הוא חמור מכירה ג"כ בקש ובגבבא יש להחמיר בה מבכירה דאל"כ הוא דבר שאין לו טעם לכך הוכרח לפרש כן דקש וגבבא דכופח הוא כגפת ועצים דכירה וגפת ועצים דכופח הוא כקש וגבבא דתנור דחמור מכירה חרא מדרגה וקיל מתנור חרא מדרגה (מהרל"ח) : ג ר"ל אפילו בקש ובגבבא (מהרל"ח) :

המעיין

ומ"ש רבינו לחלק בין שהייה להטמנה הוא מדברי הרא"ש בפרק כירה וכ"כ שם הר"ן בשם הגאונים ודלא כפירש"י מתניתין דר"פ כירה עד שיגרוף משום דמוסיף הבל וכתב עליו הר"ן שכ"כ לפי שהוא מפרש זה הפרק אף בהטמנה דכל שגרוף וקטום ס"ל דאינו מוסיף הבל וכ"כ בהרבה מקומות בהלכה והוא ז"ל דחה דבריו והעלה דלאו בהטמנה עסקינן אלא בשיהוי ומש"ה כל שגרוף וקטום דאיכא היכרא שמסלק דעתו מלחתות בגחלים שרי וכ"כ ה"ה בפ"ג שכן דעת הרמב"ם דמתניתין בלשהות בלא הטמנה היא וכן דעת הגהות בפ"ג שכתבו וז"ל ואע"פ שמותר להשהות הקדרה ע"ג כירה שיש בה גחלים בוערות מ"מ אם עשה בה הטמנה כמו שרגילין לעשות א"כ גלה דעתו שמקפיד אם תתקרר ואסור דתנן אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפילו אם הקדרה מבושלת כל צרכה וכ"כ בס"ה ובסה"מ ודלא כראבי"ה שכתב דאין חילוק בין להשהות ע"ג האש בין להטמין בתוכה אידי ואידי שרי עכ"ל והמרדכי בר"פ כירה כתב בשם א"ז דמותר להשהות הקדרה ע"ג גחלים ממש וכו' וגם הישראל עצמו אפשר דמותר להסירה (ב) הואיל ואינו מנענע הגחלים ואינו מתכוון עליהם ואינו מזיז ממקומן ומשמע מלשונו ששולי הקדרה נוגעים בגחלים ואפי' הכי שרי משום דס"ל כרש"י וראבי"ה וא"כ ליתיה להא דינא לדעת כל הני רבוותא דפליגי ארש"י וראבי"ה דכיון ששולי הקדרה נוגעים בגחלים הוי הטמנה וכמו שכתבו הרא"ש והר"ן בר"פ כירה (ג) והיכא שאין שולי הקדרה נוגעים בגחלים וכסה הקדרה מלמעלה בבגדים אם הוא מותר יתבאר בסימן רנ"ז:

כל דבר שאסור להשהותו אם עבר ושיהה אותו וכו' שם (לז: לח.) בעו מיניה מרבי חייא בר אבא שכח קדרה ע"ג כירה ובשלה בשבת מהו לדעת רש"י ור"י בבשיל ולא הגיע למאכל בן דרוסאי מיבעיא ליה דאי לא בשיל כלל או בשיל והגיע למאכל בן דרוסאי מישרא שרי להשהות ולהרי"ף והרמב"ם בהגיע למאכל בן דרוסאי נמי מיבעיא ליה כגון שלא נגמר בישולו לרוב בני אדם דכי נגמר בישולו ומצטמק ויפה לו היינו בעיין דבסמוך ואי מצטמק ורע לו מישרא שרי והתוס' כתבו לחד תירוצא דאפשר דבלא בשיל כלל קא מיבעיא ליה דע"כ לא שריא קידרא חייתא אלא בתנור אבל לא בכירה וכ"כ המרדכי בספ"ק דשבת ואסיקנא דלא יאכל משום דגזרו ביה רבנן כדאמר רב יהודה אמר שמואל בתחלה היו אומרים המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל וה"ה לשוכח משרבו משהין במזיד ואומרים שוכחים אנו חזרו וקנסו על השוכח וכתוב בהגהות אשיר"י דאסור למ"ש בכדי שיעשו וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ג ותו איבעי' לן (לח.) עבר ושהה מאי ולא איפשיטא וכתב הרא"ש דהאי בעיא כגוונא דבעיא קמייתא היא ומיבעיא ליה אף לאחר גזירה אי גזרו דוקא לאותם ששהו אבל לבני בית לא וסובר רבינו דלחומרא נקטינן ולפיכך כתב אסור לכל אפילו למי שלא שהה אותו אבל בהלכות השהייה דמרדכי כתוב דלא מיתסר אלא לדידיה אבל לא לאחריני (ד) ומדברי הרי"ף נראה שהוא גורס עבר ושכח במקום עבר ושיהה והוא מפרש בעיא זו בשנתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו דאע"ג דקנסו על השוכח דלמא הני מילי בשלא נתבשל כל צרכו אבל בשנתבשל כל צרכו אע"פ שהוא מצטמק ויפה לו לא קנסו ולא איפשיטא ולקולא וכן דעת הרמב"ם בפ"ג ורבינו נראה שלא עלה על דעתו פי' זה ולפיכך הוקשה לו לדעת הרמב"ם למה חילק בין עבר לשכח דהא בגמרא מייתי מעבר ושיהה לשכח כלומר דאבעיא קמייתא אמרינן בגמרא נפק ודרש המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל ול"ש ואסיקנא דה"ק ול"ש בין מזיד לשוכח בכל גוונא אסור כי היכי דלא ליתי לאיערומי הרי שפוסט דשכח ושיהה אסור כמו בעבר ושיהה דהוי מזיד וא"כ אין לחלק ביניהם ואין זו קושיא לפי מאי דמפרשי הרי"ף והרמב"ם בעיא שנייה במצטמק ויפה לו דהא דלא מפלגינן בין עבר לשכח היינו דוקא בשלא נתבשל כל צרכו אבל בנתבשל כל צרכו אלא שמצטמק ויפה לו ע"כ מפלגינן בינייהו מדאיבעיא לן במצטמק ויפה לו עבר ושכח מאי אלמא דפשיטא ליה שאם עבר במזיד אסור דהא לא איבעיא ליה אלא בעבר ושכח ובעיין דעבר ושכח כיון דלא איפשיטא נקטינן לקולא ותמהני על הכלבו שכתב דלהרי"ף תבשיל שנתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו אפילו עבר ושיהה מותר וכ"ש אם שגג שהרי"ף לא התיר אלא בשכח · והראב"ד גורס עבר ושיהה כלומר בשוגג שכסבור

הלילה כמו שכתב ר"ת ושיהוי זה אינו הטמנה אלא כעין כסא של ברזל (יא) והקדרה יושבת עליו והיא תלויה באבנים וכיוצא בהם אבל הטמנה ע"ג גחלים ד"ה אסור (יב) דקי"ל הטמנה בדבר המוסיף הבל אפילו מבע"י אסור: (יג) כל דבר שאסור להשהותו אם עבר ושיהה אותו או ששכח ושיהה אותו במקום שלא היה לו להשהותו אסור לכל אפילו למי שלא שהה אותו והרמב"ן ז"ל חילק בשבת בין תבשיל שלא בשל כל צרכו ובין מצטמק ויפה לו כשלא בישל כל צרכו:

הלילה וכן מה שאמר בתחילת הסימן להשהותו עליה לצורך הלילה נסתפק ב"י אם לצורך הלילה דווקא קאמר או לאו דווקא אבל בסה"ת סימן רל"א כתב וז"ל אבל להשהות ע"ג כירה או על פטפוט שיש אש תחתיו כיון שאין מכסה הקדירה מכל צד מסביב וקא שליט בה אוירא אם כן סתמא לצורך הלילה הוא ואפי' לאכול למחר ניכר הדבר שאין חושש כל כך שתתחמם וליכא למיחש לשמא יחתה וכ"כ במרדכי לשון זה בפרק במה מדליקין והיינו לדעת הפוסקים כחנני' וכן לדעת הפוסקים כרבנן דלהשהות לצורך הלילה לא שרי אלא בגרוף וקטום ה"ה לצורך מחר שרי להשהות בגרוף וקטום ולא אסור אלא באינו גרוף וקטום והא דנקיט רבינו לצורך הלילה אורחא דמלתא דלצורך הלילה דרכו להשהות ולצורך מחר דרכו להטמין ולפע"ד שכך הוא דע' שאר הפוסקים והב"י כתב דהכל בו והגהות מרדכי פ"ב כתבו דלהשהות לצורך מחר בין בכירה בין בתנור שרי אפי' אינו גרוף וקטום ואפילו לא הגיע למאכל בן דרוסאי דכל לצורך מחר מסח דעתיה ולא אתי לחתויי עכ"ד ותימא שהרי לא כתב כך אלא בגרוף וקטום דהתם הוא דאמרי' דהסיח דעתו ממנו ולא רצה לאוכלו עד למחר אבל באינו גרוף וקטום לא אמר. ובהגמ"ר נמי לא מיירי בלהשהות אלא במטמין קדרה בתוך הגחלים שמונחת כך לצורך מחר ומסח דעתי' אבל בלהשהות בלא הטמנה אין חלוק בין לצורך הלילה ובין לצורך מחר אסור לרבנן באינו גרוף וקטום וכדעת שאר פוסקים והכי נקטינן:

ושיהוי זה אינו הטמנה וכו' כ"כ הרא"ש ומ"ש הטמנה ע"ג גחלים כתב ב"י כיון דשולי הקדירה נוגעים בגחלים הוי הטמנה עכ"ל ותימא שהרי בגמרא משמע דלא הוי הטמנה אלא כשהקדירה מכוסה ולכן נראה דהכא נמי ר"ל שהטמינו הקדרה מסביב במוכין ובבלאות בגדים והושיבו אותו מלמעלה והיא תלויה באבנים והגחלים למטה וזהו הטמנה ע"ג גחלים ושיהוי הוא שהקדירה מגולה ותלוי' באבנים והגחלים למטה ובהטמנה החמירו טפי דאפי' מבושלת כל צרכה אסור להטמין גזירה שמא יטמין ברמץ ויחתה כמ"ש הרא"ש ר"פ במה טומנין בשם ר"ת ודלא כה"ר יוסף בשם רשב"ס דהטמנה דינה כמו שהייה והסה"ת והר"ן כתבו שזו היא דעת רש"י מדפי' ר"פ כירה עד שיגרוף משום דמוסיף הבל ושמא יחתה בגחלים וכיון דטעם זה אמרו בפרק במה מדליקין (דף לד) גבי הטמנה א"כ שהייה והטמנה שוין בדין לפרש"י ור"י הקשה ג"כ על פרש"י דאפי' גרופה וקטומה מוספת הבל ועוד דחנניה שרי להשהות אף כשאינה גרופה ולא אמרו מוסיף הבל אלא בהטמנה אבל להשהות שרי וכו' עכ"ל ולפע"ד דאף רש"י מודה דלא אמרו מוסיף הבל אלא בהטמנה ולא בא רש"י אלא לפרש מפני מה אסרו להשהות בגפת ועצים טפי מבקש וגבבא הא לא קעביד מעשה בשבת וקאמר דכיון דבגפת ועצים מוסיף הבל תמיד כשיחתה הילכך באינו גרוף חיישינן שמא יחתה ואע"ג דבגרוף נמי מוסיף הבל מ"מ כיון דאית ליה היכירא דלא ליתי לחתויי שרי ולעולם דעת רש"י כדעת רוב פוסקי' דהטמנה חמור טפי משהייה ועיין במ"ש לעיל ס"ד ובסוף סימן רנ"ז ס"ז:

כל דבר שאסור להשהותו וכו' שם (ריש דף לח) שכח קדרה ע"ג כירה ובשלה בשבת מהו ואסיקנא דאסור כדאמר רב כהנא אמר רב משרבו משהין במזיד ואמרו שוכחין אנו חזרו וקנסו אף על השוכח ופי' התוספות והרא"ש דהך בעיא לחנניה נמי קמבעיא ליה בבשיל ולא הגיע למב"ד ולרבנן בהגיע למב"ד נמי קמבעיא ליה ותו איבעיא לן עבר ושהה מאי מי קנסוהו רבנן או לא ופשטינן מעובדא דהלך ר' יוסי לצפורי מצא בליס מצומקות שנשתהו ע"ג כירה ואסר להן מאי לאו לאותה שבת לא לשבת הבאה ופי' הרא"ש בהך בעיא דאף לאחר גזירה קמבעיא ליה מי לא אסרו אלא דוקא לאותו ששהה אבל לבני ביתו לא או דילמא ל"ש ופשט ליה מדקאמר ואסר משמע דלכל בני ביתו אסר א"כ מבעיא ליה היכא דנתבשל ונצטמק ויפה לו ופשט ליה מבליס מצומקות שנשתהו והצימוק יפה להן וס"ל לרבינו דכיון דלא אפשיטא נקטינן לחומרא ולפי' קמא אסור לכל אפי' למי שלא שהה אותו דלבני בית דנקט הרא"ש לאו דוקא וכדמשמע ממאי דפשיט מדקאמר ואסר בסתם דאלמא דאסר לכל אפי' שאינן בני בית ואיכא לתמוה הלא הרא"ש לא כתב אלא לפרש הך בעיא דעבר ושיהה ופשיטותא דידה בתרתי פירושי אבל לענין פסק הלכה מסתמא כיון דלא אפשיטא וספיקא דרבנן היא נקטינן לקולא וכמו שפסקו הרי"ף והרמב"ם להדיא לפי פירושם בהך בעיא דבעבר ושכח תבשיל שנתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו קמבעיא ליה וכפי' בתרא דכתב הרא"ש ופסקו לקולא ואפשר ליישב דאע"פ דהרא"ש פי' דאחר גזירה קמבעיא ליה וא"כ מסתמא בספיקא דרבנן נקטינן לקולא אעפ"י כן פסק רבינו לחומרא משום דנמשך אחר מ"ש התוס' דר"י פי' דמבעיא לי' בבשיל ובשוגג ולר' יהודה מי אסור מצטמק ויפה לו דוקא במזיד או אפי' בשוגג ופשיט לי' דאפי' בשוגג אסר להן ר' יוסי מדקאמר ונשתהו ולא קאמר ושיהו ואומר רשב"א דקודם גזירה בעי דאחר גזירה פשיטא דאסור בשוגג כמו במזיד עכ"ל וס"ל לרבינו נמי דאף לפי' קמא דכתב הרא"ש לא קמבעיא ליה לפי דעת התוספות אלא בקודם גזירה דלאחר גזירה ודאי כי היכא דגזרו שוגג אטו מזיד ה"נ יש לגזור לבני בית או לאחריני אטו דידיה ועוד יש לפרש לדעת רבינו כיון דבסמוך גבי חזרה בעודן בידו ואין דעתו להחזיר פסק הרי"ף גופיה כלישנא קמא לחומרא מפני שהם דברים קרובים לבא לידי איסור תורה כמו שפי' הר"ן וכן פסק הרא"ש א"כ ה"ה בהך ספיקא נמי נקטינן לחומרא דקרובים לבא לידי איסור תורה כנ"ל ליישב דעת רבינו מיהו בהגהות מרדכי בה' שהייה למהר"ם כתב דלאחריני שרי כיון דבשוגג לא אסרו אלא כדי שלא יעשה במזיד ויאמרו שכוחין אנחנו אין אדם חוטא ולא לו ע"כ ולענין הלכה כיון דאף להרא"ש דבאידך בעיא קמבעיא ליה בלאחריני ולא אפשיטא קיימא לן בדרבנן לקולא ולמהר"ם ולכל שאר פוסקים נמי דלא קמבעיא ליה בהא פשיטא דלית לן לאסור אלא לדידיה מטעמא דאין אדם חוטא ולא לו אבל לאחריני שרי וה"ה לבני בית נמי שרי והכי משמע ממה שכתוב בש"ע בסתם אסור דמשמע דלדידיה אסור ולא לאחריני והכי נקטינן:

והרמב"ם חילק בשבת וכו' טעמו דבבעיא קמייתא בשכח פשט תלמודא לאיסור גזירה שוגג אטו מזיד ובאידך בעיא גרס ג"כ שכח מהו ומפרש דבבשיל ומצטמק ויפה לו קמבעיא ליה ולא אפשיטא ולקולא ודוקא שכח אבל עבר במזיד לא הוי קמבעיא ליה דפשיטא דאסור ורבינו דחה גירסתו דלאו דסמכא היא דא"כ מאי קמבעיא ליה באידך הא כיון דפשיטא לי' דבמזיד אסור ממילא ודאי אפי' שוגג נמי אסור כמו בבעיא קמייתא משום גזירה דיעשה במזיד ויאמרו שכוחין אנחנו אלא בע"כ דבמזיד נמי קמבעיא ליה וגרסינן עבר ושיהה ומדלא אפשיטא אזלינן בשניהם לקולא או בשניהם לחומרא וזהו שאמר ואיני יודע למה חילק ביניהם וכו' כלומר או שניהם מותרים או שניהם אסורים ונראה עוד דהשגת רבינו היא דאף לגרסתו דגרס עבר ושכח משמע ודאי דנקיט שוגג וה"ה מזיד דהא בהא תליא וכן לגירסתו עבר ושהה נקט מזיד וה"ה שוגג דבתרווייהו קמבעיא ליה במצטמק ויפה לו ולא אפשיטא ונקטינן בשניהם לקולא או בשניהם לחומרא אבל לא מפלגינן ביניהם וכדמוכח בגמרא דקא פשטינן בבעיא קמייתא דבשכח אסור דכיון דבמזיד אסור שוגג נמי אסור גזירה שמא יעשו במזיד ויאמרו שכוחין אנו וז"ש דמייתי ראייה מעבר ושיהה לשכח דכיון דעבר ושיהה במזיד אסור ה"ה דשכח בשוגג נמי אסור שמא יעשו במזיד ויאמרו שכוחין אנחנו וכן פי' ב"י ויש להקשות דהלא הרי"ף כתב ג"כ בבעיא קמייתא היכא דשכח דאסור משום דיעשו במזיד ויאמרו שכוחים אנחנו ובאידך בעיא דקמבעיא לן בשכח מידי דבשיל

כל

דרכי משה

(ב) וכן הוא בהגמ"י פ"ד דאומרים לא"י להסירן ובאגור כתב לאסור ולקמן סוף סימן ש"א משמע דאף ישראל מותר לסלקו: (ג) וצ"ע דהא לא מיקרי הטמנה אלא כשמכסה למעלה כמ"ש לקמן סימן רנ"ז אבל בכה"ג לא מקרי הטמנה לכן נ"ל דמשום זה אין לרחות דברי א"ז וע"ל סימן רנ"ז דיני הטמנה: (ד) עיין בהגהות מרדכי קע"ט ע"א ובהגהות

פרישה

(יא) והקדירה יושבת עליו או שהיא תלויה באבנים כו' כן הוא בש"ע וכן משמע מדכתב אח"כ אבל הטמנה על גבי גחלים כו' הלא בלא גחלים נמי אסור כשהוא תלויה בחלל · אמנם ממ"ש רבינו בסמוך משמע להדיא שלא גרסינן או שהיא תלויה כו' דכתב ודווקא על גבה כגון על ספתה או על כסוי שעל חללה ולא הזכיר שהיא תלויה באבנים · וגם משמע כן מדכתב אח"כ אבל לתוך חלל הכירה כו' אסור הרי קמן להדיא דאסור אם הוא לתוך חלל הכירה אעפ"י שאינו ע"ג גחלים כלל · וכפי מאי דגרסי' או היא תלויה ה"פ פי' כיסוי של ברזל מונח על פה חלל הכירה והקדירה יושבת עליו או שהקדירה יושבת ע"ג אבנים שבתוך הכירה בענין שאין הקדירה נוגעת בגחלים ומש"ה היכא דגרוף וקטום דגלי בדעתיה שאין רוצה לחמות בגחלים שרי. אבל הטומן גלי דעתיה דמקפיד שלא יתקרר אסור:

(יב) דקי"ל הטמנה בדבר כו' אסור דחיישי' שמא יטמין ברמץ · ועוד שמא יחתה בגחלים כדאית' בפרק ב"מ דף ל"ד ע"ב:

(יג) כל דבר שאסור להשהותו לדעת רש"י ור"י בבישול ולא הגיע למב"ד דאז לא מיקרי בישול כלל או בישול והגיע למב"ד מישרא שרי להשהות ולהרי"ף והרמב"ם אפי' הגיע למב"ד מיירי · ב"י

צרכו אסור עד מ"ש ובמצטמק ויפה לו התיר (יד) ובעבר ושיהה אסור בשניהם [ט] ואיני יודע למה חילק ביניהם דהא בגמרא מייתי ראיה מעבר ושיהה לשבת: כירה שהיא גרופה וקטומה ונטל הקדרה מעליה אפילו בשבת מותר להחזירה כל זמן שהיא רותחת ודוקא על גבה (טו) כגון על שפתה או על כסוי שעל חללה ובעודה בידו ודעתו להחזירה אבל לתוך חלל הכירה או שהניח הקדרה על גבי הקרקע או אפילו עודנה בידו ולא היה בדעתו להחזירה אסור ואפי' לא הניחה על גבי קרקע אלא שתלאה במקל או שהניחה על גבי מטה

ב"ח

כל צרכו ומצטמק ויפה לו כתב וכיון דלא אפשיטא נקטינן לקולא ולמה לא הביא רבינו דברי הרי"ף ג"כ שהם כדברי הרמב"ם להשיג על שניהם וי"ל דברי"ף משמע ליה לרבינו דכך היתה גרסתו באידך בעיא עבר ושכח מהו ונקט שכח וה"ה דבמזיד נמי קמבעיא ליה כי היכא דאנו מפרשין לגירסתינו עבר ושיהה דנקיט מזיד וה"ה שוגג וכדפי' וא"כ למאי דפסק הרי"ף דנקטינן בהך בעיא לקולא א"כ דבין בשוגג בין במזיד קאמר הרי"ף דנקטינן לקולא אבל הרמב"ם קא מחלק בפירוש בינייהו וכן כתב הכל בו להדיא דלהרי"ף בלא בישל כל צרכו אם שכח אסור וכ"ש אם עבר ושהה ונתבשל שבישל כל צרכו ומצטמק ויפה לו מותר אם עבר ושהה וכ"ש אם שכח שוגג אבל הרמב"ם אוסר במזיד אפי' במצטמק ויפה לו ובשוגג מחלק דבלא בישל כל צרכו אסור ובמצטמק ויפה לו מותר עכ"ד נראה דהבין מדברי הרי"ף כמו שהבין רבינו דהיינו דבתחלה אמר דבדלא בשיל כל צרכו אסור בשכח וכ"ש בדעבר ושהה במזיד ואח"כ אמר והיכא דשכח מידי דבשיל כל צרכו ומצטמק ויפה לו מותר משמע דמדכתב בסתם דמותר אלמא דבכל ענין מותר דומיא דרישא דאסור בכל ענין משום גזירה שוגג אטו מזיד ה"נ אי איתא דמזיד אסור שוגג נמי הוי אסור משום גזירה ומדמתיר הרי"ף בשוגג צ"ל דבמזיד נמי שרי והב"י תמה על הכל בו ולא קשה מידי אלא דקשיא לי לשון רבינו שאמר דהא בגמרא מייתי ראיה מעבר ושיהה לשבת לפרשו על מה שאמרו בגמרא דגזרינן שוגג אטו מזיד דיעשו במזיד ויאמרו שכוחין אנחנו דלשון מביא ראיה וכו' לא משמע הכי כלל ועל כן נראה עיקר דרבינו הבין מדברי הרמב"ם דתופס היה גירסת הרי"ף באידך בעיא דקמבעיא ליה עבר ושכח מאי אלא דקשה לפי זה מה דפשטינן מר' יוסי דמלא בילים מזומקות ואסר להן מאי לאו לאותה שבת ודחינן לא לשבת הבאה דאי בשוכח מאי איכא בין שבת זו לשבת הבאה הלא אף בשבת זו לא אמרו מותר אלא ששכחו וכמו ששכחו בשבת זו כך השכחה מצויה בשבת אחרת וכך הקשה הראב"ד אלא ע"כ הך עובדא הוה בעבר ושיהה דהשתא שפיר איכא למימר דבשבת זו לא אסר להן אלא לשבת הבאה אם יעברו עוד במזיד והשתא בע"כ מדמביא ראייה מעבר ושיהה לבעיא היכא דעבר ושכח אלמא קים ליה לתלמודא דאין לחלק ביניהם כלל אף בבישל כל צרכו ומצטמק ויפה לו כך נראה דעת רבינו מלשונו שאמר דבגמרא מייתי ראייה מעבר ושיהה לשכח ומיהו אף לפי זה יש ליישב דעת הרמב"ם דהאי עובדא ודאי מיירי בשכח מדאמר ונשתהו ולא קאמר ושיהו וכמ"ש התוספות והשתא שפיר מביא ראיה משכח לבעיין בשכח אבל בעבר במזיד לא קמבעיא ליה דפשיטא דאסור והא דדחינן לא לשבת הבאה ואי בשוכח מאי איכא בין שבת זו לשבת הבאה י"ל דה"ק ואסר להן לשבת הבאה לעשות כן לכתחלה דאי הוה אמר והתיר להן היה אפשר לטעות ולפרש דהתיר להן אף לכתחלה לכן אמר אעפ"י דלשבת זו התיר להן כיון דהיו שוגגין אבל לשבת הבאה אסר להן לעשות כן לכתחלה וכן פרש"י והשתא לפי פי' זה בדברי רבינו ניחא טפי הא דהשיג רבינו על דברי הרמב"ם ולא השיג על דברי הרי"ף וכדפי' ודו"ק. ולענין הלכה נראה דנקטינן לקולא בבשיל ומצטמק ויפה לו בין בשכח בין בעבר ושיהה במזיד דאין לחלק ביניהם וכיון דבשוגג שרי במזיד נמי שרי דהכי משמע בגמרא כמ"ש רבינו ודלא כמ"ש בש"ע כרמב"ם לחלק ביניהם גם לא כמ"ש רבינו להחמיר בשניהם אלא להקל בשניהם דספיקא במידי דרבנן הוא מיהו נראה ודאי דבעבר ושיהה לא שרינן ליה אלא בשבת אחת אבל לא לשבת אחרת כדאיתא להדיא בגמרא ומשמע דהא פשיטא היא וליכא מאן דפליג עליה וכיון דבעבר ושיהה אסור לשבת אחרת תו ליכא היתירא לדידיה אפי' בשכח דיעשה במזיד ויאמר שכוח אנכי אבל אי לא עבר ושיהה כלל אלא שכח מותר אפילו היה שכוח לכמה שבתות ודו"ק:

כירה שהיא גרופה וקטומה וכו' פלוגתא דב"ש וב"ה ר"פ כירה וקי"ל כב"ה דבגרוף וקטום נוטלין ומחזירין ובגמרא אמר רב ששת לדברי האומר מחזירין מחזירין אפי' בשבת ומדברי רבינו שכתב ונטל הקדרה מעליה אפילו בשבת מותר להחזירה משמע דדוקא בנטל בשבת מותר להחזירה אבל בנטל מבע"י אסור להחזיר' בשבת דאם מותר אף בשבת הכי הל"ל ונטל הקדירה מעליה מותר להחזירה אפילו בשבת דהוה משמע שפיר דכשנטל מבע"י לא מבעיא דמותר להחזירה מבע"י אלא אפי' בשבת מותר להחזירה אבל השתא משמע דה"ק לא מבעיא דבנטל מבע"י דמות' להחזיר מבע"י אלא אפילו נטל בשבת מותר להחזיר אבל בנטל מבע"י אסור להחזירה בשבת. והכי משמע בתוספת (דף לז) בד"ה וב"ה אבל הר"ן ע"ש הירושל' מתיר אף בזה ומביאו ב"י וכן נהגו להקל ומ"ש כ"ז שהיא רותחת נראה מדלא אמר כל זמן שלא נצטננה אלמא דאפי' הקדרה עדיין חמה נמי אינו מותר אלא כ"ז שהיא רותחת דהשתא ליכא אלא חזרה אבל כשאינה רותחת אע"ג שהיא חמה ואין בה משום מבשל בשבת אסור להחזירה משום דהוה ליה כאילו עכשיו מניח הקדרה בתחלה על הכירה בשבת אבל אם נצטנן לא צריך לאשמעינן הכא דפשיטא דאסור אעפ"י שהכיר' גרופה וקטומה דמ"מ ה"ל מבשל בשבת וזה נתבאר בסימן שי"ח:

ודוקא על גבה וכו' שם ריש (דף לז) א"ר חלבו ל"ש אלא על גבה אבל לתוכה אסור ופי' רש"י ע"ג לא נפיש הבלא כולי האי אבל תוכה אסור דכי משהי לתוכה מטמין ממש ברמץ עכ"ל אלמא דפי' תוכה דוקא כשהקדרה כולה בתוך חלל הכירה ויושבת על קרקעית הכירה אבל כששולי הקדרה ממלאים את חלל הכירה מיקרי

ב"י

שכשבור מותר הוא וקיל טפי משוכח דפשע דבשוכח אפילו נתבשל כל צרכו אסור:

כירה שהיא גרופה וקטומה וכו' מותר להחזירה וכו' ברפ"ג (לו:) תנן כירה שהסיקוה בקש או בגבבא נותנין עליה תבשיל בגפת ובעצים לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר ב"ש אומרים נוטלין אבל לא מחזירין ובה"א אף מחזירין ופירש"י אף מחזירין הואיל וגרוף ובגמרא (לח:) אמר רב ששת לדברי האומר מחזירין מחזירין אפילו בשבת:

ומ"ש רבינו כל זמן שהיא רותחת כן משמע ודאי שאם שהה בידו עד שנצטנן התבשיל אסור להחזירה משום דה"ל כמבשל וכ"כ רבינו בסי' שי"ח וכ"כ ר"י בח"ג בשם הר"י דכל שרובו רותח ומצטמק ויפה לו והוא צונן כשהחזירו ע"ג כירה ומצטמק הוי מבשל גמור וכתב עוד ומ"מ מוכח מהגמרא שאם לא נצטנן אפי' שינה מרתיחתו קצת מותר להחזיר וכתב עוד בשם הר"י דהא דשרי להחזיר דוקא כשהגיע מבע"י למאכל בן דרוסאי אבל אם לא הגיע לא יחזיר אם נטל עכ"ל וכ"ה ה"ה בפ"ג בשם הרמב"ן והרשב"א אלא שלא הזכיר מבע"י וכ"כ דמאחר שעכשיו כשמסלקו מהאור הוא מבושל מה לי אם נתבשל מבע"י או אם נתבשל משחשכה ואפשר דהר"י מיירי כשסלקה תכף משחשכה דאז אם לא הגיע מבע"י למאכל בן דרוסאי גם עכשיו כשמסתלק התבשיל לא הגיע ורבינו כתב בסי' שי"ח שאם לא נתבשל כל צרכו אפילו נתבשל כמאכל בן דרוסאי שייך בו בישול אפילו בעודו רותח וא"כ מה שמתיר כאן להחזיר כשנתבשל כל צרכו לגמרי הוא דוקא שאם לא נתבשל כל צרכו אע"פ שנתבשל כמאכל בן דרוסאי אסור להחזיר כל שיש עדיין חום בכירה שהקדרה רותחת מחמתה:

ומ"ש ודוקא על גבה וכו' שם (לז.) א"ר חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב לא שנו אלא על גבה אבל לתוכה אסור ופשטא דלישנא משמע דבשולי הקדרה מונחים על דפנות הכירה וממלאים את חללה מיקרי על גבה וכשהקדרה כולה בתוך חלל הכירה ויושבת על קרקעית הכירה מיקרי לתוכה וכך הם דברי רש"י בר"פ אבל מדברי רבי' שכתב ודוקא על גבה כגון על שפתה או על כיסוי שעל חללה נראה שאינו מפרש כן אלא על גבה היינו ששולי הקדרה עומדין על דופן הכירה לא על חללה או ששם כיסוי על פי הכירה והושיב הקדרה על אותו כיסוי אבל כל ששולי הקדרה ממלאים את חלל הכירה מיקרי לתוכה והא דרבי חלבו לא כתבה הרמב"ם בהדיא ונראה שסמך על מה שכתב ואין מחזירין לעולם אלא על גבי כירה גרופה או מכוסה דמשמע דוקא על גבה ולא בתוכה:

ומ"ש רבינו ובעודה בידו ודעתו להחזירה וכו' שם (לח.) א"ר זריקא אמר ר' תדאי ל"ש אלא שעודן בידו אבל הניח' על גבי קרקע אסור ואיפליג עליה ר' אמי משמיה דר"י ושרי אפילו הניחה ע"ג קרקע ואיפליגו אמוראי אחריני כמי במלתא ובתר הכי אמר חזקיה משמיה דאביי הא דאמרת עודן בידו מותר לא אמרו אלא שדעתו להחזיר אבל אין דעתו להחזיר אסור מכלל דע"ג קרקע אע"ג שדעתו להחזיר אסור איכא דאמרי אמר חזקיה משמיה דאביי הא דאמרת ע"ג קרקע אסור לא אמרן אלא שאין דעתו להחזיר אבל דעתו להחזיר מותר מכלל דבעודן בידו אף על פי שאין בדעתו להחזיר מותר ופסק הרי"ף כלישנא קמא וכתב הר"ן דאע"פ דלישנא בתרא מיקל פסקו רבוותא כלישנא קמא לחומרא מפני שהם דברים שקרובים לבא לידי איסור תורה וכן פסק הרא"ש וכ"כ ר"י בח"ג וכ"כ הרב המגיד בפ"ג בשם הגאונים ודלא כהגהות שכתבו בשם ספר התרומה דהלכה כמאן דשרי אפי' הניחה ע"ג קרקע משום דבשל סופרים הלך אחר המיקל:

ומ"ש ואפילו לא הניחה ע"ג קרקע אלא שתלאה במקל או שהניחה ע"ג מטה או שפיכהו ממיחם למיחם בעיות שם ועלו בתיקו ופסק בהם לחומרא מהטעם שכתבתי בסמוך בשם הר"ן וכ"פ ר"י בחלק ג' אבל הרמב"ם בפ"ג כתב וז"ל ואין מחזירין אלא ע"ג כירה גרופה או מכוסה וכו' והוא שלא הניח הקדרה ע"ג קרקע אבל משהניחה ע"ג קרקע אין מחזירין אותה ואפילו ע"ג כירה גרופה או מכוסה עכ"ל ולא הזכיר בעיות אלו ונראה שדעתו לומר דכיון דמידי דרבנן הוא ועלו בתיקו נקטינן לקולא ואעפ"כ פסק כמ"ד הניחה ע"ג קרקע אסור משום דרובא דאמוראי ס"ל הכי אך קשה שלא חילק בין דעתו להחזיר לאין דעתו להחזיר ובין אם פוסק כלישנא קמא ובין אם פוסק כלישנא בתרא ה"ל לחלק ביניהם ואפשר שהוא סובר דכיון דאמוראי קמאי לא חילקו בין דעתו להחזיר לאין דעתו להחזיר לא חיישי' לדחזקיה משמיה דאביי דמפליג בינייהו כתב הר"ן דמשמע בירושלמי דכל הני פלוגתא ליתנהו אלא בשסלקן מע"ג כירה מערב שבת ולא החזירן עד שחשכה אבל נטלו משחשכה אפילו הניחו על גבי קרקע מותר להחזיר ועל דרך זה אפשר לפרש מאי דאמרי' לדברי האומר מחזירין מחזירין אפילו בשבת לומר שאף על פי שהחזרה בלבד היא שנעשית בשבת שרי ובכה"ג הוא דמפלגינן בין עודן בידו להניחן על גבי קרקע אבל כשסילק בשבת בכולהו גווני שרי עכ"ל ודבר פשוט הוא שאין כן דעת התוספות והרא"ש וסייעתם שהרי הם אוסרים להחזיר אפילו מבע"י סמוך לחשיכה וכ"ש להחזיר בשסלק משחשכה וגם הרמב"ם כתב בהדיא הפך הירושלמי הזה שהרי כתב בפ"ג כל שמותר להשהותו ע"ג האש כשנוטלין אותו בשבת אסור להחזירו למקומו וכו' והוא שלא הניח הקדרה ע"ג קרקע:

ומ"ש

דרישה

[ט] **ואיני** יודע למה חילק ביניהן דהא בגמרא כו' כתב ב"י שרבינו לא הבין דברי הרמב"ם דהוא מפרש בעיא זו בשנתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו ואע"ג דקנסו על השוכח דילמא ה"מ כשלא נתבשל כל צרכו אבל בנתבשל כל צרכו אעפ"י שהוא מצטמק ויפה לו לא קנסו ולא אפשיטא ולקולא. ומ"ה לא ק"מ דהא דלא מפלגינן בין עבר לשכח היינו דווקא כשלא נתבשל כל צרכו אבל בנתבשל כל צרכו אלא שמצטמק ויפה לו ע"כ מפלגינן בינייהו כו' ע"ש. ונעד"נ דשפיר כתב רבינו על הרמב"ם וא"י למה חילק ביניהם ר"ל בין עבר ושהה לשכח דלאעפ"י שגם רבינו הבין בדברי הרמב"ם שפי' האיבעיא כדרך שפי' ב"י כדלעיל על כל זאת לא נמנע מלהקשות עליו דהא בגמרא מייתי ראייה מעבר ושהה לשכח כלומר ומשמע שדין שכח דומה לגמרי לדין עבר ושהה ואין שום חילוק ביניהם. אבל אינו מקשה למה חילק בין מצטמק ויפה ולא נגמר בישולו דבהאי לא יוכל להקשות דידע דהלך בשיטת הר"ף רבו דפי' האיבעיא בגמרא וע"כ צ"ל שגם רבינו ידע פי' זה דאל"כ למה מקשה רבינו ואיני יודע למה חילק ביניהן דהא בגמרא כו' ולא מקשה מנ"ל חילוק זה לחלק גבי שכח באם מצטמק ויפה לו אמנם לפי גירסת מקצת ספרי רבינו שכתב בהן ז"ל ואיני יודע למה חילק בשניהם וכן הוא בדפוס וברמ"ה יתישב קושיא זו ולק"מ ודו"ק. אך לפי מה שמסיק רבינו דהא בגמרא מייתי ראייה כו' משמע שעיקר הקו' ביניהן דאילו היה קושיא על שניהן ק' דמתחיל בתרתי וסיים בחדא דהראיה דמייתי מהגמרא אינו סתירה למה שחילק בין נצטמק ויפה ללא נגמר בישולו וק"ל. ובזה נתיישב ג"כ תמיהת ב"י שמתמה על הכלבו שכתב דלהרי"ף תבשיל שנתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו אפי' עבר ושהה מותר וכ"ש אם שכח שוגג ומתמה ב"י שהרי"ף לא התיר אלא בשכח ובמה שכתבתי נסתלקה הקושיא זו לפי שי"ל הכלבו ס"ל כדעת רבינו שגם להרי"ף דין שכח דומה לגמרי לדין עבר ושהה. כתב ב"י וז"ל כתב הר"ן דמשמע בירושלמי דכל הני פלוגתא ליתנהו אלא כשסלקן מע"ג כירה מע"ש ולא החזירן עד שחשכה כו' עד אבל כשסילק בשבת בכולהו גוונא שרי עכ"ל ודבר פשוט הוא שאין כן דעת התוס' והרא"ש וסייעתם שהרי הם אוסרים להחזיר אפי' מבעוד יום סמוך לחשכה וכ"ש להחזיר כשסילק משחשכה עכ"ל. וקשה דילמא התוס' והרא"ש אסרי דוקא באינה גרופה או קטומה לאפוקי הר"ן מיירי בגרופה וקטומה כמבואר בדבריו. וי"ל דזיל בתר טעמא דהא התוס' והרא"ש אינם אוסרים להחזיר מבעוד יום סמוך לחשיכה אלא מטעם גזירה דאתי נמי להחזירה כשנוטלה בשבת. א"כ גזירה זו איכא נמי למיגזר בגרופה וקטומה ואין לומר דילמא דוקא באינה גרופה דחמיר גזרינן דהא אדרבה גבי דבר דחמיר ביותר לא גזרינן והראייה דהא כתב הרא"ש ורבינו בסמוך אבל כ"ז שלא נתבשלה מותר להחזירה ולא גזרינן דילמא אתי להחזיר משחשיכה משום דאם היה מחזיר משחשכה הוי מבשל בשבת ופשיטא דמוזהר בהכי אפי' אי שרית להחזיר מבע"י. כמו שכתב

ב"י

פרישה

ב"י ע"ש: (יד) **ובעבר** ושהה אסור בשניהם עד מ"ש בכלי שיעשו עי"ל בסימן שי"ח:

(טו) **כגון** על שפתי כו' פי' ששולי הקדירה עומדין על דופן הכירה לא על חללה או ששם כיסוי על פי הכירה והושיב הקדירה על אותו הכיסוי אבל כל ששולי הקדירה ממלאים את חלל הכירה מיקרי לתוכה. ב"י:

מיחם

מטה או (טו) שפינהו ממיחם למיחם אסור [י] ואם אינה גרופה וקטומה אסור להחזירה [יא] לא מיבעיא בשבת אלא אפי' מבע"י אחר שנגמר כל בישול הקדירה ומניחה לעמוד על הכירה עד הערב לשמור חומה אם נטלה מן הכירה אסור לו להחזירה אפילו בעודה רותחת אם הוא כל כך ערב שאין שהות ביום להרתיח אם היתה קרה דגזרינן אטו היכא שנטל בשבת דאי שרית להחזירה מבע"י אתי נמי להחזירה כשנטלה בשבת (יז) אבל כ"ז שלא נתבשלה או אפילו נתבשלה ויש שהות ביום להרתיחה אילו נתקררה מותר להחזירה ובתנור אסור להחזירה אפילו

ומ"ש רבינו ואם אינה גרופה וקטומה אסור להחזיר פשוט שם במשנה (לו:) כירה שהסיקוה בקש או בגבבא נותנין עליה תבשיל בגפת או בעצים לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר והאי לא יתן לא יחזיר הוא כדמשמע בגמרא דלא איבעי' לן אלא אי משמע נמי לשהות או לא אבל בלא יחזיר לא איבעי' לן דפשיטא דלא יחזיר הוא וכתב הר"ן דאפי' מצטמק ורע לו אסור להחזיר כשאינה גרופה וכן נראה מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ג וז"ל כל שמותר להשהותו ע"ג האש כשנוטלין אותו בשבת אסור להחזירו למקומו ואין מחזירו לעולם אלא ע"ג כירה גרופה או מכוסה או בכירה וכופח שהוסקו בקש או בגבבא:

ומ"ש לא מיבעיא בשבת אלא אפילו מבע"י אחר שנגמר כל בישול הקדירה וכו' כ"כ שם התוספות והרא"ש מדאמרינן בגמרא אמר רב ששת לדברי האומר מחזירין מחזירין אפילו בשבת ומדקאמר אפי' בשבת משמע דמבע"י נמי נחלקו בגרופה דב"ש אוסרין להחזיר וב"ה מתירין אבל כשאינה גרופה אסור גם לב"ה אפילו מבע"י נמי ועל זה כתבו וא"ת מה שיעור יהא בחזרה וכי אם סלקה בחצי היום יהא אסור להחזירה וי"ל דאסור להחזירה היכא שנתקררה ואין שהות כדי להרתיח מבע"י ומיהו השתא נ"ל דע"ש חלוקה משבת דבשבת אפילו הוא רותח אסור להחזיר למאן דאסר כדמשמע בגמרא הלכך נראה דבע"ש נמי אם הוא רותח אסור להחזירו כל היכא דאם היה קר לא היה יכול להרתיחו מבע"י וכן דעת המרדכי וסמ"ג. אבל הר"ן שם דחה דברי התוס' והעלה דאפילו כשאינה גרופה שרי מבע"י לכ"ע וכן דעת רש"י שפירש דמאי דאמר רב ששת לדברי האומר מחזירין מחזירין אפילו בשבת היינו לומר דלא מיבעיא בלילה דמוכחא מילתא דאדעתא לאהדורי לצורך מחר שקיל ליה אלא אפילו ביום דלא מוכח דשקיל ליה אדעתא לאהדורי וסד"א דבטלה לה הטמנה וה"ל כמטמין לכתחלה קמ"ל רב ששת דאפי' ביום המחרת נמי מחזירין וכ"כ מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ג כל שמותר להשהותו ע"ג האש כשנוטלין אותו בשבת אסור להחזירו למקומו אלמא דלא מיתסר אלא בשבת דוקא ולא מבע"י ולכן לא נהגו העולם ליזהר בכך ור"י כתב בח"ד דלהרי"ף נמי אסור להחזיר סמוך לחשיכה ותמהני עליו שאין כן במשמע דברי הרי"ף כלל:

ומ"ש רבינו דהא דאסור להחזיר מבע"י דוקא אחר שנגמר כל בישול הקדירה ומניחה לעמוד על הכירה עד הערב לשמור חומה אבל כל זמן שלא נתבשלה מותר להחזירה הוא ממ"ש הרא"ש שם וז"ל וי"ל הא דאסור מבע"י לחזור לב"ש אף בגרופה וקטומה היינו מבע"י דומיא דמשהכה כמו שמשהכה היינו אחר שנתנו בכירה להשהותה שם כן נמי מבע"י דאסור להחזיר היינו אחר שנגמר בישולה ומניחה עומדת על הכירה עד לערב להחזיק חומה ואם נטלה אז מן הכירה אסור להחזירה אטו שבת וכולה חדא גזירה היא דכיון דאינה מתבשלת עוד על הכירה הוי כתחלת שהייה ואי שרית להחזיר מבע"י אתי נמי להחזיר משחשכה אבל כל זמן שלא נתבשלה כל צרכה נוטל ומחזיר כל היום עכ"ל והא פשיטא דלא אתא הרא"ש לפרושי טעמא דב"ש אלא משום דמב"ש בגרופה נשמע לב"ה באינה גרופה וכ"ל דטעמא דכ"ז שלא נתבשלה כל צרכה מותר להחזיר אפילו סמוך לחשיכה ולא גזרינן דלמא אתי להחזיר משחשכה משום דאם היה מחזיר משחשכה הוי מבשל בשבת ופשיטא דמיזדהר בהכי אפי' אי שרית להחזיר מבע"י וכתב הרא"ש בפרק במה טומנין דלא אסרינן חזרה מבע"י אלא היכא דנטלה מע"ג כירה שעתיד להשהות עליה ולהחזירה עליה לשום שהייה שאם אתה מתיר להחזירה מבע"י אתי להחזירה משחשכה אבל אם החזירה לשם הטמנה שרי ע"כ ודין הטמנה באי זה ענין אסור ובאי זה ענין מותר נתבאר בסימן רנ"ז בס"ד: כתב בהגהות מרדכי פרק כירה צ"ע אם מותר להניח הקדירה לכתחלה ע"ג כירה גרופה וקטומה סמוך לחשיכה דדילמא אפילו מבע"י לא שרי אלא להחזיר אבל להניח לכתחלה לא וכתב עוד שם כל מה שאסור להשהותו סמוך לחשיכה ה"ה דאסור סמוך לברכו שהוא קבלת שבת שלנו וכבר נתבאר שזה ע"פ דברי התוס' והרא"ש ושמה גדולים חולקין עליהם ולכן לא נהגו ליזהר: כתבו התוס' ר"פ כירה אמאי דשרי לסמוך לכירה שאינה גרופה וקטומה דאין משם ראיה להתיר לסמוך אצל האש דשאני התם שדופני הכירה מפסיקין אבל בהגהות מרדכי כתבו דמותר לסמוך אצל האש אפילו סמוך לחשיכה שאילו היו נותן אין שהות להרתיח וכן כתב בהג"מ פ"ג ונראה ודאי דבמקום שהיד סולדת איצטריכו למשרי דאילו במקום שאין היד סולדת אפילו בשבת עצמה שרי ואפשר שגם התוס' מתירין כדברי ההגהות אלא שכתבו דאין ראיה משם: כתב הרמב"ם בפ"ג מותר להחזיר מכירה לכירה אפילו מכירה שהבלה מועט לכירה שהבלה מרובה אבל לא מכירה לטמונה ולא מטמונה לכירה וכתב ה"ה שהוא בירושלמי בס"פ במה טומנין ור"י כתב בח"ג וז"ל ובירושלמי כתב שאין מחזירין מכירה זו לכירה אחרת שאם נטלה מכירה אחת אסור להחזירה לכירה אחרת דהוי כנותן על גב הכירה לכתחלה בשבת וכתבו התוס' אבל מבע"י מחזירין בכל ענין מאחר שהיא גרופה וקטומה עכ"ל:

ומ"ש רבינו ובתנור אסור להחזירה אפילו הוא גרוף וכו' משנה שם (לח:) תנור שהסיקוהו בקש ובגבבא לא יתן בין מתוכו בין על גביו כופח שהסיקוהו בקש או בגבבא הרי הוא ככירה בגפת או בעצים הרי הוא כתנור ומשמע בגמרא דבתנור ובכופח לא מהניא גריפה וקטימה וכבר כתבתי לעיל שכן נראה מדברי הפוסקים

מיקרי על גבה והא דכתב רבינו כגון על שפתה או על כיסוי שעל חללה לאו דוקא בכה"ג דה"ה כשהקדרה ממלאה את חלל הכירה מקרי נמי על גבה אלא דהכי הוי אורחא ובגמרא נמי כאותו עמוד אבל אבעיא להו מהו לסמוך בה תוכה וגבה אסור פרש"י מהו לסמוך קדרה אצל דופן הכירה. גבה עובי שפתה או כיסוי מעל חללה עכ"ל נראה מבואר דכך היו רגילין להעמיד הקדרה ע"ג הכירה או על עובי שפתה או על גב כסוי מעל חללה ודלא כמו שהבין ב"י דרבינו מפרש דלא כפרש"י ע"ש:

ואם אינה גרופה וקטומ' וכו' אחר שנגמר כל בישול הקדירה וכו' כ"כ הרא"ש בפ' כירה סוף (דף קטה) וכתב ב"י וג"ל דטעמא דכל זמן שלא נתבשלה כל צרכה מותר להחזיר אפי' סמוך לחשיכה ולא גזרינן דלמא אתי להחזיר משחשיכה משום דאם היה מחזיר משחשיכה הוי מבשל בשבת ופשיטא דמיזדהר בהכי אפילו אי שרית להחזיר מבע"י עכ"ל ותימא אדרבה טפי הוה לן למגזר בלא נתבשל כל צרכה דלא ליתי לידי איסור דאורייתא כי היכא דגזרו וחששו לשמא יחתה דהוי נמי איסורא דאורייתא ועוד דאף בלא נתבשל כל צרכה אם נתבשל כמב"ד ליכא משום מבשל להרא"ש כמ"ש בסמוך וא"כ איכא למיגזר לפי דעת ב"י אבל לפעד"נ מדברי הרא"ש דהכי קאמר דבלא נתבשל כל צרכו עוסק הוא בבישולה מבע"י ורגיל ליטלה מן הכירה ולהחזירה כמה פעמים עד שתתבשל ובקדרה זו לא חששו חכמים לאסור חזרה מבע"י אטו חזרה בשבת דהחזרה בשבת משתמא אינה אלא בקדרות שכבר הן מבושלות כל צרכן ונתנו בכירה להשהות שם עד זמן האכילה ואם היו גוזרין זו שאינה מבושלת כל צרכה ומבע"י אטו שבת ה"ל גזירה לגזירה אבל קדרה שמבושלת כל צרכה ומבע"י הניחה עומדת על הכירה עד לערב להחזיק חומה דמיא להך קדרה שהיא כבר מונחת בכירה ונכנס השבת דאם אתה מחזיר זו שמבע"י דאינה מתבשלת עוד על הכירה והוי כתחלת שהייה אתא להחזיר גם זו בשבת דדמיא לה וכולה חדא גזירה היא ודו"ק. ואיכא לתמוה דמשמע מדברי הרא"ש דבנתבשלה כל צרכה ונטלה מעליה ועדיין היא רותחת אסור להחזירה בשבת עצמה באינה גרופה ואפי' מבע"י גזירה אטו שבת וזה סותר מ"ש הרא"ש אהא דת"ר מביא אדם קיתון של מים וכו' דמסקנתו דכל שנתבשל כמב"ד והוא עדיין רותח לית ביה משום בישול ורבינו נמי דכתב בסימן שי"ח דוקא בנתבשל כל צרכו מבע"י ולא נצטנן אין בו משום בישול וכאן כתב איפכא דאפי' מבושלת כל צרכה אסור להחזיר בשבת ואעפ"י שעדיין רותח' ונראה דהא דאסור להחזירה בשבת לא משום מבשל בשבת כיון דכבר נתבשלה כ"צ ועדיין רותחת פשיטא דאין בישול אחר בישול דאפי' בבשיל כמב"ד שרי להחזיר בשבת בגרוף וקטום ולית ביה משום מבשל להרא"ש אלא טעמא דכיון דמחזירה מקפיד עליה שלא תצטנן וחיישינן לשמא יחתה ולא התיר הרא"ש אלא לסמוך אצל האש ולהרחיק קצת דאיכא היכירא ולא אתי לחתויי אבל הכא ע"ג כירה שאינה גרופה ואינה קטומה ליכא היכירא ואתא לחתויי ומשום הכי בגרופה וקטומה דאיכא היכיר' שרי להחזיר אף בשבת אבל לדעת רבינו אם לא נתבשלה כל צרכה ודאי אית ביה משום מבשל אפי' בגרופה וקטומה א"כ הא דכתב כאן דשרי להחזיר בשבת בגרופ' וקטומה היינו דוקא בנתבשלה כל צרכה דאל"כ אע"ג דאיכא היכירא דלא ליתי לחתויי כיון דגרופה וקטומה מ"מ אית ביה משום מבשל וכן פי' ב"י דמה שרבינו מתיר כאן להחזיר בשבת בגרופה וקטומה דוקא בשנתבשל כ"צ לגמרי הוא:

ומ"ש אבל כל זמן שלא נתבשלה וכו' מותר להחזירה כבר כתבתי בסמוך דבלא נתבשלה כל צרכו קאמר דכיון דעוסק בבישולה ונוטל ומחזיר כמה פעמים לא דמיא לקדירה שסילק ידיו מבישולה והניחה על הכירה להשהות שם עד זמן האכילה לערב ולכן מותר ליטול קדרה זו מבע"י ולהחזירה מבע"י סמוך לחשיכה על הכירה אפילו אינו גרוף וקטום אפילו אין שהות ביום להרתיחה ואפילו כבר בישל' כמב"ד ולא גזרינן אטו חזרה בשבת דה"ל גזירה לגזירה אבל בסה"ת וסמ"ג וסמ"ק והגהות מיימוניות כולם כתבו דאף בלא נתבשלה אלא כמב"ד אסור להחזירה מבע"י על הכירה שאינה גרוף וקטום אם אין שהות ביום להרתיחה אילו נתקררה ומפרשים כיון דהלכה כחנניה והא דתנן לא יתן עד שיגרוף לא יחזיר הוא אפילו מבע"י עד שיגרוף אבל משהין עליו כחנניה דאמר כל שהוא כמב"ד מותר להשהותו אלמא דמתני' אוסר להחזיר מבע"י כשנתבשל כב"ד עד שיגרוף דלא שרי אף מבע"י בשנתבשל כמב"ד אלא להשהות על הכירה והכי ודאי משמע פשטא דמתניתין לפי דקדוקו של ר"ת מדלא קתני לא יתן עד שגרף או עד שקטם אלא קתני עד שיגרוף אלמא דבחול קאמר בשעה שיכול לגרוף ואפ"ה אסור להחזיר בבשיל כמב"ד ואיני יודע ליישב מסקנתינו זו לדעת הרא"ש ורבינו דסבירא להו דבלא נתבשלה כל צרכה מותר להחזיר מבע"י על כירה שאינה גרופה אעפ"י דבשיל כמב"ד ולא גזרו אטו חזרה דשבת מיהו בתבשיל חי או נתן בה חתיכה אחת חי אין ספק דמותר להחזירה מבע"י לדברי הכל דאין לגזור בזו אטו חזרה דשבת:

ובתנור אסור להחזירה וכו' משנה שם (דף לח) נראה דס"ל לרבינו דכל היכא דהתירו חזרה בכירה בין בשבת בין מבע"י אסור בתנור להחזיר אפי' גרוף

פרישה

(טו) **שפינהו** ממיחם למיחם פי' ורוצה אח"כ להחזיר למיחם הראשון משום דהוה כהניחם על גבי הקרקע. מיחם פירש"י בפרק כירה קומקמוס של נחושת והוא יורה קטנה שמזמנין בו חמין מיחם חמין למזוג בו היין. רא"ש:

(יז) **אבל** כל זמן שלא נתבשלה כו' דבזה לא גזרו אטו שבת דלא חשדינן לישראל שיבשל בשבת:

וכופ"ז

דרישה

ב"י. אך עדיין קשה דלמה הא דהתוס' והרא"ש אוסרים להחזיר מבעוד יום סמוך לחשיכה נמי איירי בנטל מבעוד יום וזמן גדול לפני חשיכה כמ"ש הר"ן ובכה"ג דוקא גזרו להחזיר סמוך לחשיכה גזירה אטו חשיכה עצמו וי"ל דסתם נטילה מן הכירה היא סמוך לחשיכה שאז לפעמי' נוטלין מן האש לצורך הלילה או כדי להטמינה לצורך מחר וא"כ לפעמים נמלכים ומחזירין אותה על הכירה להיות חם לצורך הלילה. וא"כ מאמר שהתוס' והרא"ש ס"ל דאם נטלו בשבת עצמו מותר להחזירו בכל ענין ולא אסרו אלא כשנטלו מבע"י דהנטילה היתה בחול והחזרה בשבת דה"ל תרי שמות והוי כהתחלת הנחה בשבת א"כ כשהנטילה היה סמוך לחשכה היה לכן להתיר להחזיר מיד סמוך לחשיכה דכיון שהחזרה היה בזמן הנטילה ליכא למיגזר אטו שבת דהא בשבת עצמו כה"ג מותר. וק"ל. והיותר נראה לי ליישב שני הקושיות הנ"ל דהב"י בא לסתור דברי הר"ן שכתב בשם הירושלמי דכל הני פלוגתא לתנהו אלא בשסלקן מע"ג כירה בע"ש דמשמע מדבריו דקאי גם אפלוגתא דב"ש וב"ה וע"ז כתב דו"א דהם איירי בכל גוונא ודו"ק:

[י] **ואם** אינה גרופה וקטומה אסור להחזיר כו' כתב ב"י פשוט שם במשנה כירה שהסיקוה בקש או בגבבא נותנין עליה תבשיל בגפת או בעצים לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר והאי לא יתן לא יחזיר הוא כדמשמע בגמרא דלא איבעיא לן אלא אי משמע נמי לשהות או לא אבל בלא יחזיר לא איבעיא לן דפשיטא דלא יחזיר הוא עכ"ל. יש להקשות דמה לו לכל זאת כדי שלא יתן לשהות הוא מ"מ ע"כ צ"ל דכ"ש צריך גריפה וקטימה לחזור והא ראייה דהא בגמרא קאמר בהדיא דכ"ש הוא וז"ל הגמרא הא לא יתן לא יחזיר כו' עד או דילמא לשהות תנן ואי גרוף וקטום אין אי לא לא. וכ"ש להחזיר ע"כ וצ"ל ליישב משום דקשה לב"י על הא דקאמר בגמרא וכ"ש להחזיר הלא אדרבה דאפשר לומר בהיפך דלשהות יהיה טפי אסור דכיון דעדיין לא נתבשל א"כ ממילא מבשל בשבת לאפוקי להחזיר דכבר נתבשל קודם שבת אלא ע"כ צ"ל הא דהגמרא קאמר וכ"ש להחזיר לא לענין דינא אלא לפי שמשמעות הלשון לא יתן יותר משמע לחזור דכיון דעיקר לד איסור שהייה נעשה זמן רב לאחר שיתן הקדירה על הכירה דהיינו מה שיבשל בשבת וא"כ איך יאמר על איסור שהייה לא יתן. לאפוקי לד איסור לחזור נעשה מיד כשיתן בחשיכה או בשבת הקדירה על הכירה. וק"ל. כתב ב"י בד"ה ומ"ש ול"מ בשבת אלא אפי' מבע"י אחר שנגמר כו' מסיק וכן נראה מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ג כל שמותר לשהותו על גבי האש כשנוטלים אותו בשבת אסור להחזירו למקומו אלמא דלא מיתסר אלא בשבת דוקא ולא מבע"י כו' יש להקשות דאיך מביא ראייה מדברי הרמב"ם הלא רבינו כתב ג"כ לעיל וכתב ז"ל אבל להחזיר ג"כ כגון שהניח התבשיל עליה מבע"י ונטלה ממנו בשבת ובא להחזירו עליה אינו מחזיר עליה הרי דכתב בשבת ואפ"ה אסר ג"כ להחזיר מבע"י. וי"ל דאם איתא דהרמב"ם ס"ל דלאו דוקא אסור להחזיר בשבת אלא ה"ה מבע"י ה"ל לכתוב ג"כ בהדיא ע"כ אין להביא ראייה מן רבינו לפי שהוא כתב בהדיא שאסור ג"כ להחזיר אפי' מבע"י ואל זה נתכוין ב"י מ"ש וכן נראה מדברי הרמב"ם וק"ל:

[יא] **ואם** אינה גרופה וקטומה אסור להחזיר' ל"מ בשבת כו' כתב ב"י וכתב הר"ן דאפי' במצטמק ורע לו אסור להחזיר בשאינה גרופה וכן נראה מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ג וז"ל כל שמותר להשהותן

גרוף וקטום ולפי זה בקדרה שלא נתבשלה כל צרכה אלא כמב"ד דמותר מבע"י להחזירה בכירה אפילו כשאינה גרופה אפילו אם אין שהות ביום להרתיחה אילו נתקררה אסור בתנור להחזיר אף מבע"י אפילו גרוף וקטום אם אין שהות ביום להרתיחה וכו' אבל בתבשיל חי או נתן בה חתיכה חיה משמע דאפילו בתנור מותר להחזיר מבע"י כיון דאין לגזור בזו אטו חזר' דשבת כדפי' והא דכתב הרב המגיד לפרש דברי הרמב"ם דאפי' תבשיל חי או מצטמק ורע לו או השליך לתוכו אבר חי דאסור להחזיר בכירה אא"כ גרוף וקטום וא"כ בתנור אסור אפילו גרוף וקטום וכ"כ הרמב"ן והרשב"א ומביאו ב"י היינו דוקא כשנטל הקדירה בשבת ובא להחזירה בשבת אבל לא איירי בחזרה מבע"י דהא לא סבירא ליה להרמב"ם דאסור להחזיר מבע"י וכמ"ש ב"י אבל לרבינו דתופס שיטת התוס' והרא"ש דאף מבע"י אסור להחזיר בכירה עד שיגרוף וא"כ בתנור אסור מבע"י אפילו גרוף וקטום מ"מ נראה דדוקא בבשיל כל צרכו ואפילו מצטמק ורע לו או בשיל קצת החמירו במבע"י אבל בתבשיל חי או השליך לתוכו אבר חי מסתברא דלא גזרו בזו חזרה מבע"י אטו חזרה דשבת אפילו אין שהות ביום להרתיחה וכו' וצ"ע:

אף

אפילו הוא גרוף וקטום (יח) וכופח אם הסיקו בקש ובגבבא דינו ככירה בגפת ועצים דינו כתנור:

אף

הפוסקים וז"ל הרמב"ם בפ"ג ואין מחזירין לא לתנור ולא לכופח שהוסק בגפת או בעצים אע"פ שגרף וכסה מפני שהבלן חם ביותר וכתב ה"ה שדבריו הם במצטמק ורע לו או בהשליך לתוכו אבר חי שמותר להשהותו בתנור ואפ"ה אסור להחזירו וכתב שכן דעת הרמב"ן והרשב"א וכ"כ הר"ן ונתן טעם משום דבכל להחזיר בעי גריפה וקטימה ובתנור ובכופח גריפה וקטימה לא מהניא מידי מיהו הני תנורי דידן אפשר שדין כירה להם וכמו שכתבתי לעיל בשם ר"ח: כתב הרמב"ם בפ"ג כל שאין מחזירין עליו אין סומכין לו בשבת וכתב ה"ה בזה נחלקו עליו קצת מפרשים ואמרו בסמיכת כופח אף ע"פ שהסיקוהו בגפת ועצים מותר לסמוך לו כל שהוא גרוף וקטום ולא אסרו סמיכה בגרוף וקטום אלא בתנור בלבד (ה) וזה דעת הרשב"א עכ"ל וכ"ל שמחלוקתם תלוי בברייתא שהובאה בפ' כירה גמר' תנור שהסיקוהו בקש ובגבבא תניא כותיה דאביי תנור שהסיקוהו בקש ובגבבא וכו' כופח שהסיקוהו בקש ובגבבא סומכי' לו ואין נותנין על גביו בגפת ובעצים אין סומכין לו וכתבו שם התוס' דאי גרסינן סומכין איכא לאוקמא בגרופה וקטומה וגפת ועצים לרבות' דאפ"ה סומכין לה עכ"ל ומ"מ דבר פשוט דלהרמב"ם נמי אין אסור לסמוך אלא במקום שהיד סולדת דאילו במקום שאין היד סולדת כנגד המדורה נמי שרי כמו שיתבאר בסי' שי"ח בס"ד כתב בהגה"ת אשר"י פרק כירה אם החזיר בשוגג צ"ע אם הוא אסור באכילה דומיא דשכח ושיהה או דילמא שאני התם שנתקן המאכל בשבת באיסור אבל בחזרה כבר היה ראוי לאכילה ואינו נהנה כל כך ומיהו אם א"י עשה לצורך ישראל מותר כה"ג שאין הישראל נהנה ממנו כ"כ עכ"ל: ובהגהות מרדכי פ"ג כתב דכל היכא דעבר אדרבנן בין בהשהה בין בהחזרה בין בהטמנה אסור לאוכלו אם לא היכא דאיתמר בהדיא דשרי וצ"ל דאין לומר דאע"ג דבגמרא שרי רבי יהודה מצטמק ורע לו היינו במשהה דוקא וכדתני שכח קדרה ע"ג כירה אבל במחזיר אפשר דכיון דעביד מעשה בשבת אפילו מצטמק ורע לו אסור דכיון דאין שום הנאה בחזרה זו דהא מצטמק ורע לו הוא מותר: כתוב בכ"י ר"פ לא יחפור בשם ר"י ומבשילה גדולה תחת מקלת העם שטומנין קומקום של מים חמים ליתן לתוך הקדרה בשבת כשהתבשיל מצטמק ופעמים שהאחת אין היד סולדת בו והאחת היד סולדת בו ומתבשל זה עם זה ונמצאו מבשלין בשבת ואע"פ שכן רותחין אם פסק כח רתיחתן יש בהם משום בישול וכ"כ ר"י בח"ג ובשם הרשב"א כתב להתיר לתת מים חמין לתוך הקדרה אפילו כשהיא עומדת על הכירה ובכלבו כתב שיש ליזהר מלתת מים חמין בעוד הקדרה על האש לפי שכן מערבות ומגיסות בקדרה כדי לערב יפה וקי"ל דמגים חייב משום מבשל אפילו בקדרה מבושלת כ"ז שהיא על האש והר"ן בפרק כירה גבי מעשה שעשו אנשי טבריא כתב דלפי דברי רש"י מה שאנו נוהגין ליתן בשבת מים מבושלים לתוך החמין נ"ל דאסור דכה"ג הטמנה קרי לה בשמעתין אבל בתוספות אמרו דבדבר המעורב לא שייכא הטמנה ובפ' במה טומנין כתב דברי הר"י ותמה עליהם וז"ל ולא ידעתי מנין לו שהרי כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין אע"פ שהוא צונן גמור ולא ידעתי הפרש בין מים מבושלים למבושל אחר וצ"ע ובדיקה עכ"ל והגאון מהר"י אבוהב כתב וז"ל ול"נ שהר"י סובר דמאי דאמרי' כל שבא בחמין הוא בדבר יבש כמו תרנגולת' דרבי אבא אבל בדבר לח כמו מים או תבשיל אם פסק רתיחתן יש בהם משום בישול עכ"ל ודעה זו שהזכיר הגאון ז"ל היא דעת רבי' בסי' שי"ח וכגון למחות ביד הנוהגים היתר בדבר כיון דאיכא כמה רבוותא דאסרי: כתוב בהגהות מרדכי פ"ג המשכים בבקר ורואה שהקדיחה תבשילו וירא פן יקדיח יותר אומר אני שיכול להסיר ולהניח קדרה ריקנית ע"פ הכירה וה"ל כירה כגרופה וקטומה שהרי קדרה סותמת את פי הכירה ואז ישים הקדרה שהחמין בתוכה על גבי הקדרה ריקנית אבל יזהר שלא ישים קדרה חדשה עליה דנמצא מלבנה ויזהר שלא ישים קדרתו ע"ג קרקע דאי מנח לה אארעא תו לא מצי לאהדורה (ו) כתב הר"ן בפ' כירה גבי הא דת"ר מביא אדם קיתון של מים ומניחו כנגד המדורה בשם הרשב"א שמותר לתת ע"פ קדרה חמין בשבת תבשיל שנתבשל מע"ש כל צרכו כגון פנאדי"ש וכיוצא בהם לחממן ואף ע"פ שהיד סולדת בו לפי שאין דרך בישול בכך ואף ע"פ שהקדרה נתונה על האש אבל להטמין תחת הבגדים הנתונים ע"ג המיחם ודאי אסור שהרי אסור להטמין משחשכה אפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו אפי' בדבר שאינו מוסיף הבל וכתב הר"ן על זה ואפשר ג"כ שמה שאין דרכו לאפות על גבי כירה כגון פנאדי"ש וכיוצא בהם שמותר לחממן בשבת ע"ג כירה או ע"ג כסא של ברזל כל שהוא מצטמק ורע לו שהדבר מוכיח שאינו נעשה אלא בשביל שיתחמם ומשמע דדוקא על גבי כירה או ע"ג כסא ברזל קאמר דאפשר דשרי אבל ליתן בתנור אסור כיון שדרכו ליאפו' שם ועוד אכתוב בזה בס"ד וכל מה שאנו אוסרי' לעשות בשבת מדברים אלו דבר פשוט הוא שאפי' ע"י א"י אסור דאמירה לא"י שבות ואם יש בו באיפנאד"ש שומן קרוש אם מותר לחממה בשבת עיין בסימן שי"ח ומיהו לדברי האומרים שיש צלייה אחר צלייה כמו שכתב רבינו בסימן שי"ח איכא למימר דבשר האיפנאד"ש הוי צלי שהרי אינה מתבשל ע"י משקין ואסור לחממה במקום שהיד סולדת: כתוב בהגהות מרדכי פ"ג דף קע"ח ע"ד ובחופה רגילים ליתן היורה מלאה תבשיל על הפטפוט מע"ש והאש תחתיה ולהשהותה שם עד למחר ביום השבת ואם היורה מתקרר' עבדים א"י מחממים אש תחתיה בשבת אם לא נתקרר' כ"כ שאם היתה נשאר' כך שעדיין היתה ראויה לאכול בלא חימום א"כ אין חוששין בחמומה ושריא וכ"כ בהגהות מיימון פ"ג ובסמ"ג וסמ"ק והתרומה וכתוב בת"ה סימן ס"ו דלאו דוקא בחופה דה"ה בכל דוכתא שרי מיהו כתב בשם א"ז דבדוכתא דלא שכיחי רבנן ראוי לאסור וכו' עוד שם שאם השפחה מוציאה החמין מן התנור ומושיבתו על תנור שבבית החורף מבפנים ואז מבערת האש תוך התנור כדי לחמם בית החורף וע"י כך נרתחים החמין שע"ג התנור דשרי אפילו נתקרר' לגמרי מאחר שעיקר כוונת השפחה להתיר לחמם בית החורף דשרו בה רבנן אמירה לא"י משום דהכל חולים הם אצל הצנה וגבי שהחמים נרתחים ע"י כך מאליהם ועל דעת כן מושיבתו שם מ"מ מאחר שבשעה שהי' מושיבתו על התנור אין שום אש בתנור והבערה שהיא מבערת אח"כ עיקר כוונתה היא לבית החורף שרי ואע"ג דפסיק רישיה הוא לענין החמין מ"מ יש חילוק בשבות דרבנן בין מתכוין גמור ללא מתכוין דפסיק רישיה אמנם אין להתיר שישראל יושיב החמין על התנור והשפחה מבערת אח"כ התנור (ז) דהוי כאחד נתן הקדירה ואחד הלית את האור דראשון פטור אבל אסור וז"ל הרשב"א בתשובה מי שבישל תבשילו מע"ש כל צרכו ולמחר בשבת אמר לא"י להדליק אש ולחמם תבשילו נ"ל דאסור מהטעם דכר וכבש דכל שנעשה בו או בשבילו מלאכה דאורייתא אסור כא"י שמילא מים בשביל ישראל שלא ישקה מהם אפי' בהמתו לפי שהוציאו מהבור שהוא רה"י לשפת הבור שהוא ר"ה ואע"פ שעשאה א"י מעצמו שלא מדעת ישראל ושלא נעשה בגוף המים מלאכת איסור וכ"ש שעשה א"י מלאכה דאורייתא במצות ישראל כזה ואע"פ שלא נעשה מלאכת איסור בגוף התבשיל שכבר נתבשל מע"ש וכמדומה שאפילו אחר שנצטנן אסור לו לאותה שבת דקנסינן ליה כל שהזיד ואמר לא"י לעשות לו מלאכה דאורייתא בשבילו עכ"ל כתב ר"י בח"ג דפירות הנאכלים חיים דינם כתבשיל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי ומצטמק ויפה לו ואסור להשהותו ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה וזהו לדעת הרי"ף וסייעתו אבל לדעת רש"י וסייעתו מותר כדין תבשיל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי שנתבאר לעיל דשרי וכ"כ רבינו בסי' רנ"ז בשם רשב"ם ומכלל הדברים שנתבאר בסימן זה אתה למד שמה שנוהגים להשהות בתנור או בכופח תבשיל לצורך שבת שחרית יפה הם עושים לדעת רש"י וסייעתו שפסקו כחנניה דאמר כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר להשהותו ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה דסתם קדרות דידן כשמשהין אותן כבר הם מבושלות כמאכל בן דרוסאי ויותר וכבר נתבאר לעיל דכל שמותר להשהותו ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה מותר להשהותו על גבי כופח או בתנור אפי' אם התנור מוגף ואפי' אם הקדרה סמוך לגחלים והוא שלא תהא נוגע' בגחלים ואפי' לדעת הרי"ף וסייעתו אפשר דשרי משום דתנור דידן ככירה דמי כמו שכתבתי לעיל בשם ר"ח והלכך כל שגרף או קטם ש"ד א"נ משום דאפשר דלא איירי בגמרא אלא במשהה לצורך הלילה אבל משהה לצורך מחר מותר אפי' ע"ג כירה שאינה גרופה או קטומה או בתנור דכיון דלצורך מחר הוא אסוחי אסחי' לדעתיה ולא אתי לחתויי ומ"מ לצאת ידי כל ספק נכון להנהיג שישימו חתיכת בשר חי בקדרה סמוך לחשכה דבכה"ג לכ"ע שרי בלי פקפוק כמו שנתבאר ומיהו צריך ליזהר שלא תהא הקדרה נוגעת בגחלים כי היכי דלא ליהוי מטמין בדבר המוסיף הבל וכ"כ בהדיא בסמ"ג

דרכי משה

(ה) ובהגהות מרדכי דף קע"ט ע"ב בשם מוהר"ם כתב דאסור לסמוך קדירה בתוך התנור סמוך לחשיכה או סמוך לברכו אפילו גרוף וקטום ואפילו נתבשל כל צרכו וה"ה לסמוך לדופן התנור או עליו אסור אבל אם אין היד סולדת בו שרי עכ"ל ונראה דאף הרמב"ם לא כתב אין סומכין בשבת אלא לטעמיה דס"ל דחזרה מותרת סמוך לחשיכה ולכן נקט דוקא שבת כ"ש לסמוך אבל שאר פוסקים דאסרי חזרה מבע"י ה"ה לסמוך אצל תנור כדברי מוהר"ם מיהו כבר נתבאר לעיל שנהגו מבע"י להקל אף בחזרה:

(ו) וכבר כתבתי לעיל דנוהגין להקל בנתינה ע"ג קרקע: (ז) ובא"ז כתוב ראיתי בבית מורי שירלי"אין שפעמים מתקררים השאלינט שלהם ובשבת קודם האוכל מדליקין העבדים אש סמוך לקדירות כדי שיתחממו בטוב. ויש שמסלקין אותם ונותנים אותם סמוך לאש ומפרשים להתיר מפני שאין לחוש לאופרן דמסתמא חמין הן קצת קרוב שהיד סולדת בו וכשמוסיפין להם חום מותר שהרי גם בישול אין בהן ואפילו יתקררו הרבה אין לאופרן שגם כוונתן בעבורן הן ואפי' מתכוונים בעבור ישראל אין לחוש דמסתמא אין הישראל רוצה בכך שאילו ידעו שהקדירות נתקררו לגמרי לא היו מניחים לחמם אותם כלל וכשהעבדים עושים לאו כל כמינייהו לאסור לנו התבשיל בעל כרחנו ובחופות רגילים לעשות כן עבדיהן ואין איש נמנע לאוכלו. וגם ר"ת ז"ל ושאר גדולי הדור כולם מתירים מיהו ראוי ונכון שלא לעשות כן משום דאוושא מלתא ואיכא זילותא דשבתא. וכל מידי דלא

שכיח

דרישה

להשהותו ע"ג האש כשנוטלין אותו בשבת כו' עד אלא ע"ג כירה גרופה או מכוסה או בכירה וכופח שהוסקו בקש או בגבבא ע"כ. גם כאן משמע מדברי הרמב"ם דס"ל דא"צ גרופה וקטומה כשהסיקוהו בקש ובגבבא ולאפוקי רבינו שכתב לעיל דצריך להיות שניהם יחד וכמ"ש לעיל מדכתב או וס"ט דס"ל דבהוסק בקש ובגבבא לא נשארו שם גחלים בעין ולא כ"מ בגרופה וקטומה גבייהו. כתב ב"י כתוב בהגהות מרדכי פרק כירה צ"ע אם מותר להניח הקדירה לכתחלה ע"ג כירה גרופה וקטומה סמוך לחשכה דדילמא אפי' מבע"י לא שרי אלא להחזיר אבל להניח לכתחלה לא ע"כ. ומ"ש ב"י א"כ בסמוך בפשיטות בשם תוס' וז"ל אבל מבע"י מחזירין בכל ענין מאחר שהיא גרופה וקטומה עכ"ל ר"ל מ"ש בכל ענין כלומר אפי' מכירה זו לכירה אחרת. ואע"ג דכשמחזיר לכירה אחרת הוי כאילו הניח הקדירה לכתחלה ע"ג כירה גרופה וקטומה סמוך למשיכה י"ל דשאני להחזיר כיון דכבר נתבשל לגמרי לאפוקי הגהות מרדכי מיירי אם מותר להניח הקדירה שלא נתבשל כל צרכו אלא כמב"ד דאי אפשר לומר דמיירי שלא נתבשל אפי' כמב"ד דא"כ פשיטא דאסור דהא נתבאר לעיל דאסור להשהות. ואין להקשות דאם איירי שנתבשל כמב"ד א"כ פשיטא דמותר דמ"ש מלהשהות דנתבאר לעיל דמותר די"ל דשאני להשהות דמיירי שנותנין הקדירה על הכירה מבע"י ומשהה בעת שנולד צד האיסור שנגמר בישולו או אינו עושה מעשה דהא הקדירה כבר עומד על הכירה משא"כ הכא דבא להניח הקדירה ע"ג הכירה סמוך לחשיכה כמלא שעושה מעשה בצד איסור בשעת הנחה וק"ל. עוד כתב שם ב"י וז"ל כתב עוד שם כל מה שאסור להשהותו סמוך לחשיכה ה"ה דאסור סמוך לברכו שהיא קבלת שבת שלנו וכבר נתבאר שזה ע"פ דברי התוס' והרא"ש וכמה גדולים חולקים עליהן ע"כ. יש להקשות דאיך מדמה ענין מחלוקת כמה גדולים על התוס' והרא"ש לענין זה דהא לא פליגי על התוספת והרא"ש וס"ל דמותר קודם חשיכה אלא דוקא לענין להחזיר שכבר נתבשל ואין שום טעם לאסור אלא מכח גזירה בעלמא לאפוקי כל מה שאסור להשהותו סמוך לחשיכה הינו אסור מטעם גזירה אלא משום בשול בשבת וא"כ אף הם מודים דה"ה אסור סמוך לברכו שהוא קבלת שבת שלנו. ואין לייסב ולומר דהב"י לא אדסמיך לו קאי אדין שהייה אלא אדלפני פניו דז"א דהא ב"י חזר וכתב האי קושיא בעינה בס"ס רנ"ז ולקמן וכמ"ש ודו"ק. כתב ב"י וז"ל כתב רבינו ירוחם בח"ג דפירות הנאכלים חיים דינם כתבשיל שנתבשל כמב"ד ומצטמק ויפה לו ואסור להשהותו ע"ג הכירה שאינה גרופה וקטומה וזהו לדעת הרי"ף וסייעתו אבל לדעת רש"י וסייעתו מותר כו' יש להקשות דאיך כתב וזהו לדעת הרי"ף דא"כ אפי' היה מצטמק ורע לו אסור וצ"ל דמ"ש דינם כתבשיל שנתבשל כמב"ד ומצטמק כו' היינו ענין אחד אלא ה"ק אסור בכל ענין כתבשיל שנתבשל כמב"ד או אפילו שהפירות כמשבין כתבשיל שנתבשל כל צרכו מ"מ הרי מצטמקים ויפה לו. אבל אין לומר דליתא לדברי ב"י נומר שזהו שכתב רבינו ירוחם שאסור זהו לדעת רש"י וסייעתו והם מודים דבלא נתבשל אלא כמב"ד מצטמק ויפה לו דאסור הואיל ואיכא תרתי וכדבעינן כמימר לעיל סג"כ דעת רבינו דא"כ קשה הא לקמן בסי' רנ"ז כתב רבינו בשם רשב"ם שמותר להניח פירות וא"כ רשב"ם לא אתי כמאן לא כהרי"ף ולא כרש"י וסייעתו:

כתב

פרישה

(יח) **וכופח** אם הסיקו בקש ובגבבא דינו ככירה פי' והוא גרוף וקטום כמ"ש לעיל אבל ב"י כתב לעיל דאינו מוכרח ע"ש:

דלא

רנד אף על פי שבשר חי מותר לשהותו ה"מ בקדרה שאינה ממהרת להתבשל והסיח דעתו ממנה עד למחר ולא חיישינן שמא יחתה אבל בצלי שאצל האש אפילו חי אסור להניחו סמוך לחשכה שממהר לצלות ואפשר לו לצלות שיהא ראוי בעוד לילה ולא מסיח דעתיה מיניה ואתי לחתויי ואם הוא בתנור טוח בטיט מותר אפילו בשר עז שאין הרוח קשה לו ולא חיישינן שמא יפתח ויחתה כיון שהוא טוח בטיט וגדי שהרוח קשה לו אפילו אינו טוח מותר (א) דלא חיישינן שמא יפתח ויחתה כיון שהרוח קשה לו וכגון שהוא מנותח לאיברים שאז הרוח קשה לו (ג) אבל אם

הוא

בסמ"ג וז"ל ואסור לתת גחלים בוערות תחת הקדרה שמטמין בה אע"פ שאין גחלים סביבה ולענין מה שמכסים פי התנור בבגדים הא ודאי כיון שאין הבגדים נוגעים בקדרה לאו הטמנה היא ושרי אבל מה שמכסין הקדרה בבגדים כשמכסין אותה ע"ג כופח יתבאר משפטו בסימן רנ"ז בס"ד ולענין מה שנוהגין בקצת מקומות להחזיר תבשיל לתוך התנור בשבת מהירושל' שכתב הר"ן משמע דע"כ לא אסר תלמודא אלא כשנטלו מבע"י ובא להחזירו משחשכה אבל כל שנטלו בשבת מותר להחזיר אפי' הניחו ע"ג קרקע ואע"ג דהיינו דוקא להחזיר לכירה גרופה וקטומה וכדתנן בהדיא אבל לכירה שאינה לא גרופה ולא קטומה או לתנור וכופח שהסיקוהו בגפת או בעצים אפי' גרוף וקטום ליכא מאן דפליג דאסור דמתניתין היא אפשר לומר דתנור דידן לכירה דמי כדברי ר"ח וכיון דבשעה שמחזירין בהם עממו גחליו ה"ל כגרוף וקטום כדאמרינן בגמרא ומ"מ משמע דאסור משום דע"כ לא שרי בגמרא להחזיר אלא ע"ג כירה אבל לא בתוכה ועוד שלא התירו להחזיר אלא בעוד הקדרה רותחת כמו שנתבאר והם נוהגים להחזיר אפי' צונן ועוד שהירו' הזה לא קי"ל כותיה לדעת הפוסקים כמו שכתבתי לעיל ומיהו אפשר למצוא להם היתר מצד אחר וכמו שכתב הכלבו וז"ל ובתנור שלנו דין חזרה בו כדין הכירה הגרופה והקטומה ואחר שהוציאו ממנו הפת או הפנאדש שאם נשאר בקצת הבלו עד למחר אפשר לומר שהוא מותר לתת בתוכו פנאדש להתחמם שם באותו הבל המועט שבו שהרי אין שם חשש חיתוי כלל שהרי גרפו מבערב ואפי' לא קטמו הרי נתאכלו וכבו כל גחליו וא"ל שיזהר בזה שלא יהא שם גחלים כלל אבל לבי נוקפי בהיתר זה משום דאמאי דא"ר ששת לדברי האומר מחזירין מחזירין אפי' בשבת פירש"י אפי' ביום המחרת דלפ"ז אף ביום המחרת לא שרי להחזי' אלא בכירה גרופה וקטומה דוקא ולא בתנור כלל ואפשר שלזה נתכוון בעל הכלבו שכתב בתוך דבריו אבל לפירש"י יש לפקפק וכ"כ ודאי שלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין ואף לפי היתר זה שכתב הכלבו נראה שאין דבריו אמורים אלא בשאחר שהוציאו הפת או הפנאדש לא חממוהו עוד דכיון שאפו בו אזל ליה הבלא דידיה אבל כל שחממוהו כדי להכניס בו קדרה חמין לצורך מחר נפיש הבליה ואסור לתת בתוכו פנאד' לחמם אפי' אם גרפוהו ומ"מ דבר שאין דרכו לאפות בתנור כגון ענייני בצק המטוגנים בשמן אפשר דשרי ע"פ מ"ש הר"ן דאפשר דשרי לתת פנאדש ע"ג כירה או ע"ג כסא ברזל כל שהוא מצטמק ורע לו שהדבר מוכיח שאינו נעשה אלא בשביל שיתחמם ואע"ג דלא ברור ליה היתר' שאני התם שהוא מחממן על האש ממש אבל בכה"ג דלאו על האש ממש הוא אפשר דפשיטא ליה דשרי ומ"מ נכון לאסור אפי' בכה"ג כדי שלא יבאו להתיר את האסור וכ"ש שאין הדבר ברור כ"כ להיתר (ח) · כל דינין דשייכי למבשל בשבת או מחמם דבר חם או דבר קר בין שמחממו ע"י האור עצמו או בחמה עצמה או בתולדותיהן הכל יתבאר בסימן שי"ח בס"ד · ז"ל שבולי הלקט רש"י כתב אנן דמשהינן קדרה על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה אהכי סמכינן דאמרינן כל שהוא כמאכל ב"ד מותר להשהותו וכו' וגדולה מזו כתב ה"ר ישעיה דכל מידי דשרי להשהותו על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה שרי לטומנו בדבר המוסיף הבל מבע"י וכ"ש הוא ולא נאסר להטמין אלא דבר שאסו' להשהות דאע"ג דבדבר המוסיף הבל ליכא למיחש לאחתויי גזרינן שמא יטמין ברמץ ודוקא במה שהוא עביד לאכול בלילה איכא למיגזר שמא יחתה אבל הטמנה שאנו עושין לצורך מחר ליכא למיגזר כדאמרי' בפ"ק וכתב ה"ר בנימין מ"מ אף על גב שאנו מתירין הטמנה לצורך מחר נראה שצריך להניח הקדרה על גבי פטפוט שלא תהא הקדרה ע"ג גחלים שאם יניחנה או יסמכנה ע"ג גחלים פעמים שמוציא שם גחלים בוערות למחר ויהיה אסור להוציא הקדרה שלא יגיע הגחלים וילחישן וקרוב הדבר לבא לידי חיוב חטאת ובספר יראים אוסר אפי' לומר לא"י להוציא בשבת מן האש עכ"ל וכן משמע מדברי המרדכי ר"פ כירה דכל לצורך מחר לא חיישינן לחיתוי וכ"כ עוד שבולי הלקט בשם ר' שמחה ואין נראה כן מדברי המפרשים שאכתוב בראש סי' שאחר זה :

רנד אע"פ שבשר חי מותר לשהותו ה"מ בקדרה שאינה ממהרת להתבשל וכו' בספ"ק דשבת (יח:) השתא דאמר מר כל מידי דקשיא ליה זיקא לא מגלי ליה האי בשרא דגדיא ושריק שפיר דמי דברח' ולא שריק אסור דגדיא ולא שריק דברחא ושריק רב אשי שרי ורב ירמיה מדפתי אסר איכא דאמרי דגדיא בין שריק בין לא שריק ש"ד דברחא ושריק נמי ש"ד כי פליגי דברחא ולא שריק רב אשי שרי ורב ירמיה מדפתי אסר ולרב אשי שרי והתנן אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבע"י התם בבשרא אגומרי וכתבו הרי"ף והרא"ש וקא פסקי רבוותא כי האי לישנא בתרא וכרב אשי ואיכא מאן דפסק כרב ירמיה מדפתי דאסר ואנן נמי כרב ירמיה ס"ל דחזינן סוגיא דשמעתין כוותיה וכ"כ התוס' הלכך שריק אפילו ברחא שרי לא שריק ברחא אסור גדיא שרי וכן פסק הרמב"ם בפ"ג ובסמ"ג. וסמ"ק והתרומה פסקו כרב אשי וכ"כ הר"ן בשם הרז"ה וכתבו התוס' והרא"ש והר"ן בשם בה"ג דבצלי איירי כדמשמע בגמרא ולהכי ברחא ולא שריק אסור אפילו אם הוא חי דכיון דמיירי בצלי שהוא מתבשל מהרה ראוי לאכילה בלילה ואתי לחתויי וכ"כ הרב המגיד בפ"ג ומשמע דבגדיא אפילו לא שריק וברחא שריק כיון דליכא למיחש לחיתוי שרי בין חי גמור בין בהתחיל להתבשל אף על פי שלא הגיע למאכל ב"ד וכ"כ מדברי סמ"ג וסמ"ק והתרומה : [א] ופירש"י גדיא · קשיא ליה זיקא : שריק · פי התנור בטיט סביב הכיסוי אינו מוכן לחתות : ברחא · איל גדול ולא קשה ליה זיקא ואתי לגלויי פי התנור ליטול כיסויו לחתות : בבשרא אגומרי . שאינו בתנור דאפילו כיסוי ליכא ומוכן להפוך בו ולחתות עכ"ל ומשמע דה"ה אם הבשר תוך התנור סמוך לגחלים ואין פי התנור מכוסה כלל חשיב מנח אגומרי ואפי' דגדיא אסור דע"כ לא שרי בלא שריק אלא בשפי התנור מכוסה מיהא דלא מגלי ליה משום דקשה ליה זיקא וכ"כ בהדיא בהגהות אשיר"י וכך הם דברי רבי' אבל הרמב"ם כתב בפ"ג וז"ל אם בשר גדי הוא וכיוצא בו מותר שאם יחתה בגחלי' יתחרך הבשר שא"צ אלא חמימת האש בלבד ואם בשר עז או בשר שור הוא אסור שמא יחתה בגחלים לבשלו ואם טח פי התנור בטיט מותר שאם בא לפתוח התנור ולחתות תכנס הרוח ויתקשה הבשר ויפסד ויצטנן התנור ויפסיד הבשר עכ"ל וא"כ כתב אין צולין בשר בצל וביצה ע"ג האש אלא כדי שיצולו מבע"י ולפי זה ללישנא בתרא דקי"ל כוותיה מאי דאמרי' דכל מידי דקשי ליה זיקא לא קאי אלא אברחא ושריק דוקא משום דכיון דשריק נפיש הבליה וכי פתח ליה נשיב ליה זיקא ומצטנן התנור ותו לא בשיל שפיר אבל בגדיא בלאו ה"ט שרי משום שאם יחתה בגחלים יתחרך הבשר ומהאי טעמא שרי אפילו לא שריק ולפ"ז אפילו אין פי התנור מכוסה כלל או שהוא חוץ לתנור סמוך לגחלים שרי בגדיא דהא ודאי לא אתי לחתויי כיון שאם יחתה בגחלים יתחרך הבשר ומשמע לפ"ז דלא מיקרי מנח אגומרי אלא כשהבשר עצמו מונח על גוף האש ומשמע דאפילו בשר גדיא אסור להניחו על גבי האש שהרי כתב סתם אין צולין בשר בצל וביצה על גבי האש וכתב הרב המגיד שדין זה הוא בכל בשר צלי שאע"פ שבבשר גדי ליכא למיחש שמא יחתה הכא כיון שהניח ע"ג גחלים א"כ אינו חושש אלא שיצלה מהרה ואע"פ שיתחרך הלכך חיישינן שמא יחתה מיהו כשנצלה כמאכל ב"ד לא חיישינן תו דלמא אתי לחתויי אפילו אם הוא בשר שור שמאחר שהוא ראוי לאכילה למה יחתה להפסידו אבל סמ"ג וסמ"ק והתרומה כתבו וז"ל ומוקי לה בבשרא אגומרי פירוש חוץ לתנור סמוך לגחלים ולצורך לאכול בלילה והוא כדברי רש"י שאסר במונח סמוך לגחלים אלא דכשהבשר תוך התנור ואין פי התנור מכוסה נראה שהם מתירים מדלא אסרוה אלא חוץ לתנור מיהו אפשר דכל שפי התנור מגולה חוץ לתנור מיקרי :

ומ"ש רבינו וכגון שהוא מנותח לאברים וכו' ג"ז שם (כ·) אמתני' דמשלשלין את הפסח לתנור עם חשיכה מ"ט משום דבני חבורה זריזים הא לאו הכי לא והא אמר מר גדיא בין שריק בין לא שריק ש"ד התם מנתח הכא לא מנתח ופירש"י התם מנתח · ואם פותח פי התנור עייל ביה זיקא וקשה ליה : הכא לא

מנתח

רנד אף על פי שבשר חי מותר לשהותו וכו' בפ"ק דשבת (דף יח) בלישנא בתרא האי בישרא דגדיא שהרוח קשה לו כשהוא מנותח וה"ה עוף או טלה מנותח כמ"ש סמ"ג אפילו אין פי התנור טוח בטיט אלא סתום בכסוי בלחוד שפיר דמי דלא חיישינן שמא יפתח ויחתה דברחא פירוש דעז שאין הרוח קשה לו וה"ה דשור כמ"ש הרמב"ם אפילו מנותח ושריק נמי שפיר דמי דכיון דצריך להסיר טיח הטיט אדהכי והכי מידכר ולא אתי לחתויי דברחא ולא שריק רב אשי שרי ורב ירמיה מדפתי אסר וה"ה דגדיא שלם נמי פליגי בה וכן עוף שלם או טלה שלם כמ"ש בסמ"ג ופריך ולרב אשי דשרי והתנן אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבע"י ופריקו התם בבשרא אגומרא פי' שאינו בתנור דאפילו כיסוי ליכא ומוכן להפוך בו ולחתות וכתבו התוספות דלרב אשי כשהתנור פתוח הוי כמו בישרא אגומרי ואסור וכ"כ הר"ן וכתב הרי"ף והרא"ש וקא פסקי רבוואת' כהאי לישנא בתרא וכרב אשי ואיכא מאן דפסק כרב ירמיה מדפתי דאסור ואנן נמי כרב ירמיה מדפתי ס"ל דחזינן סוגיא דשמעתת' כוותיה דאמרי' אמר רבינא האי קרא חייא כיון דקשיא ליה זיקא כבישרא דגדיא דמי ושרי מכלל דאי כברחא אסור וש"מ דברחא אסור עכ"ל וכן כתבו התוספות דאין הלכה כרב אשי מטעם ראיה זו והביאו עוד ראיה ע"ש וכן פסק הרמב"ם בפ"ג אבל סה"ת והסמ"ג והסמ"ק פסקו כרב אשי וכן כתב המרדכי כלשון סה"ת וכ"כ בהגהות אשר"י שכך פר"י וכ"כ הר"ן בשם הרז"ה ובהגהות מרדכי בהלכות הטמנה למוהר"ס כתב ג"כ כרב אשי וז"ל פר"ח דהילכתא כאיכא דאמרי וכר"א בין ברח' בין גדיא בין שריק בין לא שריק שפיר דמי ובצלי כמ"ש בה"ג וכגון שדלת התנור מוגף וכו' והאריך בפי' הסוגיא ובפי' מתיישבת כולה סוגיא דניחא נמי אליבא דרב אשי גם בסה"ת האריך לפרש הסוגיא דניחא לרב אשי ונראה מדבריו שהיה גורס בהא דפריך בגמרא (דף ך) הא לאו הכי לא והא אמר מר דברחא בין שריק בין לא שריק שפיר דמי וכו' ע"ש וכתב הגהות אשר"י סוף פ"ק דשבת דאם עבר ונצלה באיסור או נאפה בשבת אסור ואפילו שכח כדאי' לקמן בפ' כירה עכ"ל פי' מפני שיעשו במזיד ויאמרו שכוחין אנו וכן פסק כאן בש"ע מיהו נלפע"ד דבהך פלוגתא דהכא כדפי' ודאי לכתחלה נקטינן כהרי"ף והרא"ש והרמב"ם והתוספות לאסור מיהו היכא דשכח או עבר וצלהו באיסור כדאין הם כל הני רבוותא לסמוך עליהם להתירו בדיעבד :

ומ"ש אבל בצלי שאצל האש אפילו חי אסור להניחו וכו' פי' אפילו חי וכ"ש בשיל פחות מכמב"ד דאתי לחתויי שיהא ראוי לאורתא ואין חילוק בין בשר עז לגדי דכיון דהוי אצל האש חוץ לתנור או אפי' בתוך התנור כשהוא פתוח דהוי כמו בשרא אגומרי אתא לחתויי ואסור אבל בבשיל כמאכל בן דרוסאי לא חיישינן לחתויי וכמ"ש בסמוך אין צולין בשר וכו' וכן מ"ש בגדי שלם או עז מנותח לאברים דאפילו בתוך התנור סתום ואינו טוח בטיט דאסור היינו דוקא בדלא בשיל כמב"ד דאי בשיל כמב"ד בכל ענין שרי ומה שיש מקשים אמאי שרינן הכא בצלי שאצל האש הלא אפי' התנור טוח בטיט מ"מ ליתסר משום דגזרו איסור בכל דבר המוסיף הבל גזירה שמא יחתה אינה קושיא כלל דלא גזרו אלא בהטמנה אבל הכא דלצורך הלילה לא גזרו :

אין

דרכי משה

שביח בה רבנן ראוי לאסור עליהן דבר זה עכ"ל : (ח) ונראה דבדבר שעדיין חם אין לחוש כ"כ . ודברי ב"י אינו אלא בדבר צונן וכן הוא המנהג בינינו דחוששין בדברים צוננים ונוהגין היתר בדברים שהוציאו מן התנור ועדיין חמין כדברי הר"ן ומה שחלק בין נתינה על הכירה או לתוכה זה לא נזכר בדברי הר"ן . אלא שהב"י חילק מעצמו בכך ואפשר דלא ס"ל לחלק בהא ופוק חזי מה עמא דבר . וע"ל מ"ש בזו ס"ס רנ"ז ובהג"מ פ"ר דשבת דמוהר"ם היה מוחה להושיב החמין לאחר שהוציאן תוך כרים וכסתות . ונראה דזו גרע מלהחזיר לתנור דזהו כתחלת הטמנה הואיל ולא היו שם מבע"י :

ובהג"מ

פרישה

ס' רנד (א) **דלא** חיישי' שמא יפתח ויחתה פי' שאם יפתח התנור יכנס הרוח ויצטנן התנור ויתקשה הבשר ויפסיד כמ"ש הרמב"ם גבי בשר עז והביאו ב"י ע"ש ואפשר לומר דה"ה גבי גדי לפי מה שפירש"י ורבינו שהרוח קשה לגדי :

(ג) **אבל** אם הוא שלם פי' בחלל הגוף אעפ"י שאין עליו ראשו וכרעיו :

אין

דרישה

סי' רנד [א] **כתב** ב"י וז"ל ופירש"י גדיא קשיא ליה זיקא כו' עד כבשרא אגומרי שאינו בתנור דאפי' כיסוי ליכא ומוכן להפוך לו ולחתות עכ"ל . ומשמע דה"ה אם הבשר תוך התנור סמוך לגחלים ואין פי התנור מכוסה כלל חשיב מונח אגומרי ואפי' בגדיא אסור דע"כ לא שרי בלא שריק אלא כשפי התנור מכוסה מיהא דלא מגלי ליה משום דקשה ליה זיקא עכ"ל. ויש להקשות דלמה כתב דלא מגלי ליה משום דקשה ליה זיקא הלא מתקיל בדברי רב אשי דמוקי לה בבשר' אגומרי וא"כ כשהיא בתוך התנור ופיו מכוסה בלא"ה נמי לא חיישינן כיון דאינו מוכן לו לחתות אלא צריך לטרוח עצמו לפתוח וליטול כיסו · וי"ל דכוונתו לומר טעם שיהא מותר לכ"ע אפי' לרב ירמיה כשם שכתב בתחילת דבריו שאסור לכ"ע אפי' לרב אשי דהיינו אם הבשר תוך

התנור

הוא שלם או עז אפילו מנותח לאברים שאין הרוח קשה להם אם אין התנור טוח בטיט אסור · (ג) אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום כמאכל בן דרוסאי (ד) ואין נותנין פת בתנור ולא חררה על גבי גחלים סמוך לחשכה (ה) אלא כדי שיקרמו פניה הדבוקין

ב"ח

אין צולין בשר בצל וביצה וכו' משנה וגמרא ספ"ק דשבת ואע"פ שכבר כתב בסמוך דבשר אסור אפי' חי כתב כאן הך דאין צולין לאשמועינן דאם נצלו מבע"י כמב"ד דשרי כך פי' ב"י ועי"ל דמשום בצל וביצה כתב ג"כ בשר כמו ששנוי במשנתינו · ויש להקשות לחנניה דאמר כל שהוא כמב"ד מותר להשהותו ע"ג כירה ואע"פ שאינה גרופה א"כ הך משנה דאין צולין בשר בצל וביצה לא אצטריך וי"ל דסד"א דאצל האש אפי' כשהוא חי אפשר שיהא ראוי לאורתא בלא חתוי כיון שהוא אצל האש ממש בלא הפסק קמ"ל דאעפ"כ אין צולין אלא כדי שיצולו מבע"י כמב"ד וחנניה אתא לאשמועינן דאף תבשיל בקדרה שדופן הקדר' מפסיק בין האש ובין התבשיל נמי שרי כשהוא כמב"ד אע"פ שלא נתבשל כל צרכו ולרבנן ניחא טפי דדוקא בצלי אצל האש סגי כמב"ד אבל לשהו' ע"ג כירה לא שרי אלא כשנתבשל כל צרכו אי נמי שהוא חי לגמרי וכל שאינו כמב"ד דינו כחי אבל כשהוא כמאכל בן דרוסאי אסור להשהותו ע"ג כירה :

ואין נותנין פת וכו' משנה שם אין נותנין פת לתנור עם חשכה ולא חררה ע"ג גחלים אלא כדי שיקרמו פניה מבע"י ר' אליעזר אומר כדי שיקרום התחתון שלה ובגמרא אבעיא להו תחתון האיך דגבי תנור א"ד תחתון דגבי האור ת"ש ר"א אומר כדי שיקרמו פניה המדובקין בתנור ופרש"י וחומרא היא שפנים שכלפי האור ממהרים לקרום עכ"ל אבל התוספות הוכיחו מהירושל' דלר"א סגי הכא בקרימה כל דהו א"כ בע"כ דפנים המדובקין בתנור ממהרים לקרום וכ"כ הסמ"ג וז"ל ולהקל אתא כדמוכח בירושלמי דקאמר מודה ר"א בלחם הפנים וכו' הילכך עוגה או פשטיד"א או פלאדי"ן יתנו סמוך לחשיכה על מקום חם כדי לאפות בעת שיקרמו את פני העיסה תחתון ועליון ומה שבתוכה כמב"ד קודם שבת עכ"ל ונראה דמ"ש תחתון ועליון ר"ל דבעינן שיקרמו פניה למטה וגם למעלה וכ"כ הסה"ת להדיא והיינו משום דס"ל דהלכה כת"ק דמחמי' אלא דלכי דלא ידעינן דת"ק מחמיר לכך הוכיחו תחלה דר"א להקל בא וא"כ נשמע דת"ק מחמיר דלא הוי נאפה כמב"ד אא"כ דקרמו פניה שלגבי האור ולא סגי בפנים שלגבי תנור ובפשטיד"א ופלאדי"ן צריך שמה שהוא בתוכה ג"כ כמב"ד דאם לא כן אכתי אתי לחתויי כדי שיתבשל מה שבתוכה אבל בעוגה כשאין בתוכה דבר סגי בקרימת פני העוגה שהוא סי' דכל העוגה נאפה כמב"ד וכן נראה ממ"ש הרי"ף והרא"ש שלא הביאו אלא המשנה כצורתה דאלמא דהלכה כת"ק ומדקאמר ת"ק בסתם כדי שיקרמו פניה אלמא דכל פניה קאמר אף אותן שאינן ממהרים לקרום ור"א מיקל דסגי בקרימת התחתון דהיינו פנים המדובקים בתנור דזה הוא סי' שנאפה כמב"ד אע"פ שלא נקרמו פניה שאינן מדובקים בתנור וכן נראה מדברי הרמב"ם שפוסק כת"ק שכתב כדי שיקרמו פניה שאינן מדובקים בתנור או באש דכיון דר"א מיקל ואמר כדי שיקרמו פניה המדובקים בתנור א"כ ת"ק מחמיר כדי שיקרמו פניה שאינן מדובקים בתנור ולפי שהחררה אינה מדובקת מסביב בדופני התנור אלא מונח' על קרקעיתו סמוך לגחלים או ע"ג גחלים ממש כתב ג"כ או באש ותרווייהו כת"ק ולחומרא כדפרישית וכן כתב הרמב"ם בפי' המשנה דאין הלכה כר"א ותימא גדולה על מ"ש ה' המגיד דהרמב"ם פוסק כר"א מפני שסובר שהוא מפרש דברי ת"ק והא לא אפשר שהרי בירושלמי קאמר מודה ר"א בלחם הפנים אלמא דפליגי ותו דצריך לומר שהזר בו ממה שפסק בפירוש המשנה וגם צריך לימחק תיבות שאינן ולהגי' במקומו פניה שהם מדובקים דכל זה אינו צריך . ובש"ע כתב גבי פת כדי שיקרמו פניו המדובקים בתנור נמשך לדעתו שכתב כאן וכן בכסף משנה ולפע"ד דאין להקל אלא צריך שיקרמו גם פניה שאינן מדובקים לתנור כת"ק דמחמיר ואע"פ שהר"ן היה גורס במשנה זו ראב"י וכתב וקי"ל כראב"י דמשנתו קב ונקי הנה הוא יחיד כנגד כל הפוסקים שהביאו לשון המשנה ר"א בסתם ואין הלכה כמותו כנגד ת"ק שהוא רבים דיחיד ורבים הלכה כרבים ועוד דהא

ב"י

מנתח · ואי מגלי ליה לא קשה ליה זיקא ולהרמב"ם ה"ק התם מנתח וא"צ אלא חמימות האש ואם יחתה בגחלים יתחרך הבשר הכא לא מנתח וצריך בישול ואם יחתה בגחלים לא יתחרך הבשר ומש"ה חיישינן · כתוב בסמ"ג וסמ"ק והתרומה והמרדכי והגהות מיימון פ"ג דעוף שלם דינו כגדי שלם וכ"כ מדברי הרז"ה שכתב הר"ן (א) גרסינן בגמרא אמר רבינא האי קרא חייא ש"ד כיון דקשיא ליה זיקא כבשרא דגדיא דמי ור"י בת"ג הזכירו :

אין צולין בשר בצל וביצה וכו' משנה שם (יט :) אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבע"י ובגמרא (כ ·) וכמה א"ר אלעזר אמר רב כדי שיצולו מבע"י כמאכל בן דרוסאי ואף על פי שכבר כתב רבינו בסמוך דצלי שאצל האש אפי' חי אסור להניחו סמוך לחשיכה כתב הא דאין צולין לאשמועינן דבכדי שיצולו כמאכל ב"ד שרי וכתב הר"ן דלדברי הרי"ף שאוסר לשהות אפילו נתבשל כמאכל ב"ד מבע"י לא תיקשי מהא דשרי מתני' בכדי שיצולו מבע"י כמאכל בן דרוסאי דהב"ע כשהן עצמם מונחים על האש דכיון שהגיעו למאכל ב"ד אם יחתה בגחלים יחרוך אותם וכ"כ הרמב"ם בפ"ג אין צולין בשר בצל וביצה ע"ג האש אלא כדי שיצולו מבע"י וכ"כ שם ה"ה ולפ"ז אם אינם מונחים על האש אסור להניחם אא"כ נצלו כל כך שהם מצטמקין ורע להם אבל לדעת רש"י וסייעתו דשרי להשהות כשנתבשל כמאכל ב"ד מבע"י מיירי מתני' אפילו כשאינם מונחים על האש אלא סמוך לאש והיא גופא קמ"ל דכל שנצלו כמאכל ב"ד שרי לשהויי כדין קדרה דכל שנתבשל כמאכל ב"ד שרי לשהויי והוי יודע שאם לא נצלה אלא מצד אחד כמאכל ב"ד אמרי' בפרק כל המנחות באות מצה (נז ·) דלאו כלום הוא וכתבו הרמב"ם בפ"ט לענין חיוב חטאת ומשמע דה"ה לענין דין זה דמאי שנא · כתוב בהג"א ספ"ק דשבת שאם עבר או שכח ונצלה בשבת באיסור אסור כתב בהג"מ פ"ב דמתני' דאין צולין בשר בצל וביצה ב"ש היא דב"ה מתירין עם השמש א ואין דבריו נכונים דמתני' ד"ה היא גזרה שמא יחתה וכדאמרי' בגמרא (יח :) דב"ה נמי גזרי שמא יחתה וכן פסקו כל הפוסקים דאין צולין וכו' · במרדכי ר"פ כירה כתב דמתני' בצורך הלילה היא דאילו לצורך מחר שרי דלא חיישינן לחיתוי וכ"כ בפי' בשיבולי הלקט ולא משמע כן מדברי המפרשים שכתבתי בראש סימן זה אלא מאחר שראוי לאכול בלילה אתי להתויי ואע"פ שאינו צולה אלא לצורך מחר . אם מותר לתת סביב הקדרה פירות הנאכלין חיין אע"פ שא"א שיצלו מבע"י כתב רבינו בסי' רנ"ז :

ואין נותנים פת בתנור וכו' משנה שם אין נותנין פת לתנור עם חשיכה ולא חררה ע"ג גחלים אלא כדי שיקרמו פניה ר' אליעזר אומר כדי שיקרום התחתון שלה ומפרש בגמרא דה"ק ר' אליעזר אומר כדי שיקרמו פניה המדובקין בתנור ופירש"י חומרא היא שפניה שכלפי האור ממהרים לקרום וכתב הר"ן דהלכה כר' אליעזר וכ"כ הרב המגיד בפ"ג שהוא דעת הרמב"ם ואע"פ שבפי' המשנה פסק דלא כר' אליעזר איכא למימר דהדר ביה ולפ"ז ט"ס יש בנסחאות שלנו בספרי הרמב"ם שכתוב בהם כדי שיקרמו פניה שאינם מדובקים בתנור וצריך להגיה המדובקים גם רבי' ב פסק כר"א ומ"ש עד שיקרמו פניה המדובקים בתנור קאי אפת ופניה שכנגד האש קאי אחררה וכתב הרמב"ם בפ"ג דכל שנתנה בכדי שיקרמו פניה לא חיישינן שמא יחתה משום דמפסיד ליה . כ' בהגהות מיימון פ"ג דבתוס' מנחות כתוב דקרימת פנים היינו שפורסה ואין חוטין נמשכין הימנה וכתב עוד בהגהות פ"ג בשם סמ"ג דפשטיד"א או פלדו"ן צריך לתתם מבע"י כל כך שיקרמו פניה העליון והתחתון ויתבשל מה שבתוכו כמאכל ב"ד וכ"כ בסמ"ק והתרומה · כתב בהג"א שאם התנור מכוסה וטריק נראה דשרי ליתן פת לתנור שלא בכדי שיקרמו פניה דלא גרע מברחא וטריק · כ' בכלבו דהא דאין נותנין פת לתנור

דרכי משה

רנד (א) ובהג"מ דף קע"ה ע"ד דטלאים שלנו אע"פ שצולין אותו בלא ראשו וכרעיו אפ"ה לא מקרי מנותח כיון דחלל הגוף שלם לא מקרי מנותח דלא שליט ביה אוירא כולי האי דצלעות

דרישה

התנור ואין פי התנור מכוסה כלל דהו אסור אפי' לרב אשי הה"כ אם התנור מכוסה שרי אף לר"י מטעם דלא חיישי' שמא יפתח ויחתה כיון שהרוח קשה לו . ובזה נתיישב ג"כ הא דכתב ב"י ומשמע דה"ה אם הבשר תוך התנור כו' אע"ג דבגמרא לא קאמר כבשרא אגומרי רק לרב אשי ואנו לא קי"ל כרב אשי רק כרב ירמיה החולק עליו . וא"כ למה דיבר מר' ירמיה דלא קי"ל כוותי' אלא ודאי אליבא דכ"ע איירי וק"ל : עוד כתב ב"י אבל הרמב"ם כתב בפ"ג וז"ל אם בשר גדי הוא וכיוצא בו מותר כו' עד ללישנא בתרא דקי"ל כוותיה מאי דאמרי' דכל מידי דקשי ליה זיקא לא קאי אלא אברא גשריק דווקא כו' כאומר משא"כ ללישנא קמא דגם בגדיא יש חילוק בין שריק ללא שריק לרב ירמיה · כתב ב"י וז"ל כתב בהגהות מרדכי פ"ב דמתני' דאין צולין בשר בצל וביצה ב"ש היא וב"ה מתירין עם השמש ואין דבריו נכונים דמתני' דברי הכל היא גזירה שמא יחתה כו' ול"נ שדברי הגהות מרדכי נכונים וברורים שמה וז"ל הגהות מרדכי כתב ראב"ן מה שנהגו להטמין קדירה בגחלים בע"ש כב"ה נהגו דתנן אין צולין בשר ובצל וביצה אלא בכדי שיצולו מבע"י וב"ה מתירין עם השמש ומוקי לה רב אשי בבשרא אגומרי ומשום שמא יחתה ליכא דכיון דעבד מחיצות אבנים סביב הגחלים כו' ע"כ והנה אעתיק לך מה שכתבתי שם וז"ל אלא בכדי שיצולו מבע"י וב"ה מתירין ר"ל דקשה דהרי ב"ה מתירין עם השמש וצריך לתרץ כדמוקי לה רב אשי כו' ומשום חיתוי אסור אבל הכא משום שמא יחתה ליכא דכיון דעבד כו' וק"ל . ומ"ש ומוקי לה רב אשי בבישרא אגומרי ע"ש דף י"ח ע"ב אע"ג דלא מכח האי קושיא מוקי לה הכי אלא מכח דלא תיקשי ממתני' אדידיה דהתיר שם דגדיא ולא שריק כו' מ"מ אי לאו דסמך רב אשי אב"ה דמתירין עם השמש לא הוה מתיר כיון דמתני' סתמא אין צולין כו' קתני אלא מכח האי קושיא דלא תיקשי ב"ה אמתני' צ"ל ע"כ דמתני' מיירי בבשרא אגומרי ומ"ה מתיר רב אשי וק"ל כן נלע"ד עכ"ל · ובזה דברי הגהות

פרישה

(ג) אין צולין בשר בצל וביצה כו' פי' משני הכדדין · ואעפ"י שכבר כתב רבינו לעיל בסמוך שבשר צלי אפי' חי אסור להניחו אצל האש חוץ וקטיה · לאשמעי' שבכדי שיצולו מבעוד יום כמב"ד מותר ואמאי הכא דאיירי שצלה הבשר ע"ג גחלים עצמן דאם כבר נצלה כמב"ד לא יחתה בגחלים שמא יחרך הצלי ולמה לי לקלקלו כיון דבלאו הכי יהיה ראוי לאכילה אבל אם לא נצלה מבעוד יום כמב"ד חיישי' שמא יחתה אפי' בגדי דכיון שצלוהו ע"ג גחלים אינו חושש אלא שיצלה מהרה אעפ"י שיחרוך ויקלקל קצת הלכך חוששים לחיתוי עיין בש"ע :

(ד) ואין נותנים פת בתנור ולא חררה ע"ג גחלים כו' משנה בפ"ק דשבת דף י"ט וז"ל אין נותנין פת בתנור עם חשיכה ולא חררה ע"ג גחלים אלא כדי שיקרמו פניה ר' אליעזר אומר כדי שיקרים התחתון שלה ומפרש בגמרא דה"ק ר' אליעזר אומר כדי שיקרמו פניה המדובקים בתנור ופירש"י וחומרא היא שפניה שכנגד האור ממהר לקרום אבל התוס' הוכיחו שם מהירושלמי שר"א להקל אתא והביאו הר"ן וכ"כ הסמ"ג ג"כ בהדיא בחלק ל"ת דף י"ד ע"א וז"ל ולהקל אתא כדמוכח בירושלמי כו' ע"ש ופסק הלכה כחכמים דבעינן שיקרמו פניה התחתון המודבק בתנור והעליון וזה כשיטת הרמב"ם בפי' המשניות כ"כ שם וז"ל כדי שיקרמו פניה כלומר שקרמו וקפאו פני החררה שהם כלפי אויר התנור ואין הלכה כר"א עכ"ל. הרי לפניך שהרמב"ם וסמ"ג בשיטה אחת קיימי שר"א לקולא והלכה כת"ק וצריכין שיקרמו שני פניה ומיושב ג"כ בלשונו שלא תקשה במאי מחלקים רש"י שפי' לחומרא שפניה שכנגד האש נקרם קודם וסמ"ג להיפך וכי חולקים בסברא הנראית לעינים ובמאי שכתב הרמב"ם בלשונו שהם כנגד אויר התנור א"ש שס"ל דמוציאין האש והגחלים משם בשעת דביקות הפת משום שלא יחרך הפת מהאש ואז נקרם הצד הדבוק בתנור קודם שאותו צד נתחמם היטב בהסקת התנור תחלה . ורש"י מדבר בשנשאר עוד שם הגחלים שאז מסתבר שנקרם תחלה אותה צד שכנגד הגחלים וק"ל· אבל הר"ן פסק בפ"ק דשבת כר' אליעזר דמשנתו קב ונקי ולקולא . והרי"ף והרא"ש כתבו בפסקיהם המשנה הנ"ל כצורתה ולא הוסיפו שום דבר וכ"ל ע"ז שרבינו המחבר ס"ל ג"כ שהלכה כר"א ולקולא וס"ל דלהכי כתב הרי"ף והרא"ש המשנה סתמא משום דלא הוצרך לפסוק הלכה דסמך אקבלה דקי"ל משנת ר"א קב ונקי והלכה כמותו כמ"ש הר"ן ולהכי כתב כדי שיקרמו פניה הדבוקים בתנור או פניה שכנגד האש דזה או זה סגי דכשאין שם אש סגי בפניה הדבוקים בתנור . וכשיש שם אש סגי בפניה שכנגד האש לפי זה לא נצטרך לדחוק ולפרש כמו שפירש ב"י שרבינו סובר ג"כ כר"א אליבא דפירש"י כחומרא ומ"ש כדי שיקרמו פניה המודבקים בתנור קאי אפת ומ"ש או פניה שכנגד האש קאי אחררה ונראה לפי' דס"ל דבחררה הקילו וסגי בהקרמת פניה שכנגד האש למוד דהואיל והחררה דקה הקילו בה יותר מבפת או משום שמונחים ע"ג גחלים דין בכדי שיקרמו פניה שכנגד האש שאז ודאי לא יחתה שלא יחרך · דדוחק לומר שס"ל פי' או פניה שכנגד האש שר"ל צד חוץ שכנגד עבר אש שזהו אינו ממשמעות הלשון . וכל זה דוחק · ויותר התימה בעיני מ"ש הרב הגדול בעל מגיד משנה שהרמב"ם פסק ג"כ כר"א והוא נגד מה שכתוב בהדיא בפי' המשניות שלו כמ"ש לעיל וב"י כתב על זה וז"ל איכא למימר דהדר ביה ולפי זה ט"ס יש בנוסחאות שלנו בספרי הרמב"ם שכתב בהם כדי שיקרמו פניה שאינן מודבקים בתנור וכו' וצריך להגיה המדובקים בתנור כ"ל הרי שהוצרך למחוק הנסחאות ולומר שהרמב"ם ז"ל הדר מפסקי' וכולי האי ועדיין לא שם אל לבו שהרמב"ם פי' בפי' המשניות בהדיא שר"א לקולא אתא לכך היה נלע"ד שהכל עולה בקנה אחד ומצודקים המה הנוסחאות שלפנינו שהר"ם ס"ל שר"א לקולא ופסק כת"ק כמו שפסק בפי' המשניות וכמ"ש הסמ"ג וזהו שכתב הרמב"ם בפסקיו עד שיקרמו פניה שאינם מודבקים בתנור והיינו כת"ק ומ"ש או באש והן צריך אתה בלאו הכי לפרש שאחררה קאי דכיון שכתב שיקרמו פניה שאינם מודבקים בתנור וזהו כנגד האש למאי חזר וכתב או באש אלא ע"כ מ"ש שיקרמו פניה שאינם מודבקים קאי אפת המודבק וכשאין שם אש וכמ"ש לעיל ומ"ש או באש קאי אחררה המונח ע"ג גחלים ודו"ק ויותר נ"ל דהמשך דבריו כך הם עד שיקרמו פניה שאינם מודבקים בתנור או פניה שאינם מודבקים באש ותרתי מילי קאמר בשיש שם אש וכשאין שם אש · והאי פניה שאינם מודבקים דקאמר אאו באש נמי קאי וק"ל . ונלע"ד שהרב בעל מ"מ היה גורס בפי' המשניות והלכה כר"א וס"ל ג"כ שר"א לקולא אתא כמ"ש שם ובמיימוני היה גורס מודבקים כגיר' ב"י וזהו כמו שכתב הטור כאן וכולה אפת קאי שאיזה פנים שיקרום תחלה סגי בי' וכמ"ש לעיל אבל אב"י תימא שהוא לא הביא כלל דיעה שפי' לקולא . וגם מ"מ לפרש שס"ל לקולא דא"כ לאמאי צריך לדחוק ולפרש דמ"ש רבינו או פניה שכנגד האש קאי אחררה ודוחק לומר שגרסתו היה ופניה כו' שגם ופניה יפורש כמו או פניה וק"ל : (ה) אלא כדי שיקרמו פניה כתב בהג"מ שפורסין אותה ואין חוטין נמשכין ופשטיד"א צריך שיקרום פניה העליון והתחתון ויתבשל כמב"ד או מבעוד יום :

חדושי הגהות

רנד א המעיין בהגמ"ר ימצא הדברים נכונים שכתב שם וז"ל כתב ראב"ן מה שנהגו להטמין וכו' ע"ש ותמצא כוונתו דר"ל דקשיא מב"ה אמתני' דאין צולין וצ"ל כדמוקי רב אשי דמתניתין דאין צולין מיירי בבישרא אגומרי וב"ה דמתירין עם השמש מיירי בדעביד מחיצות ולא שייך שמא יחתה ואע"ג דרב אשי לאו מכח האי קושיא מוקי לה הכי אלא כדאיתא בגמרא שם (יח :) מ"מ אי לאו מכח קושיא דב"ה שזכרנו לא הוי סמך רב אשי לחלק בכך כיון דמתני' סתמא קתני ובזה דברי הגמ"ר יפה בלי פקפוק והב"י לא הבינו כן וצריך לפרש לשיטתו ע"ד אחר ודחוק הוא בעיני (דרישה) : ב ול"נ דלפירש"י דר"א לחומרא דבעי דוקא שיקרמו פניה המדובקים בתנור דברי רבינו כת"ק וכדברי המפרשים דר"א לקולא (ר"ל הירושלמי שהביאו תוספות וכ"כ הר"ן) דר"ל אף אם יקרום התחתון דהיינו פניה המדובקים בתנור מותר דברי רבינו כר"א (מהרל ח) הנה אחז דרכו נגד

הדבוקין בתנור (ו) או פניה שכנגד האש ואם נתן אותה סמוך לחשכה (ז) ולא קרמו פניה אם במזיד אסור עד מוצאי שבת בכדי שיעשו ואם בשוגג מותר לו לרדות ממנו (ח) מזון שלש סעודות ואומר לאחרים בואו ורדו לכם לכל אחד מזון ג' סעודות וכשהוא מרדה (ט) לא ירדה במרדה אלא בסכין וכיוצא בו שלא יעשה כדרך שעושה בחול ואם נתנו בשבת אפילו במזיד מותר לו לרדותה קודם שיאפה כדי שלא יבא לידי איסור סקילה: לא תמלא אשה קדרה מעססיות ותורמסין [א] ותתן לתוך התנור ערב שבת סמוך לחשיכה

לתנור וכו' דוקא באין לו מזון ג' סעודות אבל אם יש לו מותר דבשבת אסור לרדות לאומת קבעי ליה למ"ש בלא איתוי כמי אפיה וה"ל כקדרה היה:

ומ"ש רבינו ואם נתן אותה סמוך לחשיכה וכו' אם במזיד אסור עד מ"ש בכדי שיעשו כ"כ הרמב"ם בפ"ג והוא נלמד מדין עססיות ותורמוסין שיבא בסמוך:

ומ"ש ואם בשוגג מותר לו לרדות ממנו מזון ג' סעודות וכו' עד כדרך שהוא עושה בחול ברייתא פרק כל כתבי (קיז:) ואע"ג דבעססיות ותורמוסין משמע דאפילו בשוגג אסורין עד מ"ש הכא משום כבוד שבת לא קנסו לגבי ג' סעודות בשוגג וכתב שם הר"ן דהא דמרד' מזון ג' סעודות דוקא באין לו מזון מה יאכל וכן הא דאמרי' אומר לאחרים בואו ורדו לכם באין להם מה יאכלו היא הא לאו הכי לא וכ"מ מדברי הרי"ף שכ' בריש שבת ואע"ג דרדיית הפת חכמה היא וכו' לא שרו ליה אלא היכא דשכח פת בתנור וקדש עליו היום דמציל ממנה מזון ג' סעודות לשבת ומשום כבוד שבת אבל רדייה שלא לסעודת שבת לא שרו ליה רבנן וכתב הר"ן בריש שבת דמשמע דהא דאמרי' לא ירדה במרדה אלא בסכין דוקא בדאפשר לשנויי בסכין משנינן ואי לא עבדינן במרדה וכתב עוד שם וכי אמרי' נמי דכי אפשר לשנויי משנינן ה"מ היכא שנאפה הפת באיסור דשכח פת בתנור עסקינן שהשהו שם באיסור מפני שלא עמד שם כדי שיקרמו פניה אבל אם נתנו בכדי שיקרמו פניה כיון דלא עבד איסורא ולצורך שבת הוא רודה כדרכו דלא אשכחן דליבעי שינוי אלא בשכח פת בתנור דעבד איסורא וכן נ"ל מדברי הרמב"ם בפ"ג מהל' שבת ומיהו כל שאין בו צורך היום אסור אפילו בשינוי ואין זה דרך הרמב"ן שהוא אוסר לרדות במרד' אפילו הדביק פת בתנור מבע"י בהיתר שיש שהות ביום כדי שיקרמו פניה עכ"ל והרב המגיד כתב בספ"ה וז"ל ויש מי שהקשה והא קי"ל דרדיית הפת אסורה מדברי סופרים כמבואר פכ"ב וכאן נראה שכל שקרמו פניה מבע"י מותר לרדותה משחשכה וכן קשה לזה מה שנזכר בביאור פ"ג בבבא המתחלת אין נותנין פת בתנור וכו' ודחק הרמב"ן שהוא מותר כל שקרמו פניה מבע"י לרדות מזון ג' סעודות ובסכין על הדרך הנזכר פ"ג בשוכח ול"נ שהוא מותר לרדות כל מה שירצה ולא אסרו רדיית הפת אלא ברודה במרדה שהוא כדרכו והיא עצמה מדבריהם עכ"ל (ג): כתב ר"י בח"ג נ"ל כי בתנורים שלנו שאין מדביקים בהם פת וא"צ רדייה לא בסכין ולא במרדה שאם נתן פת לתנור מבע"י וקדש עליו היום שמותר ליטלו בסכין או בשום דבר שיתחוב בו או במקל דלא גרע מחררה שטמנה בגחלים דשרי בפרק כל הכלים (קכג.) לתחוב בה כוש או כרכר וליטלה בשבת אבל ברחת שמוציאין בה הפת נראה שאסור כי היא כעין המרדה שהיו רודים בה הפת בתנורים שלהם וע"כ לומר שמה שמתיר ר"י ביותר מג' סעודות הוא דאי בג' סעודות אפילו בתנורים דידהו נמי שרי ע"י שינוי ומיהו כי אסר להוציא ברחת אפשר דאפילו לצורך ג' סעודות אסור משום דמיחזי כעובדא דחול:

ומ"ש רבינו ואם נתנו בשבת אפילו במזיד מותר לו לרדותה וכו' ג' מימרא דרב ביבי בר אביי בריש שבת (ג:) כתוב בהג"א פרק בתרא דר"ה רדיית הפת דלאחר אפייה שרי לכתחלה ואינה אסורה אלא בעוד שהוא עיסה כך פר"ח ולא נהירא לפר"י עכ"ל והוא מדברי התוס' שם:

לא תמלא אשה קדרה מעססיות ותורמוסין וכו' בפ"ק דשבת (יח:) ת"ר לא תמלא אשה קדרה עססיות ותורמוסין ותניח לתוך התנור ע"ש עם חשיכה ואם נתנה למ"ש אסורין בכדי שיעשו כיוצא בו לא ימלא נחתום חבית של מים ויניח בתוך התנור ע"ש עם חשיכה ואם עשה כן למ"ש אסורין בכדי שיעשו ומפ' בגמרא טעמא

דהא שמותי הוא אלא לדברי רבינו ז"ע דכתב כדי שיקרמו פניה הדבוקים בתנור או פניה שכנגד האש דאם ר"ל המודבקים בתנור קאי אפת ופניה שכנגד האש קאי אחררה כמ"ש ב"י קשה דסתרי אהדדי דפניה המודבקים בתנור הוה קולא ופניה שכנגד האש הוה חומרא לפי דעת התוספ' ולפרש"י איפכא המודבקים בתנור הוא חומרא ופניה כנגד האש הוא קולא והא ודאי לא אפשר דהיאך יפסוק באחת כת"ק ובאחת כר"א ובמשנה אינו מחלק ביניהם אלא לת"ק פת וחררה תרווייהו כדי שיקרמו פניה שכנגד האש ולר"א תרווייהו בכדי שיקרמו פניה כנגד התנור ולפעד"נ ברור כשמש דרבינו ראה שהתוספות הוכיחו מהירושל' דר"א מיקל ות"ק מחמיר מדקאמ' מודה ר"א בלחם הפנים שאינה קרויה לחם עד שיקרמו פניה בתנור משמע דהכא סגי בקרימה כל דהו וקשיא ליה לרבינו דמאי מוכיח מהירושלמי הלא הוא חולק אתלמוד שלנו דהא בירושלמי קאמר דמודה ר"א בלחם הפנים דבעינן קרימה מעליא דהיינו שיקרמו פניה בתנור הבל הכא סגי בקרימה כל דהו בפניה שכנגד האש ובתלמודא דידן קאמר איפכא דלר"א בכדי שיקרמו פניה בתנור הוה קרימה כל דהו ובפניה שכנגד האש הויא קרימה מעליא ממש איפכא מהירושלמי וצריך ליישב דסבירא להו לתוספות אע"ג דקושטא הוא דסברת הירושלמי הפוכה היא מסברת תלמוד' דידן בהא מילתא מכל מקום בעל כרחך מדקאמר מודה ר' אליעזר בלחם הפנים וכו' עכ"פ שמעינן דר"א מיקל הכא דסגי בקרימ' כל דהו ודלא כפי' רש"י דר"א לחומרא השתא סבירא ליה לרבינו דודאי הכי נקטינן דר"א מיקל ות"ק מחמיר והלכה ודאי כת"ק דמחמיר כדעת כל הגדולים זולת הר"ן אלא דמ"מ ס"ל לרבינו דמידי ספק לא יצאנו או כסברת הירושלמי דת"ק מחמיר עד שיקרמו פניה הדבוקים בתנור או כסברת תלמודא דידן דת"ק מחמיר עד שיקרמו פניה שכנגד האש ולכן כתב תרווייהו או הא או הא דודאי הלכה כת"ק דלא שרי אלא בכדי שיקרמו פניה המתאחרים לקרום אלא דלא ידעינן אי פניה הדבוקים בתנור מתאחרים לקרום כסברת הירושלמי או פניה שכנגד האש מתאחרים לקרום כסברת תלמודא דידן וכיון דספיקא היא נקטינן לחומרא דעד שיקרמו שניהם:

ואם נתן אותה סמוך לחשיכה וכו' כתב הר"ן בריש שבת הא דמרדה מזון ג' סעודות דוקא באין לו מה יאכל וכן הא דאומר לאחרים וכו' באין להם מה יאכלו הא לאו הכי לא דלא התירו איסור דרבנן אלא משום כבוד שבת ואפי' הכי צריך לשנות שלא ירדה במרדה כעובדא דחול אלא בסכין ואם אי אפשר לשנות עבדינן במרדה משום כבוד שבת וכי אמרינן דאם אפשר לשנויי משנינן דוקא בדעביד איסורא שלא היה שהות מבעוד יום כדי לקרום פניה אבל אם היה שהות ביום לקרום פניה רודה כדרכו במרד' כיון דלא עביד איסורא וצורך שבת הוא ואם אין בו צורך היום אסור אפילו בשינוי ומביאו בית יוסף וכך פסק בש"ע ואם תאמר אמאי לא גזרו כאן שוגג אטו מזיד כי היכא דאסרו שוגג אטו מזיד גבי שהייה על הכירה כדלעיל בסימן רנ"ג וכן גבי עססיות ותורמסין ומים לנחתום בסוף סי' זה דאסור אפילו שוגג כמ"ש ב"י ויש לומר דלא גזרו חכמים אלא בדברים דשכיחי טובא בכל ע"ש סמוך לחשכה כגון לשהות תבשיל על גבי כירה כשלא בשיל כל צרכה וכן עססיות ותורמוסין ומים לנחתום הילכך חששו שיעשו מזיד ויאמרו שוגין אנחנו אבל פת וחררה לא שכיח כלל לאפותה סמוך לחשיכה דאינו נאכל רותח וכדאי' בירושלמי פ"ק דשבת מה בין פת ובין תבשיל תבשיל דרכו לאכול רותח פת אין דרכו לאכול רותח הלכך לא גזרו שוגג אטו מזיד:

ואם נתנו בשבת אפילו במזיד כו' מימרא דרב ביבי בר אביי בריש שבת ודוקא לו התירו לרדות במרדה ולעבור איסור דרבנן שלא יבא לידי איסור חמור אבל אחרים אסורים דאין אומרין לו לאדם שיעשה איסור קל כדי שלא יעשה חברו איסור חמור כיון שאין נעשה על ידו וגם חברו היה פושע כגון הכא שהדביק פת במזיד בשבת וכן כתבו התוספות לשם ואיכא למידק על מה שכתב רבינו ואם נתנו בשבת אפילו במזיד דמשמע ומכל שכן בשוגג כדי שלא יבא לידי חיוב חטאת ובגמ' קאמר דבשוגג בדאהדר ואידכר קודם אפייה ליכא חיוב חטאת כדתנן דאינו חייב חטאת אלא היכא דלא נודע לו שגגתו עד שנגמרה העבירה ונראה דרבינו ראה שהתוספות הקשו על מאי דאמרו בגמרא ואלא דאיהדר ואידכר מי מחייב חטאת תימא תימא לידי איסור חטאת כדקאמר בסמוך קודם שיבא לידי איסור סקילה עכ"ל פירוש דהכי הוה ליה לתלמודא לתרץ אימא לידי איסור חטאת ורבינו מיישב תמיהא זו דודאי הוה מצי לתרוצי הכי אימא לידי איסור חטאת אלא תלמודא אשמעינן רבותא דאפי' הדביק במזיד דה"ל רשע והוי אמינא הלעיטהו לרשע וימות ולא נתיר לו לרדות אפילו הכי התירו לו לרדותה קודם אפייה שלא יבא לידי איסור סקילה ואין צריך לומר דאם הדביק בשוגג דאינו רשע דפשיטא דהתירו לו שלא יבא לידי איסור חטאת:

לא תמלא אשה קדרה וכו' ברייתא פרק קמא דשבת (דף יח) וכפירוש רש"י והרא"ש והר"ן דתורמסין צריכין בישול רב עד שיהיו ראוין לאכילה וכדאי' פ' אין צדין (דף כה) שסולקין אותו שבע פעמים כי מר הוא מאוד עד שסולקין אותו שבע פעמים ונעשה מתוק וטוב לאכול. והרמב"ם בפ"ג כתב דאינן צריכין בישול הרבה טעמו משום דבברייתא תנא ברישא עססיות ותורמסין והדר תני כיוצא בו לא ימלא נחתום חבית של מים משמע דדמו למים שאין צריכים בישול הרבה ודעתו עליהן לאוכלן לאלתר וצריך לומר לפי זה דבתורמסין מיירי כשכבר בשלו אותן פסה פעמים ועכשיו בפעם שביעית ממלא אותם קדרה ומניח לתוך התנור ע"ש עם חשיכה דסוף

דרכי משה

דצלעות מגינות עליו מבפנים: (ב) וכדבריו משמע בהג"מ פרק כל כתבי דף ק"פ ע"ד שכתב בשם רא"ם דפל"א בלעז מותר לטלטלו להוציא בו את הפת שקרמו פניה מע"ש קודם חשיכה דאין זה מרדה שבימיהם עכ"ל:

בהגהת

פרישה

(ו) או פניה שכנגד האש ולפי' התוס' צריך שיקרום שניהם. רש"ל. ולפי מ"ש לעיל שהר"ן ומ"מ פסקו דהלכה כר"א ולקולא גם לפי' התוס' יכול להיות דסגי באחד מהן. וק"ל:

(ז) ולא קרמו פניה כו' איסור זה משום דחיישי' דשמא יחתה כדי שיהא מוכן לו בשבת אבל אין הטעם משום דנעשה ממלאכת שבת דהא קדירה מותר ליתנה בתנור משחשיכה וגם הכלבו מתיר ליתנו בתנור כשא"צ ללחם:

(ח) מזון ג' סעודות פי' כשצריך ללחם לג' סעודות וגם האחרים וכך הקילו בו לרדות בשוגג משא"כ בתורמסין דלקמן ר"ן. ואם א"צ בשבת זה ללחם מותר ליתן בתוך התנור וליטול מתוכו כמ"ש דוודאי לא יבא לחתות וגם ליכא איסור רדייה בשבת כלבו. ועוד יש היתר בתנורים שלנו ע"י נטילת הפת בקיסם וכתבו רבינו ירוחם והביאו ב"י ובש"ע ע"ש. ודוקא ג' סעודות התירו לאחרים ולא יותר ודוקא בדצריך להם אע"ג דבהלכה מכני הדלקה אומר לאחרים שילולו אפי' טפי מג' סעודות ואפי' א"צ להם שאני הכא דרדיית הפת שבות הוא ולא התירו אלא מפני כבוד שבת בלבד וכ"כ הר"ן פרק כל כתבי דף קמ"ד ורשמתיהו לקמן סימן של"ג ע"ש:

(ט) לא ירדה במרדה ודוקא כששהה שם באיסור בעינן שינוי אבל כשקרמה פניה מבעוד יום מותר לרדות במרדה ב"י:

צריכין

דרישה

הגהות מרדכי יפה בלי פקפוק אבל ב"י לא הבינו כך אלא פירשו ע"ד זה דמ"ש וב"ה מתירין ר"ל ב"ה פליגי אמשנה דאין צולין בשר וביצה אלא כדי שיצולו מבע"י. דהא ב"ה מתירין עם השמש. דס"ל דה"ה בצליית בשר כיון שהתחילו מבע"י ליכא למיחש. ומסיק ורב אשי מוקי להסיא מתני' דאין צולין כו' בבשרא אגומרי ואפ"ה פליג ב"ה ומתיר אפי' בבשרא אגומרי ולא חיים שמא יחתה והה"נ בהטמנה ע"ג גחלים לא חיישי' להכי ומ"ש הגהות מרדכי ומשום חיתוי ליכא כו' נ"ל לפירוש ב"י דהוא כמו ועוד ור"ל דמטעם אחרינא נמי יש להתיר הטמנה ע"ג גחלים כן נ"ל בדעת ב"י ודחוק הוא מאוד וא"א להעלות על השכל דהגהות מרדכי מוקי סתם משנה ופליגי בה רב אשי ור' ירמיה וסתם גמרא שקיל וטרי בה טובא ולא יעלה אליבא דהילכתא אלא כב"ש:

[א] ותתן לתוך התנור ע"ש סמוך לחשכה כו' כתב ב"י ומשמע דתנור לאו דוקא דה"ה בכירה וכופה אא"כ גרוף וקטום כו' וכ"ל דדוקא לפי' הרמב"ם נ"ל דתנור לאו דוקא דכיון דכתב הרמב"ם דטעם דעססיות ותורמסים ומבית של מים אסור דהוו כתבשיל שלא בישל כל צרכו דאסור לשהותו בתנור. וכבר נתבאר לעיל בסימן רנ"ג שלגבין איסור שהייה ובישול חמיר תנור יותר מכירה לפי שממהרת להתבשל יותר בתנור מבכירה והא ראייה דבתנור אינו מועיל כלל גרופה

חדושי הגהות

נגד דעת הב"י גם גדולי המורים הפרישה וב"ח וט"ז יורו חצם נגד דעת הב"י אך כל איש לדרכו פנו הדרישה וט"ז פסקו כר"א ולקולא והב"ח פסק כת"ק ולחומרא ולענ"ד נראה דאף הב"י לא כיון לפסוק כר"א דוקא אלא ס"ל דעת הטור לפסוק לחומרא (וכיון שכן שיטת רש"י היינו כר"א) והוכיח לו כן מדנקטו הרי"ף והר"ש המשנה כצורתה וא"כ לא נתבאר דעתם בזה וקשיא ליה על מה דנקט הטור בקיצור פסקי אביו רק דעת הת"ק דכבר כללו הפוסקים שאין לו להוסיף ולגרוע על דברי אביו אלא ע"כ לומר דס"ל שדעת אביו לחומרא וכ"ד הרי"ף ולכך נקטו המשנה כצורתה דממ"נ אי דעתך נוטה לפסוק כר"א וכסברת הר"ן תפרש ר"א לחומרא ואי דעתך נוטה כת"ק וכסברת ש"פ תפרש ר"א לקולא וע"כ לא נקטו דברי הת"ק לחוד דכיון שכל דבריהם על שיטת הגמרא ה"א דפסקו כת"ק בין להקל לדעת המקילין בין להחמיר לדעת המחמירין ולכן הטור בקיצור פסקי אביו שאין כוונתו רק לפסק הלכה נקט רק שיקרמו פניה דתיבות אלו ודאי מורים לחומרא דבעי' שני הפנים תחתון ועליון וכמ"ש הב"ח ג"כ אלא דבגמרא דר"א פליג עליה אי מפרשים ר"א לחומרא ע"כ הך כדי שיקרמו פניה קולא הוא אבל הכא דלחוריה קאי ודאי כל עין רואה ישפוט דחומרא הוא וזה נלענ"ד הוכחת הב"י ועיין במג"א ס"ק ט"ו:
ג נקט רבינו אפילו במזיד לומר דה"א במזיד הואיל ופושע הוא הלעיטהו לרשע וימות קמ"ל דאעפ"כ התירו לו ובזה מיושב קושית תוספות בשבת (ד.) ד"ה ואלא דאי הדר וכו' ע"ש

דשוב אין צריך בישול רב כיון שכבר בשלו אותן ששה פעמים וראויין יהיו לאוכלן לערב לאלתר ומהרש"ל תמה על הרמב"ם מכך דפ' אין צריך ולפי עניות דעתי אין כאן מקום תימא :

טעמא גזרה שמא יחתה בגחלים ופירש"י ה עססיות ותורמוסין צריכין בישול יותר וכ"כ הרא"ש והר"ן וטעם חבית של מים שכתב רבינו הוא מדברי התוס' והרא"ש שם אבל הרמב"ם כתב בפ"ג דעססיות ותורמוסין ומים ו אינם צריכין בישול הרבה ודעתו עליהם לאכלם לאלתר ומ"מ אע"פ שלא נתבשלו כל עיקר כתבשיל שלא בישל כל צרכו שאסור לשהותו בתנורים ומשמע דתנור ז לאו דוקא דה"ה לכירה וכופח אא"כ גרוף וקטום וע"פ מה שנתבאר בסימן רנ"ג וכ"כ שם ה"ה ומדקתני סתם אסורין למ"ש בכדי שיעשו משמע דאפילו בשוגג נמי אסור עד מ"ש בכדי שיעשו כדאסיקנ' בפרק כירה (לח.) מערבו משהין במזיד ואומרים שוכחים אנו גזרו אף על השוכח וכ"כ זה בסימן רנ"ג :

לחשכה מפני שאלו (י) צריכין בישול רב ולא יספיק להם כל הלילה להתבשל וחיישינן שמא תחתה למהר בשולם [ב] ולא ימלא נחתום חבית של מים ד סמוך לחשכה ויניח בתוך התנור שמא יתקרר סמוך לחשכה במ"ש ויחתה כדי שיתחמם לאלתר לכשתחשך ואם עשו כן אסורין למ"ש עד כדי שיעשו :

רנה **אין** עושין מדורה מעצים סמוך לחשיכה (א) עד שיצית בהן האור בענין שתהא השלהבת עולה מאליה ואם הוא עץ יחידי צריך שיאחוז האור (ב) ברוב עוביו וברוב היקפו (ג) ובפחמין אפי' לא אחז בהם אלא כל שהו שרי מפני שהן דולקין והולכים אבל לאחר שהצית בם האור כראוי יכול להתחמם כנגדה בשבת ולהשתמש לאורה בין אם היא על גבי קרקע או על גבי המנורה ואפי' אם הוא מאותן דברים שאין עושין מהן פתילה לשבת מדורה של א זפת ושל גפרית וקש וגבבא א"צ שיאחוז האור ברובן מפני שהן נוחין לידלק (ד) וכן מדורה של קנים שאגדן ושל גרעיני תמרים שהם בסל אין צריכין רוב אבל אם לא אגד הקנים ולא נתן הגרעינים בסל צריכין רוב :

רנו (א) **שש** תקיעות תוקעין בע"ש במקום גבוה כדי שישמעו כולם תקיעה ראשונה נמנעו אותן שבשדות מלעשות מלאכתן ואין הקרובים רשאים ליכנס עד שיכנסו גם הרחוקים (ב) ויכנסו כולם ביחד ועדיין החנויות פתוחות והתריסין מונחין התחילו לתקוע תקיעה שנייה (ג) נסתלקו התריסין וננעלו החנויות (ד) ועדיין החמין והקדרות רותחין על גבי הכירה התחילו לתקוע תקיעה שלישית (ה) סילק המסלק (ו) והטמין המטמין והדליקו הנרות (ז) שהה כדי לצלות דג קטן (ח) או כדי להדביק פת בתנור תוקע ומריע ותוקע ושובת כתב הרמב"ם ז"ל תקיעה ראשונה תוקע במנחה ושלישית סמוך לשקיעת החמה :

רנז **אין** טומנין בשבת (א) אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל אבל ספק חשכה ספק אינה חשכה טומנין בו [ב] ובע"ש מותר להטמין

רנה אין עושין מדורה מעצים וכו' משנה ספ"ק דשבת וכדמפרש שמואל שלא יהא צריך לומר הבא עצים דקים ונניח תחתיהן להבעיר את אלו אלא שתהא השלהבת עולה מאליה :

ומ"ש ובפחמין וכו' שם במשנה רבי יהודה אומר בפחמין כל שהוא וכתב בית יוסף דמשמע לרבינו דר"י אינו חולק על תנא קמא אלא מוסיף על דבריו ותנא קמא מודה לו וכך הם דברי הר"י בה"ג אבל מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה נראה דרבי יהודה פליג אתנא קמא שכתב ואין הלכה כרבי יהודה וכן נראה מדבריו בפ"ג גם כן שלא חילק בין פחמין לעצים עכ"ל וקשה דהלא בס"פ חלון משמע דכל מקום שאמר רבי יהודה אימתי ובמה במשנתינו אינו אלא לפרש דברי חכמי' אלמא דבדלא אמר לא אימתי ולא במה לחלוק בא לדברי הכל אלא ודאי דרבי יהודה לחלוק בא אלא דס"ל לרבינו כיון דקי"ל דהיכא דהשלהבת עולה מאליה שרי אם כן בפחמין דעינינו רואות דהשלהב' עול' מאליה כשאחז האור בהן כל שהוא שרי וזה שכתב רבינו מפני שהן דולקין והולכים כלומר שהן דולקין מאליהן וא"צ לומר הבא עצים דקים וכו' וכן כתב הסמ"ג בדין המכבה והמבעיר וקרוב לומר שגם הרי"ף והרא"ש שהביאו המשנה כצורתה ולא פירשו כלום נסמכו על מה שפסקו כשמואל דממילא משמע דהלכה כרבי יהודה בפחמין כל שהוא כיון שהם דולקים והולכים והשלהבת עולה מאליה . ומהרש"ל תמה על רבינו למה פסק כרבי יהודה דה"ל יחיד כנגד רבים ולמאי דפי' ניחא :

רנו שש תקיעות תוקעין וכו' כתב רש"י אף התרועות במנין דסדר שלהן תקיעה תרועה תקיעה עכ"ל והא דקתני התחילו לתקוע תקיעה שנייה לאו דוקא נקיט תקיעה דשנייה תרוע' היא וכן כתבו התוס' והביאו ראיה לזה :

ואין הקרובים רשאים ליכנס וכו' כדי שלא יחשדו הנכנסים באחרונה לומר שעסקו במלאכתן אחרי ששמעו קול השופר : חמין מים חמין למזוג בהם יין לשתות : סילק המסלק קדרות העשויות להסתלק למאכל הלילה והטמין המטמין את הראויות למחרת : שהה כדי לצלות דג קטן וכו' נראה דהיינו לצלותו כמב"ד שהרי אם יש שהות מבע"י לצלותו כמב"ד רשאי לצלותו וכן בפת כדי לקרום פניה עליון ותחתון כדלעיל בסימן רנ"ד ועכשיו מנהג בקהלות גדולות שכשהגיע חצי שעה סמוך למנחה מכריז השמש לבטל דגים והוא במקום התקיעה הראשונה וכשמתחיל בש"ל ברכו הוא במקום התקיעה הששית סמוך לשקיעת החמה והוא קבלת שבת וכן ראוי לנהוג בכל מקום אע"פ שמקצתם דרים בין א"י ויודעים הש"ל מבית לבית :

רנז אין טומנין בשבת וכו' מימרא דרבא ס"פ ב"מ וטעמא שמא ירתיח פי' שמא ימצא קדרתו שנצטננה כשירצה להטמינה וירתיחנה תחלה ונמצא מבשל בשבת לפיכך אסור להטמין בשבת לגמרי אבל ספק חשיכה דהיינו בין השמשות טומנין בו דכיון דסמוך לב"ה הוא מעבירה מעל האור ליכא למיחש לשמא נצטננה וירתיחנה ובע"ש גם כן אסור להטמין בדבר המוסיף הבל גזירה שמא יטמין ברמץ פירוש

רנה אין עושין מדורה מעצים וכו' משנה ספ"ק דשבת (יט :) ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד ובגבולין כדי שיצית האור ברובן ובגמ' (כ.) מאי רובו א"ר רוב כל אחד ואחד ושמואל אמר כדי שלא יאמרו הבא עצים ונניח תחתיהם תני ר' חייא לסיועי לשמואל כדי שתהא שלהבת עולה מאליה ולא שתהא שלהבת עולה ע"י דבר אחר . וכתב הרמב"ם בפ"ג ואם לא הדליק רובה אסור ליהנות בה בשבת גזרה שמא יחתה בה ויניח העצים כדי שתעלה השלהבת וכתב ה"ה שהוא נלמד מברייתא דעססיות ותורמוסין שנזכרה בסימן רנ"ד :

ומ"ש ואם הוא עץ יחידי וכו' שם פלוגתא ואסיק רב פפא הלכך בעינן רוב עביו ורוב היקפו ופירש"י רוב עביו . שיכנס האור בתוך עביו עד רובו : רוב היקפו . מבחוץ :

ומ"ש ובפחמין אפילו לא אחז בהם אלא כל שהוא שרי וכו' שם במשנה ר' יהודה אומר בפחמין כל שהוא ומשמע לרבינו דרבי יהודה אינו חולק על ת"ק אלא מוסיף על דבריו ות"ק מודה לו וכך הם דברי רבינו ירוחם ובה"ג אבל דברי הרמב"ם בפי' המשנה נראה דר' יהודה פליג את"ק שכתב ואין הלכה כר' יהודה וכ"כ מדבריו בפ"ג ג"כ שלא חילק בין פחמין לעצים :

ומ"ש אבל לאחר שהצית בם האור וכו' ולהשתמש לאור' וכו' בר"פ ב"מ (כא.) ת"ר כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת אבל עושין מהם מדור' בין להתחמם כנגדה בין להשתמש לאורה בין ע"ג קרקע בין ע"ג מנורה :

מדורה של זפת ושל גפרית וכו' ע"ס הסימן הכל ספ"ק דשבת (כ :) ודברי רבי' בקנים וגרעינין כגירסת הרא"ש דאילו לגירסת הרי"ף הוי איפכא דכשהם מפוזרים א"צ רוב לפי שהם דולקין מאליהם ואם אגד הקנים ונתן הגרעינים בסלים צריכין רוב לפי שאינם נוחים לידלק והוא דעת הרמב"ם בפ"ג ולפי גירס' רש"י קנים א"צ רוב אגדן צריכין רוב ובגרעינין הוא איפכא דצריכין רוב ואם נתנם בסלים אינם צריכין רוב :

רנו שש תקיעות תוקעין בע"ש וכו' ברייתא בס"פ במה מדליקין (לה :) : ומ"ש ואין הקרובים רשאין ליכנס עד שיכנסו גם הרחוקים וכו' פירש"י כדי שלא יחשדו הנכנסים באחרונה לומר שעסקו במלאכתן אחרי ששמעו קול השופר שאין הכל מכירים מי קרובים ומי רחוקים :

ומ"ש שהיה תוקע במקום גבוה וכו' הוא מדברי הרמב"ם בספ"ה וכתב ה"ה א דהכי משמע בגמ' : ומ"ש בשם הרמב"ם תקיעה ראשונה תוקעין במנחה וכו' הוא ג"כ בספ"ה :

רנז אין טומנין בשבת אפי' בדבר שאינו מוסיף הבל וכו' בס"פ ב"מ (לד.) תנן ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מעשרין את הודאי וכו' אבל מעשרין את הדמאי ומערבין וטומנין את החמין ובגמרא (שם) אמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה גזירה שמא ירתיח א"ל אביי אי הכי בין השמשות נמי ניגזור א"ל סתם קדרות רותחות הן ואמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפילו מבע"י גזירה שמא יטמין ברמץ שיש בה גחלת א"ל

דרישה

גרופה וקטומה . ומש"ה הל"ל כירה לאשמעי' רבותא לאפוקי לפירוש רש"י שכתב דטעם דעססיות ותורמסין מפני שהן צריכין בישול רב א"כ שפיר נקט תנור לאשמעי' רבותא דאעפ"י דבתנור ממהר להתבשל אפ"ה אסור וכ"ש בכירה וק"ל :

[ב] **ולא** ימלא נחתום חבית של מים סמוך לחשיכה כו' יש להקשות לפי טעם האיסור שכתב רבינו למה נקט סמוך לחשיכה הלא מבע"י נמי אסור מה"ט . וי"ל דה"ה רק שנקט סמוך לחשיכה לרבותא דה"א דלא יצטנן כ"כ מכ"ש מבע"י דאז יצטנן בשהייתו יותר אסור א"כ י"ל דדוקא נקט סמוך לחשיכה אבל מבע"י ודאי מותר דכיון דיצטרך למלאות החבית דוקא מבע"י אז יהא לו היכר שאינו רשאי לעשות מעשה זה סמוך לשבת כ"ש שלא יחתה בשבת ומידכר דכיר לאפוקי כשממלא החבית סמוך לחשיכה אז אין לו היכר ואיכא למיחש שפיר שמא יתקרר סמוך לחשיכה כו' ויחתה . ומ"ש רבינו וכן לא ימלא נחתום כו' אף ע"ג דאינם שוין בטעם האיסור מ"מ כיון דשוין לענין דינא מש"ה כתב וכן לא ימלא כו' וע"כ קאמר נמי בגמרא אחר דין דעססיות ותורמסין כיוצא כו' לא ימלא נחתום כו' :

אבל

פרישה

(י) **צריכין** בישול רב כו' ז"ל רש"ל ותימא על הרמב"ם שסובר הטעם משום שאדרבה מתבשל במהרה ויועיל בהן חיתוי לאוכלם בלילה דבפרק אין כדין משמע להדיא שצריכין בישול רב וכן דעת כל המחברים עכ"ל . עססיות ותורמסים פירש"י מיני קטניות :

סי' רנה (א) **עד** שיצית בהן האור כו' ואם לא הצית בכה"ג אסור ליהנות בו בשבת גזירה שמא יחתה בה ויניח העצים כדי שתעלה השלהבת רמב"ם :

(ב) **ברוב** עוביו וברוב היקפו פירש"י שיכנס' האור בתוך עוביו עד רובו . רוב היקפו מבחוץ :

(ג) **ובפחמין** אפילו לא אחז כו' ז"ל רש"ל תימא שפסק כר"י ולא כת"ק ובפירו' המשניות כתב להדיא שאין הלכה כר"י אלא כת"ק וכן משמע מן הרי"ף והרא"ש שהביאו המשנה כצורתה וב"י כתב דמשמע לרבינו דר"י לא פליג את"ק אלא מוסיף עליו :

(ד) **וכן** מדורה של קני' שאגדן כו' זהו ע"פ גירסת הרא"ש דאילו לגירסת הרי"ף הוי איפכא ולפי גירסת רש"י קנים א"צ רוב אגדם צריכים רוב ובגרעיני' הוי איפכ' דצריכין רוב ואם נתנן בסלים א"צ רוב :

סי' רנו (א) **שש תקיעות** תוקעין בע"ש כו' יש להקשות דמתחיל בתקיע' וא"כ אין סיים בחתימת דבריו תוקע ומריע ותוקע כו' וי"ל דכבר הרגיש רש"י בקושיא זו ופי' שם תקיעות אף התרועות במנין דסדר שלהם תקיעה תרועה ותקיעה וכ"כ שם התו' וכתבו אף על גב דקאמר תקיעה שנייה כו' ל"ד תקיעה כו' ע"ש :

(ב) **ויכנסו** כולם ביחד פירש"י שלא יחשדו הנכנסים באחרונה לומר שעסקו במלאכתן אחר ששמעו קול השופר שאין הכל מכירין מי קרובי' ומי רחוקים : (ג) **נסתלקו** התרסי' כו' פירש"י תריסין הן דלתות החנויות ומסלקי' אותן ומניחין ע"ג יתדות ומוכרין עליהן תבלין ושאר דברים ולערב מחזירין אותן לפתחי' :

(ד) **ועדיין** החמין פירש"י חמים מים חמי' למזוג בהן יין לשתות (ה) **סילק** המסלק פי' רש"י קדרות העשויות להסתלק למאכל הלילה : (ו) **והטמין** המטמין את הראויות למחרת :

(ז) **שהה** כדי לצלות כו' אעפ"י שכבר הדליק הנרות מותר לצלות דג כדלקמן ס"ס רס"ג אבל במרדכי כתב דבשביל מי שלא הדליק שהה ע"ש : (ח) **או** כדי להדביק פת בתנור כו' אע"ג דלעיל בסימן רנ"ד כת' רבינו דצריך כדי שיקרמו פניה הדבוקי' בתנור הלא פירש"י להדביק פת בתנור ועדיין יש שהות כדי שיקרמו פניה שהיו ממהרי' התקיעו' כדי להוסיף מחול על הקודש ומ"ש כדי שיקרמו פניה היינו קודם חשיכה :

סי' רנ (ח) **אפילו** בדבר שאינו מוסיף הבל כו' גזירה שמא ירתיח פירש"י שמא ימצא קדירתו שנצטננה כשירצה להטמינה וירתיחנה תחלה ונמצא מבשל בשבת אבל בין השמשות ליכא למיחש לשמא ימצאנה צוננת דהרי סמוך לב"ה מעבירין מעל האור : (ב) **ובע"ש** מותר להטמין בדבר שאינו מוסיף הבל כו' יש להקשות פשיטא דאם בספק חשיכה מותר

חדושי הגהות

ע"ש (ב"ח) : ד לטעמא דשמא יתקרר יותר מסתברא לאסור מבע"י ולמה נקט רבינו סמוך לחשיכה ואפשר דבאמת לרבותא נקטיה או אפשר דדוקא סמוך לחשיכה אבל מבע"י כיון דאסור לו למלאות אח"כ יש לו הכירא ומידכר דכיר (דרישה) : ה פירש"י דהיינו מיני קטניות : ו ואע"ג דמשמע בביצה (כה :) דצריך בישול הרבה בתורמסין צ"ל דמיירי הבא בשלקן כבר ששה פעמים ועתה מבשלן פעם ז' (ב"ח) : ז היינו לטעם הרמב"ם דאילו לטעם הטור דצריך בישול הרבה א"צ לומר ל"ד דאדרבה כ"ש כירה וכופח שאינם מבשלים מהר (דרישה) :

רנה א תמיהני דלא חשיב ג"כ של רבב ושל גבינה דאיתא בגמרא וברא"ש כתב גבבא במקום גבינה וזה ודאי ט"ס הוא דהא קאמר עלה תנא הוסיפו של קש ושל גבבא והרי"ף גורס במקום של גבינה של קירה פירש הר"ן דהיינו שעוה : רנו א ע"ש ברש"י ד"ה בראש גגו :

להטמין בדבר שאינו מוסיף הבל [א] אבל לא בדבר המוסיף הבל (ג) ואלו דברים המוסיפים הבל (ד) פסולת של זיתים ושל שומשמין וזבל ומלח וסיד וחול בין לחים בין יבשים ותבן וזגין (ה) ומוכין [ב] ועשבים לחים אבל יבשים טומנין בהן וטומנין בכסות ובפירות (ו) ובכנפי יונה (ר) ובנעורת של פשתן (ז) ובנסורת של חרשים · אע"פ שאין טומנין בשבת אפילו בדבר שאין מוסיף הבל אם טמן בהם

א"ל אביי ויטמין כלו' דהא מבע"י הוא גזרה שמא יחתה בגחלי' ופירש"י גזרה שמא ירתיח · שמא ימצא קדרתו שנצטננ' כשירצה להטמינה וירתיחנה תחלה ונמצא מבשל בשבת: רותחות הן · שסמוך לבין השמשות ה"א מעבירן מעל האור וליכא למיחש לשמא נצטננה וירתיחנה: גזרה שמא יחתה בגחלי' · משחשכה שבא לבשל הקדר' שלא בישלה כל צרכה וגזרו אף בבישל' כל צרכה עד שיגרוף או שיקטו' זאת היא גרסת רש"י ופירושו בה אבל הרי"ף גורס מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפי' מבע"י גזרה שמא ירתיח א"ל אביי א"ה בין השמשות נמי ניגזור א"ל סתם קדרות בין השמשות רותחות הן ומפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה גזרה שמא יטמין ברמץ ופי' הר"ן שם והרמב"ם בפי' המשנה במה טומנין שמא ירתיח כלו' אם נתיר לטמון בדבר המוסיף הבל מבע"י שמא תרתיח הקדרה בשבת ויצטרך לגלותה עד שתנוח רתיחת' ויחזור ויכסה בשב' ונמצא טומן בדבר המוסיף הבל בשבת שהוא אסור ואקשינן אי הכי בין השמשות נמי ליגזר שלא יטמין בדבר המוסיף הבל לצורך מחר ופרקינן סתם קדרות בין השמשות רותחות הן כלומ' כבר רתחו ונחו מבעבוען וכיון שנחו שוב אין רותחין כ"כ הרמב"ם בפ"ד וכתב שם הרב הנגיד שכל האחרונים הסיבו עליו שאין דבר זה מתקבל שמבע"י אסור ובין השמשות מותר ועוד שהוא מפרש רותחות שכבר נחו מרתיחתן לפיכך פירש הראב"ד גירסא זו בענין אחר והוא דחוק אלא העיק' כגירס' רש"י וכ"כ הר"ן והרא"ש · וכתב הר"ן בפר' כירה גבי מעשה דאנשי טבריה דמהת' שמעינן דהמטמין בדבר המוסי' הבל התבשיל אסור אפי' בדיעבד וכתב הרמב"ן דדוקא בכונן שנתחמ' או שנצטמק ויפה לו אבל בעומד בחמימותו בשעה ראשונה אין לנו עכ"ל (א) : וכתב עוד שם הר"ן גבי הא דת"ר מביא אדם קיתון של מים ומניחו כנגד המדורה דאפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו אסור להטמין בשבת אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל דהא בגמ' לא מפליג בין תבשיל לתבשיל כלל ומ"מ לשום כלי על התבשיל כדי לשמרו מן העכברי' או כדי שלא יתעכב בעפרורית שרי שאין זה כמטמין להחם אלא כשומר וכנותן כיסוי על הקדרה (ב) :

ואלו דברים המוסיפים הבל וכו' משנה ברפ"ד (מז:) במה טומנין וכמה אין טומנין אין טומנין לא בגפת ולא בזבל ולא במלח ולא בסיד ולא בחול בין לחים בין יבשים לא בתבן ולא בזגים ולא במוכים ולא בעשבים בזמן שהם לחי' אבל טומנין בהם כשהן יבשים ופירש"י במה טומנין הבא לסלק קדרה מע"ג כירה ולטומנ' בדבר אחר ואמרו חכמי' אין טומנין בדבר המוסיף הבל אלא בדבר המעמיד הבל מי הוא המוסיף ואסור : מוכין · כל דבר רך קרוי מוכין כגון צמר גפן ותלישי צמר רך של בהמה וגרירת בגדים בלויים · ובגמ' איבעי' להו גפת של זיתים תנן אבל דשומשמין ש"ד א"ד דשומשמין תנן וכ"ש דזיתים ת"ש דא"ר זירא קופה שטמן בה אסור להניח' על גפת של זיתים ש"מ של זיתים תנן לעולם אימא לך לענין הטמנה דשומשמין נמי אסור לענין אסוקי הבלא דזיתים מסקי הבלא דשומשמין לא מסקי הבלא ופירש"י לענין הטמנה · לטומנו בתוכו דשומשמין נמי אסור : לענין אסוקי הבלא · כגון זה שהטמין בדבר אחר והניח קופה על הגפת דליכא אלא שהגפת מעלה הבל למעלה ומרתיח קדר' שבקופה · ומשמע דבעיין לא איפשיט' וכיון דמידי דרבנן הוא נקט"י לקולא אלא שכת' הר"ן וסלקא שמעתין הכי דגפת דמתניתין אפי' דשומשמין וכ"כ רבינו ירוחם בח"ג וכ"כ רבינו וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה וכ"כ מדבריו בפ"ד שכתב סתם שאין טומנין בגפת ולא חילק בין דזיתים לדשומשמין ואפשר שטעמם מדלא דחי בדרך דלמא אלא בלעולם אימא לך משמע דקושטא דמלתא הכי איתא א"נ שמפני שהוא קרוב לבא לידי איסור תורה החמירו בספיקו וכמ"ש הר"ן בפרק כירה גבי מניח קדרה ע"ג קרקע ודעתו להחזיר ועודה בידו ודעתו שלא להחזיר ו:יבעיא לן תו (שם מט·) לחין דמתניתין לחין מחמת עצמן הוא או דלמ' לחין מחמת דבר אחר ת"ש לא בתבן ולא בזגין ולא במוכין ואי אמרת לחין מחמת עצמן מוכין לחין מחמת עצמן היכי משכחת לה ממרט' דביני אטמי והא דתני ר' הושעי' טומנין בכסות יבשה ובפירות יבשין אבל לא בכסות לחה ולא בפירות לחין כסות לחה מחמת עצמה היכי משכחת לה ממרטא דביני אטמי וכתב הרי"ף וסלקא דמחמת עצמן תנן ומוכין לחין מחמת עצמן היכי משכחת לה כגון מרטא דביני אטמי וכסות לחה דעבידא ממרטא דביני אטמי והוא הצמר שבין ירכותיה של בהמה שהיא עוברת נראה מדבריו דלחין מחמת עצמן מחממות טפי וכן פירש"י וכ"כ רבינו ירוחם בח"ג וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה ולפ"ז לחין מחמת דבר אחר מותר וכן דעת הרא"ש שכ' ואזלינן לקולא דאיסור' דרבנן היא וטומנין בהם אם לחים מחמת דבר אחר אבל מדברי הרמב"ם בפ"ד נראה שהוא ז"ל מפר' דלחין מחמת דבר אחר מחממין טפי ואסור בכל גווני שכך כתב או זגין ומוכין ועשבי' בזמן שהלחין ואפי' מחמת עצמן א והתימא על רבינו שלא הזכיר מזה כלום (ג) :

ומ"ש וטומנין בכסות ובפירות וכו' שם במשנה (מז:) וכתב ר"י בח"ג רי"ף הביא הא דתני רב הושעיא טומנין בכסות יבשה ובפירות יבשין אבל לא בכסות לחה ובפירות לחין ותימה הוא כי נראה דפליג אמתניתין דקתני סתם טומנין בפירות ובכסות משמע בין לחין בין יבשי' עכ"ל ואע"ג דבספרי הרי"ף ליתא לדתני רב הושעיא מ"מ מדכתב וכסות לחה דעבידא ממרטא דביני אטמי יש ללמוד דהכי ס"ל דאל"כ למה ליה לאיתויי הא דכסות לחה ואע"פ שהפוסקים לא פסקוה להא דתני רב הושעיא משום דנראה דפליג אמתניתין דשרי סתם להטמין בכסות ובפירות וכמ"ש התו' אפשר דהרי"ף סוב' דלא פליג דמתני' גלי לן דמוכין לחין מחמת עצמן אין טומנין בהם ומינה נשמע לכסות ופירות דכל שהן לחין מחמת עצמן אין טומנין בהם והדר תני טומנין בכסות ופירות סתם לומ' דאפי' הם לחין טומנין בהם והוא שיהו לחים מחמת דבר אחר וכדפריש רב הושעיא :

אע"פ שאין טומנין בשבת וכו' יכול לחזור ולכסותו משתחשך כלומ' אם נתגלה זה פשוט שם במשנה לא כסהו מבע"י לא יכסנו משתחשך כסהו ונתגלה מותר לכסותו :
ומ"ש

פירו' אפר המעורב בגחלי' ו.אע"פ דעדיין יום הוא חיישי' שמא ע"י כן גם משחשכה יחתה בגחלים כדי לבשל הקדרה שלא בישלה כל צרכה כך היא גירסת רש"י ופירושו והוא העיקר דלא כגרסת הרי"ף והרמב"ם · ולא היה לו לרבינו לחזור וגומר דבע"ש מותר להטמין בדבר שאינו מוסיף הבל דהא עדיפא מינה קאמר דאף בין השמשות טומנין בו אלא אתא לאורויי דבדבר המוסיף הבל אסור להטמין לגמרי אפילו מבע"י אפילו נתבשל כמב"ד ואפי' בשיל כל צרכו כמו שפי' ר"י לשם להדי' ואפי' יש שהות ביום לחזור ולהרתיחה אם נצטננה דאין מותר אלא בדבר שאין מוסיף הבל אבל לא בדבר המוסיף הבל דלזה אין היתר כלל :

ואלו דברים המוסיפי' הבל וכו' פסולת של זיתים וכו' משנה ריש פרק במה טומנין ומ"ש בין לחים ובין יבשים אכולהו דתני להו ברישא קאי וכן בסיפא דקאמר לחין אבל לא יבשים טומנין בהם אכולהו קאי והרמב"ם לא היה גורס תבן בסיפא ובגמרא אבעיא להו בסיפא לחין מחמת עצמן א"ד לחין מחמת ד"א ופשיט לה מוכין לחין מחמת עצמן היכי משכחת לה ודאי ממרטא דביני אטמא וכסות לחה נמי ממרטא דביני אטמא וכך כתב הרי"ף וסליקא דמחמת עצמן תנן ומוכין לחין ממרטא ביני אטמא אלמא דהרי"ף מפרש דמחמת עצמן מחממות טפי והיינו הוא דמוסיף הבל אבל לחין מחמת ד"א אינן מוסיפים הבל דאי היה מפרש דמחמת ד"א מחממין טפי ומבעיא ליה אי מחמת עצמן נמי תנן או דוקא מחמת ד"א ופשיט דוקא מחמת ד"א ודחי לה לעולם אפילו מחמת עצמן נמי משכחת לה ממרטא דביני אטמי וסליקא דכל שכן לחין מוסיף הבל אפי' לחין מחמת עצמן לא ה"ל לרי"ף להביא הא דסליקא דמחמת עצמן תנן אלא ה"ל לכתוב סתם כלשון מתניתין דמשמע כל לחין אלא בע"כ דהרי"ף מפרש דוקא מחמת עצמן מוסיפין הבל אבל לא מחמת ד"א כפרש"י וכן הוא דעת הרא"ש אבל מדברי רבינו שכתב בסתם משמע להדיא דמפרש כפי' הרמב"ם דמחמת ד"א מחממות טפי וסליקא דאף מחמת עצמן מוסיף הבל וכ"ש לחין מחמת ד"א ולכן כתב בסתם והכי מסתברא דאי כפרש"י והרי"ף ודעימיה צריך לומר דמתניתין לחין ממרטא דביני אטמא דוקא קאמר וזה דוחק אבל להרמב"ם ורבינו לחין סתמא תנן בין מחמת ד"א בין ממרטא דביני אטמי בכל לחין אסור דמוסיפין הבל והכי נקטינן לחומרא וכתב בש"ע ותבן וזגין ומוכין ועשבים בזמן שלחין לחין עכ"ל ושגגה יצאה מתחת קולמסו דהרב רבינו משה בר מיימוני דכתב האי ליסנא בזמן שלחין לחין הוא לפי שלא היה גורס תבן בסיפא אבל למאי שהכניס הרב ג"כ תבן בהך סיפא הדבר ברור שגם תבן אינו מוסיף הבל אלא בלח אבל לא ביבש :

ומ"ש וטומנין בכסות וכו' משנה שם ומשמע מדברי רבינו מדלא כתב דאין טומנין אלא בכסות יבשה ופירות יבשין כדתני ר' אושעיא אלמא דנמשך אחר מ"ש התוספות לשם דר' אושעיא פליג אמתניתין ופסק כמתני' דתני סתמא וטומנין בכסות וכו' בין יבשה בין לחה וכן פסק הרמב"ם ריש פרק ד' ודלא כהרי"ף והכי נקטינן לקולא בכסות ופירות ·דטומנין בהן אפילו לחין וכן פסק בש"ע בסתם וטומנין בכסות כו':

אע"פ שאין טומנין בשבת אפי' בדבר שאין מוסיף הבל אם טמן מבע"י ונתגלה אפילו מבע"י יכול לחזור ולכסותו וכו' כל"ל והוא משנה שם ריש (דף נא) לא כסהו מבע"י לא יכסנו משתחשך כסהו ונתגלה מותר לכסותו וכתבו התוספות נראה לר"י דה"ה דמותר לגלותו בידים ולחזור ולכסותו כמו שמותר ליטול הקדרה ולהחזירה והא דנקט כסהו ונתגלה משום דנתגלה מבע"י איירי דומיא דרישא לא
כיסהו

דרכי משה

רנז (א) בהגהת מרדכי דף קע"ט ע"ב אם עבר והטמין אסור : (ב) ובא"ז כתב דהטמנות שאנו עושים שמטמינים בתנור וטוחין פי התנור בטיט לכ"ע שרי ותימה על בני צרפת ורייגום שמטמינין בגחלים . מיהו ר' יוסף דאורליינוש קיים המנהג דלא אסור להשהות או להטמין בדבר המוסיף הבל אלא בקדירה שלא נתבשל' כל צורכ' אבל קדירה חייתא לגמרי או שנתבשל כמב"ד שרי אפילו בגחלים . וכ"כ רבינו לקמן בשם רשב"ם ובתוספות ריש במה טומנין שר"ת דחה סברא זו וכ"כ שם הרא"ש אלא שאין למחות ביד הנוהגים היתר על פיו ובסמוך יתבאר דרוב הפוסקים ס"ל דאין לחלק ואסור בכל עניין : (ג) נראה דעת הטור כדעת הרמב"ם דאפילו לחין מחמת עצמן וכ"ש לחין מחמת דבר אחר ולכן לא חילק ביניהם כנ"ל : (ר) כתב מהרי"א בהג"ה דל"ד אלא ה"ה כל נוצה . וכתב המרדכי ר"פ לא יחפור דמותר להטמין בסלעים דאף אם מוסיפין הבל מלתא דלא שכיחי הוא ולא גזרו

פרישה

סי' מותר כ"ש מבעוד יום · וי"ל דאתא לאשמעינן דלא נאמר דספק חשיכה עדיף מבעוד יום כמ"ש הרמב"ם שמבעוד יום אסור בדבר המוסיף הבל ובין השמשות מותר וסבילו ב"י ע"ש :

(ג) **ואלו** דברים המוסיפי' הבל פסולת של זיתים וכו' פירש"י על משנה במה טומני' הבא לסלק קדירה מע"ג כירה ולטמנה בדבר אחר ואמרו חכמי' אין טומנין בדבר המוסיף הבל גזירה שמא יטמין ברמץ ולאחר שחשכה יראה שאינה מבושלת כל צרכה ויחתה בגחלי' וגזרו אף במבושלת כל צרכה אטו אינה מבושלת כל צרכה עד שיגרוף או שיקטום ועיין בר"ן ריש כירה שחולק על זה דאעפ"י שקטם מ"מ מוסי' הבל הוא עד שיגרוף ודין קטימ' אשהייה תנן ולא אהטמנה :

(ד) **פסולת** של זיתים ושל שומשמין כו' הא דכתב כאן של זיתים ושל שומשמין ולעיל ריש סי' רנ"ג לא כתב אלא פסולת של זיתים היינו משום דלעיל איירי בענין שהייה ומיירי כשהסיקו התנו' דאין לחוש רק שמא יחתה בגחלי' מש"ה לא נקט שומשמין דליכא למיטעי דמלוי גחלי' יותר בשומשמין מבפסולת של זיתים לאפוקי הכא איירי בהטמנה קמ"ל דליכא למיחש בשומשמין כמו בפסולת של זיתים כדאיתא בגמר' לעולם אימא לך לענין הטמנה דשומשמין נמי אסור :

(ה) **ומוכין** כל דבר רך קרי מוכין כגון צמר גפן ותלישי צמר רך של בהמה וגרירת בגדי' בלוי' רש"י · ועשבי' לחים גם אמוכין קאי ור"ל לחים מחמת עצמן עיין ברי"ף ד' קי"ט ע"ב : (ו) **ובכנפי** יונה וה"ה כל נוצות רמ"ס : (ז) **ובנסורת** של חרשי' שאלו אין מוסיפין הבל אלא מעמידין הבל :

דרישה

סי' רנז [א] **אבל** לא בדבר המוסיף הבל כו' כתב ב"י וז"ל וכתב הר"ן פרק כירה גבי מעשה דאנשי טבריא דמהתם שמעינן דהמטמין בדבר המוסיף הבל התבשיל אסור אפי' בדיעבד וכתב הרמב"ם דדוקא בכונן שנתחמם או שנצטמק ויפה לו אבל כו' אע"ג דלעיל בסימן רנ"ג כתב ב"י בשם ר"ן דאפילו מצטמק ורע לו אסור להחזיר בשאינה גרופה י"ל דשאני להחזיר דחמיר יותר מהטמנה :

[ב] **ועשבים** לחים כו' כתב ב"י דנראה מדברי הרי"ף דלחין מחמת עצמן מחממות טפי כו' נראה דר"ל דא"כ לא היה כתב הרי"ף ומוכין לחין מחמת עצמן היכי משכחת לה כו' מאי נ"מ אם משכחת אי לא כיון דס"ל דלחין מחמת דבר אחר מחממות טפי וק"ל . עוד כתב ב"י והתימא על רבינו שלא חילק בין לחין מחמת עצמן או מחמת דבר אחר אפשר לומר דמש"ה סתם וכתב רבינו לחין דסבירא לי' דאסור בכל גווני והכי מוכח ממ"ש אבל יבשים טומנין בהם ואם איתא דס"ל לרבינו דאם לחין מחמת ד"א מותר להטמין בו כדעת הרא"ש · א"כ למה כתב אבל יבשים טומנין בהם הל"ל דאפי' בלחים טומנין בהם וכגון שהם לחים מחמת דבר אחר . אע"ג דא"ל דלשון הגמרא תפס דהגמרא נמי קאמר אבל יבשים מ"מ הפוסק צריך לפרש דבריו :
אבל

וליתן

חדושי הגהות

רנז א הד"מ יישב תמיהה זו דס"ל להטור כהרמב"ם וכ"כ הב"ח ודרו"פ ולא אבין מאי אהני לך בישובן דמ"מ קשיא דלא ה"ל לרבינו למשבק דעת הרא"ש וכמ"ש הב"י בסימן רמ"א וכן לקמן בסימן תמ"ד אבל לענ"ד נראה להמעיין בקיצור פיסקי הרא"ש יראה דלא היה לפניו כל הדברים אלו בהרא"ש ולכן לא כתבו ג"כ בקיצוריו :

וכן

בהם מבע"י ונתגלה יכול לחזור ולכסותו אפילו משתחשך וכן יכול לגלותו בשבת ולחזור ולכסותו בו או להוסיף עליו בשבת או אפי' ליטול כולה (ח) וליתן אחר במקומו בין שהב' חם מן הראשון או קר ממנו ובלבד שנתבשלה הקדרה כל צרכה אבל אם לא נתבשלה כל צרכה אפילו להוסיף על הכסוי נמי אסור שבתוספת זו גורם לה להתבשל [ג] אבל אם גלה מבע"י ב אדעתא שלא לכסותו (ט) אסור לכסותו משתחשך והא דאסור להטמין בשבת בדבר שאין מוסיף הבל היינו דוקא בקדרה שנתבשל בה [ד] אבל אם פינה התבשיל לקדרה

כסהו מבע"י וקאמר דמותר לכסותו משתחשך אבל אם גלהו בידים מבע"י כדי לכסותו משתחשך אסור לכסותו משתחשך דדמיא לתחלת הטמנה עכ"ל כלומר שאם גילהו בידים מבע"י לדעת שלא לכסותו אלא עד שתחשך דמיא לתחלת הטמנה וכך מפורש בסמ"ג דרבינו שמשון כ"כ בשם ר"י וכן כתב הרב רבינו אשר ומיהו אם גילהו מבע"י אדעתא שלא לכסותו עד שתחשך נראה דאסור דדמיא לתחלת הטמנ' עכ"ל ובב"י הועתקו דברי התוספות והרא"ש וה"ר ירוחם דאם גילהו בידים מבע"י על דעת שלא לכסותו משתחשך אסור כמו שהוא בספרי הדפוס והוא ט"ס דאפילו גילהו ע"ד לכסותו משתחשך אלא שהיה דעתו שלא לכסותו עד שתחשך נמי אסור דדמיא לתחלת הטמנה ומשמע להדיא דאם גילהו בידים מבע"י ע"ד לכסותו מבע"י אלא ששכח לכסותו עד חשיכה מותר לכסותו משתחשך דכיון שהיה דעתו לכסותו מבע"י אלא ששכח חשבינן ליה כאילו נתגלה מבע"י ממילא דשרי לכסותו משתחשך וכך הם דברי רבינו ומתחלה כתב אם טמן בהם מבע"י ונתגלה מאיליה אפי' מבע"י יכול לחזור ולכסותו אפילו משתחשך ומכל שכן אם נתגלה ממילא משתחשך דמותר לכסותו ואח"כ כתב וכן יכול לגלותו בשבת וכו' דלא מבעיא בנתגלה ממילא בשבת אלא יכול לגלותו בידים בשבת ולחזור ולכסותו בכסוי הראשון או להוסיף עליו בשבת או אפי' ליטול כולו וכו' דכך כתב ה"ר יונה ומקיים גירסת הספרים דת"ר אעפ"י שאמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה אם בא להוסיף מוסיף כילד רשב"ג אומר נוטל הסדינין וכו' וכולה ת"ק אמר לה ומביא הרא"ש במסקנתו ודלא כמו שכתב מתחלה בשם ר"י. ואח"כ כתב ובלבד שנתבשלה הקדרה כל צרכה וכו' כך כתב הסמ"ג דאפי' נתבשלה כמאכל בן דרוסאי אסור להוסיף דבתוס' כסוי על כסוי ה"ל מבשל ואין צריך לומר אם מחליף והשני חם מן הראשון דהוה ליה גם כן כמו תחלת הטמנה בשבת דאסור ונראה דהוא הדין אם נטל הכסוי משחשכה דאסור לחזור ולכסותו דגורם בשול כמו שכתב רבינו בסוף סימן זה גבי פירות ואח"כ כתב אבל אם גילה מבע"י אדעתא שלא לכסותו עד שתחשך אסור לכסותו משתחשך כצ"ל ולא כמקצת ספרי רבינו שכתוב בהם אדעתא שלא לכסותו ובמקצתם כתוב אדעתא שלא לכסותו משתחשך כמו שכתב באשר"י וברבינו ירוחם דהוא טעות סופר בהברח וצריך להגיהו כמו שכתוב בסמ"ג אדעתא שלא לכסותו עד שתחשך או כמו שכתוב בתוספות אדעתא לכסותו משתחשך והכי פי' אם גילה מבעוד יום אדעתא שלא לכסותו מבעוד יום אלא עד שתחשך ואין צריך לומר אם גלהו מבעוד יום ע"ד שלא לכסותו משתחשך דבהא פשיטא דאסור דאפי' גילהו משתחשך אדעתא שלא לכסותו עוד אסור שוב לכסותו אם נמלך דה"ל תחלת הטמנה אבל אם גילה מבע"י אדעתא לכסותו מבעוד יום אלא ששכח מלכסות עד חשיכה מותר לכסותו משתחשך דהוה ליה כאילו נתגלה ממילא מבעוד יום כיון ששכח כדפרישית כן הוא האמת ומכל מקום הוא תימא דטעות אחד יפול בשלשה ספרים והבית יוסף כתב דהסמ"ג וסמ"ק וסה"ת כתבו דכל שנתגלה מבעוד יום אפילו ממילא אסור לכסותו משתחשך וה"א בירושלמי וכן נראה מדברי הרב רבינו משה בר מיימוני בפ"ד וכתב כיון שרוב הפוסקים והרמב"ם מכללם והירושלמי מסייעם ראוי לחוש ולאסור עד כאן לשונו ועל כן דקדק בש"ע וכתב אם טמן מבע"י ונתגלה משחשכה מותר לחזור ולכסותו דאלמא בנתגלה מבע"י אסור לכסותו משתחשך וקשה חדא דאף על פי דהסמ"ג כתב תחלה כמו סה"ת והסמ"ק מ"מ אח"כ כתב ורבינו שמשון כתב בשם ר"י דאפי' נתגלה מבע"י מותר לכסותו משתחשך ועוד קשה דכתב רוב פוסקים אוסרים ואינו מפורש אלא בסה"ת וסמ"ק אבל מ"ש הרמב"ם חמין שטמנן מע"ש ונתגלו בשבת מותר לכסותן אפשר לדחוק ולפרש דה"ק ונתגלו ואפילו בע"ש בשבת מותר לכסותן אפילו תאמר דגם הרמב"ם לא התיר אלא בנתגלה בשבת מ"מ לאו רוב הן אלא אדרבה התוס' בשם ר"י והסמ"ג במסקנתו בשם ר"ש בשם ר"י והרא"ש וה"ר ירוחם ורבינו כולם כתבו בפשיטות דבנתגלה מבע"י ממילא מותר לכסותו משתחשך והוסיפו להתיר אף בגילהו בידי' מבע"י אדעתא לכסותו מבע"י ושכח דמותר לכסותו משתחשך כדפרי' והכי נקטינן כדברי המקילין במידי דרבנן כ"ל:

פירש

ומ"ש וכן יכול לגלותו בשבת ולחזור ולכסותו וכן מ"ש אבל אם גלה מבע"י אדעתא שלא לכסותו אסור לכסותו וכו' הוא ממ"ש התוס' והרא"ש פ"ב (כא.) כסהו ונתגלה מותר לכסותו נראה דה"ה דמותר לגלותו בידים ולחזור ולכסותו כמו שמותר ליטול הקדרה ולהחזירה והא דנקט כסהו ונתגלה משום דבנתגלה מבע"י איירי דומיא דרישא אבל אם גלהו בידים מבע"י כדי שלא לכסותו משתחשך אסור לכסותו משתחשך דדמי לתחלת הטמנה וכ"כ ר"י בח"ג דלעולם מותר לכסותו משתחשך אא"כ גלהו מבע"י על דעת שלא לכסותו משתחשך אבל סמ"ג וסמ"ק והתרומה כתבו דכל שנתגלה מבע"י אסור לכסותו משתחשך דלהכי נקט ל' נתגלה בדיעבד לדקדק דוק' נתגל' משתחשך אבל נתגלה מבע"י אפי' ממילא אסור לכסותו משתחשך והכי איתא בירושלמי וכ"נ מדברי הרמב"ם בפ"ד והגהות הזכירו ג' הסברות ולא הכריעו וכיון שרוב הפוסקים לחומרא והרמב"ם מכללם והירושלמי מסייעם ראוי לחוש ולאסור (ה) ובסמוך אבאר אם יש מי שאוסר לגלותו לכתחלה בשבת ולחזור ולכסותו:

ומ"ש או להוסיף עליו בשבת או אפי' ליטול כולו וליתן אחר במקומו וכו' בס"פ במה טומנין (נא:) ת"ר אע"פ שאמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל אם בא להוסיף מוסיף כיצד רשב"ג אומר נוטל הסדינין ומניח הגלופקרין או נוטל הגלופקרין ומניח הסדינין ופירש"י גלופקרין יש בו הבל יותר מן הסדינין: ונוטל הגלופקרין · בימות החמה אם ירא שמא יקדיח תבשילו מחמת רוב כיסוי והתוס' כתבו דל"ג כיצד דרשב"ג פליג את"ק דלא שרי אלא להוסיף אבל להחליף אסור וכן דעת סמ"ג וסמ"ק ופסקו הלכה כת"ק אבל הרא"ש כתב שהר"י מקיים גירסת הספרים דגרסינן כיצד ורשב"ג לא בא לחלוק על ת"ק אלא לפרש דבריו כיצד אם בא להוסיף מוסיף מי אמרינן לא שרינן להוסיף אלא א"כ כסה תחלה בדבר המשמר חומן יפה כגון גלופקרין או דלמא אפילו כסהו בדבר קל כגון סדינין שאין משמר חומן כ"כ כיון דמהני כל שהוא כסהו מבע"י חשבינן ליה ומפרש רשב"ג מדקאמר נוטל את הסדינין אלמא דחשיב כסהו מבע"י אף בסדינין והא דמסיים רשב"ג נוטל הגלופקרין וכו' זו ואין צ"ל זו קתני וכן גרים הרי"ף וכתב הר"ן נוטל את הסדינין וכו' אשמעי' תרתי חדא דלא מיבעיא דאם בא להוסיף מוסיף אלא אפי' נטל מה שהניח מבע"י דדמי כמטמין לכתחלה ועוד שאע"פ שלא היה טמון מתחלה אלא בסדין בלבד דכמגולה דמי אפ"ה שרי והכי איתא בירושלמי וכ"ד ר"י וסה"ת והגהות סמ"ק וגם סמ"ק חזר וכתב דמסתברא דהלכה כדברי המיקל וכתב ה"ה שכן דעת הרמב"ן והרשב"א וז"ל הרמב"ם בפ"ד ומותר להחליף הכיסוי בשבת כיצד נוטל כסות ומניח כנפי יונה או נוטל כנפי יונה ומניח הכסות וכתב ה"ה עליו שנראה מדבריו שרשב"ג בא לפרש שלא התירו להוסיף אלא ע"י חילוף הכיסוי בטוב ממנו אבל להוסיף כיסוי אסור ול"נ שאין בדבריו הכרע דהא אפשר שיותר היה ראוי לאסור להחליף הכיסוי בטוב ממנו ממה שראוי לאסור להוסיף הכיסוי על כיסוי וכמו שמבואר בדברי הר"ן ובדברי רבי' וא"כ הרמב"ם דנקט דמותר להחליף הכיסוי בטוב ממנו לרבותא נקטיה ומיניה נשמע דכ"ש שמותר להוסיף כיסוי על כיסוי וכיון שאין הכרע בדברי הרמב"ם שומעין לדברי המקילין ודע שכתב הרא"ש דלדברי התוס' שמפרשים דרשב"ג פליג את"ק מתניתין דקתני כסהו ונתגלה מותר לכסותו מצינן לפרש דנקט נתגלה דיעבד אבל לכתחלה אסור לגלותו כי היכי דתיתי מתניתין כת"ק ודחקו לזה שהוא מפרש דבריהם דת"ק לא שרי אלא להוסיף לבד אבל אסור לגלותו ולהחליף ויש לתמוה שהרי התוס' כתבו דר"י מפרש דרשב"ג פליג את"ק והם כתבו דר"י מפרש מותר לגלותו בידים ולחזור ולכסותו וגם סמ"ג וסמ"ק כתבו דרשב"ג פליג את"ק והלכה כת"ק וכתב דמותר לגלותו בידים לכתחלה לכן נ"ל דלדברי התוס' ת"ק לא שרי אלא להוסיף ולא להחליף משום דכיון שמטמין הקדרה בבגדים שלא היו מבע"י והיא עכשיו מגולה לגמרי מחזי כתחלת הטמנה ומש"ה אסור אבל לגלות ולכסותו ולחזור ולכסותו בבגדים עצמם שרי לכתחלה דלא מחזי כתחלת הטמנה ולא עלה על דעת ר"י לאסור לגלותו ולחזור לכסותו בבגדים דדבר פשוט היא אלו דשרי כמו שמותר ליטול הקדרה ולהחזירה וכמ"ש התוס':

ומ"ש ובלבד שנתבשלה הקדרה כל צרכה וכו' כ"כ סמ"ג וז"ל משחשכה אסור להוסיף כיסוי אפילו על קדרה שאינה מבושלת כל צרכה אע"פ שהתבשיל כמאכל בן דרוסאי דבתוס' כיסוי בשבת ה"ל מבשל וכ"כ בסמ"ק והתרומה והזכירוהו הגהות בפ"ג:

ומ"ש אבל אם פינה התבשיל לקדרה אחרת מותר להטמינו וכו' ג"ז בס"פ במה טומנין (שם) וכן היה רשב"ג אומר לא אסרו אלא אותו מיחם אבל פנהו ממיחם למיחם מותר ופירש"י לא אסרו להטמין משחשכה אלא במיחם שהוחמו בו דהתם הוא דאיכא למיגזר שמא ירתיח אבל מפנה הוא ממיחם למיחם אחר ומטמין

ומפרש

חדושי הגהות

גזרו ביה רבנן וכ"כ התוספות שם מן הירושלמי : (ה) ומוכח מדברי התוספות והרא"ש דמותר ליטול הקדרה הטמונה ולהחזירה בשבת וע"ל סימן רנ"ט שכתבו הטור :

וע"ל

פרישה

(ח) **וליתן** אחר במקומו ולא אמרינן דהוה כהטמנה חדשה : (ט) **אסור** לכסותו דהוי כהטמנה

דרישה

[ג] **אבל** אם גלה מבע"י אדעתא שלא לכסותו אסור לכסותו משתחשך כתב ב"י וז"ל ומ"ש וכן יכול לגלותו בשבת ולחזור לכסותו וכן מ"ש אבל אם גלה מבע"י אדעתא שלא לכסותו כו' הוא ממה שכתבו התוס' והרא"ש שם כסהו ונתגלה מותר לכסותו נראה דה"ה דמותר לגלותו בידים ולחזור ולכסותו כמו שמותר ליטול הקדירה ולהחזירה והא דנקט כסהו ונתגלה משום דנתגלה מבע"י איירי דומיא דרישא אבל אם גילהו בידים מבע"י כדי שלא לכסותו משתחשך אסור לכסותו משתחשך דדמי לתחלת הטמנה וכ"כ רבינו ירוחם בח"ג דלעולם מותר לכסותו משתחשך אא"כ גילהו מבע"י על דעת שלא לכסותו משתחשך עכ"ל · דע לך שב"י לא העתיק ל' הרא"ש ורבינו ירוחם כהוייתו דז"ל הרא"ש דף קע"ח ע"ד כסהו ונתגלה מותר לכסותו משתחשך נראה דה"ה לכתחלה מותר לגלותו ולחזור ולכסותו כו' עד ומיהו אם גילהו אדעתא שלא לכסותו משתחשך נראה דאסור דדמיא לתחלת הטמנה עכ"ל וכלשון זה כתב ג"כ רבינו ירוחם וז"ל ומ"מ גילהו מבעוד יום כדי שלא לכסותו משתחשך נראה שאסור שדומה לתחלת הטמנה ע"כ · וצ"ל לפרש דכוונתם לומר דאם גילהו אדעתא שלא לכסותו מבעוד יום אלא משתחשך נראה דאסור לכסותו משתחשך . ופי' זה מוכרח הוא דאל"כ קשה דאיך כתב הרא"ש ורבינו ירוחם נגד התוס' אשר מקור דברים הללו נובע משם דז"ל התוס' אבל אם גילהו בידים מבעוד יום כדי לכסותו משתחשך אסור לכסותו משתחשך דדמיא לתחלת הטמנה עכ"ל · ור"ל דכיון דגילהו אדעתא שלא לכסותו מבעוד יום אלא משתחשך הילכך אסור לכסותו משתחשך דדמיא לתחלת הטמנה וכלשון הזה כתוב בתו' שבידינו וכן הוא נמצא כתוב בכל הספרים ישנים וגם חדשים וגם רש"ל לא הגיה בתוספת במ"ש שלו · ועכ"כ צ"ל כן דלפי הבנת ב"י דברי התו' והרא"ש ורבינו ירוחם קשה דהא לא כתבו התוס' הא אבל אם גילהו בידים מבע"י כו' אלא בסוף התירוץ הא דנקט נתגלה לשון דיעבד ולפ"ז סדיוק דדוקא בדיעבד מותר אבל לכתחלה אסור · וא"כ משמע דלכתחלה בכל גוונא אסור וא"כ למה להו לתו' לדחוק כולי האי ולפרש דדוקא אם גילה אדעתא שלא לכסותו לעולם אז אסור לכסותו משתחשך ומנ"ל חילוק זה דבשלמא לפירושו לק"מ דז"ל בתר טעמא דהא טעם האיסור הוא משום דדמיא לתחלת הטמנה הילכך א"ש דקאי הדיוק אבל אם גילה אדעתא לכסותו מבע"י אז אינו אסור לכסותו משתחשך דלא הוי כתחלת הטמנה וצריך לומר דמ"ש הרא"ש ורבינו ירוחם אדעתא שלא לכסותו משתחשך כו' דתיבות משתחשך לא קאי למעלה אלא קאי למטה משתחשך נראה שאסור · ועל כן לא כתב רבינו בתחלת דבריו משתחשך אלא בסוף דבריו וכן מלאתי מוגה בטור"י מדוייק תיבות אלא וז"ל ומיהו אם גילהו מבע"י אדעתא שלא לכסותם אלא משתחשך כו' והא דשינה הרא"ש ורבינו ירוחם בהעתק דברי התוס' היינו משום דקי"ל דאין זה במשמעות הלשון לדקדק אבל אם גילהו בידים מבעוד יום אדעת' לכסותו דהא הסתא מיירי בענין לא כסהו לכן מהפך הרא"ש ור"י · ע"ד כתב ב"י וז"ל ודע שכתב הרא"ש דלדברי התוס' שמפרשים דרשב"ג פליג את"ק מתניתין דקתני כסהו ונתגלה מותר לכסותו מצינו לפרש דווקא נתגלה דיעבד כו' עד לכן נ"ל דלדברי התוספ' ת"ק לא שרי אלא להוסיף ולא להחליף כו' ע"ש ולענ"ד שגם הרא"ש ידע פירוש זה ולא עלה על דעת הרא"ש לומר שאין לפרש דברי התוס' בענין אחר אלא כדרך שהוא פי' דהא כתב מצינן כפרש כו' וגם כתב צריך לפרש וה"ק לפי סברת התוס' דפליג רשב"ג את"ק מצינו לפרש דהמשניות דווקא קאמרי משא"כ ברשב"ג בא לפרש ת"ק וס"ל לת"ק ג"כ דמותר אפי' להחליף ומכ"ש לגלותו בידים ולחזור ולכסותו א"כ ע"כ צ"ל דהמשניות ל"ד קאמרי ומ"ש הרא"ש כי היכי דתיתי מתני' כת"ק אע"ג דבלא"ה נמי אתי' כת"ק ה"ק כי היכי דאתי' פשטא דמתני' כת"ק וק"ל · ודחקו לזה לפי שקשה בעינן לפרש כמה פעמים המשניות לאו דוקא כמו שצריך לפרש לפי פי' ב"י דמ"ש כסהו ונתגלה לאו דוקא נתגלה אלא ה"ה לכתחלה וגם מ"ש הת"ק במשנה אם בא להוסיף מוסיף לאו דוקא להוסיף אלא ה"ה מותר לגלות בידים ולחזור ולכסותו לאפוקי לפי מה שפירש הרא"ש דברי התוס' נוכל לומר שדוקא קאמר במקומות הנ"ל וק"ל :

[ד] **אבל** אם פינה התבשיל לקדרה אחרת כו' ומפרש בגמרא טעמים דליכא למיגזר שמא ירתיח משום דהסתא אקורי מיקר לה ארתומי מרתח לה וכתב ב"י והר"ן שם גבי מותר להטמין את הצונן דייק מדברי רש"י דוקא כשפינן כדי לקררן הוא דשרי משום דליכא למיגזר ביה דהסתא אקורי מיקר ליה במתכוין אחומי קא מחמם לה אבל הרמב"ם בפ"ד כתב

דהיינו

חדושי הגהות

ב וכן היא גרסת מהרל"ח ועוד בשפת יתר דגרס אף משתחשך אבל הדרישה והב"ח השיגו על זה ושלחו יד להגיה גם בהרא"ש דצ"ל אלא משתחשך והוכיחו כן מדברי התוספות שם :

צ"ע

לקדרה אחרת (י) מותר להטמינו וצונן מותר להטמינו בדבר שאינו מוסיף הבל (יא) כגון ליתן קיתון של מים תחת כר וכסת כדי שתפיג צינתו פירש רשב"ם כל מה דאסרי הטמנה דוקא כשלא הגיע למאכל בן דרוסאי (יב) אבל אם הגיע למאכל בן דרוסאי שרי ור"ת פי' שיותר יש להחמיר בהטמנה מבשהייה לפי שמטמין לצורך מחר וצריך חיתוי טפי שלא יתקרר הלכך חיישינן ביה טפי (יג) ואסור אפילו נתבשל כמאכל בן דרוסאי: כתב א"א ז"ל יש נוהגין לעשות חפירה אצל מקום האש מרוצפת בלבנים סביב ומסיקין אותה וגורפין אותה ומטמינים בה הקדרה ומכסין אותה ומביאים ראייה למנהגם מהא דאיתא בפ"ק דשבת קדרה חייתא (יד) ובשיל שרי ליתן לתוך התנור ולא דמי כולי האי דהתם הוי בתורת שהייה אבל הכא שהוא הטמנה ובדבר המוסיף הבל לא ויש לחלק הא דאסרינן הטמנה בדבר המוסיף הבל היינו משום גזירה שמא יטמין ברמץ ודוקא כעין הטמנה ברמץ שהרמץ נוגע בקדרה סביב (טו) אבל בתנור וכן בחפירה זו שיש אויר הרבה בין הדפנות לקדירה לא דמי להטמנה ואין להחמיר בה יותר מבשהייה על גבי כירה ובענין זה היה הוא מטמין היה לו כירה שדפנותיה גבוהין יותר מפי הקדרה ואויר בין דופני הכירה לקדרה ונותן הקדרה לתוכה ומכסה פי הכירה בלוח או בדבר אחר (טז) והיה נותן בגדים על הכיסוי והיה אומר שאין זה דרך הטמנה כיון שאין הקדרה נוגעת בשום דבר אלא עומדת על הכירה ואויר בינה לדפנות (יז) אבל הטמנה שמטמינין רוב העולם שמניחין

בית יוסף

ומפרש בגמרא טעמא דליכא למיגזר שמא יחתה משום דהשתא אוקורי מיקר לה ארתוחי מרתח לה. והר"ן שם גבי מותר להטמין את הצונן דייק מדברי רש"י דדוקא כשפינן כדי לקררן הוא דשרי משום דליכא למיגזר ביה דהשתא אוקורי מיקר לה במתכוין אחומי קא מיחם לה אבל הרמב"ם בפ"ד כתב דהיינו טעמא דשרי מפני שלא אסרו להטמין בשבת אלא דבר חם שהוא בכלי ראשון שנתבשל אבל אם פנהו מותר כמו שהתירו להטמין את הצונן וכן עיקר:

ומ"ש וצונן מותר להטמינו וכו' משנה שם ממלא קיתון מים ונותן תחת הכר או תחת הכסת ואמרי' בגמ' דמים לאו דוקא דה"ה לתבשיל שמותר להטמינו וכתב הר"ן פירש"י מותר להטמין את הצונן מפני החמה שלא יחמו ולא גזרינן אטו הטמנה דכדי שיחמו נראה מדבריו דלהטמין את הצונן כדי לחממו אף ע"פ שהוא מטמין בדבר שאינו מוסיף הבל אסור אבל הרמב"ם כתב בפ"ד מותר לטמון דבר הצונן בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל כדי שלא יצטנן ביותר או כדי שתפיג צנתו וכ"כ מדברי הגאוני' והכי פשטא דמלתא דכולי פרקין בהטמנה דלחמם עסקינן וכן עיקר וכסימן שאחר זה יתבאר דהא דשרי להטמין את הצונן דוקא שלא ע"ג מיחם:

וכתב עוד הר"ן אבל בדבר המוסיף הבל אפילו להטמין צונן גמור ואפילו מבע"י נמי אסור וראיה לדבר ממעשה שעשו אנשי טברי' ואסרו להם חכמים והתם צונן ומבע"י הוה:

פירש רשב"ס כל מה דאסרי הטמנה דוקא כשלא הגיע למאכל ב"ד וכו' דברי רשב"ס הזכירום התוספות והרא"ש והר"ן בר"פ במה טומנים והמרדכי בפרק כ"מ וכולם הסכימו לדברי ר"ת דאפילו נתבשל כמאכל ב"ד אסור דסתם הטמנה היא לצורך מחר וצריך חיתוי שלא יתקרר ומעט חיתוי מהני להחזיק החום כיון שהוא טמון וגזרינן שמא יטמין ברמץ וכ"כ סמ"ג וסמ"ק והתרומה דאפילו קדרה מבושלת כל צרכה אסור דסתם קדרות בין השמשות מבושלות הן כל צרכן וקאמר דאין טומנים ומשמע דאפילו נתבשל כל צרכו ואפילו מצטמק ורע לו אסור מטעמא דר"ת דמעט חיתוי מהני להחזיק החום וכ"כ הר"ן בהדיא ור"י בח"ג כתב שלא פירש ר"ת מה דינו אם נתבשל כל צרכו עכ"ל וטעמו דמשום דנקט ר"ת כמאכל ב"ד אפשר דנקטיה בדוקא ונראה ודאי דלאו דוקא נקטיה אלא שתפס לשון רשב"ס וגם ר"י כתב שם שיש מהגדולים שכתבו דאפילו מצטמק ורע לו אסור:

כתב א"א ז"ל יש נוהגים לעשות חפירה אצל מקום האש וכו' בר"פ במה טומנין כ"כ והוא מדברי התוספות שם וכתבוהו המרדכי וסמ"ג וסמ"ק והתרומ' ורבי' ירוחם בחלק ג' וכתבו עוד התוספות והרא"ש שם שיש מקומות שבמקום שמסיקין האור ובשלו כל הקדירות ביום לעת ערב מסלק האש וגורפין הרמץ ונותנין הקדרה לצורך מחר ומכסין אותה באפר צונן ולא דמי לדרבי זירא דאמר קופה שטמן בה אסור להניחה על גבי גפת של זיתים דשאני התם שנתן הקדרה לקופה לשם הטמנה וגם ראוי להטמין בתוך גפת של זיתים הלכך איכא למיחש דלמא אתי להטמין בו אבל במקום שבשלו הקדרה כל היום תחלת נתינת הקדרה שם לא היתה לשם הטמנה וגם אין ראוי להטמין בתוך הקרקע הלכך ליכא למיחש למידי אבל זה ק"ק למנהגם שגורפין ומסלקין הקדרה ואין מדקדקין היכן מניחין אותה ולהך לישנא דפרק כירה אם הניח ע"ג קרקע אע"פ שדעתו להחזיר אסור ואפילו בע"ש נמי אסור להחזיר ושמא ס"ל כאידך לישנא דשרי הניח ע"ג קרקע אם דעתו להחזיר וסיים הרא"ש וכו' ורבינו הגדול פסק כלישנא דמחמיר וי"ל דלא אסרינן חזרה מבע"י אלא דנטלה מעל גבי כירה שעתידה להשהות עליה ולהחזירה עליה לשום שהייה שאם אתה מתיר להחזירה מבע"י אתי להחזירה משחשכה אבל אם החזירה לשם הטמנה לא אסירא עכ"ל (ו) ומשמע לי הטעם משום דהטמנה גופה שריא בשבת והיאך נאסור להחזירה מבע"י:

ומ"ש רבינו ובענין זה היה הוא מטמין וכו' ומכסה פי הכירה בלוח או בדבר אחר משמע מלשונו שאם כסה פי הקדרה בלוח וכיוצא בו שאין בו הבל כלל אסור לתת בגדים על הלוח אלא צריך שהלוח יהיה על פי הכירה דכל שהוא ע"פ הקדרה מיחזי כי הטמנה ולפיכך עשה דפנות הכירה גבוהים מפי הקדרה כדי שהלוח שנותנין עליו הבגדי' לא יגע בפי הקדרה ואפשר דה"ה אם הלוח או הכיסוי נוגע בפי הקדרה מאחר שהוא דבר שאינו מעלה הבל כלל מפסיק ומותר לתת בגדים עליו ומה שעשה הרא"ש דפנות הכירה גבוהות מפי הקדרה לא מפני שלא תגיע הלוח בפי הקדרה אלא מפני שיתישב הלוח יותר יפה וכ"נ מדברי הר"ן לדעת הר"י והרשב"א וגם מדברי ר"י שאכתוב בסמוך:

ומ"ש רבינו אבל הטמנה שמטמינים רוב העולם שמניחים הקדרה על הכירה וכו' כ"כ שם התוספות וז"ל דזיתים מסקי הבלא מכאן יש לאסור להניח גחלים תחת הקדרה אפי' יתן עליהם אפר אין להטמין קדרה עליהם שהרי הגחלים מעלים הבל למעלה כמו גפת של זיתים כלומר דאע"ג דמותר לשהות על גבי כירה שיש בה גחלים ע"פ הדרכים שנתבארו בסימן רנ"ג הכא שהיא מכוסה בבגדים אף על פי שהבגדים אינם מוסיפין הבל מחמת עצמם מ"מ מחמת האש שתחתיה מוסיפין הבל וכ"כ בסמ"ג וסמ"ק והתרומה וז"ל ואסור לתת גחלים בוערות תחת הקדרה שמטמין אף על פי שאין גחלים סביבה כדאמרי'

בית חדש

פירש רשב"ס כל מה דאסרי הטמנה וכו' פירוש דעת רשב"ס היא כיון דהטמנ' בדבר המוסיף הבל אינה אסורה אלא משום שמא יטמין ברמץ ויחתה ושהייה ע"ג כירה נמי לא אסרו אם אינה גרופה אא"כ בשיל ולא בשיל כמב"ד אבל בשיל כמב"ד וכ"ש בישל כ"צ או קידרא חייתא שרינן לה דליכא למיחש בהו שמא יחתה לחנניה א"כ גבי הטמנה נמי שרי דמאי שנא ור"ת חולק עליו דמתני' דאין טומנין בגפת וכולה מסתמא איירי בסתם קדרות שהן מבושלות כל צרכן בין השמשות ועוד דמסתמא איירי מתני' דאין טומנין דומיא דמתני' דכירה דמיירי בבשיל כמאכל בן דרוסאי אלא יש לחלק דלהשהות מותר כשהוא כמאכל בן דרוסאי שאין חתוי מעט מועיל לו כיון שהקדרה מגולה ושליט ביה אוירא וגם א"צ כ"כ חתוי לצורך אכילת הערב אבל הטמנה שעושין לצורך מחר וצריך חתוי שלא יתקרר יש לחוש שמא יחתה שמעט חתוי מועיל לו ליתפס חומו כיון שהוא טמון הילכך אפילו כשהוא כמאכל בן דרוסאי אסור בדבר המוסיף הבל גזירה שמא יטמין ברמץ ויחתה והא דכתב רבינו בשם ר"ת ואסור אפילו בשיל כמב"ד וכו' נמשך אחר לשון הרב רבינו אשר שכתב כך בשמו ולאו דוקא דאפילו בשיל כ"צ נמי אסור לר"ת אלא שתפס לשון רשב"ס שהתיר הטמנה בבשיל כמאכל בן דרוסאי וקאמר ר"ת דליתא אלא אסור בבשיל כמב"ד אבל ה"ה בשיל כ"צ נמי אסור וכך מבואר בסמ"ג ובשאר פוסקים וכן כתב בית יוסף ואף על גב דלעיל גבי קידרא חייתא אמרינן איפכא כיון שאינו ראוי לאכילת ערב אלא למחר לא חיישינן דאתא לאתויי שאני התם כיון דמניח הקדרה על כירה שאינה גרופה וקטומה בודאי תהא נגמר בשולה ממילא בלא חתוי כיון שהיא עומדת על האש כל הלילה וכן כשהוא בתנור אצל האש אבל קדרה שהוא מוטמן ואינו על האש כיון שהוא לצורך מחר יש לחוש שיתקרר בלילה וצריך חתוי טפי כדפי':

כתב א"א ז"ל יש נוהגים לעשות חפירה וכו' פירוש לגירסת רש"י בפ"ק דשבת קידרא חייתא שרי לאנוחה ע"ש עם חשיכה בתנורא וכן אי בשיל כל צרכה נמי שפיר דמי ואע"ג שמניחין אותה בתוך התנור דמוסיף הבל אפ"ה כיון שאין הקדרה טמונה בתוך הגפת ובאפר חם המוסיף הבל אלא יש אויר בין דופן הקדרה לדופן התנור שפיר דמי דלאו הטמנה היא והכא נמי בחפירה זו דיש אויר הרבה בין הדפנות לקדרה כאילו היתה עומדת בתוך התנור אלא דמכסין פי החפירה בנסרים ובבגדים והקדרה טמונה בתוך החפירה תחת הכסוי דלא שלטא בה אוירא לאו הטמנה היא ושריא אי בשיל כל צרכה: ולא דמי כולי האי דהתם הוי בתורת שהייה כלומר שאין מניח הקדרה בתנור כדי שתהא טמונה לשם עד למחרת ושלא ישלוט בה האויר אלא בתורת שהייה עד הלילה או אפילו עד למחר אלא דאין חושש אם פי התנור מגולה או מכוסה דהשתא הוי ליה תורת שהייה אבל הכא שמתכוין להטמין עד למחר שלא ישלוט בה האויר וכיון דמוסיף הבל הוא איכא למיגזר שמא יטמין ברמץ:

ויש לחלק וכו' כלומר אע"ג דמצד זה דמיא להטמנה כיון שמכוין להטמין הקדרה שלא ישלוט בה האויר מכל מקום מצד אחר לא דמיא להטמנה כיון שיש אויר בין הדפנות לקדרה ובעינן שיהא לו דין הטמנה מכל צדדין:

ובענין זה היה הוא מטמין וכו' הדבר פשוט דעיקר ההיתר לפי שיש אויר בינה ולדפנות המוסיפין הבל אבל לא לפי שהדפנות היו גבוהין והלוח היה מונח על הדפנות ולא נגע בקדרה דאפילו היה הלוח מונח על פי הקדרה לא הוי הטמנה כיון שיש אויר בין הדפנות לקדרה אלא לפי שאם היה הלוח על פי הקדרה היתה הקדרה מתנדנדת מכובד הלוח ונופלת על צדה והמאכל מתקלקל לכך היו הדפנות גבוהין והלוח מונח על הדפנות כדי שלא יגע הלוח בקדרה והבית יוסף נסתפק בזה ולפע"ד אין כאן ספק:

ויש לחלק וכו' ומשמע מדברי הרא"ש שההטמנה שעושין בחפירה אין בה איסור כיון דיש לחלק וכו': ובענין זה היה הוא מטמין אבל ההטמנה שעושין רוב העולם וכו' אסור הוא מההיא דרבי זירא וכך כתב גם הסמ"ג וז"ל ואע"פ שמותר להשהות הקדירה על גבי כירה שיש בה גחלים בוערות מכל מקום אם עושה הטמנה כמו שרגילין לעשותה אם כן גילה בדעתו שלא תתקרר ומקפיד בכך ואסור וכו' ומה שנותנין הקדרה על המקום שהוא חם מאוד ופעמים נותנין אותה בגומא שחממוה היטב אין כאן איסור אע"פ שמוסיף הבל דלא אסרו להטמין

דרכי משה

(ו) וע"ל סימן רנ"ג:

והטמנה

פרישה

בהטמנה מדשה: (י) מותר להטמינו מפרש הגמרא הטעם אקורי מיקר לה ארתוחי מירתח לה בתמיה וא"כ מותר כמו שהתירו להטמין הצונן להפיג צינתו: (יא) כגון ליתן קיתון כו' וה"ה לשאר תבשיל:
(יב) אבל אם הגיע למב"ד שרי כדין שהייה לרש"י ור"י דלעיל כדין בשיל ולא בשיל:
(יג) ואסור אפי' נתבשל כו' ואפי' נתבשל כל צרכו ומצטמק ורע לו אוסרי' סמ"ג וסמ"ק מה"ט עיין בב"י שכתב שר"ת שנקט שנתבשל כמב"ד לישנא דהרשב"ס נקט:
(יד) ובשיל שרי כו' לאפוקי בשיל ולא בשיל רש"ל: (טו) אבל בתנור וכן בחפירה כו' פי' די"ל דגם תנור מיירי בהטמנה או ר"ל בתנור היכא שהטמין והא דלא חילק דבתנור וחפירה לא שייך חיתוי כלל דגם בפסולת זיתים לא שייך חיתוי כ"א בגחלים ורמץ שלפעמים לצד הקדירה אין שם אלא גחלים לוחשות ואותה שיספוך לצד בוערות משא"כ בפסולת דמה לי צד זה או זה: (טז) והיה נותן בגדים על הכיסוי ז"ל ב"י ומשמע דאילו לא היו דפנות הכירה גבוהים יותר והיה נותן הלוח ע"פ הקדירה ובגדי' עליו מיחזי ג"כ דרך הטמנה אבל איפשר דלאו דווקא דה"ה דמותר לתת הלוח ע"פ הקדירה ועליו בגדים כיון שהלוח אין בו הבל כלל ומפסיק בין הבגדים לקדירה אין זה דרך הטמנה ומה שהרא"ש היה עושה הדפנות גבוה יותר כדי שיתיישב עליו הלוח יותר יפה וכן משמע מדעת הר"ן עכ"ל בשינוי לשון ומשמע בש"ע שהלוח היה רחב בענין שכשהניח בגדים עליו אף שהשפיל למטה לא נגעו בצידי הקדירה כו' אבל דוקא בצידי הקדירה הדין כן אבל לא בכירה דאף שנגעו בצידי הכירה לית לן בה ודו"ק: (יז) אבל הטמנה שמטמיני' כו' הוא לשון הטור:

שמניחין

דרישה

דהיינו טעמא כו' הא דכתב ב"י אבל הרמב"ם כתב כו' לא בעי למימר דהרמב"ם לא ס"ל כלל טעמו דהשתא אוקורי מיקר לה כו' דהא גמרא ערוכה הוא אלא על דברי הר"ן קאי שפי' דדוקא כשפינן כדי לקררן הוא דשרי דמשמע דבענין שיכוין לקררן אבל הרמב"ם ס"ל דא"צ שיהא פינן במתכוין כדי לקררן אלא ה"ה אם ממילא נתקרר מותר:

רשב"ס

(יח) שמניחין הקדרה על הכירה ומכסין אותה וסביבותיה בבגדים (יט) איני יודע טעם להתיר דאע"פ שמותר להטמין בכסות כיון שיש תחת הקדרה אש שמוסיף הבל אסור דאמר ר' זירא קופה שטמן בה אסור להניחה על גבי גפת של זיתים אלמא אע"פ שטומן בקופה בהיתר כיון שנתונה על גבי דבר המוסיף הבל אסור כ"ש שהוא אסור כשהקדרה נתונה על גבי האש (כ) וגם על הטמנה של א"א ז"ל יש לפקפק מההוא דקופה שטמן וכו' אלא שהוא היה מחלק להתיר כיון שאינו דרך הטמנה כמו בקופה שהוא דרך הטמנה · (כא) [ס] רשב"ם היה מתיר לתת פירות סביב הקדרה אע"ג שאי אפשר להם שיצלו קוד' חשכה דקי"ל כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר להשהותו על גבי כירה אפי' אינה גרופה וקטומה ופירות כיון שנאכלין חיין חשיבי כמאכל בן דרוסאי (כב) ויותר הם טובים בלא בישול כלל מכמאכל בן דרוסאי עד שיתבשלו כל צרכם ומיהו צריך ליזהר כשנותנים שם פירות (כג) שלא יחזיר הכיסוי אם נטלו משחשכה ושלא להוסיף עליו עד שיצולו מפני שממהר לגרום בשולם בשבת :

כלי

ב"ח

להטמין בדבר המוסיף הבל גזירה שמא יטמין ברמץ אלא בדבר הדומה לרמץ שמטלטל · ואסור לתת גחלים בוערות תחת הקדרה שמטמין אע"פ שאין גחלים סביבה כדאמרי' קופה שטמן בה אסור להניח הקופה על הגפת ואם מלא למחר קלת גחלים בוערות עם הדשן שטמן בו הקדרה אין בכך כלום כיון שעיקר הטמנתה היתה מדבר היתר ולהכי לא דמי למעשה דאנשי טבריה ולשכח קדרה ע"ג כירה בשבת דאסור דעיקר הדבר נעשה באיסור עכ"ל וכ"כ בסה"ת והסמ"ק וכתבו עוד טעם אחר דלא גזרו אלא בדבר שהוא הם ומוסיף הבל מחמת עצמו כגון גפת מלח וסיד אבל דבר שהוא מחמת דבר אחר לא גזרו לפי שהולך ומתקרר הנה שאסור להטמין בדרך הראשון להשים הקדירה על גבי כירה שיש בה למטה גחלים בוערות ולכסות הקדרה בדברים שאינו מוסיף הבל ולהטמינה בהם אבל דרך השני לגרוף כל הגחלים שהיו בגומא ואח"כ לכסות הגומא לאו הטמנה היא ושרי · ודרך הג' נמי אסור לכתחלה דהיינו שמכסין גחלים בוערות באפר ולהשים הקדירה הטמונה בבגדים מסביב ולהעמיד אותה על הגחלי' אף על פי שאין גחלים סביבה מההיא דר' זירא אלא דבדיעבד אין לאסור התבשיל כיון דעיקר ההטמנה היתה מדבר היתר · אבל כשמעמיד הקדרה על גבי גחלים והקדרה היא מגולה ואינה טמונה בשום כסוי בזה כתב המרדכי ע"ש האור זרוע להיתר כמו שאנו עושין בערב שבת שאנו משהין הקדרה על גבי גחלים עד שבאין מבית הכנסת וכו' והיינו למנהגינו שנוהגין כחנניה דמותר להשהות על גבי כירה שאינה גרופה ה"ה שמותר להשהות על גבי גחלים כיון שאין שם הטמנה וז"ל בעל המאור ושיהוי זה שאנו משהין הקדרה אינה הטמנה אלא כגון כסא של ברזל והקדרה יושבת עליו והיא תלויה או באבנים או כיוצא בזה אבל להטמינם על גבי גחלים ד"ה אסור דקי"ל הטמנה בדבר המוסיף הבל אסור ואפילו מבע"י אלו דברי ר"ח ז"ל ובודאי דברים ברורים ונכונים הם ואין לזוז מהן עכ"ל וכלשון הזה כתב הרא"ש והר"ן בפרק כירה ורבינו בסימן רנ"ג אבל הטמנה ע"ג גחלים דברי הכל אסור דר"ל כשמטמין הקדרה ומכסה אותה מסביב ועל פיה בדבר שאינו מוסיף הבל ואחר כך מעמידה על גבי כירה ולמטה בתוכה מלאה גחלים אי נמי שקוטם את הגחלים באפר לוגן הרבה ומעמיד הקדרה הטמונה ומכוסה על גבי אותן גחלים כל זה אסור דה"ל הטמנה בדבר המוסיף הבל אבל קדרה מגולה אפילו על גבי גחלים ממש אין בזו הטמנה ומותר לחנניה כמו שכתב האור זרוע ודלא כמ"ש ב"י לעיל סימן רנ"ג דכל שולי הקדירה נוגעים בגחלים הוא הטמנה אפילו הקדירה מגולה דליתא לפע"ד וכבר כתבתי כל זה בסימן רנ"ג סעיף ד' וסעיף י' ע"ש :

רשב"ם היה מתיר וכו' וכ"כ כל הפוסקים אליבא דחנניה דנהגינן כמותו · ומ"ש ומיהו צריך ליזהר וכו' זה פשוט וכמ"ש רבינו לעיל סעיף ד' גבי תבשיל שלא נתבשל כל צרכה אפילו נתבשלה כמב"ד אפי' להוסיף אסור שבתוספות זו גורם לה להתבשל וה"ה לחזור ולכסותו דאסור כדפי' לשם · ומ"ש שלא יחזיר הכסוי אם נטלו משחשכה אתרוייהו קאי דנטילת הכסוי והחזרה הכל משחשכה לאפוקי אם נטלו מבע"י דאסור לכסותו משחשכה מטעם אחר אפילו בשיל כל צרכו משום דהוה תחלת הטמנה כדלעיל בס"ד :

כלי

ב"י

כדאמרי' קופה שטמן בה אסור להניח הקופה על הגפת וכ"כ הר"ן בר"פ במה טומנין בשם הר"י והרשב"א וכתב רבינו וגם על הטמנה של א"א ז"ל יש לפקפק כלומר שאע"פ שלא היו גחלים בכירה מ"מ מחמת חום הכירה היו מתחממים הבגדים ומוסיפין הבל אלא שהוא היה מחלק לומר דכיון דאין הבגדים נוגעים בקדרה אינו דרך הטמנה ושרי ולפ"ז כל שהוא בענין שאין הבגדים נוגעים בקדרה אע"פ שיש אש תחתיה שרי דכיון דאינו עושה כדרך הטמנה ליכא למיגזר שמא יטמין ברמץ וכתב הגאון מהרי"א ז"ל שנ"ל מדברי הר"י שהוא מחמיר יותר מהרא"ש ואינו מתיר לשום בגדים כלל אפילו אם אינם נוגעים בקדרה ואין נראה כן ממ"ש הר"ן לדעת הר"י והרשב"א ז"ל וכמו שאכתוב בסמוך · וכתב הר"ן שיש חולקין ואמרו דהא דאסור להניחה על גבי גפת דוקא היכא דלא מפסיק אוירא בין הקדרה לגפת שאף על פי ששולי הקופה מפסיקין אכתי הטמנה מיקריא אבל היכא דמפסיק אוירא שיהוי מיקרי ולא הטמנה ואע"ג שהקדרה למעלה טמונה בקופה שרי דמה שבקופה דבר שאינו מוסיף הבל הוא ונמצא שהשהה אותה ע"ג דבר המוסיף וטמנה למעלה בדבר שאינו מוסיף דשרי מבע"י ונמצא השיהוי שלמטה ענין לעצמו וההטמנה שלמעלה ענין לעצמו וכל חד מינייהו שרי ומנהגנו עכשיו הוא ע"פ סברא זו שטומנין את החמין בבגדים ובדבר שאינו מוסיף הבל וקדרה עומדת על גבי כירה קטומה שהיא מוספת הבל וזו היא שטת הרמב"ן עכ"ל [illegible]ק כירה גבי ונמצא כללי השמועה בשיהוי קדרה ע"ג כירה וכו' כתב מנהג זה בסתם וכתב עוד ולדברי רש"י שסובר דכירה קטומה אינה מוספת הבל אי תנור שלנו ככירה דמי אע"פ שנוגעת בגחלים שרי דס"ל דנהי דגפת והדומי' לו אסור להטמין בהם היינו משום דהנהו כל שעתא ושעתא מוספי הבלא משא"כ בגחלים קטומות שעוממות והולכות ולא די שאינן מוסיפות אלא שפוחתות וכתב הרז"ה שע"פ סברא זו נהגנו לאכול החמין הטמונין במקומותינו כמנהג הטמנתם עכ"ל ור"י בחלק ג' כתב סברת התוספות וסיעתם וסברת הרמב"ן ולא הכריע ביניהם וכתב ומ"מ כולם מודים שמותר לתת כלי ע"ג קדרה שכיון שאין הכלי נוגע בצידי הקדרה אין זה דרך הטמנה וגם הר"ן כתב בריש פרק במה טומנין דלדעת הר"י והרשב"א משים עליה אותו כלי רחב שאנו נוהגים לשום ע"ג הקדרה וכל כה"ג לא הוי הטמנה וכתוב בסמ"ג וסמ"ק והתרומה דאע"ג דאסור לתת גחלים תחת הקדרה שמטמין אם מלא למחר קלת גחלים בוערות עם הדשן שטמן בו הקדרה אין בכך כלום כיון שעיקר הטמנתם היתה מדבר היתר וכ"כ המרדכי בפרק כירה (ז) :

רשב"ם היה מתיר לתת פירות סביב הקדרה וכו' עד סוף הסי' הכל מדברי התוספות והרא"ש בר"פ במה טומנין וכתבוהו סמ"ג וסמ"ק והתרומה ור"י בחלק ג' וכתב דלא דמי לבשר בצל וביצה דאסרינן אלא כדי שיצולו דביצה אין דרך לגמעה ובצל אע"פ שלפעמים אוכלים אותו חי אין טוב לאוכלו חי כמו תפוחים והמרדכי כתב בריש פרק כירה שמותר להטמין תפוחים ואגסים חיים וה"ה לביצים חיים ומים כדי שיהו חמין למחר הכל מותר להטמין לצורך מחר אבל לצורך הלילה נראה דאסור שמא יחתה בגחלים למהר בישולם עכ"ל ולפ"ז הא דאסרינן בצל וביצה אלא כדי שיצולו בלצורך הלילה דוקא היא וכבר כתבתי בסימן רנ"ד דלא משמע הכי מדברי המפרשים ודין זה היה ראוי ליכתב בסימן רנ"ג אלא משום דמסיים ביה דין דשייך להטמנה כתבו רבינו בסימן זה ואני הזכרתיו בסימן רנ"ג וביארתי שם דברי ר"י שכתב על זה :

ומ"ש שלא יחזיר הכיסוי אם נטלו משחשכה פשוט הוא שעיקר הלשון כך הוא שלא יחזיר הכיסוי משחשכה אם נטלו דא"ל דדוקא בנטלו משחשכה לא יחזיר הא נטלו מבע"י יחזיר משחשכה דכ"ש הוא : כתוב בהגהות מרדכי פרק כירה דקדרה הייתא או בשיל כמאכל ב"ד שרי לאנוחי בתנור ע"ש עם חשיכה ואפילו אינו גרוף וקטום ואפילו אם מוגף התנור וטותמו דהשתא נפיש הבלא טובא שרי דלא דמי לדבר המוסיף הבל דהני מילי כגון טומן בגפת ובמלח וכיוצא בו דבר המטלטל שמדביק אבל דופני הקדירה ועוד שלעולם מוסיפין הבל והולכין אבל בתנור סתום סמוך לגחלים ובלבד שאין נוגעת בגחלים שרי דלאו הטמנה היא כדפרישית ועם חשיכה דקאמר היינו שיש שיעור להרתיח ואין שיעור לגמור בישולו עכ"ל מור"ס . ומ"ש דעם חשיכה דקאמר היינו שיש שיעור להרתיח הוא על פי דעת התוספות והרא"ש שנתבאר בסימן רנ"ג דאפילו מבע"י אסור להחזיר אם הוא כ"כ ערב שאין שהות ביום להרתיח אם היתה קרה וכ"כ שם שלא נהגו כן לפי שכמה גדולים חולקים עליהם ומה שהתיר בבשיל כמאכל ב"ד להניחו בתנור שיש בו גחלים פשוט הוא דהיינו לדעת רש"י וסיעתו דאלו לדעת הרי"ף והרמב"ם אסור להשהותו ע"ג כירה כמו שנתבאר בסי' רנ"ג וכתב עוד בהגהות מרדכי שם והיכא דבשיל כל צרכו אע"ג דאסור להטמין בדבר המוסיף הבל מ"מ אם שכח שוגג והטמין במוסיף הבל שרי לאכול :

כלי

דרכי משה

(ז) והטמנה שעושים במקומינו שמטמינים בתנור וסותמים אותו וטוחין אותו בטיט שרי לכ"ע בכל ענין בין גרוף בין אינו גרוף כמו שנתבאר לעיל סימן רנ"ד דבתנור טוח ליכא למיחש לחיתויי ובהגמ"ר דף קע"ח ע"ב בשם ראב"ן הזכיר הטמנה זו וכ"כ האגור ות"ה סימן ש"ה וכ"כ א"ז כמ"ש לעיל :

וכדברי

דרישה

[ה] **רשב"ם** היה מתיר לתת פירות סביב הקדירה כו' אשהויי קאי ולא איירי בהטמנה וע"כ כתב ב"י ודין זה היה ראוי לכתוב בסי' רנ"ג אלא דמשום דמסיים ביה דין דשייך להטמנה כתבו רבינו בסי' זה . כתב הב"י וז"ל והמרדכי כתב בר"פ כירה שמותר להטמין תפוחים ואגסים חיים וה"ה לביצים חיים ומים כדי שיהו חמין כו' עיין מ"ש ב"י בס"ס רנ"ג ובסימן רנ"ד בד"ה אין צולין בשר ובצלה כו' דמשנה זו איירי דוקא בצורך הלילה כו' ומשמע מיניה דלצורך מחר גם בשר מותר וכ"כ בש"ע בסי' זה בסעיף א' . ומ"ש המרדכי תפוחים וביצים צ"ל טעם . כתב ב"י וז"ל כתב בהגהות מרדכי פרק כירה דקדירה הייתי' או בשיל כמב"ד שרי לאנוחי בתנור ע"ש עם חשיכה כו' אין להקשות לעיל בסי' רנ"ג שכתב ב"י וז"ל כתב בהגהות מרדכי פרק כירה צ"ע אם מותר להניח הקדירה לכתחלה ע"ג הכירה גרופה וקטומה סמוך לחשכה כו' די"ל ליישב ולומר דהא דכתב כאן בפשיטות דשרי לאנוחי בתנור היינו לומר אם כבר הניח בתנור או שרי להיות מונח ועומד בתנור וא"ל לחוש לסלק הקדירה מע"ג התנור לאפוקי לעיל בסי' רנ"ג שמסתפקים היינו אם מותר להניח הקדירה לכתחלה ע"ג כירה גרופה וקטומה כו' · עוד כתב שם ב"י בשם הגהות מרדכי דלעיל דל"ד לדבר המוסיף הבל דה"מ כגון הטומן בגפת ומלח וכיוצא בדבר המטלטל שמדביק אבל דופני התנור ועוד כו' צריך להגיה אבל דופני הקדירה ועוד כו' · עוד כתב ב"י ומ"ש דעם חשיכה דקאמר היינו שיש שיעור להרתיח הוא ע"פ דעת התוס' והרא"ש שנתבאר בסי' רנ"ג דאפילו מבע"י אסור להחזיר אם הוא כ"כ ערב שאין שהות ביום להרתיח אם היתה קרה וכבר כתבתי שם שלא נהגו כן לפי שכמה גדולים חולקים עליהם ע"כ ואני אומר דגם אני כבר כתבתי לעיל בסי' רנ"ג שאין ענין זה שייך לענין זה דעד כאן לא פליגי כמה גדולים על התוס' והרא"ש אלא דווקא בחזרה כיון שכבר הוא מבושל ואינו אסור אלא מטעם גזירה בעלמא שמא יחזור ג"כ בשבת מ"ה חולקים וס"ל דמותר לאפוקי לאשהויי דעדיין לא נתבשל כל צרכו ועושה מעשה איסור בשבת אפשר לומר דכ"ע מודו דאסור אם לא נתבשל סמוך לחשיכה כשיעור למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה :

כתב

פרישה

(יח) **שמניחין** הקדירה על הכירה כצ"ל · ואין שולי הקדירה נוגעין בגחלי' :

(יט) **איני** יודע טעם להתיר דאע"פ דמותר לשהות ע"ג כירה שיש בה גחלים ע"פ הדרכים שנתבארו לעיל בסי' רנ"ג פי' כגון שגופת הקדירה ע"פ הכירה ואין שולי הקדירה נוגע בגחלים הכא שהוא מכוסה בבגדים אעפ"י שהבגדים אינן מוסיפין הבל מחמת עצמן מ"מ מחמת אש שתחתיהן מוסיפין הבל ב"י :

(כ) **וגם** על הטמנה של א"א ז"ל כו' כלומר אע"פ שלא היו גחלים בכירה מ"מ מחמת חום הכירה היו מתחממים הבגדי' ומוסיפין הבל אלא שהוא היה מחלק כיון שאין הבגדים נוגעי' בקדירה אין זה דרך הטמנה ושרי ב"י וכתב ולפי זה מותר בכה"ג אפי' יש אש תחתיה כיון שאינו עושה בדרך הטמנה שאין הבגדים נוגעים בקדירה ולכאורה תימא על ב"י למה ליה לדחוק ולפרש דלא היה אש בכירה בהטמנת הרא"ש שלפי דבריו בענין פקפוק עיקר חסר מן הספר ועוד הה"ל לטור לכתוב ולפרש שהטמנה שמטמינין רוב העולם שמניחין הקדירה על הכירה ומדכתב סתמא כמ"ש בהטמנת הרא"ש משמע דלא היה חילוק ביניהן בענין זה שגם בהטמנת הרא"ש היה אש בכירה וע"ז כתב הטור וגם על הטמנה של הרא"ש יש לפקפק אלא שהוא חילק ביניהן הואיל ולא נגע הקדירה בשום דבר לא מיקשב הטמנה אף שעומד על הכירה שאינה לא גרופה ולא קטומה שיהוי מיקרי ולא הטמנה והכי דייק לישנא דהרא"ש ולפ"ז צ"ל דדווקא נקט שדפנות הכירה גבוהין יותר כדי שלא יגע שום דבר בקדירה והוי כמו שיהוי ודו"ק · וצ"ל דסברת ב"י הוא מדכתב ובענין זה היה הוא מטמין משמ' אדלעיל קאי ומדכתב בהטמנת הרא"ש היה נותן הקדירה בתוך הכירה וזה אינו שייך כ"א בגרוף אבל בהטמנת רוב העולם כתב שהיו מניחין הקדירה ע"פ הכירה משמע אפילו כדרכו שיש שם אש וק"ל · כתב ב"י ורבינו ירוחם בחלק ג' כתב סברת התו' וסייעת' וסברת הרמב"ם ולא הכריע ביניהן · וכתב ומ"מ כולם מודים שמותר לתת כלי שאין ע"ג כו' צריך להגיה לתת כלי ע"ג קדירה שכיון שאין הכלי נוגע כו' :

(כא) **רשב"ם** היה מתיר כו' וכתב סמ"ג וסמ"ק דלא דמי לביצה ובצל דלעיל דאסרינן דביצה אין דרכה לגומעה חיה ובצל אע"ג שאוכלים אותו לפעמים חי מ"מ אין טוב לאכלו חי כמו תפוחים :

(כב) **ויותר** הם טובים כו' ממאכל ב"ד עד שיתבשל כל צרכו כן הוא במסר"י דף קעט ע"ב וכן בתוס' דף מח ע"א : (כג) **שלא** יחזיר הכיסוי אם נטלו כו' פי' לא יחזיר הכיסוי משחשכה בין אם נטלו מבעוד יום בין נטלו משחשיכה כו' · כתב רמ"א והטמנה שמטמינים במדינות אלו שמסימין הקדירות בתנור וטחין פי התנור בטיט שרי לכ"ע ומשמע מדברי האגור ובב"י הביאו ס"ס רנ"ג דאין לחוש ומותר להניח בתנור גחלים לוחשות רק שלא יגעו בקדירה · ולפתוח התנור הטוח בטיט אם א"א לעשות ע"י א"י או ע"י ישראל קטן מותר לעשותו ע"י ישראל גדול בשינוי קלת כ"כ בת"ה סי' ס"ה וכן מותר לחזור ולסותמו אם אין גחלים לוחשים בתנור אפי' ע"י ישראל ואם יש שם א"י דוקא ע"י א"י כ"כ האגור וכ"פ רמ"א ודוקא בשחרית שכבר נתבשל המאכל עיין מ"ש לקמן סי' ש"ד :

כלי

רנח (א) **כלי** שיש בו דבר חם (ב) יכול להניחו על הקדרה טמונה כדי שישמור חומו ולא יצטנן ויכול לטוח פיו בבצק אם יש לו בצק שנילוש מאתמול (ג) אבל אין מניחים כלי שיש בו דבר קר על גבי קדרה חמה בשבת שהרי מוליך בו חום בשבת ואם הניחו בע"ש מותר (ד) שאין זה כטומן בדבר המוסיף הבל:

רנט (א) **מוכין** שטמן בהן דרך מקרה אסור לטלטלן אלא

רנח כלי שיש בו דבר חם יכול להניחו על הקדרה טמונה וכו' ברייתא בס"פ במה טומנין (נא:) מניחים מיחם ע"ג מיחם וקדרה ע"ג קדרה ומיחם ע"ג קדרה וקדרה ע"ג מיחם וטח את פיה בבצק ולא בשביל שיחמו אלא בשביל שיהו משומרים ואע"ג דבנוסחי דידן כתב אבל לא מיחם ע"ג קדרה כבר כתב רש"י דבתוס' גרסינן כמו שכתבתי וכן היא גירסת הרי"ף והרא"ש וכ"כ הרמב"ם בפכ"ד והוא דעת רבינו שסתם וכתב כלי שיש בו דבר חם יכול להניחו על הקדרה כלומר בין מיחם שהוא של נחשת בין קדרה שהיא של חרס מותר להניח על הקדרה וכ"ש ע"ג מיחם לאפוקי מנוסחי דידן דאסרי מיחם ע"ג קדרה ופירש"י דמניחין אפי' בשבת קאמר ולא שיחמו שיהא העליון צונן ונתנו כדי שיחמו מחומו של תחתון אלא שיהו משומרין שהיו שניהם חמין ונתנו ע"ג זה כדי שיהא חומו משתמר ובריש פירקא (מח.) אעובדא דרבה ורבי זירא אמרי' התם אוקומי מוקים הכא אולודי מוליד פירש"י אוקומי מוקים שהמיחם העליון יש בו מים חמין והתחתון אינו אלא מעמיד חומו שלא יפיג ואע"פ שמותר להטמין את הצונן כמו שנתבאר בסי' שקודם זה היינו דוקא שלא ע"ג מיחם וכתב רבינו בסי' שי"ח דהא דאסור להניח כלי שיש בו תבשיל קר ע"ג קדרה טמונה דוקא כשהקדרה חמה בענין שהעליון יכול להתבשל אבל אם אינו יכול להתבשל מותר אם אין בו דבר קרוש ובקצת נוסחאות כ"כ גם בסי' זה ונראה שטעמו משום דמשמע ליה דלא מיקרי אולודי מוליד אא"כ מרתיח ועוד דאם אין העליון יכול להתבשל כלומר להתחמם עד שתהא יד סולדת בו ודאי שרי כדשרי להניח כנגד המדורה קיתון של צונן במקום שאין יד סולדת בו כמו שיתבאר בסי' שי"ח וכ"כ התוס' והר"ן שם אעובדא דרבה ורבי זירא שדין הנחה ע"ג מיחם שוה לדין הנחה כנגד המדורה וכ"כ ה"ה בספ"ד וז"ל ופירשו ז"ל שהקומקום היה חם כ"כ שהיה בו לחמם הכוס שהיה בו צונן ולא שיעור להפשיר בלבד שאל"כ מותר היה אפי' נגד המדורה וכן מורה לשון רבינו עכ"ל ולפ"ז כלי שיש בו דבר חם שיכול להניחו על הקדרה היינו דוקא כשהיד סולדת בו דאז אפי' ירתיח מחמת חום התחתון אוקומי מוקים הוי ובלא"ה צ"ל כן לפי מ"ש רבינו בסי' הנזכר דיש בישול אחר בישול בתבשיל שיש בו מרק אפי' נתבשל כל צרכו אם אינו רותח ואין לומר דשאני הכא שאינו באור עצמו דהא מבשל בתולדת האור חייב כמבשל באור עצמו כדאיתא בפרק כירה (לט.) ומצאתי כתוב וכמדומה לי שהיא לשון מהר"י ן' חביב ז"ל כלי שיש בו דבר חם יכול להניחו וכו' אבל אין מניחין כלי שיש בו דבר קר וכו' ודוקא שהוא בענין שיכול להתבשל וכו' יראה לכאורה כלל כוונתו בזה שבכל דבר חם אין ראוי להוש לבישול אע"פ שהוא בענין שיכול להתבשל מחום התחתון ולא חילק כלל בדבר חם בין תבשיל שנתבשל כבר כל צרכו לתבשיל שלא נתבשל כל צרכו אפי' נתבשל כמאכל ב"ד ובשניהם התיר להניח דבר חם על הקדרה וכו' וכפי העיון הראשון יש סתירה למ"ש בסי' שי"ח וז"ל תבשיל שנתבשל כבר יש בו משום בישול אם יצטנן כבר אבל בעודו רותח לא ואם לא נתבשל כל צרכו אפי' נתבשל כמאכל ב"ד שייך ביה בישול אפי' בעודו רותח והתשובה בזה גלויה למי שעמד על שורש זה הדין בפ' במה טומנין בההוא עובדא דרבה ור' זירא איקלעו לבי ר"ג חזו להההוא עבדא דאנח כוזא דמיא אפומא דקומקומא וכו' והקשו שם בתוס' האי עובדא היכי הוה אי להפשיר בלחוד מ"ט דרבה דנזף ביה וכו' ותירץ ר"י דלעולם בשהניחו לפשר בלבד אלא שהיה הקומקום חם כ"כ שאם היה מניחו שם זמן הרבה היה בא לידי חימום ומש"ה נזף ביה רבה לומר שלא התירו כנגד המדורה אלא במקום שאינו יכול לבא לידי בישול אבל במקום שיכול לבא לידי בישול אפי' שיעור הפשר בלבד אסור וא"ל זה כיון רבינו יעקב באמרו ודוקא שהוא בענין שיכול להתבשל ר"ל שאע"פ שאין כוונתו אלא לפשר בלבד כיון שהוא בענין שיכול להתבשל אסור אפי' להניחו שם ולא דיבר כאן כלל לענין מבשל ולכן אין ראוי לחלק בין תבשיל שנתבשל כל צרכו לשלא נתבשל אלא כמאכל ב"ד אבל בסימן שי"ח כוונתו להביא דיני בישול ממש שכוונת העושה לבשל ממש לכן אמר ואע"ג דלא שייך בישול אחר בישול בדבר רותח אפ"ה בתבשיל שלא נתבשל כל צרכו יש בו בישול אפי' בדבר רותח עכ"ל (א) [א] וכתב ר"י בח"ג סי"מ דמיחם ע"ג מיחם דשרי אפי' כלי התחתון על האש שרי וי"מ שאם כלי התחתון על האש לעולם אסור דהוי כמניחו לכתחלה על האש והא דשרי ליתן מיחם ע"ג מיחם כשאין כלי התחתון על האש דוקא הוא דשרי וכתב עוד שם וז"ל להניח שום דבר קר שנתבשל כל צרכו ע"ג מיחם שע"ג האש יש מהגדולים שכתבו דדינו כמניחו כנגד המדורה וכל דבר שמותר להניחו כנגד המדורה במקום שהיד סולדת בו כגון יבש שכתבתי למעל' מותר להניחו ע"ג מיחם שע"ג האש וכ"כ הרא"ש ויש מהם שכתבו דהוי כמניח ע"ג כירה לכתחלה ואסור אפילו אם נתבשל כל צרכו ואפי' אם מצטמק ורע לו ואפי' אם נותנו שם לשמור חומו וראשון נראה עיקר ומ"מ אם הוא תבשיל שיש בו רוטב ומצטמק ויפה לו אסור לד"ה עכ"ל ומ"ש שהרא"ש סוב' כסברא ראשונה לא ידעתי היכן כתב כן והרב המגיד כתב בפכ"ב בשם הרמב"ם כסברא ראשונה וכן דעת הר"ן שכתב בפ' כירה גבי הא דת"ר מביא אדם קיתון של מים ומניחו כנגד המדורה שמותר ליתן על פי קדרת חמין בשבת תבשיל שנתבשל כל צרכו כגון פנאדיש וכיוצא בהם לחממן ואע"פ שהיד סולדת בו לפי שאין דרך בישול בכך ואע"פ שהקדר' נתונה על האש אבל להטמין תחת הבגדים הנתונים ע"ג מיחם ודאי אסור שהרי אסור להטמין משחשכה אפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו אפי' בדבר שאינו מוסיף הבל עכ"ל ולפי דבריו כי תניא ולא בשביל שיחומו וכו' בשלא נתבשל' כל צרכה היא בדוק (ב): **ומ"ש** רבינו ואם הניחו בערב מותר שאין זה כטומן בדבר המוסיף הבל פשוט הוא שהרי אין הקדרה חמה מוספת הבל אדרבה חומה מתמעט והולך :

רנט מוכין שטמן בהם דרך מקרה אסור לטלטלן וכו' בר"פ במה טומנין (מח.) בעא מיניה רב אדא בר מתנא מאביי מוכין שטמן בהם מהו לטלטלן בשבת א"ל וכי מפני שאין לו קופה של תבן עומד ומפקיר קופה של מוכין כלומר ולא בטלי להטמנה ואסור לטלטלן ואיתא התם (מט.) במתניתין טומנין בשלחין ומטלטלין אותן בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן ובגמרא (שם:) אמר רבא ל"ש אלא שלא טמן בהם אבל טמן בהם מטלטלין אותם איתיבי' ההוא מרבנן בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן כיצד הוא עושה נוטל את הכיסוי והן נופלים כלומר אלמא בהנך דטמן קא אסר לטלטולי אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רבא ל"ש אלא שלא יחדן להטמנה אבל יחדן להטמנה מטלטלין אותן רבינא אמר בשל הפתק שנו ופירש"י רבינא אמר לעולם כדקאמר רבא אם טמן בהם מותר לטלטל דכמאן דיחדן להכי דמי ורבא לאו אמתני' קאי דמתניתין בגיזין של הפתק דודאי עתיד להחזירן שם ולא יחדן לכך. הפתק מערכה גדולה שעורכים ומושיבין להקצותן לסחורה וכתב הרא"ש ע"ז והא דאמ' אביי לעיל אם טמן במוכין אין מטלטלין אותם אם נאמר דלא פליג רבא עליה צריכין אנו לומר דמוכין חשיב כגיזי צמר או בשל הפתק איירי וכ"כ הר"ן וכתב עוד דאפשר דכי אמרינן דבשאינן של הפתק בטמן בהם בלחוד סגי דוקא לאותה שבת אבל לשבת אחרת לא ומאי דאמרינן בקופה של מוכין שאסור לטלטלן היינו לשבת אחרת ונראה דרש"י נמי ס"ל דאביי ורבא ל"פ דמוכין חשיבי מגיזי צמר שכתב גבי בעיא דרב אדא מוכין אינן אלא לעשות מהם לבדים ומוקצים הן למלאכה ואסור לטלטלן ואלו שטמן בהם מי אמרי' יחדן להטמנה ואיכא תורת כלי עליהן ומותר לטלטלם בשב'. אבל הרי"ף השמיט לישנא קמא דרבא ומימרא דרבינא ולא כ' אלא לישנ' בתרא דרבא ובעי' דרב אדא משמע

רנח כלי שיש בו דבר חם וכו' ברייתא ס"פ במה טומנין כפי גירסת רש"י דאפילו כלי נחושת ע"ג קדרה של חרס דיש אומרים שהקדרה מרבה חמימות ומוספת הבלה כמו שרי אפילו בשבת דלאו זה מבשל כיון שכבר הוא חם ואינו מניחו לשם אלא לשמור חומו וגם אין לאסרו מדין הטמנה בדבר המוסיף הבל חדא דהכלי המונח למעלה מגולה ואינו טמון בבגדים ועוד דכיון דאין חמימות הקדירה מחממת עצמה כמו גחלת ומלח וסיד אלא מחממת דבר אחר לא אסרו בזה משום הטמנה בדבר המוסיף הבל לפי שהולך ומתקרר כמ"ש סה"ת הבאתיו בסימן הקודם ס"ז. וזהו שדקדק רבינו וכתב כלי שיש בו דבר חם יכול להניחו על גבי קדירה כלומר אע"פ שמניח כלי נחושת על גבי קדירה של חרס שמרבה חמימות אין לאסור משום טומן בדבר המוסיף הבל והב"י הביא מה שהקשה מהר"י חביב למה כתב רבינו כאן בסתם דיש בו דבר חם דמותר ולא חילק הלא אם לא נתבשל אלא כמב"ד דאסור לבשלו כדלקמן בסימן שי"ח והכא בעל כרחך מיירי דהתחתון הוא כ"כ חם שהעליון יכול להתבשל ממנו דאם לא כן אפילו העליון הוא קר מותר כדלקמן בסימן שי"ח וכך כתוב בהגה"ה במקצת ספרי רבינו דלאחר שכתב שהרי מוליד בו חום בשבת כתוב שם ודוקא בענין שיכול להתבשל מחום התחתון ע"כ והשיב על זה דרבינו מיירי הכא שאין מניח העליון שהוא קר אלא להפשירו ואפילו הכי אסור כיון שיכול לבוא לידי בישול ולכן לא כתב לחלק ברישא כשעליון הוא חם בין שהוא כמב"ד ובין נתבשל כ"צ כיון דלא איירי כאן לענין מבשל ואם קושייתו בכאן קושיא איני מבין תשובתו דכיון דאין איסור כשהעליון הוא קר אלא דוקא כשהוא בענין שהעליון יכול להתבשל א"כ מתירו כשהעליון הוא חם כיון דאפילו כשהוא חם נמי אסור אם לא נתבשל אלא כמאכל בן דרוסאי דאף על פי דאין דעתו אלא לשמור חומו אפ"ה אסור כיון שיכול לבא לידי בישול כמו אילו היה קר וא"כ הוי ליה לרבינו לפרש כאן חלוק זה ולא להתירו בסתם כמו שהקשה הרב אבל לפענ"ד דאין כאן קושיא דרבינו לא בא בכאן לפרש כל חלוקי דינים שבדין זה אלא בא בקדרה להורות שאין בדין זה שום איסור הטמנה ולכן כשהעליון הוא חם מותר להניחו אפילו בשבת וכשהעליון הוא קר אסור בשבת מפני שמוליד בו חום בשבת אבל בערב שבת מותר ואין בו משום איסור הטמנה בדבר המוסיף הבל דאסור אפילו מבע"י ומ"ש רבינו בסוף דבריו שאין זה כטומן בדבר המוסיף הבל ארישא נמי קאי דכשהעליון הוא חם דמותר להניחו אפילו בשבת דהטעם הוא לפי שאין בזה איסור הטמנה דאסור הוא אפילו בתבשיל חם אבל ודאי דמה שמותר בשהעליון הוא חם איכא חלוק בין בשיל כ"צ ללא בשיל אלא כמאכל בן דרוסאי וכן מה שאסור כשהעליון הוא קר איכא חלוק בין יכול העליון להתבשל לאין יכול להתבשל ולא כתבו רבינו כאן לפי שאין כאן מקומו לכתבו אלא לקמן בסי' שי"ח ומה שקשה סוף סוף היאך מחלק בין כשהעליון חם לכשהעליון הוא קר הלא גם כשהעליון הוא חם אם לא בשיל אלא כמאכל בן דרוסאי נמי אסור כשיכול להתבשל כמו אילו היה קר דג"כ אינו אסור אלא כשיכול להתבשל וא"כ ליפלוג במיניה וביה כשהעליון הוא חם בין בשיל כ"צ ובין בשיל כמאכל בן דרוסאי יש ליישב דניחא ליה למיפלוג במיניה וביה בתבשיל שבישל כל צרכו בין קר לחם וקושיא זו ופירוקא אע"פ שעיקר מקומה בסימן שי"ח כתבתיה כאן לפי שנזכרה בדברינו ועודנה בפינו :

רנט מוכין שטמן בהן וכו'. ה"א ר"פ במה טומנין בעא מיניה רב אדא בר מתנא מאביי מוכין שטמן בהן מהו לטלטל בשבת א"ל וכי מפני שאין לו קופה של תבן עומד ומפקיר קופה של מוכין ומשמע לי מדברי רבינו שכתב מוכין שטמן בהן דרך מקרה דלא בעינן דיחדן לכך אלא בשבת ראשון שטמן בהן דרך מקרה דאסור לטלטלן אם לא יחדן לכך קודם שבת אבל אם חזר וטמן בהן לשבת אחרת מותר לטלטלן דכיון דחזר וטמן בהן לשבת אחרת חשבינן ליה כאילו יחדן בפירוש להטמנה והכי משמע ממ"ש אביי וכי מפני שאין לו קופה של תבן וכו' דה"ל למיפשט בעייתו בקיצור ולימא ליה אסור לטלטלן וממילא יודע הטעם מפני שלא יחדן להטמנה דמטעם זה הוה קמבעיא ליה כמו שפירש רש"י אלא דודאי דהכי קאמר וכי מפני שקרה פעם אחת שאין לו קופה של תבן בשבת זו להטמנה ולקח לו קופה של מוכין לפי שעה יפקיר קופה של מוכין הא ודאי כיון שלא טמן בהן אלא דרך מקרה בשבת זו שלא הוה ליה קופה של תבן ואחר השבת נמצא תבן הרבה

דרכי משה

רנח (א) וכדברי מהר"י בן חביב משמע לקמן בסימן שי"ח מדברי רבינו בעל הטור : (ב) ולפ"ז דברי הטור דתלי טעמא משום שמוליך חום בכל ענין אסור וע"ל סי' שי"ח עיקר דינים אלו :

ובמרדכי

פרישה

סי' רנח (א) **כלי** שיש בו דבר חם כו' שהיד סולדת בו שאף אם יבא לידי בישול אינו מוסיף חומו אלא משמ'. ב"י ודו"ק : (ב) **יכול** להניחו אפי' בשבת רש"י : (ג) **אבל** אין מניחים כלי כו' ודוקא בענין שיכול להתבשל מחום התחתון ועיין בסי' שי"ח עכ"ל הג"ה רא"ף ור"ל דאל"כ אף כנגד המדורה מותר כדי לפשר מצינו אבל עתה שיכול לבא לידי בישול אסור להניחו אפי' כדי להפיג מצינתו כמ"ש התוס' בפרק במה טומנין דלא התירו כנגד המדורה אלא מרחוק שא"א לבא לידי בישול כ"כ מהר"ן חביב ע"ש מה שהכריחו לזה וצ"ל אף שהקדירה חומה מתמעט והולך מ"מ אם היה מססה זו הקדירה עליה היה מתבשל קודם שסילקוה [illegible] הטמונה : (ד) **שאין** זה כטומן בדבר כו' שהרי אין הקדירה החמה מוספת הבל אדרבה חומה מתמעט והולך ב"י :

סי' רנט (א) **מוכין** אסור כו' לטלטלן [illegible]

דרישה

[א] **סי' רנח כתב** ב"י וז"ל וכתב רבינו ירוחם בהג"ה דמיחם ע"ג מיחם דשרי אפי' כלי התחתון על האש שרי כו' ומסיק וכתב על דבריו וז"ל ולפי דבריו כי תניא ולא בשביל שיחמו כו' בשלא נתבשלה כל צרכה היא בדוקא עכ"ל יש להקשות מנ"ל דילמא מיירי בתבשיל שיש בו רוטב שכתב לעיל שאסור לדברי הכל ודוק ותשכח :

[illegible] לצורך גופו ומקומו :

אלא

הרבה שיכין לו לטמון בה בשבת אחרת בודאי שלא יחדן להטמנה אלמא דאם גם לשבת אחרת טמן במוכין אלו אם כן לא טמן בהן לפי שעה דרך מקרה לפי שאין לו של תבן אלא גמר בדעתו לטמון במוכין אלו בכל שבת ואף על פי שלא יחדן בפירוש חשבינן להו כאילו יחדן וכן הדין בגיזי צמר מקל וחומר:

אבל אם טמן בגיזי צמר וכו' פסק כרבינא ועל פי מה שכתבו התוספות והרא"ש ודלא כדפסק הרי"ף והרמב"ם ומביאו ב"י וע"ש ולפי זה צ"ל דמוכין חשיבי מגיזי צמר והכי משמע מפירוש רש"י שכתב גבי בעיא דרב אדא מוכין אינן אלא לעשות מהן לבדין ומוקצין הן למלאכה וכו' וכתב עוד עומד ומפקיר לכך קופה של מוכין שדמיה יקרין וכו' וכתב ב"י שכך הלכה וכן פסק בש"ע:

ואותן שנותנים אבנים וכו' איכא למידק מי לא ידע שאבנים מוקצים הם ולאיזה צורך מביא ראיה ואמר שהרי כל זמן שלא יחדן אינן חשובים לו ומשליכן הא פשיטא היא ונראה בעיני דלפי דגבי מוכין אפילו לא יחדן בפירוש אלא שטמן בהן שתי שבתות חשוב כאילו יחדן בפירוש וכדפי' בס"א לכך אמר רבינו דגבי אבנים ולבנים אינו כן דאפילו טמן בהן הרבה שבתות זו אחר זו אסור לטלטלן אם לא יחדן בפירוש שהרי כל זמן שלא יחדן אינן חשובים לו ומשליכן תמיד לאחר הטמנ' אבל אם יחדן לכך הרי אחשבן מבע"י ומותרין לטלטל וכמו שכתב הר"ר ישעיה מביאו בית יוסף שכן כתב בשבולי הלקט משמו ול"ע דבמרדכי סוף פרק כל הכלים כתב בשם ה"ר ברוך דרוצה להשתמש באבן או בבקעת בשבת לסגור בהם הדלת או להכות בהם הברזא צריך שיעשה שום מעשה של תיקון מבע"י ואם לאו אסור עכ"ל וא"כ מה מועיל ייחוד באבנים להטמין בהם אם לא עשה מעשה של תקון מיהו קודם זה כתב וז"ל ואותם אבנים שטומנין בהם אומר הר"ר י"ט שמותר לטלטלן ביום טוב שחל להיות בערב שבת בלא שום תיקון דלא שייך בהו תיקון להטמין בהם והוי כקופת עפר דשרי כיון דלאו בר מיעבד מעשה הוא הכי נמי לא שנא ומיהו בשבת כשמסירין החמין אין לטלטלן כיון שבלא טלטולם סגי ליה עכ"ל:

הטומן בקופה מלאה צמר וכו' · עד סוף הסימן הכל פשוט בפרק במה טומנין:

רם מצוה על כל אדם שירחץ וכו' · נראה דפניו ידיו ורגליו לאו דוקא דה"ה דצריך לחוף הראש בחמין ותו דכל שכן הוא כיון דאית ביה

(ב) אלא מנער הכיסוי והן נופלות וכגון שמקצתן מגולה שאין זה טלטול אלא מצדו והן נופלות ואם יחדן לכך מותר לטלטלן אבל אם טמן בגיזי צמר אפילו לא יחדן לכך מותר לטלטלן וה"מ סתם גיזין שאין עומדין לסחורה אבל אם נתנן לאוצר לסחורה צריכין יחוד ואם טמן בהם בלא יחוד מנער הכיסוי והם נופלות ואותן שנותני' אבנים ולבנים סביב הקדרה (ג) יראה שצריכין יחוד שהרי כל זמן שלא יחדן אינן חשובין לו ומשליכן הלכך אסור לטלטלן אם לא שיצניעם ומייחדן לכך: הטומן בקופה מלאה צמר שאסור לטלטל והוציא הקדרה כל זמן שלא נתקלקלה הגומא יכול להחזירה (ד) ואם נתקלקלה לא יחזירנה ואפי' לכתחלה יכול להוציאה על דעת להחזירה אם לא תתקלקל ולא חיישינן שמא יחזירנה אף אם תתקלקל טמן בדבר הניטל שנתן סביב הקדרה דבר שניטל בשבת וכסה גם עליה דבר הניטל יכול ליטול הקדרה ולהחזירה ואפי' טמן בדבר שאינו ניטל אם כסה בדבר הניטל נוטלה ומחזירה דכיון שכיסה בדבר הניטל מגלה הכסוי ואוחז בקדרה ומוציאה (ה) אבל אם טמן וכיסה בדבר שאינו ניטל (או שטמן בדבר הניטל וכסה בדבר שאינו ניטל) אם קצת הקדרה מגולה נוטל ומחזיר ואם לאו אינו נוטל שאין לו במה לאחוז בקדרה:

רם מצוה על כל אדם שירחץ בע"ש לכבוד שבת ואם אי אפשר לרחוץ כל גופו (א) ירחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין

דאמר

משמע דלא שני ליה בין מוכין לגיזי צמר ולא בין של הפתק לאינם של הפתק דבכל גוונא יחדן להטמנה מטלטלין אותן ואם לאו אין מטלטלים אותן וכך הם דברי הרמב"ם בפכ"ו וכתב שם ה"ה שדעת הרשב"א בשם רבו לפסוק כרבינא וכדעת התוס' והרא"ש ז"ל וכך הם דברי רבינו ונראה דאע"ג דהרי"ף והרמב"ם הוו רוב בנין כיון דאיכא רוב מנין דפליגי עלייהו ומידי דרבנן הוא נקטינן לקולא:

ומ"ש מנער הכסוי והן נופלות וכו' משנה שם ופי' רש"י נוטל כסוי הקדרה שיש תורת כלי עליה אע"פ שהם עליה לא איכפת לן דלא נעשית בסיס להם:

ומ"ש ואותן שנותנים אבנים ולבנים סביב הקדרה יראה שצריכים ייחוד וכו' נראה מדבריו שצריך שיחדם לכך לעולם אבל יחדם לשבת זו בלבד לא מהני וכדברי הרשב"א בתשובה (סימן תתנ"ז) ובסי' ש"ח אכתוב בס"ד דהר"ן חולק עליו במייחד אבן לפצוע בה אגוזים משום דאורחא בהכי וכ"ל דבהא אפילו להר"ן צריכא ייחוד לעולם דהא לאו אורחייהו דאבנים ליתנם סביב הקדרה טפי ממאי דאורחייהו לכסות בהן החבית דמודה ביה הר"ן כמבואר שם והאגור כתב בשם שבלי הלקט וז"ל האבנים שהאשה מכסה בהם הכירה מותר לטלטלן בשבת כיון שטמנה בע"ש עכ"ל ולכאורה משמע מדבריו דלא בעי ייחוד ויש לדחות דהא דקאמר כיון שטמנה בע"ש לאו למימרא דלא בעי ייחוד אלא משום דבפרק כל הכלים (קכה:) משמע שרוצה להשתמש באבן בשבת צריך שיעשה בו שום מעשה מבע"י וכמו שיתבאר בסימן ש"ח בס"ד לכך כתב דהכא כיון שנעשה בהם מעשה דהטמנה מבעוד יום שרי לטלטלם בשבת והכי דייק לשון שבולי הלקט עצמו שאכתוב בס"ס זה (א):

הטומן בקופה מלאה צמר וכו' משנה שם רשב"ע אומר קופה מטה על צדה ונוטל שמא יטול ואינו יכול להחזיר וחכ"א נוטל ומחזיר ומפרש בגמ' דבנתקלקלה הגומא כלומר שנפלו הגיזין למקום מושב הקדרה כ"ע ל"פ דאסור להחזיר כי פליגי בחוששין שמא תתקלקל דרשב"ע חייש ומש"ה אסר ליטול הקדרה מן הקופה כשהיא זקופה דאי שרית ליה זמנין שתתקלקל הגומא ואתו להחזיר ורבנן לא חיישי להכי ושרו ליטול כדרכו ופסקו הרי"ף והרא"ש הלכה כרבנן וכך הם דברי רבינו · ובטעם איסור החזרה כשנתקלקלה הגומא פירש"י לפי שמזיז הגיזין לכאן ולכאן וכך הם דברי רבינו שכתב הטומן בקופה מלאה צמר שאסור לטלטל דמשמע הא אם היא מלאה דברים שמותר לטלטל אם נתקלקלה הגומא יכול להחזיר וכך הם ג"כ דברי ר"י בח"ג אבל הרמב"ם כ' בפי' המשנ' שהטעם מפני שתצטרך הקדרה לעשות לעצמה מקום כשמחזירה ונמצא כמי שטומן בשבת ולפ"ז אפילו בדברים המותרים לטלטל אסור להחזירן אם נתקלקלה הגומא ואפשר שמפני שהיה מפרש כן לא הזכיר דין זה בחיבור דכיון דקי"ל כרבנן דלא מיתסר להחזיר אלא בשנתקלקלה הגומא פשיטא דאסור להחזיר דהוי כמטמין לכתחלה:

טמן בדבר הניטל וכו' ברייתא שם בסוף הפרק (נא·) טמן וכסה בדבר הניטל בשבת או טמן בדבר שאינו ניטל וכסה בדבר הניטל ה"ז נוטל ומחזיר טמן וכיסה בדבר שאינו ניטל או שטמן בדבר הניטל וכסה בדבר שאינו ניטל אם היה מגולה מקצתו נוטל ומחזיר ואם לאו אינו נוטל ומחזיר ופירש"י דכסה היינו כיסוי שעל פיה וטמן היינו מה שנתן סביבותיה וכשכסה בדבר הניטל וכסה בדבר שאינו ניטל והכיסוי ניטל הואיל והכיסוי ניטל מגלה הקדרה ונוטלה ואוכלה אבל כשכסה בדבר שאינו ניטל ואין מקצת פיה מגולה אע"פ שטמן בדבר הניטל אינו נוטל לפי שאין לו במה יאחזנה וא"ת כשטמן בדבר הניטל יפנה סביבותיה ויטנה על צדה ויפול הכיסוי כדתנן בפרק נוטל אבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת הא אוקימנ' התם בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר אסור והיכא דמגולה מקצתו אין זה טלטול שמצדדו והכיסוי נופל מאליו והתוס' הקשו עליו וכתבו דנראה לר"ת דלא חשיב כמניח מאחר שדעתו ליטלו בשבת והכא בכסוי כעין כלי חרס שנותנין על הקדרות שהקדרה בלועה לתוכה וא"א לנער הכיסוי אא"כ יגביה קצת: כתב בשבלי הלקט י"ט שחל להיות בע"ש היה מקפיד ר' יהודה בר נתן שלא להטמין באבנים דס"ל דאסור דהוי כמו בנין וה"ר בנימין אומר דאין להקפיד שלא אסרה תורה אלא בנין קבע כדאמר רב נחמן ביצה (לג·) אבנים של ב"ה מותר לסדרן בשבת דבנין עראי לא אסרה תורה וגזרו רבנן עראי משום קבע והכא משום כבוד שבת לא גזרו ה"כ י"ל (ב) כתב ה"ר ישעיה שהאבנים שהאשה מסדרת בהם הכירה מותר לטלטלן בשבת וכן נראה בעיני דאמרינן פרק במה אשה (סה·) פורפת על האבן ועל האגוז וכו' ובלבד שלא תפרוף לכתחלה בשבת אמר אביי סיפא אתאן למטבע ופי' רש"י סיפא אתאן למטבע דלאו בת טלטול היא אבל אבן שהוקצה לכך ראויה לטלטל משמע מהכא דכיון דאחשבה מבעוד יום בפריפתו הוקצה לכך ומותר לטלטלה הכי נמי גבי אבנים המיוחדים להטמנה כיון שהוקצה לכך מותר לטלטלן עכ"ל כתב בת"ה סימן ס"ה דתנורים שלנו שמטמינין בהם החמין לשבת וסותמין פיהם בדף וטורקין אותם בטיט לסתור אותה סתימה בשבת כדי להוציא החמין יראה דיש להתיר על ידי שינוי קצת או לומר לקטן שיסתור אי ליכא א"י ואפי' לגדול כי יסתור כי אורחיה נראה דאין כאן חשש איסור ואפילו בתנורין דידן שהן מחוברין לקרקע דבנין וכ"כ המרדכי בפרק חבית דאף על גב דאמרינן ביצה (לא:) חותמות שבקרקע מתיר ומפקיע ולא חותך ה"מ כשעשוי לקיום ע"מ שלא להסירן בשבת אבל דף אינו עשוי לקיום ועיין במ"ש בסימן ש"ד בשם ת"ה והאגור כתב וז"ל השיב מהרר"י מולין תנור סתום המרדכי מתיר לסתרו בפרק במה טומנין ובספר אגודה אוסר משום סתירה וראיתי מורה על ידי א"י או תינוק כדאפשר ובדליכא כל הני אפילו ע"י ישראל וכמדומה לי שכן ראיתי בתוס' ולחזור ולסותמו אם יש בו גחלים לוחשות שמא הוי פסיק רישיה אבל על ידי א"י מנהג פשוט להיתר ועל ידי ישראל אם אינו סותמו לגמרי דלמא הוי שרי עכ"ל (ג) · כתוב במרדכי פרק במה טומנין היכא דאיכא גחלים לוחשות סביב הקדרה אין לישראל ליטול ולסלק הקדרה מפני שמחתה ומבעיר את העליונות ומכבה את התחתונות וכתוב בהגהותיו וצריך ליזהר שלא יאמר לא"י לסלקן דשבות דאית ביה מעשה הוא אבל אין לאסור התבשיל בסילוק הא"י דמבעיר דאפילו בישראל הויא מלאכה שאינה צריכה לגופה ואין כאן אלא איסור דרבנן אליבא דר"ש וכ"ש אם יודע באמת שאין שם גחלים לוחשות בשעת הסילוק ואפילו לישראל מותר לסלקה רק שיהא לו מקום לתפוש הקדרה והקדרה לא נעשה בסיס לדבר האסור כשלא היה בדעתו ליטלם ושוב נמלך לנוטלם עכ"ל וכ"ל שצריך להגיה בסוף דבריו אלא כשלא היה בדעתו ליטלם וכו' ואתי כסברת בעה"ת שכתב רבינו בסימן ש"ט:

רם מצוה על כל אדם שירחץ בע"ש ופי' דאמר רב יהודה אמר רב כך היה מנהגו של ר' יהודה ב"ר אלעאי וכו' בפרק ב"מ (כה:) וכתב שם המרדכי דמשמע בגמרא שמצוה ג"כ לחוף הראש בע"ש (א) וכ"כ בשבלי הלקט והביא ראיה מכמה מקומות · כתוב בכלבו שצריך ליזהר בתגלחת לפרנים בכל ע"ש וכ"כ בספר חיי עולם (ב):

וכשיהיה

דרכי משה

רנט (א) ובמרדכי סוף כל הכלים משמע דאסורים לטלטלן בשבת אם לא שתקנן לכך ומדברי הטור משמע כדברי האגור דביחוד סגי : (ב) וכן הוא באגור והמרדכי ס"פ כל הכלים כתב להתיר : כתב הכלבו בשם הר"ז תקנת חכמים הוא לענג בשבת בחמין וכל שאינו מאמין ואוסר החמין חיישינן שמא מין הוא עכ"ל . והם דברי בעל המאור פ' במה טומנין : (ג) ובת"ה סימן נ"ט משמע דשרי לסגור פי התנור וע"ל סימן רנ"ג הארכתי בדינים אלו :

רם (א) כתב בא"ז דמצוה לרחוץ ולחוף ראשו בע"ש ומקבל עליה שכר אם מקיימה אבל לא נענש עליה אם לא מקיימה ובהגהות מרדכי החדשים כתב דמצוה לרחוץ בע"ש וללבוש בגדי שבת מיד וכן בי"ט אבל ביום ה' לא הוה יקריה דשבת אא"כ א"א לחוף בע"ש . כתב בא"ז פ' אלו מגלחין דמצוה על האדם שהוא מגודל שער לגלח עצמו לשבת או לי"ט . דהא אסרו לגלח במועד כדי שלא יבא מנוול במועד : (ב) וכ"כ בס"ח וע"ל סימן רמ"א :

באגור

פרישה

(ב) **אלא** מנער הכיסוי כו' פירש"י נוטל הכיסוי שיש עליה תורת כלי אעפ"י שהם עליה לא נעשה להם בסיס : (ג) **יראה** שצריכין ייחוד יראה מדבריו שצריכין יחוד לעולם לכך לא מהני מה שמיחדן לשבת זה ב"י :

(ד) **ואם** נתקלקלה לא יחזירנה לפי שמזיז הצמר שאסור לטלטלן לכאן ולכאן במחזרה אבל בדבר המותר לטלטל מותר להחזיר אף אם נתקלקל ולא מיחשב כהטמנה מדפרש רש"י :

(ה) **אבל** אם טמן וכיסה וא"א לנער כדלעיל ומשמע כן מפרש"י שהכיסוי עצמו שעל פי הקדירה הוא מדבר שאינו ניטל שאין לו במה לאחוז בקדירה דהכי איתא בגמרא בפ' במה טומנין דף נ"א ע"א טמן וכיסה בדבר הניטל בשבת או טמן בדבר שאינו ניטל בשבת כיסה בדבר הניטל בשבת כו' ופרש"י טמן הקדירה בדבר הניטל מה שנתן סביבותיה הוי דבר מוכן · וכיסה על פיה נמי דבר המוכן כגון כלי ע"כ · משמע להדיא דכסוי מדבר שאינו ניטל היינו כשהכיסוי כלי אינו מוכן וא"כ צ"ל קאי אכיסוי עצמו ולא אכיסוי דכיסוי וכן מוכח להדיא מדברי התוס' שהקשו וא"ת כשטמן בדבר הניטל יפנה סביבותיה ויטנה על צדו ויפול הכיסוי כדתנן באבן שעל פי החבית שמטה החבית על צדו והאבן נופל ותירצו התוס' דהכא בכיסוי כעין כלי חרס שנותנין הקדרות שהקדירה בלוע לתוכו וא"א לנער אא"כ יגביה קצת ואי איירי בכיסוי דכיסוי היכא מצינו שיהא בלוע מה שאין כן בכיסוי עצמו וק"ל · ורש"י הקשה ג"כ קושיא זו ותירץ בענין אחר וז"ל הא אוקימנא התם בשכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האיסור כו' והקשו עליו התוס' דלא חשוב הכא כמניח א"כ וכו' מדכתב היאך נוטל ומחזיר מה בין זה לאבן שעל פי החבית דאסרינן במניח אפי' להטותה על צדה :

סי' רם (א) **ירחוץ** פניו ידיו ורגליו וכתב המרדכי דמשמע בגמ' שמצוה ג"כ לחוף הראש בערב שבת :

המצויין

דאמר רב יהודה אמר רב כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי ע"ש מביאין לו עריבה מלאה מים חמין ורוחץ בה פניו ידיו ורגליו ומתעטף בסדינין (ב) המצוייצין ודומה למלאך ה' צבאות (ג) וכשיהיה קרוב לחשכה (ד) ישאל לאנשי ביתו (ה) בנחת בלשון רכה [א] עשרתם (ו) ערבתם א עירובי חצרות ויאמר להם הדליקו את הנר והר"מ מרוטנבורק לא היה אומר עשרתם שאין מעשר האידנא אלא היה אומר להם הפרשתם חלה וגם ערבתם לא היה אומר להם כי היה מערב הוא בעצמו :

רסא **ספק** חשכה ספק אינו חשכה (א) אין מעשרין את הודאי ואין מטבילין את הכלים (ב) ואין מדליקין את הנרות והוא בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה (ג) (ד) וזמנו משתשקע החמה ואילך (עי' סי' רל"ג ותר"ח) ומי שאינו בקי בשיעור בין השמשות ימהר

וכשיהיה קרוב לחשיכה ישאל לאנשי ביתו וכו' משנה שם (לד·) ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ע"ש עם חשיכה עשרתן ערבתן הדליקו את הנר ופירש"י עם חשיכה שאם ימהר להזכירם מבע"י יפשעו ויאמרו עדיין יש שהות :

ומ"ש בנחת בלשון רכה ג"ז שם מימרא דרבה בר רב הונא וטעמא כי היכי דליקבלינהו מיניה :

רסא ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מעשרין את הודאי וכו' משנה ס"פ ב"מ (שם) ופירש"י אין מעשרין את הודאי. דתיקון מעליא הוא ואע"ג דשבות בעלמא הוא קסבר גזרו על השבות אף בין השמשות : ואין מטבילין את הכלים. דהוי נמי שבות דנראה כמתקן כלי וכ"ש דאין מדליקין את הנרות דספיקא דאורייתא היא וכיון דקי"ל כמ"ד כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות וכמ"ש רבינו בסימן שמ"ב א"כ מעשרין את הודאי בין השמשות אבל רבינו בסימן שמ"ב כתב דהא דאמרינן דלא גזרו עליו בין השמשות דוקא לצורך מצוה או שהיה טרוד והוא מדברי הרמב"ם בפכ"ד ומשמע שהוא שלא כדעת רש"י דאם איתא דרש"י הכי ס"ל למה ליה לאוקמי מתני' כמ"ד דגזרו עלה משום שבות אף בין השמשות אפילו כמ"ד לא גזרו מצי אתיא ומתני' באינו לצורך מצוה וגם אינו טרוד ואפשר דאע"ג דרש"י יסבור כן דמ"ד לא גזרו הוא לצורך מצוה או אם הוא טרוד דוקא מתני' קשיתיה דקתני סתמא אין מעשרין את הודאי משמע בשום גוונא אפי' לצורך מצוה או שהוא טרוד אין מעשרין ומש"ה אוקמה כמ"ד גזרו על השבות בין השמשות ובין כך ובין כך נראה דלפסק הלכה כהרמב"ם נקטינן והלכך מותר לומר לא"י בין השמשות לעשות כל מלאכה שהיא לצורך מצוה או שהוא טרוד ונחפז עליה ולכן כתב רבינו בסימן שמ"ב בשם ר"י שמותר לומר לא"י בין השמשות להדליק הנר [א] ושלא כדברי הגהות אחרונות דמרדכי שכתבו אין מדליקין את הנרות אפילו ע"י א"י :

ומ"ש רבינו והוא בין השמשות כך פירש"י שם : **ומ"ש** וזמנו משתשקע החמה ואילך וכו' שם בסוף הפרק איפלגו תנאי במילתא ואיפסיקא בגמרא הלכתא כר' יהודה דאמר אי זהו בין השמשות משתשקע החמה וכ"ז שפני מזרח מאדימין הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון בין השמשות הכסיף התחתון והשוה לעליון לילה · ופירש"י הכסיף · השחיר : התחתון. תחתון של כיפת הרקיע : עליון. גובה של כיפה אינה ממהרת להכסיף · ואע"ג דאיפליגו אמוראי בפירוש דברי רבי יהודה כבר פסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפ"ה דהלכה כרבה דאמר דה"ק איזהו בין השמשות משתשקע החמה וכל זמן שפני מזרח מאדימין והכסיף התחתון ולא הכסיף העליון נמי בין השמשות ומפרש בגמרא דלדידיה הוי שיעור בין השמשות תלתא רבעי מיל וזהו שכתב רבינו בסימן תר"ח דזמן בין השמשות הוא אלף ות"ק אמות קודם הלילה· והתוספות הקשו על זה מדתניא בפרק מי שהיה טמא ר' יהודה אומר משקיעת החמה עד צה"כ ד' מילין ואומר ר"ת דהתם קאמר מתחילת השקיע' וה"ק מסוף השקיעה והר"ן כתב דברים אלו יותר מבוארים וז"ל תירץ ר"ת דשתי שקיעות הן דמשתשקע החמה דמתני' דשמעתין היינו מסוף שקיעת החמה כלומר משעה שנשקעת ברקיע והיא עדיין כנגד חלונה ולפי שלא עברה חלונה ועדיין אינה מהלכת אחורי כיפה פני רקיע מאדימין כנגד מקומה ומשקיעת החמה דפרק מי שהיה טמא היינו מתחלת שקיעת החמה שהתחילה ליכנס ברקיע נמצא שמתחלת השקיעה עד בין השמשות שהוא סוף השקיעה ג' מילין ורביע והכי איתא בירושלמי עכ"ל וכ"כ ג"כ במסכת יומא וכ"כ ה"ה בפ"ה בשם ר"ת והרמב"ן וכתב שכן הדברים נראים ומיהו כתב שהרשב"א הקשה על זה מהירושלמי והניח הדבר בצ"ע ונראה שגם הרא"ש נסתפק בזה ומפני כך לא הזכיר דבר מזה במסכת שבת ובמסכת יומא ורבינו נמשך אחריו ומיהו בפ"ק דתענית לענין מקבל תענית סתם עד שקיעת החמה כתב דשקיעת החמה היינו צאת הכוכבים ואע"ג דאמרינן בפרק מי שהיה טמא דמשקיעת החמה עד צה"כ ד' מילין פר"ת היינו מתחלת שקיעת החמה כשהחמה מתחלת ליכנס בעביו של רקיע אבל שקיעת החמה היינו סוף שקיעה והוא זמן צאת הכוכבים ע"כ אלמא דס"ל הכי וא"כ יש לתמוה על רבינו שלא כתב דברי ר"ת והגאון מהרי"א ז"ל כתב שרבינו סובר כדעת ר"ת ונדחק בפירוש לשון רבינו · ודע דתניא בפרק בתרא דיומא (פא:) שצריך להוסיף מחול על הקודש וילפי' לה מקראי ופסקו כן הרי"ף והרא"ש וכתבו הר"ן בפרק ב"מ וביומא וה"ה בפ"ה בשם הרמב"ן שתוספת זה א"א שיהא בעוד השמש זורחת על הארץ דהא תנן וכולן ב"ה מתירין עם השמש וא"א שיהא ג"כ בין השמשות שהרי תוספ' זה אינו אלא עשה ובין השמשות ספק כרת הוא אלא ודאי זמנו של תוספת היינו מתחלת השקיעה שאין השמש נראי' על הארץ עד זמן בין השמשות והזמן הזה שהוא ג' מילין ורביע רצה לעשותו כולו תוספת עושה רצה לעשות מקצת ממנו עושה ובלבד שיוסיף אי זה זמן שיהיה ודאי יום מחול על הקודש וכתבו התוספות בפ"ק דר"ה (ט·) קשיא דבפרק ב"מ תנן ספק חשיכה אין מדליקין ושמא משום דסגי בתוספת משהו נקט הכי והרא"ש כתב ביומא ובפרק תפלת השחר ותוספת זה לא נתברר שיעורו אלא מיהו לאו תוספת כל דהו קאמר כדמשמע בי"ט פרק המביא (ל·) ובפרק שואל (קמח:) דלאו בתוספת כל דהו אמרינן אלא שלא נתברר שיעורו וצריך לפרוש קודם בין השמשות מעט והרמב"ם בפ"ה לא הזכיר דין תוספת זה וכתב ה"ה בפ"א מה' שביתת עשור דטעמא משום דלית ליה תוספת דבר תורה אלא לעינוי יה"כ לבד דס"ל דהלכה כמאן דדריש לקראי לדרשא אחרינא עכ"ל. ומשמע לי דדבר תורה שכתב לאו דוקא דמדרבנן נמי ל"ל תוספת דאל"כ לא היה להשמיטו ורבינו שהשמיט דין התוספת נראה דס"ל כהרמב"ם דלית ליה תוספת לשבת ותימא אמאי שבק סברת הרא"ש דאית ליה תוספת לשבת ועוד שהרי כתב בסימן תר"ח גבי יה"כ שצריך להוסיף מחול על הקדש בין באיסור אכילה בין בעשיית מלאכה וזה כדברי הרא"ש דאילו לדברי הרמב"ם א"צ להוסיף מחול על הקדש אלא באיסור אכילה בלבד אבל לא באיסור מלאכה · והוי יודע שדעת הרי"ף כהרא"ש וכתב ה"ה בפרק א' מה' שביתת עשור שכן דעת שאר מפרשים (א) : **ומ"ש** ומי שאינו בקי בשיעור בין השמשות וכו' כדאמר ליה רבה לאריסיה וכו' בס"פ ב"מ (לה.) :

ביה עירובתא דרישא דקשה לעינים ובמרדכי בשם ראבי"ה מביא ראיה מהא דאיתא בפרק במה מדליקין (דף לא) ואותו יום ערב שבת היה והיה הלל חופף את ראשו ובפ' אין נדין בההוא בוכר' דאייתי קמיה דרבא בהדי פניא דמעלי יומא טבא והוה רבא חייף רישיה אלמא דחפיפות הראש נמי מצוה בע"ש אבל ביום ה' לא הוה יקרא דשבתא אא"כ אי אפשר לו לרחוץ בע"ש עכ"ל מרדכי הארוך . לשון מהרש"ל ויטול צפרניו כל ע"ש וישחיז סכינו כמ"ש רז"ל והיה ביום הששי והכינו זו השחזת סכין ועוד דרשו רז"ל וידעת כי שלום אהלך זו השחזת סכין כי כהה הברזל ולא יכול לחתוך אין זה שלום בית רוקח · עוד בהגהה מצוה לספר לכבוד שבת וי"ט ואפי' מלפרא דע"ש מינכרא דליקרא דשבתא קעביד אבל ביום ה' דשבתא לא הוה יקרא דשבתא ואף דגרסינן במרובה מעשר תקנות שמכבסים בגדים בה' בשבת לכבוד שבת שאני התם דטרידי לכבס בע"ש ותו דאין לובשין אותם בע"ש מיהו היכא דלא אפשר לרחוץ ולספר בע"ש כמה דאפשר למקרב לשבת טפי מעליא עכ"ה : ובנטילת צפרנים יש טעם יפה בדבר על מה שאין נוטלין ביום ה' עכ"ל :

וכשיהיה קרוב לחשיכה כו' ערבתם ע"ח ואם תאמר אמאי לא כתב רבינו ג"כ ע"ת וכדאיתא להדיא בגמרא וי"ל דבזמן הזה שאנו דרים בין א"י לא שכיח כלל שיערבו ערובי תחומין לכך לא כתב אלא ע"ח דשכיח בכל ע"ש מיהו עכשיו שאין נוהגים לערב ערובי חצרות כי אם בע"פ על כל השנה א"צ לומר ערבתם וכן עשרתם אין אנו נוהגים במעשר אבל אומר הפרשתם חלה כמו שעשה הר"מ . ועיין במה שכתבתי בסי' רס"א ס"ג · ואיכא למידק כיון דא"ל הדליקו את הנר אלמא דצריך לומר להם קודם התחלת ב"ה כדקתני סיפ' ספק חשיכה ספק אינו חשיכה אין מדליקין את הנרות וכיון דב"ה אסור סמוך לב"ה נמי אסור דצריך להוסיף מחול על הקודש וא"כ אמאי תנא דצריך לומר עם חשכה דמשמע סמוך לחשיכה ממש וזה ודאי אסור דהא צריך להוסיף מחול על הקודש וי"ל דתני הכי כדי לאורויי דלא יקדים להזכירם מבע"י וכמו שפירש"י דשמא יפשעו ויאמרו עדיין יש שהות וזהו שאמר רבינו וכשיהיה קרוב לחשיכה וכו' פי' שיהיה בענין שבשעה שידליקו הנרות עדיין הוא יום ודאי שיהא מוסיף בו מחול על הקודש שהוא דאורייתא כמו שיתבאר בס"ד בסי' תר"ח :

רסא ספק חשכה וכו' והוא בין השמשות וכו' בפ' ב"מ (דף לד) וז"ל רש"י ספק חשכה כגון בין השמשות עכ"ל נראה דבא ליישב אמאי לא תני ב"ה בפירוש וקאמר דאי תני ב"ה ה"א דוקא ב"ה ממש הוא דאסור לעשר את הודאי וכו' אבל מי שאינו בקי ויכול להיות שעדיין הוא יום ודאי א"כ ה"ל ספק ספקא חדא דלמא עדיין ודאי יום הוא ואת"ל שהגיע ב"ה עדיין ה"ל ספק יום ספק לילה ומותר לעשר את הודאי וכו' להכי תני ספק חשיכה דכל שהוא ספק לאדם כגון ב"ה אפילו אינו יודע בבירור שהגיע ב"ה ויכול להיות שעדיין יום הוא אפילו הכי אסור לו לעשר וכו' והיינו דא"ל רבה לאריסי' וכו' דמביאו רבינו בסמוך · וס"ל לרש"י דלזה נתכוין התנא במאי דתני ספק חשיכה ולא ב"ה :

ומ"ש וזמנו משתשקע החמה ואילך כאן לא פי' דבריו אי תחלת שקיע' קאמר או סוף שקיעה קאמר אבל בסי' תר"ח כתב דזמן ב"ה מהלך אלף ות"ק אמה קודם הלילה פירוש קודם שנראה ג' כוכבים בינונים שהוא ודאי לילה וכיון דמיל הוא אלפים אמה א"כ אלף ות"ק הוא ג' רבעי מיל קודם צאת הכוכבים ולפי זה צריך לומר דמסוף שקיעה עד צאת הכוכבים הוי ג' רבעי מיל דאי מתחלת שקיעה הלא קאמר בפרק מי שהיה טמא דלר' יהודא הוי ה' מילין ולאידך תנא אליבא

ומ"ש

דרכי משה

רסא (א) באגור כתב בשם מהר"י מולין לפי דעת התוספות בפ' תפלת השחר (כז.) יכול לקבל עליו שבת מפלג מנחה ולמעלה ולדעת מוהר"י ב' שעות קודם הלילה שהוא חלק שנים

פרישה

(ב) **המצוייצין** פי' בציצית פי' ולא היה גוזר משום כסות לילה ע"ש דף ק"ח :
(ג) **וכשיהיה** קרוב לחשיכה כו' פירש"י שאם ימהר לזכור אותם מבע"י יפשעו ויאמרו יש עוד שהות :
(ד) **ישאל** לאנשי ביתו בלשון שאלה שמא כבר עשו אבל נר דבר הנראה לעין הוא שאין הדליקו עדיין רש"י :
(ה) **בנחת** כדי דלקבלינהו מיניה פי' שאם לא עשה יעשה עוד אבל אם אומר בל' אימה יתירה דילמא מכח מורא יאמרו עשינו ולא עשו · גמרא :
(ו) **ערבתם** עירובי חצירות אבל עירובי תחומין לא הוזכרו חז"ל לשאול ע"ז אבל גם עירובי תחומין מותר סמוך לחשיכה ודוקא ספק חשיכה אסור וכן הוא בהדיא בגמרא דף ל"ד ע"א . וכתב הכלבו וספר חיי העולם שיזהר בגלום צפרנים בכל ע"ש · וכתב רמ"א וסי' תגלחת צפרנים בימין בדאג"ה ובשמאל דבהג"א וסימן להתחלה קשי"א קמילה שמאל ימין אבבע :
סי' רסא (א) **אין** מעשרין את הודאי כו' אע"ג דליכא בהו אלא שבות קסבר גזרו שבות בין השמשות כיון שתקון מעליא הוא רש"י והורה הר"ר פרץ שמותר לטבול ע"י הערמה כגון שמשאב מים כדי לשתות בו או לשאר צורך המים ומלאוהו ע"כ הגהות מיימוני' ועוד מצאתי היתר ע"י ליתן במתנה לא"י רש"ל :
(ב) **ואין** מדליקין את הנרות זו ואין צריך לומר זו וה"מ דייקי מזה דף קפ"ה ע"א דאפילו ע"י א"י אסו' אבל ב"י פסק דמותר וכ"פ הטור בסי' שמ"א · וי"ל אליבייהו דנקט התנא זו ואצ"ל זו כדי לדייק מיניה דוקא ע"י עצמו אסור הא ע"י א"י מותר והדיוק הוא לא זו א"ז ל"מ דבר שהוא שבות כגון שהא"י יפריש המעשר או טבל הכלי ויעמוד הישראל ע"ג אלא אפי' הדלקה ע"י א"י מותר : (ג) **וזמנו** משתשקע החמה ואילך שיעור זמן בין השמשות הוא ג' רביעי מיל שהם מהלך אלף ות"ק אמה גמרא : (ד) **וזמנו** משתשקע החמה ואילך התו' והרא"ש והר"ן כתבו בשם ר"ת דהתחלת בין השמשות לר' יהודה מסוף התחלת שקיעת החמה וז"ל הר"ן בס"פ ב"מ דף קיא ע"ב שתי שקיעות

דרישה

סי' רס [א] **עשרתם** לכאורה היה נ"ל הטעם שאומרים דוקא בע"ש עם חשיכה משום דבשאר ימים יכול לעשר בשעת אכילה משא"כ בשבת · אמנם רש"י פי' בע"א וז"ל עשרתם פירות האילן לסעודת שבת שאף אכילת עראי של שבת קובעת למעשר כדאמרי' במסכת ביצה דשבת עונג. איקרי מכל שהוא הוי עונג :
סי' רסא [א] **כתב** ב"י ושלא כדברי הגהות אחרונות דמרדכי שכתבו אין מדליקין את הנרות אפילו ע"י א"י ע"כ יש לתמוה הלא הגהות מרדכי מילתא בטעמא קאמרי ע"ש

חדושי הגהות

רם א צ"ע דהא בגמרא אקשינן רישא דמתני' אסיפא דברישא קתני עם חשיכה דוקא משמע אבל בספק חשיכה לא ובסיפא קתני ספק חשיכה מערבין ומשני ל"ק כאן בע"ת כאן בע"ח ופירש"י דע"ח שרי בספק חשיכה ורבינו ע"כ הכי ס"ל כפירש"י דהא פסק לקמן סימן רס"א דע"ח מערבין בה"ש ולא ע"ת א"כ ע"כ רישא דקתני ג' דברים צריך אדם לומר

ימהר להדליק כדאמר ליה א רבה לאריסיה אתון דלא קים לכו בשיעורא דרבנן אדאיכא שימשא בריש דיקלא אדליקו שרגא פי' בעוד השמש בראש האילנות וביום המעונן במתא חזו תרנגולין שיושבין על הקורה מבע"י בדברא חזו עורבי שגם הם יושבין מבע"י א"נ ב אירנא פירוש עשב שעליו נוטין לרוח השמש שחרית נוטין למזרח בחצי היום זקופין ערבית (ה) נוטין למערב : (ו) אבל מעשרין את הדמאי ומערבין עירובי חצירות אבל לא עירובי תחומין :

רסב **ויסדר** שלחנו (א) (א) ויציע המטות ויתקן כל עניני הבית כדי שימצאנו ערוך ומסודר בבואו מבה"כ (ב) דא"ר יוסי בר יהודה שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בע"ש מבה"כ לביתו אחד טוב ואחד רע כשבא לביתו מצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת מלאך טוב אומר יהי רצון שיהא כן לשבת הבאה ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו ואם לאו מלאך רע אומר יהי רצון שיהא כן לשבת הבאה ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו וישתדל שיהיו לו בגדים נאים לשבת דכתיב וכבדתו ודרשינן שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול ואם א"א לו להחליף בגדיו לפחות (ג) ישלשל אותם למטה דרך כבוד וילבש בגדיו הנאים וישמח בביאת שבת כיוצא לקראת המלך וכיוצא לקראת חתן וכלה כדאיתא בפ' כל כתבי ר' חנינא מעטף וקאי בפניא דמעלי שבתא ואומר בואו ונצא לקראת שבת מלכתא ר' ינאי אומר בואי כלה בואי כלה וירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכולתו וכל המרבה לכבדו הן בגופו הן בבגדיו הן באכילה ושתייה הרי זה משובח :

ויהא

אליבא דר' יהודה הוה ד' מילין וכ"כ לקמן בסי' רצ"ג וכל זה פי' ר"ת בפרק ב"מ ריש (דף לה) ובפרק מי שהיה טמא ומביאו ב"י · מיהו בספר הראב"ן סי' שני מבואר דנחלק אדברי ר"ת וס"ל דג' רבעי מיל בתחלת שקיעה ה"ל ב"ה ואח"כ הוי לילה גמור והרא"ם בספר יראים בסוף סי' ק"ב הביא פר"ת וחלק עליו והוסיף על הראב"ן ואמר דג' רבעי מיל הם מעט קודם שמתחלת החמה לשקוע אלא שהחמה נוטה מעט ומכירין העולם שרוצה ליכנס בעובי הרקיע אבל משמתחלת החמה לשקוע הוה לילה גמור מדאורייתא מיד בתחילת שקיעה לפי זה שעה ומחצה קודם גמר יציאת כוכבים הוי לילה מדאורייתא וקודם זה לערך שליש שעה ה"ל בין השמשות בעוד יום גדול והמרדכי והאגוד' בפ' ב"מ הביאו לדברי הרא"ם ולדברי הראב"ן אלא שתחלת תשובת הראב"ן כתוב בהגהת מרדכי וסוף התשובה היא כתובה בגוף המרדכי ע"ש ומשמע ודאי מדהביאו דבריה' אלמא דדעתם להורות לחומרא כמותם באיסורא דאורייתא · מיהו כבר נהגו העם להקל ע"פ פר"ת והגדולים שהסכימו לפירושו אבל ודאי המחמיר לעצמו בהכנסת שבת כדעת הרא"ם תבא עליו ברכה וצריך לקבל עליו שבת מיד בסוף שעה כ"ב שהרי לדעתו התחלת בין השמשות הוה ב' שעות בקירוב קודם גמר צאת הכוכבים מלבד תוספת שבת דהוא בעשה מתשבתו שבתכם וצריך להקדים הרבה בהכנסת שבת מקמי התחלת שקיעה והכי משמע ממ"ש מהרא"י בת"ה סי' א' דבימי הקדמונים בקרימ"ש היו מקדימין בתפילת ערבית וק"ש בע"ש בעוד היום גדול כ"כ שהיה רב העיר שהיה מהגדולים הקדמונים הוא וכל טובי הקהל עמו הלכו לטייל אחר אכילה של סעודת שבת על שפת הנהר דונא"י והיו חוזרין לבתיהם קודם הלילה עכ"ל ואין ספק שלא הקדימו כל כך זמן רב אלא לפי שהיו תופסים דעת הרא"ם עיקר בשעור ב"ה ועוד צריך להוסיף מחול על הקודש וכך נראה לפע"ד שדעת הרא"ם עיקר ובתשובה הארכתי בס"ד וכן ראיתי בימי חורפי לא לבד מזקנים וחכמים ואנשי מעשה אלא גם מהרבה בעלי הבתים הצנועים שנזהרו לקבל שבת עכ"פ מסוף שעה כ"ב ואמרו כי כך קבלו מאבותם ואין ספק שנהגו כך אבותינו באשכנז על פי הוראת הרא"ם ועתה בעוה"ר נתמעטו אנשי מעשה בפרט בירידים בלובלין וביערסלב ובשאר ירידים כולם מחללין שבת בפרהסיא ומחוייבים לבטל החלול השם ולהעמיד שוטרים ולהעניש הסרבנים :

ומ"ש ומערבין עירובי חצרות אבל לא ערובי תחומין שם (דף לד) הא גופא קשיא אמרת ג' דברים צריך לומר בתוך ביתו ע"ש עם חשכה עשרתם ערבתם עם חשכה אין ספק חשכה לא והדר תני ספק חשכה ספק אינו חשכה מערבין אמר רבה אמר ר' חייא בר אשי אמר רב ל"ק כאן בערובי תחומין כאן בערובי חצרות ופרש"י עירובי תחומין תקון מעליא הוא דאסמכוה רבנן אקראי אבל ערובי חצרות חומרא בעלמא הוא ולא מקרי שביתה מעלייתא וספיקא דב"ה ספי' דמי עכ"ל וכ"כ התוס' דנראה לר"ת כפי' הקונט' דבע"ת מחמירים וכן פר"ת וכו' וכ"פ האלפסי והאשיר"י ואיכא למידק דבסי' הקודם דמדבר בעם חשכה כתב רבינו ערבתם ערובי חצרות הלא מוקמינן לה בגמרא בע"ת אבל ע"ח אפי' ספק חשכה מערבין כדפרי' וי"ל דהא דקתני ספק חשכה מערבין ע"ח היינו דוקא דיעבד אם לא עירב מבע"י אבל לכתחלה ודאי יש לו לערב מבע"י בין ע"ת בין ע"ח אלא למאי דתני ברישא ע"ש עם חשכה ולא תני סתמא ג' דברים צריך לומר בתוך ביתו בע"ש אלמא דאתי לאורויי דיוקא עם חשכה אין ספק חשכה לא הך דיוקא לא תני לה אלא משום ע"ת אבל לעולם צריך אדם לומר בתוך ביתו לכתחלה מבע"י ערבתם ע"ח והכי משמע מפרש"י להדיא שכתב ברישא ערבתם ע"ת וחצרות וכ"כ הר"ן · ואע"ג דרש"י גופיה פי' הא דתני עם חשכה שאם ימהר להזכירם מבע"י יפשעו ויאמרו עדיין יש שהות וא"כ מנ"ל דאתי תנא לאורויי דיוקא נראה דתלמודא ס"ל בע"כ דאתי לאורויי נמי דיוקא דכיון דאין להם לערב עם חשכה ממש דהא צריך להוסיף מחול על הקודש א"כ לא ה"ל לתנא לומר עם חשכה אלא ה"ל לומר ע"ש מבע"י הוה שמעינן שפיר שלא ימהר להזכיר' שמא יפשעו וכו' אלא סמוך לערב בעוד יום יזכירם דאל"כ מבע"י ל"ל השתא מדתני ע"ש עם חשיכה דמשמע סמוך לחשכה וקרוב לו מאד שמעינן נמי דיוקא עם חשכה אין ספק חשכה לא · כתב הרמב"ם בפ"ו דה"ע ואם עירב ע"ת בין השמשות הוי עירוב ומביאו רבינו לקמן בסי' תט"ו נראה דס"ל דהאי ליסנא דעם חשכה דמשמע דיוקא אין לנו לדייק מיניה איסורא בע"ת אלא בלכתחלה דאיירי ביה אבל דיעבד הוי עירוב : הור' הר"פ שמותר להטביל כלים ע"י הערמה כגון ששואב מים כדי לשתות בו או לשאר צורך ומלאוהו מים ע"כ הגה"ת מיימונית ועוד מצאתי היתר שיתן במתנה לא"י ע"כ הגה"ה :

רסב ויסדר שלחנו וכו' ויציע המטות וכו' אע"ג דבמימרא דר' יוסי אמר שלחן ערוך ומטה מוצעת וכ"כ הרמב"ם בפ"ל אפ"ה כתב רבינו ויציע המטות בלשון רבים משום דאפילו לגבי סדור ב"ה נותנים לו ב' מטות מטה לישב עליה ומטה לישן עליה :

ומ"ש ישלשל אותם למטה בפ' ואלו קשרים (דף קיג) וישלשל בגדיו ופרש"י ישלשל כלפי מטה שיראו ארוכים והיא מדת עשירים היושבים בביתם ואינן צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה וכבוד שבת הוא עכ"ל ומביאו ב"י ועוד כתב פירוש אחר ע"ש : **ומ"ש** וירבה בבשר וכו' עד סוף הסימן מימרא דר"א בפ' כ"כ (דף קיט) לעולם יסדר אדם שלחנו בע"ש אעפ"י שאינו צריך אלא לכזית ומ"מ תימא דה"ל לפרש אפילו א"צ אלא לכזית ועיין במ"ש בסי' ש' :

ויהא

ומ"ש אבל מעשרין את הדמאי וכו' ארישא קאי ספק חשיכה ספק אינו חשיכה אין מעשרין וכו' אבל מעשרין את הדמאי וכו' והיא משנה בס"פ ב"מ (לד.) והשמיט רבינו טמינת החמין לפי שכבר הזכירו בסימן רנ"ז ובמעשרין את הדמאי פירש"י משום דלא דמי למתקן דרוב עמי הארץ מעשרין הם. ומערבין מוקי לה בגמ' בערובי חצרות דוקא ופירש"י טעמא משום דחומרא בעלמא הוא אבל ערובי תחומין אסמכינהו רבנן אקרא וכתב המרדכי שאחר עניית ברכו אע"פ שעדיין יום הוא אין מערבין ופשיטא דה"ה דאין טומנין כיון דטעמא משום דקבליה לשבת עליה ונראה דלדידן מכי אמר מזמור דשבת קבליה לשבת עליה (ב) :

רסב ויסדר שולחנו וכו' דא"ר יוסי בר יהודה ב' מלאכי השרת מלוין לו לאדם וכו' פרק כל כתבי (קיט :) :

ומ"ש וישתדל שיהא לו בגדים לשבת דכתי' וכבדתו וכו' ואם א"א להחליף וכו' הכל בפרק אלו קשרים (קיג·) וישלשל בגדיו פירש"י ישלשלם כלפי מטה שיראו ארוכים והיא מדת עשירים היושבים בביתם ואינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה וכבוד שבת הוא ור"י כתב בחלק א' ישלשל בגדיו למטה כלומר שלא יגביהם למעלה ולא יקפלם על כתפו · והכלבו כתב ישלשל בגדיו פירוש יתירם כדי שלא ילבשם כדרך שלובשם בחול מוקפלים בחגורו כדי שלא יתלכלכו בטיט החוצות או שלא יכבדו עליו במרוצת הילוכו בחול ולשון שלשול הוא מלשון המשלשל דפנות :

ומ"ש וישמח בביאת שבת וכו' כדאיתא בפרק כל כתבי (קיט :) :

ויהא

דרכי משה

שנים עשר מכל יום השבת שהוא כ"ד שעות דומיא דתוספת שביעית דהוי ל' יום חלק י"ב בשנה : (ב) ובמדינות אלו אין נוהגין לומר מזמור בכניסת השבת לכן עניית ברכו הוי קבלת שבת :

רסב (א) במרדכי ס"פ כל כתבי וגם יהא שלחנו מתוקן כל השבת כולו וכן המנהג שכל השבת השלחן מכוסה במטפחת וכן הוא לקמן ס"ס רפ"ט ובהג"מ פכ"ט דשבת כתב מהרי"ו בפסקים דמותר לזרוק דבר מחוץ לשלחן ואין לחוש לאותן האומרים שזורקין המלאך עכ"ל ולא ראיתי ולא שמעתי מימי שום אדם שחשש בדבר זה גם חשש של הבל הוא דבאיזה מקום מצינו לחשש בזה אם לא שדבריהם דרך משל שאם יזרוק דברים חוץ לשלחן ולא יכול לכבד הבית בשבת א"כ יהא הבית מנוול ואינו כבוד שבת ובזה פוגעין וזורקין במלאך הטוב המלוה האדם שדרשו רז"ל שכשמוצא נר דלוק ושלחן ערוך כו' ואם כוונו לזה הדבר נכון לעשותו אבל לא ראיתי חוששין לזה אלא מכבדין אחר כך הבית בדרך שאין בו חשש איסור כיבוד כדלקמן בסימן של"ז :

כתב

דרישה

ע"ש דף קפב ע"א שדייק כן דאל"כ האי אין מדליקין את הנרות לא איצטריך למיתני דכ"ש הוא · ודילמא מיירי בלא צורך מצוה דאז אף לדעת הרמב"ם אסור כמ"ש לעיל וכתב ב"י בשם הרא"ם שכתב בפ"ק דתענית לענין מקבל תענית סתם עד שקיעת החמה כו' עד דמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים ה' מילין כו' ע"ש הוא וצ"ל ד' מילין · אעפ"י דאיכא מ"ד בפ' מי שהיה טמא דאמר ה' מילין · מכל מקום כיון דאיתותב ולא קי"ל הכי ע"כ צ"ל להגיה ד' מילין :

והתוספות

פרישה

שקיעות הן דמשתשקע החמה דשמעתין לענין קבלת שבת היינו מסוף שקיע' החמה כלומר משעה שנשקעה ברקיע והיא עדיין נגד חלונה ולפי שלא עברה חלונה ועדיין אינה מהלכת ע"ג כיפה פני הרקיע מאדימי' כנגד מקומה והשקיעת החמה דפ' מי שהיה טמא דקאמר ר' יהודה התם דמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים ד' מילין היינו מתחלת השקיעה שהתחילה ליכנס ברקיע נמצא שמתחלת השקיעה עד בין השמשות שהוא סוף השקיעה ג' מילין ורביע מיל והכי איתא בירושלמי עכ"ל ובפרק בתרא דיומא יליף לה מקרא דצריך לכוסיף בשבת ובכל י"ט מחול על הקודש וכתב שם הר"ן דתוספת זה אינו בעוד שהשמש זורחת על הארץ דהא תנן וכולן ב"ה מתירין עם השמש כו' עד אלא ודאי תוספת זה היינו מתחלת השקיעה שאין השמש נראה על הארץ עד זמן בין השמשות והזמן הזה הוא ג' מילין ורביע רצה לעשותו כולה תוספת עושה רצה לעשות מקצתו עושה ובלבד שיוסיף איזה זמן שיהיה ודאי יום מחול על הקודש עכ"ל והביאו ב"י כל זה וכתב שכן משמע שהוא דעת הרא"ש ותמה על רבינו שלא הזכיר מזה כלום ועיין מ"ש לקמן סי' רנ"ג בשם הרא"ש דלענין מ"ש מחמירין כר' יוסי ואינן עושין מלאכה עד סוף כלות תקמ"ט אמה מסוף שקיעת החמה ע"ש ובסי' תקנ"ב ג"כ כתבתי בשם הרא"ש לענין קבלת תענית :

(ה) **נוטין** למערב פי' ונוטה לצד מערב מעט מעט כפי הילוך החמה ובזה ישער שקיעותה : (ו) **אבל** מעשרין את הדמאי כו' דרוב ע"ה מעשרין הן . ועירובי חצירות דחומרא בעלמא הוא . מ"ו · אבל לא עירובי תחומין דתיקון מעלי' הוא דאסמכיה רבנן אקראי :

סי' רסב (א) **ויציע** המטות אפשר דר"ל המטה שיושבין עליו : (ב) **דאר"י** בר יהודה שני מלאכי השרת כו' בע"י שער מ"ז ד' קלא ע"ב כתב ע"ז הוא מבואר כי במלאכי עליון אין בהם רע בשום פנים אבל המה השני כחות הנמצאות לאדם תמיד אחד טוב והוא הכח השכלי וא' רע והוא הכח הדמיוני אשר מלך חומרו כמ"ש הרב המורה ח"ב פ"ו והם נקראים בלשון חז"ל יצה"ט ויצה"ר וכשהאדם מכוין לעבוד יוצרו ויזכור את יום השבת שהיא שקולה כנגד כל המצות לקדשו ולכבדו הנה כבר התחיל לענות יצה"ר להרגיש אל רצון טוב ומעתה כל אשר יאמר לעשות כמוהו יש לו כח עליו לעשותו ומוסיף עליו יום יום ויצה"ר כאשר החל לנפול לפניו לא יוכל לקום אבל יענה אמן בע"כ ויסייעהו ואם בהיפך להיפך ע"ש :

(ג) **ישלשל** אותם למטה פירש"י כדי שיראו ארוכים והיא מדת עשירים היושבים בביתם ואין צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל המלאכה וכבוד שבת הוא :

ויהא

חדושי הגהות

לומר וכו' ערבתם וכו' בע"ת איירי ולמה נקט רבינו ע"ח וא"ל דדעת רבינו דעיקר שאלה משום ע"ח הוא דהוא בכל ע"ש משא"כ ע"ת אלא דבגמרא משני דמע"ה נקט עם חשיכה משום ע"ת דאיתא נמי בכלל ערבתם דאינו שרי אלא עם חשיכה אבל לעולם עיקר השאלה משום ע"ח היא (מהרל"ח) ועיין פרישה וב"ח :

רסא א לפנינו בגמרא איתא רבא לשמעי' וכ"ה בהרי"ף אבל גירסת הרא"ש רבא לאריסיה ; ב בגמרא איתא אדאני והרי"ף גורס אדני ועיין בר"ן שם שפירש קצת בדרך אחר :

שתי

רסג (א) **ויהא** זהיר לעשות נר יפה דאמר רב הונא הרגיל בנר שבת להשתדל בו לעשותו יפה הויין ליה בנים תלמידי חכמים ויש שמכוונים לעשות שתי פתילות א' כנגד זכור וא' כנגד שמור (א) ואם אין ידו משגת לקנות נר לשבת ונר לחנוכה של שבת קודמת וכן אם אין ידו משגת לקנות נר ויין לקדוש נר קודם משום שלום ביתו (ב) דאין שלום בבית בלא נר ולא ימהר להדליקו בעוד היום גדול שאז אינו ניכר שמדליקו לכבוד שבת וגם לא יאחר וכשידליק יברך בא"י אמ"ה אקב"ו (ג) להדליק נר של שבת אחד האיש וא' האשה בכ"מ שידליקו בו והנשים מוזהרות בו יותר כדאיתא במדרש מפני שכבתה נרו של עולם פירוש גרמה מיתה לאדם הראשון והרמב"ם ז"ל נתן טעם לדבר מפני שמצויות בבית ועוסקות בצרכי הבית וי"א שאין לברך עליו ונותנין טעם לדבריהם שאם היתה דלוקה ועומדת אין צריך לכבותה כדי לחזור ולהדליק' וגם לא להדליק אחרת ואינו טעם שהרי גבי כסוי הדם תנן כסהו הרוח אינו חייב לכסותו ואפ"ה מברכין על הכסוי ועוד היה אומר ר"ת שאם היה דלוק ועומד צריך לכבותו ולחזור ולהדליקו דאמר ההוא סבא תנינא ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר וכן כתב רב עמרם המדליק נר של שבת מברך כתב בה"ג (ד) דקבלת שבת תלויה בהדלקת הנר דכיון שהדליק נר של שבת חל עליו שבת

בית יוסף

רסג **ויהא** זהיר לעשות נר יפה דאמר רב הונא הרגיל בנר וכו' בפרק במה מדליקין (כג:):

ומ"ש ויש שמכוונים לעשות ב' פתילות וכו' כ"כ הכלבו בסימן כ"ד בתנחומא מצאתי כל מילי דשבת שנים כבשים מזמור שיר ליום השבת לחם משנה זכור ושמור ונראה שהמנהג על זה להדליק ב' נרות עכ"ל:

ומ"ש ואם אין ידו משגת וכו' עד וגם לא יאחר הכל פשוט ומבואר בפ' הנזכר כתב הרמב"ם בפ"ה אחד אנשים ואחד נשים חייבים להיות בבתיהם נר דלוק בשבת אפי' אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת: כתב המרדכי בפ' ב"מ שבחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם צריכין להדליק נר שבת בחדרם ולברך עליו אבל אשתו א"צ להדליק ולברך עליו לפי שאשתו מברכת בשבילו ובהגהותיו כתוב הוה משתפנא בפריטא כת' ראבי"ה דה"ה לכל נר מצוה כגון נר של י"ט עכ"ל ונראה דהיינו למי שאין לו חדר מיוחד שמדליק בו · כתבו התוספות והרא"ש וה"ר יונה והמרדכי בר"פ תפלת השחר (כז.) הא דרב צלי של שבת מפלג המנחה ולמעלה והיה מדליק הנר ומקבל עליו שבת מבע"י והא דאמרינן בפרק ב"מ (כג:) גבי הדלקת הנר ובלבד שלא יקדים אין זו הקדמה כיון שהיה מקבל עליו שבת באותה שעה כי יכול לקבל עליו שבת מבע"י ובלבד מפלג המנחה ולמעלה וכתבו רבינו בסימן רס"ז:

ומ"ש רבינו וכשידליק יברך כלומר כדרך שמברכין על כל הדברים שחייב בהם מד"ס:

ומ"ש וי"א שאין לברך עליו ונותנין טעם וכו' ואינו טעם וכו' ועוד היה אומר ר"ת שאם היה דלוק ועומד וכו' וכ"כ רב עמרם וכו' בפרק ב"מ כ"כ התוספו' (כה:) והרא"ש א קע"ד דאמר והר"ן והמרדכי וכן דעת הרמב"ם בפ"ה שמברכין עליו וכ"כ סמ"ג וכתב ר"י וכן עמא דבר: כתב בהגהות פ"ה ובמרדכי פרק ב"מ דאיתא בירושלמי דגם בי"ט צריך לברך להדליק נר של י"ט ונראה דבי"ה בלא שבת אין מברכין דלא חשו לשלום הבית אלא בשבת אבל הרא"ש כתב במסכת יומא ויראה שיש לברך על הדלקת הנר בי"ה כמו בשבת משום שלום הבית (ג):

כתב בה"ג דקבלת שבת תלויה בהדלקת הנר וכו' והר"ן בר"פ ב"מ כתב דברי בה"ג ותשובות הרמב"ן והתוס' עליו והוא ז"ל ייסבן וטען בעד בה"ג וכ"כ מדברי המרדכי גם שהוא מסכים לדברי בה"ג אבל הרא"ש כתב בס"פ ב"מ דמשמע בגמרא שקבלת שבת אינה תלויה בהדלקת הנר ונראה שהיא תלויה בתפלת ערבית מדאמר בתפלת השחר וכו' וכן עמא דבר כשהחזן אומר ברכו הכל פורשין ממלאכה עכ"ל וכ"כ ר"י בח"ב כדברי האומרים דהדלקת נ"ש לא הויא קבלה עיקר וכ"כ מדברי ה"ה בסוף הלכות חנוכה שכתב על דברי בה"ג וכבר השיבו עליו הרמב"ן והרשב"א ואמרו שאין הדלקת הנר קבלה אוסרת והביאו ראיה לזה ולא מצאתי בדברי רבינו קבלה אוסרת בע"ש עכ"ל וכן דעת סמ"ג במ"ע וכ"כ שהוא דעת הגהות בפ"ה אלא שכתוב בסמ"ג אמנם המדליק עצמו אסור במלאכה לאחר שהדליק והביא ראיה מהתוס' ובהגהות כתוב ומיהו הר"מ הנהיג (ג) וצוה להתנות קודם שידליק שאינו מקבל שבת עד שיסיר מידו הנר שהדליק בו או עד תפלה דאל"כ היה מטלטלו באיסור אחר שהדליק נר של שבת (ד) וכ"כ המרדכי בפרק ב"מ ומשמע מלשונו דכשהיה כן בדעתו סגי אע"פ שלא התנה בפה ונראה מדבריו דאפילו לדעת בה"ג שרי בהכי · והכלבו כתב שהרי"ף חולק על הר"מ ואומר דוקא לבני הבית אבל אשה שמדלקת היא אסורה לעשות מלאכה לאחר שהדליקה דכיון שמברכת עליה אין לך קבלה גדולה מזו ואין מועיל לה שום תנאי וז"ל שבלי הלקט יש אנשים שמדליקין הנר בפתילה ואחר שבירכו והדליקו הנר משליכין הפתילה לארץ (ה) וגם בה"ג אוסר להדליק נר חנוכה אחר נר שבת ותימא לה"ר בנימין שא"ת שהברכה חשובה קבלת שבת א"כ יהא אסור להדליק ע"כ ונראה שאפשר לומר שדעתם דבהדלקת הנר היא הקבלה וכדברי בה"ג וכל נרות שמדליק לכבוד שבת כחד חשיבי ושרו משא"כ בכביית פתילה שהדליקו בה והא דעניית ברכו הוי קבלת שבת כתבו ר"י בח"א והגהות ספ"ה והמרדכי ס"פ ב"מ: ומ"ש הרא"ש שקבלת שבת תלויה בתפלת ערבית צריך לפרש דהיינו תחלת תפלת ערבית שהוא ברכו כדמסיק בסוף דבריו וכן יש לפרש מ"ש רבינו שהקבלה תלויה בתפלת ערבית ומ"ש רבינו עוד שהמתפלל ערבית חל עליו שבת נ"ל שהוא לאשמעינן שאע"פ שלא התפללו הקהל עדיין אם היחיד והתפלל של שבת מבע"י חל עליו קבלת שבת ואסור בעשיית מלאכה מיהו אם אינו רוצה לקבל שבת עדיין נראה לכאורה דהיינו פלוגתא דר"מ והר"י גבי הדלקת הנר ויותר נראה לומר דכיון שהזכיר קדושת היום בתפלה א"א לעשותו חול לד"ה · כתב במרדכי ס"פ ב"מ והיכא שרוב הקהל קבלו עליהם שבת המיעוט על כרחם נמשכים אחריהם ואסורין במלאכה וכ"כ ריב"ס דאם הקהל אמרו בע"ש ברכו אין היחיד שלא היה בב"ה יכול לעשות מלאכה אע"פ שאין רוצה לקבל עדיין

בית חדש

רסג **ויהא** זהיר לעשות נר יפה דא"ר הונא (דף כג) הרגיל בנר של שבת להשתדל בו לעשותו יפה כו' איכא להקשות דסתמא קאמר הרגיל בנר הויין ליה בנים ת"ח ומנ"ל לפרשו לעשותו יפה ונראה דכיון דקודם זה אמר רב לשם נר ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום ביתו נר ביתו וקידוש היום נ"ב עדיף משום שלום ביתו וכדכתב רבי' בסמוך אלמא דכל אחד חייב בנר של שבת משום שלום בית וה"א התם (דף כה) הדלקת נר בשבת חובה א"כ קשיא מאי קאמר רב הונא הרגיל בנר כו' דמשמע דאינו אלא רשות אלא בע"כ דה"ק אעפ"י שחייב בנר של שבת מ"מ יוצא י"ח אפי' אינו יפה ואם הוא זהיר לעשותו יפה לכבוד שבת הויין ליה בנים ת"ח · ופרש"י דכתיב כי נר מצוה ותורה אור ע"י נר מצוה בשבת וחנוכה בא אור דתורה ונ"ל דזהו שאמר כי נר מצוה אע"ג דחובה היא אלא כלומר נר דשבת חובה הוא משום שלום בית אבל לעשותו יפה מצוה ואינו חובה וע"י נר מצוה שעושהו יפה בא אור דתורה וכן דחנוכה נמי הוי פירושו שעושהו יפה דהוי מצוה ואינה חובה לעשותו יפה:

ומ"ש ויש שמכוונין לעשות ב' פתילות פי' בנר שקורין קרויז"ל ידליק שתי פתילות ויברך על שתיהן להדליק נר של שבת וכן בנר של שעוה ושל שומן לוקחין שתי נרות. ונוהגין עוד להביא לב"ה שתי נרות של שעוה כרוכין ביחד זכר לזכור ושמור בדבור אחד נאמרו ומנהג הגון הוא מהגדולים הקדמונים: והנשים מוזהרות יותר וכו' נראה דה"ק דאם האיש אינו רוצה להניח לאשתו להדליק ולברך אלא רוצה להדליק בעצמו ולברך משום דמצוה בו יותר מבשלוחו כדאמר בריש פרק האיש מקדש שאין ביד האיש לדחות את אשתו ממצוה זו אלא כיון דהנשים מוזהרות בו יותר תדליק היא ותברך ולא הוא ואפשר דכדי שגם האיש יקיים מצות הדלקה בעצמו נוהגין לעשות עוד נר כרוך מב' פתילות ביחד ומדליקו האיש בב"ה זכר לזכור ושמור בדבור אחד נאמרו · כתב במהרי"ל אשה ששכחה פעם אחת להדליק מדלקת כל ימיה ג' נרות ונראה דהטעם הוא שבזה תהא נזהרת מאד שלא תשכח עוד שאם תשכח עוד צריכה עוד להוסיף נר בכל פעם שתהא שוכחת וכן נוהגים הנשים וכתב הרב בהגהת ש"ע ואע"פ שתקנו שתי נרות כנגד זכור ושמור אפ"ה אין בהוספת הנר הפסד הכונ' כי יכולין להוסיף על דבר המכוון נגד דבר אחר ובלבד שלא יפחות כמ"ש באשר"י ומרדכי במס' ר"ה ר"פ י"ט:

כתב בה"ג דקבלת שבת תלויה בהדלקת הנר וכו' והתוס' כתבו וכו' כתב במרדכי ס"פ ב"מ והמדליק יברך עובר לעשייתה ויהיה בדעתו שלא לקבל שבת עד לאחר הדלקת נר שבת וכן משמע ממ"ש שבולי הלקט יש אנשים שמדליקים הנר בפתילה וכו' ומביאו ב"י אבל בדינין והלכות בספר מהרי"ו סי' כ"ט כתב וז"ל מקצת נשים נוהגין שמדליקים הנרות ואח"כ משימין ידיהם פרושות נגד הנרות ואז מברכים ואחר כך מסלקים ידיהם הא דפורסים ידיהם כי היכא דליהוי עובר לעשייתן ולא רצו לברך קודם הדלקה דא"כ קבלו השבת ולא מצו תו לאדלוקי עכ"ל וכן נוהגים הכל לפרוש ידיהם ולברך אחר הדלקה והטעם משום דעכשיו כל הנשים מקבלים עליהם שבת בהדלקת הנרות ואין להתיר להם מיהו באנשים שמדליקים בעצמן כמ"ש במרדכי על ההולכים ללמוד חוץ לביתם דהורה מהר"ם דצריך להדליק בחדרם משום שלום בית שלא יכשל בעץ או באבן אין בהם מנהג ואין קבלת שבת תלוי בהדלקה ומ"מ טוב להם להתנות שלא יקבלו שבת עד שיתפלל ערבית כמ"ש בהגהת מיימונית שכך הנהיג מהר"ם וציוה להתנות ומביאו ב"י וכתב דאפילו שלא התנה בפה אלא שכך היה בדעתו סגי וכן כתב בהגהת ש"ע · כתב באגודה שאם אין הנרות ארוכות שדולקות עד הלילה הוי ברכה לבטלה עכ"ל פי' כיון דמשום שצריך לאכול סעודת ליל שבת במקום הנר משום שלום בית הוי הדלקת נר בשבת חובה כמו שפי' רש"י ותוספת (דף כה) וע"כ חייב לברך א"כ לפי זה אם אינן דולקים עד הלילה שאז מקדשין ואוכלין סעודתן א"כ הוי ברכה לבטלה ולפי זה היכא שמדליקין בבית ואוכלים בחצר נמי הוי ברכה לבטלה אבל במרדכי כתב ע"ש מהר"ם שהתיר משום דנר שבת אינו אלא משום שלא יכשל בעץ או באבן והרי יש לו אורה גדולה ואומר בשם אביו רבינו ברוך כי גדול אחד הנהיג כן בגרמייז"א עכ"ל נראה דדעת המתירין דאין הדלקת הנר חובה בשביל הסעודה והקידוש אלא משום שלום בית שלא יכשל בעץ או באבן בחשך ובלילה ועיין לקמן ס"ס רע"ג ובמ"ש ב"י לשם:

כתב הר"ן בפ' שואל ומהאמרי' הכא שמותר לאדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך וכולי כתב הרשב"א בשם התוספות ומהא שמעינן דישראל שקבל עליו שבת קודם שחשכה מותר לומר לישראל חברו לעשות לו מלאכה פלונית דכיון דלחברו הוא מותר אין באמירתו כלום וכדאמרי' הכא שכיון שמותר לישראל חברו לשמרן מותר לומר לו מי שאסור בשמירתן ולי נראה דאין הנדון דומה לראיה דשאני הכא דאם יש שם בורגנין הוא עצמו שומר עכ"ל פי' דהתם קאמר שמותר לאדם לומר לחברו לכרך פלוני אני

דרכי משה

רסג (א) כתב מהרי"ל אשה ששכחה ולא הדליקה נר בשבת שצריכה כל ימיה להוסיף על נר של מצוה יותר ממה שהיתה רגילה להדליק עד עתה וצריכה תענית ווידוי כו' וכל זה אינו אלא חומרות רחוקות ואדרבה נראה דכל המוסיף על הנרות גורע ומפסיד הכוונה של זכור ושמור אבל הנשים נוהגות כדברי מהרי"ל שכל ששכחה פעם א' מדלקת כל ימיה ג' נרות ונראה דסמכו אדברי מרדכי דכתב במסכת ראש השנה ר"פ י"ט דיכולין להוסיף על דבר המכוון · וכ"כ שם האשיר"י וע"ש: (ב) כתב המרדכי סוף ב"מ ע"ג דמברך קודם הדלקה והמנהג לברך אחר הדלקה וכתב מהרי"ו וכדי שיהא הברכה עובר לעשייתן משימות היד לפני הנרות עד אחר הברכה דזה מיקרי עובר לעשייתן דהרי עדיין לא נהנה מן האור עכ"ל וכן הוא המנהג: (ג) ובמנהגים שלנו כתב דיש לנהוג כדעת מהר"ם: (ד) ובא"ז הדלקה הוי קבלת שבת ונראה שעיקר הנר של שבת הן אותן שמדליקין על השלחן כי הם באים לכבוד ע"כ ידליק אותן הנרות באחרונה עכ"ל: (ה) כתב המרדכי פרק ב"מ ע"ד דצריך להניח הנרות במקום הדלקה ולא להדליק במקום זה ולהניח

פרישה

ס' רסג (א) **ויהא** זהיר לעשות נר יפה ואפי' שואל על הפתחים כדי ליקח נר שבת רמב"ם: (ב) **דאין** שלום בבית בלא נר דהנר מעורר השמחה ב"י דהכי אמרינן ותזנח משלום נפשי וכו' זהו הדלקת נר שבת שבני ביתו מצטערין לישב בחושך ר"ן דף קל: (ג) **ויברך** להדליק נר של שבת וה"ה בי"ט להדליק נר של י"ט קבלתי הא דנהגו לעשות פתילה לשבת ולכרוך שתי נרות כאחד היינו משום שזכור ושמור בדבור אחד נאמרו ועוד רמז לב' נשמות ודו"ק רש"ל: (ד) **דקבלת** שבת תלויה בהדלקת הנר וכן נוהגין הנשים ואין להתיר להם רש"ל אבל האנשים המדליקין יכולין להתנות מהר"ם רש"ל:

דאפי'

חידושי הגהות

רסג א שתי תיבות אלו קע"ד דאמר אין להם הבנה ולא שייכות להכא כלל וצריך תיקון:

יגעתי

שבת ומפני זה כתב שצריך להקדים נר של חנוכה לשל שבת שאם יקדים של שבת לא יוכל להדליק של חנוכה אח"כ ב [א] והתוספות כתבו שאין תלוי בהדלקת הנר (ס) דאפילו לאחר שהדליק לא חל עליו שבת [ג] אלא תלוי בתפלת ערבית שהמתפלל ערבית חל עליו שבת :

אין

אני הולך למחר שאם יש בורגנין הולך ופר"י שאם יש בורגנין מע' אמה לע' אמה הולך אפי' בשבת שיהא הכל חשוב כעיר אחת וכל העיר כד' אמות וכיון שהוא דבר שיש לו היתר ע"י תקנה בשבת מותר לאמרו אפילו במקום שאין שם היתר עכ"ל וב"י השיג על דברי הר"ן ואומר ואיני מבין דבריו דהכא נמי איכא למימר אם לא היה מקבל שבת הוא עצמו היה מותר לו לעשות מלאכה עכ"ל ודבריו תמוהין דאע"ג דאם לא היה מקבל שבת היה מותר מ"מ עכשיו שקבל עליו שבת אין לו היתר בעולם לעשות מלאכה בעצמו אבל בשמירת פירות שחוץ לתחומו אף עכשיו יש לו היתר בשבת זו לשמור פירותיו שחוץ לתחומו אם היו א"י מתקנין בורגנין ומיהו לפע"ד דאין מקום לקושיית הר"ן דהא מפורש לשם בסוגיא דלאו דוקא קאמר לשמור פירות אומר לחבירו לשומרן אלא אפילו הבאה דאין לו היתר בשבת להביאן כלל נמי מותר לאמרן וכדאסיק בגמרא דהכי קאמר ליה אבא שאול לתנא קמא אמאי נקטת החשיך לשמור לחודא שרי כללא דמילתא כל שאני זכאי באמירתו כגון לפקח על עסקי כלה שיכול לומר לחבירו לעשות למחר רשאי אני להחשיך עליו וכ"ש לשמור דזכאי לומר לו היום שמור לי פירות שבתחומך דמותר להחשיך וכמו שכתבו התוספות לשם אלמא דאפילו להביא צרכי כלה דאין היתר לא לו ולא לחברו להביאם בשבת ואפ"ה זכאי באמירתו לומר לחברו להביאם למחר וכ"ש בלשמור וכיון שכן שמעינן דאין היתר אמירה זו תלוי באם היה שם בורגנין דאם היה ההיתר משום בורגנין לא היה זה כ"ש כלל דלהביא צרכי כלה ולשמור פירות שוין הן דכי היכי דבלשמור איכא למימר אם היה שם בורגנין היה הולך בעצמו הכי נמי בצרכי כלה אם היה שם מחיצות היה מביא כמו שמפורש לשם בסוגיא אלא בע"כ דלאבא שאול דקי"ל כוותיה לא תליא מידי בבורגנין ובמחיצות ודינו של הרשב"א בשם התוס' קיים דזכאי ישראל לומר לחבירו לעשות כך וכך בדבר שחברו מותר לעשותו אע"ג דאיהו אסור בו ולא קשיא עליה כלל קושיית הר"ן וכן פסק בש"ע · והרב בהגהת ש"ע הוסיף וכתב דמותר ליהנות מאותה המלאכה בשבת וכ"ש במוצאי שבת דאם איחר להתפלל או שממשיך סעודתו בלילה מותר לומר לחברו ישראל שכבר התפלל והבדיל לעשות לו מלאכתו להדליק לו נרות ולבשל לו ומותר לו ליהנות ולאכול ממלאכתו כנ"ל עכ"ל פי' הא פשיטא כיון שמותר לומר לחברו לעשות לו מלאכה דמותר ליהנות מאותה מלאכה כיון שאין נעשה במלאכה זו שום איסור לא באמירה ולא בעשייה ולמד הרב במכ"ש שכן הדין במ"ש והוא דבהכנסת שבת שאי אפשר שיהא שום היתר בעולם לזה שקבל עליו שבת בסתם בלא תנאי לעשות מלאכה אחר שקבל עליו שבת ואפ"ה מותר לומר לישראל חברו לעשות לו מלאכה כ"ש במ"ש שיש לו היתר לעשות בעצמו להתפלל ולהבדיל דפשיטא דמותר לומר לחברו וכדאמר בגמרא דאף בשבת עצמו קאמר שמואל שאם יש בורגנין הולך ובעל הלבוש השיג עליו והיפך הקערה על פיה ואמר דבהכנסת שבת איכא למימר זה קבל עליו וזה לא קבל עליו אבל במ"ש כבר נאסר עליו הכל בשבת עצמו ונמשך איסורו גם במ"ש עד שיתפלל ויבדיל ותימא היאך יאמר בהכנסת שבת זה קבל וזה לא קבל הלא קבל עליו שבת בסתם והוסיף מחול על הקודש בסתם שיהא אסור בתוספות זה כאילו היה שבת עצמו ועוד הלא הרשב"א לא פסק דין זה אלא ממה שבשבת עצמו מותר לומר שמור לי פירות שבתחומך וה"ה בהכנסת שבת וממילא הוא הדין במ"ש דלא גרע משבת עצמו אלא עדיפא מיניה הוא וכבר הקשו להרב קושיא זו והשיב ועשה סניגרון לדבריו בדברים שלפע"ד אין בהם ממש עיין בהג"ה לשם בספרו על זה ועוד כתב הרב דיש להביא ראיה מאותן דעושין שני ימים יה"כ דאסור להם ליהנות ולאכול מה שאחרים מבשלים להם כמ"ש רבינו בסימן תרכ"ד וא"כ ה"ה הכא דמאי שנא ויש לדחות דשאני התם דכיון דעושין יה"כ מטעם ספק ה"ל ספק דאורייתא לדידהו ופשיטא הוא דאיסור גמור הוא שיאמרו לאחרים לבשל להם לצורך הלילה שאחר התענית דאפילו בעירובי תבשילין דמקילין בו טובא דאם עבר ואפה מותר לאכול בשבת ואפ"ה כתבו התוספות בפ"ב דביצה דאם לא עירב כל שהוא עצמו אסור בו שאינו יכול לעשות בשביל עצמו ג"כ אחרים אינן יכולים לעשות בשבילו כ"ש בספיקא דיה"כ דאינו זכאי באמירתו לומר לאחרים לעשות בשבילו ואף אחרים שעשאו בשבילו כתב בהג"ה מיימונית דעוברין על לפני עור לא תתן מכשול דפשיטא היא דלא דמי לכל הני דהיינו הא דמותר בשבת עצמו לומר שמור לי פירות שבתחומך דהתם כיון דגוף השמירה אין בה איסור מלאכה דמותר לו לשמור אם היו הפירות בתחומו אלא דאיסור הליכה חוץ לתחום בשבת הוא דרביע עליה הילכך זכאי באמירה זו ומותר לומר לו שמור וכו' ומיניה למד הרשב"א דה"ה איפכא אם גוף המלאכה יש בה איסור ביום השבת אלא דעכשיו עדיין לא נכנס השבת אלא שזה קבל עליו תוספת שלא מן הדין נמי שרי לומר לחבירו ואין בו איסור אמירה כלל וכ"ש במ"ש כדפרישית וכן פסק מהרי"ו בתשו' סימן קי"ו כהוראת הרשב"א דאם

קבל

עדיין שבת · וכתב בשבלי הלקט אדם שבא לעיר בע"ש וכבר קבלו עליהם אנשי העיר שבת כיון שהתחילו ברכו אע"פ שעדיין היום גדול אם היו עליו מעות או שום חפץ מניחו ליפול שברכו במקום תקיעה : גרסינן בפ' תפלת השחר (כז:) א"ל רבי ירמיה לרב מי בדלת ופירש"י כשהתפלל רב של שבת בע"ש א"ל רבי ירמיה מי בדלת מן המלאכה הואיל וקבלת שבת בתפלתך אמר ליה אין בדילנא ופריך תלמודא ומי בדיל והא אביי שרי ליה לרב דימי לכברויי סלי ופירש"י לעשנותן בגפרית לאח' שהתפלל של שבת בע"ש ומשני טעותא הוה ופירש"י לא קבל עליו תוס' שבת מדעת אלא יום המעונן היה וכסבור חשכה ואח"כ זרחה השמש ופריך וטעותא מי הדרא והא אמר אבידן פעם אחת נתקשרו שמים בעבים כסבורים העם לומר חשכה הוא ונכנסו לב"ה והתפללו של מ"ש בשבת ונתפזרו העבים וזרחה חמה ובאו ושאלו את ר' ואמר הואיל והתפללו התפללו ופירש"י אלמא תפלה היא ולענין תוס' אע"ג דבטעות הוה תוספ' הוא ע"י תפלה ומשני שאני צבור דלא מטרחינן להו וכתב הרא"ש שאני צבור דלא מטרחינן להו להתפלל שנית כמו דמטרחינן ליחיד אבל מלאכה אלו ואלו ג מותרין כלומר בין צבור בין יחיד מותרין דקבלה בטעות אינה קבלה וכ"כ הרשב"א שם וכ"כ תלמידי הר"י שם וכ"כ ר"י בח"א והמרדכי כתב בס"פ ב"מ בשם הגאונים שפעם אחד היה יום המעונן וסבורין העם שחשכה והדליקו נרות ולא הספיקו להתפלל מנחה עד שנתפזרו העבים וזרחה החמה והתחילו הנרות לכבות והורו חכמי הדור שאותם שהדליקו אסורין להדליק ולעשות מלאכה שכבר קבלו שבת ושאר אנשי הבית מותרין ד ומשמע דס"ל דעדיפא קבלת שבת ע"י הדלקת נר שהוא מעשה מקבלה בתפלה (ו) ומעשה זה שכתב המרדכי בשם הגאונים כתוב גם בשבלי הלקט ועל מ"ש ושאר אנשי הבית מותרין כתב אבל אותו הנר שהודלק לשם שבת אסור ליגע בו ולהוסיף בו שמן ואפילו אם כבה אסור לטלטלו עד מ"ש עכ"ל ואיני יודע טעם (ז) למה המותרין במלאכה לא יהיו מותרין ליגע בנר שהודלק לשם שבת והא דאמרינן דצבור לא מטרחינן להו נראה דהיינו דוקא כשהתפללו מפלג המנחה ואילך וביחיד אפילו התפלל מפלג המנחה ולמעלה כיון דבטעות הוה שהיה סבור שכבר חשכה לא עלתה לו תפלה אבל קודם פלג המנחה אפילו צבור נמי מחזירין כיון דלאו זמן ת"ע הוא כלל וכ"כ מדברי רבינו יונה ז"ל שם : כתוב במרדכי ס"פ ב"מ והגה' מיימון ספ"ה דמי שלא התפלל מנחה וענה ברכו עם הקהל כבר עשהו קודש ושוב לא יעשנו חול להתפלל תפלה של חול אלא יתפלל ערבית שתים וכתב מה"ר ישראל בת"ה סי' ד' ובכתביו סי' קנ"ג שנמצא בתשובה מי ששהה להתפלל מנחה בע"ש עד שענו הקהל ברכו ועדיין לא עבר זמן המנחה שאל יתפלל מנחה באותו ב"ה שבו הקהל וש"ל מתפללין אחרי שהקהל קדשו היום לא יעשנו חול אצלם אלא ילך חוץ לאותו ב"ה ויתפלל תפלה של חול וכן הורו כמה גדולים וכתב הוא ז"ל דלא פליג אהא שכתבתי בסמוך בשם המרדכי והגהות דשאני התם שכבר ענה עם הקהל ברכו שהוא עצמו עשהו קודש בעניית ברכו ומש"ה לית ליה תקנתא אבל הכא בשלא ענה עמהם כגון שלא היה בב"ה ומש"ה יכול לעשותו חול שלא בפניהם וכתב עוד וכ"ל שאם יבא אחד לב"ה סמוך לברכו לא ימתין מלהתפלל עד לאחר ברכו בשביל עניית ברכו דכיון דשעה עוברת לתפלת מנחה אם יענה ברכו אין להקפיד אם לא יענה ברכו והכי איתא בהדיא בסמ"ק במצות תפלה אעניית מודים עם הצבור ואע"פ שלא יוכל לגמור אני תפלת המנחה קודם ברכו ונמצא מתפלל מקצת תפלת חול באותו ב"ה שבו הצבור ושלוחם שענו כבר ברכו וקדשו היום מ"מ הואיל והתחיל בהיתר אין נראה דיש קפידא כולי האי ואע"ג דבפרק ע"פ (קז:) פרשב"ם דהיכא דידוע שאינו יכול לגמור בהיתר הוי כהתחיל באיסור נדון דידן נראה דאין לדמות להתם דלאו איסור והיתר שייך ביה עכ"ל בת"ה ובכתביו סימן קנ"ג כתב וז"ל נראה לע"ד אין להקפיד אמאי דמתפלל תפלת חול אצל הצבור שכבר ענו ברכו וקדשו היום הואיל והתחיל בהיתר וכה"ג אשכחן טובא לחלק ודוקא כשלא ידע שלא יוכל לגמור קודם ברכו כגון שסובר שאחד מן הקהל יושיע החזן מעט מ"מ אם היה יודע שלא יוכל לגמור א"כ התחיל באיסור כדאיתא בהגהות מרדכי עכ"ל ולענין הלכה נראה שיש לסמוך על מ"ש בספר תרומת הדשן יותר מעל מ"ש בכתביו ד מה שאדם כותב בספר יותר מדקדק בו ממה שכותב בכתביו ועוד דמה שקשה ממ"ש בכתביו כבר יישבו בתרומת הדשן . כתב הר"ן בפרק שואל ומדאמרינן הכא שמותר לאדם לומר לחבירו שמור פירות שבתחומך וכו' כתב הרשב"א בשם התוספת דמהא שמעינן דישראל שקבל עליו שבת קודם שחשכה מותר לומר לישראל חבירו לעשות לו מלאכה פלונית ולי אין הנדון דומה לראיה דשאני הכא דאם יש שם בורגנין הוא עצמו שומר עכ"ל ו · ואיני מבין דבריו דהכא נמי איכא למימר אם לא היה מקבל שבת הוא עצמו היה מותר לעשות לו מלאכה (ח) · אם צריך לאכול במקום הנר עיין בס"ס רע"ג כתב הגאון מהרי"א ז"ל כתוב בא"ח ויש

מקומות

דרכי משה

ולהניח במקום אחר : (ו) ובא"ז כתב אע"ג דבגמרא נראה דציבור שקבלו שבת בטעות לא הוי קבלה מ"מ כן הורו הגאונים ואין לחלוק עליהן : (ז) ה והיה נראה לומר אליבא דמרדכי ושבלי לקט דס"ל להגאונים דעדיף קב"ש ע"י הדלקה מע"י תפלה דאמרינן אם קבלו הציבור בטעות לא הוי קבלה : (ח) וצ"ע מ"ש ממי שקבל עליו ב' ימים יום כפור שאחרים אסורים לעשות לו מלאכה כמ"ש לקמן סימן תרכ"ד ואפשר לחלק דשאני התם דראוי לעשות ב' ימים י"כ משום ספיקא דיומא משא"כ בתוספת שבת ונראה לומר דאף לדברי הר"ן דאוסר היינו דוקא בתוס' של הכנסת שבת דא"א לעשות לו בעצמו אבל בתוס' של מוצאי שבת דאפשר לו לעשות בעצמו שיתפלל ויבדיל שרי · וע"ש בהר"ן

דכן

דרישה

סי' רסג. [א] והתוספות כתבו שאין תלוי בהדלקת הנר כו' יגעתי ולא מצאתי בתוס' שלנו : [ג] אלא תלוי בתפילת ערבית כו' כ"כ הרא"ש וכתב ב"י שצריך לפרש דהיינו תחלת תפלת ערבית שהוא ברכו כדמסיים בסוף דבריו ע"ש · ר"ל מדמסיים וכתב וכן עמא דבר כשהחזן אומר ברכו הכל פורשין ממלאכה עכ"ל · ולעד"נ שאין זה כדאי להוציא דברי הרא"ש ורבינו ממשמעותן ומפשטן ואפשר ליישב דלא מהני אמירת ברכו אלא כשהקהל מקבלין עליהן השבת יחד ומ"ש הרא"ש שקבלת שבת תלויה בתפלת ערבית היינו תפלת ערבית ממש ג' ברכות ראשונות וג' ברכות אחרונות וקדושת היום באמצע ומיירי כשהיחיד מקדים עצמו להתפלל קודם שהתפללו הקהל כדמוכח מן הראייה שהביא שם לדבריו מדקאמר בתפלת השחר רב צלי של שבת בע"ש כו' · ודבר הלמד מענייננו הוא · הילכך כיון שרוצה להקדים לקבל עליו שבת קודם שקיבלו עליהם הקהל צריך דווקא להתפלל תפלת ערבית לגמרי דנוכל לומר דכיון שהזכיר קדושת היום בתפלה א"א לעשותו חול לאפוקי כשהוא המתפלל עם הקהל אז סגי לו בעניית ברכו בלבד וק"ל · ומ"ש ב"י ומ"ש רבינו עוד שהמתפלל ערבית חל עליו שבת צ"ל שהוא לאשמעינן שאעפ"י שלא התפללו כו' כוונתו כיון שאמר וכתב רבינו שהמתפלל ערבית כו' לכאורה

נראה ·

פרישה

(ס) דאפי' לאחר שהדליק לא חל עליו שבת ז"ל רא"ף כן משמע לעיל סי' רכ"ו גבי סולק המסלק והטמין המטמין והדליקו הנרות שהם כדי לצלות דג קטן או כדי להדביק וכו' ואח"כ תוקע ומריע ותוקע ושובת ואעפ"י שהמרדכי גם הסמ"ק חלקו על זאת הראייה מ"מ נראית חזק' וכוונה כי הדליק המדליק לא אמקצת משמע כ"א על הכל ולזה כתב ג"כ שוהה כדי לצלות דג קטן או כדי להדביק כו' כי אותם מלאכות היו רגילים לעשות סמוך לחשיכה כדי להיות הדג והפת חם וטוב וע"ש במרדכי · מ"כ בתשובת אשכנזים ב' וג' בעלי בתים האוכלין על שלחן אחד כל אחד מברך על מנורה שלו אעפ"י שכבר יש אורה מרובה אע"ג דא"ז גמגם בזה מ"מ יש נוהגין כן ובש"ע פסק ונכון להזהיר בספק ברכות ולא יברך אלא א' ולא כתב רמ"א המנהג שמדומה לו שלא נהגו כן ולא מיחה ג"כ רש"ל ז"ל · כתב המרדכי בחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם צריכין להדליק נר שבת בחדרם ולברך עליו אבל אורח שאין לו חדר מיוחד משתתף עם ב"ה בפרוטה · וכתב רמ"א מנהג הנשים להסיר יד לפני מאורות הנר אחר הדלקה בשעת הברכה כדי שיהא עובר לעשייתן שהרי לא נהנה מכן עד שיסיר היד מכן וכ"כ בחידושי מהרי"ן :

בין

חדושי הגהות

ב יגעתי ולא מצאתי בתוספות שלנו (פרישה) ולענ"ד יש קצת משמעות בדברי תוספות ברכות (כז.) ד"ה דרב צלי כו' דמדכתבו דהך ולא יקדים איירי בשלא קבל שבת עדיין משמע דלאו בהדלקתו תליא קבלת שבת והבוחר יבחר : ג ר"ל כשהתפללו של שבת בע"ש בטעות ואע"פ שאותו מעשה במ"ש היה דייק שפיר דהא ש"מ שלא חשו אלא על טרחת הציבור אבל אילו היה יחיד היו מטריחים אותו וא"כ יומו במקומו עומד כמות שהוא שאם הוא במ"ש עדיין אסורים במלאכה ואם הוא ע"ש מותרים (מעי"ט) : ד עיין בדרישה מ"ש בזה : ה דברים אלו כבר כתובים ומסורין המה בב"י לעיל שכתב ומשמע דס"ל דעדיפא וכו' וכן מצאתי בד"מ הנדפס בפ"ע שמחק כל סעיף זה גם אין לו שייכות לכאן והנה אעתיק לפניך מ"ש הדרישה ליישב על הב"י שכתב ואיני יודע טעם למה וכו' די"ל שהטעם כדי לעשות היכר לאותו שהדליקו שלא יעשה מלאכת חול כשיראו שמשתמשים באותו נר שהדליקו לשבת ע"כ ואפשר לומר שהד"מ כיון ג"כ לזה ורצה לומר הלכך אסרו ליגע באותו הנר משום דס"ל להשיבלי לקט גם כן דקבלת שבת ע"י הדלקה עדיפא וכו' ולכן בעי היכרא וכדברי הדרישה ; ו יש להשיב דל"ד דהכא עכ"פ השתא הוא אסור במלאכה אבל התוספת אינו אסור במלאכה אלא דאריא הוא דרביע עלה שאין לו בורגנין ואילו היה כותי עושה בורגנין היה מותר לילך בעצמו כ"כ · בדרישה וב"ח ;

ברש"י

רסד **אין** עושין פתילות לנר של שבת בין נר שעל השלחן (א) בין כל נר שמדליק בבית מכל דבר שהאור מסכסך בו פי' שאינו נאחז אלא נסרך סביביו והשלהבת קופצת ודולגת ואלו הן לכש והוא מין ארז [א] וכמו צמר א גפן גדל בין העץ ובין הקליפה חוסן והוא פשתן שלא נפוץ כלך והוא פסולת של משי אידן והוא מין ערבה ויש כמו צמר גפן בין קליפה לעץ פתילת המדבר והוא מין עשב ארוך ומוך שבתוכו [ב] ראוי להדליק בו וירוקה שעל פני המים והוא הירוק שגדל סביב הספינה כששוהה לעמוד במקום אחד על פני המים ולא בצמר ולא בשער ופירש"י שאין מדליקין בקנבוס ולא בצמר גפן (ב) ור"ת התירו ונהגו כמותו וכ"כ התוספו' ואם כרך דבר שמדליקין בו על דבר שאין מדליקין בו

מקומות שנוהגין הנשים (ט) בע"ש להדליק נר קודם שיגיע זמן הדלקה וקורין אותה נר של חול ואח"כ מדליקין נר שבת וצריך לתת טעם למנהגם ואולי נהגו זה מגד מחלוקת שבין ר"ת ור"א אם מברך להדליק נר של שבת שהגה כשבאים להדליק נר אחרת על הדלוק קודם לכן כבר הם מורות בזה שלכבוד שבת עושות כן וזה נר שבת אמיתי עכ"ל ולי נראה טעם אחר שהוא כדי שלא יצטרכו לחזר אחר נר להדליק ממנו כשיגיע זמן הדלקה כי אולי בין כך ובין כך יהיה ספק חשיכה וימנעו מלהדליק מצאתי בתשובה אשכנזית כ' וג' בעלי בתים אוכלים במקום אחד כל אחד מברך על מנור' שלו אע"פ שכבר יש אורה מרובה אע"ג דא"ו נמגם בזה מ"מ יש נוהגים כך ובעניותי נ"ל לייסב דכל מה דמתוסף אורה אית ביה שלום בית טפי ושמחה יתירה להנאת אורה בכל זוית ועוד שם שכתבת שמדליקין בזוית בבית ואוכלים בחדר כתב באגודה שאם אין הנרות ארוכות שדולקות עד הלילה הוי ברכה לבטלה וכמה פעמים שמעתי שקוראים תגר על אותו מנהג אמרתי שאותו מקום שדולקים שם הוי קצת חושך שכן דרך בערב שמחשיך קצת בחדרים ומשתמש שום דבר לאור הנר ע"כ כתוב בשבלי הלקט מצאתי בשם ר"ח מי שהדליק הנר בע"ש אחר שקיעת החמה ה"ז חייב מלקות אם הדליק בשוגג ואם ידע שזה אסור קונסין אותו ואם לא יקבל מחרימין אותו ומנדין אותו ונמנעין מלדבר עמו אפילו קרוביו ואם דברו עמו הם שרויים עמו בנדוי עד שיעשו תשובה וזה הדבר שפסקו על ר' אברהם ור' יעקב אחיו כי באו לעיר בליל שבת כשהקהל יוצאים מב"ה ולא נתנו להם הקהל שלום ולא הניחו ליכנס שחרית לב"ה כדי שלא יקחו אחרים מהם ק"ו ובאחד בשבת גזרו עליהם צום ז' שבועות ב' יום רצופים חוץ משבתות ור"ח ולהשלים כ' ימי המעשה בצומות ומלקיות כי המחלל שבת חייב כרת ושנו חכמים במ"ק (כח.) וכירו' דבכורות מת לכ' שנה מת בהכר' ונתנו להם לצום וללקות כ' יום כנגד אותם כ' שנה של מית' ועוד גזרו עליהם לתת ממונם לפדיון נפשם לקופה של צדקה ואחר כך גזרו עליהם בי"ב חדשי השנה ג' ימים בכל חדש ב' וה' וב' שהם ל"ו ימים כנגד ל"ו כריתות שבתורה אבל אם ק"ו היו עושין כן בזדון היו מחמירין להוסיף עליהם עוד שלא להתגלח ולהתכבדות ל' יום וכל המחמיר בזה ינוחו לו ברכות על ראשו ע"כ וכתוב עוד שם שאלה לר' שרירא גאון מי שעבר עבירה בשבת ומתיראין שמא יברח למ"ש יכניסוהו לבית הסוהר או ילקוהו בשבת והשיב אין מלקין ואין מכניסין לבית הסוהר בי"ט וכ"ש בשבת דהכי מילי דינא איתון ואין דנין בי"ט ושבת ואם ברח אין עלינו כלום ע"כ:

רסד **אין** עושין פתילה לנר של שבת וכו' ואלו הן לכש וכו' כולם הם במשנה ר"פ ב"מ (כ:) ושל צמר ושל שער הם בברייתא וכתב הרשב"א בתשובה (סי' קע"א) שהמדליק בשבת בשמנים ופתילות שאסרו חכמים להדליק בהם דבר ברור הוא שאסור להשתמש לאורן:

ומ"ש בין נר שמדליק על השלחן בין כל נר שמדליק בבית וכ"כ בפרק הנזכר במרדכי ואע"ג שבהגהות כתוב אומר מהר"ס שמשמע רק שיש במקום אחד נר כשר דע"י זה יזכור ולא יטה שאר נרות שבחצר ושבבית והשר מקוצי אומר דבר שיכול לעשות בלא נר כמו להוציא יין מן החבית מותר להשתמש לאור אלו הנרות לא סמך רבינו על זה וכ"כ רבינו ירוחם בח"ב וכ"כ בהגהות מיימון פ"ה דאפילו נר שמדליקו במרתף למשוך יין לאורו או בחדר יש לו כל דין האמור וכ"כ כל גדולי צרפת וכן הנהיג הר"מ ודלא כראבי"ה שכתב דלא צריך אלא בנר שאוכלין בו עכ"ל וכ"כ בסמ"ג והתרומה שכל הנרות שבבית צריכין להיות מדבר שמדליקין בו ורא"ה מלאמרינן בפ' ב"מ (כא.) פתילות ושמנים שאמרו אין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם בחנוכה אפילו בשבת דכבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה אלמא אם היה מותר להשתמש לאורה היה אסור להיות כי אם משמנים שהתירו חכמים ואע"פ שנר חנוכה היו נותנין על הפתח בחוץ ושם לא היו אוכלים:

ומ"ש ופירש"י שאין מדליקין בקנבוס ולא בצמר גפן ור"ת התירו וכ"כ התוס' ג"ז שם (כז:) אמתניתין דכל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן וכ"כ הר"ן שם שמדליקין בצמר גפן ובקנבוס וכ"כ הרא"ש שם בראש הפרק וכתב דהכי איתא בתשובת הגאונים וכ"כ סמ"ג והתרומה ורבינו ירוחם בח"ב וכ"כ הרמב"ם בפ"ה וז"ל אין עושין פתילה אלא מדבר שהאור נתלית בו כגון פשתה נפוצה ובגד שש וצמר גפן וכיוצא בהם ומעתה אין חוששים למה שכתוב בהגהות שהר"ס סובר כרש"י וכן עמא דבר להדליק בצמר גפן וכדברי ר"ת (א):

ואם כרך דבר שמדליקין בו על דבר שאין מדליקין בו וכו' ברייתא בר"פ במה מדליקין (כא.) ופירש"י להקפות לא היה מדליקין אלא סומך עליו הפתילה להגיפה שלא

קבל עליו שבת שעה או ב' קודם הלילה יכול לומר לא"י להדליק נר ע"ש הלכה למעשה נראה דבמ"ש פשיטא דמותר אף את"ל דלדעת הר"ן הוא אסור ה. דוקא בהכנסת שבת דאי אפשר לעשות כן בעצמו אבל במ"ש דאפשר לעשות בעצמו כשיתפלל ויבדיל שרי אלא אפילו בהכנסת שבת נראה דלא כתב הר"ן אלא לדחות הראיה אבל לענין דינא מודה הר"ן למ"ש הרשב"א בשם התוספות דשרי ועוד דלפי מ"ש אין כח בדברי הר"ן לדחות הראיה כלל והדין עם הרשב"א וכמו שהסכים מהרי"ו ועוד נראה דאם אחרים עשו לו אפילו עברו במזיד מותר ליהנות דאפילו בעירוב תבשילין אם עבר ואפה קמבעיא לן ואסיקנא דאפילו במזיד נמי שרי כ"ש הכא בסעודת נשואין וברית מילה דהמסובין לא עברו ולא ציוו לבשל אלא בעל הסעודה הוא דצוה לבשל אע"פ דגם הוא לא התפלל ולא הבדיל מותר לכולם ליהנות ולאכול כ"ש דאין ספק לפע"ד דמדינא הכל שרי כהרשב"א בשם התוספות וכמהרי"ו וכהגה' הרב בש"ע ותו לא מידי:

רסד **אין** עושין וכו' עד ולא בשער פשוט במשנה ובברייתא ובגמ' ר"פ ב"מ:

ומ"ש בין נר שעל השלחן בין כל נר שמדליק בבית כך הוא הביאו ב"י ומשמע לי מלשון רבינו דאפילו איכא נר דעת רוב הגדולי' כשר דולק אבל נר פסול נמי אסור דמכל מקום איכא למיחש שמא יבא לתקן הפתילה שהאור מסכסך בו וכן במדליק בשמנים פסולים יבא להטות כדי שימשך אחר הפתילה ולכך אמר רבינו בין נר שעל השלחן בין כל נר שמדליק בבית דהל"ל בין שאר נר שמדליק בבית דמאי מרבה כל נר אלא ודאי דה"ק בין נר שעל השלחן לבדו בין כל נר שמדליק בבית ואפילו הוא דולק אצל נר הכשר שעל השלחן או במקום אחר נמי אסור:

ואם כרך דבר וכו' ברייתא שם. ואסיקנא דהכי קתני כרך דבר שמדליקין בו ע"ג דבר שאין מדליקין בו אין מדליקין בו בד"א להדליק אבל להקפות מותר וכתב ב"י דקשה על לשון רבינו שאמר אם כיון להדליק אסור שזה אינו אלא לדברי

דרכי משה

דכן נראה מדבריו ולזה נראה ג"כ דמותר ליהנות באותה מלאכה מידי דהוי אמי שלא הניח ע"ת דמותר להנות ולאכול מה שאחרים אופין ומבשלין לו או לעצמן ואע"ג דהתם צריך לאקנויי קמחו לאחרים וכמ"ש לקמן סימן תקכ"ז דשאני התם דא"א לעשות בעצמו אבל כאן דאפשר לו להתפלל נ"ל דשרי לעשות לו מלאכה וליהנות ממנו · מיהו בתוס' הכנסת שבת צ"ע אם שרי ליהנות מן המלאכה שאחרים עושין לו דהא בע"ת אסור אם אינו מקנה קמחו לאחרים והן עושי' לעצמן. אבל בלא"ה אסור דאין לחלק בין עירוב תבשילין שלא עשה כתקנת חכמים ולכן אסור ליהנות ממה שאחרים עושין לו אבל כאן דלא עבר אתקנתא דרבנן שרי דהא התוס' כתבו פ"ב דביצה (יז.) דכל דבר דאסור לעשות לעצמו גם אחרים אסורין לעשות לו ואע"ג דמדברי רש"י משמע דשרי מ"מ לפי המסקנא דהתם דצריך לאקנויי קמחו לאחרים גבי ע"ת א"כ ה"ה כאן מיהו נראה דאף לדברי הר"ן והתוספות אם אחרים עברו ועשו לו או עשו לעצמן ודאי מותר ליהנות בו. דאף בע"ת לא קמבעיא להו בגמ' אלא אם עבר ואפה בעצמו אבל אם אחרים עשו לעצמן או עברו ועשו לו ודאי שרי ליהנות דאף ע"ת דהתם אסור לומר לאחרים לעשות מלאכתו ואפשר דגם הר"ן מודה לדברי הרשב"א דשרי לעניין דינא אלא שדחה ראיות הרשב"א וכ"נ מדברי מהרי"ו שאכתוב בסמוך דשרי דלא הוה דין תוספת כדין שבת גמור וכ"ש לדברי הרשב"א דמתיר לומר לו לעשות מלאכ' כ"ש דמותר ליהנות ממנה דהא לא שנא וכתב מהרי"ו בתשובה סימן קי"ו דאם קיבל עליו שבת שעה או ב' קודם הלילה יכול לומר לא"י להדליק נר דהרי מקצת ישראל עושין מלאכה כ"ש דלדידיה אמירה שריא: (ט) ואין זה המנהג נהוג בינינו: רסד (א) ובהג"מ פ"ה דפשתן עדיף להדליק בו מבכל דבר; עדיין וכן

פרישה

סי' רסד (א) **בין** כל נר שמדליק בבית כו' לאפוקי ממ"ש המרדכי בשם השר מקוצי שסבר שיכול לעשות בלא נר כגון להוציא יין מן החבית מותר להשתמש לאור אלו הנרות: (ב) **ור"ת** התירו פי' בין קנבוס בין צמר גפן: אס

דרישה

נראה שכפל דבריו הם. כתב ב"י וכלבו כתב שסהרי"ו חולק על הר"ם ואומר כו' נראה דצריך להיות שהר"ף וכן צריך להגיה במה שחור וכתב ב"י אח"כ דהיינו פלוגתא דהר"פ והרי"ף כ"ל והר"ף · כתב ב"י על השבלי לקט שכתב קבל אותו הנר שהודלק לשם שבת אסור ליגע בו ולהוסיף בו שמן כו' כתב הוא ז"ל וקיני יודע טעם למה המותרין במלאכה לא יהיו מותרין ליגע בנר שהודלק לשם שבת ע"כ · ולענ"ד טעם ברור בזה והוא משום כדי שיהא היכר לאותן שהדליקו שחל שבת עליהן ואסורים לעשות מלאכה לאפוקי אם היו רשאים ליגע בו ולהוסיף בו שמן או אם כבה לטלטלו · אז יהיו רואין שנוהגין עם נר זה דין נר חול ויהיו סבורים שגם הם מותרין במלאכה כיון שאין להם שום היכר שיבדלו בשביל איסור שבת · עוד כתב שם ב"י שדברי ת"ה סותרין למ"ש בכתביו סי' קנ"ג וכתב ולענין הלכה נראה שיש לסמוך על מ"ש בספר ת"ה כו' ולעד"נ לייסב קצת דלא סתרי דבריו דכיון שכתב בכתביו ודוקא כשלא ידע שלא יוכל לגמור קודם ברכו כו' ומסיים וכתב מ"מ אם היה יודע שלא יוכל לגמור כו' ע"כ נ"ל דמ"ש מ"מ אם היה יודע כו' ה"פ מ"מ אם היה יודע דאף אם א' מהקהל יושיע החזן מעט אפ"ה לא יגמור א"כ התחיל באיסור · והשתא א"ש דמ"ש בת"ה הותיל והתחיל בהיתר אין נראה דיש קפידא וכו' היינו משום שלא ידע בודאי שלא יוכל לגמור קודם ברכו כגון שסבר שאחד מן הקהל יוסי' החזן מעט · וק"ל · ועיין בפ' ע"פ דף קז ע"ב מה שפי' רשב"ם במעשה דאגריפס ושם במרדכי דף רסא ע"ב בד"ה כאן קודם ט' כו' וע"ש במרדכי דמשמע דאם התחיל בהיתר מותר להתפלל אף שיודע שאינו יכול לגמור וצ"ל דאיירי שם שהתחיל להתפלל וזמן גדול לפני שבת כגון קודם ט' שעות · כתב ב"י והמרדכי כתב בס"פ כילד מברכין בשם הגאונים שפעם א' היה יום מעונן וסבורים העם שחשכה והדליקו נרות וכו' עד ומשמע דס"ל דעדיפא קבלת שבת ע"י הדלקת נר שהוא מעשה מקבלה בתפלה עכ"ל עיין במרדכי שלי מ"ש שם ויתבאר לך שדברי ב"י אינם מוכרחים והנה אעתיק מ"ש שם מה שהשמטתי שם דברי ב"י הנ"ל ז"ל והוא דוחק שהרי מתפלה הוכרך להוכיח מכאן שהדלקת הנר הרי היא כקבלת שבת משמע דמסתבר לומר דלפי' קבלה לא הוי ואיך מסיק דחמיר טפי הדלקת נרות מאותן שהתפללו של שבת שהתיר לכן אביי כו' גם איך יש להוכיח מכאן דקבלת שבת בטעות לא הוי קבלה דילמא לא קבלו עליהן אותן שלא הדליקו שהרי לא הספיקו להתפלל מנחה עד שראו השמש שוב מצאתי שכתב בעל הרוקח כי' מ"מ על האי מעשה דיום המעונן היה וכסבור העם כו' עד ואמרו רבותינו שאותן שקבלו שבת אסורין במלאכה ואותן שלא קבלו מותרין להדליק ומסקנא בברכות בפ' תפלת השחר מי שהתפלל וקבל שבת בטעות מותר בעשיית מלאכה דאביי שרי ליה לרב דימי לכבורוי סלי כו' עכ"ל משמע משם דההוא מסקנא דברכות הוא דלא כפסק רבותינו שהם אסרו לאותן שהדליקו וקבלו שבת עליהן לעשות מלאכה ושם מסקינן דקבלה בטעות לא הויא קבלה ומותר ועי"ד זה צריך לפרש דעת המרדכי ודו"ק עכ"ל · עוד כתב ב"י על מ"ש הר"ן בפ' שואל על הרשב"א ולי אין הנדון דומה לראייה דשאני הכא דאם יש שם בורגנין הוא עצמו שומר עכ"ל ואיני מבין דבריו דה"נ איכא למימר אם לא היה מקבל שבת הוא עצמו היה מותר לעשות לו מלאכה עכ"ל. יש להשיב מנא ליה הא סברא שהרי מ"מ קיבל עליו השבת. וכאשר הוא שם לאו בדידיה תליא מילתא ואיסורא רמיא עליה משא"כ בהשמירה ·דלגבי' ליכא כל איסור אלא שהבורגנין שמה חסרים וכיון דלגביה ליכא שם איסור הוי אמירתו מותרת כאילו הבורגנין עומדים ומגיעים שמה וזהו באמת היתר הוא אלא אמי' הוא דרביע עליה כל זה כתבתי לייסב דברי הר"ן שחלק בייהן וגם זולת הסגתו נראה דאין הנידון דומה לראייה אבל שמירה לא קא"ל למבריח שילך חוץ לתחומו לשומרו שגם זולת שמירתו הוא הולך לצורך ·עצמו חוץ לתחום אלא שמבקש ממנו לשומרו והשמירה מצד עצמה לית בה איסור כלל משא"כ בנדון זה שאומר לחבירו שיעשה לו מלאכה וזהו דבר האסור לאומרו וק"ל. וכבר האלכתי בענין זה בתשובה וכתבתי שם שדברי מהרמ"י בש"ע שלו השיג על דברי רמ"א שלמד מ"ש מע"ש · ג"ב אינם ברורים. וכתבתי שם שדין רמ"א הוא אמת שכ"כ מהרי"ו בתשובתו אבל לא מטעם זה שהביא ב"י אלא מטעם אחרינא ע"ש · מה שכתב ב"י בשם הגאון מהר"י אבוהב כתב בא"ח ויש מקומות כו' עד ואולי נהגו זה מגד מחלוקת שבין ר"ת ור"א אם מברך כו' כלומר דכיון דר"א שאין מברכין מפני שאינו ניכר אבל השתא כשבאים להדליק נר אחרת על הדלוק קודם לכן ניכר שלכבוד שבת עושין כן ומש"ה הם קורין אותו נר של חול לאפוקי לפי הטעם שכתב ב"י אינו מיושב למה היו קורין אותה נר של חול ודו"ק · מ"ש ב"י בשם שבלי הלקט וכו' בשבת גזרו עליהן צום ז' שבועות כ' יום רצופים חוץ משבתות ור"ח להשלים כ' ימי המעשה כו' צריך להגיה ולהשלים בו"ו וק"ל:

סי' רסד [א] **וכמו** צמר גפן גדל בין העץ כו' · והוא מין ארז וכמו צמר גפן כו' כל' זה כתב ג"כ הטור' אבל בפירש"י לא נזכר תיבת גפן וכ"ל דהם נקטו צמר גפן לפי שם"ל שמדליקין בצמר גפן כמו שיתבאר בסמוך ואתא לאשמעינן דאע"ג דדומה לצמר גפן אפ"ה אין מדליקין בו · ואין להקשות לפרש"י מאי אתא התנא דאמר לא בלכש לאשמעינן דהא אפי' אי הוה צמר ממש אין מדליקין בו כדאיתא בברייתא ולא בצמר ולא בשער · די"ל דלהכי פירש"י כמו צמר כו' כלומר שאינו צמר ממש וס"ד דמדליקין כו' שאינו מסכסך כמו צמר: [ב] **ראוי** להדליק בו כו' הא דכתב כאן בפתילת המדבר יותר מהאחרים ובו ראוי להדליק כו' היינו משום כיון דעשב הוא ואינו חוץ למדורה לאפוקי לכש דעץ הוא: אס

חידושי הגהות

רסד א ברש"י לא נזכר תיבת גפן ואפשר דנקט גפן לרבותא דאע"ג דדומה לצמר גפן דשרי לקמן הכא אסור (דרישה): ר"ל

בו (ג) [ג] אם כיון להדליק אסור להקפות שרי ופירש"י שלא כרכו סביבו אלא נתן דבר פסול תחת הפתילה שתהא צפה (ד) שלא תטבע בשמן ורב אלפס פי' אפילו כרכו סביבו שרי וכן פי' א"א ז"ל והטעם שתלוי בכוונתו שאין אסור אלא דלמא מדליק בעיניה וכשהוא מכוין לפתילה איכא למגזר אבל כשאין מכוין רק לעבות ליכא למגזר ומטעם זה מותר לתת גמי בפתילה כדי שתהא זקופה וכ"כ הרמב"ם ז"ל וכתב עוד נותנין גרגיר של מלח וגריס של פול על פי הנר בע"ש כדי שיהא דולק יפה בשבת · אין מדליקין נר של שבת אלא בשמן הנמשך אחר הפתילה הלכך אין מדליקין בשעוה ולא בזפת [ד] ולא בשמן קיק ופירש"י שמן העשוי מגרעיני צמר גפן ולא באליה ולא בחלב (ה) ולא בעטרן אע"פ שנמשך אחר הפתילה מפני שריחו רע (ו) ושמא יניחנו ויצא (ז) ולא בצרי מפני שריחו נודף שמא יסתפק ממנו ואפילו אם נתן מעט שמן זית בשמנים אלו שאינן נמשכין ואז נמשכין אפ"ה אין מדליק בהן משום גזירה שמא לא יתן בהן שמן : (ח) וחלב מהותך (ט) וקרבי דגים אין מדליקין בהן כשהם לבדם ואם נתן בהן מעט שמן זית מדליקין בהן ושאר השמנים כולן חוץ מאלו (י) מדליקין בהן : יש מתירין אפילו שמן פסול ופתילה פסולה שכרכן יחד ועשה מהן נר שלא אסרו אלא בשכל א' לבדו בתוך הנר אבל כשכרכן יחד שרי דטעמא משום שאין נמשכין אחר הפתילה וכשכרכן יחד לא שייך האי טעמא (יא) [ה] ור"ת ג אסרו (יב) ואם כרך שעוה סביב הפתילה ועשה

ב"ח

לדברי הרי"ף אבל לדעת רש"י לא תליא מילתא בכוונה כדמוכח מדברי הרא"ש והיה לו לומר אם להדליק אסור כלשון הברייתא כדי שיבואו עליו דברי רש"י והרי"ף אלא דלא דק עכ"ל ולפע"ד אין על דברי רבינו שום תפיסה דבע"כ גם לפרש"י צריך לומר דהאי בד"א להדליק ה"ק אם כיון להדליק וכו' דאל"כ קשה הא דקאמר כרך דבר שמדליקין בו וכו' ומפרש בד"א דכרך להדליק אבל כרך להקפות מותר הלא בלהקפות לאו כריכה היא לפי' רש"י אלא ודאי לפרש"י בלהקפות נמי כריכה מיקריא וה"ק בד"א דאין מדליקין בו להדליק פי' דוקא אם נתכוין להדליק דאז כורך פתילה פסול בתוך פתילה כשר ואסור אבל אם כוונתו להקפות דאז כורך פתילה כשר על גבי פתילה פסול שהכשר הוא למעלה והפסול למטה כדי שתהא הכשרה צפה למעלה ולא תטבע בשמן מותר השתא בע"כ גם לפרש"י צריך לפר' בד"א להדליק שכיון להדליק אסור אבל כיון להקפות שרי אלא שמפרש לה בשני מקומות דכשכוונתו להקפות שלא יכריכנה סביבה כמו כשכוונתו להדליק אלא כורכו לפסול תחת הכשר אבל לרב אלפס אף במקום אחד בכרכו סביבה מחלק בין אם כוונתו בכריכה זו סביבה כדי להדליק דהיינו שמכוין לפתילה אסור גזירה דילמא מדליק לה בעיניה אבל אם אינו מכוין בכריכה זו סביבה לפתילה אלא לעבות להרבות אורה מותר :

ולא בעטרן וכו' שמא יניחנו ויצא בגמ' פריך ויצא א"ל שאני אומר הדלקת נר בשבת חובה לאכול אבל הנר כתב בהג"מ פ"ה ששאלו פי מהר"ם א"כ היאך רגילין להניח הנר בבית ולאכול בחצר והשיב שהנרות לעונג נלטוו ולא לצער ואם הוא נהנה בחצר יותר מפני האויר או מפני הזבובים פשיטא שמותר לאכול בחצר ע"כ וכתב עוד שם ורבינו שמחה משפיר"א היה רגיל לעשות כן ועיין במ"ש בזה בסי' רס"ג ועיין עוד לקמן בסימן רע"ג :

ולא בצרי מפני שריחו נודף שמא יסתפק ממנו שם בברייתא אין מדליקין בצרי מ"ט אמר רבא מתוך שריחו נודף גזירה שמא יסתפק ממנו א"ל אביי ולימא מר מפני שהוא עף חדא ועוד קאמר וכו' ורבינו לא כתב הטעם מפני שהוא עף מפני שהוא מפרש חדא ועוד קאמר דה"פ ודאי איכא חדא טעמא מפני שהוא עף שאין להדליק בו אפילו בחול אלא דבשבת איכא עוד טעם דאסור משום גזירה שמא יסתפ' דמ"ה לא הזכיר רבא אלא הך טעמא דאית ביה איסור שבת :

וחלב מהותך וכו' מימרא דרב ברונא שם ומפרש בגמרא דמש"ה שרי הכא בתערובות שמן כל שהוא טפי משאר שמנים פסולים דאסורים אפילו אם נתן בהם שמן זית משום גזירה שמא לא יתן בהם שמן דהתם לא ממשיכים בעינייהו ואיכא חדא גזירה שמא לא יתן בהם שמן אבל הני חלב מהותך וקרבי דגים שנימוחו ממשיכי בעינייהו אלא דרבנן גזרו בהו אטו חלב שאינו מהותך ואי אסרי' למהותך ע"י תערובת אטו מהותך שלא ע"י תערובת ה"ל גזירה לגזירה :

ואם כרך שעוה וכו' ואע"ג דבגמרא מתיר שעוה כשעושין פתילה ושעוה כרוך סביבה כתבו התוס' דהאוסרים מפרשים דוקא כשמניח נר של שעוה בנר שמן

ב"י

שלא תטבע בשמן ויגף הברזל מתרגמינן וקפא פרזלא אבל הרי"ף פי' להקפות להעבות ראש הפתילה להרבות אורה כך כתוב בנוסחי דידן ובנוסחת הר"ן ולפ"ז צ"ל דלהדליק היינו להדליק בדבר הפסול בפני עצמו אבל מדברי ה"ה בפ"ה נראה שהוא גורס בהרי"ף להדליק להעבות הפתילה כדי להוסיף אורה להקפות להקשות הפתילה וכ"כ שם הרמב"ם אם להעבות הפתילה כדי להוסיף אורה אסור ואם להקשות הפתילה כדי שתהא עומדת ולא תשלשל למטה מותר וכ"כ בסמ"ג וכתב ה"ה דהיינו כפירש"י שהוא סובר דלא היה מדליקו דקאמר רש"י היינו שלא היה מתכוין להדליקו ולא משמע מדברי הרא"ש שהוא מפרש כן שהרי אחר פירש"י כתב ורי"ף פירש דכורך אותו תוך ראש הפתילה כדי שתהא עבה ולשון כורך משמע כפירושו מיהו קשה דהיינו להדליק כיון שכרך אותה בתוך הפתילה לעבות אותה וי"ל דבכוונה תליא מילתא היכא דלא כיון רק לעבות ראש הפתילה אע"פ שמדליקן יחד מותר דמידי הוא טעמ' אלא משום גזירה אטו בעינייהו והיכא דכיון להקפות ליכא למיגזר עכ"ל ומיהו אפי' לדעת רש"י יש להתיר בדבר שאינו ראוי להדליק בפני עצמו לכרוך עליו דבר שמדליקין בו כיון דליכא למיגזר ביה אטו בעיניה וכ"כ הר"ן בשם הרשב"א ורבינו ירוחם בח"ב וכ"כ מדברי המרדכי והתרומ' אלא שהם נסתפקו בגמי אם אסור לעבות פתילה ממנו משמע דס"ל דגמי חזי לפתילה בעיניה והרשב"א פשיטא ליה דלא חזי לפתילה בעיניה שכתב להתיר בגמי וכ"כ סמ"ק ומיהו בשל קש גם המרדכי התיר בהדיא ומ"ש רבי' אם כיון להדליק אסור אינו אלא לפי דברי הרי"ף אבל לדעת רש"י לא תליא מלתא בכוונה לפי מה שהוכחתי שסובר הרא"ש כפי' דברי רש"י וא"כ לא היה לו לכתוב אם כיון אלא אם להדליק אסור כל' הברייתא כדי שיבואו עליו דברי רש"י והרי"ף אלא דלא דק ושמא י"ל שאינו מפרש דברי רש"י כהרא"ש אלא כמו ה"ה :

ומ"ש נותנין גרגיר של מלח וגריס של פול וכו' בפ"ה וכתב ה"ה שהוא תוספתא בפ"ב : אין מדליקין נר של שבת אלא משמן הנמשך אחר הפתילה וכו' בר"פ ב"מ (כ:) תנן לא בזפת ולא בשעוה ולא בשמן קיק ולא באליה ולא בחלב ובגמרא (כא·) שמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם מפני שאין נמשכין אחר הפתילה ובגמרא (שם) מאי שמן קיק אמר שמואל עוף אחד יש וקיק שמו רב יצחק אמר משחא דקאזא ר"ל אמר קיקיון דיונה ופירש"י משחא דקאזא שמן שעושין מצמר גפן ותנן תו במתני' (כד:) ר' ישמעאל אומר אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת וחכמים מתירין בכל השמנים וכו' בעטרן ובנפט ר"ט אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד ובגמרא (כה:) ר' ישמעאל אומר אין מדליקין בעטרן מ"ט אמר רבא מתוך שריחו רע שמא יניחנו ויצא א"ל אביי ויצא א"ל שאני אומר הדלקת נר בשבת חובה וכתבוהו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפ"ה וטעמייהו דמדהדרי אמוראי לפרושי טעמא דר' ישמעאל אלמא כותיה נקטינן ובשאר שמנים נקטינן כחכמים דר' ישמעאל נמי לא פליג עלייהו אלא בעטרן לבדו וה"ל ר"ט יחידאה לגבייהו ור' ירוחם בפ"ב פסק לגמרי כחכמים דשרו אף בעטרן ודע דאף על ג"ב דפסקינן הלכתא כחכמים שמתירין להדליק בכל השמנים כתבו התוס' שם אהא דאמר אביי מריש הוה מהדר מר אמשחא דשומשמי וכו' דלנר שבת פשיטא דשמן זית מן המובחר לפי שנמשך אחר הפתילה טפי מכולהו כדמוכח במתני' וכולהו מודו ביה דמדליקין :

ומ"ש ולא בצרי ג"ז שם (כה:) בברייתא אין מדליקין בצרי מ"ט אמר רבא מתוך שריחו נודף גזירה שמא יסתפק ממנו א"ל אביי ולימא מר מפני שהוא עף חדא ועוד קאמר חדא מפני שהוא עף ועוד שמא יסתפק ממנו ופירש"י שהוא עף ונדבק בכותלי הבית ומדליק את הבית ורבינו לא כתב טעם דמפני שהוא עף לפי שאינו ענין לשבת דמש"ה ב לא הזכירו רבא ג"כ ומפני כך לא כתב ג"כ הא דתניא התם (כו·) אין מדליקין בנפט לבן בחול וא"צ לומר בשבת מפני שהוא עף אף על פי שכתבוהו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפ"ה : ומ"ש ואפילו נתן מעט שמן זית וכו' בעי' דאיפשיטא שם בראש הפרק (כא·) : ומ"ש וחלב מהותך וקרבי דגים וכו' ואם נתן בהם מעט שמן וכו' מימרא דרב ברונא שם בראש הפ' ופסקוה הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפ"ה וכן הסכימו ההגהות ודלא כסמ"ג וסמ"ק שפסקו דלא כותיה וכתב הר"ן חלב מהותך פירש"י דהיינו חלב מבושל ולא מסתבר דהא במתני' אסרינן חלב מבושל דומיא דשארא כלו' אפי' ע"י תערובות אלא חלב מהותך היינו מחוי שלא נקרש עדיין וקרבי דגים כתבו התו' לאו היינו שמן דגים דשמן דגים שרי ליה מתני' בעיניה וכ"כ רבינו ירוחם בח"ב דשמן דגים הוא שמן צלול שעושים מגלגל עינו או מבשרו אבל קרבי דגים שנמוח ואינו צלול אסור להדליק בו בלא תערובת שמן ורש"י פירש במתני' בשמן דגים מקרבי דגים שנמוחו ודייק למכתב מקרבי כלומר שמהקרבים שנמוחו מסננין אותו ומוציאין הצלול וזהו שמן צלול דשריא מתני' אבל כל שלא הוציאו הצלול היינו קרבי דגים דרב ברונא ואמרי' בגמרא דמש"ה שרי בתערובת שמן כל דהו טפי משאר שמנים שאסרו חכמים משום דחלב מהותך וקרבי דגים שנמוחו אפילו בעינייהו נמי ממשכי אלא דרבנן גזרו בהן אטו חלב שאינו מהותך וקרבי דגים שלא נמוחו ואי אסרינן להו ע"י תערובת נמי ה"ל גזרה לגזרה : ומ"ש רבינו ואם נתן בהם שמן זית מדליקין בהם וכו' לאו דוקא שמן זית דה"ה לשאר שמנים שמדליקין בהם : ומ"ש ושאר השמנים חוץ מאלו מדליקין בהם כבר כתבתי בסמוך דהלכה כחכמי' שמתירין בכל השמנים כלומר זולת המנויים בראש הפרק : ומ"ש יש מתירין אפי' שמן פסול ופתילה פסולה וכו' ור"ת אסרו הרא"ש שם בריש פרקין כתב סברא זו ונראה שהסכים לדברי ר"ת שדחאה וכ"כ בספר התרומה וגם רבינו ירוחם כתב בח"ב שרוב הפוסקים הסכימו לאיסור : ואם כרך שעוה סביב הפתילה ועשה ממנו נר וכו' שם בריש פרקין תנא ע"כ פסול פתילות מכאן ואילך פסול שמנים פשיטא שעוה איצטריכא ליה מהו דתימא

דרישה

[ג] אם כיון להדליק כו' כתב ב"י אינו אלא לדברי הרי"ף אבל לדעת רש"י לא תליא מילתא בכוונה כו' עד ושמא ר"ל שאינו מפרש דברי רש"י כהרא"ש אלא כמו הרב המגיד עכ"ל · יש להקשות דלפי זה למה כתב רבינו ורב אלפס פי' בלשון פלוגתא כיון שגם רש"י ס"ל דתלוי בכוונה כדעת הרי"ף וצ"ל דחילוק זה יש ביניהם דלדעת רש"י הא דקאמר בגמרא אם להדליק אסור כיון שמדליקין בדבר הפסול בפני עצמו והכריכת הכשר בפני עצמו אבל אם היו כרוכין אהדדי אפשר דמותר לאפוקי לדעת הרי"ף אפי' במדליקין יחד אם כיון להדליק אסור וק"ל:

[ד] ולא בשמן קיק פירש"י שמן העשוי מגפן ז"ל הגמרא מאי שמן קיק אמר שמואל שאילתינהו לכל נחותי ימא ואמרו לי עוף אחד יש בכרכי הים וקיק שמו רבי יצחק בריה דרב יהודה אמר משחא דקאזא ריש לקיש אמר קיקיון דיונה ע"כ ופירש"י משחא דקאזא שמן שעושין מגרעיני צמר גפן והא דכתב רבינו פי' רב יצחק נראה משום שהאמרים אינם שכיחים ויש להקשות על דברי רבינו למה תלה בפירש"י מ"ש בגמרא ורש"י אינו אלא פרשן וי"ל דכתב פירש"י כדי לתפוס בקיצור פי' של שמן קיק :

[ה] ור"ת אסרו יש להקשות מ"ש מאם כרך שעוה סביב הפתילה ועשה ממנו נר שהתיר ר"ת · די"ל דשאני בשעוה שהפתילה כשר לאפוקי אם הפתילה פסול או אף אם השמן

פרישה

(ג) אם כיון להדליק כו' פי' להוסיף אורה : (ד) שלא תטבע בשמן אעפ"י שג"כ דולק הואיל ולא נתנו כדי להדליק כן פי' המ"מ לרש"י. ועיין בב"י וז"ל סמ"ג אם להקפות את הפתילה כדי שתהא עומדת למעלה ולא תשלשל למטה מותר :

(ה) ולא בעטרן פסולת דזפת שבתחלה זב הזפת עב ואח"כ צלול והוא נקרא עטרן וכיון שהוא צלול נמשך אחר הפתילה ר"ן :

(ו) ושמא יניחנו ויצא פירש"י ואין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין יממא :

(ז) ולא בצרי מפני שריחו נודף כו' אעפ"י שיש עוד טעם מפני שהוא עף בכותלי הבית ויש בו משום סכנה לא כתבו רבינו שאותו טעם אינו תלוי בשבת ב"י :

(ח) וחלב מהותך עיין בפי' ר"ן שפירש דהיינו מימוי שלא נקרש עדיין ואסור חלב מהותך אטו אינו מהותך : (ט) וקרבי דגים שנימוחו רמ"ף :

(י) מדליקין בהן אפילו בעינייהו דאפי' ממשכי רק שגזרו אטו שאין מהותך לכך התירו אם נתנו בהם מעט שמן ולא גזרו אטו שאר שמן פסול שיערב ג"כ בהם דהוה גזירה לגזירה גמרא · ולאו דוקא שמן זית דה"ה שאר שמנים כשרים :

(יא) ור"ת אסרן כי פתילות שאסרו חכמים אסרו בכל ענין אסר"י : (יב) ואם כרך שעוה סביב הפתילה

חידושי הגהות

ב ר"ל שלא הזכירו בהדיא אלא בחדא ועוד כדאיתא בגמרא שם וצ"ל לדבריו שמפרש הך חדא ועוד כמו שפירש הב"ח ר"ל חדא לאסור אף בחול מפני שהוא עף ועוד טעם אחר לאסור בשבת מפני שריחו נודף וע"ש בתוס' בד"ה ולימא מר וכו' : ג ר"ל שלא התירו ע"י כריכה אלא כשהשמן פסול והפתילה כשרה כגון שכרך שעוה על פתילה של פשתן אבל כשהפתילה פסולה לא התירו אף על ידי כריכה וכן הוא מבואר בהרא"ש (מהרל"ח) :

כבר

ועשה ממנו נר הגאונים אוסרים ורש"י ורב אלפס ד מתירין (יג) ולזה הסכים א"א ז"ל · המדליק נר צריך שידליק רוב מה שיוצא מן הפתילה מן הנר וא"צ להבהב הפתילה שאין הלכה כר"א שמצריך להבהב (יד) מ"מ נהגו הנשים להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהא מחורכת ותאחז בה האור יפה :

רסה **אין** נותנין כלי מנוקב מלא שמן ע"פ הנר כדי שיהא נוטף בתוכו (א) גזירה שמא יסתפק ממנו ואם א חברו לו בסיד או בחרסית מותר · וכן לא ימלא קערה שמן ויתננה בצד הנר (ב) ויתן ראש הפתילה בתוכה כדי שתהא שואבת משום ההיא גזרה גופה שמא יסתפק מן השמן · אסור ליתן כלי של מים תחת הנר אפילו מערב שבת (ג) מפני שהוא מכבה (ד) ומ"מ מותר להדליק בעששית

ב"י

דתימא לפתילה כמי לא חזיא קא משמע לן ופירש רש"י שעוה אצטריכא ליה לפי שרגילים לעשות כמין פתילה ארוכה והפתילה לתוכה כמו שאנו עושין וכן דעת התו' והרא"ש ודחו דברי בני נרבונא שאוסרים נר של שעוה שלנו ומפרשים מהו דתימא לפתילות כמי לא שאם שם נר שעוה ונר שמן יהא אסור קמ"ל מכאן ואילך פסול שמנים כיון שיש בו שמן כשר מותר אבל נר שעוה בלא שמן אסור וכתב עוד הרא"ש דהרי"ף גורס מהו דתימא נגזור פתילות אטו שמנים קמ"ל והיינו כדברי רש"י וכן נוהגים באשכנז וצרפת להדליק נרות של שעוה וכתב הר"ן שכן דעת ה"ר יונה וכן דעת סמ"ג וסמ"ק והתרומה והגהות פ"ה וכתב המרדכי ורבינו ירוחם בחלק ב' וסמ"ג והתרומה והגהות דהוא הדין בשל זפת או חלב שרי לדעת רש"י וכן נראה מדברי הרא"ש (ב) והר"ן אחר שכתב לסתור פירוש בני נרבונא כתב אבל נמצא בתשובת רב שרירא גאון והרי"ף דנר של שעוה אסור להדליק בו וכן דעת הרמב"ן וכבר הזכיר הרא"ש תשובות אלו ונראה שלא סמך עליהם וה"ה כתב בפ"ה תשובות אלו וכתב שנראה לו שכן דעת הרמב"ם ואני בעניי איני רואה שום הכרע בדברי הרמב"ם דאי משום שלא כתב דין זה להתירא מאחר שלא נזכר בהדיא בגמרא אין כאן הכרע דהרי אין דרכו לכתוב מה שלא הוזכר בגמרא בהדיא ולא פי' ה"ה לדעת הגאונים כפירוש חכמי נרבונא כדי ליצל מקושית הרא"ש אלא פי' שמשעוה עצמה לבד עושין פתילה כשמניחין אותה בנר מלא שמן כעין שעושין מפשתן או צמר והיה להם אי זה אומן לעשות מהשעוה פתילה בענין זה והוא ז"ל הסכים לדברי הגאונים ומיהו מאחר שהרא"ש וכמה גדולים אחרונים התירו וגזרה דרבנן היא יש לסמוך עליהם וגם כי דעת הרי"ף בהלכותיו להתיר כמבואר בדברי הרא"ש עליו יש לסמוך יותר מעל התשובה שכתב בשם הרי"ף וכן עמא דבר :

המדליק צריך שידליק רוב היוצא מן הפתילה וכו' מימרא דעולא בסוף פרק קמא (כ:) :

וא"צ להבהב הפתילה וכו' בפרק ב"מ (כח:) תנן פתילת הבגד שקפלה ולא הבהבה ר' אליעזר אומר טמאה היא ואין מדליקין בה ור' עקיבא אומר טהורה היא ומדליקין בה ובגמרא (כט.) אמר רבא היינו טעמא דר' אליעזר לפי שאין מדליקין בפתילה שאינה מחורכת וכתבו שם התוספות וכ"ל דבחינם נהגו הנשים להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהא מהובהבת דהא לא קי"ל כרבי אליעזר דשמותי הוא וכן כתבו הגהות בפ"ה וכן פי' הרמב"ם בפי' המשנה דאין הלכה כרבי אליעזר ולכן בפ"ה לא כתב שצריך להבהב וכ"כ המרדכי בשם ס"מ מיהו כתב סה"ג פסיק הלכתא דאין מדליקין בסמרטוטין ולא בפתילה שאינה מחורכת וכן איתא בתוספתא ה ור"י חולק ופסק שבחירוך שמשפשפה באור דרך העברה דכ"ע מודו דצריך לעשותו אבל הבהוב גמור להדליק ולכבות אין צריך לעשותו בע"ש עכ"ל והרא"ש כתב כדברי התוספות וז"ל ומנהגות הנשים להדליק הנר ולכבותה כדי שתהא מהובהבת ויאחז בה הנר היטב ומנהג יפה הוא ומיהו הלכה כר"ע דמדליקין אע"פ שאינה מחורכת עכ"ל וכך הם דברי רבינו והכי נקטינן . כתב רבינו ירוחם בח"ב בשם התוספות שאין מדליקין בסרמטוטין אפי' מחורכין ומדברי התוספתא שכתבתי בסמוך הוא נלמד:

רסה אין נותנין כלי מנוקב מלא שמן תחת הנר וכו' וכן לא ימלא קערה שמן וכו' משנה בפרק ב"מ (כט:) ואע"פ ששנינו שם אם חברה היוצר מתחלה מותר מפני שהוא כלי אחד כבר אמרו בגמרא מאי יוצר כעין יוצר דהיינו שחברה בסיד וחרסית שהוא מחוברת יפה מותר מפני שהוא כלי אחד ופירש"י דטעמ' דאיסורא משום דכיון שהקצהו לנר אם נסתפק ממנו חייב משום מכבה וכשחברו ליכא למיחש דמשום איסור שבת בדיל מיניה:

אסור ליתן כלי של מים תחת הנר וכו' משנה בס"פ כירה (מז:) ובגמרא מפרש דטעמא משום ב שמקרב זמן כיבוי הניצוצות ואיתא בגמרא דאפילו ליתנו מע"ש אסור :

ומ"ש ומ"מ מותר להדליק בעששית וכו' כ"כ שם התוספות טעמא משום דכיון שאינו מתכוין לכיבוי אלא להגביה השמן לא שייך למיגזר מידי שמא יעשה בשבת כתב רבינו ירוחם בח"ב בשם הרמ"ה מותר לתת מים מבע"י בנר כי כל מה שעשה מע"ש אין בו משום גורם כיבוי עכ"ל ואע"פ שכתב כי כל מה שיעשה מע"ש וכו' נ"ל דאנותן מים בעששית או בנר קאי דוקא וזהו שכתב אין בו משום גורם כיבוי דלא הוי מקרב כיבוי אלא גורם כיבוי ומש"ה שרי בע"ש אע"פ שהוא גורם כיבוי כיון שלא עשאו בשבת אלא מע"ש אין בו איסור אבל מקרב כיבוי כגון נותן כלי של מים תחת הנר אסור אפילו ליתנו מע"ש כדתניא בהדיא ובתשובת הגאונים כתוב בשם רב נטרונאי דטעמא דשרי להדליק בעששית אע"פ שנותן מים למטה משום

דשמן

ב"ח

שמן הוא דשרי אבל בלא שמן כמו שאנו עושין אסור עוד מפרשים דאיכא אומנות שגוף השעוה נעשית פתילה ומניחה בשמן ונמשך השמן אחריו התם הוא דשרי אבל כרך שעוה סביב הפתילה אסור אבל רוב הפוסקים מכשירים נר של שעוה כמו שאנו עושין והוא הנקרא קנדיל"א וכן המנהג. עוד נראה לפע"ד דלא אסרו הגאונים אלא בשעוה כברייתו שאינו מהותך ואית ביה פסולת אבל שעוה מהותך וזכה הכרוך סביב פתילה כשירה עינינו הרואות שהוא דולק יפה ובהא קאמרה תלמודא דמותר ואף הגאונים לא נחלקו בזו :

ומ"ש ורש"י ורב אלפס מתירין כך פי' הרא"ש לדברי הרי"ף שכן כפי' רש"י אבל הר"ן כתב דנמצא בתשובות רב שרירא גאון והרי"ף דנר של שעוה אסור להדליק בו וצריך לחלק בא' מהני חלוקים דלעיל לדעת הגאונים דאוסרים נר של שעוה ובגמרא התירו :

רסה אין נותנין כלי מנוקב וכו' משנה פ' ב"מ לא יקוב אדם שפופרת של ביצה (פי' הרמב"ם קליפה העליונה הקשה של ביצה) ויתננה ע"פ הנר בשביל שתהא מנטפת ואפי' היא של חרס ורבי יהודה מתיר והלכה כחכמים ומפרש בגמרא הא דתני ואפי' של חרס להודיעך כחן דרבנן דאע"ג דשל חרס מאיסה גזרו בה רבנן דילמא אתי לאסתפוקי מינה ותני שפופרת של ביצה דלא מאיסה להודיעך כחו דר' יודא דאע"ג דלא מאיס' לא חיישינן דילמא אתי לאסתפוקי מיניה ואיכא למידק למה לא כתב רבינו ואפילו היא של חרס כמו ששנינו במשנה · וי"ל דבמשנתינו דאצטריך ליה שפופרת של ביצה להודיעך כחו דר"י דמתיר אפילו בביצה דלא מאיסה וא"כ סד"א דחכמים לא פליגי אלא בביצה דלא מאיסה לפיכך צריך להודיע דחכמים אסרי אפי' של חרס אבל רבינו דכתב פסק הלכה כרבנן לא היה צריך לפרש לא שפופרת של ביצה ולא אפילו של חרס אלא כתב בסתם אין נותנין כלי מנוקב וכו' דכל כלי במשמע בין דלא מאיסה בין דמאיסה וכ"כ הרמב"ם בפ"ה ונמשך רבינו אחריו :

ואם חברה לו בסיד או בחרסית מותר שם במשנה אבל אם חיברה היוצר מתחלה מותר מפני שהוא כלי אחד ובגמרא תנא אם חברה בסיד או בחרסית מותר והאנן יוצר תנן מאי יוצר כעין יוצר וקשיא דמאי פריך אימא דברייתא נמי אם חיברה היוצר קאמר ונראה דכדי ליישב קושיא זו פרש"י אם חיברה בעל הבית עצמו וכו' דאי ביוצר קאמר ה"ל לפרש אם חיברה היוצר מדקאמר סתם משמע כל מי שחברה אפילו בעל הבית עצמו ורבינו דקדק וכתב ואם חברה לו דמשמע דהבעה"ב חיבר לו לעצמו דאל"כ תיבת לו לא אצטריך ולפי נוסחאות שבספרי רבינו שכתב בהן ואם חיברו לו אם אינו ט"ס נראה דכתב ואם חיברו לו בלשון רבים כדי להורות דין זה דאין חלוק בין אם חיברה היוצר כך מתחלה בין אם חברה אחר שאינו יוצר כיון שעשאה כלי אחד כעין יוצר מותר וטעמא דאיסורא פרש"י דכיון שהקצהו לנר חייב משום מכב' כשיסתפק ממנו אבל אם חברה ליכא למיחש דיסתפק ממנה דכיון דנעשה כלי אחד משום איסור שבת בדיל מיניה :

ומ"ש וכן לא ימלא קערה שמן כו' משמע מדנקט רבינו וכן לא ימלא וכו' אלמא דלא זו אף זו קאמר דלא מבעיא כלי מנוקב שהוא נוטף דאין בינו ובין הנר הדולק שום חבור דפשיטא דחיישינן שמא יסתפק ממנו אלא אפי' קערה שיש בינה ובין הנר חבור פתילה וסד"א דמשום איסור שבת בדיל מינה אפ"ה אסור דכיון דהשמן שבקערה לא נמאס בנר חיישינן שמא יסתפק מינה וכמ"ש הרמב"ם בפ"ה טעם זה שהרי לא נמאס בנר ע"ש ואע"ג דלפירוש זה שכתבנו הך בבא דקער' לרבנן אצטריך ובגמרא קאמר איפכא דלר' יהודה אצטריך נ"ל דרבינו היה גורס איפכא מגירסתינו והי' גירסת הרמב"ם כמבואר ממ"ש בפירוש משנה זו דהך בבא דקער' לרבנן אצטריך והני תרתי דרישא לר' יהודה איצטריך ע"ש · ואיכא למידק אמאי גזרו חכמים שמא יסתפק ממנו וחייב משום מכבה הלא אינו אלא גרם כיבוי דשרי כרבנן דר' יוסי בפרק כל כתבי דהכא נמי כשמסתפק ממנו גורם שיקדים כבויו ואין כאן אלא גרם כבוי ונראה דהכא נמי הוי מכבה ממש בידים דמיד שמסתפק ממנו מחשיך אור הנר שאיננו בהיר כמו שהיה קודם שנסתפק ומה"ט כתב בא"ז שאם יש חתיכות קטנות של חלב בנר הדולק ונוטל אחת מן החתיכות אם נוטל הרחוקה מן הפתילה אינו חייב ומיהו לכתחלה ודאי אסור בין בשבת בין בי"ט וכן לחתוך מן הנר בשעה שהוא דולק עכ"ל :

אסור ליתן כלי של מים וכו' משנה ס"פ כיר' והכי פי' דבשבת אם נתן המים ממש תחת הנר מכבה ממש הוא כשנופלין ניצוצות לתוכו ונכבו מיד וגזרינן מבע"י אטו משחשכה וז"ל התו' שם ובשבת יכול לבא לידי כבוי אם יגביה הכלי בשעת נפילת הניצוצות וא"ת מ"ש שריית דיו וכו' דשרינן בפ"ק עם השמש והכא אסרי' מע"ש שלא יבא לעשות בשבת ותירץ הרב פורת דהתם ליכא למיחש

שמא

דרכי משה

(ב) וכן נוהגין שמדליקין בנר של חלב:

כן

פרישה

הפתילה פי' פתילה כשירה דמודה ר"ת · רש"ל :

(יג) **ולזה** הסכים א"א ז"ל עיין בשלטי הגבורים ר"פ ב"מ שהביא תשובת הרי"ף שאוסר כה"ג ומיושב דלא תקשה ליה אהדדי : (יד) **מ"מ** נהגו הנשים לשון אשר"י ומנהגות הנשים :

סי' רסה (א) **גזירה** שמא יסתפק ממנו וחייב משום מכבה אבל אם חברו משום איסור שבת בדיל מיניה :

(ב) **ויתן** ראש הפתילה בתוכה כו' ראש השני של פתילה :

(ג) **מפני** שהוא מכבה פי' מפני שמקרב את כיבוי וגזרינן ע"ש אטו שבת ובשבת יכול לבא לידי כיבוי אם יגביה הכלי בשעת נפילת הניצוצות . וא"ת מ"ש משריית דיו וסממנין ופריסת מצודה דשרינן בפ"ק עם השמש והכא אסרינן מע"ש שלא לעשות בשבת ותירץ הר"ר פורת דהתם ליכא למיחש שמא יעשה כן בשבת דהא אבות מלאכות הן אבל הכא איכא למיחש דלא הוי איסור כ"כ במה שמניח כלי תחת הניצוצות ואיכא למיחש שמא יבא לידי כיבוי שיתחיל לתת מים קודם נפילה וקודם גמר הנתינה יפלו ומכבה בידים או שיגביה הכלי עם המים כנגד הניצוצות עכ"ל סוף פרק כירה והאריך עיין שם רמ"פ :

(ד) **ומ"מ** מותר להדליק בעששית כו' פי' לנוטה תחת השמן באותו כלי עצמן נותנין כדי להגביה השמן כיון דלא נתן המים כדי לכבות ועוד שאינס בעין לא הוי אלא גרם כיבוי רמ"א :

אע"פ

דרישה

השמן כשר פסול ומוכח כן בגמרא מדקאמר פשיטא שעוה אצטריכא ליה מ"ד לפתילה כמי לא חזיא קמ"ל · ולא אמר מדאיצטריך לאשמעינן דכל הני דלעיל אינם פסולים אלא לפתילה דהיינו כשהוא מונח ודולק בנר בשמן אבל אם עשוים נר קנדיל"א כשר אלא ודאי דכל שפסול לפתילה אסור בכל ענין והא דכתב רבינו אפי' שמן פסול ופתילה פסולה כו' היינו לאשמעינן כן דעת המתירין דאפי' אם השמן והפתילה פסולין מותר . כתב ב"י בסוף הסימן ור"י חולק ופסק שבחירוך שמשפשפה באור דרך העברה דכולי עלמא מודו דצריך לעשותו כו' אע"ג דכתב לעיל בשם תוס' דבחנם נהגו הנשי' להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהא מהובהבת כו' ודוחק לומר שסתם תו' דלא כר"י י"ל דהיינו דוקא שא"צ הבהוב גמור כמו שמסיק ר"י אבל חירוך דרך העברה ודאי צריך :

סי' רסה **כתב** ב"י בשם הג"א דמותר לתת כלי תחת נר של שעוה דכיון דאפשר כו' עד דאילו לדעת מי שחולק עליו כל שהניח דבר האסור מדעתו מיקרי מכין ונעשה כלי בסים לדבר האסור כו' ולעד"נ שאין ענין זה שייך לענין זה לפי דלא מיקרי מכין אף שהניח דבר אסור מדעתו אלא דוקא כשרוצה ומכוין שיהא דבר האסור מונח בתוכו משא"כ הכא אין רצונו שיפול הנר של שעוה לתוך הכלי שנתן תחתיו ויכול להיות שלא יפול הנר כלל לתוך הכלי ואף אם יפול הנר לתוך הכלי מ"מ הרי יגער האיסור מתוך הכלי מיד וכמ"ש שיגערנו שלא ישרוף הכלי לכן כ"ע מודו כאן דמותר ודו"ק · כתב ב"י עוד בשם הג"א נרא'

דה"ה

חדושי הגהות

ד כבר נתבאר בסמוך דדוקא שעוה על פתילה כשירה הוא דשרי והוא מדברי הרא"ש ומבואר עוד שם בהרא"ש דל"ד שעוה דשרי ע"י כריכה אלא ה"ה כל השמנים הפסולים והא דנקט שעוה ולא נקט זפת שנזכר ברישא במתני' משום שאין דרך הזפת לכרוך סביב הפתילה (מהרל"ח) : ה אע"ג דלעיל כתב בשם תוספות דבחנם נהגו הנשים להדליק הפתילה ולחזור ולכבותה וכו' י"ל דהיינו דוקא שא"צ הבהוב גמור כמי שמסיק ר"י אבל חירוך דרך העברה צריך (דרישה) :

רסה א פירוש שחברו אותו הכלי מנוקב אל הנר·ולפי קט שכלי לא הבנתי מ"ש הב"ח בזה ע"ש משום דקי"ל תיבת לו שהוא מיותר גם תיבת חיברו שהוא לשון רבים ולענ"ד נכון הוא כמ"ש דאילו לא כתב תיבת לו הוי צריך למכתב ואם חברם דהיינו שחברם יחד : ב וכתב הר"ן ול"ר לטלית שאחז בה האור דשרינן פ' כ"ב (קך:) ליתן עליה מים מצד אחד ואם כבתה כבתה דהתם ה"ט לפי שאין המים מכבין את הדליקה אלא מונעים שלא יתפשט האור אבל הכא טפי מגורם הוי (מהרל"ח) וכ"כ התוספות שם (מז:) ;

הא

שמא יעשה כן בשבת דהא אב מלאכה הן אבל הכא איכא למיחש דלא דמי איסור כ"כ במה שמניח כלי תחת הניצוצות ואיכא למיחש שלא יבא לידי כבוי וכו' והאריך ע"ש · ומ"ש ומ"מ מותר להדליק בעששי' וכו' כ"כ התו' לשם וז"ל ומה שרגילין לתת מים בזכוכית שקורין לאמפ"א ונותנים עליה שמן בע"ש אין זה קרוי קירוב כיבוי דכיון שאין מתכוין לכבוי כלל אלא להגביה את השמן לא שייך למיגזר מידי שיעשה כן בשבת ושרי אפילו לר"י וכ"ש לרבנן דאל"כ אפילו בלא מים אסור שהניצוצות נופלות בשמן עכ"ל :

ומותר ליתן וכו' גם זה שם במשנה ובריית' והטעם דכיון דאין מים בכלי אם כן הניצוצות מעצמן הן כבין כיון שאין בהן ממש משכבו אין שם איסור מוקצה ומותר לטלטל את הכלי אח"כ א"כ אין בזה משום מבטל כלי מהיכנו אבל ליתן כלי לקבל שמן הנוטף דהשמן מוקצה הוא וגם הכלי נאסר לטלטלו ה"ל מבטל כלי מהיכנו כאילו מחברו בטיט בשבת ודמי למלאכה כך פי' רש"י בפ' כירה סוף (דף מב) אבל בפ' מפנין (דף קכט) פי' רש"י דדמי לסותר בנין וכן פי' עוד בפ' בתרא (דף קנד) ומ"ש ומע"ש מותר ליתן תחתיו אין להקשות הכא ליגזר מבע"י אטו חשכה כי היכא דגזרו בכלי של מים דהתם שייך למיגזר טפי כמ"ש התוס' בדבור האחרון פ' כירה וה"ט דאם יתן משחשכה אתי לידי כבוי שהוא אב מלאכה אבל הכא אפי' יתן משחשכה ומבטל כלי מהיכנו אין בו אלא איסור דרבנן :

רסו מי שהחשיך לו בדרך וכו' משנה ר"פ בתרא ופרש"י נותן כיסו לא"י מבע"י והקשה עליו הרא"ש דבסוגיא משמע דמתני' מיירי משתחשך ולפע"ד לא קשיא דודאי מדתני בסתם מיירי אף משתחשך אלא דלכתחלה כיון שיש א"י עמו יתן לו מבע"י ולא יטלטלנו כלל בשבת והכריח רש"י דמבע"י נמי מיירי מדלא תני מי שהחשיך לו בדרך מותר ליתן כיסו לא"י דהוה משמע דלכתחלה יכול להחזיקו בידו עד שתחשך ומותר ליתן לא"י משתחשך השתא דתני נותן כיסו לא"י אלמא דמזהירו שיתן לו מבע"י לכתחלה אלא שאם לא נתן לו מבע"י נותן לו אף משתחשך וזהו שכתב רבי' יתן כיסו לא"י אף לאחר שתחשך כלו' דלכתחלה יהא נזהר ליתנו לא"י מבע"י אלא שאם לא נזהר עד שחשכה נותן לו אף לאחר שתחשך ואף רש"י סובר כן ואין כאן מחלוקת . וא"ת למה ליה למתני מי שהחשיך לו בדרך לתני מי שהיה בדרך וכו' וי"ל דדוקא מי שהחשיך לו דהיה סבור שעדיין יש שהות ביום אבל אם ידע מביתו סמוך לחשכה ושכח והוציא לר"ה לא התירו לו שום אחד מהדרכים הללו וכ"כ הר"ר ירוחם בח"א ומביאו ב"י וכ"פ בש"ע :

ומ"ש חש"ו וכו' הקשו התו' הלא בפ' כ"כ קאמר קטן שעושה ע"ד אביו אסור י"ל דמיירי הכא דלא עביד קטן עקירה והנחה אלא מניחו עליו כשהוא מהלך וכו' כמו גבי חמור וכ"כ ב"י בשם כמה גדולים ותימא למה לא כתב כך הרא"ש ורבי' כיון שהתוס' פי' כך וצ"ל דמשמע להו דדוקא גבי חמור החמירו בכך משום דאית ביה איסור דאורייתא דכתיב למען ינוח וכו' אבל בחש"ו לא החמירו במקום פסידא טובא · אבל בש"ע כתב כך בשם י"א : ומ"ש

בעששית (ה) אע"פ שנותנין מים למטה (א) ומותר ליתן כלי ריקן תחתיו אפילו בשבת (ו) לקבל ניצוצות הנוטפות (ז) אבל אסור ליתנו תחתיו בשבת כדי לקבל שמן הנוטף משום מבטל כלי מהיכנו (ח) ומערב שבת מותר ליתנו תחתיו כדי לקבלו בשבת והשמן אסור להסתפק ממנו בשבת (ב) :

רסו **מי** שהחשיך לו בדרך בע"ש (א) ועמו כיס אם יש עמו א"י וחמור יתן כיסו לא"י (ב) אף לאחר שתחשך (ג) ולא יניחנו על החמור אבל אם מצא מציאה אינו יכול ליתנה לא"י אא"כ באה לידו מבע"י דהשתא הוי ככיסו אין עמו א"י יניחנו על החמור כשהוא הולך ויזהר ליטול ממנו בכל שעה שיעמוד וכשיחזור וילך יניחנו עליו היה עמו חמור וחרש שוטה וקטן יניחנו על החמור ולא

דשמן כולו דולק ומים אין גורמין לו כיבוי שאינו כבה עד שיכלה השמן ואין נעשה כיבוי אלא כאותה שסגינו אין נותנין מים תחת הנר דהתם ודאי כי שדי המים אדעתא לכבות שדי להו :

ומותר ליתן כלי תחתיו וכו' ג"ז שם במשנה ומפרש בברייתא דאפילו בשבת שרי ופריך בגמרא והא קא מבטל כלי מהיכנו א"ר הונא בריה דרב יהושע ניצוצות אין בהם ממש כלומר ומש"ה אם נפלו לתוכו מותר ליטלו משכבו וכתב בכלבו שלתת כלי תחת הנר לקבל פחם שבראש הפתילה יש מתירין דמדמי ליה לניצוצות ויש אוסרין לפי שיש ביטול כלי מהיכנו לפי שיש בהם ממש :

ומ"ש רבינו אבל אסור ליתנו תחתיו כדי לקבל שמן הנוטף וכו' עד סוף הסי' משנה שם (מב:) כתוב בהגהת אשיר"י דמותר לתת כלי תחת נר של שעוה דכיון דאפשר לנער האיסור מתוך הכלי לא חשיב מבטל כלי מהיכנו ולא דמי לשמן שאינו רוצה לנערו ולהפסידו ומש"ה הוי מבטל כלי מהיכנו אבל הנר ודאי ינער קודם שיאחז האור בכלי עכ"ל וצ"ל דס"ל כדעת בעל התרומה שכתב רבינו בסימן ש"ט דלא מיקרי מניח אפילו הניח האיסור מדעתו אא"כ דעתו שישארו שם כל השבת אבל אם היה דעתו ליטלם בשבת הוי שוכח ושרי לנער אבן שעל פי חבית ומעות שעל הכר דאילו לדעת מי שחולק עליו כל שהניח דבר האסור מדעתו מיקרי מניח ונעשה כלי בסיס לדבר האסור ואסור לנערו וכבר הזכיר הר"ן סברא זו בר"פ מי שהחשיך בשם הרז"ה וכתב שיש חולקין ואומרים דכשם שאסור לבטל כלי מהיכנו כל היום הכי נמי אסור לבטלו למקצתו של יום (ג) ומ"ש האי נר ודאי ינער וכו' היינו לומר דסתמו כאילו פירש שדעתו שלא להניחו שם אבל אם הניחו על דעת לנערו אפילו אם הוא כלי שאין האור אוחזת בו שרי לפי סברא זו וכתב עוד שם נראה דה"ה אם יש בכלי דבר היתר דלא אפשר לנערו אם לא יתקלקל דמותר לתת אותו כלי תחת הנר לקבל השמן או נר עצמו שיפול דהא יכול לטלטלו לכשיכב' לכל הפחות אגב היתרא כמו כנוכא אגב קטמיה מיהו לרבא דאמר הצלה שאינה מצוי' לא התירו אפילו לצורך דבר הניטל היה אסור אם אין הצלה מצויה מיהו לצורך מקומו היה מותר עכ"ל (ד) והג"ה זו היא לפי מה שפי' בתוספות בס"פ כירה (מג ·) דהצלה שאינה מצויה לא התירו לטרוח אפילו בדבר הניטל משום טרחא ונתינת כלי תחת הנר לקבל שמן חשיב הצלה שאינה מצויה לפי שרגיל לתתו מבעוד יום. מצאתי בתשובה אשכנזית קצת דעתי נוטה שמותר לשום כלי מבע"י תחת השלחן וכשהלך לישן תסיר השולחן והכלי עומד מעצמו תחת הנר אע"ג דגורם לבטל כלי מהיכנו נראה דשרי דע"כ לא פליגי ר' יוסי ורבנן אלא גרם כיבוי דאיסורא דאורייתא' אבל גרם ביטול כלי מהיכנו לא חזינן דאסור וגרם כיבוי נמי פסקינן כרבי יוסי דשרי מיהו כתב מהר"ם דוקא משום הפסד דליכא הא לאו הכי אפילו בי"ט אסור ומ"מ דעתי נוטה להתיר כדלעיל ועוד הא אין נזהרי' מלהשים כלי תחת הנר כי אין מתכוונין שיפול בו שמן ה"נ אין מתכוונים כשמסיר השלחן אלא להצלת השלחן ועוד דקי"ל כר"ש דבר שאין מתכוין מותר דלא הוה פסיק רישיה וכ"ש הכא דרבנן הוא ואפ"ה לא אסמוך על היתר זה עד יסכימו עמי אחד מרבותינו עכ"ל :

רסו מי שהחשיך לו בדרך בע"ש וכו' ר"פ בתרא (קנג.) מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לא"י אין עמו א"י מניחו על החמור ופירש"י נותן כיסו לא"י מבע"י והקשה עליו הרא"ש ופירש דאף משתחשך קאמר וכתב ר"י בח"א שדעת התו' כהרא"ש וכן הוא עיקר וכ"כ הרמב"ם בפ"ו וז"ל מי שהיה בא בדרך וקדש עליו היום והיו עמו מעות נותן כיסו לא"י להוליכו לו ולמוצאי שבת לוקחו ממנו ואפי' לא נתן לו שכר על זה ואע"פ שנתנו לו משחשכה מותר עכ"ל ואע"פ שהמעות הם מוקצים במקום פסידא לא גזרו לאסור טלטול מוקצה ומפני כך התירו לטלטל הכיס פחות מד' אמות כדלקמן ויתבאר זה בסימן של"ד בס"ד :

ומ"ש אבל אם מצא מציאה וכו' שם בגמרא מימרא דרבא : **ומ"ש** אא"כ באה לידו וכו' שם ולא אמרן אלא דלא אתאי לידיה אבל אתאי לידו ככיסיה דמי איכא דאמרי בעי רבא מציאה הבאה לידו מהו כיון דאתאי לידיה ככיסיה דמי או דילמא כיון דלא טרח בה לאו ככיסיה דמי תיקו וכתב הר"ן דמסתברא כלישנא קמא כיון דאיסורא דרבנן בעלמא הוא נקטינן לקולא וכן נראים דברי הרמב"ם בפ"כ אע"פ שלא נתחוור לי לשונו שם אבל לא נראה כן מדברי הרי"ף שכתב דוקא כיסו אבל מציאה לא ולא חילק בין אתאי לידיה ללא אתאי לידיה עכ"ל והרא"ש כתב דברי הרי"ף לבד ורבינו שסתם דבריו כלישנא קמא נראה דמשמע ליה דאדרבה משום דס"ל להרי"ף והרא"ש דנקטינן לקולא סתמו דבריהם דממילא משמע דכל שבאת לידו שרי דהיינו כיסו : **ומ"ש** יתן כיסו לא"י ולא יניחנו על החמור פשוט שם וטעמא משום דחמור אתה מצווה על שביתתו א"י אי אתה מצווה על שביתתו :

ומ"ש אין עמו א"י יניחנו על החמור שם במשנה ובגמרא והלא מחמר א"ר אדא בר אהבה מניחו עליה כשהיא מהלכת והא א"א דלא קיימא להשתין מים ולהטיל גללים ואיכא עקירה והנחה תנא כשהיא מהלכת מניחו עליה וכשהיא עומדת נוטלו הימנה ופירש"י כשהיא מהלכת לאחר שעקרה יד ורגל ללכת דלאו עקירה היא וכשהיא עומדת נוטלו הימנה ולאחר שתחזור ותעקור רגל יניחנו כתב הרמב"ם בפ"כ שאסור להנהיגה בקול רס כ"ז שהכיס עליה כדי שלא יהיה מחמר בשבת וכתב הרב המגיד שהרשב"א כתב שאינו מחוור דכיון שאינו מניח עליה עד שתהא מהלכת אינו מחמר עוד אבל הוא ז"ל טען בעד הרמב"ם :

היה עמו חמור וחש"ו וכו' עד שהקטן יבא לכלל דעת הכל פשוט שם ובחרש וקטן נסתפקו בגמרא א"ד יהיב לחרש ולא לקטן משום דאתי לכלל דעת וא"ד לקטן ולא לחרש משום דאתי לאחלופי בגדול פקח וכתבו הרי"ף והרא"ש דכיון דלא איפסיק' הלכתא בהדיא דעבד כי האי לישנא עבד ודעבד כי האי לישנא עבד וכן פסק הרמב"ם בפ"כ וכתב שם הר' המגיד בשם הרמב"ן והרשב"א ושאר מפרשים (א) כשהוא נותנו לאחד מאלו מניחו עליו כשהוא מהלך ונוטלו ממנו כשהוא עומד הא לאו הכי אסור דלא גרע מבהמה ואסור הוא להאכילו בידים ורבינו סתם דבריו ונראה לדעתו שמותר לתתו בכל צד וטעמו שאין אנו מצווים על שביתת אלו כמו שאנו מצווים על שביתת בהמתנו ולא נאסרו אלא להאכילם בידים ולפ"ז כשנותנו לאחד מאלו אינו נותנו בשבת שלא יהא כמאכילו בידים אלא מע"ש הוא נותנו להם ואבל מי שהחשיך לו בדרך לא החמירו ומ"מ אפשר שרבינו כתב דברי הגמרא כפשטן ואף הוא סובר כדברי המפרשים ז"ל עכ"ל :

אין

דרכי משה

רסה (א) כן הוא בסמ"ג וכתב טעמא משום דהוה גורם כיבוי מאחר שאין המים בעין תחת הנר אבל בא"ז כתב הא דאסור ליתן כלי תחת הנר היינו לאחר שהודלק הנר דאיכא האש שם אבל קודם שהדליקו הנר מותר ליתן כלי של מים תחתיו ולכן נותנים מים בעששית שהרי עדיין לא הדליקו הנר עכ"ל : (ב) כתב א"ז אם היו חתיכות חלב בנר מותר ליקח חתיכה אחת הרחוקה מן הפתילה דלא הוי אפילו גרם כיבוי אבל ריב"א אוסרו וכן אסור לחתוך מן הנר של שעוה בשעה שהוא דולק עכ"ל · ונראה דאף בי"ט דאין אסור משום מוקצה מ"מ אסור משום מכבה אבל בשבת פשיטא שאסור משום מוקצה וע"ל סימן תקי"ד הארכתי בזה : כתוב בא"ז ראיתי כתוב בשם ר"ת שהתיר ליגע בנר תלוי בשעה שהוא דולק דמאחר שאין מכוין להבעיר הוי דבר שאין מתכוין ומשום מוקצה ליכא דהא טלטול מן הצד הוא ולא שמיה טלטול ובמלכותינו בארץ כנען נזהרים שלא ליגע בנר תלוי ונשים מתענות על כך וכ"ש בנר של שמן שכולו נמשך אחר הפתילה ובקרוב מתנדנד ומחייב משום מכבה ומבעיר . ואפשר דאף ר"ת לא קאמר להיתר מעשה אלא להיתר פילפול בעלמא נתכוין וכן מצינו באמוראים שהיו עושים כן ולכן איני סומך על הוראה זו עכ"ל : (ג) כ"כ המ"מ פכ"א בשם רשב"א : (ד) וכל דברי הגה"ה זו הם דברי א"ז וכתב עוד דאף אם לא נער האיסור משם אם נטלו א"י משם או שנפל משם חזר להתירו הראשון ודין הצלה שאינה מצוייה עיין בתוס' ס"פ כירה : רסו (א) וכ"כ הר"ן דף קמ"ח ע"א :

אבל

דרישה

דה"ה אם יש בכלי דבר היתר דלא אפשר לנערו כו' עד והג"ה זו היא לפי מה שפירש בתוס' בס"פ כירה כו' עד ונתינת כלי תחת הנר לקבל שמן חשוב הצלה שאינה מצויה כו' צ"ע כי לכאורה לא נלע"ד לפרש דברי הג"ה הכי ועיין שם ודו"ק · בית יוסף חילק בין גרם כיבוי ובין מקרב כיבוי והנה רבים נתקבטו בפירוש דבריו מה חילוק שייך בין גרם כיבוי או מקרב כיבוי וצ"ל דמקרב כיבוי הוא שעושה בכוונה שיכבה במהרה לאפוקי גרם כיבוי הוא נעשה ממילא בלתי כוונה :

מרש

פרישה

(ה) **אע"פ** שנותנין מים למטה ז"ל האשר"י אפי' לר' יוסי דאמר גרם כיבוי אסור הכא אין כאן גרם כיבוי כלל דאפילו לא יתן לתוכו מים כשיכלה השמן תכלה הפתילה וא"ת אפילו בלא נתינת מים יאסור לפי שהניצוצות נופלות לשמן לכבות ומ"ש מכלי של מים שאסור ליתן תחת הנר אפי' מע"ש וי"ל דלא דמי להתם דהם גזרינן שמא יתן מים בכלי שתחת הנר בשעת נפילת הניצוצות אבל הכא ליכא למיגזר דהנותן שמן בנר חייב משום מבעיר :

(ו) **לקבל** הניצוצות הנוטפות דהניצוצו' אין בהם ממש · גמרא · ויכול ליטול הכלי אימת שירצה ולא הוי מבטל כלי מהיכנו :

(ז) **אבל** אסור ליתנו תחתיו כו' עיין בהגהות אשר"י והביאו ב"י שכתב היתר ליתן כלי תחת מנורה שדולק עליה נר של שעוה : (ח) **ומע"ש** מותר כו' ולא גזרינן אטו שבת דלא שייך הכי למיגזר · תוס' · כתב בשבלי הלקט בשם ר"ת מי שהדליק הנר בע"ש אחר שקיעת החמה ה"ז חייב מלקות אם הדליק בשוגג כו' עד וזה הדבר שפסקו על ר' אברהם ו' יעקב אחיו כו' עד ינוחו לו ברכות על ראשו ע"כ :

סי' רסו (א) **ועמו** כיס כו' מי שיש לו תפור בבגדו רמ"א מתירו בסי' ש"י סעיף ז' ע"ש ורש"ל בשם רשב"ץ אוסר בביאורים : (ב) **אף** לאחר שתחשך דאף דהמעות בכיס הן מוקצה במקום פסידא לא גזרו ומה"ט נמי מתירו ליתן לא"י אע"ג שבשליחתו הוא עושה האיסור משום דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו וחיישינן דלמא הוא עצמו ישאם באיסור · גמרא : (ג) **ולא** יניחנו על החמור דאחמור אתה מצווה על שביתתו ולא אא"י :

יתננו

ולא יתננו לאחד מאלו כיון שהם אדם כמותו היה עמו חרש ושוטה (ד) יתננו לשוטה לפי שאין לו דעת כלל שוטה וקטן יתננו לשוטה שהקטן יבא לכלל דעת [א] חרש וקטן (ה) יתננו למי שירצה [ב] אין עמו לא זה ולא זה (ו) יטלטלנו פחות פחות מד' אמות הגיע לחצר הראשונה המשתמרת נוטל מעל החמור כלים הניטלין ושאינן ניטלין מתיר החבלים והשקים נופלין [ג] היתה טעונה כלי זכוכית (ז) שאסור לטלטלם וישברו אם יפלו לארץ מניח תחתיהם כרים וכסתות ודוקא במשאות קטנים שיכול לשומטן מתחתיהם ונמצא שאינו מבטל כלי מהיכנו אבל אם הן גדולים שאינו יכול לשמוט הכרים מתחתיהם אסור ליתנן תחתיהן (ח) אלא פורקן בנחת · חשכה לו בדרך ותפילין בראשו או שיושב בבית המדרש וחשכה לו והן בראשו (ט) מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו ואם יש בית סמוך לחומה שנשמרים בתוכו מניחן שם · היתה חבילתו מונחת על כתפו וקדש עליו היום (י) רץ תחתיה עד ביתו ב (יא) [ד] וזורק כלאחר יד אבל לא ילך לאט :

ונכנסין

אין עמו לא זה ולא זה וכו' ג"ז שם אין עמו לא א"י ולא חש"ו מאי אמר רבי יצחק עוד אחרת היתה שם ולא רצו חכמים לגלותה מאי היא מוליכו פחות פחות מד' אמות ולא רצו חכמים לגלותה משום דאתי לאיתויי ד' אמות בר"ה וכתבוה הרי"ף והרא"ש להא דר' יצחק וגם הרמב"ם פסקה בפ"כ משמע דס"ל דהא דלא רצו חכמים לגלותה דוקא היכא דאיכא חמור או חש"ו אבל היכא דליכא חד מהני ודאי מגלין את הסוד דאל"כ מאחר שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אתי לאיתויי ד"א בר"ה והכי משמע מדבעי תלמודא אין שם לא א"י ולא חש"ו מאי משמע שדעתו היה שיגלה הסוד וגם מדחזינן שר' יצחק גלה אותו משמע דכל היכ' דליכא חד מהני שרי וכ"כ מת"ש רש"י גבי הא דאמרי' בו ביום גדשו סאה ביום שעלו לעליית חנניה וגזרו י"ח דבר וזו אחת מהן היתה כדאמרי' בפ"ק (יז :) נותן כיסו לא"י בו ביום גזרו שלא יוליכו פחות פחות מד' אמות אם יש עמו א"י :

כתב ר"י בח"ו מוליכו פחות פחות מד' אמות שאמרו חז"ל בכל מקום צריך לישב בכל פחות מד"א שאם לא ישב אע"פ שעמד ולא הלך בכל פחות מד"א חייב שאע"פ שעומד הליכה אחת היא ואפי' בכרמלית או בשדה חייב מלקות מדרבנן כך כתב מר שר שלום בתשובה עכ"ל וכ"כ בכלבו (א) כתב הרמב"ם בפ"ב לא היתה עמו בהמה ולא א"י ולא אחד מכל אלו מהלך בו פחות פחות מד"א ואפילו מציאה שבאה לידו מהלך בה פחות מד"א אבל קודם שתבא לידו אם יכול להחשיך עליה מחשיך ואם לאו מוליכה פחות פחות מד"א וכתב ה"ה שחלקו עליו כל המפרשי' ואמרו שכשם שאסור לתתה לא"י כך אסור להוליכה וגם הוא ז"ל נשאל על זה מחכמי לוני"ל דבגמרא לא משמע הכי והשיב שלא חלקו בגמרא בין כיס למציאה להולכת פחות פחות מד"א שזו ההולכה ליגעא גדולה יש בה ולא אוושא מלתא זהו דעתי והרוצה לחלוק יחלוק ומ"מ הוא עצמו מודה שאין דבריו מוכרחין לפיכך יש להחמיר כדברי שאר מפרשים עכ"ל והר"ן פרק מי שהחשיך כתב תשובת הרמב"ם וכ' עליה ואין טעמו מחוור וכבר השיגו הראב"ד :

הגיע לחצר החיצונה וכו' משנה שם : **היתה** טעונה כלי זכוכית וכו' ג"ז שם (קנד ·) אמר רב הונא היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ומתיר החבלים והשקים נופלים והאנן תנן נוטל הכלי' הניטלין כי קא אמר רב הונא בקרני דאומנא דלא חזיא ליה והא מבטל כלי מהיכנו בשליפי זוטרי . ופירש"י דאומנא מקיז דם שאין ראויים בשבת לכלום לפי שמאוסים : בשליפי זוטרי . משאות קטנים ששומט הכר מתחתיהם : מיתיבי היתה בהמתו טעונה טבל ועששיות מתיר את החבלים והשקים נופלים ואע"פ שמשתברים כלומר אלמא אסור להניח כרים וכסתות תחתיהם התם בכולסא כלומר א חתיכות רחבות של זכוכית דליכא הפסד מרובה בשבירתן ומשום דאוקימנא הא דרב הונא בקרני דאומנא כתב רבינו היתה טעונה כלי זכוכית שאסור לטלטלם כלומר היתה טעונה כלי זכוכית מאותם כלים שאסור לטלטלם כגון קרנא דאומנא :

ומ"ש אבל אם הם גדולים וכו' אלא פורקן בנחת כלומר אבל לא יניחם על הבהמה משום צער בעלי חיים ודין כילד פורקין משוי שעל גבי בהמה כתבה רבינו בסוף סימן ש"ח : **חשכה** לו בדרך ותפילין בראשו וכו' ברייתא ספ"ק דיום טוב (טו ·) והביאה הרמב"ם בספי"ט מהלכות שבת ופירש"י מניח ידו עליהם שלא ירא‍וס וחכמים התירו לו להכניסן לעיר דרך מלבוש משום בזיון : **היתה** חבילתו מונחת על כתפו וכו' בר"פ מי שהחשיך (קנג :) אמר רב אדא בר אהבה אם היתה חבילתו מונחת על כתפו רץ תחתיה עד שמגיע לביתו דוקא רץ אבל קלי קלי לא מ"ט כיון דלית ליה היכרא אתי למעבד עקירה והנחה סוף סוף כי מטי לביתיה א"א דלא קאי פורתא וקא מעייל מר"ה לרה"י דזריק ליה כלאחר יד ופירש"י מונחת על כתפיו מבע"י וקדש עליו היום : רץ תחתיה . וכל כמה דלא עמד לפוש אין כאן עקירה לאיסור : קלי קלי · מעט מעט כלומר בנחת : למיעבד עקירה והנחה · כלומר דזמנין קאי ולאו אדעתיה אבל רץ איכא היכרא : כלאחר יד · שלא כדרך זריקה כגון מכתפיו ולאחריו · וכתב שם הר"ן בשם הרמב"ן דדוקא בחבילה הוא דשריא הכי לפי שאין דרכו של אדם לרוץ עמה ומאן דעבד הכי אית ליה היכרא טובא אבל רץ בכים לית ליה היכרא ואסור אבל הרב המגיד כתב בפי"ג בשם הרמב"ם ג דה"ה לכיסו וכ"כ הגהות בפ"ב בשם סמ"ג וכ"כ בסמ"ק והתרומה ור"י בח"א כתב ב' הסברות ולא הכריע כתב ר"י בח"א י"מ שכתבו דוקא מי שהחשיך לו בדרך שהיה סבור שעדיין יש שהות ביום אבל מי שיצא מביתו סמוך לחשיכה ושבת והוציא לר"ה לא התירו לו שום אחד מהדרכים האלה (ב) כתבו הרא"ש והר"ן בפ"ק דמציעא בשם התוס' שאם מצא ארנקי בשבת אסור ליטלו אף על פי שירא פן יקדמנו אחר וכן כתב הגהות בפ"ב ור"י בח"י ג* כתב בסוף הגהות מרדכי הרוכב על סוס והחשיך לו בדרך מוטב לו לרכוב ולבא דאז אינו עובר אלא משום שבות אם הוא בתוך התחום ב"ה כתוב בתשובת הרשב"ץ מה שהתירו לילך בשבת במקום סכנה דוקא על רגליו אם יכול ולא לרכוב דרכוב במהלך ויש יותר איסור ברכיבה :

התחום

ומ"ש חרש וקטן יתננו למי שירצה בגמרא קאמר איכא דאמרי יהיב לחרש ולא לקטן משום דאתי לכלל דעת וא"ד לקטן ולא לחרש משום דאתי לאחלופי בגדול פקח וכתבו הרי"ף והרא"ש וכיון דלא איפסיק' הילכתא דעביד כמר עביד דעביד כמר עביד . והתוס' תמהו על מ"ש דחרש אתא לאחלופי בגדול ופקח א"כ אמאי קאמר שוטה וקטן יהיב לשוטה הא אמרינן אתא לאחלופי בגדול פקח עכ"ל ויש ליישב דשוטה לא אתא לאחלופי בגדול פקח דהכל יודעין דשוטה הוא דבכל מקום שהסכל הולך אומר לכל סכל הוא אבל חרש דאין הכל יודעין אותו אתא לאחלופי בגדול פקח :

היתה טעונה כלי זכוכית שאסור לטלטלם כלומר היתה טעונה כלי זכוכית מאותם כלים שאסור לטלטלם כגון קרני דאומני שאין ראוין בשבת לכלום לפי דמאיסי ואסור לשתות מתוכם דעבר על בל תשקצו וכמ"ש רבי' בי"ד סימן קי"ו ס"ט ולשם כתבתי דבחדשים איכא ספיקא :

חשכה לו בדרך וכו' ברייתא ספ"ק די"ט וברישא תני היה בא בדרך ושקעה עליו חמה ובסיפא תני היה יושב בבית המדרש וקדש עליו היום ורש"י פי' דרישא נמי בשבת איירי וכך היא דעת רבי' ולכן שינה כאן וכתב ברישא ובסיפא לשון חשכה משום דבתחלת הסי' פתח ואמר מי שהחשיך לו בדרך בע"ש כתב כאן ג"כ בסתם חשכה לו וכו' והתו' הקשו על פרש"י ופירשו דברישא מיירי בחול וכמ"ד לילה לאו זמן תפילין ולעיל בסי' ל' כתב רבי' לשון הברייתא וע"ש נתבאר דפרש"י ורבי' עיקר ונתיישב קושיית התוס' בטוב טעם בס"ד :

היתה חבילתו וכו' בריש מי שהחשיך כתבו התוס' (סוף דף קנג) דה"ה בכים כמוליכו פחות פחות מד' אמות כי מטי לביתי' דאי אפשר דלא קאי פורתא וקא מעייל מר"ה לרה"י ג"כ צ"ל דזריק כלאחר יד ותימא למה לא כתבו הפוסקים דין זה גבי כים דלפע"ד אין בו ספק : כתב בתשב"ץ שאם יש לאדם כים מתוקן בקוט"א שלו כמו שעושין בצרפת הן מעור הן מבגד או אפי' מן המלבוש עצמו אסור ללובשו בשבת עכ"ל ונראה דהיינו דוקא בשיש בתוכו מעות דהמלבוש טפל אל המעות אבל אם אין בו מעות הכים הוא טפל אל המלבוש ומותר ללובשו וכן נוהגין וע"ל סוף סי' ש"י ולתפור זהוב באבנט ולהוליכם בשבת מחמת שמתייר' למוסרם לא"י בדרך יש אוסרין אבל בשם הר' יעקב טרוס"ט מצאתי שהתיר הואיל והוא מטוסה מכל צד אין נראה כמטלטל דבר מוקצה והאריך ע"כ מתשובת מהר"ס מ"ץ . וז"ל סה"ת

דרכי משה

(א) אבל לקמן סימן שמ"ה משמע דעמידה מפסקת . ובהלכות רשויות כתב הכלבו דכל שעומד לפוש הוי כישיבה וכל שעומד לתקן המשוי הוי כהליכה : (ב) כתוב בכלבו דוקא מי שהחשיך לו בדרך אבל אם שכח כיסו עליו מתיר חגורו והכים נופל ואפילו היה שם כתבי הקודש ולא יאמר לא"י להצניע דאמירה לא"י שבות הוא עכ"ל וזהו כדעת רבינו ירוחם וע"ל סימן ש"ט אם שכח מעות בבגדו מה דינו :

עיין

פרישה

(ד) **יתננו** לשוטה ודינו כחמור ליטול ממנו קודם שהנחה ולחזור עליו אחר עקירה רשב"ם ורמב"ן :

(ה) **יתננו** למי שירצה בגמרא א"ד לא ליהב לקטן דאתי לכלל דעת וא"ד לא ליהב לחרש דאתי לאחלופי בגדול פקח ופסקו דשניהם שוים :

(ו) **יטלטלנו** פחות פחות מארבע אמות כו' וצריך לישב בכל פעם דעמידה לאו כהליכה דמי וחייב מלקות ר"י :

(ז) **שאסור** לטלטלן פי' כגון כוסות של מקיזי דם שהם מאוסים : (ח) **אלא** פורקם בנחת אבל לא יניחם ע"ג בהמה משום צער בעלי חיים :

(ט) **מניח** ידו עליהן כדי שלא ירא‍וס וחכמים התירו לו להכניסם דרך מלבוש משום בזיון :

(י) **רץ** תחתיה עד ביתו פירש"י דכל כמה דלא עמד לפוש לא עביד עקירה לאיסור ודוקא רץ שיש לו היכיר' ולא יעמוד אבל לאט שילך בנחת לא דזימנין קאי ולאו אדעתא ויעשה עקירה והנחה . וכתב הרמב"ן דדוקא אבל חבילה התירו לרוץ שיש לו הכירא טובא שהרי אין דרכו לרוץ עמו אבל גבי כים לא התירו לרוץ עמה אבל שאר כל המפרשים כתבו דאין חילוק בין חבילה לכים · וג"ל הכותב טעמייהו דמה שהזכיר בגמרא דין ריצה בחבילה יותר מבכים משום דהכא מיירי שהזכיר לשבת קודם שבא לכלל איסור דהיינו עוד היום גדול דאף שכבר קידש היום מ"מ הא איסור חיוב שבת אינו אלא עד שתחשך אז התירו לו לרוץ ויתחיל לרוץ קודם כניסת שבת ויזרוק לחצר ביתו כלאחר יד נמצאו שלא עושה לא עקירה ולא הנחה באיסור אבל כשלא נזכר לשבת עד שכבר החשיך עליו יכול להיות שג"כ אסור לעשות עקירה באיסור שהרי כן דייק לישנא דרש"י שכתב שכל כמה שלא עומד לפוש אינו עושה עקירה באיסור ודוק בלשון שגבי חבילה נקט וקדש עליו היום וגבי הכים מי שהחשיך לו בדרך משום שהחבילה דרכו לזכור מחמת כובדה בכל עת וה"ה איפכא ואין לשון רש"י ראייה די"ל כיון שהולך ג"כ מבעוד יום קודם שהתחיל לרוץ ולא עמד בנתיים אין כאן איסור ודו"ק :

(יא) **וזורק** כלאחר יד שלא כדרך זריקה כגון מכתפיו ולאחריו רש"י :

שמפלג

דרישה

סי' רסו [א] **חרש** וקטן יתננו למי שירצה הקשו התוס' תימא א"כ לעיל נמי אמאי קאמר שוטה וקטן יתננו לשוטה הא אמרינן אתי לאחלופי בגדול פקח · כתב הב"י בשם המ"מ שנסתפק בדברי הרמב"ם אם ס"ל כרמב"ן והרשב"א ושאר המפרשים שכשהוא נותנו לאחד מאלו מניחו עליו כשהוא מהלך ונוטלו ממנו כשהוא עומד הא לאו הכי אסור דלא גרע מבהמה דאסור הוא להחמירו בידים או ס"ל שמותר לתתו בכל צד כו' ע"ש ונראה דכן יש להסתפק בדברי רבינו שסוא ג"כ סתם דבריו :

[ב] **אין** עמו לא זה ולא זה יטלטלנו כו' כתב ב"י ג"ז שם א"ר יצחק עוד אחרת היתה שם ולא רצו חכמים לגלותה כו' כ"ל דר"ל דאפי' היכא דאיכא חמור או חש"ו נמי מותר רק שלא רצו חכמים לגלותה אבל היכא דליכא חד מהני ודאי מגלין את הסוד ומה"ט כתבוה הפוסקים בפשיטות באין שם וק"ל וכן משמע בב"י ע"ש :

[ג] **היתה** טעונה כלי זכוכית כו' הא דלא הביא רבינו דין היתה בהמתו טעונה עששי' דהיינו חתיכות רחבות של זכוכית דאיתא בגמרא והביאו ב"י אפשר מפני דאנן לא בקיאין איזה מיקרי חתיכות רחבות או קטנות :

[ד] **וזורק** כלאחר יד עיין בתוס' שהקשו דלעיל גבי כים שהתיר לטלטל פחות מד' אמות ג"כ לא היה לו להתיר אא"כ זורק כלאחר יד ע"ש · כתב ב"י בשם הגהות מרדכי הרוכב על סוס והחשיך לו בדרך מוטב לו לרכוב ולבא דאז אינו עובר אלא שבות אם היה בתוך התחום כו' עד ולאבא מורי הר"ר מרדכי נראה דלא ירכוב ויזרוק האוכף כו' אין להקשות למה התיר ליה לרכוב הלא יכול להניח האוכף על הסוס ויזהר ליטול ממנו בפחות פחות מד' אמות · די"ל דקיי"לן דילמא אתי לידי איסור דאורייתא דהיינו שיניחנו עליו ד' אמות או יותר לכן מוטב לו לרכוב דאז אינן עובר בודאי אלא משום שבות ולא התירו אלא משום חשש איסור דאורייתא . והא דכתב הר"ר מרדכי דנראה דלא ירכוב דיזרוק האוכף היינו כדכתב דמשום הפסד מועט דאוכף לא נתיר לו לעבור על גזירת חכמים ואע"ג דכשמטלטלו על הסוס פחות מד' אמות אינו עובר כלום מ"מ ס"ל דלא התירו זה אלא בהפסד מרובה דאיכא למיחש שמא אתי לידי איסור דאורייתא כמ"ש לעיל :

יק

חרושי הגהות

רסו א הא דלא הביא הטור דין זה דחתיכות רחבות אפשר משום דאנן לא בקיאים איזה מיקרי רחבות או קטנים (דרישה) : ב כלומר דלא להוי הנחה דאף על גב דלא עביד עקירה בשבת מ"מ הנחה בלא עקירה אע"ג שאינו חייב חטאת פטור אבל אסור מיהא הוי (מהרל"ח) : (ג) וא"כ צ"ל ממ"ש בכים מטלטלו פחות מד"א היינו כשנכנס שבת

והוא

ב"ח

סה"ת סי' רכ"ו ונראין הדברים וכו' או כספו או זהבו שאינם כלים וכו' וכן הוא בלשון בסמ"ג דף יז ע"ד מדקאמרי או כספו וזהבו שאינם כלים אלמא דכסף וזהב שאינו עשוי כלי הוא מוקצה וכ"כ במרדכי פרק מי שהחשיך בארוכות יותר וכתב עוד שם ור"מ כתב בתשובתו שק שיש בו כיס מלא מעות מותר לטלטלו בשבת כמו כנוכא אגב קיטמא אבל להניחו בשק ביום השבת כדי לטלטל ביום השבת אסור ואפי' מפני הדליקה או מפני הגנבים וכו' עכ"ל וע"ל בסי' ש"א :

רסז ונכנסין ומקדימין להתפלל ערבית וכו' אע"ג דאם קיבל עליו שבת קודם תפלת ערבית נמי אסור במלאכה מ"מ כיון דלא נהיגי עלמא לקבל עליו שבת אלא מכי פתח ש"ל ברכו לכך אמר רבינו ומקדימין להתפלל ערבית כדי להקדים קבלת שבת לכל ישראל ביחד בשעה אחת ומ"ש דאמר ר' יוסי נראה דט"ס הוא וצ"ל ואמר ר' יוסי דמביא תחלה ראיה מדאמרינן בפ' ע"פ (דף קה) עיולי יומא מקדימין ליה ועוד מביא ראייה מדאמר ר' יוסי :

ומ"ש ופירשו התו' וכו' כך כתב בפרק ת"ה (דף כז) אלא דמ"ש רק שימתין לקרו' שמע עד עונתה שהוא צאת הכוכבים אינו בתוספות שלנו אלא דהאשר"י כתב כך וב"י תמה למה לא כתב רבי' שזה דעת הרא"ש גם כן ואין זה מן התימא דכך הוא דרכו בחבורו פעמים רבות שכותב בשם ר"י או ר"ת או בשם התוס' ואין כותבו בשם הרא"ש אעפ"י שגם הרא"ש כתב כך :

וכיון שאין אומרים פסוקים בשבת למה יאמרו הברכה שתקנו בשבילם וקצת קשה דא"כ גם הקדיש לא היה צריך לאומרו דהא לעיל בסימן רל"ו משמע דהקדיש ניתקן לאומרו אחר י"ח פסוקים וברכ' המולך וכיון שאין אומרים הפסוקים והברכה למה יאמרו הקדיש שתקנו בשבילם ויש לומר דאיכא עוד טעמים אחרים לתקן קדיש זה הדא כמ"ש ר"ע לאורויי דתפלת ערבית רשות . אידך כמ"ש רב נטרונאי כלומר אספיים תפלה הרוצה לצאת יצא עיין לעיל בב"י :

ואין

שולחן ערוך

רסז ונכנסין לבה"כ ומתפללין תפלת מנחה כמו בשאר ימות החול אלא שאין נופלין על פניהם ומקדימין להתפלל ערבית יותר מבשאר ימות החול כדאמרי' (פסחים קה :) עיולי יומא מקדימין ליה וא"ר יוסי יהא חלקי עם מכניסי שבת בטבריא שהיתה יושבת בעמק ובעוד היום גדול היה נדמה להם ערב ופירשו התוס' (א) שמפלג המנחה ולמעלה יכול להדליק הנר ולקבל שבת בתפלת ערבית [א] רק שימתין לקרות שמע עד עונתה שהוא צאת הכוכבים ואין בזה משום (ב) ובלבד שלא יקדים דאין זה הקדמה כיון שמקבל עליו השבת באותה שעה ומשהתפלל אסור במלאכה שהרי קבל עליו השבת באותה שעה ונוהגין בספרד לומר והוא רחום כבשאר הימים ובאשכנז אין נוהגים לאומרה (ג) ולפי הטעם שכתבתי למעלה שאומרים אותו בשביל המלקות ראוי שלא לאומרו בשבת וקורין שמע בברכותיה כבשאר ימות החול בלא גירוע ובלא תוספות עד סוף ברכת השכיבנו ומשנין בהתימה שחותם ופרוס סוכת שלום עלינו ועל ירושלים עירך בא"י הפורס סוכת שלום עלינו ועל עמו ישראל ועל ירושלים וכן המנהג באשכנז ובצרפת ואין חותמין שומר עמו ישראל לעד כדאיתא במדרש שבשבת אין צריכין שמירה שהשבת שומר [ב] ונוהגין לומר פסוק ושמרו בני ישראל וגו' לומר שאם ישמרו שבת אין צריכין שמירה והוא ג"כ מעין גאולה כדכתיבנא לעיל שאם ישמרו ישראל ב' שבתות מיד נגאלין ואומר ש"ץ קדיש ומתפללין ערבית ובטוליטולה נוהגין לחתום בשבת כמו בחול ואינו נכון כדפרישית ועוד דבירושל' גרסי' בהדי' הדא דתימור בחול אבל בשבת אומרים ופרוס עלינו סוכת שלום וכן כתבו הגאונים ועוד נוהגין בטוליטולה שלאחר שאמרו פסוק ושמרו אומר ברכת המולך אלא שמשנין בפתיחתה במקום יראו עינינו אומר ישמחו השמים ותגל הארץ וזה מנהג טעות שלא תקנו ברכת המולך אלא לפי שתקנו לומר פסוקים שיש בהם י"ח אזכרות תקנו לומר ברכה אחריהם וכיון שא"א פסוקים בשבת למה יאמרו הברכה שתקנו בשבילם וכ"כ רב נטרונאי והאריך הרבה [ג] וסיום דבריו בשבת ג' דשכיחי מזיקין וצריכי ישראל למיעל לבתיהם מקמי דליחשך או דלמא מיעקר שרגא [ד] סלקוה לתוספת שהוסיפו על שתים לאחריה ואוקמוה אדאורייתא וכן המנהג

ב"י

התחום דהוי נושא את עצמו ואי משום האוכף שעל הסוס הואיל ופטור על רכיבתו פטור על האוכף שהיא טפלה לו אבל אם ירד יעבור על שביתת בהמתו שנושא האוכף וכמו כן מחמר אחריה ולאבא מארי ה"ר מרדכי נראה דלא ירכוב ויזרוק האוכף דמשום הפסד מועט דאוכף לא נתיר לו לעבור על גזירת חכמים (ביצה לו :) דאין רוכבין ע"ג בהמה ע"כ לשונו ובכתבי מה"ר ישראל סי' ס"א כתב ועוד אומר מהר"י ששמע ממורי ז"ל שטוב יותר לרכוב חוץ לתחום מלהלך ברגל דשמוש בעלי חיים לכ"ע דרבנן והקשיתי לו מאותם שלוו המת וכעם עליה' ר"ת אף על ההולכי' ברגל משמע דהולכי רגל קיל טפי מדקאמר אף וכו' עכ"ל ואפשר לומר שטוב לרכוב מלילך על רגליו מדבעיא לן (עירובין מג.) אם יש תחומין למעלה מי' ולא איפשיטא ולדע' כמה פוסקי' נקטינן לקולא כמבואר בסי' ת"ד והרוכב ע"ג בהמה הוא למעלה מי' ואע"פ שעובר על גזרה דרבנן דאין רוכבין ע"ג בהמ' על איסור תחומין דהוי דאורייתא אליבא דמאן דאמר מיהא לא עבר ואם ילך ברגליו יעבור בדאורייתא ובההיא דכעס ר"ת אף על ההולכים ברגל איכא למימר דההולכים ברגל היו צריכין למטה ומש"ה הוה ס"ד דלא כעס עליהם קמ"ל דעלייהו נמי כעס אלא שיש לדחות משום דתוך י"ב מיל לכ"ע אפילו הולך על רגליו ליכא אלא איסורא דרבנן דתחומין וכשרוכב עבר על איסור רכיבה ואת"ל יש תחומין למעלה מי' עבר נמי אאיסור תחומין ואפילו את"ל דאין תחומין למעלה מעשרה מ"מ לא הרויח כלום ברכיבתו וחוץ לי"ב מיל לדעת האומרים תחומין דאורייתא יש תחומין למעלה מי' דהא כיון דספיקא דאורייתא' היא נקטינן לחומרא וא"כ כשרוכב עבר אאיסור רכיבה דרבנן וכשיוצא חוץ לי"ב מיל אע"פ שהוא למעלה מעשרה עובר אאיסור תחומין דאורייתא מיהו אפשר דכיון דמספיקא הוא דאסרינן תחומין למעלה מי' אע"ג דספיקא דאורייתא הוא ועבר נמי אאיסור רכיבה דרבנן לא חמיר כמהלך ברגליו חוץ לי"ב מיל דעבר בודאי אדאורייתא ואם הולך בקרון כל שהוא רחב ד' אע"פ שהוא גבוה י' או יותר כארעא סמיכתא היא ואית ביה איסור תחומין לכ"ע אם יוצא חוץ לתחום כדאמרינן בר"פ מי שהוציאוהו (עירובין מג.) גבי עמוד וכ"כ הריטב"א שם הלכך כיון דאיכא תרי איסורי איסור תחומין ואיסור משתמש בב"ח ירד וילך על רגליו ובהגהות מרדכי פרק קמא דערובין כתב דברוכב נמי איכא איסור תחומין והביא ראיה מדאמר אלישע אחר לר"מ (חגיגה טו.) חזור בך שכיערתי בטלפי סוסי ע"כ תחום שבת והשיב לו ר"מ ד ואתה מה תהא עליך עכ"ל משמע דס"ל דברוכב נמי אמרינן כארעא סמיכתא מיהו אותה ראיה שהביא יש לדחות דהא דאמר ליה ואתה מה תהא עליך לאו משום איסור תחומין אמר הכי אלא משום איסור רכיבת הסוס וגם מפני שהיה עובר בכל יום בכמה איסורין והא דאמר ליה השתא משום דאמר ליה שהוא אסור לו לילך יותר דע"כ תחום שבת השיבו כיון שאתה מדקדק באיסור תחומין לי אתה מה תהא עליך על כל האיסורין שאתה עובר והריב"ש כתב בתשובה כיון שע"ג בהמה איכא איסור אפי' תוך התחום וברגליו ליכא איסור תוך התחום טוב לו שילך ברגליו בעוד שהוא בתוך התחום אא"כ איכא סכנה כגון שלא יוכל ללכת לרגל השיירא וישאר שם במקום סכנה עכ"ל וכ"כ הר"ש בר צמח בתשובה :

רסז ונכנסין לבה"כ ומתפללין וכו' ומקדימין להתפלל ערבית כדאמרינן עיולי יומא מקדימין ליה א דא"ר יוסי יהא חלקי וכו' בפרק כל כתבי (קיח :) ופי' התוס' שמפלג המנחה ולמעלה יכול להדליק הנר וכו' כבר כתבתי בסי' רס"ג שכ"כ התוס' והרא"ש והר"י בפרק תפלת השחר ב ותמהני על רבינו שלא כתב שזה דעת הרא"ש ג"כ :

ומ"ש רק שימתין לק"ש עד עונתה שם בגמרא (כז .) אמרי' דרב צלי של שבת בע"ש וכתב הרא"ש על זה צלי של שבת בע"ש מפלג המנחה ולמעלה ולאחר יציאת הכוכבים היה קורא ק"ש בעונתה אע"פ שלא היה סומך גאולה לתפלה כיון שהיה מכוין למצוה להוסיף מחול על הקודש לא חייש לסמיכה עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מה"ת וז"ל ויש לו להתפלל תפלת ערבית של לילי שבת בע"ש קודם שתשקע החמה וכן יתפלל ערבית של מ"ש בשבת לפי שתפלת ערבית רשות אין מדקדקין בזמנה ובלבד שיקרא ק"ש בזמנה וכתב הגאון מהרי"א ז"ל וזאת הקבלה ירא' שיכול לקבל שבת ולאכול מיד כן נראה בפסקים שאומר בפרק תפלת השחר ובריש פרק ע"פ שדוקא אכילת מצה הוא משתחשך דאיתקש לפסח אבל אכילת שבת נרא' שיכול לאכול אפילו בזה הזמן עכ"ל וכ"כ רבינו ירוחם בח"א וא"ת אע"ג שיכול לאכול מיד ונפיק ידי סעודת שבת מ"מ איכא למיסר לאכול קודס שיקרא ק"ש כדאמרינן בריש ברכות (ד :) לא יאמר אלך לביתי ואוכל קימעה ואשתה קימעה וא"כ אקרא ק"ש וי"ל דכיון דאיכא רבוות' דפסקי דמפלג המנחה ואילך הוי זמן ק"ש וכדכתב הרא"ש בריש ברכות אע"ג דמשום דאיכא מאן דס"ל דלא הוי זמנה עד צאת הכוכבים חוזר לקרותה משתחשך מ"מ לא מיקרי אוכל קודם ק"ש ככ"ל :

ומ"ש רבינו ומשהתפלל אסור במלאכה וכו' כבר כתבתי בסי' רס"ג דאפי' לא התפללו הצבור עדיין כיון שהוא התפלל אסור במלאכה ואם כסבור שקדש היום והתפלל ערבית יחיד או צבור וא"כ זרחה חמה אם צריכין לחזור ולהתפלל ואם מותרין בעשיית מלאכה הכל נתבאר בסימן רס"ג ובסימן רל"ג כתב רבינו בשם

דרישה

סי' רסז [א] **רק** שימתין לקרות שמע כו' עיין בב"י שהקשה וא"ת אע"ג שיכול לאכול מיד ונפיק ידי סעודת שבת מ"מ איכא למיסר לאכול קודם שיקרא ק"ש כדאמרינן בריש ברכות כו' וי"ל דכיון דאיכא רבוותא דפסקו דמפלג המנחה ואילך הוי זמן ק"ש כו' ע"ש . וצריך להיות לפי דבריו דמ"ש רבינו רק שימתין ק"ש עד עונתה כו' היינו שקורא ק"ש מיד וחוזר וקורא ק"ש בעונתה שהוא צאת הכוכבים ועם ברכות דלפניה ולאחריה וע"ד שכתבנו לעיל בסי' רל"ו :

[ב] **ונוהגין** לומר פסוק ושמרו בני ישראל וגומר לומר שאם ישמרו שבת כו' צ"ע למה אנו אומרים ברגלים וידבר משה את מועדי ה' וכו' וביום כיפור כי ביום הזה יכפר כו' . ובר"ה תקעו בשופר וכו' . ובפרט שלא מצינו בשום פוסק . ואפשר דמשבינן ליה כתפילה אריכתא דכיון שבא להזכיר קדושת היום הלכך צריך להזכיר קודם לכן מעין המאורע ויש סמך לזה מהא דכתב הרשב"א להתיר מה שהשמש מכריז בב"ה קודם תפילת ערבית בתפילת ר"ח יעלה ויבא . כיון דצורך תפלה הוא וק"ל :

[ג] **וסיום** דבריו בשבת דשכיחי מזיקין וכו' יש להקשות דהא לעיל אמר שאין חותמין שומר עמו ישראל לעד כדאיתא במדרש שבשבת א"צ שימור שהשבת שומר י"ל דמ"ש שבשבת א"צ שומר היינו לומר בעיר מפני מלאכים או שאר פגע רע לאפוקי שמירה מפני מזיקין א"צ כ"א בשדה . ועי"ל דמ"ש לעיל דא"צ שמירה ר"ל א"צ להתפלל מהש"י שישמרנו ודי בזה שישמור את עצמו ולא ילך במקום סכנת המזיקין בע"ש דלילי ד' ולילי שבת שכיחי מזיקים וכיון שניתן רשות למשחית וע"ד שכתב בליל פסח מכרים ליל שמורים הוא ואפילו הכי כתיב גביה ואיש אל יצא מפתח ביתו ואיתא בגמרא ורש"י הביאו משום כיון שניתן רשות לחבל וק"ל : [ד] **סלקוה** לתוספות שהוסיפו על שתים לאחריה ואוקמוה אדאורייתא יש להקשות הלא

אין

פרישה

סי' רסז (א) **שמפלג** המנחה ולמעלה כו' פי' מנחה גדולה הוא מט' וחצי ולמעלה נמצא עד הלילה עוד ב' שעות וחצי ופלג אותה מנחה שעה ורביע קודם הלילה ואף אם היום ארוך חולקים אותו לי"ב שעות והן הנקראים שעות זמניות ועיין לעיל סי' רל"ג :

(ב) **ובלבד** שלא יקדים פירוש הדלקת נרות כדאיתא במדרש שבשבת א"צ שמירה שהשבת שומר ומכל מקום אומרים שיר של פגעים בלילה מה שאין נוהגין לאומרו בלילי פסח הראשון מפני שהוא ליל שמורים דקי"ל דשמירה זו מפני האויבים ולא מפני המזיקים דשכיחי בליל שבת במזל שבתאי וכמ"ש בסמוך בשם רב נטרונאי ז"ל בשבת דשכיחי מזיקים כו' א"כ אין השבת שומר אלא כשמשמרים אותו כראוי וידוע שאין משמרים אותו כראוי דאלמלא שמרו ישראל שני שבתות כראוי מיד נגאלין הלא פשיטא אין לנו להתפלל ולומר ושמור צאתנו כיון דתלוי בנו לשמור השבת ואז נהיה נשמרים בלי תפלה וק"ל :

(ג) **ולפי** הטעם שכתבתי למעלה שאומרים אותו בשביל המלקות כו' אעפ"י שכתב שם ג"כ טעם אחר כיון שאין לנו קרבן תמיד לכפר אפשר דמכל הטעמים יחד אומרים אותו וכיון דחד טעם ליתא בשבת מש"ה אין אומרים אותו :

ואין

חדושי הגהות

והוא עומד דאינו יכול לעשות עקירה בשבת ולילך ד"א ולכן צריך לטלטלו פחות מד"א (מהרל"ח) : ד בגמ' איתא שא"ל ואף אתה חזור בך וע"ש :

רסז א כך היה הגירסא בטורים ישנים וכבר הגיה הב"ח שצ"ל ואמר דהך עיולי יומא היא ראיה בפ"ע כדאיתא בפסחים (קה :) : ב ואין זה מן התימה דכך הוא דרכו בחיבורו כשכותב דבר בשם תוספות או הר"י ור"ת אינו כותבו בשם הרא"ש (ב"ח) : ג ואע"ג דכתב הטור לעיל שאין חותמין שומר עמו כו' משום דבשבת א"צ שמירה היינו דוקא בעיר א"צ שמירה משום פגעים רעים אבל בשדה משום מזיקים ודאי בעי שמירה (דרישה) :

כ"ה

המנהג בבית רבינו שבבבל שלא לומר שומר עמו ישראל לעד וחותמין במקומו הפורס סוכת שלום וקדיש לאלתר וא"א ז"ל לא רצה לענות אחריה אמן מפני שהיה אומר שהיא ברכה לבטלה וכתב בעל המנהיג ולמנהג צרפת שנהגו לומר ופרוס ראוי לומר ובצל כנפיך תסתירנו ופרוס עלינו וכו' (ד) ואין [ס] לומר כי אל שומרנו וכו' ושמור צאתנו ובואנו וכו' [ו] כי הוא להסמיך מעין חתימת החול שחותמין שומר עמו ישראל לעד:

רסח **ועומדין** להתפלל ואומרים אבות וגבורות וקדושת השם כבימות החול בלא תוספות ובלא גירוע ודלא כרב עמרם שכתב בשבת בין בערבית ושחרית ומוסף ומנחה מזכיר במגן כך רצה והנחל שבת לבניהם למנוחה למען שמו באהבה מלך עוזר ומושיע ומגן וכו' ושלש אחרונות ומזכיר של שבת באמצע' וזה נוסחו אתה קדשת את יום השביעי לשמך תכלית מעשה שמים וארץ וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים וכן כתוב בתורתך ויכולו וכו' ויכל אלהים ויש סדורים שאין כתוב בהם ויכולו אלא כתוב וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים (א) וכן כתוב בתורתך ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו ויותר נכון לאומרו דגרסינן בפרק כל כתבי (קיט:) אמר א רב ואיתימא רבי יהושע בן לוי אפי' יחיד המתפלל צריך לומר ויכולו ואמר רב המנונא כל המתפלל ואומר ויכולו מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שנאמר ויכולו אל תקרי ויכולו אלא ויכלו פירוש הקב"ה והוא אלמא שהעיקר לומר ויכולו שמורה כאילו נעשה שותף ומה שאומרים וכ"כ בתורתך ויכולו אינו חוזר על וברכתו שלפניו אלא על שלפני פניו תכלית מעשה שמים וארץ וכ"כ ויכולו וברכתו מכל הימים. כדכתיב ויברך ואם טעה והתחיל תפלת החול (ב) גומר אותה ברכה שנזכר בה שטעה ומתחיל של שבת לא שנא נזכר בברכת אתה חונן (ג) לא שנא נזכר בברכה אחת משאר הברכות בין בערבית שחרית ומוסף ומנחה (ד) והחוזרים ואומרים ויכולו בצבור משום י"ט שחל להיות בשבת שאין אומרים אותו בתפלה שמתפללין אתה בחרתנו ואז צריך לאומרו מפני שלא אמרוהו בתפלה ואגב זה תקנו לומר בכל השבתות וגם להוציא מי שאינו יודע אותו וי"א שנהגו לומר אותו בקול רם ומעומד

בשם רי"ץ גיאות שכיון שנהגו כל ישראל כרבנן שאין מתפללין ערבית אלא משתחשכה אין להתפלל של שבת בע"ש ולא של מ"ש בשבת ואין לקדש ולהבדיל אלא בכניסת היום בין יין מצוי בין אינו מצוי דהא אפשר בפת עכ"ל ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן ודלא כרי"ץ ן' גאות וז"ל ספר אהל מועד מתפלל אדם של שבת בע"ש ואם ירצה מקדש על הכוס ומתפלל של מ"ש בשבת בד"א לאחר י"א שעה פחות רביע ואם ירצה אומר הבדלה על הכוס וכן דעת הגאון רבי' והר"ס תלמידו וכן עיקר אע"פ שיש מהגאונים שאמרו שאינו מקדש ולא מבדיל עד הערב ע"כ לשונו:

רסח **ועומדין** להתפלל וכו' עד כדכתיב ויברך מבואר הוא:

ואם טעה והתחיל תפלת החול וכו' בפרק מי שמתו (כא.) אמר רב נחמן כי הווינן בי רבה בר אבוה בעו מיניה הני בי רב דטעו ומדכרו דחול בשבת מהו שיגמרו ואמר לן גומרין כל אותה ברכה דבדין הוא דאיבעי לצלויי י"ח ומפני כבוד שבת לא אטרחוהו רבנן:

ומ"ש ל"ש נזכר בברכת אתה חונן וכו' הוא לאפוקי מהרא"ש מלוני"ל שסובר שלא אמרו אלא בברכת אתה חונן שהיא ראשונה אבל אם נזכר בשאר ברכות פוסק אפי' באמצע ברכה והר"י והרא"ש בפ' מי שמתו דחו דבריו וכתב בת"ה סי' י"ד שאם התחיל לומר אתה חונן ומיד כשאמר תיבת אתה נזכר קודם שאמר חונן אם סבור שהוא חול והתחיל אדעתא דחול אפילו אי קאי בתיבת אתה קדשת או באתה אחד נראה דמיקרי התחיל בשל חול וגומר אותה ברכה אבל אם לא בכוונה התחיל תיבת אתה דידע שהוא שבת ולישניה דאיתקיל ליה לפי הרגלו כה"ג לא מיקרי כוונה לדבר טעות וא"כ אפי' בישמח משה שאינה פותחת באתה מ"מ חשבינן ליה כטעה בתפלת שבת בין זו לזו דתיבת אתה נמי התחלת תפלת שבת היא ואע"ג דהרגל של חול גורם הטעות מ"מ לא מיקרי בשביל כך התחלת תפלת חול כיון דידע דשבת הוא:

ומ"ש בין בערבית שחרית ומוסף הוא לאפוקי ממה שכתב שם הר"י דבתפלת המוספין פוסק באמצע ברכה דהא ליכא למימר ביה בדין הוא דאיבעיא לצלויי י"ח שהרי אין תפלת י"ח בחול במקום מוסף וכן פסק ר"מ ז"ל עכ"ל והרא"ש כתב סברא זו ואח"כ כתב בשם הראב"ד דל"ש דאפי' תפלת המוספין ראויה היתה לכל י"ח ברכות ואם התפלל י"ח ברכות וחידש בה דבר מועט במוספין שאמר ונעשה לפניך את חובותינו בקרבן מוסף יצא כדאיתא בירוש' וכתב הרא"ש וכן משמע בירוש' שהיו מתפללין במוספי ר"ח והמועד י"ח ברכות וכן היה ראוי בשבת ויו"ט אלא שהקלו בתפלת המוספין כמו שהקלו בשאר תפלות הלכך במוסף נמי בר חיובא הוא ואם התחיל גומר ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש אבל הרמב"ם בפ"י מה' תפלה כתב דבמוסף פוסק באמצע ברכה וכדברי ה"ר יונה וכ"פ סמ"ג בסי' י"ט והכי נקטינן ומכאן יהיה פשוט לפניך שמי שהתפלל תפלה של חול בשבת ולא הזכיר של שבת חוזר ומתפלל תפלת שבת וכ"כ הרמב"ם בפ"י מה' תפלה מי שטעה והתפלל של חול בשבת לא יצא וכ"כ סמ"ג בסי' י"ט ולפי שראיתי מי שמשבש נוסחת הרמב"ם בדקדוקי הבל וגורס יצא כתבתי זה אע"פ שהוא פשוט מדאמרינן בפ' ב"מ (כד.) ימים שיש בהם קרבן מוסף כגון ר"ח וחולו של מועד ערבית שחרית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו ומי גרע שבת מר"ח וח"ה מיהו היכא שהזכיר של שבת בתוך י"ח נראה שאע"פ שלא קבע ברכה בפני עצמה לשבת יצא דומיא דמוספין דירושלמי שכתבתי בסמוך ואף ע"פ שכתב הכלבו בסי' י"א ירושל' התפלל ומצא עצמו טועה של חול בשבת יצא ואם נזכר בתוך התפלה גומר הברכה שהתחיל בה וחוזר ומתפלל של שבת לא קי"ל הכי או נדחוק להעמידו בשהזכיר של שבת (א) וכתוב בסמ"ק סי' י"א מי שטעה בשבת והזכיר של חול כגון שחרית ערבית ומנחה גומר הברכה שהתחיל בה וחוזר ומתפלל של שבת ואם עקר רגליו ולא התפלל של שבת חוזר לראש ואם לא עקר רגליו אע"פ שסיים תפלתו נראה שאינו חוזר לראש כי אם לשל שבת כדאמרינן ביעלה ויבא וכ"כ הגה"מ בפ"י מה"ת (ב):

והחוזרין ואומרים ויכולו בצבור משום י"ט שחל להיות בשבת וכו' כ"כ התוספות והרא"ש בפ' ע"פ (קו.) וכ"כ המרדכי שם ובפ' כל כתבי וכ"כ בסה"ת: ומ"ש

ואין לומר כי אל שומרנו וכו' ושמור צאתנו ובואנו כו' כצ"ל וכ"כ במנהגים וכך נהגו קדמונינו מעולם כפי מה ששמענו וקבלנו מרבותינו אבל בדורות האלו נוהגים לאמרו ולא ידענו מאין הגיע לנהוג הפך דברי רבינו והמנהגים ולבי אומר לי כי דבר זה וכיוצא בו הגיע אלינו מהש"ץ שאינם מהוגנים שמקבלין בכל קהלות בשביל שהם משוררים להם בקול נעים אף על פי שאינן בקיאין ואינן יודעים הלכות תפלה ויד העשירים תקפה על חכמי הדור גם בזה אבל הגון הוא לחזור המנהג על כנו הראשון וכבר נוהגין כן מקצת ש"צ ההגונים והיודעים ורוב הלומדים ומודים על האמת שוב ראיתי שבעל הלבוש כתב ליישב מנהג טעות זה ואין דעתי העניי"ה כמוני נוחה מדבריו:

רסח **ועומדין** להתפלל וכו' בלי תוספות בלי גירוע ודלא כר"ע וכו' ואף ע"ג דר"ע הוסיף לומר רצה והנחל כו' ולא היה גורע מ"מ קיימא לן כל המוסיף גורע והכא נמי גורע דעובר על מ"ש רז"ל דאין לשאול צרכיו בג' ראשונות דאע"ג דמוסיפין זכרנו לחיים וכו' בעשרת ימי תשובה מטעם דצרכי רבים שואלין אף בג' ראשונות וג' אחרונות התם שאני כיון דשאלה זו דזכרנו יש לה שייכות אצל אברהם שנאמר כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו ומי כמוך ש"יך אצל ברכת מחיה מתים וכן כל מה נמוס שין יש לה שייכות במקום שקבעוה מגורף לזה שהקב"ה יושב על כסא דין וכל העולם נידונין באלו הימים מי יחיה ומי ימות וא"כ צורך גדול הוא לכל ישראל לשאול על חיות' אף בג' ראשונות ובג' אחרונות משא"כ בהוספ' זו דרצה והנחל שבת לבניהם וכו' דאע"ג דאיכא קצת טעם להוסיף שאלה בברכת אבות מדאשכחן דאברהם קיים כל התורה אפי' ע"ת קיים וכן יצחק ויעקב וביעקב אחז"ל על ויחן את פני העיר שקבע תחומין לשבת מבע"י הדא אמר שמר יעקב אבינו את השבת קודם שניתנה ועל כן רצה והנחל שבת לבניהם למנוחה מ"מ כיון דשאלה זו קבעוה באמצע לומר אוא"א רצה במנוחתינו והנחילנו כו שבת קדשך וינוחו בו ישראל מקדשי שמך שוב א"צ לשאול עוד באבות. ומ"ש וכ"כ ויכלו אינו חוזר על וברכתו שלפניו וכו' כלומר ליש סדורים ניחא דקאי על וברכתו שלפניו אבל לדידן צ"ל דקאי על שלפני פניו:

ואם טעה והתחיל תפלת החול וכו' בפ' מי שמת (דף כב) ומ"ש ל"ש נזכר בברכת אתה חונן וכו' כתב כן לאפוקי מהרא"ש מלוני"ל שסובר שלא אמרו כך אלא בברכת אתה חונן שהיא ראשונה כלומר דכיון דמטעם דמותר האדם מן הבהמה היא הבינה והשכל ואמרו ג"כ בירו' אם אין בינה אין תפלה על כן קבעוה ראש לאמצעיות כמ"ש רבי' לעיל ריש סי' קט"ו א"כ בדין היה דמבעי לצלויי הך ברכה גם בשבת ויו"ט דאיננה שאלת צרכים אלא לחונן אותו בינה להקדיש אלהי יעקב אלא שלא רצו לחלק בינה לבין שאר אמצעיות שהן שאלת צרכים לפיכך אמרו חכמים בברכה זו אם התחיל גומר אבל אם נזכר בשאר ברכות אפי' באמצע ברכה פוסק דאסור לשאול צרכיו בשבת כצ"ל לפ' לדעת הרא"ש מלוני"ל אבל ה"ר יונה והרא"ש דחו דבריו דמלישנא דתלמודא דקאמר בדין הוא דמיבעי לצלויי י"ח ומפני כבוד השבת לא אטרחוה רבנן משמע דכן הדין בכל הברכות וקרוב בעיני דהרא"ש מלוני"ל היה גורס התם בדין הוא דמבעי ליה לצלויי ומפני כבוד השבת לא אטרחוה רבנן ולא היה גורס לצלויי י"ח והיה מפרש דלא קמבעיא ליה אלא בברכה ראשונה ובה קאמר אם התחיל גומר ולא בשאר ברכות מטעמ' דפי' ולענין הלכה נקטינן כהר"ר יונה והרא"ש ורבינו:

ומ"ש בין בערבית שחרית מוסף ומנחה כך היא דעת הרא"ש וש"כ הראב"ד אבל דעת הרמב"ם והסמ"ג כהר"י ומהר"ס דבמוסף פוסק באמצע הברכה ומביאו בית יוסף באורך ע"ש ובש"ע כתב תחלה כלשון רבינו ואח"כ כתב וי"א דבמוסף פוסק אפי' באמצע ברכה ונראה דדעתו דנקטינן כדעת יש אומרים שכתב לבסוף חדא דאיכא ספק ברכה לבטלה ועוד שהם רבים וכך פסק ב"י כאן שאמר על סברת הרמב"ם ודעימיה והכי נקטינן: שראה לחסיד אחד במותו כצ"ל פי' שראהו בחלום לאחר מותו:

ומ"ש

ומ"ש

דרכי משה

רסח (א) עיין סימן רפ"ו מדין מוסף שהתפלל בו תפלה של חול: (ב) כתב א"ז מותר להתפלל אלהי נצור בשבת אע"פ שהיא בקשה: וכתב

פרישה

(ד) **ואין** לומר כי אל שומרנו כו' עיין בדרישה:

סי' רסח (א) **וכן** כתוב בתורתך כו' פי' היינו טעמא שלא אמרו ויכולו כדי להביא ראיה על וברכתו מכל הימים וקדשתו שכן כתו' ויברך ואנו אומרים אותו שהוא חוזר על שלפני פניו כדבסמוך:

(ב) **גומר** אותה ברכה כו' והטעם דבדין הוא דבעי לצלויי י"ח ומפני כבוד השבת לא אטרחוהו רבנן:

(ג) **ל"ש** נזכר בברכה אחת משאר כו' לאפוקי מהרא"ש מלוני"ל שכתב דוקא בברכת אתה חונן שהיא ברכה ראשונה אבל בשאר ברכות פוסק אפי' באמצע. ומוסף ומנחה לאפוקי ממ"ש ר' יונה ור"מ דבמוסף פוסק באמצע ברכה דהא לא מצינו תפלת י"ח בחול במקום מוסף דנאמר בדין הוא כו' אבל הרא"ש כתב דאפי' מוסף די"ט ראוי היה להתפלל י"ח ברכות ולהזכיר בו דבר מועט מהקרבנות ולומר ונעשה לפניך את חובותינו אלא שהקילו חכמים ג"כ במוסף:

(ד) **והחוזרין** ואומרים ויכלו כו' עד וגם להוציא מי שאינו יודע אותו ר"ל להוציאו ידי ויכולו. אבל ידי תפלה אינו יוצא כמ"ש בס"ס זה וגם לעיל סי' רל"ה כתב דתפלת ערבית שהיא רשות

דרישה

אין שום שייכות בעולם בתוספ' זה עם קריאת שמע רק שתקנו כן שהם היו מתפללים במקום י"ח ברכות וע"ק מאי ואוקמוה אדאורייתא וי"ל דכיון שתיקנו לומר קדישים קודם י"ח ברכות א"כ נראה שתוספ' זה מקושר ומחובר על שתי ברכות דלאחר ק"ש. והא דקאמר ואוקמוה אדאורייתא ר"ל שהיו קורין ק"ש ושמונה עשרה ברכות זה אחר זה בלתי שום הפסק וק"ל:

[ס] **ואין** לומר וכו' ושמור צאתנו ובואנו כו' בס"א כתוב ואין לומר כי אל שומרנו ומצילנו כו' ושמור צאתנו ובואנו כו' וכן הוא גירסת רמ"פ רק שהוא גרס וא"ן לומר כי שומרנו כו' דמשמע מדבריו שאין לומר גם בימי החול כי אל שומרנו כו' כמנהגינו:

[ו] **כי** הוא להסמיך מעין חתימת החול כו' צ"ע תיפוק ליה משום דבשבת א"צ שמירה וי"ל דטעם זה אינו מספיק למנוע מלאומרו דהא אין הפסד לאמרו הילכך צריך לומר טעם זה: ותקנו

חדושי הגהות

רסח א כ"ה גירסת הרי"ף ורא"ש אבל בגמרא איתא רבא: פירש"י

ומעומד משום שהוא עדות להקב"ה על מעשה בראשית וכתיב ועמדו ב' האנשים ודרשינן (שבועות ל) אלו העדים שצריכין להעיד ביחד ומעומד ולכן צריך שיעמדו ויאמרו אותו ביחד ואומר ש"ץ ברכה אחת מעין שבע והיא מגן אבות בדברו ואלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתינו וחותם בא"י מקדש השבת: וכתב אבי העזרי שאין ליחיד לומר אותה שלא נתקנה אלא משום סכנת מזיקין שבתי כנסיות שלהם היו בשדות [א] ותקנו אותה בשביל בני אדם שמאחרין לבא שיסיימו תפלתם בעוד שש"ץ מאריך כדאיתא בפ' במה מדליקין (כד:) י"ט שחל להיות בשבת ש"ץ היורד לפני התיבה ערבית אינו מזכיר של י"ט בברכת מעין שבע ומסיק טעמא משום בדין הוא דאפילו בשבת לא בעי למימריה ורבנן הוא דתקון ב (ס) משום סכנה מאי דתקון תקון ומאי דלא תקון לא תקון אלמא שאין להוסיף על מאי דתקון ולא נתקנה אלא בצבור כדמשמע לישנא דש"ץ היורד לפני התיבה ערבית אלמא שלא נתקנה אלא לש"ץ ותו אנן דלית לן סכנה (ו) לא אמרינן לה אלא משום מנהג אבותינו: בספר חסידים מעשה בחסיד אחד (ז) שראה לחסיד אחר במותו ופניו מוריקות א"ל למה פניך מוריקות אמר לו מפני שהייתי מדבר בויכולו בשעה שהצבור היו אומרים אותו ובברכת מגן אבות בדברו וביתגדל כתב רב עמרם (ח) טעה ולא הזכיר של שבת בערבית מחזירין אותו ורב משה גאון כתב יחיד שטעה ולא הזכיר אתה קדשת בליל שבת אם שמע מש"ץ מגן אבות בדברו שהיא ברכת מעין שבע מראש ועד סוף יצא ידי חובתו (ורב נטרונאי כתב אפי' לא התפלל ז' ברכות כלל ושמע מפי ש"ץ מגן אבות מראש ועד סוף יצא י"ח) ותימא הוא (ד) כיון שמחזירין אותו אם לא הזכיר של שבת היאך יוצא בברכה אחת מעין שבע ולא דמי למה שכתב בה"ג יחיד שלא הזכיר של ר"ח ושמע מש"ץ התפלה מראש ועד סוף שיצא דשאני התם ששומע כל התפלה אבל הכא היאך יוצא בברכת מעין שבע במקום שבע (ט) וקשיא טפי לרב נטרונאי שאומר שיוצא בו אפי' אם לא התפלל כלל (י) דלא (יא) קי"ל כרבן גמליאל דאמר (ראש השנה לה.) ש"ץ פוטר היחיד אלא בראש השנה ויום הכפורים אבל בשאר ימות השנה לא:

רסט ונוהגין בכל המקומות שש"ץ מקדש בבה"כ [א] ואני תמה היאך נתפשט זה המנהג (א) דהא קי"ל כשמואל שאין קידוש אלא במקום סעודה ולדידיה אין מקדשין בבה"כ אלא לאפוקי אורחין דאכלי ושתי בבי כנשתא דלדידהו הוי מקום סעודה וכיון דהשתא ליכא אורחין דאכלי התם קרוב הדבר להיות ברכה לבטלה

ומ"ש דלא קיימא לן כר"ג וכו' דוקא לרב נטרונאי קשה מר"ג אבל לר"מ גאון לא קשיא מהך דר"ג דכיון שכבר התפלל אלא ששכח ולא הזכיר מוציא אף הבקי כמ"ש רבינו להדיא לעיל סוף סי' קכ"ד ע"ש ועיין עוד לקמן בסימן תקצ"א:

רסט ונוהגין וכו' עד ברכה לבטלה הרא"ש הביא בשם ה"ר יונה הא דאין קידוש אלא במקום סעודה היינו מדרבנן מדכתיב וקראת לשבת עונג במקום שאתה קורא לשבת בקידוש שם תהא עונג סעודה ועיקר הקידוש מן התורה הוא הלכך כיון שיש בני אדם שאין יודעין לקדש נהגו לקדש בב"ה כדי שיצאו ידי קידוש מן התורה והקשה עליו דהלשון משמע דאינו קידוש כלל אלא במקום סעודה ועוד דתלמודא קאמר לאפוקי אורחים דאכלי ושתי בבה"כ לימא לאפוקי למאן דלא ידע לקדושי ע"כ והר"ן כתב כיון דמעיקרא ניתקן משום אורחין דאכלי ושתי בבה"כ אף ע"ג דעכשיו לא אכלי בבה"כ לא בטלה התקנה כדאשכחן בברכת מעין שבע דאיתקן משום עם שבשדות אע"ג דהשתא איתנהו כולהו בבה"כ כיון דאיתקן איתקן וכ"כ הרמב"ם בתשובה גבי ש"ץ שצריך לחזור התפלה אפילו אין שם מי שאינו בקי מפני שכבר התקינו לחזור התפלה כיון דאיתקן איתקן ע"כ וקשיא לי דאין הנדון דומה לראיה דבמעין שבע וש"ץ שחוזר התפלה אשכחן בתלמודא שתקנת חכמים היא אבל לקדושי בבה"כ לאו תקנה היא כלל אלא מעצמה נהגו כדמוכח מלישנא דתלמודא בפ' ע"פ (דף ק) דהכי איתא התם אותם בני אדם שקידשו בבה"כ אמר רב ידי יין לא יצאו ידי קידוש יצאו ושמואל אמר אף ידי קידוש לא יצאו אלא לרב למה לי לקדושי בביתיה כדי להוציא בניו ובני ביתו וכתבו התו' ולרב למה לי לקדושי בבה"כ להוציא אותם שאין להם בני בית שלא יצטרכו לקדש בבתים עכ"ל וקאמר תו תלמודא ולשמואל למה לי לקדושי בבה"כ לאפוקי אורחין י"ח דאכלו ושתו וגנו בבה"כ ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה ופרש"י ואם קדש ולא סעד לא יצא ידי קידוש שמעינן להדיא דבין לרב בין לשמואל לא היתה תקנת חכמים לקדושי בבה"כ אלא דלרב נהגו כך מפני אותם שאין להם בני בית שלא יצטרכו לקדש בביתם דלרב ודאי אי אפשר לומר דחכמים תקנו בשבי כך לקדושי בבה"כ אלא שנהגו כך מעצמם וכן לשמואל נהגו כך מפני האורחים המוטלים על הצבור שהיו שרויין בחדרים הפתוחים לב"ה ושם אכלו ושתו וגנו ועשו קידוש בבה"כ להוציא'

ומ"ש רבינו בשם אבי העזרי שאין ליחיד לומר אותה כ"כ המרדכי בפ"ב דשבת וסמ"ג בסימן י"ט בשם ר"י שיחיד האומרה עושה ברכה לבטלה ודלא כהגהת מרדכי שכתב שם בשם הגאונים דבין יחיד בין ש"צ צ"ל ברכת מגן (ג):

כתב רב עמרם טעה ולא הזכיר של שבת בערבית וכו' ותימא הוא כיון שמחזירין אותו וכו' אין ספק שיש לתמוה על דברי הגאונים האלה כמו שתמה רבינו אך י"ל שטעם הגאונים האלו דכיון דתפלת ערבית רשות לא חמירא כשאר תפלות לרב משה כדאית ליה ולרב נטרונאי כדאית ליה וכ"כ מדברי סמ"ג שהביא דברי הגאונים האלו שטעמם משום דתפלת ערבית רשות:

כתב הגאון מהרי"א ז"ל בשם ספר המנהגים דבבית חתנים ואבלים דליכא טעמא דמאחרים לבא שיהיו נזקין לא אמרינן ברכה אחת מעין שבע וכ"כ הריב"ש בתשובה (סימן ל"ז ומ') וכתב עוד שאע"פ שבספר השלחן כתב שבשבת שאחר י"ט אין אומרים אותה יותר יש לסמוך על ספר המנהיג שכתב בפי' שאומרים אותה שהיה מחברו רב גדול יותר ממחבר הספר ההוא וגם מפני הראיות שכתבתי עכ"ל: כתוב בשבלי הלקט כתב ה"ר בנימין הטועה בתפלות שבת ערבית שחרית ומנחה והחליף של זו בזו אומר אני שא"צ לחזור ולהתפלל לפי שעיקר ברכה רביעית היא רצה נא במנוחתינו אבל בתפלת מוסף אינו נראה לומר כן שאין דרך למוסף כשאר תפלות ולא לשאר תפלות כמוסף ע"כ:

רסט ונוהגין בכל המקומות שש"ץ מקדש וכו' ואני תמה היאך נתפשט זה המנהג וכו' גם ר"י כתב בח"א שצ"ע על המנהג והרא"ש בפרק ע"פ כתב הא דפריך לשמואל דאמר (קא.) אין קידוש אלא במקום סעודה למה ליה לקדושי בבי כנישתא כי אין תנא"י מועיל לצאת בביתו ומהשתא הוי ברכה לבטלה אם אין שם אורחים וה"ר יונה פי' דאינה ברכה לבטלה דהא דאמרינן דאין קידוש אלא במקום סעודה היינו מדרבנן ואסמכוה רבנן אקרא וקראת לשבת עונג ועיקר הקידוש מן התורה הוא הלכך כיון שיש בני אדם שאין יודעין לקדש נהגו לקדש בב"ה כדי שיצאו ידי קידוש מן התורה והא דקאמר אין קידוש אלא במקום סעודה לא משמע כפירושו דמשמע שאינו קידוש כלל וכן הא דאמר רבה ובקידושא דהכא לא נפקיתו ועוד קשה מאי קאמר לשמואל למה ליה לקדושי בבי כנישתא לימא להוציא מי שאינו יודע לקדש בביתו עכ"ל וכ"כ שם התוס' אבל הר"ן שם קיים המנהג משום דכיון דמעיקרא

דרכי משה

(ג) וכתב אבודרהם דאם היחיד רוצה לאומרה אומרה בלא פתיחה וחתימה וכתב הכלבו דנהגו לומר עם הש"ץ מגן אבות עד מעשה בראשית: (ד) וכן פסק באבודרהם דאינו יוצא בברכה א' מעין שבע וכתב שם דצריך להפסיק בין תכלית לשמך שלא יהא נראה כחוזר למעלה חלילה וחס. ודעת ב"י יראה דיוצא אם שמע מש"ץ: וכ"כ

דרישה

סי' רסח [א] ותקנו אותה בשביל בני אדם שמאחרין לבא שיסיימו תפלתם בעוד שש"ץ מאריך כו' אין להקשות דלפי טעם זה למה אין אנו אומרים ברוך ה' לעולם כו' די"ל דאז לא הועילו חכמים בתקנתן דברוך ה' לעולם כו' היה צריך כל יחיד לאומרה כל ימי החול וכמ"ש והיה הולך להתעכב בב"ה לאחר שסיימו הציבור תפילתם לאפוקי ברכה מעין שבע אין יחיד אומר אותה כלל כמ"ש בסמוך וק"ל:

סי' רסט [א] ואני תמה היאך נתפשט זה המנהג כו' יש לתמוה על רבינו שלא הזכיר בזה דעת הרא"ש שלא כתב גם הרא"ש בהדיא בפ' ע"פ דף קל"ה עד והביא ב"י דאין מקדשין בבהכ"נ אלא לאפוקי אורחין ואם אין שם אורחים הוי ברכה לבטלה כו' ע"ש ובפרט לקמן בסוף זה הסימן כ"כ בשם רב האי ולא הזכיר שגם הרא"ש כ"כ: כתב ב"י בשם הרא"ש שכ' הא דפריך לשמואל כו' עד וכן הא דאמר רבה ובקדושה דהכא לא וכו' צריך להגיה ובקידושא דהכא לא נפקיתו כו' עיין שם דאמר רבה אם אין אתם אוכלין כאן לא נפקיתו בקידושא שאתם שומעין הכא לפי שאין קידוש אלא במקום סעודה (אמר המגיה זה שייך לסי' רע"א) ואני תמה על מנהגו שצריך לדחוק ולהוציא מימרא דרב ברונא מפשטא עיין מ"ש ב"י בזה והעתקתי לשונו לקמן ע"ש גם כתבתי על מה שהקשה הב"י לפי הבנתו דלק"מ ועכשיו באתי לכתוב דמעיקרא ליתא כמו שהבין הב"י ואוסיף מתחילה לדקדק עוד בדברי רבינו חדא מה שתמה על מנהגו של הרא"ש ולא תמה ג"כ על ר"ת ור"י שפירשו כן בהדיא מימרא דרב. ועוד קשה על לשון רבינו שכתב שהביא מימרא דרב ברונא מפשטא הלא לא קי"ל כרב ברונא ומאי כ"מ בדברים אם מוציאן מפשוטן. לכן ע"כ צ"ל דה"ק להרא"ש דס"ל דמקדשין אפת כמ"ש בפרק ע"פ וכ"כ רבינו בשמו בסי' רע"ב א"כ מכ"ל דנוטלין לכתחילה קודם קידוש וע"כ צ"ל משום דפי' מימרא דרב ברונא כפי' ר"ת ור"ל מימרא אותה שמעתיה דרב ברונא כלומר מה שהקשה שם עליו ר' יצחק ואמר זימנין שגיאין הוה קאימנא קמיה דרב וזימנין דחביב ליה רפתא מקדש ארפתא וזימנין דחביבא ליה חמרא מקדש אחמרא ופירשו רבינו תם דה"ק דהיה מקדש אחמרא ע"ד לאכול מיד רפתא והיה נוטל ידיו קודם קידוש ומזה נלמד דאפילו לכתחלה נוטלין ידים קודם קידוש · וזה הפי' הוא דחוק מאוד לפרש מקדש אריפתא שהיה מקדש אחמרא ע"ד לאכול רפתא מיד בשלמא מה שפירש כן ר"ת שהיה מוכרח לפרש כן לפי סברתו ודעתו שפסק שאין מקדשין אלחם וא"כ מ"ש מקדש ארפתא ע"כ אינו כפשוטו וק"ל אבל הרא"ש דס"ל דמקדשין אפת מוטב היה לפרש המימרא כפי' רשב"ס ולהגיה פשטות מ"ש מקדש אריפתא וא"כ מ"ש מקדש אחמרא ר"ל שהיה מקדש בלא נט"י ומ"מ הצריך ליטול ידיו קודם קידוש לכתחלה דהא ממ"ש ב"ה מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין ידים משמע דאסור אלא שצ"ע דלפ"ז ה"ל לרבינו לתמוה על הרא"ש מכל אחר דכיון דלרב הוה הפת חביב עליו למה קידש אריפתא ולא קידש אפת. מיהו י"ל דהא כתב הב"י בעצמו בס"ס רע"ב דאף מי שאינו שותה יין כתבו הג"מ דמ"מ אין מקדשין אפת אא"כ אין לו יין וכתב אף למי שחביב עליו הפת מצוה לברך אהיין ומ"ש כרב שקדש ארפתא היינו דרשות בידו אבל מצוה יותר ביין וא"כ אפשר לייסב להרא"ש ולומר דמ"ה רב לא קידש אריפתא משום דעבד מצוה כתיקונה אלא שמ"מ יש לתמוה עליו מכ"ל לפרש כן ולהוציא מפשוטו מאחר שהרי"ף והרמב"ם והר"ן והסב"ם לא פירשו כן ועיין בתשר"י דפרק ע"פ שכתב שם פי' רשב"ס (ע"כ עד כאן שייך לסי' רע"א):

פרישה

רשות אין הש"ץ מחזיר התפלה להוציא מי שאינו בקי רק לענין ויכולו שאמר לעיל שצריך כל יחיד לאומרו קאמר כאן שמחזירו כדי להוציא מי שאינו בקי:

(ה) משום סכנה פירש"י שבלילי שבתות היו באים כולם לב"ה ועוד דשכיחי מזיקין כדלעיל:

(ו) לא אמרינן לה אלא וכו' מיהו יכול יחיד לאומרה בלא פתיחה ובלא חתימה וכן נוהגים לאומרה עם ש"ץ בלא פתיחה ובלא חתימה רמ"א וכ"כ רש"ל:

(ז) שראה לחסיד אחר כמותו כו' וס"א במותו ופי' בשעת מיתה וס"א שראה לחסיד אחר מותו:

(ח) טעה ולא הזכיר כו' מחזירין אותו וכתב בסמ"ק דוקא כשעקר רגליו דחוזר לראש אבל כשלא עקר רגליו חוזר לשל שבת ואם הזכיר של שבת באמצע שמונה עשרה אף על גב שלא קבע ברכה לשבת יצא:

(ט) וקשיא טפי לרב נטרונאי שאומר כו' וב"י מיישב זה ואמר דס"ל להני גאונים הואיל ותפלת ערבית רשות לא חמירא להו כשאר תפלות למר כדאית ליה ולמר כדא"ל:

(י) דלא קי"ל כר"ג כו' ואין להקשות הא אפילו קי"ל כר"ג בכל השנה הא ר"ג לא קאמר דיכול לפטור אלא עם שבשדות דאניסי ולא הכך דלא אניסי וכמ"ש לעיל ס"ס קפ"ד ולקמן בהלכות ר"ה די"ל דה"מ היכא דליתניהו בב"ה בעם שבשדות לכך כיון דלא אניסי ויכולין לבא לב"ה ואינם באים לכך לא פטריהו ר"ג אבל אם המה בב"ה ושומעין מהש"ץ התפלה מראש ועד סוף ס"ל לר"ג דיכול למפטרינהו אלא דלא קי"ל כותיה כ"א בר"ה וי"כ מיהו לפי מה שאמר לשיטת התוס' והרא"ש לעיל ס"ס קכ"ד יש לדקדק ע"ש וצ"ע:

(יא) דלא קי"ל כר"ג כו' אבל לר"מ גאון לק"מ מזה דשאני הכא שכבר התפלל וכמ"ש לעיל ס"ס קכ"ד · כתב בת"ה סי' י"ד דאם היה סבר שהוא של חול והתחיל אדעתא דחול ומיד כשאמר תיבת אתה נזכר קודם שאמר חונן ה"ל התחיל בשל חול וגומר אותה ברכה אבל אם היה יודע שהוא שבת ושלא בכונה התחיל תיבת אתה אפילו אם הוא בתפלת שחרית שאינה פותחת באתה אינו גומר ברכת אתה חונן דמסבינן ליה כטועה בתפלת שבת בין זו לזו דהיינו אתה קדשת או אתה אחד אע"ג דהרגל של חול גורם הטעות מ"מ לא מיקרי בשביל כך התחלת תפלה של חול כיון דידע שהוא שבת:

סימן רסט (א) דהא קי"ל כשמואל כו' והר"ן תירץ כיון דמעיקרא איתקן משום אורחים אמרינן תקנות חכמים קבוע הן וכמ"ש בברכת מעין שבע וכ"ש שחוזרת התפלה הש"ץ אפילו אם אין בב"ה מי שאינו בקי:

חדושי הגהות

ב פירש"י דבלילי שבתות היו כולם באים לבהכ"נ ועוד דשכיחי מזיקין כדלעיל (פרישה):

אלא המקדש הך

לבטלה: [ב] [ג] והמקדש בב"ה אין לו לשתות מיין של קידוש דכיון שאינו יוצא בו שאינו לו במקום סעודה אסור לו לטעום עד שיקדש במקום סעודתו (ב) אלא יתן לתינוק ושפיר דמי דהא דאמרינן (פסחים קו.) המברך צריך שיטעום לאו דוקא הוא אלא ה"ה נמי אם טעים אחר שפיר דמי ורב נטרונאי כתב שמקדשין בבהכ"נ אף ע"פ שאין אוכלין שם אע"פ שאין קידוש אלא במקום סעודה אפי' הכי מקדשין בה מפני שהטעמת יין של קידוש של שבת רפואה היא ומה שטועמין כל הצבור לא שחובה היא לטעום אלא שחובה לשמוע קידוש בלבד וכיון ששמעו הצבור הקידוש יצאו ידי חובתם ואין צריכים לטעום וזה שמקדש ונותן לצבור (ג) משום רפואה ליתן על עיניהם דאמרינן פסיעה גסה נוטלת אחת מחמש מאות ממאור עיניו של אדם ובמאי מהדר ליה בקידושא דבי שמשי הלכך כיון דאיכא מן הצבור דלית להו יין תקנו לקדש בבהכ"נ על היין משום רפואה ע"כ (ד) [ד] וכל דבריו תמוהין מ"ש שיוצאין בשמיעה בלא טעימה תמה על עצמך היאך יוצאין אפילו בטעימה כיון שאינו מקום סעודה ולא עוד אלא שאסורין לטעום כדפי' וגם מ"ש שתקנו לקדש משום רפואה זה לא מצינו שלא תקנו אותו אלא משום אורחין

ב"י

דמעיקרא איתקן משום אורחים אמרינן ליה שתקנת חכמים קבועות הן כדאשכחן במעין שבע דאיתקן משום עם שבשדות הבאים באחרונה ואפילו היכא דליתיה להסוא טעמא כגון דאיתנהו כולהו בבי כנישתא אמרי' ליה דכיון דאיתקן איתקן וכ"כ ה"ה בפכ"ט וכ"כ הרמב"ם בתשו' גבי ש"צ שצריך לחזור התפלה אפילו אין שם מי שאינו בקי מפני שכבר התקינו לחזור התפל' וכתב הרד"א בסדר תפלת החול וכתבתיה בסימן קכ"ד וכ"כ הרשב"א בתשובה וכתב עוד באותה תשובה שנראה לו שמחזירין על היין לקדש עליו בבה"כ שתקנה קבועה היא וצריך לחזור אחריה עכ"ל וכא"י נהגו שלא לקדש בבה"כ והוא הנכון :

והמקדש בב"ה אין לו לשתות מיין של קידוש וכו' כ"כ הרא"ש בר"פ ע"פ ור"י בח"א והגהות בפכ"ט וכ"כ המרדכי בפרק ע"פ בשם מור"ם אף על פי שכתב שה"ר שמואל אומר בשם השר מקוצי שמותר המקדש לשתות במקום אחר ולא חשיב כשותה קודם קידוש והביא ראיה לדבר וכ"כ בספר מצות קטן א נהגו העולם כדברי האוסרים לשתות שלא במקום סעודה וכתבו הגהות בפר' כ"ח שיכולין להשקות לקטנים דהא דאמרי' בפרק חרש (קיד:) דבידים לא ספינן להו איסורא היינו נבלות וטרפות וכה"ג דנפקא לן מלא תאכלו ב אבל קידוש היום מצות עשה הוא ולא נפקא לן מהתם עכ"ל · ולדברי האומרים דאפילו איסורי דרבנן לא ספינן להו לקטנים בידים כמו שאכתוב בסי' שמ"ג אפשר דכיון שיש מתירין לשתות בב"ה אפילו לגדולים אע"פ שהגדולים נוהגים כדברי האוסרים מ"מ לא חשיב איסור כולי האי שיאסור להשקותו לקטנים אי נמי דכיון דאי לא הוו שתו קטנים הויא ברכה לבטלה שרינן איסור שתיה לקטנים שלא במקום סעודה שלא תהא ברכת הגדול לבטלה ורבינו כתב בסי' רע"ג בשם הגאונים שאם שתה כוס יין שחייב עליו ברכה יצא ידי קידו' וגומר סעודתו במקום אחר ולפ"ז יכול המקדש בב"ה לשתות מיין הקידוש ובלבד שישתה רביעית ומ"מ נהגו העולם שלא לשתות שום גדול בב"ה :

ורב נטרונאי כתב שמקדשין בב"ה וכו' דברי רב נטרונאי תמה עליהם רבינו וכאשר יתבארו לא יהיו תמוהים והילך ביאורם אע"פ שאין קידוש אלא במקום סעודה כלומר וא"כ אע"פ ששמעו קידוש בב"ה צריך כל אחד לחזור לקדש לביתו אפ"ה מקדשין בב"ה מפני קלת העם שאין להם יין שאע"פ שיוצאים ידי קידוש כשמקדשים במקום סעודתם על הפת מ"מ נפקא מינה בקידוש בה"כ שהוא על היין לרפואת העינים דטעימת יין הקידוש מרפא את העינים ומ"ש ומה שטועמין כל הצבור וכו' כלומר ותדע שמה שנהגו לקדש בב"ה אינו אלא משום רפואה ולא משום דס"ל דיש קידוש שלא במקום סעודה שהרי טועמין כל הצבור ואי משום חובת קידוש לא היו צריכים לטעום כלום דבטעימת חד מינייהו סגי אלא ודאי משום רפואה היא ומ"ש בתחלה שהטעמת יין הקידוש רפואה היא ואחר כך כתב שהרפואה היא ליתן על עיניהם ודאי שהרפואה היא ליתן על עיניהם כמ"ש בסוף אלא דמשום דע"י שטועמים הם נותנים על עיניהם נקט ברישא שהטעמת יין של קידוש רפואה היא ולפ"ז מותר לטעום הקידוש אף על פי שאינו מקום סעודה

ב"ח

י"ח קידוש וא"כ הדרא קושיא לדוכתא כיון דקי"ל אין קידוש אלא במקום סעודה ועכשיו אין לנו אורחים דאכלי ושתי בבה"כ הויא ברכ' לבטלה דליכא למימר הכא כיון דאיתקן איתקן דלא היתה שום תקנה אלא כשהיו אורחין מוטלין על הצבור בבה"כ היו צריכין לקדושי בבה"כ לאפוקי אורחין י"ח וכשאין אורחין א"צ לקדושי בבה"כ ואם מקדשין בבה"כ הוי ברכה לבטלה אבל נלפע"ד העיקר כמ"ש ה"ר יונה אבל לא כמה שהבינם הרא"ש אלא גם ה"ר יונה מפרש כהרא"ש וככל הגדולים והוא דלמאי דקי"ל כשמואל לא נהגו לקדש בב"ה מעיקרא אלא להוצי' אורחי' י"ח דאכלי ושתי כו' אבל לא להוצי' מי שאינו יודע דאם אינו יודע היה צריך שיקדש לו אחר בביתו במקום סעודה אלא דלאחר שנהגו לקדש בבה"כ להוציא אורחין שוב היו כל אותן שאינן יודעין לקדש באו לב"ה לשמוע הקידוש ולא היו טורחין עצמם להשתדל אחר מי שיקדש בביתם במקום סעודה כתקנת חכמים אלא אמרו די לנו שיצאנו ידי קידוש מן התורה בבה"כ ועל כן נמשך דאף עכשיו שאין לנו אורחין דאכלי ושתי בבה"כ לא נתבטל המנהג כדי שאותן שאינן יודעין יהיו יוצאין י"ח קידוש מן התורה דכיון דכבר החזיקו במנהג זה שלא לקדש בביתם במקום סעודה והורגלו לצאת י"ח קידוש מן התורה בבה"כ אם לא ישמעו הקידוש עכשיו בבה"כ יתבטל מהם מצוה זו לגמרי ולפיכ' הניחו חכמים להם מנהגם לקדש בב"ה אעפ"י שאינו במקום סעודה ולא בטלוהו דכיון דנהוג נהוג וכמו שכתב הר"ן לפי דרכו דכיון דאיתקן איתקן כך הוא לדעת הר' יונה דכיון דנהוג נהוג ומטעמא דאמרן כדי שיהיו יוצאין ידי חובת קידוש מן התורה :

והמקדש בב"ה וכו' כ"כ מהר"ם בהלכות ברכות שלו ומביאו בהגה' מיימוני' פכ"ט ע"ש ולפע"ד דהכי פי' אעפ"י שנוהגין גם עכשיו לקדש בב"ה כמו מקודם כשהיו אורחין מכל מקום לא ישתו עכשיו בב"ה כמו מקודם כיון דאית ביה איסורא דאסור לטעום עד שיקדש במקום סעודתו וליכא למימר גם בהא כיון דנהוג לשתות בב"ה נהוג דכיון דאפשר ליתן לתינוק אין בזה שינוי מנהג דאפילו מקודם כשהיו אורחין לא היו מחוייבין לשתות הם בעצמם אלא היו יכולין ליתן לתנוק א"כ גם עכשיו נותנין לתנוק וכהי דהניחו להם מנהג לקדש בב"ה שלא במקום סעודה דקרוב להיות ברכה לבטלה מ"מ לא יעשו עוד איסור לשתות קודם קידוש במקום סעודתו כיון דא"ל שהרי שפיר יוצא י"ח כשנותן לתנוק לשתות ומה שקשה היאך נותנין לשתות קודם קידוש במקום סעודה הלא איסורא לא ספינן להו כדאיתא בפ' חרש נראה דהיינו דוקא בהגיע לחנוך אבל בלא הגיע לחנוך לית ביה איסורא ויתבאר בסי' שמ"ג בס"ד ובהגה"מ כתב ייסוב אחר מביאו ב"י וע"ש · ויש להקשות דבסוף סי' רע"ג כתב רבי' ע"ש הגאונים שאם שתה כוס יין שחייב עליו ברכה יצא ידי קידוש במקום סעודה וגומר סעודתו במקום אחר וא"כ אמאי כתב מהר"ס דהמקדש אין לו לשתות ישתה כוס יין שיש בו רביעית שחייב עליו ברכה אחרונה ואם נפרש דלא אמרו הגאונים אלא דמלבד כוס של קידוש דשותה כמלא לוגמיו צריך עוד שישתה רביעית דה"ל התחל' הסעודה וגומר סעודתו במקום א' וכן הוא עיקר אכתי קשה היא גופ' למה אמר דאין לו לשתות ישתה מיין של קידוש כמלא לוגמיו וישתה עוד רביעי' וי"ל דאה"כ דמותר לשתות בבה"ג אלא דלפי שנוהגין בטעימה בלחוד אמר דלפי המנהג יהא נזהר המקדש דאין לו לשתות אלא יתן לתינוק אך קשה דלמאי קרא רבי' תגר על המנהג ואמר דאי אייסר חילי אבטליניה הלא איכא תקנה דהמקדש ישתה כוס של יין כדי רביעית וה"ל שפיר קידוש במקום סעודתו וגומר סעודתו בבי' כמ"ש הגאונים דמשמע דהלכה פסוקה הוא וליכא מאן דפליג עלה :

ורב נטרונאי כתב וכו' התו' בפ' ערבי פסחים (דף ק) הביאו דברי רב נטרונאי בקוצר בד"ה ידי קידוש שכתב רב נטרונאי שמקדשין בבית הכנסת ונותן לתוך עיניו לרפואה ומיהו באבי העזרי כתוב דהאי רפואה מצי למיעבד בקידוש שבביתו עכ"ל ואין ספק שלא היה כתוב בהעתק שלפני אבי העזרי מה שכתוב לפנינו שאמר הלכך כיון דאיכא מן הצבור דלית להו יין וכו' ומ"ש רבי' וכל דבריו תמוהין וכו' תירץ ב"י דאין הכי נמי דאין יוצאין י"ח אלא בקידוש שמקדשים בביתם על הפת ובבי' הכנסת מקדשין על היין משום רפואה לתת על עיניהם למי שאין לו יין בביתו ומה שהקש' הלא אסור לטעום עד שיקדש במקום סעודתו תירץ דרב נטרונאי סובר כמ"ש המרדכי דהר' שמואל היה אומר בשם השר מקוצי דמותר המקדש לשתות במקום אחר ולא חשיב כשותה קודם קידוש והבי' ראיה לזה מסוגיית התלמוד בפ' ע"פ ע"ש מיהו קשה דעכ"פ כיון שמקדשין שלא במקום סעוד' הוי קידוש זה בב"ה ברכה לבטלה שעל קושיא זו לא תירץ ב"י כלום עוד כתב מה שפי' מהר"י אבוהב ולפעד"נ לייסב דברי הגאון ר"נ ברווחא והוא זה דוודאי הקידוש בב"ה לא נהגו בו מעיקרא אלא בשביל אורחין דאכלי ושתי וגנו בב"ה ולא משום רפואה דמאן דבעי רפואה מצי למיעבד בביתיה ולא הוה לן למטרח צבורא בשביל יחידים שאין להם יין להמציא להם רפואה אלא כיון דנהגו בשביל אורחין כדי שיהיו יוצאין י"ח קידוש היו נוהגין הכל לשתות מיין של קידוש שבב"ה ולתת על עיניהם משום רפואה וקאמר ר"י אעפ"י דעכשיו ליכא אורחין מ"מ מקדשין בבית הכנסת אף על פי שאין מקדשין אלא במקום סעודה

פרישה

(ב) **אלא** יתן לתינוק וס"ד אע"ג דאיכא מ"ד דאפילו איסורא דרבנן לא ספינן להו לקטנים בידים כמ"ש בסי' שמ"ג כיון שיש מתירין אפילו לגדולים אלא שנהגו להחמיר הקילו בקטנים כדי שלא יהא ברכה לבטלה ב"י : [ב]

(ג) **משום** רפואה ליתן על עיניהם דוקא על העינים ולא עמיץ ופתח דאי עמיץ ופתח ונכנס לתוך העינים אסור משום רפואה כ"כ ר"י וכ"ל דמש"ה לא נותנים ע"ג העינים אלא במ"ש דליכא למחש משום איסור רפואה שגם הטעימה לחוד יש רפואה לעינים כמ"ש ב"י בשם מהרי"א שכן דעת רב נטרונאי ע"ש : [ג]

(ד) **וכל** דבריו תמוהים מ"ש כו' וב"י ישב דברי הרב נטרונאי דה"ק אע"ג דאין קידוש אלא במקום סעודה וא"כ צריכי' לחזור ולקדש כל אחד בביתו אפ"ה מקדשי' בבהכ"נ מפני שיש בני אדם שאין להם יין לקידוש ומקדשי' בביתם על הפת וא"כ נפקא להו בקידוש ב"ה להיות להם רפואה לעינים ומ"ש שטועמים כו' כלומר ותדע שמה שנהגו לקדש בב"ה לאו משום דס"ל דיש קידוש שלא במקום סעודה שהרי טועמים כל הציבור ולא היו צריכים לזה דבשמיע' יצאו וא"כ לטעום אלא חד מנייהו אלא ודאי משום רפואה הוא ועיקר הנתינה שנותנים לציבור הוא כדי ליתן על עיניהם אלא שטועמים תחילה לגלות שהוא כוס של קידוש שבא לרפואה וס"ל שאין איסור בטעימת קידוש אף שלא במקום סעודה דאע"ג דאין קידוש אלא במקום סעודה וצריך לחזור ולקדש ועיין בב"י שכתב עוד ישובים בשם מהרי"א ז"ל . וע"ל סוף סי' רע"ג שכתב רבינו בשם הגאונים דאם שתה המקדש רוב רביעית שחייב עליו ברכת מעין שלש קידוש במקום סעודה מיקרי ויוצא ידי קידוש ויכול לגמור סעודתו במקום אחר · וכ"פ בש"ע שם וא"כ בזה נוכל לייסב המנהג דמקדשין בבית הכנסת משום דרוב הציבור אין להם יין ומצות קידוש עיקרו על היין כדדרשו זכריהו על היין לכך שומעים כולם בבהכ"נ כדי לצאת בטעימת אחד מהן רביעית ואף אם גם המקדש אינו שותה מ"מ התינוקות שותים אף שאין א' שותה רביעית הא ס"ל לריטב"א והתו' דכולם מצטרפי' לרביעית והביאו הב"י סוף סי' רע"א ע"ש מיהו אפשר לומר דלהכי מלתא להיות מקרי קידוש במקום סעודה לא מצטרפי וצריך לשתות א' מהן מלא לוגמיו והאחרים יוצאים בשמיעתן וחוזרים ומקדשים בביתם כדי להוציא בני ביתם · ואת"ל שאין השומעי' יוצאים כיון דלדידהו לאו במקום סעודה הוא כמ"ש בסי' רע"א מ"מ נתקן לקדש השם ברוך הוא במעמד הציבור כולם על יין שהוא עיקר מצותו כיון שאין לכל א' יין

דרישה

[ב] **והמקדש** בבית הכנסת כו' לכאורה יש להקשות הא כתב לעיל מזה דלאו שפיר עבד המקדש בבית הכנסת · ובאמת לק"מ דה"ק ואפילו מי שמקדש בבהכ"נ מאיזה טעם וסברא שיש לו מכל מקום אין לו לשתות כו' :

[ג] **והמקדש** בבית הכנסת אין לו לשתות כו' כתב ב"י ואעפ"י שכתב הר"ר שמואל אומר בשם השר מקוצי כו' וכ"פ בסמ"ק נהגו העולם כדברי האוסרים כו' צריך שתדע דמ"ש נהגו העולם כו' אינו מדברי הסמ"ק אלא דברי ב"י הוא וכאילו אמר אעפ"י שכתב שהר"ר שמואל כו' מ"מ נהגו העולם דלא כותיה אלא כדברי האוסרים . כתב ב"י וכתבו הגהות בפרק כ"ט שיכולי' להשקותו כו' עד אבל קידוש היום מצות עשה הוא כו' עכ"ל ר"ל דהא אפילו אי לא היה מקדש כלל לא היה האיסור רק בעשה דקיל טפי מאיסור נבילה וטריפה דהם בל"ת וא"כ ק"ו שאין איסור גדול במה שנותנין להשקותו לקטנים קודם קידוש :

[ד] **וכל** דבריו תמוהין מ"ש שיוצאין בשמיעה בלא טעימה כו' ולא עוד אלא שאסורין לטעום · עיין מ"ש בזה · ולפי פירש ראשון שפירש ב"י בישוב דברי רב נטרונאי דמ"ש רב נטרונאי שהטעימת יין של קידוש כו' ומה שטועמים כל הציבור כו' היינו לומר טעימה בפה הוא וס"ל דמותר לטעום הקידוש אעפ"י שאינו מקום סעודה ובסברת השר מקוצי אינו מיושב כלל קושית רבינו מה שתמה ולא עוד אלא שאסורין לטעום וב"י כתב תחלה שלפי מה שיבאר לא יהיו תמוהים וגם לפי' השני שכתב דטעימה שהזכיר לאו טעימה בפה היא אלא לנתינת יין על העינים קרי טעימה קשה דלמה לו לרב נטרונאי להוכיח באריכות כ"כ שמה שנהגו לקדש בבהכ"נ אינו אלא משום רפואה שהרי טועמים כל הציבור כו' כמ"ש ב"י הלא יכול להוכיח דאי משום חובת קידוש א"כ היה צריך עכ"פ א' מהם לטעום לשתות מכוס יין של קידוש וכאן לא טועם שום אחד מהם רק שנותנים ע"ג העינים לרפואה · ועוד דלמה היו נותנין על העינים מיהו לפי' בתרא יש לייסב דסד"א דמקדשין בב"ה משום חובת קידוש ולא משום רפואה ואין להקשות דהא צריך שיטעום א' מהם מכוס של ברכה די"ל דכיון שנותני' להשקותו לקטנים שפיר דמי כמ"ש רבינו . והא דנותנים ע"ג עיניהם היינו משום חיבוב מצוה ולא משום רפואה כמו שנוהגין גבי כוס הבדלה כדאית' בסי' רצ"ו ע"ש מש"ה הוצרך רב נטרונאי להוכיח בענין זה מדנותנים לכל הקהל דודאי משום מצוה לא היו צריכין ליתן אלא מי שירצה ליתנם ילך מעצמו ויתן על העינים וכמו שנוהגי' בהבדלה כמ"ש ב"י · מיהו עדיין קשה

חידושי הגהות

רסט א הך נהגו העולם אינו מדברי הסמ"ק אלא דברי הב"י וכאילו אמר אע"פ שכתב שה"ר שמואל וכו' וכן כתב סמ"ק מ"מ נהגו העולם דלא כוותיה אלא כהאוסרים (דרישה) ;
ב ר"ל אפילו לא היה מקדש כלל לא היה האיסור רק בעשה שהוא קיל מלאו דנבילה ק"ו שאין איסור במה שמשקין לקטנים קודם קידוש (דרישה) ;

אורחין וכיון דליכא אורחין ראוי היה שלא לקדש ואי איישר חילי אבטליניה וכ"כ רב האי שאם אין אורחין אין מקדשין בבהכ"נ:

ער (א) ונוהגין לומר משנת במה מדליקין לפי שיש בה דין הדלקה וג' דברים שצריך אדם לומר בתוך ביתו ע"ש עם חשכה ונוהגין באשכנז (א) שלא לאומרו בי"ט שחל להיות בערב שבת (ב) מפני שאין יכולין לומר עשרתם ואומר קדיש ונפטרין לבתיהם לשלום:

וכשיבא

סעודה ואין מבטלין המנהג מאחר דהטעמת יין של קידוש בבית הכנסת היו נוהגין בו משום רפואה כיון דנהוג נהוג ותדע שהיתה הטעימה משום רפואה דאי משום דהמברך צריך שיטעום לא היה צריך שיטעום אלא המברך או אחד מהם שאינו חובה אלא שיטעמו כולם וכיון ששמעו הצבור יצאו י"ח ואין צריכים כל הצבור לטעום אלא בע"כ משום רפואה היו נותנין לכולם לטעום ואח"כ נותנין על עיניהם וקבלה היתה ביד הגאון דסגולת הרפואה היא דוקא בענין זה דתרתי בעינן שטועמין ממנו תחלה ואח"כ גם כן נותנין על עיניהם אבל לא הוי רפואה בחד מינייהו ומ"ש בסוף הלכך כיון דאיכא מן הצבור דלית להו יין תקנו לקדש בבית הכנסת על היין משום רפואה לאו תקנה ממש קאמר דמעולם לא היתה תקנת חכמים בדבר זה אלא שכך נהגו הצבור בכל המקומות להוציא האורחין י"ח קידוש כדמוכח בתלמודא להדיא כדפי' אלא דמה שאף עכשיו דליכא אורחין והיה ראוי לבטל מנהג זה שמקדשין בבית הכנסת ולא בטלוהו על זה אמר הגאון תקנו לקדש בבית הכנסת על היין משום רפואה כלומר דהניחו להם מנהגם לקדש בבית הכנסת על היין משום רפואה · וע"ד זה כתבתי בתחילת סימן זה ליישב תמיהת רבי' על פי דברי הר' יונה והוא נכון יותר דלרב נטרונאי צריך לומר דהניחו להם מנהגם משום רפואה אף על פי דהוה ליה קרוב לברכה לבטלה דאין קידוש אלא במקום סעודה ועוד דאסור נמי לטעום כמו שהקשה רבי' אמנם נראה לתרץ שתי קושיות אלו דסובר הגאון מבחוץ כמו שפירש ה"ר יונה דלא הוי ברכה לבטלה כיון שכל הצבור יוצאין בקדוש זה מן התור' אי נמי היה סובר דהמקדש הי' שותה רביעי' דהוה במקום סעודתו ואחר כך גומר סעודתו בביתו ולא הוי ברכה לבטלה כלל אלא דלפי דאכתי קשה כיון דליכא אורחין למה להו לקדושי בבית הכנסת יבטלו מנהג זה לגמרי ויקדש כל אחד בביתו ועל כן ליישב זה אמר דכדי שיהא רפואה לכל הצבור אף למי שאין לו יין בביתו הניחו להם מנהגם ולא בטלוה ודו"ק ומ"ש הגאון לא שחובה הוא וכו' כ"כ התו' בפ' ע"פ (דף ק) בד"ה ידי קידוש יצאו אעפ"י שלא שתו רק שיטעום המברך או אחד מהם כדמוכח ס"פ בכל מערבין ולכתחלה צריך שיטעמו כולם עכ"ל:

ער ונוהגין לומר משנת ב"מ וכו' נראה מהסדר שסדר רבינו דדעתו היא שיאמר ב"מ אחר תפלת ערבית וקש' אדרבה טוב יותר לומר קודם תפל' מקמי שקבל עליו שבת כדי שיזכור להזהיר על ג' דברים ולתקן השמן והפתילה שלא יהא בה שום פיסול אבל אחר תפלת ערבי' מה תועלת יש לו שיזכיר הלא אין בידו לתקן מעתה וכמ"ש ב"י וי"ל דאין טעם אמירת ב"מ היא כדי להזכירו הג' דברים ולהזהיר לבני ביתו אלא לפי שמקדימין להתפלל ערבית מפלג המנחה ואח' יציאת ב"ה עדיין יום הוא ולא ישב לסעוד ולומר קידוש עד שתחשכה ע"כ נהגו ללמוד בשעה שהוא פנוי ולא ראו ללמוד פ' יציאות השבת או פ' אחר אלא פ' במה מדליקין דמדבר בדין הדלקה וג' דברים השייך לליל שבת כדי להזכירו אגב לימודו שאם הדליק בשמנים ופתילות האסורות להדליק בהם שאסור להשתמש לאורן וכן אם לא הפרישו מעשר שלא יאכלו אותם פירות ואם לא עירבו ע"ה שאסורי' לטלטל בחצר וכן בע"ת שלא ילך חוץ לתחום ולפ"ז ניחא הא דנוהגין שלא לאמרו בי"ט שחל להיות בע"ש דכיון דקי"ל חציו לה' וחציו לכם לא הטריחוהו לומר דבר אחר חצי היום כי כבר יצא י"ח ביום ע"ש מה שמחוייב בו חציו לה' עד חצי היום אבל הטעם שכתב רבינו מפני שאין יכולין לומר עשרתם הוא טעם חלוש גם הב"י כתב שאין טעם זה כדאי וז"ל מהרש"ל ובמנהגי' כתב שאין לאמרו בשום שבת שחל בי"ט דאף בשבת של ח"ה אין אומרים אותו ואני כתבתי בספר ים של שלמה שיש לאמרו לעולם והא דכתב רבי' דין הקידוש קודם שכתב דנוהגין לומר ב"מ טעמו דעיולי יומא מקדימין ליה וכמ"ש מהרא"י בת"ה גבי ספיר' דמה"ט מברכין וסופרין אחר קידוש ע"ש בסי' ס' והעולם נוהגין לומר תחלה ב"מ ואח"כ מקדש הש"ן והוא טעות ויש למחות בידם:

וכשיבא

סעודה לדעת רב נטרונאי וכסברת השר מקוצי שכתבתי בסמוך אי נמי דגם לרב נטרונאי אסור לטעום וטעימה שהזכיר לאו טעימה בפה היא אלא לנתינת יין על העינים קרי טעימה והגאון מהרי"א ז"ל כתב שמה שאמר רב נטרונאי שהטעמת יין של קידוש רפואה כלומר שמיד כשטועם הש"ן הקידוש מיד יש בכאן רפואה אף על פי שלא יעשו דבר ומה שכתב אחר כך ומה שטועמים וכו' לומר מאחר שהרפואה נעשית מיד בשמיעה למה צריך טעימת כל הצבור ולפי שהיה נראה שזאת הטעימה היא שלא יצאו בקידוש ששמעו לזה אמר לא שחובה לטעום אלא שחובה לשמוע ומה שעושים זה הוא על צד היותר טוב ואמר ג"כ שזה שמקדש ונותן לצבור הנה חשוב שמאחר שיש בכאן רפואה בזה הכוס שהקידוש הוא רפואה לכל נותנין זאת הרפואה ליתן על עיניהם לא שיהיה זה הכרח אלא שעושין אותו על צד היותר טוב משום שהיא דאמרי' וכו' ואפשר ג"כ לפרש הרפואה איננה אלא מה שאמר ליתן על עיניהם ומה שאמר מפני שהטעימה וכו' פירושו כך בטעימת יין של קידוש נעשה לו הכוס כוס של רפואה ליתן על עיניהם שאם לא יטעום לא היה בו רפואה לפי שלא נעשה עדיין יין לקידוש ומ"ש ומה שטועמין כל הצבור וכו' מגד שהיה קשה לו למה הצבור טועמין שהרי החיוב לרפואה ליתן על עיניהם והייתי אומר שעושים זה לפי שלא היה קידוש אם לא היו טועמים לזה אמר שאינו כן שמה שטועמין אינו חובה והמקדש שנותנו להם אינו נותנו להם שיטעמוהו אלא לרפואה ליתן על עיניהם אלא שהם טועמין על צד היותר טוב עכ"ל הא דאמרינן מאי תקנתיה להדריה בקדושא דבי שמשא וכו' הוא בס"פ כיצד מברכין (מג:) ופי' שם ה"ר יונה יחזיר אותו בזכות שיהיה רגיל בקידוש אבל לא שיתן את היין בתוך עינו דהא אמרינן במסכת שבת שאפילו על גבי העין אסור מפני שהוא דרך רפואה עכ"ל ותמהני דהא בהדיא אמרי' בפ' ח' שרצים (קח:) תוך העין אסור על גבי העין מותר וצ"ל שכוונת ה"ר יונה בדעמיץ ופתח (א) דבכל כהאי גוונא אפילו על גבי העין אסור כדמשמע התם (ג):

ער ונוהגין לומר משנת במה מדליקין וכו' נראה מדבריו שהיו נוהגין לאומרו אחר תפלת ערבית וכן נוהגין אשכנזי' והמוסתערב א ויותר נכון לאומרו קודם כמנהג בני ספרד שע"י קריאת פרק זה יזכור הג' דברים שצ"ל בתוך ביתו ויזהיר עליהם אבל אחר תפלת ערבית מה תועלת יש לו שיזכור הרי אין בידו לתקן מעתה ונוהגין באשכנז שלא לאומרו בי"ט שחל להיות בע"ש מפני שאין יכולין לומר עשרתם כ"כ הרוקח ושבלי הלקט והכלבו כתבו כן וכן נהגו שלא לאומרו ואע"פ שאין טעם זה כדאי אפשר דטעמא דידן משום דבי"ט אין טרודים בשום דבר כי אם בבישול והדלקה הלכך מבעוד יום עבדו להו ואין צריך להזהירם כמו בשאר ערבי שבתות וכתב הגאון מהרי"א ז"ל בסוף הל' חנוכה בשם א"ח דיש שאין אומרין ב"מ בע"ש של חנוכה לפי שמזכיר שם פיסול שמנים שאסור להדליק בהם בשבת מה שאין כן בחנוכה ע"כ ולא ראיתי שנמנעין מלאומרו ואפשר שהטעם משום דמה שלא חש לפיסול שמנים בחנוכה משום חומרא דידיה הוא שאסור להשתמש לאורה וליכא למיחש שמא יטה בשבת ועוד שצריך לקרותו להזכיר ג' דברים שצריך אדם לומר בתוך ביתו ומשום דבחנוכה לא מיפסלי שמנים אין להניח מלהזכיר:

וכשיבא

דרכי משה

רסט (א) וכ"כ המרדכי: (ב) ולקמן סימן שכ"ח יתבאר דין נתינת יין ע"ג עין בשבת כתב הכלבו דנהגו לעמוד בשעה שמקדשין בב"ה וארז"ל ברכות (מג:) דמעלי לברכי פי' עייפות הרגלים: ער (א) וכן הוא המנהג וכתוב במנהגים שלנו שגם בשבת של ח"ה אין לאומרה. עוד כתב מהרי"ל בה' סוכה שאין לאומרו בי"ט שחל להיות בשבת וכן המנהג:

וע"ל

דרישה

קשה איך מיושב קושיא זו שהקשה רבינו וגם מ"ש שתקנו לקדש משום רפואה זה לא מצינו כו' וכ"ל ליישב דהמשך דברי רבינו כך הוא ולא עוד אלא שאסורים לטעום כו' וגם מה שכתב כו' כלומר וא"ת הרפואה עושה היתר זה שטועמין זה לא מצינו והשתא א"ש דלפי דס"ל לרב נטרונאי שמותר לטעום והטעם שכולן טועמים הוא משום רפואה א"כ לא קשה זה לא מצינו דאף אם לא מצינו אין בה כלום וק"ל · עוד כתב ב"י ורבינו כתב בסי' רע"ג בשם הגאונים שאם שתה כום יין שחייב עליו ברכה אחרונה יצא ידי קידוש וגומר סעודתו במקום אחר ולפי זה יכול המקדש בבה"כ לשתות מיין הקידוש ובלבד שישתה רביעית ומ"מ נהגו העולם כו' נראה מפשט דבריו שהבין דברי הגאונים דר"ל אפילו לא שתה אלא פעם אחת מכום של קידוש עצמו שיעור שחייב עליו ברכה אחרונה וע"כ כתב ולפי זה יכול המקדש וכו' אבל לי אין נראה לפרש דבריהם כ"א ששתה כום יין שחייב עליו ברכה חוץ מן הכום של קידוש או יצא ידי קידוש במקום סעודה והולך וגומר סעודתו במקום אחר וכן כתב רמ"א ע"ש שהאריך · והא דמשמע מדברי הגאונים דאם שתה רביעית מכום יין שחייב עליו ברכה חוץ מן רביעית ששתה בפעם ראשונה דיוצא ידי קידוש היינו משום דהגאונים ס"ל כרשב"ם דיין הוא דברים הצריכין ברכה במקומן לאפוקי לדעת הר"י החולק עליו דין היין כדין פירות שכתבו הגאונים שם דאינו יוצא כלל:

ולזה

פרישה

יין בביתו וזהו מלתא דמסתבר אלא שהיה קשה לרבינו איך יכול הש"ץ לקדש הא הוי ברכה לבטלה וכאשר כתבתי דאם שותה הוא או אחר מלא לוגמיו מקרי קידוש במקום סעודה לא מקרי ברכה לבטלה. גם אם נאמר שמקדשי' בציבור משום רפואה כדי ליתן על עיניהם מתיישב נמי למה מקדשים ואין מיקרי קידוש שלא במקום סעודה מטעם שכתבתי אלא דעל כל פנים הציבור אסור לטעום מעט כ"א מלא לוגמיו או לא כלום כיון דלדידהו קידוש שלא במקום סעודה הוא וק"ל. ועיין בד"מ מיהו נראה לעכ"ד הא דכתבו הגאונים דאם שתה כום יין מותר לאכול במקום אחר היינו דוקא לדעת רשב"ם דס"ל דיין דינו כפת לענין דברים הטעונים ברכה במקומו כמ"ש רבינו בשמו בסי' קע"ח ע"ש ולכן דינו אם שתה א' במקום זה יכול לילך לכתחלה במקום אחר ולשתות וא"צ לחזור ולברך על השתיה וגם א"צ לברך ברכה אחרונה קודם הליכתו על מה שכבר שתה דכיון דבעי' יין לרשב"ם ברכה במקומן אמרי' לקיבעא קמא קמסדר כרב חסדא ולא מחשב היסח הדעת כמו פת וכמבואר לעיל סי' קע"ח וקפ"ד ע"ש אבל לדעת ר"י דס"ל דאין יין דומה לפת בענין זה וכמבואר שם ומיחשב גבי הליכה ממקומו היסח הדעת באכילת פירות וצריך לחזור ולברך כשירצה לאכול ממילא לא נחשב לשתות ג"כ במקום סעודה כשהולך ואוכל במקום אחר וצריך לחזור ולקדש במקום שרוצה לאכול שם דכיון דמיחשב היסח הדעת לענין ברכה והיינו מטעם שאין להיין חשיבות לעשות קבוע ועומד להטעינו ברכה אחריו במקומו מסתבר גם כן למימר דלא מיקרי במקום קריאה שם תהא עונג ולמימר דזהו עונג דמה ששתה הכום והוא עדיין רעב וצמא · ואחר כך במקום עינוגו שם לא תהא קריאה בשלמא לסברת הרשב"ם שכתבתי א"ש דהכל סעודה אח' היא וכן כ"ל לדקדק מלשון הגאונים וז"ל הא דאמרי' אין קידוש אלא במקום סעודה א"כ שיגמור שם כל סעודתו במקום אחר אבל אכל פירות לא עכ"ל · והנה מדסתמו וגומר סעודתו במקום אחר ולא כתבו · ואוכל במקום אחר משמע דמה שאכל ושתה כאן עם מה שיאכל וישתה והיינו טעמא משום דלא בירך במקום שקידש ברכה אחרונה על מה שאכל או ששתה שם הכל סעודה א' מקרי וא"צ לחזור ולברך שם אמה שבירך כבר כאן אלא שבעינן שאכל או שתה דבר חשוב הטעון ברכה במקומו שמתוך חשיבתו עשה למקום קידוש זה קבע והתחלת הסעודה אף שאח"כ ילך למקום אחר לא יחשב הפסק והכל סעודה א' היא והסעודה התחלה בקידוש וקריאה במקום עונג מקרי · ומ"ש שחייב עליו ברכה ר"ל ברכה אחרונה במקומו אם אין דעתו לאכול עוד במקום אחר וקאי גם אמ"ש יאכל דבר מועט ולפ"ז צריך לומר דדבר מועט דקאמר ר"ל לכל הפחות כזית דפחות מזה לא בעינן ברכה אחרונה · וכמ"ש רבינו בסוף סי' קפ"ד והא דקאמר יאכל מעט ידוע שאין אכילה פחות מכזית ומ"ה לא ענש התורה על כל האיסורין שהזהירה עליהן בלשון לא תאכל על פחות מכזית וא"כ באמרו יאכל מעט ר"ל אכילה הפחותה שבאכילה והיינו כזית וק"ל · וא"ת שרבינו כתב בסי' קע"א שהרא"ש הסכים לדעת ר"י וא"כ קשה למה כתב בסי' רע"ג דעת הגאונים לפסק הלכה כיון דלא ס"ל להרא"ש הכי וי"ל משום דהגאונים כתבו יאכל מעט או ישתה כוס יין כו' והנה שפיר כתב רבינו דברי הגאוני' לפסק הלכה משום דאם אכל שם מעט יצא ידי קידוש ובידו לילך לגמור סעודתו במקום אחר ולא נמנע רבינו מלהעתיק כל לשון הגאונים דהיינו גם ישתה כום יין ללמד ממנו להכת הסוברים כרשב"ם שדין יין כדין פת וק"ל · והשתא א"ש מ"ש הרמ"א בהגהותיו ריש סי' קע"ח כתב שלדעת הרי"ף והרמב"ם דס"ל דאף בפת ויין שייך היסח הדעת להצריך ברכה לאחריהן ולפניהן כמ"ש וכתב ע"ז ז"ל וע"ל סי' רע"ג אם היה דעתו לאכול במקום אחר לא מיקרי שינוי מקום והוא שיהיו שני המקומות בבית א' עכ"ל · הרי שדימה דין היסח הדעת דסעודה לדין קידוש המבואר בריש סי' רע"ג · וא"כ קשה כמו שבקידוש לדעת הגאונים אם שתה כום יין יוכל לילך למקום אחר א"כ גם לענין ברכה לא ליצטריך לחזור ולברך לפניו כששתה והלך למקום אחר ושתה גם שם כיון שקידוש ודין ברכת הנהנין א' היא ואף שיש לחלק מ"מ מ"ש כ"ל נכון · וא"כ א"ש מ"ש רבינו כאן אי איישר חילי אבטליניה דלטעמי' אזיל דס"ל כהרא"ש דיין לא מחשב ברכה במקומה ואין כאן התחלת הסעודה אם לא שאכל כאן מעט וק"ל · ולפ"ז קשה מ"ש ב"י אדברי הגאונים דסגי להו בשתיית כום א' שכתב ז"ל ולפ"ז היה מותר למוהל ולסנדק לשתות מכום של מילה בשבת בשחרית אם שותין כשיעור אלא שבהג"מ כתבו בשם מהר"ם שיתנו לתינוק עכ"ל וכ"כ רמ"א המנהג ליתנו לתינוק ולפי מ"ש לא דקו הב"י ורמ"א והכולם במקומם מונח כי לא כתבו הגאונים כן אלא להסוברים כדעת הרשב"ם והגאונים ג"כ ס"ל הכי אבל אנן לא קי"ל הכי אלא כר"י והרא"ש וכמ"ש וזהו טעם מהר"ם וה"מ שהצריכו ליתן לתינוק לשתות כי ודאי ג"כ לא נעלם מאתם דברי הגאונים הנ"ל אלא שסבירא להו גם כן כר"י וק"ל · והשתא א"ש נמי מ"ש רז"ל שתמה יין קידוש פוטר יין שבתוך הסעודה דקשה הא אם קידש ושתה במקום זה והלך ואכל ושתה במקום אחר לדעת ר"י אינו נפטר בברכת יין של קידוש גם קי"ל דצריך לחם משנה לכל סעודה וסעודה של שבת כמ"ש ה"ה בשם גאון והביאה ב"י ורמ"א בסימן רע"ב ע"ש ומסתבר לומר דאם קידש ושתה לר"י כאן והולך למקום אחר דמחשב היסח הדעת וקביעות אחר צריך ג"כ לחזור ולקדש בפת בליל שבת ודו"ק · ועיין מ"ש בשם מהרי"ו לקמן בסימן תע"ח:

סי' ער (א) ונוהגין באשכנז לומר כו' לפי סדר דברי רבינו משמע שמקדשי' תחלה ואח"כ אומרים משנת במה מדליקין וכ"כ הגאונים ולאפוקי מהלועזים שאומרים אותו קודם ברכו משום דלאחר קבלת שבת א"א לומר הדליקו את הנרות וגם אין כ"מ בדין הדלקה ולאפוקי ג"כ ממ"ש הגדולים שי"ל משנת במה מדליקין קודם קידוש משום דקי"ל מי שאין ידו משגת לקנות נר ויין לקידוש דנר קודם וזה טעם מנהגינו: (ב) מפני שאין יכולין לומר עשרתם כתב ב"י ואעפ"י שאין טעם זה כדאי אפשר דטעמא דידן משום דבי"ט אין טרודים בשום דבר כ"א בבישול והדלקה הילכך מבעוד יום עבדי להו וא"כ להזהירם כמו בשאר ערבי שבתות:

זכרנו

חדושי הגהות

ער א לא נודע לנו מדינה בשם זה ואפשר שטעות בדפוס וצ"ל וקצת מערב: ר"ל

רעא וכשיבא לביתו ימהר לאכול מיד דתניא זכור את יום השבת לקדשו (א) (ב) זכרהו ד על היין בכניסתו (ג) ואחר אנשים ואחד נשים חייבים בקידוש היום ואם אין ידו משגת לקנות יין לקידוש ולהכין צרכי סעודה לכבוד הלילה ולכבוד היום ולקידוש היום מוטב שיקנה יין לקידוש הלילה י ממה שיכין צרכי הסעודה (ד) או ממה שיקנה יין לצורך היום (ה) ואסור לטעום כלום ח בין מים ובין יין משתחשך עד שיקדש ט ואפי' התחיל לאכול מבע"י צריך להפסיק ומיהו אין צריך להפסיק בעקירת השלחן אלא פורס מפה ומקדש וי"א שמקדש כמו בשאר פעמים שמברך על היין ואח"כ קידוש ומיהו בירושל' יש שאם היו שותים יין תחלה שא"צ לברך על היין אלא אומר קידוש לבד כיון שהיו יושבין

רעא וכשיבא לביתו ימהר לאכול מיד דתניא בפ' ע"פ (קו:) זכור את יום השבת זכרהו על היין בכניסתו ומפרש רבינו דהיינו לומר א שתכף שנכנס צריך לקדשו על היין וכ"כ הרא"ש בפרק תפלת השחר ובר"פ ע"פ ב דבשבתות וי"ט יכול להוסיף מחול על הקודש ולאכול קודם שתחשך (א) כדאמרינן בפרק תפלת השחר (כז:) מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קידוש על הכוס וכ"כ הרמב"ם בפכ"ט יש לו לאדם לקדש ע"ש ג מבעוד יום אע"פ שלא נכנס השבת וכן מבדיל וכו' שמצות זכירה לאמרה בין בשעת כניסתו ויציאתו בין קודם לשעה זו כמעט וכתב הרשב"א בר"פ תפלת השחר בשם רבינו האי והראב"ד דהא דאמר שמואל מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קידוש על הכוס מיד קאמר ואפי' קודם שתחשך ומותר לאכול בשבת ע"י קידוש זה:

ואחד אנשים ונשים חייבים בקידוש היום כלומר ואע"פ שהוא מצות עשה שהזמן גרמא וטעמא מפורש בפרק מי שמתו משום דאיתקש זכור לשמור והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה וכתב בכלבו ה שמוציאות את האנשים הואיל וחייבות מן התורה כמותם:

ואם אין ידו משגת לקנות יין לקידוש וכו' ברייתא בפרק ע"פ (קה.) וכגרסת הרא"ש שגורס שקידוש לילה קודם לכבוד יום ולכבוד לילה ואפילו לפי נוסחי דידן דגרסינן בגמרא (שם) שקידוש היום קודם לכבוד יום ולכבוד לילה מפרש רבינו דלקידוש הלילה קרי קידוש היום ו וכדתנן (ברכות נא: ע"פ קיד:) מברך על היין ואח"כ מברך על היום דהאי קידוש שהוא מן התורה הוא דאמרינן דיין דידיה קדים לכבוד יום ולכבוד לילה אבל קדוש היום דלא הוי אלא מדרבנן כמו שכתב הר"ן בפרק ע"פ גבי הא דתניא זכרהו על היין אין לי אלא בלילה ביום מנין וכו' איגו דין שיין דידיה יקדים לכבוד יום ולכבוד לילה ובפרק ע"פ (קיג) כתבו התוס' דאיתא בירושלמי אהאי ברייתא אי זהו כבוד יום בפה"ג כלומר שיין לקידוש הלילה קודם ליין לקידוש היום וזה מפורש כדברי רבינו וכ"כ בשבלי הלקט תניא כבוד יום קודם לכבוד לילה ודוקא בשאר צרכי סעודה אבל אין לו אלא כוס אחד לקדש כבוד לילה קודם לכבוד יום כדתניא זכור זכרהו על היין בכניסתו אין לי אלא בלילה ביום מנין ת"ל את יום: **ואסור** לטעום כלום וכו' בפרק ע"פ (קו:) איכא מ"ד טעם אינו מקדש אע"ג דאסיקנא טעם מקדש מ"מ משמע דלכתחלה אסור לטעום מדלא אמרינן טועם ואח"כ מקדש ואמרינן נמי התם (קו.) דשבת קבעה נפשה כלומר קובעת לקידוש שאסור לטעום עד שיקדש וג"כ מתבאר מדין שאחר זה וכ"כ הרמב"ם בפכ"ט וכתב שם ה"ה שנראה מדבריו שמותר לשתות מים קודם קידוש כמו קודם הבדלה אבל הרשב"א אוסר והביא ראיה מהירושלמי וכן נהגו ע"כ וכ"כ שם הגהות בשם הר"מ וזה דעת רבי' שאסור לשתות אפילו מים וגם דברי הרמב"ם אפשר לפרש שמ"ש לשתות מים מותר לא קאי אקידוש אלא אהבדלה לחודה:

ואפילו אם התחיל לאכול מבע"י צריך להפסיק ומיהו א"צ להפסיק בעקירת השלחן אלא פורס מפה ומקדש שם בראש הפרק (ק.) אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה כר' יהודה דאמר מפסיקין לשבתות כלומר שמפסיק סעודתו ועוקר השלחן ומקדש ואח"כ גומר סעודתו ולא כר' יוסי דאמר גומר סעודתו ואחר כך מקדש אלא פורס מפה ומקדש: **וי"א** אומרים שמקדש כמו בשאר פעמים שמברך על היין וכו' ולענין ברכת המוציא י"א שאין לברך וכו' דין ברכת היין וברכת המוציא כתב רבינו שנחלקו בהם הפוסקים והרא"ש הסכים שלא לברך ברכת היין ולברך ברכת המוציא ואמת הדבר דבברכת המוציא אשכחן פלוגתא שהרי"ף כתב שם שמברך המוציא וכתב הרא"ש שהרז"ה הקשה עליו שאילו היה צריך לברך המוציא היה טעון בה"מ לסעודה ראשונה שלא מצינו בה"מ א' לשתי ברכות של המוציא והוא ז"ל תירץ דברי הרי"ף מידי דהוה אנמלך (חולין קז:) וכתב שכן דעת ה"ר יונה והר"י ן' גיאות ובה"ג וכן דעת הר"ן והרמב"ם בפכ"ט לא הזכיר ברכת המוציא והחזיק ה"ה על ידו שאינו מברך המוציא וכדברי הרז"ה אבל בברכת היין לא נחלקו שה"ה הביא דברי הירושלמי שאומר שא"צ לברך על היין וגם הרא"ש הביאו שם להקשות ממנו להרי"ף שהצריך לברך המוציא ותירץ דודאי איסור האכילה גורם לקידוש דהוי הפסק להצריך המוציא אבל בפה"ג שהוא קודם הקידוש בשביל איסור השתיה לא הוי הפסק עכ"ל ונ"ל דה"ק שאע"פ שכשם שצריך להפסיק מאכילה כך צריך להפסיק משתיה לא דמי דהא דמצרכי לברך המוציא לאו משום שהיה אסור באכילה אלא מפני שקדש וקידוש הוי הפסק לאכילה דמקדש ואכיל בהדי הדדי לא אפשר אבל לברכת היין לא הוי קידוש הפסק דהא סדר קידוש כך הוא שמברך על היין ואח"כ מברך על היום הלכך כיון דקידוש לא הוי הפסק לברכת היין א"צ לברך על היין ומ"מ לא חזינן מאן דפליג אהא דירושלמי י ואפשר דמשום דלפום מאי דהוה קשיא לן על הרי"ף מהירושלמי הוה ס"ד לומר דברכת המוציא וברכת היין שוים הן וכיון שהרי"ף סובר שמברך המוציא ג"כ יסבור שמברך ברכת היין כתב רבינו שי"א שמברך על היין דלההוא קס"ד קרי יש אומרים

רעא וכשיבא לביתו ימהר לאכול מיד דתניא זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין בכניסתו ה"א בפ' ע"פ (דף קו) ופירש"י לקדשו משמע בשעה שמתקדש היום עכ"ל כלומר דהיינו בכניסתו משקדש היום: **ומ"ש** רבינו ימהר לאכול מיד ומביא ראיה מהך ברייתא נראה דטעמו על פי מ"ש הסמ"ג בעשה סוף סי' כ"ט דאיתא במדרש זכור ביום ושמור בינבש' פי' דבים אין שם צל בתים ואילנות ונראה שהוא יום גדול אף כשהוא סמוך לחשכה וביבשה בעיר אף כשהוא יום גדול דומה שהוא סמוך לחשכה לכך אמר זכרהו בים וכיוצא בה בעיר היושבת בראשי ההרים בכניסתו להקדים לקבל שבת מבע"י ושמור כלומר המתן בעיר ביבשה ביציאתו תאחר עד שתחשך שמור. לשון המתנה כמו שומרת יבם וכן ראיתי במכילתא זכור מלפניו ושמור מלאחריו מכאן שמוסיפין מחול על הקודש עכ"ל והשתא מפרש רבינו בהך ברייתא' ג"כ בדרך זה זכרהו על היין בכניסתו להקדים קידוש על היין במקום סעודה כדי שימהר לאכול מיד מבע"י אעפ"י שלא נכנס השבת ומברייתא' זו למד שמואל הא דאמר בפ' תפלת השחר (דף כז) מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושה על הכוס והלכתא כותיה וכן פסק הרמב"ם פכ"ט וכ"כ שאר פוסקי':

ואחד אנשים ונשים חייבים בקידוש היום וז"ל הכל בו ובי"אר הר"ש ז"ל ואפי' להוציא אחרים י"ח שאינן יודעין לקדש עכ"ל ומביאו ב"י ופסק כך בש"ע אבל גבי מגלה סימן תרפ"ט כתב בש"ע י"א שהנשים אינן מוציאות את האנשים וכתב ע"פ דברי בה"ג שהביא רבינו לשם החולק על פירש"י שכתב שהנשים מוציאו' את האנשים ותימא שכאן פסק כפרש"י שהביאו בספר כל בו והפוסקים סותרין זה את זה דנראה דאין לחלק בין קידוש למגילה ולפעד"נ עיקר להחמיר בקידוש כמו במגילה שאין הנשים מוציאות לאנשים וכן ראיתי שכתב מהרש"ל:

ואם אין ידו משגת וכו' או ממה שיקנה לצורך היום נקט בלשון קצר לצורך היום שהוא כולל צרכי סעודה של יום למחר וגם יין לקידוש היום למחר. והכי איתא בפ' ערבי פסחים (דף קה) תניא כבוד יום וכבוד לילה (פי' אם אין לו יין הרבה אלא לסעודה אחת או מיני מגדים) כבוד יום קודם פי' יניחם עד למחר לסעודת היום ואם אין לו אלא כוס אחד אומר עליו קידוש היום מפני שקידוש היום קודם לכבוד יום פי' קידוש הלילה שמקדש על היין משקדש היום הוא קודם לסעוד' של יום וכ"ש שקודם הוא לסעודה של לילה והא דכתב רבי' שקידוש הלילה קודם לקידוש שמקדש למחר ביום מבואר הוא בברייתא דתניא זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין בכניסתו אין לי אלא בלילה ביום מנין ת"ל זכור את יום דאת יום מרבה שחייב לקדש אף ביום אלמא דקידוש דלילה עיקר דכתוב בפי' בקרא וקידוש היום נפקא לן מרבויא דאת יום וכ"כ התוס' לשם להדיא (דף קיג) ומביאו ב"י והר"ן ג"כ כתב דקידוש הלילה דאורייתא וקידוש של יום דרבנן ע"ש בהך ברייתא:

ואסור לטעום כלום וכו' בפ' ע"פ סוף (דף קו) פליגי אמוראי חד אמר טעם אינו מקדש וחד אמר טעם מקדש ואיפסק' הילכתא כמ"ד טעם מקדש כמ"ש רבינו בסמוך אלמא דלכתחלה הכל מודים דאסור לטעום ומפרש רבינו דאפי' מים אסור ואעפ"י דלשם (דף קה) אמרינן רבנן דבי רב אשי לא קפדי אמיא היינו דוקא בהבדלה אבל קידוש חמיר טפי ולכן כתב כאן דאפילו מים אסור ובסימן רצ"ט כתב דמים מותר לשתות קודם הבדלה ואיכא למידק דכאן כתב רבינו דאסור לטעום משתחשך וכ"כ הרמב"ם דאסור לטעום משקדש היום עד שיקדש אלמא דמקמי חשיכה מותר לשתות אפי' יין ולעיל בריש סי' רס"ט כתב רבינו והמקדש בב"ה אין לו לשתות וכו' עד אסור לו לטעום עד שיקדש אלמא דאף קודם חשכה נמי אסור לטעום וי"ל דכאן איירי כשלא קבל עליו השבת הלכך דוקא משחשכה אמרי' שבת קבעה לנפשה דאסור לטעום משחשכ' עד שיקדש כדאמר לשם (דף קה) אבל מקמי חשכה ליכא איסור אבל לעיל מיירי כשהתפלל ערבית וקבל עליו השבת התם ודאי אפי' בפלג המנחה נמי אסור לטעום עד שיקדש והכי משמע ממ"ש רבינו מתחלת סי' רס"ז ע"כ דמדבר הכל בשקבל עליו השבת אבל כאן שכתב ואסור לטעום כלום וכו' מדבר במי שלא קבל עליו השבת:

ואפי' התחיל לאכול מבע"י וכו' פי' והוא עומד באמצע סעודה דעדיין לא גמרה והכי אסיקנ' ריש פ' ע"פ דא"צ להפסיק לעקור השלחן שהיה סועד עליו סעודתו מבע"י ולהוליכו למקום אחר ואחר העקירה יקדש במקום שהוא מיסב ולאחר הקידוש מבי' השלחן ערוך לפניו כדי שיהא ניכר שבא לכבוד שבת כמ"ש רבינו בסמוך אלא מניח השלחן לפניו ופורס המפה עליו לכבוד שבת ומקדש וכל זה בשלחנות קטנים שהיה בימיהם אבל בשלחנות גדולים לדברי הכל פורס מפה ומקדש כמו שכתב רבינו בסמוך:

וי"א שמקדש כמו בשאר פעמים וכו' הב"י האריך בזה וכתב מה שכתב ולפעד"נ דטעמייהו די"א דכיון דילפי' דמקדשין על היין מקרא דזכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין בכניסתו ודאי מקרא מלא דבר הכתוב בין שהיה מיסב מבע"י על היין בין שלא היה מיסב אין לקדש קידוש הלילה אא"כ שנוטל הכוס בידו ומברך בפה"ג ומקדש ועוד דהקידוש הוי הפסק דמשתי וברוכי בהדי הדדי אי אפשר כדאמרי' בפ'

כסוי

דרכי משה

רעא (א) וע"ל סימן רס"ז:

וע"ל

פרישה

סי' רעא (א) **זכרהו** על היין כתב ב"י ומפרש רבינו דהיינו לומר שתכף שנכנס צריך לקדשו על היין כו' אל תטעה בדבריו שר"ל דמפרש רבינו תיבת בכניסתו תכף שבא לביתו מדכתב רבינו בתחלת דבריו וכשיבא לביתו ימהר לאכול מיד כו' אלא ר"ל תכף שנכנס שבת. והא דכתב ב"י וכ"כ הרא"ש כו' אעפ"י דלא כתב הרא"ש שימהר לאכול מיד אלא יוכל להוסיף מחול על הקודש ולאכול קודם שתחשך כו' מ"מ כיון דכתב שיכול לאכול קודם שתחשך א"כ ממילא נשמע שימהר לאכול מיד דהא צריכין להקדים בכניסת שבת:

(ב) **זכרהו** על היין דזכירה כתיב על היין זכרו כיין לבנון נזכירה דודיך מיין והאי זכירה היינו קידוש דויכלו לא מצינו על הכוס א"ל בתפלה כו' ואסמכת' בעלמא האי דקידוש על היין כו' תו' פ' ע"פ דף ק"ו ושם מסקי א"כ קידוש על היין ד"ת אבל הא דאמרו המברך צריך שיטעום זהו מדרבנן:

(ג) **ואחר** אנשים ואחד נשים וכו' מי שישנו בשמירה ישנו בזכירה פי' דאיתקש זכור לשמור לכך חייבי' אעפ"י שהוא מצות עשה שהזמן גרמא ומוציאין ג"כ האנשים ידי חובתן כן כתב הכל בו:

(ד) **או** ממה שיקנה יין לצורך היום שזכריהו על היין בכניסה היינו קידוש דלילה שהוא מן התורה וקידוש דיום נפקא לן מדכתיב את יום היינו אסמכת' בעלמא תום' וכ"ל הטעם דבלילה מוכיר קידוש היום בקדוש משא"כ ביום שאינו אומר אלא בפ"ה ובכל יומא נמי מברך קודם שתייה והא דתניא כבוד יום קודם לכבוד לילה היינו דוקא בשאר צרכי סעודה אבל יין קידוש דלילה קודם ורש"ל כתב שלא אבל בימי הקיץ עד סמוך לשקיעת החמה וכ"כ בתשב"ן ומביאים ראייה ובלבד שלא יקדים ולא יאחר ואמר שהרא"ש והרמב"ם נקטו בלשונם קודם שתחשך משמע ולא כשעדיין היום גדול ודו"ק:

(ה) **ואסור** לטעום כלום בין יין ובין מים משתחשך היינו כשלא קיבל השבת קודם לכן דמשעת קבלת שבת עליו אסור לטעום עד שיקדש. רש"ל:

אבל

חדושי הגהות

רעא א ר"ל תכף שנכנס שבת (פרישה) : ב ר"ל כיון דכתב שיכול לאכול קודם שתחשך א"כ ממילא נשמע שימהר לאכול מיד דהא צריכים להקדים בכניסת שבת (פרישה) ועיין ב"ח ומג"א : ג אבל בעל ש"ג בפ' ע"פ הוכיח מדברי הגמרא דלאו ש"ר לקדש מבע"י בשבת עד צאת הכוכבים ומנהגינו כדברי הרמב"ם ז"ל (כנה"ג) ועיין ב"ח ומג"א : ד עיין פרישה ומג"א ושכנה"ג : ה עיין ב"ח ומג"א ושכנה"ג : ו ר"ל הכנה יתירה דאילו אם אין לו אלא להכין פת וודאי פת קודם כיון דקיי"ל דאין קידוש אלא במקום סעודה ועיין מג"א : ז וכן פירש הרשב"ם : ח עיין ב"ח ומג"א : ט פירוש והוא עומד באמצע הסעודה דעדיין לא גמר (ב"ח) וע"ש : י פירוש ולמה תפס רבינו שי"א שמברך על היין ולזה

כתב

יושבין ושותין תחלה וכ"פ הר"יץ גיאות · ולענין ברכת המוציא י"א שא"צ לברך אלא מקדש ואוכל בלא המוציא ורב אלפס כתב שצריך לברך המוציא [א] ולזה הסכים א"א ז"ל שלא לברך בורא פרי הגפן אם שתה תחלה (ו) אבל המוציא יברך ויראה מדבריו שאם אין לו יין ומקדש על הפת שגם המוציא א"צ לברך וכ"כ הרי"ץ ז' גיאות על ההיא דירושלמי שא"צ לברך על היין אם היו יושבין ושותין והוא הדין לאוכלין שקדש עליהם היום ואין להם יין שמקדשין על הפת שא"צ לברך עליו המוציא אלא מקדשין והוזרין ואוכלין ואם גמר סעודתו וקדש עליו היום קודם שבירך ברכת המזון (ז) [ב] כתב רב אלפס שמברך ברהמ"ז על כוס ראשון (ח) ואח"כ קידוש היום על כוס שני (ט) אבל שתיהם על כוס א' לא לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות וצריך להזכיר של שבת בבהמ"ז אע"פ שמברך קודם הקידוש וי"א דאף בגמר סעודתו א"צ לברך ברכת המזון תחלה אלא פורס מפה ומקדש ומברך המוציא ואוכל

וכתב עוד היה אוכל וקדש היום בברכת המזון מזכיר של שבת וי"א שאין מזכיר וכ"כ בתוספות לא יזכיר כי הכל הולך אחר התחלת הסעודה עכ"ל (ו) ואם

אומרים ואח"כ כשתירץ הרא"ש הירושלמי לדברי הרי"ף הוי כאילו דחה סברת היש אומרים והסכים שצריך לברך המוציא וא"צ לברך על היין והתימא על ר"י שכתב בח"א שמברך המוציא ומברך בפה"ג אע"פ שבירך כששתה בתחלת אכילתו וזה כפי מאי דס"ד ולא כהסכמת הרא"ש ותירוצו וקשה היאך פסק הפך הירושל' וגם לא הזכיר סברת הרא"ש בזה ומיהו לדברי הרמב"ם שאכתוב בסמוך אפשר לומר שצריך לברך בפה"ג ולא חש לכתוב כן בהל' שבת לפי שסמך על מ"ש בהלכות ברכות ולפי זה מאי דכתב רבי' שי"א שמברך בפה"ג הוא דעת הרמב"ם ורבינו ירוחם סתם דבריו לדעת הרמב"ם ז"ל וכ"כ שהוא דעת מהר"י קולון כמו שאכתוב בסימן רצ"ט בס"ד ועל הירושלמי יש לתמוה דכיון דצריך להפסיק לקידוש ואיתסר ליה למיכל עד שיקדש הוי הפסק וסילוק וה"ל להצריך לחזור ולברך בפה"ג וכדאמרינן בפרק כיסוי הדם (פז.) ויש לומר שאף ע"פ שאסור לאכול עד שיקדש אינו מזקיק לברכת היין דהא אפילו אם לא היה אוכל מבע"י כשקדש היום אסור לאכול ולשתות עד שיקדש והוא מברך בורא פרי הגפן קודם הקידוש ואף על פי שעדיין הוא אסור לאכול עד שיגמור הקידוש אין הקידוש הפסק בין ברכת היין לשתייה הכי נמי ברכת היין שבירך בתחלת הסעודה עולה לו ליין ששותה אחר הקידוש וטעמא דמלתא משום דלא אמרו בפרק כיסוי הדם דהוי הפסק אלא בדבר שהוא גמר וא"א כברכת המזון שהוא גמר אכילה והב לן ונברך שהוא גם כן (גמר) אכילה וגם אי אפשר למישתי וברוכי כהדדי אבל בדבר שאינו גמר לא ולענין הלכה נראה דכיון דבירושלמי מפורש שאינו צריך לברך וסבר כן הרא"ש ומפרש דהרי"ף נמי סבר הכי מאחר שגניהם סוברים כן וגם הוא בספק ברכות דאיכא להקל הכי נקטינן (ב) :

ומ"ש רבינו ויראה מדבריו שאם אין לו יין ומקדש על הפת שגם המוציא א"צ לברך הוא ממ"ש בתירוץ הירושלמי דטעמא דאינו מברך על היין מפני שהקידוש אינו הפסק לברכת היין שהרי כשמקדש מברך על היין ואח"כ מברך על היום הלכך השתא שמקדש על הפת ה"ל פת כמו יין שהרי כשמקדש על הפת מברך ברכת המוציא ואחר כך מקדש וכיון דכשקדש לא הוי קידוש הפסק לברכת המוציא שבירך קודם לו בסמוך ה"נ לא הוי הפסק לברכת המוציא שבירך בתחלת אכילתו כתב הרמב"ם בפ"ד מהלכות ברכות ג' שהיו שותים ואמרו בואו ונקדש קידוש היום נאסר עליהם לשתות עד שיקדשו ואם רצו לחזור ולשתות קודם שיקדשו אע"פ שאינן ראשין צריכין לחזור ולברך תחלה בפה"ג ואח"כ ישתו (ג) :

ואם גמר סעודתו וקדש עליו היום וכו' בר"פ ערבי פסחים (קב.) ת"ר בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהם היום וכו' גמרו כוס ראשון מברך עליו ברה"מ והשני אומר עליו קידוש היום אמאי ונמריגהו תרווייהו אחד כסא אמר רב הונא אמר רב ששת יא לפי שאין אומרין שתי קדושות על כוס אחד מ"ט אר"נ בר יצחק לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות וכתב הרי"ף דאע"ג דרישא דמתניתין אידחיא לה מ"מ גמרינן מינה דהיכא דגמור סעודתייהו מקמי דקדיש יומא ואדמשו ידייהו קדיש יומא מקדמינן ומברכין ברכת המזון על כוס ראשון ואחר כך אומר קידוש היום על כוס שני כרבי יוסי דאמר גמרו כוס ראשון מברך עליו ברה"מ והשני אומר עליו קידוש היום וכתב הר"ן והשני אומר עליו קידוש היום ואף ע"פ שאינו אוכל לאחר קידוש היום כיון שגמרו שם סעודתן מקום סעודה מיקרי וכתב הרא"ש ויש להסתפק אם צריך להזכיר של שבת בברכת המזון דכיון שגמר סעודתו מבע"י אינו מזכיר או דלמא כיון שקידש היום צריך לברך ברכת המזון של שבת מידי דהוה (ברכות כו:) אמי שלא התפלל בע"ש מנחה מתפלל שתים של שבת וכ"כ עכ"ל וכתב עוד ותמיה לי לדברי הרי"ף דע"כ צריך לאכול מיד אחר הקידוש אליבא דשמואל דאמר ע"פ (קא.) אין קידוש אלא במקום סעודה וכיון דצריך לאכול מיד ברכת המזון למה לי לפרוס מפה ולקדש אע"ג דמשו ידייהו ואיתסר להו למיכל הא קי"ל דהב לן ונברך א"צ לברך ברכת המזון וסגי בפריסת מפה וקידוש והמוציא ואם הוא סובר דחשיב קידוש במקום סעודה כיון שהיתה הקריאה במקום עונג. ואע"ג דלא היתה לכבוד שבת לא מסתבר לטעמיה בהאי וה"ר ישעיה מטראני כתב דודאי לר' יוסי דאמר גומר סעודתו ומתיר לאכול ולשתות קודם קידוש לדידיה מברכין ברכת המזון קודם קידוש אבל לשמואל דמצריך להפסיק בפריסת מפה ואוסר לאכול ולשתות קודם שיקדש א"כ היאך ישתה כוס של ברכת המזון קודם קידוש ודברים של טעם הם הלכך נ"ל לפרש דאין חילוק בין גמר קודם שחשכה ובין לא גמר אלא לעולם פורס מפה ומקדש עכ"ל ודעת הרמב"ם בפ' כ"ט כדעת הרי"ף וז"ל א"ח היה אוכל וגמר סעודתו עם הכנסת שבת מברך ברה"מ על כוס אחד ולא יברך עליו בפה"ג ולא ישתה ממנו (ד) שאסור לטעום קודם שיקדש ואח"כ מקדש על כוס שני ושותה משניהם עכ"ל (ה) :

וראיתי

כסוי הדם לגבי הב לן ונברך ואע"ג שלא מצאנו דעת הני י"א מפורש כך בספרי הפוסקי' והמפרשים שבידינו נראה לפע"ד דהני י"א היא דעת ה"ר י"ט ברבי יהודה שהביא רבינו לעיל סוף סי' קע"ח ויתבאר בסמוך · ומה שאמר ומיהו בירו' וכו' נראה דס"ל דכיון דבירך מבע"י ב"פ הגפן ודעתו היה על כל היין שישתה במסיבה זו אעפ"י שחשכה וקידש עליו היום ואסור לאכול ולשתו' עד שיקדש לא הוי הקידוש הפסק להצריכו לחזור ולברך בפה"ג בין קודם קידוש בין לאחר קידוש ואעפ"י שצריך שימזגו לו כוס של יין לקדש עליו כדילפינן מקרא זכרהו על היין בכניסתו מ"מ א"צ לברך בפה"ג אלא מקדש על הכוס ושותהו בלא ברכה והברכ' שבירך על היין בתחלה מבע"י פוטר את כל היין שהוא שותה עד גמר הסעודה ודאי האי קידוש למי שנזכ' בתוך סעוד' שלא התפלל ועמד והתפלל שא"צ לחזו' ולברך אעפ"י דמיכל וצלויי בהדדי לא אפשר לא אמרי' הכי אלא גבי ב"ה שהוא סילוק והיסח הדעת דלא כה"ר י"ט ב"ר יהודה אלא כהר"י כדלעיל בס"ס קע"ח וה"נ האי קידוש לא הוי הפסק אלא דלפ"ז אין ספק כי היכי דלא הוה הקידוש הפסק לענין ברכ' היין כיון דלא הוי סילוק והיסח הדעת ה"ה לענין ברכת המוציא ודמי ממש למי שהתפלל באמצע סעודתו שא"צ לחזו' לברך המוצי' ודלא כהאלפסי שפסק כאן לברך המוציא ואעפ"י שהאשיר"י יישב דבריו ונתן טעם לחלק בין ברכת היין לברכ' המוצי' והב"י פי' דברי הרא"ש עם כל זה הוא דוחק וכיון דלגבי עמד והתפלל בתוך סעודתו קבעינן הלכה בסי' קע"ח דלא הוי הפסק וא"צ לחזור ולברך לא על היין ולא על הלחם גבי קידוש נמי דינא הכי וא"צ לברך לא על היין ולא על הלחם ומדברי הש"ע שכתב כאן שני הדיעות נמי משמע הכי דמספקא' ודאי כיון דאיכ' ספק נקטינן בספק ברכו' להקל ולא יברך כלל לא על היין ולא על הלחם ולע"ד אין ספק דאין צריך לברך כלל והכי נקטינן וע"ל בסי' רצ"ט ס"ב במ"ש עוד בדין זה בס"ד:

ואם גמר סעודתו וכו' פי' כל מה שכתבנו מן ואפילו אם התחיל לאכול מבע"י וכו' עד כאן מיירי בשקידש עליהם היום באמצע סעודתו שעדיין לא גמרו הסעודה דאין בזה מחלוקת דקי"ל כשמואל דפורס מפה ומקדש אבל אם גמרו סעודתן ובעוד שנטלו ידיהם למים אחרונים לברך ברכת המזון קודם שהתחילו בב"ה קידש עליהם היום בזה נחלקו דרב אלפס פסק כסוף דבריו דר' יוסי בברייתא דקאמר גמרו כוס ראשון מברך עליו ב"ה והשני אומר עליו קדוש היום ס"ל דאע"ג דרישא דברייתא דפליגי בה ר"י ור' יוסי בשקדש עליו היום באמצע סעודה אפסיקא הילכתא דפורס מפה ומקדש מ"מ היכא דגמרו דלא איפסקא הילכתא נקטי' דהלכ' כר' יוסי לגבי ר' יהודה ותחלה מברך ב"ה על כוס ראשון שכבר נתחייב בה מיד כשגמרו סעודתן מקמי דקידש עליהם היום ואח"כ קדוש היום על כוס שני:

ומ"ש אבל שתיהם על כוס אחד לא וכו' הוא תלמוד ערוך שם אליבא דר' יוסי:

ומ"ש וצריך להזכיר של שבת בב"ה כך היא מסקנת הרא"ש לשם מביאו ב"י וכן כתב רבינו בסימן תרצ"ה וע"ל בסוף סימן קפ"ח היאך נהגינן · אבל יש אומרים סבירא להו דסוף דבריו דר' יוסי תלויים בתחלת דבריו דכיון דסבירא ליה לרבי יוסי כשקידש עליהם היום באמצע סעודה אין צריך לפרוס מפה ולקדש אלא גומר סעודתו ואח"כ מקדש השתא כיון דמתיר לאכול ולשתות קודם קידוש אם כן אף בגמרו סעודתן ואחר כך קידש היום מברכין ב"ה ושותה ממנו קודם קידוש אבל לשמואל דכשקידש היום באמצע סעודה אסור לאכול ולשתות אלא מפסיק בפריסת מפה אם כן כשגמרו סעודתן ואח"כ קידש היום היאך ישתה כוס של ברכת המזון קודם קידוש כ"כ הרא"ש ע"ש וה"ר ישעיה דטראנ"י והסכים עמו ואמר הלכך אין חילוק בין גמרו קודם חשכה ובין לא גמרו לעולם פורס מפה ומקדש ורבינו פי' דבריו דמ"ש פורס מפה ומקדש היינו דא"צ לברך על היין אלא אומר קידוש לבד ולענין אכיל' כת' דמברך המוציא ואוכל מעט דכך היא הסכמת הרא"ש

דרכי משה

(ב) וע"ל סימן רצ"ט : (ג) כתב בהגהות אלפסי בשם תשובת הגאונים אדם ששכח לקדש או להבדיל ונטל ידיו לאכילה ובירך ברכת המוציא ולאחר הברכה נזכר שלא קידש יקדש על הפת קודם שיאכל פרוסת המוציא אבל בהבדלה שאינו על הפת יאכל כדי שלא יהא ברכה לבטלה דהא לא יוכל להבדיל על הפת ולכן אוכל תחלה ומבדיל אח"כ : (ד) אבל מדברי הרא"ש נראה דצריך לשתות מכום של ברה"מ ולכן כתב שיקדש קודם שלא יטעום קודם קידוש כמבואר בדבריו פ' ע"פ : (ה) ונ"ל דבכה"ג צריך לברך בפה"ג על הקידוש הואיל ובירך ברה"מ : (ו) וע"ל סי' קפ"ח בסופו כתבתי מחלוקת וכיצד נוהגים :

דרישה

סי' רעא [א] **ולזה** הסכים א"א ז"ל שלא לברך בפ"ה אם שתה תחלה כו' כתב ב"י והתימא על רבינו ירוחם שכתב בח"א שמברך המוציא ומברך בפ"ה כו' וקשה היאך פסק היפך הירושלמי וגם לא הזכיר סברת הרא"ש בזה · ומיהו לדברי הרמב"ם שאכתוב בסמוך אפשר לומר שצריך לברך בפ"ה ולא חשש לכתוב כן בהל' שבת כו' יש להקשות דלפ"ז דס"ל הרמב"ם שצריך לברך בפ"ה · א"כ משמע דס"ל שצריך לברך גם המוציא דהא כ"ש הוא · וא"כ איך כתב ב"י לעיל והרמב"ם בפ' כ"ט לא הזכיר ברכת המוציא והחזיק ה' המגיד על ידו שאינו מברך המוציא וכדברי הר"ז הלוי ויותר מהתימא על הב"י שפסק בש"ע שא"צ לברך בפ"ה ואעפ"כ

פרישה

(ו) **אבל** המוציא יברך כו' וחילוק יש בין ברכת בפ"ה לברכת המוציא כתב הרא"ש דברכת בפ"ה בלאו הכי מופסקים משתיה שהרי סדר הקידוש כך הוא שמברך על היום א"כ לא הוי הקידוש הפסק וסמכינן אברכות יין שעשו בתחלת הסעודה משא"כ לברכת המוציא הוי הקידוש הפסק דמקדש ומיכל בהדי הדדי אי אפשר ומטעם זה כשאין לו יין ומקדש על הפת דגם מפסיק בין הברכה לטעימה א"צ לברך ברכת המוציא וכתב ב"י אע"ג דצריך לאסוחי דעתיה מאכילה ושתיה דסעודה ראשונה שהרי אסור לאכול ולשתות עד שיקדש מ"מ א"צ ברכת היין שהרי בלא"ה מיד שבירך על היין כסדר הקידוש אסור לטעום עד שיגמור קידוש דיומא ולא חשיב הפסקה הכי נמי לא חשיב האי היסח הדעת הפסק ע"ש · וטעמא דמילתא משום דלא אמרו בפרק כיסוי הדם דהוי הפסק אלא בדבר שהוא גמר ואי אפשר בברכת המזון שהוא גמר אכילה והב ונברך שהוא ג"כ גמר אכילה וגם א"א למישתי וברוכי בהדדי אבל בדבר שאינו גמר לא . ובאשר"י בפרק ערבי פסחים כתב בשם ר' יונה דאין להקשות אמאי דצריכנן לחזור ולברך המוציא משום הפסק ומ"ש מחבירי' שהיו יושבין בסעודה ועמדו והתפללו דלא מיחשב התפלה הפסק להצריכם לחזור ולברך המוציא (וכמ"ש רבינו לעיל בס"ס קע"ח) דלא דמי דהכא כיון שקידש היום ונאסרה עליו אכילה הלכך כמי שנגמרה אכילה ראשונה דמי וכשאוכל אחר הקידוש . הוי התחלת אכילה אחרת וצריך לחזור ולברך עכ"ל . וכ"כ הרמב"ן בספר מלחמות ה' שם ריש דף רמ"ט ז"ל כיון שקידש היום אסור עליו מעתה לאכול כלום והואיל והפסיק בקידוש היום והתחיל בסעודה אחרת אין לך הפסק גדול מזה עכ"ל ונראה פירוש לפירושם דשאני מתפלל בתוך הסעודה שגם לאחר התפלה אוכל תשלום סעודה ראשונה וכולה סעודה אחת מיחשבה אלא דאזי' רביע עליה ומנעיה מלאכול עד שהפסיק להתפלל משא"כ כאן שנאסר מלאכול עוד סעודה ראשונה וצריך להפסיק ממנה ולקדש היום ולאכול לכבוד שבת נמצא דקידוש זה מיחשב סילוק כמו ברכת המזון ולכך צריך לחזור ולברך המוציא אבל בפה"ג עכ"פ יפסק בקידוש וכמ"ש הרא"ש שם ודו"ק : (ז) **כתב** רב אלפס שמברך ב"ה וכו' ויש מקלקי' בטעימה אם יטעום מיד או אחר קידוש : (ח) **ואח"כ** קידוש היום כו' אעפ"י שלא אוכל אח"כ מיחשב במקום סעודה כיון שגמרו שם סעודתן והוה קריאה במקום עונג : (ט) **אבל** שתיהן על כוס אחד כו' דמיחזי עליו כמשוי . גמרא . והא דמברכין יקנה"ז אחד כסא משום דהבדלה וקידוש חד מילתא היא פירש"י דתרווייהו משום קדושת י"ט כיינהו

חדושי הגהות

כתב ואפשר כו' ועיין דו"פ וב"ח וט"ז ושכנה"ג : יא בגמרא שלפנינו ליתא מלת לפי שאין כו' והכי איתא אין אומרים כו' ; שם

ואוכל מעט ואח"כ מברך ברכת המזון יב (י) ולזה הסכים א"א ז"ל ואם שכח וטעם שום דבר קודם שקידש יכול לקדשו אח"כ ואם לא קדש בלילה (יא) יש לו תשלומין למחר כל היום וכתב ר"ע אם לא קדש בלילה מחמת שכחה או אונס יקדש למחר אבל הרמב"ם ז"ל כתב לא קדש בלילה בין בשוגג בין במזיד יקדש למחר והכי מסתבר טפי וכשישב לאכול יהיה לו מפה פרוסה על הלחם דתניא אין מביאים את השלחן אא"כ קידש ואם הביא פורס מפה ומקדש (יב) אע"פ שצריך שיערוך שלחנו מבע"י ודאי צריך שיהיה ערוך ומכודר במקום אחר ומ"מ אין מביאין אותו לפניו אלא עד אחר הקידוש כדי שיהא ניכר שבא לכבוד שבת הלכך אם הביאוהו קודם הקידוש פורס עליו מפה כאילו אינו כאן ומקדש ומסיר המפה וכתבו התוספ' (שבת קיט:) דדוקא בימיהם שהיו להם שלחנות קטנים כל אחד שלחנו לפניו ולא היה עליהם טורח להפסיק ולהביא השלחן אחר הקידוש אבל לדידן ששלחנות שלנו גדולים וטורח להביאם אחר הקידוש ולהפסיק בין קידוש לסעודה נוהגין להביאם לכתחלה קודם הקידוש ולפרוס מפה ולקדש ובירושלמי קאמר שלא יראה הפת בושתו (ז) פירוש שהוא מוקדם בפסוק והיה ראוי להקדימו בברכ' ומקדימין בברכת היין [ג] (יג) ואני שמעתי טעם לעשות זכר למן שהיה מונח כמו בקופסא טל למעלה וטל למטה וזכר לזה נותנין מפה תחת הפת ואחרת על גביו · ומקדש על כוס מלא יין שלא יהא פגום (יד) ולמעלה בברכת המזון (סי' קפב) כתבתי כל דיני פגימות הכוס יג ויאחזנו בימינו ויאמר ויכולו אע"פ שאמרו

ב"י

ואם שכח וטעם שום דבר קודם שקידש וכו' פ' ערבי פסחים (קז.) אמר רבא הלכתא טעם מקדש ומי שלא קדש בע"ש מקדש והולך כל היום כולו ומשמע ודאי דהיכא דלא קידש בלילה שיש לו תשלומין כל היום וצריך לקדש קידוש של לילה וכן כתב המכתם בפשיטות פרק ערבי פסחים וכתב בא"ח בשם התו' שאינו אומר ויכולו לפי שבלילה היתה גמר מלאכת השי"ת :

וכשישב לאכול יהיה לו מפה פרוס' על הלחם דתניא בר"פ ע"פ (ק:) שאין מביאין את השלחן אלא א"כ קדש וכתבו התוס' (שם) והרא"ש והמרדכי דלא קשיא מדאמרינן בפרק כל כתבי (קיט:) מצא שלחן ערוך מלאך טוב אומר וכו' דערוך הוא במקום אחר כדי להביאו אחר הקידוש וזהו שכתב רבי' אע"פ שצריך שיערוך שלחנו מבעוד יום וכו' וכתבו התוספות בימיהם היו להם שלחנות קטנים כו' כן כתבו שם ג"כ המרדכי והרא"ש והר"ן בפ' כ"כ :

ובירושלמי קאמר שלא יראה הפת בושתו כ"כ שם הרא"ש והמרדכי והגהות בפכ"ט :

ומ"ש ואני שמעתי טעם לעשות זכר למן כו' שם בתו' (ע"פ ק:) וכ"כ בסה"ת וכתבו הגהות פרק כ"ט בשם סה"מ כתב הכלבו בסימן מ"א שהיה לנו לקדש מעומד לכבוד המלך שאנו יוצאין לקראתו אך לפי שאין קידוש אלא במקום סעודה צריך ליתב דאי קאי' ויתיב מחזי כי הוכא ואטלולא ע"כ ול"נ דמקדש מעומד נמי כיון דסמוך לשולחן הוא שפיר מיקרי במקום סעודה שהרי לדעת הרמב"ם בחג הסוכות צריך לקדש מעומד (ח) :

ומקדש על כוס מלא יין שלא יהיה פגום פיסול כוס פגום נזכר בר"פ ע"פ (קו·) אע"ג דבגמרא לא הוזכיר אלא כוס של ברכה קידוש והבדלה בכלל כוס של ברכה הם וכ"כ שם הרי"ף וז"ל כסא דטעים ליה בפומיה לא מיבעי ליה לברוכי עליה ברה"מ ולאו למימר עליה קידושא ואבדלתא דאמר מר טעמו פגמו וכ"כ הרמב"ם בפכ"ט והתוס' בפרק אלו דברים שבין ב"ש (נב·) וכתב עוד הרמב"ם שם שיש לו כל דיני כוס של ברה"מ שטעון הדחה ושטיפה ושיהיה מלא ואוחזו בימין ומגביהו מן הקרקע טפח או יותר ולא יסייע בשמאל כתב ר"י בה"א מי שאין לו אלא כוס אחד מקדש בו בלילה ושופך ממנו לכלי אחר כדי לטעום מיין קידוש ואינו שותה בכוס עצמו שלא יפגמנו ולמחר מקדש במה שנשאר בכוס ואם אין בו אלא רביעית בצמצום ונחסר ממנו בלילה מוזגו למחר להשלימו לרביעית והוא ירושלמי כתבו יד הרא"ש בפרק אלו דברים רבי יונה טעים כסא ומתקן ליה וכמו שפי' שם הרא"ש ומיהו היינו דוקא כשיש לו כוס אחר להבדלה שאל"כ מוטב שיניחנו להבדלה שאי אפשר בפת משיקדש עליו ולא יהיה לו יין להבדלה וכמ"ש רבינו בסוף סימן רצ"ו ואם יש לו יין לב' כוסות מצומצמות אחר מזיגה יקדש בלילה ויבדיל עליהם וביום לא יקדש דקידוש דלילה עדיף וכמו שנתבאר בתחלת סימן זה :

ואומר ויכולו אף על פי שאמרו בתפלה וכו' טעם זה כתב הרא"ש בפרק ערבי

ב"ח

הרא"ש כרב אלפס בלא גמרו וכן הדין בגמרו אבל לפע"ד דבגמרו כיון שנטלו ידיהם למים אחרונים אין לו לשתות כוס של קידוש אא"כ מברך בפה"ג וכן צריך לברך המוציא אף למ"ד בלא גמרו דאף המוציא א"צ מכל מקום בגמרו ונטל ידיו או אמר הב לן ונבריך צריך לברך בין על היין בין על הלחם והא דכתב הרא"ש דאין חלוק בין גמר ובין לא גמר היינו דלעולם פורס מפה ומקדש וא"צ לברך ברכת המזון כנ"ל פשוט ואפשר דגם רבינו פי' כך אלא שקיצר ומה שהקשו על הרי"ף נלפע"ד ליישב דלא היתה דעת הרי"ף כמו שהבינו הם מדבריו דמברך ב"ה תחלה ושותה הימנו ואח"כ מקדש דפשיטא דאסור לו לשתות כמ"ש הרא"ש אלא הא דמברך ברכת המזון תחלה היינו טעמא דכיון שגמרו סעודתן ואח"כ קידש היום דאסור להו לאכול ולשתות קודם קידוש השתא כיון דאיסורא הוא דרביע עלייהו חמיר טפי מהב לן ונבריך וחייבין לברך מיד ב"ה ומביאין כוס ראשון ומברך עליו ב"ה ואינו שותה ממנו ואח"כ מביאין עליו כוס שני ומקדש עליו ואח"כ שותה משניהם כמו בנשואין דמברך על כוס ראשון ב"ה ועל כוס שני שבע ברכות ואח"כ מברך בפה"ג ושותה משניהם וכמ"ש הרא"ש לשם וז"ל ומטעם זה נהגו בחופ' וכו' וכ"כ א"ח הביאו ב"י ואין ספק שזאת היא דעת האלפס ובזה נתיישב גם מה שתמה הרא"ש על האלפסי ואמר ברכת המזון למה לי וכו' ומביאו בית יוסף דלפי מ"ש לא קשיא ולא מידי ומה שהקשו עוד על האלפסי היאך יברך ברכת המזון על כוס ראשון ואח"כ קידוש היום על כוס שני הלא אין קידוש אלא במקום סעודה וכבר נסתלק מן הסעודה ובירך ברכת המזון אפשר לומר דאה"נ דלאחר קידוש נוטל ידיו ומברך המוציא ואוכל וחוזר ומברך ברכת המזון וה"ל שפיר קידוש במקום סעודה ולענין הלכה כתב הרב בהגהת שלחן ערוך כי"א דאף בגמר סעודתו אינו מברך ברכת המזון אלא פורס מפה ומקדש ומברך המוציא ואוכל מעט ואח"כ מברך ב"ה וכתב דהכי נהוג להוציא את נפשיה מפלוגתות שבסברא הראשונה עכ"ל מיהו ודאי צריך להוסיף על דבריו דכשפורס מפה ומקדש צריך לקדש על הכוס ולברך עליו ב"פ הגפן דכיון דנטל ידיו או אמר הב לן ונבריך אסור לו לשתות עד שיברך בפה"ג ולכן צריך לברך אח"כ המוציא לכ"ע כיון שגמר סעודתו אעפ"י שלא בירך ב"ה וכדפי' ואע"ג דאכתי אינו יוצא לגמרי ידי סברא הראשונה דסבר' דצריך לברך ב"ה תחלה מטעמא דאמרן אין זה עכוב בדיעבד וכיון דעבדינן הכי כדי לצאת ידי כל הגאונים כדיעבד דמיא ודו"ק :

ומ"ש ואם שכח וטעם כו' בפ' ערבי פסחים ריש (דף קז) אסיקנא הילכתא טעם מקדש וכתב רבינו ואם שכח וטעם משום דלכ"ע בשכח ודאי מקדש ואח"כ אמר דר"ע כתב אם לא קדש בלילה מחמת שכחה או אונס יקדש למחר משמע מלשונו דוקא בשכח או נאנס אבל לא בהזיד וטעמו מידי דהוי אמי ששכח להתפלל דאין לו תשלומין אלא בשכח ונאנס אבל לא בהזיד כדלעיל בסי' ק"ח אבל דעת הרמב"ם דלא דמי לתפלה דעבר זמנה ובא להשלים אותה בזמן תפלה שלאחריה ומדין תשלומין הוא הלכך דוקא בשכח או נאנס אבל קידוש זמנה כל השבת אלא דעיקר המצוה לקדש מיד כשקידש היום מדכתיב זכור את יום השבת לקדשו אבל אם עבר ולא קידש משקידש היום אפילו עבר במזיד יקדש למחר דלאו מתורת תשלומין נגעו בה אלא דעדיין לא עבר זמן קידוש ומיהו מפרשב"ם (סוף דף קו) מבואר דהא דאמר טעם מקדש אין פירושו דאם אכל בתחלת הלילה ונזכר יקדש אח"כ בלילה או למחר בשעה שנזכר אלא אפילו נזכר בלילה לאחר שטעם לא יקדש עד למחר קודם שיאכל שכך כתב טעם אם אכל לא יקדש כל הלילה אלא למחר קודם סעודה עכ"ל ולא ידעתי מניין לו גם משמעות שאר הפוסקים אינו אלא לומר שאם לא קידש בלילה יקדש למחר דמשמע דוקא אם לא נזכר כל הלילה עד למחר אבל אם נזכר בלילה יקדש בלילה דלכתחלה מצות קידוש בלילה משנכנס הלילה ואם עבר יקדש אח"כ בלילה ובמרדכי כתב כך להדיא וז"ל מי שלא קידש בע"ש מקדש והולך כל היום כולו פי' אפי' טעם בלא קידוש מקדש ואפילו באותה לילה עכ"ל הרי שכתב הפך מפרשב"ם . אלא מיהו מאחר דבפי' רשב"ם מפורש דאין לקדש עד למחר קודם סעודה הכי נקטינן :

וכשישב לאכול וכו' בריש ערבי פסחים (דף ק) בד"ה שאין מביאין וכו' וע"ש : **ומ"ש** אעפ"י שצריך שיערוך שלחנו מבע"י וכו' ה"א בפ' כל כתבי : **ומ"ש** וכתבו התוס' דדוקא בימיהם וכו' בפ' זכר

דרכי משה

(ז) ובמרדכי ר"פ ע"פ ע"ב שמעתי ממהר"ר אברהם שאם היה הפת מגולה היה מצריך לברך עליו : (ח) וראיתי מהמדקדקים שעומדים מעט כשמתחילים לקדש לכבוד השם בן ד' אותיות הנרמז בראשי תיבות תחילת הקידוש שהם י"ום ה"ששי ו"יכולו ה"שמים : כתב מהרי"ל בשעת הקידוש יתן עיניו בנרות ויראה בהן כי ב' פעמים נר עולה ת"ק והוא רפואה לפסיעה גסה ברכות

פרישה

[illegible]

בתר התחלת סעודה מיהו בזה אפשר דבכל מודים דצריכין להזכיר יעלה ויבא וכ"ע : (י) ולזה הסכים א"א ז"ל וכן פסק רמ"א : (יא) יש לו תשלומין כו' בא"ח כתב שאומר כל קידוש דלילה מלבד ויכלו מפני שבלילה הוי גמר מלאכת השי"ת : (יב) אף על פי שיערוך כו' כדלעיל שני מלאכים מלווין אותו לביתו אם מוצאין שלחנו ערוך כו' : (יג) ואני שמעתי טעם כו' וכ"מ דלכ"ע אין להסיר המפה עד אחר שישתו כל המסובין ורוצה לברך על הפת דאז מוציא הפת מתחת המפה ואח"כ יסירנה דהוי דומה לטל שהיה על המן שהוציאו אותו מתחת הטל : (יד) ולמעלה כתבתי כו' וכל מה שטעון כוס ב"ה טעון כוס

דרישה

[illegible]

אע"ג דמשו ידיהו ומיתסר להו לאוכל הא קי"ל הב לן ונבריך א"צ לברך ברכת המזון כו' מכאן יש סתירה למ"ש ב"י לעיל ריש סי' קע"ט דמשמע מדברי הרא"ש דנטל ידיו אסור לאכול עד שיברך ברכת המזון כו' ע"ש וגם בש"ע כתב שם כן וגם כתב שם בב"י שרבינו טעה ולא הבין דברי הרא"ש ובכאן נראה שהוא טעה ורבינו כוון האמת : [ג] **ואני** שמעתי טעם לעשות זכר למן כו' כתב ב"י דכן איתא בתוס' וכ"פ בספר התרומה וכתבוה ג"כ

חדושי הגהות

יב שם כ' הרא"ש דלדידן דקי"ל כשמואל דאמר פורס מפה ומקדש אפילו בגמר סעודה נמי פורס מפה ומקדש דאילו יברך ברה"מ ברישא צריך לשתות מכוס של ברה"מ ולשמואל פורס מפה ומקדש אסור לאכול ולשתות קודם הקידוש (מהרל"ח) : יג כבר נתבאר לעיל סימן ר"ו דכל דבר שמברך עליו צריך לאוחזו בימינו (מהרל"ח) : יד גם תוספות פלוגתא (שם נב:) הביאו והא דלא הביא הב"י גם בשמם אולי טעות הדפוס הזדמן :

שאמרו בתפלה חוזר ואומר אותו להוציא בניו ובני ביתו ובורא פה"ג ט וקידוש זכרון למעשה בראשית פירוש שאנו שובתים ביום ששבת בו הקב"ה אחר תכלית מעשה בראשית תחלה למקראי קודש שהשבת מוזכר תחלה בפרשת המועדים קודם לכולם זכר ליציאת מצרים אפשר לומר שהשבת תחלה למקראי קדש שהם זכר ליציאת מצרים והרמב"ם כתב שהשבת עצמו זכר ליציאת מצרים כי בעבור היות יציאת מצרים מורה על אלוה קדמון מחדש חפץ ויכול על כן כתוב בדברות שניות וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים וגו' ע"כ צוך ה' אלהיך לעשות וגו' שאם יעלה על לבבך ספק על השבת שמורה על החדוש ועל החפץ ועל היכולת תזכור מה ראו עיניך ביציאת מצרים שהוא לך לראיה ולזכור והנה השבת זכר ליציאת מצרים ויציאת מצרים זכר לשבת כי יזכרנו בו ויאמרו כי השם מחדש בכל זמן אותות ומופתים ועושה הכל ברצונו כי הוא אשר ברא את הכל במעשה בראשית [ד] כתב ר"ע לאחר שמקדש על הכוס נוטל ידיו ומברך על נטילת ידים אבל אם נטל קודם (טו) לא יקדש על היין אלא על פת דא"ר ברונא נטל ידיו לא יקדש וכ"כ הרמב"ם ז"ל מי שנתכוון לקדש על היין ושכח ונטל ידיו לסעודה קודם שקידש ה"ז מקדש על הפת ולא על היין כיון שנטל ידיו לסעודה וכן היה נוהג רבינו מאיר מרוטנבורק לקדש. קודם אבל הרשב"ם פי' דהא דאמר רב ברונא נטל ידיו לא יקדש היינו דוקא לרב דאמר יש קידוש שלא במקום סעודה הלכך לא הוי הקידוש מענין הסעודה והוי הפסק בין נטילה לסעודה הלכך אם נטל ידיו לא יקדש הוא אלא יניח לאחר לקדש ויוצא הוא בשמיעה (טז) ולא הוי הפסק כולי האי אבל לשמואל דאמר אין קידוש אלא במקום סעודה וקי"ל כוותיה דשמואל יכול ליטול קודם הקידוש דקידוש לא הוי הפסק ומיהו לכתחלה טוב לקדש קודם כדחזינא דסברי בית הלל שמוזגים הכוס ואחר כך נוטלין הידים שלא להפסיק במזיגה בין

זכר ליציאת מצרים וכו' בפ' ע"פ (דף קטז) אמר רב אחא בר יעקב וצריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום כתיב הכא למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים וכתיב התם זכור את יום השבת לקדשו וכתבו התו' ולכך קבעו זכר ליציאת מצרים ושמעתי ממהר"ם שיש במדרש לפי שבמצרים עבדו בהם ישראל בפרק פר"ך בא"ת ב"ש וג"ל שהם מלאכות ארבעים חסר אחת וכשנגאלו ממצרים הזהירם על השבת לשבות מאותם ל"ט מלאכות עכ"ל:

כתב ר"ע לאחר שמקדש על הכוס וכו' בפ' ע"פ (דף קו) א"ר ברונא אמר רב נטל פירוש הנוטל לידיו לא יקדש וכן אמר רב אדא בר אהבה אמר רב נטל ידיו לא יקדש א"ל רב יצחק בר שמואל בר מרתא אכתי לא נח נפשיה דרב ושכחתינהו לשמעתיה דרב זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב זימנין דהביבא עליה ריפתא מקדש אריפת' וזימנין דחביבא ליה חמרא מקדש אחמרא וכתב הרי"ף אלמא בחביבותא תליא מילתא ולאו בנטילה תליא מילתא וכן הילכתא עכ"ל משמע להדיא מדברי הרי"ף דליתא דלרב ברונא ואיכא לתמוה אמ"ש ר"ע והרמב"ם ומהר"ס שפסקו כרב ברונא ותו נראה דפשטא דסוגיא משמע דכרב יצחק קי"ל דדחה לדרב ברונא ולדרב אדא ואמר להו אכתי לא נח נפשיה דרב ושכחינן לדרב וכו' ולא השיבוהו דבר אלמא דמודו לדרב יצחק דקושטא קאמר וכמו שכתב הרי"ף וגם על רבינו קשה למה תמה על מנהג אביו להוציא מימרא דרב ברונא מפשטא הלא דאיכנו מובן לאיזה דבר נתכוין שמוציאין דברי רב ברונא מפשטיה וכבר נסתפק ב"י בזה ועוד דהלא דרב ברונא אידחי' לה לגמרי מעדותו דרב יצחק ולאיזה צורך אמר דמוציאין אותה מפשטא כיון דאידחיא לה לגמרי ולפע"ד הדברים פשוטים וברורים והא דרב יצחק קס"ד דרב ברונא הכי קאמר נטל ידיו לא יקדש כלל לא על הפת משום דאין מקדשין על הפת ולא על היין דהקידוש הוי הפסק בין נטילה להמוציא וקאמר להו רב יצחק דליתא לדבריו אלא יכול לקדש על הפת אלא דבחביבותא תליא מילתא דאם הפת חביב לו נוטל ידיו ומקדש על הפת ואם היין חביב לו מקדש תחלה על היין ואח"כ נוטל ידיו לסעודה וס"ל להרי"ף דהכי הילכתא כרב יצחק וכך היא גם דעת ר"ע והרמב"ם ומהר"ס דודאי הלכה כדרב יצחק אלא דס"ל לפרש דרב ברונא נמי הכי ס"ל והא דקאמר נטל ידיו לא יקדש איננו אלא לומר דלא יקדש על היין אלא צריך לקדש על הפת אי נמי הוא לא יקדש אלא אחר שלא נטל ידיו יקדש על היין · והשתא ניחא הא דכתב ר"ע אבל אם נטל ידיו קודם לא יקדש על היין אלא על הפת דאמר רב ברונא וכו' דס"ל דמימרא דרב ברונא לא אידחיא דאיהו נמי ס"ל כדרב יצחק ומשום הכי שתקו ולא א"ל ולא מידי משום דקושטא היא כדרב יצחק וגם איננו הכי קאמרי וזו היא ג"כ דעת הרמב"ם וכמו שפי' הר' המגיד בקצרה וכתב שזה פירוש נכון וכ"כ מן האחרונים ע"ש בפכ"ט וכן היה נוהג מהר"ס :

אבל רשב"ם פי' דמימרא דרב ברונא אידחי' לה משום דאליביה דרב קאמר ואנן קי"ל כשמואל וכו' וא"ת לפי' רשב"ם היאך קאמר רב יצחק זימנין דחביבא ליה ריפתא כו' הלא כיון דיש קידוש שלא במקום סעודה ונטל ידיו וקידש על היין פשיט' דהוי הקידוש הפסק בין נטילה לאכילה כתבו התוס' יש ליישב דהכי קאמר פעמים היה דעתו לקדש אריפת' והיה נוטל ידיו ואח"כ לפעמים היה נמלך והיה מקדש אחמר' והיה סומך על אותו נטילה עכ"ל. פי' דלא חשיב היסח הדעת כיון דמתחלה בשעת נטילה היה דעתו לקדש אריפתא מיהו כל זה לרב אבל לשמואל נטל ידיו שפיר מקדש על היין ולא הוי קידוש הפסק להזור וליטול ידיו אלא אחר שקידש על היין מברך המוציא וסומך על נטילה שקודם קידוש וכתב עוד רשב"ם דלכתחלה טוב לקדש קודם וכו' נראה שכתב כך כדי לבאר שמה שפי' הא דרב ברונא איננו אלא לרב וכו' איננו אלא במאי דאמר משמיה דרב בפירוש נטל לא יקדש דהיינו אם שכח ונטל קודם קידוש דשוב לא יקדש על היין אבל במאי דמשמע מדברי רב ברונא דלכתחלה פשיטא דצרי' לקדש קודם שיטול ידיו איננו דוקא לרב אלא אפי' לשמואל דאין קידוש אלא במקום סעודה צריך לקדש קודם נטילה לסעודה לכתחלה כדחזינן דהכי סברי ב"ה וכו' וכתב רבינו דר"ת ור"י נמי סברי כפי' רשב"ם דרב ברונא לא קאמר אלא אליבא דרב דיש קידוש שלא במקום סעודה וכו' אלא דמפרשים ר"ת ור"י לשמואל יכול אפי' ליטול ידיו לכתחלה קודם קידוש ולא דמי למזיגה דמיירי בחול כמו שפי' בתו' ע"ש אי נמי מזיגה שהיא בחמין וצריך דקדוק חשיב טפי הפסקה כמו שפי' ר"י וכן היה מנהג א"א הרא"ש ז"ל ותמה רבינו דהוציא מימרא דרב ברונא מפשטא והוא דאפילו את"ל דהא דרב ברונא היינו דוקא לרב איננו אלא במאי דקאמר

ערבי פסחים וכ"כ בא"ח וסיים בו ולא הקפידו בו כ"כ שיצטרך לאומרו מעומד (ט) וכתב עוד שם הטעם שאין אנו אומרים בקידוש אשר בחר בנו לפי ששבת ניתן במרה ועדיין לא בחר בנו לגמרי עד אחר נתינת התורה :

כתב ר"ע לאחר שמקדש על הכוס נוטל ידיו וכו' (ע"פ קו:) אמר רב ברונא אמר רב הנוטל ידיו לא יקדש אמר ליה רב יצחק אכתי לא נח נפשיה דרב שכחתינהו לשמעתתיה זימנין סגיאין הוה יתיבנא קמיה דרב זימנין דחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא זימנין דחביבא ליה חמרא מקדש אחמרא וסיים בה הרי"ף אלמא בחביבותא תליא מלתא וכן הלכתא וכתב הר"ן שנראה שהוא מפרש כך נטל ידיו לא יקדש משום דכיון דאין נוטלין ידים לפירות גלי דעתיה דחביבא ליה ריפתא וס"ל לרב ברונא דאין מקדשין על הפת הלכך לא יקדש שעל הפת א"א לקדש ואי מקדש אחמרא נמצא מקדש על שאין חביב ואסיקנא דליתא דהא רב כל אימת דחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא ומיהו נפקא לן מדרב ברונא דנטל ידיו לא יקדש אלא על הפת דכמאי דאמר דמכי משא ידיה גלי דעתיה דריפתא חביבא ליה מיהא לא איתותב וכך הם דברי הרמב"ם בפכ"ט וזהו דעת ר"ע שכתב אבל נטל ידיו קודם לא יקדש על יין אלא על פת דא"ר ברונא נטל ידיו לא יקדש דכמאי דלא איתותב רב ברונא שפיר נקטינן כותיה ורשב"ם פי' נטל ידיו לא יקדש כדי שלא יסיח דעתו ויצטרך ליטול ידיו שנית ודחי כן לה מדחזינן דרב הוה מקדש אריפתא ובודאי דהוה משי ידיה מעיקרא אלמא אין הקידוש מפסיק בין נט"י להכילה ומיהו לכתחלה מקדשין ואח"כ נוטלין כב"ה דאמרי בפרק אלו דברים (נא:) מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים דתיכף לנט"י סעודה (כב:) והתו' כתבו (ע"פ קו:) שנראה לר"ת שאין מקדשין על הפת כלל והכא ה"פ הנוטל ידיו לא יקדש משום דס"ל לרב דיש קידוש שלא במקום סעודה וחיישינן שמא יפליג ויצא לחוץ א"ל רב יצחק וכו' זימנין דחביבא ליה ריפתא ומקדש אריפתא כלומר הוה מקדש אחמרא על דעת לאכול מיד ריפתא והיה נוטל מיד ידיו קודם קידוש וזימנין דחביבא ליה חמרא הוה מקדש אחמרא שלא במקום ריפתא דהיינו סעודה דס"ל דיש קידוש שלא במקום סעודה ומאן דסבר אין קידוש אלא במקום סעודה כ"ש דנוטל ידיו ומקדש דלא הוי היסח והא דאמרי ב"ה מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים מפרש ר"ת דהתם איירי בחול ויש לחוש שאם יטול קודם מזיגה שיעסוק בשאר דברים ולא יאכל לאלתר ולאו אדעתיה אבל בשבת אין לחוש שיפליג לדבר אחר שהשלחן ערוך ויאכל מיד ור"י חילק משום דמזיגה שהיא בחמין צריך דקדוק גדול שלא יחסר ולא יותיר ואיכא היכא הדעת טפי והר"ן כתב שה"ז"ה פי' דרב לטעמיה דאמר טעם אינו מקדש ואף זה שנטל ידיו גלה בדעתו שקבע לאכילה וזלזל בקידוש היום וה"ל כאילו טעם ולא יקדש הוא אבל אחרים מקדשי' לו ודחאה רבינו יצחק דכיון דאיכא לקדושי אריפתא אין זה זלזול בקידוש היום ומקדש על אי זה מהם שירצה וכ"ש אנן השתא דקי"ל טעם מקדש לא חיישינן להא דרב ברונא כל עיקר עכ"ל . ורבינו כתב לפרשב"ם דטעמא דרב ברונא משום דיש קידוש שלא במקום סעודה ואף על פי שלא נזכר זה אלא בדברי ר"ת סובר רבינו דגם רשב"ם ס"ל כר"ת בהא ולא פליגי אלא אם טוב לכתחלה לקדש קודם מההיא דתנן מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים · וכתב רבינו שמנהג הרא"ש היה ליטול קודם קידוש ותמה עליו שצריך לדחוק ולהוציא מימרא דרב ברונא מפשטה כלומר דכי אמרי' נטל ידיו לא יקדש משמע שהוא מטעם דבר התלוי בקידוש וכדברי הר"ן לאפוקי מפרשב"ם ור"ת שאינו אלא מטעם היסח הדעת כך היה נ"ל לפרש דברי רבינו שכתב כאן אבל מצאתי לו ז"ל שכתב בסי' רפ"ט נראה דאפילו לרב ברונא דאמר נטל ידיו לא יקדש דוקא בקידוש הלילה דשייך ביה הפסק טפי אבל בקידוש היום מודה שיכול ליטול ידיו קודם שנראה מדבריו שהוא מפרש דהא דרב ברונא מטעם היסח דעת היא וכדברי רשב"ם ור"ת דאילו לפי' הר"ן לא הוי טעמא דרב ברונא משום הפסק אלא משום חביבותא וא"כ צריך ליישב מ"ש שלמנהג הרא"ש צריך לדחוק ולהוציא מימרא דרב ברונא מפשטה דהא לפירוש ר"ת דרבינו סבר כוותיה יכול ליטול ידיו קודם כמו שהיה נוהג הרא"ש · ומ"מ כל הפוסקים מסכימים דלא קי"ל כרב ברונא ולאפוקי מהר"י שכתב בפרק אלו דברים גבי נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליהם דהלכה היא דנטל ידיו לא יקדש ויאכל מיד אלא חוזר ונוטל פעם שנית · ואע"פ שתמה רבינו על מנהג הרא"ש ראיתי כמה ב"א נוהגים ליטול ידיהם קודם קדוש לעולם ואומרים שכך היה מנהג פשוט בספרד ותמהני עליהם דכיון דלהרי"ף וסייעתו צריך

דרכי משה

(ברכות מג: שבת קיג.) שנוטל אחד מה' מאות ממאור עיניו של אדם כ"כ בספר שכל טוב וכתב טעם אחר על זה. וצ"ע דנראה דצריך ליתן עיניו בכוס כמו בכוס של ברה"מ כמו שיתבאר למטה דדינו ככוס של ברכה ונראה דכשאומר ויכולו יתן עיניו בנרות ובשעת הקידוש בכוס דאז יוצא ידי שניהם : (ט) וכבר כתבתי דמנהגנו להתחיל יום הששי ולעמוד

דרישה

וכתבוה הגהות פרק כ"ט בשם ספר המצות כו' ותמה אני מאחר שמצינו טעם זה כתוב בספר התרומה א"כ למה כתב רבינו ואני שמעתי כו' :

[ד] **כתב** רב עמרם לאחר שמקדש על הכוס נוטל ידיו וכו' שם העתיק הב"י אמר רב ברונא אמר רב הנוטל ידיו לא יקדש א"ל רב יצחק אכתי לא נח נפשיה דרב שכחתינהו לשמעתתיה זימנין סגיאין הוה יתיבנא קמיה דרב זימנין דחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא זימנין דחביבא ליה חמרא מקדש אחמרא וסיים בה הרי"ף אלמא בחביבותא תליא מילתא וכן הילכתא וכתב הר"ן שנראה שהוא מפרש כך נטל ידיו לא יקדש משום דכיון דאינם נוטלים ידים לפירות גלי דעתי' דחביבא ליה ריפתא וס"ל לרב ברונא דאין מקדשין על הפת הלכך לא יקדש

פרישה

ג"כ כוס של קידוש שטיפה והדחה ושיהיה מלא ואוחזו בימין ומגביה טפח ולא יסייע בשמאל כ"כ הרמב"ם ועיין בתוספות שלא משמע כן :

(טו) **לא** יקדש על היין אלא על הפת פי' דכיון שנטל ידיו לסעוד גלי דעתיה דפת חביב ליה מש"ה צריך לקדש על הפת המביב ליה · והא דמייתי ראיה מדרב ברונא נטל ידיו לא יקדש אע"ג דרב ברונא אמר סתם לא יקדש דמשמע לא יקדש כלל · היינו משום דרב ברונא ס"ל דאין מקדשין על פת אבל אנן קי"ל דמקדשין על פת כדאיתא בסי' רע"ב ולא מייתי ראיה מרב ברונא אלא דלא מקדשין על היין : (טז) **ולא** הוי הפסק כולי האי ור"ת פי' אע"ג דשומע כעונה :

חדושי הגהות

טו פלוגתא דב"ש וב"ה וידוע דהלכה כב"ה דאמרי מברך על היין ואח"כ מברך על היום (מהרל"ח) :

אע"ג

צריך לקדש קודם שיטול ידיו ואם נטל ידיו קודם קידוש לא יקדש על היין ולדעת רשב"ם טוב לקדש קודם מההוא דמוזגין את הכוס ואחר כך נוטלין לידי' והר"ן שלא ביאר דבריו בזה מסתמא יפרש המשנה כפשטה וכדברי רשב"ם וגם ר"ת ור"י שדחו ראיות אותה משנה ומפרשים מקדש אריפתא כלומר מקדש אחמרא על דעת לאכול מיד ריפתא והיה נוטל ידיו מיד קודם קידוש היינו משום דס"ל דאין מקדשין על הפת אבל לדידן דקי"ל מקדשין על הפת ודאי דמקדש אריפתא היינו שמקדש על הפת ומ"מ אין ראיה שהמקדש על היין יהא צריך ליטול ידיו קודם ועוד שרבינו לא כתב שלדעת ר"ת ור"י צריך ליטול ידיו קודם קידוש אלא שיכול ליטול ידיו כלומר דלא הוי היסח דעת ומיהא אם רצה שלא ליטול ידיו עד אחר קידוש הרשות בידו למה להם לנהוג כן בקביעות נגד כמה רבוות' במקום דאפילו לדעת ר"ת ור"י אינם צריכים לעשות כן בקביעות והרא"ש שהיה נוהג ליטול קודם קידוש אפשר שלא היה נוהג כן בקביעות אלא כי מיקרי ונטל קודם קידוש היה מנהגו שמקדש על היין ולא היה חושש לסברת הרי"ף וסייעתו וכך יש לפרש מ"ש בהגהות בפכ"ט שנוהגים עתה ליטול ידים קודם קידוש כדברי רשב"ם והתוס' דלאו למימרא שלעולם נוטלין ידיהם קודם אלא דכי מיקרי ונוטלים קודם לא מימנעי מלקדש על היין דאל"כ היאך כתבו שנוהגים כרשב"ם דהא רשב"ם כתב דטוב לקדש קודם נטילה וכן מצאתי להרשב"א שכתב בתשובה וז"ל דהא דאמר רב ברונא נטל ידיו לא יקדש הוא מפני שנראה כמזלזל בקידוש שאילו היה בדעתו לקדש על היין לא היה לו ליטול ב' ידיו אבל לאחר שאמרו דרב זימנין דחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא אין זה כמזלזל בקידוש דאלמא דעתו היה לקדש על הפת לפי שהוא תאב לאכול יותר מלשתות ולפיכך מקדש בין אריפתא בין אחמרא ועל כן נהגו הכל עכשיו ליטול ידיהם קודם קידוש ואין אדם נמנע בכך אלא בערבי פסחים ואומר אני שהטעם בערב פסח מפני שא"א לו בפת דבכוס ראשון אומר עליו קידוש היום הרי שאע"פ שכתב שנהגו עכשיו ליטול ידיהם קודם קידוש כתב ואין אדם נמנע בכך דמשמע דלא נהגו כן בקביעות אלא דלפעמים נוטלין ואח"כ מקדשין ואפי' את"ל שלעולם היה נוהג הרא"ש ליטול ידיו קודם קידוש איכא למימר דלאפוקי מבני דורו שהיו נוהגים דכי נטלי ידייהו קודם קידוש לא מקדשי על היין הוא דעבד הכי אבל לא לקבוע כן הלכה לדורות שלעולם יטלו ידיהם קודם קידוש הלכך לקדש קודם נטילה עדיף טפי כנ"ל (יא) ואם יש חילוק בין סעודת היום לסעודת הלילה לענין אם יכול ליטול ידיו קודם קידוש עיין בסי' רפ"ט :

בין נטילה לברכה (יז) ור"ת ור"י כתבו דאפי' לכתחלה יכול ליטול קודם הקידוש (יח) וכן היה מנהג אדוני אבי ז"ל (י) [ה] ואני תמה על מנהגו שצריך לדחוק (יט) ולהוציא מימרא דרב ברונא מפשטה טו: ושותה מלא לוגמיו ואם שתה פחות לא יצא ולא מלא לוגמיו ממש

דקאמר משמיה דרב כפי' נטל ידיו לא יקדש דכיון דכבר נטל לא יקדש לרב מא"כ לשמואל דאם נטל יקדש אבל כאמי' דמשמע מדבריו דלכתחלה פשיטא הוא דלא יטול קודם קידוש אלא יקדש ואח"כ נוטל ידיו לאכילה בהא כ"ע מודו ואפי' לשמואל דינא הכי ולר"ת ור"י צריך לדחוק ולהוציא מימרא מפשטא ולומר דאף לכתחלה צריך לקדש קודם נטילה אלא לרב אבל לשמואל יכול ליטול לכתחלה אלא קידוש קודם והוא ודאי דוחק דא"כ קשה דה"ל לרב ברונא למימ' משמי' דרב צריך לקדש קודם שיטול ידיו ולא יקדש לא שמע דהכי אמר רב המקדש וטעם מלא לוגמיו יצא ולא אמר יצא כמ"ש בסמוך והכי נמי ה"ל למימר בהאי לישנא דהוה משמע שפיר דלרב דוקי' דינא הכי אבל לשמואל אפילו לכתחלה יכול ליטול ידיו תחלה ואח"כ מקדש מדלא קאמ' משמיה דרב אלא נטל ידיו לא יקדש אלא דמה שצריך לכתחלה לקדש ואח"כ ליטול ידיו איתו לרב דוקא אלא לכ"ע דאף לשמואל דינא הכי כך היא פשוטה דמימר' דרב ברונא ולר"ת ור"י צריך לדחוק ולהוציא מפשוט' · ולענין הלכה האריך ב"י ומסקנתו לקדש על היין ואח"כ נוטל ידיו לאכיל' ואם נטל ידיו קודם קידוש לא יקדש על היין אלא על הפת וכר"ע והרמב"ם ורבי' ודלא כר"ת ור"י ומנהג הרא"ש אבל מנהג כל העולם כר"ת ור"י והמרדכי והגהות מיימוני פכ"ט ומנהג הרא"ש ואין לשנות ולבטל המנהג כי אנו מבני בניה' ושותים מימיה' · אמנם מה מאד מתוק לחכי דברי רבינו שאמר שהוא דוחק להוציא מימרא דרב ברונא מפשט' דאף לפי שיטת ר"ת ור"י לא אמר ר"ב משמיה דרב אלא היכא דשכח ונטל לא יקדש אבל לכתחלה לא אמרו משמיה דרב אלא לכ"ע צריך לקדש קוד' שיטול ידיו וכפרשב"ם ולכן לכתחלה יקדש תחל' ואח"כ יטול ידיו אלא דאם שכח ונטל ידיו ובירך על נ"י יקדש על היין וא"צ לחזור וליטול ידיו אבל בני ביתו לא ישנו כלל אלא יטלו ידיהם קודם קידוש דאלל בני ביתו לא תשי' קידוש הפסק . ואע"ג דקי"ל דשומע כעונה מ"מ לא הוי הפסק כולי האי כיון דיוצאים בשמיע' ואין מפסיקין בדבור :

ושותה מלא לוגמיו בפרק ע"פ (דף ק"ז) א"ר הונא אמר רב המקדש וטעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא וכתבו התו' דהאי מלא לוגמיו לא מלא

ושותה מלא לוגמיו ואם שתה פחות לא יצא בפרק ע"פ (קז.) מימרא דרב הונא וכתבו התוס' (שם) והרא"ש והר"ן דלאו מלא לוגמיו ממש קאמר אלא

דרכי משה

ולעמוד בו קצת : (י) וכן הוא בהגהת מיימוני פכ"ט שכן המנהג וכן הוא במרדכי פ' ע"פ דף רס"א ע"א וכתב עו"ש ע"ב דה"ה בהבדלה נוטל ידיו ומבדיל אח"כ דאין חילוק בין הבדלה לקידוש : (יא) מימי לא ראיתי מי שקידש קודם נטילה חוץ מליל פסחים שנהגו לקדש קודם נטילה וכ"כ הרשב"א בתשובה והמרדכי ריש ע"פ וכתב שאפילו למ"ד מקדש ואח"כ נוטל ידיו היינו דוקא המקדש אבל שאר המסובים נוטלים ידיהם קודם וע"ל סימן רפ"ט מדינים אלו :

ובהג"מ

פרישה

(יז) ור"ת ור"י כתבו דאפילו לכתחלה כו' והא דאמרי ב"ה מוזגין ואח"כ נוטלין פי' ר"ת דהתם מיירי בחול ויש לחוש שמא יטול קודם מזיגה שיפסוק בשאר דברים ולא יאכל לאלתר ולאו אדעתיה אבל בשבת אין לחוש שהשלחן ערוך לפניו ויאכל מיד ור"י פי' דמזוגה שהיא בחמין צריך דקדוק גדול שלא יחסר ולא יותר ואיכא היסח הדעת טפי:

(יח) וכן היה מנהג א"א ז"ל וכ"כ רמ"א המנהג שאין לשנות חוץ מליל פסח וכמ"ש בסי' תע"ג :

(יט) ולהוציא מימרא דרב ברונא ז"ל מ"ו תימא הא משמע שם במסקנא דליתא לדרב ברונא וכ"כ במרדכי עכ"ל · ועיין בב"י שכתב הא דאמ' ינן דרב ברונא ליתא דוקא במ"ש נטל ידיו לא יקדש אבל מ"מ קי"ל כותיה דלא יטול לכתחלה אם אינו רוצה לשנות ע"ש ואעפ"י שגם הב"י מסיק וכתב ז"ל ומ"מ כל הפוסקים מסכימים דלא קי"ל כרב ברונא כו' היינו ע"ד שנתבאר לעיל מיהו במ"ש שלא יקדש כלל וכמ"ש וכדמוכח ממ"ש הב"י אחר זה והו"ק שם : אלא

דרישה

יקדש שעל הפת א"א לקדש ואי מקדש אחמרא כמלא מקדש על שאין חביב ואסיקנא דליתא דהא רב כל אימת דחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא ומיהו נפקא לן מדרב ברונא דנטל ידיו לא יקדש אלא על הפת דבמאי דאמר דמכי משא ידיו גלי דעתיה דריפתא חביבא ליה מיהו לא איתותיב וכך הם דברי הרמב"ם בפ' כ"ט וזהו דעת ר"ע שכתב אבל נטל ידיו קודם לא יקדש על יין אלא על פת דאמר רב ברונא נטל ידיו לא יקדש דבמאי דלא איתותיב רב ברונא טפי נקטינן כותי' ורשב"ם פי' נטל ידיו לא יקדש כדי שלא יסיח דעתו ויצטרך ליטול ידיו שנית ודחינן לה מדחזינן לרב הוה מקדש אריפתא ובוודאי דהוא משי ידיו מעיקרא אלמא אין הקידוש מפסיק בין נט"י לאכילה · ומיהו לכתחילה מקדשין ואח"כ נוטלין כב"ה דאמרי בפ' אלו דברים מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים ותכף לנטילת ידים סעודה · והתו' כתבו שנראה לר"ת שאין מקדשין על הפת כלל והכא ה"פ הנוטל ידיו לא יקדש משום דס"ל לרב דיש קידוש שלא במקום סעודה וקיימינן שמא יפליג ויצא לחוץ א"ל רב יצחק וכו' זימנין דחביבא ליה ריפתא ומקדש אריפתא כלומר הוי מקדש אחמרא על דעת לאכול מיד ריפתא והיה נוטל מיד ידיו קודם קידוש וזימנין דחביבא ליה חמרא הוה מקדש אחמרא שלא במקום ריפתא דהיינו סעודה דס"ל שיש קידוש שלא במקום סעודה ומאן דסבר אין קידוש אלא במקום סעודה כ"ש דנוטל ידיו ומקדש דלא הוי היסח והא דאמרי ב"ה מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים מפרש ר"ת דהתם מיירי בחול ויש לחוש שמא יטול קודם מזיגה שיפסוק בשאר דברים ולא יאכל לאלתר ולאו אדעתי' אבל בשבת אין לחוש שיפליג לדבר אחר שהשלחן ערוך ויאכל מיד ור"י חולק משום מזוג שהיא בחמין צריך דקדוק גדול שלא יחסר ולא יותיר ואיכא היסח הדעת טפי. והר"ן כתב שהרו"ה פירש דרב לטעמיה דאמר טעם אינו מקדש ואף זה שנטל ידיו גלה בדעתו לאכילה וזלזול בקידוש היום וה"ל כאילו טעם ולא יקדש הוא אבל אחרים מקדשי' לו ורמזה ר' יצחק דכיון דאפשר לקדושי אריפתא אין זה זילזול בקידוש היום ומקדש על אחוה לה. וכ"ש אין הסתא דקי"ל טעם מקדש לא חיישינן להא דרב ברונא כל עיקר עכ"ל. ורבינו יונה כתב בפ' אלו דברים דף מ"ה ע"ב דברי הרו"ה דלעיל בשם רבני צרפת וכתב זה כטעם דוחק הוא ועוד שלא יתכן לתלות זה בזה דהא סוגין דטעם אינו מקדש אינו אלא הלכה היא שאעפ"י שטעם מקדש ואם כדבריהם נצטרך לומר דכי היכא דלא הוי טעם אינו מקדש הכ"ל דלא הוה הלכה דנטל ידיו לא יקדש ואינו כן דסתם בפסחים משמע בהדיא דהלכה הוי שאם נטל ידיו לא יקדש ויאכל מיד אלא חוזר ונוטל פעם שנית וכל הב"י וכתב עוד ח"ל ורבינו כתב כפרשב"ם דטעמא דרב ברונא משום דיש קידוש שלא במקום סעודה ואע"פ שלא נזכר זה אלא בדברי ר"ת סובר רבינו דגם רשב"ם ס"ל כר"ת ולא פליגי אלא אם טוב לכתחילה לקדש קודם מהא דתנן מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים וכתב רבינו שמנהג הרא"ש היה ליטול קודם קידוש ותמה עליו שצריך לדחוק מימרא דרב ברונא מפשטא כלומר דכי אמרי' נטל ידיו לא יקדש משמע שהוא מטעם דבר התלוי בקידוש וכדברי הר"ן לאפוקי מפרשב"ם ור"ת שאינו אלא מטעם היסח הדעת. כך לפרש דברי רבינו שכתב כאן אבל מצאתי לו ז"ל שכתב בסי' רפ"ט נראה דאפילו לרב ברונא דאמר נטל ידיו לא יקדש דוקא בקידוש הלילה דשייך ביה הפסק טפי אבל בקידוש היום יכול ליטול ידיו קודם שנראה מדבריו שהוא מפרש דהא דרב ברונא מטעם היסח הדעת הוא וכדברי רשב"ם ור"ת דאילו לפי' הר"ן לא הוה טעמא דרב ברונא משום הפסק אלא משום ואם כן צריך ליישב מה שכתב שלמנהג הרא"ש צריך לדחוק ולהוציא מימרא דרב ברונא מפשטא דהא לפי' ר"ת דרבינו סבר כוותיה יכול ליטול ידיו קודם כמו שהיה נוהג ומ"מ כל הפוסקים מסכימים דלא קי"ל כרב ברונא ולאפוקי מהר"ר יונה שכתב בפרק אלו דברים גבי נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליהם דהלכה הוא דנטל ידיו לא יקדש ויאכל חוזר ונוטל פעם שני' עכ"ל. ועם כל כלעת דבריו עדיין דברי רבינו צריכין ביאור דיש לדקדק למה כתב רב עמרם אבל אם נטל ידיו קודם לא יקדש ולא כתב גם לכתחלה ל ידיו קודם קידוש כגון שפת חביב לו יותר מיין דהא בחביבותא תליא מילתא כמ"ש הרי"ף וי"ל שאעפ"י שאם רצה להקדים החביב ולקדש על הפת הרשות בידו מ"מ כיון מד"ם לקדש על היין יותר טוב לקדש על היין וכמ"ש ב"י בשם רע"ב. והא דפריך רב יצחק לרב ברונא אכתי לא כו' נפשיה דרב כו' היינו משום דרב ברונא אמר שאינו רשאי לקדש ומ"ש רבינו וכ"כ הרמב"ם ז"ל מי שנתכוין כו' יש להקשות מאי וכן כתב כו' דקאמר דהא הטעם של רב ברונא הוא דמכי משא ידיה גלי אדעתיה דריפתא חביבא ליה. וא"כ חוזר גלוי דעת. והרמב"ם כתב מי שנתכוין לקדש על היין כו' הרי קמן דאפי' דעתו היה לקדש על היין אפ"ה אם נטל ידיו קודם קידוש צריך לקדש על הפת וי"ל דכיון דעביד מעשה הכוונה דהא נטל ידיו אם כן המעשה סותר ודוחה הכוונה והא שנקט הרמב"ם בדבריו מי שנתכוין כו' לאשמעינן רבותא דאעפ"י שנתכוין לקדש על היין אפ"ה כיון שנטל ם הקידוש מקדש על הפת. ומ"ש רבינו דאמר רב ברונא נטל ידיו כו' עיין בפרישה. ומ"ש רבינו אבל הרשב"ם פי' הא דאמר רב ברונא נטל ידיו כו' יש להקשות דהא לא נזכר זה הרשב"ם אלא הטעם משום היסח הדעת והפסק ואעפ"י שכבר ישב הב"י וכתב דסובר רבינו דגם רשב"ם ס"ל כר"ת בהא ולא פליגי כו' ע"ש מ"מ למה לו לרבינו ליכנס בדוחק זה הרשב"ם פי' בהדיא בסוף דברי רבינו דמיירי בקידוש במקום סעודה וז"ל רשב"ם דף ק"ו ע"ב נטל ידיו לא יקדש אלא אחר יקדש והוא יצא י"ח בשמיעה ושתייה דאין כאן היסח ואחר שהוא עצמו אינו מברך אבל הוא עצמו לא יקדש אם נטל ידיו כדי שיאכל על סמך נטילה דלפני קידוש דקידוש מפסיק בין נטילה לאכילה והוי כהיסח הדעת כו' עד והא נטילה שלפני קידוש אינה עולה לו לפיכך יקדש תחלה ואח"כ נוטל ידיו וכ"ש דהנוטל ידיו לא יבדיל דהא אפי' קידוש דבמקום סעודה היא ואיכא למימר דליכא היסח הדעת אפ"ה אין סמך על נטילה דלפני קידוש והאי דקאמר נטל לא יקדש ולא אמר מקדש וחוזר ונוטל ידיו היינו משום דלא בעינן נ"י תרי זימני דחדא מינייהו ברכה לבטלה הילכך לא יקדש הוא אבל דש לו עכ"ל. ואין לומר דמ"ש דהא אפי' קידוש דבמקום סעודה כיון לא בעי למימר דיהא הדין כך. אלא ר"ל כיון דנוטל ידיו עתה לסעודה ממילא נעשה הקידוש עכשיו במקום ד"א"כ למה כתב רשב"ם וכ"ש דהנוטל ידיו לא יבדיל כו' דהא גבי הבדלה נמי איכא למימר הכי דהא כיון דנטל קודם הבדלה ש"מ דדעתו לאכול עתה מיד וי"ל דרבינו אזיל אבין ורבו הרא"ש ז"ל שכתב גם כן בסגנון זה למי שמעיין שם בדבריו שכתב בתחלה לשון הרשב"ם ומסיק ורב לטעמיה דאמר יש קידוש שלא במקום סעודה וכו' ואין להקשות היא עמא מאי גם על הרא"ש די"ל לפי שהתוס' הקשו על פירוש רשב"ם וז"ל מקדש אריפתא פירש רשב"ם שהיה מקדש על הפת במקום יין וא"כ היה נוטל תחלה ולא הוי קידוש הפסק ת דקידוש על הפת ודאי לא הוי הפסק שהקידוש הוא לאחר המוציא והוי כמו גביל לתורא דלא הוי הפסק כו' ע"ש שהאריך. ולכן הוכרחו הרא"ש ורבינו לפרש דברי הרשב"ם דר"ל טעמיה דאמר יש קידוש שלא במקום סעודה כו' כדי שיגלגל הרשב"ם מקושיית התו' דהשתא א"ש ול"ק דכיון דקידוש יש שלא במקום סעודה א"כ שפיר הוי הקידוש הפסק אפילו אי מקדש הא הקידוש אינו מצרכי הסעודה כלל ולא דמי לגביל לתורא דהוא מצרכי סעודה דהא אסור לאכול עד שיתן תחלה לבהמה וכמ"ש רבינו בסי' קס"ז. ובזה נתיישב ג"כ קושיא אחרת קשה מה לו לרבינו לכל זאת שכתב הא דאמר רב ברונא נטל ידיו לא יקדש היינו דוקא לרב כו' אבל לשמואל דאמר אין כו' הלא יכול לכתוב בקיצור דמסיקנא דליתא לדרב אם לאשך אדם לומר דה"א דהא דמימרא דרב ברונא כדחה היינו דוקא בקידוש פת אבל בקידוש יין הוי הקידוש הפסק מש"ה הוצרך להאריך כ"כ ולכתוב אבל לשמואל כו' להביא גם ביין לא הוי הקידוש הפסק. דזה ליתא דא"כ הוה קא מהדר רב ברונא לרב יצחק חילוק זה דהוא לא קאמר לא יקדש אלא דוקא גבי יין. וכן פי' רשב"ם בהדיא וז"ל ולא פליגי מקדש אריפתא למקדש אחמרא מדלא קא מהדר ליה לרב יצחק מידי כו' ע"ש ועם מה שכתבתי נסתלקה קושיא זו דכיון דצריך על כל פנים להביא פירוש זה דרב לטעמיה דס"ל יש לא במקום סעודה כו' מטעם שכתבתי כדי שיגלגל הרשב"ם מקושיית התו' ועם זה ממילא מתורץ דליתא לדרב ברונא מש"ה מסיים וכתב אבל לשמואל דאמר אין קידוש כו' דרוצה לקצר בדבריו· קשות איך מפרשים הרא"ש ורבינו דברי הרשב"ם דרב ברונא לטעמיה דס"ל כרב דאמר יש קידוש שלא במקום סעידה · והרשב"ם עצמו פירש בהדיא דהא אפילו קידוש דבמקום סעודה עיל. די"ל דלאו דינא קאמר אלא ר"ל דכיון שנוטל ידיו לסעודה ממילא הוי הקידוש במקום הסעודה. והא דכתב וכל שכן דהנוטל ידיו לא יבדיל כו' היינו משום דהבדלה אקראי בעלמא הוא ואין רגילין ליטול ידים לסעודה כמו גבי קידוש ועדיין צריך יישוב על זה שהרשב"ם עצמו למה לא פי' כן כמו שפירש הרא"ש ורבינו :

[ה] ואני תמה על מנהגו שצריך לדחוק ולהוציא מימרא דרב ברונא מפשטה עיין בב"י שתמה על רבינו דהא לפירוש ר"ת דרבינו סבר כוותיה יכול ליטול ידיו קודם כמו שהיה נוהג הרא"ש · ולי נראה דלק"מ דהא דכתב לקמן בסימן רפ"ט דהטעם הוא משום הפסק כו' היינו לשיטת הרא"ש כ"כ . ואעפ"י דרבינו עצמו ס"ל כדעת הרא"ש מ"מ תמה עליו דכיוצא ינו הרבה וכל יש התלמוד ומכולת הפוסקים מלאים מזה · והא דכתב ב"י ומ"מ כל הפוסקים מסכימים דלא קי"ל כרב ברונא כו' כבר כתבתי בפרישה דלא לגמרי לא קי"ל כרב ברונא

חדושי הגהות

טו אע"ג דלפר"ת מבואר בהדיא במלתא דרב דאפילו לרב אם הי' מקדש במקום סעודה היה נוטל ידיו קודם קידוש היינו לפי סברתו דס"ל אין מקדשין על הפת כלל הוכרח

ממש (כ) אלא כמלא לוגמיו [ו] ומפר' במסכת יומא (פ.) וכמה מלא לוגמיו כל שאילו מסלקו לצד אחד בפיו ויראה מלא לוגמיו והוא רובו של רביעית דלא כר"ע שכתב אם קדש ולא טעים רביעית לא יצא דודאי ברוב רביעית סגי ואם היו המסובין שנים או רבים ולא טעם המקדש וטעם אחר כמלא לוגמיו (כא) כתבו הגאונים שלא יצא יז אא"כ טעם המקדש וכ"כ בה"ג וכתב עוד אי אישתלי ולא טעים ושתי אחריני מייתי ליה כסא אחרינא ומברך בפה"ג (כב) ולא צריך לאהדורי ולאקדושי והא דמשמע בעירובין (עט:) דסגי בטעימת אחר פירשו הגאונים היינו דוקא בשאר דברים שטעונין כוס אבל בקידוש לא יצא אא"כ טעם המקדש וא"א ז"ל כתב שגם בקידוש יוצאין בטעימת אחר ומיהו צריך אחד מן המסובין לשתות מלא לוגמיו (כג) ואין שתיית שנים מצטרפין למלא לוגמיו דלא מיקרי שתייה של הנאה בפחות ממלא לוגמיו ואנן בעינן שיהנה אחד מהם משתיית כוס של ברכה מ"מ מצוה מן המובחר שיטעמו כולם: (כד) כתב בה"ג מאן דמקדש ומקמי דליטעם משתעי הדר מברך בפ"ה וא"צ לחזור ולקדש ואחר שישתה המקדש ישתו המסובין ולא קודם ואם יש לכל אחד כוסו לפניו יכולין לשתות קודם (כה) ובלבד שלא יהיו כוסות שלפניהם פגומים:

ערב (א) **אין** מקדשין א אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח למעוטי ריחו רע שמסריח קצת [ח] ואפי' ריחי' וטעמיה

ב"ח

מלא לוגמיו ממש אלא כמלא לוגמיו כדמפרש בפ' בתרא דיומא (דף פ) כמלא לוגמיו והוי פחות מרביעי' אבל מלא לוגמיו הוי יותר מרביעית ונראה שהוא רוב רביעית כדאמרינן גבי ד' כוסות והוא דשתה רובא דכסא ודוקא לאדם בינוני אבל לעוג מלך הבשן בעי טפי כדאמרינן ביומא עכ"ל גם הרא"ש כ"כ אלא שלא כתב הלי ודוקא לאדם בינוני וכו' ורבינו נמשך אחריו וכתב סתם אבל הר"ן כתבו וביארו וז"ל ומיהו כי אמר האי שיעור' (בכדי שיסלקנו) ה"מ לאדם בינוני דהאי שיעורא הוא ביה בציר מרביעית אבל לעוג מלך הבשן ודכוותי' דהויא ביה האי שיעורא טפי מרביעית ברביעית לחודא סגי דאע"ג דלגבי יה"כ מסקינן התם דכל חד וחד בדידיה משערינן ה"ט משום דהתם ביתובי דעת' תליא מילתא וכל חד וחד בדידיה מייתב דעתיה אבל הכא דכוליה כוס ברביעית סגי אי אפשר דנבעי דנטעום מיניה יותר מרביעית אלא בכדי שיסלקנו לצד אחד או ברביעי' סגי הי מינייהו דבציר טפי ומיהו ה"מ לענין קדוש אבל לענין ד' כוסות אמרי' והוא דשתי רובא דכסא הלכך אקידוש' דפיסחא דאית ביה תרתי קדוש והוי נמי דד' כוסות בעינן שיטעום ממנו רובא דכסא מדין ד' כוסות ואי רובא בציר מכדי שיסלקנו בעינן נמי בכדי שיסלקנו מיהו ברביעית סגי עכ"ל והכי נקטינן וע"ל בסי' תע"ב:

ואם היו המסובין שנים וכו' ונראה דהגאונים דקדקו מלישנא דרב הונא דאמר המקדש וטעם מלא לוגמיו וכו' מדה"ל למימר כוס של קידוש צריך לשתות מלא לוגמיו דהוה משמע אף בטעם אחד מן המסובין אבל השתא דאמר המקדש וכו' ובפ' חלון סוף (דף ע"ט) נמי אמרי סבי דפומבדיתא אם המקדש טעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא אלמא דהמקדש עצמו צריך שיטעום ולא אח' והרא"ש ס"ל דלאו דוקא נקט המקדש וכדאשכחן בפ' בכל מערבין אלא נקט המקדש משום דלכתחלה ודאי טועם המקדש אבל בדיעבד יצא בטעימת אחר ולפפ"ד דדברי הגאונים עיקר ולכן צריך ליזהר שהמקדש עצמו ישתה כמלא לוגמיו דוקא ולא יצא אפילו אם אחר שתה מלא לוגמיו:

כתב בה"ג וכו' הא דכתב דהדר מברך בפה"ג פשוט הוא דכיון דהפסיק בשיח' בין הברכה לדבר המברכין עליו דצריך לחזור ולברך וכדלעיל בסי' קס"ז אלא אתא לאשמעינן דלא צריך לחזור ולקדש: **ומ"ש** ואחר שישתה וכו' כ"כ התו' והרא"ש בפרק ע"פ ובפרק שלשה שאכלו (דף מ"ז) ודה"א בירושלמי:

ערב **אין** מקדשין אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח מימרא דרב פ' המוכר פירות (דף צ"ד) ואסיקנא דאתא למעוטי שריחו רע ופרשב"ם דאעפ"י דמברכין עליו בפה"ג דריחיה חמרא וטעמיה חמרא אלא שמסריח קצת משום דמוכח בכלי מאוס ואפילו הכי פסול לקידוש דכיון דפסולין לנסך ע"ג המזבח משום

ב"י

אלא כדמפרש בפרק בתרא דיומא (פ.) כל שאילו מסלקו לצד אחד ויראה מלא לוגמיו והוא פחות מרביעית כדאמרינן התם ונראה שהוא רוב רביעית דאמרינן לקמן והוא דשתה רובא דכסא וסיים בה הרא"ש ודלא כר"ע ורב צמח גאון שכתבו אם קדש ולא טעם רביעית לא יצא עכ"ל וכ"ל שאם נשפך הכוס קודם שיטעום אינו צריך לחזור ולקדש דהכיא לא יצא היינו לומר דלא יצא ידי מצוה כתקנה ויש סעד לזה ממ"ש רבינו בס"ס זה בשם בה"ג וכ"כ בא"ח בהדיא:

ואם היו המסובין שנים וכו' וכתב עוד אי אישתלי ולא טעים ושתו אחריני וכו' הכלבו כתב כן בשם הרא"ש וכ"כ בא"ח וסיים בה ואמר שתי ליה אחריני ועדיין יושב במקומו אבל אי לא טעים ליה אחריני או שלא במקום סעודה קדיש אוקם מההוא דוכתא צריך למיהדר ולקדושי עכ"ל:

וא"א ז"ל כתב שגם בקידוש יוצאין בטעימת אחר וכו' עד מכוס של ברכה בפ' ע"פ אבל הריטב"א כתב בפ' חלון (עט:) בשם התוס' שאם לא טעם אחד מהם מלא לוגמיו כיון שבין כולם טעמו כשיעור ההוא יצאו דכולם מצטרפין למלא לוגמיו מצאתי כתוב במרדכי ישן בסוף יומא שהשיב ר"י דשיעור טעימה גבי מקדש בעינן מלא לוגמיו ואני אבי"ה איני משיב על הארי לאחר מיתה אלא תורה היא וללמוד אנו צריכין שכך מקובלני שהמברך א"צ לשתות מלא לוגמיו אלא קימעא שיעור גרונו וילך סביבות לוגמיו ותדע דגבי מברך קתני אם טעם מלא לוגמיו וביה"כ קתני השותה מלא לוגמיו ותו דרביעית הוא שיעור כוס של ברכה ומלא לוגמיו גדול מרביעית כדמוכח בפ' י"ה (פ.) גבי מחלוקת ב"ש וב"ה ואיך יתכן שישתה מלא לוגמיו אלא ע"כ טעם הוא דבר מועט וטעמא דמלא לוגמיו נהגה כדאמרי' בסוכה (מט:) גבי פקיקת שיתין נסך שכר ואמרי' צורבא מרבנן דלא נפיש חמריה מיגמע גמועי ומיהו לאו ראיה ברורה היא מהכא דאיכא למימר שהיה כל הרביעית בולע אבל מלשון טעם ראיה היא דלא נקט שתה עכ"ל ואין בדברים אלו כדאי לדחות דבריהם:

ומ"ש ומכל מקום מצוה מן המובחר שיטעמו כולם גם זה מדברי הרא"ש שם (קו.) גבי עובדא דרב אשי דאמרו ליה ליקדש לן מר קידושא רבה וכתב הרב המגיד בפרק כ"ט שמדברי הגאוני' נרא' שאין כל בני החבור' צריכין מלא לוגמיו:

כתב בה"ג מאן דמקדש ומיקמי דליטעם משתעי הדר מברך בפה"ג וא"צ לחזור ולקדש דברים נכונים הם והטעם מבואר דדיבור הוי הפסק בין ברכת הגפן לטעימה אבל לענין הקידוש לא הוי הפסק כיון דכבר הזכיר קדושת היום על כוס יצא:

ואחר שישתה המקדש ישתו המסובין ולא קודם ואם יש לכל אחד כוסו לפניו וכו' כל זה מדברי התוס' והרא"ש בפרק ערבי פסחים (שם) ופרק שלשה שאכלו (מז.) והביאו ירושלמי דתניא הכי וכ"כ תלמידי הר"י בפרק ג' שאכלו בשמו שאם יש לכל אחד כוסו לפניו יכולין לשתות קודם המברך אבל אם אין לאחרים כוסות של יין והמברך משים מהיין שמברך בו בכוסות של אחרים אין רשאין לשתות ממנו עד שישתה המברך וכתב הרא"ש עוד בפרק ג' שאכלו אבל אם היו כוסות שלהן פגומין צריך לשפוך מכוס של ברכה בתוך כל כוס וכוס קודם שישתה המברך ואז לא ישתו קודם שישתה המברך וכ"כ התוספות בפרק ג' שאכלו ובפרק ע"פ שא"צ לשפוך מכוס של ברכה לשאר כוסות ומיהו היכא דפגימי צריך לשפוך ממנו לשאר כוסות כדי שישתו כולם מכוס שאינו פגום אע"ג דשתייה לא מעכבת כדאמרינן בפרק בכל מערבין (מ:): כתב הרשב"א בפרק ג' שאכלו (מו.) גבי עד היכן ברכת זימון שכל ברכה שלפעמים אינה סמוכה נהגו בה מנהג אותן שאינן סמוכות לעולם כקידוש שאע"פ שהיא סמוכה לבפה"ג עשאוה כאינה סמוכה משום דאם היה שותה מבע"י וקדש עליו היום אינו אומר בורא פרי הגפן והכי אמרינן בירושלמי:

ערב **אין** מקדשין אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח למעוטי ריחו רע בפרק המוכר פירות (צז.) וביאור דברי רבינו למעוטי ר"מ רע דהיינו

דרישה

ברונא (א"ה פה שייך הא דלעיל סי' רס"ט ד"ה ואני תמה כו') והא דכתב ב"י ולאפוקי מהר"ר יונה שכתב בפ' אלו דברים דהלכה היא דנטל ידיו לא יקדש כו' אעפ"י דרשב"ם פי' ג"כ שימזור ויטול ידיו כדלעיל. מ"מ הא כתב הרשב"ם דאינו רשאי לקדש הוא עצמו ולמזור וליטול ידיו אלא אדם אחר יקדש והוא ישמע ממנו ולאפוקי הר"ר יונה ס"ל דהוא עצמו יקדש וימזור ויטול ידיו. והא דכתב הר"י אלא חוזר ונוטל פעם שנית והן פי' חמישי על מימרא דרב ברונא. א' פי' הר"ן. ב' פי' הרשב"ם. ג' פי' ר"ת. ד' פי' הרו"ה. ה' פי' הר"ר יונה. והא דכתב הב"י וכן מצאתי להרשב"א ז"ל שכתב בתשובה וז"ל דהא דאמר רב ברונא נטל ידיו לא יקדש הוא מפני שנראה כמזלזל כו' עד לא היה לו ליטול שתי ידיו כו' הא דקאמר שתי ידיו נראה דאזיל לטעמיה דס"ל דיש נטילה ליד אחת כמ"ש ב"י בשמו לעיל בסי' קנ"ח ע"ש:

[ו] **ומפרש** במסכת יומא וכמה מלא לוגמיו כל שאילו כו'. ה"ז דמפרש הגמרא שיעור מלא לוגמיו דוקא גבי י"כ ולא גבי קידוש אפשר מכוס דגבי קידוש פשוט הוא לגמרא דפירושו מלא לוגמיו ולא מלא לוגמיו ממש דהא רביעי' הוא שיעור כוס של ברכה ומלא לוגמין גדול מרביעית ואיך יתכן שישתה מלא לוגמיו ומה"ט הוכיח ראבי"ה שהמברך א"צ לטעום ולשתות מלא לוגמיו אלא קימעא שיעור גרונו וילך סביבות לוגמיו ותדע דגבי מברך קתני אם טעם מלא לוגמיו וביה"כ קתני השותה מלא לוגמיו ואפילו למ"ד יש קידוש שלא במקום סעודה ולפ"ז צריך רביעית משום ספק ברכה אחרונה דשיעור שלו רביעית כדאיתא לעיל בסי' ק"צ. אפ"ה א"צ הגמרא לפרש כאן גבי קידוש דלא בעינן מלא לוגמיו ממש ופשוט היא דהא מלא לוגמיו הוא יותר מרביעית וק"ל. וכתב הרשב"א שקידוש אעפ"י שהיא סמוכה לבפה"ג עשאוה כאינה סמוכה משום דאם היה שותה מבעוד יום וקדש עליו היום אינו אומר בפה"ג ע"כ והביאו ב"י:

סי' ערב [א] **ואפילו** ריחיה וטעמיה חמרא אעפ"י שמברכין כו' כתב ב"י וביאור דברי רבינו למעוטי ריחו רע דהיינו שמסריח קצת אבל אין בו שינוי לחמיצות דריחיה וטעמיה חמרא ומברכין עליו בפה"ג ואפ"ה אין מקדשין עליו מאחר שמסריח קצת. ועי"ל דהכי קאמר למעוטי ריחו רע שמסריח קצת ומ"מ כיון דריחיה וטעמיה חמרא מברכין עליו בפה"ג. והראשון נראה יותר דהכא בדיני קידוש עסיק ולא בדיני ברכות עכ"ל יש להקשות על פי' בתרא דהא כתב רבינו אעפ"י שמברכין כו'. ואפשר דב"י לא גרס אף על פי שמברכין כו' וכן בטור ישן על קלף ובדפוס תוגרמא אינו. ואין להקשות לפי' בתרא דאמאי כתב ומ"מ ריחיה וטעמיה חמרא כו' הלא אפילו אם ריחיה חלא וטעמיה חמרא מברכין עליו כמ"ש רבינו בסמוך. די"ל דשאני הכא שמסריח קצת שס"ה צריך להיות ריחיה וטעמיה חמרא ובמקצת ספרי רבינו כתב ומ"מ ואפילו ריחיה כו' ובספרים הנ"ל כתב ומ"מ: ובודק

פרישה

(כ) **אלא** כמלא לוגמיו הוא טפי מרביעית ושיעור כוס אינו אלא רביעית תוספות:

(כא) **כתבו** הגאונים שלא יצא נ"ע לפ"ז היאך מקדשין בבהכ"נ ונותנין לתינוקות הא אין קידוש בלא טעם המקדש עצמו ואף שכתב הר"ן טעם הקידוש דבהכ"נ כיון דנתקן תחלה משום אורחים לא נתבטל מ"מ היאך עבדינן מה שלא עשו הם בימיהם דלדעת הגאונים דאם א' מן האורחים עשה קידוש ושתה ממנו דה"ל במקום סעודה ואפשר לומר דהגאונים לטעמייהו דס"ל דאם שתה כוס יין מיקרי במקום סעודה וכמ"ש רבינו בשמם בסי' רע"ג ולפ"ז גם המקדש בבהכ"נ לדעת הגאונים צריך לשתות הוא עצמו ולפי מ"ש לקמן דס"ל דזולת שתייה כוס של קידוש צריך לשתות פעם שנית צ"ל דישתה עוד מכוס של קידוש שנית וזהו דוחק ודו"ק:

(כב) **ולא** צריך לאהדורי כו' דמ"מ אמר כבר קידוש על הכוס וה"ה אם נשפך הכוס קודם טעימה א"צ לחזור ולקדש וה"ט נמי בהפסק דיבור שבסמוך:

(כג) **ואין** שתיית שנים כו' והריטב"א כתב בשם התו' בפרק חלון דכולן מצטרפין לשיעור מלא לוגמיו וב"י הביאו בס"ע:

(כד) **כתב** בס"ג מאן דמקדש כו' סדר מברך דהפסיק בטעימה לברכת הגפן:

(כה) **ובלבד** שלא יהיו כו' אבל אם היו כוסות שלהם פגומים כתב הרא"ש שצריך לשפוך מכוס של ברכה לתוך כל כוס וכוס קודם שישתה המברך כדי שישתו כולם מכוס שאינו פגום ואז לא ישתו עד שישתה המברך. כתב בא"ח וא"א אסר במר בנו בקידוש של שבת לפי ששבת במרה ניתנה ועדיין לא במר בנו לגמרי עד אחר מתן תורה. כתב הכלבו שאף שסברא היה לקדש מעומד לכבוד המלך שאנו עומדין לקראתו אלא לפי שאין קידוש אלא במקום סעודה צריך לישב. וכן כתב רמ"א וכתב מיהו בשעה שמתחיל לומר יום הששי ויכולו השמים שנרמז השם בר"ת עומדים קצת לכבוד השם וכשמתחילין יתן עיניו בנרות ובשעת הקידוש בכוס כמו בכוס של ברכה עכ"ל. כתב רבינו ירוחם אם אין לו אלא כוס אחד וקדש בו בלילה אינו טועם ממנו שלא יפגמנו אלא שופך ממנו לכוס אחר וטועם יין של קידוש מהכוס השני ולמחר יקדש במה שנשאר מכוס ראשון ואם לא היה בו אלא רביעית בצמצום ונחסר ממנו בלילה מוזגו למחר להשלימו לרביעית והיינו כשיש לו כוס א' להבדלה שאם לא כן מוטב שיניחנו להבדלה שא"א בפת משיקדש עליו ולא יהיה לו יין להבדלה וכמש"כ רבינו בסי' רצ"ו ואם יש לו שני כוסות מצומצמות אחר מזיגה יקדש בלילה על אחד ויבדיל על השני ולא יקדש ביום דקידוש דלילה עדיף. מצאתי במרדכי ישן בסוף יומא שהשיב ר"י דשיעור טעימה גבי קידוש בעינן מלא לוגמיו ואני איני משיב על הארי לאחר מותו אלא תורה היא וללמוד אני צריך שכך מקובלני שהמברך אינו צריך לשתות מלא לוגמיו אלא קימעא שיעור גרונו וילך סביבות לוגמיו ותדע דגבי מברך קתני אם טעם מלא לוגמיו וביה"כ קתני השותה מלא לוגמיו

וכתב ב"י ואין בדברים אלו כדאי לדחות דבריהם. וכתב הרשב"ץ שמלא סמך שיין הלבן החשוב אפילו לכתחלה כשר מתרגום ירושלמי של שיר השירים על שתיתי ייני:

סי' ערב (א) **אין** מקדשין אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח למעוטי כו' פי' דוקא למעוטי הכי דקחשיב אתא האי כללא אבל לא למידין מכלל זו למעט כל דבר שאין מנסכין ע"ג המזבח דהא מסיק רבינו

חדושי הגהות

הוכרח לפרש כן אבל הרא"ש ס"ל דמקדשין על הפת כמו שיתבאר לקמן בסימן שאח"ז א"כ ע"כ מפרש כפירוש הרמב"ם או הרשב"ם ולפי פירושו הוי משמעות הגמרא דאין ליטול ידיו קודם קידוש אלא שצ"ל דטעמא משום הפסק וכדפירש הרשב"ם והיינו דוקא אליבא דרב אבל לשמואל לא הוי הפסק וא"צ לקדש אפת והיינו שכתב רבינו צריך להוציא מימרא דרב ברונא מפשטיה כי פשטיה דמימרא דרב ברונא הוא משום דכשנטל ידיו נראה דחביבא ליה ריפתא ולכן אין יכול לקדש איין ולא הוי טעמא משום הפסק ולטעם זה אין חילוק בין רב ושמואל דאף לשמואל צריך לקדש איין ואף הרשב"ם שכתב שהטעם הוא משום הפסק ולכן לשמואל יכול לקדש איין אף כשנטל ידיו ואפשר דר"ל דבדיעבד י"ל דיקדש איין מטעם זה אבל לכתחלה מיהו לא יטול ידיו קודם ויסמוך על טעם זה ולכן תמה רבינו דווקא על מנהגו של הרא"ש ולא על הר"ת והר"י (מהרל"ח) ועיין פרישה וב"ח וט"ז: יז עיין פרישה וב"ח:

ערב א פירוש לא אתא למידק מכלל זה למעט כל דבר שלא היו מנסכים ע"ג המזבח דהרי להדיא כתב רבינו בסמוך ביין צמוקים מקדשין עליו אע"ג שלא היו מנסכין אותו ע"ג המזבח אלא אתי למעוטי דווקא הני דקחשיב וכמו שכתבתי בסמוך להדיא שלא אמרו יין הראוי לנסך

דהיינו שמסריח קצת אבל אין בו שינוי לחמיצות דריחיה וטעמיה חמרא ומברכים עליו בפה"ג ואפ"ה אין מקדשין עליו מאחר שמסריח קצת ועי"ל דה"ק למעוטי ריחו רע שמסריח קצת ג ומ"מ כיון דריחיה וטעמיה חמרא מברכין עליו בפה"ג והראשון נראה יותר דהכא בדיני קידוש עסיק ולא בדיני ברכות :

משום הקריבהו נא לפחתך פסולין נמי לקידוש מה"ט גופיה וכ"כ רבינו ואפי' ריחיה וטעמיה חמרא ובספרי רבינו הישני' כתוב ומכל מקום ריחיה וטעמיה חמרא וגם לשון זה כך דפירושו דמסריח קצת אבל מ"מ ריחיה וטעמיה חמר' ומברכין עליו בפה"ג ואפ"ה פסול לקדוש ודלא כפי' ב"י ע"ש ותו קאמר בגמרא ואי בעית אימא

וטעמיה חמרא (ב) אע"פ שמברכין עליו בפה"ג ב ולמעוטי מגולה ד(ג) אפי' סיננו במסננת כתב הרי"ץ גיאת אפילו האידנא דלא קפדינן אגילוי אין מקדשים עליו אבל מברכין עליו בפה"ג ויין מגתו מקדשין עליו (ד) דתנן סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום וכן היין שבפי החבית [ב] (ה) אף ע"פ ה שיש בו קמחין (א) ויין שבשולי החבית אף ע"פ שיש בו שמרים ויין כושי פירוש שחור [ג] בורק פי' לבן ביותר והוא לגריעותא (ו) יין הלסטון פי' מתוק ויין סתם של מרתף (ז) שאינו בדוק אם הוא טוב אם לאו כולם מקדשין עליהם ומ"מ מצוה מן המובחר לברור מן היין טוב לקדש עליו כת' בה"ג שיין חי אפי' אם הוא חזק (ח) דדרי על חד תלתא מיא

ולמעוטי מגולה אפי' סיננו במסננת (גז"ש) :

ויין מגתו וכו' דתנן סוחט אדם וכו' (שם :) אמר רבה סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום ורבינו שכתב דתנן לא דק ה :

וכן יין שבפי החבית וכו' ויין שבשולי החבית וכו' שם ואלו למעוטי מפיה ומשוליה והא תני ר' חייא מפיה ומשוליה לא יביא ואם הביא כשר כלומר לנסכים וכיון דאם הביא כשר לנסכים לקידוש לכתחלה נמי כשר :

ויין כושי וכו' ויין של מרתף וכו' הכל שם ו ולא היה צריך רבינו לכתוב דיין של מרתף כשר דהא חשש יין . של מרתף פרשב"ם דאינו אלא שמא יהיה קוסס כלומר ריחיה חלא וטעמיה חמרא וכיון שרבינו פוסק בסמוך כמ"ד ריחיה חלא וטעמיה חמרא חמרא כ"ש דשל מרתף סתם הוי חמרא אלא אגב שיטפא דאחריני נקטיה :

גרסינן בגמרא שם בעא מיניה רב כהנא מרבה חמר חוריין מהו א"ל אל תרא יין כי יתאדם כלומר דאינו קרוי יין אלא אדום וכתב הר"ן בפ' ע"פ דלקידוש קא מיבעיא ליה א"נ לקידוש ולנסכים אבל ליכא למימר דלנסכים בלחוד קאמר דא"כ ה"ל לפרושי וכיון דפשיט ליה מאל תרא יין כי יתאדם ש"מ דחמר חוריין פסול לקידוש וכתב הרמב"ן דאפילו בדיעבד לא יצא אם קידש ביין לבן עכ"ל והיה נ"ל דהרמב"ן סובר דהא דמכשרי בגמרא בורק היינו שמבהיק ומתלבן קצת ודומה קצת לאדמימות וכמו שפירשו התוספות (שם :) בשם ר"י ובעיי' בחוריין שהוא לבן יותר מדאי אלא שמצאתי להר"ן בפרק המוכר פירות על מ"ש דאמר חוריין פסול לקידוש ולפי זה בודק גרסינן בדלי"ת דאי בורק גרסינן וכדפירש רש"י שמפרש לבן תקשי אמאי דאסיקנא דפסול לקידוש ע"כ וכן פירש הרמב"ן עצמו ודע דבירושלמי דשקלים פ"ג אמר רבי ירמיה מצוה לצאת ביין אדום שנאמר אל תרא יין כי יתאדם ע"כ ומדנקט לישנא דמצוה משמע דלאו לעיכובא קאמר וכיון שכן היה נראה לומר דאפילו את"ל דבעיא דגמרא דילן לענין קידוש היא איכא למימר דלמצוה בעי כדברי הירושלמי ולא לעיכובא ולכאורה יש לתמוה על הרמב"ן למה פסק לפסול בחמר חוריין וכבר כזהרו מזה שהר"ן כתב בפרק המוכר פירות ואף ע"פ שאמרו בירושלמי מצוה לצאת ביין אדום דכתיב אל תרא יין כי יתאדם אפילו דיעבד נמי הוא דליכא למימר דלכתחלה בלחוד קאמר דמנא תיתי אי בעי קרא כדכתיב אפילו דיעבד נמי ואי לא בעי קרא כדכתיב אפילו לכתחלה יהא כשר שהרי חשיב הוא ועולה על שלחן מלכים ולא אשכחן בגמרא דילן לענין קידוש לא יביא ואם הביא כשר עכ"ל וכ"כ הרמב"ן עצמו בפרק הנזכר וכתב עוד דמדאמרינן פרק ע"פ (קח :) לענין ד' כוסות עד שיהא בהם טעם ומראה יין משמע דאפילו בדיעבד לא יצא דעד שיהא בהן מראה יין דיעבד הוא וכתב עוד וק"ל כושי אמאי כשר וי"ל אדום הוא אלא שלקה א"נ כושי אינו שחור גמור כדמשמע במסכת סוכה (לו .) תדע מדלא קאמר שחור כדתנן (נדה יט .) לענין דמים והריטב"א כ' בפרק המוכר פירות לענין הא דאמרינן הכא דיין לבן אין מקדשין עליו י"ל דאפי' דיעבד נמי קאמר אבל בירושלמי משמע דדוקא לכתחלה אבל בדיעבד יצא דגרסינן התם א"ר ירמיה מצוה לצאת ביין אדום וכו' ומשמע דוקא מצוה דהיינו מצוה מן המובחר אבל דיעבד או אפילו לכתחלה היכא שאין לו יין אחר מותר וכ"כ ומיהו אם חמר מדינה הוא מקדש וכדמשמע התם עכ"ל והתוס' (ב"ב צז :) כתבו חמר חוריין מהו פירש"י חיור יין היינו בורק ולא שמיע ליה ברייתא דלעיל דקתני בורק לא יביא ואם הביא כשר ולר"י נראה דשפיר שמיע ליה וחוריין גרוע מבורק דחוריין לבן יותר מדאי אבל בורק אינו אלא מבהיק ומתלבן קצת ודומה קצת לאדמימות ולכך אם הביא כשר עכ"ל והרי"ף והרא"ש השמיטו בעיא זו ולא כתבוה לא בפרק ערבי פסחים ולא בפרק המוכר פירות וגם הרמב"ם לא כתבה בסוף הלכות שבת לענין קידוש משמע דס"ל דלנסכים בלחוד קאמר ויש לתמוה על הרמב"ם שלא הזכיר יין חוריין לפסול לנסכים בפ"ו מהלכות איסורי מזבח ואפשר שהוא ז"ל מפרש דלהכשיר פשט ליה דמדקאמר אל תרא יין כי יתאדם משמע דאף שאינו אדום יין מיקרי ודעת רבינו ג"כ להכשיר ביין לבן לקידוש אפילו לכתחלה ז שכתב אבל ד' כוסות בסימן תע"ב ואיתא בירושלמי שמצוה לחזור אחר יין אדום ויראה שאם הלבן משובח מהאדום שהוא קודם ע"כ והרי אחד מד' כוסות הוא כוס של קידוש וקאמר שאם הלבן משובח מן האדום הוא קודם וכ"כ הרוקח. וכתב הרשב"ץ (סימן פה) שמצא סמך שהיין החשוב הלבן אפילו לכתחלה כשר מתרגום ירושלמי של שיר השירים על שתיתי ייני עם חלבי ויין חוריין שבגמרא הוא שנתלבן בגריעות וכתב עוד דאפילו לדעת הרמב"ן מבדילין עליו דלא גרע משיכרא :

כתב בה"ג שיין חי אפילו אם הוא חזק וכו' נראה שכתב כן מדתנן בס"פ ג' שאכלו (נ :) אין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים דברי רבי אליעזר וחכ"א מברכין וטעמא דר' אליעזר לפי שאינו ראוי לשתייה בלא מים ובגמ' (שם :) אמר ר' יוסי בר חנינא מודים חכמים בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו

למעוטי מגולה ודקשיא לך סכנה הוא כגון דעבדיה במסננת דמותר בשתייה כר' נחמיה דאמר ארס נחש לף למעלה ועומד במקומו ויש לו תיקון בסינון ואפ"ה לקידוש פסול משום הקריבהו נא לפחתך כי היכא דפסול לניסוך כדתני' בהני דפסולי' לנסכים לא יביא ואם הביא פסול וקחשיב מגול' בהדייהו ואיכא למידק דבי"ד סימן קי"ו כתב דאפי' סיננו במסננת יש בהן משום גילוי וכאן משמע דסיננו במסננת מותר בשתייה אלא דלקידוש פסול וי"ל דודאי הלכה כרבנן דפליגי אר' נחמיה וס"ל דאיכא ארס דעוב' דרך המסננת ואסור בשתייה וכמ"ש ביורה דעה וכאן כתב דאפילו לרבי נחמיה דמותר בשתייה נמי אסור לקדוש ונפקא מינה נמי לדידן דאין אנו קפדינן אגילוי דאפ"ה אין מקדשין דכי היכא דקאמר תלמודא לר"נ גבי סינון דמותר בשתייה ופסול לקידוש ה"נ האידנא דאע"ג דאפי' בלא סינון מותר בשתייה אפ"ה אסור לקדש עליו בסינון בין בלא סינון משום הקריבהו נא לפחתך כי היכא דפסול לניסוך וזהו שהביא רבינו מ"ש הרי"ץ גיאת דאפי' האידנ' וגו' דמההיא דסיננו במסננת למד הרב להורות כן וכדפרי' והא דקאמר אפי' האידנא וכו' ה"ק לא מבעיא בזמן התלמוד דפסלינן סיננו במסננת לקידוש אפי' לר' נחמיה דלית ביה משום גלוי דהא ודאי כיון דקפדינן אגלוי בשאר משקין איכא משום הקריבהו נא לפחתך אף כזו דאין בו משום גילוי אלא אפילו האידנא דלא קפדינן אגילוי כלל ומברכין עליו בפה"ג נמי אין מקדשין עליו :

ויין מגתו מקדשין עליו דאמר רבה סוחט וכו' כצ"ל אע"ג דבגמ' קא מייתי ראי' מעיקר' ליין מגתו מדתני ר' חייא (לגבי נסכים יין מגתו לא יביא ואם הבי' כשר וכיון דאם הביא כשר אנן לגבי קדוש) אפי' לכתחלה נמי ומה"ט קאמר תלמוד' נמי דמפיה ומשוליה ויין כושי בורק הליסטוואן של מרתף ושל צמוקים דמקדשים עליו דכיון דלגבי נסכים תניא בכל הני דלא יביא ואם הביא כשר א"כ לגבי קדוש אפי' לכתחלה נמי אפ"ה מייתי תלמודא עוד ראיה גבי יין מגתו מדרבה דאמר סוחט אדם אשכול דאי לאו דרבה איכא למימר דכי היכא דלגבי נסכי' לכתחלה לא יביא מכל הני הכי נמי לגבי קידוש אין מקדשין עליו לכתחלה בכל הני אבל מדרבה שמעינן ביין מגתו דאע"ג דלגבי. נסכים לכתחלה לא יביא אפ"ה אנן לגבי קדוש אפי' לכתחילה מקדשין עליו א"כ ה"ה בכל הני דמפיה משוליה וכו' דאע"ג דלגבי נסכים לא יביא לכתחלה מ"מ מקדשין עליו לכתחלה והכי משמע מפרשב"ם בד"ה ואמר רבה וכו' ולבי אומר לי שמה שנמצא בכל ספרי רבינו הישנים דכתוב בהן דתנן סוחט אדם דכתב ב"י עליו ורבינו שכתב דתנן לא דק והוא תימא איך נתחלף לו מימרא במשנה אבל נראה נכון דרבינו כתב כלישנא דתלמודא דמביא ראיה מדתניא יין מגתו לא יביא ואם הביא כשר ואמר רבה סוחט אדם וכו' והסופרים או המדפיסי' השמיטו שורה אחת וכתבו דתנן סוחט אדם וכו' :

ויין סתם של מרתף וכו' הקשה ב"י כיון דחשש דיין של מרתף פרשב"ם דאינו אלא שמא יהיה קוסס כלו' ריחיה חלא וטעמי' חמר' ורבינו פוסק בסמוך כמ"ד דריחיה חלא וטעמי' חמר' חמרא כ"ש דמרתף סתם הוי חמרא ולא היה צריך לרבינו לכתבו דכשר אלא אגב שיטפא דאחריני נקטי' עכ"ל ולפעד"נ דאי לא היה כותב רבינו של מרתף הוה אמינא דפסול מחששא דשמא ריחיה חלא וטעמי' חלא קמ"ל דלא חיישינן להא ועוד אפי' את"ל דשל מרתף ודאי הוא דטעמיה חמרא אפ"ה אצטריך ליה למיתשביה בהדי כל הני לאורויי דאעפ"י דיכול לקדש עליו לכתחלה מ"מ מצוה מן המובחר לבחו' היין טוב ולקדש עליו ולא לקדש אפילו על של מרתף ואי לא היה כותב של מרתף ה"א דהאי מצוה מן המובחר וכו' לא קאי אלא אכל הכי דקא חשיב אבל בדאי' ליה של מרתף הוא בחזקה שהוא יין טוב וא"כ לברור עוד היין הטוב אפי' למצוה מן המובחר קמ"ל :

כתב בה"ג שיין חי אפילו הוא חזק דדרי על חד תלתא מיא מקדשין עליו וכו' נראה שלמדו מדאיתא בפ' המוכר פירו' אהך מימרא דרב אין אומרי' קידוש היום אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח למעוטי מאי אילימא למעוטי מזוג דפסול לנסכי' ופסול נמי לקידוש אמאי פסול לקידוש עילויי עילוי' לקידוש דא"ר יוסי בר חניג' מודים חכמים לר"א בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים פי' דבפ"ג שאכלו (דף נ) תנן אין מברכין על היין בפה"ג עד שיתן לתוכו מים דברי ר' אליעזר וחכ"א מברכין וקאמר עלה ר' יוסי בר חנינא מודים חכמים

דרכי משה

רעב (א) ובהג"מ ר"פ המוכר פירות כתב דאין לקדש עליו : וכ"כ

פרישה

רבינו בסמוך דיין של צמוקים ויין מבושל מקדשין עליו גם רבינו כתב אחר כך בהדיא דמי שמתירין מבושל כתב דלא אמרו דבעי' יין הראוי לנסך ע"ג מזבח אלא להוציא מגולה כו' :

(ב) **אף** על פי שמברכין עליו בורא פרי הגפן ומ"מ לענין קידוש לא חשוב משום הקריבהו נא לפחתך והוא מאחר שמסריח קצת מפני שהיה מונח בכלי מאוס משא"כ בברכת הנהנין דבשביל עצמו הוא מברך בפה"ג וק"ל :

(ג) **אפילו** סיננו כו' משום הקריבהו נא לפחתך . וזהו לר' נחמיה בסוף פרק לולב וערבה דאמר מסננת אין בו משום גילוי מפני שארס נחש לף ועומד במקומו אבל לחכמי' אפילו בלא קידוש אסור משום גילוי ואפילו סיננו וכן בי"ד סי' קי"ו דקי"ל כחכמים רמ"פ ואפשר דהטור כתבו אליבא דידן בזמן הזה דלא חוששין לגילוי אפילו הכי אסור לקדש :

(ד) **דתנן** סוחט כו' רבינו שכתב דתנן לא דק לדברי רבה הם בפרק המוכר פירות ב"י : (ה) **אף** על פי שיש בו קמחין אבל בב"ח כתב בשם התוס' שיין המעלה קמחים אסור לקידוש אם א"א לסננו שלא ישארו בו קמחים וכ"פ רמ"א : (ו) **יין** הלסטון פי' רשב"ס מתוק וקלש מאד : (ז) **שאינו** בדוק אם הוא טוב אם לאו ויש לחשש לרימי' חמרא וטעמי' חלא ודוק בב"י : (ח) **דדרי** על חד תלתא כסדר המזיגה דאז ראוי לשתותו כן ע"י הדקק לאפוקי אם חזק יותר מזה : שמברכין

דרישה

[ב] **אעפ"י** שיש בו קמחין כו' אעפ"י דב"י כתב בשם א"ח דבתוספ' אוסר לקידוש יין שמעלה קמחין אם א"א לסננו שלא ישאר בו קמחין אפשר לומר דכאן מיירי בדאפשר לסננו :

[ג] **בורק** פי' לבן ביותר כו' עיין בב"י שכתב ודעת רבינו גם כן להכשיר ביין לבן לקידוש אפילו לכתחלה שכתב אבל ד' כוסות בסי' תע"ב כו' והא דלא מייתי ב"י ראי' ממה שהכשיר רבינו בורק שפי' לבן ביותר כ"ל דהיינו מטעם כיון דלכתחלה אין מקדשין על בורק אלא צריך לחזור אחר יין הטוב יותר כדמסיק לאפוקי על יין לבן יכול לקדש לכתחלה וזהו שדקדק ב"י . וכתב אפילו לכתחלה וק"ל : והרמב"ס

חרושי הגהות

לנסך כו' אלא להוציא מגולה כו' ועיין פרישה : ב דכיון דפסולים לנסך ע"ג המזבח משום הקריבהו נא לפחתיך (מלאכי א) פסולים נמי לקידוש מה"ט גופיה (ב"ח בשם הרשב"ם) משא"כ בברכת הנהנין דבשביל עצמו הוא מברך (פרישה) : ג כן היא גירסת הב"י בספרי רבינו ועיין ב"ח שהסכים לגירסת רבינו כמ"ש לפנינו ואפילו ריחיה וטעמיה חמרא ועיין דרישה : ד עיין פרישה וב"ח : ה עיין ב"ח שמיישב קצת : ו עיין ישוב לזה בב"ח : ז והא דלא מייתי ראייה ממה שהכשיר רבינו בורק שפירש לבן ביותר נ"ל דהיינו מטעם כיון דלכתחלה אין מקדשין על בורק אלא צריך לחזור אחר יין הטוב יותר כדמסיק לאפוקי על יין לבן יכול לקדש לכתחלה וזהו שרקדק הב"י שכתב אפילו לכתחלה (דרישה) : ח אפ"ל דכאן מיירי בדאפשר

הכמים לר"א בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים מ"ש א"ר אושעיא בעינן מצוה מן המובחר והלכה כחכמים וכיון דמזיגה דכוס של ברכה דאיירי ביה ר' יוסי בר חנינא הוי רובע רביעית יין כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית כדרב' דכל חמרא דלא דרי על חד תלתא מיא לאו חמרא הוא כדאיתא בריש המוציא יין אם כן שמעינן דלקידוש כשר אפילו הוא חזק דדרי על חד תלתא מיא דאי אית' דפסול אמאי קאמר אי למעוטי מזוג עילויי עלוייה דא"ר יוסי בר חנינא וכו' ה"ל למיפרך איפכא אי למעוטי מזוג אדרבה מזוג הוא דכשר אבל חי פסול הוא לקדש עליו דאינו ראוי לשתותו חי אלא ודאי דחי ממש דהיינו דדרי על הד תלתא מיא כשר חי אף לקידוש אלא כיון דמצוה מן המובחר הוא לענין ברכת המזון שיהא מזוג כדאר"י בר חנינא פריך בגמרא דמסתמא ה"ה לקידוש דעילויי עילוייה והב"י כתב דהך פלוגתא דר"א וחכמים ודאר"י בר חנינא עלה מודים חכמים לר"א משמע דאינו מדבר אלא ביין שהוא כ"כ חזק שאין ראוי לשתותו חי כלל אבל כי דרי על חד תלתא מיא יכול לשתותו חי הוא וכו' עכ"ל ואיני יודע מהיכן הגיע לו דבר זה שכתב דאינו מדבר אלא ביין שהוא כ"כ חזק וכו' ודילמא מדבר בחמרא דדרי על חד תלתא מיא ואפ"ה קאמר ר"א דאין מברכי' עליו כשהוא חי בפה"ג ועוד שהיפך הקער' על פיה דהאמת הוא דהך פלוגתא דר"א וחכמים ודאר"י בר חנינא עלה מודים חכמים בכוס של ברכה וכו' איננה מדבר אלא בחמרא דדרי על חד תלתא מיא וכדמוכח בריש פ' המוציא יין וכדפי' והב"י הזכירו בדבריו וכאן כתב בהפך אין ספק שתקפ' עליו משנתו והדבר ברור דמ"ש בה"ג בדין זה הוא מוכרח מהסוגיא דהמוכר פירות וכדפרי' וראוי לדקדק למה כתבה בשם בה"ג ולא בסתם כיון דהכי מוכח בתלמודא אלא צריך לומר כיון דאינו מפורש להדיא בתלמודא כתבה ע"ש בה"ג :

לתוכו מים אמר ר' אושעיא משום דבעינן מצוה מן המובחר י ומשמע דאין כל דבריס הללו אמורים אלא ביין שהוא כ"כ חזק שאינו ראוי לשתותו חי כלל אבל כי דרי על חד תלתא מיא יכול לשתותו חי הוא וזהו היין המשובח וכדאמר רבה בר"פ המוצי' יין (עז.) ובפרק המוכר פירות (צז:) כל חמרא דלא דרי על חד תלתא מיא לאו חמרא הוא :

מיא ט מקדשין עליו ומ"מ יותר טוב למוזגו ובלבד שיהא מזוג כראוי ויינות שלנו יותר טובים הם בלא מזיגה ויין צמוקים מקדשין עליהם ל"ש מכמשי בגופניהו ול"ש נצטמקו ע"י חמה או על ידי תולדות האור כגון שהכניסן בחמין למהר צמוקן או שתלאן בעשן והוא שיצא מהן קצת לחלוחית כשמעצרין אותן אבל אם אין בהן לחלוחית ואין יוצא מהן דבר אלא ע"י שרייה ששורין אותן במים לא וחמרא דריחיה חלא וטעמיה חמרא חמרא אבל אם ריחיה חמרא וטעמיה יא חלא חלא דבתר טעמיה אזלינן · שמרי יין שנתן עליהם מים או חרצנים שנתן עליהם מים ויש בהם טעם יין אין מקדשין עליהם ומברכין עליהם שהכל אפי' אם נתן עליהם ג' מדות מים ויצאו ג' מדות וחצי אבל אם נתן ג' מדות מים ויצאו ארבעה הוה ליה כיין מזוג ועל יין מבושל רבו הדעות הרב ר' שמעיה כתב בשם רבי' שלמה (ט) שמברכין עליו שהכל וכ"כ הרב ר' יצחק ן' גיאת · יין שנתבשל אפי' מעט וכן אם נתן לתוכו מעט דבש מברכין עליו שהכל וכ"כ רב האי וכיון שנתן האור תחתיו והרתיח אין בו משום גילוי ולא משום יין נסך ואין אומרים עליו קידוש היום ואינו נראה לבעל העיטור (י) דלא גרע מקונדיטון דאיתא בירושלמי שיוצאין בו בפסח (יא) ידי ד' כוסות וכ"כ ר"ת ור"י שמקדשין על המבושל ולזה הסכים א"א ז"ל [ד] והרמב"ם ז"ל כתב אין מקדשין אלא על יין הראוי לנסך על גבי מזבח לפיכך אם נתערב בו דבש או שאור אפי' כטפת חרדל בחבית גדולה אין מקדשין עליו כך אנו מורין בכל מערב ויש מי שמתיר לקדש עליו שלא אמרו יין הראוי לנסך על גבי מזבח אלא להוציא מגולה או ריחו רע או מבושל שאין מקדשין על אחת מאלו · במקום שאין יין מצוי מקדשין על השכר ושאר

ומ"ש ומ"מ יותר טוב למוזגו וכו' הטעם פשוט שהוא כדי שיהיה ערב לשתיה :

ויין של צמוקים מקדשין עליו וכו' ברייתא בפרק המוכר פירות (צז :) :

ומ"ש והוא שיצא מהם לחלוחית קצת וכו' כ"כ הרי"ף בפרק ע"פ והרא"ש בפרק המוכר פירות מיהו אמרי רבוותא לא כל הצמוקים שרי לקדושי עלייהו אלא כגון דמכמשי בגופנייהו ולא דיבישן וכד עצרת להו נפקא מינייהו לחלוחית הכי הוא דשרינן במיא ומעצרינן להו ומקדשין עלייהו אבל אי כד מעצרת להו לא נפיק מינייהו לחלוחית לא מקדשין עלייהו וכ"כ הרמב"ם בפכ"ט וז"ל והוא שיהיו צמוקים שיהיה בהם לחלוחית שאם ידרוך אותן יצא מהם דבש כלומר לאפוקי צמוקים יבשות ביותר שאין בהם שום לחלוחית דבש :

* ב"ה וכ"כ הריב"ש :

וחמרא דריחיה חלא וטעמיה חמרא חמרא ג"ז בהמוכר פירות פלוגתא דר' יוחנן וריב"ל (צו.) ופסקו רשב"ם והרא"ש כר' יוחנן דאמר הכי וכן פסק הרי"ף בפרק ע"פ והרמב"ם בפכ"ט :

ומ"ש אבל אי ריחיה חמרא וטעמיה חלא חלא מדברי הרמב"ם בפרק הנזכר ופשוט הוא :

שמרי יין שנתן לתוכם מים וכו' גם זה בפרק המוכר פירות (צו :):

כתב הרשב"א בתשובה מה שאמרת דרמא תלתא ואתא ד' ביין סירוני דרפי לאו חמרא הוא ובעיא עפי שפיר קאמרת וכדמשמע נמי בר"פ המוציא (עז·) ומה שאמרו כאן יין סתם לפי שיין סירוני בשמו מזכירין אותו דברים כנוים הם עכ"ל :

ומ"ש דחרצנים דינם כשמרים הוא ממ"ש שם הרא"ש דמוכח בר"פ אלו עוברין (מ·) דתמד של חרצנים גרוע משל שמרים ומיהו כשנתן שלשה מדות והוציא ארבעה דחזינן בהדיא דרביעיתו יין פשיטא ודאי דמקדשין עליו וכ"כ הר"ן בפרק ערבי פסחים והרב המגיד בפכ"ט שחרצנים דינם שוה לשמרים מיהו כתבו דה"מ בחרצנים הנדרכים בגת ע"י קורה שהקורה דוחקת ומוציאה כל לחלוחית שבהם אבל בפורצני שלנו הנדרכים ברגלי אדם ורמי בהו מיא והיין נמשך מאליו לא אמרינן הכי שהרי ברוב הפעמים אינו מוציא כדי מדתו ואפ"ה חמרא מעליא הוא לפי שהחרצנים עצמן בולעין המים והיין יוצא הלכך הכל לפי טעמו וריחו :

ועל יין מבושל רבו הדיעות התוספות בפרק המוכר פירות (צז.) כתבו דיין מבושל כשר לקידוש כדאיתא בירושלמי ודלא כפירש"י והר"ש שכתבו דמברכין עליו שהכל דאשתנו לגריעותא והרא"ש כתב שם כדברי התוספות משום דכי אשתני למעליותא אשתני וכן דעת הר"ן בפרק ע"פ להכשיר המבושל והמעושן לקידוש משום דאשתנו לעילויי' וכן הסכים בסוף ספר מצות קטן וכתב הרב המגיד בפכ"ט שכן דעת הרמב"ן והרשב"א אבל הרמב"ם דעתו כדעת הגאונים שאין מקדשין עליו· כתב האגור מנהג אשכנז וכל גדוליה לקדש על היין מבושל אם אין לו אחר ואפילו יש לו אחר שאינו טוב. וכתבו הרמב"ן והריטב"א בפרק המוכר פירות והרשב"א בתשובה דבהדיא אמרו בירושלמי שיוצאין ביין מבושל בפסח בד' כוסות דאלמא אומרין עליו קידוש היום ואומר עליו בפה"ג וכ"כ הריב"ש בתשובה ולענין מה שהביא רבינו דברי הרמב"ם ביין שנתערב בו דבש הרב המגיד בפכ"ט נתן טעם לדברי המתירים ולדברי האוסרים וכתב שהאחרונים הסכימו לדברי המתירים · ומבואר בירושלמי שיוצאין בקונדיטון ויש בו דבש ופלפלין וכ"כ הרשב"א בתשובה וכן דעת הרמב"ן והריטב"א בפרק המוכר פירות והריב"ש בתשובה וכן דעת ההגהות וכן דעת הר"ן בפרק ע"פ וכן הסכים בספר מצות קטן וכתב רבינו ירוחם בח"א שאפילו יהיה בו כ"כ דבש ופלפלין עד שמשתנה מקדשין עליו :

כתוב בא"ח בתוס' אוסר לקידוש יין שמעלה קמחין אם אי אפשר לסננו שלא ישארו בו קמחין (ב) :

במקום שאין יין מצוי מקדשין על השכר וכו' בפרק ע"פ (קז·) אמרי' דרבין אבדיל אשיכרא היכא דהוי חמר מדינה ואמרינן בתר הכי בעיא מיניה רב הונא מרב חסדא מהו לקדושי אשיכרא ופשט דאין מקדשין ואין מבדילין עליו וכתב הרא"ש שאפילו אם נפרש בעיא דרב הונא בחמר מדינה אפשר דכי היכי דלא קי"ל כותיה במאי דאמר אין מבדילין עליו ה"נ לא קי"ל כותיה במאי דאמר אין מקדשין עליו וכ"ש אם נפרש הבעיא בשאינו חמר מדינה אבל כשהוא חמר מדינה מקדשין נמי עליו ונראה שדעת ר"י נוטה שמקדשין על השכר היכי דהוי חמר מדינה וכ"כ ראב"ן וכן הסכימו רוב הגאונים עכ"ל ומשמע בגמרא דשכר שמבדילין עליו לאו דוקא של תמרים אלא הוא הדין למשקה שאר הפירות וזהו שכתב רבינו מקדשין על השכר ושאר משקין ומיהו על המים כתב שם רשב"ם דאין מבדילין אפי' היכא

ויין צמוקים וכו' בפרק המוכר פירות קא חשיב צמוקים בין הני דמפיק ומשוליה וכו' דתניא לגבי נסכים לא יביא ואם הבי' כשר וא"כ לגבי קידוש אפי' לכתחלה כשר ורבי' כתבה כאן בבבא בפני עצמה מפני שהצריך ל"ש מכמשי בגופנייהו וכו' והוא שיצא מהן קצת לחלוחית וכו' :

וחמרא דריחיה חלא וטעמיה חמרא חמרא שם פלוגתא דר' יוחנן וריב"ל ופסקו הפוסקים כר' יוחנן דקאמר הכי ומ"ש אבל אם ריחיה חמרא וטעמיה חלא חלא דבתר טעמיה אזלינן כלומר ואין מקדשין עליו איכא להקשות הא כיון דמברכין עליו שהכל כדלעיל בסי' ר"ד א"כ פשיטא דאין מקדשין עליו וי"ל דלא אמרי' דמברכין עליו שהכל אלא ביין שהקרים שגדל עליו כמין קרום לבן דהיינו שהתחיל להחמיץ אבל אם לא הקרים אע"ג דריחיה חמרא וטעמיה חלא מברכין עליו בפה"ג ובזו קאמר הכא דאפ"ה אין מקדשין עליו אבל אם ריחיה חלא וטעמיה חמרא חמרא ומברכין עליו בפה"ג אע"ג דהקרי' אבל אין מקדשין עליו אא"כ בדלא הקרים והא דכתב לעיל דיין שבפי החבית כשר לכתחלה אף על פי שיש בו קמחין היינו יין גמור דריחיה חמרא וטעמיה חמרא ובפי חבית בלחוד יש בו קמחין ואין זה יין שהקרים שפי' שהתחיל להחמיץ ועיין במ"ש לעיל בזה ריש סי' ר"ד :

שמרי יין וכו' ג"ז שם בהך סוגיא אי למעוטי של שמרים (פי' תמד) דפסול לנסכים ופסול לקידוש היכי דמי אי דרמא תלתא ואתא ארבעה חמר מעליא הוא אי דרמא תלתא ואתא תלתא ופלגא פלוגתא דרבנן ואחרים היא (פי' דפליגי התם בברייתא (דף צ"ו) וקי"ל כרבנן דלאו חמרא הוא ומברכין עליו שהכל ופשיטא דאין מקדשין עליו) וסובר רבינו דלאו דוקא בתמד של שמרי' דה"ה בתמד של חרצנים וכ"כ הרא"ש לשם (דף רה ע"א) :

ועל היין מבושל רבו הדעות וכו' כתב האגור מנהג אשכנז וכל גדולים לקדש על יין מבושל אם אין לו אחר ואפילו יש לו אחר שאינו טוב כמו המבושל או כמו שיש בו דבש גם נהגו לקדש על יין לבן דלא כהרמב"ן דפוסל לקידוש בלבן יותר מדאי · ויינות שלנו יותר טובים בלא מזיגה וכן נוהגין לקדש בלא מזיגה עכ"ל :

במקום שאין יין מצוי מקדשין על השכר וכו' ומדברי הרמב"ם יראה וכו' כתב ב"י דלפי דמשמע דאינו מחלק בין קידוש להבדלה אלא במדינה שרוב יינה שכר ומכל מקום יש בה יין אבל אם אין בה יין מצוי כלל מקדשין על השכר אלא לפי דלא מצינו שחילקו בגמרא בכך נראה יותר דאפילו אין מצוי בה יין כלל קאמר דאין מקדשין על השכר עכ"ל ולי אפשר דכתב יראה משום דמשמע דה"ק אעפ"י שנהגו העם' שאין מקדשין עליו מ"מ מבדילין עליו לכתחלה אבל מדינה יכול לקדש עליו דאינו פסול לקידוש אלא דמ"מ יראה יותר לפרש דר"ל דפסול לקדש עליו ובספרי הרמב"ם

דרכי משה

(ב) וכ"כ הגהת מרדכי פרק המוכר פירות :

ובא"ז

דרישה

[ד] והרמב"ם ז"ל כתב אין מקדשין כו' הא דמוקי להרמב"ם באחרונה אע"פ שדעתו כדעת הגאונים דלעיל שאין מקדשין על יין מבושל היינו משום דאתי לאשמעינן דין אם נתערב בו דבש או שאור כו' :

ושאר

פרישה

(ט) שמברכין עליו שהכל דאשתני לגריעותא · וכתב האגור ונהגו בכל אשכנז כל הגדולים לקדש על היין מבושל כשאין אחר טוב :

(י) דלא גרע מקונדיטון שנותנין בו דבש ופלפלין אפילו אם יהיה כ"כ עד שנשתנה אפ"ה מקדשין עליו תו' : (יא) ידי ארבע כוסות וא' מהן של קידוש : אלא

חדושי הגהות

בדאפשר לסננו (דרישה) : ט טעמו משום דאע"ג דתנן ומודים חכמים לר"א בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים היינו דוקא בבה"מ להודיע שבח הארץ וכמו שנתבאר לעיל סימן קפ"ב אבל שפיר מקדשין עליין חי (מהרל"ח) י עיין ב"ח ודו"ק : יא היינו כל שבני אדם נמנעים לשתותו משום חמיצותו וכמ"ש סימן ר"ד ומש"ה לא כתבו הרב"י דסמך אדלעיל ועיין ב"ח ודבריו אין נראים (מג"א) ועיין ט"ז :

משום

[ה] ושאר משקין כיון שאין יין מצוי שם הוי שאר משקין חמר מדינה [ו] ופרשב"ם שנקרא חמר מדינה כשאין יין בכל העיר ויש מפרשין דלא הוי חמר מדינה (יב) אלא אם כן שלא יהא יין גדל מהלך יום כל סביב העיר ומדברי הרמב"ם ז"ל יראה יג שאין מקדשין עליו שכתב מדינה שרוב יינה שכר אע"פ שאין מקדשין עליו מבדילין עליו הואיל והוא חמר מדינה ועל הפת יד כתב ר"ת שאין מקדשין עליו ורשב"ם כתב שמקדשין עליו וכ"כ רב עמרם ואומר ויכולו ומברך ברכת המוציא ואינו פורס [ז] וגומר הקידוש ופורס כ"כ רב האי וכתב עוד דאפי' אם יש לו יין אם אינו מקובל לו ואינו חביב לו שיקדש עליו שאין לו לברך [ח] על דבר שאינו נהנה ממנו וכתב א"א ז"ל (יג) שמקדשין על השכר אם הוא חמר מדינה [ט] ומ"מ יותר טוב הוא לקדש על פת כיון שהסעודה באה לכבוד שבת אבל בסעודת הבקר יותר טוב לקדש על השכר פי' שיברך עליו שהכל נהיה בדברו קודם לברכת המוציא שאם יברך על הפת תחלה אין כאן שום שינוי כתב ר"ע כוס של קידוש (יד) כל זמן שלא בירך ברהמ"ז חייב לברך עליו ברכה אחרונה וה"מ שאין לו כוס לברהמ"ז אבל אם יש לו כוס לברהמ"ז כיון דאכתי לא אסח דעתיה דהא אית ליה כוס של ברכה לא בעו לברוכי אחר כוס של קידוש שנפטר בברכה של ג' ע"כ [י] ואיני מבין דבריו טו כיון שכתב

היכא דליכא יין ושכר וכתבו הרא"ש שם וכ"כ רבינו ירוחם בח"ב והגהות בפכ"ט וכתב עוד בהגהות פרק כ"ט בשם ראבי"ה חמר מדינה פירוש כגון הגמוניא אחת אבל אם נמצא יין באותה הגמוניא אלא שהוא ביוקר אין לו לקדש יב אריפתא ולא להבדיל אשיכרא. וכתב המרדכי שם שאם לקו הכרמים ואין יין מצוי אף ע"פ שבשאר שנים מצוי רוב יין לשנה זו מיהא הוי השכר חמר מדינה ונראה דכל היכא שאין יין ישראל מצוי אע"פ שנמצא שם יין א"י הרבה שפיר הוי שכר חמר מדינה וכן כתוב בתשובות הגהות מיימוניות שבסוף ספר הפלאה אבל דעת הרמב"ם בפרק כ"ט שאין מקדשין על השכר כלל וכתב ה"ה שכן כתב הרי"ף גיאות ושכן עיקר וכ"כ הגהות בשם רשב"ם והגאונים וה"ג והאלפסי וראבי"ה והר"ס וכ"כ המרדכי בשם ר"פ דטוב יותר לקדש על הפת ולא על השכר אפי' אם הוא חמר מדינה ובסמוך כתב רבינו בשם הרא"ש דהיינו בסעודת הלילה דוקא:

ומ"ש רבינו ומדברי הרמב"ם ז"ל יראה הוא משום דאפשר דאינו מחלק בין קידוש להבדלה אלא במדינה שרוב יינה שכר ומכל מקום יש בה יין אבל אם אינו מצוי בה יין כלל מקדשין על השכר אלא שלפי שלא מצינו שחילקו בגמרא בכך נראה יותר דאפילו אין מצוי בה יין כלל קאמר דאין מקדשין על השכר:

ועל הפת כתב ר"ת שאין מקדשין עליו וכו' דברי ר"ת הם כתובים בתוס' בפרק ע"פ (קו:) אההיא דזמנין חביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא ופי' דה"ק הוה מקדש אחמרא על דעת לאכול מיד ריפתא והיה נוטל מיד ידיו קודם קידוש ורשב"ם כתב שם דמקדשין על הפת וכ"כ שם רש"י אמתני' (קיד.) דמזגו לו כוס אחד וכו' וכ"כ הרמב"ם בפכ"ט וכ"כ שם הגהות בשם כמה גדולים וכ"כ הרא"ש בפרק ע"פ ונהגו העם לקדש בפת וכן הסכימו כל הגאונים עכ"ל ומשמע שם שאף ע"פ שמצוה מד"ס לקדש על היין כמ"ש הרמב"ם בפכ"ט אי חביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא וכ"כ שם הרמב"ם בהדיא שאם היה מתאוה לפת יותר מן היין מקדש על הפת אע"פ שיש לו יין ולפ"ז מי שאינו שותה יין א"צ לחזור אחר יין לקידוש דהא ודאי חביבא ליה ריפתא אבל בהגהות כתוב שם דהא דמקדשין על הפת בשאין לו יין דוקא היא וכן ראיתי נוהגין דאפילו מי שאינו שותה יין מחזר אחר יין לקידוש (ג) ואההיא דזמנין דחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא איכא למידק דמשמע שאע"פ שיש לו יין היא כדברי הרמב"ם דאי בשאין לו יין אפילו לא חביבא ליה ריפתא נמי א"א לו לקדש אלא על הפת וא"כ סתם בני אדם שמתאוים יותר למאכל מלמשתה היה להם לקדש על הפת ולא על היין דמצוה להקדים החביב ושמא י"ל שאע"פ שאם רצה להקדים החביב ולקדש על הפת הרשות בידו מכל מקום כשאינו מקדים החביב ומקדש על היין כיון דמצוה מדברי סופרים לקדש על היין ש"ד:

וכתב א"א שמקדשין על השכר וכו' עד אין כאן שום שינוי בפרק ע"פ: אם חל י"ט במ"ש על איזה יותר טוב לומר יקנה"ז על השכר או על הפת יתבאר בסימן רצ"ו:

כתב רב עמרם כוס של קידוש כל זמן שלא בירך בה"מ וכו' ואיני מבין דבריו וכו' השגתו על דברי רב עמרם מבוארת ולכן דחה דבריו והעלה אלא לעולם כוס של קידוש צרכי סעודה הוא וכו' וא"כ בין יש לו כוס לבה"מ בין אין לו א"צ לברך על יין הקידוש דבה"מ פוטרתו ואח"כ כתב ומיהו י"ל כשיש לו כוס לבה"מ וכו' כלומר יש ליישב דברי רב עמרם דיש חילוק בין יש לו כוס לבה"מ לאין לו וזה בין לדידן דס"ל דכוס של בה"מ טעון אחריו ברכה אחת מעין ג' בין לרב עמרם דאין טעון ברכה לאחריו דבה"מ פוטרתו כאילו שתה תחלה דכיון דמחמת הסעודה הוא חשיב

הרמב"ם כתוב בפירוש מדינה שרוב יינה שכר אף על פי שהוא פסול לקידוש מותר להבדיל עליו הואיל והוא חמר מדינה עכ"ל:

ועל הפת כו' כבר האריכו בזה הפוסקים והמפרשים ולענין הלכה נראה עיקר דאין לקדש קידוש הלילה על השכר שהרי הרמב"ם כתב להדיא דשכר פסול לקידוש ובקידוש של לילה קאמר כדמוכח מדבריו ס"פ כ"ט ואפי' הוא חמר מדינה וכ"כ הגאונים והרבה גדולים דשכר פסול לקידוש ומסתברא הכי מדת"ר זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין בכניסתו ויין דוקא ולא חמר מדינה מדכתיב זכרו כיין לבנון נזכירה דודיך מיין כפירש"י ודוקא כשיש יין כשר בעיר ואפי' אינו מקובל לו דמהכתיב זכרהו על היין דוקא יין ודין זה כדין ד' כוסות בע"פ דוקא יין והא דקאמר זימנין דחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא היינו דוקא היכא דשכח ונטל ידיו ובירך על נטילת ידים לא היה רשאי לקדש אחמר' דא"כ היה הפסק וצריך לחזור וליטול ידיו אבל לכתחלה מקדש דוקא על היין קודם נטילה · א"נ כמו שפי' ר"ת מקדש אריפת' ה"ק מקדש אחמרא אדעתא דיאכל מיד ריפתא והיה נוטל מיד ידיו קודם קידוש אבל אם אין שם יין מקדש על הפת ולא על שכר כלל אבל בסעודת בקר יותר טוב לקדש על השכר ולא על הפת כמ"ש הרא"ש וכר' דאף הרמב"ם לא אמר דשכר פסול לקידוש אלא לקידוש דלילה דדאורייתא הוא דנפק' ליה מזכור את יום השבת זכרהו על היין בכניסתו אבל קידוש היום דנפק' ליה מאת יום אינו אלא דרבנן כמ"ש הר"ן בפ' ע"פ ומביאו ב"י ריש סי' רע"א מודה הרמב"ם דשכר כשהוא חמר מדינה כשר לקדש עליו דאין גילוי בשום מקום דבעי' יין לקידוש היום מיהו דוקא כשאין יין בעיר אבל כשיש יין בעיר פשיטא דיין קודם ואיכא לתמוה על מנהג כל ישראל שמקדשין בבקר על השכר ואפילו יש להם יין בביתם וכ"כ מהרי"ו ע"ש אגודה דפ' ע"פ וז"ל ויום השבת יברך שהכל קודם ברכת המוציא וביום הוועד ואסיפת חכמים קרוב לד' שני' נשאלה שאל' זו מבינים למה נהגו כך כי העידו הזקני' שהיו באותו וועד דגדולי רבני' מהר"ר שכנא ז"ל ומהר"ר שלמה לוריא ז"ל נהגו כך לקדש בסעודת בוקר דוקא על השכר אעפ"י שהיה יין בעיר לא קדשו על היין אלא בלילה ולא בבוקר ולא הגיע אז שום התחלה ליישב מנהג זה כי הוא שלא ע"פ הדין דפשיטא דיין קודם לשכר וכמ"ש רבינו להדי' לקמן סי' רפ"ט ולפעד"נ קצת ליישוב בשום לב אל מ"ש הרא"ש לקדש בבקר על השכר שאם יברך על הפת תחלה אין כאן שום שינוי הלא גם עתה שהיה מברך על השכר תחלה אין כאן שינוי שהרי כתב הרא"ש דבחול ג"כ ישב קוד' נטילתו במקום אכילתו ויברך על המים או על שאר משקים ע"ד לשתות בתוך סעודתו וצ"ל דשפיר איכא שינוי דבחול היה מברך על שאר משקים קודם נטילה ובשבת היה מברך לאחר הנטילה וע"ל בסי' קע"ד בדין זה ולפי זה איכא למימר דהגדולים היו נוהגים כהרא"ש והר"ס לברך כל פעם על שאר משקים במקום סעודה ע"ד לשתות בתוך הסעודה ולכך אף בשבת בבקר היו מקדשין על השכ' ומכוונים בברכ' זו לפטור המשקי' שישתו בתוך הסעודה ואם היו מקדשין על היין לא היו מסתלקין מן הספק אבל עכשיו היו מכוונין בברכת שהכל נהיה בדברו שעל השכר לפטור כל מה שישתה בתוך הסעודה וגם היה היכר שהוא מברך לשם קידוש היום מאחר שמשנה דבחול הוא שותהו ומברך קודם נטילה ובשבת מברך לאחר נטיל' ואע"ג דבליל שבת אי אפשר לו לשתות שאר משקים ולברך עליה' לא קודם שיקדש דאסור לטעום קודם קידוש וגם לא לאחר קידוש דכיון דקידש על היין או על הפת שוב אין יכול לברך על שאר משקים דשמא ברכת היין או הפת פוטרת שאר משקים ולא נסתלק מן הספק אין דנין שאי אפשר מאפשר דכל מה שיכול לעשות להסתלק מן הספק הוא עושה ומה שאי אפשר עומד בספק מיהו עכשיו שאין נוהגין כמהר"ס והרא"ש לברך שהכ"ב על שאר משקין קודם נטילה שלא כדעת רש"י ור"ת ור"י השותי' מימיהם וכמו שנתבאר בסי' קע"ד צריך לברך גם בסעודת בוקר על היין אם יש לו ולא על השכר וכמ"ש בסימן רפ"ט :

כתב ר"ע כוס של קידוש וכו' פי' לכתחלה חל עליו לברך מיד ברכה אחרונה על כוס של קדוש כיון שאין דעתו לשתות יין בתוך הסעודה דאם דעתו לשתות עוד יין בתוך הסעודה השתא ודאי כיון דיין של קידוש פוטר היין שבתוך המזון א"צ לברך ברכה אחרונה על כוס של קידוש וכדלעיל סי' קע"ד · ואמר ר"ע דחיוב זה אינו אלא כל זמן שלא בירך ב"ה אבל אם לא בירך ברכה אחרונה על כוס של קידוש ולא נזכר עד שבירך ב"ה שוב א"צ לברך ברכה אחרונה דב"ה פוטר כל מה שאכל וכל מה ששת' בסעודה ואף כוס של קידוש פוטר בדיעבד מברכה אחרונה ואמר עוד וה"מ דלכתחלה צריך לברך ברכה אחרונה מיד אחר קידוש דוקא שאין לו כוס לב"ה דהשתא אסח דעתיה מלשתות עוד יין אבל אם יש לו כוס לב"ה דלא אסח דעתיה א"צ לברך ברכה אחרונה על כוס של קידוש אלא לכתחלה

דרכי משה

(ג) ובא"ז כתב בהדיא דמי שאינו שותה יין לא יקדש עליו אלא על הפת וכן הוא בתשובת המיימוני ס"ם הפלאה סימן ד' שיקדש על הפת או שישמע קידוש והבדלה מאחרים ואפשר דאף ב"י לא קאמר דרגילין לחזור על היין אלא דוקא כשאוכל עם בני ביתו או עם אחרים דאע"ג דהוא אינו שותה אחרים שותים ממנו ולכן מקדשין איין וכן נהגו אבל בשמקדש לעצמו אין לקדש רק אפת כדברי הפוסקים כנ"ל :

פרישה

(יב) **אלא** אם כן שלא יהא יין גדל כו' כתב המרדכי בפ' ע"פ שאף שבכל השנים יין מצוי לרוב המדינה אלא שבשנה א' לקו כל הכרמים מחשיב שאר משקים חמר מדינה באותה שנה :

(יג) **שמקדשין** על השכר כו' ומ"מ אליבא דכ"ע מצוה לחזור אחר יין לקידוש וכתב ב"י ורמ"א דאפילו מי שאינו שותה יין מחמת נדר שעליו מצוה לקדש איין וישתו המסובין מכוס של קידוש ואם אין עמו מסובין או יקדש על הפת או ישמע הקידוש מאחר עכ"ל רמ"א עיין מ"ש סי' רע"ג בשם ר' ירוחם כן אפילו אמתענה :

(יד) **כל** זמן שלא בירך כו' פי' כתיקונו בכוס וכמו שמפרש ואזיל ה"מ כו' כן פי' ב"י דברי ר"ע לפי הישוב דבסמוך שכתב רבינו ולדעת ר"ע כו' אבל לכתחלה ס"ד דהטור ה"ק שלכתחלה כל זמן שלא בירך ברה"מ חייב לברך ברכה אחרונה חוץ מאם יש לו כוס דאז אפילו לכתחלה אין לו לברך ברכה אחרונה וק"ל :

הילכך

דרישה

[ה] **ושאר** משקים ומיהו על המים כתב שם רשב"ם דאין הבדלה אפילו היכא דליכא יין ושכר וכתבו הרא"ש שם ב"י . ומ"ש רבינו ומדברי הרמב"ם ירא' הוא משום דאפשר דאינו מחלק בין קידוש להבדלה אלא במדינה שרוב יינה שכר ומ"מ יש בה יין אבל אם אינו מצוי בה יין כלל מקדשין על השכר אלא שלפי שלא מצינו שחילקו בגמרא בכך נראה יותר דאפילו אין מצוי בה יין כלל קאמר דאין מקדשין על השכר עכ"ל ב"י . ולפ"ז צ"ל דמ"ש הרמב"ם שרוב יינה שכר לאשמעינן רבותא דאף על פי שיש בה יין מ"מ כיון שרוב יינה שכר מבדילין על השכר . דעסיק בדיני הבדלה ולא בדין קידוש וק"ל :

[ו] **ופרשב"ם** שנקרא חמר מדינה כשאין יין בכל העיר כו' · פי' ולאפוקי מראבי"ה שפי' כגון הגמוניא אחת · ונראה דראבי"ה פי' כן מדקאמר מדינה ולא עיר · לכן פי' מדינה כמשמעותיה כגון הגמוניא אבל הרשב"ם ס"ל דשם מחוז נקרא מדינה . והא דכתב ראבי"ה וב"י הביאו אין לו לקדש אריפתא כו' ולא כתב אשכר כמ"ש גבי הבדלה דאזיל לטעמיה דס"ל שאין מקדשין על השכר כלל כמ"ש ב"י בסמוך בשמו :

[ז] **וגומר** הקידוש ופורס וכ"כ רב האי כו' כצ"ל וכן הוא בטור של קלף · ולא כגירסת הספרים שבידינו כ"כ רב האי דלפ"ז צ"ל דרב עמרם כ"כ בשם רב האי והרי האשר"י הביא ג"כ דברי ר"ע הללו ולא הזכיר כלל שכ"כ רב האי :

[ח] **על** דבר שאינו נהנה ממנו וכתב א"א ז"ל שמקדשין על השכר כו' כצ"ל וכן הוא בטור של קלף : [ט] **ומ"מ** יותר טוב הוא לקדש על הפת כו' כבר כתבתי בפרישה שכתב בהג"מ והביאו ב"י דאע"ג דסתם בני אדם מתאוים יותר למאכל מלמשתה וא"כ היה להם לקדש על הפת ולא על היין דמצוה להקדים החביב . מ"מ כיון דמצוה מד"ס לקדש על היין ש"ד :

[י] **ואיני** מבין דבריו כיון שכתב שאם בירך ב"ה שנפטר מלברך על הקידוש כו'

יש

חדושי הגהות

יב ולא כתב אשיכרא כמ"ש גבי הבדלה דאזיל לטעמיה דס"ל שאין מקדשין על השכר כלל כמ"ש הב"י בסמוך בשמו (דרישה) יג משום דס"ל דדוקא בהבדלה דפליג רבין עליה דר"ח לית הלכתא כר"ח אבל בקידוש דלא פליג עליה הלכתא כר"ח (מהרל"ח) : יד דברי ר"ת הם בתוספות בע"פ והבאתיו לעיל בסי' שלפני זה (מהרל"ח) : טו השתא הבין רבינו בדברי ר"ע דבהמ"ז גופא פוטר ברכת מעין ג' דברכת היין ולכך כתב ואיני מבין דבריו כו' ולבסוף כתב ומיהו י"ל כו' ר"ל דאפשר דס"ל לר"ע דבה"מ אינה פוטר ברכה מעין ג' דיין אלא אם יש לו כוס לברך דלדידן שצריך לברך ברכה אחרונה דמעין ג' אטעימת כוס של בהמ"ז באותה ברכה פוטר נמי יין של קידוש אפילו לר"ע דס"ל דאין מברכין ברכה אחרונה אטעימת כוס דבהמ"ז אלא בה"מ פוטרת היינו משום דמברך בהמ"ז על אותו כוס נפטר בבהמ"ז ואגב זה נפטר נמי יין של קידוש בבה"מ אבל כשאין לו כוס לבהמ"ז אין בהמ"ז פוטר ברכה מעין ג' דיין של קידוש (מהרל"ח) :

עיין

לכתחלה ממתין על ב"ה שהיא פוטרת גם כוס של ב"ה מברכה אחרונה ואגב זה נמי פוטרת של קידוש מברכה אחרונה וכ"כ רבינו לעיל ריש סי' ק"ץ ע"ש בה"ג. ור"ע דב"ה פוטר' כוס של ב"ה מברכה אחרונה וא"כ אגב זה פוטר' ג"כ של קידוש לכתחל' והשיג עליו רבינו כיון שב"ה פוטרת בדיעבד למה לא תהא פוטרת גם לכתחלה אפילו

חשיב כיון שבתוך הסעודה ולדברי הכל נאמר דכוס של קידוש לא חשיב מצרכי סעודה ומפני כך אין בה"מ פוטרתו דאין ברכת ג' פוטרת מעין ג' דהשתא בשיש לו כוס לבה"מ לדידן ברכה אחת מעין ג' שמברך אחר כוס של בה"מ פוטרת גם של קידוש ולדעת רב עמרם שברכת המזון פוטרת כוס של בה"מ מברכה אחרונה מתוך

שכתב שאם בירך ברה"מ שנפטר מלברך על הקידוש והוא צריך לברך ברכת המזון אם כן למה מחייבו לברך ברכה אחרונה על של קידוש מה לי יש לו כוס או אין לו כוס אלא לעולם כוס של קידוש צרכי הסעודה ונפטר בברכת המזון ואין צריך לברך עליו ברכה אחרונה (טו) הלכך פוטר יין שבתוך המזון (טז) ומיהו י"ל כשיש לו כוס לברכת המזון ודעתו לשתות עוד ברכה אחרונה שעל כוס של ברכת המזון פוטר של קידוש ולדעת ר"ע שסובר שברהמ"ז פוטר כוס של ברהמ"ז מברכה אחרונה אגב זה נמי (יז) פוטר של קידוש אבל אם אין לו כוס לבהמ"ז צריך לברך ברכה אחרונה על של קידוש דאע"ג דברכה אחת מעין ג' פוטרתו ברכת ג' (יח) אינה פוטרתו וא"א ז"ל כתב כסברא הראשונה דיין שלפני המזון נפטר בברכת המזון אפילו אין לו לברכת המזון כוס דכיון שבא להמשיך האדם לתאות המאכל חשיב כדברים הבאים מחמת הסעודה וכ"ש בכוס של קידוש שהוא צורך סעודה טפי דקי"ל אין קידוש אלא במקום סעודה:

רעג **אמר** שמואל אין קידוש (א) אלא במקום סעודה וקיימא לן כוותיה וכתב רבי' נסים דוקא שלא היה דעתו תחלה לאכול במקום אחר אבל אם קדש כאן על דעת לאכול במקום אחר ש"ד ומפרשין התוס' דבריו (ב) הא דמהני תנאה לקדש כאן על דעת לאכול במקום אחר דוקא כששני המקומות בבית אחד כגון מחדר לחדר או מאגרא לארעא אבל מבית לבית לא מהני תנאה ובחדר אחד מפינה לפינה לא שייך שינוי מקום שאפילו אם קדש לאכול בפינה זו ונמלך לאכול בפינה אחרת לא הוי שינוי מקום אפילו הוא גדול הרבה ורב שר שלום כתב [א] כל זמן שרואה מקומו מותר אפילו מבית לחצר ואם לאו אסור (ג) יכול אדם לקדש לאחרים אע"פ שאינו אוכל עמהם דלדידהו הוי מקום סעודה [ב] דאע"ג דבברכת היין אינו יכול להוציא אחרים אם אינו נהנה עמהם כיון דהאי בפה"ג הוא חובה לקידוש היום (ד) בקידוש היום דמי ויכול להוציאם אע"פ שאינו נהנה וצריך ליזהר שלא יטעום עמהם שאסור לו

אין לו כוס ולמה יברך ברכ' שאינה צריכה דהלא ב"ה לפניו שהיא פוטרת כל צרכי סעודה מברכה אחרונה ואף של קידוש תהא פוטרת אלא ודאי פוטר' ומטעם זה ג"כ פוטרת ב"ה גם היין שבתוך המזון בימות החול כשלא שתה לפני המזון אלא בתוך המזון שהיה צריך לברך עליו בפה"ג בתוך המזון ולא צריך לברך ברכ' אחרונה עליו מיד אלא ממתין לכתחלה על ב"ה והוא פוטר גם את היין שבתוך המזון מברכה אחר' והא דממתין לכתחלה על ב"ה ופוטרת כוס של קידוש אפי' אין לו כוס לבהמ"ז דמה לי יש לו כוס או אין לו כוס אח"כ אמר רבינו לייש' השגה זו ואמר ומיהו י"ל דשפיר איכא לחלק דכשיש לו כוס דלדידן דצריך לברך מעין ג' אחר כוס של ב"ה פוטרת גם של קידוש ולר"ע נמי כיון דב"ה פוטרת לכתחלה כוס של ב"ה מברכה אחרונה אגב זה נמי פוטרת של קידוש מברכה אחרונה. אבל אם אין לו כוס לב"ה אף לר"ע אין ב"ה פוטרת לכתחל' כוס של קידוש מברכה אחרונה. אלא צריך לברך מעין ג' דבהמ"ז שהיא ג' ברכות לא ניתקנה לכתחלה לפטור שתיית יין מברכ' אחרונה אלא דוקא מעין ג' צריך לברך לכתחלה אם לא בכוס של ב"ה דהתם דוקא לכתחלה פוטרת בה מה שהיה מחוייב לברך מעין ג' א"כ בדיעבד אם בירך על היין לאחריו ג' ברכות נמי יצא י"ח מברכה אחרונה כמ"ש ה"ר יונה בספ"ק דברכות ובפ' כ"מ ומביאו ב"י לעיל בסוף סי' ר"ח ופסק כך בש"ע אבל לכתחלה לא והב"י נדחק ופי' דמ"ש ר"ע כל זמן שלא בירך ב"ה היינו שלא בירך ב"ה כתקנה הא אם בירך כתקנה א"צ לברך אחר כוס של קידוש והדר מפרש דב"ה שלא כתקנ' הוא כשאינ' על הכוס וכו' ושארי ליה מארי' כי מה שכתבנו בפי' דברי ר"ע הוא פשוט וברור למבין:

שברכת המזון פוטרתו פוטרת נמי לכוס של קידוש אבל אם אין לו כוס לבה"מ בין לדידן בין לרב עמרם צריך לברך אחר כוס של קידוש ברכה אחת מעין ג' לדידן דהא לעולם אין ברכת ג' פוטרת מעין ג' לר"ע דאע"ג דבשיש לו כוס לברה"מ ברכת ג' פוטרת גם כוס של קידוש היינו מטעם אגב כמו שנתבאר אבל היכא דלית ליה כוס לברכת המזון דליכא אגב אין ברכת ג' פוטרת מעין ג' הלכך צריך לברך אחריו ברכה אחת מעין ג' ולפ"ז יהיה פי' לשון ר"ע כוס של קידוש כל זמן שלא בירך בה"מ כתקנה חייב לברך ברכה אחרונ' כלומר מעין ג' הא אם בירך בה"מ כתקנה א"צ לברך אחר כוס של קידוש והדר מפרש דבה"מ שלא כתקנה הוא כשאינה על הכוס וזהו שכתב וה"מ שאין לו כוס לבה"מ אבל אם יש לו כוס לבה"מ דהיינו כתקנה לא בעי לברוכי אחר כוס של קידוש שנפטר בבה"מ:

וא"א ז"ל כתב כסברא הראשונה הוא מ"ש אלא לעולם כוס של הקידוש צרכי סעודה הוא ונפטר בבה"מ הוא וכן העלה בר"פ ע"פ וז"ל הלכך נראה דיין קידוש והבדלה שעל שלחנו או בשאר פעמי' כשמברך על היין לפני המזון באקראי בעלמא ואפילו בחול ודעתו לשתות יין בתוך הסעודה א"צ לברך על היין שבתוך הסעודה וגם א"צ ברכה אחרונה על מה ששתה עכ"ל: ולענין יין קידוש שפוטר יין שבתוך המזון כן הוא דעת התוס' בפרק כיצד מברכין (מב:) ופרק ע"פ (ק:) ומשמע דה"ה למה שכתב הרא"ש עוד או בשאר פעמים כשמברך על היין לפני המזון באקראי בעלמא וכו':

רעג אמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה בר"פ ע"פ (קא.) וטעמא משום דכתי' וקראת לשבת עונג במקום קריאה שם תהא עונג

רעג אמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה בפ' ע"פ ריש (דף ק"א) וכתב הרי"ף מ"ט דכתיב וקראת לשבת עונג במקום שקראת שם תהא עונג ומפורש לשם בסוגי' דאם קידש במקום אחד ולא אכל כלום אלא הלך למקום אחר לאכול לשם אסור לו לאכול עד שיחזור ויקדש: **ומ"ש** וכתב ר"ן וכו' ומפרשי' התו' כו' שם (דף ק) בד"ה ידי קידוש כ"כ כדי ליישב שלא יחלק תלמוד שלנו עם הירו': **ומ"ש** בשם רב שר שלום טעמו דמדמי ליה לשתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד לעיל בסימן קל"ה: וראיתי

ואע"ג דרב ור' יוחנן פליגי עליה פסקו הרי"ף והרא"ש והתוס' כותיה משום דכמה אמוראי סבירא להו כותיה וכן פסק הרמב"ם בפכ"ט. וכתב הר"ן גאון א דוקא שלא היה דעתו תחלה וכו' ומפרשים התוספ' דבריו הא דמהני תנאה וכו' שם וכו' וכ"כ ג"כ הרא"ש וטעמא משום דבגמ' דידן משמע דאין תנאי מועיל לקדש בבית זה על דעת לאכול במקום אחר ובירושלמי קאמר דמועיל ולפיכך חלקו דגמרא דידן מיירי במבית לבית ומש"ה לא מהני תנא' אבל בירושלמי מיירי כששני המקומות בבית אחד אבל הר"ן כתב דל"נ הכי דכיון דלענין קידוש אע"פ ששני המקומו' בבית אחד דינם כשני בתים אין לחלק ביניהם אלא ודאי דירושלמי פליגא ואנן כגמרא דידן נקטינן:

ובחדר אחד מפינה לפינה לא שייך שינוי מקום וכו'. שם אהא דאמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה סבור מינה ה"מ מבית לבית אבל ממקום למקום בחד ביתא לא אמר ליה רב ענן זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דשמואל ונחית מאגרא לארעא והדר מקדש וכתב הרא"ש ואפילו מאגרא לארעא הוה מקדש וה"ה מחדר לחדר אבל מפנה לפנה בבית אחד אפילו טרקלין גדולים אינו צריך לברך והכי אמרינן בשמעתין דמפנה לפנה לא חשיב שינוי מקום וכ"כ התוספות וכך הם ב דברי הרמב"ם בפרק כ"ט והרי"ף גורס אבל מפנה לפנה לא אמר ליה רב ענן זימנין סגיאין וכו' ואפילו מאגרא לארעא הוה מקדש ופי' הר"ן מפנה לפנה בחד ביתא לא וכתב עוד ואפילו מאגרא לארעא הוה מקדש ואע"ג דליכא למיפשט מהא מפנה לפנה אפ"ה כיון דמבית לבית לאו דוקא אלמא אין הקביעות תלוי בבית אלא במקום סעודה ומעתה אפילו מפנה לפנה וה"ה אע"פ שהיה גורס מפנה לפנה יישב הגרסא לשטת הרמב"ם שפסק כדברי התוספות והרא"ש דאם קידש בזוית זו אוכל בזוית שנייה ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרא"ש מסכימין בכך הכי נקטינן (א) וכ"ש שהתוס' סוברים כן וגם כי דברי הרי"ף אפשר להתפרש כן וכמו שפי' ה"ה אותה גירסא בדעת הרמב"ם. ודברי רב שר שלום שכתב רבינו להקל אפילו במבית לחצר אם רואה את מקומו כן כתב הרב המגיד בפרק כ"ט בשם הגאונים וגם הר"ן כתב מיהא איכא למ"ד דה"מ היכא דלא חזי ליה דוכתא דקדיש ביה אבל חזי ליה דוכתא דקדיש ביה לא צריך ומדמו לשתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד דתנן בפרק ג' שאכלו (נ.) דמזמנין כאחת: **יכול** אדם לקדש לאחרים וכו' כ"כ הרא"ש בר"פ ע"פ וכו' דהכי משמע מדאמרי' התם דמקדשין בבית הכנסת להוציא אורחין ידי חובתם ומסתמא אחד מבני העיר מקדש להם: **ומ"ש** דאע"ג דבברכת היין אינו יכול להוציא אחרים וכו' עד אע"פ שאינו נהנה פשוט ס"פ ראוהו בית דין (כט:) ומיהו כתב המרדכי בפרק ע"פ דבקידוש דשחרית אינו יכול להוציא אחרים אם הוא מתענה כיון שאינו מברך אלא ברכת הנהנין לבד אבל רבינו ירוחם כתב בח"א שאע"פ שאינו מברך אלא ברכת הנהנין כיון דמשום דמצוה לקדש הוא מברך מוציא את אחרים וכיוצא בזה כ' רבינו בסימן תפ"ד (ב) שנחלקו הפוסקים לענין אם יכול להוציא אחרים מברכת בפה"א דטיבול ראשון אף ע"פ שאינו טועם עמהם ודעת הרא"ש שיכול להוציא וכ"כ מדברי הרי"ף והכי נקטינן: **ומ"ש** וצריך ליזהר שלא יטעום עמהם וכו' נתבאר בסימן רס"ט גבי המקדש בבה"כ אסור לו לטעום שכן כתב הרא"ש בפרק ע"פ וכ"כ רבינו ירוחם בח"א בהגהות בפכ"ט והמרדכי בפרק ע"פ כתב שמור"ס אוסר והר"ש בשם השר מקוצי מתיר:

ומה

דרכי משה

רעג (א) ובמרדכי פרק ע"פ דמבית לסוכה הוה כמפינה לפינה וז"ל הרר"י מולין דאפילו באותו מקום שקידש אם אין דעתו לאכול שם לאלתר מיקרי שלא במקום סעודה ואין חילוק בין זמן קצר לזמן ארוך. אבל אם היה דעתו לאכול שם מיד אפילו שהה בדרך זמן גדול עד שמגיע לשם חשוב במקום סעודה ואפילו בטרקלין גדולים חשובים מפינה לפינה במקום סעודה עכ"ל: (ב) וע"ל סימן קס"ז דלבני ביתו בכל ענין שרי: והא:ור

דרישה

יש לדקדק בדברי רבינו דה"ל לקצר ולומר ואיני מבין מה לי בין יש לו כוס לאין לו כוס. ועוד קשה למה שכתב תחלה ז"ל כיון שכתב שאם בירך ב"ה שנפטר והוא לשון דיעבד טפי הוה ליה למינקט סוף לשון רב עמרם שכתב לא בעי לברוכי אחר כוס של קידוש שנפטר בברכה של שלא הרי שכתב אפילו לכתחלה א"צ לברך ברכה אחרונה אכוס של קידוש. לכן נלענ"ד דרבינו מקשה תרתי קדא מ"ש ר"ע תחלה כל זמן שלא בירך כו' דמשמע דוקא לכתחלה הא אם כבר בירך נפטר מברכה אחרונה אקידוש וא"כ קשה כיון שמחייב לברך ברה"מ אפילו לכתחלה נמי יברך ברה"מ ויפטר מברכה אחרונה דקידוש וא"כ מקשה כיון דרב עמרם גופה כתב דבשיש לו כוס אפילו לכתחלה א"צ לברך ברכה אחרונה. א"כ מה לי יש לו כוס או אין לו כוס. ומיישב רבינו דצריך לומר מ"ש רב עמרם כל זמן שלא בירך ברה"מ כו' אינו ר"ל לכתחלה הא אם כבר בירך יצא אלא ר"ל כל זמן שלא בירך כתיקונו בכוס אפי' אם כבר בירך ברה"מ צריך לברך גם ברכה אחרונה ואף על פי שלפ"ז עיקר חסר מן הספר דה"ל לרבינו לגלות לנו דפי' כל זמן שלא בירך ר"ל בירך כתיקונו. מכל מקום גילה רבינו זה בלשונו במ"ש אבל אם אין לו כוס ברה"מ צריך לברך כו' ר"ל צריך משמע דצריך עכ"פ וזה לא מוזכר בל' רב עמרם אם לא כמ"ש דפי' כל זמן שלא בירך ס"ל בירך כתיקונו וק"ל:

סי' רעג [א] **כל זמן** שרואה מקומו מותר כו' ומדמי לשתי חבורות שהיו אוכלי' בבית א' דתנן בפ"ג שאכלו דמזמנין כאחת ר"ן: [ב] **דאע"ג** דבברכת היין אינו יכול להוציא אחרים כו' עיין לעיל בס"ס קפ"ז שכתב ב"י ומשמע דאפילו בשבת שהוא חייב לאכול פת לא יברך לו חבירו ברכת המוציא אם

פרישה

(טו) **הילכך** פוטר יין כו' פי' הואיל וצרכי סעודה מחשיב והילכך הוא כמו תדע וק"ל:

(טז) **ומיהו** יש לומר כשיש כו' כלומר יש ליישב דברי רב עמרם אפילו לדידן דלא ס"ל כר"ע שברה"מ יפטור כוס של ברה"מ מברכה אחרונה ב"י:

(יז) **פוטר** של כו' כאילו שתה תחלה כיון שכוס זה מחמת הסעודה הוא בא מיחשב כאילו שתאו תחלה: (יח) **אינה** פוטרתו דדוקא אגב שפוטר הכוס של ב"ה פוטר ג"כ כוס של קידוש אבל הכא ליכא אגב דלא מחשביה לכוס של קידוש מצרכי סעודה לכך אין ב"ה למוד פוטרתו בלא כוס אבל הרא"ש מחשביה מצורך הסעודה ב"י:

סי' רעג (א) **אלא** במקום סעודה טעמא מדכתיב וקראת לשבת עונג במקום קריאה שם תהא עונג:

(ב) **הא** דמהני תנאה כו' שבגמרא דידן משמע דלא מהני תנאה ובירושלמי איתא דמועיל תנאי וכדי שלא יפלגו אהדדי חילקו בהכי:

(ג) **יכול** אדם לקדש אחרים כו' והא ראיה שאמרו שא' מבני העיר מקדש בבהכ"נ להוציא האורחים ידי חובתן:

(ד) **בקידוש** היום דמי ויכול כו' וכתב רבינו ירוחם אפי' בשחרית יכול להוציא אחרים אפי' אם

אם

חדושי הגהות

רעג א לאו היינו הר"ן שכתב הרי"ף אבל הוא רבינו נסים גאון שהביא הטור : ב עיין שכנה"ג : ואתא

ומ"ש בהגהות פרק כ"ט וז"ל ואותם בני אדם שעושים קידוש לאלמנו' בביתם ומוזרין לאכול בביתם האלמנות יוצאות והם אינם יוצאים לכך נהגו לשתות בבית האלמנות עכ"ל נ"ל דמיירי כשאין להם יין בביתם ולפי שמצוה מד"ס לקדש על היין שותים כוס יין בבית האלמנות כי היכי דיהא שם מקום סעודה ובדברי הגאונים שכתב רבינו בסמוך שאם שתה כוס יין שחייב עליו ברכה יצא ידי קידוש וגומר סעודתו במקום אחר ויותר נכון להגיה לכך נהגו שלא לשתות בבית האלמנות וכן הוא בסמ"ק : כתב המרדכי בפרק ב' דמגלה שנשאל ה"ר טוביה איך סגי נהור פוטר בניו ובני ביתו מקידוש לר' יהודה דאמר (ב"ק פז.) סומא פטור מן המצות והשיב לתת טעם לדבר דאפילו לרבי יהודה ספיר מוציא אחרים י"ח : כתוב בהגהות פכ"ט בשם הר"ס דכוס מילה שהוא בשבת יתננו לתינוק עכ"ל ולפי דברי הגאונים שכתב רבינו בסמוך אם שותה שיעור שחייב עליו ברכה אין צריך ליתנו לתינוק דש"ד שישתהו המוהל עצמו :

ובה"ג חילק אם בא אצל אחרים שאין יודעין לקדש וכו' חילוק זה כתוב בכלבו בשם הריא"ג וטעמו משום דהא דאמרינן כל הברכות אע"פ שיצא מוציא ה"מ להוציא את שאינו בקי אבל לא להוציא את הבקי :

כתבו הגאונים הא דאמרינן אין קידוש אלא במקום סעודה וכו' אין להוכיח שהתוספות והרא"ש חולקי' על סברא זו מדכתבו בריש ע"פ (קא) אמאי דאמרי' ואף רבה סבר אין קידוש אלא במקום סעודה דאמר אביי כי הוינא בי מר כי הוה מקדש לן אמר טעימו מידי דלמא אדאזליתו לבי אושפיזא מתעקרא לכו שרגא ולא מתקדיש לכו ולא מתאכיל לכו ובקדושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה : טעימו מידי. נראה דהיינו טעימת לחם דוקא דאיכא למימר דלא כתבו כן משום דבשתיית כוס לא ליפקו ידי קידוש אלא משום דלא נפקי ידי סעודה אלא בפת וכדמשמע מסוף לשונם אבל אפשר דמודו לדברי גאונים הללו דלענין קידוש במקום סעודה ספיר מיקרי מקום סעודה במקום ששותה כוס יין שחייב עליו ברכה :

ואם קדש בביתו ושמע שכינו וכו' כ"כ ר"י בח"א וסמ"ק והגהות פכ"ט :

ומ"ש וכגון שנתכוון השומע לצאת וכו' הוא מדאמרינן בס"פ ראוהו בית דין (שם :) דאמר ליה ר' זירא לשמעיה איכוון ותקע לי וכו' אבל אם שמע מש"ץ אמרינן התם דא"צ להתכוון ביחוד להוציא את זה דש"ץ אכ"ע מכוין מיהו בזמן הזה שש"צ מקדש בבה"כ משום מנהג ולא להוציא אחרים ידי חובתן משמע דלא יצא השומע אא"כ נתכוון להוציאו :

ואין הקידוש תלוי בנר וכו' בר"פ ע"פ (שם.) על מה שכתבתי בסמוך דאמר אביי כי הוינא בי מר וכו' דלמא מתעקרא לכו שרגא ולא מתקדיש לכו ולא מתאכיל לכו כתב הרא"ש יש רוצים להביא ראיה מכאן שאין מקדשין אלא לאור הנר ומפרשים מתעקרא לכו שרגא ולא תוכלו לקדש בלא נר וליתא דה"פ ולא תאכלו בלא נר אבל אם היו רוצים לאכול בלא נר היו יכולים לקדש וכ"כ ר"י בח"א ושלא כדברי המרדכי שדייק מכאן שצריך נר לקידוש : אהא דאמרינן בפרק במה מדליקין (כה:) הדלקת נר בשבת חובה כתבו התוס' והמרדכי פי' שצריך לאכול במקום הנר וכ"כ מפירש"י (שם) ומיהו כתב המרדכי שרבינו ברוך היה רגיל להדליק נר בבית ולאכול בחצר וכ"כ בהגהות פ"ה שרבינו שמחה היה נוהג כן ושהר"ס ג"כ כתב להתיר והכלבו כתב בשם הר"פ דהיינו דוקא לבני ארץ אשכנז שאוכלים מבע"י אבל כבר פירשו כל גדולי צרפת שאין אוכלים מבע"י כ"כ ולפ"ז אין לאכול אלא במקום הנר ועוד סמך מדאורייתא מפני שלום הבית עכ"ל וכן דעת שבלי הלקט והאריך בדבר להצריך שיאכל במקום הנר עכ"פ (ג) ובהגהות חדשות פ"ד כתב שהשיב ר"י שהנרו' לעונג נעשו ולא לצער ואם הוא נהנה בחצר יותר מפני האויר או מן הזבובים פשיטא שלאכול בחצר מותר ממ"ש בסמוך (ע"פ קא.) דאמר אביי כי הוינא בי מר וכו' משמע בהדיא דהא דאמרי' אין קידוש אלא במקום סעודה לא מיבעיא כשסועד במקום אחר אלא אפילו אינו סועד כלל נמי וקדש לא יצא ידי קידוש מי שקידש בבית אחד על דעת לאכול שם ואח"כ נמלך לאכול במקום אחר הוי קידוש שלא במקום סעודה וצריך לחזור ולקדש מדאמרי' בר"פ ע"פ (שם) דרב הונא בתר דקדיש אתעקר ליה שרגא ועייליה למאניה לבי גננא דרבה בריה דהוה שרגא וקדיש וטעים מידי וכן משמע ממ"ש רבינו בתחלת סימן זה בשם רבינו נסים דטפי עדיף לקדש על דעת לאכול במקום אחר מלקדש ע"ד לאכול במקום זה ונמלך לאכול במקום אחר דבכה"ג אפי' לדידיה דמיקל לא יצא ידי קידוש וכ"ש לדברי החולק עליו ואומר דאפילו קדש כאן ע"ד לאכול במקום אחר לא יצא מיהו אם קדש כאן ע"ד לאכול שם נראה דאינו צריך לחזור ולקדש דכיון שאוכל במקום שקידש ספיר הוי קידוש במקום סעודה דלא חיישינן למה שהיה בדעתו :

ובוצע

לו לטעום עד שיקדש במקום סעודתו וראיתי כתוב על שם הגאונים מי שקדש לאנשי ביתו ובא אצל אנשים אחרים אינו מקדש להם ואני תמה אם כתבו הגאונים כן ובה"ג חילק אם בא אצל אחרים שאין יודעין לקדש מקדש להם אבל אם יודעין לקדש אינו מקדש להם כתבו הגאונים הא דאמרי' אין קידוש אלא במקום סעודה אין צריך שיגמור שם כל סעודתו [ג] אלא אפילו אכל דבר מועט או שתה כוס יין שחייב עליו ברכה (ד) יצא ידי קידוש וגומר סעודתו במקום אחר ודוקא שאכל לחם או שתה יין אבל אכל פירות לא ואם קדש בביתו ושמע שכינו ושלחן ערוך לפניו יוצא בו דלדידיה הוי מקום סעודה וכגון שנתכוון השומע לצאת (ה) ומשמיע להוציא ואין הקידוש תלוי בנר שאם ירצה לאכול בחושך (ו) יכול לקדש בלא נר וכ"כ גאון היה נרו דלוק בבית (ז) ומצטער לאכול שם מקדש בחוץ ואוכל שם אע"פ שאינו רואה הנר :

ובוצע

וראיתי כתוב ע"ש הגאונים מי שקידש לאנשי ביתו וכו' פי' דכשלא קידש כלל מתחלה ובא אצל אנשי' אחרים ודאי מקדש להם ומוציא את עצמו וגם את האחרים ושותה לשם כוס יין שחייב עליו ברכה אחרונה דהיינו רביעית וה"ל קידוש במקום סעודה כמ"ש הגאונים שהביא רבינו בסמוך ואח"כ חוזר לביתו ומקדש לאנשי ביתו שאינן יודעין לקדש וגם יכול לטעום עמהם אבל אם מתחלה קידש לאנשי ביתו שאינם יודעי' לקדש וגם הוא יוצא עמהם י"ח קידוש אם אח"כ בא אצל אנשים אחרים שיודעי' לקדש אינו מקדש להם דס"ל דהא דאמר בפ' ראוהו ב"ד דכל הברכות אעפ"י שיצא מוציא חוץ מברכת הנהנין ה"מ להוציא את שאינו בקי אבל לא להוציא את הבקי ולא היה צריך לומר מי שקדש לאנשי ביתו אלא ה"ל לומר בסתם מי שקדש ובא אצל אנשים אחרים והא דנקט לאנשי ביתו אינו אלא לאורויי דיוקא דאם קידש תחלה לעצמו או גם לאנשי' אחרים ואח"כ בא לאנשי ביתו מקדש להם כיון שאינם יודעים וכדפי' ולפי שבתחלת הדעת לא היו מובנים כך דברי הגאונים האלו תמה עליהם רבינו למה לא יחזור ויקדש להוציא אנשים אחרים ידי חובת קידוש הלא כל הברכות אעפ"י שיצא מוציא וכו' ואחר כך כתב ובה"ג חולקים וכו' כלו' דהשת' איכא נמי לפרש דברי הגאונים הללו שגם הם כיונו כדברי הרב לחלק בכך דבזה מתיישב הא דכתב מי שקידש לאנשי ביתו ולא כתב סתם מי שקידש וכו' וכדפי' :

כתבו הגאוני' הא דאמרי' וכו' או ששתה כוס יין שחייב עליו ברכה פי' שתה רביעית יין שחייב עליו ברכה אחרונה דהשתא ה"ל ספיר קידוש במקום סעודה והא דקאמר לעיל בסמוך יכול אדם לקדש לאחרים וכו' וצריך ליזהר שלא יטעום עמהם וכו' היינו דוקא טעימה כמלא לוגמיו שהיא פחות מרביעית כמ"ש בסי' רע"א דטעימה זו כיון שאם לא שתה יותר לא היה חיי' לברך אחריה ברכה אחרונה לא מיקריא סעודה ואין קידוש אלא במקום סעודה אבל אם שותה רביעית ספיר דמי דה"ל קידוש במקום סעודה א"כ וכן הוא העיקר הגאונים לא אמרו אלא דמלבד מה ששתה מכוס של קידוש כמלא לוגמיו צריך עוד לשתות רביעית דה"ל קידוש במקום סעודה וכבר כתבתי זה בסי' רס"ט ס"ב ע"ש. אבל ב"י כתב וז"ל כתוב בהגהת פכ"ט בשם הר"ס דכוס מילה שהוא בשב' יתננו לתינוק עכ"ל ולפי דברי הגאונים שכתב רבינו בסמוך אם שותה שיעור שחיי' עליו ברכה א"צ ליתנו לתינוק דספיר דמי שישתה המוהל עצמו עכ"ל ב"י וכ"כ הרב בהגה' ש"ע אבל למה שכתבתי שנראה עיקר דמלבד שישתה כמלא לוגמיו לא הויא סעודה עד שישתה עוד רביעי' שחייב עליו ברכה אחרונה דהכי משמע מלשון הגאוני' שכתבו אפי' אכל דבר מועט או שתה כוס יין שחייב עליו ברכה אחרונה דאתרוייהו קאי הא דקאמרי שחייב עליו ברכה בין אכל בין שתה וכיון דהאכילה הויא חוץ משתיי' כמלא לוגמיו ה"נ שתייה יש להחמיר שלא ליתן לסנדק לטעום כמלא לוגמיו אם לא שישתה עוד רביעית יין :

ואין הקידו' תלוי בנר וכו' כ"כ מהר"ם וכמה גדולים וכן נהגו בארץ אשכנז אבל מפרש"י ותו' ושאר גדולים משמע דהויא ברכה לבטלה מה שמברך על הנר אם אינו מקדש ואוכל סעודתו אצל הנר ועל כן יש להחמיר וע"ל סי' רס"ג ס"ג בד"ה כתב באגודה : כתב במרדכי ריש ע"פ דמי שעושה קידוש לאלמנה אינו יוצא ידי קידוש כיון שאינו מקום סעודתו ולא ישתה עד שיחזור ויקדש במקום סעודתו ולעשות לאלמנה ברכת המוציא פשיטא דאסור דהיינו ברכת הלחם דאמרי' לא יפרוס לאורחים אלא א"כ אוכל עמהם וכמו כן אדם העושה תענית חלום בשבת לא יעשה ברכה לבני ביתו דכיון דליכא רק ברכת פה"ג שמא הוי כמו ברכת היין דאינו יכול להוציא אחרי' כיון שאינו אוכל הוא עצמו עכ"ל והדבר פשוט שמ"ש לא יברך לאלמנה ברכת המוציא אינו אלא במקדש לה על היין דכבר יצאו י"ח קידוש בלא ברכת המוציא אבל כשמקדש לה על הפת ספיר דמי כיון דהפת הוי במקום יין ואי אפשר לקדש בלא יין ובלא פת :

ובוצע

דרכי משה

(ג) והאגור כתב בשם מהר"י מולין דכולהו רבוותא שרו לאכול שלא במקום הדלקה אלא שבעל ספר האגודה הצריך לעשות נרות ארוכות שלא יכבו קודם הלילה דאל"כ הוי ברכה לבטלה דשרגא בטיהרא מאי מהני ונ"ל דסגי בנרות שבחדרים וגדולי צרפת נמשכין בסעודתן עד הלילה ובאשכנז מקדימין בזמן הקיץ ועל שניהם אני קורא ועמך כולם צדיקים עכ"ל:

ובענין

פרישה

אם הוא מתענה אע"פ שאינו מברך אלא בפ"ה שהוא ברכת הנהנין אפ"ה מותר כיון דמשום דמצוה הוא לקדש הוא מברך כו' והא דאמרינן בכל הברכות אף שיצא מוציא ה"מ דוקא את שאינו בקי :

(ד) יצא ידי קידוש וכתב ב"י ולפ"ז כשאירע מילה בשבת שנותנים לתינוקות מכוס של ברכה ה"ה שיכול לשתות ממנו המוהל והסנדק אלא שבהגהות מיימוני בפ"ט כתבו בשם הר"ס שיתננו לתינוק וכ"כ רמ"א המנהג :

(ה) ומשמיע להוציא וכתב ב"י אפי' אם שמע מש"ץ אינו יוצא אא"כ נתכוון להוציאו אע"ג דאמרי' גבי שופר דהש"ץ התוקע מסתמא מכוון אכ"ע מיהו לענין קידוש שמקדש בבהכ"נ בזמן הזה שאינו כדי להוציא אחרים אלא משום מנהג משמע דלא יצא השומע אלא א"כ נתכוין להוציאו :

(ו) יכול לקדש בלא נר כתב המרדכי שר' שמחה היה רגיל להדליק נר בבית ולאכול בחצר והכלבו כתב בשם הר"פ דהיינו דוקא לבני ארץ אשכנז שאוכלין מבעוד יום אבל כבר פירשו כל גדולי צרפת שאין אוכלי' מבעוד יום כל כן ולפ"ז אין לאכול אלא במקום הנר · ועוד סמך מדאורייתא מפני שלום בית עכ"ל : (ז) ומצטער לאכול שם כו' מפני האויר או הזבובים :

ובוצע

דרישה

אם אין המברך אוכל ממנו כו' עד אלא ברכת היין לקידוש וברכת המוציא דמצה כו' אפשר לומר דמ"ש ברכת היין דקידוש ר"ל ברכת היין דקידוש לילה דכיון דמברך גם ברכת קידוש וה"ה גבי ברכת המוציא דמצה דמברך גם ברכת על אכילת מצה מש"ה שרי לברך אעפ"י שהוא אינו טועם ושותה כלל · משא"כ ברכה על הפת אף שהוא חובה מ"מ כיון שאינה אלא ברכת הנהנין אסור להוציא בה אחרים כשהוא לא נהנה ממנו וכמ"ש המרדכי וב"י הביאו כאן וגם שם דס"ל דאקידוש דיום דאינו מברך אלא בפה"ג שהוא ברכת הנהנין אינו מברך להוציא אחרים ולפ"ז צ"ל דר' ירוחם שכתב ב"י בשמו כאן ושם דמוציא אף בפה"ג דיום השבת ה"ה דמוציא ג"כ בברכת הפת דשבת והא דכתב ב"י שם דאינו מוציא צ"ל שכ"כ דוקא לדעת המרדכי ואח"כ הביא שם ז"ל אבל ר' ירוחם כתב כו' וקאי גם אשלפני פניו וק"ל :

[ג] אלא אפילו אכל דבר מועט או שתה כוס יין שחייב עליו ברכה כו' מהרמ"י כתב דר"ל ששתה עוד כוס יין חוץ מן הכוס יין של קידוש ומש"ה הוי קידוש במקום סעודה וכן נלע"ד ויש קצת ראייה לפרש כן דומיא דאכל דבר מועט · ומ"ש אפילו אכל דבר מועט רצה לומר כוונת דמה שכתב רבינו שחייב עליו ברכה קאי גם על אכל דבר מועט וק"ל · וכבר האריך בזה רמ"י בש"ע שלו אך נ"ל דמ"ש שם בש"ע שלו ברכה ראשונה צריך להגיה ברכה אחרונה דהא ברכה ראשונה א"צ שיעור · א"כ ה"ק ואפשר כתבתי כוס שחייב עליו ברכה

אין ר"ל ברכה ממש ר"ל ברכה ראשונה שא"כ קשה למה תלה זה בברכה ראשונה הלא א"צ ברכה שהרי כוס של קידוש פוטרו ואי ר"ל שיעור כוס שחייב עליו ברכה ראשונה גם זה אינו שהרי ברכה ראשונה א"צ שיעור וכמ"ש לעיל בסי' ר"י אלא כוונת הגאונים לומר שיעור כוס שחייבין עליו ברכה אחרונה ור"ל אעפ"י שכאן ג"כ פטורין מלברך ברכה אחרונה על אותו כוס שני שהרי יצטרך לברך ברכה אחרונה אכוס של קידוש ויהיה יוצא גם בזה מ"מ בעינן כוס דחייב עליו ברכה אחרונה דהיינו רביעית ודוחק לומר דלעולם ברכה אחרונה ממש קאמר דהיינו ארביעי' שלם ואינו יוצא בברכה אחרונה דכוס של קידוש דהא אפשר דלא שתה אלא כשיעור דהיינו רוב רביעית ואז אין מברכין עליו ברכה אחרונה אספק וכמ"ש רבינו לעיל בס"ס ק"ץ ור"י דהא כתב רבינו שם בסימנים הנ"ל דמספק צריך לשתות בכל כוס של ברכה רביעית ע"ש :

ומכוה

רעד (א) **ובוצע** על ב' ככרות דכתיב לקטו לחם משנה ואמר רב אשי חזינא לרב כהנא דנקיט תרתי ובצע חדא פי' אוחז שתים בידו (ב) ובוצע מהאחת [א] ומצוה לבצוע פרוסה גדולה (ג) שתספיק לו לכל הסעודה מפני שנראה כמחבב סעודת שבת שחפץ לאכול בה הרבה ולא מיחזי כרעבתנותא כיון שאינו עושה כן בחול ואם המסובים שנים או רבים טועם הבוצע תחלה ואח"כ יטעמו הם ואם יש לפני כל אחד ואחד ככרו והוא לחם משנה יכולין לטעום אע"פ שלא טעם הוא · ודין הזכרת שבת בברה"מ ודין הזרתו אם שכח כתבתי למעלה בברהמ"ז של חול וסעודה זו ושל שחרית אי אפשר לעשותה בלא פת אפילו למ"ד סעודה שלישית יכול לעשותה בלא פת אלו כיון שהם עיקר סעודת שבת אי אפשר להם בלא פת:

ערה (א) **אין** פולין [א] ולא קורין לאור הנר שמא יטה ואפי' הוא גבוה עשר קומות שאינו יכול ליגע אליו שלא חלקו חכמים וכ' הרב ר' פרץ ומטעם זה יש לאסור אפי' הוא בעששי' או קבוע בחור שבכותל ודוקא אחד אבל שנים קורין ביחד שאם בא האחר

רעד ובוצע על ב' ככרות וכו' כתב ב"י דהכל בו כתב ונוהגין לבצוע התחתון ולא העליון ואנו נוהגין לבצוע העליון עכ"ל וכ"כ הגהות מיימוניות פ"ח מה' חמץ שמן הככר העליון הוא בוצע ואני ראיתי גדולים שבוצעין התחתון ושמעתי שכן נכון לעשות ע"פ הקבל' עכ"ל ב"י וכן פסק בש"ע ופי' הרב בהגה"ה ודוקא בליל שבת אבל ביום השבת או בליל י"ט בוצעין על העליונה עכ"ל· ואני תמה היאך יהיו עוברין על דין התלמוד דאין מעבירין על המצות דמטעם זה כתב רבינו גבי מצה בסימן תע"ג ומניח השנייה ישים בין שתי השלמות כדי שיפגע בשלימה תחלה כשיבא לברך ברכת המוציא שממנה יש לו לבצוע והיינו מטעם שלא יהא עובר על דברי חכמים שאמרו אין מעבירין על המצות לכן נראה עיקר כדעת הגדולים שלעולם מברכין על העליון דאין עוברין על דין התלמוד מפני שהוא כך ע"פ הקבלה וכי היכא דאנו מניחין תפילין בחש"מ ע"פ תלמוד ירושל' כמ"ש לעיל בסי' ל"א ולדברי הזוהר הוא חייב ועל כן יש לבצוע לעולם על העליון כאשר נהגו הזקנים משנים קדמוניות וכן אני נוהג:

ומצוה לבצוע פרוסה גדולה וכו' פ' כל כתבי סוף (דף קי"ז) ופ' כ"מ (דף ל"ט) ר' זירא בלע אכולא שירותא פירש"י פרוסה גדולה שהיה די לו לכל הסעודה והרשב"א פי' בלע על כל הככרות המונחים לפניו לאכול וכן פי' רבינו האי וכך ראוי לנהוג כשני הפירושים לבצוע פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה וגם לבצוע שתי הככרות של לחם משנה לחתיכות שיאכלו כל המסובין מהם ועכ"פ יהא נוהג כך בסעודת בקר דכבוד יום קודם לכבוד לילה:

ערה אין פולין וכו' משנה פ"ק (דף י"א) ומ"ש ואפי' הוא גבוה עשר קומות וכו' שם (סוף דף י"ב) אמר רבה אפי' גבוה שתי קומות ואפי' ב' מרדעות ואפי' עשרה בתים זו ע"ג זו ופרש"י ואפי' גבוה דליכא למיחש להטיי' דכיון דגזור לא פלוג למילתייהו עכ"ל ונראה דמ"ש רבה אפי' גבוה ב' קומות וכו' דלכאורה לא אצטריך להאריך בזה דה"ק ל"מ גבוה ב' קימות דהוא שעור קומת אדם אחד ומרדע בידו דאיכא למיחש שמא יטה במרדע שבידו אלא אפי' גובה ב' מרדעות דהוי טפי מגובה איש ומרדע בידו ול"מ גובה ב' מרדעות דאיכא למיחש פן יקח מרדע ארוכה ביותר בידו ויטה אלא אפי' י' בתים דליכא למיחש להטייה כלל משום דלא פלוג כדפרש"י אבל הרמב"ם בפ"ה כתב ואפי' גבוה ב' קומות ואפי' י' בתים זה ע"ג זה והנר בעליונה לא יקרא ולא יפלה לאורה בתחתונה שמא ישכח ויטה עכ"ל משמע דר"ל שמא ישכח ויביא סולם ויעלה עד שם ויטה אי נמי ילך דרך י' בתים ולא מידכר ליה אדהכי והכי דבכה"ג דאפשר שיטה אעפ"י שהוא רחוק אמר לא פלוג אבל גבוה עשר קומות דאי אפשר כלל להטות מות' דלא כדמשמע מפרש"י ורבינו דאין היתר כלל דלא פלוג רבנן כלל וזאת היתה דעת הר"פ דאפי' בעששית או קבוע בחור שבכותל דאי אפשר להטות כלל לא פלוג רבנן אלא דקשיא לי אמאי התירו לאדם חשוב ולשני בני אדם בענין א' ולא אסרוה מטעם לא פלוג וי"ל דדוקא בשיעור גובה אמרי' לא פלוג דאם כן נתת דבריך לשיעורין אבל בין אדם חשוב לאינו חשוב ובין אדם אחד לב' בני אדם ובין ענין אחד לב' ענייני' כיון דאיכא גבול לדבר מפלגי' בהו ולפ"ז בנר קבוע בחור שבכותל או הוא בעששית וסגור במפתח אין לאסור דהא יש שעור לדבר וכן מצאתי שכתב מהר"ש בשם' שתלמידי מהר"ם ז"ל היו נותנין נר בעששית בליל שבת וסגרו במפתח ואז קראו לאורו אע"ג דהפוסקים אסרו אפי' בעשרה קומות וכן עשה מהר"א סטיין ז"ל עכ"ל ולפ"ז נ"ל דהא דאוסר הר"פ בעששי' היינו באינו סגור וקבוע בחור בכותל נמי בדרך שיכול להוציאו משם בנקל אבל בעששית סגור במפתח וקבוע בחור בכותל דאין יכול לסלקו משם אלא במקבת לא חיישי' ומותר לקרות לאורו מיהו בפ' שואל (דף קמ"ט) אסיקנא דהך דרבה תנאי היא דתני' מונה אדם את אורחיו ואת פרפראותיו מפיו אבל לא מן הכתב (שמא ימחוק) ור' אחא מתיר מכתב שע"ג כותל (ומידלי שאינו מגיע לשם למחוק) והני תנאי כהני תנאי דתניא אין רואין במראה בשבת ר"מ מתיר במראה הקבוע בכותל ומסיק דבמראה של מתכת עסקי' דאדם עשוי להסיר בה נימין המדולדלין ור"מ דמתיר כיון דקבוע בכותל אי אפשר ליטלו משם ות"ק דאוסר משום דלא פלוג רבנן למילתייהו ורבה כת"ק אלמא דבנר הקבוע בחור שבכותל אפי' א"א ליטלו משם נמי אסור וכן בעששית אפי סגור במפתח ודלא כהר"ש בשם תלמידי מהר"ם ומהר"א סטיין וצ"ל דבאותו דבר שגזרו עליו לא חילקו בו בעצמו בין גבוה לנמוך ובין קבוע לאינו קבוע ובין סגור לאינו סגור כדי להשוות גזירת חכמים באותו דבר אבל לאסור אדם חשוב אטו שאינו חשוב א"נ שני בני אדם אטו אדם אחד וכן לאסור הקריאה בענין אחד אטו ב' ענייני' לא רצו חכמים לגזור דבר אחד מפני דבר אחר וכ"כ הרמב"ן והר"ן בפ' שואל וכ"כ התוס' בדוכתי טובא דאין לדמות גזירות החכמים זו לזו ואכתי צ"ע ברמב"ם דבפכ"ב מה' שבת פסק דבמראה אסור אפי' קבוע בכותל ובפ"ה לגבי נר כתב הטעם משום שמא ישכח ויטה דמשמע דכל היכא דא"א להטות כגון קבוע בכותל מותר כדפי' וצ"ל דמ"ש הרמב"ם שמא ישכח ויטה אינו טעם לאפי' גבוה י' בתים וכו' אלא אעיקר הגזירה קאי דאין פולין לאור הנר ולא קורין לאור הנר מטעם שמא ישכח ויטה אבל הא דאסור אפילו עשרה בתים וכו' אף על גב דליכא למיחש לשמא יטה נמי אסור משום דלא פלוג רבנן במילתייהו וכפירוש רש"י וליכא הכא שום מחלוקת והכי נקטינן לחומרא ודלא כתלמידי מהר"ם ומהר"א סטיין וכ"פ בש"ע:

ודוקא אחד וכו' שם בגמרא ובהכי ניחא דבמשנה תני בלשון יחיד לא יפלה את כליו ולא יקרא לאור הנר דדוקא ליחיד אסור אך קשה דמשמע דלפלות אפילו בשנים אסור ולמה תני לא יפלה בלשון יחיד וי"ל דאיידי דתני לא יקרא דחד הוא דלא לקרי הא תרי שפיר דמי תני נמי לא יפלה בלשון יחיד אבל ודאי בלפלות אפי' בשנים אסור ואיכא למידק אלשון רבינו שכתב אין פולין ולא קורין לאור הנר ובגמרא קמבעיא ליה אי לא יפלה את כליו ביום נמי שמא יהרוג ולאור הנר דמתני' אלא יקרא קאי א"ד תרווייהו שמא יטה ופשטינן מדתני בברייתא אין פולין לאור הנר ואין קורין לאור הנר וא"כ רבינו שכתב לשון הברייתא דתני בלשון רבים ה"ל למימר נמי לאור הנר בתרווייהו כלישנא דברייתא וכדפשטי' מינה וכמ"ש הרמב"ם בפ"ה ואפשר דדעת רבינו הוא מדפשטי' מעיקרא מברייתא קמייתא דתני בה אין פולין ואין קורין לאור הנר אלמא דבהך ברייתא נמי בע"כ צ"ל דלאור הנר אאין פולין נמי קאי דאי לא קאי אלא אאין קורין ה"ל למתני איפכא אין קורין לאור הנר אין פולין מדתני לאור הנר בסופה אלמא דקאי נמי אאין פולין דרישא ואף על פי דמקשה אהך פשיטותא מי אלימא ממתני' לאו קושיא היא דבמתני' ודאי לא מצי למתני

רעד ובוצע על ב' ככרות וכו' עד כיון שאינו עושה כן בחול פ' כל כתבי (קיז:) ופרק כיצד מברכין (לט:) ר' זירא בצע אכולא שירותא א"ל רבינא לרב אשי והא מתחזי כרעבתנותא א"ל כיון דכל יומא לא עביד הכי והאידנא קא עביד לא מתחזי כרעבתנותא ופירש"י אכולא שירותא פרוסה גדולה שהיה די לו לכל הסעודה והרשב"א כתב בפרק כיצד מברכין שאינו מחוור בעיניו פי' זו אלא ה"פ בצע על כל הככרות המונחים לפניו לאכול וכן פי' רבינו האי וז"ל אי מברך איניש בשבת אתרתי ובצע חדא כרב כהנא שפיר דמי ואי בצע לתרווייהו אפילו לכולא שירותיה כר' זירא שפיר דמי ע"כ ורבינו כתב כפירש"י וגם הרמב"ן כתב בפ"ז מהלכות ברכות כדברי רש"י והר"ן כתב בפרק כל כתבי שני הפרושים:

ואם המסובין שנים וכו' בפרק שלשה שאכלו (מז.) א"ר יהודה אין המסובין רשאין לטעום כלום עד שיטעום הבוצע:

ואם יש לפני כל אחד ככרו והוא לחם משנה וכו' מדברי הר"י שם ומדברי הרא"ש שם ובפרק ערבי פסחים וכ"כ ג"כ התוס' שם ובפרק ע"פ (קו.):

ודין הזכרת שבת בבה"מ וכו' כתבתי לעיל בסימן קפ"ח:

וסעודה זו ושל שחרית וכו' בלא פת וכו' כ"כ התוס' והרא"ש בר"פ ע"פ (קא.) גבי הא דאמר אביי כי הוינא בי מר וכו' א"ל טעימו מידי· וסמ"ג כתב בפי' כ"ז דבשבת צריך ג' סעודות פת דבההוא קרא דדרשינן מיניה ג' סעודות בפרק כל כתבי כתיב לחם דכתיב הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה ודין סעודה שלישית יתבאר בסימן רצ"א בס"ד:

כתב הכלבו בסימן כ"ד יש נוהגים לבצוע התחתון ולא העליון ואנו נוהגין לבצוע העליון עכ"ל וכ"כ הגה"מ פ"ח מהלכות חמץ ומצה שמן הככר העליון בוצע ואני ראיתי גדולים שבוצעין התחתון ושמעתי שכן נכון לעשות על פי הקבלה (א):

ערה אין פולין ולא קורין לאור הנר וכו' משנה בפ"ק דשבת (יא.) לא יפלה את כליו ולא יקרא לאור הנר ומפרש טעמא בגמרא (יב.) שמא יטה כלומר שמא יטה השמן לראש הפתילה שידליק יפה ונמצא מבעיר בשבת:

ומ"ש ואפילו גבוה י' קומות וכו' מימרא דרבא (שם:): **וכתב** הר"פ ומטע' זה יש לאסור אפילו הוא בעששית וכו' כ"כ בסמ"ק כתו' בהגהות אשיר"י מספקא לי נר של שעוה שאין שייך בו הטייה אם יכול לקרות לאורה עכ"ל ול"נ פשוט לאסור דהא שייך בו שימחוט ויחתוך ראש הפתילה:

ודוקא אחד אבל ב' קורין ביחד וכו' וכגון שקורין בענין אחד וכו' בפ"ק דשבת שם ולא יקרא לאור הנר חד הוא דלא ליקרי הא תרי ש"ד והא תני' לא א' ולא ב' אר"א ל"ק כאן בענין א' כאן בשני ענינים ופירש"י בשני ענינים כגון בשתי פרשיות הואיל וכל א' מעיין לעצמו אין מכיר במעשה חבירו ומשמע דכל שקורא כל א' בספרו אע"פ ששניהם קורין בענין א' דינם כקורין בב' ענינים ואסור משום דכל אחד מעיין בספרו ואינו משגיח במה שחבירו עושה וכ"נ ממ"ש רבינו בסמוך שיש אוסרים לומר פיוטים בליל י"ט שחל להיות בשבת בב"ה הרי שאע"פ שכל הצבור קורין בענין א' אסור מפני שכ"א מעיין בספרו ואינו משגיח במה שעושה חבירו והוא דעת המרדכי והסמ"ג והתרומה והגה"מ מיהו לדעת המתירים לומר

דרכי משה

רעד (א) ובעניין סדר של פסח פשוט הוא שלוקחין העליונה לברכת המוציא והשלישית התחתונה לכריכה וזה מבואר מדברי הפוסקים והמסדרים אחרונים שסדרו סידורו של פסח ואפשר שמה שכתב ב"י שראה גדולים לבצוע התחתונה היינו דוקא בליל שבת אבל ביום השבת או בליל י"ט יש לבצוע על העליונה וזהו נכון לעשות ע"פ הקבלה בטעם של לחם משנה בליל שבת ויומו כן נ"ל: וכ"כ

דרישה

סי' רעד [א] **ומצוה** לבצוע פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה כו' והו כפירש"י וכמ"ש בפרישה ע"ש אבל רבינו האי פי' וכתב וז"ל אי מברך איניש בשבת אתרתי ובצע חדא כרב כהנא ש"ד ואי בצע לתרווייהו אפילו לכולא שירותיה כר' זירא ש"ד עכ"ל ומש"ה נהג מ"ו לבצוע בשחרית בשבת לתרווייהו ולא עביד הכי בליל שבת כיון דכבוד יום קודם לכבוד לילה· וטפי צריך לחבב סעודת שבת בשחרית מבלילה:

סי' ערה [א] **ולא** קורין לאור הנר שמא יטה כו' כתב מ"ו וראיתי לקצת אחד שהתיר לנער נרות של חלב כמו בשלנו ודימה אותו לנר שאין בו שמן אבל נ"ל טוב להזהר ולעשות ע"י א"י א"ל בהפסד מרובה מ"מ תמה אני על שמתירין אפי' בנר של שעוה אי סומכי' על תלמוד שלנו שמתיר ש"ס איך יכול לנער הטבלא או מטפחת הלא נעשית בסיס לדבר אסור ולא שרי אלא בשכח כו' ומסיק דאינו מותר אלא לדעת מי שמפרש הניח היינו שדעתו להניחו שם כל השבת· ולעד"נ דשרי לד"ה שהרי טילטול מן הצד לכ"ע שרי אף במוקצ' וכמ"ש לעיל סי' רכ"ט וה"נ מנער את הטבלא דטלטול מן הצד הוא וק"ל· כתב רמ"א בש"ע דיש לכסות הקטנים שלא יהיו עומדין ערומין לפני נרות של שבת משום ביזוי מצוה יש להקשות דהא

פרישה

סי' רעד (א) **ובוצע** דכתיב לקטו לחם משנה ומכל עומר היה עושין שני ככרות כדלקמן סימן רנ"ח:

(ב) **ובוצע** מהאחת וכתב הכלבו סי' כ"ד נוהגין לבצוע התחתון ולא העליון ואנו נוהגין לבצוע העליון וכ"ד הגהות מיימוני פ"ח מהלכות חמץ ומצה שמן הככר העליון בוצע ואני ראיתי גדולים שבוצעים התחתון ושמעתי שכן נהוג לעשות ע"פ הקבלה עכ"ל ב"י וכתב רמ"א ודוקא בליל שבת אבל בליל יו"ט או בשחרית של שבת בוצעים עליונות לפי דרך הקבלה:

(ג) **שתספיק** לו לכל הסעודה פירושו אמ"ש בגמרא ר' זירא בלע אכולא שירותא וכן פירש הרמב"ם אבל הרשב"א כתב על פי' זה שאינו מחוור בעיניו אלא ה"פ בלע על כל הככרות המונחין לפניו לאכול וכן פירש רב האי והר"ן כתב ג"כ לב' הפירושים וכן כתב מהרש"ל שבסעודת שחרית עיקר לבצוע אשניהם:

סי' ערה (א) **אין** פולין פירש"י אין מעבירין כנים מבגדיו דמתרגמינא בערתי פליתי כן פי' רש"י ולא יפלה את כליו:

האחד להטות יזכירנו חברו וכגון שקורין בענין אחד שאז ישגיח האח' במה שיעשה חבירו אבל אם קורין בב' ענינים לא [ב] כתב בעל התרומות אבל מי שאינו יודע כלום (ב) או אשתו לא יספיק במה שיעיינו עליו ויש מתירין והכי מסתבר טפי דכיון שאינו טרוד בקריאה יותר יעיין עליו משאם היה טרוד בקריאתו ואדם חשוב שאין דרכו להטות בחול מותר (ג) ובמדורה אפילו י' כאחד אין קורין (ד) [ג] שבקל יכול להטות קודם שירגיש בו חברו · תינוקות של בית רבן קורין לפני רבן לאור הנר (ה) [ד] שאימת רבן עליהם ולא יטו וכתב בעל התרומות ומטעם זה נוהגין לקרות בליל יה"כ בסדורים ובמחזורים לפי שאימת יוה"כ עליהם ולא יטו אבל ליל פסח שחל להיות בשבת אין לקרות ההגדה יחידי ובספר המצות כתב לומר פיוטים בליל י"ט שחל להיות בשבת בב"ה יש להתיר משום שנותני' לב זה לזה ויש אוסרים ומ"מ נראה שמותר לקרות במה מדליקין לאור הנר שהרי הוא מזכיר איסור שבת ואיך ישכח (ו) והרב יכול לראות לאור הנר מהיכן יקראו התינוקות ולסדר (ז) ראשי הפרשיות אבל

לומר פיוטים לאור הנר בליל י"ט שחל להיות בשבת בב"ה וכמ"ש רבינו בסמוך בשם ספר מצות כל שקורין בענין א' אפילו שכ"א קורא בספרו שרי (א) :

כתב בעה"ת אבל מי שאינו יודע כלום וכו' ז"ל בעה"ת ולא בעיוני אשתו עמו אם אינה יודעת לקרות ובסמ"ג כתב ולעיין עמו מי שאינו יודע לקרות אינו מועיל ומשמע לרבינו דהא דאסר בעה"ת באשתו ה"ה באחר כיון דטעמא משום שאינו יודע מה לי אשתו מה לי אחר ומשמע דאפילו באומר תן דעתך שלא אטה אסור ובהגהות פ"ה כתב ולא יועיל אם אשתו תעיין עמו או אחר שאינו יודע לקרות מיהו פר"י אם היודע לקרות אומר לשאינו יודע תן דעתך שלא אטה שרי ודברי ר"י כתובים בסמ"ק וכתב אחר זה מיהו אסור לקרות ואשתו משמרתו דדעתה קרובה אצלו עכ"ל ולפי הטעם שכתב משמע דאפילו ביודעת לקרות וקוראת עמו אסור ודלא כספר התרומה והגהות ולקמן בסמוך אכתוב ששבלי הלקט מתיר בכל זה וכדבריו דעתי נוטה דדברים של טעם הם ועוד דכיון דגזירה דרבנן היא שומעין למיקל :

ואדם חשוב שאין דרכו להטות בחול מותר מימרא דרבא בפרק קמא דשבת שם :

ובמדורה אפילו י' כאחד אין קורין ג"ז שם מימרא דרב הונא ופירש"י טעמא משום דהואיל ויושבים רחוק זה מזה ועוד שזנבות האודים סמוכים להם אין זה מכיר בבא חבירו להבעיר ולחתות :

תינוקות של בית רבן קורין לפני רבן וכו' ג"ז שם במשנה (יא·) באמת אמרו החזן רואה מהיכן התינוקות קורין אבל הוא לא יקרא ומפרש בגמרא (יב·) מאי רואה מסדר ראשי פרשיותיו פירש"י שמריצם בפיו שמתוך כך הוא נזכר בכולה למחר ומסייע את הקורין ופריך וכולה פרשה לא מיתיבי רשב"ג א' התינוקות של בית רבן היו מסדרין פרשיות וקורין לאור הנר אבע"א ראשי פרשיות ואבע"א שאני תינוקות הואיל ואימת רבן עליהם לא אתי לאצלויי ומשמע דהני תרי תירוצי קושטא נינהו לענין דינא ולפיכך פסקו הפוסקים ז"ל ורבינו כתב כאן כתירוצא בתרא ולקמן בסמוך כתירוצא קמא וכתב ה"ה בפ"ה בשם הרשב"א דאפי' אין רבן עמהן מסדרין דכל שעה אימתו עליהם ואין נראה כן דעת רבינו עכ"ל :

וכתב בעה"ת ומטעם זה נוהגים לקרות וכו' כן כתב בהגהות פ"ה ובסמ"ג ובמרדכי פ"ק :

ובספר המצות כתב היינו סמ"ק אבל סמ"ג כתב סתם לאסור אפילו לחזן וכ"כ המרדכי בפ"ק וכ"כ בסה"ת וכ"כ בהגהות פ"ה אלא שכתב בסוף דבריו ומכל מקום החזן נ"ל דשרי דלא גרע מהתינוקות שאימת רבן עליהם ה"נ אימת צבור עליו (ב) :

ומ"ש ומ"מ נראה שמותר לקרות במה מדליקין וכו' כ"כ בכל הספרים הנזכרי' וכתב בשבולי הלקט בשם ה"ר בנימין על דברי בעל התרומות מ"ש בליל פסח שחל להיות בשבת וצריך לומר הגדה על השולחן וכו' א"כ מה יעשה תבטל מצות הגדה משום ספק שמא יטה ועוד אם התרנו תרי גברי בחד ענינא דאיכא למימר כל חד וחד נותן דעתו לקרות ואינו מרגיש בהטיית חבירו כ"ש שיש להתיר כשאין חבירו קורא עמו ובעיוני אשתו והא דנקט תרי גברי בחד ענינא רבותא קמשמע לן שאע"פ ששניהם קורין שרי וכ"ש אם האחד קורא ואחד מעיין בו ושומע ועוד דקריאת ההגדה בספר הוי כעין ראשי פרקים דאין ע"ה שלא תהא שגורה בפיו קצת וכדברי ה"ר בנימין נראה בעיני ע"כ (ג) :

והרב יכול לראות לאור הנר וכו' משנה בפ"ק דשבת באמת אמרו החזן רואה מהיכן התינוקות קורין ופירש"י בחד לישנא חזן מלמד תינוקות ומפרש בגמרא מאי רואה מסדר ראשי פרשיות כלומר שרואה ראשי פרשיות בספר וקורא כל הפרשה על פה ומ"ש רבינו אבל לא יקרא כל הפרשה היינו דוקא מתוך הספר וכך הם דברי הרמב"ם שכתב בפ"ה שיש לרב לראות בספר לאור הנר ראש הפרשה שהוא צריך להקרותו וכך הם דברי סמ"ג וה' תרומה והגהות פ"ה ומשמע לי דראשי פרשיות לאו דוקא אלא כל שיודע הפרשה ע"פ ובקצת דבריו צריך לראות בספר שרי דמאחר שאינו מעיין בספר תמיד אית ליה היכרא ולא אתי לאטויי ומשמע נמי דשרי לסדר ראשי פרשיות אפי' בהוצאת דיבור וכן פירש"י מסדר ראשי פרשיות ומריצם בפיו וכ"נ מדברי הפוסקים ושלא כדברי הגהת אשירי שכתב דע"כ לא שרי לסדר ראשי פרשיות אלא שרואה ומחשב בלבו אך לא יקרא בהוצאת דיבור אבל כולה הפרשה לא ואפילו בהרהור בעלמא עכ"ל ומ"מ ממה שאסר לראות כל הפרשה לאור הנר אפילו בהרהור בעלמא לא ראיתי חולק עליו וטעמא דמסתבר דפשוט הוא לאסור דהא איכא למיחש שמא יטה :

כלים

למתני לא יקרא לאור הנר ולא יפלה את כליו משום דצריך להסמיך באמת אמרו החזן רואה וכו' דלא יקרא אלא דתלמודא קאמר דאף לפי דברי המקשה דקשיא ליה מי אלימא ממתני' מייתי ליה לראיה דמילתא מברייתא אחריתא דתני בה כמו אין פולין לאור הנר אבל מברייתא קמייתא נמי פשיט שפיר דמדלא תני איפכא אלמא דלאור הנר אתרוייהו קאי ומשום הכי לא פשיט ליה מעיקרא מברייתא בתרייתא דתני בה לא יקרא בתרוייהו אלא בע"כ דמקמייתא נמי מוכרח דה"פ דאל"כ ה"ל למתני איפכא כדפי' וזה היה דעת רבינו שכתב כלישנא דברייתא קמייתא :

ובמדורה אפי' י' כאחד אין קורין וכו' שם מימר' דרב הונא וז"ל רש"י מדורת אש גדולה אסור דהואיל ויושבין רחוק זה מזה · ועוד שזנבות האודים סמוכים להם אין זה מכיר בבא חברו להבעיר ולחתות עכ"ל אבל הפוסקים כתבו בסתם דבמדורה אסור ומשמע אפי' מדור' קטנה דיושבין קרוב זה לזה דליכא לחוש אלא לזנבות האודים וכו' נמי אסור ואפשר דרש"י נמי ס"ל הכי אלא לפי דקאמר אפי' עשרה בני אדם משמע דבגדולה קאמר אבל ודאי דה"ה קטנה ועי"ל דנקט אפי' י' בני אדם אעפ"י דאיכא למימר אימת רבים עליו ולא יחתה ואפ"ה אסור ואצ"ל בקטנה שאין יושבין סביבה אלא ב' או ג' ואיכא לתמוה למה השמיט הרמב"ם דין המדורה ודין אדם חשוב ואפשר דס"ל דהכל לפי המדורה ולפי היושבים רחוק או קרוב וא"כ ניתן הדבר לשיעורין ואדם חשוב נמי כיון דאסיקנא דרבי ישמעאל בן אלישע איתו בדין אדם חשוב לענין זה כיון דמשים עצמו על ד"ת כהדיוט א"כ גם דבר זה ניתן לשיעורין ולהכי לא כתב הרמב"ם אלא סתם דשנים מותרים לקרות לאור הנר וכו' דמשמע לפני הנר דוקא אסור לכל אדם יחידי וגם אין לנו לחלק בין חשוב לאינו חשוב דלא בקיאינן מי הוא אדם חשוב לענין זה שלא יטה את הנר כשקורא בלמודו וגם משמע דוקא בנר אסור אבל במדור' איכא לחלק לפי מה שהיא המדורה ולפי היושבים סביבה והכי נקטינן לחומרא ודלא כמ"ש בש"ע ואפי' בנר של שעוה אסור כמ"ש ב"י בתחילת סימן זה :

תינוקות של בית רבן וכו' שם במשנה באמת אמרו החזן רואה מהיכן התינוקות קורין אבל הוא לא יקרא ובגמ' והאמר רישא רואה מאי לאו לקרות לא לסדר ראשי פרשיות ופריך וכולה פרשה לא מיתיבי רשב"ג א' התינוקות של בית רבן היו מסדרין פרשיות וקורין לאור הנר : אבע"א ראשי פרשיותיו ואבע"א שאני תינוקות הואיל ואימת רבן עליהם לא אתו לאצלויי · וכתבו התוס' אומר הר"ם לפי' הקונטרס שפי' במתני' חזן רואה היכן התינוקות קורין לאור הנר הא דלא פריך ממתני' משום דאיכא למימר דקורין באיסור ואין מוחין בידם אבל הכא דקתני מסדרין משמע דמותרין לעשות כן עכ"ל ותימא לאיזה צורך כדחקו לפרש דקורין באיסור הלא רש"י כתב במשנה ל"א חזן מלמד תינוקות ורואה היכן יתחילו למחר והיכן יסיימו פרשיותיהן עכ"ל כלומר ואין התינוקות קורין כלל לאור הנר אלא החזן רואה לאור הנר היכן יתחילו התינוקות לקרות למחר וכו' והשתא הדבר פשוט דרש"י מפרש במשנה ע"פ האמת דמסיק תלמוד' תרתי אוקמתי דלאוקמתא קמא דברייתא נמי התינוקות מסדרין ראשי פרשיות קאמר מתני' נמי חזן הכנסת דהוא מלמד תינוקות רואה ראשי הפרשיות היכן יתחילו התינוקות למחר כלשון אחר דרש"י ולאוקמתא בתרא דאין איסור בתינוקות דאימת רבן עליהם מתני' נמי חזן הכנסת רואה היכן תינוקות קוראים לאור הנר כלשון ראשון דפרש"י והמקשה דפריך מברייתא ולא ממתניתין משום דידע לפרש המשנה כל"א שפי' רש"י מלמד תינוקות אבל מברייתא קשיא ומשני מעיקרא דמברייתא נמי ל"ק דראשי פרשיות קאמר ובאוקמתא בתרא קא משני שאני תינוקות וכו' דהשתא במתני' נמי הכי תנן דחזן הכנסת רואה היכן התינוקות קורין לאור הנר דשאני תינוקות דאימת רבן עליהם ועוד נראה לפרש והוא העיקר דאפי' את"ל דהמקשה נמי ידע לפרש דחזן הכנסת רואה היכן התינוקות קורין לאור הנר לא קשיא כלל ממתני' דאיכא למימר דה"פ חזן הכנסת הוא מלמד תינוקות רואה היכן התינוקות קורין לאור הנר דכיון שרבן עומד עליהם וקורין לפניו אימת רבן עליהם ולא אתו לאצלויי . אבל ברייתא דלא תני אלא התינוקות של בית רבן היו מסדרין ראשי הפרשיות וקורין לאור הנר משמע אפילו שלא בפני רבן קשיא ומתרץ דראשי פרשיות קאמר א"נ שאני תינוקות הואיל ואימת רבן עליהם לא אתי לאצלויי אפי' שלא בפני רבן ולפע"ד שכך היה מפרש הרשב"א בסוגיא שע"כ פסק דאפי' שלא בפני רבן מסדרין כמ"ש הרב המגיד משמו והכריח כך מן הסוגיא אבל הרמב"ם כתב לפני רבן ואחריו נמשך רבינו ולדעתם צריך לפרש כפי' התוס' בשם הר"ם או כדפרי' ולענין הלכה נלפע"ד להקל בחשש דרבנן והתינוקות קורין לאור הנר אפי' שלא בפני רבן כהרשב"א וכ"פ בש"ע :

וכתב בעה"ת ומטעם זה נוהגין כו' נלפע"ד דבליל פסח אם הוא יחידי אין לו לבטל קריאת הגדה ויש לסמוך אהית' שנרות שלנו של שעוה הם כמו קנדיל"א וה"ה של חלב ושומן העשוי כעין קנדיל"א של שעוה דליכא לחוש לשמא יטה כמו בקריז"ל ועיין בב"י שכתב בשם שבולי הלקט ע"ש ה"ר בנימין להתיר בעיוני אשתו בליל פסח אעפ"י דבשבת דעלמא אסור ועוד דקריאת התורה בספר הוי כעיון ראשי פרקים · וכן הסכים ב"י ופסק כך בש"ע ולדידי ה"ה אפי' בלא עיוני אשתו שרי

דרכי משה

ערה (א) וכ"כ בא"ז דאין חילוק בין ספר א' לב' ספרים : (ב) והמנהג כדעת הסמ"ג שא"א כלל : (ג) ודבריו נראים וכן המנהג כדבריו :

פרישה

(ב) **או** אשתו כו' ויש מתירין וסמ"ק בשם ר"י אוסר באשתו אפילו יודעת לקרות וקוראת עמו כיון שדעתה קרוב אבל דעתו אינה משמרתו · ובש"ע פוסק לקולא ועי' בד"מ :

(ג) **ובמדורה** אפי' עשרה כא' כו' בגמרא מיתבי פעם אחד קרא ר' ישמעאל והטה וכו' שאני ר' ישמעאל הואיל ומשים עצמו על דברי תורה כהדיוט ע"כ · והגה תמיה על הפוסקים שהתירו שמא לכל למדן הלא הרבה פעמים נמצאים אפילו בימינו אנשים כשעוסקים בלימוד אין להם מחשבה [illegible] מחמת רוב העיון ושמעתי מחכם א' שהיה סומך על אם שהיה סומך נר של שעוה ואין בקל להטות וכן כ"ל רש"ל וז"ל הג"ה אשר"י פ"ק דשבת דף קע"א ע"א מסתפקא לי נר של שעוה שאין שייך בו הטייה אם יכול לקרות לאורה עכ"ל וב"י כתב על הגה"ה זו ול"נ פשוט לאסור דהא שייך בו שימחוט ויחתוך ראש הפתילה :

(ד) **שבקל** יכול להטות לפי שזנבות האודים סמוכים להם אין זה מכיר בבא חבירו להבעיר ולחתות ועוד שיושבים רחוקים זה מזה : (ה) **שאימת** רבן עליהן כו' ואין פוסקין יד לשום דבר ואפילו בחול אלא ע"פ רבן רש"י : (ו) **והרב** יכול לראות לאור הנר מהיכן יקראו התינוקות כו' ז"ל המשנה באמת אמרו החזן רואה היכן תינוקות קוראין אבל הוא לא יקרא כו' ופירש"י החזן חזן הכנסת המקרא את הסבפה הקוראים בתורה ופעמים שאינו יודע היכן קוראין התינוקות של בית רבן בשבת זו והן קורין כסדר לאור הנר בבהכ"נ ויודע שהיא פרשה של שבת זו לישנא אחרינא מלמד תינוקות ורואה היכן יתחילו למחר והיכן יסיימו פרשיותיהן עכ"ל · פי' לפירושו שהמלמד רואה היכן יתחילו ללמוד למחר אבל לא בעינן למימר שהתינוקות יקראו למחר הפרשה בס"ת בתוך שבעה העולים לס"ת דודאי דומיא לרואה היכן קורין תינוקות של בית רבן בשבת זו והן קורין כסדר לאור הנר בב"ה כו' דלעיל קאמר דפירושו שהן קורין דרך לימוד בעלמא · והא דרש"י פי' לקמן ראשי פרשיות ומריצן בפיו שמתוך שראש הפרשה סגורה בפיו הוא זוכר בכולה למחר ומסייע את ז' הקורין בנקוד' וטעמים בלחש ע"כ זהו לפירוש ראשון וק"ל · ורבינו שכתב והרב יכול לראות לאור הנר מהיכן יקראו התינוקו' ולסדר כו' זהו כפי' שני של רש"י : (ז) **ראשי** הפרשיות לאו דוקא אלא כל שיודע הפרשה על פה ובקצת דברים צריך לראות בספר שרי שמאחר שאינו מעיין בספר תמיד אית ליה היכרא ולא אתי לאטויי אינו

ב"י וש"ע :

דרישה

דהא בלא"ה נמי אסור מפני סכנה דאתי לידי נכפה כדאיתא בגמרא :

[ב] **כתב** בעל התרומות אבל מי שאינו יודע כלום כו' כתב ב"י בסוף דבריו ולקמן בסמוך אכתוב ששבילי הלקט מתיר בכל זה וכדבריו דעתי נוטה דדברים של טעם הם כו' צ"ע הלא רבינו ג"כ מתיר בהדיא בכל זה וא"כ למה תולה זה בשבולי הלקט :

[ג] **שבקל** יכול להטות קודם שירגיש בו חבירו כו' אע"ג דרש"י פי' עוד טעם אחר דהואיל ויושבים רחוק זה מזה אפשר דרבינו נקט טעם זה לאשמועינן רבותא אעפ"י שאינם יושבים רחוקים זה מזה אפ"ה אסור :

[ד] **שאימת** רבן עליהן ולא יטו ז"ל המשנה באמת אמרו החזן רואה מהיכן התינוקות קורין אבל הוא לא יקרא ומפרש בגמרא מאי רואה מסדר ראשי פרשיותיו ופריך וכולה

אבל לא יקרא כל הפרשה : כלים הדומין זה לזה וצריך עיון להבחין ביניהם אסור לבודקן לאור הנר ואפי' להבחין בין בגדיו לבגדי אשתו אסור לבדוק אם הן דומין הלכך שמש שאין קבוע אסור לבדוק כלים לאור הנר של שמן שכיון שאינו קבוע (ח) אינו בקי בהם וצריך עיון רב והקבוע אם בודק אותם אין מונעים אותו אבל אם בא לפנינו לשאול אין מורין לו היתר ואם הנר של נפט בין קבוע בין אינו קבוע מותרין כיון שהוא מסריח לא חיישינן שמא יסתפק ממנו (ט) ורבי' שלמה מחמיר טפי בקבוע מפני שאימת רבו עליו ומדקדק יותר שלא יטה ולדבריו (י) בשל נפט הכל מותר בשל שמן קבוע אסור שאינו קבוע מותר אם עושה מעצמו ואין מורין לו היתר :

א"ו

ב"ח

שרי בנר של שעוה אעפ"י דבשבת דעלמא אסור ועיין במ"ש בסוף סימן זה :

כלים הדומין זה לזה וכו' שם תני חדא שמש בודק כוסות וקערות לאור הנר ותניא אידך לא יבדוק ל"ק כאן בשמש קבוע כאן בשמש שאינו קבוע ופרש"י שמש קבוע לא יבדוק מפני שאימת רבו עליו אם ימצא בהן דבר מגונה ובודקן יפה וחיישינן להטייה שאינו קבוע לא רמיין עליה כולי האי ואבע"א הא והא בשמש קבוע ול"ק הא במשחא הא בדנפטא שהוא מסריח מותר לבדוק לאורו דלא אתי להטות איבעיא להו שמש שאינו קבוע בדמשחא מהו אמר רב הלכה דמותר ואין מורין כן שלא יזלזלו ור' ירמיה בר אבא אמר הלכה ומורין כן ופסקו כל הפוסקים הלכה ואין מורין כן . וז"ל התוס' שמש שאינו קבוע בדמשחא מאי ללישנא בתרא קמבעיא ליה ור"ת גרים הא והא בשמש שאינו קבוע איבעיא להו בשמש קבוע מאי דשמש שאינו קבוע בודק יפה שלא יעבירוהו אבל קבוע לא מירתת שיעבירוהו בשביל כך כיון שהוקבע כבר עכ"ל . ודעת התוס' דללישנא קמא לפרש"י משמע דאינו מחלק בין משחא לנפטא דבקבוע אסור אפי' בדנפטא ובאינו קבוע מותר אפי' בדמשחא דאי איתא דמבעיא ליה באינו קבוע דתני ביה בודק מי נימא דוקא בדנפט אבל בדמשחא לא יבדוק וממילא בקבוע אפי' בדנפטא לא יבדוק ה"ל למבעי איפכא בקבוע דתני ביה לא יבדוק מי נימא דבמשחא דוקא אסור אבל בדנפטא שרי וממילא באינו קבוע אפי' בדמשחא שרי בע"כ דללישנא קמא לא מפלגינן בין משחא לדנפטא אלא בין קבוע לאינו קבוע זו היא דעת התו' אלא דקשה דללישנא בתרא נמי מאי קמבעיא ליה הא ודאי דבאינו קבוע אפילו בדמשחא שרי דאי אסור בדמשחא אמאי קאמר הא והא בשמש קבוע הל"ל הא והא בין בקבוע בין באינו קבוע ול"ק הא בדמשחא הא בדנפטא וצ"ל דודאי באינו קבוע שרי בדמשחא אלא דקמבעיא ליה אי הלכה ומורין כן מיהו מלישנא דרש"י לא משמע הכי אלא דקמבעיא ליה דלמא כיון דללישנא קמא אסור בקבוע אפילו בדנפטא להכי קאמר בלישנא בתרא דאפילו בקבוע שרי בדנפטא אבל לעולם באינו קבוע נמי אסור בדמשחא דהואיל ולא מאים דרכו להטות בחול הוא א"ד אינו קבוע בדמשחא אינו מטה אפילו בחול הוא ושרי כי היכא דשרי בקבוע בדנפטא ה"נ שרי באינו קבוע בדמשחא דכי הדדי נינהו והוא דוחק והנכון כדפרישי' דקמבעיא ליה לגירסת רש"י באינו קבוע ובדמשחא דשרי אי הלכה ומורין כן דדילמא מדלא תני בהדיא דשרי איכא למימר דאין מורין כן אבל הא דתני בקבוע בודק בדנפטא לא קמבעיא דכיון דתני בהדיא בודק בודאי משמע דמורין כן וכן ללישנא קמא דתני בודק באינו קבוע אפילו בדמשחא משמע ודאי דמורין כן אבל ללישנא בתרא דלא תני מידי באינו קבוע מאי דיניה ובדנפטא ודאי שרי ומורין כן במכ"ש דקבוע אלא בדמשחא קמבעיא ליה אי מורין כן להיתירא כל זה ע"ד גירסת רש"י וממילא לר"ת נמי הכי הוה פירושא דסוגיא לפי גירסתו דקמבעיא ליה בשמש קבוע בדמשחא . ורבינו כתב תחלה הדין בסתם ע"פ גירסת ר"ת שכך היא גירסת רב אלפס ואח"כ כתב הדין ע"פ גירסת רש"י וכ"כ הרא"ש תחלה שיטת רב אלפס ואח"כ כתב ורש"י גורס להפך דשמש קבוע אימת רבו עליו ומדקדק ולא הביאו הרא"ש ורבינו דעת הרמב"ם דאוסר באינו קבוע אפי' בדנפטא . ובקבוע מתיר בדנפטא אבל בדמשחא הלכה ואין מורין כן משום דמה שאוסר באינו קבוע אפילו בדנפטא הוא דלא כגירסת רש"י ודלא כגירסת ר"ת ורב אלפס ולכן כתב עליו הראב"ד בהשגות בלבול גדול אני רואה בכאן לפי הגמרא גם הר"ן כתב ולא נתבררו לי דבריו והר' המגיד כתב דהרמב"ם היתה לו גירסא שלישית והמגדל עוז כתב ג"כ שעל זאת הגירסא סמך הרמב"ם והיא גי' ספרדים ופי' הר' המגיד גירסא זו לדעת הרמב"ם ומביאו ב"י ופי' עוד דעת הרמב"ם בדרך אחר לפי גירסא זו ע"ש . ולפעד"נ דוחק ולא ראיתי להאריך במה שיש לדקדק על דבריהם אבל נראה דאין צורך כלל לומר דגורס גירסא שלישית אלא גירסתו היא גיר' ר"ת ורב אלפס אלא דמפרש דלא קמבעיא ליה ללישנא בתרא דפשיטא היא כיון דבאינו קבוע לא שרי אלא בדנפטא מכלל דבקבוע שרי אפי' בדמשחא דאל"כ אין חילוק בין קבוע לאינו קבוע וה"ל למימר ואבע"א לא קשיא הא בדמשחא הא בדנפטא ואין חלוק בין קבוע לאינו קבוע אלא בע"כ ללישנא קמא קמבעיא ליה דמדמחלק בלישנא בתרא באינו קבוע בין משח' לדנפטא מכלל דללישנא קמא באינו קבוע אסור אפי' בדנפטא אלא דבקבוע לא ידעי' ללישנא קמא אי לא שרי אלא בדנפטא או דילמא בתר שמש אזלינן ושרי אפילו בדמשחא וס"ל להרמב"ם דמדקמבעיא ליה ללישנא קמא אלמא דהילכתא כלישנא קמא והלכך באינו קבוע אסור אפי' בדנפטא ובקבוע שרי בדנפטא אבל בדמשחא הלכה ואין מורין כן זה נראה נכון לפרש לדעת הרמב"ם גם לגי' רש"י נכון לפרש דללישנא קמא קמבעיא ליה באינו קבוע בדמשחא דדילמא לא שרי אלא בדנפטא א"ד בתר שמש אזלינן ושרי אפי' בדמשחא ודלא כמ"ש התוס' דללישנא בתרא קמבעיא ליה ודו"ק . ולענין הלכה איתא בהגהת מיימוני' בשם הרא"ש דכתב הלכך אנן דלא ידעינן מה נקרא קבוע כל שמשים אסורים והבודק לא הפסיד כ"כ עכ"ל ולפי דעת הרמב"ם כל שמשים אסורים אפי' בדנפט דשמא אינו קבוע הוא ואסור אפילו בדנפט אלא מדמסיים והבודק לא הפסיד משמע דאין למחות מיהו אין להקל אלא בדנפט דשרי בין לקבוע בין לאינו קבוע בין לרש"י בין לר"ת ורב אלפס דלא כהרמב"ם דמחמיר אבל בדמשחא אסור בין לקבוע בין לאינו קבוע כיון דפליגי בה אלפסי ור"ת ורש"י אין להקל בספיקא דשבת דחמיר טובא ומה שנהגו האידנא להקל אף בזה הוא לפי שסוברים כהגדולים דאין איסור בה אלא בנר שקורין קרויז"ל אבל בנרות קנדילא שלנו אין לחוש שמא יטה וכמ"ש לעיל בסי' זה ס"ה ומהאי טעמא נהגו להקל לבדוק ציצית בהשכמה לאור הנר דקנדילא מצאתי ע"ש מהרש"ל :

א"י

ב"י

כלים הדומין זה לזה וכו' ואפי' להבחין בין בגדיו לבגדי אשתו אסור לבדוק וכו' שם מימרא : **הלכך** שמש שאינו קבוע וכו' ג"ז שם תני חדא שמש בודק קערות וכוסות לאור הנר ותני אידך לא יבדוק ל"ק כאן בשמש קבוע כאן בשמש שאינו קבוע ואבע"א הא והא בשמש קבוע ול"ק הא בדמשחא הא בדנפטא איבעיא להו שמש שאינו קבוע בדמשחא מאי אמר רב הונא הלכה ואין מורין כן ורב ירמי' בר אבא אמר הלכה ומורין כן כך גירסת רש"י ולפ"ז שמש קבוע חמיר טפי ואסור בדמשחא מפני שאימת רבו עליו וחיישינן שמא יטה כדי לבודקן יפה ואפ"ה שרי בדנפטא אבל שמש שאינו קבוע לא רמי עליה כולי האי ומש"ה שרי אפי' בדמשחא ואיבעיא לן הא דשרינן לשאינו קבוע בדמשחא אי מורין כן או דילמא הוי הלכה ואין מורין כן אבל הרי"ף והתוס' גורסים אבע"א הא והא בשמש שאינו קבוע ול"ק הא בדמשחא וכו' איבעיא להו שמש קבוע בדמשחא מאי ולפ"ז שמש שאינו קבוע חמיר טפי ואסור בדמשחא ומיהו בדנפט' שרי ושמש קבוע שרי אפילו בדמשחא ואיבעיא לן הא דשרי שמש קבוע בדמשחא אי מורין כן או לא ופסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפ"ה כמאן דאמר אין מורין כן משום דמשמע בגמרא דרב אסי נמי סבר הכי ובטעם חילוק דמשחא לדנפטא פירש"י דבמשחא חיישינן דילמא אתי לאטויי ובדנפטא לא חיישינן מפני שהוא מסריח והרי"ף והרא"ש כתבו דטעמא משום דנפטא מאיס ונפיש נהוריה ולא צריך לאצלויי ונראה שלא רצו לפרש משום דמסריח לחוד משום דאפ"ה איכא למיחש שמא יטה ויזהר מליגע בו ולכך פירשו הטעם משום דנפיש נהוריה טובא ואינו צריך הטייה ולא סגי להו בהאי טעמא לחוד משום דנהי דליכא למיחש לאצלויי הא איכא למיחש שמא יסתפק ממנו לכך כתבו תרי טעמי ונראה דטעמא דבדמשחא אסור הוא משום דלא נפיש נהוריה כדנפטא אבל הרמב"ם בפ"ה כתב דמשחא אסור משום שמא יסתפק ממנו ובדנפטא כתב שאורו רב כדברי הרי"ף והרא"ש משמע שהוא מפרש דנפטא כיון שאורו רב לא חיישינן להטייה וגם לשמא יסתפק לא חיישינן משום דמאיס אבל בדמשחא אי לאו דאיכא למיחש שמא יסתפק משום הטייה לא הוה גזרינן דאע"ג דלא נפיש נהוריה כדנפטא מ"מ כיון דנפיש נהוריה טובא לא הוה גזרי' ואע"פ שהתירו להדליק בדמשחא ולא חששו שמא יסתפק ממנו הכא ע"י שהוא מתקרב לנר ביותר חיישינן טפי עכ"ל ויש בדברי רבינו קיצור שכתב ואם הנר של נפט בין קבוע בין שאינו קבוע מותר כיון שהוא מסריח לא חיישינן שמא יסתפק ממנו וכך ה"ל לכתוב ואם הנר של נפט בין קבוע בין שאינו קבוע מותר ולא חיישינן שמא יטה משום דנפיש נהוריה וגם לא חיישינן שמא יסתפק ממנו כיון שהוא מסריח וטעם חילוק בין שמש קבוע לשאינו קבוע לגירסת הרי"ף כתב הרא"ש שהוא משום דשמש שאינו קבוע מדקדק טפי שמא ימצא חן וישכרוהו והרמב"ם בפ"ה כתב שהטעם משום דשמש שאינו קבוע צריך עיון יותר לפי שאינו בקי בהם הלכך חיישינן ביה טפי לשמא יטה וכ"כ הר"ן וכך הם דברי רבינו ובעיקר דינים הללו יש להרמב"ם דרך אחרת שכתב בפ"ה וז"ל שמש שאינו קבוע אסור לו לבדוק כוסות וקערות לאור הנר מפני שאינו מכירן בין בנר של שמן זית בין בנר של נפט שאורו רב אבל שמש קבוע מותר לו לבדוק לאור הנר כוסות וקערות מפני שאינו צריך עיון הרבה ואם היה נר של שמן זית אין מורין לו לבדוק ואע"פ שהוא מותר גזרה שמא יסתפק ממנו עכ"ל וכתב הר"ן שגירסתו כגירסת הרי"ף אלא שאסר לשמש שאינו קבוע אפילו בשל נפט ולא נתבררו לי דבריו עכ"ל ואיני יודע היאך אפשר ליישב דבריו על פי גירסת הרי"ף דכיון דלגירסא זו אמרי' ואבע"א הא והא בשמש שאינו קבוע ול"ק הא בדמשחא הא בדנפטא הרי מתיר בהדיא שמש שאינו קבוע בדנפטא היאך עלה על דעת הרמב"ם לאוסרו ואין ספק שא"א לומר דגרים לגמרי כרש"י דא"כ היכי כתב דשמש קבוע בדמשחא אין מורין דהא כשאינו קבוע הוא דאמרי' בגמרא הכי ועוד דלכשתמצא לומר דגרים ואבע"א הא והא בשמש קבוע כדגרים רש"י א"א לומר שמפרשו כרש"י דהא לרש"י שמש שאינו קבוע קיל משמש קבוע ולהרמב"ם הוי איפכא ולכך נ"ל שגירסת הרמב"ם מורכבת משתי הגירסאות שהוא גורס ואבע"א הא והא בשמש קבוע כדגרס רש"י ובבעי' גורס כהרי"ף שמש קבוע בדמשחא מאי וה"פ הא והא בשמש קבוע ול"ק הא בדמשחא הא בדנפטא כלומר אבל שמש שאינו קבוע אפי' בדנפט אסור ואיבעיא לן הא דאסרינן לשמש קבוע בדמשחא דוקא להורות כן אבל להלכה שרי ואין מוחין ביד העושה כן או דילמא אסור גם מדינא ומוחין ביד העושה כן ועי"ל דהכי קא מיבעיא ליה הלכה כלישנא קמא דשרי לקבוע לבדוק סתמא ואפי' בדמשחא משמע או הלכה כלישנא בתרא דאסר בדמשחא אפי' לקבוע וכן פי' הרב המגיד ז"ל (ד) :

א"י

דרכי משה

(ד) כתב הרוקח סימן מ"ה מצאתי כתוב מה שרגילין לכסות קטן בפני הנר היינו משום ביזוי מצוה :

וכתב

דרישה

וכולה פרשה לא מיתבי רשב"ג אומר התינוקות של בית רבן היו מסדרין פרשיותם וקורין לאור הנר אבע"א ראשי הפרשיות ואבע"א שאני תינוקות הואיל ואימת רבן עליהן לא אתי לאטויי ומשמע דהני תרי תירוצי קושטא נינהו לענין דינא לפיכך פסקו הפוסקים ז"ל ורבינו כתב כאן כתירוצא בתרא ולקמן בסמוך כתירוצא קמא עכ"ל ב"י . יש להקשות דהיך אפשר לומר דהני תרי תירוצי קושטא נינהו דהא תירוץ שני סותר הראשון דלתירוץ ראשון אין התינוקות מותרים לקרות רק ראשי פרשיות בלבד ולתירוץ השני מותרין לקרות כל הפרשה . ולכל התירוצים אינו מותר להרב לקרות רק ראשי הפרשיות . ואיך כתב ב"י שרבינו כתב לקמן בסמוך כתירוצא קמא . לכן נ"ל לפרש דכונת ב"י הוא דאם שתירץ בגמרא אבע"א ראשי פרשיות ר"ל לא שמותר לקרות ולסדר כל הפרשה ממש אלא אינו מותר לו רק לקרות ראש כל פסוק ופסוק שבכל פרשה ואבע"א שאני תינוקות כו' כלומר ומש"ה מותר להם לקרות ולסדר כל הפרשה ממש . ומיהו גם לתירוץ קמא נלמד דמותר להרב לקרות כל הפרשה אך שאינו ראשי לקרות כל הפרשה ממש אבל מ"מ מותר לו לקרות ראשי הפסוקים שבכל הפרשה . ולפ"ז נתיישב שפיר הא דתירץ דהא דתניא בברייתא היו מסדרין הפרשיות דר"ל ראשי הפרשיות דק' מאי מתרץ לו התרצן הלא הקשה המקשן שפיר דלשון הברייתא משמע דכל הפרשה מותר ולפי מ"ש ניחא דבאמת מותר לו לסדר כל הפרשה דהיינו ראש כל פסוק ופסוק שבכל הפרשה ודו"ק . והשתא א"ש מ"ש ב"י דתרי התירוצים אמת דיש נ"מ בשינויא קמא דהרב מותר בראש כל פסוק ופסוק של הפרשה וק"ל . ואין להקשות מ"מ הא שינויא בתרא סותר שינויא קמא בהא דלשינויי' דמתרץ מ"ש רשב"ג התינוקו' של בית רבן היו מסדרין כו' דר"ל ראשי פרשיות דווקא דמשמע אפילו תינוקות אסור אם לא ראשי פרשיות ובשינויא בתרא מתיר לתינוקות לקרות כל הפרשה די"ל דבשנויא קמא איירי בתינוקות שאין רבן עמהן ובשנויא בתרא איירי ברבן עמהן וכדמסיק ב"י בשם הרמב"ם . וכתב מיד אחר זה ז"ל והמ"מ בשם רשב"א כתב דאפי' שאין רבן עמהן ואין נראה כן דברי רבינו עכ"ל . ורב דנקט בסמוך ל"ד אלא ה"ה תינוקות וכשאין רבן עמהן :

אלא

פרישה

(ח) **אינו** בקי בהם וצ"ע רב כו' נראה דמ"ש ב"י דמשום הטייה לא הוה גזרינן וזהו כתב דווקא לפי דעת הרמב"ם אבל לדעת הרי"ף והרא"ש אפשר משום הטייה לחוד נמי הוה גזרינן ובנפט הוצרך ליתן ב' טעמים לקולא דלא שייך ביה חשש הטייה ולהסתפק ממנו ומטעם זה סתם ג"כ רבינו וכתב אינו בקי בהם וצ"ע רב משמע דלאסור מטעם הטייה הנ"ל דאי משום הסתפק ממנו ה"ל לפרש ובנפט אמר שגם הסתפק לא שייך שם הואיל והוא מאוס ובזה נתיישב מ"ש ב"י ויש קיצור בדברי רבינו ע"ש :

(ט) **ורש"י** מחמיר כו' ולפ"ז היה אסור לבדוק הציצית בהשכמה לאור הנר אבל אני שמעתי מפי חכם שנהגו להקל בכל הני הנזכרים . האידנא משתמשין בנירות קנדל"א דאין שייך בהן הטי' גם לפי' ראשון :

(י) **בשל** נפט הכל מותר ולא בא לאשמועינן אלא שבשמש קבוע אסור כו' :

או

רעו א"י שהדליק את הנר לצרכו (א) או לצורך חולה שאין בו סכנה יכול ישראל להשתמש לאורו (ב) ואם בשביל ישראל אסור לכל (ג) אפילו למי שלא הודלק בשבילו אבל אם עשה אש לצורכו (ד) או לצורך חולה שאין בו סכנה אסור להתחמם כנגדו (ה) שמא ירבה בשבילו · ישראל וא"י שהסיבו יחד והדליק א"י הנר אם הרוב א"י מותר להשתמש לאורו שלצורך הרוב הדליק

ב"י

רעו א"י שהדליק את הנר וכו' משנה בס"פ כל כתבי (קכב·) א"י שהדליק את הנר ישתמש לאורו ישראל ואם בשביל ישראל אסור:

ומ"ש רבינו אסור לכל אפי' למי שלא הודלק בשבילו כ"כ שם התוס' והרא"ש והר"ן שלא כדברי האומרים דדוקא לישראל שעושה בשבילו אבל למי שלא נעשה בשבילו שרי כדאמרי' (ביצה כה·) בבא מחוץ לתחום וטעמא משום דדוקא באיסור תחומין דרבנן התירו אבל לא באיסור תורה והר"ן כתב עוד דאפילו באיסורי דרבנן אפשר דלא מקילינן בהכי אלא באיסור תחומין שאינו שוה לכל דמה שהוא חוץ לתחומו של זה הוא תוך תחומו של זה אבל בשאר איסורין דרבנן לא והא דתנן ואם בשביל ישראל אסור כתב בסמ"ג והתרומה דאפי' אם קצץ לו שכר על זה אסור ולא דמי לשילוח אגרות (סי' רמז) דשרי בקצץ דהתם אין גוף ישראל נהנה מגוף השליחות אבל הכא גוף הישראל נהנה ממלאכת שבת הנעשית בשבילו וכ"כ בהג"א בפ"ק:

ומ"ש רבינו או לצורך חולה שאין בו סכנה היינו לומר דאע"ג שאין בו סכנה הודלק בהיתר הוא כדאמרינן בס"פ מפנין (קכט·) דצרכי חולה שאין בו סכנה נעשים ע"י א"י וכיון דבהיתר הודלק מותר להשתמש לאורה וכ"כ בסמ"ג והתרומה והגהות פ"ו:

אבל אם עשה אש לצורכו וכו' כלומר כהדליק הנר לצרכו או לצורך חולה שאין בו סכנה הוא דמותר לישראל להשתמש לאורו אבל אם עשה אש לצורכו וכו' אסור להתחמם כנגדו וכו' והכי משמע מדתניא ס"פ כל כתבי (שם) א"י שמילא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל בד"א בשאינו מכירו אבל מכירו אסור גזרה שמא ירבה בשבילו ומפרש רבא דלא דמי להדליק א"י נר לצרכו דמותר לישראל להשתמש לאורו דשאני התם דליכא למיחש שמא ירבה בשבילו דנר לאחד נר למאה וא"כ עשיית אש דשייך בה ריבוי דיש אש מספקת לחמם כמה ב"א ויש שאינה מספקת אלא לאחד או לב' חיישינן שמא ירבה בשבילו ורבינו שלא חילק כאן בין מכירו לשאינו מכירו צ"ל שסמך על מה שחילק ביניהם בסי' שכ"ה ובסמוך אכתוב טעם אחר בזה:

ומ"ש רבינו או לצורך חולה שאין בו סכנה לאו דוקא דה"ה אם עשאו לצורך חולה שיש בו סכנה שאסו' לישראל ליהנות ממנו לדעת רבינו דהא איכא למיחש שמא ירבה בשבילו וכדחיישי' במבשל בשבת בפ"ק דחולין (טו·) אלא אוידי דנקט ברישא דלישניה חולה שאין בו סכנה נקט נמי הכי בסיפא ולא דק אי נמי משום דצרכי חולה שיש בו סכנה אין נעשין ע"י א"י אלא ע"י גדולי ישראל מש"ה נקט גבי א"י חולה שאין בו סכנה וכ"כ האגור שר"ת אסר ליהנות במדורה שהרבה הא"י לצורך ישראל והוא מדברי שבלי הלקט וגם המרדכי כתב בפ"ק שיש אוסרין אבל סמ"ג והתרומות והמרדכי בפ"ק והגהות פ"ו חולקים על דברי רבינו שהם ז"ל התירו לישראל להתחמם כנגד אש שעשה הא"י לצרכו או לצורך חולה שאין בו סכנה (א) ולא חילקו בין הדליק נר לעשיית אש וכ"ל דתשמע להו דכשם דבהדלקת הנר לא חיישי' שמא ירבה משום דבנר אחד סגי לק' ה"נ באש מועטת סגי להתחמם מאה בני אדם ואם נפשך לומר שאינם מתחממים כ"כ כמו באש גדולה אף בהדלקת נר אינו מאיר להם כ"כ בנר א' כמו בעשרה נרות אלא כיון דנר אחד מאיר לכולם תו לא חיישינן שמא ירבה לגבי אש נמי כיון דאש מועטת מחממת לכולם תו לא חיישינן שמא ירבה ודעת הרוקח כדעת רבינו שכתב אין לישב אבל האש שתיקן הא"י פן יבעיר עצים או יחתה בגחלים עבור ישראל עכ"ל ואם רבינו היה דעתו לאסור לישב אבל אש שתיקן הא"י לעצמו קודם שבא ישראל אלו משום הכי חששא דספר הרוקח שפיר דייק שלא חילק כאן בין מכירו לשאינו מכירו דאפילו לא הכירו מעולם עכשיו שיושב אצל אש שלו הוה ליה כמכירו ואיכא למיחש שמא יבעיר עצים או יחתה בגחלים עבור ישראל:

ישראל וא"י שהסיבו יחד והדליק א"י הנר וכו' ברייתא בס"פ כל כתבי (שם) ומפרש רש"י טעמא דמחצה על מחצה נמי אסור משום דליכא למיקם עלה דמילתא אי אדעתא דישראל מדלקי ליה אי אדעתא דא"י ומשמע מסוגית הגמרא דכל היכא דמדליק ליה א"י לצרכו כגון שאנו רואין שהוא משתמש בו אע"פ שרוב ישראל שרי וכן כתב הרא"ש שם אלא שרש"י כתב אבל א"י וישראל והמדליק עצמו משתמש לאורה ודאי עיקר אדעתא דידיה עבד וכיון דנר לאחד נר למאה שרי עכ"ל ונראה מדבריו דע"כ לא שרינן אלא במחצה על מחצה דומיא דישראל וא"י דנקט אבל ברוב ישראל לעולם אסור וה"ה נסתפק בזה בפ"ו והניח הדבר בצ"ע ודברי רבינו נוטים לדעת הרא"ש דארוב ישראל נמי קאמר אא"כ יש הוכחה שלצורך א"י מדליקה ולענין הלכה נראה דלא שבקינן פשיטותא דהרא"ש משום ספיקיה דה"ה וכ"ש דבגמרא משמע הכי ודברי רש"י אינם מוכרחים לומר דאסור ועוד דמידי דרבנן הוא הלכך נקטינן להתיר:

ואם

ב"ח

רעו א"י שהדליק את הנר לצרכו וכו' משנה סוף פרק כל כתבי וכתבו התוס' לשם ובדוכתי טובא כל שנעשה מלאכה דאורייתא ע"י א"י בשביל ישראל אחד אסור לכל ישראל ולא אמרו דמותר לישראל אחר אלא באיסור תחומין דרבנן דכשהביא א"י מחוץ לתחום בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר ולכן אפי' בא"י שעשה מלאכה בשביל ישראל חולה אפי' אין בו סכנה כיון שלא נעשה איסור במלאכה זו כדאיתא ס"פ מפנין דמותר לומר לא"י לעשות מלאכה דאורייתא בשביל חולה אעפ"י שאין בו סכנה מותר לבריא וכ"כ סמ"ג לאוין (דף כ ע"ג):

ומ"ש אבל אם עשה אש לצרכו וכו' נראה שרבינו נמשך אחר מ"ש הרוקח ומביאו ב"י דאסור לישב אבל האש שתיקן הא"י פן יבעיר עצים או יחת' בגחלי' בשביל ישראל עכ"ל דכיון דרגילות הוא להבעיר עצים במדורה כשיוסיפו בני אדם לבא ולישב סביב המדורה אבל אותן שישבו כבר חיישינן שמא כשיראה הא"י שהוסיף עוד ישראל לבא ולהתחמם ירבה להבעיר עצים בשביל ישראל כדי למצוא חן בעיניו וכ"כ הסמ"ק דבא"י שהדליק את הנר לצרכו ישתמש ישראל לאורו ואם בשביל ישראל חולה אסור לבריא גזירה שמא ירבה בשבילו וכתב עליו בהג"ה ונראה דוקא לענין נר דנר לא' נר למאה וגבי מבשל אפי' בישל א"י בשביל עצמו אסור שמא ירבה בשבילו ואפי' ליכא שמא ירבה אסור מפני שמרגילו לשבת הבאה ומכאן יש לאסור לאכול מדג שצלאתו השפחה לעצמה וכיוצא בו עכ"ל. ומ"ש בספ' התו' סימן רנ"ב ומביאו הגהות מיימוני' פ"ו והסמ"ג לאוין (דף כ ריש ע"ג) שאם נר א' דולק בשבת וא"י הדליק עוד הרבה נרות או נתן הרבה עצים באש מותר ישראל ליהנות מהן כיון שמתחלה היה יכול קצת ליהנות מן הנר ומן האש לא דמי כלל למ"ש הרוקח והסמ"ק ורבינו לאסור באש יותר מבנר דמודה הרוקח וסמ"ק ורבינו היכא שהיה מתחלה נר דולק מע"ש ומאיר בבית שהדליק ישראל בהיתר וכן היה אש מחמם מערב שבת שנעשה בהיתר בשביל ישראל ובא א"י והוסיף נרות בשבת או נתן באש הרבה עצים אעפ"י שעשה כך בשביל ישראל מכל מקום כיון שמעצמו עשה א"י כך ולא ציוהו ישראל וגם לא היה צריך למלאכתו שעשה בשביל ישראל כיון שמתחלה היה יכול קצת ליהנות מן הנר ומן האש אין שם איסור כיון דליכא למיחש שמא ירבה בשבילו דכבר הרבה עצים באש ואין צריך עוד לרבות בשבילם אבל הרוקח וסמ"ק ורבינו איירי בא"י שתיקן אש לצרכו ולצורך א"י אחרים בשבת דאסור לכתחלה לבא ולישב אצל האש דאיכא למיחש שכאשר יראה הא"י שבא הישראל לישב ולהתחמם עמהם ירבה עצים על המדורה בשביל ישראל ואסור ובזה מודה גם הסה"ת ומ"מ והסמ"ג דאסור והב"י הבין דאיכא מחלוקת ביניהם ולכן כתב בש"ע שתי סברות דיש אוסרים במדורה ויש מתירין ולפע"ד דלא דק אלא מר מודה למר ומר מודה למר ואין כאן שתי סברות שוב ראיתי שכתב · בהגהת מיימונית שמהר"ם היה נוהג משום חומרא ופרישות ועשה מסגרת לתנורו שלא תחום השפחה בתי החורף בשבת וזכורני כשהייתי אצל מורי במגדל ושבור"ק שבע"ש עשינו מדור' להתחמם כנגדה בלילה וכשישבנו עד שכמעט היתה כלה באו העבדים ועשאוה גדולה ואמרו בפירוש שעשאוה לנו לנחת רוח וישבו ואכלנו אצלם ושמחנו בדבר עכ"ל הרי מפורש דמהר"ם שהחמיר כשהא"י עשה האש בשבת ואפ"ה התיר כשנעשה האש בהיתר מע"ש ובא הא"י בשבת והוסיף עליו בשביל ישראל וכדפרישי' דבזה אין איסור לדברי הכל והכי נקטי' מיהו בסמוך בס"ד יתבאר דאיכא מחלוקת בין הגדולים בהא מילתא כשהרבה עצים בשבת על המדורה שנעשה בהיתר מע"ש או הוסיף להדליק נר או נתן שמן בנר ע"ש · והקשה ב"י דרבינו כתב כאן גבי אש דאסור שמא ירבה בשבילו ולא חילק בין מכירו לאין מכירו ובס"פ כ"כ בברייתא גבי א"י שמילא מים להשקות בהמתו מתיר באין מכירו לישראל דלא חיישינן שמא ירבה בשבילו ותירץ דכאן אפילו לא הכירו מעולם כיון דעכשיו יושב אצל אש שלו הוה ליה כמכירו עכ"ל ולא כתב טעם לדבר מפני מה חשבינן ליה גבי אש כמכירו טפי מלגבי מילא מים ולפע"ד דהטעם הוא דלגבי מילא מים להשקות בהמתו תסתמא אין הא"י חושש להקפיד על המים שנשארו בכלי ומפקירם הלכך משקה ישראל אחריו באין מכירו ולא חיישינן שמא לא יספיקו המים וירבה הא"י בשבילו אבל גבי אש דמסתמא מקפיד הא"י שלא יבא כל אדם לישב אצל האש שהתקין בעצים שלו דאינן הפקר ואם יבא הישראל לישב אצל האש שהתקין הא"י בעצים שלו בודאי מכירו הלכך חיישינן שמא ירבה בשבילו:

ישראל וא"י שהסיבו יחד וכו' אלא אם כן יש הוכחה שלצורך א"י מדליקה משמע להדיא דבדאיכא הוכחה אפילו רוב ישראל שרי דנר לאחד נר למאה דדוקא בסתמא אמרינן דאדעתא דרובא קמדליק וכן מחצה על מחצה דינו כרוב ישראל ואסור משום דליכא למיקם עלה דמילתא אי אדעתא דישראל מדלקי ליה אי אדעתא דא"י וכן ישראל וא"י בלבדן נמי ליכא למיקם עלה דמילתא במסתמא ואסור כאילו היו הרבה א"י והרבה ישראל דבמחצה על מחצה דינו כרוב ישראל ואסור במסתמא וכך כתב הרא"ש ס"פ כל כתבי והוכיח כך מעובדא דשמואל דבדאיכא הוכחה שלצורך א"י הדליקה אפילו ברוב ישראל או מחצה על מחצה או ישראל וא"י בלבדן דשרי בדאיכא הוכחה אלא דהב"י הקשה על זה ממה שכתב רש"י בדבורו האחרון פרק כל כתבי וז"ל אדעתא דרובא מדלקי הלכך ישראל עיקר ומחצה על מחצה נמי ליכא למיקם עלה דמילתא וכו' אבל א"י וישראל והמדליק עצמו משתמש לאורה ודאי עיק' אדעתיה עביד וכיון דנר לאחד נר למאה שרי עכ"ל נראה מדבריו דע"כ לא שרינן אלא במחצה על מחצה דומיא דישראל וא"י דנקט אבל ברוב ישראל לעולם אסור והרב המגיד נסתפק בזה בפ"ו והניח הדבר בצ"ע ותימה הוא לחלק בין מחצה על מחצה לרוב ישראל דהא בברייתא תני בהדיא דמחצה על מחצה דינו כרוב ישראל והרב המגיד לא נסתפק בזה מעולם וז"ל לשם ויש מי שכתב שאם עשאו לצורך עצמו בידוע אפי' היו שם כמה ישראלים מותר דלעולם עיקר דעתו אינו אלא לעצמו וצ"ע עכ"ל נראה דנסתפק משום דבעובדא דשמואל היה הוא וא"י לבדו והתם דוקא איכא למימר כיון דהדליק הנר ומשתמש בו לצרכו ודאי אדעתיה דנפשיה הוא דאדליק ולא אדעתיה דישראל אבל בדאיכא רוב ישראל או מחצה על מחצה כיון דאיכא הרבה ישראל איכא למימר דאדעתא דהרבה ישראל נמי קא מדליק דאם לא היה

וסוף

דרכי משה

רעו (א) וכתב המרדכי פ"ק דשבת דף קע"א ע"ב דה"ה אם הדליקו בשביל תינוק דינו כחולה שאין בו סכנה:

פרישה

סי' רעו (א) **או** לצורך חולה שאין בו סכנה כלומר אעפ"י שאין בו סכנה הודלק בהיתר הוא כדאמרי' בס"פ מפנין דצרכי חולה שאין בו סכנה נעשי' ע"י א"י וכיון דבהיתר הודלק מותר להשתמש לאורה: (ב) **ואם** בשביל ישראל אסור לכל כו' כתבו הג"א דאפי' קיצץ לא"י שכר ע"ז אסור ולא מהני לומר א"י אדעתיה דנפשי' קעביד הואיל וגוף הישראל נהנה מן המלאכה משא"כ בשלוח אגרו' דשרי בקצץ דהתם אין גוף הישראל נהנה מגוף השליחות והר"ן כתב בס"פ ר"א דמילה דבעל העיטור התיר לומר לא"י להדליק לו נר לצורך סעודת שבת דס"ל דמותר אמירה לא"י אפילו במלאכה גמורה במקום מצוה ולקמן סי' ש"ד יתבאר דיש חולקים בדבר · ד"מ:

(ג) **אפי'** למי שלא הודלק בשבילו כ"כ התוס' והרא"ש והר"ן דלא כדברי האומ' דדוקא לישראל העושה בשבילו אסור אבל למי שלא נעשה בשבילו שרי כדאמרינן בבא מחוץ לתחום וטעמא משום דדוקא באיסור תחומין דרבנן התירו אבל לא באיסור תורה והר"ן כתב עוד דאפילו באיסורי דרבנן אפשר דלא מקילינן בהכי אלא באיסור תחומין שאינו שוה לכל דמה שהוא חוץ לתחומו של זה הוא תוך תחומו של זה אבל בשאר איסורי דרבנן לא:

(ד) **או** לצורך חולה שאין בו סכנה הוא הדין יש בו סכנה אלא אגב רישא נקט ולא דק א"נ כיש בו סכנה עבדינן האש ע"י ישראל לכן נקט שאין בו סכנה דעבדינן ע"י א"י דוקא ובסוף מסכת שבת במרדכי התיר להתחמם כנגד מדורה הנעשים בשביל ישראל מטעם דהכל חולי' אצל הקור והאריך הרבה ע"ש וסוף דבריו ישא מלקי מהמתחממים ולא מן הפרושי' והמתחממין יתענגו על רוב שלום עכ"ל רמ"פ והביאו מ"ו וגם הב"י הביא ג"כ תשובה אשכנזי' ומסיק ופסק ג"כ בש"ע דה"מ בקור גדול או ביש לו ילדים קטנים ובאם לא יש בדבר איסור גדול:

(ה) **שמא** ירבה בשבילו ולא דמי להדליק אינו יהודי נר לצרכו דמותר לישראל להשתמש לאורו דשאני התם דליכא למיחש שמא ירבה בשבילו דנר לאחד נר למאה אבל עשיית אש דשייך בה רבוי דיש אש מספקת לחמם כמה בני אדם ויש שאינה מספקת אלא לא' או שנים · ורבינו שלא חילק כאן בין מכירו לשאינו מכירו צ"ל שסמך על מה שחילק ביניהם בסי'

דדליק ואם רוב ישראל או אפי' מחצה על מחצה ישראל אסור [א] אא"כ יש הוכחה שלצורך א"י מדליקה ואם אומר לעבדו או לשפחתו לילך עמו (ו) והדליקו את הנר אע"פ שגם הם צריכין לו אין זה לצורך א"י כיון שעיקר ההליכה לצורך ישראל ואם יש נר בבית ישראל ובא א"י והדליק עוד אחרת מותר להשתמש לאורו כיון דבלאו זה היה שם נר אבל לאחר שיכבה הראשון אסור להשתמש לאור השני וכן אם נתן שמן בנר הדלוק יכול להשתמש בו עד כדי שיכלה השמן שהיה בו כבר א ויכול למחות בו שלא ידליק

ואם אומר לעבדו או לשפחתו לילך עמו וכו' כן כתבו הגהות בפ"ו ואע"פ שכתבו שיש בדבר זה קצת היתר דהא אי בעי ישראל מייתי בלא נר הטלו דאין להקל בענין כלל מיהו כתבו שר"פ מתיר שילך א"י עם ישראל בנר הדולק בידו למשוך היין ולהביא לאם דהא טלטול נר אינו אסור אלא משום מוקצה ושרי לישראל ע"י טלטול מן הגד הלכך כי שקיל ליה א"י שלא מן הגד ל"ל בה וכ"כ ר"י בא"ג שר"פ עשה מעשה בכך להתיר ושכ"כ הר"מ וגם בהגהות מרדכי פ"ק דשבת התיר לומר לא"י להביא נר הדלוק דאפילו לישראל אינו אסור אלא משום דהוה בסיס לדבר האסור:

ואם יש נר בבית ישראל ובא א"י והדליק עוד אחרת וכו' כ"ה הגהות בפ"ו וסמ"ג והתרומה והמרדכי בפ"ק וכתבו עוד דה"ה כמו אם יש אש דולקת והרבה עליה הא"י מותר ליהנות ממנו כיון שמתחל' היה יכול ליהנות קצת ולטעמייהו אולי דלא מפלגי בין עשיית אש להדלקת הנר כמו שכתבתי בסמוך אבל לרבינו שכתב שאסור ליהנות מאש שעשה הא"י לצרכו משום דחיישי' שמא ירבה בשבילו כשמרבה על אש הדולקת אסור ומש"ה נקט רבינו שריותא בהדלקה ולא בעשיית אש וכבר כתבתי שב"כ האגור שר"ת אסר ליהנות במדורה שהרבה א"י לצרך ישראל אע"פ שהיה אש מתחלה וגם המרדכי כתב בפ"ק שיש אוסרין:

ומ"ש אבל לאחר שיכבה הראשון אסור להשתמש לאור השני פשוט הוא ומשמע דכולי עלמא מודו ביה דאסור מאחר שהודלק לצורך ישראל ולא נשאר שם נר זולתו:

ומ"ש ויכול למחות בו שלא ידליק וכו' כ"כ הכלבו בשם הר"פ ונראה דאתא לאשמועינן דלא תימא שאסור לדבר בענין הדלקה כלל וכמו שכתב המרדכי בפרק כל כתבי שיש שהיו רוצין לומר דאסור לומר לא"י אל תכבה ודחה ר"ת דבריה':

ואיתא

היו שם הרבה ישראל לא היה מדליק אעפ"י שצריך לו להשתמש לאורו וכיון דהא"י עשה מלאכה דאורייתא בשביל ישראל אע"ג דהא"י נמי צריך לו אסור בזה נסתפק הרב המגיד אבל במחצה על מחצה אם דינו כרוב ישראל בזה לא נסתפק כדפרי' אבל בפרש"י ליכא ספק דס"ל לרש"י דא"י וישראל בלבדן דינו נמי כמחצה על מחצה ודינן כרוב ישראל ואסור במסתמא ורש"י ז"ל שכתב בדבור זה אדעתא דרובי מדלקי הלכך וכו' לא בא אלא לפרש התירוץ דמתרץ תלמודא דל"ק אעובדא דר"ג דהוה א"י וישראל והתיר ר"ג להשתמש למאי דעשה א"י כבש לעצמו וכאן במסיבה אסרו ברוב ישראל או מחצה על מחצה דהכי תירץ דשאני מסיבה דמסתמא כיון דליכא הוכח' דלצורך עצמו אדלקה אמרינן דישראל עיקר כיון דרובן ישראל א"נ מחצה על מחצה נידון כרוב ישראל וכן א"י וישראל לבדן היכא דליכא למיקם עלה דמילתא אבל א"י וישראל והמדליק עצמו משתמש לאורה כיון דמשתמש לאורה איכא הוכחה דלצרכו אדלקה הא"י עיקר ונר לאחד נר למאה ועובדא דא"י ור"ג דעשה א"י כבש אדעתיה דנפשיה שרי אפילו היו רוב ישראל או מחצה על מחצה כיון דאיכא הוכחה דלצרכו עשה הכבש ומכ"ש א"י וישראל בלבדן וגם ב"י הסכים שכך הלכה ופסק כך בש"ע:

ואם יש נר בבית ישראל ובא א"י וכו' כבר כתבתי דכך כתבו סה"ת וסמ"ג והגהות מיימוני פ"ו וכ"כ המרדכי פ"ק דשבת ע"ש סה"ת אבל מ"ש רבינו דלאחר שכבה הראשון אסור להשתמש לאור השני וכן אם נתן שמן בנר הדלוק וכו' אין כתוב שם איסור זה והדרבה במרדכי שם כתוב להדיא דכי נתן שמן בנר נמי שרי כי היכא דשרי בהדליק עוד נרות או הרבה לתת עצים ודוחק לפרש דמיירי דוקא עד שיכבה הראשון ועד שיכלה השמן שהיה בו כבר דה"ל לפרש מדלא פי' אלמא דשרי לגמרי ותו דכיון דטעם האיסור הוא כיון שהא"י עשה מלאכה באיסור דאורייתא בשביל ישראל אסורין בו כל ישראל השתא כיון דבשעה שנעשה המעשה בהדלקת הנרות או בהבערת האש ונתינת השמן בנר לא היה או שום איסור לישראל שוב אין האיסור חוזר וניעור ותדע שהוא כן שהרי יש לדקדק על מ"ש רבינו בסמוך דאם עשה אש לצרכו או לצורך חולה דאסור משום שמא ירבה בשבילו הלא בלאו חשש זה דשמא ירבה בשבילו תיפוק ליה דאסור גבי חולה משום דאם עשה אש לצורך תינוק או חולה כגון לבשל לו מאכלו או כיוצא בזה מיד שנהנה התינוק והחולה וא"נ עוד לא הוזר האיסור למקומו דאסור לישראל ליהנות ממנו אלא בע"כ דאין הדבר תלוי אלא בשעת הדלקת הנר ועשיית האש ונתינת השמן בנר וכיון דבאותה שעה לא נעשה איסור אין האיסור חוזר וניעור ולהכי צריך לטעמא שמא ירבה בשבילו מיהו אפשר לחלק דבעשה אש בשביל חולה לא היה מכוון דלאחר שיהא נהנה החולה שוב יהנה ממנו גם הבריא אלא כל כוונתו לא היתה אלא לשם החולה הלכך לא היה שם איסור כלל אם לא שמא ירבה בשבילו אבל בא"י שהדליק עוד נרות על הנר שדלק כבר או הבעיר עוד עצים או נתן שמן בנר כל כונתו לא היה מתחלה אלא שכשיכלה הנר הראשון שישתמשו לאלו הנרות וכן כשיהיו נבערים העצים הראשונים יחממו בהבערת עצים האחרונים וכן כשיכלה השמן שהיה בו כבר שישתמשו בשמן שהוסיף הלכך אסו' והכי משמע מלשון המרדכי שכתב בתחלה היתר באלו השלשה חלוקים בתוספת נרות ובהרבה עצים ובנתן שמן בנר ואח"כ כתב ואף לדברי האוסרין אם הא"י עושה האש בשביל התינוק או בשביל חולה שאין בו סכנה מותר אף לבריא אלמא דבעשה אש בשביל החולה איכא לסתירה טפי וזאת היא דעת רבינו שלא כתב איסור בעשה אש לחולה אלא מטעם שמא ירבה בשבילו ואעפ"י דאנחנו מתירין לגמרי ולא חששו לשמא ירבה בשבילו לא קשיא כלל דאינהו מדברים בהרבה עצים על המדורה שהבעירו מע"ש דומיא דהוספ' נרות על הנר הדלוק מע"ש ונתן שמן בנר הדלוק מע"ש דהתם ליכא למיחש עוד לשמא ירבה בשבילו דכבר הרבה עצים וכהך עובדא דתלמידי מהר"ם במגדל ושבור"ק אבל רבינו מדבר בא"י שתיקן אש בשבת לצרכו או לצורך חולה ושוב ישב הישראל אצל המדורה להתחמם כנגדו דהתם הוא דחיישינן שמא ירבה עוד בשבילו כדפי' אבל לפ"ז קשה הא דכתב רבינו כאן שני חלקים בלבד דהיינו בהוסיף א"י נרות על מה שדלק כבר או הוסיף ונתן שמן בנר ולא כתב ג"כ החלק שלישי בהרבה עצים על המדורה שדלק כבר דודאי דינא דהרבה עצים כדינא דהדליק נר או נתן שמן דכשיכלו העצים הראשונים דאסור להתחמם אצל הבערת האחרונים לפי דעת רבינו אלא דצ"ל דלאו דוקא הני תרתי אלא ה"ה בהרבה עצים כנ"ל אבל ב"י פי' לשיטתו דלעיל דרבינו לא התיר אלא בהדליק נר או בנתן שמן אבל בהרבה עצים אסור לגמרי משום שמא ירבה עוד בשבילו ותימה גדולה למה לנו לאסרו משום שמא ירבה בשבילו הלא אף באלו עצים שכבר הרבה אסור לו להתחמם כנגדן מיד כשיכלו העצים הראשונים דמעתה לא יגיע טוב להתחמם אצל העצים וא"כ אין לחוש שירבה עוד הא"י בשבילו ותו היאך ירבה עוד בשבילו כיון שאין הישראל יושב עוד אצל המדורה ואם אתה חושש שבעוד שלא כלו העצים הראשונים והישראל עדיין יושב אצל המדורה יהא עוד מרבה בשבילו הלא אין שם איסור מאחר דהבערת עצים הראשונים לא כלו אלא העיקר כדפרישית דלאו דוקא נקט רבינו הדליק נר ונתן שמן דה"ה הרבה עצים דחד דינא להו הני תלתא לרבינו לא שרי אלא כשהנר ראשון לא כבה והשמן הראשון לא כלה והבערת עצים לא כלו ולהסמ"ג וסה"ת והמרדכי והגהות מיימוני' מותר אפילו לאחר שכבה וכלה הכל וכמו שהעידו תלמידי מהר"ם במגדל ושבורק ולענין הלכה נראה דאע"ג דרבו המתירים ומהר"ם עמהם יש לנו לחוש לר"ת דכתב האגור משמו דאוסר במדורה שהרבה א"י לצורך ישראל אעפ"י שהיה אש מתחלה וגם המרדכי כתב בפ"ק דיש אוסרין ונראה דלא אסרו אלא דוקא לאחר שכלו העצים הראשונים וכדעת רבינו וכן בהוסיף א"י נרות בשבת או נתן שמן בנר דאסור לאחר שכבה הנר הראשון ולאחר שכלה השמן הראשון דחד דינא אית להו להני תלתא ודלא כמ"ש ב"י להחמיר יותר בהרבה עצים וכמו שפסק בש"ע ונראה דשגגה היא מלפניו אבל בהוסיף א"י עצים לצורך החולה מותר להתחמם כנגדן אפי' לאחר שכלו העצים הראשונים וכן בהוסיף נרות על הנר שדלק כבר מע"ש או הוסיף שמן בנר שדלק מע"ש בשביל החולה מותר לבריא אפילו לאחר שכבה הנר הראשון ולאחר שכלה השמן הראשון וגם רבינו מודה בזה מטעמ' דפי' ולא חיישינן לשמא ירבה בשבילו אלא בא"י שתיקן אש מתחלה בשבת וישב הישראל אצל האש כדפי' לעיל ודוק היטב:

ויכול למחות בו שלא ידליק הנר ושלא ליתן בו שמן כתב ב"י כ"כ הכל בו בשם הר"פ ונראה דאתא לאשמועי' דלא תימא שאסור לדבר בענין הדלקה כלל וכמ"ש המרדכי בפ' כ"כ שיש שהיו רוצין לומר דאסור לומר לא"י אל תכבה ודחה ר"ת את דבריהם עכ"ל ב"י ותימא כיון דטעות הוא לפרש כן כמ"ש לשם דר"ת כתב דטועין הם א"כ לא היה לו לרבינו לכתבו להוציא מן הטועין אלא במקום שהיו טועים גבי דיני דליקה בסי' של"ד כי הטעות הגיע להם לשם מלשון המשנה א"י שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה לאיזה צורך כתבו כאן אבל נרא' דעיקר דין זה כאן לא אתי אלא לאשמועי' דאם בא א"י להדליק הנר או ליתן שמן בנר דיכול למחות בו כדי להראות לו דלא ניחא ליה שיעשה מלאכה בשבת בשבילו שדבר זה אסור לישראל דהשתא אם לא ישמע הא"י לקולו וידליק או יתן שמן בנר חשוב הוא כאילו הדליק א"י לצרכו ויכול להשתמש לאורו והאי יכול למחות דקאמר כלומר יכול למחות וכשמיחה בו יכול להשתמש לאורו דאין זה מדליק בשביל ישראל דאסור כיון דמיחה בו וגילה לא"י דלא ניחא ליה ומה שכתב רבינו עוד ואיתא בירושלמי וכו' פי' ועוד אחרת להקל דאפילו לא מיחה בו והא"י הדליק מדעתו בבית ישראל אין מטריחין אותו לצאת מביתו ס"ל דהא דתנן אם בשביל ישראל אסור אינו אלא כשהדליק הא"י בביתו של א"י דאסור להשתמש לאורו וצריך לצאת משם אבל בהדליק בביתו של ישראל אין מטריחין אותו לצאת מביתו בין הדליק הא"י נר של ישראל בין הדליק נר שלו דאו כל כמיניה לגרום לישראל שיצא מביתו. והב"י הביא לשון הכל בו בשם הר"ס שכתב בדין זה וז"ל שצריך אדם למחות לא"י משרת שלו בביתו שלא להדליק בשבילו את הנר בביתו ואם הדליקו אסור ליהנות בו כדאיתא בפ' כ"כ ור"פ כתב דאיתא בירו' שאין מטריחין וכו' עכ"ל ונראה דמ"ש ואם הדליקו אסור וכו' פי' ואם לא מיחה בו והא"י הדליקו מדעתו בשביל ישראל אסור ליהנות בו דה"א בפ' כל כתבי דאסור כשהדליק הא"י נר בשביל ישראל דמיירי התם כשלא מיחה בו מתחלה. ומשמע למהר"ם דאף במדליק א"י בביתו של ישראל נמי קאמרינן דאסור אם הדליק בשביל ישראל אבל כשמיחה בו ולא שמע לקולו והדליק יכול להשתמש לאורו כדפרי' ואח"כ הביא מ"ש הר"פ דכשלא מיחה בו והא"י הדליק בביתו של ישראל מדעתו דאיתא בירושלמי דאין מטריחין וכו' וא"כ צ"ל דס"ל להירושלמי דהך דפ' כ"כ אינו אלא כשהדליק הא"י בשביל ישראל בביתו של א"י דלא כהר"ת דמפרש אף כשהדליק א"י בביתו של ישראל ומשמע ודאי דהכי נקטינן כהירוש' ולא כמהר"ם דמחמיר והב"י האריך בפירושים בסוגיית ירושל' עיין עליו. עוד האריך ב"י בדין חמום בית החורף ומסקנתו דמותר לומר לא"י שיחמם כשהקור גדול שהכל חולים אצל הקור ולא כאותם שנוהגים היתר אף שאין הקור גדול ביום ההוא וכן פסק בש"ע ונראה דאף כשהקור גדול לאו שפיר עבדי הני אינשי לאחר מנחה שאומרים לא"י שיחזור ויחמם כי הלא כבר נתחמם הבית חורף ממה שהסיקו התנור בבוקר ואעפ"י שנתקרר לעת ערב אינו כל כך שיהא האדם חשוב כחולה אבל קרירות זה ולכן חייבים למחות שלא להסיק את התנור עוד עד אחר צאת הכוכבים וכן קבלתי ממורי הרב מה"ר וי"ש ז"ל מבריסק דליטא:

נר

דרישה

[א] סי' רעו **אלא** אם כן יש הוכחה שלצורך א"י מדליקה יש להקשות דהא בירוש' גבי עובדא דשמואל משמע בהדיא לפי' ספר התרומה והסמ"ג אע"פ דליכא הוכחה שלצורך א"י מדליקה אפ"ה אסור דהא ר' יונה קאמר לעולם לצורכו ולצורך ישראל אסור אלא הכא שאני שאין מטריחין כו' ואפ"ה דשמואל חזי דהא"י הדליק הנר לצורכו דהא חזיתיה מתעסק בשטרותיו. ואין לתרץ דהכא ג"כ מיירי כשהישראל מיסב בביתו עם א"י דא"כ אמאי קאמר ואם רוב ישראל כו' אסור הלא אפי' אם הדליק בשביל ישראל בלבד מותר כמ"ש לעיל. וי"ל דלעולם הכא מיירי כשהישראל מיסב בביתו. ומש"ה מותר אם איכא הוכחה שלצורך א"י הדליקה. ואין להקשות דא"כ המתנולה ההיתר אם רוב ישראל הלא מותר אפי' הדליק בשביל ישראל בלבד. די"ל דאינו מותר אלא שאין מטריחין אותו לצאת מביתו אבל מ"מ אין מתירין לו לילך אל האור ולהשתמש בו וק"ל:

אסור

פרישה

בסי' שכ"ה ועוד טעם אחר כתב ב"י דבספר רוקח משמע דאפילו באין מכירו אסור כל שהישראל יושב אצל האש דחיישינן שמא ירבה בשבילו הואיל ויושב אצלו הוי כמכירו ואפשר שזה דעת רבינו שלא חילק כאן בין מכירו או לא מכירו עכ"ל:

(ו) **והדליקו** את הנר כו' אבל מותר לומר לא"י לילך עמו ליטול נר דלוק כבר הואיל ואינו עושה רק טילטול הנר בעלמא דאפילו לישראל אינו אסור אלא משום דהוה בסיס לדבר האיסור וכ"פ רמ"א בש"ע:

ואיתא

חדושי הגהות

רעו א ואתא לאשמועינן דלא תימא הא דתנן בפרק כל כתבי א"י שבא לכבות אין אומרים כבה ואל תכבה שר"ל שאינו רשאי לומר אל תכבה כמו שאינו רשאי לומר לו כבה כמ"ש המרדכי שם שיש שהיו רוצים לומר כן קמ"ל דאינו אלא פירושו אינו רשאי לומר לו כבה ואצ"ל לו אל תכבה אבל אם ירצה יוכל לומר אל תכבה כמ"ש המרדכי בשם ר"ת

ידליק הנר ושלא ליתן בו שמן [נ] ואיתא בירושלמי שאם הא"י הדליק מדעתו בבית ישראל שאין מטריחין אותו לצאת משם :

רעז נר שמונה אחורי הדלת (א) אסור לפתוח הדלת כנגדו שמא יכבנו

ואיתא בירושלמי שאם הא"י הדליק מדעתו וכו' בכלבו כתוב ואומר ר"מ נ"ע שצריך אדם למחות לעבדו או לשפחתו א"י שלא להדליק בשבילו את הנר ואם הדליקו אסור ליהנות בו כדאיתא פרק כל כתבי א"י שהדליק וכו' ור"פ ז"ל כתב מיהו בירושלמי איתא שאין מטריחין אותו לצאת מביתו אם הדליק הא"י מדעתו בשביל ישראל עכ"ל ובספר התרומ' סימן רמ"ט כתוב דבר הנעשה בשביל ישראל ובשביל א"י אסור כמ"ש בכדי שיעשו וכן משמע בירושלמי פרק כל כתבי בעובדא דאיקלע שמואל בביתא דא"י אדליק א"י בוצינא בשבתא והפך שמואל אפוי אייתי א"י שטרא וקרא ביה וידע שמואל דלאו בגיניה אדליק הדר שמואל אפוי וקאמר הדא אמרה נעשה בשביל א"י ובשביל ישראל מותר וקאמר דלמא משום דאין מטריחין את האדם לצאת מביתו אבל בעלמא אסור אע"ג דיש בספר ירושלמי כתו' הדא אמרה אסור נראה דט"ס הוא ומותר גרסי' עכ"ל וכ"כ בסמ"ג גבי א"י שליקט פירות לישראל וא"י ודברי רבינו הם כדברי הר"ף ואע"ג דההוא עובדא לא היה שמואל בביתו אלא בבית הא"י כיון שהיה בית הא"י באותה שעה מיוחד לדירתו ביתו מיקרי והוי טורח לצאת ממנו ואיכא למידק דהא בירושלמי הכי איתא ב לצרכו ולצורך ישראל נשמעינה מן הדא שמואל איקבל גבי חד פרסיי אייתי בוצינא אזל הכוא פרסיי בעא מדלקתיה הפך שמואל לאפוי כיון דחזיתיה מתעסק בשטרותיו ידע דלא בגיניה אדלקה והפך שמואל אפוי א"ר יעקב הדא אמרה לצרכו ולצורך ישראל אסור א"ר יונה שנייא היא שאין מטריחין על האדם לצאת מביתו א"ר אליעזר אי משום שאין מטריחין על האדם לצאת מביתו למה הפך שמואל אפוי ומשמע דרבי אליעזר פליג אדרבי יונה ואמר א"כ דאין מטריחין על האדם לצאת מביתו למה הפך שמואל פניו מהנר בשהיה סבור שלצורך ישראל הדליקה הא כשמדליק בביתו של ישראל לא אסרו חכמים ליהנות לאורו ובשלמא סמ"ג והתרומה שהביאו הירושלמי זה לענין דבר הנעשה לצורך א"י ולצורך ישראל איכא למימר אע"ג דרבי אליעזר שרי הוו לר' יונה דאסר לחומרא אבל הר"פ דנקיט לה לענין אם מטריחין אותו לצאת מביתו מנ"ל למיפסק כר' יונה דשרי דלמא הלכה כרבי אליעזר דאסר ועוד ד"א אקשי לר' יונה ושתיק ליה אלמא הלכתא כוותיה וי"ל דס"ל להר"ף דרבי אליעזר לא פליג על ר' יונה אלא דאקשי ליה דא"כ דאין מטריחין וכו' למה הפך שמואל פניו מהנר כשהיה סבור שגם לצורך ישראל הדליקה וזו איגה קושיא שאע"פ שלא הטריחוהו לצאת מביתו להפוך פניו שאינו דבר של טורח מיהא בעי והא דשתיק ליה ר' יונה משום דלא חש לאהדורי ליה לפי שחילוק זה הוא מבואר ומיהו קשה לזה דאם כן ה"ל לר"פ לכתוב שצריך להפוך פניו ואפשר לומר שהר"פ מפרש דר' אליעזר לא מקשי לר' יונה אלא מסייע ליה וה"ק ודאי דהכי הוא משום דאין מטריחין וכו' לכך הפך שמואל פניו מהנר ולא יצא חוץ לביתו ולמה הפך יהיה פירוש כמו לכך הפך ואפשר שכן מפרשים ג"כ סמ"ג והתרומה ומפני כך לא הזכירו דברי ר' אליעזר כלל . ולפי זה לא אסרו כלל ליהנות כשמדליק בבית ישראל ואפילו להפוך פניו א"צ ושמואל דהפך אפוי משום מדת חסידות עבד או נמי אדם חשוב שאני שצריך שיכירו דלאו מדעתיה אדליק ולענין מה שמגיהים סמ"ג והתרומה הירושלמי לכתוב מותר במקום אסור נראה שטעמם משום דמשמע להו לפרש דמאי דא"ר יונה שניא היא שאין מטריחין וכו' היינו לומר דלעולם לצורך א"י ולצורך ישראל אסור והכא בעובדא דשמואל שאני דמשום שאין מטריחין את האדם וכו' התירוה בלצרכו ולצורך ישראל ואי הוה גרסינן אסור לא היה אפשר לומר כן דהא אמרינן דמהאי עובדא שמעינן דלצרכו ולצורך ישראל אסור לכך הגיהו הדא אמרה לצרכו ולצורך ישראל מותר ולפי' הכי מדאמרינן כיון דחזיתיה מתעסק בשטרותיו וכו' והפך אפוי והא אף ע"ג דמתעסק בשטרותיו דלמא לצורך ישראל נמי הדליק נר זה ואסור ליהנות ממנו אלא ודאי כל לצרכו ולצורך ישראל שרי ולפי זה הא דאמר ידע דלאו בגיניה אדלקה היינו לומר דלאו בגיניה לחודיה אדלקה אלא גם לצורך עצמו ומעיקרא הפך אפוי משום דסבר דלצורך ישראל לחודיה אדלקה והשתא אתי שפיר דמוייתי דרבי יונה דלמא משום שאין מטריחין ופי' שרי בלצרכו ולצורך ישראל אבל בעלמא אסור ולע"ד נראה לקיים גירסת הספרים הדא אמרה לצרכו ולצורך ישראל אסור וילפי לה מדאזינן דקודם שנתעסק הא"י בשטרותיו הפך שמואל פניו מהנר אף על גב דמשמע דלצרכו ולצורך ישראל הדליק נר זה וכשנתעסק בשטרותיו איגלאי מלתא דלצורך עצמו לחוד אדלקה וכפשטו ליפנא דידע דלאו בגיניה אדלקה דמשמע שלא הדליק לצורך ישראל כלל אלא לצורך הא"י לבדו ומאי דאמר רבי יונה שניא היא וכו' לאו לדחויי הא דשמעינן מיניה דלצרכו ולצורך ישראל אסור אתא אלא דקשיא ליה מעיקרא כי הוה סבר שמואל דלצורך ישראל נמי הדליקה אמאי לא נפיק שמואל מההוא ביתא כי היכי דלא ליתהני מההוא שרגא כלל וכדתנן א"י שהדליק את הנר וכו' ואם בשביל ישראל אסור וניחא ליה דה"מ כשהדליק במקום שאינו ביתו שאינו טורח לו לצאת משם אבל כשמדליק בתוך ביתו אין מטריחין אותו לצאת מביתו ור"א אקשי ליה דאי מהאי טעמא לא אסרו חכמים ליהנות מנר שהדליק א"י לצורך ישראל להפוך פניו נמי לא היה צריך אי נמי שהוא מסייע לרבי יונה כדפרישית לעיל ועוד י"ל דהא דרבי יונה קאי אמאי דאמר כי חזיתיה מתעסק בשטרותיו וכו' וקשיא ליה דהכתי ליחוש דלמא גם לצורך ישראל הדליקה וניחא ליה דאע"ג דכי אדליק סתמא אמרינן דלצורך ישראל נמי אדלקה ואסור ליהנו' לאורו מ"מ כי מוכחא מלתא דלצורך הא"י לבדו הדליקה כיון שהוא מתעסק בשטרותיו אף ע"ג דאיכא למימר דלצורך ישראל נמי אדלקה לא אמרינן הכי לפי שאין מטריחין את האדם וכו' ורבי אליעזר פליג עליה ואמר אי אפילו כשהא"י מתעסק בשטרותיו ה"ל למיחש שמא הדליק לצורך ישראל נמי אלא משום שאין מטריחין וכו' כי חזיתיה שמואל מתעסק בשטרותיו אמאי הפך אפוי לשרגא הוי ליה לישאר פניו הפוכים מהנר כמו שהיה אלא ודאי כל שיש הוכחה דא"י לצרכו הוא מדליק בלאו טעמא דאין מטריחין נמי שרי ליהנות מהנר ולא אמרינן דלצורך ישראל נמי אדלקה :

כתוב בהגהות מרדכי פ"ק בשם רבינו שמחה על המדורות שהשפחות עושות בבית אדוניהם שאם רואה ישראל ושתק אדעתיה עביד כיון שהעבדים שלו וכל הני דפרק כל כתבי דאמרינן בשביל א"י מותר היינו שהא"י עושה מלאכה בשלו אבל בשל ישראל אפילו בבית א"י אסור ואח"כ הביא תשובת רבינו ישראל שמתיר להשתמש כנגד מדורת הא"י הנעשה בשביל ישראל כי רואה אביו ורבינו משולם שהיו פרושים שמתחממים וכן גדולי עולם וטעמא משום דהכל חולים אצל הקור (ב) ואם אינם חולים לפחות הם מצטערים ואמרינן (כתובות ס.) גונח יונק חלב בשבת ואע"ג דמפרק כלאחר יד הוא לא גזרו ביה רבנן ולולי יתמהו עלי הייתי מתיר אפילו האמירה בפירוש כ"ש אם הא"י עצמו עושה בשביל ישראל שישראל מתחמם כנגדו והביא עוד ראיות לדבריו ובהגהות מיימון פ"ו כתוב על מה שהתירו כמ"ג והתרומה לישראל ליהנות מאש שעשה א"י בעבור תינוק לחממו או לתקן לו מ כל או בשביל החולה שאין בו סכנה שנא' מכאן דבתי החורף שהוחמו בשביל קטנים או בשביל העבדים והשפחות שאינם רוצים לישב בקור שמותרים הגדולים ליכנס וליהנות ממנו ואפילו לחמם בשביל הגדולים התיר ה"ר י"ט לומר לא"י לעשות מדורה בשבת כי הכל חולים אצל קור ואפילו אם אינם חולים מ"מ מצטערים ומשום צערא לא גזור רבנן כדאמרי' גונח יונק חלב בשבת ורבינו שמחה אסר כדלעיל במרדכי ומשמע שם מדברי הגהות דמהר"מ (ג) ס"ל דמדינא שרי אלא שבמקום שנהגו איסור ליכנס בבית החורף בשבת היה מוחה ביד השפחות שלא לחממו כלל כדברי רבינו שמחה ובמקום שלא נהגו בו איסור היה מתחמם אצל מדורה שעשה א"י לצורך ישראל ורבינו ירוחם כתב בחלק ג' שהר"מ כתב בתשובה וז"ל רבי יעקב מאורליינ"ש היה אומר לא"י להדליק האש ולתקנו בשבת משום דהכל חולים אצל האש ליושב בקרירות אמגס במלכותינו נראה לאסור משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור ואני הייתי מוחה בשפחתי שלא לחמם התנור של בית החורף פעמים ושלש והרגשתי שהית' מחממו בגנבה ועשיתי לו מסגרת כל ע"ש אני סוגרו עד מוצאי שבת עכ"ל ודבריו כמו שכתבתי בשם הגהות : וכתב רבינו ירוחם על תשובה זו וכן כ"ל באותם ארצות שאינם קרות כל כך שאסור שאינם חולים אצל האש עכ"ל ופשוט הוא והוא הדין דאפילו בארצות הקרות ביותר אם אין קור גדול ביום השבת ש.סור כיון שאינם חולים אצל הקור באותו יום : וכן מצאתי בתשובה אשכנזית וז"ל מנהג שלי לחמם בעת שהוא ק. כל כך דמצערנא אע"ג דמהר"ם עשה מסגרת לתנורו הלא הוא עצמו כ' בתשובה שסובר כדברי המתירין אלא דחשיב ליה דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור כי כן נהגו באשכנז משום חומרא ופרישות ואם כן כיון דבזמן הזה אין שום אדם נוהג איסור אדרבה מתחזי כיוהרא ומתמי' הנוהג איסור אבל המחממין כשאין הקור כל כך גדול וגם אין להם ילדים שמצטערים הרבה בעיני הוא איסור גדול ולית היכולת בידי לאסור ומוגע אני מלהגיד לרבים דמוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין עכ"ל ולה' מכ"ם שכתב בפ"ב דאין עושין מדורה לחולה בשבת אא"כ הקיז דם ונצטנן ופירש הראב"ד דבחולה שאין בו סכנה קאמר כלומר שאע"פ שצרכיו נעשין על ידי א"י אין אומרין לא"י לעשות לו מדורה מכל מקום אפשר דבארצות קרות מאד מודה דכל אדם הוי כהקיז דם ונצטנן : תשלום דינים אלו דהיינו שהא"י עושה מלאכה מעצמו אם מותר לישראל ליהנות ממנה תמצא בסימן שכ"ה ודיני אמירה לא"י בסי' ש"ז ובסימן של"ח ואם מצוה על שביתת עבד ערל שלא מל בסימן ד"ש :

רעז נר שמונה אחורי הדלת אסור לפתוח הדלת כנגדו וכו' בס"פ כל כתבי (קכ:) תהנא נר שאחורי הדלת פותח ונועל כדרכו ואם כבתה כבתה לייט עלה רב משום דאפי' ר"ש דשרי בדבר שאין מתכוין מודה בהא דאסור משום דהוי פסיק רישיה ופסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפ"ה כרב וכתב הרא"ש וז"ל רש"י פירש שהנר מונח אחורי הדלת וחיישינן שמא יכבנו הרוח ור"ח פירש שהנר מונח בכותל שאחורי הדלת וכשפותח הדלת נוקש בכותל ואיכא למיחש שמא יכבה הנר ור"י פירש שהנר קבוע באחורי הדלת ובפתיחת הדלת ובנעילתו מרחיק את השמן מן הפתילה או מקרבו אל הפתילה עכ"ל ורבינו משום דלא ברירא ליה כהי מינייהו נקטי' כתב כדברי כל הפרושים לאסור : וכתב המרדכי דאין להקשות לפר"י בלא כיבוי והבערה יהא אסור מחמת טלטול הנר דנעילת הדלת לא חשיב טלטול הנר וגם לא נעשה בסיס לנר דחשיב ובטיל לגבי הבית ולא לגבי הנר עכ"ל ולפ"ז אם נר של שעוה קבוע בדלת עצמו מותר לפתוח ולנעול כיון דלית ביה משום מכבה ומבעיר

רעז נר שמוכה אחורי הדלת אסור לפתוח הדלת כנגדו שמא יכבנו הרוח וכו' בפ' כ"כ (דף קכ) תנא נר שאחורי הדלת פותח ונועל כדרכו ואם כבתה כבתה דדבר שאין מתכוין הוא ושרי כר"ש ורב פליג עלה דאפילו לר"ש אסור דפסיק רישיה הוא ופסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפ"ה כרב וכתב הרא"ש רש"י פי' שהנר מונח אחורי הדלת וחיישינן שמא יכבנו הרוח עכ"ל והתוס' הקשו על פי' זה דאחורי דלת ליכא רוח ועוד דא"כ ה"ל למימר פותח אדם דלת כנגד הנר כדאמרי' בסמוך כנגד המדורה ועוד תיקה פותח נועל מאי איסורא איכא עכ"ל וכדי ליישב קושיות אלו דקדק רבינו וכתב נר שמונח אחורי הדלת אסור לפתוח הדלת כנגדו שמא יכבנו הרוח רצונו לומר דהנרות קבועות בכותל כנגד הדלת ממש דהדלת במערב והנרות כנגדו במזרח וכשפותח הדלת איכא לחוש שיכבנו הרוח וזה שאמר אחורי הדלת הוא להורות דאינו אסור אלא בחדר קטן שהנרות אינן רחוקות מהדלת וכאילו הם

דרכי משה

(ב) וסוף כתב ויהא חלקי עם המתחממים ולא מן הפורשים והמתחממים יתענגו על רוב שלום עכ"ל : (ג) ודברי מוהר"מ הם בתשובת רשב"א סימן תתנ"ז : אם

פרישה

סי' רעז (א) אסור לפתוח הדלת כו' וזהו כפירש"י ולפ"ז פשיטא דלא מיתסר אלא לפתוח אבל לנעול ליכא שום איסורא שהרי מאמר שאינו לא מכבה ולא מבעיר לא לייט רב עליה וכן נראה מדברי התוס' וכן הסכים בת"ה סי' נ"ט וכ"כ המרדכי פ' כל כתבי שכתב הרי"ם שמותר לסגור החלון בשבת מפני הרוח . ואפילו לפתוח אינו אסור אלא כדרכו אבל בנחת מותר וכמ"ש רמ"א בש"ע : או

דרישה

[ב] ואיתא בירושלמי שאם הא"י הדליק מדעתו בבית ישראל שאין מטריחין אותו לצאת משם כירוש אפילו אם הא"י הדליק בשביל ישראל בלבד כמ"ש הכלבו בשם הר"פ . ולאו דוקא שאין מטריחין אותו לצאת משם אלא ה"ה שאין מחייבין אותו להפוך פניו מהנר . וז"ל ב"י ואיכא למידק דהא בירושלמי הכי איתא לצרכו ולצורך ישראל נשמעינה מן הדא שמואל איקבל גבי חד פרסיי איטפא בוצינא אזיל האי פרסיי בעא מדליקתו הפך שמואל לאפוי כיון דחזיתיה מתעסק בשטרותיו ידע דלאו בגיניה מדליקין והפך שמואל אפוי אמר ר' יעקב הדא אמרה לצרכו ולצורך ישראל אסור (ובספר התרומה סימן רמ"ט ובסמ"ג דף ב' ע"ב הגיהו מותר במקום אסור . והביאו ב"י) אמר ר' יונה שניא היא שאין מטריחין על האדם לצאת מביתו אמר ר' אליעזר אי משום שאין מטריחין על האדם לצאת מביתו למה הפך שמואל אפוי ומשמע דר' אליעזר פליג אדר' יוסף כו' עד מנ"ל למיפסק כר' יונה דשרי דילמא הלכה כר"א דאסר כו' ע"ש דבריו ארוכין ביאור דלכאורה קשה למה מקשה ב"י על דברי הר"פ מדברי ר"א הלא יכול להקשות עליו גם מדברי ר' יונה דהא אפשר לומר דע"כ לא שרי ר' יונה אלא דוקא

חדושי הגהות

ר"ת וה"ה נמי שיכול למחות בו שלא ידליק (מהרל"ח) : ב פירוש א"י המדליק בביתו של ישראל מבעיא ליה אי שרי להנות ממנו או לא נשמיענה מן הדא (כמו ה"ש) שמואל איקבל וכו' (נתארח בבית פרסי א"י) אושפי בוצינא (נתכבה הנר שהיה לפניהם) כך פירש הגאון בעה"מ קרבן העדה ויתר דברי הירושלמי מבוארים המה בב"י בסמוך : ר"ל

יכבנו הרוח (ב) או אם קבוע בכותל שאחורי הדלת (ג) לא יפתחנו כנגדו שמא תהא הדלת נוקשת עליו ותכבנו (ד) וכן אם הוא קבוע בדלת עצמה לא יפתחנה שבפתיחתה ונעילתה מקרב השמן לנר או מרחיקו ממנו · אסור לפתוח הדלת כנגד המדורה (ה) אפי' ברוח מצויה אבל אם היה פתוח כנגדה מותר לסוגרו ואין בו משום מכבה : נר ששכחו על הטבלא מנער הטבלא והוא נופל אפי' אם הוא דולק (ו) רק שלא יכוין לכבותו (ז) ובלבד שיהא נר של שעוה או שלא יהא בו שמן אבל יש בו שמן אי אפשר שלא יקרבנו אל הפתילה (ח) ונמצא חייב משום מבעיר ואם הניחה עליה מדעת אסור לנערה שהרי הטבלא היא בסיס לדבר האסור · מותר להניח נר של שבת על גבי אילן אף ע"פ שהוא מחובר ולא חיישינן שמא ישתמש בו ושל י"ט אסור : (ט) מותר לכפות קערה ע"ג הנר בשבת כדי שלא יאחוז בקורה :

רעח המכבה הנר (א) מפני שהוא מתירא מפני א"י או לסטים (ב) או רוח רעה או לצורך חולה שאין בו סכנה פטור

הם אחוריו דהוי פסיק רישיה וכ"כ התוס' גבי מדורה דבסמוך דאסור לפתוח כנגדה דה"ל מבעיר היינו דוקא כשהמדורה קצת קרובה אל הדלת ודכוות' גבי נר לא חיישינן דמכבה ע"י פתיחה אלא כשהנר הוא קרוב אל הדלת אבל בחדר גדול אינו אלא דבר שאין מתכוין ושרי ומה דק' תינח פותח נועל מאי איסור' איכא י"ל דאבריתא דמתיר לפתוח ולנעול ודאי לא קשיא למה ליה למתני נועל הא פשיטא היא דליכא איסורא בנעילה די"ל דאגב פותח תנא נמי נועל כלומר כי היכא דשרי לנעול כך שרי לפתוח דכך דרך התנא להזכיר הדבר הפשוט עם הדבר שאינו פשוט ופעמים מזכיר הפשוט תחלה ופעמים שאינו פשוט תחלה וכמ"ש ריש פ' במה מדליקין ובפ"ק דסוכה (דף כ) ואדרב נמי לא ק' דהא פשיטא לפרש"י דרב לא פליג אלא אפתיחה דאיכא למיחש שיכבנו הרוח אבל אנעילה לא פליג וכי היכא דבמדורה אינו אסור אלא הפתיחה כמ"ש בסמוך ה"נ לגבי נר לפרש"י דבתרווייהו ליכא איסור' אלא שמא יכבנו הרוח בפתיחה וכן לפר"ח דהנר קבוע בכותל שאחורי הדלת ובפתיחתו יכבנו אין ספק דרב לא פליג אלא דוקא אפתיחה וזהו שדקדק רבינו שכשכתב פי' הראשון של רש"י והשני של פר"ח לא הזכיר אלא פתיחה אבל כשהזכיר השלישי שהוא פר"י שהנר קבוע בדלת עצמה אמר שבפתיחתה ונעילתה מקרב וכו' דלפר"י פליג רב גם אנעיל' והא דכתב הרי"ף והרמב"ם דאסור לפתוח ולנעול סבירא ליה כפר"י וסבירא ליה דרב לא אסר אלא כשפותח ונועל כדרכו דאז איכא פסיק רישיה דמקרב השמן לנר או מרחיקו ממנו אבל אם נזהר לפתוח ולנעול בנחת אין שם פסיק רישיה . והא דכתב הרב המגיד לפרש דברי הרמב"ם והביא פר"ח דנראה מדבריו דהרמב"ם מפרש כפר"ח הוא תימא רבה שהרי ה"ה הביא לשון ר"ח שאמר שהנר קבוע אחורי הדלת ובפתיחתו יכבנו עכ"ל הרי שלא אסר אלא הפתיחה וא"כ אי אפשר לומר דהרמב"ם דאוסר גם הנעילה יהיה מפרש כפר"ח אלא בע"כ מפרש כפר"י גם הרי"ף מפרש כפר"י ולכן כתב דאסור לפתוח ולנעול כדרכו והרא"ש כתב ג"כ כלשון הרי"ף ואח"כ כתב ג' פירושים ודקדק כשכתב פר"י לפרש שבפתיחת הדלת ובנעילתו מרחיק את השמן כו' מה שא"כ כשכתב פרש"י ופר"ח לא הזכיר אלא פתיחה ושוב ראיתי בסמ"ג בדין מכבה שכתב בסתם כפר"י שהנר נקבע בגוף הדלת ולרב אסור לפתוח ולנעול כדרכו אבל בנחת מותר וכ"כ הרמב"ם הרי מפורש כדפרי' והכי נקטינן כפר"י וכרמב"ם דבקבוע בדלת עצמה אסור לפתוח ולנעול כדרכו משום דמקרב השמן וכו' אבל בנחת בנחת ונזהר מותר וכשקבוע בכותל אחורי הדלת אסור לפתוח כדרכו כפר"ח אבל בנחת בנחת ונזהר שלא ינקוש הדלת על הנר בפתיחתה נמי מותר וכמ"ש ב"י ויתבאר בס"ד בסי' תר"פ וכשהנר בכותל כנגד הדלת ואינו רחוק מן הדלת נמי אסור לפתוח דיכבנו הרוח וכדפרי' לפרש"י אבל לנעול בכל ענין שרי וכן לפר"ח שרי לנעול כדרכו דלא כדמשמע מדברי ב"י דלפר"ח לנעול כדרכו נמי אסור וכן פסק בש"ע וליתא . ואיכא למידק כיון דטעמיה דרב דאסור לפתוח הוא משום דפסיק רישיה הוא דודאי מכבהו א"כ אמאי כתב רבינו בפרש"י ובפר"ח שמא יכבנו הרוח שמא תהא הדלת נוקשת עליו ותכבנו ויש ליישב דרבינו מפרש בפי' רש"י דלא הוי פסיק רישיה אלא ברוח שאינה מצויה אלא דגזרינן במצויה אטו שאינה מצויה וכדאמרינן בי מדורה בסמוך ולכן אמר שמא יכבנו הרוח כלומר שמא יהא רוח שאינה מצויה דודאי יכבנו וכן בפר"ח ס"ל לרבינו דליכא פסיק רישיה אלא בפותח כדרכו בחוזק אבל שלא בחוזק ליכא פסיק רישיה אלא דחיישינן שמא יפתח בחוזק דודאי יכבנו ומיהו אם הוא נזהר שלא יפתחנו אלא בנחת בנחת התם לא חיישינן שמא יפתחנו בחוזק דהא נזהר טובא שאף לא יפתחנו שלא בחוזק אלא לאט בנחת בנחת ושרי כדפרישית :

אסור לפתוח הדלת כנגד המדורה וכו' ג"ז שם פלוגתא דרב יהודה ואביי ופסקו הפוסקים כאביי דאוסר דה"ל פסיק רישיה וכתבו התו' ודוקא כשהמדורה קצת קרובה אל הדלת וכן פסק בש"ע ורבינו כתב בסתם כי כן כתב גם הרא"ש בסתם וכן שאר פוסקים ונראה דלפי דאי אפשר ליתן גבול לקורב' זו דהכל לפי אומד הדעת לכך כתבוה בסתם :

נר ששכחו על הטבלא וכו' ג"ז שם בברייתא וע"פ פי' התו' והרא"ש ולענין הלכה נהגינן כשנופל נר של שעוה או של חלב ושומן כעין קנדיל"א על השלחן והמפה אם אפשר ע"י א"י שהוא מזומן לפנינו לא ינער ישראל אבל אם אין הא"י מזומן וצריך להשתדל אחריו ינער ישראל כיון דאינו פסיק רישיה בודאי אלא דבר שאין מתכוין הוא ואם כבה כבה וסמכינן על פר"ת ור"י וסה"ת דלא הוי בסיס לדבר האיסור אלא כשדעתו להניח שם כל השבת אבל נרות שמדליקין על השלחן דעתינו ליטלו למחר ע"י א"י דינו כשכח שלא נעשה בסיס לדבר האיסור וכדלקמן בסי' ש"ט ובפרט היכא דאיכא נמי פסידא טובא דמטפחת אין להחמיר כלל :

רעח המכבה הנר מפני שהוא מתירא פרש"י כגון פרסיי' שהיה להם יום איד שאין מניחין אור אלא בבי' עבודת גילולי' שלהם או לסטים שלא יראו שיש שם אדם ויבואו עליו או רוח רעה הבא' עליו וכשאינו רואה נוח לו וכיון דכבוי זה הוי מלאכה שא"צ לגופה פטור אבל אסור כר"ש וצ"ל דמפני א"י ולסטי' אין בהם

ותבעיר ולפירש"י פשיטא דלא מיתסר אלא לפתוח אבל לנעול ליכא שום איסורא שהרי מאחר שאינו לא מכבה ולא מבעיר לא לייט רב עליה וכ"כ מדברי התוס' (שם) וכן הסכים בתרומת הדשן סימן ל"ט וכ"כ המרדכי פרק כל כתבי שהורה הר"ש שמותר לסגור החלון בשבת מפני הרוח וכן משמע בהדיא מדין נעילת דלת שכנגד המדורה שכתב רבי' בסמוך ולפר"ח משמע דלא מיתסר אלא כשפותח ונועל כדרכו אבל אם פותח ונועל בנחת מותר וכ"כ הרמב"ם בפ"ה וז"ל נר שאחורי הדלת אסור לפתוח הדלת ולנעול כדרכו אלא יזהר בשעה שפותח ובשעה שנועל וכן כתוב בסמ"ג וכתב ה"ה שהרמב"ם מפרש כפר"ח ודינו של רש"י לכ"ע איתיה דוודאי אסור לפתוח כל היכא שהנר מונח במקום שיוכל לכבות ע"י פתיחת הדלת מדין פתיחת דלת כנגד המדורה דבסמוך ולא פליגי התוס' עליה אלא בפירו' נר שאחורי הדלת וכתב הגהות בפ"ה שה"ר שמואל היה מניח הנר בדלת עצמה והיה אומר דלא אסור לפתוח ולנעול דמשום מוקצה ליכא דכיון שהדלת בטלה לגבי הבית חשיב כמחובר לקרקע ואין כאן טלטול וגם לא חיישינן שכשפותח נועל מקרב או מרחיק השמן אל הפתילה משום דהוי דבר שאין מתכוין וכתבו רבי' בסי' תר"פ וכתב שם דהיינו דלא כפר"י כלומר במ"ש דאע"פ שמקרב השמן לפתילה או מרחיקו שרי דאילו במ"ש דמשום מוקצה ליכא גם ר"י סובר כן כמו שכתבתי בסמוך :

אסור לפתוח הדלת וכו' ג"ז שם א"ר יהודה פותח אדם דלת כנגד מדורה בשבת לייט עליה אביי ואסיקנא דאביי אוסר ברוח מצויה שאין דרכה להבעיר גזירה אטו שאינה מצויה דהוי פסיק רישיה ופסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפ"ה כאביי וכן פסקו התוס' (שם) וז"ל הלכך צריך ליזהר שלא לפתוח הדלת כנגד המדורה אפי' ברוח מצויה דהא לייט עלה אביי דהוי בתרא וה"מ כשהמדורה קצת קרובה אל הדלת : ומ"ש אבל אם היה פתוח כנגדה מותר לסוגרו וכו' כן כתבו שם התוס' גבי נר שמונח אחורי הדלת דבסמוך ופשוט הוא: נר ששכחו על הטבלא וכו' ברייתא שם :

ומ"ש רק שלא יכוין לכבותו וכו' פשוט הוא דהא לא שרי אלא משום שאינו מתכוין לכבותה וכר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר :

ומ"ש ובלבד שיהא נר של שעוה וכו' כן כתבו שם התוס' והרא"ש והר"ן והרב המגיד בפכ"ב אע"פ שכתב שם הרא"ש דלפירוש הערוך (ערך פסק) דר"ש לא מיחייב בפסיק רישיה אלא היכא דניחא ליה באותה מלאכה איכא לאוקמה אפי' בנר שיש בו שמן כיון דלא מהני ליה מידי בההוא כיבוי מ"מ משמע דכדברי התוס' ס"ל ולא כבעל הערוך כן נראה מדבריו בפרק הבונה וכמו שכתבתי בסוף סימן ש"ג וכתבו התוס' שם דירושלמי מוקי לה להאי ברייתא בנר שכבה ואתא לאשמועינן היתר טלטול ע"י ניעור וכ"כ הרא"ש וכתב הכלבו וז"ל כתב הר"מ כשנופל נר או פתילה על השולחן התלמוד שלנו מתיר לנער את השולחן ואם כבתה כבתה ואע"פ שהירושלמי אוסר אם לא שכבתה קודם אנן סבירא לן כתלמודא דידן והגיה הר"פ מיהו טוב ליזהר כי אם ע"י א"י עכ"ל והגהות כתבו בפי"ב בשם סמ"ג וסמ"ק שהירושלמי איירי בנר של שמן ותלמוד שלנו בנר של שעוה :

ומ"ש ואם הניחו עליה מדעת וכו' מימרא דר' ינאי שם ובסי' ש"ט כתב רבינו מה נקרא מניח מדעת : מותר להניח נר של שבת ע"ג אילן וכו' מימרא דרב פ' כירה (מה :) ופירש"י מניחין נר מבע"י ע"ג דקל וידליק שם בשבת · דליכא למיחש לכשיכבה לישקליה מיניה ונמצא משתמש במחובר דכיון דאקצייה לדבר האסור בין השמשות איתקצאי לכולי יומא : ואין מניחין נר ע"ג דקל בי"ט . דשקיל ומנח ליה ומשתמש באילן : מותר לכפות קערה על גבי הנר בשבת וכו' משנה בס"פ כל כתבי (קכא) (א) :

רעח המכבה הנר מפני שהוא מתירא מפני א"י וכו' משנה בפרק במה מדליקין (כט :) המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני א"י מפני ליסטים מפני רוח רעה או בשביל החולה שיישן פטור ומפרש בגמרא (לא :) דמתני' ר' יהודה היא דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה ומתניתין בחולה שיש בו סכנה ובדין הוא דליתני נמי מותר ואיידי דבעי למיתני סיפא חייב תנא נמי רישא פטור אבל אם אין בו סכנה חייב חטאת הוא אבל לר"ש בחולה שיש בו סכנה מותר ובחולה שאין בו סכנה פטור משום דס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה ורבינו פוסק כר"ש וכדעת הרמב"ן שכתב הר"ן

בסוף

דרכי משה

רעז (א) אם מותר ליגע בעור שהנר דולק עליו עיין בב"י סימן ש"ח:

ואני

דרישה

דוקא כשנעשה לצרכו ולצורך ישראל כשעבדא דשמואל. אבל כשהדליק הא"י לצורך הישראל בלבד או גם ר' יונה ס"ל דאסור אמנם באמת לק"מ דהא ע"כ צ"ל לר' יונה דס"ל דלעולם לצרכו ולצורך ישראל אסור אלא הכא שאני בעובדא דשמואל משום שאין מטריחין כו' וא"כ יש להקשות לסברתו אמאי הפך שמואל פניו בתחלה . אלא ע"כ צ"ל דמשום חסידות עביד הכי כמ"ש ב"י עצמו בסמוך · והקשה לו ר"א אי משום שאין מטריחין על האדם לצאת מביתו למה הפך שמואל אפוי כלומר אלא מאי אית לך למימר דמשום חסידות הוא עביד הכי א"כ נאמר דזה נמי עביד מחמת חסידות · ועיין בב"י שפי' בכמה דרכים רחוקים · ולי נראה דלק"מ דר' יונה ה"ק דלעולם לצרכו ולצורך ישראל אסור ושאני הכא משום שאין מטריחין כו' ואמר ר' אליעזר אי משום שאין מטריחין כלומר ובעלמא אסור אם כן למה הפך שמואל פניו פי' כי חזיתי' שמואל מתעסק בסטרותיו אמאי הפך אפוי לשרגא ה"ל לישאר פניו הפוכים מהנר כמו שהיה דאעפ"י שאין מטריחין כו' מ"מ כאן כבר הפך פניו היו לו לישאר פניו הפוכים אלא ודאי דלצורכו ולצורך ישראל אותר אפילו בעלמא והא דהפך שמואל פניו בתחילה משום חסידות עביד הכי כמ"ש ב"י ודו"ק :

כתב

פרישה

(ב) או אם קבוע בכותל שאחורי הדלת כו' זהו כפר"ח ולפ"ז משמע דלא מיתסר אלא כשפותח ונועל כדרכו אבל אם פותח ונועל בנחת מותר וכ"כ הרמב"ם :
(ג) לא יפתחנו כנגדו ר"ל לא ינעלו כנגדו שמא תהא הדלת מקשת עליו דכשם דלפירש"י לאו דוקא נועל כך לפר"ח לאו דוקא פותח . והא דנקט לא יפתחנו ר"ל דאז ממילא יחזור לבא לנעול הפתח :
(ד) וכן אם הוא קבוע בדלת עצמה כו' זהו כפר"י . וכתב המרדכי דאין להקשות לפר"י בלא כיבוי והבערה יהא אסיר מחמת טלטול הנר דנעילת הדלת לא חשיב טלטול הנר וגם לא נעשה בסיס לנר דחשיב ובטל לגבי הבית ולא לגבי הנר עכ"ל · וכתב ב"י ולפ"ז אם נר של שעוה קבוע בדלת עצמו מותר לפתוח ולנעול כיון דלית ביה משום מכבה ומבעיר עכ"ל ולע"ד דה"ה דמותר לטלטל השלחן אף שנר של שעוה או של חלב עומד על השלחן דהשלחן לא הוי בסיס לנר בפרט שיש דברים אחרים של היתר ע"ג השלחן דהוה כטילטול מן בקיטמא :
(ה) אפי' ברוח מצויה · כתב ב"י וה"מ כשהמדורה קצת קרובה אל הדלת :
(ו) רק שלא יכוין לכבותו כו' וראיתי לחכם אחד שהתיר לנער הנרות של חלב כמו שלנו ודימה אותה לנר שאין בו שמן אבל נ"ל טוב להזהר ולעשות על ידי א"י אם לא בהפסד מרובה

ומ"מ תמה אני אפילו בנר של שעוה היאך יכול לינער הא נעשית בסיס לדבר האיסור ולא שרי אלא בשכח ולא במניח וצ"ל דתופסי' פי' ר"י דלקמן עיקר דס"ל כל היכא שאין דעתו שיניח שם כל השבת אלא ליטלו למחר מעל השלחן הוי כשכח : (ז) ובלבד שיהא נר של שעוה והגיה הר"פ מיהו טוב ליזהר כ"א על ידי א"י ע"כ : (ח) ונמצא חייב משום מבעיר ל"ד משום מבעיר אלא ה"ה משום מכבה · א"כ י"ל הא דלא קאמר שמא ירחיק השמן וחייב משום מכבה דמכבה מלאכה שא"צ לגופה הוא ומש"ה לא הוי גזרה ומש"ה קאמר לעיל בסמוך רק שלא יכוין לכבות ש"מ דלא אסור אלא א"כ כיון וק"ל: (ט) מותר לכפות קערה ע"ג הנר בשבת כו' ולמ"ד דאין מטלטלין כלי בשביל דבר שאינו ניטל צ"ל דהכא מיירי בצריך ליטלה ממקומה :
סי' רעח (א) מפני שהוא ירא · פי' רש"י כגון פרסיים שיש להם יום איד שאין מניחין אור אלא בבית עבודת גילולים שלהם · או לסטים שלא יראו שיש שם אדם ויבואו עליו :
(ב) או רוח רעה פירש רש"י הבאה עליו וכשאינו רואה נר נוח לו · והרמב"ם פירש

רוח

(ג) פטור אבל אסור (ד) ואם יש בו סכנה מותר לכתחלה ואם כבהו מפני שחס על הנר או על השמן או על הפתילה פטור ואם כבהו כדי להבהב הפתילה (ה) חייב חטאת :

רעט **מותר** השמן שבנר ושבקערה שהדליקו בהן באותה שבת וכן הנר שהדליקו בו באותו שבת (א).(ג) אסור לטלטלו אפי' אחר שכבה אבל נר שלא הדליקו בו באותו שבת אפי' הוא של חרס דמאיס (ג) ואפי' של נפט מותר לטלטלו וכל

בסוף שבת וגם הוא ז"ל העלה כן בפרק המצניע וגם הרב המגיד כתב בפ"א שכן דעת האחרונים אבל הרמב"ם פסק שם כרבי יהודה ובכוונת הרי"ף כתב הר"ן בהמצניע דס"ל כר"ש והרב המגיד כתב בפ' הנזכר שכן דחק לומר הרמב"ן ושכן דעת הרשב"א ואע"פ שממה שכתב בפרק כירה נראה שפוסק כר' יהודה :

ואם כבהו מפני שחס על הנר וכו' גז"ש כחס על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה חייב ור' יוסי פוטר בכולן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם ומפרש בגמרא רבי יוסי כר"ש ס"ל ומש"ה פוטר בכולן והא דמחייב בפתילה דוקא כשצריך להבהבה כלומר שלא הובהבה מבע"י דכיבוי זה צריך לגופו שיהא הלהב נוח לאחוז בה כשיבא להדליקה . וא"כ לדברי הפוסקים כר"ש הלכה כר' יוסי ולדברי הפוסקים כר' יהודה הלכה כת"ק :

רעט מותר השמן שבנר ושבקערה שהדליקו בהן באותו שבת ברייתא בפ' כירה (מד·) מותר השמן שבנר ושבקערה אסור ור"ש מתיר ופירש הר"ן אסור להסתפק ממנו משום דאיתקצאי לבין השמשות מחמת איסור שהרי המסתפק מן השמן שבנר חייב משום מכבה אתקצאי לכולי יומא אפילו לאחר שכבה והך קערה שמדליק בה קאמר דומיא דנר ור"ש מתיר דלית ליה אפי' במוקצה מחמת איסור מגו דאיתקצאי ולא קי"ל כר"ש כמו שיתבאר בסמוך :

ומ"ש רבינו אפילו אחר שכבה קאי גם אמותר השמן שבנר ושבקערה ומטעמא דכתב הר"ן דמגו דאתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא :

ומ"ש וכן הנר שהדליקו בו אסור לטלטלו וכו' אבל הנר שלא הדליקו בו באותה שבת וכו' משנה שם מטלטלין נר חדש אבל לא נר ישן רש"א כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת ופירש"י נר חדש . שלא דלקו בו מעולם : אבל לא ישן · דמוקצה מחמת מיאוס הוא ובגמרא ת"ר מטלטלין נר· חדש אבל לא ישן דברי ר' יהודה רמ"א כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר שהדליקו בו בשבת רש"א חוץ מן הנר הדולק בשבת כבתה מותר לטלטלה ופירש"י חוץ מן הנר שהדליקו · ואף ע"פ שכבה אסור דאית ליה לר"מ מוקצה מחמת איסור ולית ליה מוקצה מחמת מיאוס חוץ מן הנר הדולק בשבת · בעוד שהוא דולק אסור שמא יכבה . כבה מותר לטלטלו דלית ליה אפילו במוקצה מחמת איסור מגו דאתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא וכתבו הרי"ף והרא"ש ואע"ג דקי"ל הלכה כר"ש לענין מוקצה בהא לית הלכתא כוותיה דגרסינן בפרק מי שהחשיך (קנז ·) פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בכל השבת כולו הלכה כר"ש לבר ממוקצה מחמת מיאוס ומאי ניהו נר ישן וחד אמר במוקצה מחמת מיאוס נמי הלכתא כותיה לבר ממוקצה מחמת איסור ומאי ניהו נר שהדליקו בו באותו שבת וקי"ל כל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל הלכך נר שהדליקו בו באותו שבת אע"פ שכבה אסור לטלטלו דמוקצה מחמת איסור הוא וכן מותר שמן שבנר ושבקערה שהדליקו בהן באותה שבת אסור לטלטלו ולהסתפק ממנו באותו שבת וכ"פ הרמב"ם בפ"ה ובפכ"ו במותר שמן שבנר ושבקערה ובפכ"ה בנר שהדליקו בו באותו שבת שאסור לטלטלו ומוקצה מחמת מיאוס מותר ואיפליגו אמוראי בס"פ כירה (מו·) אי שרי ר"ש מוקצה מחמת מיאוס דוקא בשרגא דמשחא אבל לא בדנפטא דמסרח ורבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו בדנפטא נמי שרי ומשמע דהכי ס"ל לרבא ורב אויא וכן פסק שם הרא"ש והרמב"ם בפכ"ה וכן דעת הרי"ף שסתם דבריו ופסק הלכה כר"ש במוקצה מחמת מיאוס ולא חלק בין דמשחא לדנפטא ולכן כתב רבינו שאפי' של נפט מותר לטלטלו· כתב המרדכי בריש ביצה דיש מתירין להוציא נר שהדליקו בו באותו שבת משום דהוי כגרף של רעי ואין זה נכון כי כל השוטים יאמרו דאגיגא דעתייהו ואינו מותר אלא למי שהוא אסטנים והמחמיר לא הפסיד עכ"ל וכתב הר"ן בפרק כירה דהא דמסקי' דנר שהדליקו בו באותו השבת אסור לטלטלו דוקא כשלא התנה עליו אבל התנה עליו שיטלטלנו לאחר שכבה שרי לטלטלו משכבה וכן כתב הרמב"ן והביא ראיה מהירושלמי וכן כתב הרשב"א בתשובה במתנה שיהא מותר לו לאחר שיכבה ככר ראיתי דעתי להתיר כמו שנראה בארוכה בספר עבודת הקודש וכן כתב המגיד בפרק כ"ה בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל ורבינו ירוחם בח"ב כתב סברא זו וש"א דלא מהני תנאה ושכן נראה עיקר וכן נראה מדברי התוספות בפרק כירה (מד ·) אהא דת"ר מותר השמן שבנר ושבקערה אסור דאפילו התנה נמי אסור וכתב הריב"ש בתשובה (סימן נ"ג) התרתי להם לטלטל נר שהדליקו בו באותו שבת לאחר שכבה ע"י תנאי וכ"כ הרמב"ן ואע"פ שיש לי לדון בהיתר זה וכו' ככר הורה זקן ע"כ ובתשובת בנו של הר"ש בר צמח כתוב שהריב"ש פקפק על הרמב"ן שאין התנאי מועיל בזה כיון שנאסר בין השמשות נאסר כל היום כולו ואעפ"כ כתב שכיון שהרמב"ן הורה להתיר אין בידו לאסור וא"א הרשב"ץ סתר ראיית הריב"ש בטענה חזקה ואמר שלא אמרו כיון דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא אלא בדבר שהוא מוקצה כגוי סוכה ועצי סוכה אבל הנר הלז אינו מוקצה מצד עצמו אלא מצד השלהבת הדולקת בו ובזה סרה מעל הרמב"ן קושיית המקשה וזה אינו סותר מ"ש הרמב"ם שאסור לטלטל נר שהדליקו בו לפי שדבריו הם אם לא התנה ודברי הרמב"ן בשהתנה עליו מע"ש והסכימו עמו הבאים אחריו וכן אנו נוהגים בבתינו מימות אדונינו הזקן ז"ל עד עתה עכ"ל וכ"כ בא"ח בשם הרא"ש ג"כ וכתוב עוד שם צריך לעשות סמוך לבין השמשות ולענין הלכה נראה דכיון דמוקצה דרבנן כדאי הם הנך רבוותא דשרו לטלטל ע"י תנאה לסמוך עליהם (א) וכתב עוד רבינו ירוחם שראה נשים שמשימות מעט פת בנר כדי לטלטלו ושכן טועות שלא התירו ע"י ככר אלא למת בלבד וכ"כ הרא"ש בפרק נוטל בשם רבינו נסים שאותם שמטלטלין מנורה שהדליקו עליה בשבת ע"י ככר או תינוק לא יפה הם עושים וכתבו רבינו בסימן ש"א וכתב הכלבו שכן דעת בעל ההשלמה אבל קצת חכמי צרפת הורו לטלטל נר שהדליקו בו באותו שבת ע"י ככר אם הונח עליו מבע"י שמה שאז"ל (שבת קמב·) לא אמרו ככר או תנוק אלא למת בלבד ר"ל כשמניחין אותו בשבת אבל כשהונח מבע"י מותר ונדחת סברא זו מההיא דאמרינן (שם מה·) מניחין נר ע"ג דקל דמשמע שאין בו שום היתר לטלטלו אפילו כבה שאם יהיה בו שום היתר לטלטלו אפילו כבה לא יתירו להניחו ע"ג דקל שישתמש במחובר ע"כ ולי אי מההיא לא איריא דהא איכא למימר דכי שרינן נר ע"ג דקל בשלא הניח עליו ככר דוקא התירו וז"ל הריב"ש בתשובה [א] מה שמטלטלין הנר שלא ע"י תנאי ע"י מעט לחם אם נותנים הלחם בנר בשבת טועים הם שכבר העלה רב אשי בפרק נוטל (קמב:) לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד אבל אם נותנים הלחם מע"ש אז מותר לטלטלו לאחר שכבה לפי שאין טלטול הנר אסור אפי' בעוד שהוא דולק אלא מפני שנעשה בסים

בהם סכנת נפשות דומיא דחולי דאי הוה ביה סכנת נפשות מותר אפי' לכתחלה וכן בכבהו מפני שחס על הנר וכו' נמי פטור מה"ט דקי"ל כר"ש במלאכה שא"צ לגופ' דפטור אבל אסור אבל כבהו כדי להבהב הפתילה חייב אף לר"ש דה"ל מלאכה שצריכ' לגופה לפי שהוא פחם ונוח לאחוז בה הלהב כשיבא להדליקה כל זה פשוט באוקמתא דתלמודא פרק ב"מ ריש (דף ל'):

רעט מותר השמן שבנר ושבקער' שהדליקו בהן באותה שבת אסו' ברייתא פ' כירה ריש (דף מ"ד) ואע"ג דר"ש מתיר דלית ליה מוקצ' אנן לא קי"ל כר"ש בהך מוקצה כדמוכח בפ' מי שהחשיך ריש (דף קנ"ז) בפלוגתא דרב אחא ורבינא דאף מאן דמיקל כר"ש במוקצה מחמת מיאוס כגון נר ישן אבל במוקצ' מחמת איסור דנר שהדליקו בו באותו שבת אין הלכה כר"ש ופי' התוס' לשם משום דדחייה בידי' פי' בין השמשות דחייה ומגו דאתקצאי לבה"ש אתקצאי לכולי יומא :

ומ"ש שבנר ושבקער' אסור אתא לאורויי דל"מ בקער' דנפיש' ולא אסיק אדעתי' שיכבו כל היו' אלא אפילו נר זוטא דדעתי' עילוי' מבע"י סבר שיכלה השמן ואשתמ' בנר ואסתפ' משמן לשיכב' נמי אסור ומשמע בסוגי' שם דר"ש נמי מוד' דאסור בדנפיש' ואינו מתי' אלא בזוט' ואין הלכה כמותו אלא אף בזוט' אסור משום דדחיי' בידים ולפעד"נ דלפ"ז אם התנה עליו בין השמשות ואמר דאינו בודל מהנר ומהשמן אלא כ"ז שהו' דולק השתא דגלי דדעתיה עילוי' ולא דחיי' בידי' לגמרי מהכי תנא' ולא אמרי' מגו דאתקצאי לבה"ש אתקצאי לכולי יומ' אלא בדלא התנ' ואע"ג דהתו' תופסי' בפשיטות דלא מהני תנא' כמ"ש לשם בד"ה שבנר הנה כתב ב"י בשם כמ' גדולים דמתירין ע"י תנאי ופסק כך בש"ע אלא דהרב בהגה"א לשם כתב דלא נהגי' הכי דישראל בעצמו אבל נהגי' לטלטל ע"י אמיר' לא"י בהתנ' עליו ואפי' לא התנה לטלטל ע"י תנאי כיון שנהגו כך ה"ל כאילו התנה עליו מתחלה ולפע"ד דעת רחוקה היא לומר שהמנהג ה"ל כאילו התנה עליו ולכן צריך כל אדם להתנו' על זה סמוך לבה"ש שאינו בודל מהנר ומהשמן אלא כל זמן שהוא דולק וה"ה בנרות קנדיל"א שלנו צריך להתנות ואז מותר לומר לא"י לסלקו מן השלחן לאחר שכבה . כתב המרדכי בריש ביצ' דיש מתירין להוציא נר שהדליקו בו באותו שבת משום דהוי כגרף של רעי ואין זה נכון כי כל השוטים יאמרו דאגיגא דעתייהו ואינו מותר אלא למי שהוא אסטנים והמחמיר יחמיר והמיקל לא הפסיד עכ"ל ובדפוס חסרים שתי תיבות ולפע"ד דהעיקר כיש מתירים מהא דאיתא פ' כל הכלים (דף קכ"ד) דאקשי אמוראי אליבא דרבה דס"ל לר' נחמיה אפילו מלאכתו להיתר אסור לטלטל מחמה לצל הני קערות לאחר אכילה היכי מטלטלין להו לסלקן מלפנינו וא"ל רב ספרא מידי דהוה אגרף של רעי ורבה גופיה השיב לאביי על קושיא זו רב ספרא חברין תרגמא מידי דהוה אגרף של רעי והא ודאי דנר ישן של חרס דה"ל מוקצה מחמת מיאוס אליבא דכ"ע אלא דר"ש מתירו כשלא הדליקו בו באותו שבת וקי"ל כותיה בהא מ"מ כיון דמאיס הוא דמי לגרף של רעי ומותר לסלקו מלפנינו הרבה יותר מקערות לאחר אכילה ואפי' אפר שבמחתה של נחשת קס"ד דאביי בפ' כירה (דף מ"ז) דהוי כגרף של רעי וא"ל רבא שתי תשובות בדבר חדא גרף של רעי מאיס והא לא מאיס ועוד גרף של רעי מגלי והאי מיכסי השת' ודאי נר של חרס כיון דמאיס ודאי ומיגלי פשיטא דה"ל כגרף של רעי ושרי לסלקו מלפנינו והרב בהגהת ש"ע הביא דברי המרדכי הללו וז"ל וי"א דמי שהוא אסטנים והנר מאיס עליו מותר להוציא דהוי לדידיה כגרף של רעי והמחמיר לא הפסיד עכ"ל משמע דאף האסטנים יש לו להחמיר ושרא ליה מאריה דאין זה לשון לומר המחמיר לא הפסיד הא ודאי דכל מחמיר מפסיד הוא או הפסד ממון או הפסד דמצטער אלא המדפיס השמיט שתי תיבות וכ"ל והמחמיר יחמיר והמיקל לא הפסיד ובודאי דדעת המרדכי הוא דלכ"ע שאינן אסטנים פשיטא דאסור אבל לאסטנים מותר ומ"מ אף אסטנים רשאי להחמיר ואינו נחשב להדיוטות והמיקל לא הפסיד דמדינא מותר הוא כך הוא דעתו לחלק על יש מתירין אבל לפע"ד אין הוראה זו נכונה אלא לכ"ע מותר להוציאו אפי' אינן אסטנים דפשיטא דה"ל כגרף של רעי וכיש מתירין וכמו שהוא מבואר בתלמוד ערוך שהבאתי ותו לא מידי :

ומ"ש ואפי' של נפט מותר לטלטלו פלוגתא דאמוראי בפ' כירה (דף מ"ו) והלכה כרבה ורב יוסף דאף בדנפט דמסריח חזי לכסויי ביה מנא והא דאיתא בפ' מי שהחשיך דקרנא דאומנ' מאיסי ואין ראוין לכלום וכדלעיל בסי' רס"ו ולא אמרינן חזיין לכסויי מנא תירץ הרז"ה והר"ן דכיון דאי נפלי מיתברי לא עבידי לכסויי בהו מנא ונראה דדוקא בכשכן שלמים אבל בשבריהן הא תנן בפ' כל הכלים שברי זכוכית לכסות בהן פי הפך וכדלקמן בסי' ש"ח וזה חומר בכלי זכוכית שלם מבשבריהם :
וכל

דרכי משה

רעט (א) ואני לא ראיתי נוהגין כן :
והמנהג

פרישה

רוח רעה מין ממיני חולי הבא לבעלי מרה השחורה שלא יכוחו אלא כשיושבו בחושך ובהסתר מבני אדם ומצאתי בפי' הסידור שפי' שיש בני אדם שדרכם שידמו דמיונות אם הנר דולק בעת שינתם בענין שיבואו לידי רוח רעה ויצאו מדעתם ואם כבו הנר נוח להם ע"כ ולא מצאתי פי' זה לא ברש"י ולא ברמב"ם ולא בר"ע ברטנורה ולא בר"ן :

(ג) **פטור** אבל אסור מדברי רבינו משמע דמפני לסטים או רוח רעה בכולהו לית בהו סכנה דאי הוה בהו צד סכנה היה מותר לכתחלה ואף על פי דר"ע ברטנורה פי' דכלהו אית להו סכנה ובדין הוא דליתני מותר אלא משום דבעי למיתני סיפא חייב תני רישא פטור ע"כ היינו משום דהוא פי' כן לפי מה דאוקמה הגמרא המתני' כר' יודא אבל רבינו פסק כר"ש : (ד) **ואם** יש בו סכנה מותר לכתחלה כו' כר"ש דס"ל מלאכה שא"צ לגופה פטור אבל אסור לכתחלה ויש בו סכנה לא אסרו : (ה) **חייב** חטאת דכוונתו כדי שתהא הפתילה נוחה לאחוז בה שלהב כשיבא להדליק דצריכא לגופה היא :

סי' **רעט** (א) **אסור** לטלטלו אפי' אחר שכבה כו' משום דאתקצאי לבין השמשות מחמת איסור אתקצאי לכולא יומא וכתב ב"י דמ"ש רבינו אפי' אחר שכבה קאי גם אמותר השמן שבנר ושבקערה ומטעמא דלעיל : (ב) **אסור** לטלטלו כתב הר"ן שאם התנה עליו שיטלטלנו לאחר שכבה שרי וכ"כ הרמב"ן והרשב"א וכ"פ ב"י ורבינו ירוחם כתב בשם י"א לאיסור וכן משמע מדברי התו' בפ' כירה ושכן נראה עיקר וכ"כ רמ"א המנהג במדינות הללו ודין התנאי ע"ל סי' תרל"ח וז"ל רמ"א ונוהגין לטלטלו ע"י א"י ואין בזה משום איסור אמירה לא"י הואיל והמנהג כן הוי כאילו התנה עליו ושרי כן נ"ל עכ"ל : (ג) **ואפילו** של נפט פי' שמדליקין באותו נר נפט והיא מסריח אפ"ה מותר דמוקצה מחמת מאום מותר אם לא מחמת איסור
ועיין

דרישה

סי' **רעט** [א] **כתב ב"י** בשם ריב"ש שכתב בתשובה וז"ל מה שמטלטלין הנר שלא ע"י תנאי ע"י מעט לחם אם נותנים הלחם בנר בשבת טועים הם כו' עד אלא שי"ל שהרי זה כאילו התנה שיוכל לטלטלו אחר שכבה עכ"ל · יש להקשות דלפ"ז למה צריך שיהא הלחם חשוב יותר מהשמן וי"ל כיון דבאמת לא התנה אלא כאילו התנה וא"כ תלוי בגילוי הדעת שלו שיהא הנר בסים גם לדבר המותר ולא נקרא גילוי הדעת עד שיהא דבר חשוב · והשתא אינו קשה דהא אפילו היה נותן בה דבר חשוב עדיין אין היתר זה ברור כו' דלהכי אהני כאילו

וכל מנורה בין גדולה בין קטנה (ד) אם היא של פרקים שמתפרקת או אפי' אינה של פרקים אלא יש בה חריצים סביב ודומה לפרקים (ה) אסור לטלטלה :

רפ **וקורא** ק"ש כבשאר הלילות (א) [א] ויהא זהיר לקיים עונתו כדאיתא בכתובות בפרק אף ע"פ יהודה בריה דרב חייא חתניה דר' ינאי הוה שכיח ויתיב בבי רב וכל בי שימשא הוה אזיל לביתיה וכי הוה קאתי הוו קא חזו קמיה עמודא דנורא יומא חדא משכתיה שמעתיה ולא אתא כיון דלא חזו ההוא סימנא אמר להו ר' ינאי כפו מטתו שאלמלא יהודה קיים לא בטל עונתו לשון הרמב"ם תשמיש המטה מתענוגי שבת הוא [ב] לפיכך עונות תלמידי חכמים הבריאים לשמש מטותיהן מליל שבת לליל שבת ומותר לבעול לכתחלה לבתולה בשבת ואין בו לא משום חובל ולא משום צער לה :

בשחר

וכל מנורה וכו' פלוגתא דר' יוחנן ור"ל בס"פ כירה ופסק כמסקנא דתלמודא דבדאי' לה חדקי ודומה לפרקי' אסור לר' יוחנן והלכה כמותו לגבי ריש לקיש ואפילו קטנה דאין דרכה להיות של פרקים נמי אסור בחדקי דגזרי' אטו של פרקים דכשתפול תתפרק ויחזירה ונמצא עושה כלי וה"ל בונה ואע"ג דקי"ל אין בנין וסתירה בכלים ה"מ בנין כל דהו אבל בנין חזק וגמור אסור אפילו בכלים כמו שיתבאר בסי' שי"ג ושי"ד והכא נמי כשתתפרק יהדקנה בחוזק וחשיב ליה בנין גמור אבל הרי"ף השמיט כל זה ס"ל דהך פלוגתא למ"ד יש בנין בכלים וכיון דהכא קי"ל אין בנין בכלים אפילו של פרקי' שרי · והא דמשמע מדברי רבינו דאם אינה של פרקים ולית בה חדקי אפילו גדולה כמה שריא הכי איתא בסוף פ' כל כתבי לפי מה שפי' הרא"ש לשם דלא כפרש"י הביאו ב"י ע"ש והכי נקטינן כדברי רבינו וכן פסק בש"ע :

רפ וקורא ק"ש כבשאר הלילות נראה דר"ל אעפ"י שבתפלה אין אומרים ושמור צאתנו ואין חותמין בשומר עמו ישראל לעד לפי שבשבת א"צ שמירה שהשבת שומר ולכך אומרים פסוק ושמרו בני ישראל את השבת כדלעיל בסי' רס"ז אותה שמירה אינו אלא מן האומות ולהכי כתב לשם רבינו דהוי מעין גאולה כדאמרי' דאלמלי שמרו ישראל שני שבתות מיד נגאלין אבל ק"ש על מטתו דהוא לשומרו מן המזיקין צריך לאמרו אף בשבת ואדרבה בליל שבת שכיחין מזיקין טפי כמ"ש בסי' רס"ז בשם רב נטרונאי :

ויהא זהיר לקיים עונתו וכו' לכאורה לא היה צריך להביא הך עובדא דבלאו הכי ודאי חייב לקיים דין עונת ת"ח מליל שבת לליל שבת ונראה דאתא לאורויי שצריך ליזהר שקודם שיגיע הלילה חייב להראות תוספת חבה ואהבה עם זוגתו ואצ"ל שלא ירגיל שום קטטה מע"ש ואם היה לו עמה איזה קטט שיפייסנה מקודם שנכנס שבת וז"ש ויהא זהיר לקיים עונתו דזהירות הוא קודם מעשה ור"ל בזהירות זה שירדוף בינו לבינה אהבה ואחוה כל ע"ש כדי שלא יגיע שום ביטול לעונת שבת ולכן הביא מאמר זה דלפי דהיה רגיל להקדים לבא אל ביתו מע"ש להראות אהבה וחבה וסימנא דעמודא דנור' מקמי שבא לביתו דהו' סימן להתפשטות אור וקדושת השכינה שתהא מתייחדת לליל שבת ומזדווגת בהקב"ה ובההוא יומא לא חזו ההוא סימנא לפי דלא היה זהיר או דמשכתי' שמעתתא לכך נענש · וכתב הרא"ש בס"פ מרובה רמז לעונה דליל שבת דכתיב ושמרו בני ישראל את השבת ר"ת ביאה עכ"ל ור"ל ושמרו ע"ד ואביו שמר את הדבר שלא יבא אל אשתו עד ליל שבת וע"ז ג"כ אמר הכתוב כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי כדאית' התם :

ומותר לבעול לכתחלה בתולה בשבת וכו' הכי אסיקנ' פ"ק דכתובות והלכתא מותר לבעול בתחלה בשבת כלומר לא מיבעיא אם בעל קודם שבת דכיון דנותנים לו ד' לילות מותר לחזור ולבעול בשבת אף ע"ג דאיכא לחוש דילמא מחבל פורתא מספיק' לא אסרינן ליה כדשמואל דאמר שמואל פירצה דחוקה מותר ליכנס בה בשבת ואעפ"י דמשיר צרורות אינו ודאי דמשיר צרורות אלא אפי' בתחלה דאיכא למימר דמחבל בה נמי מותר ואין בו לא משום חובל ונראה דס"ל לרבינו דהא דשקיל וטרי תלמודא מעיקרא וקאמר דאיכא למימר דאסור לבעול בתחלה בשבת אפי' את"ל דם מיפקד פקיד מ"מ מתקן הוא אבל הפתח אי נמי אסור משום דחבורי מחבר ואע"ג דלא מיכוין לחבורה ולבעול בעילה גמורה אלא ובעול בהטייה נמי אסור משום דדבר שאין מתכוין אסור כר' יהודה ואפילו לר"ש נמי אסור אם אינו בקי בהטייה דפסיק רישיה הוא ואפילו את"ל מקלקל בחבורה הוא

אפ"ה

בסים לדבר האסור וא"כ כל שמע"ש הניחו בנר דבר המותר הרי נעשה הנר בסים לדבר המותר ולדבר האסור ומותר לטלטלו כדאמרינן פרק כירה ופרק נוטל וע"ז סמכו אותם המניחים מעט לחם בנר מע"ש ולדבריהם גם בעוד שהנר דולק היה מותר לטלטלו שאל"כ אף לאחר שיכבה יהיה אסור מגו דאתקצאי לבין השמשות מ"מ צריך שיהא הלחם יותר חשוב מן השמן ולא יספיק מעט לחם כי בכל דבר הנעשה בסים לדבר המותר ולדבר האסור אין מותר לטלטלו אא"כ הדבר המותר חשוב יותר מהדבר האסור כדאמרינן בפרק כירה (מז.) גבי כנונא אגב קיטמיה ועוד שאפילו היה נותן בה דבר חשוב עדיין אין היתר זה ברור לפי שהשמן שבנר חשוב לו לעולם יותר מהדבר המותר שנותן בו לפי שהוא צריך לו עתה בעוד שהוא דולק וא"כ אף לאחר שכבה אסור מגו דאתקצאי אלא שי"ל שהרי זה כאילו התנה שיוכל לטלטלו לאחר שכבה עכ"ל · כתב הרשב"א בתשובה דנר שהדליקו בשבת לחיה ולחולה וילדה החיה ונתרפא החולה, מסתברא דמותר לטלטלו אם כבה ואיני נמנע דקי"ל כר"ש במוקצה וא"כ לא היה הנר בכניסת שבת מוקצה מחמת עצמו אא"כ הדליקו מע"ש משום דדחיי' בידים וזה שהדליקו לצורך החולה או החיה אין זו הקצאה ולא דחייה דאדרבה מדליקו כדי לטלטלו לצורך החולה ועוד דאיבעיא לן (ביצה כו:) אם יש מוקצה לחצי שבת דאיתחזי ואידחי והדר איתחזי ולא איפשיטא ומוקצה דרבנן וספיקא לקולא ועוד דפשט (שם) דשוין שאם נולד ומומו עמו הכין דייקא דמאי דאוקמא אביי בדיתבי דייני התם דחוק הוא ודחייה בעלמא הוא דלא שכיח וממנה למדליק בשבת בשוגג וכבה דאין מוקצה לחצי שבת דכיון שנראה בין השמשות אע"פ שנדחה כשהדליקו בו אין זה מוקצה דאין מוקצה לחצי שבת מספק עד כאן לשונו וכתב המרדכי בפרק כירה וז"ל חוץ מן המסר הגדול מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר כדמשמע בפ' כל הכלים (קכג.) וה"ה לנר שהדליק בו באותו שבת וכ"כ האגור בשם ה"ר ישעיה ואין נראה כן מדברי הרמב"ם שכתב בפרק כ"ה כלי שהוקצה מחמת איסור אסור לטלטלו כגון נר שהדליק בו בשבת והמנורה שהיה הנר עליה ושלחן שהיה עליו מעות אף על פי שכבה הנר או שנפלו המעות אסור לטלטלו שכל כלי שהיה אסור לטלטלו בין השמשות נאסר לטלטלו כל השבת כולה אף על פי שהלך הדבר שגרם לו האיסור אבל כלים שהוקצו מחמת מיאוסן וכו' מותר לטלטלן בשבת אם הוצרך להם משמע דבמוקצים מחמת איסור אסור לטלטלן אפילו הוצרך להם לגופן או למקומן וכ"כ בהגהות אשיר"י פר' כירה וכן נראה מדברי רבינו ירוחם בח"ב וכן נראה מדברי הרא"ש בתשובה בחילוק דיני המוקצה וטעמא משום דכלי שמלאכתו לאיסור לא איתקצאי לבין השמשות שהרי היה מותר לטלטלו לצורך גופו ולצורך מקומו אבל נר שהדליקו בו בין השמשות היה אסור לטלטלו כלל אפילו לצורך גופו ומקומו דבעודו דולק פשיטא דאסור לטלטלו בכל גוונא כדאמרי' בפ' נוטל (קמב:) במניח אבן ע"פ החבי' ומעות על הכר דבמניח נעשה בסים לדבר האסור הלכך אתקצאי בכה"ג לכולא יומא :

וכל מנורה בין גדולה בין קטנה וכו' בס"פ כירה (מה:) הורה ר"ל בצידן מנורה הניטל' בידו אחת מותר לטלטל בשתי ידיו אסור לטלטל ור' יוחנן אמר אנו אין לנו אלא בנר כר"ש אבל מנורה בין ניטלת בידו אחת בין ניטלת בשתי ידיו אסור לטלטלה וטעמא מאי רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו הואיל ואדם קובע לו מקום א"ל אביי לרב יוסף והרי כילת חתנים דאדם קובע לו מקום ומותר לנטותה ולפורקה בשבת אלא א"ר אבא בשל חליות א"ה מ"ט דר"ל דשרי מאי חליות כעין חליות דאית בה חידקי הלכך של חליות בין גדולה בין קטנה אסיר לטלטלה גדולה נמי ואית בה חידקי גזרה אטו גדולה דחליות כי פליגי בקטנה ואית בה חידקי ר"י סבר גזרינן ור"ל סבר לא גזרינן ופירש"י בשל חליות. שמא תפול ותתפרק ויחזירנה ונמצא עושה כלי: חידקי · חיתוכים סביב לה ודומה לפרקים ומאן דחזי סבר של פרקים היא גדולה הואיל ודרכה לעשותה של חליות כי אית בה חידקי סברי דחליות היא ואסור כי פליגי בקטנה ואית בה חידקי דכ"ע ידעי דלאו חליות נינהו וכתבו הרא"ש משמע דסבר דקי"ל הכי וא"כ כל מנורה שהיא של חליות או דאית בה חידקי בין גדולה בין קטנה אסור כרבי יוחנן דהלכתא כותיה לגבי ר"ל וכ"כ שהוא דעת התוספות שהקשו על זה מדתנן בפ"ב די"ט (כח:) דב"ה מתירין לזקוף המנורה בי"ט משום דאין בנין בכלים ותירצו דלמאן דשרי בסוף פירקא להחזיר מטה של חליות ברפוי איכא לאוקומי הכא נמי ברפוי ואפילו למאן דאסר תירץ ר"י דהתם מיירי כגון שהחליות מחוברין יחד ואינם מפורקים ופעמים מטין אותם ופעמים זוקפין אותם אבל הרי"ף השמיט כל זה וכתב הר"ן שטעמו משום דס"ל דאתי כמ"ד יש בנין בכלים אבל לדידן דקי"ל אין בנין בכלים אפילו דחליות נמי שרי כדתנן בפ"ב די"ט ורבינו סתם וכתב להתיר במנורה גדולה שאינה של פרקים ולית בה חידקי ומשמע דאפילו גדולה כמה שריא דגרסינן בס"פ כל כתבי (קכא:) א"ר אבא בר כהנא א"ר חנינא פמוטות של בית ר' מותר לטלטלן בשבת ופירש רש"י פמוטות מנורות ולא של חליות היו א"ל ר' זירא בניטלין בידו אח' או בשתי ידים א"ל כאותן של בית אביך ופירש הרא"ש של בית אביך דגדולים היו ואפ"ה שרו וכ"כ התוספות בס"פ במה מדליקין (כה.) וכ"כ הר"ן בס"פ כל הכלים בשם הרמב"ן ודחו דברי רש"י דפי' של בית אביך דקטנות היו אבל גדולות אדם קובע להם מקום מדשרי בפרק כירה (מה:) הניטלת בשתי ידים דלא אסרינא אלא בשל חליות או דאית בה חידקי וכתב עוד הר"ן דבשתי ידים לאו דוקא דה"ה אפילו אינה ניטלת אלא בכמה ב"א שרי לטלטלה ואף על גב דאיפליגו בה בירושלמי וראיה לדבר מדשרינן בפרק המוצא תפילין (קב.) אסיתא ושריתא דדרו להו בי י' משום דתורת כלי עליהם והרמב"ם כתב בפכ"ו וז"ל מנורה של חליות בין גדולה בין קטנה אין מטלטלין אותה שמא יחזירנה בשבת היו בה חדקים והיא נראית כבעלת חליות אם היתה גדולה הניטלת בשתי ידים אסור לטלטלה מפני כובדה היתה קטנה מזו מותר לטלטלה עכ"ל וכתב ה"ה מסקנא דגמרא פרק כירה שם הלכך דחליות וכו' כי פליגי בקטנה ואית בה חידקי מר סבר גזרינן ומ"ס לא גזרינן וקי"ל כמאן דשרי דס"ל כר"ש דלית ליה מוקצה עכ"ל ותמהני דהא משמע בגמרא דהא דאסר ר"י בקטנה דאית בה חידקי לאו מטעם מוקצה הוא אלא משום דגזרינן אטו של חליות וא"כ ה"ל לאסור בקטנה בעלת חליות כר"י ועוד קשה על הרמב"ם שכתב הלכך חדקים וכו' אם היתה גדולה וכו' אסור לטלטלה מפני כובדה דהיינו לטעמא דרב יוסף ורבה דאמרי תרווייהו הואיל ואדם קובע לו מקום והא אידחי ליה האי טעמא ואסיקנא דטעמא משום דגדולה דאית בה חידקי גזרינן אטו של חליות ובקטנה לא גזרינן ונראה שטעמו של הרמב"ם שפסק כר"ל מדאמרי' בפרק כל כתבי (שם) בפמוטות של בית אביך והוא מפרש כפירש"י דאסר בגדולות וכר"ל דאמר ניטלת בשתי ידים אסור לטלטלה ומשמע ליה דמשום כובדה הוא דאסרה ולא משום חידקי כדאמרינן התם בסמוך קרונות של בית ר' מותר לטלטלן בשבת וא"ל בניטלים באדם אחד או בשני בני אדם א"ל כאותן של בית אביך ומשמע ודאי דקרונות לא מיתסרי אלא מפני כובדן וא"כ ה"ה לפמוטות וצ"ל שיש שום חילוק בין ההיא שריתא דהוה בי ר' פדת והאי אסיתא דהוה בי מר שמואל דשרי לטלטלם משום דתורת כלי עליהם כדאיתא בפ"ב דעירובין וכתבו הרמב"ם בפכ"ה לקרון ופמוט ומ"מ יש לדקדק במ"ש אם היתה גדולה הניטלת בב' ידים אסור לטלטלה מפני כובדה דכיון דמשום כובדה הוא דאסר לה מאי אירייא אית בה חידקי אפילו לית בה חידקי נמי וצ"ל דה"ק דגדולה אפילו לית בה חידקי אסור לטלטלה ולא נקט אית בה חידקי אלא לאשמעינן דאפ"ה אם היא קטנה שריא וכתב עוד שם ה"ה ז"ל וכתב הרשב"א דהא דהכא אצ"ל כשאינה רפויה כלל אלא אפילו רפויה ואינה רפויה אסור לטלטלה אבל רפויה לגמרי מותר אפילו להחזירה :

רפ וקורא ק"ש כבשאר הלילות וכו' פשוט הוא: לשון הרמב"ם תשמיש המטה מתענוגי שבת הוא וכו' עד סוף הסימן בפ"ל והם דברים פשוטים בגמרא עונת ת"ח מליל שבת לליל שבת הוא בפרק אע"פ (סב:) ומותר לבעול בתולה בשבת מסקנא דגמרא בריש כתובות (ז.) :

בשחר

דרישה

כאילו התנה שיהא עיקר וחשוב יותר דבר המותר דהיינו הלחם וק"ל :

סי' רפ [א] **ויהא** זהיר לקיים עונתו כדאיתא בכתובות בפרק אעפ"י יהודה כו' דף סב · ואיתא שם לפני מעשה זה עונה של ת"ח אימת אמר רב יהודה אמר שמואל מע"ש לע"ש וכן פסק רבינו לעיל בסי' ר"מ ובטור אה"ע סי' כ"ה והא דלא מייתי רבינו לראייה להא דאמר רב יהודה כו' משום דאיכא למימר שכוונתו להביא ראייה דלא אמרינן לוה ופורע כשאין לו פנאי ומביא ראייה מיהודה אע"פ שהיה אדם חשוב שתדיר בגירסא עד שנראה לפניו עמודא דנורא אפ"ה אמר ר' ינאי כפו מטתו וכו' ולא חשב דילמא לוה ופורע וק"ל:

[ב] **לפיכך** עונות ת"ח כו' אע"ג דכל אדם חייב בעונג שבת וא"כ יש לומר דעונת פועלים שהוא ג"כ פעם אחת בשבת כמו ת"ח היא צריכה להיות מליל שבת לליל שבת · אפשר

פרישה

ועיין בב"י : (ד) **אם** היא של פרקים שמתפרקת כו' פירש"י שמא תפול ותתפרק ויחזירנה ונמצא עושה כלי : (ה) **אסור** לטלטלה כתב ב"י ורבינו סתם וכתב להתיר במנורה גדולה שאינה של פרקים ולית בה חדקי ומשמע דאפילו גדולה כמה שריא כו' ע"ש ותמה אני הלא רבינו לא כ"כ להתיר בהדיא אלא מכח הדיוק נשמע דאיסור אתא ללמד ההיתר ואיכא למימר דלמא הדיוק אינו בכל ענין להתיר אלא דוקא במנורה קטנה ולית בה חידקי ודוחק לומר דמ"ש רבינו וכל מנורה בין גדולה בין קטנה קאי אדלעיל ומ"ש אם היא של פרקים כו' הוא תחלת ענין :

סי' רפ (א) **ויהא** זהיר לקיים עונתו כו' ושמרו בני ישראל את השבת ר"ת ביאה מכאן שגם הנשים ישנו בכלל ציווי עונת שבת שגם המה בכלל שמירת שבת. הג"א · לשון הרמב"ם תשמיש המטה מתענוגי שבת כו' הרמב"ם בא ליתן טעם למה קבעו העונה מע"ש לע"ש

לע"ש

רפא (א) [א] **בשחר** משכימין לבהכ"נ ומסדרין הברכות ופרשת הקרבנות ומשנת איזהו מקומן כסדר שאר הימים רק שמוסיפין וביום השבת ואומרים ברוך שאמר ופסוקי דזמרה ונוהגין להוסיף מזמורים לפי שאין בו ביטול מלאכה לעם ונוהגין באשכנז לומר מיד ברוך שאמר אחר משנת איזהו מקומן ואח"כ כל המזמורים שמוסיפין ובטוליטולא אומרים המזמורים תחלה ואח"כ ברוך שאמר ואח"כ מזמור שיר ליום השבת ויותר נכון מנהג אשכנז לומר כל המזמורים בין ברוך שאמר לישתבח כדי שיהא לכולם ברכה לפניהם וברכה לאחריהם (ב) ובאשכנז אין אומרים (א) מזמור לתודה בשבת [ב] לפי שאין תודה קריבה בשבת א (ג) ואינו טעם של עיקר ואחר השירה מוסיפין נשמת שיש בו מענין יציאת מצרים לכך סמכוהו אצל השירה וחותמין בישתבח ואומר ש"צ קדיש וברכו וקורין שמע בברכותיה ומוסיפין בברכה ראשונה שבח ותהלה להקב"ה והיה תמה א"א ז"ל על מה שנוהגין בכל המקומות שהקהל אומרים (ד) מקצת הברכה וש"צ גומרה · קרא לשמש ויזרח אור (ה) ראה והתקין צורת הלבנה פירוש כשקרא

רפא בשחר משכימין לב"ה וכו' כל סימן זה הוא מבואר : **ומ"ש** באשכנז א"א מזמור לתודה בשבת לפי שאין תודה קריבה בשבת כ"כ בשבלי הלקט בשם רש"י ומ"ש רבינו שאינו טעם של עיקר נראה שהוא משום דמזמור זה אין אנו אומרים אותו לשם קרבן תודה אלא בשם הודאה וכתוב בשבלי הלקט שיש אומרים אותו בשבת ולא בחול ונתן טעם למנהגם ומנהגינו לומר מזמור לתודה בחול ולא בשבת כתוב בשבולי הלקט חמדת ימים אותו קראת י"מ היכן מצינו שנקרא שבת חמדה דכתיב ויכל והוא מלשון כלתה נפשי וי"מ לא שהשבת נקרא כך אלא כך הצעה של תפלה רצית בו וקדשתו חמדת ימים כלומר קדשת אותו להיות נחמד מכל הימים. והר"מ ציר נאמן היה מתקן הדבר כן ובשביעי רצית בו וקדשתו [ג] חמדת ימי' אותו קראת ב זכר למעשה בראשית עכ"ל כתב ע"ש מ"ש ישמחו במלכותך פי' ה"ר כהן · צדק שסמכו על מ"ש וביום שמחתכם ובמועדיכם וגו' ואמרו וביום שמחתכם זה שבת וי"ל שעל זה סמכו לומר וישמחו בך כל ישראל מקדשי שמך עכ"ל וכתב ה"ר יונה בס"פ אין עומדין שאין נכון לשחות בולך לבדך אנחנו מודים שאין לשחות אלא במקומות שאמרו חכמים :

ומוציאין

אפ"ה אסור לבעול בעילה גמורה דהלכה כר"ש דמקלקל בחבורה חייב מ"מ למסקנא קי"ל דס מיפקד פקיד ומקלקל הוא אבל הפתח ואף לר"ש אין לך מקלקל חייב אלא חובל ומבעיר אבל בשחר אבות מלאכות מודה ר"ש דפטור אבל אסור והכא דמצוה היא שרי אפילו לכתחלה ולכן כתבו כל הפוסקים בסתם דמותר לבעול בתחלה בשבת דמשמע אפילו בעילה גמורה בלא הטייה נמי שרי למסקנא והא דקאמר תלמודא דר"ש הוא דמתיר לבעול משום דלאו פסיק רישיה הוא דדודאי קעביד חבורה כהללו בבליים שאין בקיאין בהטייה אלא רוב בקיאין בהטייה אלמא דאסור לבעול בעילה גמורה אלא צריך לבעול בהטייה וכמ"ש התוספ' בד"ה לא כהללו בבליים ובד"ה אלא מעתה שושבינין כל זה אינו אלא למאי דהוה ס"ל מעיקרא דס חבורי מחבר אבל למסקנא משמע דהלכה דמותר לבעול בעילה גמורה לכתחלה דבסתמא פסק הלכתא מותר לבעול אפילו לבבליים דלא בקיאין בהטייה וצריך לומר דקי"ל כהך לישנא דדס מפקיד פקיד ואין שם איסור אלא דעוש' פתח והרי הוא כבנין וכיון דאינו מתכוין לפתח אלא לדס הוא צריך ופתח ממילא קאתי ומקלקל הוא אצל הפתח וגם מצוה היא שרי אפילו לכתחלה לבעול בעילה גמורה בלא הטייה זו היא דעת כל הפוסקים ופשוט הוא אלא דבאגודה כתב והילכתא מותר לבעול לכתחלה בשבת ובלבד שיכוין לבעול בהטייה עכ"ל וכתב כך ע"פ דברי התו' וכל זה ע"פ סוגיית הגמרא למאי דקאמר

וכ"כ בהגהת אשיר"י וז"ל ולבי מהסס דלעיל מסיק טעמא משום רוב בקיאים בהטייה א"כ השתא דאין בקיאין אסור וכו' ע"ש מעיקרא דדס חבורי מחבר וליתא למסקנא אלא ס"ל דס מפקיד פקיד ומקלקל הוא אצל הפתח כדפי' · שוב ראיתי בכתב שכתב הרב מוהר"ר ישעיה סג"ל הרוי"ץ מירושלים תוב"ב להחזיק הפסק של האגוד' והגהת אשיר"י ע"פ דברי התו' דלעיל בסוגיא מקמי דמסקינן בסתם דהלכה מותר לבעול בתחלה בשבת ולא נהירא דפשיטא דאין לשמוע להאגודה והגהת אשיר"י בדוכתא דכל חכמי ישראל פליגי עלייהו והדברים מבוארים דשגגה יוצאה מלפני השליטי' האלה ומדינא שרי לבעול בעילה גמורה אף לאותן שאינן בקיאין בהטייה וכ"כ מהרו"ך באבן עזר סי' ס"ג ועיין במ"ש בקונטרס אחרון לשם בקצרה אכן במלכותינו נתפשט המנהג דאין בועלין בתחלה בשבת ואומר אני בזה דברים המותרים ואחרים נוהגים בו איסור אי אתה רשאי להתיר בפניהם ואין להורות לבטל המנהג :

רפא בשחר משכימין לב"ה ה"א בפרק הקורא עומד (דף כ"ג) בשבת ממהרין לבא וממהרין לצאת ופרש"י ממהרין לבא שכבר תיקנו הכל מע"ש ויפה למהר ביאתן לקרות שמע כוותיקין וממהרין לצאת משום עונג שבת עכ"ל ודין זה דממהרין לצאת משום עונג שבת כתב רבינו גבול למיחור זה היינו קוד' ו' שעות ועוד האריך בזה לקמן בסי' רפ"ח · ועיין עוד למ"ש ריש סי' תקפ"ד :

ומסדרין הברכות וכו' רק שמוסיפין וביום השבת וכו' כתב המרדכי בפ' כל כתבי מה שנוהגי' דבשבת ישנים יותר בשחרית מבחול שמתעוררים בבוקר לב"ה וזהו לפי שבכל ימי השבוע נאמר בתמיד של שחר בבקר בבקר ובתמיד של שחר של שבת לא נאמר בבקר אלא וביום השבת ולשון זה משמע איחור כדמשמע ביומא וטעם זה שמע ר"י בר יהודה בעיר רומי מפי רב האי גאון עכ"ל ומביאו בהגהת ש"ע ותימא דהלא פסוק וביום השב' אינו נאמר על התמיד אלא על המוסף של שבת ואפשר דדייק מדכתב קרא גבי מוסף וביום דמשמע איחור אי איתא דגם בשב' היו משכימין לעבודת התמיד כמו בחול א"כ אין כאן איחור דהא סדר העבוד' היה תכף זה אחר זה כדאמרינן אביי מסדר מערכה וכו' עד ונסכי' למוספין ומוספין קודמין לבזיכין וכו' ומביאו לעיל בסי' מ"ח בעל ברכ' צ"ל דלא היו משכימין בשבת לעבודת התמיד כמו בחול וממילא נמשך איחור גם למוסף ולהכי כתב ייתורא דקרא וביום השבת לגלות על איחור עבודת התמיד של שבת ועוד נראה דדיוקו מדכתיב קרא קמי וביום השבת בפ' תמיד של חול את הכבש אחד תעשה בבקר ובתר הכי במוסף דפסח כתב קרא מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד ובשבת לא כתב בבקר אלא כתב עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ואע"ג דבמוסף דר"ח שאחר מוסף שבת לא כתב קרא נמי בבקר אלא על עולת התמיד התם כיון דכתב ובראשי חדשיכם ולא כתב וביום ראשי חדשיכם כמו בשבת גלי לן קרא דלא משמע איחור אבל הכא דכתב וביום השבת וגם לא כתב בבקר כמ"ש גבי תמיד של חול לפניו ותמיד של פסח לאחריו משמע איחור וזהו שכתב המרדכי בבקר בבקר תרתי כלומר דכתב בבקר מקמי הכי ובבקר בתר הכי ובשל שבת לא נאמר בבקר אלא וביום השבת והכי משמע הפשט במהרי"ל הלכות שבת וע"ש דמשמע דעיקר הטעם שלא לבטל שינת שחרית שהוא עונג שבת וקבלה ביד הגאונים סמך וראיה לזה מקרא וביום השבת :

ובאשכנז אין אומרים מזמור לתודה וכו' ואינו טעם של עיקר וכו' כאן קיצר מפני שסמך על מ"ש בסימ' נ"א דליכא למיחש דילמא אתי להקריבה וכו' ע"ש וא"כ דעת רבינו כיון דליכא חששא דאתי למטעי וניתקנ' משום דאמרז"ל כל השירות עתידות ליבטל חוץ ממזמור לתודה על כן א"צ למנעו . כתב ב"י בשם שבלי לקט חמדת ימים אותו קראת י"מ מדכתיב ויכל והוא מלשון כלתה נפשי וי"מ לא שהשב' נקרא כך וכו' אבל במדבר רבה ריש פ' עשירי' איתא להדיא שהשב' נקרא כך וז"ל שוקיו עמודי' שש שוקיו זה העולם שנשתוקק הקב"ה לבראתו כמה דתימא ועלי תשוקתו ומנין שכן הוא אומר שנאמר ויכלו השמים וגומר ואין ויכל אלא לשון תאוה שנאמר נכספה וגם כלת' נפשי וגו' פי' מניין שכך אמר הכתוב בשום מקום ומשיב שנאמר ויכלו וגו' פי' קרא דויכל אלהים ביום הז' קא דרש דאינו כמשמעו דא"כ הוא סותר לקרא דוישבות אלא האי ויכל לשון תאוה הוא והיינו דקאמר חמדת ימים אותו קראת אבל קרא דויכלו השמים הוא כמשמעו וכתרגומו ואישתכללו ומ"ש בספרי הדפוס ואין ויכלו אלא לשון תאוה ט"ס הוא וצ"ל אין ויכל אלא לשון תאוה וכו' וכדפי' ובכל בו (דף מ') כתב דכמנא בתרגו' ירושלמי על ויכל דתרגם וחמיד :

קרא לשמש וכו' לפי' הראשון קשה דה"ל לומר ראה והתקין הלבנה ולי"א ג"כ קשה דה"ל לומר ראה והקטין הלבנה אבל יש עוד לפרש ע"פ דברי רז"ל שצורתו של יעקב נראית בלבנה שע"כ תקנו בברכת הלבנה ברוך יוצרך וכו' ראשי תיבות יעקב כפי הנוסחא שבידינו ובב"ר אמרו על פסוק והנה השמש והירח אמר יעקב מי גילה לו ששמי שמש שנאמר כי בא השמש וארז"ל לשם שהמלאכים אמרו זה לזה אתא שמשא והנה ע"פ זה אמר קרא לשמש ויזרח אור כי אור של שכינה השרויה על זיו איקונין של יעקב ששמו שמש ראה והתקין צורת הלבנה כדי שיהא אור של השמש מכה ומאיר על הלבנה שע"י כן הגיע צורתו של יעקב מצויירת בלבנה לפי שהלבנה מקבלת אורה מן השמש שהיא צורתו של יעקב ממש :

ויש

דרכי משה

רפא (א) והמנהג שלא לאומרו וכתב המרדכי פרק כל כתבי ע"ד ז"ל ומה שנוהגים שכל ימות השבוע מתעוררים בבוקר לב"ה להתפלל או ללמוד ובשבת ישנים יותר בשחרית טעמן שבכל ימי השבוע נאמר בתמיד של שחר בבוקר ובתמיד של שחר של שבת נאמר וביום ולשון זה משמע איחור כך פירש רב האי עכ"ל המרדכי וכתוב בהגהות מרדכי פ"ק דשבת דף קע"ז ע"א דנוהגים לומר יקום פורקן בשבת וכן המנהג כתוב בא"ז נוהגים לקרות מזמורים לכבוד שבת כגון השמים מספרים כבוד אל וגו' לדוד בשנותו את טעמו וגו' תפלה למשה וגו' יושב בסתר עליון וגו' הללויה כי טוב ה' הלל הגדול הודו לה' בכנור מזמור שיר ליום השבת נכון כסאך מאז ומכאן ואילך מסיימין כשאר הימים ועוד תקנו לומר נשמת ובמקהלות . ונראה דבכל זה אם לא אמר אין מחזירין אותו (אבל לאל אשר שבת אם לא אמר מחזירין אותו) ויש לאומרו בקול נעים וכתב עוד מצוה להאריך ולהנעים וזמירות של שחרית אסור לומר לקצר בהן אע"פ שמכוין המוחה בשביל ביטול תורה ומ"מ בשבת וי"ט צריך למהר קצת כדי שיאכל קודם שעה ו' וכתב עוד ונוהגים לומר לפני הוצאת ס"ת אין כמוך בקול רם והקהל חוזרים ואומרים אותו וכן מלכותך ואב הרחמים וכשמוציאים החזן אומר שמע ישראל והקהל עונין אחריו ואח"כ אומרים אחד (הוא) אלהינו וגדלו לה' אתי וכו' על הכל יתגדל כו' הכל הבו גודל וכו' ומגביהים הספר כשאומר שמע ישראל וכן גדלו ויש לאומרו בנעימה עכ"ל :

ואין

פרישה

לע"ש ובא לאדם דדוקא לת"ח הבריאין עונה שלהם היא מע"ש לע"ש לאפוקי בת"ח הזולים כדאיתא בטור א"ע סי' ע"ו :

סי' רפא (א) **בשחר** משכימין לבהכ"נ כו' במסכת מגילה דף כ"ג בשבת מקדימין לכנס וממהרין לצאת ופירש"י הואיל שא"צ לתקן הסעודה משא"כ ביום טוב שמאחרי לכנס ע"ש · ויש להאריך ולהנעים בזמירות ואין מוחין ביד המוכים אפילו משום ביטול תורה רק שיאכלו בשבת ויו"ט קודם שעה ששית כדלקמן סי' רפ"ח :

(ב) **ובאשכנז** א"א מזמור לתודה כו' כ"כ בשבולי הלקט בשם רש"י וכתב ב"י דכן המנהג שלא לאומרו כלל בשבת :

(ג) **ואינו** טעם של עיקר דא"א מזמור זה לשם קרבן תודה אלא ע"ש הודאה ב"י. ולפי זה אפשר לומר דס"ל ג"כ שאומרים אותו בפסח אע"ג דלחמי תודה היא של חמץ :

(ד) **מקצת** הברכה כו' פי' שהקהל מתחילין לומר בא"י אמ"ה יוצר אור והכל יודוך כו' והש"ץ אינו אומר התחלת ברכה זו בקול רם כדרכו כל השבוע אלא אחר שאמר לאל אשר שבת מתחיל באמצע הברכה תתברך מושיענו כו' :

(ה) **ראה** והתקין צורת הלבנה ז"ל רא"ף אמר והתקין צורת הלבנה נראית בשמש בעת שתלקה שהלבנה עומדת כנגד השמש ומתכסה אורה להודיע לעולם שאינה אלוה : באותה

מזמור זה אנו אומרים לקרבן תודה ולפ"ז אם מדלג מזמור לתודה ומתחיל הריעו כו' או ש"ד לומר כמו שכתבו המנהגים גבי מזמור שיר ליום השבת דיש לדלג. בי"ט מזמור שיר ליום השבת ולהתחיל טוב להודות לה' כו' : [ג] **בבית** יוסף כתב בשבולי הלקט חמדת ימים אותו קראת כו' עד והר"מ ציר נאמן היה

דרישה

אפשר לומר דהס"כ אלא משום דלא נקיט בגמרא לפרש באיזה שעה היא עונת פועלים רק כמה פעמים צריך לבטל ממלאכתו לקיים עונתו מש"ה אינו מפרש דעונת פועלים היא מע"ש לע"ש . ועי"ל דדוקא עונת ת"ח היא בליל שבת דמאי פועל שהוא משועבד לאשה להתבטל ממלאכתו ולקיים עונתו מש"ה מקיים עונתו אימתי שירצה לאפוקי ת"ח שאינו משועבד לאשה והראייה שיש לו רשות לבטל עונתו לצאת ג' וד' שנים שלא ברשות ומה"ט לא חשיב עונת ת"ח במתני' בהדי אינך כמ"ש הר"ן בפרק אעפ"י ע"ש מש"ה צריך לומר דת"ח אעפ"י שמן הדין היה פטור מ"מ משום עונג שבת צריך לקיים עונתו בליל שבת :

סי' רפא [א] **בשחר** משכימין כו' ז"ל רמ"א ונוהגין שבשבת מאחרין יותר לבא לבהכ"נ מבחול משום דבתמיד של ימות החול נאמר בבוקר ואצל שבת נאמר וביום השבת דמשמע איחור וכ"כ מהרי"ל בשם מהר"ש וכ"כ המרדכי בפרק כל כתבי שבי"ח · וז"ל מהרי"ץ ע"ז שם ותימא הא האי וביום השבת במוסף הוא דכתיב עכ"ל · וז"ל מהרי"ל דף ל"ח ע"א וראייה דבסדר פינחס לא כתיב גבי שבת עולת הבוקר כמ"ש סמוך לו גבי פסח וקאי או על כל תמידין של שאר רגלים הנזכרים משם והלאה והיינו משום דבשבת לא השכימו כ"כ עכ"ל . ובזה נתיישב תמיהת מהרי"ץ :

[ב] **לפי** שאין תודה קריבה בשבת אבל משנת איזהו מקומן כו' אומרים לפי שלא נזכר בה שאמרינן לשם קרבן משא"כ מזמור לתודה מדקאמר לתודה משמע כאילו אנו אומרים

חידושי הגהות

רפא א ר"ל לפי שאף שאין מקריבים אותה אין חשש בדבר להזכיר הקרבתו ואם משום שמא יבנה ויקריבוה בשבת כהנים זריזים הם ולא אתו למטעי (מהרל"ח) : ב פי' שהי' מתקן ר"ל דחמדת ימים אותו קראת נמשך אל מה שיזכיר אחר כך זכר למעשה בראשית :

ויש בו נ"ה תיבות כנגד נ"ה תיבות שיש מאך וכו' כתב מהר"ש לוריא ז"ל דט"ס הוא וצ"ל ק"ה תיבות וכן הוא ברוקח ק"ה תיבות והיינו מן ואתה תדבר וגו' עד ויתן אל משה ככלותו וגו' וכל הפסוק בכלל והוא הכל ענין אחד ואח"כ מתחיל ענין אחר וירא העם כי בושש משה וגו' וקצת תימא דלא תקנו ג"כ כנגד פסוק שבתחלת הענין ויאמר ה' אל משה לאמר עכ"ל :

ובמוסף וכו' אנו אומרים פעמים ולהיות לכם לאלהים כלומר אומר בקדושה ויחון עם וכו' עד פעמים באהבה שמע אומרי' וכו' ועד להיות לאלהים:

רפב ומוציאין וכו' איכא למידק אדברי רבינו דכתב דבשבת אין פוחתין משבע אבל מוסיפין עליהם ולא כתב דבר"ח וחש"מ אין פוחתין ואין מוסיפין ובי"ט ויה"כ אין פוחתין אבל מוסיפין כמבואר מדבריו בסמוך דהכי ס"ל וא"כ גם כאן ה"ל לכתבו כמו ששנו במשנה דין ר"ח וחש"מ וי"ט ויה"כ ולמה לא כתב אלא דין שבת בלבד ונראה דמה שהביא רבינו מתחלה המשנה כולה לא הביאה אלא משום סופה דתני בשבת שבעה ואין פוחתין משבעה אבל מוסיפין עליהם אבל דין ר"ח דאין פוחתין ואין מוסיפין כתבו במקומו בסי' תכ"ג וכן כל אחד כתב דין קריאתו במקומו והא דכתב בסמוך גבי מפטיר לחלק בין תעניות ויה"כ דמנחה וט' באב ובין שבת וי"ט ויה"כ ולא כתב כל אחד במקומו נראה שעשה זה כדי לקצר שהרי אין ביניהם אלא חלוק זה בלחוד וכתבו כאן בדין שבת שהוא הראשון דשוב לא היה צריך לכתבו אבל כל אחד ואחד בפני עצמו מיהו מנהג מדינתינו כי"א שכתב הר"ן דאין מוסיפים אלא בשבת ומפרשי' הא דתנן אבל מוסיפין עליהם לא קאי אלא אשבת דתני בסיפא אבל בשארא לא כדי שלא להשוותה לשבת שהוא עדיף מינייהו ובשבת דוקא מוסיפין משום דליכא יומא דעדיף מיניה ויתיר ממניינא וכך העיד מהרש"ל והרב בהגהת ש"ע שכך המנהג מלבד בשמחת תורה שמוסיפין הרבה :

ומפטיר מבעיא וכו' הב"י האריך בדין קטן שמפטיר בי"ט בספ' שני ולפע"ד היכא שהקטן אינו אלא מברך והש"צ קורא ליכא למ"ד דפשיטא דשרי אלא אפי' הקטן בעצמו קורא בספר מותר לכתחלה לדעת כל הגאונים מלבד הר"י בר ששת שאוסר ע"פ ספר המנהיג בשם ר"ת ואין הלכה כיחיד במקום רבים וכן נוהגים מברכין מידי דהוה אקטן דמפטיר בנביא ומברך ברכת הפטרה עכ"ל :

כשקרא לשמש להאיר וראה שיבאו העולם לטעות אחריו לעבדו אז התקין צורת הלבנה כדי שימנעו מלטעות אחריו כאשר יראו כי הם שנים וצריכה הלבנה לעזור את השמש בלילה להודיע שלא יספיק לעולם בשמש לבד [ד] וי"מ ראה והקטין ומפרשים אותו על הקטרוג ונוהגין באשכנז ובצרפת לומר לאל אשר שבת ורב עמרם גם כן כתב ובטוליטולא א"א אותו ועומדין להתפלל ומתפלל שלש ראשונות ושלש אחרונות וקדושת היום באמצע וחותם מקדש השבת : פי' ישמח משה כשהיו אבותינו במצרים וראה משה כובד השעבוד שהכבידו עליהם בקש מפרעה שיתן להם יום אחד בשבוע שינוחו בו ונתנו לו ובחר ביום השביעי וכאשר נצטוו על יום השבת שמח משה שבחר בו וזהו ישמח משה במתנת חלקו ויש מפרשים משום הא דכתיב לדעת כי אני ה' מקדשכם (ובדאיתא שבת י : ביצה טז ·) אמר לו הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם ועל כן תקנו ישמח משה (ו) באותה מתנה (ז) ויש בו נ"ה תיבות כנגד נ"ה תיבות שיש מאך את שבתותי תשמורו עד ויתן אל משה ככלותו וזהו שתקנו בעמדו לפניך על הר סיני שפרשת ויתן אל משה סמוכה לפרשת שבת · ואם לא הזכיר של שבת מחזירין אותו אם עקר רגליו חוזר לראש ואם לא עקר רגליו חוזר לשל שבת ומחזיר ש"צ התפלה ואומרים באשכנז בקדושה של שחרית ממקומך מלכנו ואז בקול רעש גדול והכי שדר רב נטרונאי ריש מתיבתא דמתא מחסי' מנהג בכל ישיבות לומר בקדושה כתר יתנו לך וממקומך מלכנו ואז בקול רעש גדול ובמוסף של שבת וי"ט ויה"כ ובנעילה (ח) אנו אומרים פעמים ולהיות לכם לאלהים אבל בר"ח ובחולו של מועד אין אומרים אותו ואומר ש"צ קדיש שלם ומנהג בספרד לומר אתה הראת קודם ס"ת לפי שנא' על קבלת התורה והיא ניתנה בשבת:

רפב (א) ומוציאין ס"ת וקורין שבעה דתניא בפ' הקורא את המגילה כל יום שיש בו מוסף ואין בו י"ט כגון ר"ח וחולו של מועד קורין ד' ובי"ט ה' וביה"כ ו' ובשבת ז' ולמעלה ב בתפלת החול כתבתי דין קריאת התורה וברכותיה אין פוחתין מז' (ב) אבל מוסיפין עליהן (ג) הכל עולין למנין ז' (ד) אפי' אשה וקטן אבל אמרו חכמים (ה) אשה לא תקרא בצבור מפני כבוד צבור ומפטיר מבעיא אם עולה או לאו ואסיקנא דעולה לפיכך נוהגין בתענית וביה"כ במנחה ובט' באב שהשלישי מפטיר כיון

רפב ומוציאין ס"ת וקורין ז' וכו' (מגלה כא :) תנן כל יום שיש בו מוסף ואינו י"ט קורין ארבעה בי"ט חמשה ביה"כ ששה בשבת ז' אין פוחתין מהם אבל מוסיפין עליהם א ומדברי רש"י נראה דאבל מוסיפין עליהם קאי אשבת ויה"כ וי"ט וכן מצאתי בתשובת מהר"מ וכן דעת הרמב"ם בהל' תפלה פי"ב וכ"כ רבינו בסמוך ודלא כי"מ שכתב הר"ן דלא קאי אלא אשבת לחודיה אבל באינך יומי אין מוסיפין (א) :

ומ"ש רבי' אין פוחתין מז' אבל מוסיפין היינו בשבת ומיהו לכולהו יומי דאין פוחתין לכל א' משיעור הקבוע לו · ובענין אבל מוסיפין סמך על מ"ש בסמוך דהיינו בשבת וי"ט ויה"כ אבל בשאר ימים אין מוסיפין. כתב בשבלי הלקט בשם הגאונים למה קורין שבעה בתורה שאם יארע לאדם אונס שלא בא לבה"כ כל ז' ימי השבוע ולא שמע ברכו ישמע מפי הקורין ז"פ ברכו ויצא י"ח עכ"ל: כתב הריב"ש בתשובה מותר לקרות עולים הרבה אע"פ שקורא זה מה שקרא זה וחוזר ומברך אין בכך כלום שהרי בימי חנוכה ובחש"מ דסוכות קורא זה מה שקרא זה ע"כ וכן נהגו העולם ולא כדכתב המרדכי בסוף מגלה בשם רבי' אפרים (ג) :

הכל עולין למנין ז' אפילו אשה וקטן וכו' שם (כג.) וכתבו הגה"מ פי"ב מהלכות תפלה כתב הר"מ דאין לקרות כמו כן עבדים כנענים בתורה אלא לשביעי כדאמרי' הכל משלימין לז' וכו' ואם אמו מישראל מותר כדאמרינן (קידושין ע ·) א"י ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר עכ"ל וכתבו עוד בשם הירושלמי דאימתי עולה למנין ז' חד אמר כדי שידע בטיב ברכה וחד אמר משידע למי מברכין וכן פסק מהר"מ עכ"ל וכתב הרד"א בתפלת החול גבי עיר שכולה כהנים דנראה מדברי הר"מ שאם יש נשים או קטנים דכהן קורא פעמים ושוב יקראו נשים או קטנים שהכל משלימין למנין ז' ע"כ וכ"כ ר"י ובסי' קל"ה כתבתי בשם הרוקח שאין קטן מצטרף לג' ולפי דבריו נראה דלז' נמי אינו עולה אלא אחר שקראו ג' (ג) והר"ן כתב הכל עולין למנין ז' ואפי' קטן פי' עולין להשלים קאמר ולא שיהיו כולם קטנים ולא נשים דכיון דלאו בני חיובא נינהו לא מפקי לגמרי ולפום עיקר דינא כמי שאינו מברך אלא הפותח והחותם אשה וקטן אין קורין ראשון ואחרון משום ברכה משום דא"א לקורין האחרים שיצאו בברכתם ומיהו השתא דתקון רבנן שיברכו כולם אשה וקטן קורין אפי' ראשון ואחרון וכיון דקורין ודאי

ומ"ש ואסיקנא דעולה לא אסיקנא הכא הרמב"ם בפי"ב מהל' תפלה :

ומפטיר מיבעיא אם עולה וכו' (מגילה כג ·) : בגמרא מידי אלא שכתבו הרי"ף והרא"ש דמשמע ממימרא דאביי פ' בני העיר (ל ·) דעולה וכן הלכה וכן פסק

כתב הריב"ש בתשובה סי' קי"ב אם לא נמצא מי שיודע להפטיר אלא א' מאותם שעלו לקרות בתורה וכבר אמר הש"ץ קדיש אחר קריאת הפרשה זה שרוצה להפטיר צריך לחזור ולקרות מפני כבוד התורה ויברך על קריאתו תחלה וסוף דהא איכא למיגזר משום הנכנסים שלא ראוהו קורא בתורה ובשלמא אם המפטיר הוא אותו שקרא אחרון היה אפשר לומר שלא יחזור לקרות ולברך אע"פ שהפסיקו בקדיש בין קריא' התורה לקריאת ההפטרה דבזמן מועט לא חיישינן משום הנכנסים וגם בזה יש לדון כיון שאין דרך להפסיק בקדיש בין קריא' המפטיר בתורה לקריאת ההפטרה אבל כשאחד מן העולים האחרים הוא מפטי' אין ספק אצלי שצריך לחזור לקרות ולברך עכ"ל (ד): ומ"ש לפיכך נוהגין בתעניות וביה"כ במנחה וכו' עד מה שקרא השביעי הכל דברי התוספות והרא"ש והמרדכי שם בשם ר"ת ורבינו משולם והגאונים ז"ל וכ"כ סמ"ג סי' י"ט כתב המרדכי שם אין להקשות על מנהגינו שקטן קורא במוספין דהא קטן עולה למנין ז' וכ"ש שקורא לפרש' המוספין עכ"ל וכן מצאתי כתוב בתשובה

דרכי משה

רפב (א) ואין אנו נוהגין כן דא"כ אין לנו טעם שהמפטיר הוא ממנין הקרואים בחול ואינו ממנין הקרואים בשבת וי"ט אבל אי יכולים להוסיף א"ש כמו שמפרש רבינו לקמן בסמוך אבל מימי לא ראיתי להוסיף בי"כ או בי"ט כי אם בשמחת תורה : (ב) ואין אנו נוהגין כן אלא בשמחת תורה : (ג) בא"ז ואסור לקטן לקרות בראש מגולה וכ"ש גדול דלא כמנהג צרפת דקורין בראש מגולה כתב בא"ז דאין אסור לקרות ישראל ע"ה נכבד עשיר וגדול הדור לפני ת"ח כי אין זה בזיון לת"ח רק הוא כבוד לתורה ומתכבדו באנשים גדולים עכ"ל וע"ל סימן קל"ו : (ד) וכתב הר"ן פרק אחרון דמגילה דף שפ"ד ע"א דהמפטיר קורא במוסף היום וכ"כ המרדכי שם דף שמ"ה ע"א דקטן קורא בפרשת המוספין ויש נהגו דו' קורא

דרישה

היה מתקן הדבר כן בשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית עכ"ל · פי' שסבר"מ היה מתקן הדבר ע"י שהוסיף במטבע אלו ג' תיבות זכר למעשה בראשית דהשתא מ"ש אותו קראת אינו קאי על חמדת ימים אלא קאי למטה אזכר למעשה בראשית וק"ל · כתב הר"ר יונה בס"פ אין עומדין שאין נכון לשחות בולך לבדך אנחנו מודים כו' נראה דוקא במודים שאינו לשון שחייה · וס"ה בכל קומה לפניך תשתחוה שאינה אלא דרך ספור בעלמ' אבל בואנחנו כורעים ומשתחוי' כו' בעלינו יש לשחות דמדאומר ואנחנו כורעים ומשתחוים כו' אם לא יכרע וישתחוה או מיחזי כשקרא :

[ד] וי"מ ראה והקטין כו' ולפ"ז נ"ל ראה אור השמש עם הלבנה שא"א לעמוד יחד כי דבר הגון דברה הלבנה והא ראייה שפייסה · אבל אין לפרש דראה קאי על הקטרוג דא"כ עיקר חסר מן הספר :

ומפטירין

פרישה

(ו) באותה מתנה כו' ואע"ג דכל התורה נתנה ע"י משה דוקא שבת נקרא מתנה ועליה אמר להודיעם שיתן להם לכבדם ולקדשם משא"כ שאר שנתנו לקבל עלינו עול מלכות שמים :

(ז) ויש בו נ"ה תיבות כתב הרא"ף איני מבין כי חפשתי על כל דרכים ולא מצאתי ומ"כ בשם מהרש"ל וז"ל ול"ל כמ"ש הרוקח שיש בישמח משה ק"ה תיבות כנגד ק"ה תיבות שיש מרישא דקרא של אך את שבתותי עד סיפא דקרא ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו ורמיה לדבר מ"ש הרב וזהו שתקנו בעמדו לפניך כו' עכ"ל וא"כ מ"ש רא"פ איני מבין כו' כולו טעות סופר וק"ל :

(ח) אנו אומרים פעמים כו' נ"ל נוסח שלהם כך היה במקום שאנו אומרים בנוסח שלנו פעמים באהבה שמע אומרים וכ"כ רש"ל פעמים פי' ויחון עם כו' וכן במרדכי דיומא דף שכ"ח ע"ג כתב לשון זה דאומרים בנעילה ביו"כ פעמים באהבה כמו במוסף ומ"ש אבל בר"ח כו' אין אנו אומרים אותו ודוק שקאי אמנהג שתי ישיבות :

סי' רפב (א) ומוציאין ס"ת וקורין שבעה כו' ז"ל הגמרא דף כ"ב ע"ב נקוט האי כללא בידך כל דטפי מיכתא מחבריה טפי ליה גברא יתירה בר"ח ובחש"מ דאיכא קרבן מוסף ארבעה. בי"ט דאסור בעשיית מלאכה חמשה · ביו"כ דענוש כרת ששה בשבת דאיסור מלאכה בסקילה שבעה : (ב) אבל מוסיפין כתב ב"י דה"ה בי"ט ויו"כ שאין פוחתין אבל מוסיפין כדמוכח בסמוך בדברי רבינו אבל ר"ן אוסר (וכ"כ רש"ל ורמ"א) ויהיב טעמא דצריכין לעשות היכר שהוא עדיף א"כ אם היינו מוסיפין ליכא היכר : (ג) הכל עולין למנין שבעה אפילו אשה וקטן עיין במהרש"ל בפ"ק דקידושין דף נ"א דשם מייתי דברי ר"ת וסייעת' דס"ל דאף הפטורי' מן הדבר ועושין מברכין עליה כמ"ש רבינו בשמו לעיל סי' י"ז לענין קטנים ונשים דפטורים מציצית ותפ"ה ס"ל דאם רוצים יתעטפו ויברכו והביא שם ראיות לדבריו ואמת מהן הוא שהרי נשים וקטנים עולים למנין הקרואים וכיון דעולים צריכין לברך אע"ג דנשים אינם מחוייבין בקריאה ולימוד התורה אפילו מדרבנן ודחה אות' ראייה מתרי טעמים חדא דברכת קריאת התורה לאו משום חיוב נתקנה אלא משום כבוד שהרי מי שנפטר באהבה רבה או שנוכר כבר ברכת התורה חוזר ומברך על קריאתו בתורה ועוד דלמא מה שאמרו אשה וקטן עולים דילמא נישנית לפי מנהג הקודם שלא היו מברכין אלא הראשון והאחרון והאמצעים לא היו מברכין וכמ"ש רבינו לעיל סי' קל"ט וק"מ ע"ש אבל בתר דתקנו דכל העולין יברכו דלמא אינם עולין כו' ע"ש ודומה לזה כתב הר"ן והביאו ב"י בסי' זה והעתקתי זה כדי ליישב מנהגינו למה אין קטן ואשה עולה דמאחר דקי"ל כהרמב"ם לא יברכו בדבר שהן פטורים וכמ"ש הטור לעיל בסי' י"ז שטוב שלא יברכו ה"ה מ"ש אינם עולים וק"ל · ואין להקשות לפי זה דא"כ למה קטן יכול להפטיר ולברך כמ"ש רבינו בסי' רפ"ד · די"ל כיון דהפטורים אינו דבר חשוב ותחלת התקנה היה כך שהקטן יכול להפטיר וכיון שעולה צריך ג"כ לברך מפני כבוד התורה כמ"ש לעיל ועו"כ צריך לומר כן דהא אף לדברי הרא"ש קשה קושיא זו דאיך קטן עולה למפטיר ומברך הלא קטן פטור מקריאת התורה והרא"ש ס"ל דכל מי שפטור מן הדבר ועשאו אינו מברך אלא ע"כ צ"ל כמ"ש וק"ל : (ד) אפילו אשה וקטן משידעו למי מברכין וכתב הר"ן דוקא שיהיו עולים להשלים ולא שיהיו כולם קטנים ע"ש : (ה) אשה לא תקרא בציבור כו' אבל קטן

חדושי הגהות

רפב א ר"ל מדברי רש"י שם ד"ה ואין מוסיפין כו' בר"ח ובחש"מ נמי איכא ביטול מלאכה כו' מדתפס רש"י רק ר"ח וחה"מ משמע דכל זולתם הנזכר במתני' שם מוסיפים עליהם :
ב בהלכות ס"ת סימן קל"ט . ורבינו תפס מלות בתפלת החול לפי שהזכיר הלכות אלו באמצע תפלת החול : כוונתו

כיון שעולה למנין ואין יכולין להוסיף על ג'. אבל בשבת ובי"ט ויוה"כ שיכולין להוסיף נוהגין שבשבת השמיני מפטיר ובי"ט הששי וביה"כ השביעי ואתי שפיר בין למ"ד עולה בין למ"ד אינו עולה שאם עולה והוסיפו עליהם אין לחוש שהרי יכולין להוסיף ואם אינו עולה הרי כבר קראו שבעה לפניו הלכך קורא שבעה וגומר עמהם הפרשה (ו) ואומר קדיש וחוזר וקורא עם המפטיר מה שקרא הז'. כתב הר"ם מרוטנבורק שאם טעה ש"צ וסיים הפרשה עם הששי ואמר קדיש שאין צריך לקרות עוד אחר אלא יקרא עם המפטיר מה שקרא עם הו' ויאמר אחריו קדיש שהרי מפטיר עולה למנין ז' וא"א הרא"ש ז"ל היה אומר שאין לומר קדיש פעם אחרת:

רפג **מה** שאין מוציאין בשבת ב' ספרים לקרות המוספין וביום השבת וגו' כמו שקורין בי"ט פרשת קרבנות המוספין (א) לפי שאין בפרש' קרבנות מוסף שבת (ב) רק ב' פסוקים ואין לקרות אלא מעניינו של יום ועוד טעם אחר דאיתא במס' תענית (כז:) אמר הקב"ה לאברהם תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקורין אותם לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ומוחל אני על כל עונותם ובמוסף שבת אין קרבן לכפר שכולם עולות (וזהו רצית קרבנותיה למה רצית קרבנותיה לפי ששאר יום טוב כולן באין חטאת ובשבת כולן באין עולות):

רפד [א] **ומפטירין** בנביא מענינה של פרשה [ג] ואין פוחתין מכ"א פסוקים (א) כנגד ז' שקראו בתורה שאין פוחתין לכל אחד מג' פסוקים ואי סליק ענינא בבציר מכ"א פסוקים כגון עולותיכם ספו על זבחיכם לא בעינן כ"א ואי איכא תורגמן אפי' לא קרא אלא י' פסוקים שפיר דמי שכל אחד חשוב כשנים

בתשובה על מה שהקטן קורא במוספין אין לחוש דלכתחלה עולה למנין ז' וכ"ש ג לששי של י"ט שלא מצינו בתלמוד ושלום מאיר ב"ר ברוך ע"כ: ובתשובת אשכנזית מצאתי כתב על זה הוקנת לבי מנהגם על פי זכור וריב"ש כתב בתשובה כתבו בשם ר"ת שבפרשה שבאה חובה ליום צריך שיקראנה גדול ומה שאמרו הכל עולין למנין ז' אפי' קטן לא אמרו אלא עולין ר"ל להצטרף למנין ז' כשיש שם גדולים הקורים אבל שיהו כל הקורים קטנים לא ומה שאמרת שיש מקומות שנהגו כשמפטיר קטן עולה גדול במקומו וקורא בתורה והמפטיר קורא ההפטרה ואינו קורא בתורה ואע"פ שצריך המפטיר לקרות בתורה היינו משום כבוד התורה והכא הא איכא כבוד התורה כשנאמר המפטיר אינו ראוי לתורה וקורא גדול במקומו וזה הטעם אינו דלעולם מי שקורא ההפטרה צריך לקרות בתורה כי שמא הגדול קרא לתוספת ולעצמו ולא בעד המפטיר ואין כאן כבוד התורה והמנהג ההוא אינו מנהג יפה בעיני והמנהג היפה הוא או במפטיר גדול או שיקרא גדול בחובת היום ויפסיקו בקדיש ויחזור הקטן המפטיר לקרות הפרשה הכיא או ג' פסוקים ממנה משום כבוד התורה ויכול לברך לפניה ולאחריה מידי דהוה אברכת ההפטרה עכ"ל ואנו לא ראינו מי שנהג כדברי הריב"ש אלא כמנהג אותם מקומות שכתב השואל וגם הוא ז"ל כתב בתשובה שלא רצו לשמוע לו וגם בעיני נפלאו דבריו שכתב כי שמא הגדול קרא לתוספת ולעצמו ולא בעד המפטיר דכיון שמפסיקו בקדיש בין העולים הראשונים לקריאת גדול זה ליכא למימר דלתוספת עצמו הוא קורא ומוכחא מלתא ודאי דבעד המפטיר הוא קורא. כתב הרשב"ץ בתשובה ספר שני שקורא בו המפטיר שנמצא בו טעות אין ספק שצריך להוציא ס"ת אחר שחובת היום היא ובספר מוטעה לא אפשר ומפטיר שבכל שבת אם נפסל ס"ת אחר שקראו ז' כגון שנקרע אפשר דכיון דאין קריאת המפטיר אלא מפני כבוד התורה שיספיק בקריאת ג' פסוקים בספר פסול בלא ברכה כדי שלא להטריח הצבור ויש לפקפק בדבר עכ"ל (ה) וכתבו התוספות (שם כג:)

נוהגים היותר בכל המקומות ואף הריב"ש בשם ר"ת לא אמר דאסור אלא בשהם קטן שאינו יודע למי מברכין אבל בקטן היודע למי מברכין דעול' למנין ז' ע"פ תקנת מרע"ה ותקנ' עזרא כ"ש שעול' למפטיר במוספין שאינה אלא תקנת הגאונים לאחר התלמוד וגם ככר קראו ה' בס"ת ראשון ואין בזה ספק וכאן אין מקומו להאריך בזה וכבר נתבאר באריכות בתשובה על זה בס"ד

ונהגו להזכיר נשמות ולברך העוסקים בצרכי צבור באמונה והטעם כתוב בשבולי הלקט ומביאו ב"י בסי' רפ"ד לפי שהשבת יום מנוחה דוגמא לעתיד לבא והוא יום שהמתים אינם נידונים בגיהנם ראוי הוא להזכירם למנוחה ולהתפלל עליהם ונוהגים לפסוק צדקה בשעה שמזכיר נשמות כי יועיל למתים מה שנודרים החיים בעד המתים ומתפללים עליהם כמ"ש רז"ל לכפר לעמך ישראל אלו החיים אשר פדית אלו המתים מגיד שהמתים צריכין כפרה:

רפג מה שאין מוציאין בשבת ב' ספרים וכו' במרדכי פ' בני העיר הקשה בהגה"ה ותימא ויתחילו כמו בר"ח דמתחילין למעלה בפ' תמידין עכ"ה ואינה קושיא כלל דתקנת הגאונים במוספין לא היתה אלא שהמפטיר יקרא בחובת היום בלחוד ובר"ח אעפ"י דמתחילין בפ' תמידין מ"מ הרביעי הקורא בחוב' היום דהיינו ובראשי חדשיכם אינו קורא אלא בחובת היום בלחוד אבל בשבת היה צריך המפטיר לקרות גם בפ' התמידין וק"ל:

רפד ומפטירין בנביא מענייננה של פרשה ואין פוחתין מכ"א פסוקים וכו' כל זה בפ' הקורא עומד והטעם מפורש דפעם אחת גזרו שמד שלא לקרות בתורה ותקנו לקרות בנביאים מענייננה של פרשה והיו קורין בנביאים כ"א פסוקים כמו אילו היו קורין בתורה כ"א פסוקים ג' לכל אח' מהשבעה שקורין בתורה וגם היו מברכין אנביאים שבעה ברכות כמו אילו היה קורין בתורה דהוי מברכין שבעה ועל כן גם לאח"כ שנתבטל

עוד חזן שטעה וגמר כל הסדר של שבת יחזור ויקרא השביעי (ו): **כתוב** בשבולי הלקט בשם הראב"ד בשבת שיש בו ספר תורה אחד יאמר קדיש עד שלא יקרא המפטיר לפי שאין המפטיר ממנין העולים שאינו קורא בתורה אלא מפני כבוד התורה לפיכך די לו בקדיש שיאמר קודם ההפטרה ויתערב עם עולי הספר אבל בשבת שיש בו ב' ספרי תורות וכן בי"ט לא יקדיש החזן עד שיקרא המפטיר בס"ת השני' שאם יקדיש על הראשון ויקרא המפטיר על השני' בלא קדיש חוששין אנו לפגם הספר השני וא"ת יש לנו ג"כ לחוש לפגם ספר הראשון אין לנו לחוש על זה שהכל יודעין שקריאת הספר הראשון שעלו ה' או ו' או ז' הוא העיקר והר"ר ישעיה כתב מה שנהגו שהמפטיר קורא המוספין ומפסיק בקדיש בין קריאת התורה לקריאת המפטיר נ"ל שקריאת המוספין אינה חובה שהרי אינה נזכרת בתלמוד ואינו אלא תיקון הגאונים שיקרא המפטיר במוספין לגורסם ש"ץ ויאמר אותם בתוך התפלה ומפני שאינם חובה לא ניתנו לאחד מן הקוראים הבאים חובה ליום אלא תקנו שיקראם המפטיר שאינו קורא משום חובה וכיון שאין קריאתו חובה לא חששו אם לא יקרא במה שקרא החמישי אבל ד' פרשיות ופרשת ר"ח שהם חובה ליום וקובעים הפטרה אחרת אינו דין שיקרא אותם אלא אחד מהז' שהם באים חובה ליום וגם לא להפסיק בקדיש ביניהם שכמו שפרשת היום היא חובה ג"ז היא חובה ועודפת עליה שמפסיקין הפטרת פרשת היום ומפטירין בפרשה הנוספ' הלכך הטוב והישר הוא לקרות ששה בפרשת היום והשביעי בפרשה הנוספת כמו שמפורש בגמרא ואח"כ חוזר המפטיר וקורא לכבוד התורה בפרשה הנוספ' שקרא הז' כמשפטו בכל שבתות השנה עכ"ל ואע"פ שאין אנו נוהגים כן כתבתי דברים אלו לפי שאם באיזה מקום ימצא שנוהגים כן אין מזחיחין אותם והריב"ש כתב בתשובה מנהגים חלוקים בענין קדיש ביום שמוציאין בו שני ספרים או ג'. ואנו בני ספרד נוהגים לומר קדיש בין ספר א' לשני וחוזרים ואומרים קדיש אחר קריאת ספר שני ובר"ח טבת שחל להיות בשבת שמוציאין ג' ספרים א"א קדיש אחר ספר ראשון לפי שאין קורין בו אלא ששה וכיון שלא גמרו לקרות חובת היום שהם ז' אין לומר קדיש עד אחר ספר שני וכן חוזרים ואומרים קדיש אחר ספר שלישי והוא דעת הרא"ש פרק הקורא עומד. וכ"כ רבינו ירוחם (ז) והרד"א בשם גאון וביום אחרון של חג שמוציאין ג' ספרים אע"פ שקורין בראשון יותר משבעה א"א קדיש עד אחר ספר שני שלא לחלק בימים שמוציאים ג' ספרים בין זה לזה ועוד דכיון דטעמא דקרינן פרשת בראשית הוא כדי שלא ליתן פתחון פה לשטן לומר סיימו את התורה ואינם חפצים לקרות עוד אין להפסיק ביניהם כלל: **כתב** הר"מ מרוטנבורק שאם טעה ש"צ וכו' כ"כ המרדכי בהלכות קטנות ס"פ הקומץ והכלבו בסימן כ' ושבלי הלקט כתב בשם מס"ם החזן שהוא קורא בתורה פחות מז' וכסבור שקרא ז' יחזור ויקרא וימלא ז' קריאות: **כתוב** בהגהות מיימון פי"ב מה' תפלה אם קרא ודילג פסוק אחד ולא קראו אם הוא במנחה בשבת או בשני וחמישי וקרא עשרה הפסוקים בלא פסוק המדולג אינו חוזר ואם לאו חוזר אבל בשבת אפי' דילג פסוק א' חוזר וקורא הוא ושנים עמו ואפילו הפטיר והתפלל מוסף מפסיק מיד וקורא והם דברי מס"ם פי"א:

רפג מה שאין מוציאין בשבת ב' ספרים וכו' כ"כ התוס' והרא"ש בפ' הקורא את המגלה עומד (כג.) והמרדכי והר"ן בפרק בני העיר ועוד כתבו התוס' (שם) טעם אחר לפי שצריך להפטיר בכל שבת מענינו של יום ואי קרינן בשל שבת א"כ יהא צריך למפטיר בדסליק מיניה והיינו בשבת וא"כ יהיו כל ההפטרות מענין אחד:

רפד ומפטירין בנביא וכו' ואין פוחתין מכ"א פסוקים וכו' עד וקורא אותו פעם שנית וכו' שם ותקנו למפטיר ז' ברכות הכי איתא במס"ס (פי"ג): ומ"ש

דרכי משה

קורא הפרשה והמפטיר חוזר וקורא כמו בשבתות השנה והמנהג כדברי הר"ן והמרדכי דהז' קורין פרשת היום והמפטיר אפילו הוא קטן קורא במוסף היום: (ה) ולענין מ"ש דאם נמצא טעות מוציאין ספר אחר עיין בי"ד סימן רע"ט אם נוהגין כן כתב בא"ז אם קורא הש"ץ ז' ובעודו קורא עם השביעי זוכר שאין כאן מי שיפטיר אל יאמר קדיש אחריו אלא יפטיר זה השביעי ואל יקרא עמו שנית ואם כבר אמר קדיש זה השביעי חוזר וקורא ומפטיר ואם החזן יודע להפטר מאחר שלא קרא עדיין מוטב שיפטיר זה שעדיין לא קרא ואל יפטיר זה שכבר קרא עכ"ל: (ו) ונראה דמיירי בדלא אמר קדיש עדיין: (ז) וכן המנהג כדבריו אך שמניחין הספר ג"כ על השלחן כשאומרים קדיש:

רפד (א) כתב מוהר"ם פדו' הא דצריכים להפטיר כ"א פסוקים דהיינו דוקא בשבת שקורין ז' בתורה אבל בי"ט שקורין ה' סגי בט"ו פסוקים והביא ראיה לדבריו וכ"כ הרמב"ם פ"ג מהלכות

פרישה

קטן מן הראוי היה קורא ועולה למנין שבעה שהרי ג"כ הוא קורא למפטיר בס"ת שנייה אע"ג שהוא חובת היום. וכן משמע בהדיא במיימוני פי"ב מס"ת ושאר פוסקים אלא שקורין לתורה ת"ח הממונים על הציבור כדלעיל סי' קל"ז:

(ו) **ואומר** קדיש כו' ובזה גם הר"ן מודה דאע"ג דס"ל דבי"ט וביו"כ אסור להוסיף כדלעיל מ"מ כיון שכבר אמר קדיש הרי הפסיקו הענין של קריאת התורה ע"ש דף שע"ב ע"א. כתב הריב"ש בתשובה מותר לקרות עולים הרבה ואע"פ שקורא זה מה שכבר קרא זה וחוזר ומברך אין בכך כלום שהרי בימי חנוכה ובחה"מ של סוכות קורא זה וחוזר ומברך עכ"ל וכן נהגו העולם דלא כמרדכי שכתב בשם רבינו אפרים בסוף מגילה לאסור וכ"כ ב"י ורמ"א כתב דאנו נוהגין כרבינו אפרים חוץ משמחת תורה. וא"כ צ"ע לפי מ"ש רמ"א על כהן ולוי שקראו בתורה בבהכ"נ זה ואח"כ בבהכ"נ אחרת דהיה נראה לאסור לפ"ז ולברך לפניה כיון שכבר בירך הוא עצמו זו הפרשה עצמה. וצ"ל דמשום כבוד ציבור ותורה מותר לחזור ולברך כמ"ש לעיל סי' קל"ט בכיוצא בזה ע"ש. כתב בשבולי הלקט בשם הגאונים למה קורין שבעה בשבת בתורה שאם יארע לאדם אונס שלא בא לבהכ"נ כל שבעה ימי השבוע ולא שמע ברכו יאזין מפי הקורא ז' פעמים ברכו ויוצאין י"ח עכ"ל. כתוב בשבולי הלקט אחר קריאת התורה נהגו להזכיר נשמות ולברך העוסקים בצרכי ציבור וכתב הר"ר בנימין לפי שבשבת הוא יום מנוחה דוגמא לעתיד לבא ויום שבס' המתים נוחים בו ואינם נידונים ראוי להזכירם למנוחה לברכה ולהתפלל עליהם ומה שנהגו להזכיר הנשמות ולפסוק צדקה בעד המתים שיועיל להם מצאתי בשם הר"ר שניאור שמעתי שיש בדרוש כפר לעמך ישראל אלו החיים אשר פדית אלו המתים מגיד שהמתים צריכין כפרה:

סי' רפג (א) **לפי** שאין בפרשת הקרבנות כו' עוד טעם אחר בתוספת כי צריך להפטיר בכל שבת מעניינו של יום ואי קרינן בשל שבת א"כ יהא צריך להפטיר בדסליק מיניה והיינו בשבת וא"כ יהיו כל הפטורות מענין אחד. והר"ן דף שס"ט הוסיף וכתב וז"ל א"כ משום דבי"ט מפסיקין וקורין מעניינו קורין ג"כ בקרבנו שהרי כל קריאתו לחובת היום אבל בשבת שלא תיקנו בקריאתו שתהא מעניינו אלא לקרות התורה על הסדר לא תקנו ג"כ לקרות קרבנו ור"מ קריאתו בחובות היום ולפיכך קורין בקרבנו דעניינו וקרבנו חדא מילתא היא עד כאן לשונו: (ב) **רק** שני פסוקים ואין לקרות הג' פסוקים של קרבן מוסף אלא בענייננו כמו בי"ט ור"ח שיש בפרשת קרבן מוסף ג' פסוקים משא"כ כאן: וקטן

דרישה

סי' רפד [א] **ומפטירין** בנביא מעניינה של פרשה ואם ב' פרשיות מחוברות כתב המרדכי שי"א להפטיר בהפטרה פרשה ראשונה וי"א בהפטרה פרשה שנייה וכתב בשבולי הלקט שכך הוא הנכון שהרי בה אנו מפסיקין ובה קורא המפטיר וכ"כ הרמב"ם בסוף סדר התפלות שהוא מנהג ברוב המקומות וכן אנו נוהגין. ואם לא קראו בס"ת אסור לומר הפטורה בברכות תשובה להרמב"ן אבל בלא ברכות אומרים ב"י. גרסינן בסוטה אריב"ל המפטיר לא יפטיר עד שיגמור הגולל הס"ת ופי' המרדכי עד שיגמור הגולל כדי שיבין גם הגולל אל המפטיר: [ב] **ואין** פוחתין וכו'. ובי"ט בט"ו פסוקי סגי להפטיר וכ"כ רמ"א: והרבעים

חדושי הגהות

ג כוונתו על המפטיר במוספין שהוא הששי וזהו לא נזכר בגמרא הוא בתוך מנין העולים עיין תוספות מגלה (כג.) ד"ה חד אמר: אע"פ

כשנים הוא ותרגומו והאחרון חשוב כשלשה לפי שאחר שתרגמו המתרגם חוזר וקורא אותו פעם שנית: ותקנו למפטיר ז' ברכות כנגד ז' שקראו בתורה ג' לפני ההפטרה וארבעה לאחריה ג' שלפניה ב' מהם על קריאת התורה ואחד שלפני ההפטרה אשר בחר בנביאים טובים וכו' ופותחת וחותמת בברוך א [ג] וד' לאחריה הראשונה פותחת בברוך וחותמת בברוך ומה שמפסיקין כשמגיעין לכל דבריו אמת וצדק [ד] לא מפני שהוא סיום ברכה שהרי לא תקנו אלא ז' ואם הוא סוף ברכה א"כ הוה להו ח' אלא כדאיתא במסכת סופרים שהיו נוהגין לומר שם דברי שבח וריצוי · שנייה רחם והיא חותמת בברוך ואינה פותחת בברוך כדין ברכה הסמוכה לחברתה וכן השלישית שהיא שמחנו וחותם בא"י מגן דוד כדאיתא בפרק ערבי פסחים (קיז:) דבצלותא מצמיח קרן ישועה דאפטרתא מגן דוד: הרביעית על התורה וחותם בא"י מקדש השבת ואם חל ר"ח בשבת פר"י שאין המפטיר צריך להזכיר של ר"ח וה"ר יונה פי' שצריך להזכיר ולומר את יום המנוחה הזה ואת יום ר"ח הזה [ה] אבל אין צריך לחתום בשל ר"ח ויכוין כל אדם לברכת הקורא בתורה ולברכת המפטיר שאין מתפללין בשבת י"ח ברכות וחסר הרבה ממאה ברכות ומי שיכוין לאלו הברכות ויענה אחריהם אמן יהא לו בהם תשלומין (א) [ו] וקטן יכול להפטיר כדתנן המפטיר בנביא (ב) הוא פורס על שמע ואם היה קטן אביו או רבו פורסין על ידו ומחזירים ס"ת למקומה ונוהגים לומר בספרד מזמור הבו לה' בני אלים כשמחזירין הספר מפני שנאמר על מתן תורה וגם ז' ברכות של שבת נתקנו כנגד שבעה קולות שנאמרו בו:

וצריך

ב"ח

שנתבטל השמד וקורין בתורה מ"מ תקנו שהמפטי' יהא קורא בנביאים כ"א פסוקים ויהא קורא בתורה תחלה מפני כבוד תורה שאם לא היה קור' בתורה אלא בנביא ומברך על קריאתו יהא כבוד תורה וכבוד נביא שוה ע"כ צריך שיהא זה שמפטי' בנביא קורא בתורה תחלה ואח"כ בנביא דבמה שמקדים לקרות בתורה אנו רואים דגדולה היא התורה מהנביא ולכן יברך המפטיר ג"כ ז' ברכות כנגד ז' שקראו בתורה:

ואם חל ר"ח בשבת וכו' בפ' ב"מ כתב הרא"ש תחלה פירש"י דהא דקאמר תלמודא לית הילכת' ככל הני שמעתת' קאי נמי אדרב גידל דאמר דאין להזכיר בהפטרה של ר"ח אלא הילכתא היא דצריך להזכיר של ר"ח וכן פסק רב אלפס ואח"כ כתב לשון התו' דלא קאי אדרב גידל דהכל מודים לדרב גידל דא"צ להזכיר וכן עמא דבר ואח"כ כתב פי' הר' יונה דמחלק דאמר דודאי לית הילכתא כרב גידל וצריך להזכיר אבל א"צ לחתום בשל ר"ח וכתב מהרש"ל ותימה לי מפני מה לא כתב רבינו שכך הוא מסקנת הרא"ש כה"ר יונה שכיון שכתב דעתו באחרונה ודאי כך היא מסקנת דעת הרא"ש שזאת היא דרכו של רבינו בחבורו ונראה לי ליישב דאעפ"י דלדינא מסקנת הרא"ש כה"ר יונה אפ"ה מאחר שהרא"ש הביא כל לשון התו' אף במ"ש וכן עמא דבר אלמא דדעת הרא"ש היא דאע"ג דלדינא קושטא היא כמ"ש ה"ר יונה אין לשנות מן המנהג שהוא כפר"י דאל"כ לא היה לו לכתוב וכן עמא דבר ולכן לא כתב רבינו אלא המחלוקת דפר"י שבתוספות ופי' ה"ר יונה ולא פסק כלום וממילא משמע דהניח הדבר על המנהג דנהגו העולם כפר"י:

ונוהגין לומר בספרד וכו' משמע דדוקא בשבת דאיכא תרתי טעמי ועל כן אין אומרים אותו אלא בשע' שמחזיר הספר לפי שנאמר על מתן תורה והא דלא תקנו לומר אותו בשעת הוצאת ס"ת אלא דוקא קודם מוסף היינו לפי דאותן ז' ברכות שבמוסף הם באים בשביל שבת וכדאמרינן בפ' ת"ה (דף כט) הני שבע דשבתא כנגד מי כנגד שבע קולות שאמר דוד על המים במזמור הבו לה' בני אלים ע"כ אין אומרים אותו אלא בשעה שמחזיר הספר וסמוך למוסף ולכן מה שנהגו העולם לומר אותו בכל פעם בשני ובחמישי ובר"ח ובתעניות ובי"ט וחש"מ הוא מנהג בורות כי לא ניתקן אלא דוקא בשבת קודם מוסף ולכן לא כתבו רבינו לעיל סוף סי' קמ"ט כשכתב דין חזרת ס"ת למקומו בחול. בתשובת הרשב"א שהביא ב"י בשם הכלבו נראה שכך צריך להגיה ובהפטרה ששאלת אני אומר שאין מקפידין בה וכו' שהיה כתוב בהעתק א"א וטעה המדפיס ואמר אי אפשר:

וצריך

ב"י

ומ"ש ומה שמפסיקין כשמגיעין לכל דבריו אמת וצדק לא מפני שהוא סיום ברכה וכו' כ"כ התוס' פ' ע"פ (קד:):

ואם חל ר"ח בשבת וכו' בפ' ב"מ (כד.) א"ר גידל א"ר ר"ח שחל להיות בשבת המפטי' בנביא א"צ להזכיר של ר"ח ב שאלמלא שבת אין נביא בר"ח ובתר הכי אמרינן לית הלכתא ככל הני שמעתתא ופירש"י דהא דרב גידל נמי קאי דלית הלכתא כותיה אלא המפטיר מזכיר של ר"ח וכ"כ הרי"ף וכתבו הרא"ש והר"ן שהר"י סוב' כדברי הרי"ף דאידחיא לה דרב גידל ומיהו אינו חותם בשל ר"ח שלא יהא יפה כח ההפטרה בר"ח יותר מג' תפלות הקבועות הלכך אינו חותם בר"ח אלא שמזכירו ואומר על התורה ועל העבודה ועל היום המנוחה ויום ר"ח הזה וכך הם דברי הרמב"ם בפי"ב מהל' תפלה אבל התוס' (שם:) כתבו דמאי דאמרינן לית הלכתא ככל הני שמעתת' לא קאי אדרב גידל דבההיא כ"ע מודה כיון דליכא נביא בר"ח והעולם נהגו כדברי התוס':

ויכוין כל אדם לברכת הקורא בתורה וכו' כ"כ הרא"ש בסוף ברכות: וקטן יכול להפטיר כדתנן (מגילה כג.) ובסימן רפ"ב כתבתי אם קטן מפטיר ביום שמוציאים שני ספרים כתוב בתשו' להרמב"ן סימן קכ"ט לקרות ההפטרה במקום שאין ס"ת כי' שלא קראו בס"ת אסור שלא נתקנה אלא אחר קריאת ס"ת ושיקרא בתורה ואח"כ בנביא עכ"ל ונראה דהיינו להפטיר ולברך אבל אם רצה להפטיר בלא ברכה מפטיר ואין בכך כלום ובתשו' הרשב"א שכתב הכלבו על איסור קריאה בס"ת פסול כתוב ובהפטרה ששאלת א"א שאין מקפידין בה ומברכין על הקריאה אפי' בלא ספר עכ"ל ונראה שט"ס יש בה וצריך להגיה אפשר במקום א"א ומיהו דוקא במקום שקראו בתורה ואף על פי שהס"ת פסול אבל אם לא קראו כלל בתורה נראה שאין מפטירין בברכה וכדברי תשובה להרמב"ן מצאתי בתשובה אשכנזית במקום שאין ישראל יודע להפטיר לא יעמוד כהן או לוי להפטיר (ב) כהן משום פגמו של ראשון ומשום עצמו אלא ישראל יפטיר ואם אינו יודע יקראוהו דאטו מי חמיר מקריאת בכורים וקריאת חליצה עכ"ל ולדידן שאנו נוהגים לקרות כהן או לוי שני בתוך העולים וסומכים על מה שש"ץ אומר בעת שקורהו לעלות אע"פ שהוא כהן או אע"פ שהוא לוי פשיטא שעולה למפטיר ע"פ תיקון זה כתוב בתשובות הריב"ש אם נשתתק המפטיר באמצע ההפטרה הבא לסיימה לא יתחיל ממקום שפסק הא' אלא צריך לחזור ולברך ולהתחיל ממקום שהתחיל הא' כמו בס"ת ולא דמי לש"ץ שנשתתק באמצע התפלה שמתחיל מתחלת ברכה שטעה זה דהתם כבר יצאו הצבור י"ח מאותם ברכות שקרא הראשון משא"כ בהפטרה שצריך לברך לפניה ולאחריה: (ג) וכתב עוד הוספת לשאול שמפטיר אחד קורא פסוק אחד והב' פסוק אחר וקורין אותה בדילוג וזה מנהג טעות כי המפטיר שקרא בתורה מפני כבוד התורה צריך שיקרא הוא כל ההפטרה עכ"ל · גרסינן בסוטה פרק אלו נאמרין (לט:) א"ר תנחום אמר ריב"ל המפטיר אינו מפטיר עד שיגלל ס"ת וכתבוהו הרי"ף והרא"ש פרק הקורא עומד וכתב המרדכי פי' הר"ש עד שיגמור הגלילה כדי שגם הגולל יבין אל המפטיר וכן פירש"י (שם) ובשבלי הלקט כתב הטעם משום דאיכא בזיון ס"ת שלא נגלל עדיין והם קורים בנביא כדאמרינן ביומא (ע.) וניתי ס"ת וניקרי ביה ומשני משום פגמו של ראשון ואם בס"ת אחר אסור לקרות כל זמן שהוא פתוח משום פגם הראשון כ"ש שאסור להפטיר בנביא עד שיגלול ס"ת עכ"ל ורואיתו איני מכיר דפגמו של ראשון אינו כדמשמע מדבריו אלא כדי שלא יאמרו שהוא פסול והאי טעמא לא שייך במפטיר עד שלא יגלל ס"ת כתוב עוד בשבלי הלקט בשם הגאונים כשמברך אחר ההפטרה אינו רשאי לסלק ספר הנביאים כדי שיראה ויברך על מה שהפטיר ע"כ וגם זה איני מוצא לו טעם כתוב עוד בשבלי הלקט אחר קריאת התורה נהגו להזכיר נשמות ולברך העוסקים בצרכי צבור וכתב ה"ר בנימין לפי ששבת הוא יום מנוחה דוגמא לעתיד לבא ויום שגם המתים נחים בו ואינם נדונין ראוי להזכירם למנוחה ולברכה ולהתפלל עליהם וכן מברכים על העוסקים בצרכי צבור וצדקה וג"ח והמתקנין נר למאור ומעולים או כל דבר לכבו' התורה והעוסקים בתורה והאי יתן אל לבו כמה גדול שכר העוסקים בתורה ובמצות ומה שנהגו להזכיר נשמות ולפסוק צדקה בעד המתים שיועיל להם מצאתי בשם ה"ר שניאור שמעתי שיש בדרש כפר לעמך ישראל אלו החיים אשר פדית אלו המתים מגיד שהמתים צריכים כפרה נמצינו למדים שהשופך דמים חוטא עד יוצאי מצרים ונראה דעל זה סמכו העול' בהא דאמרינן פ"ק דקדושין (לא:) אומר הרי אני כפרת משכבו תוך י"ב חדש ש"מ דמתכפרים המתים בחיי גופם וה"ה בממונ' ומה שדורש בספרי שהשופך דמים חוטא עד יוצאי מצרים נראה דה"פ שההורג הזה מגלגל בעון זה ואפילו על אותם שמתו מאותו היום עד שיצאו ישראל ממצרים דה"פ דדריש בתר

הכי

דרכי משה

מהלכות תפלה: (ב) ואין אנו נוהגין כן אלא כהן או לוי עולין למפטיר ונראה שצ"ל יעמוד פלוני הכהן או לוי משום פגמו וב"כ נ"י מיהו נראה דאין לחוש אלא דוקא כשקוראים אותו בשמו אבל כשקוראים אותו מפטיר סתם אין לחוש וכן המנהג: (ג) כתב הריב"ש בתשובה סי' ג דשנים לא יאמרו הפטורה כאחד אלא אחד קורא ואחר מתרגם:

עיין

דרישה

[ג] **וארבע'** לאחריה הראשונה פותחת בברוך כו' נ"ע לפי מה שכתב בשם התוספות לעיל בסי' קל"ט דהא דתקנו ברכה אחרונה דס"ת התחלתה בברכה אף שהיא ברכה הסמוכה לחברתה ה"ט משום דבראשונה היה מנהגם דלא היה מברכין כל אחד אלא הראשון מברך ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה וחשוב כהפסק קצת בברכת הפטורה מאי איכא למימר למה תקנו בפתיחתה דברכה אחרונה ברכה ואפשר לומר אגב דתיקנו בקריאת ס"ת תקנו נמי במפטיר כיון דכ"א פסוקים דהפטורה ניתקנו כנגד ז' העולין לס"ת ועוד ט"א יש לומר לפי שהיו רגילין לתרגם הילכך חשוב הפסק כמו גבי ברכת התורה דחשיב הפסק כיון דמרובין הנכנסים והיוצאין בין ברכה ראשונה לברכה האחרונה ה"ה כאן וק"ל:

[ד] **לא** מפני שהוא סיום ברכה פי' ואין אומרים אמן · בדאיתא בפ' ע"פ דצלותא מצמיח קרן ישועה דאפטרתא מגן דוד פי' רשב"ס וז"ל ובצלותא שייך לומר טפי מצמיח קרן ישועה משום דרחמי ניכהו ואנו מבקשים שיצמיח קרן ישועה לישראל ורבינו שלמה היה אומר מש"ס לא שייך למימר בתפלה מגן דוד שכבר אמרנו מגן אברהם ותרי חתימות בחד נוסח לא שייך בתפלה עכ"ל וכפי' רשב"ס כן מחלק שם הגמרא גבי ק"ש והלל גאל ישראל דצלותא גואל ישראל מ"ט דרחמי ניכהו ע"ש דף קי"ז ע"ב: [ה] **אבל** א"צ לחתום בשל ר"ח שלא יהא ברכות הפטורה יותר מג' תפילות הקבועות שאין חותמין בר"ח דהיינו בערבית ושחרית ומנחה · אבל מכל מקום מזכירין ר"ח בג' תפילות הקבועות דהיינו בעבודה · והעולם נוהגים כר"י שלא להזכיר כלל שאלמלא שבת אין נביא בר"ח וכ"כ מהרש"ל: [ו] **וקטן** יכול להפטיר כדתנן כו' ק"ק פשיטא וכי גריע מז' הקורין בתורה שקטן עולה למנין וכמ"ש בסי' רפ"ב וי"ל דבאמת ס"ל להרמב"ם וכמה גאונים דאינו עולה במספר ג' הראשונים כ"א במספר הד' הנוספים אם כ"כ על ג' שהן עיקר החיוב בכל זמן שקורין בתורה · וה"א כיון דהפטורה שתקנו חז"ל שא' יקרא בנביאים בכל שבת ויו"ט הוא ענין בפני עצמו לא יוציא הקטן הרבים בעיקר התקנה וחייב כ"א הגדול קמ"ל · ומ"ש וקטן יכול להפטיר ר"ל לומר הפטורה וכמ"ש בריש הסימן ומפטירין בנביא ועולה לתורה נקרא מפטיר ע"ש הפטורה שבה מסיימין בנביא אחר קריאת התורה ומש"ה א"ש מנהג הקהילות שקורא השמש ומוכר ההפטורה ולא המפטיר כי עיקר עלייתו לתורה אינו מתוקן בשביל התורה כ"א בשביל קריאת הפטורה בנביא אלא משום כבוד התורה נקרא תחלה:

אעפ"י

פרישה

סי' רפר (א) **וקטן** יכול להפטיר ויכול להפטיר אפי' בי"ט וד' פרשיות שמקרים בס"ת לבד רמ"א:

(ב) **הוא** פורס על שמע ויורד לפני התיבה פי' כדי להוציא רבים בקדושה פירש"י הרגיל להפטיר תקנו חכמים שיהא פורס את שמע כדלעיל למי שמאחרין לבא לבהכ"נ כדי להשמיען קדיש וברכו וקטן א"א להוציא אחרים ולכך אביו או רבו פורסין על ידו ובגמרא מ"ט המפטיר הוא פורס רב פפא אמר מפני כבוד פירש"י הואיל וממציא עצמו למי שאינו כבודו לומר ההפטורה תקנו לו זה שיפרוס שמע לכבודו ע"כ וז"ל הר"ן דף ש"ג ע"א דמשום דמילתא דאפטורי לא חשיבי ליה עלמא ליקרא משום דאיתא אפילו בקטן תקנו הכא רבנן לפיוסא ושם ברש"י הנדפס באלפס כתוב משום זלזול בכבודו לעשות בנו או תלמידו מפטיר ולא עלה במנין שבעה שקוראים בתורה דין הוא לכבד אביו או רבו בכך שיהא פורס על שמע עכ"ל:

וצריך

חדושי הגהות

רפר א אע"פ שהיא סמוכה לברכה שלפני ההפטרה כברכת ישתבח לב"ש שאינה פותחת בברוך אפ"ל כיון שתקנו ברכת ההפטרה דומות לברכות שמברכים על התורה ששם פותחת הברכה שלאחר קריאת התורה בברוך משום שהיא הפסק גדול בינתים כמו שנתבאר לעיל סי' קל"ט תקנו גם כן בברכה שלאחר ההפטרה שתהא פותחת בברוך והרד"א כתב טעם אחר וז"ל וי"ל דכי אמרינן פסוקים לא הוי הפסק ה"מ פסוקים הקבועים תמיד כגון פסוקים שיש בין השכיבנו ויראו עינינו ופסוקים שיש בין ברכת יהללוך שאחר הלל לברכה שלפני הלל אבל בקריאת התורה הוי הפסק כיון שאינם קבועים תמיד וכן תפרש ברכה שלאחר הפטרה עכ"ל עוד כתב טעם אחר כיון שהיא אחר קריאה בספר נראה שהיא תחילת מעשה ולהאי טעמא ניחא נמי ברכה שלאחר קריאת המגלה (מהרל"ח) ועיין דרישה: ב ואע"ג דיום הוא שנתחייב בברכת הפטרה אפ"ה ס"ל לרב גידל שא"צ להזכיר של ר"ח כיון שאין ההפטרה באה משום ר"ח וגבי י"כ שחל להיות בשבת אמרינן שצריך להזכיר של שבת בנעילה אע"פ שאין תפלת נעילה בא' משום שבת כיון שהוא יום שנתחייב בד' תפלות כמ"ש רבינו בסימן תרכ"ג וכ"כ רבינו בסימן תרכ"ב שמזכירים של שבת בברכת הפטרה במנחה בי"כ שחל להיות בשבת אע"פ שאין ההפטרה בא' אלא משום י"כ שאני התם דאע"ג דאין נעילה והפטרה של מנחה בא' משום שבת מ"מ איתא מיהא הפטרה בשבת בשחרית וכן נמי איתא תפלות שחרית ומוסף ומנחה בשבת ולכן מזכירים נמי של שבת בנעילה ובהפטרה במנחה אע"פ שאין אותה תפלה או הפטרה בא' משום שבת אבל הכא אין הפטרה באה משום ר"ח כלל לכן אין שייך להזכיר של ר"ח בברכתה (מהרל"ח): ג בד"מ שלפנינו הובא בענין אחר וז"ל דשנים לא יאמרו הפטורה אחת אלא הקורא בתורה צ"ל כל הפטורה ולכן אף אם נשתתק הראשון כו' ודו"ק:

בגמרא

רפה (א) **וצריך** ליזהר להשלים הפרשה עם הצבור דאמר א רב הונא בריה דרב יהושע א"ר יונה א"ר אמי לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום אפי' עטרות ודיבון : וכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו (ב) אפי' עטרות ודיבון פי' רבי' שלמה אע"פ שאין בו תרגום ולפירוש זה אפילו ראובן ושמעון וכיוצא בזה צריך לקרותו שלשה פעמים ויש מפרשים דנקט עטרות ודיבון (ג) לפי שיש ספרים שכתוב בהם (ד) תרגום ירושלמי ונקט עטרות ודיבון [א] אף ע"פ שאין צריכין כל כך תרגום ולפי זה ראובן ושמעון [ב] אין צריך לקרותו שלשה פעמים ומ"מ נהגו להחמיר כפירש"י [ג] ואם למד הפרשה בפירש"י חשוב כמו תרגום שאין כוונת התרגום אלא שיבין הענין [ד] אבל אם קורא בשאר לעז לא : וכל השבוע מיום ראשון ואילך (א) חשוב עם הצבור כיון שמתחילין הפרשה ביום שבת במנחה : מצוה מן המובחר שישלים אותה קודם שיאכל בשבת ואם לא השלים אותה קודם אכילה ישלים אחר אכילה קודם המנחה [ה] אבל משם ואילך כיון שמתחילין אחרת עבר זמנה של זאת :

רפו **ולאחר** שיחזרו הספר יאמר ש"צ קדיש ויתפללו הצבור תפלת מוסף שלש ראשונות ושלש אחרונות וקדושת היום

ב"י

הכי אשר פדית ה' ע"כ פדיתנו שלא יהיה ביניהו שופכי דמים כדמפרשים טעמא משום דכל ישראל ערבים זה לזה הוא וע"מ כן כפלו שלא יהא בהם ובזרעם שופכי דמים וזה עבר ע"כ נעשים גם המתים ערבים עליו ובשילהי כריתות (כו:) יש להוכיח כן וה"ר אביגדור אומר שאין טעם על מה סמכו ומה שאומר בדרש כפר לעמך ישראל שהמתים צריכין כפרה עד יוצאי מצרים דוקא ברוצח אבל לענין צדקה לא אשמעינן מידי עכ"ל . בשבת שהפרשיות מחוברות כתב המרדכי בפרק בני העיר והגהת מיימון בפי"ג מהלכות תפלה שי"א להפטיר בהפטרה פרשה ראשונה וי"א בהפטרה פרשה שנייה וכתוב בשבלי הלקט שכך היא הנכון שהרי בה אנו מפסיקין ובה קורא המפטיר וכ"כ הרמב"ם בסוף סדר התפלות שהוא מנהג ברוב המקומות וכן אנו נוהגים (ז) :

רפה וצריך ליזהר להשלים הפרשה עם הצבור דא"ר הונא בריה דרב יהושע וכו' בפ"ק דברכות (ח.) ודברי הרמב"ם בפי"ג מהלכות תפלה כפירוש רש"י :

ומ"ש וי"מ דנקט עטרות לפי שיש ספרים שכתוב בהם תרגום ירושלמי וכו' כן דעת ה"ר יונה והרא"ש הזכיר שני הפירושים וכו' שנהגו להחמיר כפירש"י :

ואם למד הפרשה בפירש"י חשוב כמו תרגום וכו' אבל אם קורא בשאר לעז לא התוספות והרא"ש כתבו שם שי"מ דה"ה ללועזות דלעז מהני כמו תרגום ולא נהירא שהרי התרגום מפרש כמה דברים שאין להבין מתוך המקרא וכתב הרא"ש עוד ונראה שהקורא בפירוש התורה יוצא בו ידי תרגום כיון שמפרש בו כל מלה ומלה וכ"כ סמ"ג וז"ל ואני דנתי לפני רבותי שהפירוש מועיל יותר מהתרגום והודו לי וכתבו המרדכי שם והגהות בפי"ג מהל' תפלה דברי סמ"ג מיהו כתבו סמ"ג והגהות דאין נראה לר"י ורב עמרם ורב נטרונאי שכתבו שהתרגום זכה מפני שניתן בסיני ע"כ וירא שמים יצא את כולם ויקרא התרגום ופירש"י : **וכל** השבוע מיום ראשון ואילך חשוב עם הצבור וכו' כ"כ שם התוס' והרא"ש :

מצוה מן המובחר שישלים אותה קודם שיאכל וכו' כ"כ שם התוספות והרא"ש מדאמרי' במדרש שצוה רבי את בניו אל תאכלו לחם בשבת עד שתגמרו כל הפרשה ומשמע מדבריהם שלא צוה אלא שלא יאחרו מלקרותה עד אחר אכילה אבל אם הקדימו וקראוה קודם השבת בכלל מצוה מן המובחר נמי הוא וכ"כ מדברי הרמב"ם בפי"ג מהל' תפלה ומדברי ההגהות שם נראה קצת דדוקא בשבת קודם אכילה הוא דהוי מצוה מן המובחר ולא קודם לכן והמדרש הזה הוא במכילתא פרשת בא אל פרעה והיה כי יאמרו אליכם בניכם וכו' ז' דברים צוה רבי את בניו ואחד מהם אל תאכלו בשבת עד שתקראו הפרשה וראיתי המדקדקים שמתחילים לקרותה בע"ש וגומרים אותה בשבת (ג) :

אבל משם ואילך כיון שמתחילין אחרת עבר זמנה של זאת כן כתב הכלבו בשם הר"פ והגהות כתבו בפרק י"ג מהלכות תפלה בשם הר"ת דבדיעבד יכול להשלים עד רביעי בשבת כדאמרינן (פסחים קו.) בהבדלה והמרדכי בסוף ה' מזוזה כתב שתי הסברות וכתבו עוד הגהות בשם רבינו שמחה שאם לא השלים פרשיותיו עם הצבור ישלים ביום שמיני עצרת שבו גומרים הצבור וכתבו עוד שהעושין כרבינו שמחה צריכין לחזור שנים מקרא ואחד תרגום עכ"ל (ג) ופשוט הוא אלא שכתבו כן לאפוקי ממנהג העולם שקורין ביום ש"ע כל התורה פעם אחד מקרא לבד כתב המרדכי בפ"ק דברכות כתוב בא"ז ראיתי מורי רבינו יהודה חסיד ומה"ר אברהם שהיו קורין ב' מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה משום דבאותו ענין עסוק וכ"כ הכלבו בסימן כ' וכבר כתבתי בסימן קמ"ד שאע"פ שיש חולקין בדבר הכי נקטינן כתב המרדכי שם והגהות בפי"ג מהלכות תפלה בשם א"ז שמלמדי תנוקות אין צריכין לחזור ולקרות הפרשה בשבת שהרי השלימו בשעה הראויה להשלמה וכ"כ בהגהות אשיר"י שם וזה בכלל מ"ש רבינו שכל השבוע חשוב עם הצבור : כתוב בהגהות פי"ג מהל' תפלה בשם ראב"ן דהא דאמרינן לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור איירי ביחיד הדר בכרך שאין בו מנין לקרות בתורה דצריך לכוין השעה שהצבור קורין בב"ה יקרא גם הוא ביחיד שנים מקרא ואחד תרגום אבל אם הוא בעיר שיש בה מנין ושומע הפרשה מש"צ שוב אינו צריך להשלים ונדחו דבריו שם בהגהות וכן דעת הפוסקים שסתמו דבריהם וכ"כ שם הרמב"ם בהדיא וז"ל אע"פ שאדם שומע כל התורה כולה בכל שבת בצבור חייב לקרות לעצמו בכל שבוע ושבוע סדר של אותה שבת ב' מקרא ואחד תרגום . כתב מה"ר ישראל בכתביו סימן ק"ע דדוקא פרשת השבת חייב להשלים אבל א"צ לקרות פרשת י"ט וכ"כ בתרומת הדשן סימן כ"ג ואע"פ שכתב דלפר"ח אפשר שטעם שחייב להשלים פרשיותיו כדי שיהא רגיל במה שהצבור קורין וא"כ היה צריך להשלים פרשיו' של י"ט ומוספין כבר כתב דלשאר גאונים א"צ ושקרוב בעיניו שלא נהגו רבותינו להשלים וכן עמא דבר . כתב במרדכי סוף הלכות מזוזה שא"צ לחזור ההפטרה עם הסדר ולא הפרשה של מנחה (ז) :

רפו ולאחר שיחזרו הספר וכו' וזמן תפלת המוסף מיד אחר תפלת השחר שזמנה מתחיל בבקר וכו' עד אלמא דקרבן מוסף זמנו מיד בבקר כן כתבו התוס' והרא"ש וה"ר יונה בר"פ תפלת השחר (כו.) וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מהלכות תפלה תפלת המוספין זמנה אחר תפלת השחר וכתב הרשב"א בריש פרק תפלת השחר שנראה מהתוספות שאם הקדים תפלת מוסף לשל שחרית יצא וכן כתב בספר אהל מועד בשמו :

ובאשכנז

ב"ח

רפה וצריך ליזהר להשלים הפרשה כו' בפ"ק דברכות (דף ח) ומ"ש פרש"י אעפ"י שאין בו תרגום ולפירוש זה אפי' ראובן ושמעון וכו' עד סוף הסימן הכל בא"ש"ר"י לשם ואיכא לתמוה דמנ"ל להרא"ש דלהך פירושא נקט עטרות ודיבון ולא ראובן ושמעון משום דראובן ושמעון פשיטא היא כיון שאין לו תרגום כלל א"צ לקרותו ג"פ מקרא אבל עטרות ודיבון כיון שיש לו תרגום אעפ"י שא"צ תרגום כל כך צריך שיקרא אחד תרגום שיש לו הלא פשוטו הוא להיפך דראובן ושמעון פשיטא היא כיון דאין לו תרגום כלל דצריך לקרותו ג' פעמים מקרא ורב הונא לא אתא לאורויי אלא בפסוקים דיש להם תרגום וקאמר דאפי' עטרות ודיבון דאין להם תרגום ידוע לא סגי ליה כשיקרא אותן ג"פ אלא צריך לחזור אחר תרגומו וא"צ לומר במה שיש לו תרגום ידוע דאינו יוצא בג' פעמים מקרא אלא ב' מקרא ואחד תרגום והכי משמע במ"ש התוס' להדיא שהקשו על פרש"י אמאי נקט עטרות ודיבון שיש לו מ"מ תרגום ירושלמי ה"ל לומר ראובן ושמעון או פסוקא אחריכא שאין לו תרגום כלל וי"ל מש"ה נקט עטרות ודיבון אע"ג שאין בו תרגום ידוע אלא תרגום ירושלמי וצריך לקרותו ג' פעמים העברי מ"מ יותר טוב לקרות פעם שלישי בתרגום עכ"ל אלמא דפשיטא היא להך פירושא דצריך לקרות ג"פ המקרא אלא דבעטרות ודיבון אינו יוצא בג"פ מקרא כיון דאית ליה תרגום ירושלמי וצ"ל דס"ל להרא"ש דלהך פירושא הוה קשיא ליה דאעפ"י דאשמועי' רבותא בעטרות ודיבון דצריך לומר אחד תרגום ואעפ"י שאין התרגום ידוע מ"מ ה"ל לאשמועינן נמי הך רבותא דאפי' ראובן ושמעון דאין לו תרגום כלל צ"ל המקרא ג"פ דהא איכא למטעי ולומר דבראובן ושמעון יוצא בב' פעמים מקרא זו היא דעת הרא"ש להך פירושא ונמשך רבינו אחריו אבל אינו מוכרח דכבר אפשר דלהך פירושא פשיטא היא דבראובן ושמעון צריך ג"פ מקרא כדפי' וכ"כ ה"ר יונה דלהך פירושא אפשר דבפסוקים שאין להם תרגום די בשיאמר אותם שני פעמים ואפשר שצ"ל אותן ג"פ ע"ש והיינו מטעמא דאמרן מיהו כבר נהגו להחמיר כפרש"י וצ"ל דבפרש"י שבידיהם היה כתוב בפירוש אפילו עטרות ודיבון שאין בהם תרגום צריך לקרותו ג"פ בעברי כמ"ש התוס' והר' יונה אבל לפרש"י שבידינו שאין כתוב בו אלא ואפי' עטרות ודיבון שאין בו תרגום ותו לא וכן הביאו הרא"ש איכא לפרש לשונו דר"ל שאין בו תרגום ידוע דהיינו תרגום אונקלוס אלא יש לו תרגום ירושלמי וצריך לומר אותו תרגום אבל בראובן ושמעון א"צ אלא ב"פ מקרא ואין כאן אלא פירושא חדא וכך נראה לכאורה בתחלת לשון הרא"ש שכתב ונראה דנקט עטרות ודיבון וכו' שלא בא אלא לתרץ הקושיא שהקשה לפירש"י דרש"י הכי קאמר אעפ"י שאין בו תרגום ידוע אלא דל' ולהך פירושא וכו' ומ"מ נהגו להחמיר כפרש"י שכתב הרא"ש בסוף לשונו מבואר להדיא דתרתי פירושי ניכהו ופליגי :

מצוה מן המובחר וכו' מלשון רבינו משמע דאתא להוציא דלאחר האכילה אינו מצוה מן המובחר אבל בע"ש נמי הוי מצוה מן המובחר אבל במרדכי פ"ק דברכות וכן בסוף ה' מזוזה משמע דבע"ש וכ"ש מקודם אינו מצוה מן המובחר אלא דוקא בשבת בבקר וקודם אכילה דבאותה שעה משלימין הצבור ומצוה מן המובחר להשלים עם הצבור דוקא לא מלפניו ולא מלאחריו :

רפו ולאחר שיחזרו הספר וכו' וכ"כ ר"ש גאון א"א קדושה רבה פעמים וכו' פי' ויחון עם עד פעמים באהבה וכו' וכן לעיל סו' סימן רפ"א כתב האי לישנא ובמקצת ספרי רבינו אין כתוב בו תיבת פעמים :

ומ"ש

דרכי משה

(ד) עיין לקמן סימן תכ"ח כל דיני הפטורות באיזה הפטרה מפטירים :

רפה (א) ומשמע במרדכי בפ"ק דברכות ופ"ק דחולין דאף משעה שהתחילו לקרות הפרשה במנחה בשבת וכן הוא בהגהות מיימון פי"ג דתפלה ובכלבו כתב דלא יצא אז מאחר שקראו אותו היום פרשה שעברה : (ב) ובא"ז כתוב דנוהגים להשלים קודם כניסה לב"ה שחרית בשבת : (ג) ובאבודרהם כתב דטוב להשלימה ב' מקרא וא' תרגום בי' ימי תשובה : (ד) ובפסקי מהר"יא סימן ק"א מ"מ נהגו לקרות ג"כ ההפטורה ואם חל נשואין בשבת יקרא הפטורה של שבת ולא שוש אשיש השייכות לנישואים :

כתב

פרישה

ס' רפה (א) **וצריך** ליזהר להשלים הפרשה עם הציבור המרדכי כתב בשם ר"י חסיד ור"א שהיו קוראים שמו"ת בשעת קריאת התורה משום דבאותו ענין עסוק וכ"פ ב"י וכ"ל דכיון דקורא לעצמו א"צ ס"ת דדוקא להוציא אחרים בעינן ס"ת . והארכתי בתשובה ושם ביארתי דהא דכתב הרמב"ם וב"י הביאו דצריך לקרות שמו"ת מלבד מה שצריך לשמוע הפרשה מפי הש"ץ היינו דוקא כשהוא שומע בלבד ואינו קורא הפ' עם החזן מילה במילה אבל אם קורא מלה במלה עם החזן כדי להשלים שנים מקרא או מותר וסגי בכך ודלא כרמ"י בש"ע שלו ושם ביארתי מ"ש להשלים עם הציבור משמעותו שיקרא מקרא פעם שנית עם הש"ץ מלה במלה בפ"ב דקידושין דף מ"ט ע"א תניא המתרגם פסוק כצורתו וכו' ע"ש מה שפירש"י שם : (ב) **אפילו** עטרות ודיבון וכו' רבינו יונה כ' על פירש"י ולא נהירא דא"כ למה נקט דווקא עטרות ודיבון הלא ראובן ושמעון ושאר דברים הרבה גם כן אין להם תרגום אונקלוס ופי' הוא כי"מ דבסמוך ואפ"ה מסיק דאפילו ראובן ושמעון צריך לקרותו ג"פ ואפשר משום דחס להחמיר כפירש"י : (ג) **לפי** שיש ספרים פי' מוגהים : (ד) **תרגום** ירושלמי פי' שבתרגום ירושלמי מפרש עטרות מכללתא שפי' עטרות מלשון עטרה וכתר דהיינו כלילא ועל דיבון פי' מלבשתא וכן כולם שמפרש התיבות לאפוקי התרגום אונקלוס שאין מפרש בהן כלום ומניחם על פשוטם שהם עיירות הם דוגמת ראובן ושמעון והרבותא היא אעפ"י שבאמת א"כ

פירוש

דרישה

סי' רפה [א] **אעפ"י** שא"צ כל כך תרגום פי' מאחר שהן שמות עיירות בעלמא והתרגום ירושלמי בא רק לפרש טעם שמות עיירות : [ב] **א"צ** לקרותו ג"פ ר"ל אבל שני פעמים מיהו צריך לקרות בשביל שנים מקרא וכ"כ רבינו יונה להדיא : [ג] **ואם** למד הפרשה בפירש"י כ"כ הרא"ש וסמ"ג והמרדכי ומיהו אין נראה לר"י ור"ע ור"ן שכתבו שהתרגום דוקא מפני שניתן בסיני וכתב ב"י וירא שמים יצא ידי כולם ויקרא תרגום ופירש"י וכ"פ בש"ע : [ד] **אבל** אם קורא בשאר לעז לא דהרבה דברים שאין להבין מתוך המקראות אלא מתרגום ומפירש"י משא"כ בשאר לעז : [ה] **אבל** משם ואילך כיון וכו' לאפוקי מי"א שאפילו ג' ימים אחר שבת יכול להשלים ובשם ה"מ יכולין להשלים בשמיני עצרת והיינו שיקרא בו שנים מקרא וא' תרגו' וכתב ב"י ופשוט הוא אלא שכתבו כן לאפוקי ממנהג העולם שקורין ביום שמיני עצרת כל התורה פעם א' מקרא לבד ע"כ :

על

חדושי הגהות

רפה א בגמרא איתא אר"ה בר יהודה א"ר אמי וגירסת הרא"ש אר"ה בריה דר"י א"ר מנחם א"ר אמי א"ר יוחנן ובר"יף לא נזכר רבי יוחנן :

ר"ל

היום באמצע ונוהגין בספרד לומר למשה צוית ובאשכנז נוהגין לומר תכנת שבת מיוסדת על אלפא ביתא של תשר"ק [א] על שם הגאולה דכתיב אשרקה להם ואקבצם ויש בה כ"א תיבות עד אז מסיני [ב] כנגד וביום השבת ועולת שבת שיש בה כ"א תיבות: רצית קרבנותיה בשביל שצריכין לחלל עליו השבת תקנו לומר רצית קרבנותיה פי' אע"פ שיש בה חילול שבת רצית בהן · ומחזיר ש"צ התפלה ואומר קדושה רבה (א) וכ"כ רב שרירא גאון א"א קדושה רבה בי"ט ובשבת אלא במוסף ולא בשחרית ובמנחה ואומר קדיש שלם ונוהגין לומר בספרד [ג] משנת פרק אחד ואומר אחריו קדיש ונפטרין לבתיהם לשלום: וזמן תפלת המוסף [ד] מיד אחר תפלת השחר שזמנה מתחיל בבוקר שהוא כנגד קרבן מוסף שזמנו מיד בבקר דבמסכת יומא (לג.) מצריך פסוק לומר שנסכים קודמין למוספין ואם לא היה הפסוק היו מוספין כשרים לקדם אע"ג דכתיב בנסכים בבקר אלמא דקרבן מוסף זמנו מיד בבקר וכיון שזמנו בבקר טוב הוא להקדימה [ה] מיד אחר תפלת שחרית אע"פ שאין הלכה כרב הונא דאמר אסור לאדם שיטעום כלום קודם המוספין [ו] מ"מ צריך להתפלל אותה קודם אכילה כדאיתא במסכת תעניות בפרק ג' פרקים (כו) גבי נשיאות כפים שחרית ומוסף דלא שכיחי בהו שכרות אלמא א אין דרך לאכול קודם וכ"כ ר"ח התם שמעינן מכאן [ז] דאין אדם רשאי לאכול עד אחר תפלת מוסף הלכך לא שכיח בה שכרות: וזמנה כל היום [ח] ומיהו עיקר מצותה עד סוף שבע שעות ואסור לאחרה לכתחלה ואם שכח ולא התפלל עד שעבר

ב"ח

ומ"ש ונוהגין לומר בספרד משנה פ' אחד וכו' פי' לאחר שגמרו התפלה ואמרו קדיש לומדים משנה פ"א ממס' שבת ומתחילין מפ"ק ואח"כ פ"ב וכו' וכן בכל שבת ושבת בפ' אחד עד סוף המסכ' ואח"כ חוזרין ומתחילין מפ"ק דשבת או מתחילין ממסכ' אחרת כפי מנהגם · וראיתי דיש מגיהי' משנת פרקי אבות משום דבסימן רנ"ב כתב רבינו דבספרד אומרים אותה בשחרית ואין נראה להגיה הספרים בכדי מטעם סברא אם לא מצא כך הנוסחא בספרים ישנים וכבר הכריס ר"ת על זה. ועוד דיש לדחות סברא זו מכמה טעמים ואין להאריך בזה: וזמן תפלת המוסף מיד אחר תפלת שחרית כ"כ התוס' בדבור ראשון בפ' ת"ה וכן הסכימו הפוסקים: אעפ"י שאין הלכה כרב הונא וכו' האי אעפ"י תחלת דבור הוא ואין לו קשר עם מה שלמעלה ממנו והכי קאמר אעפ"י שאין הלכה כרב הונא וכו' ושרי לאכול אפי' לכתחלה ואצ"ל דאם התחיל אין מפסיק מ"מ צריך להתפלל אותה קודם אכילה כלומר אפילו היכא דחליש ליביה כעובדא דרב אויא בפרק ת"ה (דף כח) לא יאכל לכתחלה עד שיתפלל דהא מותר להתפלל מוסף ביחיד כמ"ש רבינו בסמוך ומביא ראיה מנשיאות כפים דכהנים נושאין כפיהם בשחרית ומוסף ולא חיישינן לשכרות משום דלא שכיחי שכרות אעפ"י שמותר לאכול קודם מוספין דלית הילכתא כרב הונא אלמא דאע"ג דמדינא שרי לאכול מ"מ אין דרך לאכול קודם ומביא רבינו עוד ראייה ממ"ש ר"ח שמעינן מכאן דאין אדם רשאי לאכול וכו' ואין מ"ש ר"ח דאין אדם רשאי לאכול וכו' סותר למ"ש רבינו אין דרך לאכול קודם דודאי אף ר"ח לא כתב אין אדם רשאי לאכול אלא לפי שאין דרך לאכול דאל"כ ה"ל לר"ח לומר שמעינן מכאן דאסור לאכול עד אחר תפלת מוסף אלא בע"כ דמדינא שרי כיון דלית הלכתא כרב הונא אלא כיון דאין לאכול שכך נהגו הכל שלא לאכול קודם תפלת מוסף א"כ נמשך דאין רשאי לאכול משום אל תטוש תורת אמך והיינו דמסיק ר"ח ואמר הילכך לא שכיח שכרות כלומר דאע"ג דנמצאי' מקצת בני אדם דאוכלין קודם מוסף כיון דמדינא שרי לאכול מ"מ רובא דרובא אינן עוברי' על מנהג כל ישראל הלכך לא שכיח שכרות ולפ"ז בין טעימה בין אכילה מדינא שרי ואעפ"י דלעיל בסימן רל"ב ס"ל לרבינו בהא דאריב"ל כיון שהגיע זמן תפלת המנחה אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המנחה ואמרי' בפ' ת"ה דלית הילכתא לא כרב הונא ולא כריב"ל ואפ"ה פסק רבינו לשם דטעימה הוא דשרי אבל אכילה אסור כריב"ל כבר כתבנו לשם דנמשך רבינו אחר דברי התוס' והרא"ש בפ"ק דשבת דמשמע להם מתוך סוגיא דהתם דבחדא הלכה כריב"ל ובאידך אין הלכה וכ"כ ה"ר יונה לשם ומביאו ב"י כאן ודלא כמ"ש התוס' והרא"ש פ' ת"ה דלגמרי הלכה כריב"ל ואפילו אכילה שרי ע"ש אבל במאי דקאמרי' לית הלכתא כר"ה משמע ודאי דלגמרי אין הלכה כרב הונא ואפי' אכילה שרי דלא מוכחא מידי בשום דוכתא דליהוי הלכה כרב הונא בחדא ואף ה"ר יונה והתו' והרא"ש דפ"ק דשבת מודו דבהך דרב הונא מדינא שרי אפי' סעודה וכמ"ש הרשב"א ע"ש הראב"ד ודה' לדברי י"א והכי נקטי' דמדינא שרי אפי' סעודה ונפקא מינה מהאי פסקא דידן דמאן דחליש לביה וקשה עליה טובא להתפלל מוספין מקמי אכילה שרי ליה לאכול מקמי תפלה דהא מילת' מאי איכא להקל כנגד המנהג כנ"ל ודלא כמ"ש ב"י לפרש דעת רבינו בהפך ממ"ש גם הבין דר"ח קסבר דמדינ' אין רשאי לאכול וכך פסק בש"ע אבל סעודה אסורה ולפע"ד גם דעת ר"ח כדעת כל הגדולי' דמדינא שרי אפי' סעודה ותדע דהא לדעת התו' והרא"ש בפ' ת"ה בהא דריב"ל כיון דלא מוכחא להו מסוגיא דפ"ק דשבת דלהוי הלכה כריב"ל במקצת דבריו סבירא להו דלית הילכתא כריב"ל לגמרי ואפי' אכילה שרי וכמ"ש לעיל בסי' רל"ב א"כ ה"ה בהך דרב הונא דלית הילכתא כותיה פשיטא דאפי' אכילה שרי לדברי הכל דכיון דלא מוכחא מידי דלהוי הלכה כרב הונא במקצת דבריו משמע ודאי דלגמרי נדחו דבריו ואפי' סעודה שרי מדינא ודלא כש"ע · ומה שיש מקשי' היאך יתכן לאכול קודם מוסף בשבת וי"ט והלא אסור לטעום עד שיקדש כמ"ש בסי' רפ"ט איכא לתמוה עליהם דא"כ בעובד' דרב אויא נמי קשיא דהא בשבת הוי עובדא כדפרש"י אלא הדבר פשוט דצריך לקדש וה"ק יטול ידיו ויקדש ויברך המוציא ויאכל ויברך ברכת המזון ואח"כ יתפלל מוסף דזמנה כל היום וליכא הכא קושיא כלל: ומ"ש ואם שכח ולא התפלל עד שעבר כל זמנה וכו' פי' שעבר

כל

ב"י

ובאשכנז נוהגין לומר תכנת שבת וכו' כתוב בשבלי הלקט תכנת לשון סדור כמו ותוכן לבנות רצית קרבנותיה י"מ בכל הקרבנות כתיב ושעיר לכפר ובקרבן של שבת לא כתיב שעיר לכך סדרו לומר רצית קרבנותיה שהם קרבנות שהם אינם צריכין כפרה וי"מ רצית קרבנותיה לא רצית קרבן אא"כ עבר עליו שבת דכתיב ומיום השמיני והלאה ירצה ואין ז' בלא שבת צוית פירושיה עם סדורי נסכיה י"מ ע"ש צו את בני ישראל שבו מפורש קרבן שבת צוית קרבנותי' המפורשים בה עם מערכות של לחם הפנים שש המערכת תרגומו שית סדרין נסכיה מלשון קשות הנסך אשר יוסך מענגיה לעולם כבוד ינחלו ע"ש האגדה דפסיקתא דבאתי לגבי בזכות ג' דברים ישראל מתענגים לפני הקב"ה בזכות שבת בזכות מעשר בזכות שבת דכתיב אז תתענג על ה' טועמיה חיים זכו המכבדים אותה במיני מאכל ומטעמים ויש סומכין לטעום תבשילו מע"ש עכ"ל:

ומ"ש רבינו ע"ש הגאולה דכתיב אשרק' להם וגו' ז"ל שבלי הלקט מצאתי בשם רש"י לפיכך הוא מיוסד באלפא ביתא זו לפי שהיא נשמעה על הגאולה וגאולה עתידה להיות בזכות שבת שנאמר לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' וכתיב והביאותים אל הר קדשי וכתיב בשובה ונחת תושעון וכילד נשמעת על הגאול'· תשר"ק על שם אשרקה להם ואקבצם כי פדיתי'· לפע"ם יטפו ההרים עסים צף וטף אחד הוא · נמל"ך והיה ה' למלך · יעח"ז ישו שכם אחד לעבדו כי עין בעין יראו · והד"ג ב"א יבא לויתן ויכרו עליו חברים אז מסיני נטוו עליה פירוש ה"ר בנימין אז מסיני קודם שבאו ישראל לסיני במצרים ובמרה ומצינו אז שהוא לשון הקדמה קדם מפעליו מאז (ג):

אעפ"י שאין הלכה כרב הונא דאמר אסור לאדם שיטעום וכו' בפרק תפלת השחר (כח:) אסיקנא דלית הלכתא כותיה וכתב הרשב"א לית הלכתא כרב הונא פירוש אלא מותר לטעום קודם תפלת המוספין וכתב הראב"ד דיש אומרי' דוקא טעימה ולא אכילה והוא ז"ל פי' דאפילו טעימה שיש בה כדי לסעוד את הלב כי הא דרב אויא עכ"ל כלומ' דאיתא התם דר' אויא לא אתא לפירקא משום דחליש ליביה ואמרו ליה דהוה ליה למיטעם מידי קודם תפלת המוספין ולמיתי וגבי הא דלית הלכתא כרב הונא אמרי' נמי דלית הלכתא כריב"ל דאמר כיון שהגיע זמן תפלת המנחה אסור לאדם שיטעום כלום וכתב על זה הר"י ודוקא טעימה אינה אסורה כגון אכילת פירות או אכילת פת מועט אבל סעודה אסורה עכ"ל ומשמע דהכי נמי מתפרש מאי דאמרי' דלית הלכתא כרב הונא דאמר אסור לאדם שיטעום קודם תפלת המוספין ודבריו מטין כדברי הראב"ד ונראה שכך הם דברי רבינו דכי אמרי' דלית הלכתא כרב הונא אינו אלא להתיר טעימה אבל אכילה כלומר סעודה אסורה מההיא דפרק בג' פרקים (כו:) דאין לפרש דברי רבינו דמדינא מותר לטעום קודם תפלת המוספין וכדאסיקנא דלית הלכתא כרב הונא ובין טעימה ובין אכילה שרי דאכילה נמי טעימה מקריא אלא שאין דרך לאכול ולא לטעום קודם תפלת המוספין דטעימה נמי אכילה קרו לה דא"כ מאי אין אדם רשאי לאכול דקאמר ר"ח שהרי לפ"ז רשאי לאכול אלא שאין דרך העולם לאכול אבל רבינו ירוחם כתב בחי"ט אסור לטעום כלומר לאכול קודם תפלת מוסף כך פשוט בפרק תפלת השחר ודבריו תמוהין דהא בהדיא אסיקנא דלית הלכתא כרב הונא ואפשר דה"ק רבינו ירוחם אסור לטעום טעימה גדולה כלומר לאכול וממילא משמע דטעימה קטנה שריא ודלא כרב הונא וכדברי הראב"ד וזה שכתב רבינו בשם ר"ח דאין אדם רשאי לאכול עד אחר תפל' מוסף כתבו הרא"ש בפסקיו בפ' הנזכ':

וזמנה כל היום ומיהו עיקר מצותה עד סוף ז' שעות וכו' בר"פ תפלת השחר (כו .) תנן ושל מוספין כל היום ר' יהודה אומר עד שבע שעות ובגמרא (כח .) תפלת המוספין כל היום א"ר יוחנן ונקרא פושע ופירש רש"י ונקרא פושע המאחרה כל כך אריב"ל כל המתפלל תפלת המוספין לאחר ז' שעות לדר' יהודה עליו הכתוב אומר נוגי ממועד אספתי וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מהל' תפלה שהמתפלל תפלת המוספין לאחר ז' שעות אע"פ שפשע יצא י"ח מפני שזמנה כל היום:

ואם שכח ולא התפלל עד שעבר כל זמנה כתב רשב"ם שאין לה תשלומין וכו' כ"כ התוס' והרא"ש והר"י בר"פ תפלת השחר (כו ·) וטעמא משום דדוקא בתפלת י"ח שהיא של רחמים יש לה תשלומין שאין זמן בקשת רחמים עובר ואפילו בשבת שאינה אלא שבח מ"מ כיון שהיא כנגד תפלה של כל יום שהיא של רחמים יש לה תשלומין כמותה אבל מוסף כיון שמזכיר בתפלה קרבן המוסף אינו ראוי להתפלל אלא בזמן הקרבת המוסף ואע"פ שאר תפלות כנגד קרבנות תקנום מ"מ אינו מזכיר בהם קרבנות:

ויש

דרכי משה

רפו (א) כתב בא"ז במוסף אומרים בקדושה נעריצך כו' ובשחרית אומרים נקדש כו' ואומרים בקדושת מוסף פעמים בכל יום שמע ישראל כו' מפני שהיתה שעת השמד שלא יקראו ישראל ק"ש והתקינו. לומר שמע ישראל בקדושה ואומרים ג"כ אני ה' אלהיכם ובספר המקצעות כמנהגינו שמפסיקים בין להיות לכם לאלהים והחזן חוזר ואומר ויש שאומרים אותו בלא הפסקה: (ב) וכ"כ בא"ז:

ובנימין

דרישה

סי' רפו [א] על שם הגאולה דכתיב אשרקה להם כו' עיין בב"י: [ב] כנגד וביום השבת ועולת שבת כו' פי' שני ראשי פסוקים הם:

[ג] משנת פרק אחד פי' פירקי אבות כדלקמן סי' רנ"ב ואפשר לומר דר"ל משנת פרק מאיזה מסכת שירצה: [ד] מיד אחר תפלת השחר מטעם שנסכים צריכין להיות קודמין למוספין כדיליף מקרא כמ"ש בסמוך: [ה] מיד אחר תפלת השחר כתב הרשב"א בשם התוס' שאם הקדים תפלת מוסף לשל שחרית יצא וכ"כ בספר אוהל מועד: [ו] מ"מ צריך להתפלל אותה קודם אכילה כו' הא דכתב רבינו צריך להתפלל כו' לא איסורא קאמר אלא כוונתו לומר שמ"מ טוב להתפלל אותה קודם אכילה כו' דאם לא כן לא היה צריך ב"י לדקדק מדברי רבינו דאין לפרש דברי רבינו דבין טעימה ובין אכילה שרי דאכילה נמי טעימה מיקרי דא"כ מאי אין אדם רשאי לאכול דקאמר ר"ח כו' ע"ש ודו"ק: [ז] דאין אדם רשאי לאכול כו' והא דאין הלכתא כרב הונא היינו שמותר באכילת פירות או אפילו אכילת פת כדי לסעוד הלב אבל סעודה אסור לאכול שזה נקרא אכילה וזה טעימה כן פירש ר"י והרשב"א: [ח] ומיהו עיקר מצותה עד סוף ז' שעות נראה דר"ל אף שכבר התפלל מנחה דהא אסור לאחר תפלת מוסף עד תפלת מנחה ולהתפלל קודם לה תפלת מוסף מיד כשהגיע זמנה כמ"ש בסמוך אלא ר"ל שעכ"פ לא יאחר זמן מוסף לכתחילה יותר מסוף ז' שעות:

משלים

פרישה

פירוש שהרי שם עיירות הן אפ"ה צריך לאומרו אבל ראובן ושמעון וכיוצא בו אין תועלת בתרגומו כלל ועיין בגמרא דמגילה דף ג' ע"א ובר"ן ורש"י פרק כל כתבי ודו"ק:

יכול

חדושי הגהות

רפו א ר"ל אפילו תאמר שאין איסור בדבר דלא קאמר אלא דלא שכיחא שכרות ולא קאמר לא הוי שכרות מ"מ לפחות איכא להוכיח משום שאין דרך לאכול אבל בשם ר"ח כתב שמעינן מכאן דאין אדם רשאי לאכול משום דס"ל לר"מ דאי אין איסור בדבר לא הוי סמכו רבנן אדרך העולם לתקן נשיאות כפים במוסף יותר מבמנחה והא דקאמר לא שכיחא שכרות ולא קאמר לא הוי שכרות משום דבעי למימר במנחה שכיחא שכרות ולא מצי אמר הוי שכרות דלא פסיקא מלתא דהוי שכרות אלא דשכיחא שכרות קאמר נמי במוסף לא שכיחא שכרות אבל אה"נ דאיסור יש בדבר (מהרל"ח):

המרדכי

שעבר כל זמנה כתב רשב"ם שאין לה תשלומין אף ע"ג דבשאר תפלות שכח באחד מהם ולא התפלל [ט] משלים אותה עם תפלה שלאחריה שאני תפלת מוסף כיון שמזכיר בה את מוסף יום חג פלוני הזה אין ראוי להתפלל אותה אלא בזמנה ויש בה נשיאת כפים וכל יחיד חייב להתפלל אותה בין אם יש צבור בעיר או לא: היו לפניו שתי תפלות אחת של מנחה ואחת של מוספין כגון שאיחר להתפלל מוסף עד ו' שעות ומחצה שהוא זמן תפלת המנחה צריך להתפלל של מנחה [י] ואח"כ של מוסף: וי"א הא דאמרינן שצריך להקדים של מנחה תחלה היינו דוקא שצריך עתה להתפלל שתיהם כגון שרוצה לאכול ואסור לו לאכול עד שיתפלל מנחה תחלה הלכך כיון שצריך להתפלל שתיהם של מנחה קודמת שהיא תדירה וגם עתה עיקר זמנה אבל אם אינו צריך עתה להתפלל תפלת מנחה יכול להקדים של מוסף ולאחר של מנחה עד סמוך לשקיעת החמה והתוס' אינם מחלקים שכתבו שיש ליזהר ביוה"כ כשמאחרים תפלת יוצר עד לאחר שש שעות ומחצה שיקדימו תפלת המנחה לתפלת המוספין והרמב"ם ז"ל כתב יש מי שהורה שאין עושין כן בצבור כדי שלא יטעו וא"א ז"ל היה נוהג ביוה"כ להתפלל תפלת מוסף ביחיד כדי להתפלל אותה בזמנה:

רפז ואם יש אבל (א) יכול לילך לנחמו ולחולה לבקרו ולא יאמר לו בדרך שאומר בחול אלא יאמר לו (ב) שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא (ג) ורחמיו מרובים ושבתו בשלום:

רפח וימהר (א) לאכול קודם שש שעות דגרסי' בירושלמי רבי אחא ורבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא אסור להתענות בשבת [א] עד שש שעות (ב) ואין צריך לומר שאסור להתענות בו תענית גמור והא דאיתא בפרק אין עומדין היושב בתענית בשבת (ג) קורעים לו גזר דינו של ע' שנה מיירי בתענית חלום (ד) שאותו מותר בשבת (ה) לפי שנפשו עגומה על חלומו שראה וחושב שיתבטל בשכר התענית א"כ התענית הוא עונג לו ומ"מ

ב"י

ויש בה נשיאת כפים משנה בפ' בתרא דתעניות (כו.): **ובכל** יחיד חייב להתפלל אותה וכו' בס"פ תפלת השחר (ל.) איפליגו תנאי במלתא ופסקו הפוסקים כחכמים דאמרי דתפלת המוספין בין בחבר עיר בין שלא בחבר עיר פירוש חבר עיר חבורת עיר כלומר צבור אם אומרים כתר במוסף כתב רבינו בסימן רפ"א טעם למה אומרים בכתר פעמים ולהיות לכם לאלהים אכתוב בסימן תכ"ג בס"ד. כתב שבלי הלקט בשם ה"ר הושעיא אין טוב לעשות כמו שנהגו בהרבה מקומות להתפלל ש"צ תפלת המוספין בקול רם והצבור אומרים עמו בלחש על כל דיבור ודיבור וענין קדושה אלא צריכין להתפלל אותה ביחיד תחלה ככל התפלות ואח"כ יאמר אותה ש"צ בקול רם עכ"ל:

היו לפניו שתי תפלות וכו' פלוגתא דר' יהודה ורבנן בפרק תפלת השחר (כח.) ופסק ר' יוחנן הלכ' כרבנן דאמרי מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוספין:

ומ"ש כגון שאיחר להתפלל מוסף עד שש שעות ומחצה הוא כדברי התוספו' שם וכ"כ הרא"ש דמשמע בתלמודא דידן ודלא כירושלמי שכתבו הר"י והרא"ש דלא אמרי' מתפלל של מנחה תחלה אלא כשאיחר עד זמן מנחה קטנה אבל קודם לכן מתפלל של מוספין תחלה:

וי"א הא דאמרינן שצריך להקדים של מנחה תחלה וכו' כ"כ התוס' והרא"ש בשם הר"י וזה דעת רבינו יונה והרשב"א וכתב הרשב"א ומסתברא שאם עבר והקדים תפלת המוספין לתפלת המנח' ואפי' במקום שיש לו להתפלל תפלת המנח' יצא וא"צ לחזור ולהתפלל של מוספין שנייה משום דמוספין כל שעתא זמניה הוא דהא תפלת המוספין כל היום אלא דלכתחלה צריך להקדים תפלת המנחה עכ"ל והתוס' אינם מחלקים שכתבו שיש ליזהר ביו"ה כו' שם:

והרמב"ם כתב יש מי שהורה וכו' בספ"ג מהל' תפלה כתב הרא"ש בפרק מי שמתו דבתפלת מוסף אם התפלל י"ח ברכות וחדש בה דבר מועט יצא כדאמרינן בירושלמי פרק תפלת השחר אפי' אמר נעשה לפניך את חובותינו בתמידי יום וקרבן מוסף יצא כתב ריב"ש בתשובה שבשבתות וימים טובים א"א ברכו אחר קדיש בתרא וכתבתי זה בסוף סימן קל"ג:

רפז ואם יש אבל יכול לילך לנחמו ולחולה לבקרו בפ"ק דשבת (יב) אין מנחמין אבלים ואין מבקרין חולים בשבת דברי ב"ש וב"ה מתירין:

ולא יאמר לו כדרך שאומר בחול וכו' (שם:) ת"ר הנכנס לבקר את החולה אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ור"מ אומר יכולה היא שתרחם בזכותה ר' יהודה אומר המקום ירחם עליך ועל חולי ישראל ר' יוסי אומר המקום ירחם עליך בתוך חולי עמו ישראל שבנא איש ירושלים אומר בכניסתו שלום וביציאתו אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובין ושבתו בשלום ופי' הר"ן שבת היא מלזעוק איני יכול לבקש רחמים עכשיו שע"י כן יעורר בכי ויצטער אלא אומר להם דברי תנחומין שלא יצטערו ופסק הרמב"ם בפכ"ד כת"ק וכ"כ שהוא דעת רבינו אלא שסובר דשבנא לא בא לחלוק אלא לפרש דברי ת"ק והרמב"ן בספר תורת האדם פסק כרבי יוסי ולא נהגו כן. מילה שחל להיות בשבת מה יעשה בכוס כתבתי בסימן רע"ג:

רפח וימהר לאכול קודם ו' שעות דגרסי' בירושלמי בשם ר' יוסי בר חנינא וכו' בספ"ג דתעניות והרי"ף והרא"ש כתבוהו בפ"ק דשבת וכ' שם המרדכי בשם אבי העזרי אבל בתפלה ובתלמוד שרי דקי"ל כר"א (פסחים סח:) ושוב ראיתי דס"ל כרבי יהושע וכ"פ ראבי"ה עכ"ל [ב] גרסינן בירושלמי ר' חגי אמר לא ניתנו שבתות וי"ט אלא לאכילה ושתיה ר' ברכיה אמר לא ניתנו אלא לעסוק בהם דברי תורה ובתנחומא מפרש לא פלגין מה דא"ר ברכיה לת"ת אלו הפועלים שהם עסוקים במלאכתן כל ימות השבוע ובשבת הם באים ומתעסקים בת"ת ומה דא"ר חגי להתענג אלו ת"ח שהם יגיעים בתורה כל ימות השבוע ובשבת הם מתענגי' והא דאמר רבא (שם) הכל מודים בשבת דבעינן לכם כמו שנתבאר בסימן רמ"ב י"ל התם לר"א ורבי יהושע קאמר א"כ התם בעונג קאי והכא לעסוק כל היום בתענוג:

והא דאיתא בפרק אין עומדין (לא:) היושב בתענית בשבת וכו' מיירי בתענית חלום כ"כ התוספות שם והרי"ף והרא"ש בפ"ק דשבת וטעמו של דבר למה קורעין גזר דינו כתב בספר הזוהר פרשת אמור וכתב המרדכי בפ"ק דשבת בשם רא"ס דאין להתענות אלא על חלום שראהו תלת זמני' ורבינו כתב בסימן תקס"ח בשם ר"ע ורבי קלונימוס שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום בשבת שאין אנו בקיאין בפתרון החלומות לידע אי זה רע ואי זה טוב ואין מתענין מספק וכ"כ אבי העזרי עכ"ל ולא כתבו כאן לפי שסמך על מ"ש שם ובהגהות אשיר"י פ"ק דתענית הביאו דברים הללו ואח"כ כתב ומנהג בזמן הזה שמתענין בשבת תענית חלום וכן היו

ב"ח

כל היום ורוצה להשלימה בתפלת ערבית: **היו** לפניו שתי תפלות וכו' ולענין הלכה ודאי צריך כל מורה להזהיר שימהרו בתפלת שחרית ולא יאריכו בנגונים כדי להתחיל מוסף מקמי שיגיע ו' שעות ומחצה לאפוקיה נפשיה מפלוגתא דרבוותא אבל אם כבר הגיע ו' שעות ומחצה סומכין על דעת י"א כיון שא"צ ביום הכפורים להתפלל תפלת מנחה מקדים של מוסף גם סומכים אדברי הרמב"ם שאין עושין כן בצבור שלא יטעו ואפילו הגיע מנחה קטנה מקדים של מוסף:

רפז ואם יש אבל וכו' בפ"ק דשבת (דף י"ב) תניא אין מנחמין אבלים ואין מבקרים חולים בשבת דברי ב"ש וב"ה מתירין פרש"י אין מנחמין משום דמצטער עם המצטערים לכאורה נראה דהא דלא יאמר לו כדרך שהוא אומר בחול לא קאי אלא למאי דסמיך ליה ולחולה לבקרו וה"א להדיא בברייתא' לשם ת"ר הנכנס לבקר את החולה אומר שבת היא מלזעוק ורפוא' קרובה לבא ור"מ אומר יכול' היא שתרחם וכו' פרש"י דצריך להכריע דעתם שלא יצטערו אלמא משמע דלאבל יכול לנחמו כמו שהוא מנחם בחול אלא דבחול' דוקא כיון דבחול צריך המבקר לזעוק ולהתפלל עליו קאמרינן דבשבת אסור לצעוק אלא אומר שבת היא מלזעוק וכו' אבל ראיתי למהרש"ל שכתב דכשמנחם אבלים אומרים ביציאתו שבת היא מלנחם ונחמה קרובה לבא ורחמיו מרובין ושבתו בשלום עכ"ל נראה דס"ל דכי היכי דפליגי תנאי בבקור חולים הכי נמי פליגי בתנחומי אבלים וכיון דקי"ל כשבנא צריך שיאמר שבת היא מלנחם וכו' כלשון שאמר שבנא בבקור חולים והכי מסתברא ומ"ש רבינו כשבנא הרמב"ם בפכ"ד מה' שבת פסק כתנא קמא והרמב"ן פסק כרבי יוסי ועיין בי"ד סימן שלה סעיף ו' האריכתי בזה בס"ד ומסקנתי כמ"ש רבינו וכן אני נוהג ולשם כתבתי דפסקים שבש"ע סותרין בדין זה:

רפח וימהר לאכול קודם ו' שעות וכו' ואע"ג דאפילו בחול נמי ימהר לאכול קודם שש שעות דמכאן ואילך כזורק אבן לחמת כדלעיל בסי' קנ"ה מיהו בחול ליכא איסורא אבל בשבת אסור להתענות עד אחר ו' שעות ולכן לאו שפיר עבדי הני ש"צ בשבתות דמנגנין ואין יוצאין מבה"כ עד אחר ו' שעות בפרט בחורף ומכ"ש בי"ט מלבד בר"ה אין למנוע דהא יש אומרים דיש להתענות בר"ה אע"ג דלא נהגינן הכי מ"מ ראוי להאריך אף לאחר ו' שעות ואין למנעם: **והא** דאיתא בפ' אין עומדין וכו' כ"כ התו' לשם בשם ר"ח ע"ש סוף (דף ל"א) וכ"כ הפוסקי': **ומ"ש** וחושב שיתבטל וכו' איכא למידק דמשמע דחושב הוא כך ואינו ודאי ולעיל בסי' ר"ך כתב שזהו תענוג לו לבטל חלום רע שחלם ועוד דבסי' תקס"ח כתב רבינו ע"ש ר"ע ורבינו קלונימוס וראבי"ה שאין להתענות בזמן הזה אלו' רע בשבת ואפשר ליישב דבסי' ר"ך דהביא רבינו מאמר יפה תענית לחלום כאש לנעורת מדבר באותן חלומות המפורשים בפרק הרואה שהם רעים ודאי או אחד מג' חלומות שקבלה בידינו מן הקדמונים שהם ודאי רעים באלו חלומות קאמר דיפה תענית כאש לנעורת כדי לבטלו כלומר אעפ"י דאיהו גופיה אינו חושב שיתבטל

פרישה

סי' רפז (א) **יכול** לילך ולנחמו לאפוקי מב"ש דאוסר דמצטער עם המצטערים:

(ב) **שבת** היא מלזעוק פי' הר"ן איני יכול לבקש רחמים עכשיו שע"י יעורר בכי ויצטער אלא אומר דברי תנחומין. והא דמקדים לומר ורפואה קרובה לבא קודם ורחמיו מרובים נראה דה"פ שמנחמו וא"ל אין בחולי שעליך שום צד סכנה אלא ורפואתך כאשר הוא החולי קרובה לבא ואל תצטער שמא יכבד עליך החולי כי רחמיו מרובים ולא יוסיף עליו היסורין:

(ג) **ורחמיו** מרובים ורמ"א כתב שהמנהג כהרמב"ם שפוסק כת"ק דאל"ל ורחמיו מרובים כו' וכתב רש"ל וכשמנחם האבלים אומר ביציאתו שבת היא מלנחם ונחמה קרובה לבא כו' והארכתי בספר ים"ש עכ"ל:

סי' רפח (א) **וימהר** לאכול קודם ו' שעות כו' ואפילו בתפלה ולימוד אסור דקי"ל כר"י דאמר חלקיהו כו' וכן פסק רמ"א ז"ל בש"ע וטעמא דמילתא דאסור להתענות עד ו' שעות דשוב הוי כזורק אבן לחמת כמ"ש לעיל בסי' קנ"ז ואעפ"י שכתב רבינו בסמוך שזה תלוי לפי מה שהוא עונג לו אם הקדמה עונג לו יקדים ואם האיחור עונג לו יאחר היינו קודם ו' שעות אבל עד ו' שעות אסור לאחר מטעם דלעיל:

(ב) **ואצ"ל** שאסור להתענות בו תענית גמור הוצרך רבינו לכתוב ואצ"ל כו' דה"א דדוקא כשרוצה לאכול בשבת או אסור להתענות עד ו' שעות אבל כשרוצה להתענות כל היום מותר דהלכה כר"א דאמר או כולו לכם או כולו לה' וק"ל:

(ג) **קורעין** לו גזר דינו של ע' שנה כו' ומסיק שם בגמרא דף ל"א סוף ע"ב דמ"מ צריך ליתב תעניתא לתעניתא. ופירש רש"י של שבעים שנה כלומר אפילו נגזר עליו מנעוריו לפי שתענית קשה בשבת לפי שהכל מתענגי' והוא מתענה:

(ד) **שאותו** מותר בשבת ויאמר עננו באלהי נצור בלא חתימה ויאמר אחריו רבון העולמים גלוי כו' כמו בחול רמ"א:

(ה) **לפי** שנפשו עגומה כו' עיין מ"ש רבינו בסי' תקס"ח ובהג"מ כתב שהמנהג להתענות תענית חלום בשבת וכן נהגו רבותינו ואם הוא ת"ח ישב ללמוד כל היום ויתכפר לו ע"כ והעולם אומרים שנמצא בספרים קדמונים בשם רב האי גאון שעל ג' חלומות מתענין בשבת ואלו הם הרואה ס"ת שנשרף או י"כ בשעת נעילה או קורות ביתו או שיניו שנפלו וי"א הרואה

דרישה

[ט] **משלים** אותה עם תפילה שלאחריה עיין בב"י: [י] **ואח"כ** של מוסף מיהו כתב הרשב"א שאם הקדים של מוסף יצא:

סי' רפח [א] **עד** ו' שעות ז"ל המרדכי ריש פ"ק דשבת פי' בירושלמי אסור להתענות עד ו' שעות וכתב אבי העזרי אבל בתפילה ובתלמוד תורה שרי לעסוק ולהתענות דקי"ל כר"א דאמר או כולו לכם או כולו לה' ותו מר בריה דרבינא הוה יתיב כולא שתא בתעניתא בר מן עצרתא כו' ושוב ראיתי בפרק שני דביצה דס"ל כר"י וכן פסק ראבי"ה עכ"ל והנה יש לתמוה שדברי המרדכי בשם ראבי"ה סותרין זה את זה דמתחילה כתב דמותר לעסוק בד"ת ולהתענות דקי"ל כר"א ואח"כ כתב בשמו כר' יהושע ודוחק לומר דמ"ש דקי"ל כר"א הוא דברי המרדכי עצמו ולא כתב כן בשם ראבי"ה דראבי"ה לא כתב אלא דמותר לעסוק בתפילה ובד"ת ור"ל עד אחר ו' שעות ומ"ש כמי ולהתענות כמי ר"ל עד אחר ו' שעות אבל לא כולא יומא אלא שהמרדכי עלתה על דעתו תחילה דראבי"ה ס"ל דה"ה כולא יומא מותר ושוב מצא דראבי"ה פסק כר"י וממילא צ"ל דראבי"ה דייק עד אחר ו' שעות ולא כולא יומא ומר בריה דרבינא דהתענה כולא שתא צ"ל דראבי"ה דפסק כר' יהושע ס"ל דמיירי בתענית חלום או כשקשה לו האכילה לצער והמרדכי דמייתי מיניה ראייה עלתה על דעתו דכפשוטא קאמר ומשום דקי"ל כר"א וסבר דמר בריה דרבינא עסיק כולא יומא בתפילה ובתורה שוב ראיתי במרדכי ישן של קלף שלא כתב בו וכ"פ ראבי"ה בתראי וכתב שם בהדיא דסבירא לן ולא דסבירא ליה כי ודאי ראבי"ה מתיר בת"ת אלא שהמרדכי כתב דס"ל כר"י וק"ל:

[ב] **גרסינן** בירושלמי ר' חגי אמר לא נתנו שבתות כו' וכמ"ש בפרישה וב"י כתב עליו ז"ל והא

ומ"מ צריך להתענות יום אחר שיתכפר על שביטל עיקר עונג שבת וא"צ שיהא התענית מיד ביום ראשון של אחריו (ו) אלא לכשירצה גרסינן בפרק כל כתבי (קיט:) וכבדתו רב אומר להקדים פירוש שיקדים למהר לאכול בסעודת שבת ושמואל אמר לאחר (ז) ונ"ל דלא פליגי אלא כל אדם לפי עניינו אם ההקדמה עונג לו כגון שנתעכל לו סעודת הלילה יקדים (ח) ואם האיחור עונג לו כגון שעדיין לא נתעכל לו יאחר א"ל בריה דרב פפא לר"פ כגון אנן דשכיח לן חמרא ובשרא כל יומא במאי נשנייה א"ל אי (ט) רגיליתו לאקדומי אחרו ואי רגיליתו לאחורי אקדימו (י) רבי זירא הוה מהדר אזוגא דרבנן אמר להו במטותא מינייכו לא תחללוניה פירו' (יא) כשהיה רואה תלמידים שקובעין ללמוד בזמן הסעודה (יב) היה מזהירם שלא יבטלו סעודת שבת (יג): אין מתענים ולא מתריעין בו

ב"ח

שיתבטל מ"מ אנן ידעינן שיפה לו התעני' כאש לנעורת דלפי האמת תענית שלו הוא לבטל חלו' רע שחלם אעפ"י שאיננו חושב כן אבל כאן בסי' רפ"ח דמביא הך דקורעי' לו גזר דינו של ע' שנה מיירי בחלום שאיננו בודאי שהוא רע אלא דאיהו נפשו עגומה עליו וכיון דספ' הוא היה לנו למנעו שלא יתענה מספק ואפ"ה מאחר שחושב שהוא חלום רע ומתענה כדי שיתבטל בשבת תענית מועיל לו תענית דאעפ"י דעכשיו לא הודיעוהו מן השמים שזה דבר רע מ"מ קורעין לו גזר דינו שכבר נגזר עליו מע' שנה כלומר מתחלת הווייתו שבא לעולם ונקט שבעים לפי שימי שנותינו הם ע' שנה ובסימן תקס"ח מיירי בשאר חלומות דאנן לא ידעינן שהם רעים וגם איהו גופיה מסופק בהן אם הם רעי' או לאו לכך אין לו להתענות בשבת ולפ"ז מנהגי להורות לאדם, המספר חלומו בשבת ושואל אם יש לו להתענות דאם נפשו עגומה עליו טובא ולבו אומר לו דהוי חלו' רע וחפץ להתענות וחושב שיתבטל בשכר התענית דיכול להתענות אעפ"י שאיננו מאותן החלומות שמקובלים בידינו שהן רעות דעל ענין זה אמרו בפ' אין עומדין היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דינו של ע' שנה וכדפי':

ומ"מ צריך להתענות יום אחר וכו' עד אלא לכשירצה משמע דאפי' יכול להתענות גם למחר ואינו קשה עליו כלל להתענות שני ימים זה אחר זה אלא שאין רצונו להתענות שני ימים רצופין מצי להתענות לכשירצה וכ"כ הגהות אשיר"י פ"ק דתענית ע"ש ראבי"ה אבל רוב הפוסקים חולקים דדוקא יתענה ביום א' אם לא שתשש כחו ואינו יכול להתענות ב' ימים רצופים וכ"כ התו' בפ"ק דתענית (דף י"ב) בד"ה אי מצי' מצער וז"ל ואם התענה בשבת כגון תענית חלום דצריך לפרוע כדאמרינן ובלבד דיתיב תעניתא לתעניתא אם אירע שיהיה ר"ח אותו יום אז ידחה לתעניתו עד יום אחר בשבוע וכ"כ למ"ר שי' עכ"ל אלמא דבלאו ר"ח אסור לו לדחותו והכי נקטי': אי רגיליתו לאקדומי אחרו וכו' נראה דהכא מיירי דבין יקדימו ובין אחרו לא יהיו אוכלים אלא לאחר העיכול ואעפ"כ השינוי הוא לכבוד השבת דאם היו רגילין לאקדומי בחול אזי ישנו בשבת ויאחרו כדי שיהיו תאבים יותר לאכול וזהו כבוד שבת ואם היו מאחרים אזי יקדימו להסב בסעודה כדי שיהא סעודתם נמשכת זמן גדול שזהו ג"כ כבוד שבת: רבי זירא הוה מהדר אזוגא דרבנן וכו' עיין בב"י תחלת סי' זה דמחלק ע"פ הירושלמי והתנחומא דפועלים ובעלי בתים יעסקו בתורה רוב יום השבת ומעוטו בתענוגי' ות"ח שהם יגעי' כל ימות השבוע בתורה יתענגו רוב יום השבת במאכל ומשתה ומעוטו בתורה אבל לעיל בסימן רמ"ח העליתי במסקנ' דאף לת"ח די במקצת לכם ורובו בתורה: אין מתענין וכו' ואפי' על אלו אין מתריעין בתפלה ותחנה אלא מתריעין להשמיע קול שיבואו להם לעזרה משנה ר"פ ג' דתעני' על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה אויבי' או נהר ועל הספינה המטורפת בים ר' יוסי אומר לעזרה אבל לא לצעקה והבין ב"י שמ"ש רבינו כאן ואפילו על אלו אין מתריעין בתפלה ותחנה היינו לומר שאין מתפללין ומתחננין עליהן בשבת לזעוק לפניו י"ת אין לעשות כן אלא צועקים על בני אדם שיבואו לעזור בלבד והיינו כמו שפירש"י בהך דרבי יוסי בפ"ק דתענית (דף י"ד) שכתב וז"ל לעזרה צועקין לבני אדם שיבואו לעזרה ולא לצעקה תפלה שאין אנו בטוחים כ"כ שתועיל תפלתינו לצעוק עליהן בשבת עכ"ל. והקשה ב"י דבסי' תקע"ו כתב רבינו דמסתבר' כהרמב"ם דשרי לזעוק ולהתפלל בשבת על עיר שהקיפוה אויבים דלא כפרש"י דאוס' ולפע"ד נרא' דשגגה יצאה מלפני השליט רבינו יוסף המסביר בר לכל עם הארץ כי לפי הבנת הרב קשה דכך היה לו לרבינו לומר כאן ואפילו על אלו אין זועקין ואין מתפללין בתפלות ובתחנות אלא משמיעין קול שיבואו להם לעזרה דזה הלשון היה משמע כפי' רש"י דאסור לזעוק ולהתפלל אבל מדקאמר אין מתריעין בתפלה ותחנה אלא מתריעין להשמיע קול שיבואו להם לעזרה דתפלה ותחנה ודאי שרי אף בשבת אלא אין מתריעין בשופרות בתוך התפלה והתחנה כמו שמתריעין בשבע תעניות אחרונות אבל מתריעין בשופר להשמיע קול שיבואו להם לעזרה וכי היכא דברישא דכתב רבינו אין מתענין ולא מתריעין בו אפילו על הצרות שמתריעין עליהם דעל התרעה בשופרות קאמר אף סוף דבריו שאמר ואפילו על אלו אין מתריעין וכו' היינו לומר דהתרעה בשופרות אין מתריעין על אלו בשבת והיינו כדברי הרמב"ם דהתרעה בשופרות בתוך התפלה שתוקעין כדי שיכניעו לבם לקול השופר ויהיו נרתעים מחטאתם זה אסור אבל לזעוק ולהתפלל מותר להשמיע קול שיבואו לעזרה אף בשופר מותר מיהו אכתי קשה מה נפשך היאך מפרש רבינו דעת הרמב"ם כמאן פסק דאי פסק כת"ק דרבי יוסי דאמר מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה אויבים וכו' והך התרעה בפה היא כדמוקמינן לה בפ"ק דקאמר עלה במאי אי בשופרות בשבת מי שרי וכו' אלא דלעזרה אפילו בשופרות שרי אפילו לר' יוסי דאוסר התרעה בפה לזעוק ולהתפלל מ"מ להשמיע קול אפילו בשופר לבא לעזרה פשיטא דשרי שהרי אפילו חלול גמור מחללין ומכ"ש דלת"ק שרי הא ליתא דא"כ מנ"ל דרש"י חולק הוא אדברי הרמב"ם דרש"י לא אתי אלא לפרש דברי ר' יוסי דאוסר מאי דמתיר ת"ק התרעה בפה מאי טעמיה וקאמר שאין אנו כ"כ בטוחים שתועיל תפלתינו וכו' אבל לענין פסק הלכה מודה רש"י דהלכה כת"ק דשרי בשבת התרעה בפה

ב"י

היו נוהגים רבותינו ואם הוא ת"ח ישב כל היום וילמוד בתענית ויתכפר לו עכ"ל והעולם אומרים שנמצא בספרי' קדמונים שעל ג' חלומות מתענין בשבת ואלו הם הרואה ס"ת שנשרף או י"ה בשעת נעילה או קורות ביתו או שיניו שנפלו וי"א הרואה י"ה אפילו שלא בשעת נעילה וי"א הקורא בס"ת וי"א הרואה שנושא אשה (ה): ב"ה והא דרואה שיניו שנפלו דוקא שיניו אבל הרואה לחייו שנשרו חלום טוב הוא שמתי' היועצים עליו רע כדאיתא בפרק הרואה (נו.) ונ"ל שהחלומות שאמרו בפרק הרואה שהם רעים גם עליהם מתענין בשבת:

ומ"מ צריך להתענות יום א' וכו' פשוט הוא בפ"ק דתענית (יב:) ובפרק אין עומדין (שם) והביאו הרי"ף בפ"ק דשבת:

ומ"ש וא"צ שיהיה התענית מיד ביום ראשון כ"כ א המרדכי בפ"ק דשבת וה"ה בפ"א מה' תענית אבל בספר הזוהר כתוב בפרשת ויקהל שצריך להתענו' מיד ביום המחרת כדי לתקן את אשר עוות בביטול עונג שבת וגם בשם הרשב"א מצאתי כתוב דהא דא"צ שיהא התענית מיד ביום א' דוקא מי שתשש כחו ואין יכול להתענו' ב' ימים רצופים שאל"כ ראוי לו שלא יתעכב לבקש סליחה וכפרה ע"כ (ג) כ' האגור בשם שבלי הלקט דאיתא בהגדה שמצאו תלמידיו לר"ע שהיה בוכה בשבת ואמר זהו עונג לי יש מוכיחין מכאן שאדם שמזיק לו אכילתו דאז עונג לו שלא לאכול וכמעט שהוא אסור לאכול דהא מצער ליה במה שאוכל עכ"ל כתב הכלבו סי' כ"ח אפשר לומר דדוקא להתענות מחמת עסקיו או מחמת יאוש שמחת י"ט הוא שאסור אבל המתענה מחמת תשובה וחסידות תעניתו לו תענוג ומותר ומ"מ אין ראוי לאדם להרגיל על זה ולא תמצא מי שמופלא בחסידות שמתענה בשבתות וי"ט והגהות מיימון כתבו בפ"א מה' תענית אדם המתענה בכל יום והאכילה בשבת צער הוא לו מפני שינוי וכת ראינו כמה חסידים ואנשי מעשה שהתענו בשבת מטעם זה וכן שמעתי על ר' יהודה החסיד שהיה עושה כן וכן אמרינן בפסחים (מח:) מר בריה דרבינא הוה יתיב בתעניתא כולי שתא בר מעצרת ופורים ומעלי יומא דכפורים אבל בלא כה"ג אסור עכ"ל אבל הרשב"א כתב בתשובה דההיא דמר בריה דרבינא הוה יתיב בתעניתא וכו' בתענית חלום דוקא הוא דאי לאו הכי אסור וכן צריך לפרש כדי שלא יחלוק אכולהו תנאי ואמוראי ואת"ל דבתענית דעלמא קאמר לא שבקי' כולהו תנאי ואמוראי ועבדי' כיחיד וכ"ש בשל תורה והאריך להביא ראיות לדבר (ג.):

אין מתענין ולא מתריעין בו וכו' . משנה בפ"ג דתעניות (יט) על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה אויבים או נהר ועל ספינה המטורפת בים רבי יוסי אומר לעזרה אבל לא לצעקה ואמרי' בספ"ק (יד:) דהאי התרעה בפה היא דאילו בשופרות מי שרי ומשמע דלתפלה הוא דאמרי' הכי אבל לעזרה פשיטא דשרי שהרי אפילו חילול גמור מחללין ופסק הרמב"ם בפ"ב ופ"ל כת"ק וכ"כ ג"כ בפ"א מה' תענית שזועקים עליהם ומתחננים בשבת ומתריעים עליהם לעזור אותם וכן דעת סמ"ג וסמ"ק וכ"כ מדברי ר"י בנתיב י"ח ח"א אבל רבינו פסק כאן כר' יוסי ובסימן תקע"ו כתב אין מתענין ולא מתריעין לא בשבתות ולא בי"ט חוץ מעיר שהקיפוה אויבים או נהר ואפילו על יחיד הנרדף מפני א"י או ליסטים או רוח רעה זועקים ומתחננים בתפלות בשבת אבל אין תוקעין אא"כ תוקעין לקבץ העם לעזור לאחיה' להצילם כך כתב הרמב"ם ורש"י פירש אפילו תפלה להתחנן ולזעוק אין לעשות אלא צועקים על ב"א שיבואו לעזור ומסתבר כדברי הרמב"ם עכ"ל ב ויש לתמוה עליו דכאן כתב כדברי רש"י ושם כתב דמסתבר כהרמב"ם ושם אבאר בס"ד: ומ"ש שאין מתענין

דרכי משה

רפח (א) ובנימין זאב כתב בשם רב האי דעל ב' הנזכרים בראשונה יש להתענות : (ב) כתב המרדכי רפ"ב דביצה אסור להתענות בי"ט ומר בריה דרבינא דיתיב כולא שתא בתעניתא ס"ל כר"א דאמר כולו לכם ואנן לא ס"ל הכי עכ"ל : (ג) וכ"מ מד' המרדכי שכתב בסמוך וכתב א"ז בהל' תענית המתענה בשבת אומר אחר תפלתו רבון כל העולמים גלוי וידוע כו' כמו שאומר בחול מ"כ בשם מהרי"ח שאם אדם ישן בצהרים וחלם לו חלום רע שצריך להתענות מעת לעת וכ"כ מהרי"ש בשם מהר"ש כשישן בשבת שינת צהרים וחלם לו חלום רע שמתענין עליו אז היה מתענה מאותו חצי יום שבת ואילך עד חצי הלילה ואז הבדיל ואמר שזה עולה ליום שלם ואח"כ ביום א' היה מיתב תענית לתעניתו ע"כ

דרישה

והא דאמר רבא הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם י"ל התם לר"א ור' יהושע קאמר פי' לדבריו דק"ל דלכאורה דכ"ע מודים דבעינן נמי לכם וא"כ איך אמר ר' ברכיה דלא נתנו אלא לד"ת ואף שהתנחומא מפרש דמיירי בפועלים מ"מ מדברי רבא דקאי גם על דבריו משמע דאפילו פועלים בעינן נמי לכם ע"ז כתב הב"י דו"א דרבא קאי אפלוגתא דר"א ור"י והם לא קיירי בפועלים ויכול להיות שגם הם מודים דפועלים צריכין לעסוק כל היום בתורה והם איירי בשאר בני אדם שלומדים ג"כ בימי השבוע וקובעים עתים לתורה ולנושא ונותן שבהן פליגי ר"א ס"ל בהן או כולו לכם כו' ור"י ס"ל בהן חלקיהו כו' וק"ל:

ומ"ש

פרישה

הרואה י"כ אפילו שלא בשעת נעילה וי"א הקורא בס"ת וי"א הרואה שנושא אשה והא דשיניו שנפלו דוקא שיניו אבל לחייו שנשרו חלום טוב הוא דמתו היועצים עליו רעה וכ"ל שהחלומות שאמרו בפרק הרואה שהם רעים גם עליהם מתענין בשבת וי"א דאם ישן בשבת שינת צהרים וחלם לו חלום רע יתענה מחצי היום עד חצי הלילה ואז יבדיל וביום א' יתענה כאילו התענה כל יום השבת וכ"כ רש"ל שמצא בשם מהר"ש שנ"ל כן : (ו) אלא לכשירצה כתב הרשב"א היינו דוקא למי שתשש כחו להתענות ב' ימים רצופים דאל"כ ראוי שלא יאחר מלבקש סליחה ומחילה וכ"כ הזוהר בפ' ויקהל וכתב רמ"א שאם יום א' הוא יום שא"א בו תחנון אין מתענין בו . רש"ל :

(ז) ונראה לי דלא פליגי אלא כל אדם כו' והא דלא מפרש רבינו דלא פליגי אלא רב מיירי במי שרגיל לכל ימי החול לאחר מש"ה צריך להקדים בשבת משום שינוי . ושמואל מיירי במי שרגיל להקדים וכדאמר רב פפא לבריה והביאו רבינו בסמוך היינו משום כיון דאמר בריה דרב פפא לרב פפא כגון אנן דשכיח כו' משמע דוקא להן שהיה שכיח להן כל יום יין ובשר ולא היה להם לשנות בענין אחר מש"ה מותר לשנות בענין איחור וקדימה לאפוקי רב ושמואל מיירי בסתם בני אדם שאין שכיח להם יין ובשר ויש להם לשנות בעניין אכילת בשר ויין או אין לו רשות בענין איחור וקדימה:

(ח) ואם האיחור עונג הוא לו כתב האגור דאיתא בהגדה שמצאו תלמידיו לר"ע שהיה בוכה בשבת ואמר זה עונג לי יש מוכיחין מכאן שאדם שמזיק לו אכילתו ואז עונג לו שלא לאכול וכמעט שהוא אסור לו לאכול דהא מצער ליה במה שאוכל עכ"ל . וה"מ כתבו בפ"א מה"ת אדם המתענה בכל יום והאכילה בשבת צער לו מפני שינוי וכת ראינו כמה חסידים ואנשי מעשה שהתענו בשבת מטעם זה וכן שמעתי על ר"י החסיד שהיה עושה כן : (ט) רגיליתו לאקדומי אחרו אע"ג דלכאורה נראה שאין זה עונג שבת אלא אדרבה צער הוא לו . מ"מ אפשר לומר דלא היו רגילים להקדים מכח שהיו רעבין אלא מחמת שלא היה להם פנאי או כדומה לזה ומש"ה א"ל אחרו ור"ל שאין לו להקדים סעודתו קודם זמן הסעודה אבל עכ"פ יאכל בזמן סעודה : (י) ר' זירא הוה מהדר אזוגא דרבנן פירש"י כשהיה רואה אותן זוגות זוגות ומדברין בד"ת היה מהדר אחריהן וביקש מהן לא תחללוניה לשבת מעונגו ע"כ והוא כמ"ש הטור : (יא) כשהיה רואה תלמידי' כו' בירושלמי רב חגי אומר לא נתנה שבת וי"ט לישראל אלא לאכילה ושתייה ר' ברכיה אומר לא ניתנה אלא לעסוק בהן בד"ת ובתנחומא מפרש לא פליגין מה דאמר ר' ברכיה לת"ת אלו הפועלים שהם עסוקין במלאכתן כל ימות השבוע ובשבת הם באים ומתעסקים בד"ת ומה דאמר ר' חגי להתענג אלו ת"ח שהם יגיעים בתורה כל ימות השבוע ובשבת הם מתענגים : (יב) היה מזהירם שלא יבטלו סעודת שבת מכאן משמע להדיא דאפילו בת"ת אסור לבטל סעודת שבת וא"כ צ"ל לדעת המרדכי דלעיל שכתב בתחלה בשם ראבי"ה דבתלמוד תורה שרי שר' זירא בא להזהירן ולהזכירן שישימו על לבם שלא יבטלו זמן סעודת שבת מאמר שידע שהם יבאו לאכול אח"כ אבל אם היו רוצין ללמוד כל היום אפ"ה שלא היה מונעם : (יג) אין מתענין ולא מתריעין כו' ומזה מביא אסרי"ו שאין מברכין לחולה בשבת ולא דמי לרוח רעה שכתב הרמב"ם שמותר לבקש רחמים שאני התם דהוי מקרה

חידושי הגהות

רפח א המרדכי כתב שם בשם הר"ש מבוציברק שהתיר לאשה שלא יכלה להתענות ב' ימים רצופים להתענות בא' מימי השבוע אכן משמע שם שמי שיכול להתענות ב' רצופות יתענה מיד ביומא' והכי מסתבר לתקן מיד את אשר עיות (מהרל"ח) ולזה הסכימו ג"כ הדרו"פ והב"ח ; ב ול"נ דמ"ש כאן ולא מתריעין ר"ל אין מתריעין בשופר בשעת התפלה

בו אפי' על הצרות שמתריעין עליהם חוץ מעל עיר שהקיפוה אויבים או נהר וכן על ספינה המטורפת בים וכן אפי' על יחיד הנרדף מפני אויבים או לסטים (יד) או רוח רעה (טו) ואפי' על אלו (טו) אין מתריעין בתפלה ותחינה אלא מתריעין להשמיע קול שיבאו להם לעזרה:

רפט **ויהיה** שולחנו ערוך (א) ומטה מוצעת יפה ומפה פרוסה על הפת כמו בסעודת הלילה ויטול ידיו (ב) ויקדש פי' יברך בפה"ג ואח"כ יברך המוציא ואם אין לו יין (ג) יברך על השכר (ד) או שאר משקין תחלה ונראה דאפילו לרב ברונא דאמר נטל ידיו לא יקדש דוקא בקידוש לילה קאמר דשייך ביה הפסק טפי אבל בקידוש היום כיון שאינו אלא בפה"ה מודה שיכול ליטול ידיו קודם אבל הרמב"ם ז"ל כתב מצוה לברך על היין בשבת קודם שיסעוד ומברך בפ"ה בלבד ושותה ואח"כ נוטל ידיו וסועד וצריך שיהיה ג"ז הקידוש במקום סעודה ושלא יטעום קודם וא"א ז"ל היה שותה מים בבוקר קודם תפלה שכיון שלא חל עליו עדיין חובת קידוש עד לאחר התפלה אינו אוסרו מלטעום ומשום ואותי השלכת אחרי גיוך ליכא דבמים ליכא גאוה ויגמור סעודתו ויברך ובאשכנז מניחין השלחן ערוך כל השבת לכבוד שבת:

מתענין אפילו על דברים אלו כן משמע ממה שכתבתי בסמוך דאיתא בפרק קמא דתענית התרעה בשופרות מי שריא הרי דאפילו תנא קמא לא שרי אלא זעקה בפה לא תקיעה בשופר וכ"ש דלהתענות בשבת אסור אבל הרמב"ם כתב בפ"א מהלכות תענית שמתענין על כל אלו בשבת וכתב ה"ה שטעמו מדאמרינן בספ"ק דתעניות מאי מתריעין אילימא בשופרות שופרות בשבת מי איכא אלא לאו בענינו ומפרש בעננו תפלת תענית שהיא עננו מתפללין אותה לפי שמתענין וכתב שלא ראה לאחד מן המפרשים שפי' כן ובסוף דבריו כתב ובאמת שדברי רבינו במ"ש מתענין בשבת תמוהים בעיני וצ"ע עכ"ל ורבינו אע"ג שבסימן תקע"ו הסכים לדעת הרמב"ם לענין שזועקים ומתחננים עליהם מ"מ לענין מ"ש שמתענים כאן לא הסכים עמו שהרי כשכתב דברי הרמב"ם השמיט מהם שמתענים ואולי שלא היה כתוב בנוסחתו והיא נוסחא ישרה שהרי בפ"ב ופ"ל מהלכות שבת שהזכיר דין זה לא כתב שמתענין עליהם בשבת אף ע"פ שבפי' המשנה פ"ג דתענית כתב בהדיא שמתענין על אלו בשבת:

ומ"ש וכן אפילו על יחיד הנרדף וכו' ג"ז שם ת"ר עיר שהקיפוה אויבי' או נהר וספינה המטורפת בים ויחיד הנרדף מפני א"י ומפני רוח רעה ומפני ליסטים מתריעין עליהם מיד בשבת ורבינו לטעמיה דבסמוך אזיל דפסק כרבי יוסי דאמר לעזרה אבל לא לזעקה ולפיכך פי' דברייתא זו לעזרה דוקא היא אבל הרמב"ם וסמ"ג וסמ"ק ור"י פירשוה דאף לזעקה מתריעין וכ"כ שהוא דעת הר"ן שכ' על ברייתא זו מפני רוח רעה שנכנס בו רוח שד ורץ והולך שמא יטבע בנהר או יפול וימות או שהוא חולי ממיני החולאים ולפ"ז יש ללמוד לכל חולי שיש בו סכנת היום שמתריעין עליו בשבת שלא אמרו מפני רוח רעה אלא מפני שהוא חולי של סכנה ביומו ואפשר שעל זה סמכו בהרבה מקומות שאומרים על החולים מלאכין בשבת ומ"מ דוקא שיש בו סכנת היום (ד) שלא שנינו רוח רעה אלא דומיא דספינה מטורפת בים ויחיד הנרדף מפני אויבים עכ"ל ולשיטת הרמב"ם מתענין על אלו ג"כ וכ"כ בפי' בפ"א מהלכות תעניות: המתענה בשבת באיזה מקום יאמר עננו כתב רבינו בסימן ר"כ ובסימן תקס"ח (ה):

רפט ויהיה שלחנו ערוך וכו' ויקדש פי' יברך בפ"ה כלומר ולא יאמר קידוש כמו בלילה אלא בפ"ה לבד וזה פשוט בפרק ערבי פסחי' (קו.) בעובדא דרב אשי דאמרי ליה ליקדש לן מר קידושא רבה:

ואם אין לו יין יברך על השכר וכו' כלומר והוא שיהא חמר מדינה כמו שנתבאר בסימן ער"ב ושם כתב דיותר טוב לקדש על השכר מעל הפת בסעודת שחרית משום דכשמברך שחרית על הפת תחלה אין כאן שום שינוי ומשמע דאפילו אינו חמר מדינה קאמר דמקדשין עליו בשחרית מההיא טעמא וכתב הראב"ד בפכ"ט מה' שבת שאם בא לקדש ביום על הפת מקדש ותחשב המוציא במקום ברכת היין ויאכל וה"ה כתב שאינו מקדש לפי שביום כיון שאינו מזכיר קדושת היום אין היכר אלא שמברך בפה"ג קודם סעודה שלא כדרכו בחול ואם בא לקדש על הפת איזה היכר יש כאן וכ"כ הרא"ש בתשובה ומשמע שאם לא מצא יין או שכר לקדש עליו ביום אוכל בלא קידוש דאין לו לבטל עונג שבת בשביל שאינו יכול לקדש:

ומ"ש ונראה דאפילו לרב ברונא דאמר (שם) נטל ידיו לא יקדש דוקא בקידוש הלילה וכו' אין זה מוכרח ומ"ש בשם הרמב"ם בפכ"ט ומ"ש שמקדש ואח"כ נוטל ידיו גם הגהות כתבו שם שכך היה נוהג הר"מ שלא ליטול עד אחר קידו' אפילו בסעודת שחרית ובמה שאסור לטעום קודם קידוש דשחרית הראב"ד חלק עליהם והתיר לטעום קודם קידוש דשחרית וה"ה טען בעד הרמב"ן וכן דעת הגהות שם וכתבו דמהך טעמא כוס מילה שהיא בשבת יתננו לתנוק וכבר כתבתי זה בסימן רע"ג:

וא"א ז"ל היה שותה מים וכו' כתבו רבינו בסימן פ"ט ושם כתב שאבי העזרי אוסר ודבר פשוט הוא דכהרא"ש נקטינן המתענה בשבת אם יכול לקדש להוציא בני ביתו כתבתי בסימן קס"ז:

ובאשכנז מניחין השולחן ערוך כל השבת וכו' כ"כ המרדכי בפ' כל כתבי:

ויכוין

כפה לזעוק ולהתפלל על עיר שהקיפוה אויבים וכו' ואי ס"ל לרבינו דהרמב"ם ודאי כמי פוסק כרבי יוסי דמדכתב הלשון שאמר רבי יוסי לעזרה אבל לא לצעקה אלמא דפוסק כמותו אלא דמפרש דלת"ק התרעה בשופרות כמי שרי ור"י אומר לעזרה תוקעין בשופר אבל לא לצעקה כלומר שאין לתקוע בתוך התפלה והתחנה דהשופר בא לצעקה זה אסור אבל התרעה בפה אפילו לרבי יוסי שרי וא"כ פסק הרמב"ם כרבי יוסי וחולק אפירש"י דמפרש בדרבי יוסי דהתרעה בפה כמי אסור הא ודאי קשה טובא לפי זה היאך מפרש הרמב"ם דת"ק ורבי יוסי פליגי בהתרעה בשופרות לת"ק שרי בשופרות אפילו לצעקה ובגמרא קאמרו בפירוש במאי אי בשופרו' שופרות בשבת מי שרי ונראה ליישב קושיא זו דהרמב"ם ס"ל דהך סוגיא לאו הילכתא היא דהכי איתא התם אמאי דתנן דבשבע אחרונות מתריעין במאי מתריעין ר"י אמר בשופרות אבל לא בענינו ור"י בריה דרב שמואל בר שילת משמי' דרב אמר אף בענינו הויא התרעה ופריך עלה דרב מדתניא ושאר כל מיני פורענויות כגון חיכוך חגב וכו' לא היו מתריעין אלא צועקין הא צעקה בפה היא ומדצעק' בפה התרעה בשופרות ומשני תנאי היא דתנן על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה אויבים וכו' במאי אילימא בשופרות שופרות בשבת מי שרי אלא לאו בענינו וקרינן ליה התרעה שמע מינה השתא הך אוקמתא דקאמרינן תנאי היא אינו אלא כדי ליישב למאן דקאמר ענינו נמי התרעה היא ומפרש להך פלוגתא דת"ק ורבי יוסי דלא פליגי בהתרעה בשופרות דשופרות בשבת מי שרי אלא לאו בהתרע' בפה אבל למאן דאמר דבפה לא קרי לה התרעה אלא בשופרות ומשמע דהכי הילכתא כמו שנראה ממ"ש הרמב"ם בפ"ד מה' תענית כשכתב סדר התפלה בשבע אחרונות דלא כתב אלא דמתריעין בשופרות אבל לא כתב כלל התרעה דענינו בפה שיהיו מתריעין בפה בקול רם ענינו אבינו ענינו אלהי אברהם ענינו וכו' אם כן לדידיה הך פלוגתא דת"ק ורבי יוסי בעיר שהקיפוה אויבים וכו' דלת"ק מתריעין התרעה בשופרות קאמר דשרי בשבת ורבי יוסי פליג לעזרה משמיעין קול בשופר אבל לא לצעקה והלכה כרבי יוסי והשת' רבינו פסק כאן כהרמב"ם דהתרעה בשופר בתוך התפלה ותחנה לשם צעקה הוא דאסור ואין מותר בשופר אלא להשמיע קול שיבואו ויתקבצו לעזרה אבל לזעוק ולהתפלל בפה לאו התרעה הוא ושרי לדברי הכל וכמ"ש רבינו בסימן תקע"ו דמסתברא כדברי הרמב"ם וחולק אפרש"י דמשמע דמפרש דהכי הוא מסקנת התלמוד בדרבי יוסי דאפילו לזעוק ולהתפלל בפה נמי אסור אלא דלפי זה נמי קשה דילמא רש"י לא בא אלא לפרש דברי רבי יוסי בהך אוקמתא אליבא דמ"ד דבפה נמי קרי לה התרעה אבל לענין פסק הלכה אימא לך דהלכה דלא קרי לה התרעה אלא בשופרות כאידך מ"ד ולכן נראה עיקר דאף הרמב"ם ס"ל דפשטא דסוגיא היא דהכי הוה מסקנא כדקאמר תלמודא שופרות בשבת מי איכא דמשמע דליכא למ"ד שיהא מתיר לתקוע בשבת דרך צעקה ותפלה ומדכתב הרמב"ם הלשון שאמר רבי יוסי משמע ודאי דהלכה כרבי יוסי אלא דבהא פליג אפירוש רש"י דלפירוש רש"י רבי יוסי לחומרא קאמר דלתנא קמא שרי התרעה בפה וקאמר רבי יוסי דלא שרי אלא להשמיע קול בפה לעזרה אבל לצעוק ולהתפלל אסור ולהרמב"ם רבי נמי לקולא קאמר דלת"ק התרעה בפה לזעוק ולהתפלל הוא דשרי אבל בשופר אסור אפילו להשמיע קול לעזרה דשופר בשבת לא שרי כלל ורבי יוסי מיקל ומתיר אף בשופר לעזרה אבל לא לתקוע בשופר לשם צעקה תוך התפלה והתחנה אבל לזעוק ולהתפלל בפה שרי אף לר' יוסי והשתא ניחא הכל דהרמב"ם פוסק כר' יוסי ורבינו נמי פוסק כמותו וכאן נמי פסק כהרמב"ם כדפרישי' תחלת דבורי זה וחולק הוא אפירוש רש"י דמפרש בדרבי יוסי לחומרא קאמר דמחמיר טפי מתנא קמא ולהרמב"ם ר' יוסי פליג ומיקל טפי מת"ק והכי נקטינן כהרמב"ם וכרבינו דזועקין בפה ולכן על חולה שהוא מסוכן ביום השבת שרי לברכו וכ"כ הר"ן ומביאו ב"י ופסק כך בש"ע ובהגהות ש"ע והא דכתב מהרי"ו בסי' קט"ו דלא שרי לברך את החולה אינו אלא בחולה שאינו מסוכן ביומו ותו לא מידי:

רפט ויהיה שלחנו וכו' ויטול ידיו ויקדש פי' יברך בורא פרי הגפן וכו' בפ' ערבי פסחי' (דף ק"ו) ת"ר זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין בכניסתו אין לי אלא בלילה ביום מנין תלמוד לומר זכור את יום השבת ביום מאי מברך א"ר יהודה בפה"ג וקרי לה התם לברכת בפה"ג קידושא רבא משום דאכולהו קידושי קאמרי ליה וע"ש בעובדא דרב אשי דא"ל ליקדש לן מר קידוש' רבה:

ואם אין לו יין יברך על השכר או שאר משקים תחלה בערבי פסחים (דף ק"ז) ת"ר אין מקדשין אלא על היין ואין מברכין אטו אשיכרא ואמיא לא מברכינן עליה שהכל נהיה בדברו אמר אביי ה"ק אין אומרים הבא כוס של ברכה אלא על היין ת"ר אין מקדשין על השכר משום ראב"ש אמרו דמקדשין והכי הוה מסקנא התם דמקדשין על השכר ושאר משקים היכא דהוו חמר מדינה אבל על מים אין מקדשין והיכא דאין לו אפילו שכר ושאר משקים אוכל בלא קידוש אבל בלילה מקדש על הפת: **ונראה** דאפילו לרב ברונא וכו' לכאורה משמע

דכך

דרכי משה

ע"כ מצאתי: (ד) ומשמע מכאן דמותר לברך החולה המסוכן בשבת וכן ראיתי כתוב בקובץ א' ישן שהיה בו ליקוטים ממהר"ר ישראל ברין אבל מהרי"ו כתב דאין מברכין החולה בשבת ואפשר דאף מהרי"ו לא קאמר אלא אם אינו מסוכן ביומו: (ה) ועי' לקמן סי' תקכ"ט מדין תענית בשבת וי"ט ועוד לקמן סי' תקס"ח מדין תענית חלום:

וכתב

פרישה

מקרה שלא כדרך העולם ורמ"א פסק שמותר לברכו עיין מ"ש בש"ע ורש"ל הביא בהגהותיו דברי מהרי"ו ופסק כמותו:

(יד) **או** רוח רעה פי' הר"ן שנכנס בו רוח שד ורץ והולך וחיישינן שמא יטבע בנהר או יפול וימות או שהוא חולי ממיני חולאים ולפ"ז יש ללמוד מכאן לכל חולה שיש לו סכנת היום דמתריעין עליו בשבת שלא אמרו מפני רוח רעה אלא מפני שהוא חולי של סכנה ביומו ואפשר שע"ז סמכו בהרבה מקומות שאומרים מלאכים על החולים בשבת עכ"ל פי' מלאכין נוסח של ברכות הלועזים לחולים מתחיל מלכנא אנכנא כמו שמתחיל שלכו מי שבירך כו' כך שמעתי אבל רבינו לא ס"ל הכי דהא כתב ואפילו על אלו אין מתריעין כו':

(טו) **ואפילו** על אלו אין מתריעין בתפלה כו' עיין מ"ש ב"י שתמה על רבינו דכאן סתם כדעת רש"י ולקמן בסי' תקע"ו סתם כדעת הרמב"ם דמתיר. ותירץ ב"י לקמן דכאן דכתב רבינו פי' המשנה כשיטת רש"י ולא חשש לכתוב דברי הרמב"ם כלל לפי שסמך על מ"ש לכתוב בסי' זה כו' ע"ש וקשה דהא רש"י לא פירש כן אלא דברי רבי יוסי ואין בדבריו גילוי הדעת דרש"י פסק כן דלאו פסקן הוא אלא פרשן:

(טז) **אין** מתריעין בתפלה כו' פי' יש תרועה בפה ויש תרועה בשופר. ומ"ש ב"י וז"ל ומ"ש שאין מתענין אפילו על דברים אלו אעפ"י שזה לא נזכר בדברי רבינו אפשר דמשמע לב"י כן דמ"ש רבינו בתחלת דבריו אין מתענין היינו לומר בכל ענין אפילו על כל הכי דחשוב בסמוך עיר שהקיפוה אויבים כו' מדכתב רבינו אפילו על כל הצרות שמתריעין עליהם ולא כתב ג"כ שמתענין עליהם אלא מתריעין להשמיע קול פי' בשופר וכ"ה ברמב"ם ובש"ע וק"ל:

סי' **רפט** (א) **ומטה** מוצעת פי' לפי שהיה דרכן ליסב על המטה:

(ב) **ויקדש** פי' יברך בפה"ג כלומר ולא יאמר קידוש כמו בלילה אלא בפה"ג לבד:

(ג) **יברך** על השכר כלומר והוא שיהא חמר מדינה כמו שנתבאר בסימן רע"ב ועיין בב"י ויש נוהגין לברך שהכל על השכר אף במקום שהיין מצוי ולא מצאתי להם סמך כ"א בחידושי אגודה והביאו מהרי"ו ע"ש דף צ"ט וז"ל וביום השבת יברך שהכל נהיה בדברו קודם ברכת המוציא ע"כ ויש לדחות דמיירי במקום שאין יין מצוי ע"ש וקמ"ל דבליל שבת לא יקדש על השכר אפילו אין כאן יין אלא יקדש על הפת ואפשר ג"כ ליישב קצת המנהג בע"א לפי שרבינו כתב לעיל בסי' רע"א דקידוש לילה על היין קודם לקידוש יום ע"ש. ומש"ה אמר שמקדש על היין בלילה משייר המותר לקידוש הבדלה דהא הבדלה קודם לקידוש כמ"ש בסימן רנו ע"ש. ויש נוהגין לברך על יין שרף או מי דבש וכ"ל דאסור משום דבעינן חמר מדינה וגם מטעם דבעינן שיהא השינוי ניכר. ומ"ש ב"י דמשמע מדברי רבינו סי' רע"ב דא"צ חמר מדינה אינו מוכרח לפי שאפשר לומר דס"ל לרבינו דעכ"פ צריך שיהא חמר מדינה ואף על פי כן צריך ג"כ לטעם שינוי דה"א דאעפ"י שהוא חמר מדינה אפ"ה עדיף לקדש על הפת כמו שאנו עושין בקידוש לילה דמקדשין על הפת ולא על השכר אעפ"י שהוא חמר מדינה. ולדעת ב"י נראה כאילו לדברי רבינו סותרין זא"ז אבל לפי מ"ש לא קשה מידי: (ד) **או** שאר משקין פי' שאר משקין חוץ מן המים וכתב ב"י שאם לא מצא שום משקין לקדש עליו אוכל בלא קידוש:

אמר

חדושי הגהות

התפלה משום דבפ"ק דמס' תענית מפרש דהתרעה דמתניתין בפ' ג' היא התרעה בפה ולא בשופר וכן מ"ש אלא מתריעין להשמיע קול שיבואו להם לעזרה היינו כרבי יוסי שם שאומר

לעזרה

רצ ויכוין להרבות בפירות ומגדים כל היום כדי להשלים מנין ק' ברכות שחסרים בתפלת י"ח ואם רגיל בשינת הצהרים אל יבטלה כי עונג הוא לו ואחר השינה קובעין מדרש כדאיתא במדרש אמרה תורה לפני הקב"ה רבש"ע כשיכנסו ישראל לארץ זה רץ לכרמו וזה רץ לשדהו ואני מה תהא עלי (א) אמר לה יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמו שהם בטלים ממלאכתם ויכולין לעסוק בך ע"כ צריך שיקבעו מדרש להודיע לעם את חוקי האלהים ואת תורותיו ואסור לקבוע סעודה בזמן בית המדרש כדאי' בגיטין בפרק השולח (לח:) אמר רבה בהני תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהו והד מינייהו דקבעי סעודתא בשבתא בעידן בי מדרשא:

רצא (א) ויהא זהיר מאד לקיים סעודה שלישית דאר"ש בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא כל המקיים ג' סעודות (א) ניצול מג' פורעניות (ב) מחבלו של משיח (ג) ומדינה של גיהנם וממלחמות גוג ומגוג וא"ר יוסי יהא חלקי עם מקיימי ג' סעודות בשבת ואף אם הוא שבע הרבה (ד) יכול לקיים אותה בכביצה ומיהו אם אי אפשר לו כלל לאכול אינו חייב לצער עצמו וכ"כ הרמב"ם ז"ל ואם הוא חולה מרוב אכילה (ה) או שהוא מתענה א פטור מג' סעודות והחכם עיניו בראשו שלא ימלא בטנו בסעודת הבקר כדי ליתן מקום לסעודה ג' וזמנה משיגיע זמן המנחה דהיינו מו' שעות ומחצה ולמעלה ולא קודם הלכך אותם (ו) שמפסיקין בסעודת שחרית לחלק לשנים ועדיין לא הגיע זמן המנחה אינן מקיימין מצות ג' סעודות אבל הגיע זמן המנחה יכולין לעשותה מיד אחר (ז) סעודת שחרית וכן היה, עושה א"א הרא"ש ז"ל היה מברך ברהמ"ז והיה (ח) נוטל ידיו ומברך עליהם ומברך המוציא והיה אומר שיותר טוב לעשות כן כיון שנמשכה סעודת הבוקר

עד

ב"י

רצ ויכוין להרבות בפירות וכו' בפרק התכלת (מג.) וכתבו הרי"ף והרא"ש בסוף ברכות והרמב"ם בפ"ז מה' תפלה: בתנחומא ויקהל משה בעלי אגדה היו אומרים מתחלת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בה קהלה בראשה אלא פרשה זו בלבד ולמה כך אמר הקב"ה למשה רד ועשה לי קהלות גדולות בשבת כדי שילמדו כל הדורות הבאים אחריך להקהיל קהלות בכל שבת להכנס בבתי כנסיות ובתי מדרשות ללמוד בהם תורה לרבים ד"א ויקהל משה אמר להם הקב"ה לישראל אם אתם נקהלים בכל שבת ושבת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות וקורין בתורה ובנביאי' מעלה אני עליכם כאילו המלכתם אותי בעולמי שכן ישעיהו הנביא מפרש (מג) ואתם עדי נאם ה' ואני אל אתם מעידים עלי שאני אלוה בעולם ע"כ ומכאן סמכו בכל תפוצות ישראל להתקבץ בבתי כנסיות לקרות מקרא ולדרוש בדברי אגדה אחר סעודת שחרית:

רצא ויהא זהיר מאד לקיים סעודה שלישית דאר"ש בן פזי וכו' בפרק כל כתבי (קיח:): ומ"ש שיעורה כביצה כ"כ הר"ן בשם בעל הלכות בפרק כל כתבי וכמו שאכתוב בסמוך: וכ"כ הרמב"ם אם הוא חולה מרוב אכילה וכו' בפ"ל וכבר כתבתי בזה בסי' רפ"ח: וזמנה משיגיע זמן המנחה וכו' הר"ן כתב בפ' כל כתבי בשם בעל הלכות דאפילו מפסיק באמצע סעוד' ופורס מפה ומברך והדר שרי המוציא ואוכל כביצה ומברך ש"ד אבל התוס' והרא"ש והמרדכי כתבו שם שאין זמנה אלא מן המנחה ולמעלה וכ"כ הגהות בפכ"ט:

וכן היה עושה א"א ז"ל וכו' הוא ז"ל כתב בתשובה שכך ראה רבותיו נוהגים וכן הוא נוהג אחריהם ואע"פ שתוס' כתבו שר"י אומר שאין להפסיק באמצע סעודה משום איסור ברכה שאינה צריכה תירץ הוא ז"ל דכיון שהוא מפסיק לכבו' שבת אין כאן משום מרבה בברכות שלא לצורך וכתב הוא ז"ל בתשובה אחרת שאין לדרוש כן בצבור דכיון שאם אוכל קודם חצות אינו יכול להפסיק אין הצבור בקיאין בזה וכת' בתשב"ץ שמהר"מ בחורף שהימים קצרים היה עושה סעודה שלישית על השלחן מיד אחר ברכת המזון:

ור"ת

ב"ח

דכך היא דעת רבינו לחלק דדוק' בקדוש לילה וכו' ותימא דהלא לבתר דמייתי תלמוד' הך ברייתא אין לי אלא בלילה ביום מנין ת"ל זכור את יום השבת מייתי תלמודא הא דרב ברונא נטל ידיו לא יקדש משמע דקאי נמי אקידוש היום כי היכא דקאי אקידוש דלילה ונראה דכך היא הכוונה בדברי רבינו כאילו אמר לכאורה היה נראה לפי הסברא מבחוץ דלא חשיב הפסק אלא קידוש דלילה דהוי הפסק טובא אבל בקדוש היום כיון שאינו אלא בפה"ג לא חשיב הפסק אבל הרמב"ם כתב דאף קידוש היום הוי הפסק כדמשמע ממה שאמר רב ברונא בסתם נטל ידיו לא יקדש דבקדוש היום נמי חשיב הפסק וכך הוא האמת דלא כנראה הסברא מבחוץ:

רצ ויכוין להרבות וכו' כלומר ואין בזה משום ברכה שאינה צריכה כיון דבכל פעם חוזר ונהנה ואסור לו ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה א"כ ברכה שצריכה היא: ואחר השינה קובעים מדרש וכו' עד להודיע לעם את חוקי האלהים ואת תורותיו נראה דדעת רבינו לבאר דקביעות מדרש אינו לדרוש באגדה אלא לדרוש דינין והלכות והכי משמע בילקוט ר"פ ויקהל דאמר הקב"ה למשה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניהם ברבים הלכות שבת וכו' להורות לישראל איסור והיתר וכו' הלכות פסח בפסח וכו' והכי משמע פרק אלו נאמרין בעובדא דר' אבהו דדריש באגדתא ר' חייא בר אבא דרש בשמעתתא וכו' ולא אפייס דעתא דר' חייא משום דעבד ר' אבהו שלא כתיקון מרע"ה לדרוש דינין והלכות ומקרוב נתפשט לדרוש כל הדרשות באגדות ולא בדינין והלכות כל עיקר נגד דת תורתינו דעיקר הדרשה צריך שתהיה ללמד את חקי אלהים ואת תורותיו להורו' הלכות שבת והאסור והמותר לפי מה שקורין בשבת בס"ת גם להמשיך את לב השומעים באגדה המדריכים ליראת השם למנע' מחטוא לפניו ית' ולתשובה לא שיכוון להראות את עצמו שהוא חכם ויודע לדרוש פסוק או מאמר בכמה פנים:

רצא ויהא זהיר מאד לקיים סעודה שלישית וכו' נראה דלפי דבשחרית אדם תאב לאכול ולשתות ומתענג במאכלים הרבה ובפירות ומיני מגדים הרבה כדי להשלים מנין מאה ברכות עד שימלא כריסו כל כך דכשיגיע זמן סעודה שלישית עדיין לא נתעכל לו סעודת שחרית ועל כן אמר צריך שיהא נזהר מאד שיהא עיניו בראשו שלא למלאות כריסו כל כך בשיעור שיהא תאב לאכול סעודה שלישית בזמנה: ומ"ש כל המקיים שלש סעודות וכו' נראה טעמו על פי דברי רבינו בסימן רצ"ב דשלשה ענייני תפלות שתקנו בשבת הם כנגד שלשה שבתות וכו' ועל דרך זה הם שלש סעודות דנפקא לן מתלת' היום בפסוק אחד אכלוהו היום וגומר מרמזים על תלתא יומין דשבת חד יומא דשבת בראשית וחד יומא דשבת מתן תור' וחד יומא דשבת שלעתיד דבזכותן ניצל מתלתא פורעניות דכתיבן בהו יום תלתא זימני כדאיתא בפרק כל כתבי (דף קי"ח) מחבלו של משיח דכתיב ביה הנה אנכי שולח וגומר לפני בוא יום הגדול והנורא מדינה של גיהנם דכתיב ביה יום עברה היום ההוא ממלחמת גוג ומגוג דכתיב ביה ביום בא גוג ולזה באנו לקיים ג' סעודות סעודת ליל שבת היא כנגד שבת בראשית כמ"ש רז"ל בפ' אחד דיני ממונות מפני מה נברא אדם בע"ש כדי שיכנס לסעודת מצוה בליל שבת מיד שימצא הכל מוכן ויאכל מאשר יחפוץ שנאמר חכמות בנתה ביתה וגו' טבחה טבחה וגו' סעודת שחרית כנגד שבת מתן תורה ע"ש שנאמר הביאני אל בית היין וגו' לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי וברבה ריש פ' שמיני דורש ג"כ חכמות בנתה ביתה וגו' על מתן תורה סעודה שלישית לפנות ערב כנגד שבת שלעתיד דיעשה סעודה לצדיקים מלויתן ובת זוגו וגם לשם דרשינן חכמות בנתה ביתה זה בית המקדש חצבה עמודיה שבעה אלו שבע שנים של גוג טבחה בשר גבורי' תאכל וגו' ע"ש שהאריך במדרש לבאר כל דבר על מכונו ולכן ניצול מג' פורעניות מחבלו של משיח שנמשל לחבלי לידה ואמונה זו התקוע בלבנו כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ והולידה והצמיחה בלי חבלים וצירים בלי עמל ויגיעה כי אם בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם וגו' והכניסו לאדם לסעודת מצוה ליל שבת מיד היא שמגלת אותנו מחבלו של משיח כדכתיב כי חלה גם ילדה ציון · מדינה של גיהנם ניצול בזכות שמקיים סעודת שחרית שהיא כנגד שבת של מתן תורה דלא ניתנו שבתו' וי"ט לישראל להתענג בהם בסעודת אכילה ושתייה אלא כדי לשמח את לבבם לעסוק בהם בדברי תורה בזכות זה ניצול מדינה של גיהנם דאין אש של גיהנם שולט בלומדי התורה שכולה אש ק"ו מסלמנדרא וכו' כדאיתא בפ' בתרא דחגיגה · וממלחמת גוג ומגוג ניצול בזכות סעודה שלישית כנגד שבת של עתיד דאותן שבע שנים של גוג הן פרגמטיא של צדיקים לעתיד לבא פי' קבול שכר:

ומ"ש יכול לקיים אותה בכביצה נראה דכדי שיברך ברכת המזון הצריכו לכתחלה שיאכל כביצה לר' יהודה ואע"ג דלעיל בסי' קפ"ד כתב רבינו דהלכה כר"מ דעל כזית צריך לברך אחריו ושכן פסק ר"ח וה"ג והכי כתב רבינו וכן כתב ב"י בשם בעל הלכות דיאכל כביצה יש לחלק דודאי דיעבד אם לא אכל אלא כזית לבד חייב לברך כר"מ אבל הכא דמצריכין אותו לקיים סעודה שלישית צרי' לכתחלה שיאכל כביצה ומ"ש או שהוא מתענה פטור מג' סעודות פי' מהרש"ל שאין עון זה בידו דבמה דיתיב תענית לתעניתו מתכפר לו גם עון דג' סעודות ועי"ל דה"ק דמי שהוא ישן שינת צהרים ורואה חלו' דנפשו עגומה יכול להתענות מחצי היום עד חצי הלילה ולא אמרינן כיון דאכל ב' סעודות בליל שבת ובשחרית כבר חל עליו חיוב ג' סעודות ואין לו להתענות אלא יקיים מצות ג' סעודות שהתחיל בה ביום השבת ויגמור המצוה בשלמות לזה אמר דפטור מג' סעודות כלומר א"צ לחוש לקיים מצות ג' סעודות בשלמותו דחלום דוחה למצוה זו כי היכא דדוחה לקיים מצות עונג שבת:

וכן היה עושה א"א הרא"ש וכו' כתב מהרש"ל וז"ל והמרדכי כתב שטוב להפסיק מעט ביניהם שלא ליטול ידיו מיד אחר ברכת המזון וכן ראיתי נוהגין להפסיק מעט בד"ת או בטיול קצת עכ"ל:

ור"ת

דרכי משה

רצא (א) וכתב הרא"ש פרק ע"פ דמי שלא אכל בליל שבת יכול לאכול ג' סעודות ביום השבת: וכ"כ

פרישה

סי' רצ (א) אמר לה יש לי זוג כו' נלענ"ד דוק ע"ד שלשה מעידין זה על זה הקב"ה שבת וישראל · והטור הביאו בסמוך בסי' רצ"ב וז"ל ויותר נ"ל דה"ק יש לי ר"ל ברשותי ובידי לזווגך בזווג ר"ל שיתעסקו בך בתורה והוא לכל יש זוג כו':

סי' רצא (א) ויהא זהיר מאד לקיים סעודה שלישית כו' ומי שלא אכל בליל שבת יאכל בשבת שלשה פעמים רמ"א:

(ב) מחבלו של משיח כו' כתיב הכא יום וכתיב התם הנני שולח לכם וגו':

(ג) ומדינה של גיהנם כתיב הכא יום וכתיב התם יום עברה ממלחמת גוג ומגוג כתיב הכא יום וכתיב התם ביום בא גוג כו' כ"ל דילפינן היום דכתיב בשבת ג' סעודות מג' יום הכ"ל:

(ד) יכול לקיים אותה בכביצה פי' לפי שזהו עיקר אכילה ושביעה לכ"ע ויוצאין בו ידי כ"ע · ואף על פי שרבינו פסק לעיל בס"ס קפ"ד לענין שיעור אכילה לברך עליה ברכת המזון בכזית כר"מ היינו משום דפסק הכא לחומרא והכא לחומרא דלענין שיעור סעודה בעינן כביצה כר"י ולענין ברכת המזון חייב אפילו אכזית כר"מ:

(ה) או שהוא מתענה פטור מג' סעודות י"מ פשיטא כיון דמתענה היאך יאכל ומשני דה"א צריך לאכול בלילה לפני התענית ליל כניסת שבת ג' סעודות ולי ל"ק דה"ק דאע"ג דמתענה להכין תעניתו בשביל הג' סעודות כי לא נתחייב בג' סעודות כ"א מי שיוכל לאכול ולא המתענה והחולה · ומ"מ מ"ש רבינו אינו חייב לצער עצמו קשה פשיטא וצ"ע:

(ו) שמפסיקין בסעודת כו' בעל הלכות התיר לעשות כן:

(ז) סעודת שחרית וכ"כ בתו' והמרדכי דוקא בכה"ג וכתב הרא"ש כיון שהוא מפסיק לכבוד שבת אין כאן מרבה בברכות שלא לצורך:

(ח) נוטל ידיו ומברך ז"ל מהרש"ל והמרדכי כתב שטוב להפסיק מעט ביניהם שלא ליטול מיד אחר ברכת המזון וכן ראיתי נוהג להפסיק מעט בדברי תורה או בטיול קצת:

בין

חידושי הגהות

לעורה ולא לצעקה וס"ל לרבינו לעורה תוקעים אפילו בשופר וכ"כ לקמן סימן תקע"ו משום דס"ל לרבינו דהא דמפרש בפ"ק דהתרעה בפה היינו התרעה דתפלה דת"ק אבל התרעה דר"י שהיא לעורה פשיטא דאפילו בשופר שרי משום פיקוח נפש ות"ק נמי מודה לר"י בהא דת"ק מיקל טפי מר"י דהתרעה בפה דתפלה נמי שרי ורבי יוסי אוסר כל תפלה (מהרל"ח):

רצא א הדרישה וב"ח תמהו ע"ז כיון שמתענה פשיטא דפטור מג' סעודות וכל אחד פונה לדרכו ליישב בע"א ואעפ"כ הניחו בצ"ע הא דכתב אינו חייב לצער עצמו דפשיטא הוא ולענ"ד המעיין בהרמב"ם שכתב שם הגי' או שהוא מתענה תמיד וכתב שם הכ"מ שגי' נכונה היא י"ל דכוונתו היא כי הטבע באנשים שמתענים תמיד אם יאכלו יום א' אף שיתענגו מאכילה זו אח"כ יחלו מפאת שינוי הוסת וכן החולים מרבוי אכילה דפואתם להרעיב עצמם ממאכל אף כי נפשם מתאוה לאכול לא יתנו להם מפאת היראה כי יחלו אח"כ וה"א משום ג' סעודות כיון שלע"ע עונג הוא לו יאכל ואף כי יצטער אח"כ קמ"ל הרמב"ם וטור שאינו חייב לצער עצמו כנלע"ד נכון:

חוס'

עד אחר המנחה ואם לא היה עושה מיד השלישית לא היה יכול לאכול אחר כך אלא אכילה גסה ור"ת הנהיג שלא לאכול בשבת בין מנחה לערבית משום דאיתא במדרש כל השותה מים בשבת (ט) בין השמשות כאילו גוזל המתים וע"כ הנהיג לעשות סעודה שלישית קודם המנחה והרמב"ם ז"ל כתב הולך לבה"מ וקורא עד המנחה ומתפלל מנחה ואח"כ קובע סעודה ונראה דהכי עדיף טפי (ג) דכיון שהגיע זמן המנחה (י) אסור לאכול עד שיתפלל וכתב הרמב"ם ז"ל (יא) שגם בסעודה שלישית קובע על היין ובוצע על שתי ככרות ואדוני אבי הרא"ש ז"ל לא היה מברך על היין קודם משום דאיתקש יום ללילה לענין קדוש מה לילה סגי בחד זימנא אף ביום נמי סגי בחד זימנא אבל היה בוצע על ב' ככרות ואיתא בירושלמי במכילתא דבסעודה שלישית צריך לפחות ככר אחד שלם משום דביום ו' ירד לכל אחד שני עומרים ומכל עומר עשו שתי ככרות הרי ד' לשני עומרים אכל אחד בע"ש ואחד בליל שבת ואחד בבקר (יב) הרי נשאר לו אחד שלם לסעודה שלישית וי"א שיכול להשלים סעודה שלישית במיני תרגימא פירוש מאכל העשוי מחמשת מיני דגן כדאמרינן גבי סוכה לרבי אליעזר שצריך י"ד סעודות בסוכה ואם השלים (יג) במיני תרגימא יצא ור"י היה אומר כיון דילפינן ג' סעודות מג"פ היום דכתיבי גבי מן צריך לעשותה בפת:

רצב סדר מנחה אומר ש"צ אשרי ובא לציון וקדיש ואומר פסוק ואני תפלתי לך ה' עת רצון (א) ע"פ המדרש ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר וכתיב בתריה ואני תפלתי לך ה' עת רצון וגו' אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע (ב) אע"פ ששתינו ואני תפלתי לך ה' ובספרד נוהגין לכפלו ואין נוהגין כן באשכנז וצרפת ומוציאין ס"ת כדאיתא בירושלמי עזרא תקן להם לישראל שיהו קורין בתורה (ג) בשבת במנחה ובשני ובחמישי ותנן בפ' הקורא את המגילה (כא.) בשבת במנחה ובשני ובחמישי קורין ג' אין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהן ואין מפטירין בנביא וקורין י' פסוקים מפרשה הבאה דתניא במגילה בפרק בני העיר (לא.) במקום שפוסקין שבת שחרית שם קורין במנחה במנחה שם קורין בב' בב' שם קורין בה' דברי ר"מ רבי יהודה אומר במקום שפוסקין בשבת שחרית שם קורין במנחה בשני ובחמישי ולשבת הבאה והכי הלכתא ומתפללין שלש ראשונות ושלש אחרונות וקדושת היום באמצע אתה אחד וכו' ויש בו נ"ד תיבות (ד) כמו שיש בפרשת זכור את יום השבת לקדשו עד ויקדשהו · מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ [א] איתא במדרש ג' מעידין זה על זה הקב"ה ישראל ושבת הקב"ה וישראל.

ור"ת הנהיג שלא לאכול בשבת בין מנחה למעריב וכו' כ"כ התוס' והרא"ש והמרדכי בפרק ע"פ (קה:) וכתבו שרבינו משולם השיב לו דה"ג במדרש כל השותה מים בע"ש אבל בשבת לא הוזכר שם וכן עמא דבר לאכול ולשתות בין מנחה למעריב וכן הסכימו הגהות בפ"ל וכתבו שכן היה נוהג הר"מ ז"ל וכתבו עוד ההגהות שאפילו האוסרים זהו דוקא מן הנהר אבל מים שבבית מותר עכ"ל ומדבריהם נלמוד למ"ש רבינו משולם דה"ג במדרש כל השותה מים בע"ש דהיינו דוקא מן הנהר מצאתי כתוב בשם ס' אגודה השותה מים בין השמשות גוזל קרוביו מתים וי"מ בין השמשות של ע"ש וי"מ דוקא בשנים עשר חדשים ראשונים של אביו ואמו (ב): וכ' הרמב"ם שגם בסעודה ג' קובע על היין ובוצע על ב' ככרות בפכ"ט ור"י כתב בח"א בשם הרמ"ה דאין צ"ל קידוש בסעודה ג' וכ"כ במרדכי פרק כל כתבי ובתשובות להרמב"ן סימן רי"ד שהר"מ לא היה מברך בפ"ה בסעודה ג' קודם וגם הר"י כתב פ"ג שאכלו שאין נראין לו דברי הרמב"ם ובשבולי הלקט האריך לתת טעם למה אין צריך לקדש בסעודה ג' ואח"כ כתב וז"ל והר"ם כתב אני רגיל לקדש בסעודה ג' אבל לא שמעתי טעם מפיו ע"כ ובאמת שאין לשון הרמב"ם מבואר שצריך לקדש בסעודה שלישית דקובע על היין שכתב איכא לפרושי דהיינו לומר שישתה יין בסעודתו וכיון שכל הפוסקים סוברי' דא"צ לקדש וגם לשון הרמב"ם אינו מבואר שצריך לקדש אין מקדשין ומ"מ המקדש לא הפסיד כיון שאפשר לפרש דברי הרמב"ם שצריך לקדש וכמו שנראה שפירש רבינו יכול לומר כהרמב"ם אני נוהג וכיון דגם לשאר הפוסקים אין איסור בדבר אין מוחין בידו:

*ב"ה אח"כ ראיתי להרמב"ם שכתב בפ"ט ומצוה לברך על היין ביום שבת קודם שיסעוד סעודה ב' משמע מדבריו שבסעודה ג' אין מצוה לברך על היין קודם שיסעוד ומ"מ הרוצה לעשות כן אין מוחין בידו:

ולענין בציעה על ב' ככרות כתב בשבלי הלקט בשם ה"ר בנימין דליכא קפידא לבצוע על ב' ככרות דמהיכא ילפינן ליה מלקטו לחם משנה שני עומר וכיון שאכלו סעודת שחרית לא היה לחם משנה בצהרים והמקפיד בזה שכרו אתו ופעולתו לפניו עכ"ל אבל הגהות פ"ל והמרדכי פרק כל כתבי ור"י בח"א ותשוב' להרמב"ן סימן ר"י כתבו שגם בסעודה ג' צריך לחם משנה ושכך היה רגיל מהר"ם וכ"כ ה"ה בשם גאון שכל זמן שהוא סועד בשבת צריך לבצוע על ב' ככרות (ד):

ואיתא במכילתא דבסעודה ג' צריך לפחות ככר אחד שלם וכו' כ"כ המרדכי פ' כל כתבי: **ור"א** שיכול להשלים סעודה ג' במיני תרגימא כ"כ הר"ן בפ' כל כתבי שי"א כן ושהביאו ראיה מפרק הישן וכ"כ הר"י בפרק ג' שאכלו בשם רבני צרפת והתוס' והרא"ש בפרק הישן (כז:) ובפ' בתרא דיומא (עט.) דחו ראייתם וכ"כ הגהות בפ"ל והמרדכי בפרק כל כתבי כתב ב' הסברות ולא הכריע וסמ"ג כתב בסימן כ"ז דבכל ג' סעודות צריך פת ומיני תרגימא כתב הר"ן בפרק כל כתבי שהם פירות וכן פירש"י בפרק הישן אבל התוס' כתבו שם ובפרק בתרא דיומא שהם כמו בשר ודגים וכיוצא דברים שמלפתים בהם את הפת וכתבו עוד ואפי' אי הוה אמרינן דנפיק בג' סעודות במיני תרגימא כמו גבי סוכה מ"מ בפירי לא נפיק דלא מהני נמי בסוכה (ה) וכתב עוד הרא"ש בפרק הישן דבתוספתא פרק כיצד מברכין תניא הביאו לפניו מיני תרגימא מברך עליו בורא מיני מזונות ומשמע דמיני תרגימא היינו מאכל שעשוי מה' מינים ואפשר שהוא חשוב יותר מבשר וגבינה עכ"ל וכן כתבו הגהות דפ"ל וסמך רבינו על פי' זה משום דמשמע כן בתוספתא ור"י בח"א כ' דמיני תרגימא הם פירות וגם הר"י בפרק ג' שאכלו כתב דבסעודה ג' נפטר באכילת פירות וכ"כ בשבולי הלקט שהיה ר"י ב"ר יהודה נוהג להשלים סעודה ג' במיני פירות והר' יהודה מקפיד במיני פירות של ז' מינים עכ"ל כתבו הר"ן והמרדכי בפ' כל כתבי (ובפ"ק דמגילה) בשם ר"ת דנשים חייבות בג' סעודות וכן נמי לבצוע על ב' ככרות שאף הם היו בנס המן וכתב הר"ן ואין צורך שבכל מעשה שבת איש ואשה שוין וכ"כ בשבלי הלקט דנשים חייבות משום דעל כולם הוא אומר אכלוהו היום ובין אנשים ובין נשים נתרבו באכילה זו וכן מוכח בפרק אע"פ (כד.) גבי משרה אשתו ע"י שליש:

רצב סדר מנחה אומר ש"צ אשרי וכו' ואומר פסוק ואני תפלתי ע"פ המדרש וכו' כן כתב בשבלי לקט בשם רש"י וכתב שלא נהגו לאומרו ביום טוב מפני שתיקן

ור"ת הנהיג וכו' כתב במרדכי פ' ע"פ כאילו גוזל קרוביו המתים מפני שהם שותים כשהם רוצים לחזור לדינם וכתב עוד שם היינו דוקא קרוביו שמתאבל עליהם אבל מאחריני לא ורבינו יחיאל אמר ששמע שא"צ ליזהר מלשתות אלא י"ב חדשים שהנשמה עולה ויורדת בגוף אבל טפי לא והעול' נהגו ליזהר אף לאחר י"ב חדשים וכו' ורבינו משולם היה גורס במדרש שלו כל השותה בע"ש במנחה וטעמא משום דטייפין מן הדין שסבלו כל השבוע ושותין ולכך היה מקפיד שלא לשתות במנחה בע"ש עכ"ל ונ"ל דכיון דחשש סכנה הוא יש ליזהר בשניהם ודוקא בשות' מים ור"ת שהנהיג שלא לאכול אינו אלא לפי שהיו שותים מים אבל במדינתינו שכל שתייה הוא שכר אין כאן חשש סכנה: **וכתב** הרמב"ם שגם בסעודה ג' קובע על היין וכו' לכאור' נראה מדברי רבינו שהבין מלשון הרמב"ם שגם בסעודה ג' יקדש על היין כמו בלילה ובשחרית ולכך כ' דהרא"ש לא היה מברך על היין קודם כדין קדוש אבל כבר כתב בתשוב' מהר"מ אלשקר דאין זו דעת הרמב"ם דלא כתב אלא לקבוע סעודה ג' על היין וקביעות סעודה לחוד וקדוש לחוד וכ"כ ב"י ופשוט הוא ואין כאן מחלוקת:

ומ"ש וי"א שיכול להשלים סעודה שלישית במיני תרגימא וכו' איכא למידק הלא בירו' ובמכילתא אמרו דבסעוד' ג' צריך לפחות ככר אחד שלם וכו' ויש ליישב דלכתחלה ודאי צריך ככר שלם כדמשמע מלקיטת העומר אלא דאם לא סעד בלחם יצא במיני תרגימא בדיעבד דכיון דכבר סעד סעודה גמורה בשחרית בתחלת יום השבת שהוא העיקר שוב אין צריך לחם לפנות ערב כי יספיק להשביע נפשו באותה שעה במיני תרגימא ועומד לו במקום לחם ממש דלא גרע מאילו היה שבע הרבה דמקיים אותה בכבילה או אם הוא חולה מרוב אכילה דפטור לגמרי ומ"ש בשם ר"י דצריך לעשותה בפת משמע דהכי הוה מסקנת רבינו דלא יצא אפי' בדיעבד אלא בפת דכך היא מסקנת הרא"ש בפ' הישן והכי נקטי' אם לא בע"פ דאי אפשר בפת אחר ד' שעות ומנהגינו בע"פ לאכול פת בסעודה קודם כלות שעה רביעית ועוד יאכל בשר או דג לאחר שם ומחלה לשם סעודה ג' וע"ל בסי' תמ"ד:

רצב סדר מנחה אומר ש"צ אשרי ואומר פסוק ואני תפלתי לך ה' עת רצון ע"פ מדרש וכו' כ' ב"י בשם שבולי הלק' דהא דלא נהגינן לאמרו בי"ט מפני שתיקן עזרא שיהו קורין בתורה בשבת במנחה ולא תיקן כן בי"ט ע"כ ונראה דטעם דכיון שקורין בתורה נופל הלשון לומר אז עת רצון כמ"ש רז"ל בספרי ומביאו רש"י ז"ל בסדר עקב דביה"כ כשכלים מ' יום האחרונים נתרצ' הקב"ה בשמחה ואמר למשה סלחתי כדבריך לכך הוקבע למחילה ולסליחה ומנין שנתרצה ברצון שלם וכו' מה הראשונים ברצון אף אחרונים ברצון השתא ניחא דאמר ישיחו בי יושבי שער דהנכרים היו שותין ומשכרין ופוחזין ומשיחין בי ומלעיגין עלי על שאנו היו שומרים את השבתות כדאיתא בפתיחתא דאיכה רבה ר' אבא פתח ישיחו בי יושבי שער אבל ואני תפלתי לך ה' בשבתות שהוא עת רצון כיון שאנו קורין בתורה שהוריד משה לישראל בו ביום שנתרצה לישראל וגם אפשר לפי דלכ"ע בשבת ניתנה תורה לישראל דהיה אז עת רצון כשנתנה להם על כן אנו אומרים בשבת בשעת מנחה כשקורין בתורה לאחר שאכלו ושתו ואני תפלתי לך ה' עת רצון שהיום שהוא עת רצון לקבלת התורה שקורין בו עתה במנח' הוא הגורם שתענני: **ומ"ש** ויש בו כ"ד תיבות

דרכי משה

(ב) וכ"כ המרדכי פרק ע"פ בשם ר"י: (ג) וכ"ה בהגהות מרדכי דשבת דף ק"פ ע"ד ובהג"מ פ"ל וכתב האגור וכן המנהג באשכנז וצרפת: (ד) וכ"כ אבודרהם: (ה) וכתב מהר"י בהל' פסח דבע"פ שחל להיות בשבת יש לסמוך עמ"ש דיוצאין בפירות ועושין אותה בפירות: וב"ה

פרישה

(ט) **בין** השמשות כו' משום דאז חוזרת הנשמה לגיהנם הילכך אסור לקבוע סעודה דלמא ישתה מים עיין בש"ע מ"ש רמ"א:

(י) **אסור** לאכול עד שיתפלל וכתבו הגהות מיימון שכן הוא עיקר וכן נהג מהר"ם וכתבו עוד שדוקא מן הנהר אסור לשתות ב"ש אבל מים שבבית' וכ"ש שאר משקים מותרין וכתב באגודה היינו דוקא בי"ב חדשים הראשונים של אביו ואמו. ורבינו משולם השיב לר"ת דה"ג במדרש כל השותה מים מע"ש אבל בשבת לא הוזכר שם:

(יא) **שגם** בסעודה שלישית קובע על היין עיין בב"י סגי' ואיתא במכילתא דבסעודה שלישית כו' ולא כמ"ש בס"א ואיתא בירושלמי במכילתא כו':

(יב) **הרי** נשאר לו אחד שלם לסעודה שלישית ומ"מ לק"מ להנוהגין לבצוע על שתי ככרות די"ל דאין בוצעין על שתי ככרות רק לזכר נס דהא בליל כניסת שבת ובשחרית נמי אין בוצע על שתי ככרות אלא משום זכר נס בעלמא ה"ה גבי סעודה שלישית:

(יג) **במיני** תרגימא וי"מ שהוא כל דבר שמלפתין בו את הפת כמו בשר ודגים וי"א שהוא פירות ויוצאין בו בדיעבד:

סי' רצב (א) **ע"פ** המדרש ישיחו בי יושבי שער כו' כ"כ בשבילי הלקט בשם רש"י וכתב שלא נהגו לאומרו בי"ט מפני שתיקן עזרא שיהו קורין בתורה בשבת במנחה ולא תיקן כן בי"ט ע"כ. וטעם זה אינו מספיק במה שלא נהגו לאומרו בי"ט דהא אין אנו מזכירין בפסוק ואני תפילתי כו' שאנו עוסקי' בת"ת רק תפלה בלבד וזה אנו עושין גם בי"ט. אבל לפי מ"ש רש"ל ע"ז לק"מ שכתב וז"ל וקשה לפי מדרש פתיחת איכה רבתי שדורש האי קרא דישיחו בי כו' איך שהנכרים היו משחקים על ישראל שהיו שומרים שבתות ע"ש. ואפשר ליישב מפני דבשבת אנו מחויבים לשתות כדאמר רבא הכל מודים בשבת דבעינן לכם כמו שנתבאר בסי' רמ"ב הילכך שייך שפיר לומר ואנו לא כן אלא אעפ"י ששתינו כו' לאפוקי בי"ט השתייה אינו דבר קבוע מאחר דס"ל לר"ע או כולו לכם או כולו לגבוה:

(ב) **אעפ"י** ששתינו כו' הא דלא כתב רבינו גם ומשתכרין כמ"ש לעיל מזה היינו משום דשיכור אסור להתפלל הילכך לא כתב ומשתכרין:

(ג) **בשבת** במנחה ובשני ובחמישי כצ"ל כי בשחרית של שבת תיקן משה רבינו עליו השלום כמ"ש לעיל סי' קל"ה:

(ד) **כמו** שיש בפרשת זכור את יום השבת לקדשו כו' כשתמנה התיבות בפרשת זכור תמצא שהן כ"ה ודוחק לומר שר"ל עד ויקדשהו ולא עדבכלל דא"כ מה טעם הוי בדבר ע"כ נ"ל להגיה ויש בו כ"ה תיבות כמו שיש כו' אעפ"י שאין בנוסח אתה אחד אלא כ"ד תיבות ככר כתב ב"ו בסי' זה בשם שבילי הלקט דראוי לומר יום מנוחה וקדושה שהרי בסוף הל' אומר

חדושי הגהות

רצב א תוס' חגיגה (ג.) הביאו מדרש זה:

וישראל מעידין על השבת שהוא יום מנוחה ישראל ושבת מעידין על הקב"ה שהוא אחד הקב"ה ושבת מעידין על ישראל שהן יחידין באומות ועל פי זה נתקן אתה אחד ומה שתקנו בשבת ג' ענייני תפלות אתה קדשת ישמח משה אתה אחד וכי"ט לא תקנו אלא אחת אתה בחרתנו מפני שאלו ג' תפלות תקנום כנגד ג' שבתות אתה קדשת כנגד שבת בראשית כמו שמוכיח מתוכו ישמח משה כנגד שבת של מתן תורה דלכולי עלמא בשבת ניתנה תורה ואתה אחד כנגד שבת של עתיד ונוהגין בכל המקומות לומר ג' פסוקים של צדקתך וכתב רב שר שלום הטעם שתקנו לומר צדוק הדין על שמת משה רבינו באותה שעה (ה) וגם נהגו שלא לקבוע מדרש בין שתי תפלות משום חכם שמת כל בתי מדרשות בטילין ומזה הטעם נמי הנהיג ר"ת שלא לקבוע אז סעודה ויש מדרשים שמוכיחים שלא מת באותה שעה ומה שאומרים צדקתך בשביל הרשעים שחוזרים לגיהנם במ"ש (ו) ונוהגים באשכנז כשאין תחנה ביום ראשון (א) שאין אומרים בשבת צדקתך ונוהגים באשכנז לומר תחלה צדקתך צדק לעולם ואחריו וצדקתך אלהים ואחריו צדקתך כהררי אל ובספרד אומרים תחלה צדקתך כהררי אל ואחריו וצדקתך אלהים ואחריו צדקתך צדק לעולם וזה נכון יותר שבזה הסדר כתובות בספר תהלים ונוהגין באשכנז לומר פרקי אבות במנחה וכ"כ רב עמרם ובספרד אומרים אותם בשחרית· (ז) טעה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל במ"ש שתים של חול מבדיל בראשונה שיש להקדים אותה שזמנה עתה ואינו מבדיל בשנייה שהיא לתשלומין של שבת ואם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשנייה שנייה עלתה לו ראשונה לא עלתה לו דכיון דלא מבדיל בראשונה גלי דעתיה שכוון בראשונה לשם תשלומין ובשנייה משום חובתו ואין לו להקדים אותה של תשלומין לחובת הזמן וצריך להתפלל פעם שלישית בשביל אותה של תשלומין ואם הבדיל בשניהם או לא הבדיל בשום אחת מהם יצא וה"מ בטעה ולא התפלל מנחה כלל אבל אם טעה והתפלל י"ח ברכות ולא הזכיר של שבת כתב ר"י אע"פ שלא יצא באותה תפלה ואילו נזכר מבע"י היה צריך להתפלל ז' ברכות אפ"ה לא יתפלל במ"ש שתים כיון שכבר התפלל י"ח ברכות וחכמי פרובינצא היו אומרים כיון שלא יצא ידי חובתו באותה תפלה הוי כאילו לא התפלל וצריך להתפלל שתים לערב וכתב א"א ז"ל והדבר מוכרע לכך היה אומר ה"ר יונה שהנכון (ח) לצאת ידי ספק ולהתפלל אותה לערב בתורת נדבה (ט) ואין צריך לחדש בה דבר דכיון שמתפלל אותה מספק אין לך חדוש גדול מזה:

רצג (א) **סדר** ערבית ומאחרין אותו (ב) כדי להוסיף מחול על הקודש דאמר ר"י יהא חלקי א עם מוציאי שבת בציפורי

תיבות וכו' נראה דצריך להגיה כ"ה תיבות ובאת' אחד איכא נמי כ"ה תיבות לפי מקצת נוסחאות דאומרים יום מנוחה וקדושה לעמך נתת כמ"ש ב"י ע"ש וכך היא נוסחת רבינו:

ומ"ש וכתב רב שר שלום וכו' ואיתא בזוהר תרומה עמוד ע' שגם יוסף ודוד מתו בשבת במנחה וע"כ אומרים ג' צדקתך. ומ"ש ומזה הטעם נמי הנהיג ר"ת וכו' כלומר מלבד הטעם שהנהיג ר"ת שלא לאכול בשבת בין מנחה למעריב משום דאיתא במדרש כל השותה מים בשבת בה"ש כאילו גוזל המתים כמ"ש בסי' הקודם עוד מזה הטעם נמי הנהיג ר"ת וכו' ומ"ש ויש מדרשים שמוכיחים שלא מת באותה שעה נראה דאינו לומר כמו שכתב המרדכי בה' ס"ת שהביא מתחלה דברי רב שר שלום שהביא רבינו וכתב אח"כ שהקשה רבינו אלחנן מדאמר פ"ק דקדושין ופ' החולץ בן ק"כ שנה אנכי היום היום מלאו ימי ושנותי ואילו מת בשבת היאך כתב בע"ש אנכי היום ועדיין לא מלאו ימיו. עוד הקשה דמוכח בסדר עול' דכ"ח בניסן שבו נלכדה יריחו שבת היה חשוב למפרע ותמצא שז' באדר שבו מת מרע"ה ע"ש הי' ועוד אומר ר' שמצא במדרש דבאותו היו' שמת משה כתב י"ג ספרי תורות עכ"ל פירוש דכשכ"ח בניסן היה שבת א"כ ר"ח ניסן היה באחד בשבת ור"ח אדר הי' בשבת נמצא שז' באדר היה ע"ש וכ"כ עוד המרדכי בפ' ע"פ וזהו שכתב רבינו בקוצר ויש מדרשי' שמוכיחים וכו' וכ"כ הרא"ש בפ' ע"פ (דף קל"ו ע"ג) ואפשר ליישב המדרש דודאי בע"ש מת משה ובו ביום מלאו ימיו ושנותיו וכתב י"ג ס"ת אבל קבורתו בגיא שקברו הקב"ה כד"א ויקבר אותו בגיא לא היתה אלא בשבת במנחה ובין מיתה לקבורה היה מונח בכנפי שכינה כדאיתא ספ"ק דסוטה תניא א"ר יהודה אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו היכן מש' מת בחלקו של ראובן וכו' ובמנחה בשבת שאז הוא עת רצון אסתלק מעלמא בהאי זימנא ועל כן מצדיקין הדין באותה שעה דאסתלק מעלמא· והחכם הכולל הרב מהר"ר יצחק דרשן שי' מקראקא החזיק ייסוד זה שכ"כ בספר עשרה מאמרות פי"ג מח"ב מאמר חקור דין דבע"ש התחילה מיתתו וגמר סלוקו היה בשבת במנחה בשעתא דעת רצון אשתכח כמבואר בזוהר סדר תרומה והוסיף הרב עוד נופך משלו דודאי בע"ש סמוך לערב היתה מיתתו וז"ש במדרש על פסוק אם לא בכיתי לקשה יום שנתקשה היום כנגדו שאמרה השמש איני שוקע ומשה בעולם והוא לפי שביום מיתתו הלולא רבא הוה וכל העליונים יוצאים בשמחה לקראת נשמתו והיום קונה שלימות גדול נמצא דבשעת תחלת שקיעה יצאה נשמתו והיה מוטל בכנפי שכינה ד' מולין עד שבא למקום קבורתו בליל שבת כי מתחלת שקיעה עד הלילה ד' מולין כדאיתא פ' מי שהיה טמא וא"כ בע"כ שלא נקבר אלא בשבת וגילה לנו בספר הזוהר שלא נגנז עד שעת מנחה בשבת בשעתא דעת רצון אשתכח כדי שתעלה נשמתו בההוא רעוא דאין הנשמה עולה למעלה עד שהגוף נקבר ע"כ דברי הרב:

טעה ולא התפלל מנחה וכו' עד לא הבדיל בשום אחת מהם יצא כל זה כתב האלפס ר"פ תפלת השחר וכתבוהו כל הפוסקים אחריו ומ"ש וה"מ בטעה ולא התפלל מנחה כלל וכו' כתב ר"י אעפ"י וכו' כ"כ התו' בשם רבינו יהודא וכתבו עוד בשם הר"ס מאיבר"א דהרב אלפס לא משמע כן וכ"כ המרדכי לשם דרב אלפס פליג על מ"ש רבינו יהודא ואיכא להקשות דמנ"ל דפליג דילמא לא אמר רב אלפס אלא כשלא התפלל כלל מנחה בשבת דהשתא מרויח במה שמתפלל י"ח אבל בהתפלל י"ח במנחה בשבת מודה רב אלפס דא"ל לחזור ולהתפלל במ"ש כיון דאינו מרויח כלום דכבר התפלל י"ח ונראה ליישב דהר"ס מאייבר"א דקדק מלשון האלפסי מדכתב הלכך וכו' עד כי היכא דלאקבומי חובת תפלה בשעתיה ברישא דה"ל למימר כיון דראשונה לא עלתה לו כאילו לא התפלל כלל צריך לחזור ולהתפלל בע"כ דעת האלפס היא דאפי' את"ל דתפלתו הראשונה עלתה לו כאילו התפלל אותה תפלה של י"ח בשבת במנחה אפ"ה צריך לחזור ולהתפלל מדין תשלומין דלא עדיף מאילו התפלל י"ח במנחה בשבת בשעתיה דכיון דלא הזכיר של שבת וכן בר"ח התפלל י"ח במנחה ולא הזכיר של ר"ח דצריך לחזור ולהתפלל י"ח מדין תשלומין אעפ"י דאינו מרויח כלום וז"ש המרדכי דמלשון הרב אלפס דקדק הר"ס דפליג ארבינו יהודא מיהו מדברי הרא"ש משמע דלא ס"ל האי דיוקא שהרי כתב כל דברי האלפסי ואעפ"י כן כתב כל מ"ש רבינו יהודא משמע דס"ל דלא פליגי וע"ל בסי' תכ"ב:

רצג סדר ערבית ומאחרין אותו וכו' שיעור דברי רבינו כך הוא לכתחלה מנהג כל ישראל הוא דמאחרין אותו ואינו כמי שפטור מן הדבר ועושהו דנקרא הדיוט אלא דמקבל עליו שכר מאחי דמוסיף טובא מחול על הקודש

דא"ר

שתיקן עזרא שיהו קורין בתורה בשבת במנחה ולא תיקן כן בי"ט כתב הרוקח בסימן ש"כ י"ט שחל להיות בשבת קורין במנחה פרשה הנוהגת ולא של י"ט כדאמרי' בפרק ב"מ (כד:) גבי מפטיר ה"כ אלמלא שבת אין קריאה במנחה בי"ט כ' בשבלי הלקט אחר שקראו חובת היום בתורה מקדישין בין בחול בין בשבת בין בי"ט חוץ משבת במנחה ב ותענית שאין בה הפטרה במנחה שאין מקדישין בהם והטעם שמעתי מפי ה"ר בנימין שבת וי"ט שחרית ומנחה יוה"כ ג וט"ב שיש בהם קריאת ההפטרה המפסקת בין הקדיש שלאחר קריאת התורה לקדיש שלפני תפלת המנחה בהכנסת ס"ת מקדישין לאחר קריאת התורה אבל כשאין מפטיר במנחה אין מקדישין שהרי צריך לו להקדיש מיד בהכנסת התורה בעמדם לתפלת לחש עכ"ל כתב ע"ש יום מנוחה וקדושה לעמך נתת כך ראוי ד לומר שהרי בסוף הלשון אומר ינוחו בו לשון זכר ומי שאינו אומר יום מנוחה צ"ל ינוחו ה בה שכל הלשון שלמעלה הוא לשון נקבה ולפי שהאבות אמרו משמרת השבת שאפי' עירובי תבשילין שמר אברהם אבינו וכן צוה את בניו ואת ביתו זה יעקב לכן אנו מזכירין אותם בתפלה גילה באברהם בב"ר גיל יגיל אבי צדיק זה אברהם בשעה שנתבשר לא יירשך זה וגו' בא שמחה וגיל בלבו שנאמר ויפול אברהם על פניו ויצחק וכיון שנדרש גיל יגיל אבי צדיק על אברהם נמצא שיצחק הוא הצדיק ומצינו רנה אצל צדיקים דכתיב רננו צדיקים ועוד כשאמר אברהם השה לעולה בני מיד רינן יצחק ואמר שירה ומה שירה אמ' שיר של קרבן· יעקב ובניו ינוחו בו דכתי' ביה ויחן את פני העיר ואמרו בב"ר שקבע תחומין מבע"י הדא אמרה ששמר יעקב שבת יעקב ובניו לא אברהם ובניו ולא יצחק ובניו שהרי בני ישמעאל ועשו אינם נוחים בו מנוחת אהבה ונדבה מוסב על האמור למעלה יום מנוחה וקדושה לעמך נתת:

וכתב רב שר שלום הטעם שתקנו לומר צדוק הדין וכו' ויש מדרשי' שמוכיחי' שלא מת באותה שעה וכו' עד במ"ש הכל כתוב באורך בר"פ ע"פ בפסקי הרא"ש ובמרדכי (ג):

טעה ולא התפלל מנחה בשבת וכו' ברייתא בר"פ תפלת השחר (כו:) ואף ע"ג דאסיקנא בקשיא כבר כתבו שם הרא"ש והרשב"א דכיון דלא אסיקנא בתיובתא הכי נקטינן משום ו דטעמא דמסתבר הוא וכ"פ הרי"ף והרמב"ם בפ"י מהלכות תפלה:

ומ"ש ואם הבדיל בשניהם או לא הבדיל בשום אחת מהם יצא כ"כ שם הפוסקי' הנזכרים: **וה"מ** בטעה ולא התפלל מנחה כלל אבל אם טעה והתפלל י"ח ברכות וכו' עד וצריך להתפלל שתים בערב כתוס' והרא"ש וה"ר יונה ר"פ תפלת השחר (שם) ודייק רבינו לכתוב בכל הני טעה דאילו הזיד אין לו תשלומין כמו שנתבאר בסימן ק"ח:

רצג סדר ערבית ומאחרין אותו וכו' דאמר ר' יוסי בפ' כל כתבי (קיח.):

ומ"מ

דרכי משה

רצב (א) וכ"ה במרדכי דף ר"ם ע"ד ובמנהגים שלנו בכל יום שאם אירע בחול לא היה בו תחנון אם אירע בשבת א"א צ"ץ וה"ה אם אירע ביום א' וכן הוא בהג"מ פ"ב דתפלה: (ב) ובמרדכי ה"ק דף צ"ב ובפרק ע"פ דף ר"ם ע"ד האריך בדבר וכתב שם דנהגו דאין עוסקין בתורה רק בפרקי אבות:

וכ"מ

פרישה

אומר ינוחו בו לשון זכר כו' נמצא כשמוסיף תיבת יום יש בו כ"ה תיבות:

(ה) **וגם** נהגו שלא לקבוע מדרש נלענ"ד דוקא לקבוע מדרש עם רבים אסור אבל ללמוד ביחידות מזה לא קאמר גם לפי מה שנהגו לקבוע אז סעודה בין מנחה למעריב וס"ל כמדרשים שמוכיחים שלא מת מרע"ה באותו שעה· גם לקבוע מדרש לא גרע:

(ו) **ונוהגין** באשכנז כשאין תחינה ביום ראשון שא"א צדקתך בשבת ונוהגין לומר באשכנז תחלה צדקתך כנ"ל· ונ"ל הטעם משום דהולכין ומוסיפין בהפלגת שבח של צדקות השי"ת וזה מבואר בסדר הפסוקים:

(ז) **טעה** ולא התפלל כו' דוקא טעה אבל הזיד כבר נתבאר בסי' ק"ח דאין לו תשלומין:

(ח) **לצאת** ידי ספק לקמן סי' תכ"ב כתבו ג"כ ועיין מ"ש שם ג"כ לכאן:

(ט) **וא"צ** לחדש בה דבר כדלעיל בסי' ק"ו:

סי' רצג (א) **סדר** ערבית ומאחרין אותו כו' שיעור דברי רבינו כך הוא בסי' זה יתבאר סדר ערבית ומאחרין אותו וא"צ למחוק הוי"ו של ומאחרין:

(ב) **כדי** להוסיף מחול על הקודש אין להקשות דהא רבינו ס"ל כהרמב"ם דלית ליה תוספ' לענין שבת כמ"ש ב"י בסי' זה ולעיל בסי' רס"א די"ל דע"כ לא בעי למימר שצריך לאחר אותו כיון דבעינן להוסיף מכל הדין דא"כ איך מביא ראייה מהא דא"ר יוסי יהא חלקי כו' והיה נראה להם יום גדול עד צאת הכוכבים ואם איתא דבעינן תוספת שבת לא היה סגי ביציאת הכוכבים דהיינו תחלת הלילה אלא כונתו לומר כיון דאיכא למטעי במקצת מקומות לחשוב שהוא לילה כשעדיין יום מ"ה צריך להוסיף מחול על הקודש כדי שלא יבוא

לידי

חדושי הגהות

ב אע"ג דמפטירים בתענית במנחה אין כאן הפסק דהפטרה שייכא אל הקריאה (כ"כ מג"א בשם הגמ"נ) והוא לדעת הי"א שהביא הרא"ש ספ"ד דמגילה סי' יו"ד ע"ש: ג ר"ל ט"ב שחרית דבמנחה אין בו הפטרה אע"ג דאנן נוהגים להפטיר דרשו אין זה אלא מנהגא בעלמא ולא מדינא וכמ"ש בשם הרא"ש: ד ולפי מה שכתב הב"ח על הטור שצ"ל כ"ה תיבות שכן יש בפרשת זכור את יום וגו' וגם באתה אחד יש כן לפי נוסחאות שאומרים יום מנוחה לא הוה צריך הרב"י לטעם זה: ה לפענ"ד י"ל דמלת בו מוסב על השבת ועיין א"ר: ו דכיון דאבדיל בשניה גלי דעתיה כו' וכמ"ש רבינו הטור לעיל בסימן זה:

רצג א נוסחת הגמרא שלפנינו ממכניסי ממוציאי ורבינו שינה כאן וכן לעיל סימן רס"ז וכתב עם מכניסי עם מוציאי ואפ"ל בדרך צחות דרצה לבאר כוונת הגמרא דאין פירושו שר'

יוסי

בציפורי שהיה יושבת בהר והיה נראה להם יום גדול עד צאת הכוכבים ולכך היו מאחרין במ"ש [א] ומ"מ זמן יציאת השבת להיות מותר במלאכה הוא משישלים בין השמשות דרבי יוסי (ג) והוא אחר בין השמשות דר' יהודה (ד) שהוא ג' חלקי מיל אחר שקיעת החמה נמצא אחר שקיעת החמה כדי להלך אלף ות"ק אמה מותר בעשיית מלאכה· מי שהוא אנוס כגון שצריך להחשיך על התחום לדבר מצוה יכול להתפלל של מ"ש מפלג המנחה ולמעלה ולהבדיל מיד ומיהו לא יברך על הנר וגם אסור בעשיית מלאכה עד הלילה גרסינן בפרק תפלת השחר אמר שמואל מתפלל אדם של מוצ"ש בשבת ואומר הבדלה על הכוס (ה) רב צלי ב של מ"ש בשבת וכן רבי יאשיה והיו מבדילין על הכוס ופירש רב האי כגון שהיה להם שום אונס (ו) שלא היה להם יין להבדיל במ"ש ג או שהיו צריכין להחשיך על התחום לצורך מצוה כגון על עסקי מת או כלה כי דבר פשוט הוא שלא היו ממהרין להתפלל של מוצ"ש בשבת אם לא בשביל אונס ופר"י דסבירא להו דמפלג המנחה ולמעלה הוא זמן תפלת ערבית הלכך היו מתפללים והיו ממתינין מלקרות שמע עד צאת הכוכבים אע"פ שלא היו סומכין גאולה לתפלה לא היו חוששין כיון שהיו אנוסים ד (ז) וקורין שמע בברכותיה

ומ"מ זמן יציאת שבת להיות מותר במלאכה הוא משישלים בין השמשות דרבי יוסי וכו' כבר כתבתי בסימן רס"א דלר' יהודה אחר סוף שקיעת החמה אלף ות"ק אמה הוי בין השמשות כדאיתא בפרק במה מדליקין (לד.) ורבי יוסי פליג עליה שם ואמר בין השמשות כהרף עין ומפרש בגמ' דבין השמשות דר' יהודה הוי יממא לרבי יוסי ואסיקנא (שם לה.) דהלכה כדברי שניהם להחמי' כר' יהודה לענין קבלת שבת וכר' יוסי לענין תרומה דלא אכלי כהנים תרומה עד דשלים בין השמשות דר' יוסי וכתבו רש"י והתוספות (שם :) והרא"ש וממילא נמי למ"ש נקטינן כר' יוסי ונסתפק שם הרא"ש כמה יש בין בה"ש דר' יהודה לדרבי יוסי והוכיח שאין ביניהם שיעור חמשים אמה וכתב נמצא שמשתשקע החמה אלף ותקמ"ט אמה מותר לעשות מלאכה במ"ש וע"כ יש להגיה בספרי רבינו נמצא אחר שקיעת החמה אלף ותקמ"ט אמה ולא ידעתי למה השמיט רבינו הא דאמרי' התם כוכב אחד יום ב' בין השמשות ג' לילה וכוכבים שאמרו לא כוכבים גדולי' הנראים ביום ולא כוכבים שאינם נראים אלא בלילה אלא בינונים וה"ר יונה כתבו בתחלת מסכת ברכות וכתב כיון שאין הכל בקיאים בין גדולים לבינונים צריך ליזהר שלא לעשות שום מלאכה עד שיראו ג' כוכבים קטנים ואם הוא יום מעונן ימתין עד שיצא הספק מלבו : וכתב הר"ן בפרק ב"מ וביומא (א) דלענין תוספת שצריך להוסיף מחול על הקודש שיעורו לענין מ"ש כענין שאמרו בירושלמי דברכות שצריך שיראו ג' כוכבים רצופים היו מפוזרות אסור בעשיית מלאכה משום תוספת ואף על גב דרבינו ס"ל כהרמב"ם דלית ליה תוספת לענין שבת כמו שכתבתי בסימן רס"א מכל מקום לא היה לו להשמיט הא דכוכב אחד יום וכו' ללמדינו דג' כוכבים ודאי לילה וקודם לכן אסור בעשיית מלאכה והרמב"ם כתבה בפ"ה ואע"פ שחשכה אסור לעשות מלאכה עד שיבדיל בתפלה ואח"כ יאמר המבדיל בין קודש לחול כמבואר בס"ס ש':

מי שהוא אנוס כגון שצריך להחשיך על התחום וכו' ופירש רבינו האיי כגון שהיה להם שום אונס וכו' כ"כ התוספות והרא"ש וה"ר יונה והמרדכי בר"פ תפלת השחר (כז:):

ומ"ש רבינו וקורין ק"ש בברכותיה וכו' ה"פ וקורין קריאת שמע אחר צאת הכוכבים ומתפללין י"ח קודם לכן והרמב"ם בפ"ג מהל' תפלה כתב ויש לו להתפלל תפלת ערבית של לילי שבת בע"ש קודם שתשקע החמה וכן יתפלל ערבית של מ"ש בשבת לפי שתפלת ערבית רשות אין מדקדקין בזמנה ובלבד שיקרא ק"ש בזמנה אחר צאת הכוכבים עכ"ל (ב) ובפכ"ט מהל' שבת כתב יש לו לאדם לקדש

דא"ר יוסי יהא חלקי וכו' דהיו מאחרין טובא מלעשות מלאכה אעפ"י שמותר מן הדין ומ"מ זמן יציאת השבת להיות מותר במלאכה מן הדין הוא כשהוא שוהא אחר סוף שקיעת החמה כדי להלך אלף ות"ק אמה שהוא בה"ש דר' יהודא דהוי ודאי יממא לר' יוסי ועדיין אסור במלאכה עד שישלים בין השמשות דר' יוסי דהוא דבר מועט שיעור מ"ט אמה כדכתב הרא"ש בפ' במה מדליקין ואח"כ יהא שוהא מעט כדי להוסיף מחול על הקדש והב"י כתב צריך להגיה בספרי רבינו אלף ותקמ"ט אמה אבל למאי דפי' א"צ להגיה דסו' דברי רבינו אתחלתן קאי דמאחרין אותו כדי להוסיף מחול על הקוד' אבל מדינא א"צ כ"כ לאחר אלא דמשישלים ב"ה דר' יוסי לאחר ב"ה דר' יהוד' שהוא אלף ות"ק אמה הוה לאח"כ מותר בעשיית מלאכה דהיינו כשיהא ממתין עוד שיעור כדי הלוך מ"ט אמה שהוא ב"ה דר' יוסי ועוד תוספת מעט לאחר מ"ט אמה ומה שקיצר רבינו דבריו ולא פירש'הוא לפי דמנהג כל ישראל דמאחרין טובא להוסיף מחול על הקודש כמ"ש בתחלה ובא רבינו לומר שא"צ כ"כ מן הדין לכך קיצר וסמך על המובן כדמוכח מדבריו וא"צ להגיה הספרים בכדי דהדבר פשוט דבמה שאמר משישלי' ב"ה דר' יוסי וכו' רצונו לומר בכדי שיהלך מ"ט אמה אחר ב"ה דר' יודא שהוא אלף ות"ק אמה ועל כל פנים צריך עוד להמתין מעט שיהא בו קצת תוספת מחול על הקודש כמ"ש בתחלת דבריו ודו"ק :

ופי' רב האי כגון שהיה להם שום אונס שלא היה להם יין להבדיל במ"ש כלומר שלא ה"ל כי אם כוס אחד לב"ה והיו מבדילין ג"כ עליו כדלקמן בסי' רצ"ו ויש מגיהין ע"ש הר"א מפראג שלא היה להם יין להבדיל במ"ש כגון שהיו צריכי' להחשיך וכו' וניחא השתא מ"ש רב האי כגון שהיה להם שום אונס כו' כגון שצריך להחשיך על התחום וכיון שהוא בשדה אנוס הוא אבל לגירסתינו קשה דה"ל לומר כגון שלא ה"ל יין להבדיל לאיזה צורך אמר כגון שהיה להם שום אונס דבלא אונס איכא שאין להם יין כפי הצורך :

וקורין ק"ש בברכותי' ומתפללין י"ח עכשיו מתחיל להורות סדר ערבית והוא שקורין שמע בברכותיה ומתפללין י"ח ואומר הבדלה בחונן הדעת וכו' כמ"ש בסי' שאחריו עד סוף הסדר אלא שהקדי' תחלה מה שראוי להקדים לפי הסדר והו' דמנהג כל ישראל דמאחרין אותו וכו' אלא דמי שהוא אנוס כגון שצריך להחשיך על התחום וכו' ואח"כ התחיל בסדר ערבית שאחריו וזה נ"ל פשוט ולא ידעתי מה עלה ע"ד הב"י שכתב וז"ל ומ"ש רבינו וקורין ק"ש בברכותי' וכו' ה"פ וקורין ק"ש אחר צאת הכוכבים ומתפללים י"ח קודם לכן עכ"ל דהבין דהא דקאמר וקורין ק"ש קאי אהיכ' דהי' אנוס והא ליתא דהא רבינו כבר כתב דין מי שהוא אנוס שמקדים להתפלל ואח"כ קורא ק"ש אבל בדלא אנים קי"ל כר' יוחנן דאמר איזהו בן עה"ב זה הסומך גאולה של ערבית לתפלת ערבית וכדלעיל בריש סי' רל"ה ודברי רבינו כאן בדלא אנוס הן ועוד דבמקצת ספרי רבינו כתיב האי דבור וקורין ק"ש ומתפללים י"ח בסוף

דרכי משה

רצג (א) וכ"ה בהג"מ פ"ו בשם הירושלמי : (ב) ונ"ל דלדידן דמתפללים ק"ש של ערבית קודם הלילה בשאר ימות החול א"כ גם כאן א"צ להמתין וקורא קודם הלילה כמו בשאר ימות החול כנ"ל כתוב בא"ז במ"ש אומרים והוא רחום וברכו במשך גדול וכ"כ רב עמרם ור"א מווירמייזא : ומיהו

פרישה

לידי טעות לאפוקי לעיל בסי' רס"א ליכא למיטעי למשוב שהוא יום כשהוא לילה דהא חשיב שם כמה סימנים כגון שמשא בריש דיקלא ותרנגולין שיושבין על הקורה ע"ש הילכך לא מייתי רבינו לעיל בסי' רס"א הא דא"ר יוסי יהא חלקי עם מכניסי טבריא ומיהו ק"ל דהא לעיל בריש סי' רס"ו כתב רבינו ג"כ להקדים בתפלת שבת דאמר ר' יוסי יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא כו' ע"ש :

(ג) **והוא** אחר בין השמשות דר' יהודה בפרק ב"מ בסופו פליגי ר' יהודה סבר אחר סוף שקיעת החמה אלף ות"ק אמה שהוא ג' רביעי מיל הוא בין השמשות ולר' יוסי זה נקרא יום שהוא אומר בין השמשות עצמו הוא כהרף עין והשאר הכל יממא ואסיקנא שם דהלכה כדברי שניהם להחמיר כרבי יהודה לענין קבלת שבת וכר' יוסי לענין מ"ש ולענין תרומה והוכיח שם הרא"ש שאין בין השמשות דר"י לדר"י כ' אמה וכתב נמצא משתשקע החמה אלף ותקמ"ט אמות בעשיית מלאכה וכתב ב"י וע"כ יש להגיה בספרי רבינו כדי להלך אלף ותקמ"ט אמה · ולכאורה קשה כיון דאמרינן פרק מי שהיה טמא דמתחלת שקיעה עד צאת הכוכבים הוא שיעור הילוך ד' מילין ותו לא וצאת הכוכבים לכ"ע לילה הוא ואיך אמרינן דלר' יוסי שיעור מ"ט אמה אחר הילוך ד' מילין הוא יממא ואקריהן כהרף עין בין השמשות ואחר כך לילה וא"ל דר' יוסי ס"ל דיותר משיעור הילוך ד' מילין יש בין תחלת השקיעה לצאת הכוכבים כי בפ' מי שהיה טמא ר' יהודה קא"ל שהוא שיעור ד' מילין ואיכא למימר דלטעמה יאזל ור' יוסי גם בהא לא ס"ל כוותיה דו"א דא"כ מאי פריך הגמרא שם מדברי ר' יודא לרבא ולכמה אמוראים שאמרו שהוא יותר משיעור ד' מילין ועלו בתיובתא דילמא כר' יוסי ס"ל ס"מ דפשיט להגמרא דליכא מאן דפליג בהא שוב מלתא שהקשו התו' קושיא זו בפרק במה מדליקין דף ל"ו ע"א וז"ל אבל תימא לר"י דבמאי פליגי דהא ודאי משעת צאת הכוכבים הוי לילה כדפרישית וי"ל דאמרינן לקמן לא גדולים הנראים ביום ולא קטנים כו' אלא בינונים והשתא פליגי דלר' יהודה דמספקא ליה בכל כוכבים הנראים משקיעת החמה עד שהכסיף העליון אם הם בינונים אם לאו (כלומר דהשתא א"ש דלר' יוסי כל הכוכבים הנראים משקיעת החמה עד שהכסיף העליון ומשם והלאה עד מ"ט אמה נקראין בודאי כוכבים גדולים ואף על פי דקאמר עד צאת הכוכבים היינו לומר כוכבים גדולים) וע"ק דניקוי אכן באדם בינוני שילך מתחלת שקיעת החמה ארבע מילין כדאמר בפסחים י"ל דמספקא להו מהו אדם בינוני עכ"ל התוס' : (ד) **שהוא** ג' חלקי מיל אחר סוף שקיעת החמה כצ"ל ומבואר שם דיש חילוק בין תחלת שקיעה לסוף שקיעה ועיין ב"י · ומ"ש הר"ן דאין בקיאין בין גדולים לקטנים ר"ל לבינונים ונקראים קטנים כנגד הגדולים אבל א"ל דר"ל דל"ת ברואה כוכב קטן ודאי לילה כמ"ש ולא כוכבים קטנים שאינם נראים אלא בלילה ומש"ה קאמר כיון שאין הכל בקיאים בין גדולים לקטנים ור"ל קטנים ממש דא"כ אפילו ברואין ג' קטנים לא סגי דעדיין איכא למימר דילמא גדולים הם כיון דיש לטעות בין גדולים לקטנים · ואי גרסינן בין בינונים לקטנים א"ש ובלשון הזה כתב הר"י בריש ברכות והביאו ב"י לעיל סי' רל"ה :

(ה) **רב** צלי של מוצאי שבת בשבת כו' ובגמרא שבידינו כתב רב צלי של שבת בע"ש ע"ש : (ו) **שלא** היה להם יין כו' פי' רק כוס א' לברכת המזון והיו מבדילין ג"כ עליו כדלקמן בסי' רצ"ו . ומ"ש או שהיו צריכין להחשיך כו' ר"ל גם מחמת זה לא יהיה להם כוס בשדה להבדיל עליו אף שיש להם יין בבית דאל"כ קשה למה היו צריכין להתפלל ולהבדיל שם גם אחר התפלה והבדלה לא היו רשאין לילך חוץ לתחום מבעוד יום דעוד איסור שבת עליהן לענין מלאכה וכדמשמע נמי מאומרו בסי' מחשיכי' על התחום משמע דוקא תחום ולא יותר אף אחר הבדלה וזה היו רשאין לילך אף בלא הבדלה ותפלה ודוחק לומר משום כדי שלא יצטרכו לשהות ולעמוד בתחלת הלילה ולהתפלל דהא מכל מקום עדיף היה להו להתפלל אז סמוך לחשיכה אלא ודאי בשביל שלא יהיה להם בשדה כוס ויין להבדיל עליו לכן הוצרכו להתפלל ולהבדי' קודם לצאתם מביתם ותרתי קאמר דבריתא קאמר אפילו אינו יוצא מפתח ביתו כיון שאין לו אלא כוס אחד מברך עליו ב"ה וגם הבדלה וק"ל · ובזה נתיישב שפיר גי' הספרים שלנו שכתב בהן תיבת או שהיו צריכין להחשיך כו' ומה שפירשו רבינו בסגנון זה היינו משום דשם אמרו רב צלי של מ"ש בשבת · ולא נזכר שהיו מחשיכין ולא ידעתי מי הכריחו להרא"ף להגיה תיבת כגון במקום תיבת או כמ"ש בהגהותיו שצריך להגיה כגון · ולפי הגהתו הכל בבא א' היא ולפי מ"ש והוא נדפס כן בגליון דרישה איירי דאין לו אלא כוס א' לבהמ"ז ולהבדלה א"ש טפי ותרתי קאמר ושפיר גרסינן או ודו"ק · וע"כ צריכין אנו לפרש כן דהא מסי' הטור וכתב בשם הרי"ץ גיאות דאין להתפלל של שבת בע"ש מטעם דקידוש אפשר בפת וע"כ ה"פ דא"ל להקדים הכניסה של שבת כדי לקדש מיד אחריה משום דאין לו כוס יין לקידוש ובע"ש סמוך לכניסתו נזדמן לו או שאכל או ויש לו כוס לברך בה"ם רוצה לברך ב"ה בהמ"ז וגם לקדש עליו וקאמר דלא יקדש על הפת ודכוותיה נמי הוא מ"ש שם לפני זה דלא יקדים התפלה של מ"ש משום כוס וק"ל · ואע"ג דהתוס' והרא"ש לא כתבו אלא להחשיך ולא כתבו אונס זה שלא היה להם ייגס בביתם להבדיל היינו משום דרבינו כ"כ בשם רבינו האי ולא נקט לשון הרא"ש כדרכו ואולי שמלא רבינו לרבינו האי שכ"כ · אלא שלפי פי' זה קשה דהיה לו לרבינו להזכיר או שהיה צריכין להחשיך כו' ולא יהיה להם כוס בשדה להבדיל עליו ועיקר חסר מן הספר וע"ק למה הקדימו באכילתן היה להם להמתין מלאכול עד הלילה וי"ל דמיירי כשכבר אכלו ואי לא ברכו והיו ממתינים עד הלילה היו רעיבין :

(ז) **וקורין** את שמע בברכותיה ומתפללין שמונה עשרה כו' ה"פ וקורין את שמע אחר צאת הכוכבים ומתפללין שמונה עשרה קודם לכן ב"י וכם"א אין כאן מקומו אלא בסוף סי'

וקורין

דרישה

סי' רצג [א] **ומ"ש** רבינו ומ"מ זמן יציאת שבת להיות מותר במלאכה הוא משישלים בין השמשות דר' יוסי יש לדקדק למה יש להקל בעשיית מלאכה יותר מבתפילה הא אדרבה בתפילה מצינו שהקילו כמו שמסיק רבינו דאם ירצה להחשיך על התחום הרשות בידו להתפלל של מ"ש בשבת מה שלא מצינו כן במלאכה . וי"מ דה"ק רבינו דמתחלה כתב ומאחרין אותו כדי להוסיף ור"ל דטוב הוא לאחר ולא שצריך לעשות כן וכמו שאמר רבי יוסי יהא חלקי כו' דר"ל דמדת חסידות הוא בכך אבל לא בתורת חיוב ואחר כך כתב אבל לענין דינא א"צ להמתין עד יציאת הכוכבים אלא מיד שיכלה בין השמשות דר' יוסי מותר לעשות מלאכה וז"א דא"כ קשה למה פתח בתפילה וסיים במלאכה ה"ל לחלק בתפילה גופא או במלאכה גופא בין דין למדת חסידות ודוחק לומר דלרבותא נקט כל חדא דלמדת חסידות אפילו בתפילה יאחר וכ"ש במלאכה ולדינא אפילו במלאכה אין צריך לאחר וכ"ש בתפילה דזהו דוחק · לכן נראה לי לפרש איפכא דמתחילה קאמר דלתפילה טוב לאחר ומדת חסידות הוא אבל מי שרוצה יכול להקדים ולהתפלל של מ"ש בשבת וכדמסיק ואח"כ כתב ומ"מ לענין מלאכה אינו מותר להקדים ואינו תלוי ברצונו ואינו מותר עד שיכלה בין השמש.ת דר' יוסי וק"ל :

כיון

חדושי הגהות

יומי התאוה תאוה לבחור לעצמו חלק מחלקי זולתו אשר לא עמל בו כי ימצוך למ"ש תוספות ברכות (ו:) חד לא מכתבי מיליה כו' כלו' עם אחרים אבל בספר לבדו נכתבים כו' ע"ש וכפי שביארתי דבריהם ז"ל לפי שאינו דומה דבר הנעשית בצבור שנאה יותר ותפארת לעושיה אם אמנם א' מהן לא עשה כתיקונה וכדאיתא בזוהר על פסוק פנה אל תפלת הערער ע"ש ותתענג מזיו ביאורו וע"ד הכתוב הן אל כביר לא ימאס · לדבר הנעשית לבדו אם תיטיב בעיני אדוניה צריכה להיות נעשית כתיקונה בכל פרטיה ודקדוקיה · וזה היה כוונת רבי יומי אשר בלתי ספק בחר במצות שבת לאחוז בכל חלקיה אם להקדים הרבה בכניסתו אם לאחר הרבה ביציאתו ואולם היה לבדו אם בכניסתו או ביציאתו לזה בחר לנפשו להיות חלקו נחשב יחד עם אותן המכניסים בטבריא ומוציאים בציפורי וזהו כוונת רבינו בגמרא וכן הכוונה גם בשאר הדברים הנזכרים שם : ב בגמרא שלפנינו איתא רב צלי של שבת בע"ש : ג עיין דרישה : ד הוא מלחא באנפי נפשיה שחוזר רבינו למלתיה לפרש סדר היום ולא קאי אמי שהוא אנוס דלעיל כמו שהבין הב"י ודחק בפי' דברי רבינו (מהרל"ח) :

מצאתי

ובברכותיה ומתפללין י"ח (ח) וכתב הרי"ץ גיאות כיון שנהגו כל ישראל כרבנן שאין מתפללין ערבית אלא משחשכה אין להתפלל של שבת בע"ש (ט) ולא של מוצ"ש בשבת ואין לקדש ולהבדיל אלא בכניסת יום וביציאתו בין יין מצוי בין אינו מצוי דקידוש אפשר בפת והבדלה אפשר למחר :

רצד (א) **ואומר** הבדלה בחונן הדעת וע"כ אין מתפללין הביננו במ"ש מפני שצריך לומר הבדלה בברכת חונן הדעת ואם טעה ולא הבדיל בתפלה אין צריך לחזור מפני שצריך להבדיל על כוס דקי"ל המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס (ב) והמבדיל על הכוס צריך שיבדיל בתפלה ואם טעה גם בכוס כגון שטעם קודם שהבדיל צריך לחזור ולהתפלל ולהבדיל בתפלה אע"ג דקי"ל טעם מבדיל פירוש שיכול להבדיל על כוס אחר שאכל (ג) מ"מ כיון שאכל באיסור קרינן ביה טעה וצריך לחזור ולהתפלל ואם נזכר קודם שומע תפלה כ' הרמב"ם ז"ל (ד) יש מי שהורה (ה) שמבדיל בשומע

בית יוסף

לקדש ע"ש מבע"י אע"פ שלא נכנסה השבת וכן מבדיל על הכוס מבע"י אף ע"פ שעדיין הוא שבת שמצות זכירה לאמרה בין בשעת כניסתו ויציאתו בין קודם לשעה זו כמעט וכתב ה"ה שפירושו שאע"פ שמבע"י קדש או הבדיל מותר לו לערב לאכול בקידוש זה ולאכול ולעשות בהבדלה זו מלאכה וזה דעת קצת מן הגאונים וכ"כ מן האחרונים וכדברי רבינו וכן עיקר עכ"ל ולזה הסכים הרשב"א בריש פרק תפלת השחר :

רצד ואומר הבדלה בחונן הדעת פלוגתא דתנאי בפרק אין עומדין (לג.) כאי זה מקום מזכיר הבדלה ופסקו הפוסקים הלכה כתנא קמא דאמר שמזכיר הבדלה בחונן הדעת כתוב בא"ח אין מתחילין באתה חוננתנו לפי שהמשנה מטבע שטבעו חכמים בברכה אינו אלא טועה אלא מתחיל אתה חונן עד וחננו מאתך ומתחיל אתה הבדלת בין קודש לחול וכ"כ הרמב"ם וכ"כ בסדר ר"ע עכ"ל והעולם נוהגין לומר אתה חוננתנו שאין זה נקרא שינוי מטבע שהכל ענין אחד הוא (א) :

ומ"ש וע"כ אין מתפללין הביננו במ"ש מימרא דרב נחמן אמר שמואל בס"פ תפלת השחר (כט:) ואע"ג דאסיקנא בקשיא פסקוה הפוסקים וכבר נתן הרב ר' יונה טעם לשבח בדבר :

ואם טעה ולא הבדיל בתפלה א"צ לחזור וכו' מימרא ובריית' בס"פ תפלת השחר וכתבו תלמידי הרב ר' יונה ז"ל שאע"פ שסיים ברכת אתה חונן כל זמן שלא התחיל בברכה אחרת חוזר לתחלת הברכה ומבדיל בה דכאילו עומד עדיין באמצע הברכה דיינינן ליה ור"י אומר דכיון שכבר סיים כל הברכה ולא נזכר אין מחזירין אותו דכמי שטעה והתחיל אחרת דיינינן ליה ולזה נוטה דעת מורי עכ"ל וכן דעת הרא"ש וכתבו רבינו ס"ם זה גבי והיכא שיש לו כוס וכו' :

דקי"ל המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס והמבדיל על הכוס צריך שיבדיל בתפלה הכי אסיקנא בפרק אין עומדין (שם) : **ואם** טעה גם בכוס וכו' שם בעא מיניה ר"ח מרב ששת טעה בזו ובזו מהו א"ל טעה בזו ובזו חוזר לראש ופירשו הרא"ש וה"ר יונה כגון שאכל קודם שהבדיל אע"ג דקי"ל טעם מבדיל מ"מ באיסור אכל ומש"ה חוזר לראש ולא ראיתי להרמב"ם שהזכיר דין זה ולא ידעתי למה ואם נזכר קודם שומע תפלה כתב הרמב"ם בפ"י מהלכות תפלה יש מי שהורה שמבדיל בשומע תפלה נראה שטעמו משום דאמרינן בפרק תפלת השחר טעה ולא הזכיר שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה והבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס ומשמע ליה דהבדלה נמי אומרה בשומע תפלה דמאי שנא מברכת השנים אלא דעדיפא מינה אשמעינן דאפילו לא נזכר עד אחר שומע תפלה אינו חוזר מפני שאומר על הכוס אבל התוספות כתבו דוקא צרכיו כגון שיש לו חולה בתוך ביתו או שצריך שדהו מים דהוא מעין תפלה וכן שאלה אבל הזכרה והבדלה ושאר שבחה אסור שאינה מעין שומע תפלה עכ"ל ויש לדחות דכיון דכשאנו מבדילים בתפלה אנו מתפללים ואומרים כשם שהבדלתנו וכו' שפיר הוי מעין שומע תפלה ומ"מ כבר כתבתי בביאורי להרמב"ם שנ"ל שהגירסא הנכונה בדברי הרמב"ם כמו שמצאתי בספר הרמב"ם מדוייק שכתוב בלשון הזה טעה ולא הזכיר הבדלה בחונן הדעת משלים תפלתו וא"צ לחזור וזה מבואר כדברי התוספות :

כתב

ב"ח

בסוף הסימן אחר דברי הר"י גיאת ולפ"ז פשיטא דפשיטא דקאי אהיכא דלא אנוס :

וכתב הרי"ץ גיאת' וכיון שנהגו וכו' כ' מהרש"ל הכי נהוג שלא להתפלל של מ"ש בשבת דדבר תמוה הוא לרבים לעשות שבת חול ואיכא נמי למיחש שמא יבא להקל אף במלאכה אבל להתפלל של שבת מע"ש הכי נהוג דהא מוסיפין מחול על הקדש עכ"ל :

רצד ואומר הבדלה בחונן הדעת וכו' כתב ב"י דכתוב בא"ח אין מתחילין באתה חוננתנו לפי שהמשנה מטבע שטבעו חכמי' בברכות אינו אלא טועה אלא מתחיל אתה חונן עד וחננו מאתך ומתחיל אתה הבדלת בין קדש לחול וכ"כ הרמב"ם וכ"כ בסדר ר"ע עכ"ל והעולם נוהגים לומר אתה חוננתנו שאין זה נקרא שינוי מטבע שהכל ענין אחד הוא עכ"ל ב"י משמע מדבריו דהעולם נוהגים שלא כדעת א"ח אלא מתחילין לומר אתה חוננתנו ואין אומרים אתה חונן כל עיקר וכ"כ מהרש"ל ע"ש הרב רבינו מנחם ומהר"י פולק ז"ל דטועין האומרים אתה חוננתנו ואתה חונן ואנ"ל כי אם אתה חוננתנו או כמ"ש הרמב"ם אתה חונן וכולל ההבדלה בתוכו ואומר ואתה הבדלת בין קדש לחול וכו' כמ"ש בסדר תפלות עכ"ל ואיכא לתמוה דכיון דלא אמרו אלא אומר הבדלה בחונן הדעת משמע שאין לשנות הברכה כלל אלא אומר הבדלה בתוך הברכה ואינו משנה כלום וכמ"ש הרמב"ם להדי' וכן הוא משמעות כל שאר פוסקי' וכך הוא מנהגינו מפי אבותינו הקדושים שמתחיל בברכת אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה ואתה חוננתנו מדע תורתיך ותלמדינו לעשות בהם חקי רצונך ותבדל וכו' עד ומדובקים ביראתך וחננו מאתך דעה בינה והשכל בא"י חונן הדעת ומה שמקשים על זה דלאיזה צורך יאמר אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה וגם יאמר אתה חוננתנו הרי הדברים כפולים יש ליישב דאתה חוננתנו אינו אלא פתיחה כדי לבא אל מצות זכירת ההבדלה בתוך ברכת אתה חונן ולכן לאחר שאמר אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה שבזה משתתפי' גם האומות עוד מוסיף על זה אתה חננתנו אנחנו זרע ישראל למדע תורתך ותלמדנו לעשות בהם חקי רצונך כד"א מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי וגו' והנה בזה הבדילנו וז"ש ותבדל ה' אלהינו בין קודש לחול ובין אור לחושך ובין ישראל לעמים בין יום הז' לו' ימי המעשה ואח"כ מקשר עם זה ומתפלל אבינו מלכינו החל עלינו הימים הבאים לקראתינו לשלום הם ששת ימי המעשה דסליק מינייהו חשוכים מכל חטא ומנוקים מכל עון ואח"כ חוזר למטבע הברכה וחננו מאתך דעה בינה והשכל בא"י חונן הדעת והנה אינו משנה המטבע כלל אלא אומר ההבדלה בתוך הברכה וראיתי לבעל הלבוש שכתב דיתחיל אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה וחננו מאתך דעה בינה והשכל ואח"כ אומר אתה חוננתנו וכו' וחוזר וכופל ואומר בסוף וחננו מאתך דעה בינה והשכל והאריך ביפוי לשונו שלפי שיש תרתי מיני חכמות אחת חכמת אנושי' בטבעי היצירות ואחת חכמת התורה ולכן אומר על כל אחת ואחת וחננו מאתך דעה בינה והשכל וחלילה לכוללם בתפלה ובקשה אחת דזה קדש וזה חול ע"כ תורף דבריו ולפע"ד אין דבריו נכונים דוחננו שאומר בסוף אינו אלא מטבע דברכה ואמירת הבדלה אינו אלא מאתה חוננתנו ואילך ולכך א"צ לומר בפתיחת הברכה אלא אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה ואתה חוננתנו וכו' והסדורים הקדמונים יעידו על זה ושכל גם כן מחייבו ואין להאריך בדברים הפשוטות ומ"ש חלילה לכוללם וכו' הוא מעיד על פי' זה שאינו אמת דלמה חלילה אדרבה חלילה לנו שלא נודה לו על החכמה שהחכימנו והבינונו ונבקש עוד שיחננו דעה בינה והשכל וכמ"ש הכתוב יהיב חכמתא לחכימין ומנדעי ליודעי בינה וגם יהא כולל בבקשה זו שיחננו דעה בינה והשכל להבין גם בתורתו · ועוד דהרב כתב בתוך דבריו דאתה חונן הוא בינוני מפני שהוא חונן אותנו בכל יום תמיד שכל בינה ודעה במושכל הראשון והנקנה וכל השבע חכמות אבל אתה חננתנו וכו' הוא לשון עבר על שכבר השפיע עלינו השכל הגדול הזה במתן תורה וכו' מבואר מדבריו שסובר שאין נופל לשון בינוני אתה חונן לאדם דעת כו' על דעה ובינה והשכל בחכמת התורה · והא ליתא שהרי ברכת התורה שאנו מברכים בכל יום אנו חותמין בא"י המלמד תורה לעמו ישראל ובא"י נותן התורה דבכל עת ובכל שעה מלמד אותנו דעה ובינה והשכל בחכמת התורה והשכינה יושבת כנגדו ומחכמת ומלמדת אותו חכמת התורה כדאיתא בתנא דבי אליהו ועוד דדבריו אלו סותרין סוף דבריו שכתב דוחננו מאתך דעה בינה והשכל שבסוף הברכה הוא בקשה

דרכי משה

רצד (א) ומיהו משמע דלכ"ע אין לומר תרווייהו וכן מצאתי בהגהות מנהגים בשם מוהר"ר מנחם שטעות לומר אתה חוננתנו ואתה חונן ואין לומר אתה חונן כלל אך מתחיל אתה חוננתנו

פרישה

וקורין ק"ש וכו' : (ח) **וכתב** סרי"ץ גיאות כו' הא דלא כתב רבינו בלשון פלוגתא והרי"ץ גאות כתב כו' היינו משום דהמשך דברי רבינו כך הוא וכר"י דס"ל דמפלג המנחה כו' וכ' הרי"ץ גיאות כו' כלומר כיון שפר"י דס"ל דמפלג המנחה ולמעלה הוא זמן תפלת ערבית ע"ז כתב סרי"ץ גיאת וכיון שנהגו כו' וק"ל : (ט) **ולא** של מ"ש בשבת ז"ל רש"י הכי נהוג שהוא דבר תמוה לרבים לעשות שבת חול ואיכא למיחש שמא יקיל אף במלאכה אבל להתפלל של שבת בע"ש ה"נ הוי מוסיף מחול על הקודש כ"ל עכ"ל . ול"נ דלק"מ דהא כבר כתב שנהגו כל ישראל כרבנן שאין מתפללין ערבי' אלא משחשיכה כו' מש"ה אינו נכון להתפלל של שבת בע"ש דמ"ש ערבי' של כניסת שבת או של יציאת שבת בע"ש דזמן אחד להם והיינו משחשכה · מיהו מ"ן כתב לפי דינא כמ"ש גם רבינו לעיל ריש סי' רס"ז דשרי לאקדומי תפלת ערבית של הכנסת שבת ע"ש :

סי' רצד (א) **ואומר** הבדלה בחונן הדעת כו' כתב בא"ח אין מתחילין באתה חוננתנו לפי שהמשנה מטבע שטבעו חכמים בברכה אינו אלא טועה אלא מתחיל אתה חונן עד וחננו מאתך בינה ומתחיל אתה הבדלת בין קודש לחול וכ"כ הרמב"ם וכ"כ בסדר ר"ע עכ"ל · והעולם נוהגי' לומר אתה חוננתנו שאין זה מיקרי שינוי מטבע שהכל ענין אחד הוא עכ"ל ב"י וז"ל מ"ו ואומר הבדלה בחונן הדעת נ"ל שטועין האומרים אתה חוננתנו ואתה חונן ואנ"ל כי אם אתה חוננתנו לבד כי כל דברי אתה חונן מפורשים באתה חוננתנו וגם בספר הגאון בן מיימון אין בו אתה חוננתנו אלא כוללה הבדלה באתה חונן ומתחיל ואתה הבדלת בין קודש לחול וגו' וגם בתשובת הגאונים לא תמצא שום אתה חוננתנו כ"א אתה הבדלת · מהר"ר מנחם העתיק מכתב מהר"י יעקב פולק מסמ"ק שלו · עכ"ל מ"ו בהגהותיו · וכ"כ ב"י ורמ"א בד"מ שלו דלדברי כולם אין לומר אתה חוננתנו ואתה חונן אלא אתה חוננתנו לחוד או לכלול ההבדלה באתה חונן לומר אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה אתה הבדלת בין קודש לחול וזה ברור · ודלא כמ"ש מהרמ"י בס"ע שלו שאין לשנות מטבע שטבעו חכמים ולומר אתה חונן עד בינה ולהתחיל אתה חוננתנו וגלעכ"ד שלא דק ורמא מ"ש הב"י בשם א"ח האי לישנא שלא לשנות המטבע להתחיל אתה חוננתנו רק אתה חונן ולא עיין יפה שדעתו של א"ח להתחיל באתה חונן ולכלול בהבדלה ולהתחיל אתה הבדלת כו' דלפי הבנתו הל"ל שלא לקצר המטבע ולא לכתוב ולא לשנות המטבע וכן מסיק הב"י דהעולם נוהגין לומר אתה חוננתנו שאין זה שינוי המטבע והיינו כמ"ש לעיל ולא לומר תרווייהו כמו שעלה על דעתו ע"ש ובב"י · שוב ראיתי לדקדק במקור הדין במשנה דפרק אין עומדין דף ל"ג ע"א ומצאתי דקדוק יפה מפירש"י דס"ל ג"כ לומר אתה חוננתנו לחוד דז"ל המשנה עם פרש"י מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים ושאלה בברכת השנים והבדלה בחונן הדעת · ר' עקיבא אומר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה · ופירש"י מזכירין משיב הרוח ושאלה ותן טל ומטר · הבדלה בחונן הדעת אתה חוננתנו עכ"ל · והנה מדבהזכרה ובשאלה לא ציין אלא תיבת מזכירין ושאלה והכא דקא מציין הבדלה בחונן הדעת מוכח דלהכי מציין הכל משו' דס"ל דנוסח אתה חוננתנו כו' הוא בכלל מ"ש במשנה הבדלה בחונן הדעת שזולת נוסח אתה חוננתנו אינו אומר שום דבר יותר בברכה זו ·· עוד יש לדקדק מפירש"י דס"ל הכי מדפליג ר' עקיבא את"ק וכתב דנ"ל הבדלה ברכה רביעית בפני עצמה ור"ל שאומר תחלת הבדלה לברכה רביעית בפני עצמה שאינה כוללה בברכה אחרת כמו שס"ל לת"ק שכוללה בחונן הדעת · ואח"כ יאמר ברכת חונן הדעת בפני עצמו ונמצא דלדידיה אומר כמ"ש תשע עשרה ברכות וזולת ולמלשינים שהרי מסיק שם בגמרא דלא קי"ל כר"ע דתמני סרי תיקון תיסבר לא תיקון והשתא מדפירש"י במשנה דהבדלה ר"ל נוסח אתה חוננתנו ודאי יש לדקדק שלא יאמר תחלה אתה חונן והכי מוכח מדקאמר המשנה אדברי תנא קמא ורבי עקיבא אומרה ברכה רביעית בפני עצמה ומלשון אומרה מוכח דת"ק לא ס"ל דיאמרה ברכה רביעית בפ"ע והשתא אי אמרת בשלמא דת"ק ס"ל דאינו אומר תחלה אתה חונן כו' אלא מתחיל אתה חוננתנו נמצא דאתה חוננתנו אינו נקרא בשם הבדלה כי הוא במקום אתה חונן אלא ההבדלה מתחלת מותבדילינו ה' אלהינו כו' שייך שפיר לומר דר"ע פליג וס"ל דאומר תחלה ברכה רביעית לעצמו ההבדלה דהיינו אתה הבדלת כו' או הבדלתנו ה' אלהינו כו' ואח"כ יאמר ברכת אתה חונן כו' כשאר ימות השנה לאפוקי אם נאמר דת"ק ס"ל דאמר תחלה אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה · ואח"כ כולל ואומר ההבדלה והבדלה מתחיל אתה חוננתנו נמצא דלפי זה צ"ל דר"ע אומר' להבדלה ברכה בפני עצמו שאומר תחלה אתה חוננתנו דהיינו ההבדלה ואח"כ אומר ברכת אתה חונן כשאר ימות השנה · וזה לא יתכן דיאמר ב' ברכות שוות להא ודאי כיון שהתחיל באתה חוננתנו שצריך לסיים בברכת חונן הדעת ודו"ק · והנה שמעתי מדקדקים מדשינה התנא בל' במשנה דבהזכרה אומר שמזכירין בתחיית המתים ובשאלה שואלין בברכת השנים ובהבדלה מבדילין בחונן הדעת · ול"ק נמי בברכת הדעת כמו ברישא או בברכת המזון כמו במציעתא אלא ודאי ס"ל שאומר ההבדלה אחר שהתחיל כבר אתה חונן לאדם דעת ולהכי שינה דבא לאשמועינן זה · ושיבוש הוא בעיני דמ"ש בחונן הדעת הוא כאילו אמר בברכת חונן הדעת אלא שקיצר וסמך אמ"ש לפני זה בברכת השנים ותדע שהרי הטור בסי' ק"י כתב לשון המשנה כאשר כתבתי לעיל ובריש סי' רצ"ד כתב ז"ל אין מתפללין הביננו במ"ש מפני שצ"ל הבדלה בברכת חונן הדעת הרי שכתב לשון בברכת וק"ל :

(ב) **והמבדיל** על הכוס צריך שיבדיל בתפלה אין להקשות איך יכול להביא ראייה מזה דילמא ר"ל דצריך שתיהן דוקא די"ל דא"כ הל"ל בקצרה צריך להבדיל בתפלה ועל הכוס אלא ודאי ר"ל שלא יסמוך לכתחלה על ההבדלה שמבדיל בתפלה ואם שכח יבדיל על הכוס וק"ל

(ג) **מ"מ** כיון שאכל באיסור קרינן ביה וטעה כו' . והא דקי"ל טעם מבדיל מיירי כגון שאין לו רק כוס א' של יין לברכת המזון ולהבדלה וק"ל :

(ד) **יש** מי שהורה כו' ויש חולקין ולדעתן סיים רבינו וכתב כל אילו הדעות לאחר שסיים אותה ברכה וה"ה לאפי יש מי שהורה לאחר שסיים ברכה שומע תפלה וק"ל :

(ה) **שמבדיל** בשומע תפלה כו' אבל התוס' כתבו דוקא צרכיו כגון שיש לו חולה בתוך ביתו או שצריך לשדהו מים דהוא מעין תפלה וכן שאלה אבל הזכרה והבדלה ושאר שבחה אסור שאינם מעין שומע תפלה עכ"ל · ור"י כתב וז"ל ויש לדחות דכיון דכשאנו מבדילין בתפלה אנו מתפללין ואומרים כשם שהבדלתנו כו' שפיר הוי מעין שומע תפלה ע"כ ·

אבל

כתב בה"ג כיון שהטעם שא"צ לחזור ולהתפלל וכו' עד אא"כ סבור שאף למחר לא יהיה לו כ"כ תלמידי הרב ר' יונה בפ' תפלת השחר וגם הרא"ש כ' כן שם:
והיכא שיש לו כוס שא"צ לחזור ולהתפלל מיד כשסיים הברכה אין לו לחזור אע"פ שלא פתח בברכה שלאחריה כבר כתבתי בסמוך שזה דעת ר"י והרב ר' יונה והרא"ש ודברי ר' אלחנן ודברי ר"ת גם דברי ר"י שהזכרתי הכל כתו' ובפסקי הרא"ש ובמרדכי פרק תפלת השחר ואף על פי שהתוספות כתבו דעמא דבר כר"ת הרא"ש חולק עליו בפרק הנזכר וכמ"ש רבינו וכן ראוי לנהוג (ב):
רצה ונוהגין לומר ויהי נועם כל סי' זה פשוט וא"צ ביאור:

בשומע תפלה כתב בה"ג כיון שהטעם שאין צריך לחזור ולהתפלל מפני שצריך להבדיל על הכוס אם כן אם אין לו כוס צריך לחזור ולהתפלל וכתב הר"י אף אם אין לו כוס בלילה וסבר שיהיה לו למחר אין צריך לחזור ולהתפלל אא"כ סבור שאף למחר לא יהיה לו (ו) ולפי זה אף בתשעה באב שחל באחד בשבת אם טעה ולא הבדיל בתפלה אין צריך לחזור ולהתפלל כיון שמבדיל על הכוס במוצאי ט"ב והיכא שיש לו כוס שא"צ לחזור ולהתפלל מיד כשיסיים הברכה אין לו לחזור (ז) אע"פ שלא פתח בברכה שלאחריה וה"ר אלחנן כתב כל זמן שלא פתח בברכה שלאחריה חוזר וכן בכל הדברים שאין צריך לחזור בשבילם כגון על הנסים בחנוכה ובפורים ויעלה ויבא בליל ראש חדש ועננו ור"ת כתב שאפי' פתח בברכה של אחריה חוזר אם ירצה וכן עשה מעשה וחזר לאחר מודים בדבר שאם לא אמרו אין מחזירין וא"א ז"ל כתב דלא מסתברא כלל כיון שאם עקר רגליו אינו חוזר לראש גם אם סיים הברכה אין חוזר לעבודה ואפשר שר"ת היה מפרש אין מחזירין אותו אינו חייב לחזור אבל אם ירצה לחזור חוזר ומיהו גם זה יתכן שאם סיים תפלתו שיכול לחזור לראש דלא גרע מתפלת נדבה אבל באמצע תפלה כיון שאינו חוזר לראש נראה לי דהוי הפסק אם חוזר עד כאן:

רצה ונוהגין לומר ויהי נועם (א) לפי שהוא מזמור של ברכה שבו בירך משה לישראל בשעה שסיימו מלאכת המשכן ונוהגין לכפול פסוק אורך ימים אשביעהו שע"י כן נשלם השם היוצא ממנו (ב) ואומרים סדר קדושה לפי שהוא זמן חזרת רשעים לגיהנם ששבתו בשבת וע"כ מאריכין בעניני תפלות כי ממתינין להם שיסיימו כנסיה אחרונה של ישראל תפלתם ועל כן נוהגין במקצת מקומות להאריך הרבה בויהי נועם וסדר קדושה וכ"כ ר"ע זה שנהגו לומר ויהי נועם וקדושה דסדרא בנעים' ובאריכות א נועם באפוקי שבתא כדי שישהו ישראל בהשלמת סדריהם כדי להאריך לרשעים מלחזור לגיהנם דבמ"ש צועק הממונה על הרוחות חזרו לגיהנם שכבר השלימו ישראל את סדריהם ומתחילים בואתה קדוש לפי שאין גאולה בלילה ונוהגין באשכנז כשא"א ויהי נועם כגון שחל י"ט באמצע השבוע אז אין אומרים ג"כ סדר קדושה (א) וכ"כ רב שר שלום אין אומרים ויהי נועם אלא ממ"ש לחול לא במוצאי י"ט ואפילו חל י"ט באמצע שבת או צום כפור דליכא ששת ימי המעשה אין לומר ויהי נועם במ"ש [א] (ג) כיון דאמר ומעשה ידינו תרי זימני בעינן שיתא יומא כולא דחול וכל היכא דליכא ויהי נועם אין אומרים סדר קדושה ואין נוהגין כן בספרד (ד) אלא מתחילין פסוק אורך ימים אשביעהו וגו' ואתה קדוש

בקשה ותפלה על חכמת התורה א"כ מודה הוא שהוא ית' מלמד אותנו בכל יום ויום חכמת התורה שעל כן מבקשים אותו ית' שיחננו גם בזה וא"כ מה הוא ההבדל שהניח בין שתי החכמות שזה לשון בינוני וזה לשון עבר · וזה עד שני דאין ממש בפי' זה אבל עיקר ושורש הדבר בלשון ברכה זו דאתה חונן ואתה חוננתנו הוא מה שכתבתי בפירושו בקראה בלא יפוי לשונות וניכרין דברי אמת והכי נקטינן שלא לומר וחננו כולו בתחלה אלא בסוף בלחוד · כתב המרדכי בפ' ע"פ אהך עובדא דרב יעקב בר אבא איקלע לבי רבא ואמר רבא המבדיל בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה וא"ל ר"י והא מר לא תלת אמר ולא שבע אמר דלארבע איכא וא"ל רבא איברא בין יום הז' לו' ימי המעשה מעין חתימה הוא ה"א ריש (דף ק"ד) דכתב רבינו יחיאל עלה מכאן דאין אומרים באתה חוננתנו בין יום השביעי לו' ימי המעשה רק ותבדל ה' אלהינו בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים אבל אין אומרים בין יום הז' לו' ימי המעשה דהא משמע הכא דלא נתקן אלא להיות מעין חתימה והרי חותמין בחונן הדעת ומדובקים בוראתך וכו' עכ"ל וכ"כ הר"ן בשם התו' ע"ש מיהו עכשיו נוהגים לאמרו באתה חוננתנו שכן כתב הרמב"ם וכך הוא משמעות כל הפוסקים ואין לשנות:
והיכא שיש לו כוס וכו' מיד כשסיים הברכה וכו' פי' כיון שסיים ואמר בא"י חונן הדעת אם יהיה חוזר הוא עובר על לא תשא במה שאמר אח"כ ותבדל ה' אלהינו וכו' בא"י חונן הדעת אבל אם לא סיים דהשתא לא הזכיר השם אפי' בין אתה להשם חוזר לכולי עלמא וכ"כ רבינו לקמן בסי' תרפ"ב ומ"ש וה"ר אלחנן כתב כל זמן שלא פתח בברכה שלאחריה חוזר כ"כ התו' בשמו בדבור האחרון ס"פ תפלת השחר דחוזר לאותה ברכה אם לא התחיל בברכה שלאחרי' דלא נקרא חזרה אלא כשהתחיל בברכה שלאחריה וחוזר ממנה לברכה שלפניה אבל כל זמן שלא התחיל בברכה שלאחרי' אין זה חזרה וכאילו עומד עדיין באמצע הברכה דייעינן ליה והביא קצת ראיה מברכת המזון והתו' והרא"ש דחו ראייתו ע"ש:

ומ"ש ור"ת כתב וכו' כ"כ בשם התו' כ"כ בשמו והשיג הרא"ש על דברי שניהם דאף אם לא פתח בברכה שלאחריה אינו חוזר דלא כה"ר אלחנן ומכ"ש אם פתח בברכה שלאחרי' דאינו חוזר דלא כר"ת שהיה חוזר דלא מסתברא כלל דכיון דאם עקר רגליו משמע דמודה ר"ת דאינו חוזר לראש שהרי לא כתב אלא שאפי' פתח בברכה שלאחריה חוזר אם ירצה ולא כתב דבותא טפי שאפילו עקר את רגליו חוזר אלא ודאי עקר רגליו אינו חוזר א"כ גם אם סיים הברכ' אינו חוזר לעבודה דהדבר שקול עק' רגליו אינו חוזר לראש וסיים הברכה אינו חוזר לעבודה · אח"כ כתב דאפשר דטעמו של ר"ת הוא דמפרש אין מחזירין אינו חייב להחזיר אבל אם ירצה חוזר דלפ"ז לאו דוקא קאמר ר"ת אם פתח ברכה שלאחרי' חוזר דאפי' עקר רגליו נמי חוזר דהשתא לא קשה הך דקאמינא דלא מסתבר כלל אלא דאין אני מודה לו לפרש כך אלא כיון דאין מחזירין ה"ל עובר על לא תשא אם הוא חוזר לאחר שסיים הברכה ומכ"ש אם פתח בברכה שלאחריה ואצ"ל אם עקר רגליו דאינו חוזר ומיהו גם זה יתכן אף לדידי דמודה אני לו היכא דעקר רגליו שיתפלל תפלת נדבה אבל באמצע תפלה כיון דעיקר תפלה היא חובה ולדעתא דחובה התחיל להתפלל אין לו להפסיק באמצע תפלה בברכת נדבה דהוי הפסק כנ"ל לפרש דברי הרא"ש שהביא רבינו כאן אבל בסי' תרפ"ט כתב רבינו וז"ל ור"ת היה חוזר אם נזכר שלא אמרו קודם שעקר רגליו משמע דבעקר רגליו מודה ר"ת דאינו חוזר ואפשר דה"ק דבלא עקר רגליו ידעינן דהי' חוזר שהרי כך ראה ר"י שר"ת עשה מעשה וחזר לאחר מודי' קודם שעקר רגליו אבל בעקר רגליו לא ידעינן אם היה חוזר אם לאו ואפשר שאפי' עקר רגליו היה חוזר משום דמפרש אין מחזירין אינו חייב להחזיר וכדפי' ועיין במ"ש עוד בזה בסי' תרפ"ב:

רצה ונוהגין לומר ויהי נועם וכו' ואומר סדר קדושה לפי שהוא זמן חזרת רשעים וכו' נראה דהכי פירושו דלכך אומרים ואתה קדוש לפי שהוא זמן חזרת רשעים ועל כן מאריכין בעניני תפלות כי ממתינין להם וכו' והטעם דממתינין להם הוא לפי שהקב"ה יושב וממתין לשמוע תהלות ישראל עד שיסיימו כי על זה אמר ואתה קדוש יושב תהלות ישראל כדברי רז"ל לפיכך ממתינין לרשעים ג"כ עד שיסיימו כנסיה אחרונה של ישראל בעוד שהקב"ה ממתין לשמוע כל תהלות ותפלות ישראל וכיון שיש שייכות לפסוק ואתה קדוש במוצאי שבת אומרים ג"כ סדר קדושה וקרא זה אל זה ואמר הסדר שהמלאכים משבחים לפניו ית' ומספרים קדושתו בכל העולמות וע"כ נוהגים להאריך בהם וכו': **ומ"ש** ומתחילין בואתה קדוש לפי שאין גאולה בלילה איכא להקשות למה לא יאמרו ואני זאת בריתי דבליל ט' באב דאין אומרים ג"כ ואני זאת בריתי כתב רבינו בסי' תקנ"ט טעם אחד לפי שהיה נראה כמקיים ברית על הקינות ועוד טעם אחר לפי שהכל בטלין מתלמוד תורה שכרת ברית עם ישראל בשביל התורה דניתנה בג' בריתות אבל ליל מ"ש דכל השנה למה לא יאמרו ואני זאת בריתי ונראה ודאי כיון דבליל ט' באב צריך להתחיל ואתה קדוש משום דאין גאולה בלילה וגם דהכל בטלין מת"ת לפיכך גם בליל מ"ש דכל השנה אין אומרים לא ובא לציון ולא ואני זאת בריתי כדי שלא יהא הדבר חלוק ליל מ"ש דכל השנה מליל ט"ב דאם יהיו מתחילין לומר בכל ליל מ"ש ואני זאת בריתי יבא כל יחיד ויחיד המתפלל בביתו בליל ט' באב ג"כ להתחיל ולומר ואני זאת בריתי על כן כדי שלא יהא הדבר חלוק זה מזכיר וזה אינו מזכיר הנשוה מדותיהם וכיוצא בזה אמרו במשי' הרוח כדי שלא יהא הדבר מעורב ביניהם זה מזכיר וזה אינו מזכיר כדלעיל בסי' קי"ד בשם הירושלמי ע"ש:
ומ"ש ונוהגין באשכנז כשאין אומרים ויהי נועם כגון שחל י"ט באמצע השבוע אז אין אומרים ג"כ סדר קדושה איכא למידק היאך תלוי זה בזה ולמאי דפרי' ניחא כדי שלא יהא הדבר מעורב זה יאמר וזה לא יאמר ועוד נמצא טעם אחר בספר אבודרהם ע"ש:

ומ"ש

דרכי משה

חוננתנו או מתחיל אתה חונן ואומר אתה הבדלת כדרך שכתב הרמב"ם אבל יש נוהגים להוסיף בברכות האמצעים כמ"ש לעיל סי' קי"ט: (ב) וכ"כ הר"ן ר"פ הקורא ודלא כמרדכי שכתב בשם ראבי"ה כהר"ר אלחנן: כתוב בא"ז אמרינן בירושלמי הני נשי דנהיגי דלא למעבד עבידתא עד דתתפניא סדרא מנהגא א"כ צריכים ליזהר שלא לעשות מלאכה עד אחר סדר קדושה אע"פ שכבר הבדיל מיהו חזן בית הכנסת מדליק הנרות בב"ה כשהבדיל בתפלה אפילו קודם סדר קדושה: ובספר הזוהר פרשת בראשית כתב דיש ליזהר שלא להדליק נר עד אחר שהבדיל על הכוס דאמר המבדיל בין קודש לחול וכתב דיש עונש גדול בדבר ולא ראיתי מי שחשש לזה אלא המנהג פשוט להדליק נרות אחר הבדלת התפלה. וכן הוא לקמן סימן תרפ"א דאין לחוש וע"ל סימן רצ"ט נתבאר מחלוקת זו:
רצה (א) כתב הכלבו יש נוהגים כשא"א ויהי נועם א"א ויתן לך ומנהג טעות דויתן לך אומרים לעולם שהוא סימן טוב:

ונהגו

פרישה

אבל לפי נוסח שלנו שאין אנו אומרים בשם שהבדלתנו כו' אינו מיושב וע"ז כתב ב"י שמלא גירסא אחרת לתרמב"ס ע"ש:
(ו) **ולפ"ז** אף בט"ב שחל במ' בשבת אם טעה כו' לאו דוקא אלא ה"ה משם והלאה עד רביעי בשבת אלא משום דאסור לאכול עד שיבדיל ואין דרכו של אדם להיות מתענה כ"כ זמן:
(ז) **אף** על פי שלא פתח בברכה שלאחריה אין להקשות דהא לעיל בסי' קי"ד גבי משיב הרוח כו' כתב רבינו אם שכח ולא הזכיר עד שסיים הברכה חוזר לראש ושם ע"כ פירושו להתחיל בברכה שלאחריה קרי סיום הברכה וכל זמן שלא התחיל בברכה שלאחריה לא חשיב סיום ברכה זו וכמ"ש ב"י שם די"ל דשאני גבי משיב הרוח כו' דהתם אם לא יאמר אותה בין ברכה לברכה או צריך לחזור ולהתפלל משא"כ הכא:
סי' רצה (א) **לפי** שהוא מזמור של ברכה ואומרים כן כדי שיתברכו במעשה ידיהם כמ"ש רבינו בסוף סי' זה: (ב) **ואומרים** סדר קדושה לפי שהוא כו'. לכאורה קשה דמאי נתינת טעם הוא זה דאיך תלוי זה בזה וכ"ל דבא לתת טעם על מה שמקדימין לומר סדר קדושה קודם הבדלה · וע"כ קאמר שמאריכין בעניינים כי ממתינים להם שיסיימו כו':
(ג) **כיון** דאמר ומעשה ידינו תרי זימני כו' ר"ל דפעם א' קאי על מלאכת המשכן ופעם א' קאי אמעשה ידינו דששת ימי המעשה. א"נ ה"ק משום דגם נרמזו במעשה ידינו ר"ל ו' מעשה ידינו וא"ת א"כ ראוי שלא לאומרה בשבת ובי"ט עצמו וכ"ל דבשבת וי"ט אין אנו מכוונין באמירתן שיברך את מעשה ידינו אלא שמוסיפין אותו בזמירות כמו שמוסיפין שאר מזמורים בשבת אבל עתה במ"ש שאומרים אותה בתחלת השבוע כדי שיברך השי"ת מעשה ידי אין לריך שיהיו כולן ימי המעשה כנ"ל: (ד) **אלא** מתחילין פסוק אורך ימים אשביעהו ואתה קדוש גו' משמע דיש שייכות לסדר קדושה עם ויהי נועם מדמתחילין באמצע קרא בתרא דויהי נועם ולכן מנהג אשכנז כשאין

דרישה

סי' רצה [א] **כיון** דאמרינן ומעשה ידינו תרי זימנא בעינן שיתא יומי עיין מ"ש בפרישה · ועי"ל דה"ט משום דהחול נחלק לשני חלקים א' ב' ג' שייך לשבת שעבר' ד' ה' ו' שייך לשבת הבאה וכמ"ש בי"ד סי' ר"ך ומ"ה מתפללין על מעשה ידינו ב"פ על אלו ב' חלקים וכשיש יו"ט ביניהן אינן במלואן וק"ל: ואיתא

חדושי הגהות

רצה א מצאתי בהל' גדולות סוף הל' ציצית (דף מח :) שכתב ומיבעי ליה לאיניש לאוגודי בברוך ה' המבורך באפוקי שבת' דתנצל מהזיקא דההיא שבתא (ברכי יוסף): בטור

קדוש · ומבדיל ש"צ להוציא מי שאין לו יין שיוצא בזה י"ח דאע"פ שמבדילין בתפלה צריך להבדיל על הכוס ורגילין להזכיר אליהו הנביא ופירש ב"ה הטעם לפי שהוא עתיד לבשר הגאולה [ב] ואיתא בעירובין (מג:) מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי י"ט (ה) וע"כ אנו מתפללין כיון שעבר השבת ויכול לבא שיבא ויבשרנו ונוהגים לומר פסוקים של ברכה כגון יפתח ה' לך את אוצרו הטוב כדי שיתברכו במעשה ידיהם:

רצו (א) **סדר** הבדלה (א) יין בשמים נר הבדלה יברך בפה"ג (ב) על כוס של יין (ג) שלם שלא יהיה פגום (ד) ואם אין לו יין איתא בפירקי ר"א א"ר מונא כיצד אדם חייב להבדיל (ה) מקרב ידו לאור הנר ואומר בורא מאורי האש וכיון שמרחיק ידו מן האש אומר בא"י אמ"ה המבדיל בין קודש לחול ואם אין לו יין ואין לו שמן לנר פושט ידו לאור האש (ו) ומסתכל בצפרנים שהן לבנות מן הגוף ומברך בורא מאורי האש ואם היה בדרך פושט את ידו לאור הכוכבים שהן מן האש ומברך בורא מאורי האש ואם נתקדרו שמים בעבים (ז) תולש אבן מן האדמה ואומר המבדיל בין קודש לחול וכתב ר"ע ואנן לא ס"ל הכי אלא אין מבדילין אלא על היין (ח) ואפי' על הפת אין מבדילין וכן פירשו התוספות שאין מבדילין על הפת אבל מבדילין על השכר אם הוא חמר מדינה והגאונים כתבו אע"פ שאין מבדילין על הפת אם חל י"ט במ"ש מבדילין עליו כיון שמקדשין עליו הקידוש עיקר ואגב הקידוש מבדילין ג"כ עליו (ט) וא"א ז"ל כתב (י) שיותר טוב לעשות ההבדלה והקידוש שניהם על השכר ומי שאין לו יין (יא) ומצפה שיהיה לו למחר לא יאכל עד למחר שיבדיל ואם אין לו אלא כוס

ומ"ש ורגילין להזכיר אליהו הנביא וכו' משמע דבבית הכנסת היו מזכירין הש"צ והקהל יחד וכ"כ האבודרהם ואין נוהגין כך במדינות אלו אלא כל א' בביתו מזכיר אליהו הנביא: **ופירש** ב"ה הטעם וכו' יש מקשין לפ"ז א"כ נזכיר אליהו הנביא גם במו"ט וי"ל דכיון דמזכירו בכל מו"ש שוב א"צ להזכירו עוד באותו שבוע דדי בפעם אחת בשבוע כי היכא דמזכירין בכל השנה פעם אחת במ"ש כשאין חל בו י"ט ועוד דבשורת הגאולה יש לה שייכות טפי אצל שמירת שבת כמ"ש רז"ל בפ' כל כתבי אלמלי שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלין:

רצו סדר הבדלה וכו' על כוס של יין שלם שלא יהיה פגום פי' כוס שמחזיק רביעית הלוג ושיהא הכוס שלם שלא יהא בו שבירה שזו פירוש מה שאמרו בכוס של ברכה חי לחד פירושא שלא יהא שבור ושל קידוש והבדל' בכלל כוס של ברכה הם וכתב ב"י דכך הוא משמעות הפוסקים ושלא יהא פגום שטעמו ממנו דפוגמו לברכה ע"ל בסי' קפ"ב:

ואם אין לו יין איתא בפר"א א"ר מונא כיצד אדם חייב להבדיל וכו' ס"ל לרבינו דמיירי באין לו יין דאי ה"ל יין ה"ל לומר שיברך על היין בראשונה דהא חייב לחזר אחריו אלא מיירי באין לו יין ומ"ש וכיצד יבדיל קמבעיא ליה אם צריך לברך תחלה בורא מאורי האש כדי שאח"כ יאמר המבדיל בין אור לחשך או יכול לברך תחלה המבדיל ואמר דיברך תחלה בורא מאורי האש וכיון שמרחיק ידו אומר המבדיל וזהו שלא הזכיר ג"כ בשמים דהא פשיטא אם יש לו בשמים מברך עליהם תחלה ואינו מפסיק בין מאורי האש להמבדיל דשייכי להדדי משא"כ בשמים דלית ליה שייכות עם המבדיל אלא כיון שאין צריך לחזר אחר הבשמים כמ"ש בסימן שלאחר סימן זה לכך לא הזכירן כאן אבל אור אף עפ"י שא"צ לחזר אחריו ג"כ כדלקמן בסי' רצ"ח הזכירו כדי לפרש דאיכא חלוק בין יש לו נר ובין אין לו נר ובין אור האש ואור הכוכבי' ומ"ש ואם אין לו יין וכו' אע"ג דברישא איירי נמי באין לו יין כדאמר רבינו ואם אין לו יין איתא בפר"א וכו' וכדפי' מ"מ מיירי ביש לו שמן לנר אבל הכא בסיפא קאמר ואם אין לו יין ואין לו שמן לנר דלית ליה לא הא ולא הא פושט ידו וכו' ומ"ש תולש אבן מן האדמה וכו' נראה דטעמו דהא דמברכין על הנר במ"ש אינו אלא לזכר שנבראת האור במ"ש על ידי שנתן הקב"ה דעה באדם הראשון והביא שני אבנים וטחן והכה ושפשף זו בזו ויצא מהן אור כדאיתא פ' מקום שנהגו (דף נד) וע"כ לזכר זה מברכין בורא מאורי האש על כן אם קדרו שמים בעבים תולש אבן מן האדמה זכר לתחלת בריית האור במ"ש שהיה מן האבן ע"י אדה"ר ומברך עליו בורא מאורי האש והמבדיל ועיין במ"ש בריש סי' רצ"ח:

ומ"ש וא"א הרא"ש כתב שיותר טוב לעשו' ההבדלה והקידו' שניהם על השכר כ"ה בכל ספרי רבי' שבידינו ומדברי ב"י נרא' שדבור זה לא הי' כתוב בספרו ולכן תמה על רבינו למה לא כתבו והא דכ' שיותר טוב וכו' כלומר עכשיו הוא יותר טוב אבל בלא הבדלה טוב יותר לעשות הקידוש על הפת כדלעיל בסי' רע"ב · כתב ב"י בסוף סי' זה וז"ל כתב בא"ח נשים אין מבדילות לעצמן דאין הבדלה תלויה בשמירת שבת אלא רבנן אסמכוה אקרא והר' יונה כתב דכשם שחייבות בקידוש חייבות בהבדלה עכ"ל ונראה דמחלוקת זה תלוי במחלוקת שהביא הרב המגיד ר"פ כ"ט דשבת והוא שהרמב"ם סובר שההבדלה ג"כ דבר תורה מדכתיב זכור את יום השבת לקדשו פי' זכרהו זכירת שבת וקידושו וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה דלפי זה כשם שחייבות הנשים בקידוש היום ד"ת אף על פי שמ"ע שהזמן גרמא הוא מדכתיב זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה ה"נ חייבות בהבדלה ד"ת ולפ"ז אפילו כשהנשים הן לעצמן בלא אנשים חייבות בהבדלה כשם שחייבות בקדוש היום אבל יש גדולים חולקים שאף באנשים אין מצות הבדלה אלא מדברי סופרים הלכך נשים פטורות אף מדברי סופרים דכיון דמצות

עשה

רצו סדר הבדלה יין בשמים נר הבדלה הכי אסיקנא בברכות בפ' אלו דברים שבין ב"ש (נא) ובפרק ע"פ (קג): **יברך** בפ"ה על כוס של יין שלם שלא יהא פגום פיסול כוס פגום נזכר בפרק ע"פ ואע"ג דבגמ' לא אמרו אלא כוס של ברכה קידוש והבדלה בכלל כוס של ברכה הם וכן משמע מדברי הרי"ף שם ומדברי הרמב"ם בפכ"ט ובסי' קפ"ב נתבארו דיני כוס פגום:

ואם אין לו יין וכו' איתא בפרקי רבי אליעזר בפ"כ אבל בנוסחא שלנו אין כתוב שמבדיל בלא יין ובנוסח' רבינו נראה שהיה כתוב אם אין לו יין וכ"כ הרוקח בסי' שנ"ג: וכתב ר"ע ואנן לא ס"ל הכי אלא אין מבדילין אלא על היין ואפילו על הפת אין מבדילין כ"כ התו' והרא"ש בפ' ע"פ וכן הם דברי הרי"ף בפרק אלו דברים שבין ב"ש וכן הסכימו כל הפוסקים ולא דמי לקידוש משום דכיון דאין קידוש אלא במקום סעודה פת מעניינא דקידוש הוא אבל אינו מענין הבדלה:

אבל מבדילין על השכר אם הוא חמר מדינ' פשוט בפרק ע"פ בעובדא דאמימר ויש גורסין רבין במקום אמימר וכבר נתבאר בסימן ער"ב מה נקרא חמר מדינה וגם שם נתבאר שעל כל המשקין מבדילים היכא דהוו חמר מדינה חוץ מן המים (ז):

והגאונים כתבו אף על פי שאין מבדילין על הפת אם חל י"ט במ"ש מבדילין עליו וכו' הרי"ף בפרק אלו דברים שבין ב"ש הביא סברא זו ודחה אותה והעלה שאין מבדילין על הפת כלל והתו' והרא"ש בפרק ע"פ הביאו סברא זו בשם ר"ע וחלק עליו הרא"ש וכתב שיותר טוב לעשות יקנה"ז על השכר ממה שיעשה על הפת שיעשה הבדלה שלא כהלכתא מטעם טפילה ולא ידעתי למה סתם רבינו כדברי רב עמרם ולא כתב דעת הרי"ף והרא"ש א:

ומי שאין לו יין ומצפה שיהיה לו למחר וכו' בפרק ע"פ (קז) א"ל מר ינוקא לרב אשי זמנא חדא איקלע אמימר לאתרין ולא הוה לן חמרא אייתינן ליה שיכרא ולא אבדיל ובת טות פירוש לן כשהוא מעונה למחר טרחנא ואייתי' ליה חמרא ואבדיל וטעים מידי וכתב הרא"ש והא דאמרינן ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון אלמא מותר לאכול קודם הבדלה אוקמה רבינו נסים ביושב על שולחנו וחשכה לו ור"י תירץ דודאי אם אין לו כוס ומצפה למחר למצוא לו כוס לא יאכל כל הלילה אלא ימתין עד למחר שיבדיל על הכוס אבל אם יש לו כוס ואינו מצפה שיהיה לו למחר יין יותר מוטב שיאכל קודם שיבדיל ויברך ברכת מזון והבדלה על אותו כוס ממה שיבדיל על הכוס ויברך ברכת המזון בלא כוס עכ"ל ובפרק אלו דברים שבין ב"ש הכריע כדברי ר"י והתוספות שם כתבו כיוצא בזה וז"ל וי"ל דשאני אמימר שהיה סבור שיהיה לו כוס למחר עכ"ל ומשמע שאם אינו מצפה שיהיה לו כוס למחר מותר לו לטעום מיד אפילו אין לו עכשיו כוס וכ"כ בכל בו (ג) ומשמע שדעת רבינו נסים והתו' והרא"ש דאמימר מדינא בת טות וכן כתב ה"ר יונה בפרק אלו דברים לדעת הגאונים וכ"כ מדברי הרי"ף אבל בתוס' תירצו עוד דאמימר דבת טות מחמיר על עצמו היה ולזה הסכים ה"ר יונה בפ' תפלת השחר גבי גמרא מזכירין גבורות גשמים דמדינא מותר לטעום אם אין לו כוס ולא חילק בין מצפה שיהיה לו כוס למחר לאינו מצפה וכ"כ האגור בשם שבלי הלקט וכ"נ שהוא דעת הרמב"ם שהשמיט דבר זה (ד) וכתב עוד הרא"ש דהא דתניא דאם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון כלומר שסועד ומברך בה"מ על כוס זה ואח"כ סודר עליו סדר הבדלה ומה שאינו מבדיל ושותה ממנו מעט ועל המותר יברך ברכת המזון משום דאין מברכין על הכוס פגום ולרשב"ם דכתב דה"מ לכתחלה אבל אם אין לו אלא כוס פגום מברך עליו צ"ל דאין בו אלא רביעית בצמצום וכתב עוד ותימא למה לא יבדיל על הכוס ויתקננו במים ויכשירנו לבה"מ כדמשמע בירושלמי וי"ל דמיירי כגון שכבר היה מזוג כדינו ואם היה משים בו מים יותר לא היה ראוי לשתיה עכ"ל:

רבי

דרכי משה

רצו (א) ונהגו עכשיו לומר הנה אל ישועתי וגו' כוס ישועות אשא וגו' ליהודים היתה אורה וגו' והכל לסי' טוב ואין חובה בדבר : (ב) ומשמע מדברי אבודרהם דטוב יותר להבדיל על כוס פגום של יין מלהבדיל על שכר עכ"ל : (ג) וכתב בתשובת מוהר"ם סי' ח' דיבדיל בלא כוס דומיא דברה"מ כשאין לו כוס מברך בלא כוס וה"ה בהבדלה וצ"ע דגבי הבדלה כבר הבדיל בתפלה וע"ש : (ד) ומיהו מדת חסידות הוא שלא לאכול כדאמרינן באמימר דלן בתענית :

והמנהג

דרישה

[ב] **ואיתא** בעירובין כו' שאין אליהו בא לא בערבי שבתות כו' וא"ת הא אמרינן התם ד' מ"ג ע"ב דה"ט מפני הטורח ופירש"י שיכינו צרכי שבת וי"ט וילכו להקביל פניו וא"כ בשבת דליכא האי טעמא יכול לבוא וא"כ למה אמרינן אליהו דוקא במוצ"ש · וי"ל הא אמרינן התם דבשבת וי"ט ספוקי מספקא ליה לתנא אי תחומין למעלה מעשרה וא"ת לו לבא ואי אין תחומין למעלה מיו"ד ויכול לבא ומש"ה אומרים במו"ש אליהו שאז זמנו לבא בודאי :

ואינו

פרישה

כשאין אומרים ויהי נועם א"א ואתה קדוש כיון שיש שייכות לזה עם זה וצ"ע מה ענין זה לזה : (ה) **וע"כ** אנו מתפללין כיון שעבר השבת כו' צ"ע לפי טעם זה למה אין אנו אומרים ומזכירין אליהו במוצאי יו"ט . ואפשר לייסב משום דאנו ס"ל ג"כ הטעם שכתב רבינו לקמן בס"ס רצ"ט והיינו שטוב לשכחה כו' ולפי אותו הטעם לא שייך לומר הזמירות אלא במ"ש לפי שהוא תחלת ימי המעשה מששת ימי בראשית :

סי' רצו (א) **סדר** הבדלה כו' סי' יבכ"ה כתב המרדכי דאוחז הכוס בימין וההדס בשמאל ואח"כ כשמברך על ההדס מחליף וכ"פ ב"י בש"ע בהגה דבשעת תחלת ההבדלה יאחוז ההדס בשמאלו וכן נהג רש"ל ז"ל : (ב) **על** כוס של יין שלם כו' כתב רמ"א דמ"מ נהגו להבדיל במוצאי פסח על שכר ולא על יין משום דחביב :

(ג) **שלם** שלא יהיה פגום כו' הא דקאמר שלם ר"ל דמוכח כן מדקאמר שלא יהיה פגום משמע שזהו פי' של שלם . והא דלא חשיב מכל ענייניס הצריכין להיות בכוס של ברכה רק זה משום דכוונתו כדי לקצר ולכתוב מה שכתב א"כ וק"ל : (ד) **ואם** אין לו יין איתא כו' אין להקשות דהכא הל"ל לרבינו ואפילו אם אין לו יין איתא בפרקי ר"א דמבדילין כו' י"ל דהא לאשמועינן דאינו מבדיל עד שיעשה קודם שום מעשה מ"ה קאמר ואם אין לו יין איתא כו' כלומר אעפ"י שאין לו יין מ"מ צריך לעשות ענין אחר קודם שיבדיל דהיינו שיקרב ידו לאור הנר ואומר בורא מאורי האש : (ה) **מקרב** ידו לאור הנר כו' הא דלא חשיב ברכת יין ובשמים משום דלא חשיב אלא ההבדלה דברכת האש שייך לסדר ההבדלה שכשמקרב ידו ורואה להבדיל בין הצפרניים לגוף או שכל חייב לברך על האש שנהנה ממנו ועל אותו ההבדלה שרואה מברך ברכת סדר הבדלה :

(ו) **ומסתכל** בצפרניים כו' קאי גם אלעיל מ"ש מקרב ידו לאור הנר . ובא לפרש דבריו ולומר דמ"ש מקרב ידו לאור ר"ל מסתכל בצפרניים ומסתכל אחר שבירך אע"ג דכל הברכות מברכין עובר לעשייתן כ"ל די"ל דדוקא בברכת המצוה וברכת הנהנין דמברך השי"ת ע"ש ההנאה או על המצוה צריך לברך עובר לעשייתן משא"כ ברכה זו שאינו באה ע"ש הנאתו דהא אין לו הנאה עתה בהסתכלו בצפרניים וכמ"ש בסמוך ריש סי' צ"ח ז"ל וע"כ מסתכלי' בצפרניים לראות שיוכל ליהנות ממנו ולהכיר בין מטבע למטבע הרי שכתב שיוכל ליהנות ולא שעתה נהנה . ומש"ה אינו מברך עד אחר שכבר ראה האור שראוי ויוכל ליהנות ממנו ומ"ש שם בס"ם רצ"ח בסומא דאין מברך אגב שאין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו וכו' עד אלמא כ"ז שאינו נהנה כשיעור הזה אין לו לברך כ"ל דהיינו טעמא כיון דקי"ל דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וה"ל כאילו כבר נהנה ומ"ה כתב כל זמן שאינו ראוי להיות נהנה :

(ז) **תולש** אבן מן האדמה כו' פי' לפי שצריך לעשות שום מעשה קודם שיבדיל מ"ה תולש אבן . וכתב ר"ע ואנן לא ס"ל הכי כו' ואפשר לומר דר"ע אינו פליג על פרקי דר"א לפי שהיה גורס כמ"ש בנוסחא שלנו שאין כתוב שמבדיל בלא יין כמ"ש ב"י והא דכ' ר"ע ואנן לא ס"ל הכי אפשר לומר דלא קאי על פרקי דר"א אלא על שום ענין אחר כתב כן . והראייה שסיים וכו' ואפי' על הפת אין מבדילין כו' וקשה פת מאן דכר שמיה אלא ע"כ כמ"ש : (ח) **ואפילו** על הפת אין מבדילין ולא דמי לקידוש שאין קידוש אלא במקום סעודה א"כ פת מעניינא דקידוש הוא משא"כ בהבדלה כו' : (ט) **וא"א** ז"ל כתב שיותר טוב כו' צריך לומר שלא היה כתוב זה בספר ב"י דהא תמה על רבינו וכתב ולא ידעתי למה סתם רבינו כדברי ר' עמרם ולא כתב דעת הרי"ף והרא"ש עכ"ל : (י) **שיותר** טוב לעשות ההבדלה והקידוש כו' וכ"כ רמ"א וגם כתב מדברי הרא"ש ז"ל וז"ל אבל בלא הבדלה טוב יותר לעשות הקידוש על הפת כדלעיל סי' רע"ב ע"כ משמע שפסק הכי אע"ג דלעיל בסי' רע"ב כתב בשם הרא"ש דיותר טוב לקדש על הפת מעל השכר שאני הכא שצריך לעשות ההבדלה על הכוס ואגב מברכין ג"כ קידוש עליו :

(יא) **ומצפה** שיהיה לו כו' דוקא מצפה אבל אם אינו מצפה מותר לאכול

אפילו

הדרושי הגהות

רצו א בטור שלפנינו כתוב להדיא וא"א ז"ל כתב שיותר טוב לעשות ההבדלה והקידוש שניהם על השכר וכו' הרי שהביא להדיא דעת אביו הרא"ש שהיא ג"כ דעת הרי"ף וצ"ל שבטור שלפני הב"י היה נוסחא אחרת ועיין בה"ג :

תמוה

כוס אחד ואינו מצפה שיהיה לו למחר (יב) יותר טוב שיאכל קודם שיבדיל ויברך עליו ברכת המזון ואח"כ יבדיל עליו כסדר ההבדלה ממה שיבדיל ויברך בהמ"ז בלא כוס (יג) שבהמ"ז טעונה כוס ר' צדוק אומר כל מי שאינו מבדיל על היין במוצ"ש או שאינו שומע מאחרי' שמבדילין אינו רואה סימן ברכה לעולם אבל המבדיל על היין או שומע מאחרים שמבדילין (יד) הקב"ה קוראו קדוש ועושהו סגולה שנאמר והייתם לי סגולה מכל העמים ואומר ואבדיל אתכם מן העמים וא"ר יוחנן ג' מנוחלי העוה"ב הדר בא"י והמגדל בניו לתלמוד תורה והמבדיל על היין במ"ש (טו) והוא דשייר מקידושא לאבדלתא הלכך (טז) מאן דאית ליה חד כסא ולית ביה שיעור קידושא ואבדלתא שבק ליה לאבדלתא וקידושא מקדש אריפתא דכי תקינו רבנן אבדלתא אחמרא תקינו ונר חנוכה ויין להבדלה נר חנוכה קודם (יז) דאפשר לאבדולי בתפלה:

רצז (א) **ומברך** על הבשמים אם יש לו ואם אין לו א"צ לחזור אחריהם שאין מברכין עליהן אלא להשיב הנפש שהיא כואבת מיציאת השבת ואין מברכין על בשמים של בית הכסא ושל מתים (ב) דלאו לריחא עבידי ירושלמי הדא דתימא כשנתונין למעלה ממטתו של מת אבל נתונין למטה מברכין שאני אומר לכבוד

רבי צדוק אומר כל מי שאינו מבדיל על וכו' עד ואבדיל אתכם מן העמים פ"כ מפירקי רבי אליעזר: ואמר רבי יוחנן ג' מנוחלי העוה"ב בפ' ע"פ (קיג): **ונר** חנוכה ויין להבדלה נ"ח קודם זה נלמד מדפשטיה' בפ"ב דשבת (כג:) דנר חנוכה קודם לקידוש היום משום דפרסומי ניסא עדיף וא"כ ה"ה להבדלה ואף על גב דבסמוך נתבאר דיין להבדלה עדיף מלקידוש היום משום דאפשר בפת מ"מ פרסומי ניסא עדיף ועוד דהבדלה נמי כיון שכל מצותה היא הזכרה בפה מזכיר בתפלה ודיו אבל נר חנוכה שמצותה בהדלקה לא סגי בהזכרה דתפלה הלכך נר חנוכה קודם ליין דהבדלה · כתוב בכלבו שנכון להבדיל מעומד לכבוד המלך שאנו מלוין אותו ודרך לויה מעומד והתוס' כתבו בפרק כיצד מברכין (מג.) צ"ע קצת מהבדלה שאנו מבדילין ועומדין היאך אנו פוטרין זה את זה מיין ומהבדלה אחר שאין אנו לא יושבין ולא מסובין ושמא י"ל מתוך שקובעים עצמם כדי לצאת ידי הבדלה קבעי נמי אכולה מלתא לכך נהה וטוב למבדיל וגם לשומעים שישבו בשעת הבדלה שאז יהיה נראה כקבע ופוטר אותן ע"כ וכ"כ גם כן המרדכי וכתבה האגור ואח"כ כתב וכספר אגודה פוסק שא"צ דכיון שקובעים עצמם לצאת ידי הבדלה קובעים נמי לבפ"ה וכן נוהגין באשכנז! לעמוד עכ"ל ואנו אין לנו אלא דברי התוספות שכתבו שנאה וטוב לישב (ה) בסי' רל"ט כתב רבינו שצריך ליזהר שלא יביא בלחם לשולחן עד אחר הבדלה ואם הביא פורס עליו מפה ומכסנו מפני שהוא מוקדם בפסוק וגם יתבאר בע"ה כתב המרדכי בפרק כיצד מברכין נוטל את היין בימינו כתב ראבי"ה ומינה נשמע שכל ברכה של דבר מצוה ראוי לו שיאחזנו בימין וכן הבדלה אוחז את היין בימינו ומברך בפ"ה ושוב נוטל את ההדס בימין והיין בשמאל ומברך על ההדס ומחזיר היין לימינו וגם רבינו כתב בסימן רי"ב הביאו לפניו יין ושמן טוב להריח בו אוחז היין בימינו ומברך תחלה עליו ואח"כ נוטל השמן בימינו ומברך ע"כ וזה כדברי ראבי"ה וכמ"ש שם. נהגו העולם להבדיל בבית אף על פי ששמעו כל בני הבית הבדלה בבה"כ וכתב הר"ן בס"פ ראוהו ב"ד דאפילו אי קי"ל מצות אין צריכות כוונה ש"ד משום דה"מ בסתם אבל אם מתכוון שלא לצאת אינו יוצא וה"נ כיון שמתכוונים שלא לצאת בהבדלה שמבדילין בב"ה לא נפקי וה"ל כלא הבדילו כלל וכ"כ תלמידי הר"י בספ"ק דברכות · אם משקה מכוס הבדלה לבני הבית כתב רבינו בסי' רע"ט · כתוב בא"ח נשים אין מבדילות לעצמן דאין הבדלה תלויה בשמירת שבת אלא רבנן אסמכוהו אקרא והר"י כתב דכשם שחייבות בקידוש חייבות בהבדלה:

רצז ומברך על הבשמים פרק אלו דברים שבין ב"ש וב"ה (נא·): **ואם** אין לו אינו צריך לחזור אחריהם וכו' שם (נג) א"ר יהודה אמר רב אין מחזירין על האור כדרך שמחזירין על כל המצות וכתב הרא"ש ומכ"ש על הבשמים דאינה אלא להשבת נפשות וכ"כ הרב המגיד בפכ"ט שכתב הרשב"א בשם הראב"ד ז"ל וכ"כ רבינו ירוחם בח"ב:

ואין מברכין על בשמים של בית הכסא ושל מתים וכו' משנה שם (נא) אין מברכין על הנר ועל הבשמים של מתים ויהיב טעמא בגמרא (נג) משום דלאעבורי ריחא הוא דעבידי אמר רב הונא בשמים של בית הכסא אין מברכין עליו ופירש"י בשמים של מתים עבידי לעבורי ריח דסרחונו של מת ושל בית הכסא עבדי

עשה שהזמן גרמא בדאורייתא נשים פטורות לפיכך לא חייבו חכמים לנשים בהבדלה דזמן גרמא הוא וזה דעת א"ח שכתב בתחלה נשים אין מבדילות לעצמן פי' כשהן לעצמן אין חייבות להבדיל דאין הבדלה תלויה בשמירת שבת דנימא הואיל וישנן בשמירה ישנן בהבדלה דאין תלוי זה בזה אלא רבנן אסמכוה אקרא כלומר אסמכוה אקרא באנשים דחייבות מד"ס אבל נשים פטורות אף מדברי סופרים כשהן לעצמן בלא אנשים מטעמא דפי' ואע"ג דה' המגיד כתב דלדברי הכל אחד אנשים ואחד נשים חייבים בהבדלה דאי הבדלה מן התורה כהרמב"ם נפקא לן חיובא לנשים מהתם ואם הוא מדבריהם דומיא דקידוש תקנוה הנה בעל אורחות חיים בסברא הראשונה שכתב אינו סובר כן אלא דאם הוא מדבריהם לא תקנוה אלא באנשים ולא בנשים כלל ואינן חייבין כלל בהבדלה כשהן לעצמן אבל בש"ע כתב וז"ל נשים חייבות בהבדלה כשם שחייבות בקדוש ויש מי שחולק וכתב הרב בהגה"ה על כן לא יבדילו לעצמן רק ישמעו הבדלה מן האנשים עכ"ל מבואר שהבין שמ"ש הא"ח בסברא הראשונה נשים אין מבדילות לעצמן היינו לומר דאסורין לעצמן ולכן אמר ע"כ לא יבדילו לעצמן רק ישמעו הבדלה מן האנשי' ושרי ליה מאריה למה לא יבדילו לעצמן דבין שהנשים חייבות מן התורה ובין שהן אינם חייבות מד"ת אלא מד"ס ואפי' אינם חייבות כלל אפי' מד"ס למה לא יבדילו להוציא את עצמן מה שהן חייבות מד"ת או מד"ס ואפילו אינם חייבות כלל מכניסות עצמם בחיוב כמו בשופר ולולב וכי היכי דמזומנות לעצמן כדלעיל בסי' קצ"ט הכי נמי מבדילות לעצמן במכל שכן אלא הדבר ברור דאין מבדילות לעצמן פירושו אינן צריכות להבדיל לעצמן דחיובא דרבנן אינו אלא באנשים ולא בנשים ומיהו המנהג הוא דאפילו כשהן לעצמן חייבות בהבדלה ושומעין הבדלה מפי אנשים ומכל מקום אם האשה יכולה להבדיל בעצמה מבדלת בעצמה ואפילו יש שם אנשים שיכולה לשמוע מפיהם אפ"ה רשאה ושלטאה להבדיל לעצמה כדפרי':

רצז ומברך על הבשמים וכו' הטעם הוא משום אש של גיהנם שמתחיל לשרוף ולהסריח ומ"ה כשחל י"ט במ"ש אין מברכין על הבשמים דבי"ט נמי שובת אש של גיהנם והתוס' הקשו על זה דא"כ למה, אין מברכין על הבשמים במוצאי י"ט ופירשו דטעמא דבשמים משום דמפסיד נפש יתירה במ"ש וכי"ט ליכא נשמה יתירה והא דאין מברכים על הבשמים בי"ט שחל במ"ש דאבדה הנפש היינו טעמא דכיון דיש לו מאכלים טובים מייתב דעתו ממילא בלא ריח בשמים עכ"ד התוס' בפ"ד דביצה סוף (דף לג) וכך דאבדה הנפש איתא בפ"ב דביצה (דף טז) ולפעד"נ דא"צ לדחוק ולומר דבמאכלים טובים מייתב דעתו בלא ריח בשמים דא"כ הני דשכיחי להו בכל יומא בישר' וכוורי ומעדנים טובים לא יהיו מברכים אבשמים במ"ש אלא נראה דלא תקנו לברך על הבשמים אלא בדאיכא תרתי אבדת הנפש וגם התחלת אש של גיהנם דשורף ומסריח דהשתא כיון דחלש' דעתא דאדם דאבדה לו הנפש בקל יגיע לידי חולשא מסרחון אשו של גיהנם אבל כשאין כאן אבדת נפש אין לחוש לסרחון כי היכא דאין חוששין כל ימות החול ולכן אין מברכים במוצאי י"ט אף עפ"י דאיכא סרחון כיון דאין שם אבדת נפש וכן אין מברכין בי"ט שחל להיות במ"ש אף עפ"י דאיכא אבדת נפש כיון שאין כאן סרחון וזה נראה נכון:

ואין מברכין על בשמים של ב"ה ושל מתים דלאו לריחא עבידי כלומר אלא לעבורי ריחא דסרחון עבידי ונראה דאע"ג דבריש סי' רי"ז כתב רבינו דאין מברכין עליה ברכת הריח אפ"ה צריך לחזור ולכתבו גבי הבדלה כדי להביא הירושלמי דבכתונין למטה מברכין אף להבדלה ומש"ה כתב הירושלמי כאן ולא בסי' רי"ז לאורויי דיתר זה אפילו גבי הבדלה ומכ"ש בלא הבדלה ולעיל אתא לאשמעינן איסור' אפי' בלא הבדלה כ"ש דאסור גבי הבדלה:

ואין

דרכי משה

(ה) והמנהג שעומדים:

דלא

פרישה

אפילו בלא כוס: (יב) **ויותר** טוב שיאכל קודם כו' ז"ל הרא"ש ותימא יבדיל עליו ואח"כ יתקננו במים לברכת המזון ויכסירנו כדמסיק בירושלמי וי"ל שכבר היה מזוג כדינו ואם היה משים בו מים יותר לא היה ראוי לשתיה ומיירי נמי כשהוא רביעית בצמצום דאל"כ הרי לדברי הרמב"ם מותר לברך על הכוס פגום אם אין לו אחר ומטעם זה כתב רמ"א שמוטב לברך על כוס פגום של יין מעל שכר · והא דכתב על כוס פגום ר"ל כשאינו מלא ג"כ קרי פגום דאל"כ ה"ל לשייר מתחלה שלא יערנו הכל לתוך הכוס:

(יג) **שבהמ"ז** טעונה כוס·ולדברי האומרים א"ל כוס יבדיל עליו תחלה ואסור לאכול קודס ב"י בש"ע · כתב רמ"י בש"ע שלו וז"ל מיהו כשחל יו"ט להיות במ"ש שיש בו קידוש על הפת י"א שהקידוש עיקר ואגב הקידוש מבדילין ג"כ על הפת וי"א שאז שההבדלה עיקר ויותר טוב לומר הקידוש עם הבדלה על השכר וכתב מורי מהרמא"י ז"ל והסברא האחרונ' עיקר ואני ראיתי בכל המקומות שעברתי וכן רבים נוהגים כסברא ראשונה וליכא מאן דמהגדו בהו ומיהו בש"ע שנדפס שנית בשנת ש"מ לפ"ק כתוב בהגהות מורי מהרמא"י ז"ל והסברא הראשונה עיקר ובודאי שנפל טעות בהג"ה זו באותו ש"ע שנדפס ראשון ונדפס מלת האחרונה במקום הראשונה עכ"ל ולענ"ד יותר נראה לומר שנפל טעות בדפוס אחרון שהרי סברא אחרונ' הביאו הרי"ף והרא"ש וזהו מדרכו של רמ"א לפסוק כהרי"ף והרא"ש והטור בפרט במקום שהמה רבו דברי הראשונים ודאו אותם ואם היה כתב רמ"א והמנהג כסברא הראשונה א"ש · אבל לא הל"ל שהסברא הראשונה עיקר:

(יד) **הקב"ה** קוראו קדוש ועושהו סגולה שנאמר והייתם לי סגולה מכל העמים ואומר ואבדיל אתכם מן העמים נ"ל הואיל ששבת שקול כנגד כל המצות וכדלעיל סי' רמ"ב וכשאינו מבדיל בין שבת לחול כתיקונה נראה כאילו אין לו הפרש בין יום השבת לימי החול · א"כ דורש אסמכתא דקרא כתיב הכא והייתם לי סגולה מכל העמים וכתיב התם בהבדלה ואבדיל אתכם מן העמים ודורש עמים דבשכר הבדלה של שבת המה סגולים וגוי קדוש · ויותר נראה לפרש שהאומר בהבדלה בין ישראל לעמים מראה עצמו מעיד על מעלה יתירה שהיה בישראל בזמן מתן תורה שהבדיל אותם מן העו"ג הילכך נקרא קדוש וסגולה שזהו תכלית ההבדלה שהיה מבדיל בין ישראל לעו"ג:

(טו) **והוא** דשייר מקדושא לאבדלתא לפי פשוטו נראה דר"ל שמשייר מאותו כוס יין שקידש עליו משייר בו מעט ומוסיף עליו בשעת הבדלה ומבדיל עליו וזהו עיקר המצוה שהיין שנתעבד ביה המצוה בעילוי קמא וקידש בו עליו את השבת עליו בעצמו יבדיל כי גם ההבדלה מקדושת שבת הוא וכמ"ש לעיל ומ"ה עדיף טפי להבדיל משיורי כסא דקדושא ממה שיבדיל על יין אחר ולפ"ז מ"ש אח"כ הילכך מאן כו' אדלפני פניו קאי ולא אדסמיך ליה ולכאורה נראה דר"ל דמצמצם בשתיית קידוש אף שיש בו מצוה והילכ"ר מתגרה בו לשתותו לכבוד קידוש ולכבוד שבת ואפ"ה נותן עינו בכוס של הבדלה ומצמצם בשתיתו כדי שיהיה הכוס להבדלה ג"כ · ולפי זה מ"ש הילכך מאן דאית ליה חד כסא כו' אדלעיל קאמר כיון שמצוה גדולה היא בהבדלה על היין וק"ל:

(טז) **מאן** דאית ליה חד כסא ולית ביה שיעור קדושא ואבדלתא כ"ל דר"ל דלפעמים באחד כוס יש בו שיעור קידוש והבדלה דהיינו כשיש בו יותר מרביעית דמקדש עליו דצריך לשתות מלא ואחר הקידוש מערה מעט ממנו לכלי אחר ושותה ממנו מלא לוגמיו ואף שנעשה פגום חוזר ומתקנו ביין שעירה · א"כ אפילו אין בו אלא שיעור רביעית והוא שתה ממנו ופגמו אי לא היה מזוג מתחלה על חד תרין אפשר למזגו ולתקנו במים וכמ"ש בשם הרא"ש בסי' זה ואפשר דוהו נמי דקאמר דמשייר מקדושא להבדלה ר"ל אף שאין לו אלא חד כוס משיירון ע"ש הורכים שנתבארו וכיון שמדקדק כ"כ לכן שכרו גדול וק"ל . והשתא א"ש דקאמר הלכך מאן דאית ליה חד כסא ולית ביה שיעור לעשות תקנות אלו וק"ל:

(יז) **דאפשר** לאבדולי בתפלה פי' כיון שכל מצותה הוא הזכרה בפה אבל נר חנוכה מצותה בהדלקה לא סגי בהזכרה ועוד משום פרסומא ניסא · תו' · כתב הר"ן ותלמידי ר"י דאפילו למ"ד מצות א"צ כוונה מ"מ אם נתכוין שלא לצאת אינו יוצא הלכך אפילו שמעו כל בני בית הבדלה מש"ץ חוזר ומבדיל בבית דשמא נתכוין שלא יצא בבהכ"נ · כתוב בכלבו שנהגו להבדיל מעומד לכבוד המלך שאנו מלוין אותו ודרך לויה מעומד והתוס' כתבו וצ"ע שאנו מבדילין ועומדין היאך אנו פוטרין זא"ז מיין הבדלה אחר שאין אנו לא יושבין ולא מסובין (ור"ל וקי"ל פר' יוחנן דאמר דאף יין בעי הסיבה להוציא אחרים וכמ"ש לעיל ס"ס קע"ד ורי"ג) ומסקי שטוב לישב וכ"כ המרדכי וכ"פ ב"י אבל האגור כתב בשם אגודה שאין צריך שכיון שאנו קובעין עצמן לצאת ידי הבדלה קובעין נמי לבפה"ג וכן נוהגין באשכנז לעמוד עכ"ל · כתב רמ"א ונוהגין לשפוך מכוס של יין על הארץ קודם שיסיים בפה"ג כדי שלא יהיה הכוס פגום ולא אחר כך משום ביזוי כוס של ברכה ורש"ל היה רגיל לשפוך תחלה בשעת מזיגת כוס הבדלה וטעם השפיכה דאמרינן כל בית שלא נשפך בו יין כמים אין בו סימן ברכה ועושין כן לסימן טוב בתחילת השבוע גם שופכים מן הכוס לאחר הבדלה ומכבין בו הנר ורוחצין בו עיניו משום חבוב מצוה:

סי' רצז (א) **ומברך** על הבשמים כו' עיין בגמרא פ"ב דביצה ופ' המביא כדי יין כתב ז"ל שם אמר רשב"ל נשמה יתירה נתן הקב"ה באדם בע"ש ולמ"ש נוטלין אותה הימנו שנאמר שבת ויכפש כיון ששבת ווי אבדה נפש פירש"י נשמה יתירה וכו' ע"ש . וע"כ מריחין בשמים במ"ש להשיב נפש ובמוצאי יו"ט אין מברכין דלא היה נשמה יתירה בי"ט · וא"ת אמאי לא מברכין אבשמים בי"ט כשחל י"ט במוצ"ש וי"ל כיון שיש לו מאכלים טובים מייתב דעתו ממילא בלא ריח בשמים · תוס' פרק המביא:

(ב) **דלאו** לריחא עבידי אלא להעביר הסרחון של בית הכסא ושל מת · רש"י:

ואין

לכבוד חיים הם עשויין (ג) ואין מברכין על בשמים של עו"ג דסתמן לע"ג (ד) ונהגו לברך על עצי הדס וסמך לדבר כל שומר שבת מחללו וסמיך ליה תחת הסרפד יעלה הדס ויש נותנין טעם לדבר כיון דאיתעביד ביה חדא מצוה של הלולב ניעביד ביה מצוה אחריתי כדאיתא בעירובין רב אמי ורב אסי כד מיקלע להו ריפתא דעירובא הוו מברכי עליה המוציא אמרי הואיל ואיתעביד ביה חדא מצוה דעירובא ניעבד ביה מצוה אחריתי וכתב ה"ר אפרים אני איני מברך (ה) על הדס שוטה שלבו יבש ואין בו לחלוחית של ריח ויש לי זכוכית קטנה ובה מיני בשמים ועליה אני מברך עד כאן ומיהו נהגו בכל המקומות לברך על ההדס (ו) ומנהג אבותינו תורה וכתב עוד ה"ר אפרים מי שאינו מריח ומברך על הבשמים הוי ברכה לבטלה ואף להוציא בני ביתו אינו יכול ולא דמי לקדוש' ואבדלתא וברכת המוציא של מצוה שהן חובה אבל זה אינו אלא מנהג בעלמא ולא נהירא שהרי פורס אדם פרוסה לבני ביתו (ז) אף ע"פ שאינו אוכל עמהם והתם מאי חובה איכא וכן הורה לי אדוני אבי הרא"ש ז"ל:

רצח **ומברך** על הנר בורא מאורי האש אם יש לו ואינו

ואין מברכין על בשמים של עו"ג דסתמן לע"ג משנה פ' אלו דברים אין מברכין על הנר ועל הבשמים של עו"ג ובגמרא בשמים מ"ט לא א"ר יודא אמר רב הכא במסבת עו"ג עסקינן מפני שסתם מסיבת עו"ג לע"ג היא ופרש"י מסיבת עו"ג לאכילה בסעודה והקשה ב"י דמשמע הכא דבשמים של עו"ג שאינה במסיבה מותר לברך עליהם וכ"כ רבינו לעיל בסוף סי' רי"ז וכ"כ הרמב"ם ספ"ט דה' ברכות דבשמים של מסבה של עו"ג אסור וכאן כתב רבינו דאין מברכין על בשמים של עו"ג וכו' משמע כל בשמים של עו"ג אסור וכ"כ הרי"ף והרא"ש דאין מברכין על בשמים של עו"ג משום שסתם מסבתן לע"ג משמע דמשום הכי אסרו כל בשמים שלהם דשמא היו במסבתן והיו גורסין בגמרא בשמים מ"ט לא מפני שסתם מסבות עו"ג לע"ג פי' דמשום הכי אסרו כל בשמים כן פי' ה"ר המגיד בפכ"ט מה' שבת וכן פי' ה"ר יונה ואם כן קשיין דברי רבינו אהדדי דלעיל פסק כגירסתינו וכהרמב"ם וכאן פסק כגירסת הרי"ף והרא"ש וב"י נדחק לפרש דגם כאן דעת רבינו דאינו אסור אלא במסבה והאריך בזה ולא נהירא דהלא רבינו פסק גבי נר בסי' רצ"ח להדיא כמ"ש הרי"ף והרא"ש אלמא דתופס שיטתם ולפע"ד נראה איפכא דרבינו ודאי פוסק כהרי"ף והרא"ש ולכך גבי הבדלה כתב לאיסור בכל בשמים של עו"ג כהרי"ף והרא"ש ומיהו ודאי אין איסור בכתם בשמים של עו"ג אלא באותן בשמים שכן בביתו ומשתמש בהן למאכלו ולמוגמר בסעודה התם הוא דחיישינן שמא היו במסבתו אבל הבשמים שהסוחרים מוכרים בחנות לא חיישי' שמא היו במסבתן ומותרין אפילו להבדלה והכי משמע בירו' פ' אלו דברים תנא ר' יעקב קומי רבי ירמיה מברכין על בשמים של עו"ג מהו פליג קיומונה במעשיו לפני חנותו פירוש רבי ירמיה השיב שיש לחלק בדבר וזהו פליג ואמר עוד תקיימנה כלומר תפשוט לך דמותרין אותן בשמים שעשויין לפני חנותו למכרן כי באותן אין לחוש שמא היו במסבתן ומשמע להדיא דבשמים שאינן לפני חנותו אסורין ומכאן ראייה לדעת הרי"ף והרא"ש אבל לעיל דמיירי בברכת הריח שלא במקום מצות הבדלה לא דק והא דכתב לשם לפיכך מסבה של עו"ג וכו' לאו דוקא מסבה ולא נקט מסבה אלא לומר דמטעם מסבה אסורין כל הבשמים :

ונהגו לברך על עצי הדס וכו' פי' שהיו מברכים עליו בורא עצי בשמים וכתב ה"ר אפרים אני איני מברך על הדס שוטה וכו' נראה ודאי דאע"ג דהיה ההדס כשר ובא מן הלולב של מצוה מדמתעבידא ביה מצוה חדא מכל מקום כיון דלא היה לו ריח טוב טובא לא היה מברך עליו דמצוה מן המובחר הוא שיהיה להבשמים ריח טוב כל מאי דאפשר ולכך קרא אותו הדס שוטה הלשון שאמר רב אשי על הדס דעליו קיימי תרי וחד דקרי ליה הדס שוטה לפי שאינו ראוי לברך עליו לנטילת לולב כדאיתא פרק לולב הגזול סוף (דף ל"ב) וקרא רבינו אפרים לזה גם כן הדס שוטה לפי שאינו ראוי לברך עליו להבדלה במקום בשמים אף על גב דלענין ברכת הריח הגון היה לברך עליו בורא עצי בשמים דסוף סוף נהנין מריחו מ"מ לא היה הגון בעיניו לברך עליו להבדלה דבעינן ריח טוב טובא וחשוב כדפי' וכתב רבינו על דבריו ומיהו נהגו וכו' ומנהג אבותנו תורה היא כלומר כיון דעכ"פ אית ביה ריח טוב אף על גב שאינו כל כך ריח חזק וחשוב אפ"ה כיון דאתעבידא ביה מצוה חדא וקבלה מאבותינו סמך לזה מפסוק כל שומר שבת וכו' יש עלינו לקיים מנהג אבותינו :

וכתב עוד הר' אפרים מי שאינו מריח וכו' ולא נהירא שהרי פורס אדם פרוסה לבני ביתו והתם מאי חובה איכא כתב בית יוסף דאין מכאן קושיא דההיא בבני ביתו הקטנים היא וכו' עכ"ל ונראה דאף על גב דקושטא הכי הוא דההיא בבני ביתו הקטנים הוא מכל מקום איכא להשיב על מה שכתב ואף להוציא בני ביתו אינו יכול דמשמע נמי קטנים ואפילו הכי אינו יכול והא ליתא שהרי פורס אדם פרוסה לבני ביתו וכו' ובקטנים קמיירי וכדמסיים בה כדי לחנכן במצות וחינוך לא שייך אלא בקטנים ואף על גב דאיכא ליישב דהר"א לא אמר ואף להוציא בני ביתו אינו יכול אלא דוקא בגדולים מכל מקום קשה דלא היה לו לומר לשון בני ביתו דסתמא משמע נמי קטנים וכדמוכח מברייתא סוף פרק מי שמתו ריש (דף כ"ד) דתניא היה ישן במטה ובניו ובני ביתו בצדו הרי זה לא יקרא ק"ש אלא אם כן היתה טליתו מפסקת ביניהן ואם היו בניו ובני ביתו קטנים מותר מדאיצטריך ליה למתני סיפא דאם היו בני ביתו קטנים מותר אלמא דאי לא תני סיפא הוה אמינא דרישא אף קטנים נמי אסור דבני ביתו סתמא אף קטנים במשמע והתם נמי בס"פ ראוהו ב"ד אצטריך ליה נמי למיתנא בה כדי לחנכן במצות לאורויי דבקטנים דוקא פורס ואי לא תני כדי לחנכן במצות ה"א דבגדולים נמי פורס מכל מקום שמעינן דלישנא דבני ביתו בסתמא משמע בין גדולים בין קטנים וזאת היתה השגת רבינו אלשון שכתב הר' אפרים ואף להוציא בני ביתו אינו יכול דמשמע כל בני ביתו אפילו קטנים והא ליתא שהרי פורס אדם פרוסה לבני ביתו וכו' :

רצח **ומברך** על הנר בורא מאורי האש פי' על הנר ליכא חלוק דלעולם מברכים על הנר מש"ה אבל אור של כבשן ואור של גהלים דאיכא חלוק כמו שיתבאר ועוד צריך לברך בורא מאורי האש כב"ה ולא מאור האש כב"ש וכדתניא א"ל ב"ה לב"ש הרבה מאורות יש באור ומשמע ודאי דאפי' בדיעבד אם

עבדי להעביר ריח בית הכסא : **ואין** מברכין על בשמים של עו"ג וכו' ג"ז שם במשנה (כא) אין מברכין על הנר ועל הבשמים של עו"ג ובגמרא (כב) בשמים מ"ט לא אמר רב יהודה אמר רב הכא במסבת עו"ג עסקינן מפני שסתם מסבת עו"ג לע"ג ופירש"י מסבת עו"ג לאכילה לסעודה וא"כ על בשמים של עו"ג מברכין כל שאינה במסיבה וכ"כ הרמב"ם ב"פ מה' ברכות והרי"ף והרא"ש כתבו דאין מברכין על בשמים של עו"ג משום דסתם מסבתן לע"ג ורבינו כתב בסימן רי"ז מסבת של עו"ג אין מברכין על בשמים שלהם דסתם מסבתן לע"ג משמע דכשאינם במסבה מברכין עליהם וא"ל שהוא סובר דגם להרא"ש לא מיתסר אלא דוקא כשהם במסב' אלא שקצר לשונו וסמך על מ"ש דסתם מסבתן לע"ג דמינה נשמע דבמסבה עסקי' ולפ"ז מה שסתם רבינו דבריו כאן וכתב לאסור בשמים של עו"ג סמך על מ"ש בסימן רי"ז דדוקא במסיבה קאמר וכל הני דאין מברכין על בשמים אפילו שלא בהבדלה נמי אין מברכין עליהן כמבואר בסימן רי"ז ולכן לא כתבם הרמב"ם בהלכות שבת ורבינו אע"פ שכתבם בסימן רי"ז לענין ברכת הריח חזר וכתבם כאן גבי הבדלה משום דמתני' דקתני ואין מברכין על אלו גבי הבדלה מיתנייא דסמוך להא מתני' תנן פלוגתא דב"ש וב"ה בסדר הבדלה ובבורא מאורי האש כתב הרשב"א בתשובה על הא"י שמשימין שק פלפלין וזנגביל בתוך קנקני היין לתת טעם ביין שמותר להריח באותם בשמים ומ"מ מסתברא דלבשמים להבדלה אסור משום הקריבהו נא לפחתך ועוד דכל שיש בו איסור מעורב אפשר דמימאים למצוה וכדבעא ר"ל במסכת עבודת כוכבים (מז·) המשתחוה לדקל לולבו מהו למצוה ואע"ג דלא איפשטא ואפשר נמי דשרי שהרי"ף לא כתבם בהל' מ"מ טוב ליזהר מזה משום הקריבהו נא לפחתך מיה' ע"כ כתוב בא"ח בשם הרשב"א כל שבירך על אחד מאותם ששנו במשנתינו שאין מברכין אפילו בדיעבד לא יצא וצריך לחזור ולברך :

וכתב ה"ר אפרים אני איני מברך על הדס שוטה וכו' דברי הרב רבי אפרים הם במרדכי פרק אלו דברים וכתב הגאון מהר"י קולון בשורש מ"א שהדס הכשר לא היו מריחים בו לפי שהיו מצניעים אותו לשנה אחרת והיו חוששים שאם יריחו בו בכל מ"ש שמא ינשרו עליו ויפסול אלא בשוטה שמשימין למילוי היו מריחין ומש"ה לא היה רוצה הרב ר' אפרים להריח בו כיון שאינו מריח כל כך אבל בהדס הכשר מודה ה"ר אפרים שאע"פ שאין בו ריח כל כך מברכין עליו (א) הואיל ואיתעביד ביה מצוה חדא :

ומ"ש רבי' ומיהו נהגו בכל המקומות לברך על הדס ומנהג אבותינו תורה היא יש לתמוה על זה שאם אין בו ריח ודאי שאסור לברך עליו ואם נהגו לברך מנהג טעות הוא ואם דעתו לומר דיש בו ריח ה"ל לפרש ועוד שנמצא שהוא מחלוקת במציאות ולכן נ"ל שה"ר אפרים מודה שיש בו ריח אע"פ שהוא יבש ומ"מ כיון שאין בו ריח לחלוחית רוצה לברך יותר על בשמים שעיקר ריחם בהם וזה מבואר בדברי מהר"י קולון שכתבתי בסמוך אבל בהדס הכשר מודה ה"ר אפרים שאע"פ שאין בו ריח כל כך מברכין עליו וכו' אלמא שאע"פ שהוא יבש קצת ריח יש בו והטעם שנהגו לברך על ההדס כמ"ש שמעתי סמך לדבר א דכתיב תחת הסרפד יעלה הדס וסמיך ליה שומר שבת מחללו ובעלי הקבלה אומרי' שיש סוד בהדס לברך עליו כמ"ש (ב) :

וכתב עוד ה"ר אפרים מי שאינו מריח וכו' לא נהירא שהרי פורס אדם פרוסה לבני ביתו וכו' אין מכאן קושיא לה"ר אפרים דההיא בני ביתו הקטנים היא וכדמסיים בה בס"פ ראוהו ב"ד (כט:) כדי לחנכן במצות וחינוך לא שייך אלא בקטנים וע"כ צריך לפרש דבקטנים מיירי דאם לא כן מאי איריא בני ביתו אפילו לאינשי אחרינא נמי ורישא דברייתא קתני לא יפרוס אדם פרוסה לאורחים אא"כ אוכל עמהם אלא ודאי כדאמרן ופשוט הוא ומ"מ אפשר לקיים הוראות הרא"ש דאע"ג דאינו חובה כיון שחכמים קבעו אותו מנהג ה"ל מצוה ודמי לקדוש' וברכת המוציא של מצוה ובא"ח כתוב שי"א שאע"פ שאינו נהנה מריח שאין לו חוש הריח מברך שאע"פ שאינו מרגיש בריח הנאה יש לו שמחזק ראשו וגופו :

כתוב בכלבו בסימן כ"ד וז"ל והמריח בפת ונהנה מברך עליו בורא מיני בשמים ועל זה נהגו מקצת אנשים שאין להם הדס במ"ש לברך עליו ולהריח בו במקום הדס עכ"ל ונ"ל דהיינו דוקא כשהפת חם דאם אינו חם אין לו ריח כלל וברכה לבטלה הוא והכי דייק לישניה שכתב המריח בפת ונהנה דמשמע כשנהנה ממנו והיינו כשהוא חם וכ"כ הר"ד אבודרה' בשם ה"ר שמואל ב"ר גרשום דמברכין בלחם חם שריחו נודף אלא שנראה מדבריו שאינו מברך על הפת בורא מיני בשמים אלא שנתן ריח טוב בפת וכ"כ בא"ח בשם הר"י מפרי"ש המברך על הפת בורא מיני בשמים טועה דפת אינו נקרא בושם וכן שמעתי מרבותי וי"א שמברך בו נותן ריח טוב שהרי יש לו ריח טוב וערב בעוד היותו חם עכ"ל . ואני אומר שאפילו על החם לבי נוקפי מלברך עליו כלל דא"כ לא לישתמיט תנא או אמורא להזכירו בכלל הדברים שיש להם ריח טוב :

רצח **ומברך** על הנר וכו' וא"צ לחזור אחריו כלומר אלא אי מיקלע ממילא מברכין עליו וכך פשוט בפרק אלו דברים (נג·) וכתב

דרכי משה

רצז (א) דלא כהגהת מוהר"ר אברהם מפרא"ג דכתב דכל הדס בעול' קרא כאן הדס שוטה הואיל ואין בה לחלוחית לברך עליו וגם בב"י הביא דברי מהרי"ק ולא חלק עליהם : (ב) ובזוהר פרשת ויקהל האריך בזה רצ"ד ע"ד והמנהג באלו המדינות כהר"ר אפרים שלא לברך על הדס כלל וזהו כדברי מוהר"ר אברהם מפראג ומיהו נראה דטוב להניח הדס באותו כלי של בשמים ואז יוצאים ידי כולן : במרדכי

פרישה

(ג) **ואין** מברכין על בשמים כו' פי' מסיבה של כותים דסתם מסיבתן לשם ע"ג סי' רי"ז :

(ד) **ונהגו** לברך על עצי ההדס כו' כתב ב"י וז"ל והטעם שנהגו לברך על ההדס כמ"ש שמעתי סמך לדבר דכתיב תחת הסרפד כו' יש לתמוה עליו הלא טעם זה כתבניתו וכלשונו כתב גם הטור ומסיק ב"י ובעלי קבלה אומרים שיש סוד בהדס לברך עלין במ"ש :

(ה) **על** הדס שוטה כו' פי' שאינו כשר כמו בכור שוטה מהרש"ל :

(ו) **ומנהג** אבותינו תורה ורמ"א כתב שטוב לצאת ידי כ"ע ולהניח הדס ג"כ לתוך כלי של בשמים :

(ז) **אעפ"י** שאינו אוכל עמהם כתב ב"י דאין מכאן קושיא דהא בבני ביתו הקטנים איירי אלא שכתב הואיל וחכמים קבעו זה למנהג ה"ל מצוה ודמי לקידוש ע"ש ועיין לעיל בסי' קס"ו · כתב מהרי"ק בשורש מ"א שהדס הכשר לא היו מריחין בו לפי שהיו מצניעין אותו לשנה אחרת והיו חוששין שאם יריחו בו בכל מו"ש ינשרו עליו ויפסול אלא בשוטה היו מריחין ומ"ה לא היה רוצה הר"ר אפרים להריח בו כיון שאינו מריח כ"כ אבל בהדס כשר מודה ר"א שאע"פ שאין בו ריח כל כך מברכין עליו הואיל ואיתעבד ביה מצוה חדא ודייק ב"י מדכתב שאינו מריח כ"כ אבל מ"מ מריח קצת אלא שאין בו ריח לחלוחית לכך ניחא ליה לברך על הבשמים אבל אילו לא היה בו ריח כלל כ"ע מודה דלא היו עושין ברכה לבטלה · ומ"ש רבינו ומיהו נהגו

חדושי הגהות

רצז א תמוה מאוד שהב"י כתב שמעתי והדברים מבוארים בטור להדיא ואולי בטור שלפני הרב"י לא היה כתוב כן :

[א] ואינו צריך לחזור אחריו שאין מברכין עליו (א) אלא לזכר שנברא האור במוצ"ש ומצוה מן המובחר (ב) לברך על אבוקה (א) ונוהגין להסתכל בצפרנים וכן איתא בפירקי דרבי אליעזר וסמך מהא דתנן אין מברכין על האור עד שיאותו לאורו וכמה אמר עולא עד שיכיר בין סלע לפונדיון ועל כן מסתכלין בצפרנים לראות שיוכל ליהנות ממנו ולהכיר בין מטבע למטבע כמו שמכיר בין צפורן לבשר וכ"כ ר"ע א"ר נטרונאי בבורא מאורי האש כך עושין בשתי ישיבות מביטין לכפות הידים (ג) כדי שיהנו מן הנר וא"ר האי ברכת האור חובה על כל מי שמכיר בין שני דברים שאינן ניכרין ונהגו הראשונים להביט בשרטוטי הכפים עד שיכיר ביניהן מפני שהן מצויות ושמענו מזקנים שאומרים שיש בשרטוטי פסת היד סי' להתברך בו ועוד מנהג אצלנו להביט בצפרנים ואומרי' מפני (ד) שהן פרות ורבות לעולם ואי לא מתרמי ליה כוס כשיראה האש ונהנה לאורו מברך בורא מאורי האש : אין מברכין על האור של ע"ג (ה) ואין מברכין אלא על האור ששבת ממלאכת איסור (ו) הלכך אין מברכין על אור

וכתב הרא"ש דטעמא משום דברכה זו אינו אלא לזכר בעלמא שנברא האור במ"ש דאי משום הנאת האור מברך היה צריך לברך בכל פעם ופעם כשנהנה מן האור וכ' הרשב"א בשם הראב"ד דה"מ במ"ש אבל במוצאי י"ה איכא למימר דמהדר בתר האור לפי שהיא כברכת הבדלה שמברך לבורא ית' שהבדיל לנו בין זה היום לשאר הימים שכל היום היינו אסורין להשתמש בו ועכשיו אנו מותרים וכתבו ה"ה בפכ"ט :

ומצוה מן המובחר לברך על אבוקה וכו' הכי אמר רבא בפרק ע"פ וכתב ה"ה בפכ"ט פי' אבוקה כמו חבוקה שיש בה עצים הרבה ומאורות הרבה מצאתי כתוב בשם ספר אגודה אבוקה להבדלה וה"ה נר ב' פתילות וכתב בא"ח שהר"ס היה נוטל אבוקה בידו אע"פ שיש לו נר אחר וכתבו התוס' שאם אין לו אבוקה צריך להדליק נר אחר לצורך הבדלה חוץ מהנר המיוחד להאיר בבית עכ"ל :

ונוהגין להסתכל בצפרנים וכן איתא בפ"ב מפירקי דרבי אליעזר והזכירו רבינו בסימן רנ"ו :

וסמך מהא דתנן פרק אלו דברים אין מברכין על האור וכו' :

ומ"ש ועל כן מסתכלים בצפרנים וכו' כן כתב שם הרא"ש וגם המרדכי כתב במס' יומא בשם תשובת הגאוני' ז"ל ומה שאנו נוהגים להסתכל בצפרנים וכו' זה הדבר שנוי בתלמוד בבלי וירושלמי שאין מברכין על האור עד שיאותו לאורו פי' עד שמרגיש בוהק אור נר של הבדלה ואף כי זוכרים על צפרניו של אדם הראשון עכ"ל וכיוצא בזה כתו' בשבלי הלקט בשם רב נטרונאי וכתב עוד כך הוא המנהג תחלה מכניס אצבעותיו לתוך ידיו ומחשיך תחתיהן ואח"כ פושטן והנה אור במקום חושך ומברך שכבר הוא נאות מן האור עכ"ל (ב) גרסינן בגמרא פרק אלו דברים עד שיאותו לאורו אמר ר"י אמר רב לא יאותו יאותו ממש אלא כל שעומד בקרוב ומשתמש לאורו ואפילו ברחוק מקום וכן אמר רב אשי ורבא אמר יאותו ממש וכמה אמר עולא כדי שיכיר בין איסר לפונדיון חזקיה אמר כדי שיכיר בין מלוזמא של טבריה למלוזמא של צפורי וכתוב בא"ח שהרשב"א פסק כרב יהודה והרי"ף והרא"ש כתבו המשנה כצורתה משמע דס"ל כרבא כדמשמע מפשטא דמתני' דעד שיאותו ממש קאמר וכן הסכים הרשב"א וכ"כ הרמב"ם בפכ"ט עד שיאותו לאורו כדי שיכיר בין מטבע מדינה זו למטבע מדינה אחרת פי' שצריך לעמוד בסמוך שאם היה בידו שתי מטבעות אלו יכיר בין זו לזו ודבריו מבוארים שפסק כחזקיה אע"ג דלא משמע הכי מדברי הרי"ף והרא"ש שסתמו דבריהם. גרסינן בירושלמי דברכות פרק אלו דברים אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו רבי אושעיא אמר אפילו טרקלין י' על י' מברכין רבי זעירא מקרב קמי בוציגא א"ל תלמידיו מה את מחמיר עלינו והא תנא ר' אושעיא אפילו טרקלין י' על י' מברכין וכ"ל דר' אושעיא הוה סבר כמ"ד בגמרא דידן לא יאותו יאותו ממש וכו' וכבר כתבתי שדעת הפוסקים לפסוק כמ"ד יאותו ממש :

אין מברכין על האור של ע"ג משנה שם (נא:) ובפרק מסילין (לט) תניא גחלת של ע"ג אסורה ושלהבת מותרת וכתב שם הרא"ש ירושלמי מברכין על השלהבת ואין מברכין על גחלת והא דאסרינן לברך אשלהבת של ע"ג ואף על גב דשריא משום דיש עמה גחלת ואע"פ שאין הברכה אלא על השלהבת :

ואין מברכין אלא על האור ששבת ממלאכת איסור פרק אלו דברים (נג) ת"ר אור ששבת מברכין עליו ושלא שבת אין מברכין עליו ומפרש בגמרא דמאי שבת שבת ממלאכת עבירה לאפוקי אור שהודלק לחיה ולחולה שכיון שלא הודלק בעבירה דהא שבת לגבי דידהו כחול דמי מברכין עליו אבל כשהדליקו א"י בשבת כיון שאם היה מדליקו ישראל היה עובר לא שבת ממלאכת עבירה מיקרי וכמ"ש רבינו הלכך אין מברכין על אור של עו"ג : ועו"ג

אם ברך מאור האש לא יצא וצריך לחזור ולברך אבל אם לא אמר בורא אלא אמר שברא כל שכן דיצא ה"א בפ' אלו דברי' סוף (דף נ"ב) ומ"ש שאין מברכין עליו אלא לזכר שנברא האור במ"ש הכי איתא בפרק מקום שנהגו (דף נ"ד) דבמוצאי שבת נתן הקב"ה דעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה והביא ב' אבנים וטחן זו בזו ויצא מהן האור ופירש"י וטחן זה והכה ושפשף זו בזו ובירו' פ' אלו דברים ובב"ר פי"א אמרו כיון שיצאת שבת התחיל ממשש החשך ובא נתייר' אדם הראשון ואמר אולי הוא שכתב בו הוא ישופך ראש שמא בא לנשכני באותה שעה זימן לו הקב"ה שני רעפים והקישן זה לזה ויצא מהן אור ובירך עליה בורא מאורי האש לפיכך מברכין על האש במ"ש שהיא תחלת ברייתה וכתב הרא"ש בפרק אלו דברים דברכה זו אינה אלא לזכר בעלמא שנברא האור במ"ש דאי משום הנאת האור מברך היה צריך בכל פעם כשנהנין מן האור עכ"ל ומביאו ב"י וא"ת היא גופא קשיא למה לא תקנו לברך על האור בכל פעם שנהנה ממנו כמו שתקנו בשאר הנאו' משום דאסור ליהנות מהעה"ז בלא ברכה תירצו בתו' פרק מקום שנהגו בסוף (דף נ"ג) דלא תקנו אלא כשגופו נהנה אבל שאר הנאה לא. ואף על גב דמברכין על אור השמש בכל יום היינו משום שמתחדש בכל יום עכ"ל :

ונוהגין להסתכל בצפרנים וכו' שני טעמים אמרו חכמים מפני מה בצפרנים יותר משאר אברים שבגוף או שאר דברים: א' הוא מ"ש רבינו הכי ומביאו רבינו שנהגו הראשונים להביט בשרטוטי הכפות וכו' ושמענו מזקנים שאומרים שיש בשרטוטי היד סימן להתברך בו ועוד מנהג אצלנו להביט בצפרנים ואומרים מפני שהן פרו' ורבות לעולם וז"ל ה"ר יונה וי"א מפני שגדלים והגידול הוא סי' ברכה נהגו להסתכל בהן לסי' טוב בהכנסת השבוע ב' הוא מ"ש המרדכי ביומא ומביאו בית יוסף שזוכרין על צפרניו של אדם הראשון לפי שהיו מאירים ביותר דעקבו מכהה גלגל חמה שאר גופו לא כ"ש ועוד שהוא זכר לכתנות עור שאמרו באגדה חלקים כצפורן היו מדובקין על עורו ומאירין כאור וכדאיתא בב"ר בתורתו של ר"מ היה כתוב כתנות או"ר באל"ף: **אין** מברכין על האור של ע"ג וכו' פירוש אם ידוע שאותו האור הוא מן האור שהדליקו לפני ע"ג הוא אסור מטעם ע"ג אף על פי שלא הדליקוהו בשבת ואפילו אור הידוע שאינו של ע"ג אין לברך עליו אם הודלק בשבת דלא שבת ממלאכה בין שהדליקו ישראל בשבת בעבירה בין שהדליקו עו"ג הלכך אין מברכין על אור של עו"ג במ"ש דמסתמא הודלק בשבת ופסק זה הוא על פי דברי הרי"ף והרא"ש שכתבו וז"ל נר של עו"ג משום דלא שבת ובשמים של עו"ג משום דסתם מסיבתן לע"ג עכ"ל אלמא בנר אינו אסור בסתם משום סתם מסיבתן לע"ג אלא משום דלא שבת ממלאכת איסור ובבשמים החמיר דכל בשמים של עו"ג אסור אפילו אינו ידוע דהיו במסיבתן משום דחיישינן שמא היו במסיבתן אבל הרמב"ם בפ"ט מהלכות ברכות ופכ"ט מה' שבת השוה את דינם דגם נר של עו"ג אף על פי שידוע שלא הודלק לפני ע"ג אלא הדליקוהו במסיבה אסור משום דסתם מסבתן לע"ג וכתב הרב המגיד בפכ"ט מה' שבת שהרמב"ם היה גורס בגמרא אהא דתנן בפרק אלו דברים אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של עו"ג בשלמא נר משום דלא שבת אלא בשמים מ"ט לא א"ר יהודה אמר רב הכא במסבת עו"ג עסקינן מפני שסתם מסבת א"י לע"ג היא ופריך הא מדקתני סיפא אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמי' של ע"ג מכלל דרישא לאו בע"ג עסקינן א"ר חנינא מסורא מה טעם קאמר מה טעם אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של עו"ג מפני שסתם מסבת עו"ג לע"ג וכך היא הגירסא בספרים שבידינו היום דלפי גירסא זו הא דמתרץ רב יהודה הכא במסב' עו"ג עסקינן הכי פרושא לא כדקס"ד דבנר הוי טעמא משום דלא שבת וקשיא לך בשמים מאי טעמא לא אלא בין נר בין בשמים טעמא דידהו דאסורין משום דהכא במסבת עו"ג עסקינן ותרוויהו אסורין משום דסתם מסבתן לע"ג וסיפא מה טעם קאמר ולפי זה אם אינן במסבה בין נר בין בשמים מותר לברך עליהם . אבל הרי"ף והרא"ש היו גורסין בדרב יהודה הכי הכא בבשמים משום דסתם מסבת עו"ג לע"ג ודרבי חנינא מסורא גרסינן מה טעם קאמר מה טעם אין מברכין על בשמים של עו"ג מפני שסתם מסבת עו"ג לע"ג דלפי גירסא זו למסקנא מסקנתינו לגדדין קתני דעל נר של עו"ג אין מברכין משום דלא שבת כדקאמר תלמודא בקושיא בשלמא נר משום דלא שבת ובשמים של עו"ג אסור משום דסתם מסב' עו"ג לע"ג הילכך כל בשמים של עו"ג שכן בביתו למאכלו אסורין מחשש שמא היו במסבתו אבל נר אפילו ידוע שהיה דולק במסבה שלהן אינו אסור מטעם ע"ג דאף שלא במסבה צריכין לנר להאיר ולא שייך למסיבה דדוקא מידי דשייך למסיבה כגון בשמים שמביאים במסיבה למוגמר ולשאר צרכי המסבה אסורין משום דסתם מסבת עו"ג לע"ג אבל נר לא בא מטעם מסבה אלא להאיר בבית בלא מסבה ועל כן מן הסתם אין איסורו של נר אלא משום דלא שבת והא דתנן בסיפא אין מברכין על הנר של ע"ג היינו דוקא בידוע שהדליקוהו לפני ע"ג אבל נר במסב' של עו"ג אינו אסור משום ע"ג ולכן כשכתב הרמב"ם עו"ג שהדליק מישראל מברכין עליו כתב ה' המגיד לדעת

דרכי משה

רצח (א) במרדכי פרק ע"פ דף עד' ע"א דהיכא דלית ליה נר מצוה להדר אחר האבוקה אבל אי איכא נר אחר א"צ להדר אחר אבוקה אפילו למצוה עכ"ל ובכלבו כתב דמוהר"ם היה נוטל אבוקה אף כשהיה לו נר אחר וכ"כ ב"י בשם א"ח : (ב) ואני אומר כי מנהגן של ישראל תורה היא שנוהגין לכפוף האצבעות ולראות בצפרנים ולא לפשוט האצבעות ולראות פני האצבעות רק אחורי אצבעות במקום הצפרנים ויש לו סוד נקשר במרכבה העליונה וכמו שהאריך בזה הזוהר פ' ויקהל ופ' בראשית ושם דיש להסתכל ביד ימין בהר"ן

פרישה

נהגו בכל המקומות לברך על הסדם ר"ל הדס שוטה ולא הולרך לפרש דאהדס כשר לא היו מברכין :

סי' רצח (א) **אלא** לזכר שנברא כו' במ"ש נתן הקב"ה דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה והביא ב' אבנים וטחן זו בזו ויצא מהן אור . פירש"י טחן והכה זו בזו ואינו אלא לזכר דאי משום הנאת האור מברך היה צריך לברך בכל פעם ופעם כשנהנה מן האור . וכתב הרשב"א בשם הראב"ד דה"מ במ"ש אבל במוצאי יוה"כ איכא למימר דמהדר בתר האור לפי שהוא כברכת הבדלה שמברך לבורא ית' שהבדיל לנו בין זה היום לשאר הימים שכל היום היינו אסורין להשתמש בו ועכשיו אנו מותרין עכ"ל והביאו ב"י . וצריך לתת טעם לדבריו דמ"ש מ"ש ממוצאי יו"כ דהא גם גבי שבת שייך הטעם שכל היום היינו אסורין להשתמש בו ועכשיו אנו מותרין ואפשר לומר דכיון שעיקר הברכה נתקן לזכר שנברא האור במוצ"ש ולפי טעם זה א"א לומר שצריך להדר מטעם שכל היום אסורין להשתמש בו (דהיינו מאותו נר עצמו שדלוק היום והיו אסורין לשמש והראייה שבמוצאי יוה"כ אנו מבדילין מאותו נר עצמו שדולק ביוה"כ מק"ט וכמ"ש בסוף הלכות יו"כ) דהא מברכין על נר שלא נדלק כלל קודם לכן כמו על האור היוצא מן העצים ומן האבנים לאפוקי ביוה"כ אין מברכין על האור היוצא מן העצים ומן האבנים :

(ב) **לברך** על אבוקה כו' וכתב באגודה דה"ה נר שיש בו שתי פתילות וכתב א"ח שצריך להדליק אבוקה אף אם יש לו נר בבית וכן נהג מהר"ס . ומ"ש בשם מהר"ס שהיה נוטל אבוקה בידו לא בעי למימר שהקפיד ליטול נר הבדלה בידו בשעת הברכה אלא כוונתו לומר שהיה נוטל אבוקה אעפ"י שיש לו נר א' והטעם מ"ש מהלם שצריך ליטול בידו בשעת הברכה דשאני ברכת הנהנין כמ"ש הרא"ש שאינו ברכת אור שאינו מברך משום הנאת האור :

(ג) **כדי** שיהנו מן הנר כו' וכתב עוד בשבלי הלקט וז"ל כך הוא המנהג תחלה מכניס אצבעותיו לתוך ידיו ומחשיך תחתיהן ואח"כ פושטן והנה אור במקום חושך ומברך שכבר הוא נהנה מן האור עכ"ל . ובירושלמי כתב אף כי זוכרים על צפרניו של אדם הראשון עכ"ל . וז"ל רמ"א ויש לראות בצפרנים עם הכפוף בכת אחת ולא יראה פני אצבעות שבפנים עכ"ל . והוא הנכון בעיני שבזה יוצאין לכ"ע לכל הארבע טעמים ודו"ק . כתב ב"י וכתב בא"ח שהרשב"א פסק כרב יהודה והרי"ף והרא"ש כו' ומסיק וכן הסכים הרשב"א נראה דצריך לגרוס רשב"ם במקום רשב"א ראשון דהל"כ סתרי דבריו אהדדי : (ד) **שהן** פרות ורבות לעולם פי' ופריה ורביה הוא ברכה . ולכן רואין בו תחלת השבוע כן כתב ר' יונה :

(ה) **ואין** מברכין אלא על האור כו' פירש"י הואיל ונעבדה בו עבירה : (ו) **הילכך** אין מברכין כו' כיון דאילו הדליקו ישראל לא הי' שבת ממלאכת עבירה :

דרישה

סי' רצח [א] **ואינו** צריך לחזור אחריו עיין בב"י כ"ל דס"ק דכיון דאינו אלא לזכר בעלמ' מש"ה אינו צריך להדר ובלא"ה צריך אתה לומר דאינו אלא לזכר בעלמא דאל"ה אלא תאמר לשם הנאה קשה בכל פעם כו' וק"ל : בבית

ומברכין

אור של עו"ג ועו"ג שהדליק מישראל במוצ"ש או ישראל מעו"ג (ז) מברכין עליו אבל עו"ג שהדליק מעו"ג (ח) אין מברכין עליו: היה הולך חוץ לכרך וראה אור (ט) אם רובן עו"ג אין מברכין עליו ואם רובן ישראל או אפילו מחצה על מחצה מברכין עליו אור שהודלק בשבת ליולדת או לחולה מברכין עליו כיון שהודלק בהיתר וכן עששית שהיתה דולקת והולכת מערב שבת מברכין עליה במוצ"ש מברכין על האור היוצא מן העצים ומן האבנים (י) אף ע"פ שאין מברכין עליו במוצאי יה"כ גחלים שבוערות כל כך שאילו מכנים קיסם ביניהם הוא נדלק מברכין עליהם והוא שעשוי להאיר ואם אינן בוערות כל כך אין מברכין עליהם אור של כבשן בתחלת שרפת האבנים אין מברכין עליו (יא) שאז אינו עשוי להאיר ולבסוף אחר שנשרפו אז נעשה להאיר ומברכין עליו נר של בית הכנסת פירש"י אם יש שם אדם חשוב אין מברכין עליו שנעשה לכבודו ולא להאיר ואם אין שם אדם חשוב מברכין עליו וי"מ איפכא דכשיש שם אדם חשוב מברכין עליו שנעשה להאיר לו וכשאין שם אדם חשוב אין מברכין עליו שלא נעשה אלא לכבוד שכינה (יב) ואם יש שמש שאוכל שם בכל ענין מברכין עליו שנעשה להאיר לו והוא שלא תהא לבנה זורחת שאם יש לבנה אז א"צ לאורה ולא נעשה אלא לכבוד שכינה אין מברכין על האור של מתים שאינו עשוי להאיר הלכך מת שהיו מוליכים לפניו נר אילו הוציאוהו ביום והוציאוהו בלילה בנר אין מברכין עליו כיון שגם ביום היו מוליכין לפניו א"כ הוא לכבוד אע"פ שצריכין לו עתה בלילה וכל שאין מוליכין לפניו ביום אם הוציאוהו בלילה בנר מברכין עליו שאותו הוא להאיר וסומא כתב אבי העזרי שאין לו לברך (יג) דהא אין מברכין עליו עד שיאותו לאורו (יד) וכמה אמר עולא עד שיכיר בין איסר לפונדיון אלמא כל זמן שאינו נהנה כשיעור הזה אין לו לברך (טו) היו יושבין בבית המדרש והביאו

לדעת רבינו דוקא כשאין העו"ג במסבה שאל"כ כבר נתבאר שסתמן לע"ג עכ"ל פי' לדעת רבינו שמפרש אף בנר שהוא במסבה אסור משום ע"ג כדין בשמים א"כ עו"ג שהדליק מישראל ויושב במסבה שלו אסור לברך עליו אבל להרי"ף והרא"ש אין איסורו של נר אלא משום דלא שבת וכשהדליק עו"ג מישראל דלית ביה משום דלא שבת אפי' במסבה שלהן מברכין עליו דאין בנר משום איסור ע"ג במסבה אבל ב"י מנוחתו כבוד מתוך שתקפ' עליו משנתו כתב על דברי ה' המגיד וז"ל ואיני יודע למה תלה הדבר ברמב"ם דהא מאן דלא גריס כהרמב"ם מחמיר ולדברי הכל במסבה מיהא אסור עכ"ל עלה בדעתו דלהרי"ף והרא"ש כשם שכל בשמים של עו"ג אסורים כך כל נר של עו"ג אסור אפי' אינו של מסבה וזה לא אפשר דא"כ למה פלגינהו הרי"ף והרא"ש ואמרו נר של עו"ג משום דלא שבת ובשמים של עו"ג משום דסתם מסבתן לע"ג הלא גם בנר אסור משום דסתם מסבתן לע"ג ועו דלא אפשר לומר הטעם בנר כמו בבשמים דאסורים כלם משום שמא היו במסב' דבשמים דוקא כיון דאין צורך בבשמים אלא למסב' או למאכל או למוגמר חיישינן שמא היו במסבה אבל בנר שמדליקין בבית להאיר למה לנו לחוש שמא היה במסבה אדרבה סתמא דנר שלא היה במסבה גם מה שכתב ב"י ליישב ואמר דה' המגיד בא להכריע סברת הרמב"ם משום דלהרי"ף והרא"ש ק' כיון דבשמים אסורים אפילו שלא במסבה וא"כ ה"ה לנר אמאי שרי לברך על נר שהדליק עו"ג מישראל עכ"ל אינו ייסוב כלל דלפעד"נ דאין כאן כתחלת קושיא להרי"ף והרא"ש דהא ודאי דבבשמים לא אסרו אלא שמא הי' במסיבה של עו"ג וסתם מסבת עו"ג לע"ג וא"כ בנר דעו"ג זה שהדליק מישראל ידענו בודאי שלא היה הנר במסבה למה יהא אסור אלא אין כאן כלל קושיא ולא צריך תירוץ ולענין הלכה כיון דהוראה זו תליא בגרסאות נקטינן לחומרא דבבשמי' אסור לברך עליהם אפילו אינו ידוע שבאו ממסבה של עו"ג דשמא באו ממסיבתו כמו שהוא לגירסת הרי"ף וגבי נר אזלינן לחומרא לאסור היכא שידוע שבאו ממסיבתן וכן עו"ג שהדליק מישראל והוא יושב במסבה נמי אסור כמו שהוא לגי' הרמב"ם ואין כאן ככסיל בחושך הולך לתפוס כחומרי דמר וכחומרי דמר כיון דלאו מידי דתליא בסברא היא אלא בגירסא ואע"ג דבירושלמי משמע כהרי"ף והרא"ש מ"מ כיון שאינו מפורש להדיא ואיכא ספיקא בתלמודא דידן מטעם הגירסא נקטי' לחומרא כנ"ל :

ועו"ג שהדליק מישראל וכו' עד אין מברכין עליו ברייתא שם (נג) ופריך בגמרא שם מ"ש עו"ג מעו"ג דלא משום דלא שבת ישראל מעו"ג נמי הא לא שבת וכ"ת אתוספתא דהיתרא קא מברך אי הכי עו"ג מעו"ג נמי אה"נ גזירה משום עו"ג ראשון ועמוד ראשון ופירש"י גזירה משום עו"ג ראשון אי שרית בעו"ג שהדליק מעו"ג משחשכה אתי לברוכי בעו"ג שהדליק מבע"י ובאותו אור עצמו שלא ניתוסף משחשיכה כגון שמברך עליו סמוך לחשכה מיד עכ"ל ולפי זה אור של ישראל שהודלק בשבת בעבירה פשיטא שאין מברך עליו סמוך לחשיכה דאור שלא שבת הוא אבל היכא דנתוסף משחשיכה אפשר דמברכין עליו ולא גזרינן אטו קודם שניתוסף דלא גזרו אלא בשל עו"ג שרגיל להדליק בעבירה הוא · כ' הרב המגיד בפכ"ט דלדעת הרמב"ם שגורס דהא דתנן אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של עו"ג במסבה היא משום דסתם מסבתן לע"ג וכמ"ש בסימן רנ"ו הא דשרינן בעו"ג שהדליק מישראל לברך עליו דוקא כשאין העו"ג במסבה אבל אם הוא במסבה אסור מפני שהיא לע"ג ואיני יודע למה תלה הדבר בהרמב"ם דהא מאן דלא גרים כהרמב"ם מחמיר טפי כמו שנתבאר בסימן הנזכר ולדברי הכל במסב' מיהא אסור ושמא י"ל שרצה להכריע סברת הרמב"ם דלדידיה אתי הכל שפיר אבל למי שגורס גירסא אחרת בשמים מ"ט וכו' אפילו שלא במסבה אסור וא"כ ה"ה לנר והיכי שרי בגמרא לברך על נר שהדליק עו"ג מישראל :

כתב עוד ה"ה שם בשם הרמב"ן שישראל שהדליק מעו"ג אין מברכין עליו בי"ה אע"פ שבמוצאי שבת מברכין עליו כבר אמרו בגמרא שעל תוס' ההיתר הוא מברך וה"ל כאור היוצא מן העצים ומן האבנים אבל בי"ה אין מברכין אלא על אור ששבת ממש או על אור שהודלקה ממנו וכן נהגו במקומותינו להדליק מעששית של בית הכנסת ונראה שזו היא כוונת רבינו שהזכיר אור ששבת בי"ה בדוקא ואמר שאין מברכין אלא עליו עכ"ל :

ועו"ג שהדליק מישראל לא זו אף זו נקט לא מיבעיא עו"ג מישראל משחשכה כמ"ש דהא פשיטא היא דשרי מדינא ולא גזרינן אטו עו"ג מישראל בלא ישראל אלא אפי' ישראל מעו"ג דהנר של עו"ג מדינא אסורה אפ"ה כיון שאינו מברך על העמוד שביד העו"ג אלא אתוספת' דהיתירא קא מברך שרי לברך אבל עו"ג מעו"ג אעפ"י שגם לשם אתוספתא דהיתירא קא מברך אסור גזירה משום עו"ג ראשון ועמוד ראשון וכתבו התו' דהדא גזירה היא דגזרו חכמים על כל אש עו"ג שביד העו"ג דאי לא הא לא קיימא הא אבל עו"ג מישראל וישראל מעו"ג מברכין עליו והכי קי"ל :

היה הולך חוץ לכרך וכו' עד או אפילו מחצה על מחצה מברכין עליו הכי אסיקנ' פרק אלו דברים (דף נ"ג) ואע"ג דלעיל בסימן רע"ז אמרי' דמחצה על מחצה אסור היינו משום דרוב ישראל נמי אסור ודייני' מחצה על מחצה כרוב ישראל בין לקולא בין לחומרא והלכך לעיל מחצה על מחצה דינן כרוב ישראל ואסור והכא מחצה על מחצה דינן כרוב ישראל ושרי :

מברכין על האור היוצא מן העצים ומן האבנים וכו' והטעם דכיון דברכת האור במ"ש אינו אלא לזכר תחלת ברייתו במ"ש ע"י שני אבנים שהכה אדם הראשון זו בזו ויצא מהן אור כמ"ש בתחלת סי' זה א"כ באור היוצא מן העצים ומן האבנים איכא רמז נכון אבל ביה"כ שמברכין על האור לפי שכל יה"כ היינו אסורים להשתמש בו ועכשיו אנו מותרים הלכך צריך לברך על האור שהיה בעולם ביה"כ שהיינו אסורים להשתמש בו לא על היוצא מן העצים ומן האבנים שלא היה בעולם : כתב ב"י ע"ש הרא"ש בפרק משילין (דף ל"ט) גחלת של ע"ג אסורה והשלהבת מותרת ובירוש' מברכין על השלהבת ואין מברכין על הגחלת והא דאסרינן לברך אשלהבת דע"ג ואע"ג דשריא משום דיש עמה גחלת ואף עפ"י שאין הברכה אלא על השלהבת עכ"ל והא דמברכין על השלהבת בלא גחלת משכח' לה

היה הולך חוץ לכרך וראה אור וכו' ברייתא בפרק אלו דברים : אור שהודלק בשבת ליולדת וכו' וכן עששית ברייתות שם : מברכין על האור היוצא מן העצים וכו' אף ע"פ שאין מברכין עליו בי"ה פשוט בפרק מקום שנהגו (נד) והביאו הרי"ף בפרק אלו דברים ופירש"י טעמא לפי שנברא עכשיו אין מברכין עליו במוצאי יום הכפורים אבל במוצאי שבת מברכין שאף הוא תחלת ברית האור : גחלים שבוערות כל כך וכו' פשוט בפרק אלו דברים (נג:) : ומ"ש והוא שעשויין להאיר כן כתב שם הרא"ש והוא נלמד מדין אור של מתים שיבאר בסמוך : אור של כבשן וכו' ג"ז שם ודברי רבינו בה כפירש"י והרשב"א כתב שרבי' האיי פי' בתחלה עד שלא אחז האור ברוב העצים אין מברכין עליו משום דסליק קוטרא ולא נאיל נהורא אבל לבסוף נאית נורא ונייל נהורא : נר של בית הכנסת שם תני חדא נר של בית הכנסת מברכין עליו ותני אידך אין מברכין עליו ל"ק הא דאיכא אדם חשוב הא דליכא אדם חשוב והרמב"ם בפכ"ט מפרש כדברי יש מפרשים : ומ"ש ואם יש שמש שאוכל שם וכו' והוא שלא תהיה לבנה זורחת וכו' ג"ז שם וכתב הרב המגיד בפרק כ"ט ובארצותינו שאין החזן דר שם נהגו להדליק נר מיוחד כדי להבדיל עליו : אין מברכין על אור של מתים משנה שם : הלכך מת שהיו מוליכין לפניו נר אפילו הוציאוהו ביום וכו' ג"ז שם מימרא דרב יהודה : וסומא כתב אבי העזרי שאין לו לברך וכו' כ"כ בהגהות פכ"ט ובמרדכי פ"ב דמגלה רבי יהודה ב"ר קלונימוס היה מסופק אם סומא מברך בורא מאורי האש כיון דקי"ל כרבנן דאמרי מגלה (כד ·) סומא פורס על שמע כיון דאית ליה הנאה מיניה ולרבי אבי"ה נראה דלא מברך דהתם לאו בהנאה גרידא תליא מילתא כדתנן פרק אלו דברים אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו וכן תניא אין מברכין עד שיראה שלהבת וישתמש לאורה אבל בפורס על שמע בהנאה תליא מילתא ואפילו מאחריני כדמייתי והיית ממשש באפילה וגו' וכתב הרשב"א בתשובה בשם הגאונים סומא אינו צריך שיבדיל ובתפלה לבד די לו עכ"ל · ונראה הטעם דכיון דאינו יכול לברך בורא מאורי האש אינו צריך להבדיל וכיון שהבדיל בתפלה דיו וכתוב בא"ח שאפילו מי שסובר שמברך סומא על הנר הני מילי במוצאי שבת אבל במוצאי י"כ לא : היו יושבין בבית המדרש והביאו לפניהם אור וכו' בפרק אלו דברים שם איפליגו ב"ש ובית הלל במלתא והלכה כב"ה דאמרי א' מברך לכולם משום דכתיב ברוב עם הדרת מלך · כתב בכלבו פורים שחל להיות

במוצאי שבת שקורין מגילה לאור הנר מברך בורא מאורי האש קודם עכ"ל וכ"ל דכ"ל דאע"ג דאסיקנא בפרק מקום שנהגו דהלכה כר"י דאמר סודרן על הכוס ה"מ כשאינו משתמש לאור הנר אבל כשמשתמש לאורו מברך מיד ור"י כתב בא"ב בשם המפרשים שקודם שיאמר בורא מאורי האש אסור לעשות מלאכה ויחזירנה אח"כ לומר

פרישה

(ז) מברכין עליו דכי מברך אתוספתא דהיתרא קמברך · גמרא :

(ח) אין מברכין עליו גזירה משום כותי ראשון ועמוד ראשון פירש"י דילמא יבא אחר להתיר נמי אם הדליק הכותי מבעוד יום ובאותו האור עצמו שלא ניתוסף משחשיכה כגון שמברך עליו סמוך לחשיכה מיד עכ"ל · לכאורה היה נ"ל לפ"ש דר"ל כגון שהוסיפו עצים במדורה או שמן בנר שכבר כלה העץ והשמן שהיה בהבערה שהודלק בשבת וכאלו הדליק מחדש אחר שחשיכה וק"ל · אבל ז"א מדפירש"י ועמוד ראשון כגון שהדליק סמוך לחשיכה דמשמע הא אם הדליק קודם לחשיכה מותר אע"ג שלא נתוסף בו שמן לכן נראה לפרש דר"ל כגון שמברך לאחר שנשרף מקצת הנר לאחר שהדליק הכותי אותו הנר דמקלי קלי האיסור וכאילו הודלק מחדש לאפוקי אם מברך על הנר תכף לאחר שהדליקו הכותי דאז עדיין שבת עליו האיסור מ"ה אסור וק"ל ועיין ב"י :

(ט) אם רובן כותים אין מברכין עליו כו' הכא לא שייך לומר להתיר אפילו אם רובן כותים אם ישראל א' קבוע ביניהם מטעם דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי · לפי שלא אמרינן כן אלא בדבר שפי' מן הקביעות או שלקח כותי או ישראל א' מן הקביעות כמו גבי ט' חנויות לאפוקי הכא לא פירש כלל :

(י) אף על פי שאין מברכין עליו במוצאי יום כפור כדלעיל וכו' לאור שנברא במ"ש מש"כ בי"כ עיין בסימן תרכ"ד שהטעם בי"כ שמברכין על האור מפני שהיה אסור ליהנו' ממנו ביום ועכשיו מותר וזהו אינו שייך באש היוצא מן העצים כו' כי לא היה בעולם :

(יא) שאז אינו עשוי להאיר אלא לעשות את הסיד אבל בסוף מדליקין כדי לראות אם מתקן הסיד כתיקונו :

(יב) ואם יש שמש שאוכל שם כו' וכתב המ"מ ובארצותינו שאין החזן דר שם נהגו להדליק נר מיוחד :

(יג) דהא אין מברכין עליו עד שיאותו לאורו וכ"כ במרדכי ומסיים וכן תניא אין מברכין עד שיראה שלהבת וישתמש לאורו ש"מ דלא בהנאה תליא מילתא ואפילו מאחר ילא וכדמייתי והיית ממשש בצהרים :

(יד) וכמה אמר עולא עד שיכיר כו' מה שהאריך כ"כ רבינו כונתו להביא ראיה שצריך שיהא הוא עצמו ראוי ליהנות בשיעור הזה וזה אין שייך בסומא אע"פ שמברך יוצר אור כו' כדאיתא לעיל בסי' ס"ט היינו באור היום דהא מ"מ נהנה ממנו ע"י אחרים שרואין ומוליכין אותו בדרך וא"כ שירא' הוא עצמו ועיין מ"ש כיוצא בזה בשם המרדכי · ומ"ש כל זמן שאינו נהנה אין לו לברך עיין מ"ש מזה ריש סימן רצ"ו :

(טו) היו יושבין כו' ולאפוקי מב"ש דאמרו כל אחד מברך לעצמו משום דילטרך להמתין טפי עד

לומר על הכוס ומיהו כתב אחר זה דה"מ במלאכה כגון אורג או כותב וכיוצא בו אבל להדליק נר או להוציא מרשות לרשות א"צ כל זה עכ"ל ואע"ג דלא ידענא מנא ליה הא וכמו שאכתוב בסימן שאחר זה בס"ד מ"מ לקרות מגילה לאור הנר דלאו מלאכה הוא כלל נראה דבהבדלה בתפלה סגי: גרסי' בירושלמי דברכות פ' אלו דברים. נר בתוך חיקו או בתוך פנס או בתוך אספקלריא רואה את השלהבת ואינו משתמש לאורה משתמש לאורה ואינו רואה את השלהבת לעולם אין מברכין עליה עד שיהא רואה את השלהבת ומשתמש לאורה וז"ל אורחות חיים המברך על העששית ועל הפנס צריך להוציא האור משם עד שיראה השלהבת וכתב הרשב"א דעששית הוא כרואה השלהבת אבל פנס אינו רואה את השלהבת עכ"ל א"ח ותמהני דא"כ פליג הרשב"א על הירושלמי דהא אספקלריא משמע דהיינו עששית:

רצט נוסח ההבדלה בפרק ערבי פסחים (קד) ירושל' צריך לומר אחר הבדלה וכו' ורב סעדיה כתב אין צריכין בני ביתו לטעום וכו' כ"כ בשבלי הלקט שהמבדיל רגיל לשתותו כולו:

וכתב עוד רב עמרם אנו נוהגין להטיל מים בכוס של ברכה וכו' כ"כ המרדכי במסכתא יומא בשם תשובת הגאונים: **אסור** לאכול שום דבר וכו' בפרק ע"פ (קה.) כל הטועם כלום קודם שיבדיל מיתתו באסכר': **ומ"ש** או אפילו לשתות יין וכו' פשוט שם: **ומ"ש** ומים מותר לשתות פשוט שם ודלא כר' הונא דאסר לשתות מים והכי אמרי' תו התם רבנן דבי רב אשי לא קפדי למיא וכן פסקו הפוסקים ואם אין לו כוס של יין להבדיל עליו אם מותר לטעום בלא הבדלה נתבאר בסימן רצ"ו:

אבל אם היה יושב ואוכל מבעוד יום וחשכה לו וכו' שם שבת אינה קובעת להבדלה וה"מ לענין מיפסק דלא מפסיקין אבל אתחולי לא מתחילינן ומיפסק נמי לא אמרן אלא באכילה אבל בשתיה לא ושתייה נמי לא אמרן אלא בחמרא ושכרא אבל במיא לית לן בה ופירש"י וה"מ דלהבדלה אינה קובעת לאפסוקי סעודתא אבל אתחולי לא מתחילין משחשכ' עד שיבדיל אבל לשתייה לאו דבר חשוב הוא ומפסיקין ונראה מדבריו דהא דמפסיק לשתיה היינו בשלא היה קבוע ב אלא לשתיה אבל אם היה קבוע לאכילה שאינו צריך להפסיק שותה בתוך סעודתו ואינו צריך להפסיק משתייה וכתב סמ"ג במ"ע סי' כ"ט שהרי"ף מפרש שמועה זו בספק חשיכה אבל ודאי חשיכה פורס מפה ומבדיל וגומר סעודתו וכן בשם בעל העטור ודחה דבריו והעלה דאפילו חשיכה ודאי אינו מפסיק אבל מהר"י קולין בשורש ל"ז פסק כדברי הרי"ף וסמ"ג:

כתב הרמב"ם בפ"ד מהלכות ברכות שנים שהיו שותים ואמרו בואו ונקדש קידוש היום אם רצו לחזור ולשתות קודם שיקדשו אף ע"פ שאינם רשאין צריכין לחזור ולברך תחלה בפה"ג ואח"כ ישתו אבל אם אמרו בואו ונבדיל אם רצו לחזור ולשתות קודם הבדלה אינם צריכין לחזור ולברך ונראה הטעם דבהבדלה כיון דאם היו אוכלים לא היו צריכין להפסיק אף ע"פ שצריכין להפסיק בשותים מ"מ לא חמיר כ"כ כמו קידוש שאפי' אם היו אוכלים הם צריכין להפסיק והלכך כי אמרו הב לן ונבדיל לא הוי הפסק כל כך שיצריכם ברכה ומהר"י קולין כתב בשורש ל"ו שטעמו של הרמב"ם משום דלא מפרש כהרי"ף דהוא דהבדלה אינה קובעת בספק חשיכה דוקא אלא מוקי לה אפילו בודאי חשיכ' אבל להרי"ף פשיטא שאפילו בהבדלה צריך לחזור ולברך בפה"ג: [א] ואם צריך לברך בפה"ג על כוס של הבדלה כשהוא מפסיק גלמד ממה שכתב רבינו בסימן רע"א שאינו מברך אבל מהר"י קולין כתב בשורש ל"ו דלהרי"ף וסמ"ג דמפסיקין אף להבדלה בודאי חשיכה פשיטא שצריך לחזור ולברך ואפי' לדברי התוספו' (ע"פ קג. חולין פז:) שסוברי' דתפלה לא הוי סילוק הכא כיון שפסק באכילה אין לך סילוק גדול מזה וכתב באותה תשובה שכן עשה הוא מעשה ובירך בפה"ג באמצע סעודה לפני הבדלה לאחר שנזכר ממנהג דכיון דחשכה ודאי היה צריך להפסיק והוי סילוק ותמהני עליו שלא הביא דברי רבינו שבסי' רע"א שאפילו במפסיק לקידוש אינו צריך לברך בפה"ג וגם כי הרא"ש כתב דלדעת הרי"ף נמי א"צ לברך על היין כדעת הירושלמי כמו שכתבתי שם וגם שם כתבתי דהכי נקטינן ואין להקשות עליו למה לא כתב שבירך המוציא דשמא לא היו מסובין אלא לשתיה: **כתב** הרמב"ם בפכ"ט גומר סעודתו ומברך ברכת המזון על הכוס ואחר כך מבדיל עליו וכתב ה"ה שיש חולקין עליו לומר דתרי כוסות בעי' וטען הוא ז"ל בעד הרמב"ם ומ"מ כתב שאם יש לו ב' כוסות מברך על אחד ומבדיל על אחד כדברי הגאוני' ועיקרס (ג): **טעה** ואכל קודם שהבדיל וכו' בפרק ע"פ אמר רבא הלכתא טעם מקדש טעם מבדיל:

לא כגון דשייפא לחרס משח' ואתלי בה נורא דגחלת ליכא שלהבת איכא ומברכי עליה אעפ"י דאתיא מע"ג א"נ בדאדייה אדויי שנתק השלהבת מן הגחלת ע"י שנפח בידיו אי נמי דנטל קיסם והדליקו מן השלהבת דבקיסם ליכא גחלת אלא שלהבת דע"ג התם מברכין על השלהבת ותימה למה לא כתב רבינו חלוקי דינים אלו:

רצט נוסח הבדלה וכו' איתא בפ' ערבי פסחים דהכי הוה מבדיל רבא וקאמר דבין יום השביעי לששת ימי המעשה לא אצטריך אלא כדי שיאמר מעין חתימה סמוך לחתימה ע"ש סוף (דף ק"ג) וע"ל בסי' רצ"ו במ"ש בזה גבי אתה חוננתנו · ורב סעדיה כתב א"צ בני ביתו לטעום מכוס של ברכה משמע דוקא גבי הבדלה א"צ אבל גבי קידוש צריך ויש ליתן טעם דס"ל כהני גדולים דהבדלה מדברי סופרים הוא ולא תקנוה רבנן אלא לאנשים אבל לא לנשים וקטנים והאי א"צ בני ביתו לטעום בנשים וקטנים קאמר אבל בניו הגדולים חייבים ודאי וכבר הארכתי בזה בסוף סי' רצ"ו בדין נשים מבדילות לעצמן ע"ש:

ומ"ש לפי ששירי מצוה מעכבין הפורענות מאמר זה במקומו פרק לולב הגזול ריש (דף ל"ח) נאמר על מצות תנופה דמוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים דאע"ג דתנופה שירי מצוה היא דאם שיירה ולא עשאה אינה מעכבת והקרבן מכפר וא"צ להביא קרבן אחר אלא שלא עשאה מן המובחר אפ"ה מעכבת הפורענות דעוצרת רוחות רעות וטללים רעים וממנו למד רב עמרם ג"כ על שיורי כוס של ברכה לחבבו לשטפו ולשתותו דחבוב זה הוא מצוה מן המובחר אע"פ שאינו מעכב הפורענות מלבא:

אסור לאכול וכו' עד צריך להפסיק פי' דאם היה אוכל מבע"י אפילו חשכה לו ודאי א"צ להפסיק להבדיל על השלחן ולחזור לסעודתו אלא מותר לו לאכול ולשתות וגומר סעודתו ומברך ברכת המזון ואח"כ מתפלל ומבדיל על הכוס ואם אין לו אלא כוס אחד מברך ברכת המזון על הכוס ואח"כ מבדיל עליו ואחר כך מתפלל אבל אם היה יושב ושותה מבע"י צריך להפסיק ולהבדיל ואח"כ חוזר לשתייתו וכמו שכתב הרמב"ם פכ"ט מה' שבת ודלא כמה שפסק הרי"ף דלא התירו אף באכילה אלא בספק חשכה אבל לא בודאי חשכה וכ"כ הסמ"ג וכך פסק מהרי"ק בשורש ל"ו דליתא כך עלה הרא"ש בפ' ע"פ וכך היא דעת הרמב"ם בפ"ד דהלכות ברכות לפי מה שפי' מהרי"ק לשם ומביאו ב"י ורבינו סתם דבריו כמותם וכך נוהגי' כל העולם מיהו ממנהג זה נתפשט מכשול בדורות אלו בכל סעודות גדולות שמתועדים יחד ומתחילין לאכול בספק חשכה שזה איסור גמור ואי אפשר בדור הזה למחות בידיהם · כתב בית יוסף על המעשה שעשה מהרי"ק שהפסיק להבדלה באמצע

והביאו לפניהם אור (טז) **אחד מברך לכלם:**

רצט נוסח הבדלה בא"י אמ"ה המבדיל בין קודש לחול ובין אור לחושך ובין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה (א) בא"י המבדיל בין קודש לחול ירוש' צ"ל אחר ההבדלה החל עלינו את הימים הבאים לקראתינו לשלום ותשמיענו בהן ששון ושמחה (א) והבינגו ולמדנו והעונין אמן צריך שיתנו עיניהם בכוס ובנר · (ב) סדר ר"ע מביאין לו כוס ואבוקה של אור ומברך בפה"ג ובורא מאורי האש ומבדיל בין קודש לחול ואומר השבעות ונח מצא חן בעיני ה' ויהי דוד בכל דרכיו משכיל וה' עמו ואומר שיר למעלות אשא עיני אל ההרים עד מעתה ועד עולם בראשית ברא אלהים וגו' ה' צבאות עמנו וגו' אלהינו ואלהי אבותינו החל עלינו את ששת ימי המעשה הבאים לקראתינו לשלום חשוכים מכל חטא ופשע ומנוקים מכל אשמה ועון ורשע ומדובקים בתלמוד תורתך וחננו דעה ובינה והשכל מאתך ותשמיענו בהם ששון ושמחה ולא תעלה קנאתינו על לב אדם ולא קנאת אדם תעלה על לבנו וכל היועץ עלינו ועל עמך ישראל עצה רעה א בטלו ובטל עצתו כדכתיב ה' הפיר עצת גוים עוצו עצה ותופר וגו' רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום כי ה' צבאות יעץ ומי יפר וכל היועץ עלינו עצה טובה (ג) קיימו וקיים עצתו כאמור וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם ברוך המפר עצות רעות מעלינו ומעל כל עמו ישראל ומקיים עלינו עצתו ועצתם של צדיקים לטובה ברוך שלא עזבנו כן ה' אלהינו אל יעזבנו ואל יטשנו ואל יכלימנו ואל יחפירנו לא בעה"ז ולא בעה"ב ועם הצדיקים נפטר בשלום הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד (ד) כי עזי וזמרת יה ה' ויהי לי לישועה ושותה מלא לוגמיו ומטעים בני ביתו (ה) ורב סעדיה כתב אין צריכין בני ביתו לטעום מכוס של ברכה וכתב עוד רב עמרם אנו נוהגין להטיל מים בכוס של ברכה לאחר ששותין אותו ושוטפין אותו ושותהו ושמענו מרבותינו שמצוה לעשות כן (ו) לפי ששירי מצות מעכבין הפורענות ומה שישתייר מן המים מטילין על ידינו ומעבירים אותו על עינינו לחבב המצות אסור לאכול שום דבר או אפי' לשתות יין או שאר משקין משתחשך עד שיבדיל בין בלילה בין למחרתו ומים מותר לשתות אבל אם היה יושב ואוכל מבעוד יום וחשכה לו אין צריך להפסיק (ז) ואם היה יושב ושותה וחשכה לו צריך להפסיק טעה ואכל קודם

דרכי משה

רצט (א) בהר"ן פרק ע"פ דף רע"ז ע"א דבאתה חוננתנו א"צ לאומרו · ומיהו המנהג לאומרו עכ"ל וכ"ה שם במרדכי דף ר"ח וע"ש נופח הבדלות: (ב) וע"ל סי' רע"א אם שכח להבדיל

פרישה

עד שיכלה ברכת המברך ויענה אחריו אמן ויהא ביטול בית המדרש:

(טז) **אחד** מברך לכולם אע"ג דכתב רמ"א דקי"ל דלא מהני כלל קביעות והסיבה אלא דווקא ביין ופת אבל לא בשאר דברים כמ"ש לעיל בסי' קע"ד ורי"ג וא"כ איך א' מברך לכולם · י"ל דכבר קבעו עצמן לברכת היין דהבדלה הלכך מועיל הקביעות לכל ברכות הבדלה וק"ל · וכמ"ש ב"י לעיל בסימן רצ"ן בשם הכלבו אחד מברך לכולם משום ברוב עם הדרת מלך ולאפוקי מב"ש דס"ל דכל אחד מברך לעצמו משום ביטול בית המדרש:

סי' רצט (א) **והביננו** ס"א והגיענו: (ב) **סדר** רב עמרם מביאין לו כוס ובשמים ואבוקה של אור ומברך בפה"ג ובורא מיני בשמים ובורא כו' כצ"ל:

(ג) **קיימו** וקיים עצתו נראה דר"ל קיימו להיועץ עצמו: (ד) **כי** עזי וזמרת יה יי' ויהי לי לישועה כו' שם זה אינו פסוק פ' בשלח ובשל תהלים סי' קי"ח במזמור מן המיצר אבל בספר ישעיה סימן י"ב ישנו ופירש"י שם ז"ל יה ה' עד הנה היה שמו חלוק ובמפלתו של עמלק נעשה שלם וכן הוא אומר כו' ע"ש הרי לפנינו דלפי פירושו צ"ל מדובקים ותכופי' שני השמות יה יי' וא"ו · וכן מורה הטעם ונקודה של שם ע"ש · ובקצת נוסחאות הנדפסים בסדר הזמירות בהבדלה ז"א ובקצתן ישנו ולפי מה שפירש"י בפ' בשלח בשם אונקלוס ותייסב שפיר' דלפי פי' זה עזי וזמרת יה הוא סוף ענין ומה שכתב יי' ויהי כו' הוא תחילת ענין בפני עצמו · והוי"ו של ויהי היא יתירה כמו שפירש"י א"כ · אבל לפי מה שרש"י דחה שם פי' זה וכתב שכ"ל לפרש עזי וזמרת יה הוא היה לי לישועה והוי"ו של וזמרת היא יתירה · לפי פי' זה לא יתיישב כלל הלשון: (ה) **ורב** סעדיה כתב א"צ בני ביתו לטעום מכוס של ברכה כ"ע למה לא כתב רבינו דעתו בס"ם רע"א מכוס של קידוש ומפשר שבכוס של קידוש כ"ע לא פליגי: (ו) **לפי** ששירי המצות מעכבין כו' בפרק לולב וערבה ריש דף ל"מ ואת אומרת שירי מצות מעכבין את הפורענות שהרי תנופה שירי מצוה היא ועוצרת רוחות וטללים רעים ופירש"י שירי מצוה שהיא שירים שאינה עיקר לעכב כפרה אפ"ה חשובה היא לעכב את הפורענות שהרי תנופה אין מעכבת את הכפרה שאפי' אי לא עשה תנופה א"צ להביא קרבן אחר ואפ"ה אמרינן מוליך ומביא לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים עכ"ל · ולכאורה היה כ"ל לפרש גם כן כאן אבל לשון רבינו אינו משמע כן מדכתב לפי ששירי מצוה מעכבין ועדיין לא גילה לנו ששיור זה נקרא מצוה דבשלמא התם גבי תנופה כבר פירש לנו התורה שנקרא מצוה וק"ל: (ז) **ואם** היה יושב ושותה כו' פי' בשלא קבע אלא לשתייה ולא לאכילה אבל מותר לשתות אפילו משחשיכה בתוך סעודתו כשקבע לאכילה וזה מיירי אפילו מאכילה כדברי הרי"ף

דרישה

סי' רצט [א] **בבית יוסף** בד"ה כתב הרמב"ם כו' עד ואם צריך לברך בפה"ג על כוס של הבדלה כשהוא מפסיק ר"ל דאף כשמזוג ושותה אינו מברך משום דלא מחשב הפסק מ"מ כשעושה הבדלה אכוס שהוא ענין בפני עצמו אי סגי בפה"ג שמברך איין תפלה אי לא · ומה שמסיק מהרי"ק וכתב ז"ל ואפילו לדברי התום' שסוברים דתפילה לא הוי הפסק הכא כיון שפסק באכילה ר"ל מיד שחשיכה דצריך להפסיק ולהתפלל ולהבדיל בתפלה ובכוס אין לך הפסק סעודה גדולה מזו דלאף שיחזור ויאכל אח"כ סעודה אחריתא דסעודה ראשונה היתה סעודת שבת וסעודה שאחר התפלה וההבדלה סעודת חול היא משא"כ בימי החול דסעודה שלפני התפלה ושלאחריה הכל סעודה אחת היא וק"ל · ועיין מ"ש בסי' רע"א דמ"ש מהרי"ק כאן לפני זה דהרמב"ם אינו מפרש כהרי"ף אינו מוכרח ע"ש: ולא

חדושי הגהות

רצט א הכוונה על היועץ ולבטל גם עצתו כעין שבקשה אסתר אחר שנתלה המן ואוסף להתחנן להעביר רעת המן: ב גם תוספות שם כ"כ ועל הרב"י יש לתמוה דלא הביאם כדרכו בב"מ

קודם שהבדיל יכול להבדיל אחר כך **שכח** ולא הבדיל במוצ"ש כתבו הגאונים שאינו יכול להבדיל אלא כל יום ראשון ולא יותר וכן כתב הר"י גיאות והתוס' כתבו (ח) שמבדיל עד סוף יום הג' (ט) וכ"כ רב עמרם ודוקא בפה"ג ומבדיל בין קודש לחול אבל על הבשמים והאש אינו מברך אלא במוצ"ש כתב בה"ג ה"מ דמבדיל ביום ראשון דלא טעם מידי אבל טעם מידי לא (י) ואע"ג דקי"ל טעם מבדיל ה"מ היכא דאבדיל לאורתא אבל אי מבדיל למחר אי טעים מידי אינו מבדיל ואיני יודע מה יש בין לילה ליום לענין אי טעים מבדיל : המבדיל על היין על שלחנו פוטר היין שבתוך המזון שאין צריך לברך עליו וגם אין צריך לברך ברכה אחרונה על כוס של הבדלה ואם אין לו אלא כוס אחד (יא) וסבור שיביאו לו יין יותר והבדיל על אותו כוס ואח"כ לא הביאו לו יותר ובירך ברהמ"ז בלא כוס צריך לברך ברכה אחרונה על הכוס של הבדלה ואפילו לסברת א"א ז"ל שכתבתי למעלה (סי' רע"א) גבי קידוש שא"צ לברך אחר כוס של קידוש הבדלה שאני שאינה צורך סעודה וכתב הר"מ מרוטנבורק (יב) שצריך ליזהר שלא יביא הלחם לשלחן עד אחר הבדלה ואם הביא פורס עליו מפה ומכסנו לפי שהוא מוקדם בפסוק וצריך להקדימו אם לא יכסנו : אסור לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל ומיהו אפילו לא אמר אלא בא"י אמ"ה המבדיל בין קודש לחול שרי וכתב רב עמרם דוקא אם רוצה לעשות מלאכה קודם תפלה אבל אחר תפלה א"צ לברך אע"פ שלא הבדיל על כוס וכן פירש"י (יג) ופירש עוד אפי' אמר המבדיל בין קודש לחול בלא ברכה שרי אבל מלשון א"א ז"ל משמע אע"פ שמבדיל בתפלה אסור במלאכה עד שיבדיל אפילו בלא כוס (יד) ויאמר בא"י אמ"ה המבדיל בין קודש לחול שצריך לומר הזכרת השם ומלכות וכן כתב בה"ג שצריך בה הזכרת שם ומלכות גרסינן בפרק מקום שנהגו העושה מלאכה במוצאי שבתות וימים טובים אינו רואה סי' ברכה ודוקא קודם הבדלה קאמר כדאיתא בירושלמי הני נשי דנהיגי דלא למעבד עבידתא בריש ירחא מנהגא באפוקי שבתא לא מנהגא עד דתתפני סדרא פי' עד שישלימו סדר התפלה מנהגא יש נוהגין לומר בכל מוצאי שבת כל הפסוקים שמוזכר בהם אליהו ואומרים שהוא טוב לשבחה ויהיו דרכיו מצליחין בכל השבוע :

לעולם

ב"ח

באמצע סעודתו בודאי חשכה ובירך תחלה על היין כמ"ש בתשובה סוף שורש צ"ו ותימה הוא הלא בסי' רע"א מבואר דאפילו גבי קידוש א"צ לברך על היין כל שכן להבדלה אבל אין להקשות עליו למה לא כתב שבירך המוציא דשמא לא היו מסובי' אלא לשתייה עכ"ל רצונו לומר דה"ל לכתוב שלאחר הבדלה חזר ובירך המוציא כדלעיל בסימן רע"א במפסיק לקידוש באמצע סעודה דמקדש ואח"כ חוזר ומברך המוציא דאיכא למימר דלא היו מסובין אלא לשתייה ונראה לפע"ד דמה שתמה עליו למה בירך על היין כו' נמי מיושב במ"ש דלא היו מסובין אלא לשתייה והוא דלגבי קידוש לעיל סימן רע"א דהוא עומד באמצע סעודתו התם ודאי הברכה שבירך על היין מבע"י בתחלה הוא פוטר את כל היין שהוא שותה עד גמר הסעודה הקידוש באמצע הסעודה לא הוי הפסק לחזור ולברך על היין אבל כשלא היו מסובין אלא לשתייה מיד שצריך להפסיק לקידוש או להבדלה הוי גמר למה ששתה עד עתה וצריך לברך בפה"ג על הקידוש או על הבדלה . ועי"ל דמהרי"ק היה מיסב בסעודה ומה שלא כתב דחזר ובירך המוציא לא היה צריך לפרש כיון דפשיטא היא מיהו לפע"ד דהלכה למעשה דא"צ כלל לא לברך על היין ולא לחזור ולברך המוציא לא לגבי קידוש ולא לגבי הבדלה וכדקבעי' הלכתא סוף סי' קע"ח וכמ"ש התוס' לענין הפסק תפלה באמצע סעודה ואעפ"י דמהרי"ק שדא בה נרגא וכתב לחלק בין הפסק תפלה שאינו נאסר עליו לאכול אלא שצריך להתפלל משא"כ בקידוש והבדלה שנאסר עליו לאכול לא אבין חלוקו הלא כיון שצריך להפסיק אכילתו כדי שלא יעבור זמן תפלה הרי נאסר עליו לאכול ומה לי קידוש והבדלה אידי ואידי חוב מוטל על האדם דחייב לקיימו ולהפסיק האכילה ונאסר עליו לאכול עד שיתפלל ועד שיקדש או שיבדיל ועיין בסי' רע"א במ"ש לשם סעי' ו' בס"ד:

שכח ולא הבדיל במ"ש כתבו הגאונים וכו' פי' כך היו גורסין בפ' ע"פ בדרבא ומי שלא הבדיל במ"ש מבדיל והולך כל היום כולו . והתוספות גורסין מבדיל כל השבת כולה . וכדפרי' ר' זירא עד רביעי בשבת ולא רביעי בכלל דהיינו עד סוף יום ג' . ומ"ש בספר הרמב"ם פ' כ"ט מה' שבת עד סוף יום רביעי ט"ס הוא וצ"ל עד סוף יום ג' וכ"כ בספר כסף משנה והכי נקטינן :

המבדיל על היין על שלחנו וכו' ע"ל בסי' קע"ד סעיף ב' נתבאר דין זה בס"ד:

לעולם

ב"י

שכח ולא הבדיל במ"ש שם (קו.) אמרי בני ר' חייא מי שלא הבדיל במ"ש מבדיל והולך כל השבת כולה ועד כמה א"ר זירא עד רביעי בשבת ובתר הכי (קז.) אמר רבא הלכתא טעם מקדש וכו' ומי שלא הבדיל במ"ש מבדיל והולך כל היום כולו הכי גרים הרי"ף והיא גירסת הגאונים וכ' ה"ה שכן דעת האחרונים אבל התוספות (שם) והרא"ש גורסים גם בדברי רבא כל השבת כולה ופירשו דהיינו עד יום ד' כדאמר רבי זירא וכן דעת הרמב"ם בפכ"ט אלא שקשיא לי שכתב שמבדיל והולך עד סוף יום ד' ובגמרא משמע בהדיא דעד יום ד' ולא יום ד' בכלל דיום ד' מכלל שבוע הבא הוא כחשב לענין גיטין וכ"כ רשב"ם ואפשר שגי' אחרת היתה לו :

כתוב בזה בת"ה סי' קנ"ד בני אדם שמתענים ג' ימים רצופים לילה ויום ומתחילין במ"ש איך יעשו בהבדלה על הכוס הואיל ואין יכולין לשתות במ"ש ירא"ה דיש דרכים בדבר בג' פנים האחד שיבדיל מבע"י וליכא למימר כיון דאבדיל שוייה חול ואיתסר ליה למשתי דכיון דמנפשיה קביל עליה הנך תעניות לא שייך למימר דע"כ חל עליו כדאמרינן גבי ט"ב ואי משום חובת הנדר הא קי"ל (נדרים מט.) בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ובלשון בני אדם לאו לילה מיקרי לענין ההבדלה. השני שיבדיל בסוף יום ג' בתחלת ליל רביעי כדשרי ליה למיכל ולמשתי דאע"ג דעד רביעי מצי לאבדולי ולא עד בכלל שאני הכא דלא הוה מצי למיכל ולמשתי מקמי הכי ומיהו אין דרך זה מחוור כל כך והמחוור שבכל הדרכי' שאם יש אחלו במ"ש מי שמבדיל יכוין לצאת עמו בברכה ויענה אמן ויוצא שפיר אפילו שאינו טועם :

ומ"ש ודוקא בפה"ג וכו' אבל על הבשמים ועל האש אינו מברך אלא במ"ש כפ' ע"פ (קז.) ומבדיל והולך כל השבת כולה א"ר יעקב בר אידי אבל לא על האור ולמד רבינו לבשמים מכ"ש ג שהרי אינה אלא להשיב הנפש שדואגת על יציאת שבת ולא שייך אלא סמוך ליציאתו:

כתב בה"ג ה"מ דמבדיל ביום א' דלא טעים מידי וכו' כן כתבו הגהות בשמו בפ' כ"ט וכתבו עוד אבל האלפס כתב דאפילו למחר מבדיל אפי' טעים ביום ע"כ ודברי הרי"ף הם בפרק ע"פ גבי עובדא דאמימר דבת טות :

המבדיל על היין על שולחנו פוטר היין שבתוך המזון שא"צ לברך עליו וגם א"צ לברך ברכה אחרונה וכו' כ"כ ה"ר יונה בפרק כיצד מברכין והרא"ש כתב שם ובר"פ ע"פ שאם הבדיל במקום סעודה אפי' הבדיל קודם שנטל ידיו פוטר יין שבתוך המזון אבל התוס' כתבו ר בפרק כיצד מברכין (מב:) דנטל ידיו ואח"כ הבדיל פטר אבל כשהבדיל ואח"כ נטל ידיו לא פטר יין שבתוך המזון וצריך לברך אחר כוס הבדלה ברכה אחת מעין ג' (ג) ומ"ש וגם א"צ לברך ברכה אחרונה כ"כ הרא"ש בר"פ ע"פ וכתבתיו בס"ס רע"ב:

וכתב הר"מ מרוטנבורק שצריך ליזהר שלא יביא הלחם לשלחן עד אחר הבדלה וכו' כן כתבו הגהות בפכ"ט בשמו ומשמע דהיינו דוקא כשרוצה לסעוד מיד אבל אם אינו רוצה לסעוד מיד כיון דאין מבדילין על הפת לא שייך ביה דין קדימה לענין הבדלה וא"צ לכסותו :

אסור לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל וכו' בפרק שואל (קנ.) תנן אבל מחשיך לשמור פירותיו וכו' ומביא פירות בידו כלומר שתלשם מן המחובר ובגמרא (שם:) מקשה ואע"ג דלא אבדיל והאמר ר"א בן אנטיגנוס משום ראב"י אסור לאדם שיעשה חפציו קודם שיבדיל וכ"ת דאבדיל בתפלה והאמר ר' יהודה א"ש המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס א"ל רב אחא לרב אשי במערבא אמרינן הכי המבדיל בין קודש לחול ועבדין צורכין ופירש"י המבדיל בין קודש לחול להיכרא בעלמא ללוות את המלך ועבדינן צורכין ואח"כ אנו מברכין על הכוס ברכה גמורה דהבדלה וכ"ש דאי אבדיל בתפלה מותר לעשות צרכיו וחוזר ומבדיל על הכוס וכתב שם הר"ן שנראה מדברי רש"י שהוא מפרשה בלא שם שאינו אומר אלא המבדיל בין קודש לחול אבל מדברי הרי"ף נראה שהוא מפרשה בשם והרא"ש פרק ע"פ אמאי דאמרינן (קד.) המבדיל לא יפחות מג' ולא יוסיף על שבע כתב דאף ע"ג דאמרינן בפרק שואל (ק:) שאמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא אמרי' המבדיל בין קודש לחול וסלתין סילתין אפ"ה נהגו העם לומר שלשה והא דרב אשי לאו בהבדלה על הכוס איירי אלא ברוצה לעשות חפציו קודם שיבדיל על הכוס דבעי למימר בא"י אמ"ה המבדיל בין קודש לחול עכ"ל ודייק רבינו מדכתב ברוצה לעשות חפציו קודם שיבדיל על הכוס ולא כתב קודם שיבדיל בתפלה ועל הכוס אלמא כל שלא הבדיל על הכוס אסור במלאכה ואפילו אם הבדיל בתפלה עד שיאמר בא"י אמ"ה המבדיל בין קודש לחול וכן דעת הרמב"ם שאע"פ שהבדיל בתפלה אסור לעשות מלאכה עד שיבדיל ויאמר המבדיל בין קודש לחול אך לא נתבאר בדבריו אם צ"ל שם ומלכות אם לאו וה"ה כתב שהגאונים כתבו שאם התפלל והבדיל בתפלה יכול לעשות מלאכה וא"צ לברכה אחרת ולזה הסכימו מן האחרונים ועיקר עכ"ל וכן כתבו הגהות שם וכן דעת ר"י בח"ב ולענין הלכה כיון דהרמב"ם והרא"ש מסכימים שאע"פ שהבדיל בתפלה אסור לעשות מלאכה הכי הוה חזי למינקט אלא דסוגיין דעלמא דלא כותייהו וכיון שהבדילו בתפלה עושין מלאכה וכדברי הגאוני' והאחרונים וכיון דמידי דרבנן הוא שפיר דמי למנקט כותיהו לקולא והיכא שלא הבדיל בתפלה נראה לסמוך על דברי רש"י שאומר המבדיל בין קודש לחול בלא הזכרת השם כיון דמידי דרבנן הוא גם ספק הזכרת ש"ש לבטלה הוא (ד) : כתב רבינו ירוחם בח"ב וכל זה מיירי במלאכה כגון אורג או כותב וכיוצא בו אבל להדליק נר או להוציא מרשות לרשות אינו צריך כל זה עכ"ל ואיני יודע מנין לו דהא בגמרא אמר רב אשי הוה אמרי' בין קודש לחול וסלתין סלתין ופירש"י חוטבים עצים ומה מלאכה יש יותר בחטיבת עצים מבהדלקת הנר (ה) : **וכתב** הכלבו נהגו הנשים לדלות מים במ"ש תכף ששמעו ברכו שאמינו באגדה שבארה של מרים בימה של טבריא וכל מ"ש מחזרת על כל בארות ועל כל מעינות וכל מי

דרכי משה

להבדיל עד לאחר שבירך המוציא : (ג) וכן משמע שם במרדכי : (ד) וע"ל סימן רצ"ה מדין זה וכתב הכלבו הני נשי דידן דאין מבדילין בתפלה צ"ל המבדיל בין קודש לחול קודם שיעשו מלאכה וכן צריך ללמדן עכ"ל וכ"כ המרדכי פרק השואל דאף אם שמע ברכו והתפלל י"ח אם לא הבדיל בתפלה אסור בהדלקת הנר עד שיבדיל על הכוס : (ה) וכן מדברי המרדכי משמע שלא כדברי מהר"י :

ובהג"א

פרישה

הרי"ף וסמ"ג ובעל העיטור אבל רמ"א כתב המנהג כסברא ראשונה אבל יש להשיב אליבא דכ"ע למפונקין השותים ולא אוכלים שום דבר בסעודה שלישית . אמנם כשאוכלים פרוסת המוציא אף שלא אכלו כזית סגי משום דקבעו נפשייהו לאכילה . עיין בת"ה סי' ו' שכתב לדידן שעיקר סעודה ושמחת חתן וכלה היא בסעודת שחרית של שבת שאוכלים שם והשעה העומדת לסעודת מנחה יש מהגדולים שסוברים שאין עומדין להתפלל דחשבי להו עוסקין במצוה והעוסק במצוה פטור מן המצוה ע"ש מזה היה נלענ"ד דכ"ש דיש להקל לדידן בתפלת מעריב במ"ש שאז עיקר שמחת חתן וכלה בזמנינו שהרי זמנה כל הלילה אך ב"י כתב על סברא זו שאין בה ממש בסי' רל"ב:

(ח) **שמבדיל** עד סוף יום השלישי עיין בב"י שתמה על הרמב"ם שכתב שמבדיל והולך עד סוף יום רביעי ובגמרא משמע בהדיא דעד יום רביעי ולא יום רביעי בכלל דיום רביעי מכלל שבת הבאה נחשב כו' ועמד בקושיא ול"נ ליישב בדוחק לפרש לשון הרמב"ם דמ"ש עד סוף ה"ק כל עד סוף אחורי שבת דהיינו עד יום רביעי שהוא מכלל שבת הבאה ולא כמו שהבין ב"י דר"ל עד סוף של יום רביעי :

(ט) **וכ"כ** רב עמרם ובת"ה סי' קנ"ד כתב תקנה לבני אדם שמתענין ג' ימים וג' לילות ומתחילין במוצאי שבת על ג' פנים איך יעשו בהבדלה וכתב הדרך הג' והוא הנכון שאם יש אחלו במ"ש מי שיבדיל יכוין לצאת בברכתו ויענה אחריו אמן ויוצא אפילו לא טעים עיין שם :

(י) **ואף** על גב דקי"ל טעם מבדיל ה"מ כו' עיין לעיל בסי' רצ"ד דר"ל דווקא אם הבדיל בתפלה אבל אי לא הבדיל צריך לחזור להתפלל ואח"כ יבדיל על הכוס :

(יא) **וסבור** שיביאו לו יין יותר כו' פי' דאילו לא סבר היה צריך להכניסו עד ברכת המזון שיהי' מברך ומבדיל יחד כדלעיל בסי' רע"ב למ"ד בהמ"ז צריך כוס :

(יב) **שצריך** ליזהר שלא יביא כו' עיין ב"י : (יג) **ופי'** עוד אפילו אמר כו' דלא בעינן אלא היכרא בעלמא ללות המלכה רש"י וכ"כ המ"א בשם אחרונים וכתב שזה עיקר וכ"פ ב"י בש"ע כרש"י אבל מה שנוהגין להדליק מיד אחר ברכו זה נתפשט מדברי ר' ירוחם שמחלק בין הדלקה לכתיבה ואריגה ואין דעת שאר הפוסקים כן :

(יד) **ויאמר** בא"י אמ"ה כו' לחוד לאחר המלאכה צריך להבדיל כדרכו . כתב הכלבו נהגו הנשים

חדושי הגהות

בכ"מ : ג הובא בתוספות ביצה (לג:) ד"ה כי הוינן : ד וכ"כ תוספות בע"פ (ק:) :

עיין

ש **לעולם** יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת אפי' אינו צריך אלא לכזית (א) כדי ללוות השבת :

שא (א) **אם** באתי לכתוב כל הלכות שבת תרבה עלי המלאכה כי הלכתא רבתי לשבתא (כדאיתא שבת יב·) וגם כי כל ארבעים אבות מלאכות חסר אחת ותולדותיהם ידועות ואיני צריך להאריך בהם [א] ולא בשיעוריהן שלא נאמרו שיעורים אלא לחיוב אבל איסורא איכא בכל שהוא ע"כ לא אכתוב אלא דברים הצריכין ואסדר יחד דברים הדומים ואתחיל בהילוך על סדר הפסוק אם תשיב משבת רגלך היאך יהא הלוכו בשבת ובמה האיש יוצא ותקון בגדיו ובמה האשה יוצאה והעבד והבהמה ואיסור חפציו [ב] והדיבור בהם והיתר חפצי שמים וטלטול כי מזה למדו חכמים איסור טלטול כיון שהזכיר הנביא שלא יהא הילוך ושיחה של שבת כהילוך ושיחה של חול כ"ש שלא יהא טלטול של שבת כטלטול של חול [ג] כדי שלא יהא כיום חול ויבא לפנות כל חפציו מפינה לפינה שהרי הוא בטל ויבקש דבר להתעסק בו ונמצא בטל משביתת שבת ואח"כ בנין אהל וצידה וקשירה ובישול וברירה וסחיטה ותקון מאכל אדם ומאכל בהמה ודבר הניצוד בשבת לצורך א"י או לצורך ישראל או הביאו מחוץ לתחום ושאר דברים שעשאוהו לצרכו ורחיצה וסיכה וכל רפואה ופיקוח נפש ויולדת וצרכי מילה והולדת בהמה ורפואתה ופינוי מקום לאורחים והצלה מפני הדליקה ומעט מהלכות שבת בלא סדר וחילוק ד' רשויות ומעט מדיני הוצאה ודין קרפף סאתים או יותר וענין מחיצות וכל דיניהן והכשר מבוי וכל דיניו ועירובי חצרות וכל דיניו ושיתופי מבואות וכל דיניו ועירובי תחומין וכל דיניו : [ד] כתיב אם תשיב משבת רגלך ודרשו חז"ל שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול ע"כ אין לו לאדם לרוץ בשבת (א) כדרך שעושה בחול אבל אם רץ לדבר מצוה כגון לבהכ"נ או כיוצא בו מותר כתוב בס"ה בחורים המתענגים בקפיצתם ובמרוצתם מותר [ה] וכן לראות כל

דבר

בית יוסף

מי שהוא חולה ויזדמן לו מים ושתה אפי' כל גופו מוכה שחין מיד נרפא ומעשה באדם אחד שהיה מוכה שחין והלכה אשתו במ"ש לשאוב מים ונתעכבה יותר מדאי ונזדמנה לה באר של מרים ומלאה כדה מאותן המים כיון שבאה אצל בעלה כעס עליה ומרוב כעסה נפלה כדה משכמה ונשבר הכד ונפלו מטיפי המים על בשרו ובכל מקום שנתזו המים נרפא השחין ועל זה אמרו חכמים (קדושין מא) רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו ולכן נהגו לשאוב מים בכל מוצאי שבת עכ"ל :

ש **לעולם** יסדר אדם שלחנו במ"ש וכו' בפרק כל כתבי (קיט :) כתוב בשבלי הלקט משל שמלווין את המלך ביציאתו כשם שמלווין אותו בכניסתו ובסדורים מפרש אבר יש באדם ונסכוי שמו ואינו נהנה באכילה אלא במ"ש עכ"ל : וכתוב עוד שם נהגו לומר פיוטים וזמירות ללוות השבת כדרך שמלוין את המלך בכניסתו וביציאתו :

שא **אם** באתי לכתוב הלכות שבת וכו' כתיב אם תשיב משבת רגלך ודרשו ז"ל שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול פרק אלו קשרים (קיג·) :

אבל לדבר מצוה כגון לב"ה או כיוצא בו מותר בפ"ק דברכות (ו:) וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בסוף פרק אלו קשרים :

כתוב בס"ה בחורים המתענגים בקפיצתן וכו' כדברים האלה כתוב בסמ"ק ובהגהות פכ"ט אלא שדברי רבינו מיותר במותר האחרון א דלישנא הכי איתיה בסמ"ק בחורים המתענגים בריצתן וקפיצתן מותר ב וכן כל דבר שמתענגים בו לראותו ובתוספתא פי"ז תניא אין רצין בשבת כדי להתעמל אבל מטייל כדרכו אפילו כל היום כולו כתוב בתשובות שבסוף ספר חזה התנופה לטייל בשבת במבוי שיש בו עירוב בלי כסוי הראש ובלי סרבל תלוי במנהג ואם נהגו שלא לטייל מנהג יפה הוא ואין להקל בו וראיה מפרק מקום שנהגו (נ:) עכ"ל :

היה

בהעלם א' אינו חייב אלא אחת ובדין העלם שבת בידו או העלם מלאכה בידו ואעפ"י שלשון הלכתא רבתי לשבת' אמרו רב יוסף בפ"ק דשבת (דף י"ב) אהא דתני חנניה חייב אדם למשמש בבגדו עם חשכה שכתבו רבינו לעיל סוף סי' רנ"ב ור"ל בהלכתא רבתי לשבת דבר גדול יש כאן להפרישו מאיסור שבת כמו שפירש"י ולשון רבתא לפ"ז אין פירושו מענין רבוי אלא מענין חשיבות וגדולה מ"מ כתב לשון זה כאן על רבוי הל' שבת שאין רצונו להאריך בהם כיון שאין צורך באותן הלכות בזמן הזה והוא דרך צחות הלשון : **ומ"ש** וטלטול כי מזה למדו חכמים איסור טלטול וכו' תמהתי על דבריו אלו אנה מצא זה שמכאן למדו איסור טלטול והלא בס"פ כל הכלים (דף קכד) קאמר תלמודא אימור דשמעת להו לב"ש הוצאה טלטול מי שמעת להו ומהדרינן וטלטול גופיה לאו משום הוצאה הוא ופירש"י וטלטול לאו צורך הוצאה הוא בתמיה הלכך אי מזלזלת בטלטול מזלזלת בהוצאה עכ"ל ובפרק משילין (דף ל"ז) פרש"י יותר מבואר בהך סוגיא וז"ל אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא תחלת הוצאה ע"י טלטול היא וכל מה שגזרו אינו אלא משום הוצאה והאי דלא גזרו על טלטול כלים ואוכלים מפני שלא יוכלו לעמוד בה ולבטל עונג שבת ושמחת י"ט עכ"ל ובסוגי' אלו מיושב מ"ש המרדכי ע"ש ראבי"ה בר"פ אין צדין דאע"ג דבספק מוכן מחמרי' היינו משום דמוקצ' דאורייתא היא כדאיתא בפ' כל הכלים וגם הרקח לאיסור דאורייתא ולא להקל אבל אם אין שם ספק מוקצה אלא ספק תחומין דהוי דרבנן ספק דרבנן לקולא כדאיתא ספ"ב דשבת גבי א"ל שנים לא וערב עלינו וכו' עד ספיקא דרבנן ולקולא וכן בפ' מי שהוציאוהו גבי יש תחומין למעלה מעשר' ספק תחומין דרבנן להקל וה"א בפ' בכל מערבין דפריך ר' יוסי אדר' יוסי ומשני שאני טומאה הואיל ויש לה עיקר מן התורה ופריך שבת נמי דאורייתא היא ומשני קסבר ר"י תחומין דרבנן אלמא דתחומין אין לו עיקר מן התורה ולא דמי למוקצ' שיש לו עיקר מן התורה דנאסר משום הוצאה וז"ש ראבי"ה דמוקצה דאורייתא היא לאו דוקא אלא ר"ל דעיקר איסורו משום הוצאה דאורייתא · וכתב עוד דאפילו להני אמוראי דפליגי ארבה בריש ביצה דביצה אסורה משום הככה דאורייתא ואינהו ס"ל דגזירה דרבנן היא משום פירו' הנושרים או משום משקין שזבו אפ"ה אית להו דאיסור טלטול ביצה דרבא דאורייתא היא דהלא תלישת פירות וסחיטת משקין אסורין מדאורייתא וא"כ לא דמי לתחומין דלית ביה דררא דאורייתא למ"ד תחומין דרבנן כך הוא הפשט במרדכי אלא שלשונו נדפס בטעות ע"ש והשת' ק' טובא למ"ש רבינו דאיסור טלטול במוקצה הוא משום דנלמד במכ"ש ממ"ש הנביא שלא יהא הלוכו ודבורו בשבת כהלוכו ודבורו של חול דלפי זה גם איסור מוקצה לית ביה דררא דאורייתא אם לא שנא' דגם רבינו מודה דאית ביה דררא דאורייתא אלא דכדי לסמכן יחד בדיניהם סמך על טעם זה שכתב אולי מצא כך שוב עיינתי ברמב"ם ספכ"ד שכתב כן ונתתי הודאה אליו יתעלה שכיוונתי אל האמת ע"ש במ"ש המגיד משנה והראב"ד בהשגו' :

כתב בס"ה בחורי' וכו' כך הוא לשון הסמ"ק בסוף סימן ר"פ וכן אל ידלג ואל ירוץ בשביל חפציו להרויח אבל לדבר מצוה מותר וכ"ל כי בחורים המתענגים בריצתם ובקפיצתם מותר שאינם רצים להרויח וכן לראות כל דבר שמתענגים בו לראותו עכ"ל כלומר וכן מותר להם לרוץ או לדלג כדי לראותו כיון שאינו רץ אלא להתענג בראייתו דמקיים מצוה בריצה ובדילוג זה כיון שאינו עושה להרויח דאז ודאי אסור דה"ל הלוכו של חול וב"י הוקשה לו דבדברי רבינו מיותר

מותר

ב"ח

ש **לעולם** יסדר אדם כו' מימרא דר' חנינא בפרק כל כתבי (דף קי"ט) ובזה הלשון אמר שם ר' אלעזר לעולם יסדר אדם שלחנו בע"ש אף על פי שאינו צריך אלא לכזית ובתרוייהו רצונו לומר אעפ"י שכבר הוא שבע וכל מה שיאכל ה"ל אכילה גסה ואינו צריך אלא לאכול כזית כדי לקיים מצות סעודת שבת בליל שבת בכניסתו וכן במוצאי שבת איכא נמי כבוד שבת ללוותו ביציאתו דרך כבוד כאדם המלוה את המלך בצאתו מן העיר אפ"ה יסדר שלחנו במיני תבשילין אעפ"י שלא יאכל מהם אלא כזית ומייתי עובדא דר' אבהו דהוו עבדין ליה באפוקי שבתא עגלא תילתא הוה אכיל מיניה כולייתא כי גדל אבימי בריה א"ל למה לך לאפסודי כולי האי נשבוק כולייתא ממעלי שבתא שבקוה ואתא אריה אכליה לעגל הראוי לשחוט אלמא דהכין עגל שלם לצורך סעודה דמוצאי שבת אף על פי שלא אכל ממנו אלא כולייתא וזהו דעת ר"א ור' חנינא שאמרו לעולם יסדר אדם שלחנו וכו' פי' יסדר שלחנו בסעודה גמורה לפי מנהגו בסעודה אעפ"י שלא יאכל ממנו אלא כזית וז"ש יסדר אדם שלחנו שלחנו דייקא כלו' סעודה גמורה לפי מנהגו ותימה למה לא כתב רבינו דין זה גבי ליל שבת והרי"ף והרא"ש הביאו הך דר"א ודר"ח ועובדא דרבי אבהו אלא דהרי"ף גורס בהך דר' אבהו נשבוק עד מעלי שבתא ע"ש וא"כ רבינו ה"ל להביא הך דר"א לעיל גבי ליל שבת ואפשר דהוא בכלל מ"ש ריש סימן רס"ב ויסדר שלחנו ויציע המטות וכו' וכן בסופו כתב וירבה בבשר וכו' עד ה"ז משובח דמשמע ודאי דאפילו אינו צריך לריבוי זה דמזה נלמד במכ"ש דלא יפחות מסעודה גמורה לפי מנהגו בסעודה אעפ"י שאינו צריך לסעודה גמורה כנ"ל ביישוב דברי רבינו בזה :

שא **אם** באתי וכו' כי הלכתא רבתי לשבתא פי' הלכות שבת מרובות הן אימתי חייב חטאת ואימתי פטור אבל אסור והיה צריך להאריך בזה בכל אב מלאכה ותולדה שלה וגם צריך להאריך איזה אב ואיזה תולדה וגם איזה תולדה שלה לענין שאם עשאה עם האב

דרכי משה

שא (א) ובהג"א פרק מי שהוציאוהו דאסור לפסוע בשבת יותר מאמה בפסיעה אחת אם אפשר לו בפחות וכן הוא בא"ז : והמ"מ

פרישה

הנשים לדלות מים במוצאי שבת תכף שמעו ברכו שאנו באגדה שבארה של מרים בים של טבריה וכל מ"ש מחזיר' על כל בארות ועל כל מעיינות וכל מי שהוא חולה ונזדמן לו מים ושתה אפילו כל גופו מוכה שחין מיד נרפא ומעשה באדם אחד שהיה מוכה שחין והלכה אשתו במ"ש לשאוב מים כו' וכתב רמ"א ולא ראיתי למנהג זה :

סי' ש (א) **כדי** ללוות השבת פי' שדרך ללות המלך בכניסתו וביציאתו ומש"ה אומרים ג"כ זמירות בכניסתו וביציאתו עוד נמצא כתוב שיש אבר באדם ונסכוי שמו ואינו נהנה מאכילה אלא במ"ש שבלי הלקט :

סי' שא (א) **אם** באתי לכתוב כו' כל מלאכת שבת אנו לומדין ממלאכת המשכן דמדהקדי' איסור שבת למלאכת המשכן וכתיב ששת ימים תעשה מלאכה שפי' של בנין בהמ"ק דאל"כ למה סמך מצות שבת למלאכת המשכן וכן במדרש וביום השביעי קדש שבת שבתון פי' שתשבות מאותן המלאכות עוד איתא בגמרא דריש ר' נתן מדכתיב שם בהאי ענינא בפ' ויקהל אלה הדברים אשר צוה ה' וגו' אלה בגימטריא ל"ו דברים ב'. הדברים א'. הרי ל"ט ומצאתי בספר ישן טעם למה דרשו טפי אלה הדברים זה ממ"ש בכמה מקומות אחרים שכשתמנה התיבות מאלה הדברים כו' עד ויאמר משה כו' תמצא ל"ט תיבות ע"כ וכשתמנה מרים הענין מפרשת ויקהל כו' עד לא תבערו אש בכל מושבותיכם תמצא מ' תיבות דמיישינן ותד לא פגום :

ותכין עצמך קודם השבת בעבור השבת להיות אז יושב ובטל מכל מלאכה של חול ותעשה חפציך ביום קדשי דהיינו שתעשה מה שמחויב אתה לעשות בשבת ומפרש ואזיל הפסוק כגון וקראת לשבת עונג כו' ואח"כ מפרש הפסוק שגם זהו מהדברים שצריך ליזהר בשבת מעשות דרכיך שלא יהא הילוכך כו' ובזה נתיישב שזולת זה כפל דברים הם בפסוק ודו"ק :

[ה] **וכן** לראות כל דבר כו' כתב ב"י שבדברי רבינו מיותר מותר האחרון דלישנא הכי איתא בסמ"ק כו'. ול"נ דבכיון כתב רבינו מותר האחרון כדי להורות לנו הפשט בדברי ס"ה דר"ל דבא לאשמועינן לנו שמותר לראות בשבת כל דבר שמתענגים בו דסד"א דאסור כמו שיחה בטילה ולא אתא לאשמועינן שמותר לרוץ בשבת כדי לראות דבר שמתענגים בו · אך ק"ק

דרישה

סי' שא [א] **ולא** בשיעוריהן כו' לא קאי אלעיל שידועות כמו האבות מלאכות ותולדותיהם דא"כ למה צריך לטעם שלא נאמרו שיעורים אלא לחיוב כו' אלא תחילת ענין בפני עצמו הוא :

[ב] **והדיבור** בהם כו' לאו דוקא בהם בחפציו אלא ה"ה בלאו הכי כמ"ש התו' בפרק אלו קשרים דף קי"ג ע"ב כדאמר בויקרא רבה דר"ש בן יוחאי הוה ליה אימא סבתא דהות מישתעיא סגיא א"ל אימא שבתא הוה שתקא כו' משמע שאין כל כך לדבר בשבת בשיחה בטילה כמו בחול :

[ג] **כדי** שלא יהא כיום חול ויבא לפנות כו' יש לדקדק דלמה צריך לכל זה הלא זה פשוט דכ"ש הוא דיותר מסתבר לאסור טילטול שהוא מלאכה מן שיחה והילוך · וי"ל דטלטול אסור אעפ"י שהוא לצורך שבת כגון לטלטל אבן וכיוצא בזה אפילו לצורך גופו לאפוקי שיחה דלצורך שבת מותר מש"ה צריך לתת טעם לאיסור טלטול וק"ל :

[ד] **כתיב** אם תשיב משבת רגלך ודרשו חז"ל וכו' ותמה אני דהא בגמרא וברי"ף וברש"י וברמב"ם הלכות שבת מפיק לה מדכתיב מעשות דרכיך ע"ש ואולי דמשמע לרבינו דיותר משמע לשון אם תשיב משבת רגליך שלא יהא הילוכך כו' מן לשון מעשות דרכיך ואפשר שגם הגמרא נתכוין לכך ומיהו צ"ע דזה לא מצינו בתלמוד בשום מקום שנקט סוף פסוק ומפיק ליה מרים הפסוק אלא איפכא מצינו ואפשר לומר כאן דהא שדרשו חז"ל מן מעשות דרכיך ולא מן אם תשיב כו' היינו משום דמשמע הכעת הפסוק אם תשיב משבת כלומר שתשיב רגליך ממה שאתה רגיל לעשות בימי החול ויבא לפנות כו' כיון דהא בא מפליך ביום קדשי דהיינו שתעשה מה שמחויב אתה לעשות בשבת ומפרש ואזיל הפסוק כגון מעשות דרכיך שלא יהא הילוכך כו'

חדושי הגהות

שא א עיין ב"ח שמקיים נוסחת רבינו בטוב טעם ודעת : ב שם בסמ"ק איתא בזה"ל בריצתן וקפיצתן מותר שאינם רצים להרויח :

דבר שמתענגים בו מותר לראותו היה הולך והגיע לאמת המים יכול לדלג ולקפוץ עליה אפילו אם היא רחבה שאינו יכול להניח רגלו ראשונה קודם שיעקור שנייה ומוטב שידלג ממה שיקיפנה מפני שמרבה בהילוך ואסור לעבור בה שלא יבא לידי סחיטה היה הולך לדבר מצוה כגון להקביל פני רבו [ו] או פני מי שגדול ממנו בחכמה [ז] יכול לעבור בה ובלבד שיעשה שינוי כגון שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו כדי שיזכור ולא יבא לידי סחיטה ואסור לעבור בה בסנדלו (ב) דחיישינן דלמא נפיל ואתי לאתויי אבל במנעלו מותר דלא נפיל ויש כלים שמנעו חכמים לצאת בהם בר"ה זה הכלל כל היוצא בדבר שאינו מתכשיטים ואינו דרך מלבוש והוציאו כדרך שרגילין להוציא אותו דבר חייב וכל תכשיט שהוא רפוי שאפשר לו בקל ליפול אסור לצאת בו ואם יצא פטור ואשה לא תצא בתכשיטים שדרכה לשולפם ולהראותם הלכך (ג) לא יצא האיש בסייף ובקשת ובתרים ואלה ורומח ובכלים שאינן תכשיט ואם יצא חייב חטאת ג שאינו דרך מלבוש ולא בשריון [ח] ולא בקסדא (ד) ולא במגפיים ואם יצא פטור שהן דרך מלבוש (ה) ולא יצא בתפילין מפני שצריך להסירם כשיכנס לבית הכסא ולא יצא קטן במנעל גדול דלמא נפיל ואתי לאתויי אבל יוצא הוא בחלוק גדול שאינו נופל ממנו ולא יצא במנעל אחד אם אין לו מכה ברגלו [ט] (ו) דלמא מחייכי עליה ואתי לאתויי אבל אם יש לו מכה ברגלו [י] יוצא באותו שאין בו המכה דהשתא ליכא למיחש דלמא מחייכי עליה שרואין בו שאינו יכול לנעול המנעל השני מפני מכתו: [יא] ולא יצא במחט התחובה לו בבגדו בין

ב"ח

מותר האחרון עכ"ל וצריך לומר שלא היה בסמ"ק שלו כתוב וכן לראות וכו' אלא וכן כל דבר שמתענגי' בו לראותו דאם היה גרסתו וכן לראות כל דבר וכו' איכא להקשות ג"כ דלראות הראשון הוא מיותר ואם נפשך לומר שהיה גורס כגרסתינו אלא שהשמיטו מהעתקתו לפי שנראה לו שהוא ט"ס א"כ אמאי קשיא ליה בדברי רבינו דמותר האחרון הוא מיותר הלא לראות נמי מיותר ואם לראות קמא הוא ט"ס גם מותר האחרון הוא ט"ס אבל לפע"ד נראה שנוסחת רבינו היא אמיתית דהלשון המתוקן הוא לכתוב תרתי לראות ותרתי מותר והוא דהסמ"ק בא להורות דאיכא חלוק בדין דהבחורי' המתענגים בריצתם ובקפיצתם בשבת לא התירו להם אלא דיעבד כיון שכבר נהגו בריצה וקפיצה לשם תענוג בשבת אם אנו מוחין בהן מבטלין אנחנו אותם מתענוג שבת שלהם אבל לכתחלה אם בא לשאול אין להתיר להם דחיישי' כיון שבחול רגילין בכך כדי להרויח ע"ד אם תקדים יוניך ליון יעשו כן בשבת כדי להרויח וז"ש הסמ"ק בחורים המתענגים בריצתם וכו' דכיון דכבר הרגיש בנפשו שהוא תענוג לו אעפ"י שאינו מרויח בריצתו וקפיצתו אין לבטל עונג שלו ומותר לו כמו שנהג ואם לא היה כות' הסמ"ק אלא חד לראות וחד מותר דהיינו כמו שהעתיק ב"י וכן כל דבר שמתענגים בו לראותו הוה אמינא דאינו מותר אלא דיעבד שכבר היה מתענג בראייה זו פעם אחת כשראה אותו בשבת אבל לכתחלה אס"ר דומיא דרישא להכי כתב תרתי לראות ותרתי מותר לאורויי דלא מבעי' שמותר לו לראותו כיון שכבר ראה אותו בשבת ויודע שהוא מתענג אלא אפי' לא ראה אותו מעולם אלא שמעלה בדעתו דבראייה זו יהא מתענג מותר אפילו לכתחלה לרוץ ולקפוץ כדי לראותו. דהא פשיטא דאין לחוש בריצה וקפיצה זו שתהא לשם ריוח וזהו שאמר שאינם רצים להרויח כלומר דבריצה זו אין לחוש שירוץ להרויח כי מי יתן לו ריוח שירוץ לראות דבר שיהא הרואה נהנה בו ולא אחר מה שאין כן בבחורים דבחול איכא ריוח כדפי' ואיכא למיחש דגם בשבת יעשה כן בסוד כדי להרויח הלכך מטעם ספק זה אין להתיר לכתחלה אלא דיעבד כדפי':

היה הולך והגיע לאמת המים וכו' פסק כרבא בפרק אלו קשרים (דף קי"ג) ולא כרב הונא דאינו מותר לדלג אלא אם כן שיכול להניח רגלו ראשונה קודם שיעקו' שנייה אלא בכל ענין מותר לדלג ולא ירבה בהלוך ולא יעבור במים והא פשיטא שאם אי אפשר לו לדלג דמותר לו להקיף ולהרבות בהלוך ואם אי אפשר לו להקיף וגם אי אפשר לו לדלג אלא לעבור במים אסור כיון שאינו הולך לדבר מצוה וז"ש רבינו היה הולך לדבר מצוה כו' דלדבר מצוה דוקא שרי לעבור במים אם אי אפשר לו בדילוג ולא להקיף אבל אם אפשר לו להקיף אעפ"י דאי אפשר לו בדלוג אסור לעבור במים כנ"ל פשוט והכי משמע להדיא מלשון רבינו שכתב ומוטב שידלג ממה שיקיפנה כו' אלמא דוקא כשאפשר בדלוג מוטב בדלוג אבל כשאי אפשר בדלוג יקיף אפילו אינו לדבר מצוה כ"ש לדבר מצוה וכן נראה ממ"ש מהרש"ל בבאוריו לסמ"ג בדין חדש אלא דהרב בהגהת ש"ע בה' י"כ סי' תרי"ג כתב כל מקום דמותר לעבור במים אפי' היה לו דרך שיכול להקיף ביבשה מותר לעבור דלמעט בהילוך עדיף טפי עכ"ל וכתב כן ע"פ א"ז דס"ל דכיון שהתירוהו לעבור במים ע"י שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו שוב אין כאן איסור ואיכא לחוש דמפיש בהלוכו ואין דוחין הא מפני הא וכבר הורה זקן. כאן קיצר רבינו בחלוקי דינים אלו לפי שסמך על מ"ש בסי' תרי"ג שם הוא עיקרה בגמרא:

ולא יצא קטן במנעל גדול וכו' ברייתא בס"פ תולין ובזה אין חלוק בין איש לאשה אבל במנעל חדש ובמנעל מרופט איכא חלוק בין איש לאשה כדכתב רבינו בסימן ש"ג: **ולא** יצא במנעל אחד וכו' פסק כחייא בר רב דנפיק באותה שאין בה מכה וכמ"ש הרי"ף והרמב"ם והרא"ש אבל בהגהות מהרש"ל הביא תשובת מהר"ס דפסיק כרב הונא דנפק באותה שיש בה מכה ולכן נראה לפע"ד להחמיר בפלוגתא דרבוותא שלא יצא במנעל אחד לא באותו שיש לו מכה ולא באותו שאין לו מכה מיהו ללכת יחף בב' רגלים משמע דשרי אפילו אין לו מכה כלל וכ"כ מהר"ס בתשובה ובצרפת ראיתי גדולים שהלכו יחף בשבת והם היו גבורים בתורה ומיהו אין נכון לעשות כן אפי' בחול כדאמר בפ' ע"פ ד' מנודין לשמים ואחד מהן המונע מנעלים מרגליו עכ"ל תשובת מוהר"פ ובס' יראים אוסר ללכת יחף בשבת ע"ש בסי' ל"ט ועי"ל במ"ש סי' רמ"ב ס"ה ובהגה' ש"ע כאן סעיף י"ו כתב דתלוי במנהג: **ולא** יצא במחט וכו' משנה בפ' במה אשה (דף ס"ב) לא תצא אשה במחט הנקובה ולא בטבעת שיש עליה חותם וכו' ואם יצתה חייבת חטאת ובגמרא אמר עולא וחלופיהן באיש ופרכינן והא הוצאה כלאחר יד היא אמר רבא פעמים שאדם נותן לאשתו טבעת שיש עליה חותם וכו' וז"ל הרי"ף אמר עולא וחלופיהן

ב"י

היה הולך והגיע לאמת המים וכו' עד כדי שלא יבא לידי סחיטה בסוף פ' אלו קשרים (קיג:):

היה הולך לדבר מצוה וכו' עד אבל במנעלו מותר דלא נפיל פרק בתרא דיומא (עז:) ואיבעיא לן רב אבל תלמיד מהו ולא איפשיטא וכתבו הרי"ף והרא"ש דנקטינן לחומרא ולכן לא הזכירו רבינו דמתילא משמע דאסור שהרי לא התיר אלא להקביל פני גדול ממנו:

ומ"ש שהטעם שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו הוא כדי שיזכור ולא יבא לידי סחיטה כ"כ שם הרא"ש והר"ן אבל רש"י פי' שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו להגביה שפת חלוקו על זרועו דאינו נראה כמלבוש אלא כנושאה על כתיפו ואמר מר (שבת קמז.) היוצא בטלית מקופלת על כתיפו בשבת חייב ובחילוק בין מנעל לסנדל פירש"י (יומא עח.) דסנדל אינו יכול להדקו ולקשר יפה ברגלו כמו מנעל ודע דבגמרא (שם עז:) שרי להולכי' לדבר מצוה לחזור ולעבור במים כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבא ותו שרי להולך לשמור פירותיו לעבור במים ורבינו השמיט' כאן וסמך על מה שכתבם בסי' תרי"ג לגבי יה"כ ששם הוא עיקר בגמ':

וכתוב עוד שם שההולך לשמור פירותיו לא התירו לו לעבור במים בחזרתו ודבר של טעם הוא דהא לא שייך למימר ביה כדי שלא תהא מכשילן לע"ל ומ"מ התירו לו לעבור כדי לילך לשמור פירותיו דשמירת ממונו לא הוה דבר הרשות לגמרי:

ויש כלים שמנעו חכמים לצאת בהם וכו' זה הכלל כל היוצא בדבר שאינו מתכשיטין וכו' מדברי הרמב"ם בפי"ט ונלמד מתוך דברי הגמרא פרק במה אשה יוצאה מתוך הדינים שיבואו בסמוך:

הלכך לא יצא האיש בסייף ובקשת וכו' משנה שם (סג.) ומשמע דאפילו בחגור בסייף נמי חייב וכ"כ בהגהות אשר"י שם ותרים היינו מגן ואלה מזוק"ה בלעז:

לא בשריון ולא בקסדא גם זה משנה שם (ס.) וקסדא הוא כוב' ברזל ומגפיים הם אנפילאות של ברזל למלחמה:

ולא יצא בתפילין ג"ז משנה שם ומפרש בגמרא (סא.) דאפילו למ"ד שבת זמן תפילין הוא אסור דלמא אתי לאתויי בר"ה ופירש"י אם בא ליפנות:

ולא יצא קטן במנעל גדול וכו' בס"פ תולין (קמא:) ת"ר לא יצא קטן במנעל גדול אבל יוצא הוא בחלוק גדול ולא תצא אשה במנעל מרופט ואין יוצאין במנעל חדש במאי זה מנעל אמרו במנעל של אשה ונראה מדברי רבינו דהא דאמרי' באיזה מנעל אמרו לא קאי אלא אמנעל חדש לחודיה וכ"כ מדברי סמ"ג וסמ"ק אבל מדברי רבינו ירוחם בח"ב נראה דקאי גם אלא יצא קטן במנעל גדול דבאשה דוקא אמרו ולא באיש:

ולא יצא במנעל אחד אם אין לו מכה ברגלו וכו' משנה בפרק במה אשה (ס.) לא יצא האיש בסנדל המסומר ולא ביחיד בזמן שאין ברגלו מכה ופירש"י בירושלמי מפרש דלא לחשדיה דטעין לחבריה תותי כנפיה ול' רבותי דלמא מחייכי עליה ושקיל שליף ליה ומתטי ליה בידיה בשבת' ובגמרא (סא:) דייק הא יש ברגלו מכה נפיק בהי מינייהו נפיק א"ר הונא באותה שיש בה מכה וחייא בר רב אמר באותה שאין בה מכה ופסקו הרי"ף והרא"ש כחייא בר רב וכ"פ הרמב"ם בפכ"ט:

ולא יצא במחט התחובה לו בבגדו וכו' בפרק קמא דשבת (יא:) מבואר בברייתא דלכ"ע כל היכא שאינו אומן פטור ודין האומן יבא בדברי רבינו בסמוך ובפרק במה אשה (סב.) תנן ואם יצתה אשה במחט ד שאינה נקובה או בטבעת שיש עליה חותם חייבת חטאת ואם יצתה במחט נקובה ובטבעת שאין עליה חותם פטורה

דרישה

ק"ק שס"ל לרבינו להזכיר קודם לכן שאסור לראות בשבת כל דבר כמו בחול ואח"כ לכתוב עלין ואם תענוג הוא לו מותר. כתב ב"י כתב בתשובת שבסוף חזה התנופה לטייל בשבת במבוי שיש בו עירוב בלי כיסוי הראש כו' אין ר"ל בלי כיסוי הראש כלל אלא ר"ל הכובע גדולה שנושאין על הכובע קטן ור"ל אעפ"י שדרך הפועלים להלוך כן כשעוסקים במלאכתם בלי כיסוי הראש ובלי סרבל ואתי לידי חשד שגם הוא הולך למלאכתו ומש"ה נקט במבוי שיש בו עירוב כלומר ששם מצוי תמיד הרבה בני אדם וגם שם מצוי כלים וה"א שיחשדוהו שלא לטייל הוא הולך כן אלא לעשות צרכיו ולטלטל ולפנות ממקום למקום קמ"ל דאפ"ה מותר לו לטייל כך:

[ו] **או** פני מי שגדול ממנו בחכמה כו' כתב ב"י ואיבעיא לן רב אבל תלמיד מהו ולא איפשיטא וכתבו הרי"ף והרא"ש דנקטינן לחומרא ולכן לא הזכירו רבינו דממילא משמע דאסור שהרי לא התיר אלא להקביל פני גדול ממנו ע"כ ולקמן סי' תקי"ג כתב רבינו דין זה ע"ש. עוד כתב שם דגם בחזרה מותר לו לעבור במים כדי שלא תהא מכשול לעתיד לבא ותו שרי להלוך ולשמור פירותיו ולעבור במים כו' ע"ש:

[ז] **יכול** לעבור בה אפשר לומר דאם אפשר לו להקיף דאסור לעבור בה:

[ח] **ולא בקסדא** כתב ב"י הוא כובע ברזל. ובהגהות רא"פ פי' כובע של עור תחת כובע של מתכות: [ט] **דלמא** מחייכי עליה שרואין כו' וזהו כפירש"י בשם רבותיו:

[י] **יוצא** באותו שאין בה המכה דהשתא ליכא כו' ולרב הונא דאמר באותה שיש בה מכה פירש"י דכשרואין אותו צולע ויודעין שיש ברגליו מכה אין חושדין אותו שטוען את הסכי בידו אלא מהירין בו לפי מעשיו שפרסותיו קשות וללשון רבותינו א"כ מחכי עליה דלא חזו למכה לא שליף ליה דמצטער ביתידות הדרכים ממחת המכה:

[יא] **ולא** יצא במחט כו' כתב ב"י ובפרק במה אשה תנן ואם יצאתה אשה במחט נקובה צריך להגיה שאינה נקובה וכן הוא בהדיא במשנה וס"ל כרי"ף והרא"ש והרמב"ם וכ"כ

פרישה

(ב) **דחיישינן** דלמא נפיל פירש"י דסנדל אינו יכול להדקו ולקשרו יפה כמו מנעל:

(ג) **לא** יצא האיש בסייף אפי' חגור בה גמרא ותרים היינו מגן ואלה בל"א קאלבין ובלשונינו קורין אותו קייל וקסדא עיין בדרישה:

(ד) **ולא** במגפים הן אנפלאות של ברזל למלחמה וכולם אסורים משום דנראה כיוצא למלחמה:

(ה) **ולא** יצא בתפילין ומפרש בגמרא אפילו למ"ד שבת זמן תפילין הוא אסור דלמא אתי לאתויי בר"ה. וצריכין לחלק בין הא להא דלעיל ס"ס רנ"ב שכתב שאדם יכול לצאת בתפילין סמוך לחשיכה ולא חיישינן שמא ישכח ויצא בהן משתחשך שאסור להסיח דעתו מהם בעודם בראשו וכתב ב"י וכ"ש כשהם בידו ע"ש וא"ל לפי' גם כאן לא ה"ל למיגזר שמא אתי לאתויי בר"ה דשאני התם דמכח דאסור להסיח דעתו מקדושת התפילין ידע שמכח קדושתם אסור לצאת בהן או להניחן בשבת משא"כ כאן שמכח קדושתן לא ידע חיישינן שיוליכן ד' אמות דלמ"ד שבת זמן תפילין הוא הרי הוא כיומא אחרינא דמותר לטלטלן למקום שירצה באם ישכח שבת וק"ל:

(ו) **דלמא** מחייכי עליה כו' כבר כתבתי בדרישה שזהו כפירש"י בשם רבותיו עד ועוד פי' דבירושלמי מפרש דלא לחשדיה דטעין לחבריה תותי כנפיה. וללכת יחף שרי ומיהו אין נכון לעשות כן אפילו בחול כדאמרינן בע"פ ד' מנודין לשמים וא' מהן המונע מנעלים מרגליו תשובות מהר"ס מ"ו:

ואם

חדושי הגהות

ג יש להבין מנ"מ האידנא בין חיוב חטאת ופטורי ורציתי לומר דנ"מ לענין דאיתא בשבת (יב:) גבי ר"י בן אלישע ואינו מחוור בעיני ואולי דנ"מ לענין מ"ש הד"מ לקמן סימן של"ד ליתן במקום חטאת י"ח פשיטים או דנ"מ לענין מ"ש הטור לעיל סימן א' דאחר פרשת חטאת לא יאמר יה"ר עיין ש"ג ועיין א"ר ומ"מ צריך טעם למה תפס רבינו כך במקום הזה ולא גם בשאר מקומות: ד כל עין רואה

בין נקובה בין שאינה נקובה (ז) ואם יצא (ח) פטור ולא יצא בטבעת שאין עליה חותם ואם יצא חייב ואם יש עליה חותם לרש"י פטור אבל אסור [יב] ולר"ת מותר דכל דבר שהוא תכשיט לאיש לא שייך ביה דלמא שליף ומחוי ליה (ט) אבל דבר שהוא תכשיט לאיש ולאשה אסור גם לאיש [יג] וכן דבר העשוי לתכשיט ולהשתמש בו כגון אותן מפתחות נאות של כסף כמין תכשיט אסור

פטורה אמר עולא וחילופיהן באיש ופי' הרי"ף דעולא קאי בין אמחט בין אטבעת דאיש היוצא במחט נקובה או בטבעת שאין עליה חותם חייב חטאת ואם יצא במחט שאינה נקובה או בטבעת שיש עליה חותם פטור אבל אסור וכן דעת הרמב"ם בפי"ט והרא"ש תמה על הרי"ף היאך יתחייב האיש במחט שאינה נקובה הוצאה כלאחר יד היא ועוד בשלמא בטבעת שייך למימר וחילופיהן באיש דבאשה דאין עליה חותם הוי תכשיט ויש עליה הוי משוי ובאיש להפך יש עליה חותם הוי תכשיט אין עליה חותם הוי משוי אבל במחט בין נקובה בין אינה נקובה הוי משוי לאיש לכן נראה פירש"י שפירש וחילופיהן באשה דמחייב חטאת קאי אטבעת שאין עליה חותם ולא קאי אמחט עד כאן לשונו ונראה שדעתו לומר שאין דרך האיש לצאת בשום מחט לא נקובה ולא בלתי נקובה ולכן תמה היאך יתחייב האיש במחט שאינה נקובה הוצאה כלאחר יד היא כלומר שמאחר שאין דרכו להוצי' מחט שאינ' נקובה הוי מוציא שלא כדרך המוציאין ופטור ומ"ש עוד דבמחט בין נקובה בין שאינה נקובה הוי משוי לאיש ה"ק לפי דברי הרי"ף דמחייב לאיש במחט שאינה נקובה משום דכיון דאינה תכשיט לא הוי משוי היה לו לחייב גם בנקובה דגם היא אינה תכשיט לו וכו' אלא ודאי בין נקובה בין שאינה נקובה אינה תכשיט לאיש ופטור עליה ורבינו סתם דבריו כהרא"ש וזהו שכתב דבאיש בין נקובה בין שאינה נקובה פטור אבל אסור וה"ה בפי"ט כתב שדעת הגאונים והרמב"ן והרשב"א כדעת רש"י אבל כתב שדעת רש"י שהאיש והאשה שוין בדין המחטין נראה מדבריו שהוא סובר דלרש"י איש היוצא במחט שאינה נקובה חייב בחטאת כמו האשה והר"ן כתב דלא נראו לו דברי הרי"ף ולא פירש דעתו כמנאו שלשה מחלוקות בדבר לדברי הרי"ף והרמב"ם איש היוצא במחט נקובה חייב ובשאינה נקובה פטור ולדברי הרא"ש בין בנקובה בין בשאינה נקובה פטור ולדברי ה"ה בשאינה נקובה חייב ובנקובה פטור:

ולא יצא בטבעת שאין עליה חותם וכו' משנה כתבתיה בסמוך דאשה שיצאה בטבעת שיש עליה חותם חייבת וכשאין עליה חותם פטורה ואמר עולא וחילופיהן באיש ופירש"י דבאיש בשאין עליה חותם חייב יש עליה חותם פטור אבל ר"ת כתב דלא גזרו חכמים באיש דלמא שליף ומחוי לפי שאין דרכו בכך וכן משמע בגמ' דשרי גברא לצאת בטבעת לר"ה והא דאמר עולא וחילופיהן באיש אחיוב חטאת קאי דבאיש יש עליה חותם מותר אין עליה חותם חייב חטאת ה וגרסינן בירושלמי כמי תכשיטין למה הם אסורים א"ר ע"י שהנשים ו שחצניות היא מתירתו להראות לחבירתה והיא שוכחת ומהלכת בו ד"א בר"ה כך כתב הרא"ש ומשמע מדבריו דס"ל כר"ת וכ"כ שם המרדכי וכן כתבו סמ"ג ותרומה והגהות פי"ט שהאיש מותר לצאת בטבעת שיש עליה חותם דלא חיישינן דלמא שליף ומחוי וגם הר"ן הזכיר שם דעת ר"ת אלא שנחלק עליו: ומ"ש רבי' אבל דבר שהוא תכשיט לאיש ולאשה אסור גם לאיש הוא [illegible] שם הרא"ש ויש מביאין ראיה מן הירושלמי דפירש"י דגרסינן [illegible] והאיש ע"י שאינו שחץ מותר כשמעינה מן הדא מעשה בר"ג שירד לטייל בתוך חצרו בשבת ומפתח של זהב בידו וגערו בו חביריו משום תכשיט הדא אמרה העשוי לתכשיט אסור הדא אמרה העשוי לכך ולכך הדא אמרה אחד האיש וא' האשה וכו' דחה ראיה זו שאני מפתח שהוא תכשיט לאיש ולאשה הלכך לא פלוג בין איש לאשה אבל דבר שהוא תכשיט לאיש ולא לאשה מותר והסכים הרא"ש לדבריו ולפי זה טבעת שיש עליה חותם דהוי תכשיט דאיש ולא דאשה מותר האיש לצאת בו אבל דבר שהוא תכשיט דאיש ודאשה אסור אף האיש לצאת בו וכתב שם הר"ן שעל פי סברת רבינו תם יש מי שאומר שעכשיו יוצא האיש אפילו בטבעת שאין עליה חותם דאע"ג דאמרינן בגמרא וחילופיהן באיש ה"מ לפי דורם שלא היו אנשים רגילים בטבעת שאין עליה חותם אבל עכשיו שנהגו בו הרי הוא להם כתכשיט ושרי עכ"ל אבל הרמב"ם בפי"ט אע"פ שהתיר לאיש לצאת בטבעת שיש עליה חותם כדברי ר"ת כתב דבאין עליה חותם חייב חטאת ולא חילק בין זמן לזמן להקל בזמן הזה ואדרבה כתב שנהגו העם שלא יצאו בטבעת כלל וגם בכל הספרים שראיתי שהזכירו דעת ר"ת חייב חטאת לאיש באין עליה חותם ולא חילקו בין זמן לזמן ורבינו ירוחם בח"ה כתב שאע"פ שבזמן הזה הוי טבעת שאין עליה חותם תכשיט לאיש יש לאסור מטעם שהוא תכשיט גם לאשה וכל שהוא תכשיט לאיש ולאשה אסור עכ"ל הרי שאוסר גם בזמן הזה לאיש טבעת שאין עליה חותם אלא שאינו מחייב עליה חטאת שהרי לא אסרו אלא מפני שהוא תכשיט לאיש ולאשה וכל כה"ג לא מיתסרי אלא משום דלמא שליף ואתי לאתויי ודבר של טעם הוא דכיון דחזי' שהוא תכשיט לו א"א לחייבו עליו חטאת (ג):

כתב הכלבו דטבעת שקבוע בה אבן וכן אם כתובים בה אותיות אין עליה חותם מיקריא שלא נקרא חותם אלא א"כ חקוקים בה אותיות או צורות כדי שיהא במה שחותמין בה חותמה בולט עכ"ל וכ"ל דחותמה בולט לאו דוקא דה"ה אם מה שחותמין בה חותמה שוקע אלא דנקט אורחא דמלתא וז"ל שבלי הלקט טבעות שכותבים בהם אותיות לרפואה ואין בהם חותם נראה דאסור להוליכן בשבת אם לא נתמחו היטב כקמיע מומחה:

ומ"ש רבינו וכן דבר העשוי לתכשיט ולהשתמש בו כגון אותן מפתחות נאות וכו' הירושלמי שכתבתי בסמוך פירשו הרא"ש בפרק במה אשה דה"ק הדא אמרה העשוי לכך ולכך פי' לאיש ולאשה הדא אמרה בזה אני אומר אחד האיש ואחד האשה וי"מ העשוי לכך ולכך כלומר שעשוי לתכשיט ולתשמיש כגון מפתח שפותח בו המנעול בזה אסור בין באיש בין באשה דהרואה אומר לצורך תשמיש הוא מוציאו ובאשכנז נוהגים שעושים מפתחות ותולות אותן הנשים בצואריהם בשלשלאות

וחלופיהן באיש כלומר אם יצא האיש במחט שאינה נקובה ובטבעת שאין עליה חותם חייב חטאת ואם יצא בטבעת שיש עליה חותם ובמחט נקובה פטור אבל אסור והכין הוא מסקנא דשמעתא ולאו הוצאה כלאחר יד הוא וכו' נראה דס"ל להרי"ף דלאמחט התחובה בבגד ניחא לי' דבנקוב' חייב חטאת באשה ובאינה נקוב' חייב חטאת באיש ושפיר הויא דרך הוצאה בכך אף באיש בתחובה בבגדו כיון דאין דרך להוציא מחט יחידה בידו פן תשמט מידו אלא מוציאה תחובה בבגדו וכדרך שכתבתי בסוף סי' רנ"ב במוציא תפילין בראשו אי נמי המתעטף בטלית ומוציאן בכנף בגדו ולא פרכי' והא הוצאה כלאחר יד הוא אלא אטבעת שאין דרך הוצאה בחול באצבע אלא בידו ולהכי משני רבא פעם שאדם נותן וכו' כנ"ל דעת הרי"ף והוא דעת הרמב"ם בפי"ט אבל הרא"ש ושאר מפרשי' הקשו עליו כמו שהביא ב"י ומסקנתן כפרש"י דבמחט התחובה בבגדו באיש פשיטא דהוצאה כלאחר יד הוא באינו אומן לכ"ע ואם יצא פטור בין אינה נקובה בין נקובה ולא קאמר רבא דחייב חטאת באיש אלא בטבעת שאין עלי' חותם אבל אם יש עליה חותם פטור אבל אסור דאעפ"י שהוא תכשיט לאיש איכא איסורא דרבנן לרש"י וכן הסכים הר"ן דהכי משמע בסוגי' אבל לר"ת ליכא איסורא באיש ביש עליה חותם דכיון שהוא תכשיט לו וליכא למיחש דילמא שליף ומחוי ליה למה יהא אסור אלא דבאשה אעפ"י שאין עליה חותם שהוא תכשיט לאשה אפ"ה אסור דילמא שלפא ומחויא לי' ולכן כתב רבינו לעיל בסמוך זה הכלל וכו' ואשה לא תצא בתכשיטיה וכו' דנקט אשה משום דבאשה ליכא פלוגת' משא"כ באיש דפליגי רש"י ור"ת ולר"ת במה שהוא תכשיט לאיש ולא לאשה מותר וכ"כ הרמב"ם כר"ת להדיא דטבעת שיש עליה חותם מותר באיש דאין דרכו להראות אלא שכתב שנהגו כל העם שלא יצאו בטבעת כלל אכן בדורותינו נהגו הכל לצאת בטבעות בין איש בין אשה בין יש עליה חותם בין אין עליה חותם וז"ל ה' המגיד לשם וכתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ועכשיו שלא הוזהרו בכך אנשים ואפילו נשים הנח להם לישראל מוטב שיהו שוגגי' ואל יהו מזידין עכ"ל ולפעד"נ דאין כאן לא שוגג ולא מזיד דכיון דכולם נוהגים לשום טבעות באצבעם לשום תכשיט אף בחול ובין יש עליה חותם ובין אין עליה חותם תכשיטין הוא להם בין לאיש בין לאשה אם כן אין כאן חשש דחיוב חטאת כלל דאין לנו בזה אלא לפי הזמן מיהו ודאי באשה אסור מדרבנן דילמא שלפא ומחויא ובזו יש לנו לומר הנח להם לישראל ועיין במ"ש ב"י דבהא לאיש ג"כ אסור דכל שהוא תכשיט לאיש ולאשה אסור כמ"ש רבינו בסמוך · עוד כתב הרב המגיד שהמפרשים נחלקו אהרי"ף והרמב"ם בדין המחטין שדינן שוה בנשים ובאנשי' ולא דבר עולא אלא בטבעות בלבד וכפרש"י וכן פי' רבינו שריר' ורבינו האי הגאונים וכן נראה מדברי הרמב"ן ולזה הסכים הרשב"א עכ"ל ונראה דמ"ש דבמחטין דינן שוה בנשים ובאנשים היינו לומר שאין במחטין חיוב חטאת כלל לא באיש במחט שאינה נקובה ולא באשה במחט נקובה והיינו בתחובה בבגדו או בבגדה דהוצאה כלאחר יד היא בין באיש בין באשה והא דתנן לא תצא אשה במחט הנקובה ואם יצתה חייבת חטאת היינו דוקא במניחתה כנגד פדחתה דדרך הוצאה היא בכך דומיא דרישא וכדלקמן בסימן ש"ג אבל במחט התחובה בבגד דינן שוה בנשים ובאנשים דליכא חיוב חטאת ולא דבר עולא וחלופיהן באיש דאיכא חיוב חטאת אלא בטבעות אבל במחטין ליכא חיוב חטאת בתחוב' בבגד וזו היא דעת הרא"ש ע"פ פרש"י וכדברי רבינו אבל הב"י מ"כ כתב נראה מדברי ה' המגיד שהוא סובר דלרש"י איש היוצא במחט שאינה נקובה חייב חטאת כמו האשה ובנקובה פטור וג' מחלוקות בדבר וכו' ותמה אני על דבריו אלו דמהפך הקערה על פיה לומר דבאשה נמי באינה נקובה חייב' חטאת ובנקובה פטורה וכ"כ בש"ע די"א כך ולפע"ד דאיזה תלמיד טועה כתב כך משמו: ומ"ש אבל דבר שהוא תכשיט לאשה ולאיש אסור גם לאיש פי' דכיון דבאשה אסור דילמא שלפא ומחויא לא פלוג חכמים בין איש לאשה וה"א בירושלמי הביאו הרא"ש לפי פי' הרז"ה: ומ"ש וכן דבר העשוי לתכשיט ולהשתמש בו וכו' גם זה ע"פ הירושלמי הביאו הרא"ש לשם שמפרשים העשוי לכך ולכך היינו דעשוי לתכשיט ולהשתמש אסור שהרואה אומר לצורך תשמיש הוא מוציאו והר' מאיר התירו דהוא ז"ל מפרש העשוי לכך ולכך היינו העשוי לאיש ולאשה שזה מפורש בירושלמי דאסור אבל העשוי לתכשיט ולהשתמש בו מישרי שרי דלא חיישינן לרואה וכו' ומה שלא התיר בברזל ונחשת אפילו עשוי לנוי מפורש במרדכי דהיינו כשקובע ברזל או נחשת בראש חגורתו לנוי כדרך שעושין לחגורה שקורין זענק"ל וכשיחוק בו צור' מפתח אסור להוליכו בשבת

דרכי משה

(ב) והמ"מ כתב דמוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידין ולכן נהגו להקל וכ"כ הרמב"ם והרשב"א עכ"ל וכ"כ התוס' (סד ·) והרא"ש דמטעם מוטב כו' נהיגי עכשיו לצאת בתכשיטים ולא מוחין בהן ובהגהות אלפסי פרק במה אשה יוצאה דהשתא נהיגי לצאת בהן בין איש בין אשה ולא נאסרו אלא בימיהם דלא היו רגילין לצאת בתכשיטים אלא בשבת ולכן הוי למיחש דלמא שלפי ומחוי והתוס' פ' כל כתבי

פרישה

(ז) ואם יצא פטור כ"כ הרא"ש משום דה"ל הוצאה כלאחר יד כלומר מאחר שאין דרכו לצאת במחט הוי מוציא שלא כדרך המוציאין ופטור ב"י · וכ"ל אפילו כשהיא בידו וכמ"ש לעיל סוף סי' רנ"ב:

(ח) פטור אבל אסור מפני שהוא חידוש ודילמא שליף ומחוי:

(ט) אבל דבר שהוא תכשיט לאיש ולאשה אסור גם לאיש וכן הדין לדידן שיוצא האיש גם בטבעת שאין עליו חותם ומחשב תכשיט גביה אפ"ה פטור אבל אסור כיון שהוא גם לאשה רבינו ירוחם וב"י ע"ש . ובסי' ש"ג כתב בעל התרומה לדידן דלית לן רשות הרבים מותר לצאת בו ושם כתב ב"י דה"ה נשים בטבעת חותם · וזה עיקר: ולא

דרישה

וכ"כ רבינו לקמן סי' ש"ג ע"ש · וכן צריך להגיה אח"כ בדברי הרי"ף דאיש היוצא במחט שאינה נקובה כו' וכן מ"ש על דברי סמ"מ נראה מדבריו שהוא סובר דלרש"י איש היוצא במחט שאינה נקובה צריך למחוק תיבת שאינה וכן מ"ש אח"כ לדברי הרי"ף והרמב"ם איש היוצא במחט נקובה כן צריך להגיה שאינה נקובה וכן מ"ש אח"כ ולדברי הרב המגיד באינה נקובה כו' צריך למחוק תיבת באינה:

[יב] ולר"ת מותר דכל דבר כו' כתב ב"י דל"כ הרמב"ם שמותר לאיש לצאת בטבעת שיש עליה חותם כיון דזהו תכשיט שלו · ואין להקשות דא"כ למה כתב הרמב"ם גבי איש שאם יצא במחט נקובה פטור אבל אסור ממ"נ אם חשיב משוי א"כ חייב חטאת ואם חשיב תכשיט א"כ יהא מותר לכתחלה כמו בטבעת די"ל דודאי אינו חשיב תכשיט והא דאינו חייב חטאת משום כיון דלא הוציאו בדרך הוצאתו אלא שקשה מאי בין נקובה לאינו נקובה:

[יג] וכן דבר העשוי לתכשיט ולהשתמש בו כו' אסור עיין בב"י שכתב ולפי דברי המפרשים דהעשוי לכך ולכך היינו שעשו לתכשיט ולתשמיש הדבר אסור וכמ"ש רבינו אבל הרא"ש משמע דאינו מפרש העשוי לכך ולכך אלא העשוי לאיש ולאשה אבל העשוי לתכשיט ולתשמיש לא הוזכר לאיסור דמישרי שרי ולכן כתב שבאשכנז נוהגים היתר ולא חלק עליהם דהכי ס"ל עכ"ל . ונראה מפשיטת דבריו דמ"ש רבינו ודעת א"א ז"ל להתיר קאי אכל הא דלעיל גם אמ"ש וכן דבר העשוי לתכשיט ולהשתמש בו כו' וקשה דא"כ לא ה"ל לרבינו לסתום ולכתוב לעיל אסור אלא ה"ל למכתב כן בשם יש אומרים וע"ק דבקיצור פסקי הרא"ש כתב רבינו בהדיא דאסור בלי שום חולק · לכן נ"ל דמ"ש רבינו וכן דבר העשוי לתכשיט ולהשתמש

חדושי הגהות

רואה ירא וישפוט פליאה נשגבה קמה גם נצבה על דיבורי ב"י כאן שהם סותרים להדיא משניות ערוכות ודברי הרי"ף והרמב"ם מהיפך להיפך והב"ח כתב שאיזה תלמיד טועה כתב בשמו ועיין דרישה וט"ז ומג"א שהגיהו בדבריו ע"ש: ה ולא הוי הוצאה כלאחר יד מה שמוציאו באצבעו משום שכן דרך התגרים כשמוציאים אותן למכור לפעמים מוציאין אותן באצבע (מהרל"ח): ו פירוש גאוה וגסות רוח וכן פירש"י (איוב מא) כל בני שחץ ע"ש: ז פירוש הירושלמי הזה מבואר בב"י בסמוך:

ופסק

אסור שהרואה אומר לצורך תשמיש הוא מוציאו וה"ר מאיר התירו אם הוא עשוי מכסף אבל לא בשל ברזל ונחושת אפילו עשוי לנוי · [יז] ובספר המצות כתב מפתח אסור אם אינו עשוי ברצועה מובלעת בתוך יד של מפתח אבל בשלשלת שיש בה קרס והקרס אחוז במפתח חלוקה יש אוסרין ויש מתירין ע"כ ודעת א"א ז"ל להתיר · לא יצא החייט במחט התחובה לו בבגדו (י) ולא נגר בקיסם שבאזנו (יא) ולא סורק במשיחה שבצוארו ואם יצא פטור ולא יצא הזב בכיס שעושה להצילו מזיבתו שלא יטנף בה וכן אשה נדה שקושרת בגד לפניה (יב) שלא תתלכלך בדם נדותה אסור לצאת בו אם לא יהא סינר עשוי בעין מלבוש אבל אם קושרתו כדי שלא יכאב לה הדם (יג) ולא תצטער מותר לצאת בו : (יד) אין הקטע יוצא בקב שלו (טו) פירוש מי שנקטעה רגלו ועושה לו

בשבת לפתוח ולנעול בו וטעמו דכיון דאין רגילות לקבוע מפתח בחגור עצמו אפי' קבוע בו איכא למיסר כמו תלוש דמאן לימא לן דמפתח בטל לגבי חגור דילמא חגור בטל לגבי מפתח וכו' אבל בשל כסף דהוא ודאי תכשיט לחגור משרי שרי וכ"כ בהגהות מיימונית פי"ט בשם מהר"ם ע"ש :

ומ"ש ובספר המצות כתב מפתח וכו' עד והקרס אחוז במפתחי חלוקה יש אוסרין ויש מתירין ע"כ ודעת א"א להתיר כך צריך להיות והכי פירושו תחלה כתב שאין להתיר המפתח הקבוע בחגור אא"כ שהמפתח מחובר ברצועה דהיינו שתהא זנב הרצועה מובלעת בתוך יד של מפתח שאז הוא תכשיט לרצועה כעין הזענק"ל שעושין בסוף החגורה אבל אם משים שלשלת בתוך יד של המפתח כמנהג העולם ובשלשלת יש קרס בראשה כדי שיהא הקרס תכשיט לאחוז בו מפתחי חלוקה בזה יש אוסרים דכיון שאין המפתח עצמו כלל שום תכשיט למפתחי חלוקה א"כ ה"ל מפתח כאילו היה תלוש בפני עצמו בלא השלשלת ואסור ויש מתירין דחשבינן השלשלת והקרס שבו עם המפתח הכל תכשיט אחד למפתחי חלוקה ובזה דוקא נחלקו אבל אם היה הקרס בגוף המפתח ואוחזת בקרס מפתחי חלוקה בהא לא נחלקו דפשיטא היא דמפתח עצמו חשוב תכשיט לאחוז בה מפתחי חלוקה ושרי לכולי עלמא ואמר רבינו דבמה שנחלקו בשלשלת שיש בהם קרס וכו' דעת א"א ז"ל להתיר שהרי כתב לפיכך דבאשכנז עושין מפתחות ותולות הנשים אותן בצואריהם בשלשלאות של כסף או בחוטי צבעונין ויוצאין בהן עכ"ל אלמא דס"ל דחשבינן ליה הכל תכשיט אחד כאילו היה גוף אחד ומיהו כיון שכתב רבינו תחלה דמהר"ם לא התיר בשל ברזל ונחשת א"כ מה שהביא אח"כ דברי הסמ"ק ושדעת א"א להתיר כל זה דוקא בשל כסף דהשלשלת והקרס שבו והמפתח הכל הוא של כסף והכי נקטינן ודלא כיש נוהגין להקל אף בשל ברזל ונחשת וכמ"ש בתשובת מהרי"ל סי' פ"ד עפ"י האגודה דאין לנו להקל כיון שמהר"ם נחלק על המקילין אמנם חדשים מקרוב באו ומוציאין מפתח של ברזל ונחשת ברצועה הקבועה בחגור ואמרו דכיון דאסור לסלקו משם בשבת חשוב הכל כחגור וטועין דאף לדברי המיקל בברזל ונחשת דוקא כשקבוע בסוף החגורה בדרך תכשיט שקורין זענקל הא לאו הכי אינו תכשיט כלל ואסור לדברי הכל ועיין במ"ש בסמוך סעיף עשירי וכל זה שהתירו בשל כסף מבואר בסה"ת והסמ"ג דוקא כשהוא בענין דליכא למיחש לדילמא שלפא ומחוויא דאי איכא למיחש לשלפא ומחוויא אף לאיש אסור כדלעיל והב"י כתב שני דרכים לפרש דברי ספר המצות שהביא רבינו וליתנהו להני דרכים אלא כדפרי' הוא הנכון ודו"ק :

לא יצא החייט וכו' פלוגתא דר"מ ור' יודא בפ"ק דשבת (דף י"א) ופסק כר"מ דפטור דהוצאה כלאחר יד היא וע"ל סוף סי' רכ"ב : ומ"ש ולא יצא הזב וכו' שם משום דכל שאינו עשוי אלא לאצולי טנוף לאו מלבוש הוא אלא משוי הוא : אין הקטע יוצא וכו' משנה ס"פ במה אשה והב"י הביא כל הסוגיא ומפורש בש"ע ע"ש :

אין

בשלשלאות או בחוטי צבעונין ויוצאין בהם עכ"ל ולפי דברי המפרשים דהעשוי לכך ולכך דהיינו שעשוי לתכשיט ולתשמיש הדבר ברור דהני מפתחות אסור וכמו שכתב רבינו אבל הרא"ש משמע דאינו מפרש העשוי לכך ולכך אלא העשוי לאיש ולאשה אבל העשוי לתכשיט ולתשמיש לא הוזכר לאיסור דמישרא שרי ולכן כתב שבאשכנז נוהגים היתר ולא נחלק עליהם אלמא דהכי ס"ל וכ"כ בסמ"ג וסמ"ק והתרומה והגהות פרק י"ט דרגילות נשים עשירות להוציא בשב' מפתח של כסף או של זהב ויש בו מחט וסוגרת בה מפתחי חלוקה שבצוארה כלומר שראשה הא' חד כמין מחט וראשה השני עב ועשוי בו מפתח ולפי דבריהם צ"ל דמה שגערו חבריו ברבן גמליאל שיצא במפתח זהב בידו שאני התם דבידו הוא ואיכא למיחש לשלף ואחווי באשה וכיון שהוא תכשיט לאיש ואשה אסור אף לאיש אבל מנהג אשכנז שהמפתח קשור בצואר ליכא למיחש להכי דהא יכולה לאחויי בעוד המפתח עליה וגם אינו נקל כ"כ למשלפיה הלכך שרי אף לאשה:

ומ"ש שהר"ם אסר בשל ברזל ונחשת אפי' עשאו לנוי כן כתבו בהגהות פ' י"ט ובמרדכי פרק במה אשה שנשאל הר"ם אם מותר לקבוע ברזל ושאר מיני מתכות בראש חגורתו לנוי כדרך שעושים לחגורות וכשיקבענו יחוק בו צורת מפתח ולהוליכו בשבת ולפתוח ולנעול בו והשיב דודאי אסור והביא ראיות לדבר ובהגהות מבואר דלא אסר אלא בשל ברזל ונחשת וכיוצא בו אבל בשל כסף וזהב שרי וגם הרא"ש כתב בתשובה שראה רבותיו שאסרו בשל נחשת ואפילו עשאו כעין תכשיט והרשב"א כתב בתשובה מעשים באו לידי בישראלים הדרים בכפרים שהיו עושין מפתח בסוף האזור ומוציאין אותן וחושבין שהוא בטל לגבי האזור ואני אסרתי להם דכל דבר שאינו צורך הכלי ואינו תשמיש הכלי אינו בטל לגבי כלי והרי הוא כאילו מוציאו לבדו בלא הכלי וראיה מדגרסינן בפרק תולין (קלט :) היוצא בטלית שאינה מצויילת כהלכתה חייב חטאת משום דציצית לגבי טלית חשיבי ולא בטלי וה"ה והוא הטעם למפתח זה שבאזור שלא הוקבע שם לתשמיש האזור אלא להשתמש בו בפני עצמו הוקבע שם ואינו בטל לגבי האזור ומי שמוציאו כן בשבת חייב חטאת עכ"ל ולפ"ז בשל כסף נמי אסור וחייב חטאת מהאי טעמא ומ"מ יש למצוא היתר לצאת בשל כסף מפני שהיא עצמה תכשיט ובתשובה אשכנזית מצאתי כתוב מפתח כסף המתוקן בחגור הוה תכשיט לאשה ואפילו של ברזל נהוג עלמא להתיר כדברי רבינו פרץ והגודה אף כי מהר"ם קורא תגר והמהדרים מחברים אותו ע"י יתד כסף וטעם המתירים דחשיב כמו תכשיט דחגור שקורין זינק"ל וכדאמרינן (שבת נח ·) בארוג בכסותו דממחה מומחה וכל שהוא ארוג לא גזרו אלא שמהר"ם חולק וכבר פשט המנהג להתיר דה"א לכל אדם לעשות של כסף אבל בשל כסף נראה דמהר"ם מודה דתכשיט גמור הוא אע"ג דלמקצת פי' הרא"ש ההוא דר"ג במפתח של זהב בירושלמי מחלק בין איש לאשה לא היה מחובר בחגורה כעין זינק"ל עכ"ל ואנו לא ראינו מי שנהג היתר בדבר זה והכי נקטינן (ג) :

ומ"ש רבינו בשם ספר המצות לחלק בין רצועה מובלעת בתוך יד של מפתח לשלשלת שיש בה קרס וכו' כך הוא בסמ"ק וביאור דבריו דכשרצועה מובלעת בתוך יד המפתח כלומר שהכניס ראש הרצועה במפתח והכה עליו בקורנס עד שנעשית הרצועה מחוברת למפתח כאילו הם גוף א' שרי כיון שהרצועה כולה גוף א' אבל אם עשה כן בשלשלת אסור לפי שהשלשלת עשוי מקרסים רבים אחוזי' זה בזה ומשום הכי אע"פ שראש השלשלת תהיה מובלעת בתוך המפתח אסור לפי שסוף סוף המפתח והשלשלת אינם גוף אחד שהרי השלשלת מחוברת מחלקים ודעת א"א ז"ל להתיר אפילו בשלשלת ואפילו אין ראש השלשלת או הרצוע' מובלע' בתוך יד המפתח שהרי כתב שבאשכנז נוהגים לתלות המפתחות בצואריהם בשלשלאו' או בחוטי צבעונים הרי שהתיר בשלשלת וגם לא הצריך להיות ראש השלשלת או החוטים מובלעים בתוך יד המפתח כנ"ל מדנקט גבי היתרא רצועה וגבי איסורא שלשלת דאל"כ לא הוה ליה לפלוגי אלא בין מובלע בתוך יד המפתח לאינו מובלע ולא בין רצועה לשלשלת אלא ודאי בכל שלשלת אסור :

ומ"ש אבל בשלשלת שיש בה קרס ה"ק אבל בשלשלת שכל שלשלת הוא מקרסי' יש אוסרים לפי שאע"פ שראש השלשלת יהא מובלע במפתח כיון שאותו ראש שמובלע במפתח ראשו השני עשוי כקרס ואחוז על ידו בשלשלת הוי ליה ב' גופים אחוזים זה בזה ואסור ויותר נראה לומר דלא אסרו בשלשלת אלא בשאינה מובלעת בתוך יד המפתח ולרבותא נקט שלשלת דאע"פ שהיא מכסף כמו המפתח לא חשיב גוף אחד כיון שאינה מובלעת אלא אחוזה בקרס אבל אם היא מובלעת אפי' רצועה שאינה ממין המפתח שרי :

ומ"ש ודעת א"א ז"ל להתיר שכתב שבאשכנז תולות המפתחות בצואריהם בשלשלאות או בחוטי צבעונין ולא חילק בין מובלעים בתוך יד המפתח לאינ' מובלעים (ד) ושמעתי שיש מתירין לעשות תיק בתי עינים מכסף ולקבעו בשלשלת כסף ויוצאין בו בשבת ואפשר שרצו ללמוד כן מדין מפתח כסף וכדברי המתירים ואין הנדון דומה לראיה דשאני התם שהבתי עיני' שבתוך התיק הם גוף בפני עצמו והוי משוי ואין לומר שהם בטלים לגבי התיק שהוא של כסף דאדרבה בתי עינים הם עיקר דאין אומרים נעשה בתי עינים לתיק אלא נעשה תיק לבתי עינים : לא יצא החייט במחט התחובה לו בבגדו ולא נגר בקיסם שבאזנו ולא סורק במשיחה שבצוארו כו' פלוגתא דר"מ ור"י בפ"ק (יא :) ופסק כר"מ דפטור כמו שפסק הרמב"ם בפרק י"ט וכבר נתן שם ה"ה טעם לדבריו :

ולא יצא הזב בכיסו וכו' גם זה שם בברייתות ואמרינן בגמרא דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא ולר' יהודה חייב ולר"מ פטור וכבר כתבתי בסי' רע"ח מחלוקת הפוסקים בזה ח :

וכן אשה נדה שקושרת בגד לפניה וכו' בפרק במה אשה (סד :) תנן דיוצאה אשה במוך שהתקינה לנדתה ופירש"י לנדתה באותו מקום שיבלע בו הדם ולא יטנף בגדיה וכתבו התוספות ולא נהירא דא"כ אצולי טינוף הוא ומשוי הוא כדאמרי' בפ"ק (יא :) לכן נ"ל שלא יפול על בשרה ויתייבש עליה ותמצא מצער' וכן כתב הר"ן והמרדכי שם וכ"כ סמ"ג והגהות פרק י"ט :

אין הקטע יוצא בקב שלו וכו' משנה בס"פ במה אשה (סה :) הקטע יוצא בקב שלו דברי רבי מאיר ור' יוסי אוסר ופירש"י קטע שנקטעה רגלו ט עושה כמין דפוס רגל וחוקק בו מעט לשום ראש שוקו בתוכו ור' יוסי אוסר דלאו תכשיט הוא ואינו מנעל והוי משוי ור"י בח"ה ביאר הדבר יפה שודאי דבר פשוט הוא שאינו עושה

דרכי משה

כתבי כתבו ג"כ סברא זו : (ג) ובא"ז כתב דכל דבר שאסור לצאת בו אינו מועיל שיעשה בו מחט לסגור חגורו או כדומה שלא מהני אא"כ יחברו לבסוף עכ"ל ומשמע דבמחובר בחגורה מיהא שרי וע"ל מדין זה : (ד) וכתב האגור דמנהג באשכנז

דרישה

ולהשתמש בו כו' אסור לפסק הלכה כתב כן וגם הרא"ש ס"ל דלאסור כדעת יש מפרשים וזה מבואר בסבבת דקדוק דבריו שמסיק וכתב ובאשכנז נוהגין שעושין מפתחות ותולות אותן הנשים בצואריהן כו' כלומר שאינם מוציאות המפתחות אלא דוקא בענין זה שתולות בצואריהם כו' אבל אינם מוציאות אותם בידם שהרואה אומר לצורך תשמיש כו' והיינו ממש כדעת י"מ ועד"ז יש לפרש ג"כ הא דכתב רבינו וכן דבר העשוי לתכשיט ולהשתמש בו כו' אסור היינו להוליך אותו בידו ודו"ק . כתב ב"י בשם הרשב"א שכתב בתשובה מעשי' באו לידי בישראלים הדרים בכפרים שהיו עושין מפתח בתוך האזור ומוציאין אותן וחושבין שהוא בטל לגבי האזור ואני אסרתי להם דכל דבר שאינו צורך הכלי ואינו תשמיש הכלי אינו בטל לגבי הכלי והרי הוא כאילו מוציאו לבדו בלא הכלי וראיה מדגרסינן בפרק תולין היוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתה חייב חטאת משום דציציות לגבי טלית חשוב ולא בטלי . וה"ה למפתח זה שבאזור שלא הוקבע שם לתשמיש האזור אלא להשתמש בו בפני עצמו כו' . וספר מצות שכתב רבינו בשמו דמתיר במפתח שהוא ברצועה לכאורה נראה שאינו סובר כתשובת רשב"א הלזה :

[יז] ובספר המצות כתב מפתח אסור אם אינו כו' נ"ל סמ"ק ומפתח אסור אם אינו מחובר ברצועה שתהא זנב הרצועה מובלעת בתוך יד המפתח אבל בשלשלת שיש בה קרס

פרישה

(י) ולא נגר בקיסם שבאזנו בל"א ווי"א והנגר תולה באזנו באמתו בשוק להראות בו מהו אומנתו כי בו משרטטין הנסרים לייסרן כעין שעושין עתה הנגרים :

(יא) ולא סורק במשיחה שבצוארו פירש"י ד' י"ד ע"ב סורק בגדים בקוצים שקורין קרי"ץ ובמשיחה קושר הקוצים גם הבגד קושר ומחבר בו ב' ראשים כשמותחו על יתידות שאומנים למותחו במקלות לזקוף את שערו ותולהו הסורק בצוארו באמתו לשוק סי' שהוא סורק:

(יב) שלא תתלכלך פי' בגדיה בדם נדתה והטעם דכל זה אצולי מטינוף הוא ומלאכה שאינה צריכה לגופה היא דלר"י חייב ולר"ש פטור וע"ל בסימן רע"ח שכתבתי פלוגתת הפוסקים בזה ב"י :

(יג) שלא תצטער שנופל על בשרה ומתייבש ומצטער ממנתו :

(יד) אין הקיטע כו' עיין בב"י ובדרישה : (טו) פירוש מי שנקטעה רגלו רגל אחד רש"י ועיין בסמ"ג דף י"ח שמפרש בע"א דמיירי שנקטעה שני רגליו ועושה במקומן דפוס של עץ כמין קב שלא יבחנו בני אדם שאין לו רגלים וכופף לאחריו אותן ב' רגלים ועושה שתי סמוכות של עץ דוגמא משקנב"א בלעז ונותן בהן ארכבותיו וקושר הסמוכות בארכבותיו וסמוכות אלו מתיר בסיפא והולך כדרך במקלו ע"ש :

וכן

חדושי הגהות

ח ופסק רבינו שם כמ"ד מלאכה שא"צ לגופה פטור (מהרל"ח) : ט מן מלת עושה עד מלת בתוכו ברש"י שלפנינו ליתא ואולם הובא בתוספות שם בשמו :

בטור

לו כמין דפוס רגל וחוקק בו מעט לתת בו ראש שוקו (יז) וכן קטע שאינו יכול לילך כלל על שוקיו אלא יושב על כסא וכשנעקר ממקומו נסמך על ידיו ועל שוקיו ונדחה לפניו (יח) ועושה סמוכות לראשי שוקיו (יט) אסור לילך בהן · י (כ) וכל קטע שגורר שוקיו ועושה סמוכות לאורך שוקיו מותר לילך בהן וחגר שאינו יכול לילך בלא מקל מותר לילך בו אפילו אינו קשור בו אבל אם אפשר לו לילך זולתו ואינו נוטלו אלא להחזיק עצמו כמו הזקן אסור מי שהוא אסור וכבלים ברגליו מותר לצאת בהם דלאו משוי הוא ולמישלף נמי לא חיישינן לפי שהם תקועים יפה: אין יוצאים בכסא פי' שיושב בכסא ובני אדם נושאים אותו אחד האיש ואחד האשה [טו] (כא) ואם רבים צריכין לו מותר יא ובלבד שלא יכתף שלא ישים כל אחד ידו על כתף חבירו והכסא על זרועותיהם (כב) ואין יוצאין יב באנקטמין והוא כמין חמור שעושין הליצנים ונראה כרוכב עליו והוא נושא והולך ברגליו ולא בקשורים והם עצים גבוהין · ויש בהן מושב לכף רגל והולכין בהן בטיט ולא בפראמי והן כמין צורות פרצוף שנותנים על הפנים להפחיד התינוקות · אין יוצאין בתיבה וקופה ומחצלת אבל יוצאין בשק ויריעה וחמילה פירוש בגדים גסים: יוצאים במוך וספוג שעל המכה לפי שהן מרפאין הלכך הוי כמו תכשיט וכן בקליפת שום ובצל או באיספלנית ומלונמא ורטיה שעליה ואם נפלו מעליה לא יחזירם וכל שכן שלא יתנם בתחלה אבל אסור לכרוך חוט או משיחה על המכה לצאת בו דכיון שאינן מרפאין הוי משוי אבל באגוד שכורך על הרטיה שלא תפול מעליו יכול לילך בו וקושרו ומתירו · [טז] בני מלכים וכן כל אדם (כג) יוצאין בזגין הארוגין להם בכסותן

מוטב אותו להלך בו שעכ"פ הוא צריך למקלות ומותר לצאת בהם כמו שיתבאר כיון שצורך הלוכו הם אבל כוונת עשיית קב זה כדי שלא יראה חסר רגל אלא ככה רגל הלכך כיון דאינו צורך הלוכו אסור וכן כתבו הגהות בפי"ט בשם סמ"ג וכ"כ בספר התרומה וכתב הריב"ש בתשובה מיהו אם הקב הזה מחופה עור כעין מנעלים לאותם שקורים בטיק"ש אפי' ר' יוסי מודה דמותר לצאת בו וגם אשה יוצאה בו כדאיתא בהדיא בפרק מצות חליצה (קג:) עכ"ל:

וכן קטע שאינו יכול לילך כלל על רגליו וכו' גם זה שם במשנה (ס'.) כסא וסמוכות שלו טמאין מדרס ואין יוצאין בהם בשבת: ופירש"י יש קטע שיבשו וכווצו גידי שוקיו ואפילו על ארכבותיו אינו יכול לילך ועושין כמין כסא נמוך ויושב עליו וכשהוא מהלך נסמך על ידיו בספסלים קטנים ועוקר גופו מן הארץ ונדחף לפניו וחוזר וכח על אחוריו והכסא קשור לו מאחוריו · סמוכות של אותו קטע עושה לו סמוכות של עור או של עץ לראשי שוקיו או רגליו התלויים וכשהוא נשען על ידיו ועוקר עצמו נשען גם על רגליו קצת: ואין יוצאין בהם בשבת · דאיידי דתלו ולא מנחי אארעא זמנין דמשתלפי: גם בזה כתב שם ר"י דלא מיתסר לצאת אלא בסמוכות אבל בכסא ובספסלים שבידו הקטנים יכול לצאת דה"ל כמו מקל דשרי בסמוך כיון דצורך הלוכו הם וכן משמע מדברי רש"י וכן כתבו התוס' והרא"ש ואף ע"ג דתנן כסא וסמוכות שלו וכו' י"ל דאשמעינן כסא לאשמעינן טמאין מדרס אבל מאי דקתני ואין יוצאין בהם בשבת לא קאי אלא אסמוכות שלו:

אבל קטע שגורר שוקיו וכו' גם זה שם במשנה הסמוכות שלו טמאין מדרס ויוצאין בהם בשבת ופירש"י הסמוכות שלו · של קטע יש קטע בשתי רגליו ומהלך על שוקיו ועל ארכבותיו ועושה סמוכות של עור לשוקיו: ויוצאין בהם בשבת · דתכשיט דידיה הוא:

ומ"ש וחגר שאינו יכול לילך בלא מקל וכו' כן דקדקו התוס' ממשנה זו שם ובפרק בתרא דיומא (עח:) וכ"כ הרא"ש והמרדכי והר"ן שם בפ' במה אשה וכ"כ הר"ן עוד בפרק אין צדין וכ"כ ה"ה בפי"ט בשם הרשב"א וכ"כ שם הגהות וכ"כ סמ"ג וסמ"ק והתרומה ורבינו ירוחם בח"ה:

וסומא אסור לצאת במקל וכו' כדתניא בפרק אין צדין (כט:) וטעמא משום דאפשר לו בלא מקל וכמו שכתבו שם הרא"ש והר"ן ז"ל:

מי שהוא אסור וכבלים ברגליו וכו' כ"כ המרדכי בפרק במה אשה ובסמ"ג וסמ"ק והתרומה והגהות פי"ט:

אין יוצאין בכסא וכו' ברייתא בפרק אין צדין שם אין יוצאין בכסא אחד האיש ואחד האשה:

ומ"ש ואם היו רבים צריכין לו מותר ובלבד שלא יכתף גם זה שם ומ"מ יש לתמוה על דברי רבינו שכתבה לענין שבת ומשמע מדבריו שאפי' להוציאו לר"ה שרי כשרבים צריכין לו כשאר הוצאות הנזכרות בסימן זה והרי"ף והרא"ש והרמב"ם לא הזכירו דין זה גבי שבת משום דס"ל דדוקא בי"ט דלא מיתסר הוצאה בכה"ג אלא מדרבנן משום זילותא די"ט והיכא דרבים צריכין לו לא גזרו רבנן אבל בשבת לר"ה ודאי אסור ואפי' לכרמלית אסור אטו ר"ה דקי"ל כרבא בריש המוצא תפילין (צט:) דגזר כרמלית אטו ר"ה ואין לומר דטעמא דרבינו משום דאמרינן התם פרק אין צדין דאמימר ומר זוטרא מכתפי להו בשבתא דריגלא בשבת נמי שרי שהרי פירש"י דבבית המדרש היו מכתפים אות' עד מקומם וכן משמע בגמרא ועל דרך זו יש לפרש ג"כ הא דמשמע בירושלמי פ"ק דביצה דאדם שרבים צריכים לו מותר להוציאו בשבת ואפשר דמשמע ליה דכיון דקי"ל שבת (צד.) החי נושא את עצמו לא מיתסר להוציא את האדם אלא מדרבנן ובמקום שרבים צריכין לו לא גזרו:

ומ"ש ואין יוצאין באנקטמין משנה בס"פ במה אשה (סו.) ובגמרא שם מאי אנקטמין א"ר אבהו חמרא דאכפא רבא בר פפא אמר קשרי רבה בר רב הונא אמר פרמי: ופירש"י חמרא דאכפא חמור שהליצנים עושים ונראה כמו שרוכב עליו: קשרי · אסקלא שמהלכים בהם במקום הטיט: פרמי. טילמוסא על הפרצוף להבעית הקטנים יג ומהא דא"ר פפא קשרי כתב רבינו ירוחם בח"ה סנדל של עץ נראה בפרק במה אשה שאסור לצאת וראיתי כל העולם נוהגים בו היתר ויש גדולים שכתבו שלא אסרו אלא סנדל של עץ הקשור בשוקו שאינו מתהדק יפה אבל שלנו שאינו קשור ברגל אלא שהרגל נכנס בו מותר עכ"ל (ה):

ומ"ש ואין יוצאין בקופה ותיבה תוספתא פ"י כתבוה הרי"ף והרא"ש בפרק במה אשה והרמב"ם בפי"ט ואיתא בגמרא (נדרים נה:) יוצאין בשק עבה וכו' מפני הגשמים אבל לא בתיבה וכו' וכתב הרא"ש יוצאין בשבת בשקים ואין בהם משום משוי כי דרך לצאת בהם מפני הגשמים וה"ה בלא גשמים נמי שרי אבל לא בקופה דלאו דרך מלבוש הוא אלא משוי וזה שלא כדמשמע מדברי הרוקח דלא שרי לצאת בשק אלא מפני הגשמים: **יוצאין** במוך וספוג וכו' עד וקושר ומתירו הכל בתוספתא שכתבו הרי"ף והרא"ש בפרק במה אשה:

בני מלכים וכן כל אדם יוצאין בזוגים וכו' משנה שם בני מלכים יוצאין בזוגים וכל אדם אלא שדברו חכמים בהווה ובגמרא שם מאן תנא ר' שמעון היא דאמר כל ישראל

אין יוצאין בכסא וכו' הקשה ב"י דמשמע בגמרא פ' אין צדין דלא התירו אלא בי"ט משום דלא מיתסר הוצאה בי"ט אלא מדרבנן אבל בשבת לר"ה ודאי אסור ונראה לתרץ דכיון דתנן בפרק המצניע המוציא את החי במטה פטור אף על המטה מפני שהמטה טפלה לו וחי לא מחייב בהוצאתו לפי שהחי נושא את עצמו א"כ גם בשבת ליכא בהוצאה זו אלא איסור דרבנן ובמקום שרבים צריכים לו לא גזרו וכיוצא בזה כתב ב"י אלא דנראה דנסתפק לפי שהרי"ף והרא"ש והרמב"ם לא כתבוהו אלא גבי י"ט ומשום הכי השמיטו בש"ע ולעד"נ דאין ספק בהיתר זה וכמ"ש רבינו אלא דכתבוהו הם ז"ל גבי י"ט משום דעיקר דין זה בגמ' איתיה גבי י"ט בפ' אין צדין כ"ל:

יוצאין במוך וכו' אבל אסור לכרוך חוט או משיח' על המכה וכו' פי' חוט גרידא או משיחה גרידא בלא מוך וספוג או כל הני דקא חשיב הכא אסור לכרוך על המכה דכיון שאינן מרפאין הוי משוי אבל אם הניח מוך וספוג וכל הני דקחשיב הכא דמרפאין ואח"כ כרך עליהן חוט או משיחה שלא תפול המוך והספוג פשיטא דשרי דהיינו דומיא מ"ש בסמוך אבל באגוד שכורך על הרטייה שלא תפול מעליו יכול לילך בו וכו' וכ"כ ב"י סוף סי' זה שמות' לצאת בסמרטוטין הכרוכי' על היד או על האצבע כשיש בו מכה ונראה דהיינו דוקא כשיש מוך על המכה או אספלני' וכרך סמרטוטין עליהן ועיין במ"ש רבינו בסי' ש"ח וז"ל וכן פשתן סרוק וכו':

בני מלכים וכו' משנה בפ' במה אשה ואליבא מסקנא דרבא דדוקא בארוגי' אבל אם אינן ארוגים לא אפילו לבני מלכים אסור וכתב במרדכי לשם ע"ש מהר"ס בתשובה בדין מפתח שבזעג"קל כדלעיל סעיף ח' דלא מהני הא דמחובר לכסות אלא דוק' דבר שדרכו להיות מחובר שם כמו הני זוגים דדרכן להיות ארוגים בכסותם אבל אם חבר דבר שאין דרכו בכך אסור ומביאו הרב בהגהת ש"ע וכתב עוד וכן מותר לצאת במטפחת שמקנחין בו האף שקורין פאצי"ט אם מחובר לכסות עכ"ל וכתב כן ע"פ שלטי הגבורים בפ' במה אשה שכתב כן להתיר ע"פ הסמ"ג בשם הירושלמי דכל המחובר לכסות ה"ה ככסות וליכא למיחש לדילמא נפיל ואיתויי דחשיבי להגהו תפירות כאילו הוא אריג. ואע"ג דהני פאצי"ט לא הוי תכשיט ולא הוי מלבוש מ"מ כיון דאין הפאצי"ט חשוב בטל הוא לגבי כסות עכ"ל ונראה דאין להתיר אלא כשמחובר לכסות בתפירה דהכסות הוא מלבוש וחשוב והפאצי"ט הוא בטל לגבי הכסות אבל הני איכשי שנוהגי' להקל לחבר הפאצי"ט בחגור בענין שאסו' להסירו מן החגור בשבת איסור גמור הוא דמאן לימ' לן דהפאצי"ט בטל לגבי חגור דלמא חגור בטל לגבי הפאצי"ט דכה"ג כתב מהר"ס בדין מפתח דברזל ונחשת שעשוי בזעג"קל

דרכי משה

באשכנז כדעת הרא"ש: (ה) וע"ל בסי' זה מדינים אלו: במרדכי

פרישה

(יז) וכן קטע שאינו יכול כו' שיבשו וקווצו גידי שוקיו: (יח) ועושה סמוכו' לראשי שוקיו של עור או של עץ לראשי שוקיו התלויין וכשהוא נשען ע"י ועוקר עצמו נשען גם על רגליו קצת · רש"י: (יט) אסור לילך בהן דאיידי דתלוי ולא מנחו אארעא זימנין דמשתלפי רש"י גם כאן כתב רבינו ירוחם דלא מיתסר אלא הסמוכות אבל בכסא וספסלים קטנים שבידו יכול לצאת דה"ל כמו מקל דשרי בסמוך וכ"כ התוספות והרא"ש ע"כ: (כ) אבל קטע שגורר שוקיו כו' פי' רש"י יש קטע בשתי רגלים והולך על שוקיו ועל ארכבותיו ועושה סמוכות של עור לשוקיו יוצאין בהם בשבת דתכשיט דידיה הוא: (כא) ואם רבים צריכין לו עיין בדרישה: (כב) ואין יוצאין באנקטמין משנה ס"פ במה אשה ובגמרא מאי אנקטמין א"ר אבהו חמרא דאכפא רב פפא אמר קשורי רבה בר רב הונא אמר פרמי ותפסו פי' שלשתן לדינא · פי' בגדים גסים ואין בהם משום משוי כי בהם מפני הגשמים וה"ה בלא גשמים נמי שרי אבל בקופה דלא דרך מלבוש אלא משוי יצא · אשר"י: (כג) יוצאין בזוגין כו' כשאין בהם עינבל ואין משמיע קול: אבל

דרישה

קרס והקרס אחוז במפתחי חלוקה יש מתירין ויש אוסרין אך אם יש בלא א' של מפתח כעין קרס ואוחזת בה מפתחי חלוקה מותר עכ"ל · מבואר כוונתו שאין להתיר המפתח אא"כ ברצועה כו' שאז הוא תכשיט לרצועה כעין ונעקי"ל שעושין בסוף המגורה אבל אם משים בה שלשלת כמנהג ומשים בשלשלת קרס בראשה כדי שיהא תכשיט לאחוז בה מפתחי חלוקה בזה יש אוסרין מפני שאין המפתח עצמו תכשיט כלל למפתחי חלוקה ויש מתירין שחושבין הכל כגוף אחד ותכשיט א' למפתח חלוקה אבל אם הקרס בגוף המפתח ואוחזות בה מפתחי חלוקה מותר לד"ס . וע"פ זה כתב הטור ודעת א"א ז"ל להתיר מפני שהרא"ש ז"ל ס"ל מאחר שתולין אותן המפתחו' בצוואריהן לכוי בשלשלאות או במותני צבועים מותר לצאת בהם ומסדר הלשון הטור משמע לי שמפרש כוונת הרא"ש להתיר אפי' בשל ברזל ונחושת וכן משמע מדסתם סמ"ק. ע"כ העתקתי ממה שמצאתי כתוב אבל לשון רבינו בהעתקת לשון סמ"ק לא משמע כן גם כי ק' בסוגי' בהמפתחות חלוקה יש בו דיעות לקמן סי' ש"ג אי יש לחשש אתי לשלפי ומחוי ודו"ק · שוב אחרי ימים רבים שכתבתי זאת מצאתי בטור ישן כושן של קלף שכתוב והקרס אחוז במפתחי חלוקה יש אוסרין כו' וזהו סיוע לפי שמ"כ ונכון הוא ולא כב"י:

[טו] ואם רבים צריכין לו מותר עיין בב"י שתמה על רבינו שכתב על דין זה לענין שבת והרי"ף והרא"ש והרמב"ם לא הזכירו דין זה אלא גבי יו"ט דלא מיתסר הוצאה בכה"ג אלא מדרבנן משום זילותא די"ט והיכא דרבים צריכין ליה לא גזרו רבנן כו' · ותירץ ואפשר דמשמע ליה דכיון דקי"ל דחי נושא את עצמו לא מיתסר להוציא את האדם אלא מדרבנן ובמקום שרבים צריכין לו לא גזרו ע"ש · ועיין לקמן בהלכות יו"ט בסי' תקי"ח שכתב רבינו שם כל דיני הוצאה ולא הזכיר שם דין זה אלא כתב אותו בסי' תקכ"ב בפני עצמו · משמע דלא מיירי באיסור הוצאה ואפשר לומר דמיירי שמוציאין אותו למבוי שיש בו עירוב ומשום עובדא דחול נגעו בה:

[טז] בני מלכים וכן כל אדם כו' במתני' פרק במה אשה ד' ס"ו ע"ב תני בהדיא בני מלכים בזוגין וכל אדם אלא שדברו חכמים בהווה עכ"ל המשנה כמלא שרבינו לשון המשנה נקט ובגמרא מאן תנא ר"ש היא דאמר כו' רבא אמר באריג בכסותו ודברי הכל וכן הוא בב"י: אין

חדושי הגהות

י בטור שנדפס אצל הב"ח נמצא אבל וכן נרשם בהתחלת הדיבור בב"י שלפנינו : יא ואע"ג דשם לענין י"ט איתמר דליכא איסור הוצאה בי"ט רק טרחא בעלמא ורבינו שכתב לענין שבת אפשר דר"ל נמי באותו ענין דליכא איסור הוצאה כגון בחצר שעירבו (מהרל"ח) ועיין ב"ח : יב במשנה ובגמרא שלפנינו איתא לוקטמן : יג ורבינו נקט כדברי כולם להחמיר הוא שהכל אסור (מהרל"ח) :

בכסותן (כד) אבל אינם ארוגים לא (ו) : יוצאין במיני עשבים שקושרים אותם בקשרים ותולין אותם לרפואה (כה) [יז] אין יוצאין בקמיע שאינו מומחה ואם הוא מומחה (כו) יוצאין בו ל"ש איתמחי גברא ולא קמיע כגון שכתב לחש א' בג' אגרות (כז) ורפאו שלשתן דאיתמחי גברא לאותו לחש בכל פעם שיכתבנו אבל לא לשאר לחשים וגם אין הקמיע מומחה אם יכתבנו (כח) אחר לא שנא אתמחי קמיע ולא גברא כגון שכתב לחש אחד באגרת אחת (כט) וריפא בו ג' פעמים שאותה אגרת (ל) מומחה לכל אדם (לא) וכ"ש איתמחי גברא וקמיע כגון שכתב לחש אחת בג' אגרות (לב) וכל אחת הועילה לג' אנשים או לאדם אחד ג' פעמים אתמחי גברא ללחש זה בכל איגרת שיכתבנו ואתמחי איגרות הללו לכל אדם אבל אם כתב ג' קמיעות לאדם אחד ורפאו ג"פ לא איתמחי

לא

בזעג"קל לנוי כמבואר לעיל בסמוך : **אין** יוצאין בקמיע שאינו מומחה משנה פרק במה אשה (דף ס) : **ומ"ש** ואם הוא מומחה יוצאין בו ל"ש אתמחי גברא ולא קמיע וכו' ל"ש אתמחי קמיע ולא גברא וכו' שם מימרא דרב פפא (דף ס"א) אלא דבפירוש אתמחי גברא ואתמחי קמיע כתב רש"י פי' אחר ודברי רבינו הם על פי פירוש התו' והרא"ש דאתמחי גברא כשריפא בג' אגרות מלחש אחד לא אתמחי גברא אלא לאותו לחש בכל פעם שיכתבנו אבל לא לשאר לחשים דלא דמי לנגח שור וחמור וגמל דנעשה מועד לכל מיני בהמה דשאני הכא דהדבר תלוי בחכמת הרופא ובבקיאותו ולכן אעפ"י שהוא בקי בקמיע זו אינו חשוב מומחה גם לקמיעי' אחרים שאינו בקי בהם דלא כפרש"י דמדמי ליה לנגיחות . גם באתמחי קמיע פי' התו' והרא"ש דלא אתמחי אלא אותה אגרת עצמה בלבד דלא כפרש"י שאפי' אגרת אחרת מלחש זה אפי' כתבו אדם אחד אתמחי קמיע דליתא : **ומ"ש** וכ"ש אתמחי גברא וקמיע וכו' שם א"ר פפא פשיטא לי תלתא קמיעי לתלתא גברא תלתא תלתא זימני אתמחי גברא ואתמחי קמיע . תלתא קמיעי לתלתא גברא חד חד זימנא גברא אתמחי קמיע' לא אתמחי חד קמיע לתלתא גברי קמיעא אתמחי גברא לא אתמחי בעי רב פפא תלתא קמיעי לחד גברא מאי קמיע ודאי לא אתמחי גברא אתמחי או לא אתמחי מי אמרי' הא אסי ליה או דילמא מזלא דגברא הוא דקא מקבל כתבא תיקו ולכאורה קשה כיון דאתמחי גברא בלחוד או אתמחי קמיע בלחוד יוצאין בו בשבת מה צריך לומר דפשיטא ליה היכא דאתמחי גברא ואתמחי קמיעא דיוצאין בו דדברים פשוטים כאלו א"צ לאומר' ונראה דאתא לאשמועינן דאעפ"י דכל ג' אגרות אלו הועילה כל אחת לאדם אחד ג' פעמים לא מספקא לן הכא דילמא לא אתמחי לא גברא ולא קמיע אלא מזלא דכל גברא וגברא הוא דקא מקבל כתבא ומספיקא אזלינן לחומרא דליתא הכא ספיקא דפשיטא דתלינן באתמחי קמיע דעדיפא אפי' מהמחאת הרופא כדמוכח בסוגיא כמ"ש התו' והרא"ש וכ"ש דעדיפא ממזלא דגברא דמקבל כתבא ולא קמבעיא לן בהא וכיון דתלינן באתמחי קמיע ולא בגברא דמקבל כתבא א"כ תלינן נמי באתמחי דגברא ולא בגברא דמקבל כתבא ותו קשה במאי דקאמר ג' קמיעי לג' גברי חד חד זימנא גברא אתמחי קמיע לא אתמחי דמשמע לפי פי' התו' והרא"ש דה"ק דאין יוצאין באגרת זו כיון שלא ריפא בה אלא פעם אחת ותימה למה אין יוצאין בה הא כיון דאתמחי גברא לאותו לחש בכל פעם שיכתבנו כל שכן אגרת זו שהועילה פעם אחת דפשיטא שיוצא בה כל אדם דודאי תועיל ונראה דגם לפי' התו' והרא"ש צריך לפרש דהכא אשמועינן היא גופא דאעפ"י דאיתמחי גברא לאותו לחש בכל פעם שיכתבנו מכל מקום קמיע לא אתמחי אם יכתבנו אחר דהמחא' קמיע איננה אלא באותה אגרת אבל התו' כתבו דנפקא מינה שאם אבד המחאתו שכתב ג' קמיעין ולא הועילו אם הומחה הקמיע מועיל אפי' אבד אדם המחאתו עכ"ל אבל מדברי רבינו שכתב וגם אין הקמיע מומחה אם יכתבנו אחר נראה דמפרש כפשוטו וכדפרישית ודו"ק . והא דכתב רבינו ל"ש אתמחי קמיע ולא גברא וכו' וריפא בו ג' פעמים דמשמע אפי' לחד גברא אתמחי קמיע איכא להקשות דבגמרא קאמר חד קמיע לג' גברי קמיע אתמחי גברא לא אתמחי דמשמע לכאורה דוקא בג' גברי כבר כתבו התו' הא דנקט לתלתא גברי משום רבותא דאפ"ה גברא לא אתמחי אבל קמיע ודאי אתמחי אפי' לא ריפא בה אלא לחד גברא תלתא זימני דפשיטא דתלינן בהמחאת קמיע ולא אמרינן מזלי' דגברא הוא דמקבל כתבא וכדפי' בסמוך ומטעם זה כתב רבינו ג"כ וכ"ש אתמחי גברא וקמיעא וכו' דאתא לאשמועינן דאעפ"י שכל אחת מהאגרות ריפתה לאדם אחד ג' פעמים לא תלינן במזליה דגברא דמקבל כתבא וכדפי' לעיל : **ומ"ש** אבל אם כתב ג' קמיעו' לאדם אחד וכו' היינו בעיא דרב פפא דכיון דקמיע ודאי לא אתמחי מבעי' לן אי תלינן ברופ' או במתרפא דמקבל כתבא וכיון דאסיקנא בתיקו אזלינן לחומרא והא דכתב רבינו באתמחי גבר' ולא קמיע כגון שכתב לחש אחד בג' אגרות ורפאו שלשתן היינו דוקא דרפאו שלשתן לתלתא גברי אבל לחד גברא היינו בעיא דרב פפא דכיון דקמיע ודאי לא אתמחי מבעיא לן אי תלינן ברופא או במתרפא ואיכא לתמוה למה לא פירש רבינו דבר זה שאין זה דרכו לסתום ולבי אומר לי דט"ס הוא בדברי רבי' וכצ"ל ורפאו לשלשה אנשים דאתמחי גברא וכו' ככ"ל שורש דינים אלו בקיצור לפי דעת התו' והרא"ש ורבי' ב"י הארוך :

יוצאין

ישראל בני מלכים הם רבא אמר באריג בכסותו ודברי הכל וכיון דאוקימנא לר"ש בשטה בפרק מפנין לא קי"ל כותיה וממילא קמא לה מתני' אליבא דהלכתא כרבא דאוקמא באריג ובלאו הכי איכא למימר דאפי' מאן דמוקי מתני' כר"ש ס"ל דבאריג בכסותו לכ"ע שרי אלא דמשום דבעיא לאוקומי מתני' דשרי בסתמא בין באריג בין בשאינו אריג אוקמא כר"ש וכ"פ הרמב"ם בפי"ט :

יוצאים במיני עשבים וכו' משנה שם הבנים יוצאים בקשרים ופירשו בגמרא שם קשרים קישורי פואה ופריך אי הכי מאי איריא בנים אפי' בנות נמי מאי איריא קטנים אפי' גדולים נמי וזה שכתב רבינו סתם יוצאים ולא חילק :

אין יוצאים בקמיע שאינו מומחה וכו' משנה שם (ס.) לא יצא האיש בסנדל המסומר וכו' ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה ופירש"י אבל בקמיע מומחה שרי דתכשיט הוא לחולה כאחד ממלבושיו ובגמ' (סא.) א"ר פפא לא תימא עד דמימחא גברא ומימחא קמיעא אלא כיון דמימחא גברא אף על גב דלא מימחא קמיעא וכתבו התוספות והרא"ש והר"ן דכ"ש אם אתמחי קמיעא ולא אתמחי גברא דהא משמע בגמרא שהמחאת קמיע עדיף מהמחאת רופא ואיתא תו בגמרא שם ת"ר איזהו קמיע מומחה כל שריפא ושנה ושלש והתניא איזהו קמיע מומחה כל שריפא ג' בני אדם כאחד ופירש"י ובברייתא קמייתא תני כל שריפא ושנה ושלש אפי' אדם אחד ל"ק הא למחויי גברא הא למחויי קמיעא . ופירש"י הא דקתני ג' בני אדם משום דסתם ג' בני אדם ג' מיני חולאים ואיירי בג' מיני קמיעים שאינם דומים זה לזה ולאמחויי גברא שנעשה מומחה לכל קמיעי שיעשה לעולם כדאמרי' בב"ק (לז.) נגח שור וחמור וגמל נעשה מועד לכל אבל הקמיע אינו מומחה אם יכתוב רופא אחר אחד מהם והא דקתני כל שריפא ושנה ושלש מיירי בחולה אחד וכתב זה הלחש וריפא ג' פעמי' או לאדם אחד או לג' ולאתמחויי קמיע מיירי דנעשה הקמיעא לבדו מומחה ע"י אדם זה או אם כתבוה ג' רופאים נעשה קמיע של לחש זה מומחה מיד כל אדם ואיתא תו בגמ' שם א"ר פפא פשיטא לי תלתא קמיעי לתלתא גברא תלתא תלתא זימני אתמחי גברא ואתמחי קמיעא ג' קמיעי לתלת' גברא חד חד זמנא גברי אתמחי קמיע לא אתמחי חד קמיע לתלתא גברא קמיע אתמחי גבר' לא איתמחי ובעי רב פפא ג' קמיעי לחד גבר' מאי קמיעא ודאי לא אתמחי גברא אתמחי או לא אתמחי מי אמרי' הא אסי ליה או דלמ' מזלא דגברא הוא דמקבל כתבא תיקו . ופירש"י ג' קמיעין . ג' מיני לחש : תלתא תלתא זימני . כל לחש ריפא ג"פ ואפי' אדם א' : אתמחי גברא . בכל קמיעות לעולם שהרי הומחה בג' מיני קמיעים : ואתמחי קמיעא ג' קמיעות הללו נעשו מומחין מיד כל אדם שהרי ריפא כל אחד ג"פ ואין לומר מזל הרופא גורם דאין הדבר תלוי במזל הרופא אלא בחכמתו : קמיעא לא איתמחי לבא מיד רופא אחר : חד קמיע לתלתא גברא . לחולי אחד : קמיעא אתמחי . מיד כל אדם : גברא לא אתמחי . לקמיע אחר שאינו של לחש ושל חולי זה : ג' קמיעי . של ג' מיני חולי : קמיעא ודאי לא אתמחי . מיד אדם אחר שהרי לא ריפא אלא פעם אחת : מזליה דהאי גברא . וא"ת ממתני' דלעיל שמעי' לה דקתני כל שריפא ושנה ושלש דמשמע לאדם אחד ואוקימנא דאתמחי קמיעא ולא אמרי' מזליה הוא וי"ל דלא דמי התם חד קמיעא הוא וליכא למיתלייה במזלא דגברא אלא בקמיעא הני ודאי בגברא תלו או ברופא או במתרפא הלכך מיבעיא לן במאי ניתלייה עכ"ל והרא"ש כתב שם פירש"י אם ריפא ג' מיני חולאים בג' מיני קמיעות דאתמחי גברא לכל הקמיעים גם לחולאים אחרים ולא נהירא דאטו אם הוא בקי בג' מיני קמיעים וכי בשביל זה יחשב מומחה גם לקמיעים אחרים שאינו בקי בהם הלכך נראה לפרש אתמחי גברא היינו שאם כתב לחש א' בג' אגרות ורפאו שלשתן אתמחי גברא לאותו לחש בכל פעם שיכתוב אותו אבל לשאר לחשים לא וגם אין הקמיע מומחה אם יכתבנו אחר ואגרת שריפתה ג"פ מומחה לכל אדם ותלת קמיעי לתלת' גברי תלתא זמני ה"פ אם כתב לחש א' בג' אגרות וכל אחת הועילה לג' אנשים או לאדם אחד ג"פ אתמחי גברא ללחש זה בכל אגרות שיכתוב ואתמחי אגרות הללו לכל אדם וכן כתבו התו' נמצא שהם חולקים על רש"י בפירוש אתמחי גברא ובפי' אתמחי קמיעא בפי' אתמחי גברא דלרש"י אתמחי לכל מיני קמיעים שיכתוב ולדבריהם לא אתמחי אלא לקמיעים שהן ממין אותו לחש אבל לא לקמיע לחש אחר ובפי' אתמחי קמיעא דלרש"י הוחזק לחש זה אפילו כתבו באגרת אחרת (ז) ואפילו כתבו אדם אחר ולדידהו לא הוחזק אלא אותה אגרת עצמה לבד אבל לא אגרת אחרת שכתוב בה לחש זה אפי' כתבה אדם

זה

דרכי משה

(ו) במרדכי פרק במה אשה ובהג"מ פי"ט דשבת תשובת מוהר"ם דלא מועיל חיבור לכסות אלא בדבר שדרכו להיות מחובר לכסות כגון זגים הארוגים שבימיהם היה המנהג לצאת כן ולעשות כן לכל הבגדים לנוי אבל שאר דברים שאין דרכן בכך אסור ואע"פ שיש בני אדם שנוהגים בהיתר לא גורע מאין הרגלים לדבר כו' וכ"כ ב"י בשם תשובת הרשב"א ומטעם זה אסרו מפתח הקבוע באזור כדלעיל אבל לפי תשובה דלעיל דכתבה דנהגו היתר לקבוע באזור א"כ אפשר דגם שאר דברים המחוברים שרי ומיהו נראה דאף לדברי תשובה דלעיל לא התיר אלא מפתח באזור משום הדחק דצריך להוליך המפתח עמו שלא יגנבו לו כשיניח המפתח בביתו וכן משמע בסמ"ג דמשום זה לוקחים המפתח עמו אבל שאר דברים שא"צ ודאי אסור לכ"ע וכתב בא"ז דאותן עגולים הירוקים שנושאים על הבגדים לסימן שהם יהודים כמו שגזר עליהם המלך דמותרים לצאת בהן בשבת אפילו אינו תפור בכסותו ובהגהות אלפסי מצאתי הא דמותר לצאת עם זגין הארוגים בכסות היינו שאין בזגין ענבל להשמיע קול ואינן עשויין אלא לנוי אבל אם הם עשויים להשמיע קול אסורים וכן מבואר בתוספתא שאין מקרקשין לא את הזוג ולא את הקרקש לתינוק בשבת וכתב עו"ש דנהגו לילך עם המטפחת שמקנח בו האף ונקרא פאטשיילע אם היא מחובר לכסות : (ז) ובהג"א משמע כפירש"י :

וכן

דרישה

[יז] **אין** יוצאין בקמיע כו' כתב בב"י שמצא כתב בביאור ז"ל איתמחי גברא ולא קמיע בשכתב פ' והיה אם שמוע בדרך משל בג' איגרות וריפא בכל אחד מהן אדם אחד וא"כ כתב פעם אחרת והיה אם שמוע ולא ריפא בה ג"פ . פי' לביאורו הנ"ל דמש"ה כתב וא"כ כתב פעם א' ולא ריפא בה ג"פ למשום דבא לבאר היכי דאיתמחי גברא ולא הקמיע וזה א"א לומר אא"כ אבד שאיש המחאתו וכמ"ש אח"כ בשם התו' כגון שכתב ג' קמיעות כו' . דאל"כ כיון שהאיש מומחה יועילו ג"כ כל הקמיעות מזה הלחש שיוצאים מתחת יד זה האיש המומחה אבל אי אבד המחאתו א"ש דיש נ"מ במאי דאמרינן ולא אתמחי הקמיע דאילו כתב קמיע א' שריפא בה ג"פ אף שאבד הכותב המחאתו ולא יועילו אותם הקמיעו' שכתב תחלה ולא ריפא בהן ג"פ וכ"ש אותן קמיעות אפילו מזה הלחש שיכתוב אח"כ ואסור לצאת בהן בשבת . מ"מ המחאת קמיעא זו שריפא בה ג"פ לא נתבטלה אף שכבר אבד המחאתו ומפני זה הקדים המבאר וכתב שאיירי בגברא שכתב ג' איגרו' וריפא בכל א' פעם א' ואתמחי גברא בהן ואיירי שאח"כ אבד חזקתו ושוב אסור לצאת אפילו באותן אגרות שכתב כבר ואילו היה גם בכללן או בפני עצמן קמיעא שריפא בה ג"פ היה ג"כ מותר לצאת באותו קמיעא לכך כתב שלא יצא מתחת ידו שום פעם אף אחר שאיתמחי בג' אגרות שום איגרת שריפא בה ג"פ ור"ל אף שריפא בה ב' פעמים אינו מועיל להיות יוצא בה אחר שאבד המחאתו כי אין הקמיע נמחה עד שירפא בה ג"פ וק"ל . שוב מ"ש המבאר ז"ל גם הזכירו למה שאתמחי קמיעא ר"ל לאותה האיגרת לבד . אבל הלחש לא מיד הכותב ולא מיד איש אחר אינו מומחה . גם הזכירו כנגד פירש"י באתמחי גברא . באמת דבריו צריכין ביאור וקשה להולמן . ולכאורה נראה

דלא

פרישה

(כד) **אבל** אינם ארוגין לא פרש"י דילמא שליף ואתי והתוספות פי' שם דילמא מיפסק ואתי לאתויי ד' אמות בר"ה :

(כה) **אין** יוצאין בקמיע שאינו מומחה ת"ר איזהו קמיעא מומחה כל שריפא ושנה ושלש . אחד קמיע של כתב ואחד קמיעא של עיקרין פירש"י דעיקרין של שרשי סמנין קרוי נמי קמיע . וכ"כ הטור לקמן : (כו) **יוצאין** בו דאז תכשיט הוא לחולה כאחד ממלבושיו רש"י : (כז) **ורפאו** שלשתן עי' ב"י : (כח) **ל"ש** אתמחי קמיע ולא גברא כו' וא"ת היאך אפשר שנמחה האיש ולא הקמיע והלא כיון שהאיש מומחה לכתוב לחש זה א"כ איגרת זו ודאי תועיל תרצו התו' דנ"מ שאם אבדה המחאתו כגון שכתב ג' קמיעות ולא הועילו אם הומחה הקמיעא מועיל אפילו אבד המחאתו וכן צ"ל מ"ש איתמחי גברא כו' ואיתמחי אגרות הללו כו' ר"ל שאיתמחי אגרות הללו כו' אף אם זה האיש אבד המחאתו כשאר האגרות הללו מומחי' לעולם לכל אדם . ובזה יתורץ ג"כ קושיא שיש בלשון המחבר מה לו להזכיר הדבר הפשוט אפי' בדרך כ"ש אבל במה שאמרתי הודיע לנו חידוש גדול עכ"ל ביאור שהביא ב"י :

(כט) **וריפא** בו ג"פ אפילו לאדם אחד דאיכא למימר מזלא דחולה זה גרם אפ"ה מחמת קמיע עדיף : (ל) **מומחה** לכל אדם פי' כל אדם יכול לצאת בה :

(לא) **וכ"ש** אתמחי גברא וקמיעא עיין בב"י ובתו' פרק במה אשה ד' ס"א מ"ו :

(לב) **וכל** אח' הועילה לג' אנשים דכיון שכל אחת הועילה ב"פ אבל ג' בני אדם לא אמרי' מזלם גרם וה"ה אם לא הועילה אלא אחד ג"פ והשניים לא הועילה אלא כל א' פעם א' דאז ג"כ אתמחי גברא ואותה לבדה היא מומחה :

בבילא

זה אא"כ אתמחי גברא ולפי דברי התוס' והרא"ש ה"פ דשמעתא תלתא קמיעי לתלתא גברי תלתא תלתא זימני כלומר ג' אגרות רפאו ג' בני אדם וכל אגרת הועילה ג"פ אתמחי גברא שכתב ג' אגרות והועילו לג' בני אדם וכל אגרות מאלו אתמחי אפי' אי לא הוי אתמחי גברא שהרי כל אחת הועילה ג"פ תלתא קמיעי לתלת גברי חד חד זמנא גברא אתמחי שכתב ג' אגרות שהועילו אבל אי לאו דגברא אתמחי לא אתמחי שום אגרת מאלו שהרי לא הועילה כל אחת אלא פעם אחת חד קמיעא לתלת גברי קמיעא אתמחי כלומר אגרת זו היא מומחה שהועילה ג"פ גברא לא אתמחי שלא כתב אלא אגרת אחת שהועילה וכתבו התוספות דה"ה חד קמיעא לחד גברא תלת' זימני דאתמחי קמיעא

והאי דנקט לתלת' גברי לאשמעינן דאפי' הכי גברא לא אתמחי וכן משמע מדברי הרא"ש בעי רב פפא תלת קמיעי לחד גברא כלומר כל אגרת לא הועיל אלא חד זימנא קמיעא ודאי לא אתמחי גברא מי אמרינן דכיון שכתב ג' אגרות שהועילו אתמחי או דילמא כיון שכל אגרותיו לא הועילו לאדם אחד איכא למימר מזלא דגברא דמקבל כתבא גריס ולא אתמחי וסלקא בתיקו וכתבו התוס' והרא"ש דלגבי המחאת קמיעא לא מיבעיא לי' באגרת שרפאה ג"פ לאדם אחד אי אמרינן דאתמחי קמיעא דפשיטא ליה דאתמחי ולא

לא גברא ולא קמיעא מותר לצאת בקמיעא מומחה לא שנא הוא של כתב או של עיקרין בין בחולה שיש בו סכנה בין שאין בו סכנה ולא שנכפה כבר ותולהו לרפואה אלא אפילו לא אחזו החולי אלא שהוא ממשפחת נכפין ותולהו שלא יאחזנו שרי וקושרו ומתירו בר"ה ובלבד שלא יקשרנו בשיר או בטבעת ויצא בו לרה"ר שאז יאמרו שיוצא בו לשם תכשיט וזהו אסור דלאו תכשיט הוא נאמן לומר הרופא על עצמו שהוא מומחה יוצאין (לג) בביצת החרגול (לד) ובמסמר הצלוב ובשן של שועל בין בחול בין בשבת ואין בו משום דרכי האמורי וכן בכל דבר שהוא משום רפואה.

יוצאין בביצת החרגול וכו' עד אסור משום דרכי האמורי בפ' במה אשה ואע"ג דאפי' לא היה בו מדרכי האמורי נמי אסור לצאת בו דכיון דאין בו רפואה משוי הוא מ"מ בביתו הי' מותר אבל משום דרכי האמורי אסור אפי' בביתו:
ומ"ש אבל

תלינן במזלא דגברא משום דהמחא' קמיעא עדיף מהמחאת גברא ומש"ה אע"ג דפשיטא ליה גבי המחאת קמיעא מיבעי ליה גבי המחאת גברא ופסקו סמ"ג וסמ"ק וספר התרומה ורבינו ירוחם בח"ה בעיא דרב פפא לחומרא וכן משמע מדברי הרמב"ם פרק י"ט וכן משמע ברמזים וכ"כ בקצת ספרי רבינו אבל אם כתב ג' קמיעי' לאדם אח' ורפאו ג"פ לא אתמחי גברא ולא קמיעא וכן מצאתי בספר מוגה מיד אדם גדול ואע"פ שבקצת ספרים כתוב אתמחי גברא ולא קמיעא ליתא להאי נסחא דא"כ נמצא חולק על כל הפוסקים ועוד דא"כ ה"ל למתנייה ולערובי בהדיה מ"ש לעיל אתמחי גברא ולא אתמחי קמיעא והכי הל"ל כגון שכתב לחש אחד בג' אגרות ורפאו שלשתן לג' אנשים או לאיש אחד ומדלא ערבינהו משמע ודאי דלא הוה מצי לערבינהו דכל שלא הועילו אלא לאדם אחד לא אתמחי גברא ולא קמיעא והכי דייק לישנא דאבל דקתני דמשמע דלא דמי לדלעיל כלל דהאיך אתמחי גברא או קמיעא ומש"ה שרו אבל בכה"ג לא אתמחי חד מינייהו ולפ"ז מ"ש כגון שכתב לחש א' בג' אגרות ורפאו שלשתן היינו דוקא ברפאו ג' בני אדם שאם לא רפאו אלא אדם אחד היינו בעיא דרב פפא דסלקא בתיקו ולחומרא דגברא נמי לא אתמחי ומ"ש כגון שכתב לחש אחד באגרת אחת וריפאה בו ג"פ אפילו לא רפאה כל שלשה פעמים אלא לאדם אחד אתמחי קמיע ומ"ש כגון שכתב לחש אחד בשלשה אגרות וכל אחת הועילה לג' אנשים או לאדם אחד ג"פ כלומר דנהי דלאמחויי גברא בעינן שכל אגרת תועיל לאיש אחד לאמחויי האגרת לא מיבעיא אם כל אגרת הועילה לג' אנשים פעם אח' בכל איש דהא ודאי אתמחי כיון שכל אגרת הועילה ג"פ באנשים מחולפים אלא אפילו אם כל אגרת הועילה ג"פ לאדם אחד אתמחי כל הג' אגרות דאע"ג דלהמחאת גברא בעינן ג' אנשים להמחאת האגרת באדם א' ג"פ סגי וכמו שכתבתי בשם התוס' והרא"ש:

אחר שכתבתי כל זה מצאתי כתוב ביאור לשון זה בסידור נכון ואף ע"פ שהכל עולה לסגנון א' ראיתי להעתיקו שאין בית המדרש בלא חידוש וז"ל אתמחי גברא ולא קמיעא הוא בשכתב פרשת והיה אם שמוע בדרך משל בג' אגרות ורפא בכל אחת מהן אדם אחד אח"כ כתב פעם אחרת והיה אם שמוע ולא ריפא בה ג"פ האיש נעשה מומחה אחר שריפא ג' בני אדם בג' אגרות הקמיעא לא נעשה מומחה אחר שלא ריפא ג"פ והדין בזה שמותר לצאת בכל אגרת זה האיש מזה הלחש וא"ת היאך אפשר שנמחה האיש ולא הקמיע והלא כיון שהאיש מומחה לכתוב לחש זה א"כ אגרת זו ודאי תועיל תירצו התוס' דנ"מ שאם אבד המחאתו כגון שכתב ג' קמיעו' ולא הועילו אם הומחה הקמיע מועיל אפילו אבד המחאתו חלוקה אתמחי קמיעא ולא גברא מבוארת במה שכתבתי והוא שכתב והיה אם שמוע באגרת אחת וריפאה האגרת ג"פ אפי' לאדם אחד כ"ש לג' אנשים והדין בזה כל אדם יכול לצאת באותה האגרת אתמחי גברא וקמיעא הוא כשכתב והיה אם שמוע בג' אגרות וריפאו השתים מהן כל אחת איש א' והשלישית ריפאה ג' אנשים או ג"פ איש א' בזה נמחה האיש והקמיע הג' ואם כל אחד מאותן האגרות ריפאו ג"פ נעשו כולן מומחות ואל יקשה עליך קמיע שלישי האיך נמחה והלא מיד כשיתרפא האדם ג' בקמיעא ג' נמחה האיש וכיון שנמחה האיש ודאי שאותה האגרת תועיל מכאן ואילך שאפשר לומר כגון שב' קמיעות מאלו ריפאו ג"פ לב' אנשים והקמיע הג' לאחד מאלו האנשים ב"פ ועכשיו כבר נמחו שני קמיעים והאיש והקמיעא הג' עדיין לא נמחה וחזר וריפא קמיע שלישי אדם ג' שעכשיו בא בבת אחת המחאת האיש והמחאת הקמיע והשתא מ"ש כגון שכתב לחש א' בג' אגרות וריפאו שלשתן היינו לומר שריפאו לג' אנשים כי אם ריפאו הג' אגרות לאיש א' לא אתמחי גברא כמ"ש בסוף אבל אם כתב וכו' ובזה לא ביאר בעל הספר כל צרכו או סמך על המבין גם מ"ש בזאת החלוקה וגם אין הקמיע מומחה אם יכתבנו אחר איכו פי' למ"ש לא אתמחי קמיעא דא"כ יקשה למה שאמר למטה באתמחי קמיעא וז"ל שאותה האגרת מומחה לכל אדם אבל הכל הוא פי' לא אתמחי גברא כי פי' לא אתמחי קמיעא יובן במה שיפרש למטה באתמחי קמיעא כי מכלל הן אתה שומע לאו אבל לפי שפי' דאתמחי גברא ר"ל לאותו לחש לבד לא לשאר לחשים הוצרך לומר כי זה הלחש מיד אחר אינו מומחה שאם היה מומחה מיד אחר מה יתרון לאדם שנמחה גם הזכירו למה שאתמחי קמיעא ר"ל לאותו האגרת לבד אבל הלחש לא מיד הכותב ולא מיד איש אחר אינו מומחה גם הזכירו כנגד פירש"י באתמחי גברא ומ"ש בחלוקה השניה מבואר במה שכתבנו ותדקדק שכתב בה שריפא ג"פ סתם ולא חילק כלל למה שאמר כמו שכתבתי שאפי' ג"פ לאדם אחד די וא"צ שירפא לג' אנשים גם בעל הספר כתב זה בפי' בחלוקה שלישית במ"ש וכל אחד הועילה לג' אנשים או לאדם אחד ג"פ הנה לך בפי' שאין חילוק כלל ומ"ש בחלוקה הג' הכל מבואר כשתעיין מה שכתבנו שלא הוכרח הרב לומר באתמחי גברא וקמיעא שכל א' מהקמיעים ירפא ג' אנשים כי האחד לבדו שירפא ג' אנשים ושתים האחרות כל א' איש א' אתמחי גברא וקמיעא א' אבל הסב' שכתב כן לכשיהיו כל הג' קמיעות מומחים כאשר כתבנו ופי' מ"ש אתמחי גברא ללחש זה וכו' ואתמחי אגרות הללו וכו' תבין במ"ש בתשובת הקושיא שהקשינו למעלה בחלוקה הראשונה ור"ל אתמחי אגרות הללו לכל אדם אף אם זה האיש יאבד המחאתו נשארו אלו האגרות מומחות לעולם לכל אדם והוכרח לומר זה שאל"כ יקשה אחר שזה האיש הוא מומחה לכל אגרות שיכתוב מזה הלחש מה יתרון לאלו האגרות שאמר עליהן ואתמחי אגרות הללו וכו' ובזה יתיישב גם כן קושיא שיש בלשון ה"ר יעקב מה לו להזכיר הדבר הפשוט אפילו בדרך כ"ש אבל במה שאמרתי מודיע לנו חידוש גדול ומ"ש אבל אם כתב ג' קמיעים וכו' איכה חלוקה רביעית אבל היא מעין חלוקה הראשונה ודומה לה ואין הפרש ביניהם אלא שבראשונה היא שרפאו הג' אגרות לג' בני אדם וזו שריפאו לאדם א' ג"פ והיא בעיא בגמרא ועלתה בתיקו ולחומרא והאמת כי הלשון אינו מדוייק ממש שהל"ל אבל אם כתב לחש אחד בג' אגרות לאדם אחד וריפאו וכו' כמו שכתב למעלה בחלוקה הראשונה אחר שאין חילוק ביניהם כי אם בענין לרפאות ג' בני אדם או אדם אחד ג"פ כמו שכתבתי. ואל יקשה עליך למה לא נאמר גם כן למעלה בחלוקת אתמחי קמיעא בזה י"ל מזליה דהאי גברא דמקבל קמיעא הוא אחר שהאמת הוא כאשר כתבתי שלהמחאת הקמיע א"צ שירפא לג' בני אדם אלא לאדם אחד ג"פ והטעם כי אחר שהמחאת הקמיעא תלוייה בעשייתו כתקונו יותר יש לתלות ענין הרפואה בתיקון הקמיעא מבמזלו של זה האיש אבל באתמחי גברא אחר שהוא תלוי במזל הרופא יש לספק שמא מזל הרופא גורם או מזל החולה עכ"ל ודברי סמ"ג וסמ"ק והתרומה כדברי רש"י דאם ריפא ג' מיני חלאים וג' מיני קמיעות אתמחי גברא לכל הקמיעי' גם לחלאים אחרים וכתבו עוד שלא יקרא אדם מומחה ע"י שריפא ג' בני אדם ע"י תחבושת או משקה אלא דוקא אם הוא מומחה הקמיעים ואע"פ שהכותנו אינו יודע כלום ברפואה וזה פשוט וכתוב בהגהות אשיר"י וז"ל רופא מומחה שעשה קמיע חדש לשום חולה אותו קמיע לבד מותר ואם יעשנו אדם אחר אינו מומחה אע"פ שריפא ג"פ מיד המומחה איכא למימר מזל הרופא גרם אבל קמיע שבא מיד אדם שאינו מומחה וריפא ג"פ נעשה מומחה מיד כל אדם דאין כאן לתלות במזל הרופא כיון שלא היה מומחה בשעה שעשהו עכ"ל (ח) והרמב"ם בפרק י"ט כתב וז"ל ואיזה קמיע מומחה זה שריפא לשלשה בני אדם או שעשהו אדם שריפא ג' בני אדם בקמיעים אחרים עכ"ל נראה שמפרש דכי אמר רב פפא חד קמיע לתלת גברי קמיע אתמחי דוקא קאמר אבל לגברא חד תלת זמני לא אתמחי קמיעא ושלא כדברי המפרשים שכתבו דלאו דוקא אבל אין בדבריו הכרע אם תופס כפי' רש"י או כפי' התו':

ומ"ש רבינו מותר לצאת בקמיעא מומחה ל"ש הוא של כתב או של עיקרין וכו' עד ויצא בו לר"ה הכל שם בגמרא ופי' רש"י של עיקרין של שרשי סמנין קרוי נמי קמיע:

ומ"ש נאמן הרופא וכו' ירושלמי בפרק במה אשה נאמן הרופא לומר קמיע זה מומחה ריפיתי בו ושניתי ושלשתי וכתבוה הרא"ש והר"ן והמרדכי בפרק הנזכר:

יוצאין בביצת החרגול וכו' משנה שם (סו.) פלוגתא דר' יוסי ור"מ והלכה כר' יוסי דשרי ואפי' לספרים דגרסי דר"מ מתיר וחכמים אוסרים אף בחול משום דרכי האמורי לא קי"ל כחכמים דאסרי מדאמרינן בגמרא אביי ורבא דאמרי תרוייהו כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי ובגמרא מפרש למאי מהני ביצת החרגול ושן של שועל ומסמר הצלוב:
ומ"ש

דרכי משה

(ח) וכן משמע בתוס' דלא תלינן באתמחי קמיע אם באה מאדם שכבר מומחה דתלינן בהמחאת אדם מאחר שכבר אתמחי גברא ולא מצינו אתמחי גברא וקמיעא אלא כשבא ביחד וכ"נ מדברי הביאור שכתב ב"י: כתב

פרישה

(לג) **בביצת** החרגול הוא מין ארבה כ"כ הרמב"ם בפי' המשנה ז"ל רמ"ף ובסג"א כתב וז"ל ואם חולי שיש בו סכנה אם יסיר ממנו הקמיע מותר לכנוס בה לבית הכסא. ואם אין בה סכנה אם יסיר הקמיעא אסור ליכנס בה. וא"כ אסור לצאת בה דכי עייל לב"ה שרי ליה ואתי לאתויי ד' אמות ועיין בגמרא פרק במה אשה כי משמע שם בגמרא דאין חילוק ומותר בכל ענין כשהוא מחופה עור וכ"כ בסמ"ג דמותר לכנס לבה"כ בקמיע מומחה אע"ג דכתב בה שמות כיון שמחופה עור וצ"ל דבכה"ג איירי כשאינה מחופה עור עכ"ל:
(לד) **ובמסמר** הצלוב פי' שלוקחין מסמר מעץ שנצלוב כן פי' הרמב"ם בפי' המשנה מ"ן: וגם

דרישה

דלא ימלט מט"ס ולהגיה בסוף דבריו ולמחוק תיבת גם וצ"ל והזכירו כנגד פירש"י כו' וס"פ דמש"ה כתבו כאן דמפני שכתב רבינו פי' אתמחי גברי לפי שיטת פי' התו' והרא"ש דלא איתמחי גברא אלא לאותו לחש ולא ללחשים אחרים ולאפוקי מפירש"י אגב קמ"ל ג"כ כנגד פירש"י פי' דלאתמחי קמיע דלא הועיל לה המחאתה אלא לצאת באות' האיגרת שאיתמחי והועיל' ג"פ אבל אסור לצאת באגרת אחר אפילו מזה הלחש ואפי' כתב זה האיש שכתב הראשון שאתמחי וכ"ש אם כתב איש אחר. וזהו ג"כ דלא כרש"י. ומה שכתב רבינו וגם אין הקמיע מומחה אם כתבה איש אחר ה"פ וגם ר"ל כמו שבאתמחי גברא כתבתי שלא אתמחי בכל ענין ג"כ אין הקמיע מומחה ר"ל אף במקום שהומחה הקמיע מ"מ אינו מומחה בכל ענין. ומ"ש אם יכתבנו אחר אינו ר"ל איש אחר דהא אפי' אם הוא וכתב זה האיש הראשון אסור לצאת בה אלא ר"ל אם יכתבנו אחר כלומר אם יכתוב איגרת אחרת ויהיה הכותב מי שיהיה הן הראשון הן אחר. וז"ש המבאר גם הזכירו למה שאתמחי כו' לא מיד הכותב ולא מיד איש אחר. ואח"כ בא המבאר ליתן טעם אף שאין כאן מקומו לכתוב ביאור דאתמחי קמיע דהא בחלוקה דאתמחי גברא איירי ומש"ה כתב והזכירו כנגד פירש"י באתמחי גברא ר"ל מפני שגם זה נגד פירש"י מש"ה הזכירו בחלוקה באתמחי גברא. ובאמת שגם תיבת גם נוכל לדחוק ולייש' ע"ד שכתבתי ור"ל במ"ש תחילה חילוק שבין התוס' והרא"ש לפרש"י בא אח"כ לכתוב מה שבינה באתמחי קמיעא בחלוקה דאתמחי גברא ומיהו לשון רבינו שכתב וגם אין הקמיע מומחה אם יכתבנה אחר שכתבתי שר"ל אם יכתבו איגרת אחרת לא נתיישב שפיר ואפשר לומר ליישב כפשוטו דדוקא אם יכתוב איש אחר קאמר דאסור וזה דאף שהאמת כן הוא דאם נמחה הקמיעא לבד דאסור לצאת באיגרת אחרת אפילו מאותו הלחש ואפילו אם יכתבנו כותב הראשון מ"מ רבינו שאיירי כאן בחלוקה דאתמחי גברא והיכא שאתמחי גברא פשיטא אם יכתוב עוד מאותו לחש אגרת אחרת דיוצאי' בה כל זמן שלא אבד המחאתו אלא שאם יכתבנו איש אחר אסור לצאת אף שאתמחי תרווייהו הגבר והקמיע ומש"ה כתב רבינו אם יכתבנו אחר ובזה נתיישב ג"כ לשון גם שכתב המבאר ור"ל פי' אחר וה"ק גם י"ל דלא איירי רבינו באתמחי גברא אלא מש"ה כתב רבינו כאן וגם אין הקמיע מומחה כו' אף שזה הדין שייך אף אם הקמיע מומחה מפני שהוא ג"כ נגד פירש"י. ומש"ה כתבו בחלוקה באתמחי גברא. וכמ"ש ראשונה ומ"ש רבינו אם יכתבנו אחר הוא כמו אם יכתוב הוא אחרת לפי מ"ש שכוונת המבאר כמ"ש וגם הזכירו כנגד פירש"י כו' הוא חלוקה אחרת ודו"ק. עוד כתב ב"י בשם הגהות אשר"י וז"ל רופא

ומ"ש מי שיש לו מכה וכו' עד וגם יש בו משום רפואה נמי הכי פי' דאי אין בו משום רפואה אסור וכדלעיל סעיף ו' דאסור לכרוך חוט או משיחה על המכה לצאת בו דכיון שאין מרפאין הוי משוי: אין יוצאין בסנדל המסומר וכו' עד ואין לפרוץ גדר הכי נקטינן דמדינא אין איסור בסנדלים המסומרים שלנו אלא שאין לפרוץ גדר במקום שנהגו וכתב מהרש"ל דלא נהגו איסור אלא בסנדלים שדומין קצת לסנדל המסומר דגזרו עליו חכמים אבל מנעלים מסומרים כדי שלא תאכל הקרקע את המנעל פשיטא דשרי וכן ראיתי הלכה למעשה מאמ"ז עכ"ל וכן נראה מסקנת ב"י ולכן השמיט בש"ע דין סנדל מסומר ולא כתבו כלל: היוצא בטלית מקופלת וכו' ס"פ חבית פי' כשמקפלו על כתפו בלא טעם הוי משוי וחייב חטאת אבל אם עושה כן כדי שלא יעכבוהו מלילך או שלא יעכבוהו מלעשות מלאכתו שהוא מותר לעשותו בשבת אין זה משוי אלא דמ"מ אסור הוא מדרבנן כיון שאינו דרך מלבוש אבל להתנאו' דרך מלבוש הוא ומותר והב"י האריך בהרבה חלוקים בשם הגדולים ופסק הלכה מפורש בש"ע ע"ש: יוצא

אבל אם עושה מעשה ואין ניכר בו שהוא משום רפואה אסור משום דרכי האמורי אבל כל לחש מותר מי שיש לו מכה בפיסת רגלו וקשר עליה מטבע להגין שלא ינגף ברגלין (לה) וגם יש בו משום רפואה מותר לצאת בו (לו) אין יוצאין בסנדל המסומר ל"ש שבת ול"ש י"ט ובגמרא מפרש צורתו וכמה מסמרים יש לו ואין מצוי לנו ולכן לא הארכתי בו ואלו סנדלים שלנו המסומרים אינן בכלל זה ומותר לצאת בהם (לז) ומ"מ נהגו בהן איסור ואין לפרוץ גדר היוצא בטלית מקופלת פי' לאחר שנתנה על ראשו מגביה שוליה ומקפלה

ומ"ש אבל אם עושה מעשה ואין ניכר בו שהוא משום רפואה אסור משום דרכי האמורי שם אהא דאמרי אביי ורבא כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי דייקינן הא אין בו משום רפואה יש בו משום דרכי האמורי ופירש"י יש בו משום רפואה שנראית רפואתו כגון שתיית כוס ותחבושת מכה אין בו משום רפואה כגון לחש שאין ניכר שיהא מרפא וכתב עליו הרא"ש ולא נהירא דלעיל בשמעתין איכא כמה לחשים שהיו עושין אלא מיירי בשעשה מעשה ואינו ניכר שיהא בו רפואה כלל כגון יד אילן שמשיר פירותיו שסוקרו בסיקרא וכן כתב שם הר"ן ז"ל כל דבר שיש בו משום רפואה בין לחש בין כל דבר כיון שאנו יודעין שהוא מרפא והכי מוכח בתו' וכך הם דברי רבינו וכ' עוד הר"ן שם וז"ל ואפשר דאף לחשים שאין אנו יודעים אם יש בהם משום רפואה מותר בהם מספק ולא אסרו אלא אותם שבדקו ואין מועילים וכתב הרשב"א שכן נראה שפירשו בתוספות אלא שראיתי לה"ר יונה שחשש בכל קמיע שאינו מומחה משום דרכי האמורי עכ"ל (ט): מי שיש לו מכה בפיסת רגלו וכו' משנה שם (סה.) יוצאין בסלע שעל הציניית ומפרש בגמרא כמו שכתב רבינו: אין יוצאין בסנדל המסומר משנה שם (ס.) ומפרש בגמרא טעמא דגזרו עליו משום מעשה שהיה ובפ"ק די"ט (יד:) תנן דביום טוב נמי אסור טו ובגמר' (שבת ס:) מפרש צורת סנדל המסומר שגזרו עליו וקאמר דכל שאינו מסומר בההוא גוונא ממש מותר וכתב הרא"ש וטעמא לפי שלא אסרו אלא כיוצא באותו סנדל המסומר שאירע בו מעשה וצורתו נעלמה ממנו וכתבו הגהות בפרק י"ט בשם התוס' סנדלים הנזכרים כאן לא נראו בימינו מעולם הלכך סנדלים שנועלים במדינת רומי מותר לצאת בהן אלא שהחמירו על עצמם ורבינו ירוחם בח"ה כתב דכיון דמשמע בגמרא שאם שנה צורתו בשום ענין שלא יהיה ממש כמותו מותר אם כן למה נאסר הגאליגי"ש אשר הם מסומרים למטה וג"ל שהיה מנהג בטעות שהיו סבורים שהיה זה סנדל המסומר ועכ"ז לא הייתי מתירו במקום שנהגו בו איסור ואע"פ שיש לי להשיב אפילו לפי מנהגם להתירו זולתי אם עשו מנהג להחמיר על עצמם ואין להם טעם משום שחופר בקרקע דקי"ל כר"ש בדבר שאין מתכוין אבל נראה לי שאין להם על מה שיסמכו לאסרם עכ"ל והר"ן כתב שם דכל שהוא משונה מסנדל שגזרו עליו מותר לצאת בו ולפי זה הסנדל המסומר שלנו שיוצאין בו בימות הגשמים אינו בכלל גזרה זו ואע"פ כן נהגו איסור בדבר לפי שדרכו לצאת מן הרגל ואיכא למיחש דלמא אתי לאיתויי כך ראיתי בשם הרשב"א עכ"ל. וכתוב בתשובו' רשב"א להשים בסנדל חתיכה של ברזל במקום המסמרים שורת הדין מותר הוא אלא שאסור עכשיו לעשות כן שלא יבא לטעות ולהתיר סנדל המסומר האסור לפי שלא נהג שום אדם לעשות כן עכ"ל וא"כ לדידן שנהגו לעשות כן שרי וכלבו כתוב ואלו הסנדלים המסומרים שלנו הדבר פשוט שאסור לצאת בהם אף ע"פ שאינם עשויים כאותם שלהם שגזרו עליהם מ"מ מסומרים הם לחזק ואמרינן שהם אסורים ועוד שקרובים הם להשמט מן הרגל אך באותם שאינם מסומרים יש קצת ראיה להתיר אע"פ שאינם נקשרים עכ"ל: ותמהני עליו דמאחר שצורת סנדל שלנו משונה מצורת סנדל שגזרו עליו כי מסומר לחזק מאי הוי וכן נראה מדברי הפוסקים דכל שמשונה מצורת סנדל שגזרו עליו אפי' אם הוא מסומר לחזק שרי וזה ברור ואע"פ שהרמב"ם בפרק י"ט סתם דבריו וכתב אין יוצאין בסנדל מסומר שסמרו לחזקו ולא חילק בין סנדל לסנדל יש לומר דנקט מימרא דשמואל סתמא וקצר בדבר כמנהגו בכמה מקומות וזהו שלא כתב אימתי אינו עשוי לחזק כדמפרש בגמרא וכן לא כתב שאם חפהו כולו מסמרים כדי שלא תהא הקרקע אוכלתו מותר וכן אם עשאו כמין כלבוס או כמין טס או כמין יתד או שחפהו כולו במסמורות כדשרי בגמרא:

ומ"ש היוצא בטלית מקופלת בס"פ חבית (קמז:) אר"י בר יוסף אמר ר' יוחנן היוצא בטלית מקופלת מונחת לו על כתפו בשבת חייב חטאת ובתר הכי אמר עולא אסור לעשות מרזב בשבת אמר רב פפא נקוט האי כללא בידך כל אדעת' דלכנופיא אסור כל להתנאות שרי ופירש"י בטלית מקופלת לאחר שנתנה על ראשו הגביה שיפוליה על כתפיו חייב חטאת שאין זה דרך מלבוש וכ"כ הר"ן ולא דמי להיא עובדא דרבי דלקמן (שם) דטלית מקופלת היינו כששני צידי טלית שלפניה ושלאחריה מונחים על כתפו אבל בההיא דרבי לא היו מקופלים אלא הצדדי' שלפניו בלבד ולפיכך היה סבור שיהא מותר עד דאהדרוה ומכאן יש להזהיר לחתנים שלנו שלא יצאו בטליתותיהן לר"ה כל שצידי הטלית מקופלים על כתפם וכן אסר הרב רבי יונה עכ"ל מיהו כל שאינם מקופלים על כתפם אלא משולשים ברחבם למטה מכתפיהם שרי דהיינו ההיא דבלנים שכתב רבינו בסמוך וכדאמרי' בגמרא (שם:) כי מעבריתו מאני דבני חילא שרבינו בהו למטה מכתפים ופירש"י שלא יהו שוליהם מונחים בכתפיהם אלא משוכים למטה שיהא נראה לבוש וז"ל שבלי הלקט בשם ר"ת ומאלתי היוצא בטלית מקופלת ומונחת לו על כתפו פי' שלאחר שנתנה על ראשו הגביה שוליה על כתפו אסור אבל להתעטף בטליתו אף על פי שמתקצר קצת מלמטה ומתכסה בו כתפו וגופו מותר וגאון אחר כתב אסור לקפל אדם טליתו על ראשו ועל כתפיו בשבת בין מפני החמה בין מפני הגשמים אבל לפי' רבינו חננאל משמע שאינו אסור אלא כשמסירה כולה מעליו ומקפלה ונושאה על כתפו עכ"ל ועל אסור לעשות מרזב פירש"י שמסלקין בגדיהם מן הארץ כשהם ארוכים וכופלים אותם כלפי מעלה ומחזיקין אותם על ידי חוטין והיינו כמין כיס וכמו מרזב אסור משום תקוני מנא: לכנופיא. שיהא מתוקן תמיד להעמיד קיפולו לעולם: להתנאות. לפי שעה: אבל התוס' והרא"ש פירשוה לענין איסור הוצאה לפי שאין דרך מלבוש וכ"כ רבינו ירוחם בחלק ה' וכ"כ מדברי הרמב"ם בפי"ט וכתבו התוס' (שם) דמרזב היינו טלית של ד' כנפות ולוקח שני צידי רוחב טליתו של צד ימיני ונותן על כתף השמאלית ואינו פושטו על הכתף אלא מקופל ומונח על כתפו והיינו דקאמר מאי מרזב כיס בבלייתא שקורין פרונגדר"א דכשהוא מונח כמו שפירשתי יש בו כיסים מרובים וכל כיס נראה כמין מרזב והיינו דקאמר כל אדעתא דלכנופיא אסור כמו שפירשתי שב' צידי הימין מקובצים ומונחים על כתף השמאלית שיכול ללכת במהרה ולא יכביד עליו טליתו ואדעתא דלהתנאות ש"ד והיינו כשאין צידי טליתו מקובצים אלא צד אחד מונחת על כתפו אבל צוארו וצד האחר נופל על שכמו עד הזרוע ואין בו שום כיס וכן פי' בערוך וכיוצא בזה פירש הרא"ש וכן כתב ר"י בחלק ה' והכלבו כתב בשם הראב"ד שלא נאסר טלית מקופלת רק בקפלו צד ימין על צד ימין ושמאל על צד שמאל אבל של שמאל על ימין ושל ימין על שמאל כעין עיטוף שלנו מותר ולא מיקרי אלא להתנאות וכ"ש של חתני' שמשלשלי' אותו מצדו האחד שמותר עד כאן לשונו והרמב"ם כתב בפי"ט וז"ל המתעטף בטליתו וקיפלה מכאן ומכאן בידו או על כתפו אם נתכוון לקבץ כנפיו כדי שלא יקרעו או כדי שלא יתלכלכו אסור ואם קבלה להתנאות בהם כמנהג אנשי המקום במלבושן מותר היוצא בטלית מקופלת ומונחת על כתפו חייב ע"כ שנראה שהוא מפרש לישנא דגמרא דקאמר גבי מרזב אסור כפשטיה דאיסורא איכא אבל לא חיוב חטאת ומפני כך הקדים דין המתעטף בטליתו וכו' לדין היוצא בטלית מקופלת ורבינו לא נחית לחלק בכך ולפיכך סתם דבריו וכתב דכל לכנופי' אסור וכל להתנאות שרי ומכל הדברים אתה למד דהני מלבושין דידן מותר לתפוס קצתן בידו ולהגביהן כדי שלא יתלכלכו שוליו בטיט ואפי' מכוין כדי שלא יעכבוהו מללכת שרי דהא דאסר טלית מקופלת דוקא בטליתות שלהם שהיו יריעה אחת מרובעת כעין טליתות של מצוה אי נמי במלבושים דידן אם אינו לובשן כדרכן להוציא ידיו מתוכן אלא מתעטף בהן ומקפלן ומניחן על כתפו דכהאי גוונא כי מקפל להו על כתפו או עביד להו כעין מרזב הוי משוי שאין זה דרך מלבוש אבל מלבושים דידן כשהוא לבוש בהם ומוציא ידיו מתוכם אפי' מגביה שוליו לעולם דרך מלבוש הוו ועוד דכל כה"ג אפי' טליתות דידהו שרי דלא אסרו אלא להניח על כתפו דוקא לפי שנראה כמשוי וזה דבר פשוט ולא כתבתיו אלא לפי שראיתי מפקפקים בדבר וכבר נתבאר שאין להם על מה שיסמכו: ומ"ש

דרכי משה

(ט) כתב בהג"א דכל קמיע שאסור ליכנס בה לבית הכסא אסור לצאת בה בשבת דכי עייל לבית הכסא שרי ליה ואתי לאתויי ד' אמות בר"ה ואם הוא מכוסה בעור מותר ליכנס בה

דרישה

רופא מומחה שעשה קמיעא מדסה לשום חולי כו' עד אם יעשנו אדם אחר אינו מומחה נראה דר"ל הקמיע איכי מומחה לצאת בה וכדמסיק בטעמו' דא"ל מזל הרופא גרם משא"כ כשבא הקמיע מיד איש שאינו מומחה או נעשית הקמיעא מומחה מיד כל אדם וצריך לדעת אף שהגהות אשר"י כ"כ הוא סברת רש"י דוקא אבל התוס' והרא"ש לא ס"ל הכי דהא כבר נתבאר בשמם דאף שהקמיע מומחה לא יועיל אלא לצאת בה ולא באגרת אחרת יהיה הכותב מי שיהיה א"ל באיתמחי גברא ג"כ ותימא שסם מסיק בהג"ה ר"י כאילו ר"י מסכים לזה והוא כתב דהתוספות לא כ"כ בשם ר"י. וגם מה"ט רמ"א ז"ל בהגהותיו בש"ע סעיף כ"ה כתב אמ"ש המחבר אליבא דהילכתא לדעת התוספות והרא"ש באיתמחי גברא ואיתמחי קמיע ע"ש כתב עליו רמ"א וז"ל ודוקא שבאו ב' המחאות ביחד [וה"ל כמ"ש התוספות והמבאר שביאו לעיל כגון שריפאו ב' הקמיעות כל א' לאיש א' ג"פ והקמיעא השלישי רפאה ג"כ לא' מן ב' אנשים ראשונים ב"פ נמצא שנמחו ב' קמיעות ראשונות והקמיע הג' והאיש עדיין לא נמחה וחזר ורפאה קמיע השלישית לאיש שלישי פ"א שעכשיו בא בפעם א' המחאת האיש והמחאת הקמיע השלישי] אבל איתמחי הגברא תחילה ואח"כ עשה קמיעא וריפא בה ג"פ לא תלינן בהמחאת קמיע רק בהמחאת הגברא שכבר אתחזק עכ"ל רמ"א ז"ל. הרי שטיכה לשונו לכתוב דין דהג"א אליבא דהילכתא לשיטת התוס' והרא"ש והטור וק"ל. ומ"ש ב"י עוד שם מיד בשם הרמב"ם שכתב איזהו קמיע מומחה זה שריפא לג' בני אדם כו' ז"ל ב"י נראה שמפרש דכי אמר רב פפא חד קמיעא לג' גברא הא לאמתויי קמיעא דר"ל הא דקתני כל שריפא ושינה ושילש הוא לאמתויי קמיע אינו ר"ל לג' גברא קמיעא אתמחי כו' דוקא קאמר כו' ולפ"ז צריך לומר מ"ש בגמ' שם ל"ק הא לאמתויי גברא כפירש"י שריפא ושנה ושילש משמע אפילו לאדם אחד. אלא כמו שפירשו שם התו' בד"ה כל שריפא ושנה ושילש כו' ז"ל שריפא ושנה ושילש משמע קמיעא א' כו' ע"ש. ואין להקשות מנ"ל לב"י לדחוק בפי' דברי הרמב"ם לישנא דרב פפא נקט וכמו שרב פפא שאמר חד קמיע לג' גברא פירשו המפורשים דל"ד קאמר ה"נ נאמר להרמב"ם ל"ד קאמר שו"מ דבשלמא לרב פפא קאמר חד קמיע לג' גברא ולא גברא י"ל דמש"ה קאמר לג' גברא לאשמועינן רבותא דאעפ"י שהועיל לג' גברא אפ"ה לא אתמחי גברא אבל הרמב"ם דלא איירי בחלוקה ז אתמחי גברא לא הל"ל לג' גברא ודו"ק: שיכסה

פרישה

(לה) וגם יש בו משום רפואה שאלמונית היוצא מן הכסף יפה למכה וגם הצורה מטבע יפה לה לרפואה ולכן קושר לה דוקא מטבע. גמרא דף ס"ה ע"א: (לו) אין יוצאין בסנדל המסומר כי על ידו נהרגו הרבה לכך גזרו עליו פ' במה אשה דף ס' ע"א. ובגמרא מפרש צורתו ומפרש שם דלא גזרו אסנדל שאינו מסומר אלא באותה גוונא שנעשה ביה המעשה והמעשה בשבת היה לכן ג"כ לא גזרו עליו אלא בשבת וגם בי"ט שדומה לשבת דאסור בעשיית מלאכה: (לז) ומ"מ נהגו בהן איסור פי' בסנדלות שדומה קצת לגזירת סנדל המסומר אבל מנעלים המסומרים כדי שלא תאכל הקרקע את המנעל פשיטא דשרי וכן ראיתי הלכה מאמ"ז ועיין בר"ן מ"ו: או

חידושי הגהות

יד הוא ברייתא שהובא בגמרא שם: טו שהוא יום של כנופיא כמו שבת (מהרל"ח) וכדאיתא שם (ס:): ודברי

ומקפלה על כתפו (לז) או במעות הצרורים לו בסדינו חייב (לח) וכל שאינו להתנאות כגון שמקבץ ב' קצותיה על כתפו כדי שלא יעכבוהו מלילך או שלא יעכבוהו מלעשות מלאכתו אסור שאינו דרך מלבוש וכל שהוא להתנאות דרך מלבוש הוא ומותר · יוצא אדם בסודר המקופל על כתפו אע"פ שאין נימא כרוכה לו על אצבעו · הבלנים יכולים להביא סדינים שמסתפגין בהן דרך רשות הרבים דרך מלבוש [יח] שיכסו בו ראשו ורובו [יט] [כ] סבניתא והוא סודר גדול שתלוי לו בין כתפיו וראשו עטוף בו אם מביאו דרך רשות הרבים צריך לקשור ב' ראשיו למטה בכתפיו זה עם זה שלא יפול מראשו · לבדין הקשין אסור להביאם בר"ה או בכרמלית דרך מלבוש ואם הן רכין ובינונים שרי · שתי חגורות זו על גב זו אסור

ומ"ש רבינו או במעות הצרורים לו בסדינו גם זה בס"פ חבית וכתב הרב הגדול מהרר"י אבוהב ז"ל בשם א"ז שיש מתירים אם הם תפורין וכן שמעתי בשם חכמי צרפת שמתירי' בתפורים ע"כ והאגור כתב שהשיב מהרר"י מולין שיותר נראה להתיר מלאסור אם הוא נושאם כדי שלא יגזלוהו או איזו פסידא כי הוי כלאחר יד כי ההוא דמי שהחשיך והרבה דברים התירו משום פסידא וגם בזמן הזה דלית לן רשות הרבים דאורייתא ואח"כ נזכרתי ההיא דפורפת על האבן אבל לא על המטבע דמוכח משם דאסור להוציא וע"ש עכ"ל וכמדומה לי שלא היתה הגמ' לפניו כשהשיב ולפיכך כתב דמוכח משם שאסור להוציא שנזכר דמפלגינן בין מטבע לאבן ואגוז ונדמה לו דלענין איסור הוצאה מפלגינן בינייהו ואין הדבר כן דמתני' הכי איתא בס"פ במה אשה יוצאה (סה.) פורפת על האבן ועל האגוז ועל המטבע ובלבד שלא תפרוף לכתחלה בשבת ובגמרא והא אמרת רישא פורפת אמר אביי סיפא אתאן למטבע ופירש"י אתאן למטבע דלאו בר טלטול הוא אבל אבן שהוקצה לכך ראוי לטלטול הרי בהדיא דלא אסרו במטבע אלא משום טלטול ולא משום הוצאה ואדרבה יש להביא ראיה משם להתיר לצאת במעות תפורים בכסותו דהא כל שפרוף מבע"י אפי' על המטבע שרי לצאת בו כמו בפרוף על האבן או על האגוז אלא שיש לדחות דשאני התם שאינו מכוין להוציא המטבע אלא לפרוף כסותו הלכך בטל המטבע לגבי הכסות אבל מעות התפורים בכסותו שמכוין להוציאם אפשר דאסור דחשיבי ולא בטלי וכ"כ מתשובת הר"מ שכתב רבינו בסי' ש"ב על ברזא שבפי הטבעת שהיה נראה לו להתיר לצאת בו דלא דמי למוציא בפיו ובמרפקו דפטור אבל אסור דהתם כשפותח פיו ופושט מרפקו המשוי נראה אבל הכא שבלוע כולו בגוף היה נראה דשרי אמנם אינו מתירו כיון שמכניסו תדיר כדי לחזור ולהוציא אע"ג דלא דמיא ממש להאי איכא למימר דפטור אבל אסור כי הכי עכ"ל ומעות התפורים כיון שעשויים לחזור ולהוציאם ודאי דאסור ואם מוציאם בר"ה אפשר לחוש לו מחטאת דאיכא למימר שדרך הוצאתם בכך להולכי דרכים אח"כ בא לידי תשובת מהר"ם וכתוב בהם בלשון הזה שאלת על היהודים ההולכים בדרכים ומוליכים כסף או זהב ותופרים אותו באבנט אם מותר להוליכו בשבת דע לך שהוא אסור דתנן בפרק המצניע (צב.) בפונדתו ובחיפת חלוקו פטור וכל פטורי דשבת פטור אבל אסור ושלום מאיר ברבי ברוך עכ"ל (י):

יוצא אדם בסודר המקופל על כתפו וכו' גם זה בס"פ חבית (שם) ובהדיא איפסיקא שם הלכתא דאף ע"פ שאין נימא כרוכה לו על אצבעו שרי וכ"כ הרמב"ם בפי"ט ולא ראיתי חולק בזה אלא רבינו ירוחם שכתב בחלק ה' בשם רבינו חננאל שצריך להיות נימא כרוכה על אצבעו ושכן נהגו ואיני יודע טעם לדברי רבינו חננאל אלא א"כ היתה לו גירסא אחרת וכתב רבינו ירוחם ומותר לצאת בסודר מעוטף כעין מעיל ומשמע מדבריו שאם אינו מעוטף אסור וקשה לי דיוצא אדם בסודר המקופל על כתפו משמע דאע"פ שאינו מעוטף שרי ולא דמי לטלית דשאני סודר שדרך לבישתו בכך וכן משמע מלשון הרמב"ם בפי"ט שכתב היוצא בטלית מקופלת ומונחת על כתפו חייב אבל יוצא הוא בסודר שעל כתפו דמשמע דבגוונא דאסור בטלית שרי בסודר ומצאתי בתשובת הרשב"א ז"ל כתב מר היהודים שבעיר הזאת שנושאים הטלית תחת הגלימא סביב צוארם בר"ה והא אמר ר"י היוצא בטלית מקופלת וכו' חייב תשובה כל ארץ ספרד נהגו לצאת כן דרך נויות ואפי' בחצרותם ובתיהם ודרך מלבוש הוא להם והרי זה כאות' שאמרו שם הרטנין יוצאין בסודר שעל כתפיהם ולא רטנין בלבד אמרו אלא כל אדם אלא שדרכן של רטנין לצאת בכך וטלית מקופלת שאמר ר' יוחנן פירש"י שלאחר שנתנה על ראשו הגביה שיפוליה על כתפיו שאין זה דרך מלבוש עכ"ל הרי בהדיא התיר הרשב"א סודר מקופל ומונח על כתפו וחילק בינו לטלית מקופלת אחר שנתנה על ראשו כמו שחלקתי אני שזה דרך לבישתו בכך וזה אין דרך לבישתו בכך: **וכתב** הרמב"ם בפי"ט וכל סודר שאינו חופה ראשו ורובו אסור ונראה שלמד כן מדין הבלנים דבסמוך כמו שאבאר:

הבלנים יכולים להביא סדינים שמסתפגין בהן דרך ר"ה גם זה שם אמר רבי יוחנן האוליירין מביאין בלרי כשים לבי בני ובלבד שיתכסה בה ראשו ורובו סבניתא צריך לקשור שני ראשיה למטה מן הכתפים ונראה שהרמב"ם מפרש ובלבד שיתכסה בה ראשו ורובו כלומר שתהא רחבה כדי לכסות בה ראשו ורובו ומפני כך כתב בפי"ט וכל סודר שאינו חופה ראשו ורובו אסור וסובר שכל שהיא רחבה אע"פ שלא כסה ראשו ורובו שרי ומשום הכי שרי לצאת בסודר שעל כתפו וסבניתא פי' הרמב"ם בפי"ט שהיא קצרה שאינה רחבה ומשום הכי אסור לצאת בה אלא אם כן קשור שני ראשיה למטה מכתפים ונמצאת כמו אבנט ומותר לצאת בה אבל רש"י פירש סבניתא סודר גדול שתלוי לו בין כתפיו וראשו עטוף בו וכו' ולפ"ז מאי דאמרינן ובלבד שיתכסה בה ראשו ורובו כלומר צריך לכסות בה ראשו ורובו ואם לאו אסור משום דאינו דרך מלבוש אלא א"כ קשר שני ראשיו למטה מכתפיו כדאמרינן בסבניתא ומיהו בסודר המקופל על כתפיו שרי שדרך לבישתו בכך:

לבדים הקשים וכו' גם זה שם (קמו:) בי סדיא רב אסר ושמואל שרי ברכים כ"ע ל"פ דשרי בקשים כ"ע ל"פ דאסור כי פליגי במציעאי ובתר הכי מסיק תלמודא דרב ושמואל לא פליגי כלל דבמציעאי כמי שרי רב ופי' רש"י בי סדיא לבדין ועשוין לקפלן תחתיו במקום הכר או הכסת ומשמע בגמרא דלענין להביאו דרך ר"ה כשהוא מעוטף בו איתמר וכן פירש"י וכך הם דברי הרמב"ם בפי"ט: **וכתוב** ברוקח שמותר להתעטף בטליתו תחת המקטורן ולהביאו לב"ה ופשוט הוא מדין הבלנים ומדין הלבדים דבסמוך (יא) וכתב עוד דמהכא משמ' שמותר להוציא מלבוש לצורך חבירו אם ילבשנו על כל מלבושיו אבל בשני חגורים אסור וגם הכלבו כתב ומותר ללבוש או להתעטף מלבוש שאינו צריך לו כדי להביאו לחבירו במקום אחר אפילו דרך ר"ה עכ"ל ופשוט הוא מדינים הנזכרים:

שתי חגורות זו על גב זו אסור בריש פ' במה אשה (נט:) אמר ליה רבינא לרב אשי קמרא על המייני מאי א"ל תרי המייני קאמרת ופירש"י תרי המייני קאמרת הא ודאי משוי הוא ואסור ורבינו הלוי מצאתי בתלמידיו דמותר והראשון נראה עכ"ל וכן נראה שהוא דעת התוס' והרא"ש לאסור וכתבו ואע"ג דאשי' בפרק כל כתבי בי"ח כלים פונדא ותגור ופירש רש"י דפונדא הוא אזור היינו כגון שיש בגד מפסיק בינתים אבל תרי המייני זה על גבי זה אסור ולא דמי לכמה מלבושים שאדם לובש בשביל הקור אבל תרי המייני מה הנאה יש ואין דרך לחגור ומשוי הוא וכ"כ התשב"ץ בשם הר"ס ובכלבו כתוב שבעל הירואים אוסר אפילו מלבוש מפסיק ביניהם אם אינו צריך אלא אחד מהם שלא התירו אלא גבי דליקה דוקא והרי"ף השמיט הא דתרי המייני וגם הרמב"ם לא הזכירו בפרק י"ט לאיסור משמע שהם מפרשים תרי המייני

יוצא אדם בסודר המקופל וכו' שם מסקנא דגמ' הלכה אעפ"י שאין נימא כרוכה לו באצבעו ולא דמי לטלית מקופלת על כתפו דחייב חטאת דשאני טלית דהוא מלבוש למעלה מכל מלבושיו ואין דרך לבישתו שיהא מקופל על כתפו הוי משוי אבל הסודר שנושאי' סביב צואר' תחת הגלימ' דרך לבישתו הוא לקפלו על כתפו הלכך יוצא בו אפילו לכתחלה כנ"ל ועיין בב"י:

ומ"ש או במעות הצרורים לו בסדינו חייב שם בברייתא וכת' ב"י דא"ז מתיר אם הם תפורים וכ"כ מהרי"ל דמותר לנושאם כדי שלא יגזלוהו או משום פסידא אחרת וכן נוהגי' להקל עוד התיר מהרי"ל לישא אצלו זהו' מנוקבים אפי' אינן צרורים אבל לא יצא בהן חוץ לעירוב וע"ל בסוף סי' רס"ו ולקמן בסי':

הבלנים יכולים וכו' שם והכי פירושו מותר להביאם לבית המרחץ כדי להסתפג בהם ובלבד שיתכסה בה ראשו ורובו דה"ל כאילו לבוש ונראה דלא התירו אלא להביאו לבית המרחץ כדי להסתפג בו אבל לאחר שנסתפג בו אסור לחזור ולהביאו לביתם והכי משמע מפרש"י ע"ש:

סבניתא והוא סודר וכו' שם ודברי רבינו כפי' כמו שפרש"י אבל התו' כתבו דסבניתא הוא בגד דק וצריך לקשר שני ראשיה למטה שלא יפריחנו מעליו הרוח ואתי לאתויי או משו' דנראה כעין משוי לפי שהוא דק מאוד ואינו נראה מלבוש אא"כ נראה קשור עכ"ל:

לבדין הקשין כו' ג"ז שם ולמסקנא ליכא פלוגתא דלבלבדי' שקורין פלסטר"ש ועשוין לקפלן תחתיו במקום הכר או הכסת אם הם קשים אסור להביאם דרך מלבוש אפי' לכרמלית וכ"ש דרך ר"ה דאסור אפילו כשהוא מעוטף בהם דכיון דקשין הן אין עליהם שם מלבוש אלא משוי הם אבל אם הם בינונים לא רכים ולא קשים וכ"ש אם הם רכים דדרכן להתחמם בהן מלבוש הן ושרי להביאם אפילו דרך ר"ה דרך מלבוש ומכ"ש דשרי בכרמלית:

שתי חגורות זו ע"ג זו אסור דהוי משוי פי' כיון דליכא הנאת חימום יותר בשתי חגורות מבאחת א"כ משוי הוא משא"כ בשני לבושים שדרכן של בני אדם ללובשן

דרכי משה

בה לבית הכסא אע"ג דכתוב בה שמות עכ"ל וכתב עוד אם יש בו חולה שיש בו סכנה א"צ להסיר אע"פ שאינו מחופה עור וכן הוא בגמרא (שם סא:): (י) ומנהג בזה להקל וראיה שהביא מוהר"ם מיירי בר"ה גמור אבל לדידן דלית לן ר"ה גמור המיקל במקום פסידא וסומך עצמו על דברי המתירין לא הפסיד וכ"כ באו"ה דבמקום דלא יוכל להפקיד מעותיו כגון שהוא בין הא"י מותר לתופרם בבגדיו ולצאת בהן שמא ירגישו הא"י במעותיו ויסתכן ואם הוא בין הישראלים במקום דלא יוכל להפקידן יתפרם בבגד וישב בבית אבל לא יצא בהן עכ"ל · ובמהרי"ל התיר לישא אצלו זהובים מנוקבים בשעת הסכנה אבל לא יצא בהן חוץ לעירוב: (יא) ומשמע דוקא דומיא דלבדים שרי אבל לקופלו ולהניחו צד הימין על צד השמאל כדרך שמתעטפים בטליתות אסור משום טלית המקופלת על כתיפו מיהו נראה דהואיל ודרך לבישתו בכך בכל ענין שרי והוי כמו סודר שנתבאר לעיל דמותר לצאת בו מקופל

פרישה

(לז) **או** במעות הצרורים לו כו' כתב מהר"י אבוהב ז"ל בשם א"ז שמכמי צרפת מתירין אם הם תפורים והאגור כתב בשם מהר"י מולין ז"ל שיותר נראה להתיר מלאסור אם הוא נושאם כדי שלא יגזלוהו או איזה פסידא כי הוי כלאחר יד כו' ולבסוף כתב ב"י בשם תשובת מהר"ם לאסור וכן פסק ב"י ע"ש ורמ"א כתב שיש לסמוך אמתירין בשעת הדחק שאינו יכול לישב בבית ע"ש:

(לח) **וכל** שאינו להתנאות ז"ל הגמרא אמר עולא אסור לעשות מרזב בשבת אמר רב פפא נקוט האי כללא בידך כל אדעתא דלכנופיא אסור כל להתנאות שרי ופירשו התוס' והרא"ש מרזב היינו טלית של ארבע כנפות ולוקח שני צדי רוחב טליתו של צד ימינו ונותנם על כתף השמאלית דאינו פושטו על כתיפו והיינו דקאמר מאי מרזב כיס דכשהוא מונח כמו שפירשתי יש בו כיסו' מרזבים וכל כיס נראה כמין מרזב והיינו אדעתא דלכנופיא

דרישה

[יח] **שיכסה** בו ראשו ורובו כו' כתב ב"י ונראה דהרמב"ם מפרש דהא דקאמר בגמרא ובלבד שיתכסה בו ראשו ורובו כלומר שתהיה רחבה כדי לכסות בה ראשו ורובו ומפני כן כתב בפרק י"ט וכל סודר שאינה חופה ראשו ורובו אסור וסובר שכל שהוא רחב אעפ"י שלא כסה ראשו ורובו שרי ומש"ה שרי לצאת בסודר שעל כתפו:

[יט] **סבניתא** פירש הרמב"ם בפ' י"ט שהיא קצרה שאינה רחבה ומש"ה אסור לצאת בה אלא א"כ קשר שני ראשיה למטה מכתפים שנמצאת כמו אבנט ומותר לצאת בה אבל רש"י פירש סבניתא סודר גדול שתלוי לו בין כתפיו וראשו עטוף בו וכו' ולפ"ז מאי דאמרי' ובלבד שיתכסה בה ראשו ורובו לומר שצריך לכסות בה ראשו ורובו ואם לאו אסור כו' וכל זה דוחק לומר לענ"ד להוציא דברי הרמב"ם מפשטן ומשמעותן בפרט שבגמרא משמע שצריך לכסות בה ראשו ורובו · והנך עיניך רואות שרבינו כתב לשון רש"י בלא תוספת וחסרון וא"כ דבר פשוט הוא דס"ל לרבינו שצריך לכסות בה ראשו ורובו אלא לשטורא קאמר ובלבד שיתכסה בה ראשו ורובו א"כ בודאי לא היה נמנע רבינו מלהביא דעת הרמב"ם החולק עליו כמנהגו לכן נ"ל שהרמב"ם ס"ל כרש"י ורבינו שצריך לכסות בה ראשו ורובו · והא דב"י הביא ראיה מדכתב בפ' י"ט וכל סודר שאינו מחפה ראשו ורובו אסור · כלומר מדתולה בסודר ולא כתב וכל אדם שאינו חופה כו' משמע שתלוי הכל בשיעור סודר אבל א"כ לכסות בה ואפשר לדחות ולומר דכיון דכתב הרמב"ם כמה דינים קודם דין זה שתולה הכל באדם כגון היוצא בטלית מקופלת כו' אבל יוצא הוא בסודר כו' לא חש לכתוב כאן וכל אדם שאינו חופה כו' ותפס הדין בלשון קצר כמנהגו · וגם הראייה שהביא ב"י מתשובת הרשב"א שכתב וז"ל הרי בהדיא התיר הרשב"א סודר מקופל ומונח על כתיפו וחילק בינו לטלית מקופלת כו' אפשר לדחות · דמ"ש הרשב"א והרי זה כאותה שאמרו שם הרטנין יוצאין בסודר שעל כתפיהם כו' ר"ל כשם שמותר להרטנין לצאת בסודר מעוטף כשהוא מתכסה בו ראשו ורובו ומקופל על כתיפו מטעם שדרך מלבוש הוא להם · כך נמי מותר לאלו היהודים שנושאים הטלית תחת הגלימא סביב צוארם בר"ה מטעם שדרך מלבוש הוא להם · ולכאורה נראה שתיבת מקופל משמע לב"י דפירושו שנושא הסודר סביב צווארו אך קשה דהא בגמרא לא נזכר כלל תיבות מקופל גבי סודר אלא גבי טלית · ועוד דהא רבינו ג"כ כתב סודר מקופל ופשוט דרבינו ס"ל כרש"י ור"ל שבסודר הוא הולך מעוטף וקמ"ל דלא צריך להיות נימא כרוכה על אצבעו · גם הרמ"א לא פי' כן דברי הרמב"ם ע"ש ובגמרא · ותמצא שבגמרא סתם וכתב דין טלית וסודר ואח"כ כתב עליו שאסור להגביה ולהניח על כתיפיו ומשום דדרך הטלית להיות ארוך ולהגביה הקצרות משא"כ בסודר של הסופרים מש"ה כתב רבינו איסור הגבהת שוליים מטלית ולא מסודר · גם מדליתא בגמרא וברמב"ם שא"צ להיות רצועה כרוכה על אצבעו מוכח דבמעוטף איירי דבאינו מעוטף אין מדרך העולם לכרוך הרצועה ע"ש · מ"ש ב"י דהרמב"ם דאוסר בטלית מתיר בסודר אינו מוכרע ורמייה שפיגה את הלשון וכתב אבל יוצא בטלית שעל כתיפו והל' משמע שר"ל מעוטף בו ומונח על כתיפו וכתב גם מ"ש ב"י פשוט דבטלית איירי שאינו מעוטף בו ותולה בזה שגם סודר איירי שמעוטף בו ומונח על כתיפו וקטע כתיפו מפני שלסודר אין לו מיתוך להכנים בו הידים לכן מונח על כתיפו ובאמת שאינו מוכרע ודו"ק: בכה"ג אינו מוכרע ועיקר הוכחת ב"י הוא מדסקדים הרמב"ם וכתב דין איסור יציאתו בטלית מקופלת ואח"כ כתב חיוב על יציאתו בטלית מקופל ומונח על כתיפו ובאמת שאינו מוכרע ודו"ק:

[כ] **סבניתא** והוא סודר גדול שתלוי כו' כל זה כתב ג"כ רש"י · ונראה דהא דכתבו סודר גדול ר"ל שיש בו שיעור לכסות בו ראשו ורובו רק שכן דרך מלבוש להתעטף בו הראש בלבד ותלוי

גו

אסור דהוי משוי אבל ב' לבושים שרי [כח] ובספר המצות התיר ב' סרבלים ואסר ב' חלוקים: כילה שיש בה רצועות שמותחין אותה בהם יכול אדם להתעטף בה ולצאת לר"ה ואין הרצועות חשובות כמשוי שמבוטלת אגבה הלכך מותר לצאת ברצועות התלוים באבנט אף על פי שאין המנעלים קשורים בהן דלא חשיבי ובטלי אגב האבנט אבל אם הם של משי חשיבי ולא בטלי ואסור אם אין המנעלין קשורין בהם מידי דהוה אטלית שאינה מצויצת כהלכתה דאסור לצאת בה לר"ה דכיון שאינה מצויצת כהלכתה הוי הציצית משוי דחשיבי ולא בטלי אבל כשמצויצת כהלכתה לא הוי משוי הלכך מותר לצאת בטלית שלנו לרשות הרבים דחשיבא מצויצת כהלכתה אע"פ שאין בה תכלת דקיימא לן אין תכלת מעכבת הלבן תדע לך שהרי אנו מברכין עליהם [כב] והר"מ מרוטנבורק היה מחמיר שלא לצאת בה וא"א ז"ל היה יוצא בה· כתוב בספר המצות כל דבר שנפסק מן הבגד וראשו אחד מחובר (לט) כגון לולאות ואינו חשוב מותר לצאת בו ואם חשוב אסור לצאת בו· כובע אי לא מיהדק בראשו אסור לצאת בו לרה"ר (מ) [כג] שמא יעבירנו.

ללובשן מפני הקור וזה טעם ספר המצו' שאסר שני חלוקים דהיינו חלוק של פשתן הדק הדבוק לבשרו אין בהן הנאת חמום ומשוי הוא כמו שתי חגורות וזה נמי דעת רבינו יואל במרדכי פ' במה אשה דאוסר להוציא שני מקטורין זה ע"ג זה לצורך חבירו דהוי נמי דומיא דשתי חגורות ושני חלוקים שאין בהם הנאת חמום דומיא דלבדים הקשים ולענין הלכה נקטינן לאסור שתי חגורות ודדמי ליה וכך היא דעת כל הגדולים ואין הלכה כרבינו הלוי דיחי' הוא ומ"ש ב"י דמדלא כתבו הרי"ף והרמב"ם לאסור שתי חגורות אלמא דהם מפרשים תרי המייני קאמרת הא ודאי שרי לפעד"נ איפכא דאי איתא דשרי ה"ל לפרושי אלא פשיטא היא דאסור כיון דאין בהם הנאת חמום וכדין לבדין הקשין ועוד דבמקצת ספרי הרי"ף כתוב הא דא"ל רבינא לרב אשי קמר' עלוי המייני' מאי א"ל תרי המייני קאמרת וכן ראיתי באלפס ישן מיהו המרדכי שם כתב וז"ל ופסק ר"י דלכל הלשונות כשחגור אחד על חלוק וחגור אחר על הקוטא מותר שכן דרך בני אדם אפי' בחול וכ"ש דמותר ללבוש שני סרבלים בשבת דליכא מאן דאסר עכ"ל והכי נקטינן· כתב ב"י בשם האגור ושבולי הלקט דבתי הידים שקורין אנטי"ל בל"א שלובשין מפני הצנה אסור לצאת בהם דשמא ישכח ויביאם ארבע אמות בר"ה וכן נלע"ד לאסור כי היכא דסבניתא אסור בלא קשירה שלא יפול מראשו מיהו בקשר אחד ועניבה על גביו נמי שרי וא"צ קשר של קיימא כמ"ש האגור ושבולי הלקט דהא אפילו בלא קשר של קיימא יצאנו מידי חששא זו שמא יביאם ארבע אמות בר"ה אכן נהגו להקל אפילו בלא קשירה כלל אפשר כיון דאין לנו ר"ה אלא כרמלית אין כאן אלא ספק חששא דרבנן וכיוצא בזה כתב המרדכי ס"פ במה אשה בדין חוטין דאשה אסורה לצאת בהן דילמא מתרמי להו טבילה של מצוה ואתיא לאתויינהו ד' אמות בר"ה כדלקמן ריש סי' ש"ג דלדידן דלית לן ר"ה גמור שרי ומסיק לשם בשם ר"ת והנח להם לישראל מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין ובנדון דידן נמי יש לנו לומר הנח כו' כי מדינא נ"ל דאסור בלא קשירה:

כילה שיש בה רצועות וכו' מימרא דר' אבין ר"פ תולין ומ"ש הלכך מותר לצאת ברצועות כו' כ"כ שם התוספ' והרא"ש:

ומ"ש דהרמ"ם היה מחמיר שלא לצאת בה איכא לתמוה דמשמע דאפי' לא נפסק שום חוט היה מחמיר דשמא כיון שאין בה תכלת ה"ל שאינה מצויצת כהלכתה ובמרדכי פ' חבית כתב דר"מ לא היה מחמיר אלא שלא לצאת בטלית קטן שהוא לבוש מתחת מלבושיו לפי שהיה ירא שמא ניתקו החוטין של ציציותיו ונפסלו כיון שאין יכול לבדוק אותן עכשיו בשעה שהיה יוצא לר"ה אבל אם היה יודע שלא נפסקו החוטין כלל היה יוצא בהן לר"ה אעפ"י שאין לנו תכלת וכהרא"ש ואפשר דמהר"ם היה מחמיר בטלית קטן מטעם זה וזה ורבינו כתב טעם אחד ובמרדכי כתב טעם שני מיהו ודאי דלהלכה נקטינן להקל ואפי' בטלית קטן נמי שרי לצאת דמוקמינן אחזקתיה שלא נפסק וא"צ לבודקו קודם שיצא וכבר ביאר ב"י חלוקי דינים אלו לעיל סי' י"ג ע"ש:

כתב בספר המצות כל דבר שנפסק וכו' נראה דלפי דמחלק ברצועות התלויות באבנט דלא נפסקו והתם פשיטא דבטלי לגבי בגד אי לא חשיבי אבל בנפסק מן הבגד דאיכא למימר דאפילו אי לא חשיבי הוי משוי דכיון דנפסק מן הבגד בראשו האחד ה"ל כאילו נפסק לגמרי ואסור לכך הביא מ"ש ס"ה דאפילו נפסק נמי מותר לצאת בו אם אינו חשוב דבטל הוא לגבי בגד:

כובע אי לא מיהדק בראשו וכו' בר"פ תולין ובסוף עירובין א"ר שישא בריה דרב אידי האי סיינא שרי פי' כובע של לבד והא איתמר סיינא אסור ל"ק

המייני קאמרת הא ודאי שרי וכיון שכולהו מסכימים להתיר הכי נקטינן (יב) ובשני סרבלין שהתירו התו' והרא"ש כ"כ המרדכי וסמ"ג וסמ"ק והתרומה אלא שכתב המרדכי שרבינו יואל אוסר להוציא שני מקטורין זה על גבי זה לצורך חבירו ולא נתברר לי שם מקטורין ומ"מ כיון דרבים מתירים הכי נקטינן (יג):

ומ"ש בשם ספר המצות לאסור שני חלוקים לא מצאתיו בשום ספר וטעם סברא זו משום דשני חלוקים אין הנאה בהם ואין דרך ללבשן ומשוי הוא וכמו שכתבו התוס' והרא"ש גבי שני חגורות אבל התוס' כתבו ס"פ חבית (שבת קמז·) גבי סבניתא צריך לקשר שני ראשיה למטה שסבניתא היא בגד דק ומש"ה צריך לקשר ב' ראשיה לתתה שלא יפריחנו הרוח או משום דנראה כעין תשוי לפי שהוא דק מאד ואינו נראה מלבוש אא"כ קשור עכ"ל הרי שהתירו אע"פ שהוא דק ואין בו הנאת מלבוש כיון שנושא אותו דרך מלבוש (יד):

כתוב בשבלי הלקט בשם ספר הירוא' שני סרבלים ושני תכשיטין אחרים זה על זה ואינו צריך אלא לאחד מהם אסור מדתנן בפרק כל כתבי (קכ·) לענין דליקה עוטף כל מה שיכול לעטוף ולמדנו שלא במקום דליקה אסור ובעל התרומ' כתב מותר לצאת בשני סרבלין מפני הצינה וכתב עוד אפילו למאן דאסר תרי המייני נראה שאם בגדיו ארוכים וצריך לחגור חגורה בין כל בגד ובגד שלובש הרשות בידו ואין אנו אוסרין תרי המייני אלא זה ע"ג זה א"כ הני נשי דידן שיש להם כתונת שלובשות אותם ובהם המיינים תפורים לחגור מתניהם ואח"כ חוגרת עוד חגורה של משי או של כסף טוב להם שלא תחגורנה המייני הכתונות ודי להם החגורה של משי או של כסף והמייני הכתונות אינם חשובים כמשוי כיון שהם מחוברים בכתונת בטלי לגבייהו דאמר מר (שבת קלט:) מתעטף אדם בכילה ובכסכסיה ויוצא בה לר"ה וכו' וכתב עוד אלו שיש להם שני אבנטים במכנסיהם האבנט האחד שבו שנצי והאחד שמחברין אותן למעלה במתניהם נראה שמותר אם תפירת המכנסים חלוקה לשני אבנטים אבל אם אין תפירתם חלוקה נראה שאסור מידי דהוה אתרי המייני זה ע"ג זה שאסורים. כ' האגור שיש מתירין לצאת בשני אנפילאות ולהתעטף בשני סודרין מפני הצינה וכן כתוב בשבלי הלקט להתיר וכתב עוד האגור שיש אוסרין בבתי ידים שקורין גואנט"ש מפני הצינה שמא יפלו מידיו אך אם קשורים קשר של קיימא דליכא למיחש מותר וז"ל שבלי הלקט לצאת בשבת בבתי ידים הנקראים גוואנט"ש מפני הצינה אע"פ שיש למצוא צד היתר שהם כעין מלבוש לידים הולך אני בהם להחמיר לפי שאין יכול למשמש בבגדים יפה ולעשות מה שצריך לו ולפעמים צריך למשמש בבשרו מפני הככה או פרעוש וצריך להוציאם מידו ושמא ישכח ויביאם ד"א בר"ה אך אם תפרן מע"ש בבתי ידים של מלבושיו או קשרן קשר של קיימא יפה דליכא למיחש דלמא שלפי שרי עכ"ל (טו):

כילה שיש בה רצועות וכו' בר"פ תולין (דף קלט) מימרא דרבי אבין בר רב הונ' אמר רב חמא בר גוריא:

ומ"ש הלכך מותר לצאת ברצועות התלויות באבנט כן כתבו שם התוספות והרא"ש:

ומ"ש אבל אם הם של משי חשיבי וכולי כ"כ שם הרא"ש וכן כתב רבינו ירוחם בח"כ אבל בספר התרומה ובמרדכי פרק חבית נסתפקו בהם משום דאי בעי ילבש אנפילאות ברגליו ויהיה צריך לרצועות וגם הם ראויות לקשור בהם אחד מראשי המכנסים התלויים למטה להגביהם מן הארץ כמו שהוא מנהג וסמ"ג התיר להדיא וכתבוהו הגהות פי"ט:

ומ"ש מידי דהוה אטלית שאינה מצויצת וכולי ג"ז שם אמר רב הונא אמר רב היוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתה בשבת חייב חטאת ומפרש טעמא משום דציצית לגבי טלית חשיבי ולא בטלי ופירש"י חייב חטאת ואילו לא היתה מצויצת כלל לא מחייב דהא לבושיה הוא אלא הציציות הויין לו משוי הואיל ואינם כמצותן אינם צריכין לו ומן הבגד ממש לא הוי דליחשבי כותיה: חשיבי. משום דשל תכלת הן ולא בטלי והוו בה משוי ולפי זה לדידן דלית לן תכלת לא חשיבי ובטלי אבל התוספות כתבו בשם ר"ח חשיבי ולא בטלי לפי שדעתו ליתן בטלית ציצית רביעית וכ"כ הרמב"ם בפי"ט היוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתה חייב מפני שאותן החוטין חשובין הן אצלו ודעתו עליהם עד שישלים ויעשו ציצית ולפי זה אפילו לדידן דלית לן תכלת חשיבי ולא בטלי והלכך היוצא בטלית שאינה מצויצת אפילו בזמן הזה חייב חטאת:

ומ"ש הלכך מותר לצאת בטלית שלנו וכולי נתבאר יפה בהלכות ציצית סימן י"ג ושם נתבאר כשנפסל הציצית בכרמלית אם צריך לפשטו מיד אם לאו:

כתוב בספר המצות כל דבר שנפסק מן הבגד וכו' בסמ"ג וסמ"ק והתרומה ובמרדכי פרק חבית ובהגהות פרק י"ט למדו כן מהא דאמרינן שמותר לצאת בכילה או טלית שיש בה חוטין ורצועות משום דבטלי אגב הטלית ואם היא מצויצת שלא כהלכתה אסור משום דחשיבי ולא בטלי:

כובע אי לא מיהדק וכולי בר"פ תולין (קלח) ובסוף עירובין (קב:) א"ר ששת בריה דרב אידי האי סיאנא שרי ופירש"י סיאנא כובע של לבד והא איתמ' סיאנא אסור ל"ק הא דאית בה טפח הא דלית בה טפח אלא מעתה סרביל בגלימא טפח ה"נ דמחייב אלא לא קשיא הא דמיהדק הא דלא מיהדק ופירש"י הא דאית בה טפח

דרכי משה

מקופל הואיל ודרך לבישתו בכך וכ"ש לדברי הכלבו דמתיר בכה"ג אפילו בטלית כמו שנתבאר לעיל וא"כ א"צ להביא ראיה מההיא דלבדים דאין הנדון דומה לראיה: (יב) ואין דבריו נראים דהא רש"י והתוספות והרא"ש וכל הפוסקים כתבו בהדיא לאסור ואיך נדחה כולם מפני השמטת הרי"ף והרמב"ם ומשמע מדברי התוספות דאף ב' חגורות אינו אסור אלא כששתיהן זו על גב זו דמה הנאה יש בהן הא אין דרך לחגור כך והוי משוי אבל כשיש בגד מפסיק ביניהם שרי וכ"כ המרדכי פרק במה אשה בהדיא דשרי וכ"ה בא"ז: (יג) והא דכתב דרבים מתירים נראה דלא כיון על הפוסקים דמתירין הוצאות ב' סרבלים דאפשר דהם לא מיירי כשהוציאן לצורך חבירו אלא כשלובשן לצורכו מפני הצינה אלא כיון לדברי הכלבו שכתב דמותר להוציא שני מלבושים כדי להביא א' לחבירו · וכ"כ הרוקח אמנם בשבולי לקט אוסר: (יד) ול"נ דאין ראייה מדברי התוספות להתיר שני חלוקים משום דאף הם לא התירו אלא בדבר שדרכו ללבשו משא"כ בשני חלוקין דאין דרך ללבשן מיהו אם שני מקטורין שרי והם שני סרבלים אע"ג דאין דרך העולם ללבוש שתים ה"ה שני חלוקים והר"ן כתב פרק כל כתבי (דף קמה ע"ב) דכל בגדים שאין דרך ב"א ללבשן באחר אסור להוציא ובא"ז כתב דמותר לצאת בשני כובעים שכן דרכו בחול לשום כובע גדול על כובע קטן וכך המנהג עכ"ל: (טו) כתוב בתא"ו ני"ב ח"ג דמותר להתיר איזורו

דרישה

לו בין כתיפיו ומשם יורד וממשיך עד לארץ והוא שקורין בל"א פארשא"כ ולא כמ"ש ב"י לדעת הרמב"ם שפי' שהיא קצרה שאינה רחבה כו':

[כח] ובספר המצות התיר כו' כתב ב"י לא מצאתיו בשום ספר · ואפשר לומר דט"ס נפל בספרי רבינו וראוי להיות ובספר התרומות ומפני שהיה כתוב ובס"ה טעה המעתיק וחשב שהוא ר"ת ובספר המצות והביאו ב"י שכתב ובעל התרומה כתב מותר לצאת בשני סרבלין מפני הצינה · משמע בהדיא דס"ל דשני חלוקים אסור דהא אין דרך ללבשן מפני הצינה ואין הנאה וצורך בכתונת השני · ואע"פ"י שהתוס' ג"כ כתבו שמותר ללבוש כמה מלבושים בשביל הקור י"ל דהיינו שני מלבושים שאינם דומים זה לזה · והא דכתב ב"י ובשני סרבלים שהתירו התו' והרא"ש כו' לאו דוקא שני סרבלין דהא לא נזכר כלל בדבריהם סרבלין אלא כיון שרבינו הזכיר שני סרבלין כ"כ · ומ"ש ב"י אבל התוס' כתבו ס"פ חבית גבי סבניתא צריך לקשר שני ראשיה כו' עד הרי שהתירו אע"פ שהוא דק ואין בו הנאת מלבוש כיון שנושא אותו דרך מלבוש עכ"ל · ול"נ דאין הנדון דומה לראיה דשאני סבניתא דלא גרע מכתונת אחד דכך יש הנאה בסבניתא כמו שיש הנאה בכתונת א' ולובשין אותו כשיוצא ערום מבית המרחץ לאפוקי כשמלבים כתונת על כתונת אין שום הנאה בכתונת שני:

[כב] והר"ר מאיר מרוטנבור"ק היה מחמיר שלא לצאת בה נ"ע דהא זה חומרא דאתי לידי קולא שיהיה הולך בלא ציצית ודוחק לומר שלא היה יצא לר"ה או לכרמלי': [כג] שמא יעבירנו רוח ואתא לאתויי כו' נ"ע דלמה סתם וכתב דאסור הלא דין זה אינו אלא לרש"י דגרס אלא אבל לדעת ר"ת דלא גרים אלא ליתא להאי דין ואפשר לתרץ

פרישה

דלכנופיא כדי שיוכל ללכת מהרה ולא יכביד עליו טליתו אסור אדעתא דלהתנאות שרי והיינו כשאין ציצי טליתו מקובצים אלא מצד א' מונח על כתיפיו אצל צוארו וצד הא' נופל על שכמו עד הזרוע ואין בו משום כיס עכ"ל ומסיק ב"י וז"ל ומכל אלה הדברים למדנו דשני מלבושי דידן מותר לתפוס קצתן בידו ולהגביהן כדי שלא יתלכלכו שוליו בטיט ואפילו מכוין כדי שלא יעכבהו מללכת דדוקא בטליתות שלהם שהיה יריעה אחת מרובעת כעין טליתות של מצוה · ולא היה מוציאים ידיהם לחוץ אלא מתעטף בהם ומקפלן ומניחן על כתיפו דבכה"ג הוה משוי אבל מלבושים דידן כשהוא לבוש בהם ומוציא ידיו מתוכה אפילו מגביה שוליו לעולם דרך מלבוש הוא · ועוד אפילו בטלית שלהם לא אסרו אלא להניח על כתיפו · ע"ש שהאריך:

(לט) כגון לולאות פי' הלולאות כל א' מחובר בבגד בב' ראשיו ואם נפסק ראש אחד השני עדיין תקוע בבגד:

(מ) שמא יעבירנו כו' ז"ל ב"י נראה דלא איירי אלא בכובע שאינו עשוי אלא להגן מפני השמש אבל כובע שאדם מכסה בו ראשו אפילו כי לא מהדק שרי דאע"ג דנפיל לא אתי לאתויי שאין דרך בני אדם לילך בגילוי הראש: ומי

יעבירנו הרוח ואתי לאתויי (מא) ואי מיהדק שרי אפי' אם הוא בולט טפח לרש"י ולר"ת אם הוא בולט טפח אסור משום אהל אפילו בבית ואם אינו בולט טפח מותר אפילו ברה"ר · המוצא תפילין בשבת בבזיון במקום שאין משתמרין אם יש בהן רצועות (מב) שאז ניכר שהן תפילין והן קשורות שיכול ללובשן מכניסן זוג זוג דרך לבישה עד שיכניסם כולן היה בהם הרבה שלא יספיק היום ללובשן ולהכניסן זוג זוג יחשיך עליהם עד הלילה ויביאם ואם יש שמד שגזרו שלא להניח תפילין מכסן והולך לו אפי' אם הם מועטים ואם אין שמד אלא שירא להחשיך מפני לסטים ואינו חושש אם ימצאו בידו אם הם רבים מוליכן פחות פחות מד' אמות [כד] או נותנם לחבירו וחבירו לחבירו עד שמגיע לחצר החיצונה : הבא להציל כליו מפני הדליקה לובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף (מג) ופושט וחוזר ולובש (מד) מי שנשרו כליו במים הולך בהן ואינו חושש שמא יבא לידי סחיטה וכששוטחן

פסק

טפח שהוא מתפשט להלן מראשו טפח אסור משום אהל אלא טעמא לאו משום אהל הוא אלא משום שלא יגביהנו הרוח מראשו ואתי לאתויי ד"א ברשות הרבים הלכך מהדק בראשו שפיר דמי לא מהדק אסור : וכתב הרא"ש בפרק תולין דר"ת לא גריס אלא והכי גריס לא קשיא הא דמהדק הא דלא מהדק כלומר הא דפרכת מאפיק מגלימא טפח לא קשיא דגלימא לא מהדק אלא נכפף למטה ולא הוי אהל אבל סיאנא מהדק שהוא קשה ובולט חוץ לראשו טפח והוי אהל ואסור וכן פר"ת וכן התוספות בפרק המוצא תפילין (קב :) וכיוצא בזה הם דברי הרמב"ם בפרק כ"ב וכתב ה"ה שכן עיקר אבל הר"ן כתב בפרק תולין שלא נראו דבריו. ודע דלדעת רש"י אפילו בדלא מהדק אם קשור תחת גרונו שרי דתו ליכא למיחש דלמא נפיל וכן כתבו התוס' בפרק המוצא תפילין והגהות פרק כ"ב בשם אור זרוע וכתבו עוד וכן אם הוא עמוק שראשו נכנס לתוכו ואין הרוח יכול להפרידו מראשו מותר בלא רצועה וכן כתב בספ' התרומה · ונראה לי דלרש"י נמי לא אסור כי לא מהדק אלא בסיאנא שאינו עשוי אלא להגין מפני השמש אבל כובע שאדם מכסה בו ראשו אפילו כי לא מהדק שרי דאע"ג דנפיל לא אתי לאיתויי שאין דרך בני אדם לילך בגילוי הראש:

המוצא תפילין בשבת וכו' עד שמגיע לחצר החיצונה וכו' הכל משנה וגמרא בעירובין (דף צה.) :

ומ"ש אם יש בהם רצועות וכו' כלומר דאם לא כן איכא למיחש שמא אינן תפילין אלא קמיעין בעלמא כדאמר רבא בגמרא (צו.) וכן פסקו הרי"ף והרא"ש שם וכן דעת הרמב"ם בפרק י"ט והרב המגיד חלק עליהם וכתב שאין מסקנת השמועה כדבריהם אלא דכ"ע כלומר בין רבי מאיר בין רבי יהודה לא טרח איניש לעשות קמיע כעין תפילין וטעמא שאינו נזקק להם הוא מפני שא"א לו לקשרן ולהכניסן ולפיכך אינו מכניסן אבל להחשיך עליהם מחשיך שלא בשעת הסכנה ולי נראה דאינהו ז"ל סברי דכיון דרבא דבתרא הוא סבר דלרבי יהודה טרח איניש לעשות קמיע כעין תפילין כוותיה נקטינן :

ומ"ש אם הם רבים מוליכן פחות פחות מד' אמות או נותנן לחבירו וחבירו לחבירו עד שמגיע לחצר החיצונה וכו' שם (צז:) פלוגתא דת"ק ור"ש דלתנא קמא שרי להוליכם פחות פחות מארבע אמות ור"ש אסר ולא שרי אלא בנותנם לחבירו וחבירו לחבירו ופסק הרמב"ם בפרק י"ט דמוליכן פחות פחות מד' אמות או נותנם לחבירו וכו' וכדברי רבינו ונ"ל דטעמיה משום דנקטינן כת"ק דשרי בתפילין פחות פחות מארבע אמות ובנותנם לחבירו אע"ג דלתנא קמא אסור בתפילין לא קיימא לן כותיה אלא אפילו לדבר הרשות שרי כמו שפסק בפרק י"ט ויתבאר בסימן שמ"ט בס"ד: כתב הרמב"ם בס"פ י"ט המוצא ספר תורה יושב ומשמרו ומחשיך עליו ובסכנה מניחו והולך לו ואם היו הגשמים יורדין מתעטף בעור וחוזר ומכסה אותו ונכנס בו וכתב הרב המגיד שהוא תוספתא בפרק שמיני :

הבא להציל כליו מפני הדליקה לובש כל מה שיכול וכו' משנה בפרק כל כתבי (קכ.) לובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף רבי יוסי אומר שמונה עשר כלים וחוזר ולובש ומוציא ופסקו הרי"ף והרא"ש כתנא קמא וכן פסק הרמב"ם בפרק כ"ג ומשמע דאפילו לרשות הרבים שרי אלא שהר"ן כתב דאפשר דלא שרי תנא קמא אלא במציל לרשות היחיד אבל היכא דנפיק לרשות הרבים מודי דאסור משום משוי :

מי שנשרו כליו במים וכו' משנה ס"פ חבית (קמו:) מי שנשרו כליו במים מהלך בהם ואינו חושש הגיע לחצר החיצונה שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם כלומר לפי שיחשדוהו שכבסן בשבת ובגמרא (שם) אמר רב יהודה אמר רב כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור תנן שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם תנאי היא דתניא שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם רבי אלעזר ורבי שמעון אוסרים וכתב הרא"ש שרבינו ניסים גאון פסק כסתם מתני' והוא ז"ל דחה דבריו ופסק כמחלוקת דברייתא כיון דקאי רב כוותיה וכן פסק הרי"ף וכן דעת הרמב"ם בפ"כ וכן דעת סמ"ג והר"ן בפ"ק די"ט אמתניתין דאין מוליכין את הסולם משובך לשובך דחה גם כן דברי רבינו ניסים גאון ויישב כל המקומות שקשה להם לפסק הרי"ף (טז) תניא בתוספתא פרק י"ז לא ישטח אדם כליו אפילו מן הזיעה כתב הרשב"א שאלת בגדי פשתן שבאו מן הכביסה ע"ש ושטחן בגג ויבשו מע"י אם יכול להשאירם שם למחר אם לא היו נגובין תשובה לא אסרו אלא כששטחן בשבת אבל שטחן מערב שבת אפילו מאן דפסק כרב יהודה מודה דאין צריך לסלקן ותדע דהא פלוגתא דבית שמאי ובית הלל בהולכת סולם משובך לשובך ביום טוב דאוקימנ' בפ"ק די"ט (ט.) כתנאי דתניא שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם וכו' והגע עצמך מי איכא מ"ד שאם הוליך הסולם מעי"ט שצריך לסלקו כדי שלא יאמרו עכשיו הניחו להטיח גגו ה"נ לא אמרו אלא כששטחן בשבת עכ"ל. וכתוב בכלבו מי שנשרו כליו בדרך מהלך בהם ואינו חושש שמא יבא לידי סחיטה אבל אינו מנערן מן המים שאם ינערם יהיה חייב משום סוחט שכן דרך כל בגד בלוע במים כשמנערין אותו המים נסחטין ממנו ודוקא בכלים חדשים לפי שמקפיד עליהם יותר לפי שמתקלקלים במים עכ"ל :

מסתפג

ל"ק הא דאית ביה טפח פי' שהוא מתפשט להלן מראשו טפח אסור משום אהל הא דלית ביה טפח אלא מעתה שרכב בגלימיה טפח פירוש התעטף בטליתו על ראשו והרחיקה להלן מראשו טפח ה"נ דמחייב אלא ל"ק הא דמיהדק הא דלא מיהדק פירוש אלא טעמ' לאו משום אהל הוא אלא משום שלא יגביהנו הרוח מראשו ואתי לאתויי ד' אמות הלכך מיהדק בראשו שפיר שרי לא מיהדק אסור כך · פרש"י דלמסקנא לא חששו חכמים כאן משום איסור אהל ואפי' אית ביה טפח שרי בבית וליכא איסורא אלא לצאת בו לר"ה אי לא מיהדק וכתב סמ"ג דכן נוהגין באשכנז ולותי"ר לצאת כובעים בראשיהן אלא דאם לא מיהדק ע"י קשירה אסור לצאת בה לר"ה פן יגביהנו הרוח אבל כובעין של צמר ואלמוצ"ש אפילו בלא שום קשירה כשהן מהודקים היטב מותר לצאת בהן עכ"ל ויש להקשות בהא דפריך אלא מעתה שרכב וכו' דמאי אלא מעתה דקאמר הא בלאו הך שינויא קשיא מהך דשרכב אהא דאיתמר סייאנא אסור וי"ל דמעיקרא קס"ד דמקשה דסייאנא אינו אסור אלא לצאת בו לר"ה שמא יגביהנו הרוח ואתא לאתויי אבל למ"ד דמשני דל"ק סיינא אסיינא דהא דסיינא אסור דאית ביה טפח ומשום אהל והא דשרי דלית ביה טפח קשיא מסירכב והדר ביה וקאמר לעולם כדקס"ד דסיינא אסור משום שלא יגביהנו הרוח והא דאיתמר סיינא שרי בדמיהדק ע"י קשירה : **ומ"ש** ולר"ת כו' עס בתו' דמפרש ר"ת דלא הדר ביה מטעמא דאהל אלא דלא אסור משום אהל אלא כשהלבד אינו נכפף דמיהדק דאז נראה כעין אהל ואסור אפי' בבית אבל כשנכפף אין נראה כעין אהל ושרי אפילו לצאת בו בר"ה דלא חיישינן כלל לשמא יגביהנו הרוח ואתא לאתויי ד' אמות בר"ה אלא דלפי פי' זה קשה כיון דלא מסתברא כלל לומר שמא יגביהנו הרוח מאי אלא מעתה שירכב וכו' דקאמר ויש ליישב בדוחק והר"ן ג"כ הקשה על פר"ת ע"ש ולענין הלכה היכא דנהוג היתר כרש"י נהוג כמ"ש הסמ"ג ודלא כמ"ש בש"ע בסתם דאפילו בבית אסור משום אהל מיהו היכא דלא נהוג היתר בבית אין להתיר להם כשהוא מיהדק ואינו נכפף · ואיכא לתמוה אדברי רבינו שכתב בסתם לרבינו תם אסור משום אהל אם הוא בולט טפח וכ"כ בש"ע והרי אף לר"ת אינו אסור אלא כשמהדק ואינו נכפף דהוי כעין אהל הא לאו הכי שרי ואפשר דסבירא ליה לרבינו דאין אנו בקיאין אימתי קרוי מיהדק הלכך אסור בסתם בכל כובעין :

המוצא תפילין וכו' עד שמגיע לחצר החיצונה הכל משנה וגמר' בר"פ בתרא דעירובין ומ"ש אם יש בהן רצועות וכו' משמע מלשון רבינו שאם אין בהן רצועות כלל חיישינן שמא הן קמיעין ועשאן כמין תפילין אבל אם יש בהן רצועות אעפ"י שאינן מקושרות ואינו יכול ללובשן ולהכניסן מ"מ כיון שתפילין הן אם אין שם סכנת שמד צריך להחשיך עליהן ולהביאן דדין תפילין אלו שאינן מקושרות כדין תפילין מקושרות והן הרבה דאסור להניחן בבזיון אלא צריך לשמרם ולהחשיך עליהן ויש להביא ראיה קצת לסברא זו מדתני בברייתא אלו הן ישנו' כל שיש בהן רצועות ומקושרות חדשות כל שיש בהן רצועות ואינן מקושרות ומדלא תני בקצרה ישנות כל שרצועותיהן מקושרות חדשות כל שרצועותיהן אינן מקושרות אלמא דאית לן לחוש לתרתי חדא דילמא הן קמיעין אידך דילמא אינן דרך לבישה להכי קאמר כל שיש בהן רצועות דליכא למיחש לקמיעין ומקושרות דאיתנהו דרך לבישה אבל כל שיש להן רצועות ואינן מקושרות אעפ"י דליכא למיחש לקמיעין מ"מ כיון שאין מקושרות ואינן דרך מלבוש כמו שלבשן בחול אסור להכניסן דהא בשבת אסור לקשרן ועניבה נמי אעפ"י דקי"ל כר"ת דשרי עניבה מ"מ קי"ל דעניבה פסולה בתפילין הלכך אסור להכניסן אלא מחשיך עליהן כנ"ל דעת רבינו אבל מדברי הרי"ף והרא"ש לשם ומהרמב"ם פי"ט דשבת והסמ"ג וסמ"ק בדין המוציא מרשות לרשות והר' ירוחם ני"ב ח"ז מבואר להדיא דאעפ"י דיש בהן רצועות אם אינן מקושרות חיישינן לקמיעין לפ"ז א"צ להחשיך עליהן והכי משמע בפשיטות למאי דפסקינן לשם כרבא דטרח איניש לעשות קמיע כעין תפילין עוד איכא סברא שלישית והיא דעת הרז"ה והראב"ד וחכמי לוני"ל דלעולם לא חיישינן לקמיע ואפי' אין בהן כלל רצועות ופסקו דלא כרבא אלא כמסקנ' דתלמודא בפ' המוצא תפילין ע"ש בדברי הרז"ה ומלחמות ה' להרמב"ן ועיין בתשובת הרמב"ם שהשיב לחכמי לוני"ל שהביא בספר מגדל עוז פ"ב מהלכות ציצית משמע שהוא סות' למ"ש בחבורו פי"ט מה' שבת ולענין הלכה נקטינן כדברי רבי' וכ"כ בש"ע וכן הדין במוצא ציצית ע"ל סי' י"א ס"ד :

הבא להציל כליו וכו' משנה פרק כל כתבי (דף ק"כ) ולשם מוציא כל כלי תשמישו ולובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף ר' יוסי אומר י"ח כלים וחוזר ולובש ומוציא ובגמר' ת"ר לובש ומוצי' ופושט וחוזר ולובש ומוציא ופושט ואפי' כל היום כולו דברי ר"מ ר' יוסי אומר י"ח כלים ופסקו הפוסקים כת"ק דמתני' דהוא ר"מ דברייתא ועיקר דיני דליקה כתב רבינו בסי' של"ד ולשם יתבאר בס"ד וכאן לא כתב אלא מה דשייך לדין הוצאה :

מי שנשרו כליו במים וכו' משנה ס"פ חבית מי שנשרו כליו בדר' ופרש"י מי שנשרו שנפלו למים בשבת וכן גרסו התו' ורבינו נמשך אחר פי' הקונטרס

פ'

דרכי משה

איורו בר"ה בשבת ולא חיישינן שמא יוליכנו ד' אמות בר"ה ופשוט הוא וכן הוא לקמן סי' ש"ג : (טו) כתוב בתא"ו ני"ב ח"ג דאסור לילך בשבת במקום שיוכל להחליק במים שמא יפול

פרישה

(מא) **ואי** מיהדק שרי או שהוא עמוק שראשו נכנס לתוכו ואין הרוח יכול להפריס מראשו או שהוא קשור ברצועה תחת גרונו · תו' והגהות :

(מב) **שאז** ניכר שהן תפילין לאפוקי אין בהן רצועה אז איכא למיחש שמא קמיעא הוא דלפעמים טרח איניש לעשות קמיעא כעין תפילין כ"כ הרי"ף והרא"ש :

(מג) **ופושט** וחוזר ולובש כתב הר"ן אפשר דלא שרי אלא במציל לרה"י אבל במציל לרה"ר מודה דאסור משום משוי פי' כיון שלבש כ"כ יותר מדרך לבישה אבל לא קי"ל כוותיה ועיין בב"י :

(מד) **מי** שנשרו כליו במים פירש"י שנפלו במים וכן פי' הפוס' ולאו פירש"י דפ' במה אשה דפי' שם שנשרו במי גשמים ע"ש :

מסתפג

דרישה

לתרץ דאע"פ דליכא למידק מכאן דס"ל לר"ת דאסור מטעם שמא יעבירנו הרוח כו' מ"מ אפשר לומר דסברא הוא דגם ר"ת מודה בזה דאסור מטעם זה אבל אין לתרץ ולומר דאף רבינו עצמו כתב דר"ת חולק על זה וס"ל דמותר אפילו אי לא מהדק · והיינו מדכתב ואם אינו בולט טפח מותר אפי' בר"ה · ור"ל אפילו אי לא מיהדק דאל"כ מאי קמל"ן · דאפשר לומר ולדחות דאתא לאשמועינן דאפי' בר"ה מותר לאפוקי אם הוא בולט טפח אסור אפי' בבית ודו"ק :

[כד] **או** נותנם לחבירו וחבירו כו' הא דכתב ב"י ור"ש אסר ולא שרי אלא בנותנם לחבירו כו' אל תטעה לפרש דגם ת"ק מודה בנותנם לחבירו כו' דעדיף מן להוליך פחות מד' אמות אלא ה"פ דר"ש ס"ל דלא שרי אלא בנותנם לחבירו כו' דהוא ס"ל דזה עדיף מן מוליכן פחות פחות מד' אמות · ות"ק ס"ל דלא שרי אלא להוליכן פחות פחות מד' אמות דהוא ס"ל דזה עדיף וכן הוא מפורש בגמרא בפרק בתרא דעירובין דף צ"ז ע"ב וז"ל ר' שמעון אומר נותן לחבירו וכו' במאי קמפלגי מר סבר פחות מד' אמות עדיף דאי אמרת נותנן לחבירו וחבירו לחבירו אוושא מילתא ומר סבר נותנן לחבירו עדיף דא"א מוליכן פחות מד' אמות זימנין דלאו אדעתיה ואתי לאתוייכהו ד' אמות בר"ה עכ"ל :

ומביא

פ' במה אשה ריש (דף ס"ה) שכתב מי שנשרו כליו בדרך במי גשמים עכ"ל אלמא דמפרשו לשון שרייה ואפשר דרבינו נמי מפרש שנשרו לשון נפילה וכר' דכשפירושו לשון נפילה אשמועי' רבותא דאעפ"י דקודם לבישה נפלו למי' יכול ללבשן והולך בהן ואינו חושש לסחיטה ואצ"ל אם כבר לבוש כליו וירדו עליו גשמים דאינו חושש לסחיטה ובפלוגתא דתנאי קי"ל דאפילו בחדרי חדרים אסור כרב דכך היא דעת כל הפוסקים ולאו דברי רבינו נסי' גאון דפסק להקל עיין בב"י:

פסק רבינו ניסים ששוטחן בחמה שלא כנגד העם ור"י פסק כיון שאסור כנגד העם אפילו בחדרי חדרים נמי אסור. (מה) מסתפג אדם באלונתית [כס] ומביא בידו [כו] ולא חיישינן שמא יבא לסחוט ולא ימסור לבלנים שהן חשודים על הסחיטה:

שב המנער טליתו מפני א טל שעליו חייב משום כיבוס (א) ודוקא בחדתי ואוכמי דבהנך הוי הניעור יפה כמו כיבוס (ב) והוא שמקפיד עליו שלא ללובשו בלא ניעור אבל אי בציר חד מהני שרי. (ג) הנוטל מן הבגד קסמין וקשרים הנשארים בו מן האריגה אם היה מקפיד שלא ללובשן עד שיטלם חייב חטאת מקפלין כלים בשבת לצורך שבת ללובשן בו ביום ודוקא

מסתפג אדם באלונתית וכו' גם זה משנה שם (קמז.) הרוחץ במי מערה או במי טבריה ונסתפג אפילו בעשר אלונתית לא יביאם בידו אבל עשרה בני אדם מסתפגים באלונתית אחת פניהם ידיהם ורגליהם ומביאים אותה בידם ובגמ' (שם:) אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הלכה מסתפג אדם באלונתית ומביאה בידו לתוך ביתו והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן ונסתפג אפילו בעשר אלונתיות לא יביאם בידו ההיא כבן חכינאי מתני לה וכיון דיחידאה היא לית הלכתא כוותיה ופסקו הרי"ף והרא"ש כרבי יוחנן וכן דעת הרמב"ם בפרק כ"ב. וכתב הר"ן היכי שרי להסתפג אמאי לא חיישינן דלמא אתי לידי סחיטה כדאמרינן בר"פ במה טומנין (מח:) גבי הואי דפריס דסתודר אפומא דכובא ובפרק אלו קשרים (קיג:) נמי אמרינן זמנין דמתווסן מאניה ואתי לידי סחיטה י"ל שכיון שכל הרוחצין מסתפגין אם אתה אוסר עליו להסתפג אף אתה אוסר ברחיצה ואי אפשר שאין הדבר עומד וכדאיתא בפרק כירה (מ.) עכ"ל:

שב המנער טליתו מפני הטל וכו' בס"פ חבית א"ר הונא המנער טליתו בשבת חייב חטאת: ופרש"י המנער טליתו מן העפר חייב חטאת דזהו ליבונה עכ"ל ס"ל לרש"י דמלקט בעובדא דאביי ורב יוסף חזא איכא טלא עליה ומקמי הכי אמר בסתם דניעור אסור משמע דאפילו ניעור מעפר לחוד נמי זהו ליבונו אבל התו' בשם ר"ח כתב דמקמי הכי נמי איירי דוקא במנער מן הטל שעליו אבל בניעור מן העפר אין נראה שהוא שייך ליבון וכ"כ הרא"ש וכך הם דברי רבינו ולענין הלכה כתב האור זרוע דיש לחוש לדברי רש"י ועוד דבסמ"ג (דף ו ע"ג) כתב שר"ח מפרש כרש"י ושר"י קיבל מר"ת דוקא במנערו מפני מים או גשמים שנפלו על טליתו וכו' עכ"ל ובמרדכי ס"פ חבית כתב ג"כ וז"ל גם מסקינן המנער טליתו מן העפר חייב חטאת ודוקא חדתי ואוכמי דשייך בהו ליבון וקפיד עליו ואנן לא קפדינן שלא ללבשו עם הטל או עם העפר ושרי עכ"ל והוא לשון סה"ת הארוך בסוף הספר הרי לך דרש"י וא"ז ור"ח לפי דברי סמ"ג וסה"ת והמרדכי כולם תופסים דאף מן העפר חייב חטאת אלא שמלד אחר מתיר אפילו ניעור מן הטל לפי שאנן לא קפדינן ומיהו לכתחלה יש ליזהר שלא לנער בין מן העפר בין מן המים:

הנוטל מן הבגד קסמים וכו' בפרק כלל גדול (דף ע"ה) ופרש"י דגמר מלאכה היא וחייב משום מכה בפטיש:

מקפלין כלים וכו' משנה פ' ואלו קשרים (דף קי"ג) ופי' רש"י מקפלין כדי לחזור וללובשן בו ביום דאי לא מקפלן מתרככין מכבוסן ומתקמטי':

ומ"ש

ומה שכתב רבינו ולא ימסור לבלנים וכו' ברייתא שם (קמז:) כתוב בהגהות אחרונות דמרדכי שאסור לנשים ליתא מכסה על ראשם כדי שלא ירדו גשמי' על צעיפיהם משום דאלולי טינוף הוא עכ"ל ולפי זה הא דתניא יוצאים בשקים מפני הגשמים שכתבתי בסימן זה צ"ל שאינו לובש השקים כדי להציל בגדיו אלא להציל גופו שלא יוזק מחמת לחות המים וכתב האגור בשם אביו שהסרבלים שיש להם מאחריהם קפוצ"י בלעז אע"פ שמתכסים בהם להציל מטינוף שרי לצאת בהם בשבת כי לפעמים מתלבשים מפני הרוח והקור והגשמים והכי משמע בירושלמי מיהו הני מילי בתפורים אבל אותם שתלויים ברצועות לא עכ"ל ואיני יודע מה חילוק יש בין תפורים לתלויים ברצועות דכיון דתלוי ברצועות תו ליכא למיחש דלמא נפיל ואתי לאיתויי ושמא כשתפור בבגד הוא מגין על מול העורף מהקור ומש"ה שרי אבל כשתלוי ברצועות שוב אינו מגין מהקור וה"ל אלולי טינוף ואסור ול"נ דע"כ לא אסרינן בפ"ק (יח:) מידי דליתיה אלא משום אלולי טינוף אלא דוקא בדבר שאינו דרך מלבוש כגון כים דזב אבל דבר שהוא דרך מלבוש אפילו אינו אלא משום אלולי טינוף שרי דלא גרע מסדינין שמביאים הבלנים ומלבדים הקשים שמותר להביאם דרך מלבוש כדלעיל והיא דיוצאים בשקים מפני הגשמים אפילו אינו מכוין אלא להציל את בגדיו שרי כיון דדרך מלבוש הוא מתעטף בהם והא דאסר בהגמ"ר לנשים ליתא מכסה על ראשם היינו שלא כדרך מלבוש דוקא אבל אם הוא דרך מלבוש שרי אע"פ שאינם מכוונות אלא לאלולי טינוף ועפ"ז אפשר שפשט המנהג באלו הארצות לשום האנשים כובע גדול של לבד על גב המצנפת מפני הגשמים ואין לאסור אותו משום דלמא נפיל ואתי לאיתויי כדפירש"י גבי סיאנא דמאחר שהוא עמוק ונכנס במצנפת ליכא למיחש להכי וכמו שכתבתי בסימן זה (יז). תניא שם (כ.) יוצאין בפקורין ובליפה בזמן שצבען בשמן וכרכן במשיחה לא צבען בשמן ולא כרכן במשיחה אין יוצאין בהם אם יצא בהם שעה אחת מבע"י אע"פ שלא צבען בשמן ולא כרכן במשיחה מותר לצאת בהם ופירש"י פקורין וליפה פשתן סרוק ונמר מנופץ הניתן על המכה ופירשו התוס' דלאו דוקא אין יוצאין דאפילו לטלטלן אסור וכן מאי דקאמר אבל יצא בהם שעה א' מבע"י לאו דוקא יצא דה"ה ישב בהם בביתו וכן כתבה רבינו בסימן ש"ח בדיני מוקצה אבל הרמב"ם כתבה פי"ט בדיני הוצאות וגם נראה מדבריו שהוא מפרש פקורין וליפה שלא כדברי רש"י וגם נראה מדבריו שלא היה גורס בשמן אלא שצבען וכרכן במשיחה שכתב וז"ל יוצאין בפקורין ובליפה שבראשי בעלי חטטין אימתי בזמן שצבען וכרכן או שיצא בהם שעה אחת מבע"י וכתב ה"ה שמדבריו נראה שהוא מפרש כדברי רבינו האיי דהיינו פאה נכרית שעושה איש קרח לכסות את ראשו כמי שיש לו שער ע"כ וגם בהגהות כתבו וכן פירש ר"ח שהוא כיפה שבראש הקרח שאותו שער שבכיפה הוא נראה שער הראש וכ"כ לר"י דתכשיט הוא ודוקא כשצבעו הוי תכשיט ולא כפירש"י שפירש שהוא פשתן סרוק וכו' ולא מסתבר לר"י דאם יש לאדם הבלה בידו בשבת שלא יטול חתיכת בגד ויתן ע"ג מכתו משום דהוי משוי וכתב הכלבו בשם הראב"ד שמותר לצאת במצנפת שתולין בצואר למי שיש לו מכה בידו או בזרועו ובלבד שיצא בה שעה אחת מבע"י וכן בסמרטוטין הכרוכין על היד או על האצבע כשיש בו מכה עכ"ל כתב ר"י בח"ה יש מהגדולים שפסקו כרבי יוחנן בן נורי דאין מנעל אלא של עור וא"כ מנעל של עץ אסור לצאת בו וראיתי בכל המקומות שעברתי נוהגים בו היתר בין של איש בין של אשה אבל סנדל של שעם הכל מודים דמותר מאחר שהרועים יוצאים בו מותר לכל העולם כדאמרינן בשקים עכ"ל ואין דבריו אמורים אלא בסנדל שכולו של עץ כעין אנקטמין שנתבאר בסימן זה וכן משמע מדבריו אבל סנדל שתחתיתו עץ ועליונו עור פשוט דמנעל גמור הוא (יח) כתב המרדכי בס"פ תולין שאסור לגגב הבגדים שסרוין במים סמוך לאש משום מלבן ועוד יש לאסור משו' מבשל כמו שבת (עד.) מאן דשדי סיכתא לאתונא דחייב משום מבשל: אם מותר לצאת בברזא התחובה בפי הטבעת ותחובה כולה בגוף כתב רבינו בסימן ש"ב: כילד מדדין את התינוק בר"ה כתב רבינו בסי' ש"ח: אי מדדין עגלים וסייחים בכרמלית ג"ש: בסימן שאחר זה הוזכרו קצת דיני כיבוס ובסימן זה הוזכרו קצת דיני סחיטה ועוד יבא תשלום דיני סחיטה בסי' ש"ך: כתב רבינו בסימן שכ"ו הרוחץ בנהר צריך שינגב גופו יפה כשעולה מן הנהר מפני המים שלא ישארו עליו ויטלטלם ד"א בכרמלית: וכתב עוד אבל ההולך במטר ומטר יורד עליו ועל לבושו שרי. כתב ר"י בחי"ז מותר לרחוץ ידיו בנהר בשבת ובלבד שלא יוציאם עם המים שעליהם חוץ לנהר ארבע אמות כך כתב רבינו מאיר:

שב המנער טליתו וכו' בס"פ חבית (קמז.) אמר רב הונא המנער טליתו בשבת חייב חטאת ופירש"י המנער טליתו מן העפר חייב דזהו לבונה והתוס' והרא"ש והר"ן והמרדכי כתבו דלא משמע שיהא שייך ליבון בהכי והסכימו לדברי ר"ח שפירש המנער טליתו מן הטל שעליו דהיינו כיבוס דומיא דכומתא דרב יוסף דאיתא בגמרא דהוה טל עליה ואמר נפוץ שדי אנן לא קפדינן וכ"כ הראב"ד בהשגות וכן נראה מד' הרשב"א שכתב ה"ה בפי"ט (א): ומה שכתב ודוקא בחדתי ואוכמי שם ופירש"י אוכמי האבק מקלקל מראיתם ולפר"ח נפרש שניעורם מהטל מיפה אותם ומינכר כיבוסם:

ומ"ש והוא שמקפיד עליו וכו' ג"ש ופירש"י קפיד עלייהו ללובשם עד שינער' כלומר אבל כי לא קפיד עלייהו דאפילו בלא ניעור לא היה נמנע מללובש' לא חשיב לדידיה כיבוס ושרי לנערה לכתחלה והכי אמרינן בהדיא בגמ' וה"ה כתב דטעמא משום דלמאן דקפיד הוי פסיק רישיה ולמאן דלא קפיד ליכא אלא דבר שאין מתכוין שאינו כיבוס גמור ומשמע לכאורה דחדתי מיקרי כל זמן שלא נתכבסו אבל מדברי הרמב"ם בפ"י שכתב המנער טלית חדשה וכו' כדרך שהאומנים עושים חייב חטאת משמע דחדשה דהיינו שלא נשתמשו בה כל כך אלא עדיין היא בחדושה כמו בשעה שהאומנין מתקנין אותה: ודברי הרמב"ם בדין זה אכתוב בדין שאחריו:

הנוטל מן הבגד קסמים וקשרים וכו' בפרק כלל גדול (עה:) אמר רב יהודה האי מאן דשקיל אקופי מגלימא חייב משום מכה בפטיש והני מילי דקפיד עלייהו ופירש"י אקופי ראשי חוטים התלויים ביריעה במקום קשורים כשניתק בה חוט וקשרוהו וכן קשין וקסמין דקיס שנארג בה בלא מתכוין ונוטלין אותם ממנה לאחר אריגה גמר מלאכה הוא וחייב משום מכה בפטיש והרמב"ם בפ"י כתב הלוקט יבולת אף שעל גבי הבגדים כגון אלו היבולות שבכלי הצמר חייב משום מכה בפטיש והוא שיקפיד עליהם אבל אם הסירם דרך עסק הרי זה פטור נראה שמפרש והוא דקפיד עלייהו כלומר שלא יסירם בכוונה כדי ליפות הדבר אלא כמתעסק אבל כל שמסירם בכוונה אף על פי שלא היה נמנע מללבשו אם לא היה מסירם חייב. כתב עוד שם הרמב"ם אחר זה המנער טלית חדשה שחורה כדי לנאותה ולהסיר הצהוב הלבן הנתלה בה כדרך שהאומנין עושין חייב חטאת ואם אינו מקפיד מותר ונראה מדבריו שמנער חייב משום מכה בפטיש כמו הלוקט יבולת שע"ג הבגדים מיהו מספקא לי אם דעתו לפרש והוא דקפיד עלייהו לומר שכל שאינו מסירם בדרך עסק מיקרי קפיד עלייהו כמו בדין לוקט יבולת שע"ג הבגדים:

מקפלין כלים בשבת לצורך שבת וכו' משנה וגמ' אלו קשרים (קיג:) וכתבו התו' (שם) מכאן למדנו דאסור לקפל טליתות של ב"ה לפי שהם צורך מחר וכתבו עוד דמסתפק ר"י אי קרי יש לו להחליף כשאין לו יפה כזה והמרדכי כתב דלא מיתסר לקפל אלא כסדר קיפולו הראשון אבל שלא בסדר קיפולו נראה

דרכי משה

יפול וישרו בגדיו במים: (יז) ועיין בהגהות אלפסי סוף פרק במה אשה שהאריך בדינים האלו: (יח) וכתב הרשב"א בתשובה סימן תר"ז דמותר לצאת בפלטינ"ש לר"ה בשבת אע"ג דמשתלפי מהרה וממילא וכן נהגו וכתב האגור כי מנהג אשכנז שלא לצאת בהן ובאיטליא נוהגין היתר ומהרי"ק היה אוסר עכ"ל:

שב (א) וא"ז כתב דיש לחוש לדברי רש"י במקום שמקפיד עליו ובגד שיש עליו נוצים מותר להסירו בשבת עכ"ל וע"ל ס"ס ש"א אם מותר לנער טלית מן המים וע"ל סימן של"ז אם מותר לכבס בגדיו מן האבק שעליהם: וכתב

דרישה

[כס] ומביא בידו כו' נקט בידו לרבותא דאעפ"י דבסתמא יש לחוש יותר שמא יבא לסחוט:

[כו] ולא חיישינן שמא יבא לסחוט ופירש"י דמיירי שמביאו במקום שיש עירוב כתב ב"י כתוב בהגהות אחרונות דמרדכי שאסור לנשים ליתא מכסה על ראשם כו' עד ולי נראה דע"כ לא אסרינן בפ"ק מידי דליתא אלא משום אלולי טינוף אלא דוקא בדבר שאינו דרך מלבוש אבל דבר שהוא מדרך מלבוש כו' תימה למה כתב ולי נראה כאילו הוא בדה סברא זו מלבו והלא רבינו כתב לעיל בהדיא וז"ל ובאשה נדה שקושרת בגד לפניה שלא תלכלך בדם נדותה אסורה לצאת בו אם לא יהא סינר עשוי כעין מלבוש משמע בהדיא דאם עשוי כעין מלבוש או שרי ודו"ק:

אבל

פרישה

(מה) מסתפג אדם באלונתית כגון הרוחץ במי מערה או במי טבריא וכתב הר"ן וטעמא דלא חיישי' דילמא אתי לידי סחיטה כיון שכל הרוחצים מסתפגים אם אתה אוסר עליו להסתפג אף אתה אוסרו ברחיצה וא"א שאין הדבר עומד כדאיתא בפ' כירה עכ"ל:

סי' שב (א) ודוקא בחדתי ואוכמי עיין בב"י שכתב שלכאורה משמע כל זמן שלא נתכבסה מיקרי חדתא אבל לא משמע כן מדברי הרמב"ם שכתב שעדיין היא בחידושה כו' ע"ש ורבינו בעל הטור כתב בסמוך בעצמו אבל דין מקפלין כלים בשבת כו' ז"ל אפילו באדם א' דוקא במדשים דהיינו כל זמן שלא רחצו: (ב) והוא שמקפיד עליו דאז הוי פסיק רישי': (ג) הנוטל מן הבגד קסמים וקשרים כו' פי' רש"י קסים וקסמים דקיס שנארגו בה בלי מתכוין ונוטלין אותה ממנה לאחר אריגה גמר מלאכה הוא וחייב משום מכה בפטיש:

אבל

חדושי הגהות

שב א ודברי רבינו הם כפי מה שפירשו תוס' והרא"ש שם דר"ל שמנערו מן הטל ולא כפירש"י שפירש שמנערו מן העפר (מהרל"ח):

נראה דמותר וכתוב בכלבו ועכשיו שנהגו לקפל כל הכלים אפשר דקיפול דידן לא דמי לקיפול שלהם שהיו קפדין מאד לפשט קמטיו ולהניחו תחת המכבש ולא כן אנחנו עושים עכ"ל : **מכבש** והוא כלי שכובשין בו הבגדים וכו' משנה ס"פ תולין (קמא·) : **ומ"ש** אבל אם היה מותר וכו' שם במשנה רבי יהודה אומר אם היה מותר מע"ש מתיר את כליו ושומטן ומשמע לרבינו דת"ק לא פליג אהא דרבי יהודה דכיון שהוא מותר מערב שבת לא מחזי כסתירה וכן כתב רבי' ירוחם בחי"ג דכיון שהוא מותר מע"ש לא מחזי כסתירה אבל הרמב"ם בפירוש המשנה כתב ואין הלכה כרבי יהודה נראה דס"ל דרבי יהודה לאיפלוגי את"ק אתי ולא קי"ל כותיה וכן נראה מדבריו פרק כ"ו מהלכות שבת שהשמיט סברת רבי יהודה :

חלוק לאחר כביסה וכו' גם זה שם (קמ·) בעיא דאפשיטא ולפי גירסת הרא"ש וגרסתינו בגמרא סודר אסור וכמו שכתב רבינו וכן פוסק הרמב"ם בפרק כ"ב אבל כתבו הר"ן והרב המגיד שהראב"ד והרמב"ן גורסים בע"א ומפרשים לפי גרסתם דסודר נמי שרי וכתבו שכן דעת הרי"ף אך יד הרב המגיד היתה עם הרמב"ם גם לפי גרסתם ושבלי הלקט כתב וז"ל אלו הכובעים דקים של פשתן אסור לכבסם אותו בידיו מעט משום דלליבונו הוא צריך כך כתב ה"ר יאשיה וה"ה לחלוק ומכנסים וכל בגדי פשתן דכבוסן זהו ליבונן עכ"ל וכ"ל שטעמו משום שהוא גורס שסודר אסור ומפרש דכל בגד פשתן בכלל סודר וכתניתא דשרי התם היינו בגד שאינו של פשתן ונכון להחמיר כיון דדבר שאין בו צורך כל כך הוא :

ודוקא באדם אחד (ד) אבל בב' ב"א לא דהוי תיקון טפי ואפי' באדם אחד (ה) (ו) דוקא בחדשים דהיינו כל זמן שלא רוחצו ולבנים שאין הקיפול מתקנן כל כך והוא שאין לו להחליף אבל ישנים (ז) או צבועים או שיש לו להחליף אסור · מכבש שהוא כלי שכובשין בו בגדים אחר הכביסה והם שתי לוחות זה על זה והבגדים ביניהם של בעל הבית מתירין אותו ליטול הבגדים מתוכו שזה הוא לצורך השבת אבל לא כובשן ליתנם בתוכו שזהו לצורך חול ושל אומן אפילו להתירו אסור מפני שהוא עשוי לתקן הבגדים ותחוב בחזקה והתרתו דומה לסתירה אבל אם היה מותר והוא מכיר כליו שבו שומטן מתוכו חלוק לאחר כביסה הוא מתקשה ומשפשפין אותו בידים לרככו מותר לעשותו בשבת שאינו מכוין אלא לרככו אבל סודר אסור מפני שמכוין לצחצחו והוי כמלבן : (ח) טיט שעל רגלו יכול לקנחו בין בקרקע בין בכותל ואין בו משום אשוויי גומות אם מקנחו בקרקע ולא משום בנין בכותל והרמב"ם ז"ל כתב מקנחו בכותל ולא בקרקע ואדוני אבי ז"ל התיר שניהם · טיט שעל בגדו מכסכסו בפנים כיצד לוקח הבגד בפנים ומשפשפו זה בזה [א] אבל לא בחוץ (ט) דדמי לליבון שמתלבן בכך [ב] ומגרדו בציפורן או בסכין וה"ר פרץ הביא תוספתא [ג] והני מילי לח אבל יבש הוי טוחן אע"ג דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה אסור מדרבנן אין מגרדים לא מנעל חדש ולא מנעל ישן מפני שקולף העור והוי ממחק מותר ליתן מים על גב מנעל לשכשכו (י) אבל אסור לכבסו במים ובגד שיש עליו לכלוך אסור

ומ"ש שאין הקיפול מתקנו כ"כ פי' אלבנים קאי שאין הקיפול מתקנן כ"כ משא"כ בצבועין שקיפולן מתקנן אבל בחדשים הוי טעמא לפי שהחדשים קשים מאליהן ואין ממהרין לקמוט ואין צורך לתקנם בקיפול כל כך אבל ישנים דהיינו שנתכבסו דכיון שנתרככו מכיבוסן ומתקמטים כשאינן מקופלים והקיפול מתקנן שלא יתקמטו ה"ל תיקון מנא ואסור וכל זה מפורש בפי' רש"י ולכן כתב רבינו כאן דחדשים היינו כל זמן שלא רוחצו דאם רוחצו מתרככין מכבוסן ומתקמטין כדפי' אבל לעיל גבי ניעור כתב בסתם ודוקא בחדתי משמע אפילו רוחצו דמ"מ כיון שלא נשתמשו בה כל כך ועדיין מקרי חדתי הניעור מיפה אותה וה"ל לבונו וכבוסו וכן נראה מדברי הרמב"ם הביאו ב"י :

טיט שעל רגלו וכו' בפ' תולין אמר אביי ואיתימא רב יהודה טיט שעל רגלו מקנחו בקרקע ואין מקנחו בכותל אמר רבא מ"ט בכותל לא משום דמחזי כבונה האי בנין חקלאה הוא אלא אמר רבא מקנחו בכותל ואין מקנחו בקרקע דלמא אתי לאשויי גומות אתמר מר בריה דרבינא אמר אחד זה ואחד זה אסור רב חסדא אמר אחד זה ואח' זה מותר למר ברי' דרבינא במאי מקנחי ליה בקורה · ואיכא לאקשויי מאי פריך במאי מקנחי ליה דלמא אסור לקנוחי כלל וי"ל דאם כן ה"ל למימר בסתם אסור לקנוחי מדקאמר אחד זה ואחד זה אסור משמע דה"ק דהני תרתי קנוחי דכותל ודקרקע אסור אבל קינוח אחרינא שרי ובמאי מקנח ליה ומשני מקנח ליה בקורה ורב חסדא דקאמר אחד זה ואחד זה מותר רבותא קאמר דאפילו הני תרתי קנוחי שרי וכ"ש קורה אך קשה מאי פריך רבא האי בנין חקלאה הוא דהא מ"מ מדרבנן הוא דאסור דדמי לבנין ונראה דמיירי בהלך ברגלו יחף והטיט מצערו ומשום צערא אפילו מלאכה שאינה צריכה לגופה שרינן ליה במפיס מורסא וה"ה לצערא אחרינא כמ"ש התוס' בפר"א דמילה (דף קלה) בד"ה מפני הסכנה ומש"ה ס"ל לרבא דבכותל שרי ולא בקרקע ולרב חסדא תרוייהו שרי אבל כשהטיט על נעלו לכ"ע אסור לקנוחי כיון דליכא צערא ואפילו בקור' נמי אסור דדלמא ממחק אבל ב"י כתב בשם מהרר"י אבוהב דנסתפק בזה וב"י עצמו פשיטא ליה דשרי אפילו על נעלו מהא דאיתא בפרק כל הכלים דרבא אתווס מסאניה טינא ואתא שמעיה שקיל חספא ומכפר ליה ולאו ראיה היא לפע"ד דדוקא גירוד בכח אסור במנעל ושמעיה דרבא היה נזהר שהסיר הטיט מן המנעל בחרס בנחת עד שלא נגע בעור וליכא חששא דממחק ועוד כתב ב"י דאפי' ימחק לאו פסיק רישיה הוא עכ"ל ותימה לפי דבריו אמאי בקרקע אסור לרבא דלמא אתי לאשויי גומות הלא לאו פסיק רישיה הוא אלא צריך לפר' כמ"ש לשם התו' דגזרינן הכא כשיהא עסוק לקנח רגלו ישכח שבת ויתכוין לאשויי גומות וא"כ בנעלו איכא למימר דמחמרינן טפי מהאי טעמא ולכ"ע חיישינן דילמא ישכח שבת ויקנח בכח וימחק העור בודאי הילכך יש ליזהר שלא לקנח נעלו כלל כנ"ל ודלא כהגהת ש"ע שהתיר לקנח גם נעלו נמשך אחר מ"ש ב"י ותימה הלא הב"י גופיה לא נסמך על דבריו להקל בנעלו כיון דמהר"י אבוהב חשש להחמיר בנעלו ולכן לא כתב בש"ע להתיר קינוח אלא ברגלו הילכך נעלו אסור · ואפילו ברגלו יחף יש להחמיר בכותל ובקרקע ולא שרי אלא בקורה או בחרס דהא כתב הרי"ף דאיכא מ"ד דפסק כמר בריה דרבינא דאחד זה ואחד זה אסור וב"י חשש ג"כ לחומרא וכתב בש"ע ויש מי שאוסר אף בכותל והכי נקטינן ודלא כהגה"ת ש"ע דמיקל בלא טעם :

טיט שעל בגדו וכו' שם מימרא דרב כהנא ומ"ש בשם הר' פרץ דיבש הוי טוחן כ"כ הסמ"ג בשם מורו רבינו יהודה ופשיטא דבין מכסכסו מבפנים ובין מגרגרו מבחוץ או בצפורן או בסכין לעולם איכא משום טוחן ואסור :

אין מגרדין לא מנעל חדש וכו' ג"ז בפרק תולין ופרש"י משום דהוי ממחק ולפ"ז ודאי אפי' בטיט לח אסור מפני שקולף העור והוי ממחק אבל בכל בו לא כתב הטעם משום ממחק אלא משום תקון מנא שהמנעל מיתקן בגרירתו ולכן התיר לגררו בטיט לח לפי שאין בו תיקון בכך עכ"ל ותימה גדולה שיפרש דלא כפרש"י ולהתיר מה שאסור לפרש"י ולכל הפוסקים גם הב"י השיג על הכל בו בהיתר זה מכל אחר ע"ש :

מותר ליתן מים ע"ג מנעל לשכשכו וכו' בפרק דם חטאת (דף צד) דרש רבא שכשוך מותר במנעל כבוס אסור ופירש רש"י כבוס אסור לשפשף צדו זה על צדו זה כדרך המכבסים בגדים : **ובבגד** שיש עליו לכלוך וכו' משנה בפ' נוטל (דף קמ"ב) כר שהיתה עליו לשלשת פי' דבר מיאוס מקנחה בסמרטוט ואם הוא של עור נותן עליו מים עד שתכלה אלמא דבבגד אסור ליתן עליו מים אפי' לשכשכו אלא מקנחו בסמרטוט בלא מים משום דנתינת מים על הבגד זהו כבוסו דקאמר רבא בפרק דם חטאת לשם זרק סודר למים חייב חטאת ומפרש טעמא דשרייתו בגד זהו כבוסו ולבונו כשיש שם לכלוך או טנוף ומ"ש ור"ת כתב כו' פי' דאפי' כשיש שם טינוף לא אמרינן שרייתו זהו כבוסו אלא כשנותן עליו מים דרך לבון להעביר הלכלוך מן הבגד דומי' דכר שהיתה עליו לשלשת דכשנותן עליו מים הוי דרך לבון להעביר הטנו' אבל כשהוא דרך לכלוך כמו מסתפג באלונטית או מקנח במפה שע"י סיפוג וקינוח זה מתלכלך הבגד לא אמרינן שרייתו זהו כבוסו ומטעם זה התירו באשה וכו' פי' התירו לה שתטול ידיה במים ולקנח ידיה בבגד באותו מקום המלוכלך במי רגלים כדי שהמים שעל ידיה יהיו מבטלים המי רגלים ואעפ"י דאין ספק שאין במים שעל ידיה כדי לבטל המי רגלים תטול ידיה כמה פעמים

טיט שעל רגלו יכול לקנחו וכו' גם זה שם (קמא·) פלוגתא דאמוראי וכתב הרי"ף דאיכא מ"ד הלכה כמ"ד בין בכותל בין בקרקע אסור ולא שרי אלא בקורה ובעל הלכות פסק כרבא דאמר בכותל מותר בקרקע אסור דלמא אתי לאשויי גומות וכן דעת הרמב"ם בפרק כ"א לפסוק כרבא אבל הרא"ש פסק כרב פפא דאמר אחד זה ואחד זה מותר משום דבתרא הוא וכתב הגאון מהרר"י אבוהב ז"ל ונראה שאם זה הטיט על נעלו דאינו יכול לקנחו דהא אמרינן לקמן אין מגרדין לא מנעל חדש ולא מנעל ישן ואולי אין זה גרידה וצ"ע עכ"ל ול"נ דלא דמי דההיא דאין מגרדין טעמא משום דכשגורד המנעל בגבי הסכין או בצפורן הוא ממחק אבל בקינוח בכותל או בקורה או בקרקע אינו ממחק ואפילו ימחוק לית לן בה דלאו פסיק רישיה הוא ובהדיא אמרינן בפרק כל הכלים דרבא אתווס' מסאני בטינא ואתא שמעיה שקיל חספא ומכפר ליה וכן כתב רבינו ירוחם בחי"ג דבין בכותל בין בקרקע מותר וכ' שה"ה שיכול לקנחו במעט חרס הראוי לטלטלו שיש בו כדי לסתום פי פוס כלי :

טיט שעל בגדו מכסכסו בפנים וכו' שם מימרא דרב כהנא ופירש"י מכסכסו משפשפו מבפנים דלא מוכחא מלתא לאתחזוי כמלבן ומלבן ממש לא הוי דאין נותן שם מים וכתוב בשבלי הלקט פירש רבינו תם דאשל פשתן קאי דמחזי כמלבן אבל של צמר או של משי מותר :

ומ"ש מגרדו בצפורן או בסכין ברייתא שם טיט שעל גב מנעלו מגרדו בגב הסכין ושעל בגדו מגרדו בצפורן ומשמע לרבינו דלאו דוקא בצפורן הוא הדין בסכין דשרי אלא דאורחא דמלתא נקט שאין דרך לגרד הבגד אלא בצפורן וכ"כ הרא"ש וכ"כ רבי' ירוחם בחי"ג ולפי זה אפשר דאפי' בחודה של סכין נמי שרי דצפורן מעשה חודה של סכין קא עביד והרי"ף והרמב"ם בפרק כ"ב לא הזכירו אלא צפורן כלישנא דברייתא : **ומ"ש** והרב רבי' פרץ הביא תוספת' והני מילי לח וכו' סברא זו כתובה בסמ"ק ובהגהות פרק כ"ב :

אין מגרדין לא מנעל חדש וכו' גם זה בס"פ תולין שם אמר ר' אלעזר מגרדין מנעל חדש אמר ליה ההוא סבא סמי דידך מקמי הא דתני ר' חייא אין מגרדין לא מנעל חדש ולא מנעל ישן ומשמע דאפי' יש עליו טיט אסור לגרדו ומפני כך השמיטו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפרק כ"ב ורבינו הביא ברייתא שכתבתי בסמוך טיט שעל גב מנעלו מגרדו בגב הסכין וכתוב בכלבו דה"מ בטיט יבש לפי שהמנעל מיתקן בגרידתו אבל טיט לח מגרדין לפי שאין בו תיקון בכך עד כאן לשונו ולפי דברי הר"פ דאסור לגרד טיט יבש מעל הבגד וכי קתני טיט שעל בגדו מגרדו בצפורן בטיט לח הוא אם כן רישא דקתני טיט שעל גב מנעלו מגרדו בגב הסכין בלח נמי היא ואפי' הכי אידחיא מקמי הא דקתני ר' חייא אין מגרדין סתמא ואפי' טיט לח במשמע : **מותר** ליתן מים על גב מנעלו לשכשכו וכו' מסקנא דגמ' בזבחים (צד:) גבי מנעל של עור שכשוך מותר כיבוס אסור וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בס"פ תולין ופירש"י כיבוס אסור לשפשף צדו זה על צדו זה כדרך המכבסים בגדים : **ומ"ש** ובגד שיש עליו לכלוך אסור אפי'

פרישה

(ד) **אבל** בשני בני אדם לא כו' כתב המרדכי דוקא כסדר קפולו אבל שלא כסדר קפולו מותר בכל ענין דהוי תיקון טפי שמפשיטין קמטיה : (ה) **דוקא** בחדשים ומהרא"ש פסק להוכיח מכאן דטליתות חדשים שרי לקפל בי"ט שחל להיות בע"ש כשעושה עירוב תבשילין . וכ"ש בחולו של מועד אבל בישנים לא דממהרין לקמוט והקיפול הוא תיקון להם מ"ו : (ו) **דוקא** בחדשים פירש"י שהחדשים קשים מאליהן ואין ממהרין לקמוט : (ז) **או** צבועים פירש"י צבועים קיפולם מתקנן משא"כ בלבנים : (ח) **טיט** שעל רגלו לאו דוקא אלא ה"ה מנעלו והא דאמרינן בסמוך דאין מגרדין לא מנעל חדש ולא מנעל ישן לא דמי דהתם טעמא כשגורד המנעל בסכין או בציפורן הוא ממחק אבל בקנוח בקורה או בכותל או בקרקע אינו ממחקו ואפילו ימחק לית לן בה דלאו פסיק רישיה הוא ב"י ע"ש מהררי"א : (ט) **דדמי** לליבון שמתלבן בכך אבל ליבון ממש לא הוי בלא מים רש"י · וכתב בשבילי הלקט בשם ר"ת דאשל פשתן קאי דמחזי כמלבן אבל של צמר או משי מותר ובש"ע הביא דין זה ועיין בדרישה : (י) **אבל** אסור לכבסו במים דהיינו שמשפשף צדו זה על צדו זה כדרך המכבסין רש"י :

דרישה

סי' שב [א] **אבל** לא בחוץ דדמי לליבון וכתב בשבילי הלקט פי' ר"ת דאשל פשתן קאי דמחזי כמלבן אבל של צמר או של משי מותר . נ"ל דזהו סברת מהר"ס דלקמן והביא רבינו בסמוך שחילק בין צמר לפשתן ומש"ה לא פסק הש"ע סברא זו : [ב] **ומגרדו** בציפורן כו' ר"ל או מגרדו בציפורן ואפילו בחוץ : [ג] **וה"מ** לח כו' פירוש הא דמותר לגרדו בציפורן אפילו בחוץ היינו דוקא בלח כו' אבל לא קאי על כשמכסכסו בפנים דאפשר לומר כיון שעושה שינוי ס"ל להר"פ דמותר אפילו יבש · ואינו מוכרח אלא

דלא

אסור אפילו לשכשכו שזהו כבוסו אלא מקנחו בסמרטוט [ד] ור"ת כתב (יא) דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו היכא שהוא דרך לכלוך כמו המסתפג באלונטית או המקנ' במפ' (יב) ומטעם זה התיר באשה שלכלך התינוק בגדיה במי רגלים שתטול ידיה ותקנחם באותו מקום לבטל המי רגלים שאין זה דרך ליבון אלא דרך לכלוך וגם אינה מכוונת אלא לבטל מי רגלים ראיתי כתוב על שם הר"ם מרוטנבורק דלא אמרינן שרייתו זהו כבוסו אלא בבגד פשתן אבל לא בשל צמר ומטעם זה התיר ליתן מים על בגד צמר שנפל עליו יין (יג) [ס] והיה מפקפק לנגב הידים בבגד פשתן אלא בבגד צמר ואני תמה אם אמרו שיש חילוק בין צמר לפשתן שאינו מחלק בגמרא אלא בין עור לבגד אבל כל בגדים שוין וכן כתב בה"ג סתם בגד שנפל עליו יין אין נותנין עליו מים

פעמים זה אחר זה ותקנחם באותו מקום שאין זה דרך לבון אלא דרך לכלוך דכל מתחקנה ידיה במפ' או בשאר הבגד כי הכא הוי דרך לכלוך ועוד שאין כוונת' להעביר המי רגלים מן הבגד בזה ודאי הוי כמו ליבון אבל אין כוונת' להעבירם אלא לבטל המי רגלים שנשארו בבגדים שתוכל להתפלל והכ"י הארץ ואני לא באתי אלא לפרש דברי רבינו על נכון לפע"ד:

ראיתי כתוב ע"ש הר"ם וכו' והי' מפקפק לנגב הידים בבגד פשתן אלא בבגד צמר וא"ת דלא מחה שמותר להסתפג באלונטית שמשנין דכ"ש דמות' לנגב הידים וי"ל דמהר"ם מפרש דספוג אלונטית לא שרי אלא בבגד צמר ונראה דמכח הך קושיא הביא מהר"ם ראיה לחלק בין צמר לפשתן דאי אין חלוק ואפי' בצמר אמרינן שרייתו זהו כבוסו א"כ היאך שרי להסתפג באלונטית אלא כל אלונטית הוא מלא מים ואין שריי' גדולה מזו דהא אפי' י' בני אדם מסתפגים באלונטית אחת כדלעיל סוף סי' ש"א ולא היה ס"ל להר"ס הא דמחלק ר"ת בין הוי דרך לכלוך לאינו דרך לכלוך דסתמא קאמר תלמודא שרייתו זהו כבוסו אלא צ"ל דבאלונטית של צמר שרי טפי שרייה דלא אמרינן בבגד של צמר שרייתו זהו כבוסו ומה שהקשה עליו רבי' ממה שבנגוב ידים אין שם מים אלא דבר מועט כלומר ואין זה נקרא שריי' במים נראה דאין זו קושיא דמהר"ם היה מפקפק על מה שנהגו לבא י' בני אדם לנגב במפה אחת ביחד דבהצטרף המים יחד הוי שריי' גמורה ותדע דהכי הוא דאל"כ מאי מביא ר"ת ראיה דדרך לכלוך שרי כמו המקנח במפה אימא לך דדרך לכלוך נמי אסור ולא שרי לקנח במפה אלא לפי שהוא דבר מועט ואין שם שריי' אלא ודאי דמבי' ר"ת ראייה מי' בני אדם שמקנחין במפה אחת ביחד דאיכא מים טובא ונקרא שריי' · מיהו בסמ"ג במלאכת הדש כתב וז"ל וכן מקנח ידו במפה שאינו מתכוין ללבן ואין שם רק מעט מים ואינו אלא דרך לכלוך עכ"ל אמ' ג' טעמים חדא שאין כוונתו ללבן אלא לנגב ואינו דומה לזרק סודר למים או נתן מים על כר שיש בו לשלשת דמתכוין להעביר הלכלוך ועוד שאין שם רק מעט מים ואין זה שרייה ועוד שאינו אלא דרך לכלוך:

ומ"ש רבינו אבל כל הבגדים שוים וכו' כתב מהרש"ל ומ"מ נראה לחלק דדוק' בבגדי לבן אבל צבועים אפי' בשל פשתן לא שייך בהו לבון אלא שלא ראיתי לאחד מן המחברים שמחלק בכך עכ"ל ולפע"ד הדבר פשוט דשייך לבון אף בצבועים שהרי במנער טליתו מפני טל שעליו אמרינן דאוכמי דוקא אסור דהניעור יפה לו כמו כבוס וכן טיט שעל בגדו דמבחוץ אסור דדמי ללבון מסתמא משמע בין בלבני' בין בצבועים ואע"ג דב"י הביא לשם שכתב שבולי לקט בשם ר"ת דאשל פשתן קאי דמחזי כמלבן אבל של צמר או של משי מותר יחיד הוא כנגד כל הפוסקים שכתבו בסתם לאיסור וכ"כ בש"ע בסתמא לאיסור והכי נקטינן:

אין

אפי' לשכשכו וכו' משנה בפרק נוטל (קמב:) היתה עליו לשלשת מקנחה בסמרטוט היתה (על) של עור נותנין עליה מים עד שתכלה פירוש היתה על הכר לשלשת פירוש דבר מאוס כגון רוק או צואה מקנחה בסמרטוט ולא יתן עליה מים: דסתם כר של בגד הוא ובגד שרייתו זהו כבוסו: היתה לשלשת זו על כר של עור וכו' דלאו בר כיבוס הוא: נותן עליה מים עד שתכלה · ומיהו כיבוס ממש לא הוא וסתם כרים וכסתות רכים נינהו שייך למימר בהו כיבוס בעורות רכים ומיהו שריותן לא הוי כיבוסו וכן מפורש בזבחים פרק דם חטאת עכ"ל רש"י וכתבו הגהות בפרק כ"ב בשם סמ"ק למחות בנשים שלא לשפוך מים על בגדיהן שנטפו התינוקות דכיבוס גמור הוא דשרייתו זהו כיבוסו והיינו כשמעביר עליו מים אך טוב ליקח סמרטוט ולחוף על מקום הטנוף בקל ולא בדוחק כן יסחט כן נראה לרבינו פרץ עכ"ל וריב"א כתב שאם נתזו מי רגלים על בגדיו בטופח ע"מ להטפיח שאינו יכול לברך ולהתפלל שמותר לתת עליהם מים כדי לבטלם כיון שאינו מכוין כי אם לטהרם ולא לצחצוח וכיבוס וראיה מנדה שמערמת וטובלת בבגדיה אבל אם צואה על בגדיו אסור דלאו מכוין לצחצח כדי להעביר הלכלוך עכ"ל והתוספות בס"פ ח' שרצים (קיא:) כתבו וא"ת דאמרינן ביומא ההולך להקביל פני רבו עובר עד צוארו במים וכו' ובפרק שני דביצה נדה שאין לה בגדים מערמת וטובלת בבגדיה ואמאי שרי נימא שרייתו זהו כיבוסו וי"ל דדוקא היכא דאיכא טפת דם או טינוף אמרי' שרייתו זהו כבוסו דהכי מיירי בפרק דם חטאת ומלא ר"י מוגה בספר הישר דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו בדבר שאינו כי אם לכלוך כמו סיפוג באלונטית וקינוח ידים במפה והני שהולכים במים עם הבגדים הוי נמי דרך לכלוך ולא דרך נקיון ועל תינוק שלכלך בגדי אמו במי רגלים אין לזרוק עליו מים דשרייתו זהו כיבוסו ושמע ר"י מפי הנשים שהתיר ר"ת לקנח ידיו בבגד כיון שהוא דרך לכלוך כדי שתוכל להתפלל ולברך וכל דברים אלו כתב הרא"ש בריש יומא והמרדכי בפ' ואלו קשרים וסמ"ג וסמ"ק והגהות בפרק כ"ב ואע"פ שהתוספות כתבו שם דאין נראה לר"י שהרי היא מתכוונת לטהר הלכלוך ודרך רחיצה וליבון הוא זה הקינוח וכתבוהו סמ"ג והגהות לא הביאו רבינו לפי שמאחר שלא הזכירו הרא"ש אלמא כר"ת ס"ל ומיהו תמיהא לי היאך אפשר שבקינוח ידים במקום המי רגלים יתבטלו דהא בעינן רביעית מים לבטלה והייתי סבור לפרש דר"ת מתיר ליטול ידיה על מקום המי רגלים ובזה הם מתבטלים ועוד התיר לקנח ידיה אותו מקום להעבירם כיון שאינו אלא דרך לכלוך ואף על פי שהתוספות לא הזכירו שהתיר ר"ת ליטול ידיה אפשר שלא חשו להזכיר רק הקינוח שחולק בו ר"י אבל ליטול ידיה על אותו מקום אפשר דאפי' ר"י מתיר כיון שהוא דרך לכלוך דמים שנטל בהם ידיו שופכים נינהו ואין דרך לכבס בשופכין וכן כתוב בכלבו וז"ל ורבינו תם הורה למניקות שאם התינוקות לכלכו בגדיהן שמותרות ליטול ידיהם עליו ולקנח במפה מקום הלכלוך כדי שתוכל להתפלל שאין זה אלא דרך לכלוך שאין מעביר המי רגלים לבדם אלא מעביר המים אחרים עמהם וז"ל הגהות מרדכי פרק אלו דברים והא דאמרינן בפרק דם חטאת שרייתו זהו כבוסו זהו דוקא שיש עליו מעט טינוף אבל כשהבגד כולו מלוכלך או כולו לבן אין זה כיבוס וליבון אלא לכלוך ושרי וכן התיר רבינו תם לאשה שהטיל בנה צואה על בגדה בשבת בבית הכנסת ליטול ידיה ולקנח בשבת מקום הטינוף עכ"ל · אלא שמלשון הפוסקים הנזכר שלא הזכירו נטילת ידים משמע דלא קאי שריותא דרבינו תם אלא אקינוח ולא אנטילת ידים ולכן נראה לי דאפילו לרבינו תם אסור ליטול ידים על אותו מקום דמים הנוטפים מידיו אף על גב דשופכים נינהו מכל מקום כיון שאין בהם שום לכלוך חזו לכיבוס ואסור ולא התיר רבינו תם אלא לקנח ידיה וכגון שהמי רגלים מועטים כמו שדרך התינוק להטיל מים בתוך בגדי עטיפותיהם ואין נוזל מהמי רגלים לבגד האם כי אם טיפת דבר מועט דסגי ליה לבטלו בקינוח ידים במקום ההוא ודע דבפרק כל כתבי (קכ) אהא דאמר רב יהודה אמר רב טלית שאחז בה האור מצד אחד נותנין עליה מים מצד אחר כתבו התוספות פרשב"ם לאו דוקא על הטלית דהא קיימא לן דבגד שרייתו זהו כיבוסו ולעיל בסוף פרק ח' שרצים פירשתי עכ"ל והיינו מה שכתבתי בסמוך דדוקא היכא דאיכא טיפת דם או טינוף אמרינן שרייתו זהו כיבוסו וכתבו הרא"ש בריש יומא וביאר דאפילו הוסחר הבגד מחמת לבישה או תשמיש כיון שאין עליו טינוף לא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו ולפ"ז הא דאמרינן בטלית שאחז בה האור נותנין עליה מים אפילו על הטלית ממש שרי ולא כרשב"ם אבל רבי' כתב בסי' של"ד טלית שאחז בה האור יכול ליתן עליו משקין כגון יין שאינו דרך כיבוס אך לא מים משום כיבוס ובסי' שי"ט כתב יין או מים שהם צלולין יכול לסנן במשמרת ואין כאן משום בורר ומשום ליבון נמי ליכא דמשמרת עשויה לכך ואינו חושש ללבונה אבל בסודר שחושש לליבונו אסור משום ליבון ובשאר משקין חוץ ממים דלא שייך בהו ליבון שרי אלמא דס"ל דאע"פ שאין בבגד שום טינוף אמרי' שרייתו זהו כיבוסו וכדברי רשב"ם וכן כתבו הגהות בפרק כ"ב בשם רא"ס ובשם בה"ג ונראה שטעמו של רבינו משום דכשכתבו התוספות ומלא ר"י מוגה בספר הישר דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו בדבר שאינו כי אם לכלוך בטל ליה תירוצא קמא ואפילו בדבר שאין בו טינוף אמרינן שרייתו זהו כיבוסו כל שאינו דרך לכלוך וראיה לדבר שהתוס' בפרק דם חטאת ובפ"ב דביצה לא כתבו אלא תירוץ זה לבד ולהיות זה דעת רבינו לא כתב ברמזים דיומא דבגד שאין בו טינוף לא אמרי' ביה שרייתו זהו כבוסו אלא שקשה דכיון שדברי הרא"ש מקור באותו ספר ה"ל לכתוב דבריו אף על פי שהוא לא יסבור כן אבל סמ"ג וסמ"ק והתרומה פסקו כתירוץ זה דכל שאין בו טינוף לא אמרי' שרייתו זהו כבוסו ומיהו כתבו דאע"פ שאין בו טינוף אסור לשרותו במים דלמא אתי לידי סחיטה כדאמרי' בפ' אלו קשרים (קיג·) גבי פגע באמת המים לעבור זמנין דמתווסן מאניה ואתי לידי סחיטה:

ראיתי כתוב בשם הר"מ מרוטנבורק דלא אמרינן שרייתו זהו כבוסו וכו' חילוק בין בגד צמר לבגד פשתן לא ראיתיו אך מ"ש והיה מפקפק לנגב הידים כן כתוב בהגהות פרק כ"ב ובמרדכי פרק אלו קשרים שהר"מ היה נוהג לנגב ידיו בכח זו בזו ומסיר המים מעליו כפי יכלתו ואחר כך מקנחם במפה או בגד

משום

דרישה

אלא אפשר לומר דקאי גם כשמכשכו בפניס : [ד] ור"ת כתב דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו כו' יש להקשות דרך לכלוך מאן דכר שמיה · וא"כ למה כתב ורבינו תם כתב כו' בל' פלוגתא וי"ל דכונת רבינו להביא פי' רבינו תם שמפרש דהא דאסור לשכשכו היינו דווקא כשאינו דרך לכלוך · והא דכתב ור"ת כו' כבר כתב ב"י כמה פעמים שאין דרכו של רבינו לדקדק בזה . והא דמשמע מדברי רבינו דאם אינו דרך לכלוך או אסור אפילו אם אין עליו צואה אע"פ שהתוס' כתבו דדוקא היכי דאיכא טיפת דם או צואה אמרינן שרייתו זהו כבוסו היינו משום דרבינו אזיל לטעמיה דס"ל דאעפ"י שאין בבגד שום טינוף אמרינן שרייתו זהו כיבוסו כמ"ש בסי' שי"ט ובסי' של"ד · כתב הגהת מרדכי פרק אלו דברים והא דאמרינן בפרק דם חטאת שרייתו זהו כיבוסו כו' עד וכן התיר ר"ת לאשה כו' ולכאורה תמוה מאי וכן התיר ר"ת דקאמר · וצ"ל דכונתו לומר כמו ועוד התיר רבינו תם לאשה כו' וק"ל · ומיהו יש לתמוה על ב"י איך מביא ראייה מן הגהות מרדכי ומשמע מדברין דרבינו ס"ל דלדעת ר"ת אינו מותר ליטול ידיה על מקום מי רגלים · והלא כתב רבינו ג"כ שתטול ידיה ותקנח כו' כמו שכתוב בהגהות מרדכי וי"ל דבהג"מ מוכח להדיא דמ"ש ליטול ידיה ר"ל על מקום המי רגלים · דמדכתב ולקנח בשבת מקום כו' ולא כתב ולקנחם בשבת במקום הטינוף כמ"ש רבינו ועוד דהא אין דרך בני אדם לקנח ידים' בטינוף אלא ע"כ צ"ל דמ"ש ולקנחו בשבת ר"ל כמו או לקנח במפה בשבת מקום הטינוף או ר"ל לקנח במפה תחלה ואח"כ יטול ידיו עליו · וכמ"ש הכלבו לעיל וס"ל להכלבו והגהות מרדכי דלענין להתבטל המי רגלים סגי במה שתטול ידיה על מקום המי רגלים בלבד · וא"כ קינוח ידיה אלא כדי להעביר המי רגלים מהבגד שלא יתקלקל הבגד אבל רבינו שכתב שתטול ידיה ותקנחם באותו מקום לבטל המי רגלים ע"כ צ"ל דר"ל שתטול ידיה במקום אחר ואח"כ תקנח במקום המי רגלים דאל"כ ל"ל הקינוח לבטל הלא בהטלת מי ידים עליו סגי וכמ"ש הכלבו והגמרא גם ב"י כתב והייתי סבור לפרש דר"ת מתיר ליטול ידיה על מקום מי רגלים . ובזה הם מתבטלים · ועוד התיר לקנח כו' הרי"ס שבהטלת ידים לחוד הם מתבטלים ומ"ש ב"י ועוד התיר ר"ל עוד קולא אחרת התיר ולא חש שיבא ע"י קינוח לאיסור סחיטה או שנראה יותר לכבוס והראייה שב"י כתב שאפשר שר"י חולק על העברה ולא על הנטילה · עוד כתב שם ב"י דרבינו לא כתב ברמזים דיומא דבגד שאין בו טינוף לא אמרינן ביה שרייתו זהו כיבוסו אלא שקשה דכיון שדברי הרא"ש מקור באותו ספר ה"ל לכתוב דבריו אע"פ שהוא לא יסבור כן · ול"נ דלק"מ דהא כבר כתב ב"י עצמו שטעמו של רבינו משום דכשכתבו התוס' ומלא ר"י מוגה בספר הישר דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו בדבר שאינה כ"א לכלוך בטל ליה תירוצא קמא ואפי' בדבר שאין בו טינוף אמרינן שרייתו זהו כיבוסו לכך אפשר לפרש דברי הרא"ש דכשכתב ומלא ר"י מוגה כו' בטל ליה תירוצא קמא · ומפני טעם זה לא הביאו ברמזים ואע"ג דהרא"ש כתב דאפילו הוסחר הבגד מחמת לבישה או תשמיש כיון שאין עליו טינוף לא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו · זהו כתב כתי' קמא ע"ש ותמלא כן באשר"י בריש יומא אבל כשכתב אח"כ ומלא ר"י מוגה אפשר לומר דגם הרא"ש ס"ל שניוא בתרא עיקר :

[ס] והיה מפקפק לנגב הידים בבגד פשתן כו'. יש להקשות דהא אמרינן בגמרא וב"י הביאו בסוף סי' ש"א דעשרה בני אדם מסתפגים באלונטית אחת פניהם ידיהם ורגליהם כו' וגם התשב"ץ [illegible]

פרישה

(יא) דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו אלא בבגד פשתן · ז"ל מ"ו ומ"מ נראה לחלק דדוקא בבגדי לבן אבל צבועים אפי' בגדי פשתן לא שייך בהו ליבון אבל לא ראיתי שום אחד מן המחברים שבא לחלק בזה עכ"ל: (יב) ומטעם זה התיר באשה כו' עיין ב"י ע"ש: (יג) והיה מפקפק לנגב הידים כו' והמרדכי כתב בשם מהר"ם שהיה נוהג לנגב בכח זו על זו ומסיר המים מעליו כפי יכלתו ואח"כ מקנחם במפה או בבגד משום דבגד שרייתו זהו כיבוסו וכן פסק בש"ע הב"י וכן כתב רמ"א ולפי מ"ש ר"ת שוהו דרך לכלוך א"כ ע"ש:

אין

כיון

מים ולנגב הידים שרי [ו] כיון שאין בו אלא דבר מועט אין בו משום כיבוס (יד) אין מסתכלין בשבת במראה של מתכת אפי' אם היא קבוע בכותל גזירה אטו אינה קבועה ואותה אסור (טו) שמא יסיר בה נימין ושאינה של מתכת מותר אפילו אם אינה קבועה:

שג אין האשה יוצאה בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן (א) ולא ברצועות שבראשה מפני שצריכה להסירם (ב) בשעת טבילה חיישינן דלמא אתי לאתויינהו ארבע אמות ברה"ר ופירש"י אפילו הם קלועות לה בשערה ור"ת פי' שאם הם קלועות בשערה מותר דלא חיישינן דלמא אתי לאתויינהו [א] שאסור לסתור קליעות שערה אלא מיירי באותן שהן על ראשה ואם הם ארוגים מותר שהן רכים והמים נכנסין ואינה צריכה להסירם בשעת טבילה (ג) ובלבד שלא יהו מטונפים שאז צריכה להסירם מפני הטיט שחוצץ ולא יהו מוזהבים שאז חוששת עליהם שלא יתקלקלו במים ותסירם ודוקא בחוטין שבראשה אבל בחוטין שבצוארה מות' שהם רפויים ואינה צריכה להסירם (ד) אבל בקטלא שבצוארה אסור שהיא מהדקת אותה כדי שתראה בעלת בשר וחוצצת ואינה יוצא' בטוטפת והוא כמין ציץ ומגיע מאוזן לאוזן ולא בסרביטין והוא גם כן כמין ציץ ואינה מגיע (ה) אלא עד הלחיים וה"מ כשאינן קשורין בשבכה (ו) אבל אם קשורין בשבכה שרי (א) ולא תצא בכפה של צמר פירוש הוטי דעמרא דגדילין ועבידי כי הוצא ורחבין כשתי אצבעות כשיעור ציץ ולא באיצטימא (ז) והוא מטלית שתולין בו חוטין של צבעונין ותולין אותו לכלה להבריח ממנה זבובים שאם יעמוד לה זבוב על פניה היא מתביישת לטורדו ולא תצא בעיר של זהב

משום דבגד שרייתו זהו כבוסו ע"כ: וכן כתוב בשבלי הלקט בשם ספר היראים (ג) וכבר נתבאר בסמוך בשם התוס' והרא"ש שמותר לקנח ידיו במפה לפי שהוא דרך לכלוך וכ"כ עוד התוספות בפרק דם הטאת ובפ"ב דביצה וכן כתוב בספר התרומה וכן התיר סמ"ג ונתן טעם משום דאין שם רק מעט מים ושאינו מתכוין ללבן כתוב בתשב"ץ בשם הר"מ שאסור לנגב כוס שהיה בו מים או יין במפה משום דאתי לידי סחיטה או ליבון ולא דמי למה שמנגב ידיו במפה או בחלוק לפי שידיו מלוכלכו' וכ"כ רבי' ירוחם בח"ג שאסור לנגב כוס שהיה בתוכו מים או יין במפה שמא יסחוט:

אין מסתכלין בשבת במראה של מתכת בר"פ שואל (קמט) אין רואין במראה בשבת ר"מ מתיר במראה הקבועה בכותל ואוקמוה במראה של מתכת וטעמא דת"ק דאסר מפני שאדם עשוי להסיר בה נימין המדולדלין כלומר שמראה של מתכת שלהם היתה חריפה כאיזמל להסיר בה נימין המדולדלין ופסקו הרי"ף והרא"ש כת"ק ופירשו דלת"ק של מתכת אפילו קבועה בכותל אסורה ושאינה של מתכת שריא אפילו אינה קבועה וכן דעת הרמב"ם בפכ"ב וכן דעת הרב המגיד והר"ן ז"ל שלא כדברי האומרים דכי אמרינן הכא במראה של מתכת עסקינן לפרושי טעמ' דגזירה הוא דאמרינן הכי אבל אה"נ דת"ק כי היכי דאסר במראה קבועה של מתכת ה"נ אסר בכל מראות כולן וכבר סתר הר"ן דבריהם: כתב הרמב"ם בפכ"ב מי שנתלכלכה ידו בטיט מקנחה בזנב הסוס ובזנב הפרה ובמפה הקשה העשויה לאחוז בה קוצים אבל לא במפה שמקנחים בה הידים שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבוא לכבס המפה וכתב ה"ה שהוא תוספתא: בסימן זה הוזכרו קצת דיני כבוס ובסימן שקודם זה הוזכרו דיני סחיטה ועוד יבא תשלום דיני סחיטה בסימן ש"ך:

שג אין האשה יוצאה בחוטי צמר וכו' משנה וגמרא ר"פ במה אשה (נז.): ומ"ש בשם ר"ת כך פירשו שם התוספות והרא"ש והר"ן: ומ"ש ואם הם ארוגים מותר שם בעיא דאיפשיטא: ומ"ש ובלבד שלא יהיו מטונפים וכו' בפשיטות הבעיא הנזכר איכא תרי לישני ואמרינן איכא דגרסי דטניפן ופירש"י שנטנפו בטיט ומקפדת להסירן בשעת טבילה לפי שהמים ממחין הטיט ובעלותה מהטבילה ירד הטיט על בשרה ותתלכלך וכתב הרא"ש שי"מ דטניפן כגון שהחוטים מוזהבים ויפים ומיטנפים מחמת המים ולכך מקפידות להסירן בשעת טבילה שלא יתלכלכו ורבינו פסק כלישנא בתרא דמחמיר וכדברי השני פרושים א וכ"כ הגהות בפי"ט בשם סמ"ג אבל הרמב"ם בפרק הנזכר נראה שפסק כלישנא קמא דכל שהוא ארוג לא גזרו ולא מפליג בין טניפן ללא טניפן וטעמו משום דכיון דפלוגתא במידי דרבנן הוא נקטינן לקולא ולא חיישינן ללישנא בתרא דמחמיר ועוד דהני תרי לישני בדברי רב הונא בריה דרב יהושע נינהו אבל רב דאיבעי מיניה האי בעיא פשוט דכל שהוא משום אריג לא גזרו וכלישנא קמא דאיתמר אליבא דרב הונא בריה דרב יהושע וכיון דרב פשיטא ליה הכי ולחד לישנא רב הונא בריה דרב יהושע סבר הכי הכי נקטינן וכתב הר"ן איכא מ"ד דוקא ארוג שהוא חלול כי הנך תיכי חלילתא דאיבעיא התם אבל ארוג שאינו חלול חוצץ כלומר וכיון שכן אסור לצאת בו בשבת ורבינו כתב בהלכות טבילה סברא זו בשם הראב"ד:

ומ"ש ודוקא בחוטין שבראשה וכו' אבל בקטלה שבצוארה ג"ז שם בגמרא: ואינה יוצאת בטוטפת וכו' ולא בסרביטין וכו' משנה שם לא בטוטפת ולא בסרביטין בזמן שאינן תפורין לה ובגמרא (שם:) אמר רבי אבהו טוטפת המוקפת לה מאוזן לאוזן סרביטין המגיעים לה עד לחיים ופירש"י המקפת את הפדחת מאוזן לאוזן המגיעים עד לחיים על ראשה כורכתו ותולה לה על לחיים מכאן ומכאן וכן הם דברי הרמב"ם בפי"ט:

ולא תצא בכפה של צמר גם זה משנה שם ולא בכבול ומפרש בגמרא שם דהיינו כפה של צמר ופירש הרי"ף דהיינו חוטי דעמרא דגדילן ועבידן כי הוצא ורחב שתי אצבעות שיעור ציץ ורש"י פירש כפה כובע שתחת הסבכה:

ולא באיצטימא שם בברייתא ופי' רבינו בה כדברי הרי"ף ורש"י פי' בענין אחר:

ולא תצא בעיר של זהב וכו' גם זה שם במשנה ופירש"י כמין נושקא ומציירין בה כמין עיר וביאר הרא"ש דבריו דשהיא כמין כבנתא והוא תכשיט עגול

שג אין האשה יוצאה בחוטי צמר וכו' משנה וגמרא ר"פ במה אשה: ומ"ש דרש"י פי' שאפי' אם הם קלועו' בשער' ור"ת פי' וכו' נראה ליישב פרש"י דאעפ"י דמתני' איירי נמי בקלועים לה בשערה אפשר לה לטבול אף ע"פ שלא תסתיר קליעת שערה אלא שתרפס וכדתנן להדיא ולא תטבול עד שתרפס שפירש"י עד שתתיר' קלת שיהיו רפויין ויכנסו המים ביניה' עכ"ל ורצונו לומר באם הם קלועים שתרפה קלת הקליעה בשבת ותמתח ההוט מתוך הקליעה ואז יכולה לטבול כיון שהקליעה הותרה קלת אעפ"י שלא נסתרה הקליעה לגמרי וחיישינן דילמא אתא לאתויינהו לחוטי דקליעה ד' אמות בר"ה והכי נקטינן להחמי' כרש"י דאפי' בקלועי' לה בשערה אסורה לצאת בהן:

ומ"ש רבינו ובלבד שלא יהו מטונפי' שאז צריך להסירם מפני הטיט שחוצץ הוא תימה רבה דהא חציצה לא הוי כיון דעיילי בהו מיא כדפירש"י להדיא וי"ל דכיון דקפדא להסיר החוטין שלא תטנף בשרה בטיט או כדי שלא יתקלקלו החוטין המוזהבים במים ה"ל חציצה אם אינה מסירן כדקי"ל דרובו ומקפיד חוצץ הלכה למשה מסיני וגזרו חכמים במעוטו ומקפיד משום רובו ומקפיד וכבר הארכתי בחלוק דינים אלו בי"ד בסי' קצ"ח סעיף ב' וג' ע"ש ותמצא נחת:

אבל בחוטין שבצוארה מותר מפני שהם רפויים וכו' אבל בקטל' שבצוארה אסור מפני שהיא מהדקת וכו' פירוש בגמרא אמרו שאין האשה חונק' את עצמה להדק חוטין שבצוארה וקושרת בריוח שיהיו רפין אבל קטלא שמכניסין בה רצועה רחבה וכו' כמ"ש רבינו בסמוך דמתוך שהרצועה רחבה אפי' היא מהדקת אינה חונקת עצמה ולא מזיק לה הילכך אסור לצאת בה דכיון שהוא חוצץ אתא לאתויינהו בר"ה ויש להקשות דבמשנה דאוסר קטלא משום שהוא בגד חשוב ותכשיט דמשלפא ומחויא וכמ"ש רבינו בסמוך ולא תצא בקטלא והוא בגד חשוב וכו' תיפוק ליה דאסור משום דחוצץ בטבילה כדכתב רבינו הכא א"כ למה לי טעמא דחציצה תיפוק לי' משום דמשלפא ומחווא וי"ל דהכא מיירי כשהיא מהדקת את הקטלא כדי שתראה בעלת בשר דהשתא אעפ"י שהוא בגד חשוב לא חיישי' דמשלפא ומחויא דאי משלפא לא תראה בעלת בשר ולפיכך אין לאסרו אלא משום חציצה אבל משנתינו איירי ברפוי דליכא משום חציצה אין לאסרו אלא משום דמשלפא ומחויא ומשום הכי בהא דמותיב אביי אברייתא דתני בה דאין הבנות יוצאות בחבקין שבצואריהם דאי אמרת דאין אשה חונקת את עצמה חבקין שבצואריהם אמאי לא הא ליכא חציצה כתב רש"י וז"ל חבקין ענקי רצועות שאינן מוזהבו' רחבות דלאו לתכשיט עבידן דומיא דחוטין שבאזניהם עד כאן לשונו וטעמו דהוי קשיא ליה דאף למאי דקא סלקא דעתא דאביי דבחבקין אף על פי שהן רחבות נמי אין אשה חונקת את עצמה וליכא חציצה הלא מכל מקום אסור משום דמשלפא ומחויא ומאי תיובתא דאביי ולפיכך פירש"י דקס"ד דאביי דאינן מוזהבות דומיא דחוטין שבאזניהם והכי נקטינן למסקנא דכשהיא מהדקת כדי שתראה בעלת בשר אסור משום חציצה בין שהוא תכשיט ובגד חשוב ובין שאינו חשוב ואם הוא רפוי והוא תכשיט אסור נמי משום דמשלפא ומחויא אבל אם הוא רפוי ואינו תכשיט מותר לצאת בה דליכא לא משום חציצה ולא משום משלפא ומחויא וכ"כ התו' והר"ן ז"ל והכי משמע מדברי רבינו:

ולא תצא בכפה של צמר ג"ז משנה שם ולא בכבול בר"ה ומפרש בגמרא דהיינו כפה של צמר: ומ"ש פי' חוטי דעמרא וכו' זהו לשון הרי"ף וקשיא לי מאי האי דקאמר כי הוצא ומצאתי באלפסי ישן שכתוב בו כי המנא וכן הוא באשיר"י והוא לשון המיינא פי' חגורה וכיון שהוא תכשיט אית בה משום משלפא ומחויא: ולא באיצטמא והוא מטלית וכו' כך פי' הרי"ף ואסור לצאת בה לר"ה דכיון ש אינה לא תכשי' ולא מלבוש ה"ל משוי. ולא בעיר של זהב וכו' משנה שם ותכשיט הוא ואסור משום דמשלפא ומחויא והכי ס"ל לחכמים בברייתא דלא כר"מ

דרכי משה

(ב) וכתב האגור דהמנהג להקל: שג (א) וכתב בא"ז וטעמא דלא תגליא ראשה להסירה אבל בתולה דראשה מגולה אפילו מחובר לשבכה אסור: כתב

פרישה

(יד) אין מסתכלין כו' לאיש אפילו בחול אסור אם לא לצורך עי' בי"ד סי' קנ"ו ובסי' קפ"ב:
(טו) שמא יסיר בה נימין של ראשו שיראה בראשו מדולדלין שהמראה של ברזל שלהן היה חריף כאזמל:

סי' שג (א) ולא ברצועות שבראשה אכולה קאי: רש"י: (ב) בשעת טבילה ודילמא מתרמי לה טבילה של מצוה גמרא:

(ג) ובלבד שלא יהיו מטונפי' בריש פרק במה אשה כיון דמטנפי מקפד קפידא פירש"י מקפיד קפידא להיות בראשה בשעת טבילתה מפני שהמים ממחי' את הטיט ומלכלך בשרה מן הטבילה ואע"ג דאלילה לא הוי דהא עיילי בהו מיא מיהו כיון דשקלא ליה משום טינוף אתי לאתויינהו וכ"כ האשר"י וכתב עוד הרא"ש וי"מ דמטנפי כגון שחוטין מוזהבין ויפי' ומטנפי' מחמת המים כו' ולא דמי לבגדים שהיא צריכה לפושטם בשעת טבילה ולא חיישינן דילמא אתי לאתויינהו לפי שהבגדים היא לובשת מיד אחר הטבילה אבל דברים קטנים חיישינן שמא תוליכם בידיה עכ"ל הרא"ש וע"ש בפירש"י שסתר פי' י"מ וע"כ כ"ל שתיבת שמוכן שכתוב כאן בפנים טעות הוא עכ"ל רמ"פ · וגם לפירוש זה צריך להגיה שאז דרכה לסוסירה כו' וכ"כ מ"ן ז"ל ומסיק א"כ י"ל שכתב הטור לפי פי' רבותיו של רש"י ז"ל שפירשו כל מידי שמקפיד עליו משום טינוף מיין אף שרש"י הקשה על פירושם מ"מ אפשר שהטור ראה לדבריהם ודו"ק עכ"ל:
(ד) אבל בקטלא שבצוארה כו' עיין פי' לקמן בסמוך: (ה) אלא עד הלחיים פירש"י שכורכתו על ראשה ותולה על הלחיים מכאן ומכאן הרמב"ם וש"ע: (ו) אבל אם קשורין בשבכה שרי דכי שלפי ליה מגלי רישא לפיכך בתולות אסור · רמ"א: (ז) והוא מטלית כו' כ"פ הרי"ף אבל רש"י פי' כיפה ואיצטימא בע"א ע"ש · ופירש"י

דרישה

[ו] כיון שאין בו אלא דבר מועט אפשר לומר דכתב טעם זה לאשמועינן דאפי' לסברת מהר"ס דלא ס"ל דהיכא שהוא דרך לכלוך לא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו אפ"ה מותר כיון שאין בו אלא דבר מועט וק"ל:

סי' שג [א] שאסור לסתור קליעת שערה ואין להקשות דילמא תשכח שאסור לסתור קליעת שערה ותסתור קליעת שערה די"ל בשלמא טלטול דמותר בבית ורגילה לטלטל איכא למיחש שמא אתי לאתויינהו · לאפוקי קליעות שערה בשבת לעולם אסור אפי' בביתה לא שייך למיגזר שמא תסתור שערות ראשה וק"ל: אפי'

חרושי הגהות

שג א דבין שירא שיטנף הגוף ובין שיר' שיטנפו החוטין הכל אסור אך מ"ש רבינו שאין צריכה להסירה מפני הטיט שחוצץ חוצץ ל"ד דהא מפרש רש"י דאין הטעם משום שהטיט חוצץ אלא שמקפדת להיות בראשה בשעת טבילה מפני שהמים ממחין את הטיט ומלכלך בשרה בעלייתה מן הטבילה אלא שנ"ל דס"ל לרבינו דכל שמקפדת עליו להסירו אפילו אין קפידתה משום חציצה ס"ם כיון דמקפדת עליו הוי כדבר חוצץ ולא עלתה לה טבילה וכמו שיתבאר בטי"ד סימן קצ"ח ולכן כתב ג"כ כאן מפני הטיט שחוצץ ר"ל דהוי כדבר

זהב ופירש"י ברזנג"א ור"ת פירש כעין עטרה לראש (ח) כלילא אם הוא עשוי מחתיכות דקות של זהב (ט) חרוזות בחוט אסור ואם החתיכות תפורות (י) על המטלית שרי דסוקיא פירוש חתיכת מעיל רחבה אם יש בה רצועות קצרות תלויות בה לקושרה בהם ולהדקה סביבותיה דמיהדק שרי ולא חיישינן דלמא מישרא קיטרי ואתו לאתויינהו אין לו רצועות אסור ולא תצא בקטלא (יא) והוא בגד חשוב לתלות בצארה נגד לבה שלא יפול מה שהיא אוכלת על בגדיה ויש לו שנצים כעין מכנסים ומכניסין בה (יב) רצועה רחבה וקושרת סביב צוארה והבגד תלוי על לבה ולא בנזמי האף (יג) אבל יוצאה בנזמי האוזן (ב) ולא תצא במחט [ב] (יד) שמחלקת בה שערה אפילו אם הוא עשוי להתקשט בו [ד] אבל מחט שמעמדת בו קשוריה (טו) יכולה לצאת בה ולא תצא במחט נקובה (טז) ואם יצאה חייבת וכשאינה נקובה לא תצא ואם יצאה פטורה ולא בטבעת שיש עליה חותם ואם יצתה חייבת וכשאין עליה חותם לא תצא ואם יצתה פטורה ולא תצא בכולייר ופירש"י נושקא (ג) ור"ת פירש כעין רדיד ובערוך פירש כעין עטרה ולא בכובלת והוא קשר של בושם (יז) שמתקשטת בו שן תותבת פירוש אם נפל אחת משיניה

כר"מ דסבר משוי הוי וחייב חטאת ולא כר"א דלא חייש בהא למשלפא ומחויא דקסבר מאן דרכ' למיפק בעיר של זהב אשה חשובה ואשה חשובה לא משלפא ומחוי': ומ"ש דר"ת פי' שהוא כעין עטרה לראש כ"כ התוספות בשמו והביאוהו כל הפוסקים וראייתו ברורה מדאמרי' בפ' בתרא דסוטה בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות חתנים וכלות מאי עטרות כלות עיר של זהב אלמא דעשוי הוא כעין עטרה ובכלות אסרוהו אף בחול אבל לשאר נשים אינו אסור אלא בשבת: בכלילא אם הוא עשוי מחתיכו' דקות וכו' זהו פי' הרי"ף ופליגי בה רב אסר ושמואל שרי ופסק הרא"ש דהלכה כרב אשי דמפרש דאם החתיכות תפורו' על המטלית לכ"ע שרי דלא חשוב כ"כ דליחוש למשלפ' ומחויא אבל בחרוזות בחוט חשוב וחיישינן למשלפא ומחויא כרב דאסר · ולא תצא בקטלא והוא בגד חשוב וכו' נתבאר בסמוך סעיף ג' · ולא בנזמי האף וכו' ג"ז שם משנה וגמרא · ונזמי האוזן מותרים דטריחא לה מילתא למישלף ואחווי מפני שאזניה מכוסות בקשוריה: ולא תצא במחט שמחלקת בה שער' אפי' אם הוא עשוי להתקשט בו וכו' שם במשנה ומסקנא דגמרא דאם אינו עשוי לתכשיט ה"ל משוי אפילו במחט שאינ' נקובה וחייבת חטאת במניחתה כנגד פדחתה דדרך הוצאה היא בכך אבל אם הוא עשוי להתקשט בו ומניחתה כנגד פדחתה דליכא חיוב חטאת באינה נקובה אפ"ה לכתחלה לא תצא משום דמשלפא ומחויא: ומ"ש אבל מחט שמעמדת בה קשוריה יכולה לצאת בה שם מסקנא דגמרא דכיון דלצניעותא הוא דשער באשה כו' לא מחויא ודינא כבירית ומיהו דוקא במחט שאינה נקובה ועשויה להתקשט בה דטס של זהב יש לה על ראשה דמניחתה בשבת כנגד פדחתה ואינה אסורה לצאת בה בשבת אלא משום דמשלפא ומחויא הכא דעביד לצניעותא לא מחוי ומותר' לצאת בו לכתחלה אבל במחט נקובה או אפי' אינה נקובה כשאינה תכשיט אלא שחולקת בה שער' בלבד אעפ"י שמעמדת בו קשוריה אסורה לצאת בה שהרי אינה יכולה לצאת בכל הדברים הצריכין לה כיון שאינו לא מלבוש ולא תכשיט ה"ל משוי וכ"כ התו' והרא"ש להדיא ומיהו אף בהא ליכא חיוב חטאת כיון דהוצאה זו במקום שמעמדת בו קשוריה לאו דרך הוצאתה בכך ודלא כמ"ש ב"י דבמחט נקובה חייבת חטאת אפי' אם מעמדת בה קישוריה דליתא דאף עפ"י דהויא לה משוי מ"מ אין דרך הוצאתה בכך כדפי' גם לא כמה שפסק בש"ע בסתם באינה נקובה אם מעמדת בה קישוריה מותר דמשמע אפילו אינה תכשיט וליתא: ומ"ש ולא תצא במחט נקובה ואם יצאה חייבת וכו' היינו דוקא במניחתה כנגד פדחתה דדרך הוצאה היא בכך וכבר כתבתי כל זה בסי' ש"א ס"ו ע"ש · והב"י הביא דברי הסמ"ג שכתב תחלה וכן אשפג"ל בלעז דהיינו מחט שאינה נקובה וראשה א' עב וסוגרת בה מפתחי צוארה או הצעיף דלא תצא לר"ה ואם יצאה אינה חייבת ואח"כ כתב סמ"ג דאם יש מחט שאינה נקובה בנוסקא שסוגרת בה מפתחי מלבושה סביב צואר' והויא כמו אשפיג"ל שהוא תכשיט דמותר וא"כ נרא' להדיא דבריו סותרים אלו את אלו והאריך ב"י ליישב זה בדברים דחויי' לפע"ד אבל הדבר פשוט דתחלה כתב סמ"ג דין המשנה והגמרא דלדידהו דאית להו ר"ה גזרו במחט שאינה נקובה אעפ"י דהויא תכשיט שסוגר' בה מפתחי חלוקה דילמא שלפא ומחויא והא דכתב אח"כ דמותר במחט שאינה נקובה לסגור בה מפתחי חלוקה לא כתב כן אלא לדידן דלית לן ר"ה רק כרמלית דשרי כיון דאפי' לדידהו בר"ה אין אסור אלא משום דילמא משלפא ומחויא ע"ש מפורש כך כדפי' וכך מפורש בסה"ת סימן ר"מ דמשם למד הסמ"ג להורות כך וכתב כלשונו ממש ובסמוך סעיף י' כתב כך גם רבינו: ולא תצא בכולייר ופי' רש"י נוסק"א ופי' כך בהא דקאמר בגמרא מאי כולייר אמר רב מכבנתא והיינו ע"ש שמכבנ' וקושרת מפתחי החלוק וכתב הרא"ש דבפ' מי שהחשיך בעובדא דברתא דר"ע משמע כפרש"י שיש כעין מחט במכבנתא · ור"ת פירש שהוא רדיד דמתרגמינן הרדידים מכבנתייא ובערוך פירש שהוא כעין עטרה

בכלילא אם הוא עשוי מחתיכות דקות של זהב וכו' שם (נט:) כלילא רב אסר ושמואל שרי ופירש"י כלילא על פדחת היא קושרתו מאוזן לאוזן עכ"ל ולא דמי לטוטפת דטוטפת אינה קשור אלא מונח על פדחתה ואם באה לקושרו קושרו בשבכה אבל כלילא אינה מניחתה על פדחתה בלא קשירה ואינה קושרתו בשבכה אלא רצועות תלויות בו וקושרתן בהם ואיתא בגמרא דאניסכא כ"ע לא פליגי דאסור כי פליגי בארוקתא רב אשי מתני לקולא דארוקתא כ"ע לא פליגי דשרי כי פליגי דאניסכא ופירש הרי"ף אניסכא חוט של כסף או של זהב כלומר שהם חתיכות חתיכות נקובות ומכניסין לתוכן חוט להעמידן פירוש רוקתא כגון מטלית שאותן חתיכות קבועות על המטלית ופסק הרא"ש כלישנא דרב אשי וכרב דאסר בדאניסכא אבל מדברי הרי"ף נראה דאפילו בדאניסכא שרי מדדרש לוי כלילא שרי ולא חילק בין דאניסכא לדארוקתא וכן דעת הרמב"ם בפרק י"ט: דסוקיא פירו' חתיכת מעיל וכו' שם אמר רב אשי האי דסוקיא אי אית מפרחייתא שרי ודברי רבינו כפירש"י והרי"ף פירש בענין אחר: ולא תצא בקטלא שם במשנה (נז.) ובגמרא (נט:) מאי קטלא מנקטא פארי ופירש"י בגד שיש לו שנצים כעין מכנסיים וכו' והבגד תלוי על לבה והוא חשוב ומצוייר בזהב:

ולא בנזמי האף גם זה שם במשנה (נז.) ולא בנזמים ובגמרא (נט:) נזמים נזמי האף ופירש"י אבל נזמי האוזן מותרים לכתחלה דטריחא לה מלתא למשלף ואחווי מפני שאזניה מכוסות בקישוריה וכן כתבו התוספות והרא"ש והר"ן והמרדכי:

ולא תצא במחט שמחלקת בה שערה וכו' שם במשנה (נז.) ולא במחט שאינה נקובה ואם יצתה אינה חייבת חטאת ובגמרא (ס.) למאי חזיא אמר רב יוסף הואיל ואשה אוגרת בה שערה · ופירש"י למאי חזיא לתכשיט. דקתני אינה חייבת חטאת: אוגרת בה שערה · היוצא חוץ לקשוריה כורכת סביב המחט ותוחבת המחט בשבכה מתחתיה שלא יראה שערה וכתב הרא"ש ויותר נראה לפרש שתוחבת המחט לתוך השבכה ואוגרת בה השבכה שלא יצאו שערה חוץ לקישוריה וכן פירשו התוספות אמר ליה אביי ותהוי כבירית טהורה ותשתרי ופירש"י ותהוי כבירית דתנן דטהורה מלטמא ויוצאין בה משום דכיון דלצניעותא היא לא שלפא ומחויא והאי מחט נמי לצניעותא היא דשער באשה ערוה ולא מחויא ואמאי לא תצא לכתחל' אלא תרגמ' רב אדא הואיל ואשה חולקת בה שערה וכו' וכתב הרא"ש אבל מחט שהאשה מעמד' בה קישוריה שרי לצאת בה בשבת דהוי כמחט שאוגרת בה שערה עכ"ל ומשמע דהיינו דוקא באינה נקובה אבל בנקובה אסור וכ"כ רבינו ירוחם בח"א וכ"כ סמ"ג דמחט נקובה אסור לצאת בה לר"ה לסגור חלוקו סביב צוארו או אשה לקשור צעיפה אבל במחט שאינה נקובה מותר לצאת בענין הזה כשיש לה ראש מצד אחד הוא נקרא תכשיט וכ"כ בספר התרומה ובהגהות מרדכי פט"ו מ"ש סמ"ג וז"ל מחט שאינה נקובה וראשה אחד עב וסוגרת בה מפתחי חלוקה או הצעיף לא תצא ואם יצתה אינה חייבת חטאת ואסורים משום דלמא שלפא ומחויא וכתבוהו הגהות בפי"ט וגם בספר התרומה כתוב דמחט שאינה נקובה וראשה אחד עב וסוגרת מפתחי צוארה או בצעיף לא תצא נ"ל דה"פ מחט שאינה נקובה שדרכה להיות סוגרת בה מפתחי חלוקה או הצעיף לא תצא בה כשהיא תחובה לה בבגדיה במקום שאינו סוגר ולא מעמיד הצעיף שאם הוא במקום שסוגר או מעמיד לכתחלה נמי שרי כדלעיל והא דנקט וסוגרת בה וכו' כדי ליתן טעם למה כשיוצאה תחובה לה בבגדיה אינה חייבת חטאת דכיון שדרכה להיות סוגרת בה מפתחי חלוקה וכו' הוי תכשיט ואפילו הכי לכתחלה לא תצא כל שאינה סוגרת ולא מעמדת משום דלמא שלפא ומחויא וכן כתב רבינו ירוחם וז"ל ומ"מ אותם הנשים שנוהגות לתכשיט לצאת עם מחטין ביותר ממה שצריכות להעמיד קישוריהן אסור כי בודאי יש לחוש אותן שמא ישלפם ושמא יעבירום ד' אמות וגם הגאון מהרר"י אבוהב כתב וז"ל אבל מחט שמעמדת בה קישוריה יכולה לצאת בו אבל יש להזהר שלא תוציא אלא המחט הצריכה לזה שאם תוציא יותר מזה אסור והני נשי דידן אינם נזהרות בזה וראוי לגעור בהם שאפי' לא יגער בהן על התכשיטין האחרים לפי שלא ישמעו לנו ומוטב שתהיינה שוגגות וכו' בזה ישמעו דברינו שאין להם תועלת כל כך בזה עד כאן לשונו: ולא תצא במחט נקובה וכו' שם במשנה (סב.) ומשמע דבכל גוונא שיצתה בה חייבת אפי' אם מעמדת בה קישוריה דכיון דאין דרך להעמידם במחט נקובה לא הוי תכשיט והויא לה משוי: ומ"ש ובשאינה נקובה לא תצא וכו' כבר נתבאר בסמוך: ולא בטבעת שיש עליה חותם וכו' עד ואם יצאת' פטור, שם במשנ': ולא תצא בכולייר גם זה במשנה שם ומפרש בגמרא שם מאי כולייר מכבנתא ופרש"י נוסקא על שם שמכבנת וקושרת מפתחי החלוק: ולא בכובלת גם זה משנה שם בגמרא שם מאי כובלת חומרתא דפילון ופירש"י קשר שקשור בו סם וריחו ערב ואשה שריחה רע טוענתו עליה ורבנן סברי תכשיט הוא הלכך אם יצתה פטורה ומיהו לכתחלה לא תצא דלמא שלפא ומחויא: ושן תותבת גם זה שם במשנה (סד.) יוצאה אשה בחוטי שער וכו' שן תותבת שן של זהב רבי מתיר וחכמים אוסרים ובגמרא (סה.) א"ר זירא לא שנו אלא של זהב אבל בשל כסף דברי הכל מותר ופירש"י דשל זהב שמשונה במראה משאר שיניה ודלמא מבזו לה ושקלא ליה בידה וממטייא. אבל

דרכי משה

(ב) כתב בא"ז ומלכות כנען שהנשים מוליכות טבעותיהן באזניהם ואזניהם נקובות ומכנסת בהן טבעות בריות ומוציאה כשתרצה ואין אזניהם מכוסים לאו שפיר עבדי עכ"ל אבל במקום שאזניהם מכוסים שרי דלא מגלי אזנייהו: (ג) ובמרדכי פרק במה אשה כתב הטעם משום דאינו אלא להראות עושר אבל אם היא סוגרת בו מפתחי חלוקה או תקוע בשלשלת

דרישה

[ב] אפי' אם הוא עשוי להתקשט. יש להקשות דהא בגמרא קאמר למאי חזיא ופרש"י למאי חזי' לתכשיט דקתני אינה חייבת חטאת ומסיק אלא תרגמא רב אדא הואיל ואשה חולקת בה שערה כו' שמעינן בהדיא דמה שראויה לחלוק בה שערה לכך נקרא תכשיט ונראה (שוב ראיתי שבגמרא שם דף ס' ע"א מסיק אהא דחולקת בה שערה ז"ל ובשבת למאי חזי' פרש"י שהרי בשבת אינה חולקת שערה · והתוספת כתבו שמותר לחלק אלא שפריך כיון שאינו לא מלבוש ולא תכשיט הוי משוי ע"ש אמר רבא טס של זהב יש לה על ראשה בחול חולקת בה שערה בשבת מניחתה נגד פדחתה · וכתבו שם התוס' ז"ל מניחתה נגד פדחתה הסתם לא היה צריך לומר שחולקת בה שערה כלל אלא האמת מפרש) דרבינו ס"ל · דאע"פ שראויה לחלקת בה שערה מ"מ כיון דאינו תכשיט אלא בביתה בלבד לחלוק בה שערה אי לא הוה עשוי להתקשט גם חוץ לביתה לא נקרא תכשיט שתהא פטורה אם יצאת · וה"ה איפכא שאף אם עושה לה איזה דבר לתכשי' צריך ג"כ להיות לה ממנו איזה הנאת תשמי' להתקשט וק"ל: [ד] אבל מחט שמעמדת בה קשוריה [illegible]

פרישה

ופירש"י ברזנג"א ז"ל רש"י כמין נוסקא ומציירין בה כמין עיר וביאר הרא"ש דבריו שהוא תכשיט עגול ויש באמצע לשון שבו מחברין אותו למלבוש וכן בס"ע: (ח) **כלילא** פירש"י על פדחתה היא קושרתו מאוזן לאוזן ע"כ ועיין בב"י: (ט) **חרוזות** בחוט אסור דמגו דחשיב חיישינן דילמא שלפי ומחוי רש"י: (י) **והוא** בגד חשוב כו' כן הוא דף ק"פ ע"ב: (יא) **על** המטלית שרי דאינו חשוב כ"כ ועיין בתו' דף פ': (יב) **רצועה** רחבה כשהיא רחבה אף שמהדקה אינו מזיק לה: (יג) **אבל** יוצאה בנזמי האוזן פירש"י משום דטריחא ליה מילתא למשלף ולהדרי מפני שאזניה מכוסות בקשורה וכתב רמ"א ובמקום שנוהגין לגלות האזנים אסור פי' היכא שאינן מהודקים יפה ויכול להוציאם. ונראה להביא ראייה לדבריו ממ"ש רבינו בסמוך בסי' זה ז"ל הבנות הקטנים שנוקבים אזניהם כו' עד אם הם לבועות אסור לילך בהן: (יד) **שמחלקת** בה שערה ע"ל בסוף הסי' אפי' אם הוא עשוי להתקשט בו דאז אינו משוי אפ"ה אסור דלמא משלפי תו'. כתב ב"י דהייני במחט שאינה נקובה כו' [illegible]

משיניה ומשימה אחרת במקומו (יח) אם הוא של זהב לא תצא בו ואם הוא של כסף או של אדם מותר לא תצא במנעל הקרוע למעלה שגנאי הוא לה ומחכו עלה ואתיא לאתויה ולא במנעל חדש (ד) שמא לא יבא למדתה אא"כ נסתה ללכת בה מאתמול שהוא למדתה אבל איש מותר שאינו מקפיד כל כך (יט) יוצאה בחוטי שיער בין אם החוטים עשויין משערה או משער חברתה ואפילו משער בהמה (כ) ובלבד שלא תצא זקנה בשל ילדה [ג] ולא ילדה בשל זקנה (כא) והרמב"ם ז"ל התיר לילדה בשל זקנה ויוצאה בחומרתא דקטיפתא ובמוך הקשור ומהודק באזנה ובמוך שבסנדלה הקשור לה בעקבה וכתב בספר המצות דסנדל ומנעל שלנו מותר לתת לתוכו מוך אפילו בלא קשור דלא נפיל מיניה ומותר ליתנו לכתחלה בשבת ובמוך שתקנה לנדתה אפילו אינו קשור דכיון שהוא מאוס לא חיישינן דלמא שקלה ואתייה אפילו אם יש לו בית יד ובפלפל ובגרגיר מלח ובזנגביל ובקנמון שתתן לתוך פיה ובלבד שלא תתנם לכתחלה בשבת ואם נפל לא תחזיר וכתב בספר המצות מי שיש לו ריח הפה יכול לצאת בפלפל שבפיו (כב) ומסופקני אם יכול ליתנו לכתחלה או לא וכתב ר"י שיכולה לצאת בבתי שוקיים שקושרים במשיחה סביב שוקיה אע"פ שאין המשיחה קשור בהם ולא חיישינן שמא ישתלשלו למטה ובכל מה שיכולה לצאת יכולה להתירו

ב"י

אבל של כסף שדומה לשאר השיניים דברי הכל מותר וכתב הרא"ש וכ"ש שן דאדם דמותר: **לא** תצא במנעל הקרוע וכו' ברייתא שם: **ויוצאה** אשה בחוטי שיער וכו' משנה שם (סד.): **ומ"ש** ובלבד שלא תצא זקנ' בשל ילדה שם תנא ובלבד שלא תצא ילדה בשל זקנה וזקנה בשל ילדה בשלמא זקנה בשל ילדה שבח הוא לה ואתיא לאחויי אלא ילדה בשל זקנה אמאי גנאי הוא לה איידי דתנא זקנה בשל ילדה תני נמי ילדה בשל זקנה ומשמע דה"פ בשלמא זקנה בשל ילדה איצטריך לאשמועינן אע"פ ששבח הוא לה לא תצא משום דמחכו עלה ואתיא לאשלופי אלא ילדה בשל זקנה אמאי איצטריך לאשמועינן דלא תצא פשיטא דכיון דגנאי הוא לה מחכו עלה ושלפא להו וכן פירשו התוספות ומשני איידי דתנא וכו' אע"ג דהרי"ף גורס כדי נסב' פירשו הר"ן בענין זה וה"ק בחנם ואגב גררא נקטיה: אבל הרמב"ם בפי"ט התיר ילדה בשל זקנה ונראה שמפרש בשלמא זקנה בשל ילדה שפיר דמי דלא תצא משום דאתיא לאחויי דשבח הוא לה אלא ילדה בשל זקנה אמאי לא תצא דכיון דגנאי הוא לה ודאי לא אתיא לאחויי ומשני כדי נסב' כלומר בחנם נקטה דודאי ילדה בשל זקנה יוצאה דהא ליכא למיחש למידי אלא דאיידי דתנא שלא תצא זקנה בשל ילדה תנא נמי דלא תצא ילדה בשל זקנה כן פירש ה"ה ותמהני דלפי זה תני תנא שקרא משום איידי:

ויוצאה בחומרתא דקטיפתא בריש פרק במה אשה (נז.) תנן ולא בטוטפת ובגמרא (שם:) מאי טוטפת אמר רב יוסף חומרתא דקטיפתא אמר ליה אביי ותהוי כי קמיע מומחה ותשתרי אלא אמר אביי אפיזוני ופירש רש"י חומרתא דקטיפתא קשר שעושין לרפואת קיטוף עין הרע שלא תשלוט:

במוך הקשור ומהודק באזנה ובמוך שבסנדלה משנה שם (סד:) יוצאה אשה בחוטי שער וכו' במוך שבאזנה במוך שבסנדלה ובגמרא (סה.) במוך שבאזנה תני רמי בר יחזקאל והוא שקשור באזנה ובמוך שבסנדלה והוא שקשור לה בסנדלה וכתב הרא"ש על מוך שבאזנה ודוקא קשר מהודק:

וכתב בספר המצות דסנדל ומנעל שלנו מותר וכו' מותר ליתנו לכתחלה בשבת כן כתב בסמ"ג וסמ"ק והתרומה ובמרדכי פרק במה אשה ודבר פשוט הוא שאין דבריהם אמורים אלא במנעלים וסנדלים דידן הנעולים מכל עבר אבל הפתוחים אפילו מצד אחד איכא למיחש דלמא נפיל ואתי לאיתויי:

ובמוך שתקנה לנדתה אפילו אינו קשור וכו' אפילו אם יש לו בית יד משנה (סד:) וגמרא (סה.) ובסי' ש"א נתבאר שדעת המפרשים דהא דשרי לצאת במוך שהתקינה לנדתה היינו כשמביאתו כדי שלא יפול הדם על בשרה ויתיבש ותצטער אבל אם מכוונת כדי שיבלע בו הדם ולא ינטף הדם על בגדיה ויטנפו הוי אצולי טינוף ואסור ושלא כדברי רש"י דשרי: **ובפלפל** ובגרגיר מלח וכו' ואם נפל לא תחזיר משנה שם (סד:) ולפי מה שכתבו התו' בשם ה"ר פורת ובלבד שלא תתן לכתחלה בשבת ואם נפל לא תחזיר קאי גם אמוך שבאזנה ושבסנדל' ושהתקינה לנדת' אבל אין נראה כן מדברי הרמב"ם בפי"ט ומדברי רבינו ירוחם בחלק י"א (ה):

וכתב בספר המצות מי שיש לו ריח הפה וכו' ומסופקני אם יכול ליתנו לכתחלה כן כתב בסמ"ג וסמ"ק והתרומה וז"ל ואדם שיש לו ריח הפה מותר לתת פלפל בפיו ולצאת לר"ה אבל ספק אם צריך ליתנו מערב שבת כמו גרגיר מלח עכ"ל וטעמא משום דמתני' הכי אית' יוצא' אשה בחוטי שער וכו' בפלפל ובגרגיר מלח ובכל דבר שתתן לתוך פיה ובלבד שלא תתן לכתחלה בשבת ומספקא להו אי האי דקתני ובלבד שלא תתן לכתחלה קאי נמי אפלפלין או דלמא לא קאי אלא אגרגיר מלח וכל דבר שתתן אבל לא אפלפל:

וכתב ר"י שיכולה לצאת בבתי שוקיים וכו' כן כתוב במרדכי פ' במה אשה ובסמ"ג וסמ"ק והתרומה ובהגהות פי"ט ורבינו ירוחם בחלק י':

ובכל מה שיכולה לצאת יכולה להתירו בר"ה וכו' כ"כ התוספות והרא"ש והר"ן בר"פ במה אשה (נז.):

ויוצאה

ב"ח

עטרה דהכי משמע פ' ב' דיומא וגם הנושקא היא עגולה כל זה כתב הרא"ש ונמשך רבינו אחריו ולפע"ד נראה דהנושקא היא כמו חצי עגול עשוי כמו קלבוס כזה C ואוחזת בו מפתחי חלוקה והפגום בולט לאחרו וזהו שפרש"י ע"ש שמכבנת וקושר' מפתחי חלוקה והא דכתב הרא"ש שהוא עגולה הוא לפי שהוא כמו חצי עגול ולפי זה הא דקאמר לעיל מאי קטלא מנקטא פארי פירושו כפירוש הראשון של רש"י דהיינו כגד שיש לו שנצים וכו' וכמ"ש רבינו לעיל ס"ג אבל לפירושו השני שכתב רש"י בשם לוי"ה דקטלא הוא חצי עגול צריך לפר' בכולייר כפר"ת או כפי' הערוך ועיין בתו' פ' מי שמת (דף קנ"ו) האריכו על זה בד"ה תנתן כבינתי:

יוצאה בחוטי שער וכו' ריש פ' במה אשה אסיקנ' דבחוטי שער לא פליגי דלכ"ע מותר לצאת בהן דאינן חוצצין בטבילה מפני שהמים באין בהם וכמש"כ שם (ד' ס"ד) יוצא' אשה בחוטי שער בין משלה בין משל חברתה בין משל בהמה ובגמר' מצריך להו צריכי ע"ש ופרש"י חוטי שער שקולעת בהן שערה ומ"ש והרמב"ם התיר לילדה בשל זקנה כבר התחבטו המפרשים למצוא טעם לפסקו זה ולא עלה בידם ע"פ סוגיית הגמרא ולפעד"נ ברור דהרמב"ם היה גורס כגירסתינו תנא ובלבד שלא תצא זקנה בשל ילדה וילדה בשל זקנה וכמו שכתבו התו' דכך היא עיקר הגירסא מיהו לא היה הרמב"ם מפרש כפרש"י ותוספו' וכל המפרשים דתרוייהו לאיסור' דא"כ הכי ה"ל למתני ובלבד שלא תצא זקינה בשל ילדה ולא ילדה בשל זקינה מדלא תני לא ולא אלא חד לא אלמא דחדא לאיסורא ואידך להיתירא וה"ק ובלבד שלא תצא זקינה בשל ילדה וילדה שריא לצאת בשל זקינה וקאמר תלמודא בשלמא זקינה בשל ילדה אצטריך לאשמועינן דלא תצא סד"א כיון דשבח הוא לה לא מחכו עלה קמ"ל דאפ"ה חיישינן דילמא מחכי עלה ושקלא להו ואתי לאייתנהו ד' אמות בר"ה אלא ילדה בשל זקינה גנאי הוא לה שעושה עצמה זקינה ובודאי דלא מחכו עלה ופשיטא דמותר ומשני איידי דתנא זקינה בשל ילדה דלא תצא תני נמי ילדה בשל זקינה דתצא:

ויוצאה בחומרתא דקטיפתא משנה וגמרא ריש פרק במה אשה ופירש"י קשר שעושים לרפואות קיטוף עין הרע שלא תשלוט. ובמוך הקשור וכו' שם משנה וגמ' (דף ס"ה): **ומ"ש** וכתב בספר המצות דסנדל ומנעל שלנו וכו' עד ומותר ליתנו לכתחלה בשבת כ"כ סמ"ג וז"ל תנן יוצאים במוך שבסנדלים תני רמי בר יחזקאל והוא שקשור אבל במנעל שלנו מותר לצאת במוך שבתוכו דלא נפיל מיניה כמו מסנדל ואפילו בשבת יכול ליתנו לכתחלה וסיפא דקתני ובלבד שלא תתן לכתחלה ובברייתא דתני ואם נפל לא יחזיר לא קאי אלא אפלפלין וגרגרי מלח בפיו כשנתנו בשבת בפיו אסור לפי שנראה שרוצה להוליכו למקום אחר דרך ר"ה אבל מוך שבתוך מנעלו מותר לצאת בו אפי' בשבת (הג"ה צ"ע אם ה"ה קש עכ"ה) מי שיש לו ריח הפה מותר לו לצאת בפלפל שבפיו ומספקא לן אם מותר ליתן לכתחלה בשבת אם לא עכ"ל סמ"ק וכ"כ הסמ"ג הכה פשוט להם דאגרגיר מלח וכל דבר שתתן לתוך פיה דבסיפא קתני דאסור ליתן לתוך פיה לכתחלה בשבת אבל אמוך בתוך הסנדל דברישא פשיטא להם דיכול ליתן לכתחלה בשבת דלא עליו קתני סיפא דאסור אבל בפלפל דבמציעתא מסופקים אם עליו קתני סיפא נמי דאסור ואע"ג דמסקנת התוס' דאף כל הנך דרישא מוך שבאזנה ושבסנדל קתני נמי סיפא דאסור ליתן לכתחלה בשבת רבינו תופס עיקר דברי הסמ"ג והסמ"ק וכ"כ בסה"ת וכתב עוד סה"ת להתיר במנעל שלנו לצאת בתבן שבתוכו כמו במוך ואפי' בשבת יכול ליתנו לתבן או למוך בתו' המנעל ואינו מסופק בזה דלא כהגהת סמ"ק שכתב צ"ע אם ה"ה קש וכתב עוד סה"ת על כרחין לא קאי אמוך שבנדתה שהרי ע"כ צריכה להסירו אם תצטרך לנקביה עכ"ל: **וכתב** ר"י וכו' כ"כ המרדכי פ' במה אשה והביאו רבינו כאן לומר אעפ"י דבמו' צריך שיהא קשור הכא א"צ קשירה וע"ש הביא ראיה מדקאמר התם לרבין דמחלק בין בירית אחת לכבלים שתים דאסור ואי קשורות למה אסר בב' טפי מבא': **ובכל** מה שיכולה לצאת וכו' כ"כ התו' בדבור ראשון

ר"פ

דרכי משה

בשלשלת של זהב או של כסף שרי וכתב עוד ור"ת פי' רדיד ואם היא תחת הצעיף שרי דלא מגלה ראשה: (ד) בכלבו אבל בבגד חדש שרי דליכא למיחש דלמא שלפא וכ"כ הר"ן דליכא למיחש אלא בתכשיטין קטנים שאין בני אדם מרגישין בהן אבל תכשיטים גדולים כגון חגורה וכדומה לזה שרי: (ה) וכתב הכלבו צ"ע אם הותר ליתן קש במנעל לכתחלה

פרישה

מפני שהוא תכשיט אבל לכתחלה אסור משום דילמא משלפי: (יח) **אם** הוא של זהב לא תצא כו'. דכיון דמשונה הוא במראה משאר שיניים דלמא מבזו לה ושקלה ליה וממטיה אבל של כסף שדומה לשיניים וכ"ש שן דאדם מותר:

(יט) **יוצאה** בחוטי שער מצאתי כתב בהג"ה אלפסי החדשות דמותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה ל"ש אם היא עשויה משערותיה או משער חברת' דאין שער באשה היא ערוה אלא דוקא שערותיה המדובקי' בבשרה אבל לא בתלושין עשוי' לכסות שערותיה האמרות אע"ג דעבדה לקשוט שתהא נראית בעלת בשר עכ"ל ד"מ ונראה דה"ט דמותר כאן בהכי לצאת טפי מחוטי הצמר שבראש הסי' ולא חששו ה"נ דילמא מיתרמי לה טבילה ואתי לאתוייהו דהא הני שערות בודאי מחוברין בבשר ויש בו משום חצילה דשאני הכא דהאי פאה נכרית הוא כשאר א' ממלבושי' דאינו סולך זולתן א"כ בשעת טבילה מניחן בביתו משא"כ בהא דלעיל: (כ) **ובלבד** שלא תצא כו' ופירש"י משום דשחוק על לבינה כראין הן ומאים ודילמא מחכי עלה ואתיא לשלופי ומייתי:

(כא) **והרמב"ם** ז"ל התיר כו' דהאי דאסור זקנה בשל ילדה משום דאתי לאחויי דשבח הוא לה משא"כ בילדה בשל זקנה דגנאי הוא לה דודאי לא אתיא לאחויי ועיין בב"י שתמה על דברי הרמב"ם שלפי דבריו תני תנא שיקרא ועיין בדרישה:

(כב) **ומסופקני** בפי' סוגיא הגמרא אם הא דתנן ובלבד שלא יתן לכתחלה גם ע"ז קאי או לאו. בכבול כיפה של צמר והוא כיפה של צמר דלעיל ופירש"י עשוי ככובע

דרישה

באינה נקובה אבל בנקובה אסור וכ"כ ר"י בס' י"א וכ"כ סמ"ג דמטע נקובה אסור לצאת בה לר"ה לסגור חלוקו סביב צווארו או אשה לקשור צעיפה אבל במטע שאינה נקובה מותר לצאת בענין הזה כו' ומ"ש סמ"ג וז"ל מטע שאינה נקובה וראשה א' עב וסוגרת בה וכו' כדי ליתן טעם למה כשיוצאת תחשב לה בבגדיה אינה חייבת חטאת דכיון שדרכה להיות סוגרת בה מפתחי חלוקה כו' ע"ש. וקשה לי דהא המרדכי כתב ג"כ בפרק במה אשה כמ"ש הסמ"ג וז"ל גם לא תצא אשה במטע שאינה נקובה שקורין אשפילג"א וסוגרת בה מפתח החלוק סביב צווארה או בצעיף עכ"ל ושם אי אפשר לתרץ כמ"ש ב"י דהא כתב שם המרדכי וז"ל מאי כולייר אמר רב מכבנתא פי' נושקא בלע"ז א"כ נושקא דהיינו מכבנתא הוי משוי בשבת וחייב חטאת דאינה עשוי אלא להראות עושר ואין שם תכשיט עליו ואפ"ס אם הוא סוגרת בה סמוך לצואר מפתח של חלוקה כמו אפיק"א בלע"ז מותר והוי תכשיט כו' עכ"ל. ורש"י פי' בגמרא נושקא ע"ש שמכבנת וקושרת מפתחי החלוק ע"כ הרי קמן להדיא אעפ"י שדרכו לקשור בו מפתחי החלוק אפ"ה אמרינן דחייב חטאת אם אינו קושר בו מפתחי החלוק. וא"כ מ"ש ניפקא ממטע שאינה נקובה. לכן נלע"ד לייטב דהא דאסרו המרדכי במטע שאינה נקובה שסוגר בה מפתח החלוק סביב צווארה או בצעיף היינו דוקא במטע שאינה צריכה כ"כ לסגור בה מפתח חלוקה כיון שיש לה שאר עניינים שסוגרת בם מפתח החלוק ומש"ה אסור כמ"ש ב"י בשם ר' ירוחם וז"ל ומ"מ אותם הנשים שנוהגות לתכשיט לצאת עם מטעים ביותר ממה שצריכות להעמיד קשוריהן אסור כו'. וכ"כ מהרי"א ע"ש וקצת מוכח כן מתוך משך לשון המרדכי דבמטע שאינה נקובה כתב שסוגרת בה מפתח החלוק סביב צווארה כו' ולעיל גבי נושקא כתב אם היא סוגרת בה סמוך לצואר מפתח של חלוקה כו' ונראה דלכן שינה משום דסביב צווארה אף אם נפתח שם אין קפידא כ"כ אם תראה שם בשרה יש נשים שדרכן להיות שם פרוע משא"כ מצוארה ולמטה שגם דרך הנשים להיות תמיד מכוסה ואיכא קפידא ואף שהמרדכי כתב ג"כ צעיף י"ל דוגמא סביב צווארה דהיינו שיש לה עניינים אחרים שגם זולת זה אין קפידא וע"ד זה מפרש ג"כ הסמ"ג והתרומה ודו"ק ובזה נתיישב קושיא אחרת שלכאורה יש להקשות מדברי המרדכי דלעיל אדברי הגהות מרדכי פרק ע"ז שמתיר להדיא וז"ל אבל במטע שאינה נקובה שיש להם ראש מלך אחד כעין אשכילג"א בלע"ז היא נקראת תכשיט ע"כ. ובמה שכתבתי (גם בתירץ ב"י הנ"ל נתיישב קושיא זו) לפי שאפשר לומר דמה שמתיר הגהות מרדכי מיירי במטע הצריכה לסגור בה מפתח חלוקה כי אין לה שום מטע זולת מטע זה וק"ל:

[ג] **ולא** ילדה בשל זקנה כו' כן הוא לשון הברייתא ומקשה ע"ז בשלמא זקנה בשל ילדה שבח הוא לה ומתיא לאתויי אלא ילדה בשל זקנה אמאי גנאי הוא לה איידי דתנא זקנה בשל ילדה תני נמי ילדה בשל זקנה. כתב ב"י ומשמע דה"פ בשלמא זקנה בשל ילדה איצטריך לאשמועינן אעפ"י ששבח הוא לה לא תצא משום דמחכו עלה ומתיא לשלופי כו'

להתירו בר"ה ולא חיישינן דלמא מתיא ליה (כג) ויוצאה בחצר ב בכבול ובפיאה נכרית פירוש קליעת שער (ו) שקולעת בתוך שערה אבל כל שאר הדברים שאסורה לצאת בר"ה אסורה לצאת בהן גם בחצר אבל ר"ת פי' דגם בשאר הדברים מותרת לצאת בחצר אפילו אינה מעורבת אבל לא בכרמלית אלא הנח להן לבנות ישראל מוטב שיהו שוגגות (כד) ואל יהו מזידות ובעל התרומות חילק כל דבר שאסור משום דלמא שלפא ומחויא ליה ואסרוה אפילו בחצר אטו רשות הרבים לדידן דלית לן רשות הרבי' שרי אבל דבר שהוא משוי ובר"ה אסור מן התורה (כה) אסור נמי לדידן: בכל מקום הבנות קטנות שנוקבים אזניהן ואין נותנין בהן נזמים עד שיגדלו ונותנין חוטין בנקבים כדי שלא יסתמו אם הם צבועים אסורים לילך בהם ואם אינן צבועין מותרין ויש שנותנין בהן קסמין והם ג"כ מותרין ואשה יוצאה רעולה והוא שמעטפת כל ראשה (כו) חוץ מהפנים ויוצאה פרופה והוא שמתעטפת בטלית שיש בראשו האחת רצועה וקושרת אגוז או אבן שיחדה אותה לכך בראשה השני וכורכת הרצועה באגוז או באבן כדי שלא יפול הטלית אבל על המטבע אסור לפרוף דלאו בר טלטול הוא ולא מהני ביה יחוד [ס] וכתב הרמב"ם ז"ל אם פרפה המטבע מאתמול מותר לצאת בו ואינה יכולה לכרוך על האגוז אם מכוונת להוציא האגוז אבל יכולה לכרוך עליו כדי להוציאו לכרמלית ויוצאה באבן תקומה ובמשקל ששקלו כנגדו כדי שלא תפול ואפילו לא נתעברה עדיין אסור לאשה שתעביר (כז) סרק על פניה בשבת משום צובע ולא לכחול עיניה ואסור לה להיות קולעת שערה ולא להתיר קליעת' אבל יכולה לחלוק שערה:

אין

ר"פ במה אשה וז"ל ונראה לר"י דדוקא בדברים שרגילות להסירן כדי להראותן או משום הלילה או משום קפידא גזרו שלא לצאת דשמא כשיסיר ישכח שהוא שבת ואתי לאתויי אבל דברים שמותר לצאת בהן שאין רגילות להסירן מותר לקשור ולהתיר בר"ה דליכא למיחש למידי דאם יהא זכור שבת בשעת התרה לא אתי לאתויי ואם לא יהא זכור לשבת אפילו נאסור להתיר ולהסיר לא יועיל וכן משמע לקמן וכו' עכ"ל:

ויוצאה בחצר בכבול ובפאה נכרי' משנ' שם ופי' כבול הוא כפה של צמר כדלעיל סעיף ד' ופאה נכרית פרש"י קליעת שער תלושה וקושרתה על שער' עם קליעתה שתראה בעלת שער עכ"ל: **ומ"ש** אבל כל שאר הדברים וכו' שם מימרא דרב וטעמא דמילתא דכדי שלא תתגנה על בעלה התירו לה קצת קישוטים הנאים:

ומ"ש אבל ר"ת פי' דגם בשאר הדברים מותר' לצאת בחצר וכו' טעמו דפסק כר' ענני בר ששון משמיה דר' ישמעאל בר יוסי דתנא הוא ופליג ואמר דהכל מותר בחצר ככבול וע"ש בתו' דף ס"ד בד"ה ר"ע ומביאו ב"י וכ"כ במרדכי לשם ע"ש ר"ת דפסק כר' ענני וכו' וע"ש: **ובעה"ת** חילק וכו' זהו מה שהביאו ב"י בשם סמ"ג והקשה עליו ונתבאר עו' בסעי' ה' בס"ד:

הבנות קטנות וכו' משנ' שם (דף ס"ה) ובגמרא אסיקנא דלצבועין אסור דחיישינן למשלף ואחוויי:

ואשה יוצאה' רעול' וכו' משנ' וגמ' שם (ד' ס"ה) וכ' הרמב"ם אם פרפ' המטבע מאתמול מותר לצאת בו. הקשה ב"י דלא היה צריך ללמדו מדברי הרמב"ם דהכי משמע בסוגיא דכל שפרפ' מבע"י על המטבע יוצאה בו עכ"ל ויש ליישב דבגמ' אפשר לפרש דלכתחלה בשבת לא תפרוף לילך אפי' בחצר אבל אם פרפה מבע"י מותרת לילך בחצר אבל לר"ה אסור לצאת אבל מדברי הרמב"ם מבואר דמפרש דאם פרפה מבע"י מותר' לילך אפי' לר"ה: ואסור לה להיות קולעת שערה ולא להתיר קליעתו כ"כ התו' ר"פ במה אשה: **ומ"ש** אבל יכולה לחלוק שערה כ"כ התו' לשם (דף ס') בד"ה למאי חזיא דלא כפרש"י דבשבת אסור לחלוק שערה וכ"כ הרא"ש דשרי לחלוק שערה בשבת ובהגהת ש"ע כתב דנהגו לאסור לחלוק בשערה שקורין שייטי"ל בכלי אבל באצבע בעלמא נהגו להקל:

אין

ויוצאה בחצר בכבול ובפאה נכרית שם במשנה ובגמ' אמר רב כל שאסרו חכמים לצאת בו לרשות הרבים אסור לצאת בו לחצר חוץ מכבול ופאה נכרית רבי ענני בר ששון משמיה דרבי ישמעאל אמר הכל ככבול ופסק הרי"ף כרב וכן דעת הרמב"ם בפי"ט וכתב שם הרמב"ם דהא דאסור בחצר דוקא כשאינה מעורבת וכתבו ה"ה והר"ן שהרשב"א והרמב"ן חלוקים בדבר דבחצר שאמרו לאו דוקא דה"ה בבית דכל שהוא דרך מלבוש או תכשיט אסור לפי שאין דרך לפשוט תכשיטין כשיצא חוץ לבית ובבית נמי איכא למיחש וכל שכן בחצר מעורבת אבל התוספת כתבו דנראה דהלכה כרבי ענני בר ששון דמתיר בחצר ואפי' אינה מעורבת וכתבו שע"פ זה מותרות נשים שלנו להתקשט בטבעות ותכשיטין שכל ר"ה שלנו כרמלית היא שהרי אין המבואות רחבים י"ו אמה ולא ס' ריבוא בוקעים בו והקשה ר"י דבפ' כל כתבי משמע דטפי חמיר כרמלית מחצר שאינה מעורבת ואומר רבינו ברוך כיון דלדידהו ה"ל ר"ה גמורה לא מדמו כרמלית לחצר שאינה מעורבת ואסרינן כרמלית משום ר"ה אבל אנו שאין לנו ר"ה כלל אין להחמיר בכרמלית כ"כ וה"ר שמשון מצא כתוב בשם רבינו שר שלום דדבר שהוא רגילות להראות זו לזו אסור ובשאינן רגילות מותר ונשי דידן אינן מראות תכשיטיהן וטבעותיהן ומש"ה מותרות לצאת בהם וסוף דבר אמרו הקדמונים דמותרות לצאת בהם דמוטב שיהו שוגגות ואל יהו מזידות עד כאן לשונו גם הרא"ש והר"ן העלו כן דמדינא אסורות אלא שכיון שלא ישמעו מוטב שיהו שוגגות ואל יהו מזידות:

ובעל התרומות חילק וכו' כ"כ ג"כ סמ"ג וסמ"ק והגהו' פי"ט וז"ל התרומה עתה התרנו תכשיטי אשה לדידן דלית לן רק כרמלי' דלדידהו אפי' בר"ה אינם אסורי' אלא דלמא שלפא ומחוויא אבל טבעת שיש עליה חותם לאשה ושאין עליה חותם לאיש שניהם אסורים אפי' לדידן דהא תנן בהו חייב חטאת א"כ בכרמלית אסור אפי' לדידן עכ"ל מיהו לפי הדעת שכתבתי בסי' ש"א שבזמן הזה שנהגו האנשים לצאת בטבעת שאין עליה חותם הרי הוא להם כתכשיט ושרי אף אנו נאמר דכיון שנהגו עכשיו הנשים להביא טבעת שיש עליהם חותם הרי הוא להם כתכשיט ושרי:

הבנות קטנות שנוקבו' אזניהם וכו' משנה בפרק במה אשה (סה.) הבנות יוצאות בחוטין ובקסמין שבאזניהם ומה שחילק בין צבועים לשאינן צבועים מפרש שם בגמ' גבי בנתיה דאבוה דשמואל. ואשה יוצאה רעולה ויוצאה פרופה משנה שם:

וקושרת אגוז או אבן וכו' שם במשנה פורפת על האבן ועל האגוז ועל המטבע ובלבד שלא תפרוף לכתחלה בשבת ובגמרא (שם:) והאמרת רישא פורפת אמר אביי סיפא אתאן למטבע. ופירש"י והאמרת רישא פורפת. והיא ודאי לכתחלה קאמר בשבת דאי מבע"י ולאשמעינן דיוצאה בו בשבת הא תני רישא מדיות פרופות: סיפא. דקתני לא תפרוף: אתאן למטבע. דלאו בר טלטול הוא אבל אבן שהוקצה לכך ראוי לטלטול משמע ודאי דכל שפרפה מבע"י על המטבע יוצאה בו ולא היה צריך רבינו ללמדו מדברי הרמב"ם ובנסחי דידן אין כתוב בספר הרמב"ם מאתמול וזה לשונו וכן לא תפרוף על המטבע לכתחלה מפני שאסור לטלטלו ואם פרפה יוצאה בו וזה ודאי חידוש הוא שחדשו הרמב"ם ונראה שטעמו משום דמאחר שנפרף המטבע בטלית אינה מטלטלתו עוד למטבע אלא אגב הטלית ומה לי נפרף מבעוד יום מה לי נפרף עכשיו אלא שבספרי הרמב"ם החדשים כתוב מבחוץ על ואם פרפה פירוש מע"ש: **ואינה** יכולה לכרוך על האגוז אם מכוונת להוציא האגוז וכו' שם בעיא דלא איפשיטא וכתבו הרי"ף והרא"ש וקי"ל כל תיקו דאורייתא לחומרא ודרבנן לקולא ולפיכך כתב רבינו דלר"ה דהוי דאורייתא אסור ולכרמלית דהוי דרבנן שרי והרמב"ם שכתב בפי"ט סתם לאסור וכ"כ ר"י בחיי"א יש לפרש דבריהם בר"ה דוקא: **ויוצאה** באבן תקומה וכו' ואפילו לא נתעברה עדיין ברייתא שם (סו:): **אסור** לאשה שתעביר סרק על פניה משום צובע ברייתא שם (לה.) ופירש"י סרק צבע אדום: **ומ"ש** ולא לכחול שם במשנה (לד:) וגם זה מפרש בגמרא שהוא משום צובע ופליגי ר"א וחכמים אי מחייבת חטאת והלכה כחכמים דפטרי וכן פסק הרמב"ם בפרק כ"ב אבל מדברי סמ"ג נראה שחייבת חטאת שכתב בכל אלה לא מצינו חיוב אלא כשאדם חפץ באותה צביעה: **ואסור** לה להיות קולעת שערה גם זה שם במשנה וכן הגודלת וגודלת היינו קולעת שערה: **ומ"ש** ולא להתיר קליעתה כן כתבו התוספות והרא"ש בריש פ' במה אשה (נז.) דסברא הוא דכיון דיש איסור בעשיית קליעה הכי נמי יש איסור בסתירתה וכתב הכלבו דהאידנא נהגו לקלוע שערן ואין מי שימחה בידן לפי שמוטב שיהו שוגגות וכו' שא"א למנען שלא יתגנו על בעליהן (ז)": **ומ"ש** אבל יכולה לחלוק שערה כן כתבו התוספ' והרא"ש והר"ן בר"פ במה אשה (ס.) גבי הא דתנן ולא במחט שאינה נקובה ובעי בגמרא למאי חזי תרגמא רב אדא הואיל ואשה חולקת בה שערה ודלא כרש"י שכתב שבשבת אינה חולקת שערה (ח) ומשמע מדבריהם שם דלא שרי אלא לחלוק שערה דכיון דאינה תולשת שער אפי' לחוף ולספספ מותר דקי"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר אבל לסרוק במסרק לכ"ע אסור וכדתנן בפרק ג' מינים (מב.) נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק ואוקימנא אפילו כר"ש משום דכל הסורק להסיר נימין מתכוין כלומר נימין המדולדלות בו וס"פ המוציא יין (פא:) מייתי הא מתני' לגבי שבת ופירש"י אבל לא סורק במסרק דודאי משיר שער ומודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות ובשלהי פרק במה טומנין (נ:) נמי מייתי לה וכתב רש"י נזיר בחול ככל אדם בשבת וכ"כ הרא"ש בספ"ב דביצה גבי הא דשרי התם לגרד הבהמה בי"ט וזה לשונו תימה דלא מדכר הכא אלא איסור חבורה ואנו רואים כשמגרדים הסוסים במגרדת של ברזל שתולשין מן השער והוי פסיק רישיה כההיא דתנן נזיר חופף ומפספס אבל

"ב"ה ואין טעם בדבר שהרי השיער מכוסה הוא ומאי שלא יתגנו איכא ואנו לא שמענו מי שנהג כן ואם נמצא מקום שנוהג כן ראוי לגעור בהם:

דרכי משה

לכתחלה בשבת: (ו) מצאתי כתוב בהגהות אלפסי החדשים ומותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה ל"ש אם היא עשויה משערותיה או משער חברתה דאין שער באשה ערוה אלא דוקא שערותיה המדובקים בבשרה אבל לא בתלושין עשויות לכסות שערותיה האחרות אע"ג דעבדה לקישוט שתהא נראית בעלת שיער: (ז) ונשי דידן נזהרין בהני ולכן אם אחת רצתה להקל מוחין בידה: (ח) וכ"כ בא"ז דאסור לחלוק שערותיהן שקורין בוטי"ץ בל' כנען ובל"א שייטי"ל:

וכתב

דרישה

כו' וכתב שכן פי' התו' ופי' זה לחוק מכמה טעמים דל"ל מ"ש ואתא לאתויי טעות סופר הוא דאף אם מגיסין ואתיא לאתויי לא יתיישב שפיר אלא דהא טעם זה ידע ג"כ המקשן דקאמר בשלמא ועוד דא"כ הל"ל קמ"ל דאפילו הכי חיישינן דלמא מחכו עלייהו ואתי לאתויי אבל לפי גרסת הספרים עיקר חסר מן הספר וגם ליטנא בשלמא ואמאי גנאי כו' לא יתיישב שפיר לאפוקי לפי' הרמב"ם יתיישב כל זה וזה מבואר בקל למי שמדקדק בו. והא דהקשה ב"י דלפ"ז תני תנא שקרא משום אידי אפשר לומר שהרמב"ם היה גורס כמי במקום כדי ודו"ק:

[ס] **וכתב** הרמב"ם ז"ל אם פרפה המטבע מאתמול כו' עיין בב"י שתמה על רבינו שלא היה צריך רבינו ללומדן מדברי הרמב"ם דהא משמע כן בהדיא בגמרא ע"ש ואפשר ליישב דהרמב"ם חידש שמותר לצאת בה בשבת וזה ודאי חידוש הוא:

אבל

פרישה

כבוע תחת השבכה וחיישינן דילמא שלפי לה מתחת שבכה ואינה מגלה ולא כן פירש המחבר לעיל רמ"פ. וכאשר פי' המחבר כיפה לעיל כן פי' כבול שבכאן כי שניהם אחד הוא מ"ו:

(כג) **ויוצאה** בחצר כו' כדי שלא תתגנה על בעלה פירש"י מש"ה התירו לה קצת קישוטים לצאת בהן בחצר וכתב הרשב"א דחצר לאו דוקא אלא ה"ה בבית עיין בב"י כאן ובסוף הסימן דכתב טעם דילמא תשכח ותצא בהן לר"ה:

(כד) **ואל** יהו מזידות ז"ל ב"י ומ"מ צריך להזהיר הנשים שלא תצאנה אלא במחטי' שהן צריכין לעמוד קשוריהן ולא יותר כי בזה שאין להן תועלת בו ישמעו לנו ע"כ ור' שמשון מצא כתוב בשם רב שר שלום דדבר שהוא רגילות להראות זו לזו אסור ובשאינם רגילות מותר והני נשי דידן אינן מראות טבעותיהן ותכשיטיהן ומש"ה מותר לצאת בהן ע"כ וכ"כ רמ"א בש"ע מטעם דנשים דידן שכיחי גבן תכשיטין ויוצאין בהן אף בחול משא"כ בימיהם שלא היו רגילי' לצאת בהן כ"א בשבת והוי חידוש להן דאז איכא למיחש דילמא משלפי:

(כה) **אסור** נמי לדידן וב"י כתב דלרבינו ירוחם שכתב שהואיל שבזמן הזה נוהגין האנשים לצאת בטבעת שאין עליה חותם ונשים בטבעת שיש עליה חותם הרי להם כתכשיט: (כו) **חוץ** מהפנים פירש"י חוץ מן העינים מותר לצאת בו ז"ל ב"י ולא ה"ל לרבינו ללמוד דין זה מהרמב"ם שכן משמע בהדיא בגמרא ולפי נוסח דידן שאין כתוב בהם תיבות מאתמול א"ש דס"ל אם כבר פרפה אינו מטלטל המטבע אלא אגב הטלית ומה לי פרפה מע"ש ומה לי פרפה בשבת וזה ודאי חידש הרמב"ם אלא שבספרי הרמב"ם החדשי' כתוב על ואם פרפה מבחוץ פירוש מע"ש: (כז) **סרק** על פניה פי' צבע אדום. אבל יכולה לחלק שערה היינו לעשות השייטי' ועל ידי כלי אסור אבל באצבע בעלמא נהגו להקל רמ"א:

אין

חדושי הגהות

בדבר שחוצץ כיון שמקפדת עליו (מהרל"ח): ב פירוש חתיכה של בגד כמו מצנפת קטנה שקושרין אותה על המצח ונותנין הציץ עליה כדי שלא יזיק הציץ במצח ופעמים שהאשה מתקשטת

דש (א) **אין** העבד יוצא בחותם של מתכות לא שנא אם הוא בכסותו או בצוארו דכיון שהוא חשוב ורבו מקפיד עליו חיישינן דלמא מפסיק ואתי לאתויי ואם הוא של טיט (א) שאין רבו מקפיד עליו בצוארו מותר דאי מפסיק שביק ליה וליכא למיחש נמי דאתי לאתויי משום דמירתת מרביה שיאמר עליו שהוא רוצה להראות שהוא בן חורין ולכך הסירו דמשום הכי לא מייתי ליה בידיה שאינו סימן עבדות אלא כשהוא בכסותו או בצוארו ואם הוא בכסותו אסור דלמא מפסיק ומירתת מרבו שיאמר שהסירו כדי להראות שהוא בן חורין ומקפל טליתו כדי שלא יראה מקום החות' שהוסר ודומה לטלית מקופלת שחייב חטאת: אדם מצווה על שביתת עבדו והני מילי שמל וטבל לשם עבדות וקבל עליו מצות הנוהגו' בעבד [א] אבל לא מל וטבל אפילו קבל עליו שבע מצות הנוהגות בבני נח הרי הוא כגר תושב ומותר במלאכה בשבת ודוקא לעצמו (ג) אבל אסור במלאכת רבו:

כל

אבל לא סורק וכ"ל שלא היה עשוי כעין שלנו ולא היה תולש את השער עכ"ל וכן כתוב בכלבו וז"ל אין מעבירין על הראש המסרק ואפי' של פיל ואפילו אותו שעושין משער החזיר שא"א שלא יעקרו שערות עכ"ל ושמעתי שיש מהגדולים בדבר לומר דלדברי הסוברים דלא מודה ר"ש בפסיק רישיה אלא בדניחא ליה אבל היכא דלא ניחא ליה לא וכמו שיתבאר בסימן ש"כ בס"ד מותר לסרוק דהא לא ניחא ליה בתלישת שערות ויש לדחות דבריהם דכיון שהוא רוצה להשוות שערו שיהא חלק ויפה וא"א להשוותו אלא א"כ ישיר קצת שערות הוי פסיק רישיה דניחא ליה וכן נראה מדברי רבי' ירוחם שכת' בנ"ד גבי גרידת הסוס בי"ט יש מי שכתב שאפילו בשלנו מותר אע"פ שמשיר שער מאחר שאינו נהנה לא הוי פסיק רישיה כדאמרינן בכתובות (ו.) להדק נויתא בי"ט דמותר ולא דמי לסורק שערו שהוא נהנה ע"כ ויש ראיה לדבר מדאמרי' בפרק תנוקות (סח.) דאשה חופפת בע"ש וטובלת במ"ש והטעם מפני שאינה יכולה לחוף בשבת לפיכך התירו לה להקדים מע"ש וכן פירשו המפרשים חפיפה היינו סריקת הראש כדפירש"י בפרק מרובה (פב:) וכ"כ סמ"ק וסמ"ק בהלכות נדה וז"ל אם הוא י"ט במ"ש או חל טבילתה ליל שני בשבת והיה שני י"ט אירעו באחד בשבת שאינה יכולה לרחוץ בחמין כלל ולא לסרוק ראשה כלל אז תרחץ בחמין מערב שבת ותחוף ותסרוק ע"כ הרי בהדיא דאסור לסרוק הראש בשבת או ביום טוב וזהו היא ראיה שאין עליה תשובה אח"כ ראיתי בתשובות הריב"ש סימן של"ד שכתב והאריך להוכיח דאסור לסרוק הראש שהבאתי ומראיות אחרות. שנינו עוד בסוף פרק המצניע שם דפוקסת אסור כמו גודלת וכוחלת ופירש רש"י פוקסת יש מרבותינו אומרים מתקנת שער במסרק ובידיה וי"מ טחה כמין בצק על פניה וכשנוטלו מאדים הבשר והרמב"ם כתב בפכ"ב אין גודלין שער הראש ואין פוקסין אותו מפני שנראה כבונה וכת' ה"ה שדעתו כפירוש קמא דרש"י וסמ"ג כתב דגרסינן בירושלמי הפוקסת חייבת משום צובע פירוש כמין בצק מדבקת בפניה וכשנוטלתו מאדים כתב הרמב"ם בפי"ט אצעדה שמניחין אותה בזרוע או בשוק יוצאין בה בשבת והוא שתהיה דבוקה לבשר ולא תשמט וכתב ה"ה דמשמע מדברי רש"י דלא שרי אלא אצעדה שבשוק אבל אצעדה שבזרוע אסור משום דחיישינן דלמא שלפא ומחויא כתב רבינו ירוחם בח"ו מפתח אפילו בחצר הבית אסור להביאה רק בידו אבל לא בחגורתו שמא ישכח ויוציאנה לר"ה כך דקדקו הרמב"ם והרשב"א עכ"ל וכן כתב ה"ה בפי"ט בשם הרשב"א ומשמע דלטעמייהו אזלי שאוסרים לצאת בתכשיטים שאסרו חכמים אפי' לחצר המעורבת ואפילו בבית דרך מלבוש שמא ישכח ויצא בהם וכמ"ש לעיל כ' המרדכי בפרק במה טומנין וז"ל פי' ר"י דצריך להזהיר לנשים כשיוצאות בצעיפיהם שלא יצאו במחט שניטל חורה ועוקצה דלא מהני בה ייחוד לענין טומאה אמנם אם ניטל חורה ועוקצה מע"ש לשם כך ודאי כה"ג מהני ייחוד עכ"ל ובריש פרק כל הכלים (קכג.) אמרינן דאם ניטל ג חורה או עוקצה אסור לטלטל וא"כ שלא יצאו דקאמר ר"י לאו דוקא דבטלטול נמי אסורה:

דש אין העבד יוצא בחותם של מתכות וכו' כל דינים אלו בריש פרק במה אשה (נח.) ולפי שאינם מצויים איני מאריך בהם: **אדם** מצוה על שביתת עבדו וה"מ שמל וטבל לשם עבדות וכו' בפרק החולץ (דף מח) אמרינן דכ"ע מיהת וינפש בן אמתך בעבד ערל הכתוב מדבר מאי משמע דתניא וינפש בן אמתך בעבד ערל הכתוב מדבר אתה אומר בעבד ערל או אינו אלא בעבד מהול כשהוא אומר למען ינוח עבדך ואמתך כמוך הרי עבד מהול אמור הא מה אני מקיים וינפש בן אמתך בעבד ערל הכתוב מדבר והגר זה גר תושב או אינו אלא גר צדק כשהוא אומר וגרך אשר בשעריך הוי גר צדק אמור הא מה אני מקיים והגר זה גר תושב וכו' הרא"ש גר תושב פירש"י שקבל עליו שלא לעבוד ע"ג ומחלל שבת כעובד ע"ג וקשה דאם כן כפישי להו מז' מצות ונראה דמיירי בגר תושב שנתגדל בביתו כמו שכירו ולקיטו ועושה מלאכה לצורך ישראל דומיא דבן אמתך ועל זה הזהירה התורה שלא יעשה מלאכה של ישראל בשבת בשל או להדליק לו את הנר עכ"ל ובברייתא פרק ד' מחוסרי כפרה (ד' ט) תניא רש"א אחד גר תושב ואחד עבד ואמה התושבים עושים מלאכה בשבת לעצמם כישראל בחול וכתב הרמב"ם בספ"כ עבד ואמה שאנו מצווין על שביתתן הם עבדים שמלו וטבלו לשם עבדות וקבלו מצות שהעבדים חייבין בהם אבל עבדים שלא מלו ולא טבלו אלא קבלו עליהם ז' מצות שנצטוו בני נח בלבד הרי הן כגר תושב ומותרין לעשות מלאכה בשבת לעצמן כישראל בחול וכתב ה"ה דעבד תושב וגר תושב אסור מן התורה לכל ישראל לומר להם לעשות מלאכה בשבת לצורך ישראל אפילו מי שאינו רבו ולענין עבדים שלא קבלו עליהם שום מצוה אלא עדיין הם עו"ג גמורים כתב ה"ה שם שדעת הרשב"א דכי אמרינן בהחולץ הא מה אני מקיים וינפש בן אמתך בעבד ערל הכתוב מדבר כל עבד ערל במשמע ואפי' לא קבל עליו שום מצוה ולפי זה דרכי חולה ש.אין בו סכנה דקי"ל אומר לא"י ועושה וכן מת בי"ט ראשון דקי"ל (ביצה ו.) יתעסקו בו א"י אסור לומר לעבד ישראל אפי' הוא א"י דל"ד לשאר א"י דלא מיתסרא אמירה דידהו אלא משום שבות דרבנן והם התירוהו בדברים אלו אבל מלאכת עבד ישראל שהוא מוזהר עליה מן התורה ודאי לא הותרה בדבר שאין בו פיקוח נפש וכ"כ הר"ן ס"פ מפנין ונמוקי יוסף בפרק החולץ וכן נראה מדברי רבינו ירוחם בח"ג וכת' הגאון מהרר"י אבוהב ז"ל בשם הרשב"א דנראה דאפי' לישראל אחר שאינו רבו אסור דעבד ערל כגר תושב ומה גר תושב אסור אפי' שאין רשותו עליו אף עבד ערל כן אבל מדברי הרמב"ם נראה דכל שלא קיבל עליו ז' מצות כיון דעו"ג גמור הוא אינו מוזהר עליו מן התורה וכתב ה"ה שכן דעת הרמב"ן ולפ"ז דרכי חולה שאין בו סכנה וכן מת בי"ט ראשון הכל מותר לומר לעשות לעבדי ישראל שהם עו"ג גמורים שלא קבלו עליהם ז' מצות כשם שמותר לאומרו לשאר א"י דעלמא ולזה נראה שהסכים ה"ה ומדברי סמ"ג והתרומה והגהות מרדכי פ"ק דשבת נראה דס"ל כדעת הרשב"א שכתבו וז"ל והישראל מותר להניח עבדו לעשות מלאכתו לעצמו של א"י ואין כאן איסור למען ינוח עבדך כדאמרי' פ' ד' מחוסרי כפרה עבד ואמה עושין מלאכה לעצמן כישראל בחול וסיים בה ספר התרומה וגם מהתם משמע דוקא לעצמן אבל לישראל אסור ואיסור למען ינוח עבדך היינו למען ישראל עכ"ל ודעת רבינו נראה שהוא ג"כ כדעת הרשב"א שכ' אבל לא מל וטבל אפי' קבל ז' מצות וכו' אבל אסור במלאכת רבו משמע דבין קבל ז' מצות בין לא קבל דינם שוה:

וכתב הרשב"א בתשובה ומ"מ נ"ל שאם היה העבד או השפחה עושין מלאכת רבן שלא מדעתו וניכר שאינן עושין לדעתו מותר ואינו צריך להפרישו דומיא דקטן שלא אסרה תורה גר תושב ועבד ואמה במלאכת ישראל אלא כשיש אמירה דישראל או שעושין על דעת ישראל ואפשר עוד שאין גר תושב אסור במלאכת ישראל אלא כשיש שם אמירה דישראל אבל בלא אמירה דישראל מותר ואפי' עושה ע"ד ישראל דאף הוא אינו עושה אלא אדעתא דנפשיה כיון שאינו כבוש תחת ידינו וה"ה לעבד ואמה במלאכת ישראל שאינו אדוניו לפי שאף הם במלאכת ישראל דעלמא מדעת עצמן עושין אבל בשל אדון כיון שהם כבושים תחת ידו על דעתו הם עושים וזה נראה לי נכון ומ"מ לא נאמרו דברים אלו אלא בא"י ולדברים שאין הישראל משתמש בהם בשבת ולא נהנה מהם אבל להשתמש במלאכתו בשבת וליהנות ממנה בשבת אסור ואפי' בא"י דעלמא כל שהוא עושה לצורך ישראל או אפי' לצורך עצמו אלא שיש בו להוסיף לצורך ישראל כדאיתא בפ' כל כתבי (קכב) עד כאן לשונו ולענין מאי דשרו למעיבד מלאכת עצמן כתב הכלבו כגון תפירת בגדיהם ותיקון מנעליהם ושוכרין עצמן לא"י כדי להרויח מזונותיהם על פסקת אדוניהם ובעל נמוקי יוסף כתב בהחולץ בשם הריטב"א והרא"ש דאם אמר ליה האדון שיעשה לעצמו ויזון עצמו ביום השבת כיון שהתנ' עמו מבעוד יום עושה הוא לצרכי מזונותיו ובלבד בצנעא בענין שלא יהא חשש הרואים עכ"ל והגאון מהרר"י אבוהב ז"ל לא הזכיר אלא דעת הרשב"א וכתב שצריך לעיין על העבדים הישמעאלים אם יש מקום שנאמר שאינם כעבד ערל אלא כאדם אחר בעלמא שהוא שכיר לשנה שבזה אין אסור מן התורה שלא נקרא עבד בשביל זה ואלו הישמעאלים הואיל ויש להם רשות להמיר דתם ובזה הם מפקיעים עצמם מתחת יד אדוניהם אינם כעבד ערל עכ"ל ולמדנו מדבריו דעו"ג גמור שהוא שכיר אין רבו מצווה על שביתתו מן התורה לכ"ע וכן נראה מדברי הגהות מרדכי פי"ד (ג) אם עבדו של ישראל אסור במלאכה ביום טוב כמו שאסור בשבת לדעת האוסרים כתב הרמב"ן בתורת האדם ואכתבנו בסימן תקכ"ו בס"ד:

כל

דש אין העבד יוצא בחותם של מתכות וכו' כל זה פשוט ר"פ במה אשה (דף נ"ח) אליבא דשמואל ולפי הסוגיא משמע דדוקא לר"ה אסור אבל בחצר מותר והכי משמע ממ"ש רבינו אין העבד יוצא דמשמע דוקא לצאת לר"ה אסור אבל בחצר שרי: **ומ"ש** ואם הוא בכסותו אסור וכו' ומקפל טליתו וכו' וא"ת כשמקפל טליתו נמי מרתת מרבו שסבור שמקפל טליתו לכסות החותם כדי להראות שהוא בן חורין ויש לומר דבמקפל טליתו איכא התגלגלות שלא נתכוין לכסות החותם אלא היה מקפל טליתו כדי שלא יעכבוהו קוצים של טלית מלילך או שלא יעכבוהו מלעשות מלאכתו וכדלעיל בסי' ש"א סעיף י"ד אבל כשיראה שנפסק לגמרי סבור רבו במזיד הסירו להראות שהוא בן חורין וכ"כ התוספות. עוד מבואר בסוגיא דדוקא בחותם דעבד ליה רביה מירתת אבל בחותם דקעביד לנפשיה כלא רביה אפי' בשל טיט אסור דכיון דעבד לנפשיה לא מירתת להסירו בין שהוא בצוארו בין שהוא בכסותו ודלמא מסירו בר"ה ואתא לאתויי ד' אמות בר"ה מיהו בחצר בכל ענין שרי כדפי': **אדם** מצוה על שביתת עבדו וכו'

דרכי משה

דש (א) וכתב המ"מ פי"ט דשבת די"א אפילו בשל טיט אל יצא אא"כ עשאו לו רבו אבל עשאו לעצמו אסור וכן יש להחמיר עכ"ל: (ב) והאריך שם בזו מתשובת רא"ם:

וכ"כ

פרישה

סי' דש (א) **אין** העבד יוצא בחותם כו' דינים אלו בר"פ במה אשה. דמשום הכי לא מייתי ליה כו' ר"ל גם להא לא תימוה דמאי מועיל בהבאתו הא משאא זו במקומ' יהיה עומדת שיביאם בידו לאין סי' עבדות אלא כשהיא בכסותו ואם יביאם בידו אכתי יאמר האדון שכדי להראות שהוא בן חורין הביאם אבל כשהוא בכסותו אף שליכא למיחש שיביא החותם בידו מה"ט דכתיבנא מ"מ איכא למיחש דכשיפסוק יהא מרתית בפני רבו כדי שלא יאמר כו' ויקפל טליתו כו' וזהו איסור וחייב חטאת וק"ל:

(ג) **אבל** אסור במלאכת רבו אפילו לא קיבל עליו ז' מצות. אבל א"י שכיר שנה אין רבו מצוה על שביתתו לכ"ע כ"כ הגהות מרדכי ומהררי"א וכתב הרשב"א דאם הוא עושה מלאכת רבו שלא מדעתו וניכר שאינו עושה לדעתו מותר וא"צ להפרישו כו' עיין בב"י שהביאו והאריך בדינים אלו וכתב וכל זה לא איירי אלא בדברים שאין הישראל משתמש בבית זה ולא נהנה מהם אבל כשמשתמש במלאכתו בשבת אסור אפי' בא"י דעלמא כל שהוא עושה לצורך ישראל או שיש לחוש שמוסיף בשביל הישראל:

אבל

דרישה

סי' דש [א] **אבל** לא מל וטבל אפי' קבל עליו שבע מצות כו' כתב ב"י וז"ל ודעת רבינו נראה שהוא ג"כ כדעת הרשב"א שכתב אבל לא מל וטבל אפי' קבל עליו ז' מצות וכו' אבל אסור במלאכת רבו משמע דבין קבל ז' מצות ובין לא קיבל דינם שוה עכ"ל. ר"ל מדכתב רבינו אפילו קבל עליו כו' משמע דמיירי גם כן מא"י גמור שלא קבל עליו ז' מצות וגם משמע ליה דאכל ענין קאי בין להתיר מלאכה לעצמו בין לאיסור מלאכת רבו וק"ל:

וכן

חדושי הגהות

מתקשטת בה בלא ציון (מהרל"ח): ג בגמרא איתא שניטל חררה או עוקצה ופירש"י חררה חור שלה ורוב הפוסקים גורסין חוררה או עוקצה ועיין בטור לקמן סימן ש"ח מיהו במרדכי שהביא הב"י בלתי ספק כי טעות נפל שהתחיל בחורה וסיים בחודה וא"א לכוין שני התיבות בענין אחד:

בגמרא

שה כל בהמה יוצאת במה שמשתמרת בו (א) אבל אם אינה משתמרת בו או הוי נטירותא יתירתא הוי משאוי [א] וכן כל דבר שעושין לה לנוי לא תצא בו הלכך נאקה (ב) יוצאה (ג) בזממא דפרזלא (ד) וחמור לובא (ה) בפגא דפרזלא [ב] וגמלא באפסר וכן פרה וחמור וסוס (ו) יוצא ברסן או באפסר אבל לא בשתיהן ומותר (ז) לכרוך חבל האפסר סביב צוארה ותצא בו ומותר לטלטל האפסר וליתנו עליה ואין בו משום איסור טילטול שמוכן הוא לבהמה (ח) ובלבד שלא ישען עליה ובעלי השיר כגון כלבים של ציידים וחיות קטנות שיש להן כמין (ט) אצעדה וצמיד סביב צואריהם וטבעת קבועה בה ומכניסין בה רצועה ומושכין אותה בה יכולין לצאת בשיר הכרוך על צוארה (י) ויכולים למושכם בהם אילים יוצאים לבובים והוא עור שקושרין להן תחת זכרותן שלא יעלו על הנקבות והרחלו' שחוזות והוא שקושרין אלייתן כלפי מעלה כדי שיעלו עליהם הזכרים ויוצאות כבונות והוא שקושרין בגד סביבן לשמור צמרן שיהא נקי והעזים צרורות והוא שקושרים ראשי דדיהם ודוקא כשקושרין כדי שיצטמקו דדיהן ולא יחלבו עד שתתעבר דאז מהדק שפיר ולא חיישינן דלמא נפיל ואתי לאיתויי אבל אם קשר כדי לשמור חלבן שלא יפול לארץ אסור דלא מהדק שפיר וחיישינן דלמא נפיל ואתי לאתויי (יא) חמור יוצא במרדעת (יב) והוא שתהא קשורה

ב"ח

וכו' הב"י האריך בחלוקי דעות המפרשים בדין זה והביא כל הדעות בש"ע ולענין הלכה נקטינן לחומרא:

שה כל בהמה וכו' כך פסק האלפסי כמ"ד הלובדקי' והגמל יוצאין באפסר באפסר אין בחוטם לא אלמא כל נטירותא יתירתא משוי הוא ואסור ואע"ג דאמר שמואל דהלכה כחנניא דנטירותא יתירתא לא הוי משוי הא רב פליג עליה וקי"ל הלכה כרב באיסורי וכ"כ כל הפוסקים וא"ת אמאי יוצא לובדקים בפרומביא הלא סגי לה באפסר כדפרישית וי"ל דלובדקים דרכו בחול בפרומביא אלא דבאפסר נמי שמירה ולא אמרינן דנטירותא יתירא משוי הוא אלא בשאין דרכו בחול כגון גמל בחטם ולפ"ז מ"ש רבינו הלכך נאקה יוצאה בזממא דפרזלא וחמרא לובא בפגא דפרזלא וגמל באפסר רצונו לומר נאקה דוקא בזממא דפרזלא אבל לא בפגא דפרזלא ובאפסר דכיון דאיכה משתמרת בו הוי משוי וחמרא לובא בפגא דפרזלא שהוא דרכו וכן גמל באפסר שהוא דרכו אבל חמרא לובא וגמל בחוטם לא דכיון דנטירות' יתירתא הוא להם ואין זה דרכם הוי משוי אבל חמרא לובא באפסר שרי דבאפסר נמי שמורה כדפרישית וכן גמל בפגא דפרזלא נמי שרי לא אסרו נטירותא יתירתא אלא דוקא שתהא שמירה גדולה כגון חמרא וגמל בחוטם אבל אם היתה שמירה בינונית אף על פי שהיתה נשמרת בדבר מועט מזה מותר כגון הכא דגמל שמור באפס' ויוצא אף בפגא דפרזלא וכ"כ ב"י ע"ש הר' ירוחם והסמ"ג וסה"ת דאין יכול לצמצם שלא להוסיף מעט שמירה והכי משמע לישנא דתלמודא דקאמר גמל בחטם משמע דגמל בפגא דפרזלא פשיטא דשרי אלא דגמל בחטם קמבעיא לן ואסיקנא דאסור וה"ה חמרא לובא בחטם נמי אסור כדפי' כנ"ל ברור לפי משמעות הסוגיא ורבינו קיצר בכל זה. שוב מצאתי להדיא בסמ"ג שגמל מותר בפרומביא וכן הסוס והוא מ"ש התו' דהסוס מותר ברסן ורסן הוא פרומביא כדפי'. פי' נאקה בחוטם גמלא נקבה גדולה חיורתי שהיא קשה להשתמר מפני שבורה' ונוקבים את חוטמה ומכניסין בו רצועה או חבל ומושכין אותה בה ולובדקים הוא חמרא לובא דפגא דפרזלא והוא שקורין בלשון אשכנז ברע"ך וגו"ס שרגילין עכשיו להשים אותן על סוסים שעסקיהן רעים וקשים להשתמר. וגמל זכר וסתם חמור ופרד באפסר סגי והוא שקורין אותו בלשון אשכנז צוי"ס: **ומ"ש** רבינו וסוס יוצא ברסן או באפסר כו' כ"כ התו' ריש דף כ"ב בד"ה אמר שמואל וכתב ב"י דרסן הוא הפרומביא ולפ"ז לאו דוקא סוס יוצא בפרומבי' דגמל נמי יוצא בפרומביא דלא אמרו אלא גמל בחטם דלא כדפי' מיהו פרד וחמור אסורים בפרומביא דהכי משמע להדיא בעובדא דלוי בריה דרב הונא בר חייי' דקאמר לרבה בר רב הונא חמור שעסקיו רעים כגון זה מהו לצאת בפרומביא בשבת אלמא דסתם חמור פשיטא דאסור לצאת בפרומביא וכ"כ הסמ"ג והרא"ש להדיא והכי משמע מדברי רבינו שכתב וכן פרד וחמור דלא כלל ליה בהדי גמל וסוס ודו"ק ולא כש"ע שכתב דסוס ופרד וחמור יוצאים ברסן שהוא פרומביא והגמל דוקא באפסר ולפי ע"ד טעות הוא פלטתו הקולמוס אלא איפכא הוא גמל יוצא בפרומביא אבל פרד וחמור אסור ועוד שהש"ע גופיה כתב אחר כך דחמור בפרומביא אסור ופרומביא היינו פגא דפרזלא והוא הרסן שקורא אותו הש"ע ברי"נו וכן הוא האמת דחמור אסור ופרד דינו כחמור אבל גמל יוצא בפרומביא כדפי' וכן הסוס מותר בפרומביא: **ומותר** לכרוך חבל האפסר סביב צוארה ותצא בו הכי אסיקנא בגמרא (דף נג) אלא דרש"י פירש דאעפ"י שאינו אוחז בו לאו משוי הוא דלנוי נמי אורחייהו הוא וכך פי' הר"ן דלנוי הרגיל בחול אפילו בשבת שרי אבל לנוי דאינו רגיל בחול אלא דמקצת אנשים עושין כן לעתים אסור דה"ל כמשוי ומש"ה פרה ברצועה שבין קרניה וזהורית שבין עיני הסוס דעשוי לנוי אסורין כיון שאינו רגיל לעשות כן לנוי. אבל התו' לא חילקו בכך ותופסים דכל לנוי אסור וכרוכין דשרי מיירי דאיכא נטירותא בכרוכין שאם הבהמה רוצה לברוח יתפסנה בכריכת האפסר והרא"ש סתם דבריו ולא הביא לא דעת רש"י ולא דעת התוספת נראה דנסתפק בזה וכיון דספיקא היא נקטינן לחומרא כדעת התו' דלא שרי כרוכין אלא כשהם רפויין דיכול לאוחזה בו כשתרצה לברוח ולכן כתב רבינו בסמוך ובעלי השיר וכו' עד יכולין לצאת בשיר הכרוך על צוארם ויכולין למשכם בהם אלמא דוקא ברפויים שיכול למושכם בשיר הכרוך ובמקצת ספרי רבינו כתוב כאן וז"ל בין אם מושכה ברצועה הקבועה בו או אינו מושכה בו אלא שכרוכה על צוארה והגה"ה היא ואף בהגה"ה זו הוי פירושו או אינו מושכה בו ברצועה אלא שכרוכה על צוארו ויכול למשוך אותה בכרוך כגון שהוא רפוי וכדעת התו' נראה לי:

חמור יוצא במרדעת והוא שתהא' קשורה לו מע"ש רש"י פי' בדף כ"ד הא דאין חמור יוצא במרדעת כשאינה קשורה לו מע"ש דלא גלי מאתמול שתהא צריכה

ב"י

שה כל בהמה יוצאה במה שמשתמרת בו ר"פ במה בהמה יוצאה (נא:) יוצאה הגמל באפסר והנאקה בחוטם והלובדקים בפרומיא שבפיהם וכל בעלי השיר יוצאין בשיר ומשכין בשיר ופירש"י במה בהמה יוצאה וכו'. לפי שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת מידי דמינטרא ביה בהמה הוי תכשיט ואורחה ולא הוי משוי ומידי דלא מינטרא הוי משוי ובגמרא (נד.) תנן התם ולא פרה ברצועה שבין קרניה פליגי בה רב ושמואל חד אמר בין לנוי בין לשמר אסור וחד אמר לנוי אסור לשמר מותר. ופירש"י לנוי. שצבועה וקלועה לנוי בין קרניה ואינו אוחז בה: לשמר. שאוחזה בה אסור דפרה מינטרא בלא אוחז בה אלא מוליכה לפניו וקסבר נטירותא יתירתא משוי הוא ואסיקנא דרב הוא דאמר בין לנוי בין לשמר אסור ופסקו כמותו הרי"ף והרא"ש והתוספות וכן פסק הרמב"ם בפ"כ וכתב רבינו ירוחם בח"י דהא דאמרי' דנטירותא יתירתא משוי הוא ואסור דוקא שתהא שמירה גדולה שאם היה דבר שיש בו שמירה בינונית אפי' שהיתה נשמרת בדבר מועט מזה מותר וכ"כ סמ"ק והתרומה דאין יכול לכוין השמירה ולצמצם שלא להוסיף מעט שהרי שנינו הסוס בשיר אפ"ה תניא שיוצא באפסר:

ומ"ש הלכך נאקה יוצאה בזממא דפרזלא שם בגמרא (נא:) פירשו דחוטם הוא זממא דפרזלא ופרש"י נוקב חוטמו ומכניסו בתוכו והוא כמין טבע' ולובדקים בפרומיא שבפיהם מפרש בגמ' שם חמרא לובא בפגי דפרזלי. ופירש רש"י פגי דפרזלא: ברידי"ה כעין שלנו: פגי. כגון זה קנה חמור ובית פגי קבילייי"ל בין ראש' ולחייה: **וכן** פרה וחמור שם ארבע בהמות יוצאות באפסר הסוס והפרד והגמל והחמור. ואפסר פירש"י קפיסט"ורו וכתב הרמב"ם בפ"כ שאם קשר חבל בפי הסוס הרי זה משוי לפי שאינו משתמר בו כלוס ולא דמי לאפסר שקשור בראשו ואינו נשמר אבל כשאינ' [כשאינו] קשור אלא בפיו אינו שימור כלל דנשמט הוא מפיו וכ"ל שיש להגיה בדברי רבי' פרד במקום פרה דפרד הוא דתניא דיוצא באפסר אבל פרה אפי' ברצועה שבין קרניה אינה יוצאה וכתבו רבי' לקמן:

וסוס יוצא ברסן או באפסר כן כתבו שם התוס' וז"ל ויוצא סוס ברסן דאורחיה בהכי או באפסר אבל בשניהם ברסן ובאפסר אסור וכן כתבו הרא"ש והמרדכי וכן כתבו סמ"ג והתרומה אלא שכתבו שיש מחמירים שלא להוציא הסוס בפרומיא וכבר כתבתי דפרומיא היא פרי"נו הנקרא רסן ומיהא חמור בפרומיא שאסרו סמ"ג והתרומה כולי עלמא מודו ביה דהא לא שרי במתני' אלא לחמרא לובא דוקא אבל לא לשאר חמורים. וכתב המרדכי שם שאם הסוס עסקיו רעים מותר לצאת ברסן ואפסר יחד הכל לפי הענין והכי משמע בגמרא דאותיביה לרב דאמר דלשמר נמי אסור מדתניא קשרה בעליס במוסירה כשירה ואי סלקא דעתך משוי הוא אסר לא עלה עליה עול אמר דחמנא ואוקמא רביצא במורדת וכ"כ ה"ה בפ"כ בשם המפרשים שכל בהמה שעסקיה רעים אע"פ שאין בנות מינה צריכות לאותה שמירה והיא צריכה מותר לצאת בה: **ומותר** לכרוך חבל האפסר סביב צוארה ותצא בו בגמרא שם (נב.) רב הונא אמר מתני' דקתני יוצאין בשיר ונמשכין בשיר ה"ק או יוצאין כרוכין או נמשכין ושמואל אמר נמשכין ואין יוצאין כרוכין וא"ר יוסף חזינא לעגלי דרב הונא יוצאים באפסריהם כרוכים בשבת ואסיקנא דא"ר חנינא מולאות של בית רבי יוצאים באפסריהם כרוכין בשבת וכתבו התוס' דע"כ לא שרי בכרוכין אלא כשהם רפויים שאדם יכול להכניס ידיו בין אפסר לצואר שהוא נוח למשוך כשירצה וכ"כ רבינו ירוחם בחלק י' אבל רש"י פי' דאע"פ שהם כרוכים במקום שרי דלנוי נמי אורחייהו הוא וכתב הר"ן דאף ע"ג דמידי שאינו אלא לנוי אסור לכולי עלמא היינו בדלאו אורחייהו דוקא:

ומותר לטלטל האפסר וכו' כן כתבו שם התוס' והרא"ש: **ומ"ש** ובלבד שלא ישען עלי' כ"כ שם הרא"ש והטעם הוא כדי שלא ישתמש בבעלי חיים כדלקמן: **ובעלי** השיר וכו' משנה שם (נא.) כתבתי בסמוך ופירש"י כגון כלבים [של] ציידים: **אילים** יוצאים לבובים וכו' משנה שם (נג:) זכרים יוצאים לבובים רחלות יוצאות שחוזות כבולות וכבונות העזים יוצאים צרורות ר"י אומר העזים יוצאים צרורות ליבש אבל לא לחלב ובגמ' (נד.) רב אמר ליבש מותר לחלב אסור ושמואל אמר אחד זה ואחד זה אסור וכתבו הרי"ף והרא"ש והלכתא כרב דאמר הלכה כר' יהודה וכ"פ הרמב"ם בפ"כ אבל רש"י גורס ור' יוחנן אמר הלכה כת"ק וכתב הרא"ש וכ"כ בהרבה ספרים ולגירסא זו הלכה כר' יוחנן לגבי רב ושמואל וכתב רבינו ירוחם בחלק י' שכן דעת כמה פסקנים וכיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן:

חמור יוצא במרדעת משנה שם (נא:) ובגמ' (נג:) אמר שמואל והוא שקשורה לו מערב שבת וכתב הרא"ש דבירושלמי משמע דהא דאסור לקשור מרדע' בשבת משום דמשתמש בב"ח כ"כ ה"ה בפ' כ' בשם הרשב"א וכ"כ רבי' בסמוך: ומ"ש

דרישה

סי שה [א] וכן כל דבר שעושין לה לנוי כו' הא דסתם וכתב רבינו לנוי משמע דבכל ענין אסור וזהו כשיטת התוס' דאילו לדעת רש"י היינו בדלאו אורחייהו דוקא וכמ"ש הר"ן לדעת רש"י והביאו ב"י:

[ב] **וגמלא** באפסר וכן פרד וחמור וסוס יוצא ברסן כו' כצ"ל וכן הוא בכל ספרי רבינו ישנים וגם חדשים וצריך שתדע דמ"ש רבינו וכן פרד וחמור כו' אינו קאי אלא אלעיל אמ"ש וגמלא באפסר. ולא קאי אלמטה וסוס יוצא ברסן כו' דהא חמור אסור בפרומיא ופרומיא היינו רסן כמ"ש ב"י. וכן משמע בב"י שמרשים וכן פרה וחמור בלבד וסוס יוצא ברסן בלבד. ולכן הש"ע שכתב וז"ל והגמל באפסר ופרד וחמור וסוס יוצאים באפסר או ברסן שהוא פריג"ן אבל לא בשניהם עכ"ל אינו נכון מטעם שכתבתי דהא חמור בפרומיא אסור והיינו רסן. ואף אם תרצה להגיה וסוס יוצא באפסר כו' מ"מ לא נתיישב הלשון מדלא כתב לפני זה תיבת וכן פרד וחמור וכמ"ש רבינו. גם מהרמ"י לא כיון בזה יפה ע"ש. ומ"ש הטור וסוס יוצא ברסן או באפסר אין להקשות מאי או באפסר דקאמר הלא כ"ש שיוצא באפסר דהא יותר משומר ברסן מבאפסר די"ל דאתא לאשמועינן דלא אמרינן שאינו רשאי לצאת באפסר לפי שאינו משתמר בו והוי משוי וק"ל:

כתב

פרישה

סי' שה (א) אבל אם אינה משתמרת כו' פירש"י לפי שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת ומידי דמינטרא ביה בהמה הוה תכשיט ואורחה ולא הוי משוי ומידי דלא מינטרא הוי משוי: (ב) **הילכך** נאקה גמלא נקבה וזכר נקרא גמל ערוך:

(ג) **בזממא** דפרזלא הוא חוטם פי' טבעת ופירש"י נוקב חוטמו ומכניסו בתוכו:

(ד) **וחמרא** לובא פירש"י הבא ממדינת לוב: (ה) **בפגא** דפרזלא מכניסין בין לחיי לחייס:

(ו) **יוצא** ברסן או באפסר אבל רסן לחוד לא מחשב משוי אעפ"י שסגי ליה באפסר. כתב ר' ירוחם דהא דאמרי' נטירותא יתירא הוי משוי דוקא בשמירה גדולה אבל בשמירה בינונית אפילו היתה משומרת בדבר מועט מזה מותר משום דא"א לצמצם וכ"כ שאר מפרשים:

(ז) **לכרוך** חבל האפסר פירש"י אעפ"י שהוא כרוך במקום שאין אדם יוכל להכניס ידו בין אפסר לצואר אפ"ה מותר כיון דאורחייהו בהכי אע"ג דלנוי אסור היינו במידי דלאו אורחא בהכי אבל התוס' אסרו כ"א ברפוי:

(ח) **ובלבד** שלא ישען עליה כדי שלא ישתמש בב"ח: (ט) **אצעדה** פירש"י בפרש' מטות אצעדה אלו צמיד הרגל וצמיד של יד:

(י) **ויכולין** למשכן ס"א בין מושכה ברצועה הקבועה בו או אינו מושכה בה אלא שכרוכה על צוארה רמ"ף: (יא) **חמור** יוצא במרדעת כמין מלבוש לחמם אות' דסמרא אפילו בתקופת תמוז קרירא ליה:

(יב) **והוא** שתהא קשורה דכשאינה קשורה מע"ש לא גלי מאתמול שיהא צריכה לכך שיהא לה למלבוש. רמ"פ. אבל הרא"ש כתב הטעם משום דכשקושר משתמש בב"ח ולפ"ז אם קושר לה מ"י בשבת היה מותר לצאת בה אף שלא היה קשורה לה מע"ש אבל לפי הטעם הראשון אסור. ונראה לי דמשום כדי לאשמועינן דגם זה אסור חזר רבינו לכתוב דין

קשורה לו מע"ש ושאר הבהמות אסורות אפילו אם קשורה להם מע"ש ולא יצא באוכף ואע"פ שקשור לו מע"ש (יג) ומותר ליתן עליו המרדעת בחצר ובלבד שלא יקשרנו בו [ג] בספר המצות אסר ליתן האוכף על הסוס שכתב אסור להסיר האוכף מעל הסוס ומרדע' מעל החמור וכן ליתן עליו אבל ליתן מרדעת על החמור שרי ע"כ ונראה דשרי ליתן אוכף על הסוס בלא קשירה דטעמא דאסור לקשרו מפרש בירושלמי שלא ישתמש בבעלי חיים כי כשקושר צריך ליקרב אליה אבל בלא קשירה אין צריך ליקרב אליה (יד) ולפי זה אין חילוק בין סוס לחמור· אוכף שעל גבי החמור שבא מן הדרך ונתיגע וצריך להסירו לצננו לא יטלנו בידו (טו) אבל מוליכו ומביאו בחצר והוא נופל מאליו אין תולין לחמור סל בצוארו ליתן מאכלו בתוכו כדי שיאכל מתוכו אבל עגלים וסייחין שצוארן קצר ומצטערין

ב"י

ומ"ש ושאר הבהמות אסורות כ"כ בסמ"ק דדוקא בחמור שרי בקשורה מפני שמצטער בצנה כדאמרי' בגמרא דאמרי אינשי חמרא אפי' בתקופת תמוז קרירא ליה : **ולא** יצא באוכף וכו' פלוגתא דת"ק ורשב"ג שם בברייתא ופסקו כת"ק דאסר : **ומותר** ליתן עליו המרדעת בחצר פשוט שם נותנין מרדעת ע"ג חמור בשבת ופי' רבי' בחצר כלומר דוקא להלך בה בחצר אבל לא לצאת בה לר"ה דאין החמור יוצא במרדעת אא"כ קשורה לו מע"ש : **ומ"ש** ובלבד שלא יקשרנו בו נתבאר טעמו בסמוך ולא ידעתי היאך כת' רב ירוח' בח"י דמותר לקשרו ולא חשש למ"ש הרא"ש בשם הירושלמי : **בסמ"ג** אסר ליתן האוכף על הסוס שכתב אסור להסיר האוכף מעל הסוס וכו' ונראה דשרי וכו' ולפי זה אין חילוק בין סוס לחמור כלומר דבלא קשירה אפי' אוכף על הסוס שרי ואם קושר אפי' מרדע' לחמור אסור ותמהני על רבינו שהרי דברי סמ"ג ברורי' הם בגמרא (א) דהא תניא אוכף שע"ג חמור לא יטלטלנו בידו אלא מוליכו ומביאו בחצר והוא נופל מאליו וכתבו רבינו בסמוך הרי בהדיא אוסר להסיר האוכף מע"ג החמור ובודאי דה"ה מעל הסוס ומשמע נמי דכשם שאסור ליטול האוכף כך אסור ליתנו דגרסינן בגמרא בעא מיניה רב אסי בר נתן מר"ח בר רב אשי מהו ליתן מרדע' ע"ג חמור בשבת א"ל מותר א"ל וכי מה בין זה לאוכף אישתיק איתיבי' אוכף שע"ג חמור לא יטלטלנו בידו השתא ליטול אמר' לא להניח מיבעיא א"ל ר' זירא שבקיה כרביה ס"ל דאמר תולין טרסקל לבהמ' בשבת וק"ו למרדעת ומה התם דמשום תענוג שרי הכא דמשום צער לא כ"ש ופירש"י איתיביה כסבור הא דאישתיק משום דלא אסגא ביה דסובר אוכף נמי שרי ואותביה מברייתא דאסר ליטלה והשת' ליטול אמרת לא להניח מיבעי' דדמי כאילו צריך להטעינ' משוי משום צער של צנה עכ"ל ובתר הכי אמרינן ר' זירא אשכחיה לר' בנימן וכו' נותנין מרדעת ע"ג חמור בשבת א"ל ייסר וכו' דכ"ע מיהא מרדע' מותר מ"ש מאוכף ופירש"י מ"ש מאוכף שאסור ליטלו וכ"ש להניחו שאני התם דאפשר דנפיל ממילא רב פפא אמר כאן לחממה כאן לצננה לחממה אית לה צערא לצננה לית לה צערא ופירש"י מרדעת צריך לחממה ומותר משום צער דצנה אבל נטילת אוכף אינו אלא שתצטנן שנתחממה ע"י משוי שנשאה מבע"י ואי לא שקיל לה לא איכפת לן שהרי היא תצטנן מאליה עכ"ל הרי הדבר פשוט דאוכף אסור בין ליטול בין להניח בין לחמור בין לסוס ומרדעת מותר ליתנו ע"ג חמור משום צער צנה אבל על הסוס כיון דל"ל צער צנה ודאי אסור וכן להסיר המרדע' בין מן החמו' בין מן הסוס אסו' כיון דלית ליה צער אם לא יסירנה וכדברי סמ"ג ולא מטעם קשירה מיתסרי דבלא קושר נמי אסור ליתן אוכף ע"ג סוס או חמור ומרדעת ע"ג סוס כמו שנתבאר וטעמא משום דדמי כאילו צריך להטעינה משוי ולהסיר אוכף או מרדעת מסוס וחמור אסור משום טירחא שלא לצורך והירושלמי בא ללמוד דנותן מרדעת על החמור נמי לא שרי אלא בלא קשירה ואין זה ענין לדברי סמ"ג : **אוכף** שע"ג החמור שבא מן הדרך וכו' ברייתא שם וכבר הזכרתיה בסמוך וכתבו הגהות בפרק כ' בשם סמ"ק מתיר החבל מתחתיו ומוליכה ומביא' בחצר ואם יפול מאליו יפול ופשוט הוא : **אין** תולין לחמור סל בצוארו וכו' שם פלוגתא דאמוראי אם תולין טרסקל לבהמה בשבת ופסקו התוספות והרי"ף והרא"ש כמ"ד אין תולין וכן פסק הרמב"ם בפ"כ : **ומ"ש** אבל עגלים וסייחים שצוארן קצר וכו' פשוט שם בגמרא ומפורש שם דהיינו דוקא בחצר אבל אין יוצאין בטרסקל לר"ה :

אבל

ב"ח

צריכה לכך שיהא לה למלבוש עכ"ל כלומר דאם קשרה בשבת הוי משוי וכ"כ התו' שזו היא דעת רש"י ע"ש בתחלת דף נ"ג בד"ה והוא וכתבו עוד דיש לפרש דבקושר בשבת מחזי כמתכוון להוצאת המרדעת וה"ר פורת פי' דבקושר בשבת מחזי כאילו מתכוין להוליך הבהמה למקום רחוק עכ"ל : **ומ"ש** ושאר הבהמות אסורות וכו' הכי משמע מדתנן החמור יוצא במרדעת וכו' דדוקא חמור שרי בקשורה מע"ש מפני שמצטער יותר בצינה כדאמרי אינשי חמרא אפי' בתקופת תמוז קרירא ליה אבל שאר בהמות דאין להם צער בצינה כל כך אפילו קשורה מע"ש אסור דה"ל משוי ואסור לצאת לר"ה בין במרדעת בין באוכף אפי' קשורה לו מע"ש וכ"כ סמ"ג דף י"ח ע"א וז"ל וחמור דוקא שרי בקשירה מפני שמצטער יותר בצינה כדאמרי אינשי חמרא אפילו בתקופת תמוז קרירא ליה עכ"ל : **ומ"ש** ולא יצא באוכף וכו' פי' החמור מותר לצאת במרדעת אבל באוכף אסור לצאת ופליגי בה בברייתי' ת"ק ורשב"ג ופסק כת"ק דאע"ג דאוכף נמי מהני לחממה אפ"ה לא הוי מלבוש לחמור אלא מרדעת דמחממה לכוליה גופיה דחמור אבל אוכף דאינו מחמם אלא למקום שהוא מונח עליו לא הוי מלבוש דידיה אלא משוי ואסור : **ומ"ש** ומותר ליתן עליו המרדעת בחצר וכו' שם אסיקנא דשרי ולא חיישינן לטרחא דשבת כיון דאיכא צערא דצינה לחמור : **ומ"ש** ובלבד שלא יקשרנו בו לפי' התו' הטעם דמחזי כמתכוין להוצאת המרדעת ולהר' פורת מחזי כאילו מתכוין להוליכה למקום רחוק כדלעיל : **ומ"ש** ובספר המצות אסר וכו' נראה דסובר כי היכא דלא אשכחן היתירא לשאר בהמות לצאת לר"ה באוכף או במרדעת דכיון דלית להו צער דצינה כל כך לא הוי מלבוש אלא משוי ה"נ כיון דלא אשכחן היתירא בחצר אלא לתת מרדעת על החמור כדי לחממו להצילו מצער הצנה אלמא דלשאר בהמות אפי' אוכף אסור בחצר בלא קשירה כי היכא דאוכף אסור אפילו לחמור בחצר בלא קשירה משום דכיון דאין מצילו מצער הצינה אין לו לטרוח בשבת בחנם ה"נ אוכף לסוס ולשאר בהמות דא"צ לו להצילו מצער הצינה אסור ורבינו השיג עליו ואמר דכיון דאין האוכף אסור בטלטול למה לא שרי בסוס ליתן עליו בלא קשירה להצילו מקצת צער צינה שיש לו לסוס דאעפ"י דאינו מלבוש לסוס ואסור לצאת בו לר"ה אפי' קשורה לו מע"ש דכיון דאין לו כ"כ צער דצנה ה"ל משוי מ"מ בחצר אין בו כלל איסור : **ומ"ש** דטעמא דאסור לקשור מפרש בירושלמי וכו' נראה דה"ק דאם היה הטעם דאסור לקשור כמ"ש התו' וכדלעיל היה אפשר לומר ולחלק דדוקא במרדעת לחמור בלא קשירה שרי בחצר דלא מחזי כמתכוין להוצאת המרדעת א"נ להוליכה למקום רחוק אבל באוכף על הסוס אפילו בלא קשירה ובחצר מחזי כמתכוין להוציא האוכף א"נ להוליך הסוס למקום רחוק אבל השתא דטעם איסור הקשירה שלא ישתמש בבעלי חיים א"כ כי ליכא תשמיש בב"ח אין חלוק בין אוכף לסוס ובין מרדעת לחמור אידי ואידי שרי בחצר בלא קשירה וס"ל לרבינו דדין אוכף לגבי סוס בחצר כדין מרדעת לגבי חמור בחצר דאוכף שפיר מחמם לסוס כיון דלית ביה כל כך צנה כמו בחמור דאילו בחמור דאפי' בתקופת תמוז קרירא ליה האוכף אינו מחממו אבל אוכף לסוס שפיר מחממו ומותר בחצר כי היכא דמותר לתת מרדעת לחמור בחצר והב"י תמה על רבינו והקשה עליו מסוגיית התלמוד דאוסר אוכף בחמור בחצר וה"ה לסוס ושרי ליה מהריה דמ"ש בגמ' דכיון דאסור ליטול האוכף כ"ש דאסור להניח לא אמרו כך אלא בחמור דאין האוכף מחממו אבל אוכף לסוס בחצר שרי טפי והילכך אף על גב דליטול האוכף מן הסוס ודאי אסור ואפי' בחצר כי היכא דאסור ליטול האוכף מן החמור התם ודאי אין חלוק בין סוס לחמור מתרי טעמי דקאמר תלמודא חדא דאפשר דנפל ממילא אידך דלצננה לית לה צערא דתצטנן מאליה אבל להניח אוכף בחצר אף ע"ג דבחמור אסור בסוס שרי כדפי' זאת היא דעת רבינו בפירוש הסוגיא ולפ"ז ודאי כיון דאוכף שרי להניח לסוס בחצר כיון דהאוכף מחממו כ"ש דמרדעת שרי לסוס בחצר דמחמם כוליה גופיה ודלא כמ"ש ב"י דמרדעת אסור להניחו על הסוס בחצר וכ"פ בש"ע גם פסק דאוכף אסור להניח על הסוס בחצר ולפעד"נ דברי רבינו עיקר : **אוכף** שע"ג החמו' וכו' כבר כתבתי דבהא מודה רבי' דאף בסוס לא יטלנו בידו כיון דאפש' דנפל מאליו אלא דנקט חמור משום דבברייתו' תני לה גבי חמור : **אין** תולין סל לחמור וכו' שם פלוגתא דרב ושמואל ופסקו הפוסקי' כשמואל דאין תולין ולא פסקו כרב באיסורי משום דר' בנימין בר יפת נמי קאמר הכי משמיה דר' יוחנן ור' זירא אמר עלה ישר וכן תרגם אריוך בבבל אריוך מנו שמואל ותימה דהא בפלוגתא דרב ושמואל משמע דלכל בהמה מתיר רב ושמואל אוסר וא"כ למה אמר רבינו אין תולין לחמור ואפשר דכיון דר' בנימין בר יפת משמיה דר"י אמר נותני' מרדעת ע"ג חמור בשבת ואין תולין טרסקל בשבת משמע דהוה אמינא דכי היכא דשרי מרדעת לחמור ה"נ שרי טרסקל לחמור קמ"ל דלא לכך נקט גם רבינו חמור לומר דאפי' לחמור אין תולין כ"ש לשאר בהמה ואפשר דכיון דחמור אפי' בתקופת תמוז קרירא ליה ס"ד אמינא דכל מה דעבידנא ליה לחמור לחממו שרי להצילו מצער צנה ותליית טרסקל נמי מועיל לו שיאכל שעורים מן הסל בלא טורח ויתחמם מיד קמ"ל דאפי' לחמור אין טרסקל אלא לתענוג ואסור וכ"ש שאר בהמה :

אבל

דרכי משה

שה (א) במרדכי פ' במה בהמה מסתפק בדבר אבל מהסוגיא בגמ' (נג:) ובפירש"י שם נראה דנתינת אוכף אפילו על החמור אסור ולא שרי אלא מרדעת על החמור וכדברי הסמ"ג : וכ"כ

פרישה

[ג] דין זה לקמן בסימן זה ז"ל אין החמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו מע"ש דהם מוכח ג"כ מיניה וביה דהאיסור לא משום משתמש בב"ח הוא דא"כ לא ה"ל למימר אין החמור יוצא אלא הל"ל אין קושרין מרדעת בחמור אלא ע"כ צ"ל דאף אם קושרה א"י אסור לצאת בה משום משוי כשאינה קשורה לו מע"ש ואף הרא"ש ס"ל ה"ט אלא שבאיסור קשירה בשבת הוסיף ליתן טעם וק"ל :

(יג) **ומותר** ליתן עליו המרדעת בחצר כלומר דוקא להלך בה בחצר אבל לא לצאת בה לר"ה אא"כ קשורה מע"ש. ב"י : (יד) **ולפ"ז** אין חילוק כו' כלומר דבלא קשירה אפילו אוכף על הסוס שרי בחצר. ואם קושר אפילו מרדעת על החמור אסור ב"י ודלא כמו שעלה על דעת שלטי הגיבורים בפרק במה ריש דף קכ"ב דס"ל להטור דבכל ענין שווין הן והקשה לדברי הטור מדידיה אדידיה :

(טו) **אבל** מוליכו כו' פי' מתיר החבוק מתחתיו שרי בחצר אבל לא יצא בו לר"ה. גמ' :

מותר

דרישה

[ג] **כתב** בספר המצות אסור ליתן האוכף על הסוס כו' כתב ב"י ותמהני על רבינו שהרי דברי סמ"ג ברורים הם בגמרא דהא תניא אוכף שע"ג החמור לא יטלטלנו בידו אלא מוליכה ומביאה בחצר והוא נופל מאליו וכתב רבינו בסמוך הרי בהדיא אוסר להסיר האוכף מע"ג החמור ובודאי דה"ה מעל הסוס כו' עד הרי הדבר פשוט דאוכף אסור בין ליטול בין להניח בין לחמור בין לסוס כו' עכ"ל דבריו צריכין ביאור דלפום ריהטא תמוהין דבריו דהא אדרבה לפי התירוצים שתירץ הגמרא שאני התם דאפשר דנפל ממילא רב פפא אמר כאן לחממה כאן לצננה כו' ומה"ה מותר לתת מרדעת על החמור א"כ גם משמע דאוכף מותר לתת על החמור והסוס כמו מרדעת וצ"ל דס"ל לב"י דכל התירוצים דלעיל לא קאמרו אלא דוקא לענין מרדעת אבל לא לענין אוכף · ובודאי זה יצא לו כיון דפירש"י ז"ל כסבור הא דאשתיק משום דלא אסגא ביה דסובר אוכף נמי שרי ואותביה מברייתא כו' מדכתב רש"י כסבור הא כו' משמע דלפי המסקנא אינו כן · אלא יש חילוק בין מרדעת לאוכף · אבל איני יודע מנין לו לב"י דלפי דבריו שמסקנת הגמרא הוא דדוקא מרדעת מותר לתת לו על החמור אבל לא אוכף א"כ למה אשתיק הל"ל שיש חילוק בין מרדעת לאוכף ועוד דהא המקשן רצה להוכיח שאסור לתת מרדעת ע"ג החמור מכיון שאסור ליטול האוכף מעל החמור . מכ"ש דאסרה ליתן האוכף עליו וממילא ה"ה מרדעת · א"כ משמע להדיא דמרדעת ואוכף שוים הם ובסגנון זה אולי כמו התירוצים · והשתא כיון דמסקנת הגמרא הוא שמותר ליתן מרדעת ע"ג החמור א"כ נמי מותר ליתן אוכף ע"ג החמור דהא אוכף נמי מחמם כמו מרדעת וכמו שס"ל לרשב"ג דמה"ט מותר לצאת חמור באוכף ע"ש בפירש"י · ואע"ג דאנן קי"ל כת"ק דפליג על רשב"ג . וכמ"ש רבינו ולא יצא באוכף ואע"פ שקשור לו מע"ש היינו דוקא לענין הוצאה · אבל בבית שוים שניהם ובשניהם מותר והשתא נתיישב שפיר הא דאשתיק · ואף א"ת שדוקא על חמור מותר להניח האוכף מה"ט ולא על סוס · מ"מ קשה על ב"י דמשוה חמור וסוס ואוסר בשניהן באוכף ועוד ודאי לא על חנם רוצה להניח האוכף על הסוס כי אם מאיזה טעם ומדקאמר הגמרא שאסור ליטול האוכף מטעם שנופל ממילא או שזולת זה יצטנן וכדפירש"י ממילא נשמע דבדבר שצריך והזולת זה לא יהיה · מותר · ורמיה גלויים לדברי ממ"ש המרדכי בר"פ במה בהמה וז"ל אבל על הסוס לא ידענא אם מותר לתת האוכף עליו כדי לחממו בביתו · ובמקירו כו' ע"ש · ולפי דברי ב"י שתמה על רבינו וכתב שהרי דברי הסמ"ג ברורים הם בגמרא כו' וס"ל דבין בחמור ובין בסוס פשוט דאסור להניח האוכף · א"כ יש לתמוה ג"כ על המרדכי דלמה נסתפק בזה אבל לפי מה שפירשתי דלפי מסקנת הגמ' שאין שום חילוק בין מרדעת לאוכף אלא בשניהם שרי ליתן ע"ג החמור א"ש ודוקא בסוס נסתפק דכיון דלא נזכר דינים הללו אלא גבי חמור ולא גבי סוס מש"ה נסתפק בסוס וכן הא דכתב רבינו ז"ל בספר המצות אסור ליתן האוכף על הסוס כו' ולא כתב על החמור אלא ע"כ צ"ל דס"ל דגם הסמ"ג מודה דגבי חמור דמותר ליתן עליו האוכף כדאיתא במשמעות בגמרא הנ"ל וכמ"ש אלא דלגבי סוס לא נזכר איך דינו מש"ה הזכירו בדבריהם סוס ודו"ק · ואעפ"י שיש לדחות ולומר דמש"ה הזכיר הטור והמרדכי בדבריהם סוס ולא חמור משום דפשוט להו דאוכף ע"ג החמור אסור ליתן כיון דהאוכף אינו מעלה ולא מוריד בחמור משא"כ בסוס מ"מ מלשון רש"י

משמע

ומצטערין לאכול מעל גבי קרקע שרי · חבל הקשור באבוס בראשו האחד מותר לקושרו בבהמה בראשו השני וכן הקשור בבהמה (טו) מותר לקושרו באבוס · לא יצא הסוס בזנב שועל שתולין בין עיניו שלא תשלוט בו עין הרע (יז) ולא בזהורית שעושין לו לנוי ולא עזים בכיס שבדדיהם שקושרין אותן שלא יסרטו דדיהם בקוצים ולא פרה בחסום שבפיה שחוסמין פיה שלא תרעה בשדות אחרות ולא כל בהמה בסנדל שנועלין ברגליה כדי שלא תנגף אבל יוצאה באגד שעל גבי המכה ובקשקשין שעל גבי השבר והן לוחות שקושרין להם סביב העצם הנשבר בה ובשליא שיוצאה מקצתה ותלויה בה (יח) ופוקק זוג שבצוארה ומטיילת בה בחצר אבל אם אינו פקוק אפילו בחצר או פקוק בר"ה אסור בין אם הוא בצוארה או בכסותה : לא תצא בחותם בין אם הוא בצוארה או בכסותה· אין הגמל יוצא במטוטלת והוא כמין כר קטן שנותנין תחת זנבו שלא תשחית הרצועה את בשרו אפילו היא קשורה לו בזנבו (יט) אא"כ תהיה קשורה בזנבו ובחוטרתו (כ) או בשלייתה ולא תצא שום בהמה לא עקוד ולא רגול פירוש עקוד שקושר ידו אחת עם רגלה רגול שקושר אחת מרגליה כלפי מעלה שלא תלך אלא על ג' רגלים ולא יקשור הרבה בהמות יחד ויוציאם שנראה כאילו מוציאן כדי למכור אבל אחת לבדה יכול להוציאה בחבל ובלבד שלא יצא החבל מתחת ידו ולמטה טפח (כא) וגם לא יניח הרבה מן החבל בין ידו לבהמה כדי שלא יכביד עד שיגיע בטפח הסמוך לארץ ואם הוא ארוך יכרוך אותו סביב צוארה · אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו מע"ש ולא בזוג אע"פ שהוא פקוק ולא בסולם שבצוארו והן לוחות שקושרין סביב צוארו שלא יחכך מכתו ולא ברצועה שברגליה והוא כמין טבעת עבה שעושין מקש וקושרין ברגלי בהמה שפסיעותיה קצרות ומכה ברגליה זו בזו ועושים זה לזה להגין שלא תכה זו בזו ואין התרנגולים יוצאין (ג) בחוטין שקושרין ברגליהן לסימן ולא ברצועות שקושרין ברגליהם כדי שלא ישברו הכלים ואין האילים יוצאין בעגלה שתחת אליותיהן שעושים להם כדי שלא תהא האליה נגררת בארץ א (כב) ואין העזים יוצאין בעץ שנותנין בחוטמיהן (כג) כדי שיתעטשו ולא העגל בעור קטן שנותנין על צוארו (כד) ולא פרה בעור הקופר שקושרין בדדיה כדי שלא יינקוה השרצים ולא ברצועה שבין קרניה (כה) בין אם היא לשמור או לנוי · (כו) אין רוכבין ע"ג בהמה ולא ניתלין עליה ואפילו בצדה אסור להשתמש אבל צדי צדדין כגון שדבר אחר מונח על צדה והוא משתמש בו מותר ואם עלה עליה (כז) אפי' במזיד ירד ב משום צער בעלי חיים (כח) וכן פורקין משוי שעליה משום צער בעלי חיים כיצד מכנים ראשו תחת המשוי ומסלקו לצד אחד והוא נופל מאליו · בהמה שנפלה לאמת המים (כט) אם אינו יכול לעשות לה תקנה במקומה מותר (ל) להביא כרים וכסתות וליתן

חבל הקשור באבוס וכו' דין זה לא שייך כאן אלא בסי' שי"ז ולשם יתבאר טעמו בס"ד וכתבו רבינו כאן משום דכתב בסמוך דמותר ליתן בחצר מרדעת על החמור או אוכף על הסוס בלא קשירה כדי שלא ישתמש בבע"ח וקאמר אבל חבל הקשור באבוס בראשו האחד מותר לקושרו בבהמה בראשו השני ולא חיישינן דילמא משתמש בב"ח כיון דקשירה זו צריך כדי שלא תברח משא"כ במרדעת לחמור ואוכף לסום בחצר חדא דאין צורך כל כך בקשיר' זו ותו דלא יתן מרדעת ואוכף ולא יקשור לא יצא הסוס בזנב שועל וכו' עד בין אם הוא לשמור או לנוי כל זה פשוט במשנה פר' במה בהמה : **אין** רוכבין ע"ג בהמה וכו' בפ' בתרא די"ט ובפ' מי שהחשיך : **ומ"ש** ואם עלה עליה אפילו במזיד ירד משום צער ב"ח.כ"כ הרמב"ם בפ' כ"א ורצונו לומר דאף על גב דכשעלה באילן מתחלה במזיד קנסוהו דאסור לו לירד עד מוצאי שבת כדאיתא בפ' המוצא תפילין וכדלקמן בסי' של"ו הכא לא קנסינן ליה שלא ירד כל השבת משום דאיכא צער ב"ח כל השבת אם לא ירד ממנה ודין צדדין וצדי צדדין כתב ב"י בסוף סימן של"ו ע"ש : **בהמה** שנפלה לאמת המים וכו' בפ' מפנין (דף קכח) א"ר יהודה אמר רב בהמה שנפלה לאמת המים מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ואם עלתה עלתה (פי' אבל אסור להעלותה בידים וכ"כ הרמב"ם ספכ"ה ואסור להעלות' בידו וע"ל ס"ס ש"ח מ"ש בזה·) מיתיבי בהמה שנפלה לאמת המים עושה לה פרנסה במקומה בשביל שלא תמות פרנסה אין כרים וכסתות לא ל"ק הא דאפשר בפרנס' הא דלא"א בפרנסה כגון דהמים עמוקין מביא כרי' וכסתות ומניח תחתי' והא קא מבטל כלי מהיכנו (ופרש"י דמשהניח תחתיה אין יכול לטלטלו דדומה לסותר בנין) ופריק סבר מבטל כלי מהיכנו דרבנן צער ב"ח דאורייתא' ואתי דאורייתא ודחי דרבנן משמ' דבודאי מבטל כלי מהיכנו הוה וכ"כ הרמב"ם ספכ"ה דכיון דמשליכן למים אינן ראויין להשתמש בהן בעוד שהמים עליהם אבל הרב המגיד כתב לשם בשם הרשב"א שכתב וז"ל ולא דמי לכופין את הסל לפני האפרוחים שמות' משום דהתם לא קיימי אפרוחין אלא לפי שעה ויכול הוא להפריחן אבל הכא דילמא לא תעלה ודילמא קא מבטל כלי מהיכנו קאמר עכ"ל משמע דבעלמא אפי' היכא דליכא אלא ספק ביטול כלי מהיכנו נמי אסור ולהרמב"ם ופי' רש"י בעלמא ליכא איסור' אלא היכא דבודאי מבטל כלי מהיכנו אבל בספק לא החמירו :

ממנוה

חבל הקשור באבוס בראשו האחד וכו' בפרק אלו קשרים ויתבאר בסימן שי"ז בס"ד ואע"פ שאין דין זה מענין הוצאה אגב שיטפא דדיני בהמה כתבו רבינו כאן : **לא** יצא הסוס בזנב שועל וכו' ברייתא בפרק במה בהמ' שם ופירש רש"י ופוקק לה זוג אבל בשאינו פקוק אפילו בחצר לא תצא מפני שהענבל שבתוכו מקשקש ומוליד קול ואפילו כשהוא פקוק לא תצא בו לר"ה כדמפרש לקמן בפירקין (נד·) דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא : **לא** תצא בחותם בין אם הוא בצוארה או בכסותה ברייתא בריש פרק במה אשה (נח :) : **אין** הגמל יוצא במטוטלת משנה בפרק במה בהמה (נד) ובגמרא שם תנא לא יצא הגמל במטוטלת הקשורה לו בזנבו אבל יוצא הוא במטוטלת הקשור בזנבו ובחוטרתו פירש"י דכיון שקשורה בשניהם לא נפל' חטרתו חלדרוב"א שיש לגמלים על גביהם אמר רבה בר רב הונא יוצא הגמל במטוטלת הקשור לו בשליית' ופירש"י דכיון דכאיב לה לא מנתחא ליה : **ולא** תצא שום בהמה לא עקוד וכו' משנה שם : **ולא** יקשור הרבה בהמות יחד ויוציאם גם זה משנה שם ולא יקשור גמלים זה בזה וימשוך אבל מכנים הוא לתוך ידו חבלים וימשוך ובלבד שלא יכרוך ולכאורה משמע דלא מיתסר' אלא בקושר גמלים זה אחר זה והוא תופס באפסר הראשון וכולם נמשכים על ידו אבל בתופס כמה אפסרי גמלים בידו מותר וכן נראה מדברי הר"ן וכן כתב רבינו ירוחם בחלק י' והרמב"ם בפרק כ' אבל מדברי רבי' נראה דגם זה אסור דהא איכא למיחש בהא נמי דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא ולא שרי אלא להוציא בהמה אח' לבדה דמשמע ליה דכי היכי דובלבד שלא יכרוך מיירי לענין כלאים כדמפרש בגמרא שם אבל מכנים לתוך ידו חבלים נמי מיירי בהכי ולא לענין שבת : **ובלבד** שלא יצא החבל וכו' שם מימרא דשמואל ופירש"י שלא יצא ראש החבל מתחת ידו טפח למטה דדמי כמי שנושאו בידו ולא מתחזיא שהיא מאפסר הגמלים ואמרינן בגמרא דלענין מעשה צריך ליזהר שלא תצא מתחת ידו טפח אבל איסורא ליכא עד שתצא טפחיים : **וגם** לא יניח הרבה מן החבל וכו' ברייתא שם פירש"י שיגביהנו מן הקרקע טפח כדי שתהא נראית הבהמה נמשכת בו דאי לא לא מיתחזיא נטירותא דבהמה אלא כמשוי בעלמא שאין נראה שאוחז ראשה בידו : **ומ"ש** ואם הוא ארוך יכרוך אותו וכו' הוא ממה שכתב לעיל ומותר לכרוך חבל האפסר סביב צוארה ותלא בו : **אין** חמור יוצא במרדעת וכו' עד ולא ברצועה שבין קרניה הכל משנה שם : **ומ"ש** בין אם היא לשמור או לנוי כבר נתבאר לעיל וכתוב בהגהות פ"כ דפרה אסור לצאת בחבל שבצוארה בשבת לפי שא"צ שמירה אבל עגלים מותרים לפי שהם קטנים ומורדים בקל כדאמרינן חזינא לעגלי דבי רב שהיו יוצאים כרוכים בשבת בחבל שסביב צואריהם (ג) : **אין** רוכבין ע"ג בהמה משנה בפרק בתרא דיום טוב (לו :) ויהיב טעמ' בגמרא גזירה שמא יחתוך זמורה וכתב הרא"ש דבירושלמי קאמר מפני שהוא מצווה על שביתת בהמתו ויש לתמוה דכיון דקי"ל שבת (צד :) דהחי נושא את עצמו אם כן אינו מצווה שלא לרכוב ע"ג בהמתו ושמא יש לומר שאע"ג שאינו מצווה על רכיבתו על גבי בהמה מכל מקום כיון שהבהמה מצטערת ברכיבתו עליה הרי הוא עובר על שביתת בהמתו : **ומ"ש** ולא נתלין עליה בפ' המוצא תפילין (ק·) תניא אין נתלין באילן ומשמע דה"ה לבהמה דהא אסור להשתמש בבעלי חיים כמו שאסור להשתמש במחובר ובהדיא אסיקנא בפרק מי שהחשיך (קנה·) גבי בהמה והלכתא צדדין אסורין צידי צדדי מותרין ונקלה בבהמה היינו שמשתמש בצדדיה : **ומ"ש** ואם עלה עליה אפילו מזיד ירד וכו' מדברי הרמב"ם פכ"א וכתבו התוס' והרא"ש בריש פרק מי שהוציאוהו (מג·) שאם היה יושב בקרון מערב שבת והא"י מנהיג בהמות המושכת הקרון בשבת אסור גזרה שמא יחתוך זמורה וכ"כ ה"ה בפ"ל בשם הרשב"א ואע"פ שכתב מהרי"ק בשורש מ"ה דנראה לו דאין איסור בקרון כשהא"י מוליך הבהמה אלא משום שירד מן הקרון אבל משום שמא יחתוך זמורה אין איסור אלא כשישראל מוליכה שהרי כתב בספר התרומה אסור ללכת בקרון בשבת וכו' ואפי' ינהיגו א"י עכמ"ס הקרון אם הוליכו חוץ לתחום אסור מדקאמר הוליכו חוץ לתחום אסור כשמנהיגים הא"י הקרון משמע דבתוך התחום מיהא שרי עכ"ל אין משם ראיה שזה כדעת רשב"ס שכתבו התוספות והרא"ש בריש פרק מי שהוציאוהו דטעמא דאסור משום שמא יפגעו בו לסטים או שמא ישכח וירד ואין לו אלא ארבע אמות והם ז"ל כתבו דבלאו חששא דשמא ירד איכא איסורא כיון דבהמה מנהגת הקרון דאסור להשתמש בב"ח וכ"כ גם בסמ"ג (ד) : **וכן** פורקין משוי שעליה וכו' כיצד מכנים ראשו תחת המשוי וכו' פשוט פרק מי שהחשיך (קנד :) ומשמע בגמרא דאפי' מה שבתוך המשוי דבר המוקצה מותר : **בהמה** שנפלה לאמת המים וכו' בסוף פרק מפנין (קכח :) מימרא דרב יהודה : **ומ"ש** אם אינו יכול לעשות לה תקנה וכו' כלומר שאם

דרכי משה

(ב) וכ"כ במרדכי וכ"מ בגמרא וכתב א"ז דשור דינו כפרה : (ג) במרדכי פ' במה בהמה דאסור לצאת אף בחצר בזוג כמו בהמה : (ד) וכ"ה במרדכי פ"ק דשבת ע"ג והאריך בזו

פרישה

(טו) **מותר** לקשרו באבוס יתבאר בסימן שי"ז ואע"פ שאין דין זה מענין הוצאה כתבו רבינו אגב שיטפא דדיני בהמה · ב"י : (יז) **ולא** בזהורית פי' שני תולעת · רמ"פ : (יח) **ופוקק** זוג שבצווארה פירש"י במוך או בצמר משום שהענבל שבתוכו מקשקש ומוליד קול : (יט) **או** פקוק בר"ה אסור דמחזי כמאן דאזיל לחנגא : (יט) **אא"כ** תהיה קשורה כו' דכיון שקשורה בשניהם לא נפלו רש"י : (כ) **או** בשלייתה דכיון דכאיב לה לא מנתחא ליה רש"י : (כא) **וגם** לא יניח הרבה כו' כדי שתהא נראית הבהמה נמשכת בו דאי לא לא מתחזיא נטירות' דבהמה אלא כמשוי בעלמ' שאין נראה שאוחז ראשה בידו רש"י : (כב) **ואין** העזים יוצאין בעץ היינו עץ ידוע : (כג) **כדי** שיתעטשו ויפלו התולעים ס"ע וכ"כ רי"ף : (כד) **ולא** פרה בעור הקופה ס"א הקופר ופירש"י שקורין בל"א ניגול : (כה) **בין** אם היא לשמור כו' שפרה א"צ שמירה וכתב בהגהות מרדכי דעגלים מותרין לפי שהם קטנים ומורדים בקל : (כו) **אין** רוכבין על גבי בהמה ויהיב טעמא בגמ' משום שמא יחתוך זמורה וכתב הרא"ש דבירושלמי קאמר מפני שמצווה על שביתת בהמתו ויש לתמוה כיון דקי"ל דחי נושא את עצמו א"כ אינו מצווה שלא לרכוב ע"ג בהמתו וי"ל שאעפ"י שאינו מצווה על רכיבתה מ"מ כיון שהבהמה מצטערת ברכיבתו עליה הרי הוא עובר על שביתת בהמתו · וכתב עוד התו' והרא"ש שאסור לישב על קרון אע"ג שא"י מנהיגו בשבת משום שמשתמש בבהמה וגם שלא יחתוך זמורה ולא כמהרי"ק שמתיר ושיט' הרשב"ם עיין בב"י וכ"פ רמ"א : (כז) **אפילו** במזיד ירד משא"כ גבי אילן בסימן של"ה דשם קנסינן ליה שלא ירד ע"ש : (כח) **וכן** פורקין משוי שעליה כו' ואפילו מה שבתוך המשוי הוא מוקצה מותר גמרא : (כט) **אם** אינו יכול לעשות לה תקנה במקומה ס"ל פרנסה ופי' לאפוקי אם אין המים עמוקים דאז מפרנסה שם גמרא : (ל) **להביא** כרים וכסתות כו' ואם עלתה עלתה ואסור להעלותה בידו סמ"ג רמ"ף :

מותר

חדושי הגהות

שה א בגמרא איתא ואין הרחלים יוצאים כו' : ב ר"ל דאע"ג דעלה באילן במזיד לא ירד כמו שנתבאר בסימן של"ו בבהמה ירד משום צער ב"ח ואפשר שלמדו ממה שפורקין משא בסמוך

וליתן תחתי' משום צער בעלי חיים אע"פ שמבטל כלי מהיכנו וכן (לא) מותר לומר לא"י לחלוב בהמתו כיון שהחלב מצערה והחלב אסור בו ביום משום משקין שזבו ולמוצאי שבת ג מותר וכתבו ה"ר יונה וה"ר מאיר מרוטנבורק שצריך לקנותו מן הא"י בדבר מועט (לב) שלא יהא נראה כחולב לצורך ישראל (לג) [ד] מי שיש לו נער א"י ורוכב על בהמה בשבת כשמוליכים להשקותה א"צ למונעו (לד) שהרי חי נושא את עצמו אבל צריך למונעו שלא יתן עליה בגדיו ולא שום דבר:

שו ממצוא חפצך דרשו חז"ל חפציך אסורין אפילו בדבר שאינו עושה שום מלאכה כגון שמעיין נכסיו לראות מה צריך למחר או לילך על פתח מדינה כדי שימהר מיד (א) לצאת בלילה למרחץ וכן אין מחשיכין על התחום לשכור פועלים אבל מחשיכים על התחום (ב) להביא בהמתו היתה עומדת חוץ לתחום יכול לקרות לה כדי שתבא וכן מחשיכים על התחום לעשות צרכי כלה ועל מת להביא לו ארון ותכריכין ויכול לומר לחבירו שיחשיך כדי שיביא לו (ג) ויאמר לו לך למקום פלוני לא מצאת במקום פלוני לך במקום פלוני לא מצאת במנה קח במאתים (ד) [א] ובלבד שלא

שאם אין המים עמוקים והוא יכול לפרנס' שם מפרנס' ואם המים עמוקים ומפני כך אינו יכול לפרנס' שם מביא כרים וכסתות וכו' וכן פשוט שם בגמרא: **וכן** מותר לומר לא"י לחלוב בהמתו כ"כ הרא"ש שם והמרדכי בפרק מי שהחשיך והגהות מיימון פ"ח בשם הר"מ: **ומ"ש** והחלב אסור בו ביום וכו' כ"כ הכלבו בשם הגהות הר"פ: **וכתב** ה"ר יונה והר"מ שצריך לקנותו מן הא"י כן כתב המרדכי בסו' פרק מי שהחשיך (ובסוף אלו מציאות) בשם הר"ס והגהות מרדכי דקדושין בשם התוספת אבל הגה"מ כתב בפרק ה' דרב כהן צדק כתב מותר לומר לא"י לחלוב ויטול החלב לעצמו דבדידיה קא טרח והר"מ אמר דהחלב מותר אפי' לישראל וכתבו עוד בשמו שהגבינות שהשפחות עושות בשבת אין לאסור מהא דאמרינן (שבת יז:) אין נותנין עורות לעבדן דהתם אמרי' לא"י אבל הכא שהשפחות עושות מעצמן שרי עכ"ל ועיין ס"ז: **מי** שיש לו נער א"י ורוכב על הבהמה בשבת וכו' במרדכי פ"ק דשבת כתוב וז"ל ולהניח א"י לרכוב על הסוס בשבת לא ידעתי איסור דבשום מקום לא מצינו שגזרו על שביתה דרכיבת סוס דרבנן הוא כדמשמע הכא שהחי נושא את עצמו עכ"ל ולפמ"ש בסמוך לדעת הירושלמי אפשר לאסור: **כתוב** בהגהות מרדכי דמסכת קידושין שמותר למסור בהמה דקה לרועה אפי' בשבת עצמו (ה) ומשמע מדבריו דבהמה גסה אסור משום דחיישי' דלמא עביד בה מלאכה וכדאסרינן להשאיל ולהשכיר וכמו שנתבאר בסימן רמ"ו ובסוף ספר הכלבו בשם רבינו האיי גאון ואסור ליה לבר ישראל למימסר חיותא לרועה א"י בשבת שמא יוציאנה חוץ לתחום דאמרי' (שבת יט.) אמרו עליו על רבי יוסף הכהן שלא נמצא כתב ידו ביד א"י מעולם עד כאן ובשבלי הלקט כתוב רב האיי גאון נשאל מהו ליתן סוס או פרה או חמור לא"י שירעה אותם ויניחם אצלו והא"י רוכב עליהם ועושה בהם צרכיו והשיב דכיון שלא בשכירות נתנן לו מותר ואם עושה בהם הא"י צרכיו אין עליו כלום דשלא מדעתו הוא עושה ואם רואה אותו מוחה בידו ואם נתנה לו קודם לחג א"צ אפילו למחות בידו ובלבד שלא ימתין שכירות מן הא"י עכ"ל. ומה שכתב אם נתנו לו קודם לחג אינו צריך אפילו למחות בידו נראה שטעמו משום דס"ל דאין אדם מצווה על שביתת בהמתו אלא בשבת אבל לא בי"ט: כתוב בסמ"ג וסמ"ק והתרומה והגהות פרק כ' דזמנים שמניחין אצל עגל כדי שלא יינק אסור לצאת בו: בשבת פרק במה בהמה (נג.) אמרינן דיוצאה בהמה בקמיע שהוא מומחה לבהמה אבל קמיע שהוא מומחה לאדם אין בהמה יוצאה בו כיון שלא הומחה לבהמה והזכירו רבינו ירוחם בח"י והרמב"ם בפ"כ ולא ידעתי למה השמיטה רבינו (ו): **מי** שחשכה לו חוץ לתחום אם טוב יותר לרכוב מלילך על רגליו כתבתי בסימן רס"ו. תשלום דיני בהמה בסי' של"ב · דיני מאכל בהמה בסי' שכ"ד:

שו ממצוא חפצך דרשו חז"ל חפציך אסורים בר"פ שואל (קנ.): **ומ"ש** אפי' בדבר שאינו עושה שום מלאכה כגון שמעיין נכסיו וכו' בפר' בכל מערבין (לח:) לא יהלך אדם לסוף שדהו לידע מה היא צריכה כיוצא בו לא יטייל על פתח מדינה כדי שיכנס למרחץ מיד וכתב המרדכי בס"פ מי שהחשיך ומיהו שמעי' שלא יטייל אדם בשבת למצוא סוס או ספינה או קרון לצאת בהם: **וכן** אין מחשיכין על התחום לשכור פועלים משנה בפ' שואל (קן:): **אבל** מחשיכין על התחום להביא בהמתו היתה עומדת חוץ לתחום יכול לקרות לה כדי שתבא ברייתא שם (קנא.) והתו' גורסים אין מחשיכין וכתבו וז"ל יש ספרים דגרסי מחשיכין לפי שאם יש בורגנין הולך ומביאה ובתוספתא גרסי' אין מחשיכין וי"ל דאיירי בבהמה שאינה יכולה לבא ברגליה כגון טלה קטן אא"כ ישאוהו שאפי' יש מחיצות אינו רשאי להביא דאסור לטלטל בעלי חיים שהם מוקצים עכ"ל: **וכן** מחשיכין על התחום לעשות צרכי כלה וכו' משנה שם (קנא.): **ומ"ש** ויכול לומר לחבירו שיחשיך וכו' ברייתא שם ומסיים בה ר' יוסי ב"ר יהודה אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח ופירש"י סכום מקח מנה ומאתים ולפ"ז ר"י ב"ר יהודה פליג את"ק והלכה כת"ק דאפילו מזכיר לו סכום מקח שרי וכן דעת הרמב"ן בספר ת"ה אבל הרמב"ם בפרק כ"ד כתב ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח ופירש ה"ה שדעתו לומר שת"ק ור"י ב"ר יהודה לא פליגי דת"ק לא איירי אלא שמותר לומר לו לתת בו כמה שירצה ור"י ב"ר יהודה אוסר סכום מקח כלומר סך ידוע שלא להוסיף עליו וגם ת"ק יאסור בזה לפי שאין באמירה ההיא אלא הצלת ממונו אבל הר"ן בפרק הנזכר פירש דברי הרמב"ם סכום מקח היינו כמו שכתב בה"ג דאי נקיט מיניה בה' דינקי והשתא נקט חד דינקא דלא לימא מלא לי דינר: **וכתב** בהגהות מרדכי פ"ס דהא דאמרי' ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח ה"מ היכא דאפשר בלא הזכרת סכום מקח אבל היכא דלא אפשר מותר אפי לקצוץ דמים בשבת לדבר מצוה והר"ן כתב וז"ל ואומר לו לך למקו' פלוני פי' לך למקו' פלוני למחר אבל לומר לו לא"י לך בשב' והבא אפי' לצורך המת ולצורך כלה אסור דהא אפי' בהביא מעצמו לצורך ישראל תנן גבי חלילין לא יספוד בהם ישראל ואע"ג דאמירה לא"י שבות ל"ש אמר לו עשה מלאכה פלונית למחר ל"ש א"ל עשה אותה מלאכה היום אפ"ה הקילו במלאכה הנעשית בחול ולא רצו להקל במלאכה

שו ממצוא חפצך דרשו חז"ל חפציך אסורי' וכו' בר"פ שואל ובפרק ואלו קשרים (דף קי"ג) פי' רש"י חפציך אסורי' כי ההיא דאמר בעירובין לא יטייל אדם לסוף שדהו בשבת לידע מה היא צריכה ועל פתח מדינה וכו' לפי שהמרחצאות הם חוץ לחומה כדאיתא בפ"ק דמגלה דף ז' ע"ש: **ויכול** לומר לחבירו שיחשיך וכו' שם ואומר לו לך למקום פלוני ואם לא מצאת במקום פלוני הבא ממקום פלוני לא מצאת במנה הבא במאתים רבי יוסי בר' יהודה אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח ופרש"י סכום מקח מנה ומאתים עכ"ל וכתב הר"ן שפירוש ואומר לו לך למקום פלוני שבשבת א"ל לך למחר למקום פלוני אבל ודאי שאינו אומר לו לילך בשבת והאריך בזה ומביאו ב"י וכ"כ ה"ה בפ' כ"ד ומפרש"י משמע להדיא שר"י ב"ר יהודה חולק על ת"ק שמתיר לומר לו לא מצאת במנה הבא במאתים ולר"י בר"י אסור להזכיר לו סכום מקח לומר לו מנה במאתים אבל רבינו נמשך אחר דברי הרמב"ם בפכ"ד שכתב לא מצאת במנה הבא במאתים ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח משמע דס"ל דלא פליגי אלא אף לר"י ב"ר יהודה מותר לומר לו לא מצאת במנה הבא במאתים אלא דמפרש לדברי תנא קמא דמ"מ אסור לומר לא מצאת במנה הבא במאתים ולא תוסיף על מאתים דא"כ מזכיר לו סכום מקח כך וכך דמים ולא יותר וז"ש רבינו כו' דמים דהיינו סכום מקח וזה אסור אטו מקח וממכר ממש בשבת אלא א"ל הבא במאתי' או יותר כמה שתראה והכי נקטינן וכ"ש סכום מקח כההיא דביצה סוף פרק אין צדין הולך אדם אצל חנוני וכו' ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח דכתבו התו' בשם ר"ח ובה"ג דהכי פי' שאם לקח ממנו בעשרה לא יאמר לו תן לי עוד בשנים ואתחייב לך שני' עשר שזה פשיטא דאסור וכ"כ ב"י בשם הר"ן:

השוכר

דרכי משה

בתשובה בהגהת עירובין דף רנ"ז ע"ב: (ה) אע"פ שיודעים שיוציאנה חוץ לתחום דכל דבר שהוא מדרבנן מותר להניח בהמתו לעשות עכ"ל ומשמע למ"ד דתחומין אסור (תימה דבהדיא כתב שם דאפילו למ"ד דתחומין מדאורייתא מותר כיון דאין בו סקילה ע"ש): (ו) וע"ל סימן של"ב ושכ"ד שאר דיני בהמה בשבת ודין קירוד בהמה ע"ל סימן תקכ"ד בדיני י"ט וכתב המרדכי פ"ב דביצה דשבת דינו כמו בי"ט: וכן

פרישה

(לא) **מותר** לומר לא"י לחלוב בהמתו שאינו אלא שבות ולא מלאכה רא"ף:
(לב) **שלא** יהא נראה כו' ובש"ע ובמרדכי מתיר בלא זה ועיין בב"י דין מסירת בהמה לרועה בשבת כתב בשבלי הלקט דמותר וכ"פ בש"ע: (לג) מי שיש לו נער א"י כו' אבל באוכף ליכא קפידא אם נותן עליה הא"י אפילו לסמ"ג דאוסר לעיל לישראל ודו"ק: (לד) **שהרי** החי נושא את עצמו כו' עיין בדרישה ורמ"י מתיר כיון דבישראל עצמו אינו אלא איסור דרבנן בא"י לא גזרו ע"ש:

סי' שו (א) **לצאת** בלילה למרחץ כו' דעל פתח המדינה רגילין להיות המרחצאות כדאמרי' בפ"ק דמגילה ה' אמות מעלות עשו חוץ לחומה כו' כ"כ מהרי"ץ באלפסי:
(ב) **להביא** בהמתו לפי שאם יש שם בורגנין הולך ומביאה אבל בהמה שאין יכולה לילך ברגליה כגון טלה קטן אא"כ ישאוהו בכתף דאפילו יש מחיצות אינו רשאי להביאה דאסור לטלטל ב"ח שהם מוקצים אסור ג"כ להחשי' · תו':
(ג) **ויאמר** לו בשבת לך למחר אבל לא"י אסור לומר בשבת לעשות לו כן ב"י בשם ר"ן:
(ד) **ובלבד** שלא יזכיר לו סכום דמים במיימוני ובסמ"ג איתא ובלבד שלא יזכיר לו סכום המקח וכן איתא בהדיא בגמרא שאמר כן ר"י ב"ר יהודה וכן באשר"י ופי' הרב אם לא מצאת במנה קח במאתים ר"ל מותר לומר לתת בו כמה שירצה ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח כלומר סך ידוע שלו להוסיף עליו ובהגהות רא"פ פי' עליו עוד פירושי' לפרש דברי המסבר וז"ל רא"ף מ"ש רבינו ובלבד שלא יזכיר לו סכום דמים כ"כ וסמ"ג לא מצאת במנה קח במאתים ר"ל לא מצאת שימכרו לך הסוחרים מעט כדרך הסוחרים לפעמים שאין רוצים למכור כ"א הרבה ביחד ובא ר"י בר יודא שלא יזכיר לו סכום מקח ר"ל שלא יאמר לו קח כל אמה ואמה של בגד פלוני בסכום פלוני

דרישה

משמע שנתינת האוכף ע"ג החמור מתחמם ומותר כיון שכתב אבל נטילת האוכף אינו אלא שתצטנן שנתחממה כו' משמע דוקא נטילת האוכף אבל נתינת האוכף ע"ג החמור מתחמם וק"ל · ובזה נתיישב נמי הא דמסיק רבינו וכתב ולפי זה אין חילוק בין סוס לחמור דר"ל הסמ"ג ס"ל דהגמרא דוקא אחמור קאי ולא אסוס ולפי ס"ט והוכחה שכתבתי אין חילוק בין סוס לחמור · ולא כב"י שפי' דברי רבינו מ"ש ולפ"ז אין חילוק בין סוס לחמור ז"ל כלומר דבלא קשירה אפי' אוכף על הסוס שרי ואם קושר אפילו מרדעת על החמור אסור עכ"ל · נדחק לפי' זה משום דלשיטת ב"י לא עלה על דעתו לחלק באוכף בין חמור לסוס ומש"ה הוצרך לפרשו כאילו אמר אין חילוק בין מרדעת דחמור לאוכף דסוס · וזהו דוחק · ולפי מ"ש א"ש · אלא אי קשיא הא קשיא דרבינו כתב ז"ל ונראה דשרי ליתן אוכף על הסוס בלא קשירה דטעמא דאסור לקשר מפרש בירושלמי שלא ישתמש בבעל חיים כי כשקושר צריך לקרב אליה אבל בלא קשירה א"צ לקרב אליה ולפ"ז אין חילוק בין סוס לחמור עכ"ל דקשה מאי הוכיח מזה מדהירושלמי כתב דטעם איסור קשירה הוא משום דאסור לשמש בב"ח להיות מותר מכח זה להניח האוכף על הסוס ומה ענין זה לזה וגם הב"י מסיק וכתב על רבינו דאין זה ענין לדברי הסמ"ג ולעד"נ דלא כתב' להוכיח מזה דמותר להניח אלא בא לתרץ ולומר דלא תקשה מדאמרו בגמרא חמור יוצא במרדעת ובלבד שתהא קשורה לו מע"ש והיינו סבור דקשירה למו דוקא אלא ר"ל בלבד שתהא מונח עליה מע"ש דא"ת הנחה מצד עצמה שרי ומכח איסור קשירה בשבת נגעו בה משום דא"א לצאת בר"ה כל זמן שאינה קשורה עליה משום שמא תפיל ולקשר אסור בשבת · קשה דהא אפשר בקשירה ועניבה שהוא מותר בשבת וג"כ לא יפול ממנה אלא ודאי ההנחה מצד עצמה אסור וקשירה מע"ש ל"ד אלא כל המניח עליה המרדעת או אוכף דרכו לקשר · וא"כ ס"מ דאסור להניח בשבת וא"ת לפ"ז קשה הא בגמרא מתיר בהדיא מרדעת להניח בשבת וכמ"ש רבינו · צ"ל דה"ה דאף שיש בה איסור מ"מ התירו לו משום צינה אבל לצאת בו אסור אם לא שקשורה מע"ש · ומש"ה הוצרך רבינו לכתוב דו"א לעולם הנחה בלא קשירה כלל מותר והא דאסור להניח בשבת ולעשות קשירה ועניבה משום דא"א לעשות קשירה ועניבה אא"כ יסמוך ויקרב עצמו לצידי בהמ' ואז ישתמש בב"ח וכמ"ש בירושלמי דזהו טעם איסור קשירה וכן לשון הרא"ש משמע כאשר כתבתי שם בפרק במה בהמה כתב ז"ל ובירושלמי משמע דהא דאמר שמואל ובלבד שתהא קשורה לו מע"ש משום דאסור לן לקשור מרדעת בשבת שמא ישתמש בב"ח כו' משמע מל' דאינו אסור משום קשירה וכמ"ש וק"ל: [ד] **מי** שיש לו נער א"י ורוכב על בהמה כו' כתב ב"י במרדכי פ"ק דשבת כתב וז"ל ולהניח א"י לרכוב על הסוס בשבת כו' עד ולפי מ"ש בסמוך לדעת הירושלמי אפשר לאסור עכ"ל · הא דכתב אפשר משום דיש לחלק דשאני כשרוכב על הבהמה להוליכה להשקותה דאין הדרך רחוק כ"כ עד שיהא שהבהמה מצטערת ברכיבתו ובפרט שרוכב עמה להשקותה דמקבלת הנאה ע"י רכיבתו ואם משקה אותה בנהר ידוע שעדיף לבהמה כשרוכב עליה דאז יכול לכנס עמה באמצע ואין שהנער שקול כלום כנגד ההנאה שמקבלת · כתב ב"י בסוף ספר הכלבו בשם רבינו האי גאון כתב ואסור ליה לבר ישראל למימס' חיותא לרועה א"י כו' עד שלא נמצא כתב ידו ביד א"י מעולם עכ"ל · ק"ק מאי ראיה הוא דהא לא קי"ל כרבי יוסף הכהן אלא מותר ע"י קלים · ומ"ש ב"י על דברי שבלי הלקט נראה שטעמו משום דס"ל דאין אדם מצוה על שביתת בהמתו אלא בשבת אבל לא בי"ט ע"כ ואין להקשות דלפ"ז אף בתוך החג מותר די"ל דבתוך החג אסור מטעם שיהא נראה כשלוחו וק"ל:
[א] **ובלבד** שלא יזכיר לו סכום דמים ולומר לוקח בכך וכן דמים היה נ"ל שרבינו ס"ל כמ"ש המגיד משנה לדעת הרמב"ם והביאו ב"י וכמ"ש בפרישה אך קשה דא"כ למה משנה רבינו לשון הברייתא וכתב ובלבד שלא יזכיר לו סכום דמים ולא כתב כמ"ש הרמב"ם ובלבד שלא יזכיר לו סכום המקח ואח"כ ה"ל לכתוב עליו פי' זה כמ"ש לומר

חדושי הגהות

בסמוך (מהרל"ח): ג ר"ל וא"צ להמתין בכדי שיעשו הואיל ובהיתר נחלב בשבת (מהרל"ח):

תוספתא

(*)

שלא יזכיר לו סכום דמים ולומר לו קח בכך וכך דמים · **השוכר** פועלים (ה) לשמור לו פרה [ב] אסור לו ליקח שכר שבת לפיכך אין אחריות שבת עליו שכרו לחדש או לשנה מותר לו ליקח שכר שבת לפיכך אחריות שבת עליו ולא יאמר תן לי שכרי של שבת אלא יאמר תן לי שכר החדש (ו) וחפצי שמים שרי כגון חשבונות של מצוה (ז) לפסוק צדקה ולפקח על עסקי רבים ולשדך התינוק ליארס וללמדו ספר או אומנות והר"ם מרוטנבורק כת' דוקא לדבר אליו אם רוצה להשתכר אבל לשוכרו ולהזכיר לו סכום מעות אסור · מותר למדוד מדידה של מצוה בשבת כגון למדוד אם יש במקוה מ' סאה וכיוצא בו ולחש שמלחשים על כאב הראש שלוקחין אזורו ומודדין בו ג' אמות ג"פ ואומר הלחש על המדידה אבי העזרי התירו דמשום לחש ליכא שמותר ללחוש בשבת ומשום מדידה נמי ליכא דמתעסק הוא אצל מדידה והה"ר משה הכהן אסרו והר"ם מרוטנבורק היה מדמה אותו למדידה של מצוה והרהור בעסקיו מותר ומ"מ משום עונג שבת מצוה שלא יחשב בהם כלל וזהו שכתב

ששת

השוכר פועלים לשמור לו פרה אסור לו ליקח שכר שבת לפיכך אין אחריות שבת עליו וכו' תימה על דברי רבינו דבס"פ הזהב תניא אין נותנין לו שכר שבת לפיכך אין אחריות שבת עליו וכ"כ כל הפוסקים כלשון הברייתא דלשון זה הוי כתיקונו והכי פירושו דאם שכרו לימים כך וכך לכל יום אפילו היה שמרו גם בשבת ותבעו שישלם לו גם בעד יום השבת אין נותנין לו שכר שבת דפטור מדינא לפיכך אין אחריות שבת עליו אם נגנב בשבת או נאבד בשבת אינו שומר שלו כיון שאינו חייב לו לשלם בעד יום השבת אבל רבינו שינה הלשון ואמר אסור לו ליקח שכר שבת אלמא משמע דהפועל קא עביד איסורא אם לוקח שכר שבת אבל הנותן חייב לשלם לו גם בעד יום השבת כמו שהתנה עמו לשלם לו כך וכך בכל יום כשהיה שומרו א"כ מאי קאמר לפיכך אין אחריות שבת עליו אדרבה אחריות שבת עליו שהרי הוא שומר שלו כיון שצריך לשלם לו מדינא והב"י הביא מ"ש המרדכי ס"פ אף עפ"י על החזנים שלוקחים שכר שבת והקשה על הר' שמואל דמתיר ליקח וכתב כאן ישוב לזה בקצרה אבל לקמן בסימן תקפ"ה כתב ב"י בארוכה בטוב טעם דמותר והכי נהוג עלמא להקל : כתב בש"ע בסוף סימן זה מי ששלחו לו שהוציאו בתו מביתו בשבת להוציאה מכלל ישראל מצוה לשום לדרך פעמיו להשתדל בהצלתה ויוצא אפי' חוץ לג' פרסאות ואי לא בעי כייפינן ליה עכ"ל ופסק זה הוא ע"פ דעת התו' כמ"ש ב"י כאן ודלא כהכרע' הרשב"א דאוסר ותימה דבסימן שכ"ח ס"י כתב בהגהות ש"ע מי שרוצים לאנסו שיעבור עבירה גדולה אין מחללין עליו השבת כדי להצילו והיא דעת הרשב"א ומאחר שמראה מקום בש"ע מסימן ש"ו לסימן שכ"ח ומסימן שכ"ח לסימן ש"ו משמע דתרוייהו הילכתא ונראה לפע"ד ליישב דבשמשין שיפחידוה להמר והיא לא פשעה מותר לחלל השבת כדי להצילה מעון ע"ג דמצוה רבה שאני דבזה אנו רואין כדעת התו' ודלא כהרשב"א אבל בשרוצים לאנסו שיעבור עבירה אפילו לאונסו שיעבוד ע"ג כיון דאין זה עבירה דאונס רחמנא פטריה מולכעה לא תעשה דבר אין לחלל את השבת והכי מבואר בריש כתובו' דפריך ולדרוש להו דאונס שרי לפי פי' התוספות דאפילו תקנת חכמים אין לעבור כדי להציל מהאונס כל היכא דליכא סכנות נפשות דבזו אנו רואין דברי הרשב"א להחמיר : **והר"ם** מרוטנבורק כתב דוקא לדבר אליו וכו' נראה דס"ל דכיון דבצרכי כלה וצרכי מת להביא לו ארון ותכריכים דג"כ חפצי שמים ניהו קי"ל ובלבד שלא יזכיר לו סכו' מקח ה"ה נמי בללמדו ספר אבל בהגהת מרדכי פ"ה כתב דחפצי שמים מותר אפי' לקצוץ סכום מקח והא דקי"ל ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח היינו היכא דאפשר בלא הזכר' סכום מקח דמה דאפשר לשנויי משנינן ומביאו ב"י וכתב ב"י דהרמב"ן והר"ן וה' המגיד סוברים כדברי הר"מ והכי נקטינן לאיסור :

ודבר

במלאכה הנעשית בשבת וכן נמי אסור לומר לא"י מע"ש עשה מלאכה פלונית לצורך המת ולצורך כלה למחר בשבת דהא כל מאי דשריא לצורך מת ולצורך כלה אף ע"ג דליכא תקנתא בבורגנין ובמחיצות שרי בעלמא כל היכא דאיכא תקנתא בבורגנין ובמחיצות ואפ"ה אין משלחין אגרות ביד א"י והא התם אם יש שם מחיצות מביא למשום שטרי הדיוטות ליכא באגרות שלום ושל עסקי רבים ואפ"ה כולם אסורין כ"כ הרמב"ן עכ"ל ומדבריו אתה למד דבשום פנים אסור לקצוץ דמים ושלא כדברי המרדכי ודברי ה"ה שאכתוב בסמוך גבי חפצי שמים כדברי הר"ן ובסימן ש"א אכתוב בס"ד אם יש אמירה לא"י שמותרת מפני כבוד המת (א) :

השוכר פועלים לשמור לו פרה וכו' ברייתא בס"פ הזהב (נח:) השוכר את הפועל לשמור לו פרה לשמור את התינוק לשמור את הזרעים אין נותנין לו שכר שבת לפיכך אין אחריות שבת עליו היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע נותנין לו שכר שבת לפיכך אחריות שבת עליו וכתבו' הרי"ף והרא"ש בפרק שואל וסיימו בה ולא יאמר לו תן לי שכרי של שבת אלא אומר לו תן לי שכרי של י' ימים וכ"כ הרמב"ם בספ"ו "ב"ה כתוב בשבלי הלקט שאם יאמר לו כך וכך תתן לי בחדש שיבא כך ליום הוי נמי כשכר שבת ואין נראה כן מדברי הפוסקים שכתבתי בסמוך : וכ"כ סמ"ג וכתב המרדכי בס"פ אף ע"פ שפסק הר"ב יש לי חשש על החזנים שמשכירים אותם להתפלל בשבת וה"ר שמואל אומר דאין איסור דהא נותנים שכר לקיים המצוה להתפלל עכ"ל ואיני מבין דברי רבינו שמואל דסוף סוף שכר שבת הם נוטלים ואפשר דס"ל שדבר זה אינו אסור אלא מדרבנן ובמקום מצוה לא העמידו דבריהם ודעת רבינו בסימן תקפ"ה כר"ב (ב) :

וחפצי שמים שרי כגון חשבונות של מצוה וכו' בפ' שואל (קנ·) ובפ"ק דכתובות (ה·) וכתב ה"ה בפרק כ"ד שלא הותר שבות בשביל עסקי רבים לא אמירה לא"י ולא שבות אחר לבד הפיקוח והתעסקות בדברים בלא מלאכה שאסור בדרכי יחיד משום ודבר דבר זה לבדו הותר לדבר מצוה או לצורך רבים עכ"ל ועל פסיקת צדקה לעניים בשבת תמה הר"ן בפרק שואל דהתנן (ביצה לו:) אין מקדישין ומצאתי בשם רבינו חננאל שלא אסרו אלא להקדיש כלי ידוע משום דמחזי כמקח וממכר אבל לא אסרו לחייב עצמו בדיבורו לגבוה ועדיין אין נוח לי דהא אין מעריכין לאו כלי ידוע הוא ואפ"ה אסור עכ"ל ונראה לי דמעריך דמי שפיר למקח וממכר דהוי כקונה איש זה מאחר שנודר ליתן ערכו להקדש (ג) והכלבו כתב בסימן כ"ח בשם גאון אחד דדוק' הקדש מזבח או לבדק הבית אסור שיוצא מרשותו לרשות גבוה ודומה למקח וממכר אבל עכשיו שנודרין להקדשות ספר תורה או עטרה או שמן למאור וכיוצא בהם מותר לפי שעדיין אין מיחדין שם דבר שיוצא מרשותן ואינו דומה למקח וממכר עד כאן וזה כדברי רבינו חננאל שכתבתי בסמוך : **והרב** ר"מ מרוטנבורק כתב דוקא לדבר אליו וכו' גם בספר כלבו כתב כן ובהגהות חדשות בפכ"ד כתוב ג"כ שאסר מהר"ם לעשות סכום עם מלמד תינוקות אבל בהגהות מרדכי כתוב פ"ה דאפילו לקצוץ דמים לדבר מצוה מותר ומ"מ משמע מדבריו דכל היכא דאפשר בלא קצילה אינו רשאי לקצוץ וכבר כתבתי דהרמב"ן והר"ן וה"ה סוברים כדברי הר"ם ז"ל : **מותר** למדוד מדידה של מצוה בשבת וכו' פשוט בסוף מסכת שבת (קנז·) : **ולחש** שמלחשין על כאב הראש וכו' גם בהגהות פכ"א ובמרדכי בס"פ שמונ' שרצים : **והרהור** בעסקיו מותר בפרק שואל (קן·) ודבר דבר דיבור אסור הרהור מותר : **ומ"מ** משום עונג שבת מצוה שלא יחשב בהם כ"כ ה"ר יונה באגרת התשוב' אסור לאדם שיהא לבו טרוד בעסקיו בשבת אע"פ שאמרו חכמים הרהור מותר אם יש לו מתוך ההרהור טרדת לב או נדנוד דאגה אסור שנאמר ועשית כל מלאכתך ואמרו במכילתא שתהא כל מלאכתך בעיניך כאילו היא עשויה שלא תהרהר עליה וכן אנו אומרים בתפלה מנוחת שלום השקט ובטח מנוחה שלימה שאתה רוצה בה ובברכת המזון אנו אומרים שלא תהא צרה ויגון ביום מנוחתנו עכ"ל : **כתב** המרדכי בפרק כירה דאסור לומר לא"י שילך חוץ לתחום בשבת אחר קרובי המת שיבואו [לקבורתו] להספידו לכבודו אבל שילכו אחר קרוביו הא ודאי שרי עכ"ל וכ"כ בהגמ"י פ"כ ופכ"ו : **כתב** רבינו ירוחם בח"ב להחליף משכון לא"י בשבת חולה דתקיף ליה עלמא ואומר שיקח מלבוש כי אין זה משא ומתן וגם נהגו בו היתר מטעם שיהיה מלבוש או דבר שאינו מוקצה ויוציאנו הא"י דרך מלבוש לישראל מותר בענין זה אם הישראל צריך ללבשו כן כתבו המפרשים עכ"ל (ד) : **כתוב** בהגהות אשיר"י פ"ב דמ"ק בשם א"ז מותר לקנות בתים מן הא"י בשבת כיצד הוא עושה מראה הוא לו כיסים של דינר והא"י חותם ומעלה לערכאות עכ"ל ונראה דבקונה בית בארץ ישראל מיירי וכדאמרי' בפ"ק דגיטין (ח:) ובס"פ מרובה (פ·) (ה) : **כתב** הרשב"א בתשובה שמי שאבדה לו אבידה מותר שיכריזו בשבת שמי שיודע בה יבא ויגיד ואפי' אם האבידה היא דבר שאסור לטלטלו בשבת משום דהשבת אבידה מצוה ולומר למי שיודע ממנה שישיבנה חפצי שמים הוא ושרי :

כתב

דרכי משה

ש"ו (א) וכן משמע ממ"ש בסמוך הטור בשם מוהר"ם כדברי הר"ן : (ב) ופשוט דחזנים שלנו ששוכרים אותן לשנה אין איסור בדבר כתב הר"ן ס"פ אע"פ אם שכרו לחדש אם התנה עמו שישלם לו לפי חשבון הימים מיקרי שכיר יום והוה שכר שבת שהרי יוכל לחזור באמצע החודש ולכן לא מיקרי שכר חודש : (ג) וכתב בא"ז במקום שנוהגין שנותנין לקורא מי שבירך ונודר דבר מה לצדקה או לחזן ראבי"ה אוסר דה"ל כאילו מקדיש בשבת אבל ל"נ דשרי דהואיל ואינו אומר בפירוש מה שנודר רק אומר תברכני לא מיקרי כנודר אע"ג דמהרהר מה שירצה ליתן והמנהג להקל בכל ענין דהא מותר לפסוק צדקה : (ד) וע"ל סימן שכ"ה דהמרדכי אוסר אם לא במקום הדחק או ע"י א"י : (ה) וכתב א"ז דלא שרי אלא בשכותבים

דרישה

לומר לו קח כו' לכן נלע"ד שרבינו פי' כרש"י סכום מקח מנה ומאתים ופסק רבינו כת"ק והוא דכתב רבינו ולומר לו קח בשיעור קצוב זה וק"ל · כתב ב"י וכתב בהגהות מרדכי פ"ה דהא דאמרינן ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח ה"מ היכא דאפשר בלא הזכרת סכום מקח כו' והר"ן כתב וז"ל ואומר לו לך למקום פלוני פי' לך למקום פלוני כו' עד ואפ"ה אין משלחין אגרת ביד א"י כו' עד ואפ"ה כולם אסורין כן סתם הרמב"ן עכ"ל ומדבריו אתה למד דבשום פנים אסור לקצץ דמים ושלא כדברי המרדכי עכ"ל · אל תטעה לפרש דברי ב"י שכתב אסור לקצץ דמים דר"ל שיהא מקבל עליו בקבלנות אלא אלעיל קאי שכתבו הגהות מרדכי אבל היכא דלא אפשר מותר אפילו לקצוץ דמים בשבת לדבר מצוה · ומדברי הר"ן שאסר לומר לא"י לעשות המלאכה בשבת אפילו במקום מצוה א"כ ה"ה לקצץ דמים דג"כ איסור הוא וק"ל :

[ג] **אסור** לו ליקח שכר שבת כו' כתב ב"י וכתב המרדכי בס"פ אעפ"י שפסק הר"ב יש לי חשש על החזנים שמשכירין אותם להתפלל כו' עד ואפשר דה"ק שדבר זה אינו אסור אלא מדרבנן · ובמקום מצוה לא העמידו דבריהם כו' עיין לקמן בסי' תקפ"ה · ומשמע מדברי ב"י שאין איסור כלל אפילו מדרבנן דלכן לא העמידו דבריהם במקום מצוה · ומ"ש בב"י בד"ה ואם עלה עליה אפילו במזיד וכתבו התו' והרא"ש בר"פ מי שהוציאוהו שאם היה יושב בקרון מע"ש והא"י מנהיג בהמתו המושכת בקרון בשבת אסור גזירה שמא יחתוך זמורה וכ"כ הסמ"ג בפ' ל' בשם הרשב"א ואעפ"י שכתב מהרי"ק בשורש מ"ה דנ"ל דאין איסור בקרון כשא"י מנהיג הבהמה משום שמא יחתוך זמורה והביא ראייה מספר התרומה כו' אין משם ראייה שוהו כדעת רשב"ם כו' עד אבל התו' כתבו דאסור להשתמש בבע"ח משום חיתוך זמורה הרי התחיל הב"י וכתב שהתו' והרא"ש כתבו דאפי' בא"י מנהיג אסור משום שמא יחתוך זמורה וזה אינו לודאי בעל ספר התרומה ומהרי"ק נהירא להו שבילי דתו' וידעו כל דבריהן ובהדיא הביא מהרי"ק דברי התו' שם גם הרא"ש בפ' מי שהוציאוהו סתם וכתב ז"ל דאסור מפני שאסור להשתמש בבעלי חיים ול' זה מובן דאסור מפני שביתת בהמתו וכ"כ בהגהות מרדכי דפרק מי שהוציאוהו בהדיא ע"ש סי' תקכ"ח · ואף שהתו' כתבו שם בסוף ד"ה הלכה כר"ג ז"ל ועוד אם בהמה מנהיג בקרון פשוט דאסור להשתמש בבע"ח הוא משום חיתוך זמורה נ"ל דצריך להגיה ושמא ותרי טעמי ניהנו וס"ל למהרי"ק דמ"ש התו' ושמא יחתוך זמורה לא קאי אא"י שמש' בבהמות הקרון אלא ענין בפני עצמו הוא ומיירי שהישראל הולך בקרון ואין שם א"י אלא שמ"מ קשה על מהרי"ק דס"ל שבתוך התחום מותר ולא אוסר משום שביתת בהמתו ודוחק לומר דס"ל

דבא"י

פרישה

פלוני או משקל פלוני בסכום פלוני · ואפשר ג"כ לפרש לא מנאת וכו' ר"ל לא מצאת שיתנו לך כל משקל או אמה בזול קנה ביוקר במאתיים ובא ר"י לומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח שלא יאמר קח באלף זוז ה' משקלי' ולפיכך ל"פ ופירוש האחרון נכון יותר עכ"ל רמ"ף מדכתב לפיכך ל"פ נראה דר"ל דגם לפי' קמא ס"ל דל"פ ולא כמו שכתבתי בדרישה ע"ש :

(ה) **לשמור** לו פרה פי' פרה אדומה כרק הזהב ע"ש רמ"ף ונלע"ד דלאו דוקא פרה אדומה קאמר דה"ה בשמירות פרות דעלמא נמי דיינא הכי כמו שכירות החזנים דאסור בשכירות שבת לחוד ובהבלעה מותר ומש"ה סתם רבינו וכתב סתם לשמור הפרה גם בש"ע לא הזכיר כלל שמירת פרה אלא שכירות דעלמא ע"ש ודין שכירות החזנים בשבת המרדכי אוסר ור"ש מתיר וע"ל בסי' תקפ"ה :

(ו) **וחפצי** שמים שרי כגון חשבונות של מצוה כו' אע"ג דגם לפני זה דיבר אלהספיד על התחום לצורך מת וכלה דאיירי מעסקי מצוה י"ל דשם לא מיקרי עסק דהא גם בשבת היה אפשר לעשותו על ידי מחיצה או בורגנין :

(ז) **לפסוק** לדקה אע"ג דאין מקדישין ואין מעריכין בשבת דוקא גבי הקדש למזבח או לבדק הבית אסור משום דיוצא מרשותו לרשות גבוה ודומה למקח וכ"כ הר"ן וכתב אבל מעריכין קשה וב"י תירץ דמעריך נמי דומה למקח וממכר דהוי כקונה איש מאחר שנודר ליתן ערכו להקדש אבל עכשיו שנודרין להקדשות ס"ת או עטרה או שמן למאור וכיוצא בהן מותר לפי שעדיין אין מיחדין שם דבר שיוצא מרשותן ואינו דומה למקח וממכר עכ"ל הכלבו כתב רבינו ירוחם מותר להחליף לא"י משכון בשבת אם הוא מלבוש כתב הרשב"א מותר להכריז על אבידה בשבת אפי' הוא דבר שאסור לטלטלו כתב ה"ה והביאו ב"י בס"ס ש"ז אין מרימין בשבת אא"כ הוא לצורך שבת רמ"א : ואסרו להכריז יין בשבת דהוי כמקח וממכר ר' משה איסרל' וכ"כ מהרי"ל דף ל"ה עמוד ב' ורמ"י כתב דאין נוהגין כן ע"ש :

שלא

כתב הריב"ש סימן קפ"א וס"ז שהיו נוהגים בסרקסטה שכל מי שמוכר קרקע היו מכריזין בשבת שכל מי שיש לו זכות או תביעה יבא ויגיד לברורי' תוך ל' יום ואם לאו שיאבד זכותו ואסר להם וכתב להר"ן על זה והסכים על ידו והאריך בדבר קצת ודבריו הנם כתובים על ספר תשובות הריב"ש ז"ל (ו) :

כתב המרדכי בפ"ק דשבת שפסק רבינו גרשום בא' שקנה סוס בשבת דצריך ללקוחת מכת מרדות ואם יעלו דמי מכירת הסוס על דמי לקיחתו שקלינן ויהבינן לעניים שלא יהא חוטא נשכר ואם אותו מקום פרוץ לענין שבת לפי מה שיראו יחמירו בו יותר . (ז) נשאל הרשב"א על אחד ששלחו לו בשבת שהוציאו בתו בחזקה מביתו ע"י ישראל מומר להוציאה מכלל ישראל אם ישים לדרך פעמיו בשבת פן יפחידוה להמיר אם מותר לילך אפי' חוץ לג' פרסאות למ"ד דתחום ג' פרסאות דאורייתא ואפילו להביא חותם מצד המלכות מי דחינן מספק זו את השבת כדדחינן בספק נפשות והשיב הדבר צריך תלמוד ומ"מ כך דעתי נוטה שאין דוחין שבת על הצלה מהעבירות לפי שאמרו (שבת ד .) אין אומרין לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך ואפי' איסור זוטא לא שרינן ליה כדי להציל חבירו מאיסור רבה דע"כ לא אמרי' בפרק בכל מערבין (לב :) ניחא ליה לחבר דליעביד איסורא זוטא כי היכא דלא ליעבד ע"ה איסורא רבה אלא כשאותו איסו' בא לע"ה על ידי חבר אבל בענין אחר לא כדמוכח פ"ק דשבת בבעיא דהדביק פת בתנור ועוד צריך תלמוד עד שיעמוד הדבר על בוריו עכ"ל והתוספות כתבו בפ"ק דשבת בתחלה כדברי הרשב"א ואח"כ הקשו מדתנן מי שחציו עבד וחציו בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וקי"ל כל המשחרר את עבדו עובר בעשה ותירצו דשאני פ"ו דמצוה רבה היא ועי"ל דדוקא היכי שפשע שהדביק פת בתנור סמוך לחשיכה אבל היכא דלא פשע מידי שרי למיעבד איסורא זוטא כי היכי דלא ליעבד חבריה איסורא רבה והוכיחו כן מפר' תמיד נשחט ומפרק בתרא דעירובין וכך כתב בפרק בכל מערבין (לב :) ובפרק השולח (מא :) ובפרק קמא דבתרא (יג .) ובפרק קמא דחגיגה (ב :) ובפסחים פרק האשה (פח .) והשתא אם לתירוצא דמצוה רבה הדבר ברור שאין לך מצוה רבה מלהצילה שלא יפחידוה עד שתמר ואם לתירוצא דמחלק בין פשע ללא פשע הכא נמי לא פשעה והלכך לחלל עליה את השבת לפקח עליה שרי ומצוה נמי איכא ואי לא בעי למיעבד כייפינן ליה כדאשכחן במי שחציו עבד שכופין את רבו כדי שלא יתבטל ממצות פ"ו כי רבה היא ואפילו לחלל שבת בדברים האסורים מן התורה נראה דשפיר דמי דלגבי שלא תמר ותעבוד כל ימיה חילול שבת אמרי' איסורא זוטא הוי · תשלום דינין דשייכי לענין זה יבואו בסי' שמ"ו :

שז ודבר דבר דרשו חכמים שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול בפרק אלו קשרים (קיג :) : **ואיתא** בירושלמי דאפילו בשיחת דברים בטלים צריך שלא להרבות כ"כ התו' והרא"ש והר"ן בפרק אלו קשרים והרמב"ם בפכ"ד וכ"כ בסמ"ג וכתב בתה"ד סימן ש"א דלספר שמועות מעניני מלכים ושרים וערך מלחמות וכיוצא בזה אם הוא מתענג בספוריו שרי כדשרי לרוץ בחורים המתענגים בריצתם וקפיצתם אבל אם המספר אינו מתענג בכך אלא שעוש' כן לרצון חבירו יש חשש איסו' לאות' שאינ' מתענגי' עכ"ל :

אסור לשכור לו פועלים ולא לומר לא"י וכו' פשוט בפרק שואל (קן .) : **ואסור** לומר לו אפילו קודם השבת לעשותו בשבת וכו' כן כתב הרא"ש בפ' השוכר את הפועלים בשם רב סעדיה שדקדק כן מהגמרא ואף על פי שהרא"ש דחה ראייתו מכל מקום בעיקר דינא אפשר דמודה ליה ולזה כתב דין זה ברמזים סתם לאיסורא וגם בכ"י בפ' הנזכר כ' בשם הרשב"א כדברי רב סעדיה ושהר"ן דחה ראייה זו כעין שדחאה הרא"ש והביא ראיה אחרת לאסור מדאצטריך היתרא למי שהחשיך לו בדרך ליתן כיסו לא"י לפי שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו הא בלאו הכי אסור וכ"פ הר"ן בהדיא בפרק שואל גבי מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה וכו' דאמירה לא"י ל"ש א"ל עשה מלאכה פלוני למחר ל"ש א"ל עשה אותה היום וכ"כ בתשובות הרשב"א יהודי שנתן מעות לא"י לשכור לו פועלים לבנות אסור וכ"פ הרא"ש בהדיא בפ"ק דשבת גבי אין משלחין אגרות ביד א"י וכ"כ המרדכי שם וכן כתבו סמ"ג והתרומה וכן כתב הרמב"ם בפ"ו וכתב ה"ה שכן דעת המפרשי' ז"ל · וכתב הרמב"ם שם שאע"פ שאין הישראל צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת אסור · ובסמ"ג וסמ"ק התירו לומר לו אחר השבת למה לא עשית דבר פלו' בשבת שעברה וכו' וכ"כ בהגהות בפ"ו · כתוב בפסקי הרא"ש בפ' השוכר את הפועלים בשם רב סעדיה שאסור לומר לא"י מע"ש הילך מעות וקנה לי כך וכך בשבת וכתבו רבינו ירוחם בחי"ב וז"ל הגהת מרדכי בפ"ק דשבת מכאן אסר ר"ש ב"ר ברוך ליתן לא"י מעות מע"ש לקנות לו בשבת אבל יכול לומר לו קנה לעצמך ואם אצטרך אקנה ממך לאחר שבת א כדאשכחן גבי חמץ ישראל וא"י שהיו באים בספינה וכ"כ בהגהות מיי' פ"ו וכתבו הגהת מיימון ולא דמו לכל הנהו דשרו ב"ה עם השמש דכולהו אי בעי עבי' מחר אי בעי ימתין ונמצא דא"י אדעתא דנפשיה קא עביד אבל הכא א"א כי אם למחר ביום השוק עכ"ל וכ"ל דיום השוק לאו דוקא אלא אורחא דמלתא נקט וה"ה דאפילו אינו יום השוק כיון שהוא אומר לקנות לו בשבת אסור וזהו עיקר החילוק דבהנך אינו אומר לו שיעשה בשבת כתב המרדכי בפרק קמא דשבת וז"ל ובסמ"ג פסק דמותר לתת לא"י מעות מע"ש לקנות מה שירצה ובלבד שלא יאמר לו קנה בשבת או למסור לו בגדים למכור ובלבד שלא יאמר לו מכור בשבת אלא מכור וקנה לי לכשתחפוץ עכ"ל ובסמ"ק מתיר ליתן לא"י מע"ש מלבושים למכור כל שקצץ לו שכר דדמי למשלח אגרות ביד א"י וקצץ לו שכר דשרי ומשמע מדבריו שאם לא קצץ לו שכר אסור דומיא דאגרות ונראה דכשלא קצץ לו שכר מותר ליתן לו בד' ובה' דומיא דאגרות זולתי לדעת הרמב"ם והרי"ף דאף באגרות אסור כל שלא קצץ לו שכר כמו שנתבאר בסי' רמ"ז (א) :

כתב הרמב"ם שאמירה לא"י מותרת בשבות דרבנן וכו' בפ"ו וז"ל דבר שאינו מלאכה ואינו אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לא"י לעשותו בשבת והוא שיהיה שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה כיצד אומר ישראל לא"י בשבת לעלות באילן וכו' וכתב ה"ה זה מוסכם מהגאונים שדוחין שבות דשבות לגבי אמירה לא"י במכשירי מילה אף ע"פ שאין דוחין את השבת ולמדו כן ממה שאמר בפרק הדר (סז :) שמותר לומר לא"י להביא חמין לתינוק דרך מבוי שאינו מעורב ומכאן למד רבינו לכל המצות ויש חולקין ואומרים דמילה שאני דניתנה שבת לידחות אצלה אבל בשאר מצות אסור וכן סוברים שאינו מותר אלא במקום חולי גמור עכ"ל וגם הר"ן כתב שתי סברות אלו בס"פ רבי אליעזר דמילה וכתוב בסוף הגהות אחרונות דמרדכי שראבי"ה
סובר

ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ואין אדם יכול לעשות כל מלאכתו בשבוע אחד אלא יראה אדם בכל שבת כאילו מלאכתו עשויה ואין לך עונג גדול מזה :

שז ודבר דבר דרשו חכמי' (א) שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול הלכך אסור לומר דבר פלוני אעשה למחר או סחורה פלוני אקנה למחר ואיתא בירושלמי דאפי' בשיחת דברים בטלים (ב) צריך שלא להרבות : אסור לשכור לו פועלים ולא לומר לא"י לשכור לו פועלים שכל מה שהוא אסור לעשותו אסור לומר לא"י לעשותו ואסור לומר לו (ג) אפי' קודם השבת לעשותו בשבת · ובספר המצות התיר לומר לו אחר השבת למה לא עשית דבר פלוני בשבת שעברה ואף ע"פ שמבין מתוך דבריו שרצונו שיעשנו בשבת הבאה וכ"כ בעל התרומות ומסתברא קצת לאיסור כתב הרמב"ם ז"ל שאמירה לא"י מותרת בשבות דרבנן בדבר שיש
בו

שז ודבר דבר דרשו חכמים וכו' בפרק אלו קשרים ופרש"י שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול כגון מקח וממכר וחשבונות עכ"ל וכתבו התוספות דאין נראה לר"ת דהא כבר נפקא לן ממצוא חפצך עכ"ל אבל רבינו מיישב פרש"י דלאו דוקא מקח וממכר ממש קאמר אלא לדבר סחורה פלונית אקנה למחר או דבר פלוני אעשה למחר :

ומ"ש ואיתא בירושלמי וכו' כ"כ לשם התו' דאור"ת דהא דקאמר שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול היינו כדאמ' בויקר' רבה רשב"י ה"ל אימא סבתא דהוה משתעי סגי א"ל אימא שבתא היא שתקה משמע שאין כ"כ לדבר בשבת כמו בחול ובירושלמי אמרינן בקושי התירו בשאלת שלום בשבת עכ"ל :

ומ"ש רבינו ומסתברא קצת לאיסור לפעד"נ דהעיקר כספר המצות שהרי בסמוך יתבאר דמותר לומר לחברו בשבת הנראה שתעמוד עמי לערב דאעפ"י דשניהם יודעים שע"מ לשוכרו לפעולתו הוא מזהירו כיון דלא מפרש בהדיא ה"ל הרהור ולא דבור כ"ש לענין אמירה לא"י כיון דלא מפרש בהדיא לעשות כך וכך בשבת אעפ"י שמבין מתוך דבריו שרצונו שיעשה כן בשבת הבאה אין זה אמירה לא"י שבו' דאסור ואפילו בשבת גופיה אם לא מפרש בהדיא לעשות כך וכך אלא אמר ליה דבר אחר והא"י מבין שרצונו שיעשה כך וכך אין זה איסור אמירה לא"י שבות וכן נוהגים לומר לא"י שיקנח חוטמו והא"י מבין שרצונו שיסי' הפחם שבראש הנר כדי שיהא מאיר ומנהג ישראל תורה היא ע"פ גדול שהורה כן ע"פ ספר המצות ודלא כרבינו :

כתב הרמב"ם שאמירה לא"י מותרת בשבות דרבנן וכו' אבל התו' כתבו שאסור וכו' משמע מלשון רבינו דמסקנתו להחמיר כדעת התו' וכן משמע מדבריו לקמן בסוף סימן תקפ"ו מיהו נהגו להקל כהרמב"ם וגדולה מזו נהגו להקל מקצתם כדעת בעל העיטור שהביא הר"ן בס"פ ר"א דמילה להתיר אמירה לא"י לצורך מצוה אפי' במלאכה שאסורה מדאורייתא ומביאו ב"י כאן והגהות ש"ע לעיל סימן רע"ו ואינו נכון דדעת יחיד היא כנגד כל הגדולים דאוסרים בזה והנח להם לישראל מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין כתב בסוף הגהות אחרונות דמרדכי דאמירה לא"י בדאורייתא נמי לא אסר' אלא בדבר שא"א למצוא תקנה ע"י ישראל לעשותו כגון להחם חמין אבל אם אפשר לעשותו כגון בר"ה דיכול להביא ע"י מחיצות בני אדם שרי אמירה לא"י · והיכא דאיכא למימר דילמא אתי לאחלופי בר"ה אסור אמירה לא"י אפילו באיסור דרבנן ואפילו לדבר מצוה דאמרינן גבי ינוקא דאשתפיך חמימיה עכ"ל ע"ש ראבי"ה ודבריו מבוארים דבדרישא דיכול להבי' א ע"י בני אדם בר"ה גופיה אפילו ק' אמה שרי ע"י אמירה לא"י והיינו מדאמרינן בפ' שואל א"ר יהודה אמר שמואל מותר לאדם לומר לחברו לכרך פלוני אני הולך למחר שאם יש בורגנין הולך ופרש"י דכיון דהוא דבר שיש לו היתר ע"י תקנה בשבת מותר לאמרו אפי' במקום שאין שם היתר עכ"ל וכמו שיתבאר בדברי רבינו בסמוך ופירשו לשם התו' דכי היכא דלחברו מותר לאמרו ה"ה לא"י אבל בסיפא להתיר אמירה לא"י להביא מחצר לחצר שלא ערבו דאסרו חכמים דילמא אתא לאחלופי להוציא מרה"י לר"ה התם גבי איסור הוצאה ליכא תקנתא ע"י מחיצה בני אדם
ודאי

דרכי משה

כשכותבים בכתיבה של א"י דאינה אסורה אלא מדרבנן אבל בכתיבה שלנו שהוא דאורייתא אסור : (ו) וכתב מהרי"ל דף ל"ה ע"ב וכן אסור להכריז יין בשבת דהוי כמקח וממכר עכ"ל : (ז) כתב בא"ז כשם שאסור אמירה לא"י כך אסור רמיזה לא"י ודוקא לענין שיעשה לו מלאכה בשבת אבל שיעשה לו מלאכה לאחר שבת מותר ע"י רמיזות :

שז (א) וכל זה לדברי הסמ"ק אבל לדברי סמ"ג שמתירו אפילו בע"ש אם אינו אומר לו לקנות ולמכור בשבת אפילו אם קצץ לא מהני אם אמר לו לילך בשבת וע"ל סימן רמ"ז ג"כ

פרישה

סי' שז (א) **שלא** יהא דיבורך של שבת כו' תו' פרק ואלו קשרים בויקרא רבה ר"ש בן יומי ה"ל אימא סבתא דהויא משתעי סגי א"ל אימא שבתא הוא שתקה משמע שאין כ"כ לדבר כמו בחול ובירושלמי אמרי' בטורח התירו בשאלת שלום בשבת וכתבו זה שם על פירש"י שפי' אהא דודבר דבר שלא יהא דיבורך כו' כגון מקח וממכר וז"ל ואין נראה לר"ת דהא כבר נפקא ממצוא חפצך אלא אומר ר"ת כדאיתא בויקרא רבה כו' רמ"פ :

(ב) **צריך** שלא להרבות וכתב בת"ה סי' ס"ה דלספר שמועות מעניני מלחמות וכיוצא בהם אם הוא מתענג בסיפורי' שרי כדשרי לבחורים לרוץ המתענגי' בריצתם ובקפיצתם אבל אם המספר אינו מתענג בכך אלא שעושה כן לרצון חבירו יש חשש אסור לאותם שאינם מתענגין עכ"ל :

(ג) **אפילו** קודם השבת כו' כתב באשר"י והגהות מרדכי שאסור ליתן לא"י מעות מע"ש לקנות לו בשבת בין אם הוא יום השוק או לא אבל יכול לומר קנה לעצמך אם אצטרך אקנה ממך כדאשכחן גבי חמץ ובמרדכי בשם סמ"ג כתב עוד היתר שמותר לתת לא"י מעות מע"ש לקנות לו אימתי שירצה ובלבד שלא יאמר לו קנה בשבת · וכן מותר ליתן לו מלבושים למכור ובלבד שלא יאמר לו למכרן בשבת אלא מכור וקנה לי אימת שתרצה וכל זה כתב להלכה בש"ע

דרישה

דבמ"י מולין ליכא משום שביתת בהמתו ועוד צ"ע דבס"ת כתב ז"ל בסי' רנ"ה ואסור ללכת בקרון בשבת משום דמשתמש בבהמה המנהגת ותנן אין רוכבין ע"ג בהמה שמא יחתוך זמורה וה"ה ע"ג הקרון דהיינו לדדין וכו' וכן הביא ל' מהרי"ק בשורש מ"ה הרי שכתב שאסור להשתמש בבהמה משום חיתוך זמורה ועוד שכתב ותנן אין רוכבין שמא כו' משמע כאילו ל' מש"כ הוא כן וזה אינו ע"ש במסכה פ' משילין · ואין ליישב דס"ל לס"ת דברוכב דמי כושא את עצמו צ"ל הטעם משום שמא יחתוך זמורה וביושב על הקרון ד"עי הבהמה נמשכת גם הקרון אסור וגם משום שבית' דא"כ קשה אפי' בתוך התחום נמי לאסור וצ"ע (כל זה שייך לעיל בסי' ש"ה) :
אפילו

חדושי הגהות

שז א תוספתא היא והביאה הרא"ש בפ' כל שעה : ר"ל

ודאי דאסור אמירה לא"י אפילו לדבר מצוה כדמוכח מההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה בפ' הדר (דף ס"ח) ובהלכתא פ' ר"א דמילה והב"י כתב דאין דבריו מוכנים אלו דדבריו מוכרחים והכי מוכח בכ"ע ולפעד"נ דדבריו מוכנים ופשוטים הם כדפרי' : **ומ"ש** כגון שיש לו פירות מוקצין חוץ לתחום וכו' איכא להקשות דא"כ אפילו תוך התחום נמי אסור דכיון דאסור לטלטלם א"כ לו להביאם וי"ל דבתוך התחום כיון דמותר להחשיך על פירות מחוברים כמ"ש ה' המגיד בפ' כ"ד ומביאו ב"י ס"ס של"ג דלא מינכרא מילתא א"כ דמותר נמי לומר לחברו וכו' : **ומ"ש** שאפי' היום פי' יכול לשומרם אם היו בתוך התחום וכו' כלומר ע"י בורגנין היו בתוך התחום כמ"ש בסמוך : **ואסור** לחשב חשבונותיו וכו' עד אלא יאמר לו שאלוני כל זה פשוט בפ' שואל ונבך דשואל אדם כדי יין וכדי שמן ובלבד שלא יאמר לו הלויני כתבו התוס' אף על פי דסתם שאלה נמי ל' יום כמו סתם הלואה ל' יום אפ"ה בהלואה דאינו יכול לתובעו תוך ל' יום אתי למיכתב אבל שאלה אף על פי דעבידי אינשי דמשאלי עד ל' יום והכי טלית שאולה כל ל' יום פטורה מן הציצית מ"מ אם היה תובעו תוך ל' יום היה חייב להחזיר לא חיישינן דאתי למיכתב כיון דיכול לתבעו וחייב להחזיר לו מיד כך לפרש"י אבל ר"י פירש דשאלה שהיא חוזרת בעין וכו' לא אתי למיכתב ואע"ג דכי שאיל מיניה כדי יין וכדי שמן לא הדרי בעין מכל מקום מתוך שמזכיר לשון שאלה והיכר הוא ולא אתי למיכתב אבל לשון הלואה אינו חוזר בעין ואתי למיכתב וכן פי' הר' פורת עכ"ל משמע דלפר"י והר' פורת אף בשאלה אם בא לתובעו א"צ להחזיר לו תוך ל' יום ואפ"ה כיון דשאלה חוזרת בעין זכור הוא ולא

בו צורך מצוה כגון שאומרים לו לעלות באילן להביא שופר לתקוע בו תקיעה של מצוה או שיש בו קצת צורך חולי כגון שאומרים לו להביא מים דרך חצר שלא ערבו לרחוץ בו התינוק או המצטער אבל התוס' כתבו שאסור לומר לו להביא שום דבר [א] אפי' דרך כרמלית אפי' ספר ללמוד בו שיש בו מצוה שלא התירו אמירה לא"י אלא לצורך מילה שהיא גופה דוחה השבת ואסור לחשב חשבונותיו אפי' אם עברו כגון כך וכך הוצאתי על דבר פלוני ודוקא שעדיין שכר הפועלים אצלו שנמצא שצריך הוא לאותו חשבון לידע כמה הוא צריך ליתן להם אבל אם כבר פרעם מותר : [ב] מותר לומר לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב (ד) אף על פי שמתוך כך מבין שצריך לו לערב אבל לא יאמר לו היה נכון עמי לערב · יכול לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר וכן מותר לו לומר לך עמי לכרך פלוני למחר כיון שהיום יכול לילך ע"י בורגנין פירוש סוכות שומרים שכל אחת מובלעת בתוך שבעים אמה וארבע טפחים של חבירתה שע"י כן יכולין לילך כמה פרסאות כאשר יתבאר בעז"ה וכן כל כיוצא בזה שיש בו צד היתר לעשותו היום יכול לומר לחבירו שיעשנו למחר ובלבד שלא יזכיר לו שכירות אבל בדבר שאין בו צד היתר לעשותו היום אפילו אם אין בו איסור אלא מדרבנן כגון שיש לו פירות מוקצין חוץ לתחום כיון שאי אפשר לו להביאם היום אסור לומר לחבירו שיביאם לו למחר וכן נמי אסור לו להחשיך בסוף התחום כדי שימהר הלילה לילך שם להביאם אבל יכול להחשיך בסוף התחום כדי למהר לילך שם לשומרם ג שאפי' היום היה יכול לשומרם אם היה בתוך התחום וכיון שלא כיון להחשיך אלא כדי לשומרם יכול אף להביאם מותר לומר לחבירו [ג] שמור לי פירות שבתחומ' ואני אשמור לך פירות

סובר כהרמב"ם · וכתוב עו"ש בשם ראבי"ה דאמירה לא"י בדאורייתא נמי לא אסורה אלא בדבר שא"א למצוה תקנה ע"י ישראל לעשותו כגון להחם חמין אבל אם אפשר לעשותו כגון בר"ה דיכול להביא ע"י מחיצות בני אדם שריא אמירה לא"י (ב) והיכא דאיכא למימר דלמא אתי לאיחלופי בר"ה אסור אמירה לא"י אפי' באיסור דרבנן ואפי' לדבר מצוה כדאמרי' (שם) גבי ינוקא דאשתפוך חמימי עכ"ל והא דהתיר בדבר שאפשר למצוה תקנה על ידי ישראל לעשותו וכו' אפשר דלא התיר אלא לדבר מצוה דוקא אבל שלא לדבר מצוה לא ומכל מקום אין דבריו מוכנים לי שכתב והיכא דאיכא למימר דלמא אתי לאיחלופי בר"ה אסור אמירה לא"י וכו' שזה סותר מ"ש קודם לכן בסמוך שאם אפשר לעשותו כגון בר"ה דיכול להביא ע"י מחיצות בני אדם שרי וצ"ע : כתב הר"ן בס"פ ר"א דמילה בשם בעל העטור שמותר לומר לא"י להדליק לו הנר לסעודת שבת וטעמו לפי שהוא מפרש השמוע' בענין דשרי אמירה לא"י אפי' בדבר שיש בו מלאכ' גמורה (ג) גבי מכשירי מילה כדברי בה"ג והוא משוה שאר מצות למכשירי מילה לא כדרך שהשוה אותם הרמב"ם לפי שטתו אבל הרי"ף והרמב"ם חולקים על זה דאפילו לצורך מילה לא התיר אמירה לא"י בדבר שאסור מן התורה וכ"ש שהסוברים כדעת התוס' שכתב רבינו בסמוך דאסרי בהא דבעל העטור דהא אפי' בשבות דשבות אסרי :

אבל התוספות כתבו שאסור לומר לו להביא שום דבר וכו' בפ"ק דגיטין (ח :) ובפרק מרובה (פ :) וכ"כ בהג"מ פ"ו בשם סה"ג שפסק ר"י דדוקא משום מילה שהיא גופה דחיא שבת התירו אמירה לא"י או משום יישוב א"י בדבר שאין בו אלא משום איסור שבות אבל משום מצוה אחרת כגון להביא ס"ת דרך כרמלית וכה"ג אסור לומר לא"י לעשותו עכ"ל וזהו דעת רבינו שכתב בסימן של"ח שאבי העזרי התיר לומר לא"י לנגן בכלי שיר בחופות דאמירה לא"י במקום מצוה שרי ואני כתבתי למעלה שאין להתיר אמירה לא"י אלא בדבר שהוא עצמו דוחה שבת כגון מילה עכ"ל וכ"כ שהוא דעת הרשב"א שכתב בתשובה שאין אומרין בשבותין זו דומה לזו ואין לנו בהן אלא מה שהתירו בפירוש שהרי לעתים מתירין אותם מחמת דבר אחר שיראה קל שמעלה וכותב בשבת בערכאות של א"י מפני קניית בית בא"י ולעתים מעמידין אותם אפילו במקום כרת החמור כהזאה ואזמל עכ"ל : (ב וכ"כ בד"מ סי' של"א בשם הר"ן פרק חבית ומ"מ פ"ו דשבת) : **ואסור** לחשב חשבונותיו אפילו אם עברו וכו' ודוקא שעדיין שכר הפועלים אצלו וכו' מבואר בפרק שואל (קן :) : **מותר** לומר לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב ג"ז שם ופירש רש"י הנראה עכשיו נראה אם תעמוד עמי לערב אם תבא אלי לכשתחשך ושניהם יודעים שעל מנת לשוכרו לפעולתו הוא מזהירו וכיון דלא מפרש בהדיא שרי כדמפרש טעמא לקמן דיבור אסור הרהור מותר · וסמ"ג פירש בשם ר"י הנראה בעיניך שתוכל לעמוד עמי לערב ובהגהת חדשות פכ"ד כתוב פר"י הנראה טוב בעיניך : **ומ"ש** אבל לא יאמר לו היה נכון עמי לערב כ"כ הרמב"ם בפכ"ד ופשוט הוא דהיינו דיבור ממש : **כתוב** ברוקח אינו יכול לומר אני חפץ לרכוב למחר כי אינו יכול להשכיר בשבת עכ"ל וכ"ל דבאומר לו כן כדי שיזמין לו סוס לרכוב עליו מיירי : **יכול** לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר ר"פ שואל (שם:) א"ר יהודה אמר שמואל מותר לאדם לומר לחברו לכרך פלוני אני הולך למחר שאם יש בורגנין הולך וכתבו התוספות תימה מאי איריא הוא אפילו לחבירו נמי יכול לומר לך לי לכרך פלוני למחר מהאי טעמא דקאמר וי"ל דלא נקט שמואל דוקא לכרך פלוני אני הולך דה"ה אפילו לחברו יכול לומר לך לי לכרך פלוני למחר וכ"כ הרא"ש והר"ן שם וכ"כ ה"ה בפכ"ד בשם הרמב"ן והרשב"א שם ופירש"י שאם יש בורגנין מע' לע' אמה אפי' בשבת הולך וכיון דדבר שיש לו היתר ע"י תקנה בשבת מותר לאומרו אפי' במקום שאין שם היתר וכן נראה מדברי כל הפוסקים ורבינו ירוחם כתב בח"ז דבר המותר לעשותו בשבת בעצמו כגון שהם תוך התחום או שיש בורגנין שיוכל לילך שם בשבת מותר ומשמע מדבריו דדוקא כשיש בורגנין הוא דשרי הא לאו הכי לא וא"א לומר כן דא"כ מאי קמ"ל רב יהודה דמותר לומר למקום פלוני אני הולך למחר כיון דאפילו לילך ממש מותר היום ועוד דבהדיא משמע בגמרא דבשאין היתר לילך שם בשבת היא אלא ע"כ בשאין שם בורגנין הוא וכדברי רש"י : **ומ"ש** וכן כל כיוצא בזה שיש בו צד היתר פשוט הוא : **אבל** בדבר שאין בו צד היתר לעשותו היום אפי' אין בו איסור אלא מדרבנן וכו' שם אהא דא"ר יהודה מותר אדם לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר פריך מדתנן אין מחשיכין על התחום לשכור פועלים ולהביא פירות בשלמא לשכור פועלים בשבת לא מצי אגר אלא להביא פירות לימא שאם יש שם מחיצות מביא וכתב הרא"ש אלא להביא פירות לימא שאם יש שם מחיצות מביא כלומר יכול לומר הבא לי פירות למחר כיון שאם יש שם מחיצות מביא כמו שתאמר שאם יש שם בורגנין הולך ואין חילוק בין אם אמר לחברו דבר זה אני עושה למחר ובין אומר עשה לי דבר זה למחר וכיון דמותר באמירתו מותר בחשיכתו ומשני משכחת לה בפירות המחוברין ופירש"י שא"א לקצצן בשבת ע"י שום תקנה והדר פריך מדתני רבי אושעיא אין מחשיכין על התחום להביא תבן וקש כלומר דתבן דבר תלוש הוא ואפ"ה אסור ומשני משכחת לה בתיבנא סריא ופירש"י שאם יש שם מחיצות אינו מביא משום דמוקצה הוא וכתב הרא"ש כל דבר שיש לו צד היתר שיכול לעשותו בשבת יכול לומר אעשה זה למחר וכן יכול לומר לחברו עשה לי דבר זה למחר ובלבד שלא יזכיר לו שכירות ודבר שאין לו היתר לעשות היום אפילו אין בו אלא איסורא דרבנן אסור לומר אעשה דבר זה למחר או לומר לחבירו עשה לי : **וכתב** ה"ה בפרק כ"ד בשם התוספות שלהביא פירות מחוברים וכיוצא בו לא אסרו אלא במחשיך על התחום משום דמוכח' מלתא אבל בתוך התחום דלא מינכרא מילתא כגון לגינתו ולחורבתו שבתוך התחו' להחשיך ולתלוש פירות ועשבים מותר ואי קשיא ההיא (עירובין לח.) דלא יהלך אדם בסוף שדהו וכו' וכן לא יהלך לטייל על פתח מדינה כדי שתחשך ויכנס למרחץ מיד יש לומר דהתם הוא שדה שהיא צריכה לניר ולעבוד מינכרא מילתא וכן מטייל לפתח המדינה שהמרחץ שם מינכרא מילתא ואתו לידי חשדא ולזה הסכימו הרמב"ן והרשב"א וכן נ"ל מדברי רבי' שכתב עד סוף התחום עכ"ל : **אבל** יכול להחשיך בסוף התחום כדי למהר לילך שם לשמרה וכו' וכיון שלא כיון להחשיך אלא כדי לשמרם יכול אף להביאם משנה שם אבל מחשיך הוא לשמור ומביא פירות בידו פירש"י אבל מחשיך הוא להיות קרוב לצאת לשמור פירותיו וזה דבר המותר בשב' לשמור פירותיו אם היה בתוך תחומו ומביא פירות בידו הואיל ועיקר מחשבתו לא היה לכך : **מותר** לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך וכו' ג"ז שם (קנא ·) מימר' דרב יהודה :

השואל

דרכי משה

ג"כ אין חילוק בין ע"ש לד' וה' : (ב) ולא משמע כן לקמן ס"ס שכ"ח גם במרדכי סוף דברי ראבי"ה כתב וז"ל והיכא דאיכא למיפר דלמא אתי לאחלופי בר"ה אסור אמירה לא"י אפילו באיסור דרבנן ואפילו לדבר מצוה עכ"ל ודברים אלו סותרין לדבריו הראשונים דהתיר אמירה לא"י בר"ה מאחר דאפשר ע"י ישראל וכן הקשה ב"י והניח הדבר בצ"ע ואפשר ליישב דברי ראבי"ה דה"ק דבמקום דאיכא למיחש משום הרואים דמתירין אמירה לשבות בר"ה ואתו גם להתיר שאר אמירות לא"י אסור דבבה"ג אסור אפילו אמירה דרבנן אפילו במקום מצוה דחיישינן דלמא אתי לאחלופי בשאר אמירות כן נ"ל : (ג) ואפשר דעל פי זה נהגו להקל בדבר ובסימן זה יתבאר דיש חולקים בדבר : (ד) ובהג"א פ"ק דעבודת גלולים מותר לומר לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב אבל לא לא"י עכ"ל :

וכתב

דרישה

סי' שז [א] **אפילו** דרך כרמלית אל תטעה לפרש דר"ל אפילו דרך כרמלית וכ"ש בחצר שאינו מעורבת וקאי על דברי הרמב"ם דהא כתבו התו' בשם ר"י דבפ' כל כתבי משמע דטפי חמור כרמלית מחצר שאינה מעורבת והביאו ב"י לעיל בסי' ש"ג אלא ר"ל וכ"ש בר"ה :

[ב] **מותר** לומר לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב כו' כתב ב"י ובהגהות החדשות פכ"ד כתוב פי' ר"י הנראה טוב בעיניך אין הכוונה שזהו פי' אחר ממה שכתב הסמ"ג בשם פי' ר"י אלא דבהגהות יותר מפורש דברי ר"י דל' הנראה אינו מתיישב שפיר לפי הסמ"ג וק"ל · כתב ב"י וז"ל כתב ברוקח אינו יכול לומר אני חפץ לרכוב למחר כי אינו יכול להשכיר בשבת עכ"ל · וכ"ל דבאומר לו כן כדי שיזמין לו סוס לרכוב עליו מיירי עכ"ל · ולי נראה לפרש דברי הרוקח דר"ל אני חפץ לרכוב למחר בשכירו' למי שרצונו לשכור אותי וזהו שסיים כי אינו יכול להשכי' וק"ל :

[ג] **שמור** לי פירות כו' שבתחומך כו' עיין מ"ש ב"י לעיל בסי' רס"ג בשם הרשב"א ללמוד מזה דמותר לישראל שקיבל עליו השבת לאמר לישראל אחר שעדיין לא קיבל עליו השבת בשל לי קדירה ותבשיל זה והר"ן השיג דאין ראיה ועיין מ"ש שם :

אבל

חדושי הגהות

ב ר"ל בד"מ הנדפס בפ"ע : ג אינו ר"ל מטעם זה יכול להחשיך עליהם לשומרם אפילו הם חוץ לתחום הואיל ואם היו בתוך התחום היה יכול לשמרם דא"כ למה צריך לעיל הטעם דבורגנין ועוד דא"כ אפילו להביאן נמי נימא דמותר להחשיך עליהן הואיל ואם לא היו מוקצין היה יכול להביאן אלא ה"פ דלהביאן אינו מועיל טעמא דבורגנין משום דע"י בורגנין אינו אלא שרואים כאילו הם בתוך התחום וכיון שהם מוקצין אפילו בתוך התחום אינו יכול להביאן אבל לשמור מועיל טעמא דבורגנין דכיון שע"י בורגנין רואים כאילו הם בתוך התחום והרי אם היה בתוך התחום אפילו היום יכול לשמרם (מהרל"ח) :

אפשר

פירות שבתחומי השואל דבר מחבירו לא יאמר לו הלויני דמשמע לזמן מרובה ואיכא למיחש שמא יכתוב הלויתי לפלו' כך וכך אלא יאמר לו השאילני וכתב הר"ר פרץ דבלשון לעז הכל לשון אחד הוא זימן אורחים והכין להם מיני מגדים וכתב בכתב כמה זימן וכמה מגדים הכין להם אסור לקרותו בשבת אפילו אם הוא כתוב ע"ג כותל גבוה הרבה משום גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות אבל אם חקוק בכותל מותר לקרותו [ד] אבל בטבלא ופנקס אפילו אם הוא חקוק אסור לקרותו וכל שטרי הדיוטות כגון שטרי חובות והשבונות וכל שאלת שלום אסור לקרותן ואפילו לעיין בלא קריאה אסור ראיתי כתוב על שם הר"ם מרוטנבורג שמותר לקרות בכתב שהובא לו בשבת רק [ד] שלא יגע בו ואני תמה כיון שאסור ליגע בו משום שהובא בשבילו למה מתיר [ה] לקרותו והלא קריאתו היא

בית יוסף

השואל דבר מחברו לא יאמר לו הלויני ר"פ שואל אדם (קמח.): **וכתב** הר"פ דבלשון לע"ז הכל לשון אחד ולא ביאר אם מותר אם אסור והר"ן כתב בשם התוס' דבלשון לע"ז שאין חילוק בין הלויני להשאילני צריך שיאמר תן לי וכיוצא בו וכ"כ סמ"ג: ואם הלואת י"ט ושבת ניתנ' ליתבע כתב רבינו בסימן תקכ"ה:

כתוב בא"ח דהא דתנן אם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר השבת כתב הרשב"א שמניחו אצלו סתם אבל לא יאמר לו הילך טליתי אצלך שזהו כמעשה חול (ה):

זימן אורחים והכין להם מיני מגדים וכו' משנה שם מונה אדם את אורחיו ואת פרפראותיו מפיו אבל לא מן הכתב ובגמרא (קמ"ט.) מ"ט אבל לא מן הכתב רב ביבי אמר גזירה שמא ימחוק אביי אמר גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות מאי בינייהו א"ב דכתב אכותל ומדלי למאן דאמר שמא ימחוק לא חיישינן וכתבו הרי"ף והרא"ש ולית הלכתא כרב ביבי משום דפליג עליה רבא דאמר לא יקרא לאור הנר אפילו גבוה שתי קומות ואפילו גבוה שתי מרדעות וקיימא לן דהלכתא כותיה וכ"כ הרמב"ם בפכ"ג:

אבל אם חקוק בכותל מותר לקרות וכו' ברייתא שם מונה אדם את אורחיו ואת פרפראותיו כמה בפנים וכמה בחוץ וכמה מנות עתיד להניח לפניהם מכתב שעל גבי הכותל אבל לא מכתב שעל גבי טבלא ופנקס ואוקימנא בדחייק מיחק דגודא בשטרא לא מיחלף אבל כתוב מיכתב אסור בין מדלאי בין מיתתאי כ"כ הרי"ף והרא"ש ופירש הר"ן בדחייק מיחק דליכא למיחש למחיקה ולשמא יקרא בשטרי הדיוטות ליכא למיחש דכותל בשטרא לא מיחלף אבל מכתב שעל גבי טבלא ופנקס אפי' חייק מיחק אסור אע"ג דלמחיקה ליכא למיחש כיון דחייק מיחק איכא למיחש שמא יקרא בשטרי הדיוטות דטבלא ופנקס בשטרא מיחלפי אבל הרמב"ם בפכ"ג כתב דכל דחייק מיחק כיון דליכא למיחש למחיקה שרי אפי' בטבלא ופנקס ודברי רבינו כדעת הרי"ף והרא"ש וכתב ר"י בא"ז דהא דשרינן בחקוק על הכותל דוקא כשהוא שוקע דליכא למיחש שמא ימחוק אבל אם הוא בולט אסור דחיישינן שמא ימחוק:

וכל שטרי הדיוטות כגון שטרי חובות וכו' כבר כתבתי בסמוך דלמנות אורחיו מן הכתב אסור גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות ובר"פ כל כתבי (קיו:) אמרינן דאין קורין בכתבי הקודש בשבת כדי שיאמרו בכתבי הקודש אין קורין בשטרי הדיוטות לא כ"ש ופירש"י ר"פ שואל שטרי הדיוטות של מקח וממכר ובר"פ כל כתבי פירש שטרי הדיוטות כגון של חשבונות או אגרות השלוחות למצוא חפץ וכתבו התוספות דתימה דנהגו העולם לקרות בכתבים ואגרות השלוחים ממקום למקום ולטלטלם ודאי שרי דהא ראויים לצור על פי צלוחיתו ונראה לר"י דלא קרי שטרי הדיוטות אלא שטרי חובות וכיוצא בהם אבל אגרות שרי דפעמים שיש בהם פיקוח נפש ואפי' יודע שאין בו פיקוח נפש מתיר ר"ת דלא הוי שטרי הדיוטו' כיון דא"צ למה שכתוב בהם ואם אינו יודע שאם יש בהם צורך גדול או פיקוח נפש שרי כן משמע בירושלמי עכ"ל וכ"כ המרדכי בפ"ק דשבת ובספ"ק די"ט בשם אבי העזרי וכן כתוב בהגהות אשיר"י פרק אין נדין ובהגהות מיימון פ"ו כתוב שכן הורה מהר"ם אבל הרא"ש בפרק שואל הכריע לאסור אגרות הרשות וכתב שכן דעת רבי' יונה והר"ן אע"פ שבפרק שואל כתב שהרמב"ן סובר דאגרות שלום לא מיקרי שטרי הדיוטות בפרק כל כתבי כתב כדברי רש"י דאגרות שלום הוי שטרי הדיוטות וה"ה בפרק כ"ג כתב שהרשב"א ג"כ אוסר לקרות באגרות שלום שכ"כ הרמב"ם בפירוש המשנה ואח"כ כתב וראיתי כתוב בשם הרמב"ן שמות' לקרות באגרות שלום וכן נהגו עכ"ל: וכתב הרשב"א בתשובה לקרות אגרת שלום בשבת כבר ראית דעתי שהוא אסור ומ"מ מי שדעתו נוטה לדעת הרמב"ן אין בידינו לדחות אותו כמ"ש (חולין טו. וע"ש) מאן דאית ליה כרבי יהודה מאן דעביד כר"מ מילט לייט ליה ולפיכך מאן דנוהג כאחד מן הגדולים ואין בידינו ראיה מכרחת אין בידינו כח למנוע והאמת יורה דרכו עכ"ל ובהג"מ כתוב בשם א"ז דאסור לקרות בכתבים המשלחים זה את זה אבל יכול להניחם ביד א"י וישראל יעיין בהם בלא קריאה דדיבור אסור הרהור מות' וכבר הזכירו המרדכי בפ"ק דשבת והגהות מרדכי פרק אין נדין סברא זו שדרך עיון מותר והרא"ש כתב בפרק שואל בשם הר' יונה ואיכא רבוות' דאמרי שלא אסרו למנות האורחין מתוך הכתב אלא בקריאה דומיא דפיו אבל עיונא בלא קריאה שרי ומסתברא לן דעיונא נמי אסור (ו) דתניא בתוספתא כתב שתחת הצורה ודיוקנאות אסור להסתכל בה בשבת עכ"ל וגם בשבלי הלקט כתב בשם הר' בנימין דאפילו הרהור בלא קריאה אסור לפי שאי אפשר שלא ישא ויתן בעניני האגרות: ורבינו ירוחם כתב בח"ז שיש מתירין לקרות באגרת שלומי' ויש אוסרין וכ"כ ה"ר יונה ונראה דדוקא אגרת שלומים שיש ימים רבים שנשתלחו לו אבל מי ששולח אגרת בשבת מותר לקרות' דשמא יש בה דבר שצריך ולא מיקרי שטרי הדיוטות ויותר הן מרשות וכן ראיתי לרבותי נוהגין עכ"ל ונראה מדבריו דאפילו לדעת ה"ר יונה וסייעתו מותר לקרות באגרת שהובאה לו בשבת דלא אסרו לקרות אלא כשנשתלחה לו קודם לכן שכבר יודע מ"ש בה וה"ה אפילו נשתלחה לו בשבת אם קראה כבר כיון שיודע מה שבתוכה אסור לקרותה משום שטרי הדיוטות ולא משמע כן מדברי רבינו אלא מאן דאסר בכל גונא אסר אפי' הובא בשבת ואינו יודע אם יש בה צורך הגוף:

ומ"ש רבינו ראיתי כתוב על שם הר"מ שמותר לקרות בכתב שהובא לו בשבת רק שלא יגע בו נראה שהוא סובר שאסור לטלטלו דהוי מוקצה ומיהו לעיין בו כיון שאינו מטלטלו וגם אינו מדבר שרי ונראה מדברי הגהות בפ"ו שכן דעת א"ז ואע"ג דדבר הבא מחוץ לתחום אם אין במינו במחובר מותר לטלטלו אפילו מי שהובא בשבילו כמבואר בסימן תקט"ו יש לומר דהתם שאני כדיהיב הרא"ש טעמא דכיון דשרי באכילה לישראל אין לו דין מוקצה ליאסר בטלטול וכבר כתבתי שהתו' פשוט להם שמותר לטלטל אגרות השלוחים ממקום למקום וכ"כ הגהות פ"ו והמרדכי בפ"ק די"ט בשם אבי העזרי: ודע שהגהות כתבו שהורה מהר"ם כראבי"ה וכדי שלא יסתור למ"ש רבינו בשמו צריך לומר דלא קאי אלא למה שהתיר ראבי"ה לקרות בהן לאפוקי מא"ז שאסר לקרות בהם ולענין הלכה נראה שמאחר שאינו אלא איסורא דרבנן כדאי הם המתירין לסמוך עליהם לקרותם אם אינו יודע מה כתוב בהם ולא יקרא בפיו אלא יעיין בהם לחוש לדברי האוסרים כן וגם יזהר מליגע בהם (ז):

כתב

בית חדש

ולא אתי למיכתב: **ומ"ש** כתב הר' פרץ דבלשון לעז הכל לשון אחד הוא נראה דס"ל כפר"י והר' פורת ולכן כתב דאעפ"י דשאל ממנו שחוזר בעין מכל מקום כיון דהלשון לעז משמעו נמי על דבר שאינו חוזר בעין א"כ אינו זכור הוא לו ואסור דאתי למיכתב · כתוב ע"ש אור זרוע צריך ליזהר שלא יכתוב אדם במשקה בשבת על השלחן וגם לא ישרטט באצבעו כמו אותיו' בשבת באפר נגוב או במשקין עכ"ל ומביאו בתרומת הדשן סימן ס"ג ופסק לשם דמותר לרמוז באצבעו באויר כעין כתיבת אותיות ע"ש:

זימן אורחים וכו' משנה פרק שואל מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו אבל לא מן הכתב ובגמרא מ"ט אבל לא מן הכתב רב ביבי אמר גזיר' שמא ימחוק אביי אמר גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות מאי בינייהו איכא בינייהו דכתב אכותל ומדלי למ"ד שמא ימחוק לא חיישינן למ"ד שמא יקרא חיישינן ופסקו הרי"ף והרא"ש כאביי וכך הם דברי רבינו והכי קאמר דאם לא היה אסור אלא משום שמא ימחוק בכותל גבוה הרבה היה מותר דליכא למיחש לשמא ימחוק אבל כיון דאיכא נמי גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות אפילו בכותל גבוה הרבה נמי איכא הך גזירה ואסור אבל אם חקק בכותל ליכא גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות משום דגודא בשטרא לא מיחלף ודוקא בדאיכא תרתי חדא דכותל הוא קבוע ושטרא מטלטל אידך דבכותל הוא חקוק ובשטרא מכתב בדיו אבל טבלא ופנקס אפילו הוא חקוק מ"מ כיון דמיטלטל מחלף בשטר' א"כ בכותל ומיכתב אע"ג דכותל קבוע מ"מ כיון דמיכתב אתי למחלף בשטרא דמיכתב ואסור וכ"כ הרמב"ם בפכ"ג וז"ל מונ' אדם את פרפרותיו ואת אורחיו מפיו אבל לא מן הכת' כדי שלא יקרא בשטרי הדיוטות לפיכך אם השמות חקוקין על הטבלא או על הכותל מותר לקרותן מפני שאינו מתחלף בשטר עכ"ל כתב כדברי רבינו דטעם הוא שלא יקרא בשטרי הדיוטות אלא דמתי' בחקוק בטבל' אבל דברי רבינו כדברי הרי"ף והרא"ש דבטבל' אסור אפילו הוא חקוק והכי נקטינן וכן פסק בש"ע וכתב הר' המגיד דלבאר הסוגיא לפי דעות אלו יאריכו הדברים · וקשיא לי דלמ"ש הרי"ף והרא"ש דלית הילכתא כרב ביבי בהא דקאמר דבכותל ומידלי לא חיישינן שמא ימחוק דקי"ל כרבא דאמר לא יקרא לאור הנר אפילו גבוה הרבה א"כ למה כתבו הרמב"ם ורבינו דבגבוה הרבה אסור משום שקורא בשטרי הדיוטות הלא אפילו נימא טעמא משום שמא ימחוק נמי אסור דלא פלוג רבנן כי היכא דאסור לקרות לאור הנר אפילו גבוה הרבה ולהרי"ף והרא"ש ורבינו ניחא דאי משום שמא ימחוק בחקוק בטבלא ופנקס היה מותר דבחקוק ליכא משום שמא ימחוק כדאיתא להדיא בגמ' ואפילו אינו גבוה כלל אבל משום שמא יקרא אסור אפילו חקוק בטבלא ואפילו גבוה הרבה אבל להרמב"ם דמתיר בחקוק בטבלא דלא מיחלף בשטרא השתא ודאי אפילו לטעמא שמא ימחוק אם היה כתו' על הכותל אפילו גבוה הרבה אסור משום דלא פלוג רבנן ואם היה חקוק אפילו בטבלא אפילו אינו גבוה כלל מותר ויש ליישב דהרמב"ם אתא לאשמועינן דאף לאביי דחיישינן שמא יקרא בשטרי הדיוטות בחקוק בטבלא מותר דחקיקה בשטרא דכתיבא לא מיחלף ואם היה כותב הטעם משום שמא ימחוק הוה אמינא דלהאי טעמא דוקא בחקוק בטבלא שרי משום דליכא שמא ימחוק בחקיקה אבל למ"ד שמא יקרא בשטרי הדיוטות אף בחקוק בטבלא אסור דמיחלף קמ"ל דלא מיחלף ותו נראה דלטעמא שמא ימחוק אינו אסור אלא לבע"ה אבל לא לשמש והכי משמע להדיא מפרש"י שסביב האלפסי וכ"כ הר"ן ז"ל שמא ימחוק מן האורחין שיראה שלא הכין להם כל צרכיהם ויתחרט שזימן יותר מן הראוי וימחוק מן הכתב כדי שלא יקראם השמש עכ"ל משמע דהשמש יכול למנו' מתוך הכתב דאין בידו למחוק אבל לטעמא דשמא יקרא בשטרי הדיוטות אף לשמש אסור ולאו דוקא נקטא מתני' אורחיו ופרפרותיו דאפי' לאחר שאיכ' אורחיו ופרפרותיו נמי אסור משום שמא יקרא וכו' ואף בפרש"י בגמ' דכתו' כלשון זה שמא ימחוק מן האורחי' שיראה שלא הכין להם כל צרכם ויתחרט ויניח לשמש שלא לקרותם עכ"ל נמי משמע הכי שהבעה"ב ימחוק מן האורחים ויצוה לשמש שלא לקרותן אבל בשמש לא חיישינן שמא ימחוק אבל משום שמא יקרא וכו' אף לשמש אסור · כתב הרמב"ם בפרק כ"ג אסור לקרו' בשטרי הדיוטות בשבת שלא יהא כדרך חול ויבא למחוק וכיוצא בזה כ' הסמ"ק והסמ"ג וז"ל אסור לקרו' בשטרי הדיוטו' שלא יהא כחול ויבא למחוק עכ"ל. ותימ' הלא שטרי הדיוטות הם הוא שטרי חובות וחשבונו' ואיסורין משום ממצו' חפצך וכפרש"י ותו' בפ' משילין דמקח וממכ' אסור מן המקרא דכתי' ממצוא חפצך אי נמי מקח וממכר אתי לידי כתיבת שטרי מכירה עכ"ל וא"כ למעט הראשון ודאי קריאת שטרי הדיוטות שהם של מקח וממכר וכן ש"ח והשבונות אסורים משום ממצוא חפצך

דרכי משה

(ה) וכתב בתשובה בר ששת סימן קט"ו כשם שאין לוין בשבת כך אין פורעין: (ו) וכ"כ הר"ן: (ז) ומ"כ בהגהת אלפסי מיהו נראה דאם היה בו פסקים ודינים ופירושי התורה

דרישה

[ד] **אבל** בטבלא ופנקס אפילו אם הוא חקוק אסור לקרותו עיין ב"י: [ה] **והלא** קריאתו היא הנאתו כתב ב"י נראה שהוא סובר שאסור לטלטלו דהוי מוקצה ומיהו לעיין בו כיון שאינו מטלטלו וגם אינו מדבר שרי ונראה מדברי הגהות בפ' שכן דעת א"ז עכ"ל · לכאורה דבריו תמוהין דהא רבינו כתב בהדיא בשמו שמותר לקרות כו' משמע דאפילו לקרות בפה מותר · ועוד שב"י עצמו כתב בסמוך ודע שהגהות כתבו שהורה מהר"ם כראבי"ה וכדי שלא יסתור למ"ש רבינו בשמו צ"ל דלא קאי אלא למה שהתיר ראבי"ה לקרות בהן לאפוקי מא"ז שאוסר לקרות בהן אלא לעיין ע"כ. גם כבר נתבאר שראבי"ה ס"ל כדעת התו' שכתבו בהדיא דמותר לקרות ואפשר לתרץ דלעיל פי' ב"י דבריו כן כדי למעט התמיה שתמה רבינו על מהר"ם כיון דמוקצה הוא למה מתיר לקרותו גם הביא ראייה שהרי גם הא"ז מילק בין קריאה לעיין ה"ה רבינו מחלק בין קריאה לטלטל ואגב כתב שאפשר שמהר"ם

חדושי הגהות

ד אפשר שטעמו משום שכיון שבא מחוץ לתחום אסור לטלטלו ואע"ג דבסימן תקט"ו יתבאר דדבר הבא מחוץ לתחום שאין במינו במחובר מותר לטלטלו אפילו מי שהובא בשבילו כבר נתן הרא"ש שם הטעם דכיון דשרי באכילה לישראל אחר אין לו דין מוקצה לאסור בטלטול משא"כ בכתב שאינו דבר אכילה (מהרל"ח): והואיל

היא הנאתו ור"ת היה אומר אחר שלא הובא בשבילו יכול לקרותו הואיל ולא הובא בשבילו אי נמי אפילו מי שנשלח לו יכול לקרותו [ו] שהרי השולח שלחו בשביל עצמו ולא בשביל אותו שהוא שלוח אליו ע"כ ומ"מ אני תמה היאך התיר הקריאה בשטרי הדיוטות [ז] ומצאתי כתוב מה שרגילין עתה שקורין בכתבים שהביאום בשבת לפי שאין יודעין למה הביאום ושמא יש בהן צורך הגוף ולא דמי לשטרי הדיוטות שאין בהן צורך הגוף כלל ואין נ"ל הטעם מספיק (ד) כתב שתחת הצורה שכותבים תחתיה מה היא [ח] אסור לקרותה :·

כל

ב"ח

חפלך קרוה איסור גמור וא"כ לטעמא דחששא דשמא ימחוק ובאגרות שלום ליכא לחששא דשמא ימחוק וצ"ע ומה שנוהגין שהשמש קורא לסעודה מתוך הכתב הוא איסור גמור שהרי הוא קורא בשטרי הדיוטות ממש אבל מה שנהגו בזיריד לובלין ובשאר ירידים שהשמש קורא מתוך הכתב את מי שהוא מוחרם מפני ש"ד חובותיו ולא חיישינן לקורא בשטרי הדיוטות יש ליישב חדא משום פסיד' שלולא הכרוזה זו היה נפסדין כל החובות וכל משא ומתן של כל בני המלכות תלוי בהכרוזה זו בשבת שמתאספין כל הקהלות ויודעין מי ומי הכריזו עליו חרם כדי לכופו בעירו לשלם וכיוצא בזה התיר ר"י [illegible] לא"י משום פסידא כדכתבו התו' בפ"ק דע"ג וכן כתבו הפוסקים ומהאי טעמא מתיר לשם למכור חטים ושעורים משום פסידא והביאו הסמ"ג בה' שבת : ותו דדבר זה נוגע לרבים וכבר התירו לפקח על עסקי רבים בשבת כדאיתא בפ' שואל ובפ"ק דכתובות והכרוזה זו צריכה שתהיה דוקא בשבת דאז נאספין כל בני המלכות ואושא מילת' טובא ואיכא פירסומא רבה וכענין זה כתב הריב"ש להכריז על הקרקעות בשבת דהרא"ה התירו מהאי טעמא ועל כן נראה דאין כח לשום מורה לבטל מנהג זה שנהגו להקל לפני כמה גדולים מ"מ ועיין במ"ש בזה סימן שמ"א : כתב הרב בהגהת ש"ע דספורי מלחמות שכתובים בלשון הקדש שרי לקרותן בשבת ודקדק כך ממ"ש התו' בפר' כל כתבי (דף קי"ו בד"ה) וכ"ש וז"ל מיהו אותן מלחמות הכתובים בלעז נראה לרבינו יהודה דאסור לעיין בהם וכו' ומביאו ב"י דמשמע דוקא בלשון לעז אבל לשון הקדש הלשון בעצמו יש בו קדושה ויש ללמוד מן הלשון הלא כמה דברים שרי והא דכתב המרדכי ריש הזורק דבזמן הזה מותר לטלטל הגט משום שאדם יכול ללמוד הימנו כמה הלכות גט דמשמע דאי לאו האי טעמא אסור אף עפ"י שכתוב בלשון הקודש יש ליישב דאף על גב דהיה יכול ליתן טעם להתיר משום דכתוב בלשון הקדש מ"מ האי טעמא דיכול ללמוד ממנו כמה הלכות הגט עדיף טפי ·מיהו כלפע"ד דלשון הפוסקים לא משמע הכי אלא כל שטרי הדיוטות ומלחמות אפילו כתובים בלשון הקדש אסור לקרות בהן והא דנקטו התו' מיהו אותן מלחמות הכתובים בלעז וכו' לא באו אלא להורות מקום האיסור והוא דדוקא אותן מלחמות של זה עם זה שחיברו בלשון לעז הוא דאסור אפילו היו מעתיקין אותן מלשון לעז ללשון הקדש כיון דאינן אלא שטרי הדיוטות ממש משא"כ ספר יוסיפון וספר דברי הימים של ר' יוסף הכהן וכיוצא בהן דיש ללמוד מספריהם כמה דברי מוסר ויראת שמים אפילו העתיקום ללשון לעז מותר לקרות בהן ועוד אפשר לומר דנקטו התוספות לעז משום דכתבו בסוף דבריהם ואפי' כו' עכ"ל דכשכתובים בלשון לעז דוקא ה"ל מושב לצים דאילו היו כתובים בלשון הקדש לא ה"ל מושב לצים ואינו אסור אלא בשבת והכי נקטינן דכל שטרי הדיוטות וספורי מלחמות אפילו כתובים· בלשון הקדש אסור לקרות בהן בשבת דלא כהרב בהגהת ש"ע נ"ל :

כל

ב"י

כתב שתחת הצורה וכו' ברייתא שם (קמט) הכתב שתחת הצורה ותחת הדיוקנאות אסור לקרותו בשבת ופירש"י כגון בני אדם הציירים בכותל חיות משונות או דיוקנאות של בני אדם של מעשים כגון מלחמות דוד וגלית וכותבין זה צורת פלוני וזו דיוקן פלוני ונראה דטעמא משום דהוי כשטרי הדיוטות כתבו התו' בפרק כל כתבי (קטו:) דאותן מלחמות הכתובים בלשון לע"ז נראה לרבי יהודה לאסור לעיין בהם דלא גרע מכתב שתחת הצורה וכו' וכיוצא בזה כתב הרא"ש בפרק שואל בשם ר"י יונה (ח) וז"ל והלין דכתבי מליצות ומשלים שיחת חולין ודברי חשק אסור לקרותו בשבת כתב הרמב"ם בפי' המשנה פרק שואל שאסור ללמוד בשבת וביום טוב זולת בספר הנבואות ופירושיהן ואפי' היה אותו ספר בחכמה מן החכמות וכתבו ה"ה בפכ"ג וכ"נ ממ"ש הר"ן בפרק כל כתבי בשם הרז"ה תאחר שפסק מנהג הראשונים שאנו נוהגי' לדרוש בכל שבת ושבת עד זמן סעודה אין לנו למנוע עצמנו מלקרות בכל כתבי הקודש ובכל ספר שיש בו סרך קדושת כל היום כולו עד כאן משמע דדוקא בכתבי הקודש או ספר שיש בו סרך קדושה קורין אבל לא בספר שאין בו סרך קדושה אבל מדברי הרשב"א נראה שמותר ללמוד בספרי החכמות בשבת שכתב בתשובה סימן תשע"ב שמותר להביט באצטרולב"א בשבת שאינו אלא כאחד מספרי החכמה דמה הפרש בין כתוב ורשום בלוחות נחושת בעט ברזל לכתוב בספר וכן כתב האגור שהרשב"א והרמב"ן התירו לקורא בשבת בספרי רפואות מפני שחכמה היא ולא דמי לשטרי הדיוטות בר"פ כל כתבי (קטו :) תנן דיש כתבי הקודש שאין קורין בהם בשבת מפני ביטול בית המדרש ומפרש בגמרא דהיינו כתובים ופירש רש"י טעמא משום דמשכי ליבא ובשבת היו דורשין דרשה לבעלי בתים ובתוך הדרשה היו דורשים להם איסור והיתר וטוב להם לשמוע מלקרות בכתובים ואמרינן בגמרא (קטז :) רב אמר ל"ש אלא בזמן בית המדרש אבל שלא בזמן בית המדרש קורין ושמואל אמר אפילו שלא בזמן בית המדרש אין קורין וכתבו הרי"ף והרא"ש והלכתא כרב ופירש"י בזמן בית המדרש קודם אכילה היו דורשין שלא בזמן בית המדרש לאחר אכילה לא דרשי משום שכרות וכתב הר"ן בשם הרז"ה מאחר שפסק מנהג הראשונים שהיו נוהגים בכל שבת לדרוש וכו' כמש"ל (ט) : לשאול מן השד בשבת משום רפואה כתב ר"י בח"ה שכל מה שהוא מותר בחול מותר בשבת וכן משמע בפרק חלק (קא·) בענין אמירה לא"י כ' בהגהו' פ"ו ומה שאנו אומרי' לא"י להוצי' החמין מן התנור אין אנו אומרין לו להבעיר וא"י מנפשיה קא עביד עכ"ל כלומר שיש אש בתנור ובהוצאתו הקדרה נוגע בגחלים ומבערם א"נ שאם לא היה חם כ"כ היה הא"י מבעיר האש ומחממו אבל האגור כתב שהרא"ש אסר לומר לא"י להוציא הקדרה בשבת כשנוגעת בגחלים וכן נראה לבעל שבלי הלקט כתב הרשב"א בתשובה דסחורה הנפסדת בספינה ע"י גשמים אסור לומר לא"י להוציאה שלא התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד אלא בדליקה וכן כתב האגור בשמו וכן דעת סמ"ג והתרומ' שכתבו בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד ובפרק המדיר (ע·) קאמר למעוטי שאר איסורי שבת לאפוקי מה"ג שפירשו שאין חילוק בין דליקה לשאר איסורי שבת וכן כתב בסמ"ק אלא שמסיים בה דשמא ה"ג רצה לומר כל שיש בו הפסד ממון הכל מותר ותלמודינו ממעט דבר שאין בו הפסד ממון עכ"ל והרא"ש כתב בפרק כל כתבי דברי ה"ג לפסק הלכה וז"ל בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד כתב בה"ג דה"ה לבדיקה דמיא וכ"ג דכל כיוצא בזה היזק הבא לאדם פתאום כגון אם נתרועעה חבית של יין והולך לאיבוד וירא שיכול לקרות הא"י וכשיבא הא"י ממילא יכבה וכתבו רבינו סימן של"ד וכיון דאיסורא דרבנן הוא כדאי הם ה"ג והרא"ש לסמוך עליהם · כ' רבינו ירוחם בח"כ ישראל שאמר לא"י לעשות מלאכה בשבת ועבר משום שבות אסורה לו אותה מלאכה לעולם משום קנסא כך דקדקו הפסקים בפרק השוכר את הפועלים אבל הרמב"ם בפ"ו כתב שמותר לו ליהנות באותה מלאכה לערב אחר שימתין בכדי שיעשה וכוותיה נקטינן כתב האגור בשם מהר"י מולין שמותר לומר לא"י לעשות מאכל מקמח ומים לתינוק בשבת דהוי קצת דומה לחולה שאין בו סכנה והטלטול נמי מותר לדעת הרא"ש ז"ל עכ"ל ומ"ש והטלטול נמי מותר לדעת הרא"ש הוא מ"ש רבינו בסימן שכ"ה דאפילו היה קמח או עיסה בין השמשות לא הוי מוקצה ומ"מ הא דשרי לומר לא"י פשוט הוא דבאין תבשיל אחר להאכילו הוא דאל"כ יאכילנו מאותו תבשיל ואם הוא קר יחממנו כנגד האש במקום שאין היד סולדת כתוב בהגהת מרדכי פ"ה שמותר לומר לא"י בשבת עשה מלאכתך והרא"ש בפרק השוכר את הפועלים כתב אסור בשבת לומר לא"י שאין מזונותיו עליך הילך בשר זה ובשל אותו לצרכך בשבת : כתב רבינו בסימן שמ"ב כל שבות דרבנן מותר בין השמשות לצורך מצוה או אם היה טרוד והולך לעשר פירות בין השמשות וכ"כ הר"י שמותר לומר לא"י בין השמשות להדליק הנר : אם מותר לומר לא"י לחלוב בהמתו כתבו רבינו בסימן ש"ה : אם אמירה לא"י מותרת בשביל מת כתבתי בסי' ש"ו ואכתוב עוד בסי' שי"א בס"ד : כתב ה"ה בפכ"ג בשם ספר העתים שאסורים לצור להחרים שום דבר בשבת אא"כ הוא לצורך השבת דומיא דהיתר נדרים שיתבאר בסימן שמ"א : אם מותר להפיס מנה גדולה כנגד קטנה או אפילו מנות שוות כתבו רבינו בסימן שכ"ב : אם מותר לומר בשבת מלא לי כלי זה כתבו רבי' בסי' שכ"ג : כילד מותר לומר לחברו תן לי ביצים ואגוזים במנין ג"כ שם : מ"כ בשם ספר אגודה ראיתי א"י בעלי חובים מביאים עגלות מליאות תבואה ביום השבת וישראל נותן לו מפתח אוצרו והא"י טוענים ומודדין ומונין ולא ראיתי אחד מרבותי מוחה בדבר כי התבואה של הא"י עד אחר שיחשוב עמו · מצאתי בתשובת מהר"ם שמעתי ממורי הגבור שמותר לישראל לילך בעדר הא"י ולהיות שם חודש או חדשים ולראות אף בשבת כשהא"י חולב דכיון שאין הא"י מוכר לו את החלב כי אם אחר עשותו את הגבינות א"י כי עביד מלאכה בשבת מלאכה דידיה עביד ע"כ וכ"כ בא"ח . דין גבינות שעושות השפחות בשבת בסימן ש"ה :

בסימן

דרכי משה

התורה דמותר לקרות בהן לכ"ע אפילו אם הובאו מע"ש : (ח) ויש לדקדק מדבריהם דלא נאסר לקרות בשטרי הדיוטות אלא כשכתובים בלשון לעז אבל אם כתובים בלשון הקודש מותר לקרות בהן דהלשון בעצמו יש בו קדושה ולומד ממנו דברי תורה אבל לא נראה כן ממה שאכתוב בסמוך לדעת מקצת רבוותא דאסרו לקרות בספרי חכמות חיצונות אע"ג דמסתמא הם כתובים בלשון הקודש מיהו נראה מאחר דאינו אלא איסור דרבנן די לסמוך אדקדוק דברי התוספות לקרות בהן כשהן כתובים בלשון הקודש ולכן נוהגין ג"כ לקרות בספרי החכמות בשבת ואפשר דאף הר"ן והרמב"ם והמ"מ לא אסרו אלא בימים הראשונים שהיו כותבין כל הפרושים והחכמות בלשונות אחרות כמו שידוע מספרי הרמב"ם שהוצרכו להעתיק אח"כ אבל בלשון הקודש נראה דשרי ואע"ג דכתב הסמ"ג והביאו המרדכי ר"פ הזורק דגט בזמן הזה מותר לטלטלו שאדם יכול ללמוד ממנו כמה הלכות גט וכמ"ש בא"ע סימן קל"ו ע"ש דמשמע הא בלא"ה אסור י"ל נמי דשאני גט דנכתב בכל לשון כמו שיתבאר בא"ע סימן קכ"ו ולהכי נקט דיכול ללמוד ממנו הלכות גט אבל בלא"ה אסור אבל בלשון הקודש הכל שרי כדיוק התוס' דנקטו דוקא לשון לעז כן נ"ל : (ט) וכתב א"ז ומותר ללמוד בשבת אף בדברים שאינו רגיל בהן וא"א שצער הוא לו :

וצ"ע

דרישה

שמהר"ס גופא לא התיר לקראו כ"א לעיין בתוכו וכדברי א"ז · אבל לקמן כשכתב שהגהות כתבו שהורה מהר"ס כראבי"ה סוברת לומר שמהר"ס התיר לקרות בהן בפה כדי שלא יסתור למ"ש רבינו בשמו דאעפ"י שנאמר שהתיר מהר"ס לקרות בפה ג"כ נתיישב תמיהת רבינו על מהר"ס בתירוץ שכתב ב"י וק"ל · ועוד כתב בית יוסף שם ואע"ג דדבר הבא מחוץ לתחום אם אין במינו במחובר מותר לטלטלו אפילו למי שהובא בשבילו כמבואר בסימן תקט"ו י"ל דהתם שאני כדיהיב הרא"ש טעמא דכיון דשרי באכילה לישראל אין לו דין מוקצה לאסור בטלטול עכ"ל : [ו] **שהרי** השולח שלחו בשביל עצמו ולא בשביל כו' לשון שהרי אינו נוח לי דלשון זה מובן כאילו דבר פשוט הוא שהשולח שלחו בשביל עצמו ומאי פסקא · וצ"ל דשיעור דבריו כך הוא שהרי השולח שלוחים מעצמו בלי דעת אותו שהוא שולח אליו וכיון שהוא לא עשה שום מעשה מש"ה מותר דהא הטעם שאסור לטלטל דבר הבא מחוץ לתחום הוא דגזרינן שמא הוא ישלח אח"כ חוץ לתחום להביא לו וכאן דהוא לא עשה כלום לא שייך למיגזר ביה ולא דמי לשאר דבר הבא מחוץ לתחום שאסור לו לאכול אעפ"י שהוא ג"כ לא עשה כלום דשאני התם שמ"מ הוא הכנה מוכן ומזומן לו תכף ומש"ה שייך למיגזר לאפוקי באגרות שאין הכנה מוכן ומזומן דהא לא ידע עדיין אם כתב בו שום דבר לטובתו או לא : [ז] **ומצאתי** כתוב מה שרגילין עתה וכו' תימה לי הלא הטעם זה כתבו התו' בר"פ כל כתבי בשם ר"י ור"ת ז"ל וכ"ש בשטרי הדיוטות פ"ה איגרת ותימא דנהגו העולם לקרות בכתבים ואיגרות השלוחים ממקום למקום ולטלטלן ונראה לר"י דלא קרי שטר הדיוטות אלא שטרי חובות וכיוצא בהן אבל איגרות שרי דפעמים שיש בהן פיקוח נפש ואפי' יודע שאין בהן פיקוח נפש מתיר ר"ת דלא הוי שטרי הדיוטות כיון שא"צ למה שכתב בה לפי שיודע מה שבאיגרות ואם אינו יודע שמא יש בו צורך גדול או פיקוח נפש עכ"ל · ועוד קשה למה לא כתב רבינו שאף אם יודעין שאין בהם צורך הגוף ג"כ שרי כמ"ש התוס' בשם ר"ת · ואולי גליון זה בתו' ואינו מדברי התו' לכך לא ראה רבינו דבריהם ולאייה לזה שגם הרא"ש לא הזכיר כלל דבריהם לא בפרק כל כתבי ולא בפ' השואל · ומכאן נתברר לך שיש קיצור בדברי ב"י בהעתק לשון התו' שב"י כתב וז"ל כיון דאין צריך למה שכתב בהם ואם אינו יודע כו' בשם מ"ש התו' בשם ר"ת דלא הוי שטרי הדיוטות כיון דאין צריך למה שכתב בהם לפי שיודע מה שבאיגרת וזהו היפוך סברת רבינו ירוחם שכתב דאפילו לדעת הר"ר יונה וסייעתו האוסרים לא אסרו לקרות אלא כשנתלמה לו קודם שכבר ידע מה שכתוב בה כיון שיודע מה שכתיבה בה אסור לקרותה משום שטרי הדיוטות · והביאו ב"י בסמוך וכתב עליו ולא משמע כן מדברי רבינו אלא מאן דאסר בכל גוונא אוסר אפילו הובא בשבת ואינו יודע כו' ר"ל מדכתב רבינו ואין נ"ל הטעם מספיק הרי קמן דהדיא דאסור אפי' הובא בשבת ואינו יודע אם יש בה צורך הגוף ואם איתא לדברי רבינו ירוחם א"כ קשה הלא רבינו פסק דלא כמאן : [ח] **אסור** לקרותה לאו דוקא אלא אפי' לעיין בלא קריאה אסור וכמ"ש לעיל · כתב ב"י בשם הרא"ש שכתב בפרק השוכר את הפועלים אסור בשבת לומר לא"י שאין מזונותיו עליו הילך בשר זה ובשל אותו לצרכך בשבת ע"כ · אין זה סותר למ"ש ב"י לעיל מזה בשם ההגהות מרדכי פ"ה שמותר לומר לא"י לצורך בשבת עשה מלאכתך דשאני התם כיון דאמר לו הילך בשר זה ובשל וכן נראה כאלו מבשל בשבת בשליחותו ומש"ה פסק רמ"א ז"ל בש"ע אלו שני דינים ע"ש:

שמקפיד

פרישה

בש"ע ע"ש : (ד) **כתב** שתחת הצורה כו' פרק השואל פירש"י כגון בני אדם הציירים בכותל חיות משונות או דיוקנאות של בני אדם של מעשים כגון מלחמת גליות ודוד וכותבין תחתיהן זה צורת פלוני אסור לקרות בשבת שמא יקרא בשטרי הדיוטו' ברייתא' ודיוקני עצמו אף בחול אסור להסתכל בה משום אל תפנו אל האלילי' ובתו' נראה דבעשוי לשם ע"ג אסור אבל לנוי מותר כדמשמע מבנן של קדושים דלא הוי מסתכלים בצורת' דזוזי מכלל דאחריני הוי מסתכלין עכ"ל רא"ק:

מוץ

שח **כל** הכלים ניטלין בשבת (א) חוץ מכלים שאדם חס עליהם כגון (ב) סכין של שחיטה ומילה ושל ספרים דהו"ל כאילו הקצם [א] שמקפיד עליהם שלא יטלטלם כדי שלא יפגמו וכן כל כיוצא בזה וכל דבר שהוא כלי אפילו הוא גדול וכבד הרבה לא נתבטל

שח בסימן זה והבאים אחריו עד סוף סי' שי"ב נתבארו דיני המוקצה ובטע' איסור טלטול דברים המוקצים כתב הרמב"ם בפ"כ כ"ד וז"ל אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול ומפני מה נגעו באיסור זה אמרו ומה אם הזהירו נביאים וצוו שלא יהא הילוך בשבת כהילוך בחול ולא שיחת השבת כשיחת החול שנאמר ודבר דבר ק"ו שלא יהא טלטול בשבת כטלטול בחול כדי שלא יהא כיום חול בעיניו ויבא להגביה ולתקן כלים מפנה לפנה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בהם שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת ובטלה טעם שנאמר בתורה למען ינוח ועוד כשיבקר ויטלטל כלים שמלאכתן לאיסור אפשר שיתעסק בהם מעט ויבא לידי מלאכה ועוד מפני שמקצת העם אינם בעלי אומניות אלא בטלים כל ימיהם כגון הטיילין ויושבי קרנות שכל ימיהם הם שובתין ממלאכה ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר הימים נמצא שלא שבת שביתה הניכרת לפיכך שביתה בדברים אלו היא שביתה השוה בכל אדם ומפני דברים אלו נגעו באיסור הטלטול ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים הצריך להם כמו שיתבאר עד כאן לשונו והראב"ד כתב שם טעם אחר טלטול דברים המוקצים נאסר מפני גדר הוצאה כמה שכתוב בפרק כל הכלים (קכד:) אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא והנה כלל הדברים המוקצים שאסורין לטלטל מתחלקים לו' חלקים. הא' כלי שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס דהיינו כלי שאדם מקפיד עליו שלא יפגם כגון סכין של שחיטה ומילה ושל ספרים. הב' כלי שמלאכתו לאיסור. הג' כל דבר שאינו כלי ולא מאכל אדם ולא מאכל בהמה כגון אבנים ומעות וקנים ועצים וקורות ועפר וחול ומת ובעלי חיים וגרוגרות וצמוקים שהם מונחים במקום שמייבשים אותם וכל כיוצא בדברים אלו דלא חזו וזהו מוקצה מחמת גופו. הד' כלי שמלאכתו להיתר ומונח עליו אחד מהדברים המוקצים מחמת גופם כגון חבית שיש עליה אבן וכר שיש עליו מעות ואפילו הוסרו אח"כ כיון שהיו עליהם בין השמשות מגו דאתקצו לבין השמשות אתקצו לכולי יומא. הה' דבר שהיה בין השמשות מחובר או מחוסר צידה. הו' מוקצה מחמת מצותו כגון עצי סוכה ונוייה: **ודע** שבספר הנקרא מקדש כתוב שאסור לטלטל תפילין בשבת והביא ראייה מדאמרינן בפרק הניזקין (ס.) דסיפרא דאפטרתא אי לאו דשרי למיקרי ביה הוה אסור לטלטלו והאריך בזה ואח"כ כתב ומיהו ק"ל מדאמרי' בספ"ק די"ט (טו.) דשרי לשדורי תפילין בי"ט וי"ל שלא התירו אלא מטעם שהוא נהנה בשילוחן ומעתה בשבת דלית ביה דין משלחין אסור לטלטלן והאריך עוד בזה ובסוף דבריו כתב ומיהו יראה לי דלצורך גופו ולצורך מקומו מותר דבודאי לא דיינינן להו טפי מכלי שמלאכתו לאיסור והרב הרלב"ח ז"ל העתיק לשון הספר הנזכר וכתב עליו דמרגלא בפומייהו דאינשי שתפילין אסור לטלטלם וקצתם אומרי' שהם מוקצה מחמת מצוה ובעיני נראה שהוא שיבוש גמור שהמחבר עצמו לא הזכיר כן אדרבה הזכיר המצו' לספק היתר הטלטול גם הרא"ש בתשובה הזכיר כל דיני המוקצ' והאריך בהם ולא הזכיר דבר מזה ובודאי נראה מלשונו שאין בתפילין דין מוקצה כלל דאם כן לא הוה שתיק מיניה והתוס' כתבו בספ"ק די"ט שאם ירצה אדם להניח תפילין בשבת אין איסור בדבר כלל כי מה שאמרו (מנחות לו.) יצאו שבתות וימים טובים שהם עצמם אות היינו שאין צורך להניח בהם תפילין אבל אם הניחם אין איסור בדבר וכך הם דברי רש"י והר"ן ז"ל ומשם יתבאר כי הראייה שהביא מפ' הניזקין היא בנויה על הקדמה שהתפילין אסור להניחם בשבת ואינו כן וכ"כ בת"ה דהיתר גמור הוא לטלטל תפילין אם יש שום צורך בדבר: ודברי רבי' פה אינו אלא בארבעה חלקים הראשונים אבל בחלק הה' דיבר בהל' י"ט ובחלק הו' בהלכות סוכה: ומתוך דבריו פה יתבאר לך שמוקצה מחמת חסרון כיס אין לו צד היתר לטלטלו אך שלשת חלקים הנשארים יש לדבר היתר בטלטולם על דרכים שונים: כי כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו ולצורך מקומו ולא נאסר אלא מחמה לצל: ודבר שאסור לטלטלו מחמת גופו יש בו דרכי היתר י"ג. הא' יש דברים שמותר לטלטלם ע"י מחשבה כמו חריות של דקל ונסרים של אומן וחבילי קש ועצים שהתקינן למאכל בהמה ולבנים שנשארו מהבנין. הב' יש דברים שצריכים הכנסה וייחוד מקום כמו שאמרו מכנים אדם מלא קופתו עפר ועושה בה צרכיו והוא שייחד לו קרן זוית: הג' יש דברים שצריכים שפשוף או למוד כמו שאמרו בגמרא על נדבך של אבנים ואעפ"י שלא הזכיר רבינו זה אני אזכירנו בע"ה. הד' כיסוי בור ודות ניטלים אם יש להם בית אחיזה. הה' התירו לטלטל אבנים מקורזלו' לצורך בית הכסא. הו' התירו לטלטל גרף של רעי כלומר כלי המיוחד לרעי ואין בו רעי מותר לטלטל ע"י מים שנותן בו. הז' התירו לטלטל המת מפני הדליקה. הח' התירו לטלטל המת מפני החמה ע"י ככר או תינוק. הט' התירו לטלטל קוץ המונח במקום שרבים דורסים בו כדי שלא יזוקו. הי' התירו לטלטל גרף של רעי כלומר הרעי עצמו מותר לטלטלו בין ע"י כלי בין שלא ע"י כלי. הי"א התירו לטלטל קליפי אגוזים ע"י שמסלק הטבלא ונוער' וענין סילוק זה יתבאר לקמן. הי"ב התירו לטלטל שברי כלים אע"פ דדמו לצרורות ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה. הי"ג התירו לטלטל האיסור בגופו שלא בנגעו ידיו כדתנן קש שעל המטה מנענעו בגופו אבל אם ע"י נענוע ידיו מטלטל האיסור ואפי' אם אינו נוגע בו זה נקרא טלטול מן הצד ואסור כל שהוא צריך לדבר האסור וכלי שמלאכתו להיתר שמונח עליו אחד מהדברים המוקצים מחמת גופם כגון חבית שיש עליה אבן וכר שיש עליו מעות יש בו ג"כ דרכי היתר ומספרם ה'. הא' אם לא הונחה שם מדעת אלא ששכחם שם מותר להטות החבית כדי שתפול האבן ולנער הכר והמעות נופלות דטלטול מן הצד לצורך דבר המותר שרי ומטעם זה לנון שטמנו בקרקע אם מקצת עליו מגולות נוטלו אע"פ שבנטילתו מזיז עפר ממקומו וכן פגה שטמנה בתבן מותר לתחוב בה מחט וליטלה. הב' אם היתה חבית זו בין החביות שאינו יכול להטותה או שהיה צריך למקום החבית והכר מגביהן כמו שהן עם האבן והמעות עליהם ומניחם במקום אחר כיון שלא הונחו שם מדעת. הג' אם יש ביד בנו שיש לו גיעגועין עליו אבן מותר ליטלו והאבן בידו ודוקא אבן אבל דינר לא. הד' אבן שבקרויה שממלאין בה מים אם היא מהודקת מותר לטלטלה עם האבן מפני שהיא כדופן וכן בכלכלה נקובה וסתם הנקב באבן מותר לטלטלה עם האבן מזה הטעם. הה' כלי שמלאכתו להיתר שיש בו דבר איסור ודבר היתר וא"א לנערם כגון כלכלה שיש בה אבן ופירות רטובים שאם ינערם יפסדו מותר לטלטלם וכן כנונא אגב קיטמא אע"ג דאיכא עליה שברי עצים משום דא"א למינקט קיטמא לחודיה אפילו אי שדי לי' מכנונא והוא שדבר המותר חשוב מדבר האיסור והוא שצריך לגוף דבר המותר או למקום הכלכלה והכנונא: ואחר שהצעתי לפניך כל זה אבוא לבאר דברי רבינו ואז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא:

כל הכלים ניטלים בשבת חוץ מכלים שאדם חס עליהם וכו' בפרק כל הכלים (קכג.) תנן ר' יוסי אומר כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מן המסר הגדול ויתד המחרישה ופירש"י משום דקפיד עלייהו ומייחד להם מקום דלא חזו למלאכה אחריתי ובפרק מי שהחשיך (קנז:) אמרי' שזה נקרא מוקצה מחמת חסרון כיס ואפילו ר"ש מודה בי' ובגמ' (קכג:) אמר אביי חרבא דאושכפי וסכינא דאשכבת' ומגיזא דנגרי כיתד של מחרישה דמי ופרש"י חרבא דאושכפי סכין של רצענין: וסכינ' דאשכבת' סכין של בית המקולין שהקצבים מקצבים בו בשר: ומגיזא. דולויידור"ה כל הני קפדי עלייהו משום דמיפגמי ומקל' להו בידים והתוס' כתבו שנ"מ סכינא דאשכבת' סכין ששוחטין בו שמקפיד שלא תפגם וכתב הרא"ש וכן נמי סכין של מילה ואזמל של ספרים וסכין של סופרים שמתקני' בהם הקולמסים כיון שמקפידי' לעשות בהם תשמיש אחר אסור לטלטלם בשבת כתב הרמב"ם בפ' כ"ה וז"ל כל כלי שמקפיד עליו שמא יפחתו דמיו כגון כלים המוקצים לסחורה וכלים היקרים ביותר שמקפיד עליהם שמא יפסדו אסור לטלטלן בשבת וזה הוא הנקרא מוקצה מחמת חסרון כיס כגון המסר הגדול וכו': וה"ה כ' בפ' כ"ו גבי אוצר של תבואה שאם יש לו כלים המוכנים לסחורה והצריך להם מותר לטלטל' וכ"ש הוא מפירו' המוכני' לסחור' שהותרו אפילו באכילה עכ"ל וכן משמע מכרכי דזוזי דאיתא בספ"ק (יט:) ובס"פ מי שהחשיך (קנו.) וגם לפמ"ש התוס' שם בפ"ק מ"מ פשיטא להו דלר"ש אפי' בכלים המיוחדים לעסקא לית ליה מוקצה וצ"ל דהא דכתב הרמב"ם דכלים המוקצי' לסחורה אסור לטלטלן היינו דוקא כשמקפיד עליהם שמא יפסדו ומש"ה אע"פ שאינם יקרים ביותר כיון שהם מוקצים לסחורה אסור לטלטלם דמקפיד עליהם שמא יפסדו דקתני קאי גם לכלים המוקצים לסחורה הא אם אינו מקפיד עליהם אע"פ שהם מוקצים לסחורה מותר לטלטלם וכדברי ה"ה וכתבו התוספות דכלי המוקצה מחמת חסרון כיס יש ליזהר שלא לטלטלו אפי' לצורך גופו וכ"כ הרא"ש בתשובות וכיון דלצורך גופו אסור כ"ש לצורך מקומו כדמשמע בגמרא דלצורך גופו עדיף מלצורך מקומו וכן נראה מדברי רבינו שכתב בסמוך או אפי' אם צריך לו והוא דבר שמקפיד עליו שלא לעשות בו אלא מלאכתו וכו' אסור הרי שאע"פ שצריך לו לגופו אסור מפני שמקפיד עליו דהיינו מוקצה מחמת חסרון כיס וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם בפרק כ"ה שלא הזכיר היתר טלטול לצורך גופו ולצורך מקומו במוקצה מחמת חסרון כיס כמו שהזכיר בכלי שמלאכתה לאיסור (א): **ובכל** דבר שהוא כלי אפי' הוא גדול וכבד וכו' בעירובין (קב.) ההיא שריתא (פי' קורה) דהוה בי ר' פדת דהוה מדלו לה בי י' ושדו לה אדשא ולא אמר להו ולא מידי אמר תורת כלי עלה ההיא אסיתא (פי' מכתש) דהוה בי מר

שח כל הכלים ניטלים בשבת וכו' מפרש בגמרא כל הכלים נטלים בשב' ואפילו בשתי ידים ואפי' בשני בני אדם ואח"כ אמר רבינו עוד דאפי' הוא גדול וכבד הרבה וכו': וכתב בית יוסף בהצעתו וטעם איסור טלטול מוקצה כתב הרמב"ם שהוא כדי שלא יהא טלטול של שבת כטלטול של חול והראב"ד כתב דטלטול מוקצה אסור משום הוצאה עכ"ל בקוצר ועיין לעיל בריש סימן ש"א ס"ב דנראה דאף הרמב"ם מודה דאיסור מוקצה משום הוצאה אלא כדי ליתן טעם לסמיכות דין איסור מוקצה לדין איסור הילוך כתב דכי היכא דהזהיר הנביא שלא יהא הילוך של שבת כהלוכך של חול הכי נמי לא יהא טלטול של שבת כטלטול של חול: כתב עוד ב"י דתפילין אין בהן מוקצה והאריך בזה ואיני יודע למה הוצרכו הגדולים לישא וליתן מזה הלא מדתנן בפ' במה אשה דלא יצא האיש בתפילין לר"ה ואם יצא אינו חייב חטאת ומפרש בגמרא דבין למ"ד שבת זמן תפילין ובין למ"ד שבת לאו זמן תפילין לא יצא דילמא שקיל להו מרישא כשבא לפנות ואתי לאייתינהו ארבע אמות בר"ה ואם יצא אינו חייב חטאת מאי טעמא דרך מלבוש עבידא אלמא דוקא בר"ה לא יצא אבל בחצר יכול ללובשן דאף על גב דילאו שבתות שהן עצמן אות וא"צ להניחן אפ"ה אם רצה להניחן לא קעביד איסורא מדאורייתא אלא שאין לברך עליהן ואף ע"ג דמדרבנן אסור להניח' בפרהסי' כדתניא ספ"ק די"ט היה בא בדרך ושקעה עליו חמה וכו' היה יושב בב"ה וקדש עליו היום וכדכתב רבינו לעיל בסי' ל' ובסי' רס"ו מכל מקום בביתו אין איסור להניחן בצינעא וא"כ דליכא משום מוקצה נ"ל פשוט:

חוץ מכלים שאדם חס עליהם וכו' והיינו מוקצה מחמת חסרון כיס דאפי' ר"ש מודה ליה דאסור כדאיתא בפ' מי שהחשיך ומשמע מדברי רבינו מדכתב אח"כ כלי שמלאכתו לאיסור יכול לטלטלו בין לצורך גופו וכו' מכלל דברים' במוקצה מחמת חסרון כיס אפי' לצורך גופו ומקומו אסור דה"ל כאילו הקצם בפירוש שמקפיד עליו וכו' וכ"כ עוד או אפי' אם צריך לו והוא דבר שמקפיד עליו וכו' אסור וכ"כ ב"י והאריך בזה: **ובכל** דבר שהוא כלי וכו' בפ' בתר' דעירובין (ד' קב) אייתי תרתי עובדא חדא בקורה בי ר' פדת שהיתה כבידה הרבה משוי עשרה בני אדם והתיר לטלטלה בשבת אמר תורת כלי עליה פי' שר אויה לישב עליה ותו עובדא בי מר שמואל בההיא אסיתא שהיתה גדולה מחזקת לתך שהוא ט"ו כורין והתיר לטלטלה אמר תורת כלי עליה ולכן כתב רבינו אפילו הוא גדול כההוא אסיתא וכבד הרבה כההוא שירותא ולפ"ז משמע דלא קי"ל כרבה ורב יוסף בפרק במה מדליקין (דף ל"ה) דחלתא פירוש כוורת אפי' איכא אלא בת ארבעה כורין אסורה דהא הכא מתי' אפי' ט"ו כורין וכ"כ התו' בפ' ב"מ דלית הילכת' הכי שיתבטל ממנו תורת כלי מפני כובדו דאמר בפר' בתרא דעירובין כו' ודלא כמ"ש התו' בפ' בתר' דעירובין דחלת' אסיר' משום דלא היה הרגילות לטלטלה בחול כלל אלא אין חלוק דאף עפ"י דלא היתה מיטלטלת בחול כלל לא בטל

דרכי משה

שח (א) וכ"ה בתא"ו ני"ב ח"ג דלא כמרדכי ס"פ כירה דמתיר: (ב) וכתב במהרי"ל דאפילו אם אותו סכין חשוב בנדו אצל שאר סכינים אסור לטלטלו עד כאן לשונו: וכ"כ

פרישה

סי' שח (א) חוץ מכלים שאדם חס עליהם טעם איסור טילטול מוקצה כתב רבינו לעיל ריש סי' ש"א שלא יבא לפנות כל חפציו מפינה לפינה לפי שהוא יום בטל

דרישה

סי' שח [א] שמקפיד עליהם שלא יטלטלם כדי שלא יפגמו וכן כל כיוצא בזה כתב ב"י בשם התו' דכלי המוקצה מחמת חסרון כיס יש ליזהר שלא לטלטלו אפילו

נתבטל שם כלי ממנו לא מפני גדלו ולא מפני כובדו : כלי שמלאכתו לאיסור יכול לטלטלו בין לצורך גופו בין לצורך מקומו לצורך גופו כגון קורנס של נפחים או של זהבים לפצוע בו אגוזים או קורדם לחתוך בו דבלה וכיוצא בזה בין לצורך מקומו כגון שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם אבל אם אינו צריך לגופו ולא למקומו אלא שרוצה להוציאו משם מפני שירא שישב' שם או שיגנב משם (ב) או אפי' אם צריך לו והוא דבר שמקפיד עליו שלא לעשות בו אלא מלאכתו (ג) [ב] כגון קורנס של בשמים שחושש עליו שלא יתלכלך אסור וכלי שמלאכתו להיתר (ד) אפי' לצורך הכלי מותר לטלטלו שלא יגנב או שלא ישבר כל הכלים שנשברו אפי' בשבת שבריהם מותר לטלטלם ובלבד שיהו ראויים לשום מלאכה כגון שברי עריבה לכסות בה החבית [ג] (ה) ושברי זכוכית לכסות בה פי הפך (ו) אבל אם אינן ראויים לשום מלאכה לא : חתיכת חרס (ז) [ד] שנשברה בחול מכלי וראויה לכסות בה כלי מותר לטלטלה (ח) אפילו במקום שאין כלים מצויין שם לכסות בה זרקה לאשפה מבע"י

בטל ממנה תורת כלי מפני כובדו וכ"כ ה' המגיד הביאו ב"י : ומ"ש אבל אם אינו צריך לגופו וכו' עד מפני שירא שישבר שם כאן כתב בסתם דאסור ומשמע טלטול ממש אבל בסי' ש"א כתב אפי' טלטול מן הצד כיון שהוא לצורך דבר האסור נמי אסור : כל הכלים שנשברו וכו' משנה פ' כל הכלים (דף קכד) פליגי בה ת"ק ור' יהודה ואסיקו' דכנשברו בשבת פליגי דלת"ק מוכן הוא ולר' יהודה נולד הוא אבל בע"ש ד"ה מותרין הואיל והוכנו למלאכה מבע"י ופסקו הפוסקים דהלכה כת"ק דכשראויין לשום מלאכה מותרין דמוכן הוא : ומ"ש חתיכת חרס שנשברה בחול מכלי וכו' גם זה שם חרס קטנה רבא אמר מותר לטלטל אפי' בר"ה אעפ"י שאין שם דבר לכסות בו כיון דבחצר כלי הוא בעלמא לא פקע שם כלי מיניה : זרקה לאשפה מבע"י אסור וכו' בריתא שם . והקשה ב"י כיון דחזי לכסות כלי אפילו נשבר בשבת נמי לאו נולד הוא לת"ק דר' יהודה דהלכה כמותו כמ"ש רבינו בסמוך . וי"ל דהתם בכלי' שנשברו והכא בכלי' שנשברה ממנו חתיכה ה"ל נולד עכ"ל ואין רמז לחלוקו זה בתלמוד ולא מסתברא נמי לחלק בכך דכיון דעושי מעין מלאכה בכל ענין מוכן הוא לת"ק אלא הדבר פשוט דרבינו שכתב בחול לאו למידק מיניה דוקא בחול דהא כתב מקודם דאפי' בנשבר בשבת שרי כשראויין לשום מלאכה כגון לכסות בה את הכלי אלא כתב כאן בחול לחלק בין זרקו לאשפה מבע"י ללא זרקו מבע"י אלא בשבת דבריתא בנשברו בשבת אפי' זרקו לאשפה לא בטלה מתורת כלי כי היכא דלא בטל לגלימי' מתור' כלי כשזרק לאשפה בשבת כדאיתא בגמרא אבל בנשברה בחול איכא לחלק דזרקו לאשפ' מבע"י בטלה מהיות עוד כלי דגלי דעתיה מאתמול דלאו כלי הוא והא דכתב רבי' חרס קטנה שנשברה מכלי כוונתו להורות דדוקא כשהיה כלי ונשבר לאפוקי אם לא היה כלי אלא צרורות דאסור לטלטלה אפי' ראוי לכסות בה כלי כדין צרורות ואבנים וכל דבר שאינו כלי כדלקמן בסוף ס"י אבל כשנשברה מכלי יכול לטלטלה בשבת היכא דראוי לכסות בה כלי והא דכתבו התו' לשם וז"ל ורבא אמר אפי' בר"ה והכך דנשברו בע"ש קאמר דאי בנשברו בשבת האמר בפרק נוטל דרבא אית ליה מוקצה וכ"ש נולד עכ"ל נראה דהכי פי' הא דחרס בר"ה דאינו ראוי לכסות שם לא כלי ולא רוק ואפ"ה מתיר רבא לטלטלו היינו דוקא בנשבר' בע"ש דהוה עלי' שם כלי מבע"י לכסות בה כלי ולא פקע מיניה שם כלי בשבת אפי' בר"ה דלא חזי למידי אבל בנשברו בשבת בר"ה דלא חזי למידי ולא היה עליה שם כלי משנשברה ה"ל נולד ואסור והא דפסקינן כת"ק דכנשברו בשבת שבריהם מותרין לטלטלן כיון דחזו לכסות כלי היינו דוקא בנשברו בחצר

מר שמואל דהוה מחזק' אדריב' שרא מר שמואל למשדייהו אדשא אמר תורת כלי עליה פי' אדריבא לתך וכתבו הרי"ף והרא"ש בפרק כל הכלים וכתב ה"ה בפכ"ה שהקשו המפרשים מדאמרינן בשבת (לה.) שנחלקו רבה ורב יוסף אם מותר לטלטל כוורת בת ג' כורין ובבת ארבע שוין לאיסור ותירצו בתוס' (שם) דכוורת אין דרכה לטלטלה וכל שגדולה כ"כ אסור לטלטלה בשבת אבל קורה זו דרכ' היתה לטלטלה בכל שעה לסגור הדלת אף בשבת מטלטלין אותה הואיל ויש תורת כלי עליה ומדברי ההלכות ורבינו שלא הזכירו כלל הא דשבת (לה.) נ"ל שהם סוברים שמימרות אלו אין להם עיקר ורבה ורב יוסף הוא שמחמירין בטלטול ואין הלכה כמותן וכן עיקר עכ"ל : ומ"ש כלי שמלאכתו לאיסור יכול לטלטלו בין לצורך גופו בין לצורך מקומו בפ' כל הכלים (קכד .) תנן כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך רבי נחמיה אומר אין ניטלין אלא לצורך וידוע דהלכה כת"ק ואפליגו אביי ורבא בפירוש דמתני' ואסקה רבא לצורך דבר שמלאכתו להיתר בין לצורך גופו בין לצורך מקומו ושלא לצורך ואפי' מחמה לצל ודבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו אין מחמה לצל לא כתב המרדכי בפ' כירה דנר שהדליקו בו באותו שבת מותר לטלטלו לצורך גופו ולצורך מקומו כדין כלי שמלאכתו לאיסור וכבר כתבתי בסימן רע"ט שאין כן דעת הרמב"ם והרא"ש ור"י והכי נקטינן כתב הרמב"ם בפ' כ"ה וכל שאינו כלי כגון אבנים ומעות וקנים וקורות וכיוצא בהם אסור לטלטלן ואפי' לצורך גופן וכ"כ המרדכי בפ"ק דז"ט בשם ר"מ וכ"כ מד' רבינו שכתב בסמוך כל דבר שאינו כלי כגון צרורות שבחצר וכיוצא בהם אסור לטלטלן ולא חילק וכן משמע בפ' כל הכלים (שם) דלא שרי לצורך גופו ומקומו אלא במידי דכלי הוא דקאמר התם והא דתנן אין סומכין את הקדרה בבקעת וכו' שבת גופיה תשתרי דהא דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו שרי ה"מ היכא דאיכא תורת כלי עליו אבל היכא דליכא תורת כלי עליו לא וכתב ה"ה בפ' כ"ה בשם המפרשים שכשהוא מטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו אין אומרין כיון שסלקו מאותו מקו' שצריך לו שומטו מיד ומניחו במקומו אלא כיון שמטלטלו לצורך מקומו מניחו באי זה מקום שירצה ויש ראיות לזה ועיקר עכ"ל וכ"כ התוספות והר"ן בריש ביצה (ג:) (ג) : כתב הרא"ש בתשו' דכלי שמלאכתו לאיסור יש לו היתר אפי' מחמה לצל ע"י ככר או תינוק וזהו ששנינו שבת (קכג:) במדוכה אם יש עליה שום מטלטלין אותה ואע"ג דלא אמרו ככר או תינוק אלא למת התם במוקצה מחמת גופו כאבנים וכיוצא בהם דהוו דומיא דמת א"כ בארנקי מליאה מעות דבטל לגבי מעות דהוו כמו אבנים אבל מדוכה כיון שיש עליה תורת כלי שרי לטלטולה אגב אוכלין שעליה כ"כ לראב"ן ויש מי שמתרץ מדוכה היינו טעמא דשרי לטלטולה אגב שום שעליה מפני שהמדוכה לשום כקדרה לתבשיל שהוא תשמי' לשום מבע"י הלכך שרי לטלטלה אפילו מחמה לצל והכלבו כתב שדעת בעל ההשלמה לאסור : ומ"ש רבינו או אפילו אם צריך לו והוא דבר שמקפיד עליו וכו' בפרק כל הכלים (קכב :) תנן דנוטל אדם קורנס לפצוע בו אגוזים ובגמר' (קכג .) רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן קורנס של זהבים שנינו רב שמן בר אבא אמר קורנס של בשמים שנינו מ"ד דבשמים כ"ש דזהבים מ"ד של זהבים אבל דבשמים קפיד עלייהו ופרש"י קפיד עלייהו שלא יתאוס ופסקו הרי"ף והרא"ש כרבי חייא בר אבא א"ר יוחנן ונראה דהא דאסרינן בשל בשמים משום חסרון כיס היא וכ"כ מדברי הרמב"ם בפכ"ה אלא שבמקום זהבים ובשמים כתב קורנס של נפחים וזה תימה דהא ליכא מאן דאסר בשל נפחים אלא רב יהודה ולא משום חסרון כיס אלא משום דקסבר דבר שמלאכתו לאיסור אפילו לצורך גופו אסור ולא קיימא לן כותיה וצ"ע : ומ"ש וכלי שמלאכתו להיתר אפי' לצורך הכלי מותר לטלטלו כבר נתבאר וכתב ה"ה בפכ"ה שמדברי הרמב"ם נראה שאין לטלטל שום כלי שלא לצורך כלל אפי' אם מלאכתו להיתר וכן דעת הרשב"א והכריע כן מהגמרא ויש מתירין לטלטל כלי שמלאכתו להיתר אפילו שלא לצורך כלל ואין להם על מה שיסמוכו ע"כ ודעת הר"ן בפרק כל הכלים נוטה לדעת האוסרין ומ"מ כתב דכתבי הקודש ואוכלים אפילו שלא לצורך נמי מותר לטלטלם : כל הכלים שנשברו אפי' בשבת וכו' (קכד :) שנינו כל הכלים הניטלים בשבת שבריהם ניטלים עמהם ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה שברי עריבה לכסות בהם את החבית שברי זכוכית לכסות בהם את הפך ר' יהודה אומר ובלבד שיהו עושין מעין מלאכתם שברי עריבה לצוק לתוכן מקפה שברי זכוכית לצוק לתוכן שמן ובגמרא שם א"ר יהודה אמר שמואל מחלוקת שנשברו בשבת דמר סבר מוכן הוא ומר סבר נולד הוא אבל מע"ש דברי הכל מותרין הואיל והוכנו למלאכה אחרת מבע"י ופסקו הרי"ף והרא"ש כת"ק וכן פסק הרמב"ם בפכ"ה : חתיכת חרס שנשברה בחול וכו' ג"ז שם אמר רב נחמן אמר שמואל חרס קטנה מותר לטלטלה בחצר אבל בכרמלית לא ורב נחמן דידיה אמר אפילו בכרמלית אבל בר"ה לא ורבא אמר אפילו בר"ה ופירש"י בחצר דשכיחי ביה כלים שהחרס הזה ראויה להם לכיסוי ותורת כלי עליו אבל לא בכרמלית אפילו בתוך ד"א דלא שכיחי ביה מאני ולא חזו לכסויי ורבא אמר אף בר"ה כיון דבחצר כלי הוא בעלמא לא פקע שם כלי מיניה ופסקו הפוסקים כרבא : ומ"ש רבינו שנשברה בחול נראה שהוא ממ"ש התוס' שם ורבא אמר אפי' בר"ה והכך דנשברו מע"ש קאמר דאי בשנשברו בשבת הא אמרינן בפרק נוטל (קמג .) דרבא אית ליה מוקצה וכ"ש נולד עכ"ל אך תימה דכיון דחזי לכסות כלי אפילו נשבר בשבת נמי לאו נולד הוא לת"ק דר"י כמו שנתבאר בסמוך וכיון דרבינו כתב בסמוך דאפילו נשברו בשבת שרי לטלטלן כיון שראויים לכסות כלים וכדברי ת"ק היאך כתב כאן דכנשברה בחול שרי לטלטולי דמשמע הא אם נשברה בשבת אסור ושמא י"ל דהתם בכלים שנשברו א והכא בכלי שנשברה ממנו חתיכה וכדדייק לישנא דרבינו דכיון שהכלי עדיין משמש תשמישו הראשון וחתיכה זו שנשברה ממנו לא היתה ראויה לשמש בפני עצמ' קודם שנשברה ועכשיו שנשברה היא ראויה לשמש בפני עצמה הוי נולד ב (ד) : ומ"ש זרקה לאשפה מבע"י אסור לטלטלה ברייתא שם ומפורש בגמרא דדוקא זרקה

דרכי משה

(ג) וכ"כ המרדכי והג"א ריש ביצה : (ד) ואפשר לומר דהא דנקט נשברה בחול לאו דוקא אלא נקט משום דבעינן זרקה לאשפה מבע"י אבל אם לא זרקה עד שחשכה מאחר שבקידש היום

דרישה

אפילו לצורך גופו כו' וכן נראה מדברי רבינו שכתב בסמוך או אפי' אם צריך לו והוא דבר שמקפיד עליו שלא לעשותו וכו' אסור כו' ע"ש לכאורה יש לתמוה אמאי ונראה דקאמר דהא מ"ש רבינו או אפי' אם צריך לו והוא דבר שמקפיד עליו כו' גמרא ערוכה היא . ואפשר ליישב משום דס"ל דאין ראייה מקורנס בשמים מכרעת לפי שאפשר לדחות ולומר דהא דאסרינן בשל בשמים לאו משום חיסרון כיס דאעפ"י שמלכלך ונמאס הבשמים מ"מ אין בכך חסרון כיס . כי מוקצה אינו אסור אלא לטלטלו אבל בנגיעה בעלמא שאינו מגלגלו שרי ולכן מותר ליגע בארון שבבית הכנסת שנרות דולקות עליו או בתנור שדולק בו אש וכן מותר ליקח דבר היתר המונח על דבר מוקצה כגון מעות או נר וכל שאר מוקצה וכן מותר לטלטל דבר מוקצה על ידי נפוח דלא הוי טילטול אלא כלאחר יד ולא מיקרי טילטול עכ"ל רמ"א והוא מדברי המרדכי ות"ה ותשובת מהרי"ל וב"י הביאה בס"ס זה :

[ב] כגון קורנס של בשמים נ"ע אם יש היתר טפי בקורנס של נפחים שלנו שהוא של מיני מתכות ובקל מדיחים אותו אף אם יתלכלך כי שמעתי בשם מ"ו שהתיר לפצע בו אגוזי':

[ג] ושברי זכוכית כו' כתב במ"מ שאם הם במקום שיכולי' להזיק כגון שברי זכוכית על השלחן או באמצע הבית מותר לטלטל השברים לפנותן ואפילו אינם ראוים לשום מלאכה מידי דהוה אקוץ בר"ה כדבסמוך :

[ד] שנשברה בחול כו' ז"ל ב"י ותימא כו' ובד"מ כתב דמשום סיפא נקטה דאם זרקה מבע"י לאשפה אסור מש"ה נקט שנשברה בחול עכ"ל . ולעד"נ דמש"ה נקט בחול

פרישה

בטל ממלאכה עוד כתב הרמב"ם טעם כדי שיהא שביתה ניכרת אף לטיילין ולבעלי קרנות שכל ימיהן הם שובתי' ממלאכה לכך אסרו להלך ולדבר ולטלטל כבשאר הימים . והראב"ד כתב טעם האיסור טלטול מוקצה משום גדר הוצאה וכן הוא בפרק כל הכלים עיין בב"י בהקדמת זה הסי' שמבל' דיני מוקצה לכללים וכלל כלל וכלל לפרטים :

(ב) או אפילו אם צריך לו כו' וכיון דאסור לצורך גופו כ"ש דאסור לצורך מקומו דלצורך גופו עדיף מלצורך מקומו עיין בב"י :

(ג) כגון קורנס של בשמים ונראה דה"ה דאסור לשתות במדוכה מש"ט ועיין בדרישה :

(ד) אפילו לצורך הכלי מותר אבל שלא לצורך כלל אסור כ"כ ה"מ והר"ן חוץ מכתבי הקודש ואוכלין כתב הר"ן דמותר לטלטלן אפי' שלא לצורך :

(ה) ושברי זכוכי' כו' אפי' מונחין במקום שאין לחוש שיזוק אדם בהן וק"ל ועיין בדרישה :

(ו) אבל אם אינם ראוים לשום מלאכה לא נראה דהיינו דוקא לטלטלן לצורך גופן שלא יגנבו אבל לצורך גופו או למקומו מותר הואיל דאתי מתורת כלי כמ"ש הרא"ש בקליפי אגוזים שמותר לצורך מקומו :

(ז) שנשברה בחול ז"ל ב"י ותימה כיון שכתב רבינו בסמוך דאפילו נשברה בשבת שרי לטלטלן כיון שראויין לכסות כלים למה כתב כאן שנשברה בחול ושמא י"ל דהתם בכלים שנשברו והכא בכלי שנשברה ממנו חתיכה וכדדייק לישנא דרבינו דכיון שהכלי עדיין משמש תשמישו הראשון וחתיכה זו שנשברה ממנו לא היתה ראויה לשמש בפני עצמה קודם שנשברה ועכשיו שנשברה היא ראויה לשמש בפני עצמה הוה נולד עכ"ל . ול"ד למ"ש בסמוך כל הכלי' הניטלי' דלתותיהן שנתפרקו אפי' נתפרקו בשבת דהתם שם כלי הראשון עליו דהא ודאי יחזור ויסגר הדלת להכלי ועוד שגם מתחילה בשעה שהיתה מחובר להכלי היה לו שם דלת בפני עצמו ובזה נ"ל מיושב נמי מ"ש אדין זה אם זרקה מבע"י לאשפה כו' ולא כתב זה לעיל בבבא ראשונה אלא כיון שהם מיירי שנקבע ונשבר הכלי חתיכות גדולות אין דרך לזורקן לאשפה משא"כ כאן ודו"ק ועיין בדרישה : (ח) אפילו במקום שאין כלים כו' דכיון דבמקום כלים שראוי לכסות בה שם כלי עליה אף כאן לא פקע שם כלי מינה רש"י וכ"ל הואיל שהכלים מצוים אלא שבמקום זה אינם מצוי' משא"כ בבביות

חדושי הגהות

שח א והואיל והשברים ראויים למלאכה מטלטלם לאותה מלאכה שראויים להשתמש תחת שימושן הראשון ולא ה"ל נולד כיון שאין כאן רק שימוש א' כמו שהיה להן קודם שנשבר (מהרל"ח) : ב לשמש בחתיכת חרס שימוש חרס חוץ מן

מבע"י אסור לטלטלה כיון שבטלה מהיות עוד כלי · כל הכלים הניטלין בשבת דלתותיהן שנתפרקו מהן ניטלין ל"ש נתפרקו בחול ל"ש נתפרקו בשבת דלת של שידה תיבה ומגדל יכולים ליטלה מהם (ט) ואסור להחזירה ושל לול של תרנגולים אסורים בין ליטול בין להחזיר כיסוי בור ודות אין נוטלים אותם אא"כ יש להם בית אחיזה דאז מוכח שהוא כלי ושל כלים אפי' הן מחוברין כגון תנור שחברו בטיט יכולין ליטלו אפילו אין לו בית אחיזה מחט שלימה יכולין לטלטלה ליטול בה הקוץ ניטל חודה או חור שלה לא וחדשה שלא ניקבה עדיין שריא · שירי מחצלאות מותרים (י) [ס] שירי מטלניות שבלו אם יש בהם ג' אצבעות על ג' אצבעות מותר לטלטלם ואם

זרקה מבע"י משום דבטלה מתורת כלי כשקדש היום אבל אם לא זרקה עד שחשיכה מאחר דכשקדש היום מוכן לא פקע מיניה תו שם כלי : **כתוב** בא"ח שברי כלים י"א אע"פ שאינם ראויים למלאכה כלל ניטלים אם הם במקום הנזק כגון על השולחן או באמצע הבית מותר לפנותן מידי דהוה אקוץ בכרמלית (ה) : **כל** הכלים הניטלין בשבת דלתותיהן שנתפרקו הם ניטלין וכו' משנה וגמר' שם (קכב :): **דלת** של שידה תיבה ומגדל וכו' שם ת"ר דלת של שידה תיבה ומגדל נוטלין אבל לא מחזירין ושל לול של תרנגולין לא נוטלין ולא מחזירין בשלמא של לול של תרנגולין קסבר כיון דמחברי בארעא יש בנין בקרקע יש סתירה בקרקע אלא של שידה תיבה ומגדל מאי קסבר אי קסבר יש בנין בכלים יש סתירה בכלים ואי אין סתירה בכלים אין בנין בכלים ואסיק רבא דקסבר אין בנין בכלי' ואין סתירה בכלים וגזירה שמא יתקע ופירש"י לעולם קסבר אין סתירה ואין בנין הלכך נוטלין ומיהו אין מחזירין מדרבנן גזירה שמא יתקע בחזקה בסכין ויתדות וה"ל גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש ואע"פ שהרי"ף סתם וכתב גזירה שמא יתקע כבר כתב הר"ן דלא קאי אלא אדלת שידה תיבה ומגדל דאין מחזירין אבל דלת של לול של תרנגולין ה"ט משום דמחובר לקרקע אית ביה בנין וסתירה אבל ה"ה סובר דקאי אף אלול של תרנגולים שעל מ"ש הרמב"ם בפכ"ב התוקע חייב משום בונה לפיכך כל הדלתות המחוברות לקרקע לא נוטלים אותן ולא מחזירין גזירה שמא יתקע אבל דלת שידה תיבה ומגדל ור דלתות הכלים נוטלין ולא מחזירין כתב הוא ז"ל דהכי איתא בגמ' ת"ר דלת של שידה תיבה ומגדל וכו' לול של תרגולין פירוש דמחברי בארעא לא נוטלין ולא מחזירין גזירה שמא יתקע ותמה אני למה הוצרכו לגזירה שמא יתקע במה שמחובר לקרקע שהרי בלא תקיעה חייב משום בונה כמבואר פ"י עכ"ל ועוד יש לדקדק שלא נתן טעם למה אין מחזירין דלתות הכלים מיהו בזה א"ל שכשכתב אח"כ ואם נשמט ציר התחתון וכו' גזירה שמא יתקע האי טעמא קאי גם אדלתות הכלים אין מחזירין ולענין מה שתמה ה"ה י"ל דכיון דכלים הם אע"ג דמחוברים לקרקע הם לא פסיקא לן מלתא למימר דמשום דמחברי בארעא אית בהו בנין וסתירה ולית אפשר למימר הכי והיינו דאמרינן קסבר כיון דמחברי בארעא וכו' כלומר אפשר למימר דסבר הכי וכי אסיקנא גזירה שמא יתקע תו לא צריכין לטעמא דכיון דמחבר בארעא : **כיסוי** בור ודות אין נוטלין אותם אא"כ יש להם בית אחיזה וכו' משנה שם (קכו :) כל כיסוי הכלים שיש להם בית אחיזה ניטלין בשבת א"ר יוסי דב"א בכיסוי קרקעות אבל בכיסוי הכלים בין כך ובין כך ניטלין בשבת ובגמרא שם והוא שיש תורת כלי עליהם דכ"ע כיסוי קרקעות אם יש להם בית אחיזה אין אי לא לא כיסוי הכלים ואע"ג דאין להם בית אחיזה שרי כי פליגי בכלי דחבריגהו בארעא מר סבר גזרינן ומר סבר לא גזרינן ופסק הרי"ף כת"ק וכתב הרא"ש על זה וז"ל שגגת סופר דאיהו גופיה הביא ראיה לעיל (קכה.) הא דאמר רבינא כמאן מטלטלים האידנא כיסוי תנורא דמתא מחסיא דלית ביה אחיזה כרשב"י ור' יוסי אמרה משום רשב"י ואזיל לטעמי' דהלכתא ורי"ף כתב ולית הלכתא כת"ק וטעה הסופר עכ"ל הרא"ש וזהו שכת' רבינו ושל כלים אפי' הן מחוברין כגון תנור שחברו בטיט יכולין ליטלו אפילו אין לו בית אחיזה אבל הר"ן כתב שאפשר לתרץ דשפיר פסק הלכה כת"ק שהיה הוא ז"ל מפרש כי פליגי בכלים דהבריגהו בארעא כגון חביות הקבורים בקרקע לגמרי דת"ק אסר מפני שאינם נראים והרי הם ככיסוי קרקעות אבל בכיסוי הכלים המגולים אע"פ שמחוברין לקרקע לא פליג ת"ק ומש"ה פסק דשרי לטלטולי כיסוי דתנורי והו דעת הרמב"ם בפרק כ"ה שלכיסוי חבית הטמונה בארץ הצריך בית אחיזה ולכיסוי התנור לא הצריך וכתב שם ה"ה שכן העלה הרשב"א מד' הרמב"ם והא דאמרינן והוא שיש תורת כלים עליהם כתבו הרמב"ם שם ולא ידעתי למה השמיטו רבינו והא דאמרינן והוא שיש תורת כלים עליהם פירש"י שיהיה ראוי לתשמיש אחר והקשה עליו התו' (שם) דא"כ פשיטא אלא נראה לר"ת דה"פ דאיכא תורת כלי עליהם שתקנו ועשה בו מעשה והכינו לכך אפילו אינו ראוי לדבר אחר וכ"כ והוא דעת ה"ה בפכ"ה וכ"כ הרא"ש בתשובה וכתב הר"ן ומסתברא לי דכי בעינן בכיסוי כלים אע"ג דלא חבריגהו בארעא שיהא תורת כלי עליהם ה"מ שלא נשתמש בהם מבע"י אבל כל שכבר נשתמש בהם היינו תורת כלי עליהם כדאמרי' שבת (כ·) בחריות של דקל שייחדן לישיבה : **מחט** שלימה יכולין לטלטלה ליטול בה את הקוץ משנה בפ' כל הכלי' (קכב:) נוטל אדם וכו' מחט של יד ליטול בה את הקוץ ובגמרא (קכג·) פשט ר"י דאפי' ניטל עוקצה או חררה כלומר חור שלה שרי ורבא אמר אסור לטלטלה ואותבוה מדתניא מחט בין נקוב' בין שאינה נקובה מותר לטלטלה בשבת ולא אמרו נקובה אלא לענין טומאה בלבד ותרגמא אביי אליביה בגולמי עסקינן זמנין דמימליך עלייהו ומשוי להו מנא אבל היכא דניטל חררה או עוקצה אדם זורקה לבין גרוטאות : ופירש"י בגולמי · גולמי מחטין העומדות לינקב דנקובה נגמרת מלאכתה ושאינה נקובה אינה נגמרת הלכך לענין טומאה הוא דלא הוי כלי אבל בטלטול שרי דחזייא לקוץ : ומימלך . ולא נקיב לה ומשוי לה מנא כמו שהוא ולנטילת קוץ : גרוטאות · שברי מתכות אדם זורקה לבין גרוטאות ובטל שם כלי מינה ופסקו הרי"ף והרא"ש כרבא : **שירי** מחצלאות מותרין שם (קכה·) אמר שמואל קרומית של מחצלת מותר לטלטלה בשבת ומפרש טעמא משום דחזיין לכסויי בהו טינופא וכתב ה"ה בפכ"ו בשם הרמב"ן שאם היו קרומיות מבע"י וזרקן אסורין דה"ל כצרורות שבחצר ודמיא לשברי חבית שזרקן לאשפה מבע"י דאסירי : **שירי** מטלניות שבלו אם יש בהם ג' אצבעות וכו' גז"ש (דף קכה) א"ר זירא א"ר שירי פרוזמיות אסור לטלטלן בשבת אמר אביי במטלניות שאין בהם

בחצר דראויין הן לשום מלאכה אבל בנשברו בשבת בר"ה ה"ל נולד כיון דאין ראויין לשום מלאכה זו היא דעת התו' ורבינו נמי מודה לדבריהם ולפ"ז איכא למימר נמי הא דכתב רבינו חתיכת חרס שנשברה בחול וכו' דוקא בחול אבל בשבת ה"ל נולד וכמו שהבין ב"י וכדברי התו' אלא מיהו הא דדייקינן אבל בשבת ה"ל נולד היינו בנשברו בשבת בר"ה דלא חזו למידי בר"ה התם הוא דאסור לטלטלם בשבת כדפי' והאי דכתב רבינו מקודם דבנשברו בשבת מותר לטלטלם כת"ק היינו בנשברו בחצר דחזי לכסות בו מנא כיון דשכיחי מנא בחצר הלכך אם ראוי לכסות בו מנא מותר לטלטלם וכדפי' אבל לא כמו שהבין ב"י מדברי התו' ורבינו ודו"ק : **כל** הכלים הניטלין בשבת וכו' פי' כשנתפרקו בשבת איכא למשרי טפי משום דכי קדיש יומא הוו מוכנין לטלטל אגב אביהן אבל נתפרקו בחול אין מוכנין על גבי אביהן וקאמר דאפ"ה שרי דל"ש נתפרקו בחול ל"ש נתפרקו בשבת דכיון דאכתי כלי הוא שעדיין עומד למלאכה ראשונה וראוי להתחבר הכסוי עם הכלי הוו להו מוכן אגב אביהן והשתא ניחא דלא קשה דלעיל בכלים שנשברו אמרי' איפכא דשרי יותר לטלטל בשנשברו מע"ש משנשברו בשבת אלא כדפי' דשאני הכא דאכתי כלי הוא למלאכה ראשונה כדפי' אבל התם לא חשיב כלי אלא מחמת שעומד למלאכה אחרת הלכך כשנשבר בשבת אסור טפי דהוי נולד כ"כ התו' ר"פ כל הכלים בדבור השני : **דלת** של שידה תיבה ומגדל וכו' בריית' שם ר"פ כל הכלים ובגמרא בשלמא של לול של תרנגולים קסבר כיון דמחברי בארעא יש בנין בקרקע יש סתירה בקרקע אלא של שידה תיבה ומגדל מאי קסבר אי קסבר יש בנין בכלים יש סתירה בכלים ואי אין סתירה בכלים אין בנין בכלים אלא אמר רבא אין בנין בכלים ואין סתירה בכלים וגזירה שמא יתקע פי' רש"י אין מחזירין מדרבנן גזירה שמא יתקע בסכין וביתידות וה"ל גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש עכ"ל נראה דקשיא ליה כיון דבחזר' כלי שנתפרק לית ביה משום בנין אפי' תוקע נמי ליכא משום בונה ולכן פי' דחייב משום מכה בפטיש וכ"כ הרא"ש אבל הרי"ף כתב וז"ל ת"ר דלת של שידה תיבה ומגדל נוטלין ולא מחזירין של לול של תרנגולין לא נוטלין ולא מחזירין גזירה שמא יתקע משמע מלשונו דבלול של תרנגולין נמי הוי טעמא משום גזירה שמא יתקע וכ"כ הרמב"ם בפכ"ב להדיא וקשה חדא דשמא יתקע אינו אלא טעם לאין מחזירין ואכתי קשה למה אין נוטלין ותו הקשה ה' המגיד למה הוצרכו לגזיר' דשמא יתקע במה שמחובר לקרקע שהרי בלא תקועה חייב משום בונה כמבואר בפ' עשירי עכ"ל וב"י כתב מה שכתב עיין עליו אבל לפעד"נ דס"ל להרי"ף והרמב"ם דלמאי דקאמר אלא אמר רבא וכו' הדר ביה ממאי דקאמר תלמודא מעיקרא דבלול של תרנגולין כיון דמחברי בארעא איכא בנטילת דלת ובחזרתה משום סתירה ובנין בקרקע אלא ליכא משום בנין וסתירה כלל כיון שאין שם אלא נטילת הציר מן החור או חזרת הציר לחור ואינו חייב משום בונה אלא בתוקע וכמ"ש הרמב"ם בפ"י וכן התוקע עץ בעץ בין שתקעו במסמ' בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד ה"ז תולדת בונה וחייב ולכן כתב הרמב"ם בפכ"ב וז"ל התוק' חייב משום בונה לפיכך כל הדלתות המחוברות לקרקע לא נוטלין אותן ולא מחזירין גזירה שמא יתקע וכו' ס"ל דבדלתות אף המחוברים לקרקע ליכא משום בנין אא"כ בתוקע ציר בחור וכן אם היתה תקוע ציר בחור ונטלה משם הוה סתירה אבל באינו תקוע ליכא משום בנין וסתירה ומה שהקשה הרב המגיד שהרי בלא תקועה חייב משום בונה כמבואר בפ"י עכ"ל הא לאו קושיא היא דהא פשיטא דאיכא כמה גווני בניני' דלית ביה תקועה כגון כל הני דקחשיב בפ"י המשוה פני קרקע בבית כגון שהשפיל תל או מילא גומא וכו' אחד נתן את האבן וכו' אלא דבחזרת דלתות ליכא משום בונה כלל אלא במה שהוא תוקע ציר לחור או נוטלה מן החור השתא ניחא דבשל לול של תרנגולין אין מחזירין שמא יתקע ואיכא משום בונה וכן אין נוטלין שמא הוא תקוע ואיכא משום סתירה אבל בשידה תיבה ומגדל דאפי' הוא תקוע אינו איסור דאורייתא דאין בנין בכלי' בכלי שנתפר' ואין לאסור תוקע בכלים אלא מדרבנן משום דדמי לעושה כלי מתחלתו והלכך חזרה הוא דאסור גזירה שמא יתקע אבל נטילה ליכא איסור כיון דאין סתירה בכלים ואפילו היה תקוע וליכא בנטילה משום גזירה כלל כנ"ל ובזה יבא על נכון לשון הרי"ף שאמר בסוף גזירה שמא יתקע דבין בשידה תיבה ומגדל ובין בלול של תרנגולין בשניהם הוי טעמא משום גזירה שמא יתקע כדפרי' גם לשון הרמב"ם הוא כפשוטו ול"ק ולא מידי : פסק ומה שנוהגים בסעודות גדולות כדי להכניס אויר נוטלים בשבת ע"י א"י סתימת העששית מן החלון נראה דאסור דדמי לשל לול של תרנגולין דאיכא משום בנין וסתירה כיון דמחברי בארעא דהעיקר הוא כדעת רוב פוסקים דכל דמחברי בארעא איכא הכא משום בנין וסתירה אע"ג דאינו תוקע : **כסוי** בור ודות וכו' משנה ס"פ כל הכלים דפליגי תנאי ת"ק סבר כל כסוי הכלים שיש להם בית אחיזה נטלין בשבת דמוכחא בית אחיזה דיליה דלמשקל ואהדורי עביד ור' יוסי פליג בד"א בכסוי בקרקעות כגון כיסוי בור ודות אבל בכסוי הכלים בין כך ובין כך ניטלין בשבת ובגמרא בכסוי קרקעות כ"ע לא פליגי דבעינן בית אחיזה ובכסוי הכלים דכ"ע אע"ג דאין להם בית אחיזה כי פליגי בכלים דחבריגהו בארעא כגון כסוי תנור מר סבר גזרינן ומ"ס לא גזרי' ופסק הרא"ש הלכה כר' יוסי וכ"כ רבינו וכדברי הרי"ף והרמב"ם איכא ספיקא עיין בב"י : **ומ"ש** כגון תנור שחברו בטיט פירוש התנור הוא כמו כלי ופתחו למעלה והתנו' עצמו מחובר תחתיתו בטיט בקרקע והכסוי עליו מלמעלה הוא בתלוש והא דכתב המרדכי בפ' חבית הורה ה"ר אביגדור דדף שמשימין לפני התנור ושורקין אותו בתנור בטיט בע"ש במקום שאין א"י אף היהודי יכול להסירו מן התנור כיון דשריקת דף אינו עשוי לקיים מיירי בתנורי' שלנו שפתחיהן מן הצד וכשמטמינים התבשילין מע"ש לצורך מחר שורקין הדף שלפני התנור לשמו' חומו ועיין בש"ע בסי' רנ"ט ובהגה' לשם בסוף הסי' : **מחט** שלמה וכו' משנה ומסקנא דגמ' שם אליבא דרבא · שירי מחצלאות מותרין מימרא דשמואל שם ומפרש טעמ' משום דחזיין לכסויי בהו טנופא : **שירי** מטלניות שבלו וכו' ג"ז שם ופירושו דכיון דאין בהן ג' על ג' לא חזיין לא לעניים ולא לעשירים והר"ן בשם הרמב"ם

דרכי משה

היום הוי מוכן לא פקעה מיניה תו שם כלי כדאמרינן בגמרא לכן נקט נשברה בחול משום סיפא : (ה) וכ"ה בהגמ"ר דף קע"ט :

עיין

פרישה

בלבנות ובעמוד' דצריך שיהיה לו כמ"ש לקמן בסי' זה : (ט) **ואסור** להחזירה גזירה שמא יתקע בחוזק בסכין וביתידות והוי גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש : (י) **שירי** מטלניות וז"ל

דרישה

בחול לאשמועינן דאפילו נשברה בחול אפ"ה סגי בשיעור כל שהוא כזה אעפ"י שעדיין לא כיסה בה את הכלי אלא שראויה לכסות בה סגי · ובריש' אשמעי' דאפילו אם נשברה בשבת דה"א כיון דבכניסת שבת היה מטלטל ע"י כלי גם עתה שנשבר מותר לטלטל דהא אין מוקצה לחצי שבת קמ"ל דאפ"ה אי ראוי לכסות בה כלי אין ואי לא לא : [ס] **שירי** מטלניות כו' וכתב הר"ן בשם הרמב"ד דוקא בטליתות של מגוה הדין כן מפני שאדם בודל מהן ואינו רוצה להשתמש בהן תשמיש' המגונים אבל שירי שאר בגדים מותר

(*)

ואם לאו אסורין מנעל חדש מותר לשומטו מעל הדפוס (יא) [ו] אף ע"פ שמלאכתו לאיסור כיון דשם כלי עליו מותר לטלטלו לצורך מקומו (יב) סנדל שנפסקה רצועה הפנימית עדיין תורת כלי עליו ומותר לטלטלו נפסקה החיצונה בטל מתורת כלי ואסור לטלטלו (יג) ואם הוא בכרמלית מותר לכרוך עליו גמי לח שהוא מאכל בהמה לתקנו שלא יפול מרגלו ובחצר שהוא נשמר שם אסור חלוק שכבסו אותו ותחבו בו קנה לתלות בו ליבשו יכול לשמטו מעל הקנה ואסור ליקח הקנה מתוכו שאינו כלי (יד) ואם תחבו בו כלי יכול ליטלו מתוכו אפי' הוא מלאכתו לאיסור: כירה שנשמטה (טו) [ז] אפילו אחת מירכותיה אסור לטלטלה וכ"ש אם נשמטו שתים. (טז) לבנים שנשארו מן הבנין מותר לטלטלן סדרן זה על זה

והקצם

הרמב"ם כתב דוקא שירי טלית של מצוה דלא חזי לקנח בו טינופא משום דהוי ביזוי מצוה אבל שירי טלית שאינה של מצוה חזי לקנוחי ביה טינוף או טינופא מיהו רבינו לא הזכיר שם טלית אלא שירי מטלניות וכו' משמע דשיירי בגדים שאינן של מצוה נמי אסור לטלטלן בפחות משלשה על שלשה וקשה הלא חזי לקינוח טינופא ונראה לפי עניות דעתי דבפחות משלשה על שלשה הוא מוקצה לפקק בו את המרחץ או לנער בו את הקדרה כמ"ש הרי"ף בפ' במה מדליקין וכיון דהוקצה לכך לא חזי לכסות בהו טינופא הלכך אסור לטלטוליה: כתב הר"ן ס"פ כירה דמוקצה לעשירים פי' כגון בגד שאין בו ג' על ג' או קרטין של לבונה וכיוצא בזה דלא חשיבי גבי עשירים ומקצה דעתו מהם דאסור לטלטלו אפילו עניים אין מטלטלין אותו ומביאו ב"י סוף סי' זה ופסק כך בש"ע והדבר פשוט דהיינו דוקא לעניים שבבית העשירים אסור והטעם שכבר הוקצה מדעתו של בעל הבית העשיר והכי מוכח להדי' בסוגיא דפריך אביי קרטין בי רבי מי חשיבי וכ"ת חזי לעניים והתנן בגדי עניים לעניי' ובגדי עשירים לעשירי' אבל דעניי' לעשירי' לא וה"נ בי רבי לא חשיבי קרטין ובטלי ואסורים אף לעניים שבבית רבי אבל לעניים שאינו בבית העשיר לא הוי מוקצי' דפשיטא היא דלא אמרינן דמה שהוא מוקצה לאיש אחד יהיה מוקצה לכל העולם הלכך בגד שלש על שלש אינו מוקצה בבית עניים וכמ"ש גבי שירי מטלניות שבלו דאם יש בהן שלשה אצבעות על שלשה אצבעות מותר לטלטלן והיינו בבית עניים ואף לעשירים שבבית עניים לא הוי מוקצה שהכל נמשך אחר דעתו של בעל הבית וכ"כ התוספות להדיא בפרק מפנין (דף קכ"ז) בד"ה כיון דחזיא והתו' כתבו בפרק כירה (דף מ"ו) בד"ה מי יימר דמי שנדר מדבר אחד לא הוי מוקצה אף לדידיה לענין טלטול כיון דחזו לאחריני אם לא בפירות שלו ואסרן לכל אדם והיינו כדאיתא בפרק מפנין דבתרומה טהורה ביד ישראל אע"ג דלא חזיא לישראל כיון דחזיא לכהן לא הוי מוקצה לישראל לענין טלטול והטעם הוא דהכא לכ"ע חזיא אלא איסורא הוא דרביע עליה:

מנעל חדש וכו' פלוגתא דתנאי ס"פ תולין ופסק כחכמים דשרי דאע"ג דהדפוס מלאכתו לאיסור הוא כיון שהוא כלי מותר לטלטלו לצורך מקומו כלומר לצורך המנעל שהדפוס נתון לתוכו והא דקאמר שומטו מעל הדפוס ה"ה דמותר ליקח הדפוס מתוכו כיון שהוא כלי כמ"ש בסמוך גבי חלוק אלא כיון דבמנעל דרכו לשמטו מעל הדפוס ולא ליקח הדפוס מתוך המנעל להכי קאמר שומטו מעל הדפוס אבל בחלוק הוי איפכא דדרך הוא ליקח הקנה מתוך החלוק לפיכך אמרו שם דאם אינו כלי אסור ליקח הקנה מתוכו אלא שומט לחלוק מעל הקנה ואיכא למידק דבגמרא קאמר מנעל סתם ורבינו כתב מנעל חדש דלאיזה צורך אמר מנעל חדש ונראה דלפי דפריך בגמרא לרבא דאמר מלאכתו לאיסור בין לצורך גופו בין לצורך מקומו מותר הא דתניא ר' יהודה אומר אם היה רפוי מותר מאי איריא רפוי אפי' לא רפוי נמי ופריקו ההיא ר' יהודה משום דר' אליעזר היא ופרש"י ר"א היא דס"ל מנעל שעל גבי האימום לאו גמר כלי הוא כל זמן שמחוסר הוצאה ולענין שבת נמי אסור לטלטלו משום דלאו כלי הוא ואשמועינן דרפוי לאו מחוסר הוצאה הוא ומותר לטלטלו וכו' עכ"ל השתא ניחא דכתב רבינו מנעל חדש לאשמועינן רבותא דאפילו מנעל חדש שע"ג הדפוס ואינו רפוי דאיכא למימר לאו גמר כלי הוא כל זמן שמחוסר הוצאה ולענין שבת אסור לטלטלו וכר"א קמ"ל דליכא איסורא אפי' בחדש ואצ"ל בישן שע"ג הדפוס דכבר היה כלי מקמי שניתן הדפוס בתוכו דפשיטא דשרי כנ"ל: **סנדל** שנפסק' רצועה הפנימית וכו' כך עולה מן הסוגיא ר"פ אלו קשרים כמ"ש ב"י ע"ש:

חלוק שכבסו אותו וכו' מימרא דרב חסדא בפ' תולין וא"ת כיון שהשתמש בה מבע"י לישרי אף קניא ממנה כדאמר רב אסי בפ' במה טומנין ישב אעפ"י שלא קשר ולא חשב וכמ"ש רבינו בסמוך גבי חריות של דקל תירץ הר"ן דאיכהו לא הוה אורחייהו ליחודי קניא לכתונתא עכ"ל ומ"מ ק' דא"כ מניח מדעת הוא ואפילו כיתונתא מקניא אסור דהוה בסיס לדבר האסור וי"ל דלא מקרי בסיס אלא היכא שמונח האיסור על ההיתר אבל בכיתונתא ההיתר מונח על האיסור והיכא דקשליף לכיתונתא שהוא ההיתר מקניא שהוא האיסור שפיר דמי:

ומ"ש ואם תחבו בו כלי יכול ליטלו כו' איכא להקשות הא פשיטא היא דכלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצור' מקומו כמ"ש בתחלת סי' זה וגבי מנעל שע"ג הדפוס לא ק' הא משום דהתם אתא לאשמועי' דהדפוס שם כלי עליו אבל בגמ' קאמרינן ואם כלי קיואי הוא מותר פי' שהקנים הוא קנה של אורגים מותר השתא ניחא דאתא לאשמועינן דאין הגרדי מקפיד עליהם וכדאיתא בפ' אלו קשרים (דף קי"ג) כלי קיואי מותר לטלטלן בשבת ופרש"י מותר לטלטל לשני הקנים לתשמיש אחר ואשמועי' דאין הגרדי מקפיד עליהן ולא הוי מלאכתן לאיסור עכ"ל אלא דרבינו כתב דאם תחבו בו כלי יכול ליטלו מתוכו אפי' הוא מלאכתו לאיסור ונראה דהכי פירושו אפילו הוא מלאכתו לאיסור דקנה של אורגי' היא והוה אמינא דמקפיד הגרדי עליהם וה"ל מוקצה מחמת חסרון כיס דאסור אפילו לצורך גופו ומקומו קמ"ל דאין הגרדי מקפיד עליהם שלא ישתמשו בהם תשמיש אחר והשתא כיון דאינו מקפיד עליהם א"כ לא הוי מוקצה כלל דתו לא חשיבי הני קנים מלאכתן לאיסור כלל ודו"ק: **כירה** וכו' פי' באחת לא חיישינן למתקע כולי האי משא"כ בשתים דפשיט' דחיישינן שמא יתקע בחוזק ועיין בזה בתרומת הדשן בדין ספסל סי' ע"א וב"י מביאו סוף סי' ש"ג:

כל

בהם ג' על ג' דלא חזיין לא לעניים ולא לעשירים וכתב הר"ן בשם הראב"ד דוקא בטליתות של מצוה מפני שאדם בודל מהם ואינו רוצה להשתמש בהן תשמיש המגונה אבל שירי שאר בגדים מותר לטלטלם דחזו לקינוח דלא גרעו מחרס קטנה וכ"כ ה"ה בפכ"ו בשם הראב"ד ג"כ וכתב עוד שקצת מפרשים סוברים כן ושאין כן דעת הרמב"ם: **מנעל** חדש מותר לשומטו מעל הדפוס וכו' פלוגתא דר"א ורבנן בס"פ תולין (קמא:) והלכה כרבנן דשרו ואמרינן בגמרא דאע"ג דדפוס מלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך מקומו דהיינו מנעל שהדפוס נתון לתוכו: **סנדל** שנפסקה רצועה הפנימית וכו' בר"פ אלו קשרים (קיב.) אמר רב יוסף לאביי מדמתרץ ר"י אליבא דרבי יהודה ש"מ הלכה כרבי יהודה דתניא סנדל שנפסקה אחת מאזניו או אחת מתרסיותיו טמא רבי יהודה אומר נפסקה פנימית טמא חיצונה טהור ואמר עולא ואיתימא רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כמחלוקת לענין טומאה כך מחלוקת לענין שבת וכן לענין חליצה וסקיל וטרי לאוקומי דאליבא דר' יהודה איצטריך ר' יוחנן לאשמועינן הכי ומדמפרש למלתיה דר' יהודה אלמא כוותיה ס"ל ואע"ג דאמרינן תו התם דכי אתא רבין א"ר הלכה כר' יהודה ור"י אמר אין הלכה כר' יהודה ואסיקנא דאמוראי נינהו ואליבא דר"י דרבה בר בר חנה דא"ר יוחנן מפרש דברי רבי יהודה סבר לר' יוחנן הלכה כר' יהודה רבין אמר דר"י סבר אין הלכה כר' יהודה פסק רבינו כרבה בר בר חנה משום דרב יוסף ס"ל כוותיה ואביי נמי קיבלה מיניה ופי' רש"י תרסיות מקו' קביעות הרצועות והם שתים אחד מבחוץ ואחד מבפנים לבין הרגלים כעין שיש למנעלים שלנו וכשנפסק הפנימי ראוי הוא לתקנו ואע"פ שתיקונו ניכר וגנאי הוא מיהו לצד פנים לא מתחזי וכשנפסק החיצונה אינו הגון שוב לתקנו והך דאביי חיצונה איפסיק מש"ה אסריה רב יוסף אפי' לטלטלו וא"ל אביי והא אכתי מנא הוא דמפיכנא ליה לרגל האחרת ונמצאת החיצונה פנימית: א"ל מדקא מתרץ ר"י למילתיה דרבי יהודה ומפרש לה. ש"מ הלכה כר' יהודה דאמר משנפסקה החיצונ' לאו מנא הוא: **ומ"ש** ואם הוא בכרמלית מותר לכרוך עליו גמי לח וכו' שם עובדא דר' ירמי' ואורי לי' ר' אבהו הכי: **ומ"ש** ובחצר שהוא נשמר וכו' גז"ש אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף איפסיק ליה רצועה א"ל מאי אעביד לי' א"ל שבקיה א"ל מ"ש מדר' ירמיה התם לא מינטר הכא מינטר וכתבוהו הרי"ף והרא"ש אבל הרמב"ם בפי"ט כתב דינא דעובדא דר' ירמיה ולא כתב דינא דהאי עובד' וכתב ה"ה ואולי דעתו כדעת קצת מפרשים שסוברים דהא דרב יוסף אתיא דלא כהלכתא שסובר שכלי שנשבר אינו ראוי לטלטלו אא"כ עושה מעין מלאכתו הראשונה ואין הלכה כן עכ"ל ונראה שטעמו מדא"ל אביי לרב יוסף והא מנא הוא דאי בעינ' הפיכנא ליה מימין לשמאל כלומר שהסנדל יש לו שני מקום קביעות רצועות אחד מבחוץ ואחד מבפנים בין שני רגלים וכשנפסק הפנימי ראוי לתקנו ואע"פ שתיקונו ניכר וגנאי הוא מיהו לצד פנים לא מתחזי וכשנפסק החיצונה אינו הגון שוב לתקנו והך דאביי חיצונה איפסיק ומש"ה אסריה רב יוסף אפילו לטלטלו וא"ל אביי והא אכתי מנא הוא דמפיכנא ליה לרגל האחרת ונמצאת החיצונה פנימית א"ל מדקא מתרץ ר"י אליבא דר' יהודה ש"מ הלכה כר' יהודה דאמר נפסקה פנימית טמאה החיצונה טהורה ומשמע ליה דכיון דאכתי כלי הוא אלא שאינו משמש מעין מלאכתו הראשונה חזי לטלטול כדתנן בפ' כל הכלים דכיון שעושין מעין מלאכה מותר לטלטלם ואע"פ שאינם עושים מעין מלאכתם הראשונה וכ"ל שיש לדחות דסנדל שאני דלא חזו לכסות בו כלי כדחזו שאר שברי כלים משום דממאים ומש"ה כל היכא שאינו ראוי לנעול לאו כלי הוא כלל ואפי' לת"ק דר' יהודה ומ"מ כיון שהרי"ף והרא"ש מסכימין לדעת א' הכי נקטינן:

חלוק שכבסו אותו ותחבו בו קנה וכו' מימרא דרב חסדא בפ' תולין (קמ.): **ומ"ש** ואם תחבו בו כלי וכו' גז"ש: **כירה** שנשמטה אפילו א' מירכותיה וכו' פלוגתא דאמוראי בר"פ תולין (קלח:) ופסקו הפוסקים כרב דאמר אפי' אחת אסור שמא יתקע ופירש"י ירכותיה פטפוטי' שלה כעין רגלים (ו): **לבנים** שנשארו מן הבנין וכו' מימרא בפ' כל הכלי' (קכד:) ופ' המביא כדי יין (לב.) הני ליבני דאייתור מבנייא שרי לטלטולינהו בשבתא הואיל וחזו למיזגא עלייהו שרגינהו ודאי אקצינהו ופירש"י שרי לטלטולינהו דמעתה לאו לבנין קיימי אלא למזגא עלייהו ותורת כלי עליהם: שרגינהו. סדרן זו על גבי זו גלי דעתיה שמקנן לבנין ואסור לטלטולינהו:

כל

דרכי משה

(ו) עיין סוף סימן ש"ג:

נראה

דרישה

מותר לטלטלם אפי' פחות מג' אצבעות דחזי לקינוח הטיט מעל רגליו דלא גרע מחרס קטן. וגם ה"ה כתב שקצת מפרשים סוברים כן ושאין כן דעת הרמב"ם ועיין בב"י שהביאו וכ"ל דגם רבינו דסתם וכתב מטלניות כו' סבר כהרמב"ם וצריך ליתן טעם למה איתא בגמרא ורבינו הביאו לעיל בסמוך דשיעור חרס לכסות בה הכלי ולא אמר דשיעורו כדי לקנח בה הטיט ונראה דשיעור לכסות בה פך קטן הוא זוטר מיס בה כדי לקנח בה הטיט דדרך בני אדם ליטול חרס גדול קצת כדי שלא ילכלך ידיו אבל במטלניות הוצרכו ליתן שיעור ראוי לקנח בו משום דבשיעור קטן ממנו אין הכלי מתכסה דיפול בתוך הכלי הואיל ורך הוא. אלא שצ"ע שרבינו ירוחם חלק י"ג כתב והביאו ב"י לעיל בסי' ש"ב בד"ה טיט שעל רגלו ז"ל וה"ה שיכול לקנחו במעט חרס הראוי לטלטלו שיש בו שיעור כדי לסתום פי שום כלי ואפשר לומר דאף דאין מדרך בני אדם לקנח טיט בחרס קטן כ"כ מ"מ הרוצה לקנח בו מותר לטלטלו כיון שיש שם כלי עליו שהרי ראוי' לכסות בו פך קטן:

[ו] **אעפ"י** שמלאכתו לאיסור כו' והא דקאמר מותר לשומטו מן הדפוס דל' לשומטו משמע דמשמטין המנעל בלי נגיעת הדפוס וכמ"ש אח"כ בחלוק שכבסו ותחבו בו קנה מותר לשומטו מעל הקנה ואסור ליקח הקנה מתוכו כו' נראה דהכא במנעל שגם הדפוס שם כלי עליו יכול ליקח הדפוס בידים דל' לשומטו ל"ד א"כ דלא התירו אלא מה שהוא לצורך דהיינו לטלטל הדפוס אגב המנעל בשעת השמטת המנעל ממנו אבל ליגע וליקח הדפוס אפשר דאסור הואיל ואפשר זולתו:

[ז] **אפילו** אחת מירכותיה כו' וה"ה ספסל שנשמט א' מרגליה אסור לטלטלה ולהסימה על

ספסל

פרישה

ז"ל הגמרא שירי פרטאות ופירש"י והרי"ף פרטאות טליתות כדאמרינן רב עמרם חסידא רמא תכלתא לאפסי ביתא ועיין בדריש':

(יא) **אע"פ** שמלאכתו לאיסור פי' הדפוס מ"מ מותר לטלטלו לצורך המנעל ועיין בדרישה דהיינו לצורך מקומו:

(יב) **סנדל** שנפסקה ז"ל ב"י ופירש"י שהסנדל יש לו ב' מקומות שקבועים בו הרצועות אחד מבחוץ ואחד מבפנים לבין הרגלים כעין שיש למנעלים שלנו וכשנפסק הפנימי ראוי הוא לתקנו אע"פ שתיקונו ניכר וגנאי הוא מ"מ לצד פנים לא מתחזי וכשנפסק החיצונה אינו הגון שוב לתקנו עכ"ל. וכ"ל מ"ש כעין שיש למנעלים שלנו הם המה שאין להם עור ע"ג הרגל רק רצועה א' מחוברים זה לזה והרצועה חוגרין מע"ג הרגל יחד במגור שמחובר בראש אחד מן הרצועה ונקראין בל"א פנטאפי"ל וכן פירש"י בהדיא אסנדל בפרק אלו קשרים ד' י"ב ע"ש:

(יג) **ואם** הוא בכרמלית כו' אע"ג דלאו מנא הוא מ"מ כיון שהוא דרך מלבוש ולצורך התירו בכה"ג ולכאורה נראה דה"ה בר"ה עושה כן ומותר אלא שהמעשה כך היה בגמ' ד' קי"ב ע"ש או שמא לא הקילו מסברא דלא מקצה מדעתיה כו' אלא בכרמלית וז"ל הראב"ד דהוכן טעם דשרי משום דכרמלית דלא מנטר לא מקצה ליה אינש מדעתיה עלויה לטלטלו ע"י גמי אבל בחצר דמנטר מקצי ליה אינש מדעתיה עד דמתקן ליה ולא משום הפסד ממון נגעו בה:

(יד) **ואם** תחבו בו כלי כגון קנה של אורגים: (טו) **אפילו** אחד מירכותיה כו' פירש"י כעין רגלים אסור שמא יתקע ועיין בדרישה: (טז) **לבנים** שנשארו מן הבנין מותר לטלטלן דמעתה לאו לבנין קיימו אלא למזגא עליה ותורת כלי עליהם:

אסור

והקצם לבנין (יז) אסור לטלטלן · [ח] כל דבר שאינו כלי כגון צרורות שבחצר וכיוצא בהם אסור לטלטלן (יח) קוץ המונח בר"ה מותר לטלטלו פחות פחות מד"א ובכרמלית אפי' טובא נמי שרי סולם [ט] (יט) אפי' (ז) של עלייה (כ) והוא גדול מותר לטלטלו בשבת בחצר והרמב"ם ז"ל אסרו [י] אבל (ח) של שובך מותר לנטותו ממקום למקום אבל לא יוליכנו משובך לשובך חריות של דקל שקצצן לשרפה מוקצין הן ואסור לטלטלן ישב עליהן מעט מבעוד יום מותר לישב

כל דבר שאינו כלי וכו' בפרק כירה (מו·) מ"ט שרי לטלטולי שרגא דנפטא משום דחזי לכסויי ביה מנא אלא מעתה כל צרורות שבחצר מטלטלין הואיל וחזו לכסויי בהו מנא א"ל הא איכא תורת כלי עליה הני ליכא תורת כלי עליהן ג וזה פשוט ולא הוצרך לכתבו אלא משום דלעיל כתב דחרס קטנה מותר לטלטלה והשתא קאמר דדוקא חרס דאתיא משברי כלים אבל צרורות או אבנים אע"ג דחזו לכסות בהם את הכלים כמו חרס קטנה אסור לטלטלם : **קוץ** המונח בר"ה וכו' מימרא דרבינא בפרק כירה (מב.) וטעמא דשרי משום דחיישינן שמא יוזקו בו רבים ובמקום היזקא דרבים לא גזרו רבנן שבותא ודין גחלת שבר"ה אם מותר לכבותה משום היזקא דרבים כתבו רבי' ס"ס של"ד : **סולם** אפי' של עלייה וכו' בריש ביצה (ט·) תנן בש"א אין מוליכין את הסולם משובך לשובך אבל מטהו מחלון לחלון וב"ה מתירי' ובגמרא א"ר יהודה בד"א בסולם של שובך אבל בסולם של עלייה דברי הכל אסור והקשו התוספות (שם:) והרא"ש דמשמע בפרק חלון שמותר לטלטל סולם אפי' גדול כל שהוא וא"כ היכי אסרינן הכא בשל עליה ותירצו דהכא בי"ט שמותר להוציא הסולם לר"ה והרואה אומר להטיח גגו הוא צריך וכיון דאסור בר"ה אפי' בחדרי חדרים אסור אבל בשבת דאין דרך להוציא לר"ה הלכך בבית מותר ואע"פ שהרא"ש כתב שר"ת תירץ דהתם בסולמות של בית שדרך לטלטלם מזוית לזוית ולא דמו לסולמו' של עלייה שהיו גדולים להטיח בהם גגו סובר רבינו שדעת הרא"ש כתירוצא דמחלק בין שבת לי"ט וכ"כ ברמזים אבל קשה דבסי' תקי"ח נראה שתופס תירוץ דר"ת עיקר ושם אבאר בס"ד והרמב"ם אסרו שכתב בפכ"ו סולם של עלייה אסור לטלטלו שאין עליו תורת כלי ד : **אבל** של שובך מותר לנטותו ממקום למקום וכו' מתני' דבסמוך אמרי' בגמ' (שם:) מתני' דלא כי האי תנא וכו' ר' דוסא אומר מטהו מחלון לחלון וכתבו התוספות דמשמע דהלכה כרבי דוסא וס"ל דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה ככ"ל לפרש דברי רבינו שכתב כאן אלא שק"ל שבסי' תקי"ח כתב דבי"ט מותר לטלטל סולם של שובך משובך לשובך וא"כ ס"ל דפליגי ב"ש וב"ה בהולכת סולם של שובך משובך לשובך ופסק כב"ה דשרו וכ"פ הרי"ף והרא"ש וא"כ מנא ליה לחלק בין שבת לי"ט לכך נ"ל דהא"כ דלענין י"ט קי"ל דהלכה כב"ה דשרו להוליך סולם של שובך משובך לשובך והיינו משום שמחת י"ט כדמשמע בגמרא אבל בשבת דליכא האי טעמא אסור משובך לשובך דאילו ממקום למקום אפי' בשל עלייה שרי כמו שקדם ועי"ל שמה שאסר להוליכו משובך לשובך הוא כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבא לצוד וכ"כ הרמב"ם בפכ"ו ושם למדה רבינו : **חריות** של דקל שקצצן לשריפה וכו' ישב עליהם מעט מבע"י וכו' בפ' במה טומנין (נ.) תני רבה בב"ח חריות של דקל שגדרן לעצים ונמלך עליהם לישיבה צריך לקשר רשב"ג א"כ לקשר הוא תני לה והוא אמר לה הלכה כרשב"ג איתמר רב אמר קושר ושמואל אמר חושב ור"א אמר ישב אע"פ שלא קשר ולא חשב ופירש"י צריך לקשר לקשרן יחד מבע"י להוכיח שלישיבה עומדין ואם לא קשר יחד אסור לטלטלו למחר דלא הוי ייחוד במחשבה ורב אסי אמר ישב עליהם מבע"י ואע"פ שלא חישב עליה' ליישב למחר גלי דעתיה דלישיבה קיימי וכתבו התוספות שר"ת פסק כרב ורבינו שמשון הזקן פסק כרב אסי וכתבו הג"א ר"ת פסק כרב מיהו לצורך מצות בית המשתה או צ"ה סגי במחשבה לכ"ע והכי משמע בגמרא והרי"ף והרא"ש פסקו כרב אסי וכן דעת הרמב"ם בפכ"ה וכתב הר"ן מדקאמר רב אסי אע"פ שלא חשב משמע דמוסיף הוא על דברי שמואל דטפי עדיף חשב מישב הילכך קיימא לן דבין ישב בין חשב מותר וכ"פ רבינו האי וכן דעת ה"ר יונה אבל הרמב"ן כתב דלרב אסי דוקא ישב אבל חשב לא מהני ולא נראה לי דבריו עכ"ל ודעת הרא"ש כהר"ן דחשב נמי מהני וכן דעת הרמב"ם בפכ"ה · וכתב הרא"ש שם גבי יוצאין בפקורין ובליפה דלפי דברי ר"י משמע דבעי מחשבה לצורך השבת ולא משמע הכי לעיל דנמלך עליהן דקתני גבי חריות של דקל משמע דאפילו בחול מהני הך מחשבה : כתב הרמב"ם בפכ"ה נדבך של אבנים שחשב עליו מבע"י אם למדום מותר לישב עליהן למחר ואם לאו אסור והוא ממאי דגרסינן בפ' כל הכלים (קכה:) בשם ר' חנינא פעם אחת הלך ר' למקום אחד ומצא נדבך של אבנים ואמר לתלמידיו צאו וחשבו כדי שנשב עליהם למחר ולא הצריכן למעשה ור"י אמר הצריכן למעשה מאי מעשה ר' אמי אמר צאו ולמדום כלומר סדרום ורב אסי אמר צאו ושפשפום ופסק כרבי אמי אליבא דר"י וכתב שם ה"ה שבהלכות השמיטו הא דנדבך משום דמההיא דחריות שכתבתי בסמוך אשמועי' שא"צ מעשה ובמחשבה לחוד סגי ותמה על הרמב"ם שכתב ההיא דנדבך וכתב שנ"ל שדעת הרמב"ם דשאני חריות דאיכא דקיימי לישיבה ואיכא דקיימי לעצים וכאן לא נאסרו אלא מפני מחשבתו שגדרן לעצים ומפני כך מחשבת ישיבה מועלת מידי מחשבה לעצים אבל נדבך של אבנים ליכא דקאי לישיבה ולפיכך צריך מעשה להוכיח שהן לישיבה עכ"ל ול"נ שאע"פ שהשמיט הרי"ף דין נדבך אין ספק שהוא מחלק בין חריות לאבנים דהא רב אסי גופיה דאמר גבי חריות ישב אע"פ שלא חשב אמר גבי נדבך צאו ושפשפום וא"כ ע"כ יש לחלק בין חריות לאבנים וטעמא דנדבך כדפירש רש"י צאו ולמדו' סדרום והושיבום כדי שלא נצטרך ליגע בהן למחר לפי שאין הזמנה אפי' במעשה · חשוב תועיל לאבן לעשותה כלי ור' אמי לטעמיה דאמר לעיל אין אבן נעשית כלי בהכנה ושפשפום מן הטיט שיהא נאות לישב ולמחר תלמדום דבמעש' כל דהו נעשה כלי דהשתא לכ"ע באבנים לא סגי בחשב ולא השמיט הרי"ף להא דנדבך אלא לפי שסמך לו על מ"ש בפרק נוטל אמתניתין דאבן שע"פ חבית מטה על צדה והיא נופלת וא"ר הונא ל"ש אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור והלכתא כותיה דקאי ר' אמי בשם ר' יוחנן כוותיה בפרק כל הכלים כלומר דמייתינן התם מתני' דאבן שע"פ חבית וא"ר אמי א"ר יוחנן ל"ש אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור ומזה נלמוד דלא סגי לאבן בחשב דסתם אסור במניח ומשמע דאפי' מניח על דעת ליטלה בשבת אסור וכדמשמע מדברי רש"י ודלא כסברת בעל התרומה שכ' רבינו בסימן ש"ט וגם הרא"ש כתב כדברי הרי"ף בפרק נוטל ולפיכך השמיט גם הוא להא דנדבך של אבנים אלא שעדיין היו צריכין לכתבה ללמדנו אם הלכה כמ"ד למדום או כמ"ד שפשפום ואפשר דס"ל כמ"ד שפשפום ולכך סתמו דבריהם לומר דלא סגי במחשבה לחוד וממילא משמע דבמעשה כל דהו סגי וכ"כ רבינו ירוחם בח"ג שהפוסקים כרבי יוחנן א"צ מעשה גדול אלא כל דהו כגון לשפשף האבני' או לסדרם או אפשר דס"ל כמ"ד למדום וכיון דפסקו כרבי אמי דאמר במניח נעשה בסיס לדבר האסור ממילא קי"ל כוותיה במאי דאמר למדום דלטעמיה אזיל כדאמר בגמרא והרא"ש בתשובה כתב שיש מי שפסק כרבי אמי ויש מי שפסק כרבי אסי ולא הכריע ביניהם ומ"מ כיון שהרמב"ם פסק בהדיא כמ"ד למדום הכי נקטינן (ח) והא דאין הזמנה מועיל לאבן לעשותה כלי היינו בשאינו מייחדה לכך אבל כל שייחדה לכסות בה כלי וכיוצא מותר לטלטלה דלא גרע ממכנים מלא קופתו עפר שעושה בה כל צרכיו כדלקמן והוא שיחדה לכך לעולם אבל ייחדה לשבת זו בלבד לא מהני דהיינו ההיא דמניח אבן ע"פ חבית דנעשה בסיס לדבר האסור לפי שלא ייחדה לכך לעולם כך השיב הרשב"א והביא דבריו הר"ן בפרק במה טומנין ותשובת הרשב"א היתה במייחד אבן לפצוע בה אגוזים וכתב עליו הר"ן שם דדוקא ע"פ חבית לא מהני ייחוד שבת אחד לפי שאין דרכה לייחדה לכיסוי אבל בכל מידי דאורחיה בהכי כגון לפצוע בה אגוזים בייחוד לשבת אחד מהני וכן פירש"י גבי חריות ושמעתין נמי מוכחא הכי וכתב עוד הרשב"א בתשובה דאפשר דבעינן שישתמש בה פעם אחד מבע"י כפקורין וליפה דבסמוך והזכירו הר"ן שם ומיהו להרא"ש

כל דבר שאינו כלי כגון צרורות וכו' אסור לטלטלן פי' ואפי' לצורך גופו לכסויי בי' מנא או לצורך מקומו נמי אסור דלא התירו אלא בכלי ולא דמי לחרס שבאה מכלי כדפי' לעיל בסעיף ד' דכיון דעושין תמין מלאכה מוכן הוא כמו הכלי שבאה ממנו : **סולם** אפילו של עלייה וכו' פי' דבשבת כיון דאסור לטלטל בר"ה אלא דבחצר הוא דקא מטלטל ליכא חשדא שמא הרואים יאמרו להטיח גגו הוא צריך דבחצר ליכא רואים ולפיכך מותר לטלטל אפילו של עלייה שהוא גדול ודרך הוא לעלות עליהם להטיח בהם גגו כיון דבחצר ליכא חשד' והרמב"ם אסרו ס"ל שאין עליו תורת כלי כיון שהוא גדול אי נמי כיון דעשוי הוא להטיח בו גגו אף בחצר גזרינן וכש"ע פסק לחומר' כדברי הרמב"ם: **ומ"ש** אבל של שובך מותר לנטותו כו' טעמו הוא כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול דמוליך הסולם משובך לשובך ולפיכך צריך לשנות לנטות מחלון לחלון והיינו כר' יוסי דברייתא ולא כתנא דמתניתין בריש ביצה דלב"ה שרי אפילו משובך לשוב' אלא ב"ה נמי מודו דאסור להוליך משובך לשובך דלא נחלקו בדבר זה : ומה שקשה אדברי רבינו מהסוגיא וממ"ש גבי י"ט בסימן תקי"ח יתבאר לשם בס"ד : **חריות** של דקל וכו' בפ' במה טומנין ריש (דף נ') פליגי בה רב שמואל ורב אסי וכתבו התו' דרבינו שמשון הזקן פסק כרב אסי דאמר יושב אף ע"פ שלא קישר ולא חישב וכן פסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפכ"ה וכ"כ רבינו דלא כר"ת

דרכי משה

(ז) נראה דהאי אפילו קאי אסולם של בית דלא מבעיא סולם של בית שהיא קטנה דשרי אלא אפילו סולם של עליה שהיא גדולה נמי שרי וכמו שכתבו התוספות והרא"ש ריש ביצה אבל אין לפרש דהאי אפילו קאי אסולם של שובך דהא סולם של שובך יותר אסורה לטלטל בשבת מסולם של עליה וע"ל סימן תקי"ח דבי"ט הוא בהפך דסולם של שובך שריא משום שמחת י"ט אבל סולם של עליה אסור דחיישינן שמא יוציאן לר"ה משא"כ בשבת דלא שכיח להוציא לר"ה וכ"כ התוספות והרא"ש ריש ביצה (ט·) : (ח) וכתב שכן דעת הרי"ף והרא"ש אבל במרדכי פרק במה טומנין פסק בהדיא דאין חילוק בין אבנים לחריות ואדרבא כתב די"א דוקא בחריות של דקל פליגי משום דמזין כשיושב עליהן

פרישה

(יז) **אסור** לטלטלן ואפילו לצורך גופו כגון לכסות בו הפך אסור דאינו דומה לשברי כלים דאתי' מכלי' וכ"ש דאסור לצורך מקומו :

(יח) **קוץ** המונח בר"ה כו' דחיישינן שמא יוזקו בה רבים ובמקום היזקא דרבים לא גזרו רבנן וכבר כתבתי לעיל בשם מ"ן דאם יש א"י עדיף לטלטלו ע"י א"י :

(יט) **אפי'** של עלייה נראה דהאי אפילו קאי אסולם של בית דל"מ סולם של בית שהיא קטנה דשרי אלא אפילו סולם של עלייה שהיא גדולה כמ"ש התו' והרא"ש ריש ביצה אבל אין לפרש דהאי אפי' קאי אסולם של שובך דהא סולם של שובך יותר אסור לטלטלה מסולם של עלייה ועיין בדרישה :

(כ) **והוא** גדול מותר לטלטלו פי' דוקא בשבת שאסור להוציאה לר"ה ולא יבא לידי חשד שמוליכה להטיח גגו הוא צריך וכולן שאסרו בר"ה אסרו ג"כ בחצר שכל דבר שאסור

דרישה

ספסל אמר במד קלב ולישב עליה אח"כ ישב עליה פ"א קודם השבת כ"כ בת"ה וב"י הביאו ס"ס ש"ג : [ח] **כל** דבר שאינו כלי כו' ואפילו אם ראוי לכסות בו שום דבר מ"מ אסור לטלטלו כיון שאין תורת כלי עליו וכתב ב"י וזה פשוט ולא הוצרך לכתבו אלא משום דלעיל כ' דחרס קטנה מותר לטלטלה והשתא קאמר דדוקא חרס דאתיא משברי כלים אבל צרורות ואו אבנים אע"ג דחזו לכסות בהם את הכלי כמו חרס קטנה אסור לטלטלם עכ"ל . נראה הא דכתב ב"י דלא הוצרך לכותבו כו' משום דכמה פעמים כתבו רבינו לפני זה דדבר שאינו כלי אסור לטלטלו כגון קנה שתחב בחלוק :

[ט] **אפילו** של עליי' כו' וע"ל סי' תקי"ח דבי"ט הוא בהיפך דסולם של שובך שריא משום שמחת י"ט · אבל של עלייה אסור דחיישינן שמא יוציאנה לר"ה משא"כ בשבת דלא שכיח להוציא לר"ה וכ"כ התו' והרא"ש בריש ביצה · ד"מ · וגם הב"י הביא שהתו' הקשו הגמרות אהדדי וחלקו בין שבת לי"ט מה"ט הנ"ל וכתבו עוד שהרא"ש כתב שר"ת תירץ וחילק בין סולם של בית שדרך לטלטלה מזוית לזוית ול"ד לסולם של עלייה שהן גדולים כו' ומסיק ב"י ורבינו סבר כתירוץ קמא לחלק בין שבת לי"ט וכ"כ ברמזים אבל קשה דבסימן תקי"ח נראה שתופס תירוץ דר"ת עיקר עכ"ל ולעד"נ דלק"מ דרא"ש לא כתב תירוצא דר"ת כדי לחלק על שינוי' קמא דשינויא קמא ודאי אמת הוא וגם ר"ת מודה ביה דהא מילתא בטעמא הוא דבשבת ליכא למיגזר כ"א בי"ט ולא בא הרא"ש למדם לנו בתירוצא דר"ת כ"א ללמדינו דגם בי"ט יש לחלק בין סולם של בית לשל עלייה משא"כ לשינויי' קמא דבי"ט בכל ענין אסור · וניחא ליה לרבינו תם בשא' שינויא משום להשוות המימרות דתרווייהו איירי אפילו בי"ט . ועוד דבגמרא משמע דמתיר בסולם גדול כל שהוא וכמ"ש התו' ואי בשבת מיירי קשה דהא מותר אפילו גדול ודו"ק עיין בתו' פרק חלון דף ע"ז ע"ב : [י] **אבל** של שובך מותר לנטותו כו' עיין בב"י שכתב ועי"ל שמה שאסר כו' נראה דהאי ועי"ל אדסמיך ליה קאי דלפני זה כתב ז"ל דאילו ממקום למקום כו' ר"ל לפי מ"ש מכ"ל

חידושי הגהות

מן השימוש הראשון שמשמש הכלי עצמו ולכן אסור לטלטלו (מהרל"ח) : ג ולא דמי לשברי כלים דמותר לטלטלן כיון דחזו לכסויי בהו מנא דשאני שברי כלים כיון דמכלי קאתי כ"ז דחזי לכסויי בהו מנא איכא תורת כלי עליה משא"כ בצרורות (מהרל"ח) : ד וטעמו משום דלא מסתבר ליה לחלק בין שבת לי"ט וההיא דפרק חלון דמשמע ליה דמותר לטלטלה אפשר שהוא מפרש כמ"ש הרא"ש בשם ר"ת דהתם בסולמות של בית שדרך לטלטלם מזוית לזוית ולא דמי לסולם של עלייה (מהרל"ח) : ה כלומר דשל עלייה דוקא בחצר מותר אבל בר"ה אסור אבל של שובך אפילו בר"ה מותר לנטותו ממקום למקום משום דאין עשויה להטיח גג (מהרל"ח) : ו גירסת רש"ל שם ברש"י לפי שאין הזמנה במעשה כל דהוא מועלת כו' · ואולם רבינו הרב"י החזיק בפירוש זה בגירסא כמו שהיא לפנינו וטעמו אפשר כמו שביאר המהרש"א שם עיין שם :

לישב עליהם בשבת (כא) וכ"ש אם חשב עליהם מבע"י לישב עליהם (כב) אפי' בחול (כג) או שקשרן לישב עליהם וכן פשתן סרוק וצמר מנופץ שנותנין על המכה אם חישב עליהם לצאת בהן (כד) או שיצא בהן בחול או שצובען בשמן דגלי דעתיה דלמכה קיימי או שכרכן במשיחה מותר ליתנם על המכה בשבת שאין בהם משום מוקצה ומשום רפואה נמי ליכא שאינו אלא כמו מלבוש שלא יסרטו בגדיו במכה: עורות בין של אומן בין של ב"ה מותר לטלטלן נסרים של ב"ה מותר לטלטלן ושל אומן אסור אא"כ חישב עליהם מבע"י ליתן עליהם פת לאורחים או תשמיש אחר · [יא] עצמות שראויין לכלבים או קליפין שראויין למאכל בהמה ופירורין שאין בהן כזית מותר להעבירם מעל השלחן אבל כל דבר שאינו מאכל בהמה אין מטלטלין אותו

כר"ת דפסק כרב דאמר קושר : **ומ"ש** רבינו דבחושב מבע"י מהני אפי' חושב ליסב עליה' בחול כ"כ הרא"ש דלא כפי' ר"י דבעי מחשבה לצורך השבת · **וכן** פשתן סרוק וכו' ג"ז בפ' במה טומנין לשם בברייתא' ואתיא כרב אשי דאמר ישב אעפ"י שלא קישר ולא חישב וה"כ יצא בהן שעה א' מבע"י אעפ"י שלא צבען וכו':

עורות וכו' משנ' וגמ' בפ' במה טומנין ופרש"י דוקא עור בהמה גסה דחזיא למזג' אבל לא בהמה דקה דלא חזיא למזגא כולי האי ור"ת מפרש דביבישין דוקא שרי ובלחין אסור לטלטל עור בלא בשר אפי' עור בהמה גסה ולענין הלכה לא שריא אלא בעור בהמה גסה וביבישה אבל דקה אפי' יבישה או לחה אפי' גסה אסור דיש לנו להחמיר כחומרות שבשני הפי' בפרש"י ובפר"ת דשקולין הן בגדולתן :

עצמות וכו' משנה פ' נוטל בש"א מעבירין מעל השלחן עצמות וקליפין ובה"א נוטל את הטבלה כולה ומנערה ופרש"י מעבירין בידים מעל השלחן עצמות קשי' שאינם ראויין לכלב, וקליפין של אגוזים דלית להו מוקצה וכו נראה לפרש דלפרש"י אע"ג דסיפא בשער של אפונין דלית בהו איסור מוקצה ר"ש היא ובעי שיהא ראוי למאכל בהמה וב"ש כר"ש ומתיר אפילו עצמות קשים י"ל דב"ש כר"ש ועדיף מר"ש דאילו ר"ש לא שרי אלא מאכל בהמה וב"ש שרו אפי' אינו ראוי למאכל בהמה והשתא ב"ה לא פליגי אלא בעצמות הקשים אבל בסיפא היכא דראוי לבהמה מודה למעביר בידים וכל זה לא פרש"י אלא למשנתינו דב"ש כר"ש וב"ה כר' יהודה דלא תקשי הלכתא אהילכתא דקי"ל במוקצה כר"ש וקי"ל דב"ש במקום ב"ה אינו משנה אבל לרב נחמן דאמר אין לנו אלא ב"ש כר' יהודה וב"ה כר"ש השתא ודאי אצטרי' לן לפרש דעצמות וקליפין דפליגי בהו ב"ש וב"ה לא מיירי אלא דחזו למאכל כלבים דאי לא חזיין קשיא הילכתא אהלכתא דב"ה מתיר אפי' לא חזו לכלבים וקי"ל כר' שמעון דבעי ראוי למאכל בהמה ולפ"ז התיישב מה שהקשו התו' וכתבו לא כפי' הקו' דפי' אפי' קשין וכו' דלא פי' כן אלא למשנתינו אבל למסקנ' מודה רש"י דלא פליגי אלא ברכי' דראוי' למאכל בהמה והתם הוא דס"ל לב"ה דמעבירין בידים אף על פי דמוקצה היא דמאתמול לאו לבהמה קיימי שהרי האוכל היה עמהם והיום לוקח מהם מ"מ במוקצה כזה דהשתא ראוי למאכל בהמה שרי כר"ש אבל בקשים מודו ב"ה ור"ש דאין מעבירין בידים וכמ"ש רבינו והיא דעת כל הפוסקים וגם רש"י הכי ס"ל למסקנא · הב"י הביא לשון הר"ן שכתב בסוף לשונו אבל נתפרקו מע"ש אפי' ר"ש מודה והגיהו בנ"ע ולפע"ד אין כאן מקום עיון דפשוט הוא דט"ס הוא וצריך להגיה ר"י במקום ר"ש כמ"ש ב"י אלא דנסתפק ואין כאן ספק :

חבילי

להרא"ש דסבר דבפקורין ובציפה נמי סגי בחשב אפשר דה"ה לאבן ומ"מ משמע דצריך לעשות בה שום מעשה כדי לטלטלה למחר כדאמר גבי נדבך של אבנים לאו ושפשפום וכדפירש"י שם וכ"כ המרדכי בס"פ כל הכלים שהרוצה להשתמש באבן או בבקעת בשבת לסגור בהם הדלת או להכות בהם הברזא צריך שיעשה שום מעשה של תיקון מבע"י ואם לאו אסור וכ"כ רבינו ירוחם דאבן שע"פ חבית נעשה בסים לדבר האסור ולא דמי לחריות של דקל דמותר לישב עליהם וא"צ לקשור דאבן שאני דצריך מעשה הניכר מע"ש עכ"ל ונראה דאפי' אם הלכה כרבי אמי דאמר לאו ולמדוס אמר להם לפי שאין הזמנה אפי' במעשה חשוב מועיל לאבן לעשותה כלי איכא למימר דמודה רבי אמי בייחד אבן לפצוע בה אגוזים דמהני בה מעשה וכמו שכתבו הפוסקים האלו דשאני התם שאין האבן עשויה לישב עליה ומש"ה לא מהני בה שום מעשה אבל לפצוע בה אגוזים דאורחא בהכי מהני ואפי' בלי שום מעשה אפשר דשרי אם ייחדה לכך כיון דאורחא בהכי וכמ"ש בסמוך בשם הר"ן ויש להביא קצת ראיה מדתנן בפרק במה אשה (סה·) פורפת על האבן ועל האגוז ועל המטבע ובלבד שלא תפרוף לכתחלה בשבת ופריך בגמרא והאמרת רישא פורפת אמר אביי סיפא אתאן למטבע ופירש"י סיפא דקתני לא תפרוף אתאן למטבע דלאו בר טלטול הוא אבל אבן שהקצה לכך ראוי לטלטול הרי דהקצאה לכך סגי אפי' לא עשה בה שום מעשה:

אחר זמן רב שכתבתי זה בא לידי ספר שבלי הלקט וכתב שה"ר ישעיה דקדק מראייה זו להתיר לטלטל בשבת אבנים שסדרו בבן הקדרה מע"ש וה"ה באבנים שסוגרין בהן הדלת כיון שהן מיוחדים ומוקצים לכך מותר לטלטלם וכתב עוד כל דבר שנעלו בו הדלתות בחול יכול לטלטלו בשבת ואפילו באבנים וכ"ש אם ייחדום והזמינם לכך שנעשו כלים מיוחדים לכך במחשבתו ואעפ"י שאין קשורין לא בדלת ולא בחלון עכ"ל וכתוב עו"ש מותר לחתוך ענף מן הדקל מבע"י ומותר להניף בו על השלחן בשבת להבריח הזבובים כיון דלצורך חתכו עשאו כלי גמור עכ"ל : **כתב** בנו של הרשב"ץ על מקום שנוהגין שפעם ראשונה שמכנים אדם בנו לבה"כ מבי' נר שעוה בידו א' שבת וא' י"ט שאין בו איסור טלטול] כיון שמע"ש חשבו להביא השעוה ההיא ומחשבה מתרת לטלטל דבר המוקצה מההיא דחריות של דקל שנגדרן לעצים ונמלך עליהן לישיבה ע"כ ולי אין הנדון דומה לראיה דשאני התם שהן ראויין להשתמש בהן בשבת מה שאין כן בנר של שעוה : **וכן** פשתן סרוק וצמר מנופץ שנתון על המכה וכו' בפ' במה טומנין (כ·) אמרי' דרב אסי דאמר גבי חריות ישב אע"פ שלא קשר דאמר כי האי תנא דתניא יוצאים בפקורין ובציפה [אימתי] בזמן שצבען בשמן וכרכן במשיחה לא צבען בשמן ולא כרכן במשיחה אין יוצאין בהן ואם יצא בהן שעה אחת מבעוד יום אע"פ שלא צבען בשמן ולא כרכן במשיחה מותר לצאת בהן . ופירש רש"י פקורין פשתן סרוק שנותנין על המכה : בציפה · צמר מנופץ הניתן על המכה : בזמן שצבען בשמן · גלי דעתיה דלמכה קיימי להניחו עליה בשבת דלאו לרפואה ניכהו אלא שלא ישרטו מלבושיו את מכתו וה"ל כמלבוש דעלמא אבל לא צבען בשמן לאו מלבוש ניכהו וה"ל משאוי ואם יצא בהן שעה אחת וכו' היינו כרב אסי דאמר ישב אע"פ שלא קשר ולא חשב וכתבו התו' (שם) אבל לא צבען בשמן אין יוצאין בהן לאו דוק' אין יוצאין דאפי' לטלטלן אסור לפי שאינם מוכנים אלא נקט אין יוצאין אגב רישא ובסמוך נמי דקאמר אבל יצא בהן שעה א' מבעוד יום ל"ד יצא דה"ה ישב בהן בביתו וכך מבואר בדברי רבינו שכתב מותר ליתנם ע"ג המכה בשבת שאין בהם שום מוקצה אף במ"ש או שיצא בהן היה לו לפרש דאפילו לא יצא נמי אלא ישב בהן בביתו סגי והקשה הר"ן היכי אמרי' דבחריות מהני חשב הא תנן יוצאין בפקורין ובציפ' בזמן שצבען בשמן וכרכן במשיחה ואילו מחשבה לא מהניא ותירץ ה"ר יונה דהתם משום דלא מוכחא מלתא דמייחדן למכתו ומחזי כמוציא בשבת אבל יצא בהן מבעוד יום מוכחא מלתא אבל הרא"ש כתב וז"ל וי"ל הא דקאמר וצבען לא כדי לצאת בהם בשבת אלא כדי לצאת בם מבע"י ואח"כ נמלך ולא יצא בהם אפ"ה יכול לצאת בהן בשבת ולפי דברי ר"י משמע דבעיא מחשבה לצורך השבת והך צביעה דצבען כדי לצאת בהן מבע"י גריעא ממחשבה לצורך שבת וקמ"ל דאפ"ה מהניא ולא משמע הכי לעיל דנמלך עליהן דקתני גבי חריות של דקל משמע דאפילו בחול מהניא הך מחשבה לרשב"ג והא דתניא צבען ולא תנא חשב איכא למימר תיקון מעליא נקט וממילא ידענא דה"ה חשב מדנקט סיפא ואם יצא בהן דשמעינן מינה דכ"ש חשב עכ"ל והרמב"ם כתב הא דיוצאין בפקורין ובציפה בפי"ט בדיני הוצאה נראה שהוא מפרשה לענין הוצאה כפשטא דלישנא דקתני אין יוצאין בהם ואם יצא בהן וכו' וכבר ביארתי דבריו בס"ס ש"א : **עורות** בין של אומן בין של בע"ה מותר לטלטלן בפרק במה טומנין (מד·) תנן טומנין בשלחין ומטלטלין אותן ואיפליגו בגמרא אי דוקא בשל בע"ה תנן אבל לא בשל אומן משום דקפיד עלייהו או דלמא אפילו בשל אומן נמי שרי ופסקו הפוסקים כר"י דשרי אף בשל אומן וכתבו התו' דהא דמשמע בפ"ק דביצה ובפרק כל כתבי דאסור לטלטל עור בלא בשר פירש"י דהכא מיירי בעור בהמה גסה והתם בעור בהמה דקה דלא חזי למזגא כולי האי והא דתנן פורסין עור של גדי ע"ג תיבה וכו' צ"ל לפרשו דמיירי כשייחדו לישיבה ור"ת מפרש דהכא ביבשין דחזי למזגא עלייהו והתם בלחין והר"ן כתב כדברי ר"ת (ט) : **נסרים** של בע"ה מותר לטלטלן ושל אומן אסור ברייתא שם : **עצמות** שראויים לכלבים וכו' בס"פ נוטל (קמג·) תנן בש"א מעבירין מעל השלחן עצמות וקליפין ובה"א מסלק את הטבלה כולה ונוערה ופירש"י מעבירין בידים מעל השלחן עצמות קשים שאינן ראויין לכלב וקליפין של אגוזים דלית להו מוקצה מסלק את הטבלה שיש תורת כלי עליה אבל לא יטלטל הקליפים בידים כרבי יהודה ובגמרא אמר רב נחמן אנו אין לנו אלא ב"ש כר"י וב"ה כר"ש ופירש"י אין אנו סומכין על משנתינו כמו שהיא שנויה אלא מוחלפת השטה וב"ש כר"י וב"ה כר"ש וכתבו התו' עצמות וקליפין לא כפי' הקונטרס שפי' אפילו קשין ואין ראויין לאכילת כלבים דהאי תנא אמרינן בגמרא דכר"ש ס"ל ור"ש בעי לכל הפחות ראויין למאכל בהמה וכ"כ הרי"ף והרא"ש והר"ן וכ"כ הרמב"ם בפכ"ו וכתב עוד שם הר"ן וכי קא שרי ר"ש לטלטולי עצמות הראויין לכלבים וקליפין דחזיין למאכל בהמה אע"פ שנתפרקו העצמות מהבשר והקליפים מהפירות בשבת אבל אם נתפרקו מע"ש אפילו ר"ש מודה עכ"ל ואיני יודע מה בין זה לנבלה שנתנבלה מע"ש דאפילו רבי יהודה שרי בפרק מי שהחשיך (י) ועוד מדכתב אע"פ שנתפרקו העצמות וכו' בשבת משמע דכ"ש אם נתפרקו מע"ש דשרי וכלפי לייא הוא ואפשר דיש להגיה רבי יהודה במקום ר"ש כלומר דאפילו רבי יהודה שרי בנבלה שנתנבלה מע"ש וה"ה לעצמות שנתפרקו מע"ש כיון שהיו מוכנים לבהמה מע"ש וצ"ע : **ומ"ש** ופרורין שאין בהן כזית גז"ש במשנה ופירש"י וכ"ש אם יש בהן כזית ופשוט הוא וכתב הרא"ש בתשובה שהטעם שמגביהין שולחן ומפה עם עצמות וקליפי' אפילו קליפי אגוזים שאינן ראויין למאכל בהמה מפני שהם בטלים אגב הפת ומשמע מדבריו שמותר להגביה השלחן ולטלטל' עם קליפי אגוזים שעליה אבל לא נראה כן מדברי סמ"ג שכתב אבל דברים שאינן ראויים למאכל בהמה אסורין להגביהן אלא לנער השלחן או המפה כמו מעות שעל הכר והן נופלות משמע דלהגביה ולטלטלה כמות שהיא אסור ולא שרי אלא לנער לבד דומיא דמעות שעל הכר ומיהו אם הוא צריך למקום השלחן לכ"ע מותר להגביה כמות שהיא דבמעות שעל הכר נמי שרי כה"ג כמו שיתבאר בסימן ש"ט בס"ד ואפשר דלא פליגי אלא סמ"ג מיירי בשאין בשלחן אלא קליפי אגוזים ועצמות שאין ראויין למאכל בהמה ומש"ה אסור להגביה ולטלטלה כמות שהיא

והרא"ש

דרכי משה

עליהן אבל אבנים שרי דאין מזיין ותמיהני שלא הביא ב"י דברי המרדכי וקצת משמע כן בהר"ן ס"פ כל כתבי דמותר ליתב על אבנים בשבת וגם המ"מ כתב פכ"ה דדעת הרי"ף שאין לחלק ביניהם וכן י"ל דעת הרא"ש דלא חילק ביניהם אלא שב"י עצמו דחק לפרש דעת הרא"ש והרי"ף כדעת הרמב"ם : (ט) ולפי מה שנתבאר לעיל דבמחשבה סגי ה"ה בכאן אם חישב עליה מהני : (י) ואיני יודע מה קשה לו דודאי אין מטלטלין עצמות שנתפרקו מן הבשר מע"ש אם לא שיש לו כלבים כמו שאין מטלטלין הלוף אלא א"כ יש לו עורבים וכן נבילה שנתנבלה מע"ש לא שרי רבי יהודה אלא לחותכה לפני הכלבים כמ"ש פרק מי שהחשיך ולכן דברי הר"ן נכונים דדוקא עצמות שנתפרקו מן הבשר בשבת מותר להעבירן מן השלחן הואיל ועדיין ראוי לכלבים אע"פ שאין לו כלבים אבל שאר עצמות אסור לטלטלן ופשוט הוא בעיני ונ"ל דדעת ב"י לטעמיה דכתב למטה בשם הר"ן גבי הלוף דהרי"ף והרמב"ם ס"ל דאם עורבים מצויין אע"פ שאין לו שרי לטלטולי וא"כ עצמות הראויין לכלבים נמי אבל רבים חולקים בזה כמ"ש למטה · עוד הקשה על דברי הר"ן וז"ל ועוד מדכתב אע"פ

דרישה

מנ"ל לרבינו להתיר בשבת ממקום למקום וכתב דסברא הוא דלא גרע משל עליה וע"ז מסיק וכתב ועי"ל דה"ט דרבינו דמתיר ממקום למקום משום דזיל בתר טעמא שמה שאסור להוליכה כו' וזה לא שייך ממקום למקום ודו"ק :

[יא] **עצמות** שראוים לכלבים עיין מ"ש הר"ן וב"י הביאו ומקשה ב' קושיות וכתב דצריך להגיה ר' יהודה במקום מ"ש ר' שמעון ע"ש וכן כלע"ד ובד"מ תמה עליו וכתב דא"צ להגיה כלום דמ"ש ר' יהודה הוא דוקא בשיש כלבים לפניהו ולא כשראוים לכלבים ואין כאן כלבים כו' אבל לעד"נ דאין זה אמת דודאי בכלבים שהן שכיחי אע"ג דאין כלבים לפניהו מותר לטלטל וכ"כ בש"ע ע"ש גם מ"ש בד"מ לייסב קושיא שנייה דאעפ"י לא קאי אשבת אלא אשנתפרקו לאשמועינן רבותא אעפ"י שנתפרק מהן הבשר לגמרי · זה ג"כ אין לומר לפי מ"ש שם בר"ן ע"ש דף קס"א שהרי כתב ז"ל אעפ"י שנתפרקו בשבת העצמות מן הבשר ודו"ק :

גרעיני

פרישה

שאסור משום מראית עין אפילו בחדרי חדרים אסור וה"ה סולם של שובך מותר להוליכה ממקום למקום אבל משובך זה לשובך אחר אסור שמא יבא לידי צידה ועיין בדרישה :

(כא) **וכ"ש** אם חשב עליה כו' וכ"כ הר"ן דחשיב עדיף מיושב · ואע"ג דהזמנה לאו מילתא היא שאני הכא דאיסורא משום מוקצה ובמחשב עליה גלי דעתיה דלא מקצי דעתיה מיניה וק"ל : (כב) **אפילו** בחול פי' שחשב שישב עליהם בחול ולא חשב שישב עליהם בשבת:

(כג) **או** שקשרן לישב עליהן פי' שקשרן שראוים לייסב עליהן דאל"כ היינו וחשב ובאמת בגמרא ובש"ע סעיף כ' כתב אפילו לא קשרן ולא חשב ולפ"ז לא זו אף זו קתני

(כד) **או** שיצא בהן בחול כתבו התו' דהאי שיצא ל"ד אלא ה"ה אם ישב בהן בביתו ב"י · וכ"כ בש"ע ז"ל אם חשב עליהן מבע"י לתת על המכה או שישב בהן כו' ועיין בב"י שלדברי ר"ן הוא דוקא גם לדברי ר"י אלא שלהרא"ש א"כ :

וכן

אותו אלא מנער את הטבלא (כה) והן נופלין · חבילי עצים וקש שהתקינן למאכל בהמה אפילו הן גדולים הרבה מותר לטלטלן (כו) אין מטלטלין הלוף אע"פ שהוא ראוי לעורבים (כז) ולא את החצב אא"כ יש לו צביים ולא שברי זכוכית (כח) אא"כ יש לו נעמיות ולא חבילי זמורות אא"כ יש לו פילין ולא חרדל אא"כ יש לו יונים [יב] גרעיני תמרה (כט) מותר לטלטלן ומ"מ אדם חשוב צריך להחמיר על עצמו שלא לטלטלן אלא דרך שינוי · חבילי קש וחבילי עצים וזרדין

ב"י

והרא"ש מיירי כשיש בשלחן פת ומש"ה שרי לטלטל קליפי אגוזים ועצמות שאינם ראויין לכלבים אגב הפת:

חבילי עצים וקש וכו' משנה בפרק מפנין (קכו:): **ומ"ש** ואפילו הן גדולים הרבה פלוגתא בברייתא שם (קכח)· ופסק כת"ק וכ' ה"ה בפרק כ"ו דטעמא דבעינן התקינן משום דסתמא להסקה קיימי ואף על גב דחזו למאכל בהמה בסתמא לא קיימי להכי:

אין מטלטלין הלוף אע"פ שהוא ראוי לעורבים וכו' ריש פ' מפנין (קכו:) אבל לא את הטבל וכו' ולא את הלוף ולא את החרדל רשב"ג מתיר בלוף מפני שהוא מאכל לעורבים ואוקימנא בגמרא לרשב"ג בשטה ואיתא תו בגמרא (קכח·) ת"ר מטלטלין את החצב מפני שהוא מאכל לצביים ואת החרדל מפני שהוא מאכל ליונים רשבג"א אף מטלטלין שברי זכוכית מפני שהוא מאכל לנעמיות א"ל רבי נתן אלא מעתה חבילי זמורות יטלטלו מפני שהוא מאכל לפילין ומשמע דת"ק דברייתא בשיטת רשב"ג אמרה ומש"ה שרי חצב וחרדל דת"ק דמתניתין הא אסר בחרדל אלא ודאי כר' שמעון ב"ג ס"ל ורשב"ג אתי לאוספי עליה שברי זכוכית כ"כ שהיא דעת רבינו ומש"ה פסק דאין מטלטלין חצב ולא חרדל דכיון דאוקימנא לר' שמעון בן גמליאל בשטה לא קי"ל כותיה וכ"כ ה"ה שהרשב"א פסק כת"ק דמתניתין אבל הרמב"ם כתב בפכ"ו דמותר לטלטל חצב וחרדל ואף על פי שאין לו צביים ולא יונים וכתב עליו ה"ה בגמרא ת"ר מטלטלין את החצב וכו' וכתובה בהלכות ואני תמה האיך כתבו היתר בחרדל שהרי במשנה שנינו ולא את הלוף ולא את החרדל והיא סתם משנה בלא מחלוקת עכ"ל · ואני אומר דאי משום הא לא אירייא דרשב"ג דמתי' בלוף ה"ה דמתיר בחרדל כדמשמ' בברייתא' וכמ"ש התו' וכ"מ ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו אלא הכי ה"ל לאקשויי דכיון דאוקימנא לרשב"ג בשטה לא קי"ל כותיה והרי"ף כפי נסחאות שלנו נראה שפוסק כת"ק דמתניתין דכתב דלית הלכתא כרשב"ג וכתב עוד ואין מטלטלין את החרדל דקי"ל בהא כסתם משנה אבל ה"ה כתב שדעתו כדעת הרמב"ם וכ"כ הר"ן ויישב הר"ן דעתם דמשמע דס"ל דתנא דמתניתין ותנא דברייתא ל"פ אהדדי אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה באתריה דתנא דברייתא היו רגילין לגדל יונים ובאתריה דתנא דמתני' לא היו רגילין בהם אבל לכ"ע אין מטלטלין אלא מה שהוא ראוי לבהמה חיה ועוף המצויים אצל ב"א עכ"ל וכך מבואר מדברי הרמב"ם שכתב שכל שהוא ראוי למאכל חיה ועוף המצויי' מטלטלין אותו בשבת כיצד מטלטלין את התורמוס היבש וכו' אין מטלטלין שברי זכוכית אע"פ שהן מאכל לנעמיות וכו' מפני שאין אלו וכיוצא בהן מצויין אצל רוב ב"א ע"כ וא"כ לדידן דשכיחי יונים וכן צביים שהיו מצויין בזמנו ובארצו של הרמב"ם כתב להתיר לטלטל מאכל הראוי להם דכה"ג לכ"ע שרי ופשוט בגמרא דהיכא דאית ליה אותו חיה ועוף שאינן מצויים שהוא מותר לטלטל דבר הראוי למאכל אותו המין ואע"פ שלשון רבינו אינו מבואר בעורבים כמו שהוא מבואר בשאר מינים כך צריך לפרשו דבאין לו עורבים מיירי אבל אם יש לו עורבים מטלטל את הלוף:

גרעיני תמרה מותר לטלטלן ומ"מ אדם חשוב צריך להחמיר על עצמו וכו' בס"פ נוטל (קמב.) גרעיני דתמרי ארמייתא שרי לטלטולינהו הואיל וחזיין אגב אימיהו ודפרסייתא אסור שמואל מטלטל להו אגב ריפתא רבה מטלטל להו אגב לקנא דמיא וכתב הרי"ף פי' ארמייתא הם רכים ונאכלים עם התמרה עצמה דפרסייתא הם קשים ואינם נאכלים עם התמרים פ"א תמרי ארמיית' קשין הם ובהמה אוכלתן עם הגרעינין ולפיכך מטלטלין אותן ותמרי פרסייתא רכין הן ואין הבהמה אוכלת אותם ולפיכך אין מטלטלין אותן ומסתבר' דה"מ במקו' שמאכילין את התמרים לבהמות אבל במקום שאין מאכילין התמרים לבהמות אלו ואלו אסור לטלטלן · וכתב הרא"ש והך סוגיא כרבי יהודה ואנן קי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה ושרי לטלטולינהו ומה שכתבה הרי"ף אף על גב דקי"ל כר"ש לאשמועינן דאדם חשוב מידעי ליה לאחמורי אנפשיה כאביי ורבא דלעיל וכן שמואל ס"ל כר"ש בפרק בתרא ואפ"ה הוה מחמיר אנפשיה עכ"ל וכ"כ בתשובה בשם ר"ת דמחמיר על עצמו היה דע"כ הוו חזו לבהמה דאי לא חזו כאבן חשיבי וכי מטלטלין אבן אגב פת ואף על פי שלא אמרו (שבת ל: קמב:) ככר או תינוק אלא למת בלבד התם במוקצה מחמת גופו כאבנים וכיוצא בהם דהוו דומיא דמת אבל הני גרעינין כיון דחזו למאכל בהמה בטלין אגב הפת ואף על גב דחזו למאכל בהמה באתרי' דשמואל לא הי' הבהמות אוכלין אותם שאם היו אוכלים אותם לא הי' צריך לכך דהא שמואל כר"ש ס"ל דלית ליה מוקצה וכ"כ התו' (שם קמג·) דשמואל היה מחמיר על עצמו וכ"כ הר"ן בשם הרר"י והרא"ה אבל בשם הרמב"ן כתב דהני גרעינין להסקה הם עומדים וכי אמרינן בפרק במה מדליקין (כט·) דאליבא דר"ש דלית ליה נולד שרי לטלטולינהו ה"מ בי"ט דחזי להסקה דכיון שראויים ועומדים הם לכך לא משדינהו לחיותא נמי שרי אבל בשבת דלא חזו להסקה מוקצין הם דהא לא מייחדי אלא להסקה ועפ"ג דחזו קצת למאכל בהמה כיון דהשתא מיהא סתמן להסקה ובשבת להסקה לא חזו אסור לטלטלן וכ"כ דעת הרי"ף שכתבן בהלכות עכ"ל ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש ז"ל · והרמב"ם כתב בפכ"ו כל הקליפין והגרעינין הראויים למאכל בהמה מטלטלין אותן ושאין ראויים אוכל את האוכל וזורקן לאחוריו ואסור לטלטלן ומ"ש זורקן לאחוריו הוא מדאמרינן בגמרא שם (קמג.) רב הונא בריה דרב יהושע עביד להו כגרף של רעי ופירש"י צוברן לפניו כשאוכל התמרים עד שנמאסות בעיניו ונוטלים אותן כגרף של רעי ונותנן לבהמה א"ל רב אשי לאמימר וכי עושין גרף של רעי לכתחלה בשבת רב ששת זריק להו בלישני' רב פפא זריק להו אחורי המטה גרסינן בפ"ב דביצה (כ"א:) א"ל אביי לרב יוסף לרבי יוסי דאמר לכם ולא לכלבים הני סופלי לחיותא היכי שדינן להו בי"ט א"ל הואיל וחזו להסקה תינח בי"ט בשבת מאי א"ל מטלטלין להו אגב ריפתא פירוש סופלי גרעיני תמרה וכתבו התוס' (שם) תימה דאמרינן בשבת לא התירו ככר או תינוק אלא למת בלבד וי"ל דבדבר שיכול לעשותו מבע"י הוא דאמרינן הכי אבל הני סופלי לא היה יכול לעשותו מעי"ט אבל הרא"ש (שם) כתב מטלטלין להו אגב ריפתא פירש ריב"א כשאוכל הפרי זורק הגרעינין בפיו לתוך הסל שהלחם בו אבל להניח לחם עלייהו כדי לטלטל אסור דלא התירו ככר או תינוק אלא למת בלבד עכ"ל וכתב עוד דהני סופלי לא חזו לחיותא אלא ע"י שום תיקון אלא שלפעמים אוכלים אותם ע"י הדחק שאם היו ראויים להביא למאכל בהמה היה מותר לטלטלם בלא ריפתא:

חבילי קש ועצים וכו' כבר כתבו רבינו בסמוך ואיני יודע למה שנאו שא"א לומר דלעיל מיירי בחבילי עצים וקש הקשים שאינם ראויים למאכל בהמה אלא ע"י הדחק ומש"ה אם התקינן למאכל בהמה מטלטלין אותם ואם לאו אין מטלטלין אותם והכא מיירי בחבילי קש ועצים הרכים שהם ראויים למאכל בהמה להדיא

ב"ח

חבילי עצים וקש שהתקינן וכו' ברייתא בפ' מפנין ופי' רש"י (בדף קכ"ח) שהתקינן שהזמינן ומ"ש ואפי' הן גדולים הרבה פסק כת"ק דברייתא דלא כרשב"ג דחבילה הניטלת ביד אח' מותר לטלטלה כשהזמינה בשתי ידי' אסור לטלטלה אפי' הזמינה דטירחא היא אלא אפי' הן גדולים הרבה מותר כשהזמינן למאכל בהמה מבע"י ועיין בסמוך סעיף י"ז:

אין מטלטלין הלוף וכו' משנה ר"פ מפנין ולא את הלוף ולא את החרדל רשב"ג מתי' בלוף מפני שהוא מאכל לעורבי' ובברייתא' ת"ר מטלטלין את החצב מפני שהוא מאכל לצביים ואת החרדל מפני שהוא מאכל ליונים רשב"ג אומר אף מטלטלין שברי זכוכי' מפני שהוא מאכל לנעמיות א"ל ר' נתן אלא מעתה חבילי זמורות יטלטלו מפני שהוא מאכל לפילין ורשב"ג נעמיות שכיחי פילין לא שכיחי וכתבו התוספות מדאמר רשב"ג אף מטלטלין שברי זכוכית אלמא דמודה לת"ק דמתיר חרדל והא דתנן רשב"ג מתיר בלוף כ"ש דמתיר בחרדל עכ"ל נראה דעת התוספות דמדקאמר ת"ק ולא את הלוף ולא את החרדל דנקט לוף ברישא לאורויי דה"ק ל"מ לוף דאסור דאין אדם מגדל את העורבים כי אם העשירי' לגדולה אלא אפילו חרדל שהוא ליונים דהכל מגדלין אותן נמי אסור אם אין לו יונים להכי קאמר לרשב"ג דמתיר אף הלוף וכ"ש דמתיר את החרדל ואוקימנ' בגמ' להא דרשב"ג בשיטה אלמא דלית הילכתא כרשב"ג לפ"ז לוף וחרדל וחצב ושברי זכוכית אסור לטלטלן אי לית להו עורבין ויונים וצביים ונעמיות דלא כרשב"ג דמתיר בכל הני אבל חבילי זמורות אף רשב"ג מודה דאסור בדלית לי' פילין אבל בדאית ליה ליכא פלוגתא דהכל מותר ואפי' חבילי זמורות שרי בדאית ליה פילין וזה דעת רבינו והא דכתב רבי' אין מטלטלין את הלוף אעפ"י שהוא ראוי לעורבים היינו דוקא בדלית ליה עורבים דאי בדאית ליה עורבים פשיטא דשרי דאפי' חבילי זמורות שרי לטלטל בדאי' ליה פילין וכדכתב רבינו להדיא ואע"ג דלא שכיחי פילין כ"ש בלוף היכא דאית ליה עורבים דשכיחי עורבים טפי אלא שרבינו קיצר וכ"כ ב"י ופשוט הוא עוד האריך ב"י לפ' דעת הרי"ף והרמב"ם ע"ש: כתב רש"י ריש מפנין לוף מין קטנית הוא שאינו ראוי חי אפי' לבהמה עכ"ל ותימה מי דחקו לפר' כך ומנ"ל לפ' כך ונראה דט"ס הוא וכצ"ל תורמו' מין קטנית הוא וכו' ובא לפר' הא דתנן והתורמוס היבש מותר לטלטל אבל חי לא וקאמר דה"ט שאינו ראוי חי אפי' לבהמה כיון דמריר לא אכלי' כדמפרש בגמר' וכך הוא בפרש"י שבאלפסי:

גרעיני תמרה מותר לטלטלן וכו' ס"פ נוטל והרא"ש כתב דמדינא שרי לטלטולינהו דקי"ל כר"ש והכי ס"ל לשמואל בפ' מי שהחשיך דקי"ל כר"ש ואפי' הכי החמיר שמואל לנפשיה ולא הוה מטלטל להו אלא אגב ריפתא אלמא דאדם חשוב מבעי לאחמורי אנפשיה ונראה לי דה"ט דבעי' לאחמורי בהני גרעיני תמר' טפי משאר מוקצה לר"ש משום דרגילין להשתמש בהן להסקה ועיין במ"ש ב"י ע"ש הרמב"ן דמטעם זה אסורין לטלטל אף לר"ש אבל הרא"ש ס"ל דטעם זה אינו גורם אלא לאדם חשוב וכך הם דברי רבינו:

חבילי קש ועצים וזרדין וכו' נראה מדברי רבינו שכתב דין זה לעיל בסמוך וחזר וכתבו כאן ושינ' בלשונו דלעיל לא כתב זרדין וכאן כתבו ועוד דכאן הוסיף וכתב הראויין למאכל בהמה ולעיל כתב בסתם ועוד דכאן לא כתב שהתקינן ולעיל כתבו אלמא דמפרש מתני' דר"פ מפנין דתני בה חבילי קש חבילי עצים וחבילי זרדים אם התקינן למאכל בהמה מטלטלין אותם ואם לאו אין מטלטלין התם מיירי בחבילי קש ועצי' הרכים דומיא דזרדים וכ"פ רש"י שהם מין קנים שמזרדים כשהם רכים ואוכלים אותם עכ"ל ובאלו ודאי כיון שהם ראויים למאכל בהמה שלא ע"י הדחק מותר לטלטלן מן הסתם והא דתנא אם התקינן למאכל בהמה וכו' היינו לומר שמחזיק אותן למאכל בהמה לאפוקי שאם הזמינן בפירוש לדבר אחר והיינו דתני בתר הכי ואם לאו אין מטלטלין אותן פי' שאם לא מחזיק אותם למאכל בהמה אלא הזמינן בפי' לדבר אחר אין מטלטלין אותן וזהו שלא פרש"י במשנה על שהתקינן שהזמינן אלא אפי' לא הזמינן בפי' אלא התקינן פי' שמחזיק אותן בסתם דמסתמ' דעתו להחזיק אותם למאכל בהמה לאפוקי אם הזמינן בפי' לדבר אחר אבל בברייתא לא היה גורס רבינו וחבילי זרדין אלא חבילי קש וחבילי עצים אם התקינן למאכל בהמה מטלטלין ואם לאו אין מטלטלין אותם ובסיפא תנא חבילי סיאה אזוב וקורנס הכניסן לעצים אין מסתפק מהן בשבת למאכל בהמה מסתפק מהן בשבת דקשה למה שינה דברישא גבי חבילי קש ועצים תני בסתמא ואם לאו אין מטלטלים אותן ובסיפא קא מפרש הכניסן לעצים אין מסתפק מהן בשבת למאכל בהמה מסתפק מהן בשבת וצ"ל דברישא דוקא הזמינן בפירוש למאכל בהמה שרי לטלטולי הא סתמא אסור דעומדים לעצים כיון שאינן נאכלין לבהמה אלא ע"י הדחק אבל בסיפא גבי חבילי סיאה איפכא הוא דדוקא הכניסן לעצים אין מסתפק מהן הא סתמא עומדין לאכילה מסתפק מהן והא דסיים בסיפא למאכל בהמה מסתפק מהן ה"ק הא סתמא נעשה

פרישה

(כה) **והן** נופלין שאין על השלחן פת אבל כשיש על המטפחת ג"כ פת מותר לטלטלן אפילו אגוזים שבטלי' אגב הפת וכן אם צריך למקומו אפילו אם אין שם פת מותר להגביה מעל השלחן כ"כ הרא"ש בתשובה:

(כו) **אין** מטלטלין את הלוף כו' אין הלוף אסור יותר משאר מינים דבים לו עורבי' שרי אעפ"י שאין לאחרי' עורבי' וכן הוא בכל דבר אלא משום דלא שכיחי עורבי' נקט סתם לאיסו' ב"י: (כז) **ולא** את החצב חצב הוא עשב שמשרש בעומק כנגדו ואין שרשיו מתפשטין ובו תיחם יהושע את הארץ לישראל רש"י פרק מפנין:

(כח) **אא"כ** יש לו נעמיו' הא דבעי' יש לו משום דלא שכיחי ב"י· נעמיות פי' בת היענה:

(כט) **מותר** לטלטלן במקום שמאכילין לבהמה חבילי קש כו' כתב ב"י וז"ל ואיני יודע למה שנאו כאן שא"א לומר דלעיל מיירי בחבילי עצים וקש הקשים שאינה ראוים למאכל

דרישה

[יב] **גרעיני** תמרה מותר לטלטלן ומ"מ אדם חשוב כו' עיין ברי"ף ורא"ש דמוכח דמיירי בין בארמיית' בין דפרסיית' לפי מאי דקי"ל כר"ש בכל ענין מן הדין שרי דאף דפי' הרי"ף בלישנא קמא דפרסיית' הן קשין ואינם נאכלין עם התמרים ר"ל בני אדם אינם אוכלי' אותן אבל לבהמה עכ"פ הן ראוים וכן ללישנא בתרא מ"ש דרכים הן ואין הבהמה אוכלת אותה ר"ל אינן מאכילין התמרים לבהמה אבל מ"מ הגרעינין הן ראוים למאכל בהמה ומ"ש הרא"ש בפ"ב דביצה וב"י הביאו אח"כ בסמוך הא דא"ל אביי לרב יוסף הני סופלי לחיותא היכי שדינן להו דכתב ז"ל דהני סופל' לא חזי לחיותא אלא ע"י שום תיקון שאם היה ראויים מותרין לטלטלם בלא ריפתא נראה פשוט דהרא"ש ס"ל דסופלי גרע מגרעיני תמרה הכ"ל ודייק כן מהא דאמר מר אביי לרב יוסף היכי שדינן להו לחיותא משמע דיש צד איסור בדבר והכא בפרק נוטל אמרינן שמואל מטלטל להו אגב ריפתא רבה מטלטל להו אגב לקנא דמיא

(ל) וזרדין ז הראוין למאכל בהמה אפי' אם הן גדולים הרבה מותר לטלטלן (לא) [יג] בשר חי אפילו תפל שאינו מלוח כלל ותפוח מותר לטלטלו שראוי לכלבים דג מלוח מותר לטלטלו ושאינו מלוח אסור לטלטלו שאינו ראוי אפילו לכלבים כתב הרמב"ם ז"ל חבית שנתגלית ואבטיח שנשברה (לב) אע"פ שאינם ראויין לאכילה נוטלן ומניחן במקום המוצנע כיוצא בו קמיעא שאינו מומחה אע"פ שאין יוצאין בו מטלטלין אותו [יד] צואה של תרנגולין המונחת בחצר

ב"ח

נעשה כמי שהכניסן למאכל בהמה וכמו שפי' התוספות ומשום הכי פרש"י בברייתא שהתקינן שהזמינן משום דבברייתא' מוכח דלא שרי בחבילי קש וחבילי עצים אלא בהזמינן בפירוש למאכל בהמה אבל מן הסתם אסורין דסתמן לעצים כיון שאין נאכלין לבהמה אלא ע"י הדחק וזהו דלעיל כתב רבינו ע"פ ברייתא זו חבילי עצים וקש שהתקינן וכו' דמיירי בקשים שאינן נאכלין ע"י הדחק ולכן צריך שהתקינן פי' שהזמינן בפירוש למאכל בהמה אבל כאן כתב ע"פ המשנה דתני נמי זרדין דמיירי דומיא דזרדין שהם רכים וז"ש רבינו הראויים למאכל בהמה כלומר שהם ראויים שלא ע"י הדחק מותר לטלטלן מן הסתם אפי' לא הזמינן בפי' למאכל בהמה. כנ"ל דעת רבינו והב"י כתב פי' זה ודחה אותו ולפע"ד פי' זה בדברי רבינו הוא אמת אין לו דיחוי והכי נקטינן כדברי רבינו :

בשר חי וכו' ברייתות בפ' מפנין והכי פירושו בשר חי אפי' תפל שאינו מלוח כלל ואף על פי שאינו סרוח דלכלבים לאו דעתיה למישדייה אפ"ה לא הוי מוקצה למאי דקי"ל כר"ש בנבלה שלא נתנבלה מע"ש דלא הוי מוקצה משום דמוכן לאדם הוי מוכן לכלבים וכדלקמן בסי' שכ"ד וא"צ כשהוא תפוח פי' סרוח דאינו מוכן לאדם התם ודאי כיון דראוי לכלבים שרי לטלטלו אבל מפני שהוא ראוי לחיה לא שרינן ליה דהא לא קי"ל כהני תנאי דכל ישראל בני ישרים הם דאוקמוה בשיטה . גם לא שרינן בשר תפל משום דחזי לאומצא דבגמרא איתא להדיא דוקא בר אווזא חזי לאומצא ולא שאר בשר תפל . ודג שאינו מלוח אסור אפי' לר"ש משום שאינו ראוי אפי' לכלבים אבל אם היה ראוי לכלבים הוי שרי לר"ש אעפ"י דלאו דעתיה למישדייה לכלבים משום דמוכן לאדם הוה מוכן לכלבים לר"ש ומה שפי' רש"י בגמר' דהטעם הוא משום דלכלבים לאו דעתיה למישדייה אינו אלא אליבא דר' יהודה וכך פי' התו' והוא האמת . ומ"ש ב"י כאן הוא שלא בדקדוק : גם בש"ע כתב דטעם בשר חי דשרי הוא משום דחזי לאומצא נמשך אחר מ"ש כאן וליתא : **כתב** הרמב"ם חבית וכו' נוטלן ומניחן במקום המוצנע מכאן יש ללמוד דכל היכא שמותר לטלטלו לצורך מקומו שרי לטלטלו עד שיצניעו וכ"כ הרב המגיד ריש פכ"ה ומביאו ב"י לעיל ריש סי' זה וכתב שכ"כ התו' והר"ן ריש ביצה וכ"כ המרדכי לשם וז"ל האגודה בריש ביצה אהא דאמרינן בצריך למקומו אגב זה מטלטלו לכסות בו את הביצה מכאן מתירין לאדם ששכח כיסו עליו בערב שבת והוא בביתו יכול לילך לחדרו במקום המוצנע ויתירנו שם עם חגורו אבל אם הוא בשוק או ברחוב שאין שם עירוב לא יביאנו בביתו אך יתיר חגורו במקום שנזכר שם ואם הם בספ' חלוקו יתיר ויניחם ליפול ויכול לומר לא"י לשמר' ואם יביא' לא יחוש עכ"ל : **צואה** של תרנגולין וכו' משנה ס"פ כ"כ כופין קער' על צואה של קטן ומפרש בגמרא דצואה של קטן א"צ לכסות עליה כלי אלא מותר לטלטל ולפנותה שהרי היא מוכנת לכלבים ולא ה"ל נולד דכיון דאורקייהו בהכי דעתיה עליה דלכי תיתי ואכילנה לכלבים ומתני' הכי קתני כופין על צואה של תרנגולין מפני קטן ושל קטן דקתני מתני' שמטפח בה קטן קאמר ובשביל הקטן אמר כופין ודוקא כשהצואה של תרנגולין לא רמיא קמייהו אלא רמיא באשפה שבחצ' דשכיח קטן התם ויוזק בהן כופין עליה כלי בשביל הקטן שלא יוזק

אבל

ב"י

להדיא דיקא נמי דקתני הכא בהדייהו זרדים שהם רכים ואשמועינן דכיון דרכים ניכהו אפי' לא התקינן למאכל בהמה נמי שרי לטלטלן דהא אחבילי זרדין נמי תנן אם התקינן למאכל בהמה מטלטלין אותם ואם לאו אין מטלטלין אותם :

בשר חי אפי' תפל וכו' ותפוח מותר לטלטלו וכו' דג מלוח מותר לטלטלו ושאינו מלוח אסור לטלטלו וכו' ברייתות בפרק מפנין (קכח) וטעמא דבשר תפל מותר לטלטלו משום דחזי לאומצא אבל דג תפל כ' רש"י דאינו ראוי לכלום ומש"ה אסור לטלטלו ולכלבים לאו דעתיה למשדייה :

כתב הרמב"ם חבית שנתגלית וכו' עד מטלטלין אותו בפכ"ו וכ' ה"ה שהוא תוספתא בפט"ו: **צואה** של תרנגולים המונחת בחצר וכו' בפ' כל כתבי (קכא) תנן כופין קערה על הנר בשביל שלא תאחוז האור בקורה ועל צואה של קטן ושקלי וטרי עלה בגמרא וכתבו הרי"ף והרא"ש אוקימתא בצואה של תרנגולין בשביל קטן שלא יוזק בה ובחצר אחרת אבל צואה של תרנגולין ושל בני אדם ובאותה חצר מותר לכבדה ולהוציאה לבה"כ דגרף של רעי מטלטלין ליה ומפקינן לי' ופי' הר"ן אוקימתא בצואה של תרנגולין כלומר דכיון שדרכה להיות בחצר אחרת שאדם מקצה להם מקום לא שרי לטלטלה משום גרף של רעי אלא מיהו בשביל שלא יתלכלך בה הקטן שהולך שם לפעמים כופה עליה את הכלי אבל צואה של בני אדם שדרכה להיות בחצר שדרין בה כגון צואה של קטנים אין צריך לכפות עליה את הכלי אלא מותר לכבדה ולהוליכה לבית הכסא עכ"ל וכך הם דברי הרמב"ם בפרק כ"ו וז"ל כל דבר מטונף כגון רעי וקיאה וצואה וכיוצא בהם אם היו בחצר שיושבין בה מותר להוציאן לאשפה או לבה"כ וזה הנקרא גרף של רעי ואם היו בחצר אחרת כופין עליהם כלי כדי שלא יצא הקטן ויתלכלך בהם וכתב ה"ה שכן מבואר בס"פ כל כתבי ולפי גירסת ההלכות שם ועיקר עכ"ל ולפי דבריהם אין חלוק בין צואת קטן לצואת תרנגולים אבל לפי גירסא שלנו בגמרא צואה של קטן אפי' היא בחצר אחרת מותר לטלטלה ולפנותה מפני שראוי להאכילה לכלבים וכ"כ רבינו ירוחם בח"ג וכתב דה"ה לצואת גדול ורבינו העתיק לשון הרי"ף והרא"ש וצריך לפרשו כעין שפירש הר"ן וה"פ צואה של תרנגולים המונחת בחצר כלומר בחצר שבני אדם דרים בה מותר להוציאה מפני שהוא כגרף של רעי דשרי וה"ה לצואה של קטן . ואם הוא בחצר אחרת שאינו דר שם כלומר ואפי' אם הוא בחצר שדר בה אלא שהוא בחלק המוקצה מהחצר לאשפה או לתרנגולים ודרך כלל שהוא במקום שאין דירתו אלא לא שריא להוציאה מדין גרף של רעי ואם ירא מפני התינוק שלא ילך שם ויתלכלך מותר לכפות עליה כלי :

ומ"ש

דרישה

דמיא דמשמע ומוכח דלאו לדינא הצריכו כן אלא למורא בעלמא דאל"כ ס"ל לשמואל למימר אסור לטלטלו כ"א ע"י ריפתא או לקנא דמיא אלא ודאי איירי בראויה למאכל בהמה ואף שאין מדרך שבהמה לאכלן עם התמרים מ"מ לפי מה דקי"ל כר"ש דכל דבר הראוי לאדם ולבהמה אין אדם מקצה דעתו מיניה מש"ה שרי לטלטלינהו מדינא אלא שכן החמירו לכפשן ודוקא בסופלי דאינה ראויה לבהמה כ"א ע"י תיקון ולכן שאל אביי מרב יוסף דאמר להם ולא לכלבים ור"ל דאסר לעשות תיקון בי"ט לצורך מאכל בהמה היכי שדיק להו לחיותא ומש"ה פי' הרא"ש ג"כ שם אגב ריפתא בע"מ ממה שפי' כאן דהכא הוא כפשוטו כיון דאין איסור בטולטלייהו אפי' למודייהו מש"ה אין שייך להקשות הא לא התירו ככר אלא לצורך את בלבד ודו"ק . ב"י קיצר במקום שהיה לו להאריך גם לע שהב"י הביא תשובת הרא"ש איך שכתב שם שר"ת כתב ששמואל ואיך מחמירין על עצמן היו דאי לא חזו כאבן חשיבי וכי מטלטלן כו' עד ואע"ג דחזו למאכל בהמה במתריה דשמואל לא היו הבהמות אוכלים אות' כו' כאילו חדא מילתא הוא והמעיין ורואה שם בתשובת הרא"ש רואה דמ"ד זה לא אמר זה . דז"ל התשובה בדיני מוקצה כלל כ"ב דין ח' הא דמטלטלין לשמואל גרעיני תמרה אגב ריפתא במתריה דשמואל לא היו הבהמות אוכלין אותן דאי היו אוכלין לא היו צריכין לכך דהא שמואל כר"ש ס"ל דלית ליה מוקצה אבל יש לתמוה אם אינן ראוים אפי' אגב ריפתא היכי מטלטלין ור' יעקב אומר דמחמיר על עצמו כדאמרינן בפרק הנוטל אי לאו דאדם חשוב הוא ליפי אביפי ל"ל דע"כ הני גרעיני חזו לבהמה ואכלי דאי לא חזו כאבן חשיבי וכי מטלטלי' אבן אגב הפת . ועוד כו' עד והתירוץ הוה דגרעינין בטילין אבל כל מילי לא בטיל לגבי פת כו' ע"ש הרי לפנינו בהדיא דלפי מאי דמסיק בשם ר' יעקב דהוא ר"ת דשמואל מחמיר על עצמו היה א"צ"ל דלא חזו למאכל בהמה . ונראה דב"י דערבב הדברים ס"ל דאף לפי דב"י ר' יעקב ס"ל מ"ש תחלה דבמתריה דשמואל לא היו אוכלים דאל"כ אפילו לד מוחמרא אין כאן . ואי לא חזו כלל לא הוה שרינן אפי' אגב פת לכך צ"ל תרווייהו דחזו ולא חזו במתריה דשמואל אבל לע"ד לא נראה הכי ודו"ק :

[יג] **בשר** חי אפי' תפל כו' עיין בב"י עד והמ"מ כתב שם אדברי הרמב"ם שכן הוא בגמרא וצ"ע שבגמרא לא נזכר ה"ט משום דחזי לאומצא גבי בשר ואדרבה שם בגמרא ד' קכ"ח ע"א דקאמר בפלוגתא דרב הונא ורב חסדא דרב חסדא אומר בשר תפל אסור לטלטל ומקשי' עליה מההוא מעשה דבר אווזא ומשני שם שאני בר אווזא דחזי לאומצא דמשמע אבל שאר בשר תפל לא ונלפ"ד דע"כ צ"ל דל"ג שם בפלוגתא דרב הונא ורב חסדא בשר תפל אלא בשר תפוח וכן גירסת הרי"ף והרא"ש והר"ן דאל"כ תקשי ליה לרב חסדא דקאמר אסור לטלטל מהנהו ברייתות דמייתי אחר פלוגתת' דבשניהן איתא דבשר תפל מותר לטלטל (ומיהו י"ל דס"ל דהברייתות אתיא כר"ש והוא כר"י ס"ל) אלא ודאי גרסינן בפלוגתת' בשר תפוח שפי' סרוח וכמ"ש רש"י בהדיא בפי' להברייתות שם דף קכ"ח ריש ע"ב וא"כ מש"ה לא מצי לאקשויי לרב חסדא מברייתא' קמא דמתיר דוקא בשר תפל דמדלא כתב היתר אפילו בבשר תפוח משמע דבבשר תפוח ס"ל דאסור לטלטל ואעפ"י שבברייתא' שניי' מתיר לטלטל אף בבשר תפוח מטעם דראוי לחיה מ"מ לא מצי לאקשויי מינה לרב חסדא דהא מצי למימר אנא ס"ל כמשמעות ברייתא קמייתא' וכמ"ש והשתא א"ש הא דמשני שם אליבא דרב חסדא שאני בר אווזא דחזי לאומצא דר"ל שאני האי מעשה דבר אווזא שכיון שלא היתה תפוח חזי לאומצא וה"ה בשר חי שאינו מלוח אלא שהמעשה שם כך היה וכן נראה שהוא דעת רש"י שהרי כתב אדג תפל שהוא אסור לטלטלו משום שאינו ראוי לכלום ולכלבים לאו דעתיה למישדי' עכ"ל וקשה א"כ בשר תפל למה הוא מותר לטלטלו מ"ש מבשר דג אף שהתו' תירצו בשינויי' אחריני דשאני בשר תפל דראויה לחיה נראה דרש"י לא ס"ל האי שינויא דא"כ לא ה"ל לרש"י לסתום אלא לפרש שהרי עדיין לא נזכר מיה כלל אלא ודאי ס"ל דבשר תפל מותר משום דחזי לאומצא והא דכתב רש"י שם בשר תפל שאינו מלוח ומאן דגרס בשר תפוח היא היא עכ"ל קשה מיניה וביה שהרי בסמוך כתב בפירוש דברייתא דתפוח פי' סרוח וכ"כ התו' שם בשמו וע"כ צריך לדחוק ולומר שרש"י ר"ל שבשר שאינו מלוח הייני הוא כאילו היה סרוח ומש"ה כתב ומאן דגרס תפוח היא היא אבל זהו דוקא וגם לא לכלבים כמו בשר תפוח דהיינו סרוח וכמ"ש הר"ן דבשר תפוח אינו נאכל אפי' לכלבים וז"ש היא היא דרב חסדא ס"ל בתרוויהו דאסור לטלטלן ודוק ומ"ש ב"י תו דג תפל כתב רש"י ז"ל דאינו ראוי לכלום ולכלבים לאו אדעתיה למישדיה מש"ה אסור לטלטלו כ"ל לגרוס אבל אדג תפל כו' ור"ל אבל אדג תפל שכתב רבינו שאסור לטלטלו משום שאינו ראוי אפילו לכלבים אבל רש"י כתב טעמא אחריני משום דאין דעתיה למישדיה קמיה וכ"כ התו' שם בשינויא אחרינא אבל קשה למה ליה לב"י להביא פי' רש"י בזה דהאי שינויא לא אתיא אלא אליבא דר' יהודא דאסר במוקצה וכמ"ש התוס' ואנן קי"ל כר"ש דמתיר מוקצה ומש"ה הוצרך רבינו ליתן טעם שאינו ראוי לכלבים וכתירוץ קמא דתו' . וכל זה כתבתי לשיטת ב"י ע"ש . אבל קשה דע"כ התו' ל"ס דבשר חי ותפל שהוא ראוי לאומצא מדקשו שם ז"ל דג תפל אסור לטלטלו תימא מדשרי בשר תפל אלמא כר"ש אתיא כו' ואי ס"ל דחזי לאומצא א"כ מנ"ל דכר"ש אתיא דהא אפי' ר"י מודה בזה אלא ודאי ס"ל דדוקא בר אווזא חזי לאומצא דאל"כ לא משני מרב חסדא מידי דאף אם היו גורסים בפלוגתא בשר תפוח וכמ"ש התו' לעיל הא כתבו בסמוך בד"ה בשר תפל מפני שהוא מאכל לחיה כו' מדלא קאמר מפני שהוא מאכל לבהמה מוכרחים אנו לומר שתפוח אינו מסריח כדפירש הקונטרס כו' א"כ ע"כ הא דמשני אליבא דרב חסדא שאני בר אווזא דחזי לאומצא דר"ל דוקא בר אווזא ולא שאר בשר ודו"ק . ואפשר שזהו כוונת רש"י שכתב לעיל ומאן דגרס בשר תפוח היא היא ר"ל שאין פי' תפוח מסריח וכ"כ בהדיא בפירש"י הנדפס באלפסי ע"ש ולא כדפירש הקונטרס לקמן בברייתא וא"כ לפ"ז נלפע"ד שגם כוונת רבינו שכתב טעמא מפני שראוי לכלבים שקאי גם אבשר חי ותפל שאעפ"י שאינו ראוי לאומצא וכמ"ש בשם התו' מ"מ המה מותרים לטלטל מטעם שאינו ראוי לכלבים ואנן כר"ש ס"ל דאית ליה האי סברא דאע"ג דחזי לאיניש מ"מ מוכן הוא לכלבים לאפוקי דג תפל שאינו חזי אפילו לכלבים וכמ"ש התו' בשינויא קמא ודו"ק היטב . שזה נלע"ד ברור :

[יד] **צואה** של תרנגולים המונחת בחצר כו' עיין מ"ש ב"י ז"ל דרבינו העתיק לשון הרי"ף והרא"ש וצ"ל כעין שפי' הר"ן כו' ר"ל שגם רבינו ס"ל דצואת קטן וצואת תרנגולים שוין הן דאל"כ ודאי לא היה משמע דין צואת קטן ולאשמועינן דבצואת קטן אף שהוא בחצר אחרת ואף אם אין קטן שיתלכלך בו מותר להוציאו מפני שהוא ראוי לכלבים

אלא

פרישה

למאכל בהמה אלא על ידי הדחק ומש"ה אם התקינן למאכל בהמה מטלטלין אותם ואם לאו אין מטלטלין אותם והכא מיירי בחבילי קש ועצים הרכים שהם ראוים למאכל בהמה להדיא דיקא נמי דקתני הכא בהדייהו זרדים שהם רכים ואשמועינן כיון דרכים ניכהו אפי' לא התקינ' למאכל בהמה נמי שרי לטלטלן דהא אחבילי זרדים נמי תנן אם התקינן למאכל בהמה מטלטלי' אותן ואם לאו אין מטלטלין אותן עכ"ל ולעד"נ ליישב כשנדקדק עוד בדברי רבינו דהם במשנה קתני חבילי קש חבילי עצים חבילי זרדים ורבינו נקט ולא נקט חבילי זרדים ועוד יש לדקדק למה כתב כאן ג"כ זרדים ולא כ"כ ברישא ועוד יש לדקדק על שינוי הלשון דברישא כתב רבינו שהתקינן למאכל בהמה וכאן כתב הראוין למאכל בהמה וע"פ הדקדוקין הנ"ל ע"כ צ"ל דכאן מיירי בחבילי עצים וקש הרכים דא"צ תיקון אלא הם ראוים מצד עצמן ודומיא דזרדין וכמ"ש הב"י והא דקתני המשנה גם אורדים שהתקינו נראה דדוקא זרדין כשהן בחביליהן אז צריכין תיקון כל דהו דהיינו להתיר החבילה דכל זמן שהזרדי' קשורין יחד בחבילה אין הבהמה אוכלת מהן בנקל וכן איתא בגמרא ורבינו כתב ג"כ לקמן בהלכות שבת וי"ט בתיקון מאכל בהמה ומש"ה רבינו לא קתני ברישא זרדין משום דאיירי בתיקון גמור וידוע שזרדין א"צ תיקון גמור דמוכנין הן מצד עצמן . אלא שהמשנה איירי בכל מיני תיקונין ומש"ה לא קתני גם כאן חבילי בזרדי' למדינו דחבילי קש ועצים דומיא דזרדין קתני דא"צ תיקון כלל ודו"ק :

(ל) **זרדין** מין קנים רכים : (לא) **בשר** חי אפילו תפל מן המלח ותפוח מותר לטלטלו שראוי לכלבים קאי דוקא אבשר תפוח שפירושו סרוח אבל בשר חי תפל א"צ לה"ט אלא מותר מטעם שראוי לאומצא וכ"כ ב"י והוא מדברי הרמב"ם פ"ו וכ"כ הר"ן בפרק מפנין דף קכ"ב ע"א והמ"מ כתב שם אדברי הרמב"ם שכן הוא בגמרא ועיין בדרישה :

(לב) **אעפ"י** שאינם ראוין לאכילה שאסורי' משום גילוי וכמ"ש בי"ד סי' קי"ו דגם באבטיח שייך גילוי והא דכתב רבינו דין זה אע"ג דאין איסור גילוי נוהג כדי ללמוד ממנו לשאר דברים דאע"ג דאינן ראוין לאכילה כ"כ מותר לטלטלן להניחן במקום המוצנע וגם משום סיפא נקט' שהוא כגרף של ריעי שהוא מותר להוציאו אפילו בלא כלי וה"ל דס"ל לקצר ולומר כשהוא כצואה דמותר להוציאו אפילו בלא כלי די"ל דלשון גמרא דפרק מפנין נקט דאמרינן שם אמר שמואל גרף של רעי ועביט של מי רגלים מותר להוציאן לאשפה סבור מינה גרף של רעי אגב מנא אין אי לא לא . ופשט ליה דאפי' בלא כלי נמי והגמרא עצמה דנקט גרף משום בסתמא הכי איתא דסתם צואה הוא בכלי והוא נקרא גרף :

אא"כ

חדושי הגהות

ז ורבינו כתב הראויה למאכל בהמה משום דס"ל דהא דקתני במתניתין אם התקינן היינו שמשום שקודם שהתקינן לא היו ראויים למאכל בהמה אבל כל שראויים למאכל בהמה א"צ לתקנן כלל אבל ה"ה בפכ"ו כתב טעמא דבעינן התקינן משום דסתמא להסקה קיימי ואע"ג דחזו למאכל בהמה בסתמא לא קיימי להכי והיינו דלא כדברי רבינו (מהרל"ח) :

ושמא

בחצר מותר להוציאה שהוא כגרף של רעי שמותר להוציאו אפילו בלא כלי ואם הוא בחצר אחרת שאינו דר שם אסור להוציאו ואם ירא מפני התינוק שלא יתלכלך בה מותר לכפות עליה כלי · אע"פ שמותר להוציא גרף של רעי אסור להחזירו (לג) אא"כ נתן לתוכו מים [טו] (לד) אסור להביא לפניו דבר שימאס כדי להוציאו כשימאס בעיניו אבל מותר לקבוע ישיבתו אצלו כדי להוציאו לאחר שימאס מכנים אדם מלא קופתו עפר ומייחד לו מקום בע"ש (לה) ועושה בו כל צרכיו כיון שהכינו לכך אבל אם נתנו באמצע הבית בטל אגב עפר הבית ואסור לטלטלו כופין הסל לפני אפרוחין (לו) כדי שיעלו וירדו בו · תרנגולת שברחה דוחין אותה מאחוריה כדי שתכנס אבל

ומ"ש דגרף ש רעי מותר להוציא ואף בלא כלי פשוט שם ובר"פ משילין (לו:) נמי אמרינן אמר שמואל גרף של רעי ועביט של מימי רגלים מותר להוציאן לאשפה וכשהוא מחזירו נותן בו מים ומחזירו סבור מינה גרף של רעי אגב מנא אין בפני עצמו לא ת"ש דהוה עכברא דאשתכח בי אספרמקי דרב אשי פירוש בבית בשמיו אמר להו רב אשי נקטוה בזוטיתיה פירוש בזנבו ואפקוה פרש"י גרף ועביט כלי חרס הן אלא של רעי קרוי גרף ושל מי רגלי' קרוי עביט · נותן מים ומחזירן דמוקצין מחמת מיאום הם ואי לאו אגב מיא לא מצי לטלטולינהו ולהוציאן הוא דשרו ליה מפני כבודו : סבור מיניה · מדשמואל היו סבורים התלמידים דדוקא גרף נקט דאגב מנא שרי לטלטל את הרעי אבל בפני עצמו ליטול את הרעי או דבר מיאוס ממש בידו ויוציאנו לא שרי ליה :

אע"פ שמותר להוציא גרף של רעי אסור להחזירו אא"כ נתן לתוכו מים כבר נתבאר בסמוך וכתב רבינו ירוחם בנ"ד ח"א וכשהוא מחזירו פי' כשמחזירו לצורך להוציא בו צואה או מי רגלים דאל"כ אסור לטלטלו שלא לצורך אפילו יש בתוכו מים דלא אמרו ככר אלא גבי מת וכ"כ הגאון מהרי"א ז"ל בסימן תקי"ח בשם הרשב"א וכתב שהרא"ש שם לא חילק בזה ונראה שיש להשיב כי כשאמרו ככר או תינוק הוא לטלטל דבר שלא התירו לו הוצאה או הכנסה כגון גבי מת שהרי היה אסור לטלטלו אלא ע"י ככר או תינוק אבל בכאן כבר התירו משום גרף של רעי שהיה כאן בעיניו להוציא לאשפה ואם לא יתירו לו החזרה ע"י נתינת המים לא יוציאנו כדי שלא יפסיד את כליו כשיוציאם לאשפה ויניחם שם ע"כ וכתב עוד שהקשה הרשב"א מה מועיל בנתינת מים לתוכו והלא כשנותן אותן המים כגרף הם ואינם ראויים לכלום והיאך יטלטל הכלי המאוס מחמתן והמים חזרו להיות כעביט והשיב דחזו לבהמות :

אסור להביא לפניו דבר שימאס כדי להוציאו כשימאס בעיניו אבל מותר לקבוע ישיבתו אצלו וכו' בפ"ב די"ט (כא:) אמרי' דאין מזמנין עו"ג בשבת משום שיורי כוסות שאסור לטלטלן ופריך וליהוי כגרף של רעי ומשני וכי עושין גרף של רעי לכתחלה ובר"פ משילין (לו:) גרסינן בי ריחייא דאביי דלוף אתא לקמיה דרבה א"ל זיל עייליה לפוריך להתם דליהוי כגרף של רעי ואפקיה · ופירש"י הדלף היה נופל על הריחיים שלו והיו עשוים בטיט ונימוחים מפני הגשמים ולא היה מספיק לכלים הצריכים לתת תחת הדלף : זיל עייליה לפוריך להתם לבית שהוא שם דליהוי כגרף של רעי שיהו מאוסים הריחיים לך להיות לפני מטתך ואתה מותר לטלטלם ולהוציאם לחוץ : א"ל וכי עושין גרף של רעי לכתחלה אדהכי נפל בי ריחייא דאביי אמר תיתי לי דעברי אדמר וכתבוהו הרי"ף והרא"ש . ופירש"י וכי עושין גרף של רעי לכתחלה · וכי מותר לגרום שיהא הדבר מאוס לו כדי שיוציאנו : ומשמע דהלכתא כרבה מדאמר אביי תיתי לי דעברי אדמר אלמא הדר והודה לו ואע"ג דבפ"ב (כא:) אמרינן דאין עושין גרף של רעי לכתחלה כתבו התוספות דשאני הכא דאיכא פסידא ומש"ה שרי וכ"כ ה"ה בפכ"ה בשם המפרשים והרא"ש בתשובה גבי חילוקי המוקצה חילק ביניהם בענין אחר דהא ודאי אסור לעשות גרף של רעי לכתחלה מיהו ה"מ כשעושה הגרף בידים כי ההיא דפ"ב אבל כשהגרף נעשה מאליו כי עובדא דריחייא שרי לעיולה לפוריה להתם וכ"כ התו' בחד תירוצא ונתבאר יפה בדברי הג"א וכך הם דברי רבינו : **ומ"ש** כדי להוציאו לאחר שימאס נ"ל דלאו למימרא דדוקא קודם שימאס הוא דשרי לקבוע ישיבתו אצלו כדי להוציאו לכשימאס אבל אם כבר נמאס אסור לקבוע ישיבתו אצלו דא"כ אתי דלא כתוספות ודלא כהרא"ש דלדידהו שרו בכל גוונא כל שאינו עושה הגרף בידים אלא היינו לומר שמותר לקבוע ישיבתו אצלו וכשישהה שם מעט תתאונן דעתו עליו מחמת המיאוס ויוציאנו וכדברי התוספות והרא"ש ז"ל :

ומ"ש רבינו מותר לקבוע ישיבתו אצלו אע"ג דרבה לא א"ל לאביי אלא עייל פוריך להתם משמע ליה דפוריך לאו דוקא וכ"כ הרא"ש בתשובה גבי חילוקי המוקצה מותר להכניס מטתו או כלי תשמישו לגרום להיות גרף להוציאו ומיהו משמע דקביעות ישיבה מיהא בעינן כגון מטה לשכב או שלחן לאכול אבל ישיבה גרידא לא חשיבא להוציא הגרף ע"י כך דאמרינן ליה קום פוק כיון דמעיקרא לא היה יושב שם ועכשיו נכנס דרך ערמה ושמעתי שהורה אחד מחכמי הדור לאדם אחד שברחה חבית של דבש שלו והיה יוצא כל הדבש ונשפך לארץ שיקבע שם מטתו או שולחנו ואז יהא הדבש נמאס בעיניו ויוציאנו מגס בכלים והיינו מהאי עובדא דריחייא ויפה הורה אם היה בבית אבל אם היה בחצר נראה מדברי ה"ה שאסור שכתב בפכ"ה וז"ל והמפרשים למדו ממעשה זה דבמקום הפסד אם יש שם דירה יכול לשום מטתו שם כדי שיהיה כגרף של רעי דמשמע דאם אינו בית דירה לא משום דמינכר הערמתו והרא"ש כתב בתשובה בחילוקי המוקצה התירו לטלטל גרף של רעי וכו' וה"מ בבית אבל בחצר או במקום שאין אדם מקפיד עליו לא ואסור לעשות גרף של רעי לכתחלה אבל אם הוא במקום שאדם מקפיד מותר להכניס מטתו או כלי תשמישו לגרום להיות גרף להוציאו עכ"ל ומשמע דמקום שאדם מקפיד דקאמר היינו שהוא בית דירה וכיוצא שדרך ב"א להקפיד שלא יהא שם גרף לפי שדרכו לדור שם אע"פ שעתה אין קביעתו שם מכנים מטתו או כלי תשמישו וימאס בעיניו ויוציאנו אבל אם הוא מקום שאין אדם מקפיד כלומר שהוא במקום שאינו בית דירה כגון חצר וכיוצא בו שאין דרך בני אדם להקפיד על גרף כשהוא שם לא שרינן ליה להוציאו ע"י שיכניס שם מטתו דכיון שאינו בית דירה מינכרא הערמתו וכדמשמע מדברי ה"ה אלא שמצאתי בנוסחא אחרת כתוב אבל אם הוא במקום שאין אדם מקפיד מותר להכניס מטתו ומוכיחים הדברים שזו היא הנוסחא האמיתית דבמקום שאין אדם מקפיד הוא דצריך להכניס מטתו דאילו במקום שאדם מקפיד בלא הכנסת מטה נמי שרי להוציאו ואפשר שגם בדברי ה"ה צריך להגיה ואין במקום ואם כלומר דבמקום הפסד ואין שם דירה יכול לשום מטתו שם שאילו היה שם דירה אפילו לא היה שם הפסד שרי ותו מה צורך לשום מטתו שם הא בלא"ה הוא מקום שמקפידין עליו ושרי וכך הם דברי הראב"ד בהשגות וכתב ה"ה שהם דברים ברורים והרמב"ם לא כתב בפכ"ה דין עובדא דריחייא ותמה עליו ה"ה ואפשר דמשום דכי אותבי' אביי וכי עושין גרף של רעי לכתחלה שתיק ליה אלמא קיבלה מיניה והא דאמר אביי תיתי לי דעברי אדמר דברי אגיעות בעלמא היו ולא משום דדינא הכי וכתב הרמב"ם בפכ"ה ובפכ"ו שאע"פ שאין עושין גרף של רעי לכתחלה אם עבר ועשאו מותר להוציאו וכתב ה"ה דדייק הכי מדאמרינן אין עושין גרף של רעי לכתחלה ואם לא היה מותר להוציאו מה הפסד יש בעשייתו : **מכנים** אדם מלא קופתו עפר וכו' מימרא דרב יהודה בפרק במה טומנין (נ.) ופירש"י מכנים אדם מלא קופתו עפר לכסות בו צואה ורוק ומערה העפר בביתו לארץ וטלטלו תמיד לכל צרכיו : **ומ"ש** ומייחד לו מקום ג"ז שם והוא שייחד לו קרן זוית ופירש"י דהוי כמוכן ועומד לכך אבל נתנו באמצע ביתו למדרס רגלים הרי הוא בטל לגבי קרקעית הבית ומוקצה ואסורה : **כופין** הסל לפני אפרוחין וכו' משנה בפרק מפנין (קכח·) ופירש"י דאשמועינן דכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל · וכתב ה"ה בפכ"ה פירוש דאפרוחים ועוף חיה ועוף אינם מותרים בטלטול לפי שאינם ראויים והיינו דתניא (שם) אין עוקרין בהמה חיה ועוף ויתבאר בסמוך ובהדיא אמרינן בפרק כירה (מג·) דבעוד האפרוחים עליו אסור לטלטלו ואם היו עליו כל בין השמשות אסור לטלטלו אפילו אחר שירדו מעליו ויתבאר זה בסימן ש"י בס"ד : **תרנגולת** שברחה דוחין אותה מאחוריה וכו' משנה שם (קכח:) תרנגולת שברחה דוחין אותה עד שתכנס ומדדין עגלים וסייחים פירש"י דוחין

אבל בצואה של תרנגולין דרמי קמייהו בחצר גרף של רעי הוא ומותר לטלטוליה לאשפה שבחצר ואפי' הוא גופיה בדלא רמי במנא נמי שרי ואצ"ל בדרמא במנא דמטלטלה אגב מנא כל זה לפי גירסתינו בגמ' אבל הרי"ף והרא"ש כתבו וז"ל ועל צואה של קטן אוקימנא בצוא' של תרנגולין בשביל הקטן שלא יוזק בהן ובחצר אחרת אבל צואה של תרנגולין ושל בני אדם ובאות' חצר מותר לכבדה ולהוציאה לבית הכסא דגרף של רעי מטלטלין ליה ומפקינן ליה עכ"ל מבואר מדבריו דבשל בני אדם נמי לא שרי לכבדה ולהוציאה אלא באותה חצר מטעם גרף של רעי ודין צואת בני אדם כדין צואת תרנגולין וכן פי' הר"ן וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ' כ"ו ויש להקשות א"כ לוקמא מתני' כפשטא ובחצר אחרת קתני דכופין כלי על צואה של קטן מפני קטן וי"ל דא"כ ה"ל למתני בסתמא ועל צואה דהא אין חלוק בין צואה לצואה דבין של תרנגולין ובין של בני אדם גדול וקטן בחצר אחרת אסור לכבדה אלא כופה עליה כלי בשביל קטן שלא יוזק בה אלא בע"כ דשל קטן דקתני במתני' בשביל קטן קאמר אכן ראיתי באלפס וכן נוסחא אחרת וז"ל אוקימנא בצואה של תרנגולין בשביל הקטן שלא יוזק בה ובחצר אחרת אבל צואה של בני אדם ושל תרנגולין באותה חצר מותר לכבדה וכו' דלשון זה משמע דמ"ש באותה חצר אבל תרנגולין דסמיך ליה קאי אבל דשל בני אדם מותר לכבדה אף כשהיא בחצר אחר' משום שראויה לכלבים וכמ"ש לגירסתינו וכ"כ ה"ר ירוחם בח"ג וכתב דה"ה לצואת גדול וכ"כ בסימני אשיר"י וז"ל אבל צואה של תרנגולי' שבאותה חצר ושל תנוק אפי' בחצר אחרת מותר להוציאם עכ"ל ורבי' לא כתב כי אם דין צוא' של תרנגולין שהוא מוסכם לב' הגירסאות אבל דין צואת אדם השמיטו ולא כתבו כלל נראה שהיה מסופק ולפיכך נקטינן לחומרא דאף צואת בני אדם אין לכבדה בידים בחצר אחרת אלא כופה עליה כלי וכדין צואת תרנגולין : **אע"פ** שמותר להוציא גרף של רעי אסור להחזירו וכו' ר"פ משילין ופרש"י דמוקצה מחמת מיאום הן ואי לאו אגב מיא לא מצי לטלטליניהו ולהוציאו הוא דשרו לי' משום כבודו עכ"ל וא"ת הלא המים חזרו להיות כעביט כתב ב"י בשם הרשב"א דחזו המים לבהמות וקשה למה אסור להחזירו בלא מים הלא קי"ל דמוקצה מחמת מיאום שרי אפי' בנר של חרס ובדנפט דמסרח ומ"ש עביט דאסור וי"ל דבנפט לא התירו אלא משום דחזי לכסוי ביה מנא כדאיתא פר' כירה (דף מ"ו) אבל עביט של מי רגלים לא חזי לכסויי ביה· מנא ע"ל סוף סי' רע"ט מ"ש בזה בס"ד : **אסור** להביא לפניו דבר שימאס כו' בפ"ב די"ט אמרינן דאין מזמנין עו"ג בשבת משום שיורי כוסות : **ומ"ש** אבל מותר לקבוע ישיבתו אצלו וכו' עובדא דאביי ורבה בר"פ משילין דכך הורה רבה לאביי וכתבו התו' שאין בזה משום דעושה גרף של רעי לכתחלה חדא דהגרף נעשה מאליו ועוד משום פסידא ועיין בב"י מ"ש בדין זה : **מכנים** אדם וכו' מימרא דרב יהודה בפ' במה טומנין : כופין הסל לפני האפרוחין וכו' משנה בפ' מפנין ופי' רש"י אשמועי' דכלי ניטל לדבר שאינו ניטל בשבת דכל בעלי חיים מוקצין הן דאינן ראויין בשבת לכלום וביטול כלי מהיכנו נמי ליכא דהא לא קיימי אפרוחין עליה אלא לפי שעה כמ"ש הרשב"א הבאתיו לעיל סוף סי' ש"ה ולר' יצחק דאין כלי ניטל לדבר שאינו ניטל בשבת מוקי לה בפ' כירה הך דכופין הסל וכו' בצריך למקומו : **תרנגולת** שברחה וכו' משנה שם ופרש"י שברחה מן הבית עכ"ל כלומר לא שברח' מעל הכלים כי ההיא דפ' מקום שנהגו דהתם בגמ' מוכח דכולה סוגיא באיסור' דבחצר ובר"ה קא עסיק אבל בבית פשיטא דאסור לגמרי ואי בברח' מעל הכלים אף בבית שרי לדחותה עד שתשב על הכלים דמה לי בחצר ובר"ה ומשום הפסד התרנגולת עצמה ומה לי בבית ומשום הפסד כלי' : ומ"ש

פרישה

(לג) **אא"כ** נתן כו' ואז מותר להחזירו ודוקא לצורך · ב"י : (לד) **אסור** להביא כו' אבל מותר לקבוע כו' במקום דאיכא פסידא ועיין בדרישה :

(לה) **עושה** כל צרכיו לכסות בו צואה או רוק וכיוצא בזה : (לו) **כדי** שיעלו וירדו בו · אעפ"י שבעודן עליו אסור לטלטלה לא מחשב מבטל כלי מהיכנו כיון שירדו ודאי וגם כל כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל :

דרישה

אלא ודאי ס"ל דאינו ראוי לכלבים ולא התירו אלא משום גרף של רעי אם הוא בחצר שדר שם · או מפני שלא יתלכלך הקטן גם בחצר אחרת וכדין צואת התרנגולין :

[טו] **אסור** להביא לפניו כו' עיין בב"י שכתב ע"ז וז"ל ומ"ש כדי להוציאו לאחר שימאס נ"ל דלאו למימרא דדוקא קודם שימאס הוא דשרי לקבוע ישיבתו אצלו כדי להוציא לכשימאס אבל אם כבר נמאס אסור לקבוע ישיבתו אצלו דא"כ אתיא דלא כתוס' ודלא כהרא"ש דלדידהו שרו בכל גוונא כל שאינו עושה הגרף בידים כו' נראה דמשמע להב"י כן דעת התו' והרא"ש דאל"כ ה"ל לתרץ הקושיא בחילוק זה דמ"מ אין עושין גרף של רעי לכתחלה היינו לאחר שנמאס ודברי אביי ורבה הוה קודם שנמאס אלא ודאי דאין חילוק ואי מהא נ"ל דאינו מוכרע משום דאין עושין גרף של רעי ג"כ משמע אפי' קודם שנעשה המיאוס אפ"ה הוכרכו לשנות בע"א · כתב בתשובת מהרי"ל טלטול השעיות שמעתי כבר שנשאו ונתנו בדבר לפני הר"ר פייבש ז"ל ולא מצאו איסור ברור ואפ"ה היתר ברור לא אמר בה לפי שנתפשט האיסור

אבל אין מדדין ליקח אותה באגפים (לז) אע"פ שרגליה בארץ ומדדין עגלים וסייחים חיה ושאר עופות ובלבד שלא יגביהם בענין שיעקרו רגליהם מן הארץ (לח) ודוקא בחצר אבל בכרמלית לא וכ"ש ברה"ר והאשה מדדה את בנה אפי' בר"ה ובלבד שלא תגררהו אלא יהא מגביה רגלו האחת ויניח השנייה על הארץ וישען עליה עד שיחזור ויניח רגלו שהגביה שנמצא לעולם הוא נשען על רגלו האחת :

נוטל

ומ"ש ודוקא בחצר אבל בכרמלית לא שם בברייתא מדדין בהמה חיה ועוף בחצר אבל לא בר"ה וקשיא דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא ומפרשינן לה מדדין בחצר אבל בכרמלית נעשה כבא לדדויי בר"ה ואסור אבל העיקר נלפע"ד דלמד רבינו לאסור עקירה בכרמלית ממימרא דרב יהודה בבהמה שנפלה לאמת המים דהיא כרמלית דאסור להעלותה בידים כדפרי' לעיל בסוף סי' ש"ה אלמא דעקירה אסור אפי' בכרמלית ולא שרי אלא בחצר ואע"ג דבשלטי הגבורים כתב שאם אי אפשר ע"י כרים וכסתות מותר להעלותה בידים אפשר דשאני התם דאיכ' צער ב"ח דאורייתא וכיון דא"א ע"י כרים וכסתות מותר להעלותה בידים אבל משום הפסד ממון גרידא היכא דליכ' צער ב"ח לכ"ע אסור לעוקרה אפי' בכרמלית ומ"ש רבינו וכ"ש ר"ה איכא למידק לאיזה צורך כתב האי וכ"ש ר"ה הא ודאי כיון דכתב דבכרמלית לא דכ"ש בר"ה דלא ונראה בעיני דאתא לאורויי דיוקא דהכא בעגלי' וסייחין וכו' דוקא דידוי' הוא דהתירו לדודתן בחצר אבל בכרמלית לא וכ"ש בר"ה אבל דוחין שרי בכל בהמה אפילו מר"ה ואף בתרנגולת דלא שרי לדחות אפי' בחצר אלא דוחין אותה אף מר"ה שרי לדחותה והיינו טעמא דאפי' בדידוי ליכא אלא גזירה שמא יגביהה מן הארץ דמקפיא נפשה · אי נמי שמא אגפיה יהיו נתלשין כמ"ש הרמב"ם הלכך בדחוי' ליכא אפי' איסורא דרבנן אף בתרנגולת ובדברי הר"ן מבואר נמי דכולה מתניתין איירי בר"ה דומיא דמדדת את בנה דשרי אפילו בר"ה ומדדין עגלים וסייחין אפי' בר"ה שרי בגדולים שאין קשין להנהיגם לא גזרי' בהו דלמא אתא לאייתויינהו בר"ה א"כ לפ"ז הא דדוחין תרנגולת נמי מיירי אפילו בר"ה וכ"ש בהמה דשרי בדחייה אפי' מר"ה כנ"ל :

נוטל

דוחין בידים : מדדין · אוחזו בצוארו ובלחייו וגוררו ומסייעו ומכנענע לו רגליו . ובגמרא (שם) דוחין אין מדדין לא תיכלא להא דתנו רבנן מדדין חיה ועוף בחצר אבל לא את התרנגולת תרנגולת מ"ט לא אמר אביי משום דמקפא נפשה · ופירש"י מדדין לא . שלא יהא אוחזה בגפיה ורגליה נוגעים לארץ ומוליכה : דמקפא נפשה . מגבהת עצמה מן הארץ ונמצא זה מטלטל אבל אווזין כשאוחזין בגפיהם הן מהלכים ברגליהם . והרמב"ם כתב בפכ"ה שאין מדדין תרנגולת מפני שהיא נשמטת מן היד ונמצאו אגפיה נתלשין וכ"כ סמ"ג : ומ"ש ובלבד שלא יגביהם בענין שיעקרו רגליהם מן הארץ ברייתא שם אין עוקרין בהמה חיה ועוף בחצר ופירש"י אין עוקרין רגליה לגמרי מן הארץ דמוקצה הוא לטלטלה וכתב הר"ן ומיהו קשיא לי היאך מדדין בהמה חיה ועוף כלל ואפי' בחצר הא כל מידי דלא חזי לטלטול כשם שאין מטלטלין כולו כך אין מטלטלין מקצתו לפיכך נ"ל דהכא משום צער בע"ח נגעו ודוקא כשצריכין לכך אבל כשאין צריכין לא עכ"ל : ומ"ש ודוקא בחצר הוא מדתניא שם מדדין בהמה חיה ועוף בחצר אבל לא לר"ה ומדקתני בחצר משמע דלא שרי אלא בחצר דוקא אבל לא בכרמלית ובכלל אבל לא לר"ה היא כרמלית דכרמלית לגבי חצר ר"ה קרי ליה דאל"כ קשה דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא ופירש"י טעמא דבר"ה לא משום שמא יגביהם מן הארץ ונמצא נושאן ותמיהה לי דכיון דבר"ה לא מיתסר אלא משום גזירה אמאי אסרינן בכרמלית הא קי"ל כרבא דאמר בפרק בתרא דעירובין (לט .) דלא גזרינן כרמלית אטו ר"ה במידי דלא מיתסר בר"ה אלא משום גזירה וכ"כ רבינו בסימן ש"ן ח והא דאסרינן לדדות בר"ה לא חילק רבינו בין בהמה לבהמה וגם הרמב"ם בפכ"ה לא חילק בכך אבל הר"ן כתב ואע"ג דתנן במתניתין מדדין עגלים וסייחים וקתני להו דומיא דהאשה מדדה את בנה ומפרש בגמרא דהאשה מדדה את בנה אפי' בר"ה ומינה דעגלים וסייחים נמי אפי' בר"ה והכא אמרינן דדוקא בחצר לאו דכי גזרי' בר"ה דוקא בקטנים שבהם דמתוך שהן קשין להנהיגם ברגליהם אתי לטלטליהו אבל בגדולים לא גזרינן ומתניתין בגדולים : והאשה מדדה את בנה משנה שם (קכח :):

ומ"ש ואפי' בר"ה מפורש שם בברייתא : ומ"ש ובלבד שלא תגררהו וכו' שם במשנה א"ר יהודה אימתי בזמן שהוא נוטל אחת ומניח אחת אבל אם גורר אסור וקי"ל הכי דכ"מ שאר"י אימתי אינו אלא לפרש דברי חכמים ופירש"י והאשה מדדה את בנה אפי' בר"ה דאי נמי מגבהת ליה חי נושא את עצמו דבאדם מודו רבנן וכתב הר"ן אבל אם היה גורר אסור וכן הלכתא דכיון שהוא קטן כל כך שאינו אלא גורר לא מודו רבנן וכ"כ ר"י בנ"א ח"א וז"ל ודוקא שנוטל אחד ומניח אחד כלומר שהתינוק מניע רגלו כשמגביה האחד מניח האחר אבל גורר שני רגליו אסור מפני שנושאתו ואותם שאומרים שמותר לישא תינוק כשגורר שתי רגליו דהחי נושא את עצמו טעות הוא בידם דלא אמרו חי נושא וכו' אלא לפוטרו מחטאת אבל אסור כל זמן שיגרור אותו אלא כשמגביה אחד ומניח אחד כמו שכתבתי עכ"ל : כתב הר"ן בס"פ כל כתבי אמתניתין דעשה א"י כבש לירד בו ירד אחריו ישראל כתב הרמב"ן דדוקא ירד בו שאינו לטלטלו ואינו אלא כיושב על האבן אבל לטלטלו אסור אא"כ היו העצים תלושים מע"ש דבהכ"ג ליכא משום מוקצה לפי שאין הא"י מקצה כלום ודעתו על הכל כמו שאמרו בירושלמי דאין הכן לא"י אבל בתלש עצים מן המחובר בשבת אסור לטלטלן עכ"ל ובכלבו כתוב שי"מ הירושלמי אין הכן לא"י אין צריך שיכין לישראל אף על פי שלא העלה בדעתו שיאכל הישראל מפירותיו מוכנים הם לישראל ומיהו פירות דכ"ע מקני דעתייהו מינייהו כגון גרוגרות וצמוקים צריכים הכנה ואפי' הם ביד א"י עכ"ל · ולענין הלכה כדברי הר"ן נקטינן שהוא רב מובהק וכל שכן שהוא להקל בדרבנן :

כתב המרדכי בריש י"ט בשם ר"מ שאם שום חפץ או שום דבר מונח על המעות או על שאר מוקצה בשבת והוא צריך לאותו חפץ מותר ליטלו משם כי דבר מוקצה אינו אסור רק לטלטלו ממקום למקום אבל ליגע בו מותר וכ"כ ג"כ בפרק כל הכלים וע"פ זה התיר ליגע בשבת במעמד שלפני ארון הקודש והנרות דולקים עליו עומדו' ובלבד שלא יהא מנענעו וכ"כ רבינו ירוחם בח"ג וכ"כ ה"ה בפרק כ"ה גבי אין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה אבל כופה הוא הכלי עליה וכ"כ בת"ה סימן ס"ז והביא ראיה לדבר וכ"כ הכלבו בסוף דיני שבת בשם רבי מאיר וכתב שג"כ התיר ליגע בתנור של בית החורף שהוחם בשבת ועוד אכתוב בזה בסימן ש"י גבי כל דבר שאסור לטלטלו אסור ליתן תחתיו כלי וכו' אבל מותר לכסותו ובלבד שלא יגע בו וגם בסימן תקי"ג אכתוב בזה כתב הר"ן בס"פ מפנין דכל מידי דלא חזי לטלטול כשם שאין מטלטלין כולו כך אין מטלטלין מקצתו כדמוכח בפרק שואל (קנא .) דתנן גבי מת ובלבד שלא יזיז אחד מאיבריו : כתב בתשובת מהרי"ל לטלטל מוקצה ע"י נפיחה אע"ג דכתבתי לעיל דכחו כגופו דמי מ"מ אין נראה לאסור זה דהכא תלינן באורחיה לטלטל כה"ג וטלטול מן הצד וע"י שינוי כלאחר יד שרי ואין לך כלאחר יד גדול מזה עכ"ל · כתב הרמב"ם בפ' כ"ו כלי שנתרועעה לא יתלוש ממנה חרס לכסות בו או לסמוך בו וכתב ה"ה דהיינו מדתניא בפרק כל הכלים (קכד) גבי מגופת חבית שנפחתה לא יספות ממנה שבר לכסות בה את הכלי ולסמוך בה כרעי המטה ופירש"ה לא יספות לא יחתוך : כתב באגור בשם שבלי הלקט שאסור לשחוק בשבת וי"ט בכדורים שאינם ראויים לצור ע"פ לצלוחית דממאסי שמטנפי ע"י טיט ועפר וכן כדור של עץ אסור לטלטלו ולשחוק בו אבל התוספות בפ"ק דביצה (יב .) אהא דתנן בש"א אין מוציאין את הקטן ולא את הלולב ולא את ס"ת לר"ה וב"ה מתירין כתבו פירוש דלאו דוקא קטן למולו דה"ה שלא למולו דשרי גם טיול דה"נ אשכחן דמשחקין בכדור שקורין פילוט"א בי"ט בר"ה אלמא דליכא אלא טיול ע"כ משמע שמותר לטלטל הכדור בי"ט וה"ה בשבת דבדברים אלו י"ט ושבת שוים הם · ומיהו בירושלמי פ"ב דתעניות מצאתי טור שמעון למה חרב י"א מפני הזנות וי"א שהיו משחקין בכדור (יא) : כתב בתשובות הרשב"א ששאלת אם מותר לקנח בעפר בשבת למי שאין לו מים לתפלה ודאי מותר לקנח בעפר תיחוח מדאמרינן דאסור לכבד הבית משום שמא ישוה גומות ולא נקט טעמא משום טלטול ע"כ ומיהו התוספות והרא"ש ז"ל כתבו בהמצניע (צה .) דכיבוד אסור מפני שמזיז עפר ממקומו וא"כ אסור לטלטל עפר אא"כ ייחד לו קרן זוית וכמו שאמרו ביצה (ח .) מכנים אדם מלא קופתו עפר וכו' (יב) כתב בתשובות הרשב"א שאסור לשאת תחת אציליו הדבר שמתחמם ממנו המשי משום דאסור לטלטלו ועוד שבודאי מוליד הוא בחומו ומלאכת מחשבת הוא ואסור : כתב ר"י בחי"ג בשם ר' מאיר דמלבוש של כלאים אסור לטלטלו בשבת וי"ט וראיה מספ"ק דביצה (יד :) וכ"כ שם המרדכי בשם א"ז אבל כתב שרבותיו חלקו עליו והשיב רבינו שמחה דשעטנז אינו אסור לטלטל דתורת כלי עליו מידי דהוה אסכלה המסומר דאסור לנועלו ומותר לטלטלו כתוב בכלבו מותר לטלטל מניפה בשבת כדי להבריח הזבובים דכלי הוא ובלבד שיהא זהיר שלא להרוג הזבובים ופשוט הוא : דין טלטול מנורה וטלטול נר שהדליקו בו באותו שבת וכן מותר שמן שבנר וקערה שהדליקו בה באותה שבת נתבאר בסימן רע"ט : דין מלא ארנקי בשבת כתבתי בס"ס רס"ו : דין טלטול אבנים שכסה בהם הכירה בע"ש בסי' רנ"ט : כתב הרמב"ם בפכ"ו דמכבדו' של תמרה וכיוצא בהם שמכבדין בהן הקרקע הרי הן ככלי שמלאכתו להיתר מאחר שמותר לכבד בהם קרקע המרוצף ולדברי האוסרים לכבד אפי' קרקע המרוצף כמ"ש רבינו בסי' של"ז פשיטא דהוי מלאכתו לאיסור : כתב הרשב"א בתשובה שמותר לטלטל האצטרול"ב בשבת ולהפכו ולהביט בו וכ"כ האגור בשמו ומיהו לדעת הרמב"ם שכתבתי בסימן ש"ז שאסור לקרות בשבת בשום ספר זולת ספרי הנביאות ופירושיהן אפשר דלטלטלן נמי אסור וה"ה לאצטרול"ב :

כתוב בתשובות מהרי"ל טלטול השעות שמעתי כבר שנשאו ונתנו בדבר לפני מה"ר ווייפ"ש ז"ל ולא מצאו איסור ברור ואפ"ה היתר ברור לא אמר בה לפי שנתפשט האיסור וי"ל דהוי כלי שמלאכתו לאיסור דלמדידה נעשה ואע"ג דלמצוה שרי מדידה מאן לימא לן דהא חשיב מדידה של מצוה דאי משום שלומד על ידו א"כ יתלה לימודו משום איסור ויהא שרי וחלילה ואף על גב דלאו מדידה גמור' היא מדידת הזמן מ"מ יש לדמותה ואחרי אשר גדול הדור גמגם בו

מי

דרכי משה

אע"פ שנתפרקו כו' משמע דכ"ש אם נתפרקו מע"ש דשרי וכלפי לייא ואפשר דיש להגיה כו' וכל זה אינו נכון דאע"פ דקאמר לאו אשבת קאי אלא אנתפרקו קאי כלומר אע"פ שנתפרקו מן הבשר וכ"ש אם יש עליו עדיין קצת בשר ולא נתפרק לגמרי דשרי כנ"ל : (יא) ופשוט הוא דאף למאן דשרי מ"מ אסור לשחוק בר"ה בשבת ואפילו בכרמלית דבקל הוא שנופל לחוץ מד' אמות ואתי לאתויי וכ"ש אם השחוק הוא בדרך שמוציאו דאסור אבל בי"ט מותר לשחוק אפילו בר"ה וכ"כ התוס' פ"ק דביצה (יב :) [(יב) עיין

סימן

דרישה

האיסור וי"ל דהוי ככלי שמלאכתו לאיסור דלמדידה נעשה ואע"ג דלמצוה שרי מדידה מאן לימא לן דהא חשוב מדידה של מצוה דאי משום שלומד ע"י א"כ יתלה לימוד באיסור חלילה ואע"ג דלאו מדידה גמורה היא מדידת הזמן מ"מ יש לדמות ואחרי אשר גדול הדור גמגם בו מי יבא אחרי אשר כבר עשהו וכתב עוד שהנקרא בל"א זיגרליך שמראות בכל ע"י המוליות גרע טפי עכ"ל : כתב רבינו ירוחם מעות בתוך כיס ושכח מע"ש מתיר כיסו ומניחו ואפילו יש בתוכו כתבי קודש וכן אם היה בכנף חלוקו מתיר ונופלי' לארץ כ"כ רמ"א לא יאמר לא"י להצניע מעותיו כי כל האסור לעשותו אסור לאומרו לא"י : כתב בספר אגודה בפרק קמא דביצה אדם ששכח כיסו עליו בע"ש והוא בביתו יכול לילך בחדרו במקום המוצנע ויתירנו שם עם חגורו אבל אם הוא בשוק או ברחוב שאין שם עירוב לא יביאנו לביתו אך יתיר חגורו במקום שיזכיר כו' ע"ש : כתב בתשובת הרשב"א וב"י הביאה בס"ס ש"ח ז"ל וששאלת אם מותר לקנח בעפר בשבת למי שאין לו מים לתפלה ודאי מותר לקנח בעפר תחוח מדאמרינן אסור לכבד את הבית משום שמא ישוה גומות ולא נקט טעמא משום טילטול ע"כ וכתב ב"י ע"ז ומיהו התו' והרא"ש ז"ל כתבו בהמצניע דכיבוד אסור מפני שמזיז עפר ממקומו וא"כ אסור לטלטל עפר אא"כ יחד לו קרן זוית וכמ"ש מכנים אדם מלא קופתו עפר כו' עכ"ל נראה דהרשב"א פי' מ"ש מכנים אדם מלא קופתו עפר כו' היינו אפילו באיכ' תחוח מסתמא בלא שום תנאי בלא הכנת בקרן זוית ס"ל דמותר לטלטלה ואיכה בטילה אגב קרקע דוגמת מה שאמרו אפר כירה מוכן הוא וק"ל :

שכח

פרישה

(לז) אעפ"י שרגליה בארץ מפני שמגבה' עצמ' מן הארץ נמצא שזה מטלטלה ובסמ"ג כתב מפני שהיא נשמטת מן היד ונמצאו אגפיה נתלשין אבל אווזות כשאוחזין אות' באגפיה היא מהלכת ברגליה רמ"פ :

(לח) ודוקא בחצר אבל בכרמלית לא ז"ל ב"י ותמיה לי דכיון דבר"ה לא מיתסר אלא משום גזירה אמאי אסרי' בכרמלית הא קי"ל כרבא דאמר בפ"ב דעירובין לא גזרינן כרמלית אטו ר"ה במידי דלא מיתסר בר"ה אלא משום גזירה וכ"כ רבינו בסימן ש"ן עכ"ל ולעד"נ דלק"מ דשאני הכא דאם נתיר בכרמלית בודאי ידדס גם בר"ה דהא מיסך סייכי אהדדי בפרט עגלים וסייחים דדרכן לצאת ולרדוף אחריהם ובשעת הרדיפה לא ישגיחו וידדס גם בר"ה ונפק לרבינו לימוד זה מהא דתניא מדדין בהמה חיה ועוף בחצר אבל לא בר"ה וק' דיוקי' אהדדי וע"כ צ"ל דמחצר דוקא נקט להתיר וכרמלית אסור והא דנקט באיסור ר"ה ולא בכרמלית ה"ט משום דאיסור בכרמלית הוא מטעם ר"ה דאם נתיר בכרמלית בודאי יבא לדדס גם בר"ה וק"ל :

נוטל

חדושי הגהות

ח ושמא משום דאיכא כאן תרי איסורי איסור טלטול מוקצה ואיסור העברה גזור אפילו בכרמלית (מהרל"ח) :

נוסח

שט (א) **נוטל** אדם את בנו שיש לו גיעגועין עליו עם אבן שבידו אבל אם אין לו גיעגועין עליו או אפילו יש לו גיעגועין עליו ומטבע בידו לא יטלנו · כלכלה שהיתה נקובה וסתמה באבן מותר לטלטלה שהרי נעשה האבן דופנה וכן דלעת שתולין בה אבן כדי להכביד למלאות בה אם הוא קשור יפה שאינו נופל מותר למלאות בה שהוא כמו הדלעת עצמה שהוא בטל אגבה (ב) ואם לאו אסור למלאות בה · כלכלה מלאה פירות ואבן בתוכו אם הם פירות רטובים כגון תאנים וענבים (ג) יטול אותה כמות שהיא שאם ינער הפירות מתוכה יפסדו אבל אם הם פירות שאינן נפסדין ינערם וינער גם האבן עמהם (ד) ולא יטלנה עמה [א] שכח אבן על פי החבית או מעות ע"פ הכר מטה החבית על צדה

מי יבא אחרי המלך אשר כבר עשהו ומה ששמעתי על של חול ואדוני כ' חוליות איני יודע אם ר"ל שמראות בצל ע"י החוליות ומ"מ מנ"ל לחלק ואפשר דגרע טפי דמודד הצל ממש עכ"ל : **דין** ביצה שנולדה בשבת ופירות הנושרין מן האילן בשבת כתב רבינו בסי' שכ"ב : **דין** טלטול אוכלי בהמה ואם מותר לקוטמם ג"כ שם : **דין** נטילת קיסם לחצוץ בו שיניו שם : **דין** טלטול עצי בשמים והיתר קטימתם שם : **אם** מותר לטלטל מטות ודברים המוקצי' מפני השלטון או מפני הדליקה או מפני הלסטים בסימן של"ד :

גרסינן בס"פ כירה (מז·) ט א"ר יוחנן לי התיר רבי לטלטל מחתה באפרה וכו' אמר אביי קרטין בי ר' מי חשיבי וכ"ת חזו לעניים · והתנן בגדי עניי' לעניים וכו' וכתב הר"ן ומהא שמעינן המוקצה לעשירים מוקצה ואפי' עניים אין מטלטלין אותו שכבר הוקצה מדעתו של בעה"ב העשיר ולא בעינן שיהא מוקצ' לכל: **כתב** הר"ן בפרק המביא כדי יין דתנאי מהני לכל מוקצה מחמת איסור לאחר שיעבור זמן איסורו וכ"כ בפרק כירה בשם הרמב"ן והביא ראיה מהירושלמי וכ"כ ה"ה בפכ"ה בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל ור"י כתב שיש חולקים בדבר ושכך נ"ל עיקר וכבר כתבתי כל זה בסימן רע"ט :

גרסינן בספ"ק דביצה ירושלמי תני מטלטלין את השופר להשקות בו את התינוק ואת הפינקס את הקרקע את המראה לכסות בהם את הכלים ובס"פ ב"מ (לו :) אמרינן דלרבי יהודה דאית ליה מוקצה מטלטלין את השופר אבל לא את החצוצר' ומשמע התם דטעמא משום דשופר חזי לגמע בו מים לתינוק משא"כ בחצוצרות · וכל זה ע"פ מה שקדם דכלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו שרי (יג) :

שט נוטל אדם את בנו שיש לו גיעגועין עליו וכו' ר"פ נוטל אדם את בנו והאבן בידו (קמא·) ופירש"י בחצר ולא אמרינן דמטלטל לאבן ואוקמוה בגמרא שם בתינוק שיש לו גיעגועין עליו ופירש"י שאם לא יטלנו יחלה ולא העמידו טילטול שלא בידים במקום סכנת חולי ופריך א"ה מאי איריא אבן אפי' דינר נמי אלמה אמר רבה ל"ש אלא אבן אבל דינר אסור ומשני אבן אי נפלה לא אתי אבוה לאיתויי דינר אי נפיל אתי אבוה לאיתויי · ופירש"י אתי לאיתויי וטעמא לאו משום טלטול הוא דאפי' לאוחזו בידו והתינוק מהלך ברגליו אסר ליה רבא דלמא נפלה ואתי לאיתויי וכיון דלאו סכנת נפש היא לא שרי בה טלטול : כ' הר"ן אבל הרמב"ן חולק בדבר דמי גזרינן שלא ירא אדם תינוק מטלטל דינר ושלא יעמוד בקרוב לו ד"א הא ודאי לא והאוחז בידו נמי לאו מידי עביד בזה אלא הכי קאמרינן דאי שרינן ליה איסור טלטול דהיינו כי נקיט ליה תינוק כמאן דנקיט ליה אבו' בידי' דמי אף הוא מתוך שהוא חס על אותו דינר אתי למעב' טלטול בידים אבל כי לא שרית ליה מידי ליכא למגזר כלל עכ"ל :

כלכלה שהיתה נקובה וסתמ' באבן מותר לטלטל' וכו' שם נוטל אדם את בנו והאבן בידו וכלכלה והאבן בתוכ' ובגמר' (קמב·) ואמאי תהוי כלכלה בסיס לדבר האסור ואוקמה רב חייא בר אשי אמר רב בכלכלה פחותה דאבן גופא נעשית דופן לכלכלה ופירש"י פחותה שנפחת דופנה או שוליה :

וכן דלעת שתולין בה אבן כדי להכבי' וכו' משנה בפ' כל הכלים (קכה.) האבן שבקרויה אם ממלאין בה ואינה נופלת ממלאין בה ואם לאו אין ממלאין בה · ופירש"י קרויה · דלע' יבשה : אם ממלאין בה ואינה נופלת · שקשור' יפה לפי הקרויה שויא כלי : ואם לאו · הרי היא כשאר אבנים ואין מטלטל הקרויה דשויא בסיס לאבן : ואמרינן בגמרא כיון דהדקה שויא דופן :

כלכלה מלאה פירות ואבן בתוכה אמתניתין דנוטל אדם את בנו והאבן בידו וכלכל' והאבן בתוכ' שכתבתי בסמוך כי פריך בגמר' (קמב.) ואמאי תהוי כלכלה בסיס לדבר האסור משני ר' יוחנן בכלכלה מלאה פירות עסקינן ופריך ונשדינהו לפרי ונשדינהו לאבן ונקטינהו ומשני בפירות המיטנפים ופירש"י בפירות המיטנפים פירות מבושלים ורכים מאד כגון תאינים תותים וענבים שאם ישליכם לארץ יטנפו והדר פריך ולנעירנהו נעורי ופירש"י ולנעירנהו נעורי עד שיסתלקו הפירות מן האבן לתוך הכלכלה לצדדין וישליך האבן לבדה בנעירתה אלא א"ר חייא בר אשי א"ר הכא בכלכלה פחותה עסקינן וכו' ולפ"ז לא שרינן לטלטולי כלכלה עם האבן שבתוכה אלא דוקא כשהיא פחותה וכו' אבל אם היא שלימה אע"פ שיש בתוכה פירות המיטנפים אין מטלטלין אותה עם האבן שבתוכה וכ"כ מדברי הר"ן אבל הרמב"ם כתב בפרק כ"ה שאם יש בה פירות המיטנפים מטלטלין אותה עם האבן שבתוכה דבמקום הפסד לא גזרו : וכתב ה"ה על כרחך לומר שאין בגרסתו ולינעריהו נעורי ורב חייא בר אשי בשם רב עושה אוקימתא אחריתי ושתיהן אמת וה"ג ר"ח בר אשי בשם רב אמר וזהו שלא הזכירו בהא דרב אלא עכ"ל ומדבריו נראה שגם הוא לא היה גורס אלא ודברי א רבינו כדברי הרמב"ם והרי"ף השמיט כ"ז וכתב שם הר"ן שלא ידע למה וגם הרא"ש השמיטו ונראה לי דאפשר דהוי גרסי כגירסא דידן דאידחיא לה אוקימתא דרבי יוחנן וקמה לה אוקימתא דרב דאמר בכלכלה פחותה עסקינן דאבן עצמה נעשית דופן לכלכלה וזה לא הוצרכו לכותבו דמדין האבן שבקרויה שמעינן לה : ודע שבפירוש המשנה כתב הרמב"ם דבעינן שיהו בכלכלה פירות המיטנפים ושתהיה הכלכלה פחותה והאבן בנקב לסתמו ולפ"ז נראה שהיה מפרש דאוקימת' דרב על מאי דאוקי בפירות המיטנפים היא הא לאו הכי אסור לטלטלה וא"ת לומר כן דמאחר שהאבן סותמת הנקב הרי היא כדופן הכלכלה ואפי' אין בה פירות כלל מותר לטלטלה כדין אבן שבקירויה וכבר חזר בו בחיבור וכתב בפרק כ"ה כלכלה שהיתה נקובה וסתם נקב שלה באבן מותר לטלטלה שהרי האבן נעשית כדופן · ומשמע בגמרא דהא דבעינן שיהו פירות המיטנפים ואם הם פירות שאינם מיטנפים אסור לטלטל הכלכלה דוקא כשהוא צריך לפירות או הכלכלה דאז כשינערם במקומה יוכל ליטול הפירות או הכלכלה אבל אם צריך למקום הכלכלה מטלטלה כמות שהיא כדין אבן שעל פי החבית שבסמוך (א) ומשמע לי דאפילו במניח האבן מדעת שרי לטלטלה מפני שנעשית בסיס לדבר האסור ולדבר המותר וכמו שיתבאר בסימן ש"י וכן נראה מדברי התוספות בס"פ כירה (מז·) גבי מטלטלין כנונא אגב קיטמא ואע"ג דאיכא עליה שברי עצים וכן כתוב שם רש"י בהדיא : **שבה** אבן ע"פ החבית

שט נוטל אדם את בנו שיש לו געגועין עליו וכו' משנה ר"פ נוטל ופירושו מותר לאדם לישא את בנו על ידו בחצר אעפ"י דה"ל כאילו נקט ליה איהו לאבן בידו וכדא' רבא הוציא תנוק חי לר"ה וכיס תלוי בצוארו חייב משום כיס מכל מקום הכא דליכא הוצאה אלא משום מוקצה דקמטלטל לאבן בחצר או בבית והתנוק יש לו געגועין על אביו שאם לא יטלנו יחלה לא העמידו חכמים דבריהם במקום סכנת חולי אע"ג דליכא סכנת נפש אבל אם מטבע ביד התנוק חיישינן אי נפל אתא אבוה לאתויי לדינר בידיה וכיון דלאו סכנת נפש הוא לא שרו בה טלטול ופרש"י דבדינר ביד התינוק אפי' אינו נושא את התנוק אלא אוחזו בידו והתנוק מהלך ברגליו נמי אסור דילמא נפיל ואתא לאתויי אבל הרמב"ן פי' דלא אסרו בדינר אלא כשנושאו עם דינר בידו דכי שרית לנושאו דכמאן דנקיט ליה איהו דמי אתא למיעבד נמי טלטול בידי' אי נפיל אבל כי לא שרית לי' לנושאו עם דינר שבידו לא גזרינן ולפיכך מותר לאחוז התיוק בידו והתנוק מהלך ברגליו ולא חיישינן דילמ' נפיל ואתא לאתויי ושני הפירושים הביא בש"ע ונקטינן לחומר' כפרש"י · וכתב בסה"ת סי' רנ"ד הלכך בסתם תנוק אם יש בידו אבן או שום דבר איסור אסור לטלטל את התנוק דהא ביש לו געגועין דוקא שרי עכ"ל :

כלכלה שהיתה נקובה וכו' משנ' שם נוטל אדם כלכלה והאבן בתוכה ובגמר' ואמאי תהוי כלכלה בסיס לדבר האיסור ואוקמא רב בכלכלה פחותה שנפחתת דופנ' או שוליה דאבן גופה נעשית דופן לכלכלה ומותר לטלטלה אפי' אין פירות בתוכה · וכן דלעת וכו' משנה פ' כל הכלים :

כלכלה מלאה פירות וכו' שם אהך קושיא תהוי כלכלה בסיס לדבר האיסור קאמר תלמוד' מעיקרא ארבב"ח א"ר יוחנן הכא בכלכלה מלא' פירו' עסקינן ופרש"י דעיקר' נעשית בסיס לפירות הלכך אבן מיטלטלת אגב פירות ואקשי ליסדנהו לפירי ונשדי לאבן וניקטינהו פרש"י ילקטם מעל הארץ בידיו ויחזירם לכלכלה ויטלטלם ולמה התירו אבן לטלטל אגב פירות וכלי ופרקינן בפירות המיטנפי' פרש"י פירות המבושלים ורכים מאד שאם ישליכם לארץ יטנפו ומקשי' ולנעריהו נעורי פרש"י שינער הפירות בתוך הכלכלה עצמה עד שהאבן יהא למעלה ואח"כ ינער לאבן לחוץ לבדה אלא אמר רב הכא בכלי פחותה עסקינן וכו' ואיכא להקשות דלפ"ז משמע דאפי' בפירות המטנפי אין מטלטלים אלא ינער בכלכלה עצמה וכו' וא"כ היאך מחלק רבי' בין פירות המיטנפי ללא מיטנפי וגם על הרמב"ם ק' שפסק כך וה' המגיד תירץ דהרמב"ם לא גרים הך קושיא ולנעריהו נעורי אלא רב עושה אוקמת' אחריתא ומביאו ב"י אלא דק' דבפי' המשניות משמע להדיא דהיה גורס ולנעריהו נעורי אלא שלא היה גורס אלא אמר רב דלא הדר ביה משינויא קמא וגרים אמר רב הכא בכלכלה פחות' כו' ומצריך ג' תנאים מיהו בחבורו חזר בו ממה שפי' במשניות אבל מ"מ משמע דהיה גורס הך קושי' ולנעריהו נעורי ולפיכך נלע"ד ליישב לדעת הרמב"ם בחבורו דהו' העיקר ורבינו נמשך אחריו דלא היה מפרש בהך קושיא כפרש"י אלא ה"פ תיכח דלא מצי למישדינהו לארץ דמיטנפי בעפ' אבל אכתי ק' ינער' בכלי אחר או ע"ג סודר וטבלא ולא הוה פריך שינער ע"י זריקה דא"כ בטמאה למעלה נמי ק' ינערנו בזריקה מכלי אל כלי אלא פשיטא דע"י זריקה איכא לחוש שיפלו לארץ ויתטנפו אלא ינער בידיו שיטלם ויניחם בכלי אחר או על גבי טבל' וקושיא זו הקשו התו' אהא דמשני בפירות המיטנפי ולדעת הרמב"ם ורבי' תלמודא קא מקשה הך קושיא בהך דקאמר ולנעריהו נעורי וקאמר אלא אמר רב הכא בכלכלה פחותה וכו' והשתא לפ"ז היכא דלית ליה כלי אחר לא שרי אלא בפירות דמיטנפי דאם ישליכ' לארץ יפסדו ובמקום הפסד לא גזרו כדכתב הרמב"ם אבל בדלא מיטנפי ישליכ' לארץ ולא יטלט' לאבן אגב כלי ופירות והיכא דאית ליה כלי אחר אפי' פירות דמיטנפי נמי אסור אלא ינערם בידיו מכלי אל כלי ואח"כ ינער האבן לחוץ · ובגמרא לא מצי לשנויי אהך קושי' דולנעריהו נעורי בדלית ליה כלי אחר דהא בע"כ בסיפא גבי תרומה צריך לומר דאית ליה דאי לית ליה בטהורה למעלה היכא מצי שקיל לה ותו דא"כ איכפל תנא לאשמועינן בגברא ערטילאי דלית ליה כלי אחר אלא הך כלכלה וכדפריך תלמודא בפר' הזהב (דף מ"ו) אבל הרמב"ם משמע להדיא מדבריו דמיירי באין לו שום דבר לנער עליהם הפירות אלא צריך להשליכם לארץ אבל אם היה לו כלי אחר לנער עליהם אסור לטלטל הכלכלה עם האבן אלא צריך ליטול הפירות בידו ולהניחם בכלי אחר והכי אמר רב חסדא גבי מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה וכו' : **שבה** אבן ע"פ החבית וכו' משנה בפ' נוטל וע"פ פרש"י דמניח היינו שדעתו היה ע"ד שישארו שם בכניסת שבת דלאסור להטות חבית ולנער הכר שאף הם נעשו מוקצי' ב"ה ומגו דאתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולא יומא אבל בעל התרומות בסי' רנ"ד כתב כר"ת דלא חשיב כמניח כיון שדעתו ליטלו בשבת עיין בתו' ס"פ במה טומנין בד"ה או שטמן ועיין בב"י מ"ש ליישב פרש"י · והא דתני תרתי אבן ע"פ החבית ומעות שע"ג הכר לא זו אף זו נקט דלא מבעיא אבן דשרי בשכח שנראה טפי כבסוי חבית אלא אפי' מעות שע"ג כר נמי שרי תו' פרק נוטל :

עץ

דרכי משה

סימן ש"א מדין פירות הטמונים בחול אם העפר מוקצה : (יג) וכ"כ בהג"א סוף במה מדליקין ובא"ז : **שט** (א) עיין סימן רס"ה מדין ניעור וטלטול כלים :

של

פרישה

סי' **שט** (א) **נוטל** אדם את בנו פירש"י בחצר ולא אסרו משום מוקצה עם אבן שבידו שאם לא יטלנו יחלה ולא העמידו טילטול שלא בידים במקום סכנת חולי אבל דינר אי שרית ליה חיישינן דלמא יפול מיד התינוק ואתי לאתויי אבל כשמוליכו בידו ירא"ה היכר שאסור לטלטלו ולא יבא להגביה הדינר הרשב"א : וכן דלעת יבשה וחלולה : (ב) **ואם** לאו אסור כו' דכיון דאינו קשור יפה עומד האבן בפני עצמה ומש"ה אסור לטלטל אפילו הדלעת הואיל שהאבן שהוא מוקצה מונח שם ונעשה בסיס לדבר האסור : (ג) **יטול** אותה פי' הסל עם האבן : (ד) **ולא** יטלנה עמה אם לא צריך למקום הכלכלה : סי' **שט** [א] **שבה** אבן ע"פ החבית כו' עיין בב"י שכתב וז"ל נ"ל שרש"י ג"כ סובר מזה שהוא

אבל

חדושי הגהות

ט נוסח הגמרא אמר ר' זירא א"ר אסי א"ר יוחנן א"ר רומנוס : י כן הוא בעירובין (כט :) ואולם שם בשבת איתא והתניא :

שט א ורבינו והרמב"ם אפשר דאיירי בכלכלה מליאה פירות דא"א לנער הפירות לצדדים בתוך הכלכלה שהרי הכלכלה מליאה וא"כ היה צריך לנער הפירות על הארץ ויטנפו ומשמע שם דבמקום הפסד לא גזרו וא"כ שפיר כתב הרמב"ם ורבינו שמותר לטלטל אז הכלכלה עם הפירות והאבן בתוכה (מהרל"ח) :

(*)

בפרק

צדה ומנער הכר והן נופלות ואם הניחה עליהם מדעתו אסור להטות ולנער ופירוש מניח כשהניחם על דעת שישארו שם בכניסת השבת ופירוש אם שכח שהיה דעתו ליטלה מבע"י בשעה שהניחה שם ושכח שם אבל בעל התרומות כתב אפילו הניח אדעתא שישאר שם בכניסת שבת לא מקרי מניח אלא כשהניח על דעת שישארו שם כל אותה השבת (ה) אבל אם הניחם במזיד כדי שיטלם בשבת מותר לנער למחר החבית והכר והם נופלות כדתנן טומנין בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן כיצד עושה מנער הקדרה והן נופלות ואם החבית בין החביות (ו) בענין שאינו יכול להטות אותה במקומ' ושכח עליה אבן יכול להגביה' כמו שהיא עם האבן למקום אחר להטותה שם כדי שיפול מעליה וכל זה מיירי בצריך לגוף החבית (ז) ויספיק לו בהטייתה שע"י זה תפול האבן אבל אם צריך למקום החבית (ח) ולא תספיק לו ההטיה יכול לטלטלה עם האבן שעליה לפנות מקומה :

שי [א] **עץ** שתולין בה בשר או דגים (א) מותר לטלטלו אע"ג דמאים דקי"ל במוקצה מחמת מיאוס כר"ש דשרי

אבל

שי עץ שתולין בה בשר או דגים וכו' בפ' תולין אמר רב האי תליא דבישר' שרי לטלטולי דכוורי אסור ופרש"י תליא דבישרא בש' מליח התלוי לייבשו ומלא החבל קרי תליא שרי דנאכל חי באומצ' דכוורא אין נאכלין חיין עכ"ל וק' לפירושו דהא דג מליח שרי אף לר' יהודה כדאיתא בפ' מפנין כמו שפרש"י משום דנאכל חי ע"י מלחו כל שכן כשתלו אותו לייבש דנאכל חי ע"י הייבוש והמלח ונרא' דמשום קושיא זו פי' הרא"ש תליא דבישרא עץ שתולין בו בשר ובשל דג הוא מסריח ומוקצה מחמת מיאום אסור לר' יהודא ואנן קי"ל כר"ש דמוקצה מחמת מיאום נמי שרי וקשה דהא בסוף כירה בעובדא דרבא ורב אויא קאמר רב אויא הא דשרי לר"ש בנר של נפט דמסריח ומאים משום דחזיא לכסויי בה מנא ופריך ליה רבא אלא מעתה כל צרורות שבחצר נמי ליטלטל הואיל וחזיא לכסויי ביה מנא ופריק הא איכ' תורת כלי עליה הא ליכא תורת כלי עליה א"כ עץ זה נמי דמסריח אמאי שרי לר"ש הא פשיטא דעץ זה לאו כלי הוא וצ"ל דכיון דתולין עליו בישרא וכוורי ומצניעין אותו כדי לתלות עליו תורת כלי עליו אבל הרמב"ם פסק כרב וס"ל דאף לר"ש קאמר ועץ שתולין עליו בשר כלי הוא ושתולין עליו דגים לאו כלי הוא אלא כל שנשתמש בו זורקו לבין העצים וכתב ה' המגיד שכן פירשו בהלכות וכתב הרשב"א ז"ל שכן עיקר עכ"ל אבל בהלכות הרי"ף שבידינו כתוב כדברי הרא"ש וכמ"ש רבינו ועיין בתו' לשם סוף (דף קל"ט) הקשו על פירוש רש"י קושיא זו שהקשתי ועוד שאר קושיות וכתבו דהערוך פי' דשל דג אסור משום דמאים ודחו אותו ופירשו כפי' הרמב"ם :

ומ"ש

החבית או מעות ע"ג הכר וכו' משנה בפרק נוטל שם (קמב :) האבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת מאליה מעות שעל הכר נוער את הכר והם נופלים ובגמרא (שם) ל"ש אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור כלומר אסור להטות החבית ולנער הכר שאף הם מוקצים ובס"פ במה טומנין (נא ·) גבי טמן בדבר הניטל וכסה בדבר שאינו ניטל אם היה מקצתו מגולה נוטל ומחזיר ואם לאו אינו נוטל ומחזיר כתב רש"י אם אין מקצת פיה מגולה לא יטול דאין לו במה יאחזנה וא"ת יפנה סביביה הואיל ודבר הניטל הוא ויאחזנה כדתנן האבן שע"פ החבית מטה על צדה בדופניה ויטנה על צדה ויפול הכיסוי והיא נופלת הא אוקימנא התם בשוכח אבל במניח נעשה בסים לדבר האסור והיכא דמגולה מקצתו אין זה טלטול שמצדדו והכיסוי נופל מאליו והקשו התוספות עליו מדתנן (שם מט ·) טומנין בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן כיצד הוא עושה נוער את הכיסוי והן נופלות וע"כ אומר ר"ת דלא חשיב כמניח כיון שדעתו ליטלו בשבת משמע בהדיא מדברי רש"י דכל שהניח על דעת שישארו שם בכניסת השבת אע"פ שדעתו ליטלו בשבת מיקרי מניח דהא הטמנה על דעת ליטלה בשבת עבידא ליה ואפ"ה קרי לה מניח ומה שהקשו עליו מדתנן נוער את הכיסוי נ"ל שהוא ז"ל נזהר בזה שכ' נוטל כיסוי של קדרה שיש תורת כלי עליה ואע"ג שהן עליה לא איפכת לן דלא נעשית בסים להם שאין עשוי אלא לכסות קדרה עכ"ל כלומר דגיזין הללו לא להניחם על כיסוי הקדרה נתכוון אלא להטמין הקדרה הלכך ליכא למימר בהו נעשה בסים לדבר האסור כדשייך למימר בהניח אבן ע"פ חבית ומעות על הכר ומ"מ דעת בעה"ת כדברי ר"ת וכ"כ הגהות בפכ"ה בשם סמ"ג : וכתוב בכתבי מה"ר ישראל סימן קנ"ג דלא מיקרי מניח אלא כשמניח בע"ש אבל אם הניח קודם לכן שרי משום דבע"ש נעשה שוכח ודקדק כן מדברי הרמב"ם שכתב בפכ"ה אבל הניח מעות על הכר בע"ש אסור ואין נ"ל משם ראיה דאיכא למימר דכל קמי שבתא ע"ש קרי ליה אלא שהביא עוד ראיה ממאי דפירש"י לא שנו אלא בשוכח ששכח האבן עליו בין השמשות ולא מדעתו וזו ראיה טובה אלא שלפ"ז אפי' בהניח ע"ש כל ששכח בין השמשות ה"ל למשרי · וכת' עו"ש שהיה מי שעלה על דעתו להביא ראיה מדברי רש"י לומר דלא נעשה שום דבר בסים אא"כ הניח על דבר מוקצה בשביל שיהא מתיישב עליו בטוב אבל מה שמניח בדרך אקראי כמו שרגילין לשום בתיבה חפצים אלו על אלו מפני שאין לו ריוח לא חשיב מניח והוא ז"ל דחה דבריו · וכתב הרמב"ם בפכ"ה אפי' נטלו המעות והאבן אסור לטלטלן ופשוט הוא דמנו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא וכמו שיתבאר בסימן שאח"ז ומיהו שאם לא היו שם בין השמשות אלא בשבת הונחו שם אם נטלו משם בשבת חזר להתירו כמו שיתבאר בסימן ש"י דאין מוקצה לחצי שבת וכ"כ הכלבו (ב) : **ואם** החבית בין החביות וכו' ג"ז שם במשנה דהאבן שע"פ החבית ודבר פשוט הוא דהא נמי בשוכח אבל במניח נעשה בסים לדבר האסור ואפי' להטותה אסור כדבסמוך : **וכל** זה בצריך לגוף החבית וכו' אבל אם צריך למקום החבית וכו' יכול לטלטלה עם האבן שעליה לפנות מקומה שם א"ר יוחנן ל"ש אלא לצורך גופו אבל לצורך מקומה מטלטלן ועודן עליו וכן תני רבי חייא בר רב. ופירש"י ל"ש · שמנערה ואינו מטלטלה בעודה עליהן : אלא שצריך לגופו · של כר לשכב עליו הלכך בניעור סגי : אבל צריך למקומו. של כר מטלטלו עם המעות למקום אחר וגם זה פשוט דלא קאי אלא אשוכח ולא אמניח אלא שראיתי לר"י שכתב בחי"ג וז"ל מטה שיש עליה מעות כל בין השמשות אסור לטלטלה פי' ודוקא במניח דנעשה בסים לדבר האסור אבל שוכח מנער המטה והמעות נופלים והא דאמרינן דאסור לטלטלה דוקא לצורך גופו אבל לצורך מקומו מותר עכ"ל נראה מדבריו דלצורך מקומו אפי' במניח שרי לטלטל להדיא ועוד דהרי פירש"י ל"ש שמנערה וכו' משמע בהדיא דאשוכח קאי דביה אמרי' מנערה דאילו מניח אסור הוא לנער וצ"ל דאשוכח קאי וה"ק והא דאמרינן דבשוכח מנער ואינו מטלטל להדיא דוקא לצורך גופו דסגי ליה בניעור אבל לצורך מקומו דלא סגי ליה בניעור מותר לטלטלה להדיא : **כתב** ר"י בחי"ג מעות שעל הכר אם חושש שמא יגנבו כתבו המפרשי' דאסור לטלטל הכר ועודן עליו וכתב עו"ש מעות בתוך הכים ושכח מע"ש מתיר כיסו ומניחו ליפול ואפילו יש בתוכו כתבי הקודש וכן אם הם בכנף חלוקו מתיר ונופלים לארץ כ"כ רמ"ה לא יאמר לא"י להצניע מעותיו כי כל האסור לעשות אסור לאומרו לא"י (ג) :

כתוב בת"ה שהשוכח מעות במתג המטרון דשרי לטלטלו ולהניחו על הראש כיון שאין המעות על עיקר הכלי והביא ראיה לדבר ומכאן יש ללמוד לשוכח מעות בכים שעושין בבגדי המלבוש שנקרא פאלד"יקירא אם איכא תפורה לארכה במלבוש אלא שפיה לבד תפור בחור שבמלבוש והיא כולה תלויה דשרי לטלטל המלבוש אך ללבשו נרא' שאסור שמא ישכח ויצא בו לר"ה וכעין שכתבו המפרשים במפתח התלוי לו בחגורו כמו שכתבתי בסימן ש"א מצאתי כתוב בשם ספר אגודה בפ"ק דביצה בצריך למקומו אגב זה מטלטלו לכסות הביצה מכאן מתירין לאדם ששכח כיסו עליו בע"ש והוא בביתו יכול לילך בחדרו במקום המוצנע ויתירנו שם עם חגורו אבל אם הוא בשוק או ברחוב שאין שם עירוב לא יביאנו בביתו אך יתיר חגורו במקום שנזכר שם ואם הם בשפת חלוקו יתיר ויניחנו ליפול ויכול לומר לא"י לשמרם ואם יביאם לא יחוש : **כתוב** בתשב"ץ אם יש לאדם כים בקוטא שלו מתוקן כמו שעושים בצרפת כן מעור כן מבגד או אפילו מן הקוטא עצמה אסור ללבשה בשבת עכ"ל ואפשר דבשוכח בתוכה מעות היא וכמ"ש בסמוך א"נ איפשר דאפי' באין בתוכה מעות מיירי וע"פ דעת ר"ת במטה שיחדה למעות שיתבאר בסימן ש"י : דין נר ששכחו או הניחו על גבי טבלא כתב רבינו סימן רע"ז והוא שוה לדין מעות שעל הכר ואבן שעל פי החבית :

שי עץ שתולין בה בשר או דגים מותר לטלטלו וכו' בפרק תולין (קמ :) א"ר חייא בר אשי אמר רב האי תלא דבשרא שרי לטלטולי דכוורי אסור וכתבו הרי"ף והרא"ש דכיון דסני ריחיה אסוחי אסח דעתיה מיניה וה"ל מוקצה מחמת מיאוס ומש"ה אסור לטלטלה רב לטעמיה דס"ל כרבי יהודה אבל לר"ש מוקצה מחמת מיאוס לית ליה והלכתא כוותיה ופירש הרא"ש תלא דבשרא עץ שתולין בו בשר אבל הרמב"ם כתב בפרק כ"ו כלים שריחם רע ומאוסים ואין הבהמה אוכלתן אסור לטלטלן לפיכך תלי של דגים אסור לטלטלו ושל בשר מותר וזה כדברי רב וכתב ה"ה ופירשו בהלכות תלא דבשרא העץ שתולין בו הבשר מטלטלין אותו דתורת כלי עליו דרגילות היא דכוורי לא אלא כל שנשתמש בו זורקו לבין העצים ע"כ ונראה מדבריו שנוסחת ההלכה שבידו מוחלפת מנסחת שבידינו · ורש"י פירש תלא דבשרא'. בשר מליח התלוי ליבשו : שרי · דנאכל חי באומצא : דכוורא · אין נאכלין חיין : **ומ"ש** דקי"ל במוקצה מחמת מיאום כר"ש דשרי אבל במוקצה מחמת איסור כגון נר שהדליקו בו באותה שבת לא קי"ל כוותיה וכו' בסוף מסכת שבת (קנז .) איפליגו אמוראי אם הלכה כר"י דאית ליה מוקצה או כר"ש דלית ליה ואמרי' בתר הכי פליגי ביה רב אחא ורבינא חד אמר בכל השבת כולה הלכה כר"ש לבר ממוקצה מחמת מיאוס ומאי ניהו נר ישן וחד אמר במוקצה מחמת מיאוס נמי הלכה כר"ש לבר ממוקצה מחמת איסור ומאי ניהו נר שהדליקו בו באותו שבת אבל מוקצה מחמת חסרון כיס אפי' ר"ש מודה וכתבו הרי"ף והרא"ש וקי"ל דכל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל כלומר דבנר שהדליק בו באותו שבת לאחר שכבה מתיר ר"ש לטלטלו כדתנן בפרק כירה (מד ·) ומפרש בגמרא דלא התיר ר"ש אלא בנר זוטרא דדעתי' עילויה מבעוד יום שיכלה השמן וישתמש בו אבל בנר גדולה שאינה עשויה ליכבות בשבת מודה ר"ש דאסור לטלטלה דכיון דלא מסיק אדעתיה שיכבה היום אקצינהו מדעתיה וגם מודה ר"ש בצרורות ואבנים ומעות וכל דבר שאינו כלי ולא אוכל שאסור לטלטלו כיון דלא חזי למידי ובהדיא אמרינן בפ' כירה (שם :) גבי מוכני שלה וכו' ואין גוררין אותה בשבת בזמן שיש עליה מעות הא אין עליה מעות שריא אע"ג דהוו עלה בין השמשות ואוקמוה כר"ש דלית ליה מוקצה אלמא דכ"ז שהמעות עליה אסור לגוררה וכ"כ שם רש"י ההיא ר"ש היא ומיהו מעות לא חזו מידי ומודה ר"ש דעודן עליו אסור ועוד כתב שם בסמוך (מה ·) אהא דאמרינן אין מוקצה לר"ש בדבר הראוי כלומר אבל בדבר שאינו ראוי אית ליה מוקצה ותו אמרינן שם (מו ·) בגמרא דאמר ליה רבא לר' אויא ת"ט שרגא דנפטא שרי לטלטולי אמר הואיל וחזיא לכסויי בה מנא אלא מעת' כל צרורו' שבחצר מטלטלין הואיל וחזו

לכסויי

דרכי משה

(ב) כתב בא"ז אם אדם הניח דבר אסור על של חבירו לא אמרינן ביה דנעשה בסים לדבר האסור דאין אדם אוסר על של חבירו שלא מדעתו : (ג) ע"ל סימן רמ"ז נתבאר ע"ל

דרישה

שהוא כתב נוטל כיסוי של קדירה כו' ולפ"ז צ"ל מ"ש וכיסה בדבר שאינו ניטל ר"ל הכיסוי בעצמו היה מדבר שאינו ניטל ולא שהניח על הכיסוי דבר שאינו ניטל וכמ"ש לעיל בסי' רנ"ט :

סי' שי [א] **עץ** שתולין בה בשר עיין בב"י ובעיני הוא דוחק גדול לומר כן שנוסחה מוחלפת ביד המ"מ היה ובזה לא נזכר שום נוסחא וגירסא בעול' בשום ספר ולא בשום אחרון שהביא לדברי הרי"ף לכן היותר נראה דמ"ש המ"מ לא בשם ההלכות כ"כ אלא בשם הרשב"א כ"כ דז"ל המ"מ שם בסיום דבריו הנ"ל ע"כ כתב הרשב"א וכן עיקר והנה אף שפשוט דברי המ"מ מובן דה"ק ע"כ ר"ל פי' ההלכות הנ"ל ומ"ש כתב הרשב"א קמי אדלעיל מיניה לומר שהרשב"א כתב שכן עיקר · מ"מ כדי שלא תקשה הלא בכל ספרי ההלכות לא כ"כ נראה לפרש דה"ק ע"כ כתב הרשב"א דהרשב"א פי' כן ולא ההלכות וכן עיקר הוא הסכמת המ"מ והשתא א"ש דלא כתב וכתב הרשב"א בוי"ו ולא הביא המ"מ ההלכות אלא

לומר

פרישה

(ה) **אבל** אם הניחה במזיד כו' לשון שאינו מדויק הוא דלא הל"ל אלא אבל אם הניחה כדי שיטלם : (ו) **בענין** שאינו יכול להטות אותה במקומה מכח שצר לה המקום דא"כ קשה למה התירו לו להגביהה עם האבן ולטלטלה למקום אחר הלא סגי ליה בהגבהת חבית ולהטיל האבן שם במקומו אלא צ"ל כמ"ש רש"י ור"ן שבימיהם היו חבית של חרס ואילו מפיל שם האבן במקומו היה האבן נופל על החביות שבצדו ומשברם וק"ל :

(ז) **ויספיק** לו פי' שאז יספיק לו :

(ח) **ולא** תספיק לו פי' שאז לא תספיק לו ומיהו מ"ש רבינו וכל זה מיירי בצריך לגוף החביות לשון שאינו מדוקדק דהא גם בבא שלפני זה כתב ואם החבית בין החביות בענין שאינו כו' דשם ג"כ אינו צריך לגוף החביות ואפ"ה מטלטל כל החבית למקום אחר לכן צ"ל מ"ש ויספיק לו בהטייתו ג"כ לשון תנאי הוא וכאילו אמר וכל זה מיירי בצריך לגוף החביות ובאופן שסגי לו הטייתו כו' וק"ל :

סי' שי (א) **מותר** לטלטלו לפי' התו' ולא לפירש"י :

אפי'

אבל במוקצה מחמת איסור כגון נר שהדליקו בה באותה שבת לא קי"ל כוותיה ואסור אפי' לאחר שכבה [ב] אבל בכל שאר דבר קי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקים שהעלם לגג ליבשן והן מסריחות קודם שיתייבשו דכיון שיודע שיסריחו ודאי הסיח דעתו מהם ועוד שדחה אותם בידים בהא מודה שאסורין אבל שאר כל דבר (ב) [ג] אפי' חיטין שזרען ועדיין לא השרישו וביצים שנתנן תחת התרנגולת מותר לטלטלן ומוקצה מחמת חסרון כיס כגון כלים שחשובין בעיניו ומקפיד עליהם ומייחד להם מקום מודה ר"ש ואין מוקצה לחצי שבת בין באיסור אכילה בין באיסור טלטול הלכך

לכסויי מנא א"ל הא איכא תורת כלי עליה הני ליכא תור' כלי עליהם וכ"כ המרדכי בריש ביצה דמודה ר"ש במוקצה דאבנים וא"כ כי אמרינן דר"ש לית ליה מוקצה היינו לומר דמידי דמיתסר בין השמשות ואח"כ נסתלק ממנו דבר האוסרו והוא דבר שהוא עשוי שיסתלק איסורו בשבת דר"ש שרי ליה דהא לא אסח דעתיה מיניה כיון שהוא עשוי להסתלק בשבת והוא שיהיה כלי או אוכל או מידי דחזי לאשתמושי ביה ולדידן כל כה"ג אסור דמגו דאתקצאי לבה"ש איתקצאי לכולא יומא אבל כל שאר מוקצה מחמת איסור בין אם הוא משום דלא חזי לתשמיש היתר מצד עצמו או מדבר שעליו בין אם הוא מפני שאין תורת כלי עליו ואינו אוכל מודה ר"ש דהוו מוקצה וכן לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל מודה דאסור דאלת"ה קשיא הלכתא אהלכתא דקי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקים וקי"ל דכמה דברים אסורים משום מוקצה מחמת איסור וכמו שנתבאר בסימן ש"ח הלכך עכ"ל דר"ש אית ליה מוקצה מחמת איסור כדפרישית וזהו שכתב רבינו אבל בכל שאר דבר קי"ל כר"ש כלומר דגם במוקצה מחמת איסור קי"ל כר"ש חוץ מנר שהדליקו בו וכדפרישית ומידי דחזי לאכילה אע"ג דדחייה בידים כגון (שם מה .) חיטים שזרען וביצים שתחת התרנגולת אף ע"ג דדחינהו בידים לית ביה מוקצה וקשה לי היכי מוקמינן ברייתא דמוכני שלה וכו' כר"ש וכי אין עליה מעות שרינן אע"ג דהוו עלה בה"ש הא דמו לנר גדולה דמודה ביה ר"ש מפני שאין אדם יושב ומצפה מתי תכבה כיון דאסור לכבותה בידים ואם יניחוה תהיה דולקת והולכת כל השבת ה"נ כיון דאסור ליטלם בידים הרי הם עשויים להיות עומדים שם כל השבת גם לר"ש הוו מוקצה ואפשר דכיון שאין מוכני זה מיוחד למעות עשויים הם ליטול ע"י עבד או תינוק ולא מקצי להו מדעתיה אבל נר גדול מאחר שנתן בו שמן רב כדי להדליק כל השבת ודאי לא היה בדעתו שיכבנה א"י ולא תינוק אלא שתדליק ותלך הלכך אמרינן אסוחי אסחי לדעתיה מיניה והוי מוקצה :

כתב המרדכי בריש ביצה פסק בסה"מ דמוקצה מחמת נולד אסור וכן במוקצה מחמת איסור דדחיה בידים כגון נר הדולק באותו שבת כדאיתא בסוף מסכת שבת וא"כ נר שהדליקו בה בשבת אסור לטלטלו ויש שמתירין משום דהוי כגרף של רעי ואין זה נכון והמחמיר לא הפסיד עכ"ל ואני תמה על המתירים וגם על מ"ש ואין זה נכון יש לתמוה שלא דחה דבריהם אלא במילי דחומרא בעלמא :

ומ"ש רבינו דלית ליה מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקים וכו' בפרק כירה (מה .) בעא מיניה ר"ל מר' יוחנן חיטין שזרען בקרקע וביצים שתחת התרנגולת מהו כי לית ליה לר"ש מוקצה היכא דלא דחייה בידים היכא דדחייה בידים אית ליה מוקצה או דלמא ל"ש א"ל אין מוקצה לר"ש אלא כעין שמן שבנר בשעה שהוא דולק ובתר הכי אמר רב יהודה אמר שמואל אין מוקצה לר"ש אלא גרוגרות וצמוקים בלבד ואיתא נמי בגמרא דר' ה"ג ס"ל וכבר כתבו תוספות (שם) דר"י ה"ג ס"ל דמסתמא לא פליג על רב ובסמוך אכתוב שפי' הרמב"ם אין מוקצה בדבר שהוא אוכל אלא גרוגרות וצמוקים וכ"כ מדברי רש"י וכ"מ בגמ' אמרינן בגמרא (שם) דדוקא גרוגרות וצמוקים אבל אפרסקין והדוסין וכל שאר מיני פירות לית מוקצה לר"ש ופירש"י גרוגרות תאנים שמעלה לגג לייבשן ומשנתנהו שם מעט אינם ראויים לאכילה עד שיתייבשו וכן צמוקים דענבים והתוספות כתבו בירושלמי שמסריחין בינתיים וכיון שמתקלקלין כ"כ אין דעתו לקחתם עד שיתקנו היטב ואיתא תו בגמרא שם בעא מיניה ר"ש ברבי מרבי פצעילי תמרה לר"ש מהו ופירש"י פצעילי תמרה תמרים הלקוטים קודם בישולם וכונסין אותם בסלים וכן מתבשלות מאליהן מהו לאכול מהם קודם בישולם מי מודה בהם דמוקצין הן כגרוגרות וצמוקים או לא א"ל אין מוקצה לר"ש אלא גרוגרות וצמוקים לבד ופירש"י דאיכא תרתי דחינהו בידים ולא חזו וכתב זה הרי"ף והרא"ש וכ"כ הרמב"ם בפרק כ"ו וז"ל שמן שיוצא מתחת הקורה של בית הבד בשבת וכן תמרים ושקדים המוכנים לסחורה מותר לאכלם בשבת ואפי' אוצר של תבואה או תבואה צבורה מתחיל לספק ממנה בשבת שאין שום אוכל שהוא מוקצה בשבת כלל אלא הכל מוכן הוא חוץ מגרוגרות וצמוקים שבמוקצה בזמן שמייבשים אותם הואיל ומסריחין בינתיים ואינם ראויים לאכילה הרי הן אסורין בשבת משום מוקצה ומה שהתיר בשמן היוצא מבית הבד ובפירות המוכנים לסחורה בספ"ק (יט :) אמרינן הכי ודין אוצר של תבואה נתבאר בריש מפנין ומפורש שם דאין מתחילין האוצר אלא לדבר מצוה ויתבאר בסימן של"ג בס"ד והא דאין מוקצה לר"ש בדבר מאכל אלא בגרוגרות וצמוקים לבד דוקא בתלוש אבל במידי דמחובר אפי' לר"ש הוי מוקצה ופירש"י בפרק אין צדין (כד :) גבי א"י שהביא דורון לישראל דטעמא משום דגרוגרות וצמוקים דמדלא לקטינהו מאתמול אקצינהו ולא תחלוק במחובר בין שלו בין של א"י ונ"ל דטעמא דכיון שעל ידי לקיטתו היו ניתרים ואי לא לקיט להו אסור ליהנות מהם במחובר ומאחר שלא לקטם ה"ל כאילו דחינהו בידים ופי' שאינו רוצה ליהנות מהם והלכך אפי' לקטן א"י אסורים דה"ל מוקצה ומש"ה גזר בכל המחובר אפי' היכא שלא היה בידו ללקטן דלא פלוג רבנן והר"ן כתב שם שהרז"ה כתב על דברי רש"י שלא היה צריך לכך כי ברור הוא דמודה ר"ש בכל מוקצה מחמת איסור שאין דעתו עליו כגון כוס וקערה ועששית ודבריו נ"ל עיקר ואע"פ שחלק עליהם הרמב"ן ז"ל עכ"ל ונראה דמהני טעמי איכא מוקצה בדבר המחובר לידה אפי' ר"ש וכמו שיתבאר בסימן (תכ"ז) : ב"ה שכ"ת ועיין בסימן שס"ה : ובנבילה סבר ר"ש דמחתכין אותה לכלבים אע"פ שנתנבלה בשבת ובסימן שכ"ד אבאר הטעם בס"ד : **ואין** מוקצה לחצי שבת בפרק אין צדין (כו) איבעיא לן אי יש מוקצה לחצי שבת ואמרי' היכי דמי אי דאחזו בין השמשות אחזו אי דלא אחזו לא אחזו לא צריכא דאחזו והדר אדחו והדר אחזו מאי ופירש"י דאחזו בין השמשות ואדחו בשבת שנפלו עליהם גשמים ותפחו והדר אחזו שנופתן השמש והא מבעיא לן הך שעתא דתפחו מי אסרה להו כולי יומא או לא וכתב הרא"ש ובמידי דאכילה קא מיבעיא ליה אבל במידי דטלטול פשיטא דאין מוקצה לחצי שבת מדתנן (קכח :) כופין את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו ותניא בפרק כירה (מג .) מותר לטלטלו כשאינן עליו והוא שלא היו עליו כל בין השמשות ועוד דקאמר התם (מד:) אמר רב מטה שיש עליה מעות אסור לטלטלה אין עליה מעות מותר לטלטלה והוא שלא היו עליה כל בין השמשות ואיכא תרי לישני בגמרא לחד לישנא א"ל יש מוקצה ולאידך לישנא א"ל אין מוקצה וכתב הרא"ש ומסתבר כלישנא בתרא דבשל סופרים הלך אחר המיקל ולכך לא הביאה הרי"ף וכן פסק הר"ן ז"ל וכ"פ הרשב"א בתשובה וכתבתיה בסי' רע"ט :

גרסינן

ומ"ש אבל במוקצה מחמת איסור וכו' כך כתבו הרי"ף והרא"ש בסוף פ' מי שהחשיך ונתבאר בסימן רע"ט : **ומ"ש** דכיון שיודע שיסריחו ודאי הסיח דעתו מהם ועוד שדחה אותם בידים נראה דהני תרתי טעמי תרוייהו צריכין דאי משום שמסריחין מסיח דעתו מהם א"כ פצעילי תמרים נמי מסיח דעתו מהם קודם שנתבשלו מאליהן בסל וקא מבעיא לן מהו לאכול מהם קודם בישולם מי הוה כגרוגרות וצימוקים או לא ופשטינן דלא דמי ואמאי הלא גם בפצעילי תמרים מסיח דעתו מהם כיון שלא נתבשלו כי היכא דמסיח דעתו מגרוגרו' וצמוקים אלא צריך לומר דלא דמי לגרוגרות שהעלם לגג לייבשן דדחינהו בידי' אבל פצעילי תמרים לא דחינהו אלא אדרבה כונסן בכלים כדי שיוכשרו לאכילה והא דלא קאמר הך טעמא לחוד דדחינהו בידים דא"כ קשה חטין שזרען וביצים שנתנן תחת התרנגולת נמי דחינהו בידים ושרי לטלטלן אלא צ"ל דהני לא הסיח דעתו מהן כל זמן שלא השרישו משא"כ גרוגרות וצימוקין דהן מסריחות קודם שיתייבשו דמסיח דעתו מהם וא"כ הני ב' טעמי תרוייהו צריכי וזהו שפי' רש"י גבי פצעילי תמרה דפשטינן דלא דמי לגרוגרות וצימוקין דהיינו משום דאיכא תרתי דחינהו בידים ולא חזי עכ"ל פרש"י ואיכא להקשות דכאן פסק רבינו דנר שהדליקו בו באות' שבת אסור אפילו לאחר שכבה דדחייה בידים ובחטין שזרען ולא השרישו דדחיין נמי בידים פסק דמותר לטלטלן והתו' בפ' כירה (דף מ"ה) בהך בעיא דחטין שזרען מי נימא דאית ליה לר"ש מוקצה כיון דדחייה בידים כתבו וז"ל ואע"ג דנר שכבה שרי ר"ש אע"ג דדחייה בידים התם שאני כיון שכבר פסק דיחוי שלה אבל הכא לעולם הן דחוין כל זמן שמונחין לשם עכ"ל אלמא דנר שכבה שרי טפי מחטין שזרען וכן ראיתי שכתב מהרש"ל דנראה לו דלמאי דקי"ל בנר שכבה דלא כר"ש כ"ש בחטין שזרען דאסור לדידן ותלמודא דמסיק דחטין שזרען לית בהו מוקצה אליבא דר"ש קאמר דקמבעיא לן מי אית ליה לר"ש מוקצה בחטין שזרען ואסיקנא דלית ליה לר"ש מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקין אבל אנן לא שרינן לא נר שכבה ולא חטין שזרען ותרוייהו אסירי דדחייה להו בידים אבל לפעד"נ העיקר כדברי רבינו וי"ל דלא כתבו התו' הך סברא אלא למאי דקמבעיא ליה שמא חטין שזרען בקרקע אית ליה לר"ש דאסורין משום מוקצה ובנר שכבה שרי ר"ש טפי כיון דפסק דיחוי שלו אבל למאי דפשטינן דאין לו לר"ש מוקצה בשום אוכל אלא בגרוגרות וצמוקים דאית בהו תרתי דחינהו בידים ולא חזו אבל חטין שזרען לא מסיח דעתו מהם כל זמן שלא נשרשו ושרו השתא סבירא לן לדידן בנר שכבה כיון דכל זמן שהוא דולק אסח דעתיה ממנו ודחייה נמי בידי' דמי לגרוגרות וצמוקים ואסור אפי' פסק דיחוי שלו ועוד כיון דאין בנר שכבה אלא טלטול גרידא אסח טפי דעתיה מיניה משא"כ בחטין שזרען ולא נשרשו דעתיה עלייהו לאכילה דשרי טפי והכי משמע להדיא בדברי הרא"ש שהביא בפסקיו בפ' כירה הך בעיא דחטין שזרען ודאסיקנא דשרי אלמא דכך הלכה :

ואם

פרישה

(ב) **אפי'** חטין שזרען כצ"ל דר"ל שעכשיו בשבת החטין שזרען הם לפניו שהוציאן א"י או הרוח או באיזה אופן שיהיה דהא ודאי אסור ליטל' מהקרקע דבר שזורע בו וכמ"ש ב"י בס"ס שי"א בד"ה וכן לכון שטמן כו' עד וכתב התו' ור"ן כו' עד ודוקא נקט שטמן אבל במתכוין לזריעה חושש משום איסור שבת ע"כ ע"ש · ואף שרש"י כתב בגמרא דף מ"ב ע"א באיבעיא חטין שזרען לר"ש מהו ו"ל שזרען בקרקע ועדיין לא השרישו מהו ללקוט ולאכול עכ"ל משמע דלקטן ממקום הזריעה מ"מ לפי מ"ש התו' והר"ן כצ"ל א"א לפרש כן ואף שהתו' ג"כ כתבם שם באיבעיא ליה מפני שחיטין הללו לעולם הן דחוים כל זמן שמונחים שם משא"כ בנר שכבה י"ל דה"פ בבין השמשות אתקצאי דעתו מהן כיון שהן דחוין לעולם כל זמן שהן מונחים שם ולא עלתה על דעתו שיפזרם הרוח ויוציאן מהקרקע · א"כ מ"ש בגמרא דחטין שזרען מותר ר"ל דלית בהו משום איסור מוקצה ולא איירי מחשש איסור תלישה ומ"ש התוס' דאם נתכוין לזריעה יש לחשש היינו משום איסור תלישה וק"ל ועיין בדרישה :

דבר

דרישה

לומר שהם פירשו תלא שר"ל עץ שתולין בה בשר ולאפוקי מפירש"י והרמב"ם ומשם והלאה מפר' כפי' הרשב"א - ודע דפי' זה שכתב בשם הרשב"א כתבו ג"כ התו' פ' תולין דף קל"ט ע"ש שכ"כ בשם ר' ולפי זה פירש"י ג"כ כפי' הרא"ש · וב"י אפשר דאשתמיטתי' לדברי התו' מנגד עיניו משום שהוא נדפס בדף שלפני דין תלא דהוא בדף ק"מ ע"ב ע"ש :

[ב] **אבל** בכל שאר דברים קי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה כו' עיין בב"י שכתב והוכיח דר"ש גופא מודה באיסור מחמת מוקצה דאסור לטלטלו בין שהוא לא חזי לטלטלו מצד עצמו או מצד דבר שעליו בין מפני שאין תורת כלי עליו ואינו אוכל וכן לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל שלא לצורך גופו ומקומו מודה ר"ש דאסור וכי אמרינן דר"ש לית ליה מוקצה היינו דוקא כגון נר קטן שהודלק באותו שבת וכבה דלדידן אסור הואיל דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולה יומא ור"ש מתיר בזה והדומה לו הואיל שנסתלק איסורו ממנו שהרי כבה והוא עשוי להסתלק ובבין השמשות ידע שיכבה ויסתלק איסורו ממנו והוא כלי ס"ל לר"ש בכה"ג ודאי לא סילק דעתו ממנו ומותר לטלטלו כצ"ל דאל"כ קשה הילכת' אהלכת' דקי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקים וקי"ל דכמה דברים אסורים משום מוקצה מחמת איסור וכמ"ש בסי' ש"ח אלא ע"כ צ"ל דר"ש מודה במוקצה מחמת איסור חוץ מנר שכבה והדומה לו דבר שנסתלק איסורו וזהו שכתב רבינו אבל בכל שאר דברים קי"ל כר"ש כו' ע"ש בב"י שהאריך והביא עוד ראייה לדבריו · אלא שלפי זה קשה למה איתא בגמרא ורבינו ג"כ כתבו ז"ל אבל בכל שאר דברים קי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקים הא לפי מ"ש אית ליה ג"כ שאר מוקצה מחמת איסור · וצ"ל דה"פ דלית ליה מוקצה דיהיה אסור אפילו לצורך גופו ומקומו אלא בגרוגרות וצמוקים אבל כל שאר דבר אוכל דומיא דגרוגרות או כלי מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו כמ"ש בסי' ש"ח ורבינו התחיל גם כן בזה במ"ש אבל במוקצה מחמת איסור כגון נר שהדליקו בה לא קי"ל כוותיה ור"ל שהוא מתירו בכל ענין לטלטלו אפילו מחמה לצל הואיל ונסתלק ממנו איסורו ה"ל ככלי שמלאכתו להיתר ואנן קי"ל דאסור אפי' לצורך גופו ומקומו ובמוקצה מחמת מיאוס ג"כ ר"ש מתיר אפילו לטלטלו מחמה לצל וה"ט דלית עליו שום מוקצה ודוקא בדברים שאין מוקצה עליו כגון דברים שמלאכתן לאיסור בזה יש חילוק דלצורך גופו ומקומו מותר ומחמה לצל אסור אפילו לר"ש וב"י כתב דהרמב"ם פי' הא דאמרו דר"ש לית לסו מוקצה אלא בגרוגרות כו' ר"ל באוכלין · אבל לפי מ"ש נתיישבו דברי רבינו יפה ודו"ק :

[ג] **אפילו** חטין שזרען ועדיין לא השרישו כו' ז"ל מ"ו לא אוכל להבין הלא מסקינן שם בפרק כירה דף מ"ה ע"ב להדיא דדוקא לר"ש הוא דאמרי' הכי אבל לענין פסק הלכה מאחר דלא קי"ל כר"ש אפילו בנר שהדליקו בה באותה שבת מאחר דדמיי' בידים כ"ש חיטים שזרען וביצים כו' דדמייה ממש וכמ"ש התו' שם שזהו חשיב יותר דחייה בידים מנר שהדליקו א"כ מ"ש שאסור והרא"ש שהביא סוגיא זו לא לפסוק כר"ש אלא אדרבה תוכל לדקדק מיניה מאחר דאיבעי' לר"ש ופשיטא דלר"ש אינם אסורים הם לדידן שפיר אסורי' דהוה דחייה בידים כדמשמע בתו' עכ"ל פי' לדבריו דהם דף מ"ה ע"א איבעיא בגמרא ז"ל בעא מייה ר"ל מר' יוחנן חיטים שזרען בקרקע וביצים שתחת תרנגולת מהו כי לית ליה לר"ש מוקצה היכא דלא דחייה בידים אבל היכא דדחייה בידים אית ליה מוקצה א"ד ל"ש א"ל אין מוקצה לר"ש כו' וכתבו התו' שם ז"ל היכא דלדחיי' אית ליה אע"ג שכבר שכבה שרי ר"ש אע"ג דדחייה בידים דהתם שאני כיון דפסק דיחוי שלה אבל הכא לעולם הן דחוין כל זמן שמונחים שם עכ"ל התו' וזה דייק מ"ו כיון שהן דחוין יותר מנר שכבה מכ"ש ה"ל למיסרן · והאסר"י שהביא לאבעיא

הלכך כל דבר שהיה ראוי בה"ש אם אירע בו (ג) דבר שנתקלקל בו ביום וחזר ונתקן שרי (ד) אבל כל דבר שהוקצה בין השמשות אסור כל היום: כל דבר שאסור לטלטלו אסור ליתן תחתיו כלי כדי שיפול לתוכו (ה) מפני שמבטל כלי מהיכנו שאוסר הכלי מטלטולו ודומה לסותר שסתר זה הכלי ממה שהיה ראוי תחלה אבל מותר לכסותו עליו (ו) ובלבד שלא יגע בו: דבר שמותר לטלטלו והניח עליו מבע"י דבר האסור גם התחתון אסור מפני דבר האסור המונח עליו (א) הלכך מטה שיש עליה מעות או אפי' אין עליה עתה והיו עליה בה"ש אסור לטלטלה אין עליה עתה ולא היה עליה בה"ש מותר לטלטלה אפילו ייחדה למעות והניחן עליה מבע"י אם סלקם זהו לרב אלפס [ד] [ה] אבל ר"ת אוסר היכא שיחדם והניחם עליהן מבע"י אע"פ שסלקן ואם יש עליו דבר האסור ודבר המותר כגון מחתה שיש עליה אפר שמותר לטלטל לכסות בו הרוק

ויש

ואם יש עליו דבר האסור ודבר המותר וכו' איכא להקשות דבכלכלה מלא' פירות והאבן בתוכה דה"ל דבר המותר ודבר האסור ואפ"ה כתב רבינו דאם הם פירות שאינן נפסדין דצריך לנערם כדי שינער גם האבן ולא יטלנה עמה והכא מתיר בסתם ואע"פ דהרא"ש בתשובה כתב דבאפר נמי אי אפשר דשדי ליה מכנופא ואח"כ ליטול האפר ולהניח שברי עלים ופחמים קטנים דא"א ליטול האפר מבלעדם והביאו ב"י דאכתי בדברי רבי' קשה דמתיר בסתם בכל דבר וה"ל לחלק ולפרש דדוקא בדאי אפשר להשליך האיסור לחוץ אבל בדאפשר צריך לנערו לאיסור ולהשליכו לחוץ ולכן נראה לפע"ד דדוקא באבן דלא חשיב כלום אמרינן דאין לטלטלו עם הפירות לכתחלה היכא דאפשר לנערו ולהשליכו לחוץ אבל שאר דבר איסור כגון מחתה שיש עליה אפר שהוא מותר ושברי עלים אעפ"י דאפר חשיב טפי משברי עלים מ"מ גם שברי עלים הם חשובים דראויין להסקה ולא החמירו עליו לנערן ולהשליכן כיון דאית בהו הפסד ממון דכשמשליכן לחוץ ילכו לאיבוד הלכך לא החמירו עליו כיון דמדינא ליכא איסורא וה"ה כל כיוצא בזה היכא דאיכא בדבר האיסור הפסד ממון לא החמירו עליו להשליכו לאיבוד משא"כ אבן דלא חשיב כלל החמירו עליו להשליכו וכ"כ התו' בפ' כירה (דף מ"ז) בד"ה אע"ג נראה לר"ת דשברי עלים חשובים טפי מאבן שבכלכלה וכו' וע"ל בסי' של"ד ס"ח:

מת

גרסינן תו בפרק אין צדין (כג:) מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין בו מותר כלומר גרוגרות וצמוקים שהיו מוקצים מחמת שלא נתייבשו כל שיבשו כל בין השמשות אע"פ שלא ידע באותה שעה שיבשו אלא שנודע לו לאחר מכן מותר ולא אמרינן כיון שהיה סבור בה"ש שלא יבשו עדיין הרי הוקצה לו באותה שעה ואתקצו לכולי יומא דליתא: ואמרינן נמי בגמרא דמוקצה דחזי ולא חזי דאיכא איניש דאכלי ליה ואיכא איניש דלא אכלי ליה דאי אזמניה נפק ליה מתורת מוקצה ואי לא לא וכתב הר"ן ז"ל ע"ז ואע"ג דבירושלמי ריש ביצה קאמר בפשיטות דמוקצה שיבש ואין בעלים מכירין בו אסור נקטינן כתלמודא דידן:

כתוב בא"ח דדברים שאינם ראויים והזמינם אין מועיל בהם הזמנה כתב הכלבו בסי' נ"ח כל דבר שנגמרו בידי אדם אינו מוקצה ולית דבעי למימר שאלו התמרים שנותנין עליהם מים בגיגית בע"ש או בערב י"ט ונדחו ע"י זה מיד אי חזו להו בתר הכי בליל שבת או בליל יום טוב שלקחו טעם היין מותר לשתותן ביום שנגמרו בידי אדם אם שהו כפי הצורך ע"כ ודבריו תמוהים דהא אמרינן בגמרא פרק כירה (מה.) דשאר פירות בר מגרוגרות וצמוקים לית בהו מוקצה וא"כ למה הוצרך ליתן טעם מפני שנגמרו בידי אדם ועוד דהני ודאי לא הוי גמרו בידי אדם: **כתב** עוד הכלבו בסי' נ"ח אין דין הכנה לא"י להכין שאם היו לו תמרי דעסקא או גרוגרות וצמוקים ועז לחלבה הכל מותר וא"צ הכנה וכ"כ הר"ן בס"פ כל כתבי אמתני' דעשה כבש לירד בו ירד אחריו ישראל ותמרי דעיסקא כדי נסבה דהא אפילו בשל ישראל לא הוו מוקצה כמו שנתבאר: **כל** דבר שאסור לטלטלו אסור ליתן תחתיו כלי וכו' בפ' כירה (מג:) א"ר חסדא אף על פי שאמרו אין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה אבל כופה עליה כלי שלא תשבר ור' יצחק פליג עליה ואמר דאין כופין ופסקו הרי"ף והרא"ש כרב חסדא וכ"פ הרמב"ם בפ' כ"ה וכ"כ הר"ן בפ' מי שהחשיך לאפוקי ממ"ש דקי"ל כר' יצחק וטעמיה דר"ח איפליגו רבא ורב יוסף וכתבו הפוסקים הנזכרים כדברי רב יוסף דאמר דטעמיה משום דכשנותן כלי לקבל ביצתה מבטלו מהיכנו שהרי אוסר לטלטל הכלי מפני הביצה שבתוכו אבל כשכופה עליה כלי אינו מבטלו שאם יחפוץ יטלנו וא"ת א"כ למה שנינו כופין הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו בו כמו שכתב רבינו בסי' ש"ח שהרי אפרוחים דבר שאסור לטלטלן הוא כמו שנתבאר שם כבר תירצו בגמרא פרק כירה דכיון דכשירדו מעליו מותר לטלטלן לא חשיב מבטל כלי מהיכנו כלומר וכיון שהאפרוחים עשויים לירד שרי ולא דמי לביצה שאינה עשויה לזוז ממקומה ומיהו אם היו האפרוחים על הסל כל בה"ש אע"פ שירדו אח"כ אסור לטלטלו דמגו דאתקצאי לבה"ש אתקצאי לכולי יומא הכי אמרי' בפ' כירה: **ומ"ש** רבינו ובלבד שלא יגע בו ירושלמי כתבו הרא"ש בפ"ק דביצה ובלבד שלא יהא הכלי נוגע בביצה והראב"ד כתב כן בהשגות פכ"ה וכתב עליו ה"ה וז"ל לא ידעתי טעם וכי המוקצה והנולד אסור ליגע בהם כל שאינו מנענען הא ודאי לא ואפשר שמא ינענע הביצה ע"י הכלי ובת"ה סי' ס"ז כ' דדוחק לומר כן אלא נראה לחלק דהתם כיון דהנחת הכלי על הביצה היא לצורך הביצה הוי דבר המוקצה ולכך אסור ליגע בו אבל כשהנחה והתשמיש אינו אלא לצורך דבר שאינו מוקצה כי נגע ע"י הנחה במוקצה שרי: **דבר** שמותר לטלטלו והניח עליו מבע"י דבר האסור גם התחתון אסור וכו' זה מתבאר מדין אבן שע"פ הבית ומעות שעל הכר שבסימן ש"ט ומדין מטה שיש עליה מעות דבסמוך: **הלכך** מטה שיש עליה מעות וכו' בפרק כירה (מד:) א"ר יהודה אמר רב מטה שייחדה למעות הניח עליה מעות אסור לטלטלה לא ייחדה למעות יש עליה מעות אסור לטלטלה לא הניח עליה מעות מותר לטלטלה והוא שלא היו עליה כל בה"ש ופירש"י הניח עליה מעות אפילו בחול הרי הוקצה לאיסור ואסור לטלטל ואפילו נסתלקו המעות מבע"י ולא דמי לנר של מתכת דשרי רבי יהודה דהתם בלא ייחדו. לא ייחדו למעות אין עליה מעות בשבת מותר לטלטלה אע"ג דהניח עליה מעות בחול והוא שנסתלק מבע"י ולא היו עליה כל בה"ש אבל אם היו עליה כל בה"ש אתקצאי לכולי יומא וכתבו התוספ' יש עליה מעות אסור לטלטלה ע"כ במניח איירי דבשכח תנן פרק נוטל מנער את הכר והן נופלות ובמניח בשבת איירי דבהניח מבע"י והיו עליה בה"ש אפילו אין עליה מעות אסור לטלטלה כדקאמר בסיפא דמילתיה וקשה דאיך יכול להיות שמניח לדעת בשבת י"ל כגון שהניח א"י או תינוק לדעת ישראל: והרי"ף כתב דלא שאני בין יחדה ללא יחדה דבכל גוונא אם אין עליה מותר לטלטלה והוא שלא היו כל בה"ש ודלא כר"י אמר רב דמפליג בין יחדה ללא יחדה וכתב הר"ן דטעמו משום דרב לטעמיה דס"ל כר' יהודה דאית ליה מוקצה אבל לדידן דקי"ל כר"ש אפי' יחדה נמי שרי וכ"כ הרא"ש לדעת הרי"ף וכתב עוד שר"ת סובר דמודה ר"ש במטה שיחדה למעות וגם הניח עליה מעות שאפי' סלקן מבעוד יום אסור משום דאדם קפיד עליה ומייחד לה מקום ומשמע שדינו כדין כלי שמלאכתו לאיסור שנתבאר בסי' ש"ח דלצורך גופו או לצורך מקומו מותר מחמה לצל אסור וא"כ לא אסר ר"ת אלא לטלטלו מחמה לצל אבל לצורך גופו או לצורך מקומו שרי והוא שאין עליה מעות כ"כ בהג"א ודעת הרמב"ם נראה שהיא כדעת הרי"ף שלא חילק בין יחדה למעות ללא יחדה וכתב ר"י בהו"ג שכן עיקר ולדברי כולם היכא דהיו עליה מעות כל בה"ש ואח"כ נטלו היינו דומיא דנר שכבה וכבר כתבתי בסי' רע"ט שדעת כל הפוסקים שאפילו לצורך גופו ולצורך מקומו אסור לטלטלו ודלא כהג"א שהתירו כל צורך גופו וצורך מקומו: **ואם** יש עליו דבר האסור ודבר המותר כגון מחתה שיש עליה אפר וכו' בס"פ כירה (מז.) אמר רבא כי הוינן בי ר"נ הוה מטלטלין כנונא אגב קיטמיה ואע"ג דאיכא עליו שברי כלים פירש"י כנונא. כלי נחשת שמביאין בו האור לפני השרים: אגב קיטמיה. שהיו צריכין לאפרו לכסות בו רוק או צואה ודעתייהו עלה מאתמול וא"ת מה צד איסור יש כאן היינו רבותא ואע"ג דאיכא עליה שברי כלים דהוי ככלכלה של פירות והאבן בתוכה וכן פי' התוספת והרא"ש וכן פי' ה"ה בפ' כ"ו: **וכתב** הרא"ש בתשובה דטעמא משום דלא אפשר למינקט קיטמא לחודיה אפי' אי שדי ליה מכנונא ומשמע דטעמא משום דשברי עלים היינו שברים או פחמין קטנים שא"א ליטול האפר מבלעדם ונראה מדבריו שם דלא שרי לטלטולי כנונא אגב קיטמיה אלא בצריך לאפר או למקום הכנונא אבל אם א"צ אלא לגוף הכנונא ינער האפר ושברי

וכ"ה

דרכי משה

שי (א) ע"ל סוף סימן שי"א אי אמרינן באוכלים נעשה בסיס לדבר האיסור:

דרישה

לאפרוחים זו כתב מ"ו שלא הביאו ללמוד ממנו שמותר אלא אדרבה ללמוד ממנה דאפי' לר"ש עלתה על דעת הגמרא שמודה במוקצה גדול כזה דדחייה בידים מותר וא"כ ממילא נשמע ממנו דלדידן דאסרינן בנר שכבה מכ"ש דאסרי' במוקצה גדול כזה. כן דעת מ"ו אבל באמת הוא דוחק גדול לפרש דעת הרא"ש כן לכן נראה דלק"מ דהא דקי"ל כר"ש דאין מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקים היינו משום דאיכא תרתי דדחיה בידים וג"כ נתקלקלו והסיח דעתו מהן וכמ"ש רבינו ש"מ דמכח דחיי' בידים לחוד לא ה"ה אסור וה"ה בחטין שזרען דאין כאן אלא מוקצה דדחיי' בידים דאינו אסור והא דאסרינן בנר שכבה ה"ט משום דאתקצאי בבין השמשות באיסור דאורייתא שהיה דולק וא"מ לטלטלו שמא יכבנו משא"כ בחיטין שזרען ולא נשרשו עדיין שאין שם מוקצה מחמת איסור דאורייתא. וק"ל וזה נלע"ד ברור:

פרישה

(ג) **דבר** שנתקלקל בו ביום כו' פירש"י שירדו גשמים על פירות ותפחו והסדר שופתו השמש ונתקנו בו ביום: (ד) **אבל** כל דבר שהוקצה כו' נראה דוקא דבר שאינו בידו כגון פירות שירדו עליהם גשמים שאז אינו יודע אם יתוקנו בשבת וק"ל:

(ה) **מפני** שמבטל כלי כו' ומפרש הר"מ פ' כ"ט דה"ל כקובע לו מקום ומחברו בטיט מאחר שאינו יכול ליטלו משם ודמי למלאכה: (ו) **ובלבד** שלא יגע בו. עיין ב"י:

ויש

[ד] **אבל** ר"ת אוסר היכא שיחדם כו' אעפ"י שסלקן ז"ל רמ"א לכן אסור לטלטל כיס של מעות מבע"י אא"כ עשה בו מעשה שפתחו מלמטה וסלקו מן היסוד וכן נוהגין ומיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר וכן בכיס התפור בבגד הואיל ועיקר הבגד עומד ללבוש אם הוציא המעות משם מותר ללבוש הבגד דהכיס בטל אצלו אבל אם שכח בו מעות מותר לטלטל הבגד דלא"ה דכל בגד נעשה בסיס למעות הואיל ואין המעות על עיקר הבגד אבל אין ללובשו בשבת דחיישינן שמא יצא בו כדלעיל סי' ש"מ וע"ל סי' רס"ו אם שכח כיסו אצלו בשבת מה דינו עכ"ל ועיין מ"ש מזה בשם הרשב"ץ סוף סי' ס"ט. כתב ב"י כתב המרדכי בריש ביצה כו' עד ואני תמה על המתירי' וגם על מ"ש אין זה נכון כו' ע"ש ובאמת יש לתמוה על תמיהתו דאף דאסרו בנר שכבה משום מוקצה מ"מ במידי דקשה עליו לסובלו דומיא דגרף של רעי ודאי מותר לטלטלו ולהוציאו ולהסיר צערו מעליו אלא שכתב שם המרדכי דאין כל אדם יכול לומר אסתני' אני ואין דעתי סובלתו ולולי זה פשיטא דמותר וזה ברור ודו"ק. עוד כתב ב"י בד"ה כתב בא"ח כו' כתב הכלבו בסי' נ"ח כו' עד ודבריו תמוהין כו' ולעד"נ אין כאן מקום לתמוה עליו כי נ"ל דהכי פירוש דברי הכלבו ולית דבעי למימר שאלה התמרים שנותנים עליהם מים בגיגית בע"ש כו' ר"ל נותנים מים על התמרים וטעם התמרים נכנס במים ונקרא יין תמרים ומיד שנתן מים על התמרים אין התמרים ראוי' לאכילה דוגמא למ"ש רש"י על דבר שחזי ואידחי דהיינו פירות שבאו עליהן מים שנדחו מאכילתן עד שיחזרו ונתיבשו וקמ"ל המרדכי דאף שבכניסת שבת נדחו הפירות מלאכלן ועדיין לא נכנס שטעם בהמים להיות משקה מ"מ לאחר שנכנס בו הטעם שב להיות מותר לשתותו אפי' באותו שבת מפני שזה מיקרי גמרו בידי אדם שכן דרכם תמיד וה"ג ומותר לשתותן בו"ו וא"כ הוא פירושו ולית כאן מקום לקושית ב"י דמ"ש בפרק כירה דשאר פירות לית ביה מוקצה ה"ק כדפרישית שם דשאר פירות לא אדחו לגמרי דגם קודם שנגמר יבישתן ראוים לאכול קצת משא"כ בתמרים הללו שנותנין עליהם מים שהן דומין לגרוגרות ולשאר פירות כשירד עליהם הגשם שנדחו לגמרי עד שיתייבשו וק"ל. עוד שם כתב ב"י ז"ל כתב עוד הכלבו בסי' נ"ח אין דין הכנה לא"י להכין שאם היו לו תמרי דעיסקא או גרוגרות וצמוקים ועז לחלבה הכל מותר כו' עד ותמרי דעיסקא כדי נסבה דהא אפילו בשל ישראל לא הוי מוקצה עכ"ל ב"י. ולעד"נ ליישב דס"ל דתמרי דעיסקא דינו כדין אוצר של תבואה וכבר נתבאר בדברי רבינו לקמן סי' של"ג דאוצר של תבואה אסור אם לא לצורך מזוה וכמ"ש ב"י לעצמו לעיל מזה. אלא אי קשיא הא קשיא דלכאן כתב הכלבו דאפילו גרוגרת וצמוקים של א"י א"צ הכנה ולעיל ס"ס ש"ח כתב ב"י בשם הכלבו ז"ל והכלבו כתב סי"ת סירושלמי אין הכן לא"י א"צ שיכין לישראל כו' עד ומיהו פירות דלא מקלי מדעתייהו כגון בגרוגרות וצמוקי' צריכין הכנה ואפילו אם הן ביד א"י עכ"ל נמצא דדברי הכלבו בגרוגרות דא"י סתרי אהדדי ודוחק לומר דבשם י"מ כ"כ וליה לא ס"ל ונראה דיש לחלק בין איסור אכילה דבזה אוסר הכלבו ובין איסור טילטול דבזה איירי הכלבו הכא ומתיר בשל א"י ודו"ק:

[ד] **אבל** ר"ת אוסר היכא שיחד המטה והניח עליה מבע"י אעפ"י שסלק עיין באשר"י וב"י הביאו דה"ט משום דאדם קפיד עלייהו ומייחד להו מקום וכתב ב"י שדינו כדין כלי שמלאכתו לאיסור דלצורך גופו ומקומו מותר כו' ולכאורה היה נלע"ד שדעת ר"ת לדמותו למוקצה מחמת חסרון כיס דאסור אפי' לצורך גופו ומקומו כיון דמקפיד עליה ומה"ט נוהגין מנו שלא לטלטל כיסין שלנו כלל אפילו להניח לתוכן דבר שהוא לצורך גופו ומה שהביא ב"י ראייה מהג"א אין ראייה דהג"א מתיר אפי' בנר שכבה לצורך גופו וכמ"ש הב"י בשמו מיד אמר זה ואנן לא קי"ל כוותיה וצריכין לחלק דלא דמי מטה שיחדה למעות והסיר ממנה דנתייחד המטה לדבר מוקצה ואיסור ובין אבן שע"פ החבית דלכ"ע אם הוסר מבע"י ולבעל התרומות אפילו דעתו להסיר בשבת מותר לטלטל החבית דשאני התם דהחבית לא נתייחד להאבן אדרבה האבן טפל להחבית. ובלא יחדם למעות נמי ונשארו המעות על המטה בין השמשות והוסרו ואסר לטלטל אפשר דגם בעל התרומה מודה דאעפ"י דלא היה דעתו להניחן עליו כל השבת דאסורי' כיון דלא הניחן שם אדעתן להיותן טפל להתיר אלא שקשה אם כן

מעות

(ז) ויש עליה גם שברי עצים שאסור לטלטלן מותר וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור אבל אם דבר האסור חשוב יותר מדבר המותר בטל אצלו ואסור לטלטלו:

שיא מת שמוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה (א) רש"י מתיר לטלטלו טלטול גמור ולרב אלפס דווקא (ב) טלטול מן הצד וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לדעת רש"י (ג) ואם הוא מוטל בחמה (ד) או בבזיון כגון שהוא מסריח (ה) אם יש לו ככר או תנוק מניחו עליו ומטלטלו על ידו אפי' מרה"י לכרמלית והרמב"ן ז"ל כתב שמוטב להוציאו לכרמלית (ו) בלא ככר ותינוק מעל ידם כדי למעט ההוצאה שלא אמרו ע"י ככר ותינוק אלא ברה"י מחמה לצל

ושברי העצים במקומם ויטול הכנונא ולא יטלטלנה כמות שהיא : ומ"ש רבינו וכגון שדבר המותר חשוב מדבר האסור נ"ל שלמד כן מדאמרינן בגמ' שם מיתבי ושוין שאם יש בה שברי פתילה שאסור לטלטל אמר אביי בגלילא שנו ופירש"י בגלילא שחשובים להם שברי פתילה שאין בגד פשתן מצוין להם הלכך לא בטלי ונעשה נר בסיס להם וכתבו התוס' דאין נראה לר"ת אלא ה"פ בגלילא שנו שהיה להם רוב שמן ולהכי לא בטלי שברי פתילה אגב שמן עכ"ל ודברי רבינו כפר"ת · והר"ן כתב פי' אחר בשם הרמב"ן שאפי' באפר שאינו ראוי שרי וה"ק מטלטלין כנונא אגב קיטמיה כלומר שאע"פ שהאפר אינו ראוי ואיכא נמי בתוך הכנונא ד"א שאינו ראוי לטלטל דהיינו שברי עצים אפ"ה כיון שהמחתה מותרת לטלטלה מפני שהיא ראויה לתשמיש אין אוסרין אותה מפני אפר ושברי עצים שבה משום דהנהו מילי טפלים הם לכלי ובטלו אגבה ולא הויא מחתה לדידהו בסיס לדבר האסור וכתב עליו הר"ן ולא נ"ל שיהא דעת הרי"ף כן דלדידן דלא קי"ל כר"ש במוקצה מחמת איסור לא משכחת לה שיהא האפר דבר שאינו ניטל ותהיה הכנונא מותרת אלא כשהסיקו אותה בשבת דלא אתקצאי בה"ש א"נ באפר שהוסק מע"ש אלא שאינו ראוי לטלטלו מפני שנפלו עליו מים וכיוצא בו וכל כיוצא בזה ה"ל להרי"ף לפרש עכ"ל : והרמב"ם כתב בפכ"ו וז"ל מטלטלין כנונא מפני אפרו אף על פי שיש עליו שברי עצים מפני שהוא כגרף של רעי ונדחק ה"ה בפי' ההלכה לדעתו : **כתוב** בהגהות פ' כ"ו דמדמטלטלין כנונא אגב קיטמיה הביא הר"ס ראיה דתיבה שיש בה אוכלין ומעות אם המעות אינם עיקר מותר לטלטל התיבה ותיבה שיש בה מעות בלבד א' מותר להשתמש בה עכ"ל וג"ל דאוכלין ל"ד דה"ה לכל דבר המותר לטלטל וז"ל הרשב"א בתשובה שק שיש בו כיס מעות שרי לטלטל בשבת כמו כנונא אגב קיטמיה וכו' אבל הניחו ביום השבת כדי לטלטל לכיס אסור אפי' להציל מן הדליקה או מן המלכות או מן הגנבים כדמוכח בפ' נוטל עכ"ל כתבו הגהות בפכ"ה שאותם אזורין שעושין בראשם כמין כיסים ומיוחדים למעות והניח בהם מעות אע"פ שהוציאן לפני השבת נראה לראב"ן דאסור לטלטל' דהוי כמטה שייחדה למעות ואם עשה בו מעשה שפתחו מלמטה וסלקו מייחוד מעות מותר לטלטלו ע"כ ופשוט שזה ע"פ דעת ר"ת דלשאר פוסקים אפי' יחדם למעות נמי כל שאין עליה מעות וגם לא היו עליה שרי לטלטול' וכמו שנתבאר כ' הר"ן בר"פ מי שהחשיך גבי הא דא"ר סוגא היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית דע"כ לא שרי ר"ש בשרגא דנפטא אלא משום דחזי לכסויי בה מנא אבל מידי דלא חזי לכסויי ביה מנא כי קרני דאומנא משום דאי נפלי מיתברי אסור לטלטליכהו : אם מותר לכסות פירות או לבנים בכלים מפני הדלף כתב רבי' בסי' של"ח ובסי' תקכ"א · אם מותר ליתן כלי תחת הדלף כתב רבינו ג"כ שם · כתב שבלי הלקט בשם רב צמח גאון מטר היורד בשבת ובי"ט אע"ג דמאתמול לא היו עבים מותר לרחוץ ולשתות מהם דאסיקנא (עירובין מו :) מיא בעבים מיגד גיידי ולא הוי מוקצה השתא דאתית להכי מים דאוקיינוס מיגד גיידי ושרו תניא נמי הכי נהרות המושכין ומעיינות הנובעים הרי הם כרגלי כל אדם עכ"ל :

שיא מת שמוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה וכו' בפ' כירה (מג :) אין מצילין את המת מפני הדליקה א"ר יהודה בן לקיש שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה ופסק שם ר"י הלכה כר' יהודה בן לקיש ונראה מדברי הרי"ף דלא שרי רבי יהודה בן לקיש אלא בטלטול מן הצד דוקא וכתבו הרא"ש והר"ן שכן דעת הר"י אבל מדברי רש"י נראה דאפי' להדיא נמי מטלטלין ליה (א) וכ"כ מדברי הרמב"ם פכ"ו ולזה נוטה דעת הר"ן וכן דעת הרא"ש אלא שנר' מדבריו דה"מ כשאין לו אלא מטה אחת אבל אם יש לו ב' מטות הופכו ממטה למטה ולא יטלטלנו להדיא והרמב"ם כתב בפכ"ו שאם יש ככר או תינוק מטלטלו על ידיהם ונראה מדבריהם דכל היכא דאפשר לטלטל המת שלא באיסור כגון ע"י ככר או תינוק או בטלטול מן הצד אין מטלטלין אותו להדיא דלא התירו לטלטלו להדיא מפני הדליקה אלא בדלית ליה ככר או תינוק וגם אין לו מטה אחרת שא"א לו לטלטלו מן הצד : **ואם** הוא מוטל בחמה או בבזיון וכו' שם איתמר מת המוטל בחמה אמר רב יהודה אמר שמואל הופכו ממטה למטה רב חנינא בר שלמיא משמיה דרב אמר מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו היכא דאיכא ככר או תינוק כ"ע ל"פ דשרי כ"פ דלית ליה מ"ס טלטול מן הצד שמיה טלטול ומ"ס לא שמיה טלטול ופסקו התוס' (שם) והרי"ף והרא"ש כמ"ד טלטול מן הצד שמיה טלטול וכ"כ הרמב"ם בפכ"ו · וגרסינן בהמצניע (קד :) ההיא שכבא דהוה בדרוקרת שרא ר"נ בר יצחק לאפוקי לכרמלית משום דגדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה כלומר לאו דלא תסור · ופירש"י לאפוקי לכרמלית. שהיה מוטל בביזיון או בדליקה או בחמה ואי משום טלטול מניח עליו ככר או תינוק וכתב הר"ן שכן דעת הראשונים וטעמא דהוצאה כיון דלא אפשר בלא"ה משום כבוד הבריות שרי' אבל טלטול כיון דאפשר לתקוני מתקנינן ולא שריא אלא ע"י ככר או תינוק אבל הרמב"ן כתב דכי מפקי' ליה לכרמלית ודאי בלא ככר ובלא תינוק מפקינן ליה דכל מה שאתה משביח בתיקון הטלטול אתה פוגם בהוצאת הככר שלא לצורך והוצאת המת בלבד היא שמותרין מפני כבוד הבריות והוא ז"ל הכריע כדברי הראשונים וכתב ה"ה בפכ"ו שכן דעת הרשב"א ודע שכתב הרמב"ן בספר תורת האדם שכדבריו נראה שהוא דעת הרמב"ם ומשמע שטעמו מדסתם דבריו בדין זה פכ"ו ולא הזכיר ככר או תינוק ואי מהא לא איריא שהרמב"ם העתיק לשון הגמרא כמנהגו ואין בו הכרע ומשמע מדברי רבינו שאע"פ שלא הסריח עדיין מכיון שסופו להסריח ע"י שמוטל בחמה שרי לאפוקי לכרמלי' כדי שלא יסריח ויתבזה וכ"כ מדברי רש"י והר"ן ובכה"ג הוי מת המוטל בחמה דפ' כירה אלא דהתם כשיש להם מקום באותו רשות יכולין לפנותו שם אבל הרמב"ם כתב בפכ"ו מת שהסריח בבית ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים ממנו מותר להוציאו לכרמלית דגדול כבוד הבריות וכו' ואם היה להן מקום לצאת בו אין מוציאין אותו אלא מניחים אותו במקומו ויוצאים הם עכ"ל נראה שהוא מפרש דשכבא דפרק המצניע (שם) בשכבר הסריח ומפני כך התירו להוציאו לכרמלית אבל אם לא הסריח עדיין אע"פ שמוטל בחמה אסור להוציאו לרשות אחרת ובכה"ג הוא דאפליגי רב ושמואל בפרק כירה (מג :) כשמטלטלו באותו רשות ממקום למקום אי בעי ככר או תינוק או אם מטלטלו מן הצד בלא ככר ותיכוק :

וכתב

שיא מת שמוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה וכו' בפ' כירה (סוף דף מ"ג) אפליגו תנאי ת"ק ור' יהודה בן לקיש ופסק ר' יוחנן הלכה כר"י בן לקיש שמצילין המת בפני הדליקה ובפי' רש"י משמע דריב"ל מתיר לטלטלו טלטול גמור להדיא דמתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתא לכבויי ולרב אלפס דוקא טלטול מן הצד להפכו ממטה למטה הוא דשרי ואם אין לו ב' מטות אסור לטלטלו להדיא אפי' יהא כשרף ומיהו משמע דאפי' לרש"י אם יכול לטלטלו מן הצד כגון שיש לו ב' מטות הופכו ממטה למטה ולא יטלטלנו להדיא וכן אם יש לו ככר או תנוק מניח עליו ככר או תנוק ומטלטלו ולא יטלטלנו מן הצד אלא ע"י ככר או תנוק והכי משמע פשטא דסוגיא : **ואם** הוא מוטל בחמה וכו' שם פליגי בה רב ושמואל ופסקו הפוסקים כרב דהלכה כמותו באיסורי ואמר דאסור לטלטלו אפי' בטלטול מן הצד אא"כ דאיכא ככר ותנוק מניח עליו ככר ותנוק ומטלטלו ואי ליכא ככר ותנוק אפילו איכא ב' מטות אסור אלא יניחנו והא דנקט מוטל בחמה דבאו לטלטלו כדי שלא יסריח והדר נקט דמוטל בבזיון כגון שהסריח לא זו אף זו נקט לענין איסור טלטול מן הצד דל"ת דאסור אפי' מוטל בחמה דעדיין לא הסריח אלא אפי' מוטל בבזיון שכבר הסריח נמי אסור לטלטלו אפי' מן הצד אלא ע"י ככר ותנוק : **ומ"ש** אפי' מרה"י לכרמלית בפ' המצניע (דף לד) ההוא שיכבא דהוה בדרוקר' שרא רב נחמן בר יצחק לאפוקיה לכרמלית דגדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה פרש"י לאו דלא תסור אבל לר"ה לא ופרש"י שהיה מוטל בבזיון או בדליקה או בחמה ואי משום טלטול מניח עליו ככר או תנוק עכ"ל כלומר דלענין הוצאה לכרמלית שרי אפי' מוטל בחמה ואצ"ל במוטל בבזיון או בדליקה אבל לר"ה אסור אפי' בדליקה ובבזיון ואצ"ל במוטל בחמה ואי משום טלטול מניח עליו ככר או תנוק היכא דאיכא ככר ותנוק דאפילו בדליקה אסור אפי' טלטול מן הצד היכא דאפשר בככר ותנוק לכ"ע כדפי' בסמוך אבל אי ליכא ככר ותנוק ודאי שרי אפי' בדליקה בטלטול מן הצד היכא דאיכא ב' מטות ואי ליכא ב' מטות מותר אפילו בטלטול גמור לפרש"י ולרב אלפס אסור טלטול גמור כדלעיל ולפ"ז הא דכתב רבי' אפי' מרה"י לכרמלית שכתב ברישא נמי קאי דשרי לטלטלו לפרש"י כדאית ליה ולרב אלפס כדאית ליה מרה"י לכרמלית אבל לר"ה לא אפי' בדליקה וכמ"ש למה שפרש"י בפ' המצניע ולהרמב"ן אסור אפי' ע"י ככר ותנוק וכ"ש ע"י ב' מטות להוציאו לכרמלית כדי למעט ההוצאה אלא מטלטלו להדיא לכרמלית אבל לא לר"ה ואיני מבין מ"ש בש"ע בדליקה דוקא באותו רשות ובמוטל בבזיון מותר להוציאו לכרמלית דכיון דבמוטל בבזיון מותר לכרמלית כ"ש בדליקה ושוב איכא לתמוה על מ"ש בש"ע דיש מי שמתיר להוציאו אף לר"ה דהלא לא כתב הרמב"ן כן אלא דנראה לו כך להלכה אבל בסוף דבריו כתב דר"ח אוסר וכתב ג"כ טעמו ומשמע דלמעשה נקטינן כר"ח דדבריו דברי קבלה וכ"כ הר"ן בפ' המצניע כדברי ר"ח ע"ש וכתב בית יוסף דמדברי הרמב"ם ס"פ כ"ו משמע דלא התירו להוציאו מרה"י לכרמלית אלא דוקא במוטל בבזיון שהוא מסריח אבל מחמה לצל אסור מיהו לפע"ד כיון דרש"י מתירו וגם רבינו הסכים עמו וכך נראה מדברי הרמב"ן בס' תורת האדם שהביא ב"י וכ"כ הר"ן הכי נקטינן :

ומ"ש

דרכי משה

שיא (א) וכ"ה במרדכי דמ"ק דף (שצד ·) :

ובהגהות

פרישה

(ז) **ויש** עליהם שברי עצים שאסור לטלטלם מותר כו' וכתב הרא"ש בתשובה טעם היתר טילטול זה דמיירי בשברי עצים או פחמים קטנים דא"א למיכקט קיטמא מבלעד' אף כי שדי ליה מהמחת' ומשמע שם שאם אינו צריך אלא לגוף המח' שאסור לטלטל אלא ינער הכל ויטול המחת :

סי' **שיא** (א) **רש"י** מתיר לטלטלו כו' פי' אם אין לו ככר או תינוק וגם אין לו ב' מטות משום גזירה שמא יכבה הדליקה כיון שאדם בהול על מטתו :

(ב) **טלטול** מן הצד פי' אם יש לו שני מטות יהפכנו ממט' למטה ואם אין לו לא יטלטלנו כלל :

(ג) **ואם** הוא מוטל בחמה כו' וכתב ב"י ומשמע מדברי רבינו שאעפ"י שלא הסריח עדיין הואיל שסופו להסריח ע"י שמוטל בחמה שרי לאפוקי לכרמלית כדי שלא יסריח ויתבזה עכ"ל ונראה שהב"י דקדק כן מדכתב רבינו ואם הוא מוטל בחמה או בבית בבזיון כגון שהוא מסריח משמע דמסריח לא קאי אלא כשהוא בבית בבזיון וע"ז כתב כגון שהוא מסריח ועיין בב"י שכתב שהרמב"ם לא סבר הכי וצ"ע דהא הרמב"ם מיירי שהמת בבית ובבית גם רבינו מודה שצריך שהסריח כבר : (ד) **או** בבית בבזיון ז"ל הרמב"ם מת שהסריח בביתו ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים ממנו וכתב המרדכי דעם בגדיו מותר לטלטל כמו ע"י ככר ותינוק : (ה) **אם** יש לו ככר או תינוק דגבי טילטול הואיל ואפשר לתקן מתקנינן ליה ר"ן · והרמב"ן ז"ל כתב כו' כצ"ל :

(ו) **בלא** ככר ותינוק כו' ז"ל הרמב"ם כי מפקינן ליה לכרמלית ודאי בלא ככר ובלא תינוק מפקינן ליה דכל מה שאתה משביח בתיקון הטלטול אתה פוגם בהוצאת הככר

שלא

דרישה

מעות שהניח ע"ג כר נמי ולמה פליג שם בעל התרומה ומה ראייה מגיזי צמר שטמן בהן שהן לצורך היתר וצ"ע :

סי' **שיא** [א] **ואם** הוא מוטל בחמה הביא ב"י לשון רש"י שכתב ז"ל שרא רב נחמן לאפוקי לכרמלית שהיה מוטל בבזיון כו' עד ואי משום טילטול מניח עליו ככר י"מ אלשון ואי משום טילטול דכתב רש"י מאי קשה ליה לרש"י אטילטול יותר מהוצאה ונלע"ד דלק"מ דקאי אלשון הגמרא דקאמר רב נחמן לאפוקי לכרמלית מדקאמר לכרמלית שמשמעותו הוצאה ולא קאמר נמי דשרי הוצאת מוקצה משמע דלענין מוקצה לא היה צריך להתיר משום מת דזולתו נמי יש היתר ומש"ה הוצרך דהיתירו דזולתו הוא ע"י ככר ותינוק והרמב"ן דקדק וכתב דלא התיר אלא הוצאת מת בלחוד בלא ככר ומש"ה קאמר שרא לאפוקי כו' ר"ל להוציא אותו לחוד היתר ולא להוציא עמו ככר או תינוק עיין מה שכתבתי בפרישה · טעם דהרמב"ן שבכרמלית התיר בלא ככר ותינוק ובר"ה הצריך תינוק סבר"ה אף שהוצאה שלא לצורך הוא מדרבנן מ"מ יש בו צד דאורייתא וכמ"ש הר"ן וב"י הביאו ומש"ה עדיף להוציאו לשם ע"י תינוק דמי נושא את עצמו והמת טפל לתינוק המי אף שיש ג"כ לטלטלו איסור דרבנן מ"מ אין בו צד דאורייתא משא"כ לכרמלית שהוצאת המת בלחוד אין בו צד דאורייתא וגם ע"י תינוק ישאר איסור דרבנן הלכך אין טעם להרבות ההוצאה וק"ל ועיין בהגהות רמ"א שכתב אמה שהתיר הרמב"ן להוציאו לרה"ר שהוא דבר תימה ואינו משמע כן בפרק המצניע עכ"ל ואפשר דהיינו מפני שלא התיר שם אלא כרמלית אלא כבר נתבאר בהר"ן דטעמו דס"ל דהמעשה שהיה כך היה בכרמלית וכמ"ש וק"ל וכבר כתבתי זה ג"כ בפרישה :

אם

וכתב עוד שנראה שמותר להוציאו (ז) אפילו לרה"ר על ידי תינוק אבל לא ע"י ככר שאינו טפל למת אלא שר"ח אסר אבל כל שאר דברים האסורין לטלטל לא התירו ע"י ככר או תינוק הלכך אותם שמטלטלין מנורה שהדליקו עליה בשבת ע"י ככר או תינוק (ח) לא יפה הם עושים (ו) ואם אין לו ככר או תינוק לא יטלטלנו כלל אפי' להפכו ממטה למטה שטלטול מן הצד לצורך דבר האסור אסור היה מוטל בחמה ואין לו מקום לפנותו אינו רשאי לעשות לו אהל

ומ"ש וכתב עוד וכו' כתב ב"י שכתב בספר תורת האדם דאף לר"ה מלאכה שאינה צריכה לגופה היא ולר"ש ליכא אלא איסורא דרבנן ובמוטל בחמה נמי מותר להוציאו לר"ה ודוקא ע"י תינוק דהתינוק חי נושא את עצמו אבל בככר איכא איסורא דאורייתא דאעפ"י דתנן בפ' המצניע המוציא את החי במטה פטור אף על המטה שהמטה טפלה לו אבל הככר אינו טפל למת אלא שר"ח אסר לפי שלא התירו מפני כבוד הבריות אלא דבר שעיקרו מד"ס כגון כרמלית הא ר"ה לא והכי נקטינן לאיסורא מיהו שמעינן מדבריו דבמוטל בחמה נמי שרי לכרמלית כדפי' בסמוך: **ואם** אין לו ככר או תינוק לא יטלטלנו כלל וכו' קאי על מה שאמר ואם הוא מוטל בחמה או בבית בבזיון אם יש לו ככר ותינוק מניחו עליו ומטלטלו וכו' וקאמר השתא ואם אין לו ככר ותינוק לא יטלטלו כלל וכו' דלא התירו טלטול מן הצד אלא לדליק' אבל לא במוטל בחמה או בבזיון כדפי' בסמוך: **היה** מוטל בחמה ואין לו מקום לפנותו וכו' ה"א בפר' כירה דתני שילא מרי מת המוטל בחמה באין שני בני אדם וכו' עד ונמצאת המחילה עשויה מאליה דמשמע דכדי שיהא נראה שעשו לצורך החי לעשות לו צל ולא להגן על המת שלא יסריח משום החמה צריך ב' בני אדם וכו' · והקשה בית יוסף דבגמרא קאמר רב ששת משמיה דרב הונא דאין עושין כן אלא משום דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל כר' יצחק וכיון דקי"ל דניטל אפי' לדבר שאינו ניטל כמ"ש רבינו בסימן ש"י יכול להביא כלים אלו בשביל המת כדי שלא יסריח ואין צורך לשני בני אדם וכו' עכ"ד בקוצר ותימ' דאעפ"י דטלטול כלים שרי בשביל המת דכלי ניטל אף לדבר שאינו ניטל מ"מ אסור לעשות מחיצה בשביל המת להיות לו צל שלא יסריח וכדמסיק בברייתא ונמצא המחיצה עשויה מאליה למת אלמא דלעשות מחיצה למת אסור והא דקאמר רב ששת משמיה דרב הונא דעושין כן לפי שאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל היינו משום דקשה למה לא יביאו שני בני אדם מיד כל אחד מטה שלו ליסב עליה בצד המת אלא ודאי כיון דאלו בני אדם מתחלה באים ויושבין בצדו לשמרו אם יביאו המטות מיד ליסב עליה' א"כ מטלטלין המטות בשביל המת כדי שישבו עליה לשמרו ואין כלי ניטל אלא לדבר הניטל ולפיכך באין שני בני אדם ויושבין בצדו לשמרו בלא מטה אלא דכשחם להם למטה זה מביא מטה שיושב עלי' להצילו מחמימות וכו' ואע"ג דלמאי דקי"ל דכלי ניטל אף לדבר שאינו ניטל מותר להביא מיד המטה מ"מ כיון דתני שילא שלא יביא המטה מיד עבדינן הכי

וכתב עוד שנראה שמותר להוציאו אפי' לר"ה וכו' בספר תורת האדם כתב על ההוא עובדא דההוא שכבא דהוה בדרוקרת איכא למידק אשמעתין דאמר הוצאת המת אפי' לר"ה איסורא דרבנן היא דמלאכה שא"צ לגופה היא במוטל בחמה יהא מותר להוציאו לר"ה דומיא דכרמלית לרבי יהודה וי"ל שהוא מותר ע"י תינוק ור"כ דשרא לכרמלית משום דמעשה שהיה לכרמלית היה הא אילו היו צריכין להוציאו לר"ה היו מתירין כדברי ר"ש ודוקא ע"י תינוק אבל ע"י ככר אסור דהא ככר אינו טפל למת ואיכא איסורא דאורייתא בככר ומדברי ר"ח יראה שהוא אוסר והטעם שלא התי' כבוד הבריות הזה אלא על דבר שעיקרו מד"ס כגון כרמלית הא ר"ה לא עכ"ל והר"ן בפרק המצניע כתב כמ"ש הרמב"ן לדעת ר"ח כתב המרדכי בפ' כירה בשם ה"ר אביגדור דמה שצריך ככר או תינוק דוקא למת ערום אבל מת בכסותו מטלטלין אותו אגב כסותו וראיה מפ"ב דביצה (כא:) מטלטלין להו אגב כסא עכ"ל ומשמע לי שאין כן דעת רש"י והפוסקים דא"כ ה"ל לפרושי וראייתו יש לדחו' דשאני התם דאין לומר שהכום יהא בטל לגבי שיורין אבל הכא הכסות בטל לגבי המת ואע"פ שכתב הרמב"ן בספר תורת האדם יכול ליתן עליו ככר או תינוק או אח' מהכלים שהוא לבוש וכיוצא בהם י"ל דאע"פ שכלי שהוא נתן עליו אינו בטל לגבי כסותו ממש בטל הוא לגביה (ב) כתבו הגהות בפ' כ"ו בשם הר"מ דמוטל בחמה ל"ד דה"ה אם מוטל על כרים וכסתות וירא פן יסריח עכ"ל וכ"כ הכלבו בהל' י"ט וצ"ל דמיירי כשהוא בענין שא"א לשמוט הכר מתחתיו דאל"כ אסור לטלטלו אלא שומט הכר מתחתיו כדתנן בפרק שואל (קנא:) : כתב המרדכי פרק כירה בשם ראבי"ה שנ"ל שאם חוששין שמא יתקשה ואז לא יוכל לפשטו ואז יהיה בזיון למת מניח עליו ככר או תינוק עד שיפשיטו אבריו עכ"ל (ג) וכתבו עוד הגהות ודוקא לצורך המת אבל לצורך כהנים או דבר אחר אין מטלטלין ע"י ככר או תינוק (ד) : כתב ר"י בכל"ח ח"א דהא דאסרי' טלטול מן הצד דוקא בשצריך לטלטל המת מחמה לצל אבל אם א"צ לכך אלא למקומו או לדבר שהמת מונח עליו מותר לטלטלו מן הצד דהיינו שהופכו ממטה למטה כיון דלצורך דבר המותר הוא אע"פ שמטלטל דבר האסור עמו שרי כיון שאינו מטלטלו אלא מן הצד ודבריו נכונים כמו שיתבאר בס"ם זה דלצורך דבר המותר שרי טלטול מן הצד (ה) כתב המרדכי בפ' כירה שמעשה היה והביאו מת בספינה והיה המקום צר לבא אליו וגם הא"י היו מתאספים שם עד שהיה המת מוטל בבזיון קצת ופסק הרא"ש להוציאו מן הספינה ע"י א"י ולהביאו בבית קרוביו וראיה מההוא שכבא דהמצניע דשרא ר"כ להוציאו לכרמלית ע"י ישראל ואם התירו שבות דאית בו מעשה כלומר שישראל עצמו עושה ק"ו באמירה לא"י שבות ודן לפניו רבינו ברוך ממגנצא עד שאתה מדמהו לעובדא דהמצניע תדמהו להההוא דפרק כירה (מג:) דאיתמר את המוטל בחמה וכו' ומשמע התם דטלטול מן הצד שמיה טלטול ולדברי הכל אסור לטלטלו מחמה לצל הלכך נראה לפרש דההיא דהמצניע דוקא משום דליקה התירו ולא כפירש"י שהיה מוטל בבזיון ועוד הקשה לו מדאמרינן בפ"ק די"ט מת בי"ט ראשון יתעסקו בו א"י מאי איריא בי"ט אפי' בשבת נמי והשיב רא"ש ה"ה ומשום דבעינן למימר בי"ט שני יתעסקו בו ישראל מש"ה נקט בי"ט ראשון אכן ר"ב הקשה דא"כ י"כ שחל להיות סמוך לשבת אמאי מעברינן משום מתים הא איכא תקנתא ע"י א"י עכ"ל ונראה מדבריו דספיר קאמר ר"ב ולא קי"ל כרא"ש אבל בהגה"מ פ"ו כתב סתם כדברי רא"ס וכ"כ לע"ד דמאחר שפירש"י דשכבא דהמצניע היה מוטל בבזיון מי ישמע לר"ב להניח דברי רש"י ולשמוע לו שמפרש דדוקא מפני הדליקה התירו ומה שהקשה מדאמרינן בפ' כירה דטלטול מן הצד אסור מחמה לצל י"ל דשאני טלטול כיון דאפשר ע"י תינוק או ככר לא התירו בענין אחר וכמ"ש התו' בפרק המצניע (צד.) ומה שהקשה ממת בי"ט ראשון יתעסקו בו א"י מאי איריא י"ט אפי' שבת נמי י"ל דיתעסקו בו א"י לקברו קאמר ודוקא בי"ט אבל בשבת וי"ה לא אבל להוציאו ממקום הבזיון אפי' בשבת שרי כנ"ל וכ"כ בשבלי הלקט מסתברא דאם היה המת מוטל בר"ה או במקום מפולת שמותר להוליכו ע"י א"י · ואם היה בכרמלית אפי' ע"י ישראל מפני כבוד הבריות עכ"ל : **ומ"ש** רבינו אבל כל שאר דברים האסורים לטלטל לא התירו ע"י ככר או תינוק הכי אסיק רב אשי בפ' נוטל (קמב·) לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד וככר כתבתי בסי' ש"ח טעם למה התירו לטלטל גרעיני תמרה אגב ריפתא ולמה י"א דכלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו מחמה לצל ע"י ככר או תינוק : **ומ"ש** הלכך אותם שמטלטלים מנורה שהדליקו עליה בשבת וכו' כ"כ שם הרא"ש בשם רבינו ניסים וכבר נתבאר משפטם בסימן רע"ט : **היה** מוטל בחמה ואין לו מקום לפנותו אינו רשאי לעשות לו אהל להציל אלא באים שני ב"א ויושבים בצדו חם להם מלמטה מביא כ"א מטה ויושב עליה וכו' בפרק כירה (מג·) מת המוטל בחמה באים שני ב"א בצדו וכו' · ופירש"י מת המוטל בחמה · ויש לחוש שמא ימהר להסריח : ויושבין בצדו · ע"ג הקרקע כדי שיצטערו מחום הקרקע ויצטרכו להביא מטות ליסב עליה' והמטות יהי' למחיצה כדמסיים ואזיל:חם להם מלמטה.מן הקרקע שרתחו חמה :ופורסים · על ראשם לצל : זה זוקף מטתו · שתהא המחצלת מונח' עליה וכן זה נמצאת מחיצה עשויה מאליה ולכשירצו נשמטין והולכין להם ודוקא נקיט חם להם מלמטה שיבואו המטות ליסובה ברישא והדר מחצל' לפרוס עליהם ואוחזים אותם בידיהם עד לאחר שעה שיזקפום וישמטו דה"ל כי ההוא דאמרי' (עירובין קא · ביצה לב :) האי מדורתא מלמעלה למטה שרי אבל לאיתווי מעיקרא מטות לצורך האהל לא דה"ל מלמטה למעלה כדרך בנין וקי"ל (שבת קכה :) אין עושין אהל עראי בתחלה בשבת עכ"ל וכתבו התוספות (שבת מג :) תימה בלא שום חום מאי איסור איכא שיביאו כ"א מטה ליסב עליה ותו אמאי מייתי ברישא מטה ליסב והדר מחצלת ימתינו עד שיחום להם גם למעלה ויביאו המטות והמחצלאות גם יחד ונראה דאמור רבנן למיעבד היכרא שהוא לצורך חי כל מאי דאפשר למיעבד עכ"ל : והרמב"ם כתב דין זה בפכ"ו וז"ל היה מוטל בחמה ואין להם מקום לטלטלו או שלא רצו להזיזו ממקומו באים ב' בני אדם יושבים משני צדדיו חם להם מלמטה זה מביא מטתו ויושב עליה וזה מביא מטתו ויושב עליה חם להם מלמעלה זה מביא מחצלת ופורס על גביו וזה מביא מחצלת ופורס על גביו זה זוקף מטתו ונשמט והולך לו וזה זוקף מטתו ונשמט והולך לו ונמצאת מחיצה עשויה מאליה שהרי מחצלת זה ומחצלת זה יהיו לשני קצותיהן על הקרקע משני צידי המת עכ"ל ונראה מדבריו שאין שם אהל אלא מהמחצלאות בלבד וזוקף מטתו דקאמר לא להיות עומדת זקופה והמחצלת עליה כדפירש"י אלא לומר שזוקפה ומסיר משם אם ירצה לפי שאינה צריכה לו עוד ולפ"ז מאי דמצרכי' שישבו תחלה עד שיחם להם ואז יביאו מטות וישבו עליהם אע"פ שאין למטות צורך לאוהל היינו כדי שיהא נראה דפריסת מחצלאות לא כדי לעשות אהל בחיבור שתיהם היתה אלא כדי לפרוס כ"א על עצמו להגן מפני החמה שהרי גם כשחם להם מלמטה הביא כ"א מטתו וישבו עליהם ואפשר שאם רצה להניח מחצלת על המטה אינו

דרכי משה

(ב) ובהגהות מרדכי שפ דף קע"ט ע"ג דככר או ע"י תינוק דוקא בלא שאר כלי לא דלגבי כלי מיהא קי"ל דאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל עכ"ל ודברי הגהות אלו אינן נכונין בטעם דהא קי"ל דכלי ניטל אף לדבר שאינו ניטל וכמש"ל סימן ש"י ומ"מ אפשר שראוי לחוש לדבריהם דהא מבואר לעיל דאע"ג דניטל לדבר שאינו ניטל מ"מ צריך שלא יגע בה : (ג) אבל בהגהות שם דף קע"ט ע"ג משמע בשם ר"ב דאסור להזיז אבר ע"י ככר או תינוק : (ד) ובתשוב' מהרי"ל סימן ס"ה משמע קצת דשרי וע"ש וכתבתי דבריו בי"ד סימן שע"ב · ומשמע שם דעל ידי א"י שרי לטלטלו משום כבוד כהנים : (ה) כתב בהגהת אלפסי פרק כירה דשפיר דמי לזלף חומץ על בגדים שעל המת בשביל שלא יסריח למ"ש ויוכלו להתעסק בטהרתו דהא אין מטלטלין אותו אלא שנוגעים בו ואין איסור בנגיעת המוקצה אלא בטילטולו ובבגדים שעליו אין לגזור משום סחיטה עכ"ל : (ו) ע"ל סי' רע"ט : וכתב

פרישה

שלא לצורך והוצאת המת בלבד היא שמותרת מפני כבוד הבריות עכ"ל מדנקט אתה פוגם בהוצאת הככר כו' משמע ככר דוקא ולא תינוק משום דחי נושא את עצמו אלא שאין צריך לתינוק וכן משמע מדהותר ע"י תינוק להוציאו לרה"ר ודו"ק · אבל צ"ע כיון דהתינוק אינו מתקן אלא טילטול המת שלא יהא בו איסור מוקצה אבל לא איסור הוצאה א"כ מ"ל רשות הרבים מ"ל הכרמלית הא גבי שניהן איסור מוקצה שוה · ועוד גם בתינוק אע"ג דקי"ל חי נושא את עצמו מ"מ איסור דרבנן איכא כדמשמע לעיל ס"ס ש"ח א"כ גם בתינוק יש איסור לכך נלע"ד הא דכתב אתה פוגם בהוצאת הככר חדא מינייהו נקט וה"ה לתינוק : (ז) **אפי'** לרה"ר ע"י תינוק כו' צ"ע כיון שהתינוק אינו בא אלא לסלק איסור טלטול מוקצה א"כ כיון שאפילו בכרמלית כתב שמותר להוציאו אפילו בלא תינוק כ"ש שמותר להוציאו לרה"ר בלא תינוק ונלע"ד דהאי תינוק אינו בא בהוצאתו לר"ה לסלק איסור טלטול דהיינו מוקצה אלא לבטל איסור הוצאה אע"ג דקי"ל כר"ש דפוטר במלאכה שאינה צריכה לגופה מ"מ יש לאיסור הוצאה מקור ועיקר מדאורייתא שם הוצאה וע"ד שכתב הר"ן בפ' המצניע סוף ד' קל"ד וז"ל איכא למידק כיון שאמרי' גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה לדידן דקי"ל כר"ש שאמר מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה אף המוציא לרשות הרבים ליםתרי לית' שלא התירו מפני כבוד הבריות אלא דבר שעקרו מדברי סופרים כגון כרמלית אבל בר"ה לא משום דמי מפיס במלאכה זו אם היא צריכה לגופה אם לא אפילו במת אמרי' בירושלמי דמסכתא ביה מלאכה הצריכה לגופה כגון במ"י שהוציאו לכלבו הילכך בר"ש אסור דכל היכא דאיכא דררא דאיסורא דאורייתא לא שרו רבנן כגון לגבי מת עכ"ל · וזהו דעת ר"ח שאוסר וכמ"ש הרמב"ס גופא בשמו נמצא שגם הרמב"ן שלא מצא ליה היתר בר"ה אלא דוקא על ידי תינוק שהוצאתו מן הדין מותר משום שהוא חי נושא את עצמו אלא שהחכמים גזרוהו עליו מ"מ אין בהוצאה זו עיקר מן התורה לאפוקי הוצאת מת עצמו אעפ"י שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה מ"מ מי מפיס במלאכה אם היא צריכה לגופה וכמ"ש הר"ן ומש"ה הצריך לטלטלה ע"י תינוק והמת יהיה טפל גביה ואז אין בו אלא משום איסור דרבנן שגזרו אפי' על החי וזהו מותר משום כבוד הבריות בכרמלית דאין שם בהוצאה אלא איסור דרבנן וזהו התירו משום כבוד הבריות וגם איסור טלטול משום מוקצה אינו אלא איסור דרבנן רק שאתה בא לסלקן אפילו איסור מוקצה זה ע"י ככר או תינוק ע"ז כתב הרמב"ן שפיר דיצא שכרו בהפסדו אבל הסכמת הר"ן שם בפרק המצניע שמוטב שגם בכרמלית לא יטלטלה כ"א ע"י ככר או תינוק כיון שגם הרמב"ן מודה שאיסור טלטול ואיסור הוצאה שוין הם שניהם אינם אלא איסור דרבנן הילכך מי אנו מפקינן ליה בלא ככר אנו מתירין שני איסורין הוצאה וטילטול וכשאנו מוציאי' אותו ע"י דבר אין בהן אלא איסור הוצאה בלבד ולא עוד אלא כשהוציאו הככר אין בו משום הוצאה שכיון שהתחלנו לטלטל המת ברה"י ע"י ככר נעשה הככר טפל למת לפי שהוא צריך לטלטלו ואף ברה"ר טפל לו מפני שהוא מתיר טלטולו הילכך אין בו משום הוצאה דה"ל כמוציא החי במיטה דפטור על המטה אלמא כל הנטפל להדבר לאו הוצאה מיקרי איכא תקנה בטלטול וליכא אפוטי איסור בהוצאה עכ"ל: (ז) **אפי'** לרה"ר ע"י תינוק ודבר תימה זה ואינו משמע כן בפ' המצניע אפילו לר"ש · וב"י כתב שכתב בספר תורת אדם שהוצאה' מת לר"ה אינו אלא איסורא דרבנן לר"ש משום מלאכה שאינה צריכה לגופה היא כמו מכרמלית לר"הי ומעשה שנזכר בגמרא שהוציאוהו לכרמלית שמעשה כך היה ואילו הצריכו להוציאו לר"ה היה ג"כ מוציאין אותו ודוקא ע"י תינוק אבל לא ע"י ככר דאיכא איסור דאורייתא בככר דהא צריך להוציאו להתיר ע"י טלטול המת אלא שר"ח אסר דלא התירו אלא כרמלית דאין בו עיקר איסור דאורייתא כלל :

(ח) **לא** יפה הם עושים צ"ל דר"ל דוקא מנורה מפני שדומיי בידים בין השמשות אבל שאר כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו אפילו מחמה לצל ע"י ככר ותינוק וכמ"ש הרא"ש

אהל להציל אלא באים שני בני אדם ויושבין בצדו (ח) [ב] חם להם מלמטה מביא כל אחד מטה ויושב עליה חם להם מלמעלה מביא כל אחד מחצלת ופורס על גבו וזוקף כל אחד מטתו ונשמט והולך לו בענין שתיעשה המחיצה מאיליה שנראה כאילו עשו לצורך החי שאין מחללין השבת לצורך מת אפילו באיסור דרבנן אבל התירו לסוכו ולהדיחו ולשמטו מעל הכר ובלבד שלא יזיז בו לא ידו ולא רגלו (ט) ולא שום אבר ואם היה פיו הולך ונפתח (י) קושר לחיו העליון שלא יפתח יותר אבל לא יורידנה לסוגרו שא"כ היה מזיז בו אבר ואין מעמצין עיניו כדי שיסגרו דהוה ליה מזיז אבר : טלטול מן הצד לצורך דבר המותר מותר (ז) הלכך מעות ששכח על הכר נוער את הכר והן נופלות וכן צנון שטמן בארץ [ג] (יא) ומקצת עליו מגולין נוטלו אף ע"פ שבנטילתה מזיז עפר ממקומו וטלטול בגופו אפי' לצורך דבר האסור מותר (יב) הלכך קש שעל גבי המטה והוא מוקצה מנענע בגופו ואם הניח עליו מבע"י (ט) כר או כסת מנענע אפי' בידו שהרי הכינו מבע"י לשכוב עליו פירות הטמונין בתבן או בקש המוקצה אפילו

אינו רשאי לדעת הרמב"ם ומש"ה אמרו שזוקף מטתו כלומר ולא יניחנה שם כי היכי דתהוי היכרא שלא נתכוון בפריסת המחצלת לעשות אהל משתיקן אלא להגן עליהם מפני החמה שהרי כשחם לו מלמטה הביא מטה וישב עליה וכשעמד זקפה משם והלך לו :

ומב[...] מקום יש לדקדק למה פסקו דאין ב' ב"א ויושבים בצדו וכו' הא בלא"ה יכול לעשות כן דהא בגמרא (שם) איתא למימרא זו אמאי דאמר ר' יצחק אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל ואמר להו רב ששת פוקו ואמרו לר' יצחק כבר תרגמא רב הונא לשמעתך בבבל דאמר רב הונא עושין למת בשביל חי ואין עושין מחיצה בשביל מת מאי היא דאמר רב [...] בר יהודה וכן תני שילא מרי מת [...] בחמה באין ב' ב"א ויושבים בצדו [...]הם מלמטה זה מביא מטה ויושב [...]שמע דלמ"ד כלי ניטל אפי' לצורך [...]שאינו ניטל עושין מחיצה למת [...] מת וא"כ א"צ ב' ב"א לישב בצדו [...]להדיא מותר לעשות בשביל מת [...]שמותר לעשות בשביל חי וכיון דקי"ל [...] כלי ניטל אפי' לצורך דבר שאינו [...]מו שנתבאר בסימן ש"ו תו לא ה"ל [...]ק כהאי מימרא ואפשר שמטעם זה [...]והו הרי"ף והרא"ש וא"כ יש לתמוה [...]רמב"ם ועל רבינו שכתבוהו ואפשר [...] דכהי דרב ששת סבר דטעמא דבעי' [...]ו שני ב"א וישבו בצדו הוא משום [...]ל הכלים שיהיו נטלים לצורך החי [...]לצורך המת וכדרבי יצחק מיהו אכן [...]קי"ל כוותיה מפרשינן דטעמא לאו משום כלים הוא דלצורך המת נמי ניטלין אלא טעמא כדי שתהא המחיצ' נעשית מאליה דאין עושין אהל עראי ובשביל [...]חי התירו לעשותה בשינוי כזה אבל מפני המת לבד לא התירו וזה שכתב רבינו באים ב' ב"א וכו' בענין שתיעשה המחיצה מאיליה שנראה כאילו עשה לצורך החי שאין [...]ין את השבת לצורך מת אפי' באיסור דרבנן הרי שתלה הדבר בעשיית המחיצה ולא בטלטול הכלי ואפשר דרב הונא נמי משום עשיית מחיצה קאמר וכדדייקא לישניה [...]ענין טלטול כלים ורב ששת הוא שרצה לפרש דבריו משום טלטול וכדר' יצחק וליתא ובהכי א"ש מה שהכריע הרי"ף בפרק מי שהחשיך דליתא לדרב יצחק מדאמר רב [...](שבת קנח :) היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית וכו' ודוקא בשליפי זוטרי וכתב הר"ן שהקשה עליו הרז"ה דהא רב הונא אית ליה דר' יצחק וכדאמרינן פוקו אמרו [לר' י]צחק כבר תרגמא רב הונא לשמעתיך וכיון שכן אפי' תימא דלא קי"ל כרבי יצחק מ"מ ה"ל לאקשויי מינה לרב הונא דס"ל הכי ובמה שכתבתי נתיישב דלא [...]לאקשויי ליה מדר' יצחק כיון דלפום קושטא לא ס"ל כוותיה ולפ"ז מה שהשמיטוהו הרי"ף והרא"ש לאו משום דלא סברו הכי אלא משום דמשמע להו שדבר פשוט הוא שאין מותר לעשות אהל עראי אלא לצורך החי :

[ו]מ"ש אבל התירו לסוכו ולהדיחו וכו' עד דה"ל מזיז אבר משנה בפרק שואל (קנא·) : **טלטול** מן הצד לצורך דבר המותר מותר בפ' כירה (מג·) [...]אהא דאמרינן גבי מת דטלטול מן הצד שמיה טלטול הקשו התוס' והרי"ף והרא"ש מכאה דוכתי דאשכחן דטלטול מן הצד לא שמיה [...]ל ותרצו דתרי גווני טלטול מן הצד ניכהו דכל שעיקר טלטולו משום דבר המותר ודבר המותר הוא שמיטלטל אלא שא"א לו לטלטל אותו דבר המותר [...] יטלטל עמו דבר האסור בכה"ג שרי אבל כשעיקר טלטולו בשביל דבר האסור אף ע"פ שמטלטל אותו מן הצד כי הכא שהוא צריך לטלטל המת [...] עצמו שלא יסריח בחמה אסור וכ"כ הרמב"ם בפכ"ה וכ"כ ה"ה בשם המפרשים וכתב הרא"ש שה"ר יונה הקשה על זה מדין קש שעל המטה שמנענעו [...]הרי שם דלקש שהוא מוקצה הוא צריך לטלטל ושרי ליה לטלטלו בגופו משום דהוי טלטול מן הצד כדאיתא בגמרא וכתב הרא"ש דל"ק דהתם אף טלטול אין [...]שהרי אינו מטלטלו בידו אלא בגופו כלאחר יד הלכך אף על גב דלקש שהוא מוקצה הוא צריך מדמה ליה לטלטול מן הצד שהוא צורך לדבר המותר [...] תירץ דהתם נמי אינו מטלטל את הקש מפני שצריך לו אלא מפני שצריך למטה וא"א לו בלא טלטול הקש ומש"ה כיון דלא מטלטל ליה בהדיא אלא [...] יד שרי ורבינו כתב וטלטול בגופו אפי' לצורך דבר האסור מותר וכדברי הרא"ש : **הלכך** מעות ששכח על הכר נוער את הכר והן נופלות ככר [...]ר בסימן ש"ט : **ובן** כגון שטמן בארץ וכו' בפרק במה טומנין (נ :) אמר רב הונא האי סליקוסתא דלה שלפה והדר דלה שרי ואי לא אסור [...]"י סליקוסתא עשב שהוא נאה למראה ולהריח וממלאין כד עפר לה ותוחבין אותו לתוכו ונותנו לפני שרים וכשהוא רוצה נוטלו ומריח בו ומחזירו למקומו [...]מבע"י דלה לתוך העפר ושלפה והדר דלה ש"ד ליטלה למחר ולהחזירה שהרי הורחב מקום מושבה והוחלק מבע"י ואינו מזיז עפר ואותבינן עליה מדתניא הטומן לפת [...]ת תחת הגפן אם היו מקצת עליו מגולים אינו חושש לא משום כלאים וכו' וניטלים בשבת ופירש"י הא דנקט מקצת עליו מגולים משום שבת נקט לה ולא משום [...]אחריגא דאי אין מקצת עליו מגולים אין לו במה לאוחזו. אא"כ מזיז העפר בידים וכתב ה"ה בפכ"ה דלא שרי ע"י שיתחוב בו כוש או כרכר כמו בפירות הטמונים [...]דבסמוך משום דכיון שהגומ' מכוסה אם תוחב בהם כוש או כרכר מחזי כעושה גומא אבל בתבן וקש אין בהם משום גומא וגרסינן בפרק תולין (קמא :) אמר [...]חמן האי פוגלא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור ופירש"י כגון שטומנין בקרקע להתקיים כשבא לחלצו מלמעלה למטה שרי אם היה ראשה מלמעלה ועוקצה [...]ה וחולצה מראשה העבה תחלה ועוקצה נמשך אחריה מותר לפי שהגומא רחבה מלמעלה ואין מזיז הקרקע כשהוא שומטה אבל אם חולצה מלמטה למעלה [...]תוכה נתון למעלה וראשה שהוא עב נתון למטה והוא שומטה מסופה לראשה אסור לפי שהגומא קצרה מלמעלה וכשהוא חולצה מזיז העפר ומטלטלו ואע"ג דטלטול [...]ד הוא שמיה טלטול ואסור ודהיכן מימרא דרב נחמן מדתנן הקש שעל המטה לא ינענעו בידו אבל מנענעו בגופו ש"מ טלטול מן הצד לא שמיה טלטול ש"מ [...] כל הכלים (קכג :) אמרינן דהדר ביה ר"כ מהכיא וכתבו שם התוס' וא"ת האי פוגלא ה"ד אי במניח מ"ט שרי מלמטה למעלה הא אפילו ניעור אסור כ"ש [...]ל מן הצד ואי בשכח מ"ט דמאן דאסר אפילו טלטול גמור שרי לצורך לטלטל אגב היתר במעות שעל הכר בצריך למקומו וי"ל דמניח ע"מ ליטלה איירי אע"ג [...] דמי משום דאין מניח לכל השבת מ"מ לא היה לו להניח בענין שיצטרך טלטול מן הצד ע"כ ולמדנו מדבריהם דאפילו לדידן דקי"ל טלטול מן הצד לצורך [...]יתר מותר היינו דוקא בשוכח או במניח ע"מ ליטול בשבת אבל מניח ליטול אחר השבת מלמטה למעלה אסור במכ"ש דניעור (ח) וכתבו התוס' והר"ן בפרק [...]ה דבשלא השרישו עסקינן דאי השרישו אינן ניטלין בשבת דהוי עוקר דבר מגידולו ונראה מדברי התוס' שם שאע"פ שנתוספו מחמת לחות הקרקע שרי [...] רואים שומים ובצלים מתוספים בחלון ודוקא נקט הטומן אבל במתכוין לזריעה חושש משום כולן ע"כ : **וטלטול** בגופו אפילו לצורך דבר האסור [...] כבר נתבאר בסמוך ודין קש שעל המטה משנה בס"פ תולין (קמא.) ופירש"י דסתם קש מוקצה להסקה כלומר שאם היה מיוחד למאכל בהמה [...] לטלטלו : **ומ"ש** ואם הניח עליו מבע"י כר או כסת וכו' שם במשנה : **פירו'** הטמונין בתבן או בקש המוקצה וכו' בר"פ כל הכלים (קכג·) ת"ר פגה [...] בתבן וחררה שטמנה בגחלים אם מגולה מקצתה מותר לטלטלה ואם לאו אסור לטלטלה ר' אלעזר בן תדאי אומר תוחבן בכוש [...]כרכר וכן מגערות מאליהן אר"כ הלכה כר' אלעזר בן תדאי וכתבו התוספות דמיירי כשהניחם שם ע"מ ליטלם אבל אם הניחם שם לכל השבת הוי בסים לדבר [...]אסור כדאמרינן בתבן שע"פ החבית ב וכ"כ הרא"ש בתשו' וכתב עוד אי נמי אפילו

הכי לכתחלה ככ"ל וב"י האריך ע"ש :

ובן כגון שטמן בארץ ומקצת עליו מגולין וכו' וא"ת אפי' אין מקצת עליו מגולין נתיר ע"י כוש או מחט כי היכא דשרינן בפירות הטמונין בתבן או בקש תירץ ה' המגיד דבלנון שטמן בארץ כיון שהגומא מכוסה אם תוחב בהם כוש או כרכר מחזי כעושה גומא אבל בתבן וקש אין בהן משום גומא עכ"ל ומביאו בית יוסף :

מי

דרכי משה

(ז) וכתב הר"ן בפרק שואל דף קפ"ז ע"א דטלטול במקצת שמיה טלטול ואפילו לא טלטל כל הכלי האסור לטלטל אלא הזיזו במקצת בראש אחד אסור אע"פ שראש השני עדיין מונח במקומו : (ח) ובכלבו כתב ג"כ אבל כותב דיש שחולקין וס"ל דאין אוכלין נעשין בסים לדבר האסור : (ט) ע"ל סימן ש"ח דה"ה חושב לשכב עליו וכ"כ הר"ן ס"פ במה טומנין : וב"ב

פרישה

הרא"ש בתשובה והביאו ב"י בריש סימן ש"ח בדין גרעיני תמרה ע"ש :

(ח) **חם** להם מלמטה ר"ל מן הקרקע שרתחו ממה פירש"י דוקא נקט חם להם מלמטה ברישא [...]יביאו המטות לישיבה ברישא והדר מחצלת לפרוס עליהם לצל ולאוזים אותה בידים עד [...]עה שיזקיפוה וישמיטו דה"ל כי ההיא דאמרינן האי מדורתא מלמעלה למטה שרי אבל [...]לא ע"ש והקשו התו' תימא בלי שום חום מאי איסור איכא שיבי' כל אחד מטה לישב [...]ותו אמאי מייתי ברישא מטה והדר מחצלת ימתינו עד שיחם גם מלמעלה ויביאו מטות [...]ת גם יחד ·ונראה דאמור רבנן למעבד היכרא שהוא לצורך חי כל מאי דאפשר למיעבד עכ"ל ועיין בדרישה :

(ט) **ולא** שום אבר שהוא אסור משום מוקצה אבל להדיחו שהוא נוגע בו אינו אסור וכמ"ש לעיל ריש סימן ש"ח דמתיר ליגע במוקצה ולפי מ"ש לעיל סימן ש"י בשם ת"ה [...]ק לאסור נגיעת מוקצה שהוא לצורך המוקצה ק' למה התירו כאן וי"ל דבאמת הקלו [...]מכיון היתר שום פעם בנגיעת מוקצה · וי"מ כל שעושין למת הוא לכבוד החיים · וז"א דא"כ לעיל כשכופה כלי על הבילה לשומרו נמי וק"ל :

(י) **קושר** לחיו העליון כו' ז"ל רא"ף משנה פרק שואל וקושרין את הלחי לא שיעלה אלא שלא יוסיף וכן בא"ר"י ובמיימוני ופרש"י ושמ"ג את שהיה פיו נפתח והולך קושרין את [...]כדי שלא יפתח פיו יותר ולא שיעלה להסגר ממה שנפתח דהיינו מזיז אבר אלא שלא יוסיף להפתח ול' המחבר בכאן תמוה עכ"ל ולעד"נ שהיא היא ודו"ק :

(יא) **ומקצת** עלין מגולין אבל אם אינן מגולין אסור לזוז העפר מעליהן כדי ליטול הצנון ועיין בדרישה :

(יב) **הילכך** קש כו' והוא מוקצה פי' לטיט או להסקה אבל לא למאכל בהמה כגון שהוא סרוח :

כדי

דרישה

[ב] **חם** להם מלמטה כו' והקשו התו' תימא בלי שום חום כו' ועיין מ"ש רמ"י שעירבב פי' רש"י ורמב"ם יחד וכבר כתב ב"י שרמב"ם לא ס"ל כרש"י בדינים גם כתב הטעם שמשום כבוד המת עושין כן שאין זה כבודו לחלל את השבת בשבילו ושאנו מערים שגם אם היה חי ודאי לא היה רוצה בזה עכ"ל · ולא משמע כן מפירש"י ותו' ורמב"ם ורבינו וכ"ע ועיין בב"י שכתב ז"ל והרמב"ם כתב דין זה פרק כ"ו ז"ל היה מוטל בחמה כו' עד ונראה מדבריו שאין שם אוהל אלא מהמחצלאו' בלבד וזוקף מטתו דקא' כו' ע"ש ותראה שהב"י נדחק מאד בפי' הרמב"ם להוציא ממשמעותו ולכאורה קשה למה פירש כן בדוחק גדול ולא פירשו שכונתו כדפירש"י וכמ"ש רבינו ונראה דקשה לב"י בדברי הרמב"ם במ"ש זה מביא מחצלת ופורס ע"ג דל"ל דיביא כל אחד מחצלת בפני עצמו הלא בחד מחצלת סגי לתרוייהו שיכסה כל אחד קצה אחד וכו' דמשמע בהדיא בגמרא ורש"י דשניהן פורסין על גבן מחצלת אחד וא"כ ע"כ צ"ל שהרמב"ם ס"ל דהמחצלאות עצמן הן המחיצות וס"ל דבמחצלאות קטין דיכולין לעמוד בקרקס איירי ומש"ה כשסומכין זה א"ז עומדין על המת כקורה וא"צ סמיכות וק"ל · ורמ"י שערבב ל' רש"י והרמב"ם יחד לא כיון יפה ע"ש :

[ג] **ומקצת** עליו מגולין כו' עיין בב"י שכתב ודהיכן מימרא דרב נחמן מדתנן הקש שעל המטה מנענעו בגופו כו' ר"ל מדמה טלטול מוקצה בגופו לטלטול מן הצד לצורך דבר המותר וכמ"ש הב"י לעיל בשם הרא"ש ע"ש · עוד כתב שם אח"כ בשם התו' ז"ל וא"ת האי ה"ד אי במניח מ"ט שרי ממטה למעלה ר"ל לפי המסקנא פריך דנדחה מימרא דרב נחמן ושרי אפילו ממטה למעלה ומש"ה פריך הא ממטה למעלה טלטל עפר משא"כ במלמעלה למטה שמוציא הכנון ואינו מטלטל העפר אפילו בטלטול מן הצד וכתבתי זה לאפוקי ממה שראיתי טועים שמגיהין בתו' וגם כאן בב"י מ"ש שרי מלמעלה למטה וטעות בידם כמ"ש · ועוד דא"כ מאי מסיק מ"ט מאן דאסר הא ליכא מ"ד דאסר מלמעלה למטה :

בוכנא

חדושי הגהות

שיא בפרק כירה לא נמצא דיבור תוספות זה ואולם הוא בפרק במה טומנין (נ :) ד"ה הטומן וכן משמעות רש"י (שבת קיג :) ד"ה ואינו חושש : ב כתב מהרל"ח ז"ל אבל לפי' הא' שפי' רבינו לעיל סימן ש"ט דכל היכא שלא היה דעתו ליטלו מבע"י הוי בסים לדבר האסור ואע"פ שהיה דעתו ליטלו בשבת צריך לחלק דל"א דההיתר נעשה בסים לדבר

אפילו כולן מכוסין יכול לתחוב בהן מחט (יג) כדי שינער הקש מעליהם ויטלם :

שיב מי שיש לו מקום מיוחד לבית הכסא (א) יכול להכנים עמו אבנים לקנח מלא ידיו אין לו מקום קבוע מכנים עמו כשיעור ראש (ב) [א] בוכנא קטנה ואם ניכר באבן שקנחו בו (ג) מותר להכניסו אפילו הוא גדול הרבה או אפילו אם הם הרבה (ד) ומותר להעלותן לגג לקנח בו ולא אמרינן כיון שיש לו מקום מיוחד לבדו יעלה שם מע"ש (ה) צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו ולא חיישינן שמא יתלוש ולא יקנח באדמה מפני שהיא נפרכת
וכיון

ב"ח

שיב מי שיש לו מקום מיוחד וכו' ס"פ המוציא יין א"ר ינאי אם יש לו מקום קבוע לבית הכסא מלא היד ואם לאו כהכרע מדוכ' קטנה של בשמים אמר רב ששת אם יש עליה עד מותר כך כתבו התוספות הגירס' ודנראה לר"ת כגירסת ר"ח ואם לאו כהכרע מדוכה קטנה של בשמי' והכרע פי' רגל כמו כרעי המטה וכן מפרש בירושלמי כמלא רגל מדוכה קטנה של בשמים ודאמר רב ששת אם יש עליה עד מותר מילתא באפי נפשה היא פי' מותר לקנח בה אפי' גדולה הרבה או אם יש הרבה ממלא היד מותר ליטול כולן דכיון דיש עליהן עד הוכנו כולן עכ"ל וכך היא גירסת הרי"ף והרא"ש אלא שפירשו כהכרע מדוכ' כראשו של בוכנא שדוכין בו את הבושם והביאו ג"כ הירושלמי שפירש מלא רגל מדוכה קטנה ורבי' לא כתב אלא כשיעור ראש בוכנא וכל זה דלא כגירסת רש"י ופירושו גם הר"ן הקשה על פרש"י והסכים לגירסת הרי"ף והרא"ש אלא שפי' כהכרע מדוכה קטנה כלומר כמשקלה וז"ל רש"י אם יש מקום קבוע לב"ה שאם ישתיירו לו ערבית יקנח בהם שחרית מכנים שם מלא יד עכ"ל משמע דפי' מקום קבוע הוא שמיוחד לו לבדו דאם גם אחרים נכנסים לשם אסור לו להכנים מלא היד שלא לצורך שהרי אחרים יקנחו בהם אלא בכל פעם שיכנס לא יקח אלא אבן אחת כשיעור ראש בוכנא אא"כ יש עליה קנוח המעיד שהכינוהו לכך אז מותר להכניסו אפי' גדול הרבה או אפי' הם הרבה ואפי' אין המקום קבוע לו לבדו דאין באבנים אלו איסור מוקצה כיון שהכינום לכך והרי"ף כתב אם יש עליה עד מותר פירשוהו רבנן כגון סמרטוטין כדתנן התם משמש' בעדים הן הן תיקוניה הן הן עיוותיה : ומ"ש ומותר להעלותן לגג וכו' בעיא דאיפשיטא לשם ורש"י פי' דלגג קמבעיא ליה מי חיישינן לטירחא יתירא או לא והתו' הקשו על פירושו ופירשו דנקט לגג כלומר דיש לו מקום קבוע לו לבדו ואם יזמינם מע"ש לא יקחם אחר ועוד דב"ה קרוב על הגג ויכול להכין שם מע"ש ומהדר ליה דאפי' הכי שרי להעלותם בשבת וכך כתב רבינו כפי' התוספות ופירש להעלותם היינו מלא היד שהתירו לו ביש לו מקום מיוחד ולא יותר ממלא היד כמ"ש בתחלת דבריו ובדין שהיה לו לרבינו לקצר ולכתוב מי שיש לו מקום מיוחד לב"ה יכול להכנים עמו אבנים לקנח מלא ידיו ולא אמרינן כיון שיש לו מקום מיוחד לבדו יכניסם שם מע"ש אין לו מקום קבוע וכו' אלא נמשך אחר התלמוד דבתחלה כתב הא דר' ינאי דאם יש לו מקום קבוע מלא היד ואם לאו כהכרע וכו' ודאמר רב ששת עלה אם יש עליה עד וכו' ואח"כ כתב הא דמבעיא לן מהו להעלותם לראש הגג וכו' והעיקר דאם היה מקצר הייתי אומר דאעפ"י שיש לו מקום מיוחד לא הטריחוהו חכמים להכניסם מע"ש במקום רחוק כגון ב"ה שבשדה בזמן חכמי התלמוד אבל במקום קרוב חייב להכניסם מע"ש להכי האריך רבינו ואמר דאפי' ב"ה שעל הגג דמיוחד לו לבדו והוא קרוב לגמרי נמי לא אמרינן שיעלה לשם האבנים מע"ש אבל קשה דבגמרא משמע דהא דמותר להעלותם על הגג היינו דוקא בב"ה שאינו מיוחד אבל אם הוא מיוחד צריך להעלותם מע"ש ורבינו כתב דאף במיוחד לו לבדו אין צריך להעלותם מע"ש ועיין במ"ש ב"י בסוף סי' זה ואיכ' למידק דרבינו כתב מלא ידיו ותלמודא לא קאמר אלא מלא היד דמשמע להדיא מלא יד אחת ותו לא והא דקאמר מלא היד ולא קאמר מלא יד היינו מלא היד שמאל שמקנח בה וצ"ע : צרור שעלו בו עשבים וכו' פי' רש"י דאפילו יהא
תולש

ב"י

אפילו במניח ושאני הכא שלא נעשית החררה בסים אלא לצורך האפיה ולסלקה עכ"ל וטענה זו אפשר דמהני גם לפגה שטמנה בתבן שלא נעשית הפגה בסים לתבן אלא לצורך שתתבשל בתבן ולסלקה אח"כ ואפשר שדעת הפוסקים כן ומש"ה סתמו דבריהם ולא חילקו בדין זה בין שוכח למניח ואע"פ שאפשר לומר שסמכו על מ"ש באבן ע"פ חבית ומעות שעל הכר דדוקא בשוכח מותר ולא במניח וכ"ש לטלטל מן הצד דאסור במניח כיון דמוקצה דרבנן הוא ויש לד לומר שהפוסקים סוברים להקל הכי נקטינן וכתב ה"ה בפכ"ה שפירש"י בפרק חלון (עז :) והוא שכבו עכשיו הגחלים הא בשלא כבו לא דמתוך שהפכין מכבה העליונות ומבעיר התחתונות וכ"כ הרשב"א עכ"ל ונראה דמש"ה השמיט רבינו דין חררה שטמנה בגחלים דכיון דבכבו מוקמינן לה לית בה רבותא טפי מבפירות הטמונין בתבן ולא רצה לכתב' ולהאריך להתנות דדוקא בכבו גחלים היא כיון דלית בה רבותא והרמב"ם כתב חררה שע"ג גחלים ולפי דבריו אפילו בלא כבו נמי מיתוקמא שפיר שמאחר שאינה טמונה אינו חותה גחלים בנטילת החררה אלא שמנענען דהוי טלטול מן הצד ושרי ובריית' דקתני שטמנה בגחלים לא טמנה קאמר אלא שהניחה ע"ג גחלים אלא דאיידי דנקט בפגה שטמנה נקט נמי בחררה שטמנה ול"ד א"נ איידי דבכבו שרי אפי' טמנה נקט טמנה אבל אין ה"נ דהיכא דלא כבו לא שרי אלא בהניחה ע"ג גחלים כתוב בשבלי הלקט כתב ה"ר בנימין מה שנהגו להצניע אתרוגים או פריסים בחול או בעפר נ"ל שמותר לגלותם ולהוציאם משם ואינו דומה לפגה שטמנה בתבן וכו' דהתם תבן דומיא דגחלים שהם מוקצים כגון תבן שהכניסו לאוצר אבל האי חול או עפר אינו מוקצה כדאמרי' ביצה (ז.) מכסים אדם מלא קופתו עפר ועושה בו צרכיו והוא שייחד לו קרן זוית :

שיב מי שיש לו מקום מיוחד לבית הכסא יכול להכנים עמו אבנים לקנח וכו' בס"פ המוציא יין (פא.) ת"ר ג' אבנים מקורזלות מותר להכנים לב"ה ופירש"י מותר להכניסם בתוך ד"א או בחצר דלא מיתסר לטלטולינהו (א) ועוד אבאר זה בס"ם בס"ד ומקורזלות היינו כדי שיהו ראויים לקינוח ופירש"י שם ובפ' לולב הגזול (לו :) דהיינו א פוקוד"ש וכ"כ ה"ה בפכ"ו שמקורזלות הן חדות והתוס' פירשו בפ' לולב הגזול דהיינו שהן רכות והר"ן כתב מקורזלות ראויות לקינוח ואפשר דהיינו לומר דלא שני לן בין חדות לשאינן חדות דבראויות לקינוח תליא מלתא ולאורחא דמלתא נקט מקורזלות וטעמא דשרו טלטול אבנים לקנח בב"ה משום כבוד הבריות כדלקמן ומסיים בברייתא וכמה שיעורן ר"מ אומר כאגוז רבי יהודה אומר כביצה ובברייתא אחריתי קודם זו אמרינן נמנו וגמרו מלא היד ופירש"י מלא היד בין שלשתן ואפי' הן ד' או ה' ובין כולן מלא היד ובתר הכי א"ר ינאי אם יש מקום קבוע לב"ה מלא היד ואם לאו כהכרע מדוכה קטנה של בשמים אמר רב ששת אם יש עליה עד מותר . ופירש"י אם יש מקום קבוע לב"ה · שאם ישתיירו לו בהם ערבית יקנח בהם שחרית מכנים שם מלא יד : כהכרע. כשיעור המכריע: כאגוז · כפיס מכוית וזוטר מכביצה : מדוכה קטנה · מלאכתה לאיסור ואסור לטלטלה : ואמר רב ששת אם יש עליה עד · כלומר קינוח המעיד שעשויה לכך מותר לטלטלה לקינוח : והר"ן כ' שאין פירש"י מחוור מכמה טעמים ואחד מהם דבלאו עד נמי מ"ט לא שריא דהא כל כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו ולצורך מקומו אלא ודאי כולה חדא מלתא היא וה"ק ואם לא כהכרע מדוכה קטנה של בשמים כלומר שאם אין לו מקום קבוע לב"ה לא התירו לו מלא היד אלא אבן אחת כהכרע מדוכה קטנה של בשמים כלומר כמשקלה והכי מוכח האי פירושא בירושלמי ורב ששת אמר בתר הכי דאפי' אבן גדולה כל שיש עליה עד מותר לטלטלה שמוכחת היא לכך וכ"כ התו' (שבת פא.) וז"ל ואם לא כהכרע נראה לר"ת כגירסת ר"ח ואם לאו כהכרע מדוכה קטנה של בשמים והכרע פי' רגל כמו כרעי המטה וכן מפרש בירושלמי כמלא רגל מדוכה קטנה של בשמים אמר רב ששת אם יש עליה עד מותר מלתא באפי' נפשה היא פי' מותר לקנח בה אפי' גדולה יותר מכביצה או אם יש הרבה ממלא היד מותר ליטול כולן דכיון דיש עליהן עד דהיינו שקינוח ניכר בו הוכנו כולן וכן פירשו הרי"ף והרא"ש וכך הם דברי רבינו והרמב"ם בפכ"ו כ' דברי רב ששת בפירוש הרי"ף והרא"ש והיכא דאין עליה' עד כתב שמכניס שלשה אבנים מקורזלות לקנח בהם וכמה שיעורן כמלא היד ולא חילק בין שיש לו מקום קבוע לאין לו ואפשר דס"ל דלא קי"ל כרבי ינאי דכיון שלא חילקו בברייתא בין יש לו מקום קבוע לאין לו הכי נקטינן דשיעורא הוי מלא היד בכל מקום :

ומותר להעלותם לגג לקנח בו וכו' שם בעא מיניה רבה בר רב שילא מרב חסדא מהו להעלותם אחריו לגג ופירש"י מי חיישינן לטרחא יתירה או לא והתוספות (שם ·) והר"ן פירשו מי אמרינן כי שרו רבנן לטלטל אבנים ה"מ כשאין לו מקום ליפנות שא"א להכינם' מבע"י אבל כשנפנה לגג בתוך ביתו כיון שיש לו מקום קבוע אסור שהיה לו להכניסם מאתמול א"ל גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה :

צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו וכו' (שם :) א"ל צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו והתולש ממנו בשבת חייב חטאת · ופירש"י מותר לקנח · דאינו מתכוין לתלוש ומותר דהלכה כר"ש : והתולש ממנו במתכוין חייב · דמקום גדולו הוא ואע"פ שהוא צרור ואינו עפר אמר רב פפי ש"מ מדר"ל האי פרפיסא שרי לטלטולי מתקיף לה רב כהנא אם אמרו שלא לצורך יאמרו לצורך ופירש"י פרפיסא עציץ נקוב שזרעו בו אמר אביי פרפיסא הואיל ואתא לידן נימא ביה מלתא היה מונח על גבי קרקע והניחו ע"ג יתדות חייב משום תולש היה מונח ע"ג יתדות והניחו ע"ג קרקע חייב משום נוטע וכתב רש"י חייב משום תולש דאינו נהנה עוד מריח הקרקע ול"נ דהאי חייב ל"ד אלא אסור משום דדמי לתולש דאי חייב ממש קאמר לצורך היכי שרו רבנן איסור כרת וסקילה משום קינוח ע"כ וכתב ה"ה בפ"ח ונרא' שלא היה גורס בההיא דצרור חייב חטאת אלא חייב בלבד עכ"ל ול"נ שאפשר שגורס בההיא דצרור התולש ממנו חייב חטאת ומה שפירש דחייב ל"ד קאי אהיה ע"ג קרקע והניחו ע"ג יתדות דאם איתא דחייב בחטאת לא הוו שרי משום קינוח כיון דפסיק רישיה הוא אבל מתולש אף ע"פ דחייב חטאת לא קשי לן אמאי שרו רבנן כיון שכשמקנח אינו מכוון לתלוש הא קי"ל דדבר שאין מתכוין מותר וכיון דלאו פסיק רישיה הוא שהרי אפשר לקנח בו ולא יתלשו העשבים שרי והרמב"ם לא הזכיר דין צרור שעלו בו עשבי' בפכ"ו וכתב ה"ה בפ"ח שאפשר שסובר שההיתר היא כשהצרור מונח ע"ג יתדות ונסמך על מה שכ' היה לפניו צרור וכו' ואע"פ שלא נזכר שם שעלו בו עשבים כיון שמונח ע"ג יתדות אין איסור מחמת עשבים עכ"ל :

ולא יקנח באדמה מפני שהיא נפרכת וכו' (שם ·) א"ר יהודה אבל לא את הפאיים ופירש"י כמו שקל פיסת רגב דהואיל ומיפרכא לא חזי לקינוח ואסור לטלטל :
אסור

דרכי משה

שיב (א) וכ"כ בתא"ו נ"ב ח"ו :
וע"ל

דרישה

סי' שיב [א] בוכנא קטנה עיין בב"י שכתב בשם רש"י בהכרע כשיעור המכריע כאגוז אע"ג דהביא הב"י לפני זה בלשון גמרא שיעור באגוז ע"ש בגמרא דף פ"א ותמלא ג"כ שיעור אגוז מוזכר . ומ"ש אח"כ בשם התוספות שכתבו ז"ל נראה דל"ג כגי' ר"ח ואם לאו בהכרע כו' לכאורה נראה דגי' רש"י היה בהכרעו שהוא מלה מוכרתת ומ"ש מדוכה קטנה של בשמים היא ענין בפני עצמו ועליה קאי רב ששת אבל ר"ח ור"ת גורסי' בהכרע בלא וי"ו ומפר"י בהכרע מדוכה כו' ר"ל במשקל של מדוכה וק"ל :
משום

מרש"י לכרמלית התירו משום כבוד הבריות שהרי איסור מוקצה חמור מאיסור כרמלית ... אפילו ג' או ד' לפי גודל האבנים : (ב) בוכנא קטנה פי' ר"ת כמו רגל של מדוכה קטנה תפילה דאל"כ אסור לקנח בו שמביא לידי תחתוניות כמ"ש לעיל סימן ג' : (ד) ומותר להעלותם לגג ולא אמרינן דווקא בשדה והוא רחוק כמו ב"ה שלהם לא אטרחוהו אבל בבית ה"ל להזמינה מע"ש תו' : (ה) וצרור שעלו בו עשבים כו' נראה דתלת קמ"ל חדא דלא חיישינן שמא יתלוש ממנו העשבים ויהיה חייב חטאת ושנית אע"ג דצרור הזה יש לו יניקה מן הארץ ויש איסור ליטלו מקרקע שלא לצורך כדין עציץ נקוב וכמ"ש אביי והביאו ב"י אפ"ה לצורך קינוח התירו משום כבוד הבריות והשלישי אע"פ שהצרור הוא כאבן והוא מוקצה :
משום

פרישה

(יג) כדי שינער הקש כו' וכתב רמ"א והא דלא התירו ג"כ גבי נכון בה"ג כשאין העלין מגולין כלל דשאני התם כיון שהגומא מכוסה אם תחב בהם או בדבר אחר מחוי כעושה גומא משא"כ בתבן וקש שאין שייך בה גומא עכ"ל ונראה דר"ל דבשעת תחיבה מתמלא בעפר יהיה נראה כאילו רצונו לחפור גומא אבל מה שנוטל משם הלכון אף שנעשה בנטילתו גומא מ"מ אינו נאסר דאל"כ אפילו בלא מכוסה נמי וק"ל :

סי' שיב (א) יכול להכנים עמו אבנים לקנח מלא ידיו שאם ישתייר לו ערבית יקנח בהם שחרית רש"י וכתב וכל זה מיירי בחצר או בתוך ד' אמות והתו' כתבו דאפי' כרמלית ומדהתירו טילטול אבנים כ"ש שהתירו להכנים עמה כו' ומשום כבוד הבריות התירו מלא ידיו מדוכה קטנה ועיין בדרישה : (ג) מותר להכניסו כו' שהרי הכינה לזה והיינו דווקא שקנח בו הוא עצמו
משום

חדושי הגהות

לדבר האסור אלא כשהניח האיסור על ההיתר לצורך דבר האסור דכיון דהנחה הוא הויא לצורך האיסור נעשה ההיתר בסיס לדבר האיסור אבל כאן שהניח התבן על הפירות לצורך הפירות שיתבשלו אין לומר דלהוי הפירות בסיס לתבן כי אדרבה הנחת התבן היה לצורך הפירות וכן יש לדחות ראיית בעה"ת דלעיל סימן ש"ט שהביא מההיא דטומנין בגיזי צמר ע"כ : שיב א ברש"י בשבת לפנינו ליתא רק איתא בזה"ל ביקועיות שיהיו ראויות לקינות :
הנוסחא

וכיון שאינה ראויה לקנח אסור לטלטלה אסור לקנח בחרס אפי' בחול (ו) [ב] משום סכנה היו לפניו בשבת צרור ואזני חרס חלקי' שראויין לקנח בהם מקנח בחרס שהוא ראוי לטלטל לכסות בו הכלי ולא יקנח בצרור צרור ועשבים לחים (ז) יקנח בעשבים אבל ביבשים לא משום סכנה שהן חדין (ח) ומחתכין הבשר היה צריך לנקביו ואינו יכול לפנות שרפואתו למשמש בפי הטבעת לא ימשמש בכל ידו כדרך שעושה בחול משום השרת נימין אלא ימשמש כלאחר יד (ט) בשתי אצבעותיו ור"ח פי' שלא ימשמש בצרור של הקנוח (י) להחליק כדרך שעושה בחול משום כתישה אלא כלאחר יד תשובה להרב ר"מ מרוטנבורג (יא) ששאלת על משמוש הברזא בפי הטבעת אם מותר בשבת אמרי' התם אמר רבא אסור למשמש בצרור בשבת כדרך שעושה בחול מתקיף לה מר זוטרא (יב) ליסתכן ומשני כלאחר יד אלמא ע"י שינוי שרי כגון שאוחז הצרור או הברזא בשתי אצבעותיו וממשמש אבל בכל היד לא ואם תחוב כולו בגוף היה נראה דשרי לצאת בו דלא דמי להא דתנן בפ' המצניע (צב·) המוציא בפיו ובמרפקו פטור וכל פטורי שבת פטור אבל אסור דהתם כשהוא פותח פיו ופושט מרפקו המשוי נראה אבל הכא שהוא בלוע כולו בגוף היה נראה דשרי אמנם איני מתירו כיון שמכניסו תדיר כדי לחזור ולהוציא אע"ג דלא דמיא ממש להני איכא למימר דפטור אבל אסור כי הני והואיל ואפשר במשמוש גרידא וע"י שינוי ובהכי סגי דלא ליסתכן לא שרינן ליה להכניסו כולו אפי' ע"י שינוי לצאת בו בשבת ע"כ· אסור לפנות בשדה ניר בשבת (יג) שמא יבא לאשויי גומות :

שיג **פקק** החלון כגון לוח או שאר כל דבר שסותמין בו החלון יכולים לסותמו אפילו אם אינו קשור ולא אמרי' דהוי במוסיף

אסור לקנח בחרס אפי' בחול מפני הסכנה פשוט (שם·) ופירש"י משום סכנה שלא ינתק בו שיני הכרכשתא שהיא תלויה בהם :

היו לפניו בשבת צרור וחרס (שם פב·) רב הונא אמר מקנח בצרור ולא בחרס ורב חסדא אמר מקנח בחרס ולא בצרור מיתיבי היו לפניו צרור וחרס מקנח בחרס ואין מקנח בצרור הב"ע באוגני כלים ופירש"י באוגני כלים · שהן חלקים ואינם מקרעים את הבשר ופסקו הרי"ף והרא"ש כרב הונא וכן פסק הרמב"ם בפכ"ב :

צרור ועשבים לחים יקנח בעשבים אבל ביבישים לא וכו' ג"ז שם היו לפניו צרור ועשבים רב חסדא ורב המנונא חד אמר מקנח בצרור ואין מקנח בעשבים וחד אמר מקנח בעשבים ואין מקנח בצרור מיתיבי המקנח בדבר שהאור שולטת בו שיניו התחתונות נושרות לא ק"ק הא בלחין הא ביבשין ופסק הרא"ש [illegible] ודוקא [illegible] וכ"כ הרמב"ם [illegible] אור שולטת בהם [illegible] מחוברים יכול לקנח בהם [illegible] ולא יזיזם ומשום שמוש במחובר ליכא כדאמרינן בפ"ב דעירובין (לד·) דלא אסרו אלא [illegible] וכ"כ ר"י בח"ג :

היה צריך לנקביו ואינו יכול לפנות וכו' ג"ז שם (פא·) אמר רבא אסור למשמש בצרור בשבת כדרך שממשמש בחול מתקיף לה מר זוטרא ליסתכן [illegible] ומשני כלאחר יד [illegible] ליפנות ואינו יכול לפנות [illegible] בפרקין דמשמש בצרור [illegible] :
כלאחר יד · האי כדרך דקאמר רבא כדרך הממשמש בחול בלא שינוי משום השרת נימין אבל כלאחר יד כגון אוחז צרור בב' אצבעותיו ש"ד ור"י כתב בח"ט כלאחר יד כלומר שנוטל הצרור בב' אצבעותיו כלומר בנחת וממשמש בנחת והרא"ש כתב פירש"י וכתב עוד בשם ר"ח פי' לממשמש צרור כדי להחליקו שלא יסרט בשרו ומשום כתישה: **תשובת** הר"ס מבוארת היא : **אסור** לפנות בשדה ניר בשבת וכו' (ג"ז ש :) מימרא דרב הונא ופירש"י שדה ניר חרישה ראשונה ועומד לזריעה ואמרינן בגמרא שאם היא בשדה חבירו אפי' בחול אסור משום דדושא ופירש"י מפני שדש את נירו ומקלקל את הזריעה גרסינן תו (שם :) א"ל אביי לרב יוסף ירדו עליה גשמים ונטשטשו מהו א"ל אם היה רשומו ניכר מותר · ופירש"י דקאי אמדוכה קטנה של בשמים דאמר רב ששת אם יש עליה עד מותר · אם נטשטש אותו עד מהו מי ביטל לייחוד דידיה או לא : אי רשומו ניכר מותר · דכיון דמאיס לא חזי לבשמים ולא מבטיל ליה מבית הכסא · וכיוצא בזה פי' הרא"ש דקאי ארב ששת אלא דלטעמי' אזיל שפיר' דרב ששת לאו אמדוכה קאי אלא אאבן גדולה או שהם יותר ממלא היד וניכר שקנחו בה מותר לטלטל כולן · שכבר הוכנו והשתא מבעיא ליה אם ירדו עליהם גשמים ונטשטשו כלומר והעביר את קינוח מהו א"ל אם רשומו ניכר מותר אבל הרי"ף פי' כלומר אם ירדו גשמים על האבנים המקורזלות האלו ונטבעו בקרקע מהו מי חיישינן שיהא כסותר או כטוחן או לא א"ל אם היה רישומו ניכר מותר וכדבריו כתב הרמב"ם בפכ"ו · בפרק לולב הגזול (לז :) מייתי האי ברייתא דג' אבנים מקורזלות מותר להכניסן לבה"כ ופירש"י מותר להכניסן בתוך ד"א ובה"כ בשדה ואינו מוקף מחיצות ואין כאן אלא טלטול דרבנן ומשום כבוד הבריות לא גזור והתוספות (שם :) כתבו ומדקאמר להכניס משמע דאיכא מחיצות ולשון בה"כ משמע בית ואפ"ה התירו להכניס אע"ג דמכניס מכרמלית לרה"י ותדע דהא איסור טלטול מוקצה חמור מאיסור כרמלית וכיון שהתירו טלטול אבנים משום כבוד הבריות כ"ש שהתירו ד"א בכרמלית ולהכניס מכרמלית לרה"י ומרה"י לכרמלית ומיהו לדידן דיש לנו בה"כ קבוע בבתינו אסור כדמוכח בשלהי המוציא יין (פא :) דשרי רב חסדא להעלותן אחריו לגג ואקשי ליה רבינא וכו' ושני הכא אין אדם קובע מקום לבה"כ משמע דהיכא דקבע אסור ואע"פ שפי' שם בקונטרס דהא דבעי למיסר בגג משום טרחא יתירה בהעלה לגג לא משמע כן אלא לפי שהיה יכול להעלותן לגג מע"ש הוא דבעי למיסר כיון דאפשר להזמינן ומסיק דשרי משום דאין אדם קובע מקום והא דאמר ר' ינאי אם יש לו מקום קבוע לבה"כ מלא היד התם בשדות איירי דמקום רחוק הוא וטורח להזמין מע"ש אבל לדידן דיש לו מקום קבוע בבית אסור אא"כ הזמין ושמא כיון דנפישי בני הבית דהוו שקלי להו לא אפשר ושרי עכ"ל התו' והגהת מיימון בפרק כ"ו כתבו סתם דבבתי כסאות שלנו הקבועים בבתים אסור לטלטל אבנים אא"כ הזמינם מאתמול וכדברי תוס' הראשונים אבל הג"א בפרק המוציא יין כתב כדברי תוס' האחרונים שאם יכול אדם אחר ליכנס באותו ב"ה לא חשיב קבע דזמנין שמולא שם אדם והולך במקום אחר ולא היה אפשר להזמין מע"ש הלכך מותר להכניס בשבת ומדברי הפוסקים שכתבו דינים אלו סתם משמע דל"ש לן בין זימנ' לזמנא דכי היכי דחזינן דשרי להעלותן לגג אע"פ שהיה אפשר לו להעלותן מע"ש ה"כ לדידן דאית לן בתי כסאות שרי משום כבוד הבריות :

שיג **פקק** החלון כגון לוח או שאר כל דבר שסותמין בו החלון יכולין לסותמו וכו' בפרק כל הכלים (קכה :) ר' אליעזר אומר פקק החלון בזמן שהוא קשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו וחכ"א בין כך ובין כך פוקקין בו ואסיקנא בגמרא דאף על גב דסתם לן תנא (בסוף) עירובין (מד·) כר"א לא קי"ל כוותיה משום דבסוף שבת (קנז :) סתם לן כרבנן דתנן מעשה בימי אביו של רבי צדוק וכו' ומדבריהם למדנו שפוקקין ומעשה רב ובגמרא שם (קכה :) מאי בין כך ובין כך א"ר אבא א"ר כהנא בין קשור בין שאינו קשור והוא שמתוקן א"ל ר' ירמיה ולימא מר בין תלוי בין שאינו תלוי והוא שקשור

תולש דבר שאין מתכוון הוא ולא פסיק רישיה : **אסור** לקנח בחרס אפי' בחול משום סכנה וכו' והא דכתב רבינו בסי' ג' דאסור לקנח בחרס משום כשפים אתא לאשמועי' דבחול אסור אפי' באזני חרס משום חששא דכשפים אלא יקנח בצרור אבל הכא כתב הטעם משום סכנה לאורויי דבאזני חרס דליכא סכנה יקנח בחרס ואעפ"י דאיכא חששא דכשפים ולא יקנח בצרור בשבת דאסור לטלטלו והכי איתא להדיא בגמרא ובפרש"י אלא דמ"ש רש"י בסוף לשונו דבשבת קמ"ל דבחרס לא אי משום סכנה אי משום כשפים קשה קצת דהא לא אסר בשבת אלא בחרס שאינו מאזני כלים דאיכא בהו סכנה אבל באזני חרס שרי ולא חיישי' לכשפים כדפי' וצ"ל דלרווחא דמילתא נקט רש"י הכי כלומר דבחרס שאינו מאזני כלים אית בה תרתי משום כשפים ומשום סכנה וכיון דאית ביה נמי משום סכנה אסור בחרס ושרי בצרור: **ומ"ש** מקנח בחרס שהוא ראוי לטלטל לכסות בו הכלי וכו' רבי' נקט כסוי משום דהכי איתא בפרק כל הכלים וכדלעיל בסי' ש"ח אבל רש"י בס"פ המוציא יין כתב דהוא ראוי לחתות בו האור או לחשוף מים מגבא דהכי תנן בס"פ המוציא יין :

היה צריך לנקביו וכו' שרפואתו למשמש בפי הטבע' פי' למשמש בצרור בפי הטבעת ה"א להדיא בגמ' וכמו שהביא ר"ת בתשובה בסמוך לישנא דתלמודא וקאמר דישנה ולא ימשמש בכל ידו משום הסרת נימין ופי' התוספות דפסיק רישיה הוא דודאי איכא הסרת נימין ואיכא למידק דאי כפי' התו' למה ליה לתלמודא למימר דאסור למשמש בצרור בשבת כדרך שהוא ממשמש בחול אלא כלאחר יד ע"י שינוי בב' אצבעותיו דהאי לישנא משמעו דאסור משום עובדא דחול והא ליתא אלא אסור מדאורייתא דבודאי איכא הסרת נימין וא"כ הכי ה"ל למימר אסור למשמש בצרור בשבת בכל ידו דמשיר נימין אלא ממשמש בשתי אצבעותיו לכן נראה דאף במשמש בכל היד לאו פסיק רישיה הוא דאפשר דלא ישיר נימין ואפ"ה אסור למשמש בכל היד כדרך שהוא עושה בחול אלא ע"י שינוי כלאחר היד בב' אצבעותיו שאם נתיר לו בכל היד כדרך שהוא ממשמש בחול חיישי' שמא יבא להשיר נימין במזיד ולכך צריך לשנות שלא למשמש אלא בב' אצבעותיו כדי שיזכור שהוא שבת ולא ישיר נימין וכענין שכתב רבי' בסי' ש"א בהולך לדבר מצוה דיכול לעבור במי' ובלבד שיעשה שינוי שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו כדי שיזכור שהוא שבת ולא יבא לידי סחיטה במזיד כנלפע"ד ודלא כפי' התו' : **תשובה** להר"ס וכו' אמנם איני מתירו כיון שמכניסו תדיר כו' נר' דה"ק איני מתירו אעפ"י שהוא בלוע כולו בגוף דמ"מ דמי למוציא בפיו ובמרפקו שהרי ברוב פעמים הוא מכניסו כדי להחזיר ולהוציאו ולא יהא נשאר בגוף ובמוציא בפיו או במרפקו ג"כ ברוב פעמים נראה המשאוי ואסור ואע"ג דלא דמיא ממש להני כלו' דברזא ודאי באותה שעה שהוא בלוע בגוף אי אפשר שיהא נראה משא"כ בפיו ובמרפקו דאף בשעה שאינו נר' אפשר לו שיהא נראה כשיהיה פותח פיו ופושט מרפקו אפ"ה איכא למימר דפטור אבל אסור כי הני : **ומ"ש** והואיל ואפשר כו' כלו' ועוד הואיל ואפשר וכו' : **אסור** לפנות בשדה ניר וכו' מפרש בגמרא דבשדה שלו קאמר דבשל חברו אפי' בחול אסור מפני שדש את נירו ומקלקל הזריעה :

שיג **פקק** החלון וכו' משנה פ' כל הכלים ר"א אומר פקק החלון בזמן שהוא קשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו וח"א בין כך ובין כך

פרישה

(ו) **משום** סכנה שהוא מנתק שיני הכרכשתא שהיא תלויה בהם ולעיל בסי' ג' כתב הטעם משום כשפים וכן הוא בגמרא בפרק המוציא יין א"ר יוחנן אסור לקנח בחרס משום סכנה ואיתימא משום כשפים מאי כשפים כו' ונראה דלעיל דאיירי בשדה שייך טעמא דכשפים שהוא חמור יותר מסכנה דגופו וגם שייך אפילו באזני חרס וכאן מדבר רבינו במקום קבוע דלא שייך כישוף כגון גג וכיוצא בו ושייך טעמא דסכנה וכן מוכרח אתה לומר מדכתב רבינו בסמוך באזני חרס מותר ואמאי לא חיישינן לכישוף אלא כדכתבתי ועיין בדרישה : (ז) **יקנח** בעשבים ואפילו במחוברים הותר רש"י דלא אמרו אסור לשמש במחובר אלא באילן דוקא : (ח) **ומחתכין** הבשר בגמרא מפרש מפני שהאור שולט בו והמקנח בדבר שהאור שולט בו שיניו התחתונות נושרות וכן באשר"י והטעם בכאן אינו כנון ועיין בס"פ המוציא יין עכ"ל רמ"ף · ואפשר לומר דס"ל לרבינו דהא דשיניו התחתונות נושרות היינו מפני שהן חדין ומחתכין הבשר ושוב מצאתי שכ"כ רמ"י בס"ע אבל באמת ליתא דהא רבינו תלה הדבר מפני שהן חדין ולא בדבר שהאור שולט בו וק"ל : (ט) **בשתי** אצבעותיו פירש"י אוחז הצרור בשתי אצבעותיו ופירש רבי' ירוחם כלומ' בנחת וימשמש בנחת : (י) **להחליקו** שלא יסרט בשרו: (יא) **ששאלת** על משמוש הברזא בפי הטבעת כולי לכאורה נראה דהאי משמוש ברזא אינו ר"ל כממשמש דצרור הנ"ל שהוא בפי הטבעת לחוד דא"כ מאי קשאל הא גמרא ערוכה היא אלא ר"ל ברזא מה שאנו קורין צעפל ומכניסין אותו מפי הטבעת ולפנים וכמ"ש מהר"ס ז"ל ואם תחוב כולו בגוף אלא שמהר"ס הביא ראייה דמותר על ידי שינוי דוקא אבל שוב ראיתי שהב"י כתב דין הפתילה שמניחין לעצור בגוף בס"ס שכ"ח וכתב שדינו כמשמוש צרור ומשם נתבאר דהכא אין ר"ל צעפל אלא ברזא של עץ כפשוטו אבל מ"מ איירי שתחבו בתוך הגוף : (יב) **ליסתכן** פי' דאמר מר עמוד החוזר מביא האדם לידי הדרוקן במפרקו פירש"י אליי ידיו : (יג) **שמא** יבא לאשויי גומות ואו חייב בשדה משום חורש ובבית משום בונה וז"ל הגמרא דילמא שקיל מעילאי ושדי לתתאי ופירש"י שקיל מעילאי ממקום גבשושית ושדי לתתאי למקום גומא ומשום חרישה וכ"פ הר"ן ורש"י בפי' האלפסי דילמא שקיל פיסת רגבא שיקנח בה ומטמטם בה גומא וחייב משום חורש :

צריך

דרישה

[ב] **משום** סכנה הא דאזור וכתבו רבינו כאן אע"ג דכבר כתבו לעיל סי' ג' משום דה"א משבת מותר לקנח בו כיון שיש תורת כלי עליו לחתות בו אור או לחשוף בו מים מגבא מוטב שיקנח בו מלקנח בצרור שאסור לטלטלו בשבת וס"א בשבת לא חיישינן לאיסור משום כשפים קמ"ל וכן הוא בגמרא בהדיא ס"פ המוציא יין סוף דף פ"א ובזה נ"ל ליישב דכתב כאן הטעם משום סכנה ולעיל כתב משום כשפים אלא דאתי למימר דאמירא סכנתא מאיסור מוקצה ולעיל נקט כשפים משום שהוא טעם לאסור אף באזני חרס ויותר נכון הוא מ"ש בפרישה :

עיין

במוסיף על הבנין ובלבד שיחשוב עליו מע"ש לסותמו בו ובהכי מיהא סגי : וקנה שהתקינו להיות נועל בו נמי אין צריך שיקשרנו בדלת ומ"מ דמי לבנין טפי מפקק החלון ולא סגי במחשבה שיחשב עליו מאתמול וצריך שיתקננו לכך לרש"י צריך (א) שיתקננו לשם כלי שיהא ראוי לשום תשמיש ולרבינו תם אין צריך שיתקננו אלא לנעול בו : ונגר שהוא יתד שנועלין בו ותוחבין אותו באסקופה

כך פוקקין בו ובגמ' מאי בין כך ובין כך א"ר אבא א"ר כהנא בין קשור בין שאינו קשור והוא שמתוקן ור' ירמי' פליג עליה דבעינן שיהא קשור כמו בנגר דבסמוך ומסיק' בגמ' דהלכה כחכמים ובפלוגתא דר' אבא ור' ירמי' פסקו הרי"ף והרמב"ם כר"א דלא בעינן קשור בפקק החלון וכתב הרא"ש דלא דמי לנגר דבעינן שיהא קשור דשאני נגר שתוחבין בקרקע דמי קצת לבנין וכך כתב רבי' דפקק החלון יכולין לסותמו אפי' אינו קשור ולא אמרי' דמוסיף על הבנין דפקק החלון לא שייך ביה בנין כלל : **ומ"ש** ובלבד שיחשוב עליו מע"ש לסותמו בו כלומר אעפ"י דלא בעינן קשירה כדי שלא יהא בו משום בנין כיון דאף בלא קשיר' לא שייך בו בנין אבל מ"מ כדי שלא יהא בו משום איסור מוקצה דאסור לטלטלו צריך שיחשוב עליו לסותמו בו דהשת' דהכינו לכך לית ביה איסור טלטול וז"ש ר' אבא וכו' שמתוקן פי' שהזמינו לסותמו בו כדלעי' בסי' ש"ח בחבילי קש ועצי' שהתקינן למאכל בהמה שפרש"י שהזמינן ומ"ש דהזמנה זו במחשבה סגי כ"כ התו' לשם בשם ר"ת ומיהו הדבר פשוט דהא דאמר ר' אבא בין קשור בין שאינו קשור והוא שמתוקן האי והוא שמתוקן לא קאי אקשור דהתם לא צריך שיחשוב עליו מע"ש לסותמו בו אלא אאינו קשור קאמר והוא שמתוקן ולזה נתכוין רש"י בגמ' בפירושו שכתב וז"ל בין קשור וכו' כלומר אפי' קשירה לא צריך והוא שמתוקן מוכן מאתמול לכך עכ"ל דכוונתו שלא נטעה לפרש דמדקאמר בין קשור בין שאינו קשור דתרוייהו שוין והא דאמר והוא שמתוקן אקשור נמי קאי דליתא אלא האי בין קשור ובין שאינו קשור ה"ל כאילו אמר אפי' קשירה לא צריך דאינו מדבר מקשור אלא מאינו קשור ועליו אמר והוא שמתוקן וכך דקדק רבינו שאמר אפי' אם אינו קשור וכו' ובלבד שיחשוב עליו וכו' אבל בקשור א"צ כלל לחשוב עליו ופשוט הוא : **וקנה** שהתקינו וכו' שם פליגי בה ת"ק ורשב"ג ופסק ר' יוחנן דהלכה כרשב"ג דאמר מתוקן אעפ"י שאינו קשור והוא שיש תורת כלי עליו ופרש"י שיהא הקנה ראוי לשום תשמיש כגון להפוך בו זתים או לפצוע בו אגוזי' דהשתא ילא מתורת בנין כיון שיש תורת כלי עליו הא לאו הכי דמי לנגר שג"כ נועלין בו דלדמי לבנין וצריך קשירה וקנה זה נמי שנועלין בו דמי טפי לבנין מפקק החלון דלא שייך בו בנין כלל וסגי במחשבה להוציאו מאיסור טלטול בלחוד כי היכא דאמר רשב"ג בפ' במה טומנין בחריות של דקל דלית ביה אלא משום איסור טלטול וסגי במחשבה בלחוד להוציאו מאיסור טלטול וכדלעיל בסי' ש"ח אבל בקנה דבעינן להוציאו מאיסו' בנין חמיר טפי מאיסור טלטול ולכך לא סגי במחשבה אלא צריך שיתקננו שיהא תורת כלי עליו לפרש"י דוקא שיהא ראוי לשום תשמיש אחר ולר"ת א"צ שיתקננו אלא לנעול בו דבזה יצא נמי מתורת בנין ותור' כלי עליו אבל בנגר שתוחבין אותו באסקופה למטה בקרקע לא יצא מתורת בנין א"כ שיהא קשור בו וכדרב יהודה בפ' בתרא דעירובין :

וכיצד

שקשור דאמר רבה בר בר חנה כמחלוקת כאן כך מחלוקת בנגר הנגרר כלומר בתלייה הוא דפליגי ולא בקשירה דמדמי לה לפלוגתא דנגר הנגרר והתם לדברי הכל קשור בעינן א"ל אלא דאמרי כי האי תנא דתניא קנה שהתקינו בעש"ב להיות פותח ונועל בו בזמן שקשור ותלוי בפתח פותח ונועל בו אין קשור ותלוי אין פותח ונועל בו רשב"א מתוקן אע"פ שאינו קשור ופירש"י כי האי תנא דאפילו קשירה לא בעי כרשב"ג דאמר מתוקן בהזמנה בעלמא ואע"פ שאינו קשור וכתבו התוספות בין קשור בין שאינו קשור והוא שמתוקן נראה לר"ת דלאו בתיקון של מעשה אלא במחשבה בעלמא כדמוכח לקמן דקאמר כרשב"ג ס"ל דאמר מתוקן אע"פ שאינו קשור דהיינו במחשבה ומשמע דלגמרי ס"ל כוותיה וכ"כ ה"ה בפכ"ב בשם הרשב"א ואיתא תו בגמרא (קכו :) א"ר אסי א"ר יוחנן הלכה כרשב"ג ומי א"ר יוחנן הכי והא תנן כל כיסויי הכלים שיש להם בית אחיזה ניטלים בשבת וא"ר אסי א"ר יוחנן והוא שיש תורת כלי עליהם וכ"ת ה"נ דאיכא תורת כלי עליהם ומי בעי רשב"ג תורת כלי עליהם והתניא חריות של דקל שגדרן לשם עצים ונמלך עליהם לישיבה צריך לקשר רשב"א א"צ לקשר ר' יוחנן סבר לה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא ופירש"י וכ"ת ה"נ דאיכא תורת כלי עליו שראוי להפך בו זתים או לפצוע בו אגוזים אבל התוספות כתבו דאין נראה לר"ת כי למה יש לנו להצריך שלדבר אחר יהא ראוי כיון שראוי לדבר זה אלא נראה לר"ת דה"פ דאיכא תורת כלים עליהם שתיקנו ועשה בו מעשה והכינו לכך שמאחר שתקנו והכינו לכך יש תורת כלי עליו אפילו אינו ראוי לד"א כמו חריות של דקל שאינם ראויים לשום תשמיש אלא לישיבה אעפ"כ יכול להכניס ולטלטלם בשבת וכ"כ שהוא דעת ה"ה בפרק כ"ה ולפסק הלכה כתב הרי"ף הלכה כחכמים וכדפריש רבי אבא אמר רב כהנא דבין קשור בין שאינו קשור והוא שמתוקן ובקנ' שהתקינו להיות פותח ונועל בו פסק כר"י דאמר הלכה כרשב"ג ודוקא בשיש תורת כלי עליו וכ"פ הרמב"ם בפקק החלון בפרק כ"ב דבמתוקן לכך סגי אע"פ שאינו קשור ובקנה שהתקינו להיות פותח ונועל בו ובפכ"ו כרשב"ג ודוקא שיש תורת כלי עליו והרא"ש תמה על הרי"ף שפסק כרבי אבא א"ר כהנא דלא בעינן בפקק החלון קשור אלא מתוקן והאי מתוקן לאו בתיקון מעשה איירי אלא במחשבה בעלמא כמו שהוכיח ר"ת ובעירובין פסק כר"י בנגר דבעי קשור וכתב דנ"ל דלית ליה הא דר"י דאמר כמחלוקת כאן כך מחלוקת בנגר הנגרר אלא סבר דבנגר שתוחבו בקרקע דמי קצת לבנין הלכך בעי קשירה לאפוקי מאיסור בנין אבל פקק החלון לא שייך ביה בנין כלל וסגי במחשבה לאפוקי מאיסור טלטול וכ"ש לחלק עוד לדעת הרי"ף דהכא פסק כר"י דפליג עליה דרשב"ג בחדא ומצריך תורת כלי בקנה שהתקינו להיות פותח ונועל בו ובפ' במה טומנין פסק כרשב"ג בחריות של דקל דסגי במחשב' [א] אלא ה"ט לפי שקנה הוא לצורך נעילת בית ודמי קצת לנגר הנגרר חמיר טפי וצריך תיקון כלי והנה עתה חילוקים שלשה בפסק זה לדעת הרי"ף בפקק החלון סגי במחשבה כמו בחריות של דקל ובנגר הנגרר צריך קשיר' לאפוקי מאיסור בנין ובקנ' שהוא פותח ונועל בו צריך תיקון כלי עכ"ל אבל הר"ן כתב דהכי אמרינן גבי פקק החלון והוא שמתוקן לא בהזמנה בלחוד קאמר אלא צריך שיהא עליו תורת כלי או שנשתמש בו מבעוד יום דכל שכבר נשתמש בהם היינו תורת כלי עליה' ולפיכך לא הזכיר הרי"ף בפקק החלון תורת כלי דמסתמא נשתמש מבע"י שהרי צריך הוא להיות מכוון למדתו של חלון אבל בקנה שהתקינו בעש"ב להיות פותח ונועל בו הוא שהזכיר תורת כלי משום דלא משמע שנשתמש בו עכ"ל ודעת רבינו כדעת הרא"ש · וכתב הרמב"ם דקנה שהתקינו להיות פותח ונועל בו אם יש עליו תורת כלי הרי הוא ככלי שמלאכתו להיתר כלומר ולא דמי לקנה שמוסקין בו זתים ויש עליו תורת כלי שכתב שהרי היא ככלי שמלאכתו לאיסור דשאני הכא שהתקינו בידים א"כ קנה שמוסקין בו זתים הוי מלאכתו לאיסור ושנועלין בו הוי מלאכתו להית' (א) :

ונגר שהוא יתד שנועלין בו וכו' וכיצד יהא קשור אם יש בו גלוסטר' וכו' בפרק בתרא דעירובין (קא :) תנן נגר שיש בראשו גלוסטרא ר"א אוסר ור' יוסי מתיר ובגמ' בניטל באגדו כ"ע ל"פ כ"פ בשאינו ניטל באגדו ופירש"י בניטל באגדו כשהוא קשור ותלוי בחבל של קיימ' וראוי לטלטלו ע"י אותו חבל ואינו נפסק כ"ע ל"פ דשרי דכיון דקשור ותלוי יפה מוכחא מלתא דלנעול קאי ולא מחזי כבונה : בשאין ניטל באגדו . שהחבל דק ואם היה רוצה ליטלו משם לטלטלו ע"י אותו חבל מיד נפסק ר"א סבר כיון דאינו ניטל באגדו הוי כמי שאינו קשור ומשום גלוסטרא לא שרי ליה ור' יוסי סבר גלוסטרא מהני ליה דכיון דכלי הוא לא הוי כבנין . ופסקו הפוסקים כר' יוסי וכתר הכי (קב .) תנן נגר הנגרר נועלין בו במקדש אבל לא במדינה והמונח כאן וכאן אסור ר"י אומר המונח מותר במקדש והנגרר במדינה · ופירש"י נגר . שקשור בדלת אבל אינו תלוי שהחבל ארוך ומתוך שנגרר אינו נראה כקשור ובשאין בראשו גלוסטרא קאמר : נועלין בו במקדש . דשבות בעלמא הוא דאינו בונה ממש הוא הואיל וקשור לכך : והמונח . שאינו קשור כלל הוי בנין ממש ור"י סבר לאו בנין ממש אלא דומה לבנין ובמקדש לא גזרו שבות . ובגמרא ת"ר איזהו נגר הנגרר שנועלין בו במקדש אבל לא במדינה כל שקשור ותלוי וראשו מגיע לארץ ר' יהודה אומר אף זה במדינה מותר אלא אי זהו נגר הנגרר שנועלין בו במקדש אבל לא במדינה כל שאינו לא קשור ולא תלוי ושומטו ומניחו בקרן זוית ואע"ג דבנוסחא דידן בגמרא כתוב וראשו א' מגיע לארץ ועלה קאמר ר"י אף זה במדינה מותר דמשמע דע"כ לא שרי ר"י אלא בשראשו אחד לבד תגיע לארץ אבל במונח לגמרי בארץ מודה דאסור דכיון שאין שום צד ממנו גבוה מהארץ לא מינכר שהוא קשור א"א לומר כן דהא פירש רש"י במתני' דנגר הנגרר דת"ק היינו שהחבל ארוך ומתוך שנגרר אינו נרא' כקשור ואם אין מגיע לארץ אלא ראשו הא' אין ספק שהוא נראה כקשור ומ"ט אסר ליה במדינה לכך נ"ל שאין לגרוס אלא וראשו מגיע לארץ וכ"כ בפרק כ"ו שהוא גרסת ה"ה ולפ"ז ראשו דקאמר היינו שני ראשיו כלומר שכולו מונח בארץ ואפי' בכה"ג שרי ר"י במדינה כיון שהוא קשור ומשמע שאפי' אם החבל ארוך כמה אמות שרי דקשורו מוכיח עליו ולא אסר אלא בשאינו קשור כלל אלא שמדברי הרא"ש אהא דאמרינן הלכה כר"י נראה דהוה גרים וראשו א' ומ"מ משמע ליה דאע"ג דת"ק לא שרי במקדש אלא בשראשו א' מגיע לארץ ר"י שרי במדינה אפי' מונח כולו בארץ דהא לא אסר אלא כשאינו לא קשור ולא תלוי ושומטו וכו' אבל בקשור שאינו יכול לשומטו בקרן זוית שרי ופסקינן בגמרא הלכה כר"י בנגרר אמר רבה והוא שקשור בדלת והא ר' טבלא חזא לההוא דתלי בעברא דדשא ולא אמר להו ולא מידי ההוא ניטל באגדו הוה · ופירש"י הלכה כר' יהודה בנגרר דמותר אפילו במדינה אבל במונח דשרי ליה ר"י במקדש לית הלכתא כוותיה דכיון שאינו קשור שם בנין גמור הוא כשאר נגרים שנועצים בכתלים : והוא שקשור בדלת עצמה · דמוכח שפיר ולא שקשור במזוזה : ניטל באגדו . כלומר קשור היה והחבל חזק עכ"ל ומשמע דכי שריא בשיש בראשו גלוסטרא אפי' אינו ניטל באגדו בתלי בעברא דדשא דאי שרי בקשור בדלת אפי' באין בראשו גלוסטרא נמי שרי וכ"כ התוס' (שם) ומיהו אם אינו קשור כלל נראה לכאורה דאפי' יש בראשו גלוסטרא אסור דע"כ לא שרי ר' יוסי אלא באינו ניטל באגדו אבל קשור מיהא בעי וכך הם דברי רבינו בקצת נוסחאות אבל יש נוסחא דגרסי בדברי רבינו גבי יש בראשו גלוסטרא דה"ה דשרי אפי' אם אינו קשור כלל וכן התיר הרמב"ם בפכ"ו כיש בראשו גלוסטר' ולא חילק בין קשור לשאינו קשור ואע"פ שאין להכריע דעת רבינו כדעת הרמב"ם לטעמיה דמפרש ניטל באגדו קשור בנגר כמו שיתבאר בס"ד מ"מ כן משמעו [דודאי] דלא גרע מקנה שהתקינו להיות פותח ונועל בו דכיש עליו תורת כלי שרי אפי' אינו קשור כלל ואע"פ שהרא"ש מחלק ואומר דנגר דמחזי דרך בנין צריך קשירה ובקנה שאין דרך בנין כל כך סגי בתיקון כלי היינו דוקא בנגר שאין בראשו גלוסטרא דההוא הוי דומיא דקנה דכיון דאין בראשו גלוסטרא תורת כלי דידיה לאו תורת כלי גמור הוא ומש"ה בעי קשירה אבל ביש בראשו גלוסטרא אז הוי עליה תורת כלי גמור ואפי' אינו קשור כלל שרי והא דאמרינן כי פליגי בשאינו ניטל באגדו משום ר"א נקט הכי לאשמועינן דאע"ג דקשרו אסור אבל לר' יוסי שרי בכל גוונא ואע"פ שמ"ש רבינו דנגר אין נועלין בו א"א"כ יהא קשור וכיצד יהא קשור אם יש בראשו גלוסטרא וכו' דמשמע דאף ביש בראשו גלוסטרא בעינן שיהא קשור נ"ל דעיקר מילתיה לא קאי אלא אאין בראשו גלוסטרא אלא דמשום דביש בראשו גלוסטר' לא אתמר בהדיא בגמרא דלא בעי קשירה ולדרבה לכאורה משמע דקשירה בעי מש"ה נקט ביה קשירה אבל אה"נ דבלא קשירה נמי שרו וכדמסיק בהנך נוסחי אלא שקשה על זה מדאיתא בגמרא (שם) בעא מיניה רב נחומי בר זכריה מאביי עשה לו בית יד מהו א"ל בוכנא קאמרת ופירש"י עשה לו בית יד לנגר שאינו קשור כלל ותחב בית יד באמצעיתו ודומה למקבת דהשתא ודאי מוכחא דכלי הוא מהו לנעול בו : בוכנא קאמרת הוא ודאי שרי · בוכנא מקבת וכותשין בו חיטין ותבלין · ואם איתא דביש בראשו גלוסטרא אפי' אינו קשור כלל שרי מאי קא מיבעיא ליה בעשה לו בית יד ואע"ג דפשט ליה דשרי איבא למימר דשאני התם שעשה הבית יד בידים אבל ביש בראשו גלוסטרא דלא עשה בו מעשה וכדמשמע מדקתני שיש בראשו גלוסטרא ולא קתני שעשה בו גלוסטרא כל שאינו קשור אסור וי"ל דהך בעיא קאי אנקמז דהוי דרך בנין גמור כמ"ש רבינו בסמוך והא פשיטא דכל שאינו עושה בו מעשה אסור אפילו אם יש בראשו

דרכי משה

שיג (א) וע"ל ריש סימן ש"ח נתבאר החילוק שבין כלי שמלאכתו לאיסור או להיתר :

וע"ל

דרישה

סי' [א] שיג עיין מ"ש ב"י בשם הרא"ש ריש ד' קל"ח ביישוב הרא"ש לדברי הרי"ף ז"ל אלא ה"ט לפי שקנה הוא לצורך נעילת הבית ודמי קצת לנגר הנגרר חמיר טפי וצריך תיקון כלי כו' אין להקשות א"כ למה לא תירץ כן הגמרא אמה שהקשה בגמרא רבי יוחנן אהדדי והביאה הב"י לפני זה ז"ל ומי א"ר יוחנן הכי והתנן כל כיסוי הכלים כו' עד והוא שיש תורת כלי עליו וכ"ת ה"כ כו' עד והתניא חריות כו' לשני לעולם ה"כ בעינן תורת כלי ושאני חריות

פרישה

סי' שיג (א) **צריך** שיתקנו לשם כלי כו' שיהא ראוי להפוך בו זתים ולפצוע בו אגוזים : באסקופה

(ב) באסקופה למטה ודומה טפי לבנין לא סגי בהכי ואין נועלין בו אא"כ יהא קשור [ב] וכיצד יהא קשור אם יש בראשו גלוסטרא פירוש שהוא עב באחד מן הראשים וראוי לכתוש בו שדומה לכלי סגי אפי' אם קשור בחבל דק שאינו ראוי להיות ניטל בו ואפי' אם אינו קשור בדלת עצמו אלא בבריח הדלת ואפילו אם החבל ארוך ואינו תלוי כלל באויר אלא כולו מונחת בארץ ואם אין בראשו גלוסטרא אם הוא קשור בדלת עצמה סגי אפילו בחבל דק שאינו ראוי לינטל בו ואפילו כולו מונח בארץ ואם אינו קשור בדלת אלא בבריח צריך שיהא הקשר אמיץ ושיהא ראוי לינטל בו ואפ"ה א"צ שיהא תלוי אלא אפילו כולו מונח בארץ שאין אסור אלא כששומטו ומניחו בקרן זוית וכל נגר שאמרנו מיירי שהאסקופה גבוה וכשנועץ אותו במפתן אינו נוקב בארץ אבל אם נפחת' האסקופה בענין שכשמכנים הנגר בחור נוקב תחתיו בארץ הוי בנין ואסור לנעול בו: (ג) רחבה שאחורי הבתים שאין נכנסין ויוצאין בה תדיר אם עשה דלת לפותח' או שתולה בה מחצלת של קנים וכן פרצה שגדרה בקוצים כעין דלת אם יש להם ציר או אפילו אין להם עתה ציר אלא שהיה להן ציר נועלין בהן אפילו הן נגררין בארץ רק שקשרן ותלאן לנעול בהם ולא חשיב כבונה שניכר בהן שהוא דלת כיון שהיה להם ציר. אין להם ציר ולא היה להם ציר אין נועלין בהם (ד) [ג] אא"כ הן גבוהים מן הארץ ופתח העשוי לכניסה ויציאה תדיר

בראשו גלוסטרא וקא מיבעיא ליה בעשה בו מעשה בידים שעשה לו בית יד ופס' לו דשרי דכיון דכלי הוא תו לא מחזי כבונה שאין דרך לשקע כלי בבנין לבטלו שם ויש הוכחה לזה מדאיתא להך בעיא בתר הא דאמרינן (שם) הלכה כר"י בנקמז וכן הרי"ף כתב על נקמז ואם עשה לו בית יד מותר והפוסקים שלא פסקו דין דעשה לו בית יד נראה שהוא מפני שנראה להם דבר פשוט כיון דכלי הוא וכדא"ל בתמיהא בוכנא קאמרת ובענין נגר שאין בראשו גלוסטרא כתב הרמב"ם בפכ"ו וז"ל אם היה קשור ותלוי בדלת נועלין בו וכן אם היה ניטל ואגדו עמו אבל אם היה אגדו קבוע בדלת והיה הנגר נשמט כמו קורה ומניחין אותו בזוית וחוזרין ונועלין בו בעת שרוצין ה"ז אסור לנעול בו שאין עליו תורת כלי ואינו אגוד ואין בו אגד להוכיח עליו נראה מדבריו שהוא מפרש דניטל באגדו היינו שמתיר ראש החבל שבדלת והנגר מיטלטל עם החבל ואינו ניטל באגדו היינו שמתיר ראש החבל שבנגר שנמצא הנגר מיטלטל בלא חבל וכל שהוא מיטלטל עם החבל הקשור בו אפי' אין ראש החבל הב' קשור בשום מקום שרי דהיינו ניטל באגדו ודאמרי' בעובדא דר' טבלא דהוה תלי בעברא דדשא ל"ד אלא מעשה שהיה כך היה וכ"כ ה"ה בשם התוספות ובשם הרשב"א דתלי בעברא ל"ד. ואחר שכתבתי זה מצאתי שכתב הריטב"א בשם התוס' וה"ר ישעיה דניטל באגדו היינו שעשו לו בראשו קשר אחר שהיו נוטלין אותו בקשר ההוא ותולין אותו בכותל כשאר כלים ולפיכך מתיר בו דכלי גמור הוא וכל שהוא כלי לא מיחזי כבונה הלכך אע"פ שאינו קשור לא בדלת ולא בעברא דדשא נועלין בו והא דאמרינן בעובדא דר' טבלא דניטל באגדו הוה ולהכי לא אמר להו ולא מידי אע"ג דאמרינן התם דהוה תלי בעברא דדשא מעשה שהיה כך היה דבלא"ה נמי שרי עכ"ל ונכון לומר שכן היה מפרש הרמב"ם אלא דקשה לי הא דאמר רבא והוא שקשור בדלת ומשמע דדוקא דלת מדפריך ליה מעובדא דתלי בעברא דדשא וכיון דכי קשור בדלת אגודו מוכיח עליו מאי איריא דלת הא כל כה"ג בכל דוכתא שרי כדמסיק ההוא ניטל באגדו הוה ולכן נ"ל שדעתו כמו שפירשתי תחלה וליישב קושיא זו נ"ל שענין הנגר הוא על שני דרכים האחד שראש החבל הקשור בדלת אין מתירין אותו לעולם אבל ראש החבל השני קושרים אותו בנגר בעת שרוצים לנעול בו וכשפותחים מתירין אותו ונוטלין הנגר לבדו ומניחין אותו בקרן זוית. הב' שראש החבל הקשור בנגר אין מתירין אותו לעולם אבל ראש החבל הקשור בדלת קושרין אותו בעת שרוצין לנעול וכשפותחים מתירין אותו מהדלת ונוטלין הנגר ואגדו עמו ומניחין אותו בקרן זוית ורבא איירי בנגר שהוא בדרך הראשון דכיון שהנגר ניטל בלא אגד אפי' קשור ותלוי במקום אחר אסור דהא כיון שהוא עשוי ליטלו משם בלא אגד אין אגד זה מוכיח עליו ועובדא דרבי טבלא קס"ד שהיה בנגר העשוי בדרך זה ומש"ה פריך לרבא מיניה ושני דעובדא דרבי טבלא לאו בנגר העשוי בדרך זה הוא אלא בעשוי בדרך השני שהוא ניטל ואגדו עמו ומש"ה שרי בתלי בעברא דדשא והוא הדין למונח בקרן זוית כמו שנתבאר:

ומ"ש וכל נגר שאמרנו מיירי שהאסקופה גבוה וכו' אבל אם נפחתה האסקופ' וכו' שם בעי ר' זירא נקמז מהו א"ר יוסף מאי תיבעי לך לא שמיע הא דתניא נשמט אסור נקמז מותר ר' יהודה אומר נקמז אע"פ שאינו נשמט אסור וא"ר יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יהודה בנקמז וטעמא מאי אמר אביי משום דמיחזי כבונה. ופירש"י נקמז. שנכנס הנגר בחור האסקופה ויוצא הנגר לצד הקרקע ונועץ בקרקע ועד השתא איירי כשהאסקופה גבוה ואין החור ניקב עד לארץ. נשמט שנפסק החבל שהוא קשור בו והרי הוא מונח בקרן זוית כשפותח אותו והריטב"א כתב שי"מ נקמז כמו נקמץ כלומר שהוא נקמץ בדלת עצמו ויש מהם אצלנו הרבה שמכניסין הנגר בין הבריח המחובר בדלת והדלת ומחברין אל הנגר עץ אחד קטן ארכו כשיעור טפח והוא הולך לכאן ולכאן ופעמי' שעושין את הנגר למעלה בדלת ופעמים שעושין אותו למטה בדלת וכשעושין אותו למעלה מסבבין את העץ הקטן לצד א' והנגר נופל והדלת נפתח וכשזוקפין אותו אל הנגר עולה ונכנס בשקוף העליון והדלת נעול וכשעושין אותו למטה מסבבין את העץ לצד אחד והנגר נופל ונכנס באסקופה התחתונה והדלת נעול וכשזוקפין אותו אז הנגר ניטל והדלת נפתח משום דמיחזי כבונה כי הסבוב של אותו עץ ועליית הנגר ע"י אותו סבוב דומה לתקיעת מסמר ע"כ והנה בכל הארץ נהגו היתר לפתוח ולנעול בשבת בנגר כזה ונראה דאפי' לפ"ז ודאי כל שהנגר קבוע שם במסמרים כעין שלנו אין בו שום איסור ומנעול בעלמא הוא ולא אסר ר"י אלא כשהוא מהודק שם בלבד בענין שיוכל ליטל והנשמט הוא כל שאינו קשור ומהודק כלל עכ"ל וכבר כתבתי דאיבעיא לן עשה לו בית יד מהו ופשיטנא דשרי ופי' הרי"ף דבנקמז קאמר:

רחבה שאחורי הבתים וכו' משנה שם (קא.) הדלת שבמוקצה והחדקין שבפרצה והמחצלת אין נועלין בהן אא"כ גבוהים מן הארץ. ופירש"י הדלת שבמוקצה. רחבה שאחורי הבתים ומש"ה נקט לה משום שאין משתמשים בה תדיר ואין בעה"ב חושש לעשות לה דלת תלויה כראוי וקבועה אלא זקופה כנגד הפתח וכשהוא פותח מטילה לארץ ויש שתלויות אבל נגררות לארץ: אין נועלין בה בשבת. משום דעביד בנין או אפי' כשהיא תלויה ונגררת אין זה קבוע וכשהוא מגביה על המשקוף כיון דאינה קבוע שם מיחזי כבונה: ובגמ' ורמינהו דלת הנגררת ומחצלת הנגררת בזמן שקשורים ותלויים נועלים בהם בשבת ופירש"י אלמא אתלייה הוא דקפיד אבל אגבוהין מן הארץ לא חייש: אמר אביי בשיש להם ציר. דמוכחא מלתא דדלת גמורה היא והרי היא קשורה ותלוייה ולא מחזי כבונה רבא אמר בשהיה להם ציר ואע"ג דהשתא ליכא היכירא הוא דאיכא וידוע שהלכה כרבא וכ"פ הרמב"ם פכ"ו ודבריו ג"כ כפירש"י אבל הריטב"א פי' דהא דאמר אביי בשיש להם ציר היינו שיש להם ציר בפתח מתוקן לדלת דמוכחא מלתא דפתחים קבועים הם וכשהוא פותח ונועל אינו נראה כבונה ואפי' אין בגופה של דלת שום היכר ציר שרי אביי וא"כ לרבא כשהיה ציר בפתח שרי אע"פ שאין בו עכשיו וגם בדלת לא היה מעולם ומשמע לי דהא דאוקמא אביי בשיש להם ציר ורבא בשהיה להם ציר היינו דכשנועל בה אינו מחזיר הציר למקומו דאילו מחזיר הציר למקומו אמרינן בפ"ק דביצה (יא:) דאפי' בתריסי חנויות שהם כלים המטלטלים אסור:

ודע דבקצת ספרי רבינו כתוב אין נועלין בהם אא"כ הם גבוהים מן הארץ ג"ט וטעות הוא שנפל בספרים דבהדיא אמרי' בברייתא דבגמ' (שם) דבגבוהי' מן הארץ מלא נימא סגי וכן מצאתי בקצת ספרי רבינו שלא היה כתוב בהם אלא אין נועלים בהם אא"כ הם גבוהים מן הארץ: ופתח העשוי לכניסה ויציאה וכו' הוא ממ"ש שם הרא"ש וז"ל כתב הרז"ה הא דתנן הדלת שבמוקצה וכו' וכן הא דתניא דלת הנגררת ומחצלת הנגררת בזמן שקשורים ותלויים נועלים בהם

וכיצד יהא קשור אם יש בראשו גלוסטר' כו' משנה בפ' בתרא דעירובין (סוף דף ק"א) פליגי בה ר' אליעזר ור' יוסי ופסקו הפוסקים כר' יוסי דמתיר אפי' אינו ניטל באגדו דהיינו שהחבל דק שאינו ראוי להיות ניטל בו דמיד היה נפסק והוה כמי שאינו קשור ואפילו הכי גלוסטרא מהני ליה דכיון דכלי הוא לא הוי כבנין: ומ"ש ואפילו אם אינו קשור בדלת עצמו אלא בבריח הדלת כך פי' התו' בשם ר"י שכתב אי נמי ס"ל כר' יהודה דשרי בנגר והכא איירי בקשור בעיברא דדשא דמודה ר' יהודה בשאינו ניטל באגדו דאסור אבל בדאיכא בראשו גלוסטרא שרי אפי' בעיברא דדשא ובאינו ניטל באגודו: ומ"ש ואפילו אם החבל ארוך וכו' הוא ממה שפי' הרא"ש דלר' יהודה אף בדליכ' בראשו גלוסטרא אינו אסור אא"כ כשאינו לא קשור ולא תלוי ושומטו ומניחו בקרן זוית אבל בקשור בדלת ואפי' בחבל דק כיון שאינו יכול לשומטו שרי אפילו כולו מונח בארץ כמו שיתבאר בסמוך וא"כ כ"ש דשרי בדאיכא גלוסטרא אפי' בעיברא דדשא ובחבל דק וכולו מונח בארץ: ומ"ש ואם אין בראשו גלוסטרא וכו' שם פליגי בה ת"ק ור' יהודה ובגמרא אמר ר' יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה דשרי ופי' הרא"ש דלא אסר ר' יהודה אלא בדלא קשור ולא תלוי ושומטו ומניחו בקרן זוית אבל בקשור אפילו כולו מונח לארץ שרי ואמר רבא והוא שקשור בדלת ודוקא היכא שאינו ניטל באגודו אבל ניטל באגודו שרי אפילו בעיברא דדשא כדאסיקנא בעובדא דר' טבלא ואפילו מונח כולו בארץ כמ"ש התו' בסוף דבור המתחיל כי פליגי וכ"כ הרא"ש ואחריהם נמשך רבינו וב"י כתב דבמקצת ספרי רבינו כתוב דבים בראשו גלוסטרא שרי אפי' אינו קשור כלל והאריך בפלפולו ומיהו מסקנתו דבראשו גלוסטרא נמי לא שרי אלא בקשור וכדפי' וכ"כ בש"ע: ובכל נגר שאמרנו וכו' שם בברייתא פליגי בה ת"ק ור' יהודה בנקמז וא"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה בנקמז דאסור וטעמא מאי אמר אביי משום דמחזי כבונה ופרש"י נקמז שנכנסת הנגר בחור האסקופה ונפתח אותו החור ויוצא הנגר לצד הקרקע ונועץ בקרקע. ועד השתא איירי כשהאסקופה גבוה ואין החור ניקב עד לארץ עכ"ל וכך הם דברי רבינו וכל נגר שאמרנו מיירי שהאסקופה גבוה כו' וא"צ"ל כשנועץ במזוזה מן הצד דפשיטא דשרי: רחבה שאחורי הבתים וכו' משנה שם ריש (דף ק'): ומ"ש שאין נכנסין ויוצאין בה תדיר וכו' עד ופתח העשוי לכניסה ויציאה תדיר נועלין בו וכו' כך פרש"י הדלת שבמוקצה רחבה שאחורי הבתים ומש"ה נקט לה משום שאין משתמשין בה תדיר ואין בע"ה חושש לעשות לה דלת תלויה כראוי וקבועה אלא זקופה וכו' משמע דר"ל לאו דוקא דלת שבמוקצה אלא ה"ה כל דלת שהוא בענין זה שאין משתמשין בה תדיר ואין הדלת תלויה אלא זקופה וכו' וכ"כ הרא"ש ע"ש הראב"ד דדלת של מוקצה שאין עשוי ליפתח אלא לזמנים רחוקים לפי שאין דרך כניסתו ויציאתו עליהם. ואם היה בפתח קבוע ליכנס ולצאת דרך שם אעפ"י שאין גבוהין מן הארץ נועלין בהן עכ"ל והיינו כפרש"י וכמ"ש רבינו ואיכא לתמוה במ"ש ב"י על דברי הראב"ד אבל לא משמע כן בפרש"י והביא לשונו והשמיט מ"ש משום שאין משתמשין בה תדיר ופשוט הוא דלשון זה משום שאין משתמשין בה תדיר נשמע ממנו כדברי הראב"ד והשתא נמי ניחא דלא קשה דבנגרר הנגרר לארץ קי"ל כר' יהודה דבקשור אעפ"י שאין תלוי סגי כדלעיל והכא בדלת שבמוקצה אפי' יש להן ציר אם הוא נגרר בארץ צריך שיהא קשור ותלוי אלא בע"כ דדלת שבמוקצה גרע טפי משום שאין משתמשים בו תדיר אלא לזמנים רחוקים וכ"כ הרא"ש: ומ"ש אם יש להם ציר וכו' שם פליגי בה אביי ורבא וידוע דהלכה כרבא דאמר אפילו כשהיה להן ציר ועכשיו אין לה היכרא איכא

פרישה

(ב) באסקופה למטה ז"ל מ"ו נראה דוקא באסקופה למטה בארץ אבל במזוזה מן הצד לא דמי לענין זה כלל ואפשר אף בזה איירי סתם תלמודא מה שאומר נגר שנועלין בה הילכך נ"ל פשיטא דשרי וק"ל עכ"ל:

(ג) רחבה שאחורי הבתים כו' שגם אין דרך לעשות דלת תלויה ועומדת בצירה אלא דלת כל דהו. ב"י:

(ד) אא"כ גבוהין מן הארץ ג"ט ז"ל ב"י ט"ס נפל בספרים דבהדיא איתא בגמרא דגבוהין מן הארץ מלא נימא סגי וכן בס"א אינו ועיין בדרישה: העשוי

[ג] אא"כ גבוהין מן הארץ ג"ט ז"ל ב"י ט"ס יש בספרים דבהדיא איתא בגמרא דגבוהין מן הארץ מלא נימא סגי כו' ולעד"נ דשפיר גרס לה וכן הוא בנוסחאות מדוייקי' בגי' רמ"ף וכ"כ ברמזים בהדיא וכן מוכח לשון רבינו דגרסי' לה דאל"כ לא הל"ל לרבינו לכתוב סתם אא"כ גבוהין מן הארץ אלא הכי הל"ל אא"כ גבוהין כל שהו דסתם פסות מג"ט

דרישה

מריות דקנה שדומה לנגר משא"כ במריות די"ל דמ"ש התנן כל כסוי הכלים כו' ואמר ר"י עליה והוא שיש תורת כלי עליה ובכלל כל הכלים הם ג"כ אף שאין שוין לנגר בשם בנין וק"ל:

[ב] וכיצד יהא קשור אם יש בראשו גלוסטרא כו' עיין בב"י שכתב שיש נוסחא א' דגרסי בדברי רבינו גבי יש בראשו גלוסטרא דס"ה דשרי' אפי' אם אינו קשור כלל כו' והסכים עם אותה הגירסא. והביא עליה ראיה וכתב מ"ש רבינו וכיצד יהא קשור וכו' משום איידי נקטה ע"ש שהאריך אבל בש"ע סתם הדברים כלשון הטור. עוד שם בב"י בד"ה ומ"ש וכן נגר שאמרנו כו' עד והריטב"א כתב כו' נ"ל שהוא כמו שנמצאין מסגרת בארץ רוסי"א נקרא בל' אשכנז סילצין שלאס ושליסיל ודו"ק:

תדיר נועלין בו אפילו לא היה לה ציר לעולם והוא נגרר דלת (ה) העשוי מלוח אחת או שאין לה אסקופה התחתונה וכשפותחין בה שומטים אותה ועוקרים אותה אין נועלין בה (ו) אפילו ב יש לה ציר : שידה תיבה ומגדל שפתחיהן מן הצד ויש להם ב' צירי' אחת למעלה ואחת למטה אם יצא התחתון כולו ממקומו אסור להחזירו שמא יתקע אבל אם יצא מקצתו דוחקו עד שמחזירו למקומו כיון שהעליון נשאר במקומו (ז) בקל יכול להחזיר התחתון אבל כשיצא העליון אסור אפילו לדוחקו ולהחזירו למקומו מטה של פרקים אסור להחזירה ולהדקה ואם תקע חייב חטאת (ח) ואם היה רפויה מותר לכתחלה וראיתי כתוב על שם הר"ם מרוטנבורג דה"ה (ט) כוס של פרקים אסור להחזירו אא"כ יהא רפוי ונר' דכוס (י) אין דרך להדקו כל כך ושרי בכל ענין קורה שנשברה מותר לסומכה בארוכות המטה שהן כלי כדי שלא תרד יותר אבל לא כדי שתעלה דא"כ הוה ליה בונה והוא שיהו רפוין שיכול (יא) ליטלם כשירצה אבל אם מהדקם שם אסור : חצר שנתקלקלה במי גשמים יכול לזרות בה תבן ולא חשיב כמוסיף על הבנין ובלבד שישנה שלא יזרה לא בסל ולא בקופה אלא בשולי הקופה שיהפכנה ויביא התבן על שוליה :

אין

היכא ונועלין בהן : ומ"ש דלת העשוי מלוח אח' וכו' שם תני ר' חייא דלת אלמנה הנגררת אין נועלין בהן בשבת ואיכ' תרי לישני א"ד דחד קרש דמחזי כבונה ונותן קרש בכותל שאין בה היכר דלת וא"ד דלית ליה גושמא פרש"י בריחים המחברין אותה והרי"ף והרא"ש פי' דלית לה אסקופה התחתונה וכך הם דברי רבינו : ומ"ש אין נועלין בה אפי' יש לה ציר כ"כ התו' פי' ר"י דאיירי כשיש להן ציר דאי אין להם ציר מאי איריא דלת אלמנה אפי' דלת אחריני' נמי עכ"ל ומשמע מדברי התו' דה"נ מיירי בדלת שאין משתמשים בה תדיר כגון דלת שבמוקצה וכו' דאם יש לה ציר או היה לה ציר נועלין בה כשהוא קשור ותלוי כדלעיל אבל היכא דליכא אלא לוח אחת או אין לה אסקופה אין נועלין בה אפי' קשור ותלוי אפי' יש לה ציר אבל פתח העשוי לכניסה ויציאה תדיר אפי' לא היה ציר לעולם ואפי' מלוח אחת או אין לה אסקופה נמי נועלין בה והכי משמע מדתני דלת אלמנה הנגררת דומיא דלעיל מינה דתניא דלת הנגררת ומחצלת הנגררת וכו' ותו תניא דלת הנגררת וכו' דמיירי בדלת שבמוקצה הכי נמי הך דלת אלמנה הנגררת בדלת שבמוקצה היא ואיכא לתמוה למה לא כתב רבינו כאן דמיירי בנגררת בארץ כדתני ר' חייא :
שידה תיבה ומגדל וכו' ברייתא שם (דף קב) אלא דמ"ש דכשיצא העליון אסור לדחקו זה אינו מפורש לשם והרא"ש כתב שרבינו תם נסתפק בו ורבינו כתב לאיסור מספק : מטה של פרקים וכו' בס"פ כירה : ומ"ש ואם היא רפויה פי' ב"י שהוא עשוי להיות רפוי ומש"ה שרי אבל אם הוא עשוי להיות מיהדק אף על פי שעכשיו כשמחזירו מניחו רפוי אסור : קורה שנשברה וכו' משנ' ס"פ שואל ודוקא בדבר שהוא כלי אבל מה שאינו כלי אסור בטלטול : ומ"ש והוא שיהו רפויין כו' בפ' כירה (דף מ"ג) מקשינן והא קא מבטל כלי מהיכנו ופריקו דרפי דאי בעי שקיל ליה : חצר שנתקלקלה כו' ה"א בסוף עירובין דדרש רבא חצר שנתקלקלה ומשמע התם כפרש"י דדוקא תבן דלא מבטל ליה דחזי לטיט החומות אבל מלח משנדרס ברגל לא חזי מסתמא מבטל ליה התם אסור משום דמוסיף על הבנין א"נ משום אשווי גומות וכתב עוד ולא בסל ולא בקופה כדרך חול :

אין

בהס כולהו כר"א דבעו (בשבת קכה:) בפקק החלון קשור ותלוי וקאמר (שם קכו.) רב ירמיה בר אבא מאן תנא נגר הנגרר ר"א היא והשתא דקי"ל הלכתא כר"י דבקשור אף ע"פ שאין תלוי סגי נקטינן מיניה דלית הלכתא כהכי מתניתא דבעי קשורים ותלויים ולא כתנא דמתניתין דבעי גבוהים מן הארץ ולא נהירא לאוקומי סתמא דמתניתין דלא כהלכתא וטוב נראין דברי הראב"ד ז"ל וז"ל אי קשיא לך כיון דקיימא לן כר"י וכרשב"ג דאמר מוסיף על אהל עראי מותר הא אמרי' לעיל במתניתין הדלת שבמוקצה וחדקין שבפרצה ומחצלת אין נועלין בהם אא"כ היו גבוהים מן הארץ ואסרי ליה משום בנין והלא תוספת אהל עראי הוא שהרי הדלת עשוי הוא לפתוח ולסגור התם כיון שדלת של מוקצה הוא ושל פרצה לאו תוספת אהל עראי הוא אלא קבע שאין עשוי ליפתח אלא לזמנים רחוקים לפי שאין דרך כניסתו ויציאתו עליהם ואם היה בפתח קבוע ליכנס ולצאת דרך שם אע"פ שאין גבוהין מן הארץ נועלין בהם עכ"ל אבל לא משמע כן מדברי רש"י שכתב דנקט דלת שבמוקצה משום דאין בעה"ב חושש לעשות לה דלת תלויה כראוי וכו' משמע דה"ה לכל דלת שעשוי בענין זה אלא דנקט מוקצה משום דאורחא בהכי :
דלת העשוי מלוח אחת או שאין לה אסקופה התחתונה וכו' (עירובין קא.) תני ר' חייא דלת אלמנה הנגררת אין נועלין בה ה"ד דלת אלמנה א"ד דחד שיפא וא"ד דלית ליה א גישתמ' וכתבו הרי"ף והרא"ש חד שיפא לוח אחת וכן פירש"י וכתבו דטעמא משום דמיחזי כבונה ונותן קרש בכותל שאין בה היכר דלת וגישתמא פירשו הרי"ף והרא"ש אסקופה התחתונה אין לה אלא מורידין אותה ע"ג הארץ וכשפותחין שומטין אותה ועוקרין אותה וכן פירש הרמב"ם בפכ"ו : וכתב רבינו אין נועלין בה אפילו יש לה ציר משום דאי דוקא בשלא היה לה ציר אפילו היא מכמה לוחות ואית לה אסקופה נמי אלא ע"כ אפי' בשהיה לה ציר נמי אין נועלין בה וכיון דהיה לה ציר לא מהני לה גם ביש לה ציר אסור דהיה לה שוה ליש לה לרבא דקי"ל כוותיה ופסק רבינו כשני הלשונות להחמיר :
ומ"ש אין נועלין בה אפי' יש לה ציר פירושו ואינו מכניס הציר במקומו דאילו מכניסו במקומו מאי אפילו דקאמר אדרבה כל שמכניסו למקומו חמיר טפי דמיחזי כבונה כדאמרינן פרק קמא דביצה (יא:) גבי תריסי חנויות אבל הרמב"ם פסק כשני הלשונות להקל דלעולם נועלין בה עד שיהו בה תרתי לריעותא דחד שיפא ולית לה גישתמא וטעמו משום דכיון דלא מיתסר אלא מדרבנן משום דמחזי כבונה נקטינן לקולא ומיהו הא דשרי הרמב"ם לנעול בה היינו בשאינו מכניס ציר למקומו דאילו מכניס ציר למקומו אפילו בתריסי שידה תיבה ומגדל שהם מטלטלים אסור כדאמרינן פרק קמא דביצה גבי תריסי חנויות וכמ"ש בסמוך והני חנויות דידן שנועלין אותם בקרשי' ויש במקומ' חקיק' למעלה ולמטה שהן נכנסות בו נראה שאין לו דין ציר לאסרו משום מחזיר ציר למקומו ולדברי הרמב"ם ודאי שרי ואפילו לדברי רבי' נראה דשרי דע"כ לא אסר רבינו אלא כשאין הדלת אלא מלוח אח' בלבד אבל הכא שהפתח נעול בכמה קרשים הוי כולהו כדלת אחד עשוי מקרשים רבים ושרי וכך נהגו העולם להתיר לפתוח ולנעול כדרכה ולא נשמע פוצה פה לאיסור : אם מותר לסלק תריסי חנוו' יתבאר בסימן תקי"ט בס"ד : שידה תיבה ומגדל שפתחיהן מן הצד וכו' גז"ש (קב:) ת"ר ציר דלת שידה תיבה ומגדל במקדש מחזירין במדינה דוחקין והעליון כאן וכאן לא יחזיר שמא יתקע וכת' הרא"ש ר"ת נסתפק אם מותר לדחוק העליון במדינה מדקאמר כאן וכאן לא יחזיר משמע דלדחוק מותר אף במדינה או דלמא האי דנקט לא יחזיר בשביל מקדש נקט אבל במדינה אפי' לדחוק אסור מדקתני ברישא במדינה דוחקים התחתון מכלל דבעליון לדחוק אסור עכ"ל ורבינו סתם הדבר לאיסור וה"ה כתב בפכ"ב שנראה מדברי הרמב"ם שאסור לדחוק העליון במדינה ושכן העלו ז"ל וכבר נתבאר בסי' ש"ח דדלתות הכלים מותר ליטלם מהם בשבת אבל לא להחזירן מידי דמחבר בארעא משום דהוי בונה ומשמע דהוי חייב חטאת בין על נטילתן בין על חזרתן :
מטה של פרקים אסור להחזירה ולהדקה וכו' בס"פ כירה (מז.) אמרי ר"א ורב הונא בר חייא דמותר להחזיר מטה של טרסיים בשבת פי' שהיא של פרקים וכי אתא לקמיה דרב יהודה אמר הא רב ושמואל דאמרי תרווייהו המחזיר מטה של טרסיים חייב חטאת ואסיקנא דאינהו דאמור כי האי תנא דתניא מלבנות המטה וכרעי המטה לא יחזיר ואם החזיר פטור ולא יתקע ואם תקע חייב חטאת רשב"א אם היה רפוי מותר ופירש"י אינהו · ר' אבא ורב הונא דאמרי כי האי תנא : כרשב"ג . דמתיר לכתחלה ואיתא (שם :) בגמ' תו בי רב חמא הוה מטה גללניתא הוו מהדרי לה בי"ט ויהיב טעמא משום דכרשב"ג ס"ל ופסקו הרי"ף והרא"ש כרשב"ג וכ"פ הרמב"ם בפכ"ב ונראה מדבריו שם דהא דאמרי' אם היה רפוי מותר היינו לומר שהוא עשוי להיות רפוי ומש"ה שרי אבל אם הוא עשוי להיות מהודק אע"פ שעכשיו כשמחזירו מניחו רפוי אסור וכ"כ ממה שאמר רבינו בסמוך גבי כוס של פרקים שמותר להחזירו לפי שאין דרך להדקו דמשמע הא אם היה דרך להדקו אסור להחזירו אפי' מניחו רפוי וכ"כ מדברי הג"א שם וכ"כ בכלבו בשם הראב"ד דבריס שאין אדם מקפיד עליהם אם יתנועע בתוך החור מותר להכניסן בחורין שאין לגזור שמא יתקע אלא בדבר שצריך להיות מעמידו בדוחק : וכתב ה"ה בפכ"ו גבי מנורה של חוליות בשם הרשב"א דרפוי ואינו רפוי נמי אסור :
ראיתי כתוב על שם הר"מ דה"ה כוס של פרקי' וכו' כ"כ הכלבו בסוף הלכות שבת אבל ר"י כתב בח"ד בשם ר"פ שמותר לפרקו ולהחזירו בשבת וכדברי' רבינו : קורה שנשברה מותר לסומכה בארוכות המטה וכו' משנה ס"פ שואל (קנא:) : ומ"ש והוא שיהיו רפויים הוא כדי שלא יהא מבטל כלי מהיכנו והכי אוקימנא לה בפ' כירה (מג.) וכתבו הרמב"ם בפרק כ"ה : חצר שנתקלקלה במי גשמים יכול לזרות בה תבן וכו' בסוף עירובין (קד.) דרש רבא חצר שנתקלקלה במימי גשמים מביא תבן ומרדה בה וכשהוא מרדה אינו מרדה לא בסל ולא בקופה אלא בשולי קופה ופירש"י לא בסל ולא בקופה כדרך חול שולי הקופה שנשתברו ונשארו השולים וכתבו התוס' א"נ הופך הקופה ונותן על שולים דהיינו ע"י שינוי אבל ביד נראה לר"י דאסור כתב בת"ה סי' ע"א על ספסל ארוך שנשמט אחד מרגליו שיש אוסרים לטלטלו ולהניחו באותו צד שנשמט הרגל על ספסל אחר וראיה מדאמרינן בפרק תולין (קלח.) כירה שנשמטה אחד מירכותיה אסור לטלטל גזירה שמא יתקע אמנם היה נראה לחלק דשאני הכא שאפשר להניח על ספסל אחר לא גזרינן שמא יתקע אך מדמחלק בתחלה התם בין אחד לשתים משמע נמי דאחד אכתי חזי ע"י סמיכה ואפ"ה מסקינן לאיסור והמחמיר תע"ב וכן ראוי להחמיר עכ"ל (ב) ומכל מקום להחזיר הרגל למקומו משמע דפשיטא דאסור גזירה שמא יתקע שאף על פי שהוא רפוי כיון דדרך רגלי הספסלים להיות תקועין גזרינן ביה שמא יתקע (ג) כתב הרמב"ם בפרק י' התוקע עץ בעץ בין שתקע במסמר בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד הרי זה תולדות בונה וחייב וכתב ה"ה דהיינו דתניא בס"פ כירה (מז.) גבי מלבנות המטה לא יתקע ואם תקע חייב חטאת וכ"כ בסמ"ג וסמ"ק :

אין

דרכי משה

(ב) וע"ל סימן ש"ח רגל ספסל שנשבר אם מותר להחזירו בשבת : (ג) מיהו נ"ל אם ישב עליה מבע"י מותר לישב עליה בשבת דלא גרע מחריות של דקל כמו שיתבאר בסמוך :

ועוד

דרישה

מג"ט מיקרי ארעא סמיכתא דכארעא דמי והא דאיתא בגמרא דגבוהין מן הארץ אלא נימא סגי נ"ל לייסב דז"ל הברייתא דלת הנגררת ומחצלת הנגררת וקנקן הנגרר בזמן שקשורין ותלוין וגבוהין מן הארץ אפילו אלא נימא נועלין בהן ואם לאו אין נועלין בהן עכ"ל ומינה מותיב להמשנה דלא בעי אלא גבוהין מן הארץ ולא בעי תלויה ומתרץ רבא דברייתא או או קתני או שיש להן ציר או שגבוהין מן הארץ כו' ע"ש ונראה דלפי אוקימתא דרבא מ"ש בגמ' אפילו אלא נימא ארישא קאי אמ"ש בזמן שקשורין ותלוין דאז לא בעי שיהיו ג"ט מן הארץ אלא סגי כמלא נימא אבל כשאינן קשורין ותלוין או ודאי בעיא ג"ט ודברי רבינו ג"כ מבוארים כן מ"ש או שהיה להן ציר נועלין בהן אפילו הם נגררים בארץ רק שקשרן ותלאן לנעול בהן ר"ל וגבוהים מן הארץ קצת . או אפשר לפרש דכל היכא דאין גבוהין מן הארץ ג"ט לא בעי' גבוהין כלל אלא שכל דרך תלייה הוא מוגבה מן הארץ ומ"מ המקשן פריך שפיר מדקתני וגבוהין מן הארץ אלא נימא משמע דקפיד ומבעיא ג"כ שיהיו גבוהין מן הארץ אבל כשמשני רבא לתרתי קאמר י"ל א"כ שיהיה הגבוה מן הארץ :

כגון

פרישה

(ה) העשוי מלוח אחת פירש"י שאין לו היכר דלת ונראה כבונה ונותן קרש בכותל : (ו) אפילו יש לו ציר עיין ב"י : (ז) בקל יכול להחזיר כו' מפני כובד של הדלת משא"כ בהחזרת העליון : (ח) ואם היה רפויה מותר פי' הכלבו שדרכו להיות רפוי דכיון שאינו מקפיד אם יתנועע בתוך חורו לא גזרו שמא יתקע דהיינו שיהדקו ויעמוד אותו בדוחק מותר להכניסו בתוך חורו אבל אם דרכו להיות מהודק אע"ג דעכשיו כשמחזיר מניחו רפוי אסור (ט) דה"ה כוס של פרקים ע"ל ס"ס רע"ט : (י) אין דרך להדקו כ"כ כל הצורך (יא) ליטלם כשירצה כדי שלא יבטל כלי מהיכנו :

והני

חדושי הגהות

שיג, א הנוסחא בגמרא נשמה פירש"י דיליש בריחים המחברים אותם . וגירסת הרא"ש נשאמה או נשאימה והרי"ף הביא עוד נוסחא גישתמא וזהו שתפס רבינו הרב"י : ב וטעמו משום דאמתני' דדלת שברחבה ומחצלת שכתב רבינו בסמוך פירש אביי ורבא דיש להם ציר או היה להם ציר מהני והברייתא לא פי' כלום מכלל דאפי' יש להם ציר לא מהני (מהרל"ח) :

מלת

שיד אין בנין וסתירה בכלים (א) וה"מ שאינו בנין ממש [א] כגון חבית שנשברה ודיבק שבריה בזפת (ב) יכול לשברה ליקח מה שבתוכה ובלבד שלא יכוין לנוקבה נקב יפה שיהא לה לפתח דא"כ הוה ליה מתקן מנא אבל אם היא שלימה (ג) אסור אפי' לשוברה (ד) ואפי' נקב בעלמא אסור לנקוב בה מחדש ואפי' יש בה נקב חדש ובא להרחיבו אסור היה בו נקב ונסתם אם הוא למטה מן השמרים אסור לפותחו דכיון שהוא למטה וכל כובד היין עליו צריך סתימה מעלייתא וחשיב כפותח מחדש למעלה מן השמרים [ב] מותר לפותחו : [ג] (ה) מותר להתיז ראש המגופה בסייף דלאו

שיד אין בנין וסתירה בכלים וכו' הכי אמרינן בפרק כל הכלים (קכב :) ובפרק בכל מערבין (לה :) : **ומ"ש** וה"מ שאינו בנין ממש וכו' בפרק בכל מערבין (לה :) תנן כתנו במגדל א ונעל בפניו ואבד המפתח ה"ז עירוב ובגמרא ואמאי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר הוא רב ושמואל דאמרי תרוייהו הכא ב בבנין של מגדל עסקינן וכתב על זה הרא"ש וז"ל משמע דס"ד מעיקרא דאיירי במגדל של עץ שהוא כלי ותימא מאי קשיא ליה הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר והלא מותר לשבר כלי בשבת לאכול מה שבתוכו כדתנן בפרק חבית (קמו :) שובר אדם את החבית לאכול ממנו גרוגרות וי"ל דבפרק המביא כדי יין (לג :) מוקי לה במוסתקי ופירש"י שברי כלים המדובקים יחד על ידי זפת דמחמת גריעותו לא חיישינן שמא יתכוין לעשות כלי ואע"ג דהתם לא מוקי לה במוסתקי אלא לר"א מיהו גם לרבנן איכא לאוקמי הכי דרבנן ל"פ עליה דר"א אלא משום דאיהו ס"ל וכו' הלכך בתיקון כלי דשייך ביה בנין מודו רבנן דאסור לשבר החבית לאכול ממנה גרוגרות אי לאו דאיירי במוסתקי דבנין גמור וסתירה גמורה שייכי שפיר בכלי כדאמרינן בריש הבונה (קב :) מאן דעייל שופתא בקופינא דמרא חייב משום בונה ולא כמו שפירש"י בפ' כלל גדול (עד :) גבי מאן דעביד חביתא דתנורא וחלתא דמשום בונה לא מיחייב דאין בנין בכלים והא דאמרינן בכל דוכתא אין בנין בכלים היינו דוקא כעין החזרת מנורה של חוליות דפרק כירה (מו ·) ופ"ב די"ט (כב .) אבל כשעושה כל הכלי או תיקון גמור מיקרי שפיר בנין עכ"ל וכ"כ ג"כ בפרק חבית והוא מדברי התוספות בפרק בכל מערבין (לד :) ובפרק חבית (קמ ·) ובפרק כלל גדול (עד :) והר"ן בפרק חבית תירץ בע"א דלא שרינן שבירת חבית אלא בכלי קטן כגון חבית דלא שייך ביה בנין וסתירה אבל בכלי גדול לא ומש"ה פרכי' בעירובין (לד :) אכתנו במגדל הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר הוא משום דבמגדל גדול עסקינן דהוי כאהל ושייך ביה בנין וסתירה הא במגדל קטן לא שייך ביה בנין וסתירה ושרי וכן פירש"י בעירובין (שם) וכן מוכחת סוגיא דהתם עכ"ל וגם תירוץ זה הזכירו התו' בפ' בכל מערבין (שם) אלא שנראה שלא סמכו עליו משום דהיא דמאן דעייל שופתא בקופינא דמרא חייב משום בונה אע"ג דכלי קטן הוא · ולהר"ן שסמך על תירוץ זה איכא לתרוצי דכי אמרינן אין בנין וסתירה בכלים ה"מ בכלי שנתפרק וא"צ אומן בחזרתו אבל עושה כלי מתחילתו א"נ כלי שנתפרק וצריך אומן בחזרתו כל שהחזירו לא מיקרי בנין בכלים אלא עושה כלי מיקרי ומחייב משום בונה כ"כ הוא ז"ל בר"פ הבונה ובר"פ כל הכלים וכ"כ ה"ה בפי"ו ואע"פ שכתב התוס' (עירובין לד :) ומיהו בירושלמי קאמר הדא דתימא במגדל של אבן אבל במגדל של עץ נעשה כשובר את החבית לאכול ממנה גרוגרות משמע דבלא מוסתקי נמי שרי בכלי עץ לא סמך הרא"ש עליו ורבינו סתם דבריו כהרא"ש ובפרק חבית (קמו .) אמתניתין דשובר אדם החבית לאכול ממנה גרוגרות פירש"י משום דאין במקלקל משום איסור שבת וכתב עליו הר"ן ול"נ דנהי דכל המקלקלים פטורים איסורא מיהא איכא אלא היינו טעמא דכיון דבעלמא מקלקל פטור אבל אסור הכא משום צורך שבת שרי לכתחלה מיהו דוקא בכלי קטן אבל בכלי גדול לא כיון דשייך ביה בנין וסתירה וכתב בת"ה סימן ס"ה בשם א"ז דהא דשובר את החבית לאכול ממנה גרוגרות איירי בחבית שאינה מחזקת מ' סאה דהוי כלי ואין סתירה בכלים ואפשר דלהר"ן נמי לא מיקרי כלי גדול אא"כ הוא מחזיק מ' סאה (א) :

ומ"ש רבינו ובלבד שלא יתכוין לנוקבה נקב יפה וכו' פרק חבית (שם) במשנה שובר אדם את החבית לאכול ממנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוין לעשות לה כלי ופירש"י שלא יתכוין לעשות לה כלי לנוקבה יפה בפתח נאה : **ומ"ש** אבל אם היא שלימה אסור אפילו לשוברה כלומר אצ"ל שאסור לנוקבה יפה בפתח נאה דמתקן מנא אלא אפי' לשוברה בענין שאינו עושה כלי אסור וטעמו משום דכל שהכלי שלם שאינו מדובק במוסתקי שייך ביה בנין וסתירה כמו שנתבאר : **ואפי'** נקב בעלמא אסור לנקוב בה מחדש ואפי' יש בה נקב חדש ובא להרחיבו אסור ג"כ שם ת"ר אין נוקבין נקב חדש בשבת ואם בא להוסיף מוסיף וי"א אין מוסיפין דרש ג ר"ע משום ר"י הלכה כי"א : וכתב המרדכי ול"נ דהא מיירי כשמתכוין להוסיף אבל אם היה סכין תקוע מע"ש בחבית מותר להוציאו ולהכניסו שהרי אינו מתכוין להוסיף כדאמרינן בס"פ במה טומנין (נ :) בהני סכיני דביני אורבי וכתב בת"ה סימן ס"ד דנראה דהאי סכין התקוע בחבית איירי שהוציאוהו והכניסוהו כבר בחול דלאו פסיק רישיה הוא שיוסיף בנקב מדמייתי עלה ראיה מסכינא דביני אורבי דלה ושלפ' וכו' והתם ע"כ איירי דלאו פסיק רישיה הוא שירחיב הגומא ולפי מה שכתבתי ס"ס זה אפי' לא הוציאוהו והכניסוהו בחול נמי שרי וע"ש תניא בתוספתא דביצה פרק ג' קורע אדם את העור שעל פי החבית של יין ושל מוריים ובלבד שלא יתכוין לעשות זינוק עכ"ל וכ"ל דזינוק היינו מרזב והיא מל' יזנק מן הבשן וטעמא דאסור משום דהוי כעושה כלי וכמו שיתבאר בס"ס זה שאסור ליתן עלה של הדס בנקב במקום מרזב אם אין לו אלא אחד (ב) : **היה** בו נקב ונסתם אם הוא למטה מן השמרים אסור וכו' ג"ז בפרק חבית (שם :) ושוין שנוקבין נקב ישן לכתחלה א"ר יהודה אמר שמואל ל"ש אלא במקום העשוי לשמר אבל לחזק אסור ה"ד לשמר ה"ד לחזק א"ר חסדא למעלה מן היין זהו לשמר למטה מן היין זהו לחזק רבא אמר למטה מן השמרים וה"ד לחזק כגון שניקבה למטה מן השמרים וא"ל אביי לרבה תניא דמסייע לך וכתבו הרי"ף והרא"ש דכיון דתניא דמסייע ליה הכי הלכתא ופירש"י ל"ש · דנוקבין : אלא במקום · דסתימה זו לא נעשית אלא לשמור ריח היין שלא יצא ויתקלקל וכיון דלאו סתימה מעלייתא עבדי לה לאו כלום הוא : לחזק · שיתחזק הכלי שלא יצא יינו הואיל וסתימה מעלייתא היא כי הדר נקיב לה הוי כפותח לכתחלה : למטה מן היין נמי לשמר הוא · כיון דלאו כובד היין נשען עליו סגי ליה בסתימה כל דהו : למטה מן השמרים · אבל שוליו שכל כובד היין נשען שם : וכתב המרדכי דבמקום שישן נוקבין לכתחלה אפי' במקדח כגון שנסבר הברזלא ול"ש נקב גדול ול"ש קטן ואין להחמיר כולי האי דאמר רבא כל פתח שאינו עשוי להכנים ולהוציא אינו פתח ורבנן הוא דגזור משום לול של תרנגולים הלכך בישן שרי ע"כ כלומר אפי' אם נקב הישן היה גדול מותר לנקבו ומשמע דאפי' להוסיף על רוחב הנקב שרי והא דתנן הקודח כל שהו חייב היינו בנקב חדש דוקא וא"כ במחובר לקרקע דוקא אבל לא בכלים וכמ"ש בתה"ד סי' ס"ד · וכתוב בכלבו סי"א דלא שרי לנקוב נקב ישן אלא דוקא בחבית של חרס שאין הסתימה מהודקת יפה אבל בחבית של עץ שמהדקים מאד הדודי"לאש ומותכי' ראשם על דעת שלא להוציא' ודאי נראה שזה נקב חדש ואסור וכתב עוד שאותן חביות שנסתמו בימי הקיץ אסור לנקוב הנקב שנסתם כיון דהוי סתימה גמורה והטעם לפי שלא משכו יין אחר הסתימה מ"כ בתשובה אשכנזי' הורה ה"ר אביגדור ברזא הסתומה בחבית ואין אדם יכול להוציאה שרי ליקח ברזא אחרת ולתחוב הברזא לתוך החבית לכתחלה לצורך לשתות יין בשבת וראיה מפרק חבית ושוין שנוקבין נקב ישן בשבת עכ"ל וכ"כ בשבלי הלק' וז"ל מצאתי בשם ה"ר יוסף נקב שנסתם בחביות שלנו שסותמין אותם בעץ מותר לנקבו בשבת ולהוציא העץ ובלבד שלא יהיה הנקב כנגד השמרים וגם ליתן הקנה החלול בנקב להוציא היין מותר ואע"פ שלא היה בו מעולם וברזא נמי שקורין איספי"נא אפילו לא היה בחבית מעולם אם הכינו לכך מאתמול מותר עכ"ל (ג) : " "ב"ה ובסמוך אכתוב דין זה בשם הגמ' ויש לתמוה על מה שמצריך שהכינו לכך מאתמול שאיני רואה בגמ' רמז לזה :

מותר להתיז ראש המגופה בסייף וכו' ברייתא בפ' חבית (שם) רשב"א מביא אדם חבית של יין ומתיז ראשה בסייף וכתב רש"י שם שמרחיב פיה למטה ממגופת' כדקתני מתיז את ראשה שפת פיה וכ"כ מדברי הרמב"ם בפכ"ג ולפ"ז לא ה"ל לרבינו לכתוב מותר להתיז ראש

שיד אין בנין וסתירה בכלים וה"מ שאינו בנין ממש וכו' בפ' בכל מערבין (דף ל"ד) בתו' בד"ה ואמאי וכו' וע"פ מסקנת הרא"ש לשם ובפר' חבית ועיין בסי' ש"ח ס"ו : **היה** בו נקב ונסתם וכו' פי' דכיון דכל כובד היין עליו היה צריך מתחלה לסותמו בחוזק סתימה מעלייתא כדי שלא יצא היין דרך אותו נקב שלמטה מן השמרים וא"כ כי הדר נקיב לה הוי כפותח לכתחלה : **מותר** להתיז ראש המגופה בסייף וכו' לאו דוקא ראש המגופה קאמר דא"כ עדיין החבית סתומה במגופה שלא התיז אלא ראש המגופה למעלה מן הסתימה אלא ר"ל דבמקום שהיא סתומה במגופה לשם התיז ראש החבית והרחיב פיה למטה ממגופתה וה"א בברייתא בפ' חבית רשב"ג"א מבי' אדם חבית של יין ומתיז ראשה בסייף ופי' שם רש"י שמרחיב פיה

דרכי משה

שיד (א) ועוד כתב בא"ז לדידן דקי"ל דדבר שאין מתכוין מותר שובר אדם חבית כו' אע"פ שאין שבור מתחלה : (ב) אבל לדעת המתירים שם כמו שיתבאר נראה דגם כאן שרי : (ג) וכן יתבאר בסמוך בדברי הטור :

ודין

פרישה

סי' שיד (א) **והני מילי** שאינו בנין ממש בתו' פרק כלל גדול ובתו' ריש פרק הבונה אע"ג דקי"ל אין בנין בכלים או' ר"י דהיינו דווקא בחזרת תריסים או במנורה של חליות אבל בנין גמור מחייב בכלים כמו בקרקע כדאיתא בסוף פרק כירה גבי מטה של טרסיים כו' עד ואין חילוק בין כלים לקרקע אלא במקום שאין חוק ואומנות דבכלים לא חשיב בנין ובקרקע חשיב בנין והביא שם ראיות הרבה עכ"ל הרא"ף וכן האשר"י בפרק בכל מערבין כתב דדוקא במוסתקי דהיינו שברי כלים המדובקים יחד ע"י זפת דמחמת גריעותו לא חיישינן שמא יתכוין לעשות כלי כו' עיין בב"י שמביאו :

(ב) **יכול** לשברה כו' דמחמת גריעותא לא חיישינן שמא יתכוין לעשות כלי אשר"י ע"ש וכן כתב הר"ן אע"ג דכל המתקלקלים בסתירה פטור אבל אסור משום כבוד השבת התירו לכתחלה :

(ג) **אסור** אפילו לשוברה כו' פי' אפי' בלא נקב יפה ב"י :

(ד) **ואפילו** נקב בעלמא אסור כו' פי' כשהיא שלמה · וכן מ"ש אא"כ היה בו נקב ונסתם כו' מיירי נמי כשהיא שלמה : (ה) **מותר** להתיז ראש החבית כו' ז"ל מ"ו בגמרא משמע דוקא לפני אורחים שמראה נדיבות לבו ודו"ק עכ"ל · וז"ל הגמרא בפרק חבית דף קמ"ו ע"א שסנינו במשנה שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי ואין נוקבין מגופה של חבית דברי רבי יהודה (ופירש"י מגופה דביקה בפי חבית לעשות נקב אלא נוטל את כולה · אבל כי נקב לה מתקן פתחה) וחכמים מתירין ולא יקבנה מצדה (בגמרא מפרש לה) עכ"ל המשנה וז"ל הגמרא אין נוקבים מגופה א"ר הונא מחלוקת למעלה אבל מן הצד דברי הכל אסור והיינו דקתני במתניתין לא יקבנה מצדה (ופירש"י דווקא למעלה חכמים מתירין דלאו אורחא למיעבד פתח התם אלא נוטל כל המגופה אבל מן הצד זימנין דעבד לה משום פתחא ואינו רוצה לפתחה למעלה שלא יפול עפר או פסולת ביין ועבד לה פתח מהצד גם חכמים מודים דאסור וזה ששנינו ולא יקבנה מצדה ואמגופה קאי ורב חסדא אמר מחלוקת מן הצד אבל על גבה ד"ה מותר והתנן לא יקבנה מצדה התם בגופה דחבית תו גרסינן התם בעו מיניה מרב ששת מהו למיברז חבית ברומח בשבת (פירש"י לתחוב

דרישה

סי' שיד [א] **כגון** חבית שנשברה כו' כתב בת"ה בסימן ס"ה בשם א"ז דהיינו דוקא כשאינו מחזקת מ' סאה דאילו מחזקת מ' סאה נחשבת כקרקע ושייך גביה בנין וסתירה : [ב] **מותר** לפותחו כתב הכלבו סי"א דלא שרי לנקוב נקב ישן אלא בחבית של חרס שאין הסתימה מהודקת יפה אבל בחבית של עץ שמהדקי' מאוד העץ שסותמי' בה הנקב ומותכין ראשו על דעת שלא להוציאו ודאי נראה שזה נקב חדש ואסור ע"כ ע"ש יותר : [ג] **מותר** להתיז ראש החבית כו' בריש פרק במה טומנין גרסינן דף מ"ח סוף ע"א א"ר יודא א"ר הפותח בית הצואר בשבת חייב חטאת ופירש"י בית צואר של חלוק לכתחלה דהשתא קמשוי ליה מנא וחייב משום מכה בפטיש והיינו גמר מלאכה מתקיף לה רב כהנא וכי מה בין זה למגופ' חבית פי' ר"ת דהכי פירושו מה בין זה לנקיבת מגופת החבית דתנן בפ' חבית דחכמים מתירין (כמ"ש דבריהם בפרישה) ואעפ"י שאינו דומה לפותח בית הצואר שעשוי להכניס ולהוציא מ"מ אמ"כ בנוקב במגופה מ"מ פריך דאם איתא דבפותח בית הצואר חייב חטאת ה"ל למיסר מדרבנן במגופה ומשני רבא זה חיבור וזה אינו חיבור פי' שהמגופה אינה מן החבית ואפילו היה הנקב שבמגופה עשוי להכניס ולהוציא לא היה חייב חטאת לפי שהמגופה אע"פ שדבוקה בחבית מ"מ כיון דלניטל קאי מש"ה אינו חשוב חיבור אבל הבגד כשנארג כולו חיבור עכ"ל הגמרא עם פי' ר"ת וק' מאי פריך מ"ש ממגופת החבית דמתירין חכמים הא לפי מ"ש רב הונא דקי"ל כוותיה מחלוקת למעלה אבל מן הצד ד"ה אסור וזיל בתר טעמא והיינו כמו שפירש"י דלמעלה ודאי לא לפתח קמכוין משא"כ מן הצד וא"כ כאן בפותח בית הצואר שייך טפי למיסר מה"ט דדרכו לפתוח שם מן הצד בחבית ודוחק לומר דלרב חסדא פריך דס"ל דלרבנן בכל ענין שרי דהא לא קי"ל כוותיה כמ"ש בפרישה · ועוד מנ"ל להקשות דילמא רב יהודה בעל שמועה זו משמיה דרב כרב הונא ס"ל · ואף אם תאמר שהמקשן לא ידע מפלוגתת רב הונא ורב חסדא ועלתה על דעתו שהמשנה בכל ענין מתיר מ"מ קשה על רבא מרא דתלמודא למה תירץ זה חיבור כו' ה"ל לתרץ שאני הכא דוודאי לפתח עשוי כמו מן הצד דהתם ודוחק לומר דרבא משני ליה אפילו אליבא דרב חסדא דמתיר גם מן הצד מ"מ מודה בפותח בית צואר דהוי חיבור דומיא דנקוב בחבית גופא דעלה שנינו ולא ינקב בצידה דמיירי לרב

חדושי הגהות

שיד א מלת ונעל בפניו אינו במתני' שלפנינו ואולי תפס רבינו הרב"י כפי המסקנא שם (לה :) : ב הנוסחא שלפנינו במגדל של לבינים : ג הנוסחא בגמרא ר"נ וגירסת הרא"ש ר"נ בר יצחק :

דלאו לפתח מכוין כיון שמסיר ראשה כולו אבל לנוקבה בצדה אפי׳ ברומח שעושה נקב גדול ואינו דומה לפתח אסור דודאי לפתח מכוין כיון שאינו מסיר ראשה וה״מ בצדה אבל למעלה מותר לנוקבה דלאו לפתח מכוין שאין דרך לעשות פתח למעלה מפני עפר וצרורות שיפלו בה אבל בצדה אסור דלפתח מכוין כדפרישית חותמות שבכלים כגון שידה תיבה ומגדל שהכסוי שלהם קשור בהם בחבל

פיה למטה ממגופתה וכו׳ וכדפי׳ ואיכא נוסחאות בספרי רבינו שכתוב בהן מותר להתיז ראש החבית :

ומ״ש דלאו לפתח מכוין כיון שמסיר ראשה כו׳ בגמרא ודאי לעין יפה קמיכוין שמרחיב פיה למטה ממגופתה כדי להרחיב מוצא היין בנקב גדול ולישנא לעין יפה דקאמר הוא לומר דקא מכוין להראות נדיבות לבו לפני האורחים :

ומ״ש אבל לנוקבה בצדה פי׳ בצד של חבית בדפנותיה אפי׳ ברומח שעושה נקב גדול וסד״א דאי איתא דלפתחה מתכוין היה לו לנקבה שם כדרך הנוקבין נקב עגול ויפה ולא ברומח אלא ודאי לעין יפה קמכוין קמ״ל דאדרב׳ ודאי לפתח מכוין דאי לעין יפה כדי להרחיב מוצא היין ה״ל להסיר ראשה דלשם מרחיב מוצא היין בנקב גדול ביותר :

ומ״ש וה״מ בצדה וכו׳ כלו׳ הא דקאמינ׳ לנוקב׳ בצדה אסור היינו כל צדה בין דפנותיה של חבית בין צדה של מגופה דכיון שאין מסיר את ראשה ודאי לפתח קא מכוין אבל למעלה ממש דהיינו לנקוב נקב במגופה גופה מותר לנוקבה כחכמים דמתירין ופליגי אר׳ יהודה במשנה פרק חבי׳ ריש (דף קמ״ו) וכרב הונא דמפרש פלוגתייהו מחלוקת למעלה בראש המגופה התם הוא דשרו רבנן דלאו אורחא למיעבד פיתחא התם אלא נוטל כל המגופה אבל מצדה של מגופה זמנין דעבדי לה משום פיתחא דאינו רוצה לפותחה למעלה שלא יפול עפר או פסולת ביין וד״ה אסור והיינו דקתני לא יקבנה מצדה ואמגופה קאי דאפי׳ מצדה של מגופה נמי אסור לד״ה אבל לרב חסדא מחלוקת מן הצד של מגופה התם הוא דקאסר ר׳ יהודה משום דאיכא דעבדי לה פיתחא אבל ע״ג ד״ה מותר והדקתני לא יקבנה מצדה התם בגופה דחבית כלו׳ בדפנותיה לכ״ע אסור דלפיתחא מכוין אבל מצד המגופה שרי לרבנן והרי״ף והרא״ש פסקו כרב הונא וזה דעת רבינו שכפל ושילש דבריו דבצדה אסור לאורויי דכל צדה אסור בין בצדה דגופה דהבית דהיינו דפנותיה בין בצדה דמגופה וכתב ב״י ואעפ״י שהתוספ׳ כתבו ריש פרק במה טומנין דהא דאסור למיברז חביתא חבית גופא משמע ועוד דבמגופה שרי דתנן אין נוקבין מגופה של חבית דברי ר׳ יהודא וחכמים מתירין נ״ל דאינהו סברי כרב חסדא ומש״ה כתבו דבמגופה שרי בכל גונא לחכמים דקי״ל כוותייהו וא״כ עכ״ל דלא אסר רב ששת למיברז אלא בגופא דחביתא אבל למאן דפסק כרב הונא ודאי דאפי׳ במגופה נמי אסור למיברז לד״ה כיון דמן הצד הוא דע״כ לא שרו חכמים אלא מלמעלה עכ״ל ובחנם דחק דפשוט הוא דדברי התו׳ אף לרב הונא הם וכך הוא הפשט בתוספות דמדמשני בהא דרשב״ג דמתיר להתיז ראשה בסייף ודאי לעין יפה קמכוין צריך לומר דהיינו משום דכיון דמיירי שמתיז פיה למטה ממגופתה וכדפרש״י דהיינו במקום שהוא חבור השתא כיון דמרחיב הנקב כל כך למטה ממגופתה ודאי לעין יפה קמכוין אבל בדרב ששת דאסו׳ למיברז בבורטיא דקאמר ודאי לפיתחא קמכוין דאי לעין יפה קא מכוין ליפתחיה מפתח צ״ל דמיירי בגוף החבית בדפנותיה דהני דקמבעיא להו מיניה דרב ששת לא קמבעיא להו אלא אחביתא גופה דחביתא בסתמא חבית גופא משמע ופשיט להו בסתמא דאסור במאי דקמבעיא להו והתם ודאי אין היתר למיברז ועוד דאי איתא דקמבעיא ליה אי שרי למיברז נמי במגופה קשה היכא פשט להו בסתמא דאסור דמשמע דאין לו היתר הלא אף לרב הונא דבצדה דמגופה ד״ה אסור מ״מ במגופה עצמה שרי למברז לחכמים דתנן במתניתין אין נוקבין מגופה של חבית דר״י וחכמים מתירין ולרב הונא פליגי בנוקב למעלה במגופה עצמה וקי״ל כחכמים וא״כ היאך פשט להו רב ששת בסתם דאסור אלא ודאי אחביתא גופא קמבעיא לה וכו׳ כדפי׳ : **חותמות** שבכלים וכו׳ מימרא דשמואל בפ׳ המביא כדי יין סוף (דף ל״א) וטעמו דבכלים אין דין בנין וסתירה ולכן אפי׳ מפקיע או חותך נמי שרי אלא דמ״מ אם אפשר לפותחו ע״י התרת חבל אין להפקיע ולא לחותכו כיון דא״צ לסתירה זו · ולכן הזכיר מתיר גבי כלים לאורויי דלכתחלה מתי׳ ולא מפקיע וחותך והר״פ ס״ל דלסלק היתידות הם הצירים שבאחורי התיבה אסור דהא דאמרו דאסור להחזיר דלת של תיבה שמא יתקע כדלעיל בסי׳ ש״ח פירושו שמא ישי׳ הצירים כדכתב המרדכי בפ׳ בכל מערבין וא״כ ה״כ אסור להסירם דהוי כסתירה

ראש המגופה דמשמע דוקא ראש המגופה אבל ראש החבית אסור ומצאתי נוסח׳ שכתב בה מותר להתיז ראש החבית ונוסח׳ מתוקנת היא אלא שכתב רבינו בסמוך וה״מ בצדה וכו׳ והשתא במגופה דוקא היא כמו שיתבאר ואם רבינו אינו מזכיר כאן מגופה משמע דבמגופה של חבית שרי לנקוב למעלה וליתא לכן צ״ל דשפיר גרסי׳ ראש המגופה וס״ס מותר להתיז ראש החבית שהמגופה בו : וכתב בתה״ד סי׳ ס״ד בשם מ״ז דה״ה בחבית שאינה מחזקת יותר ממ׳ סאה אבל אם היא גדולה כ״כ נראה מדבריו שאסור מפני שדומה לקרקע ושייך ביה בנין וסתירה : **ומ״ש** אבל לנוקבה בצדה אפי׳ ברומח וכו׳ שם בעיי׳ ר״ש מהו למיברז בבורטיא בשבת לפותחה קא מכוין ואסור או לא לעין יפה קא מכוין ושרי א״ל לפיתחא קא מכוין ואסור ופירש״י למיברז בבורטיא · לתחוב רומח בדפנותיה לנקוב : לעין יפה · להרחיב מוצא היין : ואותיבנא לרב ששת מדתני׳ רשב״ג אומר מביא אדם חבית של יין ומתיז ראשה בסייף ומשני התם ודאי לעין יפה קא מכוין הכא אם איתא דלעין יפה קא מכוין ליפתוחי מיפתח כלומר יטול מגופתה ובסמוך אכתוב בס״ד דאפי׳ מגופה עצמה אסור לנקבה מצדה :

וה״מ בצדה אבל למעלה מותר לנוקבה וכו׳ שם במשנה אין נוקבין מגופה של חבית דר״י וחכמים מתירין ולא יקבנה מצידה ובגמרא א״ר הונא מחלוקת למעלה אבל מן הצד ד״ה אסור והיינו דקתני לא יקבנה מצדה ופירש״י למעלה בראש המגופה התם הוא דשרו רבנן דלאו אורחא למעבד פתח התם אלא נוטל כל המגופה · אבל מצדה זמנין דעבד לה משום פתחא ואינו רוצה לפתחה למעלה שלא יפול עפר או פסולת ביין היינו דקתני לא יקבנה מצדה ואמגופה קאי ודברי הכל ור״ח אומר מחלוקת מן הצד אבל על גבה ד״ה מותר והא דקתני לא יקבנה מצדה בגופה דחבית ופסקו הרי״ף והרא״ש כרב הונא וכן פסק הרמב״ם בפרק כ״ג ולפי זה צריך לומר דהא דבעו מרב ששת מהו למיברז בבורטיא בשבת ואסר להו אפילו למיברז במגופה היא ואפילו הכי אסר משום דכיון דמן הצד היא ודאי לפתח׳ מכוין דאי לעין יפה ליפת׳ מיפתח וכ״כ ר״י בח״ה ואע״פ שהתו׳ כתבו בר״פ במה טומנין (מח:) דהא דאסור למיברז חביתא חבית גופה משמע ועוד דבמגופה שרי דתנן אין נוקבין מגופה של חבית דברי ר״י וחכמים מתירין נ״ל דאינהו ס״ל כר״ח ומש״ה כתבו דבמגופה שרי בכל גוונא לחכמים דקי״ל כוותייהו וא״כ עכ״ל דלא אסר רב ששת למיברז אלא בגופה דחבית׳ אבל למאן דפסק כרב הונא ודאי דאפילו במגופה נמי אסור למיברז לדברי הכל כיון דמן הצד הוא דע״כ לא שרי חכמים אלא מלמעלה :

חותמות שבכלים כגון שידה תיבה ומגדל וכו׳ בפרק המביא כדי יין (לא לב·) אמר שמואל חותמות שבקרקע מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך שבכלים מתיר ומפקיע וחותך אחד שבת ואחד י״ט ופירש״י חותמות שבקרקע. כגון דלתות פתחי בורות ומערות הסגורים בקשרי חבלים: מתיר · את הקשר דהא לאו קשר של קיימ׳ הוא שהרי להתיר תמיד הוא עשוי : אבל לא מפקיע. החבל לסתור עבות גדילתו ולא חותך דהא סתירה הוא ויש סתירה בבנין של קרקע : ושל כלים . כגון תיבה הנעולה ע״י קשר חבל: מתיר ומפקיע וחותך · דאין סתירה בכלים. גרסינן בגמרא בפ׳ חבית (קמו·) תני חדא חותלות של תמרים ושל גרוגרות מתיר ומפקיע וחותך ופירש״י מתיר · אם הכיסוי קשור בחבל : מפקיע. סותר סרסרות החבל עכ״ל וכ׳ הרמב״ם דין זה : וז״ל הכלבו חותלות של תמרים מתיר

דרישה

לרב חסדא בחבית גופא דאכתי קשה הא איכא למיטעי בדברי רבא ולמימר דבמגופה הואיל ואינו חיבור מותר בכל ענין אליבא דכ״ע ואפילו בפותח מן הצד וזהו ליתא אליבא דרב הונא ולכאורה היה נראה לתרץ דגם רב הונא דקאמר אבל מן הצד ד״ה אסור ס״ל דלא אסרו חכמים אלא בנקב מן הצד בגוף החבית דכיון דאיכא חיבור אסור אפילו לחכמים אבל למעלה אפילו בגוף החבית מותר וה״ט משום דאין דרך לעשות פתח למעלה מפני עפר וצרורות שיפלו בה וכדפירש״י ורבינו וזיל בתר טעמא מה לי במגופה או בגוף החבית הואיל שאין דרך לעשות הפתח למעלה שלא יפול בה צרורות אבל במגופה אפילו מן הצד שרי כיון דאינו חיבור והא דשנינו במשנה בפלוגתא ר״י וחכמים בנוקב במגופה ה״ט משום שהמשנה מתחיל בדברי רבי יהודה האוסר ומש״ה נקט רבי יהודה האוסר רבותא דאפילו במגופה אסור לנקוב אבל חכמים המתירין בכל ענין מתירין והא דלא פירשו דבריהם משום דמפורש ממילא דזיל בתר טעמא דלפי טעם דאין עושין נקב למעלה אין חילוק בין נוקב במגופה או לנוקב מן הצד בתרווייהו ע״כ צ״ל דלאו לפתח קמכוין כמ״ש כן היה נראה לכאורה והשתא שפיר פריך ממגופה דלכ״ע מותר אליבא דחכמים אפילו לדברי רב הונא ואפילו מן הצד ואתי שפיר נמי דרבינו סתם דבריו וכתב סתם מותר להתיז ראש החבית כו׳ משמע אפילו החבית גופה וע״ז קאי דמן הצד אסור כו׳ מיירי במן הצד וסמך על מה שיכתוב אח״כ שמחלק בין מן הצד ללמעלה אבל איני אוכל לומר כן מדקאמר הגמרא במוקימתא דרב חסדא והא דקתני לא יקבנה מצדה התם בגופה דחבית ולפי מ״ש גם לרב הונא צ״ל כן וא״כ למה כתב במוקימתא שלו והיינו דקתני לא יקבנה מצדה ועוד דלפי מ״ש דגם לרב הונא חכמים אינם אוסרים אלא במן הצד בחבית עצמו לא יהיה נ״מ אליבא דהלכה כחכמים בין רב הונא לרב חסדא וא״כ למה כתבו הרי״ף והרא״ש דהלכה כרב הונא לכנלע״ד דל״ל דכמו שכתב ר״ת בפי׳ דאע״פ שאינו דומה למגופה שאינו עשוי להכניס ולהוציא מ״מ פריך דאם איתא דבפותח בית הצואר חייב חטאת ה״ל לחכמים למיסר מדרבנן במגופה הואיל שדומה קצת זה לזה. ה״כ י״ל דאע״ג דהכא במגופה יש טעם הגון שמותר למעלה מכח שאין דרך לעשות פתח למעלה משא״כ התם בחלוק בית הצואר מ״מ פריך אם איתא דהתם בחלוק בית הצוואר חייב חטאת היה לחכמים לכל הפחות למיסר מדרבנן במגופה אפילו למעלה הואיל שדומה זה לזה שהרי גם שם בחלוק לא לשם פתח קמכוין אלא לצורך לבישתו הוא עושה ואפ״ה חייב עליה אפי׳ חטאת גם ה״כ בנקיבתו למעלה מ״מ הוא עושה נקב לצורך ליטול ממנה מה שהוא צורך כמו גבי חלוק לצורך לבישתו ומשני רבא זה חבור כו׳ ר״ל דאינן שווין כלל דליגזור זה אטו זה דהכא במגופה אינו חיבור ואין בו שום צד איסור דאורייתא ולכן לא שייך ליגזור הא אטו הא ומותר בכה״ג אפי׳ מדרבנן ועיין בב״י בד״ה וה״מ בצדה אבל למעלה כו׳ שאמר שמשני על המשנה אוקימתא דרב הונא ורב חסדא הנ״ל כתב וז״ל ופסקו הרי״ף והרא״ש כרב הונא וכ״פ הרמב״ם בפ״ז ולפ״ז צ״ל דהא דבעי מיניה דרב ששת מהו למיברז בבורטא בשבת ואסר להו למיברז במגופה היא ואפ״ה אסר משום דכיון דמן הצד היא ודאי לפתיחה מכוין דאי הכל לעין יפה ליפתח מיפתח וכ״כ רבינו ירוחם בח״ה · ואע״פ שהתו׳ כתבו בר״פ במה טומנין דהא דאסור למיברז חבית גופא משמע ועוד דבמגופה שרי דתנן אין נוקבים כו׳ וחכמים מתירין צ״ל דאינהו ס״ל כרב חסדא ומש״ה כתבו דבמגופה שרי בכל גוונא לחכמים דקי״ל כוותייהו וא״כ ע״כ צ״ל דלא אסר רב ששת למיברז אלא בגופה דחבית אבל למאן דפסק כרב הונא ודאי דאפילו במגופה נמי אסור למיברז לדברי הכל כיון דמן הצד הוא דע״כ לא שרו חכמים אלא למעלה עכ״ל ב״י ולעד״נ דזה הוא דוחק גדול דמ״ש התו׳ ועוד במגופה שרי דתנן אין נוקבין כו׳ דיכתבו כן אליבא דרב חסדא דלא קי״ל כוותיה ועוד דא״כ לא אשתמע חד מהפוסקים ראשונים ואחרונים דכולהו פסקו כרב הונא וה״ל לא׳ להזכיר שהתו׳ פסקו כרב חסדא ועוד דא״כ מה יכולין להקשות אדרש״י מזאת המשנה דדילמא רש״י ס״ל דמיירי במגופה וס״ל כרב הונא דקי״ל כוותיה ואליבי׳ אפילו לחכמים במגופה אסור

פרישה

לתחוב רומח בדפנותיה לנקוב) לפיתחא קמכוין ואסור א״ד לעין יפה קמכוין ושרי (פי׳ להראות נדבת לבו לפני האורחין מוציא יין בכלי גדול מדלא נקב ליה כדרך הנוקבין נקב עגול ויפה) א״ל לפתחא קמכוין ואסור מיתיבי רשב״ג אומר מביא אדם חבית של יין ומתיז ראשה בסייף ומניחה לפני האורחים בשבת ואינו חושש התם ודאי לעין יפה קמכוין הכא אם איתא דלעין יפה קמכוין לפתוח מפתח ופי׳ יטול מגופה אבל כשמתיז ראשה בסייף דהיינו שנוטל שפת פיה ומרחיב פיה למטה ממגופת׳ ודאי לעין יפה קמכוין עכ״ל הגמרא עם פירש״י והנה לכאורה קשה על מ״ש רש״י דלמעלה חכמים מתירין משום דלאו אורחא למעבד פתח התם אלא נוטל כל המגופה דלמה צ״ל אלא נוטל כל המגופה ולא פי׳ שלא יפול עפר או פסולת ביין כמ״ש אח״כ אבל מן הצד ד״ה אסור · ונראה דרש״י ס״ל דזאת הסברא שאין דרך לעשות פתח למעלה מטעם שלא יפול בה צרורות כו׳ היא חלושה שנאמר שבודאי אין דרך לעשות פתח למעלה מטעם זה אלא ס״ל שפעמים אדם עושה נקב למעלה ואינו חושש לשמא יפול בה צרורות כו׳ ולהכי לענין היתר שלמעלה מתירין חכמים לא מהני זה הטעם דדילמא דזה שעושה הנקב אינו מקפיד ושמא יפול בה כו׳ ולכן פי׳ סברא ודאי ומוחלטת וקאמר אלא נוטל כל המגופה ור״ל דודאי לאו לפתח קמכוין דא״כ למה לו לנקוב במגופה הא כבר יש נקב למעלה וה״ל לנטול כל המגופה אבל לענין איסור מהני זה הטעם שלא יפול בה כו׳ דדילמא זה האיש מקפיד בכך וא״כ נוכל לומר דילמא לפתח קמכוין ומאי אית לך למימר דלמה לא נטל כל המגופה י״ל דלמא מקפיד שלא יפול בה כו׳ והכי אמרינן בכל מקום דאין להתיר שום דבר אלא בראיה וסברא ברורה אבל לאסור אוסרים מכח ספק אף שאין הסברא והראייה ברורה ודיוקא דרש״י שזאת הסברא אינו ודאי וחלוטה מדקאמר הגמרא הטעם שמותר להתיז ראש החבית מטעם לעין יפה קמכוין ר״ל להראות נדבות לבו לאורחים ולמה לא קאמר הטעם דודאי לאו לפתח קמכוין שלא יפול בה צרורות כו׳ אלא ודאי דמכח זאת הסברא אין להתיר דדילמא זה האיש אינו מקפיד בכך· ועוד ראייה דלרב הונא משמע דאינו מתיר לחכמים אפילו למעלה אלא דווקא במגופה אבל בחבית גופא אפילו למעלה אסור ולמה לא אמרינן דודאי לפתח קמכוין משום דאין דרך לעשות פתח למעלה מטעם שלא יפול בה כו׳ אלא ודאי שזאת הסברא ודאי לא מהני להתיר כמ״ש אבל מלשון רבינו שכתב ז״ל אבל למעלה מותר לנוקבה דלא לפתח כו׳ מפני עפר וצרורות שיפלו בה משמע דזאת הסברא מהני אפי׳ להתיר ויש לדחוק ולומר שסובר שבחבית גופה מחמירים וחיישינן לפתח קמכוין אפי׳ למעלה הואיל שעושה הנקב בחבית גופה וכמ״ש בדרישה דבמקום שיש חיבור חמיר טפי כמו שאכתוב בסמוך בביאור דברי רבינו והנה מבואר דלרב הונא לא שרו חכמים אלא דווקא למעלה במגופה אבל למעלה בחבית גופה משמע אפילו לרב הונא אסור ופסקו הרי״ף והרמב״ם והרא״ש כרב הונא והשתא יתבארו דברי רבינו רק שאקדים תחלת דברי ב״י וז״ל ב״י מותר להתיז ראש כו׳ ברייתא פרק חבית רשב״ג מביא אדם חבית של יין ומתיז ראשה בסייף וכתב רש״י שם שמרחיב פיה למטה ממגופתה מדקתני מתיז את ראשה שפת פיה וכן נראה מדברי הרמב״ם בפרק כ״ג ולפ״ז לא הל״ל לרבינו מותר להתיז ראש המגופה דמשמע דוקא דראש המגופה אבל ראש החבית אסור ומצאתי נוסח שכתוב בה מותר וכו׳ שיתבאר ע״ש עד וס״פ מתיר להתיז ראש החבית שהמגופה כו׳ עכ״ל · ונראה שזה דוחק גדול דמ״מ הואיל דמ״ש מותר להתיז קאי אראש החבית א״כ אע״פ שכתב ראש החבית שהמגופה בו מ״מ במה שכתב אח״כ אבל לנוקבה בצדה כו׳ וה״מ בצידה אבל למעלה כו׳ ג״כ קאי אחבית שהענין מדבר ומתחיל ולכן נראה שעיקר הגירסא היא מותר להתיז ראש החבית וכן גורס נמי רא״ף ואפ״ה קאי אמגופה דבחבית לא שייך לומר ראש הואיל שהוא עגול וארוך ובכל ארכו הוא שוה בגובה רק באמצע הוא משופע ועולה מכל צד כדרך החבית שלנו שבאמצעיתו בכל סביבו הוא רחב יותר ובולט מעט ולא נופל בו לשון ראש ובלאו הכי ק׳ שמשמע מדברי רש״י והמ״מ דהסילוק של מעלה ומן הצד קאי אמגופה עצמה והיאך שייך במגופה עצמה שיעשה נקב מן הצד ושלא ידוע

מתיר הקשרים ומפקיע כל החבלים ואפי' בסכין ואפי' גופן של חותלות לפי שכ"ז כמי שוכר אגוז או שקדים בשביל האוכל שבהם עכ"ל (ד) :

וכתב הר"פ אבל היתדות שנועלים בהם וכו' אפי' ביתדות שבכלים קאמר דאסור מטעם הנו' והרא"ש שיבואר בסמוך וכן כתוב בכלבו בשם הר"פ וה"ר יעקב מקינון אומר דמותר להסיר היתדות שאחורי התיבה ואני חולק עליו וכ"כ המרדכי בפ' בכל מערבין ס"ד יעקב מקינון פי' שמותר להסיר הצירים שקורין גונ"ן בלע"ז שאחורי התיבה אם נאבד המפתח דהא סתירה גרועה היא כיון שאין צריך לשבור שום דבר אבל ל"נ לר"פ דהא אמרינן בפ' כל הכלים (קכב:) דאסור להחזיר דלת של תיבה גזירה שמא יתקע פירוש שמא יסיר הצירים דהוא בנין חשוב עכ"ל (ה) : **וכתב** א"א ז"ל ודוקא כעין קשירת חבל וכיוצא בו וכו' בפ' בכל מערבין (לה.) אמתני' דנתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח ה"ז עירו דאוקמו' רבה ורב יוסף (שם) במגדל של עץ ומסקינן דמתני' במנעול וקטיר במיתנא היא ובעי סכינא למיפסקי' כתב הרא"ש דמשמע מהכא דהא דאמרי' חותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותך היינו דוקא כעין קשירה של מיתנא וכיוצא בה אבל פותח' של עץ ושל מתכת אסור להפקיע ולשבר דבכלי נמי שייך בנין גמור וסתירה גמורה וכ"כ התו' שם ובפרק חבית וכ"כ המרדכי בפ' חבית :

ובסמ"ק כתב ובשבירת פותחת של תיבות נחלקו וכו' מחלוקת זה כתב גם בסמ"ג ובהגהות פרק כ"ג ולא כתב רבי' בשם סמ"ק לבדו אלא משום דמסיים בה שנהגו להקל ע"י א"י : וכתב האגור שמימיו לא ראה מי שהורה לשבר הפותחת לצורך השבת ומשמע דע"י ישראל קאמר דאילו ע"י א"י אין להחמיר כ"כ כיון דאיכא מאן דשרי אפי' ע"י ישראל (ו) : **ושבקרקע** כגון דלת של בור שקשור בו חבל וכו' כבר נתבאר בסמוך · וכתב המרדכי בפרק חבית דהא דלא מפקיע וחותך דוקא כשעשוי לקיים ע"מ שלא להסירן בשבת אבל אם אינו עשוי לקיום כלל שרי ומטעם זה התיר בדף שמשימין לפני התנור ושורקין אותו בטיט בע"ש להסירו מן התנור בשבת שאינו עשוי לקיום וכתב ע"ז בתה"ד סי' ס"ה דאע"ג דהא דאסרי' להפקיע ולחתוך חותמות שבקרקעות כחותמות גרועי הוא דאי בחיבור יפה אפי' חותמות שבכלים נמי אסור כמ"ש התו' בשבת (קמו.) והרא"ש וא"כ אע"ג דלא מכוין למיעבד פתחא פסיק רישיה הוא לענין סתירת בנין מיהו כתב א"ז בשם רש"י דלא שייכי סתירה דאורייתא אפי' בקרקע היכא דאינו עושה אלא פתחא בעלמא אלא דמיחזי כסותר מדרבנן ומתוך כך אית למימר דדוקא חותמות שבקרקע אף ע"ג דגריעי אינון מ"מ נעשו לחיבור ולסתימה זמן מה שהוא ולכן שייך בהו סתירה מדרבנן דמחזי כסותר אבל טריקת התנור דלא נעשה כלל לקיום רק לשמור החום לפי שעה ולמיסתר למחר שרי אפי' לכתחלה (ז) ומה שפירש"י דשרי להתיר חותמות שבקרקע משום דלא הוי קשר של קיימא שעשוי להתיר תדיר נראה שר"ל הקשר שסוגרין בו מתירין אותו בשבת לפתוח וחוזר וקושר בשבת לנעול אבל הדלת לעולם קבוע שם לאיזה זמן עכ"ל : **אסור** לחתוך שפופרת וכולי בשלהי פרק חבית (קמו:) גובתא רב אסר ושמואל שרי מחתך לכתחלה דכ"ע ל"פ דאסור הדורי דכ"ע ל"פ דשרי כ"פ דחתיכה ולא מתקנה מאן דאסר גזירה דלמא אתי למיחתך לכתחלה ומאן דשרי לא גזרי' ופרש"י גובתא · לתקוע קנה חלול בנקב החבית שיצא היין דרך הקנה : מחתך · לתקנה למדת הנקב : לא מתקנה . לא ניתנה בנקב לידע אם למדתו היא · כתנאי אין חותכין שפופרת בי"ט וא"צ לומר בשבת נפלה מחזירים אותה בשבת ואין צריך לומר ביום טוב ורבי יאשיה מיקל ואסיקנא דחתיכה ולא מתקנה א"ב מ"ס גזרינן ומ"ס לא גזרינן דרש רב שישא בריה דרב אידי משמיה דרבי יוחנן הלכה כרבי יאשיה : וכתב רבינו ירוחם בח"ח שנראה מפירש"י שאסור לתקן בגוף השפופרת שום דבר ואפי' ביד אבל ר"ח כתב שמתקנה ביד אבל לא בסכין · כתב הרמב"ם בפכ"ג אין חותכין שפופרת של קנה מפני שהוא כמתקן כלי היתה חתוכה אף על פי שאינה מתוקנת מותר להכניסה בנקב החבית בשבת להוציא ממנה יין ואין חוששין שמא יתקן עכ"ל נראה מדבריו שהוא
מפרש

בחבל יכול להתירו או לחותכו בסכין או להתיר קליעתו וכתב ה"ר פרץ (ו) אבל היתדות שנועלין בהן אסור להסירם דהוה כבנין גמור וכתב א"א הרא"ש ז"ל ודוקא כעין קשירת חבל וכיוצא בו אבל פותחת של עץ ושל מתכת אסור להפקיע ולשבר דבכלי נמי שייך בנין גמור וסתירה גמורה ובסמ"ק כתב [ד] ובשבירת פותחת של תיבות נחלקו בה ה"ר אלעזר מתיר והר"י אוסר ומיהו ע"י א"י יש להקל ע"כ ושבקרקע כגון דלת של בור שקשור בו בחבל יכול להתירו דלאו קשר של קיימא הוא (ז) שהרי עומד להתיר (ח) אבל לא מפקיע וחותך משום סתירה אסור לחתוך שפופרת וליתנה בנקב

כסתירה גמורה : **ומ"ש** דהוי כבנין גמור ר"ל כי היכא דכשמשים הצירים הוי כבנין גמור ה"נ כשמסירם הוי כסתיר' גמורה אך קשה דהא בפ' כל הכלים מחלק בדלת שידה תיבה ומגדל דנוטלין אבל לא מחזירין וכדלעיל בסי' ש"ח וא"כ היאך מדמה הר"פ סתירה לבנין ונראה דמטעם זה התיר הר"י מקינון להסיר היתדות שאחורי התיבה דסתירה גרועה היא כיון שא"צ לשבור שום דבר ולא דמי לחזרה דאסור שמא יתקע והביאו הב"י ובש"ע הביא שני הדעות ולא הכריע ולפעד"נ כדברי המתיר וכשנאבד המפתח נראה שמותר לפתוח בסכין או במחט לכ"ע כדתנן בריש פ' כל הכלים מחט של יד ליטול בה את הקוץ ושל שקים לפתוח בו את הדלת פי' מחט גדולה שתופרין בה שקי' לפתוח בו את הדלת מי שאבד מפתח שלו עכ"ל מלאכתי : **אסור** לחתוך שפופרת וכו' פלוגתא דתנאי ודאמוראי בפר' חבית ופסק ר' יוחנן הלכה כר' יאשי' דמיקל וכשמואל דלא כרב דאסר בחתוכה ולא נתנה שם מעולם :
עלה

דרכי משה

(ד) ודין החותלים מוזכר בגמרא פ' חבית (קמו:) וכתבו הרמב"ם : (ה) ודברי הרא"ש דבסמוך דאוסר בשל עץ ושל מתכות נראה כדברי הר"ף וכ"כ המרדכי והתוספות פרק חבית (קמו;) : (ו) וב"ה מסקנת א"ז דאפילו בשל עץ ושל מתכות שרי ואין להחמיר לכל הפחות ע"י א"י : (ז) וכבר נתבאר דין סתירת פי התנור לעיל סימן רנ"ז :
האריך

פרישה

ידוע שסתם מגופה לעולם היא למעלה ע"ג החבית ובכל מקום שינקבה שם נופלים לתוכו פסולת ועפר · לכן נלע"ד שהמגופה הנזכר בגמרא אינה כמגופה שלנו שנוטלים עץ עבה וקובעים אותו בפי החבית למעלה במקום ששופכין בו המשקה אלא עשויה כמין קדירה שיש לו בית קיבול ומחברים פיה במקום שהיא פתוח בפי החבית כדרך שאנו עושין במשקה הנקרא שכר שמושיבין קדירה למעלה בפי החבית כשמוליכין אותו מעיר לעיר כן היה בימיהם שהיו החביות שלהן של חרס והיה עושין ע"פ כיסוי כמין קדירה כמ"ש ובזה שייך שפיר למימר שנוקבין אותו למעלה או מן הצד ר"ל בצדה של אות' קדירה שכשינקב שם בודאי לא יוכל ליפול שום דבר לתוכו משא"כ כשינקבה הקדירה ע"ג מלמעלה ועל מגופה ואת כתב רבינו מותר להתיז ראש החבית כו' דהואיל שהוא עומד ומחובר בחבית ובולט ועולה הרבה שפיר מיקרי ראש החבית וכשמתיז אותה בסייף מן החבית א"א לגמרם ומתיז עמה מעט משפת החבית במקום שהוא מחובר שם שהם החבית גופה ובולט קצת ומוכרח אתה לומר כן אפילו לפי הגירסא שגורס ראש המגופה שנקראת המגופה ג"כ ראש החבית דהא רבינו כתב מיד ז"ל דלאו לפתח קמכוין כיון שמסיר ראשה כולה · וא"ל למה לא כתב בהדיא מותר להתיז המגופה דמ"כ הוה משמע שאינו מתיר אלא להתיז המגופה אבל לא להתיז ג"כ מעט מן החבית לכך נקט בל' זה לאורויי דאפי' אם מתיז מעט עם החבית עמה ואע"ג דבחבית גופא אפי' נקב קטן חסור מ"מ כאן מותר כיון שמתיז כולה יחד וכדברי רשב"ג הנ"ל וזה הדין שכתב מותר להתיז ראש כו' והחילוק שלמעלה ולמן הצד נראה דמיירי אפילו אם החבית שלימה ואע"ג דכתב לעיל אם החבית שלימה אסור לשוברה או לנקוב בה נקב בעלמא מדכתב סתמא ואפי' נקב בעלמא חסור ליקוב בה כו' משמע אפילו למעלה מ"מ הואיל דכל דין זה מיירי במגופה שאינ' מן החבית עצמה אלא מחובר ודבוק בה יש לה דין חבית שבורה ומותר כשמתיז ראשה או עושה נקב למעלה וכן היא הטעה של דברי רבינו מתחלה כתב מותר להתיז ראש החבית בסייף כו' והשמועינן דאם עשה נקב גדול שמתיז כל המגופה עם מעט מן החבית דמותר מטעם דלעין יפה מכוין ואח"כ כתב אבל אם מן הצד ר"ל אם עושה נקב בצדה במגופה עצמ' ברומה אעפ"י שהוא גדול וה"א דנימא ג"כ דלעין יפה מכוין אפ"ה אסור דודאי לפתח קמכוין כו' ואח"כ כתב אבל למעלה ר"ל למעלה במגופה מותר לנוקבה אעפ"י שאין עושה הנקב גדול כ"כ כמו שמתיז ראש כו' דנימא דלעין יפה קא מכוין אפ"ה מותר מטעם דאין דרך לעשות פתח למעלה · ואח"כ חזר וכתב אבל מצדה אסור כו' והשמעי' דאם עושה נקב קטן במגופה מן הצד ג"כ אסור ואעפ"י שכבר כתב לעיל אבל לנוקבה בצדה אפילו ברומה שעושה נקב גדול כו' משמע שיש רבותא יותר בנקב גדול מבקטן מ"מ חזר וכת' דין נקב קטן לאשמועינן כל חילוקי דינים דאף אם תמצא מי שסובר איפכא שיותר יש להתיר בקטן מבגדול מ"מ במן הצד אין חילוק בין גדול לקטן וכל זה מיירי במגופה אבל כשעושה נקב בגוף החבית כבר כתב רבינו לעיל בסמוך דאפילו נקב בעלמא אסור הנה נתבארו דברי רבינו יפה · אלא שקשה לפי סברת רבינו שסבר דלמעלה אין דרך לעשות פתח מטעם שלא יפול דבר צרורות כו' וטעם זה מהני לדידיה אפילו להתיר כמ"ש לעיל וא"כ למה צריך לטעם שמותר להתיז ראש החבית משום דלאו לפתח קמכוין כיון שמסיר את ראשה כולה ר"ל שמראה נדבת לבו לאורחים ולמה לא כתב הטעם דלאו לפתח קמכוין דאין דרך לעשות פתח למעלה שלא יפול בה צרורות כמ"ש הטעם בסמוך · ולכאורה היה נראה דרבינו כ"כ אליבא דכ"ע ר"ל אפילו לרבי יהודא דאוסר במסכה לנקוב למעלה במגופה כמ"ש לעיל בשמו מודה הכא במסיר ראשה כולה דמותר דאו ודאי לאו לפתח קמכוין אלא להראות נדבת לבו לאורחים אבל יותר נראה לומר דרבי' הוכרח לכתוב זה הטעם אפילו לחכמים שמתירים למעלה במגופה מטעם דלאו לפתח קמכוין שלא יפול בה צרורות כו' מ"מ הכא שמתיז המגופה עם מעט מהחבית עצמה ה"א דאסור דהא כבר כתבתי לעיל דאפילו לסברת רבינו לא מהני זה הטעם שלא יפול בה צרורות אלא דווקא בלמעלה במגופה אבל למעלה בחבית עצמה לא מהני זה הטעם הואיל שהנקב הוא בגוף החבית ול"ד לעושה נקב במגופה שאינו בגוף החבית וכמו שמתרץ ומחלק רבא בגמרא זה חיבור וזה אינו חיבור וכמ"ש בדרישה ולכן צריך לטעם כיון שמסיר ראשה כולה ר"ל להראות נדבת לבו לאורחים וק"ל ועיין בדרישה :

(ו) **אבל** היתדו' שנועלים בהם ר"ל הצירים שבאחורי התיבה אסור אף אם נאבד המפתח :

(ז) **שהרי** עומד להתיר פי' הת"ה שר"ל הקשר שסוגרין בו מתירין אותו בשבת לפתוח וחוזר וקושר בשבת לנעול אבל הדלת לעולם קבוע שם לאיזה זמן וק"ל עכ"ל :

(ח) **אבל** לא מפקיע וחותך משום כו' כתב המרדכי בפרק חבית דהיינו דוקא כשעשוי לקיום ע"מ שלא להסירה בשבת אבל אם אינו עשוי לקיום כלל שרי ומטעם זה התיר בדף שמשימין לפני התנור וטורקין אותו בטיט בע"ש להסירה מן התנור בשבת שאינו עשוי לקיום ע"כ · ועיין בב"י שהביא מ"ש בת"ה בענין הזה :

עלים

דרישה

אסור מן הצד ולכן נלע"ד דגם התו' כתבו כן אליבא דכ"ע אפילו אליבא דרב הונא ומ"ש לק"מ רק תו"צ לפניך ל' התו' ומתוכה יתבארו דבריהם שפיר וז"ל וכי מה בין זה למגופת חבית פי' בקונט' דתניא לקמן בפרק חבית רשב"ג אומר מתיז בסייף ומניחה לפני האורחים וא"כ לר"י עם מסני זה חיבור וזה אינו חיבור התם נמי חיבור הוא דרשב"ג שרי להתיז אפי' ג"ף החבית עם המגופה כדמוכח התם דבעו מיניה מרב ששת מהו למיברז החבית בבורטא כו' א"ל לפיתחא קמכוין ואסור ופריך מהא דשרי רשב"ג להתיז ראשה בסייף ומשני התם האי לעין יפה קמכוין אבל הכא אי כעין יפה מכוון ליפתח מיפתח והא דאסור למיברז החבית היינו בגוף החבית דחבית חבית גופה משמע ועוד דבמגופה שרי דתנן במתניתין אין נוקבין במגופה כו' וחכמים מתירין משמע דשרי רשב"ג אפילו בגוף החבית דלעין יפה קמכוון כו' עכ"ל והנה לכאורה יש לדקדק מה מקשה מרב ששת דאסר מסברייתא דרשב"ג מתיר להתיז כו' דילמא רב ששת דאסר מיירי מן הצד וכמ"ש הב"י ורשב"ג דמתיר במתיז ראשה היינו למעלה דהתם יש להתיר יותר מטעם שלא יפול בה צרורות כמו שמחלק רב הונא בין מן הצד ולמעלה במגופה אליבא דחכמים אלא ודאי המקשה ס"ל מדאסר רב ששת סתמא בכל ענין איירי אפילו למעלה ולכן שפיר מקשה מרשב"ג וא"כ הואיל דאנו מוכרחין לומר דרב ששת אסר אפילו למעלה מדסתם דבריו כמ"ש ואם כן שפיר כתבו התו' ועוד במגופה שרי דתנן אין נוקבין כו' ר"ל דאי רב ששת איירי במגופה וא"כ מדאסר סתם משמע אפילו למעלה כמ"ש וזה א"א דתנן אין נוקבין מגופה כו' וחכמים מתירין ולמעלה שרי לכ"ע אפילו לרב הונא אליבא דחכמים אלא ודאי רב ששת מיירי בחבית גופה ומז א"ש דאסר אפילו למעלה מטעם דחיבור הוא כמו שמחלק דחייב חטאת מטעם דחיבור הוא כמ"ש ול"ק למה סתם רב ששת י"ל כיון דאמר למברז בחבית וסתם חבית הוא בחבית גופה כמ"ש התו' וחבית עצמו בכל ענין אסור · והנה נתבארו דבריהם אפילו אליבא דרב הונא ולא כב"י . כתוב בתשובה אשכנז וגם שבילי הלקט ברוא שבחביות שלש שסותמין אותו בעץ שנסתם ואין אדם יכול להוציאם מותר ליקח ברזא אחרת ולהכניא באותו הברזא לתוך החבית לכתחלה לצורך לשתות יין בשבת ובלבד שלא יהא הנקב כנגד השמרים עד כאן וכ"פ בש"ע :

[ד] **ובשבירת** פותחת כו' וכשנאבד המפתח נראה דמותר לפתוח בסכין או במחט לכ"ע כדתנן בריש כל הכלים מחט של יד ליטול בו את הקוץ ושל שקים לפתוח בו את הדלת פי' מחט קטנה שתופרי' בה בגדים ושל שקים מחט גדולה שתופרים בה שקים לפתוח את הדלת מי שנאבד מפתחו עכ"ל מלאכתי מ"ו · בת"ה בסי' ס"ז פסק סכין שהוא תחוב בכותל של עץ מבע"י אסור להוציאו בשבת כיון שהוא דבר מחובר אם הוה תחוב מעט בדוחק כמעט פסיק רישא הוא שלא יוסיף בנקב וה"ל קודח כ"ש דחייב משום בונה אבל אם הוא תחוב בספסל וכן כל דבר תלוש מותר להוציאו כיון דאין בנין וסתירה בכלי' ואם דלה ושלפה מבע"י אפילו בכותל שרי עכ"ל וכ"פ בש"ע · עיין בת"ה סי' ס"ז וב"י הביאו שכתב ז"ל תשובה יראה היכא דתקעו בכותל שהוא מחובר יראה שאסור להוציאו כו' עד ואין נראה להביא ראייה להתיר כו' וכתב ולא ירדתי לסוף דעת בעל ת"ה הנ"ל דבתחלה כתב דנראה דלא שרי סכין התקוע בחבית אלא כשתוקעו והוציאו כבר בחול הא לאו הכי לא ובסוף התשובה כתב שאם תקוע הסכין בדבר תלוש אין טעם כו' ע"ש ולע"ד ירדתי לסוף דעתו ולק"מ דמ"ש תחילה ז"ל אמנם נראה דהאי סכינא התקוע בחבית דמיירי שהוציאוהו והכניסוהו כבר בחול כו' לא כ"כ מפני שהוא אסור ממ"ש דמשוכה דבחבית מותר אפי' אי איכא פסיק רישא כל זמן שלא כיון דא"כ מתחילה מאי סבר להאריך ולכתוב שמותר גם הרי הביא ראייה לדבריו מהמרדכי דפרק חבית דבדרבנן בעי סיכון ולא תלוי בפסיק רישא אלא ה"פ דהאי אמנם כו' ר"ל אעפ"י שהדין דין אמת כמ"ש דבדרבנן בעינן סיכון מ"מ אין ראייה מהמרדכי דפרק חבית דהמרדכי ע"כ איירי בהוציאוהו והכניסוהו מבע"י מדהביא ראייה מספיק' דביני אורבא דדלה ושלפה כו' וא"כ אין שם פסיק רישא · ואח"כ בסוף בא ליישב דלא תיקשה סתירה לדבריו הראשונים מהאי מרדכי דפ' חבית מדהוכיח מהרא"י דמיירי המרדכי בדלה ושלפה וא"כ קשה אם תאמר בלא דלה ושלפה בחבית שהוא כלי ג"כ מותר אעפ"י שהוא פסיק רישא עד שיכוין א"כ למה כתב המרדכי דבחבית התירו בדלה ושלפה מן החבית הלא בלא"כ שרי ע"ז כתב ומהשתא שהוכחנו דסכין התקוע בחבית מיירי בלא פסיק רישא מתיישב אפילו בחבית גדולה ר"ל לעולם אפי' היכא דאיכא פסיק רישא נמי שרי והא דאיירי המרדכי מדלה ושלפה משום דאיירי נמי בחבית גדולה ובחבית גדולה שהוא דומה לקרקע בעי' לס"ע דדלה ושלפה וק"ל · אבל בחבית קטן עכ"פ מותר וזהו שמסיק אח"כ וכתב דבתקוע סכין בדבר תלוש לא ידעינן כלל טעם וסברא לאסור ודו"ק · וזה נ"ל ברור בביאור דברי מהרא"י וב"י נמי כתב דיש ליישבו דהצריך דלה ושלפה מפני חבית גדולה והרחיק פי' זה מדכתב אפי' בחבית גדולה דמשמע דמיירי גם בחבית קטנה וזהו ודאי קושיא גדולה היא לפי הבנתו שמבין מ"ש מהרא"י אמנם נראה כו' בבקי
אמנם

בנקב שבחבית כדי שיקלח היין היתה חתוכה כבר מותר ליתנה אפי' לא נתנה שם מעולם וכ"ש שמותר להחזירה אם היתה שם ונפלה: [ה] עלה של הדס אם הוא קטום ויש לו הרבה מהם קטומים מותר ליתנו בנקב במקום מרזב כדי שיקלח היין: ואם אין לו אלא אחד אפי' אם קטום ועומד אסור ליתנו שם: אסור ליתן שעוה או שמן שהוא עב בנקב החבית מפני שהוא ממרח:

חבית

מפרש דחתיכא ולא מתקנא כלומר שהשפופרת עצמה חסרה שום תיקון ואפ"ה מותר להכניסה בנקב החבית: **עלה** של הדס אם הוא קטום וכו' בס"פ חבית (שם) אמר טבות רישבא אמר שמואל האי טרפא דאסא אסור ופירש"י לתת עלה של הדס בנקב החבית שהעלה עשוי כמרזב והיין זב דרך שם. מ"ט רב יימר מדפתי אמר משום מרזב וכו' התו' סבר' כפירש"י שלא יתקן מרזב לייטו שיפול היין לתוכו וילך למרחוק דכשלוקח עלה הדס ומקפלו כעין מרזב נראה כעושה מרזב ולא דמי לגובתא דכיון שאינו עושה בו שום מעשה לא גזרי' רב אשי אמר גזירה שמא יקטום ופירש"י שמא יקטום. העלה מן הענף וכיון דקטמ' ה"ל מתקן כלי. מ"כ א"כ דקטיס ומנח משמע דה"פ דקטיס ומנח מבע"י לרב יימר אסור משום מרזב לרב אשי שרי. ולא אסר שמואל אלא כשאינו מוכן לכך מבע"י דכיון דצריך לחזור אחריו גזרינן שמא לא ימצא קטום ויבא לקטום והרי"ף לא פסק הלכה כדברי מי והרמב"ם בפכ"ג פסק כרב יימר והרא"ש פסק כרב אשי וכדבריו פסק רבי' אלא שנראה מדבריו שהוא מפרש דע"כ לא שרי רב אשי אלא בדאיכא עלים הרבה קטומים שאם יתקלקל הא' יקח אחר ולא יצטרך לקטום אבל אם אין שם אלא עלה א' קטום אסור שמא יתקלקל ויבא לקטום עלה אחר ולהניח במקום הראשון ואפשר שהביאו לפרש כן מ"ש בנוסחי דידן בגמרא א"כ דקטיס ומנחי וכיון דקאמר מנחי בלשון רבים משמע ליה דעלים רבים קאמר ומ"מ מ"ש ויש לו הרבה מהם אינו מדוקדק דבשנים נמי סגי מדכתב אח"כ ואם אין לו אלא א' וכו' משמע הא שנים שרי ומטעמא דפרישית:

וה"ה תמה על הרמב"ם ז"ל למה לא פסק כרב אשי דבתרא הוא ואפשר שטעמו משום דהא דגזר שמא יקטום אתי דלא כהלכתא דכי קטום מאי הוי והא אסיקנא בפ' המביא כדי יין דרב יהודה מפשח ויהיב לן אלותא אלותא ורב אשי דאמר גזירה שמא יקטום לפרושי טעמא דשמואל אתא ולא משום דס"ל הכי וכיון דלטעמיה דרב יימר מיתוקמ' שפיר מימרא דשמואל אליבא דהלכתא לא דחינן לה מהלכתא ולדברי הרא"ש שפסק כרב אשי דאמר גזירה שמא יקטום לא תיקשי מההיא דר"י מפשח ויהיב לן אלותא אלותא דשאני התם שקוטמו להריח בו והוי כשובר חבית לאכול ממנה גרוגרות אבל כשקוטמו ליתנו בנקב שבחבית הוי כקוטם לתאוך בו שיניו ולפתוח בו את הדלת דבקטים לר"א חייב חטאת ולרבנן פטור אבל אסור כדאיתא בפרק המביא כדי יין (לג:) הרי דלרבנן נמי איסורא איכא אלא דק"ל אם כן היכי אסרינן למיתן טרפא דאסא משום גזירה שמא יקטום הא טרפא דאסא רכין ניינהו ושרי ואפי' אם היו קשין אכתי ה"ל גזירה לגזירה דהא לרבנן דקי"ל כוותייהו כי קטים נמי לא מיתסר אלא מדרבנן וצ"ע והר"ן כתב שם וז"ל וכ"ת והיכי מסקינן הכא דאוכלי בהמה כיון שהם רכין אין בהם משום תיקון כלי אע"פ שהוא מכוין לכך והא בפירוש אסרינן למיתן טרפא דאסא בחביתא איכא למימר דהתם היינו טעמא לפי שדרך הוא שאפי' באוכלי בהמה מתקנין כלי העשוי כבר אבל לא שיעשו ממנו כלי לכתחלה עכ"ל ודבריו אלה אליבא דמ"ד משום מרזב דלמ"ד גזירה שמא יקטום ליכא איסורא דרבנן אלא משום שמא יקטום בקשין וכדפירש"י ואפשר דסבר דגזירה שמא יקטום היינו שמא יקטום רכין ליתן בפי החבית דכל כה"ג כיון שדרכו בכך אסור: **אסור** ליתן שעוה או שמן שהוא עב וכולי בס"פ חבית (שם) תנן לא יקבנה מלדה ואם היתה נקובה לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח ופירש"י ויש כאן משום ממחק ובגמרא (שם) משחא רב אסר ושמואל שרי מאן דאסר גזרינן משום שעוה ומאן דשרי לא גזרינן ופירש"י משחא. שמן עבה וכתבו הרי"ף והרא"ש הלכתא כרב ואע"ג דאיתא בגמר' א"ל רב שמואל בר בר חנה לרב יוסף בפירוש אמרת לן משמיה דרב משחא שרי לא חשו ליה הרי"ף והרא"ש משום דלישנא דסתם תלמודא דאמר דרב אסר עדיף טפי ומשמע מהכא דלא אסרינן אלא בשעוה וכיוצא בו שהוא דבר המתמרח וכן בשמן עב אף ע"פ שאין מירוחו ניכר כ"כ מ"מ אסור כיון דשייך ביה מירוח קצת דאתי לאיחלופי בשעוה אבל בשאר כל הדברים מותר לסתום החבית וההיא (שבת קלט:) דשקל ברא דתומא ומנח בברזא דדנא שהביא רבינו בסמוך דמשמע דלא שרי אלא במידי דבר מאכל הוא וע"י הערמה ודוקא לצורבא מדרבנן נראה מדברי רש"י דההיא כשהיין יוצא דרך הנקב דמחזי כמתקן וההיא דשעוה ומשחא בשאין היין יוצא דרך הנקב ומש"ה בשאר דברים מותר לסתום חוץ מבדבר המתמרח וכ"נ מדברי רבינו אבל הרמב"ם בפכ"ג כתב וז"ל וכשם שאסור לפתוח כל נקב כך אסור לסתום כל נקב לפיכך אסור לסתום נקב החבית ואפילו בדבר שאינו מתמרח ואינו בא לידי סחיטה כגון שיסתום בקיסם או בצרור קטן אבל אם הניח שום אוכל

עלה של הדס כו' בס"פ חבית אמר שמואל האי טרפא דאסא אסור ומפרש רב יימר גזירה משום מרזב והלכך אפי' יש לו הרבה קטומים מוכנים מבע"י אסור משום דה"ל כאילו עושה מרזב בשבת אם יתננו בנקב בשבת ולרב אשי הוי טעמא גזירה שמא לא ימצא קטום ויבא לקטום ולפיכך כשיש לו הרבה מוכנים מבע"י ליכא למיגזר שמא יקטום ומותר ליתנו במקום מרזב ולא גזרינן שמא יעשה מרזב בשבת אבל אם אין לו אלא אחד אפי' הוא קטום מבע"י חיישי' שמא יקטום דכיון דאין לו אלא אחד איידי דזוטר מירכס ויבא לקטום בשבת ולפ"ז לאו דוקא אחד אלא אפי' ב' וג' נמי אסור אא"כ בדאיכא הרבה קטומי' וגרסי' בגמ' איכא בינייהו דקטים ומנחי בלשון רבים ועיין בב"י: **אסור** ליתן שעוה או שמן וכו' משנה ס"פ חבית ואם היתה נקובה לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח ובמישחא פליגי רב ושמואל ופסקו הרי"ף והרא"ש כרב דאסר דגזר במישחא עבה אטו שעוה: וכתב ב"י ומשמע דוקא הני דאית ביה משום מירוח אבל בשאר כל הדברים מותר לסתום נקב החבית והא דבד של שום בסמוך דלא התירו אלא בדבר מאכל וע"י הערמה ולצורבא מרבנן דוקא ההוא כשהיין יוצא דרך הנקב ומש"ה בשאר דברים כשאין בהם משום ממרח מותר לסתום עכ"ל ולפעג"ד איפכא דכשהיין יוצא דרך נקב דאיכא פסידא יש להקל טפי ומש"ה התירו לצורבא מרבנן ע"י הערמה ואם לא היה היין יוצא היה אסור אפי' לצורב' מרבנן והא דנקט ברישא דבשעוה ושמן אסור מפני שהוא ממרח אתא לאשמועינן דבשעוה ושמן ליכא היתירא כלל אפי' במקום פסידא ואפילו לצורבא מרבנן וע"י הערמה להצניעו שם נמי אסור משום ממרח אבל שאר דברים דלית ביה משום ממרח שרי בדבר מאכל משום פסידא וע"י הערמה לצורבא מרבנן כמ"ש אח"כ חבית שניקב וכו' הא לאו הכי כגון קיסם או צרור אסור אעפ"י דלית ביה משום ממרח ולפ"ז נוחין דברי הרמב"ם שכתב דבשעוה ושמן אסור משום מירוח דהקשה ה' המגיד וז"ל וא"ת הלא אסור לסתום כל נקב אפי' בקיסם או בצרור וא"כ לא צריך לטעמא דשעוה משום ממרח ובמישחא משום גזרה דשעוה ונדחק ה' המגיד וב"י ביישוב קושיא זו ולמאי דפי' ניחא דבקיסם וצרור דאין דרך להצניעו פשיטא דאין לו היתר אף לצורבא מרבנן אלא אפי' שעוה ומישחא דאיכא למימר דהניחו שם להצניעו וסר"א דלצורבא מרבנן שרי ע"י הערמה כי היכא דשרי תלמודא בברא דתומא וקמ"ל דאסור משום דאית בהו משום ממרח ובש"ע נמשך הרב ב"י לפי פירושו בכאן גם ממ"ש הרב בהגה"ה שם נראה שהסכים לזה ולפעד"נ שאינו כן דהא לקמן בסי' של"ד כתב בנתרועעה חבית של יין דהתירו לקרות לא"י אעפ"י שודאי יתקנהו כשיבא עכ"ל והוא מדברי הרא"ש בפרק כ"כ ופסק ב"י כך למעלה בסי' ש"ז אלמא משום הפסד יין הקילו טפי וזהו שפרש"י בפ' תולין (סוף דף קל"ט) בההוא צורבא מרבנן דשקל ברא דתומא ומנח בברזא דדנא מקום שיש בו נקב בחבית והיין יוצא נותנו לשם בשבת לסתום והוי כמתקן ומערים לכתחלה עכ"ל דנראה פשוט דקשיא ליה לרש"י הגיחא במאי דנאים במברא ועבר להך גיסא וסייר פירי דהתירו הערמה לצורבא מרבנן משום הפסד פירותיו שהיו בלא שמירה אבל למה התירו לסתום הנקב בברא דתומא דהוי כמתקן מנא דה"נ מתקן הנקב וסותמו ולכן פי' דהכא נמי הוי פסידא דהיין יוצא · ולפ"ז כשאין היין יוצא אסור לסותמו אפי' לצורב' דרבנן אפי' בשאר דברים שאין בהם משום ממרח וא"ל לשאינו צורבא מרבנן ודלא כמ"ש בש"ע להתיר בשאין היין יוצא ודו"ק: הב"י הביא מ"ש מהרא"י בת"ה סי' ס"ד בדין סכין התחוב בכותל של עץ מבע"י או בספסל שאינו מחובר והקשה עליו והאריך ע"ש ולפעג"ד דתשובה זו נכונה ואגב אבאר אותה כי דבריו קצת סתומים והוא דכתב תחלה דבתקעוהו קצת בחוזק בכותל שהוא מחובר כמעט פסיק רישיה הוא שלא יוסיף בנקב וה"ל קודח כל שהו וחייב משום בונה אח"כ אמר ואין להביא ראי' להתיר ולומר דאין בזה משום קודח מדמתיר במרדכי פ' חבית בסכין התקוע בחבית מע"ש להוציאו ולהכניסו שהרי אינו מתכוין להוסיף בנקב ומייתי ראיה מפ' במה טומנין דאמר שמואל סכינא דבי אורבי דלה ושלפה והדר דלה שרי עכ"ל ונראה דדעתו בהך ראיה דאע"ג דאסיקנא דשמואל אתותב היינו משום דקשיא עליה ממתניתין דהטומן לפת דאפי' לא דלה ושלפה נמי שרי אע"ג דמזיז עפר מ"מ כיון דהעפר ניזוז מאליו לא חיישינן כדפרש"י לשם ריש (דף נ"א) והיינו לומר דטלטול מן הצד לא שמיה טלטול אי נמי כדפי' התו' בשם ר"י בפ' כירה (דף מ"ד) דשמואל לא אסר בלא דלה ושלפה משום איסור טלטול מן הצד דהא שמואל מתיר טלטול מן הצד בפ' כירה אפי' גבי מת אלא דאוסר משום דמסיר העפר ומרחיב הגומא ואיתותב מהטומן לפת מכל מקום יש להביא ראיה מדשמואל דסכין התקוע בחבית אע"ג דמוסיף בנקב קצת כשמוציאו ומכניסו אפ"ה כיון דאינו מתכוין להוסיף שרי שהרי

דרישה

אמנם סוף בו ממ"ש רפסוכה אבל אינו כן אלא כמ"ש ודו"ק. עוד הקשה ב"י פס אמ"ש המרדכי שהביא מהרא"י הנ"ל דהא מסקינן בגמרא מהאי מימרא דשמואל דאמר האי סכינא דביני אורבא דלה ושלפה שרי והאי לא אסור דליתא דאיתותב מהסיא דטומן לפת ובגוגו' כתב וכן העלה הרי"ף והרא"ש דאפילו לא דלה ושלפה שרי ומדברי המרדכי משמע דבעי' דלה ושלפה ומסיק ב"י דהמרדכי יש ליישב דלא משמואל מייתי ראייה אלא מהמסקנא דמתיר אפי' בלא דלה ושלפה כו' אלא אבעל ת"ה קשה דמייתי המרדכי וסבינו דבעי' דלה ושלפה ומסיק הב"י דנ"ל דמהרא"י בעל ת"ה מפרש דקושיא בגמרא ותיובתא לא קאי אדברי שמואל כי אם אשלפנין אדברי רב הונא האי סליקוסתא כו' ע"ש ודבריו גם בזה דחוקין הן דאיך יעלה על דעתינו דבעל ת"ה ישכח דעת התו' והרי"ף והרא"ש ורש"י ויבנה במה לעצמו לפרש שיטת הגמרא דלא כוותייהו ובפרט מאמר שסתם דבריו ולא הזכיר דעת שום א' מהן שכל דברין מיוסד עליהם לכן נראה פשוט אדרבה דהמרדכי פי' תיובתא דרב קטינא דלא קאי אלא אסליקוסתא' והוא לבדה עלה בתיובת' שהן ממש ענין א' דבשניהן אין איסור אלא משום שהוא מזיז עפר משא"כ בסכיני ביני אורב' שהוא דחוק זע"ז ויש לחשש מפני גומא טפי וגם רש"י פי' וכתב ובסוף התיובתא ז"ל וגוטלין בשבת ולא חייש אם העפר ניזוז מאליו וה"ה לסליקוסתא עכ"ל הרי דלא נקט בלשונו אלא סליקוסת' ואף שלפני זה כתב ז"ל מתיב רב כהנא תיובתא להנך רבנן דאמרי דאי לא דלה ושלפה אסור עכ"ל. נראה שגליון הוא ואינו מלשון רש"י דאין זה מל' רש"י לכתוב להנך רבנן ועוד דא"כ נמצאו דבריו סותרין זא"ז דהא לבסוף סיים ולא נקט בלשונו אלא סליקוסתא ודוחק לומר דס"ל דשמואל דאמר האי סכיני ביני אורבא כו' למד דינו מדינא דסליקוסתא ומדנפרך סליקוסתא כשל עוזר ונפל עזור דו"א דשמואל ודאי לא קאי אמימרא דרב הונא דסליקוסתא · ועוד נראה קצת להביא ראייה לדברי המרדכי דמסתבר לומר דלא נפרך דינא דשמואל דסכיני דביני אורבי דהא עלה קאי מר זוטרא ואיתימא רב אשי אמר בגודריתא דקני ס"ד עכ"ל ומשמע לי דהכי קאמר דאף דהאמת עם דינא דשמואל דבסכיני דביני אורבי בעי דלה ושלפה מכל מקום בגודרי' דקני שאינן אונסי' כ"כ בדוחק לא בעי דלה ושלפה דאל"כ אלא תאמר דמר זוטרא ואיתימא רב אשי לפלוגא אתא ה"ל למיקט בלשונו סכינא דביני אורבי לומר דא"ל שלפה ודלה וכיון דמר זוטרא ורב אשי דאמרונים המה הסכימו עם שמואל לא מסתבר דהתיובתא קאי עליו זהו דעת המרדכי ולפי שיטתו כתב מהרא"י בעלמו ודאי לא נטה משיטת הרי"ף והרא"ש ומשמעות התו' דכולהו ס"ל דגם שמואל עלה בתיובתא וק"ל ולכאורה היה נלע"ד ליישב דברי המרדכי ומהרא"י בענין אחר דס"ל דאף דעלה גם דברי שמואל בתיובתא היינו בסכיני דביני אורבי שג"כ אינן מהודקים בחתיכה אחד אבל נפרדין זה מזה משא"כ בסכין התחוב בחבית או בדף שבהסרתו ודאי עושה נקב ופתח ומסרוהו המרדכי ומהרא"י והביאו ראייה דדלה ושלפה מבע"י מועיל דהא לדברי שמואל דסבר דגם בסכיני דביני אורבי יש איסור מ"מ בדלה ושלפה קאמר דאין איסור וכולם אסורין משום דנראה כיוצא למלאכה ה"ה לדידן נמי בסכינא בחבית כן ועולה לפ"ז דברי המרדכי יפה אלא שק' אמהרא"י שהרי כתב בסכיני ביני אורבי שיש לחשש משום איסור גומא כמו שיש לחשש בחבית משום פתח ובנין ובאיסור גומא אין ל"מ במה שהן נפרדין ע"ש א"כ הדרא קושיא לדוכתא אלא ע"כ כמ"ש רפסוכה · ורמ"א ז"ל בד"מ שלו כתב ליישב המרדכי ומהרא"י דאיירי דווקא בחבית ומשום דעושה לו פתח בסכיני דביני אורבי וכ"ל דרמ"א ז"ל ג"כ ס"ל דראיית המרדכי ומהרא"י ע"ד שכתבתי בתירוץ השני ואין נכון מהא דכתבתי וק"ל:

[ה] **עלה** של הדס אם הוא קטום ויש לו הרבה מהם הא דכתב רבינו הרבה מהם נראה שטעמו מהא דאיתא בגמרא ס"פ חבית האי טרפא דאסא אסור מ"ט רב יימר מדפתי אמר משום מרזב רב אשי אמר שמא יקטום פירש"י שמא יקטם העלה מן הענף וכיון דקשה ה"ל מתקן מנא מאי בינייהו איכא בינייהו דקטמי ומנחי וס"ל לרבינו כיון דלרב אשי דקי"ל כוותיה מותר בקטמה ומנח א"כ היכן מלינו איסור דא"ל היכי דלא קטים ובעי למיקטם בשבת דזהו פשיטא דאסור ולא איצטריך שמואל לאומרה לכן כתב רבינו דיש חילוק בין א' להרבה ולא מתיר שמואל אלא היכא דאיכא הרבה לפניו קטומין והא דקאמר אם אין לו אלא א' אסור נראה דל"ד א' אלא ה"ה שנים ושלשה נמי אסור עד שיהא לו הרבה מהן וכדכתב תחלה אם יש לו הרבה ולא כתב אם אין לו אלא א' אלא הוכחה דע"כ מה שאמר איכא בינייהו דקטמי ומנח לאו בכל ענין מותר דא"כ היאך מלינו איסור דשמואל וצריכין למימר מ"ש דקטמי ומנח לאו במדא מיירי וכיון דאפיקתא מחדא א"כ הולכין אחר הסברא ואין מתירין אלא בהרבה דלשנים או ג' ג"כ יש לחשש שמא יאבד זה ויקטם אחר וזה נראה ברור ולא כמ"ש ב"י תחלה פי' אחר לדברי רב אשי דמתיר בקטמי ומנחי והא דאסר שמואל מיירי באינן מונחים לפניו אלא צריך לחזור אחריהם ומתוך כך הולרך לדחוק ולכתוב דהרבה ל"ד וג"כ הוצרך לכתוב טעם למה חילק רבינו בין א' לשנים משום דסמך אגירסא דמנחי והכל דוחק וק"ל. עיין בב"י שכתב בד"ה עלה של הדס שהוא קטום כו' עד אלא שק"ל א"כ היכא אסרינן למיתן טרפא דאסא משום גזירה שמא יקטום הא טרפא דאסא רכין ניינהו ושרי כו' ותמה אני על תמיהתו הא כתב רש"י וז"ל רב אשי אמר שמא יקטום העלה מן הענף וכיון שהוא קשה ה"ל מתקן כלי וכדתניא במסכתא י"ט לאכות בו שיניו לא יקטמנו ואם קטם חייב חטאת וכל זה כתב הר"ן וגם הב"י הביאו ובאמת שמל' ב"י בסוף דיבור זה משמע שהבין ל' רש"י שר"ל שגזורי' שמא יקטם ג"כ בדבר קשה וז"ש וכיון דקשה כו' כלומר ואם היה קשה ודוחק ופ"כ צ"ל דר"ל דאף שהעלה היא רכה מ"מ שהענף שקוטם ממנו הוא קשה בתר הענף אזלינן גם יש לתמוה דכאן פרק חבית דף קמ"ד

חבית שנקבה והיין יוצא ממנו אסור ליתן בו בד של שום לסותמו ואם הוא מערים ואמר שנותנו שם להצניעו אסור לאיניש דעלמא ולצורבא מרבנן שרי :

שטו אסור לעשות אפילו אהל עראי בשבת וי"ט ופרש"י שאין איסור עשיית אהל אלא בגג ולא במחיצות ור"ת פירש דבמחיצה נמי אם עושה אותה להיתר סוכה או להיתר טלטול אסור אבל

אוכל כדי להצניעו ומצא הנקב נסת' מותר ואחר כך כ' הממרח רטייה בשבת חייב משום מוחק את העור לפיכך אין סותמין נקב בשעוה וכיוצא בה שמא ימרח ואפילו בשומן אין סותמין את הנקב גזירה משום שעוה וכתב על זה ה"ה וא"ת והלא כבר נתבאר למעלה שאסור לסתום כל נקב אפי' בקיסם או בצרור וא"כ למה אנו צריכין בשמן לגזירת שעוה ובשעו' עצמה לגזירת מירוח תשובתה אין סתימה זו כסתימה של מעלה שהסתימה של מעלה היא שנכנס' תוך הנקב ובעובי הכלי וסתימה זו היא על פני הכלי ומגבו ואינה אסורה מפני עצמה אלא מפני גזירת מירוח עכ"ל ואפשר דס"ל להרמב"ם דסתימת נקב החבית אסור בכ"ד משום דהוי כבונה ואם סתמו בשעוה אסור משום ממרח ג"כ והא דבמשנה שרי שמואל היינו לומר שאין בו משום ממרח אבל אה"נ דאסור משום דהוי כבונה " :

חבית שניקבה והיין יוצא ממנו אסור ליתן בו בד של שום לסתמו

ב"ה ונראה שאין כל הדברים הללו אמורים אלא בסותם בדבר שאין דרך לסתום בו אבל לסתום בעץ כמו שהוא דרך לפתום בין שהיין יוצא בין שאינו יוצא מותר :

ואם הוא מעריס ואומר שנותנו שם להצניעו וכו' בפרק תולין (קלט :) אמרו ליה רבנן לרב אשי חזי מר האי צורבא מדרבנן דשקל ברא דתומא ומנח בברז' דדנא ואמר לאצנועי קא מכוינא ואזיל ונאים במברא ועבר להך גיסא וסייר פירי ואמר אנא למיגנס קא מכוונא א"ל הערמה קאמרת הערמה דרבנן היא צורבא מרבנן לא אתי למיעבד לכתחלה ופירש"י הך הערמה לאו באיסורא דאורייתי' היא אלא באיסורא דרבנן דא"כ עביד ממש בלא הערמה אדרבנן הוא דעבר הלכך כיון דצורבא מרבנן הוא לא אחמור עליה דהוא לא אתי למיעבד לכתחלה להדיא בלא הערמה לעבור שם לפני הכל עכ"ל ומשמע דאברא דתומא דאנח בברזא דחבית' נמי קאמר דלא שרי אלא דוקא לצורב' מרבנן אבל הרמב"ם בפכ"ג כתב סתם דמותר להעריס להניח שם אוכל כדי להצניעו ונמצא הנקב נסתם ולא חילק בין צורבא מרבנן לשאר אינשי וכתב ה"ה שאולי הוא סובר שלא אמרו דוקא צורבא מרבנן אלא למעבר להך גיסא דוקא אבל לאתנוחי ברא דתומא בברזא לכ"ע נמי שרי כתב בתה"ד סימן ס"ד שנשאל על סכין התחוב בכותל של עץ מבע"י או תקעו בספסל או בדף שאינם מחוברים אי שרי להוציא הסכין בשבת או לאו והשיב ירא' דהיכ' דתקוע הוא בכותל שהוא מחובר יש לחוש לאסור להוציאו משום דאם הוא תקוע מעט בחוזק כמעט פסיק רישיה הוא שלא יוסיף בנקב וה"ל קודח כל שהו דחייב משום בונה ואין להביא ראיה להתיר מדכ' המרדכי בפרק חבית שאם היה סכין תקוע בחבית מותר להוציאו ולהכניסו שהרי אינו מתכוין להוסיף דכיון דחבית כלי הוא ואין בנין וסתירה בכלים להכי אין בו משום קודח אפי' אי הוי א"א שלא יוסיף בנקב אמנם נראה דהאי סכין התקוע בחבית איירי שהוציאוהו והכניסוהו כבר בחול ולאו פסיק רישיה הוא שיוסיף בנקב מדמייתי עלה ראיה מס"פ במה טומנין (נ :) מסכינא דביני אורבי פירוש סכין הנעוץ בין שורות לבנים שבבנין והיא על כרחך איירי דלאו פסיק רישיה הוא שירחיב הגומא ובסוף דבריו העלה דכיון דכבר נהגו העולם לאסור להוציא סכין התקוע בכותל ואשכחנא ביה טעמא כדפרישית יש לנו לקיים המנהג אבל אם תקוע הסכין בדבר תלוש כספסל וכה"ג לא ידעינן כלל טעם וסבר' לאסור והמחמיר בדבר מפריז הוא על מדותיו עכ"ל (ח) וכת' עוד דבסכינא דביני אורבי אין נראה לחייבו משום קודח אפי' אי לא דלה ושלפה דהתם אינו אלא שמפריש אורבי מהדדי שאינם גוף אחד ולא שייך ביה קודח והאי סכינא דביני אורבי הכי איתא בגמ' (שבת נ :) אמר שמואל האי סכינא דביני אורבי דלה ושלפה והדר דלה שרי ואי לא אסור מר זוטרא ואיתימ' רב אשי אמר בגורדייתא דקנים ס"ד ופירש"י קנים הדקלים שיוצאין הרבה בגזע אחת ותכופים זה בזה ס"ד לנעוץ בתוכם סכין לשמרו ואין חוששין שמא יגרור הקליפה וחייב משום מוחק · ולכאורה דבתלושין מיירי אבל התוספות (שם) כתבו דבמחוברין נמי שרי והוא שהם למטה מג' דליכא איסור משתמש במחובר למטה מג' א"ל רב מרדכי לרבא מתיב רב קטינא הטומן לפת וצנונות תחת הגפן אם היו מקצת עליו מגולין אינו חושש לא משום כלאים ולא משום שביעית ולא משום מעשר וניטלים בשבת תיובתא פירש"י מתיב רב קטינא תיובתא · להנך רבנן דאמרי דאי לא דלה ושלפה אסור וכן העלו הרי"ף והרא"ש דאפילו לא דלה ושלפה שרי וא"כ מ"ש המרדכי בפ' חבית אם היה סכין תקוע מע"ש בחבית מותר שהרי אינו מתכוין להוסיף כדאמ' בפ' במה טומנין אמר שמואל הני סכיני דביני אורבי דלה ושלפה והדר דלה שרי לאו למימרא דכשמואל נקטינן דהא איתותב אלא מסיפא דמלתא דאסיקנא דאפילו לא דלה ושלפה שרי הוא דמייתי ולא חש לסיומי מלתא דמפורש בהדיא דשמואל איתותב ולא קי"ל כוותיה וא"כ בסכין התקוע בחבי' אפילו לא דלה ושלפה שרי אלא שמדברי בעל התה"ד נראה דכשמואל נקטינן דלא שרי אלא דוקא בדלה ושלפה ואפשר שהוא מפרש דלא מתיב רב קטינא אלא לרב הונא דאמר לעיל מיניה (שם) האי סליקוסתא דלה ושלפה והדר דלה שרי ואי לא אסי' ופירש"י עשב שהוא נאה למראה ולריח וממלאין כד עפר לח ותוחבין אותו לתוכו דהטומן לפת וצנונות להאי דמיא טפי דבתרווייהו איכא למיחש שמזיז עפר אבל סכינא דביני אורבי איכא למיחש ביה נמי משום מרחיב גומא דהוי בונה ועכ"ז איני יורד לסוף דעת בעל ת"ה (ט) שבתחלה כתב דנראה דלא שרי סכין התקוע בחבית אלא בשתקעוהו והוציאוהו כבר בחול הא לא"ה לא ובסוף התשובה כ' שאם תקוע הסכין בדבר תלוש אין טעם לאסור ומשמע דאפילו לא דלה ושלפה שרי דאי בדלה ושלפה אפי' במידי דמחובר נמי שרי וא"כ חבית דתלוש היא אמאי לא א"כ דלה ושלפה ושמא דוקא בחבית המחוק' מ' סאה קאמר שדינה כקרקע אבל אין זה במשמע לשונו שכתב אפי' בחבית גדול' שמחזקת יותר ממ' סאה משמע דבכל הביות מיירי : **תנורים** שטומנין בהם החמין וסותמין פיהם בדף וטורקים אות' בטיט אם מותר לסתור סתימת הדף נתבאר בסימן זה וכתבתיו בס"ס רנ"ט : **אם** מותר לחתוך בשבת קשרי השפוד שקושרים בהם הטלה אכתוב בסוף סימן ש"ז :

שטו אסור לעשות אפילו אהל עראי בשבת וי"ט ופירש"י שאין איסור עשיית אהל אלא בגג וכו' בפרק כל הכלים (קכה :) תנן רא"א פקק החלון בזמן שהוא קשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו וחכ"א בין כך ובין כך פוקקין בו ובגמרא שם הכל מודים שאין עושין אהל עראי בתחלה בי"ט ואצ"ל בשבת לא נחלקו אלא להוסיף שר"א אומר אין מוסיפין וחכ"א מוסיפין בשבת ואצ"ל בי"ט ופירש"י שאין עושין אהל עראי . לפרוס מחצלת על ד' קונדסין להיות צל לאהל מן החמה ודוקא גג אבל מחיצה לאו אהל הוא ושרי לפורסה לצניעות כדאמר בעירובין (לד .) בעובדא דשמואל ופקק החלון דמתני' משום דבנין קבוע ומיחזי כמוסיף אבנין והר"ן האריך בביאור דברי רש"י ובסוף דבריו כתב מכלל דברים אלו אתה למד דרש"י סובר שאפילו מחיצה המתרת מותר לעשותה בשבת והתוספ' הקשו על דברי רש"י (שם) ובפרק מי שהוציאוהו (מד .) וכתב שלפי פר"ת דספיר שייך בדפנות אהל היכא דמחיצה מועלת להתיר ולהכי בדופן שלישית דסוכה דהויא מחיצה ומכשר לסוכה חשיב עשיית אהל

שהרי אפי' דלה ושלפה מבע"י אי אפשר שלא יוסיף בשבת בנקב כל שהו ומכ"ש בלא דלה ושלפה והשתא אמר מהרא"י דמכאן לכאור' מוכח דאין בסכין התקוע בכותל משום קודח מדמתיר במרדכי בסכין התחובה בחבית ומביא ראיה מדשמואל בסכינא דביני אורבי וכו' דמה ענין זה לזה התם ליכא משום קודח כמ"ש בסוף התשובה אבל בסכין בחבית אית ביה משום קודח אלא ודאי ליכא למיחש בסכין משום קודח וקאמר מהרא"י דלעולם איכא למימר בסכין התקוע בכותל שבקרקע אית ביה משום קודח דחייב משום בונה אלא דבחבית שהוא כלי כיון דאין בנין וסתירה בכלים להכי לית ביה משום קודח אח"כ אמר וא"ת דחייב משום דקא מתקן פיתחא וכו' כלומר אף ע"ג דבחבית אין בו משום בונה כיון דכלי הוא מ"מ בעושה נקב איכא משום דקא מתקן פיתחא דמתקן מנא הוא ואפי' בכלי הוא איסור דאורייתא למאי דקס"ד השתא ואפ"ה מתיר במרדכי בשאינו מתכוין להוסיף נקב בסכין שבחבית ולא חיישינן לאיסור פתח וא"כ איכא ראיה לסכין התקוע בכותל שבקרקע דבאינו מתכוין להוסיף דלא חיישינן לאיסור בונה דמ"ש הא מהא וקאמר מהרא"י הא ליתא דהא בנקב שבחבית דאסרו חכמים משום דקא מתקן פיתחא התם ליכא כלל איסור דאורייתא' ולהכי כשאין מתכוין להוסיף אפי' איכא פסיק רישיה שרי וכו' אבל בסכין בכותל שבקרקע דבמקדח ממש איכא איסורא דאורייתא משום בונה איכא למימר היכא דאיכ' פסיק רישיה אעפ"י דאינו מתכוין להוסיף נמי אסור משום קודח דחייב משום בונה · אח"כ אמר דהאי סכין התחובה בחבית דמתיר המרדכי מטעם דאינו מתכוין להוסיף בנקב כי היכא דמתיר שמואל בדלה ושלפה אף ע"ג דמוסיף בנקב כיון דאינו מתכוין להוסיף בע"כ דמיירי נמי דהוציאוהו והכניסוהו לסכין בחבית מבע"י דומיא דדלה ושלפה דאיירי ביה שמואל דאל"כ מאי מביא ראיה הלא שמואל לא התיר אלא בדלה ושלפה דליכא למימר דמביא ראיה ממסקנא דאיתותב שמואל דאפילו לא דלה ושלפה נמי שרי כדכתב ב"י דהלשון במרדכי לא משמע הכי כלל אלא רוצה להביא ראיה דאף לשמואל דלא התיר אלא בדלה ושלפה נמי שרי בסכין בחבית א"כ בע"כ דבסכין התקוע בחבית נמי מיירי בדלה ושלפה וא"כ בע"כ דסכין התקוע בחבית כיון שהוציאוהו והכניסוהו לאו פסיק רישיה הוא כי היכא דבהך דשמואל בדלה ושלפה צ"ל דלא הוה פסיק רישיה שירחיב הגומא לפר"י וכו' ודעת מהרא"י בזה לומר דהשתא לפ"ז אין התחלה להביא ראיה להתיר סכין התקוע בכותל מהא דכתב במרדכי להתיר בסכין התקוע בחבית וכו' דהתם מיירי בדלה ושלפה דלאו פסיק רישיה הוא אבל בסכין התחוב בכותל קצת בחוזק בלא דלה ושלפה איכא למימר דאסור משום קודח דחייב משום בונה בדאיכא פסיק רישיה ואמר עוד דלפ"ז דהא דסכין תקוע בחבית דמתיר במרדכי בדליכא פסיק רישיה אפילו בחבית גדולה דשייך בה בנין קאמר דשרי דאם הוה פסיק רישיה היה אסור משום קודח אח"כ אמר אבל סכינא דביני אורבי וכו' נראה דקשיא ליה למאי דכתב דסכין התחוב בכותל אסור משום קודח בדאיכא פסיק רישיה אם כן סכינא דביני אורבי דהיינו דמצניע הסכין ותוחב אותו בין שורות הלבנים שבבנין כדפירש רש"י דליכא סתירה משום דאין בנין וסתירה בכלים דהא לאו כלי הוא אלא אדרבה בנין שייך ביה ואמאי שרי אפילו לא דלה ושלפה למסקנא דאיתותב שמואל הלא פסיק רישיה הוא כמו סכין התקוע בכותל שבקרקע וקאמר דכיון דאינו גוף אח' לא שייך ביה קודח ותדע שהרי ר"י לא הזכיר לשון קודח אלא לשון גומא ולכן בסכין התחוב בכותל שבקרקע אסור משום קודח אבל בדבר תלוש בספסל שהוא כלי אין סבר' לאסור והא דהקש' ב"י הלא כתב בתחלה דסכין בחבית דהתיר המרדכי מיירי נמי בדלה ושלפה וחבית כלי הוא לאו קושיא הוא דהמרדכי בא להתיר אפילו בחבית גדולה היכא דליכא פסיק רישיה כגון דדלה ושלפה כדכתב ב"י עצמו ומה דקשיא ליה מלשונו שכתב אפי' בחבית גדולה דמשמע דבכל חבית איירי לאו קושיא היא דה"ק דבחבית קטנה פשיטא דשרי אפילו לא דלה ושלפה ואפי' לשמואל דע"כ לא קאמר שמואל דבעינן דלה ושלפה אלא היכא דאיכא חשש דמסיר העפר ומרחיב הגומא אבל בסכין בחבית קטנה דליכא הך חששא שרי אפי' בלא דלה ושלפה אלא אפי' בחבית גדולה דאיכא משום בנין נמי שרי היכא דדלה ושלפה דליכא פסיק רישיה כי היכא דמתיר שמואל בדלה ושלפה בדוכתא דאיכא חששא דמרחיב הגומא כיון דליכא פסיק רישיה ה"נ בחבית גדולה ולפ"ז ה"ה בכותל שבקרקע נמי שרי היכא דדלה ושלפה מבע"י כיון דליכ' פסיק רישיה והכי נקטינן ודברי מהרא"י נכונים ודלא כמו שדן אותו ב"י דס"ל דכשמואל נקטינן ופי' בהלכה פירוש אחר דלא כפרש"י דאין זה דרכו של מהרא"י ז"ל ועוד הלא דבריו מבוארים בס"ד כדפי' וצריך שתדע שמ"ש באותה תשובה ומשום מוקצה טעות הוא שנפל בדפוס וצריך להגיה במקומו ומרחיב הגומא :

שטו אסור לעשות אפילו אהל עראי וכו' מסקנ' דגמרא בפ' כל הכלים ומ"ש שרש"י ור"ת נחלקו בעשיית מחיצה שם בתו' ובר"ן מבואר טעם מחלוקתם תלוי בסוגיות ומסתברא כר"ת דכשהמחיצה באה להתיר הוא חשוב בנין וכן פסק בס"ע והכי נקטינן חדא דר"ת מחמיר באיסור שבת ועוד דכך היא
דעת

דרכי משה

(ח) האריך שם בתשובה וכ"כ מהרי"ו בתשובה סימן ק"ל דבכותל אסור : (ט) ובאמת שיותר יש לתמוה על ב"י שכתב דברים אלו שהרי בת"ה מוכח בהדיא דטעם דבחבית אסור משום דאיכא למיחש שמתקן פתח משא"כ בשאר דברים תלושים ולכן דברי ת"ה נכונים בטעמן ואין לפקפק עלייהו :
וטעם

דרישה

קס"ד סוף ע"א כתב בלשון רש"י כו' ובפ' המביא כדי יין מדמה קטימת עלה למתקן כלי ממאכל בהמה שכן רכין ע"ש ונראה דלמ"ד משום מרזב כ"כ דלא ס"ל למימר משום גזירה שמא יקטם דסב' אף שקיטם אינו אסור משום שהוא רך ולא אזיל בתר העלה אלא בתר הענף אבל למ"ד משום שמא יקטם ודאי לא דמיא למאכל בהמה וגם הב"י כתב כאן דמ"ש בפ' המביא כדי יין כתב למ"ד משום מרזב ע"ש וק"ל · שוב ראיתי בח"ש שהגיה ל' רש"י במקום שכתב וכיון שקשה סגים וכיון שקטמיה אבל לע"ד דלא למחוק כלום בפרש מאמר שהר"ן ג"כ כ"כ וב"י בעצמו הביא לשונו כן בדין זה ע"ש
כילת

(*)

אבל אם אינו עושה אלא לצניעות בעלמא מותר : (א) עצים שתוקעין ראשן האח' בדופן הספינה וכופפין ראשן הב' בדופן השני של הספינה ופורסין מחצלת עליהם לצל אם יש ברוחבן טפח או אפי' אין ברוחבן טפח ואין בין זה לזה ג"ט חשיבי כאהל ומותר לפרוס בשבת מחצלת עליהם דה"ל תוספת אהל עראי ושרי וא"ל ה"ל תחילת עשיית אהל ואסור (ב) וכל מחצלת פרושה כדי טפח מותר לפורשה כולה בשבת דה"ל תוספ' אהל עראי (ג) אבל אסור לפורש' בתחילה בשבת פוריא מלמעלה למטה שרי (ד) ממטה למעלה אסור פרש"י מטה כשמעמידים אותה אסור ליתן הרגלים ולתת הקרשים עליהם אלא ישים הקרשים תחלה ואח"כ יתן הרגלים תחתיהם ופירשו התו' שלא יתכן לאסור זה אם לא יהיו הרגלים ד' דפין מחוברין בד' דופני התיבה שאין העולם נזהרים ליתן השלחן על גבי הרגלים בשבת וכן מטה שמעמידין אותה ואח"כ פורשין עליה עור דמי לאהל ואסור להעמיד ולפרוש עליה ואם פירש אינו חייב חטאת אבל מטה כעין שלנו אם היתה זקופה או מוטה על צדה מותר להושיבה על רגליה דלאו מידי עביד וכן כסא העשוי פרקים וכשרוצין לישב עליו פותחין אותו והעור נפתח וכשמסירין אותו סוגרים אותו והעור נכפל מותר לפותחו לכתחלה וכן כשמסדרין חביות זו ע"ג זו אח' ע"ג שתים אוחז העליונה בידו ויסדר התחתונה תחתיה אבל לא יסדר התחתונה תחלה ויניח העליונה עליה אבל אבנים של בה"כ מותר לסדרן וכתב הרשב"א בשם התוספת שלא אסרו אלא בכה"ג (ה) שצריך לאויר של מטה

אבל

דעת רוב פוסקים : **עצים** שתוקעין וכו' ה"א בסוף עירובין : **ומ"ש** דהוה ליה תוספת אהל עראי ושרי פלוגתא דר"א וחכמים ר"פ כל הכלים וידוע דהלכה כחכמים דמתירין להוסיף על אהל עראי · וה"ק סתמא דתלמודא בסוף עירובין משמיה דרב ומשמיה דרב אסי : **ומ"ש** וכן מחצלת פרוסה כדי טפח וכו' פי' המחצלת כרוכה בעיגול ובעינן שתהא המחצלת פרוסה כדי טפח חוץ מן הכריכה אבל אם חיזור העיגול בלבד הוא רחב טפח לא מחזי כאהל כך כתב ב"י ע"ש הריטב"א בשם התו' דלא כדמשמע מפי' רש"י דכשיש בחיזור העיגול בלבד רחב טפח נמי מותר וכתב הריטב"א דאף לשון רש"י יש לפרש כן עכ"ד ובפי' רש"י שלנו בעירובין מפורש להדיא כפי' התו' שכתב וז"ל הוי גולל אותם וכורך מעל הגג ושייר בה טפח פרוס דלהוי עליה שם אהל וכו' אלמא דצריך שלא יהא כורך כולה אלא ישייר בה טפח פרוס שלא יהא כרוך ואפשר דמלשון רש"י בפרק כל הכלים סוף (דף קכ"ה) משמע איפכא שכתב וז"ל להוסיף כגון שהיה מחצלת פרוס עליהן וכרוכ' ונשאר בה אויר ולמחר פושט' עכ"ל נראה מדכתב פרוס עליהן ואח"כ כתב וכרוכה משמע דהפריסה הוא הכרוך בלחוד דאל"כ ה"ל לומר כגון שהיה מחצלת כרוכה ופרוס עליהן ודקדוק זה אינו כדאי ללמוד ממנו קולא ועוד דילמוד הסתום בפרש"י כאן מן המפורש בעירובין והכי משמע לשון רבינו וכן פסק בש"ע : **פוריא** וכו' מימרא דרב יהודה בפ' המביא כדי יין סוף (דף ל"ג) ומ"ש בשם התו' שם מיהו קשה דבפרק כל הכלים סוף (דף קכ"ה) כתב רש"י וז"ל שאין עושין אהל עראי לפרוס מחצלת על ד' מחיצות או על ד' קונדסין להיות צל לאהל מן החמה עכ"ל וכ"כ הר"ן לשם ומ"ש מטלן ע"ג רגלים דשרי ומחצלת ע"ג קונדסין דאסור וי"ל דמחצלת ע"ג קונדסין לא אסר אלא בדצריך לאויר שתחתיו ומש"ה כתב רש"י להיות צל לאהל מן החמה וקאי אמחצלת על ד' קונדסין דסמיך ליה אבל מחצלת על ד' מחיצות אפי' א"צ להיות צל לאהל מן החמה אסור ומיהו דוקא כשעושה ד' מחיצות ואח"כ פורס המחצלת עליו אבל אם עשה האהל בלא מחיצו' שרי כדכתבו התוספות להדיא בפרק המביא בד"ה מלמטה למעלה וכ"כ הר"ן בפ' כל הכלים דגוד דפרוס ע"ג יתידות ארבע דאסור אע"ג דלא עשה מחיצות משום דצריך לחלל של תחתיו שיכנס לשם הרוח ויצטנן היין שבתוך הגוד מיהו קש' לפ"ז הא דכתב רבינו תחלה בשם התו' דלא יתכן לאסור פוריא ממטה למעלה אלא בדאיכא ד' דפין וכו' וכתב אח"כ עלה דכתב הרשב"א בשם התו' דלא אסרו אלא בכה"ג שצריך לאויר של מטה וכו' משמע דתרתי בעינן דעשה מחיצות למטה כגון ד' דפין וג"כ צריך לאויר של מטה אבל בדליכא אלא חדא שרי וכ"כ הר"ן להדיא בפ' כל הכלים וז"ל וכתבו בתו' כללא דמילתא בבנין אהלים דלא מתסר משום אהל אלא היכא דאית ליה מחיצות מלמטה ומשתמש באויר שתחתיו וכו' אלמא דתרתי בעינן לדעת התו' ודוחק לומר שמ"ש הר"ן ומשתמש באויר שתחתיו כלומר או שמשתמש וכו' ועוד דהר"ן בפ' המבי' מביא דברי התו' דדוקא כשצריך לאויר שתחתיו וע"כ מותר להניח ספר וכו' ובספר הוא עושה מחיצות ואהל ואפ"ה שרי כיון שא"צ לאויר שתחתיו אלמא דתרתי בעי' ועוד קש' שדברי הרשב"א סותרין דמדכתב כאן בשם התו' שלא אסר אלא בכה"ג וכו' משמע דהכי ס"ל דתרתי בעינן כדעת התו' וכדפי' והר"ן כתב דהקשה הרשב"א על דברי התו' דלעיל דגוד מי עבדי ליה מחיצות וכו' אלמא דס"ל דלא בעינן דעבדי ליה מחיצות אלא בעשה האהל על ד' יתידות לחוד נמי אסור כי היכא דאסור בגוד ומשום דצריך לאויר שתחתיו בלחוד אסור וכדפרש"י במחצלת על גבי ארבע קונדסין להיות צל מן החמה אסור אע"ג דלא עשה מחיצות דלפ"ז בעשה מחיצות ואח"כ עשה האהל אסור אפי' אינו צריך לאויר שתחתיו וצ"ע מיהו להלכה נכון להחמיר כדמשמע מפי' רש"י ומדברי הרשב"א עצמו דבחדא נמי אסור ולפ"ז בספר נמי יש לאסור דלא כמ"ש הרשב"א והר"ן בשם התו'

אהל בתחלה ואסור אפילו לרבנן ודופן רביעית אסור לר"א לעשותה בתחלה ולרבנן שרי כדאיתא בפ' מי שהוציאוהו (שם) וכ"ז כתב הרא"ש והר"ן והמרדכי בפרק כל הכלים וכר"פ תולין (קלח:) גרסי' אמר רב משום רבי חייא וילון מותר לנטותו ומותר לפורקו וכתב שם הרא"ש דאין אהל במחיצה בלא גג אלא היכא דעשויה להתיר טלטול או להכשר סוכה כדפרישית לעיל עכ"ל נראה מדבריו דכר"ת ס"ל ועוד אכתוב בדין זה לקמן גבי וילון הפרוסה לפני הפתח : **עצים** שתוקעין ראשן האח' בדופן הספינה וכו' בערובין (קב·) וכתבו הרי"ף ור"פ כל הכלים אמר רב אסי הני כיפי דארבא בזמן שיש בהם טפח אע"פ שאין בהם טפח ואין בין זה לזה ג' טפחים למחר מביא מחצלת ופורס עליהם מ"ט מוסיף על אהל עראי הוא ושפיר דמי ופירש"י כיפי דארבא. אותן שעושין בספינה שנועצין כעין מ... שקורין לרקא ראשו אחד בדופן זה של ספינה וראשו שני בדופן זה והוא כפוף כמו אולם ועומד כמו כיפה ומרחיק כתלי אמה ונועץ אחד וכן ע"פ כולה ופורסין בגדים ומחצלות של גמי להגין מפני הצנה והגשמים : שיש בהן טפח · שרוחב של מעגל טפח דבציר מטפח לא הוי אהל כשרחב טפח מיקרי אהל שם אהל עליו מבע"י וכשהוא פורס מחצלת עליו למחר אינו אלא מוסיף אע"ג דאין ברחבו טפח ואין בין זה לזה ג' דאמרינן למימר לבוד : **ומ"ש** וכן מחצלת פרוסה כדי טפח מותר לפורסה בשבת וכו' ג"ז שם הני דכרי דהוו לרב כולהו דבימתא' בעו טולא ובליליא בעו אוורא אתא לקמי' דרב וא"ל זיל כרוך בודי' ושייר בה טפח למחר פשטה דהוי מוסיף על אהל עראי וש"ד וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בפ' כל הכלים : **וכתב** הריטב"א שדקדקו התוס' מלשון רש"י אהאי עובדא שלא יהדק המחצלת הרבה ויעשה בענין שיהא ברוחב העיגול טפח באהל והם כתבו בה טפח לא משמע הכי אלא שייר טפח חוץ מן הכריכה קאמר אבל חיזור העיגול לא מיחזי כאהל ולמחר כשהוא פורסה לא מיחזי שמוסיף אלא כעושה אהל לכתחלה וכן עיקר ונראה שאף לשון רש"י אפשר להלום כפי' הזה עכ"ל : **פוריא** מלמעלה למטה שרי ממטה למעלה אסור מימרא דרב יהודה בפרק המביא כדי יין (לג) ואף ע"פ שרש"י כתב שם בסמוך דרב יהודה ס"ל כר"י דאסר דבר שאין מתכוון ואנן קי"ל כר"ש דאמר דבר שאין מתכוון מותר כבר כתבו שם התוס' והרא"ש דנראה להו דאפילו ר"ש מודה בהא דכי א"ר שמעון דבר שאין מתכוון מות' היינו כגון שעושה דבר ואין מתכוון לעשותו אבל הכא הרי הוא עושה מה שמתכוון לעשות ואע"פ שאין מתכוון לבנין מ"מ מתכוון הוא לעשות דבר הדומה לבנין ואסרוהו חכמים גזירה משום בנין ואליבא דהלכתא היא מלתא דרב יהודה וכן דעת הרי"ף שפסקה וכן דעת הרמב"ם בפ"ד מהל' י"ט : **ופירש** התוספות שלא יתכן לאסור זה וכו' כן כתב הרא"ש שם והר"ן כתב בריש פרק תולין וז"ל והקשה הרשב"א דגוד מי עבדי ליה מחיצות רחבות גמורות והלא אין פורסין אותו אלא ע"ג קונדסין ומ"מ כתב הוא ז"ל דפרים' השולחן אפשר שהיא מותרת מפני שאין משתמש בשלחן שתחתיו משא"כ במטה שמשתמשי' באויר שתחתיה בנתיב' סנדלין וכיוצא בהם עכ"ל וכ"כ ה"ה בפכ"ב (א) וכתבו עוד הר"ן וה"ה שם בשם הרשב"א ומטה שלנו בזמן שהיא מסורגת בחבלים אם יש בין חבל לחבל ג"ט אסור לפרוס עליה סדין משום דקעבי' אוהלא ולסלק מעליה הבגד התחתון נמי אסור משום דקא סתר אוהלא אבל אם אין בין חבל לחבל ג"ט כלבוד דמי ותו ליכא משום אהל ובין כך ובין כך אם היה עליה כר או כסת או בגד פרוס מע"ש כשיעור טפח למחר מותר לפרוס על כל המטה משום דהוי מוסיף על אהל עראי ושרי עכ"ל (ב) וזה פשוט מהדינים שנתבארו בסמוך : **וכן** מטה שמעמידין אותה ואח"כ פורסין עליה עור וכו' בר"פ תולין (קלח) מנקיט אביי חומרי מתנייתא ותני הגוד והמשמרת כילה וכסא גלין לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור אבל מטה וכסא טרסקל ואסלא מותר לנטותן לכתחלה ופירש"י כסא גליין כמו מטה גללניתא שעשויה פרקים ואין מחזירין אותו שמא יתקע וכתבו התוספות (שם) דאין נראה דכולה שמעתין מיירי באיסור אהל אלא היינו מטה שפורסין עליה עור ואסור משום כשמושיב תחלה המטה ואח"כ פורס העור דהוי ממט' למעלה ואסור עכ"ל ובאבל מטה וכסא טרסקל וכו' פירש"י אבל מטה המחוברת ועומדת אם היתה זקופה מוטה על צדה מותר לנטותה לישבה על רגליה ואע"ג דהשתא עביד אהל שרי דלאו מידי עביד אלא ליתובא בעלמא : **ומ"ש** וכן כסא העשוי פרקים והוא כסא טרסקל השנוי בברייתא זו ופירש"י כסא טרסקל . כך שמו ועליונו של עור ומקפלין אותו וכשמסלקין אותו סומכין אותו לכותל וכשרוצה לישב עליו נוטהו ויושב על ארבע רגלים וכתב עוד אסלא . עשוי כמין כסא טרסקל אבל עור הפרוס עליו נקוב מותר לנטותן לכתחלה דהאי עביד וקאי : **וכן** כשמסדרין חבית זו ע"ג זו וכו' אפוריא קאי שכתב בה דמלמטה למעלה אסור דמימרא הכי איתא בפרק המביא כדי יין (לב:) אמר רב יהודה מדורתא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור וכן ביעתא וכן קדרא וכן פוריא וכן חביתא : **אבל** אבנים של בית הכסא הכס' מותר לסדרן מימרא דרב נחמן שם ופירש"י אבני' גדולות שמסדרין אותם כמין מושב חלול ויושבין עליהם בשדות במקום המיוחד לבית הכסא ואמרינן בגמרא דאף על גב דבנין טפי הוא וה"ל למגזר ביה משום בנין קבע לא גזרו ביה רבנן משום כבוד הבריות ואע"ג דאר"נ מותר לסדרן בי"ט משמע לרבינו דלאו דוקא דמ"ש י"ט משבת לענין זה : **וכתב** הרשב"א בשם התוס'. שלא אסרו אלא בכה"ג שצריך לאויר שלמטה וכו' גם הר"ן כתב כן בשמם בפרק המביא כדי יין :

משמרת

דרכי משה

שטו (א) וטעם זו הזכיר הטור למטה : (ב) ובא"ז פסק כדעת רש"י וריב"א שכל זה אינו אסור אלא לר"י אבל לר"ש דמתיר דבר שאין מתכוון קדירה ומדורתא וחביתא שרי

פרישה

סי' **שטו** (א) **עצים** שתוקעין ראשן כו' כן עושין על פני כל הספינה משוכים קצת א' מחבירו : (ב) **וכן** מחצלת פרוסה כו' דוקא פרוסה אבל כרוכה של מחצלת אינו מן המניין תו' וריטב"א :

(ג) **אבל** אסור לפורסה בתחלה בשבת עיין בתו' וברא"ש פ' המביא ד' ל"ג שכתבו דוקא בכה"ג שהוא רחב יותר מלמטה נעשה כאוהל אבל מותר להחזיר קדירה ע"ג כירה בשבת הואיל שהמחיצות כבר עשויות ואינו אסור עד שיעשה גם המחיצות בשבת ועוד היה נראה לומר דגבי כירה שאני דלא הוי אלא תוספת מחיצה שהרי הכירה יש עליו כיסוי שבאמצעית נחתך בו נקב לתת בו קדירה כדמשמע לעיל סימן רנ"ג שכתב רבינו ודוקא על גבה כגון על שפתה כו' דיש מקום סביב הנקב לתת עליו שום דבר וא"כ בנתינת הקדירה לא הוי אלא תוספת אוהל וק"ל :

(ד) **ממטה** למעלה אסור וכתבו התו' והרא"ש דנראה לומר דאפילו רבי שמעון דקי"ל כוותיה מודה בהא דכי אמר רבי שמעון דבר שאין מתכוון מותר היינו כגון שעושה דבר ואינו מתכוון לעשותו אבל הכא הרי הוא עושה מה שמתכוון לעשות ואע"פ שאין מתכוון לבנין מ"מ מתכוון הוא לעשות דבר הדומה לבנין ואסרוהו חכמים גזירה משום בנין ע"כ וכ"כ ב"י בהדיא בסימן תק"ב שם הוא כתב מקור הדין דמני רב יולא בפרק המביא מדורתא קדירה פורי' חביתא וכולהו שייכי בי"ט אבל בשבת דלא שייך ביה אלא פוריא וחביתא לא כתב וגם לא מ"ש התו' דהא אפילו לר"ש כו' וכן מטה שמעמידין ליתן הרגלים ולתת הקרשים עליהם אינו וכן הוא עיקר · וכן הוא משמע מפי' התוס' שכתבו שמושיב תחלה המטה ואח"כ פורס העור דהוי ממטה למעלה עכ"ל :

(ה) **שצריך** לאויר של מטה וז"ל הר"ן בפרק המביא ואמרו בתו' דלא מיתסר אלא בדצריך באויר של מטה כעין קדירה אבל כל שאין צריך שרי כו' מזה כלע"ד הא ד... הרשב"א אלא בכס"ג לאו אפוריא קאי שהם אינו פשוט שצריך לאויר אלא הרשב"א קאי הכי דמני שם דאיכא בהו דפשוט דצריך לאויר כגון קדירה וביעתא שמסדרין ומניחין תחתיהן ומדורת. הא' בעלמא כמ"ש הרי"ף והרא"ש ופי' התו' דה"ה איך דנקט כגון פוריא וחביתא

אבל אם אין צריך לאויר של מטה שרי על כן מותר להניח ספר אח' מכאן וא' מכאן וא' ע"ג : (ו) משמרת שתולין אותה לתת בה שמרים לסננן (ז) ומותחין פיה לכל צד חשיב עשיית אהל ואסור לנטותה : [א] כילת חתנים והיא נתונה על ב' עצים זקופים ובולטים מהמטה א' לראש המטה ואחד לרגליה וקנה נתון עליהן והכילה פרושה עליו ויורדת לכאן ולכאן מותר לנטותה והוא שלא יהא בגגה רוחב טפח ולא בפחות מג"ט סמוך לגגה טפח פי' שאינה מתרחבת טפח עד לאחר שירדה ג"ט (ח) ואין בשיפועה טפח פי' שאין כל צד וצד מתפשט למטה להתרחק טפח מכנגד אמצעיתה דהיינו שאין ברחבה למטה ב"ט (ט) שאינה עשויה לישן תחתיה אלא לנוי ומיירי נמי שאינה יורדת למטה טפח בזקיפה בלא שיפוע לאחר שכלה השיפוע אבל אם יש בגגה טפח או בפחות מג' סמוך לגגה טפח או שיש בשיפוע טפח (י) או שיורד טפח בזקיפה אסור לנטותה ואם כרך עליהם מאתמול חוט או משיחה (יא) לנטותה בו מותר אפי' אית ביה כל הני ומ"מ במקום שאין בני תורה לא שרינן ע"י כריכת חוט שלא יבאו לזלזל בה · טלית כפולה שקושרו בין שני כתלים והיא משלשלת ונוגעת בארץ ונכנס לישן תחתיה (יב) לא יעשה לכתחלה ואם כרך עליה חוט או משיחה מותר לכתחלה ופירש רב אלפס אפילו אין בגגו טפח (יג) לא יעשנו לכתחלה וא"א ז"ל כתב ודאי אם אין בגגו טפח ולא א' משאר דברים שאוסרין בכילה מותר לכתחלה כמו כילה אלא מיירי שיש בגגו טפח או א' משאר דברים האוסרים בכילה הלכך אסור ואפי' הכי אם כרך עליו חוט מאתמול או משיחה מותר לכתחלה · וילון הפרוש לפני הפתח מותר לנטותו ולפורקו שאין אהל עראי בלא עשיית גג היכא שאינו בא להתיר ·

בגד

משמרת שתולין אותה לתת בה שמרים וכו' ר"פ תולין (קלו:) רא"א תולין את המשמרת ביו"ט ונותנין לתלויה בשבת וחכ"א אין תולין את המשמרת ביו"ט ואין נותנין לתלויה בשבת הרי דלתלות המשמרת בשבת אסור אפי' לר"א ופירש"י משמרת שמסננין בה שמרי יין ומותח פיה לכל צד בעיגול ונעשה כאהל על חלל הכלי :

כילת חתנים והיא נתונה על שני עצים זקופים וכו' בר"פ תולין (קלח.) אמר שמואל משום רבי חייא כילת חתנים מותר לנטותה ומותר לפרקה א"ר שישא בריה דרב אידי לא אמרן אלא שאין בגגה טפח וכו' ואיתא נמי בפרק המוציא תפילין (קב·) ודברי רבינו ע"פ פירש"י: **ומ"ש** שאינה עשויה לישן תחתיה אלא לנוי ג"ז מדברי רש"י וכתב כן כי היכי דלא תיקשי כיון שאין ברחבה למטה ב"ט למאי חזיא : **ומ"ש** ומיירי נמי שאינה יורדת למטה טפח בזקיפה וכו' במימרא דרב שישא בריה דרב אידי (שבת קלח:) ולא אמרן אלא דלא נחית מפוריא טפח אבל נחית מפוריא טפח אסור ופירש"י (שם) הכוא טפח הוי קיר לאהל והמטה נעשית לו גג וכתב הר"ן בשם הרשב"א והר"י אבל מטה דידן אע"ג דנחתי סדינים מפוריא טפח כיון דבפריסת סדינים על המטה ליכא משום אהל לית לן בה וכ"כ ג"כ ה"ה בפכ"ב וכתבו ר"י בק"ד והרמב"ם כתב בפרק כ"ב כמימרא דשמואל ומימרא דרב שישא אלא שלא כתב דבעינן שלא יהא בשיפועה טפח ואפשר דלא הוה גרים לה שה"ה והר"ן כתבו מימרא דרב שישא ולא כתבו שצריך שלא יהא בשיפועה טפח והרי"ף לא הביא מימרא דרב שישא וכתב הר"ן שאינו יודע למה השמיטה ול"נ שסמך על מ"ש גבי טלית כפולה ואין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח ואע"פ שלא כתב שם והוא דלא נחתא מפוריא טפח אפשר שסמך דממילא משמע דכה"ג אסור שאותו טפח הוי קיר לאהל והמטה נעשית לו גג ואע"פ שאין זה ברור נדחקתי בו לתת טעם להשמטתו · והכיא דאין בשיפועה טפח לאו השמטה היא דאיכא למימר דגרים כדגרים הרמב"ם והר"ן וה"ה : **ומ"ש** רבינו ואם כרך עליה חוט או משיחה וכו' (שם ·) גבי הא דתני רמי בר יחזקאל טלית כפולה לא יעשה וכו' ויתבאר בסמוך בס"ד וגם שם אכתוב כילה שהוא עשויה ככילת חתנים אם מותר לנטותה ככילת חתנים : **ומ"ש** מ"מ במקום שאינן בני תורה לא שרינן על ידי כריכת חוט וכו' שם (קלט ·) מבואר דשלח רב מנשיא לבני בשכר חזרנו על כל לדדי כילה ולא מצינו לה צד היתר ופריך ולשלח להו כדרמי בר יחזקאל ופירש"י כרך עליה חוט או משיחה ומשני לפי שאינם בני תורה : **טלית** כפולה שקושרו בין שני כותלים וכו' (שם קלח ·) תני רמי בר יחזקאל טלית כפולה לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור היה כרוך עליה חוט או משיחה מותר לנטותו לכתחלה ופירש"י טלית כפולה לא יעשה · לשטוח טליתו ע"ג ד' יתידות לישן תחתיה וראשיו מתכפלין לכאן ולכאן לצד הארץ והויא לה לכותלים להגן מן החמה דהויא אוהלא : כרך עליה · מבע"י : חוט או משיחה · ונתנה על הנס שעל הקינוף כשהיא מקופלת וכרך עליה חוט למשכה בה לפורסה לכאן ולכאן מותר למשכה בה בשבת דמוסיף על אהל עראי ואינו כעושה לכתחלה והרי"ף כתב פי' כגון טלית כפולה שקושרה בין שני כתלים והיא משולשלת ומגעת לארץ ונכנס בין שני קצותיה וישן תחתיה בגל ואין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח ולפיכך אינו אהל קבע אלא אהל עראי היא ומפני שאין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח ולפיכך פטור אבל אסור ואם היה עליו חוט מאתמול ונטה אותו היום מותר וכתב הרא"ש ז"ל ותמהני על הרי"ף שכתב כן הא אמר בשמעתין כילת חתנים מותר לנטותה ומותר לפורקה ומוקי לה שאין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח ומ"ש טלית כפולה שהיא יותר ערא מכילת חתנים ואין דבריו נראין בזה כלל אלא מיירי שיש בגג טפח א"נ כגון שלאחר שכלה השיפוע של הטלית יורד ממנה בשוה בלא שום שיפוע ברוחב טפח כדאמרינן גבי כילת חתנים אבל נחתא מפוריא טפח אסור והא דאמרינן כרך עליה חוט או משיחה מותר איירי אפי' לא היתה פרוסה טפח אלא כולה כרוכה דכריכת חוט או משיחה חשיב כאילו היתה פרוסה טפח עכ"ל ודעת רש"י נראה שהוא כדעת הרא"ש דאהא דתני אביי (שם קלח·) כילה לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור פי' בשיש בגגה טפח ולפי דברי הרי"ף בטלית כפולה נראה דדוקא כשאין בגגה טפח הוא דפטור אבל אסור אבל יש בגגה טפח אהל קבע הוי וחייבת חטאת : וכתב הר"ן ולפי דברי רש"י כל כילה שהיא עשויה ככילת חתנים מותר לנטותה ואפי' אהל עראי נמי לא הויא אבל לפי דעת הרי"ף כילת חתנים דוקא הוא שמותר לפרקה לפי שהיא מתוקנת לכך אבל שאר כילות לא אא"כ כרך עליהם חוט או משיחה ודברי הרמב"ם בפרק כ"ה כדעת הרי"ף שכתב וז"ל כל אהל משופע שאין בגגו טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגו רוחב טפח ה"ז אהל עראי והעושה אותה לכתחלה בשבת פטור טלית כפולה שהיו עליה חוטים שהיה תלוייה בהם מע"ש מותר לנטותה ומותר לפרקה וכן הפרשת כילת חתנים שאין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה רוחב טפח הואיל שהיא מתוקנת לכך מותר לנטותה ומותר לפרקה והוא שלא תהא משולשלת מעל המטה טפח עכ"ל . ומכלל דברים אלו יתבאר לך שמ"ש רבינו גבי כילת חתנים ואם כרך עליה חוט או משיחה לנטותה בו מותר אפילו אית ביה כל הני אינו אלא לדעת רש"י והרא"ש לבד דאילו להרי"ף והרמב"ם לא שרי בכריכת חוט או משיחה אלא בדלית ביה חד מהני וכמו שנתבאר והכי נקטינן (ג) : **וילון** הפרוס לפני הפתח מותר לנטותו ולפורקו וכו' שם (קלח·) אמר רב משום רבי חייא וילון מותר לנטותו ומותר לפורקו ופירש"י שאין אהל אלא מי שעשוי כעין גג ואיתא נמי להאי מימרא בפרק בתרא דעירובין (קב ·) ופי' רש"י שם וילון · כנגד הפתח לצניעות : מותר לנטותו · דלאו אהל הוא דלא קביע התם אלא כן דרכו ליכתן ולהסתלק כדלת בעלמא . וכבר נתבאר בריש סימן זה דאפי' לר"ת כל מחילה שאינה עשויה להתיר מותר לעשותה בשבת ובמרדכי בפרק כירה כתב וז"ל בחדר שהיה ישן בו מהר"ם היו בו ספרים וכל לילה היה עושה מחילה י' טפחים גובה בפני הספרים ובכל ע"ש היה עושה מחילה מבע"י לפי שלפעמים היה משתין בלילה והיה כורך המחילה לצד מעלה ונותנה על המוט ומשייר בה רוחב טפח ובליל שבת פושטה למטה לפי שבשבת אסור לעשות מחילה כל מחילה שאינה לצניעות אסור לעשותה בשבת וראייה מפרק בתרא דעירובין (קב .) הנהו דיכרי דרב הונא וכו' א"ל זיל כרוך בודיא ושייר בה טפח ולמחר פושטה דה"ל

מוסיף

כילת חתנים וכו' עד שאינה עשויה לישן תחתיה אלא לנוי כך פרש"י בר"פ תולין כראה דבא ליישב אמאי קרי לה כילת חתנים ואמר לפי שאין שאר בני אדם עושין כן לפי שאינ' ראויה לישן תחתיה אלא דעושין לנוי לכבוד החתן ולכך קריה כילת חתנים וב"י כתב מה שכתב עיין עליו : **ואם** כרך עליה מאתמול חוט או משיחה לנטותה בו מותר אפי' אית ביה כל הני כאן סתם רבינו דבריו כדעת הרא"ש החולק על הרי"ף בטלית כפולה דבסמוך דאילו להרי"ף גבי כילה נמי לא שרי בכריכת חוט או משיחה אלא בדלית ביה חד מהני ובפרש"י משמע כהרא"ש והרמב"ם כתב כדברי הרי"ף ופסק ב"י כהרי"ף והרמב"ם וכ"כ בש"ע והכי נקטינן להחמיר בפלוגתא דרבוותא :

בגד

דרכי משה

שרי אף מלמעלה למטה אבל הטור כתב דאף לר"ש כל זה אסור וכ"כ ב"י דכן דעת הרי"ף והרמב"ם : (ג) ואין דבריו נראים דאף הרמב"ם כתב פכ"ב דכילת חתנים המתוקנת לכך מותר בדלית ביה חד מהני ולא בעי חוט או משיחה אלא בשאר כילות כמו טלית כפולה שיתבאר בסמוך וכ"כ הר"ן כדעת הרי"ף דדוקא כילת חתנים מותר לפרקה לפי שהיא מתוקנת לכך אבל שאר כילות לא אא"כ כרך עליה חוט או משיחה · ואפ"ל דברי ב"י דה"ק לא שרי ע"י חוט או משיחה אי אית ביה חד מהני אלא בדלית ביה חד מהני ואז אין אנו

צריכין

פרישה

ומביתא ודאי מיירי בכה"ג ולאפוקי ספרים ודוק בל' הר"ן ותמלא כמ"ש א"נ י"ל מ"ש שצריך לאויר כו' ר"ל שמחזי כאילו צריך וק"ל :

(ו) **משמרת** שתולין אותה לתת בה שמרים· נראה דהמשמרת הוא עשוי כעין שק שאנו קורין אותו זאק · והוא רחב ופתוח למעלה וסתום ומחדד למטה ומכניסין את קצה המחודד בתוך כלי והקצה העליון הרחב מסככין בשפת פיהו את הכלי ונמצא הוא גג לכלי ועשוי כאוהל וק"ל :

(ז) **ומותחין** פיה לכל צד בעגול ונעשה כאהל על הכלי רש"י . ואע"ג שכתבתי לעיל בשם התו' דאין אוהל אסור בלא עשיית מחיצות · י"ל כיון שמעמידין ע"ג הכלי דומה לפוריא שמעמיד הרגלים ומשים עור עליהם :

(ח) **ואין** בשיפועה טפח · דאל"כ אסור דשיפוי אוהלים כאהל דמי הג"א :

(ט) **שאינה** עשויה לישן כו' גם זה כתב רש"י שקשה ליה כיון שאין ברוחבה טפח למאי חזיא והר"ן בפ"ק דסוכה כתב בשם רש"י דמיירי שכילות הרבה סמוכות זו לזו ואין לכל א' רוחב טפח עכ"ל וכן פי' התו' בפרק תולין דף קל"ח ע"ב ז"ל כגון שהסדין שפרוס ע"ג הכילה פרוס ע"ג קנים מרובים ולא פשטו הסדין היטב ומונח וכופל בין קנה לקנה כעין שורות דים עכשיו בין כל קנה שיפוע ואין באותו שיפוע טפח ודוחק עכ"ל :

(י) **או** שיורד טפח כו' וכתב הר"ן והמ"מ בשם הרמב"ם דמטה דידן אע"ג דנחתו סדינים מפוריא טפח כיון דפריסת סדינים על המטה ליכא משום אהל לית לן בה ע"כ :

(יא) **לנטותה** בה מותר פירש"י ונתנה על הנס שעל הקינוף כשהיא מכפלה וכורך עליה חוט למושכה בה ולפורסה לכאן ולכאן מותר למושכה בה בשבת דמוסיף על אהל עראי ואינו כעושה לכתחלה אפילו אית ביה כו' דווקא לדעת הרא"ש שבסמוך אבל לדעת הרי"ף אסור עיין בב"י :

(יב) **לא** יעשנה לכתחלה בלא כריכת חוט או משיחה דס"ל להרי"ף כשהיא בגגה או בג"ט סמוך לגגה רחב טפח אהל קבוע היא וחייב עליה חטאת ואין מועיל כריכות אלא כשאין טפח למעלה ובכה"ג בכילת חתנים מותר בלא כריכות משיחה וכ"כ הר"ן ע"ש :

(יג) **לא** יעשנה לכתחלה דדוקא בכילת חתנים התירו בלא משיחה שהיא מתוקנת לכך והרא"ש לא חילק ב"י שאינו בא להתיר כר"ת דלעיל :

משום

דרישה

סי' שטו [א] **כילת** חתנים כו' עיין מ"ש ב"י ז"ל והרי"ף הביא מימרא דרב ששא בריה דרב אידי כו' עד ול"נ שסמך על מ"ש גבי טלית כפולה כו' עד ואף על פי שאין זה בירור נדחקתי בו לתת טעם להשמטתו· גם מסיק וכתב ז"ל ומכלל דברים אלו יתבאר לך שמ"ש רבינו גבי כילת חתנים ואם כרך עליה חוט או משיח' לנטותה בו מותר אפילו אית ביה כל הכי · אינו אלא לדעת רש"י והרא"ש ז"ל לבד דאילו להרי"ף והרמב"ם לא שרי בכריכת חוט או משיח' אלא בדלית ביה חד מהני וכמו שנתבאר עכ"ל גם זה דוחק גדול הוא בעיני שרבינו מביא פלוגת' הרי"ף והרא"ש בסמוך בע"א ולא הביא גם לענין זה · ולעד"נ ליישב בלי דוחק כולי האי ולומר שהרי"ף ס"ל כדעת הרא"ש בזה שבאם יש על טלית מכופלת חוטין מע"ש מותר לנטות' בשבת בכל ענין וס"ל נמי דבכילת חתנים הואיל והיא מתוקנת לכך אעפ"י שלא נתן עליה חוט או משיחה מע"ש כאילו נתן עלי' דמי · ומש"ה הביא הרי"ף דברי שמואל דמתיר בכילת חתנים להטות' ולא הביא עליה דברי רב שישא בריה דרב אידי שחילק וכתב לא אמרן אלא כשאין בגגה טפח כו' אלא שצריך ליתן טעם מנא ליה להרי"ף הא לדחות מימרא דרב ששת דהא לא אמרן אלא שאין בגגה טפח כו' משמע דס"ל דלית אוקימתא כאוקומי אפי' בגגה טפח וז"א דהא בנתן עליה חוט או משיחה מותר אפי' ביש בגגה טפח וכדאיתא בגמרא בדין שלפני זה בטלית מכופלת וע"כ צ"ל דלא קי"ל כרב ששת וכיון שכן מסתבר ליה להרי"ף דאפי' בלא חוט ומשיחה נמי מותר בכילת חתנים דהואיל דהיא מתוקנת לכך כאילו נתן עליה חוט ומשיחה דמיא · וגם הרמב"ם משום כילת חתנים בלא נתן עליה חוט לטלית מכופלת שנתן עליה חוט או משיחה אלא שס"ל בשניהן דוקא כשאין בגגה טפח מותר כן משמע מלשונם ע"ש וב"י הביאו ואף שהרי"ף כתב בפירוש טלית מכופלת דמיירי בשאין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה טפח ומשמע דעליה קאי מ"ש ואם כרך עליה חוט או משיחה כו' דדוקא בכה"ג מותר וכן מוכח קצת מלשון רבינו שאמר שכתב בפלוגת' הרי"ף במ"ש דטלית מכופלת איירי כשאין בגגה טפח כו' מסיק וכתב ז"ל אלא איירי כשיש בגגו טפח ואפ"ה אם כרך עליה חוט מאתמול מותר לכתחלה משמע מסיום לשונו דלהרי"ף גם בנתינת עליה חוט אינו מותר אלא כשיש בגגה ג"ט · וכן הוא לשון הרא"ש כלשון רבינו והביאוהו ב"י ג"כ · מיהו אינו מוכרח בלשון הרי"ף לומר כן ואדרבה י"ל מדסתם וכתב בכילת חתנים להתיר ומשמע בכל ענין אפילו יש בגגה טפח הואיל והיא מתוקנת לכך הה"נ דס"ל

בטלית

בגד ששוטחין ע"פ החבית לכסותו לא ישטחנו ע"פ כולו (יד) משום אהל אלא יניח קצת ממנו מגולה:

שיו (א) הצד צפור למגדל שהוא ניצוד בו וצבי לבית או לביבר שהוא ניצוד בו חייב ואם אינו ניצוד בו פטור אבל אסור

בגד שטוטחין ע"פ החבית וכו' בפרק תולין סוף (דף קל"ט) הקשו התו' בפרק המביא כיון דאין איסור בעשיית אהל עראי אלא בעושה מחיצות ואח"כ גג עליו אבל אם עשה אהל בלא מחיצות שרי וכדתנן מחזירין הקדרה ע"ג כירה ואפי' בשבת עצמו מחזירין א"כ אמאי אסור פרונקא אכולי כובא הלא המחיצות כבר עשויות וי"ל הואיל ורחב הכובא יותר מדאי נעשה כאהל עכ"ל ומביא אותו ב"י בסוף סי' זה ולפע"ד קשה דא"כ נתת דבריך לשיעורין אלא נ"ל דשאני כיר' שהיא קבוע' במקומה ואינו מטלטל הכירה בשבת ממקום למקום אלא שמחזיר הקדרה על פיה שרי כיון שלא עשה המחיצות אבל הך פרונקא איירי שמביא החבית או הכובא ומטלטל אותה ממקום זה למקום אחר ומעמיד אותה שם ואח"כ שוטה הבגד עליו ה"ל עשה מחיצות וגג עליה דאסור . ומה שנוהגים לפרוס מפה על השלחן והמפה תלויה בכל הד' לדדין יותר מטפח היינו כיון דמה שפורסין על השלחן לית ביה משום אהל א"כ אין לחוש כלל על מה שתלוי בכל צד וכיוצא בזה כתב הר"ן והרב המגיד דאין לחוש על סדינים דנחתי מפוריא טפח ומביאו בית יוסף:

שיו הצד צפור למגדל כו' משנה פ' האורג ר' יהודה אומר צבי לבית דוקא חייב וחכ"א צבי לבית לגינה ולחצר ולביברין רשב"ג אומר לא כל הביברין שוין זה הכלל מחוסר ציד' פטור שאינו מחוסר צידה חייב ובגמרא פסק הלכה כרשב"ג וז"ש רבינו וצבי לבית או לביבר שהוא ניצוד בו דהיינו כרשב"ג וממילא ה"ה לגנה ולחצר נמי לא כל הגינות והחצרות שוין והא דנקט רשב"ג ביבר משום דפתח במאי דסיימו חכמים . ואיכא למידק דבגמ' רמי עופות אעופות דברייתא' תני דאפי' עוף ניצוד בביבר מקורה וחייב ובמשנה תנן בית לא והא בית מקורה הוא ומשני הא דתנן דצפור אפי' לבית אינו ניצוד בצפור דרור ופרש"י שדרכו לדור בבתים ואינו ניצוד לפי שנשמט מזוית לזוית אבל בעוף אחר כיון שהכניסו לבי' ונעל בפניו חייב דניצוד הוא וכ"כ הר"ן וא"כ ק' למה לא חילקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ורבינו בין עוף לעוף אלא כתבו בסתם דצפור למגדל דוקא חייב וכ"ל דס"ל דהא דמשני הכא בצפור דרור עסקינן שינויא דחיקי הוא אלא דיתרץ לדחות הקושיא דאף לדידך דקשיא לך איכא למדחי ולומר הכא בצפור דרור עסקינן אבל אשינוי' לא ניקום ונסמוך אלא אסתם משנה דלכ"ע צפור למגדל אין לבית לא ואין חלוק בין עוף לעוף וברייתא דפריך מינה דתני בה אין צדין דגים מן הביברין בי"ט אבל צדין חיה ועוף הא דקאמר אבל צדין חיה ועוף לא דלדין העוף מן הביברין קאמר דהא מחוסר צידה הוא בביבר אלא לצדדין קאמר חיה מן הביבר שהוא ניצוד בו ועוף מן המגדל שהוא ניצוד בו וזה דרכו של הרי"ף והרמב"ם בדוכתי טובא דלא סמכי אשינויא דהשינויא הוא לדחות הקושיא דאפי' לאידך ל"ק אלא תופסי' עיקר כסתם משנה לפי פשוט' אבל בש"ע מחלק בין צפור דרור לשאר עופות ולפעד"נ עיקר כדפי' ואיכא לתמוה במה שפרש"י במשנה דצפור למגדל זו היא צידתו אבל אם הכניסו לבית אינו ניצוד בכך שיוצא לו דרך חלונות עכ"ל משמע דהיכא דסתומין החלונות בעששית שאי אפשר לו שיצא דרך חלונות אית בו משום ציד' וזה הפך הסוגיא דמשמע דהטעם הוא דבבית קשה הוא לתופסו לעוף לפיכך אינו חייב עליו אם הכניסו לבית וי"ל דכל הסוגי' אזלא אליב' דחכמים וכדפי' רשב"ג דהלכה כמותו זה הכלל מחוסר צידה פטור שאינו מחוסר צידה חייב אבל לר' יהודה דפליג עלייהו דצבי לגינה ולחצר ולביברין אע"ג שאינו מחוס' צידה דאינו קשה לתופסו שם נמי פטור משום דאפשר לו לברוח לפ"ז קשה א"כ עוף לבית נמי כיון דאינו יכול לברוח חייב אעפ"י שמחוסר צידה דקשה לתופסו דלר' יהודה אין חילוק בין קשה לתופסו לאינו קשה לתופסו ועל כן פי' רש"י דלר' יהודה הוי טעמא משום דאפשר לו לעוף לצאת ולברוח דרך החלונות אבל למאי דקי"ל כחכמים ורשב"ג אפילו אי אפשר לו שיצא דרך החלונות כגון שנסתמו בעששית נמי אינו חייב בהכנים עוף לבית משום דמחוסר צידה הוא שקשה לתופסו שם בבית והכי

מוסיף על אהל עראי ושפיר דמי וה"מ במחילה שאינה עשויה לצורך לצניעות אבל מחילה שעושה לצניעות בעלמא מותר כגון מחילה שעושין בשעת דרשה בין אנשים לנשים מותר לעשותה בשבת כדקאמר בפ' כל גגות (צד .) שמואל דעביד לצניעות' בעלמא הוא דעבד גם מותר בשבת לעשות מחילה להגן מפני החמה או מפני הנכה שלא תפול על האדם ועל האוכלין כדמשמע בפ' כירה (מג .) גבי מת המוטל בחמ' דאסור לעשות מחילה בשביל המת אבל בשביל חי מותר עכ"ל וכ"ל שהוא סובר כר"ת דמחילה המתרת אסור לעשותה בשבת ומחילה זו דמהר"ס כיון שנעשית להפסיק בין הספרים לאדם העושה צרכיו חשיבה מחילה המתרת ואסור לנטותה בשבת (ד) ומ"ש כל מחילה שאינה לצניעות אסור לעשותה בשבת כלומר כל מחילה שאין לצניעות אלא להתיר כי היא דמהר"ס אסור לעשותה בשבת אבל אם אינה עשויה להתיר אפי' אם אינה לצניעות ודאי שמותר לעשותה בשבת וזהו שכתב בסוף דבריו גם מותר בשבת לעשות מחילה להגן מפני החמה או מפני הנכה שלא תפול על האדם ומה שהביא ראיה מדברי רב הונא דאמר ליה זיל כרוך בודיא וסייר בה טפח אע"ג דהכא מחילה והתם אהל מ"מ מייתי שפיר דבשיור טפח שרי באהל עראי וה"ה למחילה המתרת ומ"ש וה"מ במחילה שאינה עשויה לצורך צניעות קאי אמאי דקאמר לפי שבשבת אסור לעשות מחילה כנ"ל לפרש דבריו ומתוך הדברים האלו נראה בהדיא דפרוכת שלפני הארון הקודש מותר להסירו בשבת ולפרוס אחר במקומו דהיינו ממש וילון דשרי רב וכ"כ בתה"ד סימן ס"ח אלא שחזר להסתפק בדבר מדהאי מימרא דוילון איתא בפרק בתרא דעירובין (קב .) ופירש"י וילון שלפני הפתח לצניעות מותר לנטותו דלאו אהל קא עביד דלא קביע התם אלא דרכו לינתן ולהסתלק כדלת בעלמא ע"כ משמע דאיירי בוילון שנוטין אותו לפרקים כשרוצים לעשות מילי דצניעות אבל אינו תלוי תדיר שם ולפי זה הפרוכת שתולין שם תדיר שייך ביה עשיית אהל ומ"מ נראה לחלק יפה דודאי וילון התלוי תדיר שם לפני הפתח שייך ביה עשיית אהל לפי שהוא כמו דלת בעלמא אבל הפרוכת שלפני הארון שבלא"ה יש דלת לארון והפרוכת אינו תלוי שם אלא לצניעות אע"ג דתלוי שם בקביעות אין קפידא אפס העולם חוששין לאסור הדבר גם חזן הכנסת אחד הגיד לי שאחד מן הגדולים לא רצה להתיר אני מושך ידי להתיר עכ"ל והאידנא נהוג כ"ע היתר בדבר ולא ראינו מי שמיחה בכך (ה) ומדברי רש"י דפ"ב דעירובין משמע דלא שריכן בוילון אלא בשאינו תלוי שם בקביעות אבל אם הוא תלוי שם בקביעות אסור לנטותו ולפורקו בשבת וכ"כ שסובר בעל תה"ד ול"נ דא"כ לא הוה שתיק מינה דר"פ תולין לכן נ"ל שאע"פ שתלוי שם בקביעות שרי (ו) שהרי כיון שכולו נע ונד ברוח מצויה וגם אינה מעכב דהולכים ועוברים דרך שם מיקרי לא קביע וזהו שכתב דלא קביע התם אלא כן דרכו לינתן ולהסתלק כדלת בעלמא אבל אם קבעו מלמעלה ולמטה ומן הצדדין בענין שאין מזיזין אותו ממקומו הוא מתסר משום בנין ומשום דסתם וילון אין קובעין אותו כ"כ דכיון דלא קביע התם שרי: גרסינן בר"פ תולין (שם קלח .) מנקט אביי חומרי מתנייתא ותני הגוד והמשמרת לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור ופירש"י הגוד הוא עור של בהמה תפור ופיו רחב מאד ויש לו שנצים ועוברי דרכים ממלאין אותו יין או חלב במקום שתוקעין שם אהליהם ללון ושוטחין אותו ופיו מתוח ע"ג יתידות והרוח עוברת מתחתיו ומצטנן שלא יקלקל היין והוי דומה לאהל לאחר שנמתח ובתר הכי גרסינן שלח ליה רמי בר יחזקאל לרב הונא וכו' הא דתניא גוד א בכיסכיו מותר לנטותו בשבת אמר רב ל"ש אלא בב' ב"א אבל באדם אחד אסור אמר אביי וכילה אפי' בי' ב"א אסור א"א דלא מימתחא פורתא ופירש"י גוד בכיסכיו · גוד ברצועותיו ומונח על מקום קבוע שלו מותר לנטותו בשבת והא דאמר לעיל פטור אבל אסור היכא דלא היה מתוקן בכיסכין בב' ב"א לא מימתח ליה שפיר באדם אחד מימתח ליה שפיר שמותחו על יתד זו וקושרו בה וחוזר ומותחו על זו וקושרו בה כך פירשו רבותי ואיני יודע מהו עד כאן לשונו ור"י כתב בח"ד דטעמא דשרי גוד בכיסכין משום דכיון דמתוקן ברצועותיו שכבר התחיל מע"ש לעשותו אבל מותר לנטותו בשבת דאינו אלא כמוסיף אהל עראי וגבי כילה כתב וז"ל וכילה כשהיא אסורה אפי' בי' ב"א אסור שהרי א"א להביאה מתוחה כמו שהיא ולתלותה דמאחר שהיא רחבה אינו יכול להיות שלא ימתחו אותה יותר בשעה שנוטין אותה על המטה והרמב"ם כתב בפכ"ב וז"ל הנוטה פרוכת וכיוצא בה צריך להזהר שלא יעשה אהל בשעה שנוטה לפיכך אם היתה פרוכת גדולה תולין אותה ב' אבל אחד אסור ואם היתה כילה שיש לה גג אין מותחין אותה ואפי' עשרה שא"א שלא תגבה מעט מעל הארץ ותעשה אהל עראי וכתב הר"ן משמע דס"ל דגוד כעין פרוכת והראב"ד השיגו ופי' דלאו משום אהל הוא אלא שצריך לכוין הלולאות כנגד היתדות שבכותל וב' ב"א יכולין לכוין בלא שינוי הקפול שלו אבל אדם אחד לא והוי כמתקן והר"י פירש דבאדם אחד הוי כעשיית אהל לפי שקושר וחוזר וקושר כדרך בנין שבונה מעט מעט אבל בב' ב"א שפורסין תחלה ואח"כ נותנין ע"ג הקיפות אין זה כבנין שאין דרך הבנין לעשות כולו בבת אחת והיינו דאמרינן בכילה דא"א דלא מימתחא פורת' כלומר שאינה נפרסת כולה בבת אחת עכ"ל וז"ל הראב"ד בהשגות וכילה שהיא גדולה בכיסכסי אפי' י' ב"א אין יכולין לכוין בלא שינוי הקפול שלו ויראה כנוטה אהל לכתחלה א"כ דכמפשט הקמטין לתקון עכ"ל: בגד ששוטחין ע"פ חבית לכסותו וכו' ג"ז בפרק תולין (קלט :) אמר רב האי פרונקא אפלגיה דכובא שרי אכוליה דכובא אסור ופירש"י אפלגא דכובא שרי דלאו אהל הוא אכוליה כובא אסור משום אהל וכן דעת הרמב"ם בפרק כ"ב · וכתבו הר"ן וה"ה בשם הרשב"א דלפ"ז נצטרך לפרש דכשאין הכובא מלאה עסקינן שאל"כ אין כאן אהל אלא בשחסר טפח עסקינן דהוי אהל והראב"ד פי' דמשום משמרת נגעו בה ואכולה כובא אסור משום דמיחזי כמשמרת שכן דרכו בחול ואפלגא דכובא שרי דלאו היינו אורחיה וכתב ה"ה שכן הכריע הרשב"א שאין בכיסוי כלים משום אהל ולא מיתסר אכוליה כובא אלא משום דמחזי כמשמרת וכדעת הראב"ד ובפרק המביא כדי יין (לב :) אהא דא"ר יהודה האי מדורתא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור וכן ביעתא וכו' כתב התוס' דכל הנך איכא אסורין אלא היכא שמתקן האהל במחיצות אבל אם עשה האהל בלא מחיצות שרי ומש"ה שרי להחזיר קדרה ע"ג כירה בשבת שמחיצות היו עשויות מתחלה אך תימה דאמרינן בשבת האי פרונקא אכוליה כובא אסור והתם המחיצות היו עשויות כבר וי"ל דשאני התם הואיל ורחב הכובא יותר מדאי נעשה כאהל וכן כתב הר"ן בשמם בפרק תולין:

שיו הצד צפור למגדל שהוא ניצוד בו וצבי לבית או לביבר וכו' משנה בפ' ר"א דאורג (קו .) והא דצפור אינו חייב אם הכניסו לבית אוקימנ' בגמרא (שם :) דהיינו דוקא בצפור דרור שדרכו לדור בבתים ואינו ניצוד לפי שנשמט מזוית לזוית אבל עוף אחר כיון שהכניסו לבית ונעל בפניו חיי' דניצוד הוא:

לד

דרכי משה

צריכין לחוט או משיחה בכילת חתנים המתוקנת לכך וזהו נכון שכן דעת הרי"ף והרמב"ם : (ד) וצ"ע מהא דמשמע פ"ב דביצה דמותר לעשות מחיצה לפני אור הנר כדי לשמש מטתו בי"ט ואין נראה לחלק בין שבת לי"ט לענין זה ואפשר דבגמרא נמי לא קאמר דאפשר לעשות מחיצה בפני אור הנר אלא כדרך שעשה מהר"מ וכן נ"ל דאין חילוק בין עשיית מחיצה לפני הנר או לפני הספרים : (ה) וכן משמע מדברי המרדכי דלעיל וכ"ה בכלבו בהדיא ובלבד שלא יעשה אוהל והם דברי הרמב"ם בפכ"ב : (ו) וכ"ה בא"ז דכל מחיצה שאינו בא להתיר מותר לעשותה בשבת ולכן בחג הסוכות מותר לתלות המפה על הכתלים וכנגד הפתח מפני הרוח שלא יכבה הנרות אבל למעלה תחת הסכך ודאי אסור:

ובתא"ו

דרישה

בטלית מכופלת · ומ"ש הרי"ף כשאין בגגה טפח זה לא קאי אלא כשלא כרך עליה חוט או משיחה · א"כ י"ל דס"ל להרי"ף דכילת חתנים כיון שהיא מתוקנת עדיפא טפי מכותן חוט ע"ג טלית מכופלת · ודו"ק · ונראה לי שכן נ"ל למ"ש ב"י ביישובו שכתב ז"ל ולי נראה שסמך על מ"ש גבי טלית כפולה ואין בגגה טפח כו' שקשה הלא בטלית כפולה דינו כו' ובכילת חתנים מותר לכתחלה · אלא נ"ל שר"ל כמו בטלית כפולה בנתן עליו חוט או משיחה מותר ג"כ לכתחלה ובאין בגגה טפח מיירי בכילת חתנים אע"ג דלא נתן עליו הואיל והיא מתוקנת לכך ובאין בגגה טפח מיירי וסבר"י לשיטתו דפי' לדברי הרי"ף דאפילו בנותן עליו חוט אינו מותר אלא כשאין בגגה טפח וק"ל · ומ"ש רבינו ואין בשיפוע טפח פי' שאין כל צד וצד מתפשט למטה להתרחק טפח היה אסור מטעם דשיפוי אוהלים כאוהלים אלא הואיל ועשוי כדמתפשט בכל צד בשוה מש"ה כתב כל צד וצד וק"ל · ומ"ש רבינו דהיינו שאין ברחבה למטה שני טפחים שאינם עשוי' ליתן תחתיה · אינו ר"ל דאם היה רחב שני טפחים היו יכולין ליתן תחתיה דזה ודאי אינו אלא אגב דהוצרך לכתוב דאינו רחבה שני טפחים · הוצרך ג"כ לכתוב טעם א"כ הואיל ואינו רחבה למטה למה היא עשויה וק"ל · ומ"ש ומיירי נמי שאינה יורדת למטה טפח בזקופה ופירש"י דאילו ירד בזקופה הסיא טפח הוי קיר לאוהל והמטה נעשית לו גג הואיל וע"ג

פרישה

(יד) משום אהל כו' פי' הר"ן וסמ"ג כשאין הגיגית מליאה עסקינן שא"כ אין כאן אוהל אלא כשחסר טפח דהוי אהל :

סי' שיו (א) הצד ציפור למגדל כו' הא דנקט גבי ציפור דווקא מגדל מוקי בגמרא בציפור דרור שדר בבתים ואינו ניצוד בבית לפי שנשמט מזוית לזוית אבל שאר עופות ניצודין ג"כ בבית : כעלו

חידושי הגהות

שטו א נוסחת הגמרא בכיסנא וגירסת הרא"ש בכיסכסין וגי' רבינו הרב"י כגי' הרי"ף ע"ש:

הנוסחא

אסור צד צבי ישן סומא חייב [א] חגר חולה או זקן פטור: [ג] כל דבר שבמינו ניצוד חייב עליו אין במינו ניצוד פטור אבל אסור הלכך זבובים אע"פ שאין במינן נצוד אסור לצודן לכן כתב בעל התרומות שאסור לנעול בשבת התיבה שיש בו זבובים אלא יתן סכין או שום דבר בין הכיסוי לתיבה בענין שיוכלו לצאת משם ונ"ר שא"צ לדקדק בזה שאין הזבובים נצודין בתיבה שאם בא לפתוח התיבה ולטלם יברחו ולא דמי לדבורים בכוורת דקתני פורסין המחצלת ע"ג כוורת ובלבד שלא יכוין לצוד כי הכוורת קטנה היא והדבורים ניצודין בה ועוד דבכוורת גופה קתני ובלבד שלא יכוין לצוד אלמא כי לא מכוין שרי: צבי שנכנס לתוך הבית ונעל א' בפניו חייב (ג) נעלו ב' פטורין לא יכול א' לנעלו ונעלו ב' חייבין ישב הראשון על הפתח ומלאו וישב הב' בצדו אע"פ שעמד הראשון והלך לו הב' פטור ומותר והראשון חייב הצד נחש לרפואה חייב

צד צבי ישן וכו' שם ת"ר הצד צבי סומא וישן חייב חגר וזקן וחולה פטור ומפרש טעמא משום דהני עבידי לרבויי והני לא עבידי לרבויי ופירש"י סומא וישן עבידי לרבויי לישמט כשמרגישין יד אדם ומקשה בגמ' והא תניא חולה חייב אמר רב ששת ל"ק הא בחולה מחמת אישת' הא בחולה מחמת אובצנא ופירש"י אובצנא עייפות שאינו יכול לזוז ממקומו וניצוד ועומד הוא אבל מדברי הרמב"ם בפ"י נראה שמפרש שמחמת אובצנא חייב :

כ"ד שבמינו ניצוד חייב עליו אין במינו ניצוד פטור אבל אסור ג"ז ברייתא שם פלוגתא דר"מ וחכמים ופסק כחכמים וכ"פ הרמב"ם בפ"י :

וכתב בעה"ת שאסור לנעול בשבת התיבה שיש בה זבובים וכו' המרדכי כתבו בס"פ כירה והאגור כתבו בשם התוס' וכן משמע מדתניא בפרק כיר' (מג.) ובר"פ משילין (לו:) פורסין מחצלת ע"ג כוורת בשבת בחמה מפני החמה בגשמים מפני הגשמים ובלבד שלא יתכוון לצוד ואמרינן בר"פ משילין (שם) ותסבר' דר"ש היא והא מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות לעולם כולה ר"י והב"ע דאית ביה כוי ולא תימא לר"י ובלבד שלא יתכוון לצוד אלא אימא ובלבד שלא יעשנה מצודה ופירש"י דאית ביה כוי חלונות יש בדפנותיה ואע"פ שמכסה את פיה אינן ניצודין אם לא יכסה גם החלונות וכתבו התוס' (שם:) ובלבד שלא יעשנו מצודה פ"ה שלא יכסה בו כל החלונות דלר"י אסור ולר"ש מותר וגם מעיקרא כי בעי לאוקומי כר"ש משמע ליה דבכל ענין מיירי אפי' לעשותו כעין מצודה לסתום כל החלונות ותימה דהא מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות ותירץ הר"מ מאיבר"א דלר"ש נמי מיירי שיש חור קטן בכוורת אך אינו נראה וא"כ לא הוי פסיק רישיה ולר"ש מותר ור"י דאסר אפי' דבר שאין מתכוון בעי חור גדול שיהא נראה לדבורי' לצאת מן הכוורת עכ"ל . וגם ה"ה כתב בפכ"ה פי' ובלבד שלא יתכוין לצוד ואינו הכרח שיהיו ניצודין שאל"כ כבר מבואר בפ"א שאע"פ שאינו מתכוין אסור אלא אפשר שיהו ניצודין ואפשר שיברחו וכ"כ ז"ל עכ"ל וא"כ מה שרצה רבינו לדחות דברי בעה"ת מדקתני ובלבד שלא יכוין לצוד אלמא כי לא מכוין שרי אין בדיחוי זה ממש שכבר נתבאר דבעינן נמי שלא יהו ניצודין בהכרח כי היכי דלא ליהוי פסיק רישיה ומה שחילק בין כוורת לתיבה משום דכוורת קטנה היא א"כ אף אנו נחלוק בין תיבה קטנה לגדולה וא"כ נתת דבריך לשיעורין דבכוורת נמי איכא רברבי ואיכא זוטרי אלא אי איכא למידחי דברי בעה"ת הכי הוא דאיכא למדחינהו שאני דבורים דכוורת היא מקום שהם ניצודים והוי כמכנים אריה לגרזקי שלו אבל זבובי' דתיבה וכוורת לא הוי מקום ניצודים אפשר דלא חשיבי ניצודים עד שיתפסם בידו א"נ דע"כ לא אסר ר"ש לפרוס מחצלת על הכוורת בפסיק רישיה אלא בדבורים שבמינן ניצוד אבל זבובים שאין במינן נצוד כל שאינו מתכוון שרי ואע"ג דפסיק רישי' הוא ומכל מקום כיון דנפק מפומיה דבעה"ת וכתבו המרדכי ולא חזינן מאן דאיפליגי עליה מי יקל ראשו שלא לחוש לדבריהם :

צבי שנכנס לתוך הבית וכו' עד השני פטור משנה שם (קו:) ומפרש בגמ' דהא דתנן השני פטור היינו פטור ומותר : **הצד** נחש לרפואה חייב וכו' משנ' בפר' ב' דעדיו' הצד נחש בשבת אם מתעסק שלא ישכנו פטור ואם לרפואה חייב ובס"פ ר"א דאורג (קז.) אמר שמואל דהאי פטור פטור ומותר הוא וז"ל הרמב"ם פ"י רמשים המזיקים כגון נחשים ועקרבים וכיוצא בהם אע"פ שאינם ממיתי' הואיל ונושכין מותר לצוד אותם בשבת והוא שיתכוין להנצל מנשיכתן כיצד הוא עושה כופ' כלי עליהם או מקיף עליהם או קושרן כדי שלא יזיקו עכ"ל :

שמונה

והכי נקטינן : **צד** צבי ישן וכו' ברייתא לשם ופריך עלה מברייתא אחרת דתני בה חולה חייב ומשני רב ששת לא קשיא הא בחולה מחמת אשתא הא בחולה מחמת אובצנא פי' רש"י עייפות שאינו יכול לזוז ממקומו ניצוד ועומד הוא עכ"ל : ומדברי הרמב"ם בפ' עשירי משמע איפכא דמחמת אובצנא חייב כמ"ש ה' המגיד לשם ושכן פי' ר"ח ואיכא לתמוה אמאי לא כתב רבינו לחלק בין חולה לחולה וכאחד מן הפירושים ואפשר דכיון דראה רבינו שנחלקו בה איזה חולה חייב לכך כתב בסתם דחגר חולה או זקן פטור כלומר דחולה דניצוד ועומד דומיא דחגר או זקן הוא פטור ואם אינו כל כך חולה חייב והדבר מסור לפי מה שמכירין בני אדם באותו חולה בין חולה מחמת אישתא בין חולה מחמת אובצנא דהדבר ניתן לשיעורין לפי מה שהוא חולה כנ"ל ביישוב זה ואיכא לתמוה דלמה השמיט הרי"ף ברייתא זו דהצד צבי סומא וכו' ולא כתבה כלל וצ"ע : **כל** דבר שבמינו ניצוד וכו' ברייתא שם פליגי בה ר' מאיר וחכמים והלכה כחכמים דאמרו כל שבמינו ניצוד חייב וכו' ומ"ש בשם בעל התרומות הכי משמע בסוגיא ר"פ משילין דהא דתניא דפורסין מחצלת ע"ג כורת דבורים בשבת בחמה מפני החמה ובגשמי' מפני הגשמים ובלבד שלא יתכוון לצוד דלר"ש נמי לא שרי כשאין מתכוון אלא בדאית ביה כוי בכורת שיכולין הדבורים לצאת משם ואע"פ שהחור קטן ואין הדבורים רואין אותם וניצודות מ"מ לא הוי פסיק רישיה אבל לית ביה כוי אפי' לר"ש אסור משום דהוי פסיק רישיה והכי משמע להדיא מדקאמר בגמרא ותסברא דר"ש היא והא מודה ר"ש בפסיק רישיה וכ"כ לשם התוספות להדיא והב"י מביאו ולפי זה דינו של בעל התרומות אמת דאף למאי דקי"ל כר"ש מ"מ פסיק רישיה הוא גבי זבובים בתיבה כמו גבי דבורים בכורת וכ"כ במרדכי ס"פ כירה אלא שהחמיר דאסור לסגור תיבתו בשבת אם לא יניח ריוח גדול שיוכלו לצאת וכו' ותימה דהא מקמי הכי כתב המרדכי כמ"ש התוספות דלר' יהודה דוקא בעינן דליסבוק בהו ריוח גדול כ"כ שיהיו הדבורי' רואים אותם אבל לר"ש אפילו אינם רואים אותם לא הוי פסיק רישיה וצריך לפרש דמ"ש דצריך להניח ריוח גדול היינו בכדי שיוכלו לצאת לאפוקי ריוח קטן שאינן יכולין לצאת דאילו לר' יהודה צריך ריוח גדול הרבה שיהו רואין אותו ולר"ש א"צ כל כך אפילו אינן רואין אותו אלא במניח ריוח גדול שיוכלו לצאת סגי והשתא קשה טובא על רבינו שהשיג על דברי בעל התרומות ואמר ועוד דבכורת גופא קתני ובלבד שלא יכוין לצוד וכו' דהא מוכח בסוגיא דבהך כורת אף לר"ש מיירי דאית ביה כוי אבל בתיבה ליכא כוי כלל וכך הקשה ב"י ונראה ליישב דרבינו סובר כיון דבפ' כירה משמע להדיא איפכא דלר"ש אפילו לית ביה כוי נמי שרי דהכי פריך התם ומני אי ר"ש דדבר שאין מתכוון מותר הא לית ליה מוקצה ולמה לי לאוקמי כשחושב אי ר"י כי לא מכוין מאי הוי הא דבר שאין מתכוין אסור לעולם ר' יהודה ומאי ובלבד שלא יתכוין לצוד שלא יעשנו כמצודה דליסבוק להו רווחא כי היכי דלא ליתצד ממילא מדלא קאמר בהך סוגיא ותסברא ר"ש היא אלמא דס"ל דלר' שמעון ניחא דשרי בלא מתכוין אפי' לא שביק להו רווחא ולא קשה הא מודה ר' שמעון בפסיק רישיה דאיכא למימר דהך פסיק רישיה לא ניחא ליה שיהיו ניצודים ולא יוכלו לצאת מן הכוורת שהרי רוצה הוא שיצאו הדבורים לשדה לאכול פרחים תמיד כדי לעשות דבש הרבה וסבירא ליה לרבינו דהך סוגיא עיקר חדא דמיתאמרה בדוכתה במס' שבת ותו כיון דהסוגיות הפוכות במידי דהוי מדרבנן אזלינן לקולא ולר' שמעון שרי לגמרי אפילו ליכא כוי ומה שהשיג רבינו תחלה מסברא דלא דמי לדבורי' בכורת וכו' איכא למשדי בה נרגא דאם כן נתת דבריך לשיעורין וכמ"ש ב"י אבל נראה ברור דרבינו לא היתה עיקר השגתו מטעם סברתו זאת אלא אוטוד קא סמיך וכדמשמע מפ' כירה · עוד כתב ב"י להשיג אדברי בעל התרומות דשאני דבורים בכורת דהוי מקום שניצודי' בו והוי כמכנים ארי לגורזקי שלו אבל זבובים דתיבה וכורת לא הוי מקום ניצודים אפשר דלא חשיבי ניצודים עד שיתפסם בידו עכ"ל ושרי ליה מאריה דבפרק האורג לא קאמר שמואל אלא דאינו חייב חטאת עד שיכנים הארי לגורזקי שלו אבל איסורא היכא אפילו מכניסו לבית או לחצר דהכי משמע לישנא דאינו חייב וכו' דמשמע חיובא הוא דליכא אבל איסורא איכא בכל מקום שהכניסו עוד כתב ב"י אי נמי ע"כ לא אסר ר"ש לפרוס מחצלת על הכורת בפסיק רישיה אלא בדבורים שבמינן ניצוד אבל זבובים שאין במינן ניצוד כל שאין מתכוין שרי ואף על גב דפסיק רישיה הוא עכ"ל וזו כשגגה שיצאה מלפני השליט דבסוגיא דריש משילין דמוקי להך דפורסין מחצלת על כורת דבורים וכו' כרבי יהודה היא ואימא ובלבד שלא יעשנו מצודה פריך פשיטא פי' רש"י דכיון דאית ליה לר' יהודה דבר שאין מתכוין אסור למה ליה למתני ובלבד שלא יעשה מצודה דהא צידה אב מלאכה היא ומשני מהו דתימ' במינו ניצוד אסור שלא במינו ניצוד כי הכי דבורים שרי קמ"ל אלמא דדבורים לאו במינו ניצוד ולפ"ז צריך לומר דכ"ש גזין וצרעין לאו במינו ניצוד ניהו שהרי דבש דבורים עדיף טובא ואפי' הכי לאו במינו ניצוד כ"ש דבש גזין וצרעין דגריעי טובא דפשיטא דאינו ניצוד דלאיזה צורך יהא צדן אם לא לעשות דבש · אבל רש"י בפרק האורג כתב וז"ל הגזין מין חגב טהור הוא ונאכלין כל שבמינו ניצוד כגון חגבים והגזין שאין במינו ניצוד צרעין ויתושין שאינן לצורך עכ"ל ולא ידענו למה נדחק לפרש דהגזין מין חגב טהור הוא דהלא יגיד עליו ריעו שאמר גזין וצרעין דהן מין דבורים שעושין דבש כדאיתא בפ"ק דבכורות וכמו שנתבאר בי"ד סימן פ"א ולפ"ז ודאי הא דאמרו חכמים כל שבמינו ניצוד חייב לאו אהכי דנקט ר"מ קאמר אלא אבעלמא קאי כל שבמינו ניצוד אבל הכי דנקט ר"מ חגבים גזין וצרעין ויתושין כולן אינן במינו ניצוד ופטור לדעת חכמים ולענין הלכה נקטינן כדעת בעה"ת ע"פ סוגיא דריש משילין וצריך להניח ריוח גדול שיהיו הזבובים יכולין לצאת משם וראיתי כתוב שיבריח את הזבובי' מן התיבה קודם שינעול עכ"ל . אך קשה לי בהך סוגיא לפי דברי התו' דמאי פריך לר' יהודה פשיטא הא אצטריך לאשמועינן דאף עפ"י דאית ביה כוי אסורין אם לא יהא לשם ריוח גדול הרבה דהדבורים רואין אותם וצ"ע :

צבי שנכנס וכו' עד השני פטור משנה שם ומפרש שמואל הא דתנן פטור היינו פטור ומותר והא דתני ברישא צבי שנכנס לבית לרבותא נקט הכי ל"מ כשרץ אחריו והכניסו לבית ונעל בפניו אלא אפי' נכנס מעצמו לבית כיון דאי לא נעל בפניו היה חוזר ויוצא הלכך אם נעל בפניו ה"ל צידה גמורה וחייב : **הצד** נחש וכו' משנה בפ"ב דעדיות הצד נחש בשבת אם מתעסק שלא ישכנו פטור ואם לרפואה חייב וקאמר שמואל דהאי פטור פטור ומותר הוא ולכך כתב רבינו בסתם אם בשביל שלא ישכנו מותר לכתחלה ואיכא למידק דבדין הקודם נמי ה"ל לרבינו לכתוב בסתם דכשישב הראשון על הפתח ומלאו מותר לשני לישב אצלו והראשון חייב למה לו לכתוב לשון המשנה דפטור ולפרשה אח"כ דפטור ומותר וכן בדין השלישי במפים מורסא דתנן אם להוציא ממנה לחה פטור דמפרש שם ג"כ פטור ומותר כתב רבינו בסימן שכ"ח בסתם מותר לכתחלה וי"ל דדעת רבינו לקצר ואם היה כותב הכא בסתם דמותר לכתחלה היה צריך לפרש עוד דבלא מלאוהו הראשון וישב השני ומילאהו דהשני חייב כדי שלא נבין לדייק דדוקא במילאהו הראשון הוא דמותר השני לכתחלה אבל בלא מלאהו הראשון אין השני מותר אלא אסור לו לישב אצלו ולמלאות ואם עבר וישב קעביד איסורא אבל אינו חייב חטאת וזה אינו כדתנן ברישא דבזו חייב חטאת לכך הביא רבינו המשנה דתני בה במילאהו הראשון דהשני פטור דמשמע דיוקא אבל אם לא מלאהו הראשון ומלאהו השני השני חייב והדר מפרש דהאי פטור פטור ומותר הוא ולא תני פטור אלא לפי דהכא הוא דפטור אבל בלא מלאהו הראשון והשני מלאהו השני חייב והשתא אתי שפיר הא דלא כתב רבינו הך בבא דרישא אלא דכוונתו לקצר דנשמע מדיוקא דסיפא דדוקא במלאהו הראשון השני פטור אבל בלא מלאהו הראשון חייב השני כדפי' :

שמנה

פרישה

(ג) נעלו שנים פטורים שב' בעשותה יחיד ולא שנים . גליון שב' פטור ומותר דבב' ניצוד ועומד הוא : הלכן

דרישה

וע"ג הוי הכילה ואם היתה למעלה שיפוע טפח ה"ל אוהל הסתא נמי מסב זה שיורד לקיר ומה שלמעלה מהמטה אהל אלא הואיל שכל אהל מוכח ע"ג הכירה קאמר שכאן המטה אף שהיא מפסיק עומדת במקום האהל שלמעלה ממנה · וזהו שכתב הר"ן בשם הרשב"א והר"ר ליכא משום אוהל . דקשה לכאורה הא גם כאן המטה אינה עומדת לשם אוהל אלא ודאי ר"ל בזקיפ' בכלים השיפוע הוי אוהל אע"ג דליכא שם מטה וק"ל · והרי"ף שלא כתב בטלי' [illegible]

יונה דבמטות דידן אע"פ דנקתי' סדינו' מפורש טפח לית בה כיון דבפריסת סדינין ע"ג המטה ליכא משום [illegible]

[illegible]

סי' שיו [א] חגר חולה או זקן [illegible]

[ג] כל דבר שבמינו ניצוד חייב עליו וכו' עד וז"ל שא"צ לדקדק [illegible]

חייב ואם בשביל שלא ישכנו מותר לכתחלה: ח' שרצים האמורין בתורה (ג) הצדן סתם שלא פי' אם צריך להם אם לאו חייב והחובל בהן אע"פ שלא יצא מהם דם (ד) אלא נצרר תחת העור חייב ושאר שרצים אינו חייב החובל בהן אא"כ יצא מהם דם והצדן לצורך חייב ושלא לצורך או סתם פטור: (ה) אסור לצוד פרעוש ודוקא מעל הארץ או מעל בגדיו אבל (ו) אם הוא על בשרו ועוקצו מותר לצוד ואסור להורגו (ז) אבל כינה מותר להורגה וה"מ בלוקחה מעל בגדיו או מעל בשרו אבל חמפלה בגדיו אסור להרוג גם כינה שמא

שמנה שרצים וכו' משנה וברייתא בפ"ח שרצים וע"פ דברי התוספות לשם דח' שרצים שיש להם עור סתמייהו ניצודין לצורך עורן וחייב והחובל בהן ונצרר הדם תחת העור חייב ג"כ דכיון שנעקר הדם והיה יוצא לחוץ לולא העור שמעכבו לצאת א"כ אית ביה משום נטילת נשמה שבאותו מקום שנעקר כי הדם הוא הנפש אבל שאר שקצים ורמשים דאין להם עור סתמייהו לאו לצורך קיימי והחובל בהן אינו חייב אם לא יצא הדם לחוץ דודאי אינו נעקר הדם משום מקום בגופו דאם היה נעקר היה יוצא לחוץ כיון שאין לו עור שיעכבנו מלצאת: **אסור** לצוד פרעוש וכו' ברייתא שם ר' אליעזר מחייב ור' יהושע פוטר והלכה כר' יהושע דפוטר משום דאין במינו ניצוד אבל אסור לכתחלה: **ומ"ש** ודוקא מעל הארץ וכו' כ"כ התוספות ומה שקשה לב"י בלשון התוספות שכתבו אבל אם היה על סרבלו מבחוץ אסור ליטלו אבל יכול להפילו מעליו דמשמע דדוקא מבחוץ אסור אבל על בגדיו מבפנים כיון דאיכא למיחש שמא ישכנו שרי ליטלה אעפ"י שאינו עוקצה נראה ליישב דודאי לא התירו התו' אלא דוקא כשהוא נושך את האדם דמשום צערא שרי כמו מפיס מורסא כמפורש בתחלת דבריהם אבל באינו נושך אסור ליטלה אפי' היא על בגדיו מבפנים ומ"ש בסוף דבריהם אבל אם היא על סרבלו מבחוץ וכו' לא נקט מבחוץ אלא לאורויי היתירא אף מבחוץ והכי קאמרי דמבחוץ נמי אעפ"י דאסור ליטלה דאפילו מבפנים אסור ליטלה כ"ש מבחוץ אפ"ה יכול להפילה מעליו אף כשהיא מבחוץ ואין בו משום איסור טלטול מידי דהוה אקוץ בר"ה דשרי כדי שלא יהיו ניזוקין בה וא"צ"ל דיכול להפילה כשהיא על בגדיו מבפנים · והכי משמע מדברי רבינו שכתב או מעל בגדיו בסתם דמשמע בכל ענין בין על בגדיו מבפנים בין על בגדיו מבחוץ אסור ולא שרי אא"כ עוקצו ואעפ"י שגדולי עולם כתבו להקל ליטלם מעל בגדיו מבפנים כמ"ש ב"י מ"מ נקטינן להחמיר באיסור שבת ולא שרי אלא כשהוא עוקצו: **ומ"ש** ואסור להורגו ה"א בפ"ח שרצים דאף ר' יהושע דקי"ל כותיה ופוטר בצידת פרעוש מודים בהרגו והא דכתב רבינו אסור להרגו לאו דוקא אסור אלא חייב חטאת ג"כ ולא נקט אסור אלא כדי לומר אבל כינה מותר להורגה וכו' וסתם רבינו דבריו בכאן כר"ת דפרעוש היא השחור' ולכן כתב גבי פרעוש ודוקא מעל הארץ וכו' לפי שבאה מעפר הארץ ובכנה לבנה לא הזכיר ארץ אלא כתב וה"מ בלוקחה מעל בגדיו או מעל בשרו ומה שאסרו פרעוש טפי מכנה הוא דכיון דפרעוש פרה ורבה דמיא לאילים מאדמים וה"ל כאילו הורג גמל ולפ"ז אפילו עוקצו אסור להורגה ומה שהתירו צידה כשעוקצו היינו לפי שאין במינו ניצוד וליכא איסור' דאורייתא אבל הריגה אית בה איסור דאורייתא' אבל המרדכי בפרק כ"כ כתב דר"ת התיר אף הריגת פרעוש כשעוקצו דבמלאכה שאינה צריכה לגופיה קי"ל כר' שמעון דפטור עליה · וכתב ב"י דנקט לחומרא: **ומ"ש** אבל כינה וכו' בפ"ק דשבת פליגי בה תנאי ופסק כב"ה דמתירין להרוג המאכולת והיא הכנה הבאה מזיעת אדם לר"ת דבסמוך: **ומ"ש** וה"מ בלוקחה מעל בגדיו וכו' כ"כ הרא"ש לשם ע"פ הסוגיא והביאו ב"י

שמונה שרצים האמורין בתורה הצדן וכו' ר"פ (קז.) ח' שרצים האמורים בתורה הצדן והחובל בהם חייב ושאר שקצים ורמשים החובל בהם פטור הצדן לצורך חייב שלא לצורך פטור: **ומ"ש** הצדן סתם שלא פי' אם צריך להם אם לאו חייב כ"כ שם התוס' דמש"ה תנן בשאר שקצים ורמשים הצדן לצורך חייב לאשמועינן דבשאר שקצים ורמשים שאין להם עור צריך שיתכוין לשום צורך דסתמא לאו לצורך קיימי אבל בשמונה שרצים דיש להם עורות סתמייהו נצודין לצורך עורן והר"ן כתב דח' שרצים אין דרכן להזיק וכל צידותן לצורך היא אבל שאר שקצים ורמשים שדרכן להזיק פעמי' אדם צדן שלא לצורך דהיינו כדי שלא יזיקו והא דתנן בשאר שקצים ורמשים שלא לצורך פטור אוקימנא לה בגמ' (שם :) כר"ש דאמר מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה והרמב"ם כתב בפ"א דלא כר"ש ולפיכך כ' בפ"י דבצדן שלא לצורך נמי חייב: **ומ"ש** רבי' והחובל בהם אע"פ שלא יצא מהם דם אלא נצרר תחת העור חייב ברייתא שם אי זו היא חבורה שאינה חוזרת נצרר הדם אף ע"פ שלא יצא וכתב הר"ן במשנת ח' שרצים והחובל בהם חייב פי' החובל בהם עד שנצרר הדם חייב דכיון שיש להם עור העור מעכב את הדם מלצאת ואלמלא העור מעכבו היה יוצא ולפיכך חייב משום נטילת נשמה שבאותו מקום כי הדם הוא הנפש אבל שאר שקצים ורמשים כיון שאין להם עור שיעכב הדם אילו היה נעקר ממקומו היה יוצא לחוץ ומש"ה כל שלא יצא לחוץ פטור ובכה"ג הוא דתנן ושאר שקצים ורמשים החובל בהם פטור אבל כשיוצא לחוץ אף בשאר שקצים ורמשים חייב משום נטילת נשמה והכי איתא בהדיא בפרק אלו טרפות (מו.) עכ"ל וכך הם דברי רבינו אבל הרמב"ם בפ"ח כתב אבל שאר שקצים ורמשים אין להם עור לפיכך החובל בהם פטור וכתב ה"ה שנראה מדבריו שאפי' הוציא מהם דם פטור וכתב שהקשו עליו מדתניא בפ' אלו טרפות (שם :) ושאר שקצים ורמשים עד שיצא מהם דם והוא הפך בזכותו ובסוף הניח הדבר בצ"ע: **אסור** לצוד פרעוש ברייתא שם (בשבת קז:) הצד פרעוש בשבת ר"א מחייב ורבי יהושע פוטר ואע"ג דהלכה כר"י מ"מ איסורא מיהא איכא דכל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מהנך תלת דאיתא בס"פ ר"א דאורג (קו.): **ומ"ש** ודוקא מעל הארץ או מעל בגדיו וכו' כ"כ תוס' (שם :) וז"ל ואומר ר"י בשם ה"ר פורת דאם נושך את האדם מותר ליקחנו להשליכו מעליו משום צערא שרי אבל אם הוא באותו ענין על האדם שאינו ירא שישכנו כגון על סרבלו מבחוץ אסור ליטלו אבל יכול להפילו מעליו וכ"כ הרא"ש בשם הר"פ וכתב דאין בו משום איסור טלטול מידי דהוי אקוץ בר"ה דשרי בפרק כירה (מג.) לטלטלו ולהוליכו פחות פחות מד"א · ולשון התוס' שכתבתי צריך דקדוק דמרישא דלישנא משמע דלא שרי ליטלה אלא בשעה שנושכת דוקא משום דהוי כמתעסק שלא ישכנו הא אם איננה על הבשר אף על גב שהיא על בגדיו מבפנים אסור ליטלה וכ"כ מדברי סמ"ג וסמ"ק והגהות פ"י שכ' וז"ל וה"מ דאסור בשעה שקופצת לכאן ולכאן אבל אם היא עוקצת מותר ליקח אותה ולהשליכה משמע דלא שרי אלא בעוקצת דוקא וכיוצא בזה כתב במרדכי שם ומסיפא דלישנא משמע דדוקא כשהיא על סרבלו מבחוץ דליכא למיחש שמא ישכנו הוא דאסור ליטלה אבל אם הוא על בגדיו מבפנים כיון דאיכא למיחש שמא ישכנו שרי ליטלה וכ"כ הר"ן בשם התו' שאם מתירא שמא ישכנו שרי ליטלה וכ"ש אם נושכו שיכול להסירו וכ"כ ה"ה בפ"י בשם התו' ובשם הרשב"א וכ"כ מדברי רש"י (שם קז:) שפיר' הצד פרעוש ממקום שאינו ניצוד ועומד כגון מע"ג קרקע או מבגדיו מבחוץ משמע מדבריו דכשהיא בבגדו מבפנים הוי כניצוד ועומד ושרי · ודברי רבינו נוטין כמאן דאסר ליטלה אלא אם כן היא עוקצת וכתב המרדכי בפרק כל כתבי אבל משם רב יהודאי גאון מצאתי חזינן לרבנן קשישי דמימנעי מלצוד פרעוש אפילו מעל בשרם עד כאן לשונו וזו מדת חסידות היתה דמדינא שרי כמו שנתבאר: **ומ"ש** ואסור להורגה בפרק שמונה שרצים שם אמרינן דע"כ לא פטר רבי יהושע בפרעוש אלא בצד משום דהוי דבר שאין במינו ניצוד אבל בהורגה מודה דחייב ומשמע לרבינו דאפילו אם היא על בשרו נמי אסור ואף על פי דבס"פ כל כתבי (קכא:) שרי להרוג שאר כל מזיקין אם היו רצין אחריו וכמ"ש רבינו בסמוך איכא למימר דהנך מזיקין דרכן לנשוך נשיכה עוקצת משא"כ בפרעושים אבל במרדכי פרק כל כתבי כ' ושאר כל המזיקין כלו' שאין בהם סכנה אם היו רצין אחריו מותר להורגן וכתב ר"ת דה"ה פרעוש וכיוצא בהם וטעמא משום דסבר כר"ש דאמר מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה ומשום צערא שרי לכתחלה מידי דהוה אמפיס מורס' וכיבוי גחלת שלא יזוקו בה עכ"ל ונקטי' לחומרא (א): **אבל** כנה מותר להורגה בפ"ק (יב) תניא רשב"א אין הורגין את המאכולת בשבת וב"ה מתירין ופירש"י מתירין כדמפרש טעמא בפ' ח' שרצים (קז:) מאילים מאדמים דמשכן מה אילים פרים ורבים אף כל פרה ורבה וכנה אינה פרה ורבה אלא מבשר אדם היא שורצת: **ומ"ש** וה"מ בלוקחה מעל בגדיו וכו' אבל המפלה בגדיו וכו' אסור להרוג גם כנה וכו' גז"ש ת"ר המפלה את כליו מולל וזורק ובלבד שלא יהרוג אבא שאול אומר נוטל וזורק ובלבד שלא ימלול א"ר הונא מולל וזורק וזהו כבודו ואפי' בחול רבה מקטע להו רב ששת מקטע להו ופירש"י מולל וזורק · בשבת להתיש כחן שלא יחזרו אליו ובלבד שלא ימלול בדוחק ויהרוג דס"ל הריגת כנה שבות ואבא שאול כר"א דמחייב חטאת הלכך גזרינן מלילה שלא יהרוג: מקטע להו · הורגן ובשבת: **והרא"ש** כתב וז"ל ת"ר המפלה כליו מולל וזורק וכו' כ"ל דהני תנאי ל"פ אב"ה שמתירין דאי הוו פליגי לא הוה הרי"ף מביא דבריהם אלא מודו דמותר להרוג כנה בשבת אבל פרעוש אסור כדאמרינן פ' ח' שרצים הלכך הלוקח כנה מעל בשרו בשבת או מעל חלוקו מותר להרגם כב"ה אבל במפלה את כליו להסיר מהם פרעושים וכנים פליגי הני תנאי ת"ק סבר דגזור הריגה דכנים אטו הריגה דפרעושים ואבא שאול מחמיר לגזור אפי' מלילה דכנים אטו פרעושים ובספר הרמב"ם כתב המפלה כליו בשבת מולל את הכנים וזורקן ומותר להרוג כנים בשבת היינו כמו שפירשתי עכ"ל וגבי הא דאמרי' רבה מקטע להו רב ששת מקטע להו כתב דקאי ארב הונא דאמר זהו כבודו אפי' בחול ורש"י פי' בשם רבותיו דבשבת מיירי על זה נהגו להרוג כנה אפי' במפלה כליו דלפי פירש"י דמקטע להו בשבת ע"כ במפלה כליו איירי דפשיטא דמותר להרוג כנה בשבת כב"ה דמתירין מיהא תימה היאך פליג אהני תנאי דתרווייהו אסרי הריגת כנה במפלה כליו ואפשר דמיירי במפלה ראשו דהתם לא גזרינן כנים אטו פרעושים שאין פרעושים מצויים בראש עכ"ל אבל הר"ן כתב דהני תנאי פליגי אב"ה ואסרו להרוג את המאכולת ולא קי"ל כותייהו ולפי דבריו

מ"ש

דרכי משה

שטז (א) ובתא"ו ני"ב ח"י כתב ואף למלול באצבעותיו ולזורקו אסור גזירה שמא יהרגנו אלא נוטלה וזורקה:

דרישה

בזה כו' עיין מ"ש ב"י על דיחוי של רבינו לדברי ב"ה שאין בו ממש כו' הנה אכתוב לך ל' גמרא ותו' דריש פרק משילין דף ל"ו ע"א ומתוכו תעמוד על דברי רבינו שיש ממש בדבריו תו' פורסין מחצלת ע"ג כוורת דבורים בשבת בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ובלבד שלא יתכוין לצוד ומקשה מינה לר' יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל ומשני התם דאיכא דבש ומשום דבש מכסה ליה ומקשה בגשמים מי איכא דבש ומשני איכא שתי חלות שמהן מתפרנסי' הדבורים כל ימי הגשמים ופריך אותן שתי חלות מוקצות הן הב"ע כשחשב עליהן ופריך במאי אוקימת' כר' יודא דאית ליה מוקצה (פירש"י מדסוה לך לתרוצי הא מני ר' שמעון היא דלית ליה מוקצה ומהדרת לתירוצי בפיגוא דמיקא לאוקמי כר' יודא) אימא סיפא ובלבד שלא יתכוין לצוד' אתאן לר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר · ותסברא דר"ש והא ר"ש מודה בפסיק רישיה לעולם כולה ר' יודא היא והב"ע דאית ליה כוי ול"ת לר' יודא ובלבד שלא יתכוין לצוד אלא אימא שלא יעשנו מצודה פשיטא מהו דתימא אין במינו ניצוד מותר קמ"ל עכ"ל הגמרא · והנה פשוט מדקאמר הגמרא ול"ת לרבי יודא ובלבד כו' משמע דלר"ש אתיא כפשוטו דכיון דמוקי לה דאית בה כוי ואע"פ שמכסה את פי הכוורת לאו פסיק רישא שתהא ניצודת עכ"פ כל זמן שלא כיסה ג"כ החלונות הקטנות וא"כ א"ש מ"ש ובלבד שלא יתכוין לצוד כפשוטו לר"ש וז"ש רבינו ז"ל ועוד דבכוורת גופה קתני ובלבד שלא יתכוין לצוד · דלר"ש אתי כפשוטו ומ"ש ב"י דאין בדיחוי זה ממש שכבר נתבאר דבעיא נמי שלא יהו ניצודין בהכרח כי היכי דלא להוי פסיק רישא · ודאי דעת רבינו ג"כ אלא שס"ל שגם בזבובים לאו פסיק רישיה הוא וכמ"ש לפני זה שאין הזבובים ניצודין בתיבה · והא דכתב רבינו ז"ל ועוד דבכוורת גופה כו' אל תטעה לומר דבהאי ועוד ר"ל ועוד אף אם הזבוב הוה ניצודים בכוורת עכ"פ וכמ"ש התו' שיש שם חלון קטן ואפ"ה אסור ע"ז כתב הא גם בדבורים כתב כשאין מכוין לצודם מותר וה"ה בזבובים · ומ"ש ב"י עוד דאין לחלק בין כוורת גדולה לקטנה · גם זה ל"ק דהא גם רבינו מש"ה כתב ועוד לחזק דבריו ולומר אף אם אין תרצה לחלק בין זבובים לדבורים אכתי אין צריך ליתן סכין משום דלדבורים גופה קתני ובלבד שלא יכוין ש"מ דכשאינו מכוין שרי · ומ"ש ב"י אלא אי איכא למדחי דשאני דבורים דכוורת הוא מקום שניצודים בו והוי כמכנים אריה כו' י"ל דרבינו ס"ל דכיון דאפילו בדבורים אינו אסור עד שיכוין לצודם כ"ש בזבובים ובכלל קושיית רבינו הוא

כתב

פרישה

(ג) **הצדן** סתם שלא פי' כו' שיש להן עור וגם אין דרכן להזיק אם כן סתמא לצורך עורן נצודין משא"כ בשאר שרצים שאין להם עור וגם אין דרכן להזיק תו' ור"ן:

(ד) **אלא** נצרר תחת העור חייב כי הדם הוא הנפש וחייב משום נטילה נשמ' משא"כ בשאר שרצים שאין להם עור ודאי לא עקר הדם ממקומו דאל"כ היה יוצא כיון שאין לו דבר המעכבתו מלצאת ר"ן:

(ה) **אסור** לצוד פרעוש אין הטעם משום דפרעוש פרה ורבה אלא משום דבאה מן הקרקע ונקרא רמש וכ"כ הרמב"ם בהדיא וז"ל רמשים שהם פרים ורבים או הוויים מן העפר כמו פרעושין ההורג אותם חייב כו' וכ"כ הר"ן והמ"מ בשם הרשב"א והרמב"ן דאין שפרעוש פרה ורבה כו' ומ"ש בגמרא פרעוש פרה ורבה היינו רמש אחר עיין בב"י:

(ו) **אם** הוא על בשרו מותר דמשום צער התירו תו' וכתב הרא"ש דאין בו משום איסור טלטול מידי דהוה אקוץ בר"ה דשרינן בפרק כירה לטלטלו פחות מד' אמות ע"כ וגם לא ימללנה בידו שמא יהרגנ' אלא יזרקנה תו' בפ"ק דשבת:

(ז) **אבל** כינה מותר להורגה מפרש טעמא בפ"ח דשרצים דדומיא למלאכת המשכן בעינן ומה אילים מאדמים דמשכן פרים ורבים אף כל פרה ורבה לאפוקי כנה דמבשר האדם היא שורצת לאפוקי פרעוש דאף שאינה פרה ורבה מ"מ נקראת רמש שבאה מן הקרקע:

הואיל

שמא יבא להרוג פרעוש אלא מוללו בידים ודוקא במפלה בגדיו גזירה הריגת כינה אטו הריגת פרעוש [ג] אבל במפלה ראשו מותר להרוג כינה ולא גזרינן אטו הריגת פרעוש שאינן מצויות בראש וה"ר יוסף פירש שהשחור הוא כינה ולבן הוא פרעוש ור"ת פירש איפכא ונהגו כר"ת: ה' נהרגין בכל ענין לפי שמועדין להזיק זבוב שבארץ מצרים וצרעה שבננוה עקרב א שבחדיב ונחש שבא"י וכלב שוטה בכ"מ ושאר מזיקין אם רצין אחריו מותר להורגן ואם לאו אסור להורגן נחש ועקרב דורסן לפי תומו (ס) הואיל והן מזיקין מותר [ד] וכן ברוק שלפניו יכול לדרוס עליו אע"ג דממילא מרח ומשוה גומות כיון שאינו מכוון לכך ואיכא מאיסותא וכתב הר"ם מרוטנבורק

מ"ש הרי"ף סברת הני תנאי איכו אלא משום דעלייהו א"ר הונא מולל וזורק וזהו כבודו אפילו בחול וכ' הר"ן ז"ל הלכתא מולל וזורק וכו' לאו למימרא דרב הונא סבר דאסור להרוג מאכולת בשבת אלא הכי א"ר הונא דהני תרי תנאי דפליגי ק"ל כמאן דמיקל וטפי הוה יכלינן למישרי דהיינו הריגה אלא דזהו כבודו אפילו בחול הלכך אע"ג דהריגה שריא משום כבודו אית ליה לאימנועי וכ"כ ה"ה בפ"א בשם הרמב"ן והרשב"א דמשום כבודו בלחוד קאמר אבל אם בא להרוג מותר אפי' בשבת וזהו דעת הרמב"ם ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש ז"ל:

וה"ר יוסף פי' שהשחור הוא כנה ולבן הוא הפרעוש ור"ת פי' איפכא כ"כ שם התו' והרא"ש והר"ן וכ' הרא"ש ...תא דבר כדע' ר"ת וגם המרדכי כתב ...ס כדעת ר"ת וכן דעת הרמב"ם שכתב בפי"א רמשים שהם פרים ורבים מזכר ונקב' או נהוין מן העפ' כמו הפרעושין ההורג אותם חייב כהורג בהמה וחיה ואח"כ כתב ומותר להרוג את הכנים בשבת מפני שהן מן הזיעה עכ"ל ושחורה הקופצת הנקראת ברג"ות בערבי הווה מן העפר וכנה ההווה מזיעה הוא הלבן וכדעת ר"ת: וכתב הר"ן וה"ה בפי"א דלהרמב"ן והרשב"א דעת אחרת בזה שהם סוברים שהשחורה הקופצת הנקראת ברג"ות כיון דאינה פרה ורבה מותר לצודה ולהורגה ופרעוש שהזכירו חכמים הוא מין רחש אחר שהוא פרה ורבה וכתב הר"ן ולפי דעתי שזו קולא יתירה ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת ר"ת הכי נקטינן וכן נהגו: ה' נהרגין בכל ענין לפי שהם מועדים להזיק זבוב שבארץ מצרים וכו' ושאר מזיקין אם רצין אחריו מותר להרגן וכו' בס"פ כל כתבי (קכא:) אריב"ל כל המזיקין נהרגין בשבת מתיב רב יוסף ה' נהרגין בשבת ואלו הן זבוב שבארץ מצרים וכו' מני אלימא ר"י האמר מלאכה שא"צ לגופה חייב עליה אלא לאו ר"ש והכי הוא דשרו אחריני לא ותירץ רב יוסף ברצין אחריו וד"ה ופירש"י כל המזיקין ההורגין נהרגין בשבת · וקס"ד אפי' אין רצין אחריו ומשום דס"ל כר"ש דמלאכה שאין צריך לגופה מדרבנן היא דאסירא והכא לא גזור: נהרגין בשבת · ואפי' אין רצין אחריו משום דס"ל דסתמן הורגין הם: הא אמר חייב עליה · והיכי שרי במלאכה גמורה כשאין רצין אחריו דליכא פיקוח נפש: ברצין אחריו · כי אמר ריב"ל כל המזיקין נהרגין ברצין אחריו קאמר דפקוח נפש הוא: ודברי הכל · אפי' לר"י והא דה' נהרגין בשאין רצין אחריו ור"ש · והתו' (שם) חולקים על פי' זה וכתבו שנראה לר"י לפרש דברייתא ברצין אחריו ודברי הכל פי' אפילו ר"י מודה דחמשה שרי להרוג ברצין אחריו אבל שאר אסור להרגן אפילו רצין אחריו לר"י וריב"ל כר"ש דשרי שאר אפילו באין רצין אחריו ורב הונא דאסר בסמוך לא סבר כריב"ל ונראה לר"י וכן פי' ר"ח שאין להקל כריב"ל אלא כהנהו אמוראי דלקמן דלא שרו אלא בדריסה לפי תומו עכ"ל · ודעת הרי"ף והרא"ש כפירש"י שכתבו ה' נהרגין בשבת ואלו הם זבוב שבארץ מצרים וכו' ושאר כל המזיקין אם היו רצין אחריו מותר להורגן לד"ה וכך הם דברי רבינו שכתב ה' נהרגין בכל ענין וכן פסק הרמב"ם בפי"א וכתב ה"ה וזה דעת הרמב"ן והרשב"א בעיקרי הדין אבל כתב שהיתר אלו המנויין בשאין רצין דוקא הוא כר"ש שפטר מלאכה שא"צ לגופה אבל לר"י אסור הוא שאין זה פיקוח נפש גמור כיון שאין רצין אחריו וזה שלא כדברי רבינו שפסק כר"י ופסק כאן כן ונראה שדעתו ז"ל שפיקוח נפש הוא בראותן בלבד עכ"ל כלומר שהרמב"ם יפרש דכי אמרי' ברצין אחריו וד"ה היינו לומר דכי שרי ריב"ל שאר מזיקין ברצין אחריו ולד"ה שרי והא דתניא ה' נהרגין אפי' בלא רצו אחריו היא ור"י נמי שרי בהו לפי שהיזקן מצוי הוי פיקוח נפש בראותן בלבד וכו' ונראה מדברי הרמב"ם בפרק י"א דהני ה' לאו דוקא דה"ה לכל חיה ורמש שהם נושכים וממיתין ודאי ולפי זה כי אמרינן דשאר מזיקין אם רצין אחריו נהרגין בשאינם ממיתין בודאי אלא ספק ממיתין ספק אין ממיתין וכיון שהם ספק ממיתין ברצין אחריו הוי ספק פיקוח נפש דאל"כ לא הוי שרי לר"י דמחייב במלאכה שא"צ לגופה ומיהו למאן דס"ל כר"ש אפשר דאף על גב דלית בהו ספק פיקוח נפש שרי משום צערא וכ"כ המרדכי וז"ל ושאר כל המזיקין כלומר שאין בהם סכנה אם היו רצין אחריו מותר להרגן וטעמא משום דסבר כר"ש דאמר מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה ומשום צערא פטור עליה ושרי לכתחלה מידי דהוה אמפים מורסא וכיבוי גחלת שלא יזיקו:

נחש ועקרב דורסן לפי תומו בס"פ כל כתבי שם בעי מיניה מרבי ינאי מהו להרוג נחשים ועקרבים בשבת א"ל צירעה אני הורג נחש ועקרב לא כ"ש ...א לפי תומו דא"ר רוק דורסו לפי תומו ואמר רב ששת נחש דורסו לפי תומו ופירש"י לפי תומו לא שיעמוד עליו ויהרגנו להדיא אלא כשהוא הולך לתומו ונחש ועקרב בפניו א"א לישמט ממנו אלא דורסו והולך ואם מת בדריסתו ימות הואיל ולא נתכוון דדבר שאין מתכוון לר"י מדרבנן הוא ולענין מזיקין לא גזור והר"ן ...ה עליו ופירש דורסו ואפי' במתכוין אלא שהוא עושה לפי תומו שמראה עצמו כאילו אין מכוון וכר"ש דפטר במלאכה שא"צ לגופה ומיהו להרגן להדיא אסור דכיון שאין היזקן מצוי כה' השנויים בברייתא כל כמה דאפשר לשנויי בהריגתן משנינן וכ"כ בפי"א בשם הרמב"ן והרשב"א ושכן נרא' מד' הרמב"ם:

וכן ברוק שלפניו יכול לדרוס עליו וכו' מימרא דרב יהודה הזכרתיה בסמוך ופירש"י דורסו לפי תומו שאין מתכוון למרח ולאשווי גומות ואע"ג דממילא ממרח הוא כי לא מכוון שרי משום מאיסותא וכך הם דברי רבינו בנסחא המדוייקת וכבר כתבתי בסמוך דעת המפרשים דאפילו במתכון אלא שהוא ...ה לפי תומו שמראה עצמו,כאילו אינו מכוון שרי ואע"פ שמדברי המפרשים נראה דלא שאני לן בין דורסו לפי תומו דגבי רוק לדורסו לפי תומו דגבי נחש ועקרב נ"ל דלא שרי ...רוק אלא במתכוין לדורסו לבד אבל לא במתכוין למרח ואע"ג דגבי נחש ועקרב התירו אפילו במתכוון להרגם התם שאני משום דמזיקין נינהו ועוד דהתם עיקר ...מעשה הוא הריגת הנחש אבל הכא אין עיקר המעשה המירוח דכשידרוס עליו מבטלי מאיסותא ולא חששו המפרשים לכתוב כן לפי שהיה דבר ברור בעיניהם:

וכן

ב"י · הר"ר יוסף פי' שהשחור הוא כנה ולבן הוא פרעוש ור"ת פי' איפכא ונהגו כר"ת וז"ל התו' (דף י"ב) פירש הר"ר יוסף דכנה היא השחור' הקופצת דכתיב והך את עפר הארץ והיה לכנים ודרך השחורה הקופצת לצאת מן הארץ ובזאת נחלקו רבנן על ר' אליעזר דאמרי ההורג כנה בשבת כאלו הורג גמל ולרבנן אינו חייב אבל פרעוש היא הכנה הרוחשת וחייב עליה אפי' לרבנן כדאמרינן בפ"ח שרצים ואין נראה לר"ת דאמר במדרש אף כי אנוש רמה אלו כנים שבראש ואין דרך שחורה הקופצת להיות בראש ועוד דפרעוש אמרינן בפ"ח שרצים שהוא פרה ורבה וכנה הרוחשת אינה פרה ורבה אלא באה מזיעת אדם לכך נראה לר"ת דשחורה הקופצת היא פרעוש וחייב עליה לכ"ע וכינה הרוחשת שרי להרוג וכו' עכ"ל ועוד איכא לתמוה היאך יפרש הר"י דהלבן הוא הפרעוש דבאה מזיעת האדם דהא בב"ר פ"ק אמרו ארורה האדמה בעבורך שתהא מעלה לך דברים כגון יתושין ופרעושין וזבובין וכו' אלמא דהפרעוש באה מן האדמה ולא מזיעת האדם ולכן נראה דהכנה הלבן שבראש מודה הר' יוסף דמותר להורגה אף לר' אליעזר וכב"ה דמתירים להרוג המאכולת הוא הכנה שבראש והוא הלבן וכר"פ כל היד דפריך בגמר' וניחוש דילמא דם מאכולת הוא מוכח בתו' דהיא הכנה הבאה מזיעת אדם אלא דה"ר יוסף בא לומר דאף השחורה נקראת בשם כנה כדכתיב והך את עפר וגומר ואינה נקראת בשם פרעוש ובו קאמר ר' אליעזר דחייב ופליגי עליה רבנן דלית ביה אלא משום שבות כיון דאינה פרה ורבה כדאיתא בפ"ח שרצים דכנה דפליגי ביה ר"א ורבנן אינה פרה ורבה · אבל פרעוש היא הכנה הרוחשת וחייב עליה אפי' לרבנן וכו' ורצונו לומר מין רחש אחר שהוא פרה ורבה וכמו שפי' הרמב"ן והרשב"א ומביאו ב"י כך היא דעת ה"ר יוסף אלא דבמה שהתירו הרמב"ן והרשב"א להרוג את השחורה נחלק עליהם ה"ר יוסף וס"ל דאף לרבנן דבשחורה ליכ' חיוב חטאת מ"מ שבות מיהא איכא דלא עדיפא הריגה מצידה דאע"ג דאין במינו ניצוד ואינו חייב לר' יהושע אפ"ה מודה דאסור לכתחלה כ"ש הריגה דאעפ"י דאינו חייב כיון דאינה פרה ורבה ולא דמיא לאלים מאדמים איסורא מיהא איכא אבל הפרעוש הוא מין רחש אחר דפרה ורבה אף לרבנן חייב ולפ"ז לא קש' כלל מכל מה שהקשה ר"ת לפי מה שהבינו מדברי ה"ר יוסף דהכנה הלבנה הבאה מזיעת אדם היא הפרעוש דחייב בהריגתה חטאת אף לרבנן. העולה מזה דאף בעל נפש אין לו להחמיר שלא להרוג הכנה הלבנה שבראש כדי לחוש לדעת ה"ר יוסף דס"ל דחייב עלי' חטאת לכ"ע ואין להאמין שיצא זה מפי ה"ר יוסף אלא דלשונו שאמר אבל פרעוש היא הכנה הרוחשת וחייב עליה אפילו לרבנן וכו' משמע לפי פשוטו דאכנה הלבנה שבראש קאמר שהיא הרוחשת ואינה קופצת דאי ארחש אחר קאמר לאיזה צורך אמר אבל פרעוש היא הכנה הרוחשת ה"ל לומר אבל פרעוש הוא רחש אחר וכו' מיהו כדי שלא נשוה לה"ר יוסף טועה בדבר פשוט ניחא טפי לומר דלא טעה ונסבול קצת דוחק בלשון ולומר דכנה הוא שם כולל לכל הרחשים וכדאשכחן במשנה פ"ט דפרק הדירה והכנה שבתבוא' כשרים והוא מין תולעת הגדל בתבואה וקרי לה כנה · וגבי משכן נמי אמרינן קרש שנפל בו דרנא וכנה לכן כתב ה"ר יוסף אבל פרעוש הוא מין כנה הרוחשת כלומר ואינה הכנה השחורה שהוא קופצת שנחלקו בה ר"א ורבנן שאינה פרה ורבה אלא הוא מין כנה הרוחש' והיא פרה ורבה דחייב אף לרבנן אבל בכנה שבראש ליכא למ"ד דאוסר להרוג אותה:

חמשה נהרגים וכו' בס"פ כל כתבי ואיכא לפרש דהטעם הוא משום דקי"ל כר"ש דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה ואינה אלא משום שבות הלכך בהני ה' אפי' אינן רצין אחריו מותר להרגן כיון דמועדים להזיק אבל שאר מזיקין דאינן מועדין לא התירו אם אינן רצין ואיכא נמי לפרש דאפי' לר' יהודא דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב בהני חמשה מותר להרגן אפי' אינן רצין דלפי שהיזקן מצוי ה"ל פקוח נפש דמותר לחלל שבת אפי' באיסור דאורייתא ועיין בב"י האריך: נחש ועקרב דורסן לפי תומו וכו' ג"ז שם ורצה לומר שא"א לסבב הדרך בעבורן אלא דורסן בהילוכו לפי תומו ואם ימות ימות ואפי' לר' יהודא דאסור בלא מתכוין הכא מודו הואיל והן מזיקין ופסיק רישיה לא הוי משום דאפשר דלא ימותו וכן ברוק אפי' לר' יהודא שרי כיון דאיכא תרתי חדא דלא מתכוין ועוד דאיכא נמי מאיסותא:

כל

פרישה

(ס) הואיל והן מזיקין מותר כתב הר"ן ואפי' במתכוין אלא שהוא עושה לפי תומו שמראה עצמו כאילו אינו מכוון מותר וכר"ש דפטר במלאכה שאינה צריכה לגופה ע"כ ועיין

דרישה

הוא ג"כ קושית ב"י · ומ"ש ב"י עוד ז"ל מ"כ לא אסר ר"ש אלא בדבורים שבמינן ניצוד כו' ר"ל דדבורים שהן לצורך קרוי במינן ניצוד משא"כ זבובים שאינן לצורך וראיית ב"י היא מסברייתא דפרק האורג דף ק"ו ע"ב הביאו ב"י לפני זה בקצרה וז"ל הברייתא ת"ר הצד חגבים גזים צרעים ויתושין בשבת חייב דברי ר"מ וחכמים אומרים כל שבמינו ניצוד חייב (ופירש"י כגון חגבים דגזין מין חגב טהור הוא ונאכלין) וכל שאינו במינו ניצוד (צירעין ויתושין שאינן לצורך) פטור עכ"ל הגמרא ורש"י והנה ס"ל להב"י דדבורים שג"כ הן לצורך בשביל דובשן דינן כחגבים · משא"כ בזבובים וצ"ע הא בפרק משילין משמע גם אדבורים שאין במינן ניצוד וכמו שכתבתי ל' הגמרא לעיל · וכדי ליישב שלא תקשה הגמרות אהדדי צ"ל שלא חשוב במינו ניצוד דבר הראוי אלא עצמו לאכול כחגבים וגוזין משא"כ דבורים שאף שדובשן ראוי לאכול מ"מ הן עצמן אסורים לאכול ומ"ה נמי א"ש שלא חשבו להו שם בפ' האורג בברייתא הנ"ל · ומ"כ ...לק ג"כ תמיהת ב"י מה שתמה על רבינו וק"ל · ואגב אכתוב ביאור למ"ש התו' שם ר"פ משילין והביאוהו ב"י וצריך נגר להולמו ובחכמת שלמה כתב ביאור לזה ואינכו נכון לדעתי · ...א בד"ה אלא בלבד שלא יעשנו מצודה פ"ה ובלבד שלא יכסה בו כל החלונות דלרבי יהודא אסור ולר"ש מותר וגם מעיקרא כי בעי לאוקמא כר"ש משמע ליה דבכל ענין מיירי אפילו ...ות כעין מצודה לסתום כל החלונות ותימא דהא מודה ר"ש בפסיק רישא כו'. ע"ש שדברים האלה תמוהין הא הגמרא מקשה קושיא זה ז"ל ותסברא דר"ש והא מודה ר"ש בפסיק רישא ...ס מוקי לה אפילו כרבי יודא ומיירי בדאיכא כוי ואתיא כר"ש כפשוטו וכמ"ש לעיל · ונלע"ד דהכי הכונת דברי התו' דבעי לאוקומי דמה שהשיב התרצן לרבי יודא ובלבד שיעשה מצודה אינו ...שיכסה ג"כ הכוי קטן אלא אפילו לא יכסנו אפ"ה אסור ודייק כן דהא הגמרא משני כן אליבא דרבי יודא ומשמע דלר"ש בכה"ג מותר כיון שאינו מכוון ואם בשכיסה כל החלונות ...י קשה למה מותר לר"ש דהא גם מעיקרא כי בעי לאוקמי כר"ש ומשמע ליה בכל ענין מיירי מ"מ תימא ליה והא פסיק רישיה הוא ור"ש מודה בפסיק רישיה אלא ע"כ צ"ל דבלא ...ה המלון הקטן וכלפי' ר"מ מאייבר' כן הוא כוונת התו' אלא שאין זה במשמעות לשונם אם לא שנגיה תיבה אחת וכצ"ל וקשה דהא מעיקרא כו' ותימה כו' ר"ל מכח תימא זה לא ...מו' כפשוטו וק"ל : [ג] אבל במפלה ראשו מותר להרוג כינה · וזהו לדברי הרא"ש שמחלק בהכי ואין מזה בגמרא ומש"ה לא תקשה למאן דמפרש פרעוש כינה : (ד) וכן ברוק שלפניו כו'

חדושי הגהות

שטז א הנוסחא שלפנינו בגמ' וכן בהרא"ש שבחדייב ובפסקי הרא"ש הגירסא שבהדייב וגירסת הרמב"ם בפי"א שבהדייב :

בגמרא

מרוטנבורק שאין לשפשפו ברגלין (ט) דלא קאמר אלא דורסו אבל לא לשפשף וכ"כ הרמב"ם ז"ל לא ירוק ע"ג קרקע וישוף ברגלין דלא קאמר אלא דורסו אבל מותר לדרוס רוק שעל גבי קרקע לפי תומו :

שיז (א) **כל** קשר העומד להתקיים לעולם חייבין חטאת על קשירתו והתרתו בין אם הוא של אומן או של הדיוט (ב) והעומד להתקיים

שיז כל קשר העומד להתקיים לעולם · משנה ר"פ אלו קשרים שחייבין עליהן קשר הגמלים וכו' ופרש"י קשר של קיימא שאינו מתירו לעולם :
ומ"ש בין אם הוא של אומן וכו' בגמרא ה"א הא דתני גבי מנעל חייב חטאת בדאושכפי והא דתני פטור אבל אסור בדרבנן והא דתני מותר לכתחלה בדבני מחוזא וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם פרק עשירי דאפי' קשר של קיימא אינו חייב אלא כשקשרו בענין דהוי מעשה אומן וכן כשהתיר אדם קשר דהוי מעשה אומן אבל קשר של מעשה הדיוט אינו חייב לא על קשירתו ולא על התרתו אפי' בקשר של קיימא ותימה גדולה דא"כ לאיזה צורך מוקי תלמודא פטור אבל אסור בדרבנן ה"ל לומר בדהדיוט דלאו מעשה אושכפי אבל מפרש"י מבואר דאין חלוק בין מעשה אומן למעשה הדיוט אלא ה"ק דהקשר שקושר האושכפי במנעל מתוכו כשתוחב בו הרצועה והוא קיים חייב חטאת עליו ואפי' קשרו הדיוט בענין דניכר דהוי מעשה הדיוט ומ"ש בדאושכפי אינו אלא מראה מקום דבאותו קשר שהאומן קושרו בשעת עשייתו כלומר דהוה קשר של קיימא חייב חטאת אבל באותו קשר שרבנן קושרים הרצועה על רגליהם כשנועלין אותו דאינו קשר של קיימא לפי שאינו קושרו בדוחק וכו' פטור אבל אסור ובספר התרומה פי' בדרבנן דמשעה שקושרו על רגלו בשבת שחרית אינם חוללי' מנעליהם אף בלילות עד ליל שבת לפי שלומדים בכל הלילות של חול ושוכבים מעט במלבושיהם פטור אבל אסור וכך פי' הסמ"ג בשם ר"י בדין הקושר והמתיר ולכן כתב רבינו והעומד להתקיים שבעה ימים פטור אבל אסור דהיינו דקאמר תלמודא בדרבנן לפי פי' ספר התרומה ופר"י דמשעה שקושרו בשבת שחרית ואינו מתירו עד ליל שבת איכא שבעה ימים ומה שכתב רבינו חייבים חטאת על קשירתו והתרתו לאו דוקא בדין חייב חטאת דהוא הדין בדין פטור אבל אסור ובדין מותר לכתחלה נמי דין קשירה והתרה שוה וכן כתב הסמ"ג להדיא בדין הקושר והמתיר אלא דרבינו נמשך אחר משנתינו דתני לה גבי חיוב חטאת דתנן ואלו קשרים שחייבין עליהן קשר הגמלים וקשר הספנין וכשם שהוא חייב על קישורן כך הוא חייב על התירן · ואיכא למידק דקשיין דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא בדברי רבינו דברישא אמר דבקשר שהוא עומד להתקיים לעולם הוא דחייב חטאת אבל אם אינו לעולם פטור אבל אסור ובסיפא אמר דהעומד להתקיים שבעה ימים פטור אבל אסור משמע אבל טפי משבעה ימים חייב חטאת ותו דכאן אמר דבעומד להתקיים ז' ימים הוא דאסור אבל פחות מז' ימים מותר לכתחלה ואח"כ אמר דהעומד להתיר בכל יום מותר לכתחלה משמע אבל באינו מתיר בכל יום אסור אפי' פחות מז' ימים ונראה דהכי פירושו דאם בשעה שקושרו הוא עומד להתקיים לעולם שעל דעת כך הוא קושרו שיהא קיים לעולם חייבין עליו חטאת בשעה שקושרו בשבת וכן חייב על התירו אבל אם בשעה שקשרו הוא עומד להתירו אע"פ שאינו עומד להתירו אלא אחר חודש או אפי' לאחר שנה ויותר כיון שע"ד כך הוא קושרו כדי להתירו אח"כ אינו חייב חטאת ובסיפא אשמועינן דאע"פ דבקשר שאינו של קיימא דהיינו שהיה בדעתו להתירו שאינו חייב חטאת מ"מ איכא איסורא דפטור אבל אסור הוא אפ"ה ליכא איסורא אלא בעומד להתקיים שבעה ימים דבשעה שהיה קושרו היה דעתו שלא להתירו עד לאחר ז' ימים אבל פחות מז' ימים מותר לקושרו לכתחלה · ובסיפא דסיפא אשמועינן דאם בשעה שקושרו היה עומד להתירו בכל יום כמנעל דבני מחוזא דהיה דעתן בשעת קשירה להתירו בכל יום מותר לכתחלה להתירו בשבת אפילו לא היה מתירן עד שבוע או שבועיים ויותר · אבל אם לא היה דעתו להתירו בכל יום אלא לאחר ג' וד' ימים אם לא היה מתירו קודם שבעה ימים אסור להתירו בשבת לכתחלה כיון שמתחלה לא היה דעתו להתירו תמיד בכל יום וגם עתה לא התירו אלא

וכן כתב הרמב"ם בפכ"א אבל נוסחא דידן בספר הרמב"ם איכא מכוונת עם נוסחת רבינו דבנוסחא דידן הכי איתא לא ירוק בקרקע וישוף ברגלו שמא ישוה גומות ומותר לדרוס הרוק שע"ג קרקע והולך לפי תומו ואפשר שאין חלוף בין הנוסחאות ומ"ש בספרי רבינו דלא קאמר אלא דורסו לאו מדברי הרמב"ם הם אלא דברי רבינו הם שכתב ליתן טעם לדברי הרמב"ם : תנן בס"פ האורג (קו :) ישב לו על הפתח ומלאהו ובא השני וישב לו בצדו אע"פ שעמד הראשון והלך לו הראשון חייב והשני פטור הא למה זה דומה לנועל ביתו לשמרו ונמצא צבי שמור בתוכו וכתב הר"ן בשם הרשב"א דבירושלמי נראה שהתירו לנעול בתחלה לשמור ביתו וצבי שבתוכו דכיון שהוא צריך לשמור ביתו אע"פ שע"י כך נצוד הצבי ממילא מותר ובלבד שלא יתכוין לשמור הצבי בלבד ותמה עליו הר"ן דאטו מפני שהוא צריך לנעול את ביתו נתיר לו לעשות מלאכה בשבת ולא עוד אלא שאני אומר שאפי' אינו מתכוון לנעול בעד הצבי כל שהוא ידוע שהצבי בתוכו וסא"א לו שלא יהא הצבי בתוכו נצוד אסור דמודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות וזו שאמרו בירושלמי ענין אחר הוא לומר שאם נתכוון לנעול את ביתו ולא נתכוון לצבי כלל אע"פ שאח"כ מצא הצבי שמור בתוכו מותר כלומר שאינו מחויב שיפתח את ביתו וגם ה"ה כתב בפ"י דברי הרשב"א וכתב שאין להקל כל כך : תנן בפרק ח' שרצים (קז ·) חיה או עוף שברשותו הצדן פטור וכל פטורי שבת פטור אבל אסור בר מהנך תלת וכ"כ בהגהות פ"י וכתב שם ה"ה דאיתא בירושלמי לא אמרן אלא שברשותו הא אינן ברשותו חייב א"ר יוסי הדא אמרת שור שמרד הצדו בשבת חייב וכתבו הרשב"א ז"ל עכ"ל · וכתוב בהגהות פ"י בשם רבינו ברוך צריכין ישראל ליזהר שלא לתפוש בשבת סוס או פרה המורדים העשוים לרבוי אפי' בחצר אם החצר גדולה שאם לא גדלו בין כ"א היו צריכין מצודה (ג) :

שיז כל קשר העומד להתקיים לעולם חייבים חטאת על קשירתו והתרתו וכו' ר"פ (קיא :) אלו קשרים שחייבים עליהם קשר הגמלים וקשר הספנין וכשם שחייב על קשורן כך חייב על היתרן ופירש"י אלו קשרים המנויים באבות מלאכות דקתני הקושר והמתיר קשר של קיימא שאינו מתירו לעולם דומיא דחוטי יריעות הנפסקות . ובגמרא (קיב ·) איתמר התיר רצועות מנעל וסנדל תני חדא חייב חטאת ותניא אידך פטור אבל אסור ותניא אידך מותר לכתחלה מנעל אמנעל ל"ק הא דקתני חייב חטאת בדאושכפי פטור אבל אסור בדרבנן מותר לכתחלה בדבני מחוזא סנדל אסנדל ל"ק הא דקתני חייב חטאת בדטייעי דקטרי אושכפי פטור אבל אסור בחומרתא דקטרי איכהו מותר לכתחלה בסנדל דנפקי ביה בי תרי ופירש"י בדאשכפי · בקשר שהאושכף עושה כשתוחב הרצועה במנעל קושר קשר מתוכו שלא תוכל לצאת והוא קיים לעולם בדרבנן כשקושרין סביב רגליהם אין קושרין בדוחק שפעמים שחולצו כשהוא קשור ונועלו כשהוא קשור ומיהו קשר של קיימא לא הוי שבשעת הטיט מתירין אותו וקושרין אותו בדוחק שלא ידבק בטיט וישמט מרגלין : בדבני מחוזא · שהם רכבי לבב ומקפידים על לבושיהם ונעליהם להיות מכוונים וקושרין אותו בדוחק וצריך להתירו ערבית : בדטייעי דקטרי אושכפי · בסנדלים של ישמעאלים סוחרים שהאושכפים קושרין בהן הרצועות בקשר קבוע : בחומרתא דקטרי איכהו · אלו סנדלים של שאר אנשים שאין רצועות קבועות בהם ע"י אומן אלא הם עצמם קושרים אותם בחומרתא בעלמא וקושרין ומתירין ופעמים שמתקיים שבת או חדש : דנפקי ביה בי תרי · וצריך כל אחד לקשור לפי רגלו הלכך בכל יום קושרו ומתירו : והרי"ף כתב וז"ל מנעל אמנעל ל"ק הא דתני חייב במנעל דאושכפי דמעשה אומן הוא וקשר של קיימא הוא והא דתני פטור אבל אסור בדרבנן דמעשה הדיוט הוא אלא שהוא קשר של קיימא ולפיכך פטור אבל אסור והא דתני מותר לכתחלה בדבני מחוזא כגון רצועות שיוצאות מגופו של מנעל וקושרין אותו על הרגל ועל השוק אחר שנועלין את המנעל דלאו מעשה אומן ולאו קשר של קיימא הוא וכן דעת הרמב"ם שכתב בפ"י וז"ל הקושר קשר של קיימא והוא מעשה אומן חייב כגון קשר הגמלין וקשר הספנין וקשרי רצועות מנעל וסנדל שקושרין הרצענין בשעת עשייתן וכן כל כיוצא בזה אבל הקושר קשר של קיימא ואינו מעשה אומן פטור וקשר שאינו של קיימ' ואינו מעשה אומן מותר לקשרו לכתחלה כיצד נפסקה לו רצועה וקשרה או שנפסק החבל וקשרו או שקשר חבל בדלי או שקשר רסן בבהמה ה"ז פטור וכן כל כיוצא באלו הקשרים שהן מעשה הדיוט וכל אדם קושר אותם לקיימא והרא"ש כתב על דברי הרי"ף ולא נהירא דבקשר של קיימא אין חלוק בין מעשה אומן למעשה הדיוט והא דתני פטור אבל אסור בדרבנן פירש"י שאין מקפידין להדקן על שוקיהן ויכולין לחלצן ולנעלן בלא התרת הקשר ומכל מקום הנך קשר של קיימא לא הוי דבשעת הטיט צריכין להתירן ולהדקן על השוק שלא ישאר בטיט עכ"ל נמצינו למדין דקשר של קיימא מיקרי קשר דבר שדרך לקושרו על דעת שיעמוד לעולם וקשר שאינו של קיימא דשרי הוא העשוי להתירו בכל יום ולדעת רש"י והרא"ש קשר העשוי להתקיים ימים רבים אע"פ שקשרו הדיוט חייב חטאת וקשר שאינו עשוי להתקיים ימים רבים אבל עשוי הוא להתקיים ימים מספר כגון סנדלא דרבנן אינו חייב חטאת אבל איסורא מיהא איכא וכ"כ רבינו ובמספר הימים שצריך שיהא עשוי להתקיים לשיהיה אסור לקושרו נראה מדברי רבינו דכל שהוא עשוי להתקיים יותר מיום א' אסור דהא לא התיר אלא בעומד להתיר בכל יום דוקא אלא שא"כ יקשה שמ"ש והעומד להתקיים ז' ימים פטור אבל אסור דמשמע הא אם עומד להתקיים פחות מז' ימים מותר דאין לומר דנקט ז' ימים לומר דכל שעשוי להתקיים יותר מז' ימים חשוב עומד להתקיים לעולם וחייב חטאת דהא פירש"י בגמרא (שם) גבי יש קשרים שאין חייבין עליהם כלומר אבל איסורא איכא קיטרא דקטרי בזממא שאסור לכתחלה לקושרם שם מפני שפעמים שמניח שבוע או שבועיים וגם כתב גבי בדחומרתא דקטרי איכהו ופעמים שמתקיים שבת או חדש אלמא דאף על גב דעומד להתקיים שבועיים או חדש פטור לכן נ"ל כל שאינו עומד להתקיים ז' ימים מיקרי עשוי להתירו בכל יום ושרי ולמד כן רבינו מדפירש"י שאסור לכתחלה לקשרם שם מפני שפעמים שמניח שבוע וגם כתב ופעמים שמתקיים שבת אחת דעומד להתקיים שבת אחת פטור אבל אסור ובכביר מהכי ליכא איסורא וכ"כ מדברי המרדכי גבי אבנט שאם מתקיים הקשר שבוע אחד אסור ולענין עד אימתי יהיה עומד להתקיים ולא יתחייב חטאת נראה מדברי רש"י שכתב ופעמים שמתקיים שבת או חדש דכל שאינו עומד להתקיים יותר מחדש פטור וכל שעומד להתקיים יותר מחדש חייב ורבינו לא חשש להזכיר זה מאחר דאשמועינן דאפילו בעומד להתקיים ז' ימים איכא איסור דהוא ז"ל לא נחית לבאר בחיבור זה משפטי חיובי חטאת והגאון מהרי"א כתב וז"ל מצאתי בא"ח בשם הר"פ דכל קשר שעומד ז' ימים בלא התרה נקרא קשר של קיימא ושאפשר דמש"ה כתב המחבר דהעומד להתקיים ז' ימים פטור ולפ"ז ז' ימים דנקט דוקא נינהו שאם עשוי להתקיים ח' חייב חטאת הוי וגם לפ"ז י"ל דדוקא בעשוי להתירו בכל יום הוא דשרי לכתחלה דמאי דנקט ז' ימים היינו לומר דלא מחייב חטאת בעשוי להתקיים ז' אבל אין ה"כ דבעשוי להתקיים פחות מכאן נמי איסורא איכא עד שיהא עשוי להתירו בכל יום והרב הנזכר ז"ל כתב דמדין רצועות שקושרין באבנט שכתב רבינו בשם בעל התרומה משמע שכל העומד להתקיים פחות מז' ימים מותר לכתחלה ויש לדחות כמו שאכתוב בסמוך בס"ד ור"י בחי"ד כתב כדעת הרא"ש שלא הזכיר עשיית אומן וז"ל יש קשרים שעושים אותם לעמוד ימים חצי שנה או שנה וזהו קשר של קיימא שחייבין עליו חטאת כגון של בהמות שעושין להם באפסר בכוארם וקושרין שם טבעת והוא עשוי לעמוד שם ימים רבים ולפעמים אחר ימים רבים מתירו ויש אחר שאינו כ"כ לעמוד ימים רבים אלא או ג' ימים או שבוע או שבועיים והוא קשר אחר שעושין בזו הטבעת וכו' ועומד שם ימים מועטים ובעבור שמעמידו שם ימים מספר ולא כ"כ כמו קשר שקושרין בו הטבעת פטור אבל אסור עכ"ל נראה מדבריו דשבת דנקט רש"י לאו למימרא דבעומד להתקיים פחות מכן שרי אלא דאפי' עומד להתקיים שבת או חדש לא מחייב חטאת ובכביר משבת נמי איסורא איכא ומ"מ משמע ליה דכל שעומד להתקיים פחות מג' ימים עשוי להתירו בכל יום מיקרי ושרי : ולדעת הרי"ף והרמב"ם לא מחייב חטאת עד שיהא קשר של קיימא ויקשרנו אומן והיינו דאושכפי אבל אם הוא של קיימא וקשרו הדיוט פטור אבל אסור והיינו דרבנן ואם אינו קשר

דרכי משה

(ב) כתב הכלבו המשסה כלב אחר צבי בשבת הוה צידה וכ"כ א"ז וכתב דאסור לצוד עם כלב ואפילו בחול משום דהוה מושב לצים וכל העושהו אינו רואה בשמחת לויתן ובהגהת אלפסי אסר ליקח אווזים ותרנגולים וחיות שיש לאדם בתוך ביתו כגון צביים שמגדל בביתו אבל בהמות מותר כגון פרות ורחלים ושאר בהמות וחתול אסור ליקח בשבת וכ"ה בתו': ובהגהת

דרישה

כו' עד והרמ"א כתב דאין לשפשפו ברגלין כו' ז"ל הש"ע אבל מותר לדרסו לפי תומו שאינו מתכוין למרח ולהשוות גומא ומע"ג דממילא ממרח הוא כי לא מכוין שרי משום מאיסות' עכ"ל מכאן נראה לדקדק דמותר לשפשף אותו דרך הלוכו לא כמו שראיתי מדקדקים שאינו ממרח כלל

פרישה

ועיין בב"י : (ט) **דלא** קאמרינן אלא דורסו עיין ב"י ופסק רמ"א כמ"ד דאפי' חיה ועוף שלא מרדו פטור אבל אסור לצודן ע"ש :

סי' שיז (א) **כל** קשר העומד להתקיים עיין בב"י : (ב) **והעומד** להתקיים שבעה ימים

להתקיים ז' ימים פטור אבל אסור ולצורך מצוה כגון שקושר למדוד שיעור אחד משיעורי התורה (ג) מותר לכתחלה ושעומד להתיר בכל יום מותר לכתחלה וכתוב בספר התרומה רצועות שקושרין באבנט ואין מתירין אותו אלא כשמחליפין המכנסים אסור לקושרן בשבת רצועות שבבגד שעל הכתף שמהדקין בהן הבגד שיצאו אסור להחזירם חיישינן שמא יקשור: (ד) מתירין בית הצואר מקשר שקשרו כובס שאינו קשר של קיימא אבל אין פותחים אותו מחדש דמתקן מנא הוא: קושרין דלי לבור (ה) אף בחבל ולא חיישינן

שמא

קשר של קיימא וקשרו אומן נראה מדברי הרי"ף דהיינו דאומרתא דקטרא איגהו דפטור אבל אסור וכ"כ מדברי הרמב"ם שכתב שם וז"ל וכל קשר שאינו של קיימא אם קשרו קשר אומן ה"ז אסור (א) כתוב בשבלי הלקט תני בתוס' זה הכלל כל קשר שהוא של קיימא ויכול להתירו באחת מידיו או קשר שאין של קיימא ואינו יכול להתירו באחת מידיו אין חייבין עליו (ב) קשר שדעתו לקיימו שבת או חדש פטור דעתו לקיימו לעולם חייב חטאת אין דעתו אלא ליומו מותר:

ומ"ש רבינו ולצורך מצוה כגון שקושר למדוד שיעור אחד וכו' משנה בסוף מסכת שבת (קנז.) ומדבריהם למדנו שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת ופירש"י וקושרין. קשר שאינו של קיימא אפילו לכתחלה. כלומר דלא שרינן משום דבר מצוה אלא קשר שאינו של קיימא דהוי דרבנן וכך הם דברי רבינו ופשוט הוא:

וכתב בספר התרומה רצועות שקושרין באבנט ואין מתירין אותן וכו' על מה שכתבתי בסמוך דאוקימנא להא דתני פטור אבל אסור בדרבנן כתוב בספר התרומה ומורי מפרש מנעל של ת"ח שקושרים בחוזק רצועות מנעליהם ולומדים בלילות ואינם חולצים מנעליהם ולא פושטין לבושיהם כי אם משבת לשבת וא"כ אסור לקשור שני ראשי אבנטו ברצועות כשהאבנט מונח במכנסים שזהו משבת לשבת וכ"כ בהגהו' פ"י בשם סמ"ג וגם הרא"ש הזכיר דין זה בפרק אלו קשרים בשם בעל התרומה וגם המרדכי כתבו שם וכתב שרא"ס מתיר וקצת היה נראה לדקדק מכאן שסובר רבינו דכל שאין הקשר עשוי להתקיי' ז' ימים מותר מדתלי טעמא דאיסורא באין מתירין אותם אלא כשמחליפין הא אם היו מתירין אותם קודם הוי שרי וזהו שכתבתי בשם הגאון מהרי"א לעיל מיהו יש לדחות דקושטא דמלתא קאמר דאין מתירין אותן אלא כשמחליפין דהיינו לז' ימים אבל אין ה"נ דבבציר מהכי כל שהוא עשוי להתקיי' יותר מיום א' אסור וכ"כ מדברי הר"ם שכתב הכלבו וז"ל חלוק ומכנסים שנקשרו יחד אין להתירן בשבת לפי שכל קשר שאין מתירין ליומיה פטור אבל אסור וזה רגיל אדם להניח אפילו שבוע קשורין עכ"ל וגם בהג"ה פ"י כתוב שהר"ס אוסר להתיר בשבת קשרים שקושרת הכובסת מכנסים וחלוק יחד:

רצועות שבבגד שעל הכתף שמהדקין בהן הבגד וכו' בר"פ במה טומנין (מח.) הא דאמרינן אין נותנין מוכין לתוך הכר בחדתי אבל בעתיקי שרי כתבו התוספות אומר ר"י שאם נתקו חוטי הסרבל אם הנקב רחב ויכול להכניסם בלא טורח שרי כיון דעתיקי ובלבד שיתנם בענין שלא יהא לחוש שמא יתקע דבענין שהוא רגילות לתקוע ולקשור נראה דאסורין להחזיר כדאסרי' בר"פ כל הכלים (קכב:) החזרת שידה תיבה ומגדל שמא יתקע והרמב"ם כתב בפ"י נשמטה לו רצועות מנעל וסנדל או שנשמט רוב הרגל מותר להחזיר הרצועות למקומן ובלבד שלא יקשור והמרדכי כתב בפרק אלו קשרים וז"ל בירוש' נשמטו רצועות מנעל וסנדל נוטל ומחזיר ובלבד שלא יקשור פרשב"ס דה"ה לרצוע' של טלית אם נשמטה שמותר להחזירה בטלית בלא קשר וכ"ל דהיינו דוקא בשיש נקב מתוקן להכנסת רצועה ואז שרי ולא מיתסר משום תיקון מנא והרא"ש כתב בר"פ במה טומנין וז"ל לולאות של מלבושים שעל הכתף אם יצאו יש מתירין להחזירן בשבת אם הנקב רחב ויכול להחזירן בקל כיון דנתקים ונראה דאסור להחזירן שרגילין לקשרן והוא קשר של קיימא כדאמרינן בר"פ כל הכלים דאסור להחזיר פתח שידה תיבה ומגדל גזירה שמא יתקע עכ"ל ודבריו כדברי התוספות ולא תיקשי מהירושלמי שכתב נוטל ומחזיר ובלבד שלא יקשור דשאני התם שאינו קשר של קיימא ולא גזרינן אלא בעשוי לקשור קשר של קיימא:

מתירין בית הצואר מקשר שקשרו כובס וכו' אבל אין פותחין אותו מחדש וכו' בר"פ במה טומנין (שם) מתירין בית הצואר אבל לא פותחין ופירש"י מתירין בית הצואר. שדרך הכובסין לקשרן אבל לא פותחין לכתחלה דהשתא עביד ליה מנא ובתר הכי אמר רב יהודה הפותח בית הצואר בשבת חייב חטאת ופירש"י הפותח בית הצואר של חלוק לכתחלה חייב חטאת דהשתא קא משוי ליה מנא וחייב משום מכה בפטיש והיינו גמר מלאכה וא"ת ותיפוק לי' דמחייב משום קורע וכ"ל דלא מחייב משום קורע אלא בקורע ע"מ לתפור והכא כיון שאינו ע"מ לתפור ליכא לחיובי משום קורע וכתב ר"י בחי"ד דל"ד לפתחו לכתחלה אלא אפי' שיהיה פתוח וקושרו בחוטי' ואינו יכול להתירו אא"כ חותך החוטים אסור וכן אם הוא פתוח וחזר ותפרו כמו שעושין האומנין שתופרין אותו עד שגמרו מלאכתן אסור לפתחו ולהתיר אותו וכ"כ התוספות עכ"ל וגם בהגהת מרדכי פרק במה טומנין כתוב בשם ריב"א שאם היה תפור בית הצואר אסור ושרבינו יואל מתיר וכ"כ ראבי"ה משום רשב"ס ע"כ:

קושרין דלי לבור אף בחבל ולא חיישינן שמא יבטלנו שם וכו' משנה פרק אלו קשרים (קיג.) קושרין דלי בפסיקייא אבל לא בחבל ור"י מתיר פי' פסיקייא משיחה ופירש"י קושרין דלי בפסיקייא ע"פ הבור דפסיקייא לא מיבטיל התם אבל לא בחבל דמבטל ליה התם והוי קשר של קיימא שהרי קשור ותלוי שם תמיד ובגמרא חבל דמאי אלימא חבל דעלמא ר"י מתיר קשר של קיימא הוא אלא חבל דגרדי למימרא דרבנן סברי גזרינן חבל דגרדי אטו חבל דעלמא ור"י סבר לא גזרינן ורמינהי חבל דלי שנפסק לא יהא קושרו אלא עונבו ור"י אומר כורך עליו פונדא או פסיקייא קשיא דר"י אדר"י קשיא דרבנן ארבנן דרבנן אדרבנן ל"ק חבל בחבל מיחלף עניבה בקשירה לא מיחלפא דר"י אדר"י ל"ק התם לא משום דמיחלפא עניבה בקשירה אלא עניבה גופה קשירה היא. ופירש"י בחבל דגרדי. פליגי דצריך לה ולא מבטיל לה: חבל דלי שנפסק. באמצעיתו: לא יהא קושרו. דקשר של קיימא הוא לעולם: כורך עליו. מחבר ב' ראשי הפיסוק זה על זה וכורך עליהם פונדא אזור חלול או פסיקייא פיסולא: ובלבד שלא יענבנו. לחבל דר"י סבר גזרינן עניבה אטו קשירה ורבנן לא גזרו: מיחלף. אינו ניכר בין זה לזה ואי שריא בדגרדי אתי למשרי בדעלמא: ובתר הכי איתא בגמרא א"ר אבא א"ר חייא א"ר יוחנן מביא אדם חבל מתוך ביתו וקושרו בפרה ובאיבוס איתיביה ר' אחא חבל שבאיבוס קושרו בפרה ושבפרה קושרו באיבוס ובלבד שלא יביא חבל מתוך ביתו ויקשור בפרה ובאיבוס התם חבל דעלמא הכא חבל דגרדי וכתבו תוספות וקמ"ל דלא גזרינן חבל דגרדי אטו חבל דעלמא וכר"י א"נ אפי' רבנן מודו דאפי' מחבל דעלמא לא שכיח שיהיה קשר של קיימא כשקושרו בפרה ובאיבוס ולהכי לא גזור בחבל דגרדי עכ"ל ורבינו נראה שתופס לישנא קמא דתוספות עיקר דרבי אבא א"ר יוחנן כר"י דלא גזר חבל דגרדי אטו חבל דעלמא וכיון דאמוראי ס"ל כוותיה הכי נקטינן אבל הרמב"ם כתב בפ"י וקושרין דלי במשיחה או באבנט וכיוצא בו אבל לא בחבל ולא חילק בין של גרדי לחבל דעלמא וכ"כ שם ה"ה ונתבאר בגמרא שאפי' חבל דגרדי שאינו מבטלו אסור גזירה אטו חבל דעלמא ולזה סתם רבינו עכ"ל ואע"ג דר' אבא א"ר יוחנן מחלק בין חבל דגרדי לחבל דעלמא ופסקה שם הרמב"ם צ"ל דס"ל כלישנא בתרא דתוספות דמפליג בין קשירת דלי בבור לקשירת פרה ואיבוס ולעולם כרבנן נקטי' ודעת ר"י בחי"ד כדעת הרמב"ם ובעניבה פסק רבינו כחכמים דשרו דבהא כיון דלא מסייעי ליה אמוראי הדרינן לכללין דיחיד ורבים הלכה כרבים וכ"פ הרמב"ם בפ"י וכ"פ התוספות בר"פ המוצא תפילין (צז:) גבי תפילין שאינן מקושרות מדפריך סתמא דתלמודא ולענבי מיענב וכ"כ סמ"ג והתרומה וכ"כ המרדכי בפרק אלו קשרים דעניבה שריא אלא שכתב ובלבד שלא יעשה קשר למטה מן העניבה כלל אלא יעשה ב' עניבות זו על זו כדאמר לעיל לא יהא קושרו אלא עונבו (ג): ובהלכות ציצית כתב המרדכי שר"ת פי' הא דאמר יהודה עונבו היינו שמכנים ב' ראשי החתיכות בנקב באמצעיתו ואם היה רוצה להתירו מושך ב' ראשי החבל ואם היה מעביר כראשים דרך הנקב היה קשר גמור אע"ג דליכא אלא חד קשר (ד) ושהקשה ר"ל מנ"ל דמיקרי עניבה כה"ג. ויש לפרש בע"א שקשר ראשי הרצועו' יחד קשר גמור שהעבירו דרך הנקב מכאן ומכאן וא"כ קשר שני העביר קצת ממנו דרך הנקב ואם היה מעבירו לגמרי היה קשר גמור ב"פ כמו שאר קשרים עכ"ל והא דאסור לקשור דלי לבור כתב ה"ה בפ"י שכתב הרשב"א בשם התוספות דלא מיירי בדליים שלנו שאינם קבועים בבור אלא בדליים הקבועים אבל שלנו אפי' חבל דעלמא דלאו דגרדי אינו קשר של קיימא כיון שאינו עשוי לעמוד שם זמן מרובה וכתבו הר"ן בפ' אלו קשרים ור"י בחי"ד:

קושרין

אלא לאחר ז' ימים אסור להתירו בשבת ודו"ק: **ומ"ש** ולצורך מצוה וכו' משנה סוף שבת ודעת רבינו כפרש"י לשם דדוקא בקשר שאינו של קיימא התירו לצורך מדידה אבל קשר של קיימא דחייב עליו חטאת אי אפשר שיתירו איסור דאורייתא אפי' כדי לקיים מצוה רבה כ"ש דלמדוד שיעור א' משיעורי התורה אסור אם לא משום פקוח נפש כמו שנתבאר בסוף סי' הקודם בדין ה' מזיקין וכו':

וכתב בסה"ת וכו' רבינו קיצר מדבריו שהיה לו לפרש דדוקא לפי שאין מחליפין המכנסיים אלא משבת לשבת והיה עומד הקשר להתקיים שבעה ימים לפיכך אסור לקשרן בשבת כדפרי' לעיל בסמוך: **רצועות** שבבגד וכו' כלו' ברצועות אלו יש להחמיר יותר דאע"פ שאין דעתו לקשור קשר של קיימא אלא להחזיר הרצועות שיצאו אפ"ה כיון שדרכן לקשור רצועות אלו קשר של קיימא כדי להדקן בבגד חיישינן שמא יקשור כדחיישינן בהחזרת דלת דשידה תיבה שמא יתקע: **מתירין** בית הצואר וכו' ברייתא ר"פ במה טומנין מתירין בית הצואר (פי' רש"י שדרך הכובסין לקשרן) אבל לא פותחין (לכתחלה דהשתא עביד ליה מנא) וכתב מהרש"ל ואם לא יכול להתיר הקשר בידיו נראה לי דאף לנתקו שרי והא דכתב בהגהת מרדכי בשם דאם היה תפור בית הצואר דרבי' יואל הלוי מתיר לנתקו הואיל ולאו להתקיים עביד וכ"כ ראבי"ה אבל ריב"א אסר לנתקו היינו דוקא בתפירה אבל בקשירה שעומד להתיר את הקשר אלא שאינו יכול להתירו בידיו פשיטא דשרי לנתקן עכ"ל וב"י בסוף סי' זה כתב על דברי הגהות מרדכי בשם ר"י הלוי וראבי"ה דמתירין אף בתפירה ואין להקל בפני עם הארץ עכ"ל וה"ה להא דכתב מהרש"ל דשרי לנתק הקשירה אין להקל בפני ע"ה: **קושרין** דלי לבור וכו' משנה שם קושרין דלי בפסקיא אבל לא בחבל ור' יהודה מתיר ומפרש בגמרא דבחבל של גרדי פליגי דאינו מבטלו לשם דת"ק גזר חבל גרדי אטו חבל דעלמא ור' יהודה לא גזר וכהא פסק רבינו הלכה כר' יהודה אבל בעניבה הלכה כת"ק דלאו קשירה היא ולא כר"י דקשירה היא: **ומ"ש** רבינו קושרין דלי לבור כלו' אותו דלי הקבוע לבור דהשתא איכא למימר בחבל דעלמא שיבטלנו לשם ויהיה של קיימא ואסור אבל אם אין הדלי קבוע לבור אפי' חבל דעלמא שרי וכ"כ ה"ה והר"ן בשם הרשב"א

ומביאו

דרכי משה

שיז (א) ובהגהות אלפסי פרק אלו קשרים וקשר אומן לא נתברר לי היטב היאך הוא מיהו נראה מלשון אלפסי הוא קשר שקושרים אותו הדק היטב ומכאן נ"ל שיצא האזהרה שכשקושרין ב' קשרים זו ע"ז שאין מתירין אותו בשבת ואע"פ שההוא קשר עשוי להתיר בו ביום אעפ"כ נזהרין בקשירתו ובהתרתו משום דהוה קשר אמיץ עכ"ל ובגמרא מוכח פרק כלל גדול (עו:) דאפילו בקשר אמיץ וחזק כל שקשרו ע"מ להתיר אין חייבין עליו דפריך התם והא ע"מ להתיר הוא כו' ומ"מ נראה דזהירי ביה משום דאע"ג דאין חייבין עליו מ"מ אסור מדרבנן מידי דהוי כעקירה בלא הנחה דאיתא רפ"ק דשבת דאסור מדרבנן וכן במוחק שלא ע"מ לכתוב כמ"ש המרדכי ס"פ כלל גדול וה"ה בכל שאר מלאכות כן נ"ל: (ב) ומ"ש בענין קשר העשוי להתיר באחד מידיו הוא דעת הר"ם בריש אלו קשרים ואינו הלכה וצ"ע למה הביאו ב"י: (ג) והאגור כתב דהעולם נהגו לעשות עניבה ע"ג קשר: (ד) ועוד האריך המרדכי בה' ציצית בענין עשיית עניבה ע"ש:

ודין

פרישה

ימים: (ג) **מותר** לכתחלה חוץ מקשר של אומן לכן יש ממתירין בכל הקשרים לפי שאין אנו בקיאין חוץ מבמקום צער רמ"א ע"ש:

(ד) **מתירין** בית הצואר מקשר כו' ז"ל מ"ו ואם לא יכול לפתוח בידו הקשר נ"ל דאף לנתק שרי ואף המרדכי במסכת שבת בהג"ה לפי' הגאונים לא אסר אלא בנותק התפרים אבל הכא שעומד להתיר רק שלא יכול לפתוח בידיו פשיטא דשרי וק"ל עכ"ל:

(ה) **אף** בחבל וכ"ש בפסקיא והוא אזור רחב דלא קשירה הוא אלא בב' קשרים זע"ז ואם עושה קשר בראש א' של חוט או משיחה דינו כשני קשרים וכ"פ רמ"א:

אבל

חרושי הגהות

שיז א בגמרא שלפנינו וכן בהרא"ש א"ר אבא א"ר חייא בר אשי א"ר:

והואיל

שמא יבטלנו שם ויהיה של קיימא והוא שיהיה חבל של גרדי (ו) אבל חבל דעלמא לא ועניבה מותר אף בחבל דעלמא דלאו קשירה הוא קושרין חבל בפני הפרה בשביל שלא תצא אפי' בב' ראשי הפתח ולא חיישינן שמא יתיר ראש האחד ויוציאנה דרך שם ויניח ראש הב' קשור : [א] מטלטלין חבל גרדי לקושרו באבוס ובפרה ולא חיישינן שמא יתיר ראש האחד ויניח השני קיים אבל חבל דעלמא לא :

המבשל

ב"ח

ומביאו ב"י : **מטלטלין** חבל גרדי וכו' שם א"ר יוחנן מביא אדם חבל מתוך ביתו וקושר בפרה ובאיבוס ומוקי לה בחבל דגרדי אבל חבל דעלמא אסור ופרש"י דעלמא מבטל ליה דגרדי לא מבטל ליה אבל הרמב"ם מפרש דגרדי מוכן הוא אבל דעלמא מוקצה הוא ואסור לטלטלו ורבינו דכתב מטלטלין חבל דגרדי וכו' משמע דתרתי אתא לאשמועינן חדא דגרדי מוכן הוא ועוד דלא חיישי' שמא יניח השני קיים דלא מבטל ליה התם אבל בדעלמא איכא תרתי אסור לטלטלו ואפילו היה מכינו מבע"י חיישינן שמא יניח השני קיים דמבטל ליה וה"ה הקשה אדברי הרמב"ם דבגמרא גבי קושרין דלי נראה כפרש"י שחילוק החבלים בין גרדי לדעלמא הוא מפני ביטול עכ"ל ולמאי דפרי' התיישב דמודה הרמב"ם דהחילוק הוא מפני ביטול אבל צריך לפרש דעוד יש חילוק מפני איסור טלטול דמדקאמר ר' יוחנן מביא אדם חבל מביתו ויקשור בפרה ובאיבוס ומותבינן עלה מדתניא ובלבד שלא יביא חבל מתוך ביתו ויקשור בפרה ובאיבוס ופרקי' התם חבל דעלמא הכא חבל דגרדי דקשה ודאי למה אמר חבל מתוך ביתו בין בדברי ר' יוחנן בין בברייתא' בע"כ דר' יוחנן אתא לאשמועינן בחבל דגרדי דאע"פ דלא הכינו מבע"י אפ"ה מביאו מתוך ביתו בלא הכנה דשל גרדי מותר לטלטלו וכדקאמר תלמודא בתר הכי אמר ר' יהודה אמר שמואל כלי קואי מותר לטלטל בשבת וברייתא דתני בחבל דעלמא ובלבד שלא יביא חבל מתוך ביתו היינו משום דכשמביאו מתוך ביתו בלא הכנה אסור הוא בטלטול והא דמשמע בגמ' דהא דמחלק בין גרדי לדעלמא הוא מפני ביטול היינו כשהחבל דעלמא אינו אסור בטלטול דהכינו מבע"י אפ"ה אית ביה משום ביטול כ"ל : כתב ב"י להרמב"ם ניחא הא דשרינן בחבל דעלמא אם היה קשור מבע"י בפרה או באיבוס דכיון דיחדו לכך מבע"י מותר לטלטלו אבל לפרש"י דהטעם הוא דילמא מבטל ליה אדרבה כשקשור כבר איכא למיחש דילמא מבטל ליה ונ"ל דכשקשרו בפרה ובאיבוס איכא למיחש שרוצה שתהיה הפרה קשורה לעולם באיבוס ולא תזוז משם והוי קשר של קיימא אבל כשהיה קשור באחד מהם לבד גלי אדעתיה שלא קשרה שם אלא לפי שעה ואח"כ יתירנה הלכך לא הוי קשר של קיימא עכ"ל ורחוקה היא סברא זו מעניות דעתי שרוצה שהפרה תהיה קשורה לעולם ולא תזוז משם ויותר נראה לפרש דבקושרו בפרה ובאיבוס אע"פ דיתירנה אח"כ איכא למיחש שמא לא יתיר אלא אחד מהם ויניח השני קיים ויבטלו אבל כשהיה החבל כבר קשור באחד מהם מבעוד יום סברא הוא שאותו קשר שהוא קושר מחדש בשבת הוא שיחזור ויתירנו והקשירה שהיה מקודם יניחנה כבתחלה . כתב עוד ב"י ולא ידעתי למה השמיט רבינו הא דאם היה קשור בפרה קושרו באיבוס עכ"ל ונעלם אז מהרב שכתבו רבינו בסימן ש"ה :

המבשל

ב"י

קושרין חבל בפני הפרה בשביל שלא תצא וכו' משנה שם (קיא :) ר"א בן יעקב אומר קושרין לפני בהמה בשביל שלא תצא ופירש"י קושרין בפני בהמה חבל ברוחב הפתח · ובגמ' (קיב :) פשיטא לא צריכא דאית ליה תרתי איסרי מהו דתימא חדא מינייהו בטולי מבטל קמ"ל ופירש"י תרי איסרי . שני חבלים קושר ברוחב הפתח זה למעלה מזה ל"א תרי איסרי שקושרו היום בב' צידי הפתח ולא היתה תלויה בה מאתמול : חד מינייהו . אחד מן הראשים חד מינייהו מבטל ליה כשיוציא הבהמה לא יתיר אלא תחתון ויוציאנה בדוחק . ורבינו כתב כל"א אבל ר"י בחי"ד כתב כלשון ראשון וז"ל וכן מותר לכתחלה לקשור ולהתיר פתח הבית בחבל כדי לשמור הבהמה שבתוכו ואפי' שיש שם ב' קשרים א' למעלה ואחד למטה ולפעמים כשרוצה להוציא הבהמה אינו מתיר אלא אותו שלמטה ומוציאה בדוחק עכ"ז מותר לקשור ולהתיר שניהם לכתחלה מאחר שעשוי לקשור ולהתיר תמיד בכל יום : **מטלטלין** חבל של גרדי לקושרו באיבוס ובפרה וכו' מימרא דרבי יוחנן הזכרתי' בסמוך · ופירש רש"י וקושרו בפרה · ראשו אחד והשני באיבוס ולא חיישינן שמא כשיתיר הפרה לא יתיר אלא הקשר שבראשה ויבטל החבל באיבוס שיהא מוכן לכך או יתיר שבאיבוס ויבטל אותו שבפרה ונמצא האחד של קיימא ופירש"י במתניתין דהתם חבל אסור משום דמבטל ליה התם והוי קשר של קיימא ב אבל דגרדי כיון דצריך ליה לא מבטל ליה אבל מדברי הרמב"ם שכתב בפ"י אם היה חבל גרדי שמותר לטלטלו ה"ז מביא וקושר בפרה ובאיבוס נראה דטעמא דאסרינן בחבל דעלמא הוא מפני שאסור לטלטלו ותמה עליו ה"ה משום דבגמ' גבי קשירת דלי נראה כדברי רש"י ודברי רבי' נוטים לדברי הרמב"ם וכבר נתבאר בסמוך דבחבל דעלמא לא מיתסר אלא לקשרו בפרה ובאיבוס אבל אם היה קשור בפרה קושרו באיבוס ואם היה קשור באיבוס קושרו בפרה ולכאורה נראה דלהרמב"ם דאסר בחבל דעלמ' משום טלטול אתי שפיר שמאחר שראשו אחד קשור בפרה או באיבוס הרי הוא מיוחד לכך ומותר לטלטלו אבל לדברי רש"י דטעמא לאו משום איסור טלטול הוא אלא משום דלמא מבטל ליה התם אדרבה כשקשור כבר בפרה או באיבוס איכא למיחש טפי דלמא מבטל ליה התם ונ"ל דכשקושרו בפרה ובאיבוס איכא למיחש שרוצה שתהיה הפרה לעולם קשורה באיבוס ולא תזוז משם והוי קשר של קיימא אבל כשהיה החבל קשור באחד מהן לבד גלי אדעתיה שאינו רצונו שתהיה קשורה שם אלא לפי שעה ואח"כ יתירנה הלכך לא הוי קשר של קיימא ולא ידעתי למה השמיט רבינו הא דאם היה קשור בפרה קושרו באיבוס : **תנן** בפ' אלו קשרים (קיא :) קושרת אשה מפתחי חלוקה וחוטי סבכה ושל פסיקייא ורצועו' מנעל וסנדל ונודות יין ושמן וקדירה של בשר ובגמ' (קיב :) פריך פשיט' ומשני לא צריכא מפתחי חלוק בדאית ליה תרי דשי מהו דתימא חדא מנייהו בטולי מיבטיל קמ"ל · וחוטי סבכה אוקמוה בדרויחא לה מ"ד מישלף שלפה ליה קמ"ל דאשה חסה על שערה ושריא לה · ונודות יין ושמן אוקמוה (שם :) בדאית ליה תרתי אוני מ"ד בטולי מבטל לה קמ"ל · וקדירה של בשר אוקמוה דאית לה שלאכא מ"ד בטולי מבטל לה קמ"ל : ופירש"י מפתחי חלוקה · כמו שיש לכומרים כעין לשונות לכאן ולכאן וקושרין של ימין בכתף שמאל ושל שמאל בכתף ימין דכיון דכל יומא שרו ליה לא דמי מידי לקשר של קיימא ומותר לכתחלה : ושל סבכה קוייפא · ושל פסיקייא · אזור רחב וחוטין תלויין בראשה לקשרן בהן : ונודות יין · של עור שכופפין פיהם וקושרין : וקדירה של בשר . פעמים שקושר בגד לפיה : תרי דשי · ב' פתחים היינו אותן לשונות והויין זו למעלה וזו למטה וזו לימין וזו לשמאל ואם אינה מתרת אלא האחד יכולה לפושטה וללובשה בדוחק : דרויחא . לא דהקתו בראשה אלא קושרתו ברווח שיכולה לחלצה מראשה כשהיא קשורה : מ"ד מישלף שלפה לה· מראשה הכי וה"ל קשר של קיימ' : חסה על שערה · שמא תוליא בדוחק ותינתק שערה · ודפסיקייא איכא לשנויי כה"ג מ"ד מחת' ליה דרך רגלה ומפקא קמ"ל דלא עבדא הכי משום צניעותא : תרתי אוני . אזני' שכופלין לתוכו ובאחת מהן יכול להוציא היין : ג שלאכא פי' הערוך כגון דדי הכיור : מהו דתימא מבטל · לקשר שעל פיה ומוציא מה שבתוכו דרך שלאכ' וכתב הרמב"ם בפ"י שהטעם מפני שכל אלו הקשרים מעשה הדיוט הם ואינן של קיימ' אלא פעם קושר ופעם מתיר ולפיכך מותר לקשור אותם לכתחלה ור"י בחי"ד כתב דטעמא מפני שעשויים לקשור ולהתיר תמיד ומש"ה אע"פ שיש בנוד פיפיות הרבה ולפעמים מניח הפה הגדול קשור ימים הרבה ומוצי' ומכנים יין בפה קטן שלו מותר לכתחלה ומהאי טעמא מותר לקשור לפני בהמה כדלעיל ולפי דברינו הא דאמרינן בכל הני מהו דתימא חדא מינייהו בטולי מבטיל קמ"ל ה"ק מ"ד חדא מנייהו מבטיל לה לעולם קמ"ל דאע"ג דמבטיל לה לקצת ימים לא מבטיל לה לעולם וכמ"ש הרמב"ם דאינה של קיימ' אלא פעם קושר ופעם מתיר ומה שאמרו גבי סבכה קמ"ל דאשה חסה על שערה ושריא לה ה"ה אפי' אי לא הוה חסה על שערה הוה שרי משום דלא עבדא הכי לעולם אלא דעדיפא מינה קאמר דאפי' חדא זימנא לא עבד' הכי משום דחייסא על שערה ועל דרך זה יש לפרש מ"ש רש"י ודפסיקייא איכ' לשנויי כה"ג וכו' : **כתוב** בכלבו מצאתי כלל אח' כל קשר שפעמים נמלך ומבטלו לעולם אף ע"פ שבתחלת עשייתו לא היתה ע"מ להניח שם אסור הלכך הקשר שעושין בקרדליא"ש היכא דאינו יכול לפשוט את הבגד בלא היתר הקשר מותר אבל אם יכול לפשוט הבגד בלא היתר הקשר אסור לקשור כי קשר של קיימא הוא וכן נמי הדין בחבלי הדוקי צואר שקורין קורדו"ן וקשר רצועות המכנסיים מותר לכתחלה לפי שסופו להתירו כשיכבסו המכנסים אבל אם החבל הוא של פשתן המתכבס עם המכנסים אסור שפעמים נמלך ומבטלו שם לעולם ולא יתירנו עד שיהיה בלוי עכ"ל וכלל זה שלא כדברי בעה"ת שכתב רבינו לאסור ברצועות של אבנט שאין מתירין אותן אלא בשעה שמחליפין המכנסיים וכן דעת כמה פוסקים כמ"ש למעלה כתב הר"ן בפ' כלל גדול גבי תופר ב' תפירות דפריך בגמ' (שם עד :) והא לא קיימא ומוקי לה בשקשרן שקשר ב' ראשי החוט ומכאן למד רא"ש דקשר אחד לא מחייב שאינו מתקיי' דאי מחייב כיון דתופר ב' תפירו' לא משכחת לה בלא קשר אלא ודאי כדאמרן והכא בשלא קשר אלא קשר אח' עסקינן וכ"כ סמ"ג מדקדק רא"ש למה אין תופר ב' תפירות חייב גם משום קושר שהרי אין מתחייב אא"כ קשרן ופוסק מכאן שאין נקרא קשר של קיימ' אא"כ עשה קשר ע"ג קשר אמנם יש קשרים שמתקיימים בקשר אח' כגון שקושר חבל א' בראש ואינו קושר ב' ראשיו וכיוצא בזה ודאי נחשב קשר של קיימא אף בקשר אח' עכ"ל וכתב הגה"ה בפ"י וכ"כ המרדכי בפ' אלו קשרים בשם ה"ר פורת דהרבה עניני קשרים הן יש קשר שמתקיים בקשירה א' כגון קשר של גרדיים שקושרין קשר אחד כשנפסק החוט ומתקיים וקשר שבראש החוט כשרוצה לתפור וחייב ויש קשר שאינו חייב אא"כ עושה ב' קשרים זה על זה כגון חבל דלי שנפסק הכל לפי מה שמתקיים עכ"ל : בפ' כלל גדול (שם) נסתפקו התוס' והרא"ש אי מחייב דוקא במתיר ע"מ לקשור או אף במתי' לחודיה ואח"כ כ' הרא"ש בפ' הנזכר וז"ל מה שנסתפק ר"י אי בעי' מתי' ע"מ לקשור או לא יראה דלא מחייב אלא דומי' דהואי במשכן מתיר קשר של קיימא ע"מ לקשור של קיימא כגון צדי חלזון עכ"ל ונראה דלא איירי אלא לענין חיוב חטאת

אבל

דרישה

כלל רק מעמידין עליו רגל מהו כשאינו דרך הלוכו ודאי אסור כ"א להעמיד עליו רגל :

סי' שיז [א] **מטלטלין** חבל גרדי כו' עיין בב"י מ"ש דרבינו תפס לשון הרמב"ם דכתב דמשום איסור מוקצה אסרו חבל דעלמא ומש"ה אמר לשון מטלטלין · ובאמת נראה דל' הגמרא תפס דאמר"י מביא אדם חבל תוך ביתו וקושרו בפרה ובאיבוס ומוקי לה בחבל גרדי · ומה לי לשון מביא ומה לי לשון מטלטלין וכאשר יתפרש לרש"י לשון מביא כן יפורש לשון מטלטלין דנקט רבינו · ומ"ש ב"י עוד שם בסוף לשונו ולא ידעתי למה השמיט הא דאם היה קשור בפרה קושרו באיבוס כו' לע"ד לא ק"מ דהא כבר כתבו רבינו לעיל בסי' ש"ה בדין במה בהמה יוצאה שכתב שם ז"ל חבל הקשור באבוס בראשו האחד מותר לקושרו בבהמה בראשו השני וכן איפכא הקשור בבהמה מותר לקושרו באבוס ושייך שם משום דבהמה יוצאת בחבל שבקרניה וקמ"ל דמותר לקושרו באבוס וכמ"ש אח"כ דבהמה אחד יכול להוציאה בחבל ואם הוא ארוך יכרכנו סביב צווארו · וגם נשמע מדין זה דאם אסורה לצאת בחבל לא התירו לקושר' באותו חבל באבוס דשמא ירצה להוציא לר"ה או לכרמלית ויניח החבל קשור באבוס ויהיה של קיימא משא"כ כשמותר לצאת בו דאז יתיר אותה הקלה שקשורה בו באבוס ויכרכנו סביב קרניה וק"ל ובזה נתיישב למה כתבה שם וא"ש למ"ש ב"י שם שאגב גררא נקט' ושמקומו בסי' ש"ד שהרי לאינו שבסי' ש"ד לא כתבוהו רבינו וכתבו שם בסי' ש"ה בודאי בכיון עשה כן ודו"ק · ומ"ש ב"י שם עוד ז"ל לכאורה נראה דלדברי הרמ"בם דאסר בחבל דעלמא משום טילטול א"ש כו' עד אדרבה כשקשור כבר בפרה או באיבוס כו' אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני מה עלה על דעת ב"י להקשות זה דבודאי אם בא לקשור עתה שני הקצו' איכא למיחש שיתיר הא' ויניח בא' קשר של קיימא משא"כ כשהיה קלה א' קשור כבר מע"ש ועתה בשבת בא לקשור קלה השני בפרה או באיבוס בזה ודאי כשיתיר לבהמה אח"כ יתיר אותו הקלה שקשר עתה בשבת ולא הוי קשר של קיימ' דאותו קלה שקושרו בע"ש מיירי שדרכו להניח קשר במקומו בפרה או באיבוס וזה כ"ל ברור ואף שכתב רבינו לפני זה ז"ל קושרין חבל בפני הפרה בשביל שלא תצא אפי' בשני ראשי הפתח ולא חיישינן שמא יתיר את ראש הא' ויוציאנה דרך שם ויניח ראש השני קשור והוא מל' רש"י כל' האמרון וכמה שכתוב בית יוסף ש"מ דלרש"י לא חיישינן להכי ר"ל דשאני התם שקושר שני קצות החבל בפתח ושם דרך העולם להניח החבל קשור שם אלא בזמן שהבהמה שם וכשהבהמה הולכת משם מתיר קשרי שני הקצוות משא"כ כשקושר שני קצות החבל בפרה ובאבוס יש לחוש להכי וכנהוג עכשיו וק"ל :

ור"י

פרישה

(ו) **אבל** חבל דעלמא לא משום שמא יניח ראש השני קיים ויבטלנו שם לצורך הבהמה רש"י ומדברי הרמב"ם נראה שאסור משום איסור טילטול ומש"ה כתב ג"כ רבינו מטלטלין חבל גרדי כו' משמע משום איסור והיתר טילטול נגעו בה והא דכתב לעיל סימן ש"ה סתם חבל הקשור באיבוס מותר לקושרו בבהמה וכן איפכא הקשור בבהמה מותר לקושרו באבוס משמע אפי' בחבל דעלמא לפי' הרמב"ם א"ש דשם מאחר שראשו א' קשור בפרה או באבוס מיוחד הוא לכך וליכא איסור טילטול וגם לפירש"י איכא למימר דכשקשרו בפרה ובאיבוס אין לומר שרוצה שתהיה הפרה לעולם קשור' משא"כ כשהחבל קשור בא' מהן לבד גלי דעתיה שאין רצונו שתהיה קשורה שם אלא לפי שעה ואח"כ יתירנה הילכך לא הוי קשר של קיימא · ב"י · ואין צריך לזה שאף שלא תהיה שם קשורה לעולם מ"מ החבל נשאר קשור במקום אחד והרי שני קשרים עשה בשבת משא"כ התם דודאי מקום שהיה החבל כבר קשור שם ישאר קשור וא"כ לא עשה כלום וק"ל · וכאשר כתבתי מוכח במרדכי ס"פ אלו קשרים :

המבשל

חדושי הגהות

ב והואיל ואסור לקשיר בו בטלטול נמי אסור משום מוקצה ובזה מיושב מה דנקט הטור מטלטלין וכו' (מהרל"ח) : ג ורש"י פירש ברצו"ן :

כדי

שיח (א) **המבשל** בשבת חייב ולענין המתבשל פליגי ר"מ
סבר אם נעשה בשוגג מותר אפי' בו ביום
בין לו בין לאחרים ואם נעשה במזיד אסור בו ביום אפי' לאחרים ולמ"ש מותר אפי' לו ור"י סבר בשוגג מותר למ"ש אפי' לו ובו ביום אסור אפי' לאחרים ובמזיד אסור לו עולמית ולאחרים מותר למ"ש ור' יוחנן הסנדלר סבר בשוגג אסור לו עולמית ולאחרים מותר למ"ש ובמזיד אסור לעולם בין לו ובין לאחרים ופסקו הגאונים כר"י דבמזיד אסור לו לעולם ולאחרים מותר למ"ש מיד וא"צ להמתין בכדי שיעשו ובשוגג אסור בו ביום גם לאחרים ולערב מותר גם לו [א] ור"י פסק כר"מ דבשוגג מותר אפילו לו בו ביום ובמזיד אסור בו ביום אף לאחרים ולערב מותר גם לו ויראה שאין חילוק בכל מעשה שבת אבל בעל התרומה כתב דוקא במבשל בשבת בשוגג מותר אפילו לו דמעיקרא חזי לכוס [ב] אבל השוחט או שאר מלאכות דמעיקרא לא חזי כלל כגון שהדליק נר אפי' בשוגג אסור לו באותו שבת השוחט לחולה בשבת ל"ש חלה מאתמול ל"ש

אבל מדרבנן אסור להתיר אפי' שלא ע"מ לקשור כתב המרדכי בפ' המביא כדי יון נז"ל כ' ראבי"ה הלכת' כשמואל דאמ' אין בנין ואין סתירה בכלים ומטעם זה מות' להפקיע קשרי השפוד שקושרין בו הטלה ולפעמים מהדקין אותו בחוט וקרו' הדבר שאף בשבת מותר ואפי' למ"ד יש בנין בכלים שהרי אינו כלי שאינו קשור לחבר שברים זה בזה והר"מ ראה בבית ר"מ שעל השלחן לפניו היו נוהגין לחתוך קשרי השפוד וכן היו נוהגין בבית חמי רבינו יואל מפרי"ש עכ"ל וכ"כ בשבלי הלקט שנוהגים לחתוך בשבת אגד גדיים ועופות המקולסים וחוטי תפירתן משום דפסיקת תלוש אינו אסור אא"כ מתקנו למדה או לעשות כלי ואפי' בפסיק' תלוש אין שום איסור בשבת ואפי' שבות דרבנן אלא היתר גמור הוא כדאיתא במסכת י"ט (לא:) חותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותך ולפיכך לחתוך את התלוש היתר גמור חוץ מדבר שיש בו כלי בחתיכתו אבל מקלקלין בפסיקת תלוש מותר לגמרי זוג של מנעל שמדבקים לפנים וכן בית הצואר שהיה תפור כתב בהגה"מ פ' במה טומנין שאסור לנתקן זה מזה לדעת ריב"א ורפיא בידיה ונראה מדברי רבינו יואל וראבי"ה משם רשב"ס שהביא שם המרדכי שהוא מותר הואיל ולא עביד להתקיים ע"כ ואין להקל בפני ע"ה: בפ' חבית (קמו.) תניא חותלות של תמרים ושל גרוגרות מתיר ומפקיע וחותך · ופירש"י מתיר · אם הכסוי קשור בחבל: ומפקיע · סותר שרשרות החבל · וכבר נתבאר דין זה בסי' שי"ד: כתוב בתשובת אשכנזית ששאלת אם מותר להכניס אבנט במכנסים בשבת פשוט' דמותר ואמאי לא והא אמר רב חסדא שרא לאהדורי אודרא לבי סדיא בפ' במה טומנין (מח.) ואע"ג דאמר התם ה"מ בעתיקי אבל בחדתא לא היינו משום דעביד כלי אבל הכא דלא מבטל ליה ועשוי להכניס ולהוציא תדיר פשיטא דשרי אפי' בחדתי ע"כ:

שיח המבשל בשבת חייב פשוט בפ' כלל גדול (מג.) שהוא אחד מאבות מלאכות: **ולענין** המתבשל ר"מ סבר אם נעשה בשוגג מותר אפי' בו ביום וכו' ור"י סבר בשוגג מותר למ"ש וכו' ור' יוחנן הסנדלר סבר בשוגג אסור לו עולמית וכו' בפ"ק דחולין (טו.) ובפ' הניזקין (נג:) ובפ' אלו נערות (לד.) ובפ' מרובה (עא.) והביאו הרי"ף בפ' כירה ואמרינן בפ"ק דחולין (שם) דכי מורו להו רב לתלמידיו מורי כר"מ וכי דריש בפירקא דריש כר"י משום דנפישי עמי הארצות ופסק הרי"ף כר"י וכן פסק הרמב"ם בפ"ו וכתב הר"ן דטעמא משום דע"כ לא מורי להו רב לתלמידיו כר"מ אלא משום דס"ל דלא אתמר בדר"מ ור"י הלכה כר"י אלא מטין איתמר אבל אנן דקי"ל דהלכה איתמר נקטינן כר"י ועוד דרב גופיה כי דריש בפירקא דריש כר"י משום עמי הארץ הא שכיחי עמי הארץ גבן וכתב ה"ה בפכ"ו שכ"כ הגאונים ושכן הכריע הרמב"ן ז"ל ולזה נוטין דברי הרא"ש בפ"ק דחולין אבל התוס' כתבו בפ"ק דחולין (שם) מורי להו כר"מ משמע שכן הלכה וכן דרש רבא בפ' כירה כר"מ וכ"פ סמ"ג וספר התרומה אלא שסמ"ג כתב דכיון דכי דריש בפרקיה דריש כר"י משום עמי הארץ הלכך כר"י נדרוש אנן ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת וגם הגאונים והרמב"ן סוברים כן הכי נקטינן: **ומ"ש** רבינו א"צ להמתין בכדי שיעשו כ"כ הרמב"ם בפ"ו וכתב ה"ה שכן דע' ה"ר יונה וטעמא משום דלא מצרכינן בכדי שיעשו אלא בדבר שאינו נעשה ע"י ישראל משום דמתוך שקל בעיניו יבא לעשות כן פעם אחרת אבל דבר שעושה ישראל בידים ודאי ליכא למיחש דאי שרית ליה מיד אתי לבשולי בהדיא וכ"כ הרא"ש והר"ן לאפוקי מרש"י וה"ג והרמב"ן דה"כ מצרכי כדי שיעשו א וכתב הרשב"א בפ"ק דחולין ומיהו לכ"ע במבשל לחולה בשבת או שקצץ לו דלעת מותר לבריא במ"ש מיד דלא בעי' בכדי שיעשו אלא כשנתחלל שבת או בשוגג או במזיד אבל כאן שעשה ברשות שאינו אסור לבריא' אלא משום מוקצה או משום גזירה שמא ירבה בשבילו לא בעינן בכדי שיעשו וכן כתב הר"ן וגם ה"ה כתב בפרק ב' שכן הסכימו המפרשים: **ומ"ש** רבינו ויראה שאין חילוק בכל מעשה שבת כלומר דלדברי ר"י שפסק כר"מ דאמר בשוגג מותר בו ביום ל"ד מבשל דהוא הדין לשוחט או עושה שאר מלאכות בשוגג דמותר בו ביום: **אבל** בעל התרומה כתב בסימן רמ"ח דוקא במבשל בשבת בשוגג הוא דשרי ר"מ משום דמעיקרא חזי לכוס אבל השוחט או שאר מלאכות דמעיקרא לא חזי כלל אסור בו ביום לכל ישראל וכן דעת סמ"ג וסמ"ק ואע"פ שבספרי רבינו כתוב אסור לו באותו שבת דמשמע דלאחרים מותר צ"ל דכיון דטעמא משום דמעיקרא לא חזי כלל אפי' לאחרים נמי אסור וכן כתב בהדיא בספר התרומה: **השוחט** לחולה בשבת מותר לבריא וכו' בפ"ק דחולין (שם) א"ר יצחק בר אדא א"ר השוחט לחולה בשבת אסור לבריא המבשל לחולה בשבת מותר לבריא מ"ט האי ראוי לכוס והאי אינו ראוי לכוס [...] פעמים שהשוחט מותר כגון שהיה לו חולה מבעוד יום מבשל אסור כגון שקצץ לו דלעת א"ר דימי מנהרדעא הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא [...] מ"ט כיון דא"א לכזית בשר בלא שחיטה כי קא שחיט אדעתא דחולה קא שחיט המבשל לחולה בשבת אסור לבריא גזירה שמא ירבה בשבילו · ופירש"י השוחט [...] שנחלה ביום השבת: אסור · לאכול לבריא מאות' בהמה בו ביום דאע"ג דלאיסור שבת ליכא דפיקוח נפש דוחה שבת איכא מיהא איסור מוקצה דבין השמשות מוקצה

שיח המבשל בשבת חייב משנה בפרק כלל גדול (דף עג) אלו אבות מלאכות וכו' עד והלש והאופה ובגמרא מקשינן שבק תנא דידן בשול סמנין דהוה במשכן ונקט אופה ופרקינן תנא דידן סידורא דפת נקט דכיון שהתחיל הזורע והחורש והקוצר וכו' והטוחן והמרקד והלש נקט נמי והאופה במקום בישול וכו' אלמא דהמבשל הוי אב מלאכה וחייב חטאת: **ולענין** המתבשל פליגי בה וכו' מקומו ידוע בכמה מסכתות ומביאו הרי"ף בפ' כירה ופסק כר' יהודה כדעת הגאוני' ומדברי רבינו יראה מדהביא בסוף דבריו דר"י פסק כר"מ אלמא דכך מסקנתו כר"מ ולכן כתב אח"כ ויראה שאין חלוק בכל מעשה שבת כלומר דמותר בשוגג לר"י דפסק כר"מ אבל בעל התרומות כתב דלא התיר ר"מ אלא במבשל בשבת בשוגג וכו' עד אפילו בשוגג אסור לו באותו שבת דכיון דלא חזי לכוס אקציה דעתיה מיניה ולפ"ז הא דכתב רבינו אסור לו לאו דוקא לו דאפילו לאחרים נמי אסור משום דהוי מוקצה לכל ישראל אלא דנקט לו משום דאיירי ביה וכל זה כתב רבינו לפי שמסקנתו לפסוק כר"מ דאילו היה פוסק כר' יהודה לא היה צריך לכל זה דפשיטא דלר' יהודה אין חלוק בכל מעשה שבת דבשוגג מותר למ"ש אפילו לו ובו ביום אסור אפילו לאחרים במזיד אסור לו עולמית ולאחרים מותר למ"ש השתא כיון דבו ביום אסור אפילו בשוגג אפי' לאחרים ונראה ברור דרבינו היה מפרש בדברי הרא"ש פ"ק דחולין מדכתב תחלה דברי הרי"ף ואח"כ כתב ור"י פסק דהלכה כרבי מאיר וכו' אלמא דמסקנתו כר"מ אלא דהגאונים כתבו דהאידנא יש להורות כר' יהודה דנפישי ע"ה ומיהו הלכה כרבי מאיר ולכן הקשה על פי' רש"י בפרק אין צדין דטעם בכדי שיעשו שלא יהנה ממלאכת י"ט דכיון דהלכה כר"מ דבשוגג יאכל אלמא דמותר ליהנות ממלאכת שבת אכל זה משמע דהרא"ש ס"ל כר"י דהלכה כר"מ וכך היא דעת רבינו כדפי' מיהו אנן נקטינן כרוב פוסקים כר' יהודה וכ"פ בש"ע וזה פשוט דלר' יהודה אין חילוק בין מבשל לכל מעשה שבת כדפי': **ומ"ש** דבמזיד מותר לאחרים למ"ש מיד וא"צ להמתין בכדי שיעשו כ"כ הרמב"ם ושאר פוסקים משום דס"ל דלא בעינן בכדי שיעשו אלא במלאכה שנעשה ע"י א"י בשביל ישראל כדאיתא בפרק אין צדין ובפרק בכל מערבין משום גזירה שמא יאמר ישראל לא"י לעשות בשבת כדי שיאכל לאלתר במ"ש אבל כשנעשה האיסור ע"י ישראל בעצמו ליכא למיחש דאי שרית ליה מיד אתי לבשולי להדיא אבל לפרש"י דפי' בפ' אין צדין דטעם בכדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת י"ט הכא נמי במבשל צריך להמתין בכדי שיעשו שלא יהנה ממלאכת שבת ויתבאר לקמן בסי' תקט"ו ולפ"ז נראה דהמבשל לחולה בשבת דלכ"ע מותר לבריא במ"ש מיד דהכא ליכא למימר כדי שלא יהנה ממלאכת שבת שהרי בהיתר עשה מלאכה זו בשבת אלא דבשבת עצמו אסור משום מוקצה או שמא ירבה בשבילו אבל למ"ש מותר מיד וכ"כ ב"י ע"ש הרשב"א ע"ש: **השוחט** לחולה בשבת וכו' כבר הליע הב"י הגמרא ודעת הפוסקים באורך ואני אקצר והוא כי רבינו פוסק כרב דימי בפ"ק דחולין (דף טו) דאמר בסתם הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא וכו' ודלא כר' יצחק בר אדא אמר רב דאוסר וכך פסק האלפסי ומדאמר בסתם לחולה משמע דשרי אפילו חלה בשבת ואיכא משום מוקצה וכתב הרא"ש הטעם משום דקי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה מחמת איסור אלא בדאיכא תרתי דחיכהו בידים ולא חזו והכא לא דחינהו בידים:
ומ"ש

פרישה

סי' שיח (א) **המבשל** כו' ואין צריך להמתין בכדי שיעשו: ל"ס

דרישה

סי' שיח [א] **ור"י** פסק כר"מ דבשוגג מותר אפי' בו ביום כו' עיין בב"י שכתב שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימין לדעת א' דהלכה כר' יודא דבשוגג אסור [...]וס גם לאחרים ולערב מותר גם לו כו' ותימא בעיני אם הרא"ש מסכים לפסק הלכה כר' יודא איך לא כ"כ רבינו בשמו ולא הזכיר אלא דעת הגאונים שפסקו כר"י ודעת ר"י כר"מ [...] כתב הסכמת הרא"ש · ועוד יש לתמוה הפלא ופלא על הב"י הלא כתב הרא"ש בהדיא בפרק מרובה דהלכה כר"מ ע"ש ד' קל"ח סוף ע"א שהביא שם דברי הרי"ף שפסק הלכה כר' [...] וכתב עליו ז"ל הא אמרינן בפ"ק דחולין דרב מורה כר"מ וגם רבא ס"ל כר"מ בפרק כירה עכ"ל מכל זה מוכח כמ"ש דלדינ' ס"ל כר"י דפסק כר"מ אלא שיש לתמוה גם ארבינו שבמ"מ [...] כתב דהרא"ש פסק הלכה כר"י הסנדלר בענין גנב וטבח בשבת ע"י שליח אי הוית שחיטה ראוי' לאוי' עליה ד' וה' ע"ש · ובאמת שהרא"ש כ"כ שם בפרק מרובה ד' קל"ח ריש [...] אלא שמדברי הרא"ש יש ליישב דלקל"מ שם מדברי הרי"ף הכ"ל שפסק הלכה כר"י ומוכיח דאין הלכה כר"י הסנדלר מפלוגתא דרב אסי ורבינו דקי"ל כדברי המיקל כו' ע"ש [...] הרא"ש על זה וז"ל דאדרבה יש להוכיח איפכא מדהכי אמוראי פליגי בדברי ר"י הסנדלר היה מסתבר דהלכה כוותיה וגם תמהתי הלא בפרק כירה פסק רבא כר"מ כו' ע"ש [...] יש לדקדק לדברי הרא"ש הנ"ל לכאורה נראין כסותרין וא"ז שמתחיל לדקדק וכתב דמסתבר דהלכה כר"י הסנדלר ומסיק דרבא פסק כר"מ דמסתברא דהלכה כר"מ (מיהו הא [...] ליישב ולומר דהרא"ש ס"ל דאף דרב ורבא ס"ל כר"מ מ"מ קי"ל כסתך רבנן בתראי דס"ל דהלכה כר"י הסנדלר ולא תמה כ"א אהרי"ף דס"ל דהכי רבנן בתראי לא קי"ל כר"י הסנדלר לפחות לא היה לו לפסוק כרבי יודא כ"א כר"מ וכדעת רב ורבא וק"ל) לכן היה נראה דהרא"ש לא החליט דבריו תחלה לפסוק כר"י הסנדלר אלא דכתב דהרי"ף הוכיח משם דאין הלכה [...] הסנדלר וע"ז כתב דאדרבה משם היה נראה להוכיח דהלכה כר"י הסנדלר ולכן דקדק הרא"ש בלשונו וכתב היה מסתבר לפסוק הלכה כוותיה דו"ק במלת היה דמשמע דעלה על [...] מכח סברא אבל מסקיה דפרק כירה מוכח דהלכה כר"מ אלא על רבינו קשה דכתב שם בח"מ סימן ש"ן ז"ל · ולדעת א"א הרא"ש פטור משום שחיטה שאינה ראויה כר"י הסנדלר : [...] דרבינו ס"ל מדמצינו לענין איסור שבת דרבא פסק כר"מ וכן הורה רב כר"מ ולענין גנב וטבח בשבת מצינו אמוראי פליגי בדברי ר"י הסנדלר משמע דס"ל כוותיה ומש"ה פסק [...] כתרוויהו לענין איסור שבת ס"ל דהלכה כר"מ דמאחר דקי"ל כדברי המיקל דס"ל דגם לר"י הסנדלר אינו אסור אלא מדרבנן ונמצא דפליגי תנאי במלת איסור דרבנן מש"ה פסק [...] כדברי המיקל · ולענין לשלם ד' וה' שהוא אפוקי ממונא פסק כר"י הסנדלר לפטור המשלם מתשלומין דהמוציא מחבירו עליו הראייה ודו"ק · ומיהו בזה לא נתיישב שם דבסוגיא בפ' [...] מוכח מיניה וביה דמעשה שבת אפילו לר"י הסנדלר אינו אלא מדרבנן וממילא בד' וה' ועיין בק"ש מ"ש שם . ובאמת אדרבה פ"ק דחולין דף קנ"ב ע"א משמע ומוכח מלשון [...] שם ס"ל דהלכה כרבי מאיר שכתב דברי הרי"ף הביא דברי ר"י וכל ראיותיו והוכחותיו · אלא שאח"כ כתב ז"ל והגאונים כתבו דהאידנא דרשינן בפירקא ואורוי מורינן [...] יודא משום דנפישי עמי הארץ ומזלזלי באיסורי · והיינו לחומרא בעלמא אבל לענין הלכה ודאי ס"ל להרא"ש דהלכה כרבי מאיר כמו שפסק ר"י בעל התו' · וכ"מ גם האידנא לענין שהיית [...] שבת דאם היה מדינא מותר א"צ להמתין בכדי שיעשה ואף שרבינו כתב שגם לשגאונים שפסקו כרבי יודא א"צ להמתין בכדי שיעשה מ"מ יש כ"מ לדעת רש"י ע"ש · ודומה לזה מסיק [...] וכתב שם ז"ל ולפי מה שהוכיח ר"י דהלכה כרבי מאיר קשה לרש"י כו' ע"ש וגם מזה מוכח דהרא"ש מסכים לפסק ר"י דהלכה כרבי מאיר דאל"כ קשה מאי מקשה מהוכחת ר"י על רש"י הא אין ממש בהוכחותיו דר"י וגם ברמזים שם פ"ק דחולין הביא תחלה דעת הגאונים ואח"כ דעת ר"י דהלכה כר"מ ע"ש:

אבל השוחט או שאר מלאכות דמעיקרא לא חזי כלל כגון שהדליק נר אפי' בשוגג אסור לו באותו שבת . אין להקשות הא כפסק הרא"ש ורבינו בסמוך השוחט לחולה בשבת אפילו חלה היום מותר לבריא לאוכלו ומטעם דלא מקצה איניש מדעתיה כל מה שיכול להיות ראוי לו וכמ"ש ב"י שאני הכא דאינו יכול להיות ראוי כ"א ע"י שיעשה מלאכת איסור בשבת בשוגג

חדושי הגהות

שיח א כדי שיעשו שלא יהנה ממלאכת שבת (מהרל"ח): ואע"ג

(ב) ר"ש חלה היום מותר לבריא לאוכלו חי (ג) ובלא מליחה אבל המבשל לחולה אסור לבריא (ד) שמא ירבה בשבילו כשם שאסור לבשל באור כך אסרו לבשל בתולדת האור [ג] כגון ליתן ביצה בצד הקדרה בשביל שתצלה ואפי' בתולדת חמה נמי אסור כגון סודר שנתחמם בחמה אסור ליתן בו ביצה כדי שתצלה גזירה אטו אור (ה) אבל בחמה עצמה כגון ליתנה בחמה או ליתן מים בחמה כדי שיחמו מותר ואסור להטמינה בחול ובאבק דרכים (ו) כדי שתצלה [ד] אפילו תבשיל שנתבשל כבר יש בו משום בישול אם נצטנן

ומ"ש ובלא מליחה כ"כ התוספות (דף יד) בד"ה ונסבין חבריא והטעם משום דבשבת אסור למלוח דהמולח העור הוא אב מלאכה ואפי' למלוח כגון אסור כ"ש מליחת בשר ושרי לאכול חי בלא מליחה ואין לחוש משום איסור דם לפי שהדם שבתוך החתיכה הוה דם האיברים שלא פי' ואין בו איסור אפילו מדרבנן :

כשם שאסור לבשל באור וכו' משנה וגמרא בפ' כירה והלכה כת"ק דגזרינן תולדת חמה אטו תולדת האור ולא כר' יוסי דמתיר בתולדת חמה דלא גזור : ומ"ש ואסור להטמינה בחול וכו' משנה שם ומפרש בגמ' דבהא ר' יוסי נמי מודה דאסור ואמר רבה גזירה שמא יטמין ברמץ רב יוסף אמר שמא יזיז עפר ממקומו וכתב הרא"ש לרבה אסור אפי' מבע"י לצורך שבת וכתב עוד דאפי' לא הטמין בתוך החול אלא אפי' לגלגל ע"ג החול בשביל שתצלה נמי אסור ותימה למה לא כתב כן רבינו הלא הלכה כרבה לגבי רב יוסף בר מסד' ענין ומחלה : אפי' תבשיל שנתבשל כבר וכו' בפ' ב"מ (דף לד) אמר רבא מפני מה אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה גזירה שמא ירתיח א"ל אביי אי הכי בין השמשות נמי נגזור א"ל סתם קדרות רותחות הן ופרש"י גזירה שמא ימצ' קדירתו שנצטננה כשירצה להטמינה וירתיחנה תחלה ונמצא מבשל בשבת · א"ה בה"ש נמי נגזור דהא שבות מעלייתא היא דהא איכא גזירת איסור דאורייתא · רותחות הן שסמוך לבה"ש הוא מעבירן מעל האור וליכא למיחש לשמא נצטננה וירתיחנה עכ"ל וז"ל הרא"ש בפ' כירה ולמאי דפי' דלא שייך בישול בתבשיל שנתבשל לא תקשה מהא דאמר בפ' ב"מ שמא ירתיח דהתם לאו משום בישול הוא אלא משום שמא יחתה והא דנקט הרתחה דבר הצריך להטמנה נקט ורש"י

מוקצה הואי ולא היתה ראויה לישחט בשבת דהא עדיין לא היה חולה : המבשל . בשר שהיתה שחוטה מאתמול ובשלה היום לחולה שנחלה היום מותר לבריא : מ"ט האי . בשר הוה חזי בין השמשות להאי בריא לכוס חי הלכך אין כאן איסור מוקצה ואיסור שבת אין כאן דהא לחולה בשלה : והאי · שוחט לא היה בין השמשות ראוי לכוס איכא איסור מוקצה אע"ג דאיסור שבת ליכא : פעמים שהשוחט לחולה מותר לבריא לכוס כגון שהיה לו חולה מבעוד יום דאין כאן לא איסור מוקצה ולא איסור שבת : והמבשל · לחולה שנחלה היום אסור לבריא כגון שקצץ דלעת מן המחובר ובשלה לו דיש כאן איסור מוקצה דמחוברת היתה בין השמשות : הלכתא השוחט לחולה בשבת וכו' · לחולה מבע"י : אדעתא דחולה קא שחיט . וליכא למיגזר שמא ירבה בשביל בריא דהא משום ההיא זית דחולה בעי למשחט כולה והרי"ף בפרק כירה ובפ"ק דחולין כתב הא דא"ר דימי הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא וכו' והשמיט הא דא"ר יצחק בר אדא א"ר השוחט לחולה בשבת אסור לבריא וכו' וכתב הרא"ש בפ"ק דחולין דטעמא משום דלאו הלכתא היא דמיירי בחולה שחלה היום ואסר ליה משום מוקצה ואנן קי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה מחמת איסור אלא בנר שהדליקו בשבת דדחייה בידים וגרוגרות וצמוקים וכיוצא בהם ומוקצה מחמת חסרון כיס כמו שפסק הרי"ף בפ"ק דשבת וגם הרמב"ם בפ"ב כתב סתם דשוחט לחולה בשבת מותר לאכול ממנו בשר חי וכו' וכתב ע"ז הראב"ד והוא שיהיה לו חולה מבע"י וכתב ה"ה דלדידן דקי"ל כר"ש אין מוקצה בשבת אלא מוקצה מחמ' איסור שדחאו בידים אבל אם לא דחאו בידים מותר ואע"פ שבהמה היתה מוקצה מחמת איסור שחיטה לא דחאה הוא בידים אבל הר"ן כתב השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא מיהו דוקא בחולה שחלה מבע"י אבל חלה בשב' אסור לבריא משום דההיא מידי דשחיט בשבת ה"ל מוקצה מע"ש והכי מוכח בהאי שמעת' בפ"ק דחולין והרי"ף סתם הדברי' ולא פירש כל צרכו עכ"ל . ומשמע לי דהר"ן סבר דרב דימי לא פליג אדרב יצחק בר אדא ואדרב ספא אלא במאי דשרו מבשל לחולה שנחלה היום בשר שהיתה שחוטה מאתמול דלדידיה אפ"ה אסור גזירה שמא ירבה בשבילו אבל בשוחט לדברי הכל אי חלה מבע"י שרי ואי חלה בו ביום אסור משום מוקצה וכן פירש"י ולדעת הרא"ש וה"ה נרא' דגם בשוחט פליג רב דימי ואמר דבכל גווני' מותר ואפילו חלה היום ואם נפשך לומר דגם לדידהו לא פליג רב דימי אלא במבשל אבל בשוחט גם לרב דימי לא שרי אלא בחל' מבע"י דוקא וכדברי רש"י איכא למימר דס"ל דמשום דסתמא קאמר השוחט לחולה בשבת מותר לבריא נקטה הרי"ף למימריה כי היכי דלישתמע דאפילו בחלה היום שרי משום דקי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה ב אלא בשדחאו בידים ויש לדקדק בדברי הר"ן האיך לא הרגיש במ"ש הרא"ש וה"ה דכיון דקי"ל כר"ש דלית ליה מוקצ' אלא בנר שהדליקו בו באותו שבת א"נ גרוגרות וצמוקים כדאמרינן בפ' כירה (מה :) ופירש"י גרוגרו' וצמוקים דאיכא תרתי דחינהו בידים ולא חזו וכיון דהאי בהמה לא דחאה הוא בידים היכי קאמר דאית בה משום מוקצה ויש לומר דמדמי לה למחובר דאף על גב דלא דחייה בידים אסור כדאמרינן בפרק אין צדין (כד :) א"י שהביא דורון לישראל אם יש מאותו המין במחובר אסור ופירש"י (שם) דאסור משום מוקצה ואפילו לר"ש משום דכל שלא לקטן מבערב אסח דעתיה מינייהו ודמי לגרוגרו' וצמוקים וה"נ כיון דלא שחטה מבערב אסח דעתיה מיניה ולדעתו ז"ל שכתב שם על דברי רש"י וז"ל וכתב הרז"ה שלא היה צריך לכל זה כי ברור הוא דמודה ר"ש בכל מוקצה מחמת איסור שאין דעתו עליו כגון כוס וקערה ועששית וזהו טעמו בבכור שאם עבר ובקרו אינו מבוקר דכיון דס"ל אין רואין מומין בי"ט מוקצה הוא מחמ' קדושתו ואיסורו ודבריו נ"ל עיקר אע"פ שחלק הרמב"ן ז"ל עליהם עכ"ל הדבר ברור דבלא טעמא דרש"י שפיר קאמר דאיכא בבהמה שנשחט' לחולה שחלה היום משום מוקצה והרשב"א כתב בפ"ק דחולין ואיכא מ"ד דאפילו ר"ש דלית ליה מוקצה מחמ' איסור מודה הוא בשוחט שאסור ואפילו מר בריה דרב יוסף דאית ליה (שם כז :) חלוק היה ר"ש אף בבעלי חיים שמתו הכא מודה דמוד' בה ר"ש דשאני התם דאדם יושב ומצפה אימתי תמות בהמתו דמיתה שכיחא אבל שוחט דבר רחוק הוא שיהא יושב ומצפ' אימתי תשחט בהמתו בשבת ורבינו נ"ר כתב דר"ש ודאי כיון דלית ליה מוקצה מחמת איסור אלא בשדחאו בידים כגון כוס וקערה ועששית דאיכא תרתי לגריעותא חדא דדחאו בידים ואינו יושב ומצפה לכבייתן מחמת גדלן בשוחט בשבת ודאי שרי למיכל מיניה ביומיה עד כאן לשונו וא"ת לדברי הרא"ש וה"ה ורבו של הרשב"א מ"ש בהמה ממחובר דכי היכי דבא"י שהביא דורון אמרינן דמדה"ל ללקטם מבע"י ולא לקטם אסח דעתיה מינייהו וה"ל מוקצה ה"נ ה"ל למימר בבהמה שנשחטה לצורך חולה שחלה היום דאסור לבריא משום מוקצה והיה נ"ל דלדידהו לא הוי טעמא דא"י שהביא דורון משום מוקצה אלא משום גזירה שמא יעלה ויתלוש וכתירוצא קמא דתוספות דריש ביצה (ג ·) ואפילו אם ת"ל דמשום מוקצה מיתסר איכא למימר דהכא כר"י דאית ליה מוקצה וקי"ל כוותיה לגבי י"ט לדעת הרי"ף והרמב"ם אבל בשבת דקי"ל כר"ש לא מיתס' משום מוקצה אלא משום שמא יעלה ויתלוש אבל הרא"ש כתב גבי א"י שהביא דורון דאפי' לר"ש הוי מוקצ' כיון דלא לקטינהו מאתמול ואפשר לומר דהרא"ש ס"ל דבמחובר דוקא שייך לומר מדלא לקטינהו אקצינהו לפי שכל אדם יכול ללקוט בידיו משא"כ בבהמה שצריכה לישחט ע"י מומחה ובסכין בדוק וגם יש טורח בשחיטתה ואפשר שהי' בדעתו לשחטה אלא שלא נזדמן לו מומח' או סכין בדוק או שלא יכול ליפנות מעסקיו כדי לשחטה וכיון שאין מניעתו מלשחוט מוכיח שהקצה אותה לא אמרינן בה מדלא שחטה אקצה · ועי"ל דס"ל דהלכה כמ"ד בפרק כירה (מה :) ובפרק אין צדין (כז :) חלוק היה ר"ש אף בבעלי חיים שמתו שמותר לטלטלם אלמא לאו מוקצה נינהו וא"כ כשנשחטו בשבת בהיתר לחולה אפילו שחלה היום שרו וצ"ל לפ"ז דכל שאינו מוקצה לענין טלטול אינו מוקצה לענין אכילה ומיהו לא משמע הכי ממ"ש הרא"ש בפרק אין צדין גבי אין מוקצה לחצי שבת :

ומ"ש רבינו שמותר לאכלו חי ובלא מליחה כ"כ התו' והרא"ש בפ"ק דחולין (יד ·) גבי ונסבין חבריא למימר ר"י הוא וכ"כ שם הר"ן אהא דהשוחט לחולה בשבת :

כתוב בא"ח הקוצץ פרי שלא נגמר בישולו לחולה בשבת אסור לבריא משום מוקצה ואפי' חלה מבע"י שאין הכנה במחובר בכיוצא בזה שהוא גדל והולך כ"כ הרא"ה ז"ל עכ"ל · והא דאמרינן דמבשל לחולה בשבת אסור שמא ירבה בשבילו כתב הרשב"א פי' רבינו הרב ז"ל גזירה שמא אחר שיניח הקדרה על האש ירבה שם חתיכה בשבילו ומש"ה גזרי' שמא יעשה כך לפי שיבא לידי איסור סקילה בכך אבל אין לפרש שמא ירבה חתיכות בקדרה קודם שיתן אותה על האש דאפי' עביד הכי לית כאן איסורא דאורייתא אלא דרבנן בלבד : בסימן של"א אכתוב דברי הר"ן בפ"ב דביצה על המרבה בשבת יותר מהשיעור הצריך אם אסור מדאורייתא או מדרבנן : כבר כתבתי בתחלת הסי' דלכ"ע מבשל לחולה בשבת מותר לבריא במ"ש לאלתר ולא בעינן בכדי שיעשו : כתב האגור בשם תשובת הרשב"א שהמבשל בשבת לחולה שיש בו סכנה אסור לחולה אחר שאין בו סכנה כיון שאפשר על ידי א"י · ואני מצאתי התשובה ההיא בסימן תתי"ד וכתוב בה דטעמא משום דאיכא למיחש דלפעמים לא ימצא לעשות על ידי א"י ועבד ושפחה שאינן של ישראל ויבא זה לרבות בשבילו וכתבו התוספות בפ"ק דגיטין (ח :) דשמא דוקא לצורך מילה שרי להרבות כדאמרינן התם (עירובין סח .) ניחוס ליה אגב אימיה אבל לצורך ד"א אפי' על ידי א"י אסור להרבות וכ"כ מדברי הר"ן שאכתוב בסמוך כתב הר"ן בפרק אין מעמידין גבי הא דכי אתא רבין אמר בכל מתרפאין חוץ מע"ג ג"ע וש"ד הטעו"ג שבשל לחולה בשבת מותר לבריא במ"ש (א) דליכא משום בישולי עו"ג כלל דלא שייך הכא חתנות וכתב שאין לסברא זו ראיה :

כשם שאסור לבשל באור כך אסור לבשל בתולדת האור כגון ליתן ביצה בצד הקדרה וכו' משנה בפרק כירה (לח :) אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל ולא יפקיענה בסודרין ורבי יוסי מתיר לא יטמינה בחול ובאבק דרכים בשביל שתצלה ופירש"י בצד המיחם · קומקום של נחושת : בשביל שתתגלגל · שתצלה קלת עד שתהא מגולגלת : ולא יפקיענה בסודרין · לא ישברנה על סודר שהוחם בשבת בחמה כדי שתצלה מחומו של סודר : בחול ובאבק דרכים · שהוחמו מכח חמה : ובגמרא (שם) איבעיא להו גלגל מאי א"ר יוסף גלגל חייב חטאת : ואמאי דתנן ולא יפקיענה בסודרין אמרי' (שם לט ·) והא דתנן נותנין תבשיל לתוך הבור וכו' ואת הצונן בחמה בשביל שיחמו לימא ר' יוסי היא ולא רבנן אר"נ בחמה דכ"ע ל"פ דשרי בתולדות האור דכ"ע ל"פ דאסור כי פליגי בתולדת חמה מ"ס גזרינן תולדת חמה אטו תולדת האור ומ"ס לא גזרינן · ופירש"י בתולדת האור · כגון אם הוחם הסודר הזה באור מתחלה דאסור דהוי בישול : תולדת חמה · שהוחם הסודר בחמה : ופסק הרי"ף כת"ק וכן דעת הרמב"ם בפ"ט :

אפי' תבשיל שנתבשל כבר יש בו משום בישול אם נצטנן כבר וכו' בפרק כירה (מ :) אהא דת"ר מביא אדם קיתון של מים ומניח כנגד המדורה כתב הרא"ש תימה מ"ש הכא דשרינן להשים קיתון של מים אצל המדורה בשביל שתפוג צנתו ואי לאו משום דמבשל בשבת הוה שרי אפילו יד סולדת בו ולעיל אסרי' להשים על גבי כירה אפי' גרופה וקטומה אע"פ שהתבשיל נתבשל מע"ש ולית ביה משום בישול כדאמרינן (לט · קמה :) כל שבא בחמין מלפני השבת שורין

דרכי משה

שיח (א) ודין עו"ג המבשל בשבת אי מותר לאכול משום בישולי עו"ג עיין בי"ד סימן קי"ג ולקמן סימן שכ"ח :

ובהגהות

דרישה

בשוגג ובודאי מקלה דעתו מענין זה מלעשות איסור ולא דמי לשוחט לחולה שנשחט בהיתר וק"ל :

[ג] כגון ליתן ביצה בצד הקדירה בשביל שתצלה ז"ל המשנה אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל ופירש"י בשביל שתתגלגל שתצלה קלת עד שתהא מגולגל מל' זה דרש"י היה נראה לדקדק שס"ל פי' דמגולגלת ר"ל שתתגלגל הביצה בעצמו אחר הצלייה בקוזר סביב כדרך העולם שבודקין הביצה אם היא צלויה מגלגלין אותה והוא סימן לצלייתה ומש"ה הולרך רש"י לשנות ולכתוב במקום בשביל שתתגלגל שתצלה קלת עד שתהא מגולגלת · אבל מל' הברטנורא לא משמע כן שאמר שכתב כל' רש"י הנ"ל מוסיף עליו וכתב ז"ל עד שתהא מגולגלת כלומר מעורבת ש"מ שפירו' גלגול ל' מעורב והיינו כשנצלה הביצה נתערבה זו בזו :

[ד] אפילו תבשיל שנתבשל כבר יש בו משום בישול אם נצטנן כבר אבל בעודו רותח לא ואם לא נתבשל כל צרכו אפילו נתבשל כמב"ד שייך בו בישול אפילו בעודו רותח· ועיין בב"י שהביא לשון הרא"ש דפרק כירה ומסיק וכתב עליו דרבינו לא תפס דברי הרא"ש עיקר דלדברי הרא"ש אם נתבשל כמב"ד אינו אסור כ"א בנצטנן ואף שברמזים כתב רבינו כלברי הרא"ש

פרישה

(ב) ל"ש חלה היום מותר כו' ולא אמרינן שיהא אסור משום מוקצה דאתקצאי בין השמשות דקי"ל כר"ש דמתיר במוקצה מחמת איסור אם לא שדחאו בידים כמו נר וגרוגרות וצמוקים ולא דמי למחובר דאסרי' מדה"ל ללקטינהו בבין השמשות דכל אדם יכול ללקוט אותן ודאי אקצינהו אבל בהמה שצריכה לשחוט ע"י מומחה וסכין בדוק לא אמרינן מדלא שחטה אקצה ב"י :

(ג) ובלא מליחה דאסור למלוח בשבת תו' ס"פ כלל גדול :

(ד) שמא ירבה בשבילו פירוש אחר שיניח הקדירה על האש ירבה שם חתיכה בשבילו וזהו איסור סקילה אבל קודם לכן ליכא למיגזר דליכא אלא איסור דרבנן רשב"א :

(ה) אבל בחמה כו' דאין דרך בישול בכך וחמה באור לא מחלפה דניגזור הא אטו הא ר"ן :

(ו) כדי שתצלה גזירה שמא יטמנה ברמץ או שמא יעשה גומא :

בתרנגולת

חדושי הגהות

ב ואע"ג דהוי מוקצה דבע"ח כבר כתב רבינו בסימן תצ"ח דדעת הרא"ש אפילו מוקצה דבע"ח שרי (מהרל"ח) :

אבן

נצטנן כבר אבל בעודו רותח לא ואם לא נתבשל כל צרכו ואפילו נתבשל כמאכל בן דרוסאי שייך בו בישול אפילו בעודו רותח וה"מ שיש בישול אחר בישול בתבשיל שיש בו מרק אבל דבר יבש שנתבשל כבר מותר לשרותו בחמין בשבת דתנן כל שבא בחמין מלפני השבת פי' שנתבשל כבר שורין אותו בחמין ומוקי לה בתרנגולת

שורין אותו בחמין בשבת וי"ל דיש לחלק בין להשים ע"ג כירה למדורה דע"ג כירה אסור אבל אצל המדורה שרי משום דדמי לסומך ואע"פ שאין דבר מפסיק כיון שהצריכו חכמים להרחיק מן המדורה איכא הכירא ולא אתי לאתויי ולמאי דפרישית דלא שייך בישול בתבשיל שנתבשל לא תקשה הא דאמרי' בפ' במה מדליקין (לד.) דאין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל גזירה שמא ירתיח דהתם לאו משום בישול אלא משום שמא יחתה ורש"י פי' לעיל גזירה שמא ירתיח קדיר' שנצטננה כשירצה להטמינה וירתיחנה תחלה באור נמצא מבשל בשבת ופריך א"כ בין השמשות לגזור דהא שבות מעליא הוא דהא איכא גזירת איסור דאורייתא' וכן בפ"ק (יח:) דפריך גבי יורה עקורה והלא מגים ופירש"י ובמבשל הוי בישול מדבריו למדנו שאף בתבשיל שנתבשל ונצטנן שייך ביה בישול כיון שיש בו משקה והא דאמרינן כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת היינו דבר יבש כגון תרנגולת דרבי אבא בפ' חבית (קמה:) וכ"ל להביא ראיה לדבריו מדתניא בפ' המביא כדי יין (לד.) אחד מביא האור וא' מביא העצים וכו' כולם חייבים אע"פ שאותו שנתן לתוכו מים נתחייב משום מבשל המגים בה נמי חייב משום מבשל אלמא יש בישול אחר בישול ואע"פ שלא נצטננה ואיכא למידחי דעד שלא נתבשל כמאכל בן דרוסאי כל המקרב בישולו חייב ואחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי אפשר דאין בישול אחר בישול ומסתברא דעד שלא הגיע למאכל בן דרוסאי כל המקרב בישולו חייב ואחר שהגיע למאכל בן דרוסאי אם נצטנן והרתיחו חייב כדפירש"י גבי שמא ירתיח והא דפריך בפ"ק (יח:) והלא מגים אפי' ביורה רותחת איכא למימר סמנין לצבוע בהם צריך בישול לעולם א"כ לאו משום בישול פריך אלא משום צובע כשהוא מגים מכנים הסממנין בצמר ונראה דלמאי דמסיק דנצטנן והרתיחו חייב הא אם היה רותח לא כיון שכבר הגיע למאכל בן דרוסאי ולפ"ז ה"ל לרבינו לפסוק כדמסיק הרא"ש דמשהגיע למאכל בן דרוסאי אם נצטנן והרתיחו חייב וכמ"ש ברמזים והיאך כתב כאן דאפילו בעודו רותח שייך בו בישול ואפשר שאע"ג שברמזים כתב מסקנת הרא"ש היינו לפי שבאותו הספר לא בא לכתוב סברת עצמו אלא לסדר דברי הרא"ש בקצרה אבל בספר זה שבא לפסוק הלכה למעשה לא רצה לסמוך על סברת הרא"ש שאין לה ראייה דברייתא דפרק המביא כדי יין סתמא קתני כולם חייבין ולא חילקה בין הגיע למאכל בן דרוסאי ללא הגיע וגם מאי דשני אמאי דפריך בפ"ק דשבת והלא מגים שינויי דחיקי הוא ולא סמך עליהם אלא דאפילו בהגיע למאכל בן דרוסאי שייך ביה בישול אפילו רותח כפשטא דברייתא דהמביא כדי יין ופרכא דהלא מגים וכיון דאפילו בהגיע למאכל בן דרוסאי שייך ביה בישול אפילו בעודו רותח א"כ כשכתב רש"י גזירה שמא ירתיח קדרה שנצטננה ונמצא מבשל בשבת צ"ל דבנתבשלה כ"צ לגמרי רותח ומש"ה לא הוה מחייב משום מבשל אא"כ נצטננה דאם לא נתבשלה כ"צ לגמרי מאי איריא נצטננה אפי' עודו רותחת נמי חייב משום מבשל ובלאו הכי נמי משמע דבקדרה שנתבשלה כ"צ לגמרי היא דסתם קדרה כשמטמיני' אותה בדבר שאינו מוסיף הבל כבר נתבשלה כ"צ ואפ"ה מחייב רש"י אם נצטננה והרתיח' וא"ל דרבי' פסק כסבר' הרא"ש דע"כ לא קאמר הרא"ש שיש חלוק בין הגיע למאכל בן דרוסאי ללא הגיע אלא לענין חיוב חטאת אבל איסורא מיהא איכא אע"פ שהגיע למאכל בן דרוסאי דאי אית ביה משום בישול חיובא נמי איכא ואי לית ביה משום בישול אמאי מיתסר ועוד שהרא"ש כתב בסברתו ואחר שהגיע למאכל בן דרוסאי אם נצטנן והרתיחו חייב כפירש"י גבי שמא ירתיח הרי שלא חילק בין נתבשל כ"צ ללא נתבשל כל שהגיע למאכל בן דרוסאי ומנ"ל לרבינו לחלק ביניהם הלכך כמ"ש בתחלה עיקר ומשמע לי שכל שהי"ס בו מיקרי רותח והא דאמרינן בתבשיל שנתבשל כ"צ ונצטנן יש בו משום בישול אם יש בו רוטב כתב סמ"ק וז"ל ומיהו בדבר לח וגלול לד"ה יש בישול לאחר בישול לאחר שנצטנן אם חוזר ומרתיחו כדאמרינן בפרק במה מדליקין שמא ירתיחו וכפי' שם בקונטרס ע"כ ומשמע דאפי' נתבשל כ"צ אסר דסתם קדרות כשמטמינין אותם בדבר שאינו מוסיף הבל כבר נתבשלו כ"צ וכ"כ ר"י בח"ג וז"ל כי כל דבר שנצטנן אפילו מבושל כ"צ ויש בו רוטב ומצטמק

ורש"י פי' שמא ירתיח כו' ונמצא מבשל בשבת וכו' וכן לעיל גבי יורה עקורה והלא מגים ופרש"י ובמבשל הוי בישול מדבריו למדנו שאף בתבשיל שייך ביה בישול כיון שיש בו משקה והא דאמר כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת היינו דבר יבש כגון תרנגולת דר' אבא בפ' חבית וכ"ל להביא ראיה לדבריו מדתניא בפ' המביא כדי יין וכו' אלמא יש בישול אחר בישול אף ע"פ שלא נצטננה ואיכא למדחי דעד שלא נתבשל כמב"ד כל המקרב בישולו חייב ואחר שנתבשל כמב"ד אפשר דאין בישול אחר בישול ומסתברא דעד שלא הגיע למב"ד כל המקרב בישולו חייב ואחר שהגיע למאכל ב"ד אם נצטנן והרתיחו חייב והא דפריך בפ"ק והלא מגים אפי' ביורה רותחת איכא למימר סמנין לצבוע בהן צריך בישול לעולם א"כ לאו משום בישול פריך אלא משום צובע כשהוא מגים מכנים הסממנין בצמר עכ"ל וסובר רבינו דמדכתב הרא"ש תחלה דאין בישול אחר בישול והא דאמר שמא ירתיח לאו משום בישול דאפי' נצטננה אין בישול אחר בישול ושרי אפי' לכתחלה כדתנן בפ' חבית (דף קמה) כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת אלא שמא ירתיח ויחתה קאמר ואח"כ כתב ורש"י פי' שמא ירתיח שמא תצטנן וירתיחנה ונמצא מבשל בשבת וכו' ונראה לי להביא ראיה לדבריו וכו' אלמא יש בישול אחר בישול ואף ע"פ שלא נצטננה עכ"ל אלמא משמע דמסקנתו כפרש"י בהך דשמא ירתיח דבנתבשל לגמרי ונצטננה יש בו משום בישול והא דמשמע בפ' המביא כדי יין דיש בישול אחר בישול אע"פ שלא נצטננה היינו בבשיל ולא בשיל ואפי' נתבשל כמב"ד יש בו משום בישול אפי' לא נצטנן כיון דלא בשיל כל צרכו ואע"פ שכתב אח"כ ואיכא למדחי דהך דהמביא כדי יין איירי בלא נתבשל כמב"ד דהכי מסתברא דבדלא בשיל כמב"ד כל המקרב בישולו חייב אבל בדבשיל כמב"ד אפשר דאין בישול אחר בישול אא"כ נצטנן וכן הא דפריך והלא מגים איכא למימר סמנין לצבוע בהם צריך בישול לעולם וכו' כל זה לא כתב הרא"ש דכך הוא המסקנא אלא כתב דאיכא למדחי הראיה ולומר דבדבשיל כמב"ד אפשר דאין בישול אחר בישול כשלא נצטנן וכיון דאינו ודאי אלא אפשר וכן בהך דפריך והלא מגים איכא למימר וכו' אבל ודאי איכא למימר נמי כפשוטו דיש בישול אחר בישול אפי' הוא רותח כשלא בשיל כל צרכו אף ע"פ שנתבשל כמב"ד אלא דבבשיל כל צרכו לא אמרי' יש בישול אחר בישול אא"כ נצטנן וכפרש"י ודאי דהכי נקטינן לחומרא וז"ש הרא"ש ורש"י פי' וכו' וכ"ל להביא ראיה לדבריו וכו' הוא מסקנתו ומ"ש אח"כ ואיכא למדחי וכו' אין זה מסקנתו לפסק הלכה אלא איכא למדחי קאמר משום דאפשר וכו' כדפי' ור"ל כיון דאיכא למדחי אין לחייבו חטאת היכא דבשיל כמב"ד ולא נצטנן אבל איסורא ודאי איכא כדפרש"י שהוא עיקר וזו היא דעת רבינו בדברי הרא"ש ולכן פסק דבנתבשל כמב"ד שייך בו בישול בעודו רותח ודלא כמה שכתב ב"י דמ"ש הרא"ש ואיכא למדחי וכו' הוא מסקנתו ורבינו לא נראו לו דברי הרא"ש ופסק דלא כוותיה גם רצה לפרש דלא כתב הרא"ש לחלק בין בשיל כמב"ד ללא בשיל כמב"ד אלא לענין חיוב חטאת וליתא דודאי נראו לו דברי הרא"ש וכן למאי שכתב הרא"ש לחלק בין בשיל כמב"ד ללא בשיל כמב"ד ודאי בין לענין חטאת ובין לענין איסורא קא מחלק ביניהם כמ"ש ב"י עצמו אלא דרבינו מפרש בדברי הרא"ש דס"ל פרש"י עיקר והביא ראיה לדבריו אלא דאיכא למדחי הראיה דאפשר לחלק בין בשיל כמב"ד ובין לא בשיל כמב"ד ולכן נמשך דאין עליו חיוב חטאת בבשיל כמב"ד בעודו רותח כיון דאיכא למדחי וכו' אבל איסורא מיהא איכא כפרש"י לחומרא שהוא העיקר כדפי' וכתב ב"י ומשמע לי שכל שהי"ס בו מקרי רותח עכ"ל וכתב עוד בשם ה"ר ירוחם שאם לא נצטנן אפילו שינה מרתיחתו קצת מותר להחזיר ע"ג כירה עכ"ל · ולענין הלכה הביא ב"י דברי הרמב"ם בפ"ט דכשלא נתבשל כל צרכו אע"פ דבשיל כמב"ד שייך ביה בישול אפילו בעודו רותח וחיובא נמי מחייב והיינו כפרש"י וכמ"ש הרא"ש ראיה לדבריו אבל ה"ר ירוחם כתב בשם ה"ר יונה דאם בשיל כמב"ד ולא נצטנן מחזירין אבל נצטנן אסור להחזיר אלא שכתב דאין אסור אלא במצטמק ויפה לו והוא צונן כשהחזירו הוי מבשל גמור וכ"כ ה"ר ירוחם עצמו דבמצטמק ויפה לו יש בו משום בשול

דרישה

...התם בספר ההוא לא כתב סברת עצמו והאריך וכל דבריו דב"י בזה תמוהים מאוד ...המה בטלים ומבוטלים וכי איך שייך לומר שיפסוק רבינו נגד סברת הרא"ש בלי טעם ...מוכחת ואף לא יזכר דעת אבין כלל · ובפרט בדין זה שהמעיין בדברי הרא"ש יראה ...שס"ל להרא"ש דמיד שנתבשל כמב"ד יש לו דין נתבשל כל צרכו לענין חיוב ואיסור דאוריי' ...מ"ש הרא"ש ומסתברא דעד שלא הגיע למב"ד כל המקרב בישולו חייב ואחר שהגיע ...אם נצטנן חייב כו' לא מכח קושיא כ"כ שהרי קושייתו בלאו הכי תירץ תחלה במ"ש ...דקודם מב"ד שייך בישול ולאחר שהגיע למב"ד לא שייך בישול כלל אלא שבא כן מסברתו ...אחר שהגיע למב"ד אינו חיוב אפילו אבישול דהיינו היכא שנצטנן וס"ל בדין זה דנצטנן ...אם נתבשל כמב"ד או נתבשל כל צרכו · וכיון שכן שמכח סברא כ"כ ודאי מוכח מיניה ...דמסתבר כלל לומר שבעודו רותם והגיע למב"ד יהיה חייב דלא מצינו בכל חיובי שבת שאם ...למב"ד יהיה בו משם והלאה משום בישול בעודו רותח · ומ"ש ב"י דברייתא דפרק המביא סתם ...כולם חייבים ולא חילק בין הגיע למב"ד ללא הגיע תיקשי לנפשיה שלא חלק ג"כ בין הגיע ...לנתבשל כל צרכו ובנתבשל כ"צ הכל מודים דבעודו רותח לית בו משום בישול ושם בעודו ...איירי וע"כ צ"ל אף שסתם מ"מ סמך אדין המבואר במקום אחר אימת נקרא בישול וכן ...למאי דשני הרא"ש אמה דפריך פ"ק דשבת והלא מגים הוא דשינויא דחיקא הוא ...אותו התירוץ צריכין לומר גם לדעת רבינו לפי סברת ב"י דהא שם פ"ק דשבת ...אפילו בנתבשל כל צרכו ואפ"ה ס"ל דחייב וז"א וע"כ צריכין לחלק כמו שתירץ הרא"ש ...רבי ירוחם בח"ג והביאו ב"י בעצמו בסמוך בשם הר"י כדעת הרא"ש שהרי כתב ז"ל וכל ...אמרנו שמחזירין דווקא שהגיע למב"ד ואפילו הגיע אם שהה בעודו בידו עד שנצטנן ...אסור להחזיר אם יש בה רוטב כו' הרי לפניכו דדוקא בנצטנן אוסר אבל לא נצטנן אף ...נתבשל אלא כמב"ד דאיכה איירי אינו אוסר וע"כ צריכין ליישב דעת רבינו ולומר דודאי לא ...על דעתו לחלוק על אבין גם על עצמו כמ"ש ברמזים אלא דשם איירי בחיוב ואיסור דאוריי' ...דאינו אסור מן התורה מיד שהגיע למב"ד אם לא שנצטנן · ורבינו איירי הכא באיסור ...וכן דייק לישנא דרבינו שהרי כתב ז"ל ואפילו נתבשל כמב"ד שייך בו בישול הרי דשייכה ...לכתוב שייך ולא כתב יש בו משום בישול כמ"ש ברישא ש"מ דס"ל ג"כ דאינו אסור מן ...אלא מדרבנן שייך בו בישול · ואף הב"י עצמו עלה על דעתו לחלק בין דאורייתא ...אלא שדחה זה וכתב דל"כ משום דממ"כ אי אית ביה משום בישול חיובא נמי איכא ...תמה אני הלא הב"י בעצמו הביא אח"כ בסמוך דברי הרמב"ם והמ"מ שכתב על דברי ...ס שס"ל הא דתנן כל שבא בחמין מלפני שבת שורין אותו בחמין בשבת משום דלית ליה ...בישול ומ"מ ע"ג האור ממש מיתסר מדרבנן כו' ש"מ שמחלק בין איסור דאורייתא' לרבנן · גם ...ב"י עוד ז"ל ועוד שהרא"ש כתב בסברתו ואחר שהגיע למב"ד אם נצטנן והרתים חייב כדפירש"י ...שמא ירתים הרי שלא חילק בין נתבשל כ"צ ללא נתבשל כל שהגיע למב"ד ומנא ליה לרבינו ...ביניהן כו' · גם מזה לק"מ לפי מ"ש דכל שנתבשל כמב"ד דינו לענין חיוב ואיסור דאוריי' ...של כל צרכו ואינו איסור וחיוב בעודו רותח אפילו לא נתבשל אלא כמב"ד וכשנצטנן חייב ...נתבשל כל צרכו אבל מ"מ לענין איסור דרבנן איכא למיפלג בינייהו דכל זמן שלא נתבשל ...צרכו שייך בו בישול ואסור וכמ"ש המ"מ לסברת הרמב"ם וכמ"ש לעיל וזה כ"ל ברור ודו"ק · ...לקושיות על מ"ש רבי' ירוחם בשם הר"י שכ"ל ז"ל ואפילו הגיע למב"ד אם שהה בעודו בידו ...שנצטנן התבשיל אסור להחזירה אם יש בו רוטב למה כתב לשון אסור הא כיון שנצטנן להרא"ש

ורבינו מיובי נמי מחייב ואפילו בנתבשל כל צרכו די"ל דשאני התם דבמזורה איירי ועדיין בידו שהרי דקדק בלשונו וכתב בעודו בידו דמשמע דדוקא בעודו בידו דאז אף שנצטנן ומחזירו ליכא בישול גמור שהרי עדיין לא הניחה ע"ג קרקע וכמ"ש רבינו חילוקים הללו לעיל סי' רנ"ב ע"ש · גם מ"ש ב"י בסמוך אמ"ש פ"ט ז"ל המבשל על האור דבר שהיה מבושל כל צרכו פטור · דמשמע מדברי הרמב"ם דבשלא נתבשל אע"פ שהגיע למב"ד שייך ביה בישול ומיובי נמי מחייב וכ"כ עוד ב"י אחר כך בסמוך בשם הרמב"ם קשה לי דא"כ דברי הרמב"ם קלא סתרי זא"ז · שהרי כתב בפרק כ"ט ז"ל דבר שנתבשל קודם השבת או נשרה בחמין מלפני השבת אעפ"י שהוא עכשיו צונן מותר לשרותו בחמין בשבת עכ"ל · והביאו הב"י בסמוך וכתב עליו ז"ל ונראה מדבריו דאפילו לא נתבשל כמב"ד כיון שנשרה במים רותחין חשוב כמבושל לענין שלא יחשוב כמבשל בשבת כששורין אותה בשבת בחמין עכ"ל ואיך יהיו מחולקים כן הרבה לענין בשלו על האש אפי' הגיע למב"ד ס"ל דיש בו משום בישול ולשרותו בחמין מתיר אפי' לא הגיע עדיין למב"ד ומשמע דאיירי אפי' בשריית חמין דכלי ראשון ואפ"ה מותר לשרותו בו · ע"כ נלפענ"ד דגם הרמב"ם בנתבשל כמב"ד נתבשל כל צרכו מקרי לה וכדעת הרא"ש ורבינו ואף שהמ"מ כתב על דברי הרמב"ם שדעת הרשב"א וקצת מפרשים בנתבשל כמב"ד לית ביה משום בשולי ומשמע קצת דדעת הרמב"ם אינו כן מ"מ אינו מוכרע די"ל דדעת המ"מ מדגילו שאר המפרשים דעתם בנתבשל כמב"ד לית ביה משום בישול יש לפרש ג"כ דעת הרמב"ם בהכי ודו"ק ובזה נסתלק קושיית הרמ"ך שהביא שם בכסף משנה ריש פ"ט על הרמב"ם לפי שעלה על דעתו שהרמב"ם נתבשל כל צרכו דוק' קאמר ע"ש · ומ"ש ב"י דהסמ"ג בשם רמ"ס אוסר ליתן פת אפילו בכלי שני וסמ"ק בשם רא"פ לא כתב אלא כלי ראשון יש ליישב דהסמ"ג ר"ל מדרבנן יש ליזהר אף בכלי שני וסמ"ק איירי באיסור דאורייתא וכמ"ש ס"ג והביאו ב"י אחר זה ואעפ"י שגם סמ"ק לא נקט אלא ל' אסור דמשמע דאינו חייב ע"כ זה ליתא לפי הראיים שהביא רמ"ס ממלח שרויה ומקרבן פסח שכלאו ואח"כ בשלו שמדאורייתא איירי וק"ל · ומ"ש ב"י ז"ל ומתוך הסגהות נתבטל מה שתמה רבינו למה אסרו בכלי שני וגם מ"ש ואינו נראה לאוסרו בכלי שני כו' שמדברי הגהות נתבאר שגם רמ"ס מודה בכך ואפ"ה כו' עד וכיון שאין אנו בקיאין צריך ליזהר נלע"ד דגם רבינו הבין דברי רמ"ס כן דאל"כ קשה למה כתב על דברי רמ"ס ואינו נראה לאסרו בכלי שני ה"ל להקשות הא לא קי"ל כהך לישנא דאוסר במלח אפי' בכ"ש אלא ודאי גם רבינו שכתב ואפשר דמדמי ליה למלח ר"ל הואיל ואיכא חד לשון דבמלח אסור אפי' בכ"ש אעפ"י דלא קי"ל כאותו לשון מ"מ עלינו ליזהר בפת משום דלמא בפת הכל מודים כן הוא דעת רמ"ס · ואוס כתב רבינו דאינו נראה לו להחמיר כ"כ ולאסור בכ"ש ובזה נתבטלו דברי ב"י בזה ודו"ק · גם בלא"ה לק"מ שהרי הרא"ש התחיל וכתב דבגלוי ובאפוי יש בו משום בישול ומסיק וכתב ואסור ליתן כו' משמע דבמלה ממתא מתינן וזהו ג"כ דעת הסמ"ג שכתב על דברי רמ"ס ז"ל ומכלי שני שכתב הרב דומה שתופס עיקר שיש דברים שמתבשלי' אף בכ"ש כו' משמע דס"ל דאפילו ספק איסור דאורייתא יש בכלי שני הואיל ואין אנו בקיאין וק"ל · גם נתבאר שם מדברי רמ"ס דיש כלים אחר בישול שהרי כתב ובשר או דג מבושל לא יתן אבל המים בחום גדול כו' · ומ"ש על ספר הפרדס שדבריו מגומגמין ע"ש סוף ע"ג וריש ע"ד לע"ד לק"מ דהכי הכעת דבריו שי"מ מלים ישן טרית הוא והוא שנאכל חי אפי' לא הודח בחמין אלא בקרים ע"ז כתב דאינו דכיון דא"ל לתיקונו חמין וזה פשוט דבכגון מותר להדיחן לתקנו שיהא ראוי לאכילה וכיון שראוי אפי' ע"י קרים מש"ה נמי מותר ע"י חמין כיון שא"צ לתיקונו חמין וזה ברור בפירוש

בשול אם נצטנן ומביאו ב"י ותימא דלענין מבשל שהוא אב מלאכה וחייב חטאת מה לי מצטמק ויפה לו מה לי מצטמק ורע לו הלא לא חילקו בפ' כירה בין יפה לו לרע לו אלא לענין גזירת שמא יחתה דביפה לו חיישינן שמא יחתה וברע לו לא חיישינן וכדלעיל בסימן רנ"ג אבל לענין אב דמבשל דחייב חטאת פשיטא דאף ברע לו חייב וצ"ל דלא כתבו כן אלא היכא דליכא מבשל דבר תורה אלא דאסור מדרבנן לשם יש סברא לומר דברע לו לא גזרו רבנן מ"מ נקטינן כהרמב"ם וכפרש"י ודברי רבינו דבבשיל כמב"ד אפילו בעודו רותח יש בו משום בישול לענין איסורא ואפילו במצטמק ורע לו שהרי לרש"י והרמב"ם נמי חייב חטאת אפילו ברע לו הלכך לכתחלה אסור אפי' ברע לו וכן פסק בש"ע דלא כמ"ש בהגהת ש"ע להקל ברע לו דליתא דהך סברא דחויא היא :

וכתב הר"א ממי"ץ וכו' כ"כ הסמ"ג משמו אפי' לכלי שני אסור וכ"כ בהגהות פ"ט משמו אלא שכתב דהעיקר דמלח אפילו בכלי ראשון לא בשלה כלשון שני אלא דיש להחמיר כלשון ראשון דמלח אפילו בכלי שני בשלה וכיון שאין אנו בקיאין ברכין וקשין לפיכך צריך ליזהר בפת ואע"ג דבסמ"ק כתב בשם רא"מ ומתוך כך יש לאסור לתת פת בתוך כלי ראשון בעודו רותח וכו' הגה בלדו כדפס וז"ל כ"א מצאתי ומתוך כך יש ליזהר שלא לתת לחם בקער' שיש בו תבשיל אם היד סולדת בו עכ"ל ונסחא זו עיקר וכ"כ במרדכי ריש פרק כירה בשם רא"מ ואעפ"י שאין בישול אחר בישול מ"מ יש בישול אחר אפיה וצלי כדאמרינן בפסחים צלאו ואח"כ בשלו חייב (פי' צלאו לקרבן פסח ואח"כ בשלו בפ' כל שעה דף מ"א) ומוקי לה כר' יוסי דאמר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אעפ"י שלא נימוח אלמ' דיש בישול אחר אפוי' וה"ה דיש בישול אחר צליי' הלכך יזהר אדם שלא יתן פת אפוי אף בכ"ש במקום שהי"ס בו ואם עשה כן חילל שבת וגם מצלי יש ליזהר כמו כן והמבושל לא יתן אצל האש בחו' גדול שהי"ס בו ואם עשה חילל שבת מיהו ראבי"ה כתב דלאו מילתא היא דבפרק כיצד מברכין מייתי לה ומסיק דע"כ לא קאמר ר' יוסי אלא לגבי מצה דבעינן טעם מצה בפיו וליכא ויש להקשות בהא דכתב המרדכי בשם רא"מ דלאיזה צורך הביא סוגיא דפ' כל שעה דמוקי להך דצלאו ואח"כ בשלו כר' יוסי לא ה"ל להביא אלא דברי ר' יוסי דאמר יש בישול אחר אפייה במצה וה"ה לענין שבת וי"ל דמדר' יוסי לחוד ליכא ראיה דאיכא למידחי דילמא דווקא מצה משום דבעינן טעם מצה בפיו וליכא אבל מדמוקי להך דצלאו ואח"כ בשלו כר' יוסי ולא דחינן דילמא שאני מצה וכו' אלמא דיש בישול אחר אפייה ואחר צלייה בין לענין מצה בין לענין קרבן פסח בין לענין שבת והא דכתב ראבי"ה לחלוק אדברי רא"מ מהך דכ"מ (דף ל"ח) דדחי ואמר ע"כ לא אמר ר' יוסי אלא לגבי מצה וכו' כבר כתבו התו' בפרק כל שעה בד"ה עולא אמר וז"ל הכא מדמה פסח לבישול מצה והיינו דלא כמסקנ' דכיצד מברכין דקאמר התם עולא משמיה דר' יוחנן שלקות מברך עליה שהכל לר' יוסי דאית ליה הכא גבי מצה דבישול מבטל האפייה הכי נמי בישול מבטל מהם שם ירק ודחי ע"כ לא אמר ר' יוסי אלא דבעינן טעם מצה ועולא לטעמיה דלא בעי לדחוייה הכא דטעמא דר' יוסי דבעינן טעם מצה והתם נמי קאמר דלר' יוסי מברך שהכל עכ"ל והב"י כתב דקושיית ראבי"ה קושיא חזקה היא לדעת הפוסקים דבשלקות מברך עליה בפ"ה וברקיק המבושל קי"ל כר' יוסי דבישול מבטל האפייה ע"כ לומר דשאני מצה דבעינן טעם מצה בפיו עכ"ל . וכ"ל ליישב דעת רא"מ דמפרש דהא דקי"ל שלקות מברך עליה בפ"ה היינו משום דהבישול אינו מבטל שם ירק וטעמו אבל לגבי אפייה וצלייה כיון דאשכחן גבי מצה דבישול מבטל אפייה לר' יוסי ויליף מיניה דה"ה דבישול מבטל לצלייה דקרבן פסח ולא דחי שאני מצה דבעינן טעם מצה בפיו ה"ה לענין שבת בישול מבטל האפייה והא דבפ' כיצד מברכין דדחינן שאני מצה משום דבעינן טעם מצה בפיו לא היה צריך להאי דיחוי דהוי מצי לדחויי שאני אפייה דבישול מבטל לטעם האפייה וה"ה דמבטל לטעם הצלייה אבל אין בישול מבטל טעם ירק דאף לאחר בישול עמד טעם הירק בכחו ולכך לא נשתנה ברכתו אלא דלרווחא דמילתא ולרבותא דחינן לה בהאי טעמא דשאני מצה דבעינן טעם מצה בפיו כלו' דלא דמי כלל שלקות למצה דבשלקות ליכא אפייה אלא שבישל הירק בלחוד ולא נשתנה טעמו והתם אפייה היא וגם מצה היא דבישול מבטל אפייה וגם בעינן טעם מצה בפיו וליכא . אבל לגבי קרבן פסח דאיכא צלייה לא דחינן הכי וה"ה לגבי שבת בבישול אחר אפייה או צלייה . ומ"ש רבינו ותימה למה אסרו בכלי שני וכו' ואינו נראה לאוסרו בכלי שני השיב ב"י ואומר דנתבטלה תמיהתו במ"ש המפרשים דטעמו של רא"מ הוא משום דאין אנו בקיאין ברכין וקשין ודילמא פת אפויה קל להתבשל בכלי שני כמו מלח ללשון ראשון ואפילו ללשון שני דמלח אינו מבשל אפילו בכלי ראשון דצריכ' מליחה כבישר' דתורא אפשר דמודה הוא בפת כיון דרכיך מתבשל אפילו בכלי שני דכי היכא דסבירא ליה ללשון ראשון גבי מלח הכא נמי סבירא ליה ללשון שני גבי פת ואפשר לי לומר דרבינו ודאי גם הוא ראה מ"ש הסמ"ג והסמ"ק ע"ש רא"מ ואעפ"כ כתב ואין נראה לאוסרו בכלי שני והוא כיון דקי"ל דכלי שני אינו מבשל ולא אשכחן אלא גבי מלח ללשון שני דאפילו בכלי שני מבשל משמע דבכל שאר דברים אין כלי שני מבשל . עוד כתב ב"י ודע דכי היכא דאותבינן ראבי"ה מפ' כ"מ דשאני התם דבעינן טעם מצה וליכא איכא לדחויי נמי דטעמא דצלאו ואח"כ בשלו חייב לאו משום דבישול מבטל את הצלייה אלא משום דאמר קרא ובשל מבושל מ"מ וכדאמר התם עולא עכ"ל וכתב כן לפי פרש"י שכתב שאני הכא דרבייה קרא ובשל מבושל דה"ל למיכתב ומבושל וגזירת הכתוב היא בפסח עכ"ל אבל מדברי התו' נראה דמדקאמר עולא אפי' תימא ר"מ שאני הכא דאמר קרא בשל מבושל מכל מקום אלמא דאי לאו בשל מבושל הוי טעמ' דצלאו ואח"כ בשלו חייב מטעם שהבישול מבטל הצלייה כר' יוסי גבי מצה דהבישול מבטל האפיי' דלא כר"מ דהבישול אינו מבטל האפייה אלא דהשתא דכתיב ובשל מבושל אפילו לר"מ נמי חייב משום דבישול מבטל הצלייה אעפ"י דבישול אינו מבטל האפייה והכי מוכח ממ"ש התו' בד"ה אמר רב כהנא שהקשו כיון דמסבר' אמרינן דבישול

(ז) **בתרנגולת** דר' אבא שנתבשל' כל צורכה והיתה יבשה וכל שלא בא בחמין לפני השבת אין שורין אותו בחמין בשבת דחשיב כמבשל אבל מדיחין אותו בחמין חוץ ממליח הישן (ב) וקוליים האספנין פירוש דג קטן מליח שאין צריכין אלא בשול מעט הדחתן הוא גמר בשולן וכתב ה"ר אליעזר ממיץ אע"ג שאין בישול אחר בישול בדבר יבש בדבר שנאפה או נצלה יש בו משום בישול אם בישלו אחר

ומצטמק ויפה לו יש בו משום בישול ולפיכך אין מניחין אותו כ"כ סמוך למדורה במקום שהיד סולדת בו אלא ברחוק שלא תהא היד סולדת בו עכ"ל וכ"כ עוד בשם הר"י וז"ל וכ"ז שאמרנו שמחזירין דוקא שהגיע למאכל בן דרוסאי ואפילו הגיע אם שהה בעודו בידו עד שנצטנן התבשיל אסור להחזירה אם יש בה רוטב דכל דבר שיש בו רוטב ומצטמק ויפה לו והוא צונן כשהחזירו ע"ג כירה ומצטמק הוי מבשל גמור ע"כ ולמדנו מדבריו דאם מצטמק ורע לו אע"פ שיש בו מרק אין בו משום בישול ושרי ליתנו אצל המדורה אפילו במקום שהיד סולדת בו וכתב עוד ר"י ומ"מ מוכח מהגמרא שאם לא נצטנן אפילו שיהא מרתיחתו קצת מותר להחזירה עכ"ל אבל הרמב"ם כתב בפ"ט המבשל על האור דבר שהיה מבושל כ"צ או דבר שא"צ בישול כלל פטור עכ"ל וכתב ה"ה שכתב כן מדתנן כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת שאם היה בו משום בישול אפילו בחמי האור היה חייב אלא ודאי לית ביה משום בישול ומש"ה שרי לשרותו בחמין ומיהו על האור ממש מיתסר מדרבנן וזה נלמד מדין חזרת מצטמק ורע לו ומשמע מדברי הרמב"ם דכשלא נתבשל כ"צ אע"פ שהגיע למאכל בן דרוסאי שייך ביה בישול וחיובי נמי מיחייב וה"ה כתב שדעת הרשב"א וקצת מפרשים שכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי שוב אין בו משום חיוב בישול דבר תורה ונראה דלפי דבריהם כל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר לשרותו בחמין בשבת כיון כשמבשלו על האור ליכא חיובא אבל לדעת הרמב"ם כל שלא נתבשל כ"צ אם שורה אותו בחמין בשבת חייב חטאת כמבשל באור עצמה כמ"ש למעלה ומ"מ לא חילקו בין תבשיל שיש בו מרק ליבש וגם בפכ"ב כתב ה"ה בשם הרשב"א דלדברי הכל תבשיל שנתבשל מע"ש ונצטנן מותר לחממו כנגד המדורה אפילו במקום שהיד סולדת בו והוא שלא יתן על גבי המדורה או על גבי כירה עד כאן לשונו ולא חילק בין יש בו מרק לאין בו אלמא בכל גוונא שרי לתתו כנגד המדורה במקום שהיד סולדת וא"כ מתני' דכל שבא בחמין מלפני השבת אפי' ביש בה מרק נמי היא וכ"נ דעת הר"ן שכתב בפרק כירה (מ:) גבי הא דאסרינן להניח קיתון של מים כנגד המדורה במקום שהיד סולדת מיהו ה"מ בדבר שלא נתבשל אבל צונן שנתבשל מותר להניח אפי' בכלי ראשון או כנגד המדורה ואפילו במקו' שהיד סולדת בו שאין דרך בישול בכך וראיה לדבר מדתנן כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת כלומר אפילו בכלי ראשון אע"פ שתולדות האור כאור והמבשל בה חייב חטאת כמבשל ע"ג האש ממש ומיהו דוק' בכלי ראשון או כנגד המדור' אבל ע"ג האש ממש אסור דהא אסיקנא לעיל דאפילו תבשיל המצטמק ורע לו אסור להחזיר ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה עכ"ל הרי שסתם דברו להתיר לתת כנגד המדורה במקום שהיד סולדת צונן שנתבשל ולא חילק בין יש בו מרק ליבש אלמא דבכל גוונא ס"ל דשרי ומיהו לתתו כנגד המדורה במקום שאין היד סולדת פשיטא דלכ"ע שרי ואפי' יש בו מרק ונצטנן וכמו שיתבאר בדברי רבי' לקמן מותר ליתן קיתון של מים או של שמן כנגד האש וכו' ואם יש בו שומן והוא נימוח מחום האש ג"כ יצא משפטו בדברי רבינו בס"ס זה :

וכתב הר"א ממיץ אע"ג שאין בישול אחר בישול וכו' ז"ל סמ"ג כתב הר"א ממיץ אע"פ שאין בישול אחר בישול כדתנן בפרק חבית (קמה:) כל שבא בחמין וכו' פי' בחמין בכלי ראשון שנתבשל כ"צ מ"מ יש בו בישול אחר אפוי וצלי' דקי"ל כר"י (ברכות לח: פסחים מא.) דאמר יוצאין בפסח במצות רקיק שרוי אבל לא במבושל אחר אפייה אף על גב שלא נימוח שהבישול שאח"כ מבטל האפייה הלכך יזהר אדם שלא יתן פת אפויה אפילו בכלי שני בשבת במקום שהיד סולדת בו גם מצלי יזהר אדם ובשר או דג מבושל לא יתן אצל האש בחום גדול שהיד סולדת בו ואם עשה חילל את השבת וחוששני לו מסקילה וחטאת עכ"ל ומכלי שני שכתב הרב דומה שתופס עיקר לישנא דיש דברים רכים שמתבשלים אף בכלי שני כדאמרינן דמלח בכלי שני נמי בשלה ואין אנו בקיאין בדברים הקלים להתבשל וראוי להחמיר בכולן עכ"ל סמ"ג. ואע"פ שלא הזכיר רא"ס יבש ביבש אלא סתם וכתב שאין בישול אחר בישול כתב רבינו להיות כן הדין לדעתו כמ"ש קודם לכן בסמוך דהא דאין בישול אחר בישול דוקא בדבר יבש אבל בתבשיל שיש בו מרק יש בישול אחר בישול וגם כי סמ"ג כתב על דברי רא"ס דלד"ה יש בישול אחר בישול בדבר לח וצלול כמ"ש בסמוך וסמ"ק כתב בדברי רא"ס שאסור ליתן פת בתוך כלי ראשון בעודו רותח ורבינו כתב דאפי' בכלי שני אסור כמ"ש בסמ"ג וכ"כ גם במרדכי פרק כירה ודברי רא"מ וסמ"ג כתובים ג"כ בהגהות פ"ט ושם מבואר שלא אסר רא"מ ליתן פת לתוך כלי שני מן הדין שכתב דאיכא תרי לישני במלח לחד לישנא אפילו בכלי ראשון לא בשלה ולאידך לישנא אפילו בכלי שני בשלה וראשון עיקר והמחמיר שלא לתת בכלי שני כ"ז שהיד סולדת בו תע"ב מ"מ חזינן דיש דברים המתבשלים בכלי שני ואין אנו בקיאין ברכין וקשין לכך צריך ליזהר בפת עכ"ל ובזה נתבטל מה שתמה רבינו למה אסרו בכלי שני וגם ממ"ש ואינו נראה לאסרו בכלי שני שטעמו הוא משום דבמלח קי"ל כלישנא דשרי ומתוך דברי ההגהות נלמוד דגם רא"מ מודה בכך ואפ"ה יליף מינה שפיר דיש דברים רכים שמתבשלים אף בכלי שני וכיון שאין אנו בקיאין בהם צריך ליזהר ג והמרדכי בפרק כירה כתב דברי רא"ס וראייתו מדאמר ר"י יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל וכתב עליו מיהו ראבי"ה כתב דלאו מילתא היא דבפרק כיצד מברכין (לח.) מייתי לה ומסיק דע"כ לא קאמר ר"י אלא לגבי מצה דבעי טעם מצה וליכא והתו' כתבו בפרק כל שעה (מא.) אבל לא במבושל פירש"י דבישול מבטל ליה מתורת לחם ולפירושו מיירי בבלילתו רכה דבבלילתו עבה לא נפיק מתורת לחם כדפרי' לעיל הרי דאפילו במצה לית להו שבישול יבטל את האפייה והיא דאותבי' ראבי"ה ממסקנא דפרק כיצד מברכין היא קושיא חזקה שהרי היא תמאי דאמרינן (שם) גבי שלקות מאי מברכין עלייהו דשמואל אמר מברכין עליהם שהכ"ב ור"י אמר בפה"א ואמרינן דפליגי במחלוקת שנויה דתניא יוצאין ברקיק שרוי ומבושל שלא נמוח דברי ר"מ ר"י אומר יוצאין ברקיק שרוי אבל לא במבושל

דרכי משה

(ב) ובהגהות מרדכי דף קפ"ג ע"ג דדבר קשה שאין ראוי לאכול בי אם בשרייה אסור לשרותו בשבת דהוה גמר מלאכה :

וצ"ע

דרישה

בפירוש הפרדס . דאל"כ קשה מה ר"ל בכתבו אבל טרית אני אומר שמותר לרוחצו במים קרי' דמאן דכיר אסורו וקי"ל . מ"ש שם שהיו אומרים דאסור לאכול טרית כו' ה"ק הדחת טרית הוא דומה להדחת כוס' וכשם שהוא מותר ה"נ זה . ושהיו אוסרי' בטרי' כאילו אסרו בהדח' כוס וז"א : אבל

פרישה

(ז) **בתרנגולת** דר' אבא כו' פרק כירה ופ' חבית ד' קמ"ה ושם פירש"י דר' אבא היה מבשלה ושורה אותם ימים רבים בחמין למסותה מאליה ואוכלה לרפואה והר"ן שם דף קס"ג ע"ב פי' שהיתה מלוחה ביותר וכשמבקשין לאוכלה שורין אותם במים חמין : ואסור

חדושי הגהות

ג אבן נ"ל שאפשר שגם רבינו הבין דברי רא"ם כמ"ש הב"י ומ"מ כתב עליו ואינו נראה לאוסרו משום דס"ל לרבינו כיון דאדחי ליה ללישנא קמא במלח מנ"ל לומר עוד דאיכא

אחר כך במשקים (ס) ואסור ליתן פת אפילו לתוך כלי שני שהיד סולדת בו ותימה למה אסרו בכלי שני ואפשר דמדמי ליה למלח (ע) דקאמר בגמרא לחד לישנא שמבשל אפילו בכלי שני ואינו נראה לאוסרו בכלי שני וכתב הר"פ שבאפייה אחר אפייה וצלייה אחר צלייה י"א שגם זה אסור לדברי ה"ר אליעזר ממיץ והוא כתב שאפי' לדבריו אין אפייה אחר אפייה ולא צלייה אחר צלייה כלי שיש בו תבשיל קר אסור ליתנו על גבי קדרה הטמונה כדי להתחמם ה אם הקדרה חמה בענין שהעליון יכול להתבשל ואם אינו יכול להתבשל מותר אם אין בו דבר קרוש (י) אבל אם יש בו דבר חם יכול ליתנו כדי שישמר חומו · כלי ראשון מבשל אפילו לאחר שהעבירו מעל האש הלכך אסור ליתן בו אפילו בשר שור אף ע"פ שצריך

במבושל אע"פ שלא נמוח ואסיקנא ולא היא דכ"ע שלקות מברכין עליהם בפה"א וע"כ לא אמר ר"י התם אלא משום דבעינן טעם מצה וליכא אבל הכא אפילו רבי יוסי מודה וכן פסקו כל הפוסקי' דמברכין עליהם בפה"א וגבי רקיק מבושל קי"ל כר"י וא"כ ע"כ לומר דסבר דלא דמי לרקיק המבושל דשאני התם דבעינן טעם מצה וליכא וסמ"ק כתב ג"כ דברי רא"ס והביא ראיה שיש בישול אחר צלייה מדאמרינן בפ"ק כל שעה (מא·) צלאו לקרבן פסח ואח"כ בשלו חייב לפי שהבישול מבטל את הצלייה וכתב אח"כ ומיהו בדבר לח וצלול לד"ה יש בישול אחר בישול לאחר שנצטנן אם חוזר ומרתיח והשתא יש ג' חלוקים בדבר לח וצלול לד"ה יש בישול אחר בישול ובדבר יבש אם ראשון ושני הכל דרך אפייה וצלייה לכאורה לד"ה אין אפייה אחר אפייה ואין צלייה אחר צלייה וסברא הוא דגם הר"א מודה בזה אבל כשהראשון דרך אפייה או צלייה והשני בבישול בתוך מים אוסר הר"א דיש בישול אחר אפייה וצלייה דומיא דההיא דרקיק מבושל ולפיכך מותר להניח צלי סמוך לאש כדי לחמם אפי' היד סולדת בו ויש רוצים לומר דגם בזה אסר הר"א ואינו נראה לפי הראיה שהוא מביא מרקיק ופסח אינו כ"א דוקא היכא שבשל בסוף במים או ביין עכ"ל וזהו שכתב רבינו בסמוך בשם הר"פ ודע דכי היכי דאותביה ראבי"ה ממסקנא דפ' כיצד מברכין (לח:) לדחויי דאין בישול מבטל האפייה ושאני התם דבעי' טעם מצה וליכא איכא לדחויי נמי דטעמא דצלאו ואח"כ בשלו חייב לאו משום דבישול מבטל את הצלייה אלא משום דאמר קרא ובשל מבושל מ"מ וכדאמר התם עולא והא דתנן כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת וכל שלא בא בחמין מלפני השבת מדיחין אותו בחמין בשבת חוץ מן המליח הישן וקוליים האספנין שהדחתן היא גמר מלאכתן פירש"י כל שבא בחמין כלומ' שנתבשל שורין אותו בחמין כדי שיהא נמוח וכל שלא בא בחמין כגון בשר יבש שאוכלין אותו ע"י הדחק מדיחין ולא אמרינן זהו בישולו אבל לא שורין · חוץ מן המליח הישן דג מליח של שנה שעברה וקוליים האיספנין שם דג שאוכלין אותו מחמת מלחו ע"י הדחה בחמין והכך אפי' הדחה נמי לא שזהו גמר מלאכתן והוי בישול עכ"ל ואמרינן בגמרא שאם הדיח מליח הישן וקוליים האספנין בחמין חייב חטאת משמע מדברי רש"י דנתבשל לפני השבת דוקא הוא דשרי לשרותו בחמין בשבת ולא נתבאר בדבריו אי בעינן שיהיה מבושל כ"כ או במבושל כמאכל בן דרוסאי סגי והתו' כתבו בפרק כירה (לט·) כל שבא בחמין פי' שנתבשל לגמרי כדמפרש בפרק חבית כגון תרנגולת דרבי אבא וכ"כ ר"י בה"ג וז"ל כל שבא בחמין מע"ש כלומר שנתבשל כל צרכו וכן כתב בהגהות תוספות פ"ט אבל הרמב"ם כתב בפכ"ב דבר שנתבשל קודם השבת או נשרה בחמין מלפני השבת אע"פ שהוא עכשיו צונן מותר לשרותו בחמין בשבת ונראה מדבריו דאפי' לא נתבשל כמאכל בן דרוסאי נמי כיון שנשרה במים רותחים חשוב מבושל לענין שלא יחשב כמבשל בשבת כששורה אותו בשבת בחמין (ג) וצ"ל דלישנא דמתני' קשייה דקתני שבא בחמין ולא קתני שנתבשל ומפני כך פירש"י בפ' כירה כל שבא בחמין כל מליח שבא בחמין מע"ש חוזרים ושורים אותו בחמין בשבת ואין בו משום תיקון שהרי נתקן כבר קצת עכ"ל כלומר דבא בחמין דקתני קאי בין לדבר מליח בין לשאינו מליח דבדבר מליח הוא ביאה לבד ובדבר שאינו מליח הוא בישול ואינו דבר מליח נקט שבא ולא נקט שנתבשל והרמב"ם לא נראה לו לידחק בכך ומ"ה סתם וכתב דבר שנתבשל או נשרה ולא חילק בין מליח לשאינו מליח: וכ' ר"י בה"ג דהא דתנן שורין אותו בחמין בשבת אפי' בכלי ראשון נמי שרי וכ"כ הר"ן בפרק כירה וכתבתיו בסמוך וכן כתבו התוס' שם (לט·) והא דתנן כל שלא בא בחמין מדיחין אותו בחמין בשבת כתבו התו' (שם) בפ' כירה לפרשב"א דעירוי ככלי שני ואתא שפיר הכא דאין שורין אותו בכלי ראשון אבל מדיחין אותו מכלי ראשון דרך עירוי אבל לפר"ת דמפרש דעירוי הוי ככלי ראשון ע"כ מדיחין אותו מכלי שני קאמר וא"כ מאי איריא מדיחין אפי' שורין נמי ואור"י דאפי' בכלי שני אין שורין דהואיל והמים חמין מיחזי כמבשל א"כ ה"ה שורין אותו כיון דאיירי בכלי שני והא דנקט מדיחין לאשמועינן דאפי' הדחה הויא גמר מלאכה במליח הישן וקוליים האספנין עכ"ל: וקוליים האספנין פירש"י בפ' כירה שהוא דג שקורין טונינא · וכתוב בספר הפרדס שי"מ מליח הישן וקוליים האספנין שניהם טרית הם ולאו הכין הוא אלא מליח הישן בשר מלוח הרבה ודיקא נמי שאומר ישן שלא יאכל כלל אם לא ידיחנו בחמין אבל טרית אני אומר שמותר לרחוץ במים קרים בשבת כל דהוא ואכיל ליה מידי דהוה ארחיצת כוסות וקערות שמותר לעשות כן בשבת שהיו אומרים דאסור לאכול טרית דהיינו טונינא אם לא ירחצנו בע"ש ד הדחתו של טרית לאו זה גמר מלאכה שתהא אסור הדחתה בשבת דנאכל מחמת מלחו וכדאמרי' מוליח טרופה אוכלין אותה הספנין חי מחמת מלחו וכל שהוא נאכל מחמת מלחו אין הדחתו גמר מלאכתו וקוליים האספנין דג מלוח הרבה שאינו יכול לאכלו מחמת מלחו אא"כ ידיחנה בחמין עכ"ל ודבריו מגומגמים דא"כ אפי' במים חמין מותר להדיח הטונינא ולמה לא התיר אלא במים קרים:

כלי שיש בו תבשיל קר אסור ליתנו ע"ג קדירה וכו' אבל אם יש בו דבר חם יכול ליתנו וכו' כבר נתבאר כל זה בסימן רנ"ח: **כלי** ראשון מבשל אפי' לאחר שהעבירו מעל האש הלכך אסור ליתן בו אפילו בשר שור וכולי ומותר ליתן בו מלח וכו' בפ' כירה (מב·) תנן האלפס והקדרה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי ופירש"י שהעבירן מן האור: מרותחין · בין השמשות: לא יתן לתוכן תבלין · משתחשך דכלי ראשון כל זמן שרותח מבשל: אבל נותן הוא לתוך הקערה · דכלי שני אינו מבשל ובגמ' (שם:) סבר רב יוסף למימר מלח הרי הוא כתבלין דבכ"ר בשלה ובכלי שני לא בשלה א"ל אביי תני ר' חייא מלח אינה כתבלין דבכ"ש נמי בשלה ופליגא דר"כ דאמר

דבישול מבטל הצלייה כדאמר ר' יוסי גבי מצה האי בשל מבושל מאי עביד ליה וי"ל דר' יוסי יליף מבשל מבושל דבישול מבטל אפייה עכ"ל משמע דבהא פליגי ר' יוסי סבר כיון דגלי קרא דבשל מבושל דהבישול מבטל הצלייה ה"ה בישול מבטל האפייה ור"ת ס"ל דאעפ"י דגלי קרא בצלייה באפייה לא גלי ולעולם בישול אינו מבטל האפייה והכי נמי מבואר ממ"ש התו' עוד בד"ה עולא אמר אפי' תימא ר' מאיר וכו' הכא מדמה פסח לבישול מצה וכו' הבאתיו לעיל בסמוך · ובפי' כל שבא בחמין וכו' האריך ב"י וז"ל המרדכי ר"פ כירה כל שבא בחמין וכו' פי' הר"א ממי"ץ מכאן דאין בישול אחר בישול וא"כ כל דבר שנתבשל כל צרכו מותר להחזירו לכלי ראשון להתחמם או ליתנו אצל האש ופי' כל שבא בחמין וכו' שורין אותו בחמין בכ"ר ושלא בא בחמין מלפני השבת מדיחין אותו בחמין בכ"ר חוץ ממליח הישן כו' פי' אלו שלשה וכיוצא בהן שבהדח' בעלמא מתבשלין דבישול אינו תלוי לא בכ"ר ולא בכ"ש אך לפי דבר שמתבשל כדלקמן גבי מלח דא"ד דאפי' בכ"ש נמי בשלה וא"ד דאפי' בכ"ר נמי לא בשלה ובהגהת מרדכי כתב על זה והתו' פ' כירה ריש (דף ל"ט) פי' מדיחין אותו בחמין היינו בכ"ש דאילו כ"ר מבשל אפי' ע"י עירוי לקמן לפר"ת ואפי' בכ"ש דוקא מדיחי' אבל לא שורין ואע"ג דתבלין שרינן ליתן בתוך הקערה ואע"ג דהתם איכא שרייה י"ל דתבלין לא הוי אלא למתק הקדירה ולא דמי כל כך למבשל והיכא דבא בחמין בכ"ר איכא לספוקי אי שורין אותו בחמין היינו בכ"ש או אפילו בכ"ר עכ"ל נראה ודאי כיון דמספקא אזלינן לחומרא דאף דבר שנתבשל כבר והוא יבש דאסור לשרות אותו בחמין בכ"ר או ע"י עירוי לר"ת אלא בכ"ש ואם לא נתבשל כל צרכו מדיחין אותו בכלי שני אבל לא שורין אפי' בכ"ש והכי נקטינן ובש"ע כתב בסתם ולא פירש. כלי שיש בו תבשיל קר וכו' נתבאר לעי' בס"ד בסי' רנ"ח:

כ"ר מבשל אפי' לאחר שהעבירו מעל האש וכו' בפ' כירה תנן האלפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין דכלי ראשון כל זמן שהוא רותח מבשל אבל נותן הוא לתוך הקערה דכ"ש אינו מבשל וקאמר בגמר' בלשון שני מלח איננה כתבלין דאפי' בכ"ר נמי לא בשלה וכדרב נחמן דאמר מילחא צריכא בישולא כבישרא דתורא ופסקו הפוסקים כהאי לשון שני והיינו לאחר שהעבירו מן האש דאפי' בכ"ר לא בשיל בישרא דתורא אלא ע"י רתיחות וכשהעבירו מעל האש ונחו רתיחותיו לא בשיל בה בישרא דתורא אבל אם הוא ע"ג האש דאיכא רתיחות אפי' בישרא דתורא בשלה ביה וכתב הרא"ש משמע הכא דבישרא דתורא לא בשלה בכ"ר ומותר לתת בשר חי לתוך כ"ר שהעבירוהו מעל האור ומיהו אי מליח ישן הוא אפשר דאסור דממהר להתבשל כדאמרינן לעיל ואפי' נמלח מחדש נהי דבשר אינו מתבשל הלחלוחית והמלח והדם שבתוכו מתבשל ונבלע בבשר ואסור עכ"ל וקצת תימה דתחלת דבריו הם לענין איסור שבת בבשר שנמלח והודח כדינו דמותר לתתו חי לתוך כלי שהעבירוהו מעל האור בשבת כיון דאינו מבשל אלא דאם חזרו ומלחוה לא מבעיא אם הוא מליח ישן דהבשר עצמו אפשר דממהר להתבשל כדתנן בפ' חבית חוץ מן המליח ישן אלא אפי' נמלח עתה נהי דבשר אינו מתבשל וכו' וסיים באיסור דם שאמר הלחלוחית והמלח והדם שבתוכו מתבשל ונבלע בבשר וצ"ל דודאי עיקר דינו לענין איסור שבת אלא אגב זה בא להורות ג"כ לענין איסור דם דכן הדין אם שמו בשר שנמלח ולא הודח מדמו בכ"ר שהעבירוהו מן האש אע"ג דהבשר עצמו אינו מתבשל מ"מ לחלוחית המלח והדם שבתוכו מתבשל ונבלע בבשר ואסור והיה לו לומר לחלוחית המלח והדם שעליו מאי הלחלוחית והמלח ועוד דה"ל לומר והדם שעליו מאי והדם שבתוכו אלא אמר הלחלוחית לענין איסור שבת דאפי' בשר שנמלח והודח כדינו ולא חזר ונמלח אפ"ה הלחלוחית שעליו ושבתוכו מתבשל ואסור לתתו חי לתוך כלי ראשון שהעבירוהו מן האש וכן בשר שלא נמלח כלל ונתנוהו לתוכו ג"כ הדם שבתוכו נתבשל אעפ"י שאין שום מלח ולא שום דם על הבשר וכן בנמלח ולא הודח גם כן לחלוחית המלח והדם שעליו נתבשל ונבלע בבשר ואסור ולפ"ז ניחא הא דרבינו לא הזכיר מליחה והוא לפי שלא בא כאן אלא להורות לענין איסור שבת בלבד ולכן כתב בסתם אסור ליתן בו בשר שור דאפי' בשר שנמלח והודח כדינו ולא חזר ונמלח נמי אסור בשבת משום מבשל דאעפ"י דהבשר אינו מתבשל מ"מ הלחלוחית שבו מתבשל והא דכתב הרא"ש בתחלה ומשמע דבישרא דתורא לא בשלה בכ"ר ומותר לתת בשר חי לתוך כ"ר וכו' ה"ק לפי משמעות התלמוד נראה דמותר לתת בשר חי וכו' ומיהו אם מליח ישן אפשר דאפי' הבשר עצמו מתבשל ואסור ואפי' נמלח מחדש נמי אסור משום דהלחלוחית מתבשל השתא לפ"ז אפילו נמלח והודח כדינו ולא חזר ונמלח נמי אסור בשבת משום דהלחלוחית מתבשל כגלפע"ד דהיה מפרש רבינו בדברי הרא"ש אבל ממ"ש הרב בש"ע וז"ל ויש מי שאוסר לתת לתוך כלי זה בשר מלוח אפי' הוא של שור עכ"ל דאלמא דבאינו מלוח שרי וכתב כן לפי משמעות דברי הרא"ש כפשוטו שכתב תחלה בסתם מותר לתת בשר חי לתוך כלי ראשון שהעבירוהו מעל האור ואח"כ כתב ומיהו אי מליח ישן הוא וכו' דאלמא דמ"ש תחלה דמותר היינו בלא נמלח והיינו בשנמלח והודח כדינו ולא חזר ונמלח דמותר לתתו בשבת לתוך כ"ר ואין בו משום מבשל ולא חיישינן ללחלוחית אלא כשחזר ונמלח התם הוא דאמרינן דלחלוחית המלח שעליו מתבשל לפי שהוא קצת רותח מכח המליחה וכך הבין רבינו ירוחם שכתב כן בנתיב ט"ו ח"ה סוף אות כ"ה בשר חי שנתנוהו לכלי רותח שהוסר מעל האור ונדבק בדפני הכלי ביבש כתבו בתוספות שמותר על ההיא דשבת דבישרא דתורא לא בשלה ומ"מ אם נמלח ועדיין לא עמדה במלחה והדביקה בתוך כלי רותח אסור ול"מ אם מלוח ישנה היא דממהרת להתבשל אלא אפילו נמלח עתה אסור שאף עפ"י שהבשר אינו מתבשל לחלוחית הדם שבתוכו מתבשל ונבלע בבשר ואסור וכ"כ הרא"ש וכ"ל כי מ"ש במלוח ישן דממהר להתבשל דמיירי

דרכי משה

(ג) וצ"ע דהא לעיל כתב בשם הרמב"ם דאפילו לשרות אסור אלא כשנתבשל כל צרכו ואין לחלק לדעת הרמב"ם בין דבר לח לדבר יבש וכמ"ש לעיל וצ"ע: כתב

פרישה

(ס) **ואסור** ליתן פת כו' וכ"כ רמ"א המג"ה לכתחלה דאסור: (ע) **דקאמר** בגמ' לחד לישנא כו' אע"ג דאין הלכה כאותו לשון מ"מ מאחר דאיכא חד דיעה במלח י"ל דשאני מלח דצריכה בשול כבשרא דתורא ושמא בפת כ"ע מודו מהרש"ל וכמ"ש בסמוך בפנים: (י) **אבל** אם יש בו דבר חם כו' אפי' יכול להתבשל כיון שאינו מכוין לכך ועיין במ"מ:

חדושי הגהות

דאיכא שאר דברים שמתבשלים בכ"ש ולהוציא סתם משנה ממשמעותה דקתני אבל נותן הוא לתוך הקערה דמשמע כ"ש אינו מבשל לעולם (מהרל"ח): ד ר"ל שהם היו אומרים דאסור משום הדחה אבל באמת אינו דהדחתו לאו זה גמר מלאכתו וכו' (דרישה): ה ר"ל אפילו אם הקדירה חמה בענין שהעליון יכול להתבשל (מהרל"ח) נראה

שצריך בישול רב ואינו מתבשל מ"מ לחלוחית שבו מתבשל ומותר ליתן בו מלח שאינו ממהר להתבשל: מיחם של נחשת שהעבירו מעל האש ואין בו מים או שיש בו מים חמין לא יתן בו מים צוננין מועטין מפני שהן מתחממין: אבל נותן בו מים רבים להפשיר' אפי' אם מפעפעין אותו ומחזיקין אותו שרי כיון שאינו מכוין לכך כוס שהריק בו מים חמין מכלי ראשון לשתייה מותר לערב עמהם צוננים בין שיתן חמים שבו לתוך הצוננין או שיתן הצוננין לתוכו (ו) [ה] אבל ספל שיש בו מים חמין לרחיצה אפי' הוא כלי שני אסור

דמיירי שהכ"ר הוא של חלב כגון שקדרה חולבת דאל"כ אין כאן לחלוחית ולא דם בבשר עד שיתבשלו ויהיה נבלע בבשר מאחר שהמלוח ישן עכ"ל הבין שדברי הרא"ש מתחלה ועד סוף לא בא להורות אלא לענין איסור דם ומתחלה כתב דבשר חי שלא נמלח כלל מותר לתת לתוך כ"ר שהעבירוהו מעל האש ולפ"ז צ"ל דמ"ש דמותר לתת וכו' היינו שאם נתנוהו מותר בדיעבד דלכתחלה פשיטא דאסור אבל בנמלח אסור אפי' דיעבד משום דלחלוחית דם ומלח מתבשל לפי שהוא רותח מחמת מליחה מאח"כ בלא נמלח אלא דמ"ש דמליח ישן מיירי בכלי חולבת וכו' לפע"ד דאינו נכון ומ"ש דבמלוח ישן אין בו לחלוחית משמע. שהבין דמיירי בבשר שנמלח ולא הודח ונתייבש ואין בו לחלוחית דם ומלח ומותר בדיעבד לדעת מקצת פוסקים אפי' נתבשל ממש ואין זה דעת הרא"ש אלא רצונו לומר בשר שנמלח והודח כדינו ואח"כ חזר ומלחו בחביות כמו שרגילין דאותו מליח ישן יש בו לחלוחית הרבה ומיירי לענין איסור שבת דכיון דמליח ישן הוא בקל הוא מתבשל כדתנן חוץ מן המליח הישן כדפי' ואף לפי הבנתו בדברי הרא"ש דמיירי לענין איסור דם האי מליח ישן לענין איסור שבת קאמר ועוד דאף מליח ישן יש לפרשו לענין איסור דם ובבשר יבש והיינו דס"ל להרא"ש כמ"ש המרדכי בפרק כירה דאפילו בבשר יבש אין להתיר אם רחץ אותו מכ"ר שהוגבה מעל האור וכן ראיתי בתוך אלפסי שכתב כך ע"ש ר"י וז"ל ומ"מ לא רצה להתירו דנהי דהבשר אינו מתבשל מכל מקום הדם עצמו מתבשל מהר ונבלע בבשר עכ"ל וכ"כ עוד במרדכי פ' כל הבשר בשם ספר רוקח דאפי' בשר יבש אסור אבל לפענ"ד דכל זה לא עלה על דעת הרא"ש מעולם שהרי מדכתב ומיהו אי מליח ישן הוא אפשר דאסור דממהר להתבשל כדאמר לעיל ואפי' נמלח מחדש אלמא דמליח ישן אסור טפי מנמלח מחדש ואי איירי בבשר יבש ושמוהו בכלי חולבת או לענין איסור דם אדרבה נמלח מחדש אסור טפי אלא כל דברי הרא"ש לענין איסור שבת הן ומליח ישן קל להתבשל כדתנן חוץ מן מליח ישן ולא בבשר יבש קאמר אלא מונח בכלי בתוך הציר אלא דבסוף לשונו הזכיר דם להורות אגב זה גם לאיסור דם כדפי' ומ"מ הב"י הבין כמ"ש הר"י דמ"ש הרא"ש מותר לתת בשר חי כו' היינו בלא נמלח ואינו אסור אלא בנמלח ויש להביא ראיה לסברא זו ממליגת תרנגולת בכ"ש כשהיד סולדת בו דשרי ולא אמרינן אע"ג דכ"ש אינו מבשל מ"מ לחלוחית הדם מתבשל ונבלע בתרנגולת אלא בע"כ דליתא לסברא זו אלא בנמלח· מיהו לדברי רבינו דאוסר בשבת אפי' בלא נמלח כדפי' ליכא להקשות ממליגת תרנגולת דיש לתרץ דבמליגת תרנגולת נמי לא שרי לכתחלה למולגה בכ"ש שהיס"ב בו דחיישינן דהדם מתבשל אלא דבדיעבד שרי· ובהגהת ש"ע כתב וז"ל וכ"ל דבלא מלוח נמי אסור אלא דנקט מלוח דבלאו הכי אסור משום דם שבו עכ"ל ותימה וכי לא אשכחן בשר שאינו מלוח ואין בו דם כגון שנמלח והודח כדינו ולא חזר ונמלח וכדפי' אלא הדבר ברור דהש"ע הבין מדברי הרא"ש דאין איסור אלא בנמלח משום דלחלוחית של מליחה הוא קצת רותח אבל הלחלוחית בלא מליחה אינו מתבשל כדפי' והרב בהגה"ה נמשך אחר דברי רבינו דמשמע מדבריו דאף הלחלוחית שבבשר בשלא נמלח נמי מתבשל בכ"ר שהעבירוהו מעל האש ועל כן רצה לפרש גם דברי ש"ע ע"פ דעת רבינו וליתא אלא שתי דעות הן ולענין הלכה נקטינן להחמיר כדברי רבינו:

מיחם של נחשת וכו' משנה ומסקנת הגמר' פ' כירה (דף מ"א) דהלכה כשמואל דכל שנותן להפשירם אפי' אם מצרפין את המיחם כגון שמילאהו מים דבר שאין מתכוין הוא ומותר כר"ש וכתב התו' בד"ה ומיחם שפינה וכ"כ הר"ן דלא הוי פסיק רישיה דאפשר שלא יגיע לצירוף וה"ה כתב בפי"ב שכל שהוא אסור מפני תקון כלי כל שאינו מתקנו פטור אפי' לר' יהודה המחייב בדבר שאינו מתכוין וה"ה לר"ש אפי' הוי פסיק רישיה שרי וכן בקטימת קיסם כל שאינו מתכוין לחצות בו שיניו אף עפ"י שראוי לכך בקטימתו פטור וע"ש: **כוס** שהריק בו מים חמין וכו' כבר הביא ב"י הסוגיא ופירושה ולא באתי אלא לבאר ולברר דברי רבינו שהם סתומים ותמוהים במקצת דבריו וכמ"ש ב"י ועל מה שכתב ביישובם איכא לתמוה טפי כמו שנבאר בס"ד והנה לפע"ד דכל דברי רבינו הם ע"פ דברי התו' והוא דב"ש דאמר נותן אדם חמין לתוך צונן אפי' בכ"ר דחמין לתוך צונן אינו מבשל כמו שפי' ר"ת דחמין לתוך צוננין משמע שהצוננין שלמטה מרובין שדרך ליתן המועט במרובה ולכך אין מבשלין החמין המועטים כלל לפי שמתערבים בצוננין המרובין ומתבטל חמימותן ולא צונן לתוך חמין אפי' בכ"ש דגזרי ב"ש כלי שני אטו כ"ר והיינו נמי שהחמין שלמטה מרובין ומתערבים בהם הצוננים המועטים ומתבשלין וב"ה דפליגי ושרו צונן לתוך חמין היינו דוקא בכ"ש כדקתני בד"א בכוס משמע דבכ"ר מודו ב"ה עכ"ל וז"ש רבינו כוס שהריק בו וכו' פירוש דכיון דהחמין שבכוס הם כ"ש מותר לערב עמהם צוננין בין שיתן חמין שבו לתוך צוננין או שיתן הצוננין לתוכו ומשמע דלב"ה דלא גזרי כ"ש אטו כ"ר אפי' נותן צוננין מועטין לתוך חמין מרובים נמי שרי דכ"ש אינו מבשל אף למאי דקי"ל תתאה גבר ולכן כתב רבינו כאן גבי כוס שהחמין בתוכו הם בכ"ש דמותר ליתן לתוכו צוננין בסתם דמשמע אפי' צוננים מועטין לתוך חמין מרובין: **ומ"ש** אבל ספל שיש בו מים וכו' הוא תמוה דבגמרא אסיקנא דא"ל אביי לרב יוסף הכי תני ר' חייא ספל אינו

דאמר צריך מלח' בישולא כבישרא דתורא וא"ד א"ל אביי תני רבי חייא מלח אינה כתבלין דאפי' בכ"ר נמי לא בשלה והיינו דר"כ ופסק הרי"ף והרא"ש כלישנא בתרא וכ"פ הרמב"ם בפכ"ב וכן פסקו התוס' (שם) אלא שסיימו וכתבו והמחמיר כלישנא קמא שלא ליתן מלח בקערה כ"ז שהיד סולדת בו תע"ב וכתב הרא"ש משמע מהכא דבישרא דתורא לא בשלה בכלי ראשון ומותר לתת בשר חי לתוך כ"ר שהעבירוהו מעל האור ומיהו אי מליח ישן הוא אפשר דאסור דממהר להתבשל כדאמר לעיל ואפי' נמלח מחדש נהי דבשר אינו מתבשל הלחלוחית והדם והמלח שבתוכו מתבשל ונבלע בבשר ואסור· וכתב הר"ן דהא דמלח אפי' בכלי ראשון לא בשלה היינו לאחר שהעבירוהו מהאור דאי ע"ג האור אפי' בישרא דתורא בשלה ביה ופשוט הוא· וכתוב בשבלי הלקט בשם רבינו שמחה על המלח שנתנו בזורה רותח' במזיד בשבת אינו רואה בה טעם לאיסור אלא מטעם דהוי דבר שיש לו מתירין ולא מטעם שאור ותבלין דלטעמא עבידי היכא דלא יהבי טעמא בטלי כשאר איסורי' כדמוכח פ' גיד הנשה (צט:) שאור של חטין שנפל לתוך עיסת חטים וכו' אילו היה בו להעלו' בק"א היה בטל אילו לא היה בו כדי להחמיץ וכל זה וזה גורם כך הוא שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עיסה ונצטרפו וחמצו דקי"ל זה וזה גורם מותר ואין לך זה וזה גורם גדול מזה דמסתמא נמלח מע"ש אלא שלא נמלח כ"כ ומטעם דבר שיש לו מתירין אינו נראה לאוסרו שהרי נתבטל קודם שנעשה אסור ע"י בישול דצריכה מילחא בישולא כבישרא דתורא ומשע"ה שנמוח נתבטל ע"כ (ד) וכ' בהג"מ' מרדכי שקרוב הדבר דלא מיקרי כ"ר אלא אם סילקו מן האש מיד אבל אם הניחו לעמוד להפיג רתיחתו ה"ל כלי שני ולי משמע ממה שאמר בפ' כירה (מ:) גבי נתינת קיתון של מים כנגד המדורה שכ"ז שהיד סולדת בו חשוב כלי ראשון ואף ע"פ שגם בכלי שני היד סולדת אין לו דין כלי ראשון משום דשאני כלי ראשון שנתחמם באור עצמו וכמו שכתבו התוס' בפ' כירה גבי הא דאמרי' וש"מ דכלי שני אינו מבשל דאפי' אם יד סולדת בו אינו מבשל מפני שאין דפנותיו חמין והולך ומתקרר: וכתב התוס' שרשב"ם סובר דלא מיתסר אלא ליתן התבלין לתוך הכלי ראשון אבל מותר ליתן התבלין לתוך הקערה ולערות עליהם מכלי ראשון דעירוי דכלי ראשון אינו ככלי ראשון ור"י אוסר דעירוי ככלי ראשון והרא"ש והר"ן כתבו שר"ת אוסר ודברי הר"ן נוטין לדברי רשב"ם ודברי הרא"ש לדברי ר"ת וכן דעת ה"ה שכתב בפכ"ב שפירש"י דעירוי ככ"ר ושכן נראה מלשון הרמב"ם אבל קצת מפרשים התירו וזהו נראה דעת הרמב"ן והרשב"א להלכה אבל למעשה ראוי להחמיר כדעת רש"י עכ"ל: **מיחם** של נחש' שהעבירו מעל האש וכו' משנה בפרק כירה (מא.) מיחם שפינהו לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו אבל נותן הוא לתוכו או לתוך הכוס כדי להפשירן ובגמרא (שם) בעי מאי קאמר אמר אביי ה"ק המיחם שפינהו ויש בו מים חמין לא יתן לתוכו מים מועטין בשביל שיחמו אבל נותן לתוכו מים מרובין כדי להפשירן ומיחם שפינה ממנו מים לא יתן לתוכו מים כל עיקר מפני שמצרף ור"י היא דאמר דבר שאין מתכוין אסור ופירש"י שפינהו לעצמו מעל האור: ולצירוף פי' דהיינו טעמא שבשכלי מתכות חם ונותן לתוכו צונן מחזקין את הכלי וזה היא גמר מלאכת הצורפים: ובתר הכי אמרי' א"ר ל"ש אלא שיעור להפשיר אבל שיעור לצרף אסור ושמואל אמר אפי' שיעור לצרף מותר ופירש"י ל"ש. דפינהו שרי לתת לתוכו צונן· אלא שיעור להפשיר. ולא לצרף כגון שלא מילאוהו כולו ורב משמע ליה פינהו שפינה ממנו מים חמין: אפי' שיעור לצרף. שמילאוהו כולו: ואוקימנא לשמואל כר"ש דמתיר בדבר שאין מתכוין וכיון דקי"ל כר"ש קס לה הלכה כשמואל ובכל גוונא שרי ליתן לתוכו מים מרובים כדי להפשירן וכתב הר"ן ואע"ג דמודה ר"ש בפסיק רישיה הכא לאו פסיק רישיה הוא לפי שכשמצרפין הכלי מחמין אותו תחלה ביותר והכא אפשר שלא יגיע לצירוף מפני שהמים שבתוכו מונעין אותו מלהתחמם כ"כ וה"ה כתב בפי"ב שנראה מדברי הרמב"ם שכל שאינו מכוין לצרף אין ראוי לומר בו פסיק רישיה ולא ימות ולחייב מפני שכשהוא מתכוין הוא עושה מלאכה וכשאינו מתכוין אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי:

כוס שהריק בו מי' חמין מכלי ראשון וכו' שם (מב:) ת"ר נותן אדם חמין לתוך צונן ולא צונן לתוך חמי' דברי ב"ש וב"ה א' בין חמין לתוך צונן ובין צונן לתוך חמין מותר בד"א בכוס אבל באמבטי חמין לתוך הצונן ולא צונן לתוך החמין ור"ש בן מנסיא אוסר אר"כ הלכה כר"ש בן מנסיא סבר ר"י למימר ספל הרי הוא כאמבטי א"ל אביי תנא רבי חייא ספל אינו כאמבטי ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא דספל הרי הוא כאמבטי וא"ר כ הלכה כר"ש בן מנסיא אלא בשבת רחיצה בחמין ליכא מי סברת ר"ש אסיפא קאי ארישא קאי וב"ה מתירין בין חמין לתוך צונן בין צונן לתוך חמין ור"ש בן מנסיא אוסר צונן לתוך חמין לימא ר"ש בן מנסיא דאמר כב"ש ה"ק לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה א"ר הונא בריה דרב יהושע חזינא לרבא דלא קפיד אמיא מדתני רבי חייא מערה אדם קיתון לתוך ספל של מים בין חמין לתוך צונן בין צונן לתוך חמין ופירש"י חמין לתוך צונן· דקסב' תתאה גבר ואין החמין מרתיחין את הצונן אלא מפשירין: ולא צונן לתוך חמין. שהתחתונים מרתיחים את העליונים דתתאה גבר: בכוס· דלשתייה קא בעי להו ולא ניחא ליה שיחומו הרבה ועוד דכלי שני הוא: אוסר. אפילו חמין לתוך צונן: ספל הרי הוא כאמבטי· ואע"ג דכלי שני הוא הואיל ולאו לשתייה אלא לרחיצה אסירי דניחא ליה שיחומו הרבה וגזרינן: מי סברת ר"ש אסיפא קאי· דלא שרי ת"ק אלא חמין לתוך צונן ואתא איהו ואסר אף חמין לתוך צונן: ארישא קאי· לשתייה וצונן לתוך חמין דקא שרו ב"ה קא אסר: וכתב הרי"ף ומסקנא דשמעתין דהלכה כב"ה דקאמר א"ר הונא בריה דרב יהושע חזינא לרבא דלא קפיד מדתני רבי חייא וכו' ואע"פ שיש חולקים על הרי"ף ופוסקין כר"ש בן מנסיא דפסק ר"כ כוותיה וסוברים דלא אמרינן דר"ש בן מנסיא ארישא קאי אלא למאי דס"ד אבל השתא אסיפא קאי דאמבטי אפי' חמין לתוך צונן אסור וכמ"ש הר"ן ור"י בה"ג כבר נתן הרא"ש טעם לסברת הרי"ף וכן הסכים ר"י וגם הרמב"ם בפכ"ב פסק כדעת הרי"ף ז"ל וכתב התוס' דהא דתניא נותן אדם חמין לתוך צונן אפילו בכ"ר דחמין לתוך צונן אינו מבשל ולא צונן לתוך חמין אפילו בכלי שני דגזרו ב"ש כלי שני אטו כלי ראשון וב"ה דפליגי ושרו צונן לתוך חמין היינו דוקא בכלי שני כדקתני בד"א בכוס משמע דבכ"ר מודו ב"ה וכ"כ מדברי רש"י דחמין לתוך צונן אפי' בכ"ר שרי ולכן כתב רבינו דכלי ראשון והוא לשתייה מותר לערות ממנו לתוך צוננין ואסור לערות צוננין לתוכו: **ומ"ש** עוד רבינו וה"מ מעט צוננין אבל אם מרובין ואין יכולין להתבשל בהם אלא להפיג צינתן מותר הוא ממה שנתבאר בסמוך מיחם שפינהו ויש בו מים חמין לא יתן לתוכו מים מועטין בשביל שיחמו אבל נותן לתוכו מים מרובין כדי להפשירן: **ומ"ש** רבינו אבל ספל שיש בו מים חמין לרחוצה אסור

דרכי משה

(ד) כתב המרדכי פרק כירה והר"ר דן אומר דמלח שלנו דמתקנים אותו ע"י בישול אין לחוש כדתניא כל שבא בחמין לפני השבת וכו' ומ"מ המחמיר תע"ב: וכ"נ

דרישה

[ה] **אבל** ספל שיש בו מים חמין לרחוצה אפילו הוא כלי שני אסור ליתן בהם מים צוננין כו' עיין בב"י שמתמה ע"ז הלא מסקינן בגמרא דספל אינו כאמבטי ורבא לא קפיד ונתן אפי' צונן לתוך חמין כו' ע"ש שהאריך בתירוצים דחוקים· ולעד"נ דרבינו ס"ל כדעת התוספות ולא כהרי"ף שהתו' כתבו בהדיא שם בד"ה מי סברת ר"ש בן מנסיא קאי אסיפא ארישא

חדושי הגהות

ו נראה שדעת רבינו לפסוק כר"ש בן מנסיא דברייתא דאמר דאמבטי בין צונן לתוך חמין בין חמין לתוך צונן אסור משום דר"נ פסק כוותיה וקאמר בגמרא סבר רב יוסף למימר ספל הרי הוא כאמבטי א"ל

אסור ליתן בהם צוננים וכו' קשה בעיני דהא רב יוסף הוא דהוה סבר למימר הכי עד דא"ל אביי תני ר' חייא ספל אינו כאמבטי ומשמע דהדר ביה רב יוסף מסברתו וכ"כ הרא"ש וא"כ היאך פסק רבינו כמאי דהוה ס"ד מעיקרא ושבק מאי דס"ל לפום קושטא ומצאתי שכתב התוס' (שם) דהאי אמבטי איירי כגון שהוא כלי שני ואתא לאפלוגי בכ"ש בין כוס שהוא לשתייה לאמבטי לפי שחמין הרבה ואיכא למיגזר דהרואה אותן חמין כ"כ סבור דכ"ר הוא וכתבו דספל ג"כ הוא כלי שני

אסור ליתן בה צוננין דכיון שהם לרחיצה סתמא חמין הן הרבה ומתבשלין הצוננין שמערבים

ולפי דבריהם צ"ל שאע"פ שאמבטי וספל שניהם כלי שני הם האמבטי משמר חומו יותר מספל ומש"ה אמרו ספל אינו כאמבטי וע"פ פי' זה יש ליישב דברי רבי' דאפס' שהוא מפרש דאמבטי הוא עשוי לרחיצה ומפרש שהוא כלי שני כדברי התוספות ואפ"ה אסור ולא מפני שהרואה אותם חמין כ"כ יסבור שהוא כלי ראשון כדבריה' אלא מפני שכיון שהם לרחיצה סתמן חמין הרבה ומתבשלין הצוננין שמתערבין עמהם וספל הוא ג"כ כלי שני העשוי לרחיצה אלא שאינו משמר חומו כ"כ כמו אמבטי ומש"ה אמרו שאין דינו כאמבטי ומפני שאין ידוע לנו תמונת כלים אלו יש לנו לאסור בכל כלי שני העשוי לרחיצה ולכן כתב רבינו לאסור אפי' בספל דאנן לא מפלגינן בין אמבטי לספל דבתרווייהו אסרינן ועי"ל דס"ל לרבינו דכיון דאמבטי דברייתא הוי כלי שני א"כ ספל דשרי בגמרא הוי כלי ג' ורב יוסף הוה סבר למיגזר כלי ג' אטו כלי ב' ואהדרי' אביי מדתני ר' חייא וכיון שביאר רבינו וכו' אפי' הוא כ"ש תו ליכא למטעי בספל דנקט דהא פשיטא דלא אסר אלא בכלי שני ולא בשלישי ומש"ה לא דק ותני ספל במקום אמבטי אבל ברמזים כתוב וז"ל נותן אדם בכוס בין מים חמין לתוך צונן בין צונן לתוך חמין ובאמבטי חמין לתוך צונן ולא צונן לתוך חמין וספל דינו כאמבטי עכ"ל ושם א"א לפרש כמו שפירשתי כאן דברמזים אינו מסדר לשון מעצמו אלא דברי הרא"ש מקצר והולך וספל הנזכר בדברי הרא"ש קאמר דדינו כאמבטי והוא הפך ממ"ש בגמרא וממ"ש הרא"ש ואפשר שצריך להגיה שם אינו כאמבטי כי הסופר טעה בין אינו לדינו. ודע' הר"ן שלא כדברי התוס' בזה אלא אמבטי היינו כ"ר ואסור ליתן בו צונן לתוך חמין אפי' להפשיר מדלא מפלגינן באמבטי כדמפלגינן במיחם דדוקא בכ"ר אחר הוא דאיכא לאיפלוגי דבכדי שיחמו אסור ובכדי להפשירן שרי אבל באמבטי מתוך שמקפידין הרבה על חומו בכל ענין אסור וכ"כ ר"י בח"ג: וכתב דטעמא משום דאמבטי הוא לרחיצה ושיש מי שפירש דצונן מועט לתוך חמין מרובין הוא דאסור אבל בהפך מותר ושראשון נראה עיקר. וכתב עוד הר"ן ובכ"ש בכולהו גווני שרי ואפילו טפי מהפשר דכיון דכלי שני אינו מבשל למאי ניחוש ליה ומאי דאמרינן נותן אדם חמין לתוך צונן ופירש"י טעמא משום דתתאה גבר הקשו עליו התוס' דא"כ תיקשי למ"ד עילאה גבר ולמ"ד תתאה גבר הא מבשל כדי קליפה אלא נראה כמו שאומר ר"ת דחמין לתוך צונן משמע שהצוננין שלמטה מרובים שכן דרך ליתן המועט במרובה ולכך אין מבשלין המועטין כלל לפי שמתערבין בצוננין המרובין ומתבטל חמימותן ולא צונן לתוך חמין שהחמין שלמטה מרובין ומתערבין בהם הצוננים המועטים ומתבשלים וכ"פ ר"י בח"ג (ה) וז"ל ומה שאמרנו באמבטי דחמין לתוך צונן מותר דוקא חמין מועט לתוך צונן מרובה אבל בהפך אסור ורבי' כתב כדברי רש"י דטעמא משום דתתאה גבר ומשמע ודאי דאפי' בכ"ר ורחיצה נמי ליתן חמין לתוך צונן ומ"ש וכן הדין בכ"ר והוא לשתייה לאו למימרא דדוקא בכ"ר דשתייה מותר לערות ממנו לתוך צוננין אבל בכ"ר דרחיצה לא
דהא

אינו כאמבטיא ורבא נמי לא קפיד מדתני ר' חייא מערה אדם קיתון של מים לתוך ספל של מים בין חמין לתוך צונן בין צונן לתוך חמין. ומ"ש ב"י ליישב דכיון שפי' התוספות דאמבטיא נמי כ"ש הוא ואין ידוע לנו תמונת כלים אלו יש לנו לאסור בכל כלי שני העשוי לרחיצה עכ"ל תמוה דא"כ למה לו לרבינו להזכיר ספל יאמר בסתם דכל כלי שני לתוך צונן נמי אסור בספל כמו באמבטי ועוד דלפי טעמו אפילו חמין דהלכה כר"ש בן מנסיא דאוסר באמבטי אפי' חמין לתוך צונן לדעת התו' דלא כהרי"ף וא"כ קשה למה מתיר רבינו בספל חמין לתוך צונן. וכתב עוד ב"י ועי"ל דרבינו מפרש דספל דמתיר בגמרא הוא כלי שלישי כו' והא ודאי ליתא דאם כן מאי מקשה בגמרא ולמאי דס"ד מעיקרא דספל ה"ה כאמבטיא וא"ר נחמן הלכה כר"ש בן מנסיא אלא בשבת רחיצה בחמין ליכא ומאי קושיא לימא דאיכא רחיצה בכלי רביעי אלא בע"כ דאין חלוק בין כ"ש לשלישי ורביעי דהכל דין כ"ש יש להם אבל האמת בלי ספק דרבינו פסק כך בספל ע"פ דברי התו'. שהקשו בהך דרבא דמייתי אידך ברייתא דתני ר' חייא אמאי לא מייתי ברייתא דלעיל דספל אינו כאמבטיא ואמאי אצטריך ר' חייא למתני תרווייהו וי"ל דהשתא קמ"ל בין חמין לתוך צונן בין צונן לתוך חמין דהך דספל אינו כאמבטיא ה"א דקאי ארשב"מ דאסר באמבטיא אפילו חמין לתוך צונן ועליה קאמר דספל אינו כאמבטיא ושרי חמין לתוך צונן אבל צונן לתוך חמין ה"א דאסור ואפשר דההיא דלעיל היינו הך דהכא אלא שקיצרה ונקט לישנא דרב יוסף דמייתי עלה עכ"ל והשת' תופס רבינו דהאי אפשר שכתבו התו' ליתא אלא פשוטו משמע דשתי ברייתות הן ואביי תופס עיקר הך ברייתא דספל אינו כאמבטי ואיכא לפרש לחומר' דאינו כאמבטי לאסור אף חמין לתוך צונן אלא שרי חמין לתוך צונן אבל צונן לתוך ספל שיש בו חמין נמי אסור כדכתבו התו' ולכן פסק דאף ספל שהוא כלי שני לא שרי אלא חמין לתוך צונן אבל צונן לתוך חמין אסור אף בספל והא דלא כתב רבינו דאמבטיא אסור אפי' חמין לתוך צונן היינו לפי' שפי' התו' שאמבטי' שהוא כ"ש דאסרי' אפי' חמין לתוך צונן היינו מפני שהמים שבתוכו חמין הרבה והרואה אותו חמין כל כך סבור דכ"ר הוא כדכתבו התו' אינו ידוע לנו צורתו אבל ספל הכל יודעין מה הוא ספל ואין להקשות הלא רבא לא קפיד ומתיר בספל אפי' צונן לתוך חמין וקי"ל כרבא לגבי אביי חוץ מי"ע ל קג"ם דהא פשיטא דלא קי"ל כרבא לגבי אביי אלא בדוכתא דפליגי בהדיא אבל הכא לא אשכחן דפליג רבא עלה דאביי להדיא אלא דרבא לא הוה קפיד אמאן דקא הוי מיקל בספל בביתיה וכיון דאביי השיב לרב יוסף מהך ברייתא דתני ר' חייא ספל אינו כאמבטי וחזר בו רב יוסף אלמא דהך ברייתא דסמכא היא ולא כאידך ברייתא דהוה בידיה דרבה דלאו דסמכא היא ואיכא למימר דרבא גופיה הדר ביה לבתר דקיבלה רב יוסף מיניה דאביי דהך ברייתא דתני ר' חייא ספל אינו כאמבטיא הוא דסמכא ולא שרינן בספל אלא בחמין לתוך צונן כדפי': **ומ"ש** אסור ליתן בהם צוננים דכיון שהם לרחיצה סתמא חמין הן הרבה ומתבשלין הצוננין שמערבין בהן ולא אמר דטעם האיסור הוא משום דתתאה גבר נראה דא"כ הוה קשה בכוס נמי ליתסר מה"ט דתתאה גבר אלא בע"כ כל כ"ש בין בכוס בין בספל בין באמבטי שרי מדינא דקי"ל כלי שני אינו מבשל אלא דהחכמים גזרו בספל ואמבטיא דכיון דחמין הן הרבה הרואה אומר שמתבשלין הצוננין שמערבין בהן דבודאי כ"ר הוא ויבא לערות ג"כ לכ"ר אבל בכוס ליכא למיגזר דהכל יודעין דכ"ש הוא כיון דאין המים חמים בתוכו
כל

דרכי משה

(ה) וכ"נ דעת המ"מ:
ולא

דרישה

מרישא קמי היינו דוקא למאי דס"ד דרב יוסף מעיקרא אבל למאי דמסיק דספל אינו כאמבטי קמי סיפא ובכוס סבר שפיר ר"ש בן מנסיא כב"ה דבכל ענין שרי כו' ובאמבטי פסק רב נחמן כר"ש בן מנסיא דאוסר אפילו חמין לתוך צונן וס"ל לרבינו מדסבר רב יוסף להשוות ספל לאמבטי אף שא"ל אביי דתני רבי חייא ספל אינו כאמבטי היינו דוקא אינו לגמרי כאמבטי דאפילו חמין לתוך צונן אבל מ"מ ג"כ אינו ככוס להיות מותר אפילו צונן לתוך חמין ומש"ה תני רבי חייא ספל אינו כאמבטי ולא תני ספל הרי הוא ככוס. ומש"ה ג"כ נתיישב הכא הביא לו אביי אידך דתני רבי חייא דכתוב בהדיא דנותן אפילו צונן לתוך חמין בספל אלא ודאי ס"ל דתרתי מילי ספל ניניהו דיש ספל העומד לרחיצה ויש ספל העומד לשתייה ובספל העומד לרחיצה ע"ז תני רבי חייא דאינו כאמבטי לאסור לגמרי אבל ג"כ אינו ככוס להיות שרי לגמרי. ובאידך דרבי חייא איירי בספל העומד לשתייה ומש"ה כ' דמותר אפילו לצונן לתוך חמין והשתא נתיישב ג"כ למה אמר רבי חייא דבריו כפל אלא ודאי דאינן מחולקים ניניהו ועיין בתו' שהקשו ג"כ קושיא זו למה לא הביא מיד הא דרבי חייא ולמה תנינהו רבי חייא תרווייהו ויישבוה בתירוצים אחרים ולפי מ"ש לדעת רבינו ניחא. והרא"ש כמי הא דמסיק רב הונא בריה דרבי יהושע קאמר ז"ל מזיגא ליה לרבא דלא קפיד כו' ולא קאמר מזיגא ליה לרבא דלא קפיד אספל ונראה לפשוט שגם דעת הרי"ף והרא"ש היינו מה דתניא ברבי חייא ספל נותן לתוכו אפילו צונן לתוך חמין ר"ל ספל העומד לשתייה ומה לכוס הנזכר בפלוגתא ב"ש וב"ה הנ"ל דאל"כ קשה קושיא גדולה אהרי"ף ועל דבתרווייהו לא העתיקו בהלכותיהן האי מימרא דרבא לא קפיד אספל כו' הא ודאי לא השמיטו כדי ללמדינו דאפילו בספל מותר לגמרי. ולא עוד שכתב הרי"ף והרא"ש הביאו מסקנא דשמעתא והילכתא כב"ה דקאמרינן דרבא לא קפיד מדתני רבי חייא מערה אדם קיתון של מים לתוך ספל של מים כו' וק' אדאשמעינן הלכתא כב"ה מהא דרבי חייא רבותא הוה להו לאשמעינן דהלכתא אפילו בספל מותר ליתן צונן בתוך חמין כדתני רבי חייא ודעבד כוותיה וכ"ש בכוס אלא ודאי גם הרי"ף והרא"ש פירשו לספל דרבי חייא תנינא בספל העומד לשתיה דאל"כ תרתי דרבי חייא למה ליה ועוד מדאמר בדרבי חייא ספל אינו כאמבטי ולא אמר ספל הרי הוא ככוס ש"מ דגם לכוס אינו דומה לגמרי כמו שכתבנו בסוגיה. וכן הוא דעת רבינו ונראה שגם דעת הרי"ף בספל העומד לרחיצה דדומה לכוס ולא לאמבטי ואין ב"מ בין הרי"ף ומ"ש התו' אלא באמבטי דלהרי"ף גם למסקנא ר"ש בן מנסיא קאי ארישא ולא חלוק אאמבטי לאסרו לגמרי ולדעת התו' לפי המסקנא ר"ש בן מנסיא קאי אאמבטי ואסרו לגמרי והלכתא כוותיה כמ"ש רב נחמן. ואפשר דהרמב"ם מסתפק אי הלכה כהרי"ף או כדעת התו' ומש"ה השמיט דין אמבטי ולא כתב אלא דין ספל העומדת לרחיצה ובהם כולן שוין. ודעת הרא"ש ג"כ הוא כדעת הרמב"ם ורבינו שנתן טעם לדברי הרי"ף הלא כתב הרא"ש ז"ל ונראה שה"ט דהרי"ף שפסק כו' משמע דהרי"ף כן וליה לא ס"ל אלא כמ"ש לפני זה וכדעת התו' שכ"כ בהדיא וכן הוא דעת רבינו ומצאתי כתוב ברמזים על קלף שכתב שם ז"ל וספל דינו ככוס וברמזים הנדפסים כתב דינו כאמבטי וכן הביאו הב"י ונראה ליישב שני הגירסות ע"פ מ"ש דספל העומדת לשתיה דינו ככוס. וספל העומד לרחיצה דינו כאמבטי ור"ל כדין אמבטי הנזכר בדברי ב"ה דהיינו צונן לתוך חמין ואסור וחמין לתוך צונן מותר. ומה שתני רבי חייא ספל אינו כאמבטי ר"ל כפי שפסק רב נחמן דהלכה כר"ש בן מנסיא דלאמבטי אסור לגמרי ע"ז קאמר דספל אינו דינו כאמבטי שמקשה הגמרא ולפי מאי דס"ד דרב יוסף דספל כאמבטי לאסור לגמרי ורב נחמן פסק הלכה כר"ש בן מנסיא א"כ רחיצה בשבת ליכא והשיב לו אטו ר"ש בן מנסיא אסיפא קאי ארישא קאי ר"ל מה שאמרתי ספל הרי הוא כאמבטי לא לאסור הכל אמרתי ורב נחמן פסק כר"ש בן מנסיא ס"ל דר"ש ב"מ אסיפא קאי ואפ"ה נמי אמר רבי חייא ספל אינו כאמבטי לגמרי ודו"ק. ודע שהתו' מקשין בד"ה מי סברת כו' ז"ל וא"ת למאי דס"ד דארישא קאי ואסר בכוס צונן לתוך חמין מאי קמ"ל רב יוסף דספל הרי הוא כאמבטי לר"ש בן מנסיא והלכתא כוותיה (ור"ל הלא לפי זה דין ספל וכוס כאמבטי הכל דין א' להן) וי"ל דרב יוסף אתי לאשמעינן דשרי בכוס עכ"ל ונראה לי דרב יוסף לא קאי אדברי ר"ש בן מנסיא דס"ל דב"ה גם בכוס אינן מתירין לגמרי אלא קאי אדברי ת"ק דס"ל דב"ה מתיר בכוס לגמרי ובאמבטי מחלק בין צונן לתוך חמין או איפכא וע"ז קאמר רב יוסף דספל הרי הוא כאמבטי אלא שלר"ש ב"מ אין כ"מ בזה דהא הכל שוין וכמו שהקשו התו' והמקשן הקשה לפי דקי"ל כר"ש בן מנסיא וס"ד דר"ש ב"מ אוסר באמבטי לגמרי והשיב לו דס"ל לרב יוסף דר"ש בן מנסיא ארישא קאי וגם באמבטי אינו אוסר לגמרי אלא דינו ככוס ורב יוסף לא בא להשמיענו שדינו דספל כאמבטי אלא אליבא דת"ק דס"ל דב"ה מתירין בכוס לגמרי וכמ"ש וק"ל. כן נ"ל כוונת התו' ולפ"ז גם לרבי חייא דאמר ספל אינו כאמבטי יכול להיות דאליבא דהלכתא דקי"ל כר"ש בן מנסיא כדפסק רב נחמן אמר כן ור"ש ב"מ אסיפא קאי לפי המסקנא וכמ"ש התו' וממילא ר"ש בן מנסיא ס"ל באמבטי אסור לגמרי וע"ז אמר ספל אינו כאמבטי. אבל לסברת הרי"ף דס"ל דגם לפי המסקנא רבי שמעון ב"מ ארישא קאי ספל דינו כאמבטי. עוד יש לדקדק הרבה בפשט זה ובסוגיא דגמרא ואין כאן מקום להאריך רק ליישב כוונת רבינו והרמזים והתו' באתי ודו"ק. ומ"ש רבינו ז"ל וכן הדין בכלי ראשון והוא לשתיה כו' נלע"ד דדוקא קאמר לשתייה דאינו חם כ"כ דאילו בכלי ראשון העומד לרחיצה לא הוה מותר לערות חמין לתוך צונן דהא אף דקי"ל תתאה גבר מ"מ כדי קליפה הוא מבשל והיה אסור לכתחלה וכ"ש למ"ד דס"ל דעילאה גבר אבל כשהוא לשתייה דאינו מקפיד להיות חם כ"כ מודה דמותר לגמרי ובזה נתיישב למה כתב רבינו כלפי סברת התו' בתתאה גבר וכמו שהקשה ב"י ולא כב"י שכתב דרבינו לאו דוקא קאמר ואף שב"י ג"כ כתב סברא הנ"ל וכתב עליה ול"נ משום דלא מצינו מ"ש סברא זו ור"ל מי שיכתב דב"ה לרחיצה דוקא אמרי' שמתבשל כדי קליפה ולא בחם לשתיה. מ"מ נ"ל טפי לומר דרבינו דוקא קאמר לשתייה וליישב קושיית התו' ולומר דרבינו ס"ל סברא זו כיון דמסתבר לומר כן אף שלא מצינו מי שכתב כן ודו"ק. ומ"ש רבינו ז"ל וכן מותר ליתן הקיתון בכלי שני כו' וכתב ב"י ע"ז ז"ל ומקום דין זה מחולף דה"ל לרבינו לכותבו קודם מותר ליתן קיתון של מים דבהכך דינין שלעיל שייך עכ"ל. ולעד"נ דיפה כיון רבינו לכתבו כאן משום דלעיל מיירי בתערובת מים צונן עם חמין דמתחממין יחד. וא"כ התחיל לכתוב דמותר ליתן קיתון מים או שמן כנגד האש כו' דמיירי דהצונן נתחמם מכח האש ועומד האש והמים כל א' בפני עצמו ומש"ה סמך לכאן ג"כ דין דנותן קיתון של צונן בכ"ש שיש בו חמין דגם כן כל א' עומד בפני עצמו ואינו מתערב יחד וק"ל. ומ"ש רבינו ובלבד שיתנו רחוק מן האש כו' עד שהיד סולדת בו דהיינו כל שכריסו של תינוק נכוית בו הוא ל' הגמרא דף מ' ע"ב ז"ל היכי דמי יד סולדת בו ופירש"י שיש שסולד מרתיחה מועטת אמר רחבה כל שכריסו של תינוק נכוית. וז"ל ב"י ואעפ"י שמפשטו' דברי ר' ירוחם משמע דבמקום שהיד סולדת כו' ר"ל דבמקום שמניח אדם ידו כנגד המדורה ותהיה סולדת מחמת' הדבר ברור כדברי הרא"ש דבמקום שאם יונח שם הקיתון של מים יחמו עד כדי שתהא היד סולדת הוי מקום הראוי לבישול ואסור עכ"ל. ומכאן תשובה למורי הוראה דמוחלין אם היד סולדת בתבשיל ומשערין באצבע וז"א אלא שכריסו של תינוק נכוה בו וכ"כ הגמרא וכמ"ש רבינו וק"ל. עוד הביא ב"י דברי בעל התרומה שכתב ז"ל שאם מע"ש עירה ושפך קולה המים והשומן שבתוכה מותר לחמם הפשטידא וכתב ב"י ע"ז ז"ל ונראה מכאן שאפילו לדעתו מותר לחמם בשבת חתיכת בשר שמן כו'. יגעתי ולא מצאתי כי ל' זה כתוב בספר התרומה וע"ש בסימן רל"ה שתולה שם הדין באיסור חימום הפשטידא מפני השומן שבה שהיה מתחלה צלול ונקרש ונקפה וכשיחמם' יחזור להיות צלול ויהיה נולד כו'. ומשם יש לדקדק האי דיוקא הנ"ל דמדלא קפיד אלא אשמנוני' המוליא שם בעין משמע הא כשפך מתוכו מבע"י השמנונית מותר לחממו אע"פ שיש עדיין בשר שמן בתוכו. ומ"ש ומים ר"ל המרק שילא מתוך הבשר שבתוך האיכפנדא וק"ל. ועיין מ"ש בס"ע רמ"א ורמ"י ז"ל ובתשובה כתבתי שמ"ש רמ"י בזה אינו נכון בעיני גם השגתי שם על רמ"א. עוד שם הביא ב"י דברי המרדכי ז"ל והמרדכי בס"פ במה טומנין כתב כדברי ב"ה ואח"כ כתב ור"י מפרי"ש היה מוכח ראייה להתיר כו' עד ומ"מ טוב ליזהר שלא לשום כ"כ קרוב לאש אלא רחוק כדי שלא תהא היד סולדת כו' עכ"ל. וכתב ב"י ע"ז נראה מדבריו דבעל התרומה לא אסר אלא במקום שהיד סולדת וליתא כו' עד ועוד דמשמע דלרבי' יחיאל שרי לחמם כו' עד ובהדיא אסיקנא כו'. נראה כוונת ב"י בביאור דברי המרדכי שמה שכתב בשם ר"י מפריז
שהיה

חדושי הגהות

(*) א"ל אביי תני רבי חייא ספל אינו כאמבטי וס"ל לרבינו דכאמבטי לא הוי דאסור לגמרי וככוס נמי לא הוי דשרי לגמרי אלא דגרע מכוס משום שהם לרחיצה ועדיף מאמבטי משום
דלא

שמערבים בהן אבל לערות מהם לתוך צונן מותר דתתאה גבר וכן הדין ז בכלי ראשון והוא לשתייה שמותר לערות ממנו לתוך צוננין ואסור לערות צוננין לתוכו וה"מ מעט צוננין אבל אם הן מרובים

כל כך : **ומ"ש** אבל לערות מהם לתוך צונן מותר דתתאה גבר וכו' למדקדק הלא בע"כ בכל כ"ש לא אמרינן תתאה גבר כדמוכח מדשרי בכוס אפי' צונן לתוך חמין דכפי' בסמוך ותו דבסמוך גבי כ"ר במאמר צונן לתוך דהתי' בצוננין מרובין אדרבה היה לנו לאוסרו כיון דתתאה גבר ואם לא אמרינן הכא גבי ערוי מים לתוך מים לאוסרו מטעם תתאה גבר א"כ אמאי קאמר גבי ספל במערה חמין לתוך צונן להתירו מטעם תתאה גבר דמאי שנא. ועוד קשה לתמוה במה שכ' ב"י דהא דכתב רבינו בסמוך וכן הדין בכ"ר וכו' דאם מערה צוננין לתוכו אם הם צוננין מרובין מותר הוא נלמד ממה שכתב בסמוך מיחם שפינהו וכו' דתלי תניא בדלא תניא דהא רב אדא בר מתנה ורב ושמואל מפרשים מיחם שפינהו שפינה ממנו מים חמין כמו שפרש"י דלא כאביי דמפרש שפינהו ויש בו מים חמין כו' ור' יהודה היא דאמר דבר שאין מתכוין אסור אלא כר' שמעון היא דאמר דבר שאין מתכוין מותר וכדקי"ל הלכה כר"ש והאי אוקמת' דהוי אליבא דהילכתא עדיף טפי מאוקמת' דאביי דאוקמ' כר"י דלא קי"ל כוותיה וכ"כ ב"י גופיה בביאורו לדברי הרמב"ם בסמוך והו' האמת והשתא לדידהו לא שמעי' ממתני' דמיחם דאינו אסור אלא לערות צוננין מועטין לתוך מים חמין דכ"ר אבל מים מרובין מותר והא דכתב רבינו לעיל בסמוך גבי מיחם לחלק בכך נלפע"ד דמיחם הוא דנלמד מהכא כמו שאפרש והוא דהתו' הקשו אפרש"י דפי' בהא דת"ר גבי חמין דשתייה ב"ש אומרים נותן אדם חמין לתוך צונן ולא צונן לתוך חמין דהטעם הוא משום דסבר תתאה גבר דא"כ יקשה מהכא למ"ד עילא' גבר ולמ"ד תתאה גבר נמי הא מבשל כדי קליפה אלא נראה כמו שאומר ר"ת דחמין לתוך צונן משמע שהצוננין למטה מרובים וכו' כמו שהבאתי לשונם בסמוך ריש סעיף ו' והשתא ודאי כיון דאליבא דכ"ע בין למ"ד עילאה גבר בין למ"ד תתאה גבר קאמר ב"ש דחמין לתוך צוננין שרי אפי' בכ"ר משום דהחמין מועטין והצוננין מרובין וצונן לתוך חמין דאסור לב"ש אפי' חמין דכ"ש היינו כשהצוננין מועטין והחמין מרובין דאם היו כ"ר היה אסור וגזרינן כ"ש אטו כ"ר וב"ה לא פליגי עליה אלא בצונן לתוך חמין בכ"ש דאפי' צוננין מועטין לתוך חמין מרובין מותרין דלא גזרי אבל בחמין דכ"ר מועטין לתוך צוננין מרובין דשרו ב"ש כל שכן דלב"ה שרי דמקילין טפי מב"ש וכן כשהצוננין מועטין לתוך חמין מרובין דאם היו החמין כ"ר דאסור לב"ש מדיו' נמי מודה בה ב"ה דלא פליגי בהא אב"ש אבל אם היו הצוננין מרובין אפי' לתוך חמין דכ"ר דשרו אף לב"ש דהא לא אסר ב"ש אלא בצוננין מועטין לתוך חמין דכ"ר אבל צוננין מרובין לתוך חמין דכ"ר שרו ב"ש לכ"ע אף למ"ד תתאה גבר דלא אמרינן תתאה גבר אלא בשתי חתיכות אבל לא בעירו' מים לתוך מים דנתערב יחד כל שכן דשרי לב"ה אף למאי דקי"ל תתאה גבר וז"ש רבינו וכן הדין בכ"ר והוא לשתייה שמותר לערות ממנו לתוך צוננין ואסור לערות צוננין לתוכו וה"מ מעט צוננין וכו' דאפי' צוננין לתוך חמין דכ"ר אינו אסור אלא מעט צוננין אבל מרובין שרי דלא אמרינן הכא בעירוב מים במים תתאה גבר ולפ"ז נמשך דהא דמותר לערו' חמין דכ"ר לתוך צוננין היינו נמי חמין מועטין אבל חמין מרובין דכ"ר דיכולין להתבשל הצוננין מהם אסור דהא לא אמרינן הכא גבי עירוב מים במים תתאה גבר והיו ראוי לרבינו לפרש זה להדיא אלא שנסמך על המבין דכיון דאפי' צונן לתוך חמין מותר בצוננין מרובי' ולא אמרי' תתאה גבר אפי' לחומר' כ"ש בחמין מרובין לתוך צוננין דלא אמרי' תתאה גבר לקולא ואסור וכל זה בחמין שהם לשתייה אבל בחמין שהם לרחיצה דחמין הם הרבה ואסור אפי' בספל שהוא כ"ש כשמערה צוננין לתוך חמין משום גזירה דהרואה אותן חמין כל כך סבור דהוא כ"ר ויערה גם לכ"ר דהוא אסור מדאורייתא' דהצוננין מתבשלים בהן דאין דרך לערות מים צונני' מרובים לתוך החמין להפיג צינתן אלא כשהם רותחים וחמין כ"כ הרבה מערה לתוכן צוננין מועטין להפיג רתיחתן אבל ודאי צריכים להיות עכ"פ חמין הרבה אף לאחר שעירה לתוכן צוננין דלרחיצה שהוא לתענוג צריך שיהא חמין הרבה וא"כ ודאי דאסור מדאורייתא לפ"ז קשה דבחמין שהם בספל שהוא כ"ש נמי נגזור שלא לערות ממנו לתוך צוננין מועטין מה"ט דהרואה סבור שהוא כ"ר ויספוך ג"כ מכ"ר ועל זה אמר רבינו דלא גזרינן הכא מפני הרואה כיון דאפי' סבור הרואה שהוא כ"ר ויספוך ג"כ מכ"ר לתוך צוננין מועטין ליכ' איסור' דאורייתא' כיון דקי"ל תתאה גבר והתחתון הוא צונן ואף על גב דבעירוב מים במים לא ס"ל תתאה גבר היינו מדרבנן אבל איסור דאורייתא ליכא הכא כיון שהתחתון הוא צונן ואעפ"י שהוא מועט והא דשרי גבי שתייה לערות צוננין מרובים לתוך חמין דכ"ר ולא אמרינן תתאה גבר היינו משום דאין יכולין להתבשל בהם אלא להפג צינתן וכיון דליכא כאן בישול כלל מותר אפי' מדרבנן ומכאן נלמד למיחם שיש בו מים חמין דלא אסרינן ליתן בו צוננין אלא כשהם מועטין וכו' ודוק היטב עוד האריך ב"י בביאור דברי הרמב"ם ולעד"נ דמה שפירש ה' המגיד במ"ש הרמב"ם אמבטי של מרחץ וכו' שהוא מדתניא בברייתו' אליבא דב"ה בד"א בכוס אבל באמבטיא חמין לתוך צונן אבל לא צונן לתוך חמין הוא האמת והוא דהרמב"ם מפרש כמ"ש הרי"ף ומסקנא דשמעתא דהלכה כב"ה דר"ש בן מנסיא אריישא קאי וקאמר דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה ולית הילכתא כר"ש בן מנסיא אלא הילכתא כת"ק ואליבא דב"ה דלשתייה דאינו מחממן הרבה אפילו צונן לתוך חמין שרי ובאמבטי של מרחץ צונן לתוך חמין אסור אבל נותן הוא חמין לתוך אמבטי של צונן ומ"ש ה' המגיד ואמבטיא זה כלי הוא וכן פרשוהו הגאונים ז"ל והטעם שאסור לתת צונן לתוך חמין שבו מפני שהמים שבו עומדים לרחיצה ואדם מחממן הרבה עכ"ל הוא תמוה דמאי אתא לאשמועינן דאמבטי זה כלי הוא הא פשיטא דכלי הוא ומאי קשיא ליה דכתב כן ותו דמאי וכן פרשוהו הגאונים וכו' ומאי והטעם דאסור וכו' דמאי אתא לאשמועינן הלא מפורש הטעם בדברי הרמב"ם ולבי אומר לי דצריך להגיה בלשונו ואמבטי זה כלי שני הוא והמדפיס השמיט תיבת שני ולפי דלכאורה משמע דאמבטי זה נמי כ"ר הוא כמו שפירשו מקצת מפרשים וא"כ קשה למה אמר הרמב"ם דהטעם הוא שאין נותנין

דהא טעמא דמשום דתתאה גבר אפי' בכ"ר דרחיצה נמי שרי אלא לומר דאע"ג דלשתייה כן שאין דרך לחממן כ"כ אפ"ה אסור לערות צוננין לתוכו כיון דכ"ר הוא (ו) ולאי מפרש דעת רבינו דלא שריא חמין לתוך צונן אלא בכ"ש דשתייה שאינם חמין כ"כ ובהא אמרינן תתאה גבר אבל בכ"ר דרחיצה שהם חמין ביותר אפי' לתוך צונן אסור מפני שמרוב חומם הם מרתיחין את הצוננין אע"ג דתתאי נינהו לפי שלא מצאתי מי שכתב כן וכבר כתבתי לעיל שדעת הרמב"ם כדעת הרי"ף שכתב בפכ"ב אמבטי של מרחץ שהיא מלאה מים חמין אין נותנין לה מים צונן שהרי מחממן הרבה אבל נותן הוא מים לתוך אמבטי של צונן מיחם שפינה ממנו מים חמין מותר ליתן לתוכו מים צונן כדי להפשירן ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן או צונן לתוך חמין והוא שלא יהיו בכ"ר מפני שמחממן הרבה עכ"ד ולפי שה"ה לא ביאר יפה אמרתי לבארם וה"פ מ"ש אמבטי של מרחץ מליאה חמין אין נותנין להם מים צונן אבל נותן מים לתוך אמבטי של צונן כלומר אבל נותן ממים חמין שבזה האמבטי לתוך אמבטי אחר של צונן כדברי ב"ה ומ"ש מיחם שפינה ממנו מים חמין וכו' היינו מתניתין שכתבתי בסמוך וכדאוקמ' אביי ומיחם שפינה ממנו מים לא יתן לתוכו מים כל עיקר ור"י היא אבל לר"ש דקי"ל כוותיה שרי ומ"ש ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן וכו' והוא שלא יהיו בכ"ר הוא כב"ה דשרו בין חמין לתוך צונן בין צונן לתוך חמין בכוס שהוא כלי שני ויש לתמוה היאך סתם וכתב והוא שלא יהיו בכ"ר דהא במיחם שרי אפי' צונן לתוך חמין והוא שיהיו הצונן מרובי' כדאוקי אביי מתני' דה"ק מיחם שפינהו ויש בו מים חמין לא יתן לתוכו מים מועטין בשביל שיחמו אבל נותן לתוכו מים מרובין כדי להפשירן ולפיכך נ"ל דהרמב"ם סבר דלא נקטינן כאביי אלא כאוקומתא קמייתא דרב אדא דאוקי מתניתין דה"ק מיחם שפינה ממנו מים חמין לא יתן לתוכו מים מועטין כדי שיחמו אבל נותן לתוכו מים מרובין כדי להפשירן ואע"ג דמצרף לית לן בה דמתני' מני ר"ש היא דאמר דבר שאין מתכוין מותר דכיון דמוקי מתני' אליבא דהלכתא עדיף טפי מאוקמתא דאביי דאוקמה כר"י דלא קי"ל כוותיה ומאי דאתקיף אביי לרב אדא מידי מיחם שפינה ממנו מים קתני מיחם שפינהו קתני אינו כדי לדחות אוקמתי' דכמה משניות מיתרצות בענין יותר דחוק מזה ואביי נמי לאו למידחייה אתא אלא לתרוצי שפיר טפי לישנא דמתני' דבדוקא קתני שפינהו דהיינו שפינהו למיחם עצמו ומדקתני מיחם שפינהו ולא קתני מיחם שפינה ממנו מים אלמא כשפינה ממנו מים לעולם אסור ומש"ה אצטריך לאוקמי מתניתין כר"י אע"ג דלא קי"ל כוותיה הלכך לאוקומי מתניתין דמאי פינהו שפינה ממנו כדאוקי רב אדא דהוי אליבא דהלכתא עדיף טפי ועוד דהא רב דאמר לא שנו אלא שיעור להפשיר אבל שיעור לצרף אסור ע"כ כר' אדא משמע ליה וכדפירש"י ושמואל דאמר אפי' שיעור לצרף מסתמא לא פליג ארב באוקמתא דמתניתין ואע"ג שבפי' המשנה כ' הרמב"ם כאוקמתא דאביי כבר מצינו בהרבה מקומות בחיבור שחזר בו ממ"ש בפירוש המשנה והשתא לפי דבריו בחיבור לא נצטרך לומר דהאי אמבטי הוי כלי שני ולא הוי כאידך אמבטי דאיתא בההיא פירקא דקאמר בקשפי להניח לו פך של שמן באמבטי כדברי התוס' וגם לא נצטרך לחלק בין אמבטי שהוא כ"ר לשאר כלי ראשון כדברי הר"ן דאמבטי ודאי כ"ר ודין כל כלי ראשון שוה לו דלא שרי אלא חמין לתוך צונן ולא צונן לתוך חמין דמתני' דמיחם שפינהו לא בפינהו מיירי כלומר ועדיין יש בו מים חמין דלכל כה"ג אסור לתת לתוכו צונן כלל דהיינו אמבטי אלא כשפינה ממנו מים מיירי ולאשמועינן דאע"ג דמצרף לית לן בה ומ"ש הרמב"ם אמבטי של מרחץ נ"ל לפ"ז דלאו דוקא של מרחץ אלא משום דברייתא תני אמבטי נקט אמבטי אבל ה"ה לכל כלי ראשון וזהו שכתב אח"כ ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן או צונן לתוך החמין והוא שלא יהיו בכלי ראשון מפני שהוא מחממן הרבה הרי דבכל כלי ראשון אסר ואפי' אינו עשוי לרחיצה כאמבטי שהרי הפסיק בין דין דאמבטי לדין זה במיחם שפנה ממנו מים חמים וא"ל שמ"ש והוא שלא יהיו בכלי ראשון בנותן צונן מועטים לתוך חמין מרובים דוקא אבל צונן מרובים אין ה"נ דשרי אפילו בכלי ראשון ולא הוצרך הרמב"ם לכתבו משום דדבר פשוט הוא דמ"מ ה"ל לכתבו כדי לאשמועי' דלא גזרינן ביה ועוד כיון דמתני' אתיא לאשמועינן הא מלתא אליבא דאביי לא ה"ל להשמיטו ומיהו אפשר שסמך על מ"ש והוא שלא יהיו בכ"ר מפני שהוא מחממן הרבה דמשמע דבצונן מועטים מיירי שהן מתחממין הרבה אבל בצונן מרובים שרי ודבר ברור הוא שמ"ש והוא שלא יהיו בכלי ראשון לא קאי אלא אצונן לתוך חמין אבל חמין לתוך צונן בכ"ר נמי שרי וה"ה שכתב מיחם שפנה ממנו מים שם אוקמתא על המשנה ואע"פ שנדחית ראיה זו שם הדין דין אמת הוא עכ"ל נראה מדבריו שתופס דברי רב אדא לדחויי וא"כ ל"ל לומר שאע"פ שנדחו דבריו הדין דין אמת הוא תיפוק לי' משום דלאביי נמי דאמר דמתניתין אסרה הא אמר דהיינו לר"י אבל לר"ש דקי"ל כוותיה מותרא שרי ועוד אי ס"ל להרמב"ם כאביי למה השמיט דין מיחם שפינהו מעל האור שמותר לתת לתוכו מים אלא ודאי כמ"ש עיקר עוד כתב ה"ה גבי אמבטי של מרחץ והטעם שאסור לתת צונן לתוך חמין שבו מפני שהמים שבו עומדים לרחיצה ואדם מחממן הרבה וזהו שכתב רבינו אמבטי של מרחץ עכ"ל ולפי דבריו בשאר כ"ר דלאו לרחיצה מותר ליתן צונן לתוך חמין להרמב"ם וקשה שכתב אח"כ מיחם שפינה ממנו מים חמין וכו' ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן או צונן לתוך חמין והוא שלא יהיו בכ"ר משמע דבכל כלי ראשון אסור אע"ג דלאו דרחיצה. הלכך כמ"ש עיקר. ומ"ש הרמב"ם אמבטי של מרחץ שהיא מלאה מים חמין נראה דמילתא דקאמר לאורחא דמלתא קאמר ול"ד דכיון דטעמא מפני שהוא כ"ר אפי' אינה מלאה נמי:

מותר

דרכי משה

(ו) ולא משמע כדבריו בגמרא ובתוס' פרק כירה דף מ"ב ע"א דמשמע שם דבכלי ראשון לרחיצה בכל ענין אסור כר"ש בן מנסיא דס"ל הכי אליבא דמסקנא דשמעתא לפי פירוש

דרישה

שהיה מתיר ומסיק עליו דמ"מ טוב ליזהר שלא לשום כ"כ קרוב לאש כו' ר"ל שלא ישים אותו כל כך קרוב כדמתיר ר"י מפריז שהוא מותר אפילו לשומו במקום שהיד סולדת בו והוא לא ס"ל כן. וא"כ מוכח מיניה דס"ל להמרדכי דב"ה אינו אוסר אא"כ במקום שהיד סולדת בו דאל"כ מנא ליה להמרדכי שר"י מפריז מתיר אפילו במקום שהיד סולדת בו מדהוצרך המרדכי לכתוב דמ"מ יזהר שלא ישים אותו כ"כ קרוב. ומש"ה הקשה ב"י ב' קושיות דאין כן דעת בעל התרומה דאסר אפילו באין יד סולדת בו ממילא ר"י דמתיר נוכל לומר דאינו מתיר אלא להניחו במקום שאין היד סולדת בו. ודחה באידך תליא וק"ל. אבל לע"ד כר' שאין ביאור דברי המרדכי כן ולק"מ. דמ"ש דמ"מ טוב ליזהר שלא לשום כ"כ קרוב לאש אלא רחוק כו'. אינו ר"ל כ"כ כמו שמתיר ר"י מפריז דמשמע מיניה דר"י מתיר אפילו בכדי שהיד סולדת דוה ודאי אינו מכח ב' קושיות שהקשה הב"י דהלא באידך תליא כמ"ש. אלא ר"ל אע"פ שמתיר ר"י מפריז והביא ראייה לדבריו אל תטעה בדבריו לומר דמתיר אפילו במקום שהיד סולדת דוה ודאי אינו דא"כ איך הביא ראייה להתיר מדאמרינן בפרק כירה וכו' הא אסיקנא שם דשמן יש בו משום בישול והפסרו זהו בישולו ואף ששם משמע שאיסור גמור הוא והמרדכי כתב דמ"מ טוב ליזהר כו' דמשמע דאין בו אלא זהירות בעלמא לכתחלה מדכתב טוב. לק"מ דודאי כתיבת הפסקידא לחממה נגד האש אין בה כ"כ איסור כמו שיש בהפסר שמן נגד האש ותדע דהא גם הב"י בקושיתו כתב ז"ל ועוד דמשמע דלר"י שרי לחמם שמן זית כתב ובהדיא אסיקנא דשמן יש בו וכו'

חדושי הגהות

דלא הוי אלא כ"ש ולכן צונן לתוך חמין שרי וחמין לתוך צונן אסור (מהרל"ח) : ז טעמא משום דבברייתא לא קאמר אלא דאמבטי אסור לגמרי משום דהוי תרתי לריעותא דהוי כ"ר

מרובים ואין יכולין להתבשל בהם אלא להפיג צינתן מותר · מותר ליתן קיתון של מים או של שמן כנגד האש להפיג צינתן ובלבד שיתנם רחוק מן האש בענין שאינו יכול להתחמם באותו מקום עד שתהא היד סולדת בו דהיינו כל שכריסו של תינוק נכוית בו אבל אסור לקרבו אל האש למקום שיכול להתחמם שתהא היד סולדת בו ואפי' להניחו בו שעה קטנה שתפיג צינתו אסור כיון שיכול להתבשל שם וכן מותר ליתן הקיתון בכלי שני שיש בו מים חמין אבל בכלי ראשון אסור ליתנו ואסור ליתן (יא) אינפנאד"ה אפי' ברחוק מקום מפני

מותר ליתן קיתון של מים או של שמן כנגד האש וכו' שם בפרק כירה (מ:) ת"ר מביא אדם קיתון של מים ומניחו כנגד המדורה לא בשביל שיחמו אלא בשביל שתפוג צינתן ובשמן איפליגו תנאי ואסיקנא אר"י א"ש אחד שמן ואחד מים יד סולדת בו אסור אין יד סולדת בו מותר ה"ד יד סולדת בו אמר רחבה כל שכריסו של תינוק נכוית ממנו: ופירש"י לא בשביל שיחמו · לא שיניחם שם עד שיחמו: אלא כדי שתפוג צינתן. במקלתן: וכתב עליו הר"ן נראה מדבריו שאפי' קרוב למדורה במקום הראוי לבשל מותר כדי להפשיר דהיינו כל שלא שיהא אותם כ"כ כדי שיתבשלו ולדבריו הא דאר"י א"ש יד סולדת בו אסור אין יד סולדת בו מותר לא במקום שיד סולדת ומקום שאין יד סולדת קאמר אלא כל שהניחן עד שתהא יד סולדת קאמר וכ"כ מדברי הרמב"ם בפכ"ב: וכתב הר"ן דאפי' לפי סברא זו ע"ג האש ממש אסור מפני שנראה כמבשל דהא אפי' תבשיל שנתבשל כ"ל אע"פ שמצטמק ורע לו אסרו להחזיר בכירה שאינה גרופה וקטומה וכ"ש לתת לכתחלה ואפי' להפשיר אלא ודאי לא התירו כאן אלא כנגד המדורה בלבד אלא שהרמב"ן ז"ל כתב דלהפשיר ל"ש כנגד המדורה ול"ש ע"ג וכו' עוד הר"ן שהקשו על רש"י מדמשמע בסמוך שלא התירו להפשיר אלא במקום שאינו ראוי לבשל והיינו כמי הך דיד סולדת לומר דכל שהוא קרוב מן המדורה כל כך בכדי שתהא היד סולדת שם מחמת חום האש אסור והכי אמרינן בירושלמי וכן דע' ר"י דבכ"מ הראוי לבישול אפי' להפשיר אסור וכ"כ תוס' בר"פ במה טומנין (מח.) דנראה לרשב"א דלא שרי אלא ברחוק מן המדורה שלעולם לא יוכל לבא לידי בישול אבל בקרוב אסור אפילו להפשיר דלמא מישתלי ואתי להניחן שם עד שיתבשל ולא בשביל שיחמו דקתני היינו כלומר במקום שיוכל לבא לידי שיחמו וכ"כ ה"ה בפר' כ"ב שכן דעת הרשב"א וכן דעת הרא"ש בפ' כירה דהא דאר"י יד סולדת בו אסור ה"ק יד סולדת בו הוי בישול הלכך אסור להניחו במקום שאפשר שיחומו כדי שהיד סולדת בו ומותר להניחו במקום שיחומו ולא תהא היד סולדת בו ואף ע"פ שמפשט דברי ר"י ז"ל נראה דמקום שהיד סולדת בו היינו לומר דבמקום שמניח אדם ידו כנגד המדורה ותהיה סולדת מחמתה הדבר ברור כדברי הרא"ש דבמקום שאם יונח שם הקיתון של מים יחמו כדי שתהא היד סולדת הוי מקום הראוי לבישול ואסור וכך הם דברי התוס' ג"כ וכיון דכמה רבוואתא פליגי אשריותא דמשמע מדברי רש"י והרמב"ם נקטינן הלכתא כרבים דאסרי וכ"ש דירושלמי מסייע להו וכתב הר"ן דהא דאסרינן לתת דבר המתחמם כנגד המדורה במקום שהיד סולדת ה"מ בדבר שלא נתבשל אבל צונן שנתבשל מותר להניחו אפי' בכ"ר או כנגד המדור' ואפי' במקום שהיד סולדת בו שאין דרך בישול בכך אבל ע"ג האש ממש אסור וכ"כ ה"ה בפכ"ב בשם הרשב"א מיהו כבר נתבאר לעיל שהרבה פוסקים סוברים דה"מ בדבר יבש שאין בו מרק אבל תבשיל שיש בו מרק ונצטנן אפילו נתבשל כ"צ יש בו משום בישול ואסור ליתנו כנגד המדורה במקום שהיד סולדת ואם לא נתבשל כ"צ אפי' נתבשל כמאכל בן דרוסאי שייך בו בישול אפילו בעודו רותח ואסו' ליתנו כנגד המדורה במקום שהיד סולדת וכבר כתבתי בסימן זה דלהרמב"ם כל שלא נתבשל כ"צ אע"פ שנתבשל כמאכל בן דרוסאי יש בו משום בישול ואסור לטרותו בחמין בשבת וא"כ ג"כ אסור ליתנו כנגד המדורה במקום שהיד סולדת ואפי' אם הוא דבר יבש ואפילו לדברי הרשב"א שכתבתי לעיל שנראה מדבריו שאם נתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר לטרותו בחמין בשבת אפשר דלהניחו כנגד המדור' במקו' שהיד סולדת אסור משום דהוי כמבשל ע"ג האור שאע"פ שנתבשל כמאכל בן דרוסאי אסור מדבריהם ואפשר דשרי דלא אסרו אלא במניח על האור עצמה וכתבו התוספות והר"ן בר"פ במה טומנין (מח.) גבי עובדא דרבה ורבי זירא בבי ריש גלותא דע"ג מיחם נמי אסור ליתן צונן אפילו להפשיר כל שהמיחם חם כ"כ שאילו היה מניחו שם הרבה היה בא לידי בישול דהיינו שיהיה יד סולדת בו שדין מניח ע"ג מיחם כדין מניח כנגד המדורה ואם אינו חם כ"כ שרי ובסימן רנ"ח כתבתי דיש אומרים דהיכא דשרי להניח על גבי מיחם היינו דוקא כשאין התחתון על האש ויש אומרים דאפילו אם התחתון על האש שרי. כתב המרדכי בפרק כירה בשם ראבי"ה דאין לתת פירות תוך הבוקלא"ש בבית החורף כדי שיבולו דלא גריע ממים:

וכן מותר ליתן הקיתון בכלי שני וכו' בפרק כירה (שם.) א"ר יצחק בר אבדימי פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי להניח לו פך של שמן באמבטי ואמר לי טול בכלי שני ותן ופירש"י טול · מן המים: בכ"ש. שיצטננו מעט דכלי שני אינו מבשל ואח"כ תן הפך לתוך אותו כלי שני וכתבו התוס' דכ"ש אע"פ שהיד סולדת בו מותר שאין דפנותיו חמין והולך ומתקרר: ומקום דין זה מחולף דה"ל לרבינו לכותבו קודם מותר ליתן קיתון של מים דבהנך דינין דלעיל שייך: **ואסור** ליתן אינפנאד"ה אפי' ברחוק מקום וכו' בס"פ במה טומנין (נא:) תניא אין מרסקין לא את השלג ולא את הברד בשבת בשביל שיזובו מימיו אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש ופירש"י מרסקין · משברין לחתיכות דקות: כדי שיזובו מימיו · משום דקא מוליד בשבת ודמי למלאכה שבורא מים הללו: אבל נותן לתוך הכוס · של יין בימות החמה ואע"פ שנימוח מאליו ואינו חושש: וכתב הרא"ש על זה כתב רבינו ברוך בספר התרומות ואסור להחם פשטיד"א בשבת אצל המדורה משום דשומן הנקרש נימוח וה"ל מוליד ודמי להך דאין מרסקין לא את הברד וכו' אבל הר"ן כתב פירש"י דטעמא דאין מרסקין משום דדמי למלאכה שבורא המים האלו ומשמע דמשום סרך מלאכה נגעו בה אי נמי גזירה שמא יסחוט פירות העומדין למשקין וכ"כ מדברי הרמב"ם בפכ"א ודוקא היכא דעביד בידים הא אילו הניחם בחמה ונפשרו ואפילו כנגד המדורה מותרים הם דלאו נולד הוא ולא דמי למשקין שזבו משום דהכי בעודם קרושים תורת משקין עליהם לכל דבר אבל בספר התרומה כתב דאסורין משום נולד ואסר ליתן קדירה שקרש כנגד המדורה ולפי טעמו אף בחמה אסור השומן דנולד הוא והקשה עליו הרמב"ן דשומן כיון דלעולם אוכל הוא אפי לרסק ולסחוט מותר דהא בפירות דלאו בני סחיטה ניניהו סוחטין אותן לכתחלה ואין זו קושיא אלא דשומן זה כיון דכל זמן שלא קרש זב ונלול הוא ודרכו בכך אף כשקרש כפירות העומדין למשקין דמי עכ"ל הר"ן וסמ"ג כתב מה שכתב רבינו ברוך מההיא דאין מרסקין את השלג וכו' לאסור ליתן פשטיד"א סמוך לאש מפני השמנוני' הנקרש ועתה נמחה על ידו יותר יש מכאן ראיה להיתר מלאיסור כלומר דלא אסור אלא לרסק בידים אבל היכי שנמחה ממילא שרי וכ"כ בסמ"ק וכתב ה"ה בפכ"א שדעת הרשב"א שהטעם שאין מרסקין משום גזירת פירות העומדין למשקין ושכן נראה מדברי הרמב"ם ומדבריהם למדנו שאין כאן איסור נולד לפיכך מותר ליתן מאכל או קדרה שקרש שמנינותה בחמה או כנגד המדורה ואין כאן נולד וכ"כ הרמב"ן ז"ל עכ"ל ור"י בח"ג הביא שתי הסברות וכתב שנראה עיקר כדברי המתירין ונראה דלבעל התרומות נמי לא אסור אלא בפשטיד"א שהשומן הנקרש הוא בענין לבדו ואין מתערב עם שום דבר וניכר אבל קדרה שיש בה שומן קרוש עם מרק שכשהוא נימוח מתערב עם המרק ואינו ניכר שרי כי היכי דשרי בסיפ' דברייתא ליתן לתוך הכוס משום דמאליו הוא נמח' וכשהו' נמח' אז הוא מתער' ומתבטל ביין שבכוס ואין ניכר וכ"כ מדבריו ומדברי המרדכי בס"פ במה טומנין והר"ן שכתב דלבעל התרומה אסור ליתן קדרה שקרש שמנינותה כנגד המדורה י"ל דבקדירה של בשר שומן שאין בה מרק אלא דבר מיעוט היא ומיהו אפשר דהר"ן סובר דלבעל התרומה פשטיד"א ל"ד דה"ה לקדירה ואע"פ שיש בה מרק לא דמי לנותן ברד לתוך כוס יין דשרי דשאני התם שאין הברד ניכר כלל אבל שומן שכשנמחה צף למעלה ניכר הוא ואסור לדעת בעל התרומה וכתב בעל התרומה שאם מע"ש עירב ושפך חולה המים והשומן שבתוכה מותר לחמם בשבת הפשטיד"א ונראה מכאן שאפילו לדעתו מותר להחם בשבת חתיכת בשר שומן ואע"פ שמקלתו זב שאם לא כן אע"פ ששפך המים והשומן ה"ל לאסור מפני חתיכת בשר שומן שבתוך האינפנאד"ה שהם כפשרים וזבים והטעם משום דכיון דדבר מועט הוא הדבר הנפשר לא חשוב ושרי והמרדכי בס"פ במה טומנין כתב כדברי בעל התרומה ואח"כ כתב ורבינו יחיאל מפרי"ש היה מביא ראיה להתיר כדאמרינן בפרק כירה (מ:) סכה אשה ידה שמן ומחממה כנגד המדורה וסכה לבנה וסתם שמן זית הוי קרוש ואפ"ה שרי ומ"מ טוב ליזהר שלא לשום כ"כ קרוב לאש אלא רחוק כדי שלא תהיה היד סולדת בו עכ"ל נראה מדבריו דלבעל התרומה לא אסור אלא במקום שהיד סולדת וליתא דהא טעמא לאו משום בישול הוא אלא משום נולד וא"כ אפילו אין יד סולדת בו נמי אסור ועוד דמשמע דלרבינו יחיאל שרי לחמ' שמן זית אפילו במקום שהיד סולדת ובהדיא אסיקנא בפ' כירה דשמן יש בו משום בישול והפשירו זהו בישולו ובעיקר הדין כיון דמידי דרבנן הוא נקטי' כר"י והרמב"ם והרמב"ן דפליגי אבעה"ת ומותר · כתב הר"ן בפ"ק דשבת גבי נתינת צמר ליורה מבעוד יום דאוקימנא ביורה עקורה וטוחה דמכאן לאלפס ולקדירה שהעבירין מרותחין מע"ג האור שכל שלא נתבשל כמב"ד אין מוליאין בכף מהם דנמצא מגיסן ואיכא משום מבשל אבל כל שנתבשל כמב"ד תו ליכא למיחש להכי וה"מ בקדירה (ו) אבל בצמר ליורה לעולם אסור להגים

הרמב"ם מיחם שפינה ממנו מים חמין וכו' שפי' בו ה"ה אליביה דאביי נראה דלדקו דברי ב"י דהרמב"ם דחה לאוקמתא דאביי מקמי אוקמתא דרב אדא בר מתנא דהוי אליבא דהילכתא וה"ה ס"ל לרב ושמואל כדפי' לעיל ומ"ש הרמב"ם ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן או צונן לתוך החמין והוא שלא יהיו בכלי ראשון מפני שהוא מחמם נראה ודאי דכיון דכתב בסתם אלמא דבין חמין שהם לשתייה ובין חמין שהם של מרחץ אם הם בכלי שני שרי אפי' צונן לתוך חמין דדוקא אמבטי של מרחץ אע"פ שהוא כ"ש אסור צונן לתוך חמין אבל כל שאר כ"ש שרי וכדרבא דלא קפיד אספל מדתני ר' חייא להדיא באידך ברייתא דאפי' צונן לתוך חמין בספל שרי · וכ"ש לענין שתייה דמותר לשרות אפי' צונן לתוך חמין בכ"ש וכב"ה אליבא דת"ק דלא כר"ש בן מנסיא אבל צונן לתוך חמין דכ"ר אסור אעפ"י שהם לשתייה ומערה עליהן צוננים מרובים דכיון דדחינן לאוקמתא דאביי אין לחלק בין מועטין למרובים אלא כל שהוא מערה צוננין לתוך חמין דכלי ראשון הוי מבשל מיד כשמתחיל לערות הצוננין אעפ"י שלבסוף תפיג רתיחתן והטעם דס"ל כפרש"י דתתאה גבר ולכן לא כתב הרמב"ם לחלק בחמין שהם לשתיה וכב"ר בין מערה לתוכן צוננין מועטין דאסור ובין מרובים דשרי אלא סתם וכתב אסור דאפילו בצוננין מרובין אסור כנ"ל פשוט בזה לדעת הרמב"ם ולכן בש"ע כתב בדברי הרמב"ם ולשונו אין להתיר בחמין שהם לשתייה לערות לתוכן צוננין מרובין ודלא כהרב בהגה"ה שכתב על דברי הרמב"ם שהביא בש"ע להתיר אפי' בחמין דכ"ר לערות עליהן צוננין מרובין ונמשך אחר דברי ב"י שכתב היתר זה לדעת הרמב"ם ולפע"ד אין להקל בזה ודו"ק:

מותר ליתן קיתון של מים או של שמן וכו' ברייתא בפרק כירה דמים הכל מודים דאסור במקום שהי"ס בו אבל בשמן איכא מ"ד דשמן אין בו משום בישול ושרי אפילו במקום שהי"ס בו ואסיקנא דאחד שמן ואחד מים כו' ולכן הזכיר רבינו מים ושמן ולעולם ה"ה שאר משקים דינם כמים ושמן ודברי רבי' בפי' ברייתא זו כפי התו' הרא"ש ורוב פוסקים דלא כפרש"י והרמב"ם והאריך ב"י בזה · וזהו שכתב רבינו עד שתהא היד סולדת בו כלומר בו ביין ושמן דהיינו כל שכריסו של תנוק נכוית בו ביין ושמן · אם יהא נשפך על כריסו: **ואסור** ליתן אנפנאד"ה וכו' הב"י האריך ומסקנתו להתיר כספר המצות וכן פסק בש"ע אבל בהגהת ש"ע כתב ונהגו להחמיר מיהו במקום צורך יש לסמוך אמתירין: הבורר

דרכי משה

פירוש התוספות שם ואף ע"ג דלדעת הרי"ף והרא"ש דפסקו דלא כר"ש שרי דעת הטור כדעת התוס' כר"ש ואז דברי הטור מבוארים כדמוכח התם מדברי התוס' והאריך הר"ן בדבריהם ע"ש: (ו) ובפסקי מהרי"ו מחמיר דיש להקפיד אף בקדירה בכל ענין: וכתב

פרישה

(יא) **אנפנדא** פי' פשטיד"א: בספר

דרישה

וכו' ולא נקט בל' דמשמע מר"י דמותר לחמם פשטיד"א במקום שהיד סולדת וה"ט משום דע"ז לא היה יכול להקשות מהא דאסיקנא שיש משום בישול בהפשרת שמן דבודאי בחימום פשטידא יש להקל טפי אלא קושיית ב"י היא מדהביא ר"י ראייה להתיר פשטידא דמותר ליתן אשה ידה הסוכה בשמן כנגד המדורה · וע"ז כתב המרדכי דכמו דבשמן יש איסור וחיוב אם נתנה כנגד המדורה כך טוב ליזהר בפשטידא שלא ישימו כ"כ קרוב לאש ובעל התרומה שאוסר משום נולד ודאי אפילו בכה"ג אוסר וק"ל ולק"מ:

מפני שהשומן שבה שנקרש חוזר ונימוח והוי לי' נולד ואסור (יב) ובספר המצות התירו כיון שאינו עושה בידים וא"א הרא"ש ז"ל אסר וכן כתוב בספר התרומה [ו] מותר ליתן מים היפים במים צוננין הרעים כדי לצננן ח:

שיט הבורר חייב וה"מ בבורר בנפה וכברה או בורר לאוצר אפי' ביד [א] אבל בידו (א) כדי לאכול מיד מותר הלכך היו לפניו אוכלין עם פסולת שלהם בורר בידו לצורך אותה אכילה ואם בירר יותר אפי' לבו ביום נעשה כבורר לאוצר וחייב

שיט הבורר חייב משנה פרק כלל גדול (דף ע"ג) אלו אבות מלאכות וכו' הזורה הבורר והטוחן והמרקד וכו' ומ"ש וה"מ בבורר בנפה וכברה שם (דף ע"ד) ת"ר היו לפניו מיני אוכלים בורר ואוכל בורר ומניח (פירש התוספות לצורך אחרים) והרמב"ם בפ"ח פירש בורר ואוכל מיד בורר ומניח לאכול מיד כלומר מניח לאוכלו בסעודה שהוא רוצה לאכול עכשיו מיד ולאפוקי בשחרית לאכול בין הערבים · ולא יברור ואם בירר חייב חטאת ואסיקנא אמר אביי ה"ק בורר ואוכל לאלתר בורר ומניח לאלתר ולבו ביום לא יברור ואם בירר נעשה כבורר לאוצר וחייב חטאת ותו קאמר התם דבורר בקנון ותמחוי פטור אבל אסור בנפה וכברה חייב חטאת ופירש רש"י עיקר ברירה לא הוי אלא בנפה וכברה אבל קנון ותמחוי ברירה כלאחר יד הוא אבל ביד לא דמי לבורר כלל ואם כן הא דאמר בורר ואוכל לאלתר וכו' בבורר ביד היא ואפילו הכי בבורר לבו ביום אפילו ביד נעשה כבורר לאוצר וחייב אבל בנפה וכברה אפילו אוכל לאלתר חייב וכך כתבו התוספות לשם בד"ה והתניא חייב ולכן כתב רבינו וה"מ בבורר בנפה וכברה פי' אפי' לאכול לאלתר או בורר לאוצר אפי' ביד חייב ובסמוך כתב דאפי' לבו ביום הוי כבורר לאוצר אבל בידו כדי לאכול לאלתר מותר: **ומ"ש** הלכך היו לפניו אוכלין עם פסולת שלהן וכו' הוא ע"פ פי' רש"י שכתב דבברייתא קמייתא גרסינן היו לפניו מיני אוכלין כלו' שהיו לפניו מיני אוכלין עם פסולת שלהן וכדמוכחא מאוקימתא דרב המנונא דמוקי לברייתא באוכל עם פסולת ובאידך ברייתא גרסינן היו לפניו שני מיני אוכלין ואותו שאינו חפץ לאכול עכשיו חשיב פסולת לגבי אותו שחפץ לאוכלו וכמ"ש רבינו בסמוך · ואפשר דמשום הכי דקדק רבינו ואמר עם פסולת שלהן כלומר שאינו מדבר כאן בשני מיני אוכלין ואותו שאינו חפץ בו עתה הוא נקרא פסולת אלא מיירי כאן באוכלין עם פסולת שלהן כלומר הפסולת של אותו מין בעצמו שהוא פסולת ממש כגון צרורות ועפר:

ומ"ש בורר בידו לצורך אותה אכילה כ"כ הרא"ש שפי' בורר ואוכל לאלתר הוא שבורר בידו לצורך אותה סעודה בלבד שמיסב בה על השלחן ונראה דר"ל כל מה שצריך אף לאחרים המסובין עמו כדתני בורר ומניח גם לצורך אחרים שרי לאלתר · ואם בירר יותר אפי' לבו ביום נעשה כבורר לאוצר וחייב כצ"ל ור"ל ואפילו בידו חייב וכדפי' בסמוך אבל מ"ש בקנון וכו' היינו אפי' לאכול מיד נמי בקנון ותמחוי פטור אבל אסור ובנפה ובכברה חייב חטאת והב"י הקשה דהכא משמע דכשבורר בידו שרי לאלתר אפי' שהוא מטיל האוכל לתוך נפה וכברה ובפ"ק די"ט תנן בה"א בורר כדרכו בחיקו בקנון ותמחוי אבל לא בטבלא ולא בנפה וכברה ובחיקו משמע שבורר בידו ונותן לתוך חיקו ודומיא דחיקו הוי קנון ותמחוי וכברה וכו' ושגגה פלטתו הקולמוס דפי' בחיקו אין רצונו לומר שהוא נותן בחיקו לאחר הברירה כמו שהבין הרב אלא שהברירה היא בחיקו והוא שפורס טליתו ברוחב על חיקו ובורר עליו שדרך הברירה היא על דבר רחב כמ"ש רש"י קנון כלי עץ כעין לנור רחב מלאחריו וקצר מלפניו ובעלי מטבע עושין אותו (בל"א צי"ל ברע"ט) והבורר בו קטנית נותן הקטנית במקום הרחב ומנענעו וכו' ותמחוי נמי היא קערה גדולה ורחבה שמערין כל האילפס לתוכה ומשם נותן לקערות קטנות וכיון שהיא רחבה נותן בה קטנית ומנענעו והקטנית שהוא סגלגל מתגלגל ויורד למטה לשפתי התמחוי והפסולת נשאר למעלה בתמחוי וכך היא הברירה בחיקו על הרוחב של טלית כדפי' גם נראה שלשון המשנה היתה כתובה בטעות לפני הרב ב"י שאוסר בי"ט בקנון ותמחוי וליתא דלא אסרה המשנה בי"ט אלא נפה וכברה אבל בקנון ותמחוי שרי כמו בחיקו וכ"כ הרמב"ם בפ"ג דהלכות י"ט:

ומ"ש

להגים בו שאע"פ שקלטו העין דרך הגבעין להגים בהן תמיד כדי שלא יחרכו והכי מוכח בירושלמי וה"ה כתב בפ"ט שיש מי שכתב שאין חייב משום מבשל אלא בהגסה ראשונה שאינו מתבשל מהרה אלא בהגסה זו אבל משהגים פעם א' דבלא מגים מתבשל אף המגים פטור דמאי עבד ולזה נוטה דעת הרמב"ן והרשב"א ובפ"ג כתב הרמב"ם אסור להכניס מגריפ' לקדירה בשבת והיא על האש להוציא ממנה בשבת מפני שמגים בה וזה מצרכי הבישול הוא ונמצא כמבשל בשבת וכתב ה"ה וז"ל וכ"ל שאין דברי רבינו אמורים במבושל כ"צ דהתם ודאי אפילו מחזירן על האש ומבשלן פטור כמו שיתבאר פרק ט' וכיון שכן אין לגזור בהכנסת מגריפה אבל באינו מבושל ודאי יש לחוש לדעתו שכתב פ"ט ובהשגות א"א הפריז על מדותיו שאסר להוציא מן הקדירה במגריפה עכ"ל: ולפי דברי ה"ה לדעת הסוברים שכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי שוב אינו חייב משום מבשל כמ"ש לעיל כיון שהגיע למאכל בן דרוסאי שוב אין לגזור בהכנסת המגריפה: ומ"ש הרמב"ם והיא על האש נראה לי דלאו דוקא אלא כל שהעבירה מרותחת מעל גבי האור היא על האש קרי לה וכן כתב רבינו בסימן רנ"ב שהמגים בקדירה אפילו אינו על האש חייב משום מבשל כלו' בעודה רותחת וכ"כ ר"י בח"ג כתב הרמב"ם בפרק כ"א שמותר לגמור שחיקת הריפות בעץ הפרור בתוך הקדירה בשבת אחר שמורידין אותה מעל האש ויתבאר בסימן שכ"א. כתוב בכלבו שאסו' לטוח שמן ושום על הגלי בעודו כנגד המדורה אפילו נגלה הגלי מבע"י דמ"מ יתבשל השום והשמן עכ"ל גרסינן בפרק ח' שרצים (קט.) אמר רב חסדא שריקא טויא שרי פעפועי ביעי אסור ופירש"י לשחק ולטוח שמן וביצים מגולגלים על הגלי כשהוא חם משחשכה שרי ובלבד שלא יהא רותח כדי לבשל ולא אמרינן דמי למתקן: פעפועי ביעי · לטרוף ביצים מגולגלים בקערה אסור דמיתחזי כמאן דבעי למשדינהו בקדירה: דין יורה מליאה תבשיל שנתנה על הפטפוט מע"ש והאש תחתיה ולמחר מתקררת ועבדים א"י עושים אש תחתיה ומחממין אותה כתבתי בסימן רנ"ג: אם מותר להושיב החמין על התנור שבבית החורף מבפנים והשפחה מבערת האש להחם בית החורף וע"י כך נרתחים החמין כתבתי שם גם כן:

שיט הבורר חייב וה"מ בבורר בנפה ובכברה וכו' בפרק כלל גדול (עד.) ת"ר היו לפניו שני מיני אוכלין בורר ואוכל בורר ומניח ולא יברור ואם בירר חייב חטאת מאי קאמר ואסיק אביי דה"ק בורר ואוכל לאלתר בורר ומניח לאלתר ולבו ביום לא יברור ואם בירר נעש' כבורר לאוצר וחייב חטאת ואמרינן בתר הכי היו לפניו ב' מיני אוכלין ובירר ואכל ובירר והניח רב אשי מתני פטור ור' ירמי' מדפתי מתני חייב רב אשי מתני פטור והא תני חייב ל"ק הא בקנון ותמחוי הא בנפה וכברה כלומר הא דתני חייב בנפה וכבר' דעיק' ברירה כך היא והא דמתני רב אשי פטור בקנון ותמחוי דהוי ברירה כלאחר יד ופירש"י דהכי פריך והא תני היינו ברייתא דלעיל וכתבו התוספ' (שם) וקשה לר"י דלמאי דאוקימנא לה בנפה וכברה משמע דוקא לבו ביום אסור אבל לאלתר אפילו בנפה וכברה שרי ובפ"ק דביצה (יד:) משמע דבנפה וכברה אסור בכל ענין ונראה לר"י דבברייתא איירי בבורר ביד והכא דמוקמי' לה בנפה וכברה ברייתא אחריתי היא ואפילו לאלתר חייב חטא' וכן משמע מתוך פר"ח דפי' שיש ג' דינים בבורר לאלתר דביד מותר לכתחל' בקנון ובתמחוי פטור אבל אסור בנפה ובכברה חייב חטאת וכ"כ הרא"ש והר"ן וכך הם דברי הרמב"ם בפרק ח' שכת' בנפה ובכברה חייב בקנון ובתמחוי פטו' ואם בירר בידו לאכול לאלת' מותר ועל בורר ומניח לאלתר פירש"י (שם) לאכול לאלתר שאין זה דרך בוררים והתוס' כתבו בורר ומניח לצורך אחרים ושיעור לאלתר כתבו הרא"ש והר"ן בשם ר"ח דהיינו שיעור מה שמיסב על השולחן באותה סעודה בלבד וכ"כ ה"ה בפ"ח וכ"כ רבינו ירוחם בח"ח אלא שכתב קודם לכן וז"ל ואפילו ביד שאמרנו דמותר דוקא לאלתר כלומר לאותה סעודה אבל לבו ביום כלומר שבורר ומניח לצורך סעודה אחרת של אותו יום בעצמו אסור וכ"ל דה"ק שאם הוא בורר אחר סעודה כל שבורר לצורך סעודה אחרת באותו יום בעצמו הוי לאלתר ואם כשהוא בתוך סעודה בורר אינו יכול לברור אלא לצורך אותה סעודה בלבד וכן אם בורר קודם סעודה צריך לאוכלם בתוך הסעודה ראשונ' ואם השהה מהם עד אחר שעומ' מסעודתו לא מיקרי לאלתר וחייב והמרדכי כתב דדוקא להתחיל ולאכול אחר ברירתו שרי אבל לאכול אחר שעה נעשה כבורר לאוצר והרמב"ם בפ"ח כת' וז"ל הבורר אוכל מתוך פסולת או שהיו לפניו שני מיני אוכלין ובירר מין ממין אחר בנפה ובכברה חייב בקנון ובתמחוי פטור אבל אסור ואם בירר בידו לאכול לאלתר מותר · הבורר אוכל מתוך פסולת בידו להניחו אפי' לבו ביום נעשה כבורר לאוצר וחייב היו לפניו שני מיני אוכלין מעורבין בורר אחד מאח' ומניח לאכול מיד ואם בירר והניח לאחר זמן אפילו לבו ביום כגון שבורר שחרית לאכול בין הערבים חייב ומשמע דלא שרי אלא לברור כדי לאכול מיד אחר ברירתו כדברי המרדכי ואפשר שכל שבורר לצורך סעודה כ"ז שמיסב באותה סעודה חשוב לאלתר כדברי ר"ח ומ"מ אם בירר להניח עד אחר ג' או ד' שעות נראה מדבריו שיש חלוק בין בורר אוכל מתוך פסולת לבורר אוכל אחד מאחר דבבורר אוכל מתוך פסולת חייב ובבורר אוכל אחד מאחר לא מיחייב אא"כ בירר שחרית לאכול בין הערביים אלא שאיני יודע מנין לו חילוק זה ואם לא נתכוון לכך קשה מאי פלגינהו בתרתי והא דמפלגי' בין בורר בידו לבורר בקנון ותמחוי לבורר בנפה וכברה נראה מדברי רש"י בפרק כלל גדול שהברירה נעשית בקנון ותמחוי ונפה וכברה שכך כתב שם בקנון כלי עץ שעושין כעין לנור רחב מאחריו וקצר מלפניו ובעלי מטבע עושין אותו והבורר בו קטניות נותן קטניות במקום הרחב ומנענעו והקטניות מפני שהוא סגלגל מתגלגל ויורד דרך פיו הקצר והפסול' נשאר בכלי פטור אבל אסור מותר לכתחלה לא הוי דדמי לברירה וחייב חטאת לא הוי דכלאחר יד הוא דעיקר ברירה בנפה ובכברה אבל ביד לא דמי לבורר כלל עכ"ל ולפ"ז כל שהוא בורר בידו אע"פ שהוא מטיל האוכל לתוך כלי אחר ואפי' לתוך נפה וכברה מותר כיון שהוא בורר לאכול לאלתר וקשה לי על זה הא דתנן בפ"ק די"ט (יד·) הבורר קטנית ביום טוב בש"א בורר אוכל ואוכל ובה"א בורר כדרכו בחיקו ובקנון ובתמחוי ובחיקו משמע דהיינו שבורר בידו ונותן לתוך חיקו ודומיא דחיקו הוי קנון ותמחוי ונפה וכברה וא"כ לא שרי אלא לברור ולהניח בידו אבל להניח בקנון ותמחוי אסור אע"פ שאינו בורר אלא בידו לאכול לאלתר וצ"ל דהא כדאיתא והא כדאיתא דחיקו היינו שבורר ונותן לתוך חיקו ונפה וכברה וקנון ותמחוי היינו שעושה הברירה בהם:

וכיצד

דרישה

[ו] **מותר** ליתן מים היפים במים צוננים הרעים כדי לצננן . כן הוא נדפס בספרי רבינו בדפוס בית יוסף בס"ם שי"מ אבל בנוסחי ספרי רבינו המדוייקים וגם בנוסחי של קלף ז"א · ודע שמשנה שלימה היא בפרק חבית דף קמ"ו ושם בגמרא פריך עלה ז"ל פשיטא סיפא איצטריכא ליה ואת הצונן בחמה הא נמי פשיטא מהו דתימא נגזור דילמא אתי לאטמוני ברמץ קא משמע לן · ומזה תלמוד טעם נוסחא שגרסו בל' המשנה וטעם נוסחאות המדוייקים שלא גרסו · דהא דין זה פשיטא הוא וגם עדיפא מיניה כבר השמיענו רבינו במה שכתב דמותר ליתן קיתון של מים צונן בתוך כ"ש · ועוד דהאי דיוקא לגופא לא איצטריך למיתנו אלא משום סיפא דקתני ואת הצונן לתוך החמין וכמ"ש ל' הגמרא ורבינו כבר כתב לעיל בסי' זה האי דינא שהרי כתב ז"ל אבל בחמה עצמה כגון ליתנם בחמה או ליתן מים בחמה כדי שיחמו מותר וק"ל · כתב ב"י כתוב בכלבו שאסור לטוח שמן ושומן בגלי בעודו כנגד המדורה אפי' נגלה הגלי מבע"י דמ"מ יתבשל השום והשמן עכ"ל מכאן כ"ל להביא ראייה שמותר לטוח שומן אווזא שנקפ' ע"ג מיני קמחין וקטניות כגון לאקשי"ן חמין או קיר"ז שנותנין ע"ג הקערה בשבת שאף שנמס' ע"ג והוא בעין מ"מ הואיל ואינו מתבשל ע"ג מותר דהרי שמן ושומן ג"כ נקרש קצת ונימוח אבל שאם ומע"ג דאין מרסקין הברד והשלג בידים וכמ"ש רבינו בסי' שכ"א שמאי הכא שסיה נמוח כבר ועדיין אינו קפוי כ"כ בקושי כמו הגלד ואף שבחמימות הפשטיד"א נגד האש יש אוסרין כנזכר בסי' זה שאני התם שהשומן נמוח והוא בעין משא"כ בזה ודו"ק ועיין בקונטרס שלי מ"ש מזה :

סי' שיט [א] **אבל** בידו כדי לאכול מיד מותר כו' ז"ל הגמרא והביאוהו ב"י בריש הסימן בורר ואוכל לאלתר כו' ופירש"י ז"ל ומניח לאלתר לאכול לאלתר שאין זה דרך בוררין והתו' פירשו בורר ומניח לצורך אחרים · ושם בגמרא בהיו לפניו שני מיני אוכלין וקאמר דבורר אחד לאכול לאלתר והאחד מניח לאלתר . ונלע"ד דכוונת רש"י הוא

דמפרש

פרישה

(יב) **ובספר** המצות התירו כו' וכ"ש קדירה שיש בה רוטב שנקרש כשהשומן נימוח אינו בעין דשרי אליביה ונהגו להחמיר כהרא"ש ובמקום צורך יש להקל :

סי' שיט (א) **הבורר** כדי לאכול מיד מותר היינו שיעור מה שמיסב על השלחן באותה סעודה בלבד ובב"י דכתב לאחר סעודת שחרית קרוי מיד לסעודת מנח' אבל לא קודם שחרית ע"ש :

בקנון

חדושי הגהות

כ"ר והוי נמי לרחיצה משמע דכ"ר שהוא לשתייה דלא הוי אלא חדא לריעותא צונן לתוך חמין שרי וחמין לתוך צונן אסור ומה שלא כתב רבינו דאמבטי אסור לגמרי היינו משום דהוא ממילא נשמע שהרי לא התיר בצונן לתוך חמין אלא בספל שהוא כ"ש או בכ"ר שהוא לשתייה משמע דאמבטי שהוא כ"ר והוא לרחיצה אסור לגמרי כ"נ לפרש דברי רבינו וא"כ אין מקום לתמיהתו של ב"י שתמה על דברי רבינו (מהרל"ח) : ח הב"י לא ביאר ע"ז מאין הוציא הטור דין זה ובנוסחת הטורים הישנים לא נזכר דין זה כלל ומצאתי בדרישה שכתב בנוסחא זו נכונה שדין זה מבואר במשנה שבת (קמו:) ופריך בגמרא פשיטא ומסיק דלא נקיט ליה אלא משום סיפא ואת הצונן בחמין וכו' וזה לא שייך בדברי הטור ומה גם שהטור כבר כתב להתיר ליתן אפילו בחמין ולכן דברים אלו מותרים הם ועיין ט"ז :

כתב

וחייב (ב) בקנון (ג) ובתמחוי לא יברור ואם בירר פטור ואם בירר בנפה ובכברה חייב חטאת וכיצד הוא בורר אם יש טורח בברירת האוכל יותר מברירת הפסולת [ב] בורר כדרכו לזרוק הפסולת ואם יש יותר טורח בברירת הפסולת כגון שהוא דק נוטל אוכל ומניח הפסולת וכל זה כשהאוכל מרובה על הפסולת בכמותה ומשכחת באוכל מרובה שאפ"ה יש טורח יותר בברירת הפסולת כגון שהוא דק כדפרי' אבל אם כמות הפסולת מרובה אסור אפי' לטלטלו שהאוכל בטל ברוב הפסולת ומ"מ לוזים ובטנים (א) שנשתברו ועדיין מעורבין בקליפתן אע"פ שהקליפות מרובות על האוכל לא מיקרי פסולת מרובה על האוכל כיון דאורחייהו בהכי והוו כמו שומר לפרי (ד) [ג] ותורמוס קאמר בגמרא דאפי' אוכל מתוך פסולת אסור ויהיב טעמא משום דשלקי ליה ז' זימנין ואי לא שקלי ליה לאוכל הוה מסרח לכן חשיב אפי' ברירת אוכל כברירת פסולת ולפ"ז תורמוס שלנו שאין דרכן בכך מותר לבררו מתוך הפסולת היו לפניו ב' מיני

וכיצד הוא בורר אם יש טורח בברירת האוכל יותר מברירת הפסול' וכו' בספ"ק די"ט (שם) תנן הבורר קטניות בי"ט בש"א בורר אוכל ואוכל ובה"א בורר כדרכו ובגמרא תניא בד"א כשהאוכל מרובה על הפסולת אבל כשהפסולת מרובה על האוכל ד"ה נוטל את האוכל ומניח את הפסולת פסולת מרובה על האוכל מי איכא מאן דשרי. ל"צ דנפיש בטירחא וזוטר בשיעורא ופירש"י בד"א. דשרו ב"ה ליטול פסולת ממש ולהשליך: מי איכא מאן דשרי. ואפילו לטלטלו והא בטיל ליה מיעוטא לגבי רובא וה"ל ככולה פסולת ולא חזו: דנפיש בטירחא. שהוא דק והכי קאמר במה דברים אמורים בזמן שטורח האוכל מרובה על של פסולת הוא דקאמרי ב"ה נוטל פסולת דמעוטי בטירחא עדיף אבל אם טורח פסולת מרובה על של אוכל ד"ה וכו' וכתב הר"ן ואחרים פירשו דהאוכל קאי דנפיש כגון שהוא דק אבל אם הוא מעט והפסולת מרובה והוא גם זוטר בטירחא דמהו דתימא דמעוטי בטירחא עדיף קמ"ל דכיון דפסולת מרובה אסור ואפשר דתרוייהו איתנהו עכ"ל ורבינו סתם דבריו כרש"י ואע"ג דהאי ברייתא' בי"ט מיתניא ס"ל דאין חילוק בין שבת וי"ט בדין זה:

ומ"ש וכילד הוא בורר וכו' משנה ומסקנת הגמרא ספ"ק די"ט ועפ"י פי' רש"י לשם דאם כמות הפסולת מרובה אסור אפילו לטלטלו שהאוכל בטלה ברוב הפסולת וכ"כ לקמן בה' י"ט בסימן תק"י והיא דעת הרא"ש שכתב לשם כפרש"י אבל מפי' ר"ת בפרק נוטל בד"ה שהאוכל מרובה וכן מדברי הרמב"ם בפ"ג מה' י"ט מפורש דלא ס"ל דכשהפסולת מרובה שיהא האוכל בטל לגבי פסולת ואסור לטלטלו דודאי האוכל לא בטל לגבי פסולת ומותר לטלטל האוכל אלא שהפסולת כיון שהוא מרובה ג"כ לא בטל לגבי האוכל ואסור לטלטלו וכן נראה ממ"ש האלפסי לשם וז"ל פסולת מרובה על האוכל פשיטא מי איכא מאן דשרי דמדגרם פשיטא אלמא דהקושיא היא פשיטא דבפסולת מרובה אינו נוטל את הפסולת אלא נוטל את האוכל דאין האוכל בטל לגבי פסולת אעפ"י שהאוכל הוא מועט והכי משמע בש"ע שלא כתב איסור זה לפי פרש"י והרא"ש ורבינו ומכל מקום כיון שלא כתב גם כן היתר לברור האוכל אף על פי שהוא מועט אלא כתב סתם דבוררין אוכל מתוך הפסולת בידו לאכול לאלתר משמעו דוקא כשהאוכל מרובה כמו שהוא הרגילות אבל כשהאוכל מועט מן הפסולת לא אמר בה לא איסור ולא היתר והלכך יש לנו להחמיר שלא לטלטלו כלל כשהפסולת מרובה מן האוכל וכן מ"ש רבינו דדין שבת כדין י"ט דבאוכל מרובה מן הפסולת בורר כדרכו הפסולת מן

ומ"ש ומ"מ לוזים ובטנים שנשתברו וכו' כ"כ שם הרא"ש וז"ל נראה דאגוזים ובטנים שנשברו ומונחין עדיין בקליפין אע"פ שהקליפה מרובה על האוכל לא מיקרי שם פסולת עלייהו כיון דאורחייהו בהכי והוי שומר לפרי ולא דמי לעצמות וקליפין שכבר נפרדו לגמרי מן האוכל עכ"ל והרא"ש כתב דברי רש"י במי איכא מאן דשרי דהיינו לומר אפילו לטלטלן אסור אבל הרמב"ם כתב בפ"ג מהל' י"ט וז"ל וכן הבורר קטניות בי"ט בורר כדרכו בד"א כשהאוכל מרובה על הפסולת אבל אם היתה הפסולת מרובה על האוכל ד"ה בורר את האוכל ומניח את הפסולת ואם היה טורח בברירת הפסולת מן האוכל יותר מטורח בברירת האוכל מן הפסולת אע"פ שהאוכל מרובה בורר את האוכל ומניח את הפסולת נראה מדבריו שהוא מפרש דכי אמרינן פסולת מרובה על האוכל מי איכא מאן דשרי לאו למימר' מי איכא מאן דשרי לטלטל כדפירש"י אלא ה"ק מי איכא מאן דהוה ס"ד דשרי לברור פסולת מתוך אוכל דאצטריך רשב"ג לאשמועינן דאסור ומשני לא צריכא דנפיש בטירחא וזוטר בשיעורא כלומר הא ודאי כשהפסולת מרובה לא היה צריך רשב"ג לאשמועינן דפשיטא דד"ה אסור לברור פסולת מתוך האוכל ומיהו לברור אוכל מתוך פסולת ודאי כיון שאין דרך בורר בכך וכו' אצטריך לאשמועינן בנפיש בטירחא וזוטר בשיעורא דסד"א כיון שאוכל מרובה שרי לברור כדרכו ואפילו פסולת מתוך אוכל נמי קמ"ל דכיון דנפיש בטירחא אסור לברור כדרכו ומיהו דעתו ז"ל דה"מ בי"ט אבל בשבת דוקא לברור אוכל מתוך פסולת אבל פסולת מתוך אוכל בכל גוונא חייב חטאת וזהו שכתב בפ"ח מהלכות שבת הבורר פסולת מתוך אוכל אפילו בידו אחת חייב וכ"כ הר"ן בפרק כלל גדול בשם ר"ח ווליף לה מדאמר חזקיה הבורר תורמוסין מתוך פסולת שלהן חייב ומדקאמר סתמא משמע אפילו לאלתר וטעמא משום. דעיקר בורר היינו פסולת מתוך אוכל וכתב ה"ה שכן הסכים הרמב"ן וש"כ מן הלכות וכ"כ בסמ"ג וסמ"ק ומ"מ לענין בורר אוכל מתוך פסולת משמע דבכל גוונא שרי בשבת לפי שטה זו ואפילו פסולת מרוב' ולכן סתם הרמב"ם דבריו בפ"ח וכתב הבורר אוכל מתוך פסולת אם בירר בידו לאכול לאלתר מותר ודברי רבינו ירוחם בח"ח מעורבבי' בדין זה ולא ראיתי להאריך בהם:

ותורמוס קאמר בגמרא דאפילו אוכל מתוך פסולת אסור בפ' כלל גדול מימרא דחזקיה ופירש"י ודשלקי ליה ז' זמנין למתקו ואי לא שקלי ליה לאוכל מתוך הפסולת מתוך שהוא רך ונימוק ע"י שנשלק הרבה מסרח והלכך אוכל נמי כ"ז שמעורב בו הוי כפסולת ומיהו אוכל הוא וממחירין עליה למיהוי הוא דשקיל כפסולת מתוך אוכל ול"כ הבורר תורמוסין מתוך פסולת שלהן משלקן פעם אחת ממרקין ומערה אות' המים ובורר המותלעות שלהן כמו שעושין לפולין וכן בכל פעם ופעם וזה בורר האוכל ומניח הפסולת ואי לא שלקי ליה מסרח גרסי' הלכך משלקיה פעמים וג' חשיב ליה פסולת הואיל ואי שביק להו הכי דלא הדר שליק להו מסרחי וכשהוא נוטלן מתוך שאר מינים גרועים המעורבין בהם כפסולת מתוך אוכל דמי דהנהו שאר מינין לא מסרחי דגמר לה בישולייהו בפעם ראשונה ושנייה ורבינו הלוי גרים ואי שקלי ליה מסרח כשנוטלו נימוח בין אצבעותיו ונמאס הוא דשקיל הוי כפסולת והנשאר הוי אוכל עד שחוזר ונוטלו והרמב"ם כתב בפ"ח והבורר תורמוסין מתוך פסולת שלהן חייב מפני שהפסול' שלהן ממתקת אותן כשישלקו אותם עמהן ונמצא כבורר פסולת מתוך אוכל וחייב:

הדין לפניו ב' מיני אוכלין אותו שרוצה לאכול עתה וכו' כ"כ הרא"ש בפרק כלל גדול וטעמו מדתניא בברייתא שכתבתי בסמוך היו לפניו ב' מיני אוכלין בורר ואוכל

דרכי משה

שיט (א) וכתב מהרי"ל דאם הקליפה הירוקה שהיא הקליפה החיצונה עדיין על הפרי אסור ליטלה משום דהוה מפרק ועיין לקמן בדין מוללין מלילות: אלא

פרישה

(ב) **בקנון** פי' כלי ברע"ט בל"א: (ג) **ותמחוי** פירש קערה גדולה שמערה כל האלפס לתוכה ומשם לקערות: (ד) **ותורמוס** קאמר בגמרא כו' עיין בפירש"י פרק כלל

דרישה

דמפרש דלאו או קאמר דאם דעתו לאכול הא' ולהניח השני אמרינן דזה המין שמניח לאחר זמן מיקרי פסולת. ואז אם המין שרוצה לאכול עכשיו הוא יותר אזי הוא בורר המין השני וזה שמניח בקערה שהוא הרוב מניח כדי לאכלו לאחר ואם זה המין שרוצה להניח הוא הרוב אזי הוא בורר בידים עתה זה המין שרוצה לאכול עתה שהוא המיעוט וזה בורר לאכו' לאלתר. והתוס' מפרשין דהלא קתני דאף שאם תרווייהו רוצין לאכול אלא שהבורר מדקדק לאכול מין א' והמסובין האחרים יאכלו מין השני אפ"ה לא יברור כ"א שיאכל הוא לאלתר את מינו שבורר וכדי שיאכלו המסובין את המין השני שמניח לאלתר אלא שקשה לי למה יצטרכו לאכול המין השני אשר מניח לאלתר לא יהא אלא פסולת שאין אוכלין כלל. ועיין מ"ש רמ"א בש"ע סעיף ג' ומניח השני כדי לאכול מיד שכתבתי שם פירושו וגם פי' כלל כ"ג סעיף ד' ע"ש. ושם כתב ב"י בשם רי"ו ז"ל ואפי' ביד שאמרנו דמותר דוקא להלתר כלו' לאות' סעודה אבל לבו בנוס כלומר שבורר ומניח לצורך סעודה אחרת על אותו יום בעצמו אסור כו' ודבריו תמוהין שמיד אחר זה הביא הב"י דברי המרדכי שכתב ז"ל ודוקא להתחיל ולאכול לאלתר אחר ברירתו שרי אבל לאכול לאחר שעה נעשה כבורר לאוצר ואסור. וא"כ דברי רי"ו נפרש הכי דמ"ש כלומר לאותו סעודה ר"ל שהסעודה לפניו או שהוא בתוך הסעודה וקמ"ל בהאי דמ"כ לאכול מיד ממש אלא כל שאוכל בתוך אותו סעודה מקרי לאלתר. אבל כשאין סעודה לפניו אלא רוצה להכין עתה לצורך הסעודה הסמוכה לו לאכול לאחר שעה אסור. והא דכתב לצורך סעודה אחרת ר"ל שלע"ע הוא שבע מסעודה ראשונה ורוצה להכינו לצורך הסעודה אחר שלאחר זמן וק"ל. עוד שם כתב ב"י ז"ל וקשה לי ע"ז הא דתנן פ"ק דיום טוב הבורר קטנית בי"ט ב"ש אומרים בורר ואוכל ובה"א בורר כדרכו בחיקו בקנון ובתמחוי. ובחיקו משמע דהיינו שבורר בידו ונותן לתוך חיקו. ודומיא דחיקו הוי קנון ותמחוי ונפה וכברה. וא"כ בשבת לא שרי אלא לברור ולהניח בידו אבל להניח בקנון ובתמחוי אע"פ שאינו בורר אלא בידו כו' וכתב דל"ל הא כדאיתא והא כדאיתא כו' ופי' דמוק אחד לחלק פירוש דחיקו מקנון ותמחוי ועוד אין ס"ד לפרש לאסור להניח בקנון ובתמחוי דהא אין טעם לאסור בשבת לברור ביד ולהניח בקנון ותמחוי דמה לי לברור בידו ולהניח בכלי או להניח בקינון כיון שרוצה לאוכלו מיד ומי ר"ל שאסור להניח הנברר בשום כלי או לתפוס אותו בידו שברר בה או להכינו בידו השני ודוקא בי"ט הקילו להניח ג"כ בחיקו ובקנון ובתמחוי אכתי קשה מה לי קנון ותמחוי שמותר להניח בו בי"ט ומה לי נפה וכברה שאסור להניח בו דהא לפי ב"י לא הוזכר בגמרא דדרך בירורו הוא קנון ותמחוי ונפה וכברה אלא ר"ל להניח לתוכו. וכן קשה לפי המאת שפי' ב"י בחיקו. שר"ל שיניח בחיקו מה לי בחיקו מה לי בכלי. לכן נלע"ד פשוט דפי' בחיקו הוא דומה לפי' בקנון ובתמחוי ופי' דקנון ותמחוי הוא כדפירש"י שנותן הקטניות במקום הרחב והקטניות מפני שהוא סגלגל מתגלגל ויורד דרך פיו הקצר והפסולת נשאר בכלי וקמ"ל דבי"ט מותר לברור כדרכו וגם מותר לברור בחיקו או בקנון ותמחוי אף דבשבת אסור כ"א לברור בידו ודו"ק: [ב] **בורר** כדרכו לזרוק הפסולת כו' ז"ל רמ"ף לשון סמ"ג ומיימוני בהדיא דוקא אוכל מתוך הפסולת אבל פסולת מתוך האוכל אפי' בידו ולאלתר חייב וכן משמע מאשר"י פרק כלל גדול ותמיהני על הטור שכתב אם יש טורח כו' בורר כדרכו לזרוק הפסולת. כי חילוק זה מצאתו פ"ק דביצה גבי י"ט לא בכלל גדול גבי שבת וק"ל עכ"ל. ועיין בב"י שכתב ג"כ שדעת הרמב"ם והרמב"ן וסמ"ג וסמ"ק והר"ן ויש בו משמעות שדעת ההלכות חולק על הטור בזה. וכתב שדעת רבינו שסמ"ג דהאי ברייתא' בי"ט מיתניא ס"ל דאין חילוק בין שבת לי"ט בדין זה עכ"ל. וז"ל הרא"ש פרק כלל גדול דף קפ"ב ע"א וביד בורר ואוכל ובורר ומניח לאלתר כו' עד ודוקא אוכל מתוך פסולת אבל איפכא אסור. והבורר שני מינין אוכלין אותו שרוצה לאכול עתה מקרי אוכל ואידך מקרי פסולת. אמר חזקיה הבורר תורמסין מתוך פסולת שלהן חייב חטאת. לימא קסבר חזקיה אוכל מתוך פסולת אסור לא שאני תורמסין דשלקי להו ז"פ ואי לא שקלי מינייהו פסולת שלהן מסרח וכפסולת מתוך אוכל דמי ולהכי חייב עכ"ל. ובאמת משמעות לשון הרא"ש משמע דס"ל דפסולת מתוך האוכל אסור בשבת בכל ענין ולא כמו רבינו. וגם זולת זה לשון רבינו תמוה שכתב ותורמס קאמר בגמרא דאפילו אוכל מתוך פסולת אסור מאי אפי' דקאמר הא לדידיה בריר' אוכל ופסולת שוה והולך אחר מיעוט טירחא גם קשה מאי דמסיק לכך חשיב אפי' ברירת אוכל כברירת פסולת גם מ"ש היו לפניו שני מיני' השני חשיב פסולת ואסור לבררו. גם מ"ש אח"כ ולא שפין אותו ביד כדי להסיר פסולת דס"ל כבורר דכל זה עולה יפה לפי דעת האומרים דאין מבררין בשבת הפסולת מתוך האוכל ולפי דעת רבינו צ"ל דה"ק דתורמס ידוע היא שהאוכל מרובה על הפסולת והפסולת היא נפיש בטירחא בבריירתו מברירת האוכל דהיינו התורמוס. ואשמועינן חזקי' דאף דבשאר מינין כה"ג מבררין האוכל בתורמסין אסור לברר וקמתמה תלמודא דלא ידע טעם לחלק בין תורמוס לשאר מיני' וכי סבר חזקיה דאין לברר אוכל מתוך פסולת אפילו לאכול מיד וביד. וזה שרי לכ"ע ומשני שאני תורמס כו' עד וכפסולת מתוך אוכל דמי כך הוא לשון הגמרא. והרי"ף והרא"ש ורבינו שינה וקיצר וכתב לכך חשיב אפי' ברירת אוכל כברירת פסולת משום דס"ל ה"ט לאסור משום דמחשב הכל לפסולת מחמת שאינו ראוי לאכול כו' וכבר אשמועינן דאפי' ברוב פסולת אסור לטלטל הכל כ"ש בשכולו מיחשב לפסולת דאסור לבררו ולטלטלו. והא דקאמר בגמרא דחשיב כברירת פסולת מתוך האוכל אם לא נאמר שהיתה לרבינו גירסא אחרת צ"ל דה"פ האי תורמס האוכל מיחשב לפסולת וכיון שהוא הרוב כמ"ש אסור לברר התורמס דמחשב מתוך שליקותו לפסולת כיון שהוא הרוב וק"ל ומסיק דתורמוס דידן מותר לבררו מתוך הפסולת לאו מטעם שהתורמוס הוא האוכל לבד אלא כיון שהפסולת היא רוב בטירחא וכמ"ש. וגם בדין שאחר זה היה לפניו שני מינין כו' שינה רבינו וכתב לבסוף ואסור לבררו מה שלא כתב אביו הרא"ש היינו כמו לשיטתו דס"ל דמותר לברר הפסולת מתוך האוכל כשהוא זוטרא בטירחא וא"כ קשה ליה למה נפקא מינה כשחשב אותו שרוצה להניח לפסולת אי משום דאסור לבררו וז"א כיון שאם הוא המועט מותר לבררו ואי משום שאותו שרוצה להניח הוא הרוב ומחשב כפסולת א"כ אף מין השני המועט אסור לבררו אם לא שתאמר שאותו שרוצה להניח הוא הרוב. ועוד את"ל שאותו שרוצה להניח הוא הרוב לכך הוסיף וכתב ואסור לבררו. ור"ל דכ"מ דלא מיחשב הכל אוכל ולומר דאף אם אינו רוצה לאכול מיד משום א' מהן מותר לברר כיון דלית' כאן פסולת לא שייך ביה איסור בירור קמ"ל דז"א אלא יש בו איסור בירור וכ"מ דאם אינו רוצה לאכול משום א' מיד אסור לבררו מין מתוך מין אבל כשרוצה לאכול מיד מזה לא איירי דהיה בו איסור כברירת אותו מין דירצה להניח אלא סמך אמ"ש לפני זה דבענין זה בוררין המין הזוטר בטירחא וק"ל. וכעין זה נמי נראה לפרש ממ"ש אחר זה ולא שפין אותו ביד כדי להסיר הפסולת דס"ל כבורר ר"ל יש כאן איסור ברירה וכ"מ דאם אינו רוצה לאכול הכרשינין מיד אפשר דמותר דומיא דבריר' הכ"ל. אבל אם רצונו לאכול הכרשינין בירה. ול"ת דאין בזה שייכות איסור בירה דס"ל כבורר. ול"ת דאין בזה שייכות איסור דמותר לברר הפסולת כשהוא זוטר בטירחא כדי לאכול מיד. ודוחק לומר דשאני התם דיד מיחשב שינוי משא"כ הכא דשפין הוא באורחי' הדא דגם שם חייב לאוצר אפי' בידים. ועוד דגם כאן לכאורה משמע דדרכן היה לשרות הכרשינין בכלי. ואם כן שפין ביד ג"כ היה דרך שינוי שלו ודו"ק. ועיין מ"ש רמ"ף בהגהותיו אמ"ש רבינו ואסור לבררו ר"ל דר"ל שהאוכל מתוך הפסולת כו' לע"ד אין זה כוונת רבינו אלא כמ"ש דאל"כ קשה דברי רבינו דידיה אדידיה ודו"ק: [ג] **ותורמוס** קאמר בגמרא דאפי' אוכל מתוך פסולת אסור עיין מ"ש בק"ש והארכתי בביאורו גם שם כתבתי השגות רמ"ף על רבינו מה שמתיר לברור פסולת מתוך האוכל כשהאוכל מרובה על הפסולת וגם כתבתי אין שמיישב רבינו לשון הגמרא ע"ש. ומ"ש רבינו היה לו מלילות מע"ש מנפס מיד ליד ואוכל ועיין מ"ש ב"י ע"ז ופי' תמוה דמנפס מיד ליד להרמב"ם ר"ל באותו יד עצמו והרבינו ס"ל דר"מ איירי קתני דכל כה"ג ודאי לא ה"ל

מיני אוכלים אותו שרוצה לאכול עתה חשוב כאוכל והשני חשוב פסולת א ואסור לבררו אין מוללין מלילות בשבת אלא מולל בשינוי מעט בראשי אצבעותיו היו לו מלילות מע"ש (ה) מנפח מיד ליד ואוכל (ו) אבל לא בקנון ותמחוי : [ד] אין שורין כרשינין פי' שמציף מים עליהן בכלי כדי להסיר הפסולת ולא שפין אותו ביד כדי להסיר הפסולת (ז) דה"ל כבורר אבל נותנן בכברה אע"פ שפעמים נופל הפסולת דרך נקבי הכברה : משמרת שמסננים בה שמרים אפי' תלויה מע"ש אסור ליתן בה שמרים לסננו משום בורר אבל אם נתן בה שמרים מע"ש יכול ליתן עליהן מים (ח) כדי שיחזרו צלולין ויין או מים שהן צלולין יכול לסננן (ד) במשמרת ואין כאן משום בורר (ט) כיון שהן צלולין אבל עכורין לא ובשעת הגיתות

מן האוכל אין לנו להקל אלא להחמיר כהרמב"ם דמחלק בין שבת לי"ט ובשבת אסור לברור הפסולת אפי' כדי לאכלו לאלתר ואפי' האוכל מרובה וגם יש טורח בברירת האוכל וכמ"ש ב"י ופסק כך בהגהת ש"ע :

אין מוללין וכו' בפ"ק די"ט המולל מלילות מע"ש למחר מנפח וכו' ואמרינן מע"ש אין אבל בשבת אין מוללין ואמרי' תו התם כיצד מולל וכו' וכתב הרי"ף והרא"ש בפרק מפנין דהאי כיצד מולל כו' אשבת קאי דאף בשבת שרי למלול ע"י שינוי והלכה כרבא דבכולהו ראשי אצבעותיו נמי שרי ואפי' לפרק האוכל מן השבלים נמי שרי למלול דכיון דמשני ה"ל מפרק כלאחר יד כדי לאכול ושרי אבל בי"ט מותר למלול בלא שינוי וכך היא דעת הרמב"ם בפכ"א מה' שבת ובפ"ג מה' י"ט וכתב ה' המגיד שכך הוא העיקר וכך היא דעת רבינו כמ"ש כאן ולקמן בסי' תק"י מיהו התו' והמרדכי ושאר מפרשים כתבו דהאי כיצד אי"ט קאי דצריך שינוי אבל בשבת אסור אפילו ע"י שינוי וכתב בהגהת ש"ע וטוב להחמיר נראה דרצונו לומר דודאי הלכה כרוב פוסקים המפורסמים להתיר בשבת ע"י שינוי אלא שטוב להחמיר שלא יבואו לזלזל באיסור שבת והכי נקטינן :

אין שולין כרשינין וכו' משנה פרק תולין (דף ק"מ) ופי' רש"י מציף עליהם מים בכלי לברור פסולתן כדתנן במס' ביצה (פ"ק דף י"ד) אף מדיח ושולה עכ"ל ולשם פרש"י כמו משולה בחבית דהיינו כמי שנוטל הרצנים הצפים ע"פ החבית עכ"ל ואיתיה בפרק הפועלים (דף צב) ובמקצת ספרי רבינו כתוב אין שורין וכ"כ בש"ע וט"ס הוא : משמרת וכו' פלוגתא דר"א וחכמים במשנה ר"פ תולין והלכה כחכמים דאין נותנין לתלויה בשבת ואמרי' בגמרא שימר מאי א"ר כהנא שימר חייב חטאת וז"ש רבינו אסור ליתן בה שמרים לסננן משום בורר כלו' דאם עבר ונתן חייב חטאת משום בורר כדכתב בתחלת סי' זה הבורר חייב :

ומ"ש אבל אם נתן בה שמרים וכו' משנה שם כדי שיצלו ופי' רבינו כדי שיחזרו צלולין וכפרש"י והרמב"ם ויש לפרשו מלשון צללו כעופרת פי' שירדו ויזובו למטה וכן נראה מלשון הר"ן : ויין או מים וכו' מימרא דזעירי שם נותן אדם יין צלול ומים צלולין לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש אבל עכורין לא ונראה דמה שהוצרך לומר ואינו חושש הוא להורות דיוקא אבל עכורים לא משום דחוששני לו מחטאת דלא תימא דבעכורין ליכא אלא איסורא דרבנן לכך הורה דבעכורין איכא חששא דחיוב חטאת וזה נמי דעת רבינו שאמר ואין כאן משום בורר כיון שהן צלולין אבל עכורין לא כלומר דאיכא בהו משום בורר ויש לחוש לחיוב חטאת ולהכי נמי תניא רשב"א אומר טורד אדם חבית של יין ייננה ושמריה ונותן לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש ומוקמינן לה בין הגתות לאורויי דיוקא דבהני עכורין דבין הגתות אינו חושש לחטאת אבל עכורין דעלמא חוששני לו מחטאת וכן כתב רבינו ובשעת הגתות וכו' ואין בו משום בורר כלומר אבל עכורין דעלמא חוששני לו משום בורר ונראה דמדאמר זעירי יין צלול ומים צלולין משמע דוקא צלולין אבל עכורין אסור במשמרת אפי' רובא דאינשי קא שתי להו כיון דמיעוטא קפדי איכא משום בורר ולא שרי אלא צלול לגמרי ואינו מסננו במשמרת אלא מפני קצת קסמין וקשין שבתוכו א"כ כדי שיהא צלול יותר דלא כמשמע מדברי הר"ן דבעכור דוקא היכא דרובייהו דאינשי לא שתו להו הכי הוא דאסור במשמרת ולא שרי אלא בסודרין וכפיפה אלמא דהיכא דרובייהו דאינשי שתו ליה הכי אפי' במשמרת שרי דלא משמע הכי מדזעירי דקאמר יין צלול וכו' והך דבין הגיתות דשרי למשמרת דפי' הר"ן ג"כ משום דרובייהו דאינשי שתו ליה הכי ליתא אלא כדפי' רש"י דאין כאן תיקון דכולהו אינשי שתו ליה הכי א"כ משום דכל היין כגוף אחד וכדכתב הר"ן

ואוכל וכו' אלמא דבורר אוכל מאוכל הוי כבורר אוכל מתוך פסולת ואין לזה טעם אא"כ נאמר שאותו שרוצה לאכול עתה מיקרי אוכל ואידך מקרי פסולת וכתוב בתה"ד סי' נ"ז דבמין אחד לא שייך ברירה ושרי ליטול קצתו לאכול ולהניח קצתו לסעודה אחרת או ליטול קצתו ולהצניעו לסעודה אחרת ולהניח קצתו לפניו לאכול לאלתר וכתב דה"ה אם הם ב' מיני' ובורר מהניהם להצניעם לצורך סעוד' אחרת או לאכול לאלתר דשרי דחשיבי כמו מין אחד · ונסתפק בב' מיני דגים אי שייך בהו ברירה כיון שהם ניכרים בהפרדתם חתיכות גדולות ונטה להחמי' משום דספק חיוב חטאת הוא (ב) אם מותר לקלוף שומים אכתוב בס"ס שכ"א :

אין מוללין מלילות בשבת אלא מולל בשינוי וכו' בפ"ק די"ט (שם) המולל מלילו' בע"ש למחר מנפח מיד ליד ואוכל אבל לא בקנון ולא בתמחוי ומפרש בגמר' דדוקא מע"ש אבל בשבת אין מוללין מלילות ובפ' מפנין תניא חבילי פאה אזוב וקורנים הכניסן לעצים אין מסתפק מהן בשבת למאכל בהמה מסתפק מהן בשבת ומולל ואוכל וכו' ובלבד שלא ימלול בכלי דברי ר"י וחכ"א מולל בראשי אצבעותיו ואוכל ובלבד שלא ימלול בידו הרבה כדרך שהוא עושה בחול ופירש"י במלתיה דר"י גרסינן מולל ואוכל ובלבד שלא ימלול בכלי הרבה וחכ"א מולל בראשי אצבעותיו ובלבד שלא ימלול הרבה דרך חול דרבנן מחמירין דבכוליה ידיה אסור אלא בראשי אצבעותיו ומיהו מולל כגון אם בא לאכול הזרע מולל השרביטין שהזרע בתוכן וגרסינן בספ"ק די"ט כיצד מולל אביי משמיה דרב יוסף אמר חדא אחדא ורב הונא אמר חדא אתרתי ופירש"י חדא אחדא · בין גודל לאצבע חדא אתרתי בין גודל לב' אצבעותיו רבא אמר כיון דמשני אפי' חדא אכולהו נמי וכתבו התוספות (שם) כיצד מולל בי"ט ובשבת אסור למלול והר"ן כתב ואיכא למידק דהכא משמע דבשב' לא שרי למלול כלל ואילו בפרק מפנין אמרינן דמולל בראשי אצבעותיו תירץ הרז"ה דהתם בחבילי פאה וכו' אבל בחבילי תבואה וקטניות לא שרי כלל ואחרים תירצו דהתם אינו מולל אלא לרכך האוכל ומש"ה שרי ע"י שינוי ומולל דהכא לפרק האוכל מתוך הקשין דאסור לגמרי (ג) וכ"כ המרדכי ולפי דעת זו כי אמרי' כיצד מולל בי"ט היא דבשבת אסור אפי' על ידי שינוי ואין זה דעת הרי"ף והרא"ש שכתבו בפ' מפנין דאשבת קאי ופסקו כרבא דקיימי רבנן כוותיה וכן דעת הרמב"ם בפ' כ"א וכן הסכים שם ה"ה ור"י בח"א דמלולה שריא בשבת אפי' לפרק הזרע מהגבעולין וגרסינן תו בפ"ק די"ט כיצד מנפח א"ר אדא בר אהבה מנפח מקשרי אצבעותיו ולמעלה כלומר ולא בכפו מחכו עלה במערבא כיון דמשני אפי' בכולא ידא נמי אלא אר"א מנפח בידו אחת ובכל כחו כתב הרמב"ם בפכ"א כשהוא מנפח מנפח בידו א' בכל כחו אבל לא בקנון ובתמחוי גזירה שמא ינפה בנפה ובכברה שהוא חייב וכתב ה"ה וז"ל וכתבו המפרשים דל"ד קנון ותמחוי אלא אפילו בב' ידיו אסור כדמסיקנא בידו אחת ובכל כחו וזהו שכתב רבינו בידו אחת וכן מבואר בהלכה פ' מפנין עכ"ל וכ"כ הר"ן בפ"ק דביצה ולפ"ז הא דתני מנפח מיד ליד ה"ק מיד לאותו יד עצמו ינפח ורבינו שכתב מנפח מיד ליד ולא פירש יותר אפשר דס"ל דמיד ליד היינו מיד לחברתה והא דאר"א מנפח בידו אחת איידי דא"ר אדא קשרי אצבעותיו אמר איהו בידו אחת כלומר בכל ידו אבל אין ה"נ דמיד לחברת' נמי שרי כלישנא דברייתא גרסי' בפ"ק דביצה תנן התם המקלף שעורים מקלף א' אחד ואוכל ואם קלף ונתן לתוך ידו חייב אר"א וכן לשבת איני והא רב מקלפא ליה דביתהו כסי כסי ור' חייא מקלפא ליה דביתהו כסי כסי אלא אי אתמר אסיפא אתמר המולל מלילות של חטים מנפח ע"י ואוכל אם נפח ונתן לתוך חיקו חייב אר"א וכן לשבת וכתבו התוספות ואם קלף ונתן לתוך ידו חייב פירש"י ואם קלף מתוך השבלין ותימא היכי מקלפא דביתהו לרב כסי כסי הא אמרינן לעיל דמולל מלילות מע"ש וכו' משמע הא בשבת אסור וי"ל דהתם מיירי לתלוש מן השבלים שהוא מפרק וזהו תולדה דדש שהוא אב מלאכה והכא מיירי בשכבר נתלשו מע"ש מן השבלין אבל עוד הן בקליפתן החיצונה ולכך שרי ע"כ : אין שורין כרשינין וכו' משנה בפרק תולין (קמ·) אין שורין את הכרשינין ולא שפין אותן אבל נותן הוא לתוך הכברה או לתוך הכלכלה :

משמרת שמסננין בה שמרים אפילו תלויה מע"ש וכו' ר"פ תולין (קלו :) רא"א תולין את המשמרת בי"ט ונותנין לתלויה בשבת וחכ"א אין תולין את המשמרת בי"ט ואין נותנין לתלויה בשבת וידוע דהלכה כחכמים ובגמרא (שם) תלה מאי ואסיקנא דלא מיתסר אלא מדרבנן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול : שימר מאי אמר רב כהנא שימר חייב חטאת ופירש"י שימר נתן שמרים לתלויה וגרסינן תו בגמרא (קלח·) משום מאי מתרינן ביה רבה אמר משום בורר ר' זירא אמר משום מרקד ומפרש בגמרא טעמא דרבה משום דמה בורר נוטל אוכל ומניח פסולת אף זה כן וטעמא דר"ז משום דמה מרקד פסולת מלמעל' ואוכל מלמטה אף זה כן ופירש"י דלרבה ה"ה דלאו אתרו ביה משום מרקד הויא התראה אבל לר' זירא אי אתרו ביה משום בורר לאו התראה היא והרמב"ם כתב בפ"ח הבורר שמרים מתוך המשקין ה"ז תולדת בורר או תולדת מרקד וחייב ונראה שהוא פוסק כרבה והוא מפרש כדברי רש"י דלרבה באיזה מהם שהתרו בו הויא התראה ורבינו כתב דאסור משום בורר כלישנא דרבה ולא חש לכתוב אי חייב משום מרקד משום דלא בא לבאר בספר זה דיני החיוב והפטור :

אבל אם נתן בה שמרים מע"ש יכול ליתן עליהם מים וכו' משנ' שם (קלט :) נותנין מים ע"ג שמרים בשביל שיצלו ופירש"י נותנין מים בשבת ע"ג שמרים הנתונים במשמרת מבע"י כדי שיצלו שיהיו צלולין לזוב : ויין או מים שהם צלולין יכול לסננן במשמרת ואין כאן משום בורר וכו' שם אמר זעירי נותן אדם יין צלול ומים צלולין לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש אבל עכורי לא מותיבי רשב"א אומר טורד אדם חבית של יין ייננה ושמריה ונותן לתו' המשמרת בשבת ואינו חושש תרגמא זעירי בין הגיתות שנו · ופירש"י טורד · מערבב : בין הגיתות שנו · שכל היינות עכורין ושותין אותה בשמריהם הלכך אין כאן תיקון דבלא"ה משתתי והרמב"ם בפ"ח כתב שהטעם מפני שכל זמן שהוא תוסס עדיין לא נפרשו השמרים מן היין יפה יפה וכל היין כגוף אחד הוא וכתב הר"ן שכך מטין דברי הרי"ף ושנינו שם במשנה מסננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית ובגמ' שם מסננין את היין בסודרין אמר רב שימי בר חייא ובלבד שלא יעשה גומא ובכפיפה מצרית אמר רב חייא בר אשי אמר רב ובלבד שלא יגביה מקרקעיתו של כלי טפח ופירש"י מסננין את היין · מפני הקמחין שלא יעשה גומא מן הסודר

בפי

דרכי משה

(ב) אלא יקח אותו המין שרוצה לאכול וע"ל סימן תרי"א מדין קניבת ירק שלט"ן בשבת וב"י כתב לקמן סימן שנ"א דמותר לתקנן בשבת דמשום בורר ליכא כיון דאוכלין אותם לאלתר ומיהו יזהר לחתוך אותו לחתיכות גדולות קצת דאסור לחתוך הירק דק דק כדלקמן סי' שכ"א : (ג) ועיין בהר"ן פרק מפנין דף קט"ו עוד חילוקים בדינים אלו : (ד) ובסמ"ג כתב דאע"פ שיש בו קסמין דקין אפ"ה שרי : כתב בא"ז דמותר לתת יין מע"ש לתוך המשמרת והיין זב ממנו בשבת :

כתב

דרישה

ס"ל לסתום אלא לפרש וגם רבינו היה מביא דברי הרמב"ם והיה פליג עליו כדרכו · לכן נראה לע"ד פשוט דאף שהרמב"ם סתם וכתב בל' הגמרא בידו א' ג"כ מנפח בידו אל ידו דכל שאינו נוטל אלא מלא יד א' אף שמזרקו מידו הא' לידו השניה ומנפח בו יד הא' מיקרי וז"ש ר"א ובכל כחו ר"ל באיזה ענין שיוכל ינפח רק שלא יקח בפעם אחד מלא שתי ידיו ויכפכן דהיינו זוריקתן למעלה מידיו לאויר וק"ל :

[ד] אין שולין כרשינין עיין בפרק תולין דף ק"מ ע"א שכן הוא לשון בהמשנה שלפנינו אבל הרא"ש והרי"ף ור"ן בכולן כתב שורין ופירש"י שם ז"ל אין שורין את הכרשינין מציף עליהם מים בכלי לברור פסולתן כדתנן במסכת ביצה אף מדיח ושולה ע"כ · ושם בפ"ק דביצה דף י"ד במשנה קאמר רבן גמליאל אף מדיח ושולה ומפרש שם בגמרא שמדיח במים ושולה

פרישה

כלל גדול דף ע"ד ע"ב שפירש' דשלקו ליה ז' זמנין למתקו ואי לא שקליה ליה לאכול מתוך הפסולת מתוך שהוא רך וכימוס ע"י שנשלק הרבה מסרח הילכך אוכל כמי כל זמן שמעורב בו הוי כפסול' מתוך אוכל ע"כ ועיין ב"י :

(ה) מנפח מיד ליד כו' ולדעת המ"מ דוקא בידו א' : (ו) אבל לא בקנון ובתמחוי גוירס משום נפה וכברה : (ז) הוי ליה כבורר ובורר אפילו לאוכלו מיד אינו מותר אם לא ע"י שינוי : (ח) כדי שיחזרו צלולין ז"ל רש"י באלפס דף קכ"ד שיהיו השמרים צלולים ויזובו המים מהם :

(ט) כיון שהם צלולים אע"פ שיש בו קסמין קצת הואיל וראוי לשתות בלאו הכי. ומשום ליכון נמי ליכא ר"ל דקאי אמים דלעיל · גליון :

שלא

חדושי הגהות

שיט א כתב מהרל"ח ונ"מ דהיכא דטירחייהו שוין שיברור אותו המין שהוא רוצה לאכול עתה דאי בטורח האחד יותר מחבירו הא לעולם בוררין אותו שטרחתו מועטת ואין חילוק בין הוא האוכל או הפסולת וגם י"ל דלא אתא לומר אלא דשייך בו איסור ברירה דל"ת הואיל ושניהם אוכלים לא שייך איסור ברירה אפילו בוררו לאוצר או בנפה או בכברה קמ"ל דשפיר שייך בו איסור ברירה ואם ברר לאוצר או בנפה או בכברה חייב :

כתב

הגיתות שדרך לשתות היין עכור קצת יכול ליתנו עם שמרים במסננת לסננו ואין בו משום בורר ומשום ליבון נמי ליכא דמשמר' עשויה לכך ואינו חושש לליבונו אבל בסודר שחושש לליבונו אסור משום ליבון [ס] ובשאר משקין חוץ ממים דלא שייך בהו ליבון שרי וכשמסננין היין בסודר צריך ליזהר (י) שלא יעשה בו גומא לקבל היין אלא ישפוך עליו והוא ישקע מעצמו [ו] וכן מותר לסננו בכפיפה ובלבד שלא יגביה הכפיפה משולי הכלי טפח משום אהל אבל אסור ליתן קסמין ע"פ הכלי ולסננו עליהם דדמי למשמרת [ז] והרמב"ם ז"ל לא התיר אפילו בכפיפה וסודר אלא יין שאין בו שמרים ומים צלולים אבל לסנן במשמרת אפי' צלולים או בכפיפה וסודר מים עכורין ויין שיש בו שמרים אסור וא"נ כן מדברי א"א הרא"ש ז"ל אלא כדפרי' (יא) מותר לערות בנחת מכלי לחבירו ולא חשיב כבורר ובלבד שיכוין שמיד שיפסוק הקילוח ומתחילין הניצוצות

ב"י

בפי הכלי כעודדין דחול א"כ אתי לידי סחיטה : שלא יגביה כפיפה מקרקעית כלי התחתון טפח כמדת אהל · והר"ן כתב בשם רבינו יונה דמשום שינוי והיכר קאמר שלא יגביה כפיפה ולא משום אהל דאי משום אהל קאמר אפילו במסנן בסודרין נימא הכי אלא ודאי משום שינוי הוא והתם כיון דאיכא שינוי אחרינא דלא עביד גומא ש"ד וכ"כ ה"ה בפכ"ב ולכאורה משמע דהא דאמר זעירי נותן אדם יין צלול וכו' לתוך המשמרת וכן הא דתניא טורד אדם חבית של יין וכו' ונותן לתוך המשמרת בשבת לתוך המשמרת ממש העשויה לכך שרי וא"כ כי תנן מסננין את היין בסודרין וכו' בשאינו צלול הוא שאם היה צלול אפילו במשמרת היה מותר וכ"כ ה"ה בפ"ח בשם הרשב"א אלא שכתב שצ"ל ג"כ דבאין בו שמרים כלל היא כלומר דאם יש בו שמרים אפילו בסודרין וכפיפה היה אסור דהוי בורר ממש אלא בעכור מיתוקמא וכן דעת הר"ן שכתב מסננין את היין בסודרין וכו' ומיירי ביין עכור ומיהו משתתי הכי דאי ביין צלול אפי' במשמרת שרי כדאיתא בגמרא ואי ביין עכור דלא משתתי הכי אפילו בסודרין וכפיפה מצרית אסור דמ"מ בורר הוי אלא כדאמרן וכתב עוד ונמצא פסקן של דברים דיין שהוא צלול דרובייהו דאינשי לא קפדי ביה כלל מותר לתת אותו אפילו לתוך המשמרת כדי שיהי' צלול ביותר אבל יין שהוא עכור קצת ואפשר דמשתתי הכי ומיהו רובייהו דאינשי לא שתו ליה הכי בסודרין וכפיפה שרי דאיכא שינוי ובלבד שלא יעשה גומא ושלא יגביה מקרקעיתו של כלי טפח אבל לתוך המשמרת דליכא שינוי אסור ויין שהוא עכור לגמרי ולא משתתי הכי כלל אפילו בסודרין וכפיפה אסור עכ"ל וכ"כ מדברי רש"י שכתב מסננין את היין בסודרין מפני הקמחין כלומר דאי בצלול אפילו לתוך המשמרת נמי שרי ואי ביש בו שמרים אפילו בסודרין נמי לא הלכך ע"כ ביש בו קמחין היא ומש"ה אסור במשמרת ומותר בסודרין וזהו דעת רבינו להתיר יין צלול ומים צלולין וכן חבית עם שמריה בשעת הגיתות לתוך המשמרת עצמה ובסודרין אפילו אינן צלולין שרי אלא שנראה מדבריו שאפילו יש בהם שמרים נמי שרי בסודרין וכפיפה שהרי כתב והרמב"ם לא התיר וכו' או בכפיפה וסודר מים עכורין ושאין בו שמרים אסור ואינו נראה כן מדברי הרא"ש אלא כדפרישית אלמא דלדידיה ביש בו שמרים נמי שרי בסודרין ומיהו אפשר דכל שהוא עכור קצת יש בו שמרים קרי ליה אבל אם יש בו שמרים כל כך דלא משתתי הכי כלל מודה דאפילו בסודרין וכפיפה נמי אסור וכדברי המפרשים אבל הרמב"ם כתב בפ"ח מסננין יין שאין בו שמרים או מים צלולין בסודרין ובכפיפה מצרית כדי שיהא צלול ביותר וכן יין מגיתו כל זמן שהוא תוסס טורף חבית בשמריה ונותן לתוך הסודרין משמע דס"ל דמשמרת כיון דמלי אתי בה לידי חיוב חטאת אפילו מים ויין צלולין נמי לא ויין או מים שאינן צלולין אפילו בסודרין אסור גזרינן אטו משמרת ומשמרת דזעירי ודרשב"ג לא משמרת ממש קאמרי אלא מותר לשמרו קאמרי דנתינה בסודרין ובכפיפה קרו משמרת וזעירי מתני' אתי לפרושי דמסננין בסודרין דקתני היינו דוקא בצלולין ולא ידעתי למה העלים עיניו ה"ה במקום הזה :

ומ"ש רבינו ואינו נראה כן מדברי הרא"ש אלא כדפרישית אע"ג שהרא"ש לא ביאר דבריו אלא כתב סתם כלשון המשנה והגמ' סמך רבינו לומר שנראה מדבריו דלא ס"ל כהרמב"ם מדלא פירש דמשמרת דזעירי ודרשב"ג לאו משמרת ממש היא אלא נתינה בסודרין וכפיפה דוקא : **ומ"ש** ומשום ליבון נמי ליכא דמשמרת עשויה לכך וכו' דבר פשוט דהאי דאמר ברישא דמסננין מים צלולים קאי דאי אבין הגיתות דסמיך ליה מאי איריא משמרת הא אפילו בסודרין נמי שרי דלא שייך ליבון אלא במים כדבסמוך :

ומ"ש דאסור לסנן מים בסודר משום ליבון הוא כדברי רשב"ם שכתב התו' בפרק כל כתבי וכתב עוד כן רבינו בסימן של"ד גבי טלית שאחז בה האור וכבר כתבתי בסימן ש"ב שיש חולקים ואומרים דלא אמרינן בגד שרייתו זהו כיבוסו אלא בשיש בו טינוף דוקא אבל אם אין בו טינוף אין אסור לשרותו משום כיבוס אלא גזירה שמא יסחוט · כתב הגהות בפ"ח בשם סמ"ג דלא גזרינן שמא יסחוט אלא במים שהבגד מתלבן ומתכבס בכך אבל סחיטת שאר משקין אינו אסור אלא משום דש ולא חיישינן שמא יסחוט כי אין רגילות לסוחטו והוא מדברי התו' בס"פ ח' שרצים ובסוף סימן ש"כ אכתוב סברת החולקים ע"ז בס"ד : **ומ"ש** אבל אסור ליתן קסמין ע"פ הכלי ולסננו עליהם דדמי למשמרת וכו' שם אמר רב פפא לא ליהדק איניש ציביתא בפומיה דכוזני דחביתא משום דמחזי כמשמרת ופירש"י כלי חרס קטן שמערין בו יין מחבית לא יתן בפיו קשין וקסמין בחוזקה שאין לך מסננת גדולה מזו וכתב הר"ן דאע"ג דלאו משמרת ממש היא שהרי עוברים בה שמרים כיון דאיכא קסמין וטינופת דמעכב בהו ולא עברי דמי למשמרת : **מותר** לערות בנחת מכלי לחברו ולא חשיב כבורר ובלבד שיכוין שמיד שיפסקו וכו' גם זה שם דבי ר"פ שפו שיכרא ממנא למנא א"ל רב אחא מדפתי לרבינא הא איכא ניצוצות לבי ר"פ ניצוצות לא חשיבי ופירש"י שפו שיכרא · כל לשון שפוי בנחת הוא והפסולת נשאר בשולי הכלי : והא איכא ניצוצות

ב"ח

הר"ן עצמו ע"ש הרי"ף והרמב"ם : **וכשמסננין** היין בסודר וכו' משנה וגמרא לשם ומ"ש שלא יגביה הכפיפה משולי הכלי טפח משום אהל כך פירש"י וכ"כ הרמב"ם סוף פכ"ב והקשה הר"ן דא"כ אפי' במסנן בסודרין נימא הכי עכ"ל ויש ליישב דבגמרא דקאמר ובלבד שלא יגביה וכו' לאו דוקא בכפיפה מצרית דבסודרין ודאי נמי איכא משום אהל אלא דנקט לה בכפיפה משום דמילתא דפסיקא היא דאיכא אהל דאכולה כובא עביד לה אבל סודר לא פסיקא ליה דהא אפלגא דכובא לית ביה משום אהל ועוד דבכפיפה קעבדינן לה בכלי שהוא רחב הרבה ואית ביה משום אהל אבל סודר אשכחן לה בכלי קטן שאינו רחב דלית ביה משום אהל וכ"כ התוס' בפרק המביא כדי יין דההיא דאכוליה כובא אסיר מיירי ברחב הרבה וכ"כ הר"ן בפרק תולין ע"ש התוס' והכי מוכח בפי' רש"י ר"פ במה טומנין בעובדא דעבדא דר"ג דפרס דסתודר אפומי דכובא וז"ל דכובא קנקן וצ"ל דהוה קשיא ליה מאי קא"ל ר' זירא לרבה אמאי כזהיה מר ודילמא כזהיה דקא עביד אהל דלישנא דפריש דסתודר אפומי דכובא בסתמא משמע דפרסיה אכולא פומא דכובא ולהכי פירש"י דכובא קנקן כלומר הך כובא אין פירושו גיגית ככובא דפרק תולין שהוא רחב הרבה אלא פי' כובא קנקן שאינו רחב ולית ביה משום אהל והכי נקטינן דאף במסנן בסודר צריך שלא יגביה הסודר משולי הכלי טפח משום אהל כשהכלי רחב או לא יפרוס הסודר אלא אפלגא דכובא ודלא כהש"ע שנמשך אחר דברי הר"ן דהא דלא יגביה אינו אלא משום שינוי ולא הזכיר אהל דלא חיישינן לאהל במסננו בסודר אעפ"י דהכלי הוא רחב ופרסיה אכולא כובא ותימה למה לו להקל ולדחות פרש"י והרמב"ם אלא נראה אדרבה מדינא איכא משום אהל כדפרי' : **ומ"ש** רבינו א"כ והרמב"ם ז"ל לא התיר וכו' איכא לתמוה אמאי השיגו מדברי הרא"ש ולא השיגו מדאמר זעירי ומברייתא דרשב"ג אומר טורד אדם וכו' דמפורש בדבריהם דמותר ליתן יין צלול או אפי' עכור ובין הגיתות לתוך המשמרת בשבת ולהרמב"ם אין שום היתר ליתן למשמרת בשבת א"כ כתב כנגד הגמרא וצ"ל דדרכו של הרמב"ם לפסוק כסתם משנה וכיון דמפורש במשנה בסתם דאין נותנין למשמרת בשבת ותו תנן ומסננין את היין בסודרין ובכפייפה מצרית אלמא דלתוך המשמרת אין לו היתר כלל ואף על גב דהך דזעירא וברייתא דרשב"ג בבין הגיתות הילכתא היא אפ"ה במאי דמתירין ליתן לתוך המשמר' לאו הילכתא היא אלא כסתם משנה . ואפשר ג"כ לומר דלא היה גורס בדזעירי ובברייתא דרשב"ג לתוך המשמרת אלא כך היה גורס מסנן אדם יין צלול ומים צלולין בשבת ואינו חושש וכן בברייתא דרשב"א טורד אדם וכו' ומסנן בשבת ואינו חושש ולכך אין עליו השגה מן הגמרא וב"י כתב מה שכתב ע"ש : **ומ"ש** ומשום ליבון נמי ליכא וכו' כתב ב"י דבר פשוט דהאי דאמר ברישא דמסננין מים צלולים קאי דאי אבין הגיתות דסמיך ליה מאי איריא משמרת הא אפילו בסודרין נמי שרי דלא שייך לבון אלא במים כדבסמוך עכ"ל : **ומ"ש** צריך שלא יעשה בו גומא לקבל היין וכו' איכא לתמוה דרש"י פירש ב' טעמים חדא דהוי כעובדין חול ותו דאתי לידי סחיטה הלא איסור סחיטת בגד אינו אלא משום מכבס דהיינו מלבן וביין ושאר משקים דלא שייך ביה לבון ליכא למיגזר משום סחיטה ויש ליישב ע"ד שכתב ה"ה בפ"ט על מ"ש הרמב"ם המכבס בגדים הרי הוא תולדות המלבן וחייב וסוחט את הבגד עד שיוציא המים שבו הרי זה מכבס וחייב וכתב ה"ה וז"ל וקצת מפרשים פירשו שהסחיטה בבגד יש בה ב' פנים הא' כשהיא ממים שהבגד בסחיטה זו מתלבן וזו היא תולדת המלבן והשני כשהיא משאר משקים כגון יין ושמן שאין הבגד מתלבן בהן ואסורה מפני תולדת הדש לפי שהוא מפרק ומוציא המשקין המובלעין וזו איכה אסורה אלא כשהמשקין היוצאין אינן הולכין לאבוד ולזה נראה שנוטה דעת הרשב"א ז"ל עכ"ל וכ"כ הר"ן ע"ש ר"ת בסוף פרק ח' שרצים ומביאו ב"י סימן ש"כ לפ"ז ניחא דאיכא נמי במסנן יין בסודרין משום דאתי לידי סחיטה דמפרק ומוציא היין מן הסודר ואינו הולך לאיבוד כיון דנסחט לתוך הכלי שמסנן לתוכו אך קשה לפ"ז דא"כ הא דכתב רבינו דאף מים צלולין מותר ליתנו לתוך המשמרת דמשום ליבון נמי ליכא דמשמרת עשויה לכך ואינו חושש לליבונו דמכל מקום איכא משום מפרק וכן הא דמתי' שאר משקים חוץ ממים לסננן בסודר כיון דלא שייך בהו ליבון תיפוק ליה דאסורי' משום מפרק דמוציא המים או המשקין המובלעין ואינן הולכים לאיבוד כדפי' ולכן נראה ודאי דרבינו תופס עיקר דאין בסחיטת בגד משום מפרק כלל אלא משום ליבון לחוד ודוקא בסחיטת פירות איכא משום מפרק אבל לא בסחיטת בגד והיא דעת הרמב"ם בפ"ח ופ"ט ופרק כ"א ופרק כ"ב והכי מוכח לעיל בסימן ש"ב דלא חשש ר"ס מרוטנבור"ק גבי בגד המלוכלך משום סחיטה אלא כשיש בסחיטה משום לבון ולהכי מחלק לשם בין כמו שהוא דרך לכלוך כגון המסתפג באלונטית או המקנח במפה ובין שאינו דרך לכלוך וכן מחלק בין בגד צמר לבגד פשתן ואם היה אסור משום מפרק בכל ענין איכא משום מפרק ולכן קאמר רבינו דמים צלולין לתוך משמרת ושאר משקים בסודרים שרי כיון דאין שם לא משום ליבון ולא משום מפרק והא דאסור לעשות גומא לאו משום סחיטה אלא משום דהוה כעובדין דחול כפי' קמא דרש"י וכ"כ הרמב"ם בפכ"א דלא יעשה גומא בסודר שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבא לשמר במשמרת וכ"כ הר"ן . ומה שפרש"י בפרק בתרא דלא יעשה גומא משום דאתי לידי סחיטה היינו לאותן מפרשים דבסחיטת בגד אית ביה נמי משום מפרק : **מותר** לערות בנחת וכו' בפרק תולין דבי רב פפא שפו שיכרא ממנא למנא פי' דאם אינו מערה בנחת מתערבים השמרים עם השכר וליכא הכא משום בורר והרי"ף גורס ממנא למנא בגבאתא פי' שנתנו בפי הכלי בחזקה קסמין וקשים שמעכבין השמרים מלצאת לתוך הכלי שמערה

פרישה

(י) **שלא** יעשה בו גומא כו' שהוא עובדא דחול א"כ אתי לידי סחיטה רש"י :
(יא) **מותר** לערות בנחת כו' כדי להפריד המשקה מהשמרים שבשולי הכלי :

דרישה

ושולה הפסולת הכף למעלה כמו שיש לה בחבית דהיינו נמי שנוטל המרצנים הצפים על פי החבית כן פי' ר"ש שם ור"ן מכל זה נראה לסוכים שגי' אין שולין עיקר אף שהרי"ף והרא"ש מסננת ורש"י ור"ן איתא שורין וק"ל :

[ס] **ובשאר** משקין חוץ ממים שרי · ה"מ מכאן הורס ר"י הלכה למעשה שמשקה של שקדים כתושים מע"ש מותר לסנן דרך סדין או מטפחת דמשום בורר ליכא כיון שיכולין לשתותן בלא סינון ושמא יסחוט לא גזרינן אלא במים שהבגד מתלבן ומתכבס בכך אבל סחיטת שאר משקים אינו אלא משום דש ואין רגילי' לסחוט לצורך משקה הבלוע בבגד שום יהיה כעין דישה וק"ל וכן בסמ"ג עכ"ל :

[ו] **וכן** מותר לסננו בכפיפה ובלבד שלא יגביה הכפיפה משולי הכלי טפח משום אהל טעם זה דאוהל כתבו ג"כ רש"י ורמב"ם והר"ן כתב בשם הר"י ז"ל דהטעם משום שינוי והיכר קאמר דאי משום אהל אפי' במסנן את היין בסודרין נימא הכי ומדלא קאמר הכי בגמרא ש"מ דאינו אלא משום שינוי ובסודר כיון דאיכא שינויא אחרינא דלא קעביד גומא ש"ד עכ"ל בדף קכ"ט ע"ב והביאו בב"י · וצ"ע לדעת רבינו שכתב לעיל סוף סי' שט"ו ז"ל בגד שטוחין ע"פ הגיגית לכסותו לא ישטחנו ע"פ כולו משום אהל כו' · א"כ ה"ה הכ"ל במסנן בסודרי' דצריך ליזהר שלא להגביה הסודר משולי הכלי טפח ולהראב"ד ל"ק מידי דלית ליה שם טעמא משום אוהל וכמ"ש הב"י שם וצ"ל דס"ל כמ"ש התו' והרא"ש פרק המביא דאין איסור בשטיחת אוהל לחוד בלא עשיית מחיצות ורמי' שמותר להחזיר הקדירה ע"ג כירה והתם בגיגית שאני שהוא רחב טפי · וכמ"ש הב"י שם דברי התו' ע"ש אלא שצ"ע א"כ בכפיפה נמי א"ל שדווקא בשטיח' בגד אמרו דלית ביה איסור עשיית אוהל וצ"ע : [ז] **והרמב"ם** ז"ל לא התיר אפילו בכפיפה וסודר אלא יין שאין בו שמרים ומים

הניצוצות לטפטף שיפסוק שאם לא יפסוק חשוב כבורר מה שבורר הניצוצות מתוך השמרים (יב) מסננת שנתן בה חרדל לסננו (יג) מותר ליתן בה ביצה אע"פ שהחלמון יורד למטה עם החרדל והחלבון נשאר למעלה עם הפסולת לא חשיב כבורר [ח] שהחלבון והחלמון שניהם אוכלין הם ואין נותנין אותה לתוכו אלא לתקן מראה החרדל הלכך לא חשיב כבורר אוכל מתוך הפסולת:

שכ **זיתים** וענבים אסור לסוחטן (א) ואם יצאו מעצמן אסורין ואפי' עומדין לאכילה דלא הוה לן למיחש שמא יסחוט אפ"ה כיון שרובן לשתייה חיישינן שמא ימלך עליהם לשתייה ואם נתרסקו יפה מע"ש מותרין המשקין היוצאין מהן: כתב בעל התרומות גיגית מליאה ענבים שבועטין אותם במקלות אין זה נתרסקו ואסור היין היוצא מהם ואם יש בגיגית יין צלול שיוצא מע"ש מותר שכל יין ויין שיוצא בשבת מן הענבים (ב) מתבטל ביין שיצא מע"ש ומטעם זה נמי מותר לשתות יין מן החבית שממלאין אותה ענבים שלימים ונותנין יין עליהם ולאחר זמן מתבקעין ויוצא מהם יין אף כשנתבקעו בשבת שכל מה שיוצא מהם מתבטל ביין שיש בו: (ג) תותים ורמונים אסור לסוחטן ואם יצאו מעצמן אם עומדין לאכילה מותר ולא חיישי' שמא ימלך עליהן

ב"ח

שמערה השכר לתוכו ומשמע לפי זה דהכא דוקא קשיא ליה לרב אחא מדפתי והאיכא ניצוצות פי' דבסוף העירוי כשמטפטף טיפות דאז הפסולת והשמרים ניכרים מוכחא מילתא דבורר הוא דהשתא מעכבין השמרים א"כ לפ"ז היכא דליכא לבאתא שרי אף למאן דחשיבי ליה ניצוצות כיון דליכא הכא משום בורר אף עפ"י דמערה בנחת דמ"מ מתערבים הפסולת והשמרים עם השכר כיון דליכא מידי דקא מעכב והכי מסתברא אלא דרבינו נמשך אחר גירסא שבידינו דכתוב בהן סתם שפו ממנא למנא והכי נקטינן לחומרא:

מסננת שנתן בה חרדל וכו' שם במשנה ונותנין ביצה במסננת של חרדל ופי' בה רבינו כמו שפירש רש"י וז"ל במסננת שהחרדל נתון בה להסתנן וקולטת את הפסולת ואף הביצה החלמון שלה נוטף ומסתנן עמו וה"ל לחרדל למראה והחלבון שהוא קשור נשאר למעלה עכ"ל ובגמרא תני יעקב קרחה לפי שאין עושין אותה אלא לגוון ופירש"י לגוון למראה שהחלמון יפה לגוון ולא החלבון הלכך אידי ואידי אוכל הוא ואין כאן ברירת פסולת מאוכל וכ"כ הר"ן ואיכא לתמוה מה טעם הוא זה לומר שאין בו משום בורר לפי שאין עושין אותה אלא לגוון דמ"מ בורר הוא ותו למה לן למימר עוד טעם שני שנייהם אוכלין הם ותו דהלא גם בשני מיני אוכלין איכא משום בורר כמ"ש רבינו לעיל בסימן זה וכ"כ הרמב"ם בפ"ח וכ"כ התו' בפרק תולין בשם ר"ח בד"ה היו לפניו ונראה ליישב דתלמודא קשיא ליה כיון שהחלמון יורד עם החרדל והחלבון נשאר עם הפסולת אעפ"י ששניהם אוכלי' הם ה"ל בורר דהחלמון שהוא חפץ בו עתה לאוכלו עם החרדל חשיב כאוכל והחלבון חשיב כפסולת וקאמר דאין החלמון חשיב כבורר אוכל מתוך הפסולת כיון שאין עושין אותו אלא לגוון ולא לשם אכילה ולא אמרינן בב' מיני אוכלין דאיכא משום בורר אלא כשבורר מין אחד מתוך מין אחר כדי לאכלו ומ"מ אכתי קשה כיון שהחלבון נשאר למעלה עם הפסולת של החרדל ה"ל פסולת גמור וחשוב בורר אוכל שהוא החלמון מתוך הפסולת שהוא החלבון דאף ע"ג דעשוי לגוון מ"מ שם אוכל נקרא עליו כיון שהוא יורד עם החרדל לאוכלו ולזה צריך לתרץ דגם החלבון שהוא נשאר למעלה אוכל הוא דכיון שהוא קשור יכול הוא ליטלו מתוך הפסולת ולאוכלו והלכך כיון שהחלמון אינו אלא לגוון לא חשבינן ליה כבורר אוכל מתוך הפסולת לגבי חלבון · ואכתי קשה הלא כשנתן החרדל לתוך המסננת והאוכל שהוא החרדל יורד למטה בכלי והפסולת נשאר למעלה ה"ל בורר גמור וחייב חטאת וצריך לומר שהחרדל נתון במסננת מע"ש וקאמר דמותר ליתן בה ביצה בשבת והכי משמע מלשון פרש"י שלא אמרו נותן חרדל במסננת אלא רש"י אמר מסננת שהחרדל נתון בה כו' ורבי' אמר מסננת שנתן בה חרדל וכו' משמע שכבר נתון בה החרדל מע"ש ופשוט הוא:

שכ זיתים וכו' בר"פ חבית אסיקנא דהכא לא פליגי ת"ק ור' יהודה במשנה דאף ר"י מודה בזתים וענבים אם יצאו מעצמן אסורין. ומ"ש ואם נתרסקו יפה מע"ש וכו' פי' שאינן מחוסרין דיכה אלא שחיקה גרידא דאם היה שוחקן בשבת אינו חייב חטאת לא גזרו במשקין שיצאו מהן מעצמם אך קשה על זה ממ"ש רבינו סוף סימן שכ"א וע"ל סימן רנ"ב ס"ט נתבאר בס"ד. ובס"ע כתב וז"ל זתים וענבים שנתרסקו מע"ש משקים היוצאים מותרים וכו' השמיט תיבת יפה ואפשר לטעות ולהבין שנתרסקו ומחוסרין דיכה שאז אסור המשקה היוצא מהן בשבת דלא שרי אלא כשנתרסקו יפה שאינן מחוסרים אלא שחיקה כדפי':

כתב בעה"ת גיגית וכו' עד מתבטל ביין שיש בו נראה דאפי' נתנו ענבים שלמים בתוך היין בשבת עצמו ונתבקעו ג"כ באותו שבת ג"כ מותר כי היכא דשרי ליתן בשבת שלג וברד לתוך הכוס או לתוך הקערה לקמן סימן זה:

ומ"ש ותותים ורמונים וכו' הכי אסיקנא דהכא פליגי ת"ק ור"י והלכה כר"י דמחלק בין עומדין לאכילה לעומדין למשקה דלא כת"ק דבכל ענין אסור: ומ"ש

ב"י

ניצוצות קטנות · הנשיפות באחרונה מתוך הפסולת והכהו מוכחן דבורר הוא · ניצוצות בי ר"פ לא חשיבי · שתנוני ומטיל שכר היה הלכך אינו מקפיד לניצוצות כל כך וכשמגיע לניצוצות משליך הן ופסולתן לחוץ ומתחילת שפייתן כשאין הפסולת ניכר לאו בורר הוא:

כתב הרוקח בהלכות י"ט להגביה חבית יין על שוש דבר להוציא היין היטב מותר ע"כ ודבר פשוט הוא דה"ה בשבת:

מסננת שנתן בה חרדל לסננו מותר ליתן בה ביצה אע"פ שהחלמון יורד למטה עם החרדל וכו' משנה שם נותנין ביצה במסננת של חרדל ובגמ' לפי שאין עושין אותה אלא לגוון ודברי רבינו בה כפירש"י והר"ן והרמב"ם בפי' המשנה פי' בענין אחר וכך הם דבריו בפ' שמיני:

כתב הרא"ש בתשובה דמים שיש בהם תולעים מותר לשתותן על ידי מפה בשבת ולא הוי כבורר ומשמע דלא שייך בורר ומשמר אלא במתקן הענין קודם אכילה או שתייה שיהא ראוי לאכילה או לשתיה שזהו דרך מלאכה אבל אם בשעת שתייה מעכב את הפסולת שלא יכנס לתוך פיו אין זה מעין מלאכה ומותר וכ"ל דלא איצטריך להאי טעמא אלא בתולעים דלא הוי משתתי כלל בלא סינון משום דאיכא למיחש שמא יבלע א' מהם דאסור אבל אם היו קשין וקמחים דבלא סינון נמי הוה משתתי ע"י הדחק בלאו האי טעמא נמי שרי דלאו היינו בורר כמו שנתבאר בסמוך ומ"מ איכא למידק נהי דליכא משום בורר הא מיתסר משום דמלבן המפה ואפילו את"ל דהרא"ש סבר דלא אמרינן בגד שרייתו זהו כיבוסו אלא דוקא בשיש בו טינוף מ"מ הא איכא למיגזר שמא יסחוט וכמ"ש התוספות בס"פ שמנה שרצים ושמא יש לומר דכיון שאינה נשרה במים אלא דבר מועט מהבגד כדי הנחת פיו לא אתי לידי סחיטה וגם כי אין זה שרייה הצריכה סחיטה שבהגעת המים בבגד כסחוט ועומד הוא:

כתב הרמב"ם המחבץ תולדת בורר הוא לפיכך אע"פ שנותנין שומשמין ואגוזי' לדבש לא יחבלם בידו וכתב ה"ה שהוא בתוספתא בסי' שכ"א כתב רבינו שמותר לעשות יינומלין בשבת וכתב בשבלי הלקט כתב ה"ר ישעיה דאפילו לסננו מותר בשבת ואין בו משום בורר שהדבש והבשמים שמערב בו אינו פסולת אלא אדרבה הוא מתכוין לערב היין בהם כדי שיהא קולט ריחן וטעמם ואינו מסננן אלא כדי שיהא דק וצלול ולא יהא עב מתערובת הדבש והבשמים ע"כ ונראה בעיני שצריך ליזהר בין בעשייתן בין בסינונן שהרי כמה מלאכות יש בו כגון ברירת סמנין ושחיקתן שהם איסור גמור וזולתן ואין מרבין להקל בזה עכ"ל (ה):

שכ זיתים וענבים אסור לסוחטן ואם יצאו מעצמן אסורין בריש פ' חבית (קמג:) ויתבאר בסמוך בס"ד: **ואם** נתרסקו יפה מע"ש מותרין המשקין היוצאין מהם נתבאר בסימן רנ"ב:

כתב בעל התרומות גיגית מלאה ענבים שבועטין בה במקלות וכו' כ"כ בסמ"ג ובסמ"ק וכ"כ המרדכי סוף פרק קמא דשבת דשרינן יין היוצא בשבת ע"י שמתבטל ביין שיצא מע"ש ולא דמי לדשיל"מ שיכול להמתין עד לאחר השבת ואפילו באלף לא בטיל דה"מ כשהאיסור בעין מתחלה ואח"כ נתערב בהיתר אבל הני לא ניכר מעולם אלא מעט מעט שיוצא מתערב עם המשקין שיצאו מאתמול וכתבו עוד דענבים שדרכן והוציא היין ונתנו עליהם מים לעשות תמד מותר למשוך מהם ולשתות ואפילו לא נתן מים והיין מתמצה וזב מאליו מותר כיון דרסקן מבע"י ורבי' לא הזכיר דין זה לפי שהוא בכלל מה שנתבאר בסימן רנ"ב:

תותים ורמונים אסור לסוחטן וכו' בר"פ חבית (קמג:) תנן אין סוחטין את הפירות להוציא מהם משקין ואם יצאו מעצמן אסורים ר"י או' אם לאוכלין היוצא מהם מותר ואם למשקין היוצא מהם אסור ופירש"י אין סוחטין את הפירות. דה"ל מפרק תולדה דדישה ואם יצאו מעצמן אסורין גזרה שמא יסחוט לכתחלה: ר"א אם לאוכלין· הם מכונסין אותם פירות היוצא מהם מותר דלא ניחא ליה במה שזבו וליכא למיגזר שמא יסחוט · ובגמרא (שם) אר"י א"ש מודה היה ר"י לחכמים בזתים וענבים מ"ט כיון דלסחיטה ניכהו יהיב דעתיה ופירש"י מודה ר"י דאע"ג דהכניסן לאוכלין היוצא מהם אסור דכיון דרוב לסחיטה קיימי כי אתי לידי משקה יהיב דעתיה למיהוי ניחא ליה בהכי ועולא א"ר חלוק היה ר"י אף בזיתים וענבים ור"י אמר הלכה כר"י בשאר פירות ואין הלכה כר"י בזתים וענבים אמר רבה אר"י א"ש מודה היה ר"י לחכמים בזתים וענבים ומודים חכמים לר"י בשאר פירות א"ל ר' ירמיה לר' אבא אלא במאי פליגי אר"כ בר יצחק מסתברא בתותים ורמונים פליגי דתניא זתים שמשך מהן שמן וכו' אשכחן ר"י דמודה לרבנן בזתים וענבים רבנן דמודו לר' יהודה בשאר פירות מנ"ל דתניא סוחטין בפגין ובפריסין ובעוזרדין אבל לא ברמונים ושל בית מנשיא בן מנחם היו סוחטין ברמונים ופירש"י סוחטין בפגין וכו' דלאו אורחייהו בהכי ואין כאן משום דש אבל לא ברמונים דאורחייהו בהכי ושל בית מנשיא היו רגילין לסחוט רמונים בחול אלמא דאיכא דסחיט להו הלכך בשבת אסור א"ר נחמן הלכה כשל בית מנשיא בן מנחם וכתב הרי"ף כללא עכשיו הכלל הראוי מכל אלו הדברים שזתים וענבים אין סוחטין אותן בשבת ואם יצאו מעצמן אסורין בין לאכילה בין למשקין לדברי הכל והתותים והרמונים אסור לסוחטן בשבת לדברי הכל ואם יצאו מעצמן אם לאוכלין היוצא מהם מותר ואם למשקין היוצא מהם אסור כר"י ושאר פירות כגון פגין ופריסין סוחטין אותם בשבת לדברי הכל עכ"ל וכ"כ הרא"ש וכ"כ הרמב"ם בפכ"א וכ"כ הסמ"ג אבל סמ"ק כתב וז"ל זתים וענבים אין סוחטין אותם ואם יצאו מעצמם אסורין ושאר פירות סוחטין אותם לכתחלה ותותים ורמונים אין סוחטין אותם וכו' ותו מסקינן התם כבשים ושלקות שסחטן לגופן מותר וכו' למימיהן פטור אבל אסור עכ"ל סמ"ק וע"ז כתב בהגהת סמ"ק למימיהן פטור אבל אסור אע"ג דהמים אינן יוצאין מגופן אפ"ה אסור לכתחלה כ"ש סוחט פירות דהמים יוצאין מגופן דאסור לסוחטן להוצי' מימיהם וא"כ לא דשרי בפנים בשאר פירות חוץ מזתים וענבים ותותים ורמונים דוקא למתק קאמר ואפ"ה זתים וענבים תותים ורמונים אפילו למתק גזרו אטו למשקין

דרכי משה

(ה) כתב מהרי"ל בשם א"ז דהרוקק ברוח בשבת והרוח מפזר הרוק חייב משום זורה: ולכן

דרישה

ומים צלולים נ"ע מים בסודר האיך מותרין הא שרייתו זהו כיבוסו וכמ"ש רבינו לפני זה ואף של' רבינו יש ליישב ולומר דמים אכפיפה קאי וסודר דנקט משום יין אבל באמת ז"א דבהרמב"ם בהדיא כתב מים גם אסודר להיתר והביאו ב"י ע"ש וצריכי' לומר דהרמב"ם הוא ג"כ ס"ל דלא אמרינן במים שרייתו זהו כבוסו כ"א בבגד שיש עליו טינוף אבל אי לאו הכי אף שהוא שחור ממשת לביסה או תשמיש לא אמרי' שרייתו זהו כבוסו וכמ"ש ב"י בשם הרא"ש והרבה פוסקים דס"ל הכי לעיל בסוף סי' ש"ב ע"ש אלא שרבינו ורמ"ס וה"ג לא ס"ל הכי אלא בכל ענין ס"ל דשרייתו זהו כיבוסו:

[ח] **שהחלבון** והחלמון שניהם אוכלים הם כו' נ"ע מאי קאמר הא כתב לעיל היו לפניו שני מיני אוכלי' אותו שרוצה להניח מיחשב כפסולת ואסור לבררו · ודוחק לומר דהכא איירי שרוצה לאכול שניהם מיד גם החלבון אלא דה"א דהוה אסור כיון שבורר אותו במסננת דדרכו בכך ודומה לבורר בנפה וכברה דאסור אפילו רוצה לאכול מיד קמ"ל דלא דאין כאן פסולת כיון דרוצה לאכול שניהן מין אוכלין הן ולא חשיב כבורר אוכל מתוך פסולת

פרישה

(יב) **מסננת** שנתן כו' ר"ל בע"ש: (יג) **מותר** ליתן בה כו' ר"ל בשבת · בת"ה סימן נ"ז נסתפק בב' מיני דגים וכתב דיש להחמיר בספק חיוב חטאת ואסור לברור אחד מחבירו אלא בידו כדי לאכלן מיד אע"פ שהחתיכה גדולה וכל אחד ניכר בפני עצמו וכ"פ רמ"א: ליתן כרכום בתבשיל כתב בשבילי הלקט דמותר ואין לחוש משום צובע דאין צובע באוכלים וכתב בספר יראים שהאוכל תותים או שאר פירות הצבועים צריך ליזהר שלא יגע בידיו צבועים בבגדיו או במפה משום צובע אבל אם צובע פירו' במשקים הפירות לית לן בה דאין צביעה באוכלין וכ"פ בש"ע:

סי' **שך** (א) **זתים** ואם יצאו מעצמן אסורין דה"ל מפרק תולד' דדישה:

(ב) **מתבשל** ביין שיצא מע"ש פי' לא היה עליו שם יין קודם שנתבטל מעולם דאל"כ הוי איסור דהא דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל סמ"ג ומרדכי:

(ג) **תותים** ורמונים אסור כו'· לאו דווקא אלא כל דבר שדרכן לסחוט עיין בב"י: וה"ל

עליהן לשתייה כיון דרובן לאכילה עומדין ואם עומדין לשתייה אסורים חיישינן שמא יסחוט ושאר כל הפירות מותר לסוחטן לכתחלה הא דאמר רב סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך קדירה פי' שיש בה אוכל והוה ליה משקה הבא לאוכל ולא לתוך הקערה פי'

למשקין עכ"ל וגם רבינו ירוחם כתב בח"ח דשום פרי אין מותר לסחוט לדעת רש"י ולמדו כן מדאיתא בגמרא אהא דאר"נ הלכה כשל בית מנשיא בן מנחם מנשיא בן מנחם הוי רובא דעלמא ופירש"י דמשום איהו לחודיה נשוי דרך רמונים לסחיטה ואסיקנא דהיינו טעמא כדרב חסדא דא"ר חסדא תרדין שסחטן ונתנן במקוה פוסלין את המקוה בשינוי מראה והא לאו בני סחיטה ניהו אלא מאי אית לך למימר כיון דאחשבינהו ה"ל משקה ה"נ כיון דאחשבינהו הוי ליה משקה ופירש"י אלא היינו טעמא דר"נ דאמר הלכה אין סוחטין כר"ח דאע"ג דלעלמא לא חשיב כיון דחשבי' איהו הוי לדידיה משקה והכי מפ' ר"נ לברייתא דסוחטין בפגין ובפריסין למתק הפרי ולא לצורך המשקה אבל לא ברמונים ואפילו למתקן דשל בית מנשיא היו סוחטין בחול לצורך משקה הלכך בשבת אסור אפילו למתק הואיל ואיכא חד דעביד לשם משקה ולא משום דמנשי' רובא דעלמא אלא חיישינן אי שרית ליה למתק אתי למיעבד לשם משקה וכיון דאיהו מחשב ליה הוי משקה ומיחייב אבל בפגין ליכא למיחש דאין אדם עושה אותו משקה וכ"כ התוס' וז"ל ה"נ כיון דאחשביה ה"ל משקה תחלה ס"ד דסוחטין בפגין וכו' היינו סחיטה ממש אבל השתא א"א לומר דהא פשיטא דאסור דכיון דאחשביה ה"ל משקה אלא סוחטין דקתני היינו בליני"ר בלע"ז למתק הפרי כדפירש בקונטרס עכ"ל וא"ת ולדברי הפוסקים שכתבו סתם דשאר פירות מותר לסחטן ומשמע דאפי' להוציא מימיהם נמי שרי היאך יתרצו הא דאוקימנא להאי דאסור כדרב חסדא דא"כ כל אדם שסוחט שום פרי למימיו אע"פ שאין דרך לסוחטו כיון דחשביה הוי ליה משקה ואסור וי"ל דלא ס"ל דטעמא דרב חסדא משום דכיון דאחשביה הוה ליה משקה אלא כדאמ' ר"פ דטעמא משום דהוי דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחלה וכל דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחלה פוסל את המקוה בשינוי מראה ופירש"י רב פפא אמר טעמא דתרדין לאו משום חשיבותא דאחשבינהו הוא ולעולם לאו משקה ניהו והא דמיפסיל משום דכל דבר שאין עושין ממנו מקוה וכו' וכיון דלמאי דאמר רב פפא לא צריכן לאפוקי ליטנא דסוחטין מפשטיה הכי נקטינן וכ"ל דגם לרש"י ותוספות יש לומר כן דמה דפירשו דסוחטין לאו להוציא מימיהן קאמרו אלא למתק הפרי היינו למאי דס"ל דטעמא דרב חסדא משום דאחשביה ה"ל משקה אבל למאי דאמר' ר"פ כיון דמצינן לפרושי סוחטין כפשטיה הכי נקטינן [א] וא"ת אכתי תיקשי מנשיא בן מנחם הוי רובא דעלמא ואפשר לומר דשל בית מנשיא לאו דוקא דאינשי טובא נמי הוו סחטי להו בחול אלא דנקט חד מינייהו וחשיבותא דרבים הוי חשיבותא אע"ג דלאו רובא דעלמא ניניהו כדאמרי' שם בגמרא גבי שכן בערבי' מקיימין קוצים מידי אירייא ערביא אתרא הכא בטלה דעתו אצל כל אדם ומשמע לי דתותים ורמונים לאו דוקא אלא ה"ה לכל פרי שדרך לסחטו למימיו שאסור לסוחטו בשבת וכ"כ ממ"ש הרא"ש וז"ל ושאלת על סחיטת לימוני"ש נראה שהם בכלל שאר פירות שמותר לסחטן שאין דרך כלל לסחוט לימוני"ש לצורך משקה אלא לצורך אוכל ומותר לסחטן בשבת עכ"ל משמע שאם היה דרך לסוחטו לצורך משקה היה אסור כמו תותים ורמונים ועל כרחך צריך לומר כן שהרי בימי התלמוד היו עושין יין מתפוחים כדאיתא בס"פ אין מעמידין (מ:) וא"כ ודאי אמורי מרמונים דלא היו עושין יין מהם מדהוו אמרי דמנשיא בן מנחם בטלה דעתו אצל כל אדם ואפ"ה לא הזכירו תפוחים אלא ודאי כדאמרן דתותים ורמונים לאו דוקא ולא עוד אלא אפילו אם רובא דעלמא אין נוהגין לסחוט אותו פרי למימיו אם נודע לנו שבשום מקום סוחטין אותו למימיו אסור לסחטו כדאשכחן ברמונים שלא היו נוהגים לסחטו ואפ"ה אסרו משום דבית מנשיא ואפילו מאן דאקשי ומנשיא הוי רובא דעלמא לא אקשי הכי אלא משום דכיון דיחידאה הוא בטלה דעתו אבל אם היה מנהג מקום אחד לסחטן היה ניחא ליה דניחוש להם וכדחיישינן למנהג ערביא גבי מקיים קוצים בכרם מיהו ה"מ כשדרך בני המקום ההוא לסחטו לשתות מימיו להסיר הצמא או לתענוג אבל אם אין דרכם לסחטו למימיו אלא לרפואה נראה לי דלא מיתסר משום הכי דאם לא כן פריסין דתניא דסוחטין ופירש"י שהם קודוני"ש וכן לימוני"ש שהתיר הרא"ש וכן רמונים למאן דאקשי ומנשיא בן מנחם הוי רובא דעלמא מי לא סחטי להו הרופאים לעשות ממימיהם משקין אלא ודאי כל שאין סוחטין אותן אלא לרפואה אינו בכלל תותים ורמונים לדוחק לומר שבימיהם לא היו סוחטין אותם הרופאים כלל ויש לתמוה שבמצרים נוהגים לסחוט לימוני"ש לתוך מים שנתנו בהם סוקר לשתות לתענוג ואין נמנעין מפני כך לסחטן בשבת לתוך אותם מים ולא ראינו מי שמיחה בידם ולא ראינו מי שפקפק בדבר ואפשר דלא מיתסר אלא כששותין מי סחיטת הפרי בלא תערובת משקה אחר א"נ דלא מיתסר אלא כשסוחטין מימיו לבד ואח"כ מערבים אותם אבל אם המנהג לסחוט מימיו לתוך משקה אחר שרי ולסחטן לתוך התבשיל בלאו הכי טעמי שרי כדבעי' למימר לקמן סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדרה:

וכתוב בשבלי הלקט כתב הרב רבי יאשיה כל שדרכו בסחיטה כגון תפוחים שמוליחי' מהם יין וכן לימוני' חדשי' שסוחטין אותם למימיהם אסורים דדמו לרימונים וה"ר יהודה ב"ר בנימין כתב נראה דמותר לסחוט הלימוני' דלא דמו לשום וכוסר ומלילות דהכי דרכן בכך והוו דומיא דזתים וענבים שהרי רגילים לסחוט הכוסר לצורך הקיץ וגם השום דרכו בכך כדאמרי' (מסכת בעדיו' פ"ב) שום שרסקו מע"ש וכו' אבל הלימוני' דומים לפגין ופריסין דאין דרכן בכך ומותר לסחטן בקערה אע"פ שאין בה אוכל ועתיד לערב שם אוכל דכ"ע ידעי דלמתק אוכלא עביד ולא לצורך משקה אבל אם היה אוכל בקערה וסוחטן עליו ליכא מאן דפליג דודאי שרי עכ"ל. ולפי דברי הגהות שכתבו בפכ"א בשם רא"מ שאסור למוץ בפיו ענבים וכיוצא בהם דאלמא מוצץ בפה מיקרי סוחט אסור למוץ קנה הסוקר בשבת שהרי דרך לסוחטן למימיהם לעשות מהם הסוקר וגם כשמוצצים אותם הם נסחטים לתוך הפה ולא גרעי מתותים ורימונים מיהו לפי מה שאכתוב בסמוך בשם שבלי הלקט דסחיטה לתוך הפה לאו סחיטה היא פשיטא דשרי:

הא דאמר רב סוחט אדם אשכול של ענבים וכו' ג"ז שם (קמד:) אמר רב יהודה אמר שמואל סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה אמר רב חסדא מדברי רבינו נלמוד חולב אדם עז לתוך הקדירה אבל

ומ"ש ושאר כל הפירות מותר לסוחטן לכתחלה אסיקנא התם דבהא לא פליגי ת"ק ור' יהודא. הב"י הביא לשון הסמ"ק ואינם מובנים לפי שהעתיקן בטעות וזהו לשון הסמ"ק בפניס זתים וענבים אין סוחטין אותם ואם יצאו מעצמן אסורים ושאר פירות מותרין לסחוט לכתחלה ותותים ורמונים וכו' ואח"כ כתב כבשים ושלקות שסחטן לגופן מותר כשמואל ורבי יוחנן דשרי תרווייהו. למימיהן פטור אבל אסור כרב ושמואל דתנא דבי מנשה מסייע להו פי' כבשים כמו דגים ובשר נכבשים במלח וחומץ ונקרא שולצי"ן בלע"ז. ע"כ הפניס. וז"ל ההגה"ה על מ"ש כגון דגים וכו' אע"ג דהמים אינם מגופם אפ"ה אסור לכתחלה כל שכן סוחט פירות דהמים יוצאים מגופם דאסור לסוחטן להוציא מימיהם וא"כ הא דשרי בפניס בשאר פירות חוץ מזתים וענבים תותים ורימונים ושרי אפילו לסחוט לכתחלה דוקא למתק קאמר ואפילו למתק אסור בזתי' וענבים ותותי' ורימונים גזרה אטו למשקין כיון שעשוי למשקין עכ"ל. ודברי הגה"ה זו הם מה שפרשו רש"י והתוס' הביאם ב"י אלמא דאפילו שאר פירות אסור לסוחטם למימיהם לרש"י ותוס' והגהת סמ"ק וכ"כ ה"ר ירוחם דשום פרי אין מותר לסחוט לדעת רש"י והאי כ"ש סוחט פירות שכתב הסמ"ק מבואר בפלוגתא דרב ושמואל ור' יוחנן גבי כבשים ושלקות בפרק חבית (דף קמ"ה ע"א) בפרש"י שכתב וז"ל פטור שאין זה מפרק שאין משקה זה יוצא מן הכבשים שלא גדל בתוכן וכו' והב"י החזיק משמעות הלשון דשאר פירות סוחטין לכתחלה כפשוטו סחיטה ממש למימיהן ואמר דלמסקנא דרב פפא הדרינן ממאי דקא"ר נחמן ולא הוי טעמא דרב חסדא בסוחט תרדין דפוסל המקוה משום דאחשבינהו אלא טעמא הוי דכל דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחלה פוסל את המקוה ע"ש ואיכא לתמוה דמאן לימא לן דמאי דקאמר רב פפא הוי מסקנא דתלמודא ולעולם איכא למימר דהלכה כרב נחמן דמוקי לטעמא דרב חסדא משום דאחשבינהו דאע"ג דמדאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי מ"מ אין הלכה כתלמיד במקום רבו ורב נחמן רבו דרב פפא הוה דאף רבו של רבא הוה ר"נ ורבא רבו של רב פפא הוה א"כ פשיטא דהלכה כרב נחמן ותו דהסמ"ק הביא ראיה ברורה מדקי"ל גבי כבשים כרב ושמואל דלמימייהו אסור לכתחלה אעפ"י שאין מימיהם מגופם שלא גדל בתוכם כ"ש סוחט פירות דהמים יוצאים מגופם וגדל בתוכם דאסור לכתחלה וא"כ הא דקאמר תלמודא דשאר פירות מותר לסחוט לכתחלה בעל כרחך דאינו מותר אלא למתק אבל לא לסחוט למשקה ותותים ורמונים אפילו למתק אסור גזירה דילמא עביד נמי למשקה ועל ראיה זו לא השיב ב"י כלום אפשר כיון שהיתה כתובה הגה"ה זו לפני הרב שלא במקומה לא היה מובן מ"ש אע"ג דהמים אינן מגופן כו' ועל איזה דבר אמר אע"ג וכו' אבל כאשר העתקתי מסמ"ק ישן מדוייק כך הוא האמת ואין בו ספק ובספרי הדפוס שבידינו השמיטו הגה"ה זו והיא יתד בל תמוט דכך היא הלכה כמו שכתבה הגה"ה זו והלכך נפלע"ד דאין להורו' היתר בשום פרי לסוחטו למימיהן חלילה וחלילה ודלא כמ"ש בש"ע בסתם ושאר כל הפירות מותר לסוחטן וגם בהגהת ש"ע נמשך אחריו וליתא והכי נהוג עלמא לאסור כל פרי לסוחטו למימיהם. כתב ב"י וא"ת ולדברי הפוסקים שכתבו סתם דשאר פירות מותר לסחטן ומשמע דאפילו להוציא מימיהם נמי שרי היאך יתרצו הא דאוקימנא למאי דאסור כדרב חסדא דא"כ כל אדם שסוחט שום פרי למימיו אעפ"י שאין דרך לסחטו כיון דאחשביה ה"ל משקה ואסור וי"ל דלא ס"ל דטעמא דרב חסדא משום דכיון דאחשביה ה"ל משקה אלא כדאמר רב פפא וכו'. וכבר השבתי על תירוצו זה דמנ"ל דאוקמתא דרב פפא הילכתא היא אדרבה משמע דאוקמתא דרב נחמן הילכתא היא אבל לפעד"נ לפי משמעות הפוסקים דבפגין ובפריסין ובשאר כל הפירות דסוחטין אף למשקה לכתחלה ולא אמרינן כיון דאחשבינהו ה"ל משקה כדאמר רב חסדא בתרדין שסחטן ונתנן במקוה היינו טעמא דדוקא במקוה דפסולא דאורייתא אהני טעמא דאחשיבונהו אבל בסחיטת שאר פירות בשבת דלאו דאורייתא היא וכדרב דאמר ד"ת אינו חייב אלא על דריכת זתים וענבים בלבד והכי ס"ל לשמואל והכי הילכתא דלא כר' יוחנן וכדכתב' הרי"ף לשם הלכך דוקא בתותים ורמונים דאיכא דבית מנשיא דסוחטין ברמונים בחול אסרום רבנן לסחוט לכתחלה משום דחשיב משקה לדידיה דאחשבינהו אבל בשאר פירות שרי ואע"ג דאחשיבונהו קאמרי רבנן דלאו כלום הוא דכיון דלא אשכחת בעלמא מאן דסחיט להו אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם ולא דמי לתרדין לגבי מקוה דאע"ג דליכא מאן דקא סחיט לתרדין מ"מ כיון דאחשיבונהו לדידיה הוה ליה משקה ופסלה למקוה ד"ת ולא אייתי תלמודא הא דרב חסדא אלא דאשכחן דטעמא דאחשיבונהו מילתא היא לגבי מקוה וה"נ מהני הך טעמא דאחשיבונהו לגבי שבת בתותים ורמונים כיון דאשכחן בעלמא ברבי מנשיא דסוחטין ברמונים זה נ"ל ליישב לדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש לפי משמעות סחיטה בסתם דבשאר פירות מותר לסחטן למימיהם אבל כבר כתבתי דלפרש"י הך דשרי בשאר משקים היינו דוקא למתק הפרי ולא לצורך משקה ולא גזרינן למתק אטו למשקה דאין אדם עושה אותן למשקה אבל תותים ורמונים דעושין למשקה כדבית מנשיא גזרינן למתק אטו למשקה והוא הדין בילאו מעצמן נמי גזרינן בתותים ורמונים שמא יסחוט ובין לאוכלין ובין למשקין אסורין אפי' יצאו מעצמן ואפשר שזו היא דעת הגאון שאמר עליו הרי"ף ולאי איכא מאן דסליק אדעתיה דרמונים בהדי זתים הוו וכו' ודחאו הרי"ף. וכבר כתבתי דנקטינן לחומרא כפרש"י ודעימיה:

הא דאמר רב סוחט אדם אשכול וכו' שם בפרק חבית האריך הרי"ף והביא דברי

דרישה

פסולת. דא"כ עיקר חסר מן הספר בפרט מאחר שכתב שהאלבון נשאר עם הפסולת משמע שאינו אוכלו כמו פסולת דחרדל. ומיהו ע"כ ז"א דהא מדכתב שמניחם אוכלי' הם משמע דשוין באכילתן מיד אלא שנתנו במסננת להפרידם זה מזה בשביל הצבע:

סי' שך [א] **בבית יוסף** ז"ל וא"ת אכתי תקשה מנשיא בן מנחם הוי רובא דעלמא ואפשר לומר דשל בית מנשיא ל"ד דאינשי טובא נמי הוו סוחטין כו' וצ"ע כי בא ב"י לשנות תירוץ חדש שלא מוזכר בגמרא בדברי רב פפא. ואם אפשר לומר ולתרץ כן ודאי לא הוי שתק גמרא מהאי תירוצא ובאמת קושיית ב"י אינו קשה כ"כ והמעיין שם בגמרא דף קמ"ד ע"ב ז"ל ברייתא אבל לא ברימונים דשל בית מנשיא הוו סוחטין ברימונים. ומסיק בגמרא ע"ז ז"ל אמר רב נחמן הלכה כשל בית מנשיא בן מנחם א"ל רבא לרב נחמן מנשיא בן מנחם תנא הוא פירש"י בתמיה וכי איהו פליג למימר דבשבת אסור דתימא הילכתא כוותיה ותי' דה"ק הלכה כי האי תנא דסבר לה כשל מנשיא ב"מ. ומשום דסבר כמנשיא ב"מ הלכה כמותו. מנשיא בן מנחם הוו רובא דעלמא. ומסיק דה"ט כדרב חסדא כו' ויש לדקדק מפריך ותי' דה"ק הלכה כי האי תנא כו' ולא פריך בקיצור מאי ראייה מביא התנא משל בית מנשיא וכי מנשיא הוה רובא דעלמא ש"מ דס"ל להמקשן דבאם לא היה תולה רב נחמן פסקו דהלכה כהאי תנא משום דמנשיא עבד כוותיה לא הוה ק' ליה מידי דהא דתנא דאמר אבל לא ברימוני' יש לו שום טעם אחר. ומ"ש הברייתא ושל בית מנשיא בר מנחם היו סוחטין ברימונים הברייתא' מייתי ליה קצת לראייה אלא ודאי טעמא דתנא אינו מהכי. אבל לרב נחמן קשה דמשמע דפסק הלכה כוותיה מכח דמנשיא עבד כוותיה קשה וכי מנשיא הוו רובא דעלמא. וא"כ לפי מאי דמסיק רב פפא לומר דרב חסדא לא מה"ט קאמר אלא משום דהוה דבר שאין עושין ממנו מקוה ור"ל רב נחמן לא שפיר קאמר דתלי פיסקא בדבי מנשיא אלא ודאי ההוא תנא הוה ליה שום טעם אחר וא"כ לא קשה מידי וק"ל. עוד שם בב"י ומשמע ליה דתותים ורימונים ל"ד כו' צ"ע למה כתב ומשמע לי דהא אח"כ בהיפוך הדף כ"כ בשם שבילי הלקט ושאר פוסקים ע"ש. עוד שם בב"י וה"ל רבי יוחנן יחיד ואין דבריו במקום רב ושמואל שהם שנים. צ"ע דלכאורה קי"ל כרבי יוחנן אף במקום רב ושמואל. מ"ש רבינו ז"ל אבל הרי"ף פסק דסוחטין אשכול

פי' שאין בה אוכל (ד) והוה ליה משקה הבא למשקה ואסור וכן הא דאמר רב חסדא חולב אדם עז לתוך הקדרה אבל לא לתוך הקערה פר"ח שאינו הלכה וכן הסוחט כבשין ושלקות מפני שצריך למימיהן כתב שחייב חטאת ואפי' לתוך הקדירה אבל רי"ף פסק שסוחטין אשכול וכבשין ושלקות לתוך הקדרה ולכתחלה אפילו בצריך למימיהן אבל לתוך הקערה פטור אבל אסור ולגופן שאינו צריך למים ואינו מכוון אלא לתקנן לאכילה אפי' לתוך הקערה מותר (ה) וחולב אדם עז לתוך הקדרה בי"ט קאמר ולכך מותר וכן התיר הרב רבי יוסף לסחוט בוסר לתוך האוכל וא"א הרא"ש ז"ל כתב בתשובת שאלה על סחיטת בוסר לתוך הקערה שיש בה אוכל מי יכנים ראשו בין ההרים הגדולים והמחמיר תע"ב (ו) והתיר לסחוט לימוני"ש ואסר לסחוט רמונים אפי' לצורך חולה אם לא שיהא בו סכנה ור"ת כתב דבוסר ודאי אסור דלא שרינן אלא באשכול של ענבים שראוי לאכילה אבל בוסר שאינו ראוי לאכילה ואפי' האוכלו בטלה דעתו הוי כבורר אוכל מתוך פסולת אין מרסקין השלג והברד אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש אע"פ שמתמחה כיון שאינו עושה בידים שרי על כן צריך ליזהר בחורף כשנוטלין הידים שלא יהא במים לא שלג ולא ברד והר"ם מרוטנבורק התיר להטיל מי רגלים בשלג שדומה לדריסת הרגלים שדורס אותו ברגליו ואינו חושש וא"א הרא"ש ז"ל נזהר בדבר שאינו דומה לדריסת הרגלים כי ע"י השתן ודאי נימוח (ז) ואבי העזרי כתב שמותר לשבר הקרח כדי ליטול המים מתחתיו כתב בעל התרומות שאסור לשפשף הידים במלח בשבת לפי שהוא נימוח

והוי

בית יוסף

אבל לא לתוך הקערה ופירש"י לתוך הקדירה · של תבשיל לתקנו דמוכחא מלתא דלאו למשקה בעי ליה אלא לאוכל ואין זה דרך פריקתו אלא כשמפריש אוכל מאוכל אבל לא לתוך הקערה דזמנין דלמשקה קאי ואע"ג דבקערה לא שתי איניש לא מוכחא מלתא ואיכא איסור עכ"ל וכ"כ הרי"ף פי' הקדירה יש בה אוכל הלכך ה"ל משקה הבא לאוכל וכאוכל דמי והקערה אין בה אוכל ולפיכך ה"ל משקה ואסור וכתב עוד דאיכא מ"ד דהאי מימרא דסוחט אדם אשכול בי"ט אתמר ולא בשבת דהא תנן אין סוחטין את הפירות להוציא מהם משקין וכו' ואוקימנ' בזתים וענבים דבין למשקין בין לאוכלין היוצא מהם אסור וזה דעת בעל הלכות פסוקות ואיכא מ"ד דהאי מימרא בשבת אתמר ומוקי למתני' בסוחט לתוך הקערה דהוי להו משקין אבל לתוך הקדירה סוחט כשמואל ודוקיא דדייק מיניה רב חסדא בלחוד הוא דהויא בי"ט וכן הדעת נוטה ור"ח כך היה דעתו אלא שאמר שדברי שמואל ורב חסדא דדייק מינייהו לאו הלכה אינון משום דס"ל דר"י פליג עלייהו מדאמר הסוחט כבשים ושלקות למימיהן כסוחט זתים וענבים וחייב חטאת ולא מפליג בין קדרה לקערה והרי"ף דחה דבריו והכריע דלא פליג ר"י עלייהו בהא הלכך הכי נקטינן וכ"כ שהוא דעת התוס' וכן כתב הרמב"ם בפ"ח וכ"כ שהוא דעת הרא"ש שהעתיק בפסקיו דברי הרי"ף ולא חלק עליהם אלא שבתשובה כתב פלוגתא דרבוותא היא ומי יכנים ראשו בין ההרים והמחמיר תע"ב עכ"ל ולענין הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם והתוספות מסכימים לדעת אחת הכי נקטי' כ"ש במקום שגם הרא"ש סובר כן משורת הדין וכתב הר"ן דטעמא דבשבת מותר לסחו' אשכול ואסור לחלוב עז משום דאשכול גופיה ראוי לאכילה מה שאין כן בעז דלא חזיא בשבת כלומר וה"ל בורר אוכל מתוך פסולת וכן כתבו הגהות בפ"ח בשם סמ"ק וכתב הכלבו וז"ל והראב"ד נמי כתב דהא דאשכול מיירי בין בשבת בין ביום טוב מיהו דוקא באשכול העומד לאכילה אבל למשקה אסור ובעל ההשלמה כתב דהא דאשכול מיירי בין לאכילה בין למשקה עד כאן לשונו :

ומ"ש רבינו וכן הסוחט כבשים ושלקות. וכו' ג"ז שם (קמה) כבשים שסחטן אמר רב לגופן מותר למימיהן פטור אבל אסור ושלקות בין לגופן בין למימיהם מותר ושמואל אמר אחד זה ואחד זה לגופן מותר למימיהם פטור אבל אסור רבי יוחנן אמר אחד כבשים וא' שלקות לגופן מותר למימיהן חייב חטאת ופירש"י לגופן · אם לאכול הכבשים סוחטן ממשקה הצף עליהם והנבלע בהן מותר לכתחלה דלאו מפרק הוא הואיל ולאו למשקה הוא צריך : פטור · שאין זה מפרק שאין המשקה הזה יוצא מן הכבשים שלא גדל בתוכן אבל אסור אטו זתים וענבי' · שלקות אפי' למימיהן לאו משקה נינהו אלא אוכל וכו' הרי"ף שר"ח פסק כרבי יוחנן דאמר למימיהן חייב חטאת בין לתוך הקערה בין לתוך הקדרה אבל הוא ז"ל פסק דלית הלכתא כר' יוחנן לענין חיוב חטאת דה"ל רב ושמואל בחדא שיטתא וה"ל רבי יוחנן יחיד ואין דבריו של אחד במקום שנים ומיהו איסורא איכא כדאמר שמואל דקאי רבי יוחנן כוותיה לענין איסור דהא ליכא בינייהו פלוגתא אלא לענין חיוב חטאת וכ"כ הרמב"ם בפכ"א וכ"כ שהוא דעת הרא"ש שהעתיק דברי הרי"ף ולא חלק עליו וממה שכתבתי בסמוך יתבאר לך דלא מיתסר לסחוט למימיהן אלא בסוחט לתוך הקערה כלומר שאין בה אוכל אבל לסחוט לתוך האוכל מותר דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי לדעת הרי"ף וסיעתו : ומשמע בגמרא דהסוחט דג לצירו דינו כסוחט שלקות למימיהן וכתב בהגהות פכ"א בשם ר"ת שיזהר אדם שלא יסחוט בשר הנבלע בו מרק לצורך משקה היוצא ממנו והנותן בשר במרק או בשורה פתו ביין ומחזירו לפיו ומוצץ המשקים אסור וחוששני לו מחטאת וכ"ש שלא ימוץ בפיו מענבים וכיוצא בהם : ושבלי הלקט כתב על זה בשם הרב רבי בנימין דאין במציצת בשר ופת ולא המוצץ בפיו משקה מפירות או מענבים דרך סחיטה כלל ואפילו תימא דהוי דרך סחיטה לא חמירי מפרישין ופגין ואין איסור סחיטה שייכא אלא בדבר שדרכו להיות משקה כגון זתים וענבים דחשיב אבל הכא מה חשיבות יש למשקה בתוך פיו ואפי' אם יתכוין למוצץ המשקה ממנו בפיו אוכל הוא חשוב ובטלה דעתו אצל כל אדם וכ"כ בעל הדברות דאפילו למוצץ משק' מן הענבי' מותר לכתחל' דאין דרך סחיטה בפיו אבל יניק' בפה לכתחל' אסור וכל דבר שאין דרכו בכך לא גזרו ביה ואינה תולד' עכ"ל ועפ"ז יש להתיר מציצת קנה הסוכר בפיו בשבת כמו שכתבתי בסמוך : **ומ"ש** רבינו וכן התיר ה"ר יוסף לסחוט בוסר לתוך האוכל כלומר כי היכי דשרי' באשכול ענבים לסוחטן לתוך האוכל כן התיר הרב רבי יוסף בבוסר · ויותר זה דה"ר יוסף כתוב בסמ"ג וכתב שלא הודה לו ר"ת והביאוהו הגהות בפ"ח והמרדכי בפרק חבית וסמ"ק לא הביא אלא דברי ר"ת דאסר ורבינו הפסיק בין דברי ה"ר יוסף ודברי ר"ת בדברי הרא"ש בבוסר ולימוני"ש ורימונים : **ומ"ש** הרא"ש על הבוסר מי יכנים ראשו בין ההרים לא מפני שעלה בדעתו שיש חילוק בין בוסר לענבים אלא משום דלר"ח לא קי"ל כהא דסוחט אשכול של ענבים לתוך הקדרה שהרי כך הוא לשון התשובה הנה ידעת כי פלוגתא הוא דרבוותא ר"ח פסק הלכה כרבי יוחנן דשלקות למימיהן חייב ואומר כי רבי יוחנן פליג אהא דשמואל והרי"ף פסק כשמואל ומי יכנים ראשו בין ההרים והמחמיר תע"ב עד כאן לשונו : **ומה** שהתיר לסחוט לימוני"ש כ"כ ג"כ רבינו ירוחם בח"ח ובסמוך הארכתי בדין זה · ומה שאסר לסחוט רמונים נתבאר גם כן בסמוך : **ומ"ש** ור"ת כתב דבוסר ודאי אסור וכולי הוא אשר כתבתי בשם סמ"ג שהרב רבי יוסף התיר ולא הודה לו ר"ת מטעם זה שכתב רבינו : **אין** מרסקין השלג והברד אבל נותן הוא לתוך הכוס וכו' ברייתא בסוף פרק במה טומנין (נא:) ופירש רש"י מרסקין · משברין לחתיכות דקות כדי שיזובו מימיו משום דקא מוליד בשבת ודמי למלאכה שבורא מים הללו · אבל נותן לתוך הכוס של יין בימות החמה ואע"פ שנימוח מאליו ואינו חושש וכתב הר"ן ומשמע דמשום סרך מלאכה נגעו בה או נמי גזירה שמא יסחוט פירות העומדין למשקין וכ"כ מדברי הרמב"ם בפרק כ"א ודוקא היכא דעביד בידים הא אילו הניחם בחמה ונפשרו ואפילו כנגד המדורה מותרים הם דלאו נולד הוא ולא דמי למשקין שזבו דהני בעודם קרושים תורת משקין עליהם לכל דבר אבל בספר התרומה כתב דלאסורים משום נולד ולפ"ז אפילו הניחם בחמה ונפשרו או שזבו מאליהם אסורים משום נולד והא דשרי ליתנו לתוך הכוס או לתוך הקערה שאני התם שמתער' ומתבטל ביין או במים שבכוס ואינו ניכר וכבר כתבתי בס"ס שי"ח שרוב הפוסקים חולקים על בעל התרומה בדין זה (א) וכתב ה"ה בפכ"א בשם הרמב"ן שבתו' התירו אפילו לרסקו לתוך הקערה וכ"כ הר"ן כלומר דכל שיש יין או מים בקערה אע"פ שהוא נמחה וזב ע"י ריסוקו כיון שהוא מתערב במשקה שבקערה ואינו ניכר שרי · ומשמע דהא דאסרינן לרסק דוקא במרסקו לחתיכות קטנות כדפירש"י אבל לשבר חתיכ' ממנו שרי וכ"כ ממ"ש רבינו בסמוך שמותר לשבר הקרח כדי ליטול המים מתחתיו ואע"פ שכשמשברו ניתזו ממנו חתיכות דקות שרי דלא מיתסר אלא כשהוא מרסקו כדי שיזובו מימיו אבל הכא שאין מימיו זבים על ידי כך ואפילו · אם יזובו מועטים הם ולא חשיבי ועוד שאינו מתכוין לכך ועוד שהם הולכין לאיבוד וכן נהגו להתיר ולפי שראיתי מי שטרע' בדבר כתבתי זה : **ומ"ש** ע"כ צריך ליזהר בחורף וכו' כן כתבו התו' והרא"ש בס"פ במה טומנין ור"י כתב בחי"ג בברד או בשלג או במים שיש בהם ברד אסור ליטול ידיו ואם יטול יזהר שלא ידחוק : **ואבי** העזרי כתב שמותר לשבר הקרח וכו' כ"כ המרדכי בס"פ במה טומנין וכן כתוב בשבלי הלקט :

הסוחט

ב"ח

דברי ר"ח והשיג עליו וכ"כ הרא"ש לשם והכי נקטינן : **ומ"ש** וכן התיר ה"ר יוסף בוסר וכו' כלומר לא מבעיא דהתיר אשכול של ענבים דענבים ראוין לאכילה ודלא כר"ח אלא אפי' בוסר נמי התיר : **וא"א** הרא"ש ז"ל כתב בתשובה שאלה על סחיטה בוסר וכו' פי' השואל לא שאלו אלא על סחיטת הבוסר והוא ז"ל השיב דכיון דר"ח אוסר אפי' אשכול של ענבים וה"ר יוסף מתיר אפילו בוסר מי יכנים ראשו בין ההרים הגדולים והמחמיר תע"ב ולכן הפסיק רבינו בין דברי הר' יוסף לדברי ר"ת בדברי הרא"ש להורות הכרעת הרא"ש בין ר"ח ובין ה"ר יוסף דלר"ח אפילו אשכול של ענבים אסור וכ"ש בוסר ולה"ר יוסף אפילו בוסר מותר וכ"ש אשכול ולהרא"ש מדינא שרי אפילו בוסר והמחמיר אפילו באשכול של ענבים תע"ב ואח"כ כתב על זה אבל ר"ת מחלק דבוסר ודאי אסור מדינא ואשכול של ענבים א"צ להחמיר דכיון דאשכול עומד לאכילה וראוי לאכילה ובא לאוכל אין זה דרך מפרק אלא כמפריד אוכל מאוכל : **אין** מרסקין השלג וכו' ברייתא סוף פ' במה טומנין : **ומ"ש** אף עפ"י שמתמח' כיון שאינו עושה בידים שרי איכא להקשו' דלעיל בסוף סימן שי"ח כ' רבינו דאוסר בעל התרומות ליתן אנפנד"ש לפני האש דחוזר השומן ונימוח אף עפ"י שאינו עושה בידים וי"ל דהתם ה"ל נולד שהרי כשנימוח נראה השומן וניכר אבל הכא אין מחוי השלג והברד ניכר ונראה כשהוא בכוס אלא מתערב ומתבטל וכ"כ ב"י כאן בשם בעל התרומות עיין עליו במ"ש כאן ולעיל בסימן שי"ח האריך על זה: **ומ"ש** וא"א הרא"ש נזהר בדבר וכו' כתב מהרש"ל יש קצת ראיה לאיסור דהא בסימן שכ"ו אסרו לחמם

דרכי משה

שב (א) ולכן מתירין לשום פשטי"ד של שומן הנקרש אצל המדורה :

וכ"ב

פרישה

(ד) **וה"ל** משקה הבא למשקה ר"ל לצורך משקה אע"ג דאין בה משקה וגם אין דרך לשתות מהקערה אפ"ה כיון דאין בה אוכל נראה כאילו רצונו בסחיטה זו לצורך משקה וה"ל מפרק ואסור משא"כ כשבא לאוכל גם מתחילה היה אוכל והוה אוכלא דאפר' :

(ה) **וחולב** אדם עז לתו' הקדירה בי"ט כו' כתב הר"ן הטעם דלא דמי לאשכול דמותר בשבת דהוא ראוי לאכילה · משא"כ בעז דלא חזיא בשבת כלום והוי כבורר האוכל מתוך הפסולת :

(ו) **והתיר** לסחוט לימוני"ש כתב בשבילי הלקט הטעם דוקא בוסר ומלילות כיון דדרכן בכך הוו כמו זתים וענבים שהרי רגילים לסחוט הבוסר לצורך הקיץ וכן שום כו' אבל הלימונים דומה להפריסין שאין דרכן בכך אפילו סחטן בקערה שאין בה אוכל דכ"ע ידעי דלמתקי אוכלא עבד ולא לצורך משקה ע"כ :

(ז) **ואבה"ע** כתב שמותר כו' ר"ל אע"ג דקי"ל דאין מרסקין השלג והברד היינו שמרסקים לחתיכות דקות שאז יזובו מימיו אבל הכא שאין מימיו זבין ע"י כך ואפילו אם יזובו מועטים המה ולא חשיבי · ועוד שאינו מתכוין לכך וגם הולכים לאיבוד מותר ב"י · והמרדכי כתב בס"פ במה טומנין כן בשם ראבי"ה והביא ראייה דגדולה מזו התירו דמתיז

אדם

דרישה

אשכול וכבשין ושלקות לתוך הקדירה ולכתחלה ואפילו בצריך למימיהן אבל לתוך הקערה פטור אבל אסור נ"ע דמשמע מדברי רבינו דגם באשכול קאמר בשם הרי"ף דאם סחטו למימיו לתוך הקערה אינו חייב אלא פ"מ ולא משמע הכי בהרי"ף אלא הסוחט אשכול לתוך הקערה למימי חיובי נמי מחייב גם ל' רש"י והביאו ב"י משמע כן שהרי כתב ז"ל למימיהן פ"מ שאין זה מפרק שאין המשקה הזה יוצא מן הכבשין שלא גדל בתוכן אבל אסור אטו זתים וענבים משמע דבזתים וענבים חייב אפילו לרב ואף א"ת שרבינו מיירי בסוחט האשכול לתוך הקערה כדי ליתנו אח"כ מתוך הקערה אל התבשיל מ"מ בשעת סחיטה שסחטו למימיו משמע שם ברי"ף דחייב עליה ע"ש בפרק חבית דף קס"ג ע"א · ולפי מאי דקי"ל דאליביה דדברי הכל מותר לכבוש כבשין ושלקות לצורך גופן ופירש"י שכדי לאוכלן סוחטן ממשקה הנבלע בהם נלפ"ד דה"ה דמותר לכתחלה לסחוט מיני לאקשי"ן משומן הנבלע בהן אם הוא עושה מפני שאינו יכול לאוכלן משום שומן הרבה שבהן וק"ל · כתב ב"י אהא דספוג אין מקנחין בו אא"כ יש בו בית אחיזה משום גזירה שמא יסחוט דרש"י פי' לפי שכשאוחזו נסחט בין אצבעותיו וכתב המ"מ פרק כ"ב בהגהות ק"לוכי יש לו אחיזה מאי הוי הא אי אפשר לקינוח בלא סחיטה ואני אומר כיון שיש לו בית אחיזה ה"ל כלכוחית מלאה מים שמריק ממנה עכ"ל · והנה באתי להודיע שהאי

ואני

והוי נולד הסוחט בגד להוציא מים שבו חייב הלכך אסור לפרוש סודר ע"פ החבית וליתן על גביו הכלי שדולין בו שמא יבא לידי סחיטה אבל בגד העשוי לפרוש עליו מותר שאינו חושש עליו לסוחטו (מ) ואסור להדק מוכין בפי החבית שיש בו משקין שמא יבא לידי סחיטה: ספוג אין מקנחין בו אא"כ יש בו בית אחיזה משום גזירה שמא יסחוט: חבית שפקקו בפקק של פשתן לסתום הנקב שמוציאין ממנו היין התיר בערוך להסירו בשבת אע"פ שא"א שלא יסחוט וה"ל פסיק רישיה וקי"ל כל פסיק רישיה אסור אפ"ה הכא שרי כיון שאינו נהנה בסחיטה זו שהרי היין נופל לארץ הוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה ושרי אבל אם היה כלי תחתיו לקבל היין אסור ור"י היה אוסר אפי' היכא דלא ניחא ליה:

הסוחט בגד וכו' הלכך אסור לפרוש סודר ע"פ חבית וכו' פשוט בר"פ במה טומנין (מח) גבי עובדא דרבה ורבי זירא בי ריש גלותא וטעמא משום דבגד העשוי לפרוס על חבית לא קפיד עליה אם הוא שרוי שהרי לכך עשוי והלכך לא אתי לידי סחיטה כך פירש"י וכך הם דברי הרמב"ם בפכ"ב ור"י כתב בחי"ז וז"ל כיסוי שמשימין על חבית של מים אם הוא מבגד שלובשים כגון חלוק או כיוצא בו אסור לכסות בו אבל כיסוי מבגד אחר שאין לובשין אותו מותר וכ"ל שאין דבריו מדוקדקים אלא כדברי הרמב"ם ורש"י עיקר · ואע"פ שעיקר איסור סחיטת פירות הוא משום דש ואיסור סחיטת בגד הוא משום מכבס וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ח ובפ"ט ובפכ"א ובפכ"ב כתבם רבינו בסימן אחד משום דשם סחיטה אחד הוא:

ואסור להדק מוכין וכו' בס"פ תולין (קמא) אמר רבא לא ליהדק איניש אודר' בפומא דשיש' דלמא אתי לידי סחיטה ופי' רש"י אודרא מוכין שסותמין בהן פי הפך: ספוג אין מקנחין בו וכו' משנה ס"פ נוטל (קמג) ופירש"י אין מקנחין בו · לפי שכשאוחזו נסחט בין אצבעותיו וכתב ה"ה בפרק כ"ב בהשגות ק"ל וכי יש לו אחיזה מאי הוי אי אפשר לקנות בלא סחיטה ואני אומ' כיון שיש לו בית אחיזה ה"ל כצלוחית מלאה מים שמריק ממנה עכ"ל: חבית שפקקו בפקק של פשתן לסתום הנקב וכו' בס"פ ח' שרצים (קיא): אמר רב שימי בר חייא משמיה דרב האי מסיכרייא דנזיתא אסור להדוקה ביומא טבא ופי' רש"י דהיינו בגד שכורכין בברזא של חבית אסור להדוקה בנקב משום סחיטה ואמרינן בגמרא דאפילו ר"ש דסבר דבר שאין מתכוין מותר מודה בהא דאסור משום דהוי פסיק רישיה ולא ימות וכתב הר"ן אבל רבי נתן בעל הערוך כתב שא"א שתהא הך מסיכרייא בדפנה של חבית דאי הכי אע"ג דהוי פסיק רישיה כיון שאינו נהנה ביין הנסחט ממנה בכה"ג לא מודה ר"ש אלא דוקא היכא דהוי פסיק רישיה וניחא ליה ולפיכך פי' דהאי מסיכרייא היינו סתימת הנקב של מעלה דומיא דההיא דאמרינן בפרק תולין לא ליהדק איניש אודרא אפומא דשישא ומפני שהמשקה נסחט לתוך הכלי אסור שהוא נהנה בסחיטתו אבל ברזא הדפנות שאינו נהנה בסחיטתן שרי להדוקינהו כלומר שאין כלי תחתיה לקבל היין הנופל והוא הולך לאיבוד והביא כמה ראיות והר"ן דחאם ובסוף כתב ולפיכך כיון דדחינו ראיות הללו אפשר לפרש הך מסיכרייא שהיא ברזא בדופן החבית ובריש פרק הבונה (קג) ת"ר התולש עולשים וכו' אם לייפות הקרקע כל שכן אטו כל הני לאו ליפות הקרקע נינהו כלו' הרי הקרקע מתיפה מאליו ואוקמה אביי כגון דלא מכוין ופריך והא מודה ר"ש בפסיק רישיה ומשני לא צריכא דעביד בארעא דחבריה כלומר דלא איכפת ליה ליפות וכתבו שם התו' והרא"ש דממקום זה וממקומות אחרים למד בעל הערוך דפסיק רישיה דלא ניחא ליה מותר לכתחלה ואפי' איסורא דרבנן ליכא ועל זה התיר להסיר פקק החבית אע"פ שא"א שלא יסחוט והוי פסיק רישיה כיון דאינו נהנה בסחיטה זו שהיין נופל לארץ מותר והם דחו דבריו וסתרו ראיותיו והעלו דאע"ג דלא מחייב חטאת איסורא מיהא איכא ועוד הביאו התו' מחלוקת זה בריש כתובות ובפרק אמר להם הממונה והמרדכי הביאו בפרק תולין וכתב שר"י אסר בכל ענין אפי' אם נופל לאיבוד דנהי דאסורא דאורי' ליכא מ"מ איסורא דרבנן איכא וסמ"ג והתרומה כתבו מחלוקת זה ודבריהם נוטים לדברי האוסרים וה"ה כתבו בפ"א ולא הכריע ור"י הביא בחי"ד ובסוף הדברים כתב וז"ל ולפי דברי בעל הערוך מה שנהגו שחבית פקוקה הנקב שלה בפשתן ומסירין הפקק ליקח ממנה יין ונוהגים בו היתר אפילו שא"א שלא יסחוט בשעה שנוטלו או שמחזירו מאחר שאינו מתכוין כגון הם עושים ולפי שאר המפרשים אסור ובכל הארצות שעברתי בהם נוהגין בו היתר עכ"ל · משמע מדברי הכלבו שאפילו לדברי האוסרים אם הברזא ארוכה חוץ לנעורת ואין יד מגעת אל הנעורת מותר מידי דהוה אספוג שיש לו בית אחיזה וכתב הר"ן בסוף פרק ח' שרצים וז"ל ולפיכך כיון שדחינו ראיו' הללו איכא לפרש הך מסיכרייא שהוא ברזא שבדופן החבית אלא שעדיין קשה לפי שסחיטה זו איכה אב מלאכה אלא תולדה היא כעין מפרק שהוא תולדה דדש ובודאי לא דמי לדש אלא היכא שהוא צריך למשקה שהוא נסחט ממנה דהיכא שאינו צריך לו לא דמי לדש כלל ואמאי מחייב ה"ל כסוחט כבשים דלגופן מותר וכ"ת הרי מכל מקום איסור סחיטה אע"פ שא"צ למשקין הנסחטין דאמרינן בפרק אלו קשרים לעבר זמנין דמתסון מאניה במיא ואתי לידי סחיטה כבר פר"ת דתרי גווני סחיטה נינהו חד תולדה דמלבן וחד תולדה דדש והסוחט דהוי תולדה דמלבן היינו דוקא בבגד המתלבן ובמשקין המלבנים ואפשר שהיין מלבן כדאמרינן התם לאכלה ולא לכביסה וההיא דהוה תולדה דדש איתיה בכולהו משקין ובלבד שיהא צריך למשקים הנסחטים דומיא דדש והאי מסיכרייא משום סחיטה דמלבן אין בה שאפילו תמצא לומר שהיין מלבן וכדכתיבנא מכל מקום אין המסיכרייא מתלבנת שאין דרך ליבון בכך ומשום סחיטה שהוא תולדה דדש נמי ליכא שהרי אינו צריך למשקין הנסחטים ממנה וכיון שכן אמאי אסור להדוקה יש לומר דאין ה"נ דמדאורייתא לא מיתסר אלא מיהו כיון דקא פחיט במשקין שדרך סחיטה מיתסר מדרבנן עכ"ל וה"ה בפרק ט' כתב שפירשו קצת מפרשים דתרי גווני סחיטה נינהו בבגד כדברי ר"ת והסיא דהויא משום דש אינה אסור' אלא כשהמשקין היוצאין אינם הולכין לאיבוד ולזה נראה שנוטה דעת הרשב"א אבל הרמב"ן כתב דסוחט פירות הוי תולדה דמפרק בצריך למשקין ואין דישה אלא בגידולי קרקע והסוחט בגד תולדת צובע כדרך מלבן וה"ה נמי בכל שמכבס בין במים בין ביין והוא שמתכבס הבגד בכך מועט ושנינו בתוספת' המכבס והסוחט מלאכה אחת א"ר ישמעאל בנו של ר"י בן ברוקא נבעים שבירושלים קבעו סחיטה מלאכה בפני עצמה עכ"ל וכן דעת רבינו עכ"ל ה"ה ובאמת שאיני יורד לעומק דעת הרמב"ן במאי דמרכיב סוחט בגד אתרי רכשי אצובע ואמלבן ומכל מקום במ"ש שכן דעת הרמב"ם לענין דסוחט הוי משום מלבן פשוט הוא ממה שכתב בפרק הנזכר הסוחט את הבגד עד שיוציא את המים ה"ז מכבס וחייב אבל לענין מ"ש דביין נמי שייך כיבוס לכאורה יש לדקדק מלישנא דהרמב"ם איפכא דבמים דוקא קאמר דחייב הסוחט אבל לא בשאר משקין אלא שבפרק כ"ב כתב הסוחט כסות חייב מפני שהוא מכבס לפיכך אסור לדחוק מטלית או מוך וכיוצא בהם בפי האשישא וכיוצא בה לסותמה שמא יבא לידי סחיטה עכ"ל ומדלא פירש דבאשישא מליאה מים דוקא קא מיירי משמע דבשאר משקין נמי מיחייב הסוחט את הבגד משום מכבס. דין מי שנשרו כליו במים ואם מותר לשטחן בחמה כתב רבינו בסימן ש"א · אם מסתפג אדם בבלנתית ואם מותר להביא בידו ג"ז שם כתב ר"י בחי"ג שאסור לנגב כוס שהיה בתוכו יין או מים במפה שמא יסחוט וכבר כתבתיו בס"ס ש"ב שכן דעת מהר"מ · כתב הכלבו שאסור לנער בגד השרוי במים מפני שכשמנערין אותו המים נסחטין ממנו ודוקא בכלים חדשים לפי שמתקלקים ויותר לפי שמקפיד עליהם וכבר כתבתי זה בסימן ש"א. כתב המרדכי בפרק חבית בשם רא"ת דכל דבר השרוי במים אסור לטלטלו גזירה שמא יסחוט והוא שאותו דבר השרוי דבר שאין מקפיד על מימיו · כתב הרמב"ם בפכ"ב שתי מטהרות זו ע"ג זו נוטל את הפקק מבנתים ומשיקן ומחזיר את הפקק למקומו מפני שאינו בא לידי סחיטה שהרי דעתו שיצאו המים ופוקקין את הכיב בסודרין ובכל דבר המיטלטל כדי שלא יצופו המים על האוכלים ועל הכלים אבל אין פוקקין את הכיב כדי שירדו המים לבור שמא יסחוט בעת שדוחק שהרי הפקק שרוי במים עכ"ל וכתב ה"ה שהוא תוספתא בעירובין פ"א · ואיכא למידק אמאי לא חייש ברישא שמא יסחוט כיון שהפקק שרוי במים · ותו דמציעתא אמאי לא חיישינן שמא יסחוט כדחיישינן בסיפא וכ"ל דברישא שכוונתו להשיק שתי מטהרות אלו כשמחזיר הפקק למקומו אין לחוש שידחוק הפקק בנקב דאדרבה מחזירו בענין שלא ימלא כל הנקב דא"כ תפסוק השקתן והיינו דקתני שהרי דעתו שיצאו המים ובמציעתא אינו פוקק אלא מפני שחושש שמא יצאו מים רבים ויציפו על האוכלים ועל הכלים אבל אם יצאו מים מועטים אינו חושש ולפיכך אינו דוחק את הפקק הרבה הלכך לא חיישינן שיסחטנו אבל בסיפא שפוקק כדי שירדו המים לבור מקפיד אפילו על מעט מים שלא ילכו חוץ לבור ולפיכך הוא דוחק הפקק וחיישינן שמא יסחטנו כשהוא דוחקו · דיני כיבוס תמצא בסימן ש"ב ותשלום דיני סחיטה בסימן ש"א: תנן בפרק חבית חלות דבש שרסקן מע"ש ויצאו מעצמן אסורין ור"א מתיר ופירש"י חלות דבש מאחר שמרוסקין הדבש זב מאליו מתוך השעוה ואין דרך לסוחטו הלכך ר"א מתיר וחכמים אוסרים גזירה אטו שאינן מרוסקין דלמא מרסק להו ובגמרא כי אתא רב אושעיא אייתי מתניתא בידיה זתים וענבים שרסקן מע"ש ויצאו מעצמן אסורין ור"א ור"ש מתירין וכתב הרי"ף והרא"ש שפסק בעל הלכות הלכה כוותייהו וכן פסק הרמב"ם בפכ"א דזתים וענבים או

לחמם ידים אחר נטילה וכו' אף עפ"י שלא נתכוין כלל לחמם המים חשיב ליה פסיק רישיה ואסור וה"כ דכותה עכ"ל: הסוחט בגד וכו' ר"פ במה טומנין ואסור להדק מוכין וכו' מימרא דרבא ס"פ תולין: ספוג וכו' משנה ס"פ נוטל: חבית שפקקו וכו' מחלוקת זו האריכו בה התוס' ס"פ שמנה שרצים ור"פ הבונה · ופ"ק דכתובות (דף ו') והסמ"ג בדין הדש: כתב במרדכי סוף פ' מי שהחשיך וכן בהגהותיו לשם בשם הר"ס ועל שם תשובת הגאונים מותר לומר לא"י לחלוב בשבת דקי"ל צער בעלי חיים דאורייתא והחלב מצער הבהמה וכך יאמר לא"י חלוב וטול החלב לעצמך ומותר לו בכך משום סכנת בהמה וצריך לקנות החלב מן הא"י דאז בדידיה קא טרח עכ"ל ונראה דבשפחות א"י שנשכרים לשנה לכל מלאכה אין צריך לומר לו טול החלב לעצמך ולא לחזור ולקנותו ממנו דכל מלאכה שעושה א"י בבית בעל הבית בין בחול בין בשבת אדעתיה דנפשיה קא עביד לקבל שכירות דאדעתא דהכי נשכר מתחלה אבל באומר לא"י מן השוק חלוב לי בהמה זו צ"ל חלוב לעצמך והכי נהוג עלמא · ואשה כשמצטערת מרוב חלב מותר לה לחלוב ע"ג קרקע דכיון דהולך לאיבוד ה"ל שלא לרצון ושרי כדאיתא ריש פ' חבית:

כתב המרדכי פרק חבית בשם ר"א ממי"ץ דכל דבר השרוי במים אסור לטלטלו גזירה שמא יסחוט והוא שאותו דבר השרוי דבר שאין מקפיד על מימיו עכ"ל ומביאו ב"י ותימה אדרבה אם אין מקפיד על מימיו שבו לא חיישינן שמא יסחוט שאינו חושש עליו לסוחטו כדכתב רבינו דבגד העשוי לפרוס על החבית מות' לפרוס בשבת וט"ס הוא במרדכי וכצ"ל דבר שאדם מקפיד על מימיו וכן מצאתי מוגה מגדול אחד וכ"כ בהגהת ש"ע סימן ר"א סעיף מ"ו ופשוט הוא: כתב בהגהת מיימוניות פכ"א בשם הר"א ממי"ץ הלכך בשר שנבלע בו מרק יזהר אדם שלא יסחט משקה היוצא ממנו והנותן בשר במרק או שורה פת ליין ומחזירו לפיו ומוצץ המשקה חוששני לו מחטאת ומק"ו שלא ימוץ בפיו מענבים משקים וכיוצא בהם עכ"ל ומביאו ב"י וכתב ע"ז דשבולי הלקט בשם הרב ר' בנימין כתב דאין במצילת בשר ופת ולא המוצץ בפיו משקה מפירות או מענבים דרך סחיטה כלל וכו' ולא חמירי מפריסין ופגין וכו' ומותר לכתחלה דאין דרך סחיטה בפיו אבל יניקה בפה לכתחל' אסור וכל דבר שאין דרכו בכך לא גזרו ביה ואינה תולדה עכ"ל ובהגהת ש"ע הביא דעת שבולי הלקט ואח"כ הביא דעת הר"מ נראה דדעתו לאיסור כהרא"ם · וז"ל מהר"ש לוריא שכתב על דברי רא"ת ואני אומר דיש לחלק דבמרק הנבלע בבשר או יין בלחם כבר היה שם משקים עליהם · מש"ה קרוב הוא לחיוב חטאת לסברת התו' דלשם ואע"ג דרש"י בפרק חבית כתב לגבי כבשים ושלקות דכיון שהמשקה לא גדל בתוכו ומעלמא אתי אינו דומה למפרק היינו מדאורייתא אינו דומה למפרק ופטור אבל אסור מדרבנן דדומה לסחיטה וגזרו אטו זתים וענבים: אבל משקה היוצא מענבים מקמי שהיה שם משקה עליו כגון זה שמוצץ בענבים בפיו ומשליך החרצנים אין זה מפרק אלא כך הוא דרך אכילת ענבים ושרי מדינא ומ"מ המחמיר תע"ב וכן נלע"ד דבבשר ובפת אסור ובענבים דרך אכילתן הוא לכך שרי והכי נקטינן:

פרישה

אדם ראה החבית בסייף ותנן שובר אדם את החבית ליטול ממנה גרוגרות:

(מ) ואסור להדק מוכין כו' לסתום בו פי החבית גזירה שמא יסחוט פי' כשאוחזו נסחט בין אצבעותיו אבל כשיש לו בית אחיזה ה"ל כצלוחית מלאה מים שמריק ממנה ה"ה:

דרישה

ואני אומר לאו מל' המגיד משנה הוא אלא לשון הראב"ד הוא · ושב"י שהביא כאן לשון ההשגו' לא כיון יפה שלא השיג אלא על הרמב"ם שכתב שם פרק כ"ב ז"ל ואין מקנחין בספוג אא"כ יש לו בית אחיזה שלא יסחט עכ"ל שמשמעות ל' זה דהרמב"ם משמע דכשיש לו ב"א אחיזה לא יסחוט וע"ז כתב הראב"ד דזה הפירוש אינו דוודאי גם בשיש לו בית אחיזה יסחוט אלא דכשיש לו בית אחיזה הסחיטה אינו מזיקה דהוא אינו סוחט הספוג בין אצבעותיו בידים אלא ה"ל כצלוחית מלאה מים שמריק ממנה המים וק"ל · ובאמת גם ל' הרמב"ם אפשר לפרש כן במ"ש שלא יסחט אדלעיל קאי אמ"ש אין מקנחין בספוג דקאמר ה"ט דאין מקנחין בו כדי שלא יסחט אבל לפי מ"ש רבינו ורש"י פשיטא דלק"מ · ואפשר דהב"י לא הביא דברי ההגהות דכאן אלא כדי ללמד ממנו כוונת רבינו ורש"י וק"ל:

אסור

שכא חבילי פיאה חבילי איזוב וקורנית (א) הכניסן לעצים אין מסתפקין מהן הכניסן למאכל בהמה מסתפק מהן וקוטם ואוכל ביד אבל לא בכלי ומולל בראשי אצבעותיו : **אין** עושין מי מלח הרבה ביחד לתת לתוך הכבשים שכיון שעושהו כדי להתקיים דמו לעיבוד שהמלח מקיימם אבל יכול לעשות ממנו מעט לתת לתוך התבשיל (ב) ואם נותן לתוכו שני שלישי מלח אסור לעשות ממנו אפילו מעט : (ג) [א] **אסור** למלוח חתיכות צנון (ד) ד' או ה' ביחד אלא מטביל כל אחת ואחת לבדה ואוכלה אבל ביצים מותר למולחן כתב הרב ר' שמשון שאין למלוח ביחד הרבה

או חלות דבש שרסקן מע"ש משקין היוצאין מעצמן מותרין ומה נקרא ריסוק לגבי זתים וענבים כתבתי בסי' ר"כ. כ' בשבלי הלקט צ"ע על הכרכום אם יש לחוש עליו משום צובע ולפי דברי בעל היראים דאמר אין דרך צביעה באוכלים מותר וז"ל בעל היראים ראוי לכל בר ישראל שאוכל תותים או שאר פירות הצובעים שיזהר שלא יגע בידיו צבועות בבגדיו או במפה דה"ל תולדת צובע וא"כ יצא דם מן המכה אסור לתת עליה בגד אבל אם צובע פתו במשקה פירות לית לן בה דאין זה צביעה באוכלין עכ"ל (ג) :

שכא חבילי פיאה חבילי איזוב וכו' ברייתא בפ' מפנין (קכח) כתבתיה עם פירושה בסימן ש"ט : **אין** עושין מי מלח הרבה ביחד כו' משנה בפ' ח' שרצים (קח) אין עושין הילמי בשבת אבל עושה הוא מי מלח וטובל בהם פתו ונותן לתוך התבשיל אמר רבי יוסי והלא היא הילמי בין מרובה בין מועט ואלו הן מי מלח המותרין נותן את השמן בתחלה לתוך המים או לתוך המלח ובגמ' שם מאי קאמר אמר רב יהודה אמר שמואל ה"ק אין עושין מי מלח מרובין אבל עושה הוא מי מלח מועטין ותניא אין עושין מי מלח מרובין לתת לתוך הכבשין שבתוך הגיסטרא אבל עושה הוא מי מלח מועטין ואוכל בהם פתו ונותן לתוך התבשיל ואמרי' בפ"ק דעירובין (יד :) דלית הלכתא כר"י וכן פסקו הרי"ף והרא"ש וכן פסק הרמב"ם בפכ"ב : **ואם** נותן לתוכו שני שלישי מלח וכו' ג"ז שם תני רבי יהודה בר חביבא אין עושין מי מלח עזין ומפרש אביי דהיינו תרי תילתי מלחא וחד מיא למאי עבדי ליה למורייסא וכתב הרמב"ם בפכ"ב שאסור מפני שנראה כעושה מורייס ונראה דסתם מורייס עבדי ליה לזמן מרובה לכבוש בו דגים ומשום דמיחזי ככובש כבשין אסור והא פשיטא דמי מלח עזין דאסרינן אפילו במועטין אסור דאי דוקא במרובין מאי איריא עזין אפילו אינן עזין נמי וכ"כ הר"ן : **אסור** למלוח חתיכות צנון וכו' פשוט שם בגמרא שאסור למלוח צנון ופירש רש"י ג' או ארבע חתיכות יחד שהמלח מעבדן ונעשין קשין והוי תיקון והרמב"ם כתב בפרק כ"ב שאסור למלוח צנון וכיוצא בו מפני שנראה ככובש כבשין בשבת והכובש אסור מפני שהוא כמבשל : **ומ"ש** אלא מטביל כל אחת ואחת וכו' שם מימלח לא מימלחנא טבולי מטבלנ' ופירש"י מימלח לא מימלחנא. שתים יחד טבולי בשעת אכילה מטבלנא ואכילנא : **ומ"ש** אבל ביצים מותר למולחן פלוגתא דאמוראי שם ופסקו הרי"ף והרא"ש כמאן דשרי וכן פסק הרמב"ם בפכ"ב וכתב בתה"ד ירא' דשרי לטבול כמה חתיכות צנון אחת אחת לבדה ולהניח יחד לפניו כדי לאוכלם מיד זו אחר זו והכי משמע לשון רש"י ולשון ספר התרומה שעיקר הקפידא שנמלח ב' וג' ביחד והא דקאמר רש"י אבל מטבילין בשעת אכילה דמשמע דלא שרי להטבילו אלא בשעה שבא לאכול החתיכה י"ל דר"ל בשעת אכילה לאפוקי אם היה רוצה לשהות זמן ארוך כגון מתחלת הסעודה עד לאחר גמר הסעודה דהיינו כעין כשורי דבי מערבא כדאיתא התם אבל כדי לאוכלן מיד זו אחר זו אין קפידא וכ"כ בא"ז מותר לטבול הצנון במלח להניח שעה קטנה בשבת ואינו ר"ל דוקא חתיכה א' דהא כתב סמ"ג וסמ"ק צנון אסור למלוח כדי להשהותו במלח יותר מחתיכה אחת אבל לטבול פעם אחת שרי כר"נ משמע דבחתיכה אחת אין קפידא כלל אפילו לשהות טובא עכ"ל :

ומ"ש בשם א"ז כתבוהו ההגהות בפכ"ב וכתב שהביא ראיה מהירושלמי :

כתב ה"ר שמשון שאין למלוח ביחד הרבה פולין וכו' כ"כ בהגהות פכ"ב : **כתוב** בשבלי הלקט מותר למלוח בשר מבושל או ביצה מבושלת לאכלה לאלתר אבל למלחה ולהניחה אסור וכן מצאתי בתשובת הגאונים משום דמליחה אב מלאכה היא כדתנן שבת (עג :) הצד את הצבי וכו' המולחו ואע"ג דההיא איכה מליחת בשר ועוד שיוכל לומר אמלח חתיכה זו ואוכלנה עכשיו וחוזר ונמלך ואינו אוכלה וכדרב אדא בר אהבה דמערי' ומלח גרמא (ביצה יח.) אעפ"כ אין רוצה לעשות כן במבושל הואיל ואין הבשר נפסד בלא מלח עכ"ל וכתב עוד בשר חי או דג חי אסור למלחו בשבת כדי שלא יסריח דבשבת לא שייך לאיערומי כמו בי"ט דהא לא ניתן לצלות ולבשל בשבת ור"ת פסק בשר חי בין תפל בין מליח מותר לטלטלו אבל דג תפל אסור לטלטלו ומליח מותר שהרי נאכל מחמת מלחו כמו בשר מלוח :

מותר

שכא חבילי פיאה וכו' ברייתא בפרק מפנין (דף קכח.) והתוס' פירשו דה"ק הא סתמא נעשה כמי שהכניסן למאכל בהמה כי היכי דלא תיקשי רישא לסיפא ועיין במ"ש בסימן ש"ח סעיף י"ז :

ומ"ש וקוטם ואוכל וכו' שם בברייתא' ורבינו נמשך לדעת הרי"ף והרא"ש דמליל' מותר אפילו בשבת על ידי שינוי אבל שאר מפרשים אוסרים בשבת אפי' על ידי שינוי והכי נקטינן מכח חומרא דחמירי עלן איסור שבת ואסור למלול מלילות בשבת ודוקא כדי לפרק האוכל מתוך הקשין אבל למוללו בראשי אצבעותיו כדי לרכך האוכל שרינן הכא בחבילי פאה למוללו דהיינו לרככו בלבד ועיין במ"ש בסימן שי"ט סעיף ד' ועיין עוד שם בב"י מ"ש בזה : **אין** עושין מי מלח הרבה וכו' בפ"ח שרצים (דף ק"ח) פליגי בה ת"ק ורבי יוסי ופסקו הפוסקי' כת"ק דמי מלח מועטים מותרים דלא כר' יוסי דאמר יאמרו מלאכה מרובה אסורה מלאכה מועטת מותרת אלא אלו ואלו אסורים וכן הוכיחו התוספו' דלית הילכתא כר' יוסי : **אסור** למלוח חתיכות צנון ד' או ה' ביחד וכו' שם תניא ר' יהודה בר חביבא אין מולחין צנון ובילה בשבת ופירש"י ג' או ד' חתיכות יחד שהמלח מעבדן ונעשין קשין והוי תיקון רב חזקיה משמיה דאביי אמר צנון אסור ובילה מותרת ואסיקנא אמר רב נחמן מימלח לא מלחנא טבולי ודאי מטבילנא ואכילנא ופרש"י מימלח לא מלחנא שתים יחד טבולי בשעת אכילה מטבילנא ואכילנא עכ"ל וכן כתב הר"ן כלשון פירש"י. וקשה דמשמע ליה לרש"י דדוקא טבולי בשעת אכילה הוא דשרי אבל למלוח אפילו רק שתים ביחד ולאכלן זה אחר זה הוא דאסור כיון דהשנייה לא נמלחה בשעה שאוכלה אלא קודם שאכל הראשונה נמלחה וא"כ למה פירש תחלה אין מולחין ג' או ד' חתיכות יחד דמשמע אבל שתים יחד מותר משום דאין סברא דהשנייה מתעבדת ונעשה קשה מיד בשעה שאוכל חתיכה הראשונה וא"כ דברי הרב סותרים תוך כדי דיבור ויש ליישב דס"ל לרש"י דמדינא ודאי אין לאסור אלא ג' ביחד וכ"ש ד' או יותר ורב נחמן דאמר מיטבל טבילנא בשעת אכילה אבל שתים ביחד אסור מחמיר על נפשו היה דאל"כ אלא דינא הכי הוא דאפילו שתים יחד תני בברייתא דאין מולחין קשה מאי אתא רב נחמן לאשמועינן דהיה טובל במלח בשעת אכילה הא פשיטא כיון דאינו נאכל בלא מלח דמותר לטובלו במלח אלא בע"כ אתא לאשמועינן דלא היה מולח שתים ביחד אלא כל חדא וחדא היה טובל בשעת אכילה דאע"ג דמדינא ב' ביחד מותר למלוח הוא היה מחמיר אלמא דמדינא אין איסור למלוח ביחד אלא ג' ולכן פירש רש"י בברייתא דתני בה אין מולחין צנון ובילה ג' או ד' חתיכות יחד וזו היא דעת רבינו שכ' ד' או ה' ביחד ולפי דעתי דטעות סופר הוא וצ"ל ג' או ד' ביחד דאפי' ג' ביחד אסור מדינא כדפרישית ומאי דמסיק רבינו אלא מטביל כל אחת ואחת לבדו הוא לפי דמצוה הוא להחמיר לטבול כל אחת ואחת ולאוכלה כדעבד רב נחמן אבל מדינא שתים יחד נמי שרי למלוח אלא דג' יחד אסור מדינא כדפרישית ואיכא לתמוה טובא על מ"ש בתרומת הדשן סימן כ"ה דמותר למלוח כמה חתיכות צנון אחת ואחת לבדה ולהניחם יחד לפניו כדי לאוכלן מיד זו אחר זו דהכי משמע לשון רש"י ולשון בעה"ת דעיקר קפידא כשנמלחו ב' או ג' ביחד וכו' נראה שהבין דהקפידא היא שלא יהיו נוגעין יחד החתיכות כשמולחין אותן אלא כל אחת ואחת תהיה מונחת לבדה בשעת מליחה ותימה הלא מפירש"י בברייתא מבואר שהאיסור הוא מפני שהמלח מעבדו ונעשה קשין והוי תיקון. וכך לי אם מונחת כל אחד לבדה כמו אם מונחות יחד העיבוד היא מכח המלח ולא משום שהם מונחים יחד. ומה שפירש"י שנמלחו יחד היינו לומר שנמלחו ג' בפעם אחת שאז כשאוכל הראשונה שוהין במלחן וכשאוכל שנייה עדיין שוהה השלישית במלח ונתקשו השתים בשעה שאוכל הראשונה אלא צריך שלא יהא שוהין ומונחין במלחן אלא דבשעה שבא לאכול החתיכה מטביל אותה במלח ואוכל וכן כל החתיכות זו אחר זו ואין חילוק כשנמלחו ב' או ג' ביחד בפעם אחת בין אם מונחים יחד ונוגעין זה בזה והרב ז"ל נדחק לפרש בלשון רש"י דר"ל בשעת אכילה לאפוקי אם היה רוצה לשרות זמן ארוך עד לאחר שנגמר הסעודה ומי ישמע לו לפרש פי' דחוק כדי להקל באיסור שבת דמפורש בתלמודא דאסור למלוח צנון בסתם וכן הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפרק כ"א כתבו בסתם דאסור למלוח צנון אלא לטובלו במלח ואוכל אלא דרש"י ז"ל דקדק לפרש דג' או ד' אסור מדינא אבל שתים מותרים אלא דמצוה היא להחמיר שלא למולחן כלל אלא לטבל במלח כל אחת בשעת אכילה כדפרישית וניתי אנן לפרש פי' דחוק להקל יותר. עוד כתב הרב וז"ל וכן כתב בא"ו וז"ל מותר לטבול צנון במלח להניח שעה קטנה בשבת ואינו ר"ל דוקא חתיכה אחת דהא כתב סמ"ג וסמ"ק וז"ל צנון אסור למלוח כדי לשהותו במלח יותר מחתיכה אחת אבל לטבול פעם אחת שרי כרב נחמן משמע דבחתיכה אחת אין קפידא כלל אפילו לשהות טובא עכ"ל והא נמי ליתא דפשיטא היא דהא"ז לא אמר אלא בחתיכה אחת אלא שבא לפרש הא דמטבל טבילנא דקאמר רב נחמן אין פירושו שמיד שמטבל החתיכה במלח צריך לאוכלו מיד בלי שום שיהוי כלל ע"ז אמר דזהו חומרא יתירא אלא מותר לטבול חתיכת הצנון להניח שעה קטנה לפניו כשיעור שהמלח נימוח ונמס במים ואוכלו מיד לאחר שמוכשר לאכלו ודברי הסמ"ג והסמ"ק אי אפשר שיובנו אם לא כמו שכתבתי לדעת רש"י דמדינא מותר למלוח שתים ביחד בפעם אחת ובעוד שאוכל הראשונה שוהה השנייה במלח ואח"כ אוכל השנייה מיד זו אחר זו אבל ג' חתיכות אסור למלוח יחד ולאוכלן זו אחר זו ולכן כתבו צנון אסור למלוח כדי להשהותו במלח יותר מחתיכה אחת דכשמולח שתים ביחד ואוכל האחת אין כאן שהייה במלח כי אם חתיכה אחת לאפוקי אם היה מולח ג' חתיכות דבשעה שהיה אוכל הראשונה היו שוהין במלח שתי חתיכות שזה אסור מדינא אפילו היה אוכלן מיד זו אחר זו ומ"ש הסמ"ג וסמ"ק אבל לטבול פעם אחת שרי כרב נחמן כונתם דאע"ג דמדינא מותר למלוח ב' חתיכות יחד והשנייה שוהה במלח בעוד שאוכל הראשונה מ"מ מצוה מן המובחר לעשות כרב נחמן שלא יהא מולח שתים יחד אלא לטבול כל אחת בשעה שרוצה לאוכלה מיהו יכול להניח לפניו שעה קטנה כמ"ש הא"ז וזהו שאמרו סמ"ג וסמ"ק אבל לטבול פעם אחת שרי כר"נ וחוזרין לדבריהם אלו על מ"ש מקודם דאסור מדינא לשהותו במלח יותר מחתיכה אחת אבל הא ודאי אף למי שבא להחמיר מותר לשהותו כשטובל חתיכה אחת ומניחה במלח שעה קטנה ואח"כ אוכלה כרב נחמן דלא הוה מולח ב' חתיכות ביחד אעפ"י דמדינא היה שרי והכי נקטינן דמן הדין שרי למלוח ב' חתיכות בפעם אחת ולאוכלן זו אחר זו והשנייה שוהה במלחה בשעה שאוכל הראשונה אבל מצוה מן המובחר שלא למלוח ב' ביחד אלא כל אחת ואחת טובל במלח כשרוצה לאוכלה אלא שמותר להניח לפניו שעה קטנה עד שנימוח המלח ונמס כמים כדי שיהא המלח נבלע בחתיכה ונותן טעם לשבח בשעה שאוכלה דבשעה קטנה כזו אין בו משום עיבוד ושום תיקון ואפילו רב נחמן דהיה מחמיר היה נוהג כן אבל לא כמ"ש הרב בת"ה דבחתיכה אחת אין קפידא כלל אפילו לשהות טובא

דפשיטא

דרכי משה

(ב) וכ"כ בא"ז בשם רא"ם ובאגור כתב דאין לחוש לדברים אלו דכל זה אינו אלא דרך לכלוך ושרי ולא הוה ביה משום צובע ושמעתי מא"א ש"ן ששמע ממהורר אברהם מינץ דאסור ליתן יין אדום לתוך יין לבן בשבת משום צובע אבל לפי דברי בעל יריאים דאין צביעה באוכלין נראה דזה ג"כ שרי ונראה קצת ראיה לדבריו מהא דסוף סי' שי"ט דנותן ביצה לתוך החרדל אע"ג דעושה לו מראה וע"ל :

וכתב

דרישה

סי' **שכא** [א] **אסור** למלוח חתיכות צנון ד' וה' ביחד עיין מ"ש בעל תרומות הדשן בסי' כ"ה דשרי לטבול כמה חתיכות צנון אחת אחת לבדה ולהניחם יחד לפניו כדי לאוכלם מיד זו אחר זו והכי משמע ל' רש"י ול' ספר התרומה שעיקר הקפידא שנמלח שנים וג' ביחד כו' ע"ש והנה נראה לי לדקדק מלשון בעל תרומת הדשן דדוקא לטבל א' א' ולהניח לפניו שרי אבל להניח לפניו על כלי אחד שורה למלוח עליהן יחד ולהופכן ולחזור ולמולחן יחד כ"ל דאסור דזהו ג"כ עובדא דחול דמה לי מולחן כשמניחין זה על גבי זה או מונחין מפוזרין ודו"ק :

אסור

פרישה

סי' **שכא** (א) **חבילי** הכניסן לעצים כו' הכניסן למאכל כו' וממילא בסתם לפי הנוהג והסוה אם הוא לבהמה מותר וכן להיפך אבל לא בכלי משום שהוא עובדא דחול כדאמרינן האי מאן דפרים סילקא דמי לטוחן רש"י : (ב) **ואם** נותן לתוכו כו' מפני שנראה כעושה מורייס וסתם מורייס עבדי ליה לזמן מרובה לכבוש בו דגים ומשום דמחזי ככובש אסור רמב"ם : (ג) **אסור** למלוח חתיכות כו' בת"ה הוכיח דמותר לטבל כמה חתיכות צנון א' א' ולהניחם יחד לפניו כדי לאוכלם מיד זו אחר זו שעיקר הקפידא שלא למלוח יחד וכ"פ בש"ע : (ד) **ד'** או ה' ביחד דדמי כאילו כובש כבשין והמכבש חייב

כמבשל

הרבה פולין ועדשים שנתבשלו בקליפתן: מותר לדוך פלפלין בשבת (ה) בקתא של סכין אפי' הרבה ביחד כיון שהוא דרך שינוי: [ב] אסור לחתוך הירק דק דק שדומה לטוחן ואסור לרדות דבש מהכוורת שדומה לתולש קמח של קליות שנתייבש בתנור ועושין ממנו (ו) שתיתא [ג] אם היא עבה (ז) אסור לגובלה הרבה ביחד אלא

מותר לדוך פלפלין בשבת בקתא של סכין וכו' בפרק תולין (קמא.) א"ר יהודה הכי פלפלי מידק חדא חדא בקתא דסכינא שרי תרי אסור רבא אמר כיון דקא משני אפי' טובא נמי וכתבו הרי"ף והרא"ש דאיכא דמוקי לה בשבת ואיכא דמוקי לה בי"ט ומסתבר' כמאן דמוקי לה בשבת וכן דעת התו' וגם הרא"ש והר"ן כתבו בפ"ק די"ט דמשם תשובה על רש"י ור"ת והשאלתות שכתבו דהא דרב יהודה ורבא בי"ט הוא וליתא אלא בשבת קאי וכן דעת הרמב"ם שכתב דין זה בפכ"א מהלכות שבת וכתב ה"ה שכן כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכ"כ סמ"ק אלא שכתב שנכון להחמיר מפני מראית העין ומשמע דהלכה כרבא דבתרא הוא וכ"כ מדברי הרמב"ם בפכ"א וכ"כ רבינו ירוחם בח"ח וכך הם דברי רבינו · והא דשרי למידק פלפלי בקתא דסכינא דוקא בקערה אבל לא במכתשת כ"כ הרמב"ם בפכ"א: **כתב** האגור. יש מי שמתיר לדוך מלח בשבת בקתא דסכינא או בשולי הקערה וה"ה לפלפלין. והכלבו כתב דמלח כיון שדרכו להדק אותו כך בחול על גבי השלחן הלכך בעי שינוי (א) וה"ה כתב בפכ"א שכתוב בתו' אין כותשין את המלח במדוך של עץ אבל מרסק הוא ביד של סכין ובעץ הפרור ואינו חושש וכתב בשבלי הלקט בשם הרב רבי ישעיה אי איכא דקשיא ליה כיון דכדרכו חייב משום טוחן ע"י שינוי להוי פטור אבל אסור תשובה קתא דסכינא שינוי גמור הוא דבין מדוך של עץ למדוך של אבן הוי שינוי כדאיתא בפרק קמא דביצה וקתא דסכינא הוי שינוי גמור הלכך מותר לכתחלה כדאמרינן גבי בורר בנפה ובכברה חייב בקנון ובתמחוי דהוי שינוי פטור אבל אסור ביד דהוי שינוי גמור מותר לכתחלה עד כאן לשונו תניא בתוספתא פ"ק דביצה אין מרסקין דבילה וגרוגרות וחרובין לפני הזקנים בשבת אבל מרסק הוא ביד של סכין ובעץ הפרור ואינו חושש:

אסור לחתוך הירק דק דק וכו' בפרק כלל גדול (עד) אמר רב פפא האי מאן דפרים סילקא חייב משום טוחן ופירש"י פרים · מחתכו הדק והתו' כתבו דוקא בסילק' שייך טחינ' אבל שאר אוכלין שרי ובס"פ אלו קשרי' (קיד:) כתבו התוספות אהא דשרי התם קניבת ירק בי"ה ולא דמי להא דאמרינן התם בפרק כלל גדול האי מאן דפרים סילקא חייב משום טוחן דהתם מיירי כשעושה חתיכות דקות מאוד והכא מיירי כשעושה חתיכות גדולות והגהות מיימון בפרק כ"א כתבו דברי התוספות ואחר כך כתבו וה"ר יוסף פירש בשם רשב"ס דלחם מותר לפרר מאחר שנטחן כבר דלא מצינו טוחן אחר טוחן ורא"מ כתב דאסור לפרר פירות לפירורין דקין עכ"ל משמע דס"ל דסילקא לאו דוקא (ב) וכ"כ בא"ז והאי סברא דרשב"ס כתב סמ"ג וגם הר"ן והמרדכי בפרק כלל גדול והרא"ש כתב וז"ל פר"ח עצי דקלים שעומדים שיבי שיבי כעין נימין שכשמפרק הנימין הללו יוצא מבוניה' כמו קמח דק לפיכך המנפצו חייב משום טוחן ופירוש כגון דומיא דסלית סילתי דבסמוך ופירש"י תמוה היא דבר שהוא אוכל ומחתך אותו דק דק אי שייך ביה טחינה עכ"ל והרמב"ם כתב בפכ"א המחתך את הירק דק דק כדי לבשלו ה"ז תולדת טוחן וחייב לפיכך אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני הבהמה מפני שנראה כטוחן ובפ"ח כתב המחתך את הירק מעט לבשלו ה"ז חייב שזו המלאכה תולדת טחינה נראה שהוא ז"ל מפרש דדוקא נקט סילקא שחותכין אותו דק דק לבישול וה"ה לשאר ירקות שחותכין אותן דק דק לבישול ואפשר דאפילו הן נאכלות כמו שהן חיות אם חתך אותן דק דק לבשל נמי מיחייב אבל אם רוצה לאוכלן חיים אפילו חתכן דק דק לית בהו משום טוחן ואפשר דאפי' איסורא דרבנן לית בהו דאין דרך טחינה בכך והיינו דכדי לומר דמיתסר לרסקן מדרבנן משום דמיחזי כטוחן אהדר אשחת וחרובין לפני הבהמה ומיהו יש לדחות דלישנא דמתניתין דבפרק מי שהחשיך (קנה.) נקט ובפרק מפנין (קכח·) גבי הא דתני חבילי פאה ואיזוב וכו' וקוטם ביד ואוכל ובלבד שלא יקטום בכלי פירש"י שלא יקטום בכלי כדרך חול כדאמרי' מאן דפרים סילקא דמי לטוחן משמע מדבריו דלא מיחייב אלא כדפרים בכלי דוקא אבל פרים ביד לא ומיהו אפשר דאיסורא דרבנן מיהא איכא וכת' בת"ה סימן נ"ו דבשר מבושל או צלי מודו כ"ע דשרי לחתכו דק דק בסכין ולא דמי לעצים ולפירות ולחם דאיכהו כולהו גידולי קרקע ויש במינים טחינה כגון תבואה וקיטניות דעיקר טחינה שייך בה אבל בשר דאין גדולו מן הארץ י"ל דבאוכל כזה לכ"ע לא שייך ביה טחינה ואפילו למי שאינו יכול ללעוס אא"כ יחתוך שרי דאזלינן בתר רובא דעלמא אמנם אין נראה להתיר מטעם זה לחתוך בשר חי דק דק לצורך עופות להאכילן דהואיל ואין הבשר כך ראוי לאכילה אלא לכוס אותו דלאו כאורחיה איכא למימר דהא דהתירו התו' לטחון אוכלין היינו משום דא"צ טחינה דאי בעי אכיל ליה כמו שהוא שלם והיה לועסו בין שיניו אבל אי לאו האי טעמא לא ותו משום דיש לנו ליגע ביה משום שוויה אוכל לבהמה ומשום מטרח באוכלין לבהמה כהסיא דפ' מי שהחשיך עכ"ל והרשב"א כתב בתשובה דהא דפרים סילקא דוקא במחתך כדי לאכלו למחר או אף לבו ביום ולאחר שעה לפי שדרך סילקא לחתכו דק דק בשעת בישולו וכל שדרכו בכך ומניחו לאחר שעה הא לאוכלו מיד שרי שלא אסרו על האדם לאכול מאכלו חתיכות גדולות או קטנות וכדאמרינן בפרק כלל גדול (עד·) היו לפניו שני מינין בורר ואוכל לאלתר בורר ומניח לאלתר ולבו ביום לא יברור ואם בירר נעשה כבורר לאוצר וחייב חטאת דאלמא כל שאוכל מיד כדרך שבני אדם אוכלין אף ע"פ שיש באותו לד בעצמו חיוב חטאת כשמניח לאחר זמן ואף לבו ביום מותר עד כאן לשונו וכתב הר"ן בפ' כלל גדול וכבר ביארתי בסימן שי"ט שיעור לאלתר האמור גבי בורר ואוכל לאלתר נמצינו למדין דמותר לחתוך בשבת קיבוץ ירקות שקורין אינסאלד"ה והוא שיאכל לאלתר לדברי הרשב"א ואפי' אם אחד מחתך לצורך כל בני הסעודה שרי שהרי התוספות פירשו בורר ומניח דהיינו בורר לצורך אחרים ומשמע דליכא מאן דפליג עליה דהרשב"א בהא דהא שפיר מייתי ראיה מהסיא דבורר ובלאו הכי לדברי התוס' פשיטא דבכל שאר ירקי בר מסילקא שרי ולפר"ח והרא"ש אפילו סילקא נמי שרי ולדברי הרמב"ם כל היכא שאינו מחתך כדי לבשל פטור ואפשר דמישרא נמי שרי לכתחלה ולדברי רשב"ס ורא"ם דלא חילקו בכך איכא למימר דלא מיתסר אלא במחתך כדי לאכול אחר שעה אבל מחתך כדי לאכול מיד שרי כדאשכחן בבורר ועוד דפרים סילקא משמע שמחתכו לחתיכות דקות ביותר וכדדייק לישנא דרש"י ולישנא דהרמב"ם ומפורש בדברי התוספות ואינס"אלדה אין דרך לחתכה לחתיכות כ"כ דקות הלכך נראה דלכ"ע שרי ומ"מ נכון הדבר להזהיר שיחתכום לחתיכות גדולות קצת ושיאכלו לאלתר וכל בכס"ג נראה דלית ביה מחוש לד"ה כתב הרשב"א בתשובה שמותר להשקות את התלוש בשבת כדי שלא יכמוש דכיון דירקות הללו ראויות לאכילה ביומן מותר להשקותן כדרך שמותר לטלטלן כתב הריב"ש בתשובה שאסור לגרור הגבינה בשבת שהוא מורג חרוץ בעל פיפיות:

ואסור לרדות דבש מהכוורת וכו' בס"פ המצניע (צה) תנו רבנן החולב וכו' והרודה חלת דבש שגג בשבת חייב חטאת הזיד בי"ט לוקה מ' ד"ר אליעזר וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות ופסק הרמב"ם בפכ"א כחכמים וכתב ה"ה בשם הרשב"א בד"א בזמן שדבוקות בכוורת וצריך לרדות לפי שנרא' כעוקר דבר מגידולו אבל נתלשו מן הכוורת מותר וכ"ד התוספות בפרק כירה וכן מורה לשון רבינו שאינו נאסר כשאינו צריך רדייה עכ"ל והא דשרי ליטול דבש הצף בכוורת דוקא בשזב מע"ש אבל אם זב בשבת פשיטא שאסור אא"כ ריסק החלות מע"ש וכמו שנתבאר בסי' ש"ך:

קמח של קליות שנתייבש בתנור וכו' בפ' מי שהחשיך (קנה) ת"ר אין גובלין את הקלי וי"א גובלין מאן י"א א"ר חסדא ר' יוסי ב"ר יהודה היא וה"מ הוא דמשני היכי משני אמר רב חסדא על יד על יד ושוין שבוחשין את השתית בשבת ושותין זיתום המצרי והא אמרת אין גובלין ל"ק הא בעבה הא ברכה והוא דמשני היכי

דפשיטא דאסור לשהות יותר משעת אכילה דהחתיכה הראשונה דצריך לאוכלן מיד זו אחר זו גם מה שהתיר לטבול כמה חתיכות במלח כל אחת ואחת לבדה ולהניחן יחד לפניו כדי לאכלן מיד זו אחר זו הוא איסור גמור אפילו למלוח ג' וכ"ש יותר מג' דאסור דאין היתר אלא לשתים ביחד ואף בשתים יש להחמיר והכי נהוג עלמא שלא למלחן כלל אלא כל אחת מטבילן במלח כשרוצה לאוכלה וכבר היה אפשר להתיר כמה חתיכות כשמולח כל אחת בלבדה לדברי הרמב"ם שכתב וז"ל אבל צנון וכיוצא בו אסור למלוח מפני שנראה ככובש כבשים בשבת והכובש אסור מפני שהוא כמבשל ומותר לטבל צנון וכיוצא בו במלח ואוכל עכ"ל דלפי טעם זה איכא למימר דאינו נראה ככובש כבשים אלא כשמולחן ביחד וטוגנין זו בזו והיינו כעין כשורי כשורי דבני מערבא אבל כשכל חתיכה וחתיכה מונחת לבדה אין בזה משום כובש כבשים אבל מי יקל ראשו כנגד כל הגאונים דתופסים פירש"י דהטעם הוא דהמלח מעבדן והוי תיקון דלפי זה אסור למלוח יותר משתים כדפרישית ודלא כהס"ע שכתב דאסור למלוח ד' או ה' ביחד מפני שנראה ככובש כבשים וכו' וכתב עוד להתיר למלוח כמה חתיכות כל אחת לבדה כמ"ש ת"ה דפתח בלשון רבינו דאסור למלוח ד' או ה' ביחד וסיים בלשון הרמב"ם דמשמע דג' ביחד שרי להרמב"ם ומי הגיד לנו היתר זה להרמב"ם ושמא להרמב"ם לא שרי אלא כשהיא לבדה אבל למלוח ביחד דנראה ככבשים שהוא אסור משום מבשל אפילו שתים ביחד אסור דלא פלוג רבנן וכל שכן דג' אסור . ועוד דרבינו לא כתב ד' וה' אלא ע"פ פירש"י דהטעם משום עיבוד וכדמשמע נמי מדהביא מ"ש רבינו שמשון שאין למלוח ביחד הרבה פולין וכו' שהביאו הסמ"ג בדין מעבד אבל דין הצנון שאסור משום מעבד והב"י ז"ל הרכיב שיעור ד' וה' שכתבו רבינו לפי הטעם דהאיסור הוא משום מעבד וכתבו לפי הטעם דהרמב"ם דהאיסור הוא משום מבשל ותו דאין לנו לתפוס אלא דעת כל הגאונים שהם מפרשים כפירש"י ולא כהרמב"ם שהוא יחיד הלכך נקטינן דלא שרינן אלא שתים בפעם אחת אבל לא ג' אפילו כל אחת ואחת לבדה · והא דמשמע מדברי רבינו דד' הוא דאסור אבל ג' שרי מדיקא נראה דטעות סופר הוא כמ"ש לעיל דאין טעם כלל לחלק בין ג' לד' משא"כ בין ב' לג' כדפרישית דאל"כ מאי אתא רב נחמן לאשמועינן ועוד כיון דבפירש"י והר"ן כתב דג' אסור הכי עיקר: **מותר** לדוך פלפלין בשבת וכו' בפרק תולין פליגי בה רב יהודה ורבא ופסקו הפוסקים כרבא כיון דקא משני אפילו טובא נמי שרי מיהו בהגהת סמ"ג כתב בדין הטוחן ומכל מקום נכון להחמיר משום הרואה עד כאן לשון הסג"ה: **ואסור** לחתוך הירק דק דק שדומה לטוחן בפרק כלל גדול אמר רב פפא האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן והרשב"א מתיר כשאוכלו לאלתר בסעודה ועל זה סומכים בסעודות גדולות לחתוך הירק דק דק ולהשים בהן תבלין ורא"זי"ני ושמן זית כדרך שמתקנין החזרת והעולשין שקורין שלעט"א וכן נראה עיקר דכיון דאשכחן בדברים שאסרו חכמים משום בורר דשרי לאלתר באותה סעודה ה"נ בדבר שאסרו משום טוחן נמי שרי לאלתר באותה סעודה דמ"ש הא מהא: **ואסור** לרדות דבש מהכוורת בס"פ המצניע והל' משמע דדוקא תחלת רדייתו ממקום שהיה דבוק אסור דנראה כתולש ועוקר דבר מגידולו אבל אם נתלש מבע"י ממקום דבוקו או שנתרסק מבע"י והדבש צף בכוורת מותר לרדותו וכ"כ ה' המגיד ע"ש הרשב"א הביאו ב"י: **קמח** של קליות וכו' בפרק מי שהחשיך ריש (דף קנ"ה) פליגי בה ר' ור' יוסי בר' יהודה דלר' דאמר בין בקמח דבר גיבול הוא ובין מורסן דלאו בר גיבול הוא מיד שנותן מים לתוך הקמח או לתוך המורסן חייב דנתינת מים זהו גיבולו הוא הדין בקלי דקמח שעושין ממנו לאו בר גיבול הוא אלא עושין מאכל שתיתא משמן ומים ומלח שמערבין בו והוא קימחא דאבישונא נמי לרבי מיד שנותן המים לתוכו מיחייב ולא מהני ליה שינוי אבל לר' יוסי בר יהודה דהלכה כמותו דבנתינת מים בקמח אינו חייב עד שיגבל ובמורסן דלאו בר גיבול הוא יכול ליתן מים למורסן דכיון דלאו זהו גיבולו לאו מידי עביד אבל בקימחא דאבישונא דאם עושין השתית עבה דומה ללישה דבקמח

דרכי משה

שכא (א) וכתב בשם הרי"ף כדברי האגור וכתב דוקא במלח הגס של ים אבל מלח שהיה דק מתחלה ובשלוהו ועשאו ממנו פתיתים גדולים מותר לחתוך ממנו בסכין מידי דהוי אפת: (ב) וכתב הר"ן דף קל"א ע"א דמש"ה מותר לפרר פרורי לחם לתרנגולים:

כתב

פרישה

כמבשל: (ה) **בקתא** של סכין ובתוך קערה אבל לא בתוך מכתשת דמכתשת של עץ הוי נמי שינוי גמור בית יוסף: (ו) **שתיתא** פי' שמן ומים ומלח מעורבין בו רש"י: (ז) **אסור** לגובלה כו' דדמי ללישה:

ולא

דרישה

[ב] **אסור** לחתך הירק דק דק שדומה לטוחן. ז"ל הגמ' פרק כלל גדול ד' ע"ד אמר רב פפא האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן ופירש"י פרים מחתכו דק · ודפרים במ"ס גרסי' ולא בסמ"ך כדאיתא בהעור והרוטב סקיפס פי' פרים מחתכו הדק עכ"ל והתו' כתבו שם וז"ל דפרים סילקא דוקא בסילקא שייך טחינה אבל שאר אוכלין שרי עכ"ל:

[ג] **אם** היא עבה אסור לגובלה הרבה ביחד אלא מעט מעט · בת"ה סימן נ"ג נתבאר והביאו ב"י בסמוך ע"ג דבלילתו עבה לא מהני מה שיתן המשקה תחלה או אח"כ דכיון

אלא מעט מעט ואם היא רכה מותר לגובלה הרבה ביחד ע"י שינוי ומהו השינוי שיתן קמח תחלה ואח"כ חומץ שבחול דרך ליתן החומץ תחלה חרדל שלשו בע"ש למחר יכול לערבו בין ביד בין בכלי

דבקמח גמור הלכך אם השתיתא עבה דמיחזי כלישה ואתי למטעי לעשות גיבול בשאר קמח גזרינן בהך שתיתא דאסור לגובלה אלא ע"י שינוי גמור דהיינו על יד על יד פי' מעט מעט אבל כשהשתיתא רכה דאינו דומה ללישה כלל מותר לגובלה אפי' הרבה ביחד מיהו קצת שינוי צריך שיתן קמח תחלה ואיכא להקשות דבהך ברייתא דפליגי בה קתני הכי אין גובלין את הקלי וי"א גובלין מאן י"א ר' יוסי בר יהודה היא וה"מ דמשני על יד על יד ושוין שבוחשין את השתית בתרווד דהיינו גובלין ומשמע דסיפא דהך ברייתא היא דפליגי בה ופריך והאמרת אין גובלין לכאורה משמע דהכי קשיא ליה היאך קאמר ר' יוסי בר יהודה גובלין והא איהו אין גובלין קאמר ומשני ל"ק הא דקאמר אין גובלין בעבה והא דקאמר גובלין ברכה וה"מ דמשני דנותן את השתית ואח"כ נותן את החומץ דקשיא טובא מאי ושוין שבוחשין את השתית הלא לרבי אין גובלין כלל דנתינת מים זהו גיבולו ולא מהני ליה שינוי ותו קשה דמעיקרא אברייתא דתני בה וי"א גובלין דאוקמינן לה ברכה קאמר דמשני על יד על יד ובברייתא דפריך מינה דקאמ' ר"י בר' יהודה דאין גובלין דמוקמינן לה בעבה קאמר דמשני דנותן את השתית תחלה ואח"כ נותן את החומץ ורבי' כתב בהיפך דבעבה משני על יד על יד וברכה משני דנותן הקמח תחילה דהיינו השתית. ולכן נראה ודאי דהאי דתני בסיפא ושוין שבוחשין דמשמע דרבי נמי מודה שבוחשין פריך והא אמרת אין גובלין והיינו הך דקתני ברישא אין גובלין דר' היא וקשיא רישא אסיפא ומשני רישא דפליגי בה מיירי בעבה וסיפא דבוחשין בתרווד דרבי נמי מודה בה ברכה וע"י שינוי דנותן את השתית ואח"כ החומץ ורישא דפליגי בה בעבה לרבי אין גובלין אפי' על ידי שינוי דכבר נתחייב בנתינת מים ואפילו גבי מורסן כשהוא עבה מיחייב מיד בנתינת מים אבל לר"י ב"ר יהודה אפי' בעבה מותר לגובלה על ידי שינוי על יד על יד וסיפא דקתני ושוין שבוחשין דאף ר' מודה שמותר לגבל בתרווד היינו ברכה וע"י שינוי שנותן הקמח תחלה דלא אמר רבי נתינת המים זהו גיבולו ולא מהני שינוי בין בקמח בין במורסן אלא בעבה והכי משמע מפרש"י שכתב וז"ל בעבה אין גובלין ברכה בוחשין שאין זו לישה עד כאן לשונו אלמא דמאן דפריך הוה קשיא ליה דסיפא דקתני ושוין שבוחשין ארישא דקתני אין גובלין ומשני עלה ל"ק הא בעבה קתני רישא אין גובלין הא ברכה קתני סיפא בוחשין דרבי נמי מודה ברכה וע"י שינוי דנותנין שתיתא ואח"כ נותן את החומץ והכי נמי ס"ל לר"י ב"ר יהודה ברכה כדקתני ושוין שבוחשין ולא פליגי אלא בעבה וכדפי' והלכה כר"י ב"ר יהודה דאף בעבה גובלין ועל ידי שינוי על יד על יד וכן פי' הר"ן והיינו כמ"ש רבינו וכל זה לפי פירש"י וכל הפוסקים דמפרשי' דזהו שתית זהו קלי אבל מדברי הרמב"ם בפכ"א מבואר דבקלי דוקא דאיכא למיחש שמא יבא ללוש גם בקמח אחר התם הוא דפליגי בה ולרבי אין גובלין אפי' רכה וכ"ש עבה דנתינת מים זהו גיבולו ושוב לא מהני שום שינוי. ולר"י בר יהודה גובלין וע"י שינוי על יד על יד בין ברכה בין בעבה וסיפא דתני ושוין שבוחשין את השתית שתית לא זהו קלי אלא תבואה שלא הביאה שליש דרבי מודה בה שגובלין אותה ופריך מדתניא בעלמא דאין גובלין את השתית ומשני ל"ק הא בעבה הא ברכה דברכה שוין שבוחשין אפי' הרבה ביחד וע"י שינוי דנותן את השתית תחילה וכו' וכן פסק בש"ע: **חרדל** שלשו בע"ש וכו' שחלייס שדכן וכו' וכן שום שדכו מע"ש וכו' כל זה בפרק תולין ריש (דף ק"מ) דהכי אסיקנא אלא כי הא דאיתמר חרדל שלשו וכו' וכמ"ש רבינו וע"פ פירש רש"י ולא יטרוף אלא מערב ולא יטרוף כדרך שטורפין בביצים בקערה בכף דרך טריפה שמערב בכח עכ"ל:

ומ"ש

היכי משני אמר רב יוסף בחול נותן את החומץ ואח"כ נותן את השתית בשבת נותן את השתית ואח"כ נותן את החומץ ופירש"י קלי. קמח של תבואה שנתייבש כשהן קליות בתנור ועושין ממנו שתית משמן ומים ומלח שמערבין בו ר' יוסי ב"ר יהודה היא דאי ר' לא מהני ליה שינוי דמכתיכת מים מיחייב ואפילו במידי דלאו בר גיבול כדאמרינן גבי מורסן אבל לר' יוסי ב"ר יהודה דאמר עד שיגבל הכא גובל כלאחר יד כדמפרש ואזיל שבוחשין בתרווד דהיינו גובלין. בעבה אין גובלין ברכה בוחשין שאין זו לישה ועל יד על יד פי' הרי"ף מעט מעט ופסקו הרי"ף והרא"ש הלכה כר' יוסי ב"ר יהודה ומשמע מגירסת הגמרא ומדברי רש"י דזהו שתית זהו קלי ולפ"ז על יד על יד שרי לגבל לגמרי אפי' בעבה וברכה שרי אפילו טובא והוא שיתן השתית תחלה ואח"כ יתן את החומץ וכ"כ הר"ן וכך הם דברי רבינו וכ"כ ה"ה בפכ"א בשם הרמב"ן והרשב"א אלא שחידש לומר דלר' יוסי ב"ר יהודה בעבה נמי מותר אפילו טובא והיא שיתן השתית תחלה ואח"כ יתן את החומץ דכי מקשינן והאמרת אין גובלין היינו דקתני רישא אין גובלין דרבי והכא קתני ושוין שבוחשין וקשיא דרבי אדרבי ושני קלי דרישא בעבה שתית דסיפא ברכה ולד"ה מותר לבחוש מן הרכה כל צרכו ע"י שינוי בנתינת החומץ באחרונה ולדברי ר' יוסי ב"ר יהודה אפילו בעבה אבל הרמב"ם כתב בפכ"א וז"ל מגבל חייב משום לש לפיכך אין מגבלין קמח קלי הרבה שמא יבא ללוש קמח שאינו קלי ומותר לגבל את הקלי מעט מעט אבל תבואה שלא הביאה שליש שקלו אותה ואח"כ טחנו אותה טחינה גסה שהרי הוא כחול והיא הנקראת שתית מותר לגבל ממנה בחומץ וכיוצא בו הרבה בבת אחת והוא שיהיה רך אבל קשה אסור מפני שנראה כלש וצריך לשנות כיצד נותן את השתית ואח"כ נותן את החומץ עכ"ל הרי שפירש דשתית לאו היינו קלי וכו' ה"ה שנראה' שאינו גורס והא אמרת אין גובלין אלא והא תניא אין גובלין ע"כ ור"י כתב בח"ט כעין דברי הרמב"ם דמפליג בין שתית לקלי אלא שנראה מדבריו דזיתוס המצרי היינו שתית ואינו במשמע לישנא דגמרא (ג): **חרדל** שלשו בע"ש וכו' ונותן לתוכו דבש ולא יטרוף וכו' שחליס שדכן וכו' וכן שום שדכו וכו' עד אלא מער' הכל מסקנ' דגמר' בפ' תולין (קמ) וכתבוהו הרי"ף והרא"ש שם והרמב"ם בפרק כ"ב:

ומ"ש

דרכי משה

(ג) כתב המרדכי ריש כלל גדול דמותר להחליק אוכל כגון מאכל שעושים מתפוחים דלא הוי ממחק הואיל ויכול לאוכלו בלא זו והמתע"ב וכ"כ הגהות דף קכ"ב ע"ד:

וע"ל

דרישה

דכיון דהוא עבה השיבא לישה גמורה ואף שכתב הרשב"א והביאו ב"י דלר"י ב"י אפילו בעבה מותר אפילו טובא ובלבד שיתן הקמח תחילה כו' ע"ש. אבל כר' פשוט דברכה מועיל שינוי מעט מעט וא"כ לשנות בנתינת קמח תחילה וק"ל. ואין להקשות לרבי יוסי ב"ר יהודה דקי"ל כוותיה דס"ל דנתינת מים אין זה גיבולו ואינו חייב עד שיגבל א"כ מאי מהני הא שינוי דגובלא מעט מעט כיון דמ"מ לישה גמורה היא. דמ"מ הואיל והוא קלוי אינו מחשב לאב מלאכה. וכן הוא ל' הרמב"ם פכ"א הביאוהו ב"י בסמוך וכ"כ בש"ע ז"ל אין גובלין קמח קלי הרבה שמא יבא ללוש קמח שאינו קלי ומותר לגבל את הקלי מעט מעט עכ"ל. ומ"ש רבינו חרדל שלשו מע"ש למחר יכול לערבו בין ביד בין בכלי ונותן לתוכו דבש. אל תטעה לומר מדקתני שלשו מע"ש דמיירי שנתנו גם מע"ש בו משקה בשעת לישה ומכ"ה אמר נמי למחר יכול לערבו בין ביד בין בכלי ולא אמר למחר מותר לתת בו משקה ולערבו. דז"א דמדכתב רבינו אח"כ בשם בעל התרומה דאינו מותר אא"כ נתן לתוכו משקה בע"ש כו' וא"מ הרא"ש ז"ל כתב כסברא הראשונה וש"מ דלהרא"ש וסייעתו מיירי דלא נתן בו משקה כלל מע"ש. גם מדמקשו מהירושלמי דמחייב בנתינת משקה בשום אגמרא דידן מותר לממחו בחרדל ואינו מחלק דתלמודא דדין מיירי בנתן מקצת משקה בע"ש. דדוחק לומר דגם לסברא ראשונה מיירי כשנתן בו מעט רק שבעל התרומה מצריך ליתן בו הרבה ומש"ה לא נקט בעל התרומה בלשונו אלא חרדל וס"ל בחרדל שדרכו ליתן בו משקה בשעת לישה ואח"כ להוסיף עלין זה ההוספה אינו מותר בשבת אלא צריך ליתן הכל מע"ש כל אילו הדוחקים שמעתי אבל לא כ"ל כלל אלא חרדל דרכו לאספו אחר הכתישה בקיבוץ אחד ונקרא לישה ואח"כ ממחו ומפזרו ביד או בכף ונותן לתוכו דבש או שאר משקין והא דנקט בל' חרדל משום דעליה קאי בגמרא ע"ש ריש ד' ק"פ והראייה שאח"כ כתב רבינו בשמו ז"ל אבל בשבת אסור לתת משקה בחרדל או בשום שכתשו מבע"י וק"ל. ומ"ש בעל התרומה כל מה דשרי לערב משקה בחרדל כו' ר"ל אפי' לא יערבנו בכף כ"א בשינוי ביד או בעצמו של כלי אפ"ה אינו מותר אא"כ נתן משקה מבע"י וק"ל. ועיין מ"ש עוד מזה בסמוך מ"ש המרדכי בשם ר"י. אבל שכ"ע כיון שטעמו של בעל התרומה שאוסר ליתן בשבת הוא מפני שס"ל כהירושלמי שפסק הלכה כרבי דאמר נתינת מים זהו גיבולו וכמ"ש בעל תרומת הדשן סימן כ"ג והביאוהו הב"י א"כ למה לא פליג הבעל תרומות אקמח קלי הנ"ל דמותר לגבלו מעט מעט ובגמרא פרק מי שהחשיך ריש דף ק"מ מוקי לה דהיינו דוקא לרבי יוסי בר יודא דס"ל נתינת מים לאו זהו גיבולו והאיסור נעשה דווקא בשעת גיבול מש"ה מהני כשמגבל מעט מעט דה"ל גיבול כלאחר יד אבל לרבי נתחייב מיד מנתינת מים ותו לא מהני לדידיה שינוי בגיבול וכן פירש"י שם בהדיא ע"ש. וא"כ ה"ל לב"ה לפלוגי גם אגיבול קמח הנ"ל. ונלע"ד לייסב כשנעורר עוד קושיא גדולה והוא שיש להקשות שסתמי משניות דפ"ק ודבתרא דשבת נראין כסותרין זא"ז שהרי שם בפרק מי שהחשיך מוקי לה לסתמא דנותנין מים למורסן אבל לא גובלין כר' יוסי ברבי יודא וכמ"ש לעיל ומש"ה פסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כוותיה מדסתם תנא כוותיה וכמ"ש בהלכותיהן והביאוהו ב"י ובפ"ק דשבת ריש דף י"ח מוקי לה לסתמא דמתניתין דשורין דיו עם השמש כו' ז"ל הגמרא פס מאן תנא נתינת מים לדיו זהו שרייתן אמר רב יוסף רבי היא כו' ע"ש ומה"ט פסק בעל התרומות כו' ע"ש סימן ר"ך וגם זולת זה משום דהלכה כרבי מחברו ע"ש. ונלע"ד לייסב זה משום דשם פ"ק דף י"ח בגמרא מסיק וקאמר ז"ל אמר ליה אביי דילמא ע"כ ל"ק רבי יוסי אלא מידי דבר גיבול הוא אבל דיו דלאו בר גיבול הוא אימא לחייב כו' וכתבו שם התוספות ז"ל וא"ת והא מורסן אמרינן בפרק בתרא דלאו בר גיבול וקאמר ר"י דאינו חייב עד שיגבל. וי"ל דהתם לגבי קמח קאמר דאינו בר גיבול אבל בר גיבול הוא טפי מדיו ולהכי לא מייתי מיניה הכא אדיו כו' ומסיק ומוכח שם דמידי דלאו בר גיבול יש בו יותר שייכות לומר דנתינת מים זהו גיבולו ומה"ט קאמר אביי שם דמה"ט נוכל לאוקמי מתני' בדיו דאינו בר גיבול כלל אפילו כר"י בר יהודה דמודה בזה. וא"כ אפשר לומר דסתם בפ"ק דשבת כר' ה"ט דבאמת כאביי שגם ר"י בר יודא מודה בו א"כ אפילו אין רבי יוסי מודה מ"מ סתם כרבי דטעמו מסתבר בדבר שאינו בר גיבול כלל משא"כ מורסן דאע"ג דאינו בר גיבול כקמח מ"מ גיבול קצת בהו וכמ"ש התו' הנ"ל ומש"ה סתם בפרק מי שהחשיך במורסן כר"י ב"י וק"ל ובזה נתיישב נמי הא דלא פליג בעל התרומה אדין קמח קלי הנ"ל משום דמסתבר ליה בקמח קלי דהלכה כר"י בר יהודה דכיון דשם קמח עליו ובר גיבול ממש הוא מש"ה אין נתינת מים לתוכו זהו גיבולו וק"ל. ובזה נתיישב נמי דלעיל בסימן רנ"ב הביא רבינו הדין דלשרות דיו סתם בלי שום חולק משמע דכ"ע מודו ביה. ובגמרא ד' י"ח נתבאר דה"ט משום דנתינת מים זהו גבולו וק' הלא דין זה הרא"ש והרמב"ם פסקו כרבי אלא ודאי צ"ל דגם הן מודים בדיו דאינו בר גיבול כלל. א"כ ר"י ב"י עצמו מודי בהא וכמ"ש וק"ל. מ"ש מהרא"י שם בתשובותיו סימן כ"ג והביאוהו ב"י ז"ל אבל הרי"ף ואשר"י פסקו בפרק בתרא דשבת כר"י ברבי יודא דנתינת משקה לא חשיב גיבול ושרי לתת משקה בתחלה בשבת ולערבו אח"כ בשינוי כגון באצבעו או בכלי עצמו לנערו. אין ל' זה לנערו בשינוי ובכלי עצמו שם לא ברי"ף ולא ברא"ש אלא כתבו סתם ומלשונם משמע דא"כ שינוי כלל אלא שמהרא"י ס"ל פירושם הכי וב"י פליג עליה וכמ"ש ב"י אח"כ אתשובה זו. וגם מ"ש שם עוד בתשובה ז"ל וקאמר נמי התם דצריך אליבא דרבי לעשות שינוי כו'. הא דכתב אליבא דרבי משום דס"ל כפי' רשב"א שהביא ב"י לפני זה בע"ג דהגמרא דפריך והא אמר אין גובלין אליבא דרבי פריך כו' ע"ש. ומ"ש ב"י שם ע"ז ז"ל ומ"ש המרדכי שם ואומר ר"י דתלמודא דידן דאמר ממחו בין ביד בין בכלי היינו כשנתן מים מע"ש ואם לא נתן משקין מבע"י מערב באצבעו אבל לא בכלי כגון כף עכ"ל וקשה כיון דס"ל כמו הירושלמי דאמר כד יהיב משקה חייב משום לש אם לא נתן משקה מבע"י ונתן משמשיכה הא עבד איסורא ואפילו לערב ה"ל למיסר וצ"ע עכ"ל ב"י. והנה באמת במרדכי של קלף ראיתי ולא מצאתי כתב שם האי ואם לא נתן משקין מבע"י כו' וגם בס"ת שמביא דברי ר"י הנ"ל ג"כ ליתא האי ואם לא נתן כו' ולכאורה היה נראה דט"ס הוא במרדכי שלנו וכמ"ש ב"י אבל כי דייקי שפיר ע"כ צ"ל דאדרבה אף שלא כתב כן במרדכי של קלף ובס"ת מ"מ מראשי הדברים שכתב בשם ר"י נכללו ג"כ סוף הדברים כמ"ש במרדכי הנדפס לפנינו שהרי מדהתחיל לכתוב ז"ל ואומר ר"י דתלמודא דידן דפסק ממחי בין ביד בין בכלי כו' דמשמעות דבריו כאינו אמר הא דמתיר תלמודא דידן בכלי ואינו מצריך שינוי היינו כשנתן המים בע"ש. דמשמע מיניה הא לא נתן המים מע"ש אינו מותר בכלי אלא בעי שינוי ובשינוי מיהא סגי דאל"כ אלא תאמר דה"פ דתלמודא דידן דמתיר היינו כשנתן מים מע"ש ומש"ה מותר לערב אפילו בכלי הא אם לא נתן מים מע"ש אסור בשבת בכל ענין אפילו ביד א"כ ה"ל לר"י לקצר ולכתוב תלמודא דידן מיירי כשנתן מים בערב שבת דהא כבר כתב הקושיות והסתירות שנופלות בין תלמוד דידן לתלמוד ירושלמי דמה שמתיר תלמודא דידן אוסר הירושלמי ובין ביד ובין בכלי מאן דכר שמיה א"ל שנאמר שלצורך הייסוב כ"כ וללמד שבאם לא נתן מים מע"ש אזי אסור בכלי בלי שינוי ובשינוי מותר גם להירושלמי ודו"ק. ואין להקשות היא גופה טעמא מאי דכיון דהירושלמי ס"ל כרבי דנתינת מים זהו גיבולו א"כ מאי מהני שינוי דאח"כ די"ל דכמו שלרבי יוסי בר יהודא שס"ל דאין נתינת מים זהו גיבולו ואפ"ה מתיר שם בשתיהם בנתינת הקמח תחלה ואח"כ נוער בו אפילו בלא שינוי ואע"ג דכתב מהרא"י בשם כ"ג דלרבי יוסי ברבי יודא בעינן בשום וחרדל שינוי ג"כ בעירובים הא כבר כתבתי שאין כן דעת ב"י ומוכיח ממשמעות לשונם דהרי"ף והרא"ש דלא ס"ל הכי ואע"ג דלדידיה אין כ"מ כ"כ בשינוי נתינת הקמח והמים והעיקר תלוי לדידיה בעירובו וגיבולו דאח"כ מ"מ הואיל ואשתני ה"נ נימא לרבי איפכא דאע"ג דלדידיה העיקר תלוי בנתינת המים מ"מ אם עושה שינוי אח"כ סגי ומיהו י"ל ולומר דדוקא אם בתחילת הגיבול נעשה שינוי מועיל ג"כ לעירוב דאח"כ לר"י ב"י אין טעם להיות מועיל שינוי הנעשה בשעת עירוב לנתינת מים דקודם לכן וליתן טעם הא דכתבו הרי"ף והרא"ש א"ל שינוי בשעת העירוב לר"י ב"י משום דלאו בר גיבול ממש הן השום והחרדל ושתיהם בשבלילתן רכה ואע"ג דס"ל לתו' והרא"ש דבדבר דלאו בר גיבול הוא חייב יותר וגם ר"י ב"י אפשר דמודה בדבר דלאו בר גיבול לגמרי וכמ"ש לעיל היינו דוקא דמיד בנתינת המים לתוכו היה אסור או חייב גם לר"י ב"י הואיל ולאו בר גיבול הוא. אבל כשנתן המים מתחלה בשינוי בהא מסתבר למימר דלר"י ב"י אין להחמיר אפילו בעירוב כיון דלאו בר גיבול ועיקר גיבולו הוא בשעת נתינת מים ונתינת מים הוה בשינוי והא דפליג ר"י ב"י עם רבי היינו לומר דאינו מתחייב גם על נתינת מים אבל על העירוב ג"כ אינו מחמיר כולי האי כיון דלאו בר גיבול הוא וכן דייק לשון פלוגתתן במורסן דתניא אין נותנין מים למורסן דברי רבי רבי יוסי בר יודא אומר נותנין מים למורסן. ול"פ בגיבול משמע דבגיבול לעת שניהן שוין מטעם שכתבתי כיון דלאו בר גיבול נינהו לכן ביותר כלע"ד לומר דודאי לדעת הפוסקים שפסקו כרבי וכהירושלמי הנ"ל אין מועיל שינוי בשעת עירוב לנתינת מים דקודם לכן והא דאם לא נתן מים מבע"י דמותר ע"י שינוי עירוב או בעצמו דכלי היינו משום דר"י בעל התו' לא ס"ל לפסוק אלא כר"י ב"י וכדעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם וסייעתיה והשתא א"ש דלא מוזכר בתו' ולא במהרא"י שדעת ר"י חולקת לפסוק כר"י. וידוע דהרא"ש ז"ל אינו נוטה ימין ושמאל מדעת ר"י בעל תו' אם לא בראייה מוכרחת ובכאן בדין לא זכרהו ושכחהו: ועכ"ל דהרא"ש ס"ל דר"י אינו פוסק כרבי אלא בא לומר דלר"י ב"י אינו מותר לערב תכף בלי שינוי אא"כ נתינת מים הוה מע"ש דאז ודאי מותר לממח' ולערב בשבת בלי שינוי דכ"ש הוא מנתינת מים בשבת ע"י שינוי דמותר לערב אח"כ בלי שינוי וכמ"ש ובאם לא נתן מע"ש צריך לשנות בשעת עירוב ובהא ג"כ הרא"ש מודה. ומה שהמרדכי הביא דעת ר"י היינו לומר שבמאי דמוקים ר"י לשיטתו תלמודא דידן דמתיר בלא שינוי דמיירי בשנתן מים מבע"י בזה נמי מיושב לשיטת הפוסקים כירושלמי דלא תקשה למה מתיר תלמודא דידן שום וחרדל דכיון דבנתן מים מע"ש מיירי תו לא ק"מ ואין דעת מרדכי לומר שר"י ס"ל כירושלמי אלא מביא ראייה מיניה שתלמודא דידן מיירי בנתן מים מע"ש ודו"ק. ואף שר"י נקט בלשונו הא דתלמודא דידן כו' משמע דבא לייסב תלמודא דידן עם תלמוד ירושלמי אינו מוכרח. דאפשר דהמרדכי מוסיף הני שני תיבות תלמודא דידן בדברי ר"י כדי לקצר ולייסב בזה קושייתו הנ"ל ודו"ק ובזה יתיישב הכל:

מותר

בכלי ונותן לתוכו דבש (ח) ולא יטרוף לערבו בכח אלא מערבו מעט מעט: שחליים שדכן מע"ש למחר נותן יין וחומץ ולא יטרוף אלא מערב וכן שום שדכו מע"ש למחר נותן לתוכו פול וגריסין ולא יטרוף אלא מערב ובעה"ת כתב כל מה דשרי לערב משקה בחרדל דווקא שנתנו מבע"י אבל בשבת אסור לתת משקה בחרדל או בשום שכתשו מבע"י וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה: מותר לעשות אנומלין שהוא יין ישן ודבש ופלפלין מפני שהוא לשתייה ואין עושין אלונתית שהוא יין ישן ומים צלולים ושמן אפרסמון (ט) שהוא לרפואה אין שורין החלתית לא בפושרין ולא בצוננין שדרך לשרותו (י) ולשתותו לרפואה אבל נותנו לתוך החומץ ומטבל בו פתו היה שרוי מאתמול מותר לשרותו בשבת ואם שתה ממנו יום ה' ויום ו' וצריך לשתות גם בשבת מותר שכן הוא דרך רפואתו לשתותו ג' ימים זה אחר זה הלכך מותר לשרותו בצונן וליתנו לחמין מפני שיש בו סכנה אם לא ישתה ממנו: שום ובוסר ומלילות שרסקן מע"ש אם מחוסרין דיכה אסור לגמור דיכתן בשבת ואם אין מחוסרין אלא שחיקה מותר לגמור בשבת וכתב הרמב"ם ז"ל (יא) לפיכך מותר לגמור שחיקת הריפות בעץ פרור בקערה בשבת אחר שמורידין אותה מעל האש:

ביצה

ב"י

ומ"ש רבינו בשם בעל התרומה כ"כ המרדכי בפרק הנזכר וכן דעת סמ"ג וסמ"ק וטעמא מדאמרינן בירושלמי האי מאן דשחיק תומא וכו' כד יהיב משקה משום לש והביאוהו ההגהות בפרק כ"ב וז"ל כתב רא"מ דאין יודע חילוק בין שום וחרדל ושחליים והירושל' פליג אתלמודא דידן אמנם בספר המצות כתב דלא פליג והכא דחרדל ושחליים איירי שנתן המשקים מבע"י אבל בשבת אסור לתת בכולהו יין או מים משום לש עכ"ל וגם ר"י בח"ח הזכיר סברא זו וכתב בת"ה סי' נ"ג שטעמם משום דקי"ל כרבי לגבי ר' יוסי ב"ר יהודה דסבר נתינת מים או שאר משקין זהו גיבולן ולכך כי יהיב משקה מבע"י כבר מגובל הוא בחול ומאי דערב תו בשבת אין קפידא רק שלא יטרוף אבל אי יהיב משקה בשבת אנתינת משקה הוא דמיחייב ולא מהני מידי אי ממחו אח"כ דרך שינוי אבל הרי"ף והשיר"י פסקו בפרק בתרא דשבת כר"י ברבי יהודה דנתינת משקה לא חשיב גיבול ושרי לתת משקה בתחלה בשבת ולערבו אח"כ בדרך שינוי כגון באצבעו או בכלי עצמו לנערו וכה"ג כתב בהדיא בא"ז דשום ושלשן וחרוסת שכתשו מבע"י ולא נתן בהם יין נותן בהם חומץ או יין בשבת ומערבן באצבעו ובפרק המביא (לב:) אמרינן קיטמא שרי ופירשו הרי"ף ורש"י והרמב"ם דאפר מותר לגבלו משום דלאו בר גיבול הוא אבל התוספות פרק קמא דשבת (יח.) הוכיחו בהוכחה גמורה דאדרבה מידי דלאו בר גיבול הוא שייך ביה טפי נתינת מים זהו גיבולו והשתא נראה דכל מיני טיבולים ושלשן שרגילין לעשות ע"י גיבול משקין אפי' הם דברים שאינם בני גיבול לפי ספר התרומה והמצות בשם ר"י וכמו שהוכיחו התו' אי לא יהיב משקה מבע"י אסור לתת בהם בשבת ונרא' דאפי' אם נתן בהם מעט משקה כמו שרגילין לתת מעט טיפין דלא מהני מידי דנתינת משקה מבע"י מהני משום דחשיב מגובל בחול והדבר ידוע דבמעט טיפין לא חשיב מגובל ונראה למצוה היתר לכ"ע אפי' אי לא יהיב כלל משקה מבע"י כגון שיעשה הבלילה רכה כדאיתא בפרק בתרא דשבת גבי שתיתא וקאמר נמי התם דצריך אליבא דרבי לעשות שינוי שיתן המאכל תחלה בכלי ואח"כ המשקה זה היה שינוי לדידהו ונראה דאף לדידן אע"ג דבחול אין לנו מנהג קבוע אי זה מהם ליתן תחלה מ"מ סגי לן בהאי שינוי ונראה דבלילה עבה הואיל וחשיבא לישה גמורה אין חילוק בין נותן המשקה תחלה או אחריו למ"ד דנתינת משקה זהו גיבולו ועוד דנראה אפילו בבלילה רכה צריך אח"כ לערב בכלי עצמו או באצבעו דאליבא דמ"ד דנתינת מים לא חשיב גיבול א"כ לא מהני דעביד שינוי בנתינת המאכל בתחלה דהכתי לא עביד מלאכה עד שיגבל ובעינן שינוי בגיבול עכ"ל ומדבריו למדנו דלהרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפרק כ"ב שכתבו הא דחרדל ושחליים ושום דפרק תולין סתם מה שהתירו בין ביד בין בכלי לאו למימרא דלערבו בכף שרי אלא דוקא לנערו בכלי עצמו הוא דשרי ואין זה במשמע דבריהם אלא בכף נמי שרי לערב והוא שלא יטרוף בכח. ומ"ש המרדכי שם ואומר ר"י דתלמודא דידן דפסיק ממחו בין ביד בין בכלי היינו בשנתן מים מע"ש ואם לא נתן משקין מבע"י מערב באצבעו אבל לא בכלי כגון כף עכ"ל קשה דכיון דס"ל כמו הירושל' דאמר כד יהיב משקה חייב משום לש אם לא נתן משקין מבע"י ונתן משחשכה הא עבד איסורא ואפי' לערב ה"ל למיסר וצ"ע וז"ל שבלי הלקט כתב רבי' ישעיה דוקא שום ושחליים התרנו בריסוק ושחיקה מע"ש ליתן לתוכו יין או חומץ וגריסין אבל בחרדל לא סגי ליה ריסוק לחוד אלא בעינן שילושהו מבערב שלישתו היא תשובה ואסור ליתן בחרדל המרוסק מים או חומץ בשבת ובעה"ת כתב חרדל שלשו ושום שרסקו שמותר לערב היינו כשנתן המשקה מבע"י אבל בשבת אסור ליתן וכו' כדאיתא בירושלמי הדין דשחיק תומין חייב משום דש ההוא דיהיב משקין חייב משום לש ובעל היראים כתב ולא סמכינן אירושלמי שהרי נראה כחולק על תלמוד שלנו עכ"ל:

מותר לעשות אנומלין וכו' משנה בפרק תולין (קלט) ובס"ם סי"ט כתבתי אם מותר לסנן את היינומלין ואם יש ליזהר מעשיית יינמולין:

אין שורין את החלתית וכו' ברייתא שם: אין עושין אלונתית וכו' משנה שם אין שורין את החלתית בפושרין ובגמ' בעי מיניה רבי יוחנן מרבי ינאי מהו לשרות את החלתית בצונן א"ל אסור והא אנן תנן אין שורין את החלתית בפושרין הא בצונן מותר א"ל מתני' יחידאה היא דתניא אין שורין את החלתית לא בחמין ולא בצונן רבי יוסי אומר בחמין אסור בצונן מותר ופירש"י מתני' ר"י היא אבל לרבנן אפילו בצונן אסור:

אם שתה יום ה' ויום ו' וכו' פשוט שם בגמ': **שום** ובוסר ומלילות שרסקן מע"ש וכו' כבר נתבאר בסימן רנ"ב:

וכתב הרמב"ם לפיכך מותר לגמור שחיקת הריפות וכו' בפכ"א וכ"כ בתשובת הרמב"ם שנשאל על קדרה של דייסא שמשהין אותה ע"ג כירה בשבת למחר כשמורידין אותה מעל הכירה מכניסין בה עץ הפרור ומגיסין בה הרבה ומערבין אותה ומכין אותה בעץ הפרור עם צדדי הקדרה או בתוך הקערה עד שמתערב הבשר והריפות והמים ותסמך ותעשה כולה גוף אחד ופעמים מסירין מים מעל פניה ואח"כ מערבין אותה ופעמים מוסיפין לה מים חמין לפי מה שהיא צריכה כל אלו המעשים אסור או מותר והשיב ודאי שכל זה מותר הוא שהרי בפי' תניא השום והבוסר והמלילות שרסקן מבע"י וכו' וק"ו להריפות שכבר דכו אותם במדוכה כל צרכן ונתבשלו כל צרכן ואינן מחוסרין אלא מעט שחיקה ועירוב ונתינת מים חמין לתוך הקדרה מותר ואפי' לפי מה שכתבתי בסי' שי"ח שכל שהקדרה היא רותחת אסור משום דמגיס הוי כמבשל הכא מיד אחר שמורידין אותה מעל האש מותר להגיס בה כיון שכבר נתבשלה כל צרכה (ד): גרסינן בירושלמי פרק כלל

גדול

ב"ח

ומ"ש רבינו אלא מערבו מעט מעט נראה דרצונו לומר דכשיהא מערב הרבה ביחד אין מערבו בטוב שלא בכח אבל כשמערבו מעט מעט שפיר מתערב אעפ"י שלא יערבנו בכח אלא דקצת קשה לאיזה צורך כתב כך יאמר בסתם שלא יטרוף בכח כלשון התלמוד ולכן נראה דקשיא ליה לרבינו דלא הל"ל אלא ולא יטרוף לאיזה צורך קאמר אלא מערב פי' בלא טריפה בכח הא ממילא משמע מדקאמר ולא יטרוף בכח אלמא דצריך לערבו בלא טריפה בכח ולכן פי' דתרתי אתא לאשמועינן חדא שלא יטרוף בכח אידך אלא מערבו מעט מעט. ומיהו משמע דאף כשמערבו שלא בכח יכול לערבו בכף וכדקאמר להדיא ממחו בין ביד בין בכלי דאפי' בכלי ממחו כדרך שהוא ממחה בחול אלא דמשני שלא יטרוף בכח וכן מבואר בפרש"י וכ"כ ב"י דהכי משמע מלשון הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ורבינו שכתבו בסתם בין ביד בין בכלי אלא שלא יטרוף בכח ודלא כתרומת הדשן שכתב שהשינוי לערבו הוא כגון באצבעו או בכלי עצמו לנערו וכתב כן לפי דעת הרי"ף והרא"ש וליתא דזה שכתב בתרומת הדשן לשנות באצבעו כו' אינו אלא לפי מה שכ' בספר התרומה סימן ר"ך ליישב תלמודא דידן בפרק תולין דקאמר דמערבין בין ביד בין בכלי ובירושלמי קאמר כד יהיב משקין חייב משום לש וקא מיישב בשם ר"י דתלמודא דידן היינו כשנתן משקה לתוך השום והחרדל מע"ש דבליל שבת ממחי אפי' בכלי ואין בו משום לש אבל בירוש' איירי דלא נתן מים מע"ש הלכך אם נתן משקה בשבת חייב משום לש אם מערבו בכף אלא צריך לשנות לערבו כלאחר יד באצבעו או בכלי עצמו לנערו אבל לא בכף וכ"כ המרדכי ס"פ תולין מקצתו הוא בפנים ומקצתו בהגהותיו והכל הוא מלשון ספר התרומה אבל הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ורבינו דכתבו בסתם משמע דאפי' לא נתן משקה מע"ש מערבו בשבת בכלי בלי שום שינוי אלא שלא יטרוף בכח וס"ל דהירושלמי פליג אתלמוד' דידן וכן הוא דעת הר"א ממי"ץ כתבו ה"מ הביאו ב"י ועל כן לאחר שהביא רבינו דבעל התרומות כתב דוקא שנתנו בו משקה מבע"י כתב וא"א כתב כסברא הראשונה דאפי' לא נתן משקה מבע"י וכדעת הרי"ף והרמב"ם ואיכא לתמוה בש"ע דכתב תחילה בסתם להתיר בכלי כמ"ש הר"י והרא"ש והרמב"ם ורבינו ואח"כ כתב וי"א דאסור אלא אם כן דנתן משקה מתחלה והיא דעת סה"ת בשם ר"י והנמשכים אחריו והרב בהגהת ש"ע על סברת הרי"ף ודעימיה וי"א דלא יערב בכף אלא ביד משמע דאף לדעת הרי"ף ודעימיה י"א דלא יערב בכף אלא ביד והא ליתא דליכא מאן דמפרש כך לדברי הרי"ף ודעימיה והני י"א דלא יערב בכף מאן ניהו הלא המה אור זרוע והמרדכי ס"פ תולין שכתבו כלשון ספר התרומה כדי ליישב תלמודא דידן עפ"י הירושלמי והרי"ף ודעימיה לא ס"ל האי יישובא דס"ל דלית הלכתא כרבי דנתינת מים זהו גיבולו וא"כ נתינת המשקה מע"ש לא מעלה ולא מוריד לדידהו ובע"כ צריך לומר דתלמודא דידן פליג אירוש' וצריך לומר דהרב בהגהתו זאת נמשך אחר דברי תרומת הדשן בזה וכבר נדחו דבריו וכתב עוד בהגהת ש"ע על סברת י"א דהיינו ספר התרומה שכתב דוקא שנתנו משקה מבע"י דאם נותן המאכל תחלה ואח"כ נותן את החומץ ומערבו באצבעו נמי הוי שינוי אפי' לא נתן המשקה מבע"י כמו בשתית דלעיל נמי קשה דהוה ליה לפרש דדוקא כשיעשנה רכה אבל כשיעשנה עבה לא מהני שינוי זה אלא דוקא על יד על יד פי' מעט מעט ולא הרבה ביחד כמו גבי שתית גם בזה נמשך אחר מ"ש בתרומת הדשן וליתא: וז"ל מהרש"ל דבר פשוט הוא דאף לבעל התרומות אם נתן בו משקה מבע"י דיכול להרבות בו משקין דבכה"ג לא הוי לש ושוב שמעתי דבמדינתינו לא שייך לישה בשום וחרדל כי אם בארץ ספרד ולועז שעושין אותו עב כעין עיסה וכן עושין התמכה שהוא קרי"ן שמדבקין אותו ועושין בתחלה עגול כעין כדור ולפיכך השרייה שאח"כ היא גיבולו ולישנא דתלמודא משמע הכי דאתמר הכי חרדל שלשו ולפי זה אין איסור בשום וחרדל ותמכא שלנו עכ"ל. ולא נהירא כלל להקל דבפרק בתרא דשבת מבואר דהלישה היא לאחר שנתן המשקה אם יעשנה בלילה עבה דומה ללישה ואסור בלא שינוי על יד על יד כדלעיל ועוד דלא אמרו לשון לישה גבי שחליים ושום אלא לשון דיכה וגם לישת החרדל אין אנו בקיאין בהם ואין לנו להקל מאומד הדעת: **שום** ובוסר ומלילות שרסקן מע"ש וכו' מה שקשה דהכא קאמר דאם אין מחוסרין אלא שחיקה מותר לגמור בשבת דמשמע דמותר אפי' בידים ולעיל בסימן רנ"ב לא כתב אלא דמה שיוצא מהן מעצמן מותרין אבל בידים לא נתבאר יפה באורך בס"ד בסי' רנ"ב ס"ט ע"ש: **וכתב** הרמב"ם ז"ל לפיכך מותר לגמור שחיקות הריפות בעץ פרור וכו' בפכ"א ואיכא להקשות הלא הרמב"ם בפכ"א כתב גבי חרדל ושחליים דלא יטרוף וי"ל דהכא לא התיר נמי בעץ הפרור אלא לגמור שחיקתן בנחת אבל לא יטרוף בכח אבל מלשון תשובתו שהביא ב"י מבואר שהתיר אף לטרוף בכח בעץ הפרור וצ"ע מ"ש מחרדל ושחליים שגם כן אין שם אלא גמר ואוסר לטרוף בכח ואפשר שחזר בו מתשובה זו בחבורו ולכן כתב בחבורו בסתם לגמור שחיקת הריפות בעץ הפרור ור"ל גם כן שלא יטרוף בכח:

ביצה

דרכי משה

(ד) וע"ל סימן רנ"ב:

וכתב

פרישה

(ח) **ולא** יטרוף כו' בכף כדרך שטורפין ביצה בקערה או בשום שכתשן מבע"י וכתב בת"ה סימן נג ונראה דאפילו אם נותן בהם מעט משקים מבע"י כמו שרגילין לתת מעט טיפין דלא מהני דנתינת משקים מבע"י מהני משום דחשיב מגובל ובנתינת טיפים ידוע דלא מיחשב מגובל ונראה למצוה היתר לכ"ע אפילו לא יהיה כלל משקה מבע"י כגון שיעשה הבלילה רכה כדאמרינן גבי שתיתא ויסנה מדרך חול שאם דרכה ליתן המשקה תחילה יתן עכשיו המאכל תחילה או איפכא וכ"פ רמ"א ועיין בת"ס שלסוף משם לסממיר: (ט) **שהוא** לרפואה כשהוא יוצא מהמרחץ שותהו: (י) **לשתות** פי' מי השרייה: (יא) **לפיכך** מותר לגמור שחיקת הריפות והוא מעשה דייסא ועיין בתשובת

שכב ביצה שנולדה בשבת אסור לאוכלה ואפי' לטלטלה אסור (א) ואפי' נתערב' באלף כולן אסורות ויכול לכוף עליה כלי שלא תשבר (ב) ובלבד שלא יגע בה ושבת שלאחר י"ט או לפניו נולדה בזה אסורה בזה וכן שירי פתילה שכבה בשבת אסור להדליק בה בי"ט שלאחריו משום הכנה אם לא שכיבה אותם בחול קודם שהדליק בהם דהשתא הוכנו בחול וכן לפידים שנותרו בשבת וכבו אסור להדליקם בי"ט שאחריו כי הכיבוי הוא הכנה שבשביל הכיבוי הם נוחין לידלק בפעם אחרת: פירות שנשרו מן האילן בשבת (ג) אסורין בו ביום (ד) ולערב מותרין מיד אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי לפיכך מותר לקטום אפי' בסכין (ה) קש או תבן (ו) ולחצות בו שיניו אבל קיסם שאינו אוכלי בהמה אפי' ליטול כדי לחצות בו שיניו אסור: מותר לטלטל עצי בשמים להריח בהן ולהניף בהן לחולה ומוללו להריח בו וקוטמו להריח בו (ז) א' קשין וא' רכין המחלק לבני ביתו מנות בשבת יכול להטיל גורל לומר למי שיצא גורל פלוני יהיה חלק פלוני שלו והוא שיהיו החלקים שוין ואינו עושה אלא כדי להשוותם שלא להטיל קנאה ביניהם (ח) אבל עם אחרים אסור כיון שמקפידין זה על זה יבואו לידי הלואה שאסור בשבת ולידי מדה ומשקל (ט) אבל ליתן מנה גדולה כנגד מנה קטנה ולהטיל גורל עליהן אפי' בבני ביתו ובחול אסור משום קוביא:

מותר

שכב ביצה שנולדה בי"ט וכו' עד בפעם אחרת נתבאר בס"ד בסי' תקי"ג ותקי"ד גם לעיל בסי' ש"י כתוב טעמי' מפני מה צריך שיהא נזהר שלא יגע בביצה הלא מותר ליגע במוקצה כשאינו מטלטלו ועיין בסוף סי' ש"ח במ"ש ב"י בד"ה כתב המרדכי: פירות שנשרו וכו' ריש פ"ק דיו"ט פירות הנושרים טעמא מאי גזירה שמא יעלה ויתלוש: ומ"ש דאסורין בו ביום ולערב מותרים מיד בפרק אין צדין דף כ"ה גבי דורון שהביא א"י לישראל כתבו התוספות והרא"ש דכיון שעשה א"י בשביל ישראל צריך להמתין בכדי שיעשו חיישינן שמא יאמר להביא לו וכו' והאי טעמא לא שייך אלא כשהביא א"י בשביל ישראל אבל אם לא עשה א"י בשביל ישראל אפי' עשה בשביל עצמו מותר לערב מיד כ"ש בפירות הנושרין דמותרין מיד ולאידך טעמא דפירש רש"י שם דבעי' כדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת יום טוב הכא לא נעשית מלאכה: אבל קיסם אפי' ליטלו כדי לחצות בו שיניו אסור איכא למידק מאי אפי' ליטלו כדי לחצות בו שיניו דמשמע וא"צ"ל להסקה הא ודאי דאסור בשבת ליטלו להסקה ולא אצטריך למימר ליה ונראה דרצונו לומר דבקיסם אפי' ליטלו בלא קטימה כדי לחצות בו שיניו נמי אסור משום מוקצה דדבר הראוי לאכילה מוכן הוא אבל עצים לא. ולפיכך אפי' בי"ט נמי אסור וכמ"ש בסוף סימן תקי"ט וכתבו גם כן כאן דבזה דין שבת ודין י"ט שוין וכן בדין עצי בשמים דבסמוך דין שבת ודין יום טוב שוין ולשם כתב רבינו להדיא אפי' ליטלו בלא קטימה ע"ש: המחלק לבני ביתו וכו' משנה פרק השואל ודייקינן עם בני ביתו אין עם אחר לא אפי' במנות שוות כדשמואל דאמר שמואל בני חבורה המקפידין זה על זה עוברים משום מדה וכו' כלומר אבל עם בני ביתו הכל של בעל הבית ולא קפדי ומ"מ מנה גדולה כנגד קטנה אסור אפי' בבני ביתו ובחול משום קוביא והכי משמע מדברי הרי"ף והרא"ש וכן פסק באגודה ואעפ"י דבגמר' משמע להדיא דאסיקנא דבבני ביתו אפי' מנה גדולה כנגד מנה קטנה מותר דאע"ג דאיכא משום קוביא כדא"ר יהודה אמר רב דמותר ללוות לבני ביתו בריבית להטעימן טעם ריבית כדי שידעו כמה קשה הוא גזלת ריבית וה"נ שרי להטעימן טעם קוביא כדי שידעו כמה קשה הוא גזל הקוביא אפ"ה דחו להך סוגיא מקמי סוגיא דפרק איזהו נשך דקאמר עלה דהך דרב דמותר להטעימן טעם ריבית ולא היא דלמא אתי למיסרך א"כ קי"ל כפשטא דמתני' ובמנות שוות דוקא תני עם בני ביתו אין עם אחר לא כדפרי' וכ"כ ה' המגיד שיש סוברים כן אלא שהקשה לו הא דתני עם בני ביתו אין עם אחר לא ונדחק ביישוב זה ולא קשה כלל וכן כתב ב"י והאריך אבל מה שכתבנו הוא העיקר מיהו הרמב"ם והסמ"ג בפכ"ג ורבינו ירוחם פסקו כסוגיא דפרק שואל לקולא דאפי' מנה גדולה כנגד קטנה שרי לבני ביתו ולפע"ד נראה דאין להקל בפלוגתא דרבוותא וכן משמע בש"ע דהביא ב' סברות בזה ומספיקא ודאי אזלינן לחומרא באיסור שבת: ומ"ש כיון שמקפידין זה על זה יבואו לידי שאלה וכו' ט"ס הוא וצריך להגיה הלואה במקום שאלה דהא בלשון שאלה אינו אסור כדלעיל בסי' ש"ז והכך דשמואל נמי קאמר עוברין משום מדה וכו' ומשום לווין ופורעין ולא קאמר משום שואלין וכן הוא בספרים המדוייקים:

מותר

גדול האי מאן דשחיק תומא (פירוש שכותש שומים) כד מפרך ברישיה (פי' שמפרר ראשי השומים) חייב משום דש כד מתבר בקליפייתא (פירוש שנוטל אותם מן הקליפות) חייב משום בורר וכתבו סמ"ג וסמ"ק והתרומה דאפ"ה אין לאסור לקלוף שומים ובצלים לאכול לאלתר דההיא דירושלמי לא מיירי בקולף לאכול לאלתר אלא בקולף להניח כמו שפר"ח וכ"כ הג"ה בפכ"ב ור"י כתב בא"ח שמה שאסר בירושלמי להסיר קליפתו דוקא כדי לשחקו אבל אם מסיר לו הקליפה כדי לאכלו כך מותר וכן הדין בבצלים קטנים וכ"כ בעה"ת כדי לאכלו מיד מותר ור"פ כ' דוקא מעט מעט אבל לקלוף קיבוץ גדול יחד נראה כבורר ואסור עכ"ל רבי' ירוחם:

שכב ביצה שנולדה בשבת וכו' עד הן נותנין לידלק בפעם אחרת יתבאר בהלכות י"ט בס"ד: פירות שנשרו מן האילן בשבת וכו' פשוט בריש מסכת י"ט (ג.) דפירות הנושרין אסורין גזירה שמא יעלה ויתלוש וכתבו הרמב"ם בפכ"א: ומ"ש ולערב מותרין מיד פשוט הוא שהרי כיון שלא נעשה בהם מלאכה בשבת לא שייך למיגזר מידי: אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי מימרא דרב יהודה בפרק המביא כדי יין (לג) ומה שהתירו לקטום אפילו בסכין בפרק הנזכר אפלוגתא דר"א ורבנן בנוטל קיסם לחצות בו שיניו כתב הרא"ש דאע"ג דבתוספתא משמע דלא שרי לקטום אלא ביד אבל לא בכלי בגמרא דידן משמע דאף בכלי שרי וגמרא דידן עיקר: אבל קיסם שאינו אוכלי בהמה וכו' שם ר"א אומר נוטל אדם קיסם לחצוץ בו שיניו וחכ"א לא יטול אלא מאבוס של בהמה ופירש"י לא יטול אלא מן האבוס של בהמה דדבר הראוי לאכילה מוכן לכל צורך אבל עצים הואיל ודרכן לדבר האסור כגון לעשות כלים לא התירו לטלטלן אלא להסקה כלומר בי"ט אבל בשבת אסור בכל גוונא וידוע דהלכה כחכמים: מותר לטלטל עצי בשמים וכו' גם זה ברייתא שם: ומ"ש וקוטמו להריח בו וכו' גם זה שם דאליבא דחכמים אפילו קסם נמי שרי לקטום כדי להריח דלא שנא מהא דתנן שובר אדם את החבית לאכול ממנו גרוגרות ובלבד שלא יתכוין לעשות לה כלי ואמרינן נמי רבא בר רב אדא אמר כי הוינן בי רב יהודה הוה מפשח ויהיב לן אלוותא אלוותא ואע"ג דחזיין לקתתא דנגרי וחציני. ופירש"י אלוותא. מקלות גדולים: ואע"ג דחזיין לקתתא דנגרי. שהיה קשה וראוי לעשות ממנו בית יד לקרדום ולפסל שקורין דוליר"ה והוא היה שוברן להריח: המחלק לבני ביתו מנות בשבת וכו' בפרק שואל (דף קמח) תנן מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על השולחן ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד קטנה משום קוביא ופירש רש"י מפיס. ל' פיים מטיל פיים לחלק מי תגיע כל מנה ומנה: ובלבד שלא יתכוין וכו'. שיהו המנות שוות ולא תהא אחת גדולה ואחת קטנה לזכות מגדולה הזוכה על פי הגורל והמתחייב על פי הגורל לקטנה יטלנה ובגמ' (דף קמט) עם בניו ועם בני ביתו אין עם אחר לא מ"ט כדרב יהודה דאמר רב יהודה אמר שמואל בני חבורה המקפידים זה על זה עוברין משום מדה ומשום משקל ומשום מנין ומשום לווין ופורעין בי"ט אי הכי בניו ובני ביתו נמי בניו ובני ביתו היינו טעמא כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב מותר להלוות בניו ובני ביתו ברבית כדי להטעימן טעם רבית · אי הכי מנה גדולה נמי אין ה"נ וחסורי מיחסרא וה"ק מפיס עם בניו ועם בני ביתו אפי' מנה גדולה כנגד קטנה מאי טעמא כדרב יהודה אמר רב עם בניו אין עם אחר לא מאי טעמא כדרב יהודה אמר שמואל מנה גדולה כנגד קטנה אסור לאחר אף בחול משום קוביא · ופירוש רש"י להלוות · משלו בניו ובני ביתו הסמוכים על שלחנו דכיון דהכל משלו אין כאן רבית: להטעימן טעם רבית · שידעו כמה קשה אלמא כיון דמשלו הוא אין כאן איסור רבית והלכך גבי משקל ומדה ומנין נמי לאו קפידא הוא אלא להשוותם בלא קנאה: אי הכי מנה גדולה כנגד מנה קטנה. דמוקמינן טעמא לקמן משום קוביא ואפילו בחול אסור וכיון דהכל משלו אמאי אסור להטעימן טעמא דקוביא בעלמא: מאי טעמא · מותר ולא חייש לקוביא: כדרב יהודה אמר רב · דלהטעימן בעלמא הוא: עם אחר לא כדרב יהודה אמר שמואל דכיון דמקפידין עוברין משום מדה ומשקל ומנין: משום קוביא · דגזל הוא דאסמכתא לא קניא · ומפשטא דשמעתא משמע דנקטינן דעם בניו ובני ביתו מפיס אפילו מנה גדולה כנגד קטנה דכיון דהכל שלו ליכא משום מדה וכו' ולא משום קוביא וזו היא דעת הרמב"ם שכתב בפכ"ג ומפיס עם בניו ועם בני ביתו על מנה גדולה כנגד קטנה מפני שאין מקפידין ואע"פ שהרי"ף והרא"ש השמיטו כל זה ולא כתבו אלא עם בניו ועם בני ביתו אין עם אחר לא מ"ט כדאמר רב יהודה אמר שמואל בני חבורה המקפידים זה על זה עוברים משום מדה ומשקל ומנין י"ל דבכלל דברים אלו הם כל דברי הגמרא דמאחר דיהבינן טעמא דעם אחרים לא משום דסתמן מקפידין זה על זה ממילא משמע דבבניו ובני ביתו שרי דהא כיון שהכל של בעל הבית אחד לא קפדי אהדדי ומטעם זה נלמוד דלית בהו משום קוביא כיון שהכל של בעל הבית אחד ואם כן בבניו ובני ביתו אפילו מנה גדולה כנגד קטנה שרי ומתני' דקתני ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד קטנה משום קוביא על כרחך צריך לאוקמה בגוונא דלא תיקשי להאי פיסקא וכדמוקי לה בגמרא דחסורי מיחסרא וה"ק וכו' ואע"פ שזה דוחק לאומרו על לשון הרי"ף והרא"ש מ"מ כך צריך ליישב לדעת הר"ן שסובר דהרי"ף נמי פוסק כדמשמע מפשטא דשמעתא שכתב עם בניו ועם בני ביתו אין מפרשים בגמרא דהכי קאמר עם בניו ועם בני ביתו אפילו מנה גדולה כנגד מנה קטנה דדמי לקוביא שרי לפי שהכל של בעה"ב אבל עם אחר אפילו במנות שוות אסור כיון שמקפידין זה עם זה כדרב יהודה אמר שמואל ומתני' חסורי מיחסרא וה"ק מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על השלחן ואפילו מנה גדולה כנגד קטנה עם בניו ובני ביתו אין עם אחר לא ואפילו מנות שוות וה"מ בי"ט אבל בחול כל שמנות שוות אפי' עם אחר מותר אבל מנה גדולה כנגד קטנה לאחר אפילו בחול אסור מ"ט משום קוביא הכי אמרינן בגמרא ולא נתפרש יפה בהלכות עכ"ל אבל רבינו משמע ליה דאם איתא ה"ל לפרושי בהדיא דמתניתין חסורי מיחסרא והכי קתני שאין זה דבר שראוי לקצר בו ועוד שמאחר שהרא"ש שבא אחריו לא הוסיף על דבריו כלל משמע ודאי דסבירא ליה דאפילו בבניו ובני ביתו אסור מנה גדולה כנגד קטנה משום קוביא כפשטא דמתני' וכבר הזכיר הרב המגיד בפרק כ"ג סברא זו וטעמה וז"ל ויש סוברים שכיון שאין הלכה כרב דאמר מותר להלוות את בניו ואת בני ביתו בריבית כדאיתא בפרק איזהו נשך (עה.) ולא היא דלמא אתי למיסרך אף ההפסה אסור במנה גדולה כנגד קטנה וכתב עוד ואני אומר דעד כאן לא נדחית ההיא דרב אלא גבי ריבית שחוששין מן התורה וחוששין דלמא אתי לסרוכי אבל קוביא שאינה אסורה אלא מדבריהם בבניו ובני ביתו לא גזרו ותדע לך שכן הוא

פרישה

בתשובת הרמב"ם שהביאו ב"י ע"ז וז"ל השאלה קדרה של דייסא כו' ע"ש:

סימן שכב (א) ואפילו נתערבה באלף כו' משום דהוה דבר שיש לו מתירין: (ב) ובלבד שלא יגע בה דאע"ג דמוקצה מותר ליגע בה דבר שנוח לזוז ממקומו כמו ביצה שהיא שמגלגלת אסור:

(ג) אסורין בו ביום גזירה שמא יעלה ויתלוש: (ד) ולערב מותרין מיד דכיון דלא נעשה בהן מלאכה בשבת לא שייך למיגזר בהו מידי ודוקא בחול אבל כשחל יום טוב במוצאי שבת לא · רמ"פ:

(ה) קש או תבן כו ז"ל הטו' ריש פרק כירה נראה לר"י דקש היינו זנבות השיבלים שנשאר בשדה הנקרא שטופל"א בלע"ז · ותבן הוא הנקצר עם השבלים והכי משמע לקמן בפרק השואל כו' וכ"כ ר"ן ורש"י פי' בפרק חלון דף ק' אהא דתנן אין כוברין את התבן בכברה כו' ז"ל תבן הוא שעושין מן הקש מחתך אותו במוריגין ופוסק כל זנב השיבולת תבן:

(ו) ולחצות בו שיניו דדבר המוכן למאכל בהמה מוכן הוא לכל הצורך: (ז) א' קשין וא' רכין כמו שהתיר לשבר החביות ליטול מהן גרוגרות וכן איתא בהדיא בגמרא דמותר: (ח) אבל עם אחרים אסור כיון שמקפידים זע"ז יבואו לידי הלואה ולידי מדה ומשקל כו' עיין פי' בתו' דף קמ"ט ע"א והביאו ב"י בסימן שכ"ג:

(ט) אבל ליתן מנה גדולה נגד מנה קטנה כו' אסור היינו לפי מאי דקי"ל דאסור לאב להלוות לבניו ובני ביתו בריבית אפילו הכל משלו כדי שלא ירגילם בזה וה"ה בגורל ובקוביא וכמ"ש ב"י ע"ש · ועיין מ"ש שם הב"י ז"ל ואע"פ שהרי"ף הרא"ש השמיטו כו' עד י"ל דבכלל דברים אילו הם כל דברי הגמרא דמאחר כו' ק' דו"מ דא"כ לא הוה פריך הגמרא אהא דאמר סתמא מקפידין כו' א: הכי בניו ובני ביתו נמי כו' והר"ן מ"ש סוגית הגמרא נראה דלא בעי לומר שדעת הרי"ף כן אלא שהעתיק לשון הגמרא לפי שס"ל שכי להלכה ומסיק ע"ז וכתב ולא נתפרש יפה בהלכות ור"ל שקיצר מאיזה הטעם שעמו ולא פסק כסוגית הגמרא:

פן

הוא דהא מתניתין לית לה פתרי לחלק בהפסה בין בניו ובני ביתו לאחר אלא בכך ואין נדחה משנתינו מהלכה עכ"ל ולי נראה דאפילו את"ל דמימרא דרב איתחזיא לה גם לענין קוביא משום דלמא אתי לסרוכי משכחת לה למתניתין פתרי דבבניו ובני ביתו לא שרי להפים אלא במנות שוות דוקא ועם אחרים אפילו בשוות לא ומשום דשמואל דאמר בני חבורה המקפידים זה על זה עוברים משום מדה ומשקל ומנין ואף על גב דאטעמא דיוכין משום בני חבורה המקפידים זה על זה אקשינן אי הכי בניו ובני ביתו נמי משום דהוה ס"ד דמקשה דבבניו ובני ביתו נמי איכא למיחש לבני חבורה המקפידים זה על זה ואהדר ליה דבבניו ובני ביתו ליכא קפידא כיון שהכל שלו וכדרב יהודה אמר רב מותר להלוות בניו ובני ביתו ברבית אלמא דכיון דהכל שלו ליכא משום ריבית וה"נ ליכא משום מקפידין זה על זה כיון שהכל שלו וכך הם דברי רש"י ואע"ג דהא דאמר רב מותר להלוות בניו ובני ביתו ברבית אידחיא לה בדוכתה כיון דלא נדחית אלא משום דלמא אתי לסרוכי אלמא דמדינא ליכא איסורא מפני שהכל שלו וא"כ שפיר מייתי ראיה דכיון שהכל שלו ליכא משום בני חבורה המקפידין זה על זה וכי פריך בתר הכי אי הכי מנה גדולה כנגד קטנה היינו משום דס"ד דס"ל דהכיא כרב דאמר מותר להלוות בניו ובני ביתו ברבית כיון דמייתי מינה והוה מצי לאהדורי ליה דאע"ג דלא ס"ל כוותי: משום דחיישינן דלמא אתי לסרוכי מ"מ שפיר מייתי ראיה מיניה כיון דמדינא ליכא משום רבית כשהכל שלו ה"ה

שכג [א] **מותר** לומר לחבירו מלא לי כלי זה אפילו הוא מיוחד למדה אבל אסור להזכיר לו שם מדה כגון תן

שכג מותר לומר לחבירו וכו' משנה ס"פ אין צדין פליגי בה ת"ק ורבי יהודא ופסקו הפוסקים כת"ק וכדמפרש רבא דלת"ק אפי' הוא מיוחד למדה פירוש שמודד ומוכר בו ימלאנו דלא כרב יהודא דלא שרי אלא בעומד למדה ועדיין לא מדדו בו וכן פסק הרמב"ם בפ"ד די"ט והרא"ש וכן כתב רבינו וכתב הרא"ש שכן פסק בעל העיטור והרמב"ן פסק כרב יהודא והרי"ף לא הביא דברי רבא כמ"ש בגמרא עכ"ל וז"ל הרי"ף בספרים שבידינו מאי אבל לא במדה אמר רבא שלא יזכיר לו שם מדה. אבל כלי העומד למדה ימלאנו עכ"ל ואי אפשר ליישבו דפתח בדברי רבא דפי' אבל לא במדה שלא יזכיר לו שם מדה כגון תן לי מדה פלונית או פלונית ומדיוקא נשמע דכשאינו מזכיר לו שם מדה אפי' בכלי המיוחד למדה ימלאנו ומסיים בדברי רב יהודא שאמר אבל כלי העומד למדה ימלאנו ומדיוקא נשמע אבל בכלי המיוחד למדה לא ימלאנו ובעל כרחינו צריכין אנו לומר דבסיום דבריו איכא ט"ס וצריך להגיה אבל כלי המיוחד למדה ימלאנו: והר"ן הביא לשון הרי"ף בטעות גדול מזה אבל כלי העומד למדה לא ימלאנו וצריך למחוק לא גם מ"ש בר"ן ומוכח בגמרא ללישנא קמא וכו' צריך להגיה ללישנא בתרא וכמ"ש ב"י גם מ"ש הר"ן וכ"ל דכי שרינן הכי וכו' הוא מילת' באנפי נפשיה לא בא ליישב דברי הרי"ף וכ"כ ב"י דלא כמ"ש הר"י אבוהב וכל זה פשוט

דליכא משום מקפידים זה על זה וכדפרישית אלא שהשיב לו לפי מה שעלה על דעתו שהמתרץ היה סובר דקי"ל כדרב יהודה דאפ"ה מייתבא מתני' דחסורי מיחסרא והכי קתני ועוד י"ל דודאי מתני' ידע דמייתבא שפיר לדידן דכל היכי דהכל שלו ליכא משום קפידא אע"ג דלא קי"ל כדרב וכדפרישית לעיל ולא אקשי ליה א"ה אפילו מנה גדולה כנגד קטנה נמי אלא לאותבי לר"י ממתני' שאע"פ שהכל שלו חייש משום קוביא ואהדר ליה דלרב יהודה צ"ל מתני' חסורי מיחסרא וה"ק מפים עם בניו ובני ביתו אפילו מנה גדולה כנגד קטנה וכו' אבל לדידן דלא קי"ל כוותיה מתני' במנות שוות דוקא היא דכיון דהכל שלו ליכא קפידא לכ"ע כפים' אבל גדולה כנגד קטנה לא ומשום קוביא שאע"פ שהכל שלו אסור משום דלמא אתי לסרוכי ועם אחרים מנות שוות נמי לא משום דמקפידין זה על זה ועי"ל דאין ה"נ דהאי שקלא וטריא ס"ל לתלמודא כדרב דאמר מותר להלוות בניו ובני ביתו ברבית מיהו כיון דחזינן דאידחיא לה בדוכתה ע"כ צריכין לאוקמי מתני' במנות שוות דוקא וכדפרישית וע"פ איזה מדרכים אלו מה שהשמיטו הרי"ף והרא"ש בכוונה ובדעת נכונה השמיטוהו ולא שלא במתכוין כדסבר הר"ן (א): אם מותר לשחוק בשבת בתפוחים או באגוזים או בכדורים אכתוב בסי' של"ח בס"ד. הא דאמר רב יהודה אמר שמואל בני חבורה המקפידים זה על זה עוברין משום מדה ומשום משקל ומשום מנין ומשום לוין ופורעין בי"ט איתא נמי בס"פ איזהו נשך (עה:) ופירש"י המקפידים זה על זה שאין מוחלין על דבר מועט ומקפידים להלוות זה את זה במדה ובמשקל ובמנין: עוברים. בשבתות ובי"ט משום לוין ופורעין דתנן במסכת שבת ובלבד שלא יאמר לו הלויני והתם מפרש טעמא שמא יכתוב ודברי התו' בזה אכתוב בסימן תקי"ז בס"ד:

שכג מותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה וכו' משנה בס"פ אין צדין (כט) אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה אבל לא במדה ר"י אומר אם היה כלי של מדה לא ימלאנו וידוע דהלכה כת"ק ובגמ' מאי אבל לא במדה א"ר יהודה אמר שמואל אבל לא בכלי המיוחד למדה אבל כלי העומד למדה ימלאנו רבא אמר מאי אבל לא במדה שלא יזכיר לו שם מדה אבל כלי המיוחד למדה ימלאנו ופירש"י המיוחד למדה. שמודד ומוכר בו: עומד למדה. שכשישבר זה בא זה תחתיו אבל עדיין לא מדד בו והרמב"ם כתב בפי' המשנה דכלי העומד למדה היינו שהוא מוכן למדה ועדיין לא נעשה בדיוק ולא שמוהו מדה עכ"ל ולפ"ז אם כבר נעשה בדיוק אע"פ שעדיין לא שמוהו מדה ה"ל כלי המיוחד למדה וכתב הרא"ש ומסתבר כרבא דבתרא הוא וכ"פ בעל העיטור והרמב"ן פסק כרב יהודה והרי"ף לא הביא דברי רבא כמו שכתוב בגמ' עכ"ל כלומר שהרי"ף כתב אמר רבא שלא יזכור לו שם מדה אבל כלי העומד למדה ימלאנו ע"כ ולפי דבריו כלי המיוחד למדה לרבא לא ימלאנו ובגמרא האי היא סברא דרב יהודה אבל לרבא כלי המיוחד למדה נמי ימלאנו ונמצא שתלה סברת רב יהודה בשם רבא והרמב"ם בפ"ד מהלכות י"ט פסק כרבא וכדעת הרא"ש שאפילו אם היה כלי מיוחד למדה ימלאנו והוא שלא יזכיר לו שם מדה וכ"כ הר"ן בשמו אבל רבינו כתב בסי' תקי"ז שהרמב"ם אסר בכלי המיוחד למדה וגם ר"י כתב בכ"ד ח"ג שהרי"ף והרמב"ם פסקו כרב יהודה וי"ל שנוסח' משובשת נזדמנה להם בספרי הרמב"ם שהיה אוסר בכלי המיוחד למדה או שיש להגיה בדבריהם הרמב"ן בנו"ן ונתכוונו למה שכתב הרא"ש והרמב"ן פסק כרב יהודה אבל אין לומר שכתבו כן בשם הרמב"ם משום דבפירוש המשנה כתב כאוקימתא דרב יהודה דכיון דבחיבור הדר ביה ופסק כרבא דדברי החיבור שהם אחרונים יש לתפוס עיקר והר"ן כתב על דברי הרי"ף וז"ל מוכח בגמרא ללישנא קמא לת"ק דקי"ל כוותיה אפילו כלי המיוחד למדה ימלאנו וכ"כ הרמב"ם ותמהני על הרי"ף שכתב אבל כלי העומד למדה לא ימלאנו וכ"ל דכי שרינן הכי ה"מ כשהלוקח לוקח מדה

דרכי משה

שכג (א) וכתב מהרי"ל דאסור להטיל גורלות בשבת אפילו ע"י א"י כתב בא"ז זה שעושים הקצבים כשחולקין בשר משליכין סכין ואיזה צד קודם צד החדוד יהא שלי או שלך הא נמי פיים מיקרי ואסור לעשותו בי"ט:

ופירשו

דרישה

סי' שכג [א] **מותר** לומר לחבירו מלא לי כלי זה אפילו הוא מיוחד למדה כו' הנה אעתיק ל' הגמרא והמצורף מדברי הפוסקים ולדקדק בהן ונבא על כוונת דברי רבינו לסלק המבוכה והסתירה שהקשה פה הב"י. בס"פ אין צדין ריש דף כ"ט תנן אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה אבל לא במדה כו' ובגמרא מאי אבל לא במדה אמר רב יודא אמר שמואל אבל לא בכלי המיוחד למדה אבל כלי העומד למדה ימלאנו (פירש"י מיוחד למדה שמודד ומוכר בו עומד למדה שכשישבור זה בא זה תחתיו אבל עדיין לא מדד בו) רבא אמר מאי אבל לא במדה שלא יזכיר לו שם מדה אבל כלי המיוחד ימלאנו עכ"ל הגמרא וז"ל הרי"ף מאי אבל לא במדה אמר רבא שלא יזכיר לו שם מדה אבל כלי העומד למדה ימלאנו עכ"ל. הרי דהרי"ף כתב בשם רבא מ"ש בגמרא בשם רב יודא ואינו מתיר אלא בכלי העומד למדה ולא בכלי המיוחד למדה. וז"ל הרא"ש ומסתברא כרבא דבתראה הוא וכן פסק בעל העיטור והרמב"ם והרמב"ן פסק כרב יודא והרי"ף לא הביא דברי רבא כמו שכתב בגמרא: (ור"ל כמ"ש שהרי"ף הביא דברי רבא בדברי רב יודא לפנינו בגמרא וכצ"ל) עכ"ל הרא"ש. וז"ל הר"ן בגמרא מוכח ללישנא קמא לת"ק דקי"ל כוותיה אפי' כלי המיוחד למדה ימלאנו וכ"כ הרמב"ם ותמהני על הרי"ף שכתב אבל כלי העומד למדה לא ימלאנו כו' ע"ש. וכתב הב"י דתיבת קמא ותיבת לא בדברי הר"ן ט"ס הן וכצ"ל ללישנא בתרא. אבל כלי המיוחד למדה ימלאנו כו' ע"ש וכתב עוד ב"י ותמוה על רבינו שכתב בסימן תקי"ז שהרמב"ם אסר בכלי המיוחד למדה וכ"כ ר' ירוחם חלק ג' שהרי"ף והרמב"ם פסקו כרב יודא. וז"א שהרי בפ"ד מהלכות י"ט כתב הרמב"ם שאפילו בכלי המיוחד למדה ימלאנו והוא שלא יזכיר שם מדה כדעת רבא וכמ"ש הרא"ש הנ"ל וכ"כ הר"ן בשם הרמב"ם כנ"ל. ונראה שנוסחא משובשת נזדמנה להן בספר הרמב"ם כנ"ל שהיה אוסר בכלי המיוחד למדה. או שיש להגיה בדבריהן הרמב"ן בנו"ן ונתכוונו למ"ש הרא"ש והרמב"ן פסק כרב יודא. אבל אין לומר שכ"כ בשם הרמב"ם משום דבפי' המשנה כתב כאוקימתא דרב יודא. דכיון דבחיבור הדר ביה ופסק כרבא דברי החיבור שהם אחרונים יש לתפוס עיקר עכ"ל ב"י. ולעד"נ דדברי רבינו ורבי ירוחם ונוסחאות בדברי הרמב"ם שכתב הרא"ש בשמו דפסק כרב יודא זה לא מצינו בשום חיבור וספר שהרמב"ן יפסוק כן אלא ודאי צ"ל והרמב"ם וכ"כ ע"ז שהגאון מהר"י אבוהב הביא דברי הרא"ש וב"י הביאוהו בסמוך שכתב מ"ש הרא"ש וז"ל בשם הרמב"ם אין שפסק כרב יהודה לא מצאנו אותו בספרו שסובר כרב יודא שהרי כתב אומר אדם לחנווני מלא לי כלי זה ואפילו כלי המיוחד למדה שזו היא סברת רבא ע"ש. הרי לפניו שבנוסחאות מהרי"א ז"ל כתב הרא"ש הרמב"ם במ"ם ולא הרמב"ן בנו"ן ואומר דהם במהרי"א ט"ס וצ"ל הרמב"ן בנו"ן שהרי כתב ע"ז שבספרו לא כ"כ והביא ע"ז דברי הרמב"ם כן ומזה ושנה ושילש ומוכח מלשונו דגרס בדברי הרא"ש במ"ם. וכן היה גירסת רבינו ורבי ירוחם. וטעמו להרמב"ם משום דידוע דהרמב"ם בשיטת הרי"ף אזיל ובהדיא לפנינו בהרי"ף שפסק דכל העומד למדה דוקא מותר ולא בכלי המיוחד למדה. והשתא א"ש מ"ש הרמב"ם בפי' המשנה בשיטת רב יודא משום דס"ל כוותיה וכשיטת הרי"ף רבו. ונראה ליתן טעם לסברת הרי"ף והרמב"ם שפסקו לאסור בכלי המיוחד למדה אע"ג דרבא התירו משום שהרי"ף היה כתב בגמרא רבא במקום רב יודא. והיו תרי לישני בגמרא משמיה דרבא ללישנא קמא היה כתב בשם רבא כמ"ש רב יודא אבל בכלי העומד למדה מותר. ובלישנא בתרא היה כתב משמיה דרבא אבל בכלי המיוחד למדה מותר והשתא א"ש דכיון דתרווייהו מימרא דרבא ניגהו פסקו כלישנא קמא דרבא להחמיר. והשתא א"ש מ"ש הרי"ף בשם רבא וכ"כ בשם רב יודא ואע"ג דהרי"ף כתב ז"ל מאי אבל לא במדה אמר רבא לא יזכיר לו שם מדה ול' זה ליתא בגמרא בשם רב יודא נראה שהיה גרסת הרי"ף בגמרא בשני הלשונות בפי' דמתני' דקתני אבל לא במדה ר"ל שלא יזכיר שם מדה אבל במאי דמסיק וכתב אבל כו' בזה היה שינוי הלשונות דבל' קמא היה כתוב בכלי העומד למדה כמ"ש בגמרא דידן בשם רב יודא ובלישנא בתרא היה כתוב המיוחד למדה וק"ל. ובזה נתיישב ל' הר"ן הנ"ל שכתב וז"ל בגמרא מוכח ללישנא בתרא לת"ק דקי"ל כוותיה כו' וקשה מאי לישנא קמא ובתרא שייך בתרי מימרי דפליגי בפי' המשנה והכי הל"ל בגמרא מוכח דלרבא מותר לת"ק דקי"ל כוותיה כו'. אבל במ"ש דגם הר"ן ידע (או גם הר"ן גרס כן) מדכתב הרי"ף בשם רבא ש"מ דגרס בתרווייהו רבא בגמרא וז"ש לישנא קמא ולישנא בתרא ותמה על הרי"ף למה לא פסק לקולא כלישנא בתרא דהרי הזכרת שם מידה איסור מדבריהן הוא ואזלינן בשל סופרים להקל. והשתא א"ש נמי מ"ש הרא"ש הנ"ל ז"ל והרי"ף לא הביא דברי רבא כמ"ש בגמרא עכ"ל. דק' מאי אשמעינן הרא"ש בזה ומאי בא ללמדינו. ולפי מ"ש א"ש והכי הלעת דבריו ומסתבר דהלכה כרבא דבתרא הוא אבל הרמב"ן או הרמב"ם פסק כרב יודא. וק' למה הניחו דברי רבא ופסקו כרב יודא. וע"ז כתב ליישב דס"ל כהרי"ף דלא הביא דברי רבא כמ"ש בגמ' ור"ל וכ"ל דלא גרס רב יודא אלא גרס רבא בתרווייהו וק"ל. ומכל זה מוכח לגירסת רבינו בסימן תקי"ז ור' ירוחם היא הנוסחאות האמיתיות דכתב בשם הרמב"ם לאסור. ולפ"ז נראה דמ"ש רבינו כאן בשם הרמב"ם ז"ל כתב הרמב"ם אסור לשקול כלל או למנות ולמדוד בין בכלי מדה כו' אף שכתב כתב הרמב"ם צריכין לפרשו כאילו כתב והרמב"ם כתב בלשון פלוגתא (ואין מדרך רבי' לדקדק בל' זה וכמ"ש ב"י בעצמו כמה פעמים על דברי רבינו) דהרי הרמב"ם אוסר מ"ש רבי' לפני זה דמותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה אפילו הוא מיוחד למדה. והשתא הוין דברי רבינו שבכאן כמו שהן בסימן תקי"ז מלה במלה ע"ש ודו"ק. וגם לא סתרי לפ"ז דברי הרמב"ם אהדדי ולפי נוסחאות רבינו ורבי' ירוחם שגרסו בדברי הרמב"ם בהלכות י"ט לאסור בכלי המיוחד למדה. א"ש מ"ש הרמב"ם בהדיא בהל' שבת פכ"ג לאיסור שכתב ז"ל כשם שאסור לשקול כך אסור למנות ולמדוד בין ביד בין בכלי בין בחבל. ולפי נוסחאות שכתב לפני הר"ן והב"י ובספרים שבידינו בשם הרמב"ם בהלכות י"ט להיתר קשה דברי הרמב"ם דידיה אדידיה. ולפי מ"ש הכלבו וב"י מביאו דאסור להוליך דבר הנמדד בכליו של מוכר ואינו מותר אלא בכליו של לוקח למלאותו ולהביאו לביתו. י"ל דמ"ש הרמב"ם בפ"ד די"ט דמותר אפילו המיוחד למדה ר"ל כשימלא כלי של לוקח. ומ"ש רבינו ורי"ו בשם הרמב"ם דאסור לומר מלא לי כלי זה המיוחד למדה ר"ל כליו של מוכר. ומיהו זהו דוחק דא"כ לא ה"ל לסתום אלא לפרש. ומהרי"א הקשה קושיא זו וב"י הביאו וכתב דאין לומר דבשבת החמיר הרמב"ם ובי"ט הקיל דלהרא"ש דכתב בשם הרמב"ם לקולא דפסק כרב יודא הנ"ל בדין י"ט א"א לתרץ כן ומסיק וכתב ז"ל אבל כפי הנראה מדברי המחבר אין סתירה בין זה לזה שהרי כתב הר"ן שיש תימה על הרי"ף שכתב שכלי העומד למדה (לפי פי' מהרי"א שפיר גירסא תיבת לא בדברי הר"ן גם ב"י לא מחקו לפי' זה וכמ"ש א"כ ב"י בלשונו ע"ש) לא ימלאנו מאחר שהלכה היא כמו שכתבתי והשיב ע"ז דכי שרינן הכי ה"מ כשהלוקח נוטל מדה של מוכר ומוליכה לביתו. אבל למדוד בכלי המיוחד למדה ולשפוך תוך כלי של הלוקח אסור ואמר שכן נראין דברי הרמב"ם בפ"ד מהל' י"ט וגם המחבר נראה שהביא הרמב"ם לאסור זה שהרי אמר שאמר שמותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה אמר כתב הרמב"ם אסור למדוד כו' שהכוונה היא שאסור למדוד בדרך שאמרנו ולפ"ז אין חילוק בין שבת לי"ט כו' עכ"ל מהרי"א ז"ל. והב"י הקשה עליו בייסוב דברי הרמב"ם הנ"ל וגם בפירושו לדברי הר"ן שמהרי"א עלתה על דעתו שמ"ש הר"ן דכי שרינן כו' ב"כ ליישב תמיהתו על הרי"ף וז"א כו' ע"ש. ועוד כתב ומ"ש מהרי"א שכוונת רבינו במ"ש כתב הרמב"ם כו' הוא לומר שהרמב"ם מודה במה שכתב לפני זה וז"א שהרי בסי' תקי"ז כתב הרמב"ם לאיסורא כו' עד ועל מ"ש שהמחבר הביא הא דכתב הרמב"ם אסור לשקול כלל או למנות לומר דפליג על מ"ש דמותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה יש לדקדק דא"כ אבל הרמב"ם כתב מבעי ליה כו' ותימא בעיני איך עלתה על דעתו דב"י להבין דעת מהרי"א דמ"ש רבינו כאן כתב הרמב"ם כו' לפלוגי כתבי' הא ב"י גופיה הקשה לעיל על מהרי"א מסי' תקי"ז שכתב רבינו שם בשם הרמב"ם דאסור לומר מלא לי כלי זה אבל מ"ש רבינו בשם הרמב"ם כאן פשוט בדברי מהרי"א הנ"ל דכוונתו דהרמב"ם מתיר באומר מלא לי כלי זה דאל"כ לא נתיישבו כלל דברי ב"י ומהרי"א הנ"ל דו"ק ותשכח בדברי ב"י הנ"ל. לכן נלע"ד דטעות נפל בדפוס ב"י ובמקום שנדפס לפנינו ועל מ"ש שהמחבר כו' שנדפס ועל בעי"ן צ"ל ואל באל"ף. ור"ת הוא ואין לומר שהמחבר כו' והכי הלעת דבריו דעד כאן כתב ב"י לפי פשוטו דהבנת דברי מהרי"א דמ"ש מהרי"א ז"ל וגם כן המחבר נראה שהביא הרמב"ם לאסור זה. ר"ל לאסור אם נותן הלוקח לתוך מידותיו דוקא. אבל אם מוליך לביתו במדת המוכר מותר שהרי מתחיל רבינו בהיתר דמותר לומר כו' וכתב עליו ז"ל כתב הרמב"ם דמשמע דלא אתי לפלוגי הרמב"ם אלא כוונתו דפעמים שהוא אסור והיינו כשנותן הלוקח לתוך כליו

(א) תן לי מדה פלונית או פלונית (ב) כתב הרמב"ם ז"ל אסור לשקול כלל או למנות ולמדוד בין בכלי מדה בין ביד בין בחבל ומותר לומר לחבירו תן לי ביצים ואגוזים במנין ואומר לחנוני (א) תן לי ד' ביצים וה' רמונים ובלבד שלא יזכיר לו שם דמים (ב) ולא סכום מדה

פשוט לפע"ד אין צריך לאריכות לבאר כל זה : **ומ"ש** רבינו כתב הרמב"ם אסור לשקול כלל או למנות ולמדוד בין בכלי מדה בין ביד בין בחבל בפרק כ"ג דשבת כתב כן ורצונו לומר בכלי מדה דכתב כאן בסתם שהוא אסור היינו כמו שרגילין למדוד בחול דמזכיר לו שם מדה דומיא דמודד ביד או בחבל וכאן קיצר הרמב"ם ולא כתב אלא דרך כלל. וכה' י"ט האריך בפרטי דינין של משקל ומנין ומדידה כמו שמפורש במשנה ובגמ' גבי י"ט דבהא דין שבת ודין י"ט שוין והתנא דקבע דינים אלו בי"ט הוא לפי דשכיח טפי בי"ט מבשבת כיון דאוכל נפש מותר בי"ט ושוקלין ומונין ומודדין שהולכין אצל רועה צאן וא"ל תן לי טלה אחד ואצל פטם ואצל נחתום ואצל חנוני ושוחטין ושוקלין בשר וכו' :

ומותר לומר לחבירו תן לי בצים ואגוזים במנין משנה שם. ואומר לחנוני תן ד' בצים וה' רימונים ברייתא שם והיינו חבירו ישראל וחנוני ישראל. אבל בא"י אסור דשמא הבצים היום נולדו ועיין במ"ש הר"ן לשם :

ומ"ש ובלבד שלא יזכיר לו שם דמים וכו' ברייתא שם פליגי בה ת"ק ורשב"א. ואיכא חלוף גרסאות דמחלפי דת"ק בדרשב"א ודרשב"א בדת"ק ומסיק הרא"ש ואמר ולכך יש ליזהר בשניהם ועוד יש גירסא אחרת בדת"ק ולכך יש ליזהר בכל שלשתן דהיינו סכום מקח וסכום מדה וסכום מנין. ובסכום מקח איכא שני פירושים הרי"ף מפרש לקולא דוקא כשהיה חייב לו תחלה כסף וא"ל תן לי עתה בכסף הרי לך בידי שני כסף זהו סכום מקח פי' סכום דמים שהוא סוכם הדמים זה אסור אבל בא"ל תן לי בכסף מותר דאעפ"י דמזכיר דמים כיון שאינו סוכם הדמים דהיינו סך הכל כך וכך וכן פי' ר"ח ובה"ג וכתב המרדכי שכן נראה לראבי"ה עיקר וכ"כ בהגה"ת אשיר"י וכתוב עוד המרדכי והא"ז דלא קשה על פי' זה מהא דאמר התם אין פוסקין דמים לבהמה דהלכתא דפסיקת שם דמים בלבד אסור דשאני התם דהוי דבר שאינו ידוע שיעור ממכרה. א"כ כשפוסק דמיה הוי מקח וממכר ממש אבל לרש"י פי' סכום מקח דמים משמע דכשמזכיר שם דמים בלחוד תן לי בכסף נמי אסור וכ"כ הרמב"ם שלא יזכיר לו שם דמים ולא סכום מנין ומביאו הרא"ש משמע דהכי ס"ל ואחריהם נמשך רבינו ואמר בלבד שלא יזכיר לו שם דמים ולא סכום מדה ולא סכום מנין נזהר שלא אמר סכום דמים אלא דמים בלחוד להורות דבדמים אסור אפי בלא סכום גם הר"ן כתב כך ותמה על הרי"ף ומביאו בית יוסף והכי נקטינן מיהו בהגה"ת ש"ע כ' דנהגו במדינות

מדה של מוכר ומוליכה לביתו והיינו כמי לישנא דאומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה והיינו כמי דאמרינן בגמרא דעבידי אינשי דמקרבין חמרא במאני דכיילא ושתו אבל למדוד בכלי המיוחד למדה ולשפוך לתוך כליו של לוקח אסור וכן נראים דברי הרמב"ם בפ"ד מהלכות י"ט עכ"ל ונראה שיש טעות סופר בדבריו שכתב דללישנא קמא אפילו כלי המיוחד למדה ימלאנו וצריך להגיה דללישנא בתרא במקום דללישנא קמא דהא ללישנא בתרא הוא דשרי במיוחד למדה ולא ללישנא קמא גם מ"ש ותמהני על הרי"ף שכתב אבל כלי העומד למדה לא ימלאנו צריך למחוק לא שהרי הרי"ף כתב אבל כלי העומד למדה ימלאנו ומיהו אפשר שנוסחא משובשת נזדמנה לו בספרי הרי"ף שהיה כתוב בה לא ימלאנו ומדברי הכלבו בה' יו"ט נראה דליטול כלי המדה של מוכר ולהוליכה לתוך ביתו נמי אסור ולא שרי אלא כשהלוקח מביא הכלי מתוך ביתו ואומר מלא לי כלי זה:

ומ"ש הר"ן וכ"ל דכי שרינן הכי ה"מ כשהלוקח נוטל מדה של מוכר וכו' ומשמע לי דמלתא באנפי נפשה היא ואיכא ענין לתמיהתו שתמה על הרי"ף וכתבתי כן לפי שמצאתי כתוב בביאור הגאון מהר"י אבוהב ז"ל וז"ל אבל הרמב"ם פסק כר"י כ"כ בפסקי הרא"ש אבל לשון הרמב"ם לא מצאנו אותו בספרו שסובר כר"י שהרי הוא כתב אומר לחנוני מלא לי כלי זה ואפי' כלי המיוחד למדה שזו היא סברת רבא אבל בהל' שבת פכ"ג כתב בסתם שאסור לשקול כך אסור למנות ולמדוד בין בכלי בין ביד בין בחבל ואם נפרש שבכל מדה ר"ל שלא יוכל לומר לחבירו מלא לי כלי זה אם הוא מיוחד למדה א"כ הוא סותר מ"ש בה' י"ט אם לא שנאמר שיש הפרש ביניהם שבשבת אסרו מיוחד למדה ובי"ט התירו אבל הרא"ש א"א שיסבור זה שהרי מקור הדין שהוציא הרמב"ם זה הדין הוא מאומר אדם לחנוני שכתב בהל' י"ט ומזה הצד אמר שפסק כר"י אבל כפי הנראה מהמחבר אין סתירה בין זה לזה שהרי כתב הר"ן שיש תימה על הרי"ף שכתב שכלי העומד למדה לא ימלאנו מאחר שהלכה הוא כמו שכתבתי והשיב על זה דכי שרינן הכי ה"מ כשהלוקח נוטל מדה של מוכר ומוליכה לביתו אבל למדוד בכלי המיוחד למדה ולשפוך לתוך כלי הלוקח אסור ואמר שכן נראין דברי הרמב"ם בפ"ד מהלכות יום טוב וגם כן המחבר נראה שהביא הרמב"ם לאסור זה שהרי מאחר שאמר שמותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה אמר כתב הרמב"ם אסור למדוד שהכוונה היא שאסור למדוד כדרך שאמרנו ולפ"ז אין חילוק בין י"ט לשבת שאפי' בשבת שרי לדעת הרמב"ם מלא כלי זה ובי"ט ג"כ אסור ליקח כלי המדה ולשפוך אותו בכלי אחר אע"פ שהרמב"ם כתב האיסור לשבת ה"ה לי"ט עכ"ל הגאון הנזכר ז"ל ותמיהני דלפ"ז כשכתב הרי"ף אבל כלי העומד למדה לא ימלאנו היינו כששופך לתוך כליו של לוקח דוקא ופלוגתא דרב יהודה ורבא באוקימתא דמתני' דהיינו כשנוטל מדה של מוכר ומוליכה לביתו אי שרי בכלי העומד למדה דוקא או אפי' בכלי המיוחד למדה לא נזכר בדברי הרי"ף כלל ואת"ל דמאחר שכתב ובלבד שלא יזכיר לו שם מדה ממילא משמע דאפילו כלי המיוחד למדה שרי ליטול ולהוליכה לתוך ביתו הדבר ברור שאין הלשון סובלו דא"כ הל"ל הכי אבל לא ימלאנו אפילו עומד למדה כלומר דהא דשרי אפילו במיוחד למדה והוא שלא יזכיר לו שם מדה דוקא בנוטל המדה ומוליכה לתוך ביתו אבל לא ימלא וישפוך לתוך כלי של לוקח אפילו הוא כלי העומד למדה אבל מה שכתב אבל כלי העומד למדה לא ימלאנו לא משמע הכי כלל הלכך נ"ל דבודאי זה שכתב הר"ן וכ"ל דכי שרינן הכי ה"מ כשהלוקח נוטל מדה של מוכר וכו' מלתא באנפה נפשה היא ואינה ענין לתמיהתו על הרי"ף כמו שכתבתי לעיל ועוד יש לדקדק בדברי הגאון ז"ל שכתב שלדברי המחבר יש לייסב דעת הרמב"ם ע"פ דברי הר"ן שמה שאסר למדוד בשבת היינו בשופך לתוך כלי הלוקח ומה שהתיר לומר בי"ט מלא לי כלי זה הוא במוליך המדה לתוך ביתו שהרי רבינו כתב בסי' תקי"ז וז"ל מותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה ואפילו היא מיוחד למדה ובלבד שלא יזכיר שם מדה לומר תן לי מדה פלונית והרמב"ם אוסר בכלי המיוחד למדה ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל הרי דבמלא לי כלי זה שמשמעו שמוליך המדה ומוליכה לתוך ביתו כדכתב הר"ן כתב דאסר הרמב"ם בי"ט וכ"ש בשבת ועל מ"ש ולפ"ז אין חלוק בין י"ט לשבת שאפילו בשבת שרי אפילו לדעת הרמב"ם לומר מלא לי כלי זה וביום טוב גם כן אסור ליקח כלי המדה ולשפוך אותו בכלי אחר אע"פ שהרמב"ם כתב האיסור לשבת ה"ה ליום טוב יש לדקדק דבשלמא אי הוה נקט שריותא דמלא לי כלי זה בשבת ה"א דכ"ש דשרי בי"ט ואי הוה נקט איסורא דלשפוך המדה לתוך כלי אחר בי"ט ה"א דכ"ש בשבת אבל השתא דכתב איסורא דשופך המדה לתוך כלי אחר בשבת ושריותא דמלא לי כלי זה בי"ט איכא בשריותא דנוטל המדה ומוליכה לתוך ביתו שכתב גבי י"ט דוקא בי"ט הוא דקא שרי ולא בשבת דחמיר ולגבי איסורא דשופך המדה לתוך כלי אחר שכתב בשבת נהי דבי"ט נמי אסור מיהו לאו משום דילפינן לה מדכתב כן לענין שבת דאי מהא לא איריא דאימא דוקא בשבת דחמיר הוא דאסור ולא בי"ט אלא משום דלישנא דמלא לי כלי זה האמור בי"ט דייקינן הכי כמ"ש הר"ן ועל מ"ש שהמחבר הביא הא דכתב הרמב"ם אסור לשקול כלל או למנות ולמדוד וכו' לומר דפליג על מ"ש דמותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה יש לדקדק דא"כ אבל הרמב"ם כתב מבעי ליה ומדנקט כתב הרמב"ם נראה דדבר בפני עצמו הוא ואינו ענין למה שהזכיר למעלה לכן נ"ל כמ"ש בתחלת הדיבור שנוסחא משובשת נזדמנה לרבינו בדברי הרמב"ם או שיש להגיה בסי' תקי"ז הרמב"ן במקום הרמב"ם ולענין דעת הרמב"ם נראה דבגוונא דשרי בי"ט שרי נמי בשבת ומה שלא כתב הסיתר אלא בי"ט היינו משום דמתני' דאומר אדם לחנוני מלא לי כלי זה בי"ט מיתניא ומ"ש בפכ"ג מהלכות שבת שאסור למדוד בין בכלי מדה בין ביד איכא לאוקמא במדת קרקע או בגדים דוקא וכדמשמע מדקתני בין בחבל אבל מדת הלח אין ה"נ דשרי כי היכי דשרי בי"ט ואפי' את"ל דבמדת הלח מיירי איכא לאוקמי במזכיר לו שם מדה או בשופך המדה לתוך כלי אחר דבי"ט נמי אסור ואע"פ שאפשר לומר דהרמב"ם ס"ל דע"כ לא שרי מתניתין לומר מלא לי כלי זה אלא בי"ט דוקא אבל בשבת בכל גוונא אסור מדברי רבי' לא משמע דבהאי לישנא דאסור לשקול ולמדוד וכו' נתכוין לאסור לומר מלא לי כלי זה דא"כ הל"ל אבל הרמב"ם כתב אסור לשקול כלל וכו' וכמו שכתבתי בסמוך ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרא"ש מסכימים לפסוק הלכה כרבא דאמר כלי המיוחד למדה ימלאנו הכי נקטינן ומיהו היינו דוקא ליטול הלוקח מדה של מוכר ולהוליכה לביתו וה"ה אם הלוקח מביא כלי מתוך ביתו שהוא מיוחד למדה ואומר לו מלא לי כלי זה אבל למדוד בכלי המיוחד למדה ולשפוך לתוך כליו של לוקח אסור וכמו שדקדק הר"ן מלישנא דמתני' ומלישנא דהרמב"ם כתב ה"ה בפ"ד מהל' י"ט דאיתא בירושלמי ר"א אמר ר' חמא בר חנינא מלא הדין מנה למחר אנן מכילין ליה (פירוש מלא לי כלי זה ולמחר נמדוד כמה מדות היה מחזיק) כתב המרדכי בפרק א"צ אמר רבא ובלבד שלא יזכיר לו שם המדה אבל כלי המיוחד למדה ימלאנו ואתא ר"י למימר וכו' והלכתא כרבנן ואפילו לר"י אם אינו ממלאו או הוסיף עליו שרי ואין כאן גזל שידוע לבעלים שהכל רגילין בכך בי"ט ולכך נהגו למדוד במדה ולהטיל בה טבעת ע"כ וכ"כ הג"א שם. כתב הרא"ש בתשובה כלל כ"ב שנוהגים במקומך שמודדין יין בשבת וכותבין מע"ש פלוני הניח כך וכך מעות ופלוני כך וכך ולמחר כשמודדין היין לוקח בעל היין מחט ועושה נקבים כמנין המדות שמוליך דע כי מנהג רע הוא וראוי לבטלו ושתים רעות הם עושין חדא המדידה כדתנן (שם כט.) אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה אבל לא במדה ומפרש בגמרא מאי אבל לא במדה אבל לא בכלי המיוחד למדה ועוד דאסור להסתכל באותו כתב שכתוב בו סכום המעות כדתנן (שבת קמח:) מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו אבל לא מן הכתב ומפרש בגמרא (קמט.) מ"ט רב ביבי אמר שמא ימחוק אביי אמר שמא יקרא בשטרי הדיוטות ע"כ : **ומותר** לומר לחבירו תן לי ביצים ואגוזים במנין משנה (שם) בפרק א"צ : **ואומר** לחנוני תן לי ד' ביצים וה' רמונים ובלבד שלא יזכיר לו שם דמים וכו' ברייתא שם וגירסת רש"י ובלבד שלא יזכיר לו סכום דמים רשב"א אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח. ופירש"י סכום מדה. קב או קביים : סכום מקח. דמים. וכתב הרא"ש וז"ל ור"ח גורס סכום מנין במילתיה

דרכי משה

שכג (א) ופירשו הגאונים דדוקא בחנוני ישראל אבל לא בחנוני א"י עכ"ל א"ז וע"ל סימן תקי"ז אם נוהגין כן : (ב) ומשמע מדברי הר"ן פרק אין צדין דאסור לומר תן לי בכסף אבל מדברי הג"א משמע שם דבה"ג שרי בדבר שמקחו ידוע כבר ולא מקרי מקח אלא כשאומר תן לי בכסף ויהיו לך בידי שתי כסף וז"ל א"ז כתב ראב"ן דאסור לומר תן לי בפשוט או בב' פשיטים יין אבל ראבי"ה כתב דשרי דלא מיקרי סכום מקח דדוקא כשאומר לו תן לי בפשוט או בב' פשיטים ואז אני חייב לך סך הכל כך וכך זהו אסור אבל בכה"ג שרי והא דאמרינן אין פוסקין דמים בי"ט היינו בדבר שאין שומתו ידוע אבל בדבר ששומתו ידוע שרי עכ"ל וכן נראין דברי הרי"ף פרק א"צ דמותר לומר תן לי בפשוט או בב' פשיטים וכ"כ המרדכי בהגהת סוף שבת לעניין מנין דמותר לומר תן לי כך וכך דאינו מכוין למנין רק להודיע שבך וכך הוא צריך ונ"ל דה"ה לענין מדה נמי שרי בכה"ג דלא אסרו להזכיר שם מדה אלא בדבר שאין מדתו ידוע אבל בדבר שמדתו ידוע רק שמודיע לחנוני כמה צריך שרי וכן פשוט המנהג כדברי ראבי"ה (וע"ל בסמוך

דרישה

כליו ומוליך לביתו. וקשה על זה כמה קושיות ועכשיו מתחיל ב"י לכתוב דרך אחר וכתב ואין לומר דכוונת מהרי"א במ"ש ז"ל וג"כ המחבר נראה שהביא הרמב"ם לאסור זה כו' ר"ל לאסור מ"ש המחבר לפני זה דקאי אמ"ש תחלה מותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה כו' וע"ז הביא דברי הרמב"ם וכתב דהרמב"ם אסרו ומ"ש מהרי"א וג"כ המחבר כו' ר"ל כמו שהרא"ש כתב בשם הרמב"ם והחמיר בכל ענין שהרי רב יודא ורבא באומר לחבירו מלא לי כלי זה פליגי ור"ל שהלוקח מביא כלי עמו ואמר למוכר מלא לי כלי זה ומוליכו לביתו ואפ"ה אוסר רב יודא אפי' לת"ק במיוחד למדה כן ג"כ המחבר שמתחיל מתחלה במותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה וכתב עליו דהרמב"ם אסרו. ואע"ג דמהרי"א כתב תחלה ז"ל אבל כפי הנראה מהמחבר אין סתירה בין זה לזה. צ"ל לפ"ז דהמחבר הראשון ר"ל הרמב"ם ור"ל לפי דברי הרא"ש ונוסחאות קשיין דברי הרמב"ם אהדדי אבל לפי הנראה מהרמב"ם עצמו לא קשיא מידי. ואח"כ מסי' וכתב וגם כן המחבר נראה שהביא הרמב"ם לאיסור זה. ר"ל וג"כ כמו הרא"ש שס"ל שדעת הרמב"ם בכל ענין וכמ"ש כן הוא נראה ג"כ מדברי המחבר ומ"ש אח"כ ז"ל ולפ"ז אין חילוק חוזר

פרישה

סי' שכג (א) **תן** לי מדה פלונית או פלונית ק"ק מ"ש או פלונית דמה לי מדה זו או זו והיה נראה ליישב דה"ק אע"ג דאינו מדקדק לומר תן לי דווקא מדה זה אלא אומר תן לי מדה זו או זו איזה שתרצה אפ"ה אסור וק"ל :

(ב) **כתב** הרמב"ם אסור לשקול כו' ע"ל סוף סימן תקי"ז שכתב רבינו בשם הרמב"ם דבמדה המיוחדת למדה אסור ולפ"ז ה"ל לרבינו לכתוב והרמב"ם כתב בלשון פלוגתא אהא דמתיר לפני זה ועיין בב"י ובדרישה שהארכתי ולענין פירוש דברי הר"ן במה שמחולקים בו הב"י ומהרי"א ז"ל נלע"ד פשוט להכריע כפי' מהרר"י ז"ל וקושיית הב"י אינה כלל וגם א"צ למחוק תיבת לא כמ"ש ב"י ואדרבה מוכרחים אנו לגורסו כי מאמר שסיים הר"ן וכו"ל וכן נראים דברי הרמב"ם בפ"ד מהל' י"ט עכ"ל ור"ל שהרמב"ם כתב שם בסימן כ"א ז"ל וכן לא יקח מבעלי החנות במדה או במשקל אלא כיצד הוא עושה אומר לחנווני מלא כלי זה ולמחר נותן לו שויו ואפילו היה כלי המיוחד למדה ימלאנו והוא שלא יזכר לו שם מדה עכ"ל. והנה דקדק הר"ן מל' הרמב"ם שכתב לא יקח מבעלי החנות במדה או במשקל שבמדה ר"ל דומה למשקל

מדה א ולא סכום מנין לומר כך וכך יש לך בידי תן לי כך וכך ויהיה לך בידי כך וכך : המביא כדי יין וכדי שמן לא יביאם בסל וקופה כדרך חול אלא יביאם לפניו או על כתיפו וכיוצא בזה שישנה מדרך חול אפי' אין בשינוי קלות במשא ואם ב א"א לו לשנות מותר : מדיחין כלים בשבת לצורך היום כגון שנשאר לו עדיין סעודה לאכול אבל לאחר סעודה שלישית אין מדיחין וכלי שתייה מדיחין כל היום שכל היום ראוי לשתייה אבל אסור להטביל

במילתיה דת"ק והכי איתא בתוספ' ופירש בה"ג שלא יאמר נטלת כך וכך אגוזים טול עדיין כך כדי שיהא לך ק' או ר' ורשב"א מתיר אע"פ שמזכיר סכום מנין מאחר שאינו מזכיר סכום מקח שלא יאמר לו טול כך וכך להשלים דינר והרי"ף גורס במילתיה דת"ק מקח ובמילתיה דר"ש מנין ולכך יש ליזהר בשניהם וכ"כ הרמב"ם בפכ"ד מהל' י"ט שלא יזכיר שם דמים ולא סכום מנין עכ"ל וז"ל הרי"ף שם ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח רשב"א אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מנין פירוש סכום מקח כגון שיש עליו כסף לא יאמר לו תן לי בכסף ויש עלי כסף אחר הרי יש לך בידי שני כספים וסכום מנין לא יאמר לו הרי שיש לך בידי נ' אגוזים תן לי נ' אחרים והרי יש לך בידי ק' וכתב עליו הר"ן ותמהני אם אמר לו תן לי בכסף אע"פ שלא עשה חשבון לומר הרי יש לך בידי שתי כספים מתסר ועוד דפשיטא דהיינו מקח וממכר וי"ל דתן לי בכסף לאו דוקא אלא תן לי בכדי שיהיו לך בידי שתי כספים וסד"א כיון שאינו פוסק בפירוש על מה שהוא לוקח עכשיו שרי קמ"ל עכ"ל ובהג"א בפרק הנזכר כתב ולא חיישינן שמא יזכיר לו סכום מקח שיאמר לו תן לי בפשוט או בשני פשיטים דהיינו לא הוי סכום מקח אלא כגון שתחלה היה חייב לו פשוט הרי לך בידי שנים וזהו סכום מקח ואסור והא דאמרינן לעיל אין פוסקין דמים בי"ט היינו דוקא בדבר שאין ידוע שיעור ממכרו עכ"ל ונראה שהם תופסים דיבורם במאי דקתני התם הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי כ' ביצים או כ' אגוזים וכו' לומר דאשמועינן דלא חיישינן שמא יזכיר לו סכום מקח וכו' ודבריהם כפשט דברי הרי"ף אע"פ שהם תמוהים כמו שתמה עליהם הר"ן והתו' כתבו שם דנראה להם גירסת ר"ח וכפירוש בה"ג ולכך יש ליזהר שלא להזכיר אפילו סכום מנין לפי שדומה למקח וממכר עכ"ל וכך הם דברי רבינו ובס"פ איזהו נשך (עה.) כתבו התוספ' דברי בה"ג וכתבו עליו ונראה הטעם דכיון שבא לדקדק במאמר החשבון אסור שאין זה כדרך בעש"ב כי אין רגיל לדקדק במאמר החשבונו' כעין זה והומר' גדולה היא ונראה דדוקא כשנותנין ק' אגוזים בפרוטה אז אסור דאי חשבון של ק' לא שייך למימר' דמים אין נראה שיהא אסור עכ"ל וכן כתבו שם הג"א וכתבו עוד התוס' בפרק שואל (קמט.) וז"ל ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח שאם היו נותנין ק' אגוזים בדינר ולקח כבר נ' לא יאמר לו תן לי נ' אגוזים שנראה שעושה להשלים המכר אבל יכול לומר לו תן לי כ' אגוזים סתם ע"כ: דין בני חבורה המקפידין זה על זה אם יכולין לומר מלא לי כלי בכלי המיוחד למדה וכן אם יכולין לומר תן לי ביצים ואגוזים במנין אכתוב בסי' תקי"ז בס"ד:

המביא כדי יין וכדי שמן לא יביאם בסל וקופה וכו' רפ"ד דמסכת י"ט שם וסובר רבינו דה"ה לשבת אבל התוספות (שם) כתב דה"מ בי"ט שהוא מוציא לחוץ והרואה אומר לצורך חול מביא אותם אבל בשבת שאינו מטלטל אלא מזוית לזוית למעוטי בהילוכא עדיף ויותר טוב להביא' בסל ובקופ' בפעם אחד מלהביאן כל אחד בפני עצמו: ומיהו מדברי הר"ן נראה קצת שסובר כדעת רבינו דשבת וי"ט שוין לענין זה שכתב לא יביאם בסל ובקופה לתת ג' וד' בתוך קופה אחת מפני שנראה כמעשה חול לשאת משאות אבל יביאם על כתיפו אחת או ב' דמוכח דלצורך י"ט היא או לפניו בידיו ואע"ג דמסקינן בפרק מפנין (קכו.) דאפושי במשוי עדיף מאפושי בהילוכ' שאני הכא דעבדי' עובדין דחול: **מדיחין** כלים בשבת לצורך היום וכו' ברייתא בפרק כל כתבי (קיח.):

ומ"ש אבל אסור להטביל כלי חדש וכו' בפ"ב די"ט (יז:) תנן חל להיו' אחר השבת ב"ש אומרים מטבילין את הכל מלפני השבת וב"ה כלים מלפני השבת אדם בשבת ובגמרא דכ"ע מיהת כלים בשבת לא מ"ט אמר רבה גזירה שמא יטלנה בידו ויעבירנו ד"א בר"ה הא תינח בשבת בי"ט מא"ל גזירה י"ט אטו שבת רב יוסף אמר גזירה משום סחיטה א"ל אביי תינח כלים דבני סחיטה נינהו כלים דלאו בני סחיטה מאי איכא למימר א"ל גזירה הני אטו הני רב ביבי אמר גזירה שמא ישהה ופירש"י אי שרית ליה לאטבולינהו בי"ט משהי להו עד י"ט שהוא פנוי ואתי בהו בתוך כך לידי תקלה להשתמש בהן תרומה רבא אמר מפני שנראה כמתקן כלי וכתב הרא"ש וז"ל והביא הרי"ף טעמא דרב יוסף וטעמא דרב ביבי ושביק טעמא דרבה וטעמא דרבא ותמהני למה האריך לפרש משנה זו מה שייך טבילת כלים האידנ' ועוד לפי הטעמים שכתוב מותר להטביל כלים חדשים בי"ט הלכך נראה דטעמא דרבה עיקר דהלכתא כוותיה לגבי רב יוסף וכן מצינו זה הטעם גבי שופר ולולב ומגילה וכן רב' בתרא' הוא ומאלו שני הטעמים אסור להטביל כלים חדשים בי"ט עכ"ל והרמב"ם בפ"ד מהל' י"ט כתב טעמא דרב ביבי וה"ה כתב טעם למה כתב טעם זה והניח האחרים וכתב עוד בשם הרשב"א שאין מטבילין בי"ט כלי תשמיש הנקחין מן הא"י הצריכים טבילה והוא ז"ל כתב דאף ע"פ שיש מקום לומר דלהרמב"ם שרי עכ"ז אפשר שגם הוא מודה בכך: והכלבו כתב בהל' י"ט כלים הלקוחים מן הא"י כיון שהן צריכים טבילה נראה לומר שאסור להטבילן ביום טוב ויש מתירין עד כאן ולענין הלכה כיון דלהרי"ף והרמב"ם משמע דשרי להטביל כלים חדשים בי"ט הכי נקטינן מיהו כיון דאפשר בתיקון שכתב המרדכי שאכתוב בסמוך נכון לחוש לדברי האוסר ושלא להתיר כ"א על ידי אותו תיקון היכא דאפשר (ג): **כתב** ה"ה בפ"ד מהלכות י"ט בשם הרשב"א שכלי תשמיש הנקחין מן הא"י הצריכין טביל' אם הוא כלי העשוי לדלו' בו או למלאות מים מן המעין ממלא בו והוא טהור כעין שאמרו בפ"ב די"ט (יח.) מדלין בדלי טמא והוא טהור וכ"כ בהגהות פכ"ג מהלכות שבת ונראה מדבריהם דהא דקתני דלי לאו דוקא אלא ה"ה לכל כלי כל שממלא אותו דלא מיחזי אלא כמאן דבעי למישקל מיא והכי איתא בהדיא בירושלמי פ"ב דביצה דגרסינן התם תני רבי הושעיא ממלא אדם כלי טמא מן הבור ומערים עליו ומטבילו תני נפל דליו לתוך הבור מערים עליהם ומטבילן: **כתב** המרדכי בפ"ב דביצה מי שנשכח ולא הטביל כלי מע"ש או מערב י"ט יתן הכלי לא"י במתנ' ויחזור וישאלנו ממנו וה"ל כשואל מן הא"י דא"צ טבילה:

ומותר

במדינות אלו להקל כדעת הרי"ף ודעימיה: **ומ"ש** רבינו לומר כך וכך יש לך בידי וכו' אתרוייהו קאי אסכום מדה ואסכום מנין אלא דצריך לבאר דבסכום מנין פירושו שיאמר לו יש לך בידי י' אגוזים תן לי עוד י' אגוזים ויהיה לך בידי כ' אגוזים אבל בסכום מדה א"א לומר יש לך בידי מדה פלונית תן לי עוד מדה פלונית ויהיה לך בידי כך וכך מדה פלונית דא"כ תיפוק ליה בלא סכום מדה אסור לומר תן לי מדה פלונית אלא צריך לפרש כבה"ג דאומר לו יש לך בידי מלא כלי זה שמילאת לי מלא לי עוד כלי זה ויהיה לך בידי מלא שני כלים זהו סכום מדה ואסור אלא יאמר לו מלא לי כלי זה: **המביא** כדי יין וכו' רפ"ד דמסכת י"ט ולגבי י"ט תנן וסובר רבינו דבדין זה שוין שבת וי"ט אבל התוס' לשם כתבו לחלק בין י"ט לשבת ומביאו ב"י ובש"ע הביא שני הדעות וז"ל רש"י לא יביאם בסל ובקופה לתת ג' וד' בתוך הקופה ויבאם משום שנראה כמעשה דחול לשאת משאות אבל מביא על כתפו אחת או ב' דמוכח דלצורך י"ט או לפניו בידו עכ"ל: **מדיחין** כלים בשבת לצורך היום וכו' ברייתא בפרק כל כתבי אבל אסור להטביל וכו' משנה בפ"ב די"ט והא דכתב רבינו אבל אסור להטביל וכו' ולא אמר אסור להטביל וכו' הוא כדי להורות דהא דאסור להטביל אפי' לצורך שבת אסור דלא תימה דדוקא שלא לצורך שבת אבל לצורך שבת שרי להטביל דמ"ש הדחה דטבילת כלים משאר הדחת כלים דמותר לצורך שבת ולא חיישינן להני גזירות דחשו רבנן לגבי טבילה להכי אמר רבינו אבל אסור להטביל וכו' לקשר דין זה עם הקודם כלומר אף ע"ג דהדחת כלים בשבת שרי לצורך שבת אבל טבילת כלים אסור אפי' לצורך שבת דדוקא בטבילה במקוה שעל הרוב היא עומדת חוץ לבית איכא למיחש שמא יעבירנו ארבע אמות בר"ה משא"כ בהדחת כלי אכילה ושתייה שעל הרוב היא בתוך הבית ולמ"ד משום סחיטה בכלי אכילה ושתיה ליכא משום סחיטה ולמ"ד משום שמא ישהה פשיטא דליכא הכא הך חששא ולרבא דאמר משום דנראה כמתקן כלי היינו דוקא גבי טבילה דהאיסור הוא בגוף הכלי מיחזי כמתקן אבל הדחת כלים מדברים המאוסים

אינו

דרכי משה

בסמוך אמר להקל להזכיר שם מדה) : (ג) ול"נ דמדינא אסור כי יש לחוש לדברי האחרונים הרא"ש והרשב"א והמרדכי וה"מ דחק לפרש דעת הרמב"ם לאסור כדי להעמידה כהלכתא ואיך נוציא הדבר ממשמעו לדחות דבריהן ולכן אסור לטבול כלים בשבת וי"ט :

ול"נ

פרישה

למשקל וכמו שבמשקל המשקל נשאר אצל המוכר ואין הלוקח לוקח אלא דבר הנשקל כן מה שאסר דבר שבמד' ג"כ ר"ל שהמדה נשאר אצל המוכר והלוקח מערה דבר הנמדד לתוך כליו ומוליכו לביתו וזהו לוקח הוא שאסר ומסיים אח"כ אלא כיצד הוא עושה אומר לחנוני מלא לי כלי זה ר"ל הכלי שמביא הלוקח עמו מביתו אומר למוכר למלאותו וזהו דווקא מותר ואפי' בכלי המיוחד למדה ובלבד שלא יזכיר לו שם מדה לומר מלא לי מידה זו שלי· והשתא א"ש נמי הא דחזר לכתוב וסוף שלא יזכיר לו שם מידה דאם לא תפרשנו כן אלא ר"ל במה שאסר ברישא ליקח במדה ובמשקל ר"ל שלא יזכיר שם מדה קשה למה חזר לכותבו בסיפא וק"ל· וא"כ קשה מנא ליה להרמב"ם תלתא חילוקים הנ"ל וע"כ צ"ל דגירסתו היה כגירסת הרי"ף הנ"ל שגרס וכתב ז"ל מאי אבל לא במדה אמר רבא שלא יזכיר לו שם מדה אבל כלי העומד למדה לא ימלא ור"ל ת"ק דאמר אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה אבל לא במדה ר"ל דאם הלוקח מביא כלי עמו ואומר למוכר מלא לי כלי זה זהו מותר יהיה כלי של לוקח מה שיהיה אפילו מיוחד למדה רק שלא יאמר לו מלא לי מדה זו וזהו שאמר אבל לא במדה ומפרשה רבא שלא יזכיר לו שם מדה אפילו בכלי של לוקח· ומסיים רבא ואומר אבל כלי העומד למדה לא ימלאנו ר"ל המוכר לא ימלאנו בכלי שבידו העומד למדה את כלי של לוקח· וכאלו אמר אבל בכלי בבי"ת וק"ל· והם המה הג' חילוקים שכתב הרמב"ם הנ"ל כי ידוע שהרמב"ם בשיטת הרי"ף רבו רוב דבריו אמורים ויתיישב נמי השתא שפיר ל' הרמב"ם דשבת סימן י"ג במ"ש שם ז"ל וכשם שאסור לשקול כך אסור למנות ולמדוד בין ביד בין בכלי מידה בין בחבל עכ"ל· הרי שגם לשם לא כתב איסור דידיה אלא דומיא דמשקל ומדידת חבל שהמשקל והחבל נשארים ביד המוכר ואע"ג דאסר שם גם למנות איסור למנות שאני וכאילו מזכיר שם מדה דמי וק"ל· ותמה אני על הב"י מאמר שחילוק זה מוכרח לומר בדברי הרמב"ם וכמו שדייק הר"ן מדברי הרמב"ם וכמ"ש וב"י בעצמו מודה בחילוק זה כמו שמוכח מסוף דבריו וגם הכלבו אוסר יותר אפילו להלך במדה של מוכר לתוך ביתו ואינו מתיר אלא כלי של לוקח דוקא למלאותו ולהוליכה לביתו למה טרח לייסב דברי הרמב"ם בע"א וכתב שהרמב"ם אינו אוסר אלא במדידת הקרקע מיהו לבסוף גם הב"י רמז יישוב הר"ן ומהרי"א הנ"ל במ"ש ז"ל או בשופך המדה לתוך כלי אחר כו' ע"ש והנה בהיות שבהרמב"ם מוכרח לחלק כן והדין דין אמת בודאי פשוט דלזה כיון ג"כ הרי"ף אף שהר"ן תמה מתמילה עליה ה"ט משום דלפי הנראה אין משמעות לשון הרי"ף כן· אבל כדי ליישבו שלא יהא פסקו דהרי"ף נגד סוגית הגמרא ע"כ צ"ל דכוונתו כמ"ש הרמב"ם ומה שמסיק וכתב הר"ן ז"ל וכ"ל דכי פרינן כו' אלעיל קאי וכ"כ לייסב תמיהתו על הרי"ף הנ"ל וכמ"ש מהרי"א הנ"ל ומה שהקשה הב"י וכתב ז"ל ותמהני לפי' זה כשכתב הרי"ף אבל כלי העומד למדה לא ימלאנו היינו בשופך לתוך כליו של לוקח דוקא ופלוגתא דרב יודא ורבא באוקימתא דמתניתין דהיינו כשנוטל מדה של מוכר ומוליכה לביתו אי שרי

בכלי

דרישה

חוזר אדלעיל אעיקר ישוב דברי הרמב"ם. ואע"פ שפשט הזה הוא רחוק מאוד מ"מ כיון שגם פשט הראשון בהבנת ל' מהרי"א הוא רחוק מכח כל הקושיות שהקשה עליו הב"י שכל הב"י דוחקים הללו ואמר ואין לומר שכוונת מהרי"א כן כמ"ש באחרונה ודחה זה דא"כ לא ה"ל לרבי' לכתוב כתב הרמב"ם אלא והרמב"ם כתב בל' פלוגתא· שם הביא ב"י תשובת הרא"ש כלל כ"ב שכתב ז"ל מה שנוהגין במקומך שמודדין יין בשבת וכותבין מע"ש שפלוני הניח כך וכך מעות ופלוני כך וכך למחר כשמודדין היין לוקח בעל היין מהם ועושה נקבי' כמנין המדות שמוליך· דע כי מנהג רע הוא מדא המדידה כדתנן אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה אבל לא במדה ומפ' ש בגמרא מאי אבל לא במדה. אבל לא בכלי המיוחד למדה כו' תימא איך הביא דברי רב יודא דלא כהלכה שהרי הוא פסק בפסקא כרבא דאינו אוסר אלא בכלי המיוחד למדה וצריכין לומר רבינו בבחרותו כתב התשובה ואז הוה ס"ל כהרי"ף והרמב"ם הנ"ל דפסקו כרב יודא ובפסקים דאחרונה נינהו חזר בו ופסק כרבא וכן מצינו הרבה פעמים שפסקיו סותרין למ"ש בתשובותיו· ומה שעשה נקבים כמנין המדות ר"ל באותו כתב שהיה נרשם שם פלוני ופלוני רשם בצד שם כל פלוני מנין המדות אשר לקח וצריך עיון למה לא כתב שעשיית הנקבים ג"כ הוא איסור ואפשר דבנקב כי האי שאין בו ממש ויש בו משום עונג שבת והפסד ממון לא הקפידו לאוסרו וגדול מזה התירו לפתוח מגופת חבית ולשבר הדלתות ליקח מהן שאוכל וכמ"ש לעיל סימן שי"ד ע"ש ומ"ש ב"י אח"כ שם ז"ל וגירסת רש"י ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח· כ"ל דע"ם הוא וצ"ל שלא יזכיר לו סכום מדה ודו"ק· ומ"ש אח"כ ולכך יש ליזהר בשניהן בגמרא הכל קאי אכלי של מוכר שמוליכין מליאין לביתו אבל דעת הרא"ש בהבנת הרי"ף ודאי אינו כן אלא כמ"ש לעיל וע"פ פירושו בדברי הרי"ף פי' כמו לדברי הרמב"ם וע"ד שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה וכמו שפירשו הרי"ף כן פירשו רבינו ורבי ירוחם וכמ"ש לעיל ודו"ק :

כתב

חדושי הגהות

שכג א כתב מהרל"ח זהו כגירסת רש"י ופירושו (כמ"ש הב"י) ור"ל דכל שם מדה אסור ולא הוי פירושו כמו פי' של סכום מנין דאינו אסור אלא כשאומר יש לך בידי כך וכך תן לי כך וכך ויהיה לך בידי כך וכך אבל סכום מדה אפילו אינו אומר אלא תן לי קב אחד אסור דכל שם מדה אסור ורבינו לא היה צריך לכותבו כי כבר כתב דכל שם מדה אסור להזכיר אלא כיון שכתב הברייתא כתב כל מה דתני בברייתא : ב ובהל' י"ט סימן תק"י כתב רבינו באיזה ענין ר"ל שא"א לשנות (מהרל"ח) :

ברש"י

אינו אלא כמסיר ממנו גרף של רעי ואין זה מתקן כלי וכ"כ ה"ר ירוחם דמטעם זה יכול להדיח הכוס ששתה ממנו הא"י יין ומביאו ב"י בסי' זה : **ומותר** לשפשף וכו' ברייתא בפ' במה טומנין ופרש"י דאע"ג דגריר דבר שאין מתכוין מותר כר"ש אבל בגרתקון פסיק רישיה הוא דודאי הוא גורר בכסף שהוא רך :

שכד אין כוברין וכו' משנה בפרק תולין (דף ק"מ) : ולא ימדוד שעורים וכו' בס"פ אין צדין אדבריה רב חסדא לרב עוקבא ודרש לא ימדוד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו בי"ט אבל קודר הוא קב או קביים ונותן לפני בהמתו ואינו חושש ואיכא למידק לפרש"י ניחא הא דקאמר ואינו חושש דאף עפ"י שנוקב בקב עצמו או בקביים עצמן בכרי וסד"א דכיון שלוקח השעורי' במדה חשבינן ליה כמודד קמ"ל דאינו חושש כיון שממלאה שלא כדרך מדידה לתת בידו לתוך המדה אבל לפי' האלפסי דמשער באומד הדעת אבל לא ימדוד כלל ופי' קודר הוא מלשון מקדרים בהרים שפי' שמודד בחבל התחום ומשער לפי אומד דעתו אמאי אצטריך לומר ואינו חושש הא פשיטא היא דליכא הכא שום חששא דאיסורא וי"ל דהאי משער בדעתו הכי פירושו דאם רוצה ליתן לפני בהמתו קב או קביים לא ימדוד בקב ובקביים אלא נותן לפי אומד דעתו ומשער שמה שהוא נותן לפני בהמתו שהוא קב או קביים פחות קצת או יותר ואשמועינן דאף על פי דמשער בדעתו שזה שהוא נותן לפני בהמתו הוא קב או קביים אפ"ה אינו חושש דליהוי חשוב כמודד ומותר והכי נקטינן לחומרא כהאי פירושא :

אין גובלין המורסן וכו' סתם משנה סוף פרק מי שהחשיך נותנין מים למורסן אבל לא גובלין ובברייתא שנויה במחלוקת דר"י ב"ר יהודה הוא דקאמר נותנין אבל רבי פליג ואמר נותנין מים למורסן דבנתינת המים מיד הוה גיבולו ומתחיי' ושוב לא מהני שינוי ופסקו הרי"ף והרא"ש כר"י בר יהודה וכסתם משנה זו וכדלעיל בסי' שכ"א גבי קמח של קליות : **ומ"ש** ומעביר במקל וכו' שם בעובדא דלוי אמרינן גובלין מורסן וה"מ דמשני שתי וערב ופרש"י מוליך המקל פעם אחת שתי ופעם אחת ערב ופריך והא לא מערב שפיר א"ר יהודה מנערו לכלי אחר כך גירסת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם מנערו לכלי אחר וכ"כ ה"ר ירוחם וכך הם דברי רבינו מיהו באלפסי וברמב"ם פכ"א משמע דיכול להוליך המקל אפי' כמה פעמים שתי וערב ואינו חושש כיון שאינו ממרס בידו ולא מסבב התרווד שלא יהא נראה כלש והכי מסתברא : **ומ"ש** ובעל התרומות אוסר ליתן בו מים וכו' טעמו דפסק כרבי דקי"ל הלכה כרבי מחבירו וכבר נתבאר זה בסי' שכ"א

ודע

להטביל כלי חדש או להטביל מטומאתו (ג) ומותר לשפשף הכלים בכל דבר כדי לצחצחן דכיון שאינו מכוין אלא לצחצחן מותר חוץ מכלי כסף בגרתקון שאסור לשפשפו בהם והוא מין עפר המתקש' בחבית של עץ משמרי היין מפני שהוא עיקר תקונו והוא גורר אותה וחייב משום ממחק :

שכד (א) **אין** כוברין את התבן בכברה כדי שיפול המוץ לארץ ולא יניחנו במקום גבוה כדי שירד המוץ אבל נוטל בכברה ונותן לתוך האבוס אע"פ שהמוץ נופל מאליו שרי כיון שאינו מכוין לא ימדוד שעורים ויתן לפני בהמתו אבל נוקב הוא בכרי בקב עצמו וממלא הכלי שלא כדרך המדידה לרש"י ולפי' ר"י דוקא משער לפי אומד דעתו אבל לא ימודד כלל : (ב) אין גובלים המורסן לפני הבהמה אבל נותנין בו מים ומעביר בו במקל פעם אחת שתי ופעם א' ערב ומערב מכלי אל כלי כדי שיתערב (ג) ואפי' כור או כוריים יכול ליתן לפני בהמה אחת ובעל התרומה אוסר ליתן בו מים דנתינתו הוא גיבולו ולא שרי אלא להוליך בו המקל שתי וערב אחר שנתן המים מע"ש וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה

ומותר לשפשף הכלים בכל דבר חוץ מכלי כסף וכו' ברייתא בפרק במה טומנין (כ׳) ודייק התם הא בנתר וחול מותר ואוקימ' כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר ופירש"י דאף על גב דנתר וחול זמנין דגריר כיון דלא מתכוין שרי אבל גרתקון ודאי גריד לכלי כסף שהוא רך וה"ל ממחק וכיון דפסיק רישי' הוא מודה ביה ר"ש ומשמע דשאר כלים חופפין אותם בכל דבר וכ"כ בסמ"ג וכתב ר"י בחי"ג דהא דשרי בנתר וחול לחוף בשייחד מקום מבע"י לנתר וחול היא שאל"כ אסור לטלטלה ודבר פשוט הוא . וכתוב במרדכי בשם ספר המצות דנראה שאסור לחוף כלי כסף במלח בשבת לפי שהמלח נמחק כשחופף בחוזקה עכ"ל וכ"ל דכלי כסף ל"ד דשאר כלים נמי אסור לחוף אותם במלח דבכולהו שייך האי טעמא ומיהו בתוספ' דביצה בפ"ד תני אין מדיחין את הכלים בנתר בי"ט אבל מדיחין אותם במלח ובמורסן בשבת ואצ"ל בי"ט ע"כ ושמא י"ל דמדיח לחוד וחופף לחוד דחופף הוי כמרסק שלג וברד דאסור ומדיח הוי כנותן שלג וברד לתוך הכוס דשרי ומאי דקתני אין מדיחין כלים בנתר אתיא כר"י דאמר דבר שאין מתכוין אסור דאילו לר"ש מותר לחוף הכלים בנתר כמו שמפורש בפרק במה טומנין : כתב ר"י בח"ח כוס ששתה בו הא"י כתב הרא"ש בתשובה דמותר להדיחו ולא דמי לטבילה דהתם האיסור בגוף הכלי מיחזי כמתקן והכא גוף הכלי היתר והיין אוסרו וכשמדיח אינו מתקנו אלא כמסיר ממנו גרף של רעי עכ"ל :

שכד אין כוברין את התבן בכברה וכו' משנה בפרק תולין (קמ :) : **לא** ימדוד שעורים ויתן לפני בהמתו וכו' בס"פ אין צדין (כט .) אדברי' רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש לא ימדוד שעורי' ויתן לפני בהמתו אבל א קודר ופירש"י קודר שנוקב בכרי במדה והיא מתמלאת מאליה אבל לתת בידיו לתוך המדה לא אבל הרי"ף פי' קודר משער באומד דעתו וכ"כ הרמב"ם בפ"ד מהל' י"ט : **אין** גובלין המורסן לפני הבהמה אבל נותנין בו מים וכו' בפרק מי שהחשיך (קנה :) תנן נותנין מים למורסן אבל לא גובלין ואוקימנא לה בגמרא כר"י ב"ר יהודה דאילו לרבי אסור ליתן מים ע"ג מורסן וכתב הרי"ף והרא"ש דהלכה כר"י בר"י כיון דסתם לן תנא כוותיה וכ"פ הרמב"ם בפכ"א וכתב ה"ה בספ"ח שהטעם מפני שהמורסן אינו בר גיבול ולכך אפילו יגבול לא יהא בו חיוב אלא איסור מדבריהם ומתוך כך הותר נתינת מים מדבריהם עד כ"ל וזה ע"פ דעת הרי"ף ורש"י שפירש בפרק המביא כדי יין (לב :) דהא דאמרינן וקיטמא שרי היינו לומר שהאפר אינו בר גיבול ולפיכך מותר לגובלו ביום טוב וכ"כ הרמב"ם בספ"ח וז"ל ואין גיבול באפר ולא בחול הגס ולא במורסן ולא בכיוצא בהם אבל התוספות כתבו בפרק קמא דשבת (יח :) ובפרק המביא כדי יין (שם) לאדרב' מידי דלאו בר גיבול הוא חייב טפי וכן דעת הראב"ד שהשיג על הרמב"ם בספ"ח וז"ל כמדומה אני שטעה בזה שהוא סבור שאם נתן בהן מים וגבלן שאינו חייב משום לישה וזהו שיבוש גדול שלא אמרו אפר לאו בר גיבול הוא אלא שאינו מחוסר גיבול ובנתינת מים לבדה חייב עכ"ל וכתב ה"ה עליו וכדעתו דעת האחרונים ואף על פי שלא הזכירו התוספות והראב"ד אלא אפר נראה דה"ה למורסן דהא בהדיא אמרו בפרק מי שהחשיך (שם) דמורסן לאו בר גיבול הוא כדרך שאמרו באפר וכיון דלפי דבריהם גיבול מורסן מיתסר מדאורייתא טעמא דר"י בר"י דשרי ליתן מים ע"ג מורסן לאו מטעמא שכתב הרב המגיד הוא אלא משום דכיון דבנתינת מים לא מחייב לר"י בר"י אע"פ שחכמים גזרו עליו כדמשמע מדקתני בפרק מי שהחשיך ר"י בר"י אומר אינו חייב עד שיגבל דאלמא חיובא ליכא אבל איסורא מיהא איכא ה"מ בקמח שאין בו צורך היום להאכיל לחיה ועוף לא גזר ומיהו בעיקר דינא פליג סמ"ג שהוא פוסק הלכה כרבי דאסר ליתן מים למורסן משום דסתם מתני' בפ"ק (שם) כוותיה והא דשרי בפרק מי שהחשיך להוליך המקל שתי וערב דוקא כשנתן מים מע"ש וכן כתוב בסמ"ק וכן כתב בעל התרומה והזכירו רבינו בסמוך : ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (א) :

ומ"ש רבינו ומעביר בו במקל וכו' בפרק מי שהחשיך (קנו :) לוי בריה דר"ה בר חייא אשכחי' לגבלא דבי נשיה דגביל וספי בטש ביה אתא אבוה אשכחיה א"ל הכי אמר אבוה דאמך משמיה דרב גובלין וה"מ הוא דמשני היכי משני אמר רב יימר בר שלמיה משמיה דאביי שתי וערב והא לא מערב שפיר אמר רב יהודה מנערו לכלי ב אחר ופירש"י שתי וערב . פעם אח' מוליך המקל שתי ופעם אחר ערב נראה מדבריו שאינו רשאי להוליך המקל יותר מפעם אחת שתי ופעם אחת ערב אבל הרי"ף פי' כלומר מוליך התרווד שתי וערב ואינו חושש כיון שאינו ממרס בידו ולא מסבב התרווד וכ"כ הרמב"ם בפכ"א נראה מדבריהם דאפילו כמה פעמים מוליך התרווד שתי וערב ואינו חושש כיון שאינו ממרס בידו ולא מסבב אותו : **ומ"ש** ואפילו כוריים יכולין ליתן לפני בהמה אחת שם אמר רב מנשיא חד קמי חד תרי קמי תרי ש"ד תלתא קמי תרי אסור רב יוסף אמר אפי' קביים עולא אמר ג אפי' כור ואפילו כוריים ופסקו הרי"ף והרא"ש כעולא דאמר אפילו כור ואפי' כוריים וכ"פ הרמב"ם בפכ"א ופירש"י חד' מדה שרגילין לתת לפניה בשבת וכן תרתי קמי תרתי האוכלות באבוס אחת אבל תלתי קמי תרתי הואיל ובחול לא יהיב להו כי האי הוי טרחא דלא צריך וכ"ש תרתי קמי חדא אבל הר"ן פירש דלענין מנערו מכלי לכלי קאמר דמדה א' שרגילין לתת לפני בהמה מותר לערות ולנער בשבת וכן תרתי קמי תרתי האוכלו' באבוס א' אבל ג' קמי ב' הואיל ובחול לא יהיב להו כה"ג לא ואסיקנא אפי' כור ואפי' כוריים עכ"ל והרמב"ם כ' בפכ"א וז"ל ומותר לערב המורסן בדרך זו בכלי א' ומחלק אותו בכלים הרבה ונותן לפני כל בהמה ובהמה ומערב

דרכי משה

שכד (א) ול"נ מאחר שכתבתי לעיל סימן שכ"א פסק מהרא"י כדעת בעה"ת לענין שום וחרדל ה"ה דקי"ל ג"כ כדברי בעה"ת דחד טעמא הוא דדעת המתירים דכל מידי דלאו בר גיבול לא אמרי' ביה נתינת מים זהו גיבולו כמ"ש המ"מ פ"ה ולדעת האוסרים אמרינן דהוי גיבולו והוא אסור כתב המ"מ פ"ח שכן דעת האחרונים ומאחר שפסק לעיל

פרישה

בכלי העומד למדה דוקא או אפילו בכלי המיוחד למדה לא נזכר בדברי הרי"ף כלל כו' נלע"ד דזה אינו קושיא דהרי"ף בהלכותיו לא הביא סוגיא דגמרא רק מה שהוא פסק הלכה ובכלל מ"ש ובלבד שלא יזכיר לו שם מדה הוא דזולת זה הכל מותר כשממלא כליו דלוקח ומביאו לביתו וכמ"ש ב"י עצמו . ואף שהב"י חזר להקשות ע"ז דא"כ הל"ל אבל לא ימלאנו אפילו עומד למדה נראה דלאו דקדוק הוא וסיא היא . ובאשר כתבתי נתיישבו עוד שני קושיות גדולות האחד מאי דסיכה הרי"ף דברי רבא האמורין בגמרא בתרתי שבגמרא אמר בשם רבא דאפילו כלי המיוחד למדה ימלאנו ורי"ף כתב בשם רבא דאפילו כלי העומדת למדה ימלאנו והיא תמיהת הר"ן וגם הרא"ש רמזה במ"ש שהרי"ף לא הביא דברי רבא כמ"ש בגמרא השנית אף א"ת שגירסת הרי"ף שלפנינו היא עיקר דבמדה העומדת למדוד ס"ל דימלאנו מ"מ קשה כיון דרבא פי' דמ"ש ת"ק אבל לא במדה דר"ל שלא יזכיר שם מדה ממילא נשמע דאפילו במדה המיוחד למדה ימלאנו וא"כ קשה למה אמר כלי העומד למדה ימלאנו אלא ודאי צ"ל כמ"ש הר"ן ומהרי"א הנ"ל דמ"ש ובלבד שלא יזכיר שם מדה ממילא נשמע דכשאינו מזכיר שם מדה אפילו כלי המיוחד למדה של לוקח מותר להוליכו לביתו ומ"ש הרי"ף אבל כלי העומד למדה לא ימלאנו קאי אכלי של מוכר כשירצה לערות מתוכה לכלי של לוקח וזה אסור אפילו בכלי העומד למדה . א"כ ה"ק כלי העומד למדה של לוקח לא ימלאנו המוכר והשתא א"ש מ"ש העומד למדה דכל כלי של לוקח עומדים למדה מקרי דמודדים לתוכו וק"ל והשתא א"ש נמי מה שסיים הר"ן ומהרי"א בלשונם וכתבו ז"ל אבל למדוד בכלי המיוחד למדה ולשפוך כו' דק' דמתחיל בכלי העומד למדה וסיים בכלי המיוחד . אלא ודאי מ"ש העומד למדה ר"ל למלאות בכלי של מוכר המיוחדת למדה לתוך כלי של לוקח העומד למדה וק"ל . והשתא א"ש נמי דא"כ לומר דהרי"ף היה לו גירסא אחרת בגמ' דלפ"ז תפס הרי"ף לישנא דרבא דהוא בתרא וגם הוא ל"ק לו יותר מדרב יודא . דדברי הרי"ף ורבא כל' רב יודא בשניהן וגם ר"ל בשכוס מידה פשיטא דאסור ולא הוצרך לכותבו וכמ"ש התו' שם ס"פ על רש"י ע"ש : ומ"ש ב"י עוד שם תמיהת הרא"ש על הרי"ף ז"ל ותמהני למה האריך לפרש משנה זו מאי שייך טבילת כלים האידנא יש ליישב ולומר דכוונת הרי"ף הוא ללמד שטבילת כלים חדשים מותר בשבת דהמשנה אינו אוסר אלא טבילת כלים טמאים וק"ל :

(ג) **ומותר** לשפשף הכלים בכל דבר כו' חוץ מכלי כסף בגרתקון בפרק במה טומנין ופירש"י שם אע"ג דנתר וחול זמנין דגריר כיון דלא מתכוין שרי אבל גרתקון ודאי גריר לכלי כסף שהוא רך וה"ל ממחק כיון דפסיק רישיה הוא מודה ביה ר"ש :

סי' **שכד** (א) **אין** כוברין את התבן בפרק תולין דף ק"מ ופירש"י תבן הוא שעושין מן הקש מחתך אותו במוריגין . ועושה כל זנב השבולת תבן . עוד פי' מוץ הוא מזנב השבולת העליון ואינו ראוי למאכל וכוברין אותה בכברה כדי שיפול המוץ . ומש"כ כיון שאינו מכוון ז"ל רש"י בגמרא ואע"פ שהמוץ נופל מאליו כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר :

(ב) **אין** גובלין המורסן לפני הבהמה . אבל נותנים בו מים כתב הב"י שכתב הרב המגיד בספ"ח שהטעם מפני שהמורסן אינו בר גיבול . ולכך אפילו גובל לא יהא בו חיוב אלא איסור מדבריהם ומתוך כך הותר נתינת מים מדבריהם עכ"ל . וזהו על פי דעת הרי"ף ורש"י שפירש הא דאמרינן וקיטמא שרי היינו לומר שהאפר אינו בר גיבול ולפיכך מותר לגובלו בי"ט . אבל לדעת התו' והראב"ד דאדרבה מידי דלאו בר גיבול הוא חייב טפי הוי הטעם כיון דבנתינת מים לא מחייב לרבי יוסי בר יודא אע"פ שחכמים גזרו עליו . ה"מ בקמח שאין בו לצורך היום אבל במורסן שיש בו צורך היום להאכיל לחיה ועוף לא גזור ע"כ . ועיין מ"ש לעיל בסימן שכ"א בפלוגתת בעל התרומות עם הפוסקים שנתתי טעם לדבריהן ובעל התרומות אוסר ליתן בו מים וכו' והטעם שפוסק כרבי דאמר נתינת מים זהו גיבולו :

(ג) **ואפילו** כור או כוריים כו' פי' שאין דרכם לאכול כ"כ ולא אסרינן משום טירחא יתירא אבל אסור לפספס בגמרא פרק מי שהחשיך איתא לפספס ע"ש בפירש"י שפיר' שכן דרך שמפזרין לבהמה העשבים ויפה לה לאוכלן כשהן דקים מתממין ואיכא מריס' בריש כ"כ וקלס בהן וכן באשר"י ורי"ף וכן בכל הגמרות ראיתי לפספס ולא כתב שם לפספס בה' את

חידושי הגהות

שכד א ברש"י שלפגינו איתא בזה הל' אבל קודר הוא בקב עצמו נוקב בכרי וממלאו שלא כדרך מדה לתת בידו ולתוכו : ב מלת אחר בגמרא שלפנינו ליתא : ג מלת אפילו בגמ' ליתא

ראשונה: קשין של שבולים שקושרין בב' או ג' מקומות מותר להתירם (ב) כדי שתאכל מהן הבהמה אבל אסור לשפשף בהן הידים כדרך שעושין באוכלי בהמה כדי שיהו נוחין לאוכלן דשוויה אוכל בדבר שאינו אוכל שרי לעשותו אוכל אבל מטרח באוכלא בדבר שהוא ראוי להאכילה לא טרחי ביה להכשירו ולתקנו יותר: עצים שקצצן מן הדקל ויש מאכילין אותן לבהמה בעודן לחין מתירין ומשפשפין בהן להאכילן לבהמה שאינן ראוין לה בלא שפשוף ונמצא

ומערב בכלי אחד אפי' כור ואפילו כורייס עכ"ל וזה ע"ד פי' הר"ן אלא שהרמב"ם אינו מתיר לגבל יותר מהצריך לבהמות שיש לו ומדברי הר"ן נראה שהוא מתיר לגבל יותר ממה שהן צריכות ואין ספק שדברי הרמב"ם נראין מפני שאע"פ שאינו מגבל אלא בשינוי מ"מ טרחא דלא צריך אמאי נשרי ליה אלא שלפ"ז קשה הא דקאמר ג' קמי תרי אסור ואתא רב יוסף ואיפליג ושרי ואפילו קביים ועולא שרי אפילו כורייס ואם איתא דעולא נמי לא שרי לגבל יותר מהצריך לבהמותיו הא רב מנשיא לא אסר אלא ג' קמי תרי אבל תלתא קמי תלתא שפיר דמי ואפשר דאפי' כורייס נמי שרי כל שהוא צריך לבהמותיו ומאי אתא לאשמועינן עולא ואפשר שהיה גורס הרמב"ם תלתא קמי ג' אסור והשתא אתי שפיר דאיפלוג עליה עולא ושרי לגבל יחד כור או כורייס:

כתב הר"ן בפ' מי שהחשיך שנראה מדברי הרמב"ן דהא דשרינן לגבל מורסן ע"י שינוי דוקא לתורי אבל לתרנגולים בכל גוונא אסור והוא ז"ל כתב על זה ולא ידעתי מנין לו אי משום דתנן במתניתין אבל לא גובלין הכא בגיבול גמור עסקינן ומכיון שמצינו בגמרא דלשוורים שרי ע"י שינוי למה לא נלמוד ממנה לתרנגולין דא ודא אחת הוא וכן דעת הרמב"ם בפכ"א:

קשים של שבלים שקושרין בב' או ג' מקומות מותר להתירן וכו' בפרק מי שהחשיך (קנה·) תנן מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה ומפספסין את הכיפין אבל לא את הזירין ופירש"י פקיעי עמיר. קשין של שבלים שאגדן מתירין אותן שיהו נוחים לבהמה לאוכלן: מפספסין· שכן דרך שמפזרין לבהמה העשבים ויפים לה לאוכלם שכשהן דחוקין מתחממין ואינה מריחה ריחם כל כך וקלה בהם: ובגמרא (שם) אמר רב הונא הן הן פקיעין הן הן כיפין פקיעין תרי כיפין תלתא זירין דארזא וה"ק מתירין פקיעי עמיר ומפספסין וה"ה לכיפין אבל לא את הזירין לא לפספס ולא להתיר אמר רב חסדא מ"ט דרב הונא קסבר למיטרח באוכל' טרחינן לשווי אוכלא לא משוינן ופירש"י הן הן פקיעין הן הן כיפין· כולם קשין של שבלים הם מיהו פקיעין שאינם קשורים אלא בב' ראשין כיפין קשרין ג': זירין דארזא· ענפים לחים של ארז שמזרדין אותם ובעודם לחים ראוים לבהמה ורוב בני אדם מניחים אותם לעצים: רב יהודה אמר הן הן פקיעין הן הן זירין פקיעין תרי זירין תלת כיפין דארזא וה"ק מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה אבל פספוסי לא וכיפין פספוסי נמי מפספסים אבל לא את הזירין לפספסי אלא להתיר אמר רבא מ"ט דרב יהודה קסבר שוויי אוכלא משוינן מטרחא באוכל לא טרחינן ופירש"י הן הן פקיעין הן הן זירין. שניהם בקשין של שבלים ומה שהתיר בזה התיר בזה ודקתני אבל לא את הזירין אפספוס קאי. וה"ק מתירין פקיעי עמיר. דכ"ז שהוא קשור לאו אוכלא ומתירו לשווי אוכלא. ומשום צער בהמה שרי אבל פספוס לא סגי ליה בהתרה ואיתעביד אוכלא ופספוסים לתענוג בעלמא הוא ומיטרח באוכל בדבר שהוא כבר אוכל בלא תיקון זה לא טרחינן ומפספסין את הכיפין דארזא דבלאו פספוס לא הוי אוכלא אבל לא את הזירין לפספס אלא להתיר ג' אגדיהן בפקיעין דהתרת אגדיהן שווי אוכלא הוא ואיתותב רב הונא וסליק בקשיא וקם לה הלכתא כרב יהודה ובקצת נוסחי הלכות הרי"ף כתוב בסברת רב יהודה אבל לא את הזירין לא לפספס ולא להתיר וכתב הר"ן דטעמא מפני שכיון שקשור בג' מקומות הוי טירחא יתירא ואסור אבל רש"י גורס כמו שכתבתי בתחלה וכן גורס הרא"ש והרמב"ם כתב בפכ"א ומתירין אלומות של עמיר לפני בהמה ומפספס בידו אלומות קטנות אבל לא אלומות גדולות מפני הטורח שבהם וכתב ה"ה שא"א ליישב דבריו לא כאוקימתא דרב הונא ולא כאוקימתא דרב יהודה ול"נ דאפ"ל שהרמב"ם מפרש דלר"ה פקיעין וכיפין תרווייהו אלומות גדולות ניניהו אלא דפקיעין קשורין בב' ראשין וכיפין בג' ראשין וזירין הן אלומות קטנות שדומות לענפי האילן הרכים והיינו דקאמר זירין דארזא וה"ק מתירין פקיעי עמיר ומפספסין וה"ה לכיפין אע"ג דבלא התרה ופספוס לא חזו לאכילה קצת ש"ד למיטרח בהו דלא מיתסר למיטרח אלא במידי דלא חזי לאכילה כלל דוקא לשווי אוכלא לא משוינן וזירין שהן אלומות קטנות כיון דבלא התרה כלל חזי לאכילה גמורה אסור להתירם משום דהוי טרחא שלא לצורך כלל ולפ"ז טעמא דרב חסדא לא קאי אזירין ורב יהודה סבר דפקיעין וזירין תרווייהו אלומות גדולות אלא דפקיעין קשורין בשני ראשים וזירין קשורין בג' וכיפין הן אלומות קטנות כענפי האילן שהם רכין והיינו דקאמר כיפין דארז' וה"ק מתירין פקיעי עמיר שהן אלומות גדולות הקשורות בב' ראשין אבל פספוסי לא משום דכיון דבלא"ה חזו לאכילה מטרח טרחא יתירא באוכל' לא טרחינן דכיון דגדולות ניניהו הוי פספוס דידהו טרחא יתירא וכיפין שהן אלומות קטנות פספוסי נמי מפספסים משום דלית ביה טרחא יתירא אבל לא את הזירין שהן אלומות גדולות לפספוסי [א] ואע"ג דאתי בק"ו מפקיעין שאינם קשורין אלא שני קשרים ואפ"ה אין מפספסין מ"מ איצטריך למיתני דאין מפספסין למידק מיניה אבל מתירין אע"ג דטרחא גדולה היא שהם קשורין ג' קשרים משום דכיון דאם אינו מתירן לא חזי לאכילה מיטרח טרחא יתירא כדי לשווי אוכלא טרחינן וקי"ל כרב יהודה לפיכך סתם וכתב דאלומות קטנות מפספסין דהיינו כיפין אבל אלומות גדולות בין פקיעין בין זירין מתירין ואין מפספסין:

ודע שבספר התרומה סי' ר"ך כתב וז"ל שאם אינו מתערב שפיר ינענע הכלי היטב ויתערבו המים והמורסן היטב עכ"ל משמע דאין לנערו מכלי זה אל כלי אחר אלא מנענע הכלי היטב כדי שיתערב היטב בתוך הכלי הראשון והיה גורס אמר רבי יהודה מנערו בכלי וכ"כ הסמ"ג בדין הלש וכ"כ הסמ"ק והגהת מיימוני והגיר' דידינו בגמרא היא מנערו לכלי וכן הביא הר"ן נראה דטעות נפל בדפוס או צ"ל מנערן בכלי או צריך להגיה מנערו לכלי אחר ובש"ע כתב ב' הדעות ומשמע דיש לנהוג לחומרא כבעל התרומות ומי שנוהג כמותו צריך ליזהר ג"כ שלא לנערו לכלי אחר אלא לנענע היטב בכ"ר· כתב ב"י דמ"ש בגמרא חדא קמי חדא וכו' פי' הר"ן דלענין מנערו מכלי לכלי קאמר ודלא כפרש"י ול"נ דגם רש"י ס"ל כמ"ש הר"ן דמותר ג"כ לנערו חדא קמי חדא ותרי קמי תרי ולאחר הניעור הוא נותן באבוס חדא קמי חדא אלא דרש"י היה צריך לפרש ליסנא דחדא קמא חדא דהוא לומר שהמדה שרגילין לתת לפני בהמה מותר לתת לפניה בשבת חדא קמי חדא ותרי קמי תרי אבל הניעור לא צריך לפרש דנמשך ממילא והר"ן גם הוא כתב כל' פירש"י אלא שהוסיף לבאר גם לענין הניעור ולמסקנא אפי' כור וכורייס מותר לעשות שניהס בשבת לנער ולתת לפני בהמה אחת ופשוט הוא:

קשים של שבלים וכו' משנה שם וכדאוקמתא דרב יהודה דרב הונא דפליג עליה איתותב ולרב יהודה הכי קתני מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה פי' קשין של שבלים מתירין אותם. אבל פספוסי לא פי' לשפשפן בהם הידים וכו' אסור וכיפין דארזא הם ענפים לחים של ארז פספוסי נמי שרי לפספס ולשפשפן והוא מ"ש רבינו עצים שקצצן מן הדקל וכו' מתירין ומשפשפין בהן וכו' אבל לא את הזירין לפספוסי אלא להתיר פי' זירין הם ג"כ קשין של שבלים אלא דפקיעין קשורים בשני מקומות וזירין בג' מקומות ומה שהתיר בזה התיר בזה כך הוא לגיר' רש"י והרא"ש וכמ"ש רבינו אבל הרי"ף גורס אבל לא את הזירין לא לפספס ולא להתיר כך היא הגירסא בספרי הרי"ף שבידינו והביאה ב"י וז"ל הרמב"ם בפכ"א ומתירין אלומות של עמיר לפני בהמה ומפספס בידו אלומות קטנות אבל לא אלומות גדולות מפני הטורח שבהם עכ"ל וכתב ה' המגיד שאי אפשר ליישב דבריו וב"י נדחק לפרש דבריו ע"פ גירסת רש"י והרא"ש ולפע"ד דהרמב"ם גירסתו היא אבל לא את הזירין לא לפספס ולא להתיר כגירסת הרי"ף ומפרש דג' מיני קש של שבלים ניניהו וחלוקים בדיניהם: א' פקיעי עמיר הם אלומות של עמיר לא גדולות ולא קטנות אלא בינונים כמו שרגילין לעשותן ומותר להתירן כלומר להתירן בלבד מותר אבל לא פספס ב' כיפין הן אלומות קטנות מותר ג"כ לפספס בידו ג' זירין הן אלומות גדולות אפי' להתירן אסור מפני הטורח שבהם דמחזי כעובדי דחול וזהו שאמר הרב אבל לא אלומות גדולות מפני הטורח שבהם דלא הזכיר לא התרה ולא פספוס אלא סתם אמר אבל לא אלומות גדולות לאורויי דאפי' להתירן נמי אסור וכדמשמע מדקאמר מפני הטורח שבהם דהלמא דאין לנגוע בהם לתתן לפני הבהמה כלל ולפ"ז הא דקאמר רבא מ"ט דרב יהודה קסבר שווי' אוכלא משוינן מטרח באוכלא לא טרחינן לא קאי אלא אפקיעין דמותר להתירן אבל לא לפספסן אבל לא קאי אזירין דאסור אפי' להתירן ובתשובה שהביא ב"י בס"ס זה על ענין תולעת המשי משמע להדיא שהיה מפרש בזירין שאסור אף להתירן כדפרי'. ומה שפי' רבינו שהפספוס הוא לשפשף בהם הידים וכו' רש"י לא פירש כן אלא כתב דרך שמפזרין לבהמה העשבין יפין לה לאוכלה שכשהן דחוקין מתחממין ואינה מריחה הריח כל כך וקלה בהם עכ"ל ואפשר שלדעת רבינו דדבר זה מותר דכיון דבלא פיזור קלה בהם שווייה אוכלא הוא ואינו אסור אלא לשפשף בהן את הידים וכו' ובערוך פי' לפספס היינו לפרכן כעין פתות לרככן היטב להיות נוחין לאכילה זה אסור

מחתכין

דרכי משה

לעיל להחמיר נראה דגם כאן נקטינן לחומרא: (ב) וכתב בהגהת אלפסי הא דמתירין קשר לפני הבהמה היינו בענין שאין הקשר של קיימא הא לאו הכי אסור:

כתב

דרישה

סי' שכד [א] **כתב** ב"י ז"ל ואע"ג דאתי בק"ו מפקיעין כו' ק"ק דאין קושיא זו תלוי בפי' הרמב"ם יותר מבפירש"י הנ"ל· אלא שב"י אגב שטפיה שכ"כ בביאורין להרמב"ם בחיבור שם בפני עצמו כ"כ גם בחיבור זה בביאור הרמב"ם וק"ל. עוד כתב ב"י ז"ל וכתבו שם הרי"ף והרא"ש תרגמא זעירי בבהמת קדשים כו' עד שאני התם דיו"ט הוא תימה לפי מאי דכתב ב"י דהלכה כמר בריה דרב יוסף דאמר דר"ש פליג אפילו בבריאה א"כ לא איצטריך לאוקמא במסוכנת ולא אוקמה הגמרא כן אלא למר בר אמימר דס"ל דמודה ר"ש בבריאה· וא"כ לק"מ אפסקי הנ"ל. ואי משום דהרי"ף והרא"ש כתבו האי אוקימתא אליבא דר"ש ומוקמי לה דוקא במסוכנת ש"מ דהלכה כמר בר אמימר ואי איכא למשמע מיניה הכי איכא למשמע דר"ש מודה בי"ט בבריא'· מיהו נ"א דא"כ לא הוה מקשה הגמרא מידי מתקלה אמר ברי' דרב יוסף דהוא אמר דינו בשבת ואפשר דבי"ט מודה· ועוד קשה מ"ש בגמרא במסוכנת דברי הכל וכן הביא ב"י לשון הרי"ף והרא"ש מאן ניניהו הדברי הכל הלא מדברי רב יוסף מוקמי לה בודאי אפילו בריא לר"ש· ואי לר"ה לר' יודא בעי למימר קשה דו"א דהא למר בר אמימר לא אתיא כרבי יודא דאי לדידיה פליג במסוכנת לכן נראה דהרי"ף לא ס"ל כפירש"י הנ"ל דפי' במה שאמר מר בר אמימר דמודה ר"ש בבעלי חיים דר"ל בבריאה דמשמע דמר בר רב יוסף אמר פליג היה ר"ש אף בבעלי חיים דאפילו בריאים לגמרי אפ"ה מתיר ר"ש דו"א אלא בעלי חיים דקאמרי לאפוקי מסוכנת וממילא פליג מר בר אמימר ומר בר רב יוסף באם היתה חולה ואינו מסוכן דמר בר אמימר ס"ל דמודה ר"ש ומר בר רב יוסף דס"ל דבחולה נמי פליג ר"ש וכ"כ הר"ן שם פרק אין לדין ע"ש דף רל"ג ריש ע"ב ליישב קושיית הרז"ה שהקשה על הרי"ף דלפי מאי דפסיק הרי"ף בי"ט כרבי יודא א"כ אפילו במסוכנת לא ה"ל להזיזה ממקומה וכתב הר"ן שם ז"ל ואפשר שהרי"ף היה גורס כמ"ש במקצת נוסחאות בגמרא הב"ע במסוכנת ודברי הכל ור"ל דבמסוכנת אפילו רבי יודא מודה דשריא ובבריאה אפילו ר"ש מודה דאסור כי פליגי בחולה מאתמול ומתה בשבת או בי"ט אבל גירסא זו אינה בעיקר נוסחאות עכ"ל הר"ן שם ואף שכתב הר"ן שאינה עיקר בנוסחאות נ"ל דהיינו דוקא בגמרא דקאי שם ליישב דברי מר בר אמימר דלדידי' כיון דקאמר דבבריא אף ר"ש מודה ובבריא ר"ל חולה כמ"ש ודאי פליגי ר"ש ור"י במסוכנת ולית ד"ה דקאמר אבל הרי"ף דלא כתב אלא אליבא דהלכתא ודאי אתי שפיר הד"ה דקאמר ור"ל למר בר רב יוסף ואין להקשות מאי קושיא להגמרא ומנא לה למימר דרבי שמעון מודה בבריא לגמרי י"ל כיון דבעי לאוקמי סתם מתניתין ר"ש ג"כ אליבא דר"י ע"כ צ"ל גם למר בר יוסף דלאו בכל גוונא פליגי וכמו שצריכין לומר דאף דר"י לא ביאר דבריו בהדיא דמודה במסוכנת אלא סמך אסברא דמסתבר לומר דמודה במסוכנת א"כ ממילא ג"כ נאמר לר"ש דודאי מודה בבריא דמסתבר למימר הכי וק"ל· הרי לפניו דלפי מאי דגרסינן ודברי הכל צ"ל דזעירי ס"ל דל"פ לא במסוכן ולא בבריא ואף שבנוסחאות הרי"ף שם לא כתב ודברי הכל מ"מ צ"ל דס"ל כן כדי להצלל מקושיית הרז"ה הנ"ל וגם הרא"ש שכתב בל' הרי"ף כתב שם לדברי הכל וגם רבינו לקמן בהלכות י"ט סימן תקי"ח כתב ג' חלוקים הנ"ל בהדיא דבמסוכן אפילו רבי יודא מודה דשרי' ובבריא אפילו ר"ש מודה דאסור וכ"פ בחולה ע"ש· וא"כ יתיישב ג"כ קושיית ב"י דאף דקי"ל כמר בר רב יוסף יכול להיות דמוקי פלוגתייהו דוקא בחולה· וכמ"ש ומר בר אמימר ס"ל דפליגי דוקא במסוכן ובחולי ר"ש מודה· וא"כ למר בר רב יוסף בשבת דקי"ל כר"ש מותר אפילו בחולה ובי"ט דקי"ל כרבי יודא לכן מוקי להמתני' דוקא במסוכנת ובמסוכנת אפילו רבי יודא מודה וכמ"ש ובמסוכנת ודברי הכל· והא דכתבו הרי"ף והרא"ש ורבינו סתמא בשבת במחתכים את הנבילה· ה"ט משום דסתם נבילה בשבת מסתמא היתה חולה בין השמשות אבל בבריא אפילו ר"ש מודה והשתא נתיישב שני קושיות שהקשה ב"י על רבינו חדא דכתב מדכתב רבינו בהלכות י"ט דמודה ר"ש בבריאה משמע דס"ל כמר בר אמימר וא"כ ה"ל לפרש כאן דבמסוכנת איירי וגם לב"י פליג רבינו עם הרא"ש שהרי כתב דהרי"ף והרא"ש ס"ל הלכה לקולא כמר בר רב יוסף· ועוד הקשה ב"י וכתב דצריך ליתן טעם למה פסק רבינו להחמיר בפלוגתא דמוקלה שהוא דרבנן· ולפי מ"ש ניחא דגם רבינו ס"ל כמר בר רב יוסף להקל וגם הרי"ף והרא"ש מודים דבשבת אינו מותר בבריא כ"א בחולה אף שבגמרא דפרק אין לדין דמוקי לה במסוכנת למר בר אמימר מוקי' הכי מ"מ הלא הרי"ף והרא"ש לא הזכירו מר בר אמימר אלא כתבו האי אוקימתא בשם זעירי וזעירי דמוקי לה בבהמת קדשים היינו לאוקמי מתני' כמר בר רב יוסף וגם בלא"כ משום דמתני' דיקא הכי וכדמסיק וקאמר דיקא נמי. ולדידהו לא צריך לאוקמי מתני' במסוכנת אלא שהרי"ף והרא"ש אליביה דהילכתא דקי"ל בי"ט כרבי יודא כדי שלא תאמר מתני' דקתני דוקא בהמת קדשים הא חולין שריא והיינו כר"ש וא"כ הויא סתמא דלא כרבי יודא בי"ט ומש"ה מוקי לה לסתמא דמתניתין דמיירי במסוכנת ואז אפילו לרבי יודא כן ואתיא סתם משנה כהלכה וק"ל. והשתא א"ש מ"ש בפרק כירה הנ"ל

ז"ל

אסור וכן נראה ממ"ש הר"ר ה' מני"ב : מחתכין הדלועים וכו' משנה סוף
שבת מחתכין את הדלועים לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים
ר' יהודה אומר אם לא היתה נבילה מע"ש אסורה לפי שאינה מן המוכן ופסקו
הפוסקים כת"ק דהיינו ר"ש דלית ליה מוקצה ופירש"י דבדלועין תלושין מע"ש
קאמר אבל בנתלשו בשבת מודה ר"ש
במחובר דס"ל מוקצה כגרוגרות וצמוקים
וא"ת כיון דתלושים הם פשיטא דשרי מע"ש
דקיימי לאדם ולא למאכל בהמה הם
קי"ל מוכן לאדם הוי נמי מוכן לכלבים .
וי"ל דאתא לאשמועינן דבחתוך זה משוי
אותם אוכל דאם לא חתכו לא היו יכולין הכלבים לאוכלם ולפיכך מותר לחתכו
בשבת ולא תימא דבלאו הכי יכולי' הכלבי' לאוכלם וא"כ מטרח באוכל הוא ואסור
קמ"ל וכ"כ הרא"ש לשם : ומ"ש ואת הנבילה לפני הכלבים הקשה הב"י
דבסי' תקי"ח כתב רבינו דאם היתה בריאה אפי' ר"ש מודה דאסור
לטלטלה ובמסוכנת אפי' ר' יהודה מודה דשרי לטלטלה כי פליגי בחולה קלת ואם
כן ה"ל לרבינו לפרש כאן דלא שרי אלא כשהיתה חולה מבע"י וג"ל שסמך על
מ"ש בה' י"ט והא דכתב רבינו בסי' שי"ח דאפי' בהמה בריאה לא הוי מוקצה
לר"ש כיון דלא דחייה בידים היינו לגבי אדם שחלה בשבת אבל לגבי כלבים
הוי מוקצה כשהיתה בריאה מבע"י ונתנבלה בשבת ומיהו לענין הלכה פסק ב"י
כמ"ד דלר"ש אפי' היתה בריאה מותר לטלטלה גם פסק דאסור לחתוך הנבלה
אלא בנבלה הקשה שא"א להם לאכלה בלא חתיכה דומיא דדלועים שהם קשים אבל
אם היתה ראויה להם בלא חתיכה לא דמטרח באוכלא במה שהוא ראוי לא
טרחינן ושכ"כ ה' המגיד דה"א בגמרא ואתמיהין על הפוסקים שלא הביאו
חלוק זה ולפע"ד ליישב דכיון דבדלועין לא שרי אלא בתלושין מבע"י ואצטריך לאשמעי'
דשוויה אוכלא הוא וכדפי' בסמוך א"כ בע"כ דומיא דהכי בנבילה בדשוויה אוכלא
קא מיירי ולא במיטרח אוכלא כדאיתא בגמרא נבלה דומיא דדלועין · ותו נראה
לייסב דעת רבינו במה שסתם דבריו ולא פירש כאן דבנבלה שהיא חולה הוא דשרי
אבל בריאה לא דסמך ג"כ אמאי דקאמרינן נבלה דומיא דדלועין וה"כ כי היכי
דדלועין בתלושין קאמר דדעתיה עילוייהו הכי נמי נבלה בשהיה חולה מבע"י א"כ
מסוכנתא דדעתיה עילוה אבל בריאה אסור לטלטל אף לר"ש לדעת רבינו :
ואין מחתכין השחת וכו' דקדק רבינו וכתב ואין בוי"ו לקשרו עם מ"ש קודם
זה מחתכין את הדלועין וכו' וכאילו אמר מחתכין את הדלועים ואת הנבלה
וכו' משום דשוויה אוכלא הוא דקשין הן אבל אין מחתכין את השחת והחרובין וכו'
דרכיכי דמיטרח באוכלא הוא וכדמפרש בגמרא פרק מי שהחשיך והרמב"ם פכ"א
כתב דהטעם הוא מפני שנראה כטוחן ותימה דלא נאמר טעם זה בגמרא וכתב
ב"י דכונתו להורות דאפי' היו קשים השחת והחרובין ושוויה אוכלא הוא נמי
אסור לחתכם לפי שמחתכים אותם דק דק וה"ל תולדה דטוחן ויש להקשות לפי פירו'
ב"י דמי דחקו להרמב"ם לפרש דבקשין איירי ביה משום טוחן ועל כן נראה לפע"ד
כשנדקדק במה שכתב הרמב"ם לפיכך אין מרסקין לא את השחת וכו' אבל
מחתכין את הדלועין לפני בהמה וכו' דלמה קשרם זה עם זה לומר אבל מחתכין
את הדלועין וכו' ולכן נראה דס"ל לפרש מדשינה התנא הלשון דגבי שחת וחרובין
אמר אין מרסקין וגבי דלועין ונבלה אמר מחתכין · ולפי המסקנא ניחא דגבי
דלועין ונבלה מיירי בקשין ושוויה אוכלא הוא דאילו ברכין אסור משום דמיטרח
באוכלא הוא ואעפ"י שקשין הם יכולה הבהמה לאכול הדלועין והכלבים לנבלה
אפי' יחתכו אותן לחתיכות גדולות ולהכי נקט מחתכין פי' חתיכות גדולות אבל
גבי שחת וחרובין תנא אין מרסקין לפי שאסורין בין בקשין ובין ברכין אסורין
משום דמיטרח באוכלא הוא דיכולין לאוכלן בלא חתוך כלל ובקשין נמי אסורין
דבשחת וחרובין כשהן יבשין וקשין אין הבהמה דקה וגסה יכולין לאוכלן אלא א"כ
מחתכין אותה דק דק וה"ל טוחן ומשום הכי נקט אין מרסקין משום דלשון ריסוק
משמע בין שמחתך חתיכות קטנות בין חתיכות גדולות דבכל ענין אין מרסקין ולצדדין
קתני גדולות לא ברכיכי דמיטרח באוכלא הוא . קטנות לא בקשין ומשום טוחן .
אבל לשון מחתכין מיירי בגדולות ולהכי שינה הלשון ולפי זה לשון הרמב"ם שאמר
לפיכך אין מרסקין וכו' מפני שנראה כטוחן כלומר בכל ענין אין מרסקין לא
מיבעיא ברכיכי דמיטרח באוכלא הוא שא"ל לחתכן כלל אלא אפי' בקשין דשוויה
אוכלא הוא נמי אין מרסקין משום דצריך לחתכן דק דק ונראה כטוחן אבל מחתכין
את הדלועין ואת הנבלה כשהן קשין דכיון דמחתכין אותן גדולות לית ביה משום
טוחן ושוויה אוכלא הוא ומותר והא דכתב הרמב"ם בסוף דבריו שאין טחינה
בפירות ובמקצת ספרים כתוב שאין טחינה אלא בפירות וכתב ה' המגיד ולא
הבנתי אחת מנוסחאות וב"י כתב דפירוש שאין טחינה בפירות הוא נתינת טעם
מפני מה אינו אלא איסור טוחן בריסוק השחת ולא חיוב חטאת ואמר מפני שאין
טחינה בפירות ותימה לפירושו א"כ למה אמר קודם זה בסמוך במחתך את הירק
דק דק חייב חטאת משום דה"ז תולדת טוחן הלא אין טחינה בפירות ולפע"ד
דברי ה' המגיד אמת דשתי נוסחאות אלו אין להם הבנה אבל העיקר דט"ס הוא
וצריך להגיה שיש טחינה בפירות והוא נתינת טעם על מ"ש אין מרסקין את השחת
והחרובין מפני שנראה כטוחן דזהו מפני שיש טחינה בפירות ומה שקשה אם כן
אמאי מחתכין את הדלועין הלא דלועין פירות הם כבר נתבאר דחיתוך דלועין לא
מיירי אלא בחתך אותן חתיכות גדולות דלית בהו משום טוחן אבל בשחת כשהן
קשים צריך לרסק אותן חתיכות קטנות דאסור משום שנראה כטוחן שיש
טחינה

ונמצא שהשפשוף הוא להן שווי אוכלא מחתכין הדלועין שנתלשו מאתמול לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים (ד) ואפי' נתנבלה היום כר"ש דלית ליה מוקצה (ה) ואין מחתכין השחת והחרובין לפניה

מחתכין את הדלועין וכו' משנה דסוף שבת (קנו :) מחתכין את הדלועין
לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים ר"י אומר אם לא היתה
נבילה מע"ש אסורה לפי שאינה מן המוכן ובפרק א"כ (כז :) אמרי' ת"ק דמתני'
ר"ש דלית ליה מוקצה ועלו הרי"ף והרא"ש סוף שבת הלכה כר"ש וכ"פ
הרמב"ם בפכ"א : ומחתכין את הדלועין.
פירש"י בתלושין מיהו שמתן לאו למאכל
בהמה קיימי אלא לאדם ומחתכ...
דבנתלשו מאתמול מיירי מתני' ואשמועי'
דלית בהו משום שוויא אוכלא למר
ומשום מטרח במוכלין למר עכ"ל כלומר
דאם נתלשו בו ביום אפילו לר"ש אסור לטלטלם דאע"ג דלית ליה מוקצה אלא
בגרוגרות וצמוקים דדחינהו בידים במחובר כיון דלא לקטן מבע"י אקצינהו
מדעתיה ודמי לגרוגרות וצמוקים וכמו שפירש"י בפרק אין צדין וכתב כן שם הרא"ש
ומאי דשרי ר"ש לחתוך הנבילה לפני הכלבים פירש"י בסוף שבת (שם) ובפרק
א"כ דאפילו בנתנבלה היום שרי ודפליג עליה ר"י ואמר אם לא היתה נבילה מע"ש
שאסורה ובפ' כירה (מה :) אמרינן דמר בר אמימר משמיה דרב' אמר מודה
היה ר"ש בבע"ח שמתו שאסורים ומר בריה דרב יוסף אמר משמיה דרבא חלוק
היה ר"ש אף בבע"ח שמתו שהם מותרים ופירש"י מודה היה ר"ש דאף על גב
דאמר מחתכין את הנבילה לפני הכלבים ה"מ במסוכנת דדעתיה עלה מאתמול
לכלבים אבל מודה הוא בבע"ח כלומר בבריאים שמתו שאסורים · ומשמע לי
דכיון דאיסור מוקצה מדרבנן הוא אזלינן לקולא וכמו שפסק הרא"ש בפרק א"כ
גבי אין מוקצה לחצי שבת והלכך אפילו בריאה שנתנבלה היום שריא ואע"ג
דבפ' א"כ (כז :) תנן בהמה שמתה לא יזיזנה ממקומה ואמרינן בגמרא לימא תנן
סתמא דלא כר"ש דשרי לחתך נבילה לכלבים אפי' תימא ר"ש מודה ר"ש בבע"ח
שמתו הניחא למר בר אמימר אלא למר בר רב יוסף מא"ל תרגמא זעירי בבהמת
קדשים כלומר שאסור' בהנאה ופריך אלא טעמא דקדשים הא דחולין שריא הניחא
למר בריה דרב יוסף אלא למר בר אמימר מא"ל ומשני הב"ע במסוכנת וד"ה
וכתבו שם הרי"ף והרא"ש תרגמא זעירי בבהמת קדשים והיתה מסוכנת מעי"ט
וטעמא דבהמת קדשים דאין מאכילין אותה לכלבים הא דחולין שרי לטלטולי
כיון דמסוכנת היא מעי"ט דעתיה עילויה מאתמול להאכילה לכלבים הלכך שרי
לטלטל לד"ה ע"כ שאני התם די"ט הוא ובי"ט קי"ל כר"י דאית ליה מוקצה כמ"ש
הרי"ף בסוף ביצה והרמב"ם בפ"א מהל' י"ט אבל בשבת דקי"ל כר"ש אפי'
היתה בריאה מבע"י שריא ולכן כתבו הרי"ף והרא"ש בסוף שבת מתני' דמחתכין
את הנבילה לפני הכלבים סתם ולא העמידוה במסוכנת דוקא וגם הרמב"ם
בפכ"א מהל' שבת ורבינו כאן בענין שבת ור"י בני"ב ח"י התירו לחתך הנבילה
לפני הכלבים ולא חילקו בין בריאה למסוכנת ובהלכות י"ט חילקו ביניהם ומיהו
רבינו כתב בהל' י"ט סי' תקי"ח שאם היתה בריאה ומתה אפי' לר"ש אסור
לטלטל משמע דס"ל דהלכה כמר בר אמימר דאמר מודה ר"ש בבע"ח שמתו
שאסורין וא"כ ה"ל לפרש כאן דלא שריא אלא כשהיתה חולה מבע"י אבל
לא בבריאה וע"כ צ"ל שסמך על מ"ש בהלכות י"ט ומ"מ צריך ליתן טעם למה
פסק להחמיר בפלוגתא דמר בר אמימר ומר בר רב יוסף כיון דאיסור מוקצה
אינו אלא מדרבנן ולענין הלכה נקטינן להקל כמו שכתבתי תחלה וכמו שהוכחתי
שהוא דעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ורבינו ירוחם ז"ל :
ודע דבפ' מי שהחשיך (שם) מותבי' לרב יהודה מדתנן מחתכין את הדלועין לפני
הבהמה כו' מאי לאו דלועין דומיא דנבילה · מה נביל' דרכיכי אף דלועין דרכיכא
אלמא טרחי' באוכלא ותיובתא דר"י אמר לך רב יהודה לא נבילה דומיא דדלועין מה
דלועין דאשונא אף נבלה דאשונא והיכי משכחת בבשר פילי א"כ בגורייתא זוטרי
ופירש רש"י א"כ כלבים דקאמר בגורייתא זוטרי דכל נבילה קשה להם : ותמה
ה"ה על הרמב"ם למה לא כתב דהא דשרי לחתך הנבילה לכלבים דוקא בנבילה
הקשה שא"א להם לאכלה בלא חתיכה דאוכלא משוינן אבל אם היתה רכה
מטרח במה שהוא דבר ראוי לא טרחינן עכ"ל וכן יש לתמוה על הרי"ף והרא"ש
ורבינו ור"י שלא כתבו כן ואפשר שסמכו על מה שכתבו בסמוך דקי"ל כר"י
דאמר מיטרח באוכלא לא טרחינן ונתבאר זה יותר בדברי הרא"ש שכתב גבי
מחתכין את הדלועין ואשמועינן דלית בהו משום שווי אוכלא למר ומשום מיטרח
באוכלא למר כלומר דלרב הונא לית בהו משום שווי אוכלא דבלא חיתוך נמי
חזו לאכילה קצת ולרב יהודה לית בהו משום מיטרח באוכל' כיון דבלא חיתוך
לא חזו לאכילה אלא ע"י הדחק הרי בהדיא דלא שרי אלא בקשין קצת שאינו
נאכלין להדיא אבל אם נאכלי' להדיא בלא חיתוך לר"י דקי"ל כוותיה מיטרח
באוכל' הוא ואסור ואע"פ שלא כתב הרמב"ם בהדיא דמטרח באוכלא אסור
כיון דמ"ש אבל לא אלומות גדולו' מפני הטורח שבהם צריך לפרש דטעמא
משום דמיטרח באוכל' לא טרחינן ממילא משמע דבנבילה נמי לא שרי לחתך
אלא כשאינו ראויה לאכל אלא ע"י הדחק :
כתב בת"ה סי' נ"ו דאפי' לדעת התו' שכתב דבשאר אוכלין בר מסילקא לא
שייך בהו טחינה אין נראה להתיר לחתוך בשר חי דק דק לצורך עופו'
להאכילן כיון דאין הבשר ראוי כך לאכילה אלא לכוס אותו דלאו כאורחיה וכו'
וכבר כתבתי זה בסי' שכ"א : ואין מחתכין השחת והחרובין לפניה וכו' משנה
בפרק מי שהחשיך (קנה ·) אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין
לפני בהמה בין דקה בין גסה ומפרש טעמ' בגמרא לר"י דקי"ל כוותיה משום
דמיטרח באוכל' הוא כלומ' דבלא חיתוך נמי חזו לאכילה ומשמע שאם לא היו
ראויים לאכילה בלא חיתוך כגון שהיו יבשים או שהית' הבהמה עייר קטן שאף
שהשחת קשה לה וצריכה היתוך שווי אוכל' הוא ושרי ונראה שהרי"ף והרא"ש ורבינו לא כתבו זה מפני שסמכו על מה שכתב בסמוך דשווי אוכלא משוין :
והרמב"ם כתב בפכ"א וז"ל המחתך את הירק דק דק כדי לבשלו ה"ז תולדת טוחן וחייב לפיכך אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני בהמה בין
דקה בין גסה מפני שנראה כטוחן אבל מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים שאין טחינה בפירות וכתב ה"ה שבמקצת נוסחאות כתוב שאין
טחינה אלא בפירות וכתב שלא הבין אח' מהן אבל זו שגורסין אלא נראית יותר וג"ל שטעמו מפני שהנוסחא שאין כתב בה אלא א"א להעמידה כלל דהיכי קאמר
שאין

דרישה

ז"ל אמר מר בר אמימר מודה היה ר"ש בבעלי חיים שמתו שאסורין · ול"ק נמי מודה ר"י
במסוכן דשרי לפי מאי שכתבתי דבמסוכן דברי הכל שרי אלא נראה דל"ל דלא אמרינן אלא למר
בר רב יוסף אבל מר בר אמימר ס"ל דמודה ר"ש בחולה ופלוגתא במסוכנת וכדפירש"י שם וא"כ
ממילא נשמע דרבי יודא אוסר אפילו במסוכן · ואמר בר רב יוסף אף דס"ל דמודה רבי יודא
במסוכנת לא קשה אליבא למה לא אמר דמודה רבי יודא במסוכן משום דמר בר רב יוסף לא
אתא אלא לפלוגי אמ"ש מר בר אמימר וכל זה נלע"ד ומדברי ב"י לא משמע הכי ע"ש והאמת
יורה · עוד כתב ב"י שם ז"ל ודע דבפרק מי שהחשיך מותבינן לרב יודא מדתנן מחתכין את
הדלועין וכו' מאי לאו דילועין דומיא דנבילה מה נבילה דרכיך אף דילועין דרכיך כו' עד ותמה
המ"מ על הרמב"ם למה לא כתב דאסור לחתוך הנבילה. היינו דוקא בנבילה הקשה כו' וכן יש
לתמוה על הרי"ף והרא"ש ורבינו כו' ע"ש שתירץ שסמך אמ"ש לפני זה והוא דוחק · ולעד"נ
לדקדק מהמקשן דפריך מאי לאו דילועין דומיא דנבילה דרכיך · ולמה לא פריך בלא דומיא
מנבילה עצמה דרכיך היא ואפ"ה מחתכין ודוחק לומר דמשום כדי שלא תאמר וליטעמיך
אדמקשה מנבילה לרב יודא תקשה מדילועין לרב הונא ומש"ה קאמר לרב הונא לא קשה
די"ל דשניהן רכיכין הן ודומיא קתני . ונראה דל"ל מנבילה לא היה יכול למיפרך
משום

פרישה

את היוים אבל בב"י ובש"ע נקט כך וג"ל שהוא לשון הפוך ובש"ע כתב לשפשף בכס בידים
בבית ומ"ש טפי :
(ד) ואפילו נתנבלה היום כר"ש דלית ליה מוקצה כתב הב"י רבינו כתב בהלכות י"ט סימן
תקי"ח שאם היתה בריאה ומתה אפילו לר"ש אסור לטלטלה משמע דס"ל דהלכה כמר בר אמימר
דאמר מודה ר"ש בב"ח (בריאים) שמתו שאסורים וא"כ ה"ל לפרש כאן דלא שרי אלא כשהיתה
חולה מבעוד יום אבל לא בבריאה . ועל כרחך צריך לומר שסמך על מה שכתב בהל' יום
טוב ועיין בדרישה : וכתב הב"י דבגמרא איתא דדוקא בנבילה קשה התירו לחתך והכי איתא
והיכא משכחת בבשר פילי א"כ בגורייתא זוטרא פירש"י דכל נבילה קשה להם וא"כ יש לתמוה
על מ"ש רבינו שלא כתב כן · ועיין בדרישה :
(ה) ואין מחתכין השחת והחרובין לפניה כתב ב"י דבגמרא מפרש טעמא משום דמיטרח
באוכלא הוא כלומר דבלא חיתוך נמי חזי לאכילה משמע שאם לא היו ראוים לאכילה
בלא חיתוך כגון שהיו יבשים או שהיתה הבהמה עוד קטנ' · שאף השחת קשה לו וצריכה חיתוך
שווי אוכלה היא ושרי ורבינו לא כתבו מפני שסמך על מה שכתב בסמוך דשווי אוכלא
משוינן ועיין בדרישה :
ואפילו

לפניה בין אם היא דקה או גסה: **אין** אובסין הגמל פי' שמאכילו בידו ותוחב המאכל הרבה עד שנראה כאבוס במעיו ולא דורסין שדורס לו המאכל בגרונו למקום שאינו יכול להחזירו אבל מלעיטין (ג) שאינו תוחב לו כ"כ בעומק בגרון אלא עד מקום שיכול להחזירו משם ולא מאמרין העגל פי' לתחוב לו עד מקום שאינו יכול להחזירו אבל מלעיטין כדפרישית עד מקום שיכול להחזירו משם ומהלקטים לתרנגולים פירו' ליתן המאכל בפיהם ולא ליוני שובך ועלייה (ו) ואפי' ליתן לפניהם מים אסור ולא לפני הדבורים (ז) אבל נותנין לפני אווזין ותרנגולין [ד] ויוני הרדסיאות (ח) נותנין מזונות לכלב ולא לחזיר: מעמיד אדם בהמתו על גבי עשבים מחוברים ולא חיישינן שמא יתלוש מהם ולא ע"ג מוקצה מפני שאיסורו קל וחיישינן שמא יתן לה ממנו בידים ודוקא להעמידה שם בידים אסור אבל לעמוד בפניה בענין שלא תוכל להטות אלא דרך שם מותר: נוטלין המאכל מלפני חמור ונותנין לפני שור שאינו נמאס לפני החמור וראוי עדיין לשור ואין נוטלין לפני השור ליתנו לחמור שנמאס לפני השור ואינו ראוי עוד לחמור: אסור לגרוף האבוס לפני שור של פטם אפי' באבוס של כלי גזירה אטו של קרקע דאתי לאשווי ביה גומות (ט) ואסור גם כן לסלק התבן מלפניו:

מותר

ב"י

שאין טחינה בפירות והא שחת וחרובין פירות ניהו וקאסר לחתכם משום דנרא' כטוחן וא"ל דה"ק מ"ט שחת וחרובין אינו אסור לחתכם אלא מפני שנראה כטוחן אבל אינו חייב מפני שאין טחינה בפירות דא"כ לא היה לו להפסיק ביניה' באבל מחתכין את הדלועין לפני הבהמה וכו' לפיכך נראה לו שעיקר הנוסחה שאין טחינה אלא בפירות כלומר ומש"ה אסור לרסק שחת וחרובין דפירות ניהו אבל דלועין ונבילה מותר לחתכם דלאו פירות ניהו הלכך לא מיחזי כטוחן אלא שקשה לו דלועין נמי פרי ניהו ולא גרעי מירק ומפני כך כתב שלא הבין אחד מהנוסחאות ול"נ דיותר נכון לגרוס שאין טחינה בפירות וטעמא הוא דיהיב לפטורא דמרסק שחת וחרובין כדפרי' ואע"פ שהפסיק ביניהם במחתכין את הדלועין איכא למימר דבתר דסיים כל הני דיני אהדר למיהב טעמא לפיטורא דמרסק שחת וחרובין וכתב בתשובת הרשב"א שקשה לי על הרמב"ם דבגמרא משמע דטעמא דאין מרסקין שחת וחרובין הוי משום דמיטרח באוכלא הוא והרמב"ם נתן טעם לפי שנראה כטוחן ול"נ דמשום דטעמא דמיטרח באוכלא לא סגי אלא לשחת וחרובין שהן רכים אבל לקשין לית בהו משום מיטרח באוכלא משמע דשרי לפיכך נתן הרמב"ן טעם משום טוחן דהאי טעמא שייך אף בקשין ואע"ג דבגמרא אסיקנא לרב הונא בקשיא מדאסרה מתני' לרסק שחת וחרובין דרכיכי אלמא לא טרחינן באוכלא ולא שני דטעמא משום טוחן היינו משום דמשמע ליה לתלמודא דבההוא פירקא לאו בדיני טוחן עסיק תנא אלא בדיני מיטרח באוכלא או שווי אוכלא וכדקתני רישא מתירין פקיעי עמיר וכו': **אין** אובסין את הגמל ולא דורסין אבל מלעיטין משנה שם ובגמ' שם מאי אין אובסין אין עושין לה אבוס בתוך מעיה כלומר שמאכילה כל כך עד שמרחיבין בני מעיה כאבוס:

ולא מאמרין העגל אבל מלעיטין גז"ש במשנה ואיפליגו אמוראי בפירושה והלכה כרב יהודה דאמר המראה למקום שאינה יכולה להחזי' הלעטה למקום שיכולה להחזיר משום דתניא כוותיה איזו הוא הלעטה מאכילה מעומד ומשק' מעומד ונותן כרשינין בפ"ע ומים בפ"ע ופירש"י מאכילה מעומד שכ"ז שאינו מרביצ' אינו יכול לתחוב כ"כ ויכולה להחזיר ונותן כרשינין בפ"ע ומים בפ"ע דכשמאכיל' בבת אח' המים מבליעין את הכרשינין לתוך בית בליעתה ע"כ ורבינו קיצר בזה שלא כתבו והרי"ף והרא"ש העתיקו הברייתא וכ"כ ג"כ הרמב"ם בפכ"א:

מהלקטין לתרנגולין ואין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים שבשובך אבל נותנין לפני אווזין ותרנגולין ולפני יוני הרדסיאו' משנה שם ובגמרא מתיב לר"י דאמר דהמראה נמי ביד היא ואפ"ה אסור מדתניא מהלקטין לתרנגולין וא"ל שמלקיטין ואין מלקיטין ליוני שובך וליוני עליי' וא"ל שאין מהלקטין מאי מהלקטין ומאי מלקיטין וכו' ושני רב יהודה לעולם מהלקטין דספי להו בידים מלקיטין דשדי ליה קמיה ודקשיא לך יוני שובך ויוני עלייה למשדי קמייהו נמי לא הני מזונתן עליך והני אין מזונתן עליך כדתניא נותנין מזונות לפני כלב ואין נותנין מזונות לפני חזיר ומה הפרש בין זה לזה זה מזונותיו עליך וזה אין מזונותיו עליך א"ר אשי מתני' נמי דיקא אין נותנין מים לפני דבורי' ולפני יונים שבשובך אבל נותנין לפני אווזים ותרנגולים וכו' מ"ט לאו משום דהני מזונתן עליך והני אין מזונתן עליך וליטעמיך מאי איריא מיא אפי' חיטי ושערי נמי לא אלא שאני מיא דשכיחי באגמ':

וכתב הר"ן מדאמרינן בגמרא וליטעמיך וכו' ומפרקינן שאני מיא דשכיחי משמע לי דמזונות דלא שכיחי כגון חטי ושערי מותר ליתן לפני יוני שובך אע"פ שאין מזונתן עליך ודקתני ואין מלקיטין ליוני שובך ויוני עלייה במזונות דשכיחי קאמר ולפיכך תמהני מהרמב"ם שכתב בפכ"א מהלכות שבת אבל מי שאין מזונותיו עליו כגון חזיר ויוני שובך ויוני עלייה ודבורים לא יתן לפניהם לא מזון ולא מים ולא חילק בין שכיח ללא שכיח וכן הרי"ף לא הזכיר מזה כלום ולא ידעתי למה עכ"ל ומתוך דבריו ניכר שהוא גורס שאני מיא דשכיחי באגמא בלא אלא ומפני כך עלה על דעתו שהם דברי רב אשי שבא לתרץ מ"ט לא תני מתני' דאין נותנין לפניהם חטים ושעורים כיון דאין מזונתן עליו ושני דלא אסו' לפני מי שאין מזונתן עליו אלא מים משו' דשכיחי אבל חיטי ושערי מותר ולפ"ז בברייתא דאין מלקיטין ליוני שובך וכן ברייתא דאין נותנין מזונות לפני חזיר במים דוקא היא אבל שאר דברים שרי ואין זה במשמע דמזונות קתני ומים לא זייני כדאיתא בר"פ בכל מערבין (כז:) הלכך ודאי גירסא דידן עיקר דגרסינן אלא שאני מיא דשכיחי והכל הוא דברי האומר וליטעמיך כלומר לא תידוק ממתני' דבשאין מזונתן עליך אין נותנין לפניהם מזונות דא"כ אמאי נקט מיא ולא נקט מזונות הלכך איכא למימר דלא אסר אלא מיא דשכיחי באגמא אבל חיטי ושערי אפשר דאע"ג דאין מזונתן עליך שרי כיון דלא שכיחי ומיהו לענין הלכה נקטינן כפשט ברייתא דקתני אין נותנין מזונות לפני חזיר מפני שאין מזונותיו עליך וכל מזונות במשמע וכרב אשי דס"ל הכי ואע"ג דאידחי לה דיוקא דמתניתין לא אידחי דיוקא מש"ה הלכך שום מזון אין נותנין לפני מי שאין מזונותיו עליך וכדברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל: **מצאתי** כתוב בתשובה בשם רבינו שמעון ז"ל להתיר דהני תולעים מותר להאכיל בשבת תולע' המשי שהרי מזונותיו עליך ולא אפשר בהשטה ע"כ וכן מצאתי עוד בתשובת הר"ן בר"ש בר' לא גריעי מאווזים ותרנגולים ויוני הרדסיאות שמזונותן עליך כיון שאינם יוצאים מן הבית חוצה כדבורים ויוני שובך ואין לאלו התולעים אלא מה שנותן להם האדם ולפיכך דבר פשוט הוא שנותן לפניהם עשבים לאכול ולפזר לפניהם עלי התותים וזולתם שלא אסרו אלא הזירין וכיוצא בו שיש לו ג' אגדין ויש בו טורח הרבה אבל מתירין פקיעי עמיר ואיני רואה בזה שום חשש איסור אלא א"כ הוא מקום שנהגו בו איסור להחמיר על עצמן עכ"ל:

מעמיד אדם בהמתו ע"ג עשבים מחוברים וכו' עד מותר בס"פ כל כתבי (קכב:) **נוטלין** המאכל מלפני החמור ונותנין לפני שור משנה בס"פ תולין (קמ:) ומפרש בגמרא דטעמא דנמאס המאכל לפני השור משום דאית ליה רירי מה שאין כן בחמור · וכתב בספר התרומה ובסמ"ג דצריך לדקדק אם מותר לתת מספוא שנשאר לזו לפני זו שאינה מינה (ד): **אסור** לגרוף האבוס לפני שור של פטם וכו' משנה שם גורפין מלפני הפטם ומסלקין

ב"ח

אין אובסין הגמל וכו' עד ולא לחזיר כל זה משנה וגמרא ואיכא למידק במה שכתב רבינו ואפי' ליתן לפניהם מים דמאי רבותא דמים טפי ממזון. והרמב"ם ז"ל סוף פכ"א כתב ולא יתן לפניהם לא מזון ולא מים ולא כתב ואפי' ונראה ליישב דבגמרא קאמר דטעמא דלא יתן לפני יוני שובך וכו' היינו משום דאין מזונותיו עליך אמר רב אשי מתניתין נמי דיקא אין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים שבשובך אבל לפני אווזים נותנין וכו' מ"ט לאו משום דהני מזונותיו עליך והני אין מזונותיו עליך · וליטעמיך מאי איריא מיא אפי' חטי ושערי נמי לא אלא שאני מיא דשכיחי כלומר לא מצית דייקת ממתניתין מידי דאימא לך לענין מזונות דלא שכיחי להו יכול ליתן בשבת לפני יוני שובך ודבורים אעפ"י דאין מזונותיו עליך ולא מחלק ביניהם אלא לענין מיא דשכיחי להו באגמ' כי היונים והדבורים שיוצאין על פני השדה יכולין להשקות לעצמם הלכך אסור ליתן לפניהם מים משא"כ אווזים ותרנגולים ויוני הרדסיאות דאין יוצאין לחוץ מן הבית וצריך ליתן לפניהם מותר אף בשבת וכיון דאנן קי"ל כאוקמתא דרב יהודה דאסו' ליתן מזונות בשבת לפני מי שאין מזונותיו עליך וכדתניא נותנין מזונות לפני כלב ואין נותנין מזונות לפני חזיר כו' א"כ צריך לתרץ הא דנקט מיא לרבותא נקט מיא וכ"ש חיטי ושערי וזה מתרתי טעמי חדא לא מיבעיא חיטי ושערי דטירחא היא להשתדל להם מזונות דפשיטא דאסור בשבת אלא אפי' מיא דאינו טירחא כלל נמי אסורים אידך דהרמב"ם ז"ל כתב לשם וז"ל אין מאכילין בהמה חיה ועוף בשבת כדרך שהוא מאכיל בחול שמא יבא לידי כתישת קטניות או לידי לישת קמח וכיוצא בו וכו' והשתא קאמר רבינו דבהני דאין מזונותיו עליך ל"מ דמזונות אסור ליתן לפניהם שמא יבא לידי איסור אלא אפי' מיא דליכא למיחש שמא יבא לידי איסור כלל אפ"ה אסור משום דאיכא קצת טירחא בשבת שלא לצורך כיון שאין מזונותיו עליך והא דלא הוי מהדר רב אשי הך תשובה למאן דקאמר ליה וליטעמיך לא חש להשיב לו בדבר פשוט ומדברי הר"ן נראה דהיה גורס שאני מיא דשכיחי באגמא בלא אלא והם דברי רב אשי שבא לתרץ אמאי תנא מתני' טפי מיא מחיטי ושערי לפי זה הדבר פשוט כדפרישית דרב אשי דחי האי וליטעמיך וקאמר דודאי הני דאין מזונותיו עליך אסור ליתן לפניהם מזונות בשבת כלל והא דנקט טפי מיא היינו משום דשכיחי באגמא ואין טורח כלל בנתינת מים לפניהם ולרבותא נקט מיא וא"צ"ל שאר מזונות ודלא כמה שהבין הר"ן מהך נוסחא שהדבר בספק הביאו ב"י אבל לפע"ד דהך נוסחא דלא גרים אלא הוא טעות גמור דאין זה מן הסוגיא דקאמר וליטעמיך קשיא הא ולא מסיק תירוצא דלדידיה ניחא דלא קשיא הא קושיא דאקשי ליה:

נוטלין המאכל מלפני החמור כו' בס"פ תולין: **ומ"ש** ואינו ראוי עוד לחמור פי' אינו ראוי לו אלא ע"י הדחק דאם אינו ראוי כלל לאיזו צורך נותנו לפניו. ובשאר בהמות מסופק ספר התרומה והסמ"ג אם מותר לתת מספוא שנשאר לזו לפני זו שאינה מינה. ובהגה"ת הקצר סוף סי' רכ"ד כתב דאסור והמרדכי פרק תולין העתיק לשונו אבל הסמ"ק כתב דמותר וז"ל וכ"ל שמותר מדלא הזכירו חכמים איסור בשאר בהמות עכ"ל ואין למחות ביד מי שנוהג היתר בדבר כ"ל:

מותר

דרכי משה

(ג) כתב מהרי"ל אין אובסין תרנגולים או אווזים בשבת היינו כשרוצים לפטמם תוחבי' להם המאכל בגרונם אסור לעשות כן בשבת ופשוט הוא דאם תוחב לשם שאין יכולין לחזור דהוא אסור כמו בעגלים ולא שרי בתרנגולים אלא דומיא דהלעטה בעגלים וכן פירש"י בגמרא: (ד) וכ"כ המרדכי פרק תולין:

וכן

פרישה

(ו) **ואפילו** ליתן לפניהם מים אסור גזירה שמא יעודם תו' פרק אין צדין גליון:

(ז) **אבל** נותנין לפני אווזין ותרנגולין הב"י האריך להשיב על הר"ן ותשובה לדבריו אשר הקשה על רבינו ממשמעות הגמרא דמותר ליתן מזונות אף לאלו שאין מזונתן עליו · ואינו אסור אלא מים דשכיחי באגמא ועיין בדרישה:

(ח) **נותנין** מזונות לכלב ולא לחזיר משום דאין מזונתן עליך דאסור ישראל לגדל חזירים כדאיתא בס"פ מרובה משום מעשה שהיה והתו' הקשו שם וא"ת תיפוק לן דאסור לעשות סחורה בדברים טמאים ותירצו דאינו אסור אלא דוקא בדבר העומד לאכילה אבל אם מגדלן למשוך עורות לא היה אסור · אם לא מטעם הגזירה הזאת וכן הוא בירושלמי ע"ש:

(ט) **ואסור** ג"כ לסלק התבן מלפניו שיש בו שנמאס מדריסת רגליו ולא חזי רש"י:

מותר

דרישה

משום דאף דבשר נבילה היא רכיכין מ"מ העור של הגוף הוא קשה וצריכא מתוכה ומ"ש במתני' דמחתכין היינו יכולים לפרש דהעור קאי א"כ אגב העור מחתכין נמי הבשר. ומש"ה הוצרך להקשות מנה דומיא · והתרצן השיב לו אם אתה ר"ל שהמשנה דומיא קתני איפכא איכא למימר דקתני נבילה דומיא דדלועין · ומ"מ לאו לאוקימתא גמורה מוקי לה הכי אלא לפי סברת המקשן. והשתא א"ש דהפוסקים כתבו סתמא שהרי מתחלה לא היה קשה להמקשן שום דבר מהנבילה והוא ס"ל ג"כ כנ"ל ולק"מ מזה אף לרב יודא דקי"ל כוותיה ודו"ק · עוד כתב ב"י שם בסוף העמוד ז"ל ואין מחתכין את השחת כו' עד ומשמע דאם לא היו ראוים לאכילה בלא חיתוך כו' שווי אוכלא ושרי וא"כ קשה על הפוסקים שסתמו לאיסור · ונדחק ב"י ג"כ לומר שסמכו על אידך בבא · והוא דוחק · ולענ"ד דלפי מאי דכתב ב"י עצמו אח"כ בסמוך ליישב

קושיית

חדושי הגהות

ליתא · ד פירוש יוני' שגדלי' בבתים ונקראים הרדסיאות ע"ש הורדוס המלך שהיה מגדל מהן בארמונו · מהרל"ח וכן פירש"י בביצה (כד.) :

עיין

שכה (א) מותר לזמן א"י בשבת אע"פ שבי"ט אסור ומותר ליתן לו מזונות בחצר ואם נטלן ויצא אין נזקקין לו ודוקא שהא"י בחצר אבל אם עומד בחוץ ופשט ידו לפנים שידוע הוא שיוציאו או ליתן לו שאר חפצים שדרכן להוציאן אסור אפי' אם עומד בפנים או אפי' אם החפצים של הא"י שהרואה שנותן לו אינו יודע שהחפצים של הא"י: [א] פת של א"י שנאפה בשבת ר"ת אוסר אותו (ב) דשמא נטחן היום ונמצא שהוא מוקצה דבין השמשות

ב"ח

שכה מותר לזמן א"י וכו' בפ"ב די"ט (דף כ"א) אדבריה רבא למר שמואל ודרש מזמנין את הא"י בשבת ואין מזמנין את הא"י ביו"ט גזירה שמא ירבה בשבילו ואעפ"י דרב אחא בר יעקב אמר אפי' בשבת נמי לא משום שיורי כוסות של יין שהרה בהן פתו ומטלטלן השמש להצניע הכוס ולא בטילי דכיון דאיסורי הנאה ניננהו מוקצים טפי פסקו הפוסקים כרבא דריב"ל נמי ס"ל הכי:

ומותר ליתן לו מזונות בחצר וכו' ברייתא פ"ק דשבת ריש (דף י"ט) פי' נותנין לו בסתם דרגיל לאכלן מיד ואם נטלן ויצא אין נזקקין לו ומש"ה תני מזונות לאורויי דבחפצים שדרכן להוציאן אסור וממילא משמע דאף במזונות במפרש להוציאן אסור דלא התירו אלא בסתם וכ"כ ה"ה בפ"ו והביאו ב"י · ולפ"ז אם לא היה לו לא"י רשות לאכלן בחצר או שנתנו לו מזונות מרובים שלא יוכל לאכלן אסור ליתן לו דה"ל כאילו מפרש לו להוציאן וכ"כ בהגהת אלפסי ופשוט הוא: **ומ"ש** ודוקא שהא"י בחצר וכו' כן כתבו התוס' בריש שבת וע"ל בסי' שמ"ו וכ' במרדכי בשם רבינו יואל הלוי דאפי' ייחד לו מקום לא"י מבע"י נמי אסור שהרואה אינו יודע שהחפצים של א"י ודלא כראבי"ה בנו דמתיר בייחד לו מקום דכבר יצא לו מרשות ישראל כדתנן פ"ק דפסחים יחד לו מקום אין זקוק לבערו וליתא דאע"ג דמדינא שרי אפי' הכי אסרוה מפני שהרואה אינו יודע וכו' וז"ל המרדכי פ"ק דשבת ע"ש האור זרוע שע"פ חל בשבת י"מ שאסור ליתן לא"י מותר החמץ הואיל ויודע שיוליכנו לחוץ וי"מ דלהשים לפניו והוא יקחם מותר ונראה דלדידן דלית לן ר"ה דאורייתא מותר ליתן להם אפי' ביד אפי' ידוע שיוליך חוץ וכבר היה מעשה ברעגנשפורג שלח עירון שחלה אחר מאכל יהודי ושלחו לו ע"פ רבני העיר ותו כתב דאסור ליתן ליד א"י דה"ל עקירה וכן לתת לו משכונו אם לא יטלנו דרך מלבוש ועוד כתב דמותר לומר לא"י הביא נר הדלוק דלא הוי אלא טלטול וכו' עכ"ל ופי' מ"ש ותו כתב וכו' הוא לומר דלא תימא דהא"ז התיר לדידן בכל ענין דאינו שהרי תו כתב דאסור ליתן ליד א"י דה"ל עקירה אלמא דלא התיר לתת ביד אף לדידן אלא במקום מצוה לבער חמץ או משום דרכי שלום אבל בלאו הכי אסור ביד וכ"כ בהגהת מיימוניות פ"ו ע"ש הא"ז דמשום דרכי שלום או לא"י אלם שרינן ליתן לו משכונות וכמ"ש המרדכי ספ"ק דביצה משם ראבי"ה ובמרדכי ישן כ' זה משם הא"ז · ומתוך דברי ב"י היה נראה שהיה כתוב לפניו ותוס' כתבו והבין דהתוספות חולקים על הא"ז ועל זה האריך בדבריו ונוסח' מוטעת נזדמנה לו להרב ז"ל דבנוסחי דידן איתא ותו כתב וכו' ר"ל דתו כתב הא"ז וכדמוכח ממ"ש אח"כ ועוד כתב דמותר לומר לא"י וכו' והלשון הוא מן המעתיק דברי הא"ז ואתא לאורויי דהא"ז מחלק בין היכא דאיכא מצוה או דרך שלום ובין היכא דליכא מצוה וכדפי' וכמ"ש להדיא בהג"מ משם הא"ז ומתוך מ"ש בשם הא"ז וכדפי' נראה מבואר דאף לדידן דלית לן ר"ה דאורייתא אסור ליתן ליד הא"י אפי' מזונות משום דקא עביד עקירה אלא יתן לפניו והא"י נוטלן ואפי' כשהמזונות ביד הישראל והא"י נוטלן מידו נמי שרי כיון דליכא עקירה והכי משמע לישנא דברייתא נותנין מזונות לפני הא"י בחצר וכו' והא דכתב רבינו ומותר ליתן לו מזונות בחצר וכו' נמי רצונו לומר שנותנין לפניו והא"י נוטלן וכן מ"ש אבל אם עומד בחוץ ופשט ידו בפנים היינו נמי כשפשט ידו לפנים ונוטלן מתוך ידו של בעה"ב ולא קעביד בעה"ב שום עקירה אבל ליתן בידו אסור אפי' הא"י בחצר · כתב באגודה ריש פ"ק דשבת וז"ל נשאלתי כמה פעמים וא"ל הא"י אלמים הם ופעמים הראו הא"י אלי ולבסוף הורגלתי לומר להם אם תרצה להתענות ממחרת השבת או ממחרת הי"ט תניח לא"י ליטול משכונו בעצמו והוא יניח המעות או משכון אחר שמה רק הישראל לא יטלטל אחד מן המשכונות ולא יחשוב עמהם עכ"ל: **פת** של א"י וכו' עד דבשביל א"י היא כל זה כתו' באשיר"י ס"פ אין צדין אלא שהרא"ש לשם קיצר לשון ר"ת וכתב בסתם וכן אסר ר"ת

ב"י

ומסלקין לצדדין מפני הרעי דברי רבי דוסא וחכמים אוסרין ופירש"י שור שמפטמים אותו גורפים אבוס שלפניו בשבת לתת לתוכו התבן והשעורים ולא יתערב בהם עפרורית ויקוץ במאכלו : ומסלקין התבן שלפניו לצדדין שהוא רב כדי שלא ידרסנו ברעי: ומפרש בגמר' דחכמי' אתרווייהו פליגי וידוע דהלכה כחכמים ואיתא תו בגמרא א"ר חסדא מחלוקת באבוס של כלי אבל באבוס של קרקע דברי הכל אסור ומאחר דקיימא לן כחכמים אפילו באבוס של כלי אסור:

שכה מותר לזמן א"י בשבת וכו' בפ"ב די"ט (כא:) סברי הכי אמוראי טובא ואע"ג דר' אחא אמר התם דאפילו בשבת אסור ה"ל יחיד לגבי רבים וכ"פ שם הרי"ף והרא"ש וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מהלכו' שבת:

ומ"ש ומותר ליתן לו מזונות בחצר וכו' ברייתא בפ"ק דשבת (יט.) וכתב הרמב"ם פ"ו ונותן מזונות לפניו לאוכלן ואם נטלן ויצא אין נזקקין לו וכתב ה"ה שכתב לאוכלן לפי שבמפרש להוציא אסור וכן אמרו בירושל' וכן פי' ז"ל וכ"כ הגהות דכן מוכח לישנא דברייתא וכתב עוד בשם המפרשים שההיתר כדי לאכלן הוא מפני שאנו חושבין אותו כמזונותיו עליו כיון שאנו מצווי' לפרנסו מפני דרכי שלום ואינו דומה לחזיר שאסור ליתן לו מזונות כמבואר בסימן שכ"ד וכ"כ התוספות והר"ן פ"ק דשבת וכתב הר"ן עוד והראב"ד מחמיר בדבר לאסור כל היכא דמצי לאישתמוטי והא דקי"ל מזמנין את א"י בשבת לאו דספינן ליה אנן אלא דמחוינן ליה ושקיל איהו לנפשי' א"כ דספי' לדידן ואכל איהו בהדן:

ודוקא שהא"י בחצר אבל אם עומד בחוץ ופשט ידו לפנים וכו' כ"כ התוס' (שם) והרא"ש והר"ן בריש שבת לאסור משום דנראה כנותן לו ע"מ להוציא: **ומ"ש** או ליתן לו שאר חפצי' וכו' כ"כ התוס' והרא"ש והר"ן והמרדכי שם אהא דנותנין מזונו' לפני א"י בחצ' דדוק' מזונות אבל שאר חפצים אסור כלומר דמזונות שדרך לאכלן בבית לא מיחזי כנותן ע"מ להוציא אבל שאר חפצים מיחזי כנותן לו ע"מ להוציא:

ומ"ש או אפילו אם החפצים של א"י וכו' בריש שבת (ג.) אמתני' דפשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית או שנטל מתוכה והוציא העני חייב ובעל הבית פטור ואמרי' בגמרא (שם ג.) דבעה"ב פטור ומותר והקשו התוספות והרא"ש והר"ן דאפילו אם העני א"י איסורא דרבנן מיהא איכא כיון דנראה כנותן לו על מנת להוציא ותרצו דלעולם בא"י ומיירי כגון שהחפץ של א"י שאפי' מוציא ומכנים כל היום כולו אין כאן אסור כלל אפי' נראה כנותן לו על מנת להוציא וכתב אח"כ הרא"ש ובאשכנז ראיתי מורי' לאסור אף בחפץ של א"י וכן מסתבר כיון שאסור הוא מפני מראית העין כי הרואה סבור שנותן לו ע"מ להוציא אין לחלק כי הרואה אינו מכיר של מי החפץ עכ"ל כתב במרדכי פ"ק דשבת שפסק ריב"א דדוקא מזונות שיתכן לאכלם בחצר אבל דברים אחרים העשויים להוליכם ממקום למקום אסור וכמ"ש בסמוך בשם המפרשים וכתב ומדבריו דקדק רבינו יואל דאסור לישראל להחזיר משכונות של א"י בשבת אפי' ייחד לו מקום מבע"י. וכתב עוד וז"ל כתב בא"ז כשי"ד בניסן חל להיות בשבת י"מ שאסור ליתן לא"י מותר החמץ שיוליכנו לחוץ וי"מ דלהשים לפניו והוא יקח מותר ונראה דלדידן דלית לן ר"ה דאורייתא מותר ליתן להם אפי' ביד ואפי' יודע שיוליך חוץ וכבר היה מעשה ברגנשפור' שלח עירון שחלה אחר מאכל יהודי ושלחו לו ע"פ רופאי העי' ותוס' כתבו דאסור ליתן ליד א"י דה"ל עקירה וכן לתת לו משכונו אם לא יטלנו דרך מלבוש עכ"ל נראה לכאורה דא"ז בכל גווני שרי לדידן ליתן לא"י ע"מ להוציא והתוס' חולקים עליו ודייק הכי מדכתבו דאסור ליתן לו משכונו שלא נזכר בגמרא אלמא דאפילו לדידן דלית לן ר"ה אסרו אבל כתב בהג"מ פ"ו בשם א"ז דהיכא דאיכא משום דרכי שלום או א"י אלם מותר לתת לו או לשלוח לו ע"י א"י אחר לדידן דלית לן ר"ה עכ"ל ונראה שזהו מה שכתבתי בסמוך דאיתא במרדכי בשם א"ז ועד כאן לא שרי לדידן דלית לן ר"ה דאורייתא אלא במקום מצוה כגון לבער חמץ מהבית או מפני דרכי שלום כי ההיא דעירון שלח אחר מאכל יהודי אבל היכא דליכא מצוה ולא דרכי שלום מודה א"ז דאפילו לדידן נמי אסור (א) דאע"ג דלית לן ר"ה מ"מ איכא למיחש למראית העין ולכן נ"ל שמ"ש א ותוס' כתבו דאסור ליתן ליד א"י וכו' לאו לאיפלוגי אמאי דקאמר ברישא כתביה דהא ליכא מאן דפליג בהא אלא לאשמועי' דאפי' משכונו של א"י אסור ליתן לו מפני מראית העין כמ"ש הרא"ש שהיו מורי' באשכנז : כתוב במרדכי בספ"ק די"ט משכונות שאנו אוסרים להחזיר בשבת ובי"ט משום דמיחזי כמשא ומתן אם לא מפני הדחק אנו מתירין ע"י ארמאי ור"י כתב בחי"ב ב להחליף משכון א"י בשבת נהגו בו היתר מטעם שיהיה מלבוש או דבר שאינו מוקצה ויוציאנו הא"י דרך מלבוש כי אין זה משא ומתן וגם מישראל מותר בענין זה אם הישראל צריך ללובשו עכ"ל: **פת** של א"י שנאפה בשבת ר"ת אסר אותו דשמא נטחן היום וכו' כ"כ בספר התרומה סי' רמ"ז ובסמ"ג ובסמ"ק ובמרדכי פר' כל כתבי ובהגה"מ פ"ו ובפסקי הרא"ש בס"פ א"צ שר"ת אוסר וכן דעת הרשב"א בתשובה שכל המתיר לאכול פת חמה מן הפלטר בשבת אינו אלא מן המתמיהין וטועין גמורים הם והאריך בטעם הדבר ובהגה"מ פ"ו ובהג"א סוף פרק א"צ כתב בשם א"ז שראבי"ה היה מלקה ב"א שאכלו פת שאפה א"י בשבת (ג) : **ולשון** רבינו בסברת ר"ת צריך ביאור דמדתלי' טעם האיסור בשמא נטחן היום משמע שאם היה ידוע שנטחן מבע"י הוה שרי ולפי מ"ש ונמצא שהוא מוקצה דבה"ש לא היה ראוי יש לאסור גם בנטחן מבע"י שהרי בה"ש לא היה ראוי וכ"ת דיותר ראוי קמח לכוס מחטים והיינו דקאמר דטעמא דאיסור' משום

משום

דרכי משה

שכה (א) וכן הוא בחדושי אגודה · וכתב לבסוף הרגלתי לומר לשואלים אם תרצה להתענות ממחרת השבת או י"ט תניח לא"י ליטול משכונו בעצמו והוא יניח המעות או משכון אחר שוה והישראל לא יטלטל א' מן המשכונות גם לא יחשוב עמהן ולעיל סי' ש"ו כתבתי דמותר להחליף משכונות בשבת ולא מיקרי משא ומתן ועיין במרדכי סוף פ"ק די"ט משכנות שאנו אוסרים כו' וע"ל סימן ש"ז א"י המביאין בחובתן תבואה ושאר דברים בשבת אי מותר לקבלו : (ב) וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' תש"ט ותת"ח דאסור אפילו לצורך מצוה :

ונ"ל

דרישה

קושיית הרשב"א למה כתב הרמב"ם הטעם משום טומן כדי לאסור לתקן אף בקשין כו' ע"ש בזה נתיישבו ג"כ הרי"ף והרא"ש ורבינו וק"ל · וגם בלאה"כ י"ל ע"ד שכתבתי בסמוך דהגמרא פריך שם דף קכ"ה ע"א מהאי דאין מתכין לרב הונא דאמר מטרסין באוכלא מאי לאו חרובים דומיא דשקת דרכיכי · וק' ג"כ למה לא פריך בקיצור משקת לרב הונא ודו"ק וגם מדלאיכו שהמקשה לא הקשה אלא לרב הונא אבל לרב יודא הוי ניחא ליה ש"מ דס"ל דבכל בהמה אפילו דקה דדקה הוה לה שקת מטרח באוכל וק"ל · ומ"ש בשם הר"ן מדאמרינן בגמרא וליטעמיך כו' ומסיק הב"י וכתב הילכך ודאי גירסא דידן עיקר דגרסינן אלא כו' עד ומיהו לענין הלכה נקטי' כסתם ברייתא דקתני אין נותנין מזונות כו' וכל מזונות במשמע כו' וק' א"כ הדרא קושיא לדוכתא למה קתני המשנה אין נותנים מים כיון דמזונות נמי אסורי לכן נלע"ד דלפי הספרים דידן דגרסינן אלא ה"פ אלא לא מצית למידק מידי ממתניתין דגם דבורים ויוני שובך מזונתן עליך דלא גרעי מתולעי משי שכתב בסמוך אחר זה דנקראים מזונותן עליך ודוקא מזון דלא שכיח · מיהו בדבר המצוי להן כגון מים אסור ליתן להם לדבורים ויוני שובך דדרכן לשוט לאגמא · משא"כ באווזין ותרנגולין שהן מצויין בבית דלדידהו גם מים כמזונות מיחשב ומותר ליתן לפניהם גם מים · אבל לעולם דילמא גם באין מזונותן עליך יכול אתה ליתן לפניהן מזונו' וליכא לך להוכיח מהמשנה מידי אלא שקשה למה כתב רבינו ז"ל ומהלקטין לתרנגולין פירוש ליתן המאכל בפיהן ולא ליוני שובך ועלייה ואפילו ליתן לפניהן מים אסור מאי אפילו ליתן לפניהם מים דקאמר הא מים אסור טפי דשכיח באגמא וגם מדקאמר ולא ליוני שובך כו' מוכח דס"ל דאפילו מזונות אסור ליתן להן וק' למה נקט המשנה דוקא מים · והיה נלע"ד לכאורה לפי מאי דמשני שאני מיא דשכיחי באגמא תו אין לדקדק מל' המשנה דקתני מים דדוקא מים קאמר אלא דקתני מים לרבותא דסיפא לאשמעינן דאפי מים דשכיחי באגמא אפ"ה מותר לתת לפני אווזין ותרנגולין אבל אפילו מזונות אסור ביוני שובך ודבורים · כיון שאין מזונותן עליך · ולפ"ז אף אם לא גרסינן אלא מ"ש דהתרצן השיב לו לעולם ממשנה נידוק דשאני בין הכי דמזונותן עליך להכי דאין מזונותן עליך ודקשיא לך למה נקט מים י"ל דנקט מים משום דשכיחי באגמי ומשום רבותא דסיפא וכמ"ש · וגם אי גרסינן אלא מ"ש ודו"ק · שם בב"י בד"ה מצאתי כתב בתשובה כו' עד שלא אסרו אלא הזירין כו' ק' הלא מבואר לעיל דגם הזירין מותר להתירן שאע"ג שיש להן שלשה אגודות לרב יודא דקי"ל כוותיה וצ"ל דתשובה זו בנוסחאות הרי"ף שהביא ב"י לעיל שגרסינן אבל לא את הזירין לא לפספס ולא להתיר כו' ע"ש וד"ק :

סי' **שכה** [א] **פת** של א"י שנאפה בשבת ר"ת אוסר אותו דשמא נטחן היום כתב הב"י וז"ל וק' לי אמאי תלי טעמא דאסור' בשמ' נטחן היום הא אפילו נטחן מאתמו' הוי מוקצה כמו גרוגרות וצמוקים מאחר שנאפה היום ואין לומר דקמח יותר ראוי לכוס מחטין ומש"ה קאמר שמא נטחן היום דאילו נטחן מאתמול לא היה מוקצה דו"א שהרי כתב רבינו

בסמוך

פרישה

סי' **שכה** (א) **מותר** לזמן לא"י בשבת אע"פ שבי"ט אסור · פי' משום דחיישינן שמא ירבה בשבילו · ובשבת לא שייך למיגזר כן :

(ב) **דשמא** נטחן היום · רבותא אשמעינן אע"פ דבין השמשות היו חטים וראוים לכוס אפ"ה אסור משום מוקצה · משום דבין השמשות לא היה ראוי לאכול באותו ענין שנעשה לבסוף לאחר שנעשה בו איסור דאורייתא ועיין בדרישה :

ומ"א

חדושי הגהות

שכה א עיין ב"ח ודרו"פ שכתבו דנוסחא מוטעת היתה לפי הרב"י והנוסח נכונה בדברי המרדכי דלעיל ותו כתב דאסור וכו' וא"כ א"צ לכל דברי הב"י : ב דברים אלו כבר כתבם הרב"י

משום שמא נטחן היום ונמצא שבה"ש היו חטים שאינם ראויים לכום אבל כשנטחן מבע"י לא הוה מוקצה בה"ש שהרי היו ראוי הקמח לכום א"א לומר כן שהרי כתב רבינו בסמוך בשם הרא"ש דאפילו היה קמח או עיסה בה"ש לא הוי מוקצה ומדקאמר אפי' משמע דטפי עדיף כשהיה בין השמשות חטים מכשהיה אז קמח ומצאתי בספר התרומה סי' רמ"ז וז"ל ורבינו יעקב אסר להר"י לאכול לחם של א"י שנאפה בשבת ושמא טעמא דאע"ג דמבשל בשבת בשוגג יאכל וזהו משום שראוי הבשר לכום ולאכול קודס לכן אבל לחם שנאפה בשבת שמא אין הקמח ראוי לאכול ואפילו היו החטים בשבת הלא לא היו ראויים כמו לאחר שנאפה דהיינו בפת ובסי' רמ"ח כתב ועל הא"י שאפה לחם בשבת וגם שמא נטחנו החטים ונרקדו בשבת יש פנים להתיר כמו מבשל בשבת יאכל וכמו א"י שהדליק נר ישתמש לאורו ישראל ויש פנים לאסור כדפרישי' דלא דמי לא"י שהדליק הנר דאיכא חילוק בין מידי דאכילה למלאכה אחרת כדפרישית לעיל וגם לא דמי למבשל בשבת בשוגג יאכל דהתם ליכא למגזר שמא יהיה הישראל רשע לבשל במזיד אבל יקל לומר לא"י לבשל ואפי' נדמה למבשל בשוגג יאכל יש לאסור האי לחם דדמי לשוחט בשבת בשוגג דאסור משום דלא חזי לכום והקמח נמי לא היה ראוי לכום ואפילו אם הקמח ראוי לכום אין החטין והקמח ראוי' לאכול באותו ענין שנעשו לבסוף לאחר שנעשה בו איסורא דאורייתא שנעשה פת ואינו דומה לחזי לכום של מבשל בשר ודגים וכ"ת הלחם מותר דהא פסקינן שלהי שבת כר"ש דשרי מוקצה כר מנר שהדליקו בה באותה שבת דדחייה בידים לא דמי דשמא הכא מודה ר"ש דהוי כגרוגרו' וצמוקי' ג כיון שנטחן ונאפה ונרקד בשבת כדאמרי' בפרק אין צדין (כד .) א"י שהביא דורון לישראל אם יש במינו במחובר אסור בכדי שיעשו ופירש"י דאפילו ר"ש מודה בהא דהוי כגרוגרות וצמוקים דאמרינן פרק כירה (מה :) דמודה ר"ש עכ"ל והשתא יש לפרש דברי רבינו דה"ק ר"ת אסר משום מוקצה ואע"ג דקי"ל כר"ש דל"ל מוקצה שאני הכא דאיכא למיחש שמא נטחן היום והוי כמוקצה דגרוגרות וצמוקים וזהו שכתב ונמצא שהוא מוקצה כלומר אפילו לר"ש שבה"ש לא היה ראוי כלומר דלא היה ראוי ליעשות מאמת עצמו וכיון שלא עשאו מבע"י הוי כאילו דחאו בידים וקשה לי אמאי תלי טעמא דאיסור' בשמא נטחן היום הא אפילו נטחן מאתמול הוי מוקצה כמו גרוגרות וצמוקים מאחר שנאפה היום ושמא י"ל דנקט טחינה דאיסורה מטעמא אפי' ביום טוב מה שאין כן באפיה אבל אין ה"נ דלענין שבת אפילו נטחן מאתמול הוי מוקצה כגרוגרות וצמוקים מטעם שנאפה בשבת והא דנקט הרא"ש אפילו היה קמח או עיסה בין השמשות לא נחת לחילוקי מוקצה אלא משום דחטים חזי לכום טפי מקמח קאמר דאפילו אם היה קמח דלא חזי כלל לכום לא הוי מוקצה משום דהוי גמרו בידי אדם ולא אידכר מוקצה דבין השמשות אלא היכי דמתקן ממילא אבל לא היכי דאיתקן בידי אדם כי הכא ושלא כדברי רש"י בפרק אין צדין ואפשר לפרש דברי רבינו בע"א דה"ק ר"ת אסר אותו משום דאפי' את"ל דשמא נטחן היום ונמצא שבין השמשות היו חטים וחזו לכום מ"מ הוי מוקצה מפני שבין השמשות לא היה ראוי לאכול באותו ענין שנעשה לבסוף לאחר שנעשה בו איסור דאורייתא שנעשה פת ואינו דומה לחזי לכום של מבשל בשר אלא שזו דוכמא וגם לישנא דשמא אינם מיושבים לזה :

ובספר התרומה כתב פנים לאיסור ולהתיר בסימן רמ"ז ורמ"ח וכתבתיה בסמוך וכ"כ ג"כ סמ"ג וסמ"ק :

וא"א ז"ל כתב ול"כ להתיר וכו' בס"פ אין צדין וגם בהג"א שם כתב שיש מתירין בשעת הדחק וגם התוספת בפרק בתרא דע"ג (סו :) כתבו שיש מתירין אפילו בשבת וכתבו אמנם יש אוסרים בשני ימים טובים של ר"ה לפי שנמשך לפעמים הקציר עד ר"ה ואפשר שקצרו ואפאו בי"ט והעלו וכן להחמיר בשני ימים טובים של ר"ה (ג) וה"ה כתב בפ"ו וז"ל ודע שמהדינים הנזכרים יש ללמוד שפת שאפה א"י בשביל עצמו או בשביל א"י אחר מותר לישראל אא"כ מכירו ויודע שצריך לו שיש לחוש שמא ירבה בשבילו וכ"כ הרמב"ן פירות שתלשן לצורך עצמו אסורין משום מוקצה ודברים התלושים שאפאן ובשלן מותרין והוא שראויים מתחילתן לכום הא לא"ה מוקצין הן ואסורין למי שיש לו מוקצה בכך וכ"כ הרשב"א והוסיף לאסור אף הנולד כגון משקין הבאים ע"י סחיטת א"י עד כ"ל : ומ"ש אא"כ מכירו ויודע שצריך לו יתבאר בסמוך בס"ד והר"ן בס"פ כל כתבי כתב סברת הרמב"ן ובפ' בתרא דע"ג נראה שמסכים לדברי התוספות שהתירו ליקח מן הא"י פת חמה בשבת · ומ"מ יש לדקדק בדברי הרא"ש שכתב דלא הוי מוקצה משום דהוי גמרו בידי אדם דהא א"י שהביא דורון לישראל מדבר שיש במינו במחובר הוי גמרו בידי אדם שהרי ע"י אדם נלקטים ואפ"ה אסור ושמא י"ל דשאני התם דאפשר ליגמר שלא ע"י אדם כגון שיפלו מאליהן הלכך כי ליקטם אדם נמי אסורין משא"כ בטחינה שא"א ליעשות אלא ע"י אדם ד ובשבלי הלקט כתב שהרוקח אסר ורב יהודאי מתיר וכן דעת ה"ר בנימין וה"ר ישעיה ז"ל : ור"י בח"ח כתב סברת ר"ת וסברת הרא"ש ואחר כן כתב וז"ל ובאותן המקומות שרגילין הגוים או אנשים לקנותו בשבת ואומרים לא"י ממש סכום מקח ואומרים תן לי פשיט או שני פשיטים מלחם וגם קורין לא"י בביתם ונותנין לו המעות ראוי לאסרו להם מכל וכל שלא יאכלו פת הנאפה בשבת כך יראה לי ועוד כתב רמ"ה כי אסור לומר לא"י מע"ש הילך מעות ותן לי הפת למחר שכבר נאפה לצורך ישראל עד כ"ל כתב בהגהו' אשיר"י ס"פ אין צדין בשם א"ז דלדברי הכל אם בישל או אפה עבד ישראל בשבת אפילו לצורך עצמו ואפילו בשבת ראשונה ובפעם ראשונה שאין העבד יודע אם אדונו יאכל מזה אם לאו אפ"ה אסור : **וכתוב** בסמ"ק פת שנאפה בשבת בשביל הא"י שאוסרים בו ביום ומיהו גדולים התירו לצורך סעודה וברית מילה ונראה דה"ה לצורך ברכת המוציא ואף אם נטחן בשבת עצמו (ד) אף על גב דבה"ג חשיב ליה לטחינה נולד ומורי ר' יחיאל לא היה מודה עכ"ל : ולענין הלכה כיון שאיסור מוקצה דרבנן יש לסמוך על המתירין בשעת הדחק או לצורך מצוה :

א"י

השמשות לא היה ראוי ובספר התרומות כתב פנים לאיסור ולהיתר (ג) וא"א ז"ל כ' ול"נ להתיר דאפי' היה קמח או עיסה בין השמשות לא הוי מוקצה (ד) כיון דגמרו בידי אדם והטחינה

ר"ת להריב"ס לחם של א"י שנאפה בשבת ולא כתב טעמו ואפשר שנסמך הרא"ש על מ"ש מקודם אין להתיר פת הניקח בשבת שמא היה ב"ה קמח או עיסה דלא חזי לכום וכן אסר ר"ת וכו' משמע שמטעם זה אסרו ר"ת אבל רבינו כתב דר"ת אסרו מטעם אחר דשמא נטחן היום וכו' משמע דס"ל לר"ת דאם היה נטחן מבע"י דהיה הקמח ראוי לאפות ממנו פת בין השמשות לא היה עליו דין מוקצה אבל אם נטחן ביום השבת דב"ה כשהיו חטים לא היה ראוי לעשות מהם פת ה"ל הפת שנאפה מוקצה שהקצה דעתו בין השמשות מהני חטים שיהיו נעשים פת ומגו דאתקצאי בין השמשות אתקצאי לכולי יומא ומה שיש להקשות הלא קי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה ותו דהלא החטין ראויין לכום ומש"ה תני בברייתא פרק כיצד מברכין (דף ל"ז) הכוסס את החטה מברך עליה בפה"א בין חיין בין מבושלין וכדפסק רבינו לעיל בסימן ר"ח ס"ג וא"כ לא הוי מוקצה איכא לתרץ כיון דר"ת פסק דבנולד הלכה כר' יהודה דאסור בין בשבת ובין בי"ט כדכתב רבינו לקמן בסימן תקכ"ה השתא הני חטים דנטחנו ביום השבת ה"ל נולד ולפי זה אף ע"ג דהחטים בעינייהו לא אתקצאו ב"ה מכל מקום אתקצאו מאפיית הפת כיון דהקמח שמהם אפו הפת הוי נולד וס"ל לר"ת כדעת בה"ג דקמח שנטחן בשבת או בי"ט הוו להו נולד כמ"ש בשמו הרא"ש ס"פ אין צדין ז"ל כתב בה"ג ה"מ חנוני ישראל אבל חנוני א"י במאי דאיתיה במחובר א"כ קימחא דאיכא למימר נטחן בי"ט וכו' אסור למיסקל מיניה וכו' וכ"כ התום' בפרק בתרא דע"ג (דף ס"ו) בד"ה אמר רבא דבה"ג חשבי ליה לטחינה נולד מיהו ה"ר יחיאל היה נוהג היתר בדבר גם בסמ"ק כתב דהר' יחיאל לא היה מודה לבה"ג. ומ"מ ר"ת היה מודה לבה"ג דטחינה ה"ל נולד וא"כ קמח זה שנטחן בשבת יש עליו דין מוקצה ב"ה ולכן הפת הנאפה ממנו אסור : **ומ"ש** ובספר התרומות כתב פנים לאיסור ולהיתר כבר הבאתי ב"י דברי סה"ת וכ"כ סמ"ג בדבריו בהני פנים אלא דקשי לי במ"ש שהקמח אינו ראוי לכום דהא בפרק כ"מ (דף לו) פליגי בה רב יהודא ורב נחמן דלר"י מברך בפה"א ולרב נחמן שהכל אלמא דראוי לכום הוא ואע"ג דפסק הרי"ף כר"נ משום דלא רגילי אינשי לספויי קימחא מ"מ הא קא חזינא דראוי לכום הוא · ותו דבפ"ק דפסחים (דף י"א) דקא משני רבה אליביה דרבי יהודא דמה שהיו עושין קמח וקלי מקמי שהתירו העומר ולא חששו דילמא אתי למיכל מיניה היינו טעמא דמתוך שלא התרתה לו אלא ע"י קיטוף הוא זכור א"ל אביי תינח בשעת קטיפה טחינה והרקדה מאי איכא למימר דלמא אתי למיתב לפומיה קמח אלמא דחזיא קמח לכום . וי"ל דלרובא דעלמא ודאי לא חזו לכום אלא דמ"מ פריך ליחוש למיעוטא וליגזור והוה מצי לשנויי דלא חיישינן למיעוטא ולא גזרינן אלא דעדיפא מינה משני דאפי' לדידך לא קשיא טחינה ברחי' דידא הרקדה ע"ג נפה ותדע דהא בתר הכי קאמר רב אשי קמח וקלי תנן ופי' רש"י ואין ראויין לאכילה עכ"ל אלמא דקמח לא ראוי לאכילה אלא לענין ברכה כיון שנהנה חייב לברך ונתיישבו דברי הספר התרומה והסמ"ג שכתבו שהקמח אינו ראוי לכום פי' לרובא דעלמא אינו ראוי לכום משא"כ חיטים עצמן ראויין לכום לרובא דעלמא : **וא"א** הרא"ש ז"ל כתב ולי נראה להתיר דאפילו היה קמח וכו' הא דכתב ואפילו היה קמח וכו' קאי אמ"ש קודם זה להשיג אבה"ג שכתב דאסור למישקל מא"י קמח בי"ט דאיכא למימר דנטחן בי"ט וכתב הרא"ש דמאי איסורא איכא כיון דרובא א"י אדעתא דרובי טחני לה ומשום מוקצה ליכא למיסר דחטין חזו לכום ב"ה או לעשות מהן קליות ודייסא אבל בשבת אין להתיר פת הניקח בשבת שמא היה ב"ה קמח או עיסה דלא חזו לכום וכו' וכתב על זה ולי נראה להתיר דלא מיבעיא אם היו חטין ב"ה דחזו לכום ב"ה ואין זה נולד מה שנטחנו בשבת דלא כבה"ג אלא כה"ר יחיאל אלא אפי' היה קמח או עיסה דלא חזי לכום נמי לא הוי מוקצה כיון דגמרו בידי אדם פי' כיון דאיכא ביד אדם לתקנו בו ביום לא מקצה ליה מדעתו אפילו דחייה בידים כיון דאפשר לחזור ולתקנו בידו וכדאמרינן להדיא בפרק אין צדין (ריש דף כ"ז) וא"כ הכי נמי כל קמח ועיסה שביד הא"י ב"ה לא מקצה הישראל דעתיה מיניה כיון דהוה ביד א"י לאפות ממנו פת ה"ל גמרו בידי אדם ורבי' נקט בלשון הרא"ש גמרו בידי אדם כלשון הגמרא לאפוקי היכא דהדבר תלוי בידי שמים כגון פירות שהניחן על הגג לייבשן ע"י החמה דכיון שאין בידו לתקנן אסח דעתיה מיניה · והרא"ש כתב כיון דהוי גמרו ביד א"י לפי מה שהוא הענין שהקמח או העיסה הוא ביד א"י ובידו לגמרו ולאפות ממנו פת וא"כ לא הוי מוקצה ואפשר דהרא"ש דנקט א"י כוונתו לומר עוד טעם דלא הוי מוקצה דקי"ל דאין הכן ביד א"י כמ"ש ב"י לעיל בסי' ש"ח ע"ש הירושלמי ושכ"כ הכל בו :

ומ"ש

דרכי משה

(ג) ונ"ל דלדבריהם ה"ה בשאר י"ט במקום דאיכא למיחש לקציר דאסור ולא נקטו ב' ימים של ר"ה אלא משום דהתם אסור בב' הימים משום דכיומא אריכתא דמי אבל בשאר י"ט ביום השני שרי : (ד) ודעת הטור משמע למטה דפת הנאפה בשבת אסור וכ"כ ב"י בשם מהרי"א דכן דעת הטור :

ובפרק

פרישה

(ג) **וא"א** ז"ל כתב ולי נראה להתיר ז"ל מהרש"ל בביאורי לאוין סמ"ג דף י"ט ע"ד במ"ש שם הסמ"ג בשם ר"ת לאסור ז"ל העולם נהגו להקל לפי שראו בטור שהרא"ש מתיר ואין כ"ל להקל שהרי רבים שאוסרים ור"ת אוסר שהלכה למעשה ובפרט מאחר שכתב המ"ו שרמב"י"ה היה מלקה בני אדם שאכלו פת שנאפה בשבת א"כ פשיטא שאין להקל אם לא ע"י הדחק עכ"ל. וכ"פ ב"י ורמ"א ועוד כתב רמ"א אבל אסור ליתן לו מצות מע"ש שיתן לו הפת בשבת דאז אדעתא דישראל קעביד ע"כ ועיין לקמן בסימן תקי"ז :

(ד) **כיון** דגמרו בידי אדם פי' שאין התחלת ביאתו לעולם ע"י הא"י רק הגמר · לכן אין בו איסור מוקצה משא"כ לגבי דורון שהביא הא"י שאסור משום מוקצה הוא מטעם דאסחיה מדעתו הואיל ולא לקטו הישראל מע"ש ועי"ט אבל כשנלקט בחול ולא נעשה הגמר דהיינו הטחינה או האפייה ביד א"י אז אין שייך בו דאקצינהו ואין בו איסור מוקצה וע' בדרים' :

כמו

דרישה

בסמוך בשם הרא"ש ז"ל דאפילו היה קמח או עיסה בין השמשות לא הוי מוקצה ומדקאמר אפילו ש"מ דטפי עדיף כשהיה בין השמשות חיטים מכשהיה אז קמח · ושמא י"ל דנקט טחינה דאסירא מטעמא אפילו בי"ט משא"כ באפייה · אבל אה"כ דלענין שבת אפילו נטחן מאתמול הוי מוקצה כגרוגרות וצמוקים מטעם שנאפה בשבת · והא דנקט הרא"ש אפילו היה קמח או עיסה בין השמשות לא נחת לחילוקי מוקצה אלא משום דחיטים חזו לכום טפי מקמח קאמר דאפילו היה קמח דלא חזי כלל לכום לא הוי מוקצה משום דהוי גמרו בידי אדם ולא אידכר מוקצה דבין השמשות אלא היכא דמיתקן ממילא אבל לא היכי דניתקן בידי אדם כי הכא ושלא כדברי רש"י בפרק אין צדין עכ"ל. עוד כתב הב"י בסמוך ואיכא למידק הא א"י שהביא דורון לישראל מדבר שיש במינו במחובר הוי גמרו בידי אדם שהרי ע"י אדם נלקטין ואפ"ה אסור וא"כ קשה למ"ש הרא"ש דלא הוי מוקצה משום דהוי גמרו בידי אדם ושמא י"ל דשאני התם דאפשר ליגמר ·

חדושי הגהות

הרב"י בסימן ש"ו : ג ולקמן שכתב בשם הרא"ש דאפי' היה קמח כו' היינו משום דהרא"ש לית ליה הך סברא דהוה כגרוגרות וצימוקין משום דמחוסרי מלאכות הרבה וא"ב יותר יש לאסור בקמח דלא חזו כלל משאם היה בה"ש חיטים ולכן כתב דאפילו מוקצה בעלמא נמי לא הוי לומר דבין השמשות הוה קמח דלא חזי כלל דגמרו בידי אדם (מהרל"ח) : ד ואין דבריו נכונים דהא אפילו מחובר דצנון ולפת אסרו משום מוקצה כדאיתא בעירובין (מ .) בהאי לפתא דאתא למחוזא וכו' ושם א"א שיתלשו מאליהן אלא טעמא דמחובר אסור

והטחינה והאפייה אינה אוסרות כיון דבשביל א"י היא: [ג] א"י שצד דגים או ליקט פירות או אפה פת או בשל לעצמו כתב ספר המצות
יש

א"י שצד דגים או ליקט פירות וכו' כתבו סמ"ג וכן סמ"ק והתרומה דיש פנים להתיר כמו שאר מלאכות שעושה לצרכו כלומר כמו ממלא מים לבהמתו או עושה כבש או מדליק נר לעצמו שמותר לישראל להשתמש בהם ויש פנים לאיסור משום דבדבר מאכל החמירו דחיישינן שמא יאמר לא"י לבשל לו בשבת כיון דאמירה לא"י לא מיתסרא אלא מדברי סופרים ואע"פ שלא כתב אלא דיש צדדים לאיסור ויש צדדים להתיר כתב רבי' בשמו שיש אוסרין ויש מתירין משום דכיון דאיכא צדדים לכאן ולכאן יש אוסרין ויש מתירין מיקרי אי נמי דקושטא דמילתא הכי הוא דמיפלג פליגי במלתא דאיתא בתו' ריש י"ט וכתבה ר"י בחי"ב שרא"מ אכל מדג מליח שצלאתו השפחה לעצמה כי היכי דשרי' לישראל להשתמש לאור נר שהדליק א"י לעצמו ואף על פי שהם כתבו דלא נהירא הרי כתבו הטעם משום דבמכירו אסור מפני שמרגילו לשבת הבא הא אם לא היה מכירו מודה דמישרא שרי וסמ"ג וסמ"ק והתרומה שכתבו דשמא יש לאסור משום דחיישינן שמא יאמר לא"י לבשל לו בשבת אפי' באינו מכירו איכא למיחש להכי דליכא למיפלג בין מכירו לאינו מכירו אלא כשהא"י עושה מעצמו ומשמע מדבריה' ומדברי הגהו' מיי' בפ"ו שכן דעת ר"ת לאסור מה"ט ומ"מ אין דברי רבינו מכוונים ע"פ דברי סמ"ג. דהא לא כתב סמ"ג דיש פנים להתי' אלא באפה ובישל א"י לעצמו דאין בהן מוקצה אבל בצד דגים וליקט פירו' משמע דפשיטא ליה דאסורין דודאי לא גרעי מפירו' הנושרי' דאסירי משום מוקצה וכתב רבינו דהכי מסתבר לאסור משום דלא גרע מנשרו מאליהן ולכאורה משמע דגם באפה פת אסר מה"ט וכן פי' הגאון מהרי"א ז"ל ושלא כדברי הרא"ש ואע"פ שהיה אפשר לפרש דטעמא דלא גרע מנשרו מאליהן לא קאי אלא לצד דגים וליקט פירות אבל באפה ובישל מודה

ומ"ש והטחינה והאפייה אינה אוסרת וכו' פי' בין שנטחן בשבת דאיכא טחינה ואפייה ובין שנטחן מבע"י דליכא אלא אפייה אינה אוסרת כיון דבשביל א"י נעשה כדתנן בפרק כל כתבי (דף קכ"ב) א"י שהדליק את הנר. ישתמש ישראל לאורו והב"י הקשה דמדכתב ר"ת דאסור שמא נטחן היום משמע דבנטחן מבע"י שרי ומדכתב דב"ה לא היה ראוי יש לאסור אף בנטחן מבע"י שהרי ב"ה לא היה ראוי וכי תימא דיותר ראוי קמח לכוס מחטין דא"כ קשה מדברי הרא"ש שכתב אפי' היה קמח וכו' אלמא דטפי עדיף כשהיה חטים מכשהיה קמח ותימה היאך נשא ונתן אם קמח עדיף לכוס אם חטין עדיף לכוס נייתי ונחזי ועוד הלא תלמוד ערוך הוא בפ"ק דפסחים דחטים עדיף לכוס דקאמר תלמודא והא דרב אשי בדותא היא התינח מקלי ואילך דלאחר שנתייבש בתנור אין ראוי לאכילה מעיקרא עד קלי מאי איכא למימר דבעודו רך בקליות קודם שיבש דראוי הוא לאכילה מא"ל אלמא דבקמח לא מקשינן עליה דרב אשי בהא דאמר דאינו ראוי לאכילה אלא דמקמי שנעשה קלי וקמח אקשינן עליה דרב אשי דהלא חזו חטים לאיס לאכילה אלא הדבר פשוט דחטים חזו לכוס טפי מקמח ודברי ר"ת שהביא רבינו מבוארין בטוב טעם כדפרישית ולא כמו שפי' ב"י עוד הקשה ב"י בדברי הרא"ש שכתב דלא הוי מוקצה משום דהוי גמרו בידי אדם דהא א"י שהביא דורון לישראל מדבר שיש במינו במחובר הוי גמרו בידי אדם שהרי ע"י אדם נלקטים ואפי' הכי אסור ושמא יש לומר דשאני. התם דאפשר ליגמר שלא ע"י אדם כגון שיפלו מאליהם הלכך כי לקטם אדם נמי אסורין משא"כ בטחינה שאי אפשר ליעשות אלא ע"י אדם עכ"ל ואיכא לתמוה טובא בקושיא זו שהלא דברי הרא"ש הן תלמוד ערוך בפרק אין צדין וה"ל להקשות אתלמודא גופא אבל הדבר פשוט דדוקא גבי פולין ועדשים וקדרות דעלמא בשבת בין השמשות דאדחו בידי אדם כל זמן שרותחין התם הוא דאין להם דין מוקצה דכיון דבידו ג"כ להחזיר ולתקן בו ביום לא מקצה להו מדעתו מפני דחייתו אבל מחובר דאיהו לא דחי ליה אלא מן השמים נדחו ה"ל מוקצה גמור ולא התירו לו חכמים אע"ג דגמרו הוי בידי אדם ועוד הלא רש"י כתב בפרק אין צדין (סוף דף כ"ד) גבי דורון וז"ל אם יש מאותו המין במחובר אסורין משום מוקצה ואפי' לר"ש יש מוקצה בגרוגרות וצמוקין ומחובר כגרוגרות וצמוקין דמי מדלא לקטן מאתמול אקצינהו מדעתיה ולא תחלוק במחובר בין שלו ובין של א"י עכ"ל אלמא דבמוקצה דמחובר החמירו טפי שלא להתירו מטעם דהוי גמרו בידי אדם והקושיא אין לה התחלה. ועל תירוצו איכא נמי לתמוה הפלא ופלא דכיון דאפשר להיות נגמר ג"כ שלא ע"י אדם כ"ש דאין עליו דין מוקצה דלא מקצה מדעתיה כיון דאפשר להיות נגמר בין בידי אדם בין שלא ע"י אדם כגון שיפלו מאליהם וכן קשה לפי תירוצו דא"כ במחוסר צידה כשעשה הא"י הצידה בשביל ישראל ליסתרי כיון דגמרו בידי אדם ואי אפשר ליגמר ממילא שלא על ידי אדם וכן שאר מחובר בקרקע דאי אפשר ליתלש מעצמו כגון לפת וכרוב ליסתרי כיון דגמרו בידי אדם אלא הדבר ברור כדפרישית דלא הקילו חכמים מטעם גמרו בידי אדם אלא היכא דאיהו גופיה דחייה בידים אבל במחובר ומחוסר צידה דאידחי מן השמים לא התירו מוקצה זה דחמיר טובא מטעם גמרו בידי אדם והרא"ש ז"ל נמי לא כתב זה אלא כדי להתיר הפת אפי' היה קמח או עיסה ב"ה דאידחי בידי אדם שטחנו ועשאו קמח או עיסה דלא חזו לכוס וב"ה דחו להו בידים התם קאמר כיון דגמרו בידי אדם דבידו לחזור ולתקן ולאפות ממנו פת לא אקצי דעתיה מיניה ולענין הלכה נקטינן כמ"ש הסמ"ק דהגדולי' התירו לצורך סעודת ברית מילה וכ"ל דה"ה לצורך ברכת המוציא עכ"ל וב"י כתב ג"כ להתיר בשעת הדחק ונראה דהאי שעת הדחק היינו כשאין לו פת וגם א"א להשאיל מחבירו כגון יחיד הדר בכפר. אבל כשאפשר לו להשאיל מחבירו אין זה שעת הדחק וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' תש"ט וז"ל ועוד איזהו מצוה יש באכילת פת חמה בשבת אי משום סעודת של שבת ישאל מחבירו עוד דעכשיו אינן בני תורה ולא עדיפי מבני בשכר שאסרו להם הדברים המותרים לפי שאינם בני תורה וכו' ועוד האריך מיהו בי"ט יש להקל וכן פסק בש"ע בסי' תקי"ז וע"ש בב"י:

א"י שצד דגים וכו' כתב בספר המצות יש מתירין כמו שאר מלאכות שעושה לצרכו (כלומר כמו מילא מים לבהמתו או עשה כבש והדליק הנר דבסמוך) ויש אוסרין דבדבר מאכל החמירו טפי שמא יאמר לא"י לבשל לו בשבת והך מחלוקת כתבו התוס' ריש ביצה (דף ג') בד"ה גזירה שמא יעלה דר"א ממי"ץ אכל דג שצלאתו

דרישה

ליגמר שלא ע"י אדם כגון שיפלו מאליהן הלכך כי לקטם אדם נמי אסורים משא"כ בטחינה שא"א לעשות אלא ע"י אדם עכ"ל. וקשה לדברי הב"י מאיזה טעם נחמיר טפי במה שנעשה ממילא לומר שייך גביה טפי מוקצה ממה שנעשה בו איסור מלאכה ולומר שאין שייך גביה מוקצה. ועוד קשה הא בפרק אין צדין כתב הרא"ש גבי א"י שהביא דורון אמר רב פפא א"י שהביא דורון לישראל אם יש מאותו המין במחובר אסורים לערב בכדי שיעשו כתב הרא"ש וז"ל ואפילו רבי שמעון מודה במוקצה כי האי דכיון דלא לקטינהו מאתמול כגרוגרות וצמוקים דמי עכ"ל. והוא ממש לשון רש"י אלא שרש"י סיים דבמוקצה אין חילוק בין של א"י לישראל וגם להרא"ש בנדון זה אין חילוק. וב"י בעצמו הביאו לעיל בסימן ש"ח בדין השוחט למולה בשבת דמותר לבריא דמקשה ב"י מ"ט דהרא"ש מ"ש ממחובר דכתב הרא"ש דמודה בו ר"ש כיון דלא לקטינהו מאתמול ומשני ז"ל ואפשר לומר דס"ל להרא"ש דבמחובר דוקא שייך לומר מדלא לקטינהו אקצינהו לפי שכל אדם יכול ללקט בידו משא"כ בבהמה שצריכה לשחוט ע"י מומחה ובסכין בדוק גם יש טירחא בשחיטתה ואפשר שהיה בדעתו לשוחטה אלא שלא נזדמן לו מומחה או סכין בדוק או שלא יכול לפנות מעסקיו כדי לשוחטה וכיון שאין מניעתה מלשחוט מוכיח שהקצה אותה לא אמרינן מדלא שחטה אקצה כו' ע"ש וה"ט לא שייך הכא באפי' דכל אדם יכול לאפות וה"ל למימר דאקצינהו וכמו שם בא"י שהביא דורון אמרינן דהוה מוקצה אע"ג דא"י הביא וה"ה בפת שאפה הא"י. וגם בסימן שכ"ד כתב ב"י בד"ה מחתכין הדילועין פירש"י התלושים כו' עד כלומר דאילו נתלשו בו ביום אפילו לר"ש אסור לטלטלם דמחובר כיון דלא לקטינהו מאתמול אקצה מדעתיה ודמו לגרוגרות וצמוקים וכמו שפירש"י בפרק אין צדין וכ"כ שם הרא"ש עכ"ל ב"י שם הרי דכתב דהרא"ש ס"ל כפירש"י ואיך כ"כ ושלא כדברי רש"י דפרק אין צדין. ועוד קשה ממאי שכתב הטור בסמוך והכי מסתבר לאסור דלא גרע מנשרו מאליהן. משמע דנשרו מאליהן הוא אינו כ"כ חמור מכשתלשן הא"י. ולסברת הב"י איפכא מסתברא דבנשרו מאליהן הוי מוקצין. וכשתלשן הא"י אינה מוקצה. לכן נראה לומר דודאי גם כשתלשן הא"י שייך בו מוקצה כמ"ש הרא"ש בפרק אין צדין וחמור טפי תלשן הא"י מבנשרו מאליהן דבתלשן הא"י נעשה בו איסור תורה משא"כ בנתלשו מאליהן ומ"ש הרא"ש בסוף פרק הנזכר דלא הוי מוקצה כיון דגמרו ביד א"י פירושו כשאין התחלת תלישת הפרי או קצירת התבואה הוא ע"י א"י בשבת אז אין שייך עוד בו מוקצה מחמת גמר מלאכה שעשאוהו הא"י. והכי דייק מ"ש הרא"ש דכיון דהוי גמרו ביד א"י ולא כתב כיון דהוי ביד א"י מלאכתו והכי נמי דייק מ"ש גבי דורון דכיון דלא לקטינהו מאתמול כגרוגרות וצמוקים דמו פירוש דוקא גבי הלקיטה הוי מוקצה ולא גבי שאר מלאכות הנגמרות ביד א"י אחר הלקיטה. ובזה יתיישב ג"כ מ"ש ר"ת דשמא נטחן היום ר"ל הואיל וטעם דמוקצה הוא הואיל ולא לקטינהו או אפינהו מאתמול מש"ה קאמר שמא נטחן היום דאם נטחן מאתמול הוי שרי דאינו מוקצה מדהתחילו מאתמול לטחנו ש"מ שהכינו עצמן לאפותו ואין אדם מקצה מדעתו כל שיוכל להיות ראוי לו לר"ש אבל בשלא טחנו מאתמול אקצינהו מדעתיה דאף שנקצר התבואה מ"מ אחר הדישה כשהתבואה מונחת ולא גילה דעתו מבעוד יום דרוצה לאפותו ס"ל לר"ת דהוי מוקצה. אבל הרא"ש ס"ל דאין נקרא מוקצה כי אם בגוד שלא נקצר או נתלש אבל מיד שנקצר או נתלש תו מותר כיון דגמרו בידי אדם ר"ל שהתחלה כבר נעשה מע"ש ולא אקצה איניש נפשיה מכל שגמרו בידי אדם וכ"ש מדבר שנעשה ונגמר מאליו. וראייה למ"ש שיש חילוק בין התחלה לגמר הוא ממ"ש התו' בפרק בתרא דע"ג דף ס"ו והביאו ב"י כאן אלא שיש ט"ס בהעתקת ב"י שלפנינו וכצ"ל וז"ל וגם התו' פרק בתרא דע"ג כתבו שיש מתירין אפילו בשבת וכתבו אמנם יש אוסרים בשני י"ט של ר"ה לפי שנמשך לפעמים הקציר עד ר"ה ואפשר שקצרו בי"ט ראשון ואפאו בי"ט השני והעלו וכגון להחמיר בי"ט שני של ר"ה עכ"ל ע"ש בתו' ותמלא הענין כאשר הגהתי אף שאין שם כן אות באות והנה מבואר מדהתירו בשבת ואסרו בר"ה דה"ט משום דסברי כר"ש וביום א' א"א לקצור ולטחן ולאפות וכיון שהפת ביד א"י בשבת אפוי ודאי לכל הפחות נקצר מאתמול וכיון דאין תחילתו דהיינו הקצירה ביום השבת תו לא חיישינן במה שנגמרו בשבת דדעתו של אדם אכל מאי דיכול להיות ראוי לו משא"כ בשני ימים טובים של ר"ה דאפשר שנקצר ביום טוב הראשון ונאפה בי"ט שני ומש"ה אסור כיון דהתחלה הוה ג"כ בי"ט ושני י"ט של ראש השנה כיומא אריכתא דמיא. וה"ט ג"כ דא"י שהביא דורון שאסור משום התחלתו דהיינו התלישה היה ביום השבת וז"ש הרא"ש ורבינו הביאו בסמוך ז"ל ולי נראה להתיר דאפילו היה קמח או עיסה בין השמשות לא הוה מוקצה כיון דגמרו בידי אדם והטחינה והאפייה אינה אוסרת כיון שבשביל א"י היא עכ"ל. הרי כ' להתיר מטעם דאין לאסרו מכח הטחינה כמו שעלה על דעת ר"ת כאשר הביא רבינו בשמו וגם בעל התרומה סימן רמ"ח והביאו ב"י תלה האיסור בטחינה ובאפייה אלא שהוסיף ג"כ לומר אף א"ת שהמוקצה היה מכח שהיה בין השמשות קמח או עיסה ולא היה ראוי לכוס לא מכח המלאכות שנעשה ע"ז כתב שגם מזה לא נאסר כיון שגמרו בידי אדם וק"ל. וזה ברור בעיני ובזה נתיישב הכל. ומ"ש רבינו אם עושה ארון או קבר לעצמו כו' עיין מ"ש ב"י ולסוף מסיק וכתב ומ"מ עדיין יש לדקדק למה השמיט הרא"ש סוגיית הגמרא דס"ל לכותבה ללמדינו דמ"ש יקבר בו ישראל היינו אם בגנעה יקבר בו ישראל מיד כו' ולע"ד נראה דהרא"ש ס"ל כרש"י ומ"ש ללמדי דמשני הגמרא בעומד בסרטיא כו' ר"ל כל מקום קבר ניכר למי הוא עשוי דאם הוא עשוי הקבר במקום פרהסיא כמו סרטיא ודאי נעשה בשבילו וא"כ ליכא לחלק בין ליגנא לבפרהסיא דכיון דסתמא דמילתא מקום קברות ישראל מיוחדין לעצמן ומקום קברות א"י אינם אכלם מקומן מוכיח עליהם שלא נעשה אלא בשביל א"י. והשתא א"ש דהתנא דמתני' סתם וכתב אם עשה לו ארון וקבר יקבר בו ישראל ואם בשבילו לא יקבר בו עולמית ולא חילק ותנא דהיינו דוקא בעומד באסרטיא אלא ודאי התנא איירי בעשוי במקום שמורה עליו אם נעשה בשביל א"י או בשביל ישראל ואפשר שגם עשיית הארון דישראל וא"י מחולקין ועשייתו מוכיח עליו אם נעשה בשביל ישראל וא"י והגמרא דמשני בארון המונח על הקבר ל"ד קאמר אלא חדא מן הדברים המורים עליו נקטה א"כ לסברת המקשן השיב לו דלא עלה על דעתו שבעשיית הארון והקבר ניכר אם בשביל א"י או בשביל ישראל נעשה ומש"ה השיב לו דמיירי בעומד באסרטיא והארון עליו אבל לדידן ל"צ לזה וכמ"ש דגם זולת זה ניכר ונבדל. ומש"ה סתמו וקברו הרא"ש ואפשר שגם זה הוא טעם הרי"ף ומ"ש רבינו ז"ל אלא שרש"י פי' אותו כו' עד הא לאו הכי צריך להמתין בכדי שיעשו לשון הגמרא נקט וי"ל הא לאו הכי שאין לפנינו דבר ניכר צריך להמתין והגמרא קאמר כן לפי סברת המקשן וכמ"ש וק"ל. ומ"ש רבינו בחלילין בס"ם ז"ל ואם א"ל לישראל להביאן אסורים לעולם ולאחרים בכדי שיבואו ממקום שהביאן וכתב ב"י לא ידענא מהיכא נפקא ליה לרבינו לקנסו לעולם כו' עד אלא דא"כ קשה מאי איריא א"ל ישראל להביאן כו' ונלע"ד דלק"מ דודאי כי לא א"ל אינו ידוע דבשבילו עושה האיסור דאורייתא כי אף שהביאן לישראל י"ל דתחילת הבאתן דרך ר"ה לא בשבילו היתה ואף אם היתה ליכא אוושא מילתא דבשבילו לבד נעשה שהרי בחד חליל יכול להספיד כמה מתים משא"כ בא"ל להביאן לו הרי זה ודאי נעשה בשבילו והואיל ואיכא אוושא מילתא מילי דמת וכמ"ש הרא"ש לעיל מש"ה אסרו עולמית. ומה שהספיקו הרא"ש דאם הביא בשביל ישראל והובאו מחוץ לתחום דאינו אסור אלא בכדי שיבואו אע"ג דאיכא מילי דמת אוושא מילתא שאני התם דלא נעשה בו כ"א איסור תחומין דרבנן וק"ל:

(ג) א"י שצד דגים או ליקט פירות או אפה פת כו' בספר המצות יש מתירין כמו שאר מלאכות שעושה הא"י לצרכו ויש אוסרין כמו פירות הנושרין שנאסרו אפילו נשרו מאליהן דבדבר מאכל החמירו טפי והכי מסתבר לאסור דלא גרע מנשרו מאליהן. כתב ב"י ז"ל אין דברי רבינו מכוונים ע"פ דברי הסמ"ג דלא כתב הסמ"ג דיש פנים להתיר אלא באפה ובישל דאין בה מוקצה אבל בצד דגים וליקט פירות משמע דפשיטא ליה דאסורין דודאי לא גרעי מפירות הנושרין דאסורין משום מוקצה עכ"ל ב"י וק"ק הא לפני זה כתב ב"י שיש מתירין כמו שאר מלאכות כו' כלומר כמו ממלא מים לבהמתו או עשה כבש או מדליק נר לעצמו שמותר לישראל להשתמש בהן וא"כ מה לי צד וליקט מה לי עשה כבש ממלא או הדליק נר. ואף שבסמ"ג לא כ"כ בהדיא. אבל בסמ"ק כ"כ בהדיא וא"כ י"ל דרבינו לסמ"ק נתכוין ולא לסמ"ג. דהא ספר המצות סתמא כתב. ודוחק לומר דס"ל דיש חילוק בין כבש ונר דאינן עומדין לאכילה ואין מוקצה שייך כ"א בדבר מאכל משא"כ בצד וליקט שהוא דבר מאכל. ומ"ש ב"י עוד אמר זה אמ"ש רבינו ומסתבר לאסור דלא גרע מנשרו מאליהן ז"ל ולכאורה משמע דגם באפה פת אסור מה"ט וכן פירש מהרי"א ושלא כדברי הרא"ש ואע"פ שהיה אפשר לפרש דטעמא דלא גרע מנשרו מאליהן לא קאי אלא לצד דגים כו' ולחלק ביניהן משום דצידת דגי' ולקיטת פירות לא משמע לאינשי שהיא מלאכה כ"כ כו' ויש מקשין למה לא כתב חילוק שכתב ב"י לעיל לפני זה דבלקיטה וצידה שייך מוקצה טפי. ונלע"ד דלק"מ דלפני זה לא כתב חילוק דמוקצה אלא להאומרים פנים להיתר ולא ס"ל דבדבר מאכל החמירו כמו נשרו מאליהן. ומש"ה הוצרך לכתוב דאע"פ כן י"ל דמודה בלקיטה וצידה מטעם מוקצה וכאן אמר לפי סברת רבינו שהשווה בפנים להיתר דס"ל דכולם שוים דלית בהו איסור מוקצה אלא שמסתבר ליה לאסור מטעם דבדבר מאכל החמירו כמו פירות שנשרו מאליהן. וה"ט משום דהאדם להוט אחר דבר מאכל מ"ה יש להחמיר טפי ויעשה פרוץ או יבוא לא"י לעשותו ומש"ה חילק וכתב דיש להחמיר דוקא בצידה ולקיטה דלא מיחזי לאינשי שהיא מלאכה כ"כ וק"ל. ומ"מ בעיקר הספק והבעייתו דב"י דמדקדק רבינו אפיה בהדי צידה וליקט ש"מ דבכולהו אסור מטעם דלא גרע מפירות הנושרין. תמה אני על מהרי"א וב"י שכ"כ. חדא שא"כ למה לא הכריע מיד לעיל אחר שכתב דברי ר"ת לאסור ודברי הרא"ש להתיר בפת הנאפה היה לו לכתוב שמסתברא לו כדברי ר"ת ולא מטעמיה אלא מטעם דלא גרע מפירות הנושרין מאליהן. וכמ"ש כאן. ועוד מדכתב רבינו מיד אחר דין זה ז"ל ואפי' אם ספק אם לקטן או לדן היום אסורין הל"ל או ספק אם אפה או בישל היום דאסורין אלא ודאי גם רבינו ס"ל כסברת הרא"ש. ומה שכללינהו רבינו יחד איפכא מסתברא שלאמר שכתב הרא"ש להתיר בפת שנאפה כתב שגם בצד וליקט יש פנים להתיר כמו באפה ובישל הכ"ל אלא שיש פנים ג"כ לאיסור מכח שבדבר מאכל החמירו. ומסיים שמסתבר לאסור בצידה ולקיטה אף להרא"ש דמתיר באפייה ובישול מטעם דגמרו בידי אדם מ"מ החמירו בזה הטעם
דלא

יש מתירין (ד) כמו שאר מלאכות שעושה לצורכו ויש אוסרין כמו פירות הנושרין שנאסרו אפי' נשרו מאיליהן דבדבר מאכל החמירו טפי ה והכי מסתבר לאסור דלא גרע מנשרו מאיליהן ואפי' אם ספק אם לקטן או צדן היום אסורים בו ביום אבל לערב מותרין מיד אפי' אם ודאי לקטן וצדן היום (ה) [ג] ואם לקטן וצדן בשביל ישראל אסורים לכל בו ביום ולערב בכדי שיעשו וכן נמי אם צד ולקט בשביל ישראל וא"י צריך להמתין לערב בכדי שיעשו (ו) [ד] ואם ספק אם לקט בשביל ישראל אם לאו או שידוע שלקט לצורך ישרא' ואין ידוע אם נלקטו היום אם לאו אסורין בו ביום ולערב כ' בס' המצות שמותרין מיד

מודה דשרי ולחלק ביניהם משום דצידת דגים ולקיטת פירות לא משמע לאינשי שהוא מלאכה כ"כ ואיכא למיגזר שמא יעשה בידיו משא"כ באפייה ובישול דמידע ידעי כ"ע דאין לך מלאכות חמורות מהם וכמו שכתוב בספר התרומה סי' רמ"ז מ"מ מדנקט אפייה ובישול בהדי צידה וליקוט משמע דלא מפליג בינייהו ובכולהו אסור מטעמא דלא גרע מנשרו מאיליהן :

ואפי' אם ספק אם לקטן או צדן היום וכו' כ"כ סמ"ג וסמ"ק והתרומה והגהות פ"ו והביאו ראיה מדתנן בר"פ אין צדין (כד) ספק מוכן אסור וגם הר"ן בפרק שואל גבי א"י שהביא חלילין כ' דהא דאסרינן בא"י שהביא דורון לישראל כל שיש במינו במחובר אע"ג דאיכא למיתלי שנתלשו מבע"י אסור וכו' דטעמא משום דכל שיש מאותו המין במחובר דרכן של בני אדם ללקוט אותו ביומו ולא מבערב אבל לערב מותרין מיד אפי' אם ודאי לקטן וצדן היום וכן כתוב בספרים הנזכרים והביא ראיה מדתנן במסכת מכשירין ואיתא בפרק שואל (קנא) מרחץ המרחצת בשבת אם רוב א"י למ"ש רוחץ בה מיד וכ"כ הרא"ש בפרק אין צדין :

ואם לקטן וצדן בשביל ישראל אסורים לכל בו ביום וכו' פשוט בפרק אין צדין (שם) א"י שהביא דורון לישראל אם יש מאותו המין במחובר אסור ולערב אסורין בכדי שיעשו והכי איתא בפרק בכל מערבין (מ) גבי הנהו א"י דגזו אסא לגנגא ומדברי הרמב"ם בפ"ו נראה דלישראל אחר נמי אסור בכדי שיעשו וכ"כ רבינו ירוחם בח"ב וכו' ה"ה שאע"פ שיש מפרשים שמתירין לישראל אחר לערב מיד פשט המימרא שבפרק אין צדין מורה כדברי הרמב"ם ולזה נוטין דברי הר"ן בס"פ כל כתבי (ה) וכ"כ רבינו בהדיא בהלכות י"ט וכן משמע מדבריו כאן :

וכן אם צד בשביל ישראל וא"י וכו' כ"כ סמ"ג והתרומה והביאו ראיה מדתנן במסכת מכשירין ואיתא בהשואל (קנא) מרחץ המרחצת בשבת אם רוב א"י למ"ש רוחץ בה מיד ואם רוב ישראל צריך להמתין בכדי שיעשו מחצה על מחצה בכדי שיעשו וגם הביאו ראיה מהירושלמי :

ואם ספק אם ליקט בשביל ישראל אם לאו וכו' אסורין בו ביום משום דתנן (ביצה כד) ספק מוכן אסור כדבסמוך : ולערב כתב בסמ"ג שמותרין מיד

שגלאתו שפחתו בשבילה והתוס' חלקו עליו ואוסרין וכתב ב"י דכ"כ סה"ת וסמ"ג וסמ"ק דיש לאסור שמא יאמר לא"י לבשל לו בשבת ואפי' בא"י שאינו מכירו איכא למיחש להכי ומשמע מדבריהם ומדברי הגהת מיימוניות בפי"ו שכן דעת ר"ת לאסור מה"ט · ומ"מ אין דברי רבינו מכוונים על פי דברי הסמ"ג דהא לא כתב הסמ"ג דיש פנים להתיר אלא בבישל א"י ובאפה לעצמו דאין בהם מוקצה אבל בצד דגים וליקט פירות משמע דפשיטא ליה דאסורים דודאי לא גרעי מפירות הנושרים דאסירי משום מוקצה עכ"ל והנה מ"ש תחלה דמשמע מדבריהם שכן דעת ר"ת לאסור מה"ט נראה לפע"ד מדבריהם שלא אסר ר"ת אלא בפת משום דנוסף עליו איסור שמא נטחנו החטים ונרקד בשבת והוי מוקצה כגרוגרות וצמוקי' שהחטין לא היו ראויין לעשות מהן פת בין השמשות כדפרי' לעיל בסמוך אבל בבישל בשר ודגים או בלים דאין שם מוקצה שראויין לכוס קודם בישול בספק הם עומדין אם יש להתיר כמו שאר מלאכות וכו' ולא הורה בו ר"ת לאיסור · ומ"ש עוד דאין דברי רבינו מכוונים ע"פ דברי הסמ"ג וכו' ברור ופשוט שמ"ש רבי' בשם ספר המצות אין ר"ל הסמ"ג שהרי מבואר בדבריו דבליקט א"י פירות לעצמו או צד דגים לעצמו דאסורין לישראל בו ביום ושלשה חלוקים בדין זה דכשבישל בשר או דגים בכלים יש פנים לאיסור ויש פנים להתיר ולא הורה בו חכם לאיסור ובפת שאפ' א"י בשבת איכא נמי פנים לאיסור ולהתיר · ור"ת הורה בו איסור משום דנוסף עליו איסור מוקצה כדפי' אבל בליקט א"י פירות או צד דגים אין בו ספק דודאי אסור משום מוקצה לדברי הכל ולא דמי לפת שאין מוקצה שלו חמור כיון דגמרו בידי אדם כדכתב הרא"ש וכדפרישית משא"כ במחובר ומחוסר צידה וכך הוא הגעת סה"ת · אבל הסמ"ק כתב בלשון אחר ועליו אמר רבינו כתב בספר המצות וכו' וז"ל ואם ליקט הא"י פירות או צד דגים או אפה פת הכל בשביל הא"י שמא יש לאסור כמו פירות הנושרים מאליהם דבדבר מאכל החמירו החכמים או שמא מותר הפת כמו מלאכה כמו שפירשתי לעיל וראיתי שר"ת אסר הפת וכו' עכ"ל ועלה על דעת רבינו דהסמ"ק כללם יחד וחד דינא אית להו לכולהו ומי שמתיר באחד מתיר בכולם ולפע"ד פשוט דאינו כן אלא הסמ"ק ה"ק שמא יש לאסור הכל אפילו אפיית הפת או שמא מותר לכל הפחות הפת אבל לקיטת פירות וצידת דגים אין בהן ספק דפשיטא דאסור ולא הזכירם בדבריו אלא לומר דכי היכי דהני אסורים כך יש לאסור הפת או שמא מותר הפת וכך מבואר מדקדוק לשונו שכתב תחלה הפנים לאיסור כלומר שהכל אסור כדי לומר אח"כ או שמא מותר הפת אבל רבינו כתב בדברי ספר המצות בתחלה הפנים שהם להתיר דמשמע שרצונו לומר דאף בלקיטת פירות וצידת דגים יש מתירין וזה ודאי קשה לכאורה דלא גרע מפירות הנושרין · ותו קשה לי טובא היאך כתב רבינו תחלה שלשה סברות בדין פת דר"ת אסרו וסה"ת נסתפק בו וכתב פנים לאיסור ולהיתר והרא"ש התירו ואח"כ יכתוב בסתם דדעתו לאסור וה"ל לכתוב אחר דברי הרא"ש ומסתברא כר"ת ונראה לפע"ד ליישב דברי רבינו והוא העיקר דיש מתירין ס"ל דאעפ"י דבפירות של ישראל גזרו אף על הנושרין גזירה שמא יעלה ויתלוש · אבל בפירות של א"י אף בעלה א"י ותלשן לעצמו נמי שרי כל שכן בנושרין של א"י ויש אוסרין כמו פירות הנושרין וכו' נראה שרבינו מפרש דיש אוסרין אינן אוסרין אלא בלקיטת פירות וצידת דגים ס"ל דבכלל גזירת פירות הנושרין בסתם משמע דבכל שלא תלשן ישראל פירות הנושרין הם והלכך אף כשלקטן הא"י לעצמו נאסרו ועל זה כתב רבינו והכי מסתבר לאסור לקיטת פירות דא"י דלא גרע מנשרו מאליהן וה"ה בצידת דגים דא"י נמי אסור כשצדן א"י לצרכו · אבל בפת ובשר ודגים לא קאמר דאסור דכבר כתב מסקנת הרא"ש להתיר אף הפת משום דגמרו בידי אדם כל שכן בשר ודגים וזהו שאמר רבינו אח"כ ואפילו אם ספק לקטן וכו' אלמא דמ"ש והכי מסתבר לאסור וכו' לא קאמר אלא בלקיטת פירות או בצידת דגים דא"י דעליו חוזר מ"ש ואפילו אם ספק אם לקטן או צדן היום וכו' וניחא השתא דכתב רבינו סברת יש מתירין בתחלה כלומר יש מתירין לקיטת פירות וצידת דגים כמו הפת ויש אוסרים בלקיטת פירות וצידת דגים דלא דמו לפת משום דלא גרע הני פירות שלקטן א"י מפירות הנושרין וכו' אבל פת לא דמי לפירות הנושרין וכל זה דלא כמ"ש ב"י חדא דכתב דבאפה הפת נמי כתב רבינו לאסרו מה"ט דלא גרע מפירות שנשרו מאליהן ושכ"כ מהר"י אבוהב והא ליתא כדפרישית· גם כתב דאיכא לחלק דבלקיטת פירות וצידת דגים לא משמע שהיא מלאכה כ"כ ואיכא למיגזר שמא יעשה בידיו משא"כ באפייה ובישול וכמ"ש בסה"ת סי' רמ"ז עכ"ל · ולפעד"כ מבואר דלא כתב כן בסה"ת אלא לענין תלישת פירות וסחיטתן שהוא דבר קל לעשות . אבל בצידת דגים לא קאמר שהוא קל דהדבר ידוע שהיא מלאכה חמורה כמו אפיי' ובישול אלא כדפרישית דהטעם הוא דהחמירו חכמים במוקצה דמחובר ומחוסר צידה שלא להתירו בגמרו בידי אדם כיון דאדם לא דחנהו בידיו אלא מן השמים נדחו : ומ"ש ואפילו אם ספק כו' כ"כ סה"ת והסמ"ג וסמ"ק ושאר פוסקים וראיה מדתנן ר"פ אין צדין ספק מוכן אסור : ומ"ש דלערב מותרין מיד כו' כ"כ בספרים הנזכרים והטעם משום דאין צריך להמתין בכדי שיעשו אלא כשנעשה מלאכה בשבת בשביל ישראל גזירה שמא יאמר לא"י לך והביא כמו שפי' ר"ת והסכים עמו הרא"ש אבל כשעשה הא"י מלאכה לעצמו ה"ל כפירות הנושרים דא"ל בכדי שיעשו · אבל לפרש"י דטעם כדי שיעשו שלא יהנה ממלאכה שנעשה בשבת אף כשעשה א"י לעצמו צריך בכדי שיעשו אלא דרבינו תופס העיקר כר"ת כמ"ש הרא"ש ועיין במ"ש לעיל בסי' שכ"ב :

ואם לקטן וצדן בשביל ישראל וכו' פשוט בפרק אין צדין ובפרק בכל מערבין ומשמע מלשון רבינו דאף לאחרים אסור בכדי שיעשו וכ"כ להדיא לקמן בסי' תקט"ו והיא דעת רוב הפוסקים והכי נקטינן : ומ"ש וכן נמי אם צד ולקט בשביל ישראל וא"י וכו' פי' לא מיבעי' ברוב ישראל אלא אפי' במחצ' על מחצה · ולהכי נקט רבינו לשון יחיד בשביל ישראל וא"י להורות דמיירי במחצ' על מחצה ולאפוקי אם היו רובן א"י דא"ל בכדי שיעשו וכדתנן במסכת מכשירין במרחץ ומביאו ב"י : ומ"ש ואם ספק וכו' עד ולערב כתב בספר המצות שמותרין מיד מפני שהוא ספק. איכא לתמוה דבדין איסור תחומין דפירש"י בפרק שואל בהא דאמר שמואל חיישינן שמא חוץ לחומה לנו והלכה כמותו דחששא זו לקולא היא לומר שא"ל בכדי שיעשו ואעפ"כ כתב רבינו בסי' תקט"ו

בדין

דרכי משה

(ה) ובפרק שואל (דף קנו.) ודין כלים שנגמרו ביד א"י בשבת אם מותר להנות מהם ע"ל סימן רנ"ב :

וכן

פרישה

(ה) כמו שאר מלאכות שעושה לצרכו פי' דתנן בס"פ כל כתבי שאם א"י עשה כבש לעצמו או הדליק נר לעצמו או מלא מים לבהמתו דשרי ישראל ליהנות מהם · והא דשרי לירד על הכבש מיירי אפי' כשקלץ הא"י העצים בשבת ממחובר · ואפ"ה מותר היינו מטעם שכתבו התוספות בפרק בתרא דע"ג דמוקצה מותר בהנאה (וא"ת לפ"ז מאי קאמר דבדבר מאכל החמירו הל"ל לאסור לאכול המוקצה ולא לינקט דבדבר מאכל החמירו טפי דמשמע מכח חומרא שמתאוה האכילה ומייסינן שיבוא להא"י. י"ל דה"ק ויש אוסרים אפילו באופה ומבשל דאין שייך בו מוקצה משום דגמרו בידי אדם מ"כ בצד וליקט הא"י לעצמו דאין ברור בו איסור דשאני א"י שהביא דורון שליקט מתחלה לצורך ישראל · ואפ"ה אוסרים מטעם דלא גרע מנשרו מאליהן דגם בנשרו מאליהן אין בירור לאוסרו משום מוקצה · ואפ"ה אסור · וא"כ על כרחך צריך לחלק בין זה לנדון דכר משום דבדבר מאכל החמירו אפילו באופה ומבשל דאין בו איסור מוקצה וכן בצד הא"י וליקט שאין ברור לאוסרו משום מוקצה בה"א זה) :

(ו) ואם לקטן וצדן בשביל ישראל אסורים לכל בו ביום ולערב בכדי שיעשו · כתב הב"י משמע מדבריו כאן דלישראל אחר נמי אסור בכדי שיעשו · פי' והא דנקט אסורים לכל קאי נמי אמה שמסיים ולערב בכדי שיעשו · וכ"כ רבינו בהדיא בהלכות י"ט :

(ז) ואם ספק אם לקט בשביל ישראל או לאו או שידוע שלקט לצורך ישראל ואין ידוע אם נלקטו היום אם לאו אסורים וכו' · פי' מקדם לגו ספק אם נלקט היום אם לאו משום דין לערב שהתיר ספר המצות · וגבי ספק הנזכר לעיל בכר מודה דמותר לערב מיד היינו משום דודאי נלקט משום א"י וכאן חמור הואיל וספק אפשר שבשביל ישראל נלקט · ואע"פ שיש חולקים על הסמ"ג בדין זה וסוברים שחוששים לחומרא כמו גבי ספק חלילים דלקמן נ"ל שסמך רבינו שלא נזכר הפלוגתא על מ"ש לקמן ס"ז פלוגתא דרש"י והרי"ף בזה · ושהרא"ש הסכים לדעת רש"י דשרי כ"כ ב"י ועיין בדרישה :

ומ"ש

דרישה

דלא גרע מפירות הנושרין מאליהן וזה שייך דוקא בצידה וליקט דכמו בפירות הנושרין שגזרו משום דלאדם להוט ויש לחשש שיתאוה ומתוך תאותו ילקט מהאילן ה"כ בא"י שלקט או שצד הואיל ומלאכת צידה וליקט נעשה בקל יש לחשש מתוך לסיעתו בדבר מאכל עד שלא יזכר שהוא שבת יעשה מלאכה משא"כ באפוי ובישול שכמה טירחא צריך לטרוח עד שלא יגמר מלאכת אפייה ובישול ויזכר שבת קודם שיגמר המלאכה או כמ"ש ב"י דמשמע לאינשי טפי שהני הן מלאכות גמורות ולא יעשו אותן וזה נ"ל ברור :

[ג] ואם לקטן וצדן בשביל ישראל אסורין לכל בו ביום והא דכתב בשם ר"י לקמן בחלילים דלאחרים מותר מיד דה"ט דר"י סבר דבחלילין ליכא איסור דאורייתא דלא שם לשביא' דרך ר"ה :

[ד] ואם ספק אם לקטן בשביל ישראל כו' ולערב כתב סמ"ג שמותרין מיד ז"ל ב"י וטעמא משום דקי"ל כשמואל דאמר גבי חלילין חיישינן שמא חוץ לחומה לנו ופי' רש"י חששא זו לקולא ומותרין מיד לערב וא"צ להמתין בערב בכדי שיעשו · והרי"ף שפיר' חששא זו לחומרא ורבינו שכתב דעת סמ"ג לחוד סמך על מ"ש לקמן בס"ס פלוגתת רש"י והרי"ף בזה והרא"ש הסכים עם פירש"י ומ"מ סתם כאן לקולא כדעת רש"י והסכמת הרא"ש עכ"ל ב"י אלא שהניחו וקצרתי · והא דכתב פלוגתת והסכמת הרא"ש לקמן בחלילין ולא כתב כן תחלה בדין ראשון ואח"כ הל"ל סתם ע"פ הסכמת הרא"ש ה"ט משום דפלוגתת רש"י ורי"ף אתמר בחלילין ודין חלילין אתמר בפרק שואל ודין ספק צידה וליקט אתמר במסכת י"ט פרק אין צדין ורש"י ורי"ף פליגי בדין קמא דאתמר בגמרא קודם שמסכת שבת סיכוייא קודם מסכת יום טוב ורבינו נמשך אחריהן לכתוב דברי פלוגתתן במקומן וק"ל · והא דכתב רבינו אח"כ בסמך בספק אם הובא מחוץ לתחום הפלוגתא דמותר לערב מיד אפילו למי שהובא בשבילו לר"י ולרי"ף צריך בכדי שיעשו ה"ט משום דבס אשמעינן דאע"ג דתחומין אינו אלא איסור דרבנן אפ"ה לרי"ף צריך להחמיר בספקו משא"כ בחלילין דיש בו חשש דאורייתא כדלקמן וק"ל · אלא שצריך ליתן

טעם

חדושי הגהות

אסור הוא כמו שפירש"י שם דמחובר כגרוגרות וצימוקין דמי מדלא לקטן מאתמול אקצינהו מדעתיה ולא תחלוק במחובר בין שלו בין של א"י עכ"ל הרי מבואר בהדיא דאין הטעם במחובר משום שהוא מחוסר תלישה דא"כ למה הוצרך רש"י לפרש ולא תחלוק בין מחובר שלו לשל א"י דמשמע שלא אסרו של א"י אלא משום לא פלוג הא של א"י נמי אסור מצד עצמו מפני שהוא מחוסר תלישה אלא לאו טעמא משום הכי הוא אלא משום כיון דבקל היה יכול ללקטן מאתמול ולא לקטינהו אקצינהו מדעתיה כגרוגרות וצימוקין דמודה ר"ש בהו משום דהוי חזו ואקצינהו בידים משא"כ גבי קמח שהוא מחוסר לישה ואפיה ואינו מקצה דעתו מהם ברצון אלא משום דע"כ מקצה אותו מפני שהוא חסר כמה מלאכות ועל זה כתב הרא"ש דמפני כך לא הוי מוקצה כיון שאינו מקצה אותו ברצון אלא מפני חסרון מלאכות וכיון דגמרו בידי אדם לא הוי מוקצה מהרל"ח : ה י"ל דלעיל כתב שר"ת אסר הפת שאפה

א"י

מיד כיון שהוא ספק ודבר שאין בו חשש צידה ומחובר אלא חושש שהובא חוץ לתחום אם הביאו הא"י לעצמו מותר אפי' בו ביום ואם הביאו בשביל ישראל אסור בו ביום למי שהובא בשבילו ולערב בכדי שיעשו ולאחרים מותר בו ביום ואם הוא ספק אם הובא מחוץ לתחום אם לאו מותר לערב לאלתר אפי' למי שהובא בשבילו לר"י ולרי"ף גם בזה צריך להמתין בכדי שיעשו: א"י שמילא מים לבהמתו מבור שהיא רשות היחיד לר"ה יכול הישראל להשקות מהם לבהמתו והוא שאין הא"י מכירו דליכא למיחש שמא ירבה בשבילו ואם מילא לצורך בהמת ישראל אסור לכל בכל מיני תשמיש והאידנא שאין לנו ר"ה דאורייתא מותר לאחר שלא מילא בשבילו ור"ת היה אומר הא דאסרינן בממלא לצורך ישראל דוקא לבהמתו אבל הוא עצמו מותר בהם אף ע"פ שנתמלאו בשבילו כיון שאם היה רוצה היה יורד לבור ושותה

ור"י

ב"ח

דדין מחובר בספק אם לקטן היום דאף לפרש"י צריך בכדי שיעשו והיינו משום דבמחובר דאיסור דאורייתא היא מחמרינן טפי אף לפרש"י ותו דהר"ן בפרק שואל כתב ע"ש ה"ר יונה דבמחובר מחמרינן טפי משום דדרכן של בני אדם ללקוט אותן ביומו ואין לוקטין אותן מבערב הולכים אחר הרוב ואין תולין להקל וכאן פסק גבי שבת בדין זה עצמו כספר המצות דא"צ בכדי שיעשו. ונראה דס"ל לרבינו דבי"ט דוקא מחמרינן במחובר דהוא איסור דאוריית' ואף בספיקו מחמרינן דכיון די"ט קיל הוא אתי לזלזולי ליה אבל בשבת דחמיר ראוי להקל בספיקו כמ"ש בספר המצות דליכא למיחש דאתי לזלזולי ביה. ובזה מתיישב מה שהקשה ב"י דכאן כתב בסתם דמותר כספר המצות ובספק תחומין בסמוך הביא דעת רש"י והרי"ף דפליגי בספיקו וכן בס"ם זה גבי חלילין הביא דעת רש"י והרי"ף דפליגי בספיקו אלא בע"כ דבשבת במחובר יש להקל בספיקו טפי משום דלא אתי לזלזולי ביה אבל בשבת בספק תחומין דאינן אלא דרבנן א"כ בי"ט בספק מחובר אף עפ"י דאיסור דאורייתא הוא כיון די"ט קיל אתא לזלזולי ביה מסתברא דיש להחמיר בספיקו כנ"ל . ועיין במ"ש לקמן בסי' תקט"ו ובס"ד · וצריך להבין דאעפ"י שהא"י הביא דורון לישראל בשבת בדבר שיש בו חשש צידה ומחובר אפ"ה איכא ספק אם לקטן או צדן לעצמו או בשביל א"י ואחר כך הביא' דורון לישראל ולפיכך צריך שיהא ידוע שהא"י לקטן או צדן בשביל ישראל אז אסור בכדי שיעשו וכך מבואר מלשון רבינו כאן ולקמן בסי' תקט"ו ע"ש:

ודבר שאין בו חשש צידה וכו' ה"א בפרק אין צדין אלא דמ"ש רבינו כאן בסתם דלמי שהובא בשבילו אסור בכדי שיעשה קשה טובא דבהלכות י"ט כתב רבינו שזאת היא דעת האלפסי ובעל התרומות אבל לר"י א"צ בכדי שיעשו ולזה הסכים הרא"ש וא"כ למה פסק כאן בסתם דצריך בכדי שיעשו ויש ליישב דס"ל לרבינו דאיכא לחלק בין י"ט לשבת ולפיכך אעפ"י דהר"י והרא"ש מקילין בי"ט בודאי תחומין אפ"ה מודים דיש להחמיר טפי בשבת מבי"ט ואף ע"ג דבסמוך כתבנו דרבינו מיקל טפי בשבת בספק צידה ומחובר מבי"ט היינו דוקא בספיקו דבי"ט דקיל אתי לזלזולי בספיקו משא"כ בשבת דחמיר לא אתי לזלזולי אף בספיקו כיון דמחובר וצידה הוי איסור דאורייתא אבל בודאי איסור דתחומין החמיר טפי בשבת מבי"ט : **ומ"ש** ואם הוא ספק וכו' עד לר"י איכא לתמוה הלא לר"י אפי' בודאי תחומין א"צ בכדי שיעשו וכתבו רבינו בסימן תקט"ו הבאתי דבריו בסמוך · וגם רבינו לקמן כשכתב דין זה כתוב לרש"י במקום לר"י ואפילו אם באנו להגיה כאן לרש"י במקום לר"י ג"כ קשה דבכאן לא אמר אלא דא"צ בכדי שיעשו לרש"י הלמא דבו ביום אסור ולגבי י"ט כתב רבינו דלרש"י אפי' בו ביום שרי וכך הקשה ב"י ולמאי דפרי' ניחא דס"ל לרבינו דדוקא בי"ט כתב ר"י דאף בודאי תחומין כיון דאין בו איסור דאורייתא א"צ בכדי שיעשו אבל בספיקו מותר אפילו בו ביום כדפרש"י אבל בשבת בודאי תחומין מודה ר"י דצריך בכדי שיעשו ובספיקו א"צ בכדי שיעשו אבל בו ביום מיהא אסור והשתא מה שאמר רבינו לר"י הוא חוזר גם על מה שכתב מקודם בודאי תחומין דצריך בכדי שיעשו דגם זה הוא לר"י דבשבת גבי תחומין מודה ר"י דאיכא איסורא טפי מביום טוב וכדפרישית אבל לרי"ף דמחמיר בספק תחומין אף בי"ט כ"ש בשבת :

א"י שמילא מים לבהמתו וכו' משנה ס"פ כל כתבי: **ומ"ש** ואם מילא לצורך בהמת ישראל אסור לכל בכל מיני תשמיש פי' אסור לישראל אחר אפילו אינו מכירו כי היכי דגבי דורון שהוא מחובר וצידה דאסור אפי' לישראל אחר כיון דאיתעבידא ביה מלאכה דאורייתא ה"נ איתעבידא ביה מלאכה דאוריית' ומשום הכי נמי אסורין המים לכל תשמיש אף עפ"י שלא ישקה בהם בהמה אלא ירחץ בהם ידיו ורגליו ושאר תשמישים נמי אסור דכיון דאיתעביד ביה מלאכה דאורייתא חיישינן אי שרית ליה לישראל אחר אתי למימר לא"י לעשות בשבילו ואפילו אינו מכירו יש לאסור שמא יאמר לא"י לך והביא דליכא למיפלג בין מכירו לשאינו מכירו אלא כשהא"י עושה מעצמו וכ"כ ב"י לעיל ופשוט הוא וכל זה כתבו התוס' בפ' כל כתבי (דף קכ"ב) בד"ה ואם בשביל ישראל ובד"ה משקה אחריו : **ומ"ש** ור"ת היה אומר וכו' ור"י אוסר כ"כ התוס' לשם בד"ה משקה אחריו וטעמו של ר"י דאין לחלק במלאכה דאורייתא שנעשית בשביל ישראל דאיכא גזירה שמא יאמר לא"י לעשות בשבילו ואסור אפי' לישראל אחר אפי' לשותן אסור · ונראה מלשון רבינו דר"ת לא פסק הלכה למעשה להתיר אלא היה אומר כך אבל ר"י פסק לאיסור וכ"כ הר"ן לשם וכ"כ ה' המגיד בפ"ו ושכן ד' הרמב"ם ז"ל והכי נקטינן מיהו מודה ר"י דלדידן דלית לן אלא כרמלית אם ממלא לצורך ישראל זה מותר לישראל אחר וכ"כ התוס' להדיא בשם ר"י בד"ה משקה אחריו וכ"כ הסמ"ג והיה לו לרבינו לכתוב כאן אחר מ"ש ור"י אוסר והאידנא כו' שדברים אלו כתבן ר"י אלא דאתא לאשמועינן רבותא דאפי' לבהמתו מותר לישראל אחר האידנא ומכ"ש דמותר לישראל אחר לשותן האידנא כיון דאיכא צד היתר דמתחל' אם היה רוצה לירד לבור היה שותה בבור אבל סה"ת והסמ"ג והמרדכי לא כתבו היתר זה דהאידנא אלא לאחר שכתבו דעת ר"י שאוסר גם לישראל אחר בעצמו לשתותן דמ"מ לישראל אחר האידנא שרי לשתותן וכמ"ש התוס' לאחר דר"י אוסר ואפשר דמש"ה דקדקו לכתבו אחר דברי ר"י כדי להורות דלא התירו האידנא אלא לישראל עצמו לשתותן אבל לא לבהמתו ואפילו אם ת"ל מדלא פירשו דלבהמתו אסור

ב"י

מיד מפני שהוא ספק וכ"כ בספר התרומה ובהגהות פ"ו וטעמא משום דקיימא לן כשמואל דקאמר בפרק שואל (קנא) שם גבי א"י שהביא חלילין חיישינן שמא חוץ לחומה לנו ופירש"י חששא זו לקולא שיש לנו לומר שבאו ממקום קרוב ומותר לערב מיד וא"כ להמתין לערב בכדי שיעשו והם סוברים כמותו אבל יש חולקים ומפרשים דחששא זו לחומרא היא כמו שיתבאר בסמוך בס"ד ולדבריהם ודאי דבכהון דידן נמי אסור לערב בכדי שיעשו ויש לתמוה למה רבי' כ' סתם דעת סמ"ג בלי שום חולק וצ"ל שסמך על מ"ש לקמן בסי' זה פלוגתא דרש"י והרי"ף בזה ושהרא"ש הסכים לדעת רש"י דשרי : **ודבר** שאין בו חשש צידה ומחובר וכו' אם הביאו הא"י לעצמו מותר אפי' בו ביום זה פשוט וק"ו היא מהבא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה שמותר לישראל אחר כדאיתא בפרק אין צדין (כד·) וכתבו רבינו בסמוך : **ואם** הביאו בשביל ישראל אסור בו ביום למי שהובא בשבילו מסקנ' דהלכת' בפרק אין צדין ואמרי' התם שהבא בשביל ישראל זה בי"ט מותר לישראל אחר ומשמע דה"ה לשבת וכ"כ מדברי הפוסקים ודלא כדברי הגהות אשיר"י שכתבו בפרק אין צדין דדבר הבא מחוץ לתחום בשבת אסור אפי' לישראל אחר וגם לערב בכדי שיעשו: **ומ"ש** רבינו ולערב בכדי שיעשו כן דעת הר"ן בפרק אין צדין וכן דעת המרדכי בפ' כל כתבי וסמ"ג והתרומה וכתב הרא"ש בפרק אין צדין שכן דעת האלפסי בתשובה אבל הוא ז"ל כתב דמסתבר כדברי ר"י שכתב דבבא מחוץ לתחום א"צ להמתין לערב בכדי שיעשו דלא החמירו חכמים אלא בדבר שנעשה בו איסורא דאורייתא ורבינו לא חשש להזכיר כאן סברת הרא"ש לפי שאין כאן מקום עיקר דינין הללו אלא בהלכות י"ט ושם הזכירם וגם כתב שם כל פרטי דינים אלו יותר בארוכה : **ולאחרים** מותר בו ביום מסקנא דהלכת' בפרק אין צדין : וכתב הר"ן ומיהו כי שרי לישראל דוקא בתוך ד"א או בתוך העיר משום דכולה מתא כד"א דמי כדאיתא בפרק מי שהוציאוהו (מא:) אבל לטלטלן חוץ לעיר חוץ לד' אמות ודאי אסור (ו): וכתב הרא"ש בפ' מי שהוציאוהו והביאו רבינו בסי' ת"א דהא דכל העיר כד' אמות דוקא במוקפת לדירה וסתם עיירו' מוקפין לדירה אבל סתם מבצרים אינן מוקפין לדירה ונפקא מינה שאם העיר אינה מוקפת לדירה ועירבו כולם או קצתם אסור לטלטל פירות אלו חוץ לד' אמות : **ואם** הוא ספק אם הובא מחוץ לתחום אם לאו מותר לערב לאלתר אפי' למי שהובא בשבילו לר"י תמהני דמשמע מדברי רבינו דלא שרי ר"י אלא בספק אם הובא מחוץ לתחום אבל אם ודאי הובא מחוץ לתחום מודה דאסור והא ליתא דאפילו בודאי הובא מחוץ לתחום שרי ר"י כמ"ש הרא"ש בפרק אין צדין וכתבתיו בסמוך וכ"כ ג"כ התוספות שם בשמו ובהלכות י"ט כתב רבינו לרש"י במקום לר"י ולפי אותה גיר' נצטרך לומר דהיינו מה שפירש"י (שם קנא.) גבי שמואל דאמר בא"י שהביא חלילין חיישינן שמא חוץ לחומה לנו דהאי חששא לקולא היא כלומר דכיון דמספקא לן אם באו מחוץ לתחום אם לאו תלינן דמתוך התחום באו והרי"ף פירש דחיישינן לחומרא קאמר כלומר כיון דמספקא לן חיישינן שמא מחוץ לתחום באו וכמו שיתבאר בסמוך בס"ד וגם על גירס' זו יש לתמוה דלרש"י מאי איריא לערב אפילו בו ביום שרי וצריך לדחוק דמשום דלהרי"ף אסור לערב בכדי שיעשה נקט פלוגתייהו בהכי אבל אין ה"נ דלרש"י בו ביום נמי שרי (ז) . כתב רבינו בהלכות י"ט בשם הרשב"א דלשיטת הרי"ף והגאונים דאסרי מספיקא היינו דוקא בא"י שאין שרוי עמו בעיר דאיכא למיחש שמא מחוץ לתחום הביאם אבל א"י השרוי עמו בעיר ופירות המצויין בעיר אין לחוש מספק וכ"כ הר"ן בפרק אין צדין ובפרק שואל וה"ה בפ"ב מהלכות י"ט :

א"י שמילא מים לבהמתו וכו' משנה בס"פ כל כתבי (קכב·) : **ומ"ש** והוא שאין הא"י מכירו ברייתא שם ויתבאר בסמוך בס"ד : **ומ"ש** ואם מילא מים לצורך בהמת ישראל אסור ג"ז שם במשנה : **ומ"ש** אסור לכל בכל מיני תשמיש תרי קמ"ל חדא דלא תימא דלישראל שמילא בשבילו הוא דאסור אבל לישראל אחר שרי וכמ"ש הר"ן בפר' אין צדין שיש מי שסובר כן אלא לכל בני ישראל אסור כיון דאתעביד בהו מלאכה דאוריי' וכמו שכתבתי בסי' רע"ו · ותו קמ"ל דלא תימא דבשתייה דוקא אסורין אבל בשאר תשמישין מותרים וכמו שיש שרצו לומר כן אלא בכל מיני תשמיש אסורין וכמסקנת התו' והרא"ש ז"ל : **ומ"ש** והאידנא שאין לנו ר"ה דאורייתא מותר לאחר שלא מילא בשבילו כן כתבו שם התוספות וטעמא דכיון דליכא איסורא דאורייתא שרי לישראל אחר כדשרינ' בפרק אין צדין (כד:) הבא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר וכ"כ המרדכי בפרק כל כתבי והגהת מיימון בפ"ו בשם סמ"ג וכ"כ בספר התרומה ולדברי האומרים דלית לן ר"ה דאורייתא מפני שאין ששים רבוא בוקעים בשווקים דידן הדבר פשוט דלישראל אחר מותר אבל יש חולקים בעיקר הדין ואומרים דאע"ג דליכא ששים רבוא נמי הוי ר"ה וכמו שאכתוב בסי' שס"ד בס"ד : **ומ"ש** ור"ת היה אומר הא דאסרינן בממלא לצורך ישראל דוקא לבהמתו וכו' פלוגתא דר"ת ור"י וראיו' כל אחד מהם בפרק כל כתבי (שם) בתוספות והרא"ש והר"ן ואף על פי שהרא"ש לא הכריע בהדיא מ"מ מתוך לשונו משמע

דרכי משה

(ו) וכן הוא במרדכי פרק מי שהוציאוהו ע"ג ובהג"א שם ובתא"ו נתיב ב' ח"ח : (ז) וכתב הסמ"ג והביאו המרדכי ס"פ כל כתבי למאן דמצריך לערב בכדי שיעשו יש לספק אם

דרישה

טעם כיון דרש"י פי' דחלילין מותרין לערב מיד כו' וכמ"ש הסמ"ג ג"כ מה"ט בספק ליקט דמותרין לערב מיד וכמ"ש ב"י משום דס"ל כרש"י ולמה כתב ב"י בסמוך בד"ה ואם הוא ספק אם הובא מחוץ לתחום מותר לערב מיד לר"י כו' עד ויש גורסין רש"י במקום ר"י ולאותו גירסא קשה מאי איריא בערב אפילו בו ביום שרי לרש"י ולק"מ דודאי לרש"י דס"ל חששא לקולא ודאי דאין שם אלא איסור תחומין מותר לאכול מיד בשבת וי"ט ואהכי חלילין דבשבת וי"ט אין מספידין בהן אלא למוצאי י"ט ושבת ומש"ה כתב שם דמותרין לערב מיד ומה שכתב ב"י דטעמו דסמ"ג משום דס"ל כרש"י דחלילין אע"ג דבחלילין ליתא אלא ספק איסור דרבנן וכאן בספק ליקט הוא ספק איסור דאורייתא י"ל דאיסור בכדי שיעשו בודאי ג"כ בליקט אינו אלא מדרבנן וק"ל. ומ"ש רבינו ולערב בכדי שיעשו כו' עד וכתב הרא"ש בפרק אין צדין שכן דעת הרי"ף אבל הוא ז"ל כתב דמסתבר ליה בדברי ר"י שכתב דבבא מחוץ לתחום א"כ להמתין לערב בכדי שיעשו לא החמירו מו"ל אלא בדבר שנעשה בו איסור דאורייתא ורבינו לא כ"כ וסמך למ"ש בהלכות י"ט ולכאורה היה נראה לומר דרבינו ס"ל דלא הסכים הרא"ש עם ר"י אלא בי"ט דמותר בו לאפו' ולבשל ולעשות כל צורכי אכילה מש"ה הקילו ג"כ בזה משא"כ בשבת דמחמיר וכיון דלא גילה הרא"ש דעתו בפירוש שסובר כר"י ומש"ה סתם רבינו כדעת הרי"ף וק"ל. א"כ י"ל דגם ר"י עצמו אינו חולק שם עם הרי"ף אלא בי"ט ולא בשבת ובזה נתיישב ג"כ תמיהת ב"י שכתב בסמוך אחר זה בד"ה ואם הוא ספק אם הובא מחוץ לתחום מותר ולערב לאלתר ואפי' למי שהובא בשבילו לר"י וכתב ב"י ע"ז ז"ל תמהני הא לר"י אפילו בודאי הובא מחוץ לתחום שרי לר"י כו' ע"ש די"ל דגם ר"י עצמו לא גילה דעתו בשבת כ"א בי"ט. ומש"ה לא כתב אלא בספק ולא בודאי וק"ל :

א"י

ור"י אוסר : לקט עשבים לצורך בהמתו מאכיל אחריו ישראל אם אינו מכירו אבל אם מכירו אסור וכן בכל דבר דאיכא למיחש שמא ירבה בשבילו אבל בדבר דליכא למיחש שמא ירבה בשבילו כגון שהדליק הנר לעצמו שבנר אחד יספיק לכל או עשה כבש לירד בו אפי' מכירו מותר דכבש לאחד כבש למאה ואם לקט בשביל ישראל אסור ואם לקט והאכיל לבהמת ישראל א"צ למחות בידו לפי שעה אבל אם רגיל בכך צריך למחות ואם עשה ארון או קבר לעצמו מותר לישראל ליקבר בו ואם עשאו בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית וא"א ז"ל לא חילק בפסקיו בין אם הוא בצנעה או בפרהסיא אבל הרמב"ם כתב דוקא שהקבר בפרהסיא והארון על גביו שהכל יודעין שנעשה לפלוני ישראל אבל אם הוא בצנעה מותר לערב ליקבר בו בכדי שיעשה ואפי' הוא בפרהסיא מותר לאחר ליקבר בו בכדי שיעשה וכן משמע בגמרא דמוקי לה בקבר העומד בסרטיא והארון מונח על גביו אלא שרש"י פי' אותו ו על עשה קבר וארון לעצמו שאם עומד הקבר בסרטיא במקום שאין דרך הישראל ליקבר שם אז ודאי לא נעשה בשביל ישראל ומותר ליקבר בו מיד הא לאו

משמע שנוטה לסברת ר"י ולזה הסכים הר"ן בהדיא וכן דעת ה"ה בפ"ו וכתב שכן דעת הרמב"ם ז"ל (ח) : **לקט** עשבים לצורך בהמתו מאכיל אחריו ישראל ברייתא שם ס"פ כל כתבי (שם) ומפרש בגמרא דהא דשרי' להאכיל לבהמתו מהנך עשבים דוקא בדקאים לה באפה והיא אזלה ואכלה אבל אסור לו להעמיד בהמתו עליהם דחיישינן שמא יטול בידו ויאכיל לבהמתו והן מוקצין וכבר כתב רבינו דין זה בסי' שכ"ד :

ומ"ש אבל אם מכירו אסור וכן בכל דבר דאיכא למיחש שמא ירבה בשבילו וכו' שם תנו רבנן א"י שליקט עשבים מאכיל אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור מילא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור בד"א בשאינו מכירו אבל מכירו אסור ומותיב עלה בגמרא והא ר"ג מכירו היה כלומר דתנן במתני' שעשה א"י בשבת כבש לירד בו וירדו בו ר"ג וזקני' ושני אביי שלא בפניו הוה רבא אמר אפילו תימא בפניו נר לאחד נר למאה פירש"י שלא בפניו הוה כשעשאו לא היה ר"ג שם דניכוון ליה נר לאחד נר למאה כבש לאחד כבש למאה אבל גבי עשבים כשהוא מכירו מרבה בשבילו והרי"ף והרא"ש והרמב"ם כתבו דברי רבא לבד וכתב ה"ה ובודאי אפילו במכירו כל שלא בפניו שאין לחוש שמא ירבה בשבילו מותר וכאביי וכ"כ ז"ל וגם זה אפשר שהוא בכלל דברי רבינו שכל שאין לחוש שמא יעשה בשביל ישראל מותר ומ"מ בהלכות לא הביאו הא דאביי ואפשר שדעתם דרבא לא מודה לאביי אלא תולה הכל במכירו בין דבר שיש בו כדי להרבות בין דבר שאין בו עכ"ל והר"ן כתב וז"ל אבל מכירו אסור מיהו בגמרא מוכח דשלא בפניו שרי הלכך נקטינן דבשאינו מכירו אפי' בפניו שרי ושלא בפניו אפילו מכירו שרי ואי מידי דליכא לאפושי ביה בשביל ישראל כגר וכבש אפי' מכירו והוא בפניו שרי עכ"ל נראה מדבריו ומדברי ה"ה שהם סוברים דרבא מודה לאביי דשלא בפניו ודאי שרי דליכא למיחש שמא ירבה בשבילו אלא שבא לומר דאפי' בפניו נמי שרי אם הוא מידי דליכא לאפושי ביה בשביל ישראל ועוד כתב ה"ה שאפי' במכירו אינו אסור אא"כ הא"י יודע שישראל צריך לאותו דבר ומשמע דאפי' בפניו נמי שרי וכן בדין לפי שטתו דבעינן מכירו ובפניו נמי ודאי שאם אינו יודע שישראל צריך לאותו דבר ליכא למיחש למידי · ול"נ דאם איתא דרי"ף והרא"ש והרמב"ם הוו סברו הכי לא היו משמיטי' דברי אביי אלא ודאי שהם מפרשים דרבא פליג על אביי ואסר אפי' שלא בפניו שמאחר שמכירו אפילו שלא בפניו איכא למיחש שמא ירבה בשבילו וכ"נ שהוא דעת התו' שכתבו שאסור לאכול דג מליח שמלחו הא"י לעצמו בשבת מדאסרינן במים שמילא א"י לצרכו משום שמא ירבה בשבילו ואין לחלק ולומר דשאני מים שמא ירבה בשבילו אבל כאן שפחה גלאתו כבר ולא שייך ה"ט דהא איכא בתוספתא בהדיא במכירו אסור מפני שמרגילו לשבת הבא וכתבו רבי' ירוחם בחי"ב :

כתוב בהגהות מרדכי פי"ד בשם רא"ס דאפילו אם אינו מכירו אם אמר הא"י בפי' שלצורך ישראל הוא עושה או שהוא מתקן האש לישראל והולך הא"י אסור ליהנות ממנו :

ומ"ש רבי' ואם ליקט בשביל ישראל אסור ברייתא הנזכרת בסמוך :

ומ"ש ואם ליקט והאכיל לבהמת ישראל א"צ למחות בידו כ"כ הרא"ש והמרדכי בפרק כל כתבי וה"ה בפרק ששי בשם התוס' וכתב שכן נראה מדברי הרמב"ם : **ומ"ש** אבל אם רגיל בכך צריך למחות וכו' כ"כ שם הרא"ש וה"ה וג"כ נראה מדברי המרדכי שם : **ואם** עשה ארון או קבר לעצמו וכו' בס"פ שואל (קנא ·) תנן עשו לו ארון וחפרו לו קבר יקבור בו ישראל ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית ופירש"י עשו לו ארון בשביל א"י או למכור ובגמרא אמאי ה"נ ימתין בכדי שיעשו אמר עולא בעומד בסרטיא וארון במוטל על קברו ופירש"י דארישא קאי דקתני יקבר בו ישראל דמשמע מיד ופריך ימתין בכדי שיעשו דנהי דלא מוכחא מלתא מיהו י"ל בשביל ישראל נעשה ומפרקינן בעומד הקבר באסרטיא שאין דרך ישראל ליקבר שם דודאי לא נעשה בשביל ישראל וארון במוטל על קברו דא"י באסרטיא דמוכח דלשם אותו קבר נעשה הארון וכתב הר"ן אבל הגאונים פירשו דאסיפא דקתני לא יקבר בו עולמית פריך אמאי ליסגי בכדי שיעשו ומפרקינן דבעומד באסרטיא עסקינן שהוא מקו' פרהסיא וגנאי הוא לישראל שיקבר בקבר מפורסם שנתחלל בו שבת וכן דעת הרמב"ם בפ"ו אלא שביאר דבריו לומר דהא דאוקימנא בעומד באסרטיא היינו לומר שהוא מפורסם לכל שעושין אותו בשביל ישראל פלוני הוא ומשמע דאע"ג דנעשה באסרטיא כל שאין עוברים ושבים מכירים שהוא לישראל ואפי' מכירים שהוא לישראל אם אינם מכירים לאיזה ישראל הוא אינו אסור עולמית וכתב עוד הרמב"ם דכשהוא בפרהסיא אינו אסור אלא לאותו ישראל שנעשה בשבילו אבל לישראל אחר מותר והוא שימתין בכדי שיעשו והראב"ד ז"ל כתב עליו לא הכל מודים לו שיהא ישראל אחר צריך להמתין בכדי שיעשו ולפי הטעם (ט) שהוא מפרש לפנים בהמתנה זו דומה שאין ישראל אחר צריך להמתין עכ"ל כלומר שהרמב"ם ז"ל כתב שם דטעמא שצריך שימתין בכדי שיעשו שאם תאמר יהא מותר מיד שמא יאמר לא"י לעשות לו וימצא הדבר מוכן מיד וטוען הראב"ד דהכא כיון דאסר לאותו ישראל שנעשה בשבילו תו ליכא למיגזר מידי וה"ה כתב וז"ל ומ"ש רבינו בטעם ההמתנה מוסכם הוא מרוב המפרשים ואף על פי כן צריך אפי' לישראל אחר להמתין שלא חולקו בדבר שנעשית בו מלאכה גמורה בשביל ישראל וכן דעת רש"י וכ"כ הרמב"ן בספר תורת האדם שלו ואפי' בשנעשה בצנעא כתב ה"ה דלישראל אחר נמי צריך להמתין בכדי שיעשו ודחה דברי החולקים על זה ולזה נוטים דברי הר"ן בפ' כל כתבי ובפרק שואל והרא"ש כתב המשנה לבד ולא כתב

אסור משמע דלבהמתו נמי שרי וכדברי רבינו ואפילו הכי איכא למימר דלא שרי האידנא לישראל אחר אלא כשאין הא"י מכירו לישראל אחר אבל במכירו אסור לבהמתו מפני שמרגילו לעשות כן לשבת אחרת כדאיתא בתוספתא הביאה הסמ"ג וכן מצאתי בהגהה נדפס' בסמ"ג דף ע"ב וז"ל דהבואה מחוץ לתחום אסור גזירה שמא ישלח להביא בשבילו והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר דליכא למיגזר ביה כשאין מכירו עכ"ל אלמא דבמכירו אף לישראל אחר אסור בתחומין וה"ה הכא אבל מדברי רבינו ירוחם מדכתב האי האידנא גבי בהמתו דדעתו לומר דאפי' לבהמתו שרי האידנא לישראל אחר ואפי' כשהא"י מכירו לישראל אחר דכיון שאין שם מלאכה דאורייתא ולא נעשית בשבילו לא החמירו וס"ל לרבינו דבאיסור תחומין נמי כיון דאינו אלא דרבנן הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר אפילו במכירו לישראל אחר ואעפ"י דאינו יכול לילך בעצמו חוץ לתחום הכי נמי האידנא במילא א"י מים דמותר לישראל אחר אפילו מכירו לישראל אחר ואף לבהמתו דלא אפשר לו להשקותה בתוך הבור נמי שרי כיון דליכא האידנא איסור דאורייתא וכן פסק בש"ע כר"י דמחלק בין ר"ה לכרמלית וכדס"ל לרבינו דבכרמלי' שרי לישראל אחר אפילו לבהמתו : מיהו בהגהת ש"ע כתב דנהגו היתר כר"ת לומר אף לכתחלה לא"י להביא לו שכר או שאר דברים דרך כרמלית או בלא עירוב וכו' וכ"כ בהגהות מרדכי בסוף שבת בשם ראבי"ה דאפילו דרך ר"ה שרי אמירה לא"י כיון דאפשר למצוה תקנה ע"י ישראל דיכול להביא בעצמו ע"י מחיצות בני אדם וכו' ועיין לעיל בסימן ש"ז ס"ג במ"ש לבאר דברי ראבי"ה אלו ובתשובת מהרי"ו מולי"ן סי' ק"ט כתב טעם אחר להיתר לכתחלה לומר לא"י להביא לו שכר משום דא"י שותה ג"כ מן השכר שמביא א"כ הא"י אדעתא דנפשיה קעביד וע"ש ועיין עוד לעיל בסימן רע"ו במ"ש בש"ע בדין היתר אמירה לא"י : **ליקט** עשבים וכו' ברייתא בפרק כ"כ ודוקא בדקאים לה באפה כדלעיל בס"ס שכ"ד :

ומ"ש ואם ליקט בשביל ישראל אסור וכו' לאו דוקא ליקט דה"ה אם הדליק נר בשביל ישראל אסור כמפורש במשנה סוף פרק כל כתבי ולא כתבו רבינו כאן לפי שכתבו לעיל בסימן רע"ו :

ואם עשה ארון וכו' משנה ס"פ שואל: **ומ"ש** וא"א ז"ל לא חילק כו' פירוש דברי רבינו כך הם הרא"ש הביא המשנה כצורתה דאם עשוי בשביל ישראל לא יקבר בה עולמית ולא חילק לפרש דהיינו דוקא שהקבר של ישראל נעשה בפרהסיא וכו' משמע דס"ל דאין חילוק בכל ענין אסור עולמית אבל הרמב"ם כתב דוקא שהקבר בפרהסיא וכו' התם הוא דאסור עולמית וכו' וכן משמע בגמרא וכו' אלא דטעמו של הרא"ש דלא כתב לחלק בכך כדמשמע בגמ' הוא לפי שנמשך אחר פירש"י וכו' דלפי פירש"י הא דתני בסיפא ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית אין חילוק בין בצנעא לפרהסיא דאפילו אין יודעין שנעשה לפלוני ישראל לא יקבר בה עולמית והאי אוקמתא דמוקי תלמודא בין בצינעא לפרהסיא קאי ארישא כשהא"י עושה לעצמו ארון או קבר דאם מפורסם הוא שנעשה לא"י א"צ לערב בכדי שיעשו אבל אם אינו מפורסם צריך בכדי שיעשו והשתא לפי זה ניחא הא דלא הביא הרא"ש הך אוקמתא כיון דלאו כהילכתא הוא דהא לרש"י דטעמא דבעינן להמתין בכדי שיעשו הוי כדי שלא יהנה ממלאכת י"ט א"כ אפי' במפורסם שהא"י עשה לעצמו צריך בכדי שיעשו שלא יהנה הישראל שקובר את מתו במלאכת שבת וי"ט · ולפר"ת נמי דטעמא דבעינן בכדי שיעשו הוה כדי שלא יאמר לא"י לך והבא ה"נ איכא למיחש שמא יאמר לא"י לעשות ארון או קבר בשבת כדי שיהא מוכן לערב מיד ואם כן הא דתני ברישא עשו לו ארון וחפרו לו קבר יקבר בו ישראל היינו נמי בהמתנה בכדי שיעשו ולא צריך לפרש דלמה יהא מותר מיד לאחד מב' הטעמים כדאמרן ומ"ש מלאכה זו שהוא איסור דאורייתא מלקיטת הפירות וצידת דגים ושאר כל מלאכות דאורייתא שעשה א"י לעצמו בשבת ואסור לכל ישראל לערב בכדי שיעשו לדברי הכל ותדע דהא גבי חלילין תנן נמי בסתם לא יספוד בהן ופי' ר"י דהיינו בכדי שיעשו אף על פי שלא פירש בפירוש וה"נ גבי ארון וקבר תנן סתם יקבר בו ישראל ופירושו בהמתנה בכדי שיעשו ותלמוד' דהוי פריך אמאי ה"נ ימתין בכדי שיעשו דפי' רש"י דפריך ארישא הוה מצי לשנויי דאין הכי נמי דהכי קתני יקבר בו ישראל לאחר שימתין בכדי שיעשו אלא דקא משני ליה דאף לדידך דקא ס"ד דרישא קאמר יקבר בו ישראל מיד וא"כ בכדי שיעשו נמי איכא לתרץ דהיינו דוקא בסרטיא שאין דרך הישראל למקבר שם וכו' אבל לקושטא דמילתא אין חלוק דכשעשה א"י קבר או ארון לעצמו לערב מותר בכדי שיעשו ואם עשה בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית זו היא דעת הרא"ש שלא הביא אלא המשנה כצורתה והשמיט הקושיא ופירוקא דלאו כהילכתא היא כדפי' וזו היא נמי דעת הרי"ף שלא כתב ג"כ אלא המשנה ולא הביא הקושיא ופירוקא כנ"ל דבר ברור ופשוט ודלא כמ"ש הר"ן לפרש דברי הרי"ף בדברים רחוקים וגם ב"י כתב לפרש דברי הרא"ש בדרך זה ולא נהירא. כנ"ל לפרש דברי רבינו ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם דהכי משמע פשט הגמרא :

ואם

דרכי משה

אם הלילה מן החשבון לפי שאין דרך להביאם ממקום רחוק אלא צריך להמתין למחר ביום בכדי שיעשו : (ח) והכלבו כתב שנהגו להקל ע"פ ר"ת ועכשיו נהגו להקל לומ' לא"י ולתינוק להביא ולהוליך דרך ר"ה לפי שאין לנו ר"ה גמורה ע"כ נהגו להקל ונ"ל דנכון להחמיר בדבר דלא יהא אלא כרמלית כבר נתבאר לעיל סי' ש"ז דהרבה פוסקים אוסרים שם אמירה לא"י וע"כ המחמיר תע"ב וכ"כ מהרי"ל בתשובת סי' ק"ט דאף ר"ת אינו מתיר אלא בדיעבד אבל לכתחילה אסור ע"ל סי' ש"ו יש מתירין אפילו בד"ה אמירה לא"י במקום דאפשר למצוא היתר לישראל בלאו הכי וע"ל. לכן במקום צורך מצוה או דוחק גדול יש להקל : (ט) והאגור כתב בשם שיבולי לקט דאם הביאו דבר ממקום רחוק א"צ להמתין רק שיעור מיל אחד :

וכתב

חדושי הגהות

א"י בשבת והרא"ש התירו ולא השיג עליו משמע דס"ל כדעת אביו הרא"ש וכאן כתב דמסתבר לאסור דלא גרע מנשרו מאליהן לכן נראה דדוקא בצד דגים או לקט פירות מסתבר ליה לאסור משום דלא גרע מנשרו מאליהן דאסרו משום שמא יעלה ויתלוש משום דבקל יכול לחולשן וכן בדגים בקל יכול לצודן קודם שיזכור שבת אבל בא"י שאפה פת ודאי ס"ל כהרא"ש דשרי משום דליכא למיגזר שמא יאפה בעצמו משום דקודם שיאפה יזכור שבת והכי מחלק בסה"ת סימן רמ"ז (מהרל"ח) : ו ר"ל לפיכך י"ל שדעת הרא"ש כדעת רש"י דהא דמוקי לה בסרטיא ארישא אתמר דקתני עשה לו ארון מותר לישראל ליקבר בו ר"ל מיד וא"צ להמתין כדי שיעשה היינו בסרטיא דמוכח מלתא שנעשה בשביל הא"י והשתא אין להקשות

לאו הכי צריך להמתין בכדי שיעשו ואם הביא חלילין לצורך ישראל לסופדו בהם לרש"י לא יספוד בהן עולמית ולר"י מותרין לו לערב בכדי שיעשה ולאחר מותרין מיד ודוקא בידוע שהביאן מחוץ לתחום אבל סתמא שאינו ידוע אם הביאם בשבת אם לאו שרי לרש"י ולרי"ף סתמא נמי אסור אא"כ ידוע שהיו בתוך התחום וכן כתב הרמב"ם ז"ל דאפי' סתמא נמי אסור ואפי' בידוע שהביאן בתוך התחום צריך להמתין בכדי שיבואו מפני שהביאן באיסור שהעבירן ד' אמות בר"ה אפי' הביאן סתם ואם אמר לו ישראל להביאן לו אסורין לו לעולם ולאחרים בכדי שיביאום ממקום שהביאן (ז) וא"א ז"ל הסכים לפירש"י :

אסור

ואם הביא חלילין וכו' משנה שם א"י שהביא חלילין לא יספוד בהן ישראל אא"כ באו ממקום קרוב פרש"י ממקום קרוב בתוך התחום אבל אם באו מחוץ לתחום לא יספוד בהן ישראל לעולם וקנסא הוא משום דמוכחא מילתא דבשבילו הוא דאין דרך להביא חלילין אלא בשביל מת עכ"ל והשתא לרש"י דין חלילין כדין ארון וקבר דאם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית אבל לר"י אין בחלילין שהובאו מחוץ לתחום אלא איסור תחומין שהוא מדרבנן דאין לחוש שהובאו דרך ר"ה דלית לן ר"ה והלכך מותרין לערב בכדי שיעשו ולאחרים מותרים מיד ואפילו בו ביום היה מותר. כדאמר בפרק א"ל דבאיסור תחומין דהוי דרבנן הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר אלא כיון דבשבת אין מספידין בהן אמר דלערב מותרים לאחרים מיד ואינו דומה לארון וקבר דהיכא איסורא דאורייתא הלכך לא יקבר בהן עולמית ואע"ג דבשאר מלאכה דאורייתא כגון ליקט פירות וצד דגים בשביל ישראל אינן אסורין אלא בו ביום לכל ישראל ולערב מותרין בין לו בין לאחרים בכדי שיעשו שאני מילתא דמת דאוושא טפי והכל יודעין שבשביל מת נעשה אחמור טפי באיסור דאורייתא ולא יקבר בהן עולמית :

ומ"ש ודוקא בידוע וכו' הוא לפי דרש"י מפרש הא דאמר שמואל אמתניתין דחלילין חיישינן שמא חוץ לחומה לנו והלכה כמותו דפירושו לקולא דבסתמא תלינן לקולא ולהרי"ף הוי פירושו לחומרא דסתמא נמי אסור ומ"ש וכ"כ הרמב"ם וכו' נראה דדברי הרמב"ם הם עד ממקום שהביאן ואע"פ שבספרי הרמב"ם שבידינו אין כתוב לשון זה שהביא רבינו מכל מקום משמע דהכי ס"ל והוא דבספרים שבידינו השוה הרמב"ם דין ארון וקבר לדין חלילין שכשהוא מפורסם לכל שאלו החלילין הובאו לפלוני אסורין עולמית כמו גבי ארון וקבר וכתב עוד שם דסתמא אסור אבל אין כתוב בהן דאפילו בידוע שהביאן בתוך התחום צריך להמתין בכדי שיבואו מפני שהעבירן ד' אמות בר"ה ונראה דמ"ש בספר הרמב"ם ואם ידע בודאי וכו' היתה נוסחאתו של רבינו ברמב"ם ואפילו אם ידע בודאי וכו' והיה מפרש דהאי אפילו ה"ק דאפילו ידע שהביאן בתוך התחום נמי צריך להמתין בכדי שיבואו מפני שהעבירן בר"ה : **ומ"ש** רבינו ואם א"ל ישראל להביאן וכו' היינו מ"ש הרמב"ם והוא שלא יהא הדבר בסרטיא גדולה כמו שאמרנו ורצונו לומר דאלל ארון וקבר וחלילין אמר קודם זה דאם היה מפורסם שזה שהא"י עושים בשבת לפלוני הוא הרי זה לא יקבור בו אותו ישראל עולמית ולאחר מותר בכדי שיעשו ומפרש רבינו דגבי חלילין כשאמר לו ישראל לא"י להביאן לו והביאן לו בשבת דרך סרטיא גדולה זהו פרהסיא דידהו ואסורין לו לעולם ובארון וקבר הוי פרהסיא דידהו כשהקבר הוא בסרטיא גדולה והארון הוא על גביו כל זה כתב רבי' ע"ש הרמב"ם ואח"כ אמר דהרא"ש הסכים לפרש"י דסתמא שרי דלא כהרי"ף והרמב"ם אבל ב"י הבין דמ"ש ואם א"ל ישראל להביאן לו וכו' הם דברי רבינו וכתב דלמד כך מדברי התוס' ומלבד מה שיש להקשות על פי' זה שכתב דלמד כך מדברי התוס' עוד יש לתמוה היאך הפסיק רבינו בדברי עצמו בדין אחר בין המחלוקת שכתב תחלה דרש"י והרי"ף נחלקו בהך דשמואל ובין הסכמת הרא"ש לפירש"י אלא הדבר ברור הוא שכל זה כתב רבינו ע"ש הרמב"ם וכדפרי' ואיכא להקשות למ"ש כאן דאפי' בידוע שהביאן בתוך התחום צריך להמתין מפני שהעבירן ד' אמות בר"ה א"כ למה כתב לעיל בדבר שאין בו משום גזירה ומחובר דאינו אסור אלא בודאי הובא מחוץ לתחום או ספק מחוץ לתחום הלא אפילו בודאי שהובא מתוך התחום אסורין בכדי שיעשו מפני איסור שהעבירן בשבת ד' אמות בר"ה ונראה דהרמב"ם שכ' כך אזיל לטעמיה דבספק חוץ לתחום חיישינן לחומרא כהרי"ף לפי זה ג"כ אפילו הובא מתוך התחום חוששין נמי לחומרא דהעבירן ד' אמות בר"ה וכן הוא ודאי להרי"ף ואם כן כשכתב רבינו לעיל גבי פירות דלהרי"ף בספק חוץ לתחום צריך להמתין בכדי שיעשו הוא הדין בספק העברת ד' אמות בר"ה דצריך בכדי שיעשו אפי' הובא מתוך התחום אבל לרש"י דבספק חוץ לתחום אזלינן לקולא ה"ה דבספק אם העבירן ד' אמות בר"ה נמי אזלינן לקולא מיהו ודאי האידנא שאין לנו ר"ה אף להרי"ף והרמב"ם אם הביאן בתוך התחום א"צ להמתין בכדי שיעשו אבל בשבת עצמו אסורין הפירות כיון שהעבירן ד' אמות בכרמלית שהוא איסור דרבנן · כתב הרב בש"ע סעיף ט"ו א"י שהביא בשבת חלילין וכו' וכתב כדברי הרמב"ם דאפילו הובאו מתוך התחום צריך להמתין בכדי שיבואו מאותו מקום וה"מ כשהביאם דרך ר"ה אבל אם לא הביאם אלא דרך כרמלית כיון שלא נעשה בהם איסור תורה א"צ להמתין כדי שיבואו אלא מותרין לערב מיד עכ"ל וצריך להבין דמ"ש וה"מ כשהביאם דרך ר"ה רצונו לומר אפי' היכא ספק שמא הביאן דרך ר"ה נמי צריך להמתין עד כדי שיבואו אבל אם הוא בודאי שלא הביאם אלא דרך כרמלית א"צ להמתין כדי שיבואו אלא מותרין החלילין לערב מיד והיינו דוקא בהובאו מתוך התחום אלא שהובאו דרך כרמלית אבל בהובאו מחוץ לתחום צריך בכדי שיעשו וכמ"ש הש"ע גופיה בסעיף ח' ואע"ג דכתב נמי די"א בחוץ לתחום דלמי שהובאו בשבילו מותר לערב מיד מ"מ נראה דהעיקר כסברא הראשונה דהיא הרי"ף והרמב"ם ורוב פוסקים :

אסור

כתב מאי דאתמר עלה בגמרא וזהו שכתב רבינו וא"א ז"ל לא חילק בהא דלא יקבר בו עולמית בין נעשה לפרהסיא אבל הרמב"ם חילק וכן משמע בגמרא כלומר דפשטה דשמעתא משמע כפי' הרמב"ם והגאונים אלא שרש"י פי' אותו על עשה קבר וארון לעצמו כלומר ולפי זה שפיר עבד הרא"ש שלא חילק בלא יקבר בו עולמית בין נעשה לפרהסיא כנ"ל לפרש דברי רבינו מ"מ עדיין יש לדקדק למה השמיט הרא"ש סוגיית הגמרא דאפי' תימא דס"ל כפירש"י ה"ל לכתבה כדי לאשמועינן דיקבר בו ישראל דקתני מתני' אם בנכע' יקבר מיד ואם בפרהסי' ימתין בכדי שיעשו לכך נ"ל דהרא"ש מפרש כפי' הגאונים אלא שהוא סובר עוד דכי פריק בעומד באסרטיא לאו אוקימתא היא אלא לומר דסתם קבר עומד באסרטיא ומש"ה לא יקבר בו עולמית וכיון דסתם קבר הכי הוא לא הוצרך לכתבו ובדרך זה יישב הר"ן להרי"ף שהשמיט נ"כ סוגיא זו כפי מה שהעיד עליו הר"ן ז"ל ואע"פ שבספרי הרי"ף דידן כתוב סוגיית הגמרא נ"ל דתום סופרים הו' ולא מדברי הרב ז"ל וכן יש להוכיח מדחזי' להרא"ש שלא כתבה ומידע ידיע דבסתמא שיטת הרי"ף נקיט ואזיל :

ואם הביא חלילין לצורך ישראל וכו' ג"ז שם במשנה א"י שהביא חלילין לא יספוד בהם ישראל אא"כ באו ממקום קרוב ופירש"י א"י שהביא חלילין בשבת בשביל ישראל לא יספוד בהם עולמית והתוספות הקשו עליו ופירשו דלא יספוד בהם עד כדי שיבאו קאמר וכן דעת הרי"ף והרא"ש וכ"כ הרמב"ם בפ"ו וכן דעת הרשב"א בתשובה וכתב הרא"ש בפרק אין נדין אהא דא"ר פפא א"י שהביא דורון לישראל ואין באותו מין במחובר אם הובא מחוץ לתחום אסור וא"צ להמתין לערב בכדי שיעשו דלא החמירו חכמים אלא בדבר שנעשה בו איסורא דאורייתא ואין לחוש שמא הביאן הא"י דרך ר"ה סרטיא פלטיא דלא שכיח האידנ' ר"ה דס' רבוא בוקעין בו והא דתני א"י שהביא חלילין לא יספוד בהם ישראל כמ"ש עד כדי שיבואו ממקו' קרוב שאני מלתא דמת דאוושא טפי והכל יודעין שבשביל מת הביאו ואחמיר טפי כדתנן התם אם עשה א"י קבר בשבת בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית ולא סגי בכדי שיעשו : **ומ"ש** רבינו ולאחרי' מותרי' מיד כבר כתבתי בסמוך שי"א כן ושרוב הפוסקי' חולקים עליהם ואומרים שכל שנעשה בו מלאכה דאוריי' אפילו ישראל אחר צריך להמתין בכדי שיעשו ותמהני על רבי' שסתם וכת' לעיל ואם לקטן וצדן בשביל ישראל אסורין לכל בו ביום ולערב בכדי שיעשו ומשמע דלישראל אחר נמי בעינן כדי שיעשו וכ"כ בהדיא בהל' י"ט והאיך סתם וכתב כאן בהפך ואפשר שרבינו סובר שדעת ר"י כסברת ר"ת שמתיר לישראל אחר למ"ש מיד אפילו בדבר שנעשה בו איסור תורה כמ"ש הרא"ש בשמו בפרק א"צ ולכן כתב כאן דלדעת ר"י מותרין לאחר מיד אבל איהו סבירא ליה דאחר נמי צריך להמתין כמו שסתם וכ' לעיל ועוי"ל דהבאת חלילין לא איתעביד בהו איסורא דאורייתא דאין לחוש שהביאם הא"י דרך ר"ה סרטיא ופלטיא דלא שכיח האידנא ר"ה דס' רבוא בוקעין בו וכמ"ש בסמוך בשם הרא"ש וכל דלא איתעבד בהו איסור דאורייתא מותר לישראל אחר מיד לד"ה זה נראה עיקר אלא דאכתי ק"ק דהוה ליה לרבינו לפרושי דלדברי הסוברים דלא בעי' ס' רבוא בוקעין בו כמו שיתבאר בסי' שמ"ו הא איכא למיחש שנעשה בהבאתם איסור תורה ואסורים אף לישראל אחר בכדי שיעשו וי"ל שסמך על מ"ש בסמוך לדעת הרמב"ם דלאחרי' אסורים עד כדי שיבואו ממקום קרוב : **ודוקא** בידוע שהביאן מחוץ לתחו' וכו' שם על המשנה דקתני לא יספוד בהם ישראל אא"כ באו ממקום קרוב בעי בגמרא מאי ממקום קרוב רב אמר ממקום קרוב ממש ושמואל אמר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו ופסקו הפוסקים כשמואל משום דאמרינן בגמרא דמתניתין דייקא כוותיה ופירש"י ממקום קרוב בתוך התחום חיישינן שמא חוץ לחומה לנו אפי' הביאן מחוץ לחומה אנו תולין להתיר ואומרים שמא בתוך התחום לנו ע"ש וסופדין בהם למ"ש מיד · אבל הרי"ף פי' אע"ג דחזינן להו דעיילי בצפרא לא אמרינן אי לאו דעיילי מאתר קריבא לא הוו עיילי בצפרא אלא אמרינן הכי מאתר רחיקא אתו והאי דאתו בצפרא בליליא אזלי עד דמטו לחומה ובתו התם והא עיילי השתא וכ"כ הרמב"ם בפ"ו דאפי' סתמא נמי אסור עד כדי שיבואו ממקום קרוב וכ' עוד ואם ידע בודאי שממקום פלו' הביאו בשבת ימתין בכדי שיבואו מאותו מקום אחר השבת והוא שלא יהא הדבר בסרטיא גדולה כמו שאמרנו עכ"ל וכ' ה"ה כך דעת קצת מפרשים שאפי' דבר המצוי ממקום קרוב אם בא מרחוק צריך להמתין בכדי שיבא ממקום שבא ויש מי שהקל בהמתנת שיעור חוץ לתחום עכ"ל · ודעת הרשב"א בתשובה כסברא ראשונה דבעי' שיבואו ממקום שבאו והרא"ש הסכים לפירש"י דחיישינן שמא חוץ לחומה לנו וכתב רבינו בסמוך : **ומ"ש** ואפילו בידוע שהביאן בתוך התחום צריך להמתין וכו' אע"פ שאין זה לשון הרמב"ם מ"מ דעתו כך היא כמ"ש בסמוך וכתבו רבינו כאן לאשמועי' דהא פליג אר"י דשרי לאחרי' מיד כדבסמוך והיכא דהביאם מחוץ לתחום שלא בר"ה ואח"כ העבירם בר"ה נ"ל דבכדי שיבואו מתחלת ר"ה סגי : **ומ"ש** ואם אמר לו ישראל וכו' אסורין לו לעולם לא ידענא מהיכא נפקא ליה לרבינו לקנסו בכך דא"ל דמדמי לי למבשל בשבת במזיד אליבא דר"י דשאני התם שחילל שבת בידיו אבל הכא שלא עבר אלא . על אמירה לא"י שאינה אלא שבות למה יאסר עולמית ואפשר דנפקא ליה מדכתב התוספות בא"י שהביא חלילין לא יספוד בהם ישראל לא כפי' הקונדרים דלא יספוד בהם עולמית קאמר אלא לא יספוד בהם ישראל היינו עד כדי שיבואו דסתם חלילין אין מביאין אותם לשם אדם אחד אלא לשם כמה בני אדם עכ"ל משמע מדבריהם שאם היו מביאין אותם לשם ישראל זה מודו דלא יספוד בהם עולמית אלא דא"כ קשה דמאי איריא אמר לו ישראל להביאן לו אפילו לא אמר לו ישראל נמי כיון שהביאן בשביל ישראל זה אסור · ואפשר דס"ל דכל שאמר הישראל לא"י לעשות לו מלאכה בשבת אסורה לו אותה מלאכה לעולם משום קנסא וכמ"ש בשם רבינו ירוחם בסי' ש"ז וכבר כתבתי שם שאין כן דעת הרמב"ם ז"ל · תשלום דיני א"י שהבי' דורון לישראל ושיעור בכדי שיעשו יתבארו בהל' י"ט בס"ד · דין יורה מליאה תבשיל שהיא נתונה על הפטפוט והעבדים מחממין אש תחתיה בשבת כתבתי בסי' רנ"ג : דין שפחה שהוציאה החמין מהתנור ונתנו על תנור שבבית החורף מבפנים ואז מבערת האש תוך התנור כדי לחמם בית החורף וע"י כך נרתחין החמין שע"ג התנור כתבתי שם ג"כ : דין גבינות שהשפחות עושות בשבת נתבאר בסימן ש"ה וש"ו ודין דברים הנעשים ע"י אמירה לא"י בסימן ש"ו :

אסור

פרישה

(ח) **ומ"ש** רבינו וא"א הסכים לפירש"י להקל בספק ובסתם והא דהפסיק בו אפילו אם ידוע שהביא בתוך התחום כו' משום דרצה לסיים דברי הרמב"ם וגם באמת דהרא"ש חולק ג"כ ע"ז דהא טעמא דהרמב"ם בזה מפני שהעבירן ד"א בר"ה והיינו דוקא לסברתו דלא בעינן ס' רבוא בוקעין בו כמ"ש בסימן שמ"ה ושמ"ו אבל לדעת הרא"ש דבעינן וסתם רחובות ושווקים לית ביה ס' רבוא בוקעין בו בכל יום ליכא למיסר אם ידוע שהביאו מתוך התחום וכמ"ש רבינו לפני זה וכמ"ש ב"י דה"ט וק"ל: ומ"ש הרמב"ם וב"י הביאו ז"ל ואפי' סתמא נמי אסור עד כדי שיבואו ממקום קרוב ר"ל אם יש חלילין ברחוק מן המקום וג"כ נמצאין במקום קרוב ואין ידוע מהיכן הובאו צריך להמתין עד כדי שיבואו ממקום הקרוב לעיר שמצויים שם אע"ג דאיכא למימר דמאתמול הובאו לעיר · ומסיק דאם ידוע בודאי שממקום פלוני הביאום בשבת ר"ל ממקום רחוק צריך להמתין בכדי שיביאו משם אע"ג דהיו יכולין ממקום קרוב

חדושי הגהות

להקשות מ"מ למה לא הביא הרא"ש אוקימתא דגמ' ארישא היינו משום דפשוט הוא דכיון דקאמר עשה לו ארון דאיירי בענין דמוכחא מלתא דנעשה לעצמו ולא בשביל ישראל (מהרל"ח) :

ואע"ג

שכו אסור לרחוץ כל גופו בחמין בשבת וי"ט אפי' כל אבר ואבר לבד אפי' במים שהוחמו מע"ש וי"ט בין אם הם בכלי או בקרקע ואפילו לשפוך המים על גופו ולהשתטף אסור אבל מותר לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו וה"מ בחמי האור אבל בחמי טבריא או בצוננין מותר לרחוץ כל גופו ובספר המצות לא התיר בחמי טבריא אלא א"כ הם בקרקע אבל לא בכלי וא"א הרא"ש ז"ל התירם בכל ענין · אמת המים שהיא חמה אסור להמשיך לתוכה סילון של צונן אפי' מע"ש ואם המשיכו בה המים אסורין ברחיצה ובשתיה כאילו הוחמו בשבת אפי' המים שנכנסו לה מע"ש: לא ישתטף אדם בצונן ויתחמם מיד אח"כ כנגד האש מפני שהמים שעליו מתחממין לכן צריך ליזהר שלא לחמם ידיו אצל האש אחר הנטילה אם לא שינגבם תחלה יפה אבל מותר להשתטף בצונן אחר שנתחמם אצל האש שאין המים שעליו מתחממין כל כך מותר לחמם בגד וליתנו ע"ג בטנו אבל כלי שיש בו מים חמין אין להניח עליו: הרוחץ בנהר צריך שינגב גופו יפה כשעולה מן הנהר מפני המים שלא ישארו עליו ויטלטלם ד' אמות בכרמלית

אבל

שכו אסור לרחוץ כל גופו בחמין בשבת וי"ט וכו' בפ' כירה (דף לט) תניא לא ישתטף אדם כל גופו בין בחמין בין בצונן דר"מ ר"ש מתיר רבי יהודה אומר בחמין אסור בצונן מותר אמר רב חסדא מחלוקת בקרקע אבל בכלי דברי הכל אסור ופירש"י בכלי דהרואה אומר היום הוחמו ומוכחא מלתא דתולדת האור נינהו ואתי להחם בשבת ופסקו הרי"ף והרא"ש כר' יהודה וכ"כ הרמב"ם בפכ"ב וגרסינן תו בגמרא (מ) אתמר חמין שהוחמו מע"ש רב אמר למחר רוחץ בהם כל גופו אבר אבר ושמואל אמר לא התירו אלא לרחוץ פניו ידיו ורגליו תניא כוותיה דשמואל חמין שהוחמו מע"ש למחר רוחץ בהם פניו ידיו ורגליו אבל לא כל גופו אבר אבר · ופירש"י בפ' חבית (קמז.) דמשתטף היינו ששופך על גופו דלאו דרך רחיצה היא כלומר שדרך רחיצה היא להכניס גופו או אבריו בתוך המים ולרחוץ שם וכן כתב סמ"ק והתרומה והוה משמע לי דפניו ידיו ורגליו דוקא אבל לא שאר אברים אע"פ שאינו רוחץ כל גופו דהא דת"ר מיחם אדם אלונתית וכו' ובלבד שלא יביא קומקומו' של מים ויניחנו על בני מעים פירש"י שמא ישפכנו עליו ונמצא רוחץ בשבת בחמין הרי כשנשפכים עליו מים חמין אינו רוחץ אלא קצת גופו ואפ"ה אסור ומיהו ממ"ש הרא"ש בפ' תינוקת ומחמם קיתון של מים להדיח בית הסתרים כב"ה דמתירין להחם חמין בי"ט לרגליו אבל לא כל גופו ע"כ משמע דפניו ורגליו לאו דוקא דאע"ג דהתם י"ט והכא שבת אין זה מדברים שבין יום טוב לשבת וגם דברי רש"י יש לפרש דשמא ישפכו על גופו קאמר וכדדייק לישנא דשמא ישפכו עליו דנקט ולא נקט שמא ישפכו על בני מעיו ומה שהשוה רבינו י"ט לשבת יתבאר בהלכות י"ט בס"ד: **ומ"ש** וה"מ בחמי האור אבל בחמי טבריה או בצוננין מותר וכו' שם בפרק כירה (לט:) בתחלה היו רוחצים בחמין שהוחמו מע"ש התחילו הבלנין להחם בשבת ואומרי' מע"ש הוחמו אסרו את החמין והתירו את הזיעה ועדיין היו רוחצין בחמין ואומרים מזיעין אנחנו ואסרו להם את הזיעה והתירו חמי טבריה ועדיין היו רוחצין בחמי האור ואומרים בחמי טבריה רחצנו אסרו להם חמי טבריה והתירו להם את הצונן ראו שאין הדבר עומד התירו להם חמי טבריה וזיעה במקומה עומדת וכ' בס' התרומה דבחמי טבריה התירו לרחוץ אפי' כל גופו יחד וכן משמע מדנקט לשון רחיצה דקתני היו רוחצין בחמי האור ואומרים בחמי טבריה רחצנו וסתם רחיצה היא רחיצת כל הגוף ומשמע נמי שהוא נכנס לתוך המים שזה נקרא רחיצה כדפרישית בסמוך ונראה לי דהוא הדין נמי בצונן שרי להכניס כל גופו לתוך המים במכ"ש מחמי טבריה ואף על גב דהא דתניא רבי יהודה אומר בחמין אסור בצונן מותר קאי אמאי דתני לא ישתטף אדם משום דר"מ אסר אפי' להשתטף נקט לא ישתטף אבל לר"י אין ה"נ דלרחוץ נמי שרי אלא שהמרדכי כתב על דברי ר"י ושרי בצונן להשתטף פי' לשפוך על איבריו אבל רחיצה לא שרי אפי' בצונן ובסמ"ג לא התיר בחמי טבריה אלא א"כ הם בקרקע וכן כתב בספר התרומה וטעמא דמסתבר הוא דכל שהוא בכלי לא מינכר בין חמי האור לחמי טבריא: **ומ"ש** רבינו וא"א ז"ל התירם בכל ענין לא כתב הרא"ש בהדי' דבכלי נמי שרי אלא דמדסתם דחמי טבריה שרי ולא חילק בין קרקע לכלי משמע ליה דבכל גוונא שרי:

תנן בפרק חבית (קמז.) הרוחץ במי מערה או במי טבריה ובגמ' קתני מי מערה דומיא דמי טבריה מה מי טבריה חמין אף מי מערה חמין הרוחץ דיעבד אין לכתחלה לא וכתב הרי"ף על זה ואי קשיא לך דגרסי' בפ' כירה ראו שאין הדבר עומד והתירו להם חמי טבריה דמשמע מינה מותר לרחוץ בחמי טבריה לכתחלה לא קשיא דהא דאמרינן דיעבד אין לכתחלה לא לא אתמר אלא במי מערה משום דמערה היא מטללא כלו' שהיא מקורה הלכך נפיש הבלא דיד' ואתו לידי זיעה ומש"ה לא שרי לכתחלה וכ"כ הרמב"ם בפכ"ב וכתב הרב המגיד שכן דעת הגאונים דזיעה אפי' בחמי טבריה אסורה אבל הר"ן כתב דלא נהירא דהא משמע בפרק כירה דלא אסרו זיעה אפילו בחמי האור אלא משום לתא דרחיצה ובחמי טבריה דרחיצה שריא היאך נאסור הזיעה וכן דעת ה"ר יונה והרמב"ן וכ"כ ה"ה בשמם ובשם הרשב"א וכן דעת התוס' והרא"ש בפרק חבית דמי מערה דקתני בחמי האור היא ומש"ה לכתחלה אסור אבל בחמי טבריה לכתחלה נמי שרי ולא חילקו בין מקורה לשאינו מקורה:

ולענין הלכה היה נראה דכיון דהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן וכ"ש שגם הגאונים נלוו עמם אבל הר"ן כתב בתשובה דכיון דבשל סופרים הוא וקליש איסורי דגזירות טובא הוו כדאיתא בפ' כירה כדברי האחרונים ז"ל ראוי להקל ולהורות הלכה למעשה עכ"ל:

כתוב בהגהת מרדכי פ"ג שטוב להמנע מלרחוץ בחמי טבריה מדאמרי' בגמ' שלא התירום אלא מפני שראו שאין הדב' עומד ע"כ ואין טעם בדבר זה דכיון שעיקר הדבר אינו אלא גזירה בעלמא מאחר שהתירו מאיזה טעם שיהיה כבר הותר ולא שייך להחמיר בו:

אמת המים שהיא חמה אסור להמשיך לתוכה סילון של צונן וכו' משנה בפרק כירה (לח:) מעשה שעשו אנשי טבריה והביאו סילון של צונן לתוך אמה של חמין אמרו להם חכמים אם בשבת כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתייה ואם בי"ט כחמין שהוחמו בי"ט אסורין ברחיצה ומותרים בשתייה ופירש"י והביאו סילון מבע"י של צונן כדי לחממן דהמים נמשכים ובאים כל השבת לתוך אמה של חמי טבריא אם בשבת אותם שבאו בשבת כחמין שהוחמו בשבת וכתבו התוס' והביאו סילון של צונן מבע"י הביאו כדפירש"י ואין שום איסור כלל בהבאה כדקתני בפ"ק (יח:) פותקין מים לגנה ומתמלאת והולכת כל השבת כולה ואסרו ברחיצה גזירה שמא יערבם בשבת ולערבם בשבת אסור משום תולדת האור אך בגמרא מדמי ליה להטמנה מבעוד יום ויליף מינה דאסור להטמין מבעוד יום בדבר המוסיף הבל ולר"י נראה דמה שהיו מתערבין צונן בחמין לא הוה דמי להטמנה ונראה לו דסילון לא היה מתערב בחמין כי הי' מוקף מחיצו' מכל צד והיו מתחממים המים צונן שבסילון מחמת חמי טבריה והשתא דמי להטמנה שמים צוננין היו נטמנין בתוך החמין להתחמם וסיים בה הר"ן דסילון זה היה עובר בתוך האמה ופיו יוצא לחוץ והיו מימיו נשפכים לעוקא שבקרקע ורבינו תופס פי' התוס' עיקר ומפני כך כתב שאסור להמשיך לתוכה סילון של צונן ואפי' מע"ש דמאחר דדמי להטמנה הרי אסרו להטמין בדבר המוסיף הבל ואפי' מבע"י דאילו לפירש"י מות' להמשיכו מע"ש וגם מפני כך כתב שאסורין אפי' המים שנכנסו לה מע"ש דאסור להטמין בדבר המוסיף הבל ואפי' מבע"י אם עבר והטמין דין הוא שיהא אסור וכדא"ר חסדא (לט:) ממעשה שעשו אנשי טבריה ואסרי להו רבנן בטלה הטמנ' בדבר המוסיף הבל ואפי' מבע"י וכ' הר"ן ומהא שמעינן דמטמין בדבר המוסיף הבל התבשיל אסור אפי' בדיעבד וכת' הרמב"ן דדוקא בצונן שנתחמם או שנצטמק ויפה לו אבל בעומ' בחמימותו כשע' ראשונ' אין לנו עכ"ל דאילו לפירש"י מה שנמשך מע"ש משמע דשרי דהא לא איתעביד בהו שום איסורא וכ"כ ממ"ש ואם בשבת אותן שבאו בשבת דמשמע הא אותן שבאו מע"ש מותרות ולפי' התוספות שתפס רבינו עיקר צ"ל דהא דקתני אם בשבת כחמין שהוחמו בשבת אין פירושו אם נכנסו לתוכה המים בשבת דהא אפילו נכנסו מע"ש נמי אסורין הם אלא לפלוגי בין שבת לי"ט הוא דתני הכי והכי קאמ' אם בענין דשייך לשבת אירע מעשה זה אפי' אותן שנכנסו מע"ש הרי הן כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיי' ואם בענין דשייך בי"ט אירע הרי הן כחמין שהוחמו בי"ט ואפי' אותן שנכנסו מערב י"ט אסורין ברחיצה ומותרין בשתייה: **לא** ישתטף אד' בצונן ויתחמם מיד אח"כ כנגד האש וכו' שם (מ.) ת"ר מתחמם אדם כנגד המדורה ויוצא ומשתטף בצונן ובלבד שלא ישתטף בצונן ויתחמם כנגד המדורה מפני שמפשיר מים שעליו: **ומ"ש** לכך צריך שלא יחמם ידיו אצל האש אחר הנטילה וכו' כן כתבו שם הרא"ש והמרדכי וכ"כ מדברי התוס' וכן משמע מפירש"י שם גבי הא דתנו רבנן מיחם אדם אלונטית ומניחה על גבי בני מעים בשבת וכו' אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפכ"ב אבל אינו משתטף כל גופו בצונן ומתחמ' כנגד המדורה מפני שמפשי' מים שעליו ונמצ' כרוחץ גופו בחמין וכתב ה"ה שכתב כן מפני שאין ההפשרה אסור' בעצמה אלא מפני רחיצת הגוף וכן העלה רמב"ן עכ"ל ולפ"ז אע"פ שיחמם ידיו בעוד המים עליה' אין בכך כלום ולדברי הר' רבינו אשר י"ל דאע"ג דלהפשיר מים לצורך שתייה מותר שאני הכא שדומה כרוחץ במים חמין ויבא להחם חמין לרחוץ גופו א"כ דלא מיתסר אלא במתחמם כנגד האור במקום שהיד סולדת וכן העמידו' בירושלמי פרק כירה: **מותר** לחמם בגד וכו' אבל כלי שיש בו מים חמים אין להניח עליו ברייתא שם ומסיים בה לדבר זה אף בחול אסור מפני הסכנה כלומר שפעמי' שהם רותחים: **הרוחץ** בנהר צריך שינגב גופו יפה וכו' מימרא דר"י בס"פ תולין (קמא.) וכתב הרא"ש על זה לפי שהעולה מן הרחיצה יש ריבוי מים על גופו ולא דקדקו במהלך בר"ה ומטר סוחף על ראשו ועל לבושו עכ"ל ונראה דלפי שהם מועטים לא גזרו עליהם אפי' בר"ה ובסימן של"ט יתבאר דין השטה במים:

אדם

שכו אסור לרחוץ כל גופו בחמין בשבת וי"ט וכו' ברייתא בפרק כירה (דף ל"ט:) לא ישתטף אדם כל גופו בין בחמין ובין בצונן דר"מ ר"ש מתיר רבי יהודה אומר בחמין אסור בצונן מותר ופסק תלמודא הלכה כר' יהודה וכתב המרדכי הלכה כרבי יהודה ושרי בצונן להשתטף פירוש לשפוך על איבריו אבל רחיצה לא שרי אפי' בצונן ואפי' בקרקע פר"י וה"מ קרקע דומיא דכלי כגון בריכה מופסקת מן הנהר אבל בנהר ממש שרי לכ"ע וכן פי' ראבי"ה דתניא בפ"ח שרצים רוחצין במי גרר במי חמתן במי טבריא כל שכן להקר מותר ובלא שפשוף עכ"ל וכ"כ האגודה משם התוס' וראבי"ה ועיין בתוס' לשם בד"ה והא מעשה ובתשובת מהרי"ל בסימן קל"ט כתב שנהגו שלא לרחוץ כלל בנהר בשבת אפי' בצונן והטעם דשייך למיגזר משום סחיטה ומשום נושא המים שעליו ד' אמות בכרמלית ומשום שיטה ע"פ המים ע"ש וה"ר ירוחם בחי"ו כתב ע"ש רבינו מאיר דמותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בנהר בשבת ובלבד שלא יוציאם עם המים שעליהם חוץ לנהר ד' אמות עכ"ל ומביאו ב"י ס"ס ש"א משמע דרחיצת כל גופו בנהר נמי לא שרי לפי המנהג והיינו משום סחיטת אלונטית ומשום שיטה ע"פ המים ולכן לא התיר אלא פניו ידיו ורגליו ואע"ג דאיכא למיגזר משום נושא מים ד' אמות חוץ לנהר אף ברוחץ פניו ורגליו לא נהגו בזה איסור: **ומ"ש** ובס' המצות לא התיר כו' כ"כ הסמ"ג והסמ"ק בדין האופה וכ"כ ספר התרומה סי' רל"ג ומבואר מדבריה' שראייתו מדתניא (דף מ') מרחץ שפקקו נקביו מע"ש וכו' ואסרו רחיצה וגם אסרו זיעה בלא רחיצה והתירו חמי טבריא עכ"ל פי' דבריהם דמדתני מרחץ שפקקו נקביו שפי' אותן נקבים שהמרחץ מתחמם על ידיהם שהאור ניסקת מבחוץ מתחתיו כמו שפירש"י בשם לוי"ה ועיקר דאלמא דמיירי בחמין שבקרקע ע"י שמסיקין מתחתיו · ועוד מדקא תני בסיפא ואסרו רחיצה גם אסרו זיעה בלא רחיצה והתירו חמי טבריא משמע דכולה איירי בחמין שבקרקע דומיא דרישא א"כ אין לנו להתיר חמי טבריא אלא בקרקע אבל לא בכלי דכיון דחזינן דאף חמי טבריא לא התירו אלא מדוחק לפי שראו שאין הדבר עומד אין לנו להתיר אלא במאי דאיירי ברייתא דוקא בקרקע אבל לא בכלי דהרואה אומר היום הוחמו כחמי האור דלא מינכר בין חמי האור לחמי טבריא: **ומ"ש** וא"א הרא"ש התירם בכל ענין הוא מדכתב הרא"ש והלכתא בחמין אסור בין בכלי בין ע"ג קרקע ודוקא חמי האור אבל חמי טבריא מותר עכ"ל אלמא משמע דחמי טבריא שרי בין בכלי בין על גבי קרקע מדלא אמר אבל חמי טבריא שרי על גבי קרקע ואף על גב דגם הרי"ף כתב כלשון זה דכתב הרא"ש תלאו רבינו בהרא"ש מתרי טעמי חדא דהרי"ף כתב אבל חמי טבריא שרי כדבעינן מימר קמן משמע קצת דלא שרי אלא כדמשמע מברייתא דמרחץ שפקקו נקביו וכו' דמייתי בסמוך דאיכא לפרש דוקא בקרקע כדפירש סה"ת וסמ"ג וסמ"ק אבל הרא"ש לא כתב כדבעינן מימר קמן משמע דחמי טבריא מותר אפילו בכלי ועוד דהרא"ש דרכו לפרש ואם לא היה דעתו להתיר חמי טבריא אף בכלי ה"ל לפרש מדלא פירש אלמא דבכלי נמי מותר אבל הרי"ף דרכו לסתום: **אמת** המים וכו' משנה שם (סוף דף ל"ח) וע"פ דברי התוספות לשם בד"ה מעשה והביאו דהאיסור משום הטמנה דבדבר המוסיף הבל אף מע"ש אסור:

מותר

אבל ההולך במטר ומטר יורד עליו ועל לבושו שרי : אדם מותר לטבול בשבת מטומאתו מפני דנראה כמיקר מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בעפר לבינה כתושה ובעפר פלפלין ובמי זיתים ובאהלא מעורב עם הדם ועם עשב שקורין וי"אולש ולא חיישינן שישיר השיער ובלבד שלא יהא רובא אהלא : מרחץ שסתמו נקביו מע"ש למ"ש רוחץ בו מיד (א) אבל בשבת וי"ט אסור אפילו להזיע וה"מ באמבטי קטנה אבל באמבטי גדולה של כרכין שאין בה זיעה הרבה מותר לעבור בה אע"פ שבדרך הילוכו הוא מזיע : עיר שישראל וא"י דרים בה א ויש בהן מרחץ שרוחצת בשבת אם רוב א"י מותר לרחוץ בה במ"ש ואם רוב ישראל או אפילו מחצה על מחצה אסור למ"ש עד כדי שיחמו ובאמבטי קטנה ושלטון בעיר (ב) ויש לו עבדים שאפשר לתלות שחממו אותו לצרכו בבת אחת תולין בו ומותר מיד במ"ש :

שכז החושש במתניו לא יסוך שמן וחומץ אבל סך הוא שמן לבדו ואפילו בשמן ורד במקום שהוא מצוי שדרך בני אדם לסוך בו אפילו בלא רפואה אבל במקום שאינו מצוי אסור סכין וממשמשין בכל הגוף להנאתו ועל ידי שינוי כגון שסך וממשמש ביחד אבל לא יסוך ואחר כך ימשמש וכן לא ימשמש ואח"כ יסוך ולא ימשמש אלא ברפיון ידים אבל לא בכח ולא מגררין בכלי העשוי לכך שהוא כעובדא דחול אבל אם היו ידיו או רגליו מטונפות בטיט וצואה יכול לגרר כדרכו שהוא ניכר שאינו עושה לרפואה : לא יסוך רגלו בשמן והוא בתוך המנעל
או

ב"ח

מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בעפר לבינה וכו' בפרק במה טומנין (דף כ) ופי' או בעפר לבינה כתושה או בעפר פלפלין או במי זתים ולא חיישינן שישיר השער דדבר שאין מתכוון מותר כר"ש וכן באהלא מעורב עם הדם ועם עשב שקורין ווי"אלש כל אחד שליש דבר שאין מתכוון הוא אם ישיר השער אבל רובו אהלא פסיק רישיה הוא ואסור והא דנקט פניו ידיו ורגליו נראה משום דהך דרוחץ בעפר כו' מיירי ברוחץ בחמין שהוחמו מע"ש דאסור לרחוץ בשבת אלא פניו ידיו ורגליו וה"ה שאר מקצת כל גופו ולמאי שכתבו התו' לשם בד"ה במאי אוקימתא משמע דאפשר לומר דשערות דפניו ידיו ורגליו אינם נושרות מהר ולא הוי פסיק רישיה ושרי אבל שערות הויא פסיק רישיה לפי זה דוקא נקט פניו ידיו ורגליו : מרחץ שפקקו נקביו כו' ברייתא פרק כירה (ד' מ) ופירש"י רוחץ בו מיד שהרי לא נתחמם בשב' אבל בשבת וי"ט לא מבעיא דאסור לו לרחוץ אפי' בחמין שהוחמו מע"ש כמ"ש בתחלת סי' זה אלא אפי' ליכנס בה כדי להזיע בלבד נמי אסור משום גזירה שמא ירחוץ בה ויאמר דלהזיע נכנס בה :

שכז החושש במתניו וכו' משנה פרק ח' שרצים לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן וכך היא גירסת ספרים שבידינו וכך הוא באלפסי וכ"כ הרמב"ם בפכ"א ורבינו היה גורס שמן וחומץ וטעם איסור דברים אלו משום דאסרו חכמים לעשות רפואה בשבת גזירה משום שחיק' סמנים : ומ"ש ואפילו בשמן ורד וכו' פסק כרב ולא כר"ש וכתב בית יוסף כיון דאין אנו נוהגין לסוך בשמן כשאנו בריאים אסור לסוך בשום שמן על גבי המכה וכ"כ בשלטי הגבורים וז"ל ומכאן אזהרה למי שיש לו חטטין בראשו שסכין אותו בשמן ואסור בשבת והאריך ע"ש בסוף פרק ח' שרצים : סכין וממשמשין בכל הגוף וכולי כדפירש"י בהא דתנן אבל לא מתעמלין וכו' אבל הרמב"ם כתב פירוש אחר כתבו רבינו בסוף סימן שכ"ח ע"ש בד"ה כתב הרמב"ם ז"ל אין מתעמלין :
כל

ב"י

אדם מותר לטבול מטומאתו בשבת וכו' בפ"ב דביצה (יז :) תנן חל י"ט להיות אחר השבת בש"א מטבילין את הכל מלפני השבת ובית הלל אומרי' כלים מלפני השבת ואדם בשבת ובגמרא אמרינן דכ"ע מיהת כלים בשבת לא מ"ט אמר רבא מפני שנראה כמתקן כלי א"ה אדם נמי אדם נראה כמיקר תינח מים יפים מים רעים מאי איכא למימר אר"כ בר יצחק פעמים שאדם בא בשרב ורוחץ אפילו במי משרה תינח בימות החמה בימות הגשמים מאי איכא למימר אר"כ בר יצחק פעמים שאדם בא מן השדה מלוכלך בטיט ובצואה ורוחץ אפילו בימות הגשמים ע"כ ורבינו קיצר בדבר וכך ה"ל לכתוב מפני שנראה כמיקר ואפי' אם טובל במים סרוחים לפעמים אדם מיקר עצמו במים סרוחים ובימות הגשמים דליכא למימר דמיחזי כמיקר נראה כיורד לרחוץ עצמו מטיט וצואה שבגופו . ואיכא למידק אהא דאר"כ בר יצחק פעמים שאדם בא מלוכלך מן השדה וכו' תינח מים יפים מים רעים מאי איכא למימר וי"ל דאפי' מים הרעים יורד אדם לרחוץ בהם כדי להעביר טיט וצואה שעל בשרו אע"פ שנשאר בו ריח רע מהמים הרעים כשהוא מסתפג עובר ממנו . ובסמוך נתבאר שצריך לנגב גופו יפה כשעולה מן המים כדי שלא יטלטלם ד' אמות בכרמלית :

מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בעפר לבינה וכו' כל זה מימרות בס"פ במה טומנין (כ :) ורבותא קא משמע לן דכל היכא דליכא רובא אהלא אינו חושש שישיר שיער לפי שאינו מתכוין אבל כי איכא רובא אהלא אסור לפי שודאי משיר השיער ומודה ר"ש בפסיק רישיה ופסק רבינו כרבי נחמיה דאמר התם כל היכא דליכא רובא אהלא שפיר דמי וכ"כ שהוא דעת הרי"ף והרא"ש וכ"כ ה"ה בפכ"ב שהנוסחא האמיתית בדברי הרמב"ם היא אם היה הרוב מדבר המשיר ודאי אסור לחוף ואם לאו מותר :

ומ"ש ובמי זתים שם בעו מרב ששת מהו לפצוע זתים בשבת א"ל ובחול מי התירו כלומר משום הפסד אוכלין וכתבו הרי"ף והרא"ש לפצוע זתים פירוש למשחי ידיה ומשמע לרבינו דכיון דאהדר ליה הכי דכל היכא דליכא הפסד אוכלין לא מיתסר משום שבת וא"כ במי זתים דליכא הפסד אוכלין שרי כתב המרדכי שם נראה שמותר לרחוץ ידיו במורסן או באפר כירה מגובלין מע"ש או יקחם בידו יבשים וישפוך המים על ידו דגיבול כלאחר יד שרי (א) : מרחץ שסתמו נקביו מע"ש וכו' ברייתא בפרק כירה (מ :) וכתב הר"ן דהיכא שלא סתמו נקביו אף ע"פ שמאליו הוחם בשבת צריך להמתין לערב בכדי שיעשו לפי שאסור לעשות כן גזירה שמא יחתה בגחלים : ומ"ש אבל בשבת וי"ט אסור אפילו להזיע מימרא שם כתבתיה בסימן זה : ומ"ש וה"מ באמבטי קטנה וכו' גז"ש אמבטיות של כרכין מטייל בהם ואינו חושש אמר רבא דוקא כרכין אבל דכפרים לא מאי טעמא כיון דזוטרין נפיש הבלייהו ופירש רש"י אמבטיות . בתי מרחץ גדולים : מטייל בה · מהלך בתוכה לפי דרכו ולא להזיע ואינו חושש שמא יאמרו מזיע הוא והרא"ש כתב חילוק זה דבין כרכים לכפרים אבל הרי"ף השמיט כל דין זה וכתב הר"ן שהטעם לפי שאין השיעור שבין כרכים לכפרים ברור · כלומר והלכך אין לנו ליתר בדבר ואפשר שזה היה דעת הרמב"ם שכתב בפכ"ב שלא יכנס אדם למרחץ בשבת אפי' להזיע ולא חילק בין של כרכים לשל כפרים אלא שנראה מדבריו שאינו אסור ליכנס למרחץ אם נכנס שלא להזיע ושלא כדמשמע מדברי רש"י : עיר שישראל וא"י דרים בה וכו' משנה במס' מכשירין (פ"ב) ומייתי לה בס"פ כל כתבי (קכב :) ובפ' שואל (קנא :) ומסיים בה ר' יהודה אומר באמבטי קטנה אם יש שם רשות רוחץ מיד ומפרש בפ' שואל מאי רשות אדם חשוב שיש לו עשרה עבדים שמחממין לו י' קומקומסי' של מים בבת אחת ופירש"י באמבטי קטנה שיש לתלות ולומר מחשכה הוחמו ע"י עבדים וקומקומוסין הרבה ומשמע מדברי רש"י דלא פליג ת"ק אדרבי יהודה אבל הרמב"ם בפ"ו לא כתב אלא דברי ת"ק משמע דס"ל דפליג אר"י ונקטינן כת"ק וכ"כ שהוא דעת הרי"ף שפירש חיישי' שמחוץ לחומה לנו דאמר שמואל חיישינן לחומרא קאמר ובגמרא מסייעין ליה מהאי ברייתא ופירש הר"ן דמת"ק דפליג אר"י ואסר אפילו יש שם רשות וכו' מסייעיה ליה דאע"ג דאיכא למיתלי' לקולא אסור לת"ק דקי"ל כוותיה ולפ"ז צ"ל דהא דמפרש בגמרא מאי רשות אדם חשוב וכו' וכתבו הרי"ף לאו משום דקי"ל כוותיה מפרשי' מילתיה אלא כדי ללמוד ממנו דת"ק אסר אע"ג דאיכא למיתלי שנעשה משחשיכה :

שכז החושש במתניו לא יסוך שמן וחומץ א משנה בס"פ שמנה שרצים (קיא .) וטעם איסור דברים אלו מפני שאסור לעשות שום רפואה בשבת כמו שיבואר בסימן שאחר זה : ומ"ש ואפילו בשמן ורד במקום שהוא מצוי וכו' שם במשנה סכין בני מלכים שמן ורד ע"ג מכותיה' בשבת שכן דרכן לסוך בחול רש"א כל ישראל בני מלכים הם ופירש"י אבל לא שמן ורד . לפי שדמיו יקרים ואינו מצוי ומוכח' מלתא דלרפואה עביד · שכן דרכן לסוך בחול בלא מכה ובגמרא א"ר הלכה כר"ש ולא מטעמיה ומפרש בגמרא דה"ק הלכה כר"ש דשרי ולא מטעמיה דאילו ר"ש סבר אע"ג דלא שכיח שרי ורב סבר אי שכיח אין אי לא שכיח לא ובאתריה דרב שכיח' משחא דוורדא ופירש"י רב במקומו הוא דשרא דסכין שמן ורד ולא מוכחא מלתא ופסקו הרי"ף והרא"ש הלכה כרב וכן כתב הרמב"ם בפכ"א וא"כ לא קי"ל כר"ש והר"ן כתב שר"ח ובה"ג פסקו כר"ש ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל מסכימים דהלכה כרב הכי נקטינן (א) ואיכא למידק היכי שרי לסוך שמן ע"ג מכה והא בפרק ר"א דמילה (קלד :) אמר רב אין מונעין חמין ושמן מע"ג מכה בשבת ושמואל אמר נותן חוץ למכה ושותת ויורד למכה ותניא כוותיה דשמואל וי"ל דשאני סיכה שהוא דבר מועט והתוספות כתבו שם דפלוגתא דרב ושמואל דמעורבי' יחד דאי כל חד באפי נפשיה מותר כדתנן אבל סך הוא את השמן והיינו אפילו ע"ג מכה וכתב בהגהו' פכ"א דאין סכין בשומן וחלב לפי שנמחה וה"ל נולד בעי' וכתבו רבינו בסימן שאחר זה נ"ל וכיון דבזמן הזה אין אנו רגילים לסוך בשום שמן כשאנו בריאים אסור לסוך שום שמן ע"ג המכה בשב' דודאי מוכח מלתא דלרפוא' עביד : סכין וממשמשין וכו' בס"פ חבית (קמז ·) תנן סכין וממשמשין אבל לא מתעמלין ולא מתגרדין ופירש"י סכין שמן וממשמשין ביד על כל הגוף להנאה אבל לא מתעמלין לשפשף בכח ולא מתגרדין במגרה דהוה עובדא דחול ובגמרא (שם :) ת"ר סכין וממשמשים בבני מעים בשבת ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול היכי עביד רבי חמא בר חנינא אמר סך ואח"כ ממשמש ר"י אמר סך וממשמש בבת אחת ופסקו הפוסקים כר"י : ומ"ש אבל אם היו ידיו או רגליו מטונפות וכו' ברייתא שם בשם רשב"ג ופסקו הפוסקים כמותו : לא יסוך רגלו בשמן והוא בתוך המנעל וכו' עד סוף הסימן בס"פ תולין
וכתב

דרכי משה

שכו (א) וכתב האגור בשם בעה"ת דאסור לרחוץ הידים במלח מפני שנימוח והוי נולד וכן כתבתי לעיל סימן שכ"ג ונראה מכאן דכ"ש דאסור לרחוץ בשבת עם בורית שקורין זייף בל"א וכ"כ בנימן זאב סימן רע"ח וכ"ה לקמן סימן שכ"ח דאסור לסוך בחלב וכ"כ המרדכי פרק במה בהמה וכ"כ בסמ"ג והג"מ פכ"א :
בהגהות

פרישה

קרוב · ומ"ש והוא שלא יהא הדבר בפרסיא גדולה כמו שאמר ר"ל הרמב"ם לטעמיה הנ"ל דס"ל דה"ט בעסק ארון וקבר בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית משום דעשאו בשביל ישראל בפרסיא גדולה מקום פרהסיא וכמ"ש רבינו וב"י לעיל · ומש"ה קאמר דאילו הובאו החלילין ג"כ בפרהסיא היה אסור בו עולמית וק"ל · ומ"ש ב"י וכתב בשם הרמב"ם ז"ל והיכא דהביאום מחוץ לתחום ואח"כ העבירם בר"ה נ"ל דבכדי שיבואו מתחילת ר"ה סגי צריכין לומר דר"ל לאחרים אינו אסור אלא עד בכדי שיבואו מתחלת ר"ה דאילו למי שהובא בשבילו צריך נמי להמתין עד בכדי שיבואו מתחלת מקום הבאתן וכמ"ש לעיל בהבאת מחוץ לתחום ומשום דהובאו ג"כ דרך ר"ה לא עדיפי וק"ל :

סי' שכו (א) מ"ש רבינו אבל בשב' וי"ט אסור אפילו להזיע ק"ק דהל"ל דאפי' לעבור בה אסור : (ב) ויש לו עבדים שאפשר לתלות שהחמו אותו לצורכו בבת א' תולין בו ומותר מיד במ"ש רבינו לשיטת הרא"ש כ"כ שפסקו כרש"י דפי' חיישינן חוץ לחומה לנו דמספקא לקולא קאמר וכמ"ש רבינו לעיל ס"ס שכ"ה ולהרי"ף שפירש שם דמספקא להחמיר ג"כ כאן תולין להחמיר וק"ל : מכאן ואילך עד סימן של"ג כתבתי לאחר ומי מאמת טירדות ורשמתי קצת דיקדוקין שיהיו בידי למשמרת לעת שיזכני הש"י לחזור וללמד ולעיין עליהן ועל יתר הדברים שעוררנו עליהן אין עולין לע"ע בזכרונינו :

סי' שכז (א) שם כתב ב"י ז"ל ואיכא למידק היכי שרי לסוך שמן ע"ג מכה כו' עיין בדברי רבינו שלא כתב אלא החושש במתניו ואפשר לחלק בין חששא בעלמא שאינה ניכרת כ"כ דלרפואה קעבדי ובין סך מכה שהיא בעינא אלא שהב"י א"ל דאמשנה וגמרא קאי דשם קאמר דמותר לסוך שמן אפילו על גבי מכה והביאו ב"י לפני זה · אלא שצ"ע מאי מקשה הב"י הלא התוס' מוקי לפלוגתא דרב ושמואל דוקא במעורבין יחד דאל"כ

חידושי הגהות

שכו א ואע"ג דהא דאמבטי קטנה ושלטון כו' ר"י קאמר לה סבירא ליה לרבינו דת"ק לא פליג אר"י והיינו משום דרבינו לטעמיה אזל שכתב בס"ם שלפני זה שא"א הרא"ש ז"ל הסכים לפירש"י בפירוש דחיישינן דחוץ לחומה לנו דר"ל לקולא דכל שהוא ספק א"צ להמתין כדי שיעשה וה"נ פסק הכא דכיון דספק הוא אם חממו אותו לצורך השלטון מותר במ"ש מיד וטעם דמהצה אסור הוא משום דכל שהוא מחצה על מחצה וודאי לרעת א"י וישראלים עשאו ולאו משום ספק אסרו ליה (מהרל"ח) :
שכז א שם במשנה איתא יין וחומץ :

מלת

או סנדל מפני שהעור מתרכך ודמי לעיבוד אבל סך רגלו ומניחו במנעל וסנדל וסך כל גופו ומתעגל ע"ג עור (ב) והוא שלא יהא בשמן הנישוף מגופו לעור שיעור כדי לעבדו אז הוא מותר אפי' יש בו כדי לצחצחו כיון שאינו מכוין לצחצחו אבל אם יש בו כדי לעבדו אע"פ שאינו מכוין לעבדו ולא לצחצחו אסור :

שכח כל רפואה אסורה לעשות בשבת גזירה משום שחיקת סמנין אבל כל דבר שיש בו סכנה מותר הלכך כל מכה של חלל דהיינו באברים הפנימיים מן השיניים ולפנים מחללין עליה השבת בסתם אפי' אין שם בקי וחולה אינו אומר כלום אבל כשיודעין באותו חולה שאין צריך להלל עליו אין מחללין וכ"ש אם רופא אומר שאינו צריך וכן מכה שעל גב היד וגב הרגל מחללין אבל בשאר מכות בסתם אין מחללין עד שיאמר חולה או רופא שצריך (א) : מי שבלע עלוקה מחממין לו חמין : מי שנשכו כלב שוטה או א' מזוחלי עפר הממיתין אפי' אם ספק אם ממית אם לאו עושין לו כל צרכי רפואה להצילו : החושש בשיניו מטילין לו

(קמא ·) וכתב הרמב"ם בפרק כ"ג והכל בחדשים אבל בישנים מותר : שכח כל רפואה אסור לעשות בשבת מתבאר בתוך הדינין שיבואו בסימן זה וגם ממה שכתב בסימן הקודם לזה החושש במתניו לא יסוך שמן וחומץ והא דאסרינן לעשות כל רפואה בשבת פשיטא דלאו בחול' שיש בו סכנה היא שהרי מחללין עליו את השבת וגם אין לומר דבחולה שיש בו סכנת אבר קאמר שהרי אפילו מלאכות דרבנן עושין לו ע"י ישראל וכמו שיתבאר וחולה שאין בו סכנה כלל ע"י א"י מיהא עושין לו צרכיו הלכך עכ"ל דביש בו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא היא דלכל כה"ג אין מתירין אפילו שבות דדבריהם ואפילו ע"י א"י ולא עוד אלא אפילו שבות דדבריהם שאין בהם משום מלאכה גזרו משום שחיקת סמנין כך הם דברי ה"ה בפ"כ והר"ן בפ' ח' שרצים וכך הם דברי הרשב"א בתשובה : אבל דבר שיש בו סכנה מותר לאו דוקא מותר דהא מצוה נמי היא לחלל עליו שבת אם הוא צריך לכך ולא חשש רבינו לדקדק דבריו כאן לפי שסמך על שמתבאר בסי' זה : הלכך כל מכה של חלל וכו' בפ"ב דע"ג (כח ·) פשיט דמכה של חלל מחללין עליה את השבת ובעי בגמ' שם מהיכן מכה של חלל פי' רב אמי מן השפה ולפנים בעי רבי אלעזר ככי ושיני מאי ולא איפשטא וכתב הרא"ש וספק נפשות להקל ואע"ג דבעינן למיפשטה מדתנן החושש בשיניו לא יגמע בהם את החומץ חושש הוא דלא הא כייב ליה טובא שפיר דמי ודחי דלמא תנא היכא דכייב ליה טובא חושש קרי ליה מ"מ כיון דלא איפשטא ספיקא היא ולקולא אבל הר"ן כתב בפ' ח' שרצים על מימרא דעין שמרדה דחושש בשיניו לא יגמע בהם את החומץ אמרינן בפרק אין מעמידין דאפי' כייב ליה טובא חושש קרי ליה לפי שדבר זה אינו חולי אלא מיחוש בעלמא ע"כ ותימא שנראה שפוסק כן כיון דדרך דחייה אתמר ספק נפשות הוא ולקולא ואפשר שאף הר"ן לא אמרה לפסוק כן אלא לפרש טעמא דההוא דדחי כ"כ ואין ה"נ דס"ל דספיקא הוא ולקולא ומ"מ נ"ל דהאי בעיא בחולי אחר בשיניים דלאו צפדינא הוא דאילו בצפדינא לא הוה מיבעיא ליה דהא בהדיא תנן בפרק בתרא דיומא (פג·) החושש בפיו מטילין לתוכו סם בשבת מפני שהוא ספק נפשות ואוקימנא לה (פד·) בצפדינא שמתחיל בפה וגומר בבני מעים וה"נ משמע הכא בגמרא דבעינן למפשט בעיין מדר' יוחנן חש בצפדינא ועבד רפואה בשבת ודחי שאני צפדינא דמתחיל בפה וגומר בבני מעים משמע בהדיא דבחולי דלאו צפדינא הוא דאיבעיא לן וכו' הר"ן בפ' ח' שרצים בשם הר"י והרשב"א דמכה של חלל שמחללין עליה את השבת דוקא בשנתקלקל א' מן האיברים הפנימיים מחמת מכה או בועא וכיוצא בזה אבל מיחושין אין נקראין מכה ואין מחללין עליהם את השבת עכ"ל וכתבו ה"ה בפ"ב : ומ"ש רבינו מחללין עליה את השבת בסתם אפי' אין שם בקי והולה אינו אומר כלום אבל כשיודעין באותו חולי שא"צ לחלל אין מחללין ז"ל הרמב"ן בספר תורת האדם פי' מכה של חלל דאמרינן בגמרא אינה צריכה אומד לומר שאפילו אין שם בקיאין וחולה נמי אינו אומר כלום עושין לו כל שרגילין לעשות לו בחול ממאכלים ורפואות שהם יפים לחולה ומחללים שבת ואין נשאלין כלל אבל כשיודעין ומכירין באותו חולה שהוא ממתין וא"צ חילול ודאי אסור לעשות לו וכ"ש בחולה או רופא אומר שא"צ דאין מחללין אע"פ שהיא מכה של חלל הא במכה שאינה של חלל נשאלין בבקי או בחולה ואין מחללים עליו עד שיאמר אחד מהם צריך הוא לחילול או שיעשה אבל אחד מהם ספק נפשות עכ"ל וכ"כ בשמו הר"ן בפרק ח' שרצים וה"ה בפ"ב : ומ"ש רבינו וכן מכה שעל גב היד וגב הרגל מחללים בפרק ח' שרצים (קט ·) ובפ"ב דע"ג (כח ·) א"ר אדא בר מתנא אמר רב גב היד וגב הרגל הרי הם כמכה של חלל ומחללים עליהם את השבת ומדברי רש"י משמע דלא שרי לחלל שבת בשביל חולה שיש בו סכנה אלא דוקא בדבר שאם לא יעשוהו לו הוא מסוכן למות בשבילו אבל דבר שאף אם לא יעשוהו לו אינו מסוכן למות בשבילו אין עושין אותו ע"י ישראל שבס"פ מפנין (קכט :) אהא דאמרי' חולה שאין בו סכנה אומר לא"י פירש"י צרכי חולה שאם לא יעשו לו רפואה זו אין מסוכן למות ומ"מ צריך הוא לה אבל ה"ה כתב בפ"ב גבי אין עושין מדורה לחולה שיש בו סכנה משמע דלכל צרכיו מחללין ואע"פ שאין במניעת הדבר שעושין לו סכנה וכתב עוד שם דמדאמרינן בפרק מפנין דלחיה מביאין שמן ע"י שינוי למד הרמב"ן דכל צרכי חולה אע"פ שיש בו סכנה היכא דאפשר למעבד למלאכה בשינוי שלא יתחלל בה שבת משנין ואין מחללין והוא שלא יתאחר צרכיו של חולה כלל בשינוי זה והוא ז"ל כתב שאין נראה כן מלשון הרמב"ם דביולדת דוקא החמירו לומר כל דאפשר לשנויי משנינן ולא החמירו בחולי כתב ר"י בח"ט וז"ל יש תי' שכתב' שכל דבר שאין בו סכנה עתה אע"פ שיוכל לבא לידי סכנה אין מחללין אלא שבות דרבנן אבל לא איסור דאורייתא : מי שבלע עלוקה מחממין לו חמין מימרא דרבי חנינא בפ"ק דע"ג (יב :) וכתב הרמב"ם בפ"ב שעושין לו כל צרכי רפואה מפני שהוא סכנת נפשות ופשוט הוא דמחממין לו חמין דקתני היינו מפני שזו רפואה המיוחדת לו אבל אין ה"ה שאם הוא צריך לרפואות אחרות שעושין לו : מי שנשכו כלב שוטה וכו' בסוף יומא (פד ·) אמרו דנכית ליה כלב שוטה מיית ואמרינן נמי התם דמי שנשכו נחש מחללין עליו את השבת : ומ"ש רבינו אפילו ספק אם ממית אם לאו הוא משום דספק נפשות דוחה שבת וכמו שיתבאר : החושש בשיניו מטילין לו סם וכו' משנה שם (פג ·) החושש בגרונו מטילין לתוכו סם בשבת מפני שהוא ספק נפשות ומפרש בגמרא שזהו דוקא במין חולי השינים שנקרא צפדינא שמתחיל בפה וגומר בבני מעים וכבר כתבתי

שכח כל רפואה אסורה לעשות בשבת גזירה משום שחיקת סמנים פי' כל רפואה אפילו דברים שאין בהם משום מלאכה אפילו מלאכה דרבנן ליכא בהו כגון לסוך בשמן וחומץ כשחושש במתניו וכל הני דאמרן בסימן הקודם וכיוצא בהן דאין בו חולי אלא מיחוש בעלמא ועושין לו רפואה שאין בו משום מלאכה כלל אפילו הכי אסור משום גזירה דשחיקת סמנים שהיא אב מלאכה אבל כשהוא חולה ויש בו סכנת נפשות או סכנת אבר או חולה שאין בו סכנה כלל יתבאר בסימן זה דינו של כ"א ואחד : ומ"ש אבל כל דבר שיש בו סכנה מותר וכו' פי' כל סכנה אף ע"פ שאין בו סכנת נפשות אלא סכנת אבר ואע"פ דמצוה נמי איכא כתב רבינו כאן לשון מותר דכיון דמתחלה כתב כל רפואה אסורה וכו' נופל עליו הלשון אבל של סכנה מותר שאין בו משום איסור שבת ואח"כ כתב דלא זו דאין בו איסור אלא מצוה נמי איכא לחלל עליו את השבת והזריז הרי הוא משובח וכו' : ומ"ש הלכך כל מכה של חלל וכו' מן השיניים ולפנים מחללין עליה את השבת בסתם פי' מן השיניים ולפנים וגם שיניים עצמם בכלל מיהו דוקא דכייב ליה טובא דנופל עליו שם מכה אבל מיחוש בעלמא בשיניו אין מחללין וכל זה מוכח בפ"ב דע"ג דקאמר התם בעי ר"א ככי ושיני מאי ולא אפשיטא וכתב הרב רבינו אשר וספק נפשות להקל ואע"ג דבעינן למיפשטיה מדתנן החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ חושש הוא דלא הא כייב שפיר דמי ודחי דילמא תנא היכא דכייב ליה טובא חושש קרי ליה מ"מ כיון דלא אפשיטא ספיקא הוא ולקולא והקשה בית יוסף דהר"ן זכרונו לברכה בפרק ח' שרצים כתב על מימרא דעין שמרדה דהא דתנן החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ אמרינן בפ"ב דע"ג דאפילו כייב ליה טובא חושש קרי ליה לפי שדבר זה אינו חולי אלא מיחוש בעלמא ע"כ ותימה שנראה שפוסק כן וכיון דדרך דחייה איתמר ספק נפשות הוא ולקולא ואפשר שאף הר"ן לא פסק כן אלא לפרש טעמא דההוא דדחי כתב כן ואה"נ דס"ל דספיקא היא ולקולא עד כאן לשונו ולא הבין לאיזה צורך יפרש טעמא דההוא דדחי כיון דלא ס"ל כוותיה ועוד דאין ענין פי' זה לאותו ענין שכתב שם הר"ן אלא נראה לפע"ד ברור ופשוט דלפי דהר"ן כתב חילוקי דינים דחולה וכתב דביש לו מיחוש ומתחזק והולך כבריא אפילו דברים שהם מותרין לבריאים אסורים לו ומביא ראיה ממה ששנינו החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ הנה ראה הר"ן דאיכא להקשות דשמא הא דתנן החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ מיירי שהוא חולה ונפל מחמתו למשכב הלכך לא יגמע בהן את החומץ דמוכחא מילתא דלרפואה קא מכוין אבל מיחושין שהולך כבריא דינו כשאר בריאין ולכך הביא הר"ן נמי הך דפ"ב דע"ג וז"ל ואמרינן נמי דאפילו היכא דכייב ליה טובא חושש קרי ליה כלומר וא"כ בעל כרחך צ"ל דלמאי דדחי וקאמר לעולם ככי ושיני לאו מכה של חלל היא אפילו כייב ליה טובא ולהכי אסר לגמע בהן את החומץ והא דתני החושש היינו משום דהיכא דכייב ליה טובא חושש קרי ליה לפי שאין זה חולי אלא מיחוש בעלמא השתא איכא ראיה דבשאר מיחושין בעלמא אע"פ דלית בהו כלל סכנה ואפילו כייב ליה טובא מתחזק והולך כבריא אין דינו כשאר בריאין ואפילו דברים שהן מותרין לבריאי' כגון לגמע חומץ וכיוצא בו לסוך בשמן אסורין לזה שחושש בשיניו או חושש במתניו כל היכ' שמעשיו מוכיחין שלרפוא' הוא מתכוין אבל לפסק הלכה היכא דככי ושיני כייבין ליה טובא מודה הר"ן דמחללין עליהן השבת דכיון דבעיין לא אפשיטא ספק נפשות להקל ודו"ק : ומ"ש דמחללין עליה השבת בסתם אפילו אין שם בקי וכו' כל זה כתב הרמב"ן בספר תורת האדם דבזה הוא חלוק מכה חלל ממכה שאינה של חלל דבאינ' של חלל אין מחללין שבת עליה בסתם אלא נשאלין בבקי או בחולה ואם אין שם בקי וחולה אינו אומר כלום אין מחללין אבל מכה של חלל אפילו בסתם מחללין אבל ביודעין שאין צריך לחלל אפילו מכה של חלל אין מחללין ואם יודעין שצריך לחלל אפילו מכה שאינה של חלל נמי מחללין ואין חלוק ביניהם אלא בסתם : החושש בשיניו וכו' משנה בפרק יום הכפורים החושש בפיו מטילין לתוכו סם בשבת מפני שהוא ספק נפשות ומפרש בגמרא שזהו מין חולי השיניים שנקרא צפירנא מתחיל בפה וגומר בבני מעיים ואיכא להקשות לאיזה צורך כתב רבינו דין זה כלל הלא כבר כתב דכל מכה של חלל דהיינו מן השיניים ולפנים ומשמע הלשון דהשניים עצמן בכלל מחללין עליהן השבת ואפילו אינו צפירנא כ"ש בצפירנא ואפשר לייסב דכיון דליסנא דתלמודא היא מהיכן מכה של חלל מן השפה ולפנים ואעפ"כ קא מיבעיא ליה ככי ושיני מאי א"כ יש לטעות בדברי רבינו ג"כ לפרש מן השיניים ולפנים ולא שינים עצמן בכלל לפיכך חזר וכתב דין השינים עצמן וכתב החושש בשיניו וכו' ומיהו קשה דה"ל לומר למעלה בפי' מן השיניים ולפנים ושיניים בעצמן בכלל למה לו לחזור ולכתוב בבא שלימה החושש בשיניו וכו' ולכן נראה עיקר דלעיל מיירי בחולי השיניים דכייב ליה טובא אבל אינו החולי של שיניים שקורי"ן צפירנא והתם הוא דדוקא בסתם מחללין עליה השבת אבל ברופא אומר א"צ או אין שם רופא וחולה אומר א"צ אין מחללין אבל בחולי שיניים שקורין צפירנא שהוא סכנת נפשות בידוע שגומר בבני מעיים וסימניה כי רמי מידי בככא אתא דמא מעל בשר שעל השיניים בזו אפי' אומר חולה א"צ לחלל שבת ואפילו גם רופא אומר א"צ אין שומעין להן דמיטעי קא טעי דכבר מקובל ביד התנאים דסכנת נפשות היא אלא דקצת קשה דה"ל לרבי' לפרש דהכא מיירי בצפירנא אבל האמת יורה דרכו דדעת רבינו כדפי' כל"ל והכי נקטי' : כתב מהרש"ל דלהוציא הסן בשבת ע"י א"י אומן אין ראיה להתירו מטעם סכנת נפשות

דרכי משה

שכח (א) בהגהות מרדכי פרק מפנין דף קפ"ב ע"ב האריך בדינים אלו וכתב דלאו שיאמר שאם לא יעשו לו דברים אלו שימות אלא כל שיודע החולה שהוא שבת ואומר שצריך

פרישה

דאל"כ מותר וכדתנן במתניתין אבל סך הוא את השמן וכדמייתי לה הב"י בעצמו מיד אחר זה גם הביאו שנית בסימן זה גם שם כתב בהדיא הדין דאין נותנין עליהן שמן וממין ע"ש · ואי בעי ב"י לתרץ הקושיא בע"א הל"ל כן אדברי הטו' ולא לעשות לו בזה ענין בפני עצמו : (ב) ומ"ש רבינו והוא שלא יהא בשמן הנישוף מגופו לעור שיעור כדי לעבדו כו' · נראה דבסך רגלו ומניחו בתוך המנעל א"צ לדקדק כ"כ כיון שהוא אינו נראה ואינו דומה לעיבוד כ"כ ומש"ה לא כ"כ אלא גבי מתעגל ע"ג העור :

מה

נפשות דדוקא להטיל סם שהוא רפואה ודאי מחללין אפילו במלאכה דאורייתא כגון שחיקת סמנים אבל הוצאת השן הוי סכנת נפשות ג"כ ע"כ : אבל הב"י כתב בשם אורחת חיים דמותר לומר לא"י להוציאו ואעפ"י דהישראל מסייעו קי"ל מסייע אין בו ממש כדאסיקנא בפרק המצניע וכן פסק בהגהת ש"ע להיתר :

כתבתי בסמוך דבפ"ב דע"ג איבעיא הכי ושני בחולי דלאו צפדינא הוא אי הוה כמכה של חלל או לא ולא איפשטא וכתב הרא"ש דנקטי' לקולא וגם כתבתי דעת הר"ן בדין זה : ומ"ש ומחממין לו חמין ברייתא שם מחממים לו חמין בין להשקותו בין להברותו פירוש לרחצו :

בו סם שהוא ספק נפשות ומחממין לו חמין בין להשקותו בין להברותו ולא ספק שבת זו בלבד אלא אפילו ספק שבת אחרת דוחה כגון שאמדוהו שצריך לעשות לו רפואה זו ח' ימים והיום שבת לא יאמרו נמתין עד הלילה אלא יעשו מיד אע"פ שצריך לחלל עליו שתי שבתות ואין עושין הדבר ע"י קטנים וכותיים ונשים אלא ע"י גדולי ישראל וכל הזריז הרי זה משובח ומפקחין פיקוח נפש בשבת וא"צ ליטול רשות מב"ד וכל המקדים להציל הנפש ה"ז משובח אפילו אם מתקן עמו דבר אחר כגון שצריך להעלות תינוק מן המים וצד עמו דגים וכיוצא בזה (א) היה החולה צריך לבשר שוחטין לו ולא יתנו לו בשר נבילה כדי שלא יצטרכו לחלל שבת בשחיטה כי השבת הוא אצלו כחול לכל מה שצריך ע"כ אין להאכילו בשר

ומחממין לו חמין בין להשקותו בין להברותו ברייתא בפרק יה"כ (דף פ"ד) ובסיפא קתני ואין אומרין נמתין לו שמא יבריא אלא מחמין לו מיד וכו' והכי פי' כשהרופא אומר צריך לו חמין להשקותו לרפואה וצריך לו ג"כ חמין להבראה כדי לרחצו אחר ההשקאה לא נמתין שמא יבריא בהשקאה בלבד כדי שלא נחלל השבת ב' פעמים אלא מקדימין קודם ההשקאה להחם שתי פעמים א' לצורך ההשקאה וא' לצורך הרחיצה כדי שלא נאחר להחם בשביל ההבראה עד שישקה תחלה . כתב בהגהת מרדכי פ"ז דשבת דפירש ר"י בר שמואל בהא דאמר בפרק בתרא דיומא בחולה דאמר צריך ורופא אינו צריך דשומעין לחולה כל האי צריך פי' שנראה לו שימות אם לא יאכילוהו דסבור להסתכן בכך כו' ואם לא אמר החולה אסתכן בכך למות אם לא אוכל אסור להאכילו ודכוותה לענין חלול שבת תדע מדאמרי' גבי עין שמרדה מותר לכחלה בשבת ומפרש משום דשורייקי דעינא בליבא תליין אבל משום העין לא . ור"ת נחלק עליו והורה הלכה למעשה להיתר וז"ל וכי חולים נביאים או בקיאים הם אך כיון שיודע החולה או החיה שהוא שבת או יה"כ ואומר צריך ואינו יכול לסבול מחמת החולי מאכילין אותו ואפי' סבורים החולים שאינן מסוכנים ואעפ"י שרוב החולים לחיים הקילו בפיקוחים מספק וכו' ואפי' דאבון אחד מאיבריו אני קורא בו סכנה ומחללין עליו השבת כדאמרי' גבי מכה של חלל אעפ"י שרובן אינן מתים בכך . וכן עוברות המריחות אנו רואין שאינן מתות והתירו להאכילן אלא כל חסרון הגוף וחסרון אבר ועובר סכנה הוא וכו' אלא אפי' עומד וצווח שלא ימות כיון שאנו אומדים אותו שאינו יכול לסבול מותר . ונפלא בעיני ראבי"ה שפסק אפי' בדאבון אבר אחד שיש להשיב מעין שמרדה שלא התירו לכחלה אלא משום דשורייקא דעינא בליבא תליין ולא משום דהפסד עין הוא ע"כ אבי"ה וכ"כ בהגהת מיימוניות בפ"ב מה' שביתת העשור ומשמע שלא תמה ראבי"ה אלא במה שמתיר ר"ת אפי' בדאבון אחד מאיבריו אבל במה שהורה שא"צ שיאמר החולה אסתכן בכך למות אם לא אוכל מודה ראבי"ה והכי נקטינן כהוראת ר"ת הלכה למעשה להיתר דלא כר"י והכי נהוג ועוד נראה לפע"ד מלשון ר"ת דמ"ש ואפי' דאבון אחד מאיבריו וכו' שאין דעתו לומר דאעפ"י שאין לחוש לסכנת נפשות אלא לאיבוד אבר אחד נמי מחללין דהא פשיטא דאין מחללין השבת אלא בדאיכא סכנת נפשות וכדמוכח להדיא מעין שמרדה אלא ר"ת ה"ק לא מבעיא היכא דנפל למשכב וחולה בכל גופו וחוששין לסכנת נפשות אלא אפילו אינו חולה בכל גופו אלא דאבון אחד מאבריו בלבד הוא דאיכא וחוששין לסכנת נפשות מתוך דאבון זה כגון עין שמרדה דאיכא סכנת נפשות כיון דשורייקי דעינא בליבא תליא ואפשר דמיית אם לא יעשו לו רפואה וכגון שאחזו בולמוס שאינו רואה או שהריח איסור ומתאוה לאכלו כעובדא דרב אשי ומר זוטרא בפרק אעפ"י וכגון נשיכת כלב שוטה באחד מאיבריו וכן עוברה שהריחה דאיכא סכנת נפשות לאשה עצמה אם תפיל את העובר וכן הוא בכל מכה של חלל באבר אחד מן השיניים ולפנים והשניים בעצמן בכלל דבדאבון אבר אחד איכא סכנת נפשות אם לא יעשו לו רפואה מחללין עליו השבת אבל היכא דליכא אלא חששא דאבר אחד בלחוד וידוע שאין באיבוד אבר זה שום סכנת נפשות מודה ר"ת שאין מחללין שבת ע"י ישראל וכדעת כל הגאונים כך היא דעת ר"ת בזה והכי נקטינן ככל דברי ר"ת וכדפי' : ואין עושין הדבר ע"י א"י וקטנים וכותיים ונשים וכו' כצ"ל ואע"ג דהאידנא כותיים א"י גמורים הם כדאיתא פ"ק דחולין כתב רבינו תרוייהו א"י וכותים כי היכי דבברייתא תני להו לתרוייהו . וה"א התם ואין עושין דברים הללו לא ע"י א"י ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל ואין אומרים לעשות דברים הללו ע"י נשים ולא ע"י כותים מפני שמצטרפים לדעת אחרת והאריך ב"י בפירושים ליישב אמאי פלגינהו בתרי בבי ע"ש . והא דתני מפני שמצטרפים לדעת אחרת כך היא גירסת הרי"ף ופי' הרא"ש שיאמרו הכותיים אינם חוששים שנעשה עבירה וכן תאמרנה הנשים והיינו מצטרפין לדעת אחרת כלומר לאפיקורסת שאין חוששין כשעושין עבירה ואתי לידי סכנה עכ"ל ונראה דהכי פירושו שיבואו לאפיקורסת לומר אין חוששין אם נעשה עבירה ולכן אין לחוש ג"כ אם לא נאכיל את החולה ולעשות לו רפואה דאף אם נגרום לו שימות אין לחוש אם נעשה עבירה וא"כ אתי החולה לידי סכנה גם הר"ר ירוחם כתב לפי גי' הרי"ף לפי שיבואו לאפיקורסת אבל למאי שפירש ב"י אין הבנה למה שכתב הרא"ש לאפיקורסת : היה החולה צריך לבשר וכו' כן כתב הרא"ש ביומא בשם רבו מהר"ם דכיון שהתירה התורה פיקוח נפש ה"ל כאילו עשאה כחול וטעמו דסבירא ליה כמ"ד בפרק כיצד צולין (דף ע"ז) ופ"ק דיומא דף ו' דטומאה הותרה בצבור וה"ה דשבת הותרה בצבור והותרה אצל סכנת נפשות מיהו הרא"ש בשם הראב"ד כתב לשם דאם היה החולה צריך לאכילה לאלתר והנבלה מוכנת מיד והשחיטה מתאחרת לו מאכילין אותו הנבלה אבל אם אין השחיטה מתאחרת לו שוחטין ואע"ג דבדברים דליכא חששא דאיחור ועיכוב עושין ע"י א"י שאני נבלה שעובר בלאו על כל כזית וכזית שבה חמיר איסורו טפי ותו דאיכא לחוש שמא החולה יקוץ באכילת נבלה ויסתכן כמ"ש הרא"ש והר"ן עוד כתב בהגהת מרדכי דתקלת אכילת איסור מגונה כדאמרו צדיקים אין הקב"ה מביא תקלת אכילת איסור על ידם אעפ"י שמביא עליהם תקלה אפי' באיסור סקילה כדר' ישמעאל שקרא וכטה . ועוד נלפע"ד דאף למ"ד טומאה דחויה בצבור וא"כ בשבת נמי דחויה היא אצל חולה וכמ"ש הרמב"ם בפ"ד מהל' ביאת המקדש וכן פסק בריש פ' ב' דשבת וכך פסקו הרשב"א והר"ן כמו שהביא ב"י היינו דוקא היכא דלא משתכחי לעשות בטהר' וכן לא מישתכחי לעשות בלא חלול כלל אבל היכא דאפשר לעשות בלא חלול ובלא איחור אין דוחין את השבת וא"כ כאן דאי אפשר להאכילו אלא ע"י חלול שיאכל נבילה מנין לנו להאכילו נבילה ולא לשחוט לו דכיון דשבת דחויה היא היכא דאי אפשר להאכילו בהיתר וה"נ דחוייה היא כיון שא"א להאכילו
אלא

כתוב בא"ח (ג) החושש בשינו ומצטער עליו להוציאו אומר לא"י להוציאו וטעמו משום דכל דבר שאין בו סכנה אומר לא"י ועושה כמו שיתבאר : ולא ספק שבת זו אלא אפילו ספק שבת אחרת דוחה כגון שאמדוהו שצריך לעשות לו רפואה זו ח' ימים וכו' גם זה שם : ואין עושין הדבר ע"י קטנים וכותים ונשים ברייתא שם ואין עושין דברים הללו לא ע"י א"י ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל ואין אומרים לעשות דברים הללו ע"י נשים ולא ע"י כותיים מפני שמצטרפין לדעת אחרת הכי גרים הרי"ף וכתבו התוספ' דאפילו היכא דאפשר בא"י מצוה בישראל שמא יתעצל הא"י ויבא לידי סכנה (ג) והרא"ש כ' דטעמא דלא ע"י קטנים אפילו אם ישנן שם דחיישינן זימנין דליתנהו ואתי לאהדורי בתרייהו ובמאי דתני מפני שמצטרפין לדעת אחרת פירש הרא"ש שיאמרו אינם חוששים שנעשה עבירה ואתי לידי סכנה כלו' שהנשים או הכותיים יעלה בדעתם שלא ניתן שבת לידחות אפי' מפני פיקוח נפש ומפני כך נמנעים מלעשות מלאכה זו ומוסרין אותה לכותי או לאשה לעשותה ומתוך כך יבואו להתעצל במלאכה ואתי לידי סכנה והרמב"ם כתב בפ"ב שהטעם כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם ולדברי הרא"ש הא דפלגינהו בתרי בבי משום דכל בבא אית לה טעמא באפי נפשה דא"י וקטנים הוי טעמא משום זמנין דליתנהו ואתי לאהדורי בתרייהו ונשים וכותיים הוי טעמא משום שמא יתעצלו והיינו דקתני מפני שמצטרפים לדעת אחרת ולדעת הרמב"ם מפני שמצטרפים לדעת אחרת היינו שלא תהא שבת קלה בעיניהם והאי טעמא שייך בנשים וכותיים ולא בא"י וקטנים דקטנים כשיגדלו ילמדו וידעו חומר שבת ואיסורו וכ"כ ה"ה דטעם שלא תהא שבת קלה בעיניהם לא קאי אלא לנשים ועבדים אבל ראיתי להר"ן שכ' ביומא דלהרמב"ם מש"ה אין עושין ע"י נשים ולא ע"י קטנים ולא ע"י עבדים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם הרי שנתן טעם זה גם לקטנים וא"כ יקשה על הרמב"ם אמאי נקט קטנים בהדי א"י בברייתא והר"ן פי' הברייתא שאין עושין ע"י א"י ולא ע"י קטנים שמא יאמרו הרואים בקושי התירו פיקוח נפש ואין מתירין אותו לכתחלה ע"י המחוייבים במצות שמא יבא הדבר שכשלא ימצא א"י או קטנים לא ירצו לחלל שבת ע"י גדולי ישראל והדר תני דע"י נשים או כותיים עושים אם נזדמן הדבר שהרי הן מחוייבים בשבת והוחזקו בה ואפ"ה אין אנו מייחדים להם מלאכה לאמר תתעסק פלונית או פלוני כותי בפיקוח זה שמא יבואו להרהר ולומר הם אינם רוצים לחלל את השבת ומכשילין אותנו . ויש גורסים אבל מצטרפים אל דעת אחרת וכתב הר"ן דה"פ אין מוסרין לנשים ולכותיים לבדם העסק והפיקוח הזה שיעשה על ידם שמא יתעצלו או יפשעו בו אבל מצטרפין עם ישראל ומוסרין הדבר לישראל והאשה או הכותי מתעסקין ע"י ישראל דכיון דישראל עוסק בו אף הם מזדרזין בו וכתב רבינו ירוחם בח"ט שאם הנשים או הכותיים יעשו דברים אלו מעצמן אין מוחין בידם וכן אם אין אחרים שיעשו אלא הם ופשוט הוא ורבי' השמיט א"י משום דבטעמא דקטנים שייך כדפרישית לעיל והא דקתני אלא ע"י גדולי ישראל לאו גדולים בחכמה קאמר וכדמשמע לכאורה ממ"ש הרמב"ם אלא ע"י גדולי ישראל וחכמיה' דא"כ מאי איריא נשים וכותיים אפי' שאר אינשי נמי אלא ודאי גדולים לאפוקי קטנים ישראל לאפוקי א"י והוסיף הרמב"ם וחכמיהם כלומר שהם בני דעת לאפוקי נשים ועבדים שדעתן קלה . ויש גירסא אחרת בברייתא זו ואכתבנה בסמוך בס"ד : והזריז הרי זה משובח אפי' אם מתקן עמו דבר אחר וכו' פשוט בפ' בתרא דיומא (פד :) : היה החולה צריך לבשר שוחטין לו וכו' כ"כ הרא"ש ביומא בשם הר"מ (ד) ובשם הראב"ד כתב דדברי האומרים מוטב שיעבור הוא על לאו דנבילה משיעברו אחרים על איסור סקילה מכוונים הם אבל י"ל שאיסור שבת כבר ניתן לידחות בהבערה ובישול ובהחם לו חמין אבל אם היה החולה צריך לאכילה לאלתר והנבילה מוכנת לו מיד והשחיטה מתאחר לו ודאי מאכילין אותו הנבילה ואין ממתינין לשחיטה הפשט ובישול עכ"ל והר"ן כתב גם שאין איסור נבילה קל מאיסור שבת משום דהאוכל נבילה עובר בלאו על כל זית וזית שבה אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה ומש"ה לאוין הרבה דנבילה לא מיקרי איסור קל לגבי חד לאו דשבת ואע"ג דהוי איסור סקילה . והרא"ש כתב ואני שמעתי שמא יהיה החולה קץ באכילת איסור ויפרוש ויסתכן והרשב"א כתב בתשובה ששמע בשם הר"מ שהורה לשחוט אפי' במקום שיש שם נבילה להאכילו אלא שהטעם שאמרו לי משמו חלוש מאד והוא משום דחיישינן שיבא לידי סכנה שימנע מלאכול הנבילה ול"נ שהכל תלוי במחלוקת אם נאמר שבת דחויה היא אצל חולה או הותרה שאם נאמר הותרה שוחטין לו שלא אסרה תורה מלאכה בשבת אצל חולה ושוחטין לחולה בשבת כדרך ששוחטין אנו לעצמנו בי"ט אבל למ"ד דחויה היא מאכילין לו הנבילה ואין אנו עוברין לשחוט לו שבמקום שיש לו בשר לאכול לא נעבור אנו ולא נדחה שבת וכמדומה לי שהוא הלכה דחויה היא ולא הותרה מ"מ כל שאין שם נבילה אין אומרים לא"י לשחוט כיון שהיא דחויה אצלו ותדע לך שהרי שנינו אין עושין דברים הללו ע"י א"י ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל והרמב"ם פסק בפ"ד מהלכות ביאת המקדש כמ"ד טומאה דחויה היא בצבור וא"כ גם בשבת יסבור כן ובהדיא כ' רפ"ב מהלכות שבת דחויה היא שבת אצל סכנת נפשות וכדעת הרשב"א וגם הר"ן כ' בפ"ב דביצה גבי ממלא' אשה קדירה של בשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת שהשבת דחויה היא אצל
חולה

דרכי משה

שצריך שאינו יכול לסבול מחמת החולי מחללין כו' וכן משמע לקמן סימן תרי"ח : (ב) וכ"כ באו"ח : (ג) וכן משמע מדברי הר"ן דף קל"ט ע"א אבל מדברי ראבי"ה לא משמע כן כמו שאכתוב למטה והא"ז כתב בהדיא כדברי התוספות והר"ן מיהו כתב דאם ישראל יכול לעשות ע"י שינוי בלי דיחוי עושה : (ד) וכ"ה בהגהות דף קפ"ב ע"ג :
וכ"מ

פרישה

סי' שכח (א) מה שכתב רבינו היה חולה צריך לבשר שוחטין לו ולא יתנו לו בשר נבילה כדי שלא יצטרכו לחלל שבת בשחיטה דקדק לומר כדי שלא יצטרכו להוסיף הרבותא דאעפ"י שגורם שאחרים עושין מלאכה בשבילו בשחיטה אפ"ה מוטב שישחטו לו אחרים שהשבת נעשה כחול לחולה המתעסקים בצרכיו וק"ל :
ומ"ש

בית יוסף

חולה ולא הותרה : **מעלין** אונקלי בשבת מימרא דריב"ל בפ"ב דע"ג (כט:) והביאה הרי"ף בפ' ח' שרצים ופירש"י דופני בשר שתחת הלב והוא טרפשא ל"א תוך שכנגד הלב ופעמים שנכפף לצד פנים ומעכב את הנשימה וזה עיקר · והא דשרי בשבת לאו משום דאית ביה סכנה אלא משום דאין בהעלאה זו מלאכה וכמ"ש לקמן בשם הרמב"ם :

פרדעתא ועכבתא וסימטא גם זה שם והביאה ג"כ הרי"ף בפרק ח' שרצים ופירש הר"ן ענבתא שחין הבא בפי הטבעת סימטא פלורוקא בלע"ז ופדעתא ופירש"י פצע מכת חרב ונראה מדברי הגהות פ"ב דהרב לאו דוקא דה"ה לכל מכה שנעשית מחמת ברזל (ה) :

ואישתא צמירתא בפרק כל שעה (כה:) ופירש"י צמירתא חם וא"כ יהיה פירוש אישתא צמירתא קדחת חם ביותר והרמב"ם כתב בפ"ב החום שמסמר הבשר ולפ"ז יהיה כמו בסמ"ך מלשון (איוב ד) תסמר שערת בשרי וכ"כ רבינו ירוחם אישתא צמירתא פי' קדחת עם קרירות מלשון תסמר שערת בשרי : **כתוב** בא"ח מי שאחזו דם מקיזין לו דם מפני הסכנה וכ"כ ה"ר שם טוב אפי' הולך על רגליו ואפילו ביום ראשון עכ"ל :

מחללין על חולי העין וכו' בפ"ב דע"ג (כח.) וסמך רבי' בפי' דמא ודילא וכו' על דברי הרמב"ם שמביא בסמוך והם בפ"ב מה' שבת :

וכן אם רופא א' אומר צריך וכו' הכי אמרינן בפ"ב דיומא (פד.) לענין להאכילו בי"ה ומשם כלמד לחילול שבת · בהסיא בברייתא דאיתא בסוף יומא שכתבתי לעיל רש"י גורם ואין אומרים יעשו דברים הללו על פי נשים וע"פ כותים אבל מצטרפין לדעת אחרת ופירש"י שאם אמרו נשים או כותים אין מחללין על פיהם אבל מצטרפין לדעת אחרת כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אינו צריך ואשה או כותי אומרים צריך מצטרפין למיהוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל וכתבו הרא"ש והר"ן שהקשו עליו על פי נשים אמאי לא דהא גבי יולד' שרי בגמ' לחלל על פי נשים וכתב הר"ן ואין זו קושיא אלא דשאני פיקוח נפש דחיה שהוא אומנות המסור לנשים אלא מיהו הדבר מוכרע שאם אמרה אשה צריך וכל האחרים אומרים אין אנו יודעין שאף זה בכלל ספק נפשות להקל הוא עכ"ל וכמה שסובר רש"י דבאומדנ' דספק נפשות הולכין אחר רוב דעות יש מן הפוסקים חולקים בדבר ויתבאר בסימן תרי"ח בס"ד (ו) : **הנשאל** ה"ז מגונה פירש מהרי"ל בכתביו סימן קנ"ו שהטעם מפני שהיה לו להודיע דין זה לבני עירו קודם שיצטרכו לו וכ"כ בת"ה סימן כ"ח : **אמדוהו** הרופאים שצריך לגרוגרת אחת וכו' אמדוהו לשני גרוגרות ולא מצאו אלא ב' גרוגרות בשתי עוקצין וכו' הכל במנחות פרק רבי ישמעאל (סד:) וכתבו הרא"ש בפ"ב וכתב הר"ן בפ"ב דביצה דע"כ לא איבעיא לן אלא כה"ג דבשתי' בשני עוקצין איכא ריבוי בצירה אבל משמע דפשיטא לן דשתים בעוקץ אחד וג' בעוקץ א' ב' מייתינן ג' לא מייתינן דלריבויי בשיעורא אסור וכ"כ הרשב"א בפ"ק דחולין וכ"כ הרא"ש בתשובה כלל כ"ו (ז) : **כל** צרכי חולה בדבר שאין בו סכנה הוא לא יעשה אבל אומר לא"י ועושה מימרא בס"פ מפנין (קכט.) :

ומ"ש אפי' יש בו סכנת אבר אין מחללין עליו וכו' כ"כ הרא"ש בפ"ב דע"ג והר"ן בפרק ח' שרצים ולמדו כן מדאמרי' התם עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת סבור מינה ה"מ דשחיקי סמנין מאתמול אבל מישחק ואיתויי לא א"ל הוא מרבנן לדידי מפרשא לי מיניה דרב יהודה דאפי' מישחק ואיתויי מ"ט משום דשורייני דעינא בליבא תלו הרי בהדיא דאי לאו משום דשורייני דעינא בליבא תלו לא הוה שרי למישחק ואיתויי אע"ג דאיכא סכנת עוורון וכי הוה ס"ד דליכא בעין שמרדה סכנת נפשות הוה שרי לכוחלה כי שחיקי סמנין מיהא ואע"ג דרבנן אסרו לעשות שום רפואה משום שחיקת סמנין ומסתפק שם הרא"ש בחולה שאין בו סכנה ואפי' סכנת אבר אם התירו לו רפואה ע"י ישראל דהוי שבות כשם שהתירו לו אמירה לא"י דשבות היא או דלמא לא התירו לו אלא אמירה לא"י שהוא שבות דלית ביה מעשה אבל לעשות לו ישראל רפואה בידיו לא התירו דכיון שהישראל עושה מעשה בידיו חמיר טפי איסור דידיה והרשב"א פוסק ספק זה לקולא שכתב בתשובה חולה שאין בו סכנה או שיש בו סכנת אבר דברי' שאין בהם אלא איסור דרבנן נעשים אפי' ע"י ישראל : והר"ן בפרק ח' שרצים פסק ספק זה לחומרא שכתב ומיהו כי שרי אפי' שבות ע"י ישראל ה"מ היכא דאיכא סכנת אבר אבל חולה שאין בו סכנת נפש ולא סכנת אבר נהי דשרי ביה מלאכה גמורה ע"י א"י וכדאמרינן בפרק מפנין אין מתירין ע"י ישראל אפי' שבות של דבריהם והביא ראיה לדבר :

אבל

טור

בשר נבילה : מעלין אונקלי בשבת פי' רב אלפס פסאר אלמעדי"ה פרדעתא פי' מכת חרב ענבתא פי' מורשא וסימטא ואישתא צמירתא על כולן מחללין עליהם את השבת מחללין על חולי העין כגון מאי אמר רב יהודה דמא ודיצא ורירא ודמעת עינא וקדחא ותחלת אוכלא לאפוקי סוף אוכלא דלא (ב) וזה לשון הרמב"ם ז"ל החושש בשתי עיניו או שהיה באחד מהן ציר או שהיו שותתות מהן דמעות מחמת הכאב או שהיה דם שותת או שהיה בהם קידחא ודיצא וכיוצא בהן הרי זה בכלל חולי שיש בו סכנה : והחום שמסמר הבשר מחללין עליו השבת וכן כל חולי שהרופאים אומרים שהוא סכנה אף ע"פ שהוא על הבשר מבחוץ מחללין עליה את השבת על פיהם (ג) וכן אם רופא א' אומר צריך ואח' אומר אינו צריך מחללין וכתב ר"י שא"צ מומחה דכל בני אדם חשובין מומחין קצת וספק נפשות להקל (ד) ואסור לאחר הדבר כדי לשאול אם הוא מותר דגרסינן בירושלמי הנשאל הרי זה מגונה והשואל הרי זה שופך דמים והרי הכתוב אומר וחי בהם ולא שימות בהם אמדוהו הרופאים שצריך לגרוגרת אחת ורצו עשרה והביאו לו כל אחד וא' גרוגרת כולן פטורין אפי' הבריא בראשונה אמדוהו לשתי גרוגרות ולא מצאו אלא שתי גרוגרות בשתי עוקצין ושלשה בעוקץ א' כורתין העוקץ שיש בו ג' אע"פ שאין צריכין אלא לב' כדי שלא להרבות בבצירה לכרות שתי עוקצים : כל צורכי חולה בדבר שאין בו סכנה הוא לא יעשה אבל אומר לא"י ועושה (ה) כיון שאין בו סכנת הגוף אפי' יש בו סכנת אבר אין מחללין עליו באיסור דאורייתא אבל מחללין באיסור דרבנן אע"ג דעביד מעשה אבל בחולי שאין בו סכנת אבר נסתפק א"א הרא"ש ז"ל אם מותר לחלל עליו בשבות דאית ביה מעשה דשמא לא התירו אלא אמירה לא"י אבל לא שבות דאית ביה מעשה אלא בסכנת אבר

אבל

בית חדש

אלא נבלה ואף עפ"י שהרשב"א כתב דלמ"ד דחויה היא מותר להאכילו נבלה ואין אנו עוברין לשחוט לו לא ידעתי מנין לו ובהגהת מרדכי פי"ז משמע דמהך דב' גרוגרות בב' עוקצין וג' בעוקץ אחד דאסור להרבות בבצירה מביא ר"ב ראיה שיש להאכילו נבלה שאינו אלא איסור לאו ולא לחלל שבת שהוא איסור סקילה ולא נהירא דודאי באיסור שבת גופיה דהיא דחויה צריך ליזהר שלא להרבות בחלול שבת אבל לגבי איסור אחר כגון נבילה אין לנו להאכילו איסור כיון דשבת היא דחויה אצל החולה · וכתב עוד בהגהת מרדכי לשם על שם ראבי"ה אם היה החולה צריך לחמם לו יין ימלא ישראל ויחם הא"י שמוטב שיתנסך היין משיתחלל השבת עכ"ל ומביאו ב"י בסוף סי' זה ופי' ב"י דביש בו סכנה פשיטא דנעשה ע"י גדולי ישראל ולא ע"י א"י אלא דבאין בו סכנה איירי וע"ש מיהו אפשר דביש בו סכנה נמי איירי ואעפ"כ כל שאפשר לעשות ע"י א"י עושים על ידם וכן כתב בשה"ג ע"ש רבינו ישעיה אחרון ז"ל ע"ש בפ"ח שרצים וביומא וס"ל דמ"ש לא ע"י א"י וקטנים היינו כשאינן מזומנים לפנינו וצריך לחזור אחריהם ואיכא למיחש שבעוד שמחזרין אחריהן יסתכן החולה אבל אם נמצאו לשם א"י עושין על ידם וכן הדין בקטנים אך קשה מ"ש מהא ששוחטין לו ואין מאכילין אותו נבלה ע"י א"י וכי היכא דהתם אמרינן דאיסור נבלה חמור דעובר על כל כזית וכזית כדלעיל א"כ שמא יקוץ החולה באכילת נבלה ויסתכן כמ"ש הרא"ש או משום דאכילת איסור מגונה כמ"ש ראבי"ה ה"נ עובר על כל רביעית ורביעית שהוא שותה וכן איכא למימר שמא יקוץ בו כיון שהוא איסור וכן תקלת שתיית איסור הוא ודאי מגונה כמו אכילת איסור ולכן נלפע"ד דמוטב שיתחלל שבת כי שבת דחוייה הוא כיון דא"א להשקותו אלא באיסור יין נסך ואין חילוק בין איסור נבלה לאיסור יין נסך :

ענבתא פי' מורס' נרא' מדברי רבינו שהן אבעבועות והן נקראין מורסא ולפי דעת הערוך קרי לה אענבתא ורפואתה שמעביר עליהן ענבים כמראיתן אם לבנה מעביר עליהם ענבים לבנים אם שחורה מעביר עליהם ענבים שחורים מחללין עליהם השבת · ובסימטא פי' הערוך שהוא שחין וי"מ נפח העומד באדם גם עליהם מחללין השבת אבל הר"ן פי' ענבתא שחין הבא בפי הטבעת סימטא פלונקד"ו בלע"ז וכ"כ בש"ע ונראה דלענין מעשה אזלינן בספק נפשות לקולא ועל כולן מחללין את השבת : כתב בא"ח מי שאחזו דם מקיזין לו דם מפני הסכנה וכן פסק ה"ר שם טוב ואפילו הולך על רגליו ואפי' ביום ראשון עכ"ל ומביאו ב"י ופסק כך בש"ע וכ"כ באלפסי פ"ח שרצים והגה"ה היא דבאלפסי ישן ליתיה ונראה דהני גדולים דשרו להקיז דס"ל דהלכה כר' מתיא בן חרש בפרק יה"כ (דף פ"ד) כדתניא מקיזין דם לסרונכי בשבת והא דפליגי חכמים וקאמרי באלו אין בהם משום רפואה לא פליגי אהא אלא אאחריני וכדאמר תלמודא ה"נ מסתברא ואע"ג דקא דחי להאי ה"נ מסתברא אדיחויא לא סמכינן אלא אבני ישיבה קא סמכינן דקאמרי ה"נ מסתברא ובתוספות לשם משמע דס"ל דה"נ מסתברא אינו נשאר במסקנא ויש דלא גרסי ליה אבל הני גדולים גרסי לי' ונשאר במסקנא ואדיחויא לא סמכינן כדפי' : **וז"ל** הרמב"ם וכו' נראה דמה שהביא דברי רב יהודה וחזר והביא דברי הרמב"ם משום דמלשונו למדנו פי' לדברי רב יהוד' חדא דלאו דוקא שתי עיניו אלא אפילו על עין אחד נמי מחללין אידך דאף עפ"י דרב יהודה קאמר דמא ודילא וכו' אין פירושו דבדאיכא כולהו קא מחללין אבל בחדא מהני אין מחללין ליתא אלא או דמא או דילא או רירא וכו' קאמר אידך דלאו דוקא הני דקא מני רב יהודה אלא כל כיוצא בהן נמי מחללין ואיכא ט"ס בלשון הרמב"ם וכצ"ל או שהיה בהם קדחת וכיוצא בהן וכו' והחום שמסמר הבשר וכו' מחללין עליה את השבת על פיהם ע"כ : **רופא** א' אומר צריך וכו'. וצריך להעביר הקולמוס על וכן אם . וכתב ר"י שאין צריך מומחה דכל בני אדם חשובין מומחין קצת וספק נפשות להקל מיהו נראה דוקא ישראלים אבל סתם א"י שאינן רופאים לא מחזקינן אותם כבקיאין כך כתב א"ו הארוך ומביאו בהגה"ת שלחן ערוך : **ומ"ש** אבל בחולי שאין בו סכנת אבר נסתפק א"א הרא"ש וכו'

אבל

דרכי משה

(ה) וכ"מ במרדכי ר"פ אין מעמידין : (ו) וכתוב באו"ת הא דסתם בני אדם בקיאים במקצת היינו בסתם ישראל אבל לא בסתם א"י : (ז) וכתבו הגהות מרדכי פרק מפנין

דף

פרישה

(ב) **ומ"ש** רבינו וזה ל' הרמב"ם החושש בשתי עיניו כו' עיין ברמב"ם פ"ב מה' שבת דין ד' ז"ל החושש בעיניו והוא שיהיה בשתיהן או בא' מהן ציר או שהיו דמעות שותתו' כו' הרי שלשון הרמב"ם שלפנינו יותר מדוקדק מל' הרמב"ם שהביא רבינו כאן שמל' רבינו משמע שהחושש בעיניו צ"ל בשתיהן וציר אפילו בא' מהן ובל' הרמב"ם שלפנינו מבואר שציר הוא פירוש מחששת עיניו ובין שיהיה בשתיהן או בא' מהן קאמר וק"ל :

(ג) **וכן** אם רופא א' אומר צריך וא' אומר אינו צריך מחללין ל"ד א' אלא אפילו הרבה מ"מ ועיין בבית יוסף :

(ד) **ואסור** לאחר הדבר כדי לשאול אם הוא מותר כו' עד הנשאל ה"ז מגונה עיין בתרומת הדשן סימן כ"ח ובכתביו סימן קנ"ו שכתב הטעם שהיה לו להודיע דין זה לבני עירו קודם שיצטרכו ע"ש ונראה דרבינו לא ס"ל ה"ט דא"כ ה"ל לכתוב וללמדינן שצריך להודיע ולדרוש הדין ברבים דא"צ לשאול . לכן נראה דרבינו ושאר הפוסקים ס"ל דפי' הנשאל ה"ז מגונה ר"ל מי שמקפיד על מי שמתיר לעצמו ואינו שואל מפני שמקפיד על כבודו שלא להורות דבר זולתו ה"ז מגונה · והשואל ר"ל שרוצה להחמיר שלא לעשות שום דבר זולת שאלת חכם · ה"ז שופך דמים · ומ"ש והרי כתוב אומר וחי בהם איפשר שרמז למ"ש הגמ' והביאו ב"י בי"ד סימן רמ"ב דכל דבר הוראה הנמצא כתוב אפי' בפסקי הגאונים א"צ לשאול עליהן להרב ע"ש . ומש"ה כתב כאן נמי והרי הכתוב אומר וחי בהם פי' וא"צ שאלה להרב להדבר הכתוב בפירוש :

(ה) **ומ"ש** רבינו כיון שאין בו סכנת הגוף אפילו יש בו סכנת אבר אין מחללין עליו באיסור דאורייתא אבל מחללין עליו באיסור דרבנן אע"ג דעביד מעשה · ר"ל תרתי מיני איסור דרבנן אמירה לא"י לעשות רפואה אפילו במלאכה דאורייתא או לעשות ישראל מעשה בעצמו בדבר שאין בו אלא איסור דרבנן ורבינו הגדול שבהן נקט בפי' דהיינו לעשות הישראל מעשה בעצמו גם י"ל דהיתר אמירה לא"י לעשות אפילו מלאכה דאורייתא כבר כתבה ברים דבריו במ"ש כל צרכי חולה בדבר שאין בו סכנה הוא לא יעשה אבל אומר לא"י ועושה ור"ל דאפילו לעשות מלאכה דאורייתא אומר לא"י ועושה אבל יותר נ"ל מ"ש ראשונה והכי הלעת דברי רבינו דמתחלה כתב לשון הגמרא ס"פ מפנין ואח"כ חזר ופירשו וכתב דמ"ש הוא לא יעשה ר"ל אפילו אם יש בו סכנת אבר כיון שאין בו סכנת הגוף אין מחלל ע"י עצמו באיסור דאורייתא ואח"כ פי' מ"ש אבל אומר לא"י דל"ד אמירה לא"י שהוא דרבנן אלא ה"ה ע"י עצמו יכול לעשות מעשה איסור דרבנן וא"י דקאמר משום דבא"י אפילו מלאכה דאורייתא מותר ומסיים

בספק

(ו) אבל הרמב"ם ז"ל כתב חולה שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו ע"י א"י ואם היו צריכין לדברים שאין בהן מלאכה עושין אותן אפי' ע"י ישראל לפיכך מעלין אזנים ומעלין אונקלין בשבת ומחזירין השבר וכל כיוצא בזה והרמב"ן חילק (ט) בדבר דבחולה שאין בו סכנה אפי' סכנת אבר אע"פ שהתירו אפי' שבות דאית ביה מעשה צריך שיעשנו בשינוי אבל בלא שינוי אסור אבל אם יש בו סכנת אבר מותר אפילו שבות דאית ביה מעשה בלא שינוי: אין נותנין יין לתוך העין או אפי' על גביו אם פותח וסוגר העין כדי שירד לתוכו דמוכחא מלתא דלרפואה עביד אבל אם נתן על גביו ואינו פותח וסוגר מותר ורוק תפל (יא) אפי' על גבין אסור דמוכחא דלרפואה

ב"ח

אבל הרמב"ם כתב חולי שאין בו סכנה וכו' נראה דס"ל לרבינו דהעלאת אזנים ואונקלי והחזרת שבר אין בהם אפי' סכנת אבר ואפ"ה התירו הרמב"ם ע"י ישראל בשבות דאית ביה מעשה ומה שהקשה ב"י דא"כ למה כתב הרמב"ן שכוחל עיניו מן הא"י הרי כוחל אינו אלא איסור מדבריהם ואפי' מישראל נמי נראה דהרמב"ם איירי בכוחל שהוא עושה מלאכה דאורייתא קאמר כגון מישחק סמנים ואתויי והכי משמע מלשונו שכתב חולה שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו ע"י א"י כיצד כו' לבשל לו ולאפות לו ולהביא רפואה מרשות לרשות וכיוצא באלו וכן כוחל עיניו מן הא"י וכו' הנה דעל מ"ש ברישא לאפות ולבשל וכו' דמותר ע"י א"י אפייה ובישול שהוא מלאכה דאורייתא אמר וכן כוחל עיניו מן הא"י אפי' מלאכ' דאורייתא' אעפ"י שאין בו סכנה אבל שבות מותר אפי' ע"י ישראל כגון לכחול בסימנים דשחיקי מאתמול להרמב"ם ואעפ"י שאין שם כלל סכנה אפי' סכנת אבר אחד כנ"ל דבר פשוט שמפרש רבינו בדברי הרמב"ם עוד כתב ב"י להשיג על דברי ה"ה וכו' דנראה לו להרמב"ם דאפי' יש בו סכנת אבר אין עושין לו דבר שהוא נסמך למלאכה דאורייתא כגון כוחל שהוא אסור מפני שהוא ככותב אבל דברים שאין בהן סמך מלאכה כגון העלאת אזנים ואונקלי עושין אפי' אין בו סכנת אבר ובש"ע הביא כל דיעות הפוסקים ועל סברתו זאת שפירש בדברי הרמב"ם כתב שהיא נראית ואיכא לתמוה לפי פירושו היאך יחלוק הרמב"ם על ההיא דפרק ח' שרצים גבי עין שמרדה שמותר לכוחלה בשבת דמוכח התם דלמאי דקס"ד דלית בה סכנת נפשות הוי שרי לכוחלה בשבת כי שחוקי סמנין מאתמול אלמא דאפי' כוחל שהוא נסמך למלאכה דאורייתא מפני שהוא ככותב ואית בה נמי משום שחיקת סמנים ואפ"ה מותר לכוחלה ע"י ישראל כיון דאית בה סכנת אבר אלא ודאי להרמב"ם נמי מותר בדאיכא סכנת אבר אפילו בשבות דאית ביה מעשה ע"י ישראל ואעפ"י שהוא דומה למלאכה דאורייתא אלא דמלאכה גמורה לא הותרה אלא בדאיכא סכנת נפשות וכמ"ש ה' המגיד לדעת הרמב"ם והוא דעת כל הגדולים מיהו מ"ש ב"י דלהרמב"ם בחולי שאין בו סכנה אין חילוק בין חולי הכולל כל הגוף ובין אינו כולל כל הגוף אלא שהוא חולי באבר אחד דלא כהרב המגיד שפירש דהרמב"ם מחלק בכך נראין דברי ב"י דאין נרמז בלשון הרמב"ם חלוק זה גם מ"ש ב"י היכא דחולה באבר אחד ואין בו סכנה דמותר להרמב"ם ע"י ישראל דוקא בשבות דאין בה סמך מלאכה אבל בדאית בה סמך מלאכה אסור נראין ג"כ דברי ב"י בזה : ורוק תפל אפי' ע"ג אסור וכו' בפרק ח' שרצים ופרש"י דאילו לרחיצה מאים ולפי זה נראה דאם משים אדם מים בתוך פיו ורוחץ שם בכל צדדין ואח"כ רוחץ באותם מים את עיניו שגם הם לרפואה כיון שמעורב בו רוק תפל שרי דלא מוכחא דלרפואה קעביד כיון דלא מאים כרוק תפל בעיניה וכתב מהרש"ל ונראה דמי שלא יכול לפתוח העינים יכול ללחלחן ברוק תפל ואין זה חשיב רפואה

ב"י

אבל הרמב"ם כתב בפ"ב חולה שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו ע"י א"י וכו' כיצד אומר לא"י לעשות והוא עושה לבשל לו ולאפות וכו' וכן כוחל עיניו מן א"י בשבת אע"פ שאין שם סכנה ואם היו צרכים שאין בהם מלאכה עושין אותן אפי' ע"י ישראל וסובר רבינו שפשט ספיקו של הרא"ש לקולא שהרי התיר לעשות ע"י ישראל צרכים שאין בהם מלאכה אע"פ שכל רפואה אסורה משום שבות: ואיכא למידק היכי מצי למימר דהרמב"ם שרי שבות הנעשה ע"י ישראל א"כ היאך כתב שכוחל עיניו מן א"י בשבת ומאי איריא מן א"י אפי' מישראל נמי ה"ל למישרי כיון דכוחל לא מיתסר אלא מדרבנן כדאית' בס"פ המצניע (צה.) וה"ה כתב וז"ל וכבר נתבאר בדברי רבי' שכל שבות מותר בחולי שאין בו סכנה כיון שהוא חולי כולל כל הגוף בין שבות דאמירה לא"י בין שבות הנעשה ע"י ישראל אבל באבר אחד כיון שאין בו סכנה לא הותר לישראל אפי' שבות גמור וזהו שלא התירו לכחול אלא מן א"י אע"פ שאין בכוחל אלא משום שבות אבל מלאכה גמורה בישראל לא הותרה אפי' בסכנת אבר אחד אלא בסכנת נפשות עכ"ל ומתוך דבריו נראה שנתיישב ספק זה דהא דשרינן שבות הנעשה ע"י ישראל אף ע"פ שאין בו סכנה היינו דוקא בחולי הכולל בגוף והא דלא שרינן למכחל אלא מא"י אע"פ שיש בו סכנת אבר משום דאינו חולי הכולל כל הגוף ולפ"ז צ"ל דהעלאת אזנים ואונקלי והחזרת שבר הם חלאים כוללים כל הגוף שאם לא כן לא היו מתירים לעשותם על ידי ישראל: ואין דבריו ברורים אצלי שהרי מ"ש הרמב"ם שכוחל עיניו מן א"י דמשמע אבל לא מישראל וגם מ"ש ואם היו צרכים שאין בהם מלאכה עושין אות' אפי' על ידי ישראל אחולה שאין בו סכנה דקתני ברישא קאי ולא נרמז בלשונו חילוק בין סכנת אבר לחולי הכולל כל הגוף ולפיכך נראה לי דבכלל חולה שאין בו סכנ' הוי בין שהוא חולי כולל כל הגוף בין שאינו כולל בין שיש בו סכנת אבר בין שאין בו בכל גוונא לא התירו שבות הנעשה ע"י ישראל מיהו ה"מ בשבות שיש בו עיקר מלאכה שהוא נסמך לה כגון כוחל שאסור מפני שהוא ככותב או לעשות שום רפואה בהם דאיכא למיחש משום שחיקת סמנין אבל שבות שאין עיקר מלאכה שהוא נסמוך עליה מותר אפי' ע"י ישראל ומטעם זה התירו להעלות אזנים ואונקלי ולהחזיר את השבר שדברים אלו לא נאסרו מפני שהם דומים למלאכה וגם ליכא למיגזר בהו משום שחיקת סמנים שאין דברים הללו נעשים בסמנים וזהו שכתב כאן ואם היו צרכים שאין בהם מלאכה עושין אותם ע"י ישראל ובפכ"א כתב ומותר לכפו' על הטבור בשבת ולהעלות אזנים בין ביד בין בכלי ולהעלות אונקלי שכל אלו וכיוצא בהם אין עושין אותם בסמנין כדי לחוש לשחיקה ויש לו צער מהן ומעתה לא נפשט ספיקו של הרא"ש מדברי הרמב"ם לקול' אלא לחומרא ולא עוד אלא דמאי דפשיטא להרא"ש והר"ן דכיש בו סכנת אבר הותר שבות הנעשה ע"י ישראל להרמב"ם כל שהוא דבר הדומה למלאכה או מידי דאיכא למיגזר ביה משום שחיקת סמנין אסור לעשות ע"י ישראל ולא הותר אלא דבר שאינו דומה למלאכה ואינו נעשה ע"י סמנין (ח) : ומ"ש רבינו והרמב"ן חילק וכו' כתב ה"ה בפ"ב גם בשם הרשב"א ז"ל וכתב שאין נראה כן מדברי ההלכות והרמב"ם ז"ל ודע דהא דאמרי' דצרכי חולה שאין בו סכנה אסור בשבות הנעשה ע"י ישראל אפילו החולה עצמו אסור לשום בידיו הרפואה או לעשות לרפואתו דבר שהוא משום שבות אבל אם הא"י עושה לו רפואה רשאי הישראל לסייעו סיוע קל והכי איתא בפ"ב די"ט (כב.) אמימר כחל עינא מא"י בשבתא א"ל רב אשי מאי דעתיך דבר שאין בו סכנה אומר לא"י ה"מ היכא דלא קא מסייע בהדיה מר קא מסייע בהדיה דקא עמיץ ופתח א"ל מסייע אין בו ממש ופירש"י מי שאינו עושה מלאכה ממש אלא מסייע מעט כי האי ובלאו הוא מתעבדא אין בו ממש : כתב הר"ן בפ"ח שרצי' דכי שרי ע"י א"י ה"מ בחולה שהוא נופל מחמת חליו למשכ' אבל במיחוי' שאדם מתחזק בו והולך כבריא לא ולא עוד אלא אפילו דברים שהם מותרים לבריאים אסורים לו כל היכא שמעשיו מוכיחין שלרפואה הוא מתכוין וזו היא ששנינו החושש בשיניו לא יגמע בהם את החומץ וגם ה"ה כתב בפ"ב חולי שאין בו סכנה עושין כל צרכיו ע"י א"י ודוקא בדבר שיש בו חולי לכל גופו של אדם כגון חיה שלשים יום וכגון לכחול בסוף האוכלא שהוא נופל למשכב או מצטער וחולה ממנו (י) אבל מתחזק והולך כבריא והוא חושש אין מתירין לו אפילו שבות דדבריהם ואפילו ע"י א"י ולא עוד אלא דברים שאין בהם מלאכה ולא כלום בעולם גזרו משום שחיקת סמנין ע"כ כתב הרשב"א ז"ל בשם הרמב"ם ז"ל ודברים ברורים הם ויתבאר בדברי רבינו בפכ"א עכ"ל : אין נותנין יין לתוך העין אפילו על גביו אם פותח וסוגר וכו' ורוק תפל אפילו על גביו אסור בפ"ח שרצים (קח.) חד אמר יין בתוך העין אסור על גב העין מותר וחד אמר רוק תפל על גב העין אסור ופירש"י יין בתוך העין דעמיץ ופתח אסור דמוכחא מלתא על גב העין מותר דאמרי לרחיצה בעלמא עבד רוק תפל אפילו ע"ג העין אסור דמוכח מלתא דלרפואה דאילו לרחיצה מאים וכתב

דרכי משה

דף ק"פ ע"ב דאם הדבר בהול אין מדקדקין כ"כ : (ח) ואין דבריו מוכרחים לדחות על ידן פי' המ"מ וכ"נ דעת הטור שפשט ספיקות הרא"ש מדברי הרמב"ם א"כ דעתו כדעת המ"מ להקל וכב"י וכן דעת הרשב"א דבחולי שאין בו סכנה מותר לישראל לעבור שבות דרבנן דלא כהר"ן פ' ח' שרצים שפסק להחמיר ולכן נ"ל דנקטינן לקולא מאחר דספיקא דרבנן היא כ"ש שנראה שרבו המתירין וכ"ש בסכנת אבר שמותר לחלל עליו שבות דרבנן כמ"ש הטור סתמא וכ"כ הרא"ש פ"ב דע"ג והר"ן פ' ח' שרצים : (ט) ובהר"ן פרק חבית דף קג ע"א משמע דיותר קיל שבות הנעשה ע"י ישראל בשינוי וכלאחר יד מאמירה לא"י וכתב המ"מ פ"ב דברי הרמב"ן וכתב דכ"כ הרשב"א אבל אינו נראה כן מדברי ההלכות והרמב"ם: (י) כל גופו בנפל למשכב דמי וכ"כ לעיל המצטער בשינה מותר לומר לא"י להוציאו : (יא) וכתב בא"ז ואם נמנם בלילה אע"פ שלא ישן לגמרי אם לא אכל לאחר שניעור מתרדימה הוי נמי רוק תפל וביום אי אכל שחרית אפילו ישן כל הלילה לא הוי רוק תפל ואם עבר עליו חצי הלילה בשינה וניער משנתו ולא אכל אם למד אח"כ הלכה אחת לא הוי רוק תפל :

פרישה

בספק דהרא"ש שנסתפק בל' הגמרא אי חולי שאין בו סכנה ר"ל שאין בו סכנה כלל אפילו סכנת אבר או דוקא שאין בו סכנת הגוף קאמר וק"ל · ודע שספיקת הרא"ש אינו אלא בחושש באבר לחוד ואין בו סכנה אבל בחושש בכל הגוף אפילו אין בו סכנה לא נסתפק הרא"ש וס"ל דמותר לעשות ע"י ישראל באיסור דרבנן וק"ל :

(ו) ומ"ש רבינו ז"ל אבל הרמב"ם כתב חולי שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו ע"י א"י ואם היו צרכים שאין בהן מלאכה עושין אותן אפילו ע"י ישראל לפיכך מעלין אונקלי כו' וכתב ב"י ע"ז ז"ל וסובר רבינו שפשט ספיקא של הרא"ש לקולא שהרי התיר לעשות ע"י ישראל צרכים שאין בהן מלאכה אע"פ שכל רפואה יש בה משום שבות והקשה ע"ז ז"ל ואיכא למידק היכי מצי למימר דהרמב"ם שרי שבות הנעשה ע"י ישראל הלא כתב שכוחל עיניו מן הא"י בשבת דמשמע דוקא מן הא"י ולא מישראל אע"ג דלכתחלה אינו אלא מדרבנן כדאיתא בפ' המצניע כו' ותמה אני על פירושו וקושייתו דב"י איך ס"ד דב"י לפרש דרבינו פשט ספיקו לקולא מהא דהרמב"ם דהא הרמב"ם איירי בחולי שנחלה בכל הגוף אלא שאין בה סכנה · וע"ז כתב דעושין ע"י ישראל איסורא דרבנן ואילו הרא"ש לא נסתפק בזה וכמ"ש דזה פשוט לו בנחלה בכל הגוף דעושין ע"י ישראל אסורא דרבנן אפילו אין בו סכנה לא סכנת הגוף ולא סכנת אבר וכן כתב רבינו שהרי מדכתב רבינו ז"ל כיון שאין בו סכנה אפילו יש בו סכנת אבר כו' עד אבל מחלל כו' מדכתב אפילו יש בו סכנת אבר ש"מ דאיירי בלא סכנת אבר נמי ועל שניהן כתב דאין מחללין באיסור דאורייתא אבל מחללין על שניהן באיסור דרבנן אפי' ע"י ישראל מדכתב אע"ג דעביד מעשה · וה"ט כיון שהוא חושש בכל גופו התירו אע"ג דלית כאן סכנת הגוף ולא סכנת אבר לכן נראה פשוט דרבינו אדרבה פשט ספיקו דהרא"ש מהרמב"ם לחומרא דמדכתב דוקא בחול' שאין בו סכנה דהיינו בחושש בכל גופו דעושין ע"י ישראל צרכי' שאין בהן מלאכה ש"מ דוקא בכה"ג הא בחושש באבר א' ואין בו סכנה פשיטא דאין עושין ע"י ישראל כלל ואין להקשות דא"כ ה"ל לפשוט לחומרא ממציעת' דדברי הרמב"ם שהם כתב וכן כוחל עיניו מן הא"י בשבת אע"פ שאין בו סכנה דמשמע דוקא ע"י א"י ולא ע"י ישראל וכדדייק הב"י וכמ"ש לעיל י"ל דאילו מהא ה"א דמ"ש כוחל ע"י א"י ר"ל אפילו לשחוק הסמנין שהוא מלאכה דאורייתא ואע"ג דכחילה עצמה הוא מדרבנן השחיקה היא דאורייתא ובכלל שם כחילה היא וכדאיתא בגמרא שהבאתי לעיל פ"ב דע"ג עין שמרד' מותר לכוחלה בשבת . דמפרש הגמרא דר"ל אפי' למישחק ואתויי דרך ר"ה שרי וא"כ אין כאן לדקדק דה"ט ע"י ישראל לא משום דאיירי נמי במלאכה דאורייתא והיא שרי דוקא ע"י א"י · וכן משמע לשון הרמב"ם שכתב בפרק ב' דלחולי שאין בו סכנה עושין כל צרכיו ע"י א"י לבשל לו ולאפות וכן כוחל עיניו מן הא"י בשבת אע"פ שאין בו סכנה מדכתב ל' וכן כו' משמע דגם בזה איירי במלאכה דאורייתא כמו ברישא בבשול ואפי' שהיא דאורייתא ותדע שכן הוא דאל"כ קשה למה נקט הרמב"ם דמותר לעשות כחילה שאין בו אלא משום שבות אפי' לישראל הל"ל דאפילו מלאכה דאורייתא מותר לעשות ע"י א"י אפי' בחושש באבר א' לחוד וגם אין בו סכנה דבאמירה לא"י אין חילוק בין דאורייתא לרבנן · ודוחק לומר דבשביל הדיוק ללמדינו דדוקא ע"י א"י שרי ולא ע"י ישראל אפי' במלאכה דרבנן אלא ודאי גם כחילה שייך בדאורייתא וכמ"ש · ולכאורה היה נראה לדקדק דס"ל ספיקא דהרא"ש מהרמב"ם לקולא דמדכתב אחר דין כחילה לעין ע"י א"י ז"ל ואם היו צרכים שאין בהם מלאכה עושין אותן אפי' ע"י ישראל דמשמע דאסמוך ליה נמי קאי דאפי' לחושש בעינו לחוד שהוא חולת אבר א' וגם אין בו סכנ' אבר אפ"ה עושין גם ע"י ישראל צרכי' שאין בהן מלאכה ולא קאמר לפני זה בחולה אלא משום דבכלל חולה הוא ג"כ מלאכה דאורייתא וכמ"ש · אלא שאין דעת רבינו כן שא"כ ה"ל לאתויי מציעת' דדברי הרמב"ם ללמדינו דמ"ש הרמב"ם דעושין ע"י ישראל קאי נמי אחושש אבר א' שאין בו סכנה ודוחק לומר משום דס"ל דבכלל מ"ש הרמב"ם ברישא דבריו חולי שאין בו סכנה כו' הוא ג"כ נכלל אפי' חולת אבר א' ואין בו סכנה דזה ודאי אין במשמעות לשונו ובפרט מנא ליה לפשוט מזה כיון דנוכל לפרשו כפשוטו דמיירי בחולה שחושש בכל גופו ועוד למה ליה להביא ראי' רחוקה ולא הביא בפי' מ"ש הרמב"ם במציע' כמ"ש לכן אני אומר דודאי רבינו ס"ל פי' הרמב"ם כמ"ש דאסוכה דרישא איירי בחושש בכל גופו דוקא ועליו כתב בסיפא דעושה גם ע"י ישראל צרכין שאין בהן סכנה ומציעתא דאיירי בחושש רק באבר א' דהיינו העין וגם אין בו סכנה מש"ה שרי דוקא ע"י א"י ואפילו מלאכה דאורייתא כדדייק לישנא דוכן ולא ע"י ישראל כלל אפילו צרכים שאין בהן מלאכה דאורייתא ומ"ש בסיפא דנעשין ע"י ישראל צרכין שאין בהן מלאכה לא קאי אלא ארישא אחושש בכל גופו ומש"ה לא מייתי רבינו אלא רישא וסיפא דדברי הרמב"ם · ואין להקשות מנ"ל לרבינו דילמא הרמב"ם אדסמוך ליה קאי וכמ"ש לעיל י"ל דא"כ לא הוי לסתו' ולומר דמותר לכחול ע"י א"י אלא ה"ל לפרש דעושה אפי' מלאכה דאורייתא לחשש העין ע"י א"י כיון שע"ז מסיק וכתב דע"י ישראל לא נעשין אלא צרכין שאין בהן מלאכה. ועוד משום דס"ל לרבינו דמעלין אזנים ואונקלי וחזרת השבר חולי שחושש ממנו כל גופו הוא ומדכתב הרמב"ם ע"ז בל' לפיכך מעלין כו' ש"מ דמ"ש לפני זה דנעשה ע"י ישראל כו' איירי ג"כ

דלרפואה עביד : שורה אדם קילורין מע"ש ונותן ע"ג העין בשבת שאינו נראה אלא כרוחץ ולא חיישינן משום שחיקת סמנין דכיון שלא התירו לו לשרותן אלא מע"ש איכא היכירא : מעבירין גלדין המכה (ז) וסכין אותה בשמן אבל לא בחלב מפני שהוא נימוח ואפי' בגמר מכה דליכא אלא צערא שרי אבל אין נותנין עליה שמן וחמין (ח) ולא ע"ג המוך שעליה אבל נותן הוא חוץ למכה ושותת ויורד לתוכה ונותנין חתיכות של בגדים וספוג יבשים וחדשים שאינן לרפואה אלא כדי שלא יסרטו הבגדים את המכה אבל לא ישנים שהן מרפאין והני מילי ישנים שלא נתנו מעולם על המכה אבל היו כבר על גבי מכה אפי' ישנים שרי ואין נותנין עליו גמי שהוא מרפא : (ט) רטייה שנפלה מעל גבי המכה על גבי הקרקע
לא

בית יוסף

וכ' רבינו שאם פותח וסוגר אפילו ע"ג העין אסור דהכי אמרינן בגמרא גבי קילורין דבסמוך וכן משמע מדפירש"י יין בתוך העין דעמיץ ופתח אסור אלמא דכל היכא דעמיץ ופתח תוך העין מיקרי : גרסינן בגמרא שורה אדם פתו ביין ונותנו על גבי העין בשבת : **שורה** אדם קילורין מע"ש וכו' גם זה שם ופירש"י דלדידיה כיון דאצרכוה לשרותה מע"ש איכא היכירא וליכא למיגזר ומאן דחזי סבר דרחיצה בעלמא היא כסבור שהוא יין · ובפ"ק דשבת (יח.) אהא דתניא מניחין קילור על גבי העין בע"ש ומתרפא והולך כל השבת כולו כתבו הרא"ש והר"ן ז"ל ומיירי בקילור שהוא עב דומיא דאספלנית הלכך דוקא מע"ש אבל בשבת אסור להניחו על העין משום גזירת שחיקת סמנין או גזירה שמא ימרח אבל קילור צלול אף בשבת מותר להניחו ע"ג העין כדאמרינן בפרק ח' שרצים שורין קילורין ומניחין על גבי העין בשבת דכיון שהוא צלול אינו אלא כרוחץ עיניו וליכא למיגזר משום שחיקת סמנין עכ"ל אבל התוספות כתבו דבפ' ח' שרצים מיירי באדם בריא ואינו מניח בעין לרפואה אלא תחת העין לתענוג וליכא למיחש לשחיקת סמנין ובפ"ק דשבת מניח בעין לרפואה ולא שרי אלא מע"ש וסמ"ג כתב דבפ' ח' שרצים מיירי בנותן ע"ג העין ובפ"ק דשבת מיירי בנותן בתוך העין ממש ודברי רבי' כדברי הרא"ש והר"ן וכן הלכה ואמרינן בגמרא דאי עמיץ ופתח אסור לתת קילורין ע"ג העין ולא הזכירו רבי' לפי שסמך על מ"ש בסמוך בנותן יין על גבי העין (יב) : **מעבירין** גלדי המכה וכו' ברייתא בפ' במה בהמה (נג :) סכין ומפרכסין לאדם אבל לא לבהמ' ומפרש בגמר' דבגמר מכה היא ומשום תענוג ומש"ה אסור לבהמה ואפ"ה שרי לאדם ופירש"י מפרכסין גלדי מכה : **ומ"ש** רבינו אבל לא בחלב מפני שהוא נימוח כלומר והוי דומי' דריסוק שלג וברד שנתבאר בסימן ש"כ והוא מדברי המרדכי שם וכן כתוב בסמ"ג ובהגהות מיימון פכ"א : **אבל** אין נותנין עליה שמן וחמין בפרק רבי אליעזר דמילה (קלד :) אמר רב אין מוכעין חמין ושמן מעל גבי מכה בשבת ושמואל אמר נותן חוץ למכה ושותת ויורד למכה ותניא כוותיה דשמואל : **ומ"ש** ולא על גבי מוך שעליה גם זה ברייתא שם ואמרינן תו בברייתא אין נותנין שמן וחמין על גבי מוך ליתן על גבי מכה בשבת וכתבו התו' דפלוגתא דרב ושמואל במעורבין יחד דאי כל חד באפי נפשיה ודאי מותר כדתנן בפרק ח' שרצים אבל סך הוא את השמן והיינו אפילו ע"ג מכה וכתבו ר"י בח"ט : **ונותנין** חתיכות של בגדים וספוג יבשים וחדשים וכו' בפ' ר"א דמילה (קלד ·) ת"ר נותנין ע"ג המכה מוך יבש וספוג יבש אבל לא גמי יבש ולא כתיתין יבשי' קשי' כתיתין אכתיתין כלומר דבריש' שרי מוך יבש דהיינו כתיתין וסיפא אסר כתיתין ל"ק הא בחדתי הא בעתיקי ופירש"י חדתי שלא היו על גב מכתו מעולם מסו עתיקי לא מסו אבל הרי"ף פי' בהפך דעתיקי מסו חדתי לא מסו וכת' הרא"ש ואפשר שגם רש"י מודה דעתיקי מעלי לרפואה טפי אלא שמאריך דאותם עתיקי לא נתנו ע"ג מכה פעם אחרת ורבינו כתב סתם כדברי הרא"ש אליבא דרש"י · כתוב בסמ"ג אמרינן בירושלמי פרק במה אשה נותנין עלה ע"ג מכה בשבת שאינו אלא כמשמרה א"ר תנחום חוץ מעלי גפנים שהם לרפואה וכתבוה הגה' בפכ"א : **רטייה** שפירש' מעל גבי המכה וכו' בפ' בתרא דעירובין (קב ·) ת"ר רטייה שפירשה מע"ג מכה מחזירין אותה בשבת ר"י אומר הוחלקה למטה דוחקה למעלה למעל' דוחקה למטה אמר ר"י אמר שמואל הלכה כר"י אמר רב חסדא ל"ש אלא שפירשה ע"ג כלי אבל פירשה ע"ג קרקע ד"ה אסור אמר מר בר רב אשי הוה קאימנא קמי אבא נפלה ליה אבי סדיא וקא מהדר ליה אמינא ליה לא סבר לה מר להא דאמר רב חסדא מחלוקת כשפירשה ע"ג כלי אבל פירשה ע"ג קרקע דברי הכל אסור ואמר ר"י הלכה כר"י אמר לי לא שמיע לי כלומר לא ס"ל ודעת הראב"ד דאפילו פירשה ע"ג קרקע מחזירין וכתב הר"ן בפרק ר"א דמילה (קל :) שטעמו מפני שהוא מפרש דהא דאמר ליה לא שמיע לי כלומר לא ס"ל דלא ס"ל דבפירשה בכלי אלא בפירשה על גבי קרקע ואפ"ה קי"ל כת"ק דאמר מחזירין והרא"ש כתב דהרי"ף פסק הלכתא כת"ק דהא רב אשי דהוא בתרא עבד כוותיה דאמר מר בר רב אשי וכו' כלומר לא ס"ל כי גם כשפירשה ע"ג קרקע מחלוקת והלכה כת"ק וכתב על זה הרא"ש ותמיהא לי מנ"ל להרי"ף לאקולי כולי האי היתרא לגבי קרקע והלא עובדא דרב אשי פירשה ע"ג כלי הוא ומצינו לפרושי לא שמיע לי הא דרב יהודה אבל שמיע לי הא דרב חסדא דבקרקע דברי הכל אסור והלכתא כת"ק דשרי ע"ג כלי א"נ לא שמיע לי הא דרב חסדא דאמר דבקרקע דברי הכל אסור אלא ס"ל דבקרקע פליגי אבל בכלי ד"ה מות' דכהוחלקה דמיא לר"י וכן פירש"י ודרב יהודה שמיע ליה דהלכה כר"י בפירשה ע"ג קרקע עכ"ל ואין ספק שנוסחא משובשת נזדמנה להרא"ש שהיה כתוב בסוף דברי הרי"ף כי גם בשפירשה ע"ג קרקע מחלוקת דבנסחי הרי"ף דידן אין כתוב כן וה"ג וקי"ל הלכתא כת"ק ואע"ג דאמר רב יהודה הלכה כר"י לא קי"ל כוותיה דהא רב אשי דהוא בתרא עבד עובדא כת"ק דאמר מר בר רב
אשי

בית חדש

רפואה אלא לפתוח עיניו קעביד עכ"ל : **ומ"ש** שורה אדם קילורין וכו' שם ומיירי דוקא ע"ג העין ולא עמיץ ופתח וקילור צלול דמאן דחזו ליה סבר מיא בעלמא ניהו ואינו אלא רוחץ ואף לדידיה דידע דלרפואה קעביד ליכא למיגזר משום שחיקת סמנים דכיון שלא התירו לו אלא לשרותן מע"ש איכא היכירא ודין קלור עב נתבאר לעיל בסי' רכ"ב ועיין במ"ש לקמן בס"ד : **מעבירין** גלדי המכה וכו' בפרק במה בהמה (דף נ"ג :) תניא סכין ומפרכסין לאדם אבל לא לבהמ' ומפרש בגמרא דבתחלת מכה דסכין בשמן לא משום רפואה אלא משום דאיכא צערא שרי אפילו לבהמה כי היכא דשרי ליתן מרדעת לחמור משום דאיכא צערא דלינה אלא אפי' בגמר מכה דליכא צערא ואין סכין בשמן ומפרכסין אלא לתענוג בעלמא דאסור לבהמה ואפ"ה שרי לאדם ובמקצת ספרי רבינו כתוב ואפילו בגמר מכה דליכא אלא צערא שרי וכ"כ בש"ע והוא ט"ס וצריך להגיה דליכא צערא אלא תענוג שרי :

ומ"ש אבל אין נותנין עליה שמן וחמין בפר"א דמילה (סוף דף קל"ד) אפליגו רב ושמואל והלכה כשמואל דאין נותנין דתניא כוותיה ופירשו התוספות דבמעורבין יחד איירי אבל כל חד באפי נפשיה אפי' שמואל מודה דשרי ליתן ע"ג מכה דלא מוכחא מילתא דלרפואה קעביד שכן דרכן לסוך בשמן בחול בלא מכה כדלעיל בסי' שכ"ו וכדתנן בספ"ח שרצי' וכ"ש שדרכו לרחוץ בחמין בלא מכה : **ומ"ש** ולא ע"ג המוך שעליה שם מותבינן לרב מדתניא אין נותנין שמן וחמין ע"ג מוך ליתן ע"ג מכה בשבת ומשני התם משום סחיטה ת"ש אין נותנין חמין ושמן ע"ג מוך שע"ג מכה בשבת קס"ד דליכא הכא משום סחיטה כיון דהמוך כבר מונח ע"ג מכה ונותן חמין ושמן עליו ואינו נוגע במוך ומשני התם נמי משום סחיטה ונראה דאף ע"ג דהך אוקימתא אליבא דרב הוא אבל לשמואל משמע דלא חיישינן לסחיטה בהא מילתא ולא אסרה ברייתא אלא משום רפואה וא"כ אינו אסור לדעת התוס' אלא בשמן וחמין מעורבין יחד אפ"ה יש לאסור בחמין או בשמן בלחוד דשמא לשמואל נמי חיישינן לסחיטה בהא והכי משמע מדברי רבינו שלא כתב אלא ולא ע"ג המוך שעליה ואי הוה ס"ל דאינו אסור אלא משום רפואה הל"ל ג"כ ולא ע"ג מוך ליתן ע"ג מכה בשבת כדתניא בתרווייהו וכך הביאן הרי"ף והרא"ש לתרווייהו וכ"כ הרמב"ם לתרווייהו בפכ"א אלא דעת רבינו דאסור משום סחיטה אף לשמואל ואשמועינן רבותא דאף במוך שכבר נתון ע"ג מכה אסור ליתן חמין או שמן משום סחיטה כ"ש דאסור ליתן ע"ג מוך ליתנו ע"ג מכה דאיכא חששא דסחיטה טפי ולענין מעשה צ"ע · עוד צ"ע בהא דכתבו התוס' דאינו אסור אלא במעורבים יחד דאמאי לא כתבו כך הרא"ש ורבי' ושאר פוסקים זולתי ה"ר ירוחם כתבו בחלק תשיעי בשם יש מפרשים · ונלפע"ד דס"ל לפוסקים דאפי' חמין לבדן או שמן לבדו נמי אסור ליתן ע"ג מכה ואעפ"י שהתירו לסוך שמן ע"ג מכה כדתנן ס"פ ח' שרצים וכדלעיל בסי' שכ"ז הסיכה דבר מועט הוא אבל נתינת שמן מרובה דמוכחא מילתא דלרפואה הוא אסור וכן כתוב בשלטי גיבורים פר"א דמילה ריש (דף קנ"ה) והב"י בסימן שכ"ז כתב ג"כ דשאני סיכה שהוא דבר מועט והביא ג"כ פי' התוס' דאינו אסור אלא במעורבין יחד שוב נראה מדברי הרמב"ם פכ"א והסמ"ג (בדף כ"ב ריש ע"א) תירוץ אחר דהך בפרק שמנה שרצים דמותר לסוך בשמן ע"ג מכה היינו בשמן שהבריאי' סכין בהן ופלוגתא דרב ושמואל בחמין ושמן מיירי בשמן שאין הבריאים סכין אותו ולהכי פליג שמואל ואוסר והלכה כמותו · ואיכא לתמוה למה פסק בשלחן ערוך להקל כהך פירוש דתוספות כיון דמשמעות הפוסקים לאסור כל אחד לבדו וכך הגון הלכה למעשה לתפוס לחומרא : **ומ"ש** ונותנים עליה חתיכות של בגדים וכו' בפר"א שם פרכינן קשיא כתיתין אכתיתין ומשני ל"ק הא בחדתי הא בעתיקי אמר אביי ש"מ הני כתיתין מסו ופרש"י חדתי שלא היו ע"ג מכה מעולם מסו עתיקי לא מסו והרי"ף כתב איפכא חדתי לא מסו עתיקי מסו וכ' הרא"ש אפשר דגם רש"י מודה דחדתי ממש לא מסו אפי' לא היו מעולם על גבי המכה ותלמודא מחלק בעתיקי גופיה דאם לא היו ע"ג המכה מעולם ומשום הכי קרי להו חדתי מסו אבל עתיקי שהיה כבר על המכה ועכשיו חוזר ומניחה ע"ג המכה לא מסו ולפי זה אף על גב דבפירושא דשמעתתא פליגי הרי"ף ופירוש רש"י אבל לענין דינא לא פליגי וכן הם דברי רבינו אכן איכא לתמוה אדברי רבינו דמבואר בדבריו דאף בספוג מחלק בין חדשים לישנים ובישנים נמי מחלק בין היו ע"ג מכה ללא היו ובגמרא משמע להדיא דלא מחלק אלא בכתיתין אבל בספוג לעולם מותר והכי נמי משמע מדאסיק אביי וקאמר ש"מ הני כתיתין מסו דמשמע דאתא לאשמועינן דלא תימא מדתני ספוג בהדי כתיתין בבבא חדא אלמ' דחד דינא לתרווייהו דליתא אלא הני כתיתין מסו בלחודייהו אבל ספוג לא מסו וכן מבואר במ"ש הרמב"ם בפכ"א שלא הזכיר ספוג בדבריו וכן הוא משמעות כל הפוסקים ונראה דט"ס הוא בלשון רבינו והתיבות מהופכות וכצ"ל ונותנין ספוג וחתיכות בגדים יבשים וכו' ור"ל נותנין ספוג בכל ענין וחתיכות בגדים יבשים דוקא חדשים וכ"כ הלשון בש"ע ויפה כיון : **רטייה** שנפלה מע"ג המכה וכו' ברייתא בסוף עירובין פליגי בה ת"ק ור"י ופסקו הפוסקים כרב אשי דהלכה כת"ק דאמר מחזירין ולא כרב יהודה דאמר הלכה כר' יהודה דאין מחזירין והלכה כרב חסדא דאמר דלא פליגי אלא בפירשה על גבי כלי אבל אם פירשה על גבי קרקע ד"ה אסור :
אספלנית

דרכי משה

(יב) וכ"כ במ"מ פכ"א והג"א ע"א ד' קע"א :
ול"ב

פרישה

ג"כ במושש כל גופו · וגם הב"י כתב דלדעת המ"מ העלאת אזנים ואונקלי כו' הן חולים שמושפין מהן כל הגוף ע"ש · וגם המ"מ ס"ל כרבינו דמ"ש הרמב"ם בסיפא דנעשה ע"י ישראל אריסא אמששת כל הגוף קאי דוקא · ואמצעית כתוב המ"מ דהטעם דרמב"ם כיון שאין בו סכנה לא הותר לישראל אפי' בשבות וא"כ לא התיר לכחול אלא ע"י א"י וכ"ל פשוט דמ"ש המ"מ כיון שאין בו סכנה ר"ל אפי' סכנת אבר העין אין בו · וזהו שמסיק המ"מ וכתב ז"ל אבל מלאכה גמורה בישראל לא הותרה אפי' בסכנת אבר א' וקאי אטעם שכתב לפני זה דמש"ה אסור ע"י ישראל משום דאין בו סכנת אבר דמשמע דמכח הא אי הוה בו סכנת אבר מותר אפי' ע"י ישראל מלאכה דרבנן דומיא דכחילה ומש"ה מסיק אבל מלאכה גמורה אסור אפי' בסכנת אבר וזה הפי' פשוט בעיני ותמה אני על הרב ב"י דפי' לדברי המ"מ דמ"ש כיון שאין בו סכנה דר"ל סכנת כל הגוף ויש בו סכנת אבר · שהרי כתב עליו ז"ל ומתוך דבריו כו' עד והא דלא שריגן אלא למיכחל מא"י אע"פ שיש בו סכנת אבר וז"א גם מ"ש אח"כ והקשה עליו דלא נרמז בדברי הרמב"ם חילוק בין סכנת אבר כו' זהו דוקא לפי הבנתו דבמולת עין יש בו משום סכנה מי לא דכחליכהו . אבל לפי מ"ש ז"א וקמ"ל שם דאפי' במשש אבר לחוד ואין בו סכנת אותו אבר אפ"ה מותר ומיהו דוקא ע"י א"י מותר ולא ע"י ישראל כיון שאין בו סכנה · ודוק היטב ותמצא כמ"ש דדברי רבינו והמ"מ בקנא מקנא מתניהו · וגם א"כ לומר דהרמב"ם פליג אפשיטא דהרא"ש והר"ן בסכנת אבר א' כמ"ש ב"י דו"א ולק"מ ודו"ק · וממ"ש בסמוך נתבאר ג"כ דמה שאסרו להחזיר רטייה מע"ג קרקע דוקא כשאין בו סכנת אבר קאמר ולא כמ"ש ב"י דלית בו סכנת הגוף קאמר ע"ש · ועל הב"י קשה דכתב דבסכנת אבר ג"כ אסור לעשות ע"י ישראל בשבת ק' מהא דאמרינן בגמרא והביאו ב"י לפני זה ז"ל עין שמרד' מותר לכוחלה בשבת סבור מיניה ה"מ דשקיי סמנין מאתמול אבל מישחק ואתויי לא א"ל ההוא מרבנן לדידי מפרשי לי מיניה דרב יודא אפי' מישחק ואתויי מר"ה נמי משום דשורייני דעיניא בליבים תלי הרי דלסברת המקשן דס"ד דאין בו סכנת נפשות אפ"ה היה ס"ד דמותר לכחול ואפי' ע"י ישראל · וגם המתרץ היה לו להשיב ולומר וליטעמיך דס"ל דאיירי דלית בו סכנת נפשות אפי' איסור דרבנן נמי לא עבד ע"י ישראל וק"ל :

(ז) **וסכין** אותו בשמן אבל לא בחלב מפני שהוא נימוח בזה נלמד דגם בזי"ף אסור ועיין בש"ע : (ח) **ולא** ע"ג המוך שעליה ז"ל הברייתא והביאה הב"י אין נותנין שמן וחמין ע"ג המוך ליתן ע"ג המכה בשבת . ומשמע מיניה דר"ל אפי' אין המוך ע"ג המכה אפ"ה אסור ליתן עליה שמן וחמין כדי ליתנה אח"כ ע"ג המכה וצ"ע :

(ט) **ומ"ש** רטייה שפירשה כו' עיין שם בב"י שכתב ז"ל ואין ספק שגירסא משובשת נזדמנה להרא"ש כו' וצ"ע דס"ל להב"י לדייק כן מדכתב הרי"ף דרב אשי עבד
עובדא

לא יחזירנה נפלה ע"ג כר או כסת יחזירנה ומגלה קצת הרטייה ומקנח פי המכה וחוזר ומגלה קצת השני ומקנחה ורטייה עצמה לא יקנח מפני שהוא ממרח פי' משוה אותה והממרח חייב חטאת (י) אספלנית שפירשה מן האגד מחזירין אותה תחת האגד ע"פ המכה: המפים מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב חטאת ואם אינו חושש לעשות לה פה אלא להוציא הליחה מותר לכתחלה: מי שנגפה ידו או רגלו צומתה ביין כדי להעמיד הדם אבל לא בחומץ מפני שהוא חזק ויש בו משום רפואה ואם הוא מעונג אף היין לו כמו החומץ ואסור: מי שנשמטה פרק ידו או רגלו ממקומו לא ישפשפנה הרבה בצונן שזהו רפואתו אלא רוחץ כדרכו ואם נתרפא נתרפא: ציפורן שפירשה רובה וכן ציצין שפירשו רובן כלפי מעלה שמצערות אותו ביד מותר להסירן בכלי פטור אבל אסור לא פירשו רובן ביד אסור בכלי חייב חטאת כך פירש רש"י דכל כלפי מעלה מצערות אותו על הא דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן והוא שפירשו כלפי מעלה ומצערות אותו אבל מדברי הרמב"ם ז"ל משמע שהם ב' ענינים כלפי מעלה וגם מצערות שב' אם פי' כלפי מעלה ומצערות אותו מותר ביד ואם אין מצערות אותו אסור (יא) ופי' כלפי מעלה שפירש כלפי הגוף וי"מ כלפי ראש אצבעות וצריך לחוש לכל הפירושים: החושש בשיניו לא יגמע בהן החומץ ויפלוט אבל מגמע ובולע או מטבל בו כדרכו: (יב) החושש בגרונו לא יערענו בשמן אבל נותן שמן הרבה לתוך אניגרון ובולע: גונח מכאב לב שרפואתו לינק חלב מן הבהמה מותר

אספלנית וכו' הקשה ב"י דלמה הוצרכה לכתבה מדין רטייה הוא נלמד והאריך בזה ותימה דהלא ראה ב"י דהביא הרי"ף תוספתא בפרק במה אשה דקתני בה תרוייהו וז"ל אספלנית שפירש' מן האגד מחזירה עם האגד יוצאין באספלנית ובמלוגמ' וברטייה שע"ג המכה ואם נפל לא יחזיר וכו' וא"כ ה"ל לב"י להקשות אתוספתא דקשיא בה טפי דתני אספלנית גופא ברישא ובסיפא אבל הדבר ברור דברישא אשמועינן דמחזירה תחת האגד על פי המכה ואין לחוש שמתוך שדוחקה תחת האגד יבא לידי ממרח דדבר שאין מתכוין הוא ולאו פסיק רישיה ובסיפא אשמועינן ברטייה ומלוגמא ואספלנית שע"ג המכה בלא אגד כלל דליכא בחזרה זו משום דממרח באספלנית וברטייה אלא דאם נפלה ע"ג קרקע לא יחזיר דלכתחלה דמי ואסור משום דגזרו על כל רפואה ובנפל ע"ג כלי יחזיר ואצטריך תרוייהו ובש"ע נמשך אחר דבריו והשמיט דין אספלנית שפירשה מן האגד ולא דק: המפים מורסא וכו' מימרא דשמואל ס"פ האורג ועיין במ"ש לעיל בסי' ש"ו ס"ד: מי שנגפ' ידו וכו' בפ"ח שרצים ופי' התו' שלא באה מחמת ברזל דאי מחמת ברזל מחללין עליה שבת כדלעיל בסימן זה ס"ח פדעתא כו': צפורן שפירש' רובה וכו' ברייתא פרק המצניע (סוף דף צ"ד) ואיסורו משום אב דגוזז והיכא דפירשו רובן קרובי' לינתק וליכא כ"כ משום גוזז ולפיכך היכא דמצערו' אותו לא החמירו חכמים: החושש בגרונו וכו' ברייתא בפרק כ"מ ופרש"י לא יערענו בשמן דמשהי ליה בתוך גרונו ואינו בולעו וכיון דלא בלע ליה מוכחא מילתא דלרפואה הוא עכ"ל משמע אבל ע"י אניגרון (פי' מי סלקות) אפי' להשהותו או בולעו לשמן בעיניה בלא אניגרון שרי וכן פי' התוס' לדעת רש"י: ומ"ש נותן שמן הרבה לתוך אניגרון לרבותא נקט הכי דאעפ"י שאין דרך ליתן לתוך אניגרון אלא שמן מועט ועכשיו משום רפואת גרונו נותן לתוכו שמן הרבה וסד"א דאסיר דמוכחא מילתא דלרפואה הוא אפ"ה שרי כיון דשותהו ע"י אניגרון לא מוכחא מילתא וע"ל ריש סי' ר"ב ס"ב. ובש"ע כתוב אבל בולע הוא שמן ואם נתרפא נתרפא שינה בשני דברים הא' שלא כתב לתוך אניגרון כמ"ש בגמרא וכ"כ האלפסי בפרק כ"מ ובסוף פ' ח' שרצים וכן כתבו כל הפוסקים דדוקא לתוך אניגרון ואע"ג דהרמב"ם פכ"א לא כתב לתוך אניגרון ס"ל דלאו דוקא לתוך אניגרון אלא אורחא דמילתא נקט יחיד הוא כנגד כל הפוסקים ולא שרינן אלא דוקא לתוך אניגרון ועוד שינה דבתוספתא תני שמן הרבה וכ"כ כל הפוסקים וכ"כ הרמב"ם שמן הרבה לאורויי דאפי' שמן הרבה שרי וכלפרישית והרב השמיט תיבת הרבה ואולי ט"ס הוא: גונח מכאב לב שרפואתו לינק חלב מן הבהמה מותר לינק וכו' דברי התוס' בפ' חרש בשם ר"ת מביאו בית יוסף ולא כהרי"ף בפרק חבית דבשבת כל גונח במקום צערא לא גזרו בה רבנן דמשמע דאפי' גונח מחמת צערא דרעבון נמי שרי וכך היא דעת ר"י בתוספות דפרק אעפ"י (דף ס') אלא כר"ת עיקר להחמיר דלא התירו רבנן אלא בצערא דחולי כגון גונח מכאב לב אף על פי שאין בו סכנה אבל במצטער מחמת רעבון כיון

אשי וכו' א"ל לא שמיע לי כלומר לא ס"ל ע"כ ולפי גירסא זו מצינו לפרושי שפיר דסבר כרי"ף דמאי דאמרינן לא ס"ל לא קאי אלא אמאי דפסק הלכה כר"י אבל כרב חסדא ס"ל דע"כ לא שרי ת"ק אלא בפירשה ע"ג כלי אבל פירשה ע"ג קרקע מודה דאסור להחזירה וכ"כ הרי"ף עצמו בהדיא בפרק ר"א דמילה וז"ל גרסינן בסוף עירובין ת"ר רטייה שפירשה מע"ג מכה וכו' אמר רב חסדא בשפירשה ע"ג כלי וכו' אמר רב יהודה הלכה כר"י ולית הלכתא כוותיה דהא רב אשי דהוא בתרא עבד עובדא כוותיה דתנא קמא עד כאן לשונו:

כתוב בשבלי הלקט בשם בעל הדברות כי פליגי דפירשה שלא מדעת אבל אם פירשה מאתמול או אם הזיד וסילקה בשבת ד"ה לא יחזיר עכ"ל ואיני יודע מנין לו לחלק בין הזיד ללא הזיד נמצא דגם להרי"ף פירשה ע"ג קרקע אסור להחזירה פירשה ע"ג כלי מותר להחזירה וכ"כ שם הר"ן וכן פסק הרמב"ם בפ' כ"א טעמא דאסור להחזיר רטייה פירש רש"י גזירה שמא ימרח וכתבו התוספות אבל לשחיקת סמנין ליכא למיחש כיון דמאתמול הוה עלויה וכתבו ר"י בה"ט: ומ"ש רבינו ומגלה קצת הרטייה ומקנח פי המכה וכו' שם בברייתא והא דאסרינן חזרת רטייה דבר פשוט הוא דבחולי שאין בו סכנה היא דאם יש בו סכנה להניח לכתחל' נמי שרי כמו שנתבאר ומיהו ע"י א"י מותר להניח לכתחל' לכל דבר שאין בו סכנה אומר לא"י ועושה כתוב בסמ"ג גרסי' בירושלמי פ' במה אשה א"ר יוסי מכה שנתרפה נותנין עליה רטייה שאינו אלא כמשמרה והביאו הגהות בפכ"א ותמהני דאע"ג דליכא למיגזר משום שחיקת סמנין כיון שכבר נתרפא מ"מ איכא למיגזר שמא ימרח ואפשר שאין דרך למרח אלא כדי שתתפשט הרפוא' בכל המכה וכשנתרפאה תו ליכא למיחש שימרח כיון דאין לו צורך בכך שאינו אלא כמשמרה שלא ישרטו בגדיו את המכה: אספלנית שפירשה וכו' בתוס' פ"ו אספלנית שפירשה מן האגד מחזירה וכתבה הרי"ף בס"פ במה אשה ופי' הר"ן אספלנית מטלית של בגד שמושחין אותו במשיחה ומשימין אותו ע"ג המכה עד כאן וכ"ל שמשיחה זו היא רכה ביותר דלא שייך בה מירוח דאל"כ היה אסור אם פירשה ע"ג קרקע ומדסתי' לה סתומי משמע דאפילו בפירשה ע"ג קרקע היא ותו דאי דפירשה ע"ג כלי דוקא הוא למה הוצרכו הפוסקים לכתבה מדין רטייה הוא נלמד ומדקדוק לשון רבינו נראה דלאו בפירשה ממש היא אלא פירשה מע"ג המכה והוחלקה לצד אחר וכדקתני ר"י הוחלקה למטה דוחקה למעלה אבל קשה דכיון דאסיקנ' דאפילו פירשה ממש ע"ג כלי מותר להחזיר' מכ"ש בהוחלק' דשרי לדחקה ואם כן למה הוצרכו הפוסקים לכתוב תוספתא זו (יג): המפים מורסא בשבת וכו' בפ"ב דעדיות תנן לה וכס"פ ר"א דאורג (קז.) אמר שמואל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מתלת דפטור ומותר וחדא מינייהו הא דתנן המפים מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב ואם להוציא ממנה ליחה פטור: פי' רש"י (שבת שם) המפים. מבקע מורסא: אם לעשות לה פה בתוספתא תני הכי אם לקולפה ולעשות לה פה כדרך שרופאין של עכשיו עושין דמתקן לה פתח חייב משום בונה פתח או משום מתקן כלי מה לי לתקן מכה מה לי לתקן כלי ואם להוציא ליחה של עכשיו ואינו חושש אם תחזור ותסתום מיד פטור ומותר דאין כאן תיקון ורבנן נמי לא גזור בה שבות משום צערא: והרמב"ם כתב בפ"י כלשון הזה המפים שחין בשבת כדי להרחיב פי המכה כדרך שהרופאי' עושים שהן מתכוונים לרפואה להרחיב פי המכה ה"ז חייב משום מכה בפטיש שזו היא מלאכת הרופא ואם הפיסה להוציא ממנה הליחה שבה ה"ז מותר: מי שנגפה ידו או רגלו צומתה ביין וכו' ואם הוא מעונג אף היין לו כמו החומץ ואסור פשוט בפ' ח' שרצים (קט:) ונתבאר שם בגמרא שאם נגף נגב היד או נגב הרגל מותר דהוי כמכה של חלל וכמו שקדם וכתב בהגהות פ"כ פר"י כגון שלא באה מחמת ברזל דאילו באה מחמת ברזל אפי' שלא ע"ג היד והרגל מחללין עליו כדאמרינן בגמרא (ע"ג כח.) האי פדעתא מחללין עליה את השבת והוא מדברי התו' בפ"ב דע"ג (שם): מי שנשמטה פרק ידו או רגלו וכו' משנה ס"פ חבית (קמז:): צפורן שפירשה רובה וכו' בס"פ המצניע (צד:) תניא רשב"א אומר צפורן שפירש' רובה וציצין שפירשו רובן ביד מותר בכלי פטור אבל אסור לא פירשו רובן ביד פטור אבל אסור בכלי חייב חטאת אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן והוא שפירשו כלפי מעלה ומצערו' אותו ופירש"י ציצין. כמין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב הצפורן: כלפי מעלה. מצד הצפורן התחילו לפרוש דקא מצערו ליה טפי והרמב"ם כתב בפ"ט אם פירשו כלפי מעלה ומצערות אותו מותר ליטול אותן בידו אבל לא בכלי ואם אינם מצערות אותו אפילו ביד אסור ואם לא פירשו רובן אפילו מצערות אותו אסור לנטלן בידו ואם נטלן בכלי חייב וכתבו התו' כלפי מעל' פי' הקונ' כנגד ראשי אצבעותיו שהן למעלה כשמגביה ידיו ור"ת פירש שכלפי הגוף קרי כלפי מעלה: החושש בשיניו וכו' משנה בפ' ח' שרצים (קיא.) החושש בשיניו לא יגמע בהם את החומץ אבל מטבל כדרכו ואם נתרפא נתרפא ובגמרא שם לא יגמא בהם את החומץ והתני' לא יגמע ופולט אבל מגמע ובולע אמר אביי כי תנן נמי מתני' מגמע ופולט תנן וכבר כתבתי בסימן זה שאם מצטער משינו אומר א"י להוציאו: החושש בגרונו וכו' ברייתא בפרק כילד מברכין (לו.) כתבה הרי"ף בס"פ ח' שרצים ומפרש בגמרא (שם) דאניגרון מיא דסילקא ופי' רש"י לא יערענו בשמן. דמשהי ליה תוך גרונו ואינו בולעו וכיון דלא בלע ליה מוכחא מלתא דלרפואה הוא וגירסת הברייתא לא יערענו בשמן תחלה ופירש"י כלומר לכתחלה לא יתן השמן בפיו לשם ערעור אלא לשם בליעה ואם בא לשהותו ישהנו וכתבו התוס' (שם) א"כ ליפלוג וליתני בדידה מאי איריא על ידי אניגרון אפילו בעיניה שרי לבלעו לאלתר דהא אינו אסור אלא לערער דהיינו להשהותו ע"כ פירש הר"י לא יערענו אפילו בבליעה בלא שהייה משום דמוכחא מלתא דלרפואה קא מכוין (יד) א"כ יש ליישב פירו' רש"י לא יערענו בשמן להשהותו אבל נותן הוא לתוך אניגרון אפילו להשהותו או בולעו בעיני' בלא שיהוי והרמב"ם כתב בפכ"א החושש בגרונו לא יערענו בשמן אבל בולע הוא שמן ואם נתרפא נתרפא נראה מדבריו שהוא מפרש דכי קתני אבל נותן שמן הרבה לתוך אניגרון ובולע לתוך אניגרון ל"ד אלא אורחא דמלתא נקט ועיקרא דמלתא הוא לומר שיבלע שמן הרבה ולא יפלטנו ולא ישהנו בגרונו דתו ליכא הוכחה דלרפואה קא מכוין: גונח מכאב לב וכו' בפרק אע"פ (ס.) תניא רבי מרינוס אומר גונח יונק חלב בשבת והביאו הרי"ף בפ' חבית וכתב ע"ז ואי קשיא לך דגרסינן בפרק חרש (יבמו' קיד) אבא שאול אומר נוהגין היינו שיונקים מבהמה טהורה בי"ט ואמרינן היכי דמי אי דאיכא סכנה וכו' דשמעת מינה דגונח אע"ג דאית ליה צערא אסור לו לינק מבהמה בשבת הסיא לא קשיא מידי דהסיא מימרא אליבא דאבא שאול הוא ולית הלכתא כוותיה דהא פסק רב יוסף (שם בפרק

דרכי משה

(יג) ול"נ דקושייתו אינו כלום דעיקר החידוש באספלנית שפירשה מן האגד דמאחר שיש עליו אגד אסור להחזירה ולהתיר אגודו שעליה ולכן קאמר כשפירשה מקצת שנוכל להחזירה שם בלא התרת האגד שרי אבל אם פירשה לגמרי דא"א להחזירה בלא התרת האגד ולהחזירה משא"כ גבי רטייה שאין עליו אגד ולכן מותר להחזירה כשלא נפלה ע"ג קרקע כנ"ל: (יד) וכ"כ הר"י פרק כיצד מברכין (דף קיח) וכתב שם אבל לערער אפילו ע"י אניגרון אסור שכשחוזר ופולטו נראה שעושה משום רפואה: אע"ג

פרישה

עובדא כת"ק. ומי דלא כר' מסדא יכול להיות שעבד גם כר"י ולומר דפליגי דוקא בע"ג קרקע ודו"ק:

(י) אספלנית שפרשה מן האגד כו' עיין בב"י משמע דלא פי' ולפי זה צ"ל דאספלנית עבה וכמ"ש הרא"ש והביא' ב"י לעיל ולא כב"י שהעלהו בקושי':

(יא) ופירוש כלפי מעלה שפירש כלפי הגוף. ויש מפרשים כלפי ראשי אצבעות כו' פי' קמא הוא פי' התוס' בשם ר"ת. ופי' די"מ הוא פירש"י וז"ל ציצין כמין רצועות דקו' הפורשות מעור האצבע סביב הציפורן כלפי מעלה מצד הציפורן שהתחילו לפרוש דהא מצערו ליה טפי עכ"ל. ופשט דר"ל דלפירש"י הציצין הן מופרשין מצד מעלה אצל הציפורן סביבו באיזה מקום שיהיה ומחוברים לצד מטה באצבע תחת הציפורן ולהתו' הוא בהיפוך שמנותקין ומופרשין ממטה למעלה ומחוברין למעלה בצד האצבע וק"ל. וכתבתי זה לאפוקי ממה ששמעתי מפרשין כוונת רבינו בע"א וק"ל. ועיין במ"ש רבינו דמדברי הרמב"ם משמע שהם שני ענינים כלפי מעלה וגם מצערות:

(יב) החושש בגרונו לא יערענו בשמן אבל נותן כו' רבינו ס"ל כפי' התוס' והביא' ב"י ע"ש:

לשהות

מותר לינק בשבת ממנה ואם הוא מצטער מחמת רעבון אסור בשבת ומותר בי"ט: אין לועסין מסטכי ולא שפין בו השינים לרפואה ואם מכוין לריח הפה מותר: כל אוכלין ומשקין שהן מאכל בריאין מותר לאוכלן ולשתותן לרפואה אעפ"י שהן קשין לקצת בריאים ומוכחא מלתא דלרפואה עביד אפ"ה שרי כיון שדרך בריאין לאוכלן ולשתותן וכל שאינו מאכל ומשקה בריאין אסור לאוכלו ולשתותו לרפואה אבל אם אוכל ושות' אותו לרעבו ולצמאו ואין לו חולי שרי: אין עושין אפיקטוזין פירוש גרמת הקיאה אפי' בחול משום הפסד אוכלין ואם מצטער מרוב המאכל בחול מותר אפי' בסם ובשבת אסור בסם ומותר ביד: החושש במעיו מותר ליתן עליהם כוס שעירה ממנה חמין אף ע"פ שעדיין יש בו הבל: מי שנשתכר שרפואתו לסוך כפות ידיו ורגליו בשמן מותר לסוכו בשבת כתב הרמב"ם ז"ל אין מתעמלין בשבת ואיזהו עימול שדורסין על גופו בכח כדי שיגע ויזיע שאסור לחולה ליגע עצמו בשבת כדי שיזיע מפני שהוא רפואה ואסור לדחוק כריסו של תינוק כדי להוציא הרעי שלו שמא יבא להשקותו סמנין המשלשלים: מותר לכפות כוס על הטיבור כדי להעלותו: (יג) ולהעלות אזנים בין ביד בין בכלי ולהעלות אונקלי שכל א' מאלו אין עושין בסמנין כדי לחוש לשחיקה ויש לו צער מהם: רוחצין במי גרר ובמי חמתן ובמי טבריה ובמי' היפים שבים הגדול אע"פ שמלוחים קצת שכן דרך לרחוץ בהם וליכא הוכח' דלרפואה עביד (יד) אבל לא במים הרעים שבים הגדול ובמי משרה שהם מאוסים ואין דרך לרחוץ בהם אלא לרפואה ודוקא ששוהה בהם אבל

בפרק אע"פ (ס.) הלכה כר' מריונס דאפי' בשבת במקום צערא לא גזרו ביה רבנן והרא"ש אחר שכתב דעת הרי"ף כתב וי"מ דההיא דפרק חרש בצער של רעב היא כלומר ומש"ה לא שרי אלא בי"ט ולא בשבת וההיא דפרק אע"פ בצער של חולי שאין בו סכנה היא ומש"ה שרי אפי' בשבת וכ"כ התוס' בפ' חרש בשם ר"ת וכן כתב סמ"ג וכך הם דברי רבינו והרא"ש בתשובה הסכים לדברי הרי"ף ז"ל. כתו' בשבלי הלקט תוספתא לא תקלח אשה חלב מדדיה לתוך הכוס או לתוך הקדירה ותניק את בנה כתב ה"ר בנימין מה שנוהגות שמקלחות מהחלב כדי שיאחוז הדד ויינק מותר אבל מה שנוהגות להתיז מהחלב על נשיפת רוח רעה אסור שאין בו סכנה וצערא יתירה נמי ליכא עכ"ל וכס"ס ש"ל אכתוב דברי המרדכי בזה: **ואין** לועסין מסטכי וכו' תוספתא כתבוה הרי"ף והרא"ש בס"פ ח' שרצים והרמב"ם בפכ"א: **כל** אוכלים ומשקין שהם מאכל בריאין וכו' וכל שאינו מאכל ומשקה בריאין וכו' אבל אם אוכל ושותה אותו לרעבו ולצמאו וכו' משנה ובגמרא בפ' ח' שרצים (קט:) וכבר כתבתי לעיל שכל הדינים האלו באדם שחושש ואינו נופל למשכב ולא חולה אלא שחושש והוא מתחזק והולך כבריא אבל אם היה חולה שאין בו סכנה הרי אמרו שצרכיו נעשים ע"י א"י ומשמע דאוכל הוא אוכלין המרפאים אותו ולא חיישינן שמא ישחוק סמנין כיון שלא התירו לעשות מעשה הרפואה ע"י ישראל ואפי' ע"י החולה עצמו ומשמע דכל שאינו חולה כלל מותר לו לאכול ולשתות אוכלים ומשקים שאינם מאכל בריאים דכיון שאינו חולה ליכא למיגזר מידי הלכך אפילו איננו לא רעב ולא צמא מותר לאכלן ולשתותן והא דנקט לרעבו ולצמאו ל"ד אלא אורחא דמלתא נקט וכן נראה מדברי המרדכי שכתב בפרק שמונה שרצים שמותר לאכול שרפים מתוקים ולגמוע ביצה חיה כדי להנעים הקול ואין בו משום רפואה כיון דאין לו מכה בגרונו:

אין עושין אפיקטוזין וכו' משנה בפרק חבית (קמז:) אין עושין אפיקטוזין בשבת ובגמרא שם אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן ל"ש אלא בסם אבל ביד מותר תניא רבי נחמיה אומר אף בחול אסור מפני הפסד אוכלין ופירש"י מפני הפסד אוכלין שבמעיו ומתוך כך הוא רעב וחוזר ואוכל וכ"כ בר"פ כל הכלים (קכג:) אפיקטויזין שותה ומקיא ולא לרפואה אלא להריק את מעיו שיוכל לאכול ולשתות הרבה וכתבו הרי"ף והרא"ש דה"מ היכא דליכא צער אבל היכא דאית ליה צער וכשמקיא אוכלין שבמעיו מתרפא מותר וכ"ל דהיינו לומר דבמצטער ליכא משום הפסד אוכלין ומ"מ בשבת בסם אסור אפילו במצטער דהא אפשר ביד: **החושש** במעיו מותר ליתן עליהם כוס וכו' בס"פ במה אשה (סו:) סחופי כסא אטבורא בשבתא שפיר דמי: **מי** שנשתכר וכו' גז"ש שהיו עושים כן למקצת חכמים כשהיו משתכרים ומשמע דלהתיר לעשות כן בשבת מייתי לה התם: **כתב** הרמב"ם אין מתעמלין בשבת וכו' כ"כ בפכ"א והא דאין מתעמלין הוא משנה בפ' חבית (קמז.) והרמב"ם מפרש דהיינו שדורסין על גופו בכח וכו' ורש"י פירש אין מתעמלין לשפשף בכח ואסכין וממשמשין דקתני רישא קאי וכבר הזכיר כן רבינו בסימן שקודם זה: **ומ"ש** ואסור לדחוק כריסו של תינוק ג"ז מדברי הרמב"ם שם וכתב ה"ה שאפשר שזהו פי' לאסוקי ינוקא שנחלקו בו ר"נ ורב ששת בפרק כל הכלים (קכג:) ותמה עליו דהוה ליה למיפסק כר"ש דשרי והא דאסוקי ינוקא כתב רבינו בס"ס ש"ל וכתב בו שני פירושים אחרים: **ומ"ש** ומותר לכפות כוס על הטיבור כדי להעלותו היינו סחופי כסא אטבורא שכתבתי בסמוך ואגב שיטפא דמילי דהרמב"ם חזר רבינו ושנאו כאן: **ומ"ש** ולהעלות אזנים מימרא דרב חנינא בפ"ב דע"ג (כח:) גרסינן בגמרא תני רבי שמואל בר יהודה ביד אבל לא בסם א"ד בסם אבל לא ביד מ"ט מיזרף זריף ופירש"י מעלין אזנים · גידי האוזן שפעמים יורדים למטה ומתפרקי' הלחיים ויש סכנה בדבר · אבל הרמב"ם כתב בפ"ב שאין סכנה בדבר וכך הם דבריו עוד בפכ"א ופירש"י אבל לא בסם · הואיל ואפשר ביד: מיזרף זריף · עושה חבורה ויש חילול שבת יותר אבל קשירת סם אין שם חילול דאורייתא: ור"י בח"ט פסק כלישנא בתרא דבסם ולא ביד והרמב"ם כתב בפכ"א מותר להעלות אזנים בין ביד בין בכלי ולהעלות אונקלי שכל אלו וכיוצא בהם אין עושין אותן בסמנין כדי לחוש לשחיקה ויש לו צער מהם וכתב ה"ה שנראה מדבריו שהוא פוסק כלישנא קמא דבסם אסור וכ"כ ג"כ הר"ן וקשה לי מנ"ל להרמב"ם למישרי בכלי ועוד קשה היאך כתב שכל אלו וכיוצא בהן אין עושין אותם בסמנין דמשמע שאין דרך לעשותן בסמנין ובגמרא משמע שדרך העולם להעלותם בסם מדאיצטריך לומר אבל לא בסם ועוד למה לא כתב הרמב"ם בהדיא אבל לא בסם לפיכך נ"ל שהרמב"ם גורס בכלי במקום בסם והכי גרסינן תני רב שמואל בר יהודה בין ביד בין בכלי א"ד ביד אבל לא בכלי מ"ט מיזרף זריף ופסק כלישנא קמא וסובר שאין דרך להעלותם בסם ומש"ה ליכא למיגזר ביה משום שחיקת סמנין: **ומ"ש** ולהעלות אונקלי וכו' שם (כט.) וכבר נתבאר לעיל: **ומ"ש** שכל אחד מאלו אין עושין אותן בסמנים וכו' ג"ז מדברי הרמב"ם ופירושו שמאחר שאינם עושין בסמנין ליכא למיסר משום שחיקת סמנין וכ"ת אפ"ה ליתסר משום דאיכא טורח והוי כעובדין דחול לכך כתב ויש לו צער מהם כלומר ובמקום צערא לא גזור רבנן כיון דליכא למיחש לשחיקת סמנין: **רוחצין** במי גרר וכו' בפ"ח שרצים (קט.) ת"ר רוחצין במי גרר ובמי חמתן במי עסיא ובמי טבריא אבל לא בים הגדול ולא במי משרה ולא בימה של סדום ופירש"י רוחצין במי גרר · ואע"פ שהן מלוחין קצת דרך

כיון שאינו חולה אסור: **אין** לועסין מצטכי פי' הר"ן מצטכי מי שרף וכך שמו בלשון ערבי והוא תוספתא כתבה הרי"ף והרא"ש בפ' ח' שרצים אבל בלשון אחר וז"ל אין לועסין מצטכי וכו' ולא ישוף אדם סם בשיניו וכו' וכ"כ הרמב"ם בפכ"א אין לועסין את המסטכי ואין שפין את השיניים בסם בשבת בזמן שמתכוין לרפואה ואם נתכוין לריח הפה מותר ואיני יודע למה שינה רבינו לכתוב ולא שפין בו השיניים דמשמע דבמצטכי קאמר דאין שפין וצ"ע: **כל** אוכלין ומשקין כו' פירוש אפילו חולה שאין בו סכנה מותר לשתותן ולאוכלן לרפואה כיון שדרך בריאין לאוכלן ולשתותן וכל שאינו מאכל ומשקה בריאים אם הוא חולה שאין בו סכנה אסור ואם אינו חולה כלל מותר לאכלן ולשתותן כנ"ל פשט הסוגיא בפ' ח' שרצים אבל ב"י כתב דאם הוא חולה שאין בו סכנה מותר לאכלן ולשתותן ע"י א"י המאכילו והמשקהו ותימה הוא מה מועיל שהא"י מאכילו ומשקהו כיון דהישראל הוא האוכל והשותה הרי עובר על גזירת חכמים שאסור לאדם לאכול לרפואה דברים שאין הבריאים אוכלין אותו והכי משמע בפ"ב די"ט בעובדא דאמימר כחל עינא מא"י בשבתא וכו' עד א"ל מסייע אין בו ממש ומביאו ב"י לעיל אבל והרמב"ן חולק בדבר וכו' אלמא דלא שרי ע"י א"י אלא היכא דלא קא עביד ישראל מעשה אלא מסייע לבד ומסייע אין בו ממש אבל אם ישראל אוכל או שותה לרפואה דברים שאין הבריאים אוכלים אותם הרי הישראל עושה מעשה והא"י הוא המסייע ופשיטא דאסור אם הוא חולה שאין בו סכנה או חושש ומתחזק והולך כבריא ואפי' ע"י א"י אסור ובש"ע כתב אבל אם אין לו שום מיחוש מותר וכתב על זה בהגהת ש"ע וכן אם נפל למשכב שרי עכ"ל ורצונו לומר דשרי ע"י א"י ונמשך אחר דברי ב"י וליתא כדפרישית: **ומ"ש** רבינו כל אוכלין ומשקין שהן מאכל בריאים מותר לאוכלן ולשתותן לרפוא' אעפ"י שהן קשין לקצת דברים וכו' פי' מאחר דקשין הם לקצת דברים אין רגיל האדם לאוכלן ואם אוכלן ודאי לרפואה הוא אוכל אותם והוה אמינא דאסור לאכלן דמוכחא מילתא דלרפואה הוא ואפ"ה מותר לאכלן כיון דמאכל בריאים הוא והכי איתא להדיא לשם (דף ק"י) בפיסק' כל האוכלים וכו' כל האוכלין לאתויי מאי · לאתויי טחול לשיניים וכרשינין לבני מעיים ופרש"י טחול. הוא רפואה לעינים ואעפ"י שקשה לבני מעיים וכרשינין הוא רפואה לבני מעיים ואעפ"י שהוא קשה לשיניים וס"ד א כיון שקשין לאדם לאו אורחיה למיכלינהו אי לאו לרפואה שיש בהם ומוכח' מילת' וניתסר קמ"ל עכ"ל אבל בש"ע כתוב אעפ"י שהן קשין לקצת בריאים נראה שכך היתה נוסחאתו בספרי רבינו ואין ספק דט"ס הוא דטעה וכתב בריאים במקו' דברים: **כתב** הרמב"ם אין מתעמלין וכו' אע"פ דבסימן שכ"ז כתב רבינו כפירש"י על הך דאין מתעמלים ס"ל לרבינו דלענין דינא לא פליגי וזה וזה אסור וכן מ"ש ואסור לדחוק כריסו של תינוק וכו' דלפע"ד הוא פי' להא דתנן ואין מעצבין את הקטן אע"פ דבפכ"ב כתב ואין מתקנין חוליות של שדרה וכו' דהכי אוקמוה בס"פ חבית להך דאין מעצבין היינו דלמאי דקס"ד דאין מעצבין היינו כמי לפופא ינוקא קמהדר ליה דאף לדידך לא אסרינן לפופא אלא בחומרי שדרא אבל פשוטו דאין מעצבין היינו דאסור לדחוק כריסו דומיא דאין עושין אפיקטויזין וזה וזה אסור ולא כפי' ה' המגיד דזהו פי' לאסוקי ינוקא דא"כ קשה אמאי קא אסר ליה הלא הלכה כרב ששת דאסוקי ינוקא שרי · וכן במ"ש הרמב"ם מותר לכפות כוס על הטבור כדי להעלותו שהוא פי' על מ"ש בסוף במה אשה סחופי כסא אטיבורי בשבתא שפיר דמי ובסמוך כתב רבינו כפרש"י היינו משום דלענין דינא לא פליגי וזה וזה מותר · ולהעלות אזנים וכו' עד אין עושין בסמנים כדי לחוש לשחיקה איכא לתמוה הלא כל רפואה אסרו גזירה משום שחיקת סמנים דאע"פ דאין רפואה זו בסמנים כלל מ"מ גזירה משום רפואה אחרת דליתא אלא בסמנים וגזרו כל רפואה אטו הך: **רוחצין** במי גרר וכו' בפרק ח' שרצים (דף קט) מייתי תלתא ברייתא קמייתא ת"ר רוחצין במי גרר במי חמתן במי עסיא ובמי טבריא אבל לא בים הגדול ולא במי משרה ולא בימה של סדום מציעתא תניא רוחצין במי טבריא ובים הגדול אבל לא במי משרה ולא בימה של סדום בתרייתא תניא רוחצין במי טבריא ובמי משרה ובימה של סדום ואע"פ שיש לו חטטין בראשו בד"א שלא נשתהא אבל נשתהא אסור ואסיקנא ים הגדול ל"ק הא ביפין שבו הא ברעים שבו · מי משרה אמי משרה נמי ל"ק הא דאשתהי הא דלא אשתהי. השתא לפי זה ברייתא קמייתא וברייתא מציעתא איירי באשתהי ורוחצין במי גרר ואע"פ שהן מלוחין קצת דרך לרחוץ בהן בחול ולא מוכחא מילתא דלרפואה ואפילו אשתהי שרי אבל בים הגדול ברעים שבו וכן מי משרה שסורין בהן פשתן ואין דרך רחיצה בהן אלא לרפואה דמסו וכן בימה של סדום דמליח טובא ואין רוחצין בה אלא לרפואה ומוכחא מילתא בדאשתהי ואסור · ומציעתא דרוחצין במי טבריא ובים הגדול ביפין שבו אפילו אשתהי מותר אבל לא במי משרה ולא בימה של סדום בדאשתהי אסור · ובתרייתא דקתני רוחצין במי משרה ובימה של סדום איננו אלא בדלא אישתהי כדקתני בה להדיא בד"א בשלא נשתהה כו' דשרי משום דאינו נראה אלא כמיקר אבל תמיהא לי טובא דבבתרייתא תני נמי מי טבריא והלא בקמייתא ובמציעתא קתני דמי טבריא שרי אפילו אשתהי דרך לרחוץ בהן בחול דדוחק לומר דהאי בד"א שלא נשתהא כו' לא קאי אמי טבריא דרישא אלא קאי אמי משרה ואימה של סדום דבסיפא אלא נראה דבקמייתא ובמציעתא לא שרי במי טבריא בדאשתהי אלא בשאין לו חטטין בראשו אבל כשיש לו חטטין בראשו לא שרי אלא בדלא אשתהי וכיון דבבתרייתא תני ואע"פ שיש לו חטטין בראשו תני בה בד"א בדלא נשתהא וכולי דבמי טבריא נמי לא שרי אלא בדלא נשתהא היכא דאיכא חטטין בראשו מיהו במי משרה

פרישה

(יג) **ולהעלות** אזנים בין ביד בין בכלי וב"י הביא לשון הרמב"ם והקשה עליו כמה קושיות ע"ש ומסיק שבל' הרמב"ם היה גורס בכלי במקום בסם כו' ומ"ד ולא בכלי · ע"ש למה מהפך גירסת הגמרא: (יד) **אבל** לא במים הרעים כו' עד מפני שנראה כמיקר עיין לעיל סי' שכ"ו שכתב רבינו ג"כ לענין טבילה בשבת שמותר מה"ט וכתב ב"י שם שרבינו

מטרה וכימה של סדום אפילו ליכא חטטין לא שרי אלא בלא נשתהא אלא דא"כ קשה אמאי לא הזכירו הפוסקים לחלק במי טבריא בין דאיכא חטטין לליכא חטטין וצ"ע: **לוחשין** לחישות נחשים ועקרבים וכו' בפ' חלק ופי' כשרואין שבאין להזיק לוחשין לחש כדי שיעמדו במקומן ולא יבואו להזיק ואין בכך משום צידה:

שכט כל פיקוח נפש דוחה את השבת וכו' מבואר בכמה מקומות בתלמוד וכדלעיל בסימן שכ"ח: **ומ"ש** אפילו אם נפלה דליקה לחצר אחרת וכו' פרק בתרא דיומא (סוף ד' פ"ד) ופירש"י דליקה בחצר זו ונפשות בחצר אחרת והם חולים או קטנים עד כאן לשונו כלומר ואין שהות להבריחם קודם שהגיע להם האש יכול לכבותה:

ומ"ש ואין הולכין בו אחר הרוב כגון תשעה עו"ג וישראל וכו' שם ועל פי דברי הרא"ש ודלא כפירש"י גם לא כפירוש התוספו' והרבה גירסאות ופירושים נאמרו בסוגיא זו כמ"ש ה' המגיד וכסף משנה בפכ"ב ומ"ש אלא אפילו אם פירש אחד וכו' כ"כ הרא"ש ויש להקשות דיוקא דרישא דקאמר אפילו פי' אחד דמשמע דוקא אחד שפיר' מפקחים וסיפא קאמר דוקא נעקרו כולן אבל לא נעקרו כולן מפקחין אפילו פירשו כולן חוץ מא' שנשאר בקביעות הראשון ונראה ודאי דלאו דוקא נקט ברישא פירש אחד אלא אפילו פירשו ג' וד' מהם או יותר לחצר אחרת אפי' לא נשאר בקביעות הראשון אלא אחד הרי נשאר קביעות הראשון ואם נפל שם בחצר אחרת על אחד מהם מפקחין עליו כיון דנשאר קביעו' הראשון במקומו והכי אסיקו' בגמרא לא קשיא הא דפריש כולהו אין מפקחין הא דפריש מקצתייהו מפקחין וה"נ משמע ממ"ש הרא"ש ורבינו בסוף דבריהם אבל אם נעקרו כולן וכו' דאלמא דוקא נעקרו כולן דאפילו אחד לא נשאר בקביעותו הראשון אין מפקחין הא לאו הכי מפקחין והא דכתב רבינו אלא אפילו פירש אחד מהם וכו' היינו לומר דלאחר שנעקרו ממקום קביעותן או בשעת עקירתן פירש אחד מהם לחצר אחרת ונפל עליו שם מפקחין כיון שנשאר קביעות הראשון · ויותר נראה דכפשוטו הוא דבפירש אחד מהם

אבל אם אינו שוהה בהם מותר שאינו נראה אלא כמיקר: לוחשים לחישות נחשים ועקרבים ונותנין כלי ע"ג העין להקר והוא שיהא כלי הניטל בשבת: ועצם שיצא ממקומו מחזירין אותו:

שכט כל פיקוח נפש דוחה שבת והזריז הרי זה משובח (א) אפי' נפלה דליקה לחצר אחרת וירא שתעבור לחצר זו ויבא לידי סכנה יכול לכבותה כדי שלא תעבור (ב) ואין הולכין בו אחר הרוב כגון תשע עו"ג וישראל אחד לא מיבעיא באותה חצר דפשיטא שאם נפל שם עליהן שמפקחין דהוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי אלא אפילו פירש אחד מהם לחצר אחרת ונפל עליו שם מפקחין כיון שנשאר קביעות הראשון במקומו חשבינן ליה כמחצה על מחצה אבל אם נעקרו כולן ובשעת עקירתן פירש אחד מהם לחצר אחרת ונפל עליו אין מפקחין כיון שנעקר קביעות הראשון ממקומו אמרינן כל דפריש מרובא קא פריש: מי שנפלה עליו מפולת ספק חי ספק מת ספק שם וספק אינו שם ואפילו אם תמצא לומר שהוא שם ספק עו"ג וספק ישראל מפקחין אף ע"פ שיש בו כמה ספקות ואפי' מצאוהו מרוצץ שאינו יכול לחיות אלא לפי שעה מפקחין ובודקין עד חוטמו ואם לא הרגישו בחוטמו חיות אז ודאי מת לי"ש פגעו בראשו תחלה או ברגליו תחלה ואפילו מצא עליונים מתים לא יאמר כבר מתו התחתוני' אלא בודק עליהם שמא עדיין הם חיים: עו"ג שצרו על עיירות של ישראל אם באו על עסקי ממון אין מחללין עליהם השבת באו על עסקי נפשות או אפי' סתם יוצאין עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת ובעיר הסמוכה לספר אפי' לא באו אלא על עסקי ממון מחללין עליהם את

דרך לרחוץ בהם בחול ולא מוכחא מלתא דלרפואה היא אבל לא בים הגדול לקמן מפרש טעמא: ולא במי משרה · שטורין בו פשתן ואין דרך רחיצה בהם אלא לרפואה וכן בימה של סדום דמליח טובא ואין רוחצין בהן אלא לרפואה ומוכחא מלתא: ורמינהו רוחצין במי טבריא ובים הגדול אבל לא במי משרה ובימה של סדום קשיא ים הגדול אים הגדול ל"ק הא דאשתהי הא דלא אשתהי ופירש"י הא דאשתהי · בגווייהו אסור דמוכחא מלתא דלרפואה קא מכוון: הא דלא אשתהי · אלא רחץ ועלה מותר: ופריך במאי אוקימנא לברייתא אי דלא אשתהי אפילו במי משרה נמי דהתניא רוחצין במי טבריא ובמי משרה ובימה של סדום ואע"פ שיש לו חטטין בראשו בד"א שלא נשתהי אבל נשתהי אסור אלא ים הגדול אים הגדול ל"ק הא ביפין שבו הא ברעים שבו מי משרה אמי משרה נמי ל"ק הא דאשתהי הא דלא אשתהי ופירש"י שלא נשתהי · בתוך המים דנראה כמיקר בעלמא: ביפין · שכן רוחצין בהם בחול לרחיצה שאינה לרפואה: ברעים · אין רוחצין דמוכחא מלתא דלרפואה ותרווייהו בדאשתהי: מי המשרה אמי המשרה נמי ל"ק · הך דקתני רוחצין במי המשרה אהכך תרתי דלעיל דקתני אבל לא במי המשרה. הא דאשתהי הא דלא אשתהי: הרי בהדיא דבמים יפים שבים הגדול אפילו לשהות מותר ומי משרה אם לא נשתהי מותר אפילו אם יש לו חטטים בראשו משמע דבמים הרעי' שבים הגדול רוחצין בהם והוא שלא ישהה והא דתניא אין רוחצין בהם דוקא בדאשתהי וכפירש"י וכ"כ הר"ן וכ"פ הרמב"ם בפכ"א וכתב ה"ה שכן דעת הרמב"ן וכן עיקר דלא גריעי מים הרעים שבים הגדול ממי משרה ושלא כדברי הרשב"א שאוסר במים רעים שבים הגדול אפילו לא נשתהי: **לוחשים** לחישות נחשים ועקרבים ונותנין כלי ע"ג העין להקר וכו' ברייתא בפ' חלק (קא.) ופירש"י לוחשים · על נחשים ועקרבים בשבת בשביל שלא יזיקו ואין בכך משום צידה: כלי על העין · שכן דרך ליתן כלי מתכות על העין כדי לקרר העין א"נ כגון שעושים לאדם שחש בעינו מקיפין עינו בטבעת: כלי הניטל · כגון מפתח סכין וטבעת: **ועצם** שיצא ממקומו מחזירין אותו בס"פ חבית (קמח:) תנן אין מחזירין את השבר ובגמרא אמר שמואל הלכה מחזירין את השבר ופירש"י דס"ל מחזירין תנן ומשמע בגמרא דהלכה כשמואל וכ"פ הרי"ף והרא"ש ז"ל: אם מותר לעשות מדורה לחולה בשבת כתב רבינו בסימן ש"ל: כתב הר"ן בסוף פרק מפנין אהא דאמרינן (קכט·) דבר שאין בו סכנה אומר לא"י ועושה דדוקא אומר לא"י אבל ע"י עבד ואפילו ערל לא דאדם מצוה על שביתת עבדו וכבר כתבתי בסימן ש"ד דברי האומרים כן ודברי החולקים עליהם: **כתב** בהגהות האחרונות דמרדכי כתב ראבי"ה אם היה חולה צריך לחמם יין ימלא ישראל וייחם הא"י (טו) דקאמר ע"כ במרתיחו היא וא"כ בצריך לו מיד שאל"כ יניחנו ישראל במקום שאין היד סולדת ונראה דבחולה שיש בו סכנה היא דאילו חולה שאין בו סכנה למה נתיר לו יין שנתנסך וקשה אי ביש בו סכנה למה כתב דמוטב שיתנסך היין משיתחלל השבת דא"כ לא נשחוט לו ולא נחלל שבת לשחוט לו ובהדיא אמרי' ביומא (פד:) דצרכי חולה שיש בו סכנה אינם נעשים ע"י א"י ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל ואפשר דבחולה שאין בו סכנה היא דצרכיו נעשים ע"י א"י וכשיתן ישראל לא"י כלי מלא יין ויטלנו הא"י ויחממנו חמרא מישרא שרי כל שלא נגע בו ומאי מוטב שיתנסך היין דקאמר שהוא קרוב להתנסך אע"ג שישראל עומד ע"ג אפשר דנגע ביה כל דהו ולאו אדעתיה דישראל: **כתב** ר"י בח"ט נ"ב שהרמב"ם מתיר בישולי א"י לחולה שאין בו סכנה והרשב"א עשה לו סמוכות והעלה בידו דאיסור בישולי א"י שהוא איסור קל משום שמא יבא לאכול עמו הותר בחולה שאין בו סכנה בשבת עכ"ל ומ"ש בשם הרמב"ם הוא ממה שכתב בפ"ב חולה שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו ע"י א"י כיצד אומרים לא"י לעשות לו והוא עושה לבשל לו ולאפו' וכו' והר"ן כתב בפרק אין מעמידין אהא דכי אתא רבין אמר בכל מתרפאין חוץ מע"ג ג"ע ש"ד וז"ל ועכשיו נהגו לבשל לחולה שאין בו סכנה על ידי א"י בשבת ואע"פ שהתבשיל עצמו אסור משום בישולי א"י ואע"פ שאין בדבר ראיה מכרעת דאי מדאמרינן בפרק מפנין צרכי חולה נעשין ע"י א"י בשבת היא אפשר לאוקמי בדברים שאין בהם משום בישולי א"י אלא דכיון דסתמא אתמר הראשונים שהנהיגו כן לא ראו לחלק דכיון שהדבר מותר בעצמו לא רצו להחמיר בו יותר מפני שהוא בישולי א"י ממעשה שבת: והרא"ה כתב דאפשר דטעמא משום דא"י המבשל לחולה בשבת שהיא שעה שאין אנו יכולין לבשל בישולי א"י כי האי לא מיתסר משום חתנות ולפיכך כ' שמותר לבריא במ"ש דליכא בישולי א"י כלל כיון דליכא משום חתנות ואין לסברא זו ראיה שאפילו נאמר דבכלל צרכי חולה נעשין ע"י א"י בשבת הוי דבר שיש בו משום בישולי א"י וכמו שפשט המנהג אכתי אפשר דהיינו דוקא לחולה מפני שהתירו בו כל דבר הנעשה ע"י א"י שאין איסורו מגופו אבל להתירו לבריא אין לנו עכ"ל כתב בהגהות פרק כ"ה לא יתן ע"ג מכה דבר המושך ליחה ודם דהוי מפרק: כתב המרדכי בפרק קמא דשבת שר"ש מסנ"ץ התיר לכרוך ללולב בשבת למי שלקה באצבעו שהרי לא אסרו אלא גמי משום דמסי כתוב בשבלי הלקט בשם ספר יראים אסור להניח בגד על מכה שיצא ממנו דם מפני שהדם יצבע אותו ואסור להוציא דם מן המכה כדאמרינן במשנה עירובין (קג:) ואם להוציא דם כאן וכאן אסור הלכך יש לרחוץ המכה במים או ביין תחלה כדי שלא יהא דם שע"פ המכה צובע את הבגד ע"כ וגם בכל בו כתב שאסור להניח בשבת על חתוך יד שיוצא ממנו דם שום בגד משום צובע כיצד יעשה כורך עליו קורי עכביש ומכסה בה כל הדם וכל החבורה ואח"כ כורך עליו הסמרטוט עכ"ל וכיוצא בזה כתב הרוקח ואני תוהא בהנחת קורי עכביש משום דמסי (טז) כתב המרדכי בפרק ח' שרצים דמי שיש לו חטטים בראשו סך כדרכו בשבת כדאמרינן ביומא (עז:) וטעמא משום דסיכה לא מוכחא שתהא לרפואה שכן דרכו לסוך בחול בלא מכה ע"כ ונראה דלדידן דאין דרך לסוך בחול שלא לרפואה אסור מהא דאמרינן בסוף פרק המוציא יין אסור למשמש בצרור בשבת כדרך שממשמש בחול משום הסרת נימין ונתבאר בסימן ש"ב ונראה שאסור לשים פתילה בפי הטבעת בשבת אלא כלאחר יד דהיינו שאוחזה בב' אצבעותיו ומניחה בנחת (יז) דין אשה המצטערת מרוב חלב אם יכולה להוציא החלב בידה כתבו רבינו בסימן ש"ל:

שכט כל פיקוח נפש דוחה שבת והזריז הרי זה משובח בפרק בתרא דיומא (פד:): **ומ"ש** אפילו נפלה דליקה לחצר אחרת וכו' גם זה ברייתא שם מכבין ומפסיקין מפני הדליקה ואוקימנא דאפילו לחצר אחרת ופירש"י דליקה בחצר זו ונפשות בחצר אחרת והם חולים או קטנים כלומר ואין שהות להבריחם קודם שיגיע להם האש: **מי** שנפלה עליו מפולת וכו' משנה שם (פ"ג·) **ומ"ש** ואפילו מצאוהו מרוצץ וכו' גז"ש א בגמר': **ומ"ש** בודקין עד חוטמו וכו' שם (פה·) ת"ר עד היכן הוא בודק עד חוטמו וי"א עד טיבורו א"ר פפא מחלוקת ממטה למעלה כלומר שמצאו דרך מרגלותיו ובודק והולך לצד מעלה אבל ממעלה למטה כיון דבדיק ליה חוטמו שוב א"צ דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו ופסק הרמב"ם בפ"ב כמ"ד עד חוטמו ונראה שטעמו משום דספק נפשות להקל ודלא כר"י בח"ט שפסק כת"ק: **ומ"ש** ואפילו מצא עליונים מתים וכו' ברייתא שם: **עו"ג** שצרו על עיירות של ישראל אם באו על עסקי ממון וכו' באו על עסקי נפשות וכו' ובעיר הסמוכה לספר וכו' ברייתא בפ' מי שהוציאוהו (מה.) ואע"פ שלא נזכר בה דין באו סתם

כתב

דרכי משה

(טו) אע"ג דמחללין שבת ולא מאכילין אותו נבילה י"ל נבילה שהוא ג"כ איסור דאורייתא · א"נ מטעם דלעיל שיקוץ החולה באכילתו משא"כ לגבי יי"נ ומ"מ דברי ראבי"ה צ"ע דהא כתבתי לעיל בשם התוס' והר"ן דאסור לעשות לו דבר ע"י א"י מיהו כמדומה לי שנוהגין כדברי ראבי"ה דכל היכא דאפשר לא"י בלא שיהוי עושין לו הכל ע"י א"י אבל ב"י כתב כו' עד והא דקאמר דמוטב כו' ר"ל שקרוב לנסך עכ"ל ב"י ואין דבריו נראין אלא כמ"ש וע"ל ריש סי' ש"ל מדין חילול שבת לחולה: (טז) ובאו"ה דמותר לעשות לו רטייה ע"י א"י על החתך או על שאר חבורה כתב המרדכי פרק ח' שרצים דאסור ליתן אפר מקלה על גבי המכה בשבת: (יז) והוא כדברי תשובת מוהר"מ בענין משמוש הברזא שכתב הטור בסי' ש"ב:

וכתב

פרישה

שרבינו קיצר דהא גם ביומא הקודם שרי אע"ג דבימי הקורף אין שייך לומר שמיקר וכן יש להקשות כאן ודו"ק:

סי' שכט (א) **אפילו** נפלה דליקה כו' עד יכול לכבות כדי שלא תעבור כו' צ"ע למה לא כתב רבותא בלשון הברייתא דהיינו אפי' יכול לכבות כדי להפסיק שלא תעבור וכיבוי אין בו מידוש כ"כ שהיא מלאכה שא"צ לגופה דאינו חייב עליה לר"ש: (ב) **ואין** הולכין בו אחר הרוב כו' עיין בק"ש מה שכתבתי דל"ק מט' ציבורין של מצה ומ' של חמץ כו' הביא' רבינו בסי' תל"ט כו'· וזולת ההוא תירוץ לק"מ דשאני הכא דמשום פקוח נפש דוקא הקילו וכמ"ש רבינו בהתחלת דבריו הנ"ל ואין הולכין בו אחר הרוב

וכו

חדושי הגהות

שכט א מלת בגמרא הוא טעות הדפוס והוא במשנה (שם) וגם במשנה לא נמצא לישנא כי האי רק ואפילו מצאוהו מת:

דברים

את השבת וכן על הספינה המטורפת בים ונהר השוטף מצוה על כל אדם להצילן ולחלל עליהם וכן יחיד הנרדף מפני ליסטים מצוה להצילו והמצילין חוזרין בכלי זיינם למקומם :

של יולדת היא כחולה שיש בו סכנה ומחללין עליה השבת לכל מה שצריכה קורין לה חכמה ממקום למקום ומיילדין אותה ומדליקין לה הנר אפי' היא סומא ומ"מ כל מה שיכולין לשנות משנין (א) ונקראת יולדת משתשב על המשבר והדם שותת ויורד אבל הרמב"ן כתב דאיזה שקודם מחללין אם יושבת על המשבר קודם או הדם שותת קודם מיד מחללין וכל ג' ימים הראשונים אפילו אמרה אין צריכה אני מחללין עליה השבת אם

כתב הרמב"ם בפ"ב וטעמא משום דספק נפשות להקל וכתב מהר"ר ישראל בכתביו סימן קנ"ו דבזמן הזה אפילו על עסקי ממון מחללין עליהם דידוע הוא שאם לא יניחם ישראל לשלול ולבוז ממונו יהרגנו והוי עסקי נפשות (א) :

וכן על ספינה המטורפת בים וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ב והוא מדתנן בפ"ג דתעניות (יט) על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה אויבים או נהר ועל ספינה המטורפ' בים ר' יוסי אומר לעזרה אבל לא לצעקה כלו' דת"ק סבר מתריעין כדי שישמעו הסביבות ויתקבצו לעזור להם ולהצילם וגם מתריעין לזעוק ולהתחנן לפני הש"י שירחם עליהם ויצילם ור"י או' אין מתריעין לזעקה ומכל מקום לד"ה מתריעין לעזרה :

ומ"ש וכן יחיד הנרדף מפני לסטים מצוה להצילו כן כתב הרמב"ם בפ"ב ואע"פ שלא נזכר במשנה כיון דפיקוח נפש הוא פשיטא דמחללין עליו את השבת : **ומ"ש** והמצילין חוזרין בכלי זיינם למקומם ברייתא בפרק מי שהוציאוהו (מה .) :

של יולדת היא כחולה שיש בו סכנה ומחללין עליה את השבת לכל מה שהיא צריכה וכו' משנה בס"פ מפנין (קכח :) :

ומ"ש ומדליקין לה הנר אפילו היא סומא ברייתא שם אם היתה צריכה לנר חבירתה מדלקת לה את הנר ופריך בגמרא פשיטא ל"צ בסומא מ"ד כיון דלא חזיא אסור קמ"ל איתובי מיתבא דעתה סברה אי איכא מידי חזיא חבירת' ועבדה לי : **ומ"ש** ומ"מ בכל מה שיכולין לשנות משנין גז"ש בברייתא אם היתה צריכה לשמן חבירתה מביאה לה את השמן ביד ואם אין סיפק ביד מביאה בשערה ואם אין סיפק בשערה מביא לה בכלי ובגמרא מביאה בשערה ותיפוק ליה משום סחיטה רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אין סחיט' בשער רב אשי אמר אפ"ת יש סחיטה בשער מביאה לה בכלי דרך שערה כמה דאפשר לשינויי משנין ופירש"י דרך שערה . כורכת הכלי בראשה בשערה ופסק הרמב"ם בפ"ט דאין סחיטה בשיער ונראה שהוא ז"ל סובר דרב אשי לאו לאיפלוגי ארבה ורב יוסף בסחיטת שיער אתא אלא לומר דאפילו אי הוה סחיטה בשיער שפיר תני מביאה בשערה ובפכ"ב כתב מביאה לה כלי תלוי בשערה וטעמו משום דאע"ג דאין סחיטה בשיער איסורא מיהא איכא וכמ"ש ה"ה בפ"ט וא"כ מוטב לעשות הוצאה ע"י שינוי מבלי איסור אחר מלהוסיף עליו איסור סחיטה :

ונקראת יולדת משתשב על המשבר וכו' בסוף פ' מפנין (קכט .) מאימתי פתיחת הקבר אמר אביי משתשב על המשבר ורב הונא בריה דרב יהושע אמר משעה שהדם שותת ויורד ואמרי לה משעה שחברותי' נושאות לה באגפיה כלומר בזרועותיה שאינה יכולה להלך וכתב הרי"ף דרב הונא קודם שתשב על המשבר קאמר וכאביי עבדינן ולא מחללין עליה שבתא עד שיהא דם שותת ויורד ותשב על המשבר ותמהו עליו הרא"ש והר"ן היאך פסק בספק נפשות להחמיר והו"ל למיפסק משעה שהדם שותת ויורד וכ"פ הרמב"ם בפ"ב : **ומ"ש** רבינו בשם הרמב"ן בספר תורת האדם תמה על פסק הרי"ף והעלה דמסתברא דשיעורי לא תלו בהדדי ואית בכשי דלא יתבי על משבר כלל שהולד ממהר לצאת אלא משעה שישבה על המשבר או ששותת הדם ויורד או שחברותיה נושאות אותה באגפיה הרי היא בחזק' מסוכנת ועושין לה עכ"ל והכי נקטינן :

ובכל ג' ימים הראשונים אפי' אמרה א"צ מחללין עליה כל שבעת ימים הראשונים פירוש

מהם קאמר אלא דלאו דוקא דה"ה פירשו רובן לחצר אחרת ונפל על אחד מהם וכ"כ ה' המגיד להדיא וז"ל הא דפירשו מקצתייהו ונשארו האחרים במקומם והותו מקצת שפירש נכנס לחצר אחרת בין שיהיה המקצת רוב כולם או אחד מהם מפקחין עליו עד כאן לשונו וע"ש :

של יולדת היא כחולה שיש בו סכנה וכו' משנה בפ' מפנין (סוף ד' קכ"ח) מילדין את האשה בשבת וקורין לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה השבת ובגמרא הא ומחללין לאתויי הא דת"ר אם היתה צריכה לנר חברתה מדלקת לה את הנר וכו' ופרכינן פשיטא ומהדרינן ל"צ בסומא מה"ד כיון דלא חזיא אסור קמ"ל אותובי מיתבא דעתא סברה אי איכא מידי חזיא חבירתא ועבדא לה ונראה דהא דקתני אם היתה צריכה לנר היינו שהיא אינה אומרת כלום אלא שהגיע הלילה ואז צריכה לנר ליתובא דעתא מדליקין לה את הנר ואע"ג דביה"כ אם החולה אינו אומר צריך אני אין מאכילין אותו ליתובי דעתיה מן הסתם אלא ע"פ מומחה כתבו התוספות שיותר יכולה להסתכן ע"י פחד שתתפחד שמא אין עושין יפה מה שהיא צריכה ממה שיסתכן החולה ברעב עכ"ל :

ומ"ש ומ"מ בכל מה שיכולין לשנות משנין בברייתא לשם אם היתה צריכה לשמן מביאה לה שמן ביד וכו' ופרש"י מביאה לה שמן דרך ר"ה ביד בכפה ולא בכלי דכמה דאפשר משנים ועיין בב"י הביא סוגיית התלמוד ותימה למה השמיט רבינו דין הבאת שמן ואפשר כיון דעכשיו אין לנו ר"ה דאורייתא לא אצטריך ליה לכתבו דכיון דשרי להדליק לה את הנר ליתובי דעתה דהוי מלאכה דאורייתא כ"ש הבאת שמן דרך כרמלית דאינו אלא איסור דרבנן :

ונקראת יולדת וכו' בסוף פרק מפנין מאימתי פתיחת הקבר אביי אמר משתשב על המשבר ורב הונא בריה דרב יהושע אמר משעה שהדם שותת ויורד ואמרי לה משעה שחברותיה נושאות לה באגפיה כלומר בזרועותיה שאינה יכולה להלך פי' כל אחד מיקל על חבירו . רב הונא קודם שתשב על המשבר קאמר ואמרי לה קודם שהדם שותת ויורד קאמרי והרי"ף פסק לחומרא ואמר כאביי עבדינן ולא מחללין עליה שבתא עד שיהא הדם שותת ויורד ותשב על המשבר עכ"ל וכתב בהגהות מרדכי שכן פירש ר"ח וכ"כ רבינו דאע"פ שהרא"ש תמה עליו דה"ל למיפסק בספק נפשות להקל ס"ל לרבינו כיון דלא נחלק עליו בפירוש הכי ס"ל אלא שתמה עליו למה פסק כן כי אין ספק שהיה לו טעם בחומרא זו אלא שאינו יודע טעמו ולפעד"נ דטעמו. דלא אמרינן דמחללין שבת ביולדת אלא כשנתברר לנו דהיא יולדת התם הוא דאמרינן דבפלוגתא דאמוראי אזלינן לקולא דספק נפשות להקל וכדאמר בגמרא פלוגתא דמר זוטרא ורב אשי גבי נסתם הקבר הביאו הרי"ף בסמוך לפסק זה אבל בפלוגתא דפתיחת הקבר הכא לא אזלינן לקולא כיון שלא נתברר לנו שהיא יולדת וכדמות ראיה לזה אשכחן בפרק יש בכור דאמרו כי אקילו רבנן בעדות אשה בסופה אבל בתחילתה לא אקילו בה רבנן ומ"מ נראה דמ"ש הרי"ף עד שיהא הדם שותת ויורד ותשב על המשבר דאין דעתו לומר דאין מחללין עד דאיכא תרווייהו דהא קאמר וכאביי עבדינן ואביי לא אמר אלא משתשב על המשבר דמשמע אפילו לא היה הדם שותת דהא תלמודא לא אדכר עדיין הך שיהא הדם שותת מקמי מילתא דאביי אלא ודאי לאביי משעה שתשב על המשבר מחללין אפי' אין הדם שותת אלא לפי דרב הונא אמר משעה שהדם שותת ולא אמר עד שיהא הדם שותת דהוי משמע חומרא עד שיהא הדם שותת לאחר שתשב על המשבר אלמא דכי פליג רב הונא אדאביי להקל עליו אתא לומר דמשעה שהדם שותת אע"פ שלא ישבה על המשבר ולפיכך אמר דכאביי עבדינן דאפילו הדם שותת לא מחללין עד שתשב על המשבר אבל כשתשב על המשבר מחללין אפילו אין הדם שותת ופשוט הוא וכן צריך לפרש דברי רבינו שאמר משתשב על המשבר והדם שותת ויורד ואיכא לתמוה אמ"ש הר"ן לדחות דברי הרי"ף שכתב דדייקי רבוותא מדלא אמר רב הונא עד שיהא הדם שותת ש"מ קודם שתשב על המשבר קאמר וקאמר הר"ן דליסנא דמשעה לא מוכח דקדים דמשום דקאי אמאימתי פתיחת הקבר אפילו לא קדים אדשיעוריה דאביי שייך למימר משעה עכ"ל · ול"נ דרבוואתא שפיר דייקי והכי קאמרי אי איתא דרב הונא מחמיר אדאביי דלא מחללינן אלא כשהדם שותת ויורד לאחר שתשב על המשבר וכשאין דם שותת אפילו יושבת על המשבר אין מחללין ה"ל לפרושי ולומר עד שיהא הדם שותת כי היכי דלא ליתי למיטעי ולהקל אלא בע"כ דרב הונא להקל בא דמיד משעה שהדם שותת אפילו לא ישבה על המשבר מחללינן · עוד כתב הר"ן וז"ל ועוד ה"ל לרי"ף לפסוק כרב הונא דאמר משעה שהדם שותת ויורד דספק נפשות להקל וכן פסק הרמב"ם בפ"ב עכ"ל ואיכא למידק דכיון דס"ל לפסוק בהך פלוגתא להקל בספק נפשות אמאי לא קאמר דנפסוק להקל כאמרי לה משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה אפילו אין הדם שותת ולא ישבה על המשבר ויש לנו לפסוק דהוא אמר מילתא מציעתא דאביי נמי קאי כוותיה דלא מקילין כל כך לחלל את השבת משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה ואמרי לה נמי קאי כוותיה דלא מחמרי' כל כך שלא לחלל עד שתשב על המשבר דקודם זה נמי הוי פתיחת הקבר וכבר כתבתי דבר זה לעיל בהלכות ק"ש סי' ס"ג בדין עמידה בק"ש ע"ש · מיהו נקטינן להקל כהרמב"ן שהביא רבינו ואיכא למידק אמאי לא כתב רבינו ע"ש הרמב"ן דאם קדים שחברותיה נושאות אותה באגפיה דמחללין אע"פ שלא ישבה על המשבר ולא היה הדם שותת ויורד וכמ"ש בתורת האדם ומביאו ב"י ונראה דרבינו השמיטו בכוונה לפי שלא נראה לו להקל כל כך חדא דהא באמוראים אביי קאי כוותיה דרב הונא שלא להקל כ"כ ועוד שגם בפוסקים האלפסי קאי כוותיה דהרמב"ם שלא להקל כל כך מקמי שהדם שותת ולא ישבה על המשבר וכ"פ הר"ן והסמ"ג כהרמב"ם והגהות מרדכי כתב נמי דהרמב"ם פסק להקל דלא כהאלפסי משמע בסתמא דפסק כרב הונא וכך נראה לפע"ד להלכה אבל כבר הורה זקן הרב ב"י להקל בספק נפשות לחלל שבת אף משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה וכהרמב"ן :

ובכל ג' ימים הראשונים אפילו אמרה אין צריכה אני מחללין עליה השבת שם אליבא דכ"ע לרב אשי ולמר זוטרא ולנהרדעי היה כל זמן שהקבר פתוח דהיינו ג' ימים הראשוני' אפי' אמרה אין צריכה אני מחללין ופרש"י דהיינו כשחברותיה אומרות צריכה וכן פי' הרא"ש וכך כ' רבינו ונראה דבדאמרה צריכה אני אפילו חברותיה אומרות אינה צריכה ואפילו ק' רופאים אומרים אינה צריכה לא שומעים דלב יודע מרת נפשו כדאמר בפרק בתרא דיומא גבי חולה שיש בו סכנה דמשם למד רש"י דהא דבדאמרה אינה צריכה דמחללין היינו דוקא כשחברותיה אומרו' צריכה דאם היו חברותיה ג"כ אומרות אינה צריכה שומעין לה ולכן כדאמר התם לגבי חולה וה"ה ביולדת תוך ג' דג"כ סכנה היא ומיהו בסתמא כשהיא לא אמרה מידי נמי מחללין אע"פ דחברותיה אומרות אינה צריכה והיינו כגירסתינו בגמרא נהרדעי אמרי ג' בין אמרה צריכה אני ובין לא אמרה צריכה אני דלא אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת דפי' לא אמרה מידי והיינו סתמא התם הוי דינא כאילו אמרה צריכה אני דמחללין אפילו חברותיה אומרות דאינה צריכה וכך הוא משמעות לשון רבינו שלא כתב כלשון גמרא בדרב אשי ומר זוטרא בין אמרה צריכה אני בין אמרה אין צריכה אני מחללין אלא כתב כל ג' ימים הראשונים אפי' אמרה אין צריכה אני מחללין עליה אם חברותיה אומרות צריכה לאורויי דיוקא אבל כשאינה אומרת אין צריכה אני אין חילוק בין אמרה צריכה אני ובין בסתמא דכי היכא דבאומרת צריכה אני מחללין עליה השבת אפילו חברותיה אומרת אינה צריכה ה"ה בסתמא בדלא אמרה מידי מחללין אפילו חברותיה אומרות אינה צריכה והרמב"ן והרי"ף כתבו ואמרו דה"ה איפכא בדאיהי אמרה אינה צריכה וחברותיה אינן חכמות ולא אמרי

ונקראת יולדת משתשב על המשבר וכו' בסוף פ' מפנין (קכט .) מאימתי פתיחת הקבר אמר אביי משתשב על המשבר ורב הונא בריה דרב יהושע אמר משעה שהדם שותת ויורד ואמרי לה משעה שחברותי' נושאות לה באגפיה כלומר בזרועותיה שאינה יכולה להלך וכתב הרי"ף דרב הונא קודם שתשב על המשבר קאמר וכאביי עבדינן ולא מחללין עליה שבתא עד שיהא דם שותת ויורד ותשב על המשבר

דרכי משה

שכט (א) וכתב עוד מיהו הכל לפי ראות העין והזמן לפי שיתקרב לביתו של ישראל ותן לחכם ויחכם עוד וכתב א"ז עוד דאפילו לא באו עדיין אלא שומעים שרוצים לבוא וכן מחללין עליו השבת :

פרישה

זהו דוקא קאמר וכן מוכח ל' הגמרא ועיין בתורת חטאת כלל מ"ג מה שכתב בשם מהר"ר שכנא ז"ל ובי"ד סי' ק"י וסי' כ"ז כתבתי קצת מכהו שהביא רמ"י מכאן לחלק בשא דאמרי' כל דפריש כו' ע"ש ולפי מ"ש דפקוח נפש הקילו אין ראי' ודו"ק :

סי' שכט (א) מ"ש רבינו ונקראת יולדת משתשב על המשבר והדם שותת ויורד בס"פ מפנין דף קכ"ח וב"י הביאו גרסינן מאימתי פתיח' הקבר אביי אמר משתשב על המשבר ורב הונא בריה דרב יהושע אמר משעה שהדם שותת ויורד כו' וכתב הרי"ף וז"ל ודייקי רבוותא מדלא קאמר רב הונא עד שיתחיל הדם להיות שותת שמעת מיניה דקודם שתשב על המשבר קאמר . וכאביי עבדינן ולא מחללין שבת עד שיהא הדם שותת ויורד על המשבר עכ"ל הרי"ף והביאו הרא"ש וכתב עליו ז"ל תמיה למה פסקו ספק נפשות לחומרא עכ"ל הרא"ש והנה רבינו כתב דעת הרי"ף ורבוותא בסתמא ולא הזכיר תמיהת הרא"ש . וה"ט דס"ל שאף שהרא"ש תמה על טעמייהו מ"מ לא פסק דלא כוותייהו לקולא אלא שקלת קשה שהיה את ל' הרי"ף שהרי"ף כתב עד שיהא הדם שותת על המשבר ורבינו כתב משתשב על המשבר והדם שותת ויורד ולכאורה איכא בינייהו דלהרי"ף לא מחללינן שבת עד דאיכא תרווייהו דהיינו דם ויושב' על המשבר · ולרבינו משתשב על המשבר ולא רגיל להיות שמקדמת דכא

אם חברותיה אומרות שצריכה והרמב"ן כתב אפי' ליכא חכמה ולא רופא שאומר צריכה עושין לה שהדברים שעושין לחיה בחול ידועים הם : כל ז' ימים הראשונים פירוש מג' עד ז' אמרה אינה צריכה אין מחללין עליה סתמא מחללין מכאן ואילך עד ל' יום אפי' אמרה צריכה אני אין מחללין עליה אלא הרי היא כשאר חולה שאין בו סכנה שאומרים לא"י ועושה : היושבת על המשבר ומתה מביאין סכין בשבת אפילו דרך רשות הרבים וקורעין בטנה (ב) ומוציאין הולד שמא ימצא חי שאפילו ספק כזה שלא היה בחזקת חי דוחה שבת ועושין מדורה ליולדת או לשאר חולה ואפי' למי שהקיז דם ונצטנן ואפילו בתקופת תמוז : הולד לאחר הלידה עושין לו כל צרכו מרחיצין אותו ומולחין אותו וטומנין השליא כדי שיחם הולד וקושרין הטיבור (ג) וא"א ז"ל פסק שאין חותכין אותו אא"כ הם תאומים וטבורם דבוקים זה בזה והרמב"ם ז"ל התיר לחתוך אף באחד וה"מ בנולד לתשעה או לשבעה אבל נולד לח' או אפי' ספק נולד לז' או לח' אין מחללין עליו אא"כ גמרו שערו וצפרניו

ואסור

פירוש מג' עד ז' וכו' מכאן ואילך עד ל' יום וכו' בס"פ מפנין שם : **ומ"ש** רבינו בשם הרמב"ן כתבה ג"כ הר"ן שם ובה"ה בפ"ב ונתבאר עוד זה בדברים שכתב הרמב"ן דדוקא כשאין שם חכמה ובקי ודרכי החיה ידועים לכל אבל אם יש שם ואומרים לא צריכה אין מחללים הרבה שבתות אין עושין מדורה וחמין בכל יום ודלא כרב אחא שכ' דכל ג' אפילו היא ורופאים אומרים לא צריכה מחללין ועבדין לה מדורה ומחמין לה חמין (א) כ' הרשב"א שנשאל על יולדת תוך ג' שאוכלת מאכל ב"א ואומרת שא"צ שיבשלו לה בשבת והשיב כמסוכנת אנו חושבים ליולדת מפני שאיבריה מתפרקים ומרוסקת היא אלא שאינה מרגשת לשעת' ואם תאכל מזון או דברים שאין המסוכנ' אוכלת אותם יביאוה לידי סכנה ולפיכך כל שאין לה דברים המחזקים ומאכלים הבריאים מחללין עליה את השבת שהשבת דחויה היא אצל החולה ולא הותרה אצלו כילד הרי שבשלו לה ע"ש והותירה ובליל שבת אחר עבור קצת שעות מהלילה הוצרכה לאכול אין אומרים נשחוט ונבשל אלא די לה במה שבשלו לה מבע"י סמוך לחשיכה שעדיין אותו תבשיל כבן יומו לחולים הוא ראוי עד כאן לשונו : **היושבת** על המשבר ומתה וכו' מימרא ס"פ הכל מעריכין (ז·) וכתבה הרמב"ם ספ"ב מה' שבת :

ועושין מדורה ליולדת או לשאר חולה וכו' בס"פ מפנין (קכט·) אר"י א"ש עושין מדורה לחיה בשבת בימות הגשמים סבור מינה לחיה אין לחולה לא בימות הגשמים אין בימות החמה לא איתמר אמר רבי חייא בר אבין אמר שמואל הקיז דם ונצטנן עושין לו מדור' אפילו בתקופת תמוז וכתב הרי"ף והרא"ש ואסיקנא ל"ש חיה ל"ש חולה ל"ש בימות החמה ל"ש בימות הגשמים מדאמר רבי חייא בר אבין הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה ואפילו בתקופת תמוז וכך הם דברי רש"י אבל הרמב"ם כתב בפ"ב עושין מדורה לחיה ואפילו בימות החמה מפני שהצנה קשה לחיה הרבה במקומות הקרים אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפי' בתקופת תמוז וכ"כ בסמ"ג וכתב ה"ה שהרמב"ם מפ' דהא דאייתי' הא דהקיז דם ונצטנן לא מייתינן לה אלא לדחות מאי דהוו סברי דבימות החמה לא מפני שהחיה הרי הוא כהקיז דם אבל מה שאמרו לחולה לא כדקאי קאי וכ"כ הר"ן ג"כ לדעת הרמב"ם והוסיף עוד לומר דהא דסבור נמי למימר לחיה אין אבל לשום חולה לא אידחיא לה מדאמר רבי חייא הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אלמא יש חולה שעושין לו מדורה ומיהו לחולה זה דוקא הוא שעושין לו מדורה אבל לא לחולה אחר וכתב הרב המגיד שהיה סבר לפרש דברי הרמב"ם דאפילו בחולה שיש בו סכנה קאמר דאין בצנה סכנה לו משום דאפשר בבגדים אלא שמדברי הראב"ד נראה שהוא מפרש בשאין בו סכנה כלומר שצרכיו נעשים ע"י א"י ואין אומר לא"י לעשות לו מדורה וכתב שהוא מבטל דעתו מפני דעת הראב"ד לפי שאם יש בו סכנה משמע דלכל צרכיו מחללין עליו את השבת ואע"פ שאין במניעת הדבר שעושין לו סכנה ע"כ ובסי' שכ"ח כתבתי דמשמע מדברי רש"י דכל שאין במניעת אותו דבר סכנה אין מחללין עליו את השבת ואפשר שהרמב"ם סבור כן ומיירי בחולה שיש בו סכנה וכמו שהיה סבור ה"ה כתב הרב המגיד שם שנראה מדברי הראב"ד דלחיה כל שלשים עושין לה מדורה דכל שלשים לענין מדורה יש בה סכנה : **הולך** לאחר הלידה עושין לו כל צרכיו וכו' בס"פ מפנין (שם:) אר"נ אמר רבה בר אבוה א"ר כל האמור בפרשת התוכחה עושין לחיה בשבת שנאמר ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת וכו' ובמשנה (קכח:) וקושרין את הטיבור רבי יוסי אומר אף חותכין ובגמרא (קכט·) אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב מודים חכמים לר"י בטיבור של שני תינוקות שחותכין משום דמנתחי אהדדי ופירש"י דמנתחי אהדדי · זה הולך וזה הולך ונמצאו מסוכנים : וכתב רבינו שהרא"ש פסק שאין חותכין אותו אא"כ הם תאומים וטבורם דבוקים זה בזה ולא ראיתי להרא"ש שכתב כן ואולי דעת רבינו דמדכתב מתני' סתמא ולא פסק הלכה כדברי מי אלמא כת"ק ס"ל ואי מהא לא איריא שסמך על מה שכתב אר"נ אמר רבה בר אבוה א"ר כל האמור בפרשת תוכחה עושין לחיה בשבת וכו' לא כרת שרך וכו' מכאן שחותכין את הטיבור בשבת דמשמע דאפילו נולד יחידי כורתין טיבורו בשבת וגם א"ל דדייק הכי רבי' מדמייתי הא דאר"נ מודים חכמים לרבי יוסי בטיבור של ב' תינוקות אלמא כחכמים ס"ל דע"כ סבר כר' יוסי מדאמר מכאן שחותכין את הטיבור והא דאמר מודים חכמים לר"י לאו לפרושי דברי חכמים אתא אלא לפרש דברי ר"י דכי אמר חותכין את הטיבור אפילו ביחידי אמר דאילו בטיבור של ב' תינוקות אפילו לרבנן חותכין והרי"ף כתב בהדיא אר"נ הלכה כר"י וכתב נמי ההיא דמודים חכמים לר"י וע"כ לומר שלא כתבה אלא לפרש דברי ר"י וכמ"ש והרא"ש שלא כתב הלכה כר' יוסי אפשר שלא היה בנוסחת הרי"ף שבידו ומ"מ מהא דאר"נ מכאן שחותכין את הטיבור הוא נלמד ואפי' את"ל שהיה כ"כ בנוסחת הרי"ף שבידו אפשר שלא חשש לכתבו מפני שסמך על זה וכ"כ הרמב"ם בפ"ב שחותכין את הטיבור ומשמע דאפילו ביחידי שרי וכן עמא דבר : **וה"מ** בנולד לט' או לז' אבל נולד לח' וכו' בפרק ר"א דמילה (קלה·) תניא בן ח' הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה ואמרינן תו בההיא ברייתא דספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת ומשמע לרבי' שדינו כבן ח' ממש ואסור לטלטלו וכתבו התוס' שם והרא"ש וכל זה איירי שלא גמרו שערו וצפרניו דאי גמרו שערו וצפרניו אפי' ידוע שהוא בן

ח'

אמרי מידי וליכא רופא שאומר צריך נמי מחללין · וז"ש והרמב"ן כתב אפילו ליכא חכמה ולא רופא וכו' שלא אמר רבינו והרמב"ן כתב לחלוק על מ"ש תחלה אלא ר"ל דהרמב"ן הוסיף דה"ה איפכא כדפרי' · כלל העולה דתוך ג' ימים הראשונים בכל ענין מחללין לדעת הרמב"ן ורבינו אא"כ בדאיהי אמרה אינה צריכה וחברותיה או רופא ג"כ אומר אינה צריכה התם הוא דלה ולהן שומעין ודלא כהשאלתות דאף בזו מחללין כמ"ש ה"ה משמו בפ"ב דליתא כנגד כל הפוסקים וכתב הרמב"ן דהטעם הוא לפי שבחול ג"כ הרבה חיות אינן עושות מדורה וחמין בכל יום ומביאו ב"י : **ומ"ש** כל ז' ימים הראשונים וכו' פי' היכא דאמרה צריכה אני פשיטא דאין חלוק בין תוך ג' לתוך ז' דאפילו תוך ז' וחברותיה אומרות אינה צריכה מחללין כיון שאיהי אומרת צריכה אני וכן בסתמא דאיהי לא קאמרה מידי נמי מחללין תוך ז' היכא דחברותיה אינן יודעין ולא קאמרי מידי ואין צ"ל כשחברותיה אומרות צריכה דמחללין אבל כשהיא לא קאמרה מידי וחברותיה אומרות אינה צריכה אין מחללין כיון שהוא תוך ז' וכל שכן כשהיא אומרת אינה צריכה דאין מחללין תוך ז' אע"פ דחברותיה קאמרי צריכה ואצ"ל בדחברותיה לא קאמרי מידי והכי מוכח להדיא במימרא דנהרדעי וכגירסת הרי"ף ע"ש . כ' ב"י ע"ש הרשב"א בתשובה דתוך ג' ימים אע"פ שאוכלת מאכל הבריאים ואומרת שאינה צריכה שיבשלו בשבת אפילו הכי כמסוכנת אנו חושבין לה מפני שאיבריה מתפרקין וכו' ע"ש ויש להביא ראיה ברורה לדברי הרב מפרק הדר בההוא ינוקא דאשתפך חמימי' דקאמר רבא נישיילוה לאימיה אי צריכה ניחיימי ליה אגב אימיה וקאמר ליה רב משרשיא לרבא אימיה הא קא אכלה תמרי א"ל אימר תונבא בעלמא הוא דנקט לה אלמא דאפילו אכלה תמרי דהוא מאכל בריאים חשבינן לה כמסוכנת וע"ש (בדף סח) ומביאו הרי"ף לשם בפרק הדר :

ועושין מדורה ליולדת או לשאר חולה וכו' שם א"ר יהודה אמר שמואל עושין מדורה לחיה בשבת ביה"ג סבור מינה לחיה אין לחולה לא ביה"ג אין בהי"ח לא ולא היא ל"ש חיה ול"ש חולה ל"ש ביה"ג ול"ש ביה"ח דאיתמר אמר רב אבין אמר שמואל הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז ופירש"י הקיז דם וכ"ש חולה עכ"ל כלומר הא דמייתי ראיה מהקיז דם הוא לפי דכיון דאפילו בהקיז דם עושין לו מדורה כ"ש חולה וכן כתבו הרי"ף והרא"ש ואחריהם נמשך גם רבינו והיה גורס ולא היא כו' וכך היא גי' ספרים שלנו ולא היא וכו' אבל הרמב"ם והסמ"ג פסקו דבחיה דוקא עושין מדורה ביה"ח וכן בהקיז דם ונצטנן אבל חולה לא דלא היה גורס ולא היא וכו' אלא הכי גרסינן סבור מינה לחיה אין לחולה לא ביה"ג אין ביה"ח לא איתמר א"ר חייא בר אבין אמר שמואל הקיז דם וכו' וכתב ה' המגיד שהרמב"ם מפרש דהא דאייתי הא דהקיז דם ונצטנן לא מייתי לה אלא לדחות מאי דהוה סברי דביה"ח לא מפני שהחיה הרי היא כהקיז דם אבל מה שאמרו לחולה לא כדקאי קאי וכ"כ הר"ן לדעת הרמב"ם ומביאו ב"י ובש"ע השמיט דין חולה נראה דמספקא ליה אם הגון הוא להחמיר כהרמב"ם ולפעד"נ דבחולה שאין בו סכנה פשיטא דיש להתיר אמירה לא"י לעשות לו מדורה אפילו ביה"ח אם צריך למדורה כגון שנצטנן אבל בחולה שיש בו סכנה אין לישראל לעשות לו מדורה אם אפשר ע"י א"י ואם אי אפשר ע"י א"י ורופא אומר צריך למדורה כדאי הם רש"י והרי"ף והרא"ש ורבינו לסמוך עליהם להקל בספק נפשות כנ"ל :

הולך לאחר הלידה וכו' בסוף פרק מפנין א"ר נחמן כל האמור בפרשת תוכחה עושין לחיה בשבת לא כרת שרך מכאן שחותכין הטבור בשבת וכו' ובמשנה וקושרין את הטבור ר"י אומר אף חותכין ובגמרא א"ר נחמן א"ר בר אבהו מודים חכמים לרבי יוסי בטבור של שני תינוקות שחותכין מ"ט דמנתחי אהדדי והרי"ף הביא כל זה ועוד כתב אר"נ א"ר בר אבוה הלכה כרבי יוסי אבל בספרים דידן ליתיה גם הרא"ש לא הביאו וז"ש רבינו וא"א הרא"ש ז"ל פסק שאין חותכין אותו אא"כ תאומים וכו' והוא דכיון דלא כתב כגירסת הרי"ף דר"נ אמר הלכה כרבי יוסי והביא הא דאר"נ מודים חכמים לרבי יוסי אלמא דס"ל להרא"ש דאין סומכין על גירסת הרי"ף להקל בזה אלא גי' ספרים דידן עיקר דלית בה הלכה כרבי יוסי וא"כ הלכה כחכמים לגבי רבי יוסי שהוא יחיד כנגד רבים . ולכן הביא הרא"ש דמודים חכמים לרבי יוסי בתאומים דאלמא דבאחד הלכה כחכמים אלא קושרין דאי הלכה כרבי יוסי לא ה"ל להרא"ש לאתויי אלא ההיא דר"נ לא כרת שרך מכאן שחותכים את הטבור דסתמא משמע אפילו באחד אלא להכי הביא הרא"ש הא דמודים חכמים לרבי יוסי לאורויי הלכתא כחכמים דדוקא בתאומים חותכין ולא באחד ומכל מקום הביא הך דר"נ משום שאר צרכי ולד שעושין בשבת מרחיצין אותו וכו' ולא חשש הרא"ש למה שהביא במימרא דר"נ בסתם שחותכין את הטבור דליכא למיטעי כיון שכבר פירש דקי"ל כחכמים. דדוקא בתאומים חותכין כנ"ל פשוט לפרש לדעת הרא"ש אלא דלא ה"ל לרבינו לומר לשון וא"א ז"ל פסק דמשמע דכך פסק בפירוש · ולכן נראה דראה ממנו הלכה למעשה שפסק כן ודבריו בפסקיו נמי מורין כן ודלא כמ"ש בית יוסף ומכל מקום לענין הלכה נקטינן כהרי"ף והרמב"ם דכיון דאין בו איסור דאורייתא כמו שכתבו התוספות בדבור האחרון אזלינן לקולא וכתב בית יוסף שכן עמא דבר וכן פסק בש"ע :

ומ"ש והני מילי בנולד לט' או לז' וכו' בכאן קיצר רבינו אבל בי"ד סימן רס"ו האריך ע"ש בסעיף י"ד וט"ו ובמ"ש לשם :

אסוכי

דרכי משה

של (א) וכן משמע ממ"ש הר"ן ס"פ מפנין בשם הרמב"ן אבל בתשובת הרשב"א שכתב הב"י משמע כדברי רב אחאי וז"ל כתב הרשב"א שנשאל על היולדת תוך ג' שאוכלת מאכל בני אדם וכו' עיין בב"י ומאחר שתלה הטעם במה שאינה מרגשת לשעתה נר' דאפי' רופא אומר שאינה צריכה מחללין עליה כדברי רב אחאי ז"ל וע"ל סימן שכ"ה אם מחללין במקום דאיכא א"י ומ"ש בתשובת דשבת דחוייה היא ולא הותרה כ"כ הר"ן פ"ב דביצה והרמב"ם פ"ב דהלכות שבת : (ב) כתב באו"ה ומה שעכשיו אין נוהגין כן אפילו בחול שמא הטעם דאין אנו בקיאים כ"כ להכיר במיתת האם בעוד שהולד יכול לחיות דשמא מעולפת היא עכ"ל :

ומהרא"י

פרישה

דנא התחיל הדם להיות שותת ואף אם אירע שעדיין לא שותת מ"מ מחללין מיד שתשב על המשבר · והיינו ממש כאביי דתלה הכל בישיבת' על המשבר ונראה דרבינו דקדק לכתוב כן כיון דכתב הרי"ף דכאביי עבדינן ש"מ דהרי"ף לא כתב עד שיהא הדם שותת ויורד על המשבר אלא משום דדרכן של נשים כן להיות שותת הדם מהן קודם ישיבתן על המשבר אבל אם אירע דלא שותת דם ויושב' על המשבר לזמן שהנשים רגילין לישב אזי ג"כ מחללים עליה וזהו כאביי למוד והרי"ף ורבינו לא הזכירו דם אלא למעט הנשים שישבה נפשה קודם זמן הצורך על המשבר וק"ל · ומ"ש רבינו בשם הרמב"ן דאיזה שקודם מחללין כו' בסבר' הרמב"ן מתיישב ג"כ הדיוק של רבותא הנ"ל שדייקו למה לא אמר רב הונא עד שיהא הדם שותת דה"ט דיש נשים שהדם קודם ויש נשים שישיבת המשבר קודם וס"ל דמר אמר חדא ומר אמר חדא ול"פ וכל א' אמר משעה כו' ור"ל איזה שיהיה קודם וק"ל :

(ג) **וא"א** ז"ל פסק שאין חותכין את הטיבור אא"כ הן תאומים וטבורם דבוקים זה בזה והרמב"ם התיר אף במ' עיין בב"י שכתב ז"ל ולא ראיתי להרא"ש שכ"כ ואולי

דעת

(ג) ואסור לטלטלו אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני צער החלב וכן היא בעצמה יכולה להוציא בידה החלב המצער אותה אסובי ינוקא שרי פי' שמיישרין איבריו שנתפרקו מחמת צער הלידה ודוקא ביום הלידה אבל אח"כ אסור אבל לכרכו בבגדיו שלא יתעקמו איבריו שרי לעולם ור"ח פי' כשנופלת ערלת הגרון של תינוק משימה החיה אצבעה לתוך פיו ומסלקת הערלה למקומה ומותר אף ע"פ שפעמים שמקיא התינוק :

שלא עושין כל צרכי מילה בשבת מוהלין ופורעין ומוצצין ונותנין עליו כמון (א) ומרחיצין הקטן אחר המילה אפילו ביום הג' שחל להיות בשבת ואפי' ישראל מבעיר האש ומחמם המים

ח' כגון שפירש ממנה אחר שבעל מותר לטלטלו ולמולו בשבת דאשתכויי אשתכי ופירש"י מפני הסכנה מפני שחלב הרבה תכה בדדיה ומביא לידי חולי וכתבו התוס' (שם) והרא"ש דל"ד סכנה אלא בשביל צערא בעלמא מותר ולא עוד אלא אפילו לחלוב היא בעצמה ולהוציא החלב שרי מידי דהוה אמפיס מורסא דשריא מלאכה שא"צ משום צערא וכ"כ ר"י בח"ט והרמב"ם אע"פ שפוסק דמלאכה שא"צ לגופ' חייב עליה פסקו להכיא דמפיס מורס' בשבת בפ"י וטען ה"ה דכר"י כמי אתיא לדעת הרמב"ם וא"כ גם בזו יסבור דיכולה לחלוב היא בעצמה מידי דהוה אמפיס מורסא בשבת דשרי · וכתב המרדכי בפ' המוציא יין בשם ר"ג גאון שלמד מהתוספתא שאסור לאשה לחלוב מדדיה ביד בשבת להקל דלא שרי אלא ביניקת התינוק בלבד מיהו י"מ דוקא בכלי אסור דהוי מפרק והוי תולדה דדש אבל בקרקע מותר לחלוב ובסי' שכ"ח כתבתי דברי שבלי הלקט :

אסובי ינוקא פלוגתא דר"כ ורב ששת בפ' כל הכלים (קכג ·) ופסק הרי"ף והרא"ש הלכה כרב ששת דשרי ופי' ראשון שכתב רבינו הוא פירש"י ופי' ר"ח כתב הרא"ש והר"ן ז"ל ובסי' שכ"ח כתבתי פי' אחר שכתב הרב המגיד לדעת הרמב"ם : **ומ"ש** ודוקא ביום הלידה כ"כ שם הרא"ש על פירש"י בפלוגתא דהני אמוראי וכ"ל דמיירי ביום שני דאילו ביום הלידה ר"כ גופיה שרי ליה בס"פ מפנין (קכט ·) ובס"פ חבית (קמז ·) תנן אין מעצבין את הקטן ומוקי לה בגמרא בחומרי שדרה משום דמיחזי כבונה ופירש"י חומרי שדרה חליות שדרה שנתפרקה א' מהם ולאחר זמן איירי דאי ביום לידה כבר אמר כל האמור בפרשת תוכחה עושין לחיה בשבת : **ומ"ש** אבל לכרכו בבגדים וכו' בס"פ חבית (קמז :) אר"י לפופי ינוקא בשבת ש"ד ופירש"י לפופי אינמלוט"יי כמו שעושין לקטן שיתיישבו איבריו ולא יתעקם :

שלא עושין כל צרכי מילה וכו' משנה בפרק ר"א דמילה (קלג ·) וכל הסי' הזה הוא שם : **ומרחיצין** את הקטן אחר המילה משנה שם (קלד ·) מרחיצין את הקטן בין לפני המילה בין לאחר המילה ראב"ע אומר מרחיצין את הקטן ביום הג' למילה שחל להיות בשבת שנא' ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים ואיפסיקא הלכתא בגמרא שם כראב"ע וכתב הרב המגיד בפ"ב מה"ש שנראה מדברי הרמב"ם שביום שני אין מחממין וכן דעת קצת מפרשי' אבל דעת קצתם דכ"ש יום ב' ויום ג' לרבותא נקטיה וזה דעת הרשב"א וכ"כ דעת הרמב"ן ז"ל וכתב הר"ן בפרק ר"א דמילה שדברי הרי"ף מטין כדברי הרמב"ם דדוקא בג' שרי ולא בב' (א) :

ומ"ש רבינו ואפי' ישראל מבעיר האש וכו' כ"כ שם הרא"ש וכ"כ התו' בפרק הדר (סז :) ודבר פשוט הוא כיון דסכנה הוא לו אם לא ירחץ כדאמר בגמר' מיהו ה"מ לדידהו אבל לדידן דבר ידוע דאינו מסוכן בכך
הלכך

אסובי ינוקא שרי פירוש וכו' בפרק כל הכלים (דף קכ"ג) אסובי ינוקא ר"כ אסר רב ששת שרי אר"כ מנא אמינא לה דתנן אין עושין אפיקטויזין בשבת ורב ששת התם לאו אורחיה הכא אורחיה ופסקו הפוסקים והלכה כר"כ בדיני וכרב ששת באיסורי ופירש"י אסובי ינוקא להחליק סדר איבריו דכשהוא נולד איבריו מתפרקין וצריך ליישבן· אסר דדמי למתקן · אפיקטויזין קיא שותה ומקיא וכולי אסור משום מתקן גברא : הכא אורחיה והרי הוא כמי שמאכילו ומשקהו עכ"ל וז"ל התו' אסובי ינוקא לאו היינו לפופי ינוקא דשרי בפרק במה אשה (דף סו) ולקמן בסוף חבית (סוף דף קמ"ז) דהיינו שכורכין אותו בבגדים וקושרין בחגורה רחבה וכן פי' בקונטרס בסוף מפנין כי היכא דלא תקשה דר"כ אדר"כ דשרי התם לפופי והכא אסר אסובי והא דתנן בפרק חבית אין מעצבין את הקטן פריך ליה התם אהאי דלפופי ומוקי לה בחומרי שדר' דמחזי כבונה וכו' עד ופי' ר"ת דה"כ מייתי ונקט רישא אין עושין אפיקטויזין וכו' עד אין מעצבין עכ"ל ולפי זה הא דקאמר ורב ששת התם לאו אורחיה אאין מעצבין נמי קאי דאסור משום דלאו אורחיה ובסוף חבית פי' רש"י בחומרי שדרה חליות של שדרה שנתפרקה אחד מהן ולאחר זמן קמיירי דאי ביום לידה האמרן כל האמור בפרשת תוכחה עושין לחיה בשבת עכ"ל נראה מפירוש רש"י דאסובי ינוקא פירושו דמסדר האברים שנתפרקו בידים ממש אבל לפופי ינוקא אינו מסדר בידים אלא כריכה בעלמא בחגורות ופסיקיאות והאברים מתיישבין מאליהן ושרי אף לרב נחמן וכך פי' הר"ן לדברי רש"י וכך נראה הסכמת התוספות דהחילוק הוא בין לפוף בבגדים לסדור אברים בידים כדפי' אבל הרא"ש כתב וז"ל ואסובי ינוקא פירש"י שמחליקין לקטן סדר אבריו שמלפפין אותו וקושרין אותו בבגדי' ליישר אבריו וצריך לומר דמיירי ביום שני דאילו ביום לידה ר"כ גופיה שרי ליה לקמן בפרק מפנין עכ"ל מבואר מדבריו דמפרש אסובי ינוקא ולפופי ינוקא הכל ענין אחד ור"כ דמתיר לפופי בסוף מפנין מיירי ביום הלידה כמפורש לשם דאמר ר"כ כל האמור בפרשת תוכחה וכו' ואסובי דאסר ר"כ מיירי ביום שני ולרב ששת שרי אף ביום שני והך דפרק במה אשה ודסוף פרק חבית דקאמר לפופי ינוקא שרי ומדקאמר בסתם משמע דלעולם שרי לפופי כרב ששת היא דהלכה כרב ששת וכתב הרא"ש בסוף פרק חבית דהא דאין מעצבין את הקטן דמוקמינן לה בחומרי שדר' משום דמחזי כבונה מיירי שלא ביום הלידה דאי ביום הלידה הכל מותר עכ"ל לפי זה הא דאקשינן התם אדרבי יוחנן דשרי לפופי ינוקא ממתניתין דאין מעצבין היינו משום דרבי יוחנן בסתמא קאמר דשרי ואפילו לאחר לידה ואין מעצבין נמי אחר הלידה היא דאילו ביום הלידה הכל מותר ואע"ג דלרב נחמן דמתיר לפופי ינוקי ואוסר אסובי ינוקא היה יכול לתרץ הא דאין מעצבין היינו אסובי ינוקא מכל מקום אכתי לרב ששת דמתיר אף אסובי ינוקא קשיא וצריך לתרץ אליבא דרב ששת דלא אסרינן אלא חומרי שדרה דמחזי כבונה ומיהו ביום הלידה שרי אפילו חומרי שדרה ואף לרב נחמן ולאחר הלידה אסור חומרי שדרה ואף לרב ששת כי פליגי באסובי ינוקא ולאחר הלידה והלכה כר"ש דשרי ואע"ג דרש"י פי' באסובי ינוקא דמסדר אבריו שנתפרקו בשעת לידה וא"כ קשה אמאי שרינן להו ולא מיחזי כבונה כמו חומרי שדרה שנתפרקו יש ליישב דשאר אבריו הוי אורחיה והרי הוא כמי שמאכילו ומשקהו אבל חומרי שדרה לאו אורחיה הוא דהא לפר"ת הך אוקמתא דאורחיה ולאו אורחיה קא משני לה רב ששת ג"כ אאין מעציבין כמפורש בתו' שהבאתי ומשמע לי דבחומרי שדרה אפילו אין מיישבין בידים ממש אלא ע"י לפוף בגדים נמי אסור לאחר לידה ואף לרב ששת דכיון דלאו אורחיה הוא מחזי כבונה אבל אסובי ינוקא דהיינו שאר אבריו שנתפרקו אפילו בידים ממש שרי ליישבן אפילו אחר לידה לרב ששת כיון דאורחיה הוא . אבל דברי רבינו הם תמוהים דכתב אסובי ינוקא ליישר אבריו שנתפרקו דלא שרי אלא דוקא ביום הלידה ולכרכן בבגדים שלא יתעקמו שרי לעולם וקשה חדא דהלא אסובי ינוקא שרי לרב ששת דהלכה כמותו אפילו לאחר הלידה ורבינו פסק דאסור ותו קשה דלא הביא לחלק בין לפופי ינוקי לחומרי שדרה כדאית' בגמרא גם לא כתב לחלק בין סדור אבריו ע"י בגדים ובין בידים ממש ותו קשה טובא דב"י ז"ל כאן הביא סוגיית הגמרא ודברי הרא"ש כדי לפרש דברי רבי' דאסובי ינוקא שרי ביום שני לרב ששת דהלכתא כוותיה ולא כתב ליישב הא דכתב רבינו בהפך דאסובי ינוקא לא שרי אלא ביום הלידה כר"כ · וכדי ליישב דברי רבי' נראה לפע"ד דרבינו דקדק במ"ש הרא"ש וז"ל אסובי ינוקא פירש"י שמחליקין לקטן סדר אבריו שמלפפין אותו וקושרין אותו בבגדים ליישר אבריו עכ"ל מנוסחא זו של פירש"י שלא הזכיר שנתפרקו אבריו מפורש דאסובי ינוקא דפליגי בה ר"כ ורב ששת אין פירושו ליישב איברים שנתפרקו בשעת לידה אלא פי' ליישר איבריו שלא יתעקמו ובהא פליגי ר"כ ורב ששת והלכה כרב ששת דשרי דהיינו אורחיה ולא מיחזי כבונה אלא כשנתפרק אבר ממקומו וחוזר ומיישבו ואין חלוק בין שדרה לשאר אבר דכל שנתפרק אסור משום בונה והא דקאמר בגמרא התם בחומרי שדרה ופירש רש"י שנתפרקה אחת מהן לאו דוקא שדרה דה"ה שאר אבר אלא אורחא דמילתא נקט דרגילין חומרי שדרה להתפרק וגם ס"ל לרבינו דאין חלוק במסדר אבריו בידים ממש ללפוף בבגדיו אלא החלוק הוא בין נתפרק האבר ממקומו וצריך ליישבו ולהחזירו במקומו דמיחזי כבונה ואסור ובין שלא נתפרק שום אבר אלא כורכו בבגדים ליישרן שלא יתעקמו דלא מחזי כלל כבונה ושרי לפי זה הך לפופי ינוקא דפרק במה אשה ודפרק חבית ומלפפין את הולד דפרק מפנין ואסובי ינוקא דפליגי בה ר"כ ורב ששת הכל ענין אחד הוא דכורכין אותו בבגדיו שלא יתעקמו אבריו ולא נתפרק שום אבר ממקומו ולרב נחמן אסור כל לפוף לאחר הלידה ולא קאמר רב נחמן בסוף פרק מפנין דמלפפין את הולד אלא דוקא ביום הלידה ולרב ששת שרי והני אמוראים דשרו לפוף בסתם אף לאחר יום הלידה בפרק במה אשה ובס"פ חבית ס"ל כרב ששת דהלכה כמותו ומאן דפריך אמתניתין דאין מעציבין את הקטן קס"ד דפירושו ג"כ ליישר אבריו שלא יתעקמו ופריך דהכא תנן דאין מעציבין ור' יוחנן קאמר דלפופא ינוקא שרי · ומשני התם בחומרי שדרה שנתפרקו דמחזי כבונה· ולשון רבינו הכי פירושו אסובי ינוקא שרי · והדר מפרש דבאסובי שהוא מיישר אבריו שנתפרקו לא שרו אלא ביום הלידה והיינו דתנן אין מעציבין דהיינו כשנתפרקו אבל כשלא נתפרקו אלא לכרכו בבגדים שלא יתעקמו האי אסובי שרי לעולם · ואכתי איכא לתמוה במ"ש בש"ע בסתם מיישרין אברי הולד שנתפרקו מחמת צער הלידה ולא חילק והא ודאי דאף למאי דמשמע מפירש"י והתוספות והר"ן דשרי לעולם ליישר שאר אבריו שנתפרקו מ"מ בחומרי שדרה אסור לאחר יום הלידה וכ"כ הרמב"ם בפכ"א מותר ללפף את הקטן ובפכ"ב כתב ואין מתקנין חליות של שדרה שליקטן זו בלד זו מפני שנראה כבונה ולדעת הרא"ש ורבינו ביום ב' ללידה אסור אף בשאר אברים שנתפרקו כמו חליות שבשדרה היכא דידוע שנתפרקו והכי נקטינן כדעת רבינו דמסתברא טעמיה : **ור"ח** פירש וכו' עד ומותר אע"פ שפעמים שמקיא התינוק כלומר וא"כ איכא למימר דכיון ששנינו בס"פ חבית אין עושין אפיקטויזין בשבת הא נמי כמי שעושה אפקטויזין הוא ואסור וכדרב נחמן דאמר מנא אמינא לה דתנן אין עושין אפיקטויזין וקאמר רב ששת לא דמי דאפיקטויזין לאו אורחיה והכא אורחיה :

שלא עושין כל צרכי מילה וכו' משנה פרק ר"א דמילה (דף קלג) : **ומ"ש** אפילו ביום ג' שחל להיות בשבת משמע דוקא ביום המילה וביום הג' אבל לא בשני וכדברי הרמב"ם בפרק שני דמילה : **ומ"ש** ואפילו ישראל מבעיר האש וכו' פי' אם נשפכו החמין לאחר המילה אבל אם נשפכו החמין דבתר מילה מקמי מילה תדחה המילה ואסור לישראל להבעיר האש והכי משמע להדיא בי"ד סימן רס"ו ס"ח וכמ"ש לשם בס"ד : וכתב
ב"י

דרכי משה

שלא (א) ומהרא"י כתב בכתביו בסימן נ"ו דמותר לרחצו ביום ב' כמו בשלישי :
ואיני

פרישה

דעת רבינו מדכתב המתניתין סתמא ומי מהא לא איר' דסמך על מה שאמר אמר רב נחמן כל האמור כו' עושין בשבת כו לא כרת שרך כו' מכאן שכורתין את הטיבור בשבת דמשמע דאפי' בולד יחידי וגם אין לומר דדייק הכי רבינו מדמייתי הרא"ש הא דאמר רב נחמן מודים חכמים לר' יוסי בטיבור של ב' תינוקות אלמא כחכמים ס"ל דזה אינו דלא כתב אלא ללמדינו דר' יוסי מתיר לכרות אפי' בולד אחד כו' . ולעד"נ דודאי מדכתב הרא"ש המשנה סתמ' ש"מ דס"ל הלכה כחכמים שהם רבים דאל"כ הקלרס יד הרא"ש לכתוב לנו בפירוש וללמדינו דמדרבנן נשמע לר' יוסי דאפי' בולד אחד ס"ל דמותכין כיון דבשני ולדות תאומים גם חכמים מודים . ומי משום דסמך אמ"ש אח"כ הא דא"ר נחמן כל האמור כו' עושין כו' ע"כ מזה אין הוכחה דא"כ . גם לסברת הב"י לא היה צריך לכתוב הא דמודים חכמים לר' יוסי ללמדינו שר"י ס"ל דאפי' בולד יחידי כורתין דהא זה נלמד מהא דהא כל שנאמר בפ' תוכח' עושין כו' · ועוד דא"כ תקשה מינה לחכמים דס"ל דאין כורתין ומאותו פ' נלמד דכורתין אפי' בשבת דומיא דאיכן דקחשיב שם דהיינו לידה ורחיצה ולפופא ומליחה אלא ע"כ אין ללמד משם לולד יחידי דאיכא למימר דאותה פרשה מיירי דוקא בתאומים שהוא צורך גם ולא ביחידי שאין לו צורך כ"כ ואפשר דה"ט דרב נחמן דאמר לפני זה דמודים חכמים לר' יוסי בתאומים דק' מנ"ל דמודים ומי משום דהסברא נותנת כן כיון דא"א לכן לחיות זולתו· א"כ לא היה צריך לאומרו · וג"כ למה צריך לומר בתאומים · בתאומים ודאי מודה דאל"כ א"א לכן לחיות אלא ודאי אינו מוכרח כ"כ לומר כן אפי' בתאומים אלא שמפ' התוכחה נלמד שכורתין עכ"פ ומש"ה קאמר דלרבנן מיירי בתאומים וממילא נלמד מינה דבתאומים מודים ודו"ק : (ג) **ואסור** לטלטלו אבן ט' דלא נגמרו שערו וצפרניו קאי וכ"כ התוס' והרא"ש בפרק ר"א דמילה ע"ש ד' קל"ה ע"א · ומ"ש התוס' בפרק הזהב ד' פ' ריש ע"ב ז"ל ונראה דאפי' נגמרו סימניו (פי' דשערו וצפרניו) דאסור לטלטלו כו' · לא כ"כ אלא לרבנן דס"ל דאינו יוצא מידי ספיקו למיחשב בר קיימא עד שיהא בן עשרים שנה וכר' אבהו שאמר כן משמייהו ע"ש אבל לר' ורשב"ג דס"ל דבל' יום יוצא מידי ספיק' ודאי מיד אם נגמרו שעריו וציפרניו מותר לטלטלו מיד שנולד · וכן מוכח מל' התוס' שם דמסקי וכתבו ז"ל דאין יוצא מתורת נפל בל' יום אלא עשרים ומילתא דלא שכיח הוא עכ"ל ש"מ דדוקא לרבנן כ"כ דאילו לר' סגי בל' יום וק"ל :

סי' שלא (א) מה שכתב רבינו ומרחיצין הקטן אחר המילה אפי' ביום ג' שחל בשבת נלע"ד דגרסינן ואפי' בוי"ו. ור"ל דמרחיצין אותו
באותו

המים וכל זמן שלא סילק ידו מן המילה חוזר אפי' על ציצין שאינן מעכבין סילק ידיו אינו חוזר אלא על ציצין המעכבין ואלו הן המעכבין בשר החופה רוב גובה של עטרה (ג) ואפי' ספק אם נולד לשבעה או לשמונה ולא גמרו שעריו וצפרניו מלין אותו בשבת דאי חי הוא שפיר מהיל ואי מת הוא מחתך בבשר בעלמא הוא אבל אם הוא ודאי נולד לשמונה אין מלין אותו בשבת אא"כ גמרו שעריו וצפרניו

ב"י לדידן דבר ידוע דאין התינוק מסוכן בכך דינו כדין רחיצת גדול עכ"ל ועיין בהגהת ש"ע מ"ש בדין זה: וכל זמן שלא סילק ידיו וכו' ברייתא שם ועיין בי"ד סי' רס"ד ס"ד ורס"ו ס"ב :

ואפילו ספק אם נולד לז' וכו' פי' דוקא כשהוא שלם באיבריו אלא שלא גמרו שעריו וצפרניו דעת רבינו למולו בשבת מטעם ממה נפשך ולא קי"ל הכי אלא אין חלוק בין אם הוא בן ח' ודאי או ספק בן ז' אם גמרו שעריו וצפרניו מלין אותו ואם לאו אין מלין אותו אפילו הוא שלם באבריו ואם הוא בן ז' ודאי מלין אותו אפילו לא גמרו שעריו וצפרניו וכן פסק בית יוסף והדין עמו דלא כדברי

הלכך דינו כדין רחיצת גדול (ג): וכל שלא סילק ידו מן המילה חוזר וכו' ברייתא שם (קלג:) ופירש"י ציצין שיורין ובמתניתין מפורש דציצין המעכבין היינו בשר החופה את רוב העטרה ופירש"י העטרה אינו ראש הגיד אלא שפה גבוה המקפת את הגיד סביב וממנה משפע ויורד ובגמרא מפרש דבשר החופה את רוב העטרה היינו שחופה רוב גובהה של עטרה ופירש"י לא תימא רוב העטרה דקתני מתני' רוב היקפה אלא אפי' רוב גובהה במקום אחד ובה' מילה כתב רבי' שבעל העיטור כתב דאף ע"פ שאין מעכבין חוזר אע"פ שפירש וגם אבאר טעמו וגם שם אכתוב עוד מה נקרא עטרה: ואפי' ספק נולד לז' או לח' וכו' שם (קלה.) אמר מר ולא ספק דוחה שבת לאיתויי מאי לאיתויי הא דת"ר בן ז' מחללין עליו את השבת בן ח' אין מחללין עליו את השבת ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת ובתר הכי (שם:) תניא רשב"ג אומר כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל ודייקינן הא לא שהה ספיקא הוי מימהל היכי מהלינן ליה א"ר אדא בר אהבה מלין אותו ממ"נ אי חי הוא שפיר קא מהיל ואי לאו מחתך בשר בעלמא הוא ואלא הא דתניא ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת אמאי נמהליה ממ"נ ומשני ה"ל דמהלינן לא נצרכא אלא למכשירי מילה ואליבא דרבי אליעזר דאמר מכשירי מילה דוחין את השבת כלו' דע"כ לא קאמר ר"א דמכשירי מילה דחו שבת אלא בדקים לן שכלו חדשיו כגון שבעל ופירש אבל ספק אם כלו לו חדשיו אין מחללין שבת למכשירי מילה דידיה והרי"ף והרא"ש כתבו ברייתא דספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת ולא כתבו הא דרב אדא בר אהבה דמוהלין אותו ממ"נ וכתב הר"ן שנראה שדעת הרי"ף שאין מוהלין ספיקות בשבת ולפיכך הביא ברייתא זו בהלכות סתם שאילו היה דעתו דמהלינן ספיקות בשבת ה"ל להביא לדרב אדא בר אהבה בהלכותיו וה"ל להשמיט ברייתא זו דכיון דלרב אדא בר אהבה לא מיתוקמא אלא במכשירי מילה ואליבא דר"א ואנן לא קי"ל כר"א לא ה"ל להרי"ף לכותבה אלא משמע דס"ל דלא אמרינן ממ"נ ומיתוקמא ברייתא כפשטה ול"צ לאוקומה אליבא דר"א עכ"ל וכיוצא בזה הם דברי רבינו שכתב בטור י"ד סימן רס"ו וז"ל כתב א"א ז"ל ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו השבת ואיני מבין דבריו דודאי מלין אותו ממ"נ והא דקתני אין מחללין עליו השבת מוקי לה בגמ' במכשירין ואליבא דר"א דשרי מכשירין בשאר מילה ובזה אין נפקותא לפסק הלכה דאפי' בודאי בן קיימא קי"ל דאין מכשירין דוחין שבת עכ"ל וכתב עוד דאפי' לא גמרו שעריו וצפרניו מלין אותו ממ"נ כל שהוא ספק בן ז' ספק בן ח' ודלא כדמשמע מדברי הרמב"ם דמשמע שמצריך גמרו שעריו וצפרניו ותמהני על הר"ן שפי' דלהרי"ף לא מהלינן ספיקות בשבת ומעשים בכל יום שמוהלים אותם וגם בימי חכמי התלמוד משמע שהיו מוהלים אותם

דרכי משה

(ב) ואיני מבין דבריו דמה בין זמנינו לזמנם בדבר סכנה אבל א נראה דיש להחם החמין ע"י א"י כמ"ש סימן שכ"ח גבי חולה :

עיין

פרישה

באותו יום שנימול אחר המילה וגם ביום השלישי למילתו · אבל ביום שני למילתו כראה דס"ל דלא וכמ"ש המ"מ שכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ב מדלא הזכיר שם אלא אחר המילה ויום ג' למילתו וגם רבינו לא הזכיר אלא אחר המילה ויום ג' למילתו גם בי"ד סי' רס"ו וכתב שם ואפילו בוי"ו ע"ש וק"ל :

(ג) ואפילו ספק אם נולד לז' או לח' ולא גמרו שעריו וציפרניו מלין אותו בשבת דאי חי הוא שפיר מהיל כו' · כן הוא דברי רב אדא בר אהבה פרק ר"א דמילה סוף ד' קל"ה אמה דתניא התם ז"ל תניא רשב"ג אומר כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל כו' עד הא לא שהה ספיקא הוה מימהל היכא מהלין ליה אמר רב אדא בר אהבה מהלינן אותו ממ"כ אם חי כו' עד ואלא הא דתניא ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו השבת ואמאי נמהליה ממ"כ אמר מר בריה דרבינא ממהל ה"כ דמהלינן ליה ולא נצרכה אלא למכשירי מילה ואליבא דר' אליעזר עכ"ל הגמרא שם · ואע"ג דלא נזכר שם דאפי' בלא נגמרו שעריו וציפרניו מהלינן ממ"כ מ"מ סתמא כפירושו דמי דאי נגמרו שעריו וציפרניו תו לא מקרי ספיקא דקאמר לעיל הא לא שהא ספיקא הוי דהא אפי' נולד ודאי בח' אפ"ה אמרי' בן ז' הוא ואשתהי הוא דאשתהי וכדברי ר' דהכי תניא בפרק הערל ד' פ' ע"ב ז"ל תניא איזהו בן ח' כל שלא כלו חדשיו ר' אומר סימנין מוכיחין עליו שעריו וצפרניו אע"פ שלא כלו לו חדשיו דכי גמרו אמרינן בר ז' הוא ואשתהי הוא דאשתהי עכ"ל · וז"ש רבינו כמי ז"ל אבל אם הוא ודאי נולד לח' אין מלין אותו בשבת אא"כ גמרו שעריו וציפרניו ש"מ דבגמרו שעריו וצפרניו אפי' לבן ח' ודאי מהלינן וה"ט כמ"ש דאמרי' בן ז' ודאי הוא אלא דאשתהי ואע"ג דרשב"ג אמר לעיל דאינו יוצא מכלל נפל עד ל' יום היינו כמי בלא נגמרו שעריו וצפרניו אבל נגמרו יצא מיד מכלל ספק נפל אפי' בבן ח' ודאי וכ"כ רבינו בי"ד בס"ס רס"ו דין ודאי בן ח' ע"ש · וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפ"א דמילה דין י"ג ז"ל מי שנולד בחודש השמיני אם הוא שלם בשעריו וציפרניו ה"ז ולד שלם ובן ז' הוא אלא דאשתהי כו' עד אבל אם נולד ושערו לקוי ואין צפרניו של ימין כברייתן ה"ז בן ח' ודאי שלא היה ראוי להוליד אלא לתשעה ויצא קודם ואע"פ כן אם שהה ל' יום הרי הוא ולד של קיימא והרי הוא כשאר הנולדין לכל דבר שכל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל עכ"ל · וגם הכסף משנה כתב שם דה"ט דהרמב"ם משום דס"ל דר' דאמר סימניו מוכיחין עליו מודה לרשב"ג דאפילו לא נגמרו סימניו אם שהה למ"ד יום יצא מכלל נפל ע"ש · והשתא א"ש דל"ת מה שתמה רבינו על הרא"ש בי"ד ס"ס רס"ו שכתב שם ז"ל כתב א"א הרא"ש ז"ל ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת · ואיני מבין לדבריו דודאי מלין אותו ממ"כ כו' ע"ש וב"י תמה עליו שם גם כאן הפלא ופלא כמה תמיהות · איך נסתר מנגד רבינו מ"ש הרא"ש בפ' ר"א דמילה דבנגמרו שעריו וצפרניו מודה דמלין את הספק ומ"ש דאין מלין לספק בן ז' היינו כשלא נגמרו · ולעד"נ דלק"מ דודאי גם רבינו ידע וידע דברי הרא"ש ואפ"ה תמה עליו מסוגיא דגמרא דר"א דמילה הנ"ל דקאמר הא לא שהה ספיקא הוה ממהל היכי מהלינן דמדקרי ליה ספיקא ש"מ דבלא נגמרו שעריו וצפרניו איירי וכמ"ש · ועוד דאי בנגמרו הא כבר כתבתי דרשב"ג מודה דא"כ שיהוי ל' יום ואפי' בבן ח' וכמ"ש התוס' פ' הערל שם ד' פ' בד"ה כיון דאיכא רשב"ג כו' דרשב"ג גם בבן ח' מיירי ע"ש · וכיון דבלא נגמרו שעריו מיירי ואפ"ה מסיק רב אדא בר אהבה דמהלינן ליה ממ"כ מש"ה א"ש דתמה רבינו על הרא"ש למה ספק בן ז' אין מחללין עליו את השבת ובזה נדחו ג"כ דברי ב"י במ"ש בסי' זה ז"ל ולפ"ז צ"ל דרב אדא לא הוי מפליג בין גמרו שעריו וצפרניו ללא גמרו כו' ע"ש · דודאי שם הדברים על לבו לחלק ובלא גמרו איירי שם ואפ"ה הקשה המקשן ממהל היכי מהלינן אפי' כשהוא ספק בן ז' דלא גמרו סימניהון והולך רב אדא לשנות דמלין אותו ממ"כ ומיהו דוקא ספק בן ז' ספק בן ח' הא ודאי בן ח' ולא נגמרו שעריו ע"ז אמרו בברייתא והביא' הגמרא שם וגם בפרק הערל הרי הוא כאבן כו' ומוקי לה הגמרא בלא נגמרו שעריו וצפרניו והא דאיתא שם באותה ברייתא דגם על ספק בן ז' אין מחללין את השבת מוקי לה רב אדא בר אהבה הנ"ל דאיירי במכשירי מילה ואליבא דר' אליעזר וכמ"ש לעיל · גם במ"ש נסתלק תמיהת ב"י מהר"ן כי דברי הר"ן נודקין הן במ"ש על הרי"ף שכתב ג"כ הברייתא' דספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת בהלכותיו · וכתב עליו הר"ן ז"ל שנראה שדעת הרי"ף שאין מוהלין ספיקות בשבת כו' וכתב ב"י עלי' ז"ל משמע מדברי הר"ן דס"ל דלהרי"ף אפי' נגמרו שעריו וצפרניו אין מלין ולכן כת' סתם דלהרי"ף אין מלין ספיקות · ונראה שלא נזכר מ"ש הרי"ף בפ' הערל דאילו נזכרו ה"ל לכתוב ולפרש דברי הרי"ף דדוקא בלא נגמרו שעריו וציפרניו איירי כו' · ועוד תמה עליו לפני זה הלא מעשים בכל יום שמוהלין כו' ע"ש · ולפי מ"ש לק"מ דהר"ן ס"ל מדכתב דלהרי"ף אין מוהלין ספיקות סתמא כפירושו וכאילו פירש וכתב ספק בן ז' דלא נגמרו שעריו וציפרניו דאילו נגמרו לא נקרא ספק וכמ"ש לעיל. גם מה שתמה ב"י על רבינו על שסתם כאן הדברים לדעת עצמו ודלא כמאן שהרי בן ח' וספק בן ח' שלא נגמרו סימניהון לכ"ע אין מוהלין אותו בשבת אין זה תמיה בעיני כי אין כאן מקום דין מילה לפרש עיקר דיניו ופרטיו וסמך אמ"ש בי"ד בהלכות מילה כי שם מקומו וכאן כתב הדין לפי מה שנראה לו מוכרח ע"פ סוגיית הגמרא וק"ל. גם מ"ש דלכ"ע אין מוהלין לספק בן ז' כשלא נגמרו סימניהון קשה הלא הר"ן כתב שם דלהרמב"ן מלין ספק ב"ז אף כשלא נגמר צורתו . והיינו כדברי רבינו ואפשר דהב"י כ"כ לפי מה שרבינו עצמו לא פירש דברי הרמב"ם בפי' הר"ן ע"ש בי"ד ס"ס רס"ו . ואין להקשות אמ"ש דבנגמרו שעריו וציפרניו תו לא מקרי ספק א"כ למה הולך הגמרא פרק הערל למוקים הפי ברייתא כשלא גמרו שעריו וצפרניו כמ"ש בב"י הא בלא אוקימתא היאך אפשר וס"ד דמקשן לפרשה בע"א דא"כ קשה למה קרי לה ספק בן ז' דב"י לא דק בזה דהאי אוקימתא בגמרא לא אצטריך ללמדינו דהאי ברייתא בלא נגמרו איירי אלא ללמדינו דר' אבהו דמקשו שם עליו מהאי ברייתא מיירי בנגמרו שהרי ז"ל הגמרא הב"ע בנגמרו סימניו ור"ל ר' אבהו איירי בנגמרו והאי ברייתא פשיטא דמיירי בלא נגמרו מדקרי לה ספק ובסיפא קרי ליה בן שמנה וק"ל :

ומ"ש ב"י לחלק דלענין מילה מלין אותו מאמר שנגמרו שעריו וצפרניו וסמכינן אהרוב אע"ג דלענין שאר דברים לא יצא מכלל נפל עד ל' יום והו ג"כ לפי מ"ש בכסף משנה בפ"א דמילה הנ"ל דשם כתב בשינוייא בתרא דרשב"ג מודה לרבי דבנגמרו שעריו וצפרניו לאוד יצא מכלל נפל . והשינוי' קמא דכתב דרשב"ג מצריך בכל ענין ל' יום מ"מ הלא כתב שם דלא קי"ל כרשב"ג במאי דמצריך ל' יום אף בנגמרו כו' וכר' דס"ל דבנגמרו לאוד סגי ע"ש גם מל' הרמב"ם שלפנים דין י"ג משמע דאין לחלק בין מילה לענין שאר דברים שהרי כתב שם מי שנולד בחודש השמיני אם היה שלם בשערו בצפרנו ה"ז ולד שלם ובן ז' הוא אלא שנשתהה ומותר לטלטלו ולמולו בשבת הרי לפנינו שכתב תחילה ה"ז ולד שלם דמשמע לכל דבריו ואח"כ כתב דין מילה בפני עצמו · מיהו אי קשיא הא קשיא דהרא"ש עצמו כתב שם בפרק הערל ד' ק"מ ע"ד אמ"ש בגמר' ז"ל טעמא דלא נגמרו הא נגמרו אמרי' בר ז' הוא ואשתהויי אשתהי ויוצא מידי נפל בשלשים יום אליבא דר' כמו לרשב"ג כו' הרי הוא לפנינו דס"ל להרא"ש דאף שנגמרו סימניו אפ"ה לא יצא מכלל נפל עד ל' יום וכ"כ שם התוס' בהדיא בד"ה והא תניא בן ח' אסור כו' ע"ש · וגם שם ע"ב בד"ה כיון דאיכא רשב"ג כו' ומסקי התוס' וכתבו דרשב"ג בכל ולדות איירי בין בבן ח' בין בסתם ולדות דהיינו שנגמרו להן סימני' אפ"ה מצריך דוקא ל' יום ודייקי כן שם התו' ע"ש · ולפע"ד דודאי רשב"ג מוכח דאיירי בכל ולדות ומצריך לעולם ל' יום · ומיהו ר' אינו מוכרח דס"ל כן דהרי הל' בגמרא משמע דלא מצריך כ"א גמרו סימניו שהרי אמרו סתם טעמא הא נגמרו אמרי' בר ז' ואשתהי כו' ומ"ש הרא"ש והתו' דלר' בעינן ל' יום היינו לאפוקי מפרש"י דכתב שם דר' אבהו דאמר אע"פ שנגמרו סימניו אינו יוצא מכלל נפל עד עשרים שנה דכר' ס"ל ע"ז כתבו התוס' שם דזהו ליתא דעכ"פ לא מצריך ר' לשהות יותר מל' יום וכרשב"ג ע"ש והרא"ש אע"ג דכתב סתם אפשר דלא כ"כ אלא לאפוקי מסברת רש"י · ואף א"ת שהתוס' והרא"ש שכ"כ ס"ל הכי לדינא מ"מ אין זה מוכרח לא מפי הגמרא ולא יאשום לך דר' דאמר אשתהי כרבי' עבד אינו מוכרח דבהדא מסתמא קאמר ר' ורשב"ג משתהי אלא כל חד וחד ס"ל משתהי לפי סברתו ולאפוקי מדרבנן דס"ל דלא אמרינן אשתהי כלל ומצריך עשרים שנה ומ"כ י"ל דס"ל להרמב"ם ורבינו דבנגמר סימניו לאוד סגי ולא בעינן שיהוי כלל אלא שקשה שהרי שם בתוס' מסקי דהא דאיפסק בגמרא דהלכת' כרשב"ג קאי אסתם ולדות ובסתם ולדות נגמרו סימניו אפ"ה איפסק הילכת' כוותיה דבעי שיהוי ל' יום שוב ראיתי באשר"י דפ' ר"א דמילה סוף ד' קפ"ט שכתב ז"ל ותמהני אהאי פסק דפסק הגמרא כרשב"ג ומסיק הרי"ף וכתב דהלכה כמותו דהא כרבנן קי"ל אפי' לקולא ומחזקינן ליה כולד גמור לפטור יבמה לשוק ולא קי"ל כרשב"ג אלא להחמיר כו' ע"ש ובע"כ צ"ל בין מילה לשאר ענייניס וכמ"ש ב"י ודלא כמ"ש בכסף משנה ואין להקשות ממה שכתבו שם התוס' ריש ע"ב ז"ל · ונראה דאפי' נגמרו סימניו אסור לטלטלו דלא כ"כ אלא לסברת רבנן דס"ל דאין כ"מ בנגמרו סימניו ובעינן דוקא שיהי' עשרים שנה משא"כ לר' והכי מוכח שם ל' התוס' שהרי מסקי בטעמא משום דלא שכיח שיהי' עשרים שנה והיינו לרבנן דמצריך שיהי' עשרים שנה . ועוד שהרי בפ' ר"א דמילה דף קל"ה בד"ה בן ח' הרי הוא כאבן כו' מסקי וכתבו ז"ל אפי' בן ח' ודאי כגון שלא בא על אשתו אלא פעם א' ופירש וילדה לסוף ח' אפ"ה נראה לר"י דמותר לטלטלו ולמולו בשבת אם אין ריעותא בשערו וצפרנו כדאמרינן בפרק הערל האי בר ז' הוא ואשתהי עכ"ל. הרי לפנינו דלר' ס"ל דמותר לטלטלו ולמולו מיד מאמר שנגמרו סימניו בלא שהיית ל' יום . גם נראה משם ראייה לדברי רבינו דבספק בן ז' או בן ח' אפי' לא נגמרו סימניו מלין אותו שהרי לא כתבו אם אין ריעותא בשערו ובצפרנו כ"א בסיפא בודאי בן ח' ובריש' כתב בספק בן ז' דמלין אותו ממ"כ ולא הזכירו דלא יהא ריעותא בשערו וק"ל· וא"כ אף לפי מ"ש דהתוספות והרא"ש כתבו דלשאר ענינים לא יצא מכלל נפל בנגמרו סימניו לאוד עד שיהיה ג"כ ל' יום וספק מקרי מ"מ לא ק"מ אדברי רבינו דס"ל פשוט דבספק בן ז' או בן ח' מהלינן ליה אף דלא נגמרו סימניו דהא ג"כ כתבתי דמוכח כן מל' התוס' הנ"ל וה"ט דמלין שאני דמלין אותו ממ"כ וכמ"ש בשם התוס' · ומש"ה אף א"ת דהגמרא דקאמר שם בפ' ר"א דמילה ז"ל הא לא שהה ספיקא הוא ממהל היכי מהלינן דאיירי בסתם ולדות וה"ק כיון דרשב"ג אף בסתם ולדות רק שעמד להן הסימני' דשעריו וצפרניו אפ"ה מצריך שיהוי ל' יום א"כ סתם ולדות היכי מהלינן מ"מ לפי מאי דמשני רב אדא בר אהבה דמלין אותו ממ"כ כו' לפי אותו הטעם מלין ג"כ ספק בן ז' ספק בן ח' לא נגמרו סימניו לאפוקי ודאי בן ח' ולא נגמרו דכאבן בעלמא דמיא והיינו שדקדק הגמרא ולא פריך כ"א מרישא דספק בן ז' ולא תקשה נמי מסיפא דבן ח' הרי הוא כאבן ודו"ק · שוב מצאתי שכתב רמ"א ז"ל בד"מ שלו בי"ד ס"ס רס"ו שדברי ב"י הנ"ל אין להם הכר' וגם הן דחוקין מאו' וכתב עוד אמה שתמה רבינו על הרא"ש דל' הרא"ש בברייתא דבספק בן ז' או ב"ס אין מחללין עליה הא אמרי' בגמרא דמלין אותו ממ"כ כו' ז"ל. ולי נראה דודאי דעת הרי"ף והרא"ש כדעת רבינו דמלין אותו ממ"כ כו' והא דכתבו דאין מחללין עליו את השבת לאו אמילה קאמרינן אלא ר"ל דאין מחללין עליו את השבת לענין פקוח נפש והא דמוקי לה הגמרא לענין מכשירין ואליבא דר"א היינו משום דלענין מילה מיתני בגמרא אבל הפוסקים למדו ממנו שאר חילולין לענין פסק הלכה· והא דלא כתבו דמוהלין אותו ממ"כ כו' אפשר דסמכו על מ"ש אין מחללין עליו את השבת דמשמע דווקא

חדושי הגהות

שלא א דברים אלו מחוסרי הבנה לענ"ד דא"כ מה הוסיף על דברי הרב"י בזה דהא גם הב"י כתב שדינו כדין רחיצת גדול דהיינו כחולה גדול שאין בו סכנה שעושין ע"י א"י כל צרכיו ועוד כיון שכתב אינו רוצה לחלק בין זמנינו לזמנם א"כ ה"ל הך קטן חולה שיש בו סכנה והאיך סיים על זה דיש להחם וכו' כמ"ש בסימן שכ"ח אדרבה בסימן שכ"ח איתא דחולה שיש בו סכנה אסור לחזור אחר א"י לעשותו אלא מצוה לעשות ע"י גדולי ישראל ועיינתי בד"מ הנדפס בפ"ע ולא מצאתי שם דברים אלו מן אבל נראה וכו' עד לבסוף רק אחר שכתב הד"מ דמה בין זמנינו לזמנם איתא שם הג"ה מחכם א' וז"ל (ובש"ע כתב המנהג שאנו מחמירין קצת ע"ש) ונראה שדרכו כאן בעקבות הג"ה זו וכתבו אבל נראה וכו' לומר שיש להחמיר ולהחם ע"י א"י ולא דברי הד"מ הם ולענ"ד שאין לדמותו כלל לחומרא שבש"ע שכתב שם שנוהגין שמחממין מע"ש וכו' וזה וודאי נכון אף בחולה שיש בו סכנה משא"כ להחם ע"י א"י הרבו טעמים ע"ז שאין לעשותו כדלעיל סימן שכ"ח וראייה למ"ש שהרי גם בש"ע לא הזכיר הרמ"א כלל שיש להחם ע"י א"י :

כתב

וצפרניו ודוקא מילה בזמנה אבל שלא בזמנה כגון שהיה חולה והמתינו לו עד שהבריא אינו דוחה שבת אנדרוגינוס ונולד בין השמשות (ג) ונולד כשהוא מהול ומי שאין אמו טמאה לידה כגון יוצא דופן אין מחללין עליהן השבת ודוקא מילה עצמה דוחה שבת משום שאי אפשר לעשותה מערב שבת אבל מכשיריה שאפשר לעשות מע"ש אין דוחין שבת הלכך אם לא הביא סכין מע"ש לא יביא בשבת אפי' דרך גגות וחצרות וקרפיפות אם לא ששבת בהן: לא היה לו כמון שחוק מע"ש לא ישחקנו אלא לועס בשיניו אם לא עירב מאתמול יין ושמן ליתן עליה לא יערבם היום אלא יתן כל אחד ואחד לבדו ובי"ט מערב כדרכו ואין עושין לה חלוק אלא כורך עליה סמרטוט ואם אין לו כורך על אצבעותיו דרך מלבוש ומביא דרך חצר אחרת אפילו לא עירבו יחד אסור לומר לא"י לפני המילה להחם חמין לצורך המילה דכיון שיש בו איסור דאורייתא לא התירו אמירה לא"י אבל באיסור דרבנן כגון להביא דרך מבוי שלא נשתתפו או בחצר שלא עירבו מותר לומר לא"י להביאם וכן אם היה לא"י מים שחימם' בשבת לצורך עצמו או שעבר ישראל וחימם אותם מותר לרוחצו בהם אף ע"פ שאסרו

אותם מדאמרינן מימהל היכי מהלינן וכן יש לתמוה על מה שפי' רבינו בדברי הרא"ש לכן נ"ל דודאי כל שגמרו שערו וצפרניו מחללין עליו את השבת להרי"ף והרא"ש אפי' אם הוא בן ח' ודאי ומ"ש ברייתא דקתני בן ז' מחללין עליו את השבת בן ח' אין מחללין עליו את השבת ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת בן ח' הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו סמכו על מ"ש בפרק הערל (פ ·) דאוקמוה להאי ברייתא התם בגמרא בשלא גמרו שערו וצפרניו ולפ"ז נ"ל דרב אדא לא הוה מפליג בין גמרו שערו וצפרניו ללא גמרו וכדהוה ס"ד בפרק הערל כי אקשינן ובן ח' מי קא חיי וכדי ליישב מנהגא דעלמא דקא מהלי ספיקות איצטריך לשנויי דמהלינן להו מ"מ אבל למאי דאסיקנא בפרק הערל דהא דתניא דאין מחללין בשלא גמרו אבל אם גמרו מחללין ממילא נתיישב מנהג העולם דבגמרו הוא דמהלי וכדין עבדי ולא מטעם מ"מ כדאמר רב אדא בר אהבה והשתא אתיא ברייתא כפשטא ולא צריכין לדחוק ולאוקמה כר"א כדאוקמה רב אדא ואע"ג דלצאת לגמרי מתורת נפל לא סגי בגמרו שערו וצפרניו עד שישהא ל' יום מ"מ מאחר ששעריו וצפרניו מוכחין עליו דבן קיימא הוא מחזקינן ליה ברוב הנולדים שהם בני קיימא ומהלינן ליה כמו שאנו סומכים בכמה דברים על הרוב וכי לא גמרו כיון דלית ליה שום הוכחה אתרע ליה רובא ולא מהלינן ליה ואע"ג דאי כפל הוא אין כאן איסור תורה שהרי מחתך בשר בעלמא הוא לא רצו חכמי' להתי' טלטול במקו' שקרוב לודאי שאינו בן קיימא ויש לתמוה על הר"ן שנראה שלא נזכר למ"ש הרי"ף בפ' הערל ולכן כתב סתם דלהרי"ף אין מוהלין ספיקו' בשבת דמשמע דאפי' גמרו שערו וצפרניו נמי אין מוהלין שאילו נזכר למ"ש בפ' הערל ה"ל לכתוב דבלא גמרו שערו וצפרניו הוא דאמר הרי"ף דלא מהלינן ספיקות אבל אם גמרו מוהלין ויותר יש לתמוה על רבינו שלא פקח עיניו בדברי הרא"ש דבפרק ר"א דמילה גופיה כ' אחר ברייתא זו וכ"ז איירי שלא גמרו שערו וצפרניו אבל גמרו שערו וצפרניו אפי' שהוא ידוע שהוא בן ח' כגון שפירש ממנה אחר שבעל מותר לטלטלו ולמולו בשבת דפסק הלכה בפרק הערל כמאן דאמר אשתהויי אשתהי עכ"ל ועוד יש לתמוה עליו שסתם הדברים כאן לדעת עצמו ודלא כמאן שהרי בן ח' וספק בן ז' ספק בן ח' שלא גמרו סימניהם לכ"ע אין מוהלים אותם בשבת והוא כתב כאן ואפי' ספק אם נולד לז' או לח' ולא גמרו שערו וצפרניו מלין אותו בשבת ולא הביא שום חולק על זה ואע"פ שיש לומר שסמך על מה שכתב בהל' מילה סברת הרמב"ם וסברת הרא"ש מ"מ גם בכאן ה"ל להביאם ולא לסתום דבריו לדעת עצמו: ונמצא פסקן של דברים שאם גמרו שערו וצפרניו אפילו אם הוא בן ח' ודאי מוהלין אותו לדעת הכל ואם לא גמרו אם הוא ספק בן ז' ספק בן ח' אין מוהלין אותו לדעת הרי"ף והרא"ש ואנ"ל אם הוא בן ח' ודאי ואם הוא בן שבעה ודאי להרי"ף והרא"ש מוהלין וכדתניא בן שבעה מחללין עליו את השבת ואוקימנא להאי ברייתא בפרק הערל בשלא גמרו שערו וצפרניו ואע"פ שמדברי הרמב"ם בפ"א מהל' מילה נראה שאע"פ שהוא בן ז' כל שלא גמרו שערו וצפרניו אין מוהלין אותו בשבת כי דייקת במילתיה שפיר תשכח דלדידיה נמי מוהלין אותו ויתבאר הדבר יפה בטור י"ד סי' רס"ו:

ודוקא מילה בזמנה כלומר הא דאמרי' דמילה דחיא שבת דוקא בזמנה אבל שלא בזמנה לא וכדאית' בפ' ר"א דמילה (קלב :) ת"ר מילה דוחה צרעת בין בזמנה בין שלא בזמנה י"ט אינו דוחה אלא בזמנה כלומר כ"ש דאינה דוחה שבת אלא בזמנה ופירש"י שלא בזמנה כגון קטן חולה והמתינו לו עד שיבריא וגם משכחת לה כשנולד בע"ש בין השמשות דאין מלין אותו בשבת כדתנן בההוא פירקא וכתבו רבינו בסמוך: **אנדרוגינוס** ונולד בין השמשות ונולד כשהוא מהול שם (קלד :) ת"ר ערלתו ודאי דוחה את השבת ולא אנדרוגינוס ולא נולד כשהוא מהול ולא נולד בין השמשות ואע"ג דר"י מתיר באנדרוגינוס הלכה כת"ק כן פסק הרמב"ם בפ"א מהל' מילה ואע"פ שרבינו כתב בסימן רס"ו שיש פוסקים כר"י נקטינן כהרמב"ם: גרסי' בפרק יוצא דופן (מב :) ההוא דאתא לקמיה דרבא א"ל מהו למהל בשבת א"ל אימא לי איזי גופא דעובדא היכי הוה א"ל שמעית ולד דצוין אפניא דמעלי שבת' ולא אתיליד עד שבת' א"ל האי הוציא ראשו חוץ לפרוזדור הוא והוי מילה שלא בזמנה ואין מחללין עליה את השבת ופירש"י דצוין. שמעתי את הולד צועק בתוך המעים מבע"י של ע"ש וכתב סמ"ג דטעמא דאי לאו משום דהוציא ראשו לא הוה צוין דכמה שהוא במעי אמו פיו סתום וטיבורו פתוח: **כתוב** בסמ"ג שהשיב ר"י שאם לאחר שהוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור נראו ג' כוכבים בינונים יש לסמוך עליהם שהוא לילה אפילו הוא למחר שבת אבל אם שהו הכוכבים לצאת אח"כ אם לפי השיעור נראה להם שהיה יום בהוצאת הראש אין להם אלא מה שעיניהם רואות ויהא נימול לח' ואפי' אם יארע בשבת עכ"ל וכתבוהו הגהות בפ"א מהל' מילה וכ' עוד שם בהגהות ואין תלוי בתפילה כלל אם קבלו שבת מבע"י לא להקל ולא להחמיר אלא רק ביציאת הכוכבים וכ"כ הרא"ש עכ"ל וכ"כ בהגהות אחרונות דמרדכי: **ומי** שאין אמו טמאה לידה כגון יוצא דופן וכותית שילדה וכו' ג"ז בפ' ר"א דמילה (קלה ·) אמר רב אסי כל שאין אמו טמאה לידה אינו נמול לח' ופירש"י כגון יוצא דופן איני והא אתמר יוצא דופן ומי שיש לו שתי ערלות רב הונא וחייא בר רב חד אמר מחללין עליו את השבת וחד אמר אין מחללין ע"כ ל"פ אלא לחלל עליו את השבת אבל לח' ודאי מהלינן ליה הא בהא תליא ואוקימנא לדר' אסי כתנאי וקם ליה רב אסי כיחידאה וכתב הרא"ש והר"ן שנסתפקו הפוסקים בפסק הלכה ולפיכך מטילין אותו לחומרא ונמול לח' ואין מחללין עליו את השבת וכן כתב הרמב"ם בפ"א מהל' מילה ומי שיש לו ב' ערלות פירש"י שני עורות זע"ז ואמרי לה שני גידין ורבינו לא כתב פה דין מי שיש לו ב' ערלות לפי שסמך על מ"ש בהל' מילה: **ודוקא** מילה עצמה דוחה שבת וכו' אבל מכשיריה שאפשר וכו' שם (קל ·) בר"פ פלוגתא דר"א ור"ע ואיפסיקא הל' כר"ע דאמר הכי: **ומ"ש** לא יביא בשבת אפילו דרך גגות וכו' שם פעם אחת שכחו ולא הביאו איזמל מע"ש והביאו בשבת שלא ברצון ר"א ומתקיף לה רב יוסף אדרבה ר"א הוא דשרי וכ"ת שלא כרצון ר"א דשרי אפילו בר"ה אלא כרצון רבנן דאסרו דרך ר"ה ושרו דרך גגות חצירות קרפיפות ומי שרי והתניא כשם שאין מביאין אותו דרך ר"ה כך אין מביאין אותו דרך גגות חצירות וקרפיפות אלא אמר רב אשי שלא כרצון ר"א ומחלוקתו אלא כרצון ר"ש דתנן ר"ש אומר א' גגות וא' חצרות וא' קרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית ופירש"י שלא כרצון ר"א דאיהו אפילו בר"ה שרי ושלא כרצון החולקים עליו דאסרי דרך חצירות דהעמידו חכמים דבריהם אף במקום כרת אלא כרצון ר"ש דמתיר אף לדברי הרשות ובפרק כל גגות (צא .) איפסיקא הלכתא כר"ש וכן הכריע הרי"ף בר"פ ר"א דמילה לאפוקי מרבוותא שפסקו דלא כר"ש ודין זה כתב רבינו בסימן שע"ב ושם ביאר משפט קרפף זה שמותר לטלטל בו ושיש קרפף שאסור לטלטל בו ומשם יתבאר לך דהא דשרי להביא סכין דרך גגות חצירות וקרפיפות כששבת בכן היינו כשהתינוק עומד בבית חצר שאין בה דיורין או שיש בה דיורין ועירבו ולא עירבו לא הועילו כלום בהבאת הסכין שהרי אסור להכניסו לתוך הבית וכן אסור להוציא התינוק לחצר זו: **לא** היה לו כמון שחוק מע"ש וכו' משנה שם (קלג ·) אם לא שחק מע"ש לועס בשיניו אם לא טרף יין ושמן מע"ש נותן זה לעצמו וזה לעצמו ובגמרא (קלד ·) דייק מברייתא' דמותר לטרוף יין ושמן ומשני התם לא בעי ליכא הכא בעי ליכא ופירש"י ליכא· לטרפו ולערבו יפה יפה ופריך ה"כ נעביד ולא ליליך ופירש"י לא יערבנו כל כך ומשני היינו דקתני נותן זה לעצמו וזה לעצמו ופירש"י היינו דקתני נותן זה לעצמו שמערב ואינו לוכך וכ"כ הר"ן הא דתניא דברים שאין עושין למילה בשבת עושין לה בי"ט שוחקין לה כמון וטורפין לה יין ושמן כלומר אפילו לטרוף ולערב יפה יפה אבל בשבת לטרוף בלבד הוא שמותר והיינו דקתני נותן זה לעצמו וזה לעצמו והכי אמרינן בגמרא עכ"ל ולא נזכר זה בדברי הפוסקים ואפשר דטעמא משום דלא אתמר הכי בגמרא אלא אליבא דר"מ דמתיר לטרוף יין ושמן לחולה בשבת אבל לת"ק דאסר אפילו בלא ליכא אסור לטרפו לצורך המילה: **ומ"ש** רבינו ובי"ט מערב כדרכו ברייתא שם הזכרתיה בסמוך וא"ת למה לא כתב רבינו דשוחקין לה כמון בי"ט כדאיתא בברייתא ויש לומר שסמך על מ"ש כן בהלכות מילה: **ואין** עושין לה חלוק וכו' משנה שם (קלג .) ואין עושין לה חלוק לכתחלה אבל כורך עליה סמרטוט אם לא התקין מע"ש כורך על אצבעו ומביא אפילו מחצר אחרת ופירש"י חלוק · כעין כיס דחוק היו עושין ומכסין את ראש הגיד עד העטרה וקושר שם כדי שלא יחזור העור לכסות את הגיד: כורך על אצבעו · דרך מלבוש לשנותו מדרך הוצאה בחול · ומשמע לרבינו שאע"פ שמוציאו בשינוי אינו מותר להביאו אלא דרך חצר אחר' שלא עירבו יחד כלומר שלא נשתתפו יחד אבל לא דרך ר"ה משום דאין דרך מלבוש בכך והכי משמע מדקתני אפילו מחצר אחרת ולא תני אפילו דרך ר"ה ומ"ש הר"ן בשמועה זו והיכא דאשתפוך חמימי וכו' ועוד דכורך על אצבעו ומביא דרך ר"ה ואפי' מחצר אחרת בשלא נשתתפו איסורא דרבנן מיהא איכא עד כאן · אפשר דמביא דרך ר"ה דקאמר לאו ר"ה ממש היא אלא היינו לומר דכי היכי דבר"ה איכא איסור' בכורך על אצבעו ה"נ איכא איסור' אפילו מחצר אחרת שלא נשתתפו: **אסור** לומר לא"י לפני המילה לחמם וכו' כן העלו בפרק ר"א דמילה הרי"ף והרא"ש והביאו ראייה מהגמרא ודחו דעת בה"ג שמתיר לפני המילה כל אמירה לא"י אפילו בדבר שהוא מלאכה גמורה והם כתבו דבדבר שאילו עשהו ישראל לית ביה אלא איסורא דרבנן דוקא הוא דשריא אמירה לפני מילה אבל בדבר שיש בו איסור תורה לא הותר לומר לא"י שיעשנו וכן דעת הרמב"ם בפ"ב מהל' מילה: ודין זה בין בהבאת מים חמין בין בהבאת סכין וסממנין ודברים הצריכים למילה ופשוט הוא: **ומ"ש** וכן אם היה לא"י מים שחימם בשבת לצורך עצמו וכו' מדברי הרא"ש שם שכתב לפרש דברי הרי"ף: גרסינן בפרק הדר (סח ·) ההוא ינוקא דאשתפוך חמימיה אמר רבה נשיילוה לאימיה אי צריכה נחמם ליה אגב אימיה וכתב הר"ן בפ"ב דביצה הא דתניא התם ממלאה אשה קדירה בשר אע"פ שא"צ אלא לחתיכה א' דמהא משמע דלרבות בשיעורא בי"ט מותר אבל בשבת אסור ולא תיקשי לך הסיא דפרק הדר דאלמא אפילו בשבת שרי לרבויי בשיעורא שכבר פירש"י שם וכן בתו' דניחום ליה ע"י א"י קאמר והרשב"א מוסיף עוד ואומר דאפילו למאן דמפרש התם דע"י ישראל קאמר ל"ק דכיון דלא מיתסר אלא מדרבנן כיון דבי"ט שרי התם גבי מילה משום מצוה התירו לגמרי אפילו על ידי ישראל מכלל דס"ל ז"ל דרבויי בשיעורא בשבת לא מיתסר אלא מדרבנן ותמהני עליהם

כדברי רבי' בזה וכבר נתבאר בס"ד בי"ד ס"ס רס"ז: **אנדרוגינוס** וכו' ברייתא שם ובאנדרוגינוס פליגי בה תנאי ופסק רבינו גבי מילה בשבת לחומרא ועיין בי"ד בסי' רס"ה ס"ז מ"ש בדינו בכל ההלכות שנזכר שם אנדרוגינוס בספר הארבעה טורים: ובתנוק שנולד בע"ש סמוך לבין השמשות כתבתי דינו בי"ד סימן רס"ו סעיף י"ב דאם נולד שעה אחת מכ"ד שעות קודם יציאת שלשה כוכבים בינונים נימול לשמיני ביום ו' הא לאו הכי ספק הוא ותדחה ליום ט' ואע"ג דלעיל בסימן רס"א לענין תוספת שבת יש להחמיר לקבל עליו שבת מסוף שעה כ"ב מ"מ לענין מילה אינו כן: **ודוקא** מילה עצמה וכו' רבינו האריך בי"ד בדין הבאת סכין דרך חצרות וכו' ושם נתבאר בס"ד ע"ש בסימן רס"ו ס"ג: **לא** ה"ל כמון שחוק מע"ש לא ישחקנו אלא לועס בשיניו וכו' עד סוף הסי' הא דצריך לעשות בשינוי היינו לפני המילה אבל לאחר המילה מותר בלא שינוי ג"ז נתבאר בארוכה בסימן רס"ו דלא כמ"ש הר"ן ומה שהקשה ב"י למה כתב רבי' אלא יתן כל אחד לבדו ולא כתב יטרוף הנה בי"ד דקדק רבינו ואמר טורף לה זה לעצמו וזה לעצמו ועיין במ"ש לשם בס"ד: **אסור** לומר לא"י וכו' כ"כ הרי"ף ושאר פוסקים דלא כבה"ג ובעל העיטור ונתבאר בי"ד סי' רס"ו ע"ש:

אין

דרכי משה

(ג) עיין ביורה דעה סימן רס"ו אימת נקרא בין השמשות לענין מילה :

וכתב

שאסרו רחיצה בכל הגוף אפילו במים שנתחממו בערב שבת במילה התירו :

שלב **אין** מיילדין הבהמה בשבת אבל מסעדין אותה לאחוז בולד שלא יפול לארץ ונופח לו בחוטמו ונותן דד לפיו ומביא מלא אגרוף מלח ונותן לתוך רחמה של טהורה שריחקה ולדה כדי שתקרבנו ומזלפין מי שליא על הולד כדי שתרחם עליו אבל לא בטמאה שלאחר שריחקתו לא תקרבנו עוד : אין מפרכסין לבהמה גלדי המכה ולא סכין אותה בשמן והני מילי בגמר מכה ומשום תענוג אבל בתחלת מכה ואיכא צערא שרי ואם אכלה כרשינין הרבה ומצטערת יכול להריצה בחצר כדי שתיגע ותתרפא ואם אחזה דם יכול להעמידה במים כדי שתצטנן ובעל התרומה אסר להעמידה וא"א ז"ל התירו :

שלג **מי** שיש לו אורחין בשבת ואין לו מקום להכניסם או שאין לו מקום לבה"מ ויש לו אוצר תבואה יכול לפנותו בשבת כדי להכניס האורחין או לפנות מקום לבה"מ אבל שלא לצורך מצו' אסור לפנותו וכיצד מפנהו הי' האוצר גדול מפנה ממנו ה' קופות הי' שם ה' קופות מפנה מהם ד' אבל כולו לא יפנה שמא יבא

עליהם דא"כ מאי קא מיבעיא לן התם במנחות וכו' לפיכך נ"ל ברור דודאי רבויי בשבת מדאורייתא מיתסר ואפ"ה לא דמי רבויי בשיעורא בי"ט לרבויי שיעורא בשבת שהשבת דחויה היא אבל חולה ולא הותרה ולפ"ז האי דעירובין דוקא ע"י א"י היא עכ"ל · ובנוסח' דידן כתוב בגמר' בהדי' ניחו' ליה א"י אגב אומיה :

כתב הר"ן בריש פרק ר"א דמילה והיכא דאשתפוך חמימיה א"צ אבדור סמנין לאחר מילה פשיטא דמחמין ושוחקין מפני הסכנ' ומיהו כל היכא דאפשר לשנויי משנינן וכדתנן לא שחק כמון מבערב שבת לועס בשיניו וכו' מיהו היכא דאיכא חמימי לרחוץ קודם מילה ואשתפוך הנך דלאח' מילה בכה"ג הוא דאיכא למידק אי אמרינן תדחה מילה כיון שאם נמול נצטרך אח"כ לחלל את השבת במכשירין א"ד השתא מיהת כדין מהלינן ובתר הכי פיקוח נפש הוא שדוח' את השבת והרמב"ן כתב דשרי למהליה שאין למצוה אלא שעתה ואין דוחין את המילה מפני שנצטרך אח"כ לדחות את השבת דבתר הכי פ"נ הוא דדחי ליה ולא מכשירי מילה ואינו כן דעת הרז"ה שהוא ז"ל אמר כל היכא דאשתפוך חמימין דבתר מילה מקמי מילה תדחה מילה וכן דעת הרשב"א ז"ל ומה שהתירו בלא התקין חלוק או סמרטוט מע"ש לכרוך על אצבעו ולהוציאו ולא דחו המילה מפני כך כמו שדחו אותה מפני הכאת איזמל איכא למימר דאי אתידע מלתא מקמי אין ה"נ ומתניתין בדלא ידעינן עד לאחר מילה ואפ"ה כל מאי דאפשר לשנויי משנינן ומדברי הרי"ף והרמב"ם ורבינו בהל' מילה נראה שסוברים כדעת הרז"ה והרשב"א :

כתב רבינו בטור י"ד סי' רס"ו וז"ל כתב הר"א הלוי אם האב יודע למול אין לו למול בשבת אם יש אחר שיודע למול דהא מילה הוא פסיק רישיה גבי דידיה דהוא מכוין לתקן את בנו אבל לגבי אחר לא מיקרי תיקון ושרי ומיהו אם אין אחר שיודע למול ימול והמרדכי כתב בס"פ כיסוי הדם ששאל רבינו משולם את רבינו שמחה אם יכול למול בשבת אדם שלא מל מעולם מי חיישינן שמא יקלקל ונמצא מחלל שבת או לא והשיב דודאי לא ימול כדאמרי' במסכת ביצה (לד ·) מפני שצריך לבודקן ובת"ה כתב שנהגו העולם שלא ליזהר בהא דהר"א הלוי וכתב שהאב מל את בנו אפילו היכא דאיכא אחר וכתב טעם הר"א הלוי וגם נתן טעם למנהג העולם שחולקים עליו וכתב עוד ששמע שאחד מהגדולים הזהיר לאבי הבן שמל כבר פעמים שלא ימול בשבת אם יש שום מוהל אחר ועל אדם שלא מל רק פעם אחת השיב שהוא מסופק אם יכול למול בשבת הואיל ולא אתחזק בתלת זימני והוא ז"ל כתב דלא בעינן אתחזק ג' זימני דהכי משמע לשון המרדכי דבפעם אחת סגי שכתב אדם שלא מל מעולם הא אם מל פ"א לא מיבעיא ליה והעלה דאב נמי שרי למול בשבת אע"ג דלא מל רק פעם אחת ואף על גב דאיכא אחר דמל זימני טובא :

שלב **אין** מיילדין את הבהמה בשבת וכו' משנה בס"פ מפנין (קכח:) אין מיילדין את הבהמה בי"ט אבל מסעדין אותה ומפרש בגמרא שם דהיינו שאוחז בוולד שלא יפול לארץ וכתב הרא"ש ר"י נסתפק אם הא דקתני מסעדין אי"ט דוקא קאי א"ד אפי' בשבת שרי והא דקתני בי"ט משום רבותא דאין מיילדין תליא ויש לתמוה על רבינו היאך כתבה לענין שבת מאחר דר"י מספקא ליה א : **ומ"ש** נופח לו בחוטמו ונותן דד לפיו וכו' עד לא תקרבנו עוד ברייתא שם : **אין** מפרכסין לבהמה וכו' ולא סכין אותה וכו' ברייתא וגמר' בפרק במה בהמה (נג:) הזכרתיה בסי' שכ"ח : **ומ"ש** ואם אכלה כרשינין הרבה וכו' שם פלוגתא דתנאי ופסק רבא כרבי הושעיא דמתיר : **ומ"ש** ואם אחזה דם יכול להעמידה במים. וכו' ברייתא שם בהמה שאחזה דם אין מעמידין אותה במים בשביל שתצטנן וכתב הרי"ף והרא"ש דכיון דקי"ל הלכתא כרבי יאשיה דמיקל באכלה כרשינין הרבה משום צערא דבהמה ולא גזרינן משום שחיקת סמנין ש"מ דלית הלכתא כי האי ברייתא דאסרה דהאי תנא דאסר משום שחיקת סמנין הוא דאסר והא איפסיקא הלכתא כרבי יאשיה דלא גזר משום שחיקת סמנין דאין אדם בהול כל כך על רפואת בהמתו דליתי לשחיקת סמנין וכ"פ הרמב"ם בפכ"א אבל בעל התרומה וסמ"ג וסמ"ק כתבו דדוקא הליכה בחצר שרי רבי יאשיה שאינו ניכר כל כך משום רפואה אבל להעמידה במים איכא הוכחה טפי משום רפואה ואסור וכתבו הגהות בפ"כ · כתב המרדכי שם דבהמה שאחזה דם אם הוא ספק שאם לא יקיזו לה דם תמות מותר לומר לא"י להקיזה והביא ראיה לדבר :

שלג **מי** שיש לו אורחין בשבת ואין לו מקום להכניסם וכו' ר"פ מפנין (קכו:) מפנין אפי' ארבע וה' קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש אבל לא את האוצר וכתב הרי"ף והרא"ש ודוקא מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש דמצות נינהו אבל שלא במקום מצוה לא וכ"כ הרמב"ם בפכ"ו ובגמרא השתא ה' מפנין ד' מיבעיא א"ר חסדא ד' מה' א"ד ד' מאוצר קטן וה' מאוצר גדול ושמואל אמר ד' וה' כדאמרי אינשי ואי בעי אפי' טובא נמי מפנין ומאי אבל לא את האוצר שלא יגמור כולו דלמא אתי לאשווי גומות אבל אתחולי אתחיל : ומני ר"ש היא דלית ליה מוקצה ופירש"י שלא יגמור משום אשווי גומות והרי"ף כתב דאיכא מאן דפסק כר"ח ואיכא מאן דפסק כשמואל ולא הכריע ביניהם והרא"ש כתב בשם הרז"ה דקי"ל כרב חסדא משום דסוגיא דשמעתין כוותיה · ובפי' אבל לא את האוצר קי"ל כשמואל שלא יגמור את האוצר ולא תיקשי לך חדא כרב חסדא וחדא כשמואל משום דלא הא בהא תליא והסכים הרא"ש לדבריו וכן דעת הרמב"ם בפכ"ו וכתב ה"ה שכן כתב הרמב"ן והרשב"א וז"ל הרמב"ם בפרק הנזכר אוצר של תבואה או של כדי יין אע"פ שמותר להסתפק ממנו אסור להתחיל בו לפנותו אלא לדבר מצוה כגון שפינהו להכנסת אורחים או לקבוע בו בית המדרש וכיצד מפנין וכו' אלא נכנס ויוצא בו ועושה שביל ברגליו בכניסתו וביציאתו ואין לפרש שמ"ש אסור להתחיל בו לפנותו הוא ממאי דפריש רב חסדא אבל לא את האוצר שלא יתחיל באוצר תחלה דהא רב חסדא אליבא דר"י דאית ליה מוקצה אמר' ואנן קי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה ותו דלרב חסדא אליבא דר"י אפילו לצורך דבר מצוה לא יתחיל את האוצר אלא טעמו מדת"ר אין מתחילין באוצר אבל עושה בו שביל ברגלו בכניסתו וביציאתו ומפרש הוא ז"ל לדבר הרשות היא אבל לדבר מצוה מישרא שרי וכן פירש שם ה"ה בשם רבותיו של הרמב"ן ז"ל ובהכי ניחא מה שתמה הרא"ש על הרי"ף שכתב ברייתא זו דאתי' כר"י דאית ליה מוקצה והרמב"ם נזהר שלא יעלה על דעתנו דמשום מוקצה הוא דאסרינן להתחיל באוצר ולפיכך כתב אע"פ שמותר להסתפק ממנו אסור להתחיל בו לפנותו אלא לדבר מצוה כלומר דהכי דלית לן מוקצה היינו כשרוצה להסתפק ממנו אבל אם אינו רוצה להסתפק ממנו אלא להתחיל בו לבד לפנותו אסור להתחיל בו לפנות ממנו אם לא לדבר מצוה ובהכי ניחא לי מ"ש עוד הרי"ף ת"ר תבואה צבורה כל זמן שמתחילין בה בע"ש מותר לטלטלה בשבת ואם לאו אסור לטלטלה בשבת דברי רבי אחא ור"ש מתיר תנא כמה שיעור תבואה צבורה לתך ותמה עליו הרא"ש למה כתבה וכ"ל דלפנותה לדבר הרשות עסקינן ולרבי אחא אפי'

שלב **אין** מיילדין הבהמה בשבת כו' משנה סוף פרק מפנין אין מיילדין את הבהמה בי"ט אבל מסעדין אותה וכתב הרא"ש ר"י נסתפק אם הא דקתני מסעדין אי"ט דוקא קאי או דילמא אפילו בשבת שרי והא דקתני בי"ט משום רבותא דאין מיילדין תניא עכ"ל וכתב ב"י ויש לתמוה על רבינו איך כתבה לענין שבת מאחר דר"י מספקא ליה עכ"ל ולפעד"נ דרבינו הכריע דאי איתא דבשבת אסור לסעדה ה"ל למיתני הכי אין מיילדין הבהמה אבל מסעדין אותה בי"ט דהשתא דהוה תני בי"ט בסיפא מוכח דבי"ט דוקא מסעדין אבל אין מיילדין אבל בשבת אף לסעדה נמי אסור מדלא תני הכי אלמא דמסעדין אותה אף בשבת קאמר ותו דמההוא דאין מפרכסין דבפ' במה בהמה (דף נ"ג) וכו' שמעינן דבתחלת מכה כיון דאיכא משום צערא דבהמה וליכא טירחא יתירה שרי לפרכס בידים ה"ה דשרי ג"כ לסעדה שלא יפול הולד לארץ ולהביא כול של מלח כו' דכל זה להצילה מצער ולית בהו טירחא יתירה והא דאמר רשב"ג מרחמין היינו על בהמה טהורה בי"ט לאו דוקא בי"ט דאף בשבת שרי אלא דהמעשה שהיה בי"ט היה : **ואם** אכלה כרשינין בפרק במה בהמה פליגי בה תנאי בברייתא ודרש רבא הלכה כרבי הושעיא דמתיר דלא גזרו משום שחיקת סמנים ברפואת בהמתו דאין אדם בהול כל כך על רפואת בהמתו דליתי לידי שחיקת סמנים : **ואם** אחזה דם וכו' שם בברייתא תניא אין מעמידין אותה במים והרי"ף והרא"ש והרמב"ם כתבו דכיון דהלכה כרבי הושעיא שמעינן דלית הלכתא כהך ברייתא ומותר להעמיד' במים דלא גזרינן משום שחיקת סמנים ברפואת בהמה אבל בעל התרומות ס"ל דהליכה בחצר דוקא התירו דלא ניכר כ"כ משום רפואה אבל העמדת בהמה במים מוכחא מילתא טפי משום רפואה ואסור וכן פסקו סמ"ג וסמ"ק כפשטא דברייתא ולפעד"נ דיש לכל אחד להחמיר בפלוגתא דרבוותא ובש"ע דפסק לקולא היינו להורות לאחרים :

שלג **מי** שיש לו אורחים וכו' משנה ר"פ מפנין מפנין ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחין ומפני ביטול ב"ה אבל לא את האוצר ופליגו רב חסדא ושמואל בפירושא דמתניתין והסכים הרא"ש למ"ש הרז"ה דהלכה כרב חסדא דמפרש ארבע מאוצר קטן וחמש מאוצר גדול פי' דכשאין שם תבואה אלא שיעור ה' קופות אין מפנה ממנו אלא ארבע ואם היה אוצר גדול מפנה ממנו חמש ולא כשמואל דמפרש ד' וה' כדאמרי אינשי לדידיה אפי' מאוצר קטן שאין בו אלא ה' יכול לפנות כל החמש אלא שלא יכבד את האוצר כדרך לכבד לפני האורחין דליתא אלא לא יפנה אלא ד' בלחוד כרב חסדא דסוגיא דשמעתין כותיה ובפי' אבל לא את האוצר קי"ל כשמואל דמפרש אבל לא יגמור את האוצר שלא יבא להשוות את הגומות ונראה דהשתא דקי"ל ארבע מחמש האי שלא יגמור וכו' · רצונו לומר דאפילו אין שם אלא ג' או ד' קופות לא יפנה כול' ואילו לרב חסדא שרי לפנות כולו דאפילו ישווה גומות דבר שאין מתכוין הוא אבל לשמואל חיישינן שמא ישווה גומות במתכוין הלכך לעולם לא יפנה כולו אפילו אם אין שם אלא ג' : **ומ"ש** דשלא לצורך מצוה אסור לפנותו כ"כ כל הפוסקים דהכי מוכח מדתני מפני האורחין ומפני ביטול ב"ה דאל"כ ליתני סתמא מפנין ד' וה' קופות · ואע"ג דקי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה אפ"ה לפנות אסור משום דהוי עובדין דחול ולא התירוהו אלא לצורך מצוה ומה שלא הביא רבינו ברייתא דעושה שביל ברגליו ובריית' דתבואה צבורה שהביא הרי"ף הוא לפי שהרא"ש כתב דתרוייהו אליבא דר' יהודה דאית ליה מוקצה כל זה כתבנו בביאור דברי רבינו אבל עוד יש להאריך בביאור דברי הרי"ף והרב רבינו משה בר מיימוני וקצרתי ועיין בב"י :

ואלו

פרישה

דווקא אין מחללין אבל מהלינן ליה דממ"נ אין בו חילול שבת וכמ"ש רבינו · וכ"כ סמ"ג בהדיא הא דאין מחללין עליו את השבת היינו דאין מתקנין עליו הגל אע"ג דמהלינן ליה עכ"ל בד"מ · ודבריו דמוקין בעיני דודאי לא היו מקדרין לפרש דבריהם דלענין פקוח דוקא קאמר דאין מחללין · וגם היה להן להעתיק ל' הגמרא דאמר רב אדא דמהלין אותו ממ"נ · ועוד נראה מוכח מדברי הרי"ף לשון הברייתא דתניא ערלתו עורלה ודאי דוחה שבת ולא ערלת ספק דוחה את השבת כו' עד אמר מר ולא ספק דוחה את השבת לאתויי הא דת"ר בן שמנה אין מחללין עליו את השבת ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת כו' הרי לפניך דמערלתו דקאי אמילה ממעט ספק בן ז' ספק בן ח' ועוד דהרי מסיק הרא"ש שם וכתב ע"ז ז"ל וכל זה שלא גמרו שערו וצפרניו אבל גמרו מותר לטלטלו ולמולו עכ"ל. ש"מ מדסיים ולמולו דלענין מילה קא' דאם לא נגמרו דאסור אפי' למולו ודו"ק · ולכאורה דס"ט דהרי"ף והרא"ש מוכיחי' בברייתא הנ"ל מיתור' דערלתו למעט ספקו ס"ל דהכי קי"ל וק"ל : וכתב

חדושי הגהות

שלב א כתב מהרל"ח ואפשר דמה דמבעיא ליה לר"י פשיטא ליה לרבינו דאי דוקא בי"ט קאמר במסכת י"ט ה"ל לשנותה למשנה זו והואיל וקתני לה במסכת שבת ע"כ לומר דה"ק אין מיילדין את הבהמה בי"ט ואצ"ל בשבת דאין מילדין אבל מסעדין אותה והשתא אבל מסעדין קאי אשבת :

יבא להשוות גומות וכשמפנה אלו ד' או ה' קופות לא יחלק' בקופו' קטנות להוליכם בהרבה פעמים כדי להקל המשוי מפני שמרבה בהילוך וואושא מלתא טפי ואלו ד' וה' קופות שמפנה היינו לאורח א' ואם באו לו הרבה מפנה כשיעור הזה לכל אורח ואורח ובלבד שלא יפנה אחד לכולם דאיכא טירחא יתירתא אלא כל אחד יפנה לעצמו :

שלד **נפלה** דליקה בשבת אם הוא בלילה קודם סעודה יכול להציל כדי מזון שלש סעודות הראוי לאדם והראוי לבהמה ובשחרית מזון ב' סעודות ובמנחה מזון סעודה אחת ודוקא בבית שהדליקה בו אותם לא יצילו יותר מכדי צורך שבת שאם יצילו יותר איכא למיחש מתוך שהוא טרוד בהצלה ישכח השבת ויכבה אבל בתים הקרובים לדליקה ויראים שתגיע אליהם הדליקה לא דחיל כולי האי ויכולין להציל (א) וכתב בעל התרומות דאפילו מעות ודברים המוקצים יכולין להציל דבמקום פסידא

ב"י

אפי' תבואה כל דהו מאחר שהיא צבורה הויא לה אוצר ואסור להתחיל בה בשבת לפנותה ור"ש סבר שאע"פ שהיא צבורה כל שהיא פחות מלתך אין לה דין אוצר ומותר לטלטלה אפילו לדבר הרשות ולפ"ז צ"ל שכל שהתחיל באוצר מבע"י מותר לפנותו אפי' לדבר הרשות והר"ן העמיד האי דתבואה צבורה בלדבר מצוה ובעי כמה מפנין ממנה דממתני' לא שמעינן שיעורה אלא בתבואה שבקופות אבל בתבואה שבאוצר לא שמענו ומש"ה בעי כמה מפנין ומהדרינן לתך ולפי דברי הירושלמי היינו נמי כשיעור ד' וה' קופות :

ומ"ש וכשמפנה אלו ד' וה' קופות לא יחלקם בקופות קטנות וכו' שם איבעיא להו הני ד' וה' דקאמר כד' וה' קופות אין טפי לא אלמא למעוטי בהילוכא עדיף א"ד למעוטי משוי עדיף ולא איפשיטא וכתב הרא"ש ועבדינן כפשטא דמתני' ד' וה' קופות אין טפי לא :

ואלו ד' וה' קופות שמפנה היינו לאורח א' וכו' שם (קכז.) איבעיא להו הני ד' וה' קופות דקאמרינן אע"ג דאית ליה אורחין טובא א"ד הכל לפי האורחין ואת"ל הכל לפי האורחין חד גברא מפנה לכולהו א"ד כל חד וחד מפנה לנפשיה ופשטי' דהכל לפי האורחין אבל אי כל חד וחד מפנה לנפשיה לא איפשיט וכתבו הרי"ף והרא"ש וכיון דאיסורא הוא עבדינן לחומרא וכל חד וחד מפנה לנפשיה וכ"כ הרמב"ם בפכ"ו והא דאמרינן כל חד וחד מפנה לנפשיה נראה דלאו למימרא שהאורחים עצמם צריכין לפנות אלא האחרים יכולים לפנות לצרכם ובלבד שלא יפנה כ"א יותר מד' וה' קופות (א) : **כתב** בת"ה סימן ע"ב דשבות דשרי משום מצוה שרי נמי משום כבוד אורחים מיהו ה"מ באורחים שבאו לביתו כדאמרינן בהדיא בפרק מפנין גדול הכנסת אורחים מהשכמת בית המדרש והתם נמי אשבות דשבת קאי אמנם אם זימן אורחים לסעוד סעודה בביתו אבל לא נתארחו אצלו כה"ג אין לנו ראיה להקל דהתם אאורחים שבאין מן השדה לביתו קאי ואפשר דמ"מ אין לחלק עד כאן לשונו וצ"ל דלאו במזמן את חבירו שיסעוד אצלו איירי דההיא פשיטא דסעודת הרשות היא ואין בה מצוה כלל אלא באורחין שנתארחו אצל א' וזימנם אחר לסעוד סעודה בביתו הוא דמספק' ליה (ב) : בר"פ משילין (לו.) אר"כ לא שנו דמשילין פירות דרך ארובה בי"ט אלא באותו הגג אבל מגג לגג לא ואיבעיא לן בגמרא מי אמרינן בהא דתנן גבי שבת מפנין כיון דאיכא ביטול בית המדרש אפילו מגג לגג שרי א"ד לא שנא ואמרינן תו התם גבי משילין פירות בי"ט לא ישלשלם בחבל דרך חלונות ולא יורידם בסולמות ואיבעיא לן מי אמרי' דהכא משום ביטול בית המדרש אפילו כה"ג שרי א"ד ל"ש ולא אפשיטא וכתב הר"ן שלפי דרך הרז"ה מסתברא דילפינן שבת מי"ט ולא נזכר דבר מזה בדברי שאר פוסקים משמע דס"ל דכיון דמידי דרבנן הוא נקטינן לקולא ומשום ביטול בית המדרש או מפני האורחים שרי בכל גוונא דאל"כ ה"ל לפרש ולא לסתום :

שלד נפלה דליקה בשבת אם הוא בלילה וכו' עד ובמנחה מזון סעודה אחת משנה בפרק כל כתבי (קיז:) : **ודוקא** בבית שהדליק' בו אותם לא יצילו יותר מכדי צורך שבת וכו' אבל בתים הקרובים לדליקה וכו' כן כתב שם התוס' (קיז.) והרא"ש והר"ן בשם רבינו תם דכל ההוא פירקא באותו בית או באותו חצר דכיון שהאש שם ודאי בהול הוא ואי שרית ליה אתי לכבויי כדמפרש בגמרא אבל נפלה דליקה בבית אחר מותר להציל הכל וכ"כ סמ"ג והתרומה וה"ה כתב בפכ"ג שהרמב"ן כתב שזו סברא בלא ראיה ושהרשב"א הסכים לדברי התו' ושכן נראה מדברי הרמב"ם : **וכתב** בעל התרומות דאפי' מעות ודברים המוקצי' יכולים להציל וכו' ז"ל בעל התרומות בסי' רכ"ו ונראין הדברים אם רואה אנסים באים בשבת ליקח מעות שבתוך תיבתו יכול ליטלם ולהצניע' במקום אחר אף על פי שמוקצים הם וגדולה מזו אמרו להוליך פחות פחות מד"א למי שהחשיך לו בדרך שיש מוקצה גם איכא למיחש פן יעבירנו ד"א בלא הנחה בכתיו' ומה ששנינו מצילין תיק הספר עם הספר אע"פ שיש בתוכו מעות מפני הדליקה אבל בלא ספר אסור להציל המעות לאדם היינו להציל לחצר שאינה מעורבת ואע"ג דככרות נמי לא יציל יותר ממזון ג' סעודות היינו לחצר מעורבת אבל לביתו ולחצרו שלא הוצרכו תיקון כל מה שירצה יציל ועוד דפירש רבינו יעקב דהתם מיירי בשהדליקה באותו הבית מתוך שאדם בהול אי שרית ליה טפי אתי לכבויי אבל אם הדליקה בבית אחר יכול להציל כל מה שירצה בחצר מעורב' וה"ה מעותיו שיכול להציל ובמקום פסידא לא יניח בשביל מוקצה ואפילו כי יהיה נמי אסור מפני הדליקה להציל מעותיו בלא שום דבר קדושה עמהם בתיק משום דלמא אתי לכבויי אבל מפני פחד שוללי ממון מותר דליכא למיחש כולי האי לאיסורא דאורייתא והא דאמרינן שלהי דבפרק נוטל (קמב:) שכח ארנקי בסרטיא או בחצר מניח עליה תינוק ומטלטלה ורב אשי אמר לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד משמע דככר ותינוק נמי אסור שאני התם דפושע בשכחה טפי מבהחשיך

לו

ב"ח

ואלו ד' או ה' עד אלא כל אחד יפנה לעצמו שם קמיבעיא לן חד מפני לכולה א"ד גברא וגברא מפני לנפשיה ובעינן למיפשטיה מעובדא דר' דתניא ועמר רבי כל השדה כולה ומעובדא דר' חייא דתניא ועמר ר"ח כל השדה כולה ומהדרינן וליטעמיך רבי בדנפשיה עמר אלא לוה ועמר ולעולם כל חד וחד מפנה לנפשיה ולא אפשיטא ופסקו הפוסקים דכל אחד יפנה לנפשיה . ומיהו צ"ע דב"י כתב לאו למימרא שהאורחים עצמם צריכין לפנות אלא האחרים יכולין לפנות לצרכם ובלבד שלא יפנה כל אחד יותר מד' או ה' קופות עכ"ל ובגמ' על וליטעמיך רבי בדנפשיה עמר ופירש"י בתמיה וכי אורחיה דנשיא בהכי עכ"ל והתוס' כתבו וז"ל וליטעמיך רבי בדנפשיה עמר פי' כל השדה עכ"ל מבואר דמאי דנקדו התוספו' מפירש"י הוא משום דלפירש"י משמע דרבי לא עמר כלום אף לנפשיה דנשיא היה א"כ קשה היאך היו התלמידים מפנים בשביל רבי כיון דאסור לפנות בשביל אחר ומאי שנא רבי מאחר היכי דהוי איסורא ולכך פירש התוספות דודאי רבי הוה מפני לנפשיה והתימה איכה אלא וכי אפשר שיפנה רבי כל השדה אלא לוה ועמרו ולעולם כל חד עמר לנפשיה וגם רבי עמר לנפשיה לפי זה משמע דליתא למה שפסק ב"י דאחרים יכולים לפנות בשביל האורחים דהא בתוספות צריך לפרש דס"ל דאף רבי היה מפנה לנפשיה ואם היה רשאי אחר לפנות בשביל האורח לא הוה רבי מפני לנפשיה אלא תלמיד היה יכול לפנות בעבורו מיהו ודאי אין סברא שיהיו האורחים מחוייבים כל אחד לפנות בדנפשיה וגם לישנא דמתניתין מפנין מפני האורחים הכי משמע שאחרים מפנין לצורך ישיבת האורחי' וכדמשמע מפירש"י שתלמיד היה מפנה לצורך רבי ורבי חייא דמאי דנקט רש"י נשיא לאו דוקא דה"ה כל אדם חשוב לאו אורחיה לעמר בשדה כ"ש אורחים בביתו של אדם וכמו שפסק ב"י הוא העיקר וכדפרש"י ולא כדמשמע מדברי התוס' וכן פסק בש"ע והכי נקטינן :

שלד נפלה דליקה בשבת אם הוא בלילה קודם סעודה וכו' משנה בפרק כל כתבי . (דף קי"ז:) נפלה דליקה בלילי שבת מצילין מזון ג' סעודות שחרית מצילין מזון ב' סעודות מנחה מצילין מזון סעודה אחת ופרש"י בלילי שבת קודם אכילת שחרית קודם סעודה נראה דכוונתו ליישב מה שקשה דה"ל למיתני נפלה דליקה ערבית כדתני שחרית ומנחה ומיישב כיון דסעודת ערבית אין לה זמן קבוע דכל הלילה זמנה להכי נקט בלילי שבת לאורויי כל שהוא קודם אכילה אפי' בסוף הלילה משא"כ שחרית דוקא קודם סעודה כלומר זמן סעודה עד סוף שעה ששית אבל אחר שעה ששית עבר זמנה ואינו מציל אעפ"י שהוא קודם אכילה אבל רבינו לא בא אלא לכתוב הדין אמר בלילה קודם סעודה ובמנחה כתב בסתם ולא כתב בפירוש קודם סעודה דממילא מובן קודם סעודה וגם קודם כלות זמנה שהוא קודם סוף ששית :

ודוקא בבית שהדליקה בו וכו' כ"כ התוספות בדבור הראשון בשם ר"ת וכתב לשם באותו בית או באותו חצר וכו' ורצונו לומר בין אם הבתים פתוחים למבוי שכל בית ובית הוא עם חצר שלו בפני עצמו כמו שהוא בזמנינו זה על הרוב ובין אם הם דרים כמו בזמן חכמי התלמוד שכמה בתים פתוחים לחצר והחצרות פתוחים למבוי ודליקה נפלה בחצר בבית אחד מן הבתים שבחצר דכל החצר דינו כבית אחד ורבינו לא הזכיר חצר לפי שבמדינתו היה כל בית ובית בפני עצמו אבל ודאי דכן הדין בנפלה דליקה בחצר וכ"כ הרמב"ם פכ"ג נפלה דליקה בחצר וכו' וכ"כ הסמ"ג וסמ"ק ונראה מדברי רבינו מדכתב דברי ר"ת כאן אבל דין הצלת ג' סעודות ולא כתבם אבל דין הצלת כתבי הקדש כמו שכתוב בתוס' אלמא דמפרש דמ"ש ר"ת דאם נפלה דליקה בבית אחד מותר להציל הכל עיקר דבריו אינן אלא על סיפא דמצילין ג' סעודות וכו' ומצילין סל מלא ככרות וכו' דהתם דוקא כיון דבהיתירא קא טרח דבני טלטול ניהו ולחצר המעורבת דוקא ולא אסרוה אלא מפני דאי שרית ליה לאתחולי בהצלה כולי האי מתוך שהוא בהול ישכח לשבת אתא נמי לכבויי וכשאתה אוסר עליו נמצא מתייאש מן הכל ואינו בא לידי כיבוי ולפי זה ודאי בתים וחצרות דסמוכין לדליקה דלא בהילי כולי האי מותר לכן להציל יותר ממה שצריך היכא דבהיתירא קטרח ולא חיישינן שמא ישכח את השבת אבל כתבי הקודש דבאיסור' קטרח למבוי שאינה מתוקן אף בבתים הסמוכים לדליקה לא התירו יותר ממה שהתירו לאותו בית שנפלה בו הדליקה והכי מוכח בדברי הרא"ש שלא כתב דברי ר"ת בתחלת הפרק אבל הצלת כתבי הקודש אלא כתבו לאחר שכתב המשנה דמצילין מזון ג' סעודות גם לא כתב כל כלשון התוספות דכולה האי פירקא איירי כשנפלה דליקה באותו בית וכו' כדי שלא נטעה לפרש דברי ר"ת גם אכתבי הקודש ומשם למד רבינו לפרש דוקא אהצלת שלש סעודות היכא דבהתירא קטרח :

וכתב בעל התרומות דאפילו מעות וכו' פי' בעה"ת קאי אדברי ר"ת שהתיר לבתים הקרובים לדליקה להציל יותר ממה שהוא צריך דלפ"ז יכולין

ג"כ

דרכי משה

שלג (א) וכתב הר"ן פ' מפנין דף ק"ן ע"א דהיינו ט"ו סאין וכ"כ אתבואה צבורה יכול לפנות ט"ו סאין וכ"כ הגהות דף ק"פ ע"ב : (ב) כתב בא"ז מעשה היה בבו"ן שהיו מביאין יין בעגלה מבע"י וכשקידש היום הורידוהו מעגלה כעם עליהם ר' יואל דאין מפנין אוצר בשבת אלא ט"ו סאין ובעגלה היה יותר ועוד דאין מפנין אלא לדבר מצוה וכתב עוד ומעשה שהביאו יין למקום שהיה דר שם אבי העזרי ז"ל בע"ש ולא הספיקו להורידו מעגלה עד שקידש היום והיו הרבה סוסים בעגלה והיה אומר להם העגלן או תורידו היין או תצטרכו לשלם כל הוצאת הסוסים ואעפ"כ לא רצה אבי העזרי לומר להורידו ולא לומר לא"י להורידו עכ"ל וע"ל ר"ס של"ד מדין אמירה לא"י במקום פסידא :

וכתב

פרישה

סי' שלד (א) **וכתב** בעל התרומות דאפי' מעות ודברים המוקצים יכולים להציל דבמקו' פסידא אין לחוש לאיסור מוקצה כו' . ב"י הביא לשון בעל התרומה ומסיק וכתב עליו נראה מדבריו דלהציל מפני הדליק' לא פשיטא ליה כולי האי להתיר טלטול דבר מוקצה וכן דעת הסמ"ג כו' עד ודוקא בדליקה לא התירו להציל מעות אם לא שיש ספר עמהן דלמא אתי לכבויי עכ"ל הסמ"ג . ולעד"נ דאין ראייה מכל זה לחלק דהסמ"ג לא כתב דבדליקה לא התירו להציל כ"א לאותו בית שהדליקה נפלה תוכו שהן טרודין ובהולין טפי התם גזרו משום דאם יצילו ודאי יכבו ומה"ט אפי' לחם ומזון יותר מג' סעודות נמי אסור ולא נקטו בל' מעות כ"א לאשמועינן אע"ג דהתירו בשביל פסידא מרובה לטלטל משמשיה פחות מד"א אע"ג דאיכא מוקצה אפ"ה בדליקה באותו בית החמירו אפי' בהפסד מרובה ולא מטעם מוקצה כ"א שמא אתי לכבויי משא"כ במציל מפני ירא' עבדי המושל דלא יבא לעשות ודאי איסור דאורייתא דהא יכול להצניען ברה"י . וכמ"ש הסמ"ג בהדיא וז"ל יכול להצניען במקום שירצה ברה"י אפ"ה שהן מוקצה עכ"ל ר"ל כיון דליכא שם ודאי איסור דאורייתא כ"א איסור מוקצה שהוא מדרבנן לא החמירו והקילו משום הפסד מרובה . אבל לאנסים אחרים שאינן דרין בבית שנפלה בו השריפה ודאי ס"ל להסמ"ג שיכולין להציל מעותיהן כיון דלא בהילי כולי האי וכמ"ש רבינו בשם ב"ה ובעל התרומה בשם ר"ת וגם דעת ב"ה כן . ומ"ש בעל התרומה ז"ל ואפי' כי יהיה נמי אסור מפני הדליקה להציל מעותיו כו' לרווח' דמילתא כ"כ וגדול מזה כתב ב"י בשם מהרי"א שדקדק מדברי הר"ן שס"ל דלבעל התרומה דאפי' באותו הבית מותר ע"ש . והכי הלעת דבריו דבעל התרומה דסף א"ת דלא קי"ל כפיר"ת לחלק בין בית זה לבית אחר מ"מ איכא למימר דלא חשש להחמיר כ"א בדליקה ולא מטעם מוקצה אלא מטעם שמא יבא לידי איסור דאורייתא דהיינו שיכבה הדליקה ובדברי' המותרים לטלטל גם כן אסרו ביותר מג' סעודות משא"כ במפני יראת עבדי המושל דלא יבא לידי איסור דאורייתא אבל בודאי אמת דעת ב"ה כדעת ר"ת דלא החמירו בשאר בתים בדברים המותרין לטלטל אפי' ביותר מג' סעודות משום דלא בהול ומה"ט ג"כ מותר להציל בשאר בתים אפי' בדברים המוקצין דבדבר מוקצה אין חילוק בין דליקה ליראת המושל היכי דליכא למיחש שיבואו ודאי לאיסור דאורייתא וכן דעת רבינו בדברי ב"ה שהרי אחר שכתב רבינו לחלק בין אותו בית לבתים אחרים כתב שבעל התרומה התיר להציל אפי' דברים מוקצין

משמע

פסידא אין לחוש לאיסור מוקצה כי היכא דשרי למי שהחשיך לו בדרך לטלטל כיסו פחות פחות מד' אמות וכן אם רואה אנסי' באין לביתו יכול ליקח כל מה שבביתו ולהצניע שאין לחוש לאיסו' מוקצה במקום פסידא ונ"ל שהוא אסור שלא התירו למי שהחשיך לטלטלו פחות פחות מד' אמות אלא כדי שלא יבא לידי אסור דאורייתא לטלטלו בהדיא אבל הכא דליכא למיחש שיבוא לידי איסור גדול מזה שודאי ירא להוציאו מפניהם אסו' ועוד אפילו אם מוציאו אין איסור דאורייתא לדידן שאין לנו רשות הרבים (ג) וגם בדליקה נמי ליכא למיחש שמא יכבה כל זמן שלא הגיע אצלו הלכך ודאי אסור להציל דברים המוקצים מפני הפסד ממונו:
הציל

ג"כ להציל אפילו מעות ודברים המוקצים דלא בהילי כולי האי כיון שהדליקה בבית אחר ואעפ"י שהוא מוקצה כבר קי"ל במי שהחשיך לו בדרך לטלטל כיסו שהוא מוקצה פחות פחות מד' אמות משום פסידא וה"נ שרי משום פסידא ודוקא בבית שנפלה בו הדליקה אסור כל מה שהוא יותר מהצריך לו לאותו שבת אפילו מה שאינו מוקצה גזירה דלמא מתוך שהוא בהול ישכח לשבת ואתא לכבויי אבל בבית הסמוך לדליקה שרי אפילו מה שהוא מוקצה. וכן אם רואה אנסין וכו' פי' יכול להצניע באותו בית במקום מוצנע שאין כאן שום איסור אחר כ"א שמטלטל למוקצה וגם לא יבא לידי איסור אחר ואיכא למידק דסה"ת כתב וז"ל ואפילו כי יהיה אסור מפני הדליקה להציל בלא שום דבר קדושה עמהם בתיק משום דלמא אתי לכבויי אבל מפני מושלים ופחד שוללי ממון מותר דליכא למיחש כולי האי לאיסור דאורייתא אלמא דמתיר מפני האנסין יותר ממה שמתיר מפני הדליקה וכן כתב בספר מצות גדול הביאו בית יוסף ורבינו בשם ספר התרומה מהפך הסברא כדמשמע מלישנא דוכן אם רואה אנסין וכו' דקאמר דה"ל כאילו אמר לא מיבעיא דליקה דשרי אלא אפי' מפני האנסין נמי שרי וה"נ משמע מהסגנתו שהשיג תחלה על מה שהתיר מפני האנסין ואח"כ אמר וגם בדליקה וכו' דמשמע דה"ק דגם בדליקה דאיכא טפי להתיר מבאנסין משום דבדליקה איכא למיחש לאיסור גדול מזה דהיינו דלמא אתא לכבויי הכא מיהו ליכא למיחש לכבוי דדוקא באותו בית שנפלה בו הדליקה דהוא בהיל אתא לכבויי אבל בבית הסמוך לדליקה דאינו בהיל לא אתא לכבויי א"כ ליכא למיחש שיבא לידי איסור גדול מזה ולכן לא התירו לו איסור טלטול וא"כ מהפך הסברא בשם סה"ת ונראה בעיני פשוט דהאי וכן אם רואה אנסין הוא לשונו של רבינו שתופס הסברא איפכא מסברת סה"ת והסמ"ג וה"ק רבינו הנה בעה"ת התיר לטלטל מוקצה גבי דליקה וכן התיר אפילו מפני האנסין ונ"ל שהוא אסור דלא מיבעיא מפני האנסין דאסור כיון דליכא למיחש שיבא לידי איסור גדול מזה אלא גם מפני הדליקה דאיכא לד סברא למיחש שיבא לידי איסור גדול מזה אפ"ה לא חיישינן ליה ואסור ולענין הלכה נלפע"ד דהדין עם בעה"ת דבבית הסמוכין לדליקה דלא בהילי כולי האי ולא חיישינן שמא ישכח לשבת ואתא לכבויי בשוגג ולפיכך מותר להציל הכל וכמ"ש ר"ת התם נמי אין לחוש לאיסור מוקצה במקום פסידא וראייתו ברורה ממה שהתירו במי שהחשיך לטלטל את כיסו משום פסידא דמ"ש רבינו דהתם לא התירו אלא כדי שלא יבא לידי איסור דאורייתא וכ"כ ה' המגיד בפ"ו ע"ש הרמב"ן והרשב"א וכ"כ הר"ן בר"פ מי שהחשיך משמו ומביאו ב"י ונחלקו על בעה"ת הוא תמוה טובא דהא התם ליכא למיחש שמא ישכח השבת דלאו בהיל הוא אלא כיון דקים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אי לא שרית ליה איסור מוקצה שהוא קל כדי שלא יפסיד ממונו אתי לידי איסור חמור להתויי ד' אמות בר"ה במזיד א"כ ה"נ אי לא שרית ליה להציל ממונו שיש בו איסור מוקצה שהוא קל אין אדם מעמיד עצמו על ממונו ואתא לחפור בקרקע במזיד ולהטמין ממונו שם להצילו מפני הדליקה או מן האנס או להוליכו חוץ לעיר למקום אחר בכרמלית דאית בה ר"ה גמורה וכיוצא בזה מאיסורי דאורייתא ודוקא באותו חצר שנפלה בו הדליקה דאיכא למיחש שמא ישכח לשבת ויכבה בשוגג הלכך כדי להצילו מחיוב חטאת שיגיע על ידינו כשנתיר לו להציל הכל אמרו רבנן שלא להתיר לו אפי' דברים המותרים אלא מה שהוא צריך אבל באינו בהול דליכא למיחש לשמא ישכח אלא כיון דאיכא פסידא במי שהחשיך וכו' ויבא לידי איסור דאורייתא במזיד התירו לו איסור מוקצה משום פסידא דשוב לא יבא לידי איסור דאורייתא ה"נ בדליקה ובאנסין אין לחוש לאיסור מוקצה משום פסידא בבית הסמוך לדליקה ואפילו את"ל דליכא הכא בדליקה ובאנסין הך חששא שיבא לידי איסור גדול מזה כמו שהוא במי שהחשיך וכו' מ"מ הסברא הפוכה דהתם דחיישינן שמא יהא חוטא במזיד יהא נשכר ולהתיר לו המוקצה כדי שלא יפסיד ממונו והכא דליכא למיחש שיהא חוטא במזיד יהא נפסד שלא להתיר לו המוקצה ושיפסיד ממונו סברא זו מרפסא איגרא ואף עפ"י דלמאי דפי' הרא"ש ורבינו לא התיר ר"ת בבית הסמוך לדליקה להציל הכל אלא במידי דשרי לטלטולי וגם דוקא לחצר המעורבת אבל היכא דאסור לטלטולי א"כ לחצר שאינה מעורבת אף בבית הסמוך לדליקה אסור כמו בבית שנפלה הדליקה כדפי' בסמוך ס"ב מ"מ לרבינו ברוך ולהסמ"ג ולהסמ"ק אינו כן אלא בבית אחר הסמוך לדליקה הכל מציל אפילו דברים שהן אסורים בטלטול משום מוקצה ודוקא לחצר מעורבת והכי משמע ממ"ש התוס' בדבור הראשון בשם ר"ת דכולי האי פירקא וכו' והא דכתב סמ"ג דמותר לטלטל המוקצה בביתו מפני יראת המושל ודוקא בדליקה לא התירו להציל מעות וכו' ומביאו ב"י היינו דוקא בבית שנפלה בו הדליק' דלמא אתא לכבויי בשוגג דמתוך שהוא בהול ישכח את השבת כדפרישית והב"י על פי דברי מהר"י אבוהב חילק ואמר דאף בבית שנפלה בו הדליקה מותר להציל דברים חשובים המוקצים כגון מעותיו וכיוצא בהן דאי לא שרית ליה אתא לכבויי במזיד אלא דבדברים המותרים שאינן חשובים אסרום להציל ביותר ממה שצריך להם לאותו שבת דאי לא שרית להו לא אתא לכבויי להצילם ועל פי זה כתב בש"ע בתחלה בדברים המותרים לחלק בין בית שנפלה בו הדליקה לבית הסמוך לדליקה כמו שכתב רבינו והוא ע"פ ר"ת וכמו שמפרש הרא"ש ואחר כך כתב דבמעות ושאר דברים המוקצים יש מתירים ויש אוסרים וכו' ומשמע דיש מתירין אפי' בבית שנפל' בו הדליקה ויש אוסרין אפי' בבית הסמוך לדליקה ולפעד"נ פשוט דבבית שנפלה בו הדליקה מעולם לא התיר שום חכם לא דברים המותרים ביותר ממה שצריך לאותו שבת ולא דברים החשובים המוקצים דטעמא דאיסורא הוא דאי שרית ליה לאצולי חיישינן שמא מתוך שהוא בהול ישכח את השבת ואתא לכבויי בשוגג ולא אמרינן אי לא שרית ליה אתי לכבויי במזיד דאין אנו אחראין לרשעים ולא דמי למי שהחשיך וכו' דהתם אם אנו מתירין לו איסור מוקצה הקל כדי שלא יפסיד שוב לא יהא
נעשה

לו בדרך ועוד יכול לישב שם בעירו ולשמרו או ליתן שם שומר א"י אבל בפחד לסטים מותר לטלטלן ולהצניען במקום המשתמר עכ"ל נראה מדבריו דלהציל מפני הדליקה לא פשיטא ליה כולי האי להתיר טלטול דבר מוקצה וכן דעת סמ"ג להתיר טלטול מוקצה מפני יראת אנס ומיהו פשיטא ליה דאסור לטלטל דבר המוקצה מפני הדליקה שכתב וז"ל ונראין הדברים דאם ירא פן יבואו אנסים ליקח המעות שהניחתו בשבת או כספו וזהבו שאינם כלים מותר להצניען במקום שירצה ברה"י אף על פי שהם מוקצים וגדולה מזו התירו משום פסידא להוליך פחות פחות מד' אמות דרך ר"ה שיש לחוש לאיסורא דאורייתא' וכ"ש הא ודוקא בדליקה לא התירו להציל מעות אם לא שיש ספר עמהם דלמא אתי לכבויי עכ"ל וה"ה כתב בפ"ו גבי מי שהחשיך לו בדרך וכו' וכתו' כתבו מכאן יש ללמוד למי שמתירא מן הליסטים שהוא מותר לטלטל המעות כדי להחביאן דמשום הפסד התירו לו לטלטלן ונחלקו עליהם הרמב"ן והרשב"א ונתן טעם הרשב"א לאיסור ואמר שבכאן לא התירו לו דבר קל משום הפסד ממונו אלא כדי שלא יעבור על דבר חמור אבל במתירא מן הליסטים אין מתירין לו טלטול כדי שלא יבא לידי טלטול עכ"ל וגם הר"ן בר"פ מי שהחשיך כתב בשם התו' ובשם בעל התרומה שמותר לטלטל המעות מפני הליסטים או מפני הדליק' וכ' שהרמב"ן והרשב"א חלוקים בדבר ואוסרים לטלטל דבר המוקצה מפני הלסטים או מפני הדליק' וגם הוא ז"ל הסכים עמהם. וכתב הרשב"א בתשובה דאפי' לומר לא"י לא התירו אלא במי שהחשיך לו והיה עמו א"י נותן כיסו לא"י כדי שלא יבא לידי איסורא דאורייתא הא בעלמא לא דכל שאינו עושה אינו אומר לא"י ועושה משמע מדבריו דסחורה שירדו עליה גשמים והיא מפסדת בתוך המים אסור לטלטלה או לומר לא"י לטלטלה וכבר כתבתי בדין זה ס"ס ש"ז: ונ"ל שהוא אסור שלא התירו וכו' כלומר דע"כ לא התירו למי שהחשיך לו בדרך ואין עמו א"י ולא חמור להוליך כיסו פחות פחות מד"א אלא כדי שלא יבא לטלטלו ד"א בר"ה דהוי איסור דאורייתא אבל הכא גבי אנסים ליכא למימר דאי לא שרית ליה לטלטולי להטמינם בתוך הבית יוציאם מרשות היחיד לר"ה דהוי איסור תורה שהרי הוא ירא להוציאם מפני האנסי' הבאים לביתו ועוד אפי' היכא דאפשר להוציאם קודם שיבואו האנסים אם יוציאם ליכא איסורא דאורייתא שהרי אין לנו ר"ה וכיון דאינו יכול לבא לידי איסור תורה למה נתיר לו את האסור וקושיא זו היא מ"ש ה"ה שהקשה הרשב"א על דין זה: והגאון מהרי"א ז"ל כ' על דברי רבינו ואיני מבין זאת הקושיא לפי שבהוצאה לכרמלית יש בו טלטול ויש בו הולכת ד"א וזה אסור יותר מכשאין בכאן אלא טלטול לבדו עכ"ל ובמה שכתבתי נתיישב זה דכיון דלא אשכחן דשרי רבנן איסור דדבריהם אלא כי היכי דלא ליעבד איסור תורה א"כ היכא דליכא למיחש דליעבד איסור תורה לא שרינן ליה איסורא דרבנן כי היכי דלא ליעבד איסורא דרבנן ואפי' היכא דאיכא למיחש דליעביד כמה איסורא דרבנן לא שרינן ליה:

ומ"ש עוד רבינו וגם בדליקה נמי ליכא למיחש שמא יכבה וכו' כלומר גם בדליקה נמי לא שרינן לטלטל ולהציל דברים המוקצים כדי שלא יבא לכבות הדליקה דכל זמן שלא הגיע אצלו ליכא למיחש דאי לא שרית ליה אתי לכבויי ומטעם זה בבתים שלא נגעה בהם הדליקה אין מתירין לו לטלטל דברים המוקצים ולא הוצרך רבינו לדבר בבית שנפלה בו הדליקה דבההוא פשיטא ליה שלא נתיר לו לטלטל שום דבר מוקצה דאי שרית ליה אתי לכבויי כדאמר בגמרא בהצלת דברים שאינם מוקצים כנ"ל אבל הר"ר מהרי"א ז"ל דקדק מדברי הר"ן בפרק מי שהחשיך דבעה"ת אפילו בבית עצמו שנפלה בו דליקה התיר ושרבינו לא הקשה עליו אלא לענין שאר בתים שאין הדליקה בהם אבל על הבית שהדליקה בו לא הקשה דשפיר דמי להתיר לו טלטול מוקצה כי היכי דלא ליתי לכבויי ע"כ ותמהני דכיון דבגמרא אסרו להציל אפילו דברים המותרים לטלטל משום דאי שרית ליה אתי לכבויי ובבית שנפלה בו הדליקה עסקינן כדבסמוך היכי נימא דשרי לטלטל באותו בית דברים המוקצים כי היכי דלא ליתי לכבויי ושמא י"ל דס"ל דדברים המותרים אינם חשובים ואי לא שרית ליה לא אתי לכבויי להצילם שהרי אינן חשובים ואי שרית ליה מתוך שהוא טרוד בהצלה ישכח שהוא שבת ואתי לכבויי אבל מעות וכיוצא בו אי שרית ליה להציל אפשר שישכח ויכבה ואפשר שלא יכבה ואי לא שרית ליה מתוך שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אתי לכבויי במזיד ודוחק (א):
הציל

דרכי משה

שלד (א) וכתב בהגהות אלפסי החדשים ויכול להציל ג' סעודות מכל מין ומין שאם הציל בשר ג' סעודות יכול אח"כ להציל דגים שיכול לומר בדגים אני חפץ עכ"ל ריא"ז:
ועוד

פרישה

משמע דאסמר בתים דוקא קאי וכמ"ש ג"כ טעם ע"ז דליכא למיחש לאיסור מוקצה במקום פסידא ובאותו בית הא איכא למיחש לאיסור כיבוי שהרי אפי' דברים המותרין לא התירו באותו בית להציל כ"א ג' סעודות וכמ"ש רבינו ג"כ לבסוף אדברי ב"ס ז"ל וגם בדליקה נמי ליכא למיחש שמא יכבה כל זמן שלא יגיע אצלו. משמע הא באותו בית דאיכא למיחש ביה מיניה לא איירי וכמ"ש ב"י שם. ומ"ש רבינו בשם בעל התרומה בסי' זה ז"ל אם הניח התפילין בארנקי מלאה מעות כו' אבל אם הניח בו טבעת או כלי אחר שמותר לטלטלו אין הארנקי מטולטלת אגבו שהכלי אינו חשוב ובטל לגבי ארנקי. ק"ק במאי איירי אם באותו בית הא אפי' הטבעת אסור דלא התירו בו אלא מזון ג' סעודות. ואי בשאר בתים הא ס"ל לב"ה דאפי' מעות בעינייהו מותר להציל וי"ל דמיירי בטבעת שמכים בידן לקשור בו ארנקי ומטלטלו אגב הטבעות שבאצבעו ודרך לבישה מותר אפי' באותו הבית כל מה שיכול ללבוש ובכלי תשמישו פשיטא דלק"מ דהא התירו להציל כל כלי תשמישיו שהן לצורך ג' סעודות כמ"ש כ"כ פשוט והביאה הב"י בסמוך וככר ותינוק דסמ"ג מיירי באותו בית ובככר דלריך לג' סעודותיו וק"ל. אבל מ"ו ז"ל כתב בביאוריו דמיירי באותו בית וע"י קיפול דמות' להציל כל מה שמקפל בכלי א' ומוציא בפעם א'. וק"ל בלא טבעת וככר נמי כיון דמשום מוקצה לא גזרו וע"י קיפול שרי להציל דה"ה מותר להציל מעות בעינייהו ע"י קיפול ואפי' לפי מ"ש

ב"י בשם בעל התרומה דבקיפול שרי לו להוציא כמה פעמים כשבכל פעם אינו מוציא יותר מג' סעודות לכל א' וא' מ"מ מעות ולאי הכי דינו מחמת קיפול דאם מותר להציל מפני פסידא דבר מוקצה בלא קיפול ג"כ ה"ל להתירו. ויותר היה כ"ל דמיירי בלא קיפול אלא מציל בפעם א' סל מלא ומז התירו לו אפי' להציל מעות שבכלי אלא שא"כ קשה אפי' בלא טבעת נמי ע"י הזימון שבכלי שמצילו. וגם קשה למהרי"א שדקדק מדברי הר"ן דנ"ל דבעל התרומה מתיר אפי' באותו הבית ק' דא"כ אפי' טבעת וכלי נמי:

(ב) וגם בדליקה נמי ליכא למיחש שמא יכבה כל זמן שלא הגיע אצלו ור"ל הא אי איכא למיחש היה מתירין ג"כ אע"ג דכיבוי מלאכה שאינה צריכה לגופה הוא ואינו חייב עליה לר"ש מ"מ איכא בה לד דאורייתא וכמ"ש הר"ן וב"י הביאו בסמוך. ואל תטעה לומר ולדייק מדברי רבינו הא באותו בית שכבר הגיע הדליקה אצלו ואיכא למיחש לשמא יכבה מסכים לב"ה שמותר להציל המעות כדי שלא יבא לידי איסור חמור דהיינו שיכבה דזה בודאי אינו וכמ"ש לעיל בסמוך אלא באותו בית ודאי אסור דלא מהניא ולא מידי דאף אם שרית ליה איסור מוקצה ושיציל המעות אתי לכבויי כיון שהוא בהול וטרוד. ולא בא רבינו אלא להוציא מדעת בעל התרומה דמתיר בשאר בתים היכא דאינו בהול. ומש"ה קאמר דו"מ דכיון דלא הגיע הדליקה לאותן בתים ליכא למיחש שיבא לאיסור דאורייתא ומש"ה לא התירו
איסור

הציל פת נקייה וכו' עד ולא לשבת הבאה ברייתא שם : וכתב הר״ן מדאמרינן אבל לא משבת ליה״כ משמע דמיה״כ למוצאי יוה״כ מצילין מזון סעודה אחת והכי איתא בירושלמי וכ״כ ה״ה בפכ״ג בשם הרשב״א ז״ל וכתב עוד שם ה״ה דאיתא בירושלמי דמצילין לחולה ולזקן ולרעבתן כבינוני :

והא דאין מצילין אלא מזון ג' סעודות היינו דוקא בב' כלים וכו' משנה שם (קכ.) מצילין סל מלא ככרות אף ע״פ שיש בו מאה סעודות ועיגול של דבילה וחבית של יין ובגמרא שם והא תנא רישא שלש סעודות ותו לא אמר רב הונא ל״ק כאן בבא להציל כאן בבא לקפל ופירש״י להציל . בבת אחת מציל כל מה שבסל דהא חדא זמנא הוא מה לי פורתא מה לי טובא : לקפל . סלים הרבה זה עם זה לטרוח ולחזור ולהוציא מזון ג' סעודות הוא דיכול להציל בסלים הרבה ותו לא שכל אחד טורח בעצמו הוא ורב אבא שני בגוונא אחרינא ופסקו הרי״ף והרא״ש

הציל פת נקייה לא יציל פת הדראה אבל איפכא שרי : (ג) מצילין מיוה״כ לשבת אבל לא משבת ליה״כ וי״ט ולא לשבת הבאה והא דאין מצילין מזון אלא של ג' סעודות היינו דוקא בב' כלים אבל בכלי אחד מצילין אפילו כל הכלי מלא אפי' אם הוא מחזיק הרבה (ד) ואפי' פירש טליתו וקיפל והביא לתוכו וחזר וקיפל והביא לתוכו שרי כיון שמוציא הכל בפעם אחת ולובש כל מה שיכול ללבוש ומוציא ופושט וחוזר ולובש ופושט ואומר לאחרים בואו והצילו לכם כל אחד מזון שלשה סעודות ויכולין ללבוש כל מה שיוכלו ללבוש ואם רוצין זוכין בו מן ההפקר כיון שאמר הצילו לכם ואם אינן רוצין לזכות אלא רוצין להחזירו ולקבל

נעשה איסור דאורייתא על ידו משא״כ הכא דאם נתיר לו להציל שמא ישכח את השבת ואתא לכבויי ויהא נעשה איסור דאורייתא על ידינו שהתרנו לו להציל אבל בבית הסמוך לדליקה לשם יש מתירין סמ״ג וסה״ת להציל את המוקצה משום פסיד' ויש אוסרין הם רבינו ועפ״י דברי הרא״ש שמפרש דלא התיר ר״ת בבית הסמוך לדליקה להציל את הכל אלא כל דברים המותרים בלבד אבל לא דברים המוקצים ויש מתירין הם רבינו ברוך והנמשכים אחריו ולדעתינו הענייה העיקר הוא כדברי המתירים ודוקא בבית הסמוך לדליקה אבל בבית שנפלה בו הדליקה הכל אסור להציל זולתי דברים המותרים לצורך אותו שבת בלבד וכל המלבושים שיכול ללבוש כו' כמו שיתבאר בסמוך בס״ד :

ולובש כל מה שיכול ללבוש וכו' משנה ולשם מוציא כל כלי תשמישו ולובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף ר' יוסי אומר י״ח כלים

כרב הונא וכן פסק הרמב״ם בפרק ג' · ומשמע מדבריהם דאפילו במוציא בבת אחת כל שהוא בכלים הרבה אסור אם הוא יותר מג' סעודות וכ״כ ה״ה שם דלא שרי להציל יותר משלש סעודות אלא בכלי אחת ובבת אחת : ובעה״ת פי' דבא לקפל היינו שמקבץ ממקומות הרבה ונותן למקום אחד ומוציא והולך הרבה דרכים לא יוציא בדרך רק ג' סעודות ואפילו באותו חצר עכ״ל משמע מדבריו שיכול להציל כל מזון שיש לו כל שאינו מציל יותר ממזון שלש סעודות בכל דרך וכן כתוב בהגהות מרדכי שמציל מזון ג' סעודות לכל אחד בכל דרך שילך אבל הר״ן כתב אמתני' דשריא בהצלת מלבושין לחזור וללבוש ולהוציא הא דלא שרינן הכי גבי אוכלין ומשקין משום דהתם כיון דבידו הוא מוציא מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבויי אבל הכא כיון שאי אתה מתירו אלא דרך לבישה רמי אנפשיה ומדכר וכ״כ ה״ה בפכ״ג בשם הרשב״א ומשמע דבשום גוונא לא התירו לו יותר מדרך אחד : **ואפילו** פירש טליתו וקיפל וכו' בעיא שם ואיפשיטא דכבא להציל דמי ובספרי הרי״ף שבידינו לא יש שום פי' בעיא זו וה״ה כתב בפכ״ג וז״ל ופירשו בהל' שהביא כלים הרבה וקיפל טליתו עליהם והוציא הטלית מקופל על הכלים הנמצאים המלאים אבל הרמב״ן פי' שזה אסור הוא כיון שהמזון בכלים מחולקים ולא התירו אלא בכלים מלאים ומערן בתוך הטלית ואח״כ הוציא הטלית מליאה אוכלים וכ״נ מדברי רבי' ועיקר עכ״ל וכ״כ מדברי רש״י · וכתב הר״ן שמדברי התוס' נראה שאפילו קיפל והניח כלים הרבה לתוך כלי אחד כבא להציל דמי ואין כן דעת רש״י ע״כ · תנן בפ' כל כתבי (שם) ולשם הוא מוציא את כל כלי תשמישו כלומר למקום שהתירו לו להציל מזון ג' סעודות מוציא כל כלי תשמישו ופירש״י כלי תשמישו · הצריכים לו לאותו היום כגון כוסות וקיתוניות :

ולובש כל מה שיכול ללבוש ומוציא וכו' משנה שם לובש כל מה שהוא יכול ללבוש ועוטף כל מה שהוא יכול לעטוף ר' יוסי אומר י״ח כלים וחוזר ולובש ומוציא ואומר לאחרים בואו והצילו עמי ופסקו הפוסקים כת״ק וכתב הר״ן דאפשר דלא פליגי רבנן עליה דרבי יוסי אלא משום דכיון דאינו מציל אלא ברשות היחיד לא חיישינן דלמא נפיק בהו לרשות הרבים אבל היכא דנפיק בהו לר״ה מודו דאסור משום משוי אבל ממ״ש רבינו דין זה בס״ם ש״א דבמוציא מרה״י לר״ה עסקינן נראה דאפילו למיפק בהו לר״ה שרי כיון שדרך לבישה הוא מוציאם אלא שבסימן זה אחר שכתב לובש כל מה שיכול ומוציא וכו' כתב ואין מצילין אלא לחצר המעורבת אבל לשאינה מעורבת אין מצילין כלל ומשמע דלא שרי להוציא לבושים שאינם צריכים לו אלא ברה״י דוקא אם לא נאמר דלא קאי האי אין מצילי' אלא אאוכלי' וכלים ולא אמלבושים ובהגהת מרדכי כתב לובש ומוציא ופושט וחוזר ולובש ומציל הרבה אפילו לחצר שאינה מעורבת :

ופושט וחוזר ולובש ומוציא משנה הזכרתיה בסמוך ובגמרא (שם) ת״ר לובש ומוציא ופושט וחוזר ולובש ומוציא ופושט ואפילו כל היום כולו דברי ר״מ רי״א י״ח כלים ומשמע בהדיא דהא דתנן וחוזר ולובש ומוציא לא דברי ר' יוסי בלבד היא אלא ד״ה וכ״כ בספר התרומה ובסמ״ג וכ״פ ה״ה בפ' כ״ג וכתב שזה לא נזכר בדברי הרמב״ם ז״ל בביאור ואני אומר שלא בביאור ולא ברמז לא נזכר בדבריו זה ואדרבה משמע מתוך דבריו שאינו פושט וחוזר ולובש ומוציא שהרי כתב נפלה דליקה בחצר וכו' לפיכך גזרו שלא יציל אלא מזון שהוא צריך לו לאותו שבת וכלים שצריך להשתמש בהם בשבת ובגדים שיוכל ללבוש שנמצא מתייאש מן הכל ואינו בא לידי כיבוי נראה מדבריו שאינו מציל אלא בגדים שהוא יכול ללבוש בלבד ואינו פושט וחוזר ולובש ומוציא כשם שאינו יכול להציל אלא מזון ג' סעודות לבד ואינו מציל וחוזר ומציל ואפשר שטעמו מפני שהוא סובר דכי תנן במתני' פושט וחוזר ולובש ומוציא דברי ר״י הם ות״ק פליג עליה דאל״כ הכי ה״ל למיתני לובש כל מה שהוא יכול ללבוש וחוזר ולובש ומוציא כדקתני ר״מ בברייתא וס״ל דר״מ לאו היינו ת״ק דמתני' והלכה כת״ק דמתני' הלכך אינו פושט וחוזר ולובש ומוציא :

וחוזר ולובש ומוציא ואומר לאחרים בואו והצילו עמי והאי חוזר ולובש וכו' ליכא לפרש דר' יוסי היא ולא דת״ק דא״כ קשיא אמאי מיקל בתחלת לבישה דאפי' טפי מי״ח כלים ומחמיר בחזרה דאינו חוזר ולובש ור״י מחמיר בתחלת לבישה דוקא י״ח כלים ומיקל בחזרה וליכא למימר דלא פליג ר״י אלא בתחלת לבישה אבל בחזרה מודה לת״ק דאכתי קשה לר״י מ״ט מחמיר טפי בתחלת לבישה מבחזרה אדרבה איפכא מסתברא בע״כ דר״י לא ס״ל חזרה כלל אלא לובש י״ח כלים ואינו פושטן לחזור וללבוש ולהציל לאחרים וכן פרש״י וכן פי' בספר התרומה בסימן רמ״ה וא״כ האי וחוזר ולובש וכו' אתאן לת״ק וכ״כ הרא״ש והכי משמע מברייתא דתני בדר' מאיר חוזר ולובש והוא ת״ק דמתני' דפליג אדר' יוסי במשנה ובברייתא והלכה כת״ק וכן פסקו הפוסקים ומה שקשה אמאי לא תני במשנה חוזר ולובש מקמי דתני ר״י אומר י״ח כלים וכדתני בברייתא י״ל דאי הוה תני הכי ה״א דר״י לא פליג אלא אחזרה י״ח כלים ותו לא אבל בתחל' לבישה מודה לת״ק דאפי' טפי מי״ח כלים להכי תני לדר״י אתחילת לבישה דוקא י״ח כלים ובתר הכי תני וחוזר ולובש ומוציא דאתאן לת״ק ולא פליג עליה ר״י אלמא דלית ליה לר' יוסי חזרה כלל דאי איתא דאית ליה חזרה ה״ל לפרושי בכמה היא החזרה וא״ל א״כ בברייתא איכא למיטעי דר' יוסי לא פליג אלא אחזרה דהא פשיטא כיון דבמשנה מוכח דר' יוסי פליג אתחילת לבישה תו ליכא למיטעי בברייתא ושפיר איכא למימר דתנא דברייתא קא סמיך אתנא דמשנתינו אבל לא ההפך . אבל הב״י כתב וז״ל דהא דתנן וחוזר ולובש ומוציא לאו דברי ר״י בלבד היא אלא דברי הכל היא וכ״כ בסה״ת ובסמ״ג וזה כשגגה היוצא לפני השליט דבסה״ת סימן רמ״ה כתב וז״ל הך סיפא וחוזר ולובש מדברי ת״ק הוא שיכול ללבוש אפילו יותר מי״ח כלים ופושט וחוזר ולובש ומוציא ולר״י י״ח ולא יחזיר ויוציא יותר וכן פירש״י וכן מוכח בברייתא דקתני וחוזר ולובש על ר״מ ולא על ר״י עכ״ל הרי מפורש דלר״י י״ח ולא יחזור ויוציא יותר כפרש״י והך סיפא מדברי ת״ק הוא ובסמ״ג פסק בסתם וחוזר ולובש ומוציא ולא הזכיר דכך הוא הדין לת״ק או לר״י מיהו ב״י לא נתכוין בדבריו אלו אלא לומר שכך פסקו הלכה דפושט וחוזר ולובש ומוציא כדברי רבינו : ומ״ש ב״י עוד דמדברי הרמב״ם משמע דאינו פושט וכו' משום דמפרש דר' יוסי הוא דתני לה ואין הלכה כר' יוסי אלא כת״ק דאינו חוזר ולובש כלל הוא תימה רבה דת״ק מיקל בתחלת לבישה ומחמיר בחזרה ור״י מחמיר בתחלת לבישה ומיקל בחזרה :

ואם רוצין זוכין בו מן ההפקר כיון שאמר הצילו לכם דברי רבינו בזה הם כפירוש רש״י בגמרא אהא דתנן ואומר לאחרים בואו והצילו לכם ואם היו פקחין עושין עמו חשבון דמקשינן חשבון מאי עבידתיה מהפקירא קא זכו ופירש רש״י דהא הצילו לכם קאמר להו לצרכיכם והקשה הר״ן דאין צורך לכך דאפי' לא אמר להו הכי כיון שהוא אינו רשאי להציל אלא מזון ג' סעודות הרי הוא מופקר לכל מידי דהוה אמציל מזוטו של ים ומשלוליתו של נהר עכ״ל ולייסב דעת רש״י ורבינו נראה דלא דמי לזוטו של ים שהיא אבוד ממנו ומכל אדם הני ודאי הוה הפקר לכל ממילא אבל כאן דאינו אבוד שהרי יש לממונו של זה הצלה ע״י א״י שיאמר להם כל המכבה אינו מפסיד איכא למימר דאעפ״י שאמר לכולם בואו והצילו דעתו היה שיקבלו שכר ממנו על הצלתם ולא הפקיר כלל אבל מדאמר לכם דמשמע לצרכיכם ה״ל הפקר ודאי : **ואם** אינן רוצים וכו' ולא הוי שכר שבת שם בגמרא ופרש״י דכה״ג לאו שכר שבת הוא דמעיקרא לאו אדעתא דשכר פעולה נחית עכ״ל אבל הרמב״ם כתב שהטעם לפי שאין שם מלאכה ולא איסור הוצאה שלא הוציאו אלא למקום המעורב עכ״ל ותימה מ״ש מהא דתניא השוכר את הפועלים לשמור הזרעים והפרה והתנוק אין נותנין לו שכר שבת אע״ג דאין שם לא מלאכה ולא איסור הוצאה וע״ל בסי' ש״ו ולקמן בסי' תקפ״ה במ״ש ב״י שוב ראיתי שה״ה בפכ״ג הקשה קושיא זו אדברי הרמב״ם ויישבה ע״ש : ואין

ואומר לאחרים בואו והצילו לכם וכו' עד ולא הוי שכר שבת משנה שם ואומר לאחרים בואו והצילו לכם ואם הם פקחים עושין עמו חשבון לאחר השבת ומפרש בגמר' דס״ק ואם היו פקחים דידעי דכה״ג לאו שכר שבת הוא עושין עמו חשבון לאחר השבת וטעמ' דשרי ליטול שכר פירש״י משום דכה״ג לאו שכר שבת הוא דמעיקרא לאו אדעתא דשכר פעולה נחית והרמב״ם כתב בפרק כ״ג שהטעם לפי שאין שם מלאכה ולא איסור שלא הוציאו אלא במקום המעורב : והא דאמרינן דמותרים לקבל שכר על הצלתם מוכח בגמרא דחסידים לא שקלי האי אגרא ומתני' בירא שמים הוא ופירש״י דאע״ג דלאו שכר שבת גמור הוא שכרי לא התנה עמו ומהפקירא זכו אפ״ה חסידים יש להם לוותר משלהם בכל מקום כדכתיב בכל מקום כדכוד עבירה : **וכתב** הר״ן דמשמע מדברי רש״י שזוכין מן ההפקר בדברים שמצילין אם רצו לעכבן מפני שאמר להם הצילו לכם כלומר לעצמכם והוא ז״ל כתב דאין צורך לכך דאפילו לא אמר להם הכי כיון שהוא אינו רשאי להציל יותר ממזון ג' סעודות הרי הוא מופקר לכל מידי דהוה אמציל מזוטו של ים ומשלוליתו של נהר : וס״ס מהרי״א ז״ל תירץ דלא דמי דשאני הכא דיכול להציל הוא אלא דאריא רביע עליה · ול״נ דאין זו טענה דכל שאינו יכול להציל מאיזה טעם שיהיה ה״ל כזוטו של ים : **כתב** הר״ן בשם ה״ר ישעיה מטראני ז״ל דהנך אחרים רשאים להציל אפילו כמה ואפילו בכלים הרבה דליכא למיחש בהו דלמא אתי לכבויי דאדרבה דליקה גורמת להם שיכולין לזכות מן ההפקר ואפשר דאע״ג דכתב רש״י בר״פ חבית (קמג.) ואומר לאחרים בואו והצילו לכם כל א' מזון ג' סעודות דמשמע דגם הבאים להציל אינם יכולין להציל יותר ממזון ג' סעודות שאני התם דחיישינן שמא יביא כלים דרך ר״ה והיא חשש שייכא באחרים כמו בבעה״ב אבל הרמב״ם כתב בפכ״ג שגם אחרים הבאים להציל אינם יכולין להציל יותר ממזון ג' סעודות כדין הבעה״ב וכך הם דברי רבי' :

ואין

פרישה

איסור הצלת מעות ומוקצה ג״כ לגבייהו וק״ל . וא״ל מ״ש במי שמסכה לו הקילו לטלטל ולא חששו שיבא לידי אסור דאורייתא מכח טירדתה · דודאי לא שייך שם בהול כ״כ כמו בשריפ' שהוא דבר שאינו בידו כמו במי שהחשיך שהוא בידו שיכול להחשיך כאן . ובעבדי המושל יכול להטמין ברס״י וק״ל :

(ג) **ומצילין** מי״כ לשבת ל' משנה וברייתא דפ' כ״כ נקט רבינו אע״ג דבזמנינו דקובעים ר״ח ומועדו' ע״פ החשבון לעולם לא מזדמן שיהיה י״כ ושבת זה אחר זה דמשום ירק' ומתי' אנו דוחין הקביעות כידוע וליכא למימר דס״ל דמצילין לשבת שיהיה אחר יום או יומיים דא״כ משבת לשבת ג״כ היה מותר להציל וק״ל . ומ״ש אבל בכלי א' מצילין אפי' כל הכלי מלא ל' כל ל' שאינו מדוקדק דהל״ל אפי' הכלי מלא :

(ד) **ואפילו** פירש טליתו וקיפל כו' כיון שמוציא הכל בפעם א' עיין בב״י שכתב בשם התרומה ז״ל פי' דבא לקפל היינו שמקבץ ממקומות הרבה ונותן למקום א' ומוציא והולך בהרבה דרכים לא יוציא בדרך רק ג' סעודות וכתב ב״י ע״ו משמ' מדבריו שיכול להציל כל זמן שיש לו כל שאינו מציל יותר ממזון ג' סעודות בכל דרך וכ״כ בגמרא כו' ע״ש · והנה בהגהות מרדכי לא מצאתי שכ״כ כ״א במרדכי עצמו ריש פ' כ״כ ואפשר שגם הג״ה הוא ואינו מהמרדכי . ובאמת שיש לתמוה ע״ז גם לא נמצא כתוב כן בשם בעל התרומה בשום פוסק ובודאי חידוש גדול בזה לא היה לכן להשמיטו מלכתוב כן בשמו ולהסכים עמו או לפלוג עמו גם מעיקרא דדינא יש פירכא למה לזה לבעל התרומה להוסיף ולהקל בפירוקא דשמעת' מה שאינו צריך כי מאחר שגם כי אפרש מ״ש כאן שבא לקפל דר״ל שמקבץ ממקומות הרבה ונותן

ולקבל שכר על הצלתם הרשות בידם ולא הוי שכר שבת ואין מצילין אלא לחצר המעורבת אבל לשאינה מעורבת אין מצילין כלל כתב בעל התרומות דכל הצלה דהכא מיירי לחצר ולמבוי הסמוכין לר"ה וגם אינן מקורין ודמו לר"ה הלכך אין מתירין להציל אלא מזון ג' סעודות וכלים הצריכים. אבל בבית אחר שעירב עמו יכול להוציא כל מה שירצה ואינו נ"ל דכיון דטעמא הוא משום שמא יהא טרוד ויכבה א"כ מה לי בחצר ומה לי בבית: כל כתבי הקדש מצילין האידנא מפני הדליקה וקורין בהן אפילו כתובים בכל לשון בסם ובסיקרא ובכל דבר וכן הברכות וקמיעין
מצילין

ואין מצילין אלא לחצר המעורבת וכו' שם במשנה לאחר דין הצלת ג' סעודות וכו' עד עושין עמו חשבון אחר השבת תנן להיכן מצילין אותן לחצר המעורבת בן בתירא אומר אף לשאינה מעורבת ולשם מוציא כל כלי תשמישו ולובש כל שיכול ללבוש וכו' ומשמע דהא דקאמר ולובש כל שיכול ללבוש וכו' וחוזר ולובש ומוציא היינו נמי לחצר המעורבת לת"ק כדאית ליה ולבן בתירא כדאית ליה דאין חלוק בין הצלת ג' סעודות להצלת מלבושים וכך הוא משמעות כל הפוסקים זולתי בספר התרומה בס"ם רע"ה ובסימני הספר מפורש דהצלת מזון ג' סעודות דוקא לחצר המעורבת דהלכה כת"ק אבל הצלת מלבושים אפילו לחצר שאינה מעורבת וצריך לומר דס"ל כיון דתנן מחלוקת דת"ק ובן בתירא אחר דין הצלת ג' סעודות ואח"כ תני בסתם ולובש כל מה שיכול ללבוש משמע דלענין לבישה אף ת"ק מודה דמציל אף לחצר שאינה מעורבת דאל"כ ה"ל למתני הך בבא ולובש כל מה שיכול ללבוש וכו' בתחלה ואחר כך מחלוקת ת"ק ובן בתירא דהוה משמע להדיא דמחלוקתם ג"כ אלבישה ומדלא תני הכי אלמא דלא נחלקו אלא בהצלת ג' סעודות אבל בלבישה מודה ת"ק דאפילו לחצר שאינה מעורבת וה"ט דכי היכי שהקילו בלבישה דפושט וחוזר ולובש ומוציא ולא חיישינן אי שרית ליה טפי אתי לכבויי משום דכיון דלא שרינן ליה אלא דרך לבישה רמי אנפשיה ומידכר וכדכתב לשם ה' המגיד בשם הרשב"א והר"ן בפרק כל כתבי ומביאו ב"י הכי נמי שרינן מטעם זה הצלת מלבושים אף לחצר שאינה מעורבת וכך מפורש בסמ"ג דבתחלה כתב דין הצלת ג' סעודות לחצר המעורבת ואם לא עירבו אף מזונו וכליו אינו מציל וכו' כלשון הרמב"ם ואח"כ כתב ומה שהוא מציל ללובשו לובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול להתעטף ומוציא לחצר שאינה מעורבת כך פסק רבינו ברוך אבל רבינו משה כתב דדוקא במעורבת וכו' הרי מבואר ומפורש דלגבי לבישה דוקא מיקל רבי' ברוך להצילם אף לחצר שאינה מעורבת וכך מבואר במרדכי בפרק כל כתבי שכתב כלשון סה"ת אות באות ע"ש אבל הב"י כתב וז"ל ואין מצילין אלא לחצר המעורבת וכו' משנה שם להיכן מצילין וכו' ופסק הרמב"ם בפכ"ג כת"ק והכי נקטינן ולא כסמ"ג שכתב שרבי' ברוך פסק כבן בתירא עכ"ל ושגגה יצאה מלפני השליט דודאי אף רבינו ברוך פוסק כת"ק אלא דמפרש דאף ת"ק מודה בהצלת לבושיו כדפרישי' ומיהו ודאי אין כך הלכה אלא ככל שאר פוסקים דאין חלוק בין מזון ג' סעודות ובין מלבושים לעולם אינו מציל אלא לחצר מעורבת ולכן נזהר רבינו שלאחר שכתב דין הצלת מזון ג' סעודות וגם כתב דין הצלת מלבושיו כתב ואין מצילין אלא לחצר המעורבת וכולי דאתרווייהו קאי ואמר דאין מצילין אלא לחצר המעורבת וכך פסק בש"ע ואמר כל הצלה שאמרנו אינו אלא לחצר המעורבת וכו' וקאי אתרווייהו אהצלת מזון שלשה סעודות ואהצלת מלבושיו שאינן אלא לחצר המעורבת אכן מ"ש אח"כ בהגה"ה ויש מקילין אף לשאינה מעורבת דמשמע דאף במזון ג' סעודות מקילין נמשך אחר פי' ב"י שהבין דר"ב פסק כבן בתירא ואינו כן דבמזון ג' סעודות אין מי שמיקל להציל בחצר שאינה מעורבת והוא טעות גמור :

כתב בעל התרומות דכל הצלה דהכא וכו' כך כתב בסה"ת סוף סימן רמ"ה ולפע"ד מתוך לשונו שכתב בסימנים שהביא תחלה דברי ר"ת דמחלק בין אותו בית שנפלה שם הדליקה ובין הבית הסמוך לדליקה ואחר כך אמר ומוסיף אני לומר דוקא בחצר שאין מכוסה וכו' דרצונו לומר דכיון דר"ת מתיר בבית הסמוך לדליקה משום דלא בהי כ"כ וליכא למיחש שמא ישכח את השבת ואתי לעבור איסור דאורייתא לכבויי א"כ מסתברא נמי הא דלא התירו להציל אלא מזון שלשה סעודות אינו אלא לחצר ומבוי הסמוכים לר"ה ואינן מקורין ודמו לר"ה התם הוא דאיכא למיחש אי שרית ליה טפי להציל מתוך שיהא בהול להציל ישכח ויגיע לידי איסור דאורייתא שיציל לר"ה עצמה דמיחלף חצר ומבוי בר"ה ותלמודא דקאמר אתא לכבויי לאו דוקא כיבוי לחוד קאמר אלא נקט חדא איסורא דאורייתא והוא הדין שאר איסורי דאורייתא דמתוך שהוא בהול ישכח ויבוא להוציא מרה"י לר"ה וזו היתה עיקר טעם הגזירה שלא יציל אלא מזון ג' סעודות שלא יבא להוציא מרה"י לר"ה אבל בבית אחר שעירב עמו אע"פ שהוא בהול לא אתא לידי איסורא דאורייתא דלא אתא למיחלף מקורה באינה מקורה וה"ה דלא חיישינן שמא ישכח ואתא לכבויי דלא גזרו אלא לדידהו שהיו להם חצירות ומבוי דמיחלפו בר"ה וחששו שמא יציל לר"ה ואגב זה חששו גם כן שמא ישכח שבת ואתי לכבויי ולפי זה אין מקום להשגת רבינו שאמר דכיון דטעמא משום שמא יכבה מה לי בבית מה לי בחצר ותו איכא לתמוה טובא על רבינו בהשגה זו דהלא תלמוד ערוך הוא דרב אדא בר זבדא מוקים לרישא דמתניתין דאין מצילין אלא מזון ג' סעודות משום דילמא אתי לכבויי דהיינו דוקא במציל לחצר אחרת וסיפא דמתיר להציל אפילו טובא אינו אלא במציל לאותה חצר שהדליקה נפלה בו וא"כ לדידיה נמי איכא להקשות דכיון דטעמא הוא משום שהוא בהיל אתי לכבויי מה לי חצר אחרת מה לי אותה חצר ואף על גב דלא קיימא לן כהך אוקמתא אלא כאוקמתא דרב הונא כאן בבא להציל כאן בבא לקפל מכל מקום שמעינן דאיכא טעמא לחלק בין אותה חצר לחצר אחרת מדלא אקשינן עלה בתלמודא מאי איכא בין אותה חצר לחצר אחרת אם כן בהא מילתא נמי דמחלק ר"ב בין חצר שלהם בזמן חכמי התלמוד לבתים שלנו ליכא לאקשויי מה לי בחצר מה לי בבית ודו"ק :

כל כתבי הקודש מצילין האידנא וכו' פירוש אע"ג דבזמן חכמי המשנה והתלמוד לא ניתנו לכתוב כל הדברים כמו האידנא ולא היה רשאי להצילן מפני הדליקה מכל מקום האידנא שהכל ניתן ליכתב אפילו תורה שבעל פה משום עת לעשות לה' הפרו תורתך מצילין אותן וקורין בהן וכו' וכך כתבו כל הפוסקים זולתי מה שכתב רבינו וכן הברכות והקמיעין כו' תפס עליו מהרש"ל ואמר דאין חילוק בין האידנא לקדמונים אלא לענין תלמוד וברכות שמתחילה לא ניתנו ליכתוב והאידנא שרבתה השכחה עת לעשות לה' התירו אבל לא לענין קמיעות שאע"פ שניתנו לכתוב מ"מ אינו דומה לכתבי הקודש ואין דינם אלא כשאר תכשיט וכן משמע באשיר"י וסמ"ג והגהות מיימוניות דקמיע באיסור קיימי עכ"ל וכיוצא בזה כתב ב"י אלא שבש"ע כתב שתי סברות בזה ולא נהירא אלא פשוט הוא דקמיעין אין מצילין אותן אף האידנא וכ"כ הר"ר ירוחם בביאור דקמיעין אסורין לעולם והכי נקטינן ואיכא לתמוה על מ"ש רבינו בסתם כל כתבי הקודש מצילין וכו' והיה לו לפרש דמצילין אף לחצר אחרת שאינה מעורבת שבאותו מבוי כשיש למבוי ג' מחיצות ולחי אחד וצריך לומר שנסמך על מה שמבואר כך בסוף דבריו בסמוך :
מצילין

ואין מצילין אלא לחצר המעורבת וכו' משנה שם (קכ·) להיכן מצילין אותה לחצר המעורבת בן בתירא אומר אף לשאינה מעורבת ופסק הרמב"ם בפכ"ג כת"ק והכי נקטינן דלא כסמ"ג שכתב שרבינו ברוך פסק כבן בתירא :

כתב בעה"ת דכל הצלה דהכא לחצר ומבוי הסמוכים לר"ה וכו' כ"כ סמ"ג וסמ"ק והמרדכי והר"ן בפ' כל כתבי וכתב הר"ן שהקשה הרמב"ם דכיון דטעמא משום חשש כיבוי מה לי לחצר מה לי לבית חבירו וכמו שהקשה רבינו ועוד הקשה עליו דהא אפילו לשמא יוציא לר"ה איכא למיגזר נמי בבית חבירו כדגזרו שבת (קיז:) גבי נשברה לו בראש גגו :

וכתב עוד בעה"ת דהא דאינו מציל אלא מזון ג' סעודות וכלי תשמישו הצריכים לו לאותו יום לבד היינו במציל לחצר חבירו שיש עירוב אבל לחצר שלו שא"צ עירוב מציל כל חפציו הן מזונות הן בגדים כל מה שיש לו וכ"כ בהגמ"ר ומה שהקשה על הדין הנזכר בסמוך קשה נמי על דין זה ומשום כן לא הזכירו רבינו :

כתב הר"ן בפרק כל כתבי (קיז:) אהא דת"ר שכח פת בתנור וקדש עליו היום מצילין מזון ג' סעודות וכו' כי אמרינן דמצילין מזון ג' סעודות דוקא כשאין לו מה יאכל וכן נמי הא דאמרינן ואומר לאחרים בואו והצילו לכם כשאין להם מה יאכלו הא לאו הכי לא שרי ומשמע דאמצילין מפני הדליקה נמי קאי ואין נראה כן מדברי הפוסקים אלא אף על פי שיש להם מה יאכלו מצילין מפני הדליקה ואפשר דהר"ן נמי סבר הכי בדליקה ומ"ש וכן הא דאמרינן ואומר לאחרים בואו והצילו לכם בשאין להם מה יאכלו וכו' אשכח פת בתנור קאי :

כל כתבי הקודש מצילין האידנא מפני הדליקה וכו' ר"פ כל כתבי (קטו·) כל כתבי הקודש מצילין אותם מפני הדליקה ובגמרא (שם) היו כתובים תרגום או בכל לשון רב הונא אמר אין מצילין רב חסדא אמר מצילין ופסקו הפוסקים כרב הונא דאמר אין מצילין וטעמיה דרב הונא משום דלא ניתנו לקרות בהם כלומר דרשב"ג אסר בפ"ק דמגילה (ח:) לכתוב ספרים אלא בלה"ק או יוונית וכתב הרמב"ם בפכ"ג דאפילו היה שם עירוב אין מצילין אותם והרי"ף והרמב"ם כתבו סתם דאין מצילין אותם ולא חילקו בין זמן לזמן אבל התו' (שם קטו·) והרא"ש והמרדכי כתבו דהשתא ספרים שלנו מצילין דניתנו לקרות בהם משום עת לעשות לה' הפרו תורתך כדאמרינן בהניזקין (ס·) וזהו שכתב רבינו כל כתבי הקודש מצילין אות' האידנא מפני הדליקה וקורין בהם אפילו כתובים בכל לשון וכו' וגם ה"ה כתב שהרמב"ן והרשב"א הסכימו שבזמן הזה מצילין תרגום של אונקלוס הגר ושל יונתן בן עוזיאל וכן תורה שבע"פ לפי שהותר לכתוב בזמנינו משום עת לעשות לה' הפרו תורתך והר"ן כתב בר"פ כל כתבי בשם הראב"ד דכיון דרב הונא משו' דלא נתנו לקרות בהם קאמר דאין מצילין ע"כ לעז יווני אינו בכלל זה דהא קי"ל לעז יווני לכל כשר הלכך היו כתובים בלעז יווני מצילין וכן נמי כיון דקי"ל שהתירו במגלה גפטית לגפטיים עילמית לעילמיים וכיון דבמגלה התירו כ"ש בשאר ספרים הלכך כה"ג כתבי הקודש למי שנתנו לקרות בהן מצילין אותם במקומם מפני הדליקה ומיהו כי שריא גפטית לגפטיים ואיכך מסתברא דדוקא לשאינם בקיאים בלה"ק אבל לבקיאים לא וכתב עוד הרז"ה דהאידנא דבזיר לבא ר"ל שעכשיו אנו חסירי לב ושר השכחה גובר ותרגום והלכות נתנו לקרות בהן הלכך מצילין אותם מפני הדליקה ואף הרמב"ן הודה לו והביא ראיה ממס' סופרים וכתב עוד הרמב"ן וז"ל וזה שכתב הרי"ף דתרגום אין מצילין אותו לא תרגום דילן כההוא דאונקלוס ויונתן נתכוין אלא לשון תרגום בעלמא שאע"פ שהפרו תורות לכתוב הכל לא התירו לכתוב ספר הקודש אלא בלה"ק אבל לא בלעגי שפה ובלשון אחר ותמה הר"ן על הרמב"ן והעלה הוא ז"ל דה"ה אם היו כתובים בלשון שאותו העם בקיאים בו אי זה לשון שיהיה ניתן לכתוב הוא ומצילין אותם (ב) :

ומ"ש רבינו בסם ובסקרא ובכל דבר בעיא (שם:) ופשטו מברייתא דמצילין :

כתב המרדכי דה"מ בשאר ספרים מפני האזכרות שבהם אבל מגלת אסתר הואיל ואין בה אזכרות אם אינה כתובה כמשפטה אשורית על הספר ובדיו אין בה קדושה להצילה מפני הדליקה :

וכן הברכות והקמיעין וכו' ג"ז בפרק כל כתבי (שם:) ת"ר הברכות והקמיעין אע"פ שיש בהם אותיות של שם ומענינות הרבה של תורה אין מצילין אותם מפני הדליקה ופירש"י הברכות מטבע ברכות שטבעו חכמים : ומענינות הרבה מפרשיות שהיו כותבין בקמיעין פסוקי לחש כגון כל המחלה וגו' וכתב הרא"ש והאידנא דנהיגי לכתוב סדר הברכות ויש בהן מענינות של תורה הואיל וניתן ליכתב משום עת לעשות לה' וניתנו לקרות בהן גם מצילין אותם מפני הדליקה וכ"כ המרדכי והר"ן כתב שהרמב"ן אוסר לכתוב פסוקי דרחמי ולפיכך אין מצילין אותם מפני הדליקה בשבת והוא ז"ל תמה עליו וכתב שאינו רואה מקום לחלק בין פסוקי דרחמי לאפטרתא דשרי בפרק הניזקין משום עת לעשות לה' הפרו תורתך עכ"ל . ומכל מקום הקמיעין דלית בהו משום עת לעשות לה' נראה דהאידנא נמי אין מצילין אותם וכ"כ הרשב"א בתשובה ורבינו שכתב קמיעין בהדי ברכות אפשר שנמשך אחר לשון הגמר' דקתני להו כחדא ולאו דוקא או אפשר דס"ל דכיון דאיתיהיב
רשותא

דרכי משה

(ב) ועוד האריך בזה :
אמנם

פרישה

ונותן למקום אחד ומוציא והולך הרבה דרכים דילמא אפי' הכי לא התירו לו להציל הכל יחד כ"א מזון ג' סעודות והמרדכי אינו קשה קושיא זו שבמרדכי לא כתב פי' דקיפול שמקבץ ממקומות הרבה ויכול להיות שהוא פי' קיפול ל' שהולך פעמים הרבה ומוציא בכל פעם ג' סעודות · משא"כ בבא להציל דאינו הולך רק פעם א' וז"ל בתר טעמא דחשו חכמים דילמא מחמת שהוא בהול אתי לכבויי והאי חששא שייכא נמי אם יש לו רשות להלך כמה פעמים אחר מזון ג' סעודות · ועוד דא"כ ק' על התרגן למה השיב כאן בבא להציל וכאן
בבא

חדושי הגהות

שלד א גם הר"ן כתב שם שכן הקשה על דברי בעה"ת כמו שהקשה רבינו ונ"ל דדעת בעה"ת דכיון דלא שרינן ליה אלא לבית מקורה לא ישכח שבת וא"כ לא יכבה וגם לא
יוצא

מצילין אותן וטעונין גניזה שלא יניחום במקום הפקר ותרגום שכתבו עברי ועברי שכתבו תרגום וספר תורה שיש בו ללקט פ"ה אותיו' מתוך תיבות שלימות או שיש בו אזכרה מצילין אותה: מצילין תיק הספר עם הספר אפי' יש בו מעות וכתב בעה"ת אם הניח תפילין בארנקי מלא מעות יכול להצילו כדין תפילין אפילו לחצר שאינה מעורבת אבל אם הניח בו טבעת או כלי אחר שמותר לטלטלו אין הארנקי מטלטל אגביו שהכלי אינו חשוב ובטל גבי הארנקי כתב בספר המצות דבירוש' שרי על ידי ככר או תינוק להציל דסקיא מלאה מעות מפני הדליקה וכתב דה"ה דשרי מפני יראת אנס ודוקא לרה"י אבל לא לחצר שאינה מעורב' אע"ג דבגמרא דידן לא התירו ככר או תינוק אלא למת בלבד שמא בדליקה מודי דשרי ואין להקל: מצילין הספרים אפי' לחצר שאינה מעורב' ולמבוי ובלבד שיהא לו ג' מחיצות ולחי אבל אם אין לו לחי לא: אפיקורסים (ד) שכתבו להם ספרי הקדש אין מצילין

רשותא למיכתב ברכות ה"ה לקמיעין: **ומ"ש** עוד רבינו וטעונין גניזה שלא יניחום במקום הפקר בר"פ כל כתבי אמרינן שאם היו כתבי הקודש כתובים תרגום או בשאר לשונות מניחן במקום התורפה והן מרקיבין מאליהן וכודאי דהיינו לדידהו משום דלא ניתנו ליכתב אבל לדידן כיון דניתנו ליכתב הא אמרן דמצילין אותם מפני הדליקה וכ"ש שאין מניחים אותם במקום התורפה:

ומ"ש ותרגום שכתב עברית וכו' ברייתא שם ופירש"י תרגום של תורה יגר שהדותא או שבנביאים כגון כדנא תמרון להון: **ומ"ש** וס"ת שיש בו פ"ה אותיות וכו' גם זה שם בעא מיניה רב הונא בר חלוב מרב נחמן ס"ת שאין בו ללקט פ"ה אותיות כגון פרשת ויהי בנסוע הארון כלומר שהוא ספר בפ"ע מצילין אותו מפני הדליקה או לא א"ל ותיבעי לך פרשת ויהי בנסוע הארון גופא פרשת ויהי בנסוע הארון לא קא מבעי' לי כיון דאית בה הזכרות אע"ג דלית בה פ"ה אותיות מצילין כי תיבעי לי ס"ת שאין בו ללקט מאי א"ל אין מצילין איבעיא להו הני פ"ה אותיות מכונסות או מפוזרות רב הונא אמר מכונסות רב חסדא אמר אפילו מפוזרות מיתיבי ס"ת שבלה אם יש בו ללקט פ"ה אותיות מצילין תיובתא דרב הונא תרגמא רב חסדא אליבא דרב הונא בתיבות ופירש"י תיובתא דרב הונא דמדקתני ללקט מכלל דמפוזרות נינהו: בתיבות. הא דקתני ללקט דמשמע דמפוזרות לא ללקט אות ואות לבד אלא ללקט תיבה שלימה תיבה כאן ותיבה כאן עד פ"ה אותיות וכי פליגינן באותיות המפוזרות ופסקו הפוסקים כר"ה ואמרינן בגמרא שאפילו א"א ללקט פ"ה אותיות אלא א"כ נמנה יגר שהדותא מכללם מצילין וכ"כ הרמב"ם בפכ"ג ורבי' סתם וכתב שיש בו ללקט פ"ה אותיות וממילא משמע דמהי תיתי לן לפלוגי:

מצילין תיק הספר עם הספר וכו' משנה שם (קטז:) מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפילין עם התפילין אע"פ שיש בתוכן מעות וכתב בעה"ת דה"ה לשאר כתבי הקודש וכ"כ בסמ"ק: **כתב** בעה"ת אם הניח תפילין בארנקי מלא מעות וכו' כ"כ בסמ"ג ובמרדכי בפרק כל כתבי אלא שסמ"ג והמרדכי לא הזכירו היתר זה אלא כשהיו תפילין בתוך הארנקי מע"ש משמע מדבריהם שאם הניחם בשבת בתוך הארנקי אין מצילין על ידיהם אך מסוף לשונם שכתבו ומיהו בירושלמי יש דסקי' מליאה פירות נותן עליה ככר ומטלטלה מפני הדליקה משמע דתפילין אפילו לא היו שם מבע"י אלא בשבת הניחם שם שרי וגם לשון רבינו מוכח כן שכתב אם הניח תפילין בארנקי מעות ולא כתב אם הניח מע"ש ולפ"ז אפ"ל שדרך עצה טובה קאמר שיניח' שם מע"ש שאם תפול דליקה יוכל להציל מיד שאם לא יניחם מע"ש אולי לא ימצאו תפילין בשעה שתפול דליקה ויפסיד מעותיו אלא שהמרדכי בפרק מי שהחשיך כתב בשם ר"מ דלהניח ביום השבת כדי לטלטל ביום השבת אסור ואפילו מפני הדליקה או מפני הגנבים:

ומ"ש עוד רבינו אבל אם הניח בו טבעת או כלי אחר וכו' ג"ז מדברי סמ"ג והתרומה ב שכתב אבל טבעת לתוך ארנקי אינו נראה שיהא מותר לטלטלו דשמא הטבעת בטל למעות ששוין יותר ובס"ס ש"י כתב רבי' חילוק זה דשוין יותר: **ומ"ש** בשם סמ"ג דשרי בירושלמי ע"י ככר או תנוק ובגמרא דידן אסר כ"כ ג"כ המרדכי בפ' כל כתבי וכ"כ בספר התרומה ומשום דבסמ"ג מסיים שמא בהדלקה מודה דשרי ובספ' התרומה לא מסיים בה הכי כתב רבינו בשם סמ"ג ולא בשם בעה"ת והמרדכי בפרק כל כתבי כתב כדברי סמ"ג וכ"כ בהג"מ בפ"ג וכ"כ בסמ"ק וכך הם דברי הכלבו שכתב בשם הר"פ שאם הניח מע"ש פת או אוכלים בכים מליאה מעות מותר לטלטלה בשבת מפני הדליקה או מפני האנסים משום דהוי בסים לדבר האסור ולדבר המותר והרשב"א כתב בתשובה לא אמרו אלא מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפילין עם התפילין אע"פ שיש בתוכן מעות מפני שהתיק תשמיש הספר והתפילין כדי שלא יתעכב בהצלתן עד שיוציא הספר והתפילין וינער את התיק וכן הדין בכלכלה שיש בה פירו' ואבן בתוכה שאם הם פירות דמיטנפי מותר להוציא הכלכלה אע"פ שהאבן בתוכה אבל אם הם פירות דלא מיטנפי אסור להוציאה עד שינער האבן מתוכה כדאיתא בפרק נוטל (קמב:) ותיבה שיש בתוכה מעות כיוצא בה עכ"ל (ג): **ומ"ש** מצילין ספרים ואפילו לחצר שאינה מעורבת משנה בפרק כל כתבי (שם) גבי הצלת ספרים להיכן מצילין אותן למבוי שאינה מפולש בן בתירא אומר אף למפולש ופסק הרמב"ם בפכ"ג כת"ק וכן פסקו סמ"ק והתרומה ודלא כהגמ"ר שכתב שמצילין אותם למבוי המפולש כבן בתירא ואסיקנא בגמרא דג' מחיצות ולחי א' זהו שאינו מפולש ופי' הר"ן דלא מקילינן מידי אלא שאעפ"י שלא נשתתפו בו מצילין לתוכו וכ"מ בגמרא וכך הם דברי הרמב"ם בפכ"ג וכתוב בשבלי הלקט בשם ה"ר ישעיה מדלא קתני גבי כתבי הקודש מבוי המעורב כדקתני גבי אוכלין ומשקין ש"מ דאפילו לא עירבו ולא שיתפו שרי משום כתבי הקודש ובלבד שלא יהא מפולש וגאון אחד כתב שאם נפלה דליקה בשבת מותר לומר לא"י להוציא ספרים דרך ר"ה להצילם דאמרינן בפרק בתרא דעירובין (סח.) דאין דבר משום שבות עומד בפני כתבי הקודש עכ"ל ואע"ג דההיא דפרק בתרא דעירובין ר"ש קאמר לה ולית הלכתא כותיה איכא למימר דשבות דאמירה לא"י קיל משבות דעביד ישראל מעשה בידים: **אפיקורסים** שכתבו להן ספרי הקודש וכו' ברייתא שם ופירש"י אפיקורסין שכתבו להם תורה נביאים וכתובים כתב אשורי ולשון הקדש: איבעיא לן בפ' כל כתבי שם גליונים אם מצילין אותם מפני הדליקה ופי' הרמב"ם בפכ"ג גליון של מעלה ושלמטה ושבין פרשה לפרשה ושבין דף לדף ושבתחלת הספר ושבסוף הספר ולא איפשיט' וכתבו הרי"ף והרא"ש דאין מצילין אותם וכ"פ הרמב"ם בפכ"ג וכתב הר"ן דטעמא משום דפשטא דברייתא משמע דאין מצילין ואף ע"ג דדחינן לה בגמרא לא סמכינן אדחווי א"כ כיון דלא איפשיט אין מצילין דשב ואל תעשה

מצילין תיק הספר וכו' משנה שם: **ומ"ש** כתב בעה"ת אם הניח תפילין בארנקי וכו' איכא למידק הלא בעה"ת התיר משום פסיד' לטלטל מעות ודברים המוקצים בלא תפילין וי"ל דבלא תפילין לא שרי אלא בחצר המעורבת ודוקא בבית הסמוך לדליקה דכיון דאינו בהול כל כך התיר בעה"ת לעבור על איסור דרבנן משום פסידא. אבל כאן מדבר בבית שנפלה בו הדליקה דאף דברים המותרים לא התירו לו לטלטל אלא מה שצריך לו לאותו שבת מזון ג' סעודות כ"ש דאסור לו ג"כ לטלטל מעות ודברים המוקצים כמו שהארכתי בזה לעיל ס"ג אבל ע"י תפילין יכול להציל ארנקי אפילו בבית שנפלה בו הדליקה ואפי' לחצר שאינה מעורבת כדין הצלת כתבי קודש. אך ק' מ"ש אח"כ דע"י הטבעת אין הארנקי מיטלטל דשמא אין הטבעת שוה כמו המעו' ובטל לגביה בלאו הכי נמי הלא הטבעת עצמו אינו רשאי להציל בבית שנפלה בו הדליקה דלא שרי כ"א מזון ג' סעודו' ובבית הסמוך לדליקה א"צ טבעת. וי"ל דמיירי בטבעת שהוא רגיל לצאת בו באצבעו שהוא בכלל מלבוש וכדתנן ולובש מה שיכול ללבוש וכן מ"ש או כלי אחר וכו' הוא נמי כלי תשמישו שצריך להשתמש בו ביום השבת והא דתנן דמצילין תיק הספר או תיק התפילין עם הספר והתפילין ואע"פ שיש בתוכו מעות הלשון משמע שכבר היו בתוכו מעות ומשום הצלת התפילין או הספר שהוא צורך גבוה לכבוד התפילין והספר עבדינן בהדיה הצלת המעות שהן צורך הדיוט אבל להניח בשבת ספר או תפילין בשק של מעות כדי להציל המעות א"כ עיקר הצלה זו היא בשביל המעות ואסור והכי משמע מפירש"י שכתב כך להדיא בסוגיא זו דמדמי הפשטת הפסח בשבת להצלת המעות עם הספר ע"ש וכ"כ מהר"ס דאין להתיר הצלת המעות אלא כשהניח לשם התפילין בע"ש כדכתב המרדכי בשמו פרק מי שהחשיך מיהו מתוך הירושלמי שמתיר להציל דסקיא מלאה מעות מפני הדליקה ע"י ככר או תינוק משמע דה"ה ע"י טבעת נמי שרי וכ"ש דמותר ע"י הנחת דבר קדושה בתוכו בשבת ולכן איכא לתמוה דבש"ע כתב שתי סברות בהנחת תפילין אם בעינן דוקא שהונחו התפילין לשם מע"ש משמע דע"י טבעת פשיטא דאסור אפילו הונח לשם מע"ש. ואח"כ בדין הצלה ע"י ככר או תינוק כתב בסתם יש מתירין ולא כתב דיש אוסרין וכיון דמתירין ע"י ככר או תינוק ה"ה דמותר ע"י טבעת ואפי' במניח לשם הטבעת בשבת כמו הנחת ככר ותנוק בשבת עצמו וכ"ש דשרי ע"י הנחת תפילין בתוכו בשבת עצמו והמיקל יש לו על מי לסמוך דלא כמ"ש רבינו בסמוך ואין להקל: **כתב** בספר המצות דבירושלמי שרי ע"י ככר ותינוק וכו' הב"י האריך בזה ונראה מבואר מתוך דבריו דהבין מ"ש רבינו בשם ספר המצות היינו סמ"ג ואינו כן דהסמ"ג לא כתב שמפני יראת אנס לא שרי אלא ע"י ככר או תינוק ודוקא להר"י אלא התיר מפני יראת אנס להדיא לרה"י בלא ככר ותנוק ואף בלא תפילין וכמו שפסק סה"ת בסימן רכ"ו אלא דבדליקה לא התיר להציל המעות בלא ספר בבית שנפלה בו הדליקה וקודם לזה כתב הסמ"ג ע"ש ר"ת דבבית הסמוך לדליקה מותר להציל המעות להדיא לחצר חברו המעורבת גם הביא לשם הירושלמי דמתיר ע"י ככר ותנוק ובתלמוד שלנו משמע דלא התירו ע"י ככר ותנוק אלא למת בלבד ואח"כ כתב ושמא בדליקה מודה תלמוד שלנו לדברי הירושלמי עכ"ד הסמ"ג דלא כמ"ש רבינו בשם ספר המצות וצ"ל דמ"ש רבינו כאן בשם ספר המצות ר"ל הסמ"ק שכתב כך להתיר ע"פ הירושלמי בככר ותנוק ע"ג הארנקי מפני הדליקה וה"ה מפני האנס ודוקא לרה"י אבל לחצר שאינה מעורבת או לכרמלית לא ע"ש בסוף דין המכבה ובסמוך כתבתי דהמיקל ע"י ככר או תינוק בשבת עצמו אע"פ דהככר אינו חשוב וגם אינו שוה כמו הדסקיא של מעות כ"ש דמותר ע"י טבעת שהוא דבר חשוב אע"פ שאינו שוה כמו המעות ואצ"ל ע"י תפילין אפילו במניח לשם בשבת עצמו: **מצילין** הספרים אפילו לחצר שאינה מעורבת ולמבוי וכו' משנה שם פי' אפילו למבוי שלא נשתתפו ולא עירבו דכיון דאינו מפולש דהיינו שיש לו ג' מחיצות ולחי אחד ה"ל מטלטל לרה"י ואין שם אלא איסורא דרבנן:
וכן

דרכי משה

(ג) אמנם בתשובת הרשב"א סימן תתמ"ו משמע להתיר וכ"מ במרדכי ס"פ מי שהחשיך: (ד) וכתב רי"ו ח"ו דמינים הם האדוקים בע"ג וה"ה למומרים לע"ג:
וכתב

פרישה

בגא לקפל הל"ל מאי מזון ג' סעודות דקאמר כל פעם ופעם ג' סעודות אף שמקופל ועומד מע"ש לא יציל יותר כיון שהולך בהרבה דרכים · והא דתנן אפי' יש בו מאה ככרות היינו כשמהלך רק פעם א' ועוד דא"כ קשה למה אמרו במלבושים ללובש ופושט וחוזר ולובש הל"ל ג"כ כן במזון דמוציא וחוזר ומוציא וכמ"ש הר"ן והרשב"א והמ"מ · לכן היה נלע"ד להגיה בדברי ב"ה תיבת זה וכצ"ל לא יוציא בדרך זה רק ג' סעודות ור"ל בדרך זה כשאין כל המזון בכל א' אלא צריך לטרוח לקפל בהרבה הליכות לאספו יחד ולהוציאן יחד בדרך זה לא התירו לו כ"א מזון ג' סעודות לבד ולא יותר. וא"כ לא ק"מ מכל הנ"ל והוא בדרך פירש"י והר"ן והרשב"א והמ"מ ודו"ק · ומ"ש ב"י מהא דכתב רבינו וטלית שאחז בה האור וכו' עד והרי"ף השמיט הא דנותנין עליה מים ולא כתב אלא הא דפושט' ומתכסה בה ותמה עליו הר"ן והמ"מ ותירצו דס"ל שאינו הלכה כו' עד והרא"ש העתיק דברי הרי"ף בלא תוספת ובלא גרעון ומשמע דכוותיה ס"ל דאין הלכה כו' וצ"ע א"כ למה סתם הטור כנגד אביו הרא"ש ולא זכרהו כלל ושכחתו · ולכאורה היה נלע"ד דרבינו ס"ל דלהרי"ף והרא"ש ס"ל ג"כ הא דרב יודא להלכה והא דלא כתבוהו משום דכ"ש הוא מהא דכתבו ופסקו דטלית או ספר שאחז בה האור פושטו וקורא בו או מתכסה בו ומה הת' דמגביה הבגד עם האש ומתכסהו וגורם הכיבוי בידים מותר ק"ו במאי דנותן המים מן הצד וכמ"ש ב"י חילוק זה לעיל ועוד כתב חילוק בסמוך בשם הר"ן דבנותן מים או עור גדי אינו מכוין את הדליקה אלא גורמין שלא יתפשט האור וא"כ שפיר נילף בק"ו מהא דפותח הספר ופושט הטלית דשם מכבה את הדולק · ומ"ש ב"י דמשמע ליה מדברי רבינו דס"ל דצריך שלא יתכוון לכבות כאשר מתכסה בטליתו כו' אינו מוכרח אלא כדעת שאר פוסקים כן דעת רבינו דאפילו מכוין לכיבוי מותר אלא שפושט ומתכסה כדי שלא יהא נראה כמתכוין אלא שקשה א"כ מאי מקשה הגמרא ארב יודא מהא דתניא טלית שאחז בה האור כו' כלומר דדוקא כה"ג מותר אבל נותן עליה מים לא דילמא כ"ש הוא וכמ"ש · ועוד שסרי רבינו כתב בטלית דמותר כיון דאינו מכוין לכבות משמע דבכיון אסור וכמ"ש ב"י ובנותן עליו עור ומים מכוין לגרום כיבוי וליכא למשמע מינה בק"ו. לכן נראה דרבינו ס"ל דודאי הלכה הוא דהא ליכא מאן דפליג עליה בגמרא
אלא

חדושי הגהות

יוציא לר"ה (מהרל"ח) : ב ור"ל לטלטל המעות אגב הטבעת לחצר המעורבת בשהדליקה בחצר אחרת דאי בשהדליקה באותה חצר אפי' טבעת עצמה אינו יכול לטלטל כדלעיל או מיירי אפי' בשהדליקה באותה חצר ור"ל לטלטל הארנקי אגב הטבעת באותה חצר עצמה במקום שאין האור שולט דבאותה חצר מותר להציל כל דבר שמותר לטלטל (מהרל"ח):
ומטיפין

מצילין אותן · תיבה שאחז בה האור יכול לפרוש עור של גדי מצדה האחת שלא תשרף : ועושין מחיצה בכל הכלים להפסיק בין הדליקה אפילו חדשים מלאים מים שודאי יתבקעו כשתגיע אליהם הדליקה דגרם כיבוי מותר וטלית שאחז בה האור פושטה ומתכסה בה ואינו חושש אם תכבה כיון שאינו מכוין לכך וכן יכול ליתן עליה מצדה האחרת משקין כגון יין שאינו דרך כיבוס אך לא מים משום כיבוס : א"י שבא לכבות אין צריך למחות בידו אבל קטן שבא לכבות צריך למחות בידו ויכול לומר בפני הא"י כל המכבה אינו מפסיד או אם אינו מזומן כאן יכול לקרותו שיבא אף ע"פ שודאי יכבה כשיבא וכן כל כיוצא בזה בהיזק הבא פתאום כגון אם נתרועע חבית של יין יכול לקרות לא"י אף ע"פ שודאי יתקננה כשיבא :

נחלת

ב"י

תעשה שאני : **תיבה** שאחז בה האור וכו' משנה שם (קכ.) רבי שמעון בן ננס אומר סורסין עור של גדי ע"ג שידה תיבה ומגדל שאחז בהם האור מפני שהוא מחרך · ועושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנין בשביל שלא תעבור הדליקה רבי יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים מפני שאינם יכולין לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה ומשמע בגמרא דהלכה כר"ש בן ננס ולא כר"י דסבר גרם כיבוי אסור דהא אמר רב יהודה א"ר טלית שאחז בה האור וכו' אמרי' הוא דאמר כבן ננס וכ"פ הפוסקים ופירש"י עור של גדי רך ולח : מפני שהוא מחרך מן האור ואינו נשרף ומתוך כן מגין על התיבה :

וטלית שאחז בה האור וכו' שם אמר רב יהודה אמר רב טלית שאחז בה האור מצד אחד נותנין עליה מים מצד אחר ואם כבתה כבתה מיתיבי טלית שאחז בה האור מצד אחד פושט' ומתכסה בה ואם כבתה כבתה וכן ס"ת שאחז בו האור פושטו וקורא בו ואם כבה כבה כלומר דדוקא כה"ג שרי אבל נותן עליה מים לא הוא דאמ' כר"ש בן ננס דאמ' גרם כיבוי שרי ונראה מדברי רבינו דדוקא בשאינו מתכוין לכבות ע"י כך אלא שאם הוא צריך להכסות בטלית ולקרות בספר מתכסה וקורא ואינו נמנע ואע"פ שע"י כך תכבה לית לן בה דדבר שאינו מתכוין הוא ומות' אבל אם הוא מתכוין לכבות ע"י כך ודאי אסור ואף ע"פ שנותן משקין על הטלית מתכוין לכבות הוא ושרי התם שאני דלא הוי אלא גרם כיבוי שהרי אינו עושה מעשה בגוף הדליקה אלא לכשיגיע האש למקום המים לא יוכל לשלוט שם ויכבה מאיליו אבל הכא כשמתכסה בטלית ופותח הס"ת שמנענע האש עצמה וע"י כך היא נכבית אם היה מתכוין לכך היה אסור כנ"ל לדברי רבינו אבל מדברי שאר פוסקים אין נראה כן אלא אפילו אם א"צ לטלית ולספר אלא שמתכוין לכבות האש ע"י שמתנענע מצד כסויו בטלית ואחיזתו בספר שרי דלא הוי אלא גרם כיבוי שהרי כתבו דינים אלו סתם ומשמע מפשט הלשון שהוא מתכסה בטלית וקורא בספר כדי שלא ירא' כמתכוין לכבות אבל הוא ודאי מכוין לכבות ואפ"ה שרי וכ"מ בירושלמי פרק כל כתבי ובתוס' פ"ד ונראה דטעמא משום דלאו פסיק רישיה הוא שהרי אינו בוודאי שיכבה על ידי כך ועוד דהוי כיבוי כלאחר יד הלכך לא גזרו ביה רבנן במקום פסידא (ה) והרי"ף השמיט הא דנותנין עליה מים ולא כתב אלא ההיא דפושטה ומתכסה בה ותמה עליו הר"ן וגם ה"ה בפי"ב ותרצו בשם הראב"ד והרמב"ן שסובר הרי"ף דהא דרב יהודה אינה הלכה לפי שהוא מדמה מחיצת מים ממש למחיצת כלים חדשי' מלאים מים ואינו כן אלא אפילו ר"ש בן ננס אוסר מחיצת מים ממש כדאסיק רב אשי בפרק כירה (מז:) דהא דתנן נותנין כלי תחת הנר לקבל בו ניצוצות ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה אפי' כרבנן דפליגי ארבי יוסי וסברי גרם כיבוי שרי אתיא דשאני הכא שהוא מקרב כיבוי כלומר לפי שנותן מים להדיא ונמצאו רב יהודה ורב אשי חולקין וקי"ל כרב אשי שהוא בתרא ויש לזה הוכחה מן הירושלמי ע"כ והרא"ש העתיק דברי הרי"ף בלא תוספת וגרעון ומשמע דכוותיה ס"ל דאין הלכה כר"י · אבל דעת הר"ן לפסוק כרב יהודה דשרי ליתן מים מצד אחר וכתב שכן הסכמת הרמב"ן וכ"פ הרמב"ם בפי"ב וכתב שם ה"ה שכן דעת הרשב"א וחילק בין ההיא דפרק כירה להא דרב יהודה דהתם אין דבר מפסיק בין הניצוצות והמים אלא האויר והמים תחת הניצוצות ממש אבל בטלית אין המים תחת האש כדי לכבותו כשיפול אלא מן הצד ואין האש נופלת לתוך המים להדיא עכ"ל וגם הר"ן בסוף פרק כירה כתב לחלק ביניהם דטלית שאחז בה האור היינו טעמא לפי שאין המים מכבין את הדולק אלא מונעים שלא יתפשט האור אבל ההיא דפ' כירה טפי מגורם הוי וגם בהגמ"ר פרק במה טומנין חילקו ביניהם בע"א :

ומ"ש רבינו אבל לא מים התוס' כתבו (שם:) פרשב"ס נותן מים מצד זה לאו דוקא על הטלית דהא קי"ל שרייתו זהו כבוסו ולעיל בס"פ ח' שרצים פרשתי כלומר שכתבו שם דלא אמרינן שרייתו זהו כבוסו אלא כשיש טנופת דם או טינוף דוקא ורבינו תופס עיקר כדעת רשב"ס וכבר כתבתי טעמו בס"ס ש"ב ולפיכך כתב אך לא מים משום כיבוס וכ"כ הגהות בפרק י"ב :

א"י שבא לכבות וכו' אבל קטן שבא לכבות וכו' משנה בפרק כל כתבי (קכא.) א"י שבא לכבות אין אומרין לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביתתו עליהו אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עליהו ובגמרא שמעת מינה קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו א"ר יוחנן בעושה על דעת אביו דכותה גבי א"י דקעביד אדעתא דישראל מי שרי א"י לדעתא דנפשיה קא עביד ופירש"י א"י לדעת' דנפשיה עביד ואפילו יודע שנוח לו לישראל הוא להנאת עצמו מכוין שיודע שלא יפסיד :

וכתב בהגמ"ר פ"ד בשם רא"מ דעבד א"י או שפחה המושכרים לזמן אדעתא דנפשייהו עבדי ואצ"ל להם אל תכבה (ו) ואמאי דאוקימנ' מתני' דקטן בעושה ע"ד אביו פי' רש"י בקטן שיודע להבחין שכיבוי זה נוח לאביו ועושה בשבילו ובפרק חרש (קיד.) גבי הא דאיתא התם רב יצחק בר ביסנא אירכסו ליה מפתחי דבי מדרשא בר"ה בשבת א"ל ר' פדת זיל דבר טליא וטליתא ולטיילו התם דאי משכחי להו מייתי להו אלמא קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו הא שמע מדתנן קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עליהו ומשני רבי יוחנן בעושה על דעת אביו ופירש"י שהתינוק רופה באביו שנוח לו בכך ואביו עומד עליו כאילו הוא מצוהו לעשות אבל הכך מפתחות דרב יצחק לא הודיעו שנאבדו ולא הכירו בדעתו שנוח לו ולכאורה משמע שדעת רש"י לומר שכל שאין בו דעת להבחין אם נוח לאביו בכיבוי זה אף ע"פ שאביו עומד עליו ומראה לו שנוח לו בכך שרי דכיון דאין בו דעת להבחין אינו כמצוהו וזהו מ"ש בפרק כל כתבי . וסובר עוד שאם אין אביו מראה שנוח לו בכך וגם אינו עומד עליו אע"פ שיש בו דעת להבחין שרי דשוב אינו כמצוהו וזהו מ"ש בפרק חרש · ויותר נכון לומר דבדליקה מסתמא מרגיש הקטן שעושה נחת רוח לאביו בכיבוי הלכך אע"פ שלא הראה לו אביו דניחא ליה בכיבוי מסתמא לעשות נחת רוח לאביו הוא עושה וצריך למחות בידו אא"כ אין בקטן דעה להבחין אי ניחא ליה בהכי אבל בדבר שאין היזקו ברור אם לא הרגיש הקטן בהיזק אע"פ שאם היה יודע בהיזק יש בו דעת להבחין דניחא לאביו בתיקונו השתא דלא הרגיש בהיזק הוי כמו שאין בו דעת להבחין ושרי ולכן בפרק כל כתבי דמיירי בדליקה שהוא היזק הנראה לעינים לא חילק אלא בין יש בו דעת להבחין לאין בו דעת להבחין דכל שיש בו דעת להבחין אפילו לא יראה לו אביו דניחא ליה אסור אבל בפרק חרש שההיזק הוא אבידת מפתחות שהוא דבר שאינו נראה לעינים כתב בעושה על דעת אביו שהתינוק רופה באביו שנוח לו בכך כלומר לא דמיא דליקה לאבידת מפתחות דהתם בדליקה מאחר שיש בו דעת להבחין ודאי מן הסתם רופה ויודע שנוח לאביו בכך וכיון שאביו שם ואינו מוחה בידו הוי כמצוהו לעשות וזהו שכתב ואביו עומד עליו כאילו הוא מצוהו לעשות אבל מפתחות שנאבדו כיון שלא הודיעו שנאבדו לא הוי עושה ע"ד אביו ואע"פ שכשמוצאם מביאם לאביו מ"מ לא הוי כאילו צוהו אביו להביאם מאחר שלא הודיעו קודם לכן וגם עכשיו כשמביאם לו לא הכיר בדעתו שנוח לו שהביאם בשבת כנ"ל ומשמע דהכי קי"ל דכשאינו עושה על דעת אביו מותר להניחו לכבות וכ"כ הרמב"ם בפ"ב קטן שבא לכבות אין שומעין לו והוא שיהיה עושה ע"ד אביו אבל מדעת עצמו אין ב"ד מצווין להפרישו וכ"פ סמ"ג וכ"כ ר"י בנתיב כ"א ומשמע מדבריו דבעושה ע"ד גדול אע"פ שאינו אביו אסור · וכתבו התוס' בפרק כל כתבי דהא דאין ב"ד מצווין להפרישו דוקא בשלא הגיע לחינוך אבל אם הגיע לחינוך כיון שחייב לחנכו כ"ש שצריך להפרישו שלא יעשה עבירה והרי"ף והרא"ש השמיטו הא דאקשי ש"מ קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו ומאי דאוקי רבי יוחנן בעושה ע"ד אביו ואפשר שהם מפרשים דבעושה ע"ד אביו היינו לומר דכל קטן המכבה את הדליקה ודאי עושה על דעת אביו שיודע שאביו נוח לו בכיבוי זה וא"כ כל קטן הבא לכבות אין שומעין לו ולפיכך כתבו המשנה סתם דקטן הבא לכבות אין שומעין לו ולא חילקו . ובסי' שמ"ג בס"ד נבאר דיעות הפוסקים בדין קטן אוכל נבילות אי ב"ד מצווין להפרישו :

ומ"ש רבינו ויכול לומר בפני הא"י וכו' מימרא דרבי' אמי בפרק כל כתבי (קכא.) : או אם אינו מזומן כאן יכול לקרותו וכו' עד אע"פ שודאי יתקננה כשיבא כ"כ שם הרא"ש ז"ל ונראה דהא דנקט היזק הבא פתאום ל"ד אלא אורחא דמלתא נקט דאם מרגישים בהיזק מבעוד יום רגילים לתקנו קודם שיכנס שבת

ב"ח

ומ"ש רבינו ואינו חושש אם תכבה כיון שאינו מכוין לכך תימה דכיון דאמר טלית שאחז בה האור פושטה ומתכסה בה אלמא דמלמדין אותו שיהא פושטה ומתכסה כדי להציל הטלית שלא תשרף אם כן בעל כרחך מכוין הוא שתהא כבה ואיך אמר כיון שאינו מכוין לכך ונראה דרבינו בא לפרש הא דקאמר ואם כבתה כבתה דלא איצטריך אלא להזהירו שלא יהא עושה מעשה כשמתכסה בה לכוין שתהא כבה כגון שינענע עצמו אנה ואנה או ירוץ ויקפוץ בה וכיוצא בזה כדי שתהא כבה שזה אסור אלא אם כבתה מעצמה כבתה אבל הוא לא יכוין במעשיו שתהא כבה וכנ"ל הכין דדעת רבינו היא שלא התירו לו אלא כשצריך להתכסות בטלית מתכסה בה ואינו נמנע אבל אם מתכסה בה לגרום לה כבוי ע"י כסוי זה דאסור והאריך בזה וכ"כ בש"ע שיש מי שאומר שצריך לכוין לכך ולפע"ד שגגה יצאה מלפני השליט והדבר פשוט כדפרי' וכמשמעות שאר כל הפוסקים כך היא דעת רבינו דאפילו מכוין לכך מתחלה שרי אלא שלא יכוין לעשות מעשה שתהא כבה ע"י מעשיו :

וכן יכול ליתן עליה מצדה האחרת משקין וכו' מימרא דרב יהודה אמר רב שם אלא דבגמרא קאמרינן נותנין עליה מים מצד אחר ורבינו מפרש דלאו דוקא מים קאמר דהא קי"ל שרייתו זהו כבוסו אלא ר"ל משקין כגון יין דלית ביה משום כיבוס והתוספות בשם רשב"ס כתבו דלאו דוקא על הטלית עצמו קאמר ע"ש :

א"י שבא לכבות וכו' משנה שם ובגמרא שמעת מינה קטן אוכל נבלות בית דין מצווין להפרישו (פרש"י ותקשי לרבי יוחנן דאמר פרק חרש (דף קי"ד) דאין בית דין מצווין להפרישו) · א"ר יוחנן בקטן העושה לדעת אביו (פירש"י בקטן שידע להבחין שהכיבוי זה נוח לאביו ועושה בשבילו) והרי"ף והרא"ש השמיטו הא דאקשי ש"מ קטן אוכל נבילות אין ב"ד מ"ל ומאי דאוקי רבי יוחנן בעושה ע"ד אביו ורבינו נמשך אחריהם ולכך פסק בסתם קטן שבא לכבות צריך למחות בידו אלא דאיכא לתמוה טובא כיון דרבינו פסק בסימן שמ"ג דאפילו באיסור דאורייתא אין מצווין להפרישו וכמ"ש סמ"ג ובעה"ת א"כ היה לו לפרש דקטן שבא לכבות שצריך למחות בידו דאינו אלא דוקא בעושה ע"ד אביו ומ"ש ב"י דהם מפרשים דבעושה ע"ד אביו היינו לומר דכל קטן המכבה ע"ד אביו הוא עושה בודאי שיודע שאביו נוח לו בכבוי זה וא"כ כל קטן הבא לכבות אין שומעין לו עכ"ל · לישנא דתלמודא לא משמע הכי דהל"ל כבוי שאני דעושה ע"ד אביו הוא שהרי מחלק בין כבוי לאוכל נבלות אבל מדקאמר בקטן שעושה ע"ד אביו משמע להדיא דאין חילוק בין כבוי לאוכל נבילות כסברת המקשה אלא מחלק בין קטן לקטן ולפעד"נ דדעת הרי"ף והרא"ש ורבינו הוא כיון דבע"כ צריך לפרש האי קטן בדלא הגיע לחנוך וכמ"ש התו' בפ' כ"כ ומביאו ב"י והיינו קטן בן ד' וה' אין ספק שאין אנו בקיאין בקטן כזה לידע ולהבין ממעשיו אם עושה לדעת אביו או אינו עושה לדעת אביו ולפיכך כתבו בסתם דצריך למחו' בידו והכי נקטינן מיהו לפי מ"ש התוספות דלר"ש דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור אבל אסור אין צריך למחות ביד הקטן אם לא שמכוין לעשות פחמין א"כ קשה כיון דרבינו פסק בסימן רע"ח כר"ש וכמו שמבואר בסמוך בדין גחלת ה"ל לפרש כאן דא"צ למחות בידו אא"כ במכוין לעשות פחמין וי"ל דס"ל לרבינו דמן הסתם כשבא לכבות צריך למחות בידו אף לר"ש דסתמא מכוין לעשות פחמין הוא :

גחלת

דרכי משה

(ה) וכתב המרדכי ע"ד פרק כ"כ דגרם כיבוי לא שרי אלא במקום הזיקא אבל בלא הזיקא אפילו בי"ט אסור : (ו) ועיין במרדכי בהנהות דף קע"ט ע"ב מה טעם לא התירו בדליקה לומר

פרישה

אלא שהרי"ף והרא"ש השמיטוהו לדברי רב יודא מפני שאמר דנותן עליו מים מצד השני . ומים ס"ל דאסור ליתן משום דהוי כיבוסו וכמ"ש רבינו וכן מצאתי כתב בשלטי הגיבורים ה"ט דמש"ה השמיטוהו אלא שלא ייעב דס"ל להביאו ולכתוב עליו דמי' אסור ושאר פוסקים מותר וכמ"ש רבינו דהוא באמת סידוש ובפרט מאחר שהמקשן עלתה על דעתו דאסור . לכן נראה דבכלל דברי הרי"ף והרא"ש הוא דברי ר' יודא הנ"ל דהא כתבו על המשנה בפלוגתא ר"ש בן ננס דאמר גרם כיבוי מותר ור' יוסי אוסרו וז"ל וליתא הילכתא כר' יוסי דאמר גרם כיבוי אסור · ור"ל אלא כר"ש בן ננס דפליג עמו ומתירו וממילא מהיכי תיתי לאסור ליתן עור גדי ומים מצד האחר דהא ליכא ביה משום מיחוש כ"א משום גרם כיבוי וגם סתם גמ' תירץ אליבא דרב יודא דס"ט דמתיר דס"ל כר"ש בן ננס וק"ל · והשתא א"ש ג"כ טעם דש"ג דמש"ס לא הביאו בפירוש לדברי רב יודא כיון דר"י הזכיר מים והייתי אומר דמשום הפסד התירו אפי'

גחלת המונחת במקום שרבים נזוקים בה יכול לכבותה בין אם היא של עץ או של מתכת מותר לכפות קערה על הנר כדי שלא יאחוז בקורה :

שלה (א) **חבית** שנשברה מצילין ממנה מזון ג' סעודות אפילו בכלים הרבה (ג) ובלבד שלא יספוג פי' שלא ישאב

שבת ואם אירע שלא תקנוהו מבע"י אע"פ שאחר שנכנס שבת כבר ידע שהתחיל הנזק ואינו היזק הבא פתאום לא מסתבר לאסור לומר כל המתקן אינו מפסיד וכתב הרב המובהק מהררי"א ז"ל דנראה דשרי לקרות לא"י ולומר לפניו כל המתקן אינו מפסיד : **גחלת** שמונחת במקום שרבים נזוקים בה וכו' בפרק במה טומנין (מב·) אמר שמואל מכבין גחלת של מתכת בר"ה בשביל שלא יוזקו בה רבים אבל לא גחלת של עץ · ופירש"י משום דבשל מתכת לא שייך כיבוי מדאוריי' ולא אסור אלא מדרבנן ובמקום נזקי דרבי' לא גזרו : אבל לא של עץ · דאיסורא דאורייתא הוא וחייב סקילה ואוקימנא ליה כר"י דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה דאילו לר"ש דפוטר במלאכה שאינה צריכה לגופה של עץ נמי שרי דכל כיבוי א"צ לגופו הוא מתעסה פחמין או מהבהב פתילה וכבר כתבתי בסי' רע"ח שדעת רבינו כדעת הפוסקים כר"ש ולכן כתב שאפילו של עץ שרי אבל דעת הרמב"ם לפסוק כר"י ולפיכך לא התיר לכבות בפי"ב אלא של מתכת :

מותר לכפות קערה על הנר וכו' משנה בפרק כל כתבי (קכא·) :

כתב ר"י בח"ג בשם המפרשים דכל מאי דשרי להציל מפני הדליקה שרי להציל ממים ומשאר דברים המאבדים : **כתב** הרמב"ם בפי"ב דליקה שנפלה בשבת המכבה אותה מפני איבוד ממון חייב וכתב ה"ה זה כר"י דאי לר"ש פטור אבל אסור כלומר משום דהויא מלאכה שא"צ לגופה · והר"ן כתב בפרק חבית הא דאמרינן (כתובות ס·) גגור שעלו בו קשקשים ממעכן ברגלו וכו' ובמקום פסידא לא גזור רבנן וא"ת א"כ למה אסרו לכבות דליקה בשבת והא מלאכה שא"צ היא שלא לפחמין הוא צריך אלא להצלת ביתו ולא מיתסר אלא מדרבנן דודאי כיבוי דליקה מיתסר אפי' לר"ש ואפילו ע"י א"י דתנן בס' כל כתבי וכו' י"ל שאני כיבוי דכיון דאם היה צריך לגופו היה אסור מן התורה ואין הכל בקיאין לחלק בין מלאכה הצריכה לגופה לשאינה צריכה מש"ה אסרי רבנן אפילו במקום פסידא ואפילו ע"י א"י כמי אסרו לפי שמתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה ע"י א"י אתי לכבויי איהו גופיה א"כ שאני הכא שהוא שבות כלאחר יד שממעכן ברגלו וחמיר טפי שבות דשבת הנעשה כדרכו דהיינו ע"י א"י : וה"ה כתב בפכ"ג וז"ל כתב הר"ש אמרו בירושלמי דלר"ש דאמר מלאכה שאצ"ל פטור עליה אם אינו יכול להציל כתבי הקדש אלא בכיבוי מכבה לפי שאין דבר שעומד בפני כתבי הקודש ע"כ ומתוך שזה לא נזכר במשנה ולא בגמרתינו אני אומר שיש בזה כעין סיוע לרבינו שהוא פוסק בכמה מקומות דלא כר"ש לפי שאין הלכה כמותו סתמו במשנה ולא הזכירו כיבוי בשום צד ומ"מ אפשר שדעת משנתינו שלא כל השבותין נדחין מפני כתבי הקודש שהרי לא התירו הצלתן למבוי המפולש אע"פ שאיסורו מדבריהם וזה נ"ל עיקר לדעת הפוסקים כר"י עכ"ל · והר"ן כתב בס"פ כל כתבי ומדתנן מצילין מפני הדליקה משמע דדוקא להציל מפניה אבל לכבות את הדליקה אסור אבל בירושלמי אמרו שאם אינו יכול להציל אלא בכיבוי מציל לר"ש דאמר מלאכה שאצ"ל פטור עליה ואע"ג דמ"מ איסורא דרבנן מיהא איכא אין לך דבר של שבות עומד בפני כתבי הקודש עכ"ל וכיוצא בזה כתב המרדכי שם וכתב עוד ומיהו אף לדברי הירושלמי דוקא משום כתבי הקודש אבל משום ממון דעלמא אין מכבין לעולם ואפילו לר"ש ואע"פ שמכבין גחלת של מתכת כדי שלא יוזקו בה רבים משום דליכא אלא שבות דרבנן התם משום חשש נזקי גופו אבל משום הפסד ממון לא שרי ועכשיו נהגו ברוב הארצות לכבות דליקה בשבת אלא שאומרים שחוששים שבעבור הדליקה ישרפו בה תינוקות שלא יוכלו לברוח אם ראו שמניחין הדליקה להיות דולקת והולכת ולפיכך מכבין אליבא דרבי שמעון דקי"ל כוותיה עכ"ל ובפ"ב דביצה כתב יש מרבותי' שאמרו דהא דמשמע הכא דבשבת אסור לכבות משום איבוד ממון וכן בכמה דוכתי פרק כל כתבי משמע לאיסור היינו אליבא דר"י דמחייב אמלאכה שאצ"ל ואנן כר"ש קי"ל דפטר כל מלאכה שאצ"ל וכל כיבוי "ב"ה הוי מלאכה שאצ"ל חוץ מכיבוי לעשות פחמין הילכך שרי אפי' בשבת משום איבוד ממון והוי כמו מפיס מורסא דלר"ש שרי מחוס לערא ולאו מלתא היא דמפיס מורסא לערא דגופיה הוא ועוד הוכיח רבי' יואל לאיסור דהא ר"י ס"ל כר"ש לדברי ר' יוחנן בפרק במה מדליקין (לא :) ור' יוסי פוטר בכולן ואפ"ה קאמר ר' יוסי בפרק כל כתבי דגרס כיבוי אסור ראבי"ה עכ"ל ובהג"א פרק מי שהוציאוהו כתב בשם א"ז שמותר לכבות את הדליקה בזמן הזה ולא גרע מעיר הסמוכה לספר והביאו בת"ה סימן נ"ח (ז) וכתב עוד ובא"ז בס' שבת כתב ואפי' בספק סכנה גדולה ישראל מכבין את הדליקה ואע"פ שאפשר לכבות ע"י א"י וכתב שאחד מהגדולים דרש ברבים שמותר לכבות את הדליקה בזמן הזה ואמר שדרש כן ברבים מפני שלא יהא נקרא פושע בנפשות כדאמרינן (בירושלמי הובא בסי' שכ"ח) בכה"ג הנשאל ה"ז מגונה לפי שהיה לו להודיע כבר ברבים · ושמעתי מגמגמין להחמיר מסברת לבם ולומר דוקא כשנפלה הדליקה בביתו של ישראל איכא סכנה כי משפט הישמעאלים להשליך אותו שיצא דליקה מתוך ביתו לתוך האש וא"כ ע"י כך יש סכנה לשאר ישראל אבל אם יצא תחלה בביתו של א"י ליכא למיחש אמנם נראה דלשון הג"א לא משמע לחלק הכי מדתלי הטעם מפני דלא גרע מעיר הסמוכה לספר משמע על ידי חטיפת הממון יבא לידי הריגה והא נמי איכא למיחש אף אם יצא תחלה הדליקה בביתו של א"י שלעולם רגילים לשלול ולחטוף כאשר הדליקה מתגברת אפילו אי חזינן עיירות שלא נשמע בהם שום ירא"ה בכה"ג אין לסמוך על זה כיון דלפעמים מועטים איכא למיחש דקיימא לן אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב (ח) וכיוצא בזה כתב בכתביו סימן קנ"ו דפשיטא ליה דאפילו נפל לבית הא"י תחלה מחללין : תשלום דיני כיבוי והדליקה תמצא בסימן רע"ז : **דין** טלטול המת מפני הדליקה ע"י ככר או תינוק כתב רבינו בסי' שי"א :

שלה חבית שנשברה מצילין ממנה מזון ג' סעודות וכו' ר"פ חבית (קמג) חבית שנשברה מצילין ממנה מזון ג' סעודות ואומר לאחרים בואו והצילו לכם ובלבד שלא יספוג ובגמרא (שם) תנא ובלבד שלא יספוג ביין ולא יטפח בשמן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול · ופירש"י מצילין מזון שלש סעודות . ואפילו בכלים הרבה דאילו באחד מנא אמרינן בפרק כל כתבי דכמה דבעי מציל והצילו לכם כל אחד מזון שלש סעודות : ובלבד שלא יספוג . שלא ישים הספוג בכלי במקום היין לחזור ולהטיפו גזירה שמא יסחוט והתוס' כתבו דאפילו אם יש לו עור בית אחיזה דליכא חשש סחיטה אסור כדאמר בגמרא

גחלת וכו' בפרק במה טומנין אמר שמואל בשל מתכת ליכא כבוי מדאורייתא ושרו רבנן כדי שלא יוזקו בה אבל של עץ דאיכא כיבוי דאורייתא אסור לרבי יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה וכיון דרבינו פסק כר"ש א"כ שרי אפילו של עץ דאינו אלא איסור דרבנן וכדי שלא יוזקו בה שרי :

מותר לכפות קערה על הנר וכו' משנה בפרק כל כתבי ואשמעינן דכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל שנוטל קערה של חרס לצורך הצלת הקורה שאינה ניטלת בשבת ואליבא דרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל מוקמינן לה בפרק כירה בצריך למקומו וכיון דלית הילכתא כרבי יצחק מותר אפילו אינו צריך למקומו וכן כתבו כל הפוסקים :

שלה חבית שנשברה וכו' משנה ר"פ חבית ומ"ש אפילו בכלים הרבה כן פרש"י דאילו בחד מנא אמרינן בפרק כ"כ דכמה דבעי מציל עכ"ל והא דלא שרינן ליה אלא ג' סעודות הוי טעמא כמו בדליקה דאי שרית ליה להציל טפי מתוך שהוא בהול ומחזר אחר כלים הרבה שמא ישכח ויביא כלי דרך ר"ה : ובלבד שלא יספוג וכו' כלומר דבשאין לו בית אחיזה פשיטא דאסור לשאוב היין בספוג ולהחזירו ולהטיפו גזירה שמא יסחוט וכדלעיל בסימן ש"כ אלא אפי' יש לו בית אחיזה אסור דאע"ג דלית ביה משום סחיטה אית ביה משום עובדין דחול והכי משמע בברייתא ריש חבית דתני בה לא יספוג ולא יטפח בשמן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול דקשה תיפוק ליה שלא יספוג משום סחיטה אלא צריך לפרש דאתא לאשמעינן דאפילו יש לו בית אחיזה נמי אסור והכי משמע בתו' לשם :

ולא

דרכי משה

לומר לא"י לכבות משום פסידא : (ז) וכ"כ א"ז דאם כבו ורוצין לעשות תשובה על ככה אין מניחין אותן שלא להכשילם לפעם אחרת : (ח) וכתב עוד בסימן ה' בפסקיו דדוקא לכבות הדליקה שרי דהוי מלאכה שא"צ לגופה אבל אסור לחלל בשאר מלאכות כדי להציל ממונו והעושה צריך כפרה להתענות מ' יום בה"ב אבל לא רצופים ושלא לאכול בשר ולשתות יין וכ"כ מהר"ם לענין בא על הנדה וגם יתן צדקה כל מי שחלל שבת כשיעור חטאת בדנקא ושיער מהר"ם דהוא ח"י פשיטים ואם ירצה לפדות תעניתו יתן עבור כל יום י"ב פשיטים כמ"ש מוהר"ם עכ"ל וכ"כ בכתביו סימן כ"ה והאריך שם בזה :

ולפי

פרישה

אפי' מיס וק"ל · והא דהביאו הא דטלית וספר דפושטו ומתכסה וקורא בו ה"ט משום דאין זה בכלל גרס כיבוי וכמ"ש לעיל דכאן עושה קצת מעשה בידים ומ"ש דרבינו אחר שכתב דין דפושט הטלית ומתכסה כו' כתב הדין דנותן עליו משקין דלא זו אף זו קתני וק"ל : סי' שלה (א) **חבית** שנשברה מצילים ממנה מזון ג' סעודות ובלבד שלא יספוג פירש"י שלא ישים הספוג בכלי במקום היין לחזור ולהטיפו · נראה דר"ל בתוך החבית שנשבר מסיס הספוג והיא קולטת היין ומטיפה ממנה בתוך כלי אחר שלם אבל מדברי התו' לא משמע לי הכי שהרי לא כתב נמי ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט או יצרף וכן קשה אופכא בסמוך בחבית שנשברה בראש גגו ס"ל למימר נמי ובלבד שלא יספוג אמת שרבינו ל' המשנה דפרק חבית וברייתא דפרק כל כתבי נקט אלא שעל משנה וברייתא גופא צריך ליתן טעם למה שינו את לשונם וי"ל דחבית שנשברה דמיירי שעומד על הקרקע וכיון שעומד על הקרקע לא שייך למימר גביה שלא יקלוט מן האויר כ"ש שלא יצרף ודוקא בחבית שנשברה בגובה בראש גג שייך למימרה . וכן לא יספוג דפרש"י דנותן הספוג בתוך הכלי זה ג"כ אינו שייך כ"א בחבית העומדת על הארץ אבלו לאפוקי בעומדת על ראש הגג ואינו סמוכה לו דאז אינו מדרך העולם לילך ע"ג הגג ולהביא שום כלים ולספוג מהחבית ולהטיפו בתוך כלי דבינו וביני ירד היין מן הגג ויתקלקל מש"ה לא נקט אלא שמביא כלים ומניח על הארץ תחתיה ומש"ה נקט גבו ג"כ ובלבד שלא יקלוט או יצרף מהגובה וק"ל · ולכאורה היה נראה דלהציל במה שמניח כלים תחתיה יכול להניח ולהעמיד על הארץ כמה דבעי אפי' להציל יותר מג' סעודות · והיינו דוקא בחבית שנשברה על הארץ דהתם לא שייך להניח כלי תחתיו כמ"ש והצלה במה שנוטל מהחבית שנשבר ושואב בכלים או שופך ממנה לתוך כלים אחרים בהא דוקא לא התירו כ"א סעודתו דזה טירחא הוא ואי תתיר יותר אתי לתקוני משא"כ בהנח' כלים תחתיו והוא אינו עושה שום מעשה בידים כמו שנוכר דהא אינו טרוד כ"כ במלאכתו ומש"ה א"ש דלא תני בברייתא דאינו מציל כ"א בג' סעודות אבל מתוך ל' הרמב"ם וש"ע לא משמע כן אלא הן שנשבר אבלו הן שנשבר כשהוא בראש הגג ומעמיד כלי תחתיו בשניהן כתבו דלא יציל כ"א ג' סעודות ע"ש וק"ל :

(ג) **ובלבד** שלא יספוג עיין בב"י שכתב בשם רש"י גזירה שמא יסחוט וכתב ע"ז ז"ל והתו' כתבו דאפי' אם יש לו עמן בית אחיזה דליכא חשש סחיטה אסור כדאמר בגמ' שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול וכ"כ הרמב"ם כו' עד שאם יעשה כדרך שעושה בחול שמא יבא לידי סחיטה עכ"ל ב"י והנה ק"ק דהא י"ל דגם דעת רש"י הוא כן כדעת התו' והרמב"ם דס"ל דאפי' יש לו עור אפ"ה כיון דעושה כבחול יבא לידי סחיטה כמ"ש הרמב"ם ולא משום שבזה שהספוג עצמו יעשה סחיטה וק"ל · ומתוך ל' התוס' משמע שאינן מפרשין ל' יספוג כדפירש"י הנ"ל שהרי כתבו בפרק כל כתבי ד' קי"ו ע"ב אהא דאמרינן שם אלא הא דתניא נשברה לו חבית בראש גגו מביא כלי אחר ומניח תחתיה ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט

התם מאי גזירה איכא כו' וכתבו שם התוס' ז"ל הקשה הר"ר פורת אמאי לא פריך ממתני' דריש חבית דתנן חבית שנשברה מצילין ממנה מזון ג' סעודות כו' עד ור"י תירץ דהתם מיירי כשנשפך היין לארץ דחיישינן שמא יספוג והנה מדתלה ר"י טעם הספוג במאי שנשפך היין לארץ משמע דס"ל דבלבד שלא יספוג דקאמר אינו ר"ל כפירש"י שמכניס הספוג בכלי שהיין שם אלא ר"ל שנותן הספוג ע"ג הארץ במקום שהיין שם ושואב הספוג היין ומטיפו לתוך חבית או כלי · וכן מל' ר"ן בר"פ חבית משמע כן שהרי כתב ז"ל ובלבד שלא יספוג שלא ישאוב הספוג במקום היין וכן הוא לשון רש"י הנדפס סביב הרי"ף והשתא אתי שפיר כמי דתני שלא יספוג בחבית שנשבר בארץ ולא קתני בחבית שנשברה בראש גגו כשנשפך על גבי ארץ צריך לספוג לשאובו מה שאין כאן כשנשפך על ראש גגו דמה לו לספוג הלא כבר נשפך היין על הגג ויורד דרך הצינור על גבי קרקע ויכול להניח כלי תחתיו ולקבלו וק"ל ועיין בכתבי דמהרא"י סי' קל"ו דאם נשבר החבית ונשפך היין לארץ מותר לשאוב ממנה כל מה שירצה בכוסות קטנות ובתוך עריבות דכה"ג לאו עובדא בחול בודאי שרי ור"ל דבחול דרכו לשאוב היין מע"ג הארץ בספוג או בבגדי פשתן ששורה ביין ושואבין היין ואח"כ מסחיטין אותן בתוך כלי ועכשיו ישנה שיגביה מה שיוכל מע"ג בכוסו' שקורין שא"ף בל"א או בעריבות · וכתב עליו הב"י דלא ראה סתו' דפרק כל כתבי הנ"ל שהרי ר"י העמיד הא דחבית שנשברה דאינו מציל ממנו אלא מזון ג' סעודות דאיירי כשכבר נשפך היין לארץ ואפ"ה אסור טפי מג' סעודות כו' ע"ש בב"י . ולכאורה נ"ל להביא קצת ראייה לדבריו שלא ראה מהרא"י אותו התו' שהרי מיד אחר תירץ ר"י הנ"ל מסקי התם וכתבו ז"ל ואומר הר"ר שמואל בשם ר"ת דדוקא שנשברה לו חבית אבל נסדקה ועושה טיף טיף מותר לקלוט ולצרף כו' · ודין זה כתב שם מהרא"י בשם הג"ה מיימוני שכ"כ בשם ר"ת · ואיכא למידק אילו ראה דברי התוס' בשם התוס' ה"ל למיכתב כן ולא בשם הג"ה מיימוני ומ"מ ק' לומר כן על הגאון מהרא"י ז"ל דנהירין ליה שבילי התוס' והפוסקים כשבילי דמת' דלא ראה דברי התו' . וגם במרדכי כתב ג"כ במ"ש התוס' וידוע שכל עיקר תשובותיו של מהרא"י נבנין על דברי התו' והמרדכי ואיך נאמר שכאן נעלמו מנגד עיניו גם שניהן · לכן נלע"ד לייסב ולומר דמהרא"י דקדק בלשונו ונקט ז"ל כיון דנשפך לארץ לגמרי למה יהא בהול כו' הרי דלא כתב להתיר כ"א כאשר נשפך לגמרי ותחילת הצלתו לא התירו אלא דרך שינוי דהיינו שיגביהו מע"ג הארץ בכוסו' קטנות או עריבות ואינו עושה כעובדא דחול ודאי יוכר ולא יביא כלים דרך ר"ה · ור"י דאוסר אף כאשר נשפך ע"ג הארץ מיירי כשאינו נשפך לגמרי ע"ג הארץ אלא קלתו והכי דייקי ליסני' שהביא ב"י שהרי כתב ז"ל דהתם מיירי בנשפך מן היין לארץ כו' דדק בל' מן היין שכתב דמשמע מן מקלתו ולא כולו · וטעם הדבר דכיון שאינו נשפך כולו אי שרינן ליה להציל כל מה שבחבית דהיינו שישפכנו לתו' חבית אחרת דהיינו עובדא דחול דגם בחול כשחבית א' נשבר מערין היין לתוך חבית או

ישאב היין בספוג להחזירו לכלי אפילו יש לו בית אחיזה דליכא למיחש לסחיטה ולא יטפח בשמן להכניס בו את ידו ולקנחה בשפת הכלי ואם נשברה בראש גגו מביא כלי ומניח תחתיה ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט לקבל מן הקילוח באויר לאחר שירד מן הגג ולא יביא כלי אחר ויצרף אותו לראש הגג נזדמנו לו אורחים מביא כלי אחר וקולט כלי אחר ויצרף ולא יקלוט ויצרף ויזמין אח״כ האורחים אלא יזמין תחילה ואח״כ יקלוט ויצרף (ג) ולא יערים לזמן אורחים שאין צריכין לאכול: (ד) נתפזרו לו פירות מלקט מעט מעט ובלבד שלא ילקט לתוך הסל או לתוך הקופה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול:

שלו (א) **אין** עולין באילן בין לח בין יבש וה״מ בימות הגשמים שאין ניכר בין לח בין יבש אבל בימות החמה שניכר שהוא

ולא יטפח בשמן וכו׳ פי׳ משום עובדא דחול כמ״ש בסמוך: **ואם** נשברה בראש גגו וכו׳ ברייתא בפרק כ״כ ופי׳ מביא כלי אחד ומניח תחתיה אבל לא יביא עוד כלי אחר ויקלוט דמיכר שמציל ואפילו להביא כלי אחר לצרף אותו לראש הגג דלא מינכר כולי האי שהוא מציל נמי אסור כך פי׳ התוספות דלא זו אף זו קתני:

שלו אין עולין באילן וכו׳ בסוף עירובין אסיקנא הכי דלח שהוא מחובר בקרקע אסור מדינא שמא יתלוש ענף ממנו והוה ליה תולדה דקוצר אבל יבש אינו מחובר ואינו אסור אלא משום מראית עין דהרואה אומר לח הוא ומשתמש באילן לח ולפיכך בימות החמה שניכר שהוא יבש מותר והרי״ף לא הביא זה וכתב הרא״ש ונראה דרי״ף לא מפליג בין אילן לעשבים ולהכי לא הביא בהלכות ההיא דאילן יבש עכ״ל פי׳ דכיון דהביא הרי״ף בפסקיו דבעשבים אפי׳ בזמן שהן קשין ונוחין לישבר כשדורס ברגליו עליהן ואפ״ה שרי משום דקי״ל דדבר

בגמרא שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול וכ״כ הרמב״ם בפכ״ב ובלבד שלא יספוג היין או יטפח בשמן שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול שמא יבא לידי סחיטה. ורבינו לא כתב כאן שאומר לאחרים בואו והצילו לכם לפי שסמך על מ״ש בסימן שקודם זה בענין הדליקה: וכ״כ הר״ן בפרק כל כתבי אמתניתין דמצילין סל מלא ככרות בשם ה״ר ישעיה מטראני דהנך אחרים שאומר להם בואו והצילו לכם מצילי׳ הם אפילו בכלים הרבה דבבעל הבית הוא דחיישינן דמתוך שהוא בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לאיתויי דרך ר״ה אבל במי שזוכה מן ההפקר שאינו ממונו ליכא למיחש להכי וכבר כתבתי בזה בסי׳ של״ד: **ואם** נשברה בראש גגו מביא כלי ומניח תחתיה ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט וכו׳ ברייתא בפרק כל כתבי (קיז:) ומפרש טעמא בגמרא גזירה שמא יביא כלי דרך ר״ה ואמרינן תו בההוא פירקא גמרא מצילין סל מלא ככרות אטעיי׳ רב שזבי לרב חסדא ודרש ובלבד שלא יביא כלי שהוא מחזיק יותר מג׳ סעודות אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא מאי טעותא א״ל דקתני ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט

כלי אחר ויצרף כלי אחר הוא דלא אבל בההוא מנא כמה דבעי מציל וכתוב בסמ״ג והתרומה דכשמציל בחד מנא מציל באיזה ענין שירצה כלומר אפילו קולט או מצרף וטעמא דכיון דלא שרית ליה להציל אלא בכלי אחד תו ליכא למיחש למידי: **נזדמנו** לו אורחים וכו׳ גם זה בברייתא שבפ׳ כל כתבי שם: **ומ״ש** ולא יקלוט ויצרף ויזמין אח״כ האורחים גז״ש ולא יקלוט ואח״כ יזמין אלא יזמין ואח״כ יקלוט ואין מערימין בכך משום ר׳ יוסי בר״י אמרו מערימין בכך ופירש״י ואין מערימין בכך· לזמן אורחים שא״צ לאכול ויותירו ונראה מדברי רבינו שהוא מפרש הברייתא כפשטא דלא איירי כלל בעבר והערים אלא באי שרי להערים לכתחלה או לא ופסק כת״ק אבל מדברי הרמב״ם וה״ה בפכ״ב נראה שמפרשים דאין מערימין בכך היינו לומר שאם הערים וקלט קודס שיזמין האורחים מותר ופסק כר׳ יוסי בר״י להקל בשל דבריהם: כתבו התוס׳ בפרק כל כתבי בשם ר״ת דלוקא נשברה לו חבית אבל נסדקה ועושה טיף טיף מותר להביא כלים לקלוט ולצרף דאינו בהול כל כך להביא כלים דרך ר״ה כמו נשברה וכתבוהו הגהות בפרק כ״ב כתב ה״ר ישראל סי׳ קכ״ו דהא דאמרינן בחבית שנשברה להציל ממנה בכלים הרבה דוקא מחצר לחצר אבל בבית אחר שעירב עמו שרי וכמ״ש בעה״ת בענין הדליקה וכבר הזכיר רבינו דעת בעה״ת בסימן שקודם זה וכתב שאין נראה לו כן וכתבתי שם שגם הרמב״ן חלק בדבר כתב עוד ה״ר ישראל שם שאם נשברה החבית ונשפך היין לארץ מותר לשאוב כל מה שירצה בכוסות קטנים ובתוך עריבות דהכ״ג דלאו עובדא דחול בודאי שרי דכיון שנשפך לארץ לגמרי במה יהא בהול וא״ת דבהול הוא שלא יבלע בקרקע מאן לימא לן דכך בהיל הוא כמו נשברה דלמא כמו נסדקה הוא וקשה לי על דבריו דבפרק כל כתבי פריך גבי דליקה מדתניא נשברה לו חבית בראש גגו והקשו התוספות אמאי לא פריך מדתנן חבית שנשברה וכו׳ ור״י תירץ דהתם מיירי בשנשפך מן היין לארץ דחיישי׳ שמא יספוג ושמא יפרש מה״ר ישראל דהיינו לומר דהוה מצי למדחי דהתם מיירי בשנשפך מן היין לארץ דחיישינן שמא יספוג אבל לפוס קושטא דמלתא משנשפך לארץ שרי כיון דליכא למיחש למידי ומיהו פשט דברי התוספות לא משמע הכי דאדרבה בנשפך לארץ פשוט לאיסור יותר מבשלא נשפך ועוד דא״כ ה״ל לה״ר ישראל להביא דברי ר״י ולפרש כן ומדלא הביאם יש לחוש שנעלמו ממנו לכך נ״ל שאין לסמוך על תשובה זו אלא בין נשפך בין לא נשפך אסור להציל יותר ממזון ג׳ סעודות וכפשט דברי ר״י: **כתב** הכלבו בהל׳ י״ט שאם יזוב תירוש מן הגיגית של ענבים שעדיין לא נדרכו שנמלא אותו הדלף דלף שאינו ראוי שהרי המשקין שזבו אסורין ואינו רשאי להניח כלי תחתיו שלא יבטלנו מהיכנו אלא כיצד יעשה יניח שם מטתו או שולחנו ואז יהיה אותו הדלף לפניו גרף של רעי ויכול להניח שם כלי לקבל הדלף כדי שלא יעשה שם טיט וכשיתמלא הכלי לא יזרקנו בכלי אחר שלא יבטלנו מהיכנו אלא מריקו בתוך הגיגית שזבו המשקין ממנה שהיא מבוטלת מהיכנה על ידי משקין שבה משום משקין שזבו ויש שהורו להניח לכתחלה כלי שיש בו מים תחת הדלף שנוטף מן הגיגית אעפ״י שהוא דלף שאינו ראוי משום דאמרינן דאותו דלף קמא קמא בטיל במים שבכלי ויש לפקפק בהוראה זו לפי שאין זה הדלף אסור אלא משום י״ט והוא דבר שיל״מ שאפי׳ באלף לא בטיל (א). ואם אחד מכלי היין נסדק או ניקב והיין זב ממנו כיון שאותו יין הזב ראוי מותר לתת כלי תחתיו שאין שם ביטול כלי מהיכנו כלל עד כאן לשונו ומי שרתחה חבית של גבע שלו והיה הגבע יוצא ונשפך לארץ כתבתי בסימן ש״ח מה תיקון יעשה וגם שם נתבאר באי זה מקום מועיל הנחת מטתו או שולחנו אבל הדלף לשיעשה כגרף של רעי:

נתפזרו לו פירות מלקט מעט מעט וכו׳ בריש פרק חבית (קמג:) תנו רבנן נתפזרו לו פירות בחצר מלקט על יד על יד ואוכל אבל לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול וכתבו התוספות והרא״ש נראה דל״ג ואוכל מדקתני סיפא אבל לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה משמע הכך דוקא הוא דאסירי משום עובדין דחול אבל ללקט וליתן לתוך חיקו או לתוך כסותו שרי. וכתב הר״ן וא״ת ומאי עובדין דחול איכא הכא והא פרכי׳ בפ׳ נוטל (קמב) גבי הא דתנן כלכלה והאבן בתוכה ליסדינהו לפירי ולישדיא לאבן וליקטינהו תירץ ה״ר יונה כגון שנתפזרו בחצירו אחת הנה ואחת הנה אבל במקום א׳ מלקט ונותן לתוך הסל וכהסי׳ דפרק נוטל והרמב״ן פירש דהב״ע כגון שנפלו בחצירו בתוך צרורות ועפרורית שבחצר ומש״ה נקט חצירו שהבית עשוי להתכבד בכל יום ויש לזה קצת הוכחה בתוספ׳ עכ״ל וכ״ז כתב ה״ה בפכ״א וכתב שלכן כתב הרשב״א בספרו כך נתפזרו לו פירות בחצר אחת הנה ואחת הנה מלקט על יד על יד ואוכל ולא יתן לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה והורו רבותי שאם נפלו למקום אחד נותן אפילו לתוך הסל ונתפזרו לו בין צרורות ועפרורית שבחצר מלקט אחד אחד ואוכל ולא יתן לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה ע״כ: והרמב״ם כתב בפכ״א המדבק פירות עד שיעשו גוף אחד חייב משום מעמר לפיכך מי שנתפזרו לו פירות בחצרו מלקט על יד על יד ואוכל אבל לא יתן לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה כדרך שהוא יעשה בחול שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול שמא יכבש בידו לתוך קופה ויבא לידי עימור. וכתב ה״ה על זה והוא חשש רחוק וטעמו צ״ע ובסמ״ג כתב יזהר שלא לאסוף פירות ולקבצם יחד דהוי כמעמר מיהו בפרק המצניע (לג:) מוכיח שאין עימור אלא כשלוקטן ממקום גידוליו ומקבצן יחד כעין קמה קצורה שמגבב השבלים עכ״ל וכתבו הגהו׳ בפכ״א:

שלו אין עולין באילן וכו׳ בסוף עירובין (ק·) ת״ר שרשי אילן שגבוהין מן הארץ ג״ט וכו׳ ה״ז לא ישב עליהם לפי שאין עולין באילן וכתר הכי תני חדא אחד

דרכי משה

שלה (א) ולפי מה שיתבאר לקמן סי׳ תקי״ג ובי״ד סימן ק״ב דמין בשאינו מינו בטיל אף דבר שיש לו מתירין א״כ הוראה זו נכונה היא: וכ״כ

פרישה

או כלי אחר אז ודאי מכח בהילתו וטירדתו יבא לספוג· וק״ל שבתוך תו׳ שלנו לית׳ שם תיבת מן היין מ״מ הרי ראינו מדהעתיקו ב״י כן ש״מ שבספרים ישנים של תו׳ כ״כ ובודאי הוא הגי׳ הנכונ׳ בעיני הגאון מהרא״י ז״ל וק״ל · והא דהביא דין הנ״ל דחילק ר״ת בין נשבר לנסדק ועושה טיף טיף בשם הגמרא ולא כתבו בשם התו׳ איכא למימר שזה לבד לא היה כתב לפנין בתו׳ שלו · וגם זולת זה קשה שאין דין זה דאמר ר״ת באותו דיבור דה״ל לציין א״כ כשאמר הגמרא גופא דיבור חדש ולפרש הברייתא בשם ר״ת דמאי דקתני נשברה חבית כו׳ דדוקא נשברה קתני ולא נסדקה ודו״ק · עוד הקשה ב״י א״ש מהרא״י שם בכתביו סי׳ קכ״ו דהא דאמרינן בחבית שנשברה להציל בכלים הרבה דווקא מחצר לחצר אבל בבית אחר שעירב עמו שרי וכמ״ש ב״ה בענין דליקה · וכתב ב״י ע״ז ז״ל וכבר הזכיר רבינו דברי ב״ה בסי׳ שקודם זה וכתב שאין נראה לו כן וכתבתי שם שגם הרמב״ן חולק בדבר עכ״ל ב״י. והנה נראה פשוט לדברי הגאון כנים ואמתיים דודאי ג״כ ראה דברי הטור שחלק על ב״ה לעיל בהצלה מן הדליקה אלא שס״ל דאינו דומה דזיל בתר טעמא דהא ע״כ לא קמפליג רבינו על ב״ה אלא מכח מ״ש בסי׳ שקודם זה ז״ל ואינו נראה לי דכיון דטעמא הוא משום שמא יסא טרוד ויכבה א״כ מה לי בחצר ומה לי בבית עכ״ל · והנה הסגתו זאת לא שייכא כ״א בדליקה אבל בחבית שנשברה חששו משום שמא יביא כלים מר״ה וחשש זו ודאי אינו שייכא כ״כ בבית שהוא מקורה ואינו דומה לר״ה שאינה מקורה · ומ״ש מהרא״י במ״ש ב״ה בענין דליקה ה״ק כדברי וסברת ב״ה בדליקה הכי סבירו לן כוותיה בחבית שנשברה ולא בדליקה · ואף שהרמב״ן הקשה עוד על ב״ה וז״ל ועוד דהא אפי׳ לשמא יוציא לר״ה איכא למיגזר כמי בבית חביר כדגזרינן גבי נשברה לו חבית בראש גגו ס״ל למהרא״י דדבר זה אינו מוכרע דחבית שנשברה איירי אפי׳ בהצלת כלים בתוך אותו בית או בית חבירו לאסור ע״י קליטה וצירוף משום גזירה שמא יביא כלים מר״ה · ועוד דא״ל דמיירי דמביא כלים מחצר חבירו · והרמב״ן שהקשה זה לא סמך על קושיא זו להשיג על ב״ה כ״א מכח קושיא ראשונה שהשיג רבינו ומדהא ליתא גבי חבית וכמ״ש קושיא זו למודא נמי ליתא ורחייס למהרא״י מדלא הקשה רבינו קושיא השני׳ דהרמב״ן על ב״ה ש״מ דלא מסתבר ליה וכמ״ש וק״ל:

(ג) **ולא** יערים לזמן אורחים שא״צ לאכול ז״ל הברייתא פרק כל כתבי ולא יקלוט ואח״כ יזמין אלא יזמין ואח״כ יקלוט ואין מערימין בכך משום ר׳ יוסי בר׳ יודא אמרו מערימין בכך והנה רבינו פי׳ כפי׳ רש״י שהערמה הוא שיזמין אורחים שאינן צריכין לאכול ויותירו ופסק כת״ק ונראה שגם הרמב״ם פי׳ כן אף שכתב בפרק כ״ב דין יו״ד ז״ל ולא יקלוט ואחר כך יזמין אלא יזמין ואח״כ יקלוט ואם הערים בדבר זה לסון דיעבד וגם כתב בדבר זה דמשמע דהערמה הוא מ״ש לפני זה דהיינו שקלט תחלה ואח״כ הזמין מותר ופסק כר׳ יוסי וכן פירש הב״י וכתב שכן משמע מדברי המ״מ שפי׳ דברי הרמב״ם כמו כן · ואני בעיני לא ראיתי שום הוכחה בדברי המ״מ שפיר׳ הערמה זו דר״ל שאם קלט ואח״כ הזמין וגם תמיה בעיני היאך עלתה על דעת ב״י לפרש כן דלא שייך למימר ע״ז לשון הערמה מאחר שכבר אמרו והזהירו שלא לעשות אלא כך הל״ל ואם עבר ועשה כן מותר · אלא ודאי שגם דעת הרמב״ם כדעת רש״י ורבינו בפי׳ הערמה שר״ל שהזמין אורחים שא״צ לאכול והא דכתב ל׳ דיעבד לשון זה מאינו בכל הערמה וכמ״ש רבינו לעיל ס״ס שי״ד ז״ל חבית שניקב והיין יוצא ממנו אסור ליתן בו בד של שום לסותמו ואם הוא מערים ואומר שנתנו שם להצניעו אסור לאינש דעלמא ולצורבא מרבנן שרי· וגם לקמן ס״ס של״ט כתב ז״ל אסור ליכנס לספינה כו׳ ואם הוא מערים שנראה כנכנס לישן כו׳ אסור לאינש דעלמא ולצורבא מרבנן שרי · ש״מ שכתב ואם הוא מערים וכתב עליו לשון מותר וה״נ כוונת הרמב״ם בדין זה שפסק הלכה כר״י דמותר לכתחלה להערים ולהזמין אורחים שא״צ לאכול וכ״כ בש״ע בהדיא ע״ש סעיף ג׳ ז״ל ולא יערים לזמן אורחים שא״צ לאכול עכ״ל ורמ״א הוסיף שם וז״ל ומיהו שאם עבר ועשה שקלט ואחר כך זימן אורחים מותר עכ״ל והיינו פי׳ דהב״י להרמב״ם · ותמה עליו שראה שהב״י עצמו חזר בו ולא כתב פי׳ זה ולמה כתבוהו רמ״א ז״ל · וגם תמה אני על הב״י כי מאחר שהרמב״ם פסק כר׳ יוסי דמותר להערים משום דבשל דבריהן הולכים אחר המיקל למה פסק בש״ע כת״ק דלא יערים כו׳ ודוחק לומר שגם בש״ע ס״ל דפי׳ ערמה הנזכר בדברי הפלוגתא ת״ק ור״י ר״ל שהערים וקלט ואח״כ הזמין והכא הוא דקאמר ר׳ יוסי דאם עבר והערים מותר · אבל בהערמה זו הזמין אורחים שא״צ לאכול ד״ה מודים דאסור · דא״כ קשה תרתי הכא דאיפכא מסתברא הערמה זו יותר מותר ואם מפני שבא לומר שלכתחלה אסור ובדיעבד מותר והיה לו לסב״י לכתוב ג״כ זה מ״ש רמ״א · ועוד דאם פי׳ הערמה דפלוגתא דמיירי שלא יערים לקלוט תחלה א״כ הערמה לזמן אורחים שאין צריך לאכול מאן דכר שמייהו וק״ל:

(ד) **נתפזרו** לו פירות מלקט מעט מעט ז״ל ב״י בר״פ חבית ת״ר נתפזרו לו פירות בחצר מלקט על יד על יד ואוכל אבל לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול וכתבו התוס׳ והרא״ש נראה דל״ג ואוכל מדקתני סיפא אבל לא לתוך הסל כו׳ משמע הכך דוקא הוא דאסירי משום עובדא דחול אבל ללקט וליתן לתוך חיקו שרי כו׳ עכ״ל. ול״ע כיון דכתבו התוס׳ דל״ד הוא מ״ש בגמ׳ ואוכל למה כתבו הרשב״א בספרו והביאו ב״י אח״כ מיד ז״ל נתפזרו לו פירות בחצר א׳ הנה ואחד הנה מלקט על יד ואוכל ולא שיתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה כו׳ ע״ש. וגם בש״ע כתבו המחבר ב״י עצמו ע״ש· ונלע״ד דלפי מאי דכתבו הר״ן בשם הר״י לחלק דהא דאסרו ליתן לתוך הסל וקופה מיירי כשנתפזרו לו א׳ הנה וא׳ הנה. אבל במקום אחד מותר אפי׳ בסל. אם לא שנפל בין צרורות או בכל ענין אסור · וא״כ לפי זה נוכל ליישב דאוכל דברייתא הוא דוקא דה״ק ללקט על יד ולאכול מותר בכל ענין אפילו בנתפזר ונפל בין הצרורות וליתן לסל וקופה אסור אפילו נתפזר לחוד ולא נפל בין הצרורות הא ליתן לחיקו ובכסותו מותר בלא נפל צרורות אלא נתפזרו לחוד אבל נתפזרו בן הצרורות אינו מותר אא״כ לוקט על יד ואוכל מיד וק״ל · ואף שלרשב״א וש״ע לא משמע הכי מ״מ יש ליישב ולומר דכוונו לזה:

סי׳ שלו (א) **אין עולין** באילן בין לח בין יבש כו׳ עיין בב״י שהביא דברי הרא״ש שכ׳ הרי״ף שהשמיט מ״ש בגמרא לחלק בין לח ויבש משום דסובר הרי״ף

שהוא יבש מותר והוא שאין בו לא פירות ולא ענפים שיוכל להסירם : עלה מבע"י כדי לירד וחשכה או שעלה בשוגג משחשיכה ירד במזיד לא ירד אבל בור שיח ומערה מטפס ויורד מטפס ועולה אפי' עמוק מאה אמה ולא חיישינן שמא יעקור מן הקרקע במתכוין : שרשי אילן הגבוהים מן הארץ ג' טפחים אסור להשתמש בהן פחות מכן מותר להשתמש בהן דבקרקע חשיבי ואם באין מלמעלה ויורדין למטה במקום שגבוהין ג' אסורין ובמקום שאין גבוהים

אחד אילן לח ואחד אילן יבש אסור ותניא אידך בד"א בלח אבל ביבש מותר ל"ק כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים ופירש"י בימות החמה יבש מותר דליכא אפילו משום מראית העין שהרי ניכר לכל שהוא יבש שאינו מוציא עלין והא דקתני אסור בימות הגשמים שאין ניכר בין לח ליבש ואיכא משום מראית העין ופריך בימות החמה הא קא נתרי פירי כלו' שנשארו בו משנה שעברה ואתי למישרי ביה תלישה ומשני דליכא פירי והדר פריך והא קא נתרי קינסי ומשני בגדולה ופירש"י בגדולה· יחור שנשרו ענפיו כולם והרא"ש כתב ע"ז אבל הרי"ף השמיטו וכתב הרא"ש שהשמיטו משום דבתר הכי אמרינן תני חדא מותר לילך ע"ג עשבים ותני חדא אסור ל"ק כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים ואיבעית אימא הא והא בימות הגשמים ול"ק הא דסיים מסאני והא דלא סיים מסאני ואסיקנא והשתא דקי"ל כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר כולהו שרו וסובר הרי"ף דאין לחלק בין אילן לעשבים והוא ז"ל כתב דאעשבים דוקא קאמר דשרי ר"ש אבל באילן אין להוכיח מכאן שום היתר דבאילן יבש נמי איכא למיגזר משום דמינכר טפי וכן כתבו התוס' דבאילן שהוא גבוה שייך למיגזר טפי משום דמינכרא מלתא· ותמהני על דברי הרא"ש דהיאך אפ"ל דטעמא דהרי"ף משום דלא מפליג בין אילן לעשבים והכל מותר דא"כ לא ה"ל לכתוב ההיא דאין עולין באילן וההיא דאם עלה לא ירד ועוד דכי היכי דכתב תני חדא ותני חדא דגבי עשבים וסמך על מ"ש אח"כ והאידנא דקי"ל כר"ש כולהו שרו אמאי לא כתב תני חדא ותני חדא דגבי אילן לכך נ"ל דאדרבה דעת הרי"ף לחלק בין אילן לעשבים דעשבים שאין אסור לילך על גבן אלא מפני שהן נתלשות בדריסתו עליהם לר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר הא ודאי שרי אבל לעלות באילן שאסור משום דחיישינן שמא יעלה ויתלוש כדאמרינן בפרק משילין (לו:) אינו ענין לדבר שאין מתכוין והלכך לר"ש נמי אסור וביבש נמי אסור דגזרינן אטו לח וכ"כ הרמב"ם בפכ"א אין עולין באילן בין לח בין יבש ואין נתלין באילן וכו' ואין משתמשין במחובר לקרקע כלל גזירה שמא יעלה ויתלוש ואע"ג דבגמרא אמרינן דיבש שרי בגדולה והוא ז"ל לא חילק בכך כבר כתב ה"ה שטעמו משום דאמרינן בגמרא אוני והא רב איקלע לאפטניא ואסר בגדולה ומשני רב בקעה מלא וגדר בה גדר וכתבו המפרשים שעל אותו גדר אנו סומכים לאסור בכל אילן וזה דעת רבינו עכ"ל ונכון לומר שזה ג"כ דעת הרי"ף דסתם ותני אין עולין באילן ולא חילק בין לח ליבש ורבינו סתם דבריו כדברי הרא"ש ז"ל וכיון שהוכחתי שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת א' הכי נקטינן : **כתב** הג"א בפרק בכל מערבין בשם א"ז קנים הרכים דהוו כירק מותר להשתמש בהן אע"פ שהן מחוברים לקרקע דבירק לא הזכירו חכמים שבות ע"כ וכ"כ מדגרסינן התם (לד:) א"ל רב נחמן פוקו כבושו כבשי באגמא ולמחר נזיל ונתיב עליה פירוש לאו וכפו הקנים זה על זה הרבה כמין כסאות לישב עליהן ואותבוהו מדתנן נתנו לעירוב בראש הקנה כל זמן שהוא תלוש ונעוץ אפילו גבוה ק' אמה ה"ז עירוב תלוש ונעוץ אין לא תלוש ונעוץ לא ושני התם בעוזרדין ופירש"י עוזרדין שהוקשו כבר הרי הן כאילן וכי שרינן בשאינן עוזרדין בעוד הקנים רכים דהוו כירק ובירק לא הזכירו חכמים שבות והפוסקים שלא הזכירו זה אפשר שסמכו על מה שכתבו אסור להשתמש באילן דמשמע דוקא אילן אבל בירק מותר דאל"כ ה"ל לכתוב אסור להשתמש במחובר לקרקע :

עלה מבע"י כו' ג"ז בפרק בתרא דעירובין תני חדא אם עלה מותר לירד ותני חדא אסור לירד לא קשיא כאן מבע"י כאן משחשיכה ואבע"א הא והא משחשיכה ול"ק הא בשוגג הא במזיד ולפ"ז עלה מבע"י אפילו במזיד ירד עלה בשוגג אפי' עלה משחשיכה נמי ירד ולא מיתסר אלא בעלה משחשיכה ובמזיד ואע"ג דאמרי' תו בגמרא ואבע"א הא והא בשוגג ובקנסו שוגג אטו מזיד קמיפלגי לא כתבוהו הרי"ף והרא"ש משמע דסבירא להו דאין סברא לקנוס שוגג אטו מזיד והא דאמרינן עלה מבע"י אפילו במזיד ירד כתב ה"ה בפכ"א דהיינו שהיה דעתו לישב שם בשבת וכתב עוד שלזה כתב הרמב"ם עלה באילן בשבת בשוגג מותר לירד במזיד אסור לירד לומר שאם היתה העלייה מבע"י בכל צד היה מותר לו לירד ע"כ ונראה מדבריו שאפילו עלה מבע"י על דעת לירד בשבת נמי ירד והטעם מפני שבשעת עלייתו לא עשה שום איסור אבל רבינו מפרש דדוקא בשהיה דעתו לירד מבע"י הוא דשרי לירד אבל כל שלא היה דעתו לירד מבע"י כיון שהיה דעתו לישב שם באיסור לא ירד כתב ה"ה בפכ"א בשם המפרשים שלא התירו באלו הצדדים אלא באדם עצמו מפני שהוא עושה איסור בעמידתו שם אבל אם הניח חפץ באילן אפילו מבע"י אסור להורידו בשבת : **אבל** בור ושיח ומערה וכו' ברייתא בפ' בתרא דעירובין (שם) ופירש רבינו דקמ"ל דלא חיישינן שמא יעקור מן הקרקע במתכוין כלומר ואתי לאשווי גומות ורש"י פירש דלאשמועינן דטעמא דאין עולין באילן לאו משום טרחא דאם כן היה אסור לטפס בבור אלא טעמא משום שלא יתלוש מן המחובר : **שרשי** אילן הגבוהים מן הארץ וכו' משנה שם (צט.) : **ומ"ש** ואם באים מלמעלה ויורדין למטה וכו' גם זה שם (ק:) אתמר שרשי אילן הבאים מלמעלה מג' לתוך ג' רבה אמר מות' להשתמש בהם רב ששת אמר אסור להשתמש בהם רבה אמר מותר להשתמש בהם דכל פחות מג' לארעא ארעא היא רב ששת אמר אסור להשתמש בהם דכיון דמכח איסור קא אתו אסורים דדמו כמשוניתא' דסלקין לעילא אסורין דנחתין לתתא שרו לצדדין פלוגתא דרבה ורב ששת וכן אגגרא וכן בקרן זוית: ופירש"י מלמעלה. מג' לתוך ג' דלאחר שהגביהו ג' חזרו וכפפו : דדמו כמשוניתא· כשן סלע כהר זה שמשופע לצדדין כך יוצאין שרשיו קטנים מתוך הגדולים וכפופים לארץ מכאן ומכאן והגדולים הולכים ומגביהין באלכסון יותר מג': דסלקין לעילא. הגדילים משהגביה למעלה מג' אסורין לדברי הכל : דנחתין לתתא· הגדילים לראשו של צד האילן כל שלא גבה ג' וכן קטנים היוצאים מן הגדולים בשיפולו שרי לד"ה דאכתי לאו לכלל איסור אתי : לצדדין· השרשים הקטנים היוצאים מתוך גובה של גדולים ומטין לארץ לתוך ג' לרב ששת אסירי דמכח איסורא אתו לרבה שרו : וכן אגגרא· אילן היוצא מתוך חריץ קטן העשוי להוליך המים לשדות ושני צידי האילן של צד גידודי החריץ נכנסים בגדודיו ואם בא למדוד מצדדים שבתוך הנגרא הרי הוא גבוה ג' ויותר ואם בא למדוד מצדדיו השניים שהם מגידודי החריץ ולמעלה אין גבוה ג' לרבה דמודד הגידודין שרו דכל פחות מג' לארעא כארעא לרב ששת מעומקו
מודד

דדבר שאין מתכוין מותר ה"ה באילן יבש נמי שרי ולא אמרינן דליתסר באילן טפי משום דמינכר כי נתרי קינסי מיניה וליגזור אטו אילן לח דאפילו נתרי קינסי מיניה נמי שרי דקי"ל כר"ש· אבל אילן לח ודאי באיסורו עומד כדתנן בביצה אלו הן משום שבות לא עולין באילן וכו' והא דהביא הרי"ף נמי בסוף עירובין הא דתניא שרשי אילן הגבוהים מן הארץ שלשה טפחים וכו' הרי זה לא ישב עליהם לפי שאין עולין באילן וכו' הכל הוא באילן לח וכן ההיא דאם עלה לא ירד איירי בלח וכולה סוגיא דהביא הרי"ף בפסקיו בלח קאמר אלא דביבש ראה הרי"ף דלא ליתסר דכיון דאפי' בעשבי' כשהם לחים דאסורים מדינא כשדורס עליהן ומשתברין קי"ל כר"ש דשרי כ"ש באילן יבש דליכא איסורא אלא משום מראית עין ואי נתרי קינסי מיניה ק"ל דבר שאין מתכוין ושרי והב"י מגומתו כבוד השיג על דברי הרא"ש שלדעתו לא ה"ל להרי"ף להביא ההיא דאין עולין באילן וההיא דאם עלה לא ירד וכו' ואין ספק דתקפה עליו משנתו והדבר פשוט כדפי' לדברי הרא"ש· כתב בהגהת אשיר"י פרק בכל מערבין וקנים הרכים דהוו כירק מותר להשתמש בהן אעפ"י שהן מחוברים לקרקע דבירק לא הזכירו חכמי' שבות מא"ז עכ"ל ופסק כך משום דהכי משמע מעובדא דר"נ לשם (דף ל"ד) דאמר כבושו כבשי באגמי וכו' וכדפרש"י לשם דקנים סרכים ביותר שהן דומין לירק הרי הן כירק ומותר להשתמש בהן ולא גזרינן בקנה הרך שמא יקטוס אלא היכא שהוקשו קצת ולא ממש הוקשו כאילן : וכתב ב"י והפוסקים שלא הזכירו זה אפשר שסמכו על מ"ש אסור להשתמש באילן דמשמע דוקא אילן אבל בירק מותר דאם לא כן הוה ליה לכתוב אסור להשתמש במחובר עכ"ל ונמשך אחריו בהוראה זו הרב בהגהת שלחן ערוך ולפע"ד דדוחק הוא לפרש שהפוסקים לא הביאו תלמוד ערוך על סמך דקדוק מדכתבו אילן אסור משמע אבל בירק מותר אלא נראה ודאי מדלא הביאו הפוסקים ההיא דרב נחמן אלמא דמפרשין דר"נ כרבא רביה ס"ל דמוקי רישא רבי וסיפא רבנן ואין חילוק בין אילן לקנים שהוקשו ודינן כאילן ממש ולא גזר בהו רבי לשמא יקטוס ובשאינן עוזרדין דינן כירק ושרי להשתמש בהן אפילו לרבנן דלא ס"ל לר"נ ורבא הך גזירה דשמא יקטוס כשהוא רך בקנה לרבי אבל לרבינא דקאמר כולה רבי היא וסיפא גזירה שמא יקטוס דהשתא כיון דקנה רך הוא איכא למיגזר שמא יקטוס כי שקיל ליה א"כ כ"ש בירק דרך טפי דגזרינן בהו שמא יקטוס וכיון דפסקו הפוסקים כי הא דרבינא אידחא לה להא דר"נ ורבא מהילכתא וכיון דאסור להשתמש באילן שהוא קשה כ"ש בקנה שהוא רך וא"צ לומר בירק דרך טפי דפשיטא דאסור והכי משמע מדברי רבינו לקמן בסי' ת"ט ע"ש והכי נקטינן דכל מחובר אסור להשתמש בו וכך הוא משמעות הפוסקים ודלא כהגהת ש"ע : **עלה** מבע"י וכו' בסוף עירובין תני חדא אם עלה מותר לירד ותני חדא אסור לירד (פרש"י דכל דרך ירידתו הוא משתמש במחובר) ל"ק כאן מבע"י כאן משחשכה (ופרש"י עלה מבע"י וקדש עליו היום לא קנסינן ליה ויורד עכ"ל) משמע מלשונו שהיה דעתו לירד קודם חשכה אלא שקידש עליו היום פתאום ועפ"י פירש"י כתב ג"כ רבינו עלה מבע"י כדי לירד וחשכה לו ותו איתא התם ואבע"א הא והא משחשכה ול"ק כאן בשוגג כאן במזיד ואבע"א הא והא בשוגג והכא בקנסו שוגג אטו מזיד קמפלגי מ"ס קנסינן ומ"ס לא קנסינן והרי"ף והרשב"א לא כתבו הך אוקמתא בתרא נראה דס"ל דכיון דלהך אוקמתא בתרא צריך לומר דפליגי וניחא טפי לומר דלא פליגי ואפילו את"ל דפליגי נקטינן לקולא כמ"ד דלא קנסינן שוגג אטו מזיד ותו דבמידי דרבנן נקטינן כהני אוקמתא קמאי דלקולא וכך היא דעת רבינו :

אבל בור שיח ומערה וכו' ברייתא שם ופרש"י וז"ל מטפס ויורד דטעמא לאו משום טירחא הוא אלא שלא יתלוש מן המחובר במתכוין עכ"ל כלומר לא ודאי דשמא יתלוש שלא במתכוין לא חיישינן דהא קי"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר אלא דבאילן חיישינן שמא במתכוין יתלוש ענף מהמחובר שצריך אליו אבל בבור לא חיישינן להא דלמה יתכוין לעקור הקרקע שבבור מן המחובר הלא מצויה קרקע עולם בכל מקום שלא בבור אף שלא במחובר וכך הם דברי רבינו ומדברי ב"י נראה שהיה סובר דרבינו שינה פירושו מפירש"י ולפענ"ד אין
שיכוי

פרישה

הרי"ף דאין לחלק בין לח ויבש באילן כמו שמסקינן בעשבין לר"ש דאין חילוק כו' ותמה ב"י על הרא"ש דהיאך אפשר לומר כן לדעת הרי"ף דהכל מותר· דא"כ לא הל"ל ההיא דאין עולין באילן· וההיא דאם עלה לא ירד כו' ואני בעניי איני רואה שום מקום קושיא על הרא"ש כי בודאי אין כוונת הרא"ש כמו שהבינו הב"י וכן מוכח מדברי הרא"ש שכל דבריו מיוסדין ע"פ דברי התוס' כי המדקדק שם יראה עין בעין דאף לפי המסקנא דקאמר והשתא דקי"ל כר"ש כו' לא קאי אלא על עשבים שאיסורן אפי' בלח אינו אלא משום שהם נתלשות בדריסתו עליהן שלא במתכוין כי אין לו הנאה בתלישתן ומש"ה אינו אסור אלא לר' יודא דאוסר דבר שאין במתכוין· משא"כ בעליי' לאילן דיש לחוש שמא יתלוש במתכוין פירי כדי לאוכלו בזה ודאי ג"כ לר"ש אסור כמו לר' יודא· אלא שבאילן יבש שאין עליו פירי שליכא למיחש שמא יתלוש במתכוין אלא דאיכא למיחש שמא דרך עלייתו יתלוש קיסמא שלא במתכוין בזה שייך ג"כ פלוגתת' דר' יודא ור"ש דלר"י אסור ולר"ש מותר· ומש"ה הוצרך בגמ' לאוקמי בדליכא קיסמא והיינו דוקא לר' יודא אבל לר"ש לק"מ דבלאו הכי לר"ש לעולם אינו אסור כי אם בלח ובימות החמה בשעה שיש עליו פירות אבל ביבש ליכא איסור לגבי' כמו בעשבים כן הוא דעת הרי"ף ומש"ה לא הביא ההיא דיבש אבל אין עולין באילן כו' הביא משום דמוקי לה באילן לח ויש בו פירות· ודעת הרא"ש הוא כדעת התוס' דר"ש מודה באילן יבש הואיל והוא גדול ומינכר תלישת הקיסמי מיניה לעיני' טפי מש"ה גזור ר"ש דלמא יאמרו דליכא איסור בדבר ויעשה כמו במתכוין משא"כ בתלישת העשבים שהן נדרסים ברגלי' באין רואה. וכן מוכח בתוס' עירובין ע"ש ד' ק' ע"ב בד"ה והאידנא דקי"ל כר"ש כולהו שרי· ז"ל פי' ר"ח דהאי לא קאי אלא אעשבים דשרי בכל ענין אבל באילן אין להוכיח שום היתר אפי' יבש דשייך למיגזר טפי משום דמיכרא מלתא עכ"ל· הרי לפנינו דהוצרך ר"ח ללמדינו דלא תאמר כמו שאמרי' דלר"ש בעשבים מותר אפי' בלח כן נלמד ממנו לאילן יבש דמותר ומטעם דכתבתי דהא ביבש ליכא למיחש שיתלוש במתכוין ומש"ה הוצרך ר"ח ללמדינו דאפי' יבש אין ללמד מזה משום דמיכר. וגם הרא"ש עצמו כתב וז"ל ולהכי לא הבי' הרי"ף הסי' דאילן יבש עכ"ל הרי דדקדק בלשונו לומר דהרי"ף דוקא ביבש כ' מותר ולא בלח וק"ל. וב"י עצמו כתב לחלק בישובו קצת כמו שחלקתי· ומ"ש ב"י בישובו לומר דהרי"ף אוסר הכל אפי' ביבש בימות החמה משום דאמרי' דרב בקע' מלא כו' ל"כ דא"כ לא ה"ל לסתום ולכתוב דמה"ט אית לן להחמיר בכל ענין ועוד כיון דבפרק משילין אמרי' דטעמא דאין עולין באילן משום גזירה שמא יתלוש פירי ודאי לא ה"ל להרי"ף לקצר דהא לפי הטעם דהתוס' כפי' הרי"ף כאן סתם אין עולין באילן מיירי דווקא באילן שיש בו פירי אלא ודאי האמת הוא שכן הוא כוונת הרי"ף ודו"ק· שם פי' לפירש"י במ"ש דדמו כמשוניות כו' עד דנחתי לתתא הגדילים לראשו של צד אילן כל שלא גבה כו' ר"ל השרשים אשר באילן המיוחד ועומד עליהן פעמים שגדילים ממטה לצד מעלה· ועליהן קאמר בעוד שלא עלו למעלה בגובה ג' וכן שרשים אחרים קטנים היוצאים מאותן שרשים גדולין כל שיצאו מהגדולין בעוד שלא עלו ג' נמצא
שאין

גבוהים ג' מותרין היו גבוהין שלש וחלל תחתיהן אע"פ שצד אחד שוה לארץ כגון שהקרקע גבוה אצלם מצד אחד אסורין כיון שג' צדיהן נראין: מותר לילך על גבי עשבים בין לחים בין יבשים כיון שאינו מכוין לתלוש אבל האוכלים בגנות אסור להם ליטול ידיהם על העשבים שמשקין אותן אף ע"פ שאינן מכוונין פסיק רישיה הוא אבל מותרים להטיל בהם מי רגלים או שאר משקין שאינם מצמיחין: עשבים שעלו על אוזן הכלי מלחות הכלי חשובין כמחוברין והתולשן חייב עשבים ששתלן בטיט לחה אם מקצתן מגולין יכול להוציאן בשבת אע"פ שלא הוציאן תחילה בחול ואסור לתלוש אפילו מעציץ שאינו נקוב צינור שעלו בו קשקשין ממעכן ברגליו בשבת בצינעה הדס מחובר יכול להריח בו שאין הנאתו אלא להריח וזה יכול לעשות במחובר אתרוג ותפוח וכל דבר הראוי לאכילה אסור להריח בו במחובר שמא יקוץ אותו לאכלו:

כל

ב"י

מודד והרי גבוה ג' ומכח איסורא אתו · וכן בקרן זוית אילן העולה במקצוע שני כתלים של חצר וג' צדדיו נכנסים בתוך המקצוע שבכתלים ואין נראה אלא צדו שמבחוץ והולך ועולה עד למעלה לבית פחות מג' לרבה כל פחות מג' לאו אילן הוא דמעולם לא גבה ג' לרב ששת מארעא משחינן ומכח איסורא אתי ודוקא קרן זוית אבל אבל כותל בעלמא מודה רבה דהואיל ושלש צדדיו גבוהים והרביעי שוה לארץ או לכותל דאסור אפי' צדו דשוה לכותל ופסקו הפוסקי' כרבה:

דין גבוהין ג' וחלל תחתיהם וכו' ג"ז שם ת"ר שרשי אילן הגבוהים מן הארץ ג' טפחים או שיש תחתיהם חלל ג"ט אע"פ שצדו אחד שוה לארץ ה"ז לא ישב עליהם פי' שיש חלל תחתיהם ונמצאו גבוהים מן הארץ ג"ט אע"פ שמצדו אחד אין חלל תחתיה' והרי הם שוים לארץ אסור לישב אפי' על צד השוה לארץ והרמב"ם כתב בפכ"א היו גבוהין ג' אע"פ שצדן אחד שוה לארץ או שיש חלל תחתיהם ג' אסור לישב עליהם עכ"ל · ושיעור הלשון כך הוא היו גבוהין ג' או שיש חלל תחתיהם ג' אע"פ שצדן אחד שוה לארץ אסור לישב עליהם:

מותר לילך על גבי עשבים בין לחים בין יבשים וכו' מסקנא דגמרא והאידנא דקי"ל כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר כולהו שרי:

אבל האוכלים בגנות וכו' כ"כ בסמ"ג וסמ"ק והתרומה וכ"כ המרדכי בפרק במה טומנין וכ"כ בהג"מ פ"ח בשם הגאונים: וז"ל בעל ספר התרומה בסימן רל"ה וטוב לשמור עצמו בשבת מלאכול במקום עשבים מחוברים מפני שבקושי יכול ליזהר שלא יפלו מים עליהם בשעת שתייה או בשעת נט"י וכתבו סמ"ג והגהות ומיהו בגינת חבירו שאינו נהנה בגידול העשבים לדברי הערוך דסבר דפסיק רישיה דלא ניחא ליה שרי ה"נ שרי אבל לדברי החולקין עליו ודאי אסור ומחלוקת זה נתבאר בס"ס ש"ך:

אבל מותר להטיל בהם מי רגלים וכו' כ"כ סמ"ג וסמ"ק וספר התרומה דיין או מי רגלים אין לחוש לפי ששורפים העשבים ואדרבה מונעים אותם מלצמוח וכ"כ המרדכי בפרק במה טומנין וכ"כ בהגה"מ פ"ח ודלא כרא"מ דאסר כתב בהגהות מרדכי פ"ו יזהר אדם שלא ישליך זרעים בשבת במקום ירידת גשמים שסופן להצמיח וכ"כ בהגה"מ פ"ח וסיים בה ואם ישליך לתרנגולים לא ישליך אלא כשיעור שיאכלו בו ביום או ליומים ואם הוא במקום דריסת רגלי אדם שאין סופן לצמוח מותר ואין בו משום זורע ע"כ (א):

עשבים שעלו על אוזן הכלי וכו' בר"פ ח' שרצים (קז: קח.) אמר אביי האי מאן דתלש פיטרא מאוגא דחצבא מחייב משום עוקר דבר מגידולו:

עשבים ששתלן בטיט לחה וכו' בפרק במה טומנין (נ:) אמר רב הונא האי סליקוסתא דהה ושלפה והדר דהה שרי ואי לא אסור ופירש רש"י סליקוסתא עשב שהוא נאה למראה ולהריח בו וממלאין כד עפר לא ותוחבין אותו לתוכו וכשהוא רוצה טטלו ומריח בו ומחזירו למקומו ואותב רב הונא מדתניא הטומן לפת וצנונות תחת הגפן אם היו מקצת עליו מגולין אינו חושש משום כלאים וכו' וניטלין בשבת ופירש"י וניטלין בשבת שאוחזו במקצת עליה המגולין ולא חייש אם העפר כזו מאליו וה"ה לסליקוסתא וכתבו התוספות והר"ן דבשלא השרישו עסקינן דאי השרישו הרי עוקר דבר מגידולו וכתבו עוד התוספות ודוקא נקט הטומן שאינו רוצה בהשרשתן אבל במתכוין לזריעה לא ונראה מדברי התוספות דאף ע"פ שניתוספו מחמת לחות הקרקע שרי כיון שלא נתכוין לזריעה וגם לא השרישו וכבר כתבתי זה בסימן ש"א (ב):

ואסור לתלוש אפילו מעציץ שאינו נקוב בס"פ המצניע (צה.) תנן התולש מעציץ נקוב חייב משאינו נקוב פטור וכל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מהנך תלת דאיתא בס"פ האורג (קז.) ופירש"י התולש מעציץ נקוב חייב דהוי כמחובר דיונק מן הקרקע ע"י הנקב שמריח לחלוחית הקרקע ואפילו הנקב בדופנו וכתב הרשב"א בתשובה ודוקא כשהנקב כנגד מה שטמון מהגזע בעפר העציץ אבל למעלה ממה שטמון לא דא"כ אפילו שאינו נקוב כנקוב דמי ומשמע בגמרא שאם ניקב בכדי שורש קטן חשיב עציץ נקוב ליחשב מחובר לקרקע כתב רש"י בפ"ק דגיטין (ז:) דעציץ של עץ בעי נקיבה ליחשב כמחובר ושל חרס לא בעי נקיבה אם הוא מונח ע"ג קרקע והתוספות כתבו להפך דבשל חרס בעי נקיבה ובשל עץ לא בעי נקיבה שהוא מתלחלח יותר מהחרס והזכירו מחלוקת זה התוספות בס"פ המצניע והגהות מיימון פ"ח אלא שכתב דלר"ת של חרס מהני ביה נקיבה אבל של עץ אפילו נקוב כאינו נקוב דמו והתוספות בפרק כל הקרבנות (פד:) כתב שר"ת היה רגיל לפרש דבשל חרס בעי נקיבה ושל עץ לא בעי נקיבה ואח"כ פי' דבשל חרס מהניא נקיבה והרא"ש בהל' ערלה כתב כדברי רש"י בשם הירושלמי וכ"כ רבינו בטור יורה דעה סימן רצ"ד: גרסינן בס"פ המוציא יין (פא.) פרפיסא היה מונח ע"ג קרקע והניחו ע"ג יתדות חייב משום תולש היה מונח ע"ג יתדות והניחו ע"ג קרקע חייב משום נוטע ופירש"י פרפיסא · עציץ נקוב שזרעו בו חייב משום תולש דאינו נהנה עוד שוב מריח הקרקע ול"נ דהאי חייב לאו דוקא אלא אסור משום דדמי לתולש וביאור דברי רש"י כתבתי בסימן שי"ב בדין צרור שעלו בו עשבים אבל הרמב"ם כתב בפ"ח גבשושית של עפר שעלו בה עשבים הגביה מעל הארץ והניחה ע"ג יתדות חייב משום תולש היתה ע"ג יתדות והניחה על הארץ חייב משום זורע וכתב ה"ה שזהו פרפיסא הנזכר בגמרא וכ"ל דלהרמב"ם דין עציץ נקוב שוה לדין גבשושית דמ"ש וכתוב בהגהת אשיר"י ס"פ המוציא יין שטעמו של רש"י מפני שאע"ג שמונח על גבי יתדות יונק מן הקרקע קצת הלכך מדאורייתא חייב משום תולש ומשום נוטע וא"כ משמע שאם הפסיקו לגמרי בעצים או בכגד דפסיק יניקתו לגמרי אין שייך בו תלישה ונטיעה מדאורייתא עכ"ל:

צינור שעלו בו קשקשים וכו' בפרק אע"פ (ס.) וכתבוהו הרא"ש בפרק חבית תניא נחום איש גליא אומר צינור שעלו בו קשקשים ממעכם ברגלו בשבת בצנעא ואינו חושש מ"ט מתקן כלאחר יד הוא ובמקום פסידא לא גזרו רבנן א"ר יוסף הלכה כנחום איש גליא ופירש"י צינור · המקלח מים מן הגג: קשקשים · קסים ועשבים שסותמים ומעכבים את קילוחו ומימיו יוצאים ומתפשטים לגג ודולפין לבית: כלאחר יד · ע"י שינוי ברגלו וכתבו התו' כ"מ שאסרו חכמי' מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור היינו דוקא באיסור מלאכה דאורייתא כמו שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם שאם יראו יסברו שכבסן בשבת אבל הכא לא יראה אלא מלאכה כלאחר יד דהוי דרבנן ולא גזרו רבנן לאסור בחדרי חדרים וקרוב לזה כתב הר"ן בפרק חבית וכתב עוד ואפשר דלאו דוקא בצנעא דאי לא אפשר בצנעא אפילו בפרהסיא נמי שרי מיהו כל היכא דמצי למעבד בצנעא טפי מעלי:

הדס מחובר וכו' אתרוג ותפוח וכו' מימרא דרבא בפרק לולב הגזול (לז.) וכן היא גירסת הרי"ף והרא"ש וכ"כ הרמב"ם בפכ"א והר"ן כתב בפרק אין צדין שהגאונים גורסים בהפך דהדס אסור משום דכיון דלריחא קאי ליכא היכרא ואתי למקצייה ומאחר שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת א' ודאי הכי נקטינן כתב הרמב"ם בפ"ח השורה חיטים ושעורים וכיוצא בהם במים ה"ז תולדת זורע וחייב בכל שהוא: וכתב עוד שם תאנים שיבשו באביהן וכן אילן שיבשו פירותיו בו התולש מהם בשבת חייב אע"פ שהן כעקורים לענין טומאה והוא בפרק העור והרוטב קכ"ז: (ג): **אסיקנא** (ב) בפ' מי שהחשיך (קנה.) דאסור להשתמש בצדדי אילן אבל בצידי צדדין מותר וכ' הר"ן ולפיכך אסור לסמוך הסולם לצידי האילן דכי סליק ביה משתמש בצדדין אבל אם יש יתד תקועה בצידי אילן מותר לסמוך סולם עליו דה"ל יתד צדדין וסולם צידי צדדין וגם ה"ה כתב בפכ"ב וז"ל ופירוש צידי אילן כגון שנעץ יתד באילן ותלה בו כלכלה מבע"י היתד נקרא צדדין והכלכלה צידי צדדין עכ"ל כלומר דכשנוטל או מניח בכלכלה הוי צידי צדדין ושרי דאילו ליטול הכלכלה עצמה ודאי אסור דהא משתמש ביתד שהוא צדדין כך היה נראה בעיני אבל מצאתי בא"ח נעץ יתד באילן או שלשלת או חבל ותלה בהם כלי מותר להשתמש בכלי משום דצידי צדדין הוא אבל אם קשר הכלי באילן אסור להשתמש בכלי כיון שהכלי נוגע באילן וכן ביתד או בשלשלת או בחבל אסור להשתמש משום צדדין עכ"ל וכתב עוד שם מותר ליגע באילן ואסור להנידו. דין רדיית חלות דבש מהכוורת כתב רבינו בסימן שכ"א:

כל

ב"ח

שינוי דיניהם כלל:

דין גבוהין ג' וחלל תחתיהן וכו' כך היא גירסת הרי"ף והרא"ש ת"ר שרשי אילן הגבוהים מן הארץ ג' טפחים אם יש חלל תחתיהם ג' וכו' ואין גורסין או שיש חלל תחתיהם ג' דלפי גירסת אם יש חלל תחתיהם ג' וכו' הכי פירושו אם היו שרשי האילן בקרקע גבוה כמו הר קרוב לשפולי ההר וכשאתה מודד משפולי ההר יהיו השרשים גבוהים ג' אם יש חלל תחת השרשים הרי ג' הצדדין גבוהין מן הארץ ג' ואז אעפ"י שנשאר צד אחד שוה לארץ אסורין דה"ל כמו אילן העולה אצל הכותל באמצעה דג' צדדי האילן גבוהין והרביעי שוה לכותל דאסורין כמו שפרש"י · אבל אם אין חלל תחתיהן אז אף עפ"י שבולטין מקצת השרשים מן ההר שכשאתה מודד משיפולי ההר יהיה גבוה ג' מותר להשתמש בהן דבקרקע ההר הוא מאחר שאין שלשה צדדין נראין גבוהין שלשה ובגמר' איתא להדיא דלרבה דהלכה כמותו אפי' אם שני צדדין נראין גבוה שלשה שרי ע"ש בתו' · אבל הרמב"ם כתב בפרק כ"א היו גבוהים שלשה אעפ"י שצידן אחד שוה לארץ או שיש חלל תחתיהן שלשה אסור לישב עליהן עכ"ל פי' או שכל הצדדין למעלה שוין לארץ אלא שלמטה מן השרשים יש חלל תחתיהן חשבינן לקרקע של החלל כאילו היא קרקע עולם ונמצא שהשרשים גבוהים שלשה ואסור לישב עליהן והיה גורס או שיש תחתיהם חלל שלשה טפחים וכו' כמו שהוא בספרים שבידינו ולא הבנתי מי דחקו לב"י שמהפך לשון הרמב"ם וכתב ושיעור הלשון כך הוא וכו' דלפע"ד לפי גירסתינו והיא גירסת הרמב"ם הוי פירושו דכשיש חלל תחתיהם שלשה אפילו כל הצדדין שוין לארץ אסור לישב עליהן מטעמא דפרישית דחשבינן לקרקע החלל כאילו הוא קרקע עולם והשרשים מתחילין לצאת משם והם חשובים גבוהים שלשה:

מותר לילך על גבי עשבים בין לחים ובין יבשים כיון דאינו מכוין לתלוש הכי אסיקנא סוף עירובין: ופירש ה"ר יונתן לא מיבעיא יבשים דאפי' תלשן כתלושין דמי ושרי אלא אפילו לחי' דהוה ליה תולש מן המחובר ואפי' ביה"ח שנוטים ליבשות וקרובים לישבר ומכ"ש ביה"ג שהם לחים יותר ואפילו אינו נועל מנעלים שהעשבים נכנסים בין קשרי אצבעות רגליו ונתלשין אין לחוש דדבר שאין מתכוין הוא ולאו פסיק רישיה ובאשיר"י כתב איפכא דביה"ג העשבים קשים ונוחין לישבר וביה"ח רכים וכפפים ואם אינו ט"ס יש לייסב שכל אחד מפרש כפי הגידול במדינתו:

צנור שעלו בו קשקשים ממעכן ברגלים בצנעא בפרק אעפ"י והא דכתב רבינו לעיל סוף סימן ש"א דכל דבר שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור היינו דוקא במלאכה דאורייתא כגון כבוס אבל הכא אינו אלא מתקן כלאחר יד לא אסרו עליו בצנעא כ"כ התוס' ומביאו ב"י:

כל

דרכי משה

שלו (א) וכ"כ הכלבו: (ב) ובתא"ו נ"ב ח"ב כ' בשם תשובות הגאונים דחטים שנזרעו בארץ ועדיין לא נשרשו מותר ליטול מהם בשבת עכ"ל ונראה דלדעת התוספות שכתבתי אסור וכתב עוד שם דיחור של אילן שנפשח מע"ש מן האילן ובו פירות מותר לתלוש הפירות ממנו בשבת: (ג) כתב מהרי"ל מותר להעמיד במים בשבת ענפי אילנות רק שלא יהא בהם פרחים ושושנים דהם נפתחים מחמת לחלוחית המים וע"ל סימן תרנ"ד בדין זו:

והמנהג

פרישה

שאין כאן עדיין לד איסור ומותר לר"ס · ומ"ש דנחתי לתתא אינו ר"ל דנחתי מלמעלה למטה· דז"א אלא ר"ל שהן מתחין מצד עצמן שמעולם לא עלו עדיין ג' · ואשר עלה מהן כבר ג' מהארץ זה נקרא דסלקי לעילא אשר כתב לפני זה דלד"ה אסור· ואשר יצאו שרשים מאותן שרשי' הגדולים לאחר שהגביהו ג' מהארץ זה קרא לצדדין · וקאמר שמאחר שמקום יציאתן מהגדולי' הוא לאחר שהגביהו מהארץ ג' ושם פשיט' דאסור להשתמש בהן אלא אף שירדו משם ומטי לתוך ג' פליגי בהו לרב ששת אסירי הואיל ומגובה המקום איסור קאתי וק"ל: (ב) **כתב** ב"י ז"ל אסיקנא בס"פ מי שהחשיך דאסור להשתמש בצדדי האילן כו' עד אבל מצאתי בא"ח נעץ יתד באילן כו' עד מותר להשתמש בכלי כו' · לכאורה קשה מאי אבל מצאתי כו' דכתב הלא גם זה יכול לפרש כדמפרש תחלה לדברי הה"מ דמ"ש דמשתמש בכלי ר"ל שמניח דבר בכלי אבל ליטול בכלי עצמו אסור וצ"ל דמשמע לי' מדסתם וכ' ותלה בהן כלי וידוע שלא ו

בכל

שלז **כל** דבר שאינו מתכוין מותר הילכך גורר אדם מטה כסא וספסל בין גדולים בין קטנים ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ אבל כל פסיק רישיה ולא ימות פי' שאע"פ שאינו מכוין לעשותה אי אפשר שלא יעשה אסור הילכך מותר לרבץ הבית כיון שאינו מכוין להשוות גומות אלא שלא יעלה האבק ובה"ג התיר ג"כ לכבד הבית בכל מקום (א) והרמב"ם ז"ל התיר במקום המרוצף ואסר בשאינו מרוצף וחילק בסיכה שכתב אין סכין הקרקע ואין מדיחין אותו אפי' אם הוא מרוצף גזירה אטו שאינו מרוצף דאתו לאשווי גומות ור"י אסר גם הכיבוד בכל מקום וא"א הרא"ש ז"ל כתב בתשובה שאלה על כיבוד נוהגין איסור באשכנז ובארץ הזאת סומכים על דברי רב אלפס ולא מלאני לבי לאוסרו להם כי לא היו שומעין לי ומאחר שנתלין באילן גדול למה אעשה אותם מזידין: אסור לצדד חבית על הארץ דכיון שהיא כבידה יבא להשוות גומות:

שלח **כל** השמעת קול אסור לר"ח אפילו אינו מכוין לשיר ולפי זה אסור להקיש על הדלת ואפילו באגרופו ואפי'

שלז כל דבר שאינו מתכוין מותר וכו' מסקנא דגמרא דהלכה כר"ש דאמר הכי: **ומ"ש** הלכך גורר אדם מטה כסא וספסל בין גדולים בין קטנים מסקנא דגמר' בפרק במה מדליקין (כט.) וכן דעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם שסתמו להיתר ולא חילקו בין גדולים לקטנים וכ"כ בסמ"ג והתרומה והרוקח וכן דעת הגהות מיימון שכתב בפ"א ונראה דאין חילוק בין גדולים דלא אפשר לטלטלן לקטנים ובלבד שלא יהא פסיק רישיה ודלא כרא"מ שפסק דבקטנים אסור אפי' בעליתא דשישא עכ"ל וכ"ל דטעמא דרא"מ משום דאפשר לטלטלם שלא בגרירה וע"כ לומר שגירסא אחרת היתה לו בגמרא דאילו לגירסא דידן הדבר ברור שאי אפשר לומר כן וגירסא דידן עיקר וכמו שהסכימו הפוסקים וכתב הרוקח אבל גדולות מאד אסור דהוי פסיק רישיה ואסרינן אפילו בעיליתא דשישא בס"פ כירה אמרינן דכל היכא דכי קא מכוין איכא איסורא דרבנן כי לא מכוין שרי ר"ש לכתחלה כלומר גרירת כסא וספסל אפילו במתכוין לעשות חריץ ליכא איסורא דאורייתא וכי אמרינן בפרק כלל גדול (עג:) דחופר תולדה דדש הוא וחייב ה"מ במרא וכיוצא בו אבל במטה כסא וספסל לא: **ומ"ש** רבינו אבל כל פסיק רישיה אסור וכו' הכי אמרינן בכמה דוכתי מהם ר"פ הבונה (קג.) אביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות: **הלכך** מותר לרבץ הבית וכו' בס"פ המצניע (צה.) אמימר שרי זילח' במחוז' אמר טעמא מאי אמרו רבנן דלמא אתי לאשווי גומות הכא ליכא גומות ופירש"י זילחא לרבץ הבית ורצפת אבנים היתה בכל עיר ובתר הכי אמרינן רבה תוספאה אשכחיה לרב אשי דקא מנטער מהכלא ופירש"י שהיה אבק עולה ומרבה הבל א"ל לא סבר לה מר להא דתניא הרוצה לרבץ את ביתו בשבת מביא עריבה מליאה מים ורוחץ פניו בזוית זו וידיו בזוית זו ורגליו בזוית זו ונמצא הבית מתרבץ מאליו ואסיקנא דהאידנא דס"ל כר"ש שרי אפילו לכתחלה· וכתבו שם התוספות דמהאי טעמא התיר בה"ג כיבוד אפילו בדהוצי כלומר במכבדות של תמרה שמזיזות עפר ממקומו וכן דעת הרי"ף שכתב בפרק כל הכלים אהא דאמרינן מכבדות של תמרה אסור לטלטלן בשבת מחמה לצל דהאידנא דקי"ל כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר הוויין להו מכבדות של תמרה דבר שמלאכתו להיתר ואפילו מחמה לצל שרי וכתב הר"ן בפרק המצניע דהא דתנן בפ"ב דו"ט אף הוא אומר ג' דברים להקל וכו' מכבדין בין המטות וכו' וחכמים אוסרים כתב הרי"ף בתשובה מאן חכמים ר"י ולא קי"ל כוותיה וכתב ה"ה בר"פ כ"א שכן דעת הרמב"ן והרשב"א וכתב הר"ן בפ"ב דו"ט וכ"ת הרי הוא מ"מ מזיז עפר ממקומו איכא למימר דטלטול מן הצד ע"י ד"א משום כבוד י"ט התירוהו אבל התוספות והרא"ש כתבו בהמצניע דכיבוד ודאי אסור כדמשמע בפרק כל הכלים דחשיב מכבדות של תמרה מלאכתן לאיסור מפני שעשויות לכבד בהם את הבית ואפילו לר"ש אסור לכבד את הבית מפני שמזיז עפר ממקומו וכ"כ סמ"ג וסמ"ק והתרומה וכ"כ המרדכי בפ' כל הכלים בשם כמה גדולים וכתב ר"י בסה"ג דכן עמא דבר לאסור כיבוד בשבת: **וכתב** עוד בשם הרמ"ה שפחה המכבדת את הבית אין למחות בידה· והאגור כתב שאביו ז"ל היה אוסר הכיבוד אמנם התיר לכבד בבגד או במטלית עכ"ל ולא ידענא מ"ש שהרי הוא מזיז עפר ממקומו וגם משום גומות כשמכבד בבגד כמו שמכבד בכבדות (א) וכתוב בספר התרומה דלרבץ מותר אפי' בבית שאינו מרוצף ולכבד אסור אפילו בבית מרוצף· ורש"י כתב בפרק כל הכלים דאסור לכבד את הבית משום אשווי גומות דמודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות ולפי דבריו אפשר דאין אסור לכבד אלא כשאינו מרוצף אבל במרוצף שרי לד"ה כיון דלית ביה משום אשווי גומות וכדחזינ' דאמימר שרי זילחא במחוזא ולא גזר מרוצף אטו שאינו מרוצף וזה דעת הרמב"ם שכתב בפכ"א ואסור לכבד את הקרקע שמא ישוה גומות אא"כ היה רצוף באבנים וכתב ה"ה שכן דעת רש"י והתוס' שאין הכיבוד בכלל היתר הא דר"ש ומשמע מדבריו דע"כ לא אסרו אלא בשאינו מרוצף אבל במרוצף שרי אבל רבינו כתב שר"י אסר הכיבוד בכ"מ ונראה מדבריו שכן דעת הרא"ש והגהות בפכ"א כתב בשם התרומה דטעמא דבמרוצף נמי אסור משום דבמרוצף נמי איכא משום אשווי גומות בין הרובדין או גזירה אטו מקום שאינו רצוף כדאמרינן בפרק במה מדליקין (כט:) גזירה עליתא דשישא אטו עליתא דעלמא והא דאמימר לא גזר אטו מקום שאינו מרוצף היינו טעמא שהיתה כל העיר רצופה ולא גזרינן אטו עיר אחרת ונראה דמ"מ מותר לכבד שולחן או תיבה מן הפירורין שעליה משום שאין מיוחדים לכך ולא שייך למיגזור בהו עכ"ל (ב): **וכתב** הר"ן בפרק המצניע בשם הראב"ד שמה שהתיר לכבד הבית דוקא בבית שנתכבד מע"ש ולא נפל בו כל דבר שאסור לטלטלו אלא שהוא רוצה לכבדו משום פירורין או שיער של פולין ועדשים או עצמות בשבת לא קליפי אגוזים ולא קליפי רמונים ולא שכן ראויים למאכל בהמה אבל אם לא נתכבד מע"ש אפילו אין שם לא קליפי אגוזים ולא קליפי רמונים ולא אפילו צרור כיון דא"א לבית בלא גומות אסור וראיתי כתוב בשם הרשב"א דאפילו היכא שיש בו דברים האסורים שרי לכבד מידי דהוה אגרף של רעי עכ"ל (ג) וה"ה כתב בפרק כ"א דברי הרשב"א ואחריהם כתב וכן נהגו במקומינו ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרא"ש מסכימים לאסור לכבד קרקע שאינו מרוצף הכי נקטינן אא"כ הוא מקום שפשט המנהג להתיר דכיון דמידי דרבנן הוא ויש להן גדולים על מי שיסמוכו אין מוחין בידם וקרקע מרוצף נקטינן להורות לכתחלה להתיר בו כיבוד כיון דלהרי"ף והרמב"ם שרי (ד): **ומ"ש** רבינו בשם הרמב"ם שאין סכין ואין מדיחין הקרקע הוא ג"כ בפרק כ"א וכתב ה"ה דהכי אמרינן בפ' כירה (מ:) מעשה בתלמידו של ר"מ שנכנס אחריו לבית המרחץ וביקש להדיח לו קרקע אמר לו אין מדיחין לסוך לו קרקע א"ל אין סכין ופירש"י דלמא אתי לאשווי גומות ובתוס' פי"ז אין סכין ואין נופחין ואין מדיחין הקרקע בי"ט ואין צ"ל בשבת ופירוש' לדעתו אעפ"י שהכיבוד מותר ברצוף אלו הדברים אסורין וגזרו בהם לפי שאין בהם צורך כמו בכיבוד: **אסור** לצדד חבית וכו' מימרא דרבא בס"פ חולין (קמא.): אם מותר לשחוק בתפוחים או באגוזים יתבאר בסימן שאחר זה:

שלח כל השמעת קול אסור וכו' בסוף עירובין (קד.) עולא איקלע לבי רב מנשה אתא חד גברא טרף אבבא אמר מאן האי ליתחל גופיה דקא מחיל שבתא א"ל רבא לא אסרו אלא קול של שיר· ופירש"י דקא מחיל שבתא· דקסבר כל אולידי קלא אסור: קול של שיר· הנשמע כעין שיר בנעימה ובכתת איתיביה מעלין בדיופי א ומטיפין מי ארג לחולה בשבת לחולה אין לבריא לא ה"ד לאו דנייס וקא בעי דליתער ש"מ אולודי קלא אסור לא דתיר וקא בעי דליגס דמשתמע כי קלא דזמזומי ופירש"י מי ארג· כלי הוא של מתכת ופיו צר ומנוקב בתחתיתו נקבים דקים וממלאו מים וסותם פיו העליון וכל זמן שפיו סתום אין המים יוצאים בנקבים התחתונים וכשרוצה נוטל פקק העליון והמים יוצאים בנקבים טיף טיף אחר טיף ונותן כלי מתכת וכופהו תחתיו וקולו נשמע לחולה וקא בעי לאיתעורי ע"י קול זה וכיון דלהקיץ הוא לא בנעימה ונחת נשמע שהרי קול נעים מרדימו אפ"ה לבריא לא איתיביה המשמר פירותיו מפני העופות ודלועיו מפני החיה משמר כדרכו ובלבד שלא יספוק ולא יטפח ולא ירקד מ"ט לאו משום דקא מוליד קלא אמר רב אחא בר יעקב גזירה שמא יטול צרור ופירש"י שמא יטול צרור ויזרוק לר"ה להבריח העופות ואלא הא דא"ר יהודה א"ר נשים המשחקו' באגוזים אסור מ"ט לאו משום דקא מוליד קלא וכל אולודי קלא אסור לא דלמא אתי לאשווי גומות דאי לא תימא הכי הא דא"ר יהודה נשים המשחקות בתפוחים אסור התם מאי אולודי קלא איכא אלא דלמא אתי לאשווי גומות ופירש"י לאשווי גומות. להכין דרך לגלגל האגוז: תנן ממלאין מבור הגולה ומבור הגדול בגלגל בשב' במקדש אין במדינה לא מ"ט לאו משום אולודי קלא לא גזיר' שמא ימל' לגנתו ולחורבתו וכתב הרי"ף ומסתבר לן דהלכתא כוותיה דרבא דאמר לא אסרו אלא בקול של שיר בלבד מדתריץ רב אחא בר יעקב כוותיה ועוד דהא אמימר שרא למימלא בגלגלא בשבת במחוזא וחזינן למקצת רבוותא דסבירא להו כעולא וסמכין אגמרא דבני מערבא דאמר ר' אלעזר כל משמיעי קול בשבת אסורין ר' אלעא ב איעבר בסדרא סליק לביתיה ואשכחין דמכין דמך על תרעא בגין דלא מיקש בשבתא ואנן לא סבירא לן הכי דכיון דסוגיא דגמרא דילן להתירא לא איכפת לן במאי דאסרי בגמרא דבני מערבא:

והרא"ש

שלז כל דבר שאין מתכוין מותר וכו' פשוט בכמה מקומות: **ומ"ש** דבה"ג התיר ג"כ לכבד הבית בכל מקום אפי' אינו מרוצף כן כתב התוס' בשמו בסוף פרק המצניע בהא דאסיקנא דמותר לרבץ הבית דהמרבץ אין מתכוין להדביק עפר בגומא ולהשוות הבית אלא שלא יעלה אבק וס"ל לבה"ג דה"ה לכבד הבית דג"כ אינו פסיק רישיה דישוה את הגומות ור"י השיג עליו ואמר דכיבוד ודאי אסור לכ"ע מפני שמזיז עפר ממקומו ולא שרינן הכא לרש"י אלא ריבוץ והביא ר"י ראיה דכיבוד אסור מדאסרינן בפר' כל הכלים לטלטל מכבדות של תמרה אלמא דמלאכתו לאיסור היא משום דאסור לכבד את הבית· מיהו האלפסי כתב בפרק כל הכלים דהאידנא דקי"ל כר"ש מכבדות מלאכתן להיתר היא ומותר לטלטלן· אכן נראה לומר דס"ל לר"י דאף לר"ש אסור כיבוד דהא קא חזינן דודאי מזיז עפר ממקומו הוא ופסיק רישיה הוא וזה הוא דעת הרמב"ם דאוסר באינו מרוצף דס"ל פסיק רישיה וחילק בסיכה לפי שאין בהם צורך כמו בכיבו' ומ"ש הר"ן בשם הרשב"א להתיר הכיבוד אפילו יש שם מדברים האסורים לטלטל משום דה"ל כגרף של רעי טעם זה מהני דאין לחוש לאיסור טלטול אבל איסור מזיז עפר ממקומו מיהא איכא· ואפשר דלא אמר אלא במרוצף שאין שם אלא איסור מוקצה. א"כ תופס דעת בה"ג והאלפסי שאין הכיבו' פסיק רישיה כלל וכן מבואר ממ"ש ה' המגיד משמו ריש פכ"א ע"ש ומנהגינו כר"י לאסור הכיבוד לגמרי אפי' במרוצף ואפשר דלאו משום גזירה אטו שאינו מרוצף נהגו כך אלא משום דמטלטלין דברים המוקצים ועוד כיון דנהגו בארצינו לעשות מכבדות מקנים ארוכים דקים ובשעת כיבוד נשברים בודאי ונראה כמזלזלי' באיסור שבת וגם נראה כעובדין דחול ואל תטוש תורת אמך וביש מדינות נוהגים לכבד הבית בבגד או במטלית דכיון דדבר קל הוא אינו פסיק רישיה דמזיז עפר ממקומו ולטלטול דבר המוקצה אין לחוש דה"ל כגרף של רעי ונהרא נהרא ופשטיה:

שלח כל השמעת קול אסור לר"ח אפילו אינו מכוין לשיר כו' פי' כיון דמכוין להשמעת קול כגון שמקיש על הדלת באגרופו כדי שישמעו ויפתחו לו אסור אפילו אינו

דרכי משה

שלז (א) והמנהג כדברי האגור ואף בכנפיים של אווזים נהגו לכבד ונ"ל טעמא דמאחר דדברים קלים הן אינן נוטלין רק האבק שלמעלה וליכא למיחש בהו לאשווי גומות ובהגהת אלפסי פרק הזורק כתב ויש אוסרין לכבד מטעם ששובר את קסמי המכבדות בפסיק רישא ומטעם זה יהיה (מותר) לכבד במכבדות שאינו נשבר גם מטעם זה יש ליזהר לכבד הבגדים באותן מכבדות של קסמים שנשברו הקסמים בפסיק רישא עכ"ל: (ב) כתב הר"ן פרק כירה דף קי"ו ע"א דמותר לעשות גומא תוך הקמח וכיוצא בו בשבת: (ג) וכ"כ הר"ן פ"ב דביצה: (ד) וכבר פשט המנהג לאסור אף במרוצף כדעת המחמיר ואין לשנות:

ובמרדכי

פרישה

בכל כלי ראוי להניח בו אלא להשתמש בכלי עצמו כמו קורדס וכיוצא בו וקאמר דמותר להשתמש בכלי עצמו וה"ה דמותר להוריד הכלכלה דלעיל עצמו וק"ל: **סי' שלז (א) והרמב"ם** התיר במקום המרוצף ואסר כשאינו מרוצף וחילק בסיכ' שכתב אין סכין הקרקע אפי' אם הוא מרוצף כו'. ל' רבינו שכתב וחילק

חידושי הגהות

שלח א ומטיפין מי ארק כ"ה בגמרא וגירסת ב"י היא כגירסת הרי"ף והרא"ש: ב פי' ה"ר יהונתן שנתעכב בבה"מ ובא לביתו ומצאן ישנים והוה ישן כל הלילה לפני הדלת שלא

ואפי' לפ"ז כתב הר"ר מרוטנבורק אי לא בעי לקלא שרי כגון טבעת חלולה שיש בה אבן המשמיע קול מותר להניחה כיון דלא בעי להאי קלא (א) ורב אלפס התיר כיון שאינו מכוון לשיר (ב) הלכך מותר להטיף מי ארג לחולה והוא שמטיפין מים טיפין טיפין לתוך הספל וכגון שאינו מכוון לשיר וכן התיר ר"ת להקיש על הדלת כשאינו דרך שיר וכ"כ אבי העזרי וכתב עוד שמותר לומר לא"י לנגן בכלי שיר (א) בחופות דאמירה לא"י במקום מצוה שרי ואין שמחת חתן וכלה בלא כלי שיר וכל שכן הכא דאפילו ישראל אין בו איסור אלא משום גזירה ואין לאסור לאומרו לא"י עד כאן · על מה שנתן טעם להתיר משום דאמירה לא"י שרי במקום מצוה אני כתבתי למעלה שאין להתיר אמירה לא"י אלא בדבר שהוא בעצמו דוחה שבת כגון מילה : מותר לשמור אילניו וזרעיו ופירותיו התלושים בשבת מפני העופות ובלבד (ג) שלא יספוק כף אל כף ולא יטפח כפו על יריכו ולא ירקד להבריח כדרך שעושה בחול ג אין שוחקים באגוזים בשבת וכיוצא בזה (ד) לר"ח משום משמיע

אינו מכוון לשיר אלא להשמעת קול בלבד ואפי' לפי זה כתב הרמ"מ אי לא בעי לקלא שרי וכו' דלא אסרו חכמי' אלא כשמתכוין להשמעת קול גזירה שמא יתקן כלי שיר ולהאלפסי לא גזרו שמא יתקן כלי שיר אלא במשמיע קול של שיר. אבל כשאינו של שיר לא גזרו כלל ושרי ומחלוקתם תלוי במחלוקת עולא ורבה בסוף עירובין דר"ח פסק כעולא והאלפסי פסק כרבה :

ומ"ש הלכך מותר להטיף מי ארג לחולה וכו' פי' מי ארג שרגילין לעשו' לחול' כי היכי דליתע' מסיכתי' דאינו משמיע קול כנעימה כללי שיר ומותר לעשותו אף לבריא ולאורחא דמילתא נקט שעושין זה לחולה דאם לחולה עצמו אפי' כגון דתיר ובעי דליגנס דמשתמע כי קלא דזמוזמו דהוא כלי שיר שרי אלא כגון דקאמר דשרי כשאינו מכוון לכלי שיר וכך פי' מהרי"י אבוהב ומביאו ב"י ומפורש כך בסוגיא :

ומ"ש רבינו ואני כתבתי למעלה (בסי' ש"ז) שאין להתיר אמירה לא"י וכו' כתב ע"ג מהרש"ל ומ"מ נהגו העולם היתר לנגן בכלי שיר בחופה וכן ראיתי בתשובת האחרונים שאף גדולי עולם הורו להיתירא ואף רבינו הטור אינו חולק על עיקר הדין אלא על הטעם שאמר דאמירה לא"י במקום מצוה שרי דמשמע בכל מצוה שרי על זה לבד נחלק ואמר דלפי דעת התוס' לא שרינן לה אלא במקום מילה אבל לענין כלי שיר בחופה ודאי שרי משום כבוד חתן וכלה דעדיף טפי וכדכתב מהרי"ק בשורש ט' על ריקוד דשמחת תורה ע"כ:

מותר לשמור אילניו וכו' ברייתא לשם ולר"ח אליבא דעולא איסוריה משום דמתכוין להשמיע קול ולהאלפסי אליבא דרבה איסוריה משום גזירה שמא יטול צרור ויזרוק לר"ה להבריח העופות והרב מהר"ל מלובלין ראה בב"י שהעתיק לשון הברייתא ולא יטפח ולא ירקד מ"ט לאו משום דקא מוליד קלא עלה על דעתו דמ"ש רבינו כדרך שעושה בחול הוא לשון רבינו ור"ל כרבה שיעשה כדרך חול ויטול צרור ויזרוק ומהכנתו זאת הקשה קושיא ושרא ליה מאריה כי לשון זה הוא לשון הברייתא : ומ"ש ובלבד שלא יספוק כף אל כף ולא יטפח כפו על ירכו כך פירש"י בסו' עירובין ובסי' שאחר סי' זה כתב רבינו בהפך:

אין שוחקין באגוזים וכו' איכא לתמוה אמאי לא כתב רבינו דאסור לשחוק אף בתפוחים מסו' אשווי גומות אליביה דכ"ע דאף לר"ח דבאגוזים הוי טעמא משום משמיע קול מ"מ בתפוחים קאמר רב דאסור משום אשווי גומות וכבר התעורר ב"י בקושיא זו ותשובתו עליה לא נתקבלה לע"ד וכדי להשיב באמת אביא לשון התלמוד דפריך אדרבה דלא אסר אלא קול של שיר מהא דאמר רב נשים המשחקות באגוזים אסור מ"ט לאו משום דאלודי קלא לא דלמא אתי לאשווי גומות דאל"ת הכי הא דאמר רב נשים המשחקות בתפוחים אסור התם מאי אולודי קלא איכא אלא משום דלמא אתי לאשווי גומות ה"נ דילמא אתי לאשווי גומות וכתבו התוספות ה"ג בקונטרס ואלא הא דאמר רב נשים המשחקות באגוזים וכו' לא משום אשווי גומות דאל"ת הכי וכו' ותימה דתרתי דרב ל"ל ומיהו י"ל דחדא מכלל חבירתה אתמר ור"ח גרים הכי אלא הא דאמר רב נשים המשחקות באגוזי' וכו' לא דמשתמע קלא כי זמזומי פי' שזורק ומקבל אחת בהשמעת קול דאסור ואלא הא דאמר רב נשים המשחקות בתפוחים וכו' ומשני לא משום אשווי גומות והשתא תרי ענייני איסור אשמועינן עכ"ל וגירסא זו הביאה הרי"ף ז"ל בפסקיו והשתא אליביה דר"ח ולעולא אף בתפוחים איסורייהו משום השמעת קול שמשליכין זו לזו ע"ג קרקע ונוגעות אלו באלו ומולודי קלא ובאגוזים איכא אולודי קלא בשחוק שלא ע"ג הקרקע ואפי' היכא דלא מישתמע כי זמזומי נמי אסור והיינו תרי ענייני איסור לעולא ולר"ח אבל לרבה שחוק האגוזים שלא ע"ג קרקע והיינו שזורק אחת ומקבל אחת ואסור משום דמשתמע ככלי שיר כי זמזומי ותפוחים השחוק בקרקע ומשום אשווי גומות וכן מפורש באלפסי · ולפי זה ניחא דרבינו דקדק ואמר אין שוחקין באגוזים וכיוצא בזה לר"ח משום משמיע קול אמר וכיוצא בזה להורות דאף בתפוחים אסור משום משמיע קול זו בזו ע"ג קרקע ונוגעות אלו באלו ואפי' במקום המרוצף דלית ביה משום אשווי גומות נמי אסור לר' חננאל משום משמיע קול · אבל לרב אלפס אליבא דמסקנא דאיסורא דתפוחים משום אשווי גומות אגוזים נמי משום אשווי גומות · ותרתי דרב חדא מכלל חבירתה אתמר ולא נצטרך לשינוי' דחיקא

והרא"ש כתב שר"ח כת' אע"ג דשני רבא כל הני פירכי דפרכי' עילוי' אשינויי דחיקי לא סמכינן לדחויי להא דעולא והרי"ף כתב מסתברא לן דהלכה כרבא דהא רב אחא בר יעקב פריק כוותיה וכו' ואע"פ שלא הכריע הרא"ש בין שתי הסברות דבריו נוטים לדברי הרי"ף שהרי כתבם באחרונה ודעת הרמב"ם כדעת הרי"ף שהרי בפכ"א כתב שטעם איסור השחוק באגוזים משום אשווי גומות וגם כתב שם שמותר למלאות בגלגל מבור שבחצר וכתב שטעם האיסור כשאינו בחצר הוא משום שמא ימלא לגנתו ולחורבתו ובפכ"ד גבי משמר פירותיו כ' שהטעם שלא יטפח ולא ירקד הוא גזירה שמא יטול צרור ויזרוק ד"א ברה"ר וכל דברים אלו הם שינויי דשני רבא ובהדיא כתב בפכ"ג אסור להשמיע קול של שיר בשבת משמע דוקא של שיר אבל קול שאינו של שיר מותר וכ"כ בהגהות פכ"ג בשם כמה גדולים דהלכה כרבא אע"פ שר"י פסק כעולא :

ומ"ש רבינו ואפילו לפ"ז כתב הר"מ מרוטנבורג אי לא בעי לקלא שרי כגון טבעת חלולה שיש בה אבן המשמיע קול וכו' כתוב באורך בהגהות פכ"ג :

ומ"ש רבינו והרי"ף התיר כיון שאינו מכוון לשיר הלכך מותר להטיל מי ארג לחולה וכגון שאינו מכוון לשיר דמשמע דדוקא לדעת הרי"ף שרי מי ארג לחולה אבל לדעת ר"ח אסור קשה לי היכי אפשר לומר כן שהרי ברייתא שלימה היא מטיפין מי ארג לחולה בשבת וכך היה לו לכתוב הלכך מותר להטיף מי ארג לבריא וכגון שאינו מכוון לשיר דכה"ג להרי"ף שרי ולר"ח אסור והגאון מהרי"א כתב דאפשר דה"ק מותר להטיף מי ארג שעושין לחולה אף לבריא ואורחא דמלתא נקט שעושין זה לחול' עכ"ל : ומ"ש וכן התיר ר"ת להקיש על הדלת כשאינו דרך שיר כך יש ללמוד ממה שהתיר למלאות מים בגלגל קטן בשבת כמו שאכתוב בסמוך בס"ד ואילו לדעת ר"ח ודאי אסור משום משמיע קול וכ"כ המרדכי בפרק משילין דאיתא בירושלמי א"ר שמואל בר רב יצחק הני אקושי דבי כנישתא הוה פירוש זקני היה חזן הדופק לבית הכנסת כנהוג השמש בימינו ונראה דהאה סמכינן לדפוק על הפתחים בשבת להקיץ את הקהל לבה"כ ולית הלכתא כאמוראי דפליגי עליה דרב שמואל בר רב יצחק ע"כ:

כתב האגור בשם מהר"י מולין דאסור לדפוק על הדלת בכלי המיוחד שם להשמיע קול (ג) עכ"ל ומדלא כתב המיוחד להשמיע קול של שיר משמע אפילו אינו מיוחד אלא להקיש על הדלת כדי שישמעו קולו ויבאו לפתוח לו אסור ואיני יודע טעמו דאי סבירא ליה כעולא אפילו אם אינו מיוחד לכך אסור ואי ס"ל כרבא אפילו אם מיוחד לכך שרי כיון שאינו מכוון לשיר ושמא י"ל דאע"ג דס"ל כרבא במיוחד לכך חיישינן שמא יכוין לשיר וכ"כ ממה שכתוב בפסקי התוס' של עירובין קול שאינו של שיר אין לאסור אך טבעת הדלת אסור לקשקש בו (ג) ולענין הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת וכמה גדולים סברי כוותייהו וגם הכי משמע דסבירא ליה להרא"ש הכי נקטינן (ד) :

וכתב. עוד שמותר לומר לא"י לנגן בכלי שיר וכו' כ"כ במרדכי ובהגהות אשיר"י בפרק משילין : ומ"ש רבינו ואני כתבתי למעלה שאין להתיר אמירה לא"י וכו' הוא ממה שכתב בסימן ש"ז בשם התוס':

מותר לשמור אילניו וכו' ובלבד שלא יספוק וכו' כבר נתבאר בסמוך :

אין שוחקין באגוזים בשבת ג"ז נתבאר בסמוך וכ"ל שרבינו סובר דלר"ח נמי אסור לשחוק באגוזים משום אשווי גומות אלא שמוסיף לאסור גם משום משמיע קול ומפני כך לא הוצרך לכתוב דאסור לשחק בתפוחים דכיון דלכ"ע איכא בשוחק באגוזים משום אשווי גומות פשיטא דה"ה לתפוחים שאל"כ לא היה לו להשמיטו דאליבא דר"ח לא שמעינן דאסור לשחק בתפוחים מדאסור לשחק באגוזים אי טעמא דאסור לשחק באגוזים לא שייך בשחוק דתפוחים :

כתב רבינו ירוחם בח"ז דלדברי הפוסקים כעולא אסור לשחוק באגוזים אפילו על גבי מחצלת ולדברי הפוסקים כרבא מותר על גבי מחצלת דליכא אשווי גומות וכן כתב הרמב"ם ולא גזרינן שמא ישחוק בהם על גבי קרקע דא"כ הוא גזירה לגזירה ע"כ (ה) ואני לא מצאתי כן בדברי הרמב"ם בפירוש אבל יש לדקדק כן מדבריו שהתיר בפכ"א לכבד קרקע המרוצף ולא גזר אטו

דרכי משה

שלה (א) ובמרדכי פרק משילין דאפילו לומר לא"י לתקן הכלי שיר שרי משום כבוד חתן וכלה ומשמע דבלאו הכי אסור כשאר אמירה לא"י ולכן יש לתמוה על המנהג שפשט להקל וכתב מהרי"ו דאי יישר חילי אבטליניה אבל מצאתי בתוס' דביצה שכתבו דבזמן הזה שאין אנו בקיאים לתקן כלי שיר ולכן מותר לרקד ולספק ולא גזרינן שמא יתקן כלי שיר ואפשר לכן אין לאסור אמירה לא"י בזו מאחר דאיסור השמעת קול משום שמא יתקן כלי שיר ועיין בסימן שאחר זה :(ב) ולכן נוהגים בקצת מקומות להעיר לבית הכנסת ביד אבל לא בכלי המיוחד לכך : (ג) וכן המנהג כדברי האגור שלא לקשקש בו : (ד) וכתוב בהגהת אלפסי ואינו אסור אלא בזמר שע"י מעשה וא"כ אותן שכשרוצים לקרות חבריהם מצפצפים בפיהם ואע"פ שאותו צפצוף ג"כ לפעמים הם מנעימים בשיר מכל מקום כשמתכוון לקרות חבירו לא ינעים ושפיר דמי וגם לא עביד מעשה : (ה) ובהגהות אלפסי סוף מסכת עירובין ואסור לשחוק באותן עצמות שקורין טשי"ך על גבי טבלא לפי שמשמיעין קול ולפי מה שנתבאר לעיל דאין אסור רק בהשמעת

פרישה

וחילק בסיכה נראה שאינו מדוקדק כיון שס"ל שאסור לגמרי למה כתב וחילק בסיכה · ומ"ש שהתיר במרוצף · נ"ל דבמרוצף לא שייך מזיו עפר · בס"ס כתב ב"י ז"ל ובתוס' פ' י"ז אין סכין ואין נופחין כו' נראה טעם דאין נופחין משום אשווי גומא אבל לא משום מזיו עפר שהוא מוקצה . דהא בסי' ש"ח כתב ב"י דמותר לטלטל מוקצה ע"י נפיחה ע"ש :

סי' שלה (א) והרי"ף התיר כיון שאינו מכוון לשיר פי' מתיר הקשה על הדלת באגרופו ומשום הכי סתם וכתב התיר כיון כו' ולא כתב אם משום דאדלעיל אהתחלת דברי ר"ח קאי והם שניהם קאי אעובדא דעולא ורבא דסוף עירובין דאיירי פלוגתתן במעש' דההוא גברא דטרף אבבא ע"ש וב"י הביאו ע"ש . ומה"ט נמי ר"ת נקט בלשונו היתר דהקשת דלת טפי מאינך משום דאעובדא דגמרא קאי אבל ממילא ה"ה לאינך וק"ל :

(ב) הילכך מותר להטיף מי ארג כו' עד וכגון שאינו מכוון לשיר. עיין מה שהקשה ב"י ומהרי"א דמל' משמע דלר"ח אסור וזה אינו דהא ברייתא בהדיא קתני דמותר ויישב בדוחק ע"ש ולי ק' עוד למה כתב וכגון שאינו מכוון לשיר הא בגמרא מוכח דרבא מוקי להברייתא דקתני מטיפין מי ארג לחולה דמיירי דתיר וקבעי דליגנס דקמשתמע בקלא דזמוזמי וא"כ להרי"ף דפסק כרבא ה"ל למימר דלחולה מותר להטיף במי ארג אפי' כיון לשיר. לכן נלע"ד ליישב שתי הקושיות דה"ק רבינו ומטיפין מי ארג לחולה בכל ענין אפי' כדי לניים משום דה"ל לחולה כמו לאינש דעלמא ואינו נחשב לכלום ול' כגון דנקט הוא ל"ד וכאילו אמר וכמי שאינו מכוון לשיר דמי וק"ל· ומ"ש רבינו אני כתבתי למעלה שאין להתיר אמירה לא"י אלא בדבר שהוא עצמו דוחה כגון מילה עי' מ"ש בפרישה בסס מ"ו ·

ונראה דאף שמקילין מ"מ אין דעת הכל שוה בזה דהא שהאחרונים אסרו מטעם דכת' רבינו לטלטל לבה"כ אפי' חומש כדי לקרות שמו"ת בחצר שאינו מעורב :

(ג) שלא יספוק כף על כף ולא יטפח כף על יריכו אין להקשות הא רבינו כתב בסי' שאחר זה איפכא ז"ל ולא מטפחין להכות כף על כף ולא מספקין להכו' כף על ירך דרש"י ותוס' פליגי בזה וכתב פעם לפי פי' רש"י ופעם לפי התו' ע"ש :

(ד) לר"ח משום משמיע קול ולרי"ף משום משום גומות עיין מ"ש ב"י דלר"ח נמי אסור משום משום גומות שאל"כ לא ה"ל להשמיט איסור שחוק בתפוחים כו' אני אומר דבלא"ה מוכח כן דהא גמרא ערוכה היא בסוף עירובין דקאמר רבא בססיא דלא ישחוק באגוז טעמא משום אשווי גומות דאל"ת"ה הא דאמר רב יודא אסור לשחוק בתפוחי' התם מאי השמעת קול איכא . ולפ"ז נ"ל דרבינו ל"ק אלא דלר"ת יש עוד איסור באגוזים משום השמעת קול ונפקא מינה דאי על מחצלת דליכא משום אשווי גומות אפ"ה אסור משום השמעת קול וק"ל · ומ"ש ב"י ז"ל ומ"ש רבינו אבל לרש"י אף לכסותן אסור בשבת שאי אף אינו מדוייק כו' ולא ידעתי מאי קשיא ליה דנראה פשוט דהאי אף קאי אאיסור טילטול וה"ק בי"ט יש חילוק בין טלטול פירות לכסויין ובשבת אין חילוק ואף לכסות' אסור· ולר"י גם בשבת כיסוי מותר וב"י דכתב דל' אף אינו מדוייק היינו לפי מ"ש ושיעור ל' רבינו כו' דאיירי מכיסוי לבד אבל אינו מוכרח אלא כמ"ש וק"ל · ומ"ש ב"י עוד שם ז"ל ומ"ש רבינו ולא נהירא דדוקא לר' יצחק מוקים לה הכי כו' עד ואפשר היה לומר דטעמא דהרמב"ם משום דבפרק כירה אליבא דרב ספרא אמר אין מבטלין כלי מהיכנו מוקים לה בדלף הראוי כו'

חדושי הגהות

שלא רצה להקיש בדלת בשבת : ג כתב מהרל"ח כלומר שאם יעשה כדרך שעושה בחול חיישינן שמא יטול צרור ויזרקנו לר"ה (עיין בב"י בתחלת הסימן) ונקט רבינו

משמיע קול ד ולרב אלפס משום אשוויי גומות : אין דולין מים בשבת בגלגל גדול כעין אותן שדולין בהם להשקות השדות אפי' הוא בחצירו והרמב"ם ז"ל התיר בחצירו שאין שם גנה ה אבל גלגל קטן כאותם שבבתים מותר : מי שיש לו פירות בראש גגו וראה מטר שבא מותר בי"ט לשלשלם למטה דרך ארובה שבגג אבל בשבת אסור אבל מותר לכסותן מפני המטר וכן הלבנים שיש לו סדורים על הגג לבנין אע"פ שהן מוקצין יכול לכסותן אפי' בשבת לר"י אבל לרש"י אף לכסותן אסור בשבת אבל לכולי עלמא יכול ליתן כלי תחת הדלף ואפי' בשבת ואם נתמלא שופכו ומחזירו למקומו וכתב הרמב"ם ז"ל והוא שיהא הדלף ראוי לרחיצה ולא נהירא דהא דמוקים לה בגמרא הכי היינו דוקא לר' יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל ואין הלכה כמותו :

אין

אטו שאינו מרוצף כתב האגור בשם ה"ר אלעזר שאסור לשחוק בשבת בתם וחסר עכ"ל ואפשר שטעמו משום דגזרינן שמא יבוא לשחוק ע"ג קרקע וסובר כדברי האומרים דאסור לכבד קרקע המרוצף אטו שאינו מרוצף שכתבתי בסי' של"ז . ואפשר שטעמו משום דכל שחוק שעשוי להרויח את של חבירו אסור בשבת משום דמיחזי כמקח וממכר וכמו שכתב הרמב"ם בפכ"ג . ולפי זה מה שאסרו לשחק בתפוחים משום אשויי גומות ולשחק באגוזי' משום אשויי גומות או משום משמיע קול צריך לומר דבמשחק שלא להרויח אלא דרך שחוק בעלמא אמרו כן דאילו משחקים להרויח בלאו הכי טעמא אסור משום דמיחזי כמקח וממכר א"נ במשחקים להרויח נמי אמרו דבלאו טעמא דמיחזי כמקח וממכר נמי אסור משום אשויי גומות או משום משמיע קול . אם מותר לשחוק בכדור כתבתי בסוף סימן ש"ח . אהא דא"ר יהודה נשים המשחקות באגוזים אסור כתבו התוס' מיהו אין למחות בנשים ותינוקות דמוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין וכ"כ בסמ"ג וכן כתב בהגהות פרק כ"א בשם ס"ה :

אין דולין מים בשבת בגלגל גדול וכו' בסוף עירובין (קד .) אמימר שרא למימלא בגלגלא במחוזא אמר מ"ט גזרו רבנן שמא ימלא לגנתו ולחורבתו הכא לא גנה איכא ולא חורבה איכא כיון דחזא דקא תרו כיתנא אסר להו ופירש"י גזירה שמא ימלא לגנתו. מתוך שממלאים בו בלא טורח אתי להשקות בו גנתו וחורבתו בשבת : תרו כיתנא . שורין בו פשתן בחול . וכתב הרא"ש והיכי שרינן למלאות מבורות שיש להם גלגל דהא אסרינן אפילו במקום דליכא גנה וחורבה משום שרייתא דכיתנא ובכל דוכתא איכא למיחש להכי ותירץ ר"ת דהאי גלגל מיירי בגלגל גדול שמוציא מים הרבה ביחד דכיון שמוציא מים הרבה ביחד בלא טורח איכא למיחש שמא ימלא לגנתו ולחורבתו או משום שריית כיתנא והם אותם גלגלים הקבועים בהם דליים הרבה סביב אבל אותם שלנו אין ממלאים בהם אלא מעט מעט מותר דליכא למיחש דלמא אתי למיעבד עובדין דחול ו והרמב"ם בפכ"א לא חילק בין קטן לגדול אלא סתם וכתב אסור לשאוב מן הבור בגלגל גזירה שמא ימלא לגנתו ולחורבתו ומפני זה אם היה הבור של גלגל בחצר מותר למלאות ממנו בגלגל : וכתב ה"ה ומדברי אמימר כתב רבינו שבור בחצר מותר וע"כ לא חזר ואסר אמימר אלא באותן שבחוץ שהיו שואבים בהם בגלגל וממלאים בריכות ותרילין ושורין בהם פשתן עכ"ל ול"נ דבחוץ לחצר נמי שרי הרמב"ם כל היכא שאין סמוך לו גנה וחורבה ולא בריכות לשרות פשתן אלא דהרמב"ם מלתא פסיקתא נקט דסתם בור, שבחצר אין דרך למלא ממנו לשום דבר מאלו ותדע שהרי אם היתה גנה בחצר מי לא חייש הרמב"ם שמא ימלא לה אלא ודאי כדאמרן דלא דבר אלא בהווה :

ומ"ש רבינו אבל גלגל קטן כאותם שבבתים מותר אינו מדברי הרמב"ם אלא סוף דברי ר"ת ולפי שהזכיר גבי גלגל גדול דאסור לדלות אפילו אם הוא בחצרו סמך לו שהרמב"ם התיר בחצרו ולא חילק בין קטן לגדול ואח"כ חזר וסיים דברי ר"ת ושיעור הלשון כך הוא אין דולין מים בשבת בגלגל גדול כעין אותם שדולים בהם להשקות בהם השדות אפילו הוא בחצרו אבל גלגל קטן כאותם שבבתים מותר והרמב"ם התיר בחצרו שאין שם גנה :

מי שיש לו פירות בראש גגו וכו' משנה ריש בפרק בתרא די"ט (לה :) משילין פירות דרך ארובה בי"ט אבל לא בשבת ומכסין פירות בכלים מפני הדלף ונותנין כלי תחת הדלף בשבת ובגמרא אמר עולא דאפילו לבינים שהם מוקצים מותר לכסותן מפני הדלף ורבי יצחק פליג ואמר דדוקא פירות הראויים לטלטל מכסין אבל דברים המוקצים אסור לכסות דאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל :

וכתבו הרי"ף והרא"ש וכבר ביררנו במסכת שבת שאין הלכה כרבי יצחק . ודברי רבינו סתומים דלכאורה משמע מדבריו דלא פליגי ר"י ורש"י אלא בלבני' שהם מוקצים אבל פירות וכיוצא בהם לד"ה מכסין אותם וליתא אלא פלוגתייהו בעיקרא דדינא איתא דלרש"י אפילו פירות הראויים אסור לכסות שפירש ומכסין את הפירות ולא אמרינן טורח שלא לצורך י"ט הוא דשרי ליה רבנן משום הפסד ממון ומפני שהזכיר רש"י י"ט ולא הזכיר שבת כתב הרא"ש מתוך פירש"י משמע דהא דמכסין את הפירות איירי בי"ט וויותר נראה כדברי ר"י דבשבת איירי דבשבת דקתני בסיפא קאי אתרי בבי דמתני' עכ"ל ושיעור לשון רבינו כך הוא אבל מותר לכסותן מפני המטר וכן הלבנים אע"פ שהם מוקצים מותר לכסותן והא דשרינן לכסות בין פירות בין לבינים לרש"י דוקא ביום טוב אבל בשבת אסור לכסות לא לבינים ולא פירות ולר"י אפי' בשבת שרי לכסות בין פירות בין לבינים וכך הם דבריו בהלכות יום טוב סימן תקכ"א :

ומ"ש רבינו אבל לרש"י אף לכסותן אסור בשבת האי אף אינו מדוייק דלא שייך לומ' אף לכסותן כיון דלא איירי הכא אלא לענין לכסותם בלבד ואיני יודע למה לא כתב רבינו שהרא"ש הסכים לדברי ר"י ושמא משום לבינים נקט אף כלומר לא מיבעיא לטלטלן דאסור אלא אף לכסותן אסור לרש"י :

אבל לכולי עלמא יכול ליתן כלי תחת הדלף ואפילו בשבת והיא משנה הזכרתיה בסמוך וכתב רבינו לכולי עלמא שרי כלומר דאפילו רש"י דאסר לכסות פירות בכלים מפני הדלף משום דהוי טרחא שלא לצורך שבת מודה דיכול ליתן כלי תחת הדלף דבהדיא קתני מתני' דשרי אפילו בשבת :

ומ"ש ואם נתמלא שופכו וכו' ברייתא שם : **וכתב** הרמב"ם בפכ"ה והוא שיהיה הדלף ראוי לרחיצה אבל אם אינו ראוי אין נותנין כלי תחתיו : **ומ"ש** רבינו ולא נהירא דהא דמוקים לה בגמרא הכי היינו דוקא לרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל ואין הלכה כמותו כלומר דבגמרא אותיבנא לרבי יצחק מדתנן נותנין כלי תחת הדלף בשבת ושני הכא במאי עסקינן בדלף הראוי וא"כ לדידן דקיימא לן דלא כרבי יצחק אפילו בדלף שאינו ראוי שרי ואפשר היה לומר דטעמא דהרמב"ם משום דבפרק כירה אליבא דרב חסדא דפליג אדרבי יצחק אוקימנא לה נמי בדלף הראוי משום

דאם

דחיקא למימר באגוזים דזורק אחת ומקבל אחת ומשתמע כי זמזומי כדאמר מעיקרא אלא כפשוטו משום אשויי גומות ולפי זה במקום המרוצף דליכא משום אשויי גומות שרי בין באגוזים בין בתפוחים לרב אלפס כנ"ל לדעת רבינו שאמר דלר"ח משום משמיע קול . ולרב אלפסי משום אשויי גומות דאלמא דאיכא נפקות' בדין דלרב אלפס דלא הוי איסוריה משום השמעת קול אלא משום אשויי גומות אינו אסור אלא באינו מרוצף ודו"ק . כתב ב"י הא דאוסר בספר האגור לשחוק בתם וחסר ה"ט דכל שחוק שעשוי להרויח את של חבירו אסור בשבת משום דמחזי כמקח וממכר . ולפ"ז נלע"ד בשחוק דאגוזים ותפוחים דאינו אסור אלא משום אשויי גומות לרב אלפס אף במרוצף או על השלחן או על המחצלת דליכא משום אשויי גומות אפ"ה אסור משום מקח וממכר ובהגהת אלפסי מחלק דמידי דתלי בחכמה ואינו תלוי בגורל אינו דומיא לקוביא ולפי זה הך דתם וחסר אסור משום דדמי לקוביא ואסור אפי' כשמשחקי' בחנם משום הטלת גורלות וזהו שכתב האגור בסתם לאסור השחוק דתם וחסר אבל שחיקת אגוזים ותפוחים דתלוי בחכמה אינו כמו הטלת גורלות ושרי היכא דליכא משום אולידי קלא לר"ח או משום אשויי גומות לרב אלפס :

אין דולין מים בשבת בגלגל גדול וכו' משנה סוף עירובין במקדש ממלאין מבור גדול בגלגל בשבת במדינה לא אמימר שרי למימלא בגילגלא מיא במחוזא אמר מאי טעמא גזרו רבנן שמא ימלא לגינתו ולחורבתו הכא לא גינה איכא ולא חורבה איכא כיון דקא חזא דתרו ביה כיתנא אסר להו וכתבו התוספות מפרש רבינו תם דוקא בגלגלים גדולים שממלאים הרבה מים ביחד שייך למיגזר שמא ישקה לגינתו ולחורבתו ולפשתנו אבל שלנו קטנים הם ולא גזרי' עכ"ל וכ"כ הרא"ש משם ר"ת : **ומ"ש** רבינו ואפי' הוא בחצירו אף עפ"י שלא מפורש כך לא בתוס' ולא בדברי הרא"ש מ"מ כיון שראה רבינו שהרמב"ם מתיר כשהגלגל עומד בחצירו ולר"ת דמחלק בין גדול לקטן משמע דכל שהוא גדול גזרו בו דלא פלוג רבנן לכך כתב בסברא הראשונה אפי' היא בחצירו . ושהרמב"ם התיר בחצירו שאין שם גינה : **ומ"ש** אבל גלגל קטן כאותם שבבתים מותר הוא סיום סברא הראשונה דמחלק בין גדול לקטן כמ"ש ר"ת אלא שהכניס בין הדבקים שהרמב"ם התיר בחצירו אפי' בגדול ונראה דטעמיה דהרמב"ם דמפרש דמשמעו' עובד' דאמימ' הוא דמעיקר' הוה שרי לבני מחוזא למימלא בגילגל' של אנשי העיר שהיתה בר"ה שממלאים לשם כל אנשי העיר ופשיטא שלא היה שם בר"ה לא גינה ולא חורבה וכיון דחזא דשרו בה אנשי העיר כיתנ' אסר להו אלמא בגלגל העומד בחצרו דאין רגילות כלל שיעשה מי משרה בחצרו לפי שלא יוכל להשתמש בחצירו מפני סרחון המגיע ממי משרה מותר :

מי שיש לו פירות וכו' פי' לשלשלן למטה מפני המטר אסור בשבת אבל לכסותן מותר ואף לבנים שרי לכסותן מפני המטר בשבת לר"י אבל לרש"י בין פירות בין לבנים אסור אף לכסותן כלומר דלא מיבעיא דלשלשלן למטה אסור אלא אף לכסותן אסור בשבת דלא התירו כסוי אלא בי"ט וכן הוא להדיא באשיר"י ריש פרק משילין :

ומ"ש אבל לכ"ע יכול ליתן כלי תחת הדלף ואפילו בשבת משנה ר"פ משילין ונותנין הכלי תחת הדלף בשבת ופרש"י תחת הדלף לקבלו בתוכו מפני טינוף הבית ואמר רבינו לכ"ע לומר דאף לרש"י דאסור לכסות הפירות בשבת מפני הדלף אע"פ שנפסדו הפירות מ"מ מפני טינוף הבית התירו טפי :

ומ"ש ואם נתמלא שופכו ברייתא שם ונראה דאתא לאשמעינן דאפילו אם היה הדלף מאוס אם נתמלא שאם לא יהא שופכו איכא טינוף הבית בדלף שיורד והולך יותר שופכו ואינו נמנע . אבל אם לא נתמלא וכגון דפסק הדלף אסור לו לטלטלו ולשפכו בדמאיס ולא חזי למידי אף לבהמה . וא"ת א"כ היאך התירו ליתן כלי תחת הדלף הלא מבטל כלי מהיכנו כיון דאסור לטלטלו כבר הקשו כן בפרק כירה ומשני בדלף הראוי כלומר לא התירו לכתחלה ליתן כלי מאוס תחת הדלף שלא יהא ראוי לשתיית הבהמה שלא לבטל כלי מהיכנו אלא דוקא בכלי נקי מכל מיאום כדי שיהא הדלף ראוי לשתיית הבהמה ומ"מ הך ברייתא דפרק משילין אתא לאשמעינן דאם נתן כלי מאוס ולא היה ראוי לשתייה אם נתמלא שופכו וכו' כדפרישית :

ומ"ש וכתב הרמב"ם וכו' סוף פרק כ"ה כתב כן ומ"ש רבינו ולא נהירא וכו' פשט השמועה משמע כדברי רבינו דפרכינן אדרבי יצחק מדתנן נותנין כלי תחת הדלף בשבת אע"ג דהדלף לא חזי למידי אף לבהמה אלמא דכלי ניטל לדבר שאינו ניטל . ומשני בדלף הראוי לשתיית בהמה אלמא דלמאי דקי"ל דכלי ניטל לדבר שאינו ניטל אפילו בדלף שאינו ראוי נמי שרי ליתן ותימה הלא מוקמינן לה בפרק כירה בדלף הראוי דאל"כ מבטל כלי מהיכנו הוא והיאך נעלם דבר זה מעיני רבינו ופסק כאן דמותר ליתן כלי תחת הדלף אף בדלף שלא יהא ראוי לשתיית בהמה כגון בכלי מאוס כדפרי' ונראה דרבינו מפרש דמדפריך בפ' משילין אדר' יצחק ממתני' ומשמע ליה דאפילו בדלף דלא חזי אף לבהמה קאמר דנותנין אלמא דהכי קי"ל דאע"פ דקא מבטל כלי מהיכנו התירו לו מפני טינוף הבית כי היכא דהתירו לו לשופכו ולטלטלו מפני טנוף הבית אם נתמלא ובפרק כירה ה"מ לשנויי הכי אלא דמשני ליה דאף לדידך דקשיא לך היאך התירו לבטל כלי מהיכנו מפני טינוף הבית איכא לשנויי בדלף הראוי דלא התירו ליתן כלי תחת הדלף אלא כלי נקי שיהא הדלף ראוי לבהמה אבל לקושטא דמילתא אם אין לו כלי נקי מותר ליתן אף כלי מאוס ולבטל כלי מהיכנו מפני טנוף הבית כדמשמע בסוגיא בפרק משילין וכיוצא בזה כתבו התוספות בפרק כירה אהא דמשני אליבא דרבי יצחק דהא דנותנין כלי תחת הדלף בשבת בצריך למקומו דה"מ לשנויי בדלף הראוי כדמשני לעיל וכו' זו היא דעת רבינו אבל דעת הרמב"ם דההיא אוקמתא דפרק כירה דוקא היא דלא התירו לבטל כלי מהיכנו לכתחלה אף מפני טינוף הבית ולפיכך אין נותנין תחת הדלף אלא כלי נקי שיהא הדלף ראוי לרחיצה אלא שהברייתא אתי לאשמעינן

דאם

חדושי הגהות

רבינו טעם זה דשייך בין לעולא בין לרבא ולא נקט טעמא דהשמעת קול דלא שייך אלא לעולא עד כאן : ד כתב מהרל"ח וזה לשונו הטור נקט טעמא דעולא ודרבא ולא נקט טעמא דרבא לבד משום אשוויי גומות דשייך אף לעולא כמו שכתב גבי מותר לשמור אילניו דבסמוך דנקיט רק טעמא דרבא משום דשייך אף לעולא שא"ה דאיכא נפקותא בין הני תרי טעמי דלר"ח דפסק בעולא דאמר משום משמיע קול אסור לשחוק באגוזים אפילו על השולחן דליכא משום אשוויי גומות ולרי"ף דפסק כרבא אינו אסור אלא לשחוק באגוזים על הארץ דאיכא משום אשוויי גומות אבל על השולחן מותר וכיון דאיכא נפקותא נקט רבינו טעם של כל אחד : ה כתב מהרל"ח אפשר שטעמו דדוקא במחוזא אסר אמימר משום דחזא דקא תרו כיתנא אבל אנן דלא חזינן הכי מותר בחצר כיון דליכא גינה ע"כ : ו כתב מהרל"ח ואפשר דמש"ה התיר הרמב"ם בחצר ליישב המנהג ולא חילק בין גדול לקטן :

כתב

שלט אין רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין על פני המים ואפילו בבריכה קטנה שבחצר ואם יש לו שפה סביב שרי דדמיא לכלי בעלמא ולא מטפחין א להכות כף אל כף ולא מספקין להכות כף על ירך ולא מרקדין ולא דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מייבמין ולא

דאם נתן כלי מאוס ונתמלא הכלי שופכו ומטלטלו עם המים המאוסין שבו ולפי שלשיטת הרמב"ם אין לפרש דהתירו לו לשופכן מפני שנתמלא ואיכא טינוף הבית דא"כ לכתחלה אמאי לא שרינן ליה מפני טינוף הבית לכך פי' הרמב"ם דודאי מפני טינוף הבית לא שרינן ליה איסורא לא בתחלה ולא בסוף והא דשרינן ליה בסוף לשופכו אינו אלא מפני שהכלי עם המים המאוסין שבו הן גרף של רעי שמותר לטלטלו אבל אין עושין גרף של רעי לכתחלה ולהכי לא שרי לכתחלה אלא בדלף הראוי ומה שקשה לפ"ז הא דתניא נתמלא שופכו דמאי איריא נתמלא אפי' פסק הגשם ולא נתמלא נמי שופכו כיון שהוא גרף של רעי י"ל דאתא לאשמועינן דשופכו ושונה ואינו נמנע דאף ע"ג דלכתחלה לא היה רשאי ליתן כלי מאוס לבטל כלי מהיכנו עכשיו שעבר ונתן כלי מאוס ונתמלא ושופכו מותר לו לשנותו וליתן אותו הכלי תחת הדלף ואינו נמנע להחשיבו כאילו נותן לכתחלה כלי לבטלו מהיכנו אלא כיון דנתן נתן ושופכו ושונה ולמאי דפרישית לדברי הרמב"ם מתיישבת השגת הראב"ד עליו דל"ק ולא מידי וב"י כתב מ"ש ולא נהירא גם הרב מהר"ר ליב מלובלין כתב ליישב דברי הרמב"ם ודחה דברי רבינו בדברים דחויים:

שלט ואפילו בבריכה וכו' מימרא דרב אדא בפ' כירה דכיון שיש לו שפה דמיא לכלי ובכלי לא אסרו לשוט דליכא למיגזר בכלי שמא יעשה חבית של שייטין ובמרדכי הארוך ריש פ' משילין מייתי עליה הא דאיתא בירושלמי א"ר אבהו שמי שרוצה לשתות מים והיו עליו קסמין אסור לו להושיטן ולפזר הקסמים לכאן ולכאן כדי לנקות המים שיהיו יפין לשתייה ואיסורו משום ולא שטין על פני המים מאבי"ה ונראה דהיינו דוקא בשותה מים מן הנהר אבל מן הכלי שרי דאפי' הוא עצמו מותר לשוט כשיש שפה לבריכה ובש"ע כתב בסתם לאיסור ול"נ כדפרישי' דדוקא בנהר: **ולא** מטפחין וכו' משנה לשם:

ומ"ש מטפחין כף אל כף ומספקין כף על ירך כן פרש"י לשם ובסימן הקודם כתב רבינו איפכא שכן פרש"י בסוף עירובין ג"כ איפכא כמ"ש לעיל. וכ"ל ביישוב זה דבין מספקין ובין מטפחין כל אחד תרוייהו משמע אלא דרך בני אדם להכות כף אל כף בתחלה ואח"כ להכות כף על ירך או על לבו ולפיכך בעירובין דתני בברייתא ובלבד שלא יספוק ולא יטפח כיון דנקט ברישא ולא יספוק פי' רש"י יספוק כף אל כף יטפח ידו על לבו אבל בפרק משילין תנן איפכא ולא מטפחין ולא מספקין פי' רש"י ג"כ איפכא אין מטפחין בידים ואין מספקין על ירך ומה"ט נמי בהלכות ר"ח בסי' ת"כ ובהלכות חש"מ סי' תקמ"ז וביורה דעה סי' ת"א שלא הזכיר בהם סיפוק כי אם מטפחות בלחוד כתב רבינו פירושו כף אל כף לפי שהכאת כף אל כף עושה האדם בתחלה כדפרישית ולעולם ה"ה כף על ירך. כתב מהרא"י בת"ה סי' ס"ב ובכתביו סי' קנ"ד דמותר להקיש באגודל ובאמה שבאצבעותיו לשחק בו לתנוק ותמה עליו ב"י שהרי הרמב"ם פסק להדיא דאסור עיין עליו בפכ"ג ולכן פסק בש"ע דאסור והכי נקטינן: **ולא** דנין ולא מקדשין הב"י האריך בזה והביא בשם ר"ת דכבר נעשה מעשה לעשות קידושין וחופה

דאם אינו ראוי הוי מבטל כלי מהיכנו וזהו דעת הר"ן דכתב בפרק משילין ומיהו דוקא בדלף הראוי דאי בשאינו ראוי אסור לתת כלי תחתיו שאסור לבטל כלי מהיכנו (ו) אבל מתוך לשון הרמב"ם משמע דטעמיה משום דאין עושין גרף של רעי לכן כתב אבל אם אינו ראוי אין נותנין ואם נתן מותר לטלטלו במים המאוסים שבו שאין עושין גרף של רעי לכתחלה עכ"ל וא"ת כיון דאם נתן מותר לטלטלו במים המאוסים שבו א"כ אמאי דחקינן בפרק כירה לאוקמי מתני' דקתני נותנין כלי תחת הדלף בשבת בדלף הראוי דוקא כי היכי דלא תיקשי לרב חסדא דאסר לבטל כלי מהיכנו הא אפילו אי הוי דלף שאינו ראוי אינו מבטל כלי מהיכנו שהרי מותר לטלטלו י"ל דאין ה"נ דהוה מצי לשנויי הכי אלא שרצה לתרץ לו לפום מאי דהוה ס"ד דמקשה דבדלף שאינו ראוי חשיב מבטל כלי מהיכנו א"כ משום דמתני' סתמא קתני נותנין כלי תחת הדלף דמשמע דאפילו במקום שאסור לטלטל גרף של רעי כגון במקום שאין אדם שם מותר ליתן כלי תחת הדלף מש"ה אוקמוה בדלף הראוי דאילו דלף שאינו ראוי לא פסיקא מלתא להתיר בכל מקום ליתן כלי תחת הדלף שהרי אם הוא במקום דלא שרי לטלטולי משום גרף של רעי אסור לתת כלי תחת הדלף מפני שהוא מבטל כלי מהיכנו: **כתב** האגור שהשיב אביו ז"ל על זוג המקשקש לשעות עשוי ע"י משקולת שמותר להכינו ולערכו כדי שילך ויקשקש כל השבת משום דעיקר טעמא דריחיים של מים דאיכא מאן דאסר בפ"ק דשבת משום דאוושא מלתא היינו שיאמרו ריחיים של פלוני טוחנין בשבת דסברי דבשבת נתן בהם חיטים וטעם זה לא שייך כלל גבי זוג המקשקש שהכל יודעים שרגילים לתקנו בכל יום על יום שלאחריו ובאותו היום שהוא מקשקש אין מתקנין אותו כלל וכן יש לפסוק הלכה למעשה וכן עמא דבר ע"כ: **קצת** דיני השמעת קול יתבארו בסימן שאחר זה:

שלט אין רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין על פני המים משנה בפרק משילין (לו:) ודיני רכיבת בהמה ודיני יושב בקרון נתבארו בסי' ש"ה:

ומ"ש רבינו ואפי' בבריכה קטנה שבחצר וכו' בפרק כירה (מ:) גבי מעשה שעשו אנשי טבריא א"ר זירא אנא חזיתיה לרבי אבהו דשט באמבטי ולא ידענא אי עקר אי לא עקר פשיטא דלא עקר דתניא לא ישוט אדם בבריכה מליאה מים ואפילו עומדת בחצר ל"ק הא דאית ליה גידודי הא דלית ליה גידודי והרי"ף כתב בלשון הזה ת"ר לא ישוט אדם בבריכה מליאה מים ואפילו עומדת בחצר ואי אית ביה גידודי שרי מ"ט דא"כ עקר למיא הא איכא גידודי דמהדרי להו וכתב הר"ן שהוא מפרש עקר ולא עקר לענין המים שבשכן נעקרין ויוצאים חוץ לבריכה מיקרי עקר ואסור משום דדמי לנהר והוי בכלל גזירה דאין שטין על פני המים וכי לא עקר להו למים ה"ל ככלי ולפיכך כתב ז"ל דאי אית ליה גידודי שרי דא"כ עקר להו למיא הא איכא גידודי דמהדרי להו אבל רש"י פירש מאי דאמרינן בגמרא אי עקר אי לא עקר אי עקר רגליו מן הארץ לשוט קאמרינן וכל היכא דאיכא גידודי ה"ל ככלי ובכלי לא אסרו לשוט דליכא למגזר שמא יעשה חבית של שייטין עכ"ל ודברי הרא"ש כפירש רש"י אבל דברי הרמב"ם בפכ"ג כדברי הרי"ף ז"ל: **ולא** מטפחין ולא מספקין ולא מרקדין משנה בפרק משילין ומפרש טעמא בגמ' שמא יתקן כלי שיר וכתבו התוספות בר"פ המביא כדי יין ומיהו לדידן שרי דדוקא בימיהם שהיו בקיאים לעשות כלי שיר שייך למיגזר אבל לדידן אין אנו בקיאין לעשות כלי שיר ולא שייך למיגזר עכ"ל. ואף ע"ג דבפ"ק דביצה אמרינן שאע"פ שנתבטל טעם הגזירה לא נתבטלה הגזירה התוס' מדמו ליה למשקין מגולים דשרו האידנא לפי שאין נחשים מצויים כמ"ש הם ז"ל בפ"ב דע"ג: **וכתב** מהר"י קולון ז"ל בשורש ט' בשם רבינו האי שביום שמחת תורה מותר לרקד בשעה שאומרים קילוסים דתורה דנהגו בו היתר משום כבוד התורה כיון דלית ביה אלא משום שבות ונראה מדבריו דלית ליה חילוק בין ימי חכמי התלמוד ליומי דידן כמו שחילקו התוס' דא"כ בלא כבוד התורה נמי הוה שרי לרקד וכ"נ שהוא דעת הפוסקים שסתמו דבריהם ולא חילקו בכך:

כתב הרמב"ם בפכ"ג ולספק כלאחר יד מותר ולמד כן מדאמרינן בירושלמי רבי יונה אמר ב אחורי ידיהון שרי דהא אית סבין ביומייהו והוו מטפחין אחורי ידיהון ואע"ג דאיתא נמי התם בהילוליה דר"ש ברבי הוו מטפחין אחורי ידיהון בשבתא עבר ר"מ ושמע קליהון אמר רבותינו הותרה שבת שמע רבי קליה אמר מי הוא שבא לרדותינו בתוך ביתינו שמע ר"מ קליה דרבי וערק וכתבו הרי"ף והרא"ש משמע דלר"מ אסור לטפח כלאחר יד אעפ"כ פסק כרבי יונה דבתרא הוא דס"ל כרבנן דבי רבי דהוו מטפחי אחורי ידיהון ועוד דאיכא למימר דאפילו ר"מ שרי לטפח כלאחר יד ולא אמר רבותינו הותרה שבת אלא משום דסבר דהוו מטפחי כדרכם והיינו דכי א"ל רבי מי זה שבא לרדותינו בתוך ביתינו ערק ר"מ דכיון דאהדר ליה רבי הכי ידע ר"מ דכלאחר יד הוו עבדי ושרי וערק מכיסופא משום דאיגלאי מלתא דאוכחינהו שלא כדין וסמ"ג כתב בהל' י"ט על הירושלמי הזה משמע שמתיר רבי דבר זה ובמס' נדה משמע שיש לסמוך על דבריו ומשום דהוו שכיחי רבים גביה ומהדדין שמעתיה ע"כ: **כתב** עוד הרמב"ם בפרק כ"ג שאפילו להכות באצבע על הקרקע או על הלוח או אחת כנגד אחת כדרך המשוררים או לקשקש האגוז לתינוק או לשחק בו בזוג כדי שישחק כל זה וכיוצא בו אסור גזירה שמא יתקן כלי שיר: ומהר"ר ישראל בת"ה סימן ס"ב ובכתביו סימן קנ"ד כתב להתיר בגודל ובאמה שבאצבעותיו (א) מדתנן בפ"ק דיומא בקש להתנמנם פרחי כהונה מכים לפניו באצבע צרדה. ואין לומר דשאני מקדש שלא גזרו בו משום שבות דא"כ ה"ל לתלמודא לאסוקי עלה דשרי מהאי טעמא כדמסיק בפרק אמר להם הממונה אגירוף גחלים עכ"ד ותמהני היאך סמך על דיוק כזה להתיר מה שאסר הרמב"ם להכות אחת כנגד אחת כדרך המשוררים ומשמע דהיינו להקיש בגודל ובאמה שבאצבעותיו שזהו דרך המשוררים וכמ"ש הוא ז"ל בפי' המשנה בפ"ק דיומא מכין באצבע צרדה הוא שיכה בגודל עם האצבע האמצעי בכח והרבה עושין אותו בני אדם בעת השמחה ויעשו בו תנועות ערבות גרסינן בר"פ המביא כדי יין (ל.) א"ל רבא בר רב חנן לאביי תנן אין מטפחין ואין מספקין ואין מרקדין והאידנא דחזינן דעבדין הכי ולא אמרי להו ולא מידי אמר ליה הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהו מזידין: **ולא** דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מייבמין משנה בפרק משילין (לז:) וטעמ' משום דגזרינן שמא יכתוב ופריך בגמרא והא מצוה קעביד ומשני לא דנין דאיכא דעדיף מיניה ולא מקדשין בדאית ליה אשה ובנים ולא חולצין ולא מייבמין דאיכא גדול למצוה בגדול לייבם ומשמע דהיכא דליכא דעדיף מיניה שרי לדון והיכא דלית ליה אשה ובנים שרי לקדש והיכא דליכא גדול שרי לחלוץ ולייבם וכ"כ הר"ן בשם ר"ת ומ"מ כתב ר"ת בתשובה שאין מקדשין אשה בשבת אלא מתוך דוחק גדול וכתבוהו הגהות פ"י מהלכות אישות וכתבו עוד ומ"מ לא היה מורה כן הלכה למעשה וכ"כ גם בפ"ד מהלכות י"ט בשם סמ"ג (א) וכתבו עוד בשם סמ"ק שאסור לכנוס בי"ט וכ"כ הכלבו בהלכות י"ט ומשמע מדבריהם דאפי' לר"ת קאמרי דאסור לכנוס וכן משמע מדברי הר"ן שם ואכתוב דבריו בסמוך אבל רש"י פי' והא מצוה קעביד כלומר וה"ל למחשבינהו בהדי הנך דמני התם שהם משום מצוה ומשני דהב"ע בדאיכא דעדיף מיניה וכו' ומש"ה לא מני להו בהדי הנך אבל אין ה"נ דאפי' ליכא עדיף מיניה אין דנין ואפילו לית ליה אשה ובנים אין מקדשין ואפילו ליכא גדול לא חולצין ולא מייבמין וזה דעת הרי"ף והרא"ש ז"ל שכתבו המשנה כצורתה דמשמע בכל גוונא אסור וגם הרמב"ם בפכ"ג כתב סתם דאין דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מייבמין: **וכתב** הר"ן בפרק משילין שאפילו קדש מבע"י אסור לכנסה לחופה בשבת שהרי קונה אותה ליורשה ותדע לך דהא תנן אין מייבמין אע"פ שאין שם אלא ביאה ובירושלמי אמרו הלין דכנסין ארמלן צריכין למכנס מבערב עכ"ל (ב) ובמרדכי שם כתב ג"כ הירושלמי הזה ואח"כ כתב ור"מ פסק דצריך לבא עליה מבע"י לכך נוהגין לייחדן אחר ברכת חתנים כי אלמנה אין לה חופה ונמצא דאינה ניקנית לו למציאתה ולמעשה ידיה אלא בביאה ע"כ אסור לעשות ביאה ראשונה בשבת עכ"ל ולפ"ז מהאי טעמא נקט הירושלמי ארמלן דאלמנה דוקא צריך למיכנס מבע"י כלומר לבא עליה מבע"י ולא בשבת

דרכי משה

בהשמעת קול של שיר פשיטא דשחוק זו שרי וכן המנהג: (ו) ובהג"א פרק משילין ואותן המים מסתפק מהן אם ראויים מידי דהוה אנהרות המושכין מחוץ לתחום:
שלט (א) לשחק בו לתינוק דלא מקרי שיר בהג"ה: (ב) אבל לא משמע כן בסמ"ג סימן י"ט גם מ"ש דמשמע מדברי הר"ן דאף לדברי ר"ת קאמר אינו מוכרח כלל בדבריו וע"ש

פרישה

כו' עד וא"ת כיון דאם נתן מותר לטלטלו במים המאוסין שבו א"כ אמאי כו' ק"ק מאי מקשה ב"י הא קי"ל דאין עושין גרף של רעי לכתחלה. ובמשנה קתני דנותנין כלי תחת הדלף אפילו לכתחלה. וכ"ל דהא דאין עושין גרף של רעי לכתחלה היינו במקום שאין דר שם והוא רוצה ליתן שם מטתו כדי שימאס בעיניו ולהוציאו זהו ודאי אסור. אבל במקום שהוא דר שם ומאוס בעיניו או מתקלקל שם דבר לכשירד עליו הדלף אפילו לכתחלה מותר. וא"כ שפיר מקשה הב"י מאי דיחק' דהגמ' ה"ל לאוקמי דמיירי דהדלף של מים המאוסין הוא ירד במקום שדר שם ואז מותר לכתחלה. ומש"ה משני ב"י שהתרצן השיב כן לסברת המקשן א"כ בעי לאוקמי דמיירי בכל ענין אף במקום שאינו דר שם. ומ"מ רבינו מדייק שפיר על הרמב"ם שכתב והוא שיהא הדלף ראוי לרחיצה דל' והוא מוכח דס"ל דדוקא בענין זה ולא בע"א וזהו דווקא לר' יצחק דס"ל דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל דאז בכל גוונא אסור. דאילו לרב חסדא לפעמים מותר והיינו כשהדלף במים המאוסים יורדים במקום שהוא דר שם. א"נ שיורד במקום המקלקל שבמקום שהדלף מפסיד פשיטא דמותר לכתחלה לתת הכלי תחתיו ולשופכו וק"ל. ועיין בהשגות הראב"ד ובמ"מ שם ותמצא שג"כ השיג עליו מה"ט שבכה"ג דכתבו מותרת:

ס' **שלט** (א) **מה שכתב** ב"י שם וכתבו עוד בשם סמ"ק שאסור לכנוס בי"ט ק"ק פשיטא דהא אסור לערב שמחה בשמחה. ולכאורה היה נראה מדכתב

חדושי הגהות

שלט א כתב מהרל"ח זהו כפירש"י אלא שצ"ע דבסימן שלפני זה פי' כפי' התוספות: ב אחורי ידיהון שרי דהא אית סבין ביומייהו (שהיו זקנים בימינו והיו מטפחים אחורי ידיהן)

בשבת דאילו בתולה אע"פ שלא יבא עליה מבע"י כיון שכנסה לחופה נקנית לו וכ"כ בהדיא בכלבו סימן קכ"ד ונראה מדבריו דביחוד לבד סגי וכתב עוד אבל אם הוא רוצה להמתין שלא יתייחד עמה עד מוצאי שבת יכול לכונסה בע"ש בלא יחוד ואם היא טמאה אין לו להתייחד עמה עד שתטבול ודברים פשוטים הם:

וכתב עוד הר"ן דכיון דלא דנין ולא מקדשין וכו' גזירה שמא יכתוב כ"ש גירושין דלא סגי אלא בכתיבה וצריך גם כן שיהא נכתב בו ביום ומש"ה לא חש למתנייהו ומיהו בתוס' תני ליה ודאמרינן בהזורק גבי שכיב מרע דתקיף ליה עלמא טובא דשרי לגרש דוקא בשכ"מ הקילו שירא שמא תזקק אשתו ליבום וכדי שלא תטרוף דעתו עליו וכ"כ התוס' בפ"ב די"ט (ג):

ולא מקדישין ולא מעריכין משנה שם ומפרש טעמא בגמרא גזירה משום מקח וממכר וכבר כתבתי בסימן ש"ו היאך מותר לפסוק לעניים בשבת ג וכתב ה"ה בפכ"ג. וז"ל ובספר העתים שאסורים נמי להחרים שום דבר בשבת אא"כ הוא לצורך שבת דדומה להיתר נדרים ע"כ:

ולא מקדישין ולא מחרימין ולא מעריכין ולא מפרישין תרומות ומעשרות בשבת וי"ט וכולן אם נעשו שוגגין או מזידין או מוטעין מה שעשה עשוי: אסור ליכנס בספינה אם יודע שהא"י מוליך הספינה שנראה כשט ואם הוא מערים שנראה כנכנס בה לישן או לטייל ויודע שהא"י מוליך הספינה אסור לאינש דעלמא ולצורבא מרבנן שרי:

שם **הנוטל** שערו או צפרניו ביד בין לעצמו בין לאחרים פטור אבל אסור ובכלי חייב חטא' וחייב על ב' שערו' ומלקט לבנות מתוך שחורות חייב אפילו באח' ואפילו בחול נמי אסור המטשטש בדיו שעל הקלף ויש במקומו לכתוב ב' אותיות חייב:

מותר

וחופה בשבת למי שאין לו אשה ובניס אבל אח"כ חזר בו בתשובה שאין לקדש כלל בשבת וה"ה אם קידש קודם שבת דאסור לעשות חופה דה"ל קונה קנין בשבת ועכשיו כשנמשכה החופה עד הלילה סומכין על הוראת ר"ת קודם חזרה ועושין הקדושין והחופה בלילה ממש דגדול כבוד הבריות שדוחה לאו דלא תסור שבתורה כדאיתא בפרק מי שמתו. ועוד משום הפסד ממון שיפסיד מה שהכין וכן דוחין אבלות במי שמת לו אביו וכו' כדאיתא ריש כתובות:

אסור ליכנס בספינה וכו' עד סוף הסי' בפ' תולין וכתב ה' המגיד ועכשיו אין צורבא מרבנן מצוי בזמן הזה דליסרי ליה הערמה: כתב ב"י בשם הירושלמי והפוסקים דהכונס את האלמנה לא יבא עליה ביאה ראשונה לא בשבת ולא בי"ט משום דע"י ביאה זו קונה אותה למציאת' ולמעשה ידיה ואסור לקנות קנין בשבת ועיין במהרי"ל בהלכות שבת דאיכא סכנת מיתה אם יבא עליה ביאה ראשונה ועל זה מביא מעשה רב:

שם הנוטל שערו וכו' משנה בסוף פרק המצניע פליגי

וכולן אם נעשו שוגגין או מזידין או מוטעין מה שעשו עשוי ירושלמי כתבוהו הרי"ף והרא"ש בפר' משילין וכתבו ושמעינן מיניה דמאן דעבר ואקני בשבת מקרקעי או מטלטלי הקנאתו הקנאה וכ"כ הרמב"ם בפכ"ג ודינים אלו כתב רבינו עוד בסימן תקכ"ד ושם יתבארו עוד בס"ד:

כתב הריב"ש בתשובה סימן קנ"ו שאסור לפדות הבן בשבת וכ"כ בכתבי ה"ר ישראל סימן תל"ג (ד):

אסור ליכנס וכו' עד סוף הסי' בפרק תולין (קלט:) ומפרש טעמא בגמרא משום דהערמה מדרבנן הוא וצורבא מרבנן לא אתי למעבד לכתחלה ופירש רש"י הך הערמה לאו באיסור דאוריי' היא אלא באיסורא דרבנן דאע"ג עביד ממש בלא הערמה אדרבנן הוא דעבר הלכך כיון דצורבא מרבנן הוא לא אחמור עליה דהוא לא אתי למעבד לכתחלה להדיא בלא הערמה לעבור שם לפני הכל: וכתב הרא"ש לא כל הערמה במילי דרבנן שוין יש הערמה מותרת לכל אדם ויש הערמה אסורה אפילו לצורבא מרבנן והרמב"ם לא הזכיר דין זה וכתב ה"ה בפכ"ג שהטעם לפי שאין צורבא מרבנן מצוי בזמן הזה: כתב הרא"ש בר"פ מי שהוציאוהו פסק רשב"ם דמותר ליכנס בספינה מבע"י אף ע"פ שהולכת בשבת חוץ לתחום דספינה ממילא אזלא ואיהו לא מידי עביד ובשבת נמי מותר ליכנס בה דלא מידי עביד בכניסתו לתוכה והא דאמרינן בפ"ק בשבת (יט.) אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת אתיא כב"ש דלא שרו להתחיל מלאכה מע"ש אלא כדי שתעשה מבע"י אבל ב"ה דשרו עם השמש שרו אפילו ליכנס בה בשבת דהא לא עבד מידי בכניסתו בשבת וכי תו הדר ממטי'

בה ר"א וחכמים בנוטל ביד לעצמו אבל ביד לחבירו ד"ה פטור אבל אסור. ובכלי אפי' לחבירו חייב ופסק כחכמים דאף לעצמו ביד פטור אבל אסור. אבל הר"ן כתב שר"ח הסכים לדברי הפוסקים כר"א משום דאיסורא דאורייתא הוא ולחומרא עבדינן עכ"ל והב"י הקשה דלא שייך לומר לחומרא עבדינן כיון דחכמים נמי אסרו ועוד מאי קאמר משום דאיסורא דאורייתא הוא הלא זה הוא המחלוקת אי מיתסר מדאורייתא או מדרבנן עכ"ל ויש ליישב דלענין היכא דאיכא פלוגתא בפירושים אמר דלר"א דחייב מדאורייתא אזלינן לחומרא כגון בציפורן וציצין שנפרשו דפליגי בפירושו כדלעיל בסימן שכ"ח אזלינן לחומרא ומה שקשה עוד דקאמר דאיסורא דאורייתא היא ה"ק כיון דאף לחכמים דאוסרים משום שבות היינו משום אב דגוזז א"כ אית ביה דררא דמלאכה דאיסורא דאורייתא הוא מה שא"כ שאר שבותים כגון אם תשיב משבת רגליך ממצוא חפצך ודבר דבר וכיוצא בזה דלית בהו אלא משום עובדין דחול: **המוחק** טשטוש דיו שעל הקלף ויש במקומו לכתוב שתי אותיות חייב כן צריך להגיה. וכ"כ הרא"ש דה"א בתוספתא ופירש דחייב על מחשבת הכתיבה וכתב עוד דאיתא נמי בתוספתא נפלה שעוה על הפנקס ומחקו אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב. וכן כתב הרמב"ם בפי"א ומשמע דאם אין שם אלא לכתוב אות אחת אף ע"ג דאינו חייב איסורא מיהא איכא ולכן צריך ליזהר כשנוטף שעוה על הספר שאין לסלקו ואפי' לא

חוץ לתחום לאו מידי עביד והרא"ש סתר דבריו בכמה ראיות וגם התוס' שם סתרו דבריו וכתבו עוד דלרשב"ם נמי אסור ליכנס בה בשבת משום דדמי לאמירה לא"י שבות. והם כתבו בשם ריצב"א דטעם שאסור ליכנס בספינה משום דדמי לשט בנהר ואסור גזירה שמא יעשה חבית של שייטין א"כ שמא ינהיג הספינ' והוי כמוליכה ד"א בכרמלית וכ"כ הרא"ש ג"כ וז"ל מהרי"ק בשורש מ"ה אשר שאלת אם יש פקפוק עבירה ללכת בספינה בשבת באותן הנהרות המושכים ספינות בחבלים ע"י א"י או בהמה ומתכוונים ללכת בשפת הנהר שאין בו ג' טפחים אם יכנסו ג' ימים קודם השבת נראה דמותר לדברי ר"ח וגם לפירש"י שרי והאריך להוכיח כן. אם מותר לעבור במים עד צוארו נתבאר בסימן ש"א: **כתב** המרדכי בפרק משילין גרסינן בירושלמי א"ר אבהו אסור לאדם להושיט דבר להוליכו מאלנו ודכוותיה אסור להושיט דבר להביאה אצלו: וכתב שם בהגה"ה אשיר"י על זה דקסמין שעל פני המים אסור להפילן לכאן ולכאן כדי לנקות המים שיהיו יפים בי"ט. כ' האגור מצאתי בשם ה"ר ישעיה שהיה נכנס ועובר. בשבת בעיר וויניציאה באותן ספינות קטנות שעוברין משכונה לשכונה והיה אומר שהא"י המנהיגים הספינה לעצמם הם מכוונין ורבינו מאיר הקשה לו מר"ג שירד, לנמל עכ"ל. ולדעת ר"י שכתב רבינו בסימן רמ"ח וכן לדעת התוס' והרא"ש שכתבתי בסמוך ודאי אסור. ודבר תימה הוא ההיתר הזה שכתבו בשם ה"ר ישעיה: **כתב** עוד האגור בשם הגאונים שאם המחוז יבש שאין הספינה יכולה להתקרב אל היבשה כדי שיעשו כבש מותר לירד במעבר היא בילית קטנה שמעבירים כמו בגשר וה"ר אביגדור כתב שאין ליכנס בדוגי' קטנה אם היא שטה על פני המים וזהו ממקומה אך אם היא עומדת כארעא סמיכתא היא עכ"ל וכל זה הוא בשבולי הלקט. ונראה דלא מיירי אלא בשאין הספינה קשורה ואפ"ה אם עומדת כלומר שיושבת בקרקע הים ואינה זזה ממקומה כארעא סמיכתא היא ושרי אבל אם היא קשורה כמנהג ספינות העומדות בנמל אע"פ שהיא שטה על פני המים מותר ליכנס בה כ"כ מדברי הכלבו שכתב אסור ליכנס בספינה בשבת אא"כ קשור' משמע אבל אם היא קשורה מותר ליכנס בכל גוונא וכן עמא דבר וכ"כ מדברי שבלי הלקט שכתב שאלו לפני רב יהודאי גאון ספינה שבאה מחוץ לתחום בשבת מהו לעלות בני העיר לתוכה בשבת והשיב מותרים בני העיר ליכנס ולצאת ולאכול מפירותיהם עכ"ל. ומיהו מצאתי בתשובת הגאונים בשם רב משה גאון שאסור ליכנס בספינה בשבת אפילו העמידה בעוגן שלה אא"כ היא יושבת בקרקע הים ממש ואינה שטה ע"פ המים כלל עכ"ל. וכן יש לפרש הא דשבלי הלקט שכתבתי בסמוך שהתיר ליכנס בספינה שבאה מחוץ לתחום דביושבת בקרקע הים ממש היא ובהא הוא דשרי. ומ"מ כיון דמידי דרבנן הוא יש לסמוך על דברי הכלבו שמתי': כיצד מותר להפליג בספינה ע"ש או בשבת נתבאר בסי' רמ"ח:

שם הנוטל שערו או צפרניו וכו' בס"פ המצניע [צד:] הנוטל צפרניו זו בזו או בשיניו וכן שערו וכן שפמו וכן זקנו רבי אליעזר מחייב חטאת וחכמים אוסרים משום שבות ופסק רבי' כחכמים וכ"פ הרמב"ם בפ"ט (א) אבל הר"ן כתב שר"ח מסכים לדברי הפוסקים כר"א משום דאיסורא דאוריי' הוא ולחומרא עבדינן ואיני מבין דבריו דכיון דחכמים נמי אסרי מה שייך לומר לחומרא עבדינן ועוד מאי קאמר משום דאיסורא דאורייתא הוא הלא זה הוא המחלוקת אי מיתסר מדאורייתא אי מדרבנן. ובגמרא אר"א מחלוקת ביד אבל בכלי חייב וא"ר אלעזר מחלוקת לעצמו אבל לחברו דברי הכל פטור: **ומ"ש** וחייב על שתי שערות ומלקט לבנות מתוך שחורות חייב אפילו באחת ומודים חכמים לרבי אליעזר במלקט לבנות מתוך שחורות שאפי' אחת חייב ודבר זה אף בחול אסור משום שנאמר לא ילבש גבר שמלת אשה ודין זה כתבו רבינו בסימן קפ"ב בספר י"ד: כתב הרמב"ם בפ"ט החותך יבלת מגופו בין ביד בין בכלי פטור בין לו בין לאחר וכתב ה"ה הכלי שכ' רבינו הוא מתמיה אלא כי לפי הסוגיא שבסוף עירובין (קג.) נראה בביאור שיבלת הלחה החותכה הרי הוא כחותך צפרניו בכלי שהוא חייב. דין צפורן שפירשה וציצין שפירשו נתבאר בסי' שכ"ח: **אם** מותר לסרוק ראשו במסרק כתבתי בס"ס ש"ג: **המטשטש** בדיו הקלף וכו' בס"פ כלל גדול [עה.] ת"ר כתב אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שתים פטור מחק אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שתים חייב אמר רבי מנחם ב"ר יוסי זה חומר במוחק מבכותב וכתב הרא"ש והיינו טעמא כי פעמים כתב במשכן טעות על קרש אחד ומוחק כדי לכתוב אחרת במקומה מן הדין היה ראוי לחייב אף מוחק אות אחת כדי לכתוב אות אחרת במקומה אלא שאינו ראוי לחייב על מחשבת כתיבה יותר מעל כתיבה עצמה ונראה שאין חייב על מחיקת טשטוש דיו אפילו לכתוב כמה אותיות כי לא היה במשכן אלא מחיקת אותיות כדי לכתוב במקומו ואחרי כותבי זה מתוך הסברא וגם מדקדק בברייתא מחק אות אחת ראיתי בתוספת' וכתוב בה נפלה דיו על ספר ומחקו שעוה על הפנקס ומחקו אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב

דרכי משה

וע"ש: (נ) וכ"כ בא"ע סימן קל"ו: (ד) כתב בת"ה סימן נ"ה דאיסור שנתערב בהיתר מותר לשער אם יש ס' דמותר לבטלו:

וכ"מ

פרישה

מדכתב אסור לכנוס בי"ט ולא כתב אפי' בי"ט דגם הסמ"ק לא אסר לכנוס אלא מטעם אין מערבין שמחה בשמחה. ומה"ט ג"כ לא כתבו הכלבו ג"כ כ"א בהלכות י"ט ע"ש. וכן משמע קצת בש"ע סעיף ד' שכתב רמ"א ז"ל וי"א דמותר לקדש ואפשר דה"ה להכניסה לחופה שרי וק' הא סמ"ק והכלבו כתבו דאפילו לר"ת אסור להכניסה לחופה וכאשר כתבתי דהם לא כתבו אלא בי"ט מ"ש דרמ"א אשבת קאי ושם אין שייך טעם דאין מערבין שמחה בשמחה וק"ל:

סי' שמ (א) **מה שכתב** ב"י שם אבל הר"ן כתב שר"ח מסכים לדברי הפוסקים כר"א משום דאיסורא דאורייתא היא ולחומרא עבדינן וכת' ב"י עליו ז"ל איני מבין דבריו דכיון דחכמים נמי אסרי מאי שייך לומר לחומרא עבדינן עכ"ל ב"י ולי לא קשה מידי דהא לענין כמה ענינים מקילין בשבות כמו לענין אמירה לא"י בבין השמשות. ולענין קטן העושה שבות דאין ב"ד ממחין בידו משא"כ באיסור דאורייתא להרמב"ם וסייעתו וכמ"ש רבינו בשמו בסי' שמ"ג ע"ש. וכיוצא בהם טובא. ומה שהקשה

ב"י עוד ז"ל ועוד מאי קאמר משום דאיסורא הוא הלא זהו המחלוקת אי מתסר מדאוריי' או מדרבנן עכ"ל ב"י גם זה אינו קשה דמ"מ יש בו צד דאורייתא לכ"ע וכמ"ש ב"י גופיה להסמיר בכיבוי דליקה אף שמלאכה שאינה צריכה לגופה היא הואיל ויש בו צד דאורייתא וכמ"ש לעיל בשם הר"ן סי' של"ד ע"ש. ומ"ש ב"י שם בשם המרדכי ז"ל פרק כלל גדול נשאל על עוגות קטנות שכתבן עליהן אותיות ותיבות איך אוכלים אותן התינוקות בי"ט והשיב כו' עד מיהו איסורי' איכא כו' אין לדקדק מכאן על ספרים שכתב על הדפי' תיבות ושמות הספר וכשפותחין אותן בשבת וי"ט אזי משתבר האות והתיבה לומר שהוא אסור כמו תיבות שכתבן על העוגות הנ"ל. דיש לחלק ולומר דשאני העוגות שבשעת אכילתו משתבר האות לגמרי ואין לו תיקון משא"כ בפתיחת הספר שאף שכשפותחין אותן מנתק האות מ"מ כשחוזר וסוגרו הוא מתקן כבתחלה ותחלת כתיבתו עליו נעשה לפותחו ולסוגרו וה"ל כמו דלת הנפתח ונסגר דאין בו משום בנין וסתירה וק"ל. ומ"ש עוד בשם תרומת הדשן שכתב בשם א"ו ז"ל שצריך ליזהר שלא לכתוב במשקין שעל השלחן וגם לא ישרטט באצבעו כמו

אותיות

חדושי הגהות

ידיהן) אמר רבותינו הותרה שבת (בתמיה וכי הותר לחלל שבת דסבר ר"מ אפילו אחורי ידיהן אסור לטפח) מי הוא שבא לרדותינו וכו' (לייסר אותנו בתוך ביתינו) שמע ר"מ (קלית דרבי וברח) כך פי' בעל קרבן העדה: ג כבר הזכיר הרב"י כ"ז בסי' ש"ז:

מלת

לא נטף אלא על אות אחת ואם נטף על שתים חייב חטאת: מותר לרשום בציפורן וכו' תמהתי על הוראה זו הלא מפורש בפ' הבונה בברייתא' (דף ק"ג) א"ר יוסי וכי משום כותב הוא חייב והלא אינו מחייב אלא משום רושם שכן רושמין על קרשי המשכן לידע איזה היא בן זוגה לפיכך שרט שריטה אחת על שני נסרים או שתי שריטות על נסר אחד חייב ואע"ג דהכא מיירי בשתי שריטות ובשריטה שהיא מתקיימת מ"מ איסורא מיהא איכא בשריטה אחת ואפילו אינו מתקיים כדתנן ס"פ הבונה כתב במשקין וכו' ובכל דבר שאינו מתקיים פטור וכל פטורי שבת פטור אבל אסור בר מתלת כדאיתא בסוף האורג ועוד ראיתי שכתב מהרש"ל בהגהותיו דבסמ"ק אוסר לרשום בציפורן על הספר ושמעתי מחכם אחד שהיה מכריע ביניהם ואומר שזה בקלף קשה וזה בנייר רך וסברא נכונה היא עכ"ל ולפע"ד דאף בקלף קשה דאינו מתקיים פטור אבל אסור הוא ואף על גב דאיכא הכא תרתי חדא שאינו מתקיים ועוד דאינו אלא רשימה אחת איסורא דרבנן מיהא איכא כ"ל:

שמא נשאלין להתיר נדרים וכו' משנה בס"פ מי שהחשיך וכאן קיצר רבינו אבל בי"ד סימן רל"ד סל"א פירש דבעל שמיפר בשבת לא יאמר לה מופר ליכי כמו שאומר בחול אלא מיפר ומבטל הנדר בלבו וא"ל טלי ואכלי טלי ושתי וכיוצא בזה: כתב ב"י ע"ש הרשב"א שנהגו להתיר חרמי הקהל בשבת אעפ"י שאינן לצורך שבת משום דאין כנופיא אלא בשבת ודמיא להפרת הבעל בדבר שאינו לצורך השבת שאם לא יפר לה היום לא יוכל עוד להפירם · ונראה דה"ה להתיר בנדרים שאינן לצורך שבת דאסור כמ"ש הרב המגיד בפכ"ג בשם ספר העתים ומביאו ב"י בסי' הקודם דדומה להפרת נדרים אם צורך שעה היא להכריז בשבת דאיכא כנופיא אם נהגו כך אין לבטל מנהגם וע"ל מ"ש בדין זה סי' ש"ו:

שמב כל שבות דרבנן וכו' פסק כרבי בפרק בכל מערבין (דף ל"ד) וכן פסק הרמב"ם בפכ"ד מה' שבת דלצורך מצוה או אפילו לדבר הרשות והיה טרוד ונחפז ונצרך לדבר שהוא משום שבות ב"ה ה"ז מותר אלא דעל דברי רבינו שאמר או שהיה טרוד והוצרך לעשר פירות ב"ה הקשה ב"י דאי בדמאי אפילו אינו טרוד שרי ואי בודאי אפילו טרוד ונחפז אסור כדתנן ספק חשכה ספק אינו חשכה אין מעשרין את הודאי ופי' דמיירי במעשר דמאי שלא לצורך השבת דלא שרי אלא בטרוד ועוד פי' דאפילו ודאי שרי לעשר אפילו שלא לצורך השבת אם הוא טרוד ונחפז למאי דקי"ל דלא גזרו על שבות ב"ה בשעת הדחק והא דתנן אין מעשרין את הודאי אתיא כמ"ד גזרו על שבות ב"ה וכמו שפרש"י לשם עכ"ל ואין דבריו נראין דהא דתנן אין מעשרין את הודאי אפי' לצורך השבת קאמר דומיא דאין מטבילין את הכלים וכו' וטומנין את החמין דהם לצורך שבת ואעפ"כ איכא נקראת בשם מצוה גמורה כיון שאפשר לכבד השבת בשאר דברים ואינו דומה לשופר ולולב ומשום הכי לא התירו לעשר הודאי אפי' לצורך השבת כיון דהוי

חייב וטעמא לא ברירא לן וי"ל דהיינו טעמא דהאות שנכתב בטעות כמאן דליתיה דמי ועיקר החיוב בשביל מחשבת הכתיבה והלכך אפי' טשטוש דיו נמי והאי דנקט בברייתא' מחק אות גדולה איידי דתני כתב אות אחת גדולה עכ"ל וגם הרמב"ם בפי"א כתב תוספתא זו כלשונה ולשון רבינו שכתב המטשטש בדיו הקלף אין מכוון ושיעורו כאילו כתב המטשטש הדיו שבקלף (ג):

כתב המרדכי בפרק כלל גדול נשאל ר"מ על עוגות התינוקות שכותבים עליהם אותיו' ותיבו' איך אוכלים אותם התינוקו' בי"ט והשיב אי משום מוחק ליכא איסורא דאורייתא אלא במוחק ע"מ לכתוב ומיהו איסורא דרבנן איכא ובתינוק אין לחוש דקטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו היכא דלא ספינן ליה בידים עכ"ל:

כתוב מותר לרשום בציפורן וכו': בתרומת הדשן סימן ס"ג בשם א"ז שצריך ליזהר שלא לכתוב במשקין שעל השלחן וגם לא ישרטט באצבעו כמו אותיות בשבת באפר נגוב או במשקין אבל לרמוז באצבעו להוליכו באויר כעין כתיבת אותיות שרי:

חוט של תפירה שנפתח אסור למותחו משום תופר מימרא בפ' כלל גדול (שם) המותח חוט של תפירה חייב חטאת ופירש"י המותח חוט של תפירה · כגון התופר ועומד והניח החוט ארוך ונתפרדו שתי התיכות הבגד זו מזו במקצת והוטי התפירות נמשכים ומותח את ראש החוט להדק ולחבר זו היא תפירתו וחייב ומדברי הגהות מרדכי פ"ז משמע דלא מחייב אא"כ קשרו בסופו דאל"כ אינו עומד והרמב"ם כתב בפ"י המותח חוט של תפירה בשבת חייב מפני שהוא מצרכי התפירה משמע מדבריו שהוא מפרש מותח חוט של תפירה שמותח החוט שרוצה לתפור בו כדי שלא יהיה כווץ ולפי שדבר זה מצרכי התפורה הוא חייב חטאת:

וכתב הר"פ אותם שמהדקין הבגדים וכו' כ"כ המרדכי בפרק כלל גדול והגה"מ בפ"י בשם סמ"ק וז"ל שבלי הלקט כתב ה"ר ישעיה נ"ל שאלו שעושים נקבים בפי בתי ידים ויש חוט מחובר עם מחט שמכניסין באותם הנקבים ומהדקין עליהם בין אם היה הפתיל מושם בנקבים מע"ש ומרווח ומהדקו בשבת בין אם הכניסו בנקבים בשבת אין בו משום תופר דתופר לא הוי אלא שרוצה בקיומו שיהא מהודק תמיד כי רפה החוט קשה לו הלכך כשמותחו חייב חטאת אבל זה שאינו רוצה בהדוקו אלא בשעה שלובשו ובשעה שפושטו מרפה אותו אין בו משום תופר ואינו דומה אלא למי שיש בגדיו לולאות וקרסים ומחברן בשבת וגם מפני המחט שהיא נקובה אין לאוסרה כיון שמחוברת בפתיל והפתיל בבגד ואינו נפרד לעולם מותר וה"ה הפתיל העשוי למנעלים ודוקא אם יש נקבים מותר אבל לתפור חוט אחד בבתי ידיו וכשפושטו מרחיבו וכשלובשו מותחו ומהדק בתי ידיו תפירה הוא וזאת דמה לי תפירה ליום אחד מ"ל תפירה עולמית · ובעל היראים כתב אותם שיש להם נקבים וגם חבלים בבגדיהם והחבלים קבועים והמהדקים אותם חושש אני להם מחטאת ואינו דומה למתיחת חבלים או רצועות שמהדקן בצוארו שגם סופו להרפותן ולהוציא ראשו ואם חבילי בגדיהם מהודקים שאינו יכול לצאת אלא בהרפותו מותר כחבילי הדקי צואר ואם חבילי הדקי צואר רחבים שמוציאן בעודם מהודקים ונמלך פעמים להניחם כך לעולם אסור להדקן בחוט של תפירה עכ"ל:

מותר לרשום (א) בצפורן על הספר כמו שרושמים לסי' לפי שאין זה דבר המתקיים חוט של תפירה שנפתח אסור למותחו משום תופר וכו' הר"פ (ב) אותן שמהדקין הבגדים סביב זרועותיהם ע"י החוט שמותחין אותו ומתהדק אסור למותחו בשבת אא"כ יהו הנקבים שהחוט בהן רחבים קצת ומתוקנין בתפירה בעיגול: מוכין שנפלו מן הכסת בשבת מותר להחזירן אבל אסור ליתנן בתחלה אפילו בי"ט: אסור לקבץ מלח ממשרפות המלח שדומה למעמר וכן אסור לקבץ כל דבר במקום גדולו: (ג) הנותן זרע של פשתן או זרע של שומשמין וכיוצא בזה במים חייב משום לש מפני שמערבין וניתלין זה בזה:

שמא נשאלין להתיר נדרים בשבת בנדרים שהן לצורך שבת כגון שנדר שלא לאכול שלא לשתות אף על פי שהיה לו פנאי להתירם קודם השבת אבל שאין לצורך השבת אין מתירין אותם אבל הבעל יכול להפר נדרי אשתו אפילו שאינן לצורך שבת מפני שאינו יכול להפר נדרה אלא עד שתחשך ואם לא יפר לה היום לא יוכל עוד להפירם:

שמב (א) כל שבות דרבנן מותר בין השמשות לצורך מצוה כגון ליטול עירובו המונח בכרמלית או לעלות אחריו באילן או ליטול ממנו לולב המונח עליו או שהיה טרוד והוצרך לעשר פירות בין השמשות וכ"כ הר"י שמותר לומר לא"י ביהש"מ להדליק הנר:

כתב

מוכין שנפלו מן הכסת וכו' אבל אסור ליתנן וכו' ברייתא בר"פ במה טומנין (מח·) וטעמא דאסור ליתנן לכתחלה פירש"י משום דהשתא קא עביד ליה מנא:

אסור לקבץ מלח וכו' בפרק כלל גדול (סג) אמר רבה האי מאן דכניף מילח' ממילחתא חייב משום מעמר אביי אמר אין עימור אלא בגידולי קרקע ופסק הרא"ש כאביי וכן דעת הרמב"ם בפ"ח ומשמע לרבינו דלא פליג אביי אלא לפוטרו מחטאת אבל איסורא מיהא איכא ונכון הוא שלא לחלק כל כך בין אביי לרבה:

הנותן זרע של פשתן או זרע של שומשמין וכו' פשוט בזבחים פ' דם חטאת (לד) וכתבו הרמב"ם בספ"ח: כתב הרמב"ם בפ"ח המקבץ דביל' ועשה ממנה עיגול או שנקב תאנים והכניס החבל בהם עד שנתקבצו גוף אחד הרי זה תולדות מעמר וחייב וכן כל כיוצא בזה: כתב הרמב"ם בפרק כ"א אע"פ שנותנין שומשמין ואגוזים לדבש לא יהבילם בידו וכתב ה"ה שדין זה תוס' בפ"ב · כתב הרמב"ם בפכ"ג אין סוחטין את החרס ואין קורעין את הנייר מפני שהוא כמתקן כלי · כתב הרמב"ם בפ"י המדבק ניירות או עורות בקולן של סופרים וכיוצא בו ה"ז תולדת תופר וחייב וכן המפריד ניירות או עורות דבוקים ולא נתכוון לקלקל בלבד ה"ז תולדת קורע וחייב: אם מותר להחזיר רצועה שנשמטה מהלולאות נתבאר בסימן ש"ז:

שמא נשאלין להתיר נדרים בשבת וכו' משנה בסוף מי שהחשיך (קנז) מפירין נדרים בשבת ונשאלין נדרים שהם לצורך השבת ופירש"י מפירין · בעל לאשתו: ונשאלין · לחכם שהן לצורך השבת כגון שנדר שלא יאכל: ומ"ש אע"פ שהיה לו פנאי להתירם קודם השבת שם בעיא דאיפשיטא ואיבעיא לן בגמ' (שם) האי דקתני מפירין נדרים בשבת אי דוקא לצורך השבת או אפי' שלא לצורך השבת ואסיקנא תנאי היא דתניא הפרת נדרים כל היום רבי יוסי בר יהודה ור"א בר"ש אומרי' מעת לעת ופירש"י כל היום עד שתחשך ותו לא ואפי' שמע סמוך לחשיכה הלכך אפי' שלא לצורך שאם לא יפר עכשיו לא יפר עוד. וכתבו הרי"ף והרא"ש דבפרק נערה המאורסה איפסיקא הלכה כת"ק הלכך מפירין נדרים אפילו שלא לצורך השבת: כתב הרשב"א בתשובה שנהגו העולם להתיר חרמי הקהל בשבת אע"פ שאינן לצורך השבת ואע"פ שמעיקר הדין נראה שאינם רשאין לעשות כן אלא שכך נהגו ומנהגן של ישראל תורה היא אולי יש להם על מה שיסמכו לפי שאין כנופיא אלא בשבת ואם לא יתירוהו בשבת לא יתאספו ביום אחר ונמצא שאין לו היתר לעולם ועל זה סמכו להתיר אפילו בשבת כעין הפרת נדרים שמפירין אותם בשבת אע"פ שאינן לצורך השבת מן הטעם הזה שאם יעבור השבת שוב לא יוכל הבעל להפר שאינו מפר אלא ביום שמעו ע"כ והאגור הזכיר תשובה זו בסימן תרע"ח:

כתוב עוד בתשובת הרשב"א על מי שנשבע לעשות מלאכה פלוני עד זמן פלוני ולא נזדמן לו לעשותה עד יום האחרון של אותו זמן ואותו יום בא בשבת וא"א לעשותה בשבת ויש לו פתחים להתיר נדרו נשאלים אפילו בשבת:

שמב כל שבות דרבנן מותר בין השמשות וכו' בפרק בכל מערבין (לג:) אוקימנא מתני' דקתני נתנו לעירוב באילן למטה מי' טפחים עירובו עירוב כרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות משמע דדוקא לדבר מצוה הוא דלא גזרו עליו דומיא דההיא מתני' דבעירובי תחומין היא וקי"ל דאין מערבין אלא לדבר מצוה אבל במקום דליכא דבר מצוה בין השמשות נמי גזרו משום שבות והיינו דתנן בס"פ ב"מ (לד·) ספק חשכה ספק אינה חשכה אין מעשרין את

דרכי משה

שמ (א) ובא"ז כתב דאסור לרשום וכ"כ בעל המראה מקום בשם פסקי תוס' ס"פ הבונה ופ"ב דגיטין: (ב) בהגהות מרדכי דף ק"פ ע"ב כתב וז"ל והרא"ש כתב דדוקא תפירה אסור שעיקר תיקונו לתפור בלי פירוד ועכשיו כשמותח החוט להתקיים ה"ל כתופר מעיקרא ולכן הנשים מותרים למתוח בחוט סביב זרועותיהן ואפי' קושרין אינו קשר של קיימא עכ"ל. וב"י כתב בשם שיבלי לקט כדברי הרי"ף אמנם נהגו להקל כדברי הגהות וכן כתבתי לעיל: (ג) וכ"ה בדברי הרא"ש וכ"כ מהר"א בהגהותיו: וכ"כ

פרישה

אותיות בשבת באפר נגוב או במשקין כו' בתרומת הדשן גם בש"ע לא כתב שעל השלחן אלא במשקין על השלחן וגם בש"ע לא כתב ב' תיבות אחרונות או במשקים ובאמת לכאורי' מיותר הוא דהיינו רישא מ"ש שלא לכתוב במשקין על השלחן · אבל בתרומת הדשן ישנו · ולפע"ד דה"פ דמ"ש או במשקין ר"ל דיתן אצבע בתוך המשקין ויכתוב בהן אותיות דומיא מ"ש ישרטט באצבעו כמו אותיות בשבת באפר שנגוב דהיינו שישרטט כמו אותיות בתוך האפר כן קאמר נמי שלא ישרטט כמו אותיות בתוך המשקין ומיירי נמי במשקה שהוא עב קצת כמו שומן או דבש שנקרש דומיא דאפר נגוב דקאמר גם לפעמים במשקים כמו שכר כשהן על השלחן קליפות לא הרבה ביחד רק נתלחלח השלחן מהן כשמדבק אדם אצבעו על השלחן ומשרטט נראה בהן כמו אותיות ומ"ש ברישא שלא לכתוב במשקים על השלחן היינו שיטבול אצבעו במשקה וילחלחו ויכתוב על השלחן · וזהו שדקדק לכתוב ברישא שלא יכתוב דהיינו דרך כתיבה דמה לי כותב בדיו או במשקה · ובסיפא כתב שישרט' שאינו כותב כ"א באצבע בגובה דומיא שישרטט באפר וק"ל · ומ"ש באפר נגוב נראה דלרבות' נ"כ דאפי' בנגוב דדרכו להתערב מיד אפ"ה אסור וק"ל:

(ב) הנותן זרע של פשתן או זרע של שומשמין וכיוצא בהן במים חייב משום לש מפני שמעורבין ונתלין זה בזה עכ"ל. ונראה דוקא זרע קטן כי הני חייב משום לש משום דנתלין אהדדי כמו עיסה משא"כ בשורה חיטין ושעורים שאין ניתלין אהדדי ומש"ה כתב הרמב"ם וב"י הביאו לעיל ס"ס של"ו דשורה חיטין ושעורים וכיוצא בהן חייב משום זורע עכ"ל · ובשורה פשתן ליכא לחיובא משום זורע:

סי' שמב (א) כל שבות דרבנן מותר כו' עד או שהיה טרוד והוצרך לעשר פירות בין השמשות עיין מ"ש ב"י ז"ל ודברי רבינו סתומין ביותר כו' ע"ש ולא ידעתי

את הוודאי ואין מטבילין את הכלים ואע"פ שאין בדברים אלו אלא משום שבות לא התירום בין השמשות וכ"כ ה"ה בפכ"ד בשם המפרשים ז"ל. והרמב"ם כתב בפ"ו מה' עירוב שכל דבר שהוא מדברי סופרים לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה או בשעת הדחק ובפכ"ד מה' שבת כתב כל הדברים שהן אסורים משום שבות לא גזרו עליהן בין השמשות אלא בעצמו של יום הוא שהן אסורין אבל בין השמשות מותרין והוא שיהא שם דבר מצוה או דוחק כיצד מותר לו בין השמשות לעלות באילן או לשוט על פני המים להביא לולב או שופר וכן מוריד מן האילן או מוציא מן הכרמלית עירוב שעשה וכן אם היה טרוד ונחפז ונצרך לדבר שהוא משום שבות בין השמשו' ה"ז מותר אבל אם לא היה שם דוחק ולא דבר מצוה אסור לפיכך אין מעשרין את הוודאי בין השמשות אע"פ שאיסור הפרשת מעשר בשבת משום שבות אבל מעשרין את הדמאי וכו' ה' המגיד והוסיף ז"ל אם היה טרוד ונחפז וכו' וצ"ל שיצא לו ממה שהוא סובר שאם עירב אדם עירובי תחומין לדבר הרשות שעירובו עירוב כמבואר פ"ו מה' עירובין ואעפ"כ אמרו שלא גזרו עליו משום שבות אלמא כל שהוא דחוק בין השמשות מותר עכ"ל ודברי רבינו סתומין ביותר שכתב או שהיה טרוד והוצרך לעשר פירות בין השמשות ואי מוקמת לה בוודאי קשיא מתני' דס"פ ב"מ דקתני ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מעשרין את הוודאי ואי מוקמת לה בדמאי קשה דלמה כתב או שהיה טרוד אפילו אינו טרוד נמי שרי דהא מתני' סתמא קתני מעשרין את הדמאי ואפשר שהוא סובר דמתני' דקתני אין מעשרין את הודאי אבל מעשרין את הדמאי ע"כ לא במעשר לצורך השבת עסקינן דא"כ אפילו ודאי הוה שרי לעשורי דודאי כל לצורך השבת דבר מצוה הוא וכיון דבשלא לצורך השבת עסקינן לא הוי לן למישרי לעשר אפילו דמאי אם לא מפני הדוחק ולכן כתב או שהיה טרוד והוצרך לעשר פירות כלומר דמפני הטירדא דוקא שרי הא אם אינו טרוד לא ולפ"ז לא התיר כאן לעשר אלא דמאי דוקא ויותר נראה לומר דאפי' ודאי שרי לעשר ואפילו שלא לצורך השבת אם הוא טרוד ונחפז לדידן דקי"ל דלא גזרו על שבות בין השמשות בשעת הדחק והא דתנן אין מעשרין את הודאי אתיא כמ"ד גזרו על שבות בין השמשות וכמו שפרש"י שם:

שמג כתב הרמב"ם בפכ"ד ותמה עליו ה"ה כמו שתמה עליו רבינו ועוד שהרמב"ם עצמו כתב בפי"ב מה' שבת ובסוף הלכות מאכלות אסורות גבי איסורי תורה שאין ב"ד מצווין להפרישו והניח הדבר בצריך תלמוד ומצאתי כתוב בשם הרב הגדול מהר"ר יוסף פאסי ז"ל שמה שכתב הרמב"ם בפכ"ד גבי שבות דמשמע דוקא שבות אבל לא איסור תורה לא קאי ארישא דקתני אין בית דין מצווין להפרישו דאפילו באיסורי תורה נמי אין מצווין להפרישו אלא אסיפא דקתני ואם הניחו אביו אין ממחין בידו קאי וקאמר דהיינו באיסורי דרבנן דוקא אבל באיסורי תורה ממחין בית דין ביד אביו שלא יניחנו לעשות איסור וזה יתיישב על מה שכתב בסוף הלכות מאכלות אסורות שאף על פי שאין ב"ד מצווין להפרישו מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו והאי מצות ב"ד מצווין באיסורי תורה דוקא אבל לא באיסורי דרבנן וכיוצא בזה מצאתי שכתב מורי חמי הרב החסיד הגדול ה"ר חיים ן' אלבלג ז"ל:

והוי יודע דבנוסחי דידן בפ' חרש (קיד.) רבי פדת הוא דאמר לידבר טליא וטליתא ולטיילו התם אבל ר"י אמרינן התם דספוקי מספקא ליה אי ב"ד מצווין להפריש קטן או לא ומאי דשני אמתניתין דקטן שבא לכבות אין שומעין לו דדוקא בעושה על דעת אביו היא לאו משום דס"ל הכי אלא משום דזיל הכא קמדחי ליה וזיל הכא קא מדחי ליה ואפשר שמפני כך השמיטו הרי"ף והרא"ש הא דמתמה בפ' כל כתבי אמתניתין דקטן שבא לכבות אין שומעין לו שמעת מינה קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו א"ר יוחנן בעושה על דעת אביו דכיון דבפרק חרש אמרינן דרבי יוחנן ספוקי מספקא ליה וזיל הכא קמדחי ליה וזיל הכא קמדחי ליה אנן מהיכא תיתי לן למיפסק הלכה דאין מצווין דאע"ג דרבי פדת עבד עובדא כיון דלר"י מספקא ליה לדידן נמי מידי ספיקא לא נפקא ויש הוכחה לזה בדברי הרא"ש שכתב בריש שבת וז"ל וקשה היכי קאמר דפטור ומותר לגמרי דהא קעבר משום לפני עור לא תתן מכשול ואין לומר דהכא מיירי בכה"ג דאפילו לא היה נותנו בידו היה יכול ליטלו דהשתא ליכא משום לפני עור דמ"מ איסור דרבנן איכא דאפילו קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו עכ"ל ומיהו יש לדחות שמה שהשמיטו אוקימתא דבעושה על דעת אביו אפשר שהטעם לפי שהם מפרשים דבעושה על דעת אביו היינו לומר דכל קטן המכבה על דעת אביו הוא עושה בודאי וכמו שכתבתי בסימן של"ד ובנוסחת רבינו נראה שהיה כתוב רבי יוחנן במקום ר' פדת ולפ"ז לא היה בנוסחת רבינו ר"י ספוקי מספקא ליה מ"מ דעת הרמב"ם וסמ"ג ורבינו לפסוק כמ"ד קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו וכ"כ הרמב"ן בפרשת אמור אל הכהנים ודע שרבינו כתב בטור י"ד סימן שע"ג וז"ל כתב הרמב"ם שאין הגדולים מוזהרין על הקטנים אלא שלא לטמאם ביד אבל אם בא לטמא בעצמו אין ב"ד מצווין להפרישו אלא שאביו מצווה לחנכו בקדושה וכ"ל שצריכין להפריסם וכן משמע הלשון שדרשו אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים משמע שצריך להזהירם מלטמאם ע"כ וקשה דבפרק חרש מותיב למ"ד קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו מדתניא אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים מאי לאו דאמרינן להו לא תטמאו לא דלא לטמו להו בידים ומאחר שהוא פוסק כמ"ד דאפילו בשל תורה אין ב"ד מצווין להפרישו א"כ ע"כ כי תניא אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים דלא לטמו להו בידים הוא אבל להפריסם לא הוזהרו וכדברי הרמב"ם וצ"ל דטעמא דרבי' משום דבגמ' מותיב נמי מדתניא גבי שקצים כתיב לא תאכלום להזהיר גדולים על הקטנים לגבי דם תניא כל נפש מכם לא תאכל דם להזהיר גדולים על הקטנים מאי לאו דאמרי' להו לא תיכלו לא דלא ליספו להו בידים ובתר הכי אמרינן וצריכי דאי אשמועינן שקצים משום דאיסורן במשהו אבל דם דעד דאיכא רביעית אימא לא ואי אשמועינן דם משום דאיכא כרת אבל שקצים אימא לא ואי אשמועינן הני תרתי משום דאיסורן שוה בכל אבל טומאה אימא לא ואי אשמועי' טומאת

שמג (א) **כתב** הרמב"ם ז"ל קטן העובר על שבות דרבנן כגון שתולש מעציץ שאינו נקוב או מטלטל בכרמלית אין ב"ד מצווין להפרישו ואיני יודע למה כתב העובר על שבות דרבנן דאפילו באיסור דאורייתא נמי אין ב"ד מצווין להפרישו כההיא דבפרק חרש דאירכסו מפתחות דבי מדרשא בר"ה וא"ר יוחנן לידבר טליא התם פירוש שנאבדו מפתחות של בית המדרש בר"ה וצוה שיוליכו נערים שימצאום שם ויכניסום וקאמר טעמא משום דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו אלמא אפילו באיסור דאורייתא נמי אע"ג דקא בעי למייתי ליה סיוע מהרבה משניות

דהוי מעניני אכילה ושתיה דאפשר לאדם מבלעדם אלא א"כ שהיה טרוד ונחפז אליו ואם לא היה מגיע לידו היה מצטער בשבת ומיהו לא שרי אלא מענייני אכילה ושתייה וכיוצא בזה כגון נר לכבוד שבת שהוא צורך מצוה קצת אבל אם הוא עסק גמור לחול ודאי דאסור אעפ"י שהוא בהול אליו כן נראה דעת רבינו וכ"כ מהרש"ל בתשובותיו סי' מ"ו ע"ש וע"ל בסי' רס"א:

שמג כתב הרמב"ם קטן העובר שבות דרבנן וכו' ואיני יודע וכו' גם ה' המגיד הקשה על הרמב"ם מפרק חרש כמו שהקשה רבי' גם הקשה עליו מדברי עצמו שכתב פי"ב מהלכות שבת בקטן שבא לכבות מדעת עצמו אין ב"ד מצווין להפרישו גם ממ"ש בסוף הלכות מאכלות אסורות דאף באיסור דאורייתא אין הב"ד מצווין להפרישו וכן פסק פ"ג דה' אבל בכהן קטן שאם בא לטמאות בעצמו אין ב"ד מצווין להפרישו וב"י כתב לתרץ בשם גדולי עולם דלא נקט הרמב"ם שבות משום רישא לאורויי דבאיסור דאורייתא מצווין להפרישו אלא משום סיפא נקטיה דכתב וכן אם הניחו אביו אין ממחין בידו היינו דוקא באיסור דרבנן אבל באיסור דאורייתא ממחין ב"ד ביד אביו שלא יניחנו לעשות איסור ולפד"כ פי' זה הוא דוחק אבל הקרוב הוא דבכל מקום שכתב הרמב"ם דאין ב"ד מצווין להפרישו מיירי בסתם קטן שלא הגיע לחינוך אבל כאן בפכ"ד דשבת גילה הרמב"ם במ"ש בסיפא וכן אם הניחו אביו אין ממחין בידו דמדבר בקטן שהגיע לחינוך ומשום הכי דוקא בדבר שהוא משום שבות אין ב"ד מצווין להפרישו וכן אם הניחו אביו אין ממחין בידו אעפ"י שהגיע לחינוך אבל באיסור דאורייתא חייבין בית דין להפרישו אם אין לו אב ואם עושה כן בפני אביו ומניחו לעשות ממחין בידו כיון שחייב האב לחנכו ועובר על ד"ת וכך נראה קצת מבואר ממ"ש בסוף המ"א דאף עפ"י דאין ב"ד מצוין על הקטן להפרישו מאיסור דאורייתא בעשה מעצמו מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה שנאמר חנוך לנער ע"פ דרכו וגו' והא ודאי אפילו בקטן בן ד' וה' מצוה לגעור בו להפרישו מטעם הכתוב חנוך לנער וז"ש מצוה לחנכו בקדושה דאי איתא דמיירי בהגיע לחינוך חייב לחנכו מיבעי ליה למימר כדתנן בס"פ לולב הגזול וכל קטן שיודע לנענע חייב בלולב ות"ר היודע להתעטף חייב בציצית והיודע לשמור תפילין אביו חייב ליקח לו תפילין וכו' וגבי כהן קטן נמי כתב הרמב"ם אבל אביו צריך לחנכו בקדושה ולא אמר חייב לחנכו אלא בע"כ בקטן שלא הגיע לחינוך קאמר ותדע דבפ"ג מה' ציצית ובפ"ו דסוכה ובפ"ז דלולב כתב הרמב"ם בלשון חיוב קטן חייב בציצית כדי לחנכו במצות חייב בסוכ' מד"ס כדי לחנכו במצות חייב בלולב מדברי סופרים כדי לחנכו במצות וא"כ כ"ש דחייב להפרישו מן העבירה באיסור דאורייתא בהגיע לחינוך ולמה לא אמר חייב לחנכו אלא בע"כ בהגיע לחינוך לא איירי ביה הרמב"ם דהא פשיטא היא דאפילו ב"ד מצווין להפרישו כשאין שם אביו או אין לו אב כ"ש אביו דחייב בכך אלא בקטן שלא הגיע לחינוך קאמר דאעפ"י דאין ב"ד מצווין להפרישו מצוה על האב לגעור בו כדי לחנכו בקדושה. אבל בפכ"ד מהלכות שבת מדבר בהגיע לחינוך שאביו חייב לחנכו וב"ד מצווין להפרישו אם הוא עובר על איסור דאורייתא אבל בדבר שהוא משום שבות אין ב"ד מצווין להפרישו וכן אם הניחו אביו אין ממחין בידו וכ"כ התוס' בפרק כ"כ דהא דאסיקנא דאין הב"ד מצווין להפרישו דוקא בקטן שלא הגיע לחינוך דבהגיע לחינוך כיון שחייב לחנכו כ"ש דצריך להפרישו שלא יעשה עבירה עכ"ל ומביאו ב"י והיינו כדפרישית דבהגיע לחינוך לא שני להו בין ב"ד לאביו והא דמחלק הרמב"ם בין ב"ד לאביו היינו דוקא בלא הגיע לחינוך ודלא כמ"ש ב"י דהרמב"ם מחלק בהגיע לחינוך בין ב"ד לאביו דליתא. גם לא כמהרא"י בכתביו בסימן ס"ב דפי' בהך דאין ב"ד מצווין להפרישו דבקטן שהגיע לחינוך מיירי כדמוכח ממה שהקשו התו' סנ"ך בפרק בתרא דיומא מחנוך קטנים דהתם אהך דאין ב"ד מצווין להפרישו דליתא אלא כתו' שלנו בפרק כל כתבי עיקר דהא דאין ב"ד מצווין להפרישו דוקא בדלא הגיע לחינוך ואין ה"נ דלא קשיא כלל מחינוך קטנים דהתם דמיירי בהגיע לחינוך והכא איירי בלא הגיע לחינוך וא"ת לדעת רבינו דאין ב"ד מצווין להפרישו באיסור דאורייתא אמאי כתב בסימן של"ד בקטן שבא לכבות צריך למחות בידו ולא פי' דדוקא בעושה לדעת אביו כדמפרש בגמרא וכבר האריך בזה ב"י לעיל וגם כאן ולפעד"נ דעת רבינו דכיון דאין אנו בקיאין להבין בקטן אם עושה לדעת אביו אם לאו לפיכך מספק צריך למחות בכל קטן שלא הגיע לחינוך וזה היה דעת הרי"ף והרא"ש שהשמיטו הך אוקמתא בעושה ע"ד אביו וכבר כתבתי זה לעיל. ואכתי ק' לרבינו דמחלק בקטן בין איסור טומאת כהנים לשאר איסורים דבשאר איסורים א"צ להפרישו ובאיסור טומאה צריך להפרישו כדכתב בי"ד סימן שע"ג וכ"כ בב"י בה' טומאה וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' קכ"ח ע"ש ה"ר יונתן וכ"כ הרא"ש בסדר אמור ע"ש רבינו הלל בפי' ת"כ דמה נפשך אי ס"ל הלכה כר' פדת דאין ב"ד מצווין להפרישו א"כ הך דרשא דאמור ואמרת אינה אלא אזהרה דלא ליטמינהו בידים כדמוקים לה בפרק חרש במסקנא ואי ס"ל להחמיר כר' יוחנן דספוקי מספקא ליה א"כ בשאר איסורין נמי מצווין להפרישו וכיוצא בזה הקשה ב"י והאריך בייסובה ואינו מתקבל לפע"ד ומה שנראה קרוב הוא דרבינו ודעימיה ס"ל כרבי פדת דאין ב"ד מצווין להפרישו מיהו דוקא בכל שאר איסורין אבל בטומאה מצווין להפרישו והך אוקמתא דמוקים לאמור ואמרת דלא לטמינהו בידים בני הישיבה אוקמוה בהכי מקמי דתלמודא מצריך להו צריכי להנהו תלתא קראי דשרצים ודם וכהנים אבל לבתר דמצרכי להו וקאמר ואי אשמעינן טומאת כהנים שאני משום דריבה להן מצות יתירות תו לא אצטריך לאוקמתא דאמור ואמרת אתא דלא לטמינהו בידים אלא כיון דריבה להו מצות יתירות החמירה תורה להפריש הקטנים מטומאה וכדמשמע פשטא דקרא אמור אל הכהנים הגדולים שיאמרו לבני אהרן הקטנים לנפש לא יטמא בעמיו ולא דמי לשרצים דכתיב בהו לא תאכלום קרי ביה לא תאכילום וכן כל נפש מכם לא תאכל דם קרי ביה לא תאכילו דם התם הוא דקאמרינן דלא ליספו בידים דהכי משמע דיוקא דקרא לא תאכילו בידים אבל אין מצווין להפרישו ואע"ג דדם חמור דאיכא כרת ושרצים חמירי דאיסורן

פרישה

ידעתי מאי קשיא לב"י דהא איכא למימר דרבינו מיירי במעשר את הודאי ומפי' שלא לצורך שבת והברייתא שאוסר לעשר את הודאי מיירי כשאינו נחפז ואין לו שעת הדחק וכמ"ש ב"י עצמו לעיל ריש סי' רס"א ע"ש:

סי' שמג (א) **כתב** הרמב"ם קטן העובר שבות דרבנן אין ב"ד מצווין להפרישו ואיני יודע למה כתב העובר שבות דרבנן דאפי' באיסור דאורייתא נמי אין ב"ד מצווין להפרישו כההיא דפרק חרש כו' עד וקאמר טעמא משום דקטן אוכל נבילות כו' ק"ק דה"ל לרבינו להביא בקיצור ראייה דמייתי דאמרי' בפרק חרש קטן אוכל נבילות כו' ונבילות איסור דאורייתא הוא. וגם נ"ע דיש לחלק ולומר דזה איירי בהגיע לחינוך וזה איירי בלא הגיע. ואפשר משום דבב"ד אין לחלק דב"ד אינו מחנך כ"א האב וכמ"ש ב"י בשם זה וגם נ"ע מאי מקשה הרא"ש וב"י הביאו בסי' זה ז"ל וקשה היכי קאמר דפטור ומותר לגמרי כו' עד דמ"מ איסורא איכא דהא אפי' קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו עכ"ל הרא"ש מאי קשיא מקטן אוכל נבילות שהוא דאורייתא לדינא בשבת דהת' דהוא איסורא דרבנן ולק"מ דהא גם שם

שדמ **ההולך** במדבר ואינו יודע מתי הוא שבת מונה ז' ימים מיום שנתן אל לבו שבתתו ומקדש השביעי שעושה קידוש והבדלה ועושה בכל יום מלאכה כדי פרנסתו ולא יותר ואף ביום שמקדש בו ומותר לילך בו בכל יום היה יודע מנין יום שיצא בו כגון שיודע שהיום יום ד' או יום חמישי ליציאתו אבל אינו יודע באיזה יום יצא מותר לעשות כל מה שירצה ביום שמיני ליציאתו שביום כזה יצא מביתו ובודאי לא יצא בשבת וכן ביום ט"ו וכן ביום כ"ב וכן לעולם :

שמה **ארבע** רשויות לשבת רה"י ור"ה כרמלית ומקום פטור רה"י

דאיסורן במשהו מ"מ קרא לא קא מזהיר אלא שלא להאכילן בידים וה"ה בכל שאר איסורין מש"כ בטומאה דקרא קא אזהר לגדולים להפריש קטנים מן הטומאה כדפי' והיינו מטעם שריבה בהן מצות יתירות והכי משמע ממ"ש הרי"ף והרא"ש בהלכות טומאה הך דרשא דאמור ואמרת להזהיר הגדולים על הקטנים ולא הביאו עליה הך אוקמתא דלא ליטמינהו בידים אלמא דס"ל דאזהר עלייהו לאפרושינהו מטומאה ומשם למד רבינו להורות כן והכי נקטינן דכהנים מוזהרין להפריש הקטנים אפילו בקטנים דלא הגיעו לחינוך ובאים ליטמא בעצמם מחוייבים הגדולי' להפרישן:

כתב בהגהת ש"ע וקטן שהכה אביו או עבר שאר עבירה בקטנות אע"פ שאינו צריך תשובה כשהגדיל מ"מ טוב לו שיקבל איזה דבר לתשובה ולכפרה אע"פ שעבר קודם שנעשה בר עונשין עכ"ל והוא מפסקי מהרא"י סי' ס"ב מיהו נראה דהני מילי בעבירות שבין אדם למקום אבל בעבירות שבין אדם לחבירו ודאי ב"ד מצווין עליו להפרישו כדי שלא יארע תקלה על ידו וכ"כ הרב המגיד פ"א מגנבה אמאי דכתב הרמב"ם לשם ראוי לב"ד להכות את הקטנים כפי כח הקטן על הגנבה כדי שלא יהיו רגילין בה וכן אם הזיקו שאר נזקין וכן מכין את העבדים וכו' וכ"כ בח"מ סימן שמ"ט אבל מן הדין אין הקטן חייב בתשלומין כשיגדיל כמ"ש הרמב"ם להדיא בפ"ד דחובל ומזיק וכ"כ כל הפוסקים אך קשה מהא דאיתא פרק הגוזל עצים (דף לח) אכפייה רפרם לרב אשי ואגבי מיניה כי כשורא לצלמי ופי' רש"י רב אשי שרף שטר חוב של חבירו בילדותו ואגבי מיניה גובייתא מעליא כל מה שכתוב בשטר ומשמע ודאי דהאי בילדותו בקטנותו שלא היה בר דעת דאם ר"ל בילדותו לאחר שהגדיל לא היה צריך לפרש בילדותו דמה לי בילדותו מה לי בזקנותו מכל מקום היה גדול ואם שרפו באונס או בשוגג ואדם מועד לעולם אין כאן גנאי אפילו בזקנותו ואם שרפו במזיד גם בילדותו לא ה"ל לעשותו כיון שהגדיל והיה בר דעת אלא בע"כ בקטנותו היה המעשה וכך היה מפרש הא"ז והביא ראיה מכאן שהקטן חייב לשלם כשהגדיל גם הביא ראיה מהא דאמר בפרק ד' וה' (דף ל"ט) שור של יתומים שהזיק משלם מן העלייה · ר"י בר חנינא אמר מעליית אפוטרופא וחוזרין ונפרעין מן היתומים לכי גדלי וכ"ש היכא דאזקי נפשייהו ע"כ מא"ז כדאיתא בהגהת אשיר"י פרק החובל והוא תימה גדולה וצריך לומר דס"ל דאע"ג דמדין תורה ודאי פטור מכל מקום תקנת חכמים היא לשלם כשיגדיל מפני תקון העולם והכי כתבו התוס' להדיא בפרק ד' וה' דההיא דשור של קטן שהזיק דמשלם אע"ג דאיהו גופיה כי מזיק פטור דפגיעתו רעה ממונו לא כל שכן עבדי רבנן תקנה במועד מפני תקון העולם ע"ש בד"ה אין מעמידין מכל מקום אין דעת הפוסקים כן לחייבו בבית דין לשלם כשיגדיל כשהזיק בעצמו דמילתא דלא שכיחא היא ולא עשו תקנה אלא בשור שנגח דשכיחא טובא ואית ביה משום תקון העולם אבל הך עובדא דרפרם נלפע"ד דהאמת הוא בודאי דרב אשי בקטנותו היה שרפו לשטר של חבירו ומן הדין היה פטור אלא כיון דראוי לב"ד להכות לקטנים וכו' ורב אשי לא היה רוצה לסבול המכות היה משלם כל ההיזק שעשה והשתא ניחא הא דאכפייה דאי איתא דאכפייה כשהגדיל וכי הגון הוא לומר על רב אשי דלאחר שהגדיל היה מסרב על ציווי ב"ד עד דאכפייה רפרם אלא ודאי דבעודו קטן קאמר דאכפייה והוא דמן הדין היה פטור מלשלם ממון אלא ראוי היה להלקותו וע"י כך היה כפוי לשלם מה שהזיק ומכאן יצא לו לרש"י ז"ל לפרש בילדותו פי' בקטנותו דמדקאמר אכפייה דאלמא דבלא כפייה לא היה גובה מנכסיו אלמא דמדין היה פטור וגם התיישב הא דכתב הרמב"ם ראוי לב"ד להכות את הקטנים וכו' דכתב ה' המגיד על זה זה לא מצאתי מבואר אבל למה שכתבנו מוכח הכי מהך דאכפייה רפרם כלל העולה דהקטן שגנב או שהזיק פטור מלשלם כשהגדיל ולא היתה על זה תקנת חכמים לשלם דלא כהא"ז גם בעבירות שבין אדם למקום אין עליו עונש לאחר שהגדיל אלא שאני קורא עליו גם בלא דעת נפש לא טוב דאעפ"י דקטן שעבר עבירה בלא דעת היא לא טוב לנפש כי המשיך עליה טומאה מצד הרע על כן טוב לו כשיגדיל לשוב בתשובה מעצמו על כל מה שעבר הן בדברים שבינו ובין המקום הן בדברים שבינו ובין חבירו :

שדמ **ההולך** במדבר וכו' בפרק כלל גדול (דף ס"ט) פלוגתא דרב וחייא בר רב הוא ואיתותב חייא בר רב דאמר משמר יום אחד ומונה ששה אלא מונה ששה ומשמר יום אחד פי' ומתחיל מיום שנתן אל לבו שבתתו שגם הוא בכלל מנין הששה לאפוקי מחייא בר רב דמשמר יום אחד ומונה ששה דמשמר יום המחרת אבל ביום ששם אל לבו אינו משמר דשמא עשה מלאכה :

היה יודע וכו' מימרא דרבה שם ופריך פשיטא ומשני מה"ד כיון דבשבתא לא נפיק במעלי שבתא נמי לא נפיק דאין דרך לצאת מפני כבוד השבת ולסתרי ליה תרי יומי ה' וט' קמ"ל זימנין דמשכח שיירתא ומקרי ונפיק :

שמה **ארבע** רשויות לשבת וכו' ברייתא פ"ק דשבת (דף ו') ומ"ש רה"י הוא המקום וכו' וז"ל רש"י וגמלא ראשו מוקף מארבע צדדין וחללו ד' עכ"ל ומביאו ב"י משמע דלא ה"ל רה"י אלא כשחללו ד' בלא מחיצות וכן נראה מדברי הרמב"ם פי"ד שכתב וכן מקום שהוא מוקף ד' מחיצות וביניהן ד' על ד' וכו' אבל מדברי התוספות לשם (דף ח') בד"ה רחבה ששה מבואר דס"ל דהמחיצות מצטרפין לשעור ד' על ד' וכ"כ הרא"ש להדיא וז"ל והדפנות מצטרפות עם חלל הכוורת לרוחב ארבעה כי היכא דמצטרפות השולים לגובה עשרה וכן נראה ממ"ש רבינו ויש בו ד' על ד' שנזהר ולא כתב כלשון הרמב"ם וביניהן ד' על ד' אלא דקשה לפי זה למה כתב רבינו בסוף סימן זה דאם אין ביניהם ד' הוי מקום פטור דמשמע מלשון זה דאין המחיצות מצטרפין לשעור ארבעה :

ומ"ש

טומאת כהנים שאני משום דריבה בהם מצות יתרות אבל הכי איתא לא צריכא וסובר ז"ל דגהי דמעיקרא כי אותביה מכל חד מהני דהוזהרו גדולים על הקטנים הוה ס"ד דילפינן מינייהו לשאר איסורין ומש"ה הוה צריך למימר שאין זאת האזהרה אלא דלא ליספו להו בידים אבל להפריסם לא הוזהרו אבל בתר דאשכחן דבכמה דוכתי הוזהרו גדולים על הקטנים ה"ל ג' כתובים הבאין כאחד ולכ"ע אין מלמדין ואי בהני תלת דוכתי לא הוזהרו אלא דלא ליספו להו בידים א"כ בשאר איסורין מותר למיספי להו בידים והא ליכא מאן דסבר הכי דהא לא קאמר אלא קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו אבל למיספי להו בידים לא הלכך כ"ל דהני אזהרות היינו להפרישם אבל בשאר איסורין אין מצווין להפרישם ומש"ה גבי טומאה דהויא חד מהנך תלת כ' רבי' שהוזהרו להפרישם ודוקא בהנך תלת' אבל בשאר איסורין לא הוזהרו להפרישם וכמו שכתב כאן לענין שבת דשאר איסורין לא ילפי מהנך תלת' דג' כתובים הבאים כא' אין מלמדין ואע"ג דבגמרא מצריך להנך תלת קראי וא"כ לא חשיבי אלא כחד קרא ולפינן מינייהו לשאר איסורין וא"כ ע"כ הני אזהרות דלא ליספו להו בידים ניכהו למ"ד קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו י"ל דס"ל לרבינו דהאי צריכותא ל"ד הוא דא"כ נכתוב רחמנא בנבילה וטומאה וליתו כל שאר אסורין מינייהו דהא דם דאית ביה כרת אתי בק"ו מנבילה דלית בה כרת ושרצים דאסורין במשהו אתו בק"ו מנבילה שאיסורה בכזית א"כ כמו שהקשה הרב המובהק מה"ר אליהו מזרחי ז"ל בפרשת אמור דליכתוב רחמנא טומא' ודם ולייתי שרצים מינייהו דכי פרכת מה לכהנים שכן ריבה להם הכתוב מצות יתירות איכא למימר דם יוכיח וכי פרכת מה לדם שכן כרת איכא למימר טומאה תוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שהן באזהרה והוזהרו בהן גדולים על הקטני' אף שרצים ושאר כל איסורין שבתורה שהן באזהרה יהיו גדולים מוזהרין על הקטנים וכיון דהאי צריכותא לאו דוקא הוא ועוד דפשטא דלישנא דברייתא דקתני להזהיר גדולים על הקטנים משמע שצריך להזהירם מלטמאם הכי נקטינן והוא צריכותא איכא למימר דלא אתמר אלא לפום מאי דדחקי לשנויי דהני אזהרות דלא ליספו או דלא ליטמאו בידים ולאפוקי ברייתות מפשטן ולא קי"ל הכי כך נ"ל לדעת רבינו וכן נ"ל לדעת נ"י שכתב בהל' טומאה אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים אע"ג דבשאר איסורין אין האב מוזהר על הבן כדתנן קטן שבא לכבות אין שומעין לו מוקמינן ליה בעושה על דעת אביו הא לאו הכי לא אסרינן ליה אבל בטומאה מוזהר מריבוי דקרא ע"כ אבל הרמב"ם מפרש כפשטא דסוגיא דקא מצריך להני תלת קראי וה"ל כחד קרא וילפינן מיניה לכל איסורין שבתורה וא"כ למ"ד קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו ע"כ לא הוזהרו אלא דלא ליספו ולא ליטמו להו בידים אבל להפרישם לא הוזהרו בשום מצוה וכ"כ הרמב"ן בפרשת אמור אל הכהנים וכן כתב בסמ"ג מל"ת סימן ס"ה גבי סכין ומפרכסין לאדם וסימן קמ"א וסימן רל"ד :

וכתבו התוספות בפרק כל כתבי (קכא·) דהא דאמרינן קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו מיירי בקטן שלא הגיע לחינוך דבהגיע לחינוך כיון שחייב לחנכו כ"ש דצריך להפרישו שלא יעשה עבירה עכ"ל משמע דלא שני להו בין ב"ד לאביו וכ"כ הרשב"א והביא ראיה מההיא דמייתי בפרק חרש בן חבר שרגיל לילך אצל אבי אמו ע"ה וכו' ועוד מדאמרינן בפרק יוצא דופן לא צריכא לאותן המוזהרים עליו ואקשינן ש"מ קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו ואם איתא לימא לא צריכא לאביו שמוזהר עליו וכתב עוד שקשה לו לאוקמי הא דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו בשלא הגיע לחינוך ממתני' דקטנה בת ישראל שנשאת לכהן שאוכלת בתרומה דהתם משמע דאפילו כשהגיע לחינוך היא ואפילו הכי אקשינן בגמרא וליכול קטן אוכל נבילות הוא וכו' ובפרק יוצא דופן איבעיא לן מופלא סמוך לאיש דאורייתא או דרבנן ואמרינן ת"ש קטנה שנדרה וכו' ופרקינן הוה ליה קטן אוכל נבילות ואין בית דין מצווין להפרישו אלמא דאפילו במופלא סמוך לאיש אמרינן הכי וגדולה מזו אמרו (שם בנדה מו :) גבי מופלא לאותן המוזהרים עליו ואקשי' ש"מ קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו דאלמא מאן דאית ליה אין מצווין אפי' בקטן סמוך לאיש קאמר ושמא נאמר דלא אמרו מחנכין אלא למצות עשה ולא למצות לא תעשה עכ"ל ולהרמב"ם דמפליג בין ב"ד לאביו אתי שפיר דהכי אמרינן קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו בהגיע לחינוך נמי היא אבל אביו מצווה להפרישו כשם שהוא מצווה לחנכו במצוות עשה :

ולענין איסורין דרבנן כתב הר"ן בריש יומא שכל שהוא לצרכו של תינוק אע"פ שהגיע לחינוך מאכילין אותו איסור דרבנן אפילו בידים (א) וכ"כ הרשב"א ומיהו כתב בתשובה שלא אמר כן אלא להלכה אבל לא למעשה והרמב"ם בסוף מאכלות אסורות כתב דלהאכילו בידים אסור אפילו דברים שאיסורן מדברי סופרים וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד ואפילו בדברים שהן משום שבות (ב) :

שדמ **ההולך** במדבר ואינו יודע מתי הוא שבת וכו' מימרא דרב הונא בפרק כלל גדול (סט :) ותניא כוותיה : **ומ"ש** ומקדש השביעי וכו' ועושה בכל יום מלאכה שם אמר רבא בכל יום עושה כדי פרנסתו ופריך והכוא יומא לימות ומשני דעביד מאתמול שתי פרנסות ופריך ודלמא מאתמול שבת הואי ופרש"י וכמלא מחלל שבת שלא לפיקוח נפש אלא כל יום ויום עושה לו כדי פרנסה אפילו ההוא יומא והכוא יומא במאי מינכר ליה בקידוש' ואבדלתא ופירש רש"י בקידוש' ואבדלתא לזכרון בעלמא שיהיה לו שם חלוק משא' ימים ולא תשתכח שבת ממנו וכתב הר"ן בכל יום עושה כדי פרנסתו כלומר ולא יותר דדלמא שבת הוא ולאו פרנסה מרווחת אלא מצומצמת כדי שיוכל לחיות בו באותו היום בצמצו' שלא הותר לו אלא מפני פיקוח נפש בלבד ומש"ה פרכינן והכוא יומא לימות בתמיה דכיון דאתמול לא עבד אלא כדי פרנסה מצומצמת אי לא עביד מידי בההוא יומא לימות ע"כ ומשמע דלא שרינן ליה לעשות מלאכה אא"כ הוא עני שאין לו ממה להתפרנס אלא ממה שמשתכר עם בני העיר' אבל אם יש לו ממה להתפרנס אסור לו לעשות מלאכה כלל עד שיכלה מה שיש לו ואז יעשה מלאכה בכל יום כדי חייו וכ"כ הכלבו בהדיא ופשוט הוא שמה שכתב רבי' ואף ביום שמקדש בו לא קאי אולא יותר דסמיך ליה אלא אעושה בכל יום מלאכה כדי פרנסתו קאי והוי כאילו כתב ועושה בכל יום אפילו ביום שמקדש בו כדי פרנסתו אבל לא יעשה בכל יום יותר מכדי פרנסתו : **ומ"ש** ומותר לילך בו בכל יום כלו' ואפילו ביום שמקדש בו כ"כ שם הר"ן ודייק הכי מדאמרי' והכוא יומא במאי מינכר ליה ולא אהדר ליה דמינכר בתחומין אלמא דאפילו בההוא יומא נמי מותר לצאת חוץ לתחום הואיל ותחומין דרבנן וכך כתבו התוספות והרא"ש בתירוץ שני דגם באותו יום הוא מהלך כדי למהר לצאת מן המדבר ואע"פ שלתירוץ ראשון אסור לצאת חוץ לתחום ביום שבועת תפס רבינו תירוץ שני לעיקר וכ"כ ה"ה בפ' ב' בשם הרמב"ן ז"ל : **היה** יודע מנין ימים שיצא בו וכו' מימרא דרבה שם :

שמה **ארבע** רשויות לשבת וכו' ברייתא בפ"ק דשבת (ו.) :

רשות

דרכי משה

שמג (א) וכ"כ פ' מי שהחשיך ע"א דף קמ"ח וכתב עוד שם דאפי' אם הוא לצרכינו אי יש לחוש דאי לא שרית ליה אתי הגדול לעבירה דאורייתא חוץ מבדליקה כו' : (ב) ועיין ביורה דעה סי' רמ"א מדין קטן שעבר עבירה בקטנותו ;

ובמ"מ

רשות היחיד הוא המקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה ויש בו ד' טפחים על ד' ואפילו אם יש בו כמה מילין אם מוקף לדירה ודלתותיו נעולות בלילה הוי רה"י ודיר וסהר וחצר וכן חריץ עמוק י' ורחב ד' על ד' או יותר וכן תל גבוה י' ורחב ד' על ד' וכותלים המקיפין רה"י על גביהן והוריהן רשות היחיד ואויר רשות היחיד הוא רה"י עד לרקיע ואפילו כלי אם גבוה י' ורחב ד' על ד' כגון תיבה או כוורת או מגדל הוי רשות היחיד ור"ה הוא החובות ושווקים הרחבים י"ו אמה ומפולשים משער לשער וששים רבוא עוברים בו וכל דבר שהוא בר"ה ואינו גבוה שלשה טפחים חשוב בקרקע והוא רשות הרבים אפי' קוצים או

רשות היחיד זהו מקום המוקף מחיצות גבוהות י' ויש בו ארבע טפחים על ארבע פשוט בכמה דוכתי מהם בברייתא הנזכר אי זו היא רה"י חריץ שהוא עמוק י' ורחב ד' וכן גדר שהוא גבוה י' ורחב ד' כלומר שראש הכותל הוא רה"י כגון שגבוה י' ורחב ד' וכ"כ רש"י בסמוך אהא דאמרי' ואמאי קרו לה גמור' מ"ד כי פליגי רבנן וכו' קמ"ל כלומר דהיא שנגמר מכין מחיצות שלה שיש לה מחיצות מכל צד כגון חריץ וכן גדר דאמרינן מד' לדדין גוד אסיק פני המחיצה על ראשו ונמצא ראשו מוקף מארבע צדדין והללו ד' וסתם רבינו דבריו ולא פי' כמה מחיצות צריך כדי שיהיה רה"י וא"ל דטעמא משום דלא בעא לגחותי לפלוגת' הרמב"ם ושאר פוסקים (א) דלהרמב"ם צריך ד' מחיצות או ג' ולחי בד' דקי"ל לחי משום מחיצה וכמו שכתב בפרק י"ד ושאר פוסקים סוברים דבהיקף ג' מחיצות סגי לחייב הזורק מר"ה לתוכו כמבואר בדברי ה"ה בפ"ח דהא לדברי הכל בג' מחיצות לא הוי רה"י גמורה שיהא מותר לטלטל בתוכה אפילו מדרבנן וכיון דהכא ברה"י גמורה מיירי כמו שכתבתי ה"ל לפרושי דלא סגי בג' מחיצות ועוד דבהדיא כתב לקמן כסברת הרמב"ם דבמבואות שיש להם ג' מחיצות ואין להם לחי ולא קורה ברוח רביעית הוו כרמלית וצ"ל דודאי סבר כהרמב"ם ולא כתב שצריך שיהיה מוקף ד' מחיצות משום דהוה משמע דבעי' ד' מחיצות גמורות והא ליתא דברוח רביעית סגי בלחי או קורה ומש"ה סתם וכתב מקום המוקף מחיצות וסמך על מה שיתבאר לקמן: ומ"ש רבינו ואפילו אם יש בו כמה מילין אם מוקף לדירה הוא מדברי הרמב"ם בפי"ד ולאו למימרא שאם לא הוקף לדירה לא הוי רה"י כלל דהא גרסינן בפ"ק דשבת (ז.) אמר ר"י קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ואפילו כור ואפי' כוריים הזורק לתוכו חייב וכ"כ הרמב"ם בראש פרק י"ו אלא היינו לומר שכל שלא הוקף לדירה אם הוא יותר מבית סאתים אסור מדרבנן לטלטל בו אלא בד' ככרמלית אע"פ שהוא רה"י גמור לחייב הזורק לתוכו וכך הם דברי הרמב"ם בפרק י"ו ודברי רבינו בסימן שמ"ו אבל בפ' י"ד וכן רבינו בסימן זה מיירי ברה"י גמורה כלומר שמותר לטלטל בתוכה אפי' מדרבנן ולפיכך כתבו שאם היא רחב הרבה כלומר שהוא יותר מבית סאתים צריך שיהא מוקף לדירה כדי שיהיה מותר לטלטל בכולו:

ומ"ש עוד רבינו ודלתותיו נעולות בלילה ג"ז מדברי הרמב"ם בפ' י"ד שכתב וז"ל כגון מדינה המוקפת חומה שדלתותיה נעולות בלילה וא"ת הא בפ"ב דעירובין (קא.) אמתניתין דלא יעמוד אדם ברה"י ויפתח בר"ה פריך ורבנן אמר ר"מ ר"ה ומהדרו איזהו כרמלית דאמר רבה בר בר חנ' א"ר יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום ר"ה ומשמע דהשתא דננעלות בלילה הוי כרמלית י"ל דאין ה"נ דכי דלתותיה ננעלות בלילה הויא רה"י גמורה אפילו להתיר לטלטל בכולה אם לא היו דרים בה רבים ולא קרי לה כרמלית אלא משום דכיון דדיירי בה רבים הויא לה חצר של רבים שלא עירבו שאסור לטלטל מתוכה לבתים ומבתים לתוכה כשם שאסור לטלטל מכרמלית לבתים ומבתים לכרמלית וכן פירש"י שם ובהכי ניחא מה שהוקשה לה"ר יהונתן בריש עירובי' היכי מערבו ירושלים בדלתות לפדן כיון שלקרא כרמלית וכי עירוב מפיק ליה מכרמלית ומשמע לי דהא דבעינן שיהו דלתותיה ננעלות בלילה דוקא כשיש לה שני פתחים זה כנגד זה שנמצא שמדינה זו מפולשת משער לשער שאם אין לה אלא פתח א' מה צורך שינעלו בלילה בלאו הכי נמי הויא רה"י כדין כל חצרות ומבועים דלא מצרכינן שיהו דלתותיהן נעולות בלילה וכ"כ מדברי רש"י בריש עירובין (ו:) ונראה דה"ה אם יש לה כמה פתחים אלא שאינם מכוונים זה כנגד זה דכל שאינו מפולש משער לשער לאו ר"ה הוא כמו שנתבאר בסמוך והא פשיטא שלא הצריכו לנעול דלתותיה בלילה אלא כדי להוציאה מדין ר"ה כדאמרינן אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום ר"ה וכיון דכשאינו מפולש משער לשער לא הוי ר"ה כשאין הפתחים מכוונים זה כנגד זה בלא נעילת דלתות בלילה נמי הוי רה"י ומהאי טעמא נ"ל עוד דלא מצרכינן דלתותיה נעולות בלילה אלא כשאותו דרך שבתוך העיר המכוון משער לשער יש לו כל דיני ר"ה שיתבארו בסמוך אבל אם חסר אחד מהם הוי רה"י גמורה אע"פ שאין דלתותיה ננעלות בלילה:

ומ"ש ודיר וסהר וחצר גם זה מדברי הרמב"ם בפרק י"ד וצ"ל שהוצרך לכתבם לאשמועינן דסתמן מוקפין לדירה הם וכדפירש"י בפ"ב דעירובין (יח.) אמאי דתנן רבי יהודה אומר עד בית סאתים וכו' אבל אם היה דיר או סהר או חצר או מוקצה אפילו בית חמשת כורים אפילו בית עשרת כורים מותר:

ומ"ש וכן תל גבוה י' ורחב ד' על ד' פרק הזורק (ק.): ובותלים המקיפין רה"י על גביהן רה"י כלומר ואפילו אין רחבין ד' והדין בעיא דאיפשיטא בפרק הזורק (צט:): והוריהן רה"י פשוט בפ"ק דשבת (ז:) חורי רה"י כרה"י דמו ופירש"י כותלי רה"י ובהם חורין כלפי רה"י ויתבאר עוד בסימן זה אבל חורי ר"ה: ואויר רה"י הוא רה"י וכו' ג"ז (ז) מימרא דרב חסדא ואפילו כלי אם הוא גבוה י' וכו' ג"ז פשוט שם (ח.) בשמעתא דכוורת שאם יש בה כדי לרבע ד' על ד' והוא גבוה עשרה וזרקה לר"ה פטור מפני שהיא רה"י ואינה חפץ ולא מחייב אא"כ זרק חפץ:

ור"ה הוא רחובות ושווקים וכו' שרוחב ר"ה הוא ט"ז אמה פשוט בהזורק (צט:) דגמרי לה ממשכן ותניא בפ"ק דשבת (ו.) ואיזה היא ר"ה סרטיא ופלטיא גדולה ומבואות המפולשין ופירש"י סרטיא מסילה שהולכין בה מעיר לעיר פלטיא רחבה של עיר ששם מתקבצים לסחורה ומבואות של עיר רחבים ט"ז אמה המפולשות משני ראשיהם לפלטיא ובריש עירובין (ו.) גבי כיצד מערבין ר"ה פירש"י ר"ה ט"ז אמה ועיר שמצויים בה ס' רבוא ואין בה חומה או שהיה ר"ה שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר ובפרק כיצד מעברין (נט.) גבי עיר של יחיד ונעשית של רבים כתב ג"כ דכל שאין נכנסין בה תמיד ס' רבוא לא חשיב רשות הרבים דלא דמיא לדגלי מדבר והרא"ש בפ"ק דעירובין (קיד) כתב דברי רש"י בלא מחלוקת משמע דהכי ס"ל וכ"כ ממ"ש בפ' אין צדין ואין לחוש שמא יביאו הא"י דרך ר"ה דלא שכיח אידנא ר"ה דס' רבוא בוקעין בו וכן דעת סמ"ג וסמ"ק וסה"ת וכ"כ הרוקח בסימן קע"ה וגם התוס' כתבו בריש שבת גבי הא דאמרי' כאן בזמן שישראל שרויים במדבר דמשמע קצת דאינו ר"ה אא"כ מצויים שם ס' רבוא כמו במדבר וכ"כ גם בפ' במה אשה (סד:) גבי הא דאמר רב כל שאסרו לצאת בו לר"ה אסור לצאת בו לחצר ואין כן דעת הרמב"ם שלא הזכיר תנאי זה בפי"ד וכתב הרב המגיד שכן דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל הסכים על ידם וכתב שאין לזה רמז בגמרא ואינו עיקר וכ"כ בהגהת מרדכי ממס' שבת שבסוף עירובין וגם הר"ן כתב בר"פ במה אשה דלא מחוורא האי סברא שלא מצינו שהזכירו חכמים בר"ה דבעינן שיהו עוברים שם ס' רבוא בכל יום ואע"פ שרש"י מפרש כן בהרבה מקומות אם איתי' אי אפשר דלא משתמיט תלמוד לאדכורי הכי בחד דוכתא וכן הסכים הריב"ש בתשובה וכתב הרא"ש בפ"ק דערובין בשם ר"י דמבואות הרחבים י"ג אמה ושליש וב' ראשיהם מפולשים לר"ה שהוא רחב ט"ז דכיון דבקעי בהו רבים חשיבי ר"ה ממש מן התורה והביא ראיה לדבר וכתבו רבינו בסימן שס"ד: וכתב ה"ה בפי"ד בשם הרשב"א דמבואות הרחבים י"ו אמה אע"פ שמתקצרין בקצתן ואין בו י"ו אמה ה"ז ר"ה שא"א לר"ה להתלקט במלקט לפיכך מבואות המפולשים לר"ה וארכן לאורך ר"ה אע"פ שאין ברחבן י"ו אמות הרי הן ר"ה גמורה היה אורכן מפולש לרוחב ר"ה אין זה ר"ה עכ"ל וסבר' זו שכשארכן לאורך ר"ה הרי הן כמוהו אע"פ שאין ברחבן י"ו אמה היא סברת התוספ' ואינה מוכרחת בגמרא עכ"ל ה"ה ז"ל ומ"ש שזו היא סברת התוס' הוא בפ"ק דעירובין (ו.) גבי כיצד מערבין ר"ה אמאי דאמרינן וכ"ת בכך הוא דלא מערבא הא בדלת מערבא וכו' ודע שעוד תנאי אחר צריך לר"ה והוא שלא יהיה מקורה דגרסינן בהזורק (צח:) א"ר שמואל בר יהודה אמר רב המעביר ד' אמות בר"ה מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר והרמב"ם הזכירו בפי"ד וגם מדברי רבינו הוא נלמד שכתב לקמן דר"ה מקורה הוי כרמלית והרמב"ם כתב בפי"ד דמדברות ויערות ודרכים המפולשים להם הוי ר"ה ותמה עליו ה"ה משום דבפ"ק דשבת הקשו אברייתא דאי זו היא ר"ה סרטיא ופלטיא ולחשוב נמי מדבר דתניא אי זו היא ר"ה סרטיא ופלטיא והמדבר ואמר אביי ל"ק כאן בזמן שישראל שרויים במדבר כאן בזמן הזה ופירש"י בזמן שהיו ישראל במדבר חשוב ר"ה בזמן הזה אינו מקום הילוך לרבים דהולכי מדברות לא שכיחי ואם כן לא ה"ל להרמב"ם להזכיר מדברות ויערות סתם והרשב"א כ' בכלל כרמלית מדברות ויערות עכ"ל: ובכל דבר שהוא בר"ה ואינו גבוה ג' טפחים וכו' בפ"ק דשבת (ז.): ומ"ש אפי' קוצים או צואה שאין רבים דורסין עליהן כלומר ומש"ה ה"א דאפי' גובהן פחות מג' לא חשיבי כקרקע קמ"ל דלא משום

ומ"ש רבינו רה"י הוא המוקף מחיצות ולא פי' כמה מחיצות כתב ב"י דסובר כהרמב"ם שהרי בדין כרמלית כתב דבג' מחיצות בלא לחי או קורה ברוח רביעית הוי כרמלית ולכן סתם וכתב כאן מקום המוקף מחיצות וסמך על מה שיבאר לקמן אבל לפעד"נ דלא אמר רבינו דבג' מחיצות הוי כרמלית אלא שיש עליה דין כרמלית מדרבנן לענין שאסור לטלטל בה אלא בארבע אבל מדאורייתא רה"י גמורה היא בג' מחיצות בין לטלטל בה בין לחייב הזורק לתוכה וכדכתב לקמן בריש סימן שס"ג ולכך לא ביאר כאן כמה מחיצות צריך לפי שנסמך על מה שכתב בסימן שס"ג דלטלטל צריך תקון ברביעית מדרבנן. ועוד נראה דלשון רבינו שכתב כאן רה"י הוא המקום המוקף מחיצות משמע ודאי דצריך ד' מחיצות דבג' מחיצות אינו מוקף מחיצות ואינה רה"י גמורה לטלטל בתוכו מדרבנן אא"כ יש לו תקון ברביעית כדמוכח ממ"ש בדין קרן זווית בכאן וכן לקמן בסי' שס"ג. גם הסמ"ק בדין המוציא מרשות לרשות כתב דמבואות שאינן מפולשין הוי כרמלית ובהלכו' עירובין כתב דג' מחיצות רה"י דאורייתא היא אלמא דמ"ש דהוי כרמלית אינו אלא לומר שנתנו לו דין כרמלית מדרבנן: ומ"ש ואפי' אם יש בו כמה מילין אם מוקף לדירה וכו' פי' לענין לטלטל בכולו לא שרי מדרבנן אלא בהוקף לדירה אבל מן התורה רה"י גמורה היא לחייב הזורק לתוכו מר"ה ואפי' לא הוקף לדירה כדלקמן בסי' שמ"ו: וכן חריץ וכו' כלו' ל"מ כל הני דאמרן דהמקום מוקף מחיצות גמורים וניכרות הן אלא אפי' חריץ דאין שם מחיצה ממש אלא כותל החריץ חשבינן ליה מחיצה ול"מ חריץ אלא אפילו תל דאין כאן מחיצה כלל אמרינן גוד אסיק מחיצה ול"מ תל שהוא קבוע אלא אפילו כלי שהוא מיטלטל כגון תיבה או כוורת או מגדל הוי רה"י דבכלי נמי אמרינן גוד אסיק: ומ"ש ודלתותיה ננעלות בלילה איכא להקשות מדאיתא בפ' בתרא דעירובין (דף ק"א) דאמר ר' יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבים עליה משום ר"ה אבל עכשיו דננעלות ה"ל כרמלית כבר פי' מהרא"י בתרומות הדשן סי' ע"ג דר"ל דין כרמלית דאסור לטלטל בה מדרבנן אבל ודאי רה"י גמורה היא וכ"כ ה' המגיד בתחלת ה' עירובין וכר ששת בסי' ת"ה ובב"י האריך בזה ע"ש: ומ"ש ודיר וסהר וחצר במשנה ראשונה דפ' עושין פסין פי' רש"י דיר של בהמות שעושין בשדות היום כאן והיום כאן כדי לזבלם בגללי הבהמות. סהר לבהמות של עיר. מוקצה רחבה שאחורי הבתים וחצר שלפני הבתים דכל הני היקפן לדירה הוא עכ"ל ורבינו השמיט מוקצה וכתב חצר שהכל נקרא חצר בסתם בין מה שאחורי הבתים ובין מה שלפני הבתים:

ור"ה הוא רחובות וכו' כתב הרמב"ם דמדברות ויערות ודרכים המפולשים להם הוי ר"ה וה' המגיד תמה עליו דהא מוקמינן לה בפ"ק דשבת (דף ו') דוקא בזמן שישראל שרויים במדבר אבל בזמן הזה אינו מקום הילוך לרבים דהולכי מדברות לא שכיחי לא הוי ר"ה וא"כ לא ה"ל להרמב"ם להזכיר מדברות ויערים סתם והרשב"א כתב בכלל כרמלית מדברות ויערות עכ"ל ונראה לי ליישב קושיית ה' המגיד כשנשים לב בהא דתניא דהמדבר הוי ר"ה. ומיירי בזמן שהיו ישראל במדבר דמאי דהוה הוה ולאיזה צורך תני ליה אלא בע"כ צריך לומר דהא קמ"ל דאי איכא רבים מצויין עכשיו במדבר תדיר ג"כ הוא בכלל ר"ה וכמ"ש לשם ה' המגיד גופיה והשתא יש ליישב דברי הרמב"ם דמ"ש דמדברות ויערות ודרכים המפולשים להם הוו ר"ה רצונו לומר דהיכא דנמצאים באיזה זמן דרכים המפולשים למדברות או ליערות השתא ודאי שכיחי רבים במדבר זו ויער זה וכל המדבר וכל היער נעשה ר"ה דהדבר ידוע דבשיירא ההולכים מסתלקים רבים מן המסילה והולכים במדבר וביער עצמו ולא דמי לדרכים המפולשים לבקעה ושדה דאין מסתלקין מן המסילה לילך בבקעה ובשדה בין ביה"ח בין ביה"ג דשדה ובקעה נפסדת בדריסת הרגלים כשיש בהן זרעים או עשא' ניר אבל במדברות וביערות אין הפסד כלל

דרכי משה

שמה (א) ובמ"מ פי"ז האריך בדינים אלו ע"ש:

(*)

וכתב

או צואה שאין רבים דורסין עליהן ואם הוא גבוה ג' ומג' עד ט' ולא ט' בכלל אם הוא רחב ד' על ד' הוי כרמלית פחות מכאן הוי מקום פטור ומט' עד י' ורבים מכתפין עליו הוי ר"ה אפי' אינו רחב ד' ומעשרה ולמעלה אם הוא רחב ד' הוי רה"י פחות מכאן מקום פטור אפילו יש בו מקום כדי לחוק להשלימו לד' לא אמרי' חוקקין להשלים בכה"ג וגומא בר"ה שאינה עמוקה ג' הוי ר"ה מג' עד י' אם רחבה ד' הויא כרמלית פחות מכאן מקום פטור ר"ה אינה תופסת אלא עד י' אבל למעלה מי' הוי מקום פטור: חורי ר"ה אינן כר"ה אלא נידונין כפי מדותיהם אם יש בהם ד' על ד' וגבוהין י' רשות היחיד ואם יש בהן ארבע על ארבע ואין בגובהן עשרה הוי כרמלית ואם אין בהן ארבע על ד' הוי מקום פטור ובלבד שיהו גבוהין מן הארץ שלש: כרמלית הוא מקום שאין הילוך לרבים כגון ים ובקעה ואסטונית ובין עמודים העומדים בר"ה ואצטב' שלפניהם וקרן זוית הסמוכה לר"ה כגון מבואות שיש להם שלש מחיצות (ג) ואין להן לחי ולא קורה ברוח רביעית ור"ה שיש עליו תקרה או דבר המוקף מחיצות שאינן גבוהות י' או תל שיש בו ד' על ד' ואינו גבוה י' וכן חריץ שאינו עמוק י': בית שאין תוכו י' וקירויו משלימו לי' יש בו ד' על ד' תוכו כרמלית ועל גבו רשות היחיד ואם חקק בו ד' על ד' אפי' באמצע רחוק מן הכותלי' נעשה כולו רשות היחיד: גג הבולט על מחיצות הבית בענין שאין מחיצות הבית ניכרות לעומד על הגג הוי כרמלית אפילו הוא גבוה ורחב הרב' ואם חלון פתוח לו מן הבית הוי רשו' היחיד וכן

כלל וא"כ מבואר בדברי הרמב"ם שהוא באמצע דהכי קאמר דבדאיכא בזמן הזה דרכים מפולשים למדברות ויערות דכל המדבר וכל היער נעשה רשות הרבים כיון דשכיחי בה רבים כדפרי' והרשב"א שכתב דמדברות ויערות הם כרמלית היינו בדליכא דרכים מפולשים להם ואין ביניהם מחלוקת דלא כמה שהבין הרב המגיד דפליגי בהא גם התיישבה קושייתו באמת:

וקרן זוית הסמוכה לרשות הרבים כגון מבואות שיש להם שלשה מחיצות וכו' דברוח רביעית שהוא פתוח לרשות הרבים דחקי בה רבים דכיון דרגילים רבים להיות נדחקים לשם דינו ככרמלית מדרבנן שאסור לטלטל בכל המבוי אלא בתוך ארבע וכך פירש הרמב"ם בפי"ד אבל רש"י פירש שני פירושים אחרי' ומביאם ב"י ותימה היאך הניח פירוש רש"י ותפס פירוש הרמב"ם ויש לומר דלרבותא נקט הכי לאורויי דכל תוך מבוי זו דין כרמלית יש לו עד כותל האמצעית אבל במה שפירש"י בקרן זווית שהוא כרמלית הוא דבר פשוט: **ומ"ש** או תל שיש בו ארבע על ארבע ואינו גבוה עשרה וכן חריץ וכו' הכי איתא בברייתא פרק הדר (דף סז) סלע שבים וכו' וע"ל בסימן שמ"ו: **בית** שאין תוכו עשרה וכו' מימרא דרב (דף ז): **ומ"ש** אפילו באמצע רחוק וכו' שם בתוספות ובאשיר"י מפורש הטעם דלא דמי לסוכה דצריך שלא יהא בין החקק ולכותל רחוק שלשה טפחים כדלקמן סוף סימן תרל"ג: **גג** הבולט וכו' כך פירש רש"י בפרק כל גגות (דף צ"ב) והטעם הוא דמה שהגג רשות היחיד ואע"פ שאין מחיצות מקיפות אותו אינו אלא משום דאמרינן גוד אסיק מחיצות התחתונות וכשאין מחיצות התחתונות ניכרות לעומד על הגג לא אמרינן גוד אסיק לרב דלא כשמואל דפליג עליה דהלכה כרב באיסורי: **ומ"ש** ואם חלון פתוח לו וכו' עד פתוח לכן כך כתב הרא"ש ר"פ כל גגות (דף קכ"ט ע"ב) והוא מדברי התוספות לשם בשם ר"י ע"ש (דף פ"ט) בד"ה במחיצות וע"ל בסימן שכ"ג בדין זיזין הבולטין: חורי

משום דכלל גדול אמרו כל פחות מג' כלבוד דמי וכדאסיק רב אשי דאפילו צוה כמי אם אינה גבוה ג' טפחים דינה כר"ה: **ואם** הוא גבוה ג' וכו' אם הוא רחב ד' על ד' הוי כרמלית גז"ש כי אתא רב דימי א"ר יוחנן אין כרמלית פחותה מד' ופירש"י ואי לא מקום פטור הוא: **ומט'** ועד י' ורבים מכתפין עליו גז"ש (ח.) אמר עולא עמוד ט' בר"ה ורבים מכתפים עליו וזרק ונח על גביו חייב מ"ט כל פחות מג' מדרס דרסי ליה רבים מג' ועד ט' לא מדרס דרסי ליה רבים ולא כתופי מכתפי עלה ט' ודאי מכתפי עילוי' ופירש"י דכיון דצריך לרבים ר"ה הוא בין רחב בין קצר וכן דעת הרמב"ם בפי"ד וכתב ה"ה שהראב"ד כתב בפירושו דוקא ברחב ודוקא מכתפין עליו אבל כשאין מכתפין עליו ואע"ג דראוי לכתף עליו לא וכתב הרשב"א שראוי לחוש לדברי רבי' עכ"ל: **ומ"ש** רבי' ומט' ועד י' כך הם דברי הרא"ש שם ונראה שהוא מפרש דכי אמר עולא עמוד ט' לאו לאפוקי יותר מט' אלא לאפוקי פחות מט' וטעמא דמסתב' הוא דהא אפילו גבוה י' כמי חזי לכתופי עליה ועוד דהא לא יהיב טעמא עולא אלא לאפוקי פחות מט' ולא לאפוקי יותר מט' אבל הרמב"ם כתב בפי"ד מקום שיש בגבהו תשעה טפחים מצומצמות לא פחות ולא יותר בר"ה הרי הוא ר"ה כתוב בהגה"א דלדעת רשב"ם אם ריבוע העמוד עומד לריבוע של עולם א"צ רק ד' על ד' (א) אבל אם עומד לאלכסון העולם אין חשוב ר"ה עד שיהא חמשה טפחים ושלשה חומשים על חמשה טפחים ושלשה חומשים וכן נראה לר"י עכ"ל. וטעם סברא זו נתבאר בדברי רבי' סי' שמ"ט ושם יתבאר שיש חולקים. ואם אין העמוד מרובע יתבאר לקמן שאם אין ברוחבו ד' אע"פ שארכו אלף אמה הוי מקום פטור ואם הוא עגול או משולש כתב ה"ה בפי"ד שצריך שיהא אפשר לרבע בו ד' על ד' ואם לאו אף על פי שיש בו בתשבורת יותר מכאן אינו רה"י כלומר אע"פ שגבוה י' וסיים וכתב וכ"מ שהזכיר רבינו עמוד רחב ד' אם הוא עגול ר"ל שיש באלכסונו ה' וג' חומשין כדי לרבע בו ד' על ד' ואם הוא מרובע ככר יש באלכסונו כן עכ"ל (ג): **דין** גג הסמוך לר"ה ואינו גבוה י' יתבאר בסי' שס"א: ומי' ולמעלה אם הוא רחב ד' הוי רה"י וכו' שמי' ולמעלה אינו ר"ה משנה היא בפרק הזורק (דף ק:) הזורק ד' אמות בכותל למעלה מי' טפחים כזורק באויר למטה מי' טפחים כזורק בארץ ובפ"ק דשבת (ז.) מייתי להאי משנה ופרש"י הזורק ד"א בר"ה ונדבק בכותל כגון דבילה שמינה כדמוקי לה לקמן כזורק באויר ופטור דלאו בר"ה נח ורה"י לא הוי אלא דבר המסוי' ורחב ד' שאם הוא רחב ד' הוי רה"י ככר נתבא' בתחלת הסי' שגדר רה"י הוא מקום גבוה י' ורחב ד' ופחות מכן הוא מקום פטור בפ"ק דשבת (ז:) כי אתא רב דימי א"ר יוחנן אין כרמלית פחותה מד' ופרש"י ואי לא מקום פטור הוא: **ומ"ש** אפילו יש בו מקום כדי לחוק להשלימו לד' וכו' גז"ש ובפרק הזורק (ק.) א"ר חייא זרק למעלה מי' טפחים והלכה ונחה בחור כל שהו באנו למחלוקת ר"מ ורבנן דר"מ סבר חוקקין להשלים ורבנן סברי אין חוקקין וידוע דהלכה כרבנן דרבים נינהו וכ"פ הרמב"ם בפי"ד: **וגומא** בר"ה שאינה עמוקה ג' הוי ר"ה ומג' עד י' אם רחבה ד' וכו' בפ"ק דשבת (דף ח.) אהא דאמר עולא עמוד בר"ה וכו' א"ל אביי לרב יוסף גומא מאי א"ל וכן בגומא רבא אמר בגומא לא מ"ט תשמיש ע"י הדחק לאו שמי' תשמיש. וכתב הרא"ש הלכך האי גומא פחות מג' הויא ר"ה מג' ועד י' אי רחבה ד' הויא כרמלית ואי לא הויא מקום פטור עכ"ל ואם היא עמוקה י' ככר נתבאר שהיא רה"י והוא שתהיה רחבה ד': **ר"ה** אינה תופסת אלא עד י' וכו' משנה בפרק הזורק (דף ק.) הזורק ד' אמות בכותל למעלה מי' טפחים כזורק באויר כלו' ופטור משום דאין ר"ה למעלה מי' והכי פרש"י בפ"ק דשבת (ז.) וכרמלית נמי לא הוי כמ"ש בסמוך דכרמלית אינה תופסת אלא עד י': **חורי** ר"ה אינם כר"ה וכו' פלוגתא דאביי ורבא בפ"ק דשבת (ז.) והלכה כרבא דלאו כר"ה דמי ופרש"י חורי ר"ה חורים שבכתלים כלפי ר"ה וכתב הר"ן וכשהן למעלה מג' איירי כלומר שאם הן תוך ג' הוו ר"ה וז"ל הרשב"א מה נקרא חורי רה"י חור שבכתלים של רה"י ועוברים כלפי פנים היו בהם חורים פתוחים כלפי חוץ ואין עוברים כלפי פנים בין פתוחים לר"ה או לכרמלית אין אלו חורי רה"י אלא נדונין לפי גבהן ורחבן עכ"ל ודברים אלו כתובים במגיד משנה פי"ד בטעות סופר: **ומ"ש** אלא נדונים כפי מדותיהם וכו' כן פירש"י שם וכ"כ הרי"ף והרא"ש שם והרמב"ם בפי"ד: **וכרמלית** הוא מקום שאין הילוך לרבי' כגון ים ובקעה וכו' וכך פשוט בברייתא פ"ק דשבת (ו.) ופירש"י בקעה. שדות הרבה קנפי"א בלע"ז: אצטוונית. שלפני החנויות שיושבים שם הסוחרים כלומר פו"וש בלע"ז והם רחבים ד' ואינם גבוהים י': **ומ"ש** וכן עמודים העומדים בר"ה וכו' בפ"ק דשבת (ז.) כי אתא רב דימי אר"י בין העמודים נדון ככרמלית מ"ט כיון דלא מסתגיא להו בהדיא ככרמלית דמיא א"ר זירא א"ר יהודה אצטבא שלפני העמודים נדון ככרמלית מ"ד בין העמודים כ"ש אצטבא אבל בין העמודים זימנין דדרסי רבים כר"ה דמי ופירש"י בין העמודים שהיו עומדין ברחבה ותולין בהם התגרים פרגמטיא וגם אצטבאות היו שם ליושב שם התגרים וכתבו התוספות בין העמודים כר"ה דמי אף על פי שאין בין עמוד לעמוד ט"ז אמות הוי ר"ה כיון שבני ר"ה בוקעים בו והוא לבין העמודים רחב י"ו אמה ופסק הרמב"ם בפרק י"ד כרב יהודה וכתב ה"ה אבל הרשב"א פסק כר' יוחנן וכן פסק הרא"ש ז"ל ואצטבא זה ברחבה ד' וגבוהה מג' ועד י' שאם אינה רחבה ד' מקום פטור הוא ואם גבוהה י' ר"ה הוא ואם אינה גבוהה ג' ר"ה הוא ואם גבוהה י' כיון דרחבה ד' רה"י היא: **ומ"ש** וקרן זוית הסמוכה לר"ה וכו' מימרא דר"י בפ"ק דשבת (ו) ויהיב טעמא משום דלא ניחא תשמישתיה ופירש"י קרן זוית שנכנס בו בית לתוכו והניח מקרקעו לר"ה לא ניחא תשמישתיה שאין יכולין ליכנס לה להדיא דרך הילוכן א"נ בית שפניו עומד באלכסון שזויתו אחת סמוכה לר"ה והשני משוכה מר"ה ולפנים וזוית הבולט מעכבת את הרבים מליכנס בהדיא בתוך כניסה של זוית האחרת ובפ' כל גגות (צב:) נמי אוקימנא דר"א ורבנן בצידי ר"ה פליגי והלכה כחכמים דאמרי דלאו כר"ה דמו: **ומ"ש** כגון מבואות שיש להם ג' מחיצות וכו' זהו דעת הרמב"ם בפי"ד דכיון שאין להם אלא ג' מחיצות היינו קרן זוית הסמוכה לר"ה שהוא כרמלית וככר כתב ה"ה בפי"ו שיש חולקים ואומרים שכל שיש לה ג' מחיצות הוי רה"י גמור לחייב הזורק מר"ה לתוכו וככר ביאר ז"ל שם טעם מחלוקתם: **ומ"ש** ואין להם לחי ולא קורה כלומר שאם היה להם לחי הוי רה"י גמור אפילו לחייב הזורק מר"ה לתוכו דלחי משום מחילה ואילו היה להם קורה נמי דלא הוי רה"י לחייב הזורק לתוכו לדעת הרמב"ם מאחר דקורה לא הויא אלא משום היכר מ"מ הוי רה"י לטלטל בתוכו דכשאין למבוי לא לחי ולא קורה אם יש בו דיורים אסור לטלטל בו עד שיערבו דגזרו ביה רבנן ושויוה ככרמלית: **ומ"ש** ור"ה שיש עליו תקרה ככר נתבאר בסמוך שהוא מימרא בפר' הזורק: **ומ"ש** או דבר המוקף מחיצות וכו' פשוט בדין בית שאין תוכו י' שכתב בסמוך: **ומ"ש** או תל וכו' וכן חריץ וכו' כ"כ הרמב"ם בפי"ד וטעמא לפי שגדר הכרמלית הוא מקום רחב ד' ואינו גבוה י' כמבואר בסימן זה: **בית** שאין תוכו י' וכו' מימרא דרב בפ"ק דשבת (ז:) פי' שאין בגובה חללו י' ועל התקרה הוא גבוה י' גגו כיון דגבוה י' ורחב ד' הוי רה"י תוכה כיון דמוקף מחיצות שאינו גבוה י' הוי כרמלית: **ואם** חקק בו ד' על ד' וכו' ג"ז שם מימרא דאביי פי' שחקק בו עד שהשלים גבוה י' במקום החקק וטעמא משום דאידך דלא נחקק ה"ל כחורי רה"י דהוו כרה"י וכתב הרא"ש אם חקק בו ד' על ד' מותר לטלטל בכולו ואפי' אם יש בין שפת החקק ולכותל שלשה טפחים ולא דמי להא דאמר בסוכה (ד.) בסוכה שאינה גבוה י' וחקק בה להשלימה לי' דבגבי סוכה בעינן מחיצות סמוכות לסכך אבל גבי שבת רק שהרשות משתמר ע"י המחיצות אפילו רחוקים ממנו הרבה קרוי רה"י הלכך ע"י מחיצות החיצונות שגבוהות י' נקרא רה"י אבל לא ע"י הפנימיות שאין שפת החקק מצטרף עמהן כיון שרחוקים ממנו ג' טפחים: **גג** הבולט על מחיצות הבית וכו' בפרק כל גגות (צב) תנן גג גדול סמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור ופירש"י הגדול מותר להכניס לו כלי הבית של מטה אבל קטן אסור להוציא לו כלי הבית דבני גדול אסרי עליה ואמרי' בגמ' דמה חצר דמינכרא מחיצתה אף גג דמינכרא מחיצתה ופירש"י מה חצר דמינכרא מחיצתה שהרי יש לה מחיצות אף גג נמי דשרי ליה במחיצות תחתונות משום גוד אסיק מיהו מחיצות ניכרות בעינן שלא יהא גג בולט חוצה לה דאי לא מינכרא לא אמרי' גוד אסיק וגדול נמי אסור דאין לו שום מחילה וכל שאין לו מחיצות אינו רה"י כל גגין שלהם חלקים היו ולא משופעים וכתב הרא"ש דף קכ"ז הלכך גגים שלנו שבולטים ראשיהם לר"ה ולא מינכרא מחיצתא הויין ככרמלית ואסור לטלטל על גבן ד"א ואין לומר כיון דלא שלטי ביה רבי' שהרי גבוה הוא אין נעשה כרמלית אלא מקום פטור הוי דלא אשכחן בשום דוכתא דבמקום שהוא רחב ד' שיהא נקרא מקום פטור והא דאמרינן בפ"ק דשבת אין כרמלית למעלה מי' ה"מ מכח קרקע אין האויר שלמעלה מי' כרמלית וכתב עוד שנראה דאם יש חלון ד' על ד' פתוח לגג

דרכי משה

(ב) וכתב בהגהות דף קע"ז ע"ג דאילן העומד במקום אחד שדינן נופו בתר עיקרו: וע"ל

פרישה

סי שמה (א) מה שכתב ב"י ז"ל אבל אם עומד לאלכסון העולם אין חשוב ר"ש עד שיהא ה' טפחים וג' חומשים לכאורה נראה דוס להרמב"ד הכ"ל דכתב המ"מ בשמו דגם ברבים מכתפים עליו לא סגי למיהוי ר"ה עד שיהיה ג"כ רחב לאפוקי לרש"י ולרבינו לא בעינן רחב וכמ"ש שם וק"ל: שם קאי בעובר ד"א בר"ה וס"ה איסור דאורייתא דהא עבד העקיר' והכנסה למוד:

(ב) ואין להן לחי ולא קורה כו' כתב ב"י מ"מ הוי רה"י כו' שם ט"ס ומסוטן הוא וכצ"ל מ"מ הוי רה"י לטלטל בתוכו ואם יש בו דיורין אסור לטלטל בתוכו עד שיערבו דכשאין למבוי לא לחי ולא קורה גזור ביה רבנן כו' ומ"ש מ"מ הוי רה"י לטלטל בתוכו ר"ל דאינו רה"י ולא ר"ה אלא כרמלית וכמ"ש בסמוך:

וכלכל

וכן זיזין הבולטין מן החומה ויש בהן ד' על ד' הוי כרמלית אא"כ הוי חלון הבית פתוח להן חורי כרמלית לאו ככרמלית דמו ואויר כרמלית אינה תופסת אלא עד עשרה ולמעלה מעשרה הוי מקום פטור הלכך הנוטל מעל פני המים בימים ובנחלים עד י' באויר הוי דינו ככרמלית למעלה מי' הוי מקום פטור : בור העומד בכרמלית אפילו עמוק ק' אמה הוי כרמלית אא"כ הוא רחב ד' על ד' : מקום פטור הוא דבר שאין בו ד' על ד' וגבוה מג' ולמעלה עד לרקיע או חריץ שאין בו ד' על ד' ועמוק יותר מג' וכן מחיצות הגבוהות מג' ולמעלה ואין ביניהם ד' על ד' אפילו הוא ארוך הרבה הוי מקום פטור :

שמו מן התורה אין חיוב אלא במוציא ומכניס וזורק ומושיט מרשות היחיד לרשות הרבים אי נמי איפכא וחכמים אסרו מרשות היחיד ורשות הרבים לכרמלית או מכרמלית להם גזירה משום מרשות היחיד לרשות הרבים אבל דבר שהוא מקום פטור מותר להוציא ולהכניס ממנו לרשות היחיד ולר"ה ומהם לתוכו (א) ובלבד שלא יוציא מרשות היחיד למקום פטור ויעבירנו דרך

לגג הוי כחורי רשות היחיד אע"ג דלית ליה מחיצות : ומ"ש וכן זיזין הבולטין וכו' ג"ז מד' הרא"ש ז"ל שם ואע"ג דבירוש' משמע דזיזים וגזוזטראות הבולטים מן הכותל לא הויין כרמלית אפילו רחבים ד' אלא מקום פטור הס ומיהו לפום גמרא דילן משמע דגג הוי כרמלית היכא דלא מינכרא מחיצתא עכ"ל וכתב רבינו דבזיזין נמי אם חלון הבית פתוח להם הוו רשות היחיד כדין גגים הבולטים דהא ודאי חורי רשות היחיד הם ולא נזכר בדברי הרמב"ם מכל זה כלום : חורי כרמלית לאו ככרמלית דמו בפ' כיצד משתתפין (פו :) תניא אילך אמת המים העוברת בין החלונות כו' במאי עסקינן וכו' ותיהוי כי חורי כרמלית א אביי בר אבין ור' חנינא דאמרי תרווייהו אין חורין לכרמלית רבינא אמר אפילו תימא יש חורין לכרמלית ה"מ בסמוכה וכו' וכתב הרא"ש דף קכ"ז דהכי הלכה דאין חורין לכרמלית דרבינא נמי לא פליג אהא בהדיא אלא דקאמר דאפילו יש חורין לכרמלית אית לן שינויי אחרינא וגם ה"ה כתב בפי"ד דאין חורין לכרמלית אלא כדין חורי רשות הרבים כלו' שהם נידונין לפי גבהן ורחבן : ואינה תופסת אלא עד י' בפ"ק דשבת (ז.) כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן אין כרמלית פחותה מד' א"ר ששת ותופסת עד י' דעד י' הויא כרמלית למעלה מי' לא הויא כרמלית ופירש"י דעד י' הויא כרמלית אויר של בקעה או של ים או של קרפף יתר על בית סאתים תופס את שמו עד י' אבל למעלה מי' אין שם כרמלית על אוירו בדבר שאינו מסויים כגון פני לבינה או פני כותל או קולט מן האויר למעלה מי' מותר להוציא לכתחלה משם לרשות הרבים ולרה"י דאין שם כרמלית עליו כי היכי דלאויר למעלה מי' בר"ה לאו ר"ה הוא כדתנן לקמן למעלה מי' כזורק באויר גבי כרמלית נמי לאו כרמלית הוא ובדבר מסויים כגון ראש עמוד וגבי לבינה ליכא לאוקומי דאי אית ביה ד' פשיטא דלמעלה מי' לא הוי כרמלית דהא אפי' עמוד בר"ה רשות היחיד הוא ואי דלית ביה ד' ולמטה מי' מי הוי כרמלית הא קאמר אין כרמלית פחותה מד' ואי בדקאי בכרמלית כיון דלית ביה ד' הוי שם כרמלית עליו א"כ מאינו אומר בכרמלית מר"ה דאילו בר"ה כה"ג מקום פטור הוא ובטל ומותר לר"ה ולרה"י ואכן אמרינן בשמעתין דהאי תופסת עד י' מקולי ר"ה הוא הלכך לא מיתוקמא אלא באוירא וכתב הר"ן שם אבל אחרים כתבו דאפילו בדבר המסויים איכא לאוקומא וכגון שאינו רחב ד' וקאי בכרמלית דנהי דלאי קאי כה"ג בר"ה מקום פטור הוא בכרמלית מלא מין את מינו וניעור כדאמר בפ"ק דעירובין (ט.) ודעת ההגהות בפט"ו מה"ש כדעת אחרים שכתבו דברשויות דרבנן לא אשכחנא דין מקום פטור כלל משום דמלא מין את מינו וניעור וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם וכמו שאכתוב בסמוך בדין בור העומד בכרמלית :

הלכך הנוטל מעל פני המים וכו' בפ' הזורק (ק.) איתמר ספינה רב הונא אמר מוליא הימנה זיז כל שהוא וממלא רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי עושה מקום ד' וממלא רב הונא סבר כרמלי' מארעא משחינן ואוירא מקום פטור הוא רב חסדא ורבה בר רב הונא סברי כרמלית משפת מיא משחינן ומיא ארעא סמיכתא היא ופסקו הרי"ף והרא"ש כרב חסדא ורבה וכ"פ הרמב"ם בפי"ד : בור העומד בכרמלית וכו' אא"כ הוא רחב ד' על ד' כלומר שאם היה ד' על ד' ה"ל רשות היחיד וכמו שכתב לעיל ודין זה שכתב רבינו הוא מדברי הרמב"ם בפרק י"ד וכתב ה"ה שהקשה עליו הרשב"א שלמה לא יהיה דינו כמקום פטור כדין חריץ שאין בו ד' על ד' ועמקו מג' ועד התהום דאטו יהיה דינו חמור משאם היה בר"ה · ואפשר שדעת הרמב"ם דבכרמלית ליכא מקום פטור משום דמלא מין את מינו וניעור (ג) וכמ"ש הר"ן בפ"ק דשבת בשם קצת מפרשים כתבתיו בסמוך : מקום פטור הוא דבר שאין בו ד' על ד' בפ"ק דשבת (ז.) כי אתא רב דימי א"ר יוחנן אין כרמלית פחותה מד' ופירש"י ואי לא מקום פטור הוא : ומ"ש וגבוה מג' כלומר דאילו פחות מג' כארעא סמיכתא הוא וכמ"ש לעיל וגם זה מבואר שם בפ"ק : ומ"ש או חריץ וכו' הוא מדברי הרמב"ם בפי"ד וכתב ה"ה שלדעת הרמב"ם שכתב בדין הבור שבכרמלית שהוא ככרמלית אין דין זה אלא בחריץ שברשות הרבים בדוקא אבל לדעת הרשב"א הוא בין בכרמלית בין ברשות הרבים אבל ברשות היחיד דברי הכל אינו חולק רשות וזה פשוט עכ"ל : ומ"ש וכן מחיצות הגבוהות וכו' הוא מדברי הרמב"ם בפי"ד וכבר כתב ה"ה שם מהיכן למד הרמב"ם כן וכתב עוד ודע שאם המקום עגול אם אפשר לרבע בו ד' על ד' ה"ז רשות היחיד ואם לאו אע"פ שיש בו בתשבורת יותר מכאן אינו רה"י וכן הדין בשאר התמונות המשולשים וכיוצא בהם עכ"ל וכתב עוד ה"ה בפ' הנזכר שאין מקום פטור אלא כשהוא במקום ר"ה או בכרמלית אבל אם הוא תוך רה"י הוא רה"י מקיפו הרי הוא כמוהו שאויר רה"י עולה עד לרקיע עכ"ל נמצינו למידין דעמוד וכיוצא בו בר"ה אפשר להיות לו דין איזה מהד' רשויות שאם אינו גבוה ג' דינו כר"ה ואם גבוה ט' יש לו דין ר"ה ומג' ועד ט' אם הוא רחב ד' הוי כרמלי' ואם גבוה י' ורחב ד' הוי רה"י ואם אינו רחב ד' בין גבוה י' או פחות מט' הוי מקום פטור ואם העמוד כנזכר הוא בכרמלית אפשר להמצא בו רה"י ומקום פטור וכרמלית לדעת רש"י אבל לדעת אחרים א"א להמצא בו אלא רה"י וכרמלית לבד וזה שאם הוא גבוה י' ורחב ד' הוי רה"י ואם אינו רחב ד' הוי מקום פטור בין גבוה י' בין אינו גבוה י' לדעת רש"י אבל לדעת אחרים הא נמי הוי כרמלית ואם הוא רחב ד' ואינו גבוה י' הוי כרמלית לכ"ע אבל ברה"י אין מקום לרשות אחרת שכל דבר שבתוך רה"י הוא רה"י בין גבוה בין נמוך בין רחב בין קצר שכן דרך היחיד לבנות עליו וזו היא שכתב הרמב"ם בפי"ד עמוד בר"ה גבוה י' ורחב ד' הרי זה רשות היחיד נעץ בגבהו יתד כל שהוא אפילו אינה גבוה ג' הואיל וראוי לתלות ביתד ולהשתמש בו הרי זה ממעטו ונעשה כרמלית ואין מודדין לו אלא מן היתד ולמעלה ואפי' מלאוהו כולו יתדות ה"ז ממעט גובהו שהרי תולים באותם יתדות ומשתמשים וביאר ה"ה דעתו בסוגיית הגמרא ושהמפרשים חולקים עליו ולא ידעתי למה השמיטו רבינו (ד) :

שמו מן התורה אין חיוב אלא המוציא ומכנים וכו' חיובא במוציא ומכנים וזורק ומושיט מרשות היחיד לרשות הרבים בפ"ק דשבת (ו.) וברפ הזורק (צו.) והפטור מהם לכרמלית מן התורה והיובא מדרבנן פשוט בפ"ק דשבת בברייתא (ו.) : אבל דבר שהוא מקום פטור מותר להוציא וכו' בפ"ק דשבת (ו.) תניא אדם עומד על האסקופה נוטל מב"ה ונותן לו מעני ונותן לו ובלבד שלא יטול מב"ה ויתן לעני מעני ויתן לב"ה ואם נטל ונתן שלשתם פטורים ומוקי לה בגמרא (ח.) באסקופת מקום פטור כגון דלית ביה ד' על ד' וכי הא דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני רה"י ולבני ר"ה לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו וכתב הר"ן מקום מסויים שיש לו רוחב קצת וגבוה ג' והכי מוקי לה בעירובין (ט.) בגבוה ג' וכ"כ הרא"ש · והא דאמרי' ובלבד שלא יטול וכו' פירש"י משום דמזלזל באיסור שבת לכתחלה לגרוס הולאה מרה"י לר"ה דגזרינן דלמא אתי לאפוקי להדיא מרשות היחיד לרשות הרבים : ומ"ש ובלבד שלא יוציא מרה"י למקום פטור דרך ר"ה כך כתוב בנוסחא שבידי לפ"ז צ"ל שאע"פ שפסק בסמוך דמהלך לאו כעומד דמי וא"כ כיון שלא עמד לפוש

בר"ה

חורי כרמלית לאו ככרמלית דמו בפרק כיצד משתתפין (דף פ"ז) פריך מהא דתניא אמת המים העוברת בין החלונות וכו' ותהוי כחורי כרמלית אביי בר אבין ורבי חנינא דאמרי תרווייהו אין חורין לכרמלית רבינא אמר אפילו תימא יש חורין לכרמלית ה"מ בסמוכה וכו' וכתב הרא"ש דהכי הלכתא דאין חורין לכרמלית אף על גב דרבינא בתרא הוא וקאמר אפילו תימא יש חורין וכו' רבינא נמי לא פליג אהא בהדיא אלא דקאמר דאפילו יש חורין לכרמלית אית לן שינויא אחרינא עכ"ל ולפע"ד לא היה צריך לזה דהא רש"י פירש להדיא דהא דפריך ותהוי כי חורי כרמלית איכו אלא לאביי דחורי רשות הרבים כרשות הרבים דמו אבל לרבא דחורי רשות הרבים לאו כרשות הרבים דמו ל"ק מידי דהא אקילו בה רבנן דליהוי בה מקולי רשות הרבים ומקולי רשות היחיד וכיון דאנן קי"ל כרבא לגבי אביי אם כן דין חורי כרמלית כדין חורי רשות הרבים וכן פסק הרב רבינו אשר בפרק קמא דשבת (דף ק"ע ע"א) דהלכתא כרבא דחורי רשות הרבים לאו כרשות הרבים דמו ואף רבינא מודה דלרבא חורי כרמלית לאו ככרמלית ניכהו ואליבא דאביי הוא דקאמר אפילו תימא יש חורין לכרמלית כי היכא דיש חורין לרשות הרבים ופשוט הוא :

אויר כרמלית אינה תופסת אלא עד עשרה וכו' בפ"ק (דף ז') ובפרק הזורק (דף ק') פסקו הפוסקים הלכה כרב חסדא ורבא דמשפת מיא משחינן עשרה וכל העומק המלאה מים הרי הוא כקרקע עבה ודלא כרב הונא דאמר מארעא משחינן וז"ש רבינו הלכך הנוטל מע"פ המים כו' : בור העומד בכרמלית וכו' כך כתב הרב רבינו משה בר מיימוני בפי"ד ואע"ג דרש"י (בדף ז') כתב דהוי מקום פטור כי היכא דברשות הרבים הוי האי בור מקום פטור כיון שאין בו ד' ה"נ בעומד בכרמלית דלא חמיר כרמלית מרשות הרבים מכל מקום להרמב"ם אמרינן גבי כרמלית מלא מין את מינו וניעור וכ"כ הר"ן ע"ש אחרים :

מקום פטור הוא דבר שאין בו ארבע' על ארבע' וכו' פירוש כשעומד ברשות הרבים אבל בעומד בכרמלית דין כרמלית עליו ומדברי הרב המגיד נראה שמפרש בדברי הרמב"ם דדוקא בבור וחריץ שאין בו ארבע' כשהוא בכרמלית ה"ה ככרמלית אבל בעמוד שאינו רחב ארבע' והוא בכרמלית הוי מקום פטור . ול"נ דכיון דטעמא הוי משום דמלא מין את מינו וניעור מה לי בור מה לי עמוד והכי משמע ממ"ש הר"ן דאחרים חולקים על פירוש רש"י דאף בדבר מסויים כשעומד בכרמלית ואינו רחב ארבע' אינו מקום פטור אלא כרמלית היא · הבית יוסף הביא דברי הרמב"ם שכתב בדין עמוד ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה ונעץ בו יתד וכו' דדין זה איתא בפרק חלון (דף ע"ח) וכתב על זה ולא ידעתי למה השמיטו רבינו נראה דקשיא ליה דאף על פי דאינו תופס גירסת הרמב"ם ופירושו מכל מקום הוה ליה לכתבו ע"פ גירסת רש"י ופירושו ולמה השמיט דין זה ולא כתבו כלל ומכל מקום אין קושיא זו על רבינו לבדו דגם הרי"ף והרא"ש ושאר פוסקים לא כתבוהו ולפע"ד נראה דהטעם הוא שתופסים גירסת רש"י ופירושו והלכה כרב אשי דאפילו יתד אחד דגבוה שלשה אינו ממעט לרחבו מאי טעמא דתלי ביה מידי וא"צ"ל בפחות משלשה דכגגה דעמוד הוא חשיב ולא ממעט ואפי' מלאו כולו ביתדות לא נתמעט רחבו בכך והשתא ודאי כיון דבכל גוונא הוי רשות היחיד לא היה צריכין הפוסקים להזכיר דין נעץ בו יתד אלא כתבו בסתם עמוד גבוה עשרה ורוחב ד' הוי רשות היחיד ומסתמא משמע בין נעץ בראשו יתד ובין לא נעץ כלל ובין נעץ וגבוה שלשה ובין אין בו ג' ובין נעץ יתד אחד ובין מלאו כולו יתידות גם בהגהת אשיר"י משם א"ז פסק כרב אשי דבכל ענין הוי רשות היחיד :

שמו מן התורה אין חיוב וכו' בפרק קמא דשבת (דף ו') וריש פרק הזורק : ומ"ש אבל דבר שהוא מקום פטור וכו' ובלבד שלא יוציא מרשות היחיד למקום פטור ויעבירנו דרך מקום פטור לרשות הרבים

דרכי משה

(ג) וע"ל סי' שנ"ה דלפי סברא זו אין מקום פטור האידנא דאין לנו רק כרמלית : (ד) כתב בא"ז דמתירין פסי ביראות אפי' בח"ל ודוקא אם הלך ללמוד תורה וכיוצא בו לדבר מצוה וכגון שצריכין למי גשמים דאיכא דחק של מים דלא שכיחי מיא והאריך שם בדיני פסי ביראות :

וכן

פרישה

סי' שמו (א) ובלבד שלא יוציא מרה"י למקום פטור כו' עיין מ"ש ב"י ז"ל ובספר ישן מלאתי כתוב ובלבד שלא יוציא מרה"י למקום פטור ויעבירנו כו' עד ולפי גירס' זו והו כעין הדין הנזכר בסמוך (ר"ל שם בגמרא ע"ש פ"ק דשבת סוף דף ח') ובלבד שלא יטול מב"ה ויתן לעני וכו' עכ"ל ודבריו צריכין ביאור דא"כ מ"ש הטי בבא

מאיכך

חדושי הגהות

שמה א רב אשי אמר אפילו תימא וכו' רבינא אמר וכו' כ"ה בגמרא אבל גירסת הרי"ף ורא"ש כמ"ש הב"י :

כתב

דרך מקום פטור לר"ה או איפכא וכן העומד ברה"י ומוציא או מכניס או מושיט וזורק לר"ה דרך מקום פטור או איפכא חייב וכן לא יעמוד אדם עליו ויקח חפץ מיד מי שעומד בר"ה ויתננו לעומד ברה"י או איפכא ואפילו אם מקום הפטור בין רשויות דרבנן כגון ב' חצרו' שלא עירבו אסור לעמוד עליו להחליף מזה לזה להכניס לבית מן התורה אין חיוב אלא במעביר ד' אמות בר"ה וחכמים אסרו להעביר ד' אמות בכרמלית גזירה אטו ר"ה וקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה מן התור' הוי רה"י וחכמי' אסרו לטלטל בו אלא ד' אמות אטו ר"ה ומ"מ מותר להוציא ממנו לכרמלית אחרת כגון בקעה העוברת לפניו אע"פ שהיא רה"י גמור מן התור' אע"פ שאסרו להוציא מרה"י לכרמלית הכא שרי שאם נאסר להוציא ממנו לכרמלית יאמרו עליו שהוא רה"י ויטלטלו בכולו ומוטב להתיר להוציא ממנו לכרמלית דמידי דלא שכיח הוא כדי שלא יבואו לטלטל בתוכו ממה שנאסר להוציא ממנו ואז יבואו לטלטל בכולו והוא מידי דשכיח ואם יטלטלו בו יבואו לטלטל בר"ה ומטעם זה אם יש גינה יתירה מסאתים ולא הוקפה לדירה ובקעה לפניה מותר לעמוד לפניה וליקח המפתח מן הבקעה ולסגור אותה ולהחזיר המפתח אליו:

מן

הרבים או איפכא כך היא הגירסא הנכונה בספרי רבינו והוא ברייתא סוף (דף ה') המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב ובן עזאי פוטר דמהלך כעומד דמי ואנן קי"ל כת"ק דמהלך לאו כעומד דמי וכיון דעביד עקירה ברשות היחיד והנחה ברשות הרבים אף על פי שהעבירו ברגליו דרך מקום פטור חייב ותנ"ה המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב אחד המוציא ואחד המכניס אחד המושיט ואחד הזורק : **ומ"ש** וכן העומד ברשות היחיד ומוציא וכו' משנה ריש פרק קמא דשבת פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית או שנטל מתוכה והוציא העני חייב ובעל הבית פטור ואסיקנא בגמרא דלא אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמיא ולפיכך אפילו עומד ברשות היחיד ומוציא בידו לרשות הרבים דרך אויר מקום פטור או איפכא דמכניס מרשות הרבים לרשות היחיד בידו או מושיט וזורק חייב : **ומ"ש** וכן לא יעמוד אדם עליו וכו' ברייתא שם (דף ז') אדם עומד על האסקופה נוטל מבעל הבית וכו'. והשתא קא חשיב רבינו בהני שלשה בבות שלשה ענייני הוצאה והכנסה מרשות היחיד לרשות הרבים דרך פטור א' במעביר חפץ ברגליו דרך מקום פטור ב' בעומד במקומו ומעביר בידו על פני מקום פטור דבהני תרתי חייב חטאת ג' בעומד על גבי מקום פטור ונוטל מבעל הבית ונותן לעני או נוטל מעני ונותן לבעל הבית ובזה הוי פטור אבל אסור · ובמקצת ספרי רבינו גורסים בבבא ראשונה ובלבד שלא יוציא מרשות היחיד למקום פטור דרך רשות הרבים ותימה כיון דעביד עקירה ברשות היחיד והנחה במקום פטור למה יהא חייב במה שעובר ברגליו דרך רשות הרבים הלא קי"ל כת"ק דמהלך לאו כעומד דמי וב"י פירש דאסור משום דגזרינן שמא יעמוד לפוש והא ודאי ליתא חדא דלא נזכרה גזירה זו בתלמודא ולא בפסקי הגאונים ועוד מדכתב רבינו אחר בבא זו וכן העומד ברשות היחיד ומוציא וכו' חייב אלמא דבבבא ראשונה נמי חייב ואי איתא דבבא ראשונה פטור אבל אסור קאמר ה"ל לחבר בבא הראשונה עם האחרונה שהיא לא יעמוד אדם עליו וכו' דפטור אבל אסור היא אלא נוסחא זו מוטעת היא ולפי הדין מותר לכתחלה להוציא מרשות היחיד ולעבור ברגליו דרך רשות הרבים ולהניחה במקום פטור : גרסינן בגמרא אמר רבי יוחנן מודה בן עזאי בזורק דחייב ותניא נמי הכי ומביאו הרי"ף בפסקיו והבינו ה"ר יונה והרא"ש והר"ן דמדהביא להא דר"י אלמא דסבירא ליה הלכתא כבן עזאי דמהלך כעומד דמי ופטור ואינו חייב אלא בזורק והקשו עליו מן הסוגיא דפרק קמא דשבת ומפרק אלו נערות ועוד קשיא לי מדברי הרי"ף עצמו דבפרק המצניע תנן המוציא אוכלין ונתנן על האסקופה בין שחזר והוציאן אחר פטור מפני שלא עשה מלאכתו בבת אחת ומוקי לה באסקופת כרמלית וטעמא דנח בכרמלית הא לא נח בכרמלית מיחייב מתניתין דלא כבן עזאי דתניא המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב ובן עזאי פוטר ורב אלפס הביא לשם המשנה כצורתה דאלמא דסבירא ליה דהלכה כרבנן ולא כבן עזאי ואם כן היאך פסק כאן כבן עזאי ולכן נראה לי דמה שהביא הרי"ף בפ"ק דשבת הא דאמר ר"י מודה בן עזאי בזורק לא לפסוק כבן עזאי בא כמו שעלה ע"ד הגדולים אלא כדי לפרש דפלוגתייהו במהלך הוא דכיון דברייתא תני בסתמא לתנא קמא חייב ולבן עזאי פטור סלקא דעתך אמינא דפליגי בזורק וקלוטה כמי שהונחה דמיא פליגי אבל במהלך לכולי עלמא פטור דמהלך כעומד דמי אבל מדרבי יוחנן שמעינן דבמהלך פליגי אבל בזורק אף בן עזאי מודה דחייב וכדתניא נמי הכי ואם כן במהלך נמי חייב כחכמים דהלכתא כוותייהו ולכן הכרח הוא שיביא הרי"ף דברי רבי יוחנן שוב ראיתי דכבר פירש כך הב"י : **ואפי'** אם מקום הפטור בין רשויות דרבנן וכו' כך היא הסכמת הרא"ש בפרק כילד משתתפין (דף קכ"ז) ודקדק רבינו לומר להכניס לבית כלומר דאילו להכניס מחצר לחצר כלים ששבתו בחצר ולא להכניסם לבית מותר להדיא אפי' בלא מקום פטור שכל החצרות רשות א' הן ואעפ"י שלא עירבו יחד מותר לטלטל מזה לזה כמ"ש בסי' שע"ב · כתב המרדכי פ"ק דשבת דאע"ג דים ובקעה תרי גווני כרמלית ניניהו מותר לטלטל מזו לזו תוך ד' אמות וה"א פרק מי שהוציאוהו וכו' והוא ט"ס דליתיה התם אלא תלמוד ערוך הוא בפ' הדר בדף ס"ז דפריך התם למאי דס"ד דסלע שבים אינו גבוה עשרה ואין מטלטלין לא מתוכו לים ולא מים לתוכו דאמאי לא יטלטל והא מכרמלית לכרמלית קא מטלטל וע"ש · וה"א להדיא בפרק המוצא תפילין (דף ק"א) בזמן שהמנעול למטה מעשרה דהוי כרמלית מביא מפתח מע"ש ומניח באסקופ' כרמלית למח' פותח ונועל ומחזירו לאסקופה וה"נ איתא פ"ק דשבת (דף ח') דקאמר הוא ועירובו בכרמלית וכו' :

מן

בר"ה הוי מוציא מרה"י למקום פטור דשרי מ"מ כיון דאם עמד בר"ה חייב גזרינן שמא יעמוד ובספר ישן מצאתי כתוב ובלבד שלא יוציא מרשות היחיד למקום פטור ויעבירנו דרך המקום פטור לרשות הרבים או איפכא וכן מצאתי בספר מוגה מיד גדול ולפי גירסא זו זהו כעין הדין הנזכר בסמוך ובלבד שלא יטול מב"ה ויתן לעני וכו': **ומ"ש** וכן העומד ברה"י ומוציא וכו' בפ"ק דשבת (ה.) ת"ר המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב ובן עזאי פוטר א"ר יוחנן מודה בן עזאי בזורק פירש"י חנות. רה"י פלטיא ר"ה סטיו ואצטבעות שהם כרמלית חייב הואיל ולא עמד בסטיו לפוש אין כאן הנחה אלא בפלטיא : ובן עזאי פוטר. דקסבר מהלך כעומד דמי וכתב הרא"ש והר"ן דמדברי הרי"ף שהביא להא דר"י משמע דס"ל דהלכה כבן עזאי והקשו עליו ודחו דבריו והעלו דהלכה כת"ק וכ"פ הרמב"ם בפי"ד דמהלך לאו כעומד דמי וכתב הרא"ש שכן דעת הר"י והביא ראיות לדבר ולפ"ז מוציא מרה"י לר"ה אפי' דרך מקום פטור חייב ול"נ דאפשר דהרי"ף נמי סבר דאין הלכה כבן עזאי ולא הביא ההיא דר"י אלא ללמד על דברי ת"ק דלא תימא ע"כ לא חייב ת"ק אלא בזורק אבל במוציא מודה דפטור קמ"ל דבזורק אפילו לבן עזאי חייב וא"כ ע"כ במוציא נמי (פטור) [חייב] ת"ק: **ומ"ש** וכן לא יעמוד אדם עליו ויקח חפץ וכו' כבר נתבאר בסמוך אדם עומד על האסקופה וכו' ובלבד שלא יטול מבע"ה ויתן לעני וכו': **ומ"ש** ואפי' אם המקום פטו' בין רשויות דרבנן בפרק כילד משתתפין (פז) תניא אידך אמת המים העוברת בין החלונות וכו' במאי עסקינן וכו' אלא באגפיה ולהחליף והא כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני ר"ה ולבני רה"י לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו התם רשויות דאורייתא הכא רשויות דרבנן רבינא אמר כגון דעבד לה נפקי מפומא וכתב שם הרא"ש דף קכ"ו בפרק חלון כתב הרי"ף הא דאמר ובלבד שלא יחליפו אוקימנא בפ' כילד משתתפין ברשויות דאורייתא כגון רה"י ור"ה אבל ברשויות דרבנן כגון כותל שבין שתי חצירות גבוה י' ואינו רחב ד' מותר לכתף ולהחליף וכן הלכה והרז"ה כתב דאשינויא דרבינא סמכינן ולא צריכינן לשינויי דחיקי דלעיל לפלוגי דרב דימי אדזעירי ולחלק בין רשויות דאורייתא לרשויות דרבנן והאריך בראיות ובסוף העלה ונראין דברי הרז"ה וכן דעת הראב"ד זכרונו לברכה עד כאן לשונו וכתב הרב המגיד בפט"ו גבי לא ימלא מן הספינה וכו' שדעת הרמב"ם שלא אסרו להחליף דרך מקום פטור אלא ברשויות דאורייתא דוקא וכן הורו גדולי המורי' אבל הרשב"א הסכים לדעת אחרים שאפילו ברשויות של דבריהם אסור להחליף וכתב ה"ר יהונתן בר"פ חלון על מ"ש הרי"ף דברשויות דרבנן כגון כותל שבין ב' חצירות שגבוה י' ואינו רחב ד' מותר לכתף ולהחליף משמע לן דוקא על גבי הכותל העומד תחת אויר הוא דמותר לכתף ולהחליף אבל בדרך חורין בכותל שהוא גבוה הרבה וכותל מקורה כלומר שהוא בין ב' בתים אסור לכתף ולהחליף מזה לזה אע"פ שאין ברוחב החור ד' אי נמי בכותל שבין ב' בתים שאינה גבוה יותר מי' טפחים אסור להשתמש עליה מזה ומזה אע"פ שאין ברחבה ד' לפי שהכותל נחשב' כחורי רה"י לזה וחורי רה"י לזה ואוסרין זה את זה ועוד דהא אמרינן ביתא כמאן דמלי דמי וכאילו היא פתוחה מי' לגבי נפשה ורשות שניהם שולטות בו אי נמי כיון שמקור' כמאן דמלי דמי וקרקע הבית נחשב כאילו היא שוה לאותו חור הכותל או לגובהה של כותל וכמו שיש בהם ד' טפחים רוחב דמי ואסור אפילו לכתף עליו ע"כ · ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש · ודקדק לכתוב להכניס לבית כלומר דאילו מחצר לחצר מותר לטלטל כלים ששבתו בחצר שכל החצרות רש"ת אח' כמ"ש בסימן שע"ב : **מן** התורה אין חיוב אלא במעביר ד' אמות בר"ה וחכמים אסרו להעביר וכו' פשוט בפ"ק דשבת בבריית' (ו.) וכתב שם המרדכי דאע"ג דים ובקעה תרי גווני כרמלי' ניניהו מותר לטלטל מזו לזו תוך ד"א (א): **וקרפף** יותר מבית סאתים וכו' דהוי רה"י מימרא דר"י שם (ז.) ובפ' הדר (סז:) : **ומ"ש** שאסור לטלטל בו ד"א מדרבנן פשוט בכמה מקומו' מהם פרק עושין פסין בד' כ"ג ובפרק הדר דף הנזכר : **ומ"ש** ומ"מ מותר להוציא ממנו לכרמלית אחרת וכו' בפרק הדר דף הנזכר בהא דא"ר"י קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה הזורק לתוכה חייב מיתיבי מדתניא סלע שבים גבוה עשרה ורחב ארבעה אין מטלטלין מתוכו לים ולא מן הים לתוכו פחות מכן מטלטלין עד כמה עד בית סאתים ואסקה רב אשי דקאי ארישא וה"ק גבוה י' ורחב ד' אין מטלטלין מתוכו' לים וכו' ועד כמה עד בית סאתים הא יתר מבית סאתים מטלטלין משום דכיון דאסור לטלטולי בכוליה שרו רבנן לטלטל מתוכו לים ומן הים לתוכו מ"ט דלמא אמרי רה"י גמורה ואתו לטלטולי בכוליה ומ"ש תוכו שכיח מתוכו לים ומן הים לתוכו לא שכיח ופירש"י טפי מבית סאתים אי אסרת מתוכו לים תוך ד"א אתי למימר רה"י גמורה היא אפילו דרבנן ומטלטלין בכולה ומיעקרא אידך תקנתא דרבנן ובטלי הא מקמי הא · ומ"ש דאלים הך תקנתא טפי מהך · תוכו שכיחי וכי שריא ליה לטלטולי בגויה חזו ליה עלמא ומיחלף בר"ה . מתוכו לים לא שכיחי ולא גזרו רבנן במלתא דלא שכיח ואע"ג דבשאר רה"י לכרמלית גזור רבנן הנהו שכיחי אבל הני תרתי כחדא יותר מבית סאתים ומתוכו לכרמלית לא שכיח : **ומ"ש** ומטעם זה אם יש גינה יתירה מסאתים וכו' כ"כ שם התוס' והרא"ש דף קכ"ב בשם ר"ת וכ"כ המרדכי בריש שבת וכ"כ בהגהות פ"ו מהל' שבת וגם ה"ה כתב בפ' הנזכר בשם הרשב"א שלזה הדעת נוטה וכתב עוד שמדברי הרמב"ם משמע שלא התירו אלא לים אבל אם קרפף יותר מבית סאתים סמוך לכרמלית שביבשה לא ואיני יודע מהיכן דייק שהרמב"ם סובר כן דאי משום שלא הזכיר אלא סלע שבים לישנא דברייתא וגמ' נקט ואפשר דה"ה לכרמלית שביבשה כתב המרדכי בריש שבת דמשמע מהגמרא דבתינוק מביא מפתח עמו מותר ליקח המפתח ולפתוח הפתח כיון דאין המשקוף בולט ד"א בר"ה הוי כר"ה אבל לאחר שנפתח המנעול צריך להסיר המפתח טרם שיפתח הפתח עצמו שהרי מה שיש מן הפתח ולפנים רה"י גמור הוא וכתב בהגהות פ"ק דשבת דאסקופות שלנו מה שיש

מן

דרכי משה

שמן (א) וכן משמע בסמוך מדברי רבינו הטור דמותר להוציא מכרמלית לכרמלית וכ"ה לקמן סימן שע"ב :

וכ"ה

פרישה

מאיכן ברייתא דכתב רבינו א"כ וכן העומד ברה"י ומוציא דרך מקום פטור . וכן לא יעמוד אדם עליו ויקח חפץ מיד מי שעומד· וגם למה כתב הב"י שהוא כעין הדין הנזכר בלבד שלא יטול מב"ה כו' ולא כתב שהוא כעין מ"ש וכן העומד ברה"י ומוציא כו'· ונראה משום דל' רבינו שכתב ובלבד שלא יוציא מרה"י למקום פטור משמע ליה שיעמוד על עומדו במקום פטור ויושיט ידיו ממקום עומדו לר"ה ויניחנו שם וא"כ היינו כעין שלא יטול מיד ב"ה ויתנהו לעני וכתבו רבינו א"כ במ"ש וכן לא יעמוד אדם עליו ויקח חפץ מיד מי שעומד בר"ה כו' אלא שברישא מיירי שנוטלו מן הארץ ובסיפא איירי שנוטלו מיד חבירו ובמציעת' איירי שנכנס ברגליו לרה"י ולוקח משם חפץ ומוליכו ברגליו מרה"י דרך מקום פטור ויוליכנו לר"ה אלא שזהו דוחק דמאי שנא רישא דלוקחו מן הארץ ומ"ש סיפא דלוקחו מיד חבירו כיון שהוא עושה בשניהן העקירה והנחה לכן היה נראה לומר דמחולקים בזה דרישא מיירי כמ"ש דעומד על עומדו במקום

במקום

שמז **מן** התורה אינו חייב אלא כשעוקר החפץ מרה"י ומניחו בר"ה או איפכא אבל אם עקר חפץ מר"ה והכניסו לרה"י ונטלו חבירו מידו והניחו שניהם פטורין אבל אסורין לעשות כן אבל אם עקר חפץ מר"ה והכניסו לרה"י והניח לתוך ידו של חבירו או שנטלו מתוך יד חבירו בפנים והוציאו העומד בחוץ חייב והעומד בפנים פטור ומותר לעשותו לכתחלה ואין בו משום איסור שבת אלא שאסור לעשותו מפני שמכשיל את חבירו וגורם לו להוציא החפץ ולבא לידי חילול שבת :

שמח **היה** עומד ברה"י והוציא ידו מלאה פירות לחוץ בשוגג מותר להחזירה לאותה חצר ואסור להושיטה לחצר אחרת הוציאה במזיד אסור להחזירה אפילו לאותה חצר וה"מ שהוציאה מבעוד יום והניח' שם עד הלילה שאינו יכול לבא לידי חיוב חטאת אף אם ישליכם מידו אבל הוציאה משחשיכה מותר להחזירה שמא ישליכם מידו ויבא לידי חיוב חטאת · הא דבעינן עקירה מע"ג מקום שיש בו ד' על ד' והנחה עליו ויעקור מתחילה כדי להוציא ושיוציא כדרך המוציאין · וכשיעורו וילך ד"א בלא עמידה באמצע וכן זרק מרה"י לרה"י ור"ה באמצע ונתכוין לזרוק שתים וזרק ד' לזרוק לתוך ד' ונתגלגל חוץ לד' או איפכא ומושיט מרה"י לרה"י דרך ר"ה וכמה צדדים שנאמרו בענין הוצאה והעברת ד"א לא נאמרו אלא לענין חיוב חטאת אבל איסורא איכא בכולהו ולכך אין רצוני להאריך בהם :

שמט **כל** אדם יש לו ד' אמות בר"ה שיכול לטלטל בהן ומודדי' אותן לו באמה שלו מרווחת ואם איבריו גדולים ואמתו קטנה שלא יספיקו לו ארבע אמותיו נותנין לו ד' אמות בינונית

מן הפתח ולפנים כשהוא נעול רה"י גמורה דהא אותו משקוף שבתקרה עליונות מתיר כל מה שלפנים ומה שיש חוץ לפתח אסור להכניס מעליו לפנים דליכא לדקדק השתא בקירוי שאין לנו קירוי רחב ד' והמדקדק שמא יכול לעבור על ד"ת ואף אסור להוציא מעליו לחוץ דשמא התקרה ד' ואסור להוציא מדאורייתא לחוץ כתב בשבלי הלקט תשובה זו מצאתי בשם רש"י ור"ת כל בית שהוא פתוח לר"ה אסור להוציא ממנה שום דבר חוצה ולא להכניס לה מבחוץ אא"כ למעלה באסקופה והוא שיש לה על פתח הבית מקום גבוה מר"ה כדי שיהו בני ר"ה נמנעים מלדחוק מפתח הבית ותניא אסקופה אדם עומד עליה נוטל מבע"ה ונותן לו ואמרינן עלה בגמ' מאי אסקופה כגון דלת שיש בה ד' טפחים על ד' טפחים ויש בגובהה ד' טפחים וא"ר יהודה באסקופת מבוי עסקינן אבל אסקופת בית פתוח לר"ה אסור דתניא היתה ידו מליאה פירות והוציאה לחוץ בשוגג אסור להחזירה ותניא אידך מותר להחזירה כאן באותה חצר כאן בחצר אחרת אסור כ"ש בר"ה ואם היה באסקופה ד' טפחים על ד' טפחים ולא יוכלו בני ר"ה ליכנס לתוכה הרי היא ככרמלית ות"ר לענין כרמלית אבל ים ובקעה וכו' אין נושאין ונותנין לתוכה ואין מוציאין מתוכן לר"ה ולא לרה"י וכו' ואם היה זה בצד זה אפילו י' בתים ונסרים על פתחיהם לא מעלין ולא מורידין לענין איסור שבת שאין מועיל אלא עומק י' או גבוה י' או מחיצות שהעומד שבהם מרובה על הפרוץ אבל תקרה בלבד לא מעלה ולא מוריד (ב) הגע עצמך אם היה ר"ה מקורה יש בו הנאה של כלום אין לתקרה הנאה לענין איסור שבת זה מי שמוציא כלים מפתח הבית לחוץ או מחוץ לבית כ"ש אם מושיטין מזה הבית לבית שבצדו או להעלות לעליות שום דבר שמא יהיו העליות על אותם הבתים ומעלין ומורידין מהם חפצים שהוא איסור הנאה מרשות לרשות ואל יעלה בדעתך שהעירוב מועיל במקום שאין מבוי כלל ואם יהיה אותו המבוי המקורה ע"פ פתחי הבתים גבוה או עמוק מר"ה אע"פ שיש בין בתים לר"ה נסרים עומדים כמו מחיצות ויש בהם עומד מרובה על הפרוץ הרי דינו דין מבוי מפולש שאינו ניתר אלא בפתח מכאן ולחי או קורה מכאן ואח"כ מערבין ואחר כל זה ניתר וראיה לכל זה שאמרנו הכך בבי דיציאות השבת פשט העני את ידו לפנים וכו' כ"ש המוציא חפצים מהבית שהוא רה"י ומקום שחוצה לה ועל פתחה רשות אחרת ואם יהיו קורות או עמודים עומדים לצד הבתים הפתוחים לר"ה תחת אותם הקירוי שעל פתחי הבתים הרי אלו לא מעלין ולא מורידין וכי אמרינן שיירא שחנתה בבקעה וכו' מקיפים בקנים וכו' ל"ש אלא בבקעה שהיא עצמה כרמלית והרבה דברים התירו לענין מחיצה אבל מרה"י לר"ה אפילו ע"י סטיו איסור גמור וכ"ש אם יהיה בין הקורות והעמודים שכנגד פתחי הבתים יותר מג"ט במקום שהוא שוה עם ר"ה לא עומק ולא גבוה ולא גדודיות ולא קרן זוית שהוא איסור ואין עירוב מועיל אלא במבואות שאינן מפולשין ובחצרות וה"ר אביגדור כ' בתשובה ועל אסקופתינו שאינן גבוהות מן הקרקע י' טפחים ולא רחבות ד' טפחים מותר להצניע המפתח בין הדלת לאסקופה ומקום פטור הוא אך לא להצניעו לפנים מן הדלת עכ"ל (ג) וצ"ע בדברים אלו : כתב בכלבו סוף הלכות שבת שאין אדם יכול לעמוד בר"ה או כרמלית לנעול ביתו להכניס המפתח לפנים תחת הדלת או למעלה או מן הצדדין לפי שאפילו משהו אסור להכניס ולהוציא מרשות לרשות :

שמז **מן** התורה אינו חייב אלא כשעוקר החפץ מרה"י וכו' עד סוף הסימן הכל פשוט בריש שבת במשנה ובגמרא : **ומ"ש** אלא שאסור לעשותו מפני שמכשיל את חבירו וכו' כ"כ שם התוספות והרא"ש והר"ן ואפי' אם העומד בחוץ א"י אסור מדרבנן מפני שנראה כנותנו לו על מנת להוציא וכתבו התוספות שאם החפץ של הא"י שרי והרא"ש אסר אפי' אם החפץ של הא"י שהרואה אינו מכיר אם הוא של א"י וכתבו רבינו בסימן שכ"ה :

שמח **היה** עומד ברה"י והוציא ידו וכו' בריש שבת (ג :) היתה ידו מליאה פירות והוציאה לחוץ תני חדא אסור להחזירה ותני חדא מותר להחזירה ומסיקנא הא והא בשוגג ול"ק כאן לאותה חצר כאן לחצר אחרת ופירש"י לאותה חצר · שהוא עומד בתוכה מותר להחזירה אבל לחצר אחרת הסמוכה לה אסור לזורקה וכדבעיא רבא מר"כ היתה ידו מליאה פירות והוציאה לחוץ מהו להחזירה אמר ליה לאותה חצר מותר לחצר אחרת אסור ומאי שנא התם לא אתעבידא מחשבתו הכא אתעבידא מחשבתו ופירש"י לא אתעבידא מחשבתו · שנתכוון לפנות מחצר זו הלכך לא גזרו אבל לחצר אחרת נתקיימ' מחשבתו וגזור דלמא זמנא אחריתי שדי להו לר"ה וכתב הר"ן בשם התוס' וה"ה בשם הרמב"ן והרשב"א דהא דמשמע שאם הוציא במזיד אסור להחזירה אפי' לאותה חצר היינו דוקא כשהוציאה מבע"י שא"א לו לבוא לידי אסור סקילה אפי' אם ישליך הפירות בר"ה בשבת אבל אם הוציאה משחשיכה מותר להחזירה לאותו חצר שאם יקנסוהו להיות ידו תלויה שמא ישליך הפירות בארץ ויבא לידי איסור סקילה ולמדו כן מדא"ר ביבי הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה וכ"ד הרא"ש וכתב שגם זה דעת הרי"ף שאע"פ שסתם ולא פירש סמך לו על מ"ש הסיא דהדביק פת בתנור דהתירו לו לרדות קודם שיבא לידי איסור סקילה · אבל מדברי רש"י נראה דאפי' הוציאה משחשיכה נמי אסור להחזירה ולא דמי להסיא דהדביק פת בתנור דהתם אי לא שרינן לרדותה על כרחך תגמור אפיית הפת ויתחייב אבל הכא אי בעי נקיט לפירי בידיה ולא שדי להו לר"ה והרמב"ם דבריו סתומים כדברי הרי"ף והר"ן כתב עליו שדעתו כדעת רש"י ולפ"ז י"ל שמאחר שהרי"ף סתם דבריו כרש"י ס"ל דאסור בכל גוונא ודלא כמו שפי' הרא"ש ורבי' סתם דבריו כדעת הרא"ש ודע דהא דאסרי' להחזירה היינו בהוציא ידו לר"ה למטה מי' דאילו למעלה מי' מקום פטור הוא והכי משמע בגמ' וכ"כ ה"ה בפי"ג ופשוט הוא ונראה נמי דלא נאמרו דברים אלו אלא במוציא לר"ה כדדייק ל' הרמב"ם ול' רש"י אבל במוציא לכרמלית לא גזרו דא"כ הוה ליה גזירה לגזירה :

שמט **כל** אדם יש לו ד"א בר"ה שיכול לטלטל בהם ומודדין אותם לו באמה שלו וכו' עד נותנין לו ד"א בינונים פשוט בפ' מי שהוציאוהו (מח) : **ומ"ש** מרווחת גז"ש גופו ג' אמות ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר גופו ג' אמות ואמה כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו מאי בינייהו ד"א מצומצמות א"נ ופירש"י דלר' יהודה הוו מצומצמות ולר"מ מרווחות אבל הרי"ף והרא"ש כתבו איפכא דלר"מ הוו מצומצמות ולר' יהודה הוו מרווחות וע"פ דברי הרי"ף והרא"ש כתב רבינו מרווחות דקיי"ל

שמז **מן** התורה אינו חייב וכו' משנה וגמ' דפ"ק דשבת דהעומד בפנים פטור ומותר וכתב הרא"ש דר"ל דמותר משום איסור שבת אבל ודאי דעושה איסור במה שמכשילו אלא דמאיסור זה לא איירי המשנה והגמרא וכ"כ הגהות מרדכי והר"ן ז"ל · ודין א"י בזה נתבאר למעלה ריש סימן שכ"ה שג"כ אסור מפני הרואה ויפה כיון בש"ע לכתוב פסק דין זה בסתם פטור אבל אסור ואפילו היה א"י שקיבל החפץ מישראל והשמיט דין מותר הכתוב במשנה גם הרב רבינו משה בר מיימוני בפי"ג לא הזכיר לשון מותר אלא שלא עשה כלום וחברו חייב שהרי עקר והניח :

שמח **היה** עומד ברשות היחיד והוציא ידו מליאה פירות לחוץ בשוגג וכו' פירוש לחוץ לרשות הרבים למטה מעשרה שאז יכול לבא לידי חיוב חטאת אם ישליכם מידו לר"ה כדמסיק ולהחזירם לאותו חצר שרי דלא גזרו שמא פעם אחרת ישליכם לרשות הרבים כיון דלא נתקיימה מחשבתו שנתכוון לפנות הפירות מחצר זו אבל להחזירם לחצר אחרת אסור דאי שרית ליה כיון דנתקיימה מחשבתו חיישינן דילמא זימנא אחריתי שדי להו לרשות הרבים ודוקא הוציא בשוגג אבל במזיד קנסוהו דאסור להחזירה אפי' לאותה חצר אלא תהא כך ידו פשוטה עם הפירות עד שתחשך במ"ש : וה"מ שהוציאה מבע"י וכו' וכל זה מסקנא דגמרא בפ"ק דשבת סוף דף ג' :

שמט **כל** אדם יש לו ארבע אמות וכו' בפ' מי שהוציאוהו (דף מ"ח) תניא שבו איש תחתיו כתחתיו וכמה תחתיו גופו ג' אמות ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר גופו שלשה אמות ואמה כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ויניח תחת מראשותיו מאי בינייהו איכא בינייהו ד' אמות מצומצמות ופרש"י לר"י מצומצמות ולר"מ גדולות דפישוט ידים ורגלים יותר מאמה היא והרי"ף והרא"ש מפרשים איפכא לר"י מרווחות ולר"מ מצומצמות וכיון דר"מ ור"י הלכה כר"י א"כ מודדין לו מרווחות ואחריהם נמשך גם רבינו וכתב מרווחות אבל לפרש"י הלכה כר"י ומצומצמות דוקא ואע"ג דקי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב בפלוגתא דתנאים היינו היכא דלא ידעינן הלכתא כמאן אבל הכא אפסיקא ר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה והרמב"ם בפי"ב כתב בסתם דנותנים לו ארבע אמות ולא כתב לא מצומצמות ולא מרווחות נראה שהיה מסופק בפירוש זה וב"י מפרש דהרמב"ם סובר דבעינן מצומצמות ותימה דא"כ היה לו לפרש אלא כדפי' דהיה מסופק :

ומ"ש ומודדים לו באמה שלו ה"א התם דאל"כ עוג מלך הבשן היכא יתיב :

ומ"ש ואם אבריו גדולים וכו' ה"א התם וכתב ב"י דממ"ש רבינו גבי מודדין לו באמה שלו משמע דסבירא ליה דוקא במודדין לו באמה שלו בעינן מרווחות אבל בננס באבריו דמודדין לו באמה בינונית מצומצמות בעינן כדאמרינן בריש עירובין דכי אמרינן באמה בת ששה טפחים הוי עצבות ולא שוחקות ותימה דאם כן הוה ליה לרבינו לפרש חדוש דין זה שלא קדמוהו שום מחבר אבל הדבר פשוט דרבינו מילי מילי קתני תחלה כתב דין כל אדם כפי מה שהוא האדם גדול בענקים או קטן מאוד מודדין לו באמה שלו אידך כתב דלקולא אזלינן דמודדין לו באמה מרווחות שלא מצומצמות אחר כך כתב דין ננס באבריו אבל ודאי דאף לננס באבריו מודדין לו מרווחות דר' מאיר ור"י דפליגי בהא בסתמא תניא והלכה כמאן דאמר מרווחות בין ננס בין אינו ננס והא דאיתא בפ"ק דעירובין דאמה בת ששה טפחים מודדין בעצבות ולא שוחקות היינו בעלמא היכא דתני אמה בסתמא כגון גבי סוכה ומבוי אבל הכא הא קאמרינן בהדיא דמודדין מרווחות אבל בש"ע כאן ובריש סימן ש"ו כתב בסתם נמשך אחר דברי הרמב"ם אבל

דרכי משה

(ב) וכ"ה בהגהות מרדכי פ"ק דשבת דאסקופה רחבה ד' הוי רה"י גמור אף כשפתח נעול דהא יש לה ג' מחיצות משמע דבלא מחיצות לאו כלום הוא אע"ג דיש תקרה עליה דבהכי מיירי התם א"כ גגין הבולטין לפני הבתים שלנו אינו מעלה ולא מוריד אלא תחת הגג יש לו דין הרשות שלפני הבתים בין אם הוא כרמלית או ר"ה : (ג) ואפשר דמיירי שאין לו משקוף כלל ולכן ליכא למיחש שקירויו ד' ולכן כתב סתמא דהאסקופה מקום פטור ואף לדברי הגהה דלעיל שרי או אפשר דפליג עלייהו וס"ל דאף האידנא מדקדקין בקירוי כדברי המרדכי עצמו שכתבתי ואע"ג דהמרדכי ס"ל דדין האסקופה כר"ה אפשר לומר דאיירי באסקופה שאינה גבוה ג' ולכן בטילה לגבי ר"ה אבל גבוה ג' אמרינן בהדיא פ"ק דשבת דהוי מקום פטור כל שאין עליה תקרה ד' : ע"ל

פרישה

במקום פטור ועושה עקירה ברה"י והנחה בר"ה · וסיפא איירי דאינו עושה העקירה דמ"ש ויקח החפץ מיד מי שעומד בר"ה · ר"ל שהעומד בר"ה מניח החפץ בידו ונמצא שהעומד בר"ה עשה העקירה והעומד על מקום פטור מוליך החפץ בידו דרך פטור לרה"י ועושה הנחה ונתנו ליד העומד ברה"י שנמצא שהוא לא עשה אלא הנחה בלבד מ"מ איסורא דרבנן איכא ברשויות דאורייתא וגזרו עליו אפילו במקום פטור כדי שלא יעשה ברשויות דאורייתא ומ"ש ב"י שהוא כעין הדין דבלבד שלא יטול מיד ב"ה ויתן לעני ג"כ לזה נתכוין ודו"ק : לא

אבל בהג"ה לשם כתב כדברי רבינו דנותנים לו מרווחות ומשמע דאף בכנס באבריו נותנין לו מרווחות כדפי' ואפילו אם ת"ל דהדבר שקול אם רבי יהודה דהלכה כמותו סבירא ליה מצומצמות כפי' רש"י או מרווחות כפירוש הרי"ף והרא"ש ורבינו אנן נקטינן בעירובין כדברי המיקל בעירוב:

דקי"ל כרבי יהודה וממ"ש מרווחות גבי מודדין לו באמה שלו משמע דס"ל דע"כ לא פליג ר' יהודה אלא היכא דמשערין ליה באמה דיליה כי היכי דלא ניתיב בדוחקא אבל היכא דמשערין באמה בינונית ודאי דמצומצמות הוו כדאשכחן דכי אמרינן אמה בת ששה טפחים הוו עצבות ולא שוחקות כדאיתא בריש מסכת עירובין (ד.) אבל

בינוניות שכל א' מהם ו' טפחים ואלו ד' אמות מוסיפין עליהן אלכסונן שיהו ה' אמות וג' חומשין ומיהו פרש"י שאין לו אלכסון אלא לאלכסון העולם אבל לריבוע העולם אין לו אלא ד' אמות ור"ת פירש שלכל צד יש לו ה' אמות וג' חומשין והר"ם במז"ל חילק שבתוך ארבע אמות מותר לטלטל מד' עד ה' אמות וג' חומשין פטור אבל אסור מכאן ואילך חייב חטאת ואיני יודע למה [א] אמר כשיעור האלכסון פטור אבל אסור כיון שנותנים אלכסונן מותר בו לכתחלה לפיכך מותר לאדם לעקור החפץ מר"ה וליתנו לחבירו שאצלו בתוך ד' אמותיו וחבירו לחבירו שאצלו אפילו ק' מילין אע"פ שהחפץ הולך כמה מילין בר"ה שכל אחד לא יטלטלנו אלא בתוך ד' אמותיו ובלבד שלא יוציאנו מתחום שלו או בחפץ שלא קנה שביתה כגון שהוא הפקר שאינו קונה שביתה היו שנים מקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה כגון שיש ביניהם שש אמות מביאין ואוכלים באמצע ובלבד שלא יוציא כל אחד מתוך שלו לתוך של חבירו היו ג' ואמצעי מובלע ביניהם כגון שבין שתי החיצונים ח' אמות האמצעי מותר עם כל א' מהחיצונים במה שד' אמותיו מובלעים בתוך שלו ושתי החיצונים אסורין זה עם זה:

שנ **עומד** אדם ברה"י ומוציא ידו לר"ה ומטלטל שם חפצים שאין צריכים לו שנוטלן מכאן ומניחן לכאן ובלבד שלא יעבירם ד"א ולא חיישינן שמא יביאם אליו הילכך יכול לעמוד בר"ה וליטול מפתח ברה"י ולפתוח שם וכן מרה"י לר"ה אבל לא יעמוד אדם ברה"י ויוציא ראשו לר"ה וישתה שם או איפכא אא"כ יכנים ראשו ורובו למקום שהוא שותה דכיון שהוא צריך לאלו המים אנו חוששים שמא יביאם אליו אבל מותר לעמוד ברה"י או בר"ה ולשתות בכרמלית לא יעמוד אדם ברה"י וישתין או ירוק בר"ה או איפכא אפילו אם הוציא פיו ואמתו לחוץ ורוקו

ואלו ארבע אמות מוסיפין עליהן אלכסונן וכו' שם (דף נא) קאמר תלמודא דילפינן מערי הלוים לרבנן דיהבינן לה פיאות לתחום שבת מדכתיב זה יהיה לכם מגרשי הערים כזה יהיו כל שובתי שבת א"ר אחא בר יעקב המעביר ארבע אמות ברשות הרבים אינו חייב עד שמעביר הן ואלכסונן: **ומ"ש** ומיהו פי' רשב"ם וכו' ורבינו תם פירש וכו' שם בתו' וכתב שם דבעמוד ארבע ברשות הרבים נמי פליגי רשב"ם ורבינו תם כי היכא דפליגי במעביר ולא ידעתי למה לא כתבו רבינו: **ומ"ש** והרמב"ם חילק וכו' ואיני יודע וכו' ונראה ליישב דהרמב"ם דקדק מדלא אמר רב אחא בסתם הני ד' אמות הן ואלכסונן צריך וממילא הוה ידעינן דבפחות מכן אפילו משהו מותר מדלא קאמר הכי אלא אמר המעביר ד' אמות ברה"ר אינו חייב עד שמעביר הן ואלכסונן אלמא דאתא לאשמעינן דלא תימא דאין כאן אלא שתי מדות תוך ארבע אמות מותר ארבע אמות חייב חטאת דליתא אלא שלש מדות הן תוך ארבע אמות מותר ארבע אמות אינו חייב עד שמעביר הן ואלכסונן אבל פחות מכן פטור אבל אסור ולכן כתב הרמב"ם נמצא כאן שלשה מדות וכו' והרמ"ך השיג ואמר לא ידעתי מאין הוציא אלו השלשה מדות וכו' כמו שכתב כסף משנה בשמו ולמאי דפי' ניחא ולפע"ד שכדברי הרמב"ם הוא העיקר והכי נקטינן גם בש"ע הביא דעתו: **ומ"ש** לפיכך מותר לאדם וכו' פלוגתא דתנאי במשנה ריש פרק המוצא תפילין וכתב הרא"ש דאפסיקא הלכתא דשרי ליתן לחבירו וחבירו לחבירו ולא חיישינן לאוושא מילתא ודלא כהרמב"ן ועי"ל בסוף סימן ש"א: **ומ"ש** ובלבד שלא יוציאנו מתחום שלו פירוש לא יוציא את החפץ שיש לו בעלים מתחום שלו ממקום שקנה שביתה דהיינו במקום שבעליו קנו שביתה שם וא"כ מאה מילין לאו דוקא קאמר או בחפץ של הפקר שאין לו תחום לפי שאינו קונה שביתה כלל דהשתא אפילו מאה מילין דוקא והוא הדין יותר: **שנ** **עומד** אדם ברשות היחיד משנה בפרק המוצא תפילין סוף (דף צ"ח) ובגמרא מקשה עלה דהך משנה מסיפא דלא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים גזירה שמא יכנים הכלי אצלו ופרקינן בחפצים שצריכין לו פירוש משקין הללו צריכין לו במקום שהוא עומד ברשות היחיד גזרינן שמא יכניס אצלו אבל רישא דמטלטל שם חפצים שאינן צריכין לו במקום שהוא עומד ברשות היחיד כגון מפתח וכו' לא גזרינן: **ומ"ש** ובלבד שלא יעבירם ארבע אמות היכא האי ובלבד וכו' הא כבר ידעינן דאסור למידק למה איצטריך ליה למימר להעביר ארבע אמות ברשות הרבים ויש לומר דאתא לאשמעינן אפילו מעבירם ארבע אמות דרך מקום פטור למעלה מעשרה אי נמי מעבירם לפניו במקום שהוא עומד נמי חייב והכי משמע בגמרא: **לא** יעמוד אדם ברשות היחיד וישתין או ירוק ברשות הרבים משנה שם ומ"ש אפילו הוציא אמתו לחוץ בעיא שם ואסיקנא בתיקו ולחומרא: **ומ"ש** אפילו הוציא פיו לחוץ כך היא דעת התוספות בפרק

הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות שבת לא כתב אם מרווחות הוו או מצומצמות אלא שכתב ומפי הקבלה אמרו שזה שנאמר בתורה שבו איש תחתיו שלא יטלטל חוץ למרובע זה אלא במרובע זה שהוא כמדת אורך אדם כשיפשוט ידיו ורגליו בו בלבד יש לו לטלטל ומ"מ יש לדקדק עליו שכתב כדברי ר"מ ותימה הוא למה פסק כר"מ לגבי ר' יהודה ואפשר שהוא מפרש שכדי לפשוט ידיו ורגליו הוו ד' אמות מצומצמות וכמו שפירשו הרי"ף והרא"ש וס"ל דכי אסיקנא בריש עירובין דבטפחים עצבות משחינן לחומרא ממילא הי"ל ד"א מצומצמות ולא כר"י ודע שכתב ה"ה בפי"ב דהא דאמר רבא בפרק מי שהוציאוהו (מה.) מחלוקת להלך אבל לטלטל ד"ה ד"א ותו לא כלומר דחכמים דס"ל התם דיש לו ד"א לכל רוח דהיינו ח' על ח' דוקא להלך למי שיצא חוץ לתחום אבל לטלטל ד"א ותו לא שי"מ דלטלטל בבת אחת קאמר שאסור לטלטל מתחלת ח' ולהניח בסוף ח' אבל ודאי כיון שח' אלו מקומו הם מותר לו לטלטל בכל הח' ובלבד שלא יטלטל בבת אחת יותר מד"א ולזה הסכים הרשב"א ואין נראה כן מדברי הרמב"ם והרי"ף אלא אין מותר לטלטל אלא תוך ד"א דוקא וכך הם דברי רבינו. ואי הכי ד"א יהבינן ליה לרוח אחת או לד' רוחות שיהיו לו ד' אמות לכל רוח יתבאר בסי' שנ"ו בס"ד: וכתב ה"ה בפרק י"ב שכתב הראב"ד שלא התירו לטלטל בתוך ד"א בר"ה אלא במקום הדחק ואינו מחוור אלא בכל גוונא מותר וכן דעת התוספות והרשב"א ז"ל:

ואלו ד"א מוסיפין עליהן אלכסונן וכו' בס"פ מי שהוציאוהו (נא.) א"ר אחא בר יעקב המעביר ד"א בר"ה אינו חייב עד שיעביר הן ואלכסונן ופירש"י הן ואלכסונן. ד"א וח' חומשי אמה דאמרן כזה יהיה כל שובתי שבת פיאות תן להם וגבי העברה ליכא למיתב פיאות אלא כה"ג שנותנין להם שיעור אלכסונן דהא ליכא למימר בהו רבוע ועיגול וכ"כ התוספות והרא"ש דף קי"ט בשם ר"ת וכן דעת הרמב"ם בפי"ב וכתב ה"ה שכן דעת הרשב"א: וכתבו עוד התו' והרא"ש שרשב"ם פירש דתלי בריבוע העולם שאם הוא מעביר או זורק ממזרח למערב או מצפון לדרום חייב בד' אמות לחודייהו ואם העביר או זרק לאלכסון העולם מקרן מזרחית צפונית לקרן מערבית דרומית אינו חייב עד שיעביר ד"א הן ואלכסונן ורבינו כתב לרש"י דעת רשב"ם ולא ידעתי למה ואפשר דגרסינן כר"ש והוא רשב"ם אבל ראיתי לגאון מהרי"א ז"ל שנדחק לפרש דברי רבינו לרש"י שיבואו כפירש"י בגמרא ולא הבנתי דבריו: **והרמב"ם** חילק וכו' בפי"ב וכבר הליץ שם ה"ה בעדו ומ"מ כתב שמדברי הרשב"א נראה שכל שהוא פחות מד"א ואלכסונן מותר גמור הוא וכתב עוד שהראב"ד סובר דבמקום הדחק מותר הן ואלכסונן פחות משהו ושלא במקום הדחק אסור אפילו לטלטל בפחות מד"א וכמו שכתבתי בסמוך לדעתו ז"ל: **לפיכך** מותר לאדם לעקור החפץ מר"ה וכו' משנה בפ' בתרא דעירובין (לה:) ר"י אומר נותן אדם חבית לחבירו וחבירו לחברו אפילו חוץ לתחום אמרו לו לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה ואוקמה רב אשי בחבית ומים דהפקר ומאן אמרו לו ר' יוחנן בן נורי דאמר נכסי הפקר

קונין שביתה ואיפסיקא הלכתא במי שהוציאוהו (מו.) דלא כרבי יוחנן בן נורי. וכתב הרא"ש ז"ל כתב הרז"ה כיון דלא קי"ל כר"י בן נורי ממילא שמעת מינה דהלכה כר"י והרי"ף לא פי' ונראה מדבריו שאין הלכה כר' יהודה עכ"ל. וי"ל מה שלא הביא הרי"ף משום דאיכא שלשה אוקמתות לאוקמת' דרבה ורב יוסף פשיטא דהלכה כרבנן ולאוקמתא דרב אשי כבר איפסיקא לעיל דנכסי הפקר אינם קונין שביתה עכ"ל הרא"ש ודעת הרמב"ם בפי"ב מה' שבת לפסוק כר' יהודה וכתב ה"ה שכן דעת הראב"ד והרז"ה (ב ועי"ל סימן רס"ו מותר לאדם אחד להוליך פחות פחות מד"א) אבל הרמב"ן כתב שאין הלכה כר"י משום דאוושא מלתא ואפילו במוצא תפילין אמר כה"ג כ"ש לדברי הרשות עכ"ל וטעמא דהרמב"ן הוא משום דנהי דלענין נכסי הפקר לתחומין הלכה כר"י אבל לענין שיהא נותן לחבירו וחבירו לחבירו לא קי"ל כוותיה אלא כת"ק דס"ל שלא הקילו כן אפילו בתפילין משום דאוושא מלתא כדאיתא בגמרא: **היו** שנים מקצת אמותיו של זה בצד אמותיו של זה עד סוף הסימן משנה בפ' מי שהוציאוהו (מה.): **כתב** ר"י בח"ו מוליכו פחות פחות מד"א שאז"ל בכ"מ צריך לישב בכל פחות מד' אמות שאם לא ישב אע"פ שעמד ולא הלך בכל פחות מד"א חייב שאע"פ שעמד הליכה אחת היא ואפילו בכרמלית או בשדה חייב מלקות מדרבנן כ"כ מר שר שלום בתשובה עכ"ל וגם הכלבו כ"כ מהאי דגרסינן בפ' כירה (מב:) אמר רבינא הלכך קוץ בר"ה מוליכו פחות פחות מד"א ופירש"י מוליכו פחות פחות מד"א עד שיסלקנו לצידי ר"ה דאיסור דרבנן הוא משמע שלא התירו להוליך פחות פחות מד"א לכתחלה ובר"פ מי שהחשיך (קנג:) תניא בו ביום גדשו סאה ופירש"י בו ביום שעלו לעליית חנניה בן חזקיה וגזרו י"ח דברים וזו אחת מהם היתה כדאמרי' בפ"ק (יז:) נותן כיסו לא"י בו ביום גזרו שלא יוליכנו פחות פחות מד"א אם יש א"י וכתבו התוס' והמרדכי בפרק בכל מערבין (לד.) דלהוליך פחות פחות מארבע אמות גזרו נמי בין השמשות:

שנ **עומד** אדם ברה"י ומוציא ידו לר"ה וכו' משנה בפ' המוצא תפילין (צח:) עומד אדם ברה"י ומטלטל בר"ה בר"ה ומטלטל ברה"י ובלבד שלא יוציא חוץ לד"א ואף ע"ג דר"מ פליג ואמר לא יעמוד אדם בר"ה ויפתח ברה"י ברה"י ויפתח בר"ה כת"ק קי"ל והכי משמע בגמרא ומה שהתנה שיהיו חפצים שאין צריכין לו כלומר שאין צריכין לו במקום שהוא עומד כגון שנוטל מפתח שברשות אחר' ופותח שם באותה רשות אחרת שא"צ למפתח ברשות שהוא עומד אבל חפצים שצריכים לו ברשות שהוא עומד אסור לטלטלם דחיישינן שמא ישכח וימשכם אצלו וכתב כן מדתנן בההוא פירקא בתר הכי לא יעמוד ברה"י וישתה בר"ה ברשות הרבים וישתה ברה"י אלא א"כ הכניס ראשו ורובו במקום שהוא שותה ופריך בגמרא רישא רבנן וסיפא ר"מ כלומר דרישא קתני עומד אדם ברה"י ומטלטל בר"ה וכו' כרבנן דלא גזרי וסיפא קתני לא יעמוד ברה"י וישתה בר"ה וכו' כר"מ דגזר ושני רב יוסף בחפצים הצריכים לו ברה"י ופירש"י בחפצים הצריכים לו אפי' רבנן מודו דגזרינן בהו דמתוך שהוא צריך להם יכניסם אצלו הלכך משקים הללו צריכים לו וגזרינן וכתב הר"ן בפ"ק דשבת שכן דעת התוספות וה"ה כתב בפרק ט"ו שכן דעת הרשב"א ושכן נראה שהוא דעת הרי"ף אבל יש מפרשים דחפצים הצריכים לו היינו כלים נאים שהוא צריך להם אבל אם הם כלים שאינם נאים מותר לשתות בהם אע"פ שלא הוציא ראשו ורובו אלא שהושיט צוארו לבד וזה דעת הרמב"ם בפט"ו ונראה מדבריו דשאר טלטולין חוץ משתייה אפילו כלים נאים מותר לטלטל לפי שלא גזרו אלא בכלים נאים ובשותה בהם שהוא מקרבן לפיו וכ"כ ה"ה לדעתו ורבינו כתב כדברי רש"י: **אבל** לא יעמוד אדם ברה"י ויוציא ראשו לר"ה וכו' כבר נתבאר בסמוך: **ומ"ש** אבל מותר לעמוד ברה"י או בר"ה ולשתות בכרמלית שם פלוגת' דאביי ורבא ופסק כרבא: **לא** יעמוד אדם ברה"י וישתין וכו' משנה בפ' בתרא דעירובין (צח:): **ומ"ש** אפי' אם הוציא פיו ואמתו לחוץ שם (צט.) בעי רבא הוא ברה"י ופי אמה בר"ה מהו תיקו

חדושי הגהות

שנ"ט א כתב מהרל"ח ז"ל כבר הליץ ה"ה בעדו ול"נ ליישב דברי הרמב"ם שר"ל כשמטלטל בריבוע העולם כי הוא מסופק אם אין נותנין אלכסון אלא כשמטלטל לאלכסון העולם כמו שמפרש הרשב"ם אבל כשמטלטל בריבוע העולם אין לו אלא ד"א ולכן כתב כשמטלטל בריבוע העולם עד ד"א מותר לטלטל לכתחלה ומד"א עד ה' אמות וג' חומשין פטור שמא יש לו אלכסון אבל אסור דשמא אין לו אלכסון כמו שפי' רשב"ם ומכאן ואילך חייב חטאת אבל כשמטלטל לאלכסון העולם אפשר דמודה הרמב"ם שמותר לטלטל לכתחלה עד ד"א וג' חומשין ולפ"ז אין לתמוה על דברי הרמב"ם וע"כ גם רבינו מורה בזה ע"כ : ב כ"ז הוא מד"מ ;

כתב

ורוקו שנתלש מפיו ומוכן לזורקו לא יהלך בו ארבע אמות בר"ה עד שירוק :

שנא **לא** יעמוד אדם בר"ה ויחבר ידו למזחילה שהוא צינור ארוך מונח לאורך הגג בתוך ג' טפחים סמוך לגג לקבל המים ממנה שכיון שהוא בתוך ג' סמוך לגג חשיב כגג ואסור בין אם הוא למעלה מי' או למטה מי' אבל מותר לקלוט מן האויר אפילו אם ידו תוך ג' למזחילה היתה המזחילה בולטת ג' מן הגג וכן סתם צינור שבולט ג' יכול לחבר ידו אליהם ולקבל המים וכגון שאין בהם ד' על ד' והן למטה מי' אבל אם יש בהן ד' על ד' או אפילו אין בהם ד' על ד' והן למעלה מעשרה אסור [א] :

שנב **הקורא** בספר על האסקופה ונתגלגל ראש הא' מהספר מידו ונשאר ראש הב' בידו גוללו אצלו אפילו נתגלגל

בית יוסף

תיקו והרא"ש בפ' הנזכר אמתניתין דלא יעמוד אדם בר"ה וישתה ברה"י וכו' (קכח·) והתוספות בריש עושין פסין (כ·) כתבו דלפי דברי רש"י שם מותר להוציא ראשו לר"ה ולרוק דפיו הוי מקום פטור ולא דמי לפי אמה בר"ה משום דמי רגליס כיון שנעקרו מגופו שוב אין נחין בפי אמה אבל קשה מפ"ק דשבת · וי"ל דלא חשיב הנחה במקום פטור אלא בדבר שהוא נוטל ממקומו אבל התם שהכלי נח מאיליו לא חשיב הנחה במקום פטור ולפ"ז אסור להוציא ראשו בר"ה ולרוק · וכתב הרא"ש בפרק במה אשה יוצאה דהא דלא יעמוד בר"ה וישתין ברה"י וכן לא ירוק מודו כ"ע דה"ה בכרמלי' : **ורוקו** שנתלש מפיו וכו' משנה בפרק בתרא דעירובין (צט.) רבי יהודה אומר אבל משנתלש רוקו מפיו לא ילך בו ד"א עד שירוק · ופירש"י משנתלש רוקו · משנתלש ונאסף לצאת לא יהלך ד"א כיון למשדייה קאי משוי הוא ומשמע לרבינו דת"ק לא פליג אהא דאמר רבי יהודה אבל הרמב"ם סובר בפי' המשנה דפליג ולפיכך כתב ואין הלכה כר"י וכ"כ הרב המגיד בפי"ג :

שנא **לא** יעמוד אדם בר"ה ויחבר ידו למזחילה וכו' משנה בפרק בתרא דעירובין (צט:) קולט אדם מן המזחילה למטה מי' טפחים ומן הצינור מ"מ ושותה פירש"י מ"מ בין קולט בין מערף ובגמרא קולט אין מערף לא מ"ט א"ר נחמן הכא במזחילה פחות מג' סמוך לגג עסקינן דכל פחות מג' סמוך לגג כגג דמי תנא אם יש בצינור ד' על ד' אסור מפני שהוא כמוציא מרשות לרשות ודברי רבינו בזה הם ע"פ פירש"י דקולט אפילו למעלה מי' שרי והא דתני במתני' למטה מי' משום סריות' דצינור במערף הוא דמערף היינו שמחבר ידו לצינור לא שרי אלא דוקא למטה מי' דליכא למגזר באינו רחב ד' אטו רחב ד' משום שאפילו אם הוא רחב ד' כרמלית הוא כיון שאינו גבוה י' אבל למעלה מי' אסור לערף אפילו אינו רחב ד' גזירה אטו רחב ד' דהוי רה"י כיון שהוא למעלה מי' : **ומ"ש** ומותר לקלוט מן האויר אפילו אם ידו לתוך ג' למזחילה פשוט שם בברייתא אבל הרמב"ם כתב בפט"ו עומד אדם בר"ה וקולט וכו' ובלבד שלא יגע בצינור או בכותל ויקלוט מעל גבן ואם נגע אם היה המקום שנגע בו למעלה מי' בפחות מג' סמוך לגג ה"ז אסור דכמלא בעוקר מעל הגג שהוא רה"י וכן אם היה בצנור ד' על ד' בין שהיה הצנור בתוך י' בין שהיה למעלה מי' וקולט ממנו מים הרי זה אסור ולמה אינו חייב מפני שלא נחו המים אלא הרי הם כזוחלים והולכים עכ"ל · וה"ה כתב הגרס' שגורס ופירשה על דעתו מ"מ נראה מדבריו שהוא חלוק על שיטת רש"י בכמה דברים האחד דלדידיה לא משכחת לה איסור דאורייתא כלל בשום גוונא לפי שהמים אינם נחים · ב' דלמטה מי' יכול לערף אפילו תוך ג' סמוך לגג · ג' דכשאין בו ד' על ד' אפילו למעלה מי' מותר לערף :

שנב **הקורא** בספר על האסקופה וכו' משנה בפרק בתרא דעירובין (צז:) היה קורא בספר על האסקופה ונתגלגל הספר מידו גוללו אצלו · ופירש"י כל ספריהם עשויין בגיליון כעין ס"ת גוללו אצלו הואיל וראשו א' בידו ואוקמה רבה באסקופה רה"י ואפ"ה גוללו אצלו מאחר שראשו אחד בידו דלא גזרינן אטו כשנפל לגמרי מידו דהוי איסורא דאורייתא משום דבאסקופה נדרסת עסקינן כלומר דרגל הרבים עוברת דרך לה משום בזיון כתבי הקודש שרו ליה רבנן ואותביה אביי מדתניא תוך ד' אמות גוללו אצלו חוץ לד' אמות הופכו על הכתב ואי אמרת באסקופה נדרסת עסקינן מה לי תוך ד' אמות מה לי חוץ לד' אמות אלא אמר אביי באסקופה כרמלית ור"ה עוברת לפניה עסקינן תוך ד' אמות דאי נפיל ומייתי לה לא אתי לידי חיוב חטאת שרו ליה רבנן חוץ לד' אמות דאי מייתי לה אתי לידי חיוב חטאת לא שרו ליה רבנן ומשמע דלא שרו אלא באוגדו בידו אבל אם אין אוגדו בידו לא יחזירנו לאסקופה אע"פ שהיא כרמלית דמ"מ איסור שבות איכא וקי"ל כר"י דסבר דאיסור שבות עומד בפני כתבי הקודש כדבסמוך וכתב הרא"ש בשם הרז"ה דלא קי"ל כההיא ברייתא אלא כסתמא דמתני' ונתן טעם לדבריו וכ"ל שזהו דעת הרי"ף שכתב המשנה כצורתה לבד אבל הרמב"ם בפט"ו פסק כאביי ולענין הלכה כיון דהרי"ף והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן וכתב ה"ה ומתוך הסוגיא דדוקא כתבי הקודש אבל שאר דברים מכי נחו להו אסור אפילו תוך ד' אמות וכ"כ הרשב"א ז"ל אבל בהגהות אשיר"י כתב בריש שבת דהא דתנן נתגלגל הספר מידו גוללו אצלו לאו דוקא ספר אלא אפילו דבר אחר דרבה דלא גזר גזירה לגזירה עכ"ל ולדעת הרשב"א וה"ה קשה דה"ל גזירה לגזירה וצ"ע ומ"מ אין להקל ראש במה שהם החמירו (א ומשמע מדבריהם דאפילו בכרמלית אסרוה בשאר דברים) :

היה

בית חדש

בפרק עושין פסין (דף כ) והרא"ש בפרק המוצא תפילין (דף ק"ל ע"ב) וב"י הביאו בקוצר וע"ש מבואר בארוך :

ומ"ש ורוקו שנתלש וכו' משנה שם רבי יהודה אומר אף משנתלש רוקו מפיו לא יהלך בו ד' אמות עד שירוק ומשמע בגמרא דבתלישה לחודיה אף על גב דלא הפיך ברוק להוציאו לחוץ למשדייה קאי ואין צריך לו' כיון דלמשדייה קאי משנתלש ואיכא לתמוה אמאי כתב רבינו ר"ה כלשון המשנה הלא כתב הרא"ש בפרק במה אשה דהך דלא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתין או ירוק בר"ה לאו דוקא רשות הרבים דכ"ע מודו דה"ה בכרמלית ונראה דכיון דרבינו כתב דאין רצונו להאריך בענין הוצאה והעברת ד' אמות דאיסורא איכא בכולהו לכך לא דקדק לפרש כאן דגם בכרמלית כן הדין דהא פשיטא דאיסורא איכא בכרמלית כמו ברשות הרבים ומזה הטעם לא כתב רבינו הא דרבא בפ"ק דשבת סוף (ד' ח') דהמעביר חפץ מתחלת ד' לסוף ד' בר"ה אע"פ שהעבירו דרך עליו חייב ולפרש"י והרמב"ם בפי"ב היינו לומר שהעבירו למעלה מראשו למעלה מעשרה דהוי מקום פטור ולפי' ר"ח שבתוספות והשגת הראב"ד היינו שהעבירו לפניו מימינו לשמאלו וכו' אלא לפי שבכל ענין איכא איסורא לכ"ע · כתב ב"י דממ"ש רבינו ורוקו שנתלש מפיו וכו' משמע דמפרש דת"ק לא פליג אהא דקאמר רבי יהודה אף משנתלש וכו' אבל הרמב"ם בפי"ג לא כתב הך דרבי יהודה נראה דס"ל שאין דברי רבי יהודה הלכה וכ"כ ה' המגיד וכ"כ בפי' המשניות דת"ק פליג ואין הלכה כרבי יהודה ע"כ וכ"ל דמ"ש דלרבינו ת"ק לא פליג אהא דאמר רבי יהודה הא ליתא דדוקא היכא דאר"י אימתי ובמה במשנתינו אינו אלא לפרש דברי חכמים כדאיתא ס"פ חלון וא"כ הכא דליכא לא אימתי ולא במה ודאי לאפלוגי אתא אלא דרבינו פוסק כרבי יהודה ועל פי דברי התו' (בדף צ"ט) בד"ה הוא סבר דת"ק הוי ר"מ דהוא סתם בר פלוגתיה דרבי יהודה והלכה כר' יהודה לגבי ר"מ ודעת הרמב"ם היא דמדתנא להא דר"מ בסתם הלכה כסתם משנה :

שנא **לא** יעמוד אדם בר"ה ויתחבר ידו למזחילה וכו' לדברי רבינו בזה היא ע"פ גירסת רש"י במשנה פרק המוצא תפילין (דף צ"ט) קולט אדם מן המזחילה למטה מעשרה ומן הצנור מכל מקום שותה פירוש קולט מן המזחילה אין אבל מערף לא ומן הצנור מכל מקום שותה כלומר בין קולט בין מערף · וז"ש רבינו לא יעמוד אדם בר"ה ויחבר ידיו למזחילה שזהו שאמרו בגמרא מערף לא פי' שלא יצרף ידיו ויחבר סמוך למזחילה לקבל ממנה המים שכיון שהמזחילה הוא בתוך ג' טפחים סמוך לגג ה"ל לבוד לגג וכשמקבל ממנה המים חשיב כאילו קבלם מן הגג עצמו ואסור ולא מבעיא אם ראש המזחילה שמשם מקבל המים בידיו הוא למעלה מעשרה דפשיטא דאסור דהמזחילה עצמה רשות היחיד היא ומוציא המים מרשות היחיד לרשות הרבים אלא אפילו ראש המזחילה למטה מעשרה הוא דכרמלית היא אפילו הכי כיון דהיא מונחת לאורך הגג בתוך שלשה טפחים סמוך לגג חשיב כגג עצמו וכשם שהגג רשות היחיד הוא כך המזחילה רשות היחיד הוא ואסור לחבר ידיו וכו' : **ומ"ש** אבל מותר לקלוט מן האויר היינו רישא דתנן קולט אדם מן המזחילה דפירוש קולט מן האויר והכא גם כן אפילו המזחילה שהוא קולט ממנה היא עצמה למעלה מעשרה ורחבה ארבעה ואם כן רשות היחיד היא אפילו הכי משתרי דאוירא מקום פטור הוא כך פי' רש"י להדיא אלא שמ"ש רבינו אפי' אם ידו תוך שלש למזחילה אינו מפורש בפירוש רש"י אלא שרבינו מפרש כך מדמחלק בין קולט למערף ולא מחלק בקולט גופיה בין ידו תוך שלש למזחילה ובין ידו רחוק שלש מן המזחילה בעל כרחך כל קולט מן האויר משתרי אפילו ידו תוך שלש למזחילה מטעמא דפרישית אבל ה"ר יונתן כתב ע"ד פי' רש"י דלא אמרו קולט מן המזחילה אלא דוקא רחוק מן המזחילה שלשה טפחים אבל תוך שלשה טפחים הוי ליה כאילו חיבר וצירף ידיו לפי המזחילה :

ומ"ש היתה המזחילה בולטת שלשה מן הגג וכו' היינו סיפא ומן הצנור מכל מקום שותה פירוש בין קולט בין מערף דכיון שסתם צנור בולט ראשו שלשה מן הגג וכן מזחילה אם היתה בולטת שלשה מן הגג מותר לצרף ידיו בהן דכיון דבולט שלשה מן הגג אינו חשוב כאילו קיבל מן הגג עצמו וגם כיון דאין בהן ארבע' על ד' וגם הן למטה מעשרה אם כן המזחילה והצנור הן עצמן אינן לא רשות היחיד ולא כרמלית ליכא למגזר בהו אטו רחב ארבע' על ארבע' דאפילו היו רחבים ארבע' על ארבע' אכתי אינן אלא כרמלית כיון שהן למטה מעשרה ותרתי לא גזרינן אטו ארבע' על ארבע' ואטו למעלה מעשרה אבל אי אית בהו ארבע' על ארבע' אלא דהן למטה מעשרה או אפילו אין בהן ארבע' על ארבע' והן למעלה מעשרה אסור דחדא גזירה גזרינן כך הוא הדין לפי גירסת רש"י והיא גירסת הרא"ש אבל גירסת הרי"ף והרמב"ם היא קולט אדם מן המזחילה למעלה מעשרה טפחים ומן הצנור ומכל מקום ושותה ובגמרא קולט אין מערף לא וכו' וה"פ קולט מן המזחילה בין למעלה מעשרה טפחים בין למטה מעשרה טפחים ולא נקט ולמעלה מעשרה טפחים אלא משום דהא דדייקינן מיניה קולט אין צרוף לא היינו דוקא למעלה מעשרה : **ומ"ש** ומן הצנור ומ"מ כלומר לאו דוקא קולט מן המזחילה קאמינא דהוא הדין מן הצנור ומכל מקום כגון מן הכותל נמי קולט ושותה אבל צרוף אסור בכולן דלא כפירוש רש"י דבצנור מותר לצרף ועוד יש חלוקים בין גירסת רש"י לגירסת הרמב"ם עיין בב"י ובש"ע כתב כדברי רבינו :

שנב **הקורא** בספר על האסקופה וכו' פסק כסתם משנה ודחי לאוקמתא דאביי דמוקי למתני' כברייתא דמחלק בין תוך ארבע אמות לחוץ לארבע אמות ומתני' כבן עזאי דמהלך כעומד דמי דכיון דלית הילכתא כבן עזאי לא דחינן סתם מתניתו ולא סמכינן על הברייתא אלא אפילו חוץ לד' אמות

נמי

פרישה

סי' שנא (א) **לא** יעמוד אדם בר"ה ויחבר ידו למזחילה שהו' צינור ארוך מונח לאורך הגג בתוך ג' טפחים סמוך לגג לקבל המים ממנה כו' עיין לשון וכוונת רבינו ועכשיו באתי להוסיף בביאור ולומר מ"ש רבינו שהוא צינור ארוך מונח לאורך הגג בתוך ג"ט כו' ר"ל אינו מרוחק מגובה הגג לצד מטה ג"ט אבל אין לפרש שאינו בולט ג' שהרי קאי אמ"ש שהוא צינור ארוך מונח לאורך הגג ואמאי הוא הכנס בתוך ג' · וע"ז מסיק וכתב שכיון שהוא בתוך ג' סמוך לגג ר"ל שאינו נמוך ממנו ג"ט אמרי' לבוד והוי כגג · ודע שגם צינור מונח בתוך ג"ט סמוך לגג בגובה אלא שבולט מאיליה פי' צינור רחיק מהגג ג"ט משא"כ במזחילה שסתם מזחילה אינו בולט חוצה מהגג ג"ט ותרתי בעינן לאיסורא לצירוף ואף שלפ"ז יהי' עיקר חסר מן הספר · דלמאי נקט טעם לאיסורא כיון שאינו רחוק מן הגג מגבוה ג' דהא זה אינו עיקר טעם לאיסור דהרי צינור ג"כ אינו רחוק בגובה מהגג ג"ט אפ"ה מותר לצרף ועפי הל"ל כיון שאינו בולט ג"ט מהגג מ"מ י"ל דרבינו נקט לשון משנה וגמרא · ומשנה וגמרא נקטה בקיצור וחלקו בין צינור למזחילה

חדושי הגהות

שנא א כתב מהרל"ח טעמא משום דכשהן למעלה מי' אפילו אין בהן ד' על ד' גזרו משום יש בו ד' על ד' דהוי רה"י ונמצא מוציא מרה"י לר"ה דאורייתא וכן אם יש בו ד' אפי' הוא למטה מי' אסור משום דהוי כרמלית ונמצא עתה מוציא מכרמלית לר"ה אבל אם אין בו ד' על ד' וגם הוא למטה מי' לא גזרינן דלא גזרי' אין בו ד' משום יש בו ד' דהא אפי' אם יש בו ד' אינו אלא כרמלית כיון שהוא למטה מי' ומשום כרמלית לא גזרינן נמי אין בו י' משום י' דהא אפילו יש בו י' אינו אלא מקום פטור כיון דאין בו ד' ולמיגזר אין בו י' ואין בו ד' משום יש בו [י' ויש בו ד'] כולי האי לא גזרינן ואע"ג דהיו לצינור מחיצות גבוהות וא"כ אפילו הוא למעלה מי' ורחב ד' אינו אלא כרמלית כמ"ש סימן שמ"ה דכל שאין לו גבוה מחיצות אפילו הוא גבוה י' ורחב ד' אינו אלא כרמלית ומשום כרמלית לא הוי גזרינן אין בו י' משום יש בו י' כמ"ש דמשום כרמלית לא גזרינן צ"ל דאיירי שהצינור פתוחה לבית וחורי רה"י כרה"י דמו ומ"מ צריך שתהא רחבה ד' כי היכי דלהוי עקירה מע"ג מקום ד' ע"כ : שנב א כ"ז מר"מ :

כ"ז

נתגלגל חוץ לד' אמות ואפילו בר"ה והאסקופה ברה"י והר"ם במז"ל כתב דוקא תוך ד' אמות אבל נתגלגל חוץ לד' אמות לא וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן היה קורא בו על הגג ונתגלגל ראשו הא' מידו עד שלא הגיע לי' טפחים התחתונים הקרובים לארץ גוללו אצלו הגיע לי' טפחים התחתונים אם הכותל משופע בענין שנח עליו אסור לגוללו אצלו וכדי שלא יעמוד בבזיון הופכה על הכתב ואם אינו משופע כל זמן שלא הגיע לארץ גוללו אצלו :

שנג **שני** בתים בשני צידי ר"ה והם של אדם אחד או של ב' ועירבו אם שניהם שוין מותר לזרוק מזה לזה ואם אחד גבוה מחבירו אסור לזרוק מזה לזה : זיז הבולט מן הכותל לר"ה למעלה מי' ויש בו ד' על ד' וחלון הבית פתוח לו משתמשין עליו

כמי גוללו ולא גזרינן אגודו בידו אטו היכא דנפל כוליה מידיה דאיכא חיוב חטאת בדגוללו אצלו דמכניס מר"ה לאסקופה שהיא רה"י ובחוץ לד' אמות איכא נמי מעבי' ארבע אמות בר"ה כי נפיל כוליה מידו אפ"ה כיון דאסקופה נדרסת היא איכא בזיון כתבי הקודש אי מנח לה התם ואע"פ דהסיפא בהיה קורא על ראש הגג ונתגלגל הספר מידו ונח בארץ עצמו דקאמר ר"ש גוללו אצלו שאין לך דבר משום שבות שעומד בפני כתבי הקדש קי"ל דאין הלכה כר"ש לגבי רבי יהודה אלא אסור לגוללו אצלו וכמ"ש רבינו בסמוך לא דמי אסקופה לקורא בגג דהתם ליכא בזיון כולי האי משום הכי היכא דנח בכותל משופע אי נמי דנפיל כוליה בארץ גזור רבנן אבל באסקופה הנדרסת לא גזור כלל באגדו בידו וכ"כ הרא"ש ע"ש הרז"ה וכתב ב"י שזהו דעת הרי"ף : **ומ"ש** והרמב"ם כתב דוקא תוך ד"א וכו' טעמו דפסק כאוקמת' דאביי וס"ל דמה שהקשה לאביי א"ה תוך ד' אמות נמי ניגזור דלמא מעייל מר"ה לרה"י לאו קושיא הוא דאה"נ דגזרינן בכה"ג אלא דמתני' דאיירי באסקופה שהיא כרמלית איירי ולפנים מהאסקופה גם כן כרמלית ותלמודא דקמשני שינויא דחיקי באסקופה ארוכה וכו' וא"א לעולם בשאינה ארוכה וכו' והא מני בן עזאי היא וכו' הני שינויא ודאי דלאו הלכתא נינהו וכמ"ש הרא"ש ע"ש הרז"ה ולא אתא אלא לדחויי למקשה דאף לדידך איכא לשנויי הכי והכי אבל לפי האמת ל"ק ולא מידי דאיירי בדלפנים מן האסקופה נמי כרמלית היא כדפי' וכך מורין דברי הרמב"ם שלא הזכיר בסוף פרק ט"ו אסקופה כלל אלא כתב הקורא בספר בכרמלית ונתגלגל מקצת הספר לר"ה וכו' משמע דמיירי בקורא בספר ברשות שהוא כולו כרמלית וליכא לחוש לשם לחיוב חטאת אלא היכא דנתגלגל חוץ לד' אמות שאם ישמט כולו מידו יעבירנו ד' אמות בר"ה ככ"ל ליישב לדעת הרמב"ם מיהו ב"י פסק כדברי רבינו וכ"כ בש"ע ונראה דאף לרבינו אם קורא בכרמלית ונפל כוליה מידו לר"ה או קורא ברה"י ונפל כוליה מידו לכרמלית אסור לגוללו אצלו אפילו באסקופה הנדרסת דמ"מ איסור שבות איכא וקי"ל כרבי יהודה דאיסור שבות עומד בפני כתבי הקודש ולא שרי לגלול אצלו באסקופה הנדרסת אלא היכא דאגודו בידו וכיוצא בזה כתב ב"י אליבא דאביי : **היה** קורא בו על הגג וכו' נראה דהיכא דלא הגיע לעשרה טפחים התחתונים אפילו נח על כותל משופע גוללו אצלו כיון דלמעלה מעשרה מקום פטור הוא וכן אפילו הגיע לעשרה טפחים התחתונים ונח ע"ג כותל משופע אינו אסור אלא אם כן דהכותל משופע הויא רשות הרבים כגון שרבים מכתפים עליו דהשתא כיון שאם לא היה אגדו בידו אתא לחיוב חטאת אם היה גוללו אצלו גזרו בו אף כשאגדו בידו אבל אם אין רבים מכתפים עליו דהוי כרמלית מותר לגללו אצלו וכך כתבו התוספות בשם ר"י בפ"ק דשבת (דף ה) בד"ה בכותל משופע ולא ס"ל לר"י דט' מצומצמות דוקא הוי כרמלית אלא כל מט' ולמעלה אם אין מכתפים עליו הוי נמי כרמלית כדכתב הרא"ש וגם רבינו כתב כך בסימן שמ"ה ודלא כפרש"י והרמב"ם :

כתב הרב המגיד ומתוך הסוגיא משמע דוקא כתבי הקודש אבל שאר דברים מכי נחו ליה אסור אפילו תוך ארבע אמות וכך כתב הרשב"א ז"ל עכ"ל ומביאו ב"י ולנ"ע כיון דלאביי מיירי באסקופה כרמלית ותוך ארבע אמות לא אתא לידי חטאת ואפילו הכי בשאר דברים אסור למה אמרו שלא לאסור אלא בנחו הלא כיון דאינן כתבי הקודש אף בלא נחו אין להקל וכן אין להקל בזה לאוקמתא דרבה וצ"ע ומיהו לקמן בסימן שנ"ד משמע להדיא דאף בשאר דבר אין לאסור אלא בנחו ועיין במ"ש לשם בס"ד : **ומ"ש** בשם הגה"ת אשיר"י דאין לחלק בין ספר לדבר אחר הם דברי התוספו' בפ"ק דשבת אבל ב"י כתב דאין להקל ראש במה שהחמירו הרשב"א וה' המגיד :

שנג שני בתים בשני צידי רשות הרבים וכו' והא דמותר לזרוק בשוין היינו דוקא למעלה מעשרה דליכא איסורא משום הפסק רשות הרבים דלמעלה מעשרה ברשות הרבים אויר מקום פטור היא אבל למטה מעשרה אפילו בשוין אסור לזרוק דאע"ג דקי"ל דקלוטה לאו כמי שהונחה דמי מ"מ איסורא מדרבנן איכא וה"א בפרק הזורק (דף צ"ז) ע"ש וכ"כ הרמב"ם וכ"כ רבינו לעיל בסימן שמ"ח : **ומ"ש** ואם האחד גבוה מחבירו אסור לזרוק מזה לזה שם בגמרא מפרש זימנין דנפל ואתא לאתויי ופירש"י דמתוך שצריך לאמן ידו מגבוה לנמוך או מנמוך לגבוה טריד בה ודילמא לא זריק על הגג ונופל לר"ה ואתי לאתויי ולהכי נקט ואתי לאיתויי דאילו משום נפילת ר"ה ליכא חיוב חטאת דמתעסק הוא אבל הוצאה דלא נתכוין לזרוק לר"ה עכ"ל פי' לפירושו דאם לא היה מתעסק בהוצאה איכא חיוב חטאת אע"ג דזרק למעלה מי' בר"ה דמקום פטור הוא מ"מ כיון דעביד עקירה ברה"י והנחה בר"ה אע"פ שהעבירו דרך מקום פטור חייב חטאת מדרבא דאמר רבא המעביר חפץ מתחלת ד' לסוף ד' והעבירו דרך עליו חייב והא ודאי דאין לחלק בזה בין העברה להוצאה דבפרק המוצא (ריש דף צ"ט) מייתי מהך דרבא דאמרי בהעברה לדין הוצאה ולהכי פרש"י דמטעם מתעסק הוא אבל הוצאה פטור ולפיכך נקט דלמא נפל ואתא לאתויי · וכתב הרמב"ם בפט"ו דאף באינן שוין אינו אסור לזרוק אלא בגד וכיוצא בו שמא יפול ויביאנו אבל כלי חרס וכיוצא בכן זורק עכ"ל ולמד כן מדין זיז דבסמוך וכן פסק בש"ע וכתב ה"ה ע"ש הרשב"א דאף דכרמלית עוברת ביניהם מותר בכל גוונא עכ"ל טעמו דלא גזרינן גזירה לגזירה וכן פסק בש"ע : **זיז** הבולט כו' משנה בפרק המוצא תפילין (דף צ"ח) זיז שלפני החלון נותנין עליו ונוטלין ממנו בשבת ומפרש בברייתא דהיינו דוקא שלא יהא הזיז יוצא לר"ה בתוך עשרה תחתונים שבר"ה דאם הוא בתוך עשרה תחתונים ה"ל כמוציא מרה"י לר"ה ועוד מפרש בגמרא דלא חיישינן דלמא נפל לר"ה מן הזיז ואתא לאתויי מר"ה לרה"י דלא התירו להשתמש אלא בכלים הנשברים כגון של חרס ושל זכוכית שאם יפלו משתברים דליכא למימר דלמא אזיל ומייתי להו ופירש"י דאף בכלים הנשברים לא שרי אלא בזיז רחב ארבעה דלא שכיחי למיפל כולי האי אבל בדלית ביה ארבעה דרוגא נפלי מיחזי כמאן דשדי להדיא לר"ה · עוד תניא דאם יש זיז אחר למטה ממנו משתמש בו ובעליון אינו משתמש אלא כנגד חלונו בלבד ומפרש בגמ'

היה קורא בו על הגג וכו' ג"ז שם במשנה הנזכר היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו עד שלא הגיע לי' טפחים גוללו אצלו משהגיע לי' טפחים הופכו על הכתב ופירש"י י' טפחים התחתונים שבר"ה ר"י אומר אפילו אינו מסולק מן הארץ אלא מלא החוט גוללו אצלו ובגמרא פריך הופכו על הכתב והא לא נח כלומר ויגללנו אצלו דאפילו שבות ליכא ומוקי לה בכותל משופע כלומר דכיון דבולט למטה נח על בליטתו ומתניתין כולה רבי יהודה היא וחסורי מיחסרא והכי קתני בד"א בכותל משופע אבל בשאינו משופע אפילו פחות מג' טפחים גוללו אצלו שרבי יהודה אומר אפילו אינו מסולק מן הארץ אלא מלא החוט גוללו משום דבעי הנחה על גבי משהו כלומר דאפילו נפל כולו מידו לא מחייב אא"כ נח ומש"ה השתא דראשו א' בידו דאפילו נח אינו אסור אלא מדרבנן כל היכא דלא נח לא גזרינן :

שנג שני בתים בשני צידי ר"ה וכו' בפרק הזורק (צז.) ובפ' כיצד משתתפין (פח) פלוגתא דרב ושמואל ופסק כרב והטעם שכשאחד גבוה מחבירו אסור גזירה דילמא מגנדר ונפיל ואתי לאיתויי וכתב הרמב"ם בפט"ו דכלי חרס וכיוצא בהם דאי מגנדרי מתברי מותר לזורקם וכתב ה"ה בשם הרשב"א שאם היתה כרמלית עוברת ביניהם כל הצדדים מותרים כלו' אפי' אחד גבוה מחבירו ונראה דטעמא משום דקי"ל כרבא דאמר בפ"ב דעירובין (לט.) אמתני' דלא יעמוד אדם בר"ה וישתה ברה"י דבכרמלית מותר משום דהיא גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה : **זיז** הבולט מן הכותל לר"ה משנה בפרק המוצא תפילין (צח) זיז שלפני החלון נותנין עליו ונוטלין הימנו בשבת ובגמרא האי זיז דמפיק להיכא אילימא דמפיק לר"ה ליחוש דלמא נפיל ואתי לאיתויי ושני אביי מאי נותנין עליו דקתני כלים הנשברים תניא נמי הכי זיז שלפני החלון היוצא לר"ה נותנין עליו קערות וכוסות ומשתמש בכל הכותל עד י' התחתונים כלומר שאם הוא בתוך י' טפחים של ר"ה אסור להשתמש בו ומשמע דאפי' אין בו ד' אע"ג דמקום פטור הוא אסור דכיון שהוא בתוך ר"ה זכו בו רבים ואסור להשתמש בו בעה"ב וא"כ מטעמא דמפרש בגמרא בסמוך דאין משתמשין בזיז שאין בו ד' אפילו הוא למעלה מי' ותו תני ואם יש זיז אחד למטה ממנו משתמש בו ובעליון אין משתמש בו אלא כנגד חלונו האי זיז היכי דמי אילימא דלית ביה ד' מקום פטור הוא ואפילו כנגד חלונו לא ישתמש ואי אית ביה ד' בכוליה כותל לישתמש אמר אביי תחתון דאית ביה ד' ועליון דלית ביה ד' וחלונו משלימתו לד' כנגד חלון משתמש דחורי חלון הוא דהאי גיסא והאי גיסא אסור. ופירש"י מקום פטור הוא · נהי דמקום פטור הוא ומותר לכתף עליו בני ר"ה ובני רה"י מיהו תשמיש תדיר לא משתרו ביה דלא חזי לתשמיש ושכיחי כלים למיפל לר"ה ואע"ג דאוקימנא בכלים הנשברים ה"מ בדאית ביה ד' דלא שכיחי למיפל כולי האי אבל הכא דרוגא נפלי מחזי כמאן דשדי להדיא לר"ה: חורי חלון הוא · כלומר זוית החלון והרחבתו הוא ולשון חורי דנקט משום דגבי שבת שייך למימר חורי ר"ה וחורי רה"י וכתבו התוס' והרא"ש דף קכ"ח דמשמע מדברי רש"י דבאינו רחב ד' אינו משתמש אפילו בכלים הנשברים וברחב ד' משתמש בכלים הנשברים דוקא וקשה דא"כ אי זה שיעור נתן לזיז להשתמש עליו כלים שאינם נשברים כיון דברחב ד' אסור ה"ה ברחב ד"א דלענין שבת חשיב רשות ד' טפחים כמו ארבע אמות או יותר וגג העומד אצל רשות הרבים שאין לו מעקה יהא אסור להשתמש עליו בכלים שאינם נשברים לפיכך פירשו דברוחב ד' שרי אפילו כלים שאין נשברים וכי אוקימנא מתניתין בכלים הנשברים דוקא באינו רוחב ד' וכתב ה"ה שכן דעת הרשב"א אבל דעת הרמב"ם בפט"ו כדעת רש"י ורבינו סתם הדברים כדעת הרא"ש ועל מה שהקשו התוס' על פירש"י דא"כ גג שאין לו מעקה העומד אצל ר"ה יהא אסור להשתמש עליו כתב הריטב"א שאין זו קושיא כ"כ שלא נאמרו דברים אלו אלא בזיז הבולט באויר דרוחב ד"ט אינה הנחה חשובה לדבר העומד באויר ולפיכך לא התירו בשום זיז להשתמש בכלים שאינם נשברים אבל בגג העומד לעצמו שהמשתמש שם עומד עם כליו במקום אחד הנחתו עומדת טפי וכל שהוא גג רחב ד"ט מותר להשתמש שם אפילו בכלים שאינם נשברים עכ"ל ומאחר שלא הזכיר רבינו דין שני זיזין זה למעלה מזה נראה שהוא סובר דכי תניא ואם יש זיז אחר למטה ממנו משתמש בו ובעליון אין משתמש בו אלא כנגד חלונו לאו למימרא דמשום דאיכא זיז אחר למטה ממנו הוא דאינו משתמש דבכל מלתא תליא דאם הוא רחב ד' או אינו רחב ד' כדמפרש ואזיל ולא תנא ואם יש זיז אחר למטה ממנו אלא לגלות לן דטעמא דאינו משתמש אלא כנגד חלונו הוא משום דלית ביה ד' שהרי בתחתון משתמש בכולן וא"כ ע"כ טעמא דאינו משתמש בעליון אלא כנגד חלונו אינו אלא משום דאינו רחב ד' ואילו לא הוה תני הכי אלא הוה תני זיז שלפני החלון נותנין עליו קערות וכו' ומשתמש בכל הכותל עד י' התחתונים ואינו משתמש בו אלא כנגד חלונו הוה משמע דבשום זיז אינו מותר להשתמש אלא כנגד חלונו ומש"ה איצטריך למתני ואם יש זיז למטה ממנו לאשמועינן דכשרחב ארבע' משתמש בכולו אבל הרמב"ם בפט"ו סובר דמשום זיז שלמטה ממנו הוא דאינו משתמש בעליון אלא כנגד חלונו לפי שהתחתון אוסר עליו וגם גרסתו הוא הפך מגירסת רש"י שהוא ז"ל גורס ה"ד אי דאית ביה ארבע' אפילו כנגד חלונו לא ישתמש אי דלית ביה ד' מאי איריא כנגד חלון אפילו בכותל כולו כמי אמר אביי תחתון דאית ביה ד' עליון דלית ביה ד' וחלונו משלימתו לד' וכו' ופי' ה"ה הסוגיא לדעתו וכתב ג"כ דברי הרשב"א ומהם מתבאר שגם הוא הולך בדרך הרמב"ם דטעמא דלא ישתמש הוא מפני שהם שני זיזין זה על זה ומ"מ כתב שיש חילוק בין הרשב"א והרמב"ם דלהרמב"ם זיזים אלו אוסרים זה על זה אפילו אינם זה כנגד זה ולדעת הרשב"א דוקא בזה כנגד זה ועוד חילוק אחר במה שאמרו נגד חלון עכ"ל כלומר שהרשב"א כתב היה התחתון רחב ד' והעליון אינו רחב ארבע' אם הוא כנגד החלון תוך ג' לחלון החלון משלימתו לד' והרי הוא כחורי רה"י ואם לא היה כנגד החלון אסור להשתמש עליו וע"כ לומר דמשמע מדבריו שהוא מפרש מ"ש אביי כנגד חלונו אינו נמשך למשתמש הכתוב אחריו ויהיה גוזרת
המאמר

פרישה

למזוזה משום שידוע היה שסתם מזוזה אינו בולט ג' וסתם ציבור בולט ג' ויותר אלא שרבינו כשבא לכתוב דין ציבור דמותר אפי' לגרף ממנה מפני שסתמ' בולט ג' הוסיף וכתב דה"ה אם אירע שהמזוזה בולט ג' שדינה שוה לציבור דמותר אפי' לגרף ממנה ועיין בר' יונתן שם ד' רכ"ב ע"א שכתב לפי שיטתו דגם אם היתה המזוזה בולט ג' ויותר דאסור לגרף ממנה מפני דהמזוזה עצמה היא רחב' ד' ואף אם המזוזה היא נמוכה מן הגג הרבה מ"מ היא מצד רש"י והבליט' מושכ' בחורי רה"י. צ"ל דרש"י לא ס"ל הכי אדכתב להתיר כשהמזוזה בולט ג' ור' יונתן לא כתב הכי אלא מפני שק' לו למה נקט תנא דמתניתין היתר בציבור משום דבולט ג' ויותר מהגג ולא נקט היתר במזוזה כשבולטת ג' ומש"ה כתב שכ"ל דאסר משום דהוי כחורי רה"י ע"ש · ורבינו שכתב היתר במזוזה כשבולטת ג"ט ממילא מוכח דלא ס"ל דהוי כחורי רה"י והקושיא דר' יונתן לא קשיא ליה לרבינו שהרי כתב שסתם ציבור בולט ג' ממילא מוכח מדבריו שסתם מזוזה אינו בולט ג' וא"כ י"ל דתנא דמתניתין אורחא דמילתא נקט וק"ל · ואין להקשות לסברת רבינו ורש"י מ"ש דבלמעלה מי' אסור
אע"ג

עליו בכל מיני כלים ובכל מקום אפילו שלא כנגד החלון אם אין בו ד' על ד' אין משתמשין עליו אלא בכלים שודאי ישברו אם יפלו אבל לא באחרים שאנו חוששין שמא יפלו ויביאם אליו ואם החלון משלימו לד' מה שממנו לפני החלון משתמשין עליו בכל מיני כלים שלא כנגד החלון אין משתמשין עליו אלא בכלים הנשברים: (א ואם היו ב' זיזין זו למעלה מזו והם של ב' בני אדם יתבאר בסימן שע"ג):

שנד (א) **בור** בר"ה וחוליא סביבו (א) אם עומד בתוך ד"ט לרה"י מותר למלאות ממנו לרה"י אפילו אין החוליא גבוה י' ואם הוא רחוק ד' מרה"י אין ממלאים ממנו אא"כ תהא החולי' גבוה י': אשפה ברה"ר שגבוה י' ורחבה ד' אם היא של רבים מותר לזרוק לה מרה"י הקרוב לה ואם היא של יחיד אסור: גזוזטרא

המאמר כנגד חלונו משתמש אלא כנגד חלונו הוא עומד בעצמו והוא תנאי ומלת משתמש לבדה הוא גזרת מאמר וה"ק אם הזיז יוצא מכנגד חלונו או מתוך ג' סמוך לו דכל פחות מג' כלבוד דמי משתמש בו כלומר בכולו דכיון דחלונו משלימתו לד' מה שמן הצדדין ה"ל כחורי חלון דהאי גיסא ודהאי גיסא כלומר אבל כשהזיז יוצא מצדדי החלון כלומר חוץ לג' סמוך לחלון אסור דתו לא אפשר לחלון להצטרף עמו להשלים ובריית' דתני אינו משתמש בו אלא כנגד חלונו ה"פ אינו משתמש בו אא"כ יוצא מכנגד חלונו או מתוך ג' סמוך לה אבל הרמב"ם מפרש דכנגד חלונו משתמש בו הכל הוא גזרת המאמר וכפשטא דשמעתא כלו' שאינו משתמש בזיז אלא בחלק שהוא כנגד חלון אבל במה שהו' מתרחב יותר מהחלון לצדדין אינו משתמש בו ואפשר שנדחק הרשב"א בפי' זה כדי ליישב מאי דאמר אביי דחורי חלון הוא דלדידיה שפיר מיקרי חורי חלון וכתב ה"ה בשם הרשב"א דאפילו היו כמה זיזין לאדם אחד משתמש בכל הכותל ופירוש אם יש שם זיז אחד לאדם אחד ואפשר שאף רבי' לכך נתכוון עכ"ל וכ"כ הריטב"א וכתב ועי"ל כשאין בעלים אחרים לתחתון ואעפ"כ הזיזין הבולטין מן הכותל כלפי ר"ה אינם שלו דבזכות בני ר"ה עומדים וכהי דמדינא דאורייתא אין אויר ר"ה עולה עד לרקיע כל אותם הזיזין שלהם הם ויש רשות לכל אחד מבני ר"ה להשתמש בהם וכשיש שני זיזין זה למעלה מזה בני ר"ה משתמשין בתחתון ומניחין העליון לבעל החלון וכן כשאין בו אלא זיז אחד הרי הוא לבני החלון שתשמישן תדיר בו וכתב עוד ה"ה בשם הרשב"א שאם היה דף אחד לבדו יוצא על אויר כרמלית כל שהוא גבוה י' מתיר בין רחב בין קצר ואפי' כלים שאינם משתברים שאין גוזרין בכרמלית ובזה יודה רבינו ועיקר עכ"ל וכ"כ גם התוס' בפרק הזוכר (לח):

שנד בור בר"ה וחוליא סביבו וכו' משנה בפרק ב' דעירובין (לט:) בור בר"ה וחוליתו גבוה י' חלון שעל גביו ממלאין ממנו מים בשבת ובגמ' במאי עסקינן אלימא בסמוכ' למה לי חוליא י' א"ר הונא הכא במאי עסקינן במופלגת מן הכותל ד' וטעמא דאיכא חוליא י' הא ליכא חולי' י' קא מטלטל מרה"י לרה"י דרך ר"ה ורבי יוחנן אמר אפי' תימא בסמוכה הא קמ"ל דבור וחולייתו מצטרפין לי' ופירש"י ל"ל חוליא י' בור גופיה רה"י וי' עמוקה והרי אין ר"ה מפסקת ביניהם כלומ' דכיון שהפסק שבין הבור והכותל אין בו ד' לא חזי לתשמיש בני ר"ה ואם כן ה"ל מקום פטור וכתב הריטב"א ואף על גב דמשמע במסכת שבת דתל בר"ה שאין בו ד' לא הוי מקום פטור אלא כשהוא גבוה ג' שאני הכא דכל הפסק פחות מד' בין בור וכותל לא דרסי ליה רבים כלל וכיון שכן אע"פ שהוא סמוך לר"ה מקום פטור הוא ככ"מ שאין בו ד' שהוא גבוה ג'. במופלג' מן הכותל ד' טפחים פי' דהשתא לא הויא מקום פטור אלא או ר"ה או כרמלית כקרן זוית הסמוכה לר"ה וכתב עוד הריטב"א וא"ת ואפילו במופלגת למה לי גבוה י' דהא דכיון דאגדו בידו כי מייתי לה מרה"י לר"ה כמי אפילו שבות ליכא כדאיתא בסוף פירקין וי"ל כי דרך המשלשל דלי מלמעלה על הרוב כי כשמוציא הדלי מן הבור ומושכו להביאו אצלו שהוא נח באמצע האויר וזמנין דמגנדר ליה דלי ונפל באמצע ונח בקרקע וכאילו הוא אינו מעמידו כלל מחמת כובד' דה"ל כמי שאין אגדו בידו ומש"ה בעינן שתהא סמוכה לכותל כדי שיהא המקום שבנתיים מקום פטור או שתהא החוליא גבוה י' דמסתמא לא מגנדרא ליה כולי האי עד שתנוח בקרקע ומסיק ליה מן האויר ואזיל עכ"ל ומאי דאמר רבי יוחנן והא קמ"ל דבור וחוליתו מצטרפים לי' פירש"י ומתני' לא כדס"ד דתהוי חוליא עשר' לבר מבור אלא ה"ק בור בר"ה וחוליתו וסך הכל גבוה י' מקרקעית הבור רה"י הוי וממלאין ממנו לחלון כלומר משום דממלא מרה"י לרה"י דרך מקום פטור דכל למעלה מי' בר"ה מקום פטור הוא:

אשפה בר"ה וכו' משנה וגמרא שם: **ומ"ש** דשל יחיד אסור נתנו טעם בגמרא משום דיחיד עשוי לפנות אשפה שלו ויבואו לשפוך שם כדרכן ונמצאו שופכין בר"ה. וכתב ה"ה בפט"ו בשם הרשב"א דהא דלא חיישי' שמא יתגלגל מה שישליך בתוכה וילך ויטלנו כדחיישי' בב' בתים שבשני צידי ר"ה לפי שאין מטילין לאשפה כלי אשר חפץ בו אלא כלים או שברי כלים:

גזוזטרא

בגמרא דמיירי בדאית ביה ארבעה בתחתון אבל בעליון לית ביה ארבעה וחלונו משלימו לארבעה כנגד חלונו משתמש דחורי חלון הוא דהאי גיסא ודהאי גיסא אסור ולפרש"י ליכא התירא להשתמש בזיז בכלים שאינן נשברים והקשו התוספות והרא"ש דא"כ איזה שיעור נותן לזיז להשתמש עליו כלים שאינן נשברים וגג שאין לו מעקה העומד אצל ר"ה יהא אסור להשתמש בכלים שאינן נשברים דילמא נפלי ואתא לאייתינהו הלכך נראה לר"י לפרש דברחב ארבעה שרי לאשתמושי ביה אפי' כלים שאינן נשברים וכשאינו רחב ארבעה לא שרי אלא כלים שאינן נשברים ובשני זיזים דמשתמש בלמטה הייני ברחב ארבע' דמשתמש אף בכלים שאינן נשברים אבל בעליון דאין בו ארבעה אין משתמש דמיירי בדלית ביה ד' ואסור להשתמש בכלים שאינן נשברים אבל כנגד חלונו משתמש בכן שהחלון משלימו לד' וכך הם דברי רבינו אלא שצריך עיון למה לא כתב דין שני זיזין זה למטה מזה ונראה ליישב דרבינו ראה שהתו' הקשו דלמה ליה למיתני תחתון בדאית ביה ד' דמשתמש בו דמעליון שמעינן ליה דשרינן כנגד חלונו משום דחלון משלימתו לד'. וי"ל דאיצטריך לאשמעינן בתחתון אע"ג דלא ניחא תשמישתיה דהא איכא עליון דמפסיק עכ"ל השתא כיון דהוצרכו לתרץ למה אצטרך ליה למיתני תחתון. לכך קיצר רבינו ולא כתב דין תחתון דמדכתב בסתמא דכיש בו ארבעה משתמש בכל מיני כלים ובכל מקום משמע דאפילו בתחתון כן הדין וכ"י פי' מה שפירש ע"ש. והרמב"ם היה גורס גירסא אחרת ובש"ע פסק כמותו וגם הוא תופס פירש"י דאין משתמש בזיז אפילו יש בו ד' אלא בכלים הנשברים ומה שהקשו התוספות מגג שאין לו מעקה תירץ הריטב"א ויישבו בטוב טעם ומביאו ב"י וכך פסק הרב בהגהת ש"ע אכן במה שכתב רש"י דבאין בזיז ד' אסור להשתמש עליו אף בכלים הנשברים נחלק עליו גם הרמב"ם דשרי והכי נקטינן. כתב הר' יונה דכמו כן אם יוצא זיז לחצר חבירו שלא עירב עמו אסור להשתמש עליו כלים שאינן נשברים דלמא נפלי ואתא לאתויי מרשות חבירו לר"ה ויחזירנו אח"כ לביתו עכ"ל אבל התוספות כתבו בפשיטות להיתר ע"ש (דף לד) בד"ה ניחוש וכ"כ ה' המגיד בפט"ו ע"ש הרשב"א גבי כרמלית ופסק כך בשולחן ערוך:

שנד בור בר"ה וחוליא סביבו וכו' משנה בפרק המוצא תפילין ואוקמתא דגמרא סוף צ"ט והטעם דה"ל מטלטל מרה"י לר"ה דרך מקום פטור דכיון שאין בין מחיצות הרשות היחיד ובין מחיצות החוליא ד' טפחים ה"ל מקום פטור כדין מחיצות הגבוהות מג' ולמעלה ואין ביניהם ד' על ד' כדכתב רבינו סוף סימן שמ"ה וזהו משמעות לשון הרמב"ם שכתב בד"א כשהיה סמוך לכותל בתוך ד' טפחים שאין אדם יכול לעבור שם וכו' אבל הריטב"א הקשה מתל בר"ה וכו' וכמו שהביא ב"י ולא דמי תל להכא אלא כי אוכלא לדנא אבל דמי למחיצות שאין ביניהם ד' על ד' כדפרישית. ומיהו משמע ודאי כיון שאין בין כותל דרה"י לבור ד"ט ואין אדם יכול לעבור שם ה"ל מקום פטור אפילו ליכא חוליא כלל אלא שהבור עמוק עשרה ה"ל מטלטל מר"ה לרה"י דרך מקום פטור והכי מפורש בהא דפריך אילימא בסמוכה למה לי חוליא עשרה ופירש"י בור גופא רה"י דעשרה עמוקה והרי אין ר"ה מפסקת ביניהם ולא נקט תנא לחוליא אלא לאשמעינן דבור וחולייתו מצטרפין לעשרה כדאיתא בגמרא: **ומ"ש** ואם הוא רחוק ד' וכו' ג"ז אוקמתא דגמרא שם ופי' דכיון דאיכא ד"ט ה"ל ר"ה ואין ממלאין מרה"י לרה"י דרך ר"ה אא"כ תהא החוליא גבוה עשרה שנמצא הדלי כשיצא מן החוליא יצא למקום פטור וא"כ מביאו מרה"י לרה"י דרך מקום פטור ושרי וא"ת כיון דמתניתין תנן בסתמא חלון שע"ג ממלאין הימנו בשבת משמע דאפילו בחלון שהוא בתוך עשרה קאמר ואם כן מביא הדלי מאויר ר"ה לרה"י ולא שרינן ליה אלא בכתבי הקודש וכדלעיל בסוף סימן שנ"ב ומיהו מלשון חלון שעל גביו משמע שהחלון הוא למעלה מהבור. וא"כ כשהחוליא גבוה עשרה בע"כ שהחלון למעלה מעשרה הוא ומביאו ממקום פטור לתוך החלון וכן משמע לשון הרמב"ם. אבל לשון רבינו שלא כתב אלא שממלא ממנו לרה"י משמע אפילו תוך עשרה מותר וצריך לומר דרבינו ס"ל כיון דאגדו בידו אפילו מביא הדלי מאויר ר"ה לרה"י שרי אע"פ דלאו כתבי הקודש הוא כיון שלא נח בר"ה וכדכתב הרשב"א ע"ל סימן שנ"ב. והריטב"א הקשה הלא כיון דאגדו בידו הוא אפילו ממלא מרה"י לרה"י דרך ר"ה אפילו שבות ליכא כדאיתא גבי היה קורא בספר וכו' ודחק ביישובו לקושיא זו כמו שהביא ב"י ולפע"ד אין כאן התחלה לקושיא דהתם דיעבד הוא דנתגלגל הספר מידו הלכך שרי לגוללו אצלו כיון דאגדו בידו ולא נח בר"ה אבל הכא לכתחלה קאמרינן דממלא ממנו הלכך אף ע"ג דאגדו בידו ה"ל כמטלטל מרה"י לרה"י דרך ר"ה להדיא ואסור:

אשפה בר"ה וכו' משנה ואוקמתא דגמרא לשם דבאשפה דרבי' לא חיישינן שמא תינטל אשפה ותעמוד על פחות מעשרה ואתי למישרי ביה כמי כמעיקרא אבל בדיחיד חיישינן שמא תנטל האשפה כו' דיחיד עשוי לפנות אשפ' שלו:

גזוזטרא

דרכי משה

שנד (א) ע"לפי' שע"ו מרין בור שבין חצר לר"ה או שבין חצר לכרמלית:

מבואר

פרישה

אע"ג דאינו רחב ד' משום גזירה דרחב ד' ואפי' אם בולט ג' ה"נ ה"ל למיסר אפי' לקלוט מהמזחילה משום גזירה דילמא יחבר. די"ל דדוקא לחבר אסור אפי' למטה מי' כשאינו בולט ג' או בולט ג' והוא מלמעלה מי' אפי' אינו רחב ד' משום דכיון דעשה עובדא דחול דהיינו שהוא מצרף ומחבר ודאי אי שרינן בהא אתי למשרי גם בכל ענין משא"כ כשעושה שינוי דהיינו שקולט דכיון דמוכרח לעשות ולשנות מעובדא דחול ודאי מדכר ולא אתי למיעבד בכל ענין וק"ל. ומ"ש הגמרא ורבינו הכא במזחילה פחות מג' סמוך לגג עסקינן ולא קאמר במזחילה שהיא שוה לגג בגובה. ועל המקשן דפריך קולט אין מצרף לא מ"ט כו' קשה טפי מאי עלה על דעתו להקשות מ"ט דלמה לא ניחא ליה במזחילה שהיא שוה לגג. ובפרט מאחר שהמזחילה זו כותן שם כדי להציל את הכותל ממים הנוטפין מן הגג. ובודאי היו סומכין אותו להגג בכל מאי דאפשר ה"ט משום דסתם מזחילה וצינור המונחים לאורך הגג הם מונחים בשיפוע כעין צינורין על גגין שלנו שמונח בקצה אחד בגובה ומשפע ויורדת עד שבקצה השני במקום שמשם שופכים המים לארץ במדרון טובא כדי שיקלח המים יפה וגם כדי שלא יתערבו בהצינור ומזחילה צרורות ועפרורות וכמ"ש ר' יונתן שם ובימיהן שהיו הגגין שוה בגובה אלא שהמזחילה וצינור שקבלו כל המים מהגג שמה היו מונחין בשיפוע עד שבקצה הא' היה מונח בצד הגג כמעט בשוה להגג ומשפע משם ואילך והולך במדרון מטעם הנ"ל ומש"ה הוצרך הגמ' לומר שאף שהוא משופע מ"מ הוא אף במקום שפיכת המים בתוך ג' לגג דאל"כ היה מותר אפי' לצרף וק"ל. ובזה ג"כ ניחא האי דכתב רבינו דין מזחילה אם היתה בולטת מן הגג. ולא כתב הדין אם היה נמוך ג' מן הגג דג"כ דינו אם הוא רחב ד' אסור ואם לאו מותר אלא ודאי ה"ט משום דמסתמא אינו רחוק מן הגג ג' דמקרבין אותו סמוך לגג בכל מאי דאפשר כדי שלא יתקלקל הכותל ולפי מ"ש ג"כ ניחא במ"ש רבינו אפי' הוא למטה מי' ר"ל במקום שמשם המים יוצאין בקצה השני בסוף השיפוע הוא למטה מי' אבל בקצה הראשון ששם הוא מונח סמוך לגג בודאי הוא למעלה מי' כי הגג הוא למעלה מי' והוא רה"י בודאי וק"ל. ומה"ט כמי פשוט ליה לרבינו דלא נאסר לצרף משום דהוי כחורי רה"י כיון שהוא מונח מן הצד בשיפוע אלא כיון שאינו בולט ג' ה"ל כגג עצמו וק"ל. וגם ל"ל דלפי' ר' יונתן לפי מ"ש במסקנא לפי שיטתו אף שהמזחילה רחוק יותר מג"ט מהגג מ"מ אסור לצרף ולחבר אליבן שתהיה בולט המזחילה הרבה או מעט וה"ט משום דס"ל דהמזחילה מצד עצמה היא רה"י משום דס"ל היא רחבה ארבע' והרי היא מונחת לאורך הגג והיא יותר מד' על ד' וג"כ מונחת בגובה י"ט לשיטת סרי"ף וא"כ הוא כחורי רה"י מצד המזחילה עצמה. משא"כ לשיטת רש"י ורבינו דאיירי דהמזחילה היא מונחת למטה מי' וג"כ לא כתבו שהמזחילה היא רחבה ד' וליכא איסורא במזחילה מצד עצמה כ"א מכח שהיא סמוכה תוך לגג וכגג דמיא ור' יונתן שנדחק לכל זה הוא כדי לתרץ למה לא כתב תנא דמתניתין היתר במזחילה לכך כתב דבכל ענין אסור אפי' היא בולטת יותר מג' ורש"י ורבינו לא ס"ל כוותיה שהרי כתבו דהמזחילה אם הוא בולטת ג' דשרי לצרף וכמ"ש לעיל וק"ל:

סי' שנד (א) **בור** בר"ה וחוליא סביבו אם עומד בתוך ד"ט מותר למלאות ממנו מרה"י ואפי' אין החוליא גבוהים יו"ד נראה דאפי' ליכא חוליא כלל כמי מותר דזיל בתר טעמא ולא נקט חוליא אלא משום מופלג ול' משנה נקט והמשנה מוקי לה הגמרא

דמיירי

חדושי הגהות

שנג א כ"ז מד"מ:

והב"י

(*)

שנה גוזוזטרא שהיא למעלה מן המים וחלון פתוח לה מן הבית אין ממלאין ממנה אא"כ עשה לה מחיצ' גבוה י' כל סביבה דהשתא הוי כל שכנגדה עד למטה רה"י דחשבינן לה כאילו יורדת למטה או יעשו מחיצות סביב הנקב שדולין דרך שם והוא שיהא בו ד' על ד' ואין חילוק בין אם יעשנ' למטה מחוברת לה בין אם יעשנה על גבה וכיון שעשו מחיצה מותרין גם לשפוך ממנה וכן ההולך בספינה אינו יכול למלאות אא"כ יעשה דף ד' על ד' ומקיפו מחיצות ועושה בו נקב וממלא דרך שם וה"מ שהוא בתוך י' טפחים (א) אבל אם דופני הספינה גבוהים י' מעל המים מוציא זיז כל שהוא וממל' שהרי דרך אויר מקום פטור הוא ממלא וא"צ זיז אלא להיכירא (ב) ומימיו יכול לשפוך על דופני הספינה והן יורדין לים (ג) וכן בית הכסא שעל פני המים מותר כהאי גוונא ע"י מחיצה תלויה ובלבד שתהא עשוי' להיתר כגון שיחברנה למטה סביב אבל אם עשאה לצניעות כגון שעשאה למעלה לא ואם עשה דף שתפול הצואה עליו קודם שיפול למים א"צ מחיצות דהוה ליה כחו בכרמלית ושרי אבל בית הכסא בולט חוץ לחומת העיר ונופלת בחפירה שסביב העיר שיש בה יותר מבית סאתים שהוא כרמלית אינו מותר ע"י מחיצ' תלויה שלא התירו אותה אלא במים אבל על ידי דף שרי דכחו שרי בכל כרמלית היו

שנה גוזוזטרא שהיא למעלה מן המים וכו' משנה פרק כיצד משתתפין (דף פ"ז) פי' דף יוצא מן הכותל על המים והוא נקוב באמצעיתו וחלון פתוח לה וכו': **ומ"ש** וכן ההולך בספינה אינה יכול למלאות וכו' כלומר לא מיבעיא גזוזטרא שבבית אלא אפילו בספינה נמי מחמרי' דבעינן מחיצה אע"פ שאין אדם יכול לעשות בספינה כל מה שיעשה בביתו: **ומ"ש** וכיון שעשו מחיצה מותרין גם לשפוך ממנה כלומר אע"פ שהנהר מוליך שופכין חוץ למחיצות הגזוזטרא ושני לשונות איתא בגמרא ופסק כהיכא דאמרי דמיקל: **ומ"ש** וה"מ שהוא בתוך י"ט למים וכו' כ"כ הרמב"ם סוף פט"ו וכתב ב"י והא דמוציא זיז כל שהוא משמע שנוקבו באמצעיתו וממלא דרך הנקב דומיא דמקום ד' שהוא בתוך עשרה עכ"ל ומדברי ה' המגיד בשם רבינו האי גאון למד לפרש כן אבל תימה גדולה דבפרק כיצד משתתפין ריש (דף פ"ח) גבי בור שבין שתי חצרות וכו' דאמר רב יהודה אמר שמואל זה מוציא זיז כ"ש וממלא וזה מוציא זיז כל שהוא וממלא ורב יהודה דידיה אמר אפי' קניא מבואר להדיא דאין נוקבין בזיז דלא פליגי אלא אי סגי להיכרא בקניא או בעיא זיז רחב קצת להיכרא ורש"י כתב דלא מבעי זיז אלא להיכירא בעלמא שלא ישתמשו ברשות אחרת של שנים בלא עירוב מש"ה מיתקני הכא פורתא ודכוותא איתמר בפרק הזורק ספינה רב הונא אמר מוציא הימנה זיז כל שהוא וכו' אלמא דזיז כל שהוא דגבי ספינה נמי בלא נקב באמצעיתה להיכירא כל דהו דומיא דהך דב' חצרות ובש"ע כתב ג"כ דעושה נקב בזיז ולא משמע כן בכל הפוסקים זולתי בדברי ה"ה ולנ"ע: **ומימיו** יכול לשפוך כו' הזורק סוף (דף ק) קאמרי' שופכין דידיה היכא שדי להו וכי תימא דשדי להו באותו מקום מאיסי ליה: דשדי להו אדפנא דספינה והא איכא כחו כחו בכרמלית לא גזרו וזהו שכתב רבינו יכול לשפוך על דופני הספינה כלומר אי מאיס ליה למשדינהו באותו מקום אז יכול לשפוך על דופני הספינה: **וכן** בית הכסא וכו' כלומר ואפילו בב"ה שהיה ראוי להתיר מפני כבוד הבריות בלא מחיצה נמי אינו מותר אלא ע"י מחיצה עשויה ושתהא תלויה להתיר ולא לצניעותא דקי"ל כרבנן דמחיצה לשם מים בעינן ולעיל גבי גזוזטרא לא היה צריך לפרש שתהא עשויה להיתר דהא אין ספק שאין עושין מחיצה בגזוזטרא אלא להתיר דאל"כ לא היה צריך לעשות מחיצה אבל בב"ה שהכל עושין מחיצה לצניעות הוצרך להזהיר שתהא עשויה להתיר וכן הוא באשיר"י פרק כיצד משתתפין (דף קכ"ח ע"ב): כתב ב"י וכ"ל דמים שאין עמוקים עשרה טפחים אין להם דין מים להתיר לשפוך בהם במחיצה תלויה וכדתנן בהזורק בים ד' אמות פטור ואם היה רקק מים ור"ה מהלכת בו הנותן לתוכו ד' אמות חייב וכמה רקק מים פחות מי' טפחים עכ"ל וכך פסק בש"ע ותימה דהתוס' בפ' הזורק (דף ק') בד"ה עושה מקום ארבעה וכן בתו' פרק כיצד משתתפין דף פ"ז בד"ה אא"כ עושה מבואר שכתבו להדיא דמחיצה תלויה אף במים שאינן עמוקים עשרה ע"ש. והך מתניתין דהזורק אין לה ענין לכאן דהתם מיירי ברקק מים ור"ה מהלכת בו דעבידי אינשי למיסגי בה בין בימות החמה בין בימות הגשמים כדאיתא התם אבל נחלים ונהרות שהם כרמלית מחיצה תלויה מתרת בהם דליהוי רשות היחיד ולכן נלפע"ד ברור ופשוט דליתא

שנה גוזוזטרא שהיא למעלה מן המים וכו' משנה בפרק כיצד משתתפין (פז.) גזוזטרא כלומר דף יוצא מן הכותל על המים והוא נקוב באמצעיתו שהיא למעלה מן המים אין ממלאין ממנה מים בשבת אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוה עשרה טפחים בין מלמעלה בין מלמטה. ופירש"י אא"כ עשו לה. כל סביבותיה או סביב הנקב ד' על ד' החקוק באמצעיתה דאמרי' גוד אחית מחיצתה: בין מלמטה. מחובר לגזוזטרא מתחתיה עכ"ל ומדבריו נראה שמפרש מלמעלה למעלה מהגזוזטרא ובתוספות נתנו טעם לדבריו משום דאפילו במחיצות למעלה מהגזוזטרא איכא היכרא אבל הריטב"א כתב בשם התוספת דלמעלה היינו שהוא מחובר בגזוזטרא מתחתיה ולמטה שהיא משוקעת במים ועולה כנגד הגזוזטרא וכ"כ הרמב"ם בפט"ו ורבינו סתם הדברים כדעת רש"י (א): **ומ"ש** והוא שיהא בו ד' על ד' שם (פו.) גבי קורה ד' מתרת בחורבה כתב רש"י דמחיצה העשויה לפחות מחלל ד' אינה מחיצה וכ"כ התו' בפרק הנזכר: **ומ"ש** שמותרין לשפוך ממנה גם זה שם (פח:) פלוגתא דתרי לישני ופסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כלישנא בתרא דשרי: **וכן** ההולך בספינה אינו יכול למלאות אא"כ יעשה דף וכו' בהזורק (ק:) אתמר ספינה רב אמר מוציא ממנה זיז כל שהוא וממלא רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי עושה מקום ד' וממלא כלומר ועושה נקב בתוכו וממלא דרך שם ופסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כרב חסדא ורבה בר רב הונא ופירש"י מקום ד'. חלל ד' מוקף מחיצות ומחיצה תלויה מתרת במים וכ"כ שם הרא"ש אבל הרמב"ם בפט"ו לא הזכיר מחיצות וממ"ש ה"ה שם והר"ן בפרק הזורק בשם רבינו האי מתבאר דלא בעינן מחיצות אלא אמרינן כוף הלדדין וגוד אחית מחיצות כאילו הם על שפת הים והכל רה"י ואף על פי שבגזוזטר' שע"ג מים צריך מחיצה י' בספינה הקילו מפני שאינו יכול לעשות שם מה שיעשה בביתו: **וה"מ** שהוא בתוך י' טפחים וכו' זה מדברי הרמב"ם בפט"ו והא דמוציא זיז כל שהוא משמע שנוקבו באמצעיתו וממלא דרך הנקב דומיא דבמקום ד' כשהוא בתוך י' ויש לתמו' על רבינו איך כת' חילוק זה סתם והוא סותר למ"ש בסי' שמ"ו דאסור להחליף דרך מקום פטור אפילו ברשויות דרבנן שהרי כשדופני הספינה גבוהים י' שאינו מוציא אלא זיז כל שהוא נמצא שהוא מוציא מכרמלית לרה"י דרך מקום פטור ואפשר דכיון דלא שרינן ליה אלא ע"י היכר דהוצאת זיז כל שהוא ברשויות דרבנן מיהו שרי ואין כן דעת ה"ה שכתב בפט"ו דלדברי האומרים שאסור להחליף אפילו ברשויות דרבנן אפילו אם דופני הספינה למעלה מי' שיהא בזיז של ד' על ד': **ומ"ש** ומימיו יכול לשפוך על דופני הספינה וכו' פשוט בפרק הזורק (קו.) וטעמא דכיון דלא זרק להו להדיא לים אלא מכחו הם באים כחו בכרמלית לא גזרו והא פשיטא שאם רוצה לשפוך דרך הזיז הרשות בידו ורבינו אשמועינן דאע"ג דלית ליה זיז שופך על דופני הספינה וכן משמע בגמרא: **וכן** בית הכסא שע"פ המים וכו' בפרק כיצד משתתפין (פו.) תנן בור שבין ב' חצירות אין ממלאין ממנו בשבת אלא אם כן עשו לו מחיצה גבוה עשרה טפחים מלמעלה ופירש רב הונא דמלמעלה היינו למעלה ממש סמוך לשפתו מלמעל' ור"י פליג ואמר דמאי למעלה למעלה מן המים אבל למעלה ממש לא ונתבאר בגמרא דלר"י צריך שישקע ראש המחיצה במים טפח ואמרינן בגמרא שם דהא דקיימא לן דקורה ד' מתיר במים כלומר בבור שבין שתי חצירות ונתונה על רחבה באמצע הבור למעלה היינו טעמא משום דקל הוא שהקילו חכמים במים וכתב שם רש"י אלא קל הוא שהקילו חכמים במים וליתא לדרב יהודה אלא כרב הונא קי"ל וכתבו התוספות והרא"ש דף קכ"ז ועל זה סומכים העולם שיש להם בתי כסאות על המים אע"פ שאין המחיצות מגיעות עד המים ומיהו נראה דאיכ' מועלת מחיצה העשויה לצניעות בית הכסא ולא לשם מחיצות מים דאין הלכה כר"י דאמר במתני' דבור שבין שתי חצירות א"צ לעשות לו מחיצה דכותל שביניהם חשיב מחיצה אלא כרבנן דפליגי עליה וסברי דמחיצה לשם מים בעי' וכתב הרא"ש דאפי' לר"ח והרי"ף דפסקו כר"י מודו דבתי כסאות סגי להו במחיצה תלויה כלומר שאינה נוגעת במים דדוקא בין שתי חצירות מצריך רב יהודה שיקוע ראשי הקנים בבור שלא ילך הדלי להדיא לרשות חבירו לשאוב מים אבל בבית הכסא מודים דלא בעי שיקוע דעדיף בית הכסא מקורה ד' שמתרת במים: **ואם** עשה דף וכו' כ"כ המרדכי בהזורק והגהו' בפט"ו מה"ש בשם מהר"ם וכתב עוד שם המרדכי דלאו דוקא דף אלא אפי' קנה פחות מג' שהצואה נופלת עליו ומשם למטה שרי וכן אם ב"ה עשוי כך שהצואה נופלת על צידי הכותל אע"פ שאח"כ מתגלגלת ונופלת בכרמלית למטה מותר דכחו בכרמלית לא גזרו וכתב עוד ההגהות ואם אין דף מ"מ ראוי להתיר משום כבוד הבריות ובהגהות מרדכי פ"י כתב וז"ל ועוד נראה לומר דאפילו אם היתה נופלת מלמעלה למטה להדיא שרי היכא דא"א בענין אחר כגון שנשבר הדף בשבת משום דגדול כבוד הבריות וכתב ההגהות עוד שם על בית הכסא שעל המים והמים רגילים להתייבש אם יש היכר מחיצה בין מלמעלה בין מלמטה בשעה שיש מים מותר דמחיצה תלויה מתרת במים וכשאין מים אסור דמחיצה תלויה אינה מתרת בחורבה ואע"פ שיש שם צואה מ"מ הויא כרמלית ואפי' אין מקום הצואה רחבה ד' מ"מ לא הוי מקום פטור דכיון שאין לנו ר"ה כי אם כרמלית אמרינן מצא מין את מינו וניעור עכ"ל וכ"ל דמים שאין עמוקים י' טפחים אין להם דין מים להתיר לשפוך בהם במחיצה תלויה (ג) וכדתנן בהזורק הזורק בים ד"א פטור ואם היה רקק מים ור"ה מהלכת בו הזורק לתוכו ד' אמות חייב וכמה רקק מים פחות מי' טפחים: **ומ"ש** אבל בית הכסא בולט חוץ לחומת העיר וכו' בהזורק כתב

דרכי משה

שנה (א) מבואר לקמן בסימן שע"ו ובסי' זה דבעינן שהמחיצה עשויה בשביל זה כדי להתיר וכן הוא בהדיא בהר"ן פרק כיצד משתתפין ע"א דף רי"ו: (ב) נ"ל טעם היכר זה כדי להתיר להחליף ברשויות דרבנן דאסור בלא היכרא כמ"ש לעיל סימן שמ"ו ולכך סגי בהיתר כל שהוא כתב המרדכי ס"פ הזורק ב' ספינות זו אצל זו אסור לטלטל מאחד לחבירו אם אינן קשורות ואם הם גבוהים י' מן המים שרי דהרי מטלטל מרה"י לרה"י דרך מקום פטור וכתב הכלבו דצריכין עירוב אם הם של ב' ב"א וכ"ה בגמרא פ' הזורק (קא:) בהדיא וכתבו התוספות פ' כיצד משתתפין והגהות מרדכי דף רפ"ה הביאו בשבת דף ק"פ ע"ב דוקא גבי ספינה מהני זיז כל שהוא אבל גבי גזוזטרא לא דגזרינן למעלה מעשרה אטו פחות מי': (ג) ומ"ש דצואה מיחשב ככרמלית המרדכי פרק הזורק פליג שכתב ס"פ הזורק ואותן בתי כסאות שהן של ב' שותפין היה נראה לאסור עד שיערבו ור"י מקינו"ן התיר משום דצואה

פרישה

דמיירי במופלג ד' וב"י הניחו בקושיא ע"ש: ומ"ש בסוף הסי' וז"ל ואמאי דא"ר יוחנן והא קמ"ל דבור ומולייתו מצטרפין לי' כו' עד כלומר משום דממלא מרה"י לרה"י דרך מקום פטור דכל למעלה מי' בר"ה מקום פטור הוא. ר"ל אף שאין המוליא על הארץ גבוה כ"א ה' טפחים או פחות ואח"כ כשמוליא הדלי מן הבור ומוליאו חוץ לבור באויר ה"א דה"ל אויר רה"ר קמ"ל כיון שמתחברות הבור עם המוליא הוא גבוה עשרה ולא נח בינתיים על הארץ דרך מקו' פטור מקרי וז"ש דכל למעלה מי' ר"ל אפי' למעלה מעשרה זו דתחתית הבור גם כן אויר דע"ג אפי' כשמוליך הדלי לארץ דרך מקום פטור מקרי:

סי' שנה (א) **אבל** אם דופני ספינה גבוהין י' מעל המים מוציא זיז כל שהוא וממלא עיין בב"י שכתב זה מדברי הרמב"ם בפטור. והא דמוציא זיז כל שהוא משמע שנוקבו באמצעיתו וממלא דרך הנקב דומיא דמקום ד' כשהוא בתוך י' ובאמת ל' זיז כל שהוא לא משמע הכי דלפי' הב"י אין זה כל שהוא כיון שצריך להיות כ"כ רחב שיוציא ויכניס כלי שדולין דרך חללו ועוד דא"כ בודאי לא שתק מיניה רבינו ללמדינו שהזיז יהא חלול ושישאב דרך שם. לכן נראה דכל שהוא ממש קאמר וה"ט כיון דאין זיז זה אלא להיכר בעלמא וכמ"ש רבינו מש"ה סגי בכל שהוא והיינו כששואב מים מניח הכלי שדולה דרך הבאתו על אותו הזיז מעט ואע"פ שאין הנחתו הנחה מ"מ מועיל להיכר בעלמא. ומ"ש ב"י דמ"ש ומימיו יכול לשפוך על דופני הספינה כו' ז"ל והא פשיטא שאם רוצה לשפוך דרך הזיז הרשות בידו ורבותא אשמועינן דאע"ג דלית ליה זיז שופך על דופני הספינה וכן משמע בגמרא עכ"ל ב"י אני אומר אם איני מוכרח בהדיא בגמרא יש לחלק דודאי דופני ספינה שכל סימי' באים נוגעין שם עדיפא מזיז כל שהוא שאינו נוגע שם כ"א מעט כיון שהוא כל שהוא ולא שהתירו אלא לדלות שאין לו תיקון אחר. ועוד שהשפיכה היא גרוע מהדלייה שהרי מכח שפיכתו המים יוצאים ועוברין מיהו דוקא כשהוא בתוך י' מסמים גרוע השפיכה משום שהמים יורדין מרה"י ועוברין בכרמלית חוץ ממקום המחיצות שיורדין למטה ובהא איכא מ"ד דאינ' מועיל מחיצה עשרה בשפיכה אבל כששופך מגופה יותר מי' ליכא לחלק כיון דא"צ מחיצות כ"א זיז להיכר בעלמא. וקלת קשה להרמב"ם דס"ל דמוציאין מרשות לרשות דרבנן דרך מקום פטור וכמ"ש ב"י בשמו לעיל סי' שמ"ו וא"כ ל"ל זיז כל שהוא כשגבוה מי' וי"ל דשאני הכא דבקל איכא למיטעי דהא אי הוה למטה מי' הוי איסור גמור דהא לא הוי מקום פטור וכיון דלפעמים הספינה הוא למטה ופעמים למעלה מש"ה החמירו ודו"ק:

(ב) **וכן** בית הכסא וכו' עד ואם עשה דף כו' אין להקשות הא אמרינן כל שבכרמלית מלא

היו שני גזוזטראות זו למעלה מזו משוכה זו כנגד זו מעט ואינה רחוקה מכנגדה ד' טפחים בין אם עומדת תוך עשרה זו לזו בין יש ביניהן יותר מגבוה עשרה אם עשו לעליונה מחיצה בשותפו' משל שניהם ולא לתחתונה כלל שתיהן אסורות בה עד שיערבו וכל שכן עשו שתיהן לתחתונה ששתיהן אסורות עד שיערבו אבל כל אחת מהן שעשתה לבדה בשלה אין האחרת אוסרת עליה אפי' לא עשתה האחרת בשלה וכן אם עשו בשתיהן בשותפות משל שניהם אין אחת אוסרת על חברתה :

שנו אמת המים העוברת בחצר עמוקה י' ורחבה ארבע' אין ממלאין ממנה בשבת אא"כ עשו לה מחיצה גבוהה י' בכניסה ויציאה ויהיה טפח ממנה משוקע במים (א) ואם התחיל לעשות המחיצה אצל השפה מכל צד ולא חיבר אותן באמצע כדי שיהו המים נכנסין ויוצאין דרך שם אם אין ביניהם ג' טפחים שרי דאמרינן לבוד יש ביניהן ג' אסור : חצר שנפרצה ולשון ים עובר על

ב"י

כתב המרדכי שאם ב"ה למעלה מי' טפחים א"כ הרי זוהי נופלת מרה"י לכרמלית דרך מקום פטור שהחפירה היא כרמלית כיון דהוי יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ואויר כרמלית למעלה מי' מקום פטור ואי הלכתא כרב דימי דשרי בפרק כיצד משתתפין (פה.) להחליף ברשויות דרבנן ה"נ שרי ורבינו לא חילק בזה משום דס"ל דלא קי"ל כרב דימי אלא אפי' ברשויות דרבנן אסור להחליף וכמ"ש בסי' שמ"ו וכתב עוד בהגהות מרדכי שם ואין להתיר ע"י עוקא פירוש שיעשו גומא ע"פ הנקב עמוקה י' ורחבה ד' והשתא נופלים שופכין מרה"י לרה"י כדאמר פרק כיצד משתתפין דה"מ מים דלא מבטלי מחיצתא אבל מי רגלים וצואה מבטלים מחיצות דלא עדיפי מפירות דאמרינן בהזורק (ק.) דמבטלי מחיצות כתוב בא"ח נהגו הולכי ימים לעשות נקביהם מן המשוטות ליס ואם אותו מקום אינו גבוה עשרה טפחים אע"פ שרחב ד' מותר הרי זה מוציא מכרמלית לכרמלית ואין לך בזה אלא מקומו ושעתו עכ"ל :

היו שתי גזוזטראות זו למעלה מזו וכו' משנה בפרק כיצד משתתפין (פז.) שתי גזוזטראות זו למעלה מזו עשו לעליונה ולא עשו לתחתונה שתיהן אסורות עד שיערבו ופירש"י שתיהם אסורות למלאות בנקב העליונה עד שיערבו והתחתונה בנקב שלה אין צריך לומר שהיא אסורה דהא מכרמלית לרה"י קא ממלא ובגמרא אמר רב הונא אמר רב לא שנו אלא בסמוכה אבל במופלגת עליונה מותרת ורב לטעמיה דאמר אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר ופירש"י בסמוכה שאינה רחוקה מתחתונה במשך הכותל ארבע' טפחים ואני שמעתי שאינה גבוהה ממנו י' ולא מצינו לשון הפלגה בתלמוד בגובה אלא במשך עליונה מותרת כדאמרי' דאין תשמיש לתחתונה בעליונה אלא דרך אויר זריקת משך ד' טפחים ורב לטעמיה דאמר אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר ולעיל בהאי פירקא (פד:) מייתי האי מתניתין ופירש"י שם שאין השתי גזוזטראות מכוונות זו על זו אלא משוכות זו מכנגד זו בתוך ד' ואקשינן בגמרא דמאי קתני שתיהן אסורות הא רשותא דעליונה היא ותחתונה שלא כדין משתמשת בה בחול ושני רב ששת דהא דקתני שתיהן אסורות כשעשו מחיצה בשותפות אי הכי כי עשו לתחתונה נמי כיון דעשו לתחתונה גלויי גליא דעתיה דאנא בהדך לא ניחא לי ופירש"י שעשו אותה מחיצה של עליונה בשותפות א"ה כי עשו לתחתונה בני תחתונה אם יש להם שותפות בעליונה נמי אסרי עלה : גלויי גליא דעתיה · תחתונה לעליונה דסלקה נפשה בשבת מינה דהא מחיצה זו אינה נעשית אלא להיתר שבת :

ומ"ש וכ"ש עשו שתיהן לתחתונה וכו' כלומר דכיון דתחתונה אע"פ שאין יכולה להשתמש דרך העליונה אלא בזריקה שזורקין הדלי לה אפ"ה אסרה עלה וכל שכן עליונה שהיא משתמשת דרך התחתונה בנחת דאסרה עלה :

ומ"ש אבל כל א' מהם שעשתה לבדה וכו' הוא מדאקשי' אמאי שתיהן אסורות הא רשותא דעליונה היא ושנינן בשעשו בשותפות משמע בהדיא שכל שלא עשו בשותפות אם עשתה עליונה לבדה היא מותרת ותחתונה אסורה וה"ה אם עשתה תחתונה לבדה שהיא מותרת ועליונה אסורה : ומ"ש וכן אם עשו בשתיהם בשותפות וכו' נראה לי שהוא מדאקשינן א"ה כי עשו לתחתונה נמי ושנינן כיון דעשו לתחתונה גלויי גליא דעתא כו' ומשמע ליה דבעשו לשתיהן בשותפות נמי שייך האי טעמא דכיון דעשו לתחתונה וכו' ומה שעשו בשותפות אפשר שהוא כדי להקל בהוצאה דיותר בזול עושין האומנים ב' ממה שעושים אחד או מטעם אחר אבל הרמב"ם בפ"ד מהל' עירובין נראה שמפרש שהגזוזטראות מכוונות זו כנגד זו ואין בני עליונה יכולין למלאות אא"כ יכנס הדלי דרך התחתונה ומש"ה אסרי אהדדי ומפרש מופלגת גבוה י' דכל שהן בתוך י' הרי הן כגזוזטרא אחת ולפיכך צריך שיערבו ואם היה ביניהם יתר על י' טפחים ועירבה זו לעצמה וזו לעצמה שתיהן מותרות למלאות לא עשתה העליונה מחיצה ועשתה התחתונה אף התחתונה אסורה למלאות מפני דלי של בני העליונה שהן אסורין שעובר עליה עשתה העליונה מחיצה העליונה מותרת והתחתונה אסורה ואם נשתתפו בני התחתונה עם בני העליונה במחיצה שעשו שתיהן אסורות למלאות עד שיערבו עירוב אחד עכ"ל והרב המגיד רצה ליישב דבריו על הגמרא ואיני רואה להם יישוב :

שנו אמת המים העוברת בחצר וכו' משנה פרק כיצד משתתפין (פז:) אמת המים העוברת בחצר אין ממלאין ממנה מים בשבת אלא א"כ עשו לה מחיצה גבוה י' טפחים בכניסה וביציאה א"ר יהודה מעשה באמה של אבל שהיו ממלאין ממנה מים בשבת ע"פ זקנים אמרו לו מפני שלא היה בה כשיעור והאי שיעור מפורש בברייתא בגמרא דהיינו שלא היתה עמוקה י' ורחבה ארבעה ופירש"י שאין מים נעשין רשות לעצמן בפחות מעומק י' ורוחב ד' דכשהיא עוברת בר"ה אם אינה עמוקה י' ורחב ד' ר"ה כדתנן בהזורק וכי הוי נמי בחצר הויא להו רה"י וצריך מחיצה בכניסה כדי להבדיל בין מים שחוץ לחצר שהן כרמלית למים שבתוך החצר וצריך מחיצה ביציאה להבדיל בין מים שבתוך החצר למים שחוץ לחצר שהן כרמלית : ומ"ש ויהיה טפח משוקע ממנה במים כ"כ הרמב"ם בפי"ב וכן כתב הרי"ף והרא"ש וז"ל פירוש מחיצה של אמת המים צריכה להיות משוקעת בתוך אמת המים כדי שתחלוק בין המים שברה"ר למים שברה"י כמו מחיצה של בור שצריכה להיות משוקעת בתוכה לחלק בין רשותו לרשות חבירו והטעם משום דס"ל דהלכה כר"י דאמר גבי בור שבין ב' חצרות אין ממלאין ממנו מים בשבת אא"כ עשו לו מחיצה גבוה י"ט בש"א מלמטה ובה"א מלמעלה למטה מן המים ומפרש בגמרא אהא דאמר ר"י למעלה מן המים צריך שישקע במים ראשי קנים טפח ומיהו לדברי הפוסקים בבור שבין ב' חצירות כרב הונא וכמו שיתבאר בסימן שע"ו משמע שה"ה באמת המים דלא בעינן שישקע ראשי הקנים במים : וכתב עוד הרמב"ם על דין זה דאמת המים העוברת בחצר ואם היתה המחיצה כולה יורדת בתוך המים צריך שיהיה טפח ממנה יוצא למעלה מן המים וטעמו מדאמרי' התם בגמרא אהא דאמר ר"י למטה למטה מן המים דצריך שיראו ראשי הקנים למעלה מן המים טפח ומשמע ליה ז"ל דה"ה למחיצת אמת המים העוברת בחצר : ומ"ש ואם התחיל לעשות המחיצה אצל השפה וכו' כלומר שהמחיצה שהזכיר בתחלה היא מונחת לרוחב האמה והשתא קאמר שאם לא עשה המחיצה לרוחב האמה אלא לארכה מצד אחד וכן מצד השני אם אין בין ב' המחיצות ג' טפחים מותר משום דכל פחות מג' כלבוד דמי ומצאתי להריטב"א שכתב על האמת המים זו שאם אין הנקבים שנכנסת ויוצאת בהם רחבים ג' טפחים מותר למלאות ממנה בלא עשיית מחיצה עכ"ל לפ"ז צ"ל דמה שרבינו מצריך שיעשו מחיצות מן הצדדין בנקבים רחבים יותר מג' טפחים היא שאם אינם רחבים שלשה טפחים בלא מחיצות נמי שרי וכתב הרמב"ם בפט"ו דה"ה אם היה ברחבה שבתוך החצר יותר מי' פירצה היא ומפסדת המחיצות וכ"כ סמ"ג ופשוט הוא מבואר בדין חצר שנפרצה שבסמוך (א) : חצר שנפרצה ולשון ים עובר על הפרצה וכו' בפ"ק דעירובין (יב) ת"ר לשון ים
הנכנס

ב"ח

דליתא להוראה זו שפסק הרב בזה : היו שני גזוזטראות בולטות וכו' משנה בפ' כיצד משתתפין (דף פ"ז) וסוגיא דגמ' בדף פ"ה דאם היו רחוקות זו מזו במשך ד"ט ברוחב לא היתה התחתונה אוסרת עליה דתשמיש מופלג במשך ארבעה זהו תשמיש באויר ולאו תשמיש הוא דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר אבל אם אינן רחוקות ארבעה אפי' יש ביניהם גובה יותר מעשרה אוסרת עליה דאדם אוסר על חבירו אף כשמשתמש עליו בזריקה אעפ"י שהיא בגובה עשרה שהוא תשמיש קשה כיון שאינו משתמש עליו דרך אויר ומ"ש וכ"ש עשו שניהם לתחתונה אמר וכ"ש משום דתשמיש העליונ' היא בנחת דרך שלשול כמו התחתונה ואוסרת יותר : ומ"ש אבל כל אחת מהן שעשתה לבדה בשלה וכו' פי' דכיון דאין לה חלק במחיצה חבירתה אינה אוסרת עליה וכן אפילו עשו שניהם בשותפות משל שניהם וכו' דכיון דכל אחת גילתה בדעתה דסילקה נפשה מחבירתה שוב אינה אוסרת עליה והכי הוא מסקנת הגמרא דף פ"ח :

שנו אמת המים העוברת בחצר וכו' משנה בפ' כיצד משתתפין (דף פ"ז) ופירש"י דאם אינן עמוקים י' או אינן רחבים ד' אינן נעשית רשות לעצמן ואינן צריכין תיקון דאם בר"ה הן הוין ר"ה כדתנן בהזורק וכי הוו נמי בחצר הוין רה"י אבל בעמוקים עשרה ברוחב ארבעה נעשים רשות כרמלית לעצמן אפי' בחצר וצריך תיקון שתהא מחיצה נעשית בשביל המים בתוך אוגניה אבל מחיצת החצר התלויה ועוברת על גבה אינה מועלת לה : ומ"ש ויהיה טפח ממנה משוקע במים כתב ב"י דכ"כ הרי"ף והרמב"ם משום דפוסקין כרב יהודה בבור שבין ב' חצרות אבל לרש"י דפוסק כרב הונא לא בעינן שישקע ראשי הקנים במים וכמו שיתבאר לקמן בסי' שע"ו ע"כ · ומיהו אפשר לדייק ממה שכתב רש"י כאן במשנה וז"ל ואע"ג דמחיצה תלויה מתרת במים הני מילי היכא דנראית מחיצה שנעשית בשביל המים כגון גזוזטרא דמתניתין וכגון מחיצה שבתוך הבור עכ"ל משמע דלרש"י שפוסק כרב הונא דלמעלה ממש אעפ"י כן לא הוו היכר אלא בתוך הבור וכדאמר רב הונא וזה וזה בבור הא לאו הכי לא הוי היכר אם כן באמת המים העוברת בחצר הדבר פשוט דלא הוי היכר אלא אם כן כשהמחיצה תוך המים ממש אפילו לרב הונא שאם לא תהיה אלא סמוך למים אינה נראית שנעשית בשביל המים אלא נראית כמחיצת החצר מיהו נראה דהיכא דאיכא אוגנים עמוקים לאמת המים אין צריך שתהא משוקע במים לרש"י דכשנעשית המחיצה בתוך האוגנים איכא נמי היכר טובא שנעשית בשביל המים משא"כ להרמב"ם שמצריך לעולם שיקוע במים : ומ"ש ואם התחיל לעשות המחיצה אצל השפה וכו' שם קאמרי' רבינא אמר כגון דעבד לה נפקי אפומה עסקינן ופירש"י דעביד לה מוצאות וביאה והתחיל לעשות המחיצה סמוך לאגפיה בתוך אוגני' מכאן ומכאן ולא חיברה באמצע שיהו המים נכנסין ויוצאין דרך שם ואמרי רבנן דפחות משלשה אמרינן לבוד אבל שלשה לא אמרינן לבוד ואסור דפירצה היא עכ"ל והרז"ה בספרו ביאר זה יותר וכן הראב"ד בהשגות פט"ו גם הרא"ש פסק כההוא שינויא דרבינא וזו היא דעת רבי' והכי קאמר באם התחיל לעשות המחיצה אצל השפה לרוחב האמה בשפת הכניסה ובשפת היציאה ולא חיברה באמצע אלא הניח כמו חלון פחות מג' בין פס לפס כדי שיהיו המים עוברים דרך שם בכניסה ויציאה הוי נמי תקון דנעשית האמה רה"י דאמרינן לבוד וכאילו לא הניח שום חלון דמי ומותר למלאות ממנה בשבת ולא הוייתי צריך להאריך בדבר פשוט אלא לפי שכתוב בב"י דמ"ש ואם התחיל לעשות מחיצה אצל השפה כלומר שהמחיצה שהזכיר בתחלה היא מונחת לרוחב האמה והשתא קאמר שאם לא עשה המחיצה לרוחב האמה אלא לארכה מצד אחד וכו' וכל נייס כתב להך פירושא :

חצר שנפרצה ולשון ים וכו' ברייתא בפ"ק דעירובין (דף י"ב) ודברי רבינו בזה
הם

דרכי משה

צואה חשיב מקום פטור וכן הורה ריב"א וכ"ה בהג"מ פט"ו דשבת בשם הר"ר שמשון וצ"ל דמיירי שב"ה זה עומד בר"ה או בכרמלית או בין ב' חצרות שאינן מעורבות דאסור בכרמלית והוא של ב' שותפים אבל אם עומד בין ב' בתים או בשאר רה"י לא שייך למימר בהו מקום פטור כמו שנתבאר לעיל סוף סימן שמ"ה אלא מיירי שעומד בכרמלית מאחר ואין לדידן ר"ה גמורה וא"כ פליג אדברי הגהות דלעיל וס"ל דצואה הוי מקום פטור וא"כ לדבריו אף בלא מחיצה ובלא קנה שרי כשיש שם צואה אבל לעיל סימן שמ"ה משמע דנקטינן כדברי הגהות דאין מקום פטור בכרמלית ונראה ג"כ דבתי כסאות שבין ב' חצירות או בתים צריך עירוב מאחר שאין מקום פטור ברה"י ולא דמי לכותל שבין ב' חצירות מותר להעלות עליה מכאן ומכאן אם אין בה רוחב ד' כדאיתא לקמן סימן שע"ב וכמו שהביא ר"י מקינון מזה ראיה להתיר דאפשר לומר דכותל שאני דהואיל וחולקת הרשויות אינן בטלין לגבי החצירות ועוד דאין להתיר מה"ט כי אם בעומד בין ב' חצירות אבל לא בין ב' בתים ומ"מ בדיעבד נראה להתיר בלא עירוב מטעם גדול כבוד הבריות כמש"ל בשם מוהר"ם : שנו (א) ואני תמה שפשוט לו כ"כ והראב"ד השיג על הרמב"ם שם ועוד שמדמהו ללשון ים דבסמוך ששם המחיצה נפרצת ביותר מי' אבל בדין אמת המים מיירי שהמחיצות החצר קיימת כמ"ש שם בהשגות גם המ"מ כתב שם דדעת האחרונים כדעת השגות וע"ש :

וכתב

פרישה

ולא מין את מינו וניער וא"כ מאי מועילו בתקנתן הרי מרה"י יורד על הדף שהוא כרמלית די"ל כיון מחיצה גם על הדף אינו אוסר משום מרה"י לכרמלית ומועיל ודומה לכח כמו בכרמלית וק"ל :

סי' שנו (א) מה שכתב רבינו ואם התחיל לעשות המחיצה אצל השפה מכל צד עיין מ"ש בב"י דר"ל שלא עשאה מחיצה לרוחבה אלא לארכה לכאורה
דבריו

עד הפרצה אם אינו במילואו ואין בפרצה יותר מי' מותר למלאות ממנו ולהכניס לבית (ג) נפרצה במילוא' או שיש בפרצה יותר מי' אם נשאר במקום שנפרץ גדודין גבוהין י' והמים מכסין אותו מותר למלאות ממנו בחצר אבל אסור להכניסן לבית אא"כ עשו מחיצה גבוה עשרה על המים לגדור הפרצה ולהעמידה על י' לא נשאר גדודין אסור אפילו למלאות בחצר:

שנז (א) חצר שפחותה מד' אמות על ד' אמות אין שופכי' לתוכו מים בשבת בימות החמה שכיון שאין בה ארבע אמות אין סאתים מים שאדם עשוי להשתמש בכל יום ראוי לבלוע בה והוי כאילו שופך לר"ה לכך צריך לעשות גומא שתהא חללה מחזקת סאתים (א) בין אם יעשנה בפנים בחצר או בחוץ אלא אם יעשנה בחוץ צריך לכסותה בנסרים כדי שתהא מקום פטור ויפלו המים מידו למקו' פטור וכיון שיעש' גומא יכול לשפוך בה כל מה שירצה ואם אין מחזקת סאתים לא ישפוך כלל ואם יש

הס כפירש"י והחילוק בין לשון ים ובין אמת המים דלעיל הוא לפי שהאמה נכנסת בחצר מצד זה ויוצאת כנגדה מצד אחר הלכך חולקת רשות לעצמה כשהיא עמוקה עשרה ורחבה ארבעה שנעשית כרמלית ולכך צריך תיקון במחיצה שיהא דין המים שהם בחצר כרה"י והמחיצה צריכה שתהא נראית שנעשית בשביל המים ומחיצה התלויה ועוברת ע"ג אינה מועלת לה וגם צריך שטפח ממנה משוקע במים כדי להבדיל בין המים שחוץ לחצר שהן כרמלית למים שבתוך החצר שהן רה"י לכך צריך מחיצה שלימה שלא יהא בה פרצה כי אם פחות מג' טפחי' דאמרינן לבוד ודמי כאילו לא היה לשם פרצה כלל אבל לשון ים מיירי שנכנס לחצר מצד זה במקום שנפרץ החצר ונשארו המים בתוכה ואינן יוצאים ממנה בצד אחר וכיוצא בזה פי' הראב"ד בהשגות ומביאו ב"י והכי מסתברא ובתוס' כתבו ארבע' פירושים הביאם בית יוסף גם הביא פי' ר' יוחנן. ולפע"ד דהא דקאמר בגמרא הא דאסור למלאות ממנו אבל מותר לטלטל בחצר הכ"ע דאית ביה גידודי הכי פירושו דאית ביה גידודי למעלה מן המים דלענין טלטול בחצר הוי מחיצה מעלייתא אבל לגבי מילוי מים ממנו לא מהני מחיצה זו דמחיצה תלויה למעלה מן המים לא מהני למלאות הימנו בשבת כמו שהביאו התוספות מן התוספתא:

שנז חצר שפחותה מד' אמות וכו' משנה וברייתא ואוקימתא דגמרא וע"פ דברי הרא"ש ס"פ כיצד משתתפין (דף פ"ח):

ומ"ש וצריך לכסות בנסרים כדי שתהא מקום פטור וכו' פי' שאם לא יכסנה ה"ל כרקק מים בר"ה וכיון שגומא זו על כל פנים יש ברחבה ד"ט אם כן בין עמוק עשרה או פחות מעשרה הרי הוא כרמלית ואם אינה עמוק ג' ה"ה ר"ה אבל אם הוא מכוסה אין לה שם אחר אלא מקום פטור וכן כתב רש"י במשנה וב"י מביאו והריטב"א כתב דה"ל חורי רה"י: ומ"ש וכיון שיעשה גומא יכול לשפוך בה כל מה שירצה כך כתבו התו' והרא"ש דאף לרב נחמן דאמר בימות הגשמים עוקא מחזיק סאתים נותנין לו סאתים. מחזיק סאה נותנין לו סאה לאו דוקא סאתיים אלא אפי' כוריים דאי לאו הכי אין חלוק בין סאתים לסאה דלתרווייהו אין נותנין אלא שיעור העוקא וה"ל למימר בקוצר אין שופכים אלא שיעור העוקא אלא ודאי סאתים לאו דוקא א"כ הא דקאמר נמי בימות החמה עוקא מחזיק סאתים נותנין סאתים לאו דוקא סאתים דאפילו כוריים וכל מה שירצה: ומ"ש ואם אין מחזיק סאתים לא ישפוך כלל מימרא דרב נחמן שם משום גזירה דילמא אתי ליתן ליה סאתים אבל בימות הגשמים

הנכנס לחצר אין ממלאין הימנו בשבת אא"כ יש לו מחיצה גבוה י' טפחים בד"א שפרצתו יותר מי' אבל י' א"נ כלום ובגמרא ממלא הוא דלא מלינן הא טלטולי מטלטלין והא נפרצה במילואה למקום האסור לה הכ"ע דאית בה גידודי ופירש"י שנכנס לחצר דרך פירצת הכותל ובשלא נפרץ במילואו עסקינן מדמפליג בין עשר ליותר מעשר אא"כ עשו מחיצה לגדור פירצת החצר עד י' אבל י' א"נ כלום שהרי יש שיור מכאן ומכאן ממלא הוא דלא מלינן משום דמטלטל מכרמלית לרה"י: הא טלטולי מטלטלין בהאי חצר במילואה לאו דוקא אלא כל יותר מי' קרי ליה מילואה דאית ליה גידודי מה שנשאר מן הפרצה בגובה י' אבל הים כסהו וכתבו התוס' והרא"ש (קטו) על דברי רש"י הלכך בחצר המחיצה ניכרת דפעמים המים שוקעין והמחיצ' נראית ולכך מותר להשתמש בחצר אבל מן החצר לבית אסור הואיל ואין המחיצה ניכרת בבית והא דקאמר ממלא הוא דלא מלינן היינו למלאות מים ולהביאן לבית ורשב"ם פי' דאית ליה גידודי שלשון הים הפיל הקרקע ונשארו גידודים גבוהים עשר בשפת המים ואותם הגידודים מתירים לטלטל בחצר אבל למלאות מן הים לחצר אסור דמקום המים נפרץ במילואו ליס עכ"ל ורבינו כתב כפירש"י והרמב"ם בפט"ו כתב אם נשאר מצד הפרצה פס מכאן ופס מכאן בכל שהוא או פס רחב ד' טפחים ברוח אחת מותר לטלטל בכל החצר ואין אסור אלא למלאות מן האמה בלבד אבל אם לא נשאר פס כלל אסור לטלטל בכל החצר שהרי נפרצה חצר ליס שהיא כרמלית עכ"ל דבריו נוטין לדברי רשב"ם וכתבו עוד התוס' שהסר מקולי מפרש ממלא הוא דלא מלינן ה"ה טלטול וקיט מילוי משום דקתני בברייתא אין ממלאין אבל טלטולי מטלטלין אם הלכו להם המים ואמאי וכו' דאית ליה גידודי ולהכי שרי כשאין המים אבל כשיש המים ומחיצה אינה ניכרת ועריבי מים אסור וריב"א פירש כרש"י דאית ליה גידודי אבל הים כסהו ולהכי לא ממלאינן דלמא אזיל דלי לאידך גיסא חוץ לחצר וטעמא דעריבי מיא אין אסור אלא משום דלמא אזיל דלי לאידך גיסא ולא משום דאין המחיצות ניכרות ובעשר דהוי כפתח לא חיישינן דאיכא היכירא אבל טלטולי מטלטלין אע"ג דאין מחיצות ניכרות וריב"א מפרש דמיירי בחצר שנפרצה בע"ש והמים באו בשבת וקאמר הכא במאי עסקינן דאית ליה גידודי ולהכי מטלטלין דשבת הואיל והותרה הותרה אע"ג דהשתא אינם מחיצות ניכרות אבל למלאות מן המים שבאו בשבת לא שייך הואיל והותרה הותרה וה"ר יוחנן כתב שי"מ דאית ליה גידודי שיוצאין אבנים מן פינת הכותל מכאן ומכאן והם חשובים מחיצה לענין טלטול לפיכך אפי' ביותר מעשר מטלטלין לתוכה שהרי אותה יתר מי' אינו שוה בכל הפרצה שהרי אבן יוצא ואבן נכנס ומעכבין לאדם ליכנס לאותו מקום שהוא רחב יותר מעשרה אבל אותם גידודין אינם מהני כלום שיוכל לשאוב מים מן לשון הים דמ"מ הפרצה בהרבה מקומות הוא יתר מי' והגידודין אין מעכבים כניסת המים כלום לפיכך אין ממלאין ממנה עד שתהא הפרצה רחוקה רק י' אמות ודע דהרמב"ם בפט"ו משוה דין אמת המים ללשון ים אבל הריטב"א כתב וז"ל הקשו התוס' דמשמע הכא דבכל היכא דליכא פרצה אלא בי' שאין החצר נאסר דמלינן מלשון הים לחצר בלא שום מחיצה ומ"ש מאמת המים העוברת בחצר שצריך לעשות לה מחיצה גבוה י' כדי למלאות ממנה ותולי' חצר אינם מתירים אותה אפי' הם שלימות ותירצו דהתם באמה שהיא עמוקה עשרה ורחב ד' שחלקה רשות לעצמה ואינה בטילה לגבי החצר אבל הכא אע"פ שיש בגידודין הסמוכים לחצר גבוה י' אבל בשאר השפתות שיש ללשון הים זה מכאן ומכאן אינם גבוהים י' וכן תירץ הראב"ד וי"מ דשאני התם שאין האמה מתעכב בחצר אלא שעוברת מצד לצד כיון שכן והיא גבוה י' חלקה רשות לעצמה ואינה בטילה לגבי החצר עד שיעשה מחיצות הניכרות לשמה אבל הכא שהמים מתעכבים ועומדים בחצר נתבטלו לחצר כאילו היו מים שנשפכו שם אבל כשהפרצה יותר מי' מתערבי' הם עם הים שמחוץ לי' ואינם מתבטלים וזה נכון מאד עכ"ל וזה לשון הראב"ד בהשגות פט"ו אני רואה זה המחבר כולל ומערב ענין בענין סובר שהם ענין אחד והמה רחוקים כפרדים שלקח עתה לשון ים ואמת המים וערבן וטרפן זה בזה ויש הפרש גדול ביניהם שהאמה אם אין לה בגובהה י' וברחבה ד' אע"פ שיש בפרצה יותר מי' מותר למלאות ממנה משא"כ בלשון ים והטעם מפני שהאמה נכנסת ויוצאת וחולקת רשות לעצמה ואפי' כותל שעל גבה אינה מתירה לפי שהיא בעצמה נפרצת במילואה למקום האסור לה וכותל שע"ג אינו נחשב לה והלשון נכנס לחצר ואינו יוצא הרי הוא כבור שבחצר ומחיצות החצר מתירות אותו וכיון שאין פרצתו יותר מי' הכל מותר והאמה לא דקדקו בה על טלטול החצר עצמו בין פרצתה י' ליותר מי' הכל מותר מפני שיש כותל על גבה שמתיר החצר והיא עצמה נעשית מחיצה בינה ובין החצר שהרי עמוק עשרה ואין החצר נאסר מפני האמה והלשון דקדקו בו על טלטול החצר עצמו שאם יש בפרצתו יותר מי' היאך הוא מותר והלא פרצתו אוסרתו והלשון עצמו אוסרת לפרצה במילואה ולפיכך העמידוה ביש לה גידודי' והם קצת מחיצות על שפת הלשון שמשלימו לעומק י' ונמצאת החצר מוקפת מד' רוחותיה ואינו אסור למלאות מן הלשון עכ"ד:

שנז חצר שפחותה מד' אמות וכו' משנה פרק כיצד משתתפין (פח) חצר שפחותה מד' אמות אין שופכין לתוכה מים בשבת אלא א"כ עשו לה עוקא מחזקת סאתים מן הנקב ולמטה בין מבפנים בין מבחוץ אלא שמבחוץ צריך לקמור ומבפנים א"צ לקמור ופירש"י עוקא גומא מן הנקב ולמטה שמחזיק סאתים החלל שלה בין מבפנים בין שעשה לעוקא בתוך החצר בין שעשאה ברשות הרבים אלא שמבחוץ צריך לקמור לכסות פיה בנסרים שיפלו המים מידיו לתוך מקום פטור וכתב הריטב"א פירו' לפירושו כי כשהוא ברשות הרבים אם הוא מגולה פעמים שיעלה בקרקעית העוקא טיט ורפש ויוצא בו ויתמעט גובהו מעשרה ונמצא שהיא כרמלית ואולי יפחת עד פחות מג' שהוא רשות הרבים וכי זריק התם הרי הוא שופך מרשות היחיד לכרמלית או לרשות הרבים אבל כשהוא מכוסה כולו מבחוץ ויעשה פיו ברה"י לעולם דינו כרה"י דחורי רה"י הוא וכי שפיך מרה"י לרה"י הוא שפיך וזה הטעם בעצמו פי' הראב"ד ז"ל (ב) אבל הרמב"ם בפט"ו כתב וצריך לבנות עליה כיפה מבחוץ כדי שלא תראה העוקא הזאת בר"ה משמע דלא מיתסר אלא משום חשדא וה"ר יוחנן כתב אותה עוקא לאו ר"ה גמורה אלא ככרמלית שהוא עמוק

דרכי משה

שנז (א) וכתב הרמב"ם דגומא חצי אמה על חצי אמה ברום ג' חומשי אמה מחזיק סאתיים: (ב) ול"נ טעם הכיסוי משום דאסור לעשות תקלת בור ברה"ר: וכתב

פרישה

דבריו תמוהין וכמ"ש וגם כן כתבתי ישוב דקדק ב"י מל' רבינו מדהצריך לכתוב ואם התחיל לעשות המחיצה אצל הספה כו' ולא כתב בקיצור ואם לא חיבר המחיצה באמצע כו' ש"מ דכוונת רבינו הוא כמ"ש שעשה מחיצה אצל הספה מכל צד ר"ל לאורך האמה. ולפ"ז צ"ל דמ"ש אם אין ביניהן ג"ט דהתחיל רבינו באמה שהיא הרחב ארבע'. וכן הוא מוכרח דאל"כ לא היה חולק רשות לנפשו מ"מ אפשר לעשות המחיצה באורך אצל הספה בתוך המים באופן שיתקרבו המחיצה ולא יהיה ביניהן ג' וצ"ל ג"כ שס"ל לפ"ז דדוקא כשהמחיצה נעשית באורך ואין ביניהן ג' אמרי' לבוד משא"כ בשנעשית המחיצות ע"ג המים לרוחבן דאדרבה אמרי' מדנעשית שם אותה מחיצה זולת זה לצורך החצר בכל רוחב החצר ואינו סתום לגמרי והכנס בתוך המים טפח אלא פרוץ באמצע אמרי' דהגדודין דמן הצדדין בטלין אגב שאר המחיצ' דמכאן ומכאן ומצד המים משא"כ כשהמחיצה נעשית באורך שאז ניכר לכל שלצורך המים נעשית המחיצה וק"ל:

(ג) נפרצה במילואה כו' עד אבל אסור להכניסו לבית אא"כ עשו מחיצה גבוה יו"ד על המים כו' הא דלא בעי' כאן טפח נכנס במים ה"ט משום דלא בעינן אלא שיתקן המחיצה כמו שהיה בתחלה קודם שנפרצה כיון שאין המים עוברים מצד אל צד דרך החצר וק"ל:

סי' שנז (א) חצר שפחות' מד' אמות על ד' אמות כו' עד אלא אם יעשנה בחוץ צריך לכסותה בנסרים כדי שתהא מקום פטור ויפלו המים מידו למקום פטור כל' רבינו כן הוא לשון רש"י וכמ"ש ב"י. וצ"ע דהריטב"א כתב פי' לפירש"י וכתב כשהיא מכוסה מבחוץ לעולם דינו כרה"י דחורי רה"י הוא וא"כ קשה למה כתב רבינו ורש"י דהוא מקום פטור. ודוחק לומר דה"ק צריך לכסותה כדי שתהא מקום פטור. ר"ל אם יכסנה כולו פשיטא דמותר דהא רה"י הוא אלא אפי' לא יכסנה כולו אלא יניחנה פחות מד"ט מגולה מן הבית למקום המקורה הנשאר מ"מ אותו מקום מגולה לאו ר"ה הוא אלא מקום פטור וכמ"ש רבינו ע"פ הגמרא לעיל סי' שכ"ד בבור בר"ה וחוליות סביבו אם עומד בתוך ד"ט לרה"י מותר למלאות ממנו לרה"י מה"ט דאותו מקום פחות מד"ט מקום פטור הוא. ומ"ש הריטב"א עוד שם ז"ל כי כשהוא בר"ה אם הוא מגולה פעמים יתמעט גובהו מי' ונמצא שהוא כרמלית ואין להקשות הא פירש"י וב"י הביאו לעיל ריש סי' רס"א ז"ל דאין מים נעשין רשות לעצמן בפחות מעומק י' ורוחב ד' דכשהוא עוברת בר"ה אם אינ' עמוקה יו"ד ורוחב ד' ר"ה כדתנן בהזורק כו' וכאן כתב דבפחות מי' הוה כרמלית דנראה פשוט דלא כתב רש"י לעיל דהוה ר"ה אלא דוקא במים דנתמלא מהן העוקא מש"ה הצריך כל זמן שאינו עמוק י' הוה ר"ה משא"כ כשהעוקא ריק ואין בו המים ולא כלום ודאי הוה כרמלית וק"ל. גם אין להקשות מ"ש שם הריטב"א דיתמעט גובהו מי' דמשמע דצריך לעשות העוקא עמוקה רחבה ד' והרמב"ם כתב דשיעור המחזקת סאתים היא חצי אמה על חצי אמה ברום ג' חומשי אמה די"ל דה"ק למה צריך לקמור העוקא יעשנה עמוקה י' ואין צריך קמירה ע"ז כתב דלא יועיל זה דפעמים שתמלא ברפש וטיט כו' אלא אי קשיא הא קשיא שר' יוחנן כתב וב"י הביאו ז"ל אות' עוקא לאו ר"ה גמור הוא אלא כרמלית שהוא עמוק מג"ט ורחבו ד' וז"א לפי מ"ש בשם הרמב"ם דאפי' בית סאתי' לא יעלה לשיעור זה. ומ"ש ב"י עוד שם ז"ל י"ל שבע"ש לא ישפוך שם כלל ר"ל אין דרכו לשפוך אבל אין בו איסור כלל שהרי תניא בגמרא וב"י הביאו א"כ ז"ל אע"פ שנתמלאו מים מע"ש שופכין לתוכו מים בשבת. ומ"ש ב"י ז"ל דכתב הרא"ש אבל ר' אמי והראב"ד ור"מ כתבו דבשיש בו אורך ד"א אע"פ שאין ברחבו ד"א. נראה דהרא"ש לא כ"כ אלא לדעת ר' זירא והם מפרשים מ"ש ארוך וקטן איכא בינייהו דלר' זירא סגי באורך ד' ורחבו אפי' כל שהוא אבל לרב ודאי ד' על ד' בעינן ודו"ק באשר"י ותמצא כן. ומ"ש ב"י ז"ל ומדברי רבינו נראה שהוא סובר דלהרא"ש בימות החמה נמי בעוקא בית סאתיים שופכין לה אפי' כוריים דאל"כ כי היכא דבית סאה אסור לשפוך לה כלל משום דילמא אתי למיתן בה סאתיים בבית סאתיים נמי לא ניתיב כל עיקר משום גזירה כו' נראה דאי משום הא לא איירי' דלא גזרו אלא בבית סאה משום דאי נתיר לו סאה אתי לשפוך נמי טפי כמו שיעור מי תשמישו משא"כ בסאתיים דלאו מן הדין לשפוך טפי מסאתיים בכל יום ואי משום דמותר לשפוך אף אם כבר נתמלא העוקא א"כ לא ה"ל להוכיח מדלא התירו בעוקא בית סאה. ועכ"ס דהרא"ש דכתב להתיר בעוקא בית סאתיים דמשמע דס"ל דמותר לשפוך

יש בחצר שיעו' ד' על ד' אפילו הוא אריך וקטין או בימו' הגשמי' בחצר כל שהוא מותר לשפוך בה כל מה שירצה חצר ואכסדרה שאין בא' מהם לבד ד' אמות מצטרפין לד' אמות להתיר לשפוך בהם: (ג) ביב שמכוסה ד' אמות במשך (נ"א ביב שנמשך ד"א ומכוסה) בר"ה ויש בו ד' על ד' (ס"א או שיעור ד' על ד') מות' לשפוך אפילו על פי הביב אפילו בימות החמה אע"פ שהמים יוצאים מיד מידו לחוץ ובלבד שיהא בנין של אבנים שהמי' ראוין ליבלע

עמוק מג' טפחים ורוחבו ד' וכיון דאיכא למיחש נמי לאיסור דרבנן מצרכינן ליה ור אותם · ועל מן הנקב ולמטה פי' שתחזיק סאתים מים קודם שיגיעו המים ב העשוי לה על שפתה כדי שיצאו ממנה המים לרשות הרבים ולא שיהיה הנקב רי סמוך לקרקע העוקא שאם כן תיכף שישפוך לתוכה חצי קב מים יצא ן מכחו וא"ת כיון שהעוקא מלאה תים ונתמלאה מערב שבת היאך וך שופכיו שם בשבת י"ל שבערב שבת ישפוך שם כלל שהרי יכול להוציאם ות הרבים ולזורקם שם ואפי' את"ל א מליאה אפ"ה מותר לשפוך בה "פ שיצאו ממנה המים לר"ה דכיון לו עוקא מוכנת לקבל קצת משופכיו א שבשעת זריקתו שם יעשו הנחה ם המים תחלה בעוקא קודם שיצאו ה ולא משכחת לעולם דאיכא איסורא רייתא וכיון דמלתא דלא שכיחא היא א מליאה מע"ש כיון שיכול לשופכן לר"ה וא"כ נתמלאה אפשר שנתבלעו קומה וא"כ שיכול להשליך קצת משופכיו בחצר וקצתם בעוקא לא גזרו חכמים ' והתירו לשפוך שופכיו שם בעוקא אע"פ שנתמלאה מע"ש ובגמרא תניא אחד עוקא וא' ליגיסטרא בריכה ועריבה אע"פ שנתמלאו מים מע"ש שופכין לתוכה בשבת וכתב לקמן ה"ר יונתן דטעמא משום דכיון שתיקנו לו חכמים זכר לשבת ישכח ויוליכם בר"ה הוא עצמו תו לא גזרי' ובעיא בגמרא מ"ט מפלגינן בין שהיא פחותה מד"א לחצר שיש בה ד"א א"ר מפני שאדם עשוי להסתפק ים מים בכל יום עד ד"א אדם רוצה לזלפן פחות מד"א שופכן אי עביד שרי אי לא אסור ר' זירא אמר ד' תיימי מיא פחות מד' לא תיימי מיא ביניהו אמר אביי אריך וקטין איכא בינייהו ופירש"י מאי טעמא · חצר פחות א קאי דמשמע הא ד"א שריא אדם רוצה לזלפן שראויה היא לזלפה בין עפרה שלא יעלה אבק דבימות החמה מוקמינן למתני' וכיון דרוצה לזלפן נמי שפיך להו ונפקי לא מקיימא מחשבתו · פחות מארבע אינה ראויה לזילוף ושופכן וכי נפקי מקיימא מחשבתו וגזור רבנן עליה דלמא אתי למיזרק יא לר"ה תיימי מיא בד"א ראויים ליבלע סאתים הלכך א"כ נפקי לבר לא מקיימא מחשבתו . דאריך וקטין כגון שיש בה שמנה אמות על ב' דאיכא קרקע בשיעור מרובעות ויש מקום ליבלע סאתים אבל לזלף אינה ראויה לרב אסור לשפוך בלא עוקא לר' זירא לא בעי עוקא ובין למר ובין למר ד"א דמתני' באורך וברוחב ע דאי לא יהיב שיעורא נמי לפותיא אין כאן שיעור מפורש כלום ומשמע אפי' רחבה משהו וליכא לאוקמי בה טעמא וכתב הרא"ש אבל רבינו האי והראב"ד ור"ח ו דכשיש בו אורך ד"א אע"פ שאין ברחבו ד"א וסברא דרש"י נ"ל עיקר עכ"ל וכך הם דברי הרמב"ם בפט"ו וכתב הריטב"א אדם עשוי להסתפק סאתים מים פי' מסתפק טפי מלתא דלא שכיח הוא ולא גזרינן בה אדם רוצה לזלפן פי' דחצר שיש בה ד"א ראויה היא לזילוף מפני שמשתמשין בה דרך כבוד שלא יעלה האבק ך אפי' כשנותנן דרך שפיכה וסמוך לר"ה אנן סהדי שאין דעתו אלא שיתפשטו בחצר וימנעו האבק ועוד דשפיכת' לא שכיחא ואין דרך אלא לזלף וכיון דכן לא גזור רבנן פחות מכן אין אדם רוצה לזלפן פי' שהרי אינה ראויה לזילוף שאינה ראוי לתשמיש של כבוד וכיון שכן אין מזלפן אלא שופכן במקום שיצאו לחוץ כדי שלא יטנפו רו ולפיכך אסרו אפילו לזלפן שם דזילופן מלתא דלא שכיחא היא ומסתמא דעתו שיצאו לחוץ והוי כאילו שופכן ממש כדי שילכו מכחו וכחו כי הא ופסק הרא"ש כרבי זירא וכן דעת הרשב"א אבל הרמב"ם בפט"ו פסק כרב ואיתא תו בגמרא תנא בד"א בימות החמה אבל בימות הגשמים שופך ושונה ואינו ע מ"ט אמר רבא אדם רוצה שיבלעו המים במקומן א"ל אביי והרי שופכין וכו' א"ל התם למאי ניחוש לה אי משום קילקול חצירו הא מקלקלא וקיימא ואי ם גזירה שמא יאמרו צנורו של פלוני מקלח מים ופירש"י בד"א · דצריך עוקא שיבלעו במקומם ולא איכפת ליה דליפקו דבלאו הכי רו מטונפת ועומדת מפני הגשמים התם בימות הגשמים למאי ניחוש אי משום דניחא ליה דליפקו משום קילקול חצירו הא מקלקלא וקיימא אי משום שלא יאמרו י למעבד בימות החמה א"כ אתי למימר שרי לזרוק בהדיא לרשות הרבים דמה לי בצינור ומה לי ברה"ר ממש האי נמי להכי מכוין להא ליכא למיחש דסתם רות בימות הגשמים מקלחין הם ואמרי מי גשמים ניכהו אבל גבי ביב בימות החמ' אע"ג דיש בו שיעור ואדם רוצה שיבלעו במקומם איכא למיחש שמא יאמרו וכתב טב"א הא דאמרינן דסתם צינורות מקלחים מים פירוש שמקלחים הם מפני הגשמים שאפילו שלא בשעת הגשמים מתמצין והולכין אחר הגשמים : ואיתא תו רא שם אר"נ בימות הגשמים עוקא מחזיק סאתים נותנין לו סאתים מחזיק סאה נותנין לו סאה בימות החמה מחזיק סאתים נותנין לו סאתים סאה אין אין לו כל עיקר בימות החמה נמי מחזיק סאה ניתיב ליה סאה גזירה דלמא אתי ליתן סאתים א"ה בימות הגשמים נמי ליגזר התם למאי ניחוש לה אי משום קילקול מקלקלא וקיימא אי משום גזירה שמא יאמרו צינורו של פלוני מקלח סתם צינורות מקלחים הם אמר אביי הלכך אפילו כור ואפילו כוריים ופירש"י מחזיק עוקא נותנין לו רשות להסתפק ולשפוך סאה והאי דקאמרינן לעיל שופך ושונה ואינו נמנע ס"ל לרב נחמן בעוקא קטנה ושיעור מדתה קאמר תנא דברייתא דשרי למאי ניחוש לה א"כ אתי למיתב סאתים לא איפכת לן דהא הוא גופיה לא יליף מינה חורבא למימרא כי היכי דשרי ליה לשפוך בעוקא זו כדי לצאת לחוץ ה"נ משדיכהו לברא דהא לא מקיימא מחשבתו ולא ניחא ליה דליפקו מים דהא חצירו מקלקלא וקיימא ואי משום שמא יאמרו הרואים הרי צנורו של פלוני וכו' ריס שהוא מתכוין לכך סתם צינורות וכו' ומיהו לכתחלה לא שרינן ליה טפי משיעורא אמר אביי הלכך כיון דליכא למיחש למידי אפילו כור וכוריים קא שרי דברייתא עכ"ל ודעת הרמב"ם בפט"ו דאביי אעוקא סאתים בימות הגשמים קאי אבל כל שפחותה מסאתים בימות הגשמים שופכין לתוכה מילואה ובימות ה אין נותנין לה כל עיקר אבל הרא"ש כתב דאביי קאי אהא דקאמר בימות הגשמים נמי בבית סאה לגזור דלמא אתי למעבד בה סאתים ושני דבימות הגשמים א למיגזר ועלה קאמר אביי כיון דליכא למיגזר אפילו כור וכוריים שרי ליתן בבית סאה וליכא לפרושי דאביי בעוקא בית סאתים קאמר דהא רב נחמן גופיה לו כור וכוריים שרי דהא קאמר מחזקת סאתים נותנין לו סאתים ע"כ סאתים לאו דוקא דה"ה טובא דאי בית סאתים דוקא אם כן אין חילוק בין בית סאתים ית סאה ולתרוייהו אין שופכין אלא שיעור העוקא ומאי נקט מחזקת סאתים הלכך קאי דקאמר דבימות הגשמים נותן בה אפילו כוריים כיון דליכא חש למידי מסתברא אפילו בלא עוקא נמי כיון דליכא למיחש למידי דבית סאה לא מעלה ולא מוריד דאין זה שיעור שנתנו חכמים לעוקא והלכתא כאביי דבתרא ומסתבר טעמיה עכ"ל ולזה נוטים דברי הרשב"א שכתב ה"ה בפט"ו ודברי רבינו בכל דינים אלו כשיטת הרא"ש ז"ל . ומדברי רבינו נראה שהוא סובר דלהרא"ש ת החמה נהי בעוקא בית סאתים שופכין לה אפילו כוריים דאם לא כן כי היכי דבית סאה אסור לשפוך לתוכה כלל משום דלמא אתי ליתן סאתים בבית ים לא ניתיב לה כל עיקר גזירה דלמא אתי למיתן לה ג' או ד' סאין אלא ודאי כל שהוא מכילה סאתים שאדם עשוי להשתמש בכל יום לא גזרינן בה ומותר ך בה כמה שירצה ורב נחמן דאמר בימות החמה מחזקת סאתים נותנין לו סאתים לאו דוקא דאפילו טובא נמי יהבינן ליה אלא דנקט שיעור מה שאדם עשוי להסתפק בכל יום וכן דעת הרשב"א כפי מ"ש ה"ה ואין כן דעת רבינו ירוחם שכתב בנתיב ז' דבימות החמה צריך עוקא סאתים ולא כתב שיש על זה שום חולק ע דסבירא ליה דגם הרא"ש ס"ל בהא כהרמב"ם בפרק ט"ו שכתב בימות החמה מחזקת סאתים אין שופכין לה אלא סאתים : **חצר** ואכסדרה שאין באחד מהם ד"א וכו' פשוט שם במשנה : **ביב** שמכוסה ד"א במשך בר"ה משנה שם ר' אליעזר ב"י אומר ביב שהוא קמור ד' אמות בר"ה שופכין לתוכו מים בשבת וחכ"א לו גג או חצר מאה אמה לא ישפוך ע"פ הביב אבל שופך הוא לגג והן יורדין לביב ופירש רש"י ביב · חריץ העשוי לקלח שופכין שבחצר לרשות הרבים והוא ר במשך ארבע אמות בר"ה קים לן בארבע אמות יש שיעור לבלוע בהם סאתים מים שאדם עשוי להסתפק בכל יום שופכין לתוכו דתיימי מיא וא"כ לא י דיש בו מים מבע"י כיון דרוב ימות השנה עשוי ליבלע ה"נ כי נפקי לברא לאו להכי איכוין וכיון דלא נתקיימא מחשבתו שרי דאפי' מתכוין לאו איסורא דאורייתא א הכא דהא לאו בר"ה זריק להו איהו גופיה אלא מאליהן יוצאין ובאין הלכך כי לא מכוין שרי לכתחלה לא ישפוך ע"פ הביב כלומר בתוך החריץ ואע"פ שיש ר מכאן עד יציאתו מאה אמה ויכולין ליבלע כיון דבגופיה שפיך מקלחי להדיא ובכח לר"ה והרואה אומר ששופכן סמוך ליציאתן ובעי דליפקו כדאמרינן רא גזירה שמא יאמרו צנורו של פלוני מקלח מים בשבת : וכתבו התוס' והרא"ש דלפי' רש"י בטעם ביב שהוא קמור נראה דמיירי בביב שיש לו ד' על ד' דפחות ן לא תיימי מיא כדפירש"י בגמרא גבי חצר ולרשב"ם נראה דטעמא דקמירת ביב משום חשדא וכיון דקמור ד"א בר"ה הרואה מים יוצאין מן הביב אינו סבור שיוצאין חצר כיון שרחוק מן החצר ד' אמות ובגמרא משמע כפירש"י ולפרשב"ם סילון שקמור ד' אמות בר"ה שופכין מים בשבת דקי"ל משנת ראב"י קב ונקי אבל לפי' י שהטעם משום דמיבלעי אסור דבשל עץ לא מיבלעי ומיהו אומר ר"י דאפי' עשוי כעין רצפה של אבנים מיבלעי ושרי ורבינו סתם דבריו לדעת רש"י וברייתא כתי בסמוך דקתני בד"א בימות החמה אבל בימות הגשמים שופך ושונה ואינו נמנע כתבו התוספות והרא"ש בשם רבינו תם דקאי אהא דתנן לא ישפוך על פי הביב ם ואלא למאי ניחוש לה אי משום קילקול חצירו וכו' ולא כמו שכתוב בספרים אלא התם ולדעתם שפוסקים כראב"י לא נפקא לן מידי מהאי ברייתא דאליבא מים היא ולא קי"ל כוותייהו אלא בכל זמן מותר לשפוך על פי הביב אבל הרמב"ם בפט"ו מהלכות שבת פסק כחכמים ונראה מדבריו שם שהוא מפרש כפר"ת ומיהו שם היה שופך על פי הביב והמים יוצאים לכרמלית הרי זה מותר ואפילו בימות החמה שלא גזרו על כחו בכרמלית וכתב ה"ה זה למד רבינו ממה שאמרו בהזורק ספינה כחו בכרמלית לא גזרו ודע שה"ה לחצר שאם היא סמוכה לכרמלית אפילו היא קטנה הרבה אינה צריכה עוקא אפילו בימות החמה ולזה הסכים הרשב"א וכן דעת הרמב"ם ז"ל שהזכיר ר"ה גבי חצר ופשוט הוא שכך הוא דעתו ועיקר עכ"ל . אבל התוס' כתבו בסוף כיצד משתתפין (פט) ל"ש אלא שלא עירבו ואע"ג דהוי חצר שאינה מעורבת מ"מ לא אסרו חכמים כאן אלא בכרמלית כעין שפירש לעיל אבל בחצר שאינה מעורבת לא אסרו כלל וכן פסק ר' שמואל דמותר ך מים אע"פ שהולכים מרשות לרשות אחרת שאינה מעורבת דמרשות לרשות לא בעי קמירה וכתבוהו הגהות בפט"ו מה"ש בשם סמ"ג וגם הרא"ש כתב בס"פ משתתפין ומשמע דלא שרי אלא מחצר לחצר שאינה מעורבת והוא שאינו שופך ע"פ הביב אבל מחצר לכרמלית אע"פ ששופך רחוק מפי הביב אסור ואולי יפרשו דאמרי' כחו בכרמלית לא גזרו דוקא גבי ספינה הוא דאמר הכי וכי היכי דאקילו בה לענין זיז וכמ"ש בסי' שנ"ה אבל בשאר דוכתי לא אקילו ובפרק הזורק במרדכי

הגשמים ליכא למיגזר ומפרש שם הטעם : **ומ"ש** ואפילו הוא אריך וקטין פסק כר' זירא דטעמא דד' על ד' הוא משום דתיימי מיא ובאריך נמי תיימי מיא ודלא כרבא דטעמא משום דרוצה לזלפן להרביץ העפר ואריך וקטין אינו ראוי לזילוף : ומ"ש או בימות הגשמים בחצר כל שהוא וכו' מפורש שם בברייתא אליבא דאביי וכמו שפי' הרא"ש :

ביב וכו' ויש בו ד' על ד' או שיעור ד' על ד' כך צריך להיות וכן הוא בספרים המדוייקים ופירוש אפילו אינו מרובע אלא אריך וקטין דטעמא דהיתירא משום דתיימי מיא כפרש"י ולא כפרשב"ם דטעמא משום חשדא וכיון דקמיר ד"א במשך בר"ה אע"ג דאין שם ד' על ד' ולא שיעור ד' על ד' ליכא חשדא ושרי אבל לפי' רש"י אסור כיון דלא תיימי מיא בפחו' משיעו' ד' על ד': **ומ"ש** ובלבד שיהא של אבנים כן כתבו התוס' וז"ל ולפי' ר"ש סילון שקמור ד' אמות בר"ה שופכין לו מים בשבת אבל לפ"ה דהטעם משום דמיבלעי אסור דבשל עץ לא מיבלעי ומיהו אומר ר"י דאפילו עשוי כעין רצפה של אבנים מיבלעי ושרי עכ"ל ומפרש רבינו דהאי ומיהו אומר ר"י הכי פירושו אע"ג דודאי בשל עץ לא מיבלעי מיהו אומר ר"י דלא מיבעיא בשאינו של עץ דמיבלעי אלא אפי' של אבנים נמי מיבלעי דאל"כ מאי אפילו א"כ אשל חרס קאמר דלא מיבעיא של חרס דמיבלעי אלא אפי' של אבנים אבל של עץ ודאי לא מיבלעי ולכן כתב רבינו דשל עץ לא מיבלעי ושל אבנים מיבלעי אבל העיקר כלפע"ד דהאי ומיהו אומר ר"י לחלוק אתא על מ"ש דבשל עץ לפי' הקונטרס לא מיבלעי ואסור אלא ס"ל לר"י דלא מיבעי' בשל עץ דמבלעי אלא אפי' של אבן נמי מבלעי דר"י חולק אפרש"י בפ"ק דגיטין ולעיל סוף סי' של"ז מביא ב"י מחלוקת

פרישה

לשפוך אפי' טפי מסאתיים כ"ל דלמדו מהא דמסיק שם במשנה ז"ל וכן שני דיוטאות מקצתן עוקא כו' וב"י הביא בסמוך ופירשו ומשם יש ללמוד דגם בימות החמה בשיש עוקא מותר לשפוך כמה דבעי ודו"ק :

(ג) **ביב** שמכוסה ד' אמות במשך בר"ה כו' נראה דגם לדידן במקומות שדרין ישראל דלא עירבו ביניהן ואסורין לטלטל בחצר או במבוי דלכ"ע אסור לשפוך לביב שיוצא מבית לחצר או מבוי כשהוא שופך סמוך לכותל שבצד החצר אם לא שמרחיק כשהו מהכותל עד

ליבלע אבל אם הוא של עץ אסור והרמב"ם ז"ל פסק כחכמים דאפילו ביב ארוך ק' אמה וצינור ארוך מאה אמה לא ישפוך על פי הצינור וע"פ הביב אלא שופך על הגג והן יורדין לביב וארוני אבי הרא"ש ז"ל לא כ"כ :

שנח **כל** מלאכות שבת והלכותיו אנו למדין ממלאכת המשכן הלכך כל היקף שלא הוקף לדיר' כגון גנות ופרדסין וכורגנין שאינן עשוין אלא לשמור בתוכן אף ע"פ שמן התורה הוא רה"י גמור והזורק מר"ה לתוכן חייב חכמים אסרו לטלטל בתוכו יותר מד' אמות אם הוא מסאתים ולמעלה אבל עד סאתים וסאתים בכלל מותר לטלטל בתוכו ואפילו אין בו שומרים ולא היה לו בית דירה כמו חצר המשכן שהיה בו סאתים ולא היה בו בית דירה אלא היקף של קלעים ושיעור בית סאתים הוא שיעור ע' אמה וד' טפחים על ע' אמה וד' טפחים ל"ש אם הוא מרובע או עגול או ארוך וקטין ובלבד שלא יהא ארכו יותר משנים ברחבו כחצר המשכן שהיה אורך מאה אמה ורוחב חמשים אבל אם ארכו יותר משנים ברחבו אין מטלטלין בו אלא ד' אמות ואם הוקף לדירה אפילו יש בו מאה מילין שרי (א) ומה נקרא מוקף לדירה זה שבנה בו בית דירה או שפתח לו פתח מביתו ואח"כ הקיפו אבל אם הקיפו ואחר כך פתח לו פתח לא ואם היה מוקף שלא לשם דירה ורוצה להקיפו לדירה א"צ לפרוץ כולו אלא יפרוץ בה פרצה ביותר מי' וכזה יתבטל ההיקף ונמצא בית פתוח בו בלא היקף ויחזור ויגדור הפרצה והרי הוא פתוח ולבסוף הוקף (א) ואם פרץ אמה וגדרה וחזר ופרץ אמה אצל מה שגדר וחזר ועשה כן עד שהשלימו

ב"ח

מחלוקת זו אבל רבי' תופס פירש"י כמ"ש בי"ד סוף סי' רנ"ד לכך כתב בשל עץ לא מיבלעי ובשל אבן מיבלעי :

שנח כל מלאכות שבת והלכותיו וכו' מפורש במסכת שבת ומסכת עירובין · ומ"ש שאינן עשוין אלא לשמור שבתוכן אינו חוזר אלא אבורגנין וה"ק ל"מ גנות ופרדסין דפשיטא דלא הוקף לדירה אלא הוקף כדי שיהא גן נעול וחתום שלא יבואו זרים לבוז מה שיתנו לתוכו אלא אפי' בורגנין שבשדות שהשומר יושב בתוכו ביום ואוכל שם את פתו ג"כ אינו הוקף לדירה שהרי בלילה הוא לן בביתו ואין תשמישו עשוי אלא לאויר לישב בתוכו ולשמור את השדות ומה"ט ילפינן סאתים מחצר המשכן ולא ילפינן מהר הבית ועזרת נשים שהיה קל"ה אמות ועזרת ישראל קפ"ז אלא לפי שהעזרה חשיבא מוקפין לדירה שהיו שומרים בה כל הלילה משא"כ חצר המשכן וכמ"ש התוס' בד"ה שהוא בתירוץ הב' פ"כ דף כ"ג וע"ל ריש סימן שס"ג :

ומ"ש אבל עד סאתים וסאתים בכלל מותר לטלטל בתוכו ואפי' אין בו שומירה וכו' שם פליגי תנאי במשנה ר"י בן בבא אומר בית סאתים מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא בה שומירה וכו' ור"ע אומר אפי' אין בה אחת מכל אלו מטלטלין והלכה כר"ע ופי' התוס' דלר"י ב"ב פחות מסאתים נמי צריך שומירה ולפיכך כתב רבינו דעד סאתים וסאתים בכלל מותר ואפי' אין בו שומירה לאפוקי דר"י ב"ב אבל ביותר מסאתים אפי' משהו גם לר"י ב"ב לא שרי לטלטל אלא דוקא בפתח ולבסוף הוקף אבל שומירה לא מהני ודלא כמ"ש בהגהת אשיר"י וכ"כ ב"י : **ומ"ש** ובלבד שלא יהא ארכו יותר משנים ברחבו וכו' כתב הרא"ש דוקא כשהוא יותר אמה אחת וכ"כ ב"י ע"ש ה"ר ירוחם וכן פסק בש"ע : **ומה** נקרא מוקף לדירה וכו' ורצה לומר כשלא הוקף לדירה ופרץ ביותר מעשר דהשתא נתבטלו כל המחיצות

ב"י

במרדכי כתב בשם הר"ס דדוקא במים דלא אתי למיחלף בר"ה דהא ליכא ר"ה לא גזור אבל בעיר אפי' כרמלית גזרו רבנן אטו ר"ה (ג) וגם סמ"ק בסי' ס"ה מל"ת כתב וז"ל בפרק הזורק אמרינן דשופכין דספינה שופכין אותן על דופני הספינ' והם יורדים ליס דכחו בכרמלית לא גזרו מכאן פוסק רבינו משה שאם היה שופך ע"פ הביב והמים יוצאין לכרמלית הרי זה מותר אפילו בימות החמה ורבינו יעקב מחלק דשאני ספינה דאין דרכה להיות אצל ר"ה ואין שייך לגזור בה כ"כ כמו בבית :

מצאתי כתוב בתשובת הר"ס על אבן שוקת ששופכין בה ברה"י והמים מקלחין לר"ה אם אינו מכוסה ד"א בר"ה אסור כדתנן ביב שהוא קמור וכו' ואע"ג שאין לנו עתה ר"ה וכל רחובות שלנו כרמלית הן ואם כן היה לנו להתיר דכחו בכרמלית לא גזרו כדאיתא בהזורק הא ליתא דהתם דספינה בים או בנהר דלא אתי למיחלף בר"ה אבל בעיר אפילו בכרמלית לא דגזרו אטו ר"ה כדמשני בס"פ כיצד משתתפין ל"ש אלא למלאות אבל לשפוך אסור ולאיכא דאמרי אפילו לשפוך והלכה כאיכא דאמרי דבשל סופרים הלך אחר המיקל אפ"ה אסור דשאני התם שאינו מתכוין שיצא לחוץ אבל הכא מתכוין להוציא עכ"ל והמרדכי הביאו בהזורק תנן תו במתניתין וכן ב' דיוטאו' זו כנגד זו מקצתן עשו עוקא ומקצתן לא עשו עוקא את שעשו עוקא מותרים ואת שלא עשו עוקא אסורין וכתב ה"ר יהונתן למי שגרס וכן מתפרש הכי כי על ענין צירוף קאי דקאמר לעיל מינה החצר והאכסדרה מצטרפין זה עם זה וקאמר כמו כן דב' דיוטות שלפני עלייה ופתח אחד של עלייה סתומה אל הדיוטא האחת ופתחה השנייה פתוחה אל הדיוטא השנייה ובשתיהם ד"א כמלא שיש לעלייה הכיה ד"א ריוח מלמטה אף על פי שאינה במקום אחד אלא בב' מקומות קמ"ל מתניתין זו דמצטרפין כיון שהם זו כנגד זו ואינם זו למעלה מזו והן סמוכות זו לזו הרי הן כדיוטא אחת ושופכין בהם בשבת וא"צ לעוקא כלל והדיוטאות הללו יש על התקרה מעזיבה רבה שמתבלע בהם המים כמו בחצר אבל אם אינם זו כנגד זו או שהם זו למעלה מזו או שתיהן רחוקות ד' טפחים זו מזו אינם מצטרפות אף על פי שיש בין שתיהם ריוח ד' אמות לפי שאין תשמישתן נוחין זו לזו ושמא כשילא אל הדיוטא האחר' לשפוך שופכיו ויראה שמתקלקל בכאן לא יעבור אל האחרת לשפוך לה מפני הטורח וישפכם לר"ה ומשום הכי מצרכינן להו עוקא כגון עריבה מעץ או גסטרא חבית שנשברה מחזקת סאתים מקצתן עשו עוקא ומקצתן לא עשו עוקא וכו' עכשיו מדברת המשנה על בני החצר שהיא פחותה מד"א שצריכה עוקא ואם עשה אחת עוקא לתשמיש ביתו והאחת לא עשה את שעשה עוקא מותר ואת שלא עשה עוקא אסור לשפכה בחצר בפתחו והן מתגלגלין ויורדין לעוקת חבירו אבל רש"י נראה דמפרש דב' דיוטות אמקצתם עשו עוקא דכתיב בתריה קאי ואמרינן בגמרא על מתניתין ואמר רבא אפילו עירבו א"ל אביי מ"ט אלימא משום נפישא דמיא והתניא אחד לי עוקא ואחד לי גיסטרא בריכה ועריבה אע"פ שנתמלאו מים מע"ש שופכים בתוכה מים בשבת אלא אי אתמר הכי איתמר אמר רב ל"ש אלא שלא עירבו אבל עירבו מותרים וכי לא עירבו אמאי אסורים אמר רב אשי גזירה דלמא אתי לטלטולי מאני מבית לחצר ופירש"י ואפילו עירבו ב' העליוות דליכא למיחש אי שריכהו להכי ע"י עוקא דהכך אתי לאפוקי מאני מן הבתים להורידן לחצר בהדיא עד שפת העוקה ברגליהם וקא מטלטל בחצר דלא מערבי אפילו הכי אסור משום נפישא דמיא דיש כאן ד' סאים לשני בתים : גיסטרא כלי חרס שנסדק ונתנו שם חציו לקבל המים להכי נקט גיסטרא דלא חזיא לתשמיש אחרינא : בריכה · חריץ רחב כעין בור שעושין לדגים : עריבה · ספינה קטנה . ה"ג דלמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתים להכא · לשפת העוקא לשפוך לתוכה וכתב ה"ר יונתן דאי שרית ליה לשפוך שלא בתוך ביתו ויתגלגלו וירדו לעוקת חברו שמא יחוש על קילקול ביתו ויוציאם עם הכלי לחצר וישפכם בעוקת חבירו וקא מטלטל מנא דבתים לחצר שאינה מעורבת אבל אם עירבו מותר אע"פ שמסתפקין בין שניהן ד' סאין ועוקא אינה מחזיק אלא סאתים :

שנח כל מלאכות שבת והלכותיו אנו למדין ממלאכת המשכן וכו' פשוט בכמה מקומות מהם פרק הזורק (צו :) : **הלכך** כל היקף שלא הוקף לדירה וכו' אע"פ שמן התורה הוא רה"י גמור וכו' בפ"ק דשבת (ז׳) ובפרק הדר (סז :) א"ר יוחנן קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אפי' כור אפי' כוריים הזורק לתוכו חייב : **ומ"ש** חכמים אסרו לטלטל בתוכו וכו' משנה בפרק עושין פסין (דף כג) ועוד א"ר יהודה הגנה והקרפף שהיא ע' אמה ושירים וכו' ואמרינן בגמרא דהלכה כרבי עקיבא דלא בעי התם שתהא מוקפת לדירה : **ומ"ש** ושיעור ב' סאתים הוא שיעור ע' אמה וכו' ג"ז פשוט שם : **ומ"ש** ל"ש אם היא מרובע או עגול וכו' ג"ז שם בגמרא הלכה כר"י דשרי אפי' בארוך וקטין : **ומ"ש** ובלבד שלא יהא ארכו יותר משנים ברחבו וכו' ג"ז שם במשנה ר' יוסי אומר אפילו אם היה ארכה בשנים ברחבה מטלטלין בתוכה ומשמע הא אם היה ארכה יותר על שנים ברחבה אין מטלטלין בתוכה וכתב רבינו ירוחם בח"ד ואם הוא יותר מפי שנים בארכו על רחבו אמה א' אין מטלטלין בתוכו אבל בפחות מאמה מטלטלין כי אין חשוב יותר מפי שנים אם לא היה שם אמה יותר וכן משמע בגמרא : **ומ"ש** ואם הוקף לדירה אפילו יש בו ק' מילין שרי (שם :) : **ומה** נקרא מוקף לדירה וכו' ג"ז שם דף כ"ד אמר רב כהנא רחבה שאחורי הבתים אין מטלטלין בה אלא בד"א אמר רב נחמן אם פתח לו פתח מותר לטלטל בכולו פתח מתירו ולא אמרן אלא שפתח ולבסוף הוקף אבל הוקף ולבסוף פתח לא ופירש"י רחבה שאחורי הבתים . ואין פתח הבית פתוח לה הויא מוקפת שלא לשם דירה ואי יותר מבית סאתים הוא אין מטלטלין בו אלא בד"א : **ומ"ש** ואם היה מוקף שלא לשם דירה ורוצה להקיפו לדירה וכו' ג"ז שם דף כ"ד א"ר"כ אמר שמואל קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה פורץ בו פרצה יותר מי' וגודרו ומעמידו על י' ודיו ופירש"י שלא הוקף לדירה ואמר לקמן הוקף שלא לדירה ואח"כ פתח לו פתח לדירת ביתו לא מהני כיצד הוא עושה פורץ פרצה יותר מי' דהוי כמי שאין בו מחיצות וסותם אותה פרצה ומעמידה על י' והוי כפתח ולבסוף הוקף לדירה שנפתחת לו וכו' ה"ר יהונתן פורץ בה פרצה יותר מי' ונתבטלו כל המחיצות שאפילו היה מוקף לדירה היה אסור לטלטל בו אף כנגד העומד וגודר וסותם אותה פרצה לשם דירה אם ירצה כולו או אם ירצה אמה אחרת היתירה על עשר והוי כפתח ולבסוף הוקף ואותן י' אמות הנשארות פתח הן ואפילו כנגדן מותר לטלטל והרמב"ם בפי"ו כתב מקום שהוקף שלא לשם דירה אם פרץ בו פרץ יותר על י' אמות בגבוה י' טפחים וגדר בה לשם דירה עד עשר מותר לטלטל בכולה . וכתב הרב המגיד נראה מדבריו שהכל תלוי בכוונת הגדרים אם נעשו על דעת דירה ונראה שא"א שתועיל כוונתו אלא א"כ היה בדעתו לעשות ממנו בית לדור אבל אם היה דעתו לקרפף ואינו סומך לבית דירה היאך יאמר רבינו שגדרתו לשם דירה יועיל והוא מכוין לדבר שא"א ודבריו צל"ע (ג) והרשב"א כתב גבי קרפף איזה מוקף לדירה כל שפתח לתוכו פתח דירה ואח"כ הוקף וכמימרא זו כתב שיטת רש"י עכ"ל : **ומ"ש** ואם פרץ אמה וגדרה וכו' ג"ז בעיא דאיפשיטא שם דף כ"ד בספר ת"ה כתוב תקון נקל לקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה בלא שיפרוץ כלום מן החומה ויהיה נחשב מוקף לדירה : **כתוב** בהגהות אשיר"י בפרק עושין פסין בשם א"ז גנה וקרפף שהקיפן בגדר גבוה י' טפחים ויש שם שומירה דהיינו סוכת שומרים או בית דירה או שתהא סמוכה לעיר דהואיל וקרובה לביתו דעתו עליה להשתמש בה תדיר וכהוקף לדירה דמי אפילו גדולים הרבה שרי עכ"ל . ונראה שטעמו מדתנן ועוד א"ר יהודה בן בבא הגנה והקרפף

דרכי משה

(ג) וכתב המרדכי שם ריש הזורק דאף בזמן הזה דלית לן רק כרמלית אפ"ה בעיר דשכיחי ר"ה אסור אף בכרמלית ונ"ל דדוקא בעיר אבל מחוץ לעיר שלא שכיחי ר"ה אפי' לדברי מהר"ם דהרי נתבאר לעיל גבי דיני ב"ה בשם מהר"י דאם יש שם קנה או דף דמותר מטעם דכחו בכרמלית לא גזרו ש"מ דאין לחלק בדברי הרמב"ם וא"כ דבריו סותרים אהדדי אלא ע"כ צריכים לחלק כמ"ש וכתב בת"ה סימן ע"ג וע"ד דעיר המוקפת חומה דינה כחצר שאינה מעורבת : ואם המים מקלחין לתוכה מותר לשפוך על הביב או לחצר אף שהוא פחות מד"א ומהרי"ל כתב דדינה ככרמלית אבל אם הצינור למעלה מי' דאז הוא דרך מקום פטור לכ"ע שרי עכ"ל מהרי"ל וב מרדכי ר"פ הדר כ"כ מהר"ם כדברי מהרא"י וע"ל סימן שס"א דכתבתי דברי מהר"ם :

שנח (א) ע"ל סימן ת"א סתם עיירות ומבצרים אי אמרינן שהם מוקפין לדירה : (ב) וכתב בת"ה סימן ע"ה דה"ה אם רוצה יכול להניח מב' צידי הכותל יותר מי' אמות סמוך לכותל ברוחב ח"ט לפחות ובגבוה פחות מי"ט מעט עפר ואם אז אין מן העפר עד ראש הכותל י"ט אזי הכותל נחשבה כנפרצה נגד כל אותו העפר שהרי ע"י העפר יש דריסת הרגל למעלה מן הכותל וכפרוץ דמי ויניח שם העפר מע"ש ואח"כ יפנה העפר משם והמחיצה נעשה מאיליו מיהו זה הביטול לא מהני אלא לרש"י ואשיר"י דס"ל דעפר מבטל מחיצה אבל

פרישה

על שהמים נמשכים בתוך ביב בעודן בבית שיעור ד' ע"ד וק"ל :

סי' שנח (א) **ואם** פרץ בה אמה וגדרה וחזר ועשה כן עד שהשלימו לי' שרי וצ"ע הא טפי מי' בעי די' מחשב לפתח ואין שם פירצה עליו . וכן קשה אמ"ש אחר זה ז"ל בנה מחילה באורך עשרה לפני מחילה ראשונה כו' וצ"ל כיון דא"א לצמצם אם אומרים י' ודאי טפי מי' בעי' וכן צ"ל הרבה פעמים בגמרא ובדברי פוסקים דנקטו בלשונו פחות מי' ולמעלה מי' וכיולא בו ולא נקטה בלשונם שיעור מצומצם וק"ל :

בנה

שהשלימו לי' שרי : תל גבוה י' דינו כקרפף עד סאתים מותר לטלטל בכולו יתר מכאן אין מטלטלין בו אלא בד' אמות : היה הקרפף יותר מסאתים ובא למעטו באילנות שנוטע לתוכו למעט אויר אינו מתמעט בכך שכן דרך הקרפף להיות בו אילנות : (ב) בנה בו עמוד למעטו ונתמע' בכך אם הוא רחב ג"ט הוי מיעו' פחות מג' בטל ואינו מיעוט בנה מחיצה באורך י' לפני מחיצה הראשונה לבטל מחיצה הראשונה שתהיה כמו שאינה ויהיה מוקף לדירה ע"י השנייה אם הרחיקה מן הראשונה ג' שרי פחות מג' אסור דכיון שאין ביניהם ג' הוי כאילו דבוקות בזו : טח טיט על מחיצות הראשונות למעט אוירו ונתמע' בכך אם הטיט עבה שאם תבטל המחיצה הראשונה ראוי לעמוד בפני עצמה הוי מיעוט ואם לאו לא הוי מיעוט : (ג) בנה מחיצות על הראשונות להקיפו על ידם לדירה אינו מועיל ואם נבלעו התחתונות ונשארו העליונות מאליהם ניתר על ידם. אבל תל יותר מסאתים ועשה מחיצות על שפתו לדירה מועיל שהרי דר באויר מחיצות שעושה עתה : (ד) קרפף יותר מסאתים שהוקף לדירה נטע רובו באילנות אפילו אינן נטועין שורות שורו' אין מבטלין הדירה שכן דרך קרפף לנטוע בו אילנות להסתופף בצילן נזרע רובו הזרעים מבטלין דירתן אפי' אין בהם אלא סאתים נזרע מיעוטו אם אין בו אלא סאתים מותר

יותר

ב"י

והקרפף שהם ע' אמה ושירים על ע' אמה ושירים מוקפת גדר גבוה י' טפחים מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא שם שומירה או בית דירה או שתהא סמוכה לעיר ואע"ג דקי"ל כר"מ דאמר אפילו אין בה אחת מכל אלו מטלטלין בתוכה מ"מ מדר' יהודה בן בבא שמעינן דהנך חשיבי בית דירה הלכך לדידן כי הוי יותר מבית סאתי' דבעי הוקף לדירה חשיבי הנך בית דירה דהא ע' אמה ושירי' לרבי יהודה בן בבא כיות' מבית סאתים לדידן אבל אין כן דעת התוספ' שכתבו דאפילו לר"י בן בבא ביותר מבית סאתים לא סגי בשומירה ובית דירה אלא פתח ולבסוף הוקף הקרפף לצורך הבית : **תל** גבוה י' דינו כקרפף וכו' ג"ז שם בדף כ"ה משמע הכי מהא דאמר ר' חסדא ומודה לי רב ששת שאם עשה מחיצה על התל שהועיל מ"ט באויר מחיצות העליונות דר הוא וכמו שיתבאר בסי' זה בס"ד : **היה** הקרפף יותר מסאתים ובא למעטו באילנות וכו' פשוט שם דף כ"ה וכ' הרב המגיד פי"ו בשם הרשב"א מפני שדרך לטעת אילנות בקרפיפות לפיכך אפילו היו האילנות גבוהים י' ורחבים ד' שחולקים רשות לעצמם אין ממעטים. עוד כתב לפיכך יראה לי שהבורות שבגנה אפילו עמוקים עשרה ורחבים ארבע' תשמיש הגנה הם ואין ממעטין וכן בית כנוס המים להשקות הגן אינו ממעט ומן הטעם שאמרנו עכ"ל : **בנה** בו עמוד למעטו וכו' ג"ז שם דף כ"ה בנה בה עמוד גבוה עשרה ורחב ד' הוי מיעוט פחות משלשה לא הוי מיעוט משלשה ועד ארבע' רבה אמר הוי מעוט ורבא אמר לא הוי מיעוט הרחיק מן הכותל ארבע' ועשה מחיצה הועיל פחות משלשה לא הועיל מג' ועד ד' רבה אמר הועיל רבא אמר לא הועיל רב שימי מתני לקולא. ופירש"י בנה בה עמוד. ואפי' באמצע ובכך נתמעט מבית סאתים : פחות מג' טפחים. אפילו נתמעט מבית סאתים כמאן דליתי' דמי : הרחיק מן הכותל. של קרפף ד' טפחים ועשה מחיצה לדירה הועילה מחיצה זו להיות היקף חדש והוי פתח ולבסוף הוקף : פחות מג' לא הועיל. דהוי כמחיצה ע"ג מחיצה ולא בנתמעט מבית סאתים מיירי מדלא נקט מיעוט ואינו מיעוט דאי נתמעט ודאי הוי מיעוט שאפילו הוסיף על עובי הכותלים עד שנתמעט ש"ד כדלקמן אלא בפתח ולבסוף הוקף מיירי : מתני לקולא. להך פלוגתא דלעיל ואמר דבג' כ"ע מודו דעמוד הוי מיעוט ומחיצה הוי מחיצה לדירה ולא במוסיף ובפחות מג' פליגי וגבי הרחיק מן הכותל ועשה מחיצה כתב הרא"ש בדף קי"ו נ"ל דה"ה לעשות מחיצה אלא ביותר מי' דכבנין מחיצה חדשה סותר את הישנה וה"ל כמו פרץ אמה וגדר אמה וכ"נ מהא דקאמר הרחיק מן התל ד' ועשה מחיצה משמע דיש לקרפף ג' מחיצות מצד אחד ובאותה מחיצה שעשה לפני התל הוקף כולו לדירה. אבל הרמב"ם בפי"ו כתב הא דהרחיק מן הכותל ועשה מחיצה לענין מיעוט מבית סאתים וכתב ה"ה שהוא היה גורס הוי מיעוט במקום הועיל ופי' הסוגיא לדעתו שכל מיעוט שהזכירו הוא בנתמעט הקרפף מיותר מבית סאתים ע"י הבנין והבנין הזה אפילו פחות מי' אמות ושלא לשם דירה ולענין פסק הלכה כתב הרא"ש שפסק ר"מ כלישנא קמא דלא כרב שימי וכן דעת הרמב"ם בפי"ו וגבי טח בטיט כתב בדף קי"ו שר"מ והראב"ד והרז"ה פסקו כרבא והרמב"ם בפי"ו פסק כרבה וכ"כ דאין הלכה כתלמיד במקום הרב ודע שממ"ש רש"י גבי בנה בה עמוד ואפילו באמצע נראה שחולק הרמב"ם בפי"ו שכתב בנה בו עמוד בצד הכותל דמשמע אבל אם בנאו באמצע הוי מיעוט : **טח** טיט על מחיצות הראשונות וכו' גז"ש שם (כה.) טחו בטיט ויכול לעמוד בפ"ע הוי מיעוט אינו יכול לעמוד בפ"ע רבה אמר הוי מיעוט רבא אמר לא הוי מיעוט ופירש"י טח בטיט והוסיף על עובי הכותלים עד שנתמעט : יכול לעמוד. הטיט בפני עצמו שעשוי בעובי שאפילו ניטל כותל הראשון יכול זה לעמוד וכבר כתבתי בסמוך שדעת הרא"ש והרמב"ם בפי"ו לפסוק כרבה ודלא כר"מ והראב"ד והרז"ה שפסקו כרבא ומה שקשה לדעת הרמב"ם מדין הרחיק מן הכותל פחות מג' דלא הוי מיעוט ובטחו בטיט הוי מיעוט כבר יישבו ה"ה בפי"ו : **בנה** מחיצות על הראשונות וכו' שם (כה.) העושה מחיצה ע"ג מחיצה א"ר חסדא בשבת הועיל ורב ששת אמר לא הועיל א"ר חסדא ומודה לי רב ששת שאם עשה מחיצה על התל שהועיל מ"ט הואיל ובאויר מחיצות עליונות הוא דר ופירש"י הרחיק מן התל עד המחיצה יותר מבית סאתים הרבה ועשה מחיצה לדירה אבל התל בריחוק ד' טפחים ועדיין יש יותר מבית סאתים בין ישנה לחדשה אבל זו לדירה עשאה : הועיל. והכל מותר : לא הועיל. דהויא מחיצה ע"ג מחיצה : מודה לי רב ששת שאם עשה מחיצה על התל. ול"ג על שפת התל וה"פ אע"ג דפליג ואמר דלא מישתרי קרפף בהכי היינו טעמא שהדר בקרפף באויר מחיצות התחתונות דר אבל אם היה תל יותר מבית סאתים ועשה מחיצות סביב עליו להשתמש על גובה התל הועיל והדר על התל דר באויר מחיצות העליונות ולא מהני ליה תחתונות מידי הלכך לאו מחיצה ע"ג מחיצה היא וכתבו התוספ' רש"י לא גריס על שפת התל דהוה משמע לאותם הדרים למטה אלא גרסינן על התל והועיל לאותם הדרים על התל ומיהו צריך לפרש דמיירי על שפת התל שאם הרחיקו ד' מן השפה אין שם חדוש דה"נ למטה אם הרחיק הועיל עכ"ל. וכתב הרא"ש דהלכה כרב ששת וכן דעת הרמב"ם בפי"ו : **ומ"ש** ואם נבלעו התחתונות וכו' שם בעיא דאיפשיטא וממה שכתבתי בסמוך בשם התוס' יתבאר לך שמ"ש רבינו אבל תל יותר מסאתים ועשה מחיצות על שפתו לרבותא נקט על שפתו דאפ"ה מועיל וכ"ש שלא על שפתו : **קרפף** יותר מסאתים וכו' פשוט שם (כג:) : **ומ"ש** אפילו אינן נטועין שורות וכו' פלוגתא דאמוראי שם (כד.) ומשמע בגמ' דהלכ' כרב נחמן דשרי וכן פסק הרא"ש וכ"כ מדברי הרמב"ם בפי"ו : **נזרע** רובו פשוט שם (כג:) : **ומ"ש** נזרע מיעוטו אם אין בו אלא סאתים מותר וכו' גז"ש (כד.) תרי לישני ופסק הרא"ש כלישנא בתרא לקולא וכן פסק הרמב"ם בפי"ו והטעם דכשנזרע יותר מבית סאתים אסור לטלטל אף במה שלא נזרע הוא לפי שנפרץ במילואו למקום האסור לו :

אבל

ב"ח

המחיצות ואח"כ יפתח לו פתח ויחזור ויגדור הפירצה לשם דירה אם ירצה גודר כולה ואם ירצה אינו גודר כולה אלא מניח פירצה עד עשר שהוא נחשב לפתח אבל מדברי הרמב"ם נראה דכשפרץ ביתר מעשר וחזר וגדר לשם דירה עד עשר מותר לטלטל בכול' אפילו לא פתח בה פתח מביתו קודם שחזר וגדר לשם דירה ותמה עליו ה' המגיד ומביאו ב"י ולכן כתב בש"ע כלשון רבינו דלא כהרמב"ם : **בנה** מחיצה באורך י' וכו' נראה דדוקא כשפתח תחלה פתח מביתו לשם דיר' ואח"כ בנה מחיצה חדשה לבטל הראשונה ויהא מוקף לדירה ע"י השנייה ותלמודא קא נקט בסתמא משום דקודם זה מפורש שם דצריך לפתוח פתח לדירה ואח"כ לפרוץ המחיצה ולחזור ולגדור כדפי' ורבי' נמשך ג"כ אחר התלמוד לכתוב כאן בסתם. ואפשר דמכאן למד הרמב"ם דבמכוין לגדור לשם דירה ה"ל מוקף לדירה אפי' לא פתח מביתו פתח לדירה ותלמודא דקאמר קודם זה שפתח פתח מביתו וכו' לאו דוקא הוא : **טח** טיט על מחיצות הראשונות וכו' שם דף כ"ה פליגי בה רבה ורבא ותימ' דהכא פסק רבי' כרבא דאף אם איננה ראויה לעמוד בפ"ע לא הוי מיעוט. ולגבי בנה עמוד דבג' הוי מיעוט ובבנה מחיצה והרחיקה ג' דהועיל פסק רבינו כרבה ולא כרבא וכן הרא"ש הסכים למ"ש הרמב"ם דהלכה כרבה דאין הלכה כתלמיד במקום הרב כו' ואי ס"ל לרבי' כהר"מ והראב"ד דהלכה כרבא א"כ גבי עמוד ומחיצה נמי ה"ל למיפסק כרבא ואפשר דרבינו פסק הלכה כרב שימי דמתני לקולא ובשלשה כ"ע ל"פ דבעמוד הוי מיעוט ובמחיצה הועיל ובפחות מג' פליגי ופסק כרבא בכל דבריו. אך קשה דכל הפוסקים פסקו כלישנא קמא דלא כרב שימי וכ"פ הרא"ש : **ומ"ש** אבל תל יותר מסאתים ועשה מחיצות על שפתו וכו' לרבותא נקט על שפתו ואצ"ל אם הרחיק המחיצות שלשה משפתו דאפי' לאותן הדרים למטה מן התל נמי הועיל כ"ש למעלה על התל וכך מפורש בתוס' ומביאו ב"י : **קרפף** יותר מסאתים וכו' שם סוף דף כ"ג וריש דף כ"ד ומ"ש נזרע רובו הזרעים מבטלין דירתן אפילו אין בהם אלא סאתים דמשמע דוקא כדיש בהם סאתים אבל אין בהם סאתים אין מבטלין דירתן הוא טעות סופר דהא בגמ' הכי איתא נזרע רובו ה"ה כגינה ואסור ובלישנא בתרא דהלכתא היא מתני לקולא וקאמרינן הא מיעוטו שרי לא אמרן אלא בית סאתים אבל יותר מבית סאתים אסור והשתא מדלא מפליג נמי בנזרע רובו בין סאתים לאסור ובין פחות מסאתים דשרי אלמא דבנזרע רובו אסור אפי' פחות מסאתים משום דבטיל מיעוטא לגבי רובא והוי כאילו נזרע כולו וכך היא הנוסחא בספרי רבינו המדוייקים הזרעים מבטלין דירתן אפילו אין בהן סאתים ובש"ע כתוב אפי' אין בהם אלא סאתים וכו' כלשון הנוסחא הראשונה ואפשר דלאו דוקא סאתים דה"ה פחות מסאתים דכבר כתב דדין פחות כדין סאתים וכמו שמפרש בסמוך בסוף הלכה זו וכך מפורש אבל דין קרפף שנכנסו בו מים : **ומ"ש** נזרע מיעוטו וכו' עד שמבטלין הדירה פי' לגמרי מבטלין אף במה שלא נזרע לפי שנפרץ במילואו למקום האסור לו דאילו לא נפרץ אלא הוי מחיצה ביניהם היה הנזרע שיש בו יותר מסאתים נעשה בו דין כרמלית כיון דלא הוקף לדירה ואסור לטלטל מחצר לקרפף שהוא כרמלית אבל בחצר גופיה מותר לטלטל והכא דנפרצו זה לזה הרי כל אחד נפרץ למקום האסור לו ואסור לטלטל אף בחצר :

ומ"ש

פרישה

(ב) **בנה** בה עמוד דפחות מג' בטל ואינו מיעוט וכן פסק רבינו אח"כ בדין בנה מחיצה לפני מחיצה ראשונה דאם הרחיקה פחות מג' אסור. והיינו כרבה וכלישנא קמא דגמרא וב"י הביאו דס"ל ללישנא קמא דבפחות מג' כ"ע מודו וכי פליגי מג' עד ד' והלכה כרבה וכן פסק הרא"ש וכתב דוקא מאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי אבל קודם לכן הלכה כרב במקום התלמיד. ומה"ט פסק הרמב"ם נמי הלכה כרבה בטחו בטיט דס"ל דאפי' באינה יכול לעמוד בפני עצמו דהוה מיעוט כרב' דס"ל הכי וכן נראה מדברי הרא"ש שם דס"ל הכי ע"ש. וא"כ תימה על רבינו דפסק כרבא שם בטחו בטיט וס"ל דבאינו יכול לעמוד לא הוה מיעוט. וכן יש לתמוה ג"כ על המחבר ש"ע שבב"י כתב כל זה שהרמב"ם והרא"ש הסכימו מה"ט לפסוק כרבה. ובש"ע פסק כרבה. ואיך הניח דברי הרמב"ם וישכחהו ולא זכריהו לכתוב דעתו אפי' לדעת י"א ואפשר דה"ט דרבינו משום דהרמ"ך והמ"מ תמהו שם על פסקו דהרמב"ם דפסק בטח בטיט דאפי' אינו יכול לעמוד הוי מיעוט מ"ש מבנה מחיצות מפחות מג' דלא הוי מיעוט והכסף משנה הביא שם פ' י"ז דברי הרמ"ך והניחו בצ"ע. והמ"מ תירץ שם קושיא זו להרמב"ם וכתב דה"ט דכשהמחיצה תוך ג' כבר ניכר שיש בשטח קרפף זה יותר מבית סאתים שהרי המחיצה הזו מוקפת שטח אויר הקרפף. מכל צד והיא בעצמה אינה ראויה למעט כל שהוא תוך ג'. אבל בשטח הכותל בטיט אין טיחה זו מוקפת השטח וה"ז כאילו מעיקרו לא היה בו יותר מבית סאתים כך נ"ל לדעת רבינו וגירסתו עכ"ל המ"מ. ותירוץ זה אפשר דלא נתיישב להם ומש"ה לא פסקו כוותיה ומיהו נ"א דקושיא הנ"ל לא קשיא אלא לסברת הרמב"ם דפי' פלוגתא דרבה ורבא בבנה מחיצה דבנהו כדי למעט הקרפף הפחות מבית סאתיים. אבל לפי' הרא"ש והטור דפירשו הפלוגתא דלא בנה המחיצה למעט דאז אפי' בפחות מג"ט הוי מיעוט אלא בנהו כדי לבטל מחיצה ראשונה שהוקפה שלא לשם דירה וכדי להיות מוקף לדירה וכן כתב בש"ע פי' דבנה מחיצה ע"ש. אבל א"כ הדרא קושיא לדוכתא למה לא פסק גבי טח בטיט כרבה דאפי' באינו יכול לעמוד הוי מיעוט. ואין לומר דאולי בתר דעת רבים דהיינו הר"ם ור"ז וראב"ד דפסקו כרבא. דא"כ גם במחיצה ותל ה"ל למיפסק כוותיה דהא בהרא"ש משמע דחד טעמא להו מיהו אינו מוכרח דאף דכתב הרא"ש דמסתבר ליה כהרמב"ם דפסק כרבה דהוה רבי' דרבא מ"מ אינו מוכרח דטעמו דר"מ ור"ז וראב"ד למיפסק בכולהו כרבא אלא אפשר דלא פי' הכי כ"א בטח ובאיך מודה וכך משמע מדלא כתב הרא"ש פלוגתתם כ"א כרבה אמרונה על בטח טיט. ומ"מ קשה על רבינו והש"ע דלא דברו כלל לדעת הרא"ש והרמב"ם וצ"ע :

(ג) **בנה** מחיצות על הראשונות כו' עיין בב"י שכתב ז"ל ופירש"י הרחיק מן התל שבקרפף כו' ע"ש ד' כ"ה ע"א ברש"י דלא פירש"י כן אלא על הרחיק מן התל ד' כו' וזה לא הביא רבינו וגם לא הב"י ולפ"ז נ"ל דהגב שטפא לא דק המעתיק בהעת' זה :

(ד) **קרפף** יותר מבית סאתיים כו' עד נזרע רובו כו' עיין בדברי רבינו בדפוס ב"י שיש בו חילוף בנוסחא ובנוסחאות דפוס רא"ף וצריך להגיה בדפוס ב"י וכמ"ש בפרישה. אכן מ"ש לבסוף ז"ל הילכך מי שיש לו גנה בחבירו אם הוא רוב החצר אפי' אין בו כ"ל דלא גרסי' בה. אלא בית סאתיים לא יטלטל ממנו ומן החצר לבית ואם הוא יותר מבית סאתיים לא יטלטל כו' ואין כן הנוסחאות בדפוס רא"ף ע"ש וכר' לייסב גירסת דפוס ב"י וא"כ

למוקמו

יותר מסאתים אסור שמבטלין הדירה אבל בחצר ורחבה שאחורי הבתים מספק' ליה לר"מ [א] אם זרעים מבטלין דירתן לענין זה שאם רובן זרועין שיבטלו כל הדירה ואפילו אם תמצא לומר כיון שחשובין דירה יותר אין הזרעים מבטלין דירתן הזרוע מיהא אין שם דירה עליו ואם הוא יותר מסאתים אוסר כל החצר ואין מטלטלין בו אלא בד' אמות וכן אפילו אין בו אלא סאתים או פחות (והוא רוב) אפילו הכי הזרוע שם קרפף עליו וכ"ת מאי נ"מ אפילו אם שם קרפף עליו והלא קרפף וחצר רשות אחד הן איכא למימר דנפקא מינה שאסור להוציא ממנו לבית וגם אם הוא יתר מסאתי' שאין מטלטלין בו אלא בד' אמו' או שמא אין זרעין מבטלין אלא דירת קרפף ולא דירת חצר ורחבה וטוב להחמיר הלכך מי שיש לו גנה בחצרו אם היא רוב החצר אפי' אין בה אלא בית סאתי' לא יטלטל ממנה ומן החצר לבית [ב] ואם היא יותר מסאתים לא יטלטל בה ובחצר אלא בד' אמות ואם היא מיעוט החצר מה שיש בה יותר מסאתים אוסר כל החצר ואם יש בה סאתים או פחו' אסור להוציא ממנו לבית קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ונכנסו בו מים אם ראוין לשתייה אין מבטלין הדירה אפילו אם המקום שנתפשטו שם יותר מבית סאתים ואפילו נתמלא כולו מים ואפי' הם עמוקים הרבה ואם אינן ראוין לשתייה אז דינו כזרעים אם נתפשטו ברובו כולו אסור אפילו אין בהם סאתים במיעוטו אם יש בהם יותר מסאתים כולו אסור אפילו אין בעומקן עשר ואם אין בהן אלא סאתים מותר : (ה) קרפף בית ג' סאין וקירה ממנו בית סאה מותר אפילו אם הקירוי משופע דחשבינן כאילו מחיצה

ומ"ש אבל בחצר ורחבה שאחורי הבתים מספקא ליה לרבינו וכו' במקצת נוסחאות כתוב מספקא ליה לר"י כו' ובאשיר"י כתב ספק זה בסתם · ומ"ש שאם רובן זרועים שיבטלו כל הדירה היינו לומר אפילו אין בכל הרחבה סאתי' אסור להכניס ממנה ולהוציא לבית דהמיעוט בטל אצל הרוב הזרוע כדפי' וה"ה בחצר דאם רובו זרוע מבטל ממנו הדירה כמו בקרפף . ואפילו את"ל וכו' כלומר אעפ"י שרובו זרוע אין מבטל דירת החצר שהוא דירה גמורה מ"מ הזרוע הוא מפסיד דירה שלו אלא שיש בזה לחלק דאם הזרוע יותר מסאתים אפילו היה מיעוטו אוסר אפילו כל החצר כיון דנפרץ במילואו למקום האסור לו דהיינו הזרוע דנעשה כרמלית כדלעיל וכ"ש ברחבה שאינה דירה גמורה כמו החצר ואין מטלטלין לא ברחבה ולא בחצר אלא בד' אמות וכן אפי' אין בזרוע אלא סאתים או פחות אפ"ה הזרוע שם קרפף עליו שלא הוקף לדירה ואסור לטלטל ממנו לבית · ומיהו דוקא כשהזרוע הוא הרוב דאם אינו אלא המיעוט אין עליו שם קרפף ומותר וכן היא הנוסחא במקצת ספרי רבינו שכתוב בהן וכן אפילו אין בו אלא סאתים או פחות והוא הרוב הזרוע שם קרפף עליו ומ"ש אח"כ ואם הוא יותר מסאתים אין מטלטלין בו אלא בד' אמות פי' אפילו הזרוע הוא מיעוטו נמי אסור כדלעיל או שמא לא אמרו בגמרא דהזרעים מבטלין את הדירה אלא בקרפף שהוקף לדירה ואינו דירה גמורה אבל דירת רחבה וחצר שהיא דירה גמורה אין הזרעים מבטלין הדירה וחשיב כאילו לא היה שם זרעים כלל · ובספר דמהר"ר שלמה לוריא הוגה בזה הלשון וכן אפילו אין בו אלא סאתים או פחות אפילו המיעוט זרוע הזרוע שם קרפף עליו וה"פ מעיקרא קאמר דאיכא ספק דאם הרוב זרוע וכו' כדפי' ואח"כ אמר וכן אפילו אין בו אלא סאתים או פחות והוא המיעוט מ"מ הזרוע שם קרפף עליו ואע"ג דבקרפף לעיל דאם נזרע מיעוטו והוא סאתים או פחות מותר היינו דהקרפף גופיה מותר לטלטל בתוכו דלא נתבטלה דירתו אבל ממנו לבית ודאי אסור וא"כ שמא בחצר ורחבה נמי אסור או שמא זרעים אינן מבטלין אלא דירת קרפף וכו' וזאת הנוסחא היא הנכונה כדמשמע ממ"ש רבינו בסמוך הלכך מי שיש לו גנה בחצרו וכו' דכתב בסוף ואם היא מיעוט החצר אם יש בה יותר מסאתים כו' והיינו כדפרישית לפי נוסחא זו : **ומ"ש** וטוב להחמיר הלכך וכו' כלומר כיון דאיכא לאיסתפוקי טוב להחמיר באיסור שבת דחמירא ולפיכך בנזרע רוב החצר אפי' אין בכל החצר אף בהדי מה שאינו נזרע אלא בית סאתים המיעוט שלא נזרע בטל הוא אצל הרוב וכאילו כולו נזרע וה"ל קרפף סאתים שלא הוקף לדירה דאעפ"י שמטלטל בכולו מ"מ אסור לטלטל ממנו ומן החצר לבית וה"ה בפחות מסאתים כמ"ש תחלה דדין פחות מסאתים כדין סאתים ואם החצר כולו בהדי מה שאינו נזרע הוא יותר מסאתים כיון שרובו נזרע ה"ל כאילו כולו נזרע וה"ל קרפף יותר מסאתים שלא הוקף לדירה דנעשה כרמלית ולא יטלטל בה ובחצר אלא בד' אמות כדין כרמלית ואם הגינה היא מיעוט החצר אם יש בגנה יותר מסאתים דהוי כרמלית אוסר כל החצר כיון דנפרץ במילואו למקום האסור לה לכרמלית כדלעיל ואם יש בגינה סאתים או פחות ה"ל קרפף סאתים שלא הוקף לדירה ומותר לטלטל בכולו אבל אסור לטלטל ממנו לבית כדין כל קרפף שאינו מותר לטלטל אלא ממנו לחצר אבל לא לבית · מיהו ודאי דשרי לטלטל מן החצר לבית כדין כל חצרות דכיון דאין הגנה אוסר על החצר אם כן החצר בהיתירו עומד לטלטל ממנו לבית אע"פ שמן הגינה אסור לטלטל לבית כדין שאר קרפף שהוא סאתים או פחות מ"מ מן החצר מותר לבית ואין נוהג בכאן דין נפרץ למקום האסור לו מיהו במרדכי כתב דקרפיפין שלנו הן מוקפין לדירה והיכא דאיכא בהיקפו יותר מב"ס ונזרע מיעוטו ואיכא בזרוע ב"ס וה"ל מקום הזרוע קרפף ומותר לטלטל בכולן ממקום שנזרע למקום שלא נזרע דחצר וקרפף רשות אחד הן מ"מ אף ממקום שלא נזרע אסור לטלטל ממנו לבית משום דלגבי בית הוי אותו מקום שלא נזרע נפרץ במלואו למקום האסור לו דאותו מקום שנזרע הוי אסור לו לגבי כלי הבית דאסור לטלטל מן הבית לקרפף ומביאו ב"י בסוף סי' זה . ובספרים ישנים נמצא נוסחא אחרת בספרי רבינו שכתוב בה וז"ל הלכך מי שיש לו גנה בחצרו אם הוא רוב החצר אפי' אין בה אלא בית סאתים לא יטלטל ממנה ומן החצר לבית ולא יטלטל בה ובחצר אלא בד' אמות ואם הוא מיעוטו וכו' דלפי נוסחא זו צריך לומר דמ"ש אפילו אין בה אלא סאתים היינו דהזרוע הוא סאתים וכיון דרובו נזרע א"כ המיעוט בטל וה"ל קרפף יותר מסאתים דנעשית כרמלית ואסור לטלטל בה ובחצר כ"א בד' אמות :

אבל בחצר ורחבה שאחורי הבתים מספקא לר"י וכו' כ"כ הרא"ש בפ' דעירובין (קיו) : **קרפף** יותר מבית סאתים וכו' ונכנסו בו מים וכו' (שם כד ·) קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ונתמלא מים סבור רבנן למימר כזרעים דמו ואסור א"ל רבי אבא משמיה דרבה מים כנטעים דמו ושרו אמר אמימר והוא דחזו לתשמישתא אבל אם לא חזו לתשמישתא לא אמר רב אשי ודחזיין לתשמישתא נמי לא אמרן אלא שאין בעומקן יותר מבית סאתים אבל אם יש בעומקן יותר מבית סאתים אסור ולאו מלתא היא מידי דהוה אכריא דפירי ופירש"י והוא דחזו לתשמישתא . לשתייה דאין לך דירה מעולה מזו : שאין בעומקן יותר על בית סאתים · כלומר שאין עומקן של מים נפשט ברוחב יתר על בית סאתים ועומקן של סתם מים לבטל מקומם מדין קרקע י' טפחים כדאמר במסכת שבת והרא"ש כתב דף קי"ו ואי לא חזו לתשמיש אפילו אין בעומקן יתר מבית סאתים אסור כי משמע שנתמלא כל הקרפף מים אלא שמקצתו יש בעומקו י' ומקצתו אין בעומקו י' ובחזו לתשמיש' הוו בעו לפלוגי בין יש בעומקו יותר מבית סאתים לאין בעומקו יותר מבית סאתים אבל כי לא חזו לתשמישא לא מפליג משום דאפילו אותם שאין עומקן י' מבטלי' הדירה כיון דלא חזו לתשמישא וגם אינו יכול להשתמש במקום המים עכ"ל ומשמע מדבריו דכי לא חזו לתשמישא דיינינן ליה כדין נזרע ומשמע נמי מדבריו דאפילו אין בעומקן י' כיון דלא חזו לתשמישא ה"ל כנזרע וכך הם דברי רבינו ואין כן דעת רש"י שכתב דכל שעמוקין פחות מי' אין מבטלין מקומם מדין קרקע וכ"כ ה"ה בפי"ו בשם הרשב"א דכשאמרו שכשאינם ראויין לשתיי' הרי הם כזרעים כשיש בעומקן י' טפחים אבל פחות מכאן הרי הם כטיט בחצר רקק הוא זה ורקק אינו חולק רשות לעצמו בשום מקום :

קרפף בית ג' סאין וקירה ממנו בית סאה וכו' שם בפ"ב דעירובין (כה ·) קרפף בית ג' וקירה בו בית סאה רבה אמר אויר קירויו מייתרו ור' זירא אמר אין אויר קירויו מייתרו לימא בדרב ושמואל קא מפלגי דאתמר אכסדרה בבקעה וכו' רב אמר אמרי' פי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר לא אמרי' אי דעבד כי אכסדרה ה"כ הכ"ע דעביד כי אורזילא ופי' רש"י אויר קירויו מייתרו · סאה המקורה מיחשבה בהדי אידך כאילו לא קירוהו ואכתי הוי יותר מבית סאתים אמר ר' זירא ומודינן בקרפף שנפרץ במילואו לחצר שאסור מאי טעמא דאויר חצר מייתרו ואסיקנא דהכי קאמר שאויר מקום מחיצות מייתרו ופירש רש"י מקום מחיצות שנטלו וניתוסף על האויר ועשהו יותר מבית סאתים · ולפי הא דפירש רש"י באויר קירויו מייתרו הוי רבה לחומרא ור' זירא לקולא אבל הרא"ש כתב וז"ל וכתב ר"ח וקי"ל כר' זירא ובה"ז פסק כרבה דמיקל בעירובין וצ"ל שהוא גורס אויר קירויו מתירו כלומר שהוא ניתר ע"י הקירוי וכן גורס הרמב"ם בפי"ו מהלכות שבת : **ומיהו** בהא דאמר ר' זירא ומודינן בקרפף שנפרץ וכו' שאסור מאי טעמ' שאויר חצר מייתרו ע"כ לומר דגרסי' מייתרו כגירסת רש"י דא"א למיגרס אויר חצר מתירו בשום פנים ויש לדקדק היכי אמר ר' זירא ומודינן בקרפף שנפרץ וכו' שאסור למאן מודה אי לרבה הא רבה מישרא שרי בקירה בו בית סאה והיכי לימא דמודה ליה ר' זירא דבקרפף שנפרץ וכו' שאסור ועוד מאי איצטריך לאשמועינן ר' זירא שהוא אוסר בכה"ג דכיון דאסר בקירה בו בית סאה ממילא שמעינן דאסר בקרפף שנפרץ במילואו לחצר וצ"ל דודאי לא אתי ר' זירא לאשמעינן דהוא אסר בחצר שנפרץ במילואו לחצר אלא לאשמעינן דרבה מודה בקרפף שנפרץ כמילואו לחצר דאסור והיינו דלא קאמר ומודינא אלא ומודינן כלומר בין לדידי בין לרבה אסור דבהא לא פליגינן ולענין פסק הלכה כבר כתבתי בשם הרא"ש שר"ח פסק כדברי המחמיר וה"ז פסק כדברי המיקל ונראה מדבריו שכן דעת ר' מאיר וכן דעת הרמב"ם בפי"ו והכי נקטינן והא דאוקימנא בגמרא לפלוגתייהו דעבד כי אורזילא כלומר דאל"כ לכ"ע הוי שרי משום דפי תקרה יורד וסותם פירש רש"י אורזילא · גג משופע דליכא פה אבל התו' פי' דאורזילא היינו שהוא פתוח מכל צדדיו והרמב"ם בפ' י"ז כתב קירויו מתירו שפי תקרה יורד וסותם וכתב ה"ה שהרמב"ם מפרש כפי' התו' דכי אורזילא היינו שהוא פתוח מכל צדדיו כלומר ואפ"ה לדברי המיקל מותר אבל הרשב"א כתב דדוקא כשקירה על גבי שתי מחיצות דבוקות זו לזו הא לאו הכי לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם ודברי רבינו נ"ל עיקר עכ"ל · ודברי רבינו כדברי רש"י והיינו שהגג משופע ופסק כדברי המיקל :
קרפף

קרפף בית ג' סאין וקיר' ממנו בית סאה וכו' בפ"ב דעירובין פליגי בה רבה אמר אויר קירויו מייתרו פי' אויר הקירוי אוסרו כאילו לא קירוהו ועשהו יותר מסאתים וזהו מייתרו לשון יותר ור' זירא אומר אין אויר קירויו מייתרו ומותר אמר ר' זירא ומודינן בקרפף שנפרץ במילואו לחצר שאסור מ"ט שאויר חצר מייתרו

פרישה

למוקנו דמ"ש אפי' אין בו אלא בית סאתיים ר"ל בכל החצר ליכא אלא בית סאתיים דאע"ג דמותר לטלטל בחצר גופו דאע"פ שהזרוע ביטל דיר' החצר מ"מ לא יהא אלא הקרקף דמותר לטלטל בה כל שאינו יותר מבית סאתיים. מ"מ אכן לבית אסור לטלטל וכצ"ל בש"ע ולמחוק גם שם תיבת בה ולהגיה בו ור"ל בו בחצר וכש"א בש"ע מצאתי בדפוס במקום בה. בו. ומ"ש נמי ור"ל בהן בחצר ובמה שזרוע בו בהכל יחד אין בו אלא בית סאתיים וכן י"ל דברי רבינו אלא שלפי' זה לא א"ש מ"ש אח"כ בדברי רבינו ובש"ע ואם הוא יותר מבית סאתיים כו' דהל"ל נמי ואם הם יותר כו' ולפי מ"ש להגיה בו א"ש ודו"ק :

(ה) **קרפף** בית ג' סאין וקירה ממנו בית סאה מותר אפי' הקירוי משופע דחשבינן כאילו מחיצה בסוף הקירוי ולא נשאר אלא קרפף בית סאתיים נראה דשפיר דייק רבינו במ"ש דחשבינן כאילו מחיצה בסוף הקירוי משום דאף דקי"ל דלא אמרי' פי תקרה יורד וסותם בקירוי משופע וכמ"ש רבינו בסי' שס"א · מ"מ כיון שהקרפף הוא רה"י מן התור' ורבנן דהחמירו לטלטל בה משום גזירת ר"ה לכך בכה"ג הקילו וכמ"ש כמ"מ לשיטת הרשב"א דאף דבעלמא לא ס"ל דאמרינן פי תקרה יורד וסותם כ"א בשיש שני מחיצות שלימות עיין בסי' שס"א ושס"ב מ"מ כאן מודה מה"ט דכתיבנא · ורמ"ף כתב ג"כ כאן בהגהותיו דשרי מטעם פי תקרה יורד וסותם ובאמת סב"כ ג"כ כרש"י וכן קיצור פסקי הרא"ש וע"כ צ"ל דל"ד קאמרי וצ"ל דכוונתן דה"כ קאמרי דהוה כאילו פי תקרה יורד וסותם · ומ"ש רבינו בסוף הסי' ז"ל קרפף דבית סאתיים מצומצם וחצר שנפרצו במילואם זה לזה כו' וקשה למה מותר לטלטל בחצר כיון דהוי נפרץ במילואו למקום האסור לו · וצ"ל כיון דהמחילה
היה

חידושי הגהות

שנח א והב"י נקט בלשונו מספקא ליה לר"י והרא"ש כתב סתם וצ"ע וכו' ובקיצור פסקי הרא"ש כתב מספקא להו לתוס' וכ"ה באמת בתוס' (כג :) ד"ה נזרע רובו בשם ר"ח ע"ש בפסקי תוס' : ב כתב מהרל"ח ר"ל בכל החצר בין מה שזרוע בין מה שאינו זרוע שאילו היה בכל החצר יותר מבית סאתים היה אסור אף לטלטל בחצר אלא בד"א כיון שהמיעוט בטל אצל הרוב וזהו מה שכתב אח"כ ואם הוא יותר מסאתים אסור לטלטל בה בחצר אלא בד"א שר"ל שאם הוא בין הכל יותר מסאתים אסור לטלטל בה ובחצר אלא בד"א ואע"פ שהזרוע לבדו אינו סאתים ומ"ש ואם היא מיעוט וכו' ואם יש בה סאתים או פחות אסור להוציא ממנה לבית נ"ל דר"ל ממקום הזריעה אסור להוציא לבית אבל מן החצר מותר להוציא לבית דאל"כ הוי דינא דמיעוט זרוע כנזרע רובו ורבי' מחלק בסאתים בין רוב למיעוט אלא ע"כ לומר דבנזרע מיעוט ס"ל לרבי' דאין אסור להוציא לבית
אלא

מחיצה בסוף הקירוי ולא נשאר אלא קרפף בית סאתים : קרפף בית סאתים מצומצם וחצר שנפרצו במילואם זה לזה הקרפף ג הוא אסור שהרי הוא עתה יותר מבית סאתים אע"פ שאויר החצר אינו גורם לו ליחשב יותר מבית סאתים שהרי הוקף לדירה וכל מקום שהוקף לדירה אין שיעור לאוירו מ"מ מקום מחיצה שנפרצה מיות' אותו והחצר מותר כדפרישית שאין שיעור לאוירו : קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ופתח בו פתח ועשה מחיצה לפניו יותר מי' והותר ע"י שנתבטלה מחיצה הראשונה ונפלה האחרונה אינו ניתר ע"י הראשונה :

רחבה

ב"י

קרפף בית סאתים וחצר שנפרצו וכו' ג"ז שם (כה :) אהא דאמר ר' זירא ומודינן בקרפף שנפרץ במילואו לחצר שאסור מאי טעמא הואיל ואויר חצר מייתרו מתקיף לה רב יוסף וכי אויר המותר לו אוסרו א"ל אביי כמאן כר"ש לר"ש נמי הא איכא אויר מקום מחיצות דא"ר חסדא קרפף שנפרץ במילואו לחצר חצר מותרת וקרפף אסור חצר מאי טעמא דאית ליה גיפופי והא זמנין דמשכחת לה איפכא אלא משום דאמרי' זה אויר מחיצות מייתרו וזה אין אויר מחיצות מייתרו ופירש"י שאויר חצר מייתרו ועושהו יותר מבית סאתים ואסור וכי אויר המותר לו אוסרו וכו' ודברי רבינו כרש"י שפירש' בקרפף בית סאתים אבל הרמב"ם בפרק י"ו פירשה בקרפף יותר מבית סאתים וכתב ה"ה שאין הסוגיא נוחה לפירושו ושהרשב"א כתב כפירוש רש"י ושכתב עוד בד"א בשנפרץ הקרפף למילואו וכותליו נכנסים בתוך חלל החצר או שהיו כותלי החצר שבצד זה ושבצד זה יתרים על רוחב הקרפף ד"א ואם לאו אין זה נפרץ במילואו שכל שנראה מבחוץ אע"פ שהוא מבפנים נדון משום לחי עכ"ל :

קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה וכו' שם בעירובין (כה .) ההוא בוסתנא דהוה סמוך לאפדנא נפל אשייתא בריית' דאפדנא סבר רב ביבי למימר ליסמוך אגודא גוויתא א"ל רב פפי הנך מחילות לגואי עבידן וכתב הרא"ש פר"ת פי' שהבוסתנא היתה יתירה מבית סאתים שהוקף ולבסוף פתח האפדנא ועשו גודא להקיפה לדירה ברחוק ד"א מגודא דאפדנא וגם היה באותה גודא פתח ללכת מאפדנא לבוסתנא ונפל ההוא גודא וסבר רב ביבי למיסמך אגודא גוויית' דאפדנא הואיל והותר ע"י מחיצה שעשו להקיפה לדירה ואע"ג דנפל ההוא מחיצה רצה לסמוך אגודא גוויתא דהואיל והותרה הותרה ותועיל ההוא גודא דאפדנא אע"פ שנעשית קודם שפתח האפדנא לבוסתנא ומסיק כיון דלדירה גואי נעשית המחיצה ולא לדירה בראי דבשעה שנעשית לא היה פתח בין אפדנא לבוסתנא ולא הוקף בוסתנא לדירה באותה אשיתא לא תועיל כאילו עכשיו הקיפה לדירה ורש"י פי' בע"א ודברי רבינו הם כדברי ר"ח ויישוב לשונו קרפף וכו' והותר ע"י מחיצה זו שע"י כן נתבטלה מחיצה שהיתה שלא לשם דירה ואח"כ נפלו מחיצה אחרונה לא אמרינן דלישתרי ע"י מחיצה ראשונה דהואיל והותרה הותרה . כתוב בהגהות אשיר"י ספ"ב דעירובין פרדס גדול שלא הוקף לדירה סמוך לבית ובנה בו בית ויעשה שביל בקנים פחות מג' מפתח ביתו לפתח הבית שבנה ויטלטל דרך השביל עכ"ל ודבריו הם סתומים והם לקוחים מההוא אבורנקא דה"ל לריש גלותא בבוסתניה דאיתא בעירובין (כו .) לפי' שני שכתב רש"י . כתב בתשובות הרשב"א גנה יתירה על בית סאתים שעשו בתוכה בית דירה ובור עמוק י' ורחב ד' להשקות את הגן ובית כנוס מים שקורין שאפאר"ג להקוות בו מים להשקות זרעים יש מן החכמים שהורה שהבור ובית כנוס המים ממעטין ונתן טעם לדבריו לפי שהם רה"י וא"כ אינו מכלל הגנה שהיא כרמלית ואינם נמדדים עמה ועוד הורה שמותר להכניס מן הבית שבתוכו אליה וממנה אל הבית ונתן טעם לדבריו מפני שהכל רשות מיוחדת לו ולא נחלקו ר"ש ורבנן אלא ברשויות מחולקין של שנים הא בחד גברא לא ואני אומר בכל להחמיר והשבתי עליו דבור אינו ממעט ואף לכשת"ל שהוא רה"י לפי שאין הדבר תלוי בחילוק רשויות שהרי אמרו בשלהי פסין מיעטו באילנות אינו מיעוט קא פסיק ותני ל"ש גבוה י' ורחב ד' שהוא רה"י ול"ש אינו גבוה י' ורחב ד' מדלא פליג בזה כדפליג בעמוד ועוד דעמוד גבוה י' ואינו רחב ד' לכ"ע אינו מיעו' ואע"פ שהוא רשות בפני עצמו דמקום פטור הוא וארכו הדברים בין הרשב"א והחכם ההוא ובסוף עמדו דברי הרשב"א. כתב הריטב"א בפ"ב דעירובין שי"א דהא דאסור להוציא מבי' לקרפף דוקא כשהם של ב' בני אדם אבל אם הם של אדם א' מותר מידי דהוה אבית וחצר דאדם א' וטעמא דמסתבר הוא וכן דעת מורי הר"מ ז"ל אבל י"א דבית וקרפף לר"ש כחצר וקרפף לרבנן דאסרי בחד גברא (ג) הלכך רחבה שיש לחצירות אחורי הבתים אפילו לר"ש אסור להוציא שם בשבת כלים שבתוך הבית ואע"פ שהם דגברא חד אלא א"כ נעשית הרחבה באחרונה דה"ל פתח ולבסוף הוקף ויש נותנין טעם להתיר הוצאה מן הבתים לרחבות משום דלא חשיבא רחבה שלא לשם דירה אלא רחבה שאחורי הבתים שעשה כל אחד ביתו סביב ונשארה רחבה בנתיים דה"ל לגואי עבידא לבראי לא עבידא אבל רחבה שנעשו כותלים לצרכה מוקפ' לדיר' חשיב' וכן פי' הראב"ד ז"ל ואין זה מחוור אבל יש למצוא היתר לרחבה שלנו לפי שיטה זו שלא אמרו דרחבה חשיבא כקרפף לגבי בית אלא כשהוא יותר מבית סאתים אבל בית סאתים לא הוי כקרפף וכדאמר שמואל גבי גג בפרק כל גגות (צ.) הא רחבה יותר מבית סאתים או קרפף אפי' של בית סאתים אסור לגבי הבית ואפילו לר"ש ואפילו דחד גברא וכ"כ דעת התוס' עכ"ל . כתב המרדכי בפ"ב דעירובין דכל קרפיפות שלנו הויין מוקפין לדירה ורגילות הוא לעשות פתח קודם להיקף וא"כ אם לא נזרע כלל מותר לטלטל גם ממנו לבית אבל אם הוא נזרע בזה נפרש דיניו אם הקיפו אינו אלא בית סאתים אז יש בו ב' דינים אם לא נזרע אלא מיעוטו מותר לטלטל ממנו לבית דאינו חשוב ומתבטל לגבי השאר והוי כולו חצר אבל אם נזרע רובו או כולו ודאי מותר לטלטל בכולו כיון דאינו אלא בית סאתים אבל אסור לטלטל ממנו לבית דהוי כולו קרפף ואסור לטלטל מקרפף לבית אבל כשהיקיפו הוי יותר מבית סאתים אם נזרע רובו אפילו אם אותו רוב לא הוי בית סאתים מ"מ אסור לטלטל גם בו אלא בד' אמות

משום

ב"ח

מייתרו ומסיקנא שאויר מקום מחילות מייתרו ופירושו כמ"ש בסמוך קרפף ב"ס מצומצם וחצר וכו' וכתב ב"י אבל הרא"ש כתב וז"ל וכתב ר"ח וקי"ל כר' זירא ובא"ז פסק כרבה דמיקל בעירובין וצ"ל שהוא גורס אויר קירויו מתירו כלומר שהוא ניתר ע"י הקירוי וכן גורס הרמב"ם בפי"ו מה"ש ומיהו בהא דאמר ר' זירא ומודינן בקרפף שנפרץ וכו' שאסור מ"ט שאויר חצר מייתרו ע"כ לומר דגרסי מייתרו כגירסת רש"י דל"א למיגרס אויר חצר מתירו בשום פנים ויש לדקדק היכא אמר ר' זירא ומודינן בקרפף שנפרץ וכו' שאסור למאן מודה אם לרבה הא רבה מישרא שרי כו' עד אלא אתא לאשמועי' דרבה מודה בקרפף שנפרץ במילואו לחצר דאסור והיינו דלא קאמר ומודינא אלא ומודינן כלו' בין לדידי בין לרבה אסור דבהא לא פליגינן עכ"ל ואיכא לתמוה על פירושו דא"כ ה"ל לר' זירא לומר ומודה לי רבה כאורחא דתלמודא בכל דוכתא ותו דמ"ש דהגיר' היא במחלוקתן רבה אמר אויר החצר מתירו כלו' שהוא ניתר ע"י הקירוי ור' זירא אמר אין אויר החצר מתירו ובהא דאמר ר' זירא ומודינן תהא הגירסא מ"ט דאויר החצר מייתרו כלומר עושהו יותר מב"ס פירוש זה אין הדעת סובלתו אלא נראה דלדברי כל הגדולים רבה אוסר ור' זירא מתיר ור' זירא קאמר דמודה הוא בקרפף שנפרץ וכו' דאסור ולהרמב"ם נמי כך הוא אלא דהכי היא גירסתו רבה אמר אין אויר קירויו מתירו ור' זירא אמר אויר קירויו מתירו לימא וכו' אמר ר' זירא ומודינא בקרפף שנפרץ במילואו לחצר שאסור מ"ט הואיל ואין אויר החצר מתירו . ומנא תימרא דתני רב כהנא קרפף שנפרץ במילואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו חצר מותרת וקרפף אסור ומפרש הרמב"ם דבקרפף יותר מסאתים קאמר והחצר מותר כשהיתה ואינה חשובה כנפרצת במילואה למקום האסור לה ואין אויר החצר מתירו לקרפף למיחשביה כחצר גדול כי היכא דאויר הקירוי מתירו דשאני התם דהקרפף שאינן בו קירוי אינו אלא סאתים אבל הכא הקרפף הוא יותר מסאתים הרי הוא אסור גם עתה כמו שהיה ואין אויר החצר מתירו אבל אם לא היה הקרפף אלא ב"ס היה אויר החצר מתירו כי היכא דאויר הקירוי מתירו דחצר חשיב דירה גמורה כי היכא דחשיב הקירוי לקרפף ובזה מתיישב מה שהשיגו הרמב"ם והרשב"א והרמ"ך על דברי הרמב"ם ע"ש במ"ש ה' המגיד וכסף משנה . ומ"ש עוד ב"י לשון הרא"ש נוסחא מוטעת נזדמנה להרב בספר הרא"ש דבנוסחא דידן כתב הרא"ש וז"ל וכתב ר"ח וקי"ל כר' זירא דמיקל בעירובין וכו' ובהגהת אשיר"י כתב ובא"ז פסק כרבה והסופר טעה והכניס ההגה"ה בפנים ולפי זה גם הרא"ש פסק כר' זירא לקולא וכמ"ש גם רבינו וכן היא דעת כל הפוסקים זולתי א"ז דמחמיר כרבה ואין הלכה כמותו . ומ"ש רבינו אפי' אם הקירוי משופע וכו' פי' לא מיבעיא אם אינו משופע דאפי' לרבה מותר דאמרינן פי תקרה יורד וסותם אלא אפילו משופע דהיינו דעביד כי ארזילא וכפירש"י דלרבה אסור ולר' זירא שרי והלכה כר' זירא כדפרישי' :

קרפף ב"ס מצומצם וכו' הכי אסיקנא התם אליבא דר' זירא אויר מקום מייתרו פי' עושה אותו יתר מב"ס ומיהו פשט ההלכה משמע דוקא בנפרץ במילואו דכיון דנתבטלה ממנו תורת פתח מצטרף אויר מקום המחיצה עם הקרפף ומייתרו ולפי זה אם אינו נאסר משום דנפרץ במילואו כגון דנראה מבחוץ דחשוב פתח גמור השתא אין אויר מקום הפתח מייתרו דכל הפרוץ מיחשב כפתח ודמי לחצר שנפרץ במילואו לקרפף דלא מייתרו לקרפף הואיל דאיכא גפופי כמו שפירש"י והתוס' לשם וה"ט דאויר מחילות חשיב כמו פתח וה"נ בנראה מבחוץ חשיב פתח והא דקאמר הכא דאויר מקום המחילות מייתרו מיירי שנפרץ במילואו וכותלי הקרפף נכנסין בחצר דאינו נראה מבחוץ וכ"כ ה"ה להדיא בפי"ו מה"ש ע"ש הרשב"א דדוקא בכותליו נכנסים בתוך חלל החצר או שהיה כותלי החצר שבצד זה ושבצד זה יתירים על רוחב הקרפף ד' אמות ואם לאו אין זה נפרץ במילואו שכל שנראה מבחוץ אעפ"י שהוא מבפנים נדון משום לחי עכ"ל ומביאו ב"י מיהו זה שכתב הרשב"א דביתירים על ד' אמות אינו נידון משום לחי הוא חולק על מ"ש התוס' פ"ק דעירובין (דף ה' בד"ה אינו דין וכן בדף ט') בד"ה כותל שצדו דדוקא במבוי הוא דאמרי' דבד"א אינו נדון משום לחי אבל בחצר לא שייך זה דכיון דפס ד"ט מהני משום מחיצה כ"ש דמהני היכא דסתמו טפי וע"ש וכדברי התו' נקטי' :

ומ"ש והחצר מותר כדפרישית שאין שיעור לאוירו וכתבו התוס' וכגון שלא נפרץ יותר מי' דביתר מי' חצר נמי אסור וקשה למהר"י דע"כ בקרפף ב"ס איירי מדקאמר הואיל ואויר מחילות מייתרו וא"כ ה"ל ארכה יותר הרבה ע"פ שנים ברחבה וזה לא מצינו לשום תנא דמתי' (כלומר וא"כ בלאו טעמא דאויר מחילות מייתרו נמי קרפף אסור) וי"ל דבמקום שנפרצה לא הוי יותר מעשר אבל מכאן ואילך מתרחבת והולכת וכו' וצריך לומר דלא פירשו התו' כך אלא בדקא ס"ד דאתיא כרבנן דחצר וקרפף לאו רשות אחת הן אבל לר"ש דרשות אחת הן וכדמסיק דקרפף אסור משום דבנפרץ במלואו אויר מחילות מייתרו וחצר מותר משום דאית ליה גיפופי אפי' נפרץ חצר ביתר מעשר נמי מותר דכיון דרשות אחת הן לר"ש ואי הוה איפכא דחצר נפרץ במילואו וקרפף אית ליה גיפופי שניהם מותרים קרפף מותר דכיון דאינו נפרץ במילואו ה"ל פתח ואין אויר המחיצה מייתרו וחצר נמי מותר דלא נפרץ למקום האסור לו ואפי' נפרץ ביותר מי' נמי מותר ואם שניהם נפרצו במילואם כיון דקרפף אסור דאויר מחיצה מייתרו חצר נמי אסור דנפרץ במילואו למקום האסור לו וא"כ מ"ש רבינו שנפרצו במילואם זה לזה אינו אלא

היכא

דרכי משה

אבל לר"ח ולראבי"ה לא מהני : (נ) ובמרדכי פ"ב דעירובין כתב כדברי האוסרין :

ומדברי

פרישה

היה נעשה לצורך החצר והחצר היה מוקף לדירה אין כדאי שתגרום מקום המחיצה שום צד איסור לחצר ולענין החצר מחשבינן כאילו המחיצה היה עומד עדיין על עמדה וזהו דוקא טוב מצאתי שכתב מהר"ל ז"ל בהגהותיו ז"ל מ"ש רבינו שנפרצו זה לזה ר"ל זה או זה ופי' דכוונת רבינו כמ"ש רש"י ותוס' ובאמת שגם דעת רשב"א וסיימו ב"י משמע כן מדכתב דיש לחצר גיפופין ע"ש . דלא נפרצו שניהן במילואן ולפי דבריו הללו צ"ל דגם כונת הרא"ש בסא

כן והוא דוקא . ומ"ש רבינו עוד בסוף הסי' ז"ל ונפלה האחרונה אינה ניתר ע"י הראשונה . אין להקשות פשיטא ומהיכי תיתי להתיר י"ל דמיירי דלא פתח פתח ביתו עד שעשה תחלה המחיצה לפני מחיצה ראשונה כמ"ש דלא פתח עד שכבר הוקף לדירה אפ"ה כיון דנפל אותו מחיצה אסור וק"ל . ומ"ש הב"י ז"ל אבל הרא"ש כתב וז"ל וכתב ר"ח דקי"ל כר' זירא ובא"ז פסק כרבה דמיקל וצ"ל דהוא גורם אויר קירויו מתירו . וכן גורם הרמב"ם בפי"ו כו'

נראה

חידושי הגהות

אלא ממקום הזרוע וא"ל דהא הוי החצר נפרץ במילואו למקום האסור לה לענין זה להוציא ממנו לבית דהא ממקום הזרוע אסור להוציא לבית נ"ל די"ל דס"ל לרבי' דל"א פרוץ במילואו למקום האסור דאסור אא"כ שבמקום האסור אסור לטלטל בתוכו אסור ג"כ במקום הפרוץ לטלטל בתוכו אבל אם מותר לטלטל אף במקום האסור אלא שאסור להוציא ממנו לבית לא אמרינן שאסור אף במקום המותר להוציא ממנו לבית הואיל והוא נפרץ במילואו למקום האסור להוציאו ממנו לבית וטעמא הוא משום דבשאסור לטלטל בתוכו אסור אף במקום המותר הפרוץ לטלטל בתוכה משום דכשמטלטל במקום המותר בכולו אתי לטלטל אף במקום האסור הואיל וליכא הפסק ביניהם אבל הא לא גזרינן שכשיוציא ממקום המותר לבית שמוציא אף ממקום האסור לבית כיון שההוצאה אינה אלא בחצר במקום הסמוך לבית ולא בכולו : ג כתב מהרל"ח הך זה לזה שכתב רבינו ר"ל או זה או זה ור"ל דאם הקרפף נפרץ במילואו והחצר אינו נפרץ במילואו הקרפף אסור משום דאויר מקום מחיצות מייתרו והחצר מותר אבל אם החצר נפרץ במילואו ואין הקרפף נפרץ

במילואו

שנט **רחבה** שאחורי הבתים ולא הוקפה לדירה אין מטלטלין בה אלא בד' אמות ואם פתח לה פתח מביתו ואחר כך הקיפה הוי היקף לדירה אפילו אם יש גורן בינה לבין הבית ולא אמרינן דהך פתח הוי פתוח לשם הגורן ולא בשביל הרחבה ואין כאן פתח לרחבה אלא חשיבי ליה שפיר פתח לרחבה :

שם **יחיד** ששבת בבקעה והקיף מחיצות גרועות כגון שתי בלא ערב או ערב בלא שתי עד סאתים מותר לטלטל בכולה מסאתים ואילך אין מטלטלין בה אלא בד' (א) וכן הדין אם הם שנים ואם הם ג' חשובין כשיירא ומותרין לטלטל בכולה אפילו הוא גדול הרבה ובלבד שלא יקיפו יותר מכדי צרכה שלא ישאר בית סאתים פנוי שאין צריכין לו לתשמישה אבל אם נשאר בית סאתים פנוי אין מטלטלין בכל המוקף אלא בד' אמות כתב הרמב"ם ז"ל שאין הקטן מצטרף להשלים לשיירא היו שם ג' והקיפו כל צרכן ומת אחד מהם בשבת מותרין בכל כיון שהותרו כבר · היו שנים והקיפו יותר מסאתים ונתוספו עליהם בשבת אסורים כיון שנכנס השבת באיסור היו ג' והקיפו כל אחד לעצמו זה בצד זה ועירבו יחד אם החיצונים רחבים והאמצעי קצר כזה שנמצא האמצעי פרוץ במילואו לחיצונים והחיצונים שיש להם גיפופין עודפין עליו מכל צד מותרין באמצעי אפילו הוא הגדול הרבה שאנו רואין כאילו כולן דרין בתוכו והרי יש ג' ביחד והחיצונים אינן מותרין אלא עד סאתים ואם א' מהם יותר מסאתים גם האמצעי אסור שהרי הוא פרוץ במילואו ואם החיצוני' פרוצי' במילואו לאמצעי והאמצעי מגופף ויחיד בכל אחד אין נותנין לכל אחד אלא בית סאתים ואם אחד מהחיצונים יותר מבית סאתים הוא לבדו אסור ואם האמצעי יותר מסאתים גם החיצונים אסורים שהרי הם פרוצים למקום האסור להם אבל אם א' בכל א' מהחיצונים וב' באמצעי או ב' בכל א' מהחיצונים וא' באמצעי נותנין לשנים החיצונים כל צרכם דחשיבי כל מה שבאמצעי כאילו הוא בחיצונים :

גג

היכא דהחצר אית ליה גיפופי מבחוץ א"כ אפי' ליכא גיפופי ונפרצו שניהם במלואם אלא שלא נפרץ אלא עד י' ובהגהת אשיר"י כתב וז"ל ולחצר איכא גיפופי ואין הפרצה יותר מי' עכ"ל נרא' דר"ל או שאין הפרצה יותר מי' ולרבנן דבחדא סגי · ומ"ש דלחצר איכא גיפופי קשה דא"כ קרפף נמי שרי בנראה מבחוץ וי"ל דמיירי דכותלי הקרפף נכנסין בחצר כדפרישית בסמוך :

שנט רחבה שאחורי הבתים ולא הוקפה לדירה וכו' בפ"ב דעירובין (דף כ"ד) מימרא דרב כהנא ופירש"י רחבה שאחורי הבתים ואין פתח הבית פתוח לה הויא מוקפת שלא לדירה ואי יותר מב"ס היא אין מטלטלין בה אלא בד' אמות עכ"ל ואיכא לתמוה דהרא"ש לשם נשא ונתן אם רחבה עדיף מקרפף ואין הזריעה מבטל דירת הרחבה כמו שמבטל דירת הקרפף והניחו בצ"ע וכ"כ רבי' בסי' שנ"ח ולמה נסתפקו והלא כאן מפורש דרחבה דינו כקרפף וי"ל דאע"ג דבדלא הוקף לדירה דין רחבה כדין קרפף מ"מ בהוקף לדירה חשיבא דירה טפי מאשר קרפף שהוקף לדירה והיינו לפי דתשמיש רחבה שאחורי הבתים כשהוקף לדירה הוא תדיר וכדירה גמורה היא ואיכא למימר דאין הזריעה מבטל דירתה ומה שפירש"י רחבה שאחורי הבתים ואין פתח הבית פתוח לה אע"ג דאפי' פתוח לה פתח ולא הוקף לדירה נמי אין מטלטלין בה אלא בד' אמות כדמסיק תלמודא אבל הוקף ולבסוף פתח לא וכ"כ הרמב"ם ורבי' אפ"ה בדרב כהנא צריך לפרש דברחבה שאין פתח הבית פתוח לה כלל קאמר מדמסיק עלה ר"נ וקאמר אם פתח לו פתח מותר לטלטל בכולו פתח מתירו ולא אמרן וכו' אלמא דרב כהנא מיירי ברחבה שאין בה פתח מן הבית כלל :

שם יחיד ששבת בבקעה משנה וגמ' בפ"ק דף י"ו והב"י נסתפק במ"ש בגמ' שנים נותנין להם ב"ס אם רצונו לומר לכל אחד ב' סאתים דהיינו ד' סאין או לשניהם סאתים אחד ותו לא והניחו בצ"ע ואיכא לתמוה דמסקינן דבפרק כל גגות שהביא ב"י מבואר בסוגיא ובפרש"י דאין נותנין לשנים אלא סאתים אחת שהרי כשהאמצעי מגופף דדיורי האמצעי בחצונים וז"ל הכא תרי הוא דאיכא ואם אחת מהן יותר מסאתים הוא אסור וכו' אלמא דאעפ"י דאית ביה תרי אין נותנין להם אלא בית סאתים אחת וכך מבואר מלשון הרמב"ם דליחיד אם היתה יתר על סאתים אינו מטלטל בה אלא בד' אמות וכן אם היו שנים והכי משמע להדיא מלשון רבינו שאמר וכן הדין אם הם שנים וכ"כ להדיא בשלטי הגבורים ספ"ק וכ"כ הר' יונתן בפירוש במשנת מקיפין ג' חבלים :

ואם הם ג' וכו' עד שלא ישאר בית סאתים פנוי שא"צ לו לתשמיש שם בריש (דף י"ז) וכתב המרדכי גם פסק ר"י דליחיד בית סאתים ולשיירא בית שש שאפילו יש ב"ס פנוי מכלים אבל אם אין ב"ס נותנין לשיירא כל צרכן עכ"ל ומביאו בית יוסף וכתב עליו וכן משמע שם בגמרא מדאמר רב גידל ג' בה' אסורים וכו' ואסיקנא דה"ק לא הוצרכו אלא לה' והקיפו ז' אפילו בחמש אסורים ואם איתא ה"ל לאשמועינן דאם לא הוצרכו אלא לד' והקיפו שש אפילו בד' אסורין אלא ודאי כדאמרן עכ"ל וכן פסק בש"ע ואיכא לתמוה שפסק להקל דלא כפירש"י שכתב במסקנא וז"ל לא פנו מכלים כלומר שיש בין המחיצות בית סאתים פנוי שלא היו צריכין לו ואע"ג דאיכא שלש אם אין צריכין אלא לב"ס והקיפו ד' סאין נמי בטלי מחיצות וכך הוא משמעות כל הפוסקים שכתבו בסתם שלא יהא ב"ס פנוי מכלים ולא כתבו חילוק בין שש לשבע והראייה שהביא ב"י מדרב גידל איכא לדחותה דאיידי דנקט ג' בשבע מותרין נקט נמי ג' בה' אסורין וה"ה ג' בד' נמי אסורין אם ישאר ב"ס פנוי מכלים ולכן נלפע"ד דאין להקל ודלא כש"ע :

ומ"ש היו ג' וכו' עד והחיצונים אינן מותרין אלא עד סאתים הכי איכא לדקדק מפרש"י שכתב דהותר אמצעי זה כל שהוא היקף גדול וכו' אלמא משמע דיוקא דבאמצעי זה מותר אפילו הוא גדול הרבה אם אין ב"ס פנוי אבל בחצונים אינן מותרים אלא עד סאתים אבל הריטב"א וה' המגיד בפ"א כתבו ע"ש הרשב"א דאף בחצונים נותנין להם כל צרכן דכיון דנעשו שיירא באמצע ה"ל אידך כחצר לאמצעי

משום דכיון דנזרע רובו א"כ מיעוט' בטל לגבי רובא וה"ל קרפף יותר מבית סאתים אבל אם אינו נזרע אלא מיעוט בזה יש ג' דינין האחד אם אותו המיעוט לא הוי בית סאתים אז הוא מותר לטלטל ממנו לבית דאינו חשוב ומתבטל לגבי השאר והוי חצר · והשני אם יש באותו מיעוט בית סאתים דהשתא אותו מקום שנזרע הוי קרפף ואמת הוא דמותר לטלטל בכולן ממקום שנזרע לאותו מקום שלא נזרע דחצר וקרפף רשות א' לר"ש דהלכה כמותו מ"מ גם מאותו מקום שלא נזרע אסור לטלטל ממנו לבית משום דלגבי הבית הוי אותו מקום שלא נזרע נפרץ במילואו במקום אסור לו (ד) דאותו מקום שנזרע הוי אסור לו לגבי כלי הבית דאמר דאסור לטלטל מן הבית לקרפף ואפילו לר"ש והכי גרסינן אם המיעוט הנזרע הוי יתר מבית סאתים הוי אסור לטלטל בכולו אלא בד' גם לר"ש משום דהשאר הוי נפרץ במילואו למקום האסור לו :

שנט רחבה שאחורי הבתים ולא הוקפה לדירה וכו' בעירובין (כד ·) מימרא דרב כהנא :

ואם פתח לה פתח מביתו וכו' ג"ז שם בדף הנזכר מימרא דרב נחמן · דין רחבה שאחורי הבתים נתבאר בסי' שקודם זה בשם הריטב"א (א) :

שם יחיד ששבת בבקעה והקיף מחיצות גרועות בספ"ק דעירובין (יו .) תנן מקיפין ג' חבלים זו למעלה מזו ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו ג' טפחים ומקיפין בקנים ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו ג"ט בשיירא דברו דברי ר' יהודה וחכ"א לא דברו בשיירא אלא בהווה כל מחיצה שאינה של שתי ושל ערב אינה מחיצה ד"ר יוסי בר' יהודה וחכ"א א' משני דברים ובגמ' דרש רב נחמן וכו' ברם כך אמרו יחיד נותנין לו בית סאתים שנים נותנין להם בית סאתים שלש נעשו שיירא ונותנין להם כל צרכן ופירש"י נותנין לו בית סאתים במחיצה זו אבל במחיצה מעלייתא כמה דבעי ע"כ והא דאמרינן שנים נותנין להם בית סאתים מספקא לי אם רצה לומר דלשנים נמי אין נותנין לשניהם אלא בית סאתים כיון ששבתו יחד או אם ר"ל דאין נותנין לכל אחד מהם אלא בית סאתים ובפ' כל גגות (צג ·) גבי הא דא"ר יהודה ג' קרפיפות זה בצד זה וכו' משמע דלכל אחד נותנין בית סאתים דקאמר אמצעי מגופף וכו' אין נותנין להם אלא בית שש . ושמא יש לחלק דשאני התם ששבתו כל א' בקרפף שלו אבל היכא ששבתו שני' בקרפף א' אפשר שאין נותנים לשניהם יותר מבית סאתים וצ"ע:

ומ"ש ובלבד שלא יקיפו יותר מכדי צרכם שלא ישאר בית סאתים פנוי וכו' ג"ז שם ומיהו כתב שם המרדכי דהיינו כשהקיפו יותר על שש אבל אם לא הקיפו יותר על ו' ואע"פ שיש סאתים פנוי כיון שהם ג' שרי וכן משמע שם בגמ' מדא"ר גידל ג' בה' אסורין וכו' ואסיקנא דה"ק לא הוצרכו אלא לה' והקיפו ז' אפי' בה' אסורין ואם איתא לאשמועינן דאם לא הוצרכו אלא לד' והקיפו שש אפי' בד' אסורין אלא ודאי כדאמרן: **ומ"ש** דהיינו במחיצות גרועות כגון שתי בלא ערב וכו' אבל במחיצות גמורות שהם שתי וערב אפי' ליחיד נותנין לו כל צרכו כן פירש"י שם: **כתב** הרמב"ם בפי"ז שאין הקטן מצטרף וכו' וכתב ה"ה דהכי איתא בירושלמי אין הא"י משלים בשיירא קטן מהו שישלים ונקטה הרמב"ם לחומרא ולא ידעתי למה דהא קי"ל כדברי המיקל בעירוב וא"כ בספיקו נמי נקטינן להקל: (לשון ד"מ וקצת משמע שם דס"ל דקטן מצטרף) :

היו ג' והקיפו כל צרכן וכו' היו שנים והקיפו יותר מסאתים וכו' ג"ז שם בעירובין (יז·) פלוגתא דרב הונא ור' יצחק ופסק הרא"ש כרב הונא דאמר שבת גורמת כלומר שאם כשקדש היום היה אסור תו לא משתרי כל היום ואם כשקדש היום היה מותר תו לא מתסר כל היום וכן פסק הרמב"ם בפי"ו :

היו ג' והקיפו כל אחד לעצמו זה בצד זה וכו' בפרק כל גגות (צג.) א"ר יהודה ג' קרפיפות זה בצד זה ושנים החיצונים מגופפים ואמצעי אינו מגופף ויחיד בזה ויחיד בזה נעשו כשיירא ונותנין להם כל צרכן ודאי אמצעי מגופף ושני' החיצונים אינם מגופפים ויחיד בזה ויחיד בזה אין נותנים להם אלא בית שש איבעיא להו א' בזה וא' בזה ושנים באמצעי מהו אי להכא נפקי ג' הוו ואי להכא

דרכי משה

(ד) ומדברי הטור נתבאר למטה שיחלק עליו בתרתי שהרי אף בפחות מסאתים אוסר להוציא ממנו לבית ולא אמרינן דבטל לגבי חצר ואם הוא בית סאתים כתב נ"כ שאינו אסור לטלטל אלא ממנו לבית משמע אבל מן החצר שרי וזה שלא כדברי המרדכי :

שנט (א) ול"נ דסמכינן אדברי המרדכי דלעיל דכתב דבזמן הזה סתם קרפף מוקף לדירה וכ"ש סתם חצר ולכן אפילו יתר מבית סאתים שרי :

ומשמע

פרישה

נראה דוקא מאוד דא"כ לא א"ש הא דאמר שם ר"ז ומודינ' בקרפף שנפרץ שאסור מ"ט שאויר אחר מייתרו דהא שם ע"כ גרסי' שאויר אחר מייתרו וכמ"ש ב"י גופא . ומ"ש ב"י שכן גרס ג"כ הרמב"ם בפי"ג יגעתי ולא מצאתי כן בדברי הרמב"ם אלא ז"ל קירויו מתירו ור"ל קירויו דאמרי' ביה פי תקרה יורד וסותם ולא כתב שם בלשונו אויר קירויו מתירו דאויר ודאי אם לא יזיק לא יועיל ג"כ לגרוס היתר ולשון לנפשו נקט הרמב"ם לא לשון הגמרא . ונראה דהרא"ש היה גורס בגמרא איפכא רבה סבר אין. אויר קירויו מייתרו ועיין שם בלשון הרא"ש שכתב בשם ר"ח דקי"ל כר"ן ובא"ז שפסק כר"ת הוצרך ליתן טעם למה פסק כוותיה · ומ"ש ב"י עוד שם ע"א ז"ל פירש"י אורזילא גג משופע דלית ליה פה אבל התוס' כתבו פי' דאורזילא היינו שהוא פתוח מכל צדדיו וכן פירשו הרמב"ם כו' סתם ב"י כאן דבריו וקיצר דלפי קוצר דבריו קשה דדברי ב"י סותרין אהדדי מכאן ומ"ש בסי' שס"א אמ"ש רבינו שם ז"ל אבל אם הוא משופע ואין בו ד"ט לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם שכתב ב"י ז"ל דרבינו כתב זה אהא דאמרי' בעירובין מפלוגתא דרב' ורבי זעירא אי אויר קירויו מייתרו כו' לימא בפלוגתא כו' עד ומשמע ליה לרבינו כיון דליכא פה לכ"ע לא שייך למימר פי תקרה ומאן דשרי התוס' לא משום פי תקרה אלא משום דמקיר' לא חשיב קרפף והתו' כו' עד דעביד כאורזילא לכ"ע היינו גג משופע ש"מ דס"ל לב"י דלכ"ע פי' כי אורזילא הוא משופע · ואיך כתב כאן דהתוס' והרמב"ם לא פירשו הכי אבל המעיין בתוס' שם לכ"ע פי' אורזילא כרש"י דז"ל שם דף כ"ה ריש ע"ב הב"ע דעביד בערסלא פי' פרוצה מד' רוחותיו וערסלא מטה כו' עד ורש"י גורס כארזילא משופע דלית ליה פה כו' ש"מ דלא חלקו על פי' רש"י דודאי לגירסא כי אורזילא אין לו פירוש אחר כ"א פי' שפי התקרה משופע · ומה שכתבו שם פי' שפרוץ מד' רוחותיו היינו לגי' כפרסלא בעיין וסמ"ך וק"ל :

סי' שם (א) **וכן הדין** אם הם שניים כו' עיין בב"י שמסתפק אם ר"ל שנותנים לשניים ב"ס א' או ב' ואין להביא ראייה מדכתב רבינו אח"כ ז"ל ואם החיצונים פרוצים במילואם לאמצעית כו' אין נותנין לכל א' אלא בית סאתים וה"ט משום דדיירי האמצעי בחיצוני וא"כ ה"ל חד ואפ"ה אין נותנין להן שאה אלא בית סאתים דהא י"ל לכל

חדושי הגהות

במילואו שניהם מותרין החצר מותר משום שאין שיעור לאוירו והקרפף מותר משום שאינו נפרץ במילואו אבל אם היו שניהם נפרצו במילואם כאחת שניהם אסורים הקרפף אסור משום דאויר מקום מחיצות מייתרו והחצר אסורה משום שנפרצה במילואו למקום האסור לה :

כתב

להכא נפקי ג' הוו או דלמא חד להכא נפיק וחד להכא נפיק שניס בזה ושניס בזה ואחד באמצעי מהו הכא ודאי אי להכא נפיק ג' הוו ואי להכא נפיק ג' הוו או דלמא אימא להכא נפיק ואימא להכא נפיק והלכתא בעיין לקולא · ופירש"י ג' קרפיפות זה בצד זה · כגון שהיו מהלכין בדרך והקיפו ג' קרפיפות לדירה במחיצה של שתי או של ערב כגון חבלים שלא התירו בו ליחיד אלא בית סאתים : שנים החיצונים מגופפים וכו' · שהחיצונים רחבים מן האמצעיים והוא פרוץ לשתיהן במילואו וגיפופיהם עודפין עליו ויחיד בזה ויחיד בזה נעשו שיירא ונותנין להם כל צרכן דאמרינן דיורי גדולים בקטן וכמאן שלשתן באמצעי ואמצעי מצרפן ומותר אמצעי זה כל שהוא גדול היקף במחיצה של שתי או של ערב וכגון שערבו : אמצעי מגופף וכו' . שהוא רחב מהם וכן פתוחים לו במילואן ולדידיה לא הוי מילואו אין נותנין להם אלא בית סאתים לכל קרפף שהרי אין ג' דיורין כא' דדיורי אמצעי בחיצונה וזיל להכא תרי הוא דאיכא ובאמצעי ליכא אלא חד ואם אחד מהם יותר מבית סאתים הוא אסור ואם אמצעי יותר מבית סאתים כולם אסורין שהרי הם פרוצים לרשות האסור' איבעיא להו אמצעי מגופף ולא חיצוני וב' אנשים באמצעי ויחיד בזה ויחיד בזה מאי אי להכא נפקא כו' והכך דאמצעי הואיל ושניהם שולטין לכאן ולכאן שדי תרווייהו להכא ותרווייהו להכא ולישתרו שתי הקרפיפות החיצוני' בכל צרכן או דלמא כולי האי לא מקילי דנישדינהו להכא ולהכא וה"נ לא אמרי' דנירמינהו תרווייהו לחד ולמישרי מיהא חד מן החיצונים בכל צרכן דמסתמא הכי ניחא ליה טפי דניהוי חד להכא וחד להכא דלא נהוו אלא תרי בכל חד דרווח להו תשמישתייהו תלמהוי תלתא בחד ובאידך לא נהוו אלא חד : וא' באמצעי והוא שליט על החיצונים · וכל היכא דנפיק תלתא הוו ושדיא להכא ולהכא או שדיא מיהא לחד מינייהו ונשתרי חד מן החיצונים בכל צרכו היקף הוא או דלמא אימור להכא או להכא ולא ידעינן להי מינייהו הלכך אפילו חד נמי לא יהבינן ליה כ"ל והלכתא בעיין לקולא שאלותינו אלו הן להקל וכו' הריטב"א דהכ"ע בשאינן פתוחים זה לזה ביותר מי' דא"כ ה"ל פרצה וגם מגופפין אסורים וכתב עוד וכולה שמעתין בשכותלי קטנה נכנסין לגדולה דאי לא קי"ל נראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי וכולם חשובים מגופפין וכאילו אין אחד מהם נפרץ לחבירו ואין נותנין להם בא' מהם אלא בית סאתים וכתב עוד דבנותנין להם כל צרכן פירש"י שנותנין להם כל צרכן באמצעים ואחרים פירשו דאף בחיצונים נותנין להם כל צרכן דכיון דנעשו שיירא באמצע ה"ל אידך כחצר לאמצעי ונותנין לה בהם כל צרכן וכן דעת הרשב"א וגם ה' המגיד כתב כן בפי"ו בשם הרשב"א וכ' עוד בשמו ובלבד שלא יהא מקום בית סאתים פנוי מהכלים כדמפרש בפ"ק ופשוט הוא :

שסא **גג** הסמוך לר"ה ואינו גבוה י' אסור לטלטל עליו מן הבית אא"כ עשה לו סולם קבוע לעלות לו מן הבית (א) **חצר** שנפרצה במילואה או שנפרצה יותר מי' לר"ה מקום המחיצה נדון כצידי ר"ה שהוא כרמלית כמו החצר עצמה ואם נפרץ בקרן זוית אפילו בפחות מי' אסור דלא חשיב כפתח דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי וכן בית שנפרץ בקרן זוית אפילו בפחות מי' ונפרץ גם הקרוי עד שנשאר באלכסון כזה אסור דכי היכי דלא חשיבי פתח בקרן זוית ה"נ לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם בקרן זוית אבל פרצה שאינה בקרן זוית אמרינן בה פי תקרה יורד וסותם וחשבי' ליה כסתום אפילו ביותר מי' וכגון שפי התקרה חלק ורחבה ד' טפחים אבל אם הוא משופע ואין בו ד' טפחים לא אמרינן יורד וסותם

שסא **גג** הסמוך לר"ה וכו' בעירובין (פה.) א"ר נחמן אמר שמואל גג הסמוך לר"ה צריך סולם קבוע להתירו ופירש"י גג הסמוך לר"ה שאינו מוקף חצר לכל צדיו אלא צדו א' ר"ה וסתם גג גבוה י' צריך סולם קבוע מן העלייה לגג להתירו לטלטל מן המרפסת לגג דאי עביד ליה סולם גלי דעתיה דסלקיה לגג מכח ר"ה ואיהו ניחא ליה לאישתמושי ביה וסולם עראי כיון דמסלק ליה כמאן דליתיה וכתבו התוס' שר"ת מפרש שאינו גבוה י' כיון שתוכו רה"י לא הוי כרמלית ומהני סולם קבוע וכתוב בהגהת אשירי"י דף קכ"ח משמע שר"ל אם היה גבוה י' אפילו סולם לא היה צריך וכן דעת הרמב"ם בפי"ד וכתב ה"ה בשם הרשב"א ז"ל דלא דמי לעמוד בר"ה שאינו גבוה י' ורבים מכתפים עליו משום דגג זה גבוה מצד החצר י' למה זה דומה לבור בר"ה עמוק ז' וחוליא ג' משלימתו לי' שהחולי' כדונה רה"י אע"פ שאינו גבוה מר"ה יותר מג' עכ"ל ויש בסוגיות הגמרא חילוף פירושים מרש"י לתוס' ואיני רוצה להאריך בהם לפי שזה דבר שאינו מצוי וכתב עוד שם ה"ה בשם הרשב"א אי זהו סולם קבוע כל שקבעו שם בין לשבת בין לחול קבעו לשבת ולא לחול אין זה קבוע ודע ששם בגמרא הביאו מימרא זו להביא ממנה ראיה לדין אח' ודחי רב פפא דדלמא בשרבים מכתפים עליו והרמב"ם כתבה לדרב פפא בפי"ד שכתב גג הסמוך לר"ה בתוך י' טפחים הואיל ורבים מכתפים עליו אסור לטלטל בגג עד שיעשה לה סולם קבוע להתירו וכ"כ שם ה"ה בשם הרשב"א וקצת משמע מדבריהם דדוקא במכתפים אבל אם אינם מכתפים א"צ סולם להתירו ורבינו לא הזכיר מכתפים עליו משום דרב פפא בדרך דחייה אמרה אבל פשטא לא הוי הכי אלא בכל גוונא צריך סולם (א) :

חצר שנפרצה במילואה וכו' משנה בפרק כל גגות (צב.) חצר שנפרצה לר"ה המכניס מתוכה לרה"י וכו' וחכ"א מתוכה לר"ה או מר"ה לתוכה פטור מפני שהיא ככרמלית ופירש"י חצר שנפרץ לר"ה במילואה או יתר מי' פטור אבל מותר לכתחלה לא אפילו תוך ד"א דלאו ר"ה היא אלא כרמלית וה"ה כמו מתוכה לרה"י ומוקי לה בגמרא במקום מחיצה וס"ל לחכמים דצידי ר"ה לאו כר"ה דמו : **ואם** נפרץ בקרן זוית וכו' ג"ז משנה שם (צב.) חצר שנפרצה מב' רוחותיה וכן בית שנפרץ מב' רוחותיו מותרים באותה שבת ואסורים לעתיד לבא ד"ר יהודה רבי יוסי אומר אם מותרים באותה שבת מותרים לעתיד לבא ואם אסורי' לעתיד לבא אסורים באותה שבת ואמרינן בגמ' דר' יוסי לחומרא פליג וה"ק כשם שאסורים לעתיד לבא כך אסורים היום וקי"ל כרבי יוסי כמ"ש בסי' שס"ה ובגמ' במאי עסקינן אילימא בי' מ"ש מרוח אח' דלאמרינן פתחא הוא מב' רוחותיה נמי פתחא הוא אלא ביתר מי' א"ה אפי' מרוח א' נמי א"ר לעולם בעשרה וכגון שנפרצה בקרן זוית דפתח' בקרן זוית לא עבדי אינשי ופירש"י בקרן זוית שתופס' ב' רוחותיה ואבית שנפרץ מב' רוחותיו אמרינן בגמרא מ"ש מרוח א' דאמרינן פי תקרה יורד וסותם משתי רוחות נמי לימא פי תקרה יורד וסותם אמרי דבי רב משמיה דרב כגון שנפרץ בקרן זוית וקירויו באלכסון דליכא למימר פי תקרה יורד וסותם ופירש"י אמרי בי רב הא נמי כקרן זוית אע"ג דבעשר אוקימנא לא אמרינן פתחא הוא דפתחא בקרן זוית לא עבדי משום פי תקרה נמי לא כגון שקירויו באלכסון בשיפוע כעין גגים שלנו דליכא פה וכתבו התוס' והרא"ש דל"ל אלא היינו שנפרץ הקירוי באלכסון עם המחיצות בקרן זוית וכתב עוד הרא"ש ובכה"ג לא אמרינן פי תקרה דטעמא דפי תקרה משום דדמי לפתחא ופתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי וכתב ה"ה בפי"ז ס"מ בהפך שאם נפרץ גם הקירוי אמרינן פי תקרה יורד וסותם אבל הכא הוא שהתקרה נשארה שלימה ולא אמרינן אמצע התקרה שהוא באלכסון יורד ורבינו המחבר סתם דבריו כהרא"ש והרמב"ם כתב בפי"ו וז"ל בית או חצר שנפרץ קרן זוית שלה בי' אמות ה"ז אסור לטלטל בכולו אע"פ שכל פרצה שהיא עד י' אמות כפתח אין עושין פתח בקרן זוית ואם היתה שם קורה מלמעלה על אורך הפרצה רואין אותה שירדה וסתמה ומותר לטלטל בכולו והוא שלא תהיה באלכסון עכ"ל · וכתב ה"ה שכוונתו אינו מבואר ול"נ לדקדק בדבריו דמדלא כתב שנפרץ בקרן זוית וכתב שנפרץ קרן זוית שלה נראה שאינו מפרש קרן זוית שאוכל בשתי רוחות כדברי רש"י אלא שנפרץ מן הצד קרי ליה קרן זוית וכמ"ש הרי"ף בפ"ק דעירובין ומדכתב שנפרץ קרן זוית שלה ועל זה כתב והוא שלא תהיה באלכסון נראה עוד דקרן זוית לאו היינו אלכסון כפי' התוספות שהרי על שהפרצה היא בקרן זוית כתב שאם היתה קורה מלמעלה לאורך הפרצה מותר והוא שלא תהיה הקורה באלכסון ולדבריהם כיון שהפרצה היא בקרן זוית א"א להיות קורה לאורך הפרצה כי אם בקרן זוית דסתם חצר אינו מקורה גם אינו מפרש כי"מ שכתב ה"ה שהרי אחצר נמי קאי כלכתב בהדיא ודברי הי"מ לא שייכי אלא בבית ומהאי טעמא נמי יש להוכיח שאינו מפרש לא כפי' התוס' ולא כפירש"י ועוד יש להוכיח מטעם אחר שאינו מפרש כפירש"י דא"כ ה"ל למימר והוא שלא יהיה הקירוי באלכסון דבקורה לא שייכי דברי רש"י אלא נ"ל שהוא מפרש דקירוי באלכסון היינו שהקורה מונחת לאורך הפרצה באלכסון : **אבל** פרצה שאינה בקרן זוית אמרינן בה פי תקרה וכו' ג"ז שם (צב:) איתמר אכסדרה בבקעה רב אמר מותר לטלטל בכולו דאמרינן פי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר אין מטלטלין אלא בד"א דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם בי' כ"ע לא פליגי כלומר דבלאו סתימת פי תקרה נמי פתחים הם כי פליגי ביותר מי' וא"ד ביותר מי' כ"ע לא פליגי כי פליגי בי' כתב הרא"ש הרז"ה פסק כלישנא בתרא ולכאורה נראה דבשל סופרים הלך אחר המיקל וידוע דהלכה כרב באיסורי וכ"כ שהוא דעת הרי"ף כלישנא קמא וכ"כ סמ"ג וכתב שכן דעת ר"ח וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם בפי"ז וכתב ה"ה שם שדעת הרשב"א כדעת הרז"ה אבל הוא הסכים לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל והכי נקטינן : **ומ"ש** אבל אם הוא משופע וכו' הוא דאיתמר בעירובין (כה:) אפלוגתא דרבה ורבי זירא אי אויר קירוי מייתרו או אינו מייתרו לימא בפלוגתא דרב ושמואל קא מיפלגי דאיתמר אכסדרה בבקעה וכו' רב אמר פי תקרה יורד וסותם וכו' אי דעביד כי אכסדרה ה"כ הכ"ע דעביד כי אורזילא ופירש"י גג משופע · דליכא פה ומשמע לרבינו דכיון דליכא פה לכ"ע לא שייך למימר פי תקרה ומאן דשרי התם לאו משום פי תקרה הוא אלא משום דכיון דמקורה לא חשיב קרפף ואע"פ שהתוס' והרא"ש חולקים בפ' כל גגות על רש"י בפי' קירויו באלכסון בשיפוע וכמ"ש בסמוך לאו למימרא דס"ל שאע"פ שהוא בשיפוע אמרי' פי תקרה יורד וסותם דעביד כי אורזילא דאמרי' בפ' עושין פסין דלא אמרי' ביה פי תקרה יורד וסותם לכ"ע היינו גג משופע ולא פליגי עליה אלא בפי' אלכסון ואין בו ד"ט פי' שאם אין בקורה רוחב ארבע טפחים אע"פ שאינו משופע לא

לאמצעי ומביאו ב"י ובש"ע כתב ב' הסברות ולפעד"נ מלישנא דתלמודא כדעת הרשב"א מדקאמר השנים החצונים מגופפים ואמצעי אינו מגופף ויחיד בזה ויחיד בזה ויחיד בזה נעשו כשיירא ונותנין להן כל צרכן משמע דאף לחצונים נותנין להם כל צרכן דאל"כ ה"ל לומר ונותנין לאמצעי כל צרכן ומיהו אין להקל נגד פרש"י :

שסא **גג** הסמוך לר"ה וכו' בפרק כילד משתתפין (דף פ"ד) מימרא דרב נחמן אמר שמואל גג הסמוך לר"ה צריך סולם קבוע להתירו סולם קבוע אין סולם עראי לא פרש"י כיון דמסלק ליה כמאן דליתיה הוא והרי"ף והרא"ש השמיטוהו והרמב"ם בפי"ד הביאו וז"ל גג הסמוך לר"ה בתוך י"ט הואיל ורבים מכתפים עליו אסור לטלטל בגג עד שיעשה לו סולם קבוע להתירו וכן פי' ר"ת דבגג שהוא בתוך י' טפחים לר"ה קאמר וכ"כ רבינו אלא שקיצר שהוה ליה לפרש הואיל ורבים מכתפים עליו תוך י"ט צריך סולם קבוע לגלות דעתיה דסלקיה לגג מכח ר"ה ואיהו ניחא ליה לאשתמושי ביה אלא דממילא מובן שכך צריך לפרש . וכתב ה' המגיד בשם הרשב"א דמיירי דגג זה גבוה מצד החצר י' טפחים וסולם קבוע פי' שקבעו שם בין לחול בין לשבת :

חצר שנפרצה במלואה וכו' משנה ואוקימתא דגמרא בפרק כל גגות (ד' צ"ד) וע"פ דברי התו' שמ"ש וקירויו באלכסון היינו שנפרץ הקירוי באלכסון עם המחיצות בקרן זוית : **ומ"ש** וכגון שפי התקרה חלק ורחבה ד"ט כך הוא בנוסחאו' המדוייקות בספרי רבינו וס"ל לרבי' דתרתי בעינן וכמ"ש התו' בפרק כילד משתתפין (דף פ"ו) בד"ה קורה ארבעה מתרת בחורבה וכ"כ הרא"ש שם (דף קכ"ח ע"א) ודלא כפרש"י דבפיה חלק אמרינן פי תקרה בקורה טפח וכ"כ רבי' בסימן שע"ו אך קשה דגבי סוכה בסימן תר"ל כתב רבינו אם יש בפי האכסדרה טפח דפסק כרש"י דבטפח סגי ואפשר דרבינו הכריע דבשבת דבעיא מחיצה גמורה בעינן ד' טפחים לפי תקרה אבל בסוכה דלא בעינן אלא טפח בשלישית הקילו חכמים דסגי בפי תקרה אע"פ שהתקרה אינו אלא טפח ולקמן בסימן תר"ל יתבאר יותר ע"ש ולפי זה מ"ש רבינו אבל אם הוא משופע ואין בו ד"ט האי ואין פירושו או

דרכי משה

שסא (א) ומשמע מדברי הרמב"ם כשאין שם סולם קבוע אסור לטלטל על הגג רק תוך ד' אמות אבל המ"מ כתב בשם הרשב"א כדברי הטור דדוקא מן הבית אסור לטלטל עליו : ואין

פרישה

לכל א' ב"ם דר"ל דלחיצונים נותנין ד' סאין מיהו מ"ש אח"כ ואם א' מהחיצונים יותר כו' לא משמע הכי וצ"ל דשאני התם כיון דגם לאמצעי יש מדור בפני עצמו מש"ה אין נותנין לכל א' אלא סאתיים משא"כ כשהשניים דרין במחיצה א' וק"ל · ועי"ל בסי' ג"ה בעינן ט' בגדולה וסמוך או אחר בקטנה ונפרצו מזה לזה דקלת ק' משם לכאן :

סי' שסא (א) **מה** שכתב רבינו חצר שנפרצה במילואה לר"ה מקום המחיצה נדון כצידי ר"ה שהוא כרמלית כמו החצר עצמו מ"ש כמו החצר עצמו נראה דרומז למ"ש לעיל בסי' שמ"ה ז"ל וקרן זויות הסמוכות לר"ה כגון מבוי שיש לכן ג' מחיצות כו' דהוי כרמלית אע"ג דשם במבוי איירי אפשר דס"ה בחצר דמ"ש ומ"ש ב"י בריש הסימן ז"ל הרשב"א כתב דלא דמי לעמוד בר"ה שאינו גבוה י' משום דגג זה גבוה מצד החצר. ר"ל בית זה עומד בחצר ומצד א' נפרץ לר"ה ור"ה קרקעיתו גבוה מקרקעית החצר כמצא דלצד ר"ה אין הגג גבוה י"ט מהארץ ולג' צדדים האחרים העומדים בחצר גבוה הגגים מהארץ אבל לפי מ"ש ב"י בשם ר"ת לפני זה ז"ל כיון שתוכו גבוה י' כו' א"צ לזה שכתבתי אלא

וסותם אפילו נפרצו ב' מחיצות שלמות אמרינן פי תקרה יורד וסותם אבל נפרצו ג' לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם ואפילו בשנים דאמרינן פי תקרה יורד וסותם דוקא כשנפרצו שנים זו כנגד זו אבל שנים זו בצד זו לא:

שסב **כל** מחיצה שלא נעשית לדור בתוכה אלא לצניעות או לשמור מה שיתנו בתוכה או לישב בה כדי לשמור השדות הויא מחיצה להתיר לטלטל בתוכו אבל לא הויא מחיצה לעשות מה שבתוכה מוקף לדירה אם הוא יותר מסאתים הלכך אילן שענפיו יורדין למטה אם אינן גבוהין ג' מן הארץ ועיקרן במקום שמחוברים לאילן הוא גבוה י' חשוב מחיצה ומותר לטלטל בכולו והוא שימלא האויר שבין הענפים בעצים או בקש ויקשור הענפים שלא ינידם הרוח (א) שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה ודוקא עד בית סאתים אבל יותר מסאתים לא אפילו אם נטעו לכך כיון שאינו עשוי לדור בתוכו אלא להסתופף בצלו לשמור השדות: תל שגבוה ה' והשלימו לי' שעשה עליו מחיצה גבוה ה' חשיב מחיצה לטלטל ולכל דבר מחיצה העומדת מאליה פי' שלא נעשית לשם מחיצה כשרה אפילו נעשית בשבת שלא סמכו עליה מאתמול והני מילי שנעשית בשבת בשוגג אבל במזיד הויא מחיצה להחמיר לחייב הזורק מר"ה לתוכה אבל לא להתיר לטלטל בתוכה · (א) וה"מ שלא היה שם מחיצה תחלה אבל

ב"ח

או אין בו ד"ט וכן פי' ב"י: **ומ"ש** ואפילו נפרצו ב' מחיצות וכו' דברי רבינו בזה כהרא"ש וכר"ת דלא כפרש"י וג"כ לא כפי' הרי"ף מביאו ב"י:

שסב כל מחיצה וכו' בס"פ עושין פסין (דף כ"ז) מחיצת האדרכלין לא שמה מחיצה משום דלצניעותא עבידא פי' בנאים עושין מחיצה להצניע עצמם מפני החמה כשבונין בחמה וכן מחיצה העשויה לנחת פי' להשתמר מה שיניחו לשם או כדי לשמור השדות הם בורגנים שאינן שומרים לשם אלא ביום ולנין בלילה בביתם ועיין לעיל ריש סימן שכ"ח:

מחיצה העומדת מאליה כו' פ"ק דעירובין פליגי ביה אביי ורבא בלחי העומד מאליו והלכה כאביי דהוי לחי אבל מחיצה העומדת מאליה דברי הכל הוה מחיצה וכ"כ הרי"ף בלשון זה ודקדק ב"י לאיז' צורך כתב כך הרי"ף דמודה רבא במחיצה כיון דלא קי"ל כרבא ותירץ דאתא לאשמעינן דכיון שלא חלקו בה כלל משמע דאפילו לא סמכו עליה מאתמול הוי מחיצה משא"כ בלחי דאף לאביי לא הוי לחי אא"כ בדסמיכי עליה מאתמול · דאל"כ לאביי מאי איכא בין לחי למחיצה גמורה ע"כ ותימה בהא דקאמר דאל"כ לאביי מאי איכא בין לחי למחיצה גמורה דמי מכריח אותנו דאיכא בינייהו דילמא אין הכי נמי דליכא מידי בינייהו ותו דכל כי האי מילתא ה"ל לפרושי אלא נרא' דלפי דמסתברא דדוקא גבי לחי דלית ביה אלא תיקון מדרבנן הקילו בו להתירו אף בעומד מאליו אבל היכא דבעינן מחיצה מן התורה צריך שיעשוה מתחלה להיות מחיצה גמורה לכך בא הרי"ף ואמר דאיפכא הוא דאדרבה במחיצה העומדת מאליה ד"ה הויא מחיצה ובסימן שס"ג כתב ב"י דרך זה ליישב דברי הרי"ף גבי מבוי שצדו אחד קצר ע"ש:

ומ"ש וה"מ שנעשית בשבת בשוגג וכו' מימרא דר"כ בס"פ עושין פסין דף כ"ה:

ומ"ש וה"מ שלא היה שם מחיצה תחלה כו' שסביבותיהן ברשות היחיד והבדילו

ב"י

לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם וכתב רבינו וא"ו במקום או א ודין זה מבואר בדברי התוס' והרא"ש בעירובין (פו.) גבי הא דא"ר יהודה קורה ד' מתיר בחורבה וכ"כ סמ"ג ושלא כדברי רש"י שנראה מהם שם שאע"פ שאין בקורה ד' אמרינן פי תקרה יורד וסותם מרוח אחד אם היו שאר מחיצות מוקפות מחיצה והרמב"ם בפי"ז גבי פי תקרה יורד וסותם לא הזכיר רוחב הקורה משמע דס"ל כרש"י והכי נקטינן (ב) כתב סמ"ג פי תקרה מועיל אפילו גבוה מכ':

אפילו נפרצו שני מחיצות שלימות אמרי' פי תקרה וכו' בעירובין (צד:) אמרינן ומי אית ליה לשמואל פי תקרה יורד וסותם והא איתמר אכסדרה בבקעה רב אמר מותר לטלטל בכולה משום דפי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר אסור דלא אמרי' פי תקרה יורד וסותם ומשני כי לית ליה בד' אבל בג' אית ליה ופירש"י כי לית ליה בד'· במקום שצריך לעשות ד' מחיצות בסתימות פי תקרה יורד וסותם כגון אכסדרה אבל בג' דאי היתה בה מחיצה כהלכתה ופי תקרה לג' מחיצות מכשיר ולפי דבריו לרב אפילו אין שם שום מחיצה כלל כגון שאכסדרה זו עומד קירויה על ד' יתדות נותן ד' קורות מיתד ליתד ועליהם מסדרי' הנסרי' לסיכוך אמרי' פי תקרה יורד וסותם מד' רוחות אבל הרי"ף כתב וז"ל איתמר אכסדרה בבקעה רב אמר מותר לטלטל בכולה ואע"ג דליכ' אלא ג' מחיצות אמרי' פי תקרה יורד וסותם והלכתא כוותיה עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בפי"ז (ג) וז"ל הרא"ש רש"י פי' דפליגי באכסדרה פרוצה מד' רוחותיה אבל לשון אכסדרה משמע כהרי"ף דסתם אכסדרה יש לה ג' מחיצות וכן פר"ח דדוקא ברוח רביעית אמרי' פי תקרה יורד וסותם וגרים כי לית ליה בג' אבל בד' אית ליה פי' כשאין שם אלא ג' מחיצות והרביעית פרוצה במילואה אבל בד' פי' שיש שם ד' מחיצות כגון שיש ברביעית שני לחיים דאיכא שם מחיצה אע"פ שפרוצה יותר מי' אמרינן פי תקרה יורד וסותם ור"ת פי' דסתם אכסדרה הוי נמי מוקפות משני רוחות ובההיא נמי איירי רב והעלה הרא"ש דנראה כדברי ר"ת דד' מחיצות נמי מהני פי תקרה מדאמרינן בפ"ק דסוכה (יח.) בההיא מודינא לך דהוי כמבוי מפולש פי' ולא מהני פי תקרה גבי שבת במפולש כדאשכחן דאסרי רבנן עלייהו על ב' בתים משמעה בלא פילוש מהני פי תקרה בשתי מחיצות ורבינו כתב כדעת הרא"ש ז"ל וצ"ל שיש בדברי רבינו ט"ס וצריך להגיה דוקא כשנפרצו שנים זו בצד זו אבל כשנפרצו שנים זו כנגד זו לא:

שסב כל מחיצה שלא נעשית לדור בתוכה וכו' בעירובין (כו.) א"ל רב פפא לרבא והאמר רב אסי מחיצות אדרכלין לא שמה מחיצה משום דלצניעותא עבידא ופירש"י אדרכלין· בנאים שעושים מחיצה לכל סביבותיהם כשבונין בחמה כיון דלצניעותא הוא ולמחר סותרין לה לאו כלום היא וא"ר הונא בריה דרב יהושע לרבא והאמר רב הונא מחיצה העשויה לנחת לא שמה מחיצה ופירש"י לנחת. שלא לדור שם אלא להשתמר מה שיניחו שם ומדברי הרמב"ם בפי"ו משמע דמחיצה העשויה לנחת או לצניעות לאו מחיצה היא כלל ואפי' היא מקפת פחות מבית סאתים אין מטלטלין בה דהא נקיט להו הרמב"ם שם בהדי מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה ושאינה גבוהה י' והנהו לאו מחיצה נינהו כלל וכבר כתב שם ה"ה שאין כן דעת הרשב"א דודאי בפחות מבית סאתים מחיצה הוא וכ"כ ג"כ ר"ת מחיצות גמורות הן ודעת רבינו כהרשב"א: **ומ"ש** או לישב בה כדי לשמור השדות וכו' בפ' בתרא דעירובין ויתבאר בסמוך בס"ד:

הלכך אילן שענפיו יורדין למטה אם אינם גבוהים ג' מן הארץ וכו' משנה בעירובין (צט:) אילן המיסך על הארץ אם אין נופו גבוה מן הארץ ג"ט מטלטלין תחתיו ופירש"י מיסך. שנופו נוטה למטה מכל צדדיו סביב סביב מטלטלין תחתיו דאמרינן לבוד והרי יש כאן מחיצה י' ובגמרא א"ר הונא בריה דרב יהושע אין מטלטלין בו יתר מבית סאתים מ"ט משום דהוי דירה שתשמישה לאויר וכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בו יותר מבית סאתים ופירש"י אלא בבית סאתים אם היה היקפו יתר על בית סאתים אין מטלטלין בו אלא בד' אפילו נטעו לכתחלה לכך דהוי מוקף לדירה מ"ט משום דהוי דירה שתשמישה לאויר היכה לדור בה תמיד אלא להסתופף בה שומרי אויר השדה: **ומ"ש** אבל יותר מסאתים לא אפי' אם נטעו מתחלה לכך וכו' הכי אמרינן בעירובין (טו): **ומ"ש** והוא שימלא האויר שבין הענפים בעלים וכו' ויקשור הענפים וכו' הכי מוקים לה רב אחא בר יעקב בסוכה (כד:): **תל** שגבוה ה' והשלימו לי' וכו' בעירובין (צג:) הלכתא גידוד ה' ומחיצה ה' מצטרפין ופירש"י גידוד ה' חצר שקרקעיתה גבוה ה' טפחים והוסיפו על אותה גובה מחיצה ה': **מחיצה** העומדת מאליה וכו' פשוט בגמרא ספ"ק דעירובין (טו:) גבי לחי העומד מאליו מחיצה העומדת מאליה ד"ה הוי מחיצה ומשמע דאפי' לא סמכו עליה מאתמול מהני וכ"כ שם הרא"ש וכ"נ שהוא דעת הרי"ף שאחר שפסק הלכה כאביי דאמר לחי העומד מאליו הוי לחי כתב אבל מחיצה העומדת מאליה דברי הכל הוי מחיצה ולכאורה נראה דדבר שא"צ הוא דכיון שפסק דלחי העומד מאליו הוי לחי כ"ש למחיצה העומדת מאליה ומה צורך יש להשמיענו דמודה רבא במחיצה העשויה מאליה כיון דלא קי"ל כוותיה אלא ודאי משום דגבי לחי אמרי' היכא דלא סמכו עליה מאתמול כ"ע לא פליגי דלא הוי לחי כי פליגי בדסמכו עליה מאתמול אתא לאשמועינן דבמחיצה לא באו לכלל מחלוקת כלל דכיון דמחיצה גמורה היא בכל גוונא הויא מחיצה אפילו עומדת מאליה וכיון שלא חלקו בה כלל משמע דאפילו לא סמכו עליה מאתמול הויא מחיצה דאם לא כן לאביי מאי איכא בין לחי למחיצה גמורה: **ומ"ש** וה"מ שנעשית בשבת בשוגג אבל במזיד הויא מחיצה וכו' מימרא דר"כ בעירובין (כה.) ובשבת (קא:) ואכתבנא בסמוך וכתב הרמב"ם בפי"ו ואם נעשית בשגגה מותר לטלטל בה באותה שבת והוא שתעשה שלא לדעת המטלטל אבל אם נתכוון אדם לזו המחיצה שתעשה בשבת כדי לטלטל בה אע"פ שעשה אותה העושה בשגגה אסור לטלטל בה באותו שבת ונתן ה"ה טעם לדבריו ומיהו כתב בשם הרשב"א שכל שנעשית בשגגה אפילו נתכוון העושה לטלטל בה הרי זה מותר לטלטל בה ושאינו יודע עיקר לדברי הרמב"ם: **ומ"ש** וה"מ שלא היתה שם מחיצה וכו' בס"פ הזורק (קא:) תניא ספינות קשורו' זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו נגללו נאסרו חזרו ונקשרו בין שוגגין בין מזידין בין אנוסים בין מוטעים חזרו להיתרן הראשון שכל מחיצה שנעשית בשבת בין בשוגג בין במזיד

דרכי משה

(ב) ואין אני מסכים לדבר לדחות דברי התוספות והרא"ש והסמ"ג והטור מדברי רש"י והרמב"ם: (ג) וצ"ע בדבריו דהא כתבתי לעיל סימן שנ"ח בשם המ"מ דלהרמב"ם אמרינן ביה יורד וסותם אפי' מד' רוחות וה"ל לפרש כמ"ש המ"מ פי"ו דבכרמלית דהיינו בבקעה בעי ג' מחיצות אבל בקרפף שדינו כרה"י דבר תורה אמרינן פי תקרה יורד וסותם אפי' מד' רוחות לדעת הרמב"ם וחילוק המבואר לקמן בדברי רבינו בעל הטור לענין היתר צורת הפתח: **שסב** (א) ובהג"א פ"ק דעירובין דה"ה לחי או קנים של צ"ה וכ"ה:

פרישה

אלא שאף שמבטלן מכל סלדיס אינו גבוה י' מ"מ כיון שתוכו גבוה י' אסור לטלטל עליו בלא סולם ול"ל לעמוד וק"ל:

סי' שסב (א) **וה"מ** שלא היה שם מחיצה תחלה אבל אם היתה שם וסוסר' וחזרה ונעשית אפי' במזיד חוזר להתיר' הראשון כגון שנים או ג' שהקיפו במחללאות סביבותיהן בר"ה והבדילו גם ביניהן במחללאות וערבו יחד ומותרין לטלטל מזה לזה ונגללו המחללאות בשבת נאסרו חזרו ונפרשו אפי' במזיד חזרו להתירן הראשון הכי כבר כתבתי מה שיש לסתעורר בפשט זה בל' רבינו מזה וסוא שנתעורר עליו ג"כ הב"י במה שסילק רבינו בין אם היתה המחיצה מתחלה שם וסותר ובין שתחילת עשייתו נעשית בשבת וזהו מ"ש הר"ן בשם ר"ת ומהתו' והרא"ש מוכח דלא ס"ל האי חילוק אלא שמחלקין בין נעשית המחיצה להבדיל בין הרשויות ובין אם נעשה להבדיל בין ר"ה. ומ"ש ב"י ודקדק נפשו שגם הרא"ש ס"ל כהר"ן כתבתי שם דו"מ דא"כ לא ה"ל למכתב דרב נחמן איירי בעושה מחיצה בר"ה· וע"ק בל' רבינו מיניה וביה במ"ש והבדילו גם ביניהן במחללאות כי מאחר שס"ל כשיטת הר"ן ומהר"ן משמע אפי' נגללו מחיצות ר"ה אפ"ה מותר כיון שהיה שם מתחלה וכמ"ש ג"כ הב"י א"כ לא הל"ל אלא כגון שהקיף בעדו בר"ה במחללאות ונגללו בשבת וחזר ונפרשו ובשלמא סברייתא אתא לאשמועינן גופה דדינא דאם הבדילו ביניהן במחללאות מותרין· לערב זע"ז ולטלטל יחד דומיא דרישא דב' ספינות קשורות זו בזו וכן משמע

חדושי הגהות

שסא א כתב מהרל"ח וז"ל כתב הרב"י ורבינו כתב וי"ו במקום או ור"ל או שאין בו ד' טפחים אפילו הוא חלק לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אלא כשהוא חלק ויש בו ד' טפחים וכ' שכן הוא בתו' ורא"ש פרק כיצד משתתפין אך היה נראה לומר שאפשר דס"ל לרבינו דכי משני אפלוגתא דרבה ור' זירא בפ"ב דעירובין דפליגי שם בקרפף בית ג' וקירה בו בית סאה רבה אמר אויר קירויו מייתרו ורבי זירא אמר אין אויר קירויו מייתרו דפריך שם לימא בפלוגתא דרב ושמואל וכו' ומשני וכו' (כמו שהעתיק הב"י) ס"ל לרבינו דכי משני דרבה ורבי זירא פליגי היכי דעביד כי אורזילא צ"ל דביש בו רוחב ד' טפחים מיירי דאל"כ הא לכ"ע ל"א פי תקרה יורד וסותם אבל כשפי התקרה חלק ס"ל לרבי' דאפילו בשאינו רחב ד' אלא רחב טפח אמרי' פי תקרה יורד וסותם וכמו שנראה מדברי רש"י שם דא"צ רוחב ד' כשפי התקרה חלק לפ"ז אצ"ל שכתב רבינו וי"ו במקום או אך אם היה דעת רבינו כן לעיל סי' שנ"ח שכתב קרפף בית ג' סאין וקירה ממנו בית סאה מותר אפילו אם הקירוי משופע היה צריך לכתוב דדוקא ברוחב ד' הוא מותר אלא ע"כ לומר דס"ל דגבי קרפף שאני דאפילו עביד כי אורזילא ואינו רחב ד' אפ"ה ממעטו מדין קרפף יותר מבית סאתים הואיל והיא מקורה אפילו לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם וא"כ עכ"ל דס"ל לרבינו כדעת התו' ורא"ש דאפילו כשפי התקרה חלק צריך שיהא רחב ד' לומר פי תקרה יורד וסותם וכדברי ב"י אך צ"ע דלקמן בה' סוכה בסימן תר"ל משמע דס"ל לרבינו דביש בו טפח אמרינן פי תקרה יורד וסותם צ"ל דטפח דנקט שם הוא אליבא דפירש"י ע"כ:

כתב

אבל היתה שם והוסרה וחזרה ונעשית אפילו במזיד חזרה להיתיר' הראשון א כגון ב' או ג' שהקיפו במחצלאות סביבותיהן ברה"י והבדילו גם ביניהם במחצלאות ועירבו יחד ומתירין לטלטל מזה לזה ונגללו המחצלאות בשבת נאסרו חזרו ונפרשו אפילו במזיד חזרו להיתירן הראשון ספינה מותר לטלטל בכולה אפילו יותר מסאתים דחשיבא מוקפת לדירה· כפאה לדור תחתיה הוי רה"י עליה כפאה לזפתה לא הוי רה"י עליה בכל עושין מחיצה בכלים ובאוכלין בין של ערב לבד כגון של חבלים או של שתי לבד כגון קנים נעוצין בארץ ומותר עד סאתים אפילו ליחיד בישוב ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו ובין קנה לחבירו ג"ט ואפילו בבעלי חיים ובלבד שיהו כפותים ואפילו באנשים שעומדים

במזיד שמה מחיצה אוני והא אר"נ ל"ש אלא לזרוק אבל לטלטל אסור כי איתמר דר"נ אמזיד איתמר ופירש"י אמזיד איתמר ומשום קנסא ודקתני מתניתין חזרו להיתרן הראשון אשוגגין ואנוסין ומוטעין קאי וכי קתני מזידין אשמה מחיצה קאי ולזרוק כר"נ והתוס' כתב שר"ת מפרש דחזרו להיתרן הראשון אפילו אמזידין ור"נ דאמר דבמזיד לא הוי מחיצה אלא לזרוק ולא לטלטל היינו שע"י המחיצה נעשית רה"י אבל ספינות דבלאו הכי הם רה"י כי קשרן אפילו מזיד שרי לטלטל ומחצלאות הפרוסות ברה"י איירי שיש מחצלאות מפסיקות בין שתי חצירו' נגללו נאסרו שהרי הן כחצר אחד והם עירבו שניהם חזרו ונפרסו חזרו להתירן הראשון ומערבין אלו לכאן ואלו לכאן וגם הרא"ש כתב בל' הזה כי אתמר דר"נ אמזיד איתמר פירש"י והא דקתני חזרו להיתרן הראשון לא קאי אמזיד ולא נהירא ופר"ת דמלתא דר"נ בעלמא אתמר אמחיצה הנעשית במזיד ולא אהך ברייתא וה"פ דברייתא מחצלאות הפרוסות לר"ה כעין בתים זו אצל זו מערבין ומטלטלין מזו לזו כדין כותל שבין ב' חצרות ובו חלון שמערבין בין שניהם ואם רצו מערבין א' נגללו נאסרו פי' אם ערבו שניהם וסמכו על פריסת מחצלאות שביניהן כשנגללו נאסרו כדין שתי חצירות שנפרצו במילואן זו לזו חזרו ונפרסו חזרו להיתרן הראשון דהוו כב' חצרות ומטלטלין אלו בכאן ואלו בכאן· שכל מחיצה שנעשית בשבת וכו' טעמא יהיב למלתיה דקי"ל בעלמא מחיצה הנעשית בשבת ואפילו לר"ה הויא מחיצה וכ"ש הכא דהאי מחיצה אינה באה אלא להתיר איסור דיורין של שתי החצירות הלכך חזרו להתירן הראשון אפי' מזידים דלא שייך למילתיה דר"נ כלל דר"נ איירי בעושה מחיצה בר"ה שעל ידה נעשית רה"י אבל הכא בלא הך מחיצה נעשית רה"י והמחיצה אינה באה אלא לסלק הדיורין ומסיפא דקתני שכל מחיצה הנעשית בשבת שמה מחיצה דמשמע אפילו לטלטל דומיא דרישא פריך אההיא דר"נ דאתמר בעלמא ומשני דר"נ אמזיד אתמר היכא דעושה מחיצה בר"ה והך דמחצלת חזרו להיתרן הראשון ואפי' במזיד עכ"ל· נראה מדבריו דלר"ת כל שע"י המחיצה נעשית רה"י אע"פ שהיתה שם מתחלה כיון שנעשית במזיד אינה מחיצה לטלטל וכדמשמע מדברי התוס' שהרי כתב כשנגללו נאסרו כדין שתי חצירות שנפרצו במילואן זו לזו דמשמע שלא נגללו אלא מחיצות שביניהם אבל מחיצות החיצונות נשארו ומש"ה שרי הא אם נגללו גם מחיצות החיצונות היה אסור אם נפרסו במזיד כך הם דברי ר"י בח"ד אבל הר"ן כתב בהזורק דברי ר"ת בסגנון אחר וז"ל אלא עיקרן של דברים כדברי ר"ת שפי' דהא דאמרינן כי אתמר דר"נ אמזיד לאו אמזיד דברייתא קאמרינן אלא אמזיד דעלמא דהיינו אמחיצה הנעשית בשבת לכתחלה ומעיקרא קס"ד דליכא לאיפלוגי בין שנעשית בתחלה בשבת או שהיתה שם מתחלה ואח"כ חזרה לענייניה הראשון ומשנינן דאמזיד דעלמא איתמר ולאו כי הדדי נינהו עכ"ל ונראה מדבריו שאפילו נגללו מחיצות החיצונות וחזרו ונפרסו במזיד חזרו להיתרן כיון שהיו עשויין מתחלה ודברי רבינו הם כשיטת ר"ת שכתב הר"ן שהחילוק הוא בין אם לא היתה שם מחיצה מתחלה להיתה שם והוסרה וחזרה ונעשית. ויש לתמוה עליו היאך הניח דברי הרא"ש וכתב כדברי הר"ן ושמא הוא ז"ל היה מפרש דברי הרא"ש כדברי הר"ן ומ"ש כשנגללו נאסרו כדין ב' חצירות וכו' היינו לומר שאע"פ שלא נגללו אלא מחיצות שביניהן נאסרו אבל אין ה"נ שאע"פ שנגללו גם מחיצות שסביבותיה כשחזרו ונפרסו חזרו להתירן הראשון וכמו שנראה מדברי הר"ן· והרמב"ם בפי"ו כתב סתם דמחיצה הנעשית במזיד אסור לטלטל בה ולא חילק כלל משמע דכרש"י ס"ל וכ"כ שהוא דעת הרי"ף ז"ל: **ספינה** מותר לטלטל בכולה בעירובין (נ·) אסיקנא דהלכתא כרב דאמר הכי ופירש"י מותר לטלטל בכולה ואפי' ישנה יותר מבית סאתים דהוקף לדירה הוא: **ומ"ש** כפאה לדור תחתיה וכו' כפאה לזופתה וכו' גז"ש ומודה רב שאם כפאה על פיה שאין מטלטלין בה אלא בד"א כפאה למאי אלימא לדור תחתיה מ"ש מגג יחיד אלא שכפאה לזופתה ופירש"י מ"ש מגג יחיד· דאפילו לרבנן מותר לטלטל בכולו ואפילו יותר מבית סאתים דכיון דמחיצות לדירה נעשו אע"פ שלא לדירת מעלה נעשו כי אמרי' בהו גוד אסיק הוי כהיקף לדירה ה"נ כיון שכפאה לדור כפייתה זו עשיית מחיצתה לדירת מטן כי אמרת בהו גוד אסיק הוי היקף לדירה. שכפאה לזופתה שבטל מחיצותיה מתורת דירה דאינן עומדות כ"ז כפיית' לא לדירת מעלן ולא לדירת מטן והוי כעמוד בעלמא וכי אמרינן בהו גוד אסיק הוי היקף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה וכרמלית היא עכ"ל נראה מדבריו דבבית סאתים אפי' כפאה לזופתה מותר לטלטל בכולה ולפ"ז צ"ל שמ"ש רבינו כפאה לזופתה וכו' איותר מבית סאתים דקאמר ברישא קאי ועוד נראה מדברי רש"י דכי כפאה לזופתה אפילו תחתיה אסור שהרי כתב דאינן עומדות כ"ז כפייתן לא לדירת מעלן ולא לדירת מטן אבל הרא"ש כתב שאם כפאה לזופתה שאין מטלטלין על גבה וכ"כ רבינו ונראה מדבריהם דתחתיה לעולם מותר מאחר שעיקר המחיצות נעשו לדירה והרי"ף השמיט הא דמודה רב שאם כפאה על פיה אין מטלטלין בה אלא בד"א ולא ידעתי למה: **בבל** עושין מחיצה וכו' משנה בפ"ק דעירובין (טו·) בכל עושים לחיים אפילו בדבר שיש בו רוח חיים: **ומ"ש** בין של שתי לבד וכו' ג"ז שם במשנה (טו:) ובפלוגתא דתנאי ופסק כחכמים: **ומ"ש** אפילו ליחיד ביישוב ג"ז שם פלוגתא דתנאי ופסק כחכמי': **ומ"ש** ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו וכו' פשוט שם במשנה הנזכר: **ומ"ש** ואפי' בב"ח גז"ש משנה כתבתיה בסמוך: **ומ"ש** ובלבד שיהו כפותים הוא מדברי הרמב"ם בפי"ו וטעמא כדי שלא יזוזו ובעינן מחיצה יכולה לעמוד ועומדת ומהסוגיא שבפרק הישן הוציא זה אע"פ שאינה מכרחת עכ"ל ה"ה: **ואפי'** באנשים שעומדין

והבדילו גם ביניהן וכו' כך צריך להגיה ברה"י ולהעביר קולמוס על בר"ה והוא ע"פ דברי הרא"ש ס"פ הזורק וגם לשם נדפס בטעות לר"ה וצריך להגיה וה"פ דברייתא מחצלאות הפרוסות ברה"י כעין בתים וכו' שהרי כל דברי הרא"ש הם ע"פ פי' ר"ת דמחלק בין עושה מחיצה בר"ה שעל ידה נעשית רה"י דאסור לטלטל בה אם חזרה ונעשית בשבת במזיד ובין כשהמחיצה אינה באה אלא לסלק הדיורין דכבר היתה רה"י ועושה מחיצה לסלק הדיורין ונגללה וחזרה ונפרסה וסילקה דיורין דחזרו להתירן הראשון ואפילו במזיד וכן מפורש בתו' פרק הזורק (דף ק') בד"ה כי איתמר דר"ת מפרש דמחצלאות הפרוסות ברה"י איירי שיש מחצלאות מפסיקות בין ב' חצרות נתגלגלו נאסרו שהרי הן כחצר אחת וכו' ור"ת גורס בברייתא וכן מחצלאות הפרוסות מערבין וכו' ולא גרס הפרוסות לר"ה כמ"ש בספרי' שבידינו ובאלפסי דאותה גירסא אתי שפיר לפרש"י אבל לפר"ת בתוס' ובהרא"ש אי אפשר לגרום בר"ה אלא גרים בסתם וכן מחצלאות הפרוסות מערבין וכו' ומפרש לה הפרוסות ברשות היחיד אי נמי גורס להדיא הפרוסות לרה"י וכן צריך להגיה בדברי רבינו לרשות היחיד במקום לרשות הרבים וה"פ דברי רבינו וה"מ שלא היה שם מחיצה תחלה וכו' פי' כגון שהיתה ר"ה ועשו מחיצות בר"ה במחצלאות שעל ידה נעשית רה"י ואע"פ שעשו כן מע"ש ונגללו בשבת אם חזרו ונפרסו במזיד ה"ל מחיצה לזרוק אבל לא לטלטל כיון דעיקר מחיצה זו נעשה בר"ה מתחלה כדי שעל ידן יהא נעשית רה"י ועכשיו חזר ונעשה רה"י בשבת אסור לטלטל אבל היתה שם מחיצה שע"י נעשה רה"י כבר כגון חצר ובאו לשם שנים או ג' שהקיפו במחצלאות סביבותיהן ברה"י והבדילו גם ביניהן במחצלאות כו' אע"פ שנגללו כל המחצלאות מ"מ עדיין הוא רה"י דמחיצות החצר הן קיימים והך מחיצה שנגללה אינה גורמת אלא לבטל הדיורין והעירוב שביניהן לפיכך כשחזרו ונפרסו המחצלאות חזרו להיתירן הראשון ואפילו במזיד ואע"פ שהר"ן כתב ע"ש ר"ת דאינו מחלק אלא בין שנעשה המחיצה מתחלה בשבת במזיד דאסור לטלטל בה ובין שנעשה מע"ש אלא שנגללה בשבת וחזרה ונפרסה במזיד דמותר לטלטל בה ואין חילוק בין נפרסו המחצלאות בר"ה ובין נפרסו ברה"י מ"מ מדברי התוספות והרא"ש ורבינו מבואר כדפרישית דהחלוק הוא בין נפרסו בר"ה ובין נפרסו ברה"י וכן מפורש ברבינו ירוחם חלק ד' שכתב תחלה פירש"י ואח"כ כתב פר"ת דמחלק דכשעשו המחיצה בר"ה אסור לטלטל בה כשעשאה במזיד בין שנסתרה בשבת וחזר ובנאה ובין שבנאה מתחלה אבל ב' חצרות שהפסיקו במחצלת ונסתרה וחזרו ושטחוה אפילו במזיד מותר לטלטל בה. ואח"כ כתב פירוש שלישי כמו שכתב הר"ן על שם ר"ת· ותמהני אדברי ב"י שהבין מדברי הרא"ש ומדברי הר"י דמחלק ר"ת בין מחיצות הפנימיות שנסתרו ובין מחיצות החיצוניות ובדבריהם מפורש דר"ת אינו מחלק אלא בין מחיצה שעל ידן נעשית רה"י בר"ה ובין מחיצה שנעשית בתוך רה"י גופיה לסלק הדיורין גם הבין שדברי רבינו הם ע"פ דברי הר"ן בשם ר"ת וליתא אלא כדפרי' גם בש"ע העתיק לשון רבינו סביבותיהן בר"ה והוא טעות סופרים ומדפיסים ותו לא מידי: **ספינה** מותר וכו' מימרא דרב פרק כל גגות (דף צ'): **ומ"ש** כפאה לדור תחתיה הוי רה"י עליה פי' אף עליה הוה רה"י כתחתיה ואפילו יותר מבית סאתים דאמרינן גוד אסיק מחיצתא. כפאה לזופתה לא הוי רשות היחיד עליה פי' ודינה כקרפף שלא הוקפה לדירה וכן תחתיה כיון דאינה עומדת לדירה כל זמן כפייתה לא למעלה ולא למטה כמו שפיר' רש"י וכן היא דעת הרא"ש ורבינו והא דנקטו לא הוי רה"י עליה לאו דוקא עליה דה"ה תחתיה אלא איידי דנקט ברישא היכא דכפאה לדור תחתיה דהוי רה"י עליה נקט בסיפא נמי לא הוי רה"י עליה ודלא כמ"ש ב"י לדברי הרא"ש ורבינו ע"ש: **בבל** עושין מחיצה וכו' עד ג' טפחים כל זה משנה וגמרא פ"ק (דף ט"ו וי"ו) ואע"פ דהפרוץ מרובה על העומד כיון שכל עומד הוא פחות מג' טפחים מעומד שני וכן שני פחות מג"ט מן השלישי וכן כולם כעומד הוא חשיב לפי שכל פחות מג"ט כלבוד דמי: ואפילו בב"ח ובלבד שיהו כפותין וטעמא כדי שלא יזוזו דבעינן מחיצה שיכולה לעמוד ועומדת כדלעיל גבי ענפי אילן: **ואפי'** באנשים וכו' עד והוא שלא ידעו וכו' בפ' מי שהוציאוהו (דף מ"ג ומ"ד) וכתב ה"ר יהונתן דטעמא דבדלא ידעו הוי מחיצה שנעשית בשוגג אבל בידעו נעשית במזיד ואסור לטלטל כדלעיל ומה שהקשה הרא"ש דאם מהלכים חשובים מחיצה מאי קא מבעיא ליה לרב חסדא בעובדא דנחמיה בדלא מלו ליה גברא עד תוך התחום הלא יכולין לעשות מחיצה עד תוך התחום כשהם מהלכין וכמו שכתב ב"י נראה לפע"ד ליישב דהאי דיקא דמהלכין חשובין מחיצה לא שמעינן ליה אלא מעובדא דהכי זיקי של רבא דהוו שדיין בריסתקא דמחוזא דבהדי דאתא רבא מפירקיה אעלנהו השמש ניהלייהו בתוך מחיצות ההולכין ובאים והתם דיעבד הוה שהשמש עשה מעצמו ולא הורה לו רבא לעשות כך לכתחילה לסמוך על מחיצות אנשים ההולכים אלא דוקא כשאינן הולכין אלא עומדין יכולין לעשות מחיצה לכתחלה והיינו דקמבעיא לן לרב חסדא בעובדא דנחמיה בדלא מלו גברי היאך יעשה לכתחילה וה"מ להדיא מלשון רבי' שאמר בכל עושין מחיצה וכו' פי' לכתחלה עושין מחיצה בכל דבר ואפי' בב"ח וכו' ואפילו

פרישה

משמע שם בגמרא אבל רבינו לא בא כאן ללמדינו דין עירוב הכ"ל ה"ל לקצרו וע"ק במ"ש רבינו וערבו יחד ומותרין לטלטל מזה לזה ונגללו מחיצות בשבת נאסרו למה נאסרו כיון שערבו יחד ועדיין המחצלאות החיצונות קיימת. ואי איירי שנפלו ג"כ א"כ קשה למה נקט כלל שהבדילו גם ביניהן במחצלאות וכמ"ש ראשונה· וגם התוס' והרא"ש פירשו הברייתא דקתני נגללו נאסרו דבערבו שניים איירי ואף שם בפ' הזורק ברישא קתני ספינות שנקשרו זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו נפסקו נאסרו וכתבו שם התו' ז"ל ולא דמי לעירב דרך הפתח ונסתם דקי"ל הואיל והותרה הותרה דהכא כיון דנפסקו הוי כאילו הוי ר"ה ביניהן· ש"מ דאפילו עירבו יחד ס"ל להתוס' כיון דנפסקו נאסרו ולא דמי למחצלאות שנגללו דהתם כשהספינות נפסקו מקשירתן נבדלו זו מזו ובמקום שנבדלו הוי ר"ה או כרמלית ביניהן ומש"ה אין מועיל מה שערבו יחד ומן הדין שאסור משא"כ במחצלאות שאף שנגללו האמצעות מ"מ כיון שהקיף מחצלאות החיצונות קיימ' אין הפסק ר"ה וכרמלית ביניהן ובודאי מועיל עירוב הראשון· תדע שהרי סיימו שם התוס' וכתבו ז"ל ואם עירבו ג' בתים ונפל האמצעי ונעשה ר"ה פשיטא דלא אמרי' הואיל והותרה הותרה עכ"ל· הרי לפנינו שדומה ספינות שנבדלו זו מזו לג' בתים שנפל האמצעי ביניהן ונעשה במקום אותו הבית שנפל ר"ה ומש"ה אין מועיל עירוב. וע"ק כיון דקי"ל כשמואל דאמר מחיצה שנפל בין ב' חצירות אף שעירבו שניי' מותר לטלטל וכ"ש כשערבו יחד. וראיתי באשר"י פ"ק דעירובין ד' קט"ו ריש ע"ד שכתב ז"ל ונראה דאם עירב לצורך שנה מחצר לחצר ונסתם הפתח בשבת ואח"כ נפתח בו ביום פשיטא דמותר לטלטל מזו לזו אלא אפי' נסתם באמצע השבוע ונפתח בשבת חוזר העירוב למקומו

חדושי הגהות

שסב א כתב מהרל"ח ה"ה דהיה יכול לפרש בא' שעשה לו מחיצות בר"ה להיות רה"י לטלטל בתוכו ונגללו המחיצות נאסר היחיד לטלטל משום דחזר להיות ר"ה חזרו ונפרשו חזר להיתרו הראשון אלא רבותא קמ"ל רבינו שאפילו הם ג' ועירבו יחד דה"א הואיל ונתבטל העירוב לא יחזור להיתרו הראשון קמ"ל דגם העירוב חוזר להתירו דהואיל ואנו מתירין המחיצות שנעשו בשבת במזיד משום שכבר היו שם מחיצות וא"כ קא אתי ההיתר מחמת מחיצות הראשון ה"ה נמי העירוב חוזר להיתר הראשון שמותרים לטלטל יחד ע"כ:

כתב

ואפילו באנשים שעומדין וכו' ואפילו כשהם מהלכין חשובים מחיצה וביניהם רה"י דאי איתא דבמהלכים נמי עושין לכתחלה הוי ליה למימר בסתם ואפי' כשהם מהלכים אלא בע"כ דס"ל לרבינו דאין עושין לכתחלה מחיצה אלא באנשים זה אצל זה בפחות מג' אלא דאפילו כשהן מהלכין חשובים מחיצה אם נעשה בדיעבד והכי נקטינן להלכה מיהו בשבולי הלקט בשם סה"ת החמיר שלא יעשו מחיצה מבני אדם וטעמו ודאי הוא לפי שיש לחוש שמא ירגיש אחד מהם שהועמד לשם מחיצה ותהיה המחיצה בטילה וכ"כ הרב בהגהת ש"ע · והכתי איכא לתמוה כמ"ש באנשים שעומדים זה אצל זה בפחות מג' הלא סתם אדם רחבו אמה אחת כדמוכח בכוכין בפרק המוכר פירות ובדוכתי טובא וא"כ בעומדין ברחוק אמה זה מזה הוי נמי מחיצה דפרוץ כעומד מותר דהכי תניא בפ"ק ריש ד' י"ו וגבי מחיצה שהקיפוה בגמלין ובלבד שלא יהא בין גמל לגמל כמלא גמל ואוקמינא ביוצא ונכנס דהיינו אויר מרווח ואז הוי פרוץ מרובה אבל פרוץ כעומד שרי וי"ל דבהמה דבעי כפותים שרי בפרוץ כעומד אבל אדם דלא ידע שהועמד לשם כך מסתמא נייד איכא לחוש טפי דילמא אתא לפרוץ מרובה הלכך בעי' פחות מג' דתו ליכא לחוש כלל : **פרוץ** כעומד מותר הכי אסיקנא בפ"ק דעירובין (דף י"ו) והיינו דהפירכא היא משלשה טפחים ולמעלה דאם הוא פחות מג"ט ה"ל לבוד וחשוב כעומד ואפילו פרוץ מרובה מן העומד שרי כדפרישית בסמוך :

ומיהו

שעומדים זה אצל זה בפחות משלשה ואפילו כשהם מהלכים חשובין מחיצה וביניהן רשות היחיד והוא שלא ידעו שהועמדו שם לשם מחיצה ואפילו אם לא הודיעם שעושה מהם מחיצה עתה אם קרוב הדבר שידעו כגון שעשה מהם מחיצה פעם אחרת לא יעשה בהם מחיצה עוד פרוץ כעומד מותר בין בשתי בין בערב ובלבד שלא יהא במקום אחד פרוץ יותר מעשרה אבל עד עשרה מותר מפני שהוא כפתח ואם עשה צורת הפתח אפילו לפרצה יתרה מעשרה מותר וכתב הרמב"ם ז"ל ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ ור"י פי' אפילו לא נעץ אלא ד' קונדיסין בארבע רוחות ועשה צורת הפתח על גביהן שרי וה"מ בחצר ומבוי שיש בהם דיורין אבל בבקעה שבא לעשות היקף לטלטל בתוכו לא מהני

ודוקא

שעומדין זה אצל זה והוא שלא ידעו שהועמדו לשם מחיצה וכו' הכל פשוט בעירובין (מג: מד.) ומשמע התם בעובדא דזיקי דהוו שדיין בריסתקא דמחוזא דאפי' כשהם מהלכים חשובים מחיצה וכן כתב הרא"ש בתשובה כלל כ' אלא שכתב שם דקשיא ליה מעובדא דנחמיה דקא מיבעיא ליה אי הלכה כרבי אליעזר ואי מחיצת בני אדם מועלת דרך הלוכה אמאי לא מלו גברי וא"ל דהתם היינו טעמא דלא מלו גברי לפי ששום אחד מהם לא עירב אלא עד ב' אמות סמוך לתחום דא"כ מאי קשיא להו לתוס' דכי לא מלו גברי נמי ילך אל מקום שמחיצה מגעת ואח"כ יעשה היקף אחר עד שיגיע לתחום דהא כיון ששום אחד מהם לא עירב אלא עד ב' אמות סמוך לתחום לא שייך להקשות כן שהרי אינן יכולין לעשות היקף אחר אלא ודאי שסוברים התוס' שאפי' עירבו עד התחום עצמו אמר בדלא מלו גברי עסקינן וקא מיבעיא ליה אי הלכה כר"א · וכתב הרשב"א בתשובה דאפי' בר"ה מהני האי מחיצה דמחיצת בני אדם מחיצה גמורה היא מדאמרינן שם (מד.) גבי סוכה עושה אדם את חבירו דופן · כתב ה"ר יהונתן הכהן דעבדינן מחיצה מינייהו בעינן שלא ירגישו בדבר כלומר שלא ידעו שלשם מחיצה אדם מעמיד אותם שם והוו מחיצה שנעשית בשוגג דהויא מחיצה אפי' להקל לטלטל שאם ירגישו בדבר הויא נעשית במזיד ולא הויא מחיצה אלא להחמיר שמי שזורק מר"ה לתוכו חייב ולא לדבר אחר כלל וכתב בא"ח בשם הרשב"א שאפי' אחד מהם יודע אסור כדי שלא יבואו לזלזל בשבת : **ומ"ש** ואפי' אם לא הודיעם שעושה מהם מחיצה עתה אם קרוב הדבר שידעו וכו' לא יעשו מהם מחיצה עוד כ"כ שם התו' הכא דאמרינן בעובדא דנחמיה בדלא מלו גברי עסקינן והכי משמע שם (מד.) בעובדא דהנהו זיקי דהוו שדיין בריסתקא דמחוזא וכו' וכ"כ שם המרדכי בשם ר"מ וטעמא משום דשמא ירגישו בדבר קודם שיספיקו לגמור מיהו כתב אבל אם נעשו מחיצה בלא מתכוין לאדם אחד יכולין להיות מחיצה לאדם אחר שלא לדעת ורפיא ביד מורי עכ"ל (ב): וכתב הריטב"א ומיהו אם באו בתחלה שלא לדעת ואח"כ הבינו אין לחוש לכך : וכתב הרמב"ם בפרק י"ו שצריך שלא יעמיד אותם אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו אלא יעמיד אותם אדם אחר שלא לדעתו וצ"ל דיליף לה מדאמרינן התם בסמוך הנהו בני גנכא דאפילו מיא במחיצה של בני אדם נגדינהו שמואל אמר אם אמרו שלא מדעת יאמרו לדעת והוא ז"ל מפרש דהנהו דאפילו מיא הם העמידו מחיצת האנשים ומש"ה קרי להו לדעת ורבינו שלא הזכיר זה נראה שסובר שבני אדם שנעשית מהם המחיצה ידעו שלעשות מחיצה נקבצו שם וכן פירש"י. כתוב בשבלי הלקט אם צריך אדם לחפץ שבר"ה או שבבית אחר ור"ה מפסיק ביניהם יוליך שם תינוקות אם יקחוהו מאליהם טוב הדבר כדאיתא בפרק חרש (קיד.) ואם לא יזכהו להביא יעשו מחיצה של בני אדם וכו' אבל מבית חבירו לביתו לא יועיל כך לפי שצריך עירוב כל זה בספר התרומה מ"מ צריך אדם ליזהר בזה שאין להתיר אלא בשעת הדחק וצריך שלא ידעו שלשם מחיצה נאספו שם שאם ידע אחד מהם אסור וכן נמי בקטן שלא יהא עושה ע"ד אביו שאם יודע שנוח לאביו בכך אסור להוליכו שם עד כאן :

פרוץ כעומד מותר פלוגתא דאמוראי בספ"ק דעירובין (יז.) ואסיקנא הלכה כמ"ד מותר והא דמשמע דפרוץ מרובה על העומד אסור דוקא כשהפרצות מג' טפחים ומעלה אבל אם היתה כל פרצה מהם פחותה משלשה ה"ז מותר ואף על פי שהפרוץ מרובה על העומד דכל פחות מג' כלבוד דמי וכ"כ הרמב"ם בפי"ו והוא מדתנן בפ"ק דעירובין (טז:) מקיפים בחבלים ובלבד שלא יהא בין חבל לחבל ג"ט וכן אמרו בקנים והזכירו רבינו בסמוך וכן פירש"י אמתני' דשיירא שחנתה בבקעה וכו' וכן כתבו הגהות אשירי"י : **ומ"ש** בין בשתי בין בערב שם א"ר המנונא הרי אמרו עומד מרובה על הפרוץ בשתי הוי עומד בעי רב המנונא בערב מאי ואמרינן דהכי קא מבעי' ליה כגון דאייתי מחללת דהוי ז' ומשהו וחקק בה ג' ושבק בה ד' ומשהו ואוקמה בפחות מג' ורב אשי אוקי בעיא דרב המנונא בגוונא אחרינא. ופירש"י הרי אמרו עומד מרובה על הפרוץ בשתי הוי עומד · אע"ג דאיכא פרצות כדתנן לעיל שייר' שחנתה בבקעה והקיפה בכלי בהמה מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא גדר גבוה י' טפחים ולא יהו פרצות יתרות על הבנין וסתם כלי בהמה של שתי היא שעומד ע"ג הקרקע : בערב מאי מחבלים דמתני' ליכא למילף הכשרה משום דהתם כולו עומד הוא דכלבוד דמי : ושבק בה ד' · שלימים למעלה ומשהו למטה ואוקמיה להך גיסא דמשהו פחות מג' סמוך לקרקע דהשתא ה"ל עומד מרובה על הפרוץ מרוח אחת ואוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא נמי ליכא למימר הואיל ועומד מרובה על האויר דתותיה מינה ולא איפשיטא וכתב הרא"ש י"א כיון דלא איפשיטא עבדינן לחומרא והראב"ד כתב כיון דרב אשי אוקי בעיא דרב המנונא בע"א אלמא פשיטא דערב כשתי לענין עומד מרובה על הפרוץ ולא איצטריך ליה למיבעי וכן מסתבר עכ"ל ואע"ג דרב המנונא נקט עומד מרובה על הפרוץ היינו משום דס"ל דפרוץ כעומד אסור א"נ דלא בעא למיחת נפשיה לפלוגתא ונקט בגוונא רווחא דלדברי הכל בשתי הוי עומד אבל לדידן דקי"ל פרוץ כעומד מותר הוי פרוץ כעומד בשתי פשיטא דשרי ובערב בעיא לא איפשיטא ואזלינן בה לקולא כדברי הראב"ד והרא"ש וז"ש רבינו פרוץ כעומד מותר בין בשתי בין בערב וכך הם דברי הרמב"ם בפט"ז : **ומ"ש** ובלבד שלא יהא במקום אחד פרוץ יותר מי' וכו' פשוט שם במשנה (טז:) וכל פרצה שהיא בי' אמות מותרת מפני שהוא כפתח יתר מכאן אסור ואם עשה צורת פתח אפי' לפרצה יותר מי' מותר בריש עירובין תנן גבי מבוי ואם יש לו צורת פתח אעפ"י שהוא רחב מי"א א"צ למעט ובגמ' (יא.) מתני ליה רב יהודה לחייא בר רב קמיה דרב א"צ למעט אמר ליה אתנייה צריך למעט א"ר יוסף מדברי רבינו נלמוד חצר שרובה פתחים וחלונות אינה ניתרת בצ"פ מ"ט הואיל ויתר מי' אוסר במבוי ופרוץ מרובה על העומד אוסר בחצר מה יותר מי"ט במבוי אינו ניתר בצ"פ אף פרוץ מרובה על העומד האוסר בחצר אינו ניתר בצורת פתח · ופי' רש"י מדברי רבינו. רב דאמר צורת פתח לא מהני : שרובה פתחים בד' דופנותיה אינה ניתרת בצורת פתח ואפי' פתחים קטנים מי' כי היכי דלא מהני צורת פתח לשוויה יותר מי' פתחא לא מהניא נמי לפרוץ מרובה על העומד בפתחים קטנים עכ"ל וכיון דלא קי"ל כרב אלא כסתם מתני' וכמו שפסק רבינו בסימן שס"ג ממילא משמע דה"ה דלפרוץ מרובה על העומד מהני צורת פתח דהא משמע בגמ' דפרוץ מרובה על העומד בצורת פתח קיל טפי מיותר מי' בצורת פתח וכיון דמהני צורת פתח בפרוץ מרובה על העומד ל"ש לן בין י' ליותר מי' וכתב ה"ה בפט"ז שכן דעת התו' והרשב"א בכל שיש שם צורת הפתח עשוי כתקונו אפי' פרוץ מרובה על העומד בד' מחיצות וכולן צורת פתח הרי הן כעומדין · אבל הרמב"ם כתב בפט"ז שאין צורת פתח ביותר מי' מתיר אלא בעומד מרובה על הפרוץ דוקא וכתב ה"ה שאפי' לדעתו יש צורת פתח מועילה אפילו בפרוץ מרובה ברוח ג' כמבואר פי"ז בדין הכשר מבוי מפולש ולא בא רבינו להזכיר כאן אלא המחיצה שבעצמה בלא חברותיה היא מחיצה וכתב עוד שאפשר דבפרצה י' יודה הרמב"ם דאפילו פרוץ מרובה על העומד כשר אם יש לו צורת פתח ונראה שכן דעת סמ"ג וסמ"ק שכתבו צורת הפתח שאינו יותר מי' מתיר אפילו בד' רוחות אפילו פרוץ מרובה : **ומ"ש** רבינו והר"י פי' אפילו לא נעץ אלא ד' קונדסין וכו' בפ"ק דעירובין (יא.) פלוגתא דר"ל ורבי יוחנן ור"י הוא דאמר שרינן מחיצות לענין שבת ואוקמא בגמרא דפלוגתייהו בצורת פתח העשוי מן הצד כלומר שמתח זמורה מקונדס לקונדס באמצעי' ולא על ראשיהן הא אם מתח על ראשיהן מודה ר"י דהוי מחיצה ומהני אף מד' רוחות לרב דתני צריך למעט דוקא בי' ולסתמ' מתני' אפילו ביותר מי' : **ומ"ש** וה"מ בחצר ומבוי וכו' שם בדברי הרא"ש דף קי"ד שהקשה דא"כ למה הוצרכו לעשות פסין לבירות ויותר קל היה לעשות צורת פתח מד' רוחות ואפילו ביותר מי' כסתם מתני' וי"ל דלא היה מתקיי' כ"כ דאתו גמלים ושדו ליה וגם נקל ליפול ברוח שאינה מצויה לפי שהיו צריכין להגביהן מפני הגמלים וכן צ"ל גבי שיירא שחנתה בבקעה שמקיפין ג' חבלים זה למעלה מזה או קנים בפחות מג' ולא עבדי צורת פתח א"כ הא דשרי בחצר ומבוי שיש בה דיורין אבל בבקעה שאין בה דיורין לא שרי ובירושלמי דמסכת כלאים גרסינן א"ר זעירא מודה ר"ל לענין שבת שאין פיאה מתרת ביותר מי' א"ר חגי מתני' אמרה כן מקיפין ג' חבלים זו למעלה מזו ואם אתה אומר שפיאה מועלת ביותר מי' דיו בחבל אחד ע"כ פי' פאה צורת פתח · ואע"פ שכתב הרא"ש הירוש' הזה לא סמך עליו רבינו משום דירושלמי ס"ל כרב דסבר דלא מהני צורת פתח ביותר מי' ואנן קי"ל כמתניתין דסברה דמהני והכרע שהביא הירושלמי מדתנן מקיפין ג' חבלים כבר יישבו הרא"ש הלכך לא נקטינן כאותו ירושלמי : וכתב רבינו כדברי הרא"ש בתירוץ השני דלא שרי פיאה אלא בחצר ומבוי ולא בבקעה מפני שהוא מחמיר : .

ומ"ש

דרכי משה

(ב) וכ"ה בהג"א :

ומיהו

פרישה

למקומו ורא"ה מהא דאמרינן בפרק הזורק ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו נפסקו נאסרו חזרו ונקשרו חזרו להתירן הראשון שכל מחיצה הנעשית בשבת בין בשוגג בין במזיד כו' משמע דנפסקו אפי' בחול קאמר דאי בשבת אפי' לא חזרו ונקשרו נמי אמרי' בשבת הואיל והותרה הותרה עכ"ל (ולכאורה נראה מדברי הרא"ש הללו שלא ס"ל שינויא דתוס' דכתבתי לעיל לדברי התוס' הנ"ל אפי' נפסקו הספינות בשבת אסור כיון שנכנס ר"ה או כרמלית ביניהן וכמ"ש לעיל. אלא שי"ל שאף שמשמע מדברי הרא"ש הנ"ל דאספינות קאי מ"מ י"ל דלא קאי אלא אמטלטלות דסיפא או אמחיצה בין שתי חצירות שנפלה שהרי התחיל בספינות ונקט בלשונו סיפא דברייתא שכל מחיצה הנעשית בשבת כו' שקאי אמיכה מחיצות ולא אספינות ואף שכתב הרא"ש א"כ משמע דנפסקו אפי' לא חזרו ונקשרו כו' והאי בספינ' דווקא שייכי מ"מ נראה דל"ד קאמר דהא ודאי תירוץ של התוס' הנ"ל נכון ויפה הוא ואין לפקפק עליו דכיון דהספינות נפסקו זו מזו יש לחוש שיתבדלו זו מזו ויהיה ר"ה או כרמלית ביניהן) ואיך שיהיה מ"מ מוכח מדברי הרא"ש הנ"ל דס"ל דמחיצה שבין שתי חצירות שנפל לא נאסרו ומש"ה מוקי להאי ברייתא דמטלטלות דמיירי בנגללו בחול · וא"כ קשה לרבינו ג"כ שמוקי לה בנגללו בשבת · ובאמת שהתו' שם בפ' הזורק ד' ק"א ע"ב בד"ה כי אתמר דרב נחמן כו' הקשו קושית הנ"ל וז"ל ומהאי' דכל גגות כותל שבין שתי חצירות שנפל ואיכא מאן דשרי התם לטלטל עד עיקר מחיצה לא דמי להכא דהתם איירי שלא היה שם אלא בית א' בחצר זה ובית א' בחצר זה אבל הכא בשיש רבים כמאן אמרי' נגללו נאסרו וצ"ע בשמעתתא דדיורין הבאין בשבת דאמרי' שבת הואיל והותרה הותרה עכ"ל התוס' הרי לפנינו דהתוס' מוקי להאי ברייתא דאיירי כשנגללו בשבת ואפ"ה נאסרו כיון דבכל חצר הן רבים. מ"מ דברי רבינו א"א ליישב בהכי שהרי הוא כתב שניים או ג' שהקיפו במטלטלו' כו' ובשנים ליכא רבים אלא בבית א' בחצר זה כו' דכתבו התוס' דשרי · והתוס' דשני התם דהכא איירי בשיש רבים כמאן ורבים כמאן ה"ע משום דהם פי' ברייתא דמטלטלות הפרוסה דמיירי בשני חצירות כדאיתא שם שתוס' ורבינו בשיטת הרא"ש פירשו דאיירי שהקיפו כעין בתים זו אצל זו · וגם התוס' נראה דלא קאי בהאי שינויא דשרי מסקי וכתבו על שינויא דידהו ז"ל וצ"ע בשמעתתא דדיורין כו' וכמ"ש לעיל והעלהו בצ"ע · ונראה דמכח שהעלו התו' בצ"ע מש"ה כתב הרא"ש שם בעירובין באותו שמעתא דדיורין דהא ברייתא' דמטלטלו' איירי בנגללו בחול וכמ"ש לעיל ומכח האי קושיא דהתם גופה דאי בנגללו בשבת אפי' לא חזרו ונפרסו הוי מותר וכמ"ש לעיל בשם הרא"ש · וע"ק איך כתבו הר"ן והרא"ש שניהן בשם ר"ת אוקימתא דהאי ברייתא בפנים שונות דהרא"ש תלה החילוק בין רש"י לר"ת · והר"ן תלה החילוק בין לא היו תחלה או היו תחלה · וקושיא זו המחרוכה היה נ"ל לתרץ דמר

אמר

ודוקא בשכל ד' הרוחות ע"י צורת הפתח בהא אמרינן דלא מהני בבקעה אבל היה ההיקף כתקונו אלא שיש בו פרצות יותר מעשר מהני ביה צורת הפתח אפילו אם הפרוץ מרובה: ומהו צורת הפתח קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהם אפילו אינו נוגע בהן כגון שהגביהו למעלה מהן הרבה רק שיהא גובה הקנים י' ויהיו מכוונים כנגד קנה העליון ואם חיבר הקנה העליון לשני הקנים מצדיהן לא מהניא וצריך שיהיו הקנים חזקים לקבל דלת ומיהו אפי' אינן יכולין לקבל אלא דלת כל שהוא כגון של קש או של קנים סגי וצריך שיעשה לה היכר ציר:

שסג: **מן** התורה כ"מ שיש לו ג' מחיצות הוא רה"י גמור אלא שחכמים אסרו אותו עד שיעשה לו שום תיקון ברביעית וכיון שא"צ אלא תיקון דרבנן התירוהו בתיקון כל דהו ואם הוא חצר שנפרץ במילואו עד י' אמות ניתר בפס רחב ד' טפחים שיעמידנו מצד אחד במקום הפרוץ ואם ירצה לתקנו בשני צידי הפרצה די בשני

ומ"ש ודוקא בשכל ד' רוחות על ידי צורת פתח וכו' נראה דדייק לה מדכתב הרא"ש חילוק שבין חצר לבקעה על פסי בירָאות משמע דדוקא דומיא דפסי בירָאות דהוו מד' רוחות הוא דמפלגינן בין חצר לבקעה ודברי רבינו הם כדעת הרא"ש דס"ל דקיימא לן דאוקימתא דאוקימנא לדרבי יוחנן מן הצד אבל בצורת פתח העשויה כהלכתה לכ"ע מהניא אפי' בד' רוחות וכ"כ מדברי סמ"ג וסמ"ק שכתבתי בסמוך אבל אין כן דעת הרמב"ם בפט"ז וכתב ה"ה דס"ל דההיא אוקימתא דחייא בעלמא היא וקטינן דברי רבי יוחנן כפשטן דאפילו בצורת פתח העשויה כהלכתה הן:

ומהו צורת הפתח קנה מכאן וכו' בפ"ק דעירובין (י"א) וכתב המרדכי דבצור' פתח סגי בקנה ע"ג ובלבד שלא יהא ניטל ברוח וכתוב בכלבו שאם אין לו קנים עושה בחבלים וכ"כ הרוקח בסימן קע"ג: **ומ"ש** אפילו אינו נוגע בהם וכו' ג"ז שם בדף הנזכר פלוגתא דר"נ ורב ששת ופסקו הרי"ף והרא"ש כרב נחמן דאמר אין צריכין ליגע משום דתניא כוותיה וכן פסק הרמב"ם בפט"ז וכן פסק המרדכי (ג) וכתב ונראה דאפילו יש ביניהם יותר מג' שרי ופשוט הוא דאי בפחות מג' לא הוי פליג רב ששת וכ"כ הרמב"ם בפט"ז אע"פ שאינו נוגע בשני הלחיים אלא שיש ביניהם כמה אמות הואיל וגובה הלחיים עשרה הרי זה צורת פתח:

ומ"ש שיהא גובה הקנים י' כ"כ הרמב"ם בפט"ו והכי משמע בפ"ק דעירובין (יא.) בברייתא דכיפה: **ומ"ש** ויהיו מכוונים וכו' הכי משמע ממאי דתנא וקנה על גביהן וכ"כ הרא"ש דף קי"ד צריכין ליגע או אין צריכין ליגע פירוש אלו הקנים שבמזוזות המבוי אם היו גבוהים י' טפחים ואין מגיעין לקנה שלמעלה אלא שמכוונין כנגדו משמע דמכוונין מיהא בעינן ואפילו אינם רחוקים במשך ג' משמע לי דלא חשיבי מכוונים משום דפתחא כה"ג לא עבדי אינשי וכ"כ מדברי המרדכי שאכתוב בסמוך דאפילו אינו מרוחק אלא טפח פסול וה"ה לפחות מטפח עד שיהו מכוונים ממש: **ומ"ש** ואם חבר הקנה העליון וכו' בפ"ק דעירובין (יא) אמר רב חסדא צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה כלום ופירש"י שלא נתן העליון על שני הקנים העומדים אלא חברו להם מן הצד לפי שאינו דומה לפתח שהמשקוף נתון על ב' המזוזות וכן פי' שם הרא"ש וגם ה"ה כ"כ בפי"ו בשם הרשב"א ושלא כדברי הרי"ף והרמב"ם שכתבו שמן הצד היינו שעשאן מצד של כותל דה"ל פתחא בקרן זוית ופתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי וכתב ה"ה בשם הרשב"א שאין דבריהם מחוורים אלא אפילו בראש הכותל צורת פתח גמור הוא כלומר דלא מיקרי פתחא בקרן זוית אלא כשאוכל משתי רוחות ואע"פ שהרי"ף והרמב"ם לא פירשו מן הצד כפירש"י מ"מ לענין דינא משמע דאף לדידהו אם חבר הקנה העליון לשני הקנים מצדיהן לא מהני דלישנא דקנה על גביהן משמע ודאי על גביהן ולא מצדיהן וכ"כ מדברי הרא"ש שכתב הא דאמר רב חסדא צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום פי' רבינו האי כגון שעשאו מצדו של כותל וכו' ולא משמע אלא כפירש"י וכו' והיינו כברייתא דלקמן צורת הפתח שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן ע"כ משמע מדבריו דלכ"ע בעינן על גביהן ולא פליגי אלא בפי' מן הצד וכתב המרדכי בפ"ק דעירובין בשם מהר"ם ששאלת על הלחי שמרוחק למעלה מן הקורה יותר מטפח כדאמר רב חסדא צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום וכתב שיש מתירין כיון שהקורה מונח מצד אחד על הלחי אע"פ שמצד אחד הוא מן הצד כשר לא חילק ידענא וכו' אלא צריך שמזה ומזה הלחיים יהיו תחת הקורה דצורת פתח היא במקום פתח ופתחא כי הא לא עבדי אינשי ועוד דתניא וקנה על גביהן משמע דע"ג תרוויהו בעינן: **ומ"ש** וצריך שיהיו הקנים חזקים וכו' ומיהו אפילו אינם יכולים לקבל וכו' מימרא דרב חסדא בפ"ק דעירובין (יא.):

ומ"ש וצריך שיעשה לו היכר ציר גז"ש (יא:) מימרא דר"ל ואמרינן מאי היכר ציר אבקתא ופירש"י אבקתא חור שהדלת סובב בו ואע"פ שאינה צריכה דלת מיהו חזיא לדלת בעינן והרי"ף לא הזכיר מימרא דר"ל וכתב הרא"ש שהר"מ תמה עליו למה השמיטה דהא ליכא מאן דפליג עליה ודחק לפרש הסוגיא לקיים דבריו שלא יהא צריך היכר ציר ומ"מ כתב דאין הלשון משמע כן אלא דבעי היכר ציר וכ"כ שהוא דעת הרא"ש וכן דעת סמ"ג וסמ"ק ובהגהות פט"ז כתב דברי הר"מ ואח"כ כתב וז"ל ולי המעתיק אמר הר"י שראה בטרוי"ש עירובין שקבלו בידם שנתקנו בימי רש"י ולא היה להם היכר ציר והקשה לבני העיר מהא דר"ל וכלשון הזה השיבו לו האשכנזים טועים בפירוש סוגיא זו ופירשו לו כפירוש הרמ"ך עכ"ל. וכן דעת הרמב"ם שלא הזכיר היכר ציר בפי"ו וכן עמא דבר (ד) וז"ל הריב"ש בתשובה והלחיים שהם מזוזות הפתח די להם כשתהיינה בריאות לקבל דלת של קשין אע"ג דליכא היכר ציר וכמו שפסקו הרי"ף והרמב"ם ז"ל וראוי לסמוך עליהם אע"פ שיש חולקין אמנם הקנה שלמעלה סגי בכל שהוא כמו שאמרו בירושלמי אפי' קנה מכאן וקנה מכאן וגמי על גביהן עכ"ל: כתב הרשב"א בתשובה מבוי שיש בראשו כיפה שקורין אלט"א כל שיש ברגלי הכיפה י' טפחים קודם שיתחיל להתעגל יש לה דין פתח לחייב במזוזה ולהתיר במבוי משום צורת פתח כדאיתא בפ"ק דעירובין:

שסג מן התורה כ"מ שיש לו ג' מחיצות הוא רה"י גמור וכו' אי כרה"י גמור קאמר ליחייב הזורק מר"ה לתוכו קשה שהרי כתב בסימן שמ"ה דמבואות שיש להם ג' מחיצות ואין לחי ולא קורה ברוח רביעית הוי כרמלית לכך צ"ל דמאי דקאמר הוא רה"י גמור לאו לחייב הזורק מר"ה לתוכו קאמר אלא להתיר לטלטל בכולו שכך דינה של כרמלית מן התורה וזה כדברי הרמב"ם בפי"ד ופי"ז אבל יש חולקים עליו ואומרים דמקום שיש לו שלש מחיצות הוי רה"י גמור לחייב הזורק מר"ה לתוכו וכבר ביאר ה"ה בפי"ז שמחלוקתן תלוי בסוגיי' הגמ' שבפ"ק דעירובין (יא) ובפ' כל גגות (צד): **ומ"ש** ואם הוא חצר שנפרץ במילואו וכו' בפ"ק דעירובין דף י"ב אמר רבי אסי א"ר יוחנן חצר צריכה ב' פסים ואסיקנא כי סליק רבי זירא פירשה ברוח א' באמצעה משתי רוחות משהו לכאן ומשהו לכאן

ומהו צ"ה קנה מכאן וקנה מכאן וכו' עד סוף הסימן בפ"ק דעירובין (דף י"א) א"ר חסדא צ"ה שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום וא"ר חסדא צ"ה שאמרו צריכה שתהא בריאה כדי להעמיד בה דלת ואפילו דלת של קשין אר"ל משום רבי ינאי צ"ה שאמרו צריכה היכר ציר מאי היכר ציר א"ר אויא אבקתא אשכחינהו רב אחא בריה דרבא לתלמידי דרב אשי א"ל אמר מר מידי בצ"ה א"ל לא אמר ולא כלום. תנא צ"ה שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן צריכין ליגע או אין צריכין ליגע ר"נ אמר אין צריכין ליגע ורב ששת אמר צריכין ליגע. אשכחיה רב ששת לרבה בר שמואל א"ל תני מר מידי בצ"ה א"ל אין תניא כיפה ר"מ מחייב במזוזה כו' אלמא אין צריכין ליגע. כך היא הגירסא במקצת ספרים משמע דשאלת רב אחא לתלמידי דרב אשי אמר מר מידי בצ"ה היינו מי אמר דבעי היכר ציר כדאמ' ר"ל דעלה דמימרא דר"ל דסמיך ליה היתה השאלה וא"ל לא אמר כלום פירוש דלא בעינן היכר ציר כי היכא דבסמוך דאשכחיה רב ששת וכו' היתה השאלה מי תני מר מידי בצ"ה אם צריך ליגע כו'. ובתר הכי גרסינן תנא צ"ה שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן כו' דלפ"ז הלכה כרב אשי דלא בעיא היכר ציר וגי' זה היא גיר' האלפסי שהשמיט להך דר"ל וכן הרמב"ם לא הזכיר היכר ציר אבל ברוב ספרים גרסינן א"ל תנא צ"ה שאמרו קנה מכאן כו' משמע דהשאלה היתה בסתם מי אמר מר מידי בצ"ה שום חידוש ואינו חוזר על היכר ציר אלא בסתם שאלו אם אמר שום חדוש וא"ל לא אמר שום חדוש א"ל אני אומר לכם דבר חדוש תנא צ"ה שאמרו קנה מכאן וכו' דא"צ קורה טפח על גביהן אלא קנה משהו בעלמא אבל שתהא בריאה לעמוד בה דלת של קשין והיכר ציר ודאי בעינן דליכא דפליג עלה וגי' זו היא גירסת רבי' מאיר רבו של הרא"ש ולכן תמה על האלפסי למה השמיט דר"ל ורצה ליישב דבריו ע"פ גירסתו ואחר כך השיג על יישובו וגם הרא"ש הסכים לדברי מהר"ם רבו ואחריהם נמשך גם רבינו דפסק וצריך שיעשה לו היכר ציר אבל למה שכתבנו דהאלפסי והרמב"ם לא היו גורסים א"ל תנא וכו'. הפסק נכון וקיים דלא בעינן היכר ציר וכך הוא המנהג מכל גדולי העולם כמה שכתב בהגהת מיימוני והגהת אשיר"י והכי נקטינן:

שסג מן התורה כל מקום שיש לו ג' מחיצות הוא רה"י גמור וכו' והא דקשה ממ"ש בסימן שמ"ה דבג' מחיצות הוא כרמלית פי' ב"י דלא קאמר כאן דהוא רה"י גמור לחייב הזורק לתוכו מר"ה אלא דמותר לטלטל בתוכו מן התורה שכך דינו של כרמלית מן התורה וכמ"ש הרמב"ם בפי"ד ופי"ז ולא נהירא דברמב"ם ודאי ניתא דביאר דבריו שהוא כרמלית ומותר לטלטל בכולו ד"ת והזורק לתוכו פטור אבל רבינו שכתב כאן דהוא רה"י גמור אין הדעת סובלת לפרשו על הטלטול בלבד אלא בין לטלטל ובין לחייב הזורק לתוכו מר"ה קאמר דבג' מחיצות הוי רה"י גמור מן התורה ולעיל לא קאמר שהיא כרמלית אלא שיש עליה דין כרמלית מדרבנן דנותנין עליה חומרי רה"י וחומרי ר"ה והכי אשכחן בירושלמים דשויה כרמלית ופשוט הוא וכבר נתבאר לעיל בסימן שמ"ה:

ואם הוא חצר כו' פי' בחצר מרובעת שנפרץ בצד רביעית צריך תיקון אחר ממה שמתקנין מבוי שארכה יתר על רחבה ופרוץ בצד רביעי דבחצר צריך פס ד' בצד אחד או בב' פסין משהו מכאן ומשהו מכאן אבל במבוי שארכו יתר על רחבו ופרוץ בצד רביעית התירו בלחי כל שהוא מצד אחד וה"א בפ"ק דעירובין (דף י"ב) ואע"ג דבפרש"י מבואר דכולה סוגיא מיירי דנשתייר מן הכותל הנפרץ בחצר פס ד' מצד אחד או ב' פסין של ב' משהויין מב' לדדין אפ"ה נקט רבינו שמתקנו בידים לאשמעינן רבותא דלא מיבעיא בנשתייר מן הכותל דניתקן בכך דחשיב טפי מאחר שנשתייר מן הכותל שהיה מתירו לטלטל מתחלה אלא אפי' לא נשתייר כלום מהכותל הראשון מהני תיקון זה שעשאו עכשיו בידים ואעפ"י שאינו חשוב כל כך כאילו נשתייר מן הכותל הראשון אכן ממ"ש התו' (דף י) בשינויא בתרא דב"ה וב' טפחים משמע דהסברא איפכא שהרי כתבו וז"ל א"נ בפס גמור סגי בב' משהויין אבל כותל עצמו לא חשיב פס אם לא ברוחב טפח דאין היכר כ"כ בכותל כמו בפס גמור עכ"ל ויש לדחות דלא דמי לנפרץ ונשתייר מן הכותל ודו"ק. כתב הר"ר יהונתן דהני ב' משהויין מכאן ומכאן בחצר היינו דנשאר טפח מכאן וטפח מכאן בגובהו של כותל או עד עשרה טפחים והכי מסתברא דמשהו דקאמר לאו דוקא אלא שיעור טפח מיהא בעינן דלהוי חשיב מחיצה והכי משמע מפשטא דלישנא דגמ' (דף י') דקאמר בי' וב' טפחים סגי אלמא דמשמע לתלמודא דמשהו לאו דוקא דטפח מיהא בעינן וכדאמרי' בפ' חלון (דף פ') מאי משהו כמי
דקאמר

דרכי משה

(ג) מיהו בהגהות מרדכי פ"ק דעירובין ע"ג כתב דאם הרחיק ה' או ו' אמות לא יפה הם עושים: (ד) וכ"ה בהג"א פ"ק דעירובין:

משמע

פרישה

אמר הלא ומר אמר הלא ול"פ דהרא"ש מוקי להאי ברייתא בנגללו בחול וחזרו ונפרצו בשבת ואז ליכא לחלק בין היו תחלה דכיון שנגללו בחול כשנפרצו בשבת כאילו לא היה מעולם דמו ומש"ה הוצרך הרא"ש לאוקמי הברייתא דמתיר כשחזרו במחיצות המבדילות בין שני רשויות ליחידים דכיון דאין כאן לא ר"ה ולא כרמלית מש"ה מותר אפי' נעשו מתחלה. והר"ן מוקי להאי ברייתא שנגללו בשבת ע"כ צריכין למימר דהא דנגללו נאסרו איירי בנגללו המחללאות המיצונות לצד ר"ה מש"ה נאסרו ולא אמרי' בכה"ג הואיל והותרה הותרה כמ"ש בשם התוס' הנ"ל וכ"כ הרא"ש בהדיא בפ"ק דעירובין וכ"כ רבינו לקמן סי' שע"ד ע"ש. ואתי שפיר ויכול להיות דר"ת אמר שני האוקימתות דכיון דל"פ לא בדין ולא בסברא אסדדי. ולפ"ז נראה אף שסתם הרא"ש דבריו בפרק הזורק ומשמעות דבריו משמע דמיירי כשנגללו בשבת דהא ל' דסתום' נקט וסתום' פשיטא דפירשו דמיירי בנגללו בשבת דאל"כ לא היה ק' מידי מש"כ דאמ' הואיל והותרה הותרה ומכותל שבין שני חצירות שנפל מ"מ אינו מוכרח מדבריו לומר כן וי"ל דסתם בפרק הזורק וסמך אמה שפי' להאי ברייתא בפ"ק דעירובין דבנגללו בחול מיירי. והסתא מ"ש דלא הזכיר הרא"ש בדבריו בפ' הזורק ליישב שני קושיות התו' הנ"ל דלפי מאי דמוקי ליה הרא"ש דמיירי בנגללו בחול לק"מ. אלא שקשה על רבינו שכ' בהדיא ז"ל ונגללו המחללאות בשבת. לכן היה נלע"ד ליישב כל קושיות הנ"ל דמ"ש רבינו וערבו יחד כו' האי וי"ו דוערבו לאו וי"ו דמצטרפות היא אלא וי"ו דחולקת וכאילו אמר או עירבו
יחד

בשני פסין של שני משהויין ואפילו אין בפרצה ד"ט כיון שהוא במילואו צריך תיקון עד שיהא בה פחות מג' ואם יש בפרצה יותר מי' אמות אפילו אינה במילואו צריך לתקנה בצורת הפתח ואם הוא מבוי שיש לו ג' מחיצות ופרוץ בצד הרביעית התירו בלחי שעוביו ורחבו כל שהוא שיעמידנו בפתח המבוי ויהיה גבוה י' טפחים ומכל דבר שיעשנו כשר אפילו מבעלי חיים ובלבד שיהא קשור שמה ואפי'

דקאמר טפח ובפ' המפלת (דף כ"ו) גבי תכורי בנות אבל בקטן תחלתו כל שהוא אמרינן נמי וכמה כל שהוא טפח אלא דכתבו התו' ע"ש ר"ת דפעמים כל שהוא בציר מטפח ופעמים טפי מטפח מ"מ הכא דקאמר תלמודא להדיא בעשר וב' טפחים סגי אלמא דהאי משהו מכאן ומשהו מכאן ר"ל טפח מכאן וטפח מכאן . ואע"ג דבתו' (דף י') הקשו ע"ז דא"כ ה"ל לפרושי הכא כי התם אין זה קושיא כל כך דהא התם נמי לא אתא לפרושי אלא לתרץ למאן דהוה קשיא ליה מברייתא דתני ומגביה מן הקרקע משהו ארב יהודה דאמר צריך להגביה מן הקרקע טפח והכי נקטינן דטפח בעינן · ודלא כמ"ש ב"י דלאו דוקא טפח דבמשהו סגי . שוב ראיתי בש"ע דכתב דבעושה תיקון בידים סגי בשתי משהויין אבל בנשתייר בכותל צריך טפח מכאן וטפח מכאן נמשך אחר מ"ש התו' בשיטה בתרא ומ"מ נלפע"ד דאין להקל אלא אף בעושה בידים יש לעשות טפח לכתחלה מכאן ומכאן :

ואם הוא מבוי וכו' משנה פ"ק (דף י"ד) לחיין שאמרו גובהן י' טפחים ורחבן ועביין כל שהוא ואיכא לתמוה דבגמרא קאמרי' וכמה כל שהוא תני ר' חייא אפילו כחוט הסרבל וכתבו הרי"ף והרא"ש ואמאי לא כתבו רבי' וי"ל דלפי שאין

לכאן וכן פירשו שם רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע אליבא דשמואל ופירש ה"ר יהונתן חצר שנפרצה למקום האסור לה אף ע"פ שאין בפרצה יותר מי' כיון שנפרצה במילואה נאסרה החצר לטלטל בכולה אבל אם לא נפרצה כולה שנשתייר מכותל רביעית כמו כשיעור ד' טפחים במקום אחד ניתרת בכך אבל לא בפחות או אפי' בפחות שיעור זה (א) אם מכל צד אותו כותל נשאר טפח מכאן וטפח מכאן בגובהו של כותל או עד י' טפחים נחשב אותה פרצה כפתח ע"כ וכן משמע מדברי רש"י דצריכה שני פסין דאמרינן בנשתייר מן הכותל שלא נפרץ סגי וא"צ לעשות הפסים בידים וה"ה למאי דאמרינן ברוח א' בד' דבנשתייר מן הכותל ד' סגי אע"פ שלא עשאו בידים : ומ"ש ה"ר יהונתן אם מכל צד אותו כותל נשאר טפח מכאן וטפח מכאן לאו דוקא טפח דבמשהו מכאן ומשהו מכאן סגי (א) :

ומ"ש ואפילו אין בפרצה ד' טפחים וכו' שם איכא תרי לישני בגמ' ופסק רבינו כלישנא קמא דמפליג בין חצר למבוי דבחצר צריך תיקון עד שיהא פחות מג' וכ"פ הרא"ש בשם הר"מ : **ומ"ש** ואם יש בפרצה יותר מי' אמות וכו' מדתנן בספ"ק דעירובין (טו) כל פרצה שהיא בי' אמות מותר מפני שהיא כפתח יתר מכאן אסור : כתב ה"ר יהונתן אהא דא"ר יוחנן חצר צריכה ב' פסים דכשהפרצה יותר מי' אע"פ שנשאר מן הכותל בנוי כעשר וביותר מי' אינו מועיל כלום וכאילו נפל כל הכותל דמי ונאסרה החצר לטלטל בתוכה עד שיעשה לאותו חצר צורת פתח ע"כ וכ"כ הרא"ש בפרק כילד מעברין גבי הא דת"ר עיר של יחיד ונעשית של רבים דאין מערבין את כולה דבשני פסים כשאין ביניהם יותר מי' או בפס ד' והפרצה בי' או בצורת פתח אפי' ביותר מי' מהני בכל דוכתא ובריש עירובין תנן אם יש לו צורת פתח אע"פ שרחב מי' אמות אינו צריך למעט וכבר נתבאר בסימן שקודם זה שדעת הרמב"ם דלא מהני צורת פתח ביותר מי' אלא בעומד מרובה על הפרוץ ושיש חולקין עליו : **ואם** הוא מבוי שיש לו ג' מחיצות וכו' בפ"ק דעירובין (יא) תנן הכשר מבוי ב"ש א' לחי וקורה וב"ה א' לחי או קורה ומפרש בגמ' דבמבוי סתום מג' רוחות עסקינן : **ומ"ש** בלחי שעוביו ורחבו כל שהוא גז"ש משנה (יד) לחיים שאמרו גבהם י' טפחים ורחבם ועביים כל שהוא רבי יוסי אומר רחבן ג' טפחים ושקלינן וטרינן בגמ' אי הלכה כרבי יוסי ואסיקנא פוק חזי מאי עמא דבר ופירש רש"י וכבר נהגו העם בלחי משהו וכתבו התוספ' בפ"ק דעירובין (י:) גבי הא דאמרינן בחצר קטנה שנפרצה לגדולה בי' ושני טפחים סגי דכותל עצמו לא חשיב לחי אם לא ברחב טפח דאין היכר כ"כ בכותל כמו בפס גמור וכתבו הגהות בפי"ז ובגמרא (יד) וכמה כל שהוא אפילו כחוט הסרבל ומשמע מדברי מהר"ש שכתב המרדכי בפ"ק דעירובין דכחוט הסרבל מיהא בעי' ולפיכך כתב שעושים לחיים מסיד מחוי או ג' פסים שמדביקים אותם אצל החומה בעובי אצבע הוא הרבה יותר חזק מחוט הסרבל או קנה וכתב בתרומת הדשן סימן ע"ד דנפקא ליה מדקאמר אפי' כחוט הסרבל משמע דכחוט הסרבל דהיינו עובי אצבע מיהא בעי' וכתב עוד בתרומת הדשן שאין דברי מהר"ש אמורים אלא במבוי שהכשירו בלחי אבל מבוי שצריך לחיים או צורת פתח אפילו פחות מכחוט הסרבל סגי וע"כ התיר בלחיים העשוים מסיד מחוי בעובי ולא כלום במבוי הצריך שני לחיים וגם כתב שכן נוהגין בכל המקומות אמנם כתב תמיהא אמריכא חזינא בהך תיקון דמחוי סיד הטחוי בכותל דזמנין טובא אתי לידי תקלה כי הכלבים רגילים להתחכך בכותלים וחוקקים כל מיחוי הסיד למטה סמוך לארץ יותר משלשה טפחים מן הקרקע ולמעלה ותו לא חזי לא ללחי ולא לצורת פתח דהוי מחילה שהגדיים בוקעים בה ולא מסקי אינשי אדעתייהו ומטלטלי באיסור עכ"ד ומ"מ לא ידענא מאן פלג ליה לחלק בין עובי לחי של מבוי שהכשירו בלחי אחד לעובי לחי של מבוי שהכשירו בשני לחיים ועוד דפשט דברי מהר"ש בצורת פתח החומה שרצה להכריע מדכתב שהקורה שע"ג יש בה לקבל אריח וקורה ובצורת פתח פסק שם במרדכי בהדי' דצורת פתח סגי בקנ' עליון בכל דהו נ"ל דאין משם ראיה דהכי פירושו כשעושים לחיים מסיד מחוי שמדביקין אותו אצל החומה בעובי אצבע הוא חזק יותר מחוט הסרבל או קנה כלומר יותר מחוט הסרבל המוזכר גבי לחיים ומקנה המוזכר גבי צורת פתח שהרי סיד מחוי בעובי אצבע המודבק אצל החומה יש לו כח להעמיד קורה שיהיה ע"ג אריח ואילו כחוט הסרבל או קנה אין להן כח לזה וא"כ סיד מחוי בעובי אצבע מיהו טיח בכותל שפיר דמי בין בלחי אחד בין בב' לחיים דבעינן שיהיו כחוט הסרבל בין בצורת פתח דבעינן שיהא עוביי' קנה כמו שאמרנו קנה מכאן וקנה מכאן ומיהו כעובי אצבע בעי' וגם בעל תרומת הדשן עצמו כתב שנדחק לפרש דברי מהר"ס כמו שפירשה כדי לקיים מנהג רוב המקומות ומיהו שאר פוסקים כולם סתמו דבריהם וכתבו שיעור לחי כל שהו משמע דס"ל דכחוט הסרבל לאו דוקא אלא כלומר כל שהו והרא"ש כתב בכלל ג' ולחי כחוט הסרבל כשר לכך מקצתו שקוע וחקוק בקיר ומקצתו בולט רק שיהיה ניכר בעלמא סגי עכ"ל משמע בהדי' דס"ל דכחוט הסרבל אין לו שיעור אלא היינו כל שהו מיהו אפשר דבסיד מחוי אפילו אם הוא כעובי אצבע טיח בכותל לא מהני כיון שאינו יכול לעמוד בפני עצמו ולדברי מהר"ס דס"ל דחוט הסרבל דוקא לא תיקשי מדמכשרי' לחי מעצי אשרה דכתותי מכתת שיעוריה דאיכא למימר דהא דבעינן כחוט הסרבל לאו משום דבעינן שיעורא אלא משום דבעינן שיהא ראוי להעמיד בו שום דבר ואשרה ראויה להעמיד בה דלא מיפסל משום מכתת שיעוריה אלא במידי דבעי שיעור מדין שיעור א"כ דטעמא דמכתת שיעוריה הוא לפי שעומד לשריפה וכיון שאפילו שישרף ויעשה אפר אם גבלו ועשה ממנו עמוד מהני משום לחי לא מיפסל משום דמיכתת שיעורי' ובעינן גבהו כתב ה"ה בפי"ז בשם הרשב"א הגביהו למעלה מן הקרקע פחות מג' טפחים שאין בארכו אלא ז' טפחים ומשהו כשר שכל לבוד רואין אותו כמלא עד כאן לשונו. כתבו הגהות אשיר"י בפ"ק לחי או מחיצה דאינשיב ביה זיקא ולא מצי קאי לא חשיב לחי ע"כ ופשוט הוא מדאמרינן בפרק הישן (כד.) כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה ומשמע דה"ה ללחי כתב ה"ר יהונתן בפ"ק דעירובין על מתניתין דהכשר מבוי צריך שיהיה הלחי סמוך לכותל המבוי בלא הפסק ג"ט שאם היה מרוחק מן הכותל ג' אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה שבכל פחות מג' אמרינן לבוד וכמאן דמחבר דמי (ג): **ומכל** דבר שיעשנו כשר אפי' מבעלי חיים משנה פ"ק דעירובין (טו) בכל עושין לחיים אפי' בדבר שיש בו רוח חיים ר"מ אוסר והלכה כת"ק :

ומ"ש ובלבד שיהא קשור שמה גלמד מדין מחיצה שנתבאר בסי' שס"ב וכ"כ ה"ה בפי"ז וה"ר יהונתן כתב אפילו בדבר שיש בו רוח חיים כגון אדם ובהמה ולא חיישינן שמא תמות דמיתה לא שכיחא ולשמא תברח נמי ליכא למיחש דבקשורה מיירי ולשמא תרבץ תחתיה וליכא מחיצה י' ליכא למיחש נמי דמיירי דמתוחה

דרכי משה

שסג (א) משמע מדבריו דאינו מחלק בין פס הנשאר מן הכותל לפס הנעשה בידים ולכן כתב דטפח דקאמר רבי יהונתן ל"ר ולא נהירא לי דאם נשאר מן הכותל (בעינן) כעין טפח אע"ג דבעלמא סגי במשהו וכמ"ש למטה גבי לחי : (ב) וכ"ה לקמן בסמוך דאם הרחיק ג' פסול וכתב בא"ז דאם עבדי ליה צורת פתח לא אמרינן ביה דאוירא דהאי גיסא

פרישה

יחד ותרתי קאמר והכי קאמר שנים ושלשה שהקיפו במחלאות שביניתיהן ברשות הרבים וכדי שלא תקשה מאי מועילין המחלאות הא אוסרים זה על זה משום הכי קאמר שמיירי נמי שעשו א' מב' תיקונים או שהבדילו גם ביניהן במחלאות והיה כל א' מותר בשלו וזהו דומיא דערבו שניים שכתבו התוס' והרא"ש בשני חצירות או שלא הבדילו ביניהן במחלאות אלא שערבו יחד וע"ז מסיק. וכתב ומותרין לטלטל מזה לזה ר"ל כשערבו יחד (ולא איירי שהבדילו ביניהן) דנגללו המחיצות בשבת ר"ל המחיצות החיצונות נאסרו כו' והיינו כשיטת פי' הר"ן ממש · ומ"ש תחלה והבדילו גם ביניהן במחלאות ע"ז לא קאי מה שמסיק נגללו בשבת אלא לענין אותן מחיצות איירי בנגללו בחול · וכמ"ש הרא"ש בהדיא · ועי"ל דרבינו לא נחית הכא לפיסקא דרב ושמואל בפלוגתת כותל שבין שתי חצירות שנפל בשבת דרב אוסר לטלטל כל אחד בחצירו ושמואל מתיר ומש"ה כתב לפי דעת שניהן פירוש דברייתא בקיצור דידוע דרב דאוסר פירש האי ברייתא דמחלאות כפשוטו דאפילו נגללו מחיצות המפסיקות ביניהן בשבת אפ"ה נאסרו כדין כותל שבין שתי חצרות שנפלה ואין חילוק בין רבים בכל חצר או יחידים דהתוס' לא חילקו בזה כ"א למאן דמתיר בכותל שנפלה ושמואל דמתיר בכותל שבין שתי חצירות בשבת שנפל מוקי להאי ברייתא דמחלאות דנגללו דנאסרו היינו דוקא בנגללו מחלאות החיצונים והר"ן בשם ר"ת כתבו ליישב הברייתא אליבא מאי דקי"ל דשמואל ומש"ה מוקי לה כמ"ש דמיירי בנגללו מחיצות החיצונות והתוס' והרא"ש כתבו ליישוב הגמ' והברייתא לפי פשוטו למשמעות דאיירי בנגללו מחלאות המבדילות והיינו כשיטת רב ורבינו כתב לתרווייהו וע"ד שכתבתי דמ"ש וערבו יחד ר"ל או ערבו יחד ותרתי קאמר והשתא א"ש דמאי דמסיק וכתב נגללו המחיצות נאסרו קאי לתרווייהו ר"ל לרב נגללו מחלאות המבדילות בשבת אפ"ה נאסרו ולשמואל מיירי בנפלו המחלאות החיצונות מש"ה דוקא נאסרו · ולשמואל לא הוצרך לאוקמי בשנים שהקיפו במחלאות לר"ה והוצרך לומר שערבו ביניהן אלא היה יכול להעמידו באחד שהקיף חצירו לר"ה ונגללו בשבת אלא אגב של רב הוצרך לומר דמיירי בשנים ושלשה קאמר נמי הכי לשמואל · · א"כ לשון דברייתא נקט והברייתא קתני גם גבי מחלאות מערבין ומטלטלין מזו לזו לאשמעינן גופא דדיכא דיכולין לערב יחד כמו גבי ספינה דקתני בריש"א וק"ל · גם לפי מ"ש התוס' דמחלאות נאסרו בנגללו המחילה שביניהן משום דרבים ניכהו היינו יכולין ליישב דברי רבינו ע"פ הדרך שכתבתי דמ"ש וערבו ר"ל או ערבו ונגללו נאסרו ר"ל אפילו אין נגללין החיצונה רק נגללו הפנימים משום דרבים ניכהו אלא שכבר כתבתי דרבינו שנקט שנים או שלשה קשה ליישב ולומר דוקא קאי מ"ש ונגללו המחיצות שביניהן ומשום דרבים ניכהו ועוד דהא התוס' משמע דמזרו מהאי שינויא וגם הרא"ש לא זכרהו ומוקי לה בחול לפי' אח' משינויא קמאי בה"מ עיקר לענ"ד ביישוב דברי רבינו ודו"ק :

סי' שסג (א) מ"ש ב"י ז"ל ומ"ש הר"ר יונתן אם מכל צד אותו כותל נשאר טפח מכאן וטפח מכאן לאו דוקא טפח דבמשהו מכאן ומשהו מכאן סגי ק"ק הלא כתבו התוס' פ"ק דעירובין והביאם ב"י מיד אחר זה דמגמרא מוכח דכותל עצמו לא חשיב לחי אם לא ברוחב טפח דאין היכר כ"כ בכותל כמו בפס גמור וכ"כ הגהות בפי"ז ור"ל בכותל עצמו אם נפרץ ונשאר מן הצדדין מן הכותל בעצמו בעינן טפח אע"פ שאם העמידו לשם לחי סגי בכל שהוא שוב ראיתי בכ"מ שג"כ כ"כ ליישב דברי רבינו יונתן שכ"ל דדוקא קאמר טפח מהאי טעמא · וגם בש"ע כתב המחבר עלאו אם נשתייר טפח מכאן וטפח מכאן · ונראה דב"י ס"ל כיון דהש"י ור' יונתן פירשו מ"ש בגמרא או בשני פסין ומשהויין דמיירי בנשתייר ומשמע לב"י מדפירשו רבינו יונתן להגמרא בנשתייר ואפ"ה תני הגמרא משהו ש"מ דאפילו בנשתייר משהו סגי · ומ"ש בש"ע טפח אפשר שפסק כן כהוכחת הד"מ מיהו אינו מוכרח ודו"ק ומ"ש ב"י עוד לתמוה אתרומת הדשן שמחלק בין לחי אחד דבעינן כחוט הסרבל ובין שני לחיין דלא בעינן עובים אלא משהו כו' לא ידעתי מאין ראה רמז ורמיזה בת"ה שחילק בין לחי אחד לב' לחיין כי המדקדק בת"ה יראה לעינים דלא חילק אלא בכ"פ משום הכי לא נתנו שיעור ואע"ג דבשאלה מתחיל וכתב ז"ל מה שנוהגין בכל המקומות לעשות הלחיים מסיד מחוי בעובי ולא כלום כו' ומסיק וכתב ע"ז דיפה עושים הא מסיק וכתב שם ז"ל כדי ליישב המנהג ברוב מקומות שאין נוהגין לעשות שכשר כל המבואות כ"א בצ"פ כו' הרי לפנינו דלא כתב התירו כ"א אצ"פ ולא אלחיים ואף שהשואל נקט בלשונו לחיים ר"ל הלחיים העומדים ועליהן כמין קנה ונעשה מהן צ"פ דהא מסיק דבכל מקומות נהגו לתקן בצ"פ וק"ל . ומ"ש אחר כך או ב' פסין משהויין זה ענין אחר דבחצר תיקנו כן ובמקום אחד · אבל במבוי שתיקונו בשני לחיין ובשני מקומות וע"ד שיתבאר ודאי דס"ל דעוביה דכל אחד בעינן כחוט הסרבל · ומ"ש ב"י על מהרא"י שהוכיח מדכתב מהר"ס שהקורה שע"ג יש בה כח לקבל אריח וקורה · וב"י פירשו דאין ראיה נראה דב"י לפי גירסת המרדכי כ"כ וכן הגירסא לפנינו במרדכי שבידינו שכתב בה כן ז"ל וכשהקורה על גביו יש לה כח לקבל אריח וקורה ור"ל כשהקורה ע"ג הסיד יש בו בסיד כח לקבל אותו הקורה שמניחין עליו וגם (ר"ל הקנה או אם היו מניחין עליו קורה) אם היו מניחין עליו אריח היה בו כח לקבלו ור"ל כיון שהטיח חזק כ"כ הוא עדיף מקנה דצ"פ ולא שר"ל דבעי שיקבל קורה ואריח כמו שעלת' על דעתו דמהרא"י בת"ה אלא לאשמעינן כיון דהוא חזק כ"כ הוא עדיף מקנה דעלמא אבל לפי הגירסא שכתב תרומת הדשן שז"ל שהקורה שע"ג יש בה כח לקבל אריח וקורה כו' ולשון זה משמע שר"ל שהקורה יש בה כח לקבל אריח ואף אם היה מניחין עליה קורה היה כח לקבלה ומש"ה כתב אריח וא"כ קורה דלא שרי אריח ע"ג קורה ע"ג סיד מחוי · ולפ"ז יש להקשות מאי בא מהר"ס ללמדינו מזה ומה רוצה לומר בזה הלא זה בעצמו הקשה שם בעל ת"ה שכתב ז"ל אע"פ כן צריך הוא ליישב מה רוצה לומר · ור"ל לפי גירסתם הנ"ל וכמ"ש קשה מה בא מהרר"י לומר בזה ומסיק וכתב ז"ל ומ"מ מסתבר הוא למדקדק ואין להאריך בזה עכ"ל · וגם קשה לפי ב"י וגירסתו דא"כ מאי טעמא דמהר"ס דמבעי בצ"פ עובי אצבע בסיד מחוי מכאן ומכאן מאחר דלא ניתנה שיעור בקנה דמכאן ומכאן והוא גופא כתב דטיט מחוי חזק יותר מקנה בצ"פ · וא"כ יותר מסתבר לומר דלא קאי מהר"ס כ"א אלחי ולחיים דבו נתנו חכמים שיעור והצריכו עובי חוט הסרבל וכמ"ש מהרא"י ודו"ק :

ב"ש

ואפי' מעצי אשר' שטעון שרפ' (ג) ל"ש אם נראית בליטת הלחי לעומדי' בתוך המבוי ואינה נראית לעומדים בחוץ כזה או שנראית לעומדי' בחוץ ואינה נראית לעומדים בפנים כזה כשר הרחיקו מן הכותל ג' או שהגביהו מן הארץ ג' פסול ואפילו לא עשאו לשם לחי אלא שנזדמן לו שם מאליו כשר ובלבד שיסמכו עליו מע"ש אבל לא סמכו

דמתוחה באשלי מלעיל כלומר שקשורה בחבלים לכתלי המבוי ביתדות שיוצאות מן הכתלים או מן התקרה ואינה יכולה לרבוץ תחתיה והכי מפרשי בסוכה פ' הישן (ג) :

ומ"ש ואפילו מעצי אשירה וכו' מוסכם מהאמוראים בפרק חלון (פ) וכתב הרמב"ם בפי"ז דטעמא משום דכיון דעובי הלחי ורחבו כל שהוא לא אמרינן כתותי מכתת שיעוריה ואע"פ שגבהו צריך שיהא י' כבר יישב זה שם ה"ה : וכתב הגהות בפי"ז בשם ר"י דלחי אפי' שברים ושברי שברים כשרים בו בלבד שלא יגביה התחתונה מהקרקע ג' :

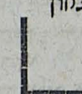
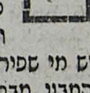
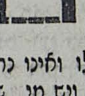
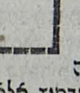
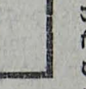
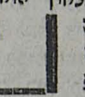
ל"ש אם נראית בליטת הלחי לעומדי' בתוך המבוי וכו' מסקנא דגמרא בפ"ק דעירובין (ט.) אתמר נראה מבפנים ושוה מבחוץ נדון משום לחי נראה מבחוץ ושוה מבפנים רבי חייא ור"ש ב"ר חד אמר נדון משום לחי וחד אמר אינו נדון ואסיקנא והלכתא נראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי ופירש"י נראה מבפנים ושוה מבחוץ · שהעמיד הלחי רחבו לצד ארכו של מבוי ולא משך קצת רחבו קימעא כלפי חוץ אלא השוה חודו החיצון לעובי כותלי המבוי ודומה כמו שמוסיף על רחב הכותלים ואינו נראה מבחוץ כלחי אבל חודו הפנימי נראה מבפנים שעוביו בולט לתוך רוחב המבוי נראה מבחוץ ושוה מבפנים שמשך כל הלחי לחוץ וחודו הפנימי נכנס בכותלי המבוי ואינו נראה מבפנים אלא דומה כמוסיף על אורך הכותל אבל מבחוץ ניכר שאינו מכותל המבוי שהרי נמשך להלאה מרוחב הכותל · והתוס' והרא"ש כתבו דאין נראה לפרש נראה מבחוץ ושוה מבפנים כמו שפירש כאן דכה"ג לא הוי אפילו נראה מבחוץ כיון שאין נראה לצד חלל המבוי אלא לעומדים אחורי המבוי אלא כמו שפירש הוא עצמו שם בסמוך גבי כותל שצדו א' כנוס מחבירו בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים וכו' שנכנס הבנין ומיעטו מעביו דהשתא בולט ויוצא ממנה כמין עמוד שקורין פילא"ר בין שכניסתו נראית מבפנים ושוה מבחוץ שקוטע הכותל מאחריו ונראית הפגימה בפנים בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים כגון שקוטע הכותל מלפניו שאין הכניסה נראית לעומדים מאחריה אלא לבני ר"ה עכ"ל וצ"ל דצד הכותל שהוא לתוך המבוי קרוי אחורי הכותל וצד הכותל שהוא חוץ למבוי קרוי פני הכותל ולפירש"י שדחו התוספות העמיד רוחב הלחי כנגד עובי הכותל ורוחב הלחי עודף על עובי הכותל ודח' פירוש זה לפי שאינו נראה לעומדים מבחוץ כנגד חלל המבוי שהרי אין הלחי ניכר אצלם לפי שהו' מכסה את כל עובי הכותל ואין ידוע להם אם הוא עודף על עובי הכותל אם לאו ואינו ניכר אלא לעומדים אחורי המבוי שרואים עובי הכותל ומכירים שרוחב הלחי עודף על עובי הכותל וסמכו על פירושו בכותל שצדו א' כנוס דהיינו שקוטע הכותל מלפניו וכו' ודוגמת זה בלחי שהעמיד עביו כנגד עובי הכותל ועובי הכותל רחב מעובי הלחי ומבפני' הוא שוה שנראה כמוסיף על אורך הכותל ולעומדי' כנגד חלל המבוי ניכר בליטת רוחב הלחי שמאחר שעובי הכותל רחב מעובי הלחי ניכרת הפגימה לעומדים בחוץ :

הרחיקו מן הכותל ג' או שהגביהו מן הארץ ג' פסול מימרא דרבא בפ"ק דעירובין (יב) וכתב ה"ה בפי"ז בשם הרשב"א שאם הגביהו פחות מג' אע"פ שאין בו אלא ז' ומשהו כשר וכבר כתבתי זה בסמוך :

ואפילו לא עשאו לשם לחי וכו' ג"ז בפ"ק דעירובין דף ט"ו פלוגתא דאביי ורבא ואביי הוא דאמר הוי לחי ואזדא לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה ומחיצה העומדת מאליה הוי מחיצה ופסקו הפוסקים כוותיה שזו היא א' מהשמועות שסימנם יע"ל קג"ם דקי"ל בהו כאביי ומ"ש שיסמכו עליו מע"ש כן מפורש שם היכא דלא סמכיה עליה מאתמול כ"ע לא פליגי דלא הוי לחי כ"פ היכא דסמכיה עליה מאתמול ופירש"י העומד מאליו שלא הוקבע לשם תיקון מבוי שלא הזמינוהו לכך כלומר דאפילו הוקבע בידים מיקרי עומד מאליו כיון שלא הוקבע שם לשם לחי ורצה להשמיענו עוד שא"צ שיתכוין לסמוך עליו מע"ש אלא כל שלא היה שם לחי אח' בע"ש זה מיקרי סמך עליו מע"ש היכא דלא סמכיה עליה מאתמול שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת וכ"כ בהגהת אשיר"י וכך הם דברי ה"ה בפי"ז בשם הרשב"א שכתב וז"ל כיצד העמידו לחי במבוי וניטל בשבת אפילו היה שם אילן וכיוצא בו ואפילו נטעו בידים אינו מועיל כיון שלא סמך עליו מע"ש לא העמיד שם לחי אחר או שהיה שם ונפל מע"ש אילן זה מתיר משום לחי וכן כל כיוצא בזה וכבר כתבתי בסמוך דעת התוס' דכותל עצמו לא חשיב לחי אם לא ברוחב טפח
דאין

שאין אנו בקיאין בשיעורא דחוט הסרבל כמה הוא לכך לא כתבו וזה היה דעת הרמב"ם בפי"ז שכתב ג"כ בסתם דלחי עביו ורחבו כל שהוא ולא כתב שיהא כחוט הסרבל דכיון דלא ידעי' שיעורא דחוט הסרבל אזלי' לקולא במידי דרבנן וסגי בלחי כל שהוא ממש והכי נהוג עלמא דלא כמ"ש המרדכי בשם מהר"ם דבעינן כעובי אגבע וכ"כ מהרא"י בת"ה סי' ע"ד אלא שמתוך לשון מהרא"י שהביא ב"י מבואר שלא היה כתוב בו כלשון תשובת מהרא"י שבידינו שנדפס שנת ש"ו ולכן השיב על מקצת דבריו אבל בלשון תשובת מהרא"י שבידינו ליכא קושיא וע"ש :

ומ"ש ואפי' מעצי אשרה שטעון שריפה פי' וכשר אעפ"י דכתותי מכתת שיעוריה לפי שלחי סגי בכל שהוא ואע"ג שיש לו שיעור בגבהו שצריך י' י"ל כיון דאף אם ישרפנו אפשר לגבלו ולחזור ולתקן ממנו לחי ע"י טיט מחוי לא מפסיל משום דמכתת שיעוריה עיין בב"י :

ר"א שנה אם נראית בליטת הלחי וכו' הכי אסיקנא הלכתא בפ"ק (דף י"ד) ורש"י בדף ט' כתב נראה מבפנים ושוה
מבחוץ כזה אבל בנראה מבחוץ ושוה מבפנים צייר ב' ציורים
ציור הא' כזה וציור השני כזה והב"י הבין
מפירש"י שציור הראשון שפירש"י
בנראה מבחוץ ושוה מבפנים הוא
כזה וציור הב' הוא כזה ושרי ליה
מהרי' שהרי התוס' כתבו דהציור השני ניחא טפי
משום דהראשון קשה היכא משני לקמן בנכנסין כותלי
קטנה לגדולה אכתי נראה מבחוץ הוא וכו' וקושיא זו
קשיא ג"כ אציור השני שצייר בית יוסף ותו דמ"ש התו' תחלה דלכך שינה רש"י משום דלעיל איירי בלחי שמעמידין אצל הכותל ודרך להעמידו לצד פנים כו' מבואר הוא שלא כתבו כן אלא אהך צורה שנייה שצייר ב"י שהיא לפי האמת הצורה הראשונה שצייר רש"י אבל הצורה הראשונה שצייר ב"י אין העמדת' לצד פנים אלא אדרבה נמשכה לצד חוץ ועודף על עובי הכותל אלא השתי צורות של נראה מבחוץ שצייר רש"י הוא כדאמרן וכך הבינו התוספות כדפי' וכן הוא באשיר"י ובהגהת מיימוני פי"ז וכן הוא במרדכי פ"ק וז"ל רש"י פי' אותו בתרי גווני גבי כותל שצדו א' כנוס מחבירו פי' בין שנראה מבחוץ כגון שהכותל שקוע מלפניו
כזה ולעיל פי' שמשך כל הלחי לחוץ וחודו הפנימי הוא דבוק בעובי
הכותל של המבוי כזה ובתו' כתבו דרש"י הוצרך לשנות
לפרש כן עכ"ל והר"י בחלק י"ז בדף כ"ד ריש ע"ג כתב
בביאור וז"ל נראה מבחוץ ושוה מבפנים יש לו ב'
צורות כי יש מי שפירש שאינו נראה אלא מצד ר"ה כנגד פתח המבוי
אבל מצד המבוי מבחוץ הוא חלק כולו ואינו נראה כלל וגם אינו נראה מבפנים
כלו' מבפנים המבוי כזה ויש מי שפירש שנראה מבחוץ מצד המבוי
כזה וזהו לחי המושך מדופן המבוי או עם דופן המבוי
כי נוכל לפרש שנמשך דופן המבוי בחודו שכלפי חוץ
כצורה הראשונ' או נוכל לפרש שנמשך דופן המבוי בחודו
הפנימי כצורה השניה שעשיתי וכו' והצורה הראשונה עיקר ולזה הסכימו רוב הפוסקים עכ"ל ודבריו בלחי המושך הם מדברי הרא"ש והרי מבואר דלא כפי' ב"י בצורה הראשונה דאין לשון המשכה עם הדופן נופלת כלל בציור זה . ושוב מצאתי למהר"ל חביב בתשובות סי' י"ד שצייר אלו הב' צורות כאשר ציירתי ואח"כ
כתב והיה נ"ל אופן ג' ופי' אותו בכותל כנוס והו' כזה וראיתי אדם
גדול שלא הוא הריטב"א ז"ל שפי' כן ולדעתי שלא רצה בו רש"י מטע'
דנראה מבחוץ צריך שיהיה לעוברים לפני המבוי כדרך ר"ה אמנם זה
אינו נראה לחי לא לבני מבוי ולא לאותם העוברים בר"ה שלפני המבוי
עכ"ל הנה גם הוא ז"ל כתב דלרש"י אינו נקרא נראה מבחוץ אלא א' מב' הצורות שציירתי ודלא כב"י · עוד קשה על מה שהביא ב"י לשון רש"י גבי כותל שצדו א' כנוס מחבירו בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים וכו' שנכנס הבנין ומעטו מעביו דהשתא בולט ויוצא ממנו כעין עמוד שקורין פילא"ר בין שכניסתו נראית מבפנים ושוה מבחוץ שקוטע הכותל מאחריו ונראית הפגימה בפנים בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים כגון שקוטע הכותל מלפניו שאין הכניסה נראית לעומדים מאחרי' אלא לבני ר"ה עכ"ל רש"י וכתב ב"י וצ"ל דצד הכותל שהוא לתוך המבוי קרוי אחורי הכותל וצד הכותל שהוא חוץ למבוי קרוי פני הכותל עכ"ל נמשך למה שסובר שהציור שנראה מבחוץ שהסכימו עליו התו' והרא"ש הוא כזה דהשתא מ"ש רש"י שקוטע הכותל מלפניו היינו צד הכותל מבחוץ למבוי שהוא פני הכותל ואין הדעת סובלתו שלשון חוץ יהא פירושו הפנים והפנים יהא פירושו האחור אלא הדבר פשוט שהמבוי הסתום ופתוח מצד הד' לר"ה ראשו הפתוח הוא הנקרא בשם פנים כי הוא פני המבוי וסוף המבוי בצד הסתום הוא האחור של מבוי רחוק מר"ה ולפי זה ניחא לשון רש"י שאמר בין שקוטע הכותל מאחריו ונראית הפגימה בפנים כזה שנראה פגימה לעומדים בתוך המבוי מצד האחור ובין שקוטע הכותל מלפניו כזה שאין הכניס' נראית לעומדים מאחריה אלא לבני ר"ה נראית והיינו נראה מבחוץ ושוה מבפנים ובמקצ' ספרי רש"י הגיהו שאין הכניסה נראי' לעומדים בפנים אלא לבני ר"ה ואיך שיהיה הלשון הדברים מוכנים שלשון שוקע הכותל מאחריו ושוקע הכותל מלפניו זה וזה מיירי בשוקע הכותל באותו צד שהוא תוך המבוי ולא איירי כלל בשוקע הכותל באותו צד שהוא חוץ למבוי וניכרין דברי אמת ומהרש"ל כתב כי י"א שהציור כזה : נראה מבפנים ומבחוץ הוא כי העומדי' בחוץ רואים שכותל זה אינו שוה בעובי עם הכותל שכנגדו ואינו נקרא נראה מבפני' ושוה בחוץ אלא כזה שהעומדים בחוץ רואים שהכותלים שוים בעובי ואינו נראה לחי אלא לעומדים בפנים וליתא להאי פירושא דבגמר' ובפירוש רש"י לא נזכר לחלק בכך והדבר פשוט שאינו נרא' שהוא לחי אלא בדאיכא פגימה או בליטה אבל בשיעור העובי לא נראה שהוא לחי דרגילות הוא שכותל אחד אינה עבה כמו כותל שכנגדה וכן משמע בסמוך גבי לחי הבולט והכי נקטינן דשני ציורים שצייר רש"י בנראה מבחוץ וכמו שפירשנו הם מתירים המבוי שהרי התו' לא דחו הציור הראשון אלא שכתבו שהציור השני ניחא טפי ואח"כ כתבו ליישב הציור הראשון בשני דרכים וגם הרי"ף והרמב"ם כתבו בסתם בנראה מבחוץ ושוה מבפנים שהוא לחי והרב המגיד כתב כפי' הראשון של רש"י וכ"כ ה"ר יהונתן והמרדכי הביא שני הפירושים ולא דחה הראשון אע"ג שהרא"ש והגהת מיימוני דחה הראשון כרוב הגדולים נקטינן דלא דחאוהו והכי משמע מדברי רבינו שכתב בסתם בנראה מבחוץ שהוא לחי אבל אותן שני הציורים בנראה מבחוץ ושוה בפנים האחד הוא הציור שצייר ב"י לפי פירש"י שדחאוהו התו' והוא שרוחב הלחי הוא עודף על עובי הכותל כזה והוא פי' הריטב"א דס"ל נראה מבחוץ לאותן העוברין אחורי המבוי · והב' הוא שמבחוץ בר"ה נראה שהכותל האחד הוא עובי הרבה מכותל שכנגדה ובפנים אינו נראה הני תרתי אין מתירין המבוי כלל שאין כאן נראה לחי לא מבפנים לבני המבוי ולא מבחוץ לאותם העוברין בר"ה שלפני המבוי :

הרחיקו מן הכותל ג' וכו' מימרא דרבא בפרק קמא (דף י"ד) אפילו לרשב"ג דס"ל לבוד בפחות מד' ה"מ למעלה אבל למטה כיון דהוי ליה מחיצה שהגדיים בוקעין בה לא הוי מחיצה :

ואפי' לא עשאו לשם לחי וכו' פלוגתא דאביי ורבא בפ"ק (דף ט"ו) ופסקו הפוסקים כאביי שזו היא למ"ד דיע"ל קג"ם ודלא כר"ת שפסק כרבא גבי לחי ואומר דלמ"ד דיע"ל קג"ס היא לידה דפליגי בה אביי ורבא בפ' בנות כותים (דף ל"ז) בימי לידה שאינה רואה בהם וכ"כ הסמ"ג בהלכות נדה בשם כל הגאונים

דרכי משה

ניסא ודהאי ניסא מבטלא ליה : (ג) בא"ז אם קשר אדם ללחי הוי לחי :

ומשמע

פרישה

(ג) **ל"ש** אם נראית הלחי לעומדים בתוך המבוי ואינה נראית לעומדים בחוץ כו' ולשון הגמרא פ"ק דעירובין דף ט' ע"ב הוא ושוה מבחוץ או שוה מבפנים כו' ופירש"י נראה מבפנים ושוה מבחוץ שהעמיד רחבו לצד אורכו של מבוי ולא משך קצת רחבו קימעא כלפי חוץ אלא השוה חודו החיצון לעובי כותלי המבוי ודומה כמו שמוסיף על רוחב הכותלים ואינו נראה מבחוץ בלחי אבל חודו הפנימי נראה מבפנים שעוביו בולט לתוך רוחב המבוי עכ"ל · נראה בעיני פשוט דר"ל כזה או כמו שנדפס בחכמת שלמה כזה דהא מדכתב
ר"י

סמכו עליו מע"ש כגון שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת ובאין לסמוך על זה מכאן ואילך פסול ומיהו אפילו סמכו עליו מע"ש לא מהני אא"כ יהא בולט בתוך המבוי בפחות מד' אמות אבל אם הוא בולט לתוכו ד' אמות אין שם לחי עליו וצריך לחי אחר להתירו ומעמידו ברוח שכנגדו או אצלו ויעשנו מעט עב או דק יותר מהבליטה כדי שיהא ניכר שהוא לשם לחי ודוקא במבוי שרחבו מח' אמות ולמעלה אבל אין בו אלא ח' אמות מצומצמות אפי' אם הלחי

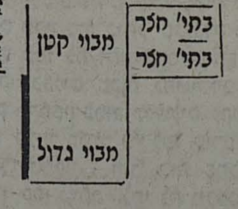
ב"ח

הגאונים דסלמ"ד היא לחי העומד מאליו ואעפ"כ נהגו בצרפת להחמיר כרבינו יעקב לומר שאין עולין הואיל והדבר יצא מפיו עכ"ל מיהו נראה דדוקא בזיבה שהוא איסור כרת החמירו משא"כ גבי לחי שאינו אלא דרבנן אין להחמיר :

ומ"ש כגון שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת וכו' כך פרש"י לשם ומשמע דאם לא היה שם לחי אח' אע"פ שלא סמכו על זה בפירוש מאתמול הוי לחי וכ"כ הגהת אשיר"י משם הא"ז וכ"כ ה"ה על שם הרשב"א בפי"ו מה' שבת וכך כתב ב"י :

ומיהו אפי' סמכו עליו מע"ש לא מהני אא"כ יהא בולט בתוך המבוי בפחות מד' אמות וכו' מימרא דרב הונא בפ"ק (דף ה') ואיכא לתמוה דה"ל לרבינו לכתוב דין לחי הבולט מדופנו של מבוי כמו שהוא בגמרא לאיזה צורך כתב ומיהו אפי' סמכו עליו מע"ש וכו' ונראה דס"ל לרבינו דאי עבדיה ללחי בידים אפי' הוא יותר מד' אמות נדון משום לחי דמשום דריבה בסתימתו לא גרע מלחי משהו והך דרב הונא לא איירי בדעבדיה לשם לחי אלא בהוציא בנינו בפאת ביתו לשום חזוק והתם הוא דלא מהני בסמכו עליו משום לחי אלא אם כן שיהא בולט בתוך המבוי בפחות מד' אמות וכמו שפירש"י ולכן כתב רבינו ומיהו אפילו סמכו עליו וכו' דאתא לפרש דהא דמפליגינן בין ד' אמות לפחות מד' אמות אינו אלא בלחי שלא הועמד לשם לחי אלא דנעשה לחיזוק הבית דהתם הוא שאם הוא ד' אמות אינו נידון משום לחי אפילו סמכו עליו מע"ש לא מהני וזהו שכתב רש"י ז"ל הכא נמי נפיק מתורת לחי ולא סמכינן עליה וכו' פי' דהסמיכה שסמכו עליה מע"ש לא מהני כיון דלא עבדיה מתחלה לשם לחי וכיון דלאו להכי איקבע אנן במחשבה לא מצינן לאפוקיה מתורת כותל ולישווייה לחי וכו' פי' דבעינן מעשה בידים לאפוקי' מתורת כותל ומ"ש אנן במחשבה לא מצינן לאפוקיה מתורת כותל לאו דוקא מחשבה אלא ה"ה בדיבור לא מצי' לאפוקיה אם לא במעשה דאז כשעושה מעשה לתקנו לשם לחי אע"ג דליכא היכירא שהוא לחי כיון דבולט ד' אמות אפ"ה כשהעמידו לשם לחי יש לו קול ואיכא היכירא כמו שכתבו התום' לפי פירש"י אלמא דכשלא העמידו לשם לחי דאין לו קול אינו נידון משום לחי כשהוא בולט ד' אמות אפילו סמכו עליו מע"ש בדיבור לא סמכינן עליה כל זה נראה דבר פשוט בדברי רבינו הם ע"פ פירש"י ותו' ודלא כמה שהבין ב"י מפרש"י ותו' דדוקא בדלא סמכו עליו מע"ש קאמר דבבולט ד' אמות אינו נידון משום לחי אבל בדסמכו עליו מע"ש נדון משום לחי אפשר דלפי שכתב רש"י אנן במחשבה לא מצינן לאפוקיה וכו' משמע לב"י דוקא במחשבה אבל בדבור דסמכו עליו מצי לאפוקיה וליתא אלא כל דלא עבדיה בידים לקבעו לשם לחי לא מצי לאפוקיה מתורת כותל אפילו בדבור כמו שפי' רש"י בתחלת פירושו בדבור זה וכן בתו' שכתבו שאין לו קול כשלא העמידו לשם לחי מבואר דדוקא בדעשה לחי והעמידו בידים לשם לחי וכך מוכח מדברי הרא"ש שכתב גבי לחי הבולט פי' בולט מדופן של מבוי כמין עמודים שעושין לכתלים וכו' כלשון פירש"י דלא היה לו להרא"ש לפרש כך אם לא היה סובר דלחי עבדיה לשם לחי אפילו בולט ד' אמות נידון משום לחי :

ויעשנו מעט עב וכו' שם דמטפי ביה או דמבציר ביה ודברי רבינו כפי' השני של רש"י וכ"כ הרי"ף פי' השני לחוד · ונראה דלענין דינא ודאי ה"ה בגבוה ממנו או נמוך ממנו וכפי' הראשון דרש"י אלא דאורחא דמילתא הוא שאין עושין לחי גבוה מן המבוי ולא נמוך ממנו ועוד דאינו ניכר בזה כל כך לבני מבוי שהוא לחי כיון שאינו גבוה או נמוך ממנו אלא דבר מועט משא"כ בדאיכא פנימה או בליטה כל גבוה עשרה טפחים : **ומ"ש** ודוקא במבוי שרחבו מח' אמות ולמעלה וכו' שם מימרא דרב אשי מה נפשך אי עומד נפיש ניתר בעומד מרובה על הפרוץ ואי פרוץ נפיש נידון משום לחי מאי אמר' דשוו תרווייהו כהדדי ה"ל ספק דדבריהם וספק דדבריהם להקל · ואע"ג דלמאי דקיימא לן פרוץ כעומד מותר לא צריך לטעמא דה"ל ספק דדבריהם וכו' קאמר ליה רב אשי לאפלוגי אדרב הונא בריה דרב יהושע דס"ל דפרוץ כעומד אסור אפ"ה הכא שרי דה"ל ספק דדבריהם וכו' וכ"כ התוספות ורבינו למאי דקי"ל פרוץ כעומד מותר כתב אפילו אם הלחי בולט ד' אמות לתוכו כשר לאורויי דלאו משום ספק כשר אלא אפילו ידוע דבולט ד' אמות דבידי אדם אפשר לצמצם אפילו הכי כשר : גרסינן בפ"ק דעירובין (דף י') אמר רב הונא לחי המושך עם דפנו של מבוי פחות מד' אמות נידון משום לחי ומשתמש עד חודו הפנימי ד' אמות נידון משום מבוי ואסור להשתמש בכולו וכתבו התו' (בדף ה') בד"ה פחות מד' אמות דהך דלחי המושך הואיל והוי לאורך המבוי ואינו סותמו ד' נידון משום מבוי ואפילו הוקבע לשם לחי וכך מוכח להדיא מפרש"י בהך דלחי המושך וכן במה שפירש"י (דף ט') בהא דקאמר ולרשב"ג להוי כנראה מבחוץ ע"ש וכן פסק בהגהת אשיר"י משם הא"ז ואיכא לתמוה אדברי הרא"ש ורבינו שלא כתבו חלוק זה בין לחי הבולט ללחי המושך כמו שפירש"י והתו' ונראה לי דנמשכו אחר דברי הרי"ף שלא כתב בפסקיו אלא הך דלחי הבולט ולא כתב הך דלחי המושך אלמא דס"ל דחד דינא אית להו דבלחי המושך נמי לא מפלגינן בין פחות לד' אלא היכא שלא נעשה מתחלה לשם לחי אלא שבנין הכותל הוא נמשך . אבל אם העמיד לשם לחי אפילו אם הוא ד' אמות נדון משום לחי ומתיר את המבוי כולו וכיון דחד דינא אית להו לא הוצרכו לכתוב אלא האחד ולא קשה רב הונא גופיה למה ליה למימר תרווייהו י"ל דאיצטריך לחי המושך לאשמועינן דנראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי וכדקאמר רב יוסף עלה ש"מ תלת וכו' · מיהו לענין הלכה נראה עיקר כפירש"י והתו' דאיכא לחלק בין לחי הבולט ובין לחי המושך וכן פסק בש"ע ודע שמדברי ה"ר יהונתן מבואר דבהך דלחי המושך היה גורס ארבע אמות נדון משום מבוי ומותר להשתמש בכולו ומיירי במבוי שצדו אחד ארוך וצד השני הוא קצר ובצד הקצר נמשך הלחי עד כנגד הצד הארוך כזה

וקאמר רב הונא דאם הוא פחות מד' אמות אינו משתמש אלא עד חודו הפנימי משום דס"ל דבין לחיים אסור ואם הוא ד' אמות מותר להשתמש בכולו במבוי גדול מותר דנרא' מבפנים וגם לאותו משך ד' אמות שהוא מבוי קטן דיש שם ב' חצרות ובכל חצר פתוחים בתים לתוכו גם כן א"צ לחי שהרי נראה מבחוץ בכל משך הד' אמות ולא דמי ללחי הבולט וע"ש ואפשר לפע"ד ליישב דברי הרמב"ם ע"פ גירסא זו לפי שה' המגיד כתב עליהם שצ"ע ואין רצוני להאריך בפי' הסוגיא לפי זה ודרך קצרה אומר דהרמב"ם מפרש במ"ש בלחי הבולט ד' אמות דכיון שנדון משום מבוי וחשוב בפני עצמו צריך לחי אחר להתירו היינו להתירו לאותו הלחי הבולט כדי להשתמש בינו ובין הדופן שכנגדו דבין לחיים אסור דאם הוא פחות מד' אמות נדון משום לחי ולא מהני לחי אחר להתיר תשמיש בינו ובין הדופן שכנגדה וכדין כל שאר לחי ולפי זה למבוי עצמה פשיטא דמהני הך בליטה דא"צ לחי אחר אפילו הוא ד' אמות והוא ג"כ פחות מחצי רוחב המבוי לעולם ניתר בבליטה זו אלא דכדי להשתמש בין אותו לחי לדופן שכנגדו כשיש בבליטה זו ד' אמות אמר דצריך לחי אחר אבל בלחי המושך מותר להשתמש בכולו ואין צריך לחי אחר דמבוי גדול ניתר בנראה מבפנים ומבוי קטן ניתר בנראה מבחוץ ודוקא בדאיכא ד' אמות אבל

ב"י

דאין היכר כ"כ בכותל כמו בפס גמור : **ומ"ש** ומיהו אפילו סמכו עליו מע"ש לא מהני אא"כ יהא בולט וכו' ג"ז בר"פ דעירובין דף ה' אמר רמי בר חמא אמר רב הונא לחי הבולט מדופנו של מבוי פחות מד"א נדון משום לחי וא"צ לחי אחר להתירו ד"א נדון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו אותו לחי היכן מעמידו אי דמוקי ליה בהדי' אוסופי הוא דקא מוסיף עליה א"ר פפא דמוקי לי לאידך גיסא רב הונא בריה דרב יהושע אמר אפי' תימא דמוקי ליה בהדי' דמטפי ביה או דמבצר ביה ופירש רש"י הבולט מדופני של מבוי · לתוך רוחב המבוי ולא נעשה שם לשם לחי אלא הוציא בנינו בפאת ביתו פחות מד"א ברוחב המבוי נדון משום לחי וסמכינן עליה ואף ע"ג דלאו לשם לחי איקבע דקי"ל כאביי בלחי העומד מאליו דכשר אם היה בולט לתוך רוחב המבוי ד"א נדון משום מבוי כלומ' כיון דאורך הכשר מבוי ניתר בכך בעלמא ומיקרי מבוי ה"נ נפק מתורת לחי דלא סמכי' עליה אע"ג דאי עבדיה משום לחי הוי כשר דמשום דריבה בסתימתו לא גרע מלחי משהו הכא כיון דלאו להכי איקבע אנן במחשבה לא מצינן לאפוקי מתורת כותל ולשוייה לחי דכיון דנפק ליה מתורת לחי נמצא שאין תיקון למבוי זה וצריך לחי אחר להתיר המבוי באידך גיסא אצל כותל האחר כנגדו : דמטפי ביה או מבצר ביה גבוה ממנו או נמוך ממנו א"כ עב ממנו או דק ממנו כדי שימשך הימנו ולחוץ או הימנו ולפנים ע"כ ורבינו כתב דמטפי ביה או דמבצר ביה כפי' שני וכתבו התוס' ד"א נדון משום מבוי אפילו למ"ד לחי משום מחיצה דהיה לו להועיל יותר אם סותמו מ"מ היכר קצת בעינן ואע"ג דהיכא דהעמידו לשם לחי לפירש"י מועיל אע"ג דאין היכר מ"מ י"ל כשהעמיד לשם לחי יש קול ואיכא היכרא וכתבו עוד התוספות דהא דקאמר אותו לחי היכן מעמידו במבוי רחב יותר מח' קא בעי דברחב ח' היכן שיעמידנו הוי עומד מרובה : **ומ"ש** ודוקא במבוי שרחבו מח' אמות ולמעלה וכו' ג"ז שם דף הנזכר על האי מימרא אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא במבוי ח' אבל במבוי ז' ניתר בעומד מרובה על הפרוץ רב אשי אמר אפי' במבוי ח' לא צריך מה נפשך אי עומד נפיש ניתר בעומד מרובה על הפרוץ ואי פרוץ מרובה נדון משום לחי מאי אמרת דשוו תרווייהו כי הדדי ה"ל ספק דדבריהם וספק דדבריהם להקל א ומפשטא דשמעתא משמע דע"כ לא מכשר רב אשי אלא במבוי שהוא רוחב ח' אבל אם הוא רחב ט' לחי של ד' אמות אינו כשר בו לפי שאינו נדון משום לחי כל שיש בו ד"א כיון שלא הוקבע לשם לחי ואינו מכשיר משום עומד שהרי הוא מועט מן הפרוץ וכ"כ ה"ה בפי"ז בשם הרשב"א וכ"כ מדברי רבינו שכ' ח' אמות מצומצמות אבל הרמב"ם בפי"ז כתב לחי שהוא רחב הרבה בין שהיה רחבו פחות מחצי רוחב המבוי בין שהיה רחבו כחצי רוחב המבוי כשר ונדון משום לחי אבל אם היה יתר על חצי רוחב המבוי נדון משום עומד מרובה על הפרוץ משמע דס"ל דכי אמר רב אשי אפי' במבוי ח' לאו דוקא דה"ה אפילו ברחב כמה אמות וכתב ה"ה שדבריו צ"ע : **ומ"ש** רבינו אפי' סמכו עליו מע"ש לא מהני אא"כ יהא בולט בתוך המבוי פחות מד"א הוא דלא כפירש"י שכבר נתבאר בדבריו דע"כ לא אמרי' דד"א נדון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו אלא בשלא סמך עליו מבע"י אבל אם סמך עליו מבע"י אפילו הוא רחב כמה אמות נדון משום לחי וכ"כ שהוא דעת התוספות ולפיכך יש לתמוה על רבינו שכתב כן וצ"ע (ד) כתוב בהגהת אשיר"י פ"ק דערובין מבוי שרצפו בלחיים בפחות מג' והוי משך רצופו ד"א באורך המבוי צריך לחי אחר להתיר מבוי זה שבין לחיים אבל מלחי הפנימי ואילך מיהא שריא לרש"י כך נראה בעיני שאפילו מלחי הפנימי ולפנים אינו ניתר א"ז עד כאן לשונו ונראה שכ"כ מדגרסינן בפ"ק דעירובין (דף ט) א"ר יוחנן מבוי שרצפו בלחיים פחות מד"א באנו למחלוקת רשב"ג ורבנן ופי' רב אשי כגון שרצפו בלחיים פחות מד' במשך ד"א לרשב"ג דאמר לבוד ה"ל מבוי וצריך לחי להתירו לרבנן דאמרי לא אמרינן לבוד א"צ לחי אחר להתירו ופירש"י לרשב"ג יש לבוד בפחות מד' וה"ל חד לחי ואמרינן לעיל ד"א נדון משום מבוי ויצא מתורת לחי וצריך לחי אחר להתיר מבוי זה שבין לחיים אבל מלחי הפנימי ואילך מיהא שרי לטלטולי במבוי דלהכהו ודאי נראה לחי ועוביו נדון להם כלחי וניתר בו מבוי כך שמעתי ול"נ שאפי' מפנימי ולפנים אינו ניתר דלחי הפנימי לר"י אינו מתיר כלל עכ"ל ולמד מכאן א"ז לדידן דקי"ל דפחות מג' הוי לבוד להיכא דרצפו בלחיים פחות מג' ותמהני דהא בגמרא אקשינן אהא ולרשב"ג ליהוי כנראה מבחוץ ושוה מבפנים ומשני מידי הוא טעמא אלא לר' יוחנן הא כי אתא רבין א"ר יוחנן נראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו נדון משום לחי וא"כ לדידן דקי"ל דנראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי אפילו

דרכי משה

(ד) ומשמע כן גם מדברי המ"מ פי"ז שכתב דלחי המתוקן לכך אפילו רחב ד' מהני ואפשר דרבינו בעל הטור ג"כ ס"ל הכי אלא דאמר לא תקנו לשם כך וסמכו עליו נ"ל דלא מהני

פרישה

ר"י שהעמיד הלחי רחבו לצד אורכו של מבוי וזהו כמו שרשמתו דאילו הא רחב הלחי לצד עובי כותלי המבוי ולא אורך כותלי המבוי · ומ"ש רש"י ולא משך קצת רוחבו קימעא כלפי חוץ ר"ל לאפוקי ציור כזה דבציור כזה בולט קצת מרוחב הלחי עודף מאורך כותלי המבוי ובזה נקרא לרש"י כנראה מבחוץ ומבפנים וק"ל ונראה דדעת מ"ו בציור זה שנדפס בס"ש מפני שלא זהו פירוש התוספות אלא ציור דפרש"י על מ"ש בנראה בחוץ · אבל בנראה מבפנים לא כתבו כלום וכיון שרש"י פי' בכנוס כבסמוך · ונראה מבפנים פירש בציור הנ"ל מש"ה תני מ"ו

חדושי הגהות

שסג. א כתב מהרל"ח ומה שצ"ל דמותר משום דספק דדבריהם אע"ג דקי"ל פרוץ כעומד מותר כמ"ש בסי' שקודם זה וא"כ אין כאן ספק דדב ם כלל אלא ממ"נ ודאי מותר כבר

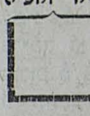
הלחי בולט ד' אמות לתוכו שרי וכן הכשירו בקורה שמניחה על ראש המבוי בכותלי המבוי אבל נעץ שתי יתדות אצל המבוי בחוץ אפילו בסמוך לו והניחה עליהם פסול וצריך שתהא עשויה לשם קורה כדי להתיר המבוי אבל לא נעשית לשם כך אפילו סמכו עליה מע"ש פסולה ושיעור הקורה רחבה טפח ועוביה כל שהוא רק שתהא חזקה כדי לקבל חצי לבינה הלכך עשאה מעצי אשרה פסולה דלשרפה קיים וכתותי מכתת שיעורה ואם היא רחבה ארבע' טפחים אינה צריכה להיות חזקה לקבל חצי לבנה ומעמידיה א"צ שיהיו חזקים אלא כדי לקבלה ולא כדי לקבל אותה וחצי לבינה והרמב"ם כתב שמעמידים צריך שיהיו חזקים לקבלה ולקבל חצי לבינה וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן: היתה עגולה צריך שיהא בהיקפה ג' טפחים שאז יש ברחבה טפח: היתה של קש או של קני' פסולה: היתה עקומה ועקמומיתה נוטה חוץ למבוי או למעלה מכ' או למטה מי' כזה רואין כל שאילו תנטל העקמומית ואין בין זה לזה ג'.

אפילו רצפו בלחיים פחות פחות משלשה במשך ארבע אמות א"צ לחי אחר להתיר דניתר בנראה מבחוץ אף על פי שהוא שוה מבפנים ואפשר שטעמו של א"ז הוא ללמוד מכאן להיכא שלא משך לחי החיצון כלפי חוץ כלל אלא שאם לכך נתכוין ה"ל לפרש דבריו: גרסינן בפ"ק דעירובין דף י' אמר רמי בר אבא אמר רב הונא לחי המושך עם דופנו של מבוי פחות מד"א נדון משום לחי ומשתמש עם חודו הפנימי ד"א נדון משום מבוי ואסור להשתמש בכולו ופירש רש"י לחי המושך עם דפנות של מבוי לחוץ שנראה כמאריך את דופן המבוי שמעמיד חודו כנגד עובי הכותל דמיכסי חודו בעוביו של כותל דשוה מבפנים ונראה מבחוץ שאין חודו של לחי מכסה כל עובי הדופן שרחב ממנו בכולו בכל המבוי שהרי אין כאן לחי וכתבו התוספות (ה.) גבי לחי הבולט מדופנו של מבוי דהא דלחי המושך הואיל והוי לאורך המבוי ואינו סותמו ד' נדון משום מבוי אפילו הוקבע לשם לחי: **וכן** הכשרו בקורה וכו' כלומר הכשר מבוי שנזכר בראש הסימן הוי נמי בקורה כדתנן בפ"ק דעירובין דף י"א הכשר המבוי בש"א לחי וקורה ובה"א לחי או קורה: **ומ"ש** אבל נעץ שתי יתדות וכו' ג"ז שם (בדף ח) בעי רמי בר חמא מרב חסדא נעץ שתי יתדו' בשני כותלי מבוי מבחוץ והניח קורה על גביהן מהו א"ל לדברי המתיר אסור וכו' רבא אמר אפי' לדברי האוסר נמי אסור בעינן קורה ע"ג מבוי וליכא ופירש"י נעץ שתי יתדות נעוצות בכותל בעביו של צד רשות הרבים ונמצאת קורה שעליהם בולטת ונמשכת לחוץ יותר מהכתלים וחודה הפנימי דבוק וסמוך לכותל ופסקו הרי"ף והרא"ש כרבא וכן דעת הרמב"ם בפי"ז: **ומ"ש** וצריך שתהא עשויה לשם קורה וכו' כ"כ הרא"ש גבי לחי העומד מאליו דאסיקנא דהוי לחי אבל קורה העומדת מאליה יראה דלא הוי קורה דקי"ל דקורה משום היכר וטעמא דאביי בלחי משום דלחי משום מחיצה וכ"כ ה"ה בפי"ז בשם הרשב"א וז"ל ויראה לי שהקורה העומדת מאליה כאותן שנותנין קורה מכותל לכותל לחזק הכותלים אינה קורה שקורה משום היכר ואין כאן היכר: **ושיעור** הקורה רחבה טפח משנה בפרק קמא דעירובין (דף יג) קורה שאמרו רחבה לקבל אריח ואריח חצי לבנה של ג' טפחים דיה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל ארי' לארכו רחבה לקבל אריח ובריאה לקבל אריח ר"י אומר רחבה אע"פ שאינה בריאה ואף על פי שהמרדכי כתב שר"ת פסק כר"י הרי"ף פסק דאין הלכה כר"י וכן פסק הרמב"ם וכ"כ שהוא דעת הרא"ש והכי נקטינן ופירש ה"ר יהונתן בריאה כדי לקבל אריח כלומ' אריחים הרבה כשיעור רוחב פתח המבוי מדובקים שם בטיט כפי מה שצריך להם שאל"כ לא תהא בה היכר דסבורים בני ר"ה דלפי שעה ניתנה שם אבל כשהיא בריאה ועבה וראויה לקבל בנין כזה ניכר ומפורסם לכל שלקביעות הושמה שם ואית ביה היכרא וכתב ה"ה בפי"ז בירושלמי נראה שצריך שתהא בריאה לקבל דימוס של אריחין שוכבין ארכן לאורך הקורה ואילו קורה של י' אמו' צריך שתהא בריאה לקבל כ' אריחין שאורך האריח ג' טפחים ורחבו טפח וחצי וכ"כ הרא"ש ז"ל ולזה הסכים הרשב"א ז"ל עוד כתב ויראה לי שדי אם יכולה לקבל י"ח אריחים לפי שקורה ט' אמות וב' משהויין מתרת מבוי רחב י' אמות מדין לבוד ע"כ ואין בגמרא שלנו מכל זה כלל ולזה לא כתב רבינו רק לשון המשנה עכ"ל: **ומ"ש** ועביה כל שהוא כ"כ הרמב"ם בפי"ז וכ"ל דהיינו מדלא יהיב בגמר' שיעור לעביה לא עדיף מלחי דעביו כל שהו ואע"ג דלענין רוחב צרי' בקורה שיעור אע"פ שאינו צרי' בלחי התם היינו טעמ' לפי שהוא משום היכרא ובקצרה ליכא היכר אבל עביה שאינה ענין להיכר בכל דהו סגי: **ומ"ש** הלכך עשאה מעצי אשרה פסול' פלוגת' דאמוראי בס"פ חלון (דף פ"ו) ופסק הרמב"ם בפי"ז כמ"ד פסולה וכתב ה"ה שכן דעת הרשב"א ודעת ההשגות כמאן דמכשיר: **ומ"ש** ואם היא רחבה ד' טפחים וכו' בפ"ק דערובין (דף יד) מתני ליה רב יהודה לחייא בר ר' קמיה דרב רחבה אע"פ שאינה בריא' א"ל אתנייה רחבה ובריאה והא"ר אילעא אמר רב רחב' ד' אע"פ שאינה בריאה רחבה ד' שאני והרא"ש כתבה להא דר' אילעא בריש ערובין קי"ג וגם המרדכי כתב שכן פסק הר"מ וכתב ה"ה בפי"ז שכן דעת הרשב"א ושאין נראה כן דעת הרי"ף והרמב"ם. כתב ה"ר יונתן דקורה שהניחה למטה מי"ט צריך להגביה וכן משמע בגמרא: **ומעמידיה** א"צ שיהיו חזקים וכו' בפ"ק דעירובין י"ד פלוגתא דאמוראי וכתב הרא"ש שר"ת פסק לקולא וכן מסתבר והרמב"ם בפי"ז פסק כדברי המחמיר וכ"כ סמ"ג וכתב ה"ה שמעמידי קורה י"מ שמעמידים הכותל שהקורה עומדת עליו וי"מ יתדות היוצאות מן הכותל שאין ברחבן טפח ולא בארכן ג' והקורה קצרה ונשענת עליהם וזה עיקר וכן פירש רבינו שלמה: **היתה** עגולה צריך שיהא בהקיפה ג"ט וכו' משנה בפ"ק דעירובין (יג) ואע"ג דלכאורה משמע דכר' יהוד' אתיא דאית ליה רואין ואנן קי"ל כרבנן דפליגי עליה כבר דייק הרא"ש מסוגיית הגמרא דמודו רבנן בהא: **היתה** של קש או של קנים פסולה כו' ג"ז משנה שם בדף הנזכר ר"י אומר של מתכת ופירש"י היתה של קש וכו' ר"י קאמר לה כלומר דסתם קורה של רחבה אע"פ שאינה בריאה היתה של קש או של קנים רואין אותו כאילו היא קש וקנים אינה בריאה ולפ"ז לא היה צריך רבי' לכתוב דשל קש ושל קנים פסולה שכבר כתב למעלה שצריך שתהא חזקה לקבל חצי לבינה ואפשר שרבינו מפרש דשל קש ושל קנים אע"פ שעשו אותו חזקה ובריאה פסולה לרבנן כיון דרוב קורות של קש ושל קנים אינם בריאות: **היתה** עקומה ועקמומיתה נוטה חוץ למבוי וכו' בפ"ק דעירובין (יג.) תנן היתה של קש וכו' עקומה רואין אותה כאלו היא פשוטה ובגמרא (יד) פשיטא קמ"ל כדר' זירא דא"ר זירא היא בתוך המבוי ועקמומיתה חוץ למבוי היא בתוך כ' ועקמומיתה למעלה מכ' היא למעלה מי' ועקמומיתה למטה מי' רואין כל שאילו ינטל עקמומיתה ואין בין

אבל כשלחי המושך הוא פחות מד' אין כאן אלא מבוי גדול ולא שרי להשתמש אלא עד חודו הפנימי של לחי: **וכן** הכשירו בקורה וכו' אתחלת הסי' קאי שכתב דמבוי שפרוץ בצד רביעית התירו בלחי ונמשכו דיני לחי עד הכא אח"כ אמר וכן הכשירו של מבוי זה בקורה וכו' ולפי דקי"ל כאביי בלחי העומד מאליו דכשר דלחי משום מחיצה אבל קורה משום היכר ולכן קורה העומדת מאליה שלא נתנוה מתחלה אלא לחזק הכותלים אינה קורה וכמ"ש הרא"ש על כן אמר רבינו תחלה דין לחי ואח"כ וכן קורה כלומר לא מבעיא דהכשרו בלחי דהוי מחיצה אלא אפילו בקורה דלית בה אלא משום היכר בלבד נמי הוכשרה והכי משמע מדתנן וב"ה אומרי' לחי או קורה דהקדים לחי לקורה משום דלחי עדיף: **אבל** נעץ ב' יתידות וכו' שם סוף (דף ח') פסקו הפוסקים כרבא דאמר הכי ואיכא לתמוה מ"ש דלחי כשר אפילו כשהעמידו מבחוץ בר"ה כל שהוא בסמוך לכותל בפחות מג' דהכי משמע דכל שהוא פחות מג' אפי' הועמד בחוץ כשר וקורה פסול אפי' בסמוך לו ואפשר אע"ג דלגבי תיקון מבוי סתום הוי לחי וקורה מדרבנן מ"מ עיקר לחי וקורה דמהני משום מחיצה הלכה למשה מסיני הוא כדקאמר רב שיעורין חצילין ומחיצין הל"מ וכמ"ש התוס' בסוף דף ה' בד"ה שפירשתו בארבעה אלא מיהו איכא דרבא דאמר אחד זה ואחד זה משום היכר ליכא לייש' בהכי ואף לדידן דלחי משום מחיצה היאך שרינן לחי בהפליגו מן הכותל בפחות מג' הלא אין זו מחיצה ממש להכשיר הפסק אויר שמכאן ומכאן ע"י לבוד וכמו שפירש רש"י בסוף (דף ח') ממש ועוד קשה כיון דקי"ל דקורה משום היכר והיכירא לבני ר"ה דמה"ט בין לחיי' ותחת הקורה מותר א"כ מה לי קורה ע"ג מבוי או סמוך למבוי. ונלפע"ד דאף לרבא דאמר אחד זה ואחד זה משום היכר מכל מקום בע"כ צריך לומר שהוא נדון משום מחיצה דמה"ט אם רחב מעשר ימעט מפני שהוא פרצה דבעינן דלתחזי הך כניסת המבוי כפיתח' ולכן תקנו לחי וקורה להיכירא ולא דבר אחר כיון דהיכר זה נדון משום מחיצה וכן משמע ממ"ש הרא"ש ואם נעץ ב' יתדות בב' כותלי המבוי והניח קורה עליהם אפי' למאן דאית ליה דאסור להשתמש תחת הקורה דחודו הפנימי יורד וסותם אסור דקור' ע"ג מבוי בעינן וליכא עכ"ל דקשיא דלאיזה צורך כתב אפי' למאן וכו' דאית ליה משום מחיצה בע"כ דאף לדידן דתקנו קורה משום היכר אפ"ה נידון משום מחיצה משום הכי אמר דאפי' למאן דאית ליה וכו' דחודו הפנימי יורד וסותם ואיכא מחיצה סמוך למבוי אפ"ה אסור משום דהכי גמירי הל"מ דקורה על גב מבוי בעינן וכן למ"ד דלחי וקורה משום מחיצה מ"מ היכר קצת בעינן כדכתבו התו' (בדף ה') בד"ה ד' אמות נדון ופלוגתייהו איכא אלא דמר אמר עיקר התקנה דלחי וקורה במבוי סתום משום מחיצה ומר אמר עיקר משום היכר השתא ניחא כיון דאף לרבא צריך לומר דנידון משום מחיצה אין כאן קושיא מפני מה נשתנה דין לחי מדין קורה דכך היא הל"מ כדפי' מיהו צריך להתיישב בלחי העומד מחוץ למבוי בר"ה ובפחות מג' לכותל אם אמרינן בזו לבוד דשמא דוקא בהועמד בתוך המבוי: **וצריך** שתהא עשויה לשם קורה וכו' כ"כ הרא"ש וכמ"ש בסמוך סעיף י' וכ"כ ה' המגיד בפי"ז ע"ש הרשב"א: **ושיעור** הקורה וכו' פי' ה"ר יונתן כלומר לקבל אריחי' הרבה כשיעור רוחב הפתח של מבוי מדובקים שם בטיט כפי מה שצריך להם: **ומ"ש** הלכך עשאה מעצי אשרה פסולה פי' כיון דהקורה צריך שיעור טפח הלכך עצי אשרה דלשרפה קיימא כתותי מכתת שיעוריה: **ומעמידיה** א"צ שיהיו חזקים וכו' פלוגתא דאמוראי ריש (דף י"ד) רבה בר רב הונא אמר א"צ ורב חסדא אמר צריך ורוב הפוסקים פסקו לקולא במידי דרבנן והרמב"ם פסק לחומרא משום דהכי מסתברא דכיון דהקורה מונחת ע"ג יתידות ואין יתידות יכולין לקבל הקורה והאריח כמאן דליכא לקורה דמי. היתה של קש וכו' ומיירי שעשו אותה חזקה לקבל אריח ואפ"ה פסולה: **היתה** עקומה ועקמומיתה נוטה חוץ למבוי כזה

או למעלה מעשרים כזה ואו למטה
מעשרה כזה ואעפ"י כן אם אין בין זה
לזה ג"ט אלו תנטל העקמומית כשירה והוא
משנה וגמרא שם וא"צ היכא דגם העקמומית תוך
המבוי ותוך עשרה טפחים: ויו"ש

פרישה

מ"ו ציור זה. ג"כ כמ"ש רש"י בנראה מבפנים דאשונה ומ"מ נראה יותר נכון מ"ש לפי דקדוק לשון רש"י שכתב כאן ועל נראה מבחוץ ושוה מבפנים פירש"י ז"ל שמשך כל הלחי לחוץ וחודו הפנימי נכנס בכותלי המבוי ואינו נראה מבפנים אלא דומה כמוסיף על אורך הכותל אבל מבחוץ ניכר שאינו מכותל המבוי שהרי כן הביאו ב"י לרש"י אבל ברש"י בגמרא שלנו נדפס נסמוך ומ"ש טפי נמשך להלאה מרוחב הכותל עכ"ל. ונראה פשוט דר"ל ציור כזה ולא כמו שפירשו ב"י ז"ל שהעמיד רוחב הלחי כנגד עובי הכותל ורוחב הלחי עודף על עובי הכותל ור"ל ציור כזה וזה ודאי לא עלתה על דעת רש"י מעולם שאין בציור זה נמשך כל הלחי לחוץ וגם אין נכנס חודו הפנימי בכותל המבוי מקרי אבל לפי מ"ש א"ש. ומ"ש רש"י ז"ל אבל מבחוץ ניכר שאינו מכותל המבוי שהרי נמשך להלאה מרוחב הכותל אין להקשות דה"ל למכתב שנמשך להלאה מעובי הכותל וכמ"ש רש"י ברישא דהרי ידוע דעובי הכותל היינו רחבו אלא שבכאן דמיירי שנמשך להלאה מאורך הכותל מש"ה קרי לעובי הכותל רחבו ורומז בזה שנאמר הבדל וניכר בין רוחב הכותל ללחי משא"כ ברישא דמיירי שהלחי עומד רוחבו בצד אורך הכותל וחוד הלחי עומד בצד חוד כותל המבוי ושם שייך לומר שעובי הלחי עומד בצד עובי הכותל וק"ל. והתו' והרא"ש הקשו על פרש"י הנ"ל במ"ש על שוה מבפנים ונראה מבחוץ וז"ל דהא"ג לא הוי אפילו נראה מבחוץ כיון שאין נראה לצד חלל המבוי אלא לעומדים אחורי המבוי ע"כ פירשו כמו שפרש"י בעלמו שם בסמוך גבי כותל שצדו אחד נכנס מחבירו בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים שפירש שנכנסה הבנין ומיעטו מעובי דהשתא בולט ויולא ממנו כמין עמוד שקורין פילאר בין שכניסתו נראית מבפנים ושוה מבחוץ שבוקע הכותל מאחוריו ונראית הפגימה בפנים (ונראה פשוט דר"ל ציור כזה ומ"ש שבוקע הכותל מאחוריו ר"ל מבפנים וכשהפגימה והכניסה מבחוץ מראש הכותל דהיינו פני הכותל אינו נראה אלא מבפנים ממנה זהו נקרא מאחוריו) בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים כגון שבוקע הכותל מלפניו שאין הכניסה נראית לעומדים מאחוריה אלא לבני ר"ה עכ"ל ור"ל ציור כזה ולא כמו שפירש הב"י ז"ל וכ"ל דלצד הכותל שהיא לתוך המבוי קרוי אחורי הכותל. ולצד הכותל שהיא חוץ למבוי קרוי פני הכותל נראה לכאורה שר"ל ציורים כאלו ומש"ה הוצרך הב"י לכתוב דלפרש"י שדחו התוס' בציור היא כזה ומש"ה דמו אותו שאין לחי זה ניכר אפילו לעומדים בחוץ כנגד עובי כותלי המבוי אלא להעומדים אחורי המבוי ואם לזה כיון ב"י א"כ בודאי לא כיון יפה ב"י גם בזה דודאי לא עלתה כן על דעת התוספות ורש"י בפי' כנוס מבחוץ וכנוס מבפנים אלא כמ"ש וכן מוכח שם מלשון התוס' ע"ש ומיהו אפשר לדחוק ולייש' דגם הב"י דעתו בפי' כנוס מבפנים או מבחוץ ע"ד שכתבתי דאשונה ומ"ש וכ"ל דלצד הכותל שהיא לתוך המבוי קרוי אחורי הכותל ר"ל הכניסה שהיא לצד אחורי הכותל מבפנים ולאפוקי כשהכניסה בראש הכותל לצד פנים דזה קרוי פני הכותל אבל אין לשון הב"י משמע כן ודו"ק ומיהו עכ"פ מ"ש לפרש פרש"י שדחו התוס' בנראה מבחוץ בזה ודאי לא כיון יפה ודו"ק. ושוב מצאתי בציורים הנ"ל שרשמתי בספר מרדכי ושני של קלף ואחר שכתבתי זאת שמעתי שכבר נתחבטו ג"כ בעלי תריסין גדולים והשובים בזה ואמרו שהב"י לא כיון בכאן בפירושו ודו"ק ומ"ש רבינו במבוי שרחבו מש' אמות ולמעלה וכו' עיין

ג' כשרה ואם לאו פסולה: היתה יוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה כגון שסמכה על קורות או שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ופוגעת זו בזו באמצע המבוי אם אין ביניהם ג' כשרה יש ביניהן ג' פסולה: הניח שתי קורות זו בצד זו ואין נוגעות זו בזו ואין שום אחד מהם יכולה לקבל חצי לבינה אם הן קרובים זו לזו שבין שתיהן יכולות לקבל חצי לבינה שהוא טפח ומחצה א"צ לעשות אחרת ואם לאו צריך לעשות אחרת (ד) היתה אחת גבוה ואחת נמוכה רואין את העליונה כאילו היא למטה ואת התחתונה כאילו היא למעלה עד שיהו זו אצל זו ובלבד שלא תהא העליונה למעלה מכ' והתחתונה למטה מי' ולא יהו ביניהן ג' טפחים שכשרואין אותה כאילו הן בשוה שיהא זו בצד זו כך כתב הרמב"ם ז"ל וה"ר מאיר מרוטנבורג כתב בזה שהוא פסול וכ"כ א"א הרא"ש

ומ"ש רבינו שהוא טפח ומחצה כך היא הנוסחא במקצת ספרי רבינו וכך היא הגירסא בגמרא וכן ב' קורות מתאימות כו' אם מקבלות אריח לרחבו טפח ומחצה וכו' ונראה דה"פ אם אינן נוגעות זו בזו מיהו אין ריוח ביניהם אלא טפח אחד דיכולות לקבל אריח לרחבו שהוא טפח ומחצה ויסמוך באצבע מכאן ובאצבע מכאן מצטרפים ואין צריך להביא קורה אחרת וכ"כ ה"ר יהונתן אבל מפירש"י שכתב המתאימות שהשכינן זו אצל זו כמו תאומים משמע שנוגעות זו בזו ממש ואז מצטרפין לשיעור טפח לת"ק אבל אם אין נוגעות אין מצטרפין דלא אמרינן הכא לבוד דזיל הכא ליכא שיעורא וזיל הכא ליכא שיעורא וכ"כ המרדכי והגהת מיימוני ע"ש מהר"ם וכן משמע מפירש"י דהכא ובפ' הישן פי' רש"י כך להדיא ולפי פי' זה גרסינן בגמרא אם מקבלות אריח לרחבו טפח ולא גרסינן טפח ומחצה דהא לפי פי' זה אתא לאשמועינן דצריך שיהא בין שתיהן כשהן נוגעות זו בזו רוחב טפח וה"ג בפרק הישן ובכל הספרים ובפירקין נמי גרסינן הכי במקצת ספרים וכך היא הגרסא באלפסי ובאשיר"י וכך היא הנוסחא ברוב ספרי רבינו שהוא טפח אלא דלא ס"ל כמהר"ס שצריך שיהיו נוגעים זו בזו אלא כדברי התו' דבסמוך והב"י היה ג"כ גורס בדברי רבינו שהוא טפח והבין דרצונו לומר שהן קרובות זו לזו פחות מטפח והקשה ואמר ותימה למה נשתנה דין לבוד זה משאר לבוד דהוי בפחות מג' ולמאי דפרישית לא קשיא ולא מידי דא"כ שיהיו קרובות פחות מטפח מטעם לבוד אלא שיסמוך האריח לרחבו על אלו ב' הקורות אצבע מכאן ואצבע מכאן וא"כ ג"כ פחות מטפח אלא אפילו יש ביניהם טפח שלם נמי א"צ להביא קורה אחרת כיון דיכולות לקבל אריח שיסמוך באצבע מכאן ואצבע מכאן ונמשך רבינו בדין זה אחר דברי התוס' שכתבו ריש (דף י"ד) בד"ה ובלבד שלא דלרבנן פסולין ב' קורות המתאימות אפילו בלבודים פחות מג' משום דבעינן קורה ראויה לקבל אריח עכ"ל דמפרשין דלרבנן צריך שיהיו מתאימות שיכולין לקבל האריח לרחבו דהיינו ביש ביניהם טפח וא"צ שיהיו נוגעין זו בזו ולרשב"ג מתכשר ביש ביניהם פחות מג' אבל ה' המגיד פי"ז כתב ג"כ גירסא זו שהוא טפח וכתב עוד דלרבנן אפילו יש בין זו לזו פחות מג' אם יש בין שתיהן רוחב טפח סגי ושכך היא דעת הרמב"ם ובש"ע הביא דעת הרמב"ם כמו שפי' הרב המגיד והביא ג"כ דעת רבינו שיהיו קרובות בתוך טפח אבל מלשון הרמב"ם נראה לפע"ד שתופס פירש"י וכמ"ש מהר"ס דבעינן שיהיו נוגעות זו לזו שהרי כתב וז"ל וכן ב' קורות המתאימות לא בזו כדי לקבל אריח ולא בזו כדי לקבל אריח אם יש בשתיהן כדי לקבל אריח א"צ להביא קורה אחרת עכ"ל משמע מדכתב בסתם שדין ב' קורות המתאימות כדין כל שאר קורה ושיהיו נוגעין זו בזו כאילו היה קורה אחת. ותו מדכתב הרמב"ם אח"כ היתה אחת למטה ואחת למעלה וכו' ולא יהיה ביניהן ג"ט שכשרואין אותה שירדה זו ועלתה זו בכוונה עד שיעשו זו בצד זו עכ"ל דמשמע דנתכוון לומר שלא יהא ביניהם גובה ג"ט שכשרואין אותה שירדה זו ועלתה זו יהיו שניהם מכוונים עד שיעשו זו בצד זו ממש דהיינו שיהיו נוגעין זו בזו ואעפ"י שה"ה פי' שעל המשך אמר שלא יהא ביניהם ג' לטעמיה אזיל דפי' דברי הרמב"ם דב' קורות מתאימות מתכשר ביש ביניהם פחות מג' אבל לפי משמעות פשט לישנא דהרמב"ם לא משמע אלא כדפירש מהר"ס שצריך שיהיו נוגעים זו בזו ולכך באחד למטה וא' למעלה צריך שלא יהיו רחוקים זו מזו אלא בפחות מג' בענין שכשאנו רואין שזו ירדה וזו עלתה יהיו מכוונים ונוגעין זו בזו והכי נקטינן במתאימות שיהיו נוגעין זו בזו: **היתה** אחת גבוהה ואחת נמוכה וכו' ברייתא אליבא דר"י בר יהודה וקאמר אביי דס"ל כאבוה דאית ליה רואין כדתנן ר' יהודה אומר רחבה אעפ"י שאינה בריאה היתה של קש ושל קנים רואין אותה כאלו היא של מתכת עקומה רואין אותה כאלו היא פשוטה עגולה רואין אותה כאלו היא רחבה ולכאורה משמע דלרבנן דקי"ל כוותייהו דצריך רחבה ובריאה ושל קש וקנים פסולה משום דלית להו רואין בעקומה ועגולה נמי לית להו רואין דאי איתא דבעקומה ועגולה מודו רבנן והך בבא דעקומה ועגולה סתמא היא אמאי איצטרך למימר דס"ל כאבוה הא שפיר איכא למימר דס"ל כרבנן דלא אמרינן רואין ברחבה ואינה בריאה או של קש וקנים אבל היכא דרחבה ובריאה אמרינן רואין ולהכי בשתי קורות א' למטה וא' למעלה נמי אמרינן רואין כיון שיש ברחבן טפח ובריאין לקבל אריח והכי מוכח להדיא מפרש"י דבהא פריך עקומה רואין וכו' פשיטא כתב רש"י פשיטא דהכא נמי אמרינן רואין דמ"ש הא מדרישא ורישא ר"י תני לה אלא דלפי זה קשיא טובא הא דמשני תלמודא אהך פירכא קמ"ל כדר' זירא דאמר ר' זירא היא בתוך המבוי ועקמימותה חוץ למבוי וכו' רואין וכו' דהאיך יאמר ר' זירא הך מילתא דרואין אליבא דר' יהודה דקאמר רואין ולית הלכתא כוותיה ותו דלמה כתבו הפוסקים הך מילתא דר' זירא דאמר רואין כיון דלאו הילכתא היא וי"ל דאע"ג דהמקשה קס"ד דהך בבא דעקומה ועגולה ר"י היא ולהכי פריך פשיטא כדפירש"י מ"מ לתאי דמשני קמ"ל כדרבי זירא וכו' גלי ליה דלא כדקא ס"ד דהך בבא דעקומה ועגולה ר"י הוא דהא מדר' זירא שמעינן דבהאי רואין רבנן נמי מודו דאמרי'

בין זה לזה ג' א"צ להביא קורה אחרת וכתב הרא"ש בדף קט"ו אע"ג דרבנן פליגי עליו דר"י בהיתה של קש ושל קנים בהא דעגולה ועקומה מודו דאמרינן רואין וכן דעת הרמב"ם בפי"ז וכתב שם ה"ה שכן הוא דעת הרשב"א ז"ל ורבינו כתב מימרא דר"ז דמכשר בעקמומיתה נוטה חוץ למבוי או למעלה מכ' וכ"ש להיכא דגם עקמומיתה בתוך המבוי ותוך כ' והרמב"ם בפי"ז שכתב מימרא דרבי זירא כתב קודם לכן לשון המשנה כמנהגו: **היתה** יוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה וכו' ברייתא שם בדף הנזכר וכתב ה"ה בפי"ז דאפילו במרוחקות משני הכותלים אמרינן לבוד מתרי רוחי: **הניח** שתי קורות זו בצד זו וכו' ג"ז שם ברייתא בדף הנזכר וכן שתי קורות המתאימות לא בזו כדי לקבל אריח ולא בזו כדי לקבל אריח אם מקבלות אריח לרחבו טפח ומחצה א"צ להביא קורה אחרת ואם לאו צריך להביא קורה אחרת ומפרש רבינו דאם מקבלות אריח לרחבו היינו שהן קרובות זו לזו פחות מטפח א"צ להביא וכו' ותימה הוא למה נשתנה דין לבוד זה משאר לבוד דהוו בפחות מג' ויותר נראה דברי הרמב"ם שכתב בפי"ז אם יש בשתיהן כדי לקבל אריח אינו צריך להביא קורה אחרת וכ' ה"ה ופירש רבינו אם יש בין שתיהן רחב טפח וכשאין בין זו לזו ג' טפחים ואח"כ מצאתי בהגה"מ החדשות שכתבו וכן שני קורות המתאימות וכו' נראה למהר"ס דהיינו דוקא כשנוגעות זו בזו אבל אם אינם נוגעות אפילו אין ביניהם ג"ט אין מצטרפין דלא אמרינן לבוד דזיל הכא ליכא שיעורא וזיל הכא ליכא שיעורא עכ"ל וה"ר יהונתן ג"כ פי' שאעפ"י שהניחן בתוך ג' ל"א בהו לבוד ויצטרפו זה עם זה לשיעור טפח דלא לקביעות הושמו שם שניהם אא"כ הם כ"כ סמוכים בתוך טפח שאם יתן האריח שרחבו טפח ומחצה בין ב' הקורות ולא יפול לארץ שיסמוך באצבע מכאן ואצבע מכאן מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין ע"כ ואף ע"פ שבברייתא אמרו אם מקבלין אריח לרחבו טפח ומחצה כתבו רבינו והרמב"ם טפח לבד משום דבפ"ק דעירובין (יד.) אמתני' דקתני הקורה שאמרו רחבה לקבל אריח והאריח חצי לבינה של ג"ט דיה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח לרחבו ופריך טפח טפח ומחצה בעי ומשני כיון דרחבה לקבל טפח אידך חצי טפח מלבנין ליה בטיגא משהו מהאי גיסא ומשהו מהאי גיסא: **היתה** אחת גבוה ואחת נמוכה וכו'. ג"ז שם בדף הנזכר ברייתא דר' יוסי בר"י: **ומ"ש** ולא יהיו ביניהם ג' טפחים אינו בברייתא אלא מדברי הרמב"ם בפי"ז ופשוט הוא והרא"ש כתב בשם ר"ת דלית הלכתא כרבי יוסי בר ר' יהודה דסבר כאבוה דאית ליה רואין דלית הלכתא כוותיה ומה שהביאה הרי"ף משום סיום הברייתא הביאה ולא להלכתא עכ"ל וזהו שכתב רבי' שהר"ם והרא"ש כתבו בזה שהוא פסול כלומר משום דלי' להו רואים ובנוסח' הרי"ף דידן כתוב בהדיא דלית הלכתא כר"י ב"ר יהודה אבל הרמב"ם פסק' בפ' י"ז וכתב ה"ה מתוך דברי רבינו נראה שכל שהן תוך כ' אמה ולמעלה מי' אפי' יש ביניהן במרחק גובה יותר מג' מצטרפו' וקשה לי בזה שהרי רבי' פסק פ"ה מה' סוכה כרבא דאמר פרק הישן (כב:) דכל דבר שאין בגגו טפח אין רואין אותו כאילו ירד ושם הקשו עליו מברייתא זו ואמר תריץ ואימא הכי ובלבד שלא תהא תחתונה למטה מי' אלא למעלה מי' ועליונה סמוכה לה פחות מג' א"כ ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מכ' אלא בתוך כ' והתחתונה סמוכה לה פחות מג' אבל ג' כיון דלית ליה טפח לא אמרי' חבוט רמי והיאך הביא ברייתא כפשטה ולא כ' אוקימתא זו והרשב"א פסק בספרו כדברי אוקימתא ועיקר ע"כ לומר שהוא ז"ל מפרש מה שכתב הרמב"ם ולא יהיה ביניהם ג' טפחים במרחק משך דוקא קאמר כדמשמע סיפא דלישניה וע"כ הקשה עליו מדאותבינן מהאי ברייתא לרבא דאמר כי לית ביה טפח לא אמרי' חבוט רמי ושני תריץ ואימא הכי ובלבד שלא תהא תחתונה למטה מי' וכו' ואפשר לדחות שבכלל מ"ש ולא יהיה ביניהם ג' טפחים הוא שגם במרחק הגובה לא יהא יותר מג' ואם זאת היתה כוונתו יפה עשה שפסקה כיון דלא קאמר ר"י ב"ר יהודה רואין אלא בפחות מג' ליכא מאן דפליג בהא ואע"ג דאביי אמר בפ"ק דעירובין (יד.) דר"י ב"ר יהודה סבר לה בהא כאבוה דאית ליה רואין נקטינן כרבא דפ' הישן דאוקימנא בפחות מג' ואם נפסק לומר שלא נתכוון אלא למרחק המשך ולא למרחק הגובה אכתי איכא למימר דשפיר פסק כר"י ב"ר יהודה דאע"ג דאמר אביי דסבר לה כאבוה דאית ליה רואין ולא קי"ל כאבוה שאני התם שהקורה פסולה מחמת עצמה שהיא של קש או של קנים הלכך לא אמרינן רואין אותה כאילו היא של מתכת אבל בדר"י ב"ר יהודה שאין פסולה מחמת עצמה אלא מחמת מקומה אפשר דאמרי' בה רואין וכדאמרי' בעלמא גוד אסיק גוד אחית והא דאוקימנא לה בפרק ב' דסוכה בפחות מג' לרווחא דמלתא הוא דתריץ הכי אבל היה אפשר ליה לתרוצי דכי אמר רבא דלא אמרינן חבוט רמי אלא בוש בגגה טפח ה"מ דשהוא צריך לאהל כגון גבי סוכה או גבי טומאה אבל כשאינו צריך אלא להיכר בעלמא כגון גבי קורה אפילו אין בו טפח אמרי' ביה חבוט רמי:

פירש

פרישה

עיין מה שמסיק ב"י וכתב וז"ל ומ"ש רבינו אפילו סמכו עליו מע"ש לא מהני אא"כ יהא בולט לתוך המבוי פחות מד"א הוא דלא כפרש"י כו' עד דלפירושו יש לתמוה על רבינו שכתב כן וצ"ע עכ"ל. ואני שמעתי ולא אבין דלא משמע מלשון רש"י אלא אי עבדיה מאתמול לשם לחי דאז יש לו קול ולא בסמוך עליה מאתמול. ומ"ש ב"י בד"ה ומ"ש ואם רחבה ד"ט כו' עד וגם המרדכי כתב שכן פסק הר"מ כו' צ"ע כיון שמהר"ס פסק כרבי יודא דאפילו ברחבה טפח א"צ להיות בריאה וכמ"ש ב"י בשמו לפני זה בע"א בד"ה ושיעור הקורה כו' ק"ו ברחבה ד' ומאי קמ"ל בזה דפסק כרבי אילעי ואפשר לומר משום דבגמרא ד' י"ד ע"א הפיסקא דמשנה רבי יודא אמר רחבה אע"פ שאינה בריאה גרסינן מתני לה רבי יודא לחייא בר רב קמיה דרב רחבה אע"פ שאינה בריאה. א"ל אתנייה רחבה ובריאה ומשמע דס"ל דרבי יודא ס"ל הכי דבעינן רחבה ובריאה וא"כ מ"ש דלעיל קאמר הר"ס דהלכה כר' יודא והיינו דסגי ברחבה טפח ובריאה ולאפוקי מרבנן דפליגי עמו וס"ל לפי האי מתנייה דרב דלא סגי ברחבה טפח אע"פ שהיא בריאה דאל"כ קשה רבי יודא היינו ת"ק וקמ"ל עוד דהלכה כרבי אילעי דאם היא רחבה ד' אע"פ שאינה בריאה דאזלא ג"כ בשיטת רבי יודא דהא לרבנן פשיטא לא סגי אם אינה בריאה וע"ש בתוס' בד"ה אתנייה דמסקי וכתבו בע"א:

(ג) **ומ"ש** רבינו בדין היתה אחת גבוה כו' עד ולא יהו ביניהן ג"ט שכשרואין אותה כאילו הן בשוה שיהו זו בצד זו כ"כ הרמב"ם. והרמ"מ כתב בזה שהוא פסול וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל עיין בק"ש מה שדקדקתי על מ"ש רבינו תיבת בזה הלא לפי מ"ש הה"מ וב"י פירש הרמב"ם ברישא בשניהן מונחין זה בצד זה מרוחקין פחות מג"ט אמרינן לבוד ופליגי הרמ"מ והרא"ש עם הרמב"ם ושוב ראיתי במיימוני שכתב שם קצת בלשון אחר וז"ל ולא יהיה ביניהן ג"ט כשרואין אותה שירדה זו ועלתה זו בכוונה עד שיעשו זו בצד זו עכ"ל ולשון זה נראה לפרש דאגובה קאי ולא אמשך שבא הרמב"ם בעצמו לבאר מ"ש בברייתא היתה אחת למטה ואחת למעלה רואין את העליונה כאילו היא למטה כו' דהיינו דוקא כשאין בין עליונה לתחתונה ג"ט בזה דוקא אמרינן רואין דאל"כ לא אמרינן רואין כיון שהעליונה היא פחות מטפח והיינו כאוקימתא דר"פ הישן דמייתי הה"מ וב"י והשתא א"ש דכתב הרמב"ם פי זה בבבא שנייה דהיתה אחת למטה כו' ולא כ"כ ברישא בשני קורות המתאימות דצ"ל שלא יהיה ביניהן ג"ט במשך ומשם נלמד במכ"ש בדין זה דהיתה אחת למטה. ועוד מהיכי תיתי להכשיר בדין זה דהיתה אחת גבוה ואחת נמוכה כו' בהיתה ג"כ במשך רחוק ג"ט כיון שאפילו במתאימות זו בצד זו צריכין להיות בתוך ג"ט ולפי מ"ש דאגובה קאי א"ש דתפס אוקימתא דגמרא וז"ש כשרואין אותם שירדה זו ועלתה זו בכוונה דר"ל בתיבת כוונה שאף שהיא בתוך ג' וא"כ ה"א דא"צ לומר רואין כאילו עלתה זו וירדה זו דהא כלבוד דמי וכאילו היא אחד ומש"ה אדשמעי' הכא דבעינן רחב טפח ולא בעובי הקורה מונחת עליו ומש"ה בעינן שיהא מכוון רחב טפח לא בעקמומית שמן הצד יהיה רחב טפח ולא בעוביו וק"ל. ולפע"ד שכן להגיה בדברי רבינו מ"ש בדברי הרמב"ם והשתא א"ש הכל דמש"ה כתב דהרמ"מ פליג בזה דלפי מ"ש לא הזכיר הרמב"ם כלל שמיירי במרוחקים במשך לא ברישא ולא בסיפא ויכול להיות שמודה הרמב"ם דאפי' במתאימות צריך להיות שיהיו מונחין זה בצד זה ובמרוחקין אפילו בפחות מג"ט מודה דפסול שהרי כתב וז"ל וכן שתי קורות המתאימות כו' ומשמע דס"ל פירושו דבמונחין ממש זה אצל זה או בפחות מטפח וכמ"ש רבינו וכ"ש באחד מונחת למעלה ואחד למטה דצריכין שלא יהיה ביניהן הבדל במשך אלא שאם הן מרוחקין בגובה פחות מג"ט בזה פסק כרבי יודא דאמרינן

רואין

הרא"ש ז"ל (ה): פירש עליה מחצלת ואינה נוגעת עד הקרקע אם גבוהה שלשה טפחים פסול' שהרי כיסה הקורה ואינה נראית ובטלה מהיות קורה ומחיצה ג"כ אינה כיון שגבוהה מן הארץ ג' אבל עשה קורה רחבה ונמשכת עד למטה מי' (צ"ל י' טפחים) כשרה: נעץ שתי יתדות עקומות על ב' כותלי המבוי ועקמומיתה נוטה לתוך המבוי ונתן הקורה עליהן ואין ביתדות טפח שיעור קורה להיות נחשבין כקורה כזה אם אינן גבוהין מכותלי המבוי ג' ואין בנטייתן ג' כשרה שאנו רואין כאילו הן על כותלי המבוי וכאילו הקורה נוגעת במבוי יש בגובהן או בנטייתן ג' פסולה והא דמבוי ניתר בלחי וקורה דוקא כשאין בגובהו יותר מכ' אמות מצומצמות (ו) ולא יהא נמוך פחות מי' טפחים מרווחין ולא יהא רחבו יותר מעשר מצומצמות ושיהא ארכו ד' אמות מרווחות או יותר אבל אם הוא גבוה יותר מכ' אמות או נמוך מי' טפחים או רוחב יותר מי' אמות או שאינו

פירש עליה מחצלת וכו' ג"ז שם בפ"ק דעירובין (יד.) מימרא דרב ששת: **ומ"ש** אבל אם עשה קורה רחבה וכו' שם (קטו) כתב הרא"ש וז"ל כ' הרשב"א דקורה שהיא משוכה למטה מי' טפחים פסולה דכיון שיש שיעור מחיצה נפקא מתורת קורה ומחיצה אין כאן דהוי מחיצה שהגדיים בוקעין בה וליתא דהכא דוקא אמרינן קורה אין כאן משום דהמכסה ואינה נראית וסוברין דבמחצלת המבוי ניתר אבל כשהקורה נראית בשביל גדלה לא נפקא מתורת קורה עכ"ל ונראה דבשהקורה מונחת למעלה מי' איירי דאי במונחת למטה מי' אפילו אינה רחבה יותר מהראוי פסולה כמו שכתבתי בשם ה"ר יהונתן וכן משמע מדאמר ר' זירא היא בתוך המבוי ועקמימותה חוץ למבוי היא בתוך כ' ועקמימותה למעלה מכ' היא למעלה מי' ועקמומיתה בתוך י' רואין כל שאילו יבטל עקמימותה ואין בין זה לזה ג' אין צריך להביא קורה אחרת וכו' משמע דכי היכי דחוץ למבוי ולמעלה מכ' פסלי בקורה הכי נמי פסול למטה מי': **נעץ** שני יתדות עקומות וכו' גז"ש (ט:) היתה קורתו משוכה ותלויה פחות מג' א"צ להביא קורה אחרת ג' צריך להביא קורה אחרת ואוקמא רב אשי דה"ק משוכה והיא תלויה וה"ד כגון שנעץ ב' יתדות עקומות על שני כותלי מבוי שאין בגבהן ג' ואין בעקמימותן ג' ופירש"י והיכי דמי כגון שנעץ ב' יתדות עקומות על כותלי מבוי ועקמימותיהם נוטות זו כלפי זו להיותן סניף להאריך הקורה משני צידיה כשתכתן עליהם והם עצמם אינם ראויות להכשר קורה שאין בהן רוחב טפח כשיעור הכשר קורה ואין בעקמימותן ג' ואיכא למימר לבוד מראשי הקורה ולכתלים ואין בגובהן של יתדות ממעל לכותלים ג' טפחים דאי הוה בגובהן שלשה הוה מיפסלא דקורה על גבי כתלים בעי אבל השתא בפחות מג' אמרינן חבוט השפל כאילו מונחת על הכותל: **והא** דמבוי ניתר בלחי וקורה דוקא כשאין בגובהו וכו' משנה בריש עירובין (ב.) מבוי שהוא גבוה מכ' אמה ימעט והרוחב מי' אמות ימעט: **ומ"ש** ולא יהא נמוך פחות מי' כן משמע שם בגמרא (ה) דאמרינן היה פחות מי' וחקק בו להשלימו לי' כמה חוקק בו וכו': **ומ"ש** ושיהא ארכו ד"א שם בדף הנזכר היה פחות מי' וחקק בו להשלימו לי' כמה חוקק בו וכו' אלא משכו בכמה רב יוסף אמר בד' טפחים אביי אמר בד' אמות ומשמע שם בגמרא דבתחלת מבוי נמי פליגי דלאביי הוי ד"א ולרב יוסף ארבע' טפחים ופסק הרי"ף כאביי וכן דעת הרמב"ם בפי"ז וכתב הרא"ש שכן דעת ר"ת אע"פ שראבי"ה פוסק כרב יוסף: **ומ"ש** בגבוה מכ' ורחב מי' מצומצמות ובנמוך מי' ואורך ד' מרווחות מפורש בריש עירובין (ג:) רבא משמיה דר"נ אמר כל אמה באמה בת ו' אלא הללו שוחקות והללו עצבות כלומר דלעולם נקטינן לחומרא הילכך בגבוה מכ' או רחב מי' ימעט אע"פ שהם מצומצמות ומשם למד לנמוך ואורך דהוי מרווחות ולחומרא וכתב ה"ה בפ"ט בשם הרשב"א ששיעור יתרון השוחק על העצב חצי אצבע לאמה: **ומ"ש** אבל אם היה גבוה יותר מכ' וכו' אין לו תקנה בלחי וקורה זה הלשון אינו כתוב בדקדוק דהא דמבוי שהוא גבוה מכ' ימעט היינו דוקא אם בא להכשירו בקורה משום דקורה משום היכר וכל שהוא גבוה מכ' לא שלט' ביה עינא אבל אם בא להכשירו בלחי כיון דקי"ל לחי משום מחיצה אע"פ שהמבוי גבוה לית לן בה אלא אגב שיטפא דאחריני נקט בגבוה מכ' לחי וכ"כ הרמב"ם בפי"ז וכתב עליו ה"ה בלשון הזה דע שהמבוי שהכשרו בלחי אין גובה יותר על כ' אמה פוסלו שהרי הלחי סמוך לקרקע הוא ואין גובהו אלא י' אמה ומה לנו אם המבוי גדול כמה וזה פשוט ורבינו שכתב ויהיה די להכשירו בלחי או קורה לא הזכיר לחי אלא מפני פיסול גבוה פחות מי' ורחב יותר מי': **ומ"ש** דצורת פתח מהני לכל הני ברחב מי' משנה שלימה היא בריש עירובין ובברייתא בגמרא (יא.) מבוי שהוא גבוה מכ' אמה ימעט ואם יש לו צורת פתח אינו צריך למעט וק"ל מאי איריא צורת פתח אפי' לחי משהו מכשר מבוי גבוה מכ' אמה כמו שנתבאר בסמוך וי"ל דמיירי במבוי שאינו ניתר בלחי כגון שהוא מפולש או ביותר מעשר וכן העמידו בתוס' ברייתא זו: **ומה** שכתב ובנמוך מי' כ"כ הרמב"ם בפי"ז וכתב ה"ה דיליף לה מגבוה מכ' ושכן דעת הרשב"א:

ומ"ש

דאמרי' רואין אלא סתמא היא ואף רבנן מודו דהיכא דרחבה ובריאה אמרינן רואין ולא פליגי אלא ברחבה ואינה בריאה ובכל קש וקנים דהתם הוא דלא אמרינן רואין ולפי זה נמי אודחייא ליה לאביי דאמר ר"י בר יהודה ס"ל כאבוה אלא ס"ל כרבנן ובהכי רואין מודו רבנן ולכך פסק הרמב"ם כהך בבא דעקומה ועגולה דאמרי' רואין ופסק נמי לכך דר"י ב"ר יהודה דאמרינן רואין וכדלוקמינא לה בפ' היסן דבדין בין זה לזה ג' והיינו כר' זירא ודלא כאביי וכדפרישית ועוד נראה דקס"ד דאביי דלר"י ב"ר יהודה היכא דשתיהן בתוך עשרים אפי' העליונה סמוכה לשפת עשרים והתחתונה לשפת עשרה נמי כשר דלפי זה צ"ל דס"ל כאבוה דאי כרבנן וכר' זירא הא לא אמרינן רואין אלא כשאין ביניהם ג' בגובה והכי קס"ד מעיקרא בפ' היסן אבל למאי דמסקינן לשם דר"י בר יהודה לא קאמר אלא כשאין בין זו לזו אלא פחות מג' לפי זה ודאי דלא איצטרך לן למימר דסבר ליה כאבוה אלא כרבנן וכדפי' זאת היא דעת הרמב"ם לפע"ד ודלא כמ"ש ב"י גם לא כפי' ה"ה אבל דעת מהר"ם מרוטנבור"ק והרא"ש היא דודאי בעקומה ועגולה נמי מודו רבנן דאמרינן רואין והך בבא דעקומה ועגולה סתמא היא ולהכי פריך פשיטא דבעקומה מילתא דפשיטא היא לכ"ע דאמרי' רואין ודלא כפירש"י דפשיטא היא מ"ש מרישא אלא פשיטא היא לכ"ע אף לרבנן והשתא ניחא דאהיתה של קש ושל קנים פריך מאי קמ"ל ר"י דאמרינן רואין היינו הך דרחבה אעפ"י שאינה בריאה דאמר בה ר' יהודה דכשרה ולמה לי תו היתה של קש אבל אעקומה פריך פשיטא דלכ"ע אמרינן רואין ומשני קמ"ל כדר' זירא והשתא ניחא דהך דרבי זירא הילכתא היא. ובעגולה פריך הא תו למה לי דודאי דינא דעגולה כדינא דעקומה אבל לית הילכתא כר' יוסי ב"ר יהודה מדקאמר אביי דס"ל כאבוה ולית הילכתא כאבוה ולפי זה נ"ל דאחת למטה ואחת למעלה וכו' לא עדיף מרחבה ואינה בריאה דלא אמרינן בהו רואין ולענין הלכה נקטי' לחומרא גם בש"ע כתב ויש פוסלין: **פירש** עליה מחצלת וכו' מימרא דרב ששת בפ"ק דעירובין ריש (דף י"ד) ופירש"י פירש עליה מחצלת להיות מחיצה ליפות בה היתירו: **ומ"ש** אבל אם קורה רחבה ונמשכת עד למטה עשרה כשרה כצ"ל ור"ל דמשפי' הקורה מלמעלה עד שפתה למטה לארץ נמשכה הקורה עשרה טפחים שיעור מחיצה אלא דגבוה מן הקרקע ג"ט כשרה דאע"ג דמדין מחיצה לא מיתכשרא כיון דגבוה ג"ט ה"ל מחיצה תלויה ואינה מתרת ביבשה כיון דהגדיים בוקעין בו מ"מ מדין קורה מיתכשרא דבשביל גודלה לא נפקא מתורת קורה כ"כ הרא"ש ונחלק על הרשב"א דפוסל משום דכיון דיש בה שיעור מחיצה נפקא מתורת קורה והביא ראיה ממחצלת ודחה הרא"ש דבריו ואמר דאין ראיה ממחצלת שאין הקורה נראית וסבורין דבמחצלת המבוי ניתר אבל כשהקורה נראית בשביל גודלה לא נפקא מתורת קורה מכל זה מבואר דמיירי כשגובה הקורה משפתה התחתון סמוך לקרקע עד שפתה העליון הוא עשרה טפחים שיעור מחיצה ואין חילוק בין כולה למעלה מי' ובין מקצתה תוך י' וא"כ מ"ש בספרי רבינו למטה מעשרה וכ"כ בפסקי הרא"ש צריך למחוק המ"ם וצריך להגיה למטה עשרה כדפרי' אבל בש"ע כתב וז"ל אבל אם הניח קורה רחבה ונמשכ' קצת למטה מעשרה כשרה עכ"ל הכין דהקפידא היא במה שמקצתה היא למטה מעשרה ולא כולה למעלה מעשרה ושרי ליה מהריס: **נעץ** שתי יתידות עקומות וכו' ברייתא פ"ק (ריש דף ט') וכדאוקמא רב אשי מהו דתימא או לבוד אמרינן או חבוט אמרי' לבוד וחבוט לא אמרינן קא משמע לן דאמרינן חבוט ורמי קורה על גבי מבוי ואמרינן לבוד משתי רוחות וכן פסק הרא"ש שם (דף קי"ד ע"ג) וציורו כזה

מיהו הרי"ף השמיט הך אוקמתא דרב אשי גם הרמב"ם לא כתבה ובהג"ה מיימוני כתב הרמב"ם פסקו ולא ידעתי למה דילג רבינו המחבר זה הפסק עכ"ל ואפשר שדילגו מתרי טעמי חדא משום דסתמא דתלמודא אוקמא בגוונא אחריתי ודחינן לאוקמתא דרב אשי מקמי אוקמתא דסתמא דתלמודא ותו דלסתמא דתלמודא מיתוקמא ברייתא כפשטא משוכה או תלויה משוכה מרוח אחת או תלויה משתי רוחות ולרב אשי צריך להוציא הלשון מפשוטו ולפרש משוכה והיא תלויה: **והא** דמבוי ניתר בלחי וקורה דוקא כשאין בגבהו יותר מכ' אמות מצומצמות כו' משנה וברייתא רפ"ק דעירובין פליגי בה ת"ק ור"י בגובהה וברוחבה והלכה כרבנן דצריך למעט בין בגובה יותר מכ' אמה ובין ברחב יותר מעשר אמה: **ומ"ש** ולא יהא נמוך פחות מי"ט מרווחין שם (בדף ג') הא קמ"ל דלמטה כלמעלה מה למעלה חללה כ' אף למטה חללה עשרה ובדף ה' היה פחות מעשרה וחקק בו להשלימו לעשרה וכו': **ומ"ש** ושיהא ארכו ד' אמות וכו' שם פליגי בה רב יוסף ואביי ופסק הרי"ף כאביי ואע"ג דר"י רביה דאביי ואמר דמשך מבוי בד"ט כיון דסוגיין כאביי דאמר בד"א הלכתא כוותיה וכן פסקו הרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק והרא"ש כ' עוד שכך פסקו הרמב"ן ומהר"ם אלא דראבי"ה פסק כרב יוסף ונקטינן כרוב פוסקים. ומ"ש דבגובהה ורחבה מעשרים במצומצמות ובנמוך ובאורך במרווחות היינו משום דלשם (בדף ג') פליגי בה אביי משמיה דרב נחמן אמר אמת מבוי ואמת סוכה באמת בת חמשה אמת כלאים באמת בת ששה פי' הכא חומרא והכא חומרא ורבא משמיה דרב נחמן אמר אחד זה ואחד זה באמת בת ששה אלא הללו שוחקות והללו עצבות כלומר דלעולם נקטינן לחומרא והרי"ף השמיטו אבל הרמב"ם בפי"ז והרז"ה פסקו כרבא משמיה דר"נ וכן פסק הרא"ש משום דמילתא דאביי מוקי כרשב"ג ומילתא דרבא כדברי הכל עכ"ל: והא דלא פסק כרבא מטעם דאביי ורבא הלכה כרבא חוץ מביע"ל קג"ם דאין כלל זה אלא בדפליגי בטעמא דנפשייהו אבל הכא לא פליגי אלא במשמיה דרב נחמן: **ומ"ש** אבל אם הוא גבוה יותר מכ' אמה וכו' אין לו תקנה בלחי או קורה אלא בצ"ה וכיוצא בלשון הזה כתב גם הרמב"ם ותמה ה' המגיד הלא בלחי אין גובה יותר על כ' אמה פוסלו וצריך לומר דלא הזכיר לחי אלא מפני פיסול גבוה פחות מעשרה ורחב יותר מעשר ומביאו ב"י וכתב ב"י דרבינו גם כן אגב שיטפא דאחרינא נקט בגבוה מכ' לחי ואין זה ייסוב אבל לפעד"כ דאעפ"י דאין ספק בלחי הניכר סמוך לקרקע ואין גובהו אלא עשרה מכשיר המבוי אפי' אם המבוי גבוה הרבה יותר מכ' מכל מקום אם העמיד הלחי אצל עובי הכותל מבחוץ ושוה מבפנים ומבחוץ אלא דגבוה יותר מן הכותל למעלה מעשרים ולשם הוא נראה לחי דאינו מתיר המבוי והתם הוא דקאמר הרמב"ם ורבינו דאין לו תקנה בגבוה מכ' לא בלחי ולא בקורה דאם היה בתוך כ' היה מתיר גם משום לחי כדפרש"י בההיא דמטפי ביה או דמבליר ביה בפירוש הראשון אבל בלמעלה מכ' אינו מתיר ואע"ג דלחי משום מחיצה אפ"ה צריך שיהא נראה כי היכא דקורה אינו מתיר למעלה מכ' אף למ"ד קורה משום מחיצה כיון דלא שלטא ביה עינא ולפי זה אין אנו צריכין לדברי התוס' במאי דקאמר תלמודא אשכחן נ"ה דמהניא ברחבה ומלתרא דמהניא בגובהה איפכא מאי וכתבו התוס' (ריש דף י"א) איפכא מאי כלומר מי מהניא נ"ה בגובהה וקשה לר"ת דהא נ"ה הוי קנה מכאן וקנה על גביהן דל לקנה דעל גביהן ליתכשר בקנה דמכאן ומכאן דהוי כלחי משהו וי"ל דמבעיא ליה היכא דלא מהני לחי כמו

במפולש

דרכי משה

(ה) ומשמע מדברי ב"י דאם אינן גבוהים זו מזו רק פחות מג' כשר לכ"ע: (ו) וז"ל המיימוני פי"ז והאמה שמודדים בו לענין ערוב ומחיצות וסוכה וכלאים לפעמים שוחקות ולפעמים דוחקות והכל להחמיר וכן הוא בגמרא פ"ק דעירובין (ד:): מהני וכן נראה מדברי רש"י ותוס':

ונראה

פרישה

רואין וס"ל דל"פ רבנן עליה בהא וכמ"ש ב"י אבל הרמ"ה והרא"ש ס"ל דרבנן פליגי עליה גם בפחות מג"ט וכן משמע בתוס' ריש דף י"ד בד"ה ובלבד שלא תהא עליונה כו' עד ז"ל וקשה אדפריך מר"י בר יודא לסייעיה מרבנן דלית להו רואין ואמר ר"י דטעמייהו דרבנן לאו משום דלית להו חביט רמי אלא משום דבעינן קורה ראויה לקבל אריח מש"ה פסלי ב' קורות המתאימות אפילו בפחות מג' משום דבעי קורה לקבל אריח הרי לפנינו דכתבו התוספות דפליגי רבנן עליה ולפי הטעם שכתבו פליגי עליה גם לפי המסקנא דרבי יוסי איירי בגבוה זה מזה פחות מג"ט ואפ"ה פסלי רבנן כיון דעדיין אינו ראוי להניח אריח עליו כיון שאינן מכוונין ממש זה בנגד זה וזהו טעם הרמ"ה והרא"ש שפסלי אפילו בפחות מג"ט וכמ"ש רבינו ובש"ע כ"כ בסתם

והשתא

שאינו ארוך ד"א אין לו תקנה בלחי וקורה ב אלא בצורת פתח ומיהו עד כ' סגי בלחי וקורה אפילו חלל המבוי כ' וכל הקורה למעלה מעשרים: היתה למעלה מעשרים (ז) ועשה למעלה בפתחו כמין קנים בולטין סגי בקורה שכיון שיש בו שינוי הכל מסתכלין בו ומתוך כך מסתכלין ג"כ בקורה אע"פ שהוא למעלה מכ' אבל הקנים אינן מועילין לרוחב יותר מעשרה להתירו בלא צורת הפתח: היתה גבוהה מכ' ובנה בנין תחת הקורה למעטו מכ' די בבנין רחב טפח ברוחב הקורה אבל אם אינו גבוה עשרה וחוקק בו להשלימו לי' צריך לחוק ד' אמות לתוך המבוי על פני כל רחבו: כתב הרמב"ם ז"ל מבוי שאין ברחבו ג' טפחים אין צריך לחי ולא קורה שהוא כסתום: והר"מ מרוטנבורג כתב כיון שאין ברחבו ד' טפחים אין צריך

ב"ח

במפולש או ביתר מעשר דבעי צ"ה או לר' יוסי דבעי לחי רוחב ג' ובהכי מיתוקמא כמי ברייתא דמייתי עכ"ל. אבל למאי דפי' אין צורך לדחוק בכך אלא דקא מיבעי' להו בצ"ה היכא דהעמיד הקנה מכאן ומכאן אצל הכותל דמכאן ומכאן ואינו נראה לא מבפנים ולא מבחוץ דאפילו היה הקנה גבוה יותר מן הכותל אם אינו נראה לחי אלא למעלה מעשרים אינו מתיר משום לחי ומ"מ מיבעיא לן מי מהניא צורת הפתח בגובה מכ' ובהכי מיתוקמא כמי ברייתא דמייתי דתני בה מבוי שהוא גבוה מכ' אמה ימעט ואם יש לו צ"ה אינו צריך למעט דהיינו דהקשה מכאן ומכאן אינן נראין לא מבפנים ולא מבחוץ אפילו נראין לחי בולט למעלה מגובה הכותל למעלה מכ' אינו מתיר משום לחי אלא בצ"ה אלא דאיכא למידק דבדברי ה"ר יהונתן לא משמע דצ"ה מהני כשהעמיד הקנה מכאן ומכאן מבחוץ ושוה מבפנים ומבחוץ שהרי כתב גבי ואפילו דלת של קשין וז"ל כלומר כיון דאיכא צורת הפתח שיש לו עמוד מכאן ועמוד מכאן סותמין במבוי קלת והקורה דקה מן הדקה מונחת עליהן כו' משמע דס"ל דבצ"ה נמי בעי' שיהא הקנה מכאן ומכאן סותמין במבוי קלת ולא ידענו מניין לו הוראה זו ואפשר משום דכך הוא הרגילות אבל אינו מעכב כלל ודו"ק והא דכתב רבינו דצ"ה מהני לנמוך פחות מי' ולאורך פחות מד' אמות נראה דטעמו משום דצ"ה מחיצה גמורה היא וא"כ איכא ד' מחיצות למבוי זה. ומיהו עד כ' סגי וכו' הכי אמר רבא ריש פ"ק (דף ג') ודלא כרבה בר רב עולא דפוסל עד שיהא עובי הקורה בתוך עשרים וכן פסקו הפוסקי' כרבא:

היתה למעלה מכ' ועשה למעלה בפתחו כמין קינים בולטין וכו' כצ"ל וברוב ספרי רבינו כתוב כמין קנים ונראה דט"ס הוא ובגמרא (דף ג') ה"א מאי אמלתרא ר' חמא בריה דרבה בר אבוה אמר קיני כי אתא רב דימי אמר פסקא דארזי. מ"ד פסקי דארזא כ"ש קיני. מ"ד קיני אבל פסקי דארזא לא. וכתב הרא"ש לשון הגמרא משמע שדעתו לחומרא דוקא קיני אבל פסקי דארזא לא וכך פסק רבינו וז"ש כמין קינים וכו' הכל מסתכלין בו וכו' והוא לשון רש"י שכתב קיני כמין קיני עופות היו בולטין למעלה מן הפתח וכ"ש קיני דאיידי דחשיבי ומילתא דתמיהא הוא מסתכלי בהו אינשי וחזו לקורה וכן פסק הרמב"ם כמ"ד קיני. אבל ב"י לפי שהיתה נוסחאתו בספרי רבינו כמין קנים אמר שרבינו פסק כמ"ד פסקי דארזא וכמו שכתב הרשב"א ותימה דא"כ למה אמר כמין קנים הלא רש"י פי' פיסקא דארזא כלונסות של ארז ארוכין תחובין בכותל ואיידי דנפיש משכא דידהו חזו להו אינשי ואיכא הכירא אם כן הם קנים ממש ומאי כמין קנים דקאמר ה"ל למימר קנים בולטין וכו' ועוד דקאמר שכיון שיש בו שינוי הכל מסתכלין בו הלא צריך לפרש דמ"ד קיני אבל פסקי דארזא לא דה"ט דמשום דבקיני איכא שינוי דחשיבי ומילתא דתמיהה הכל מסתכלין בו משא"כ בפיסקא דארזא אלא צריך להגיה כמין קינים וכן בסמוך אבל הקינים אינן מועילין לרוחב וכו': ומ"ש אבל הקינים אינן מועילין לרוחב וכו' נראה דרצונו לומר דבין שהקינים הם למעלה מן הקורה או בקורה עצמה ובין שהם מצד הפתח בכל ענין לא מהני לרוחב דאמלתרא לא מחשיב ליה פתח ליתר מעשר רוחב שהוא חשוב פירצה אלא דבגובה יותר מעשרים דלא שלטא ביה עינא קחשיב אמלתרא דליסתכלו בקורה והכי מוכחא בסוגיא דריש עירובין פריך לרב דאמר לרבנן מפתחו של היכל למדינן דגובה פתח כ' אמה אלא מעתה לא תהני ליה אמלתרא דליחשב פתח ולכוותה בהא דבעינן למיפשט ריש (דף י"א) מברייתא דתני בה ואם יש לו אמלתרא א"צ למעט מאי לאו דקאי נמי אסיפא פי' דברוחב נמי מהני אמלתרא לשווייה פיתחא ביותר מעשר כי היכא דמשוי ליה פיתחא בגובה ודחינן לה דלא מהני אמלתרא אלא בגובה ולאו משום דמשוי לה פיתחא דבלא אמלתרא נמי הוי פתח ביותר מכ' וראייה מפיתחא דמלכין אלא דמהני אמלתרא בגוה דלהוי שלטא ביה עינא אבל ברוחב לא מהני ביה אמלתרא לשווייה ליה פיתחא ביתר מעשר דאיכא פירצה ולפי זה אין חילוק בין אמלתרא בגובה לאמלתרא בצדדי הפתח בכל ענין לא מהני ברוחב יתר מעשר לשווייה פיתחא:

היתה גבוה מעשרים וכו' שם (דף ד') פליגי בה רב יוסף ואביי וכתב הרי"ף דממעטו בקורה רחב טפח ודיו ולכאורה משמע שפוסק כרב יוסף דבמיעטו ברוחב טפח סגי אלא דקשה לאיזה צורך דקדק הרא"ש ממקום אחר דהרי"ף פוסק הלכה כרב יוסף הלא מפורש בדבריו דסגי בטפח ונראה דלפי דהרא"ש הבין מדברי הרי"ף שממעטו בקורה אחרת שנותן למטה מעשרים וא"כ איכא למימר דפסק כאביי דכשממעט בעפר למטה בארץ תחת הקורה בעינן ארבעה אלא דכשנותן קורה אחרת דסגי בטפח לכך דקדק הרא"ש ממקום אחר דהרי"ף פוסק כרב יוסף סגי במיעוט טפח אף בממעטו בעפר למטה בארץ ולפי זה הקשה אדברי הרי"ף דלמה כתב דממעטו בקורה אחרת דהא אביי נמי מודה בהא דסגי בטפח ודעת רוב פוסקים דהלכה כרב יוסף והכי נקטינן דלא כמה שכתב הרא"ש על שם מהר"ם דהלכה כאביי בכל דוכתי לגבי רב יוסף. ומה שהקשה הרא"ש על דברי הרי"ף כך הקשה הרז"ה והרשב"א אבל ה' המגיד הליץ בעד הרי"ף ואמר שלא עלה ע"ד הרי"ף להורות כך כמו שהבינו מדבריו אלא דעת הרי"ף לומר שמביא קורה אחרת רחבה טפח ונותן אותה למטה בארץ תחת הקורה וכדפירש רש"י וכן פי' הר' יונתן וכך הוא בפי' שסביב האלפסי אלא דה"ר יונתן כתב ליישב למה נקט הרי"ף קורה ואמר שהחמיר לתת דוקא קורה כדי שלא יפחות ע"י דריסת רגלים ואעפ"י שהב"י קשה ליה למה לו להרי"ף להחמיר במאי דמשמע בגמרא דשרי אלא הרי"ף נקט חדא וה"ה עפר דשרי לעניות דעתי מקובלין יותר דברי ה"ר יונתן והכי נקטינן: ומ"ש אבל אם אינו גבוה י' וחוקק בו וכו' שם (בדף ה') פליגי בה רב יוסף ואביי ופסקו הפוסקים כאביי דבעינן ד' אמות

אלא

ב"י

ומ"ש דלשאינו ארוך ארבע אמות מהני צורת פתח. ומ"ש ומיהו עד כ' סגי בלחי וקורה אפילו חלל המבוי עשרים וכו' הכי אמר רבא בריש עירובין (ג.) ואע"ג דפליג עליה רבה בר רב עולא כבר פסקו כל הפוסקים כרבא דבתרא הוא: היה למעלה בפתחו כמין קנים בולטין וכו' בריש עירובין (ג.) תניא אמלתרא מהני לגבוה מכ' ובגמרא מאי אמלתרא רב חמא אמר קיני רב דימי אמר פיסקי דארזא מ"ד פיסקי דארזא כ"ש קיני ומ"ד קיני אבל פיסקי דארזא לא ופירש"י קיני. כמין קיני עופות בולטים מתחת האולם למעלה מן הפתח: פיסקי דארזא. כלונסות של ארזא ארוכין תחובין בכותל ואיידי דנפיש משכא דידהו חזו להו אינשי ואיכא היכרא: כ"ש קיני. דאיידי דחשיבי ומלתא דתמיהא היא מסתכלי בהו אינשי וחזו לקורה. וה"ר יונתן פי' אמלתרא קורה של ארז ארוכה ותחובה בכותל ומצויירת בציורין והרמב"ם בפי"ז פסק כמ"ד קיני וה"ה כתב שהרשב"א פסק כמ"ד פיסקי דארזא (ח) וזה דעת רבינו שכתב שהקנים בולטים מועילים וכ"ש הוא לקיני והרי"ף השמיט דין אמלתרא ולא ידעתי למה:

"ב"ה אלא שהרשב"א מצריך חתיכות לוח משונים ורבינו כתב דהוא הדין לקנים:

ומ"ש שאינם מועילים לרחב מי' שם (בדף י' וי"א) איבעיא לן ובעיא למיפשט מברייתא אחת דמהני ודחינן לה ואע"ג דמידי דרבנן הוא נקיט לה לחומרא משום דמסתבר טעמא לאיסורא וכ"כ הרא"ש ואמלתרא מהניא בגובה ולא ברחבה דאמלתרא מהניא בגובה משום דדבר חידוש הוא ומסתכל כלפי מעלה לראותה ואגב זה רואה הקורה והאי טעמא לא שייך ברחבה וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם שלא הזכיר בפרק י"ז אמלתרא לענין רחבה:

היה גבוה מכ' ובנה בנין תחת הקורה וכו' ג"ז שם (ד.) היה גבוה מכ' אמה ובא למעטו רחב' בכמה רב יוסף אמר טפח אביי אמר ארבע ופירש רש"י ובא למעטו. לעשות בנין אצטבא או עפר תחת הקורה בארץ למעט גובה החלל: רחבו. של מיעוט להרחיבו לתוך אורך המבוי בכמה וגם כי הרא"ש והרשב"א סוברים דהרי"ף והרמב"ם מפרשים בע"א כבר השיב עליהם ה"ה בפי"ז והכריח שדעתם כרש"י ופסק הרי"ף כרב יוסף וכן הרמב"ם בפי"ז וכ"כ הרא"ש בשם הר"ז ושכן דעת ראבי"ה דאין הלכה כתלמיד במקום הרב אבל כתב דמשמע בירושלמי כאביי ושכן דעת מהר"ם דהלכה כאביי לגבי רב יוסף וכתב רבינו יהונתן שמ"ש הרי"ף ממעטו בקורה טפח היינו לומר דלא הוי מיעוט אלא א"כ ממעט בקורה או באבן וכיוצא דאין דרכן ליפחת לאפוקי אם מיעטו בעפר דלא הוי מיעוט ואע"ג דבגמרא לא משמע הכי אלא דאפילו מיעט בעפר הוי מיעוט הרי"ף נקט להחמיר ואין דבריו נראין דאמאי לינקט הרי"ף לחומרא במאי דמשמע בגמרא דשרי וכ"ש במידי דרבנן הלכך נ"ל דקורה דנקט הרי"ף מלתא חדא נקט וה"ה לכל מילי ואפילו עפר:

ומ"ש אבל אם אינו גבוה י' וחוקק בו להשלימו לי' וכו' ג"ז בפ"ק דעירובין היה פחות מי' וחקק בו להשלימו לי' משכו בכמה רב יוסף אמר בארבע' טפחים אביי אמר בארבע אמות ופירש"י משכו. של חקק לתוך אורך המבוי בדבר הבולט כגון מיעוט שייך למימר רוחב ובדבר משוקע ומקיפות אותה מחיצות כגון חקק שייך לומר לשון משך ופסק הרי"ף כאביי וכן פסק הרמב"ם בפי"ז וכ' הרא"ש שראבי"ה פסק כרב יוסף ור"ת פסק כאביי והכי נקטינן וא"ת מ"ש דלמעט מגובהו סגי בטפח לרב יוסף ולאביי בד' טפחים והכא בעי לרב יוסף ד' טפחים ולאביי ד' אמות כבר תירץ רש"י דהתם דאיתא לדופן כלומר שכבר נקרא דופן אלא שצריך למעטו קצת בהיכר בעלמא סגי לרב יוסף בהיכר טפח ולאביי בהיכר ד' טפחים אבל הכא דהשתא הוא דמשוי ליה דופן דכל פחות מעשרה לא מיקרי דופן בעינן דליתחזי האי דופן לשיעור הכשר אורך מבוי שלם הלכך לרב יוסף דסבירא ליה שיעור משך מבוי בד' טפחים חוקק בו ד' טפחים במשך המבוי וכשיעור רחבו ולאביי דסבירא ליה שיעור משך מבוי בד"א חוקק בו ד"א במשך המבוי וברחבו:

כתב הרמב"ם בפי"ז מבוי שאין ברחבו ג' טפחים א"צ לא לחי ולא קורה וטעמא משום דכלבוד דמי ובפ"ק דעירובין (יב) אמרינן וכמה א"ר אחלאי עד ד"ט כלומר ובפחות מכן אינו צריך כלום ולא פסק הרמב"ם כוותיה משום דלחד לישנא אוקמיה בגמ' כתנאי ושמואל לית ליה דרב אחלאי וכן דעת הרי"ף שהשמיטו אבל הרא"ש והמרדכי כתבו בשם ר"ת דכיון דללישנא קמא סבר שמואל כוותיה ומפליג בין מבוי לחצר דבחצר אפילו אין בו ד' צריך תיקון אבל מבוי כל שאין בו ד' אינו צריך תיקון נקטינן כההיא לישנא דבשל סופרים הלך אחר המיקל וכן דעת הראב"ד והסכים הרא"ש לדבריהם וכ"כ ה"ה בפ' י"ז בשם הרשב"א ז"ל ויש מגדולי המורים שהורו שכל שאינו רחב ד' או שאין בפתחו ד' א"צ כלום ולזה הדעת נוטה עכ"ל ומשמע מדבריו שאם אין בפתחו ד' אע"פ שבתוכו רחב ד' אינו צריך כלום וטעמא דמסתבר הוא דכיון שאין בפתח שיעור מקום שהם ד"ט חשוב כסתום אפילו רחב כמה בפנים לית לן בה ומזה נלמוד להרמב"ם נמי אף ע"פ שבתוכו רחב כמה אם אין בפתחו שלשה אין צריך כלום דחשוב כסתום ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (ט):

ואינו

דרכי משה

(ז) ונראה מדברי הרי"ף והר"ר יונתן ריש עירובין דאם היה בתחילה למעלה מעשרים ובא למעטו ינית הקורה שיהא ג"כ מכלל העשרים אבל אם אינו גבוה למעלה מכ' רק הקורה אין צריך למעטו בשביל זה כן דקדקתי שם מדבריהם: (ח) ובהג"א דה"ה אם יש סיור או כיור בקורה עד שיהא הכל מסתכלים בו דמהני: (ט) ואין נ"ל דכדאי הם אלו המתירין

פרישה

והסתפ' מ"ש דכאן בדין קורה ס"ל דלא אמרינן רואין אפילו בפחות מג"ט ובדין סכך סוכה ס"ל דאמרינן רואין בפחות מג"ט דשאני הכא דבעי' שיהא ראוי להניח עליו וק"ל. והו דלא כמ"ש הסמ"מ פי' הרמב"ם בשני הב' דס"ל דגם אם במשך מרוקקין פחות מג"ט ס"ל דמותר והיינו מטעם שפירש מ"ש בסיפא ולא יהיה ביניהן ג"ט כו' דאמשך קאי וא"כ משם נלמד דכ"ש ברישא וכפי' הסמ"מ דפי' דברי הרמב"ם דקאי אמשך נמשך הגירסא בדברי הרמב"ם כשרואין וכמ"ש בנוסחת ספרי הטור אבל לפי מ"ש והוכחתי אתיא שפיר גירסת הספרים שבנוסחת הרמב"ם כשרואין ואגובה קאי וא"ש הכל ודו"ק. ועיין בהגהות רמ"פ דגם משם מוכח דפי' מ"ש הרמב"ם שלא יהיה ביניהן דאמשך כ"כ רק שנראה מדבריו דס"ל דה"ט דהרמב"ם דפסק כרשב"ג דאמר שיהא ראוי לקבל לבנה לאורכה ג"ט ומש"ה כתב ברישא ס"ל להרמב"ם כן ומ"ש נראה לענ"ד עיקר ודו"ק: ומ"ש ב"י בשם הרי"ף דפסק כאביי ושכן פסק הרא"ש קילר ב"י בהעתקה שס"ל להסיק מילת'

בטעם

חדושי הגהות

כבר הקשו כן התוס' שם ותרצו דהכא קי"ל אליבא דר"ה בריה דר"י דאית ליה לקמן פרוץ בעומד אסור ע"כ: ב כתב מהרל"ח לשון זה אינו מדוקדק דלחי מכשיר אפי' הוא גבוה יותר מכ' אמה שהרי הלחי עומד על הארץ וכי משום דהמבוי גבוה טובא מגרע גרע ולא נקט רבינו גבוה יותר מכ' אלא משום קורה דכשהכשירו בקורה צריך שלא יהא גבוה מ' אמות אבל הלחי לא נקט אלא משום נמוך מי' או רחב מי' אמות או אינו ארוך ד"א שם אינו מכשיר הלחי ע"כ: ג כתב מהרל"ח נראה דטעמו משום דע"כ ל"פ ר"י ואביי

אלא

צריך שום תיקון וכ"כ הראב"ד ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ואינו ניתר בלחי וקורה עד שיהו שתי חצירות פתוחים לתוכו ולכל חצר שני בתים ואפילו כל החצירות פתוחות זו לזו שפיר דמי ואפילו אין דרין בו אלא האב ובניו או הרב ותלמידיו חשיב כרבים וניתר בלחי וקורה וכן אם צידו א' א"י וצידו אחד ישראל ניתר בלחי וקורה וצריך שיהא ארכו יותר על רחבו ואם רחבו יותר על ארכו דינו כחצר שנפרץ במילוא: וצריך פס ד' טפחים בצד אחד או בשני צדדין שני משהויין וחצר שארכו יותר על רחבו דינו כמבוי וניתר בלחי

ואינו ניתר בלחי וקורה עד שיהא שתי חצירות פתוחים לתוכו בפ"ק (י"ב) אמר ר"כ נקטי' איזהו מבוי שניתר בלחי או קורה כל שארכו יתר על רחבו ובתים וחצירות פתוחים לתוכו ואע"פ ששם פירש"י ב' חצירות פתוחים לתוכו ובית לכל חצר כתבו התוספות והרא"ש דאין נראה אלא כמו שפירש"י בפ' הדר שתי חצירות למבוי וב' בתים לכל חצר וחצר וכ"כ סמ"ג וסמ"ק והכי איתא בירוש' וכתב המרדכי והיכא דלא פתיח ליה בתים וחצירות דינו כחצר ובעי פס ד' או שני פסין שני משהויין או צורת פתח וכן בדין שלא אמרו אלא שאינו ניתר בלחי לבד או בקורה לבד אבל בשאר הכשירים ניתר הוא וה"ה למבוי שאין ארכו יותר על רחבו שיתבאר בסמוך. וכתב הרשב"א שנשאל מבוי שחסר אחד מדרכי מבוי שאמרו שאינו ניתר בלחי וקורה כגון שאין בתים וחצירות פתוחים לתוכו או שאין ארכו יותר על רחבו מהו שיהא ניתר בנ"פ מכאן ולחי מכאן והשיב נ"פ מחיצה גמורה היא והרי יש כאן ג' מחיצות מבוי שאינו פתוח אלא לרוח אחד הצד השני מותר בלחי או קורה (י) והרמב"ם כתב בפ' י"ז ומבוי שאין בתים וחצירות פתוחות לתוכו וכגון שלא היה בו אלא בית אחד או חצר אחד וכן מבוי שאין בארכו ד"א אינו ניתר אלא בשני לחיי' או בפס ד' ותשהו ונדחק ה"ה בפי' דבריו והעלה דה"ק שלא היה בו אלא בית אחד אע"פ שיש בו כמה חצירות או שלא היה בו אלא חצר אחד אע"פ שיש בו כמה בתים ויהיה דעת רבינו שהבתים פתוחים למבוי אבל רש"י פי' בתים וחצירות שני בתים לכל חצר ושני חצירות לכל מבוי ולזה הסכים הרשב"א ז"ל. עוד כתב שכל פתח מאלו צריך שיהיה ברחבו ד"ט או יותר וכן מוכיח בפ"ק מסוגיא במשך מבוי גבי פלוגתא דאביי ורב יוסף עוד כתב שצריך שיהיו דיורי' אוכלים בכל בית ובית מהם שמקום הפת גורם עכ"ל: ולענין הלכה כיון דהרא"ש וכמה גדולים וגם הירושלמי מסכימים לפירש"י הכי נקטינן כתב ה"ר יהונתן ובתים וחצירות פתוחים לתוכו כלומר שתי חצירות ובכל חצר שני בעלי בתים כדי שיצטרכו לעירוב חצירות וצריך שתי חצירות כדי שיצטרכו לשיתוף מבוי דהא קי"ל אין סומכין לשיתוף במקום עירוב ולעירוב במקום שיתוף ולכל חצר וחצר צריך היכר שאין לסמוך זה על זה ע"כ לא סגי בבעה"ב אחד בחצר אחד מצד אחד ובשני בעלי בתים בחצר אחד מצד השני או ברוח אחד שאם היה כאן אותו בעל הבית שהיה יחיד אינו נודע לו אם צריך עירוב אם לא שהרי הוא משתתף עמהם ולא עירב ואם היו בחצר אחד ארבעה בעלי בתים לא סגי בהכי להתיר המבוי שהרי אינם צריכין אלא עירוב ואינם צריכים שיתוף ובסימן שפ"ז יתבאר שזהו לדעת רש"י אבל הרמב"ם סובר שסומכין על שיתוף במקום עירוב ולפי דבריו צ"ל דטעמא דבעינן בתים וחצירות פתוחות לתוכו משום דכל שיש בו פחות מכאן אינו דומה אלא לחצר וכ"כ הרשב"א בתשובה שהטעם שאמר ואין מבוי ניתר בלחי או קורה אא"כ בתים וחצירות פתוחים לתוכו מפני שכל שהוא עשוי יותר לדירה ולתשמישי הצנע צריך יותר מחיצות גמורות ולפיכך החצירות גמורות שדרכן של בעלי בתים להשתמש בהם יותר בתשמישי הצנע ולאכול בהם צריכות המחיצות יותר גמורות וכן הדין במבואות שאין בתים וחצירות פתוחות לתוכן דיוריהם מועטים והרי משתמשים בהם יותר שאינן בושים כ"כ לאכול ולהשתמש בהם ולפיכך הרי הם כחצר כי לפי ריבוי הדיורין תתמעט תשמיש המבוי ובמחיצה כל דהו סגי ע"כ: **ומ"ש** רבינו ואפילו כל החצירות פתוחות זו לזו ש"ד בפרק הדר דף ע"ג תנן חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי עירבו בחצירות וכו' ואם נשתתפו במבוי וכו' ובגמרא רב לא תני פתוחות זו לזו משום דכיון דפתוחות זו לזו כנעשו כחצר אחד ואין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחות לתוכו וכתב הרא"ש והמרדכי בשם ר"ת דלא קי"ל כרב בהא אלא כסתם מתני' דתני פתוחות ואפ"ה לא חשיבי כחצר אחד אבל הרי"ף כתב הא דרב משמע דס"ל דהלכתא כוותיה וכ"כ לדקדק מדברי הרמב"ם בפ"ה מהלכות עירוב והכי נקטי' (יא): **ומ"ש** ואפילו אין דרין בו אלא האב ובניו וכו' ג"ז ש בדף הנזכר בעי' דאיבעיא ומשמע בגמרא דבכן המקבל פרס מאביו ותלמיד מרבו והם אוכלין לעצמן מבתיהן הוא דכיון שאין אוכלין על שולחן אחד חשיבי שנים ואע"ג דלענין לאסור זה על זה חשבינן להו כאחד כמבואר בסימן ש"ע ומשום דעירובין דרבנן אזלינן להו הכא והכא לקולא: **ומ"ש** וכן אם צדו אחד א"י ואחד ישראל וכו' ג"ש (עד:) א"ר יהודה א"ר מבוי שצדו אחד א"י וצדו א' ישראל אין מערבין אותו דרך חלונות להתירו דרך פתחים למבוי אמר ליה אביי לרב יוסף אמר רב אפילו בחצר א"ל אין אמר דאי לא אמר מאי ה"א טעמא דרב משום דקסבר אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצירות פתוחים לתוכו ותרתי למה לי צריכא דאי מהאי ה"א דירת א"י שמה דירה קמ"ל דירת א"י לא שמה דירה הכתא דא"ר אפי' חצר טעמא דרב דקסבר אסור לעשות יחיד במקום א"י והכריע שם הרא"ש דלמאי דמסקינן דטעמיה דרב משום דאסור לעשות יחיד במקום א"י לא נאמר דדירת א"י לא שמה דירה כדהוה בעי למימר מעיקרא אלא אמרינן דחשיבה דירת א"י דירה לקולא למשרייה למבוי בלחי ע"י חצירו של א"י וכ"כ הגהות בפ"ב מה"ע: **וצריך** שיהא ארכו יותר על רחבו וכו' בפ"ק דעירובין גמרא הכשר מבוי אמר ר"כ נקטינן אי זה מבוי שניתר בלחי או קורה כל שארכו יתר על רחבו ואי זו היא חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה אלא בפס ארבע' כל שמרובעת מרובעת אין ועגולה לא ה"ק אי ארכה יתר על רחבה ה"ל מבוי ומבוי בלחי וקורה סגי ואי לא ה"ל חצר וכמה אפילו משהו ופירש"י ואי לא ה"ל חצר ובעיא פס והאי מרובעת לא למעוטי עגולה אתי אלא למעוטי ארכה יותר על רחבה וכמה יהא ארכה יותר ונפקא לה מדין חצר ומשתריא בלחי משהו ובריש פירקא איתא נמי להא דר"כ ופירש"י ארכו יתר על רחבו אבל מרובע דין חצר עליו ואמרינן לקמן חצר צריכה פס ד' או פס משהו מכאן ומשהו מכאן וכתב ה"ה בפרק י"ז בשם הרשב"א אי זהו ארכו של מבוי זה כניסתו ומה שאינו דרך כניסתו קרוי רחבו (יב) וכתב עוד אי זהו שנדון משום חצר כל שאין אורך כניסתו יתר על רחב תוכו ויש מגדולי המורים שאינה נדונת משום חצר אלא כל שהיא מרובעת ואין ארכה יתר על רחבה ואין רחבה יתר על ארכה וכתב ה"ה וכראשון נראה מדברי רבינו וכן עיקר שכל שרחבו יתר על ארכו יש לה דין חצר עד כאן לשונו וכתב המרדכי בפ"ק דעירובין מבוי שארכו כרחבו או יותר על רחבו אינו ניתר בקורה טפח או בלחי משהו אלא בפס ד' טפחים ונראה לר"ת דניתר בב' פסין משהו לכאן ומשהו לכאן כמו חצר וזה דבר פשוט הזכירו רש"י כמו שכתבתי בסמוך וכתבוהו גם הרמב"ם וסמ"ג וכבר כתבתי בסמוך דברי הרשב"א בתיקון מבוי שאין ארכו יותר על רחבו והוא מפולש: **ומ"ש** וחצר שארכו יתר על רחבו וכו' כן כתב הרמב"ם בפרק י"ז ופשוט הוא מתוך הגמרא שכתבתי שכל שארכו יתר על רחבו נקרא מבוי ולכאורה נראה דאין לו דין מבוי להתירו בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחים לתוכו וכן כתב ה"ר יהונתן אבל מצאתי שכתבו התוספות בפ"ק (דף יב) (יג) ובתים וחצירות פתוחים לתוכו וא"ת חצר שאינה מרובעת היכי משתרי בלחי וקורה הא אין בתים וחצירות פתוחים לתוכו ונראה לפרש משום דמבוי קרוב לרה"ר יותר מחצר בעינן בתים וחצירות וכן כתב הגהות בפי"ז בשם סמ"ק וכתב עוד

אלא דראבי"ה פסק כרב יוסף דסגי בד"ט וטעמא דרב יוסף דלמעט מגובהו סגי בטפח ולאביי בעינן ד' טפחים והכא בחוקק בו להשלים בעינן לרב יוסף ד"ט ולאביי בעינן ד' אמות כך פירש"י שם ומביאו ב"י. ומשמע דבד' אמות במשך המבוי סגי ע"פ רחבו כשהמבוי רחב לכל הפחות ד"ט דאין נקרא פתח פחות מד"ט ומיהו צריך שאין המבוי רחב ד' אמות דא"כ הוי ארכו כרחבו אלא צריך דאיכא ברחבו משהו פחות מד"א וכיוצא בזה כתבו התוס' שם בד"ה ואי בארבעה וכ"כ בדף ג' בד"ה כמאן דאמר ואיכא לתמוה במ"ש הרי"ף חוקק בו ד"א על ד"א ובאלפסי ישן ל"ג על ד"א אבל ברמב"ם ובמרדכי כתבו ד"א על ד"א וצ"ע מיהו הרא"ש וה"ר ירוחם בריש חי"ז כתבו ד' אמות לאורך המבוי ע"פ רוחב כל המבוי וכ"כ רבינו ואפשר לומר דהרמב"ם והמרדכי נמי רצונם לומר ד' אמות לצפון וד' אמות כנגדו לדרום דהיינו לומר ע"פ רוחב כל המבוי: **ואינו** ניתר בלחי וקורה וכו' כ"כ התוס' לשם וכן פירש"י בפ' הדר שתי בתים לכל חצר דלא כפרש"י בפ"ק בית אחד לכל חצר: **ומ"ש** ואפי' כל החצרות פתוחות זו לזו וכו'. משנה פרק הדר דף ע"ג ואף על גב דרב לא תני פתוחות זו לזו פסקו המרדכי בשם מהר"ם והרא"ש דלא קי"ל בהא כרב דהא הלשון משמע רב לא תני אבל אנן תנינן פתוחות וכך פסק רבינו אבל מדברי הרי"ף שם משמע דהלכתא כרב וכ"כ בשלטי הגבורים פרק הדר בשם רבינו ישעיה אחרון דחצרות פתוחות זו לזו הואיל ורגילין לערב דרך פתח שביניהם כחצר אחד הן נחשבין במבוי וכן בבתי החצר שאם היו פתוחין זה לזה הואיל ורגילין לערב דרך פתח שביניהם כבית אחר נחשבין בחצר ומכל מקום במידי דרבנן נקטינן לקולא כדברי רבינו: **וצריך** שיהא ארכו יתר על רחבו וכו' כל זה בפ"ק סוף (דף י"ב) וכ"כ ה' המגיד בפי"ז בשם הרשב"א איזהו ארכו של מבוי זה כניסתו פי' ברוח רביעית שהוא פרוץ בלא מחיצה לר"ה ולשם נכנסין מר"ה למבוי ויוצאין משם בני המבוי לר"ה זהו אורך המבוי ואיכא למידק בדברי רבינו דברישא אמר דצריך שיהא ארכו יותר מרחבו משמע אבל ארכו כרחבו דינו כחצר ובסיפא אמר ואם רחבו יותר על ארכו דינו כחצר משמע אבל ארכו כרחבו דינו כמבוי. וי"ל דבסיפא רבותא אשמועינן דלא תימא דאין נידונית משום חצר אלא בארכו כרחבו משום דסתם חצר מרובעת או עגולה היא אבל אם רחבו יותר על ארכו דינו כמבוי משום דהרוחב נעשה ארכו והאורך נעשה רחבו קמ"ל דאף ברחבו יותר על ארכו דינה כמרובעת: **ומ"ש** וחצר שאורכו יותר על רחבו דינו כמבוי וניתר בלחי וקורה שם בגמר' סבר שמואל למימר הואיל וחצר הוא לא נפקא מדינה עד דאיכא פי שנים כרחבו א"ל רב הכי אמר חביבי (פי' ר' חייא דודו) אפילו משהו. והקשו התוס' לשם אמאי ניתר החצר בארכו יתר על רחבו בלחי וקורה הא אין בתים וחצרות פתוחין לתוכה (כלומר שאין שם אלא בתים אבל אין שם שתי חצרות אלא חצר אחד). ונראה דמשום דמבוי קרוב לר"ה יותר מחצר בעי בתים וחצרות עכ"ל ומביאו ב"י פירוש מבוי כיון דקרוב לר"ה הצריכו בו תרתי חצרות ובתים אבל חצר רחוקה היא מר"ה שהרי מבוי מפסיק בנתיים סגי בחדא דהיינו בתים אעפ"י שאין שם חצרות וכ"כ בהגהת סמ"ק בסי' רפ"ב וכתב עוד והשתא מבואות שלנו שסמוכות לר"ה צריכין הם שני לחיים ואע"ג דארכן יתר על רחבן כיון דליכא חצרות פתוחות לתוכו

דרכי משה

המתידין לסמוך עליהם אפי' באיסור דאורייתא כ"ש באיסור דרבנן הקל כמו עירוב: (י) ודברי תשובה זו צ"ע דחשיב ממבוי שאין אורכו יתר על רחבו ואז דינו כחצר והביא ראיה ממבוי ותו דבוראי לא עדיף צ"ה שברוח רביעית לחי או קורה וכנ"ל דבחצר מפולש בעינן מב' הצדדים צ"ה או צ"ה מצד א' ופס ד' או ב' פסין ומשהו בצד השני וכ"כ מהרי"ו בתשובה: (יא) ולא נ"ל כמ"ש לעיל ומשמע עוד במרדכי דה"ה אם הבתים פתוחים זו לזו וכ"כ בא"ז דאין חילוק בין אם הבתים והחצירות פתוחים לו מצדו או בראשו הסתום נגד ראש הפתוח: (יב) וכן הוא בא"ז: (יג) ובת"ה סימן ע"ד כתב דברוב המקומות נהגו לעשות הכשר כל המבואות רק בצ"ה ולא בלחי וקורה אפי' בפחות מי' וכן נראה נכון וראוי דכל עיירות שלנו הם כחצירות של רבים וכו' ותמיהני על מה שנהגו האידנא שמערבין ע"י חבל הקשור בב' צידי המבוי או החצר דלא אדע מה אדון ביה דאינו לא קורה דבעינן רחבו טפח וגם אינו צ"ה דהא בעינן קנה מכאן וקנה מכאן וקנה ע"ג וא"ל ג"כ מאחר שנקשר בב' בתים הבתים עולים משום קנה מכאן וקנה מכאן והחבל שעל גביהן הוא הקנה שעל גביהן כמ"ש לעיל סי' שס"ב דאפי' נמי על גביהן מחני וכעין זו כתב מהרא"י בת"ה סי' ע"ד דאי כה"ג מחשיב צ"ה א"כ אין לך קורה שאין

פרישה

בטעם שכתב שם הרי"ף ז"ל ואע"ג דפליג רב יוסף עליה שהוא רביה ואמר דסגי בד"ט כיון דסוגיא כאביי דאמר משך מבוי בד' אמות הילכתא כוותיה עכ"ל ובזה נסתלק מה שמקשין הלא כתב ב"י בשם הרא"ש לפני זה דאין הלכה כאביי נגד רב יוסף רביה וק"ל: ומ"ש ב"י בשם רשב"א שם בד"ה ואינו ניתר כו' עד והשיב נ"פ מחיצה גמורה היא והרי יש כאן ג' מחיצות כו'

כתב בד"מ ע"ז ז"ל וצ"ע דהשיב מחצר והביא ראיה ממבוי ותו דלא עדיף נ"פ ממחיצה גמורה דלא מהני ברוח רביעית לחי או קורה בחצר עכ"ל ולענ"ד היה נראה דט"ס יש בשאלות תשובות זו וכצ"ל מהו שיהא ניתר בנ"פ או לחי מכאן ולחי מכאן. ומבוי שאינה מפולש קאי דהא לא שאל אלא מכח שלא היה למבוי בתים וחצרות פתוחין לתוכו והשתא א"ש שאין לה

חדושי הגהות

אלא לענין שיהיה לו דין מבוי להיות ניתר בלחי וקורה אבל לא גרע מחצר דמהני צורת הפתח ונראה דה"ה פס ד' מצדו אחד או ב' פסין משהו מב' צדדין נמי מהני ע"כ: כ"ז

לתוכו ואע"ג דאין לנו ר"ה מיחלף עכ"ל : מבוי סתום שאחד מצדדיו ים וכו' ה"א פ"ק (דף ח) וגרסינן במסקנא מרימר פסק לסורא באוולי (הפסיק ועשה מחילה בכל הים במכמורות ורשתות) אמר חיישינן שמא יעלה הים שרטון אבל הרמב"ם כתב שאין חוששין שמא יעלה הים שרטון לפי שהיה גורס מרימר אמר לא חיישינן שמא יעלה הים שרטון וכיון דדין זה תלוי בנוסחאות נקטינן לחומרא : מבוי שצדו אחד ארוך וכו' שם פליגי בה רב כהנא בר תחליפא ורבא ופסק מהר"ם והרא"ש כרבא דאפילו לא היה צד הארוך אלא פחות מד' אמות אינו מניח הקורה אלא כנגד הקצר אבל לא באלכסון דקורה משום היכר ובאלכסון לא הוי היכר וכ"פ הרמב"ם בפי"ז ואמרינן התם דהיכא דאיכא באלכסון יותר מעשר אפילו לרב כהנא מניח כנגד הקצר דנמצא פתחו רוחב יותר מעשר שהרי כל תחת הקורה הוי פתחו ורבינו כתב בסתם מניח כנגד הקצר ולא כתב להדיא דאפי' שאין באלכסונו יותר מעשר דסתמא ודאי משמע דבכל ענין מניח כנגד הקצר ומשו' הכי כתב הרא"ש דמדברי הרי"ף שכתב דבאלכסונו יותר מעשר דברי הכל מניח כנגד הקצר משמע שפוסק כרב כהנא דלרבא דלעולם אינו מניח אלא כנגד הקצר לא היה צריך לפרש דביתר מעשר ד"ה מניח כנגד הקצר מיהו ב"י דחה דבריו ואמר שדעת הרי"ף לבאר שלא נטעה לפרש דלא אמר רבא אלא ביתר מעשר אבל באין בו יתר מעשר מודה רבא דמניח כנגד הארוך להכי כתב דאיפכא הוא דביותר מעשר מודה רב כהנא ולא פליגי אלא באין בו יותר מעשר ואפ"ה אמר רבא דאינו מניח אלא כנגד הקצר ודרך זה כתבתי ליישב מ"ש הרי"ף דבמחילה העומדת מאליה ד"ה הוי מחילה ע"ל בסי' שס"ב ס"כ : ומ"ש אבל אם ירצה יעשה שם צורת הפתח באלכסון כ"כ הרא"ש לשם משם הראב"ד דבצ"ה דהוי משום מחילה לד"ה אפילו באלכסון הוי מחילה ולמאי שנתבאר בסוף סי' שס"ב אפילו באלכסונו יותר מעשר נמי מהני צ"ה אף להרמב"ם היכא דאיכא עומד מרובה על הפרוץ ולפי זה דוקא צ"ה מהני אבל שני לחיים לא מהני אף ע"ג דלחיים משום מחילה מ"מ ביתר מעשר לא מהני אלא צ"ה אבל באין בו יותר מעשר מהני לחיים וכך מפורש בדברי מהר"ם שהביא הרא"ש פר' כילד מעברין בדין לחי שהעמיד באמצע מבוי דבלחיים יכולין לחלקו באין בו יתר מעשר וכמ"ש גם רבינו בדין הסמוך או אם עשו שני פסין והיא רחב עשר פירוש שני פסין משהו מכאן ומשהו מכאן ומ"ש הראב"ד כאן דצ"ה מהני היינו לומר דאפילו ברחב יתר מעשר מהני צ"ה משא"כ שני לחיים ודלא כמסקנת ב"י דלחיים לא מהני כלל ושגגה היא דבעשר ודאי מהני ואפי' באלכסון : ומ"ש ותוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון וכו' כ"כ הרא"ש בשם מהר"ם וכ"כ המרדכי לשם : ומ"ש ואם העמיד לחי וכו' כ"כ הרא"ש בפרק כילד

בלחי וקורה · מבוי סתום שאחד מצדדיו ים לא חשיב כסתום דחיישינן שמא יתייבש הים ותתבטל המחיצה · היה אחד מצדדיו אשפה של רבי' חשוב כסתום אבל אם האשפה של יחיד לא חשוב כסתום דחיישינן שמא יטלנה משם : מבוי שצדו אחד ארוך ואחד קצר אפילו אין צד הארוך עודף על הקצר ד' אמות אינו מניח הקורה אלא כנגד הקצר אבל אם ירצה יעשה שם צורת הפתח באלכסון ותוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון ומשתמש עד הקורה ואם העמיד לחי באמצע המבוי אם יש חצר מהלחי ולחוץ ועשו גם החיצונים לחי לראש המבוי אוסרין אלו על אלו עד שיערבו יחד ואם אין שם חצר או שיש חצר ולא עשו החיצוני' לחי לראש המבוי שמן הלחי ולפנים מותרין ממנו ולחוץ אסורי' אבל אם עשו באמצע צורת הפתח אפילו הוא רחב יותר מעשרה או אם עשו שני פסין והוא רחב עשרה אפי' אם יש חצר מהתיקון ולחוץ ועשו גם החיצונים תיקון לראש המבוי כל אחד יכול לערב לבדו

עוד וכ"כ במבואות שלנו אם אין בתים וחצירות פתוחים לו צריך ב' לחיים מפני שהם קרובות לר"ה אע"פ שאין לנו ר"ה לא פלוג עכ"ל (יד) : ובתשובות מהרי"ל מצאתי המבוי שכתבת הוי מפולש וצריך צורת פתח מצד אחד ולחי או קורה מצד שני ואע"ג דלאו בתים וחצירות פתוחים לתוכו וכתב סמ"ק דהשתא מבואות שלנו רחוקים מר"ה כ"כ באגודה לא בעי' בתים וחצירות לע"ד היה צריך גם בצד השני שני לחיים כמו שכתב מהר"מ לסלק דריסת הרגל אמנם מהר"ר זלמן התיר בלחי חד וסמך על הא דסמ"ק דלעיל ואמינא כבר הורה זקן ומ"מ ה"ה ס"ל אם הוא סוף מבוי אבל לחלק מבוי לחצאין היה קצת נראה להצריך שנים וגם יש לי ליישב לפי הירושלמי וכל זה אי לא הוי יותר מי' רוחב אבל יותר מי' אין לו תקנה אלא בצורת פתח עכ"ל : מבוי סתום שאחד מצדדיו ים וכו' בפ"ק דעירובין (ח') מעשה במבוי שצדו א' עולה לים וצדו אחד כלה לאשפה ובא מעשה לפני רבי ולא אמר בה לא איסור ולא היתר איסור לא אמר דהא קיימא מחילה היתר לא אמר חיישינן שמא תנטל אשפה ויעלה הים שרטון ומוקי לה באשפה של יחיד שעשוי לינטל אבל באשפה דרבים לא חיישינן שמא תנטל · ופירש"י צדו אחד ים וצדו אחד אשפה וראשו אח' סתום כשאר מבוי וראשו אח' לר"ה מתוקן בלחי וקורה אשפה גבוה י' טפחים וים שפתו גבוה י' : ויעלה הים שרטון · של חול ואבנים על אצל שפתו כי כן דרכו ומתקצר רוחב הים ונעשה קרקע ברוחב פרסה או יותר וכתב ה"ה בפרק י"ז דחיישינן שמא יבואו לטלטל מן המבוי לשרטון וכמאן מטלטלין מרה"י לכרמלית · ובתר הכי אמרינן וחכמים אוסרין אמר ר"נ הלכה כחכמים מרימר פסק לסורא באוזלי אמר חיישינן שמא יעלה הים שרטון זו גירסא שלנו וכן היא גירס' הרא"ש וכ' ה"ה בפי"ז שזו גירס' רש"י והרשב"א והאחרונים אבל הרמב"ם כתב שם שאין חוששין שמא יעלה הים שרטון ועל כרחך לומר שהיה גורס בהא דאמימר לא חיישינן שמא יעלה הים שרטון וכמו שכתב ה"ה ולי נראה שהיא גירסת הרי"ף מדהשמיט כל זה משום דממילא משמע היתירא דמהי תיתי לן למיחש שמא יעלה הים שרטון וכו' וזה לשון הריב"ש בתשובה ההיא דמבוי שצדו אחד ים וצדו אחד אשפה לא היה המבוי ההוא מפולש בשני ראשין כי המבוי של ג' מחיצות היה אלא שבשני צדדיו היה פרוץ קצת בצד אחד לים ובצד אחד לאשפה ושפת הים היתה עמוקה י' וכן האשפה גבוה י' ולכן היו שתיהם מחיצות גמורות למבוי אלא שהיו חוששין באשפה של יחיד כיון שעשויה לפנות שמא תנטל וכן הים אע"פ שהיה עמוק מן המבוי י' שמא יעלה הים שרטון ולא תהיה שפתו עמוקה מן המבוי י' וישאר המבוי נפרץ כי היו פרצות יתרות על י' עכ"ל ולענין הלכה כיון דרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (טו) : מבוי שצדו אחד ארוך וכולי גז"ש בדף הנזכר א"ר כהנא בר תחליפא משמיה דרב כהנא מבוי שצדו אחד ארוך ואחד קצר פחות מד"א מניח הקורה באלכסון ד"א אינו מניח אלא כנגד הקצר רבא אמר אחד זה ואחד זה אינו מניח אלא כנגד הקצר וטעמא דידי משום דקורה משום היכר ובאלכסון לא הוי היכר וטעמא דרב כהנא קורה משום מחילה ובאלכסון נמי הוי מחילה א"ר כהנא הא דאמר מניח קורה באלכסון לא אמרן אלא שאין באלכסונו יותר מי' אבל אם יש באלכסונו יותר מי' ד"ה אינו מניח אלא כנגד הקצר ופירש"י צדו אחד ארוך · ונמשך כותלו לר"ה יותר מכותל השני ובאלכסון לא הוי היכרא שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשין בר"ה חוץ מכנגד כותל הקצר אומר מותר להשתמש ברה"ר לפי שאין אותו עודף דומה שיהא מן המבוי וכתב הרא"ש (קיד) ר"מ פסק כרבא וכן הרמב"ם בפי"ז ומתוך שכתב הרי"ף ואם יש באלכסונו יותר מי' ד"ה אינו מניח אלא כנגד הקצר משמע שפוסק כרב כהנא דלרבא לעולם אינו מניח אלא כנגד הקצר ותימא למה לא יהא הלכה כרבא דבתרא הוא ואני אומר דאת"ל דסבר הרי"ף דהלכה כרב כהנא טעמיה משום דמשם כמה אמוראי אמרה למילתיה אבל לפי האמת נראה שגם הוא סובר הלכה כרבא ומש"ה לא פסק הלכה משום דממילא משמע דהלכה כוותיה משום דבתרא הוא : ומ"ש אם יש באלכסון יותר מי' אמות ד"ה אינו מניח אלא כנגד הקצר לא משום דתהוי הלכה כרב כהנא כתב כן אלא לרבא איצטריך דלא תיסק אדעתין למימר דע"כ לא אמר רבא אינו מניח אלא כנגד הקצר אלא בשיש באלכסון יותר מי' אמות אבל בפחות מכאן מודה דמניח כנגד הקצר להכי כתב דאיפכא הוי דביש באלכסון יותר מי' מודה רב כהנא ולא פליגי אלא כשאין באלכסון יותר מי' ואפ"ה אמר רבא דאינו מניח אלא כנגד הקצר : ומ"ש אבל אם ירצה יעשה שם צ"פ באלכסון כן כתב שם הרא"ש בשם הראב"ד וה"ה בפרק ט"ז בשם הרשב"א דצור' פתח מודה רבא דעביד באלכסון דלכ"ע הפתח משום מחילה ונראה לכאורה דה"ה ללחיים דהא קי"ל לחי משום מחילה ונהי דבחד לחי לא שרי אלא נכחו וביושר אבל כששני לחיים מונחים זה כנגד זה באלכסון מותר להשתמש עד כנגד הלחיים באלכסון והוא שלא יהיה ביניהם יותר מי' אלא שקשה לי דא"כ ה"ל לאשמועינן דבשני לחיים סגי ומינה נילף בכ"ש לצורת פתח שהרי צ"פ ב' לחיים הם וקנה על גביהן ואפשר דאע"ג דלחיים משום מחילה הם לא מהני כמו צורת פתח כדאשכחן דברחב יותר מי' לא מהני ב' לחיים ומהני צ"פ : ומ"ש ותוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון וכו' כ"כ שם הרא"ש וז"ל וכתב ר"מ ז"ל דבתוך המבוי יכול להניח את הקורה באלכסון ומשתמש בקצר כנגד הקצר והארוך כנגד הארוך וכ"כ המרדכי : ואם העמיד לחי באמצע המבוי וכו' בפרק כילד מעברין (נט) ההיא דתנא דעיר של יחיד ונעשית של רבים שאין מערבין אותה לחצאין אלא או כולה או מבוי מפני עצמו ופריך מ"ש לחצאין דלא דאסרי אהדדי מבוי בפני עצמו נמי אסרי אהדדי כתבו התוס' והרא"ש דמשמע מפירש"י דאפי' לחי מפסיק בינו ובין ר"ה כיון שהורגלו לערב יחיד הויא כמו מבוי אחד ואין מפסיק לחי לחצי מבוי וקשה מדאמרינן בפ"ק עשה לחי לחצי מבוי יש לו חצי מבוי וצ"ל דהתם מיירי שאין חצר פתוח למבוי מן הלחי ולחוץ ומסיים בה הרא"ש אבל אם היה חצר פתוח ועשו לחי לפנים מן החצר אסורים להשתמש במבוי כי היכי דאסורים להשתמש הכא במבוי מבוי בפני עצמו אע"פ שעשו לחי אבל בירושלמי לא משמע הכי דגרסינן א"ר אסי הדא אמרת בני מבוי שנתנו קורתם באמצע מבוי אלו אסורין ואלו מותרין נתנו אלו ואלו אלו ואלו אסורי' והשתא ניחא הכל דהא דאמרינן יש לו חצי מבוי מיירי שלא נתנו החיצונים קורה כיון שאין החיצונים יכולים לטלטל במבוי לא אסרו על הפנימים אבל כשנתנו גם החיצונים אסורין גם הפנימים אם ערבו אלו לעצמן ואלו לעצמן ולא עירבו יחד דכיון שהורגלו לערב יחד כל המבוי א"א ליחלק להשתמש אלו בחצי המבוי ואלו בחצי המבוי עכ"ל וכ"כ שם המרדכי וכ"כ הגהות מיימון בפ"ה מהל' עירובין בשם סמ"ק והריב"ש בתשובה כתב שהטעם הוא מפני שכשנתנו גם החיצונים קורה כיון שכולם יכולים לערב כאחד ולא עירבו אוסרים אבל כשלא נתנו החיצונים קורה כיון שלא היו החיצונים יכולים לערב עם הפנימיים כיון שלא הוכשר המבוי מצדם ואין על המבוי אוסרים אלא של רשות אחר שיכולים לערב עמו : ומ"ש אם עשו באמצע צורת פתח וכו' או אם עשו שני פסים וכו' כ"כ שם הרא"ש בדף הנזכר בשם ר"מ וכ"כ ג"כ המרדכי בפרק הנזכר והגה"מ בפ"ה מהל' עירובין וה"ט דכשאין הפרצה יתירה מי' שאם עשה פס ד' מהני כמבואר בספרים שכתבתי ולא חש רבינו לכתבו כאן לפי שסמך לו על מ"ש וצריך פס ד' טפחים בצד אחד או משני צדדין שני משהויין שהרי מבואר שפס ד' מהני כמו שני פסין והריב"ש כתב בתשובה נראה דאפילו צורת פתח אינו מועיל על הרבים מלאסור שהרי חצירות הפתוחות למבוי בפתח גמור אוסרות המבוי כשלא עירבו עמו אלא דקורה דוקא בעינן וכ"ש דלת עכ"ל ולענין הלכה פשיטא דלא דחינן כל הנך רבוותא מקמיה והראיה שהביא מה' חצרות הפתוחות למבוי איכא ענין לכאן דאם כן אם היו לחצירות ההם דלתות לא היו אוסרות על המבוי והא ליתא דודאי אוסרות כן משום דהתם טעמא אחרינא הוא דהיינו מפני שיש להן דריסת רגל על המבוי אבל חיצונים אין להם דריסת רגל על הפנימיים שהרי יכולין הם להשתמש מצדם דצורת פתח או בשני פסים סגי והרמב"ם בפי"ז מה"ש כתב העמיד לחי

בחצי

דרכי משה

שאין בו צ"ה וא"כ אמאי הצריכו בו רוחב טפח ולכן הדבר צ"ע מאין פשט המנהג כי נראה בעיני מנהג טעות אם לא יעמיד למטה תחת החבל קנה מכאן וקנה מכאן בגובה עשר ואז נידון משום צ"ה אע"פ שאינו מגיע בחבל כמ"ש לעיל ס"ס שס"ב ובוודאי הראשונים כך הנהיגו אלא שהרואים טעו ולא חששו אל קנים שבצדדים וא"ל ת"ל משום דהקנים שבצדדים הוי ב' לחיים וא"כ החבל ל"ל דהרי לחיים וקורה אינם מועילים רק במבוי סתום ולא במפולש וכן הרבה מקומות דמועיל לכן הנהיג ג"כ בחבל אפילו במבוי סתום צ"ה ול"מ לחי וקורה ומקום דאית לחי או קורה או ב' לחיים וכמ"ש בשם מהרא"י מתה"ד דהנהיגו בתיקון צ"ה ולא בלחי וקורה כנ"ל : (יד) וכ"ה בהג"א פרק קמא דערובין : (טו) ואף זה אינו נ"ל לדחות כל האחרונים מפני דברי הרי"ף ורמב"ם ואף בדעת הרי"ף אין הכרע דסבר לא חיישינן דהרי השמיט דין זה לגמרי :

ול"נ

פרישה

לה תנאי מבוי להיות ניתר בלחי או קורה מ"מ בל"פ דהוי כמחילה גמורה ודאי ניתר ומה שמסיק וכתב מבוי שאינה פתוח וכו' ה"ק שאר מבוי שיש לה כל תנאי מבוי ניתר בלחי או קורה וזו שאין לה תנאי מבוי צריך צ"פ ובל"פ מיהא סגי ומ"ש לפני זה והרי יש לה ג' מחיצות ר"ל והרי בלא זה יש לה ג' מחיצות ונמצא שהיא מתוקנת בל"פ זה ברוח רביעית וק"ל : ומ"ש ב"י שם בשם הסמ"ג טעם איסור בצדו אחד ים דשמא יטלטל במקום הים ק"ק בל"ז נמי לאסור משום נפרץ למקום האסור לו עוד הביא ב"י לשון רש"י דפירש אמ"ש וליחוש דילמא שבקי פתחא רבא ז"ל דלמא שבקי פתחא רבא ובטיל תורת פתח מיניה ובטלי לחי המתוקן בו כו' משמע מלשונו דבעינא לחי ופתח רחב י' אף שיש לו גיפופין מכל צד ולכאורה הוה משמע דלא בעינן לחי וקורה כ"א

בנפרץ

לבדו ויהיה מותר בחלקו: מבוי שרחב כ' אמות עושה פס ארוך ד' אמות (גבוה י' טפחים) ומעמידו באמצע כזה וחשוב כל צד מצידי הפס כמבוי בפני עצמו כיון שאורך הפס ד"א ויתן קורה בראשו: וכתב א"א הרא"ש ז"ל וצריך ליזהר שתהא הקורה מונחת על הפס או תוך ג"ט ואם יש מן הפס עד הכותל האמצעי של המבוי יותר מי' אמות יש לו דין מבוי עקום כמין זה שהרי אלו שני המבואות מתעקמין ובאמצע פתוחים בשני ראשיהן לרה"ר ע"כ או אם ירצה ירחיק שתי אמות מהכותל ויעשה פס רוחב ג' אמות ויעשה ג"כ מצד השני וישאר באמצע פתח רחב י' אמו' או אם ירצה ירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה וכן מצד השני: מבוי ששוה מתוכו ומדרון לר"ה ותל המתלקט עשרה מתוך ד' או ששוה לר"ה והמדרון בתוכו א"צ שום תיקון שהתל עולה במקום לחי:

שסד מבוי המפולש בשני ראשין לרה"ר צריך צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן (א) ובהכי מיהא סגי ל"ש אם הוא מפולש

בחצי המבוי הפנימי שהוא לפנים מן הלחי מותר לטלטל בו והחצי החיצון שהוא חוץ מן הלחי אסור וכתב ה"ה בשם הרשב"א שהוא הדין אם העמיד קורה בחצי מבוי והכי איתא בתוספ' ומיהו דוקא כשיש באותו חצי מבוי המוכשר תורת מבוי שלא יהיה ארכו פחות מד' אמות ושיהא ארכו יתר על רחבו ושיהיו בתים וחצירות פתוחות לתוכו הא לאו הכי צריך לחי מכאן ולחי מכאן א"נ פס ד' כאשר עכ"ל:

מבוי שרחב כ' אמות עושה פס וכו' מימרא דשמואל משמיה דלוי בפ"ק דעירובין (י ·): **וכתב** א"א ז"ל וצריך ליזהר (שם קיד) וכ"כ ה"ה בפי"ז בשם הרשב"א וכתב עוד וכן צריך שיהא בכל מבוי ומבוי משני אלו שהפס מפסיק ביניהם בתים וחצירות פתוחים לתוכו וכל תנאי מבוי:

ומ"ש אם יש מן הפס עד הכותל האמצעי יותר מי' אמות וכו' ג"ז מדברי הרא"ש שם ולא ידעתי למה כ"כ דהא אפילו אין ביניהם יותר מעשרה יש לו דין מבוי עקום שדינו כמפולש לרב דקי"ל כוותיה כדמשמע בשמעתא דמבוי עקום בפ"ק דעירובין (ו) ומצאתי שכתו' שם (י.) כתבו וז"ל אי איכא מראש הפס של צד פנים עד הכותל אמצעי של מבוי יותר מי' צריך למבוי זה צורת פתח דהוי כמבוי עקום ואע"ג דאליבא דשמואל קיימינן כדפריך לעיל גבי מבוי עקום אי ביותר מי' בהא לימא שמואל תורתו כסתום עכ"ל. הרי בהדיא שלא אמרו כן אלא לדעת שמואל שהוא בעל מימרא זו וסובר דכל שאינו יותר מי' תורתו כסתום אבל לדידן דקי"ל כרב דאמר תורתו כמפולש אפילו אין בין הפס לכותל י' דינו כמבוי עקום ותמהני על הרא"ש איך סתם דבריו ועל רבינו ורבינו ירוחם שלא הרגישו בדבר זה (טז) וכתבו עוד התוס' שהריצב"א חולק ואומר דהכא אפי' ביותר מי' לא מיקרי מפולש כיון דשני הפתחים ר"ה אחד ועומד בפתח זה לא יסבב לבא סביב הפס לפתח אח' והרשב"א כתב פס זה המשוך ד' מתיר אע"פ שיש בין חודו הפנימי לכותל האמצעי יתר מי' אמות ואין זה כמבוי עקום שכבר ביארנו למעלה שכל עקום כמין חי"ת הרי הוא כסתום עכ"ל ולטעמיה אזיל בדין מבוי עקום כמין חי"ת שיתבאר בסימן שאחר זה ושם יתבאר שאין דעת הפוסקים כן אלא דינו כמפולש בשני עקמומותיו: **ומ"ש** או אם ירצה ירחיק ב' אמות מהכותל וכו'. או אם ירצה ירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה וכו' מפורש שם בגמרא בדף הנזכר ומבואר שם דבעינן שהפס יהא יתר על האויר שבינו לכותל דאל"כ אתי אויר דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה ועל פי זה כתב ה"ה בפרק י"ז בשם הרשב"א שה"ה שיכול להכשירו ע"י שירחיק ב' אמות וב' טפחים ויעשה פס ב' אמות וד' טפחים מצד זה וכן יעשה בצד השני שכל שהפס רבה על האויר שבינו ובין הכותל נדון משום עומד ומכאן אתה דן לכל כיוצא בזה ודבר פשוט הוא עכ"ל: ופריך בגמרא וליחוש דלמא שביק פתחא רבא ועייל בפתחא זוטא ופירש"י דלמא שביק פתחא רבא ובטיל תורת פתח מיניה ובטיל לחי המתוקן בו ונמצא מבוי זה בלא תיקון א"ר יהודה חזקה אין אדם מניח פתח גדול ונכנס ויוצא בפתח קטן וכתב בהגהת אשיר"י ואי שבקא פתחא רבה ועייל בפתחא זוטא בטל כל תיקון המבוי ואי עבדי צורת פתח לזוטא לא בטיל וכתבו הגהות בפי"ז מה"ש ופס דקא עביד מג' אמות א"צ שיהא פס אחד שלם אלא קנה קנה פחות מג' דפחות מג' כשלם דמי עכ"ל הר"מ וכ"כ המרדכי בריש עירובין וכ"כ מדברי סמ"ג וסמ"ק:

מבוי שוה מתוכו ומדרון לרשות הרבים וכו' בפרק הזורק (ק ·) אר"י אמר רב תל המתלקט עשר' מתוך ארבע וזרק ונח על גביו חייב תניא נמי הכי מבוי שוה מתוכו ונעשה מדרון לר"ה או שוה לר"ה ונעשה מדרון לתוכו אותו מבוי א"צ לא לחי ולא קורה ר' חנינא בן גמליאל אומר תל המתלקט עשר' מתוך ארבע וזרק ונח על גביו חייב ופירש"י תל המתלקט. שהוא מדרון והולך ומתלקט מעט מעט עד שמגביה י' מתוך ד"א הרי הוא כאלו זקוף כולו והוי רה"י במקום גובהו ודוקא נקט מתוך ד"א דאי מתוך ה' הרי הוא כשאר ר"ה דניחא תשמישתיה להילוך: ונעשה מדרון לרשות הרבים · שהיה קרקע המבוי גבוה מקרקע רשות הרבים והולך לשפע אצל פתחו לצד רשות הרבים או שהיה שוה לרשות הרבים ונעשה מדרון לתוכה שהיה רשות הרבים גבוה מקרקע המבוי וכניסת המבוי מן הפתח ולפנים גבוה קרקע רשות הרבים ברחב אמה או חצי אמה אח"כ הוא נעשה מדרון לצד דופן האמצעי אותו מבוי א"צ לחי לפי שאותו גובה שבצד הפתח ה"ל מחיצה אע"פ שהוא משפע והולך:

וכתב ה"ה בפי"ז בשם הרשב"א דהא דמבוי שוה לתוכו ומדרון לר"ה או איפכא דוקא במתלקט עשר טפחים מתוך ד"א הוא דאמרינן א"צ לחי וקורה ואע"פ שמפשט ל' רבינו נראה דהא דאמרי' דמבוי השוה מתוכו ומדרון לר"ה או איפכא א"צ שום תיקון דוקא כשיש שם תל המתלקט י' מתוך ד' שכתב מבוי שוה מתוכו וכו' ותל המתלקט וכו' או שוה לר"ה וכו' שהתל עולה במקום לחי צ"ל דהכי קאמר מבוי שוה מתוכו וכו' או תל המתלקט וכו' או שוה לר"ה וכו' וכתב וא"ו במקום או דהא תרי מילי ניהו כדמפרש בברייתא ומ"ש שהתל עולה במקום לחי למבוי שהוא שוה מצד אחד ומדרון מצד אחד קרי נמי תל שהרי כמין תל הוא עשוי ואע"ג שלא הוזכר בברייתא תל אלא לענין שאם זרק ונח על גביו חייב ולא לענין שא"צ לחי וקורה משמע לרבינו דלא שנא אבל הרמב"ם בפי"ד הזכיר תל המתלקט י' מתוך ד' לענין שאין צריך לחי ורבינו לא דק במ"ש עולה במקום לחי דה"ל למכתב עולה במקום מחיצה כדפירש רש"י אלא דמשום דבמבוי סגי ליה בלחי נקט עולה במקום לחי אבל תל ודאי שאם לא היה עולה אלא במקום לחי לא הוי מהני מידי כיון שאין בו מחיצות אלא טעמא משום דעלה במקום מחיצה דאמרינן גוד אסיק מחיצתא מד' רוחות · בריש עירובין (ג:) איפלוגי אמוראי בשיעור אמת סוכה ואמת מבוי ופסק הרא"ש כרבה דאמר אחד זה ואחד זה באמה בת ששה אלא שהללו שוחקות והללו עצבות ולחומרא היכא דשוחקות חומרא משחינן ברווח והיכא דעצבות חומרא מצמצמים להו:

שסד מבוי המפולש בשני ראשין לר"ה וכו' בפ"ק דעירובין דף ו' ת"ר כיצד מערבין ר"ה עושה צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן חנניא אומר עושה דלת וכו' ובכ"א עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן ור"ה מי מיערבא והתניא וכו' אמר רב יהודה ה"ק כיצד מערבין מבואות המפולשים לר"ה אתמר

כיצד מערבין דף קכ"ב ע"א . הביאו ב"י באורך : **מבוי** שרחב כ' אמה וכו' הקשה ב"י דהלא התוס' לשם כד"ה עושה פס לא כתב כך אלא לשמואל דבמבוי עקום תורתו כסתום אלא דביותר מעשר בעקמומיתו צריך צ"ה א"כ הכא גבי פס שמעמידו באמצע נמי כך הדין דביותר מעשר בעקמומיתו צריך צ"ה אבל בעשר תורתו כסתום אבל לרב דקי"ל כמותו אפילו בעשר בעקמומיתו צריך צ"ה וא"כ קשה דלא ה"ל למיכתב יתר מעשר וכ"ל לייטב דלא כתב הרא"ש ורבינו יתר מעשר למידק מיניה דבעשר א"צ צ"ה דפשיטא דאפילו בעשר נמי צריך צ"ה כמ"ש הרא"ש וכן כתב רבינו בסימן שס"ד אלא דלפי דהריצב"א פי' דהכא גבי פס שהעמידו באמצע אפילו ביותר מעשר לא מיקרי מפולש ולא צריך צ"ה כמ"ש התוס' בא"ד ומביאו ב"י וכ"כ הרשב"א אבל הרא"ש תופס עיקר כפי' קמא דתוס' לכך כתב דהכא נמי גבי פס שהעמיד באמצע דינו כמבוי עקום וצריך צ"ה בעקמומיתו אבל ודאי למאי דקי"ל כרב ה"ה בעשר צריך צ"ה בעקמומיתו ללדידיה אין חילוק בין יתר מעשר לעשר ובספרים מדוייקים מספרי רבינו כתוב וכ"ל דה"ה נמי בפחות מעשר והיינו כדאמרן דרבינו בא לפרש דברי הרא"ש דלא נקט יתר מעשר למידק מיניה דבעשר אין לו דין מבוי עקום אלא ה"ה נמי בפחות מי' אלא נקט יתר מבעשר לאפוקי מפי' הריצב"א:

מבוי שוה מתוכו ומדרון לר"ה בתל המתלקט י' מתוך ד' וכו' כצ"ל בתל בבי"ת ופי' שהמדרון שהוא לר"ה או למבוי דא"צ שום תיקון היינו דוקא בתל המתלקט וכו' דהיינו שהגובה שמשם נעשה הקרקע מדרון נקרא בשם תל והוא מתלקט בגובה עשרה מתוך שיפוע ד' אמות · וכן מ"ש או שוה והמדרון בתוכו היינו נמי בתל המתלקט עשרה מתוך ד' אמות וקאמר דא"צ שום תיקון והב"י היה גורס ותל בוא"ו ופי' דהוא"ו במקום או כלומר או תל המתלקט וכו' ותימה הלא ב"י גופיה הביא שהרשב"א פי' האי מדרון לר"ה או איפכא דוקא במתלקט י' מתוך ד' וא"כ למה לא יפרש כך בדברי רבינו וגם לספרים שכתוב בהן ותל בוא"ו ג"כ כך פירושו ומדרון לר"ה והוא תל המתלקט וכו' או שוה לר"ה והמדרון בתוכו והוא ג"כ תל המתלקט וכו' א"צ שום תיקון שהתל עולה במקום לחי ובש"ע חזר בו וכתב כדפי' וכמ"ש רבינו שהתל במקום לחי תפס עליו ב"י שהיה לו לומר שהתל במקום מחיצה כפרש"י ואפשר לייטב דכיון דקי"ל דלחי משום מחיצה אם כן לשון אחד הוא:

שסד מבוי המפולש בשני ראשין לר"ה כו' בפ"ק דעירובין (דף ו') ת"ר כיצד מערבין דרך ר"ה עושה צ"ה מכאן ולחי וקורה מכאן חנניא אומר בש"א עושה דלת מכאן ודלת מכאן וכשהוא יוצא ונכנס נועל ובה"א עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן ואסיקנא דר"ה עצמה נעילת דלתות בעי' והך פלוגתא דת"ק ודחנניא במבואות המפולשין לר"ה היא איתמר רב אמר הלכ' כת"ק ושמואל אמר הלכה כחנניה ופסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם הלכה כרב ולכן כת' רבינו מבוי המפולש בב' ראשים לר"ה צריך צ"ה מכאן ולחי וקורה מכאן:

ומ"ש ובהכי מיהא סגי ל"ש וכו' ולכאורה קשה דלאיזה צורך הוצרך בזה הלא כתב להדיא מבוי המפולש מב' ראשיו לר"ה אבל נראה דעת רבי' דכיון באריכות זה והוא דלפי דאיכא לפרש דע"כ לא פליגי ת"ק אדחנניה אלא במבואות המפולשין מצד אחד לר"ה ומצד השני לכרמלית אבל בשני ראשיו לר"ה מודה ת"ק לחנניה דאמר משמיה דב"ה דבעי' דלת מכאן ולחי וקורה מכאן כמ"ש ה"ה בפי"ז משם הרשב"א וה"ט דמדלא אמר ת"ק לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה אלמ' דמודה דנחלקו אלא דמפרש דלא נחלקו אלא במפולש בשני ראשיו לר"ה אבל במפולש מצד אחד לר"ה ומצד אחד לכרמלית לא נחלקו דלכ"ע סגי בצ"ה מכאן ולחי וקורה מכאן ולחנניה אף בצד אחד כרמלית נמי נחלקו והלכה כת"ק וכרב זו היא דעת הרשב"א וסייעתו לפי הנלע"ד ולזה בא רבינו לבאר דבריו שלא נבא לפרש דמ"ש מבוי המפולש בשני ראשיו לר"ה צריך צ"ה מכאן ולחי וקורה מכאן דאינו אלא דוקא במפולש מצד אחד לר"ה ומצד אחד לכרמלית דאשכחן דכרמלית בכללת בלשון ר"ה כדתנן בפרק בתרא דעירובין לא יעמוד אדם ברה"י וישתה בר"ה וקמיבעיא ליה כרמלית מאי אביי אמר היא היא וכן בפ"ק דשבת זימנין משני ליה הוא ועירובו בכרמלית ואמאי קרי לה ר"ה לפי שאינה רה"י וכמ"ש הריב"ש בתשובה סוף סי' ת"ה אבל במפולש משני ראשיו לר"ה ממש בעינן דלת מכאן ולחי וקורה מכאן לזה בא רבינו לבאר דבריו דאין זה דעתו אלא דבהכי מיהא סגי ל"ש אם הוא מפולש בשני ראשיו לר"ה או לצד אחד לר"ה ולצד השני לכרמלית דלת"ק ודאי לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה ואי נמי נחלקו לא אמרו ב"ה אלא צ"ה מכאן ולחי וקורה מכאן

דרכי משה

(טז) ול"נ דבריהם דודאי אין לו דין מבוי עקום לגמרי כדברי הריצב"א ולזה הצריכו כאן בעקמימות י"א אע"פ שא"צ כך בשאר מבוי עקום כן נ"ל: ואינו

פרישה

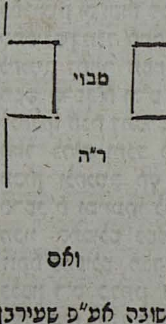
בנכרך במלואו ולא כשיש לו גיפופין מהצדדין ובאמצע ליכא יתר מי"ד :

סי' שסד (א) מ"ש רבינו בריש סימן שסד ז"ל ובהכי מיהא סגי ל"ש אם מפולש כו' לפי גירסא ל"ש בשני ראשין סגי בצ"פ וא"צ דלת ולאפוקי מה שכתב רשב"א וסייעתו דס"ל דבפתוח לשני ראשיו לר"ה צריך דלת ולא סגי בצ"פ · ומ"ש תחלת הסי' ז"ל מבוי המפולש בשני ראשיו לר"ה צריך צ"פ כו' הא דכתב צריך אין להקשות פשיטא דצריך דהא ליכא מאן דמתיר בפחות ואדרבה יש תנאים דמצריכין דלת גמור ואפילו במפולש בראשו אחד לכרמלית וכ"ש במפולש משני ראשיו מ"מ רבינו לא כתב לשון הגמרא וקאי אמ"ש בסימן שס"ג ששם נתבאר שתיקון מבוי הוא בלחי וקורה לחוד וקמ"ל דבמפולש בשני ראשיו צריך צ"פ בצדו האחד מיהו מדהתחיל רבינו תחלה וכתב מבוי מפולש בשני ראשיו לר"ה · לכן יש גורסין ול"ש בוא"ו ודלעיל קאי דהתחיל במבוי המפולש בשני ראשין לר"ה ואתי לאשמעינן דלאו דוקא לר"ה דה"ה אם פתוח בצד אחד לכרמלית ולא כתב תחלה שני ראשין לר"ה אלא לאשמעינן רבותא דאפילו בכה"ג סגי בצ"פ וכמ"ש וכתב והכי מיהא סגי וק"ל · ומ"ש ב"י בד"ה מבוי עקום

מפולש בשני ראשיו לר"ה או צד אח' לר"ה וצדו השנית לכרמלי' אבל אם צד אחד פתוח לר"ה וצדו השנייה לחצר שאינה מעורב' א"צ צורת הפתח אלא לחי או קורה בשני ראשין ורשות הרבים עצמה דהיינו רחב י"ו אמה מפולש משער לשער וששים ריבוא עוברין בו אינו ניתר אלא בדלתות וכתב א"א הרא"ש ז"ל והוא דננעלות בלילה והרמב"ם ז"ל כתב ואינן צריכין לנעול בלילה אבל צריך שיהו ראוין לנעול דהיו משוקעו' בעפר מפנ' אותן ומתקנן לנעול וכן נראה מסוגית ההלכה ולאחר שעש' לה דלתות חשובה כולה כחצר אחר ואין מבואותיו צריכין תיקון ור"י כתב מבוי שרחב י"ג אמות ושליש ושני ראשיו מפולשין לר"ה הרחב י"ו אמות דינו כר"ה וצריך דלתות מבוי עקום כמין דלת כזה דינו כאילו

מכאן דלא כחנניא: ומ"ש אבל אם צד אחד פתוח לר"ה וצדו השנית לחצר שאינה מעורבת וכו' כ"כ בהגהת סמ"ק וז"ל אף ע"ג דמפולש למקום האסור לו מ"מ לא בעי צ"ה כלל אלא סגי בלחי מאותו צד של רה"י והוי כסתום מאותו צד ע"י הלחי ומצד אחר דלר"ה סגי או בלחי או בקור' וכן משמע מדמוקי פלוגתייהו בנראה מבחוץ ושוה מבפנים דנידון משום לחי דוקא ולא משום צ"ה דהא אינו יכול להיות נידון כי אם לפי מה שנראה מבחוץ והוא אינו נראה אלא בלחי עכ"ל כפי מה שהגהתי מספר ישן מדוייק ועיין דבר זה בפ"ק בסוגיא דמבוי שכלה לרחבה (בדף ו' וז') לשם התבאר דין זה ואיכא לתמוה בדברי רבינו שכתב א"צ צ"ה אלא לחי או קורה בשני ראשין דמשמע דבקורה מכאן וקורה מכאן נמי שרי והא ליתא דהא כיון שמפולש מב' ראשין צריך שיעשה תיקון מצד אחד דלהוי כסתום ואע"ה במפולש משני ראשין לר"ה או מצד אחד לר"ה ומצד שני לכרמלי' בעי' צ"ה מצד אחד דצ"ה הוי כמחיצה וכאילו הוא סתום ומצד השני לחי או קורה כדין מבוי סתום דסגי בהיכר קורה וא"כ במפולש בצדו השנית לחצר שאינה מעורבת אף ע"ג דלא בעינן צ"ה מכל מקום לחי דהוי משום מחיצה תיכא בעינן כי היכא דלהוי כאילו היה סתום ע"י לחי שהוא חשוב כמחיצ' ומצד ר"ה סגי בלחי או בקורה אבל ע"י קורה דאינו אלא משום היכר לא הוי כסתום וכדמשמע להדיא ממ"ש הגהת סמ"ק דמדקדק בלשונו דבצד החצר צריך דליהוי כמו סתום ובצד ר"ה סגי בלחי או קורה ובודאי דגם דעת רבינו כך היא אלא דלשונו אינו מכוון ובש"ע נמשך אחר לשון רבינו: **ומ"ש** ור"ה עצמה וכו' הכי אסיקנא התם דירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום ר"ה אלמא דלתות בעינן ושיהיו ננעלות בכל לילה וכמ"ש הרא"ש והכי אמרי' התם נמי באבולי דמחוז': **ומ"ש** בשם הרמב"ם דא"צ לנעול בלילה וכו' טעמו משום דבתר הכי קאמרינן איבעי' להו לחנניה אליבא דב"ה דבמבואות המפולשי' לר"ה צריך דלת מכאן ולחי וקורה מכאן צריך לנעול או א"צ לנעול ואסיקנא דצריך לפנות העפר כדי שיהא ראוי לנעול אעפ"י שאין ננעלות וממילא בר"ה גופה דבעינן דלת מכאן ודלת מכאן ושיהיו ננעלות ל"ד ננעלות אלא ראויין לנעול דהא לא שאני לן בין ר"ה גופה למבואות המפולשין לר"ה אליבא דב"ה אלא דבמבואות סגי בדלת אחד ובר"ה בעי ב' דלתות אבל לענין ננעלות אין לחלק ביניהם וכיון דבמבואות סגי בראויין לנעול הכא נמי בר"ה וכיון דהכי הוא לחנניה אליבא דב"ה הכי נמי לדידן בר"ה גופיה סגי בראוין לינעל דהא לא פליג ת"ק אדחנניה וה' המגיד כתב שהרמב"ם סובר שזו הסוגיא שאמרו לחנניה אליבא דב"ה וכו' היא משום דכ"ת לדידן בהכשר ר"ה וכו' פי' דלדידן דקי"ל כדאמר רב דהלכה כת"ק לא נפקא לן מידי מהך סוגיא דקאמר לחנניה אליבא דב"ה אבל לפע"ד נראה עיקר כדפרישית · ועוד הביא הרב המגיד ראיה לדעת הרמב"ם משערי נהרדעא שהיו סתומי' עפר וא"ל ר"נ פנו העפר כדי שיהו ראוין לנעול ושערי רשות הרבים גמורה היו עכ"ל וזו ראיה ברורה:

ור"י כתב וכו' כ"כ הרא"ש בפ"ק (דף קי"ד ע"א) ומה שאמר ור"י כתב וכו' הוא לחלוק על מ"ש לעיל דר"ה דבעינן לתקן בדלתות היינו דוקא ברחב י"ו אמה וכו' שכן פרש"י דאלמא משמע שאם אינו רחב י"ו אין לה דין ר"ה ור"י חולק ואמר דאפילו אינו רחב אלא י"ג אמה ושליש נמי דינו כרשות הרבים וצריך דלתו' כיון דבקעי בה רבים כזה

וכ"כ התוספות (בדף ו') בד"ה וכי תימא וכך מבואר מדברי הרא"ש דר"י לחלוק על פירש"י הוא וכך שיעור י"ג אמה ושליש נלמד מפסי בירה כדאיתא התם בדף עשירי:

מבוי עקום כמין דל"ת כזה

ופליגי בה רב ושמואל ופסקו הפוסקים כרב דאמר תורתו כמפולש ודברי רבינו בפי' תורתו כמפולש כפירוש רש"י שהסכימו בו התוס' והרא"ש והרשב"א ולא כפר"י הביאו ב"י:

ואם

אתמר רב אמר הלכה כת"ק ושמואל אמר הלכה כחנניא ופסקו הרי"ף והרא"ש הלכה כרב וכן דעת הרמב"ם בפי"ז וכ"כ סמ"ג וסמ"ק · ודלא כרוקח שהצריך דלת מכאן ודלת מכאן וגם דלא כר"ח והרשב"א והריב"ש שפסקו כחנניא אליבא דב"ה · ומדברי הרי"ף והרא"ש משמע דאפילו במפולשים בב' ראשיהן לר"ה בהכי סגי וכ"כ מדברי הרמב"ם בפי"ז אבל ה"ה כתב שם שיש חולקין ואומרים שאין הכשרו בכך אלא כשהאחד מהצדדים מפולש לכרמלית אבל אם מפולש בב' צדדיו לרשות הרבים צריך דלת ראויה לנעול אף על פי שאינה ננעלת ולחי או קורה מכאן ולזה הסכים הרשב"א וכתב עוד ה"ה שם ופי' מפולש לר"ה מכאן ומכאן בשאינו רחב י"ו אמות אבל רחב זו היא ר"ה גמורה עכ"ל ובסמוך כתב רבינו בשם ר"י שמבוי שרחב י"ג אמות ושליש וב' ראשיו מפולשין לר"ה הרחב י"ו אמה דינו כר"ה ובסימן שמ"ה כתבתי סברת מי שאומר שיש ר"ה גמור בלא רחב י"ו כשאורך המבוי לאורך ר"ה ולענין הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אח' הכי נקטינן וז"ל הריב"ש בתשובה אם היו ראשי מבואות העיר פתוחים מב' ראשיהם לסרטיא שהיא מסילה שהולכים בה מעיר לעיר אף אם היו עקומים דינם כמפולשי' וכן אם היו בעיר פלטיאות שהן הרחבות שמתקבצים שם לסחורה והיו המבואות מפולשים להם אם ביושר אם בעקמימות הרי הן נקראין מפולשים לר"ה ואף אם המבואות ההם אינן רחבים י"ו כיון שמפולשים לר"ה מב' ראשיהם נקראין מפולשים לר"ה אבל אם הם רחבים י"ו הן עצמם ר"ה כ"כ הרשב"א וגם דעת התוס' דכשאינן רחבים ששה עשר אמה והן מפולשים לרשות הרבים וארכן לאורך רשות רבים הרי הן עצמן רשות הרבים וכשהעמידו בגמרא הסיא דכיצד מערבין רשות הרבים במפולשים לר"ה דלא הוי דינן כרשות הרבים היינו בשאין רחבים י"ו אמה ומפולשין לר"ה ארכן לרוחב ר"ה ואח' שאין בארכ' מבואות רחבים י"ו אמה ולא פלטי' שהוא ר"ה ולא מבואות מפולשין לר"ה א"כ כל העיר דינה ככרמלית וא"צ להתירה בדלתות ננעלות כירושלים שהיא עצמה היתה ר"ה אבל זו שאינה אלא כרמלית אף אם תהיה מפולש לסרטיא די לה בהכשר מבואות המפולשין לר"ה וכתב עוד בתשובה הנזכרת שאותה העיר היתה מוקפ' חומה ובה פרצות מפני הפרצות שיש בה בטל הכשר' אם הרבים בוקעי' בהן ואע"פ שאין בה פרצה יתירה על י' דאפילו רב חנן בר אבא דאמר דמבוי שנפרץ מצידו בי' מודה דאי בקעי ביה רבי' פרצתו בד' כדאיתא בפ"ק (ו .) ומעתה כיון שהעיר ככרמלית הנה כל המבואות המפולשין הרי הן מפולשין לכרמלית וצריכין צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן כדאמר רב תחלוקת בסרטי' מכאן וסרטיא מכאן אבל סרטיא מכאן ובקעה מכאן או בקעה מכאן ובקעה מכאן עושה צ"פ מכאן ולחי וקורה מכאן ובודאי דהלכתא היא דליכא מאן דפליג עליה בהא ומה שלא הביאה הרי"ף לפי שלא היה צריך דהא דרב לחנניא הוא דאיצטריך לומר דהא איהו דלא סגי ליה בצ"פ ובעי דלת היינו דוקא במפולשים לר"ה אבל במפולשין לכרמלית סגי בצ"פ אבל לת"ק דאפילו במפולשין לר"ה סגי ליה בצ"פ לא הוה צריך לאשמועינן מידי וא"כ הרי"ף שפסק במפולשין כת"ק מפולש לכרמלית הוי כמפולש לר"ה וצריך צ"פ גם הרמב"ם שפסק כת"ק כתב דין מבוי סתום ואחריו דין מבוי מפולש ולא פירש אם לר"ה אם לכרמלית נראה מדבריו דכרמלית ור"ה שוים במפולש כמו בסתום ואל תשיבני מההיא דמבוי שכלה לרחבה דלא אצריכוה מידי דרחבה אינה כרמלית אלא רשות היחיד גמורה שהרי מוקפת היא בד' מחיצות ואינה יתירה על סאתים ומותר לטלטל בכולה ואפילו היא של רבים דהא לית בה דיורין ואפילו עירוב אינה חסרה ואפילו אם היתה חסרה עירוב כגון שהיה בה דיורין עדיין אינה כרמלית ואע"פ שאסור לטלטל בכולה רה"י גמורה היא במחיצותיה אלא שמפני חסרון השיתוף אסור לטלטל בכולה ככרמלית · והויא כירושלים שקראוה כרמלית בפרק המוצא תפילין (קא ·) והרמב"ם לא חשש להזכיר כי אם ההכשר הנעשה מצד זה כדי להכשיר הרחבה עצמה אבל הכשר המבוי מראשי' האחד מצד מה שהוא מפולש בזה לא היו דבריו בזה הפרק עכ"ל וכתב עוד העיר הזו שמוקפת חומה סביב בדלתות ראויות לנעול זולתי בפתח אחד שאין דלתות כולה ניתרת במחיצות אלא שהרי זה הפתח שאין בו דלתות לא גרע מלחי או קורה וכל העיר כמבוי אחד שיש לחי בראשו שאין מערבין אותו לחצאין אמנם נראה שמפני הפרצות שיש בה בטל הכשירה אם הרבים בוקעים בהן וכיון שאין כל העיר מוכשר במחיצותיה הנה יכולין להכשיר חציה במחיצה לערב אותה עכ"ל: וז"ל הר"ן בתשובה אע"פ שעירבן דין רה"י עליה כיון שיש לה חומה ודלתותיה ננעלות בלילה אעפ"כ כיון שלא הוכשר כל המבוי נמצא משני ראשיו פתוח למקום האסור לו והוי ליה כההיא דפ"ק דעירובין דמבוי המפולש שיש בקעה מכאן ומכאן עושה צ"פ מכאן ולחי או קורה מכאן ועכשיו שפתוחים לתוכו שני מבואות קטנים צריך עוד תיקון להכשיר שני המבואות וגם המבוי הגדול מחמתה דקיימא לן כרב דאמר מבוי עקום תורתו כמפולש ולענין אותה הפרצה אם יש בתחתיה גדודים דהיינו שפה שמעכבת את הרבים מלעבור להדיא אינה צריכה שום תיקון דקי"ל כרב חנן ואם אין שם גדודי' כלל הרי נעשה פרצה זו כמבוי עקום ולפיכך צריכה פרצה זו צ"פ בראשו האחד שאינו פתוח למבוי אם רוצים לתקן גם מקום הבתים שנפלה או בראשו הסמוך לגדול אם אינכם רוצים לתקן מקום הבתים עכ"ל: **ומ"ש** רבינו אבל אם צד אחד פתוח לר"ה וצדו השנית לחצר וכו' כן כתב סמ"ק בהגהות: **ור"ה** עצמה דהיינו רחב י"ו אמה וכו' כל הדעות שיש בגדר ר"ה כתבתי בסי' שמ"ה ולענין מה שכתב כאן רבינו להתיר לטלטל בר"ה שצריכה דלתות כלומר משני הצדדין בפ"ק דעירובין ד' ז' אהא דתניא כיצד מערבין ר"ה וכו' ור"ה מי מיערבא והתניא יתר ע"כ אמר רבי יהודה וכו' אמר ליה אין מערבין ר"ה בכך וכ"ת בכך הוא דלא מיערבא הא בדלת מיערבא והאמר רבה בר בר חנה ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום ר"ה וכו' הרי מפורש שאין ר"ה מתערבת אלא בדלתות וכתבו הרי"ף והרא"ש דדוקא בננעלות בלילה וכדאמר ר' יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום ר"ה אבל הרמב"ם בפי"ז כתב שא"צ לנעלן אלא בראויות לנעול שלא יהיו משוקעות בעפר סגי וטעמו מדאמרינן שם בגמרא דשמואל אמר הלכה כחנניא דאמר במבואות המפולשין לר"ה צריך לב"ה דלת מכאן ולחי או קורה מכאן איבעיא להו לחנניא אליבא דב"ה צריך לנעול או אין צריך ת"ש דאמר רב יהודה אמר שמואל אינו צריך לנעול בעו מרב ענן צריך לנעול או לא אמר להו תא חזי הני אבולי דנהרדעא דטימן עד פלגייהו בעפרא ועייל ונפיק מר שמואל ולא מידי אמר רב כהנא הנך מגופות הויאן כי אתא רב נחמן אמר פניוה לעפרייהו לימא קסבר רב נחמן צריך לנעול לא כיון דראויות לנעול אע"פ שאינן ננעלות · וסובר הרמב"ם דכיון דלא קי"ל כחנניא לא בעינן בגמרא אליביה אלא משום דנפקא מינה לדידן בהכשר ר"ה וכיון דאמרי' דסבר ר"נ דבראויות לנעול אע"פ שאינן ננעלות מערבין לדידן ר"ה נמי מיערבא בכך וזהו שכ' רבי' וכ"כ מסוגיות ההלכה וכתב ה"ה בפי"ז שכדברי הרמב"ם נ"ל עיקר: ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרא"ש מסכימי' לדעת אחת הכי נקטינן (א) וכתב עוד ה"ה שבהכשר ר"ה כתב הרשב"א כיצד הוא מכשירו עושה לו דלתות ננעלות בלילה והרי הוא רה"י וירא' לי שאין צריך דלתות ננעלות מכאן ומכאן אלא כל שיש כאן לחי או קורה ודלת ננעלות בלילה הרי זה רה"י שאין ר"ה אלא המסור לרבים בכל עת והואיל ויש לזה דלת ננעלות בלילה ומוסמת היא את העוברים שם בלילה אין זה ר"ה עכ"ל: **ומ"ש** רבינו ור"י כתב מבוי שרחב י"ג אמות וכו' כ"כ הרא"ש בפ"ק דעירובין דף קי"ד ואע"פ שמקומו המיוחד לו היה למעלה בסימן שמ"ה כשהזכיר גדר ר"ה כתבו כאן מפני שהוא דין מבוי ובסימן זה הוזכרו דיני מבוי: **מבוי** עקום כמין דל"ת וכו' בריש עירובין דף ז' אתמר מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש ושמואל אמר תורתו כסתום וידוע דהלכה כרב באיסורי וכן פסקו הפוסקים. ופירש"י תורתו כמפולש · ומבוי המפולש לר"ה צריך

צריך

דרכי משה

שסד (א) ואינו נראה דכיון דהמ"מ ורבינו הטור כתבו דדברי הרמב"ם עיקר אין לזוז מדבריהם אך במרדכי ריש הדר כתב דר"י סובר דבעי נעילת דלתות אפילו בזמן הזה דלית לן

פרישה

מקום כמין דל"ת וכו' עד וכן נראה שהוא דעת ר"ת שכתב המרדכי ברפ"ק דעירובין כו' דמפרש דדינו כמפולש וצריך צ"פ באמצע ולחי בכל קצה או צ"פ בכל קצה ולחי באמצע ואילו וצ"ע הא אדרבה מדכתב דבעינן באמצעי לחי וכמ"ש בהדיא בהמרדכי ע"ש ש"מ דס"ל כרש"י לפי' ר"י דמפרש דדינו כמפולש גמור לא בעינן באמצע שום תיקון ולא קאמר רב דדינו כמפולש אלא

כאילו היה מפולש בעקמימות וצריך צורת הפתח בעקמימותו ובשני ראשיו לכל אחד לחי או קורה או צורת הפתח בכל אחד משני ראשיו ולחי או קורה בעקמימותו ואם עשוי כמין ח' צריך צורת הפתח בשני עקמימותיו ובשני ראשיו לחי או קורה (ב) והעשוי כנדל פירוש מבוי גדול שהרבה מבואות קטנות פתוחין לו וראשם השנייה פתוחות לר"ה כזה אפילו אין פתחי הקטנים שמכאן ומכאן מכוונין זה כנגד זה עושה לכל אחד במקום פתיחתו לגדול צורת הפתח מצד אחד ובראשו השני הפתוח לר"ה לחי או קורה ובמבוי הגדול אם הוא מפולש עושה צורת הפתח מצד אחד ומצדו השני לחי

צריך צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן אף זה צריך לב' פתחיו לצד ר"ה לכל רוח לחי או קורה ובעקמימותו צריך צורת פתח דפילוש שהוא מפולש לחבירו הוי כמפולש לר"ה והסכימו התוספות והרא"ש לפירוש רש"י ודלא כר"י שפירש תורתו כמפולש מבוי זה שהוא עקום תורתו כאילו היה מפולש ביושר בלי עקמומי' וניתר בא' מפתחים בצורת פתח ומצד אחד לחי או קורה אבל ה"ה כתב בפי"ז שהרשב"א כתב כדברי ר"י וכן כתב ג"כ בתשובה וכ"כ שהוא דעת ר"מ שכ' המרדכי בריש פ"ק דעירובין ז"ל פסק ר"מ דמבוי עקום אפילו יש בעקמימותו יותר מעשר די בכך בלחי (ב) דהא דאמר רב תורתו כמפולש הוי פירושה אע"ג דעקום הוא ונראה כסתום אפ"ה תורתו כמפולש ואילו נפשט עקמימותו והיה הכל מבוי א' שמפולש בראשו ובאמצעיתו היה יותר מי' לא הוה בעי מידי באמצעיתו רק בשני ראשיו ורבינו סתם הדברי' כפירש"י לפי שהסכימו בו התוספות והרא"ש והכי נקטינן : **וכתב** ה"ר יהונתן אע"פ שיש רשות לכל אחד ואחד מאלו המבואות העקומות לדרוס על חבירו ואין לעכב בידיהם אפילו הכי אם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן לא אסרי אהדדי לפי שהרי יש להם פתח פתוח לר"ה לכל אחד ואחד וכיון שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן גלו אדעתייהו שסלקו דריסתן זה מזה וכגון זה כופין על מידת סדום שלא יעברו זה על זה בשבת אע"פ שדרכם בחול לעבור כיון שיש להם דרך אחרת קרובה ממנה וכענין זה אמרינן בפ' מי שהוציאוהו (מט.) בחצר שבין שני מבואות ויש להם דרך על זה ועל זה כדאיתא התם עכ"ל ולפי מה שפסקו הרמב"ם והרא"ש כת"ק דס"פ הדר (עה.) דסבר דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה וכמ"ש בסי' שע"ת בס"ד כל שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן אינם אוסרים אלו על אלו כלל ואפילו עוברין בשבת אלו על אלו :

ומ"ש ואם עשוי כמין חי"ת צריך צורת פתח וכו' גמ"ש בדף הנזכר ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא רמו עליה חומרי דרב וחומרי דשמואל ואצרכוה דלתות חומרי דרב תורתו כמפולש והאמר רב הלכה כת"ק כשמואל דאמר הלכה כחנניא : ופירש"י מבוי עקום . ב' פתחים מפולשין לר"ה אחת ואצרכוה דלתות בשני עקמימותו : תורתו כמפולש . וכאן שני פילושין יש ולפ"ז לדידן דקי"ל כרב דלא בעי דלתות צריך ב' צורת פתח בשני עקמומיות ולחי או קורה מכאן ומכאן וסתם רבינו הדברים לדעתו . ולר"י דמפרש הא דאמר רב תורתו כמפולש שרואין אותו כאילו אין בו עקמומית ואינו צריך שום תיקון בעקמימותו כתבו התוספות והרא"ש שצ"ל שגורס ואצרכוה דלת כגירס"א כלומר ברוחות הפתוחות לר"ה אבל בעקמומיות לא הצריכו כלום ואם כן לדידן דקי"ל כרב א"צ אלא צ"פ מכאן ולחי או קורה מכאן במפולש ובעקמימות אינו צריך כלום אבל ה"ה כתב בפרק י"ז שהרשב"א סובר שהוא כסתום וא"צ אלא או לחי או קורה מכאן ומכאן וצריך טעם כיון דבעקום כמין דל"ת פסק דתורתו כמפולש כרב ומשמע בגמרא דבעשוי כמין ח' נמי סבר רב דדינו כמפולש . ומ"מ לענין הלכה כבר כתבתי בסמוך דנקטינן כפירש"י : **ולענין** מבואות הפתוחים אלו לאלו ואין העיקום של אחד מהם נוטה לר"ה כתב הרא"ש בתשובה הוי יודע כיון שפתיחת המבוי החיצון לר"ה הרי אותו מבוי שפתוח אליו בעקמימותו חשוב כפתוח לר"ה וכן מבוי הפתוח לאותו מבוי וכן כולן אין חילוק עכ"ל :

והעשוי כנדל וכו' גמ"ש בפ"ק דעירובין דף ח' אתמר מבוי העשוי כנדל אמר אביי עושה צורת פתח לגדול והנך כולהו משתרי בלחי או קורה א"ל רבא כמאן כשמואל דאמר תורתו כסתום אלא אמר רבא עושה צ"פ להאי גיסא לכולהו ואידך גיסא משתרי בלחי וקורה ופי' רש"י עושה צ"פ לכולהו הקטנים בעקמימותן לצד מבוי גדול ואידך גיסא לר"ה משתרי בלחי או קורה : **ומ"ש** אפילו אין פתחי הקטנים מכוונים זה כנגד זה כלומר אע"פ שאין פתחי הקטנים מכוונים זה כנגד זה דינם כמפולש וצריך לעשות לכל אחד מהן במקום פתיחתו לגדול צ"פ מצד אחד ובראשו השני לחי או קורה וכ"כ הרמב"ם בפי"ז מה"ש וז"ל מבוי שהיו לו שבילים מצד זה ושבילים מצד האחר שנמצאו מפולשין לר"ה אע"פ שאין מכוונים זה כנגד זה כל אחד מהן מבוי מפולש כיצד מכשירין אותו עושה צ"פ לכל אחד ואחד מן השבילין שבצד האחד וכן לפתח הגדול ועושה לכל השבילין שבצד האחר לחי או קורה משמע מדבריו דכשהם מכוונים זה כנגד זה נמי צריכין תיקון לכל אחד ואחד במקום פתיחתו למבוי אבל התוספות כתבו מבוי העשוי כנדל פר"ת שמבואות קטנים פתוחים למבוי גדול מב' צדדיו ואינו זה כנגד זה דאם כן היו מפולשין ובענין זה הם כרגלי הנדל שיש לו ב' שורות של רגלים מימין ומשמאל והם זה שלא כנגד זה ע"כ ומשמע דסבירא להו שאם היו מכוונים זה כנגד זה לא היו צריכין שום תיקון במקום פתיחתן למבוי דהוו להו שני מבואות הקטנים כמבוי אחד אריך ומ"מ כדעת הרמב"ם ורבינו נראה מדברי רש"י שכתב דהא כל מבואות קטנים הללו מבואות עקומות הן נכנס בדרך זה ויוצא בדרך זה ומשמע מלשונו שמאחר שמפסיק בין שני המבואות המבוי הגדול שהוא יכול לעקום בו ולצאת דרך מבוי שבצד מבוי שבצדו הוי מבוי עקום ואין מבוי המכוון כנגדו מוציאו מעקמימותיו והכי נקטינן : **ומ"ש** ובמבוי הגדול אם הוא מפולש וכו' פשוט הוא ע"פ מה שנתבאר בדין מבוי מפולש ובדין מבוי סתום . וכתב ה"ה בפי"ז שהרשב"א שפסק במבוי מפולש כחנניא אזיל הכא לטעמיה וכתב שצריכין הקטנים דלת מכאן ולחי או קורה מכאן וכן צריך ג"כ הגדול אם הוא מפולש וככר נתבאר בסמוך דלא קי"ל כוותיה כתבו הגהות אשיר"י בפ' עושין פסין מבוי שכל' לרחב' יתירה על בית סאתי' ולא הוקפה לדיר' וחד גיסא דרחבה פתוח לשביל של כרמים דסליק לגודא דנהרא

ואם עשוי כעין חי"ת וכו' שם ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא רמו עליה חומרי דרב וחומרי דשמואל וכו' ופרש"י כמין חי"ת דכאן שתי פילושין יש וא"כ לרב דהלכה כמותו צריך ב' צ"ה בב' עקמומיותיו ולחי או קורה מכאן ומכאן : והא דחשו נמי לחומרא דשמואל היינו משום דנהרדעא אתריה דשמואל הוא אבל מדחשו לרב באתריה דשמואל אלמא דהלכ' כמותו וכ"כ התו' בד"ה והא ההוא (דף ח') גם בכאן נחלק ר"י ונקטינן כפרש"י וכמ"ש רבינו וכן פסק בש"ע :

והעשוי כנדל וכו' שם פליגי בה אביי ורבא והלכה כרבא דעושה צ"ה לכולהו מבואות הקטנים מהך גיסא בעקמומימו לצד מבוי הגדול כדרב דכמבוי עקום עושה צ"ה בעקמומיתו ואידך גיסא לר"ה משתרי בלחי או קורה וזהו שאמר רבינו אפילו אין פתחי הקטנים מכוונין זה כנגד זה כו' כלומר לא מיבעיא כשהן מכוונין דפשיטא דהכך גיסא שהוא פתוח למבוי הגדול חשיב כאילו הוא פתוח לר"ה והוי להו כל מבואות הקטנים מפולשין משני ראשין לר"ה דצריך צ"ה מכאן ולחי וקורה מכאן אלא אפי' אינן מכוונין זה כנגד זה דהשתא כל מבוי קטן בפתיחתו למבוי גדול אינו חשוב מפולש לר"ה אלא ה"ל כמבוי עקום אפ"ה צריך צ"ה בפתיחתו למבוי גדול דקי"ל כרב דתורתו כמפולש וצריך צ"ה בעקמומיתו וז"ל התוס' מבוי העשוי כנדל פי' ר"ת שמבואות קטנים פתוחים למבוי גדול משני צדדיו ואינן זה כנגד זה דא"כ היו מפולשין ובענין זה הם כרגלי הנדל שיש לו שני שורות של רגלים מימין ומשמאל והם זה שלא כנגד זה עכ"ל רצונם לומר שאם היו זה כנגד זה אף לשמואל צריך לכל מבוי קטן צ"ה מכאן ולחי וקורה מכאן שהרי כל אחת חשובה מפולש לר"ה משני לצדדין וא"כ קשה ואביי מאי קסבר דאמר עושה צ"ה לגדול והנך כולהו מיתשרי בלחי וקורה בלא צורת הפתח אלא בע"כ דזה שלא כנגד זה היו כנדל וא"כ בפתיחתם למבוי גדול אינו אלא כמבוי עקום ולשמואל תורתו כסתום ואין צריך שום תיקון בעקמומיתו אלא לחי וקורה בצד פתיחתו לר"ה ואביי כשמואל ס"ל ואקשי ליה רבא מדחשו לה בנהרדעא לדרב אע"ג דאתריה דשמואל הוה אלמא דכרב קי"ל דמבוי עקום תורתו כמפולש. אבל הב"י הבין מדברי התוס' שאם היו מכוונים זה כנגד זה לא היו צריכין שום תקון במקום פתיחתן למבוי דהוו להו שני מבואות הקטנים כמבוי אחד ארוך עכ"ל וכ"ל דלא דק : **ומ"ש** ובמבוי הגדול אם הוא מפולש וכו' פשוט הוא אלא דקשיא לי בהך מבוי העשוי כנדל דפליגי בה אביי ורבא במאי איירי דאי איירי דמבוי גדול מפולש היתה ואמר אביי עושה צ"ה לגדול והנך מיתשרי בלחי וקורה אם כן מאי אקשי ליה רבא כמאן כשמואל דאמר תורתו כסתום למה לי צ"ה לגדול הא פשיטא דצריך צ"ה כיון דמפולש הוא ואי איירי דמבוי גדול היה סתום וכדמשמע מפירש"י שכתב וז"ל ה"ג למה לי צורת הפתח אמאי אצרכת צ"ה לגדול הא איהו נמי אין פילושיו מכוונין עכ"ל א"כ קשה ואביי מאי קסבר דעשה צ"ה לגדול דכיון שהיה סתום פשוט הוא דסגי בלחי וקורה לדברי הכל ועוד דלעיל בסמוך פרש"י עושה צ"ה לגדול באחד משני ראשיו אלמא דמפולש היתה ואם כן דברי רש"י סותרין זה את זה וצריך לומר דרש"י מפרש דהמבוי גדול היה ג"כ עקום שלא היו פילושיו מכוונים וכן פי' מהרש"ל שהיה עקום קצת וכתב שמצא כך בא"ז הגדול שהעתיק דברי רש"י וכתב ושתי ראשין פתוחין לר"ה והמבוי היה עקום עכ"ל אלא שמה שכתב שהיה עקום קצת לא ידעתי למה לא פירש עקום ממש הלא גם שהיה עקום קצת אקשי ליה רבא כמאן כשמואל דאמר תורתו כסתום למה לי צ"ה אלמא דעקום קצת נמי דינו כאילו היה עקום לגמרי כמו דלי"ת לשמואל וה"ה לרב דלאו דוקא כמין דלי"ת אלא נקט דלי"ת לאורויי דאיכא לחלק בין ד' לחי"ת . מיהו מלשון האלפסי והרא"ש ושאר פוסקים משמע דלא גרסי הך קושיא למה לי צ"ה כגירסת רש"י אלא ה"ג א"ל רבא כמאן כשמואל דאמר תורתו כסתום והא ההוא מבוי עקום וכו' דלפי זה א"צ לדחוק לפרש דמבוי גדול עקום הוה ולא קשיא ולא מידי :

מבוי

דרכי משה

לן רשות הרבים גמורה ומהר"ם מרוטנבורג פליג וסובר דכיון דבזמן הזה דלית לן רק כרמלית לא בעי נעילה כו' עד וא"כ ה"ל הכרך כחצר של רבים כו' וכ"ה בהג"מ פ"ב דעירובין :
(ב) דבזו דינו כבסתום שם ותיקון הלחי שם אינו אלא כדי שיראהו ב' הצדדים התיקון מב' צדדיו וכ"ה בהג"א פ"ק דעירובין . אבל בתשובת הרא"ש כלל כ"א סי' א' פי' דצריך שלא יהא רחב מי' :

ואע"ג

פרישה

אלא להצריך מצד אחד צ"פ לאפוקי' משמואל דאמר דדינו כסתום לא בעיא צ"פ כלל אלא בלחי אחד בכל קנה סגי שוב מצאתי במרדכי ישן של קלף בהדיא כדברי שכתב שם ז"ל מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש שקשה ר"י לפרש"י ה ז חמיר טפי ממפולש דמפולש סגי ליה בצ"פ מצד אחד ומצד השני לחי וקורה ע"כ פי' ר"י כו' עד ויש ראיה לפרש"י ממבוי העשוי כנדל כו' עד ויש ליתן טעם לפרש"י אמאי בעי טפי ממבוי מפולש שפילושו ביתר וי"ל דבעיא דמזי לצ"פ בני ראשו זה ובני ראשו זה וכי עביד ליה בעקמומיתו חזי ליה מכאן ומכאן ואי בעיא למיעבד צ"פ מכאן ומכאן בשני ראשיו סגי בעקמימותו בלחי אחד אפילו לרב ופסק מורי מהר"ם דאפילו יש בעקמימותו יותר מי' דין בכך בלחי דהא רב אמר תורתו כמפולש כו' ע"ש הרי לפנינו דכתב המרדכי תחלה טעם לפרש"י דלא בעיא תיקון באמצעיתו אלא כדי שיראו הדרים בראש כל מבוי תיקון צ"פ כו' וגם הביא ראיה לפירש"י והסכים עמו וע"ז כתב דרש"י צ"ד קאמר צ"פ באמצע אלא ה"ה אם עשה צ"פ מכל צד ולחי באמצע וסע"ז כתב מהר"ם דאותו לחי שעומד באמצע סגי אפילו הוא רחב יותר מי"ט ושרי בהכי אפילו לרש"י דהא מדינא לא היה צריך גם לרש"י באמצע שום תיקון כ"א מצד אחד צ"פ ומצד השני לחי או קורה וכמה שכתבתי ודו"ק :

(ב) **ומ"ש** רבינו במבוי העשוי כנדל דעושה צ"פ לכל אחד ואחד בצד כו' וכתב ב"י שכ"כ הרמב"ם ולא כדעת ר"ת ולענ"ד לא משמע הכי מלשון הרמב"ם שכתב שם פי"ז ז"ל מבוי שהיה לו שבילים מצד אחד ושבילים מצד האחר שנמצאו מפולשין לר"ה אע"פ שאינו מכוונין זה כנגד זה הרי כל אחד מהן מבוי מפולש כיצד מכשירין אותו עושה צ"פ לכל אחד ואחד מן השבילין שבצד האחד וכן לפתח הגדול ועושה לכל השבילין שבצד השני לחי או קורה עכ"ל הרי מבואר דר"ל שבני השבילין שזה כנגד זה אע"פ שאין מכוונים ממש מ"מ חשובין כחד מבוי מפולש ומש"ה א"צ לעשות באמצע במקום שפתוחין למבוי הגדול שום תיקון לשום אחד מהן אלא עושה לשביל אחד שבצד אחד צ"פ ולשביל שכנגדו עושה בצד הפתוח לר"ה לחי וקורה ובהכי ניתרין שניהם וז"ש הרמב"ם עושה צ"פ לכל אחד ואחד שבצד האחד ועושה לכל השבילים שבצד השני לחי או קורה דאילו לפי' ב"י לדעת הרמב"ם הל"ל ועושה צ"פ לכל אחד מהשבילין מצד האחד ועושה לחי או קורה לצד השני לכל אחד מהשבילין . ורבא נמי דקאמר בגמרא דף ח ע"ב דדין זה כמפולש ועושה צ"פ לכולהו מהך גיסא ואידך גיסא משתרי בלחי וקורה לדעת הרמב"ם ה"פ במ"ש דתיקון שני הצדדין היינו לצד הפתוח לר"ה ובמקום שפתוחין למבוי לא היה צריך תיקון כלל ועושה צ"פ מחד גיסא ר"ל למקום הפתוח לר"ה ולאידך גיסא דשבילין העומדין בצד השני דמבוי מעמיד לחי וקורה ולאפוקי מאביי דלא היה מצריך לעשות שום צ"פ בשום צד . ונראה דה"ט דהרמב"ם משום דס"ל דבפירוש מבוי עקום דתורתו כמפולש היינו כדפי' ר"י דא"צ שום תיקון בעקמימותו וכן משמע ומוכח מלשון הרמב"ם שכתב שם לפני זה בריש פי"ז בדין ג' ז"ל היאך מתירין מבוי מפולש עושה לו צ"פ מכאן ולחי או קורה מכאן ומבוי עקום תורתו כמפולש עכ"ל . הרי לפנינו בהדיא מבואר בדברי הרמב"ם דס"ל דמבוי עקום א"צ שום תיקון באמצעיתו במקום עקמימותו שהרי אחר שכתב דין מבוי מפולש סתם וכתב שכן דין מבוי עקום וכן מבואר גם בדברי הסמ"ג שכתב אדברי הרמב"ם הנ"ל ז"ל וכתב הרשב"א א"צ בעקמימות כלום אלא בשני ראשין עוד כתב היה עקום מפולש כמין

ח"ית

לחי או קורה ואם הוא סתום עושה לחי או קורה בראשו :

שסה מבוי שנפרץ מצדו כזה אי בקעי רבים במקום הפרצה אפילו לא נפרץ אלא פרצה של ד' טפחים לא חשיב כפתח וצריך תיקון ואי לא בקעי ביה רבים עד פרצת י' א"צ תיקון אפי' אי ליכא גדודי וה"מ שנשאר ממנו ד' טפחים כלפי ראשו אבל לא נשאר ארבעה טפחים אפי' לא נפרץ אלא בג' צריך

שסה מבוי שנפרץ מצדו כו' בפ"ק (דף ה') אתמר מבוי שנפרץ מצדו כלפי ראשו אם יש שם פס דלי"ת מתיר פירצה עד עשר ואם לאו פחות מג' מתיר ג' אינו מתיר ופרכינן לאביי דשיעור משך מבוי בארבע אמות דהא הכא ס"ל דמשך מבוי בד"ט ומשני התם סוף מבוי הכא תחלת מבוי ופירש רש"י אם יש שם פס ד' אם נשתייר מן הכותל או עשה פס ד' במקום הפירצה סמוך לקורה מתיר הפירצה עד עשר וכו' והתוס' נחלקו על זה ואמרו דאם לא נשתייר מן הכותל ד' אלא עשה פס ד' ה"ל תחלת מבוי שצריך לעשות לו הכשר אלא מיירי שלא נפסלה שנשתייר שם פס ארבעה וזהו שדקדק רבינו ואמר וה"מ שנשאר ממנו ד"ט כלפי ראשו אבל לא נשאר וכו' דאם לא נשאר לא מהני אם עושה פס ארבעה דה"ל תחלת מבוי וכ"כ הרמב"ם בפי"ז אם נשאר עומד בראשו פס רוחב ארבעה וכו': ומ"ש לחלק בין בקעי בה רבים וכו' הוא מדאית' תו התם ריש (ד' ו') אמר רב חנן בר אבא משמיה דרב מבוי שנפרץ מצדו בעשר מראשו בארבעה. מ"ש בצדו עשר דאמרינן פיתחא הוא מראשו נמי נימא פיתחא הוא אמר רב הונא בריה דר"י כגון שנפרץ בקרן זווית דפיתחא בקרן זווית לא עבדי אינשי. ורב הונא אמר אחד זה ואחד זה בארבעה אמר ר"נ בר יצחק כוותיה דרב הונא מסתברא דאיתמר מבוי עקום וכו'. אלמא פירצת מבוי בצדו בארבעה ורב חנן בר אבא שאני התם דבקעי בה רבים מכלל דרב הונא סבר אע"ג דלא בקעי בה רבים מ"ש מדר' אמי ורב אסי התם דאיכא גידודי הכא ליכא גידודי פירוש לרב הונא כיון דליכא גידודי דמעכבין הליכת הרבים ונוחה לעבור בה אע"ג דלא בקעי בה רבים פרצתו בד' אבל לרב חנן אי בקעי בה רבים פרצתו בד' ואי לא בקעי בה רבים פירצתו בעשר אף ע"ג דליכא גידודי ופרש"י דלא בקעי בה רבים כגון שפרוצה למקום מטונף או למקום מקולקל בפחתים וטיט ואין דרך רבים מצוייה לעבור באותה פירצה עכ"ל וכתב הרא"ש דמהר"ם פסק כרב הונא וראבי"ה פסק כרב חנן וכן פסק הרז"ה והרי"ף הביא דברי ר' אמי ורב אסי ולא הביא פלוגתא דר' חנן ורב הונא דפליגי במילתיה דר' אמי ורב אסי מכלל דס"ל דפרצת מבוי בעשר אפילו כי ליכא גידודי וכיון דבשל סופרים הוא עבדינן לקולא ופרצת המבוי בעשר היכא דלא בקעי בה רבים עכ"ל הרא"ש וא"כ גם הרי"ף והרא"ש פסקו כרב חנן דבדלא בקעי בה רבים פרצתו מצדו בעשר ואע"ג דליכא גידודי ואי בקעי בה רבים פרצתו בארבעה ומשמע ודאי דאפילו איכא גידודי דנשאר מן הכותל ג' או ד' טפחים גובה על פני כל הפרצה שאינה נוחה לעבור בה אפ"ה כיון דבקעי בה רבים אינו מתיר אלא בארבעה וזהו שכתב רבינו מבוי שנפרץ מצדו אי בקעי רבים וכו' דכתב בסתם חדא משום דסתם פירצה אית בה גידודי ועוד דכיון דחומרא היא שאין מתיר אלא בד' כתב בסתם דאי איתא דבדאית בה גדודי מתיר בעשר ה"ל לפרש אבל בסיפא דקאמר קולא דבדלא בקעי בה רבים מתיר בעשר צריך לפרש דמותר אפילו ליכא גידודי דלא תימא דאינו מתיר אלא בדאית בה גדודי כסתם פירצה וזה היה ג"כ דעת הרא"ש דכתב בדבקעי בה רבים בד' בסתם ובדלא בקע בה רבים פי' אע"ג דליכא גידודי. וכתב ה' המגיד דהרי"ף והרמב"ם דהשמיטו הך סוגיא דרב חנן וכו' ודנפרץ בקרן זוית משום דס"ל דחולק' היא על הא דר"א ור' אסי וכו' ומביאו ב"י ותמה ב"י על רבינו דכיון דסובר דהך סוגיא הילכתא היא למה כתב בסתם נפרץ מראשו פרצתו בד' ולא חילק בין נפרץ בקרן זוית ללא נפרץ בקרן זוית ולפעד"נ דרבינו ס"ל דלמאי דמסקינן דרב חנן דאמר מצדו בעשר בדלא בקעי בה רבים תו לא איצטריך לכך שינויא דאוקמא רב הונא בריה דר"י כגון שנפרץ בקרן זוית דשינויא דחיקא הוא דא"כ קשה אדמפליג בין מצדו למראשו במראשו גופיה ה"ל לאפלוגי בין נפרץ בקרן זוית לאינו נפרץ בקרן זוית אבל לאמסקנא ליכא הכא קושיא כלל דהא דבנפרץ מצדו מתיר בעשר היינו בדלא בקעי בה רבים דנפרץ למקום מקולקל בטיט ובפחתים כמו שפרש"י אבל בנפרץ מראשו דאין לשם קלקול דכיון שבני המבוי נכנסין ויוצאין בה לר"ה תדיר אין ספק שהמקום נוחה לעבור שם ובקעי בה רבים דסתמא כך הוא בראשו אבל מצדו מסתמא לא בקעי בה רבים להכי מפליג בין מצדו למראשו דמצדו דלא בקעי בה רבים בעשר ומראשו דבקעי בה רבים בארבעה ומה שתמה עוד ב"י ואמר דע"כ מראשו בארבעה מיירי בנפרץ בקרן זוית דאל"כ פליגא אדרבא דאמר מבוי שהוא רחב ט"ו מרחיק ב' אמות ועושה פס ג' אמות וכו' וכמ"ש לשם התוס' נלע"ד דשתי תשובות בדבר חדא

דנהרא ושפת הגודא גבוה י' דהוו מחיצה ליעבד לחי אפומא דרחבה בסוף המבוי וצ"פ בראשו האחד של מבוי הפתוח לר"ה ויטלטל במתא וברחבה וממתא לרחבה ושביל גופיה אסור ואפומא דשביל לא עבדי' לחי שלא יאמרו לחי מועיל לשביל מפולש דליכא גודא והוא מבואר שם בגמ' (כד:) ההיא רחבה דהואי בפום נהרא דחד גיסא הוי פתוח למתא וחד גיסא הוי פתוח לשביל של כרמים ושביל של כרמים הוה סליק לגודא דנהר' אמר אביי היכי נעביד ליעבד ליה מחיצה אגודא דנהר' אין עושין מחיצ' ע"ג מחיצה וליעביד ליה צ"פ אשביל של כרמים אתו גמלי שדיין ליה אלא אמר אביי ליעביד לחי אפומא דשביל של כרמים דמגו דמהניא לשביל של כרמים מהני נמי לרחב' אמר ליה רבא יאמרו לחי מועיל לשביל של כרמים דעלמא אלא אמר רבא עבדינן ליה לחי לפתחא דמתא דמגו דמהני ליה לחי למתא מהני נמי לרחבה הלכך טלטולי במתא גופיה שריא טלטולי ברחבה גופה שרי ממתא לרחבה ומרחבה למתא פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי מאן דשרי דהא ליכא דיורין ומאן דאסר זמנין דהוי בה דיורין ואתי לטלטולי ופי' רש"י ההיא רחבה יותר מבית סאתים הוה ולא הוקפה לדירה: פום נהרא. שם מקום: חד גיסא פתוח למתא. למבוי שבעיר שכלה לרחבה זו: שביל של כרמים. דיורין היו בו: היכי נעביד. למשריניהו לכולהו שהרי רחבה זו כרמלית היא ואוסרת על המבוי ואת השביל שיש לו ג' מחיצות דהא גודא דנהרא מחיצה מעלייתא היא שגבוה י' אבל הרחבה אוסרתן לפי שפרוצין הן במילואן לכרמלית והא דאמרינן בפ"ק אם היה מבוי כלה לרחבה א"צ כלום במוקפות לדירה והיו בה דיורין קאמר כדמפליג התם בין עירבו ללא עירבו אבל רחבה כרמלית אסיר. כדאמרינן בההיא שמעתא בקעה מכאן ובקעה מכאן וכו' היכי נעביד להתיר את כולה שהיו רוצים מעכשיו להשתמש בהם בני העיר ולהיותן מוקפת לדירה ושוב לא תהוי כרמלית ותהוי היא וכולן מותרין ואמרינן לעיל הוקף ולבסוף פתח לא מהני וגדר של אבנים סיתה רחבה זו מוקפת וקשה להם לפרוץ פרצה יותר מעשר ולגודרה לדירה אדעתא דלישתמשו בה בני מבוי ושביל מהשתא ולהוי כפתח ולבסוף הוקף כדשמואל: נעביד ביה מחיצה של קנים אגודא דנהרא כלומר להוי שביל כמוסיף על הרחבה וניהוי רחבה ושביל חד ונהוי הך מחיצה דעבדינן בשביל אדעתא דדירה דלישתמש מהשתא בני שביל ברחבה כאילו עבדינן ברחבה גופה לדירה דהוי פתח ולבסוף הוקף: אין עושין מחיצה על גבי מחיצה. כיון דגבוהה עשר גודא כל מה שמוסיפין עליה הגבהת אותה מחיצה עצמה הויא שהרי אם היה מגביה כל מחיצת הרחבה לא מהני עד שיפרוץ בה פרצה האוסרתה ויחזור ויגדור לדירה: ליעביד ליה צורת פתח אפומא דשביל של כרמים. דפתוחה לרחבה דמגו דמהני לשביל שלא יהא פרוץ לרחבה שאפילו היה פתוח לר"ה מועיל לו להוי נמי לרחבה להיות לה תוספת זה היקף לדירה: אתו גמלי. הבאים לשתות מן העיר דרך מבוי לרחבה ומשם לשביל לנהר: שדיין ליה. שהיה פתח השביל צר להם ועכשיו הוא דוחקן לחי הנעוץ בארץ ועביו משהו אין גמלים נוגעין בו: דמיגו דמהני לשביל. לטלטל בו דלא הוי השתא פרוץ לכרמלית: מהני נמי לרחבה להיות לה היקף לדירה ויתירנה לטלטל בה ובלאו מגו לא משתריא דהא פתח שבין רחבה לשביל לא היה יותר מעשר וכל כמה דסתים ליה לדירה לאו כלום היא דהא כל פתח סתימה מעלייתא היא וסתום ועומד הוא: לשביל של כרמים דעלמא. דלא סליק לגודא דנהרא וה"ל כמבוי מפולש ויאמרו שא"צ תיקון אלא בראשו אחד כי האי: ומגו דמהני למתא. לטלטל במבוי כדאמרינן בפ"ק סרטיא מכאן ובקעה מכאן עושה צ"פ מכאן ולחי או קורה מכאן והכי נמי ליעבדו בראש המבוי הפתוח לר"ה צ"פ והא לחי דלצד הרחבה שרי ליה. טלטולי במתא גופיה שרי דהא שרינן ליה בהאי לחי ואפילו היא והרחבה אסורין זה עם זה שניהם משתמשין לעצמן כשתי חצירות ופתח ביניהם וכן ברחבה גופה דלית בה דיורין שיאסרו על בני מבוי הלכך רשות בני מבוי הוא ובני שביל לא אסרי עלה דהויא כחצר קטנה שנפרצה לגדולה דגדולה מותרת וקטנה אסורה ושביל לא מתקינן ליה גזירה שמא יאמרו לחי מועיל לשביל דעלמא עכ"ל ובפלוגתא דרבינא ורב אחא קי"ל דכל היכי דפליגי הלכה כדברי המיקל:

שסה מבוי שנפרץ מצדו וכו' פ"ק דעירובין (ה.) אתמר מבוי שנפרץ מצדו כלפי ראשו אתמר משמיה דרבי אמי ורבי אסי אם יש שם פס ד' מתיר פרצה עד עשר ואם לאו פחות מג' מתיר ג' אינה מתיר ופירש"י מצדו אחד מהכתלים שבצד ארכו כלפי ראשו סמוך לקורה היינו ולפנים: אם יש שם פס ארבע. אם נשתייר מן הכותל או עשה פס ד' במקום הפרצה סמוך לקורה מתיר פרצה ואע"ג שנשתייר שם פרצה עד י' דכיון דיש הכשר אורך מבוי מהקורה עד הפרצה לא בטל ליה תורת פתח מקמא ובמילתיה קמי וקורתו מתירתו ופרצה הנותרת כיון דלאו יותר מי' תורת פתח עליה ומבוי אינו נפסל בפתחים הרבה א"כ שבקי בני מבוי פתחא קמא ונפקי ועיילי בההיא פרצה משום דדרך קצרה היא להם אפ"ה לא בטלה תורת פתח וקורה מהראשון משום דהוי פתח לד' הסמוכים לו הואיל וד' אורך ראויים לקורה דיש בהם הכשר מבוי: ואם לאו דאין שם פס ד' פחות מג' אם הפרצה פחות מג' מתיר תיקון המבוי שהרי כלבוד דמי ואם הפרצה ג' אינו מתיר דכיון דממעטין בני המבוי בהילוכן ומקצרין את דרכם דרך אותה פרצה חיישינן דלמא שבקא פתחא רבא ונפקי ועיילי בההיא פרצה ובטיל לה פתחא קמא ובטלה קירה דידה ואין קורה למבוי זה וא"ת הא בהיתה פחות מי' וחקק בו להשלימו לי' אמר אביי שחוקק בו במשך ד"א ופסקו רוב הפוסקים כמותו כמ"ש בסי' שס"ג אלמא שיעור אורך מבוי ד"א והיכי פסקינן הכא כרבי אמי ור' אסי דאמרי אם יש שם פס ד' מתיר דא"כ הוי שיעור אורך מבוי ד' טפחים ככר תירצו בגמ' דלא דמי דגבי ההיא דאביי דהוי תחלת מבוי דהשתא בחקק זה משוי' ליה מבוי משום הכי בעי משך ד"א אבל בהא דרבי אמי ור' אסי דסוף מבוי הוא שכבר היה מבוי אלא שאירע בו פיסול ומהדר לשווי מבוי הלכך בד' טפחים סגי ליה וגרסי' תו בסוף הדף הנזכר א"ר חנן בר רבא אמר רב מבוי שנפרץ מצדו בי' מראשו בארבע מ"ש מצדו בי' דאמרינן פתחא הוא מראשו נמי נימא פתחא הוא א"ר הונא בריה דרב יהושע כגון שנפרץ בקרן זוית דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ורב הונא אמר אחד זה ואחד זה בד' א"ר נחמן כוותיה דרב הונא מסתברא דאתמר מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש וכו' במאי עסקינן אלימא ביותר מי' בהא לימא שמואל תורתו כסתום אלא לאו בי' וקאמר רב תורתו כמפולש אלמא פרצת מבוי בצדו בד' ורב חנן בר רבא שני התם

פרישה

מי"ת יראה לי שהוא כסתום וא"כ אלא לחי או קורה מכאן ומכאן עכ"ל הס"מ בשם הרשב"א ולמדנו מדבריו שני ענינים דמדלא מצטרך בעקמימותו שום תיקון מש"ה א"ש דא"כ שום תיקון לצדדין הפתוחין למבוי שהן מקום עקמימות וכדי שלא תקשה תיכח מצד האחד הפתוח לר"ה שעשו שם צ"פ לכל פתחא כדין מבוי עקום העשוי כמין ח' אבל מצד השני דלא מצריך הרמב"ם כ"א לחי או קורה וזהו דלא כמאן ומש"ה כתב דהרמב"ם ס"ל כהרשב"א דמבוי עקום העשוי כמי"ת א"כ צ"פ כלל ומש"ה מכח העקמימות דכ"א בפ"ע בעקמומיתו הוא כעין חי"ת מכח זה לא היינו צריכין לשום צ"פ אלא משום דנראה כמבוי מפולש מצד אחד והוא מכח שפתוחין זה כנגד זה משני הצדדין וע"ז כתב הרמב"ם דאע"פ שאינם פתוחין ממש זה כנגד זה אפ"ה דין מבוי מפולש יש לו מיהו סגי ליה עכ"פ בצ"פ מצד גיסא הפתוח לר"ה ובלחי או קורה מצד השני כדין מבוי מפולש ממש ואע"ג דרבא מכח דמבוי דינו כמפולש מצריך לגדל צ"פ הרמב"ם מפרש דלא במקום עקמימותו מצריך אלא מצד הפתוח לר"ה ולא בא אלא לאפוקי מאביי דס"ל דדינו כסתום באמצע ולא מצריך לשום צ"פ בשום צד וק"ל וכן מוכח לשון הס"מ שפירש דברי הרמב"ם כמ"ש שהרי מסיק וכתב שם ז"ל וכבר הוכחתי למעלה שדעת רבינו שאפילו מבוי המפולש משני לדדין בר"ה די להכשירו בצ"פ מכאן או לחי מכאן וקורה אבל הרשב"א ז"ל כתב שאם היו מפולשין כאן וכאן לר"ה צריך דלת מצד אחד כו' הרי לפנינו מדכתב הס"מ אבל הרשב"א כתב בלשון פלוגתא. ש"מ דגם פי' דברי הרמב"ם דלא מצריך כאן כ"א צ"פ מצד אחד כו' דמיירי בפתוחין משני ראשיו לר"ה וע"ז כ' שפיר דהרשב"א ס"ל דבכה"ג לא סגי בצ"פ מצד אחד לחוד כ"א בדלתות דאילו לב"י דתיקון צ"פ וקורה דכ' הרמב"ם לא קאי כ"א אכל שביל ושביל בפני עצמו קשה כיון דכל שביל אינו פתוח כ"א מצד אחד לר"ה ומצד השני למבוי מאי שייך כאן פלוגתת הרשב"א דמצריך דלת בפתוחין משני לדדין לר"ה וק"ל. גם במיימוני המדפיס נדפס הציור ע"ד שכתבתי דהיינו מצדדים הפתוחין לר"ה מציירים מצד אחד צ"פ ומצד השני קורה ובאמצע במקום הפתוחים למבוי לא מצוייר שום תיקון אלא טעות נזכר שם בציור וק"ל. וכאשר כתבתי דהרמב"ם ס"ל כפירוש ר"י דאין צריך לעשות בעקמימותה שום דבר ובעקום כמין חי"ת אפילו צ"פ א"צ ופי' עושה לגדל צ"פ מכאן כו' אשני צדדין הפתוחין לר"ה מזה ומזה קאי נתיישב דל"ת מה שמצאתי במרדכי של קלף שאחר שכתב תחלה פרש"י ופר"י בדין מבוי עקום מסיק וכתב ז"ל ויש ראיה לפרש"י ממבוי העשוי כנדל דאמרינן לקמן עושה צ"פ להאי גיסא לכולהו ואידך גיסא משתרי בלחי וקורה משמע דלכל המבואות קטנים עושה צ"פ במקום שפתוחים לר"ה וגדול היינו בעקמומיתה דאי כפי' ר"י א"כ ה"ק עושה צ"פ לכולהו לצד ר"ה ואידך גיסא היינו בראש המבוי הגדול א"כ לא הל"ל לאידך גיסא אלא הל"ל ואידך משתרי בלחי וקורה פי' דהיינו המבוי הגדול עכ"ל המרדכי של קלף. ור"ל כיון דכל המבואות הקטנים עקומי' כמין חי"ת צריכים לכל אחד בשני פתחיו צ"פ במקום הפתוח לר"ה וא"כ לא מיכו שלא סגי ליה בלחי וקורה כ"א בראש המבוי הגדול שאם נתעקם בראשו כמין דל"ת וסגי ליה בלחי או קורה ולפי מ"ש לק"מ ודו"ק ועיין מ"ש התוס' במבוי העשוי

צריך תיקון פחות מג' א"צ תיקון (א) ואם נפרץ מראשו פרצתו בארבע': מבוי שנפרץ במילואו לחצר ונפרץ החצר מצד השני לר"ה כזה לא ערבו בני החצר עם בני המבוי חצר מותרת אפי' אם נפרץ נגד פרצת המבוי ואפי' בקעי בה רבים ובלבד שלא יהא בפרצה יותר מעשר ומבוי אסור אפי' אינו כנגד פרצת החצר דכיון שלא ערבו עם המבוי אוסרת עליו (ב) וכגון שנכנסו כותלי המבוי בחצר בענין שאין הגיפופין שנשארו לחצר נראין למי שעומד במבוי הלכך אין עולין לו להתירו אבל אם נראין עולין לו לשם לחי ומות' ואם

התם דבקעי בה רבים מכלל דרב הונא סבר אע"ג דלא בקעי בה רבים מ"ש מדרב אמי ורב אסי שאני התם דאיכא גידודי ופירש"י מלדו בכותל ארכו ולא אצל ראשו אלא שיש ד' עומד מהפתח עד הפרצה מראשו שהיה מבוי רחב כ' אמה וסתמו י' אמות כדתנן והרחב מעשר ימעט ונפרצה פרצה באותה סתימה: ומאי שנא מדרב אמי ורב אסי · דאמרי לעיל אם יש שם פס ד' מתיר פרצה עד י' אלמא פרצת מבוי מלדו עד י' · התם דאיכא גידודי · שנשתייר מן הכותל ביסוד ג' או ד' טפחים גובה על כל פני הפרצה שאינה נוחה לעבור בה ופסק ה"ר יהונתן כרב חנן והרא"ש כתב פסק רבי' חננאל כרב הונא ומ"ש ראבי"ה שנראה לו הלכה כרב חנן א"ר ולא כרב הונא משום דרב הונא תלמיד הוה ואין הלכה כתלמיד במקום הרב לא נהירא לי דרב הונא נמי אמר למילתיה משמיה דרב ושמא בספרו היה חסר במילתיה דרב הונא א"ר אבל בכל ספרים שלנו יש א"ר הונא אמר רב ע"כ לשון ר"מ ז"ל והרז"ה ז"ל פסק כר"ח בר רבא משום דקאי רב הונא בריה דרב יהושע כוותיה ורי"ף הביא דברי רב אמי ורב אסי ולא הביא דברי רב חנן בר רבא ודברי רב הונא דפליגי במילתא דרב אמי ורב אסי מכלל דסבירא ליה דפרצת מבוי בי' אפי' כי ליכא גידודי וכיון דבשל סופרים הוא עבדינן לקולא ופרצת מבוי בי' כל היכא דלא בקעי בה רבים עכ"ל הרא"ש נראה שדעתו לומר דכיון דר' אמי ור' אסי איירי סתם ולא מפלגי בין אית בה גידודי ללית בה גידודי אנן נמי לא מפליגנן ביניייהו מיהו בין בקעי בה רבים ללא בקעי ע"כ אית לן לפלוגי מדאתמר מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש כדדייק מינה בגמרא דפרצת מבוי מלדו בד' והיינו בקעי בה רבים היא וא"כ ע"כ כי אמר רב אמי ורב אסי דפס ד' מתיר פרצה עד י' בדלא בקעי בה רבים היא הא בקעי בה רבים אינו מתיר אלא פרצת ד' אבל הרמב"ם כתב בפי"ז דברי רב אמי ורב אסי סתם ולא חילק בין בקעי בה רבים ללא בקעי וכתב ה"ה נראה שכוונת רבינו וההלכות שאותה מימרא שהזכירו שם מבוי שנפרץ מלדו בי' מראשו בד' דאמרו שם כגון שנפרץ בקרן זוית וכו' חולקת היא על הא דרב אמי ורב אסי וכולה סוגיא דאיתא התם ליתא לענין הלכת' והרשב"א הטיל שלום ביניהם וכתבן בספרו בפנים אחרים עכ"ל ורבי' סתם הדברים כדעת הרי"ף שכתב הרא"ש · ומ"מ יש לתמוה שסתם וכתב שאם נפרץ מראשו פרצתו בד' ולא חילק בין אם נפרץ בקרן זוית לשלא בקרן זוית כדמפליג בגמרא וכן י"ל על ר"י שכתב בח"ו שאם הפרצה היה בראש המבוי בפתחו הכל מודים שאם הפרצה יותר מד' טפחים שפוסלת ולא חילק בין היא בקרן זוית לאינה בקרן זוית · ועוד יש לתמוה דמשמע דע"כ צ"ל דנפרץ בראשו שלא בקרן זוית אינו בארבע וכמ"ש שם התוס' (ו·) דאל"כ פליגא אדרב יהודה דאמר מבוי שהוא רחב ט"ו מרחיק ב' אמות ועושה פס ג' אמות והשתא הוי פרצת ב' אמות ויש בו ד' אפי' מ"ד מלדו בד' מודה דבראשו אינו בד' אלא א"כ הוא בקרן זוית ומאחר שרבינו ור"י כתבו ההיא דרב יהודה היאך כתבו ס"ס דפרצת מבוי מראשו בד' ומיהו על הרא"ש אין לתמוה למה השמיט דין אם נפרץ מראשו דאיכא למימר דכיון דהוי בעשר כמו נפרץ מלדו לא הוצרך להזכירו דמהי תיתי לן לפלוגי בין נפרץ מלדו לנפרץ מראשו וכשנפרץ בקרן זוית דהוי בד' כיון דטעמא משום דפתחא בקרן זוית לא עבדי איכשי הא אשמועינן בכמה דוכתי דפתחא בקרן זוית לא עבדי איכשי: **כתוב** בהג"ה דהא דאוקימנא לרב חנן בדלא בקעי ביה רבים ה"ל שנפרץ למקום מטונף או מקולקל בטיט ואין דרך ר"ה לעבור באותה פרצה ולענין הלכה נקטינן כדעת הרי"ף שכתב הרא"ש ·

חדא דהתם בדרב יהודה ניתר בעומד מרובה והכא מיירי בשנפרץ ולא נשאר עומד מרובה הלכך פרצתו בארבעה ועוד דבדרב יהודא מתחלה הוא מתקן המבוי שיהיה כך הכשרו ואינו נקרא פירצה אבל הכא שהיה כותל בנוי בראשו ואחר כך נפרץ חמיר טפי ואינו מתיר אלא בארבעה אפילו לא נפרץ בקרן זוית כל זה נראה' לפרש לדעת רבינו שלא כתב החילוק בין נפרץ בקרן זוית לנפרץ שלא בקרן זוית ודלא כמ"ש התוס' וא"ת אמאי מפרש רבינו מלדו בעשר דעשר גופיה חשיב פתח ומבראשו בארבעה מפרש דארבעה גופיה לא חשיב פתח וי"ל דכך כתבו התוספות לשם (בדף ו') אין פירוש עשר בארבעה דעשר כשל מטה וארבעה כשל מעלה עד כאן לשונו ונראה דכתבו כן מדתנן במסכת כלאים ומייתי ליה בפ"ק דעירובין ריש (דף י"ו) נמלאת אתה אומר ג' מדות במחיצות וכו' דמפורש לשם די' כלמטה וארבעה כלמעלה ומה"ט נמי קאמר תלמודא (דף ו') אילימא ביותר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום אלא לאו בעשר וכו' משום דעשר כשל מטה:

מבוי שנפרץ במלואו לחצר וכו' מימרא דרב ירמיה בר אבא אמר רב בפ"ק (דף ז' וח') והכי פירושו מבוי שמפולש מצד אחד לר"ה ומצד השני כנגדו שהיה סתום נפרץ במלואו לחצר ונפרץ החצר מצד השני לר"ה ומיחזי כמבוי ארוך המפולש בב' ראשין לר"ה כזה

ואמר דאיכא לחלק דאם לא עירבו בני החצר עם בני המבוי אפי' אם נפרץ החצר נגד פרצת המבוי ומחזי כמבוי ארוך ואפילו בקעי בה רבים מר"ה זו לר"ה זו דרך חצר ומבוי אפ"ה חצר מותרת לטלטל בתוכה משום דלדידה לא הוי נפרץ במלואו למקום האסור לה כיון דנשתיירו בה גיפופין מכאן ומכאן ופרצת החצר כיון שאינה יותר מעשר חשיב פתח ולא אסרי עלה בני מבוי שאין מבוי אוסר על חצרות הפתוחין לה דאין דריסת רגל של אחרים אוסרים על בני החצר אם לא עירב עמהם אלא א"כ שיש לה חלק ותפיסת יד בחצר ור"ה נמי לא אסר עלה דחצר הפתוח לו דפתח הוא אבל המבוי אסור לפי שדריסת הרגל של בני החצר במבוי שיש להם חלק ותפיסת יד בתוכה אוסרים על בני המבוי כשלא עירבו עמה והמבוי אסור אפילו אינו כנגד פרצת החצר דאם הוא כנגד פרצת החצר ה"ל כמבוי ארוך המפולש משני ראשין לר"ה דצריך תקון צ"ה מכאן ולחי וקורה מכאן ואם לא ניתקן בכך מבע"י א"כ כגון שנפרץ בשבת המבוי אסור כמו שאמר בסמוך אלא אפילו אינו כנגד פרצת החצר דלא נאסר המבוי מהך טעמא אפ"ה אוסר המבוי דכיון שלא עירבו וכו':

ומ"ש וכגון שנכנסו כותלי המבוי בחצר וכו' כ"כ הרא"ש ומפרש הוא לשם בגמרא סוף (דף ט') ומיהו מבואר שם דוקא בדאיכא ריוח בין כניסת כותלי המבוי לכותלי החצר שלשה טפחים דליכא למימר לבוד והרא"ש קיצר בזה ואחריו

מבוי שנפרץ במילואו לחצר וכו' גם זה שם בפ"ק דעירובין (ז·) יתיב רב יוסף קמיה דרב הונא וכו' ומסיים בה משמיה דרב יהודה אם היה מבוי כלה לרחבה א"כ כלום א"ל אביי לרב יוסף הא דרב יהודה דשמואל היא דלאי דרב קשיא אדרב דא"ר ירמיה אמר רב מבוי שנפרץ במילואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו חצר מותרת ומבוי אסור ואסיקנא דלא קשיא כאן שעירבו בני חצר עם בני מבוי כאן שלא עירבו ופירש"י ונפרצה חצר כנגדו בפחות מי' חצר מותרת דלדידיה לא הוי במילואו ונשתיירו בה גיפופין מכאן ומכאן לפיכך לגבי דירה פתחים ניגהו ולא אסרי עליה בני מבוי שאין מבוי אוסר על חצירות הפתוחים לו אבל חצירות אוסרין במבוי שהרי דריסת רגליהם עליו ואמרי' בגמרא דחצר מותרת אע"ג דבקעי בה רבים ואמרינן בתר הכי א"ר יוסף ל"ש אלא שכלה למאמצע רחבה אבל כלה לצידי רחבה אסור ופירש"י ל"ש שא"צ כלום אלא שכלה מבוי לאמצע רחבה דכיון דרוחבה של רחבה עודף על המבוי לכל צד נראה שהמבוי לרחבה כלה ואינו מושך עד הר"ה שכנגדו ולא אתי למישרי מפולש . כלה לצידי רחבה שכותל אורך הרחבה נראה כמבוי ארוך ומושך עד ר"ה שכנגדו ומחזי כמפולש ואסור אמר רבה הא דאמרת לאמצע רחבה מותר לא אמרן אלא זה שלא כנגד זה אבל זה כנגד זה אסור ופירש רש"י זה כנגד זה פרצת חצר כנגד מבוי והאי כנגדו דקאמר רב ואוקימנא טעמא דאיסור מבוי בשלא עירבו הא עירבו מותרת האי כנגדו לאו דוקא אלא כל כותל שכנגדו קרי הכי ובצידי רחבה אפי' זה שלא כנגד זה אסור משום דכותל רחבה מאריך המבוי והוי כמבוי ארוך עד כותל שכנגדו ואסור א"ר משרשיא הא דאמרת זה שלא כנגד זה מותר לא אמרן אלא רחבה דרבי' אבל רחבה דיחיד זמנין דמימלך עלה ובני לה בתים וה"ל כמבוי שכלה לצדי רחבה ואסור ופירש"י ובני לה בתים ברחבה ברוחב העודף על המבוי ומשוה כותלי ארכו לכותל אורך המבוי:

ומ"ש וכגון שנכנסו כותלי המבוי בחצר וכו' כ"כ שם הרא"ש וביאור דבריו בס"ק (ט·) אהא דאמרינן דנראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי אמר רבה ומותבי' אשמעתין חצר קטנה שנפרצה לגדולה גדולה מותרת וקטנה אסור' מפני שהיא כפתחה של גדולה ואם איתא קטנה נמי תשתרי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים אמר רבי זירא בנכנסין כותלי קטנה לגדולה ופירש רש"י חצר קטנה שנפרצ' לגדולה קטנה נמי תשתרי דלא ליסרו בני גדולה עלייהו אלא ליהוי כמי פתחא לגבה להיות כב' חצירות ופתח ביניהן ואע"ג דשוה מבפנים שהעומד בתוכה רואה כל כותלי ארכו שוין שאין שם מכותל רחבה לפיאותיה כלום והוי מילואה הרי מבחוץ בתוך הגדולה נראין לה שיורין וכותל זה מכאן ומכאן אותו עודף שהגדולה עודפת על הקטנה דהא גדולה בהו משתריא משום דלדידה נראין מבפנים · בנכנסין כותלי קטנה ובולטין לתוך הגדולה בשתים וג' אמות דהנך גיפופים דפשו להו מקטנה שעומדין מאחרי פרצת הקטנה נראו שלא מאותו כותל היו · ופריך תו בגמרא וגימא לבוד ותשתרי ופירש"י וגימא לבוד ותשתרי כלומר אי נראה מבחוץ מהני ליהוי כאילו ראשי הכניסה של כותלי קטנה סניפים לצד כותלי אורך הגדולה דהדר

פרישה

סעיף שסה (א) מ"ש רבינו ואם נפרץ מראשו פרצתו בד' עיין בב"י שכתב ז"ל וכ"כ ר"י בח"ו ז"ל שאם הפרצה היא בראש המבוי בפתחו הכל מודים שאם הפרצה יותר מד"ט שפסולה ולא חילק ג"כ בין א ס הוא בקרן זוית לאינו בקרן זוית ותימא שהוא נגד הגמרא שם ריש דף ו דפריך מ"ש בלדו מעשר ואמרינן פתחא הוא מראשו כמי נימא פתחא הוא אמר ר"ה בריה דרב יהושע כגון שנפרץ בקרן זוית דפתחא בקרן זוית לא עבדי איכשי ועוד יש לתמוה דמשמע דע"כ צ"ל דנפרץ שלא בקרן זוית אינו בד' כמ"ש התוס' שם בד"ה אחד זה ואחד זה בד' ז"ל אם נפרץ בראשו בקרן זוית דאל"כ ודאי לא פליג אדרב יודא דאמר לקמן מבוי שהוא רחב תשעה מרחיק ב' אמות ועושה פס ג' והשתא הוה פרצה ב' אמות יתלא ודאי אף למ"ד מלידו בד"ט מודה דבראשו שלא בקרן זוית אינו בד"ט דדוקא מלדו משום דממעט בהליכה אמרו בד"ט אבל כשהפרצה בראשו לא ממעט בהליכה דלא שבקי פתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא עכ"ל התוס' וא"כ אמאי סרבינו ורי"ו כתבו סתם דפרצת מבוי בראשו בד"ט ומיהו על הרא"ש אין לתמוה למה השמיט דין דאם נפרץ מראשו דא"ל כו' ע"ש בב"י ולעב"ד נראה ליישב ולומר דס"ט דרבינו ורי"ו ס"ל דפרצה בראשו אפילו שלא בקרן זוית בד"ט משום דבראשו אין שם פתח עליו כיון דלא שבקי פתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא אין שם פתח עליו אלא פרצה ומש"ה אם נפרץ ד"ט שהוא מקום רווח פוסל המבוי משא"כ מן הלד דאם נשאר פס ד' סמוך לראשו אזי אם נפרץ משם והלאה שם פתח עליו עד יתר מעשר אמות משום דעיילי ונפקי שמה לקצר דרכם וכמ"ש התוס' (והא דאם לא נשאר סמוך לראש ד"ט פוסל בג"ט וברא שו דוקא בד' ה"ט דמן הלד עיילי ונפקי שם בני אדם לקצר דרכם ומש"ה בעינן שלא ישאר ג"ע ולא אמרינן לבוד וכדפירש"י משא"כ בראשו ובלאה"כ צ"ל כן דא"כ קשה למה הצריכו בקרן זוית ד"ט אע"ג דפתחא בקרן זוית לא עבדי איכשי וק"ל) ומה שמקשה הגמ' מ"ש נפרץ מראשו מנפרץ מלדו י"ל דלא פריך הכי אלא לרב חנן בר רבא דאמר מבוי שנפרץ מלדו בעשר ומדסתם וכתב סתמא משמע דס"ל דאפילו נפרץ מלדו בלד ראשו ולא נשאר כלום וברא ש הפתח הוא סמוך ללדו מיד ברוב פעמים אע"ג דבכה"ג ג"כ אין שכיח לאנשי ולכנס שמה כיון שמלדו בראשו יש פתחא רבה אפ"ה ס"ל בעשר משום דלא חילק כמ"ש וס"ל דלעולם שם פתח עליו וא"כ שפיר הקשה מ"ש ראשו מלדו ולדידיה דוקא הוצרך לאוקמא בנפרץ בקרן זוית תדע דאל"כ למה הקשה הגמרא מ"ש ראשו מלידו ולא פריך בקצרה ממה שאסור בנפרץ בראשו בד' הא שם פתח עליו וכדאמר רב יודא מרחיק ב' אמות ומעמיד פס כו' כמ"ש לעיל אלא ודאי זה לא קשה ליה בהחלט וכמ"ש בסמוך · די"ל דדוקא כשתחלת עשייתו הוה פתוח ט"ו אמה והיה מראה כפשו שרוצה לסתמו ולמעט שהויר בכה"ג לא הוה פירצה משא"כ כאן שאדרבה מתחלה היה סתום ונפרץ ד"ט שם פרצה עליה כיון שאינו רגיל לכנוס ולצאת שמה וכמ"ש . ואע"ג דהגמרא העמידו אליבא דרב חנן בנפרץ בקרן זוית דוקא הא כתב הרא"ש ז"ל הרי"ף הביא דברי רב אמי ורב אסי ולא הביא דבר רב חנן בר רבא ודברי רב הונא דפליגי במילתא דרב אמי ורב אסי ש"מ דלא ס"ל כוותיה אלא נקטינן למילתייהו דרב אמי ורב אסי כפשטא כו' ע"ש ובב"י הביאו ופסק הרא"ש כהרי"ף · ורבינו פסק ג"כ כאוקימתא שאוקמא הגמ' ואליבא דדוקא בקרן זוית ג"כ לא ס"ל כוותיה וק"ל · ואע"ג דהתוס' כתבו כן שם כנ"ל אפשר דלא כתבו כן אלא משום דאליבא דר' חנן הוצרך לאוקמינן דמיירי בקרן זוית וכמ"ש ומש"ה רצו התוס' ליתן טעם לדבריו וכתבו כן ג"כ אליבא דרב הונא בר פלוגתיה שם דכיון דנפרץ מראשו דאיירי ביה רב חנן ר"ל בקרן זוית א"כ ודאי רב הונא דפליג עמו ג"כ איירי מזה דאל"כ לא הוי לסתום רק לפרס · אבל לר' אמי ורבי אסי אין צריך לאוקמי הכי וכא"ש וא"ל מנ"ל לרבינו לפלוגי בהכי מאחר שלא מליכו ג"כ בהדיא בגמ' י"ל דס"ל דמאמר דרב הונא סתם דבריו וכתב אחד זה ואחד זה בד' . וג"כ סברתם הוא דבראשו אין שם פתח עליו מש"ה כ"כ · ואפשר דמש"ה לא כתבו הרא"ש משום דסמך אסברא וגם רי"ו כתב ז"ל בנפרץ מראש המבוי הכל מודים בפרצתו ביותר מד"ט פוסל. והא דכתב רי"ו יותר מד"ט סוא ג"כ דלא כמ"ש התוספות שם דף ו בד"ה מלדו בעשר מראשו בד' ז"ל עשר אין פירושו כארבע דעשר כשל מטה וארבע כשל מעלה עכ"ל · ש"מ דבארבע' פסול ואין צריך יותר מד"ט וגמ"ש ב"י אמ"ז ז"ל כתבו הגאונים דלא בקעי בה רבים היינו לומר שנפרץ למקום מטונף כו' תימה למה כ"כ בשם הגאונים הלא רש"י פי' כן בהדיא שם דף עא בד"ה מכלל דרב הונא כו' והגאונים מדברי רש"י למדו וק"ל:

(ב) ומ"ש רבינו ז"ל וכגון שנכנסו כותלי המבוי בחצר בענין שאין הגיפופין שנשארו לחצר נראין למי שעומד במבוי כן היא גירסת כל הספרים של דפוס · אבל רש"י פירש נראין למי שעומד בחצר וכן מצאתי בטור של קלף ובביאורים שלי כתבתי ישוב לגירסת הספרים של דפוס שבידינו

ואחריו נמשך רבינו גם לקמן בסי' שע"ד קיצר בזה : **ומ"ש** ואם ערבו בני החצר עם בני המבוי כו' הכל מבואר שם והיינו טעמא דליכא למימר דהמבוי נאסר משום דריסת הרגל דבני החצר שהרי ערבו יחד גם אין לאסור משום דמחזי כמבוי מפולש משני ראשיו לר"ה דכיון שהפירצה זה שלא כנגד זה וגם הפירצה שבמבוי איננה מצד החצר לא מיחזי כמבוי המפולש לר"ה וג"כ אין לחוש שמא יבנו עוד בתים בחצר ברוחב העודף על המבוי ומשוי כותל ארכה לכותל אורך המבוי ומחזי כמבוי מפולש לר"ה דבשל רבים לא חיישינן לזימנין דמתמלכו רבים ובנו לה בתים אבל אם לא עירבו דאז נאסר המבוי משום דריסת הרגל דבני החצר או אפילו עירבו ונפרצה המבוי לחצר מצדו דמיחזי כמבוי מפולש לר"ה לפי שנמשך אורך כותל המבוי לארכה של כותל החצר ואעפ"י שנפרצו זה שלא כנגד זה ה"ל כמבוי עקום ושני ראשיה מפולשין לר"ה או אפילו פרצת המבוי באמצע כותל החצר אלא שנפרצו זה כנגד זה והעומד במבוי רואה לשני ראשי ר"ה ומחזי כמבוי המפולש משני ראשין לר"ה או אפילו איננה כנגדה והחצר הוא של יחיד ואיכא למיחש זימנין דמימלך עלה ובני לה בתים והוה ליה כמבוי שכלה לצידי החצר ואסור : **ומ"ש** ואם נפרץ לרחבה וכו' עד וצריך תיקון כ"כ הרא"ש דף קי"ב סוף ע"א והם דברי התוס' בשם ר"י דף ז' בד"ה דאי דרב :

ומ"ש הוי כאילו נפרץ לכרמלית וצריך תיקון כבר התבאר בריש סי' שס"ד דבמפולש לצד אחד לר"ה ולצד השני לכרמלית דינו שוה למפולש משני ראשיו לר"ה דצריך תיקון צ"ה מצד אחד ולחי או קורה מצד השני ואם מפולש לצד אחד לר"ה ולצד השני לחצר שלא עירבו צריך לחי מצד החצר ולחי או קורה מצד המפולש לר"ה כמ"ש הסמ"ק וע"ש :

מותר להשתמש תחת הקורה וכנגד הלחי פלוגתא דאמוראי פ"ק (ד' ח' וט') ופסקו רוב פוסקים כמאן דשרי בתרוייהו : **ומ"ש** וה"מ בפתוח לר"ה וכו' שם ופרכינן יליכא בארעא וגיורא בשמי שמיא כלומר היאך נחמיר בכרמלית טפי מבר"ה ומשני אין מלא מין את מינו וניעור דכיון שזו כרמלית מצטרף עם הבקעה דפתוח לו וחזר וניעור לאחר שנתבטל אבל בפתוח לר"ה שלא זה מינו ולא זה מינו בטל לכאן ולכאן והראב"ד התיר תחת הקורה אף בפתוח לכרמלית וא"א ז"ל לא כתב כן כצ"ל דעת הראב"ד דהא דקאמר וה"מ דפתוח לר"ה וכו' לא קאמר לה אלא אבין לחיים והרא"ש האריך בזה ומביאו ב"י ומשמע ממאי דכתב בסוף דבריו ומיהו יש ספרים וכו' וכן מסתבר וכו' ולפי זה אין ראיה שיהא חלוק בין קורה ללחי בפתוח לכרמלית משמע ודאי כיון דליכא ראיה לחלק א"כ תחת הקורה נמי אסור בפתוח לכרמלית וכ"פ בש"ע :

ומ"ש ואע"ג דמותר להשתמש תחת הקורה וכו' בס"פ תולין אמר רבא לא ליתי' איניש אפומא דליחייא דילמא מיגנדר ליה חפץ ואתי לאתויי ואיכא למידק דהוה ליה לרבינו לכתוב הדין כמו שהוא בגמרא לא ישב אדם בראש המבוי וכו' לאיזה צורך תלאו במאי דמותר להשתמש תחת הקורה ואמר ואף על גב וכו' ונראה דס"ל לרבינו דפתוח לכרמלית דאסור להשתמש תחת הקורה ובין הלחיים ודאי דמותר לישב בראש המבוי דלא חיישינן דילמא מיגנד' ליה חפץ דמסתמא אין בידו חפץ כיון דאסור להשתמש שם ולא אמרו אסור לישב וכו' אלא בפתוח לר"ה דמותר להשתמש שם ומצאים חפצים בידו התם הוא דאסור לישב שם בראש המבוי אלא יושב או עומד בפני' ומשתמש לשם והיינו דקאמר רבינו ואף על גב כו' דלכאור' קשה דה"ל לומר וכיון דמותר להשתמש וכו' לא ואף על גב דמותר וכו' אלא ה"ק ואף על גב דמותר להשתמש תחת הקורה לאו בכל ענין מותר להשתמש שם אף ביושב בראש המבוי דליתא דאע"ג דמותר אינו מותר אלא כשהוא בפנים אבל בראש המבוי אסור לו לישב ולהשתמש שם בחפציו דילמא מיגנדר וכו' :

מבוי שניטל קורתו וכו' פלוגתא דר' יהודה ור' יוסי במשנה ס"פ כל גגות ופסקו הפוסקים כרבי יוסי דאסר אף לאותו שבת ועיין בתרומת הדשן סימן ע"ג :

חצר

ואם ערבו בני החצר עם בני המבוי והפרצה שבמבוי לחצר אינו מצד החצר ופרצת החצר מצד השני אינן מכוונות כנגד פרצת המבוי כזה והחצר של רבים גם המבוי מותר אבל אם לא ערבו או אפי' ערבו ופרצת המבוי לחצר מצדו כזה או אפי' באמצע ופרצת החצר מצד השני כנגדה כזה או אפילו אינו כנגדה והחצר הוא של יחיד אסור ואם נפרץ לרחבה פחות מסאתים או יותר על סאתים והוקפה לדירה דינו כאילו נפרץ לחצר אבל אם יתירה על סאתים ולא הוקפה לדירה הוי כאילו נפרץ לכרמלית וצריך תיקון : מותר להשתמש תחת הקורה וכנגד הלחי וה"מ בפתוח לר"ה אבל בפתוח לכרמלי' אסור בין תחת הקורה ובין כנגד הלחי מפני שמצטרף לכרמלית שאצלו והראב"ד התיר כנגד הלחי אף בפתוח לכרמלי' וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן : ואע"ג דמותר להשתמש תחת הקורה מ"מ לא ישב אדם בראש המבוי שמא יפול לו החפץ מידו לר"ה ויביאנו אליו כיון שאין היכר בינו לר"ה אבל על פתח החצר מותר שיש בו הכירא : מבוי שניטל קורתו או לחיו בשבת (א) אע"פ שהותר למקצת השבת אסור משם ואילך :

חצר

דהדר הוי להו הכניסה לה גיפופי כראין מבחוץ דקס"ד אין הגדולה רחבה מן הקטנה אלא מעט פחות מג' לכאן ופחות מג' לכאן דהשתא אין ריוח שבין הכניסות לכותלי ארכו של גדולה ג' טפחים וכלבוד דמי ע"כ ואוקמוה בדאיכא טפי מג' טפחים והרמב"ם כתב בפרק י"ז וז"ל נפרץ המבוי במילואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו לר"ה ה"ז אסור מפני שהוא מבוי מפולש והחצר מותרת וכתב ה"ה בהלכות ומבוי אסור משום דה"ל מבוי המפולש לר"ה וזהו דרך רבים ולא הזכירו כלל הסוגיא שלמעלה מזו שהיא מחלקת בין עירבו ללא עירבו ובתנאים אחרים עכ"ל. ותמהני עליו שנראה מלשונו שגם הרמב"ם לא הזכיר התנאים האחרים והא ליתא שכבר הזכירם בראש הפרק וז"ל מבוי מפולש שהיה כלה לאמצע רחבה וכו' : **ומה** שלא חילק בין עירבו ללא עירבו הוא מפני שאין אותו פרק מקום דין חצר מבוי אם אוסרים זה על זה אם לאו ומזה שכתב בהלכות עירובין הוא נלמד ועל ההיא דמבוי מפולש שהיה כלה לאמצע רחבה כתב הרב המגיד והעולה מכלל ההלכות הוא כדעת רבינו ומשמע שעל הלכות הרי"ף הוא אומר ולא דק שהרי"ף לא כתב אלא מבוי שנפרץ במילואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו לר"ה חצר מותר ומבוי אסור ולא כתב שום חילוק בזה והוא עצמו כתב גבי נפרץ המבוי במילואו לחצר שההלכות לא הזכירו הסוגיא שלמעלה מזו וכו' : **ומ"ש** רבינו ואם נפרץ לרחבה וכו' כך הם דברי הרא"ש דף קי"ד ופשוט הוא על פי מה שנתבאר בסי' שנ"ח : **כתב** המרדכי אמר רב מבוי שנפרץ במילואו לחצר וכו' חצר מותרת ומבוי אסור ואע"ג דכיום נפרץ לחצר לא אמרינן הואיל והותרה הותרה דרב לטעמיה דלית ליה הואיל והותרה הותרה ובמרדכי ישן כתוב עוד א"נ לא אמרינן שבת הואיל והותרה אלא בחצר שנפל המחיצה בינו ובין חצר אחר דאידי ואידי חד תשמישא הוא אבל מבוי לחצר לא עכ"ל : **מותר** להשתמש תחת הקורה וכנגד הלחי וכו' ג"ז פ"ק דעירובין (ח:) פליגי אמוראי אם מותר להשתמש תחת הקורה ובתר הכי תני רב זכאי קמיה דר' יוחנן בין לחיים ותחת קורה נדון ככרמלית א"ל פוק תני לברא אמר אביי מסתברא מלתיה דרבי יוחנן תחת הקורה אבל בין לחיים אסור ורבא אמר בין לחיים נמי מותר ואמרינן בגמרא דלא שרי רבא אלא בפתוח לר"ה אבל פתוח לכרמלית מודה דאסור משום דמצא מין את מינו וניעור ופירש"י מצא כרמלית שבין לחיים שלא היה בו שיעור כרמלית את מינו שחוצה לו וניעור נתחזק ע"י מינו וניעור משנתו שהיה בתחלה בטל אבל שאינו מינו אבל פתוח לר"ה שלא זה מינו ולא זה מינו ולכאן וכאן בטל ורבינו יהונתן פירש מצא מין את מינו וניעור כלומר לפי שהכרמלית קל הוא בעיני המשתמשים במבוי שהרי אין בו אלא איסור דרבנן ודומה תוך הפתח אליו שהרי יש לו ג' מחיצות כמו שיש לכרמלית חיישינן אי שרי לטלטולי תוך הפתח דלמא יטלטל בכרמלית הסמוך לו וכתב הרא"ש הרמב"ם בפי"ז השוה יחד תחת הקורה ובין לחיים דכל שפתוח לכרמלית אסור. והראב"ד השיג עליו ואמר דתחת הקורה אפילו פתוח לכרמלית מותר וכן משמע מתוך דברי רי"ף והא דקאמר ה"מ דפתוח לר"ה קאי דוקא אבין לחיים ונראה דהיינו טעמא דרבא אמר בין לחיים נמי מותר וקאמר עלה והוא דפתוח לר"ה והא דקאמר רבא מנא אמינא לה אבין לחיים דוקא קאי אבל אתחת הקורה לא אצטריך להביא ראייה דרבא הוא דאמר לקמן דקורה משום היכר ולחי משום מחיצה הלכך תחת הקורה פשיטא דמותר להשתמש אבל תחת הלחי דהוי משום מחיצה הוצרך להביא ראיה דמותר להשתמש דה"ק סתמא דתלמודא לימא בהא קמיפלגי דמר סבר משום היכר ולכך מותר להשתמש תחת הקורה ומ"ס משום מחיצה ולכך אסור להשתמש תחת הקורה ואע"ג דתו קאמר דכ"ע קורה משום היכר ואבע"א משום מחיצה מ"מ חזינן דסבר' התלמוד דלמ"ד קורה משום היכר מותר להשתמש תחת הקורה ומ"ד משום מחיצה אסור הלכך רבא דאית לי' קורה משום היכר ולחי משום מחיצה אהא דאמר מותר להשתמש תחת הקורה לא איצטריך לאתויי ראיה אלא אבין לחיים הוא דאיצטריך לאתויי דאף על גב דאית ליה לחי משום מחיצה מותר להשתמש בין לחיים משום דבטיל לגבי מבוי והא הוא דמסיק דוקא דפתוח לר"ה אבל לכרמלית אסור ומיהו י"ס דגרסי לקמן רבה אמר קורה משום היכר ולחי משום מחיצה ורבא אמר אחד זה ואחד זה משום היכר וכן מסתבר דמזכיר רבה קודם רבא וכן משמע בפלוגתא דלחי העומד מאליו דרבא אית לי' דלחי משום היכר ולפ"ז אין ראיה שיהא חילוק בין קורה ללחי בפתוח לכרמלית : והר"ז ז"ל פוסק דבין לחיים אסור משום דקי"ל דלחי משום מחיצה כאביי דאמר לחי העומד מאליו הוי לחי וטעמא דהוי לחי משום מחיצה ולאו ראי' היא דאפשר דקי"ל דהודו החיצון יורד וסותם כמו שהוכיח ר"י דמ"ד בין לחיים אסור לאו משום דסבר דלחי משום מחיצה אלא משום הכשירו בכל דהו ואי שרית לאשתמושי כנגדו אתי להשתמש חוצה לו עכ"ל. אבל ה"ה כתב בפ' י"ז שדעת הרי"ף כדעת הרמב"ם ובאמת שדקדוק דברי הרי"ף מוכיחים כמו שפירשה הרא"ש שכתב והלכתא מותר להשתמש תחת קורת המבוי ובין לחיים נמי מותר כרבא וה"מ דפתוח לר"ה אבל פתוח לכרמלית לא משמע דלא קאי ה"מ וכו' אלא אלחיים דאל"כ הכי הל"ל והלכתא מותר להשתמש תחת הקורה ובין לחיים כרבא וה"מ דפתוח לר"ה וכו' ויש ספרי רבינו שכתוב בהן והראב"ד התיר כנגד הלחי וט"ס הוא וצריך להגיה תחת הקורה במקום כנגד הלחי וכן יש ספרים שכתוב בהם ולזה היה נוטה דעת א"א ז"ל וט"ס הוא וצריך להגיה וא"א ז"ל לא כתב כן וכתב ה"ה בפי"ז בשם הרשב"א שאם היתה הקורה רחבה ד' ובריאה לקבל מעזיבה אפי' פתוח לכרמלית יראה לי שמותר להשתמש תחתיה לפי שחודה החיצון יורד וסותם עכ"ל וכתבו סמ"ג וסמ"ק דמותר להשתמש תחת הקורה ובין לחיים בפתוח לר"ה כרבא ואח"כ כתבו פוסק ר"י דקי"ל כרבא דאמר בפ"ק דקורה משום היכר לא משום מחיצה ולא אמרי' פי תקרה יורד וסותם להתיר תחת הקורה אלא כשהיא רחבה ד' ומיהו א"א לומר כן לדעת הרשב"א שהרי כתב ה"ה בפי"ז שהוא אוסר תחת הקורה בכרמלית ואם איתא דלא שרי בפתוח לר"ה אלא ברחבה ארבע' נמצא דכי אסר בפתוח לכרמלית ברחבה ד' היא והוא כ' בפרק הנזכר בשמו דברחבה ד' שרי אפי' פתוחה לכרמלית לפי שחודה החיצון יורד וסותם ואין לומר דשאני התם דראויה לקבל מעזיבה שאם א"א לומר פי תקרה יורד וסותם א"כ היא ראויה לקבל מעזיבה אם כן פתוחה לר"ה נמי לא שריא להשתמש תחתיה א"כ הוא ראויה לקבל מעזיבה ודכוותה אסר בכרמלית אלא ודאי אפי' איננה רחבה ד' נמי שרי בפתוח לר"ה דאע"ג דאיכא אלא משום היכר שרי לפי שלא זה מינו ולא זה מינו ובטל לכאן ולכאן ולענין הלכה כיון דהרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת ואפשר דגם הרי"ף נמי סבר כוותייהו הכי נקטינן : **ומ"ש** רבינו ואע"ג דמותר להשתמש תחת הקורה וכו' בס"פ תולין (קמא.) ובבילה (ל.) אמר רבא לא ליתוב איניש אפומא דלחייא דלמא מגנדר ליה חפץ ואתי לאתויי וכתב הרא"ש אבל על פתח חצר הפתוח לר"ה או לכרמלית נראה דמותר דמינכר מלתא ולא אתו לאתויי וכ"כ מדברי רש"י ואמרי' בר"פ המביא כדי יין דהני נשי דשקלן חלבייהו דיתבן אפומא דמבואה ולא אמרינן להו מידי משום דכיון דמידי דרבנן הוא מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין : **מבוי** שניטל קורתו או לחיו וכו' בעירובין במשנה (לד.) וכן מבוי שניטלו קורותיו או לחיו מותרים באותה שבת ואסורין לעתיד לבא דברי רבי יהודה ר' יוסי

אומר

דרכי משה

שסה (א) ואע"ג דלגבי מחיצה שבין ב' חצירות שנפלה אמרינן לקמן סי' שע"ד דשבת כיון דהותרה הותרה פירשו התוספות והרא"ש דשאני התם דמחיצה החיצונית קיימת וכ"ב

פרישה

שבידינו דודאי רש"י פירש לשיטתו בנראה בחוץ הוצרך לפרש למי שעומד בחצר · אבל רבינו כ"כ לפי שהוא סבור בנראה בחוץ כפי' התוס' שצריך להיות הכי כלפי החצר נראה בחוץ לשעומד כלפי המבוי והעומד בעודף מה שנכנסו כותלי המבוי תוך החצר שוב לא נראה לו מן הצד גיפופים של חצר · וז"ש רבינו למי שעומד במבוי ר"ל באותו עודף חלק מבוי דהיינו מה שנכנסו כותלי המבוי לחצר וק"ל · וגם ישבתי שם למה לא כתב רבינו לשון רש"י שכתב שמיירי שנכנסו כותלי המבוי ב' או ג' אמות לתוך החצר ע"ש שכתבתי שרש"י לא כ"כ ג"כ אלא לשיטת פירושו ומיהו נשאר קשה למה לא כתב רבינו צריכין שתהיה רוחב גיפופים של חצר ג"ט דאל"כ אמרי' לבוד שוהו גמרא ערוכה ולמה השמיטו רבינו :

ומ"ש

שסו (א) **חצר** שהרבה בתים פתוחין לתוכו מן התורה מותרין לטלטל בכל החצר ומבתיהם לחצר שהרי רה"י גמורה היא אבל חכמים אסרו לטלטל מבתיהם לחצר עד שיערבו מפני שהבתים הם רשויות מיוחדות לכל אחד שלו והחצר רשות משותפת לכולם ודומה קצת לר"ה ואם היו מוציאין מהבתים לחצר יאמרו שמותר להוציא מרה"י לר"ה (ב) על כן הולכי מדברו' פטורין מעירובי חצירות שלא רצו להחמיר עליהם. אבל התירו אותו על ידי עירוב שגובין פת מכל בית ובית ונותנין אותו בא' מבתי החצירות שעתה אנו רואין כאילו כולם דרין באותו הבית וכאילו כל חצר מיוחד לאותו בית ואינו דומה לר"ה ומפני זה הבית שמניחין בו העירוב א"צ ליתן פת שהרי אין העירוב אלא שנחשוב כאילו כולן דרין שם והרי הוא דר שם ואינו משום קנין שנחשוב כאילו זה הבית קנוי לכול' הלכך א"צ שיהא בעירוב שוה פרוט' ואין מערבין בכלי ואין מניחין אותו בחצר אלא בבית שיש בו ד"א על ד"א שראוי לדיר' ואפי' הוא של קטן ואם רגיל ליתנו תמיד בבית ידוע אין להם לשנותו וליתנו בבית אחר משום דרכי שלום ואפי' קטן יכול לגבות העירוב ולקבצו וצריך ליתנו בכלי אח' ואם חלקוהו ונתנוהו בשני כלים אינו עירוב אלא א"כ נתמלא האחר וצריך שלא יקפיד שום אחד מהם על עירובו אם יאכלנו חבירו ואם מקפיד אינו עירוב ולכך צריך ליזהר שלא לערב בדבר שתיקן

ב"י

אומר אם מותרים באותה שבת מותרים לעתיד לבא ואם אסורים לעתיד לבא אסורים באותו שבת ומפרש בגמרא דר' יוסי לאסור פליג והכי קאמר כשם שאסורין לעתיד לבא אסורין באותה שבת ופסקו הרי"ף והרא"ש כרבי יוסי ואמרי' בגמ' (צה.) דלרב דקיימא לן כוותיה לגבי שמואל אפילו בנפרץ לכרמלית אסר רבי יוסי וכן כתב הרי"ף והרא"ש וכן כתב ג"כ הרמב"ם בפי"ז: וכתב בתה"ד דהיינו בעיר שאינה מוקפת חומה אבל בעיר המוקפת חומה דכולה חשיבה רשות היחיד גמור ע"י היקף חומה סביב שפיר איתנהו למחיצות כיון דעדיין אף לאחר שנטל הכשר המבואות רשות היחיד גמור הוא והביא ראיה לדבריו וכתב שאע"פ שיש חולקים על חילוק זה שיש לסמוך עליו להתיר (ב) אמנם נראה שאם הענין כך שעושין הכשר מבוי לצורך שעה כגון לחופה ואז רגילות הוא כמה פעמים שקרוב לודאי שהא"י שוברים ההכשר באותה הלילה מחמת שלא הורגלו בו בכי הא לא אמרינן הואיל והותרה הותרה הואיל ועומד לסתור והביא ראיה לדבר וכתב עוד שאם הכשר המבוי נמצא שבור ואין ידוע אם נשבר מבעוד יום דשרי משום דמוקמינן ליה אחזקתיה והשתא הוא דנשבר:

כתב המרדכי פר' הדר והגהות מיימון פ"ה פסק הר"ם על המבוי שנשתתפו בו ונשברה הקורה נראה שאותו חצר שהעירוב מונח בו והחצירות הפתוחות לו מותרות דקיימא לן סומכין על שיתוף במקום עירוב אבל חצירות שאין פתוחות לאותו חצר אסורין דליתיה לעירובייהו גבייהו ולא מצי לאתויי העירוב דרך המבוי כיון שנשברה הקורה:

שסו חצר שהרבה בתים פתוחים לתוכו מן התורה מותרים לטלטל בכל החצר וכו' הם דברי הרמב"ם בהל' עירובין והיא ברייתא בריש שבת (ו.) חצירות של רבים ומבואות שאינן מפולשים עירבו מותרים לא עירבו אסורים ופירש"י חצר של רבים שפתוחים לחצר בתים הרבה וחצר פתוחה לר"ה ובני הבתים יוצאין דרך חצר לר"ה: עירבו. כל הבתים בפת מותרים לא עירבו אסורים להוציא מן הבתים לחצר מפני שהבי' מיוחדת לבעליה והחצר רשות כולם ונמצא מוציא מרשותו לרשות חבירו וגזרו רבנן מרשות לרשות אע"פ ששתיהם רה"י דעשו סייג לתורה להרחיק אדם מן העבירה שלא יוציא מרה"י לר"ה:

כתוב בשבלי הלקט חצר שהרבים נכנסין לה בזו ויוצאין בזו רה"י לשבת ומותר לטלטל בכולה: **ומ"ש** רבינו ע"כ הולכי מדברות פטורים וכו' בספ"ק דעירובין (יז.) תנן ד' דברים פטרו במחנה וחד מינייהו מלערב ומפרש בגמ' דהיינו דוקא עירובי חצירות ובגמ' משמע דהיינו דוקא במחנה היוצא להלחם אבל שיירא ההולכת ממקום למקום דינה כדין כל אדם וכ"כ ה"ר יונתן: והרמב"ם כתב בפ"א מה"ע וכן יושבי אוהלים או סוכות או מחנה שהקיפוהו מחיצה אין מטלטלין מאהל לאהל עד שיערבו כולם אבל שיירא שהקיפה מחיצה אין צריכין לערב לפי שכולן מעורבים ואין אותם אהלים קבועים להם וכתב ה"ה דהכי איתא בירושלמי שכל שהם שיירא ההולכת לדרכה ונחו שם מפני השבת פטורים מלערב מפני שאינן קבועים ואם הוא מחנה קבוע ועומד ימים צריכים לערב אא"כ הולכים להלחם שאז אע"פ שחונים ימים פטורים כדתנן בספ"ק דעירובין: וכתב שיש גורסים בהפך וכתבו שאין נקרא מחנה פחות מי' ובמחנה פטורים וכל שהן פחות מי' הם שיירא וחייבים. ורבינו כתב הולכי מדברות דהיינו שיירא פטורים וכדברי הרמב"ם ולא חשש לכתוב דין יושבי אהלים משום דלא שכיחי:

וכתוב בשבלי הלקט דהיכא שפטורים מלערב ויש שם א"י צ"ע אם הם אוסרים עליהם ע"כ ול"נ דאין זה צריך לפנים דכיון שאין הישראלים צריכין לערב פשיטא דאין הא"י אוסר דה"ל יחיד במקום א"י: **ומ"ש** רבינו אבל התירו אותו ע"י עירוב פשוט במסכת עירובין ומתבאר והולך לקמן:

ומ"ש ומפני זה הבית שמניחין בו העירוב א"צ ליתן פת מימרא דשמואל בפרק מי שהוציאוהו (מט.) ומפרש בגמרא שאע"פ שאין שם פת בבית זולתי העירוב שהביאו שאר שכנים מותר: **ומ"ש** ואינו משום קנין וכו' ג"ז שם בדף הנזכר אמר שמואל עירוב משום קנין רבה אמר עירוב משום דירה מאי בינייהו כלי ופחות משוה פרוטה וקטן א"ב ופירש רש"י למ"ד משום קנין יכולין לקנות בסודר כדרך שאר קנין ואין יכולין לקנות בפת שאין בו ש"פ ואין יכול לעשות קטן שליח לערב עליו עירובי חצירות דלאו בר מיקנא ואקנויי הוא ולמ"ד משום דירה לא מהני קנין סודר ומערבין באוכל שאין בו ש"פ וקטן גובה עירוב דפת משוי להו חדא דירה וקטן לאו מידי עביד ופסקו הפוסקים כרבה:

ומ"ש ואין מניחין אותו בחצר וכו' בפרק כיצד משתתפין (פה:) גמ' הנותן את עירובו בבית שער: **ומ"ש** או בבית שאין בו ד"א ברייתא בפ"ק דסוכ' (ג.) דבית שאין בו ד"א על ד"א אין מניחין בו עירוב וכתבו הרי"ף פרק חלון: ומ"ש שראוי לדירה הוא לאפוקי בית שער אכסדרה ומרפסת כדתנן בפ' כיצד משתתפין ובגמרא (פה:) איכא מימרא דרב יהודה דמשמע מינה דהנותן עירובו בבית שער דיחיד עירובו עירוב אבל הרמב"ם בפ"א כתב דאפילו בבית שער דיחיד אין נותנין עירוב וכתב שם ה"ה שהיתה לו גירס' אחרת ובסימן ש"ע אבאר הדבר באר היטב בס"ד: **ומ"ש** רבינו ואפילו הוא של קטן על מה שכתבתי בסמוך איכא בינייהו כלי ופחות מש"פ וקטן כתבו התוס' שאין נראה להם פירש"י על וקטן ונראה לר"ת כמו ספר"ח דבבית של קטן מיירי הכא כלומר דלמ"ד משום קנין אין מניחין את העירוב בביתו של קטן דלאו בר אקנויי רשותא הוא ומ"ד משום דירה מניחין את העירוב בביתו של קטן וכ"כ מדברי ה"ה בפ"א: **ומ"ש** ואם רגיל תמיד ליתנו בבית ידוע וכו' משנה בשלהי הניזקין (כט.): **וצריך** ליתנו בכלי אחד וכו' בפרק מי שהוציאוהו (מט.) אמר רב יהודה אמר שמואל החולק את עירובו אינו עירוב ואסיקנא דהיכא דמלייה למנא ואיית' ספיר הוי עירוב ולא אמר שמואל אלא בשחלקו מדעת ופירש"י דטעמא משום דמה שמו עירוב שמו כלומר שיהו כולן מעורבין ומרוצין בו שלא ימחו זה בחבירו אלא שותפות נוחה ועריבה וכתב ה"ר יהונתן פלג מיפלג שהי' הכלי יכול להחזיק כולם ולא רצה לערבם כדי שלא יתחלף ככרו עם ככר חבירו ובשעת החילוק יקח כל אחד ואחד ככרו כיון שהם קפדים בזה אע"פ שכולם מונחים בבית אחד אינו עירוב וכ"ל דלאו דוקא מטעם זה אלא שכל שבכלי אחד מכיל אותו וחלקו בשני כלים מאיזה טעם שיהיה אינו עירוב דלא פלוג רבנן במילתייהו: וכתב ה"ה בפ"א אפילו כשנתמלא הכלי והותר לא התירו אלא כששני הכלים בבית א' וכ"כ שם בגמרא למעלה מזה וכ"כ הרשב"א ז"ל: **ומ"ש** וצריך שלא יקפיד שום א' מהם על עירובו וכו' ג"ז שם בדף הנזכר מימר' דרב יהודה אמר שמואל ואע"ג דפליג ר' חנינא עליה פסקו הפוסקים כשמואל:

ומ"ש ולכך צריך ליזהר שלא לערב בדבר שתקן לצורך השבת כ"כ שם המרדכי והרא"ש וכ"כ הגהות בפ"ה מה"ע וגם התוספות כתבו כן בפ' הדר (סח.) גבי הא דא"ל רבא לאביי מבואה דדיירו בה תרי גברי וכו' וכ"כ סמ"ג וסמ"ק ובהגהות הרא"ש פרק הדר בשם א"ז כתוב על דין זה כשאדם עושה עירוב בבית

בעל

ב"ח

שסו חצר שהרבה בתים פתוחין לתוכו וכו' הם דברי הרמב"ם בריש ה' עירובין ואמר דשלמה ובית דינו תקנו דבר זה כדאיתא ריש פ"ב דעירובין (דף כ"א) וכתב הסמ"ג ריש ה' עירובין ע"ש רבינו האי גאון כי לכך לא נתקנו עד שלמה המלך ע"ה מפני שהיו כל הימים במלחמה עד שלמה שבימיו נתן הקב"ה שלום בארץ וכו' ועוד האריך בענין זה ועיין שם ועיין עוד בפירוש רש"י פ"ק דשבת (דף ו) בד"ה לא עירבו אסורים ומביאו ב"י: כתב ב"י בשם שבולי לקט חצר שהרבים נכנסי' לה בזו ויוצאין לה בזו רה"י לשבת ומותר לטלטל בכולה עכ"ל ותלמוד ערוך הוא בפ"ק דעירובין (דף ח') דפרכינן עלה דרב דאמר מבוי שנפרצ' במילואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו חצר מותרת ומבוי אסור ולאו משנתינו היא זו חצר קטנ' שנפרצה לגדולה כו' ופריק אי מהתם ה"א ה"מ היכא דלא קא דרסי בה רבים אבל היכא דקא דרסי בה רבים אימא אפילו חצר נמי ופריך והא נמי תניא חצר שרבים נכנסין לה בזו ויוצאין לה בזו רה"י לשבת ור"ה לטומאה ואסיקנא אי מהתם ה"א לזרוק אבל לטלטל אימא לא קמ"ל ודין זה כבר כתבו רבינו בסי' הקודם מבוי שנפרץ בשבת לחצר וכו' ואפי' בקעי בה רבים וכו': **ומ"ש** ועל כן הולכי מדברות פטורין מע"ח כו' משנה סוף פ"ק דעירובין ד' דברי' פטורין במחנה וחד מינייהו מלערב ומפרש בגמ' אמרי דבי ר' ינאי לא שנו אלא ע"ח אבל ע"ת חייבין ואע"ג דבברייתא תניא מחנה היוצאת למלחמת הרשות כתב רבינו הולכי מדברות פטורין מע"ח וכו' דמשמע כל שיירא פטורה אפילו אינה יוצאת למלחמה ע"פ מקצת גרסאות בירושלמי דשיירא פטורה וכ"כ הרמב"ם ריש פ"א וכמ"ש ה"ה שם והולכי מדברות היינו שיירא ב"י: **אבל** התירו וכו' עד ומפני זה הבית שמניחין בו העירוב א"צ ליתן פת וכו' מימרא דשמואל בפר' מי שהוציאוהו (מט) ותימה דהא שמואל גופיה קאמר התם דעירוב משום קנין ורבה אמר עירוב משום דירה משמע דשמואל לית ליה משום דירה וכאן מתיר בבית שמניחין בו עירוב שא"צ ליתן פת משום דכולהו הכא דיירי אלמא דשמואל אית ליה טעמא דדירה. ונראה דודאי שמואל אית ליה נמי טעמא דדירה אלא דפליג ואית לי' נמי טעמא דקנין ולהכי יכול לקנות נמי בק"ס או בשאר כלי וצריך שיהא בו ש"פ כדין קנין שאינו קונה בפחות משוה פרוטה ואין יכול לעשות ע"י קטן דלאו בר אקנויי הוא אלא דס"ל לשמואל דוקא כשמפרש ועושה דרך קנין לא בעי חזו לאכיל' וקונה אפילו בכלי אבל בסתם בעי נמי חשיבות אוכל מזון שתי סעודות וכמ"ש התוספות בד"ה איכא בינייהו ורבה פליג ואמר משום דירה לחודיה ולא משום קנין כלל על כן אין מערבין בכלי אבל א"צ שוה פרוטה ומערבין נמי ע"י קטן דפת משוי להו חדא דירה וקטן לאו מידי עביד וכתבו התוס' לשם דהלכה כרבה והביאו ראיה מפ' הדר וכך פסקו הפוסקים וכמ"ש רבינו ואינו משום קנין וכו':

ומ"ש ואין מניחין אותו בחצר וכו' הכי אסיקנא בפרק כיצד משתתפין (סוף דף פ"ה ע"ב) בבית שבחצר (לאפוקי בית שבחצר אחרת) שיתופי מבואות בחצר שבמבוי (לאפוקי חצר שאינה פתוחה לו): **ומ"ש** שצריך שהבית יש בו ד' אמות על ד' אמות ה"א בפ"ק דסוכה (דף ג'): **ומ"ש** שראוי לדירה הוא לאפוקי בית שער אכסדרה ומרפסת דלאו דירה הוא כדתנן בפרק כיצד משתתפין (דף פ"ה): **ומ"ש** ואפילו הוא של קטן הוא ע"פ דברי התוספות בהא דקאמר איכא בינייהו קטן דפרש"י דלשמואל דמשום קנין הוא אין יכול לערב ע"י קטן הקשו התוס' מהא דאיתא בפרק בכל מערבין א"ר הונא קטן גובה העירוב אלא ודאי לשמואל נמי יכול לעשות עירוב ע"י קטן אלא דלשמואל אין יכול להניח העירוב בבית של קטן דלא מצי הקטן להקנות ביתו לבני החצר וכתבו התוס' דכך פירשו ר"ח ור"ת וכיון דהלכה כרבה דעירוב משום דירה הוא יכול להניחו ג"כ בשל קטן: **ומ"ש** וצריך ליתנו בכלי א' וכו' וצריך שלא יקפיד וכו'

דרכי משה

(ב) וכ"כ האגור בשם מהרי"ו:

וכתב

פרישה

סי' שסו (א) מ"ש רבינו חצר שהרבה בתים פתוחין לתוכו כו' עד והחצר רשות משותפת לכולם ודומה קצת לר"ה וכ"ל אע"פ שהוא דומה לר"ה מ"מ לא אסרו לטלטל בחצר עצמו ד"א ויותר כ"א מהבתים לחצר אסרו וכמ"ש רבינו דהחצר אינו עצמו מוקף מחילות ודומה לר"ה ואינו נראה לר"ה אלא לענין הוצאה מהבתים לחצר וק"ל: (ב) ומ"ש רבינו ע"כ הולכי מדברות פטורין מערובי חצרות שלא רצו להחמיר עליהן עין בב"י שכתב אהא דתנן פ"ק דעירובין ד' דברים פטרו במחנה וחד מינייהו מלערב

ובגמרא

שתיקן לצורך השבת ואין מערבין אלא בפת שלימה (א) אבל לא בפרוסה אפי' היא גדולה הרבה אבל שלימה אפי' קטנה מאד מערבין בה ובלבד שיהא מהן כ"ב שיהא בהן כשיעור (ג) ומיהו אם נוטל ממנו חלת נחתו' כדי לתקנה או שיעור כדי חלת נחתו' שהוא אחד ממ"ח מערבין בה נפרסה וחיברה בקיסם אם ניכר שנפרסה אין מערבין בה ואם אינו ניכר מערבין בה ואם א' מזכה לכולם יכול לערב בפרוסה מערבין בפת אורז ועדשים אבל לא בפת דוחן ואם אח' מבני החצר רוצה ליתן פת בשביל כולם שפיר דמי ובלבד שיזכנו להם וצריך לזכותו להם על יד אחר שיאמר לו זכה בזה בשביל כל בני החצר ולא יזכה להם ע"י בנו ובתו הסמוכין על שולחנו אפי' הם גדולים מפני שידם כידו ולא יצאו עדיין מרשותו (ד) אבל אם יש לאדם מלמד או סופר שאוכל בשכרו

וכו' שם מימרי דשמואל נינהו ותרווייהו צריכי ע"ש: **ואין** מערבין אלא בפת שלמה וכו' משנה וגמר' פרק חלון (דף פ' ופ"א) וטעמא משום איבה שזה יאמר אני נותן שלמה ואתה נותן פרוסה: **ואם** אחד מבני החצר רוצה ליתן פת וכו' משנה חלון (דף ע"ט) כיצד משתתפין במבוי וכו' ותני לה בשתופי מבואות וה"ה בעירובי חצרות:

ומ"ש ולא יזכה להם ע"י בנו ובתו הסמוכין על שלחנו ואפילו הם גדולים וכו' עד אפילו אין לה בית בחצר הם דברי התוס' בשם ר"ת ור"י וכ"כ הרא"ש דהלכה כר' יוחנן דאמר הכי גבי מציאה בפ"ק דמציעא וה"ה לענין עירוב:

ומ"ש

בעל הבית מדעתו שלא לערב מדבר שבע"ה מקפיד עליו ולאו למימרא דבע"ה עצמו יכול לערב בדבר שהוא מקפיד עליו דהא אביי בריפת' דידיה קאמר אלא נ"ל דאי"ז אורחא דמלתא נקט. וגרסינן בפרק הדר (סח.) אמר רבא בר חנן לאביי מבואה דאית בה תרי גברי רברבי לא להוי ביה עירוב א"ל מאי נעביד אי אקנו להו פתא בסלא כיון דאי בעו לה מנאי ולא אפשר למיתבה ניהלייהו בטיל שיתוף דתניא אחד מבני המבוי שבקש יין ושמן ולא נתנו לו בטל השיתוף וכתבה הרמב"ם בפ"ה וכתב בה שבקש יין ושמן קודם השבת והסכים הרב המגיד על ידו והיה גורם כיון דאי בעו לה מאתמול לא אפשר למיתבה ניהלייהו ופשטא דברייתא משמע דכשבקש יין ושמן משל השותף היא וכן פירש"י אבל הרמב"ם סתם דבריו בפ"ה וכתב אחד מבני המבוי שבקש מחבירו יין ושמן קודם השבת ולא נתן לו בטל השיתוף שהרי גלה דעתו שאינן כולם כשותפים שאין מקפידים זה על זה ומשמע מלשונו שאם השכינים מקפידים בחול שלא לתת אחד לחבירו משלו אין שיתופן שיתוף וזה דבר תימה ואפשר לומר דדוקא כשבקש יין ושמן משל שיתוף הוא דקאמר ומה שלא פירש דבשל שיתוף קאמר לשון הברייתא העתיק כמות שהיא כמנהגו ומ"ש שבקש קודם השבת נ"ל דהיינו לומר שאם קודם שבת הוא אפשר למיתבה ניהליה אע"פ שאחר שנכנס השבת א"א למיתבה ניהליה הוי עירוב מאחר שבשעת קניית העירוב הוי אפשר למיתבה ניהליה. וכו' ה"ה בפ"ה והוסיף להקל שלא אמרו אלא באחד המזכה לכולם משלו דאיגלאי מלתא שאין הזיכוי זיכוי גמור ולזה הסכים הרשב"א ז"ל וכן משמע דהא הכא מבואה דאביי במזכה משלו הוה ועלה הוא דמייתי אח' מבני מבוי וכו' אבל התוס' והרא"ש ס"ל דאפילו בשכל אחד נותן חלק בעירוב היא וכדאמר רב יהודה המקפיד על עירובו אינו עירוב והכי נקטינן: **ואין** מערבין אלא בפת שלימה וכו' משנה בס"פ חלון (פ:) בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח דברי ר' אליעזר רבי יהושע אומר ככר הוא עירו' אפי' מאפה סאה והיא פרוס: אין מערבין בה ככר כאיסר והוא שלם מערבין בו ומפרש בגמרא טעמא דאין מערבין בפרוסה משום איבה ופירש רש"י שבאין לידי מחלוקת שאומר אני נותן שלימה ואתה פרוסה ואסיקנא דאפילו עירבו כולם בפרוסות נמי לא שמא יחזור דבר לקילקולו כלומר שיבאו ליתן זה פרוסה וזה שלם: **ומ"ש** ובלבד שיהא כשיעור יתבאר בסימן שס"ח: **ומה** שכתב ומיהו אם נטל ממנ' כדי חלת נחתום וכו' מבואר שם בגמ' וכתבו התוס' דנראה לר"י דד וקא בטבולה לחלה דאי לא בעיא תיקון איכא איבה ומיהו לשון כדי קשה ואומר ר"י דנקט כדי לאשמועינן דאפילו ניטל לשם חלה אם הפריש יותר מכדי צורך איכא איבה והרא"ש כתב ולפי הסברא נ"ל דכיון דטעמא משום איבה אין חילוק בין ניטל לשם חלה לניטל שלא לשם חלה דמה יודעים שכיניו אם ניטל לשם חלה או שלא לשם חלה אלא בכדי שיעור חלה והם תולים דלשם חלה ניטל וליכא איבה ע"כ וזה שכ' רבינו או שיעור כדי חלת נחתום: **נפרסה** וחיברה בקיסם וכו' גם א"ר חסדא תפרה בקיסם מערבין לו בה והתניא אין מערבין לו בה לא קשיא הא דלא ידיע תפרה ופי' תפרה בקיסם שלקח קיסם אחד והכניס הקצה האחד בתוך הפת והקצה הב' בתוך הפרוסה: **ומה** שכתב ואם אחד מזכה לכולם וכו' כ"כ הרא"ש והמרדכי שם וטעמו משום דתו ליכא איבה וכ"כ הגהות בפ"א בשם הר"מ ז"ל: **מערבין** בפת אורז ועדשים וכו' ג"ז שם (פא). מימרות אמוראים: **ואם** אחד מבני החצר רוצה ליתן פת בשביל כולם וכו' ג"ז שם (עט:) משנה כיצד משתתפין במבוי מניח את החבית ואומר הרי זה לכל בני המבוי ומזכה להם על ידי בנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העברים ועל ידי אשתו אבל אינו מזכה על ידי בנו ובתו הקטנים ועבדו ושפחתו הכנענים מפני שידם כידו ופירש"י מניח את החבית. משלו אם ירצה ומזכה להם על ידי בנו ובתו ואומר להם קבלו חבית זו וזכו בה לשם כל בני מבוי. וכתב ה"ה בפ"א בשם הרשב"א וכשהוא מזכה אם בקי בהלכה הוא צריך לזכות לכל בני החצר והמבוי ולכל מי שניתוסף מיום זה ואילך במבוי שאל"כ פעמים שנתוספו דיורין ויאסרו עליהם עכ"ל: והריטב"א כתב בשם רבו שעכשיו שמערבין בתחלת השנה לכל שבתות השנה אע"פ שניתוספו דיורין בעיר א"צ להוסיף בשבילם שמתחלה מתכוונים לזכות לכל הבא ואף על פי שאין מזכין להם בפירוש לב הזכור מתנה עליהן ומיהו אם נתוספו דיורין לאחר שנתמעט העירוב מן השיעור אפשר שצריך להוסיף מתחתן שהרי כן לא היו בתחלת העירוב עד עכשיו ולדידהו הוי תחלת עירוב ולכן צריך לשומרו תמיד שיהיה בו שיעור. וכ"כ בתשובת להרמב"ן סימן רי"ב בשם התוספות והכתוב לשונו בס"ס שס"ח וגם יתבאר (ב) אם לעירוב חצירות בעינן שיעור כמו לשיתופי מבואות: וכתב הרא"ש בשם ר"ח דלרבי יוחנן דאמר בפ"ק דמציעא (יב.) גבי מציאה לא גדול גדול ממש אלא קטן ואינו סומך על שולחן אביו זהו גדול גדול וסומך על שולחן אביו זהו קטן ה"ה נמי הכא אין לזכות העירוב ע"י בנו הגדול הסומך על שולחן אביו דידו כיד אביו דמי ועבדו ושפחתו העברים אע"ג דסומכים על שולחן רבן לא הוי ידן כידו דדוקא בבנו הגדול הוא דאר"י דידו כיד אביו לפי שרגיל להיות תמיד על שולחן אביו אבל הנכרי הסומך על השולחן בע"ה אין מציאתו לב"ה אפילו אוכל בחנם אצלו וכ"כ גם התוספות והמרדכי וסמ"ג וסמ"ק וכתבו עוד התוספות שם ומיהו בתו אפילו נערה ואינה סמוכה על שולחנו מציאתה לאביה וכ"כ הרמב"ם בפי"ז מהלכות גזילה ולפי זה אין לזכות ע"י בתו אפי' אינה סמוכה על שולחנו עד שתבגר. והרמב"ם בפרק י"ז מהלכות גזילה פסק כרבי יוחנן ובפ"א מהלכות עירובין כתב המשנה כצורתה וכתב ה"ה דמשמע דס"ל דלענין עירוב גדול גדול ממש וקטן קטן ממש ורבינו כתב בסמוך שהרמב"ם פסק כשמואל דאמר גדול גדול ממש ולא דק דהא לענין מציאה דאיפליגי בה שמואל ור' יוחנן פסק כר"י בפרק י"ז מהלכות גזילה ומה שכתב המשנה כצורתה גבי עירוב ולא כתב דקטן הוי הסומך על שולחן אביו כמו שכתב בפרק הנזכר גבי מציאה טעמא משום דכיון דחזינן דלא איפליגו רבי יוחנן ושמואל אמתניתין דעירובין משמע דלכ"ע מתניתין כפשטא דגדול גדול ממש ונראה שכך דעת הרי"ף דבפ"ק דמציאה כתבה לדרבי יוחנן וגבי עירוב כתב מתניתין כצורתה ויש שום טעם לחלק בין מציאה לעירוב וכמ"ש בתשובת הרמב"ן סי' רי"ג דמציאה אין האב זוכה אלא כדי שלא תהא לו איבה כיון שהבן סומך על שולחנו אבל במה שהאב רוצה לזכות לאחרים על ידי בניו זוכים הם לאחרים כאילו הם דעלמא והגהות כתבו בפ"א דהר"ג פסק כשמואל וכן מוכח בירושלמי וכן פסק רשב"א וכ"כ סמ"ג בשם ה"ג ורבינו שמשון וכן משמע בירושלמי דלגבי עירוב מודה ר' יוחנן דקטן ממש ע"כ: וכיון דהרי"ף והרמב"ם והני רבוותא מסכימים לדעת אחד הכי נקטינן (ג): **ומ"ש** רבינו וטוב להחמיר כדברי שניהם וכו' כ"כ סמ"ק ומיהו היינו לכתחלה אבל בדיעבד כל אחד מהם חשיב גדול דכיון דמידי דרבנן הוא סומכין על דברי המיקל. וכתב עוד שם בהג' ומיהו נראה לאחר שנשא אשה לא מהני סמיכות שולחן וכ"כ בכלבו בשם ר"פ (ד): **ומ"ש** רבינו אבל אם יש לאדם מלמד או סופר וכו' שם

דרכי משה

שסו (א) וכתב הראב"ד בהשגות פ"א מהלכות עירובין במקומות הללו ניהגין שגובין מעט קמח מכל בית ובית ועושין מזה חלה אחת שלימה ומשמרין אותה כל השנה דקסברי דפת חלה לכולן ואם באו לערב בפרוסות אינו עירוב ומסתברא דבעינן כגרוגרת לכ"א באותה חלה עכ"ל. וכתב המ"מ אף במקומו נוהגים בעירוב וקיימו הגאונים והאחרונים מנהג זה ומשמע עוד מדבריו הא דבעינן כגרוגרת לכ"א היינו כשהן למטה מי"ח בני אדם אבל מרובים מי"ח די בשתי סעודות וכן יתבאר לקמן סימן שס"ח וכתב הכלבו דנהגו לערב בע"פ במצה מפני שמצה אינה מתעפשת כמו חמץ ואם נעשה בחמץ כשר כל זמן שקיים וכן המנהג במדינות אלו: ואני שמעתי ט"א שמערבין במצה משום דמשהינן העירוב כך כל השנה ואילו היה חמץ היו צריכין לבערו בפסח ולערב פעם אחרת ואולי ישכחו ויבואו לידי תקלה כתב בתא"ו ני"ב חי"ו דמערבין בלחמניות וע"ל סימן קס"ח מהו לחמניות וע"ל סימן שצ"ה אם טוב לערב כל שבת ושבת או אם מערבין פעם אחת על כל השנה: (ב) ובכל בו וא"צ להודיע שיזכה להם עד השבת: (ג) כתב בא"ו וצ"ע אם יכול לזכות עירובו ע"י בנו ובתו הקטנים כשיש להם בית באותה החצר אם זוכה לאחרים מיגו דזכי לנפשיה: (ד) וכ"כ בהג"א:

ופשוט

פרישה

ובגמרא משמע דהיינו דוקא במחנה היוצאת להלחם אבל השיירות ההולכות ממקום למקום דינה כדין כל אדם עכ"ל ונראה שרבינו נקט הולכי מדבר משום דס"ל דהולכי מדברות דינם כיוצא להלחם משום דאלו ואלו טרודין ואין להם פנאי לשבות ולהתעסק בעירוב ולא החמירו עליהן ולא כתב יוצאי מלחמה משום דלא שכיחי בזמן הזה אלא שקשה הא דמסיק ב"י וכתב ז"ל והרמב"ם כתב בפ"א כו' עד דכתב המ"מ שכל שהם שיירא ההולכות לדרך וגמו שם מפני השבת פטורים מלערב מפני שאינם קבועים ואם הוא מחנה קבוע ועומד ימים רבים צריכין לערב אא"כ הולכים להלחם כו' עד ורבינו כתב הולכי מדברות דהיינו שיירות פטורים וכדברי הרמב"ם עכ"ל. וקשה דהא אין ענין דברי רבינו לדברי הרמב"ם דהרמב"ם מחלק בין שיירא למחנה ותלה החילוק דשיירא אינה מיוחדת נפשה ואין קביעות למחילתן והוי כאילו דרין יחד ולפ"ז הטעם ג"כ אפילו לא הלכו במדבר כ"א מעיר לעיר ה"ל למפטר מעירוב שהרי בכלל שיירא הן לפי הטעם הזה. ולדברי הרמב"ם ה"ל לרבינו לכתוב דין יוצאי מלחמה ללמדינו דאף שמחילתן קבוע ועומד דאפ"ה פטורין כיון שטרודין הן במלחמה ואין ענין דברי הרמב"ם לדברי רבינו וקשה על הב"י שכתב שרבינו כתב כדברי הרמב"ם ונראה שהב"י לא כתב להשוות דברי רבינו לדברי הרמב"ם אלא שגם רבינו לא ס"ל כיש גורסין בסיפך שהביא המ"מ דס"ל דבמחנה שהן י' א"כ לעירוב דזה אינו שהרי רבינו לא פטר אלא הולכי מדברות וסתם הולכי מדברות הן יותר מי' ואפ"ה דוגמתן כשאינן הולכין במדבר חייבין וק"ל ומ"ש ב"י ז"ל וכתב המ"מ פ"ה והוסיף להקל כו' עיין שם במ"מ ותמלא דהאי והוסיף להקל לא אדברי הרמב"ם קאי כ"א אהראב"ד שמייתי שם המ"מ וכ"כ שם בהשגות שהשיג אהרמב"ם ופירשו דמ"ש אחד מבני מבוי שביקש מחבירו יין כו' לא קאי כ"א איין של שיתוף. אבל אם ביקש ממנו ליתן שאר יין אף אם אינו נותן לו אין מעכב העירוב וזהו קולא א' וע"ז כתב והוסיף להקל דאפילו בקש ממנו יין של שיתוף ואינו נותן לו לא אמרו דמעכב אלא במזכה לכן משלו כיון דאי בעיא לא יהיב לי' לא גמיר ומקנה בדיבור לכן. אבל אי כל חד משתתף בשלו לא שייך הא מילתא דמ"מ דידיה קיימי בשיתוף עכ"ל הראב"ד שם וב"י קיצר בכאן ונתן מקום לטעות ודוק: ומ"ש ב"י שם ז"ל ורבינו כתב בסמוך שהרמב"ם פסק כשמואל כו' ולא דק דהא לענין מציאה דאפליגי בה שמואל ורבי יוחנן פסק כר"י כו' ר"ל אף שמלינו שהרא"ש ג"כ כ' דעת ר"י דאמר לענין מציאה גדול לאו גדול ממש כו' גם לענין עירוב. ה"ט לפי שהוא סבור כמו שפליגי לענין מציאה פליגי נמי לענין עירוב משא"כ הרמב"ם מדסתם לענין עירוב וכתב גדול וקטן סתם מה שלא כ"כ לענין מציאה ס"מ דס"ל דל"פ בעירוב והכל מודים דגדול גדול ממש וכן קטן. מ"מ י"ל דרבינו שכתב דהרמב"ם פסק כשמואל לא שכתב כן שהרמב"ם ס"ל דפליגי אלא כ"כ לפי מאי דס"ל כהרא"ש אביו דפליגי ג"כ לענין עירוב וכאיך גאונים דמייתי ב"י בסמוך דס"ל ג"כ כן וכתב שהרמב"ם פסק לענין דין דעירוב גדול גדול ממש והיינו כדעת שמואל לדעת הרא"ש וסיעתו וק"ל. ומ"ש ב"י אח"כ וז"ל ויש שום טעם לחלק בין מציאה לעירוב דמציאה אין האב זוכה כו' ק"ק טעם זה מספיק לגדול הסומך על שלחן אביו אע"ג דלענין מציאה מחשב כקטן לענין עירוב מיחשב כגדול אבל איפכא בקטן ואין סומך על שלחן אביו דמיחשב לענין מציאה כגדול ולענין עירוב כקטן אין טעם זה מספיק. מיהו י"ל דקדא באידך תליא. דבמציאה כיון שאינו סומך על שלחן אביו מציאתו לעצמו אע"פ שהוא קטן כדי להחיות נפשו בה משא"כ לענין עירוב דמ"מ כיון שהוא קטן אין לו יד בפני עצמו לזכות ע"י לאחרים. מיהו בסוגיא משמע שם דעירוב כיון דהוא דרבנן זוכין ע"י דהרי התוס' הקשו על רש"י דפי' קטן שאין זוכין על ידו הא קושיא כיון דהוא דרבנן זוכה וקונה לאחרים ע"ש: ומ"ש ב"י שם וז"ל ונראה לי דאף שלא אומר זכיתי להם מהני ומפני כך לא הזכירוהו הפוסקים טעמו דב"י דכיון דהמוכה א"ל להזוכה שיזכה לאלו והזוכה אע"פ שנוטל בידו ומגביה סתם זכה למה דומה למי שאומר זכה לי במציאה זו והגביה סתם שזכה לו ואינו יכול לחזור בו וכמ"ש בח"מ סי' רס"ט ע"ש:

(ג) ומ"ש רבינו ז"ל ומיהו אם נטל ממנו חלת נחתום כדי לתקנה שהוא אחד ממ"ח צריך ליתן טעם למה אמרו דוקא חלת נחתום כיון שהוא עושה ג"כ מפת של בעל הבית וצריך תיקון חלה ואין מקפידין אנטילת חלה א"כ אפילו נוטל ממנו חלת בע"ה שהוא אחד מכ"ד נמי. ובשלמא לרא"ש ורבינו דס"ל אפילו אינו טובל מחלה שכבר נטלה ממנו לחלה אפ"ה אם נטל ממנה שיעור חלת נחתום מותר א"ש דחששו שאם יטול ממנו כדי שיעור חלת בע"ה דיסאל ע"ז אם מה שנטלו עבור חלה היה או לא והשיודע שלא לשם חלה נטלו יבא לידי איסור משא"כ בשנוטלין ממנו חלת נחתום דאו תולה לומר ודאי משום חלה נטלו דאינו מקפיד כולי האי כיון דהוא דבר מועט אבל לר"י שכתב דדוקא כשהוא מטובל לחלה התירו וכמ"ש ב"י בשמו קשה אפילו כדי חלת בע"ה נמי. ואפשר לומר משום דמקלת אנשים מערבין בפת בע"ה שלהן וקצתן קונין מן הנחתום ומשום הכי השוו מדותיהן וכדי שלא יבא לידי איסור וקפידא וק"ל:

(ד) ומ"ש רבינו ז"ל אבל אם יש לאדם מלמד או סופר שאוכל בשכרו ל"ד דה"ה אם אוכל אצלו בחנם וכ"פ הרא"ש. ורבינו אורחא דמילתא נקט. וא"מ לטעות

בדברי

בשכרו או יתום אוכל על שולחנו בתורת צדקה יכול לזכות על ידן אע"פ שסמוכים על שולחנו ואינו מזכה ע"י עבדו ושפחתו הכנענים ולא ע"י אשתו שנותן לה מזונות אפילו אם יש לה בית בחצר לבדה אבל מזכה להם ע"י בנו ובתו שאינן סמוכים על שלחנו אפילו אם הם קטנים א וע"י עבדו ושפחתו העברים וע"י אשתו שאינו מעלה לה מזונות אפילו אין לה בית בחצר הרמב"ם ז"ל פסק כשמואל דאמר גדול גדול ממש וקטן קטן ממש שאינו יכול לזכות ע"י קטן אפי' אינו סמוך על שלחנו וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן וטוב להחמיר כדברי שניהם ב שלא לזכות ע"י בנו קטן אפי' אינו סומך על שלחנו ולא ע"י בנו הסומך על שלחנו אפילו הוא גדול וכשזוכין בו צריכין להגביהו מן הארץ טפח: בעל הבית שהיה שותף עם שכניו בסחורה אפילו זה ביין וזה בשמן א"צ לערב אפילו לא נשתתפו לשם עירוב ובלבד שיהא הכל בכלי אחד

ב"י

שם כתב הרא"ש עבדו ושפחתו העברים אע"ג דסמוכין על שלחן רבן לא הוי ידם כידו דדוקא בבנו הגדול הוא דאר"י דידו כיד אביו לפי שרגיל להיות תמיד על שולחן אביו אבל הנכרי הסומך על שולחן בע"ה אין מציאתו לבע"ה ואפילו אוכל בחנם אצלו וכ"ש עבדו ושפחתו העברים דבשכרן קא אכלי וכן הם דברי התוס' שם בפ"ק דמציעא · כתב הכלבו גבי עירובי תבשילין שמזכה ע"י עבדו ושפחתו העברים אפילו הם קטנים שהקטן זוכה לאחרים בדבר שהוא מדברי סופרים והם דברי הרמב"ם בפ"א מה"ע וכתב ה"ה דהכי איתא בפרק התקבל (סד): **ומ"ש** ולא על ידי אשתו שנותן לה מזונות וכו' התו' והרא"ש כתבוה בפ' חלון אמתני' דקתני וע"י אשתו מוקי לה בשלהי נדרים (פח:) כגון שיש לה בית באותו חצר דמגו דזכיא לנפשיה זכיא לאחריני אבל אין לה בית בחצר לא וא"ת אי מקבלת פרס הא איכה צריכה לזכות לעצמה כדאמר בפ' הדר ורבי יהודה בן בתירא מתיר בנשים ואוסר בעבדים ומסתמא עירוב בא אצלם כיון דמזכה לבני המבוי מניחו בביתו ואי בשאין מקבלת פרס כי אין לה בית נמי תזכה להם דאין ידה כידו במציאה ולא למעשה ידיה כיון דלא זיין לה וי"ל דאיירי בשנותן לה בע"ה מעות למזונותיה וכה"ג לא חשיב מקבל פרס לענין עירוב כשאינ' מביאה המאכל והמשתה מתוך ביתו ואוכלת א"נ בשאומר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך ומספקה ולענין מציאה ולכל דבר הוי ידה כיד בעלה כדסמוכה על שולחנו דמיא ולענין מקבל פרס לא דמיא ומיהו קשה מעבדים כנענים אם יש להם בית בחצר צריך לזכות להם כיון שאוסרים אליבא דר' יהודה בן בתירא דמסתמא תקינו ליה רבנן הזכייה כיון דאוסרים וכיון דזכו לנפשייהו זכו נמי לאחריני וצ"ל דמסקנא דנדרים אתיא כר' יהודה בן בבא דמתיר בעבדים ואוסר בנשים ותרווייהו במקבלי פרס ואשתו צריכה לערב ועבדו א"צ לערב ולעיל פסקי' הלכתא כרבי יהודה בן בתירא ע"כ כלומר דפסקינן כר' יהודה במאי דשרי בנשים אבל במאי דאסר בעבדים לא קי"ל כוותיה אלא כר' יהודה בן בבא וכמ"ש הרא"ש עצמו בפרק הדר וא"כ האי אוקימתא דלא כהלכתא הלכך בנשים ל"ש לן בין יש לה בית לאין לה בית אלא במקבלת פרס ואינה מקבלת תליא מלתא דכל שמקבלת פרס ממנו ידה כידו וכל שאינה מקבלת פרס אין ידה כידו לא למציאה ולא למעשה ידיה והאי קבלת פרס ל"ש אם נותן לה מאכל לנותן לה מעות לקנות אוכל או באומר צאי מעשה ידיך למזונותיך דמעיקרא לא הוי מחלקין בכך אלא למאי דס"ד דאוקימת' דנדרים הוי אפי' לר' יהודה בן בתירא אבל למאי דאסוקי דלא הויא אלא לר' יהודה בן בבא א"כ לר"י בן בתירא דקי"ל כוותיה בנשים כל היכא דנזונית בחד מהני גוונא ידה כידו ועבדים כנענים נמי אפילו יש להם בית בחצר אינם זוכים דהא לא אסרי דקיימא לן בהא כר"י בן בבא ובין זיין להו בין לא זיין ידם כידו דהא גופם קנוי לו אבל הרי"ף והרמב"ם כתבו משנתינו כצורת' שמזכה על ידי אשתו וכתב הר"ן בפ"ב דביצה דהא דאוקימנא בנדרים כשיש לה בית באותו חצר ה"מ לר"מ דאמר אין קנין לאשה בלא בעלה כדאיתא בפ"ק דקידושין (כג:) אבל לרבנן דפליגי עליה דר"מ התם לא צריכינן בעירובי חצירות שתהא לה חצר באותה מבוי הלכך מצי מזכי ע"י אשתו עכ"ל וכ"כ רבינו ירוחם בנ"ד ח"ג בשם התוס' שיכול לזכות ע"י אשתו והכי נקטינן:

ומ"ש וכשזוכין בו צריכין להגביהו מן הארץ טפח ג"ז שם בס"פ חלון מימרא דר"י (פ·) ופירש"י צריך להגביה מן הקרקע כשהוא מזכה להם דכל כמה דמנח ברשותיה לא הוי זכיי' והכי תני לה בתוספתא אם משלהן א"צ לזכות אם משלו השליח מגביהו מן הקרקע ואומר זכיתי להם עכ"ל ונראה לי שאע"פ שלא יאמר זכיתי להם מהני ומפני כך לא הזכירוהו הפוסקים ובריית' אורחא דמלת' נקט וכתב ה"ה שהאחרונים פירשוה דוקא במזכה להם משלו ומשום הקנאה בהגבהה אבל אם היתה החבית משל בני המבוי אינה צריכה הגבהה וכן דעת הרשב"א ז"ל וכתבו ההגהות בפ"ק בשם סמ"ג דהכי איתא בתוספתא אבל הרמב"ם כתב שם ואם הניח הכלי בחצר צריך להגביה הכלי מן הקרקע טפח כדי שיהיה ניכר ומשמע מדבריו דאפילו בשלהן צריך להגביה טפח וכ"כ ה"ה בשם הגאונים ז"ל וכתב הריטב"א דטעמא דמלתא לדעת הגאונים והרמב"ם משום היכרא שתהא ניכרת בין החביות שהיא לשם עירוב ולדבריהם כשהן שותפין בחבית ששנינו בפרק הדר (עא:) שאין צריכין לערב כ"ש שצריך שתהא גבוה משאר חביות להיכרא ואין לדקדק מל' הרמב"ם שא"צ להגביה אא"כ הניח הכלים בחצר אבל אם הניח בבית לא דמ"ש ואם הניח וכו' לא כתב כן אלא כדי שלא לכתוב שצריך להגביהו מן הקרקע טפח סמוך למ"ש קודם לכן הניחו באויר מבוי אינו שיתוף דהוה משמע שאם הגביהו מן הקרקע טפח אפילו הניח באויר מבוי הוי שיתוף: **ב"ה** שהיה שותף עם שכיניו בסחורה וכו' משנה בפרק הדר (עא·) בעה"ב שהיה שותף לשכיניו לזה ביין ולזה ביין אין צריכין לערב לזה ביין ולזה בשמן צריכין לערב רש"א אחד זה ואחד זה אינם צריכין לערב וכתבו הרמב"ם בפ"ה לענין שיתוף מבוי וכתב ה"ה בשם הרשב"א דה"ה לבני חצר אם היו שותפין בפת ופסק רבינו כר"ש משום דאמרי' בפרק מי שהוציאוהו (מו) הלכה כדברי המיקל בעירוב אפילו יחיד במקום רבים אבל הרמב"ם בפ"ה מה"ע פסק כת"ק ונראה שטעמו מדאוקי רב יוסף פלוגתייהו בפלוגתא דר' יוחנן בן נורי ורבנן גבי טבול יום וקם ליה ר"ש כר"י בן נורי וכיון דבההיא דטבול יום לא קי"ל כרבי יוחנן בן נורי הכא נמי לא קיימא לן כר"ש ואע"ג דרבה אוקי פלוגתייהו בגוונא אחרינא הא פליג עליה אביי התם וה"ל רב יוסף ואביי תרי לגבי חד. ורבינו סבר דכיון דשני רבה מאי דפריך ליה אביי ליכא הכא אלא רב יוסף לגבי רבה וקי"ל הלכה כרבה והרי"ף והרא"ש כתבו המשנה כצורתה ונראה שסמכו על מ"ש בפרק מי שהוציאוהו הלכה כדברי המיקל בעירוב ואפי' יחיד במקום רבים: **ומ"ש** ובלבד שיהא הכל בכלי אחד מימרא דרב שם ואף על פי

ב"ח

ומ"ש ולא ע"י אשתו שנותן לה מזונות אפילו אם יש לה בית בחצר לבדה כלומר ואעפ"י דאיכא למימר כיש לה בית מגו דזכיא לנפשה זכיא נמי לאחריכא אפ"ה כיון דבעלה נותן לה מזונות לא יצא העירוב מתחת ידו במה שמזכה על ידה דידה כידו וכתב רבינו בסתם דבעלה נותן לה מזונות ע"פ מסקנת הרא"ש בפרק הדר (דף קכ"ה ע"א) דבפלוגתא דר"י בן בבא ור"י בן בתירא בנשים שמקבלות פרס מבעליהן ועבדים שמקבלות פרס מרביהן וכל אחת יש לה דירה לבדה עמו בחצר אם האשה והעבד אוסרין אם לאו דר"י בן בבא מתיר בעבדים ואוסר בנשים ור"י בן בתירא מתיר בנשים ואוסר בעבדים ופסק הרא"ש בשם מהר"ם הלכה כדברי שניהם להקל דלפי זה הלכה כר"י בן בתירא דמתיר בנשים ול"ש לן בין יש לה בית בחצר ול"ש אין לה בית אלא כולה מילתא תליא במקבלת פרס או אינה מקבלת פרס ומסקנא דנדרים כר"י בן בבא היא דמתיר בעבדים ואוסר בנשים ולאו הילכתא היא אלא דקשי' לי מה שכתב הרא"ש אחר כך בעירוב תבשילין דאינו יכול לזכות ע"י אשתו משום דכשהוא מערב כולם מותרי' בלא זיכוי וכיון דאינה צריכה לזכות אין מזכין על ידה מידי דהוה אעירובי חצרות היינו כשאין לה בית באותו חצר עכ"ל דמביא ראיה מנדרים דלאו הלכתא היא וי"ל דמביא ראייה בדרך זה דכי היכא דלסברת התוספות בע"ח מסקנא דנדרים אתיא כר"י בן בבא דאוסר בנשים ומשום הכי אינו מזכה ע"י אשתו אא"כ כשיש לה בית באותו חצר דאמרינן מגו דזכיא לנפשה וכו' וכשאין לה בית דלא זכיא לנפשה אינו מזכה על ידה משם ראיה לעירוב תבשילין דאמרינן נמי כיון דאינה צריכה לזכות א"כ לא זכיא לנפשה הלכך אין מזכה נמי על ידה אבל בעירובי חצרות דקי"ל כר"י בן בתירא דמתיר בנשים אם אין בעלה נותן לה מזונות אין ידה כידו לא למציאה ולא למעשה ידיה כיון דלא זיין לה ומזכה ע"י אשתו אע"ג דאין לה בית ולא זכיא לנפשה: **והרמב"ם** פסק כשמואל וכו' כתב רבינו כן לפי שכתב הרמב"ם בפ"א מה"ע בסתם דמזכה ע"י בנו ובתו הגדולים ואינו מזכה ע"י בנו ובתו הקטנים וכתב עליו ב"י דלא דק דהא בסוף פ"ז פסק להדיא כר' יוחנן אלא כיון דלא אפליגו ר"י ושמואל אמתניתין דעירובין משמע דלכ"ע גבי עירוב גדול גדול ממש וקטן קטן ממש ולא ה"ל לב"י לומר לא דק דודאי אף רבי' לזה נתכוין כשאמר הרמב"ם ז"ל פסק כשמואל וכו' כלומר דבעירוב פסק כשמואל לגבי מציאה משום דס"ל דר' יוחנן מודה לשמואל בעירובין דגדול גדול ממש וקטן קטן ממש וכמ"ש מקצת פוסקים בשם בה"ג ורבינו שמשון הזקן וכן יש בירושלמי דלגבי עירוב מודה ר"י לשמואל דקטן קטן ממש וגדול גדול ממש: **ומ"ש** וטוב להחמיר וכו' כ"כ סמ"ק: **ומ"ש** וכשזכין בו צריכין להגביהו מן הארץ טפח שם סוף (דף ע"ט) אמר רב יהוד' חבית של שיתופי מבואות צריך להגביה מן הקרקע טפח ופי' רש"י כשהוא מזכה אותה להן דכל כמה דמנחה ברשותיה לא הויא זכיה והכי תני לה בתוספתא אם משלהן א"צ לזכות ואם משלו שליח מגביה ואומר זכיתי לכם עכ"ל והאי ואומר אמירה במחשבה קאמר שיהא מתכוין בשעה שמגביה כדי לזכות לכולם וכ"כ ב"י דא"צ שיאמר בפה ומשמע עוד מפרש"י ומלשון התוספתא דדוקא במזכה משלו צריך הגבהה כדי שיהיו בני המבוי קונים אותו אבל אם היה משלהן א"צ להגביה וכ"כ ה' המגיד בשם האחרונים מביאו ב"י ועוד משמע לי מדתני בתוספתא ואם משלו השליח מגביה אלמא דכל בני המבוי צריכין להגביהו כדי שכל אחד יהא זוכה בעירוב ומי שלא הגביה לא זכה בו ומשום הכי צריכין לעשות שליח שיהא גובה בשביל כולם וכל זה מדוקדק בלשון רבינו שאמר וכשזוכין בו צריכים להגביהו אמר וכשזכין בו לאורויי דדוקא כשזוכין מיד אחר שהוא מזכה להן משלו וגם אמר צריכין להגביהו בלשון רבים שכולן צריכין והא דלא כתב דהשליח מגביה בשביל כולן הוא דבר פשוט דבכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו אלא דהיכא דלא עשו שליח כ"א צריך להגביה ורב יהודא דאמר צריך להגביה בלשון יחיד מיירי בעשו שליח: **בעל** הבית שהיה שותף עם שכניו כו' משנה בפרק הדר (דף ע"א) בע"ה שהיה שותף לשכיניו לזה ביין ולזה ביין א"צ לערב לזה ביין ולזה בשמן צריכין לערב ר' שמעון אומר אחד זה ואחד זה אין צריכין לערב ובגמרא אמר רב ובכלי אחד אמר רבא דיקא נמי דקתני לזה ביין ולזה בשמן צריכין לערב אא"ב רישא בכלי אחד וסיפא בשני כלים שפיר אא"א רישא בב' כלים וסיפא בב' כלים מה לי יין ויין מה לי יין ושמן א"ל אביי יין ויין ראוי לערב יין ושמן אינו ראוי לערב · רש"א אחד זה ואחד זה אינן צריכין לערב ואפילו לזה ביין ולזה בשמן (בתמיה הא לא חזי לערובי) אמר רבה הכ"ע בחצר שבין שתי מבואות ור"ש לטעמיה וכו' ורב יוסף אמר ר"ש ורבנן בפלוגתא דר"י בן נורי ורבנן קמפלגי דתנן שמן שצף ע"ג יין ונגע טבול יום בשמן לא פסל אלא שמן בלבד וריב"ן אומר שניהן חיבורין זה לזה רבנן כרבנן ור"ש כריב"נ ופסק רבינו כרב דאמר בכלי אחד וכדרבא דאמר דיקא נמי ואע"ג דדחי אביי להאי דיוקא דרבא מ"מ מימרא דרב לא אידחייא גם הרי"ף והרא"ש כתבו להא דרב וכדר"ש ס"ל לרבינו דקי"ל כאוקמתא דרבה לגביה רב יוסף דהכ"ע בחצר שבין שני מבואות והכי פירושא דמתני' ת"ק איירי בחצר שבמבוי אחד וביין ויין דסתמא בכלי אחד הוא א"צ לערב וביין ושמן דסתמא בשני כלים הן צריכין לערב וה"ה איפכא דיין ושמן בכלי אחד א"צ לערב ויין ויין בשני כלים צריכין לערב אלא דאורחא דמילתא נקט ת"ק אבל בחצר שבין שני מבואות לת"ק אפילו לזה ביין ולזה ביין ובכלי אחד נמי צריך לערב ופליג עליה ר"ש ואמר דבחצר שבין ב' מבואות אפילו לזה ביין ולזה בשמן נמי אין צריכין לערב אפילו בשני כלים וכ"כ רש"י דאית דמפרשי הכי וכן נראה עיקר לרבינו ודלא כפרש"י וכן פירש ה"ר יהונתן והשתא לפי זה בחצר שבמבוי אחד לא פליגי דלת"ק נמי בכלי אחד אפילו לזה ביין ולזה בשמן א"צ לערב ובב' כלים אפילו ביין ויין צריכין לערב וכדכתב' רבינו אבל הרמב"ם רפ"ה כתב דדוקא ביין ויין בכלי א' א"צ לערב אבל ביין וביין בב' כלים או ביין ושמן אפי' בכלי א' צריכין לערב וצ"ל דפסק כאוקמתא דרב יוסף דלת"ק יין ושמן לאו מחוברין ניהו ואפילו בכלי א' צריכין לערב ולר"ש מחוברים ניהו כריב"נ ואפילו ביין ושמן א"צ לערב והלכה כרבנן דריב"נ וכרבנן דר"ש וכן פי' ב"י דזו היא דעת הרמב"ם והוא האמת אבל לדעת רבינו כתב ב"י דפסק כר"ש דהלכה כדברי המיקל בעירוב ותימה דא"כ למה אמר רבינו ובלבד שיהא הכל בכלי אחד

חדושי הגהות

שם א כתב מהרל"ח אע"ג דזכייה היא מטעם שליחות ואין קטן נעשה שליח ואינו זוכה לאחרים כבר כתבו התוספ' שאני שיתופי מבואות דרבנן דהא ממ"נ אמה עבריה קטנה היא דאי אתיא שערות מאי בעית גביה וקתני דמזכה על ידה : ב כתב מהרל"ח אע"ג דבסמוך פסק רבינו כר"י דקטן וסומך על שולחנו של אביו יכול לזכות על ידו אפשר

אחד ואפי' היו מסובין לאכול וקדש עליהם היום סומכין משום עירוב על הפת שלפניהם בשלחן והוא שמסובין בבית שהוא מקום הראוי להניח שם העירוב אבל בחצר לא ובשתופי מבואות סומכין עליו משום שיתוף אף אם מסובין בחצר :

שסז **אשתו** של אדם מערבת לו שלא מדעתו אפי' אם מיחה בה שלא לערב ואפילו אם אין רגיל לערב עמהם (ג) וה"מ שאוס' עליהם כגון שאין הבית פתוח אלא לאותו החצר אבל

ב"ח

אחד אלא לאוקמתא דרבה לא קאמר ר"ש אחד זה ואחד זה א"צ לערב ואפי' כשהן בב' כלים אלא בחצר שבין ב' מבואות אבל בחצר שבמבוי אחד צריכין לערב כיון דלא חזי לערובי כסברת המקשה דקא מתמה ואמר ואפילו לזה ביין ולזה בשמן ורבה נמי מודה ליה דה"מ אלא דמפרש דר"ש לא קאמר אלא בחצר שבין ב' מבואות אבל בחצר שבמבוי א' בין בכלי א' בין בב' כלים צריכין לערב אבל למאי דפרישית ניחא דלא פסק רבינו כר"ש אלא כת"ק ור"ש נמי מודה בה וכאית מפרשי שהביא רש"י ודו"ק · וכתב ב"י ודין זה לא ניתן ליכתב כאן דהא בע"ח קיימינן שאינה אלא בפת אלא בסי' שפ"ו דמיירי בשיתוף מבואות שם הוא מקומו עכ"ל ולפעד"נ דרבינו מפרש דדוקא לכתחלה בעי' פת אבל בדיעבד הוי עירוב בכל דבר מזון והכי משמע בפרק מי שהוציאוהו (דף מט) דבמעה דוקא לא הוי עירוב אפילו דיעבד וכ"כ רש"י וה"ר יונתן ריש בכל מערבין דע"ח נמי בכלל וכן הוא בירושלמי וכך הוא לאוקמתא דרבה בפרק חלון ריש דף פ"א ולכן כתבה רבי' כאן להורות דבדיעבד הוי עירוב בע"ח אף ביין ושמן ובכל דבר :

שסז אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו אפילו אם מיחה בה שלא לערב וכו' בפרק חלון (דף פ') ההוא טורזינא עו"ג דהוה בחצר א"ל אוגר לן רשותך לא אוגר להו אתא לקמיה דרב יהודה א"ל הכי אמר שמואל אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו פי' ואפילו אם אין הבעל רוצה לערב דאין לפרש שלא בידיעתו דא"כ מנא לן דמותר לשכור מדביתהו של עו"ג היכא דאינו רוצה עו"ג למיגר כי ההוא עובדא דטורזינא אלא ודאי דשמואל נמי קאמר דבישראל מערבת לו שלא מדעתו אפילו אם אין הבעל רוצה ואם כן אשתו של עו"ג נמי אפילו אין הבעל רוצה להשכיר היא משכרת :

ומ"ש אפילו אם מיחה בה שלא לערב כ"כ הרא"ש וז"ל אע"ג דמיחה בעלה ורצ"ל אע"ג דמיחה בה בעלה דאי ר"ל אע"ג דמיחה בבני חצר שלא לערב עמו לא ה"ל לומר לשון מיחה אלא ה"ל לומר אע"ג שאינו רוצה לערב עמהם אבל לשון מיחה נופל על אשתו שמיחה בה שלא לתת פת עמהם ולבי אומר לי דט"ס הוא דהשמיט תיבה וצריך להגיה אע"ג דמיחה בה בעלה ואיכא להקשות מנ"ל להרא"ש דאפילו מיחה בה מערבת דלמא דוקא שאינו רוצה לערב עמהם ומיהו לא מיחה בה לערב אבל אם מיחה בה שלא לערב אינה מערבת בעל כרחו ואם עירבה אינו עירוב ונראה לתרץ דהכי מוכח בסוגיא דמותיב אהא דשמואל מדתניא נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן אין עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף ואי איתא דשמואל מודה דאם מיחה בה אין עירובו עירוב מאי תיובתא איכא הכא מברייתא נוקים לה בדמיחה בה אלא ודאי דשמואל דאמר מערבת לו שלא מדעתו אפילו אין הבעל רוצה לערב עמהם היינו נמי אפילו מיחה באשתו שלא לערב עמהם וה"ט כיון דמצות עשה היא מדברי סופרים ולכן צריך לברך עליו הוה ליה כאילו מיחה בה שלא לקיים המצוה :

ומ"ש ואפילו אם אין רגיל לערב עמהם וה"מ שאוסר עליהן כגון וכו' איכא להקשות דהך תיובתא דמותיב מברייתא אדשמואל פריקו לא קשיא הא דאסר הא דלא אסר (פירש"י הא דאסר על בני המבוי לא בעינן דעתיה ומתניתא בדלא אסר כגון חצר שבין ב' מבואות ורגילה עם זה ולא עם זה) הכי נמי מסתברא דא"כ קשיא דשמואל אדשמואל דאמר שמואל אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף (פרש"י אינו רוצה ומתכוין לאסור עליהן) בני המבוי נכנסין לתוך ביתו ונוטלין שתופו ממנו בעל כרחו רגיל אין שאין רגיל לא ש"מ משמע מפרש"י דה"ק דבחצר שבין ב' מבואות דבאותו מבוי הרגיל לצאת ממנו לר"ה בחול רגיל נמי להשתתף עמהם כיון דרגיל בה אוסר עליהן ונוטלין ממנו בע"כ אבל במבוי שאינו רגיל בה שאינו רגיל ג"כ להשתתף עמהם ואינו אוסר עליהן אין נוטלין ממנו בע"כ ושמואל דאמר מערבת שלא מדעתו היינו היכא דאסר עלייהו כגון דרגיל בה וברייתא בדלא אסר כגון חצר שבין שני מבואות ובאותו מבוי שאינו רגיל להשתתף עמה וכן מבואר ממ"ש התוספות וז"ל רגיל אין שאין רגיל לא דרגיל אסר כמו פתח הרגיל אבל שאינו רגיל לא אסר אלמא דרגיל ואסר עליהן חדא היא והיינו דבחצר שבין ב' מבואות דבאותו מבוי הרגיל ליכנס ולצאת בה לר"ה בחול לשם רגיל להשתתף עמהן אסר עליהן ונוטלין ממנו בע"כ אבל במבוי שאין רגיל בה בחול דג"כ אינו רגיל להשתתף עמהם לא אסר עליהן וא"כ קשה דרבינו דמפרש דתרתי מילי נינהו דאיכא רגילות לערב ואינו אוסר א"כ אינו רגיל לערב ואוסר הוא דלא כפירש"י והתוספות והיישוב לדבר זה הוא פשוט דנמשך רבינו אחר מה שפירש הרא"ש דלא כפרש"י והתוס' ונראה לפע"ד דמה שהזקיקו לפרש פירוש אחר הוא משום דלפירש"י והתוס' קשה באידך דשמואל דלא ה"ל לומר אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי וכו' אלא ה"ל לומר בסתם אחד מבני מבוי שרגיל עמהם ולא נשתתף וכו' אלמא דאף באינו רגיל עמהם בחול ליצא וליכנס ממנו לר"ה דלא אסר עליהן אלא דרגיל להשתתף

ב"י

פי' שרבינו כתב שיהיה הכל בכלי אחד על מה שכתב אפילו לזה ביין ולזה בשמן לאו דוקא דה"ה לזה ביין ולזה ביין בעינן שיהא בכלי אחד שהרי אהא דאמר רב ובכלי אחד כתב רש"י ואע"ג דאמרינן בפרק מי שהוציאוהו דלב"ה עירוב הניתן בשני כלים כשר התם הוא דמעיקרא לשם עירוב גבו ומליוה למנה ואייתר אבל הכא דלאו לשם שיתוף הוה בכלי אח' אין בב' כלים לא וכיון דטעמא דבעיא כלי אח' משום דלא לשם שיתוף הוה לת"ק דבעי לזה ביין ולזה ביין נמי איתיה · ודין זה לא ניתן ליכתב כאן דהא בעירובי חצירות קיימין שאינה אלא בפת ובסימן שפ"ו דמיירי בשיתופי מבואות שם הוא מקומו ג (ה) : **ואפי'** היו מסובין לאכול וקדש עליהם היום וכו' בעירובין (פה :) אמר רב יהודה אמר רב בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהם היום הפת שעל השולחן סומכין עליה משום עירוב ואמרי לה משום שיתוף אמר רבה לא פליגי כאן במסובין בבית כאן במסובין בחצר ופירש"י טעמא משום דשיתופי מבואות מותר להניחם בחצר שבמבוי אבל משום עירוב לא דבית בעינן דעירוב משום דירה וחצר לאו בר דירה הוא · וכתב ה"ה בפ"א ומדברי רבינו נראה שהוא מפרש בבני חבורה שקנו פת בשיתוף והיו מסובין ואוכלין ממנו אבל הרשב"א מפרש בבני חבורה שהיו מסובין אצל אחד שזימנן לאכול משלו ואע"פ שהמערב משלו צריך לזכות בכאן סתמו כפירושו שכל שזימנם לאכול על השולחן הרי זוכה להם את הכל כתב המרדכי בפרק מי שהוציאוהו נ"ל דאפטרופוס של קטן יכול לערב ולהקנות דלא גרע משכירו ולקיטו כתב בהגה' אשיר"י (קכה) וכשהוא מערב משלהן צריך להודיעם אם חפצים בכך שמא מקפידין הם ואמר שמואל המקפיד על עירובו אינו עירוב אבל משלו א"צ להודיע דזכין לאדם שלא מדעתו · כתב האגור בסימן תר"ץ נשאל גדול הדור מהר"י מולין על מה שיש מנהג בקצת קהילות מאשכנז שעושין עירובי חצירות בפת ותולין הפת עשוי כמין מצה בב"ה ומניחין שם כל השנה איך יוצאין בה הא לא הוי מקום פיתא ולא מקום לינה והשיב כי הרבה גדולים ערערו על זה ובסוף מצא בתשובת מהר"ם שיישב המנהג אבל לא נודע להרב הנזכר הטעם עכ"ל (ו) : נוסח דברי המערב כתב רבינו בסימן שצ"ה ושם יתבאר שברכה אינה מעכבת . כתב בשבלי הלקט שמצא בתשוב' גאון היכא דלא עירבו מאתמול למחר מקנה להו נהמא בסלא וסמיך עליה כי הא דא"ל רבא בר חנין לאביי ניקני להו מר ריפתא בסלא והוא ז"ל כתב על זה אין הדבר כן מההוא יומא דאשתפיך חמימי והא דקאמר ניקני להו מר ריפתא בסלא מע"ש קאמר אבל משחשכה לא מהני דקניית עירוב בין השמשות וכן השיב ר' אביגדור ע"כ · ודברים פשוטים הם ולא כתבתים אלא שלא יראה שום אדם תשובת הגאון ויטעה בה · כתוב עוד שם בתים שבספינה חייבין בעירוב ושאר שאין להם בתים הרי הם כשרויים בחצר (ה) וכ' בשם ה"ר אביגדור דוגית שאינה גבוה מן המים י' טפחים אין מטלטלין בה אלא בד"א ע"כ ואפשר הטעם משום דאינה רה"י דאין רה"י פחות מגובה י' ורוחב ד' · אבל קשה שהי' טפחים מקרקע הספינה צריך למודדם ולא מן המים :

שסז אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו וכו' בעירובין (פ ·) ההוא טורזיינא וכו' הכי אמר שמואל אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו מיתיבי נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן אין עירובן עירוב ל"ק הא דאסר הא דלא אסר ה"נ מסתברא דאמר שמואל אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף בני מבוי באין ונוטלין ממנו בע"כ רגיל אין שאין רגיל לא ש"מ ופירש"י הא דאסר · על בני מבוי לא בעי' דעתיה ומתניתין בדלא אסר כגון חצר שבין שתי מבואות ורגילה עם זה ולא עם זה : הכי נמי מסתברא · דמודה שמואל היכא דלא אסר ולא נשתתף אינו רוצה ומתכוין לאסור עליהם וכתב הרא"ש אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו ואפילו אם אינו רוצה לערב וכן משמע מדמייתי לה אעובדא דטורזיינא וכתבו תוס' רגיל אין שאין רגיל לא דרגיל אסר כמו פתח הרגיל אבל שאינו רגיל לא אסר ונוטלין שיתופו בע"כ של ב"ה אבל דעת אשתו צריך וכן הכריע הרא"ש שכתב דאי לא תימא הכי קשיא דשמואל אדשמואל וכו' רגיל אין שאין רגיל לא ולעיל קאמר אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו דמשמע בכל ענין אפילו אינו רגיל והא דלא משני הא דבעי הכא רגיל משום דנוטלין ממנו בע"כ ואפילו דעת אשתו ליכא משום דפשיטא ליה דאין שום עירוב מועיל בע"כ ודקאמר אלא לאו ש"מ הא דלא אסר הא דאמר שמואל אפילו אינו רגיל מערבין בע"כ היינו בדאסר והא דקאמר הכא רגיל אין שאינו רגיל לא בדלא אסר כגון חצר שבין ב' מבואות ורגיל במבוי אחד ואין רגיל באחר ואפ"ה כיון שהורגל להשתתף עמהם אם נטלו עירובו בע"כ ומדעת אשתו מותר לטלטל במבוי והא דתניא אין עירובן עירוב היינו בדלא רגיל ולא אסר : ומעתה יתבארו דברי רבינו שמ"ש אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו אפילו אם מיחה בה היינו מימרא דשמואל וכמו שפירשוה התו' והרא"ש ואע"פ שהתו' והרא"ש לא הזכירו מיחה בה ומשמע לכאורה דע"כ לא אמרי' דאשתו מערב' אלא בשלא רצה לערב עמהם ומיהו לא מיחה בה שלא לערב אבל אם מיחה בה שלא לערב אינה מערב' והיינו שהזכיר הרא"ש מיחה ולא כתב בה משמע ליה לרבי' דליתא אלא אפילו מיחה בה נמי מערבת וכן יש לדקדק מדפירש"י אחד מבני מבוי וכו' ולא נשתתף אינו רוצה ומתכוין לאסור עליהם (א) וכ"כ בשבולי לקט בשם הר"מ בר משה מצאתי א' מבני החצר שאינו רוצה לתת חלקו בעירוב נוטלין ממנו בע"כ : **ומ"ש** ואפי' אין רגיל לערב עמהם הוא מדמסיק רגיל אין שאין רגיל לא ש"מ וכדפירש הרא"ש דה"ק אלא לאו ש"מ הא דאמר שמואל אפי' אינו רגיל מערבת בע"כ היינו בדאסר וז"ש רבינו וה"מ שאוסר עליהם : **ומ"ש** כגון שאין הבית פתוח אלא לאותו חצר

פשוט

דרכי משה

(ה) ופשוט הוא דכאן דברי רבינו ללמוד ממנו לענין עירוב בפת כמו שהוא הדין לענין שיתוף ביין ושמן : (ו) ול"נ דעירובין שלנו יש להן דין שיתופי מבואות וכמ"ש לקמן סימן שפ"ז ע"כ אין צריכים להניחם בבית דירה וכמ"ש לקמן סי' שפ"ז וזהו הטעם כן נ"ל :

משמע

פרישה

בדברי רבינו שהרי מסיק וכתב ז"ל מו יתום אוכל על שולחנו בתורת צדקה כו' וה"ה נמי כל אורח שאוכל אצלו בחנם יש לו שכר מצוה ממנו ויכול לזכות ע"י וק"ל :

(ה) **בסוף** הסימן כתב ב"י בשם ה"רר אביגדור ז"ל דוגיא (פי' ספינה קטנה שצדין בו המלחין דגים וכמ"ש בה"מ ר"ס ר"ך ע"ש) שאינה גבוה מן המים י"ט אין מטלטלין בה אלא בד"א ע"כ ומסיק ב"י וכתב ז"ל וקשה שהי' טפחים מקרקע הספינה צריך למודדם ולא מן המים עכ"ל · ולענ"ד דה"כ קאמר שאינה גבוה מן המים י"ט שהמחילה אינן גבוהין מן המים נמצא דודאי שאין בגובהן י"ט משום דדוגיא הוא ספינה קטנה שאין מהלכת עמוקה במים · משא"כ ספינה גדולה טעונה שהיא הולכת במים אע"פ שאין שפתה גבוה מן המים מ"מ מותר לטלטל בה כיון שמקרקעית הספינה עד שפתה י"ט ויותר ומש"ה נקט רבי אביגדור דוגיא דוקא וק"ל · ועיין בש"ע בריש סי' זה סעיף ב' שכתב רמ"א בהגה ג"כ סתם :

סי' **שסז** (א) **מ"ש** ב"י בריש הסימן ז"ל וכ"כ בשבילי הלקט בשם הר"ם בר משה מצאתי אחד מבני החצר שאין רוצה לתת חלקו בעירוב נוטלין ממנו בע"כ עכ"ל ק"ק מאי ראיה מביא זה שלא לשון שמואל והרא"ש הוא וכ"ל שדייק מתיבת ממנו דאי בדברי שמואל דקאמר אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו ופי' הרא"ש דאע"פ שמיחה מ"מ מערבת איכא למימר דה"ט כיון דלא מיחה בה מש"ה היא מערבת משא"כ שבילי הלקט שכתב שנוטלין בע"כ וע"כ ר"ל אע"פ שאינו רוצה ליתן אפ"ה נוטלין ממנו · וא"כ ה"ה אם מיחה בה באשתו דיכולה לערב וק"ל :

(ב) **ומ"ש** רבינו בריש הסי' ז"ל וה"מ שאוסר עליהן כגון שאין הבית פתוח אלא לאותו חצר ר"ל שזה אסור בפשיטות משא"כ אילו היה פתוח לשני חצירות או יש חילוק דאי

אסור

חידושי הגהות

אפשר שדעתו לומר דבדיעבד הלכה כר"י דאם זוכה על ידי קטן שאינו סומך על שולחנו הוי עירוב וע"י גדול שסומך על שולחנו לא הוי עירוב אבל לכתחלה כתב כאן שיש להחמיר כדברי שניהם שלא לזכות אלא ע"י גדול שאינו סומך על שולחנו לצאת לד"ה : ג כתב מהרל"ח על זה מ"מ כתבו רבי' כאן ללמוד ממנו דה"ה לענין עירובי חצירות כשבעה"ב שותף עם שכניו בפת דא"צ לערב עירובי חצירות :

כתב

אבל אם הבית פתוח לב' חצרות (ג) באחת רגיל לצאת ולבא תדיר שאוסר עליהם ובאחת אינו רגיל לצאת ולבא ברגיל שאוסר מערבת שלא לדעתו אפילו אינו רגיל לערב (ד) ובשאינו רגיל לצא' ולבא נמי אע"פ שאינו אוסר אם רגיל לערב עמה' מערבת שלא לדעתו אבל אם אינו אוסר וגם אינו רגיל לערב עמהם אינה מערבת שלא לדעתו וכל זמן שלא מיחה בה בפירוש אפי' אינו רגיל לערב עמהם ואינו אוסר מערבת שלא לדעתו דמסתמא ניחא ליה אבל אינה יכולה לזכות משלו לאחרים שלא מדעתו ואפילו בני הבית יכולין לערב שלא מדעתו אם אין הבית פתוח אלא לחצר אחת (ה) אבל בני החצר א אין יכולין ליקח פתו מביתו לערב שלא מדעת שום אחד מבני הבית ואפי' רגיל עמהם ואוסר עליהם :

עירבו

ב"י

פשוט הוא דכל כה"ג אוסר עליהם : ומ"ש אבל אם הבית פתוח לב' חצרות וכו' ברגיל שאוסר מערבת שלא מדעתו וכו' הוא ממה שנתבאר דכל היכא דאוסר מערבת שלא מדעתו אפי' אם אינו רגיל לערב עמהם : ומ"ש ובשאינו רגיל לצאת ולבא אף על פי שאינו אוסר אם רגיל לערב עמהם מערבת שלא מדעתו היינו הא דאמר שמואל א' מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף בני מבוי באין ונוטלין ממנו בע"כ ופי' הרא"ש דכשאינו רגיל ואסר היא ומפני שכתבו התו' והרא"ש דדעת אשתו בעי' תלה רבי' הדבר באשתו : ומ"ש אבל אם אינו אוסר וגם אינו רגיל לערב עמהם שאינה מערבת שלא מדעתו היינו דתניא נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן אין עירובן עירוב ואוקימנא בדלא אסר וע"כ בשאינו רגיל לערב עמהם היא דאי ברגיל הא אמר שמואל אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף וכו' ואוקימנא בדלא אסר הלכך ע"כ האי ברייתא דקתני אין עירובן עירוב בשאינו רגיל היא דכיון דאינו רגיל וגם לא אסר אין מערבת אלא מדעתו : וכל זמן שלא מיחה בה בפי' אפי' אם אינו רגיל לערב עמהם וכו' כ"כ שם הרא"ש וז"ל והיכא דלא אסר ולא רגיל דאמר אין עירובן עירוב היינו דוקא היכא דמיחה הבעל דבהכי איירי כולה שמעתין כעין עובדא דטורזיינא אבל כ"ז שלא מיחה הבעל עירובן עירוב דמסתמ' לא קפיד : אבל אינה יכולה לזכות משלו לאחרים שלא מדעתו כ"כ שם התוספ' והרא"ש והמרדכי וכ"כ סמ"ג וסמ"ק והאי שלא מדעתו אינו כמו שלא מדעתו דלעיל דהוי אפילו בע"כ אבל האי שלא מדעתו היינו שלא בידיעתו וזהו שכתבו התוס' וצריך ליזהר שלא תזכה האשה לשכיניה כשאין בעלה בעיר : ואפי' בני הבית יכולין לערב וכו' התוספ' כתבו שם ואם אין הבעל והאשה בעיר אלא בני ביתו צריך לדקדק אם יכולין לערב בני ביתו בלא רשות משל בעל הבית דהא בסמוך תנן ניתוספו עליהם מוסיף וצריך להודיע וכשכלה האוכל נמי קתני דצריך להודיע ממין א'. וכתב הרא"ש בשם ר"ת דמה שנסתפקו היינו בחצר שבין ב' מבואות דלא ידעינן בהי ניחא ליה כדאמר בסמוך ואפשר דבהא אפילו רבי יהודה מודה אבל חצר הפתוח למבוי א' אע"ג דלרבנן צריך להודיע כיון דלרבי יהודה א"צ להודיע קי"ל כר"י כדפסיק לקמן שמואל ועוד דהלכה כדברי המיקל בעירוב. וכ"ל דחצר שבין ב' מבואות נמי היכא דרגיל לערב בא' מהן ידעינן בהי ניחא ליה ובני הבית מערבין עליו ודבר פשוט הוא דהאי שלא מדעתו שכתב כאן רבינו הוי כמו שלא מדעתו דבסמוך דהיינו שלא בידיעתו (א) : אבל בני החצר אין יכולין ליקח פתו מביתו לערב שלא מדעת וכו' הוא מה שכתבו התוספות והרא"ש אהא דאמר שמואל א' מבני מבוי שרגיל להשתתף עמהם ולא נשתתף בני מבוי באין ונוטלין ממנו בע"כ דדעת אשתו צריך דפשיטא ליה שאין שום עירוב מועיל בע"כ כלומר שלא מדעתו ושלא מדעת אשתו והמרדכי כתב שי"מ דרגיל ואסר נוטלין שיתופו לגמרי בע"כ ודעת אשתו נמי לא בעי והרי"ף כ' סתם אשתו של אדם מערב' לו שלא מדעתו ולא חילק בין אסר ללא אסר והרמב"ם בפ"ה מה"ע כתב אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו והוא שלא יאסור על שכיניו אבל אם אוסר אינה מערבת ולא משתתפת עליו אלא מדעתו כיצד אוסר כגון שאומר איני מערב עמכם או איני משתתף עמכם נראה מדבריו שהוא מפרש הא דאסר שהוא מתכוין לאסור על שכינו והיינו ברייתא דנשים שעירבו ומאי שלא מדעתו דקתני בע"כ הא דלא אסר שלא היה מתכוין לאסור עליהם והא אמר שמואל אשתו של אדם מערבת לו ומאי שלא מדעתו דקאמר שאינו יודע בדבר אבל אם יודע ומוחה אינה מערבת ולפ"ז כי קאמר ה"נ מסתברא מייתי ראיה מדאמר בני מבוי נוטלין ממנו בע"כ דמשמע דוקא בני מבוי הוא דנוטלין ע"כ אבל אשתו אינה מערבת בע"כ וא"כ ע"כ לומר דמאי דקאמר הכא מערבת שלא מדעתו היינו שלא מידיעתו אבל יודע ומיחה לא וכ"ל שאינו גורס רגיל לא דאין לו ענין לפי שטה זו ומאי דנקט שמואל רגיל הוא משום דאם אינו רגיל אפי' בני מבוי אין נוטלין ע"כ אבל כופין אותו בב"ד עד שיאמר רוצה אני או ב"ד יורדין לנכסיו וכמ"ש ה"ה בראש

ב"ח

להשתתף עמהם נמי קאמר שמואל דנוטלין ממנו בע"כ אבל בדלא אסר ואינו רגיל לערב עמהם אין נוטלין ממנו בעל כרחו ודקאמר שמואל מערבת שלא מדעתו אף עפ"י שמיחה בה הבעל וסתמא קאמר אפילו אינו רגיל לערב עמהם היינו דוקא היכא דאסר עליהן כגון שאין הבית פתוח אלא לאותו החצר וכן לענין שיתוף אין החצר פתוח אלא לאותו מבוי וברייתא דתני אין ערובן עירוב היינו בדאינו רגיל לערב עמהן וגם בדלא אסר אבל ב"י הביא דברי התוספות וכתב אח"כ וכן הכריע הרא"ש שכתב דאל"ת הכי קשיא דשמואל וכו' עד בדלא רגיל ולא אסר הבין שהתוס' והרא"ש שוין בפי' הסוגיא וג"ל דלא דק : ומ"ש וכל זמן שלא מיחה בה בפירוש וכו' כ"כ התו' והרא"ש והוא דכיון דכל הסוגי' מוכח' דאיירי בדמיחה בה הבעל ובהא מיפלגינן בין רגיל ואסר ללא רגיל ולא אסר אלמ' דבסתם דלא ידעינן דעתו דבעל מסתמא לא קפיד והיינו מטעם דפי' כיון דמצוה מד"ס היא מסתמא ניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממוניה ומשום הכי נמי אינה יכולה לזכות לאחרים שלא מידיעתו כיון דאין בזה מצוה אלא מתנה בעלמא היא ואינה רשאה לתת מתנה לאחרים בלי רשות בעלה ואם עברה וזיכתה אין עירובן עירוב : ומ"ש ואפי' בני הבית יכולין לערב וכו' התו' והרא"ש כתבו דצ"ע ודקדוק אם רשאין בני הבית לערב שלא לדעתו וכתב הרא"ש על שם מהר"ם דלא נסתפקו התו' אלא בחצר שבין ב' מבואות דלא ידעינן בהו דניחא ליה אבל חצר הפתוח למבוי אחד רשאין לערב שלא מדעתו והביא ראייה לדבריו ונתבאר בסי' שס"ח ס"ב ולכן גם רבינו לא התיר לבני הבית אא"כ שאין הבית פתוח אלא לחצר אחד דאלמא אם היה פתוח לשתי חצרות אסורין לערב שלא מידיעתו אעפ"י דלא ידעינן אם אינו רוצה לערב עמהם דכיון דספק הוא יש לאסור מספק אבל פתוח לחצר אחד מסתמא זכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו שלא מידיעתו · ואפילו אינו רוצה לערב עמהם יכולין בני הבית לערב כל זמן שלא מיחה בהם כיון דהבי' פתוח לחצר אחד ואוסר עליהם אבל אם מיחה בבני הבית אין עירובן עירוב אפילו רגיל עמהם ואוסר עליהם דדוקא אשתו מערבת אעפ"י דמיחה בה אבל אחד מבני הבית אין עירובו עירוב כשמיחה בהן · ולפע"ד דלפ"ז מתיישבת קושית התו' בטוב טעם שהקשו על הא דאמר תלמודא אתו לקמיה דרב יהודה א"ל הכי אמר שמואל אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו וז"ל וא"ת ואמאי לא מייתי מדרב יהודה דאמר בריש הדר (דף פ"ד) משמיה דשמואל שכירו ולקיטו של עו"ג נותן עירובן ודיו וכ"ש אשתו והוה מייתי מעו"ג אעו"ג וי"ל דאשתו אשתו ניחא ליה לאתויי עכ"ל ויישוב זה נראה דוחק דכיון דמשכירו ולקיטו שמעינן כל שכן אשתו והוה מייתי מעו"ג אעו"ג א"כ לא תירצו כלום אבל למ"ש ניחא דמשכירו ולקיטו לא שמעינן אלא דהוי עירוב שלא מדעת העו"ג אפי' אינו רוצה להשכיר כהך עובדא דהמן בר ריסתק דריש הדר דמייתו התו' · אבל אם מיחה בשכירו ולקיטו ודאי דאינו עירוב והשתא אע"ג דמשכירו ולקיטו למדנו כל שכן אשתו מ"מ אם מיחה באשתו לא שמעינן דהוי עירוב דדלמא לא עדיף אשתו של עו"ג משכירו ולקיטו אבל מדשמואל דאמ' אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו שמעינן דאפילו מיחה בה מדקאמר בסתם מערבת שלא מדעתו כדלעיל : ומ"ש אבל בני החצר אין יכולין ליקח פתו מביתו וכו' שם אהידך דשמואל דאמר אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף ואינו רוצה להשתתף דנוטלין ממנו שיתופן בע"כ כתבו התו' והרא"ש היינו בע"כ של בעל ע"י אשתו אבל דעת אשתו צריך והכי מוכחת הסוגיא דקאמר ה"נ מסתברא וכו' רגיל אין שאין רגיל לא שמע מינה ואי איתא דברגיל נוטלים ממנו בע"כ ואפילו דעת אשתו לא צריך א"כ איכא למידחי ולמימר דהא דקאמר רגיל אין שאין רגיל לא היינו דברגיל א"צ דעת אשתו ונוטלין ממנו בע"כ אבל בשאין רגיל אין נוטלין ממנו בע"כ אלא צריך דעת אשתו אבל כשאשתו מערבת עמהם הוי עירוב אפילו אין הבעל רוצה ואעפ"י דאינו רגיל עמהם ואינו אוסר עליהם אלא ודאי אפילו רגיל ואוסר עליהם נמי צריך דעת אשתו ואם כן באינו רגיל ואינו אוסר עליהם לא מהני דעת אשתו · ונראה דמ"ש אבל בני החצר וכו' שלא מדעת שום אחד מבני

דרכי משה

שסז (א) משמע הא אם מיחה בהם בני הבית אין יכולים לערב אע"ג דאשתו מערבת וצ"ע דמ"ש אשתו משאר בני הבית : וע"ל

פרישה

אסור כ"א בחצר שרגיל לצאת ולכנס ולא אוסר אף שאין רגיל לערב עמהן או שרגיל לערב עמהם אף שאינו רגיל לצאת ולכנוס עמהן בחול בכל אחד מהני גונא אוסר . ואם אינו פתוח אלא לחצר אחד אף שעדיין לא עירבו מעולם אפ"ה כיון שאוסר עליהן כשמבקשים עתה לערב יכול אשתו לערב אף שהוא מוחה בה :

(ג) ומ"ש רבינו אח"כ בסמוך ז"ל וכשאינו רגיל לצאת ולבא אע"פ שאינו אוסר אם רגיל לערב כו' האי שאינו אוסר דכתב צ"ל דה"פ אע"פ שאינו אוסר מכח ההליכה והוצאה מ"מ כיון דרגיל לערב עמהן אסור וצריך לערב ואם אינו מערב אוסר וכמ"ש התוס' הביא הב"י בריש הסי' ז"ל רגיל אין שאין רגיל לא דרגיל אסור כמו פתח הרגיל ור"ל ברגיל שרגיל לערב עמהן אע"פ שאינו רגיל לצאת ולכנוס עמהן בו וק"ל :

(ד) ומ"ש רבינו באחת רגילה שאוסרת לפום ריהטא משמע דדריסת רגל אוסר אבל התוס' פירשו פרק כילד מעברין דף נט ומה שפי' בקונטרס שלא יהא לה דריסת הרגל על החיצונה לאו דוקא דליכא קפידא בדריסת רגל כו' אלא תימוד דשם מלהשתמש קאמר וע"ש · ועוד אביא לך לשון רש"י שלשם וז"ל רגל המותרת במקומה אוסר שלא במקומה כגון שתי חצירות זו לפנים מזו והחיצונה פתוחה לר"ה והפנימית אין לה פתוח לר"ה אלא יוצאה דרך חיצונה ולא מבעיא היכא דעירבו דיורין שבחיצונה ובני הפנימית לא עירבו ביניהן לבן להיות מותרין בתשמיש חצר לעצמו דהוי רגל המותרת במקומה דאסרה דריסת רגל דידהו אחיצונה אפילו לרבנן כיון דחיצונות גופייהו אסרי ליכא לאיכפינהו למיחד דשא ולמחול על דריסת הרגל שיש לה על החיצונה אלא אפילו עירבה זו לעצמה וזו לעצמה דהוי פנימית מותרת במקומה פליג ר"ע וכו' ואח"כ כותב טעמא דרבנן סברי רגל המותרת במקומה אינה אוסרת משום דכגון זו כופין על מדת סדום וע"ש וכתבתי כ"ז כי הרבה פעמים צריך טעמים אלו בדברי רבינו בפרט בסימן שע"ח : (ה) ומ"ש רבינו בס"ס זה ז"ל אבל בני חצר אין יכולין ליקח פת מביתו לערב שלא מדעת שום אחד מבני הבית ואפילו רגיל עמהן ואוסר עליהן וכתב ב"י דהאי שלא מדעת ר"ל שלא מידיעתו שאין מערבין משלו בע"כ אלא אפילו שלא מדעת כמי אע"פ שלא מיחה בפירוש כמי אין מערבין וכן פי' הב"י שלא מדעתו הנזכר לפני זה אבל זכוי דאשתו לאחרים ובני חצר ע"ש · וכן כתב עוד הב"י דהא דאין בני החצר יכולין לערב שלא מידיעתו כלמד ממ"ש התוספות והרא"ש כו' עד דדעת אשתו צריך כו' יש מקשין מנא ליה לרבינו לדייק מזה שבני החצר אין יכולין לערב משלו שלא בידעתו אע"פ שלא מיחה דלמא התוס' והרא"ש לא כ"כ דבעינן דעת אשתו כ"א כשרוצין ליטול בע"כ דהיינו שמיחה בו בסוים וכ"ל דלק"מ דמתירוץ הרא"ש אהא דקאמר הגמרא ה"נ מסתברא רגיל אין שאין רגיל לא · דקשה מנ"ל לדייק מזה דשמואל דוקא באיסור קאמר אשתו מערבת עליו דילמא בלא איסור נמי ושאני הכא שמיירי שאין כאן אפילו דעת אשתו · ודוקא באין רגיל אין יכולין ליטול בע"כ כשאין כאן לכל הפחות דעת אשתו . הא ברגיל לערב עמהן ס"ל לשמואל דבני חצר נוטלין בע"כ דסניהן אפילו גם אשתו אינה מסכמת כיון דרגיל ואוסר עליהן שוב אין תלוי בדעתן אלא הב"ד מרשין ליטול משלהן ע"כ · ויישב הרא"ש זה דהגמרא ס"ל דא"א לומר דאין כאן דעת אשתו דא"כ אף ברגיל אף שאוסר מ"מ אין כח ביד ב"ד לתקן לערב משלו דאין דין עירוב בזה דאין דין עירוב שייך כ"א שיש דעתו או דעת אשתו לפחות וכיון שכן שפיר למד ממנו רבינו דאף שאוסר ורגיל עמהן מ"מ אין יכולין ליטול משלו בלא דעת שום אחד מהן דאין דין עירוב שייך באחד כדעת אחד מהן · ומ"ש כשיש דעת בני ביתו מערבין בשבילם שלא בידיעתם כשאינו פתוח אלא לאותו החצר דמסתבר לומר כן כיון שלא מיחה בהן הרי הוא כאילו נתן דעתו לזה לענין זה כיון שהוא אוסר אלא שצ"ע בהאי דמסיק רבינו וכתב דאין בני החצר יכולין לערב שלא מידיעתו אפילו רגיל ואוסר ובסי' שמ"ו בנתוספו עליהן דיורין מסיק וכתב ז"ל דאם אינו פתוח אלא לזה החצר א"צ להודיעם ויהיב טעמא שמערבין עירוב בחצירות שלא לדעת היכא שהוא פתוח לחצר אחד · ואילו הייתי מפרשין שלא לדעת דכתב רבינו בסי' זה דר"ל דע"כ כמו שלא לדעת דריש הסי' לא הוה ק"מ וגם הוה נתיישב קושיא ראשונה אבל באמת לא משמע כן בתוס' ורא"ש אלא אפילו שלא בידיעתו נמי אסור וצריכין לחוק ולומר שמ"ש רבינו בסימן שמ"ו שמערבין עירובי חצירות שלא לדעת כו' היינו דוקא שמערבין עליו משלהן ולא

חדושי הגהות

שסז א כתב מהרל"ח ולשון אבל בני החצר וכו' שכ' רבינו קאי למעלה אאשתו דאשתו מערבת שלא לדעתו בבית הפתוח לב' חצירות אפי' רגיל ואינו אוסר או אוסר ואינו רגיל אבל בני החצר אין יכולין לערב שלא מדעתו אפי' רגיל ואוסר אבל בני הבית ובני החצר שוין הם בדין דכשאין הבית פתוח אלא לאותו החצר שאלו ואלו יכולין לערב שלא מדעת ואם הבית פתוח גם לחצר אחרת בני החצר אינם יכולים לערב שלא מדעת אפילו רגיל ואוסר ובני הבית ספוקי מספקא להו בתוספות ורא"ש אי הוי דינו כבאשתו או לא ולכן השמיטו רבינו ולא ה"ל לרבינו לכתוב הא דבני הבית יכולין לערב שלא מדעתו אם אין הבית פתוח אלא לחצר אחת דמלתא דפשיטא הוא כיון דאפילו בני החצר יכולין לערב שלא מדעתו כ"ש דבני הבית יכולין לערב שלא מדעתו אלא דעת רבינו לפרש דדוקא כשאין הבית פתוח אלא לחצר אחת מפשט פשיטא ליה דבני הבית יכולים לערב שלא מדעתו

שסח עירבו כבר ונתקלקל העירוב ובא אחד מבני החצ' לחזור ולתקנו ולזכות לאחרים אם חוזר ומתקנו ממין שהיה העירו' הראשון אפי' כלה כל העירו' מזכה להם וא"צ להודיע' אפילו מתקנו משלהם ואם מתקנו ממין אחר אם נתמעט משיעור ובא להוסיף עליו מוסיף ומזכה להם א ואין צריך להודיע' אפילו מתקנו משלהם כלה כולו צריך להודיעם אם מתקנו משלה' וכן אם נתוספו עליהם דיורים צריך להודיעם דשמא אינן חפצים בעירוב וה"מ

ב"ח

מבני הבית לכדין קתני דמדעת אחד מבני הבית יכולין לערב שלא מידיעתו אע"פ שאינו רוצה לערב עמהם כל זמן שלא מיחה בהם אבל אשתו יכולה לערב אפילו מיחה בה כדפרי' לעיל ואם הוא שלא מידיעתו לגמרי דלא ידעינן אם רוצה לערב אם לאו אפי' שלא מדעת שום אחד מבני הבית יכולין בני החצר לערב וליקח מפתו כיון שהבית אינו פתוח אלא לחצר אחת דבזה שוין בני בית ובני חצר וכמו שהוא מפורש בסי' שאחר זה אלא דהיכא דהבעל הבית אינו רוצה לערב איכא לחלק דבני חצר אינן רשאין לערב שלא מידיעתו אבל בני בית רשאין לערב כל זמן שלא מיחה בהן אעפ"י שאינו רוצה לערב כדמוכח מעובדא דהמן בר ריסתק וכדפי' לעיל. אבל ב"י כתב על הא דכתב רבינו ואפי' בני הבית יכולין לערב שלא מדעתו היינו שלא בידיעתו כמו שלא מדעתו דבסמוך הבין דדוקא שלא מידיעתו לגמרי אבל אם בני הבית יודעין שאינו רוצה לערב אם עירבו אין עירובן עירוב. וכ"ל דאינו כן אלא כדפי' גם ראיתי שהרב מהר"ל מלובלין בביאור שלו הבין דבני הבית ובני החצר שוין הם בדין דכשאין הבית פתוח אלא לאותו חצר שאלו ואלו יכולין לערב שלא מדעת והוקשה לו לפי זה דלמאי כתב רבינו היתר זה אלא בני בית יותר מבני החצר ותירץ על זה מגדל הפורח באויר דלדיוקא איצטריך דבפתוח לחצר אחד הוא דפשיטא לן דיכולין בני בית לערב שלא מדעתו אבל בפתוח לב' חצרות אף לבני הבית ספוקי מספקא לן אם יכולין לערב שלא מדעתו אם לאו אבל לבני החצר מפשט פשיטא לן דאין יכולין לערב ולכן פתח רבינו בבני הבית דבפתוח לחצר אחד מותרין לערב וסיים בבני החצר דאסורים לערב בפתוח לב' חצרות ודייק מיניה דבני הבית בפתוח לב' חצרות ספוקי מספקא ליה אם יכולין לערב שלא מדעת או לא עכ"ל ושרי ליה מאריה דמפרש דברי רבינו דמסיים בבני החצר דאסורים לערב בפתוח לב' חצירות והלא רבינו מסיים ואמר ואפילו רגיל עמהם ואוסר עליהם ובתחלת סי' זה כתב רבינו וה"מ שאוסר עליהם כגון שאין הבית פתוח אלא לאותו חצר וא"כ אין רבינו מדבר גם בסיום דבריו אלא בבית שאינו פתוח אלא לחצר אחד ועוד דלא יעלה על הדעת דרבינו דלא הזכיר בדבריו אפילו ברמז מהספק שנסתפקו התוס' דנבין מדבריו דהתחיל בבני הבית וסיים בבני החצר להורות דבפתוח לב' חצרות מספקא ליה בבני בית ובבני החצר פשיטא לן דאינו יכול לערב ועל כן לא מספקא לן אלא מפשט פשיטא לן דפירוש זה אינו הגון לאומרו כ"ש לכתבו בספר גם השורש שמכחו קשיא ליה והוא דנמשך אחר דברי ב"י דבני בית ובני חצר שוין הן דיכולין לערב שלא מדעתו בפתוח לחצר אחד אינו אמת אלא כדפרישית הוא האמת ודו"ק :

שסח עירבו כבר ונתקלקל וכו' משנה וגמרא ס"פ חלון (דף פ') וע"פ פירש"י ולא כפירוש הרי"ף והרמב"ם דמין אחד וב' מינין דקאמר בגמרא אתחלת עירוב קאי וכך הבין בעל המאור מדברי הרי"ף וחלק עליו ופי' כפירש"י אבל ה"ר יונתן כתב לתקן לשון הרי"ף שגם הוא מפרש כפרש"י ואין דבריו נראין אלא דעת הרי"ף כדעת הרמב"ם. ואיכא להקשות דבסיפא תנן א"ר יוסי בד"א בתחלת עירוב אבל בשירי עירוב כל שהוא משמע דפליג את"ק דאמר נתמעט האוכל מוסיף ומזכה וכו' וכך הוא במקצת ספרי רש"י ור"י פליג את"ק וכן פי' הרמב"ם בפי' המשניות ותימה לפי זה היאך פסק רבינו כאן כת"ק וכס"ס זה פסק כר"י ונראה דרבי' נמשך אחר דברי הרי"ף והרא"ש שכתבו המשנ' כצורתה משמע דמפרשי' דלא פליגי דאי ס"ל דפליגי היה להם לפרש דאין הלכה כת"ק או דאין הלכה כר' יוסי אלא ודאי תרווייהו הילכתא ניהו והכי משמע מלישנא אמר ר' יוסי דאי הוה פליג ה"ל למימר ר' יוסי אומר. וה"ר יונתן גם הוא מפרש דלא פליגי ומפרש דרישא מיירי שנתמעט משיעורו מקמי שבת ראשון ור"י קאמר בנתמעט לאחר שנכנס שבת ראשון והא דכתב ה"ר יונתן ברישא וז"ל נתמעט האוכל מע"ש השני משיעורו הראשון המפורש לקמן במשנתינו א"כ דבריו סותרין זה את זה מרישא לסיפא פשוט דט"ס הוא במ"ש תחלה. וכצ"ל נתמעט האוכל מע"ש ראשון משיעורו המפורש לקמן וצריך להעביר הקולמס על תיבת השני ולהגיה מע"ש ראשון משעורו המפורש וכו' מיהו קשה על פירושו דזה פשוט ודאי דלא נקרא נתמעט העירוב אלא כשהוא אחר שנכנס שבת אבל מה שנראה אמת דאין כאן קושיא כלל דת"ק לא איירי בשיעורא דעירוב כמה צריך שיור אם נתמעט אלא איירי לענין מוסיף ומזכה משלו וא"צ להודיע וכו' ואין פירוש מוסיף ומזכה שצריך להוסיף כדי שיחזור העירוב להכשרו ולשעורו והכי משמע מלשון רבינו שאמר ובא אחד מבני החצר לחזור ולתקנו וכו' ולא אמר שצריך לחזור ולתקנו דודאי א"צ לתקנו

ב"י

ברא"ש הפרק גבי אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני המבוי וכו' ודעת הרי"ף נראה שהוא כדעת הרמב"ם וזהו שלא פירש דהא דאשתו מערבת שלא מדעתו היינו דוקא בדלא אסר שסמך על מ"ש אידך מימרא דשמואל דאמר בני מבוי באין ונוטלין ע"כ דמשמע אבל אשתו ע"כ לא וא"כ ע"כ אתא לומר דכי אמר אשתו מערבת שלא מדעתו היינו שלא מידיעתו אבל לא בע"כ. ודע שהרמב"ם כתב הא דאשתו מערבת לו גבי חצר שיש לה ב' פתחים לב' מבואות וכ"ל דלרבותא נקט הכי לאשמועינן דאפילו בכה"ג אשתו מערבת לו שלא בידיעתו וז"ל הרשב"א בתשובה בחצר שאינה בין ב' מבואות אפילו אחד מן השוק מערב עליו לכ"ע ואינו צריך להודיע דזכות הוא לו וכ"ש אם עירבו א' עליו משלו מערב ודוקא שלא בפניו אבל בע"כ לא ואחד מבני החצר מערב עליו אפילו בע"כ ואפי' משלו מפני שהוא אוסר עליהם עכ"ל: כתב הרא"ש בר"פ הדר מערב שאמר חוזרני בי מן העירוב ואיני רוצה לערב עם בני החצר ובני המבוי צריך לחזור ולזכות פעם אחרת ולערב ואע"ג דאחד מבני המבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף באין בני מבוי ונכנסים בתוך ביתו ונוטלין עירובו בע"כ ה"מ ברגיל להשתתף אבל שאינו רגיל לא. אם טוב לערב בכל ע"ש או פעם אחד בשנה יתבאר בסימן שס"ה :

שסח עירבו כבר ונתקלקל העירוב וכו' משנה בפרק חלון (פ:) נתמעט האוכל מוסיף ומזכה וא"צ להודיע נתוספו עליהם מוסיף ומזכה וצריך להודיע ופירש"י ואינו צריך להודיע. שהרי כולן נתרצו בתחלה : וצריך להודיע. לדיורין שנתוספו אם דעתן בעירוב ותרתי קתני מוסיף ומזכה אם משלו מערב וצריך להודיע אם משלהם מערב. אבל מדברי הרמב"ם בפ"ה מה"ע משמע שאינו מפרש כפירש"י אלא דחדא קתני מוסיף ומזכה משלו וצריך להודיע אע"פ שהעירוב שלו משום דדלמא לא ניחא להו בהאי פתחא ובגמרא במאי עסקינן אילימא במין אחד מאי איריא נתמעט אפילו כלה נמי אלא בשני מינין אפי' נתמעט נמי לא דתניא כלה האוכל ממין א' א"צ להודיע מב' מינים צריך להודיע אבע"א ממין א' מאי נתמעט נתמטמט ואבע"א משני מינים כלה שאני ופירש"י במין אחד שחוזר ומערב מן המין האחד מב' מינים שעירב בשנייה ממין אחר אבל הרמב"ם כתב בפ"ה מה"ע אם במין אחד נשתתפו אפי' כלה אותו המין ה"ז עושה שיתוף אחר ומזכה וא"צ להודיע ואם בשני מינים נשתתפו ונתמעט האוכל מוסיף ומזכה וא"צ להודיע נראה מדבריו דמאי דאמרינן במין אחד ובב' מינים אתחלת עירוב קאי ודברי רבינו הם כפירש"י. וה"ר יהונתן כתב אם בא לערב מאותו המין הראשון אפי' כלה מוסיף ומזכה ואפי' מערב עליהם משלהם וא"צ להודיע ואם בא לערב ממין אחר אם כלה הראשון צריך להודיע להם אם מערב משלהם ואם משלו א"צ להודיע כלל ואם נתמעט מוסיף ומזכה אם ממין אח' וא"צ להודיע להם בין שיערב משלו בין משלהם ובנתוספו דיורין אם משלו מוסיף על ככרות העירוב ומשים בכלי אח' א"צ להודיע לדיורין הנוספים אם משלהם צריך להודיע אם יתרצו בעירוב עכ"ל. וזה כדברי רש"י ולפי שבאו כל החילוקים מבוארים יפה בדבריו כתבתי ולקמן בההוא פרקא (פא:) גבי הא דא"ר יהודה בד"א בעירובי תחומין אבל בעירובי חצירות מערבין לדעתו ושלא מדעתו ואריב"ל כל מקום שא"ר יהודה בד"א אינו אלא לפרש דברי חכמים אוקימנא למתני' בחצר שבין ב' מבואות שמתוך שאתה מתירו במבוי זה אתה אוסרו במבוי זה אבל אם אינו פתוח אלא למבוי אחת א"צ להודיע משום דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו ואפי' לשמואל דאמר דרבי יהוד' לאיפלוגי אתא הא אמר הלכה כר"י וא"כ כשאין החצר פתוח אלא למבוי אח' כיון דזכות הוא לו מערבין שלא מדעתו וכ"כ הרי"ף והרא"ש וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מה"ע וכתב ה"ה שי"א דהכיא אוקימתא היא אליבא דמ"ד שחצר הפתוח לב' מבואות עירבה עם שניהן אסורה עם שתיהם אבל לדידן דקי"ל שהיא מותרת עם שתיהם א"צ להודיע והוא ז"ל לימד זכות על הרמב"ם דאע"פ שהיא מותרת עם שתיהם דלמא לא ניחא לי' בהכי דאוושי ליה אינשי דב' המבואות בסי' שס"ו כתבתי תקנה שאפי' יתוספו דיורין לא יאסרו עליהם וכתבתי שם בשם הריטב"א שצריך שבשעת הוספת הדיורין יהיה קיים כשיעור דלדידהו הוי תחלת עירוב וכ"כ תשו' הרמב"ן סימן רי"ב אם נתעפש פת העירוב ונפסל מלאכול הרי הוא כמי שכלה כולה לגמרי וצריכים לערב מחדש אבל אם לא נפסל כ"כ אפילו נשתייר בו פורתא אין צריכין להוסיף דסוף עירוב בכל דהו ומיהו נ"ל שאמר בתוספות שאם נתוספו דיורין לאחר שנתמעט האוכל צריכין להוסיף דכיון דנתוספו ה"ז להם כתחלת עירוב ולפיכך ראוי להוסיף דשמא יתוספו עליהם דיורין עכ"ל:

וכמה

פרישה

ואף שרש"י ורבי יונתן פירשו בנתוספו עליהן דיורין צריך להודיע ופליג רבי יודא עליהן דמיירי בין במערב משלהן או משלו י"ל דלא פירש כן אלא במתני' אליבא דרבנן אבל רבי יודא דפליג ויהיב טעמא לפי שזכין לאדם י"ל דלא איירי אלא במערבין עליו משלהן וע"ז לחוד קאמר הגמ' דפליגי ומה שאוסר כאן ר"ל כשירצו לערב וליקח משלו וכמ"ש רבינו בהדיא ז"ל אין יכולין ליקח פתו מביתו לערב שלא מדעת שום אחד כו'. והא דכתב הרא"ש בשם הר"ס וב"י הביאו אמה שנסתפקו התוס' באחד מבני הבית אם יכול לערב משל בע"ה שלא מידיעתו דהיינו דוקא כשפתוח לב' חצירות אבל כשפתוח לחצר אחד מערב ומייתי ראיה מרבי יודא דאמר בעירובי חצירות מערבין שלא מדעתו כו'. ולפי מ"ש קשה מה ענין זה לזה הא רבי יודא מיירי שם במערב הנסתום משלו י"ל דמה שחלקתי בין מערב משלו ובין מערבין עליו משלהן היינו דוקא בבני החצר. אבל בבני ביתו דאף שכותנין משל בית בע"ה ודאי לא יקפיד על הלחם שהוא בידן לאוכלו ולעשות כמו מה שירצו אין חילוק אלא שהתוס' נסתפקו אם מועיל שלא מידיעתו וע"ז הביא הרא"ש ראיה מהא דקי"ל כרבי יודא וק"ל. ואף שהתוס' שם בפסיקתם כתבו ז"ל צריך לדקדק אם יכולין לערב בני ביתו בלא רשות בע"ה משל בע"ה דהא בסמוך בנתוספו עליהן דיורין כו' משמע מלשונם דפירשו פלוגתא רבי יודא ורבנן במערב עליו משלו עיין באשר"י ותמלא שלא כתב שם בהאי ספיקא בשעירבו משל בע"ה ואפילו לפי מ"ש כן בתו' לק"מ דהא פירש הרא"ש דנסתפקו בפתוח בשני חצירות ואפשר דשם גם רבי יודא מודה לאסור והיינו במערבין עליו משלו ודו"ק. ועוד דהלא כתבתי דנגד בני הבית אין חילוק בין עירב עליו משלו או משלהן ולא כתבו התוס' אם עירב משל בע"ה אלא ללמדינו שאיירי שערבו על בע"ה שהרי עירבו משל בע"ה וק"ל :

ועיין בב"י שכתב ז"ל והרמב"ם פ"ה מהלכות עירובין כתב אשתו כו' עד ולפ"ז כי קאמר ה"נ מסתברא מייתי ראיה מדאמר בני מבוי נוטלין מבוי ממנו בע"כ. דמשמע בני מבוי דוקא ולא אשתו. וגם כתב דלא גרים רגיל אין כו' לכאורה דברי ב"י תמוהין הן מאוד דמנא ליה שלא היה גורס הרמב"ם רגיל אין (והמ"מ כתב ז"ל ואמרו שם רגיל אין אינו רגיל לא משמע שהיה גורס כן בגמרא) וגם מחלק דבני מבוי נוטלין בע"כ ולא אשתו. דהא י"ל דגם הרמב"ם בשיטת רש"י ותוס' אזיל וס"ל דמ"ש בני מבוי נוטלין בע"כ היינו דוקא ברצון אשתו וכמ"ש התוס' והרא"ש ומ"ש ה"נ מסתברא דייק נמי מדקאמר רגיל משמע רגיל אין שאין רגיל לא ושמואל סתמא קאמר לעיל דאשתו מערבת שלא מדעתו דמשמע אפילו אינו רגיל וכדי שלא תקשה דברי שמואל אהדדי ע"כ צ"ל דשמואל הכ"ל מיירי באינו אוסר דהיינו שלא אומר לא תערב וכדפירש המיימוני אינו אוסר. אבל באוסר דהיינו שמיחה ואמר לא תערב בזה יש חילוק בין רגיל לערב עמהן בזה לא משגחינן במחאתו ובאין בני מבוי ונוטלין בע"כ וזהו נלמד מדקאמר בע"כ דמשמע שמיחה ואמר לא תערב ומיהו דעת אשתו בעינן אפי' בזה. ובאינו רגיל לערב דאינו אוסר לא מערבין בע"כ דהיינו שמיחה מיהו בלא מיחה מערבת אשתו וכדשמואל קמייתא הכ"ל. והשתא נמי א"ש הא דכתב הרמב"ם דין דאשתו מערבת עליו גבי חצר שיש לו ב' פתחים לב' מבואות והוצרך ב"י לכתוב לשיטתו דלרבותא נקיט הכי דאפילו בכה"ג אשתו מערבת עליו. ולפי מ"ש ניחא טפי דמשום דהאי דינא דאשתו מערבת עליו מיירי באינו רגיל לערב עמהן והיינו בפתוח לשתי מבואות משא"כ בפתוח למבוי אחד דאז מסתמא מערב עמהן. וגם מ"ש דהרי"ף ס"ל כהרמב"ם אינו מוכרח דנוכל לומר דס"ל כרש"י ותוס' והא דסתם ולא פירש חילוק דאוסר

ואינו

חדושי הגהות

מדעתו וה"ה בני החצר כמו שנתבאר בסי' שאח"ז אבל כשהבית פתוח לב' חצירות אז מפשט פשיטא ליה דבני החצר אין יכולין לערב שלא מדעת ובני הבית ספוקי מספקא ליה אם יכולין לערב שלא מדעת או לא ולכן פתח בבני הבית דפתוח לחצר א' מותרים לערב וסיים בבני החצר דאסורים לערב בפתוח לב' חצירות ודייק מיניה דבני הבית לב' חצירות ספוקי מספקא ליה אם יכולים לערב שלא מדעת או לא :

שסח א כתב מהרל"ח אע"ג דלקמן בסימן זה פסק רבינו דשיורי עירוב כל שהו וא"כ מה צריך להוסיף והיה נראה לפרש דלקמן מיירי דכבר עבר שבת א' שסמך על זה העירוב ולכן אפילו לשבת הבאה סומך עליו בכ"ש אבל הכא מיירי שנתמעט מיד אחר שהניחו לקודם שבא שבת א' לכך צריך להוסיף עליו אך ה"ר יונתן פירש דהך דנתמעט האוכל מוסיף ומזכה נמי איירי דוקא בשנתמעט מע"ש הב' וטעמו משום דאל"כ הוי תחלת עירוב דצריך דעת וא"כ הדרא קושיא לדוכתא ועל המשנה גופא לק"מ משום דא"ל דהך מתני' דמוסיף ומזכה אליבא דת"ק דר"י מיתנייא דס"ל דאפילו בשנתמעט צריך שיעור ולדידיה שפיר קתני שצריך להוסיף או היה אפשר דאתיא ככ"ע והא דקאמר ר"י שיורי עירוב כ"ש היינו דוקא כשנשתתפו במבוי כדקא מפרש ר"י גופיה טעמא במתני' דלהכי מיקל בשיורי עירוב משום שלא אמרו לערב בחצירות אלא כדי שלא לשכח את התינוקות דהיינו כשנשתתפו במבוי אבל כשלא נשתתפו ר"י מודה דצריך להוסיף וא"כ אתיא מתני' ככ"ע אבל לדברי רבינו א"א לפרש כן דרבינו פסק דאפילו כשלא נשתתפו במבוי דשיורי עירוב בכ"ש כמו שיתבאר בסמוך וא"כ למה פסק להך מתני' דמוסיף ומזכה כיון שכבר פסק דא"צ להוסיף ונראה לפרש לדברי רבינו דנ"מ בהא דמוסיף ומזכה שלא לדעת שאם יתקלקל אותו כל שהו שנשתייר כבר שיסמכו על מה שהוא מוסיף עתה דלהוי אותה הוספה שהוא מוסיף

עתה

וה"מ בבית שפתוח לב' חצרות דאיכא למימר שמא לא ניחא להו לערב עם אלו אבל אם אינו פתוח אלא לזה החצר א"צ להודיעם שמערבין עירובי חצרות שלא לדעת היכא שהוא פתוח לחצר אח' וכמה שיעור העירוב בתחלתו בזמן שהן עד שמנה עשר ושמנה עשר בכלל שיעורו כגרוגרת לכל אחד אם הם תשעה עשר ומי"ט ולמעלה אפילו עד כמה שיעורו כב' סעודות שהם י"ח גרוגרות היו בה כשיעור ונתמעט ונשתייר בו אפילו כל שהוא כשר ב:

שסט **הנותן** מעה לנחתום ואמר לו אם יבואו בני החצ' לקנות ממך ככר לעירוב זכה לי בעירוב שיהיה לי חלק עמהם בשביל מעה זו אינו עירוב אפי' אם זיכה החנוני לכולם וזיכה גם לזה עמהם אינו עירוב לזה שלא כיון לזכות לו במתנת חנם אלא בשביל מעה שנתן לו ומעות אינן קונות נמצא שאין לו

וכמה שיעור העירוב בתחלתו וכו' משנה וגמרא בפרק חלון (פ:) וכתב הרמב"ם בפ"א מה"ע די"ח גרוגרות הם כשתי ביצים בינונים ולדעת רבינו בסי' ת"ט הם כח' ביצים: **ומ"ש** היו בה כשיעור ונתמעט וכו' גז"ש משנה א"ר יוסי בד"א בתחלת עירוב אבל בשיורי עירוב כל שהוא: וכתב ה"ר יהונתן בשיורי עירוב שנתמעט משיעורו משנכנס בשבת ראשון כל שהוא וא"צ להוסיף עליו אפי' לשבת הבאה ואם נתמעט קודם שנכנס שבת ראשון תחלת עירוב קרינן ביה וכבר כתבתי בסמוך בשם הרמב"ם שאם נתעפש פת העירוב ונפסל מלאכול הרי הוא כמי שכלה כולו לגמרי וצריכין לערב מחדש · ודעת רבינו כדעת הראב"ד בפ"א מה"ע שאף לעירובי חצירות בעינן שיעור כמו בשיתוף וכתב שם ה"ה שכן הוא דעת האחרונים ודחקו עצמן בלשון המשנה שאמרה ככר כאיסר והוא שלם מערבין בה דהיינו בשיש שם ככרות הרבה כגרוגרת לכל אחד אבל מדברי הרמב"ם שם משמע שדי לכל אחד בככר כאיסר ואפילו אין בו כגרוגרת וכתב ה"ה דהכי משמע מדברי הגאונים ושכן נראה:

שסט **הנותן** מעה לנחתום וכו' משנה בס"פ חלון (פא.) נותן אדם מעות לחנוני ולנחתום כדי שיזכה לו עירוב ד"ר אליעזר וחכ"א לא זכו לו מעותיו: **ומ"ש** אפי' אם זיכה החנוני לכולם וזיכה גם לזה עמהם וכו' כך פירש"י שם: **ומ"ש** אפי' אם זיכה לכולם וכו' וזיכה גם לזה ט"ס הוא שהרי כתב בסמוך שאם זיכה ע"י אחר מהני ולשון רש"י הכי איתיה ואפילו אם עירב החנוני הזה לכל האחרים וזיכה גם לזה אינו עירוב והיו"ד של וזיכה גם שם ט"ס היא וצריך להגיה וזכה וכן הוא בתוס' ולשון רבינו כך יש להגיה ואפילו אם עירב חנוני לכולן וזכה גם לזה עמהם ואפי' אי גרסינן אם זכה החנוני צריך לפרשו דכשמזכה להם הפת ומערב בו עליהם נמצא שהוא

לתקנו דשיורי עירוב הכשרו בכל שהו אלא שאם בא לתקנו למצוה מן המובחר א"כ בא לתקנו לפי שחושש שמא לא ישתייר אפילו כל שהוא ור' יוסי לא איירי בהא אלא בשיעורא דעירוב שנתמעט דסגי בשיעור כל שהו וליכא הכא פלוגתא אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ודבר פשוט הוא שכך פי' לדעת הרי"ף והרא"ש ורבינו ורישא וסיפא תרוייהו איירי בנתמעט לאחר שנכנס שבת ראשון ודלא כה"ר יהונתן · ועדיין קשה דבסיפא הכי איתא א"ר יוסי בד"א בתחלת עירוב · אבל בשירי עירוב בכל שהו לא אמרו לערב בחצרות אלא כדי שלא לשכח את התינוקות ומשמע דר"י טעמא קאמר דהא דמיקל בע"ח דבשירי עירוב בכל שהו, היינו לפי שלא אמרו לערב בחצרות אלא שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות וא"כ קשה דבסימן שפ"ז פסק רבינו כרבנן דסומכין על עירוב במקום שתוף ועל שתוף במקו' עירוב דלא כר"מ דמערבין ומשתתפין כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות אלמא דלא ס"ל דהאי לא אמרו הלכה היא וכאן פסק כר' יוסי דטעמיה משום דלא אמרו לערב בחצרות וכו' וצ"ל דרבינו מפרש דהא דתנן הכא לא אמרו לערב בחצרות לאו ר' יוסי קאמר לה אלא סתמא היא ור"מ היא ולאו הילכתא היא אלא כרבנן דמערבין ומשתתפין וכדפסק בסי' שפ"ז: **וה"מ** בבית שפתוח לב' חצרות וכו' שם סוף (דף פ"א) אסיקנא הכי דבפתוח לב' חצרות צריך להודיע ובפתוח לחצר אחד א"צ להודיע וכבר כתבתי בסי' שס"ז ס"ה דהא דקאמרי' הכא דבני החצר מערבין שלא לדעתו היינו שלא מידיעתו דאינו ידוע לבני החצר שאינו רוצה לערב עמהם דמסתמא ודאי ניחא ליה אבל אם אינו רוצה לערב אע"ג דלא מיחה בהן אין מערבין שלא מדעתו מאח"כ בני הבית וע"ש · וכמה שיעור העירוב וכו' פי' שהוא כשמנה בצים וע"ל בסי' ת"ט נתבאר באורך:

שסט **הנותן** מעה לנחתום וכו' משנה ס"פ חלון (דף פ"א) נותן אדם מעה לחנוני או לנחתום כדי שיזכה לו בעירוב דר"א וחכמים אומרים לא זכו לו מעותיו ומודין בשאר כל אדם שזוכין לו מעותיו שאין מערבין לו לאדם אלא מדעתו ופירש"י לא זכו לו מעותיו שאין מעות קונות עד שימשוך ואפילו עירב החנוני הזה לכל האחרים וזוכה גם לזה אינו עירוב שהרי לא נתכוין לזכות לו במתנת חנם כשאר מזכין בעירוב אלא לקנות במעה והרי אינה קנוייה לו וכיון דמעות אינן קונות לא סמכה דעתיה דהאי ולא הוי דעתיה לאקנויי ונמצא מערב לו במעותיו שלא מדעתו עכ"ל והתוס' הביאו פירש"י וכתבו וז"ל ובחנם פי' כן דאפילו מתכוין לו להקנות בחנם ואפילו זיכה לו ע"י אחר או לקח המעה וקנה לו מן השוק אינו עירוב כיון שהנותן מתכוין לקנות לו מן החנוני ואין המעה קנה לו וכל הזכיות שעושה החנוני שלא מדעת בעל הבית קא עביד ואין מערבין אלא מדעתו ולשון הקונטרס נמי מוכיח כן בסמוך עכ"ל מבואר מדברי התוס' שהבינו מפירש"י שמה שכתב שהרי לא נתכוין לזכות לו בחנם וכו' היינו לומר שהחנוני לא נתכוין לזכות לו במתנת חנם וכו' ולכך היכא דהחנוני זיכה לנותן בעירוב שלא ע"י אחר אינו עירוב משום דלא זיכה לו אלא בשביל מעותיו אבל אם זיכה לו ע"י אחר הוי עירוב ותימה גדולה הלא אפשר לפרש פירש"י דה"ק שהנותן המעה לא נתכוין שהחנוני יבא לזכות לו העירוב במתנת חנם כשאר מזכין בעירוב אלא לקנות במעה שנתן לחנוני וכו' ולפיכך כל הזכיות שעושה החנוני שלא מדעת הנותן קעביד ואין מערבין אלא לדעתו ואין ספק בזה שדעת רש"י כדעת התוס' וכמו שסיימו התוס' בדבריהם ולשון הקונטרס נמי מוכיח כן בסמוך ולפע"ד דבתחילת פירש"י נמי מוכיח כן שהרי כתב וכיון דמעות אינן קונות לא סמכה דעתיה דהאי וכו' דהיינו לומר דלא סמכה דעתיה דנותן לאקנויי בלא מעה א"כ נמצא שהחנוני שמער' לו בדרך שיועיל לו העירוב כגון שזיכה לו ע"י אחר או קונה לו פת במעותיו שלא מדעתו דנותן קעביד שהרי דעת הנותן אינו אלא לקנות הפת מיד כשנתן המעה וכמ"ש רש"י בסמוך וז"ל והלכך גבי חנוני כי א"ל זכי לי לא נתכוון אלא לקנות הימנו ולא סמך עליו שיעשה שלוחו וכו' ועוד אפילו היתה דעת רש"י שלא נתכוין החנוני לזכות לו במתנת חנם וכו' הכי פירושו דכיון דבשעה שנתן לו המעה לחנוני ראה הנותן שלא נתכוין לזכות לו במתנת חנם דאל"כ לא הוה ליה לקבל ממנו המעה א"כ גם הנותן לא נתכוין אלא לקנות ונמצא שכל הזכוי' שעושה החנוני שלא מדעת הנותן קעביד דלאו דעתיה דנותן לאקנויי בלא מעה כיון דהחנוני לקח המעה מידו אבל הרא"ש הביא פירש"י שכתב בתחלה ותמה עליו מה תולה עירוב במעות בשלא מדעתו אפילו עירב במעות מדעתו לא הוי עירוב כיון דמעות אינן קונות והתוס' כתבו דאפילו זיכה לו ע"י אחר או קנה לו לחם מן השוק באותה מעה אינו עירוב וכו' ותמה גם על דבריהם דכיון דגילה בדעתו שחפץ בעירוב שהרי נתן מעה לחנוני ומאחר שאין קונה לו המעה וזיכה לו החנוני אמאי לא זכה לכן נ"ל לפרש דבלא זיכוי לא זכו לו מעותיו אבל אם זיכה לו ע"י אחר מודו רבנן דהוי עירוב עכ"ל ותימה דמשכן נפשיה לחלוק על פירש רש"י והתוס' בסברא בעלמא ולהקל דהוי עירוב ותו דכי היכא דמפרש הרא"ש דבע"ח נמי איכא למימר דאפילו בבית דפתוח לחצר אחד דאין מערבין אלא מדעתו אף ע"ג דזכות הוא לו חשבינן ליה קצת חובה אולי יש לו קצת טעם למה אינו רוצה לערב הכי נמי איכא למימר בהא דאעפ"י שגילה דעתו שרוצה לערב אולי יש לו קצת טעם שאינו רוצה לערב ע"י אחר אלא ע"י שיהא קונה מהחנוני במעותיו ותו דנדחק לפרש הא דתנן שאין מערבין וכו' מילתא באפי נפשיה היא וכה"ג בפ"ק די"ט שאפר כירה מוכן הוא דלא כפירש"י וכל המפרשים הלכך נלע"ד דנקטינן כפירש"י והתוס': **ומ"ש** אפילו אם זיכה הנחתום לכולם וזיכה גם לזה עמהם אינו עירוב לזה שלא כיון לזכות לו במתנת חנם וכו' כך פירש רש"י ומבואר מלשון רבינו שעל הנותן המעה אמר שלא היתה כוונתו שהנחתום יהא מזכה לו במתנת חנם וכדפי' · וב"י הבין מלשון וזיכה גם לזה דהיינו זיכה לו ע"י אחר וכתב דט"ס הוא שהרי כתב בסמוך שאם זיכה ע"י אחר מהני ובלשון רש"י נמי היו"ד של וזיכה ט"ס הוא וצריך להגיה וזכה וכן בתוס' וכו' עד נמצא שהוא זוכה להם עכ"ל ושרי ליה מאריה דאין כאן ט"ס והאי וזיכה שכתב רש"י ורבינו אין פירושו וזיכה ע"י אחר אלא זיכה לו שלא ע"י עצמו שאמר הנחתום הרי אני מזכה פת זה לכל בני החצר שיהא עירוב לכולם וגם לזה שנתן לו המעה הוא מזכה לו שלא בפניו עם כל בני החצר ובני החצר נטלו הפת מיד הנחתום לרשותם ועשו בו עירוב אינו עירוב לזה וכו' ואדרבה בתוספות צריך להגיה בלשון רש"י שהביאו וזיכה וכו' שהרי חלקו על פירושו דבחנם פירש כן דאפילו מתכוין להקנות לו בחנם ואפילו זיכה לו ע"י אחר וכו' אלמא דתרתי קאמרי התוס' חדא דאפילו מתכוין להקנות לו בחנם ע"י עצמו שלא ע"י אחר כמו שהוא מזכה לכל בני החצר ועוד ואפילו זיכה לו ע"י אחר וכו' אלמא להדיא דלשון וזיכה שכתב רש"י אינו ט"ס אלא פירושו וזיכה לזה ע"י עצמו כדפרישית. שוב ראיתי למהר"ל מלובלין שכתב לחלק בין זיכה לזה ע"י אחר בהדי שאר בני החצר לזיכה לזה בפני עצמו

פרישה

ואינו אוסר משום דספק אמ"ש בהלכותיו איך דשמואל דאמר ברגיל לשתף בני מבוי באיס ונוטלין ממנו בע"כ דמשמע רגיל אין לא רגיל לא · וכדי שלא תקשה דברי שמואל אהדדי ע"כ צריך לחלק בין אוסר ללא אוסר וכמ"ש ב"י דעת הרי"ף לשיטת הרמב"ם · ולשיטת רש"י על דרך זה אתי שפיר טפי ודו"ק · ומ"ש ב"י ז"ל ודעת הרי"ף כו' עד והן שלא פי' כו' דהא מ"ש והן אינו ראיה והוכחה אלא בית יוסף מפרש ומתרץ כן מדעתו ודו"ק · ונראה שהב"י נכנס לכל הדוחקים הנ"ל מפני שהרמב"ם סתם וכתב אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף בני מבוי נכנסין לביתו ונוטלין ממנו שתוף בעל כרמו ואחד מבני מבוי שאינו רוצה להשתתף כלל עם בני המבוי כופין אותו בב"ד להשתתף עמהן עכ"ל וכתב הה"מ שהסיפא מבואר בירושלמי וביאור הענין לדעת רבינו הרמב"ם באינו רגיל לערב עמהן אין יכולין לכנס לביתו אבל יכולין לכופו בב"ד או שהב"ד ירדו לנכסיו ויערבו משלו עמהן וא"כ איך ידקדק הגמרא רגיל אין שאין רגיל לא דמשמע דלא ערב כלל אפילו מדעת אשתו. הא הדיוק לא אתא אלא לאשמעינן דכופין אותו בב"ד · אלא ודאי לאו מדיוק רגיל אין קאמר ה"כ מסתברא אלא מדיוק דוקא בני מבוי ולא אשתו · ור"ל דוקא בני מבוי שאוסר עליהן מש"ה יכולין ליטול בע"כ · משא"כ כשאין בני מבוי מקפידין על מה שאוסר עליהן אלא שאשתו רוצה לערב בזה אין כח בידה לערב בעל כרמו דהיינו כשאומר שאינו רוצה לערב וק"ל · ונראה הא דמוקי הרא"ש ורבינו מ"ש שמואל אשתו מערבת עליו

חדושי הגהות

עתה שיורי עירוב ויסמכו עליו: ב כתב מהרל"ח משנה שם כמה הוא שיעורו בזמן שהן מרובין מזון ב' סעודות כו' אר"י בד"א בתחלת עירוב אבל שיורי עירוב כל שהו ולא אמרו וכו' ופסק רבינו כר"י או אפשר לומר דרבינו ס"ל דר"י לפרושי מלתא דת"ק קאתי אכן מ"מ יש לדקדק בדברי רבינו דהא ע"כ לא קאמר ר"י שיורי עירוב כ"ש אלא כשנשתתפו במבוי כדקא מפרש טעמא לא אמרו לערב בחצירות אלא כדי שלא לשכח את התינוקות דהיינו דוקא כשנשתתפו במבוי כמו שפירש"י והרמב"ם והר"י ז"ל דאם לא נשתתפו אין העירוב בשביל התינוקות אלא מדינא צריך לערב להתיר ההוצאה מבית לחצר ורבינו ע"כ בשלא נשתתפו קאמר דאי בשנשתתפו הא כבר פסק רבינו לקמן סי' שפ"ז כמ"ד סומכים על השיתוף במקום עירוב אפי' לא נשתתפו אלא ביין וא"צ לערב כלל וא"כ למה כתב כאן שיורי עירוב בכ"ש כשר הא א"צ לערב כלל אלא ע"כ בשלא נשתתפו במבוי קאמר וא"כ קשה מנ"ל דבשלא נשתתפו דשיורי עירוב בכ"ש הא ר"י גופא לא קאמר אלא בשנשתתפו לכן נ"ל דס"ל לרבינו הא דאמר ר"י בד"א בתחלת עירוב אבל שיורי עירוב בכ"ש אפילו בשלא נשתתפו קאמר והא דאמר לא אמרו לערב בחצירות כו' לאו למיהב טעמא למלתיה קאמר אלא מלתא באפי נפשיה הוא דלא אמרו לערב בחצירות בשנשתתפו במבוי אלא כדי שלא לשכח את התינוקות ולמ"ד כשנשתתפו בפת כ"ע מודים דסומכים על השיתוף כ"ש בשנשתתפו ביין אתיא הך מתני' כמ"ד אין סומכין על השיתוף במקום עירוב והוכרח רבינו לפרש כן משום דס"ל דר"י לפרושי מלתא דת"ק קאתי ואי ס"ד דר"י דוקא בשנשתתפו במבוי קאמר דשיורי עירוב כ"ש ה"ל לפרש מלתא דת"ק בשלא נשתתפו במבוי דאפי' שיורי עירוב צריך שיעור אלא עכ"ל דר"י אפי' בשלא נשתתפו במבוי ס"ל דשיורי עירוב כ"ש ולכן הוכרח לפרש דת"ק דבעי שיעור בתחלת עירוב דוקא קאמר והא דקאמר לא אמרו לערב בחצירות וכו' מלתא אחריתי הוא ואע"ג דבהא ס"ל לרבינו דלית הלכתא כוותיה דהא פסק דסומכי' על השיתוף במקום עירוב אפי' נשתתפו ביין וא"צ לערב כדי שלא לשכח מכל מקום בהא דקאמר שיורי עירוב כל שהוא פסק רבינו כוותיה הואיל ולפרושי מלתא דת"ק קאתי אכן הרמב"ם פי' בפירוש המשנה דרבי יהודה לאיפלוגי קאתי בהא דשיורי עירוב כל שהוא ומפרש דאפילו רבי יהודה לא קאמר דשיורי עירוב כל שהוא אלא כשנשתתפו במבוי וכדקא מפרש טעמא שלא אמרו לערב בחצירות כלומר מש"ה מקילים דשיורי עירוב כ"ש ופי' הרמב"ם שם דלא כר"י דאפי' כשנשתתפו במבוי שיורי עירוב צריכי שיעור דאע"ג דהרמב"ם פסק כמ"ד סומכים על השיתוף במקום עירוב וא"צ לערב כלל היינו כשנשתתפו בפת משום דס"ל כמ"ד דבשנשתתפו ביין ד"ה צריך לערב ובהא פסק דלא כר"י דאפ"ה שיורי עירוב צריכי שיעור כשנשתתפו ביין ודעת רבינו שאף לעירובי חצירות בעינן כשיעור זה כמו בשיתוף ואע"ג דתנן גבי ע"ח ככר כאיסר והוא שלם מערבים בה בככר כ' ה"ה שהסוברים שגם בע"ח בעי' כשיעור גרוגרת לכל א' וא' מפרשי' המשנה דהיינו כשיש שם ככרות הרבה לכ"א ע"כ;

וכתב

לו חלק בעירו' אבל אם אמר לו ערב לי קנה עירוב שהרי עשאו שליח לערב לו בענין שיועיל וכיון שא"א להיות לו עירוב אלא א"כ יזכה לו כמו לאחרים הוי כאילו אמר שיזכה לו כמו לאחרים ואפילו אם אמר זכה לי אם נתן לו כלי בתורת קנין שיקנה לו בו קנה עירוב שאז נקנית לו הפת וכן אם זיכה לו הנחתום על יד אחר או שקנה במעה שנתן לו לחם מן השוק קנה עירוב ואם נתן מעה לבע"ה ואמר לו זכה לי בעירוב קנה עירוב לפי שאין דרך בע"ה למכור משלו ולדעת שיקנה לו במעותיו אמר לו וכאילו אמר לו ערב לי שעשאו שליח לערב וחזקה שליח עושה שליחותו:

שע (א) **הדר** בבית שער אכסדרה ומרפסת שבחצר אינו אוסר על בני החצר שאינן חשובין דירה אבל הדר בבית

עצמו ע"י אחר ואין לזה לא שורש ולא ענף בתלמודא: **ומ"ש** אבל אם אמר ערב לי וכו' זה מימרא דשמואל ל"ש אלא דאמר זכה לי אבל אמר ערב לי שליח שוייה וקני פי' אפילו נתן לו מעה ואמר ערב לי שליח שוייה לערב לו בענין שיועיל ואפילו אמר זכה לי אלא שלא נתן לו מעה אלא כלי בתורת קנין שיקנה לו בו קנה וכו' ודקדק רבינו שאמר אם נתן לו כלי בתורת קנין כלומר שיקנה לו הפת בתורת חליפין קונין זה את זה והא כי כל המטלטלין קונין זה את זה והא דאמר קונין בכלי דלא כשמואל בפ' ... היינו דוקא כשמקנה לו רשותו בתורת ק"ס כלי עירוב פת אבל הכא מיירי דמקנה לו הפת בתורת הכלי מודה רבה לשמואל דקנה עירוב גם רש"י שכ' כאן אבל כלי קונה ק"ס עכ"ל נמי ר"ל קונה הפת בתור' ק"ס דהמטלטלין קונין זה את זה וכך מבואר מדברי כל הפוסקים שפסקו כרבה דאין קונין בכלי וכאן פסקו כשמואל: **ומ"ש** וכן אם זיכה לו הנחתום ע"י אחר וכו' פי' אפילו אם אמר כשנתן לו המעה זכה לי בעירוב וכו' והנחתום זוכה לו ע"י אחר וכו' נמי קנה עירוב וכו' וכבר כתבתי שזו היא דעת הרא"ש והוא חולק אפי' רש"י והתוס' וכ"פ בש"ע ולפע"ד דנקטינן כפרש"י והתוס' כדפרי':

שע הדר בבית שער וכו' משנה בפרק כיצד משתתפין (דף פ"ה) הנותן עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אין עירובו עירוב והדר שם אינו אוסר עליו בבית התבן ובבית הבקר ובבית העצים ובבית האוצרות ה"ז עירוב והדר שם אוסר עליו ובגמרא א"ר יהודה בריה דרשב"ש כל מקום שאמרו חכמים הדר שם אינו אוסר אם נתן עירובו שם אינו עירוב חוץ מב"ש דיחיד פי' דבב"ש דיחיד נמי אמרו הדר שם אינו אוסר ואעפ"כ אם נתן שם עירובו הוי עירוב ופירש"י חוץ מב"ש דחצר של יחיד ומתני' בב"ש דחצר של רבים עסקינן עכ"ל ונראה דר"ל בית שער דיחיד היינו ב"ש דחצר שרבים דריס בו כל אחד בביתו שבחצר אלא דהבית שער בעצמו הוא של יחיד שרבים דורסין בו לאפוקי בית שער של בית דהיחיד בלבד דורס בו ומתני' בבית שער דחצר שרבים דריס בו והב"ש עצמו הוי ג"כ של רבים. ולכך הדר בו אינו אוסר. אבל הרמב"ם כתב בפ"א דאם נתן העירוב בב"ש אפילו ב"ש של יחיד וכו' אינו עירוב ובפ"ד כתב מי שיש לו בחצר חבירו ב"ש שרבים דורסי' בו וכו' ה"ז אינו אוסר עליו וכו' משמע מדכתב מי שיש לו בחצר חברו ב"ש אלמא דמדבר היכא דהב"ש עצמו הוא של יחיד ובני החצר שהם רבים דורסין בו ואפ"ה אינו אוסר ואצ"ל היכא דב"ש עצמו הוא ג"כ של רבים בני החצר דהדר בו אינו אוסר וא"כ קשה היאך פסק הרמב"ם דלא כרב יהודה בריה דרשב"ש דאמר אע"ג דבית שער דיחיד שבחצר אינו אוסר אפ"ה אם נתן שם עירובו הוי עירוב. וכתב ה' המגיד דהרמב"ם היה גורס בדרב יהודה כ"מ שאמרו חכמים אם נתן שם עירובו אינו עירוב הדר שם אינו אוסר חוץ מב"ש דיחיד דאינו עירוב והדר שם אוסר ולכן בפ"ד אמר ב"ש שהרבים דורסין בו וכו' ה"ז אינו אוסר משמע הא של יחיד אוסר עכ"ל ולפי זה ב"ש דיחיד היינו ב"ש שעשה יחיד לפני ביתו שאין רבים דורסי' בו וב"ש דרבים היינו ב"ש דחצר שרבי' דורסי' בו אעפ"י שב"ש עצמה הוא של יחיד כך נראה דעת ה' המגיד שפירש דברי הרמב"ם אבל הב"י את' נראה דשפיר גרים הרמב"ם כגירס' דידן ומיהו ס"ל דלא קי"ל הכי מדאיתא ס"פ הדר סוף (דף ע"ה) בי' בתי' זה לפני' מזה דפליגי בה שמואל ור' יוחנן וקי"ל כר' יוחנן דבית שער דיחי' לא שמיה בית שער אלא דין בית יש לו והדר שם אוסר וכיון דלא קי"ל כר"י ברי' דרשב"ש במאי דאמר דהדר בב"ש של יחיד אינו אוסר אלמא כי תנן והדר שם אוסר ל"ש בית שער דרבים מב"ש יחיד ממילא דגם במאי דאמר הנותן את עירובו בבית שער דיחיד אינו עירוב לא קי"ל כוותיה דב"ש דמתניתין בכל ב"ש היא בין דרבים בין דיחיד וקתני דהנותן עירובו שם אינו עירוב והדר שם אינו אוסר ואם כן שפיר כת' הרמב"ם בפ"א וכו' עד י"ל דלרבותא נקט הכי לומר שאף על פי שהוא של רבים לא אסרי כל שכן אם הוא של יחיד וכו' עכ"ל ודבריו אלו נפלאים מאוד דכתב אלמא כי תנן והדר שם אוסר ל"ש ב"ש דרבי' וכו' דהא אנן תנן והדר שם אינו אוסר ולר' יוחנן דקי"ל כוותיה דב"ש דיחיד אוסר דלא כר"י בריה דרשב"ש נמי ניחא מתניתין דלא תנן והדר שם אינו אוסר אלא בבית שער של רבים וכן מה שכתב ממילא דגם במאי דאמר הנות' את עירובו בבית שער דיחיד אינו עירוב לא קי"ל כוותיה הו' דבר נפלא שהרי למ"ש דהרמב"ם נמי גרים כגירס' דידן איפכא ס"ל לר' יהודה בריה דרשב"ש דב"ש דיחיד עירובו עירוב ועו' דכתב על זה לא קי"ל כוותי' דב"ש דמתניתין בכל בית שער הוא בין דרבים בין דיחיד וקתני דהנותן עירובו שם אינו עירוב והדר שם אינו אוסר הנה מביא ראייה ממתניתין הפך דבריו שאמר לא קי"ל כוותיה דאינו עירוב ומביא ראיה מדתנן אינו עירוב ותו דמייתי מתניתין דהדר שם אינו אוסר ובתחל' אמר אלמא כי תנן והדר שם אוסר ל"ש וכו' והיה נראה לומר דט"ס הוא וצריך להגיה מתחלה אלמא כי תנן והדר שם אינו אוסר וכו' ובסוף צ"ל ממילא דגם במאי דאמר הנותן את עירובו בבית שער דיחיד עירובו עירוב וכו' אלא דבכסף משנה כתב ג"כ כלשון הזה משמע דאינו ט"ס ועוד דאף בהגה"ה זו לא יתיישבו דבריו כלל דהיאך אמר אלמא כי תנן והדר שם אינו אוס' ל"ש ב"ש דרבי' מב"ש דיחיד אדרב' כי תנן והדר שם אינו אוס' בב"ש דרבי' תנן אבל ב"ש דיחיד אוסר כר' יוחנן ואם תיישב דס"ל דהסברא הפוכה דאם ב"ש של רבים אינו אוסר כ"ש של יחיד וכמ"ש אח"כ בסמוך כ"ש דאיכא הכא דברים מופלאי' שאמר כיון דקי"ל כר' יוחנן דב"ש דיחיד אוסר ולית הלכת' כרב יהוד' דאינו אוסר אלמא כי תנן והדר שם אינו אוסר ל"ש ב"ש דרבים מב"ש דיחיד הפוכה

שהוא זוכה להם: **ומ"ש** אבל אם א"ל ערב לי קנה עירוב וכו' גז"ש מימרא דשמואל:

ומ"ש ואפי' אם אמר זכה לי אם נתן לו כלי בתורת קנין וכו' גז"ש מימרא דשמואל וטעמא משום דנקניס לו הפת בכלי בתורת קנין סודר:

ומ"ש וכן אם זכה לו הנחתום ע"י אחר וכו' גז"ש מדברי הרא"ש ולא כדברי התוס' שכתבו דלפי' זוכה לו ע"י אחר או קנה לו לחם מן השוק בלאו' מן החנוני מיד כי היה סוכר שמעותיו קונות לו בלא משיכה וכל הזכיות שעושה לו החנוני שלא מדעת בעל הבית קא עביד ואין מערבין אלא מדעתו וכתב עליהם הרא"ש דדברים תמוהים הם:

ומ"ש (א) ואם נתן מעה לבעה"ב וא"ל זכה לי בעירוב וכו' גם זה שם משנה וגמ' והרמב"ם כתב דיני משנה זו ומאי דאיתמר עלה בגמרא לענין עירובי תחומין בפ"י וז"ל נותן אדם מעה לבעה"ב כדי ליקח לו פת ויערב לו בה עירובי תחומין אבל אם נתן לחנוני או לנחתום ואמר לו זכה לי במעה זו אינו עירוב ואם אמר ערב עלי במעה זו הרי זה לוקח בה פת או אוכל מהאוכלים ומערב עליו ואם נתן לו כלי ואמר לו תן לי בזה אוכל וזכה לי בו הרי זה לוקח אוכל ומערב עליו בו. וכתב ה"ה כל דברי רבינו מבוארים ודלא כרבי אליעזר לפי שהוא יחיד במקום רבים וטעם החנוני שאינו מזכה כשנתן לו מעה ואמר לו זכה לי לפי שהחנוני מוכר הפת ואין בעל המעה קונה אותה עד שימשוך וכיון שלא אמר לו ערב לי נראה שמשלו הוא רוצה לקנות תחת המעה ואינו קונה אבל כשאמר ערב לי הרי הוא עושה שלוחו לערב עליו וקונה פת מאחר ומערב לו אבל בפת עצמו לא שאין שליח קונה ומקנה וכשנתן כלי כל המטלטלין קונין זה את זה ופירשה רבינו בעירובי תחומין ויש מפרשים אותה בעירובי חצירות ודברי רבינו עיקר עכ"ל:

שע הדר בבית שער אכסדרה ומרפסת שבחצר וכו' משנה בפרק כיצד משתתפין (פה:) הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב והדר שם אינו אוסר עליו בבית התבן ובבית הבקר ובבית העצים ובבית האוצרות ה"ז עירוב והדר שם אוסר עליו. ופירש"י הנותן עירובו עירובי חצירות. וכתב ה"ר יהונתן בית שער אע"פ שיש לו ד' מחיצות כיון דרבים עוברי' לבתיהם דרך שם אין עליה תורת בית אלא תורת חצר אבל אם הניח עירובי חצירות בבית שבחצר שהוא מיוחד לאצור שם תבן ובהמותיו הרי זה עירוב שהרי ראוי לדירה הוא ובית מיקרי והדר שם בבית העשוי לתבן והוא עשוי מענפי אילנות ומקנים כלומר שאינה בית של קבע אפ"ה בית מיקרי לכל דבר וגרסינן בגמרא א"ר יהודה בריה דרב שמואל בר שילת כל מקום שאמרו הדר שם אינו אוסר הנותן את עירובו שם אינו עירוב חוץ מבית שער דיחיד ופירש"י חוץ מבית שער דחצר דיחיד ומתני' בבית שער דחצר דרבים ולפי דברי רב יהודה בית שער דיחיד הדר שם אינו אוסר והנותן עירובו שם הוי עירוב והרמב"ם בפ"ד כתב מי שיש לו בחצר חבירו בית שער שרבים דורסים בו או אכסדרה או מרפסת או בית הבקר או בית התבן או בית העצים או אוצר ה"ז אינו אוסר עליו עד שיהיה לו עמו בחצר מקום דירה שהוא סומך עליו לאכול פתו בו ואח"כ יהיה אוסר עליו עד שיערב עמו אבל מקום לינה אינו אוסר לפיכך אם קבע לו מקום לאכול בו בבית שער או באכסדרה ומרפסת אינו אוסר עליו לפי שאינו מקום דירה עכ"ל משמע דדוקא הקובע לו מקום לאכול בבית שער דרבים אינו אוסר אבל הקובע לו מקום לאכול בבית שער דיחיד אוסר וכתב גבי הנחת עירוב ומניחין הכל בכלי אחד בבית אחד מבתי החצר אפילו בבית התבן או בבית הבקר או בבית האוצר אבל אם נתנו בבית שער אפילו בבית שער של יחיד או באכסדרה או במרפסת אינו עירוב וכ' ה"ה שם שאין ספק אצלו שהרמב"ם היה גורס במימרא דרב יהודה כל מקום שאמרו הנותן את עירובו אינו עירוב הדר שם אינו אוסר עליו חוץ מבית שער דיחיד דלפי זה הנותן את עירובו בבית שער דיחיד אינו עירוב והדר שם אוסר עליו וכתב שהרשב"א קיים גירסא דידן להרמב"ם והעמיד דבריו בדרך אחרת א"א להלמה ע"כ ולע"ד נראה דשפיר גרים הרמב"ם כגירסא דידן ומיהו ס"ל דלא קי"ל הכי מדגרסי' בס"פ הדר (עה.) א"ר יהודה אמר שמואל י' בתים זה לפנים מזה פנימי נותן את עירובו ודיו ור' יוחנן אמר אפילו חיצון חיצון בית שער הוא חיצון של פנימי במאי קא מיפלגי מ"ס בית שער דיחיד שמיה בית שער ומ"ס לא שמיה בית שער כלומר אלא דין בית יש לו והדר שם אוסר וקי"ל כר' יוחנן וכיון דלא קי"ל כרב יהודה בר שמואל בר שילת במאי דאמר דהדר בבית שער של יחיד אינו אוסר אלמא כי תנן והדר שם אוסר ל"ש בית שער דרבים מבית שער דיחיד ממילא דגם במאי דאמר הנותן את עירובו בבית שער דיחיד אינו עירוב לא קי"ל כוותיה דבית שער דמתני' בכל בית שער היא בין דרבים בין דיחיד וקתני דהנותן את עירובו שם אינו עירוב והדר שם אינו אוסר וא"כ שפי' כתב הרמב"ם בפ"א שהנותן את עירובו בבית שער אפי' אם הוא בית שער של יחיד אינו עירוב ומ"ש בפ"ד בית שער שרבים דורסים בו י"ל דלרבותא נקט הכי לומר שאע"פ שהוא של רבים לא אסרי וכ"ש אם הוא של יחיד אי נמי דבפ"ד לא בית שער של רבים קאמר אלא בית שער שרבים דורסים ובית שער של יחיד נמי במשמע שהרי בבית שער של יחיד ג"כ דורסין בו רבים כשבאים ליכנס לביתו וכ"כ שהוא דעת הרי"ף שהשמיט מימרא דרב יהודה בר שמואל בר שילת ולא כתב אלא המשנה כצורתה הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב והדר שם אינו אוסר עליו ולא חילק בין בית שער דרבים לבית שער דיחיד כנ"ל לדעת הרמב"ם והרי"ף אבל התוספות בס"פ הדר כתבו דמימרא דרב יהודה בר שמואל בר שילת אתיא נמי כר' יוחנן דהתם

פרישה

עליו דמיירי באינו רגיל ואוסר ולא מוקי לה ברגיל וכאידך דשמואל משום דבשלמא אידך דשמואל פירש דבריו ואמר שרגיל להשתתף ומכח זה מבקשין גם עתה בני מבוי שיערב עמהן וע"ז קאמר שבאין ונוטלין בע"כ. ור"ל מדעת אשתו. משא"כ בשמואל קמייתא דלא הזכיר רגיל וג"כ לא הזכיר שבני מבוי מבקשין שיערב עמהן אלא שאשתו מבקשת לטלטל במבוי ומדבר עמהן שיערבו והיינו באוסר ואינו רגיל לערב שעד הנה לא עירבו יחד ולא טלטלו בשבת בחצר ובמבוי ומש"ה כתב רבינו ג"כ לשון כגון שאין הבית פתוח כו' משום דמדברי שמואל קמייתא מיירי ברישא ודו"ק:

סי' שסט (א) **מ"ש** ב"י בד"ה ומ"ש אם נתן המעה כו' עד והרמב"ם כתב כו' וז"ל נותן אדם מעה לבעה"ס כדי ליקח לו פת כו' ק"ק אלשון הרמב"ם מאי איריא בעה"ס אפילו נחתום נמי בהאי לישנא מותר כיון דאמר לו ליקח לו וכמו שמבואר בדברי הרמב"ם ורבינו וצ"ל דאורחא דמילתא נקט דבעה"ה שאין דרכו לימכר רגילין לומר לו ליקח לו:

סי' שע (א) **הדר** בבית שער אכסדרא ומרפסת שבחצר אינו אוסר כו' עיין בב"י שהביא מה שכתב הרמב"ם בפ"א ובפ"ד ומסיק וכתב שנראה שג"כ היה לו גירסת ספרים שלנו שגרסו בגמרא וז"ל א"ר יודא בריה דרב שמואל בר שילת בכל מקום שאמרו הדר שם אינו אוסר הנותן את עירובו שם אינו עירוב חוץ מבית שער דיחיד. ור"ל חוץ מבית שער דיחיד דהדר שם אינו אוסר והמניח ערובו שם עירובו עירוב אלא שלא קי"ל כותיה דרב יודא אלא כר' יוחנן דאמר בעשרה בתים זה לפנים מזה דאפילו חיצון של פנימי נותן את עירובו מפני דבית שער דיחיד לא שמיה בית שער כלומר אלא דין בית יש לו והדר שם אוסר. ומסיק וכתב הב"י ז"ל וכיון דלא קי"ל כרב יודא במאי דאמר אינו אוסר אלמא כי תנא והדר שם אוסר ל"ש ב"ש דרבים כו' עד ממילא במאי דאמר והנותן עירובו שם אינו עירוב לא קי"ל כותיה כו' עד ונראה שזהו דעת הרי"ף כו' כל דבריו נפלאים ונראים עמוק עמוק מי ימצאנה והיותר קשה שדבריו הללו שכתבן כאן כן הוא בעינן בכ"מ בפ"א דהלכות עירובין וקשה לומר דנפל טעות גדול בשני הספרים ואף שיש ליישב ולומר שיש כאן ט"ס הניכר ונמחק התיבת אינו בסיפא במאי דכתב אינו עירוב שהרי ס"ל לרבי יודא דעירבו עירוב וגיה אותו תיבת אינו לברישא

במאי

בבית התבן בבית העצים בבית הבקר ובבית האוצרות אוסר : **בע"ה** שיש לו הרבה בתים בחצר והשאילן או השכירן לאחרים ויש לו בכל א' מהן כלים אם אינן ניטלין בשבת מחמת איסור או מחמת כובדן אין הדרין בהם אוסרין עליו שחשובין כולם כאילו דרין עמו ואם ניטלין בשבת אוסרין כיון שיכול להוציא משם : **ה'** חבורות ששבתו בטרקלין וחלקוהו במחיצות אם עוברין כולם זה על זה שאין פתח פתוח לחצר אלא החיצון וכולן עוברין דרך עליו אין צריכים ליתן בעירוב אלא שנים הפנימיים וכל האחרים חשובים כבית שער להם היה לכל אחד פתח פתוח לחצר אם המחיצות מגיעות

דכתם מיירי בבית שער דחצר כדפירש"י דאינו עשוי לדירה אבל הכא בבית שער דבית אוסר וכ"כ ג"כ הרא"ש וקודם לכן כתב דהכא דרב יהודה בר שמואל בר שילת פליגא אדר' יוחנן והלכה כר"י וזה כתב רבינו עיקר שכתב כאן הדר בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו אוסר ולא חילק בין בית שער דרבים לבית שער דיחיד ובסימן שס"ו כתב שאין מניחין את העירוב אלא בבית הראוי לדירה שכוונתו בזה למעט בית שער אכסדרה ומרפסת ולא חילק בין בית שער דרבים לבית שער דיחיד וזהו כמו שכתבתי לדעת הרמב"ם והרי"ף והכי נקטינן והוי יודע שמה שלא כתב הרמב"ם דין זה בפ"ד בסגנון המשנה כמנהגו הוא משום דגרסינן בפ' הדר (עב:) האחין שהיו אוכלין על שולחן אביהם ת"ר מי שיש לו אכסדרה ומרפסת בחצר חבירו אינו אוסר עליו בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצר ה"ז אוסר עליו ר' יהודה אומר אינו אוסר אלא מקום דירה בלבד ומשמע דהלכה כר' יהודה דקאמר התם שעשו חכמים מעשה כמותו וכן פסקו הפוסקים ומקום דירה הוא מקום פיתא כמו שיתבאר ובודאי דרב יהודה לא פליג אסתם מתניתין דפרק כיצד משתתפין דמפלגא בין בית שער אכסדרה ומרפסת לבית התבן וכו' הלכך כל היכא שאינו קובע לאכול פתו שם אפילו הוא בית התבן ובית הבקר וכו' שהם מקומות ראויים לדירה ואפילו בית גמור המיוחד לדירת אדם אינו אוסר כיון שאינו קובע לאכול פתו שם וכדא"ר יהודה בברייתא ואם קובע לאכול פתו שם אם הוא בית שער אכסדרה ומרפסת לא חשיב בית דירה ואינו אוסר ואם הוא בית התבן או בית הבקר וכו' חשיב בית דירה ואוסר ובהכי ג"כ הוא דמפלגת מתני' בינייהו ורבינו ירוחם ח' ט"ו כתב וז"ל ומי שיש לו אכסדרה ובית הבקר ובית שער ובית התבן ובית העצים ובית האוצרות בחצר אחד ודר בחצר אחרת אינו אוסר עליהם אא"כ היה אוכל שם עכ"ל · נראה מדבריו שתפס הברייתא כפשטה דמקום דירה מהני גם לבית שער ואכסדרה ומרפסת ולא נזכר מהמשנה שמחלקת בינייהם או חשב שהיא נדחית מפני ברייתא זו ולא דק דתרווייהו איתנהו כדפרישית :

בע"ה שיש לו הרבה בתים בחצר וכו' ג"ז בפרק כיצד משתתפין בסוף משנה שהזכרתי בסמוך ר"י אומר אם יש שם תפיסה לבע"ה אינו אוסר עליו ופירש"י והדר שם אוסר אם השאיל ב"ה בית התבן שלו לאחר לדור שם אוסר עליו בחצר הואיל ופתוח לחצר אם יש שם תפיסת יד לבע"ה שיש לבע"ה מקום בדירתו של זה שנותן שם כליו להצניע אינו אוסר עליו דכל רשותא דהחצר דידיה היא כאילו דר עמו בבית : ומדמפרשי אמוראי מילתיה דרבי יהודה אלמא הלכתא כוותיה וכן פסק הרמב"ם בפ"ד מה"ע וטעמא משום דקים להו דלפרושי מלתא דת"ק אתא ואפילו אי אתא לאיפלוגי הא קי"ל כדברי המיקל בעירוב וטעמא דכשיש תפיסת יד לבע"ה אינו אוסר נתבאר בדברי רש"י שכתבתי וכ"כ הרמב"ם בפ"ד דטעמא משום דכל שיש לבע"ה תפיסה נעשו הכל כאורחים אצלו ולפ"ז גם הם מותרים להוציא מבית התבן לחצר אף על פי שלא נתנו עירוב כיון דאורחים נינהו וכ"כ שם המרדכי שהוא דעת רש"י להתיר ודלא כריב"א שפירש דיש לו תפיסה מהניא כדי שלא יאסור הדר בבית התבן על בע"ה אבל הדר בבית התבן אסור להוציא ולהכנים מביתו לחצר ולפירושו גם בע"ה אסור להכנים ולהוציא מבית הדר בה לחצר דאי לדידיה שרי ה"ל הדר בבית התבן אורח גביה ומותר איהו נמי :

ומ"ש רבינו אם אינם ניטלים בשבת מחמת איסור או מחמת כובדן שם בגמ' (פו·) תנא דבי שמואל דבר הניטל בשבת אוסר דבר שאינו ניטל אינו אוסר תניא נמי הכי יש לו טבל יש לו עששיות וכל דבר שאינו ניטל בשבת אינו אוסר ופירש"י דבר הניטל בשבת. אינו תפיסת יד ואוסר דאי בעי שקיל ושדי ליה לבראי : עששיות של ברזל חתיכות גדולות· וסובר רבינו דנקט טבל ועששיות ללמד דכל שאינו ניטל מחמת איסורו או מחמת כובדו חשיב יש לו תפיסת יד דטבל אינו ניטל מחמת איסורו ועששיות אפילו אם היה מותר לטלטלן אינן ניטלות מחמת כובדן. וכתב ה"ה בפ"ד שנ"ל שכל דבר שראוי לטלטלו לצורך מקומו בכלל דבר שניטל הוא ולזה ביארו טבל ועששיות שאין להם תורת כלים ומדקתני אם יש שם תפיסת יד לבע"ה משמע דלא חשיב תפיסת יד אלא כשהבית שלו והוא שוכרה או משאילה לאחרים אבל אם אין הבתים שלו לא קנויות ולא שכורות אע"פ שיש לו בהם תפיסת יד אסרי אהדדי וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ד וכ"כ מדברי רבינו וכ"כ שם המרדכי וכן הכריע מהר"י קולון ז"ל בשורש מ"ו : וכתב ה"ר יהונתן יש מן הרבנים שאומרים כי מה שאמרנו שאינו אוסר ה"מ כגון חצר שהיה כולה שלו ומשכיר הבתים שבה לאחרים והוא שוכן באחד מהם ויש לו תפיסת יד בכולן שאינם אוסרי' עליו משום דדמי לאחין השותפין שאוכלין על שלחן אביהם וישנים בבתיהם שאין צריכין עירוב כל אחד ואחד וה"מ בזמן שאין עמהם דיורין בחצר אבל אם יש שם דיורין בחצר ומוליכין עירובן אצל אחרים צריכין עירוב כל אחד ואחד מגו דאסרי הני הכי נמי אסרי והכא נמי כך אנו דנין בו ודיקא נמי דקתני אינו אוסר עליו עליו הוא דאינו אוסר אבל על האחרים אוסר הא למדנו שאם יש שם דיורין אחרים אוסר עליהם וצריך לערב עמהם ואע"פ שבעה"ב עירב עמהם נמצא שכולם צריכין לערב בזמן שיש שם אחרים בחצר עכ"ל כתב מהר"י קולון בסי' מ"ח על שנים שדרים בדירה מושכרת לאחד מן הא"י שאם מתחלת השכירות הסכימו לדור יחד בבית אחד אף על פי שהאחד שכר מן הא"י ולא האחר דמ"מ לא יוכל השוכר מן הא"י לסלק את חבירו מן הבית כיון שמתחלה נתרצו לדור יחדיו אשתכח דהאי שוכר מן הא"י שליחותא דחבריה עביד וא"כ משום הא לא איריא שלא יאסור הא' על חבירו ואשר כתבת שאין אתם מקפידים זה על זה בתשמיש הבית נלע"ד דמשום כך לא יועיל שלא תאסרו זה על זה אם לא שהאחד שכר מתחלה הבית בשבילו לבד ושוב נמלך ושכר לחבירו ושייר שיוכל להניח חפציו בפנה מפנות הבית כי כ"כ רבי' יעקב מקוצי' וכ"כ מלשון הרמב"ם וטור א"ח עכ"ל ונראה מדברי המרדכי שאפילו יש לו פנה מיוחדת שיש לו בה כליו חשיבא תפיסה והביאו מהר"י קולון בשורש מ"ח ואע"ג דלגבי א"י המשכיר ביתו לא"י לא מהני שכירות מהמשכיר אלא כשיש לו תפיסה בכל בית אבל אם אין לו תפיסה אלא בפנה מיוחדת לא שאני התם שאע"פ שאין לו שום כלי בבית יכולין לשכור ממנו מאחר שיש לו רשות להניח שם כליו הלכך בעי' שיהיה לו רשות בכל הבית ואפילו הניח שם כלים כל שאין לו רשות בכל הבית אין שוכרין ממנו דלא פליג רבנן אבל הכא דבעי' שיהיו לו שם כלים ממש אפי' ביש לו פנה מיוחדת סגי :

חמש חבורות ששבתו בטרקלין וכו' משנה בפרק הדר (עב·) ה' חבורות ששבתו בטרקלין א' בש"א עירוב לכל חבורה וחבורה ובה"א עירוב א' לכולן ואסיקנא בגמרא דהלכה כמ"ד לא נחלקו במחיצות המגיעות לתקרה שהם צריכים עירוב לכל חבורה וחבורה על מה נחלקו על מחיצות שאינן מגיעות לתקרה אמר ר"כ

הפוכה דסברא הפוכה היא ועוד היאך אפשר לומר ל"ש ב"ש דרבים מב"ש דיחיד דלעולם אינו אוסר הלא קי"ל כרב יהודה דאינו אוסר אלא כר' יוחנן דב"ש דיחיד אוסר ולפי שרב גדול הוא ומתוך לא שוקין לא מזוגגת רושי אבי סדיא עד דמהספיכלא לייטב דבריו ונראה דדעתו לומר דמ"ש ר"י בריש דרשב"ש כל מקום שאמרו חכמים וכו' חוץ מבית שער דיחיד ודאי דכך קיבלה בבי מדרש דאמרו כל מקום וכו' וא"כ לאמדי קי"ל כר' יוחנן דב"ש דיחיד אוסר בעל כרחינו דכך אמרו בכ"ה כל מקום שאמרו חכמים הדר שם אוסר הנותן עירובו שם עירובו עירוב חוץ מב"ש דיחיד דמשמע"ל דאוסר ואין עירובו עירוב ואמר ב"י אלמא כי תנן הדר שם אוסר כלומר הא דאמרו כל מקום שאמרו חכמים הדר שם אוסר על זה אמר ב"י אלמא כי תנן הדר שם אוסר ל"ש ב"ש דרבים מב"ש דיחיד דהא לשון כל מקום שאמרו חכמים כו' חוץ מב"ש דיחיד משמע דאף בבית שער של רבים אמרו הדר שם אוסר ועירובו נמי עירוב חוץ מב"ש דיחיד דאוסר ואין עירובו עירוב והסברא הפוכה לפי זה א"כ ממילא הא דקאמר דב"ש דיחיד הוא דאינו עירוב אבל ב"ש דרבים עירובו עירוב לא קי"ל כוותיה דבית שער דמתניתין בכל ב"ש היא בין דרבים ובין דיחיד וקתני דאינו עירוב אלמא דשל רבים נמי אין עירובו עירוב מיהו בהא דקתני במתני' והדר שם אינו אוסר צריך לומר דוקא ב"ש של רבים אינו אוסר אבל של יחיד ודאי אוסר כדמוכח מדקי"ל כר' יוחנן ומי לאו דר' יוחנן הוה אמרינן נמי דל"ש של רבים ל"ש של יחיד אינו אוסר דמתניתין בכל ב"ש היא אלא דאיכא הוכחה מדקי"ל כר' יוחנן דהא דתנן אינו אוסר אינו אלא של רבים מכל מקום במאי דתנן הנותן שם עירובו אינו עירוב דליכא הוכחה אמרי' דמתני' בכל ב"ש תנן דאינו עירוב ל"ש דרבים ול"ש דיחיד והדרינן לסברא דגמרא דב"ש דיחיד טפי הוי בית מב"ש של רבים אך מ"ש א"כ י"ל דלרבותא נקט הכי וכו' דקאמר הך סברא לפי האמת שרי ליה מאריה דהך סברא הפוכה היא ולא היה לו לכתבה ועוד שהרי הרמב"ם כתב להדיא גבי עשרה בתים זה לפנים מזה דבי' שער דיחיד אוסר וב"ש דרבים אינו אוסר אלא דקא סמיך ב"י אמ"ש א"כ בפ"ד וכו' מיהו פי' ה' המגיד הוא הנכון ולענין הלכה הכי נקטינן דאין חילוק בין בי' שער דחצר שהב"ש בעצמו הוא של רבים ובין ב"ש דחצר דהב"ש בעצמו הוא של יחיד אלא שרבים דורסי' בו הדר שם אינו אוסר וכ"ש דהנותן עירובו שם אינו עירוב אבל ב"ש דיחיד שעושה לפני ביתו אין לו דין ב"ש אלא יש לו דין בית דהדר שם אוסר כדמוכח מדקי"ל כר' יוחנן אבל אם נתן שם עירובו אינו עירוב ודלא כב"י שכתב לדעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם שאף בבית שער דיחיד שעושה לפני ביתו שגם כן דורסי' בו רבים כשבאי' ליכנס לביתו דהדר שם אינו אוסר דליתא כדמוכח מדין עשרה בתים וכו' שכתבה הרמב"ם בפ"ד והדבר פשוט שאין זה נקרא רבים דורסי' כיון שאין להם רשות לדרוס בו כשהבעל הבית מוחה עליהם מה שאין כן בבית שער דחצר כשהוא של יחיד שיש לרבים בני החצר דריסת הרגל דרך בית השער ואינו יכול למחות התם הוא דלא חשיב בית דירה והדר שם אינו אוסר ולדעת הרא"ש ס"פ הדר דכתב ב' פירושים פירוש אחד דר' יוחנן פליג אדשמואל ואדרב וס"ל דב"ש דיחיד אוסר ולפי פי' זה אין חילוק בין ב"ש דיחיד בחצר דלא עביד לדירה ובין ב"ש לפני ביתו דעביד לדירה בכל ענין אוסר · פי' שני דלא פליג ר"י אלא אדשמואל דאמר ב"ש דיחיד אינו אוסר אפילו עביד לדירה ולר' יוחנן אוסר אבל אדרבה דאמר ב"ש דיחיד בחצר אינו אוסר לא פליג עליה ר"י דמודה בהא כיון דלא עביד לדירה דאינו אוסר ולכך כתב רבינו כאן בסתם דב"ש שבחצר אינו אוסר ולא חילק דמשמע אפילו דיחיד אינו אוסר דספיקא במידי דרבנן נקטינן לקולא אבל בסוף הסי' כתב עשרה בתים זה לפנים מזה וכו' פסק כר' יוחנן דב"ש דיחיד בדעביד לדירה אוסר דליכא בהא ספיקא : **בע"ל** הבית שיש לו הרבה בתים בחצר וכו' שם סוף (דף פ"ה) וריש (דף פ"ו) ואע"ג דרש"י כתב ומשאילין בתים שבחצר לאחרים וכו' כתב בהגה"ת אשיר"י לאו דוקא משאיל אלא ה"ה משכיר וכ"כ הרמב"ם משכיר ורבינו כתב תרווייהו לאורויי דאם ניטלין בשבת אוסרין אפי' השאילן ואם אינן ניטלין אין אוסרין אפילו השכירן : **ומ"ש** ואם ניטלין בשבת אוסרין כיון שיכול להוציאם משם מדקאמר לשון יחיד משמע דאבעל החצר קאמר דיכול להוציא' דבדידיה תלי האיסור וההיתר דאי בדידהו תלה ה"ל למימר שיכולין להוציא' בלשון רבים שהרי מזכירין בלשון רבים וכן כתב הרמב"ם בפירוש ותימה דאעפ"י דבעל החצר יכול להוציאם משם מ"מ כיון דאין השוכרים ושואלים רשאין להוציאם משם ה"ל תפיסת יד בבתים ואין אוסרין ונראין דברי רש"י שכתב וז"ל דבר הניטל בשבת אינו תפיסת יד ואוסר דאי בעי שקיל ושדי ליה לבראי עכ"ל אלמא דתלי האיסור וההיתר בשואלים ובשוכרים:

חמש חבורות וכו' משנה וגמרא בפרק הדר (דף ע"ב) : **ומ"ש** אם עוברין כולן זה על זה וכו' כ"כ התוס' לשם והיינו מדקי"ל כרבי יוחנן גבי עשרה בתים זה לפנים מזה וכו' שיתבאר בס"ס זה והזכרתיו בסעיף א':

ומ"ש היה לכל אחד פתח פתוח לחצר אם מחיצות מגיעות לתקרה וכו' כלומ' ברישא כשעוברין כולן זה ע"ז אפילו היה כ"א ואחד בית גמור בפני עצמו א"צ לערב אלא ב' הפנימיים וכל האחרים פטורין ואצ"ל בטרקלין שחלקוה במחיצות דכל האחרים פטורין מיהו הב' פנימיים אינן חייבים אלא בחלוקים במחיצות המגיעות לתקרה והא דלא כתב כך בפי' משום דנסמך על מה שכתב כאן · אבל כשכ"א פתוח לחצר איכא לחלק בין מחיצו' המגיעו' לתקרה דהוי כ"א חדר בפ"ע כו' :

ומ"ש

פרישה

במאי דכתב כי תנן והדר שם אוסר . דל"ל אינו אוסר דהרי הכי תנן במתניתין אינו אוסר וגם אם נפרש מ"ש אלמא כי תנן והדר שם אינו אוסר ל"ש בית שער דרבים מבית שער דיחיד ור"ל רב יודא דאמר דאפי' הדר בבית שער דיחיד אינו אוסר ע"כ צריך לפרש דמתניתין דתנן בה הדר בבית שער אינו אוסר ר"ל אפילו בבית שער דיחיד וכמו שס"ל לרב יודא דסיפא דהדר שם אינו אוסר ר"ל אפילו בבית שער דיחיד וכמו שס"ל לרבי יודא דסיפא דהדר שם אינו אוסר איירי אפילו בבית שער דיחיד ה"נ רישא דקתני דהנותן עירובן שם אינו עירוב איירי אפילו בבית

מגיעות לתקרה דהוי כל אחד חדר בפני עצמו אפי' הן של יריעות יש בהן חילוק רשויות בפני עצמם לענין זה שאם בני החצר נותנין עירוב באחד מבתי החצר שלא בזה הטרקלין צריך כל אחד וא' ליתן בעירוב אבל אם נתנו בזה הטרקלין אין צריכין ליתן כולם בעירוב שכולן דרים בבית זה ובבית שמניחין העירוב א"צ ליתן עירוב וכן אם אין דיורין אחרים עמהם בחצר אין צריכין עירוב חלקוהו במחיצות שאין נוגעות לתקרה אפי' אם נותנין העירוב במקום אחר די בעירוב א' לחמשתן ואם היו דיורין בעליות ממש אפילו נותנין העירוב בטרקלין צריך עירוב לכל אחד ואחד אבל מי שיש לו מלמד או סופר בביתו וכן תלמידים הלומדים בבית הרב ודרים בביתו כל אחד ואחד בחדרו אפי' יש לכל אחד פתח פתוח

ומ"ש אבל מי שיש לו מלמד וכו' אפילו אם יש לכל אחד פתח פתוח לחצר וכו' אע"ג דבתוס' ובסמ"ק כתב פתח אחד לר"ה נלפע"ד דהכל תלוי בפתח החצר דאם יש לכל אחד פתח פתוח לחצר אוסרין זה על זה בחצר אפי' אין לכולם כ"א פתח אחד לר"ה ואם אין לכולם אלא פתח אחד לחצר אין אוסרין זה על זה בחצר אפילו היה לכל אחד פתח מיוחד לר"ה דכולם חשיבי כבית אחד בחצר ומה שהזכירו התוס' והסמ"ק פתח אחד לר"ה נלפע"ד דאיירי לפי זמניהו זה שרוב כתחי הבתים פתוחים לר"ה וכל הדרים בחדרים ובעליות שבבתים יוצאים בפתח הבית לר"ה והב"י פי' בע"א ע"ש: מי

ר"כ בר יצחק מתני' כמי דיקא דקתני ומודים בזמן שמקצתן שרוים בחדרים ובעליות שצריכים עירוב לכל חבורה וחבורה מאי חדרים ומאי עליות אילימא חדרים חדרים ממש ועליות עליות ממש פשיטא אלא לאו כעין חדרים כעין עליות ומאי ניהו מחיצות המגיעות לתקרה ש"מ ופירש"י חדרים ממש שלא היו מחוברים מעולם וכתב ה"ה בפ"ד בה"ע בשם הרשב"א שאם המחיצות מגיעות תוך ג' לתקרה חשיבי מגיעות דכל פחות מג' כלבוד דמי וכתב רש"י והתוספות דהב"ע בשכל חבורה יש לה פתח לחצר שאל"כ לא היו צריכים לתת עירוב אלא ב' הפנימיים כר"י דאמר (עה.) הכי גבי י' בתים זה לפנים מזה וכ"כ הרא"ש וכ"כ סמ"ג ובסמ"ק כתב פסק ר"י על הבחורים והמלמדים בחדרים לבדם וכו' והשר מקוצי היה מצריך תפיסת יד או עירוב בלא ברכה וצ"ע אי מצריך אפילו בפתחא לר"ה דהא משמע דלא מהני פתח אחד כי אם לאחשוביה החיצונה בית שער וכן נהגו בבירה גדולה שמשכירים בני אדם הרבה כל אחד ואחד בחדר לבדו ואין להם כי אם פתח אחד לר"ה אפ"ה נהגו לערב עכ"ל: וצ"ל דכשאין הבתים פתוחים זה לזה איירי כגון שכל הבתים פתוחים לבית שער אחד ואותו בית שער פתוח לחצר. ומש"ה קאמר דלא מהני פתח אחד אלא להיכא שהבתים פתוחים זה לזה שתחשב החיצונה כבית שער אבל כה"ג שאינם פתוחים זה לזה אף על פי שאין להם אלא פתח אחד צריכים לערב זה עם זה ואין לפרש דהבתים הפתוחים זה לזה קאי דא"כ היכי אפשר לשר מקוצי להצריך תפיסת יד הא אפילו לר"י שני הפנימיים לבד נותנין עירובן וכל השאר חשיבי בית שער ואינם אוסרים כמו שיתבאר בסוף סימן זה והוא כתב שמשכירים בני אדם הרבה דמשמע דביותר משנים נמי נהגו לערב ומשמע דהכל הדרים בבירה קאמר ולפ"ז מ"ש מהרי"ק בשורש מ"ח אפילו את"ל דהלכה כר"י כמ"ש בסמ"ק דלכאורה צריכין לערב וכן נהגו בבירה גדולה כ"ל דוכן נהגו בבירה גדולה שכ' מהרי"ק לא מדברי סמ"ק הם דהא סמ"ק לא כ' כן בבתים הפתוחים זה לזה ויש לכל א' מהם דריסת רגל על חבירו אלא דברי מהרי"ק עצמו הם. ואם באנו לומר דמדברי סמ"ק הם צ"ל שמהרי"ק מפרש דהבתים הפתוחים זה לזה קאי וה"ק דהא משמע דלא מהני בהו פתח אחת אלא לאחשובי החיצונה בית שער כלומר חיצונה דחיצונה דהיינו השלישית אבל השנייה חשובה בית וכר"י דאמר אפילו חיצון של פנימי וכן נהגו בבירה גדולה שמשכירים בני אדם הרבה כל א' בחדר לבדו ואין להם כי אם פתח אחד לר"ה אפ"ה נהגו לערב כלומר שנים הפנימיים מערבין אבל החיצונים פשיטא דאין צריכין לתת עירוב כלל דהוו בית שער והיינו כר"י דאילו לשמואל לא היו צריכין לערב כלל אם אין עמהם דיורין אחרים חוץ לטרקלין שהרי אין כאן בית אלא הפנימי וכל שאר הבתים חשיבי בית שער ואינם אוסרים עליו: **ומ"ש** רבינו אפילו הן של יריעות כ"כ שם התוספות והרא"ש והמרדכי והגהות בפ"ד מהלכות עירובין בשם ס"ה ולא כמו שכתב המרדכי שנראה לר' הלל דמחיצות דיריעות גרועי: **ומ"ש** רבינו אבל אם נתנו בזה הטרקלין אין צריכין ליתן כלל וכו' (שם:) בגמ' תנא בד"א בשמוליכין עירובן למקום אחר אבל אם היה עירוב בא אצלם ד"ה עירוב אחד לכולן וכתב התוספות וא"ת טעמא דב"ש אתי לאשמועינן וי"ל דלב"ה נמי נפקא מינה בכעין חדרים ועליות דדוקא במוליכין עירובן קאמר דמודו שצריכה עירוב לכל חבורה וחבורה אבל בעירוב בא אצלן עירוב אחד לכולן דכעין חדרים ועליות לב"ה כמו מחיצות שאין מגיעות לתקרה לב"ש ומיהו בחדרים ועליות ממש אין נראה לחלק בין מוליכים עירוב לעירוב בא אצלן מדפשיטא ליה לתלמודא דקאמר אילימא חדרים ועליות ממש פשיטא וכ"כ הרא"ש ג"כ ורבינו כתב כשיטתם אבל מדברי הרמב"ם בפ"ד מהלכות עירובין משמע דכל שמחיצות מגיעות לתקרה הם כחלוקים לכל דבר שהם צריכים לטלטל מזה לזה ואפילו עירוב בא אצלן צריך כל אחד ואחד לתת עירוב כאילו היו שרויים בעליות וחדרים ממש וכ"כ שם ה"ה בהדיא וכתב ה"ה שדקדק הרשב"א בלשון המשנה שאם עשו מקצתן מחיצות מגיעות לתקרה ומקצתן לא עשו אותן שעשו הם כמחולקין ושלא עשו הם כמשותפין: **ומ"ש** רבינו אבל מי שיש לו סופר או מלמד בביתו וכן תלמידים הלומדים וכו' כ"כ שם התוספות והרא"ש והמרדכי וסמ"ג וסמ"ק והגהות בפ"ד אלא שבתוס' ושאר הספרים כתבו בין יש להם פתח לרשות הרבים בין אין להם פתח לרשות הרבים ובפסקי הרא"ש כתב לחצר במקום לר"ה ורבינו כתב כלשון הרא"ש וכ"כ ג"כ ר"י וצ"ל דלהרא"ש נמי אפי' יש לכל אחד פתח פתוח לר"ה שרי ולא הזכיר פתוח לחצר אלא משום דאם אינם פתוחים לחצר בע"ה לא הוו שייכי אהדדי כי היכא דלימא בהו שאינם אוסרים עליו וטעמא דהני אינם אוסרים על בע"ה ולא זה על זה נתבאר בספרים המוזכרים וז"ל התוספות כיון שכולם משתמשים בתוך הבית בכל עסקי תשמישיהן באפייה ובישול ובכל דבר חשיבי כולהו כאילו אוכלים וישנים במקום א' ואע"פ שיש לה פתח לצד ר"ה הכל נקראים על שם בע"ה ועוד דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו ולא זה על זה ומאי לפלוקינהו וה"ל כה' שכירים וה' לקיטים דלא אמרינן בהו להחמיר כדאמרינן לעיל אחד נותן עירוב ודיו: ודבר פשוט הוא דלא איצטרכינן להני טעמי אלא כדי להתיר כשאין לב"ה תפיסת יד במקום שמשאיל להם שאם היה לו שם תפיסת יד בלאו הכי טעמא הוה שרי כמו שנתבאר בסמוך ובסמ"ק כתב בשם ר"י על מי שיש לו סופר ומלמד בביתו כפסק התוס' והספרים הנזכרים ואח"כ כתב והשר מקוצי היה מצריך תפיסת יד או עירוב בלא ברכה ע"כ ומשמע דהשר מקוצי היה מסופק בדין זה ומשום הכי כתב שצריך שיהיה לבע"ה תפיסת יד באותם חדרים או שיערב בלא ברכה: וכתב סמ"ק על דברי השר מקוצי וצ"ע אי מצריך אפי' בפתח א' לר"ה דהא משמע דלא מהני פתח אחד כי אם לאחשובי החיצונה בית שער וכו' וכבר ביארתי דבריו בסמוך. ואם שנים או ג' אנשים דרים כל אחד בביתו המושכר או הקנוי לו אע"פ שכל הבתים פתוחים לטרקלין ומקום אפיית' ובישולם ותשמישם ביחד נראה דלכ"ע אוסרים זה ע"ז ולא דמו לסופרים ומלמדים הדרים בבית בע"ה שאינם אוסרים דהיכא דאיתא לחומר שאני התם דאיכא נמי טעמא דלא השאיל להם רשותו לאסור עליו וכ"כ מהרי"ק בשורש מ"ח וז"ל ואשר כתבת שאין אתם מקפידים זה על זה בענין תשמיש הבית נלפע"ד דמשום כן לא יועיל שלא תאסרו זה ע"ז:

כתב מהרי"ק בשורש מ"ח על שנים שדרים בבירה א' שאם כל אחד מהניכם יש לו פתח פתוח לחצר ואין לאח' דריסת רגל על חברו דפשיטא דאין לדמותו כלל להביא דפסק ר"י על הבחורים ועל המלמדים לא מיבעיא דאם אין להם אלא פתח אחד לר"ה וכו' דפשיטא דהתם בחדרים ועליות שהם פתוחות לטרקלין ואין להם דרך לצאת לא לחצר ולא לר"ה אלא דרך הטרקלין אבל היכא שיש לכל אחד דרך יציאה לחצר מבלתי יצטרך עבור דרך הטרקלין פשיטא שיהיו אוסרים על הבע"ה אם לא מטעם שאפייתם ובישולם ביחד או משום שלא השאיל להם רשותו וכו' אבל אם היו בב' בתים זו לפנים מזו באנו למחלוקת שמואל ורבי יוחנן ונסתפקו הפוסקים הלכה כדברי מי ומ"מ אפילו את"ל דהלכה כר"י כמ"ש בסמ"ק דלכאורה צריכין לערב. וכן נהגו בבירה גדולה ופשיטא דאין להתירה בלא עירוב וטוב לערב בלא ברכה אמנם לענין לטלטל בכל העיר מאחר שאין הדבר ברור כ"כ להצריך עירוב בשנים זו לפנים מזו אפשר דבזה יש לסמוך על דברי רבינו אשר ובנו ה"ר יעקב בספר א"ח שכתבו להתיר. לטלטל בכל העיר היכא שאין כי אם חצר אחד של יהודים בכל העיר ואע"ג דיש הרבה בתים פתוחים לאותו חצר ואוסרים זה על זה לטלטל באותו חצר בלא עירוב עכ"ל: ומ"ש דהתם בחדרים ועליות שהם פתוחות לטרקלין ואין להם דרך לצאת לא לחצר ולא לרשות הרבים אלא דרך הטרקלין תימה דהא בחורים ומלמדים אפילו אינם פתוחים לטרקלין נמי לא אסרי אהדדי כמו שנתבאר וכמ"ש הוא מטעם שאפייתם ובישולם כאחד או שלא השאיל להם רשותו וכו' ונראה דמשום דלשון סמ"ק הכי איתא ופסק ר"י על הבחורים והמלמדים הדרים בחדרים לבדם לא מיבעיא אם אין להם אלא פתח אחד לר"ה דאין צריכין לערב אלא אפי' יש לכל אחד ואחד פתחו לר"ה א"צ לערב ולא מיבעיא היכא שאוכלים מככר של הבית אלא אפילו כל אחד ואחד אוכל מככרו במקומו בחדרו אפילו בשבת כיון שאפייתן ובישולם ביחד א"צ לערב ועוד שאין בע"ה משאיל להם רשותו כדי שיאסרו עליו עכ"ל. וממ"ש לא מיבעיא אם אין להם אלא פתח אחד לר"ה דאין צריכין לערב משמע דבלאו טעמא דאפייתן ובישולם כא' או שלא השאיל להם רשותו וכו' אין צריכין לערב מטעם שאין להם אלא פתח אחד לר"ה והיה נראה דאפי' באין להם דריסת רגל זה על זה שרי מטעם שאין להם אלא פתח א' לר"ה וא"כ באותה בירה כיון שלא היה להם אלא פתח אחד לר"ה היה עולה על הדעת להתיר מש"ה כתב מהרי"ק דליתא דע"כ לא קאמר ר"י דבלאו טעמא דאפייתן ובישולם כאחד או שלא השאיל להם רשותו וכו' אין צריכין לערב מטעם שאין להם אלא פתח א' לר"ה אלא כשהחדרים והעליות פתוחין לטרקלין וכו' עד או מפני שלא השאיל להם רשותו: ומ"ש אפי' את"ל דהלכה כר"י וכו' פירושו דבס"פ הדר (עה:) איתא א"ר יהודה אמר שמואל י' בתים זה לפנים מזה פנימי נותן את עירובו ודיו ור' יוחנן אמר אפילו חיצון חיצון בית שער היא חיצון של פנימי במאי קא מיפלגי מר סבר בית שער דיחיד שמיה בית שער ומר סבר לא שמיה בית שער. ופירש"י י' בתים זו לפנים מזו. חיצון פתוח לחצר וכולן דריסת רגלו עליו ופנימי דורס על כולן שאין לו יציאה אלא דרך זו כולן נעשין בית שער לו ואינם אוסרין על בני חצר אלא פנימי לבדו כדאמרן בפרק כיצד והדר שם אינו אוסר הלכך כשבאים שאר דיורים הפתוחין לחצר לערב את חצירן פנימי זה נותן פת והשאר אין צריכין אפי' חיצון צריך ליתן את הפת חיצון של פנימית בית התשיעי לחצר עכ"ל. וא"כ בשני בתים הפתוחות זה לזה לשמואל א"צ לתת פת אלא הפנימי ואידך הוי בית שער וא"צ לתת פת ולר' יוחנן גם השני צריך לתת פת דהוי בית שער דיחיד ולא שמיה בית שער והשתא קאמר מהרי"ק דלא מיבעיא אי פסקינן הלכתא כשמואל דאין השני צריך לתת פת דיש להתיר לטלטל בכל העיר שאע"פ שיש כאן שתי בתים לא חשיבי אלא בית אחד דאידך הוי בית שער אלא אפילו את"ל דהלכה כר"י כדכתב בסמ"ק אפ"ה איכא למישרי לטלטל בכל העיר דמאחר דלא פסיקא לן אי הלכתא כשמואל או כר"י בהא סמכינן על דברי הרא"ש והטור שאע"פ שדרים יהודים בהרבה בתים מאחר שכולם פתוחים לחצר אחד מותר לטלטל בכל העיר: ומ"ש אפילו את"ל דהלכה כר"י כמ"ש בסמ"ק וכו' וכן נהגו בבירה גדולה כבר נתבאר בסמוך:

כתב הרמב"ם בפ"ד אנשי חצר שהיו אוכלים על שלחן אחד אף על פי שכל א' וא' יש לו בית בפני עצמו אין צריכין עירוב מפני שהם כבני בית א' וכשם שאין אשתו של אדם ובניו ובני ביתו ועבדיו אוסרין עליו וא"צ לערב עמהם כך אלו כאנשי בית א' הן מפני שהן סומכין על שולחן אחד וכן אם הוצרכו לעשות עירוב עם אנשי חצר אחרת עירוב א' לכולן ופת אחד לבד מוליכין לאותו מקום שמערבין עמו ואם היה העירוב בא אצלם אינם צריכים לערב כמו הבית שמניחים בו העירוב עכ"ל:

פרישה

בבית שער של יחיד ואפ"ה קתני דאינו עירוב וזהו דלא כר' יודא דאמר עירובו עירוב. והטעם של הרמב"ם דבית שער דיחיד הדר שם אינו אוסר ואינו עירוב להנותן שם עירוב אע"ג דס"ל בית שער דיחיד לא מקרי בית שער וגם אינו מחלק בין בית שער החצר ובין בית שער דבית כמו שכתבו התוספות והרא"ש לומר דהא דאמר רבי יוחנן פנימי דחיצון נותן עירובו ל"ק אלא התם דאותו חיצון אינו בית שער אלא לבית שלפנים ממנו ומש"ה אין תורת בית שער עליו. משא"כ בית שער דנכנסין ממנו לתוך החצר דאף דשל יחיד הוא מ"מ תורת בית שער עליו. דז"א דא"כ מנ"ל להב"י לומר דס"ל להרמב"ם דפליגי אהדדי רבי יוחנן ורבי יודא הכ"ל הא התוס' והרא"ש לחד שינויא ישבו וכתבו דל"פ וחלקו בהכי וכמ"ש הב"י עצמו כאן אלא צ"ל דהא דאמר רבי יוחנן בית שער דיחיד אין לו בית שער היינו כשקובע לו מקום לאכול שם וכמו שמסיק ב"י בסוף הענין דס"ל כרבי יודא דאמר אפילו בית התבן והמיוחד לדירה אינו אוסר עד שיקבע לו מקום לאכול שם וס"ל דמתניתין איירי בכל בית שער אף בבית שער דיחיד מיהו היינו דוקא הקרוי בית שער והיינו כבית שער דרבים אף שאוכל שם. וכמ"ש הרמב"ם בפרק ד' או בית שער דיחיד ואינו אוכל שם ואף שהמשנה סתמא קתני מ"מ סתמא כפירושו דאילו בית שער דיחיד ואוכל שם לא מקרי בית שער אלא שם בית גמור עליו. ודכוותיה כמי מ"ש דהנותן עירובו בבית שער אינו עירוב איירי בבית שער דרבים אפילו דר ואוכל שם. ובבית שער דיחיד שדר ואינו אוכל שם דדירה בלא קביעות מקום לאכול שם אינו כלום וכמ"ש הרמב"ם. ומ"ש ב"י שמ"ש הרמב"ם בפ"ד בית שער שרבים דורסים כו' לרבותא נקט הכי ר"ל דוקא ברישא דמילתא דהרמב"ם דאיירי שם באינו אוכל שם כמפורש בהדיא בדבריו ופ"ז

פתוח לחצר ואוכל וישן בחדרו אינן אוסרין. מי שאוכל במקום אחד וישן במקום אחר מקום אכילתו הוא העיקר ושם הוא אוסר הלכך האחין שאוכלין בבית אביהם וישנים בבתיהם אינן אוסרין ואם נותן להם פרס ואוכלין בבתיה' אוסרים ודוקא שנותנין העירוב במקום אחר אבל אם נותנין אותו בבתיהן או שאין עמהם דיורין בחצר אין צריכין לערב מי שיש לו ה' נשים וה' עבדים מקבלין ממנו פרס וכל אחד אוכל בביתו וכן תלמיד המקבל פרס מרבו ואוכל בביתו אינן אוסרין זה על זה אם אין עמהם דיורין בחצר או אם העירוב בא אצלם י' בתים זה לפנים מזה וכולם עוברין מזה לזה ויוצאין דרך החיצון לחצר שנים הפנימיים לבד צריכין ליתן בעירוב והשאר פטורין שחשובין כולן כבית השער:

שעא

דירה בלא בעלים אינה אוסרת הלכך מי שיש לו בית בחצר והולך מבע"י לשבות אצל בתו אפילו באות' העיר אינו אוסר אפילו חזר בשבת ודווקא אצל בתו שהסיח דעתו מדירת ביתו שאפש' לו לדור אצל חתנו אבל אצל בנו לא [א] שלא הסיח דעתו מדירת ביתו שמא לא יכול לדור אצל כלתו ואפילו א"י

בית יוסף

שאין צריך ליתן את הפת שכל אלו הבתים כבית אחד הם חשובים עד כאן לשונו. ונ"ל שאפילו אם הם חלוקין בעיסתן קאמר שאינם אוסרים זה על זה וכיון שאוכלין על שולחן א' תמיד וטעמא משום דקי"ל כרב דאמר (שם עב.) מקום פיתא גריס וכיון דמקום פיתא דכולהו הוי במקום א' חשיבי כאנשי בית א' וכ"כ ר' ירוחם בחט"ו גם התוספות כתבו אנשים שדרים בבית אחד אפי' הבית שלהם אינם אוסרים זה על זה ונראה דה"ק לא מיבעיא אם הבית של א' לבד שאינם אוסרים זה על זה דהא איכא טעמא דלא השאילה לו רשותו כדי שיאסר עליו אלא אפילו אם הבית של שניהם דלא שייך האי טעמא אפ"ה אינם אוסרי' זה על זה וטעמא משום דכיון שאין לכל אחד מקום חלוק במחיצות לאכול בו פיתא לא חשיבי אלא כאנשי בית א' ולפ"ז בני חדרים שנוהגים לדור שני שכונים בבית אחד זה באכסדרה שבצד זה וזה באכסדרה שבצד זה אינם צריכין לערב זה עם זה דכיון דמקום אכילת פיתם הוי באכסדראות שאין ביניהם חילוק מחיצות הוו כאנשי בית א' ואע"פ שיש לכל אחד חדר מיוחד לישן בו הא קי"ל כרב דאמר מקום פיתא גריס ולא מקום לינה

ב"ה ונראה עוד דשולחן אחד לאו דוקא דאפילו אוכל כל א' על שולחנו כיון דמקום פיתא דכולם הוי בבית א' חשיבא כולהו כאנשי בית אחד:

ואם יש עמהם דיורים אחרים בחצר ונותנין העירוב באחד מאלו בתי החצר נותן עירוב ודי דהוי כחמשה חבורות ששבתו בטרקלין אחד ואין ביניהם מחיצות ואע"פ שיש וילון תלוי בפני כל אכסדרא לא חשיב חילוק מחיצות שאין אותו וילון מגיע לתקרה או לפחות מג' סמוך לו ואפילו אם מגיע לתקרה נראה דלא חשיב מחיצה כיון שאינו פרוס תדיר דבשעה שרוצים לעשות צניעות מותחין אותו ואח"כ מסלקין אותו לצד א' ועוד שאין הוילון קבוע והרוח מוליכו ומביאו וקי"ל דכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה מחיצה ואפילו אם כל א' אוכל בחדרו המיוחד לו מ"מ מאחר שכניסתם בתוך הבית בכל עסקי תשמישיהם באפייה ובישול וכל דבר חשיבי כאילו ושני' בבית מאחר שכולם יוצאים בפתח אחת ואין לשום א' מהם פתח ר"ה ואפי' אם היה לכל אחד פתח מיוחד לר"ה יש לדון להקל וכמו שכתבו בתלמידים הדרים בבית בע"ה כל אחד בחדרו אלא שאיני סומך להתיר דאיכא למימר שלא סמכו הפוסקים על טעם זה לבדו אלא משום שלא להם רשותו כדי שיאסרו עליו ומהרי"ק כתב בשורש מ"ו לא ידעתי במה שנסתפקת בענין האורח ובע"ה שהרי דבר פשוט הוא דכל היכא שיש לכל אחד פתא לעצמו חשיב כל אחד כבע"ה ואוסרים זה על זה ודוקא במשאיל מקום לחבירו ואפייה ובישול ביחד איכא לאסתפוקי ואפילו בכה"ג כתב בהגהת שצריך עירוב בלא ברכה והכא אוסרים בע"ה על האורח ואורח על בע"ה ולא תמצא חילוק אלא לענין בני אדם הדרים בחצר א' מהם ולא עירבו עכ"ל:

מי שאוכל במקום אחד וכו' פרק הדר (עג.) תניא אינו אוסר אלא מקום דירה בלבד מאי מקום דירה' רב אמר מקום פיתא ושמואל אמר מקום לינה ופסקו כל הפוסקים כרב: **ומ"ש** הלכך האחין שאוכלין על שלחן אביהם וכו' משנה שם דף ע"ב האחין שהיו אוכלין על שולחן אביהם וישנים בבתיהם צריכין עירוב לכל אחד ואחד ובגמרא ש"מ מקום לינה גורם א"ר יהודה אמר רב במקבלי פרס ופירש"י במקבלי פרס. הוצאה מבית אביהם ואין אוכלין על שלחנו ממש. ומשמע דל"ש לן בין אם מקבלים מאכל ממש למקבלים מעות ליקח בהם מאכל ואע"פ שהתוספות והרא"ש רצו לחלק ביניהם בפרק חלון כבר כתבתי בסימן שס"ו דהיינו למאי דס"ד אבל לפי המסקנא אין חילוק ביניהם ומדברי הרמב"ם בפ"ד מהל' עירובין נראה שהוא מפרש דמקבלי פרס שאינם סומכין על שולחן אביהם תמיד אלא אוכלין על שולחנו שבוע או חדש בשכר מלאכה שעושין לו או בטובה: **ומ"ש** רבינו ודוקא שנותנין העירוב במקום אחר וכו' מפורש שם במשנה ופירש"י איתתי בזמן שמוליכין עירובן לתתו בא' מבתי שאר החצר דהואיל והוזקקו לעירוב אחרי' מגו דשאר דיורין אוסרים איגהו נמי אסרי אבל עירוב כל החצר בא לבית אביהם שלא הוזקקו לעירוב דבית שמניחין בו העירוב אינו צריך ליתן פת וכולן נמשכין בו או שאין עמהם דיורים אחרים שאין מזקיקין אותם לעירוב אין צריכין לערב דכיחידים הם: **מי** שיש לו חמשה נשים וחמשה עבדים וכו' גם זה שם ברייתא (עג.) ורבי יהודה בן בתירא נשים ואוסר בעבדים ורבי יהודה בן בבא מתיר בעבדים ואוסר בנשים וכתב הרא"ש שר"מ פסק כדברי שניהם להקל וכ"ד הרמב"ם בפ"ד מה"ע וכתב שם שהרשב"א פסק כר"י בן בבא וכ"כ הרא"ש בשם הרז"ה ובעירוב נקטינן כדברי המיקל: **ומ"ש** וכן תלמיד המקבל פרס מרבו וכו' מ"ש בעיא דאיפשיטא וגם מפרש הרמב"ם בפ"א מה"ע דמקבלי פרס היינו שלפעמים אוכלים על שולחן אביהם או רבן ולפעמים אין אוכלין: **עשרה** בתים זה לפנים מזה בס"פ הדר (עה:) פלוגתא דרב יהודה אמר שמואל ור"י וכן פסק הרמב"ם בפ"ד מה"ע ופסק הרא"ש כר"י ומפרש בגמרא טעמא דר"י דסמוך צריך ליתן עירוב משום דבית שער דיחיד הוא הלכך הדר שם אוסר אבל אינך בתים הוו בית שער דרבים שהרי הפנימי והסמוך לו דורסין עליהם הלכך אינו אוסר וכתב הרא"ש ואע"ג דבפרק כיצד משתתפין אמרו כל מקום שאמרו חכמים הדר שם אינו אוסר הנותן עירובו שם אין עירוב חוץ מבית שער פי' שאע"פ שהדר שם אין אוסר הנותן עירובו שם עירובו עירוב וי"ל דההיא פליגי אר' יוחנן והלכתא כר"י לגבי דרב ושמואל א"נ התם בבית שער דיחיד דלא עביד לדירה אבל הכא דעביד בית לדירה אמרי' בית שער דיחיד לא שמיה בית שער. המתארח בחצר אפילו נתארח בבית בפני עצמו אם לא נתארח דרך קבע אלא לל' יום או פחות אינו אוסר על בני החצר והוא והם מותרין בין בביתו בין בביתם וכמו שהוכיח בת"ה סימן ע"ו:

כתב הרשב"א בתשובה ומה ששאלת בישראלים שדרים בב' וג' מקומות מוחלקים ודלתות כל אחד ואחד מהמקומות ננעלים בלילה והשמש גובה קמח מכולם אם העירוב במקום אחד או שהאחד קונה פת גדול כי"ח גרוגרות ומזכה ע"י אחר לכולם יספיק אותו העירוב לכל אותן המקומות או אם צריכין לערב בכל מקום ומקום: **תשובה** צריכים הם לערב בכל מקום ומקום לפי שיתוף המבוי צריך שיהא מונח בחצר שבמבוי ואלו שמובדלין זה מזה ורחוקים זה מזה אין תופס אחד ואין מבואותיהם כאחד (א): **כתוב** בשבלי הלקט בה"כ שאין בה דיורים א"צ לערב עם שאר בני החצר ואע"ג דאכלו ושתו בני מתא בגויה א"כ אכסנאים ואפילו בנייה חד גברא מדידיה ואקדשה כיון דמכנפין ומצלי בגויה הוי הפקר לכל בני ישראל וא"צ לערב כן מפורש בתשובות הגאונים וה"ר ישעיה פירש דוקא אם לא שבתו שם אורחים אבל אם שבתו שם אורחים ואוכלים וישנים שם בודאי אוסרים וצריכין לערב עכ"ל ודברי ה"ר ישעיה נ"ל דמיירי בששבתו שם האורחים ל' יום או יותר אבל פחות מל' אינם אוסרים כמו שנתבאר:

שעא דירה בלא בעלים אינה אוסרת וכו' משנה בפרק כיצד משתתפין (פו.) המניח את ביתו והלך לשבות בעיר אחרת אחד א"י ואחד ישראל ה"ז אוסר דברי ר' מאיר רבי יהודה אומר אינו אוסר רבי יוסי אומר א"י אוסר וישראל אינו אוסר שאין דרך ישראל לבא בשבת רש"א אפילו הניח ביתו והלך לשבות אצל בתו באותה העיר אינו אוסר שכבר הסיע מלבו ופרש"י ה"ז אוסר דדירה בלא בעלים שמה דירה. אינו אוסר דלא שמה דירה: הסיע. הסיח דירת ביתו מלבו ובגמרא א"ר הלכה כר"ש ודוקא בתו אבל בנו לא ופירש"י ודוקא בתו. דעביד איניש דדייר אצל חתנו אבל בנו אין אדם מסיח דעתו מביתו לדור אצל כלתו שמא תתקוטט ויצא ורבינו כתב כפשט הגמרא דדוקא בתו אבל בנו לא אבל הרמב"ם בפ"ד מה"ע לא חילק בין בתו לבנו וכתב ה"ה דס"ל שלא אמרו כן אלא לדבר בהווה ומצוי שדרך בני אדם לשבות אצל בתו מאצל בנו ולעולם אם הסיח לבו אפילו הלך אצל בנו אינו אוסר ובשלא הסיח אפילו אצל בתו הרי זה אוסר וכתב הרא"ש אם חזר לביתו בשבת י"א שאוסר ול"נ כיון דר"ש לא שרי אלא משום דמסיח מלבו ובודאי לא יחזור הוה ליה שבת שהותר ושוב לא

בית חדש

מי שאוכל במקום אחד וכו' שם בסוף הדף פליגי בה רב אמר מקו' פיתא גורם ושמואל אמר מקום לינה גורם ופסקו הפוסקים כרב: **ומ"ש** ודוקא שנותנים העירוב במקום אחר שם (דף ע"ג) כגון דאיכא דיורין בהדייהו דמגו דהכי אסרי הכי נמי אסרי: **מי** שיש לו ה' נשים שם ברייתא פליגי בה תנאי וכתב הרא"ש ע"ש מהר"ם דהלכה כדברי שניהם להקל וכבר נזכר זה בסי' שס"ו ס"ו. עשרה בתים וכו' שם (דף ע"ה) פלוגתא דשמואל ור' יוחנן ופסקו הרמב"ם והרא"ש כר"י דשניהם הפנימיים צריכין ליתן דאף התשיעי הואיל ואין דורסין בו רבים אלא יחיד אין זה בית שער אלא בית. אבל השמונה בתים הואיל ורבים דורסין בהן הרי הן בית שער של רבים דאין נותנין את העירוב:

שעא דירה בלא בעלים אינה אוסרת וכו' משנה פרק כיצד משתתפין (דף פ"ו) המניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת אחד א"י ואחד ישראל ה"ז אוסר דר"מ (ופרש"י דדירה בלא בעלים שמה דירה) רבי יהודא או' אינו אוסר ר' יוסי או' א"י אוסר ישראל אינו אוסר שאין דרך לישראל לבא בשבת ר"ש אפילו הניח את ביתו והלך לשבות אצל בתו באותה העיר אינו אוסר שכבר הסיע מלבו פי' ר' יהודא ור' יוסי לא התירו אלא בהלך לשבות בעיר אחרת אבל באותה העיר אוסרין ור"ש אומר אף באותה עיר אינן אוסרין ובגמ' אמר רב הלכה כר"ש ודוקא בתו אבל בנו לא דאמרי אינשי נבח בך כלבא עול. נבח בך גורייתא פוק. ומשמע דהא דאמר אבל בנו לא דוקא באותה עיר אבל בעיר אחרת אפי' בנו נמי אינו אוסר ובא"י נמי דוקא בהלך לעיר אחרת אבל באותה העיר אוסר דר"ש לא פליג אלא אישראל וכ"כ תוס' בפרק הדר דף ס"ה בד"ה איקלעו והכי משמע מדברי רבינו שכתב תחלה דין ישראל שהלך מביתו כר"ש ואח"כ כ' ואפי' א"י וכו' וכר' יהודה ומה שפסק כר' יהודה אע"ג דקי"ל ר' יהודה ור"י הלכה כר' יוסי כתב הרא"ש לשם האי כללא הוא והיכא דאשכחן אמוראי דפרשי בהדיא הלכה כר' יהודה מיקיימא כללא בשאר פלוגתייהו וכיון דשמואל אמר כל מקום ששנה ר' יהודה בעירובין הלכה כמותו כדאיתא ס"פ חלון נקטינן כר' יהודה אף לגבי ר' יוסי וכן כתבו התוס' בפרק הדר (דף ס"ה) בד"ה איקלעו

דרכי משה

שע (א) וע"ל ר"ס ש"פ:

שאין

פרישה

בבית שער דרבים דנקט לאו דוקא קאמר אלא י"ל דלרבותא כ"כ אבל ודאי מה שמסיק וכתב שם ז"ל לפיכך אם קבע לו מקום לאכול בבית שער אינו אוסר עליו לפי שאינו לא כ"כ כ"א אבית שער דרבים דאיירי בי' ברישא אבל בית שער דיחיד כה"ג אוס' קבע בו מקום לאכול בו. ובזה נ"ל ליישב דמש"ה נקט הרמב"ם גם ברישא בלשונו בית רבים משום דסיפא דוקא איירי ביה ודו"ק. אלא שמכתבי קשה לשון הב"י דכתב וכיון כרבי יודא כו' אלמא כי תנן כו' דלא ה"ל לתלות במאי דלא קי"ל כו' אלא ה"ל להקשות בקילור כיון דר' יודא מפרש אינו אוסר דמיירי גם בבית שער דיחיד ה"ה מאי דתני אינו עירוב ג"כ מיירי אפילו בבית שער דיחיד וזהו דלא כמ"ש רבי יודא. ועוד למה כדחק ב"י לומר להרמב"ם דהמשנה בכל גוונא אמרה בין בית שער דרבים או דיחיד. גם אי איירי בבית שער דרבים ניחא טפי גם כמ"ש שכן דעת רבינו והרמב"ם ושלא ס"ל כמו שתירץ הרא"ש לבסוף לחלק בין בית שער לבית לבית שער דחצר וזהו דוקק:

סבר

חדושי הגהות

שעא [א] וכתב מהרל"ח דר"ל דאפי' בשעה שעדיין הוא אינו בביתו דהכי אמרינן בפרק הדר ישראל דכי איתיה אסר כלומר מן הדין כי ליתיה גזרו ביה רבנן כלומר שאפשר לו לבוא בשבת עובד גלולים דכי איתיה גזירה שלא ילמד ממעשיו כלומר שאינו אוסר מן הדין שדירתו כדירת בהמה אלא אוסר משום גזירה כי איתיה אסר כי ליתיה לא אסר:

וכתב

א"י שאפשר לו לחזור בשבת אם הלך מבע"י אינו אוסר ומיהו אם בא בשבת אוסר והרמב"ם ז"ל כתב שא"י אוסר כיון שיכול לבא : א' מן השוק שהיה לו בית בחצר ומת והניח רשותו לאחד מבני החצר אם מת מבע"י וזכה בו מבע"י אין הזוכה אוסר שאותו העירוב שמערב על ביתו מתיר גם מה שירש מת משחשיכה אוסר ואע"פ שעירב הזוכה עמהם אינו מועיל למה שירש בשבת אחד מן החצר שמת בשבת אם עירב אפילו ירשו אחד מבני השוק אינו אוסר לא עירב ירשו אחד מבני השוק כל זמן שאינו בא לדור עמהם אינו אוסר בא לדור בשבת בבית מורישו אוסר ירשו אחד מבני החצר אם עירב היורש והיה דר עם המוריש בבית אינו אוסר אע"פ שלא עירב המוריש לא היה דר עם המוריש אלא בבית אחר שבחצר אוסר אע"פ שעירב היורש כיון שלא עירב המוריש : ישראל וגר שהיו דרין בחצר ומת הגר מבע"י והחזיק ישראל בנכסיו אפילו לא החזיק עד שחשכה אוסר עד שיבטל רשותו וכשאר יורש מת משחשכה אין המחזיק אוסר שבהיתרו הראשון עומד כתב הרמב"ם ז"ל אחד מבני החצר שהיה גוסס אף על פי שאינו יכול לחיות בו ביום אוסר עד שיזכו לו ויערב עליו וכן קטן אוסר אע"פ שאינו יכול לאכול כזית אבל האורח אינו אוסר :

שעב (א) חצר שפתוחה לחצר אחרת יכולין לטלטל מזה לזה כלים ששבתו בתוכן דגגין וחצרות וקרפיפות כולן

איקלעו דהלכה כר' יהודה ע"ש : ומ"ש ומיהו אם בא בשבת אוסר הכי איתא להדיא בפרק הדר סוף (דף ס"ה) דאתא א"י מריה דפונדק בשבתא וכו (בדף ס"ו) ונלע"ד מלשון רבי יוסי שאמר שאין דרך ישראל לבא בשבת כלומר אפילו יכול לבא מעיר אחרת שאינו רחוק יותר ממהלך יום אחד נמי אינו אוסר שכבר הסיע מלבו אבל א"י דרך לבא בשבת לא הסיע מלבו ואוסר אם יכול לבא היום אפילו לא בא וא"כ לר' יהודה אפילו א"י אינו אוסר אם לא בא ואף עפ"י שאינו רחוק אלא מהלך יום אחד וו"ש רבינו ואפילו א"י שאפשר לו לחזור בשבת כגון שאינו רחוק וכו' וכ"כ ה' המגיד הביאו ב"י : ומ"ש דישראל ששבת אצל בתו באותה העיר אינה אוסר אפילו חזר בשבת כן כתב הרא"ש דכיון דהסיע מלבו ובודאי לא יחזור ה"ל שבת שהותר ושוב לא תיאסר ולא דמי לא"י שעתיד לבא בשבת וכו' : ומ"ש והרמב"ם כתב שא"י אוסר וכו' טעמו דקי"ל דרבי יהודה ורבי יוסי הלכה כר"י ועוד כתב ה' המגיד טעם לזה ע"ש בפ"ד:

אחד מן השוק שהיה לו בית בחצר וכו' ברייתא פרק הדר (דף ע') והא דנקט א' מן השוק היינו לפי דסתם אחד מן השוק אינו מערב עמהם אבל ודאי ה"ה אחד מן החצר כשלא עירב עמהם ומת והניח רשותו לאחד מבני החצר אם מת מבע"י אין הזוכה אוסר וכו'. מת משחשכה אוסר ועוד דרבותא אשמועי' דלא מיבעיא א' מבני החצר שלא עירב עמהם ומת משחשיכה והניח רשותו לא' מבני החצר דהא פשיטא דאוסר דכיון דלא עירב עמהם בעודו חי כשנכנס השבת נאסר למקצת שבת ונאסר לכל השבת אלא אפי' א' מן השוק דאף על פי שמת משחשכה ולא עירב עמהם לא נאסר החצר כיון דלא דר עמהם אינו אוסר אפילו הכי הזוכה אוסר וכו' : ומ"ש רבינו שאותו עירוב שמערב על ביתו וכו' משמע דרצה לומר דאותו עירוב שהוא מערב עכשיו אחר מיתתו מתיר גם מה שירש והכי משמע מלשון רש"י שכתב מבע"י אינו אוסר שהרי יערב זה עם שכניו עכ"ל אבל הרא"ש כתב מבע"י אינו אוסר דמה שעירב בחצר על הבית שדר בו מהני נמי לבית שירש מבע"י עכ"ל וכ"כ ב"י וצ"ע :

אחד מן החצר שמת בשבת אם עירב אפי' אם ירשו א' מבני השוק אינו אוסר פי' אפי' היה לו לאחד מן השוק ג"כ בית באותה חצר ולא עירב עמהם אפ"ה כיון שלא היה דר עמהם ולא היה אוסר א"כ גם עכשיו שבא בשבת לדור באותו חצר נמי אינו אוסר דאי משום ביתו כיון שלא דר שם כשנכנס שבת הסיע מלבו ושוב אינו אוסר אפי' חזר בשבת כדלעיל בסי' זה ס"א ואי משום בית מורישו כיון שעירב מורישו הרי הותר למקצת שבת הותר לכל השבת :

לא עירב יורשו אח' כו' כל זה כתב הרא"ש בפ' הדר (דף קכ"ד ע"ג) ויש להקשות בזו דכיון דלא עירב המוריש ומת בשבת הרי נאסר החצר למקצת השבת ונאסר לכל השבת ואפי' לא בא היורש לדור עמהם אוסר עד שיבטל וכ"כ ה"ה בפ"ב ע"ש הרשב"א אבל לא קשה על מ"ש ה"ה ע"ש הרשב"א דבא' מבני החצר שמת והניח רשותו לאחד מן השוק דאם מבע"י מת אוסר דזהו דוקא כשבא זה היורש ודר עמהם בשבת הא לאו הכי אינו אוסר ואמאי אוסר כשבא ודר עמהם בשבת נימא נמי כיון דהותר לכל השבת הא ודאי ל"ק דאיכא למימר דהרשב"א ר"ל כשבא זה היורש קודם שנכנס השבת ודר עמהם בשבת דהשתא אוסר מיד בהכנסת שבת וליכא הכא היתר כלל אפי' למקצת שבת. אבל אם לא בא היורש אלא לאחר כנסת שבת התם ודאי מודה הרשב"א כיון שהסיע מלבו בתחלת שבת מדירתו אף עפ"י שנמלך וחזר לביתו שוב אינו אוסר כיון שהותר למקצת שבת אבל בדברי הרא"ש ורבינו דאיירי בא' מבני החצר שמת בשבת ולא עירב וירשו אחד מבני השוק דאם לא בא לדור עמהם בשבת אינו אוסר ואמאי הלא נאסר למקצת שבת ונאסר לכל השבת עד שיבטל כמו שכתב הרשב"א וצ"ל דהרא"ש חולק בדבר זה וס"ל דכהא אע"פ שהמוריש לא עירב והיה אוסר כשהיה חי מ"מ לאחר שמת ה"ל דירה בלא בעלים ואין מי שאוסר על בני החצר אלא דלפי זה צ"ע דא"כ אף אם בא היורש בשבת לדור עמהם לא יהא אוסר כיון שהסיח לבו מדירה זו בהכנסת שבת בעוד שהיה מורישו חי וצ"ל דדעת הרא"ש כיון דבהכנסת שבת כשהי' חי ולא עירב נאסר החצר אעפ"י דאח"כ מת מ"מ כיון דבא היורש לדור עמהם חוזר האיסור וניעור אך ק' לעיל באחד מן השוק שהיה לו בית בחצר ומת משחשכה וא' מבני החצר יורשו דאוסר ואמאי לא נימא כיון דהותר למקצת שב' הותר לכל השב' :

ישראל וגר וכו' עד שבהיתרו הראשון הוא עומד וכך הוא לשון הרמב"ם בפ"ב ור"ל דאם הא"י עירב עמו מבע"י והותר למקצת שבת בעוד שהא"י חי כשנכנס שבת אעפ"י שמת בשבת והחזיק בו ישראל אחר אינו אוסר שבהיתרו הראשון הוא עומד אבל אם מת מבע"י כבר נתבטל העירוב שעירב הגר מבע"י אם החזיק בו ישראל אחר אוסר :

שעב חצר שפתוחה לחצר אחרת משנה ריש פרק כל גגות העיר רשות אחת הן ובלבד שלא יהא גג גבוה מעשרה או נמוך מעשרה דברי

לא תאסר וכן מצאתי משם הראב"ד וכן דעת ה"ה בפ"ד מה"ע ובפלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי פסק הרא"ש כרבי יהודה משום דהלכה כדברי המיקל בעירוב וכ"כ המרדכי בפרק הדר וכ"כ סמ"ג וכ"כ בתשובת הרמב"ן סימן רי"ד וכ"כ הרשב"א בתשובה על א"י הדר בחצר כ"ל שאפילו דר באותה חצר והלך לשבות במקום אחר אפילו אפשר לו לבא ביומו כל שלא בא אינו אוסר כרבי יהודה אבל הרמב"ם בפ"ד מה"ע פסק כרבי יוסי וכתב ה"ה טעם לדבריו וכתב עוד שנראה מדברי הרמב"ם שאין א"י אוסר אא"כ הוא במקום קרוב דהיינו מהלך יום אחד שיכול לבא בשבת אבל אם היה רחוק יותר אינו אוסר ושיש שכתבו כן וזה דבר פשוט דהא בר"פ הדר (סב.) אוקימנא לאוסר דר"מ דוקא לדאתיה ביומיה כלומר אבל אם הוא במקום רחוק שא"א לו לבא ביומו לא אסר וממילא נשמע לרבי יוסי דלא בא להחמיר על ר"מ בא"י דא"כ ה"ל לפרושי : אחד מן השוק שהיה לו בית בחצר ומת וכו' ברייתא בפרק הדר (ע :) א' מבני חצר שמת והניח רשותו לא' מן השוק מבע"י אוסר משחשיכה אינו אוסר אחד מן השוק שמת והניח רשותו לא' מבני חצר מבע"י אינו אוסר משחשיכה אוסר ופירש"י מבעוד יום אוסר לפי שעדיין לא קנה עירובו של מוריש משחשיכ' אינו אוסר שהרי הותר למקצת שבת וא' מן השוק שהיה לו בית בחצר זו מבע"י אינו אוסר שהרי יערב זה עם שכיניו משחשיכה דאינו יכול לערב אוסר עכ"ל. וא"כ אחד מבני החצר ואחד מן השוק לסימנא בעלמא נקטינהו דסתם אחד מבני חצר הוא מערב עם שכיניו וסתם א' מן השוק אינו מערב עמהם ולפ"ז רישא בשעירב המוריש ואפ"ה כשמת מבע"י אוסר משום דכיון שמת קודם שתחשך לא קנה לו עירוב וכלא עירב דמי ואחד מן השוק מן הסתם אינו מערב עמהם ומש"ה קתני אוסר אבל אם היורש עירב עמהם פשיטא דאינו אוסר ואם משחשיכה מת כיון דקנה עירובו משחשיכה והותר שבת הא קי"ל שבת כיון שהותרה הותרה ומשום דסתם בן חצר מערב עם שכיניו קתני משחשיכה אינו אוסר אבל אם לא עירב פשיטא דכמת משחשיכה נמי אוסר. ובסיפא דב"ה היה א' מן השוק דסתמו אינו מערב עם בני חצר קתני שאם מת המוריש מבע"י אינו אוסר שגם בית זה שזכה בו נכנס בכלל עירובו : וממ"ש ה"ה בפ"ב מהלכות עירובין בשם הרשב"א דהא דאמרי' אחד מבני חצר שמת וכו' מבע"י אוסר דוקא שהניחו לאחד מן השוק אבל אם הניחו לאחד מבני חצר שעירב עמהם הכל מותר שאע"פ שלא עירב עמהם על דירה זו כיון שעירב עמהם ונכנס השבת לאחר שמת המוריש הרי חל העירו' על כל מה שיש בחצר ופשוט הוא שם עכ"ל משמע דאפי' עירב קודם שמת המוריש אינו אוסר דכיון שזכה מבע"י בבית מורישו הכל נכנס בכלל עירובו וכ"כ מדברי הרא"ש ז"ל דף קכ"ג אבל אם לא עירב כלל פשיטא שאוסר ואם משחשיכה מת כיון דסתם מוריש זה לא עירב לפי שהיה מן השוק והיורש אינו יכול לערב עכשיו אע"פ שהיורש זה עירב מבע"י עם שכינו בעבור ביתו לא אמרינן שיכנס בית זה שירש עכשיו בכלל עירובו כיון דמשחשיכה היה אוסר כל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת וכ"כ הרא"ש וגם ה"ה בפ"ב מה"ע בשם הרשב"א ז"ל וכתב עוד ה"ה בשם הרשב"א ויראה דאפילו לא היה היורש דר באותו שבת עמהם אוסר עד שיבטל שכל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת עד שיבטל עד כאן לשונו :

וכתב הרא"ש אחד מבני החצר שמת וכו' מבע"י אוסר היינו דוקא כשבא היורש בבית אביו בשבת דאי לא בא לא הוה אסר דקי"ל כר"ש דאמר אם הניח את ביתו והלך אצל בתו אינו אוסר וכ"כ ה"ה בפ"ב מה"ע בשם הרשב"א וכתב עוד הרא"ש שם ומיהו אי הוה דייר היורש בחצר בבית אחר אוסר אע"פ שלא נכנס לדור בבית כיון שהוא בחצר וראוי להשתמש בו חשבינן כאילו נכנס לדור בבית ואוסר עליהם כיון שלא עירב ואע"פ שהיורש עירב עמהם אין אותו עירוב מועיל לבית שירש בשבת כדתניא אחד מבני השוק שמת והניח רשותו לאחד מבני החצר משחשיכה אוסר ואע"פ שעירב· לא מהני עירוב לאותו בית שירש בשבת ומ"ש הרא"ש ואף ע"פ שהיורש עירב עמהם וכו' כבר כתבתי בסמוך שכ"כ ה"ה בשם הרשב"א : ומ"ש רבי' גבי אחד מן החצר שמת בשבת וכו' ירשו אחד מבני החצר אם עירב היורש והיה דר עם המוריש בבית אינו אוסר וכו' כ"כ שם הרא"ש בדף הנזכר והוכיח בראיות ומעתה כל דברי רבינו בבבא זו מבוארים במה שכתבתי מהגמרא ודברי הרא"ש ולא השמיט רבי' מהם זולת הא דתניא גבי אחד מבני חצר שמת וכו' מבע"י אוסר והטעם שהשמיטו הוא משום דלא איצטריכא ליה דבכלל לא עירב המוריש הוא דכל שמת מבע"י אע"פ שעירב כלא עירב דמי דהא פסק עירובו קודם השבת :

ישראל וגר שהיו דרים בחצר וכו' ג"ז ברייתא שם (ע :) ישראל וגר שרויים במגורה אחת ופירש"י מגורה· גורן והוא חלוק בחדרים והיה לכל אחד פתחו בחצר ואוסרין זה על זה ומת גר מבע"י אע"פ שהחזיק ישראל אחר בנכסיו אוסר משחשיכה אף על פי שלא החזיק ישראל אחר אינו אוסר ואסיקנ' דה"ק מת גר מבע"י אף על פי שלא החזיק ישראל אחר בנכסיו אלא משחשיכה כיון דה"ל להחזיק מבע"י אוסר מת משחשיכה אף על פי שהחזיק ישראל אחר בנכסיו כיון דלא ה"ל להחזו' מבע"י אינו אוסר ופירש"י מבע"י· אם החזי' ישראל בנכסיו אוסר ואף על פי שלא החזי' מבע"י מיד והמתין עד שחשיכה ואיכא היתר למקצת שבת אוס' הואיל והיה לו כח להחזי' בה מבע"י אם ירצה נמצא' רשות זו תלויה ועומד' ולא הוה הותר למקצת שבת· ה"ק אף על פי שהחזיק כיון דלא ה"ל להחזיק מבע"י שלא היתה זו רשות תלויה בין השמשות אלא מוחזק לגר אם היה בא להחזיק לא היה יכול הותר בה למקצת שבת ואינו אוסר עכ"ל ומאי דנקט בברייתא החזיק ישראל אחר הוא משום דאי הוי מחזיק בנכסים ישראל עצמו השרוי עמו בחצר לא הוה מצי למיתני אוסר ואינו אוסר דהא ליכא מאן דאסר עליה כיון דיחיד הוא כדמשמע ליפנה דברייתא דקתני ישראל לשון יחיד וא"כ צריך להגיה בלשון רבינו והחזיק ישראל אחר בנכסיו ואם אינו ט"ס אגב ריהטי' לא דק בה : כתב הרמב"ם אחד מבני החצר שהיה גוסס וכו' בפ"ד מה"ע וכתב ה"ה שהיא תוספ' פ"ה· ובה"כ אם צריך לערב כתבתי בסוף סימן ש"ע :

שעב חצר שפתוחה לחצר אחר' וכו' משנה (פט :) ר"פ כל גגות העיר רשות אחת ובלבד שלא יהא גג גבוה מי' או נמוך מי' דר"מ וחכ"א כל אחד ואחד רשות בפני עצמו רש"א אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית ובגמרא (צא·) אמר

פרישה

סי' שעב (א) חצר שפתוחה לחצר אחרת כו' עיין בדרישה לאו דוקא פתוחה דאפילו· אינה פתוחה מטלטלים מזו לזו ע"י גג· וקרפף שביניהם אלא אורחא דמלתא נקט ב"י ויש לדחוק

כולן (ב) רשות אחת הן ומותר לטלטל מזה לזה אפילו הן של בעלים הרבה ולא עירבו יחד מותר לטלטל מחצר לחצר אחרת או מחצר לגג או לראש הכותל שביניהם ומגג לגג אחר הסמוך לו אפילו הוא גבוה ממנו הרבה ומהגג לקרפף (ג) או למבוי שמתוקן בלחי או קורה אע"פ שלא עירבו בו ואפילו עירבו בני החצר לעצמן דשכיחי מאני דבתים בחצר אפ"ה מותר לטלטל כלי חצר לחצר אחרת ולא חיישינן שמא יטלטל גם כלי הבית וכלים ששבתו בבית אסור לטלטלן מחצ' לחצר או לאח' מאלו הא דחצ' וקרפף רשות אחת הן דווקא כשאין בקרפף יותר מסאתים או יותר על סאתים והוקף לדירה אבל לא הוקף לדירה אסור לטלטל ממנו לחצר שהרי כרמלית הוא (ד) ומקרפף לקרפף עד סאתים יכול לטלטל בכולהו מזה לזה יותר מכאן (ה) יכול לטלטל שתי אמות בזה ושתי אמות בזה שתי הצירות שרוצין לערב יחד להתיר אף כלי הבתים אין צריכין עירוב אחר אלא העירוב שעשו כבר להתי' אחר מבני החצר מוליכו בשביל כולם ונותנו באחד מבתי החצר השנייה וכולם מותרין (ו) ואם ירצה יוליך שם אפי' פת משלו וכולן מותרין והוא שערבו בני החצר השנייה לעצמן ואין בני החצר השנייה ג"כ צריכין פת אחר (ז) אלא העירוב שעשו כבר מתירן ואין ב' חצירות יכולין לערב יחד אא"כ יהא פתח ביניהן או חלון שיהא בו ד' על ד' טפחים ואפילו אין ממנו אלא משהו בתוך י' טפחים הקרובים לארץ וכשיש ביניהן פתח (ח) או חלון רצו מערבין כל אחד לבדו רצו מערבין יחד (ט) וארובה שבין עליי' לבית רצו מערבין ביחד אפילו היא למעלה מי' ואפילו אין שם סולם לעלות בו היה בין החצרות כותל גבוה עשרה טפחים (י) או שהיה קרקעיתו של אחד גבוה מחבירו ה' ועושה עליו מחיצה ה' להשלימו לי' אין יכולין לערב

ב"י

אמר רב הלכה כר"ש והוא שלא עירבו בני החצירות כל א' לעצמה דהשתא לא שכיחי כלי הבתים בחצר אבל עירבו לא גזרינן דלמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר ושמואל אמר בין עירבו בין שלא עירבו וכן אמר רבי יוחנן ומשמע דהלכה כרבי יוחנן לגבי רב וכ"ש השתא דאיכא שמואל בהדיה וכן פסקו הפוסקים ושלא כדברי בעל העיטור שכתב בהלכות מילה דהלכה כרב וכתב רש"י דטעמא דר"ש משום דכיון דגגות חצירות וקרפיפות כולם אין תשמישן מיוחד ותדיר רשות אחת הן מטלטלין מזה לזה אפילו מחצר של רבים לחצר של רבים בלא עירוב ולית ליה לר"ש עירובי חצירות אלא משום היתר כלי הבית ואיתא תו התם בגמרא (צב·) ומי אמר רבי יוחנן הכי דהלכה כר"ש ואפי' עירבו והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן כותל שבין שתי חצירות וכו' היו בראשו פירות אלו עולים מכאן ואוכלין ואלו עולין מכאן ואוכלין ובלבד שלא יורידו למטה מאי למטה לבתים ומ"ש רבינו חצר שפתוחה לחצר אחרת ל"ד פתוחה דאפי' אינה פתוחה לחצר אחרת נמי מותר לטלטל ממנה לחצר אחרת ע"י גג וקרפף שביניהם אלא אורחא דמלתא נקט דכשהוא פתוח מטלטלין מזו לזו :

ומ"ש או למבוי שמתוקן בלחי או קורה ברייתא שם בגמרא (צא:) שהיה ר"ש אומר כל זמן שהן של רבי' וכו' גג וחצר אכסדרה ומרפסת וקרפף ומבוי כולן רשות אחת הן : ומ"ש והא דחצר וקרפף רשות אחת הן דוקא כשאין בקרפף יותר מסאתים וכו' כ"כ שם רש"י במשנה ובגמרא והכי אמרינן בהדיא בפ' עושין פסין (כב·) דלא שרי ר"ש אלא בקרפף בית סאתים וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מה"ע וכ"כ סמ"ג ופשוט הוא ומ"ש ומקרפף לקרפף עד בית סאתים יכול לטלטל כ"כ רש"י בר"פ ר' אליעזר דמילה על הא דר"ש וז"ל קרפיפות אם של בית סאתים היא מטלטל בכולה ואם יותר ולא הוקף לדירה קרו ליה רשות אח' לגבי חבירו או לגבי חצר לטלטל ב' אמות בזה וב' אמות בזה להוציא ולהכניס מזה לזה עכ"ל: שתי חצירות שרוצין לערב יחד וכו' ברייתא בס"פ מי שהוציאוהו (מט:) ה' שגבו עירוב כשהן מוליכין עירובן למקום אחד אחד מוליך לכולן ופירש"י אחד מהן מוליך ע"י כולם בשביל כולם ואפילו נתן הוא לבדו פת אחת בשבילן הואיל והוא כבר עירב עם חבירו קונה לצורך כולן : ובפרק הדר (עג·) בעא מיניה אביי מרבה ה' שגבו את עירובן כשמוליכין עירובן למקום אחר עירוב אח' לכולם או צריכין עירוב לכל אחד ואחד א"ל עירוב אחד לכולן· ופירש"י למקום אחר לחצר אחרת אביי לא שמיע ליה הא מתניתא דתניא לעיל ה' שגבו את עירובן א"כ שמיע ליה ומבעי' ליה הלכת' מאי משום דאוקימנא לה בפלוגתא ומשמע בגמרא דה"ה אם חצר אחת דרים אב ובניו המקבלים פרס ממנו וכן הרב ותלמידיו המקבלים פרס ממנו דקי"ל דכל שאין דיורין אחרים בחצר אינם צריכין לערב כמ"ש בסימן ש"ע אם באים לערב בחצר הסמוכה להם אחד מוליך לכולן (א) : ואין שני חצירות יכולין לערב יחד אא"כ יהא פתח ביניהם או חלון שיש בו ד' על ד' טפחים וכו' משנה ריש פרק חלון (עו·) : ומ"ש ואפי' אין ממנו אלא משהו בתוך עשרה וכולי ברייתא שם ודייקינן נמי ממתני' הכי · ומ"ש וכשיש ביניהם פתח או חלון וכו' גם זה באותה משנה :

ומ"ש וארובה שבין בית לעליה וכו' שם א"ר נחמן ל"ש אלא חלון שבין שתי חצירות אבל חלון שבין שתי בתים אפילו למעלה מי' נמי אם רצו מערבין אחד מ"ט דביתא כמאן דמליא דמי כלומר והוי כמאן דלא גבוה י' ואמרי' בגמר' דאע"ג דלא בעינן שיהא גבוה י' מ"מ בעינן שיהא ד' על ד' וגרסינן תו בגמרא בעי מיניה רבי אבא מר"כ לול הפתוח מבית לעלייה צריך סולם קבוע להתירו או לא כי אמרינן ביתא כמאן דמלי דמי ה"מ מן הצד אבל באמצע לא או דלמא ל"ש א"ל א"צ ואסיקנא דאפילו סולם עראי א"צ ורבינו כתב דין ארובה שבין עליה לבית ומכ"ש נלמוד לחלון שבכותל בין ב' בתים . ותו בגמרא א"ר יוחנן חלון עגול צריך שיהא בהקיפו כ"ד טפחים וב' טפחים ומשהו מהם בתוך י' שאם ירבענו נמצא משהו מהם בתוך י' והעלו דבשיבסר נכי חומשא סגיא וכתב ה"ה בפ"ג שחשבון זה אינו מדוקדק בכוון וכתב עוד ה"ה בפ"ג בשם הרשב"א דחלון שהיא ד' על ד' עשו לה שריגות בטלה וכן בירושלמי כיוצא בזה : כתוב בשבלי הלק' השיב ה"ר אביגדור חלון שמערבין ע"י בעינן דנהוי ד' על ד' מרובעים בלי מהכי אע"ג דנפיש אורכיה טפי משיעוריה אינו משלים דלא חשיב פתחא אפילו לרבנן דפליגי עליה דרשב"ג בר"פ חלון דהא לא חזי להכניס ולהוציא מתוך שהוא צר וכמאן דליתיה דמי ואין מערבין אחד וכתב עוד דהיכא דעירוב מסוי לתרווייהו כחד ע"י חלון שהוא ד' על ארבע או ע"י לול שבין בית לעליי' פשיטא דמותר לטלטל מזה לזה דרך פתחים קטנים וכתב עוד ב' חצירות ובית אחד ביניהם והבית פתוח לשתי החצירות והבית עירב עם שתיהם אבל החצירות לא עירבו שתיהם זה עם זה פשיטא שאין לטלטל מחצר לחצר ע"י בית האמצעי שביניהם :

היה בין החצירות כותל גבוה י' טפחים וכו' משנה שם : ומ"ש או שהיה קרקעיתו של אחד גבוה מחבירו ה' וכו' הוא על הכלל שהעלו בפ' כל גגות (צג:) היה גידוד ה' ומחיצה ה' מצטרפין וכמו שכתבתי בסימן שס"ב :

ב"ח

דברי רבי מאיר וחכמים אומרים כל אחד ואחד רשות בפני עצמו רש"א א' גגות וא' חצרות וא' קרפיפות כולן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן ולא לששבתו בתוך הבית ואפסיקא הלכה כר' שמעון ובגמרא נחלקו רב ושמואל ור' יוחנן ופסקו הפוסקים כשמואל ור' יוחנן דאפילו עירבו בני חצירות כ"א לעצמה דשכיחי מאני דבתים בחצ' נמי שרי ולא גזרינן ואיכ' לתמוה על מ"ש רבי' חצר שפתוחה לחצר אחרת דהא אפי' אינה פתוחה שרי לטלטל מגג לחצר ומחצר לכותל ומכותל לקרפף ונראה דלפי דבגמרא לשם קאמר טעמ' דר"מ דמצריך שלא יהא גג גבוה עשרה או נמוך עשרה גזירה משום תל בר"ה ואקשינן והרי כותל שבין ב' חצרות דלר"א שרי לטלטולי דרך הכותל ולא גזור משום תל ומשנינן דלא התי' ר"מ בחצרו' אלא להכניס ולהוציא דרך פתחי' והשת' ניחא כיון דהלכה כר"ש דמתיר מגג לגג אף מנמוך עשרה לגבוה עשר' כתב רבינו תחלה חצר שפתוחה לחצר אחרת וכו' בדרך לא זו אף זו דלא מיבע' בחצר שפתוחה לחצר אחרת דאפי' ר"מ מודה בזו דמטלטלין אלא אפי' אינה פתוח' אלא דרך ראש הכותל שביניהם הוא מטלטל מזו לזו וכן מגג לגג אחר הסמוך לו אפי' הוא גבוה ממנו הרבה דלר"מ אסור לטלטל אנן קי"ל כר"ש דשרי וב"י כת' דאורח' דמילת' נקט ולא נהירא אלא כדפי' הוא האמת : וארובה שבין עליה לבית וכו' בר"פ חלון (דף ע"ו) קאמ' חלון שבין ב' בתי' אפילו למעלה מעשרה אם רצו מערבין אחד מ"ש ביתא כמאן דמליא דמי ולא מיבעיא מן הצד כגון חלון שבכותל אלא אפי' באמצע כגון ארוב' שבין בית לעלייה נמי מערבין א' ואפי' אין שם אף סולם עראי ורבינו כ' דין זה גבי ארוב' שבין בית לעלייה ומכ"ש בחלון שבין ב' בתי' וכן פי' ב"י ותו איתא התם א"ר יוחנן חלון עגול צריך שיה' בהיקפו כ"ד טפחים ושנים ומשהו מהן בתוך י' וכי מרבעת ליה איכא משהו בתוך עשרה פי' שאם ירבענו נמצא משהו מהם בתוך י' והעלו דבשיבסר נכי חומשא סגי וכ"כ הרי"ף והרא"ש וכ"כ הרמב"ם ריש פ"ג וקש' שלא הזכירו שצריך שיהא מקצת הריבוע בתוך העשרה וה' המגיד תירץ שלא הוצרך להזכירו לפי שפשוט הוא אך קשה למה לא כתבו רבינו אמנם לא משכתי את ידי מלהעלות על הספר מה שנלפע"ד דאין לדחות מהלכה מ"ש ר' יוחנן דצריך שיהא בהיקפו כ"ד טפחים ושנים ומשהו מהן בתוך עשרה והוא דאעפ"י דבשיבסר נכי חומשא סגי כשתעשה רבוע בתוך העיגול בצלעות שוות שצלע העליון והתחתון של המרובע יהיו לאורך הכותל ושתי צלעות שמצד זה ומצד זה יהיו בגובה הכותל כזה

דנמצא אותו משהו שבתוך עשרה על פני כל רוחב המרובע מ"מ כשתעשה מרובע בתוך העיגול בצלעות משופעות לצד גובה הכותל כזה

לא יהא המשהו שבתוך עשרה ע"פ כל רוחב המרובע אבל כשיש בהקיפו כ"ד טפחים ניחא דאעפ"י שתעשה מרובע בתוך עיגול זה של היקף כ"ד טפחים בצלעות משופעות הנה כשתחזור ותעשה רבוע בתוך אותו רבוע בצלעו' שוות שיהיו הצלע העליון והתחתון לאורך הכותל ושמצד זה וצד זה לגוב' הכות' יהיה הרבוע הפנימי ארבעה על ארבעה דהשתא כשיהיה החלון ב' טפחים ומשהו בתוך עשרה יהא נמצא דאותו משהו הוי על פני כל רוחב המרובע הפנימי שהיא ד' על ד' ולפי זה הא דקאמר בגמרא ר"י אמר כי דייני דקיסר' וכו' הכי קאמר כי דייני דקיסר' דאמרי ריבועא מגו עיגולא פלגא לענין הקרקע כמו שפי' התו' דמדברים בשני ריבועים ועגול אחד הכי נמי לר' יוחנן דקאמר ריבועא מגו עיגולא פלגא מדבר בשני רבועים ועיגול אחד אלא דדייני דקיסרי מדברים בריבוע דנפיק מגו עיגולא דנפיק מגו ריבוע ור' יוחנן מדבר בריבוע דנפיק מגו ריבוע דנפיק מגו עיגולא והכי הוי פירושא לר"י הרבוע הפנימי דנפיק מגו ריבוע החיצון שבתוך העיגול הוי פחות מן העיגול פלגא דפנימי פי' פלגא דהיקף ריבוע הפנימי דהיקף רבוע הפנימי שיתסר והוי פחות מן

דרכי משה

שעב (א) וכתב הרא"ש בתשובה ס"ו הא דאחד יכול לערב בשביל כולן דוקא שעירבו כולן תחלה ואח"כ הלך א' ועירב בשביל כולן אבל לאחר שעירבו החצירות ביחד בא לחצר ועירב עמהן ל"מ העירוב הראשון שערבו החצירות דאין עירוב למפרע וכן בחצר ומבוי כו' וע"ל סימן ש"ע מדין יהודים הדרים בב' או בג' מקומות : ג"ל

פרישה

לדחוק ולומר דלרבותא נקט פתוחה דאע"פ שמטלטל מרשותו לרשות חבירו בהדיא כדרך המטלטל בלי הפסק ושינוי אפ"ה מותר מכ"ש כשמטלטל דרך החומה שביניהן דהוה קצת כמטלטל מרשות לרשות דרך מקום פטור וק"ל :

(ב) ומ"ש רבינו כו' רשות אחת הן דהלכה כר"ש דאמר כן וטעמיה כיון שאין מיוחד ותדיר רשות אחת הן ומטלטלין אפילו מחצר של רבים בעירוב ולית ליה לר"ש עירובי חצירות אלא משום היתר כלי בית רש"י :

(ג) או למבוי שמתוקן ברייתא פרק כל גגות הי' ר"ש אומר גג וחצר כו' ומבוי כולן רשות א' הן :

(ד) ומקרפף לקרפף עד סאתים וכו' פי' אם אין כל א' מהן אלא סאתים יכול לטלטל בכולו בכ"א מהן גם להוציא ולהכניס מזה לזה בכולו ואם כל א' מהן יותר מסאתים ולא הוקף לדירה או שם כרמלית עליו ואסור לטלטל בכולו אינו יכול להוציא מזה לזה ולטלטל בכ"א ב' אמות ומשמע מלשון רבינו שהקרפף שהוא יותר מבית סאתיים אסור להוציא כלל לחצר דהוי כמוציא מכרמלית לרה"י ולזה כתב שהרי כרמלית היא · ולכן חלקוהו לתרי בבות ול"ע דב"י הביא לשון רש"י שכתב דקרפיפות שהם יותר מסאתיים ולא הוקף לדירה חשובים רשות אחת לגבי חבירו או לגבי חצר לטלטל ב' אמות מזה וב' אמות מזה להוציא ולהכניס מזה לזה וכ"פ הרא"ש להדיא ר"פ ר"א דמילה וצ"ע: (ה) יכול לטלטל ב' אמות וכו' כ"כ רש"י בהדיא כמו שכתבתי ולא כמרשות היחיד לכרמלית : (ו) ואם ירצה וכו' אפילו פת כ"כ רש"י הואיל והוא כבר עירב עם חבירו קונה לצורך כולן דהוי כולהו כחד :

(ז) אלא העירוב וכו' פי' מניח עירוב ב' חצירות ביחד כדלקמן סימן שפ"ו : (ח) או חלון וכו' ואם עשה לה סירגון בטלה כו' בירושלמי : (ט) וארובה וכו' רוחב ד' על ד' אפי' היא למעלה מי' וכ"ש חלון של בין בית לבית וטעמא דבית אמרינן כמאן דמליא דמיא והוי כמאן דלא גבוה י' לאפוקי בשני חצירות דלא שייך האי טעמא לכך כתב לעיל דצריך שיהא החלון משהו בתוך י' : (י) או שהיה קרקעיתו של א' גבוה מחבירו דגוד אחית ומחיצה

לערב יחד היה כותל לשניהם גבוה י' ובראשו פירות בני ב' החצרות יכולין לעלות עליו ולהעלות עליו מפירות החצר להוריד' ממנו לחצר אחרת ולהוריד מה שעליו לחצר בין אם הוא רחב ד' או אינו רחב ד' אבל אינן יכולין להעלות מפירות הבית עליו ולא להוריד ממנו להכניסן לבית (יא) (ב) אפי' אין בו רוחב ד' וכ"ש שלא יחליפו פירות בית זה לבית אחר דרך הכתלים היה לאחד מהחצרות כותל גבוה י' (יב) ולשני אינו גבוה י' כגון שקרקעיתו של אחד גבוה משל חבירו אין יכולין לערב יחד כדפרישית ועיקר תשמיש הכותל נותנין אותו למי שאינו גבוה לו י' שאותו מותר להשתמש עליו אף בכלי הבית והשני אסור נפרץ הכותל עד י' אמות חשיב כפתח נפרץ ביותר מעשר חשיב כחד חצר וצריכין לערב יחד העמיד אצל הכותל סולם רחב ד' וכן כנגדו בחצר השני אפילו אין הסולמות זה כנגד זה אם אין ביניהן ג' חשיבי כפתח היו מופלגין זה מכנגד זה ג' אם הכותל רחב ד' עדיין חשובין כפתח שיכול לעלות בסולם זה ולילך על הכותל עד הסולם ולירד אין בו רחב ד' לא חשיבי כפתח עקר חוליא מראש הכותל למעטו מגוב' י' אם יש בה משך ד' מהני בין לענין לעשותן כפתח

מן העיגול ח' טפחים דהעיגול הקיפו כ"ד טפחי' וריבוע הפנימי הקיפו שיתסר א"כ ה"ל פחות ממנו ח"ט דהוא פלגא של היקף ריבוע הפנימי ואולי דרבי' כיון שראה דתלמוד' דחה לדר' יוחנן ולדעתו ז"ל היה נראה שלא לדחותו וכדאמרן על כן לא כתבו כלל ונראה דאעפ"י דאין ספק דלא נעלם מן התלמוד דהכי הוי דעתיה דר' יוחנן מ"מ דחאוה מהלכה וס"ל דבשיכסר ככי חומשא סגי דרואין המרובע שבתוך העיגול בצלעות שוות ואין לנו להוסיף חומשא טפי במידי דאיסוריה מדרבנן · כתב ה' המגיד ברפ"ג ע"ש הרשב"א דאיתא בתוספתא חלון שהיא ד' על ד' ועשו לה סריגות בטלה וכן בירושלמי כיוצא בזה עכ"ל וכן הדין בחלון פותח טפח בין ב' בתי' והטומאה באחד מן הבתים ועשו לה סריגו' ה"ז חוצץ ולא יצטרפו נקבי הסריגי' לפותח טפח כמ"ש בי"ד סי' ש"ע וכן כאן אין מצטרפין נקבי הסריגות לד' על ד':

היה כותל לשניה' גבוה י' ובראשו פירות וכו' משנה שם וע"פ דברי התוס' דקי"ל כר"ש דחצרות וגגין וכו' רשות אחת הן וכותל זו אם יש בו ד' דין חצר יש לו ואסור להעלות מן הבתי' עליו כשלא עירבו ואם אין בו ד' מקו' פטו' הוא ויכול להעלו' עליו אפי' מן הבתי' · וברוב ספרי רבי' כתוב כאן וז"ל אבל אינן יכולין וכו' ולהכניסן לבית אפי' אין בו רוחב עד דרך הכתלים וכך היתה הנוסחא לפני ב"י ותמה ואמר דהוא כנגד הגמר' והדין עמו אבל אין תפיסה על רבינו אלא על הסופר והמדפיסים שמהפכים השורות ומחסרין תיבות והאי אפי' אין בו רוחב צריך להניחו בסוף הדבור ולהגיה בתחלתו אא"כ וכך צריך להיות אבל אינן יכולין וכו' ולהכניסן לבית אא"כ אין בו רוחב ארבעה וכו' עד דרך הכתלים אפי' אין בו רוחב ארבעה ונוסחא זו מכוונת עם מסקנת הגמרא וכמ"ש הרי"ף והרא"ש:

היה לא' מחצרות כותל גבוה י' וכו' מימרא דרב נחמן שם (דף ע"ז) להיכא דהשני שוה לארץ ורבינו כתב ולשני אינו גבוה י' לרבותא כמו שפרש"י דאעפ"י דהשני אינו שוה לארץ אלא שאינו גבוה י' מותר להשתמש מן החצר עליו אפילו כשלא עירבה לעצמה ואף בכלי הבית מותר אם עירבה לעצמה ולחברו שהוא גבוה י' אסור בכל ענין ומיהו הרמב"ם ז"ל כתב ז"ל כותל שבין שתי חצרות שהוא רחב ארבעה וכו' וכתב ה' המגיד דפירושו דוקא ברחב ד' אבל בשאינו רחב ד' ה"ל מקום פטור ומותר לשניהם אפי' לא עירבו יחד ואין ספק דכך היה גורס בגמרא· ורחב ארבעה ולפי זה מ"ש הרמב"ם וכן חריץ שבין ב' חצרות וכו' נמי דוקא ברחב ד' כדמשמע מל' וכן וכ"כ הרי"ף והרא"ש גבי חריץ רחב ארבעה והכי מוכח בתלמודא מדמצריך להו צריכי דאי אשמועינן כותל וכו' ואי איתא דכותל צריך שיהא רחב ד' ובחריץ אינו צריך רחב ד' או איפכא פשיטא דאיצטריך תרווייהו אלא בע"כ דלהרמב"ם אידי ואידי ברחב ד' אכן בספרי תלמוד שבידינו לא כתוב ורחב ד' לא גבי כותל ולא גבי חריץ וגם רבינו בס"ם זה כשכתב דין זה גבי חריץ לא כתב רחב ד' וכ"כ האגודה וה"ר ירוחם בסתם ולא כתבו רחב ד' לא בכותל ולא בחריץ והכי נמי מסתברא שהרי אם היה הכותל שוה לזה כמו לזה היה מותר לשניהם לטלטל מכלים שבחצר על הכותל בין שהוא רחב ד' או אין רחב ד' ואפי' לא עירבו כדלעיל בסמוך וכן מן הכותל לחצר אלא דבזו דלא' גבוה י' ולב' שוה לארץ נותנים לזה שהוא אליו בנחת השתא לפי טעם זה גם באינו רחב ד' ה"ל לזה בקשה ולזה בנחת ונותנין לזה שהוא אליו בנחת ויש ליישב דלא אמרו דנותנין לזה שהוא אליו בנחת אלא כשרחב ד' שהוא ראוי לתשמיש והכי משמע לישנא דתלמודא דקאמר ה"ל לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת והך לישנא א"ר נחמן בדין זה גם בחריץ דאלמא דוקא היכא דראוי להשתמש עליו תשמיש קבוע כיון דרחב ד' בכל אורך הכותל דה"ל ד' על ד' התם הוא דאמרו רבנן דנותנין אותו לזה שתשמישו בנחת אבל כשאינו רחב ד' דאינו ראוי לתשמיש קבוע לא תקנו דבר אלא הניחוהו לשניהם ולא מטעם שכתב ה' המגיד שהוא מקום פטור והכי נמי משמע בלישנא דתלמודא דמצריך להו צריכי דסד"א היכא דלא מישתמשי איניש א"כ דבעיתא תשמישתיה לא תקנו רבנן דבר אלא הניחוהו לשניהם וכ"פ בש"ע כהרמב"ם · ומ"מ להלכה למעשה אין להקל כיון דלגירסת ספרים שלנו לעולם אין נותנין אלא לזה שתשמישו בנחת וכמ"ש רבי' וה"ר ירוחם והאגודה בסתם ובאלפסי ישן ראיתי ג"כ שאין כתוב בו ורחב ד' לא בכותל ולא בחריץ:

עקר חוליא כו' כתב הרא"ש דבאצטבא כיון שאין ראוי לעמוד עליה ולהשתמש כיון שאין בה ד' הלכך אינו מועיל אפי' להתיר להשתמש כנגדו אבל כשעקר חולי' מראש הכותל עומד על הקרקע ומשתמש שם מועיל להתיר להשתמש כנגד המיעוט אפי' אין בו ד' וכ"כ התוס' בשם ר"י (דף ע"ז

היה כותל לשניהם גבוה י' ובראשו פירות וכו' משנה שם (עו:) כותל שבין ב' חצירות גבוה עשרה ורחב ארבעה מערבין ב' ואין מערבין אחד היו בראשו פירות אלו עולין מכאן ואוכלין ואלו עולין מכאן ואוכלין ובלבד שלא יורידו למטה וכתבו התוספות ובלבד שלא יורידו למטה דוקא לפי שאין פתח ביניהם שאין החצירות יכולין לערב יחד אבל אם יש פתח בכותל זה ועירבו מותר להוריד ולהביא מן הבתים לחצר ומן הבתים מעלין על הכותל · ובגמ' אין בו ד"א מאי אמר רב אויר ב' רשויות שולטות בו לא יזיז בו אפילו מלא נימא ורבי יוחנן אמר אלו מעלין מכאן ואוכלין ואלו מעלין מכאן ואוכלין תנן אלו עולין מכאן ואלו עולין מכאן ואוכלין עולין אין מעלין לא ה"ק יש בו ד' על ד' עולין אין מעלין לא אין בו ד' מעלין נמי ואזדא ר"י לטעמיה דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני ר"ה ולבני רה"י לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו [א] ופירש"י מעלין · מחצירן לראשו וה"ה דמורידין דמקו' פטור היא ובטל לכאן ולכאן אבל התוס' פירשו אלו מעלין מן הבית דמן החצר אפילו ברחב ד' שרי דכר"ש מוקי לה רבי יוחנן בריש כל גגות והרי"ף והרא"ש כתבו הא דקתני ובלבד שלא יורידו למטה אוקימנא בפרק כל גגות למטה לבתים אבל לחצירות מורידין דקי"ל כר"ש דאמר גגות חצירות וקרפיפות רשות אחת הן וא"כ רישא דקתני עולין אין מעלין לא מבית לכותל קאמר וטעמא משום דרוחב ד' אבל אם אין בו ד' מעלין מבית לכותל לר"י דאמר אין בו ד' אלו מעלין מכאן לר"ש דקי"ל כוותיה ולכן תמהני על רבינו שכתב אבל אין יכולין להעלות מפירות הבית וכו' אפילו אין בו רוחב ד' והא ליתא אלא ברחב ד' דוקא אבל אם אינו רחב ד' מותר וצ"ע : **ומ"ש** ובלבד שלא יחליפו כבר כתבתי בסימן שמ"ו דהיינו לדעת הרשב"א אבל לדעת הרי"ף והרמב"ם כל כה"ג מותר להחליף דהא רשויות דרבנן הם : **היה** לאחד מהחצירות גבוה י' כלומר הכותל שבין שתי חצירות היה גבוה י' לאחד מהחצירות שהיה קרקע שאלו גבוה ה' ובנה עליו כותל גבוה ה' שנמצא לחצר אחד גבוה י' ולשני אינו גבוה אלא ה' אינן יכולין לערב יחד כדפרישית בסמוך : **ומ"ש** ועיקר תשמיש הכותל נותנין אותו וכו' בפרק חלון (עז.) א"ר הונא אר"כ כותל שבין ב' חצירות לידו אחד גבוה י' טפחים ולידו אחד שוה לארץ נותנין אותו לזה ששוה לארץ משום דה"ל לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה ונותנין אותו לזה שתשמישו בנחת ופירש"י כל כמה דלא גבוה י' קרי ליה שוה לארץ נותנין אותו להעלות ולהוריד מעליו וחבירו אסור והרמב"ם בפ"ג התנה בזה שיהא הכותל רחב ד' וכתב ה"ה שאם אין ברחבו ד' מותר לשניהם להשתמש בו אפילו מן הבתים אע"פ שעירבו כל אחת לעצמה כן מבואר שם בגמ' שמקום שאינו רחב ד' הוא מקום פטור שרחב ד' על ד' ולא יעירבו יחד זו שתשמיש' בנחת מותר לו אפי' מן הבתי' כיון שעירב' לעצמה וזו שתשמישה קשה אסורה אף מן החצר וכשתשמיש שניהם שוים מותרים בו שניהם מן החצירות ואסורים מן הבתים אא"כ עירבו יחד עכ"ל (ג):

נפרץ הכותל עד י' אמות חשי' כפתח נפרץ ביותר מי' כו' משנה בפרק חלון · וכתב ה"ר יהונתן נפרץ הכותל י' אמות ונשאר משהו מכאן ומשהו מכאן או מצד אחד לבדו ונשאר ד"ט רוחב בגובה י' מערבין ב' אם ירצו אלו לעצמן ואלו לעצמן ואין אוסרין זה ע"ז שהרי לא נפרצה במילואה ואותה פרצה אינה נחשבת אלא כפתח נפרץ יתר מי' אמות אף ע"פ שנשאר מן הכותל מכאן ומכאן כפלי' כפלים ממה שנפל הכל חשיב כנפול ואין זה פתח אלא פרצה והוו כולהו כדיורי חצר אחד ואם עירב כל אחת לעצמה הוי כחולקין את עירובן ואוסרים אלו על אלו ע"כ ודברים ברורים הם : **העמיד** אבל הכותל סולם רחב ד' וכו' לאו אנפרץ הכותל קאי אלא ארישא שכתב היה כותל לשניהם גבוה י' וכו' וקאמר השתא דסולמות חשיב כפתח והוא שיהיו על התנאים שכתב והדין מימרא דאביי בפ' חלון (עז:) וכתב ה"ה בפ"ג מה"ע ולא ראיתי בדברי רבינו זכר לרוחב סולם אבל הרשב"א כתב רחב ד' כלשון המימרא וכתב עוד באיזה סולם אמרו שיש בו ד' חווקין ואם היה סולם כבידה שזרועותיו ושליבותיו גסות וכבידות אע"פ שאין בו ד' חווקין ממעט לפי שכובדן קובעו ובסמוך יתבאר בדברי רבינו :

עקר חוליא מראש הכותל וכו' בנה אצטבא אבל הכותל וכו' ג"ז שם (עז:) בא למעטו אם יש במיעוטו ד' מותר להשתמש בכל הכותל ואם לאו אינו משתמש אלא כנגד המיעוט מה נפשך אי אהני מיעוטא בכוליה כותל לישתמש אי לא אהני מיעוטא אפי' כנגד המיעוט נמי לא אמר רבינא כגון שעקר חוליא מראשו ופירש"י אם יש במיעוט ד' אורך בכל משך הכותל הוי כפתח וכיון דממנו למעלה לא גבוה י' משתמש בכל הכותל שהרי תשמישו בנחת שעולה לו דרך פתחו : אי אהני

דרכי משה

(ב) נ"ל שזו הגירסא אינה נכונה (וכ"פ ב"י) דאם אין בכותל רחב ד' מותר להעלות עליו מן הבית ולהוריד מעלייה תוך הבית וכן אמרינן בגמרא וכ"כ התוספות והרא"ש והמ"מ פ"ג דעירובין וכן פירש רבי יהונתן פרק חלון דף רי"ב ונ"ל הגירסא הנכונה ולא להוריד להכניסן לבית אא"כ אין בו רוחב ד' דבאין בו רוחב ד' שרי דמקום פטור הוא כל שאין בו רוחב ד' מיהו להחליף מבית לבית דרך מקום פטור אסור כמ"ש לעיל סימן שמ"ו : (ג) וכתב הר"ר יהונתן פרק חלון ע"ב דב' חצירות שביניהם כותל ואינו גבוה י' צריכים לערב אחד ולא שנים וכ"ה לקמן בסימן זו לגבי גדיש שבין החצירות :

כתב

דרישה

סי' שעב [א] **מה** שהביא ב"י פרש"י על הא דמר"י אלו מעלין כו' נלע"ד ליתן טעם לדברי רש"י דפי' מ"ש רבי יוחנן אילו מעלין מכאן כו' דר"ל מעלין מן החצר להכותל ומתוכו יבואר ג"כ דעת רבינו במ"ש לאסור טילטול מהבית על הכותל וזה שיש לדקדק בהסוגיא דדיקדק עולין אין מעלין לא דזה אינה מיושב אליבא דר"ש במאי דמשני דהמשנה איירי בכותל רחב ד' דמ"מ ה"ל לשנות רבותא דמעלין פירות מן החצר מותר ומכ"ש דלעלות בלא פירות דמותר · וע"ק דבריש פרק כל גגות דפריך אר' יוחנן דאמר הלכה כר"ש ואפי' עירבו ומי אמר ר"י הכי והאמר ר"י הלכה כסתם משנה ותנן כותל שבין ב' חצירות אלו עולין מכאן כו' ובלבד שלא יורידו למטה ומשני מאי שלא יורידו למטה לבית · והביאו ב"י לעיל בריש הסי' וקשה למה פריך מסיפא דמתני' מרישא הכ"ל ה"ל להקשות דקתני אילו עולין מכאן דמשמע עולין אין מעלין לא ואין לומר דניחא ליה להקשות מסיפא דקתני בה בהדיא ובלבד שלא יורידו למטה ממה שיקשה מדיוקא דרישא דז"א דהא בסוגיא זו דבפ' חלון פריך אר"י מדיוקא דעולין אין מעלין לא · וע"כ צ"ל דאף דרבי יוחנן ס"ל הלכה כסתם משנה ואתיא אליבא דר"ש מ"מ י"ל דהמשנה נשנית אליבא דכ"ע · ומש"ה א"ש דלא פריך בפרק כל גגות אר"י ממאי דקתני עולין אין מעלין לא דמ"ל דס"ה מעלין נמי · והא דקתני עולין משום דהמשנה נשנית אליבא דכ"ע ואליבא דרבנן דפליגי עם ר"ש וס"ל דאין מטלטלין מחצר לחצר או לגג עולין דוקא ולא מעלין ומש"ה הוצרך לפרוך ממאי דקתני במשנה ובלבד שלא יורידו למטה דלא אתיא כר"ש כלל דהוא מתיר אפילו בעירבו והמשנה קתני לאסור · ומשני מאי שלא יורידו לבית · ור"ל ואליבא דר"ש מפורש המשנה כן ואליבא דרבנן יפורש המשנה

פרישה

ומקילה ממשה מצטרפין כמו שכתבתי בסימן שס"ב בית יוסף :

(יא) **אפילו** אין בו רוחב ד' וכו' ב"י תמה על זה עיין בדרישה והוכיח מדברי הרי"ף והרא"ש דאם אין רוחב ד' מותר · ובד"מ כתב וז"ל וכ"ל דה"ג ולא להוריד ולהכנים לבית אא"כ אין רוחב ד' דבאין בו רוחב ד' שרי דמקום פטור הוא מיהו להחליף מבית לבית דרך מקום פטור אסור כמו שכתבתי לעיל סי' שמ"ו עכ"ל ועל להחליף כתב ב"י דוקא להרשב"א אסור אבל להרי"ף והרמב"ם מותר כיון דרשויות דרבנן ועיין לעיל סימן שמ"ו :

(יב) **ולשני** אין גבוה י' השתמיש הוא לו לנחת שיכול להשתמש בכל הכותל דכיון שרחב ד' הוי פתח ותשמישן בנחת לעלות דרך שם ומשתמש בכל הכותל עקר חוליא מכלל מותר לבדו לטלטל בכל הכותל ולא אותו שבחצר אחרת שלגבו עדיין גבוה י' וא"ל דזה מיירי שעקר החוליא גם מצד השני ולשניהם ניחא תשמישת' דא"כ היו אוסרין זה על זה אם לא עירבו דא"ל דמיירי בכלי חצר דא"כ אפילו בגבוה י' שרי ולפ"ז צ"ל דלצדדים קתני דמ"ש ברישא בין לענין לעשותו בפתח לערב יחד מיירי שנפרץ גם מצד השני וסיפא לענין תשמיש מיירי

כפתח לערב יחד בין לענין שיכול להשתמש בכל הכותל אין בו ד' אינו חשוב כפתח לא לערב יחד ולא להשתמש בכל הכותל אלא כנגד המקום שמתמעט יכול להשתמש בנה אצטבא למטה אצל הכותל למעטו מגובה י' אם יש בה ד' אורך במשך הכותל (יג) ובולטת ד' מועיל להשתמש בכל הכותל אבל אינו חשוב כפתח לערב יחד עד שיגיע לראש הכותל אין בה ארבעה על ארבעה (יד) אינו מועיל אפילו להתיר להשתמש כנגדו (טו) אפי' כפה אצלו ספל שיש בו ד' על ד' וגבוה כל שהוא ומיעט בו גובהו מי' מותר להשתמש (אפי' שלא) כנגד המיעוט (טז) ובלבד שיחברנו בטיט בנה אצטבא ע"ג אצטבא אם יש בתחתונה ארבע' על ארבע' או אין בה ד' על ד' ויש בעליונה ד' על ד' (יז) ואין בין זו לזו ג' טפחים ממעט להתיר להשתמש עליו אבל (יח) לא מהני למיהוי פתח לערב יחד ואם אין הכותל גבוה אלא י' וזוקף סול' גבוה ז' ומשהו במשך ד' אצל הכותל (יט) מתירו בין להשתמש עליו בין לערב יחד כיון שלא נשאר ג' עד ראש הכותל ודווקא שיש בסולם ד' שליבות אז מותר לשמש עליו אבל אם אין בו ד' שליבות אינו מתיר : (כ) זיז היוצא מן הכותל ויש בו ד' על ד'

אהני מיעוטא למהוי פתחא כוליה שרי : אמר רבינא לאו מלמטה עסקינן דהתם ולאו בציר מד' לא מהני למידי אלא כגון שעקר חוליא מראשו הלכך אי הוי מיעוטא ד' אורך הוי פתחא לכל הכותל בציר מהכי פתחא הוא דלא הוי אבל לאישתמושי ביה שרי דכיון דלא גבוה י' לא הוי רשותא וכתב הרא"ש כגון שעקר חוליא מראשו אבל אצטבא ואין במיעוטו ד' אפילו כנגד האצטבא אין משתמש שאין ראוי לעמוד על האצטבא להשתמש כיון דאין בו ד' אבל במקום עקירת החוליא עומד על הקרקע ומשתמש שם: **ומ"ש** רבינו ובולטת ד' הוא מדברי הרא"ש שם גבי אצטבא ע"ג אצטבא ד' קכ"ה ודלא כדמשמע מפירש"י דלא בעי ד' עד ד':

ומ"ש אבל אינו חשוב כפתח וכו' הרא"ש שם גבי אצטבא על גבי אצטבא כתב כן בשם ר"מ ז"ל: **ומ"ש** כפה אצלו ספסל וכו' ג"ז שם (עז.) מימרא דר' יחיאל: ומ"ש ובלבד שיחברנו בטיט כלומר דבעי מרא וחצינא כדאמרי' בגמר' כי היכי דלא ניהוו דבר הניטל בשבת והרמב"ם כתב להא דרבי יחיאל בפ"ג לענין חריץ שבין ב' חצירות ולפום דינא אין הפרש בדבר שהרי החריץ והכותל שוים בדינים אלו כדמשמע בגמרא (עז:) :

בנה אצטבא ע"ג אצטבא וכו' ג"ז בפרק חלון (עז:) אמר רב ביבי בר אביי בנה אצטבא ע"ג אצטבא אם יש באצטבא התחתונה ד' ממעט אי נמי אין בתחתונה ד' ויש בעליונה ד' ואין בין זה לזה ג' ממעט ופירש"י בנה אצטבא. של עץ ע"ג האצטבא סמוך לכותל ויש אויר מפסיק בין זו לזו שהיה לעליונה רגלים אם יש בתחתונה אורך ד' ובה נתמעט גובהו של כותל מי' ממעט דל עליונה מהכא א"כ אין בה ד' ויש בעליונה ד' ואין בין זה לזה ג' חשבינן ליה כחד אבל יש ביניהם ג' תרי ניהו ומיעוט באויר לא שמיה מיעוט וכתב הרא"ש דמשמע מדברי רש"י דלא בעי ד' על ד' וקשה דלקמן בשמעתין בעי שיגיע הסולם לראש הכותל ואין לומר דהתם מיירי שאין אורכו ד' אצל הכותל דהא בכל שמעתין משמע בסולם צריך שיהא אורכו ד' וכ"ל דהכא בעי ד' על ד' שאז ראוי לעמוד עליו ולעלות על הכותל ולהכי לא בעי' אלא שיתמעט הכותל מי' אבל לקמן מיירי שאינו רחב ד' על ד' ולהכי בעינן שיגיע הסולם בראש הכותל ור"מ תירץ דכל הני איירי לענין זה שאם עשה האחד בנין אצל הכותל ומיעטו מי' דה"ל תשמישו בנחת ונותנין אותו לו אבל פתח לא חשיב לערב אחד אפילו שכנגדו עשה כיוצא בו אם לא שיגיע הסולם בראש הכותל עכ"ל ואין כן דעת הרמב"ם בפ"ג אלא לענין מערבין אחד הוא וכתב ה"ה שם גבי חריץ שנראה מדבריו שכל מיעוט צריך שיהיה בפחות מג' לראש הכותל וכתב עוד ה"ה בפ"ג עוד שם סולם שעליבותיו פורחות אם יש בשליבה התחתונה ארבע ממעט אין בשליבה התחתונה ד' ויש בשליבה העליונה ד' ואין בין זה לזה ג' ממעט ורבינו לא הזכיר ויש בעליונה ד' ואפשר שלא היה בגירסתו עכ"ל · ורבינו הצריך ד' רוחב כתירוץ הרא"ש ולהיות כפתח הצריך שיגיע לראש הכותל כתירוץ ר"מ ולא ידעתי למה דכיון דבאיזה תירוץ מהם מתיישב למה ליה למנקט כחומרי שניהם : **ומ"ש** ואם אין הכותל גבוה אלא י' וכו' גז"ש (עח.) א"ר יהודה אמר שמואל כותל י' צריך סולם יו"ד להתירו רב הונא בריה דרב יהושע אמר אפילו ז' ומשהו ופסקו הפוסקים כרב הונא בריה דרב יהושע ובספרי רבינו יש ט"ס בזה וכן צריך להגיהו ואם אין הכותל גבוה אלא י' וזוקף סולם גבוה ז' ומשהו במשך ד' אצל הכותל מתירו בין להשתמש עליו בין לערב יחד כיון שלא נשאר ג' עד ראש הכותל וכן מצאתי בספר מוגה ומ"ש במשך ד' ולא הצריך שתהא רחבה ד' היא מפני מה שכתבתי בסמוך בשם הרא"ש דכיון שמגיע לראש הכותל או לפחות מג' סמוך לו לא בעינן שיהא רחב ד' :

ומ"ש ודוקא שיש בסולם ד' שליבות וכו' שם סולם המצרי אינו ממעט והצורי ממעט ה"ד סולם המצרי אמרי דבי רבי ינאי כל שאין לו ד' חווקין ופירש"י סולם המצרי הואיל וקטן הוא ונוח ליטלו משם אינו ממעט· חווקין אישקאלוניש: **זיז** היוצא מן הכותל ויש בו ד' על ד' וכו' שם בפ' חלון (עז: ועח.) א"ר נחמן אמר

ע"ז) בד"ה אם יש: **ומ"ש** אפי' כפה אצלו ספל וכו' מותר להשתמש כנגד המיעוט ובלבד שיחברנו בטיט שם מימרא דר' יחיאל ואסיקנא בגמרא דמיירי בספל שיש לה אוגניים וחבריכהו בארעא בטיט ובעי מרא וחציני' כשיבא ליטלנו משם דהשתא ה"ל דבר שאינו ניטל בשבת מחמת איסור וממעט ורבינו לא כתב שיש לו אוגניים משום דסתם ספל יש לה אוגניים וכ"כ רש"י דאית לה אוגניים כעין ספלים שלנו אבל תימ' אמאי לא כתב רבינו הא דאסיקנ' ל"ל דבעי מרא וחצינא וכתבו הרא"ש והרמב"ם בפ"ג ונראה דטעמו משום דבגמ' מקשינן אהא דמוקמי' בדחבריה בארעא וכדאית ליה אוגניים וכי אית ליה אוגניים מאי הוי והא תנן הטומן לפת וצנון תחת הגפן בזמן שמקצת עלין מגולין ניטלין בשבת דניעור שרי וה"נ הספל מגול' ונוטלו ונוער העפר ומשני לא צריכא דבעי מרא וחציני' והשתא ס"ל לרבי' כיון דלא מוקי' לי' בהכי אלא כדי לתרץ הקושי' מלפת וצנון וכיון דלמה שהקשו התוס' לשם בד"ה מקצת עלין וז"ל אע"ג דבמניח אסרי' בפ' נוטל מטעם בסיס לדבר האסור מת בשבת הוי כמו שוכח וכל דבר שדעתו ליטלו בשבת ולא להניחו בו כל השבת אפי' מניח חשוב כשוכח כי ההיא דנוער את הכיסוי וכו' עכ"ל והכי נקטי' דדוקא במניח הוא דאסור וכו' א"כ ל"ק כלל מלפת וצנון דהתם אפי' מניח חשוב כשוכח מאחר שדעתו ליטלו בשבת כי ההיא דנוער את הכיסוי אבל מיעטו בספל דחבריה בארעא דליהוי מיעוט ומניחו לכל השבת אסור ליטלו ולנער העפר אפי' לא בעי מרא וחצינא כך נראה ליישב דעת רבי' והכי משמע מדבריו לעיל ס"ס שי"א שכתב מעות שעכח על הכר נוער את הכר והן נופלות וכן צנון שטמן בארץ וכו' מדכתב וכן צנון אלמא דהך צנון נמי דינו כשוכח כיון שדעתו ליטלו בשבת וכ"כ לשם ב"י · אך קשה דלמה כתב רבי' אפי' כפה ספל וכו' דמשמע דאיצטבא וספל חד דינא אית להו והלא דיניהם חלוקים דבאצטבא ד' על ד' כתב רבי' דמועיל להשתמש בכל הכותל ובספל ד' עד ד' כתב מותר להשתמש כנגד המיעוט אלמא דבשלא כנגד המיעוט אסור ולכן נראה להגיה מותר להשתמש אפי' שלא כנגד המיעוט ולהכי כתב רבי' דמיירי בספל ד' על ד' אף על פי דבגמ' הזכירו סתם ספל ממעט משום דס"ל דאפי' בתל עפר או באצטבא אינו מועיל להשתמש אפי' כנגד המיעוט אם אין בו ד' על ד' כ"ש ספל אלא בע"כ בדאית ביה ד' על ד' ומועיל אפי' בכל הכותל דדין ספל כדין האיצטב' ותל עפר ואם אין בו ד' על ד' אפי' כנגד המיעוט אינו מתיר וכדפריך בגמ' ממ"כ אי מהני המיעוט בכוליה כותל לישתמש ואי לא מהני המיעוט אפי' כנגד המיעוט נמי לא אמר רבינא כגון שעקר חולי' מראשו אלמא כל שאין המיעוט מראשו אלא מלמט' אפי' כנגד המיעוט נמי לא אם אין בו ד' על ד' ואם יש בו ד' על ד' מהני בכוליה כותל אבל ב"י תפס דיבורו כפה אצלו ספל משמע דלא היה גורס אפי' וכ"כ בש"ע וכתב כלשון רבי' דבספל ד' על ד' אינו משתמש אלא כנגד המיעוט ולע"ד הוא ט"ס : **בנה** אצטבא על אצטבא וכו' שם מימרא דרב ביבי בר אביי ופרש"י אם יש בתחתונה אורך ד' ובה נתמעט גובהו של כותל מי' והקשו התוס' מהא דגבי סולם בעי' שיגיע עד ראש הכותל ופר"י דהכא בעי' ד' על ד' ולהכי סגי בנתמעט גובהו מי' אבל גבי סולם דבעי' עד ראש הכותל לא בעינן ד' על ארבע וכ"כ הרא"ש וכתב עוד שמהר"ס תירץ דהכא מיירי לענין זה שאם עשה האחד בנין אצל הכותל ומיעטו מעשרה ובחצר האחר לא מיעטו דה"ל לזה בנחת נותנין אותו לו אבל פתח לא חשיב לערב א' אפי' שכנגדו עשה כיוצא בו אם לא שיגיע הסולם בראש הכותל עכ"ל ולכן לעיל גבי סולם כת' רבינו בסתם בהעמיד זה וזה סולם חשוב כפתח דהיינו אפילו לערב יחד כ"ש שזה וזה יכולין להשתמש בכל הכותל כיון שהכותל שוה לשניהם בגובה עשרה ובעקר חוליא כת' בפי' דמהני בין לעשותו כפתח לערב יחד אם כל אחד עקר חוליא בחצרו ובין לענין שיכול להשתמש בכל הכותל אם הוא לבדו עקר חוליא בחצרו דה"ל לזה תשמישו בנחת דהיינו דוקא בדאית בי' באורך ארבעה אעפ"י שאין בו ד' על ד' דכיון דהוא מראשו אין צריך ד' על ד' וכדין הסולם לפי פי' ר"י בתו' והרא"ש וכ"ש למהר"ס דפשיט' דבראשו לא בעי ד' על ד' ובעקר חוליא מראשו ואין בו ד' כלל מפורש בגמרא דמועיל להשתמש כנגד המיעוט אבל גבי איצטבא וספל החמיר רבינו כפר"י והרא"ש דאינו מועיל להשתמש בכל הכותל א"כ בדאית ביה ד' על ד' ואי לית ביה אלא ארבע אינו מועיל אפילו להשתמש כנגד המיעוט דאילו למהר"ס אפי' אין בו אלא ארבע מועיל להשתמש בכל הכותל והיא דעת רש"י דדוקא גבי זיז מפר' תלמודא ארבע על ארבע לפי שהזיז בולט באויר אבל בבנין אצטבא ע"ג קרקע וכן תל עפר וכן סולם שזרועותיה עומדי' ע"ג קרקע באורך ד' סגי אעפ"י שאינו בולט ארבע ברוחב ואיכא למידק לפר"י והרא"ש אמאי מפרש תלמודא גבי זיז ארבע על ארבע טפי מבאיצטבא וסולם שעליבותיו פורחות דקאמר בסתמא בארבעה ואינו מפרש אעפ"י דגם לשם בעינן ארבע על ארבע וי"ל דגבי זיז אשמועי' דאפי' הזיז סמוך לראש הכותל והכותל אינו גבוה אלא עשרה אפ"ה בעי זיז ארבע על ארבע דאע"ג דבסולם רחב ארבע ומגיע לראש לא בעינן ארבע על ארבע הכא בסולם כל שהוא שהניח ע"ג זיז ומגיע לראש הכותל בעינן שיהא בזיז ד' על ד' וז"ל ב"י ורבינו הצריך ארבע כתירוץ הרא"ש ולהיות כפתח הצריך שיגיע לראש הכותל כתירוץ מהר"ס ולא ידעתי למה דכיון דבאיזה תירוץ מהם מתיישב למה ליה למיקט כחומרי שניהם עכ"ל ולא אבין דבריו דלא בסולם שוין הן הרא"ש ומהר"ס דכיון דהגיע בראש הכותל או ז' ומשהו דהוי לבוד לראש הכותל ה"ל פתח אף לערב יחד ואפילו לית ביה ד' על ד' אלא דבמיעוט שלמטה בארץ בתל עפר או באיצטבא דלא מהני לערב יחד אלא להשתמש בכל הכותל ס"ל למהר"ס דמועיל אפילו אין בו ארבע על ארבע אלא באורך ד' סגי אף על פי דאינה בולטת ארבע ולהרא"ש אינו מועיל להתיר ולהשתמש אלא בדאית ביה ד' על ד' דאז מות' להשתמש בכולה אבל באין בו אלא באורך ארבע אינו מועיל להתיר אפילו כנגד המיעוט והכריע רבינו בזו לחומרא כהרא"ש לפי שכך פר"י כמו שהוא בתוספות וכדפי' · ודוקא שיש בסולם ארבעה שליבות וכו' שם דבד' שליבות כובדו קובעו ופירש"י דמתוך שהוא כבד אין נוטלין אותו משם ולא משום איסור אבל אם אין בו ארבעה שליבות קטן הוא ונוח ליטלו משם אינו ממעט וע"ל סי' ש"ח סי"א :

זיז היוצא מן הכותל וכו' שם ריש (דף ע"ח) מימרא דר"נ א"ר בר אבוה פי' אפילו סולם כל שהו' דהיינו שאינו רחב ארבע' ומעמידו בקרקע וסמך ראשו בזיז שהוא

פרישה

מיירי דוקא שנפרץ מצידו ולא מצד השני ודו"ק : (יג) **ובולט'** ארבעה פירוש לרוחב : (יד) **אינו** מועיל אפילו להתיר פי' שאין ראוי לעמוד על האיצטבא שאין בה ד' אבל במקום עקירת חוליא יכול לעמוד על הארץ ומשתמש שם אסר"י : (טו) **מ"ש** רבינו אפילו כפה אצלו ספל שיש בו ד' על ד' וגבוה כל שהוא וכו' מותר להשתמש כנגד המיעוטים יש לתמוה מנא ליה לרבינו לחלק בין ספסל ד' ע"ד בין איצטבא ד' ע"ד והלא בגמרא אמרו סתם ספל ד' ע"ד ממעט ומדלא פירשו ממילא הוי דינו כמו איצטבא וצ"ע : (טז) **ובלבד** שיחברנה בטיט בענין שלא יהא דבר הניטל בשבת. אם יש בתחתונה ד' ובה נתמעט גובה של כותל דלעליונה מה' יהיה מיעוט רש"י : (יז) **ואין** בין זו לזו ג' טפחים פי' שאיצטבא עליונה היא של עץ ויש לה רגלים כמלא שיש אויר מפסיק בין הרגליי' · ומיעוט באויר לא שמיה מיעוט : (יח) **לא** מהני למיהוי פתח וכו' אם שיגיעו לראש הכותל עיין בב"י שתמה על זה עיין בדרישה : (יט) **אבל** לא מהני לערב יחד טעות סופר הוא בסיפרי רבינו וצריך להגיה מתירו בין להשתמש עליו בין לערב יחד כיון שמגיעו לראש הכותל וכו' ב"י . ואע"ג דסולם צריך להעמידו זקוף בכותל קי"ל דסולם זקוף ממעט · והא דכתב אם אין בכותלו אלא גבוה י' וכ"ש אם היה י"ג וזקוף סולם גבוה י'. ומשהו ואפילו גבוה י' למוד סגי אעפ"י שהעומדה זקוף והכותל גבוה ב' דסולם גבוה י' במשך ד' מיחשב פתח כמ"ש בסמוך גבי חקק להשלימו לד' ודוקא כשהסולם מגיע עד ראש הכותל אלא שאינו רחב ד' בכל גובה וכמ"ש שם · אבל אם אין בו י' אינו מתיר דהואיל וקטן הוא ונוח לטלטלו משם אינו ממעט : (כ) **זיז** היוצא כל שהוא פי' ואין מהזיז ולמעלה י' טפחים : וסוף

דרישה

המשנה כפשטיה דלא יוריד כלל אפילו מן הכותל לחצר וה"ה דאין מעלין מן החצר על הכותל אליבייהו · והמשנה אתיא לכ"ע · והכא בסוגיא דפרק חלון פלוגתא רב ורבי יוחנן קאי אהמשנה גופה דז"ל הגמרא אמשנה דקתני כותל שבין ב' חצירות גבוה י' ורחבה ד' כו' אין בו ד' מאי

ד' והניח עליו סולם כל שהוא מועיל להתיר לו תשמיש הכותל (כא) והוא שלא תהא שליבה התחתונה גבוה מן הארץ ג' ולא יהא בין שליבה לשליבה ג' והוא שיניח הסולם על גבי הזיז אבל סמכו אצלו לא וכל זמן שאין גובה הכותל כ' טפחים די בזיז אח' שמניחו באמצע שהרי אין גבוה י' עד הזיז ולא גבוה י' ממנו עד הראש הכותל ואם הוא גבוה כ' צריך ב' זיזין אחד למטה מי' התחתונים ואחד למעלה ממנו למטה מי' העליונים שאם היה הזיז גבוה י' לא סגי ליה בסולם כל שהוא והוא שלא יהו הזיזין זה כנגד זה שראוי להטות סולם מזה לזה : העמיד ב' סולמות זה בצד זה ולא היה בשניהם משך ארבע והרחיקם זה מזה כדי שיהא בשניהם ד' ומילא האויר שביניהם בקש אינו מועיל לא להתירו לשמש עליו ולא לערב יחד שמקום מעמד הרגלים הוא באמצע הסולם ואין ראוי לעלות בקש העמיד הסולם באמצע והקש מן הצד מהני בין להתירו לשמש עליו בין לערב יחד אין הסולם רחב ד' וחקק אצלו בכותל להשלימו לארבע א"צ לחוק בכל גובה הכותל ודי לו שיחוק בגובהו עשרה להשלימו לד' לא העמיד סולם כלל אלא חקק בכותל כמין שליבה של סולם לעלו' בו (כב) צריך שיחוק בכל גובה הכותל ומועיל בין להתיר תשמיש בין לערב יחד : עשה מאילן מחובר סולם אינו מועיל מפני שאסור לעלות בו בשבת ואם הוא אשירה יבשה שאין בו משום איסור שבות מועיל אע"פ שיש בו איסור ע"ג והרמב"ם ז"ל כ' שאילן מועיל (כג) ואשרה אינו מועיל (כד) וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן היה בין חצרות חריץ עמוק י' ורחב ד' אין יכולין לערב יחד אפילו מלא אותו תבן וקש כל זמן שלא בטלו ואם הוא מלא עפר וצרורות אפילו סתמא שלא בטלו א חשוב כמלא וצריכין לערב יחד נתן עליו נסר כמין גשר משפת החריץ אצל שפתו אם הוא רחב ד' חשיב כפתח פחות מכאן לא חשיב פתח (כה) נתן הנסר לאורך החריץ במשך ד' אפי' אין בו אלא כל שהוא חשוב כפתח שהרי אין בחריץ במשך ד' שהוא שיעור פתח רוחב ד"ט ואם החריץ לאחד עמוק י' ולשני אינו עמוק עשרה דינו ככותל שנותנין אותו למי שאינו עמוק י' ואם הוא לשניהם שוין דין שניהם שוין בו ואם יש ביניהן גדיש של תבן גבוה י' כל אחד מער' לעצמו (כו) נתמעט בחול מגובה י' צריכין לערב ביחד ובעוד שלא נתמעט (כז) אסור לשום אחד מהן ליתן מן התבן לתוך קופתו בשבת להאכיל

ב"ח

שהוא ד' על ד' הוי האי סולם מתחתיו דרגא לזיז והוא שלא יהא שליבה התחתונ' וכו'. דהוה ליה לבוד והוי דרגא לזיז כשסמכו על הזיז ממש אבל סמכו אצלו ה"ל הרויה לזיז ולא הוה דרגא לזיז אין כאן מיעוט שהזיז מובדל מן הקרקע הרב': ומ"ש רבינו מועיל להתי' לו תשמיש הכותל וכו' לאו דוקא תשמיש הכותל דה"ה דמתי' נמי לערב יחד כשהחזר הא' עשה ג"כ כנגדו תיקון כזה ופשוט הוא: וכל זמן שאין גבוה הכותל עשרים וכו' ג"ז מימר' דר"נ שם דבסולם כל שהוא וכותל י"ט סגי בזיז א' וראש הסולם סומך על הזיז ממש והוי דרג' לזיז כדאמרן אבל כותל ך' כו' שראוי להטות הסולם מזה לזה וכו' פי' דכשעולה בסולם עד הזיז התחתון ראוי הוא לעמו' על הזיז שהוא רחב ד' על ד' ולמשוך הסולם ולהעמיד רגליה על הזיז וראש הסולם סומך על הזיז העליון ולכן צריך להעמיד הזיזין זה שלא כנגד זה· ומ"ש רש"י שיוכל לקבוע סולם ב' מזה לזה לאו דוקא דבעינן ב' סולמות דבאחת נמי סגי כדפי': העמיד ב' סולמו' וכו' שם בעא מיניה רב יוסף מרבה ופשט לי' הכי דקשין באמצע אינו מועיל דאין כף הרגל עול' בהן אבל סולם באמצע ראויין הקשין מכאן ומכאן לאחוז היד בהן ולעלו' בסולם : אין הסולם רחב ד' וחקק אצלו בכותל וכו' פי' לרש"י מיירי דהסולם כל שהוא מגיע לראש הכותל ונוח לעלות בו ומשוי ליה רוחב ד' בגובה עשר' למיהוי פיתחא וחוקק בכותל מכאן ומכאן עד עשרה ואע"ג דגבוה כותל טובא לית לן בה ור"ת פי' דבעינן שלא ישאר מן הסולם עד ראש הכותל עשר' אבל כשלא העמיד סולם כלל אלא חקק בכותל דאין נוח לעלות כל כך צריך שיחוק בכותל שיהא משך החווקין ארבעה מלא קומתו של כותל : ומ"ש רבינו ומועיל בין להתיר וכו' קאי אתרווייהו בין אחקק להשלי' בכותל וכן אחקק כולו בכותל: עשה מאילן מחובר וכו' ג"ז שם פליגי בה אמוראי מר פסק כמר ומר פסק כמר והקשו התו' הלא בעי' דהסולם בעי' רוחב ד' וכתותי מכתת שיעוריה כדאמר גבי קור' ואר"י דבסולם חשיב פתח כיון דחזי לעלייה אי לאו איסור' דאשרה · אבל קור' הצריכו חכמי' שיעור' של חשיבות ע"ש בדף פ' בד"ה אבל קורה : היה בין החצרו' וכו' משנה וגמרא שם והדבר פשוט דה"ה אם לא נסתם מאותו חריץ אלא עשר אמות לבד ולא יותר ונשאר חריץ מכאן ומכאן דה"ל פתח ואם רצו מערבין אחד ואם רצו מערבין ב' אבל אם נסתם יותר מעש' ה"ל פירצה ומערבין א' ואין מערבין שנים וזה היה דעת ה"ר יונתן וב"י הקשה על פירושו ותקפה עליו משנתו כי לא קשה כלום ועיין בזה במ"ש בסימן שע"ג : ואם החריץ לאח' עמוק עשרה ולשני אינו עמוק י' וכו' זה הדין ה"ל לרבינו לכתבו למעלה בסי' זה אבל דין כותל שהיה לא' גבוה עשרה ולב' אינו גבוה עשר' דדין חריץ בענין זה כדין כותל גם ברים חלון תרווייהו מימרא דר"נ ניניהו וכתבן התלמוד סמוכין אלא דרבינו רצונו היה לכתוב כל דיני חריץ במקו' אחד ועיין במ"ש לעיל בדין זה : ואם יש ביניהן גדיש וכו' משנ' וגמר' שם (דף ע"ט) והכל פשוט שם ומביאו ב"י : ומ"ש נתמעט בחול מגובה עשר' צריכין לערב יחד אבל נתמעט בשבת כיון שהותר למקצת שבת הותר לכל השב' כולה כדלעיל בסי' שע"א ולקמן ריש סי' שע"ד וב"י כתב פי' אחר ומה שכתבנו הוא פשוט : שני

ב"י

אמר רבה בר אבוה זיז היוצא מן הכותל ד' על ד' והניח עליו סולם כל שהוא מיעטו ולא אמרן אלא דאותביה עליה אבל אותבי' בהדיא ארווחי ארווחיה ופירש"י והניח עליו סולם כל שהוא · אפי' אין בו ד' ומעמידו בקרקע וסמך ראשו בזיז הוי כחד מיעוטא והרי בעליון ד' וכגון שאין חווקי הסולם מרווחי' ג' : ולא אמרן אלא דאותבי' עליה· סמך ראשו עליו כדפרישית אבל אותביה בהדיא וראשו נסמך לכותל ארווחי ארווחיה לזיז ולא הוי האי סולם מתחתיו דרגא לזיז ואין כאן מיעוט שהוא מובדל מן הקרקע הרבה : ומ"ש והוא שלא תהא התחתונה גבוה מן הארץ ולא יהא בין שליבה לשליבה שלשה למד כן ממאי דאמרי התם רב נחמן אמר רבה בר אבוה גבי סולם שלשליבותיו פורחות :

ומ"ש וכל זמן שאין גובה הכותל ד' טפחים וכו' גז"ש (עח·) אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כותל י"ט צריך זיז אחד להתירו כותל ך' צריך ב' זיזים להתירו אמר רב חסדא והוא שהעמידן זה שלא כנגד זה . ופירש"י צריך זיז אחד להתירו · והזיז יוצא באמצעיתו שאינו גבוה י' לא ממנו ולמטה ולא ממנו ולמעלה : צריך ב' זיזים · אחד קודם י' התחתונים ואחד למעלה הימנו בתוך י' העליונים דאי הוה גבוה י' לא הוה סגי ליה בסולם כל שהו מידי דהוה אכותל זה שלא כנגד זה שיכול לקבוע סולם שני מזה לזה וכבר כתבתי בסמוך שדעת רבינו כדעת ר"מ שכתב הרא"ש דכל הני איירי לענין זה שאם עשה הא' בנין אצל הכותל ומיעטו מי' דה"ל תשמישו בנחת ונותנים אותו לו אבל פתח אחד לא חשיב לערב אחד אפילו כשכנגדו עשה כיוצא בו אם לא שיגיע הסולם בראש הכותל ואין כן דעת הרמב"ם בפ"ג מה"ע אלא דהני מימרי דרב נחמן לענין לערב אחד הם ודעתו דבמימרא דכותל גבוה י"ט וכו' אפילו בלא סולם מערבין אחד וכתב ה"ה שהוא ז"ל מפרש מימרא ראשונה שמערכה סולם בשהזיז גבוה יותר מי' מן הקרקע לפיכך בלא סולם אין מיעוטו כלום אבל אם היה פחות מי' לקרקע פחות מי' לכותל א"צ סולם וזהו שלא הזכירו סולם במימרא השנית ע"כ ולפי פי' זה הא דצריך שני הזיזים יהיו זה שלא כנגד זה הוא כדי שיוכל לעלות מזיז לחבירו שאם היו מכוונים זה למעלה מזה אינו יכול לעלות מאחד לחבירו ולרשב"א ז"ל שטה אחרת בזה כתבה ה"ה בפ"ג מה"ע :

העמיד ב' סולמות זה בצד זה וכו' העמיד סולם באמצע והקש מן הצדדים וכו' שם בפרק חלון (עח·) בעיא דאיפשטא ודברי רבינו הם כפי' רש"י ולהרמב"ם וה"ה פי' אחר באבעיות אלו בפ"ג :

אין הסולם רחב ד' וחקק אצלו בכותל וכו' גז"ש (עח:) חקק להשלים בכותל בכמה א"ל בי' א"ל חקק כולו בכותל בכמה א"ל מלא קומתו ומ"ש התם מסתלק ליה הכא לא מסתלק ליה ופירש"י חקק להשלים בכותל. סולם צר וחוקק בכותל מכאן ומכאן כנגד חווקי הסולם להשלים רוחבו בד' עד י' ישלימנו וכיון דאיכא בגובה י' ורוחב ד' הוי שיעור פתח ואע"ג דגבוה כותל טובא לית לן בה התם כי איכא סולם מגיע לראש הכותל נוח לעלות בו ומיהו לא חשיב למיהוי פתח בציר מרוחב ד' הלכך כי משוי ליה רוחב ד' בגובה י' פתחא הוי אבל הכא אין נוח לעלות כ"כ אבל הרמב"ם פ"ג מה"ע פירשה לענין אחר שכתב וז"ל נפרץ הכותל הגבוה שביניהם אם היתה הפרלה עד י' אמות מערבין ב' עירובין ואם רצו מערבין אחד מפני שהיא כפתח היתה יתר מי' מערבין עירוב אחד ואין מערבין ב' עירובין היתה הפרלה פחותה מי' ובא להשלימה ליתר מי' חוקק בכותל גבוה מי' טפחים ומערבין עירוב אחד ואם בא לפרוץ לכתחלה יתירה מי' בכל הכותל צריך להיות גובה הפרלה מלא קומתו וכבר יישב ה"ה הסוגיא לדעתו : עשה מאילן מחובר סולם וכו' ואם הוא אשירה וכו' ג"ז בדף הנזכר פלוגתא דאמוראי ונחלקו הרמב"ם והרא"ש בפסק ההלכה וכבר כתב ה"ה בפ"ג טעם לדברי הרמב"ם ודברי רבינו כהרא"ש : היה בין החצירות חריץ עמוק י' וכו' ג"ז משנה שם (עח:) ומ"ש בתבן וקש כ"ז שלא ביטלו ובעפר וצרורות אפילו סתמא הכי איתא התם בגמרא וכתוב בהג"א (קכה) ואם מילא פירות אפילו סתמא בטלי להו הואיל ודרכם לעשות מהם אוצר : כתב ה"ר יהונתן אפילו לא נסתם מכל אותו חריץ אלא י' אמות לבד ונשאר חריץ מכאן ומכאן כפתח הוי ואם רצו מערבין אח' ואם רצו מערבין ב' אלא משום דלא שכיח למיהוי כענין זה לא הוזכר במשנה ע"כ ואיני יודע למה הצריך י' אמות גם למה כתב שלא הוזכר במשנה דכל כה"ג משמע דבד' טפחים סגי מכ"ש דנתן עליו נסר דסגי בד' טפחים : נתן עליו נסר כמין גשר וכו' משנה שם : נתן הנסר לאורך החריץ וכו' גז"ש (עח.) מימרא דרבא וסובר רבי' דבמשך ד' סגי וכן פירש"י שם : ואם החריץ לא' עמוק י' וכו' שם (עז) אמר רב שזבי אמר רב נחמן חריץ שבין ב' חצירות לצד אחד עמוק י' ולצד א' שוה לארץ נותנין אותו לזה שהוא שוה לארץ ומ"ש ואם הוא לשניהם שוה וכו' פשוט הוא : ואם יש ביניהם גדיש של תבן וכו' משנה שם (עט·) מתבן שבין ב' חצירות וכו' וכתב רבינו נתמעט בחול משום דקתני צריכין לערב ביחד והא לא שייך בנתמעט בשבת ב : ובעוד שלא נתמעט אסור לשום אחד מהן ליתן מן התבן וכו' שם אמתני' דמתבן שבין ב' חצירות וכו' אלו מאכילין מכאן ואלו מאכילין מכאן א"ר הונא ובלבד שלא יתן לתוך קופתו ויאכיל ולאוקומי סרי והאמר רב הונא מעמיד אדם ע"ג עשבים בשבת ואין מעמיד בהמתו ע"ג מוקצה דקאים

דרישה

מאי רב אמר אויר שתי רשויות שולטת בו ולא יזיז בו אפילו מלא נימא ורבי יוחנן אמר אילו מעלין מכאן ואוכלין כו' · וא"כ כיון דאמשנה עצמה קאי פלוגתייהו שפיר פריך מדיוק' דרישא דקתני בה עולין אין מעלין לא · דהא ליכא לתרץ דאליבא דרבנן קתני הכא וכמ"ש לעיל דהא ר"י לפרש המשנה אתא ולומר דכוונת המשנה היא לומר דמעלין מכאן וא"כ א"ש מאי שפירש"י מעלין מכאן דר"ל מאכרו דהא המשנה נישנית גם אליבא דרבנן ואליבא דרבנן ע"כ אפי' בכותל דאין בו רחב ד' אסור להעלות עליה חוץ מן הבית כ"א מן האכר וק"ל :
כתב

פרישה

(כא) והוא שלא תהא שליבה התחתונה כו' דאז מועיל כל שהוא דדמי כאילו הוא לבוד והזיז היה על הארץ כדלעיל באוקמתא אבל סמכו אצלו לא פי' וראשו נסמך לכותל לא הוי האי סולם מתחתיו דרגא לזיז שהוא מובדל מן הקרקע הרבה · דבזיז א' וכו' לא סגי בסולם כל שהוא מידי דהוה כותל י' וחקק אצלו בכותל האי כותל איירי אפילו בזקיפת כפשוטה דהא קי"ל סולם זקוף ממעט ומשב כפתח עיין בגמרא ובתוס' דף מ': (כב) צריך שיחוק בכל גובה הכותל אבל גבי סולם שמגיע לראש הכותל נוח לעלות טפי ומיהו לא חשו למיהוי פתח בפחות מרוחב ד' הילכך כי משוי ליה רוחב ד' בגובה י' פתח הוא אבל הכא אין נוח לו לעלות כ"כ רש"י : (כג) ואשרה אינו מועיל כיון שאיסורה מן התורה : (כד) וא"א הרא"ש ז"ל לא כ"כ פלוגתת אמוראי היא בגמרא במשך ד' אפילו אין בו רוח אלא כל שהוא דבמיעוט ד' טפחים סגי ועיין בב"י : (כה) נתן הנסר לאורך כו' פירש"י שנתן לאורך החריץ ד' ד' אורך ע"ג יתידות אבל שפתו דשתם קצת רוחב החריץ ומיעוטו בד' עכ"ל : (כו) נתמעט בחול מגובה י' לאפוקי נתמעט בשבת דא"ל לערב יחד ב"י : (כז) אסור לשום אחד

חידושי הגהות

שעב א כתב מהרל"ח ואע"ג דלקמן בסימן תרל"ג יתבאר דאפי' עפר בעי ביטול לענין סוכה גבי חריץ שאני כדקא מתרץ רב אשי הכא משום דחריץ למטיימיה קאי : ב ומהרל"ח כתב שטעמו משום דאם נתמעט בשבת אומרים שבת הואיל והותרה הותרה ומותר כל אחד כמו שיתבאר בסימן שע"ד : הנוסחא

להאכיל לבהמתו ואפילו להעמידה שם כדי שתאכל אסור אבל יכול לעמוד בפניה כדי שלא יהא לה דרך לנטות אלא לשם וא"א הרא"ש ז"ל כתב דאפילו בחול (כח) אסור ליתן ממנו לקופתה ולהעמידה שם בידים ודוקא גדיש שבין שני חצרות אבל גדיש שבין שני בתים (כט) מותר להאכיל בהמתו ממנו בידים:

שעג (א) **שני** גזוזטראות הבולטות משתי עליות זו כנגד זו ונתן ביניהן נסר רחב ד' חשוב כפתח (ב) ואם רוצין מערבין יחד אבל היו זו שלא כנגד זו שאחת משוכה למזרח והשנייה למערב כזה אין יכולין לערב שכשיתנו הנסר מזו לזו יבא מקרן זוית של זו לשל זו ולא חשיב פתח דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי וכן אם היתה אחת גבוה מחברתה לא חשיב פתח אבל אם הם תוך שלשה זו לזו בין בריחוק בין בגובה חשיב שפיר כפתח:

שעד (א) **עירבו** דרך חלון או פתח שביניהן ונסתם בשבת (ב) מותרין להשתמש דרך גובה הכותל וחוריו דשבת כיון שהותרה הותרה (ג) ואפילו אם עירבו לשנה ונסתם הפתח בחול דהשתא לא נכנסה השבת בהיתר ונפתח בשבת חזר העירוב להתירו וכן אם היה כותל ביניהן ועירבו כל אחד לעצמו ונפרץ בשבת מותרין כל השבת לטלטל כל אחד בחצרו אפי' כלי הבית אבל חצר שנפרץ בשבת לר"ה או לכרמלית אסור (ד) חצר קטנה שנפרצה במלואה לגדולה ואין בפרצה יותר מעשר אמות גדולה מותרת להוציא כלי הבית לחצרה אם ערבה לעצמה וקטנה אסורה להוציא כלי הבית לחצרה אא"כ יערבו יחד וכן גג קטן שנפרץ במילואו לגג גדול קטן אסור להעלות עליו כלי הבית וגדול

בית יוסף

דקאים לה באפה ואכלה ולא יתן לתוך קופתו תבן והתניא בית שבין ב' חצירות וכו' זה נותן לתוך קופתו וזה נותן לתוך קופתו אמרי בית כיון דאיכא מחיצות ותקרה כי מפחית מנכרא ליה מילתא הכא לא מנכרא ליה מילתא ופירש"י שלא יתן בידים לתוך קופתו דלמא שקיל טובא וממעיט ליה מי' וקא מטלטל בחצר האסור ומאכילין דקתני במתני' שהבהמה באה ואוכלת והתם לא חיישינן לדלמא ממעיט דבהמה קלי קלי אכלה ל"א לא יתן לתוך קופתו משום דמוקצה מאתמול למחיצ' ז"ל דקאי לה באפה-מתני' לאו דמוקים לה עלה בידים אלא קאים באפה שלא תלך במקום אחר ואיהי אזלה ואכלה כיון דאוכלה ניכר שגג הגדיש מתרחק מן התקרה ואי מפחית מי' רמי אנפשיה ופריש ולאשגחא דמוקצה נמי איכו אסור משו' מוקצה אלא מי' ולמטה דכל מי' ולמעלי' לאו מוקצה הוא והרא"ש הקשה עליו ופירש דלאו מאכילין מכאן וכו' בחול קאמר רב הונא ובלבד שלא יתן לתוך קופתו בחול ודאי אי בעי לסלוקי כוליה בבת אחת מצי לסלקה ליה אבל לא יתן לתוך קופה ויאכיל מעט מעט דלמא ממעט ליה בע"ש סמוך לחשיכה ולאו אדעתי' וקא מטלטל בשבת בחצר האסורה ופריך ואוקומי בחול מי שרי והיינו דלמא יתן לתוך קופתו ויאכילה כדאמרי' בשבת להעמיד בהמתו על גבי מוקצה כתוב בהגהות אשיר"י דף קכ"ד בשם א"ז דהכי תרי שמעתתא דכותל וחריץ בחצר שלא עירבו אבל בחצר שעירבו תרוויהו שרי ופשוט הוא:

שעג **שני** גזוזטראות וכו' משנה שם בפ' חלון (עח:) חריץ שבין ב' חצירות וכו' וכן ב' גזוזטראות וכו' פירש"י גזוזטראות נסרים בולטים משפת תקרת העלייה לר"ה:

ומ"ש אבל היו זו שלא כנגד זו וכו' ג"ז שם (עט.) מימרא דרבא וכתב ה' המגיד בפ"ג שהוכיח הרשב"א מהתוספ' שאם אין ביניהם מרחק ד' אינו צריך נסר מזו לזו אלא אף בלא נסר מערבין אחד ואין מערבין שנים כל שהן זו כנגד זו (א):

שעד **עירבו** דרך חלון וכו' בס"פ כל גגות (צג) א בעי מיניה דרב חסדא ובעי מרב יהודה עירב דרך הפתח ונסתם הפתח בשבת כיון שהותרה הותרה ופירש רבינו דמותרין לטלטל מזו לזו כמו שהיו כלומר מותר לטלטל מזו לזו דרך גובה הכותל וחורין וסדקין וכן פירש"י אבל הרמב"ם בפ"ג מה"ע כתב שכל א' מותר לעצמה וכתב ה"ה דקמ"ל שאע"פ שהעירוב מונח בא' מהם וא"א לחצר שנייה ליטלו אבל מזו לזו דרך חורין או דרך אויר על גבי הכותל אסור: **ומ"ש** ואפילו עירבו לשנה וכו' כ"כ הרא"ש בספ"ק דעירובין דף קט"ו וכתב האגור בשם מהר"י מולין שנשאל אם סתם הפתח ואח"כ נמלך לפתחו אם חזר העירוב להיתרו הראשון לשבת הבאה או נאמר דוקא כשנסתם הפתח מעצמו והשיב אין בידו לחלק דין למזיד כיון דחזר העירוב למקומו: **וכן** אם היה הכותל ביניהם וכו' בס"פ כל גגות (צג.) אתמר כותל שבין ב' חצירות שנפל רב אמר אין מטלטלין בו אלא בד' אמות ושמואל אמר זה מטלטל עד עיקר מחיצה כדמעיקרא דאמרינן הואיל והותרה הותרה ובכלי הבית קאמר ששבתו בחצר אפילו מחצר לחצר נמי ופסקו הרי"ף והרא"ש כשמואל וכן דעת הרמב"ם בפ"ג מה"ע: **ומ"ש** אבל חצר שנפרצה בשבת לר"ה וכו' משנה שם דף צ"ד חצר שנפרצה לר"ה המכניס מתוכה לרה"י וכו' וחכ"א מתוכה לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכה פטור מפני שהוא ככרמלית:

ומ"ש או לכרמלית הוא פשוט בכמה מקומות במסכת עירובין דחצר שנפרצה במילואה לכרמלית אסור לטלטל בה ומשמע לרבינו דאפילו נפרץ בשבת מיירי כדתנן בפרק כל גגות (צב.) חצר שנפרצה משתי רוחותיה וכו' ואיפסיקא התם הלכתא כרבי יוסי דאסר אפילו באותה שבת ואע"ג דבס"פ הנזכר בכותל שבין ב' חצירות שנפל פסקו הפוסקים כשמואל דשרי לטלטל כמו קודם שנפל וטעמא ודאי משום דשבת הואיל והותרה הותרה שאני התם דלא נפרץ אלא לחצר אחד דומהו ואין ביניהם אלא שזה של יחיד וזה של יחיד אחר אבל כשנפרץ לרשות אחרת ממש דהיינו לר"ה או לכרמלית לא אמרי' ביה הואיל והותרה וכבר נתבאר בסי' שמ"ו שאסור להעביר ד"א בכרמלית וכיון שחצר זו היא כרמלית אסור לטלטל יותר מד"א אפילו בתוכה וכ"ש חוצה לה ומיהו איכא חומרא או רה"י מנפרצה לכרמלית דבנפרצה לר"ה או לרה"י אסור לטלטל מהחצר להם אפילו בתוך ד"א ואילו בנפרצה לכרמלית מותר לטלטל מהחצר לכרמלית ושיעור פרצה זו ליאסר לטלטל בחצר בפניה נתבאר בסימן ש"ס: **חצר** קטנה שנפרצה במלואה לגדולה וכו' משנה שם דף צ"ב חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה · ופירש"י גדולה מותרת · להוציא כלי הבתים שבה אם עירבו לעצמה ולא אסרי עליה · ביאור דבריו דאילו כלים ששבתו בחצר מותרים בכל גוונא וכן נ"ל בגג גדול שנפרץ לקטן דבסמוך דלענין כלים ששבתו בביתו עסקינן דאילו כלים ששבתו בחצר מותרים הם בכל גוונא דהא קי"ל שם (פט.) כר"ש דאמר אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחד לכלים ששבתו בתוכן: ומ"ש ואין הפרצה יותר מעשר פשוט הוא במשנה בפ"ק דעירובין (ב.) ובפרק חלון דף צ"ד וכתבו רש"י אמתניתין דגג שיבא בסמוך וכתבו רבינו בסימן שס"ב ובפרק קמא דעירובין דף [illegible] מתני' בנכנסין כותלי קטנה לגדולה כלומר דכיון דכותלי קטנה נכנסין ובולטי' לתוך הגדולה כב' וג' אמות דהנך גיפופי דפשו להו שעומדים מאחורי פרצת הקטנה [illegible] שלא מאותו כותל היו דאל"כ קטנה נמי שרי דהא אית לה פסים דאע"פ שהם שוים מבפנים הרי הם נראים מבחוץ ומוקי לה כמי בשכותלי קטנה [illegible] טפחים מכותלי אורך הגדולה דאל"כ הוה מישתרי קטנה ע"י לבוד כלומר דהוה אמרינן חזינן כאילו ראשי כניסת של כותלי קטנה סניפין לצד כתלי [illegible] דהדר הויא להו הכניסה להך גיפופי נראים מבחוץ ולא חש רבינו לכתוב כל זה לפי שסמך על מ"ש בסימן שע"ג דנראה מבחוץ ושוה מבפנים כדון [illegible] דאסרינן בחצר קטנה וכן בגג קטן דבסמוך היינו בנפרצו בשבת מותרין באותה שבת דהא קי"ל דשבת כיון שהותרה [illegible] כבראש הסימן: **ומ"ש** וכן גג קטן שנפרץ במילואו וכו' ג"ז משנה בפרק כל גגות (צב.) גג גדול סמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור ופי' רש"י כשקטן נפרץ במילואו וכמ"ש רבינו:

ומ"ש

ב"ח

שעג **שני** גזוזטראות וכו' כתב הרב המגיד בפ"ג ע"ש הרשב"א שאם אין ביניה' מרחק ד' א"צ נסר מזו לזו אלא אף בלא נסר מערבין א' ואין מערבין שנים כל שהן זו כנגד זו עכ"ל ומביאו ב"י ותימ' רבה הלא בסי' הקודם בחריץ שבין ב' חצרות ונתן הנסר לאורך החריץ במשך ד' אפי' אין בו אלא כל שהוא חשיב פתח כיון שאין שם רוחב ד' וכיון שחשיב פתח רצו מערבין אחד רצו מערבין שנים וא"כ מרחק זה בפחו' מד' לא עדיף מחריץ רחב פחו' מד' ואמאי קאמר הרשב"א בזו דמערבין אחד ואין מערבין שנים וכן כתבו התוספות בשם ר"ת בד"ה וכן שתי גזוזטראות דבמרחק פחות מד' רצו מערבין שני' רצו מערבין אחד ויש ליישב דמיירי דהמרחק פחו' מד' היא כל אורך הגזוזטראו' ביותר מעש' אמות דבחריץ נ"כ כשנסתם ואינו רחב ארבעה כל משך יותר מי' אמו' ונשאר חריץ מכאן ומכאן מערבין א' ואין מערבין שנים וכמ"ש בסי' הקוד' סעיף ט' וכן הדין בגזוזטראות אבל אם מרחק זה בפחו' מד' אינו אלא באורך עשר אמו' בלבד ולא יותר חשוב פתח ואם רצו מערבין א' רצו מערבין שנים:

שעד **עירבו** דרך חלון בפ' כל גגו' סוף (דף צ"ג) פשטינן הכי ופרש"י נסתם הפתח שנפלה מפולת כנגדו מות' לטלטל מזו לזו דרך גובה הכותל וחורין וסדקין ומ"ש ואפי' עירב לשנה וכו' כ"כ התו' פ"ק דעירובין (דף י"ז) וכ"כ הרא"ש לשם (דף קט"ו ע"ד) כת' האגור ע"ש מהר"י מולי"ן דאם סתם הפתח ואח"כ נמלך לפתחו חזר העירוב להתירו הראשון דאין לחלק בין נסתם הפתח מעצמו ובין סתמו בידי' ול"נ לחלק דאם פרץ פצימיו נתבטל העירוב ואם לא פרץ פצימיו דכשסתם פתחו לא סילק מזוזתו ומשקופו ומפתנו דגלי דעתיה דלא סילק לנפשי' וסופו לפתחו לאחר זמן חזר העירוב למקומו והכי מחלק תלמוד' בפ"ק דבבא בתר' סוף (דף י"א): **וכן** אם היה כותל ביניהם כו' שם בסוף הדף פליגי בה רב ושמואל ופסקו הפוסקי' כשמואל דאמרי' הואיל והותרה הותרה והיינו שנפרץ במילואו או ביתר מעשר ובכלי הבית קאמר דאי כששבתו בחצ' אפי' מחצר לחצר נמי: **ומ"ש** אבל חצר שנפרץ בשבת לר"ה שם במשנה ריש (דף צ"ד) ולא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה אלא בנפרץ בין ב' חצרו' דתרווייהו רה"י נינהו אבל לא בנפרץ בשבת לר"ה או לכרמלי': **חצר** קטנה שנפרצ' לגדול' וכו' שם (דף צ"ב) ובגמרא מחלק דוקא בנכנסין כותלי קטנה

דרכי משה

שעג (א) כתב המ"מ פט"ו דהל' שבת אם היו ב' זיזין זו למעלה מזו והם של ב' ב"א אוסרים זו על זו וכ"מ שם מדברי הרמב"ם וב"י כתב לעיל סימן שנ"ג בשם הריטב"א דת"ה אם ב' זיזין בולטין לר"ה אסור לעליון להשתמש משום דכשהן ב' זיזין בני ר"ה זוכין בתחתון ואוסרים על העליון אבל כשהן רק א' מניחין אותו לבעל החלון עכ"ל. אבל מדברי המ"מ משמע דאינו אוסר אלא כשיש לתחתון בעלים ושלא כדברי הריטב"א:

וכתב

פרישה

ליתן מן התבן כו' שמא יסקול טובא וממעט ליה מעשרה וקא מטלטל בחצר האסורה אבל הבהמה קלי קלי אכלה: (כח) **אסור** ליתן ממנו אי בעי לסלוקי כולו בבת אחת מצי לסלק ליה אבל לתוך הקופה דהיינו מעט מעט ממעט ליה בע"ש סמוך לחשיכה ולאו אדעתי' וקא מטלטל בחצר האסורה: (כט) **מותר** להאכיל דכיון דאיכא מחיצה ותקרה ואי מכחת מי' רמי אנפשיה ולא יטלטל בשבת ז"ל הרא"ש · וק"ל על פירש"י דהא קי"ל שבת כיון שהותרה הותרה לא יתן לתוך קופתו משום דמוקצה הוא אתמול למחיצה זו וקי"ל דלא הוקצה שייך מוקצה אלא בסוכה שנפלה או בבית שנפל שמתחלה נעשה לשם מחיצה ה ב"ה משום סתירת אוהל לכן נ"ל לפרש דבחול קאמר וכו' כדי שתאכל אסור משום האי גזירה שיטול ממנו בידו וימעט המחיצה מי':

סי' שעג (א) **שני** גזוזטראות הבולטות משתי עליות כו' שפת תקרה עליה לר"ה רש"י ודוקא שמסוכין זה מכנגד זה ד"ט דאל"כ מערבין א' דווקא ולא שנים רשב"א: (ב) **ואם** רוצין מערבין יחד פי' לענין שיהו מותרין לטלטל כלים בשבת בבית מגג לגג אבל כלי הגג בלא עירוב מותרין · כתב הרב המגיד בפ"ג שהוכיח הרשב"א מהתוספות שאם אין ביניהן מרחק ד' אינו צריך נסר מזו לזו אלא אף בלא נסר מערבין א' ואין מערבין שנים כל שהן זו כנגד זו ונראה שגם מהרמא"י ז"ל סובר כן ולזה נתכוין לכתוב בש"ע איך אחר ומערבין יחד ואם אין המרחק שביניהן ד' אפילו בלא נסר נמי דיכא הכי למימר דדוקא לערב עירוב יחד הוי דיכא הכי אבל לא לענין עירוב שנים שהוא דעת הרשב"א וק"ל ולא כמו שכתב מהרמ"י בש"ע ע"ש · אבל התוס' בפרק חלון ד' ע"ס כתבו דכי ליכא ד' מזו לזו מערבין שנים ואם רצו מערבין יחד שלא כדעת רשב"א ע"ש:

סי' **שעד** (א) **עירבו** דרך חלון או פתח שביניהן ונסתם אף שכתב לישנא דדיעבד כתב מהרי"ל דה"ה למזיד אין לחלק ב"י: (ב) **מותר** להשתמש דרך גובה הכותל וכו' פי' מותר לטלטל מזו לזו דרך גובה הכותל ב"י: (ג) **ואפילו** אם עירבו לשנה עיין בב"י: (ד) **חצר** קטנה שנפרץ במילואו עיין בב"י:

למי

חדושי הגהות

שעד א הנוסחא שלפנינו בעי מיניה מרב הונא ובעי מיניה מר"י:

וצ"ע

וגדול מותר והוא שיהו מחיצות הבית ניכרות (ה) למי שעומד על הגג אבל אם אינן ניכרות כגון שהגג בולט עליהן הוי כרמלית (ו) אא"כ חלון מהבית פתוח לו:

שעה (א) **מרפסת** שהיא דרך לעליות הפתוחים לה ועומדת בחצר ועולין לה בסולם ובני העליות יורדין ממנה לחצר ועוברין לרשות הרבים אינן אוסרין על בני החצר דסולם תורת פתח עליו והוי כשתי חצרות ופתח ביניהן שאם רצו מערבין יחד ואם רצו כל אחד מערב לעצמו ובלבד שיערבו כל בני מרפסת לעצמן כדי שתהא רגל המותרת במקומה לא ערבו יחד ויש תל או עמוד בחצר (ב) שהוא משותף בין שניהם אם הוא גבוה מקרקעית החצר י' טפחים (ג) ואין מראשו למרפסת י' טפחים והוא בתוך ד"ט למרפסת בני מרפסת מותרין בו לפי שתשמישו להם בנחת מלבני החצר ואם אינו גבוה י' לבני החצר וממנו למרפס' ארבע או אם הוא תוך י' לשניהן ורחוק מן המרפס' ד' טפחים בני החצר מותרין בו שהוא נוח להם יותר ואם הוא לשניהן שוה תוך י' או יותר מי' והוא בתוך ד' למרפסת או שהוא גבוה י' לבני החצר ורחוק ד' מן המרפסת או שהוא עמוק בענין שלשניהם

קטנה לגדולה כו' וכדלעיל בסי' שמ"ה ס"ב ודוקא כשכותלי קטנ' מופלגים שלשה טפחי' מכותלי אורך הגדול וקיל' רבי' בזה וצ"ע למה השמיטו:

ומ"ש והוא שיהיו מחיצו' הבי' ניכרות וכו' שם אליבא דרב ונתבאר לעיל סימן שמ"ה ס"ו:

שעה מרפסת שהיא דרך לעליות וכו' משנה וגמרא פי' כיצד משתתפין (דף פ"ג ופ"ד) ועל פי פירש"י ומיירי במרפס' שהוא גבוה עשרה דאם אינו גבוה עשרה חשוב הכל כחצר אחד ואוסרין על בני החצר וכך פירש"י ותו' במשנה ופשוט הוא:

ומ"ש ויש תל או עמוד בחצר שהוא משותף בין שניהם וכו' כ"כ התו' לפי שמרפסת היא לבני עליות לבדם והתל או העמוד הוי של שניהם שאילו היה של אחד מהם לא היו אחרי' אוסרים עליהן כיון שהבעלים משתמשין בהן:

ומ"ש ואם אינו גבוה עשרה לבני החצר וממנו למרפס' עשרה או אם הוא תוך עשרה לשניהן וכו' כצ"ל ובמקצ' ספרים דפוסים כתוב וממנו למרפס' ד' ונדחק ב"י לפרשו ע"ש וט"ס הוא וצריך להגיה י' במקום ד' וה"ק דאם אינו גבוה עשרה לבני החצר דה"ל תשמישן בנחת וממנו למרפסת עשרה דה"ל תשמישן בקשה ואפילו היא סמוכה בתוך ד' למרפסת או אם הוא תוך עשר' לשניה' אלא שרחוק מן המרפסת ד' טפחי' דה"ל לבני מרפסת בקשה בני החצר מותרין בו שהוא נוח להם:

ומ"ש היכא דרחוק מן המרפסת ד"ט שהוא זריקת משך ארבעה הוא חשוב קש' כמו זריקת גובה עשר' ואינו קרוי נחת אלא בפחות מזריק' גובה עשרה או פחות מזריקת משך ארבעה או פחות משלשול עשרה מבואר שם בסוגיא וכן מ"ש דאם הוא לשניהם בשוה יותר מי' בתוך ד' למרפסת דהיינו לבני מרפסת בשלשול עשרה ולבני חצר בזריקת גובה עשרה דשניהם אסורין בו שם פליגי בה רב ושמואל. ולשמואל ה"ל שלשול עשרה נחת כנגד זריקת עשרה בגובה ונותנין אותו לבני המרפסת ולרב לשניהם בקשה הוא ואוסרין זה על זה ופסקו הפוסקים כרב גם אין חילוק בין עשרה גובה לעשרים גובה וכן בין עמוק עשרה לעמוק עשרים

ומ"ש והוא שיהו מחיצות הבית ניכרות וכו' שם לרב קתני גג דומיא דחצר מה חצר מינכרא מחיצת' אף גג מינכרא מחיצתא ופירש"י אף גג. נהי דשרינן ליה במחיצות התחתונות משום גוד אסיק מיהו מחיצות ניכרות בעינן שלא יהיה גג בולט חוצה להם דאי לא מינכר לא אמרינן גוד אסיק וגדול נמי אסור דאין שם שום מחיצה וכל שאין לו מחיצות אינו רה"י ומשמע מדברי הרא"ש שם דהכי קי"ל: ומ"ש אא"כ חלון מהבית פתוח לו כ"כ הרא"ש שם וטעמ' משום דהוו כחורי רה"י אלא שהרא"ש הצריך שיהיה החלון ד' על ד' ורבינו כתב סתם חלון ונראה שסמך על שיעור חלון שכתב בסי' שע"ב:

שעה מרפסת שהיא דרך לעליות בפרק כיצד משתתפין (פג:) תנן אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו כל שגבוה י"ט למרפסת פחות מכאן לחצר חוליית הבור והסלע שהם גבוהים י' טפחים למרפסת פחות מכאן לחצר בד"א בסמוכה אבל במופלגת אפילו גבוה י' טפחים לחצר ואי זו היא סמוכה כל שאינה רחוקה ד' טפחים. ופירש"י אנשי חצר ואנשי מרפסת וכו'. ולא עירבו אלו עם אלו אבל עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן. מרפסת ארוכה היא והרבה פתחי עליות פתוחין לה וכולם יוצאין בסולם א' לחצר וממנה לר"ה ואעפ"כ אין אוסרים הואיל וגבוה מרפסת י' שלא הלכו בסולם אלא להקל ואמרינן תורת מחיצה עליו ואינם אוסרין כדאמרינן בכיצד מעברין סולם תורת פתח ותורת מחיצה עליו והכל להקל מ"מ ב' רשויות הן ואין מוציאין מזו לזו: כל שגבוה י'. אם יש בחצר תל או עמוד גבוה עשרה סמוך למרפסת רשות מרפסת שולטת בו ומשתמשים הם בו אבל לא בני חצר: בסמוכה. שהחוליא סמוכה למרפסת: **ומ"ש** רבינו אינם אוסרים על בני החצר היינו בשעירבו בני מרפסת לעצמן וקמ"ל דלא הוו כחצר אחד שעירבו בני חציה לעצמן ובני חציה לעצמן דאסרי אהדדי אלא הוו כב' חצירות אבל אם לא עירבו בני מרפסת לעצמן ודאי אסרי אבני חצר דרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה כדאמרינן גבי ב' חצירות זו לפנים מזו שכתב רבינו בסי' שע"א והאי אוסרים ואינם אוסרי' דקתני פי' הרמב"ם וה"ה בפ"ד דלענין כלים ששבתו בבית היא כלומר דאילו לכלים ששבתו בחצר אפילו לא עירבו כלל מותר לטלטל מן החצר למרפסת והרי הם בכלל גגות וחצירות שכן רשות אחת וכך מבואר בפ' כל גגות ובגמרא אמתניתין דאנשי חצר ואנשי מרפסת לזה בשלשול ולזה בזריקה מאי אמר רב שתיהן אסורים ושמואל אמר נותנין אותו לזה שבשלשול שלזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה וכל דבר שלזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת תנן אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו כל שגבוה י' טפחים למרפסת פחות מכאן לחצר קס"ד מאי למרפסת בני עליה ואמאי קרו ליה מרפסת דקא סלקי במרפסת אלמא כל שלזה בשלשול ולזה בזריקה נותנין אותו לזה שבשלשול כדאמר רב הונא לאותם הדרים במרפסת וה"נ לאותם הדרים במרפסת אי הכי אימא סיפא פחות מכאן לחצר אמאי לזה בפתח ולזה בפתח הוא מאי לחצר אף לחצר ושניהם אסורין ה"נ מסתברא מדקתני סיפא בד"א בסמוכה אבל במופלגת אפי' גבוה י' טפחים לחצר מאי לחצר אילימא לחצר ושרי אמאי רשותא דתרווייהו הוא אלא מאי לחצר אף לחצר ושניהם אסורין ה"נ מאי לחצר אף לחצר ושניהם אסורים ש"מ. ופירש"י בני עלייה. דגבהי ממרפסת טובא אבל דרך מרפסת זו עולין ויורדין ותל שבחצר שהוא גבוה י' הוי נמוך מן עלייה י' דהוי לזה בשלשול ולזה בזריקה וקתני דבני עלייה מותרין בו: הדרין במרפסת. כגון שיש בה דיורין דלדידהו הוי האי תל שבחצר שוה להן בתוך י' או נמוך או גבוה מהם פחות מי': לזה בפתח ולזה בפתח הוא. ותרווייהו בעי איתסורי ביה דהא סתם מרפסת לאו גביהא טובא: אף לחצר. כלומר ב' הרשויות שולטות בו ואוסרין זה על זה: רשותא דתרווייהו היא. דלשניהם תשמישו בקשה לחצר בזריקה גבוה ולעלייה בזריקה את משך ההפלגה ובשלשול את הנמוכה והכי דלשמואל שלשול לגבי זריקה גבוה נוח היא הכא דאיכא שלשול וזריקה משך שוים הם לזריקה גובה ואמאי לחצר אלא ע"כ אף לחצר ואסורים לרב נמי דמתרץ לה בדיורי מרפסת מאי לחצר דקתני אפחות מכאן אף לחצר קאמר ואוסרין ע"כ וידוע דהלכה כרב באיסורי' וכן פסק הרא"ש שם והרמב"ם בפ"ד מה"ע. והשתא מ"ש רבינו אם הוא גבוה מקרקעי' החצר י' טפחים והוא בתוך ד' טפחים למרפסת בני מרפסת מותרים בו הוא פשוט במשנה:

ומ"ש ואין מראשו למרפסת י"ט הוא מדאוקימנא מאי מרפסת לאותם הדרין במרפסת וע"פ מה שפירש"י שאע"פ שהוא גבוה או נמוך מהמרפסת כיון שאינו יותר מי' נדון כאילו הוא שוה לקרקעית המרפסת ומותרים בו ומ"ש ואם אינו גבוה י' לבני החצר וממנו למרפסת ד' כלומר והוא רחוק ממרפסת י' דהשתא אינו נדון למרפסת מתרי טעמי דרחוק ממנו י' ומופלג ממנו ד' או אפילו אין בו אלא טעם אחד דהיינו מופלג ממנו ד' אף ע"פ שהוא לו בתוך י' גובה אינו נדון למרפסת מפני טעם ההפלגה ונדון לחצר וכיון שאינו גבוה ממנו י' אבל הרמב"ם כתב בפ"ד מה"ע כלשון הזה כיצד הסלע או התל וכיוצא בו שבתוך החצר אם אינם גבוהים י' טפחי' הרי אלו נחשבים בין החצ' ובין המרפסת ושניהם אסורים להוציא שם כלים שבבתים ואם גבוהים י' והיה ביניהם ובין המרפסת פחות מד' טפחים הרי אלו נחשבים עם המרפסת שהרי הם שוים לה ובני מרפסת מותרין בהם ואם היו רחוקים מן המרפסת ארבע' טפחים או יתר ע"כ אע"פ שגבוהין י' הרי אלו בכלל החצר והמרפסת ע"כ [א] ומדקד' בסיפא דליסנא אע"פ שגבוהין י' משמע דכל שמופלגין מן המרפסת ד' בין גבוהין י' בין אינם גבוהין י' שניהם אסורין משום דאע"ג דמופלגין ד' ממרפסת יכולין בני מרפסת להשתמש עליהם בזריקה ובני חצר ג"כ יכולין להשתמש עליהם ג"כ בזריקה בין שגבוהין י' בין שאינם גבוהין י' הלכך שתי הרשויות שולטים בהם ואוסרים זה על זה: ומרישא דליסניה שכתב אם אינם גבוהין י' טפחים הרי אלו נחשבין בין החצר והמרפסת ושניהם אסורין ולא חילק בין אם מופלגים ארבע' לאם אינם מופלגין משמע נמי דאע"פ שאין מופלגין מן המרפסת ד' ואינם גבוהין י' טפחים רשות מרפסת שולטת בהם ג"כ מהטעם שכתבתי דבכה"ג בני מרפסת יכולין להשתמש בהם ע"י זריקה והלכך כל היכא דאפשר לבני חצר להשתמש עליהם שניהם אסורין ולא משכחת לה צד היתר אלא בגבוהים י' ואינם מופלגים ד' דהשתא הוי לבני מרפסת בנחת ולבני חצר בזריקה ונותנין אותה לזה שבנחת ופשט' דמתני' כוותיה מוכחא דקתני בד"א בסמוכה אבל במופלגת אפילו גבוה י' טפחים לחצר ומשמע דה"ק בד"א דגבוה י' טפחים למרפסת בסמוכה אבל במופלגת בין גבוה י' טפחים בין פחות מי' לחצר כלומר אף לחצר כדמוקי' בגמרא הרי בהדיא לא משכחת לה צד היתרא אלא בשני תנאים גבוהים י' טפחים וסמוכים דאז בני מרפסת מותרין הא פחות מגובה י' אפילו הם סמוכים או מופלגים אע"ג שגבוהים י' הוי אף לחצר ושניהם אסורים א ולדעת רבינו צריך לדחוק ולומר שהוא סובר דכי אקשינן מאי לחצר אילימא לחצר ושרי אמאי רשותא דתרווייהו הוא לא קשיא לן הכי אלא בגבוהין י' דהוי תשמישן לחצר נמי בקושי אבל היכא דאינם גבוהים י' ניחא דליהוי לחצר ושרי דהא כיון דאינם גבוהים י' הוי תשמישן לחצר בנחת וא"כ כי אוקימנא אף לחצר לא הוי אלא בגבוהים י' אבל באינם גבוהים י' הוי לחצר דוקא ושרי ולפ"ז מתני' דקתני אבל במופלגת אפילו גבוה י' טפחים לחצר דליסנא דאפילו משמע בין

דרישה

סי' **שעה** [א] **כתב** ב"י ומדקדק בסיפא דליסנא אע"פ שגבוהין י' משמע דכל שמופלגין מן המרפסת ד' בין גבוהין י' בין אינן גבוהין י' שניהן אסורין כו' אע"ג דגם ליסנא דהכא בסיפא ג"כ בלשון אפילו הוא איכא למימר דלצדדים קתני כמ"ש ב"י בס"ס זה אבל מדברי הרמב"ם דנקט בסיפא דליסנא הרי אלו בכלל חצר ומרפסת דא"א לפרש דלצדדים איכא למידק שפיר בין גבוה י' בין אינו גבוה י' ומ"ש ב"י בביאור דברי הרמב"ם הא פחות מגבוה י' אפילו הם סמוכים והלא בזה דברי רבינו ורמב"ם הם שוים והוא ז"ל בא לפרש כאן חילוקים שבין דברי רבינו לדברי רמב"ם וגם על מ"ש אמופלגים אפילו גבוה י' הוי אפי' לחצר מדקאמר אפילו לחצר ליסנא מוכח שאין גבוה י' למרפסת ועדיפא הל"ל אפילו גבוה י' ממרפסת וגם מופלגת ד' הוי אף למרפסת לפי מ"ש הוא צ"ל דלא משכחת שום צד היתר אלא בשני תנאים גבוה י' וסמוכים משמע מלשונו אבל לחצר לא משכחת היתר בשום צד אפילו גבוה י' ממרפסת ומופלגת ד' והטעם הוא כי אבל מרפסת אין חלוק בין גבוה י' ליתר מי'

פרישה

(ה) **למי** שעומד על הגג כמ"ש בסי' שמ"ה דאז אמרינן גוד אסיק ומותר בגג הגדול: (ו) **אא"כ** חלון מהבית כו' רחב ד' על ד' ואז הוי כחורי רה"י. ואין להקשות למה לא יועילו גיפופי הגג גדול לגג קטן כמו בחצר ונלע"ד כי ע"כ צ"ל שאין לגג מחיצה כלל מדהתירו חז"ל לטלטל בגגות מטעם גוד אסיק מוכרח הוא שאין לו מחיצה כלל דאל"כ למה להם לאהדורי מטעם גוד אסיק והלא בלאו הכי שרי וכיון שכן הוא ע"כ צ"ל דנפרץ לא קאי אגג גופא רק אמחיצות הבית המתירות את הגג מטעם גוד אסיק וביאור גג קטן שנפרץ לגדול כך הוא כי בית של גג קטן הוא מחובר לבית של גג גדול ומחיצה אחת ביניהן ובמקום שבית קטן פתוח לבית גדול הוא פרוץ במילואו של קטן וכותלי של בית של גג קטן נכנסים בבית של גג גדול באופן שאם אמרינן גוד אסיק גיפופי גדולה עם כותלי קטנה הנכנסים בבית גדול אז יהיה ג"כ למעלה בגגות כותלי קטנה נכנסים ממילא הנך גיפופים דפשו להו מאחורי פרלת הקטנה יהיו נראות שלא מאותו כותל הם. לשיטת רש"י ולשיטת התוספות העומד שם בקצה כלות כותלי הקטנה לא יהא עירוב לו גיפופי הגדולה וכמ"ש לעיל סי' שמ"ה:

סי' **שעה** (א) **מרפסת** ובלבד שערבו כל בני מרפסת לעצמן כו' וז"ל ב"י וקמ"ל דלא הוו כחצר אחת וע"ש: (ב) **שהוא** משותף בין שניהם דאילו היה של אחד מהם אין האחרים יכולין לאסור עליהן: (ג) **ואין** מראשו למרפסת י' טפחים פי' שהמרפסת גבוה יותר מהתל אבל אין מראש התל עד המרפסת י"ט בגובה ובמושך ממנו

הדרושי הגהות

שעה א וצ"ע דהא רבינו פסק בסימן של אחר זה כרב דאין אדם אוסר על חבירו ע"י זריקת אויר משך ד' וכיון דאין בני המרפסת משמשים בתל אלא ע"י זריקת משך ד' למה יאסרו על בני החצר וכ"כ התוספות שם דהא דמפרש בגמרא דהאי לחצר אף לחצר היינו לשמואל דס"ל דאדם אוסר דרך אויר אבל לרב דסבירא ליה דאין אדם אוסר דרך אויר האי לחצר לחצר רווקא דבני החצר מותרים ובני המרפסת אסורים דכיון דאין יכולים להשתמש בתל אלא ע"י זריקת משך ד' אינן אוסרין על בני החצר ואם כן יש לתמוה על רבינו שפסק כרב ופסק דבני המרפסת אוסרים על בני החצר דרך אויר דהיינו דלא כרב וכן יש לתמוה ג"כ על הרמב"ם שפסק ג"כ בפ"ג מה"ע כרב דאין אדם אוסר דרך אויר

שלשניהם עמוק י' שניהם אסורין (ד) אבל כל שתשמישו בנחת יותר מלחברו נותנין אותו למי שהוא בנחת בין אם הוא עליון או תחתון :

שעו **בור** שבין שתי חצרות ואין ביניהן פתח או חלון שיוכלו לערב או שיש ביניהן ולא עירבו אין ממלאין ממנו בשבת אא"כ עשו מחיצה י' למעלה מן המים ויהא טפח ממנו משוקע במים ואינה צריכה ליגע בקרקעית הבור [א] (א) או יעשו קורה רחבה ד' טפחים בפי הבור [ב] ולרש"י שרי אפילו המחיצה למעלה בפי הבור בתוכו ובלבד שתהא. עשויה לכך להתיר למלאות ואם

בין גבוה מי' בין פחות מי' לאדדין קתני דבגבוה מי' הוי אף לחצר ושניהם אסורים ובפחות מי' הוי דוקא לחצר ושרי : **ומ"ש** רבי' אבל כל שתשמישו בנחת יותר מלחבירו נותנין אותו למי שהוא בנחת אין לשון זה נוח לי דהא אליבא דשמואל הוא דאמרינן נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת אבל לרב שניהם אסורים עד שיהא לזה בנחת לגמרי דומיא דפתח ולזה בקשה ב וגם זה סעד לדברי הרמב"ם ז"ל (א) : ומ"ש רבינו בתחלת דבריו ויש תל או עמוד בחצר שהו' משותף בין שניהם כלומר שאילו היה של א' מהם לא היו האחרים אוסרים עליהם וכ"כ התוספות והגהות אשיר"י · כתב הרמב"ם בפ"ד מה"ע היתה מצבה רחבה ד' טפחים לפני המרפסת אין המרפסת אוסרת על בני החצר שהרי נחלקה מהם וכתב ה"ה בפרק כיצד מעברין (נט ·) אר"נ אמר שמואל אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו א' מהם ולא עירב אם יש שם דקה ד' אין אוסרין זע"ז ויש שם על מימרא זו אוקימתות ורבינו כתבה כפשטא ומדבריו נראה שהוא מפרש שהמצבה הזאת מתרת הרשויות שנאמר עליהם למעלה שהם אסורים עכ"ל. והאי מימרא איתא בגמ' אהא דאמר ר"נ סולם תורת מחיצה עליו ומי אמר ר"נ הכי והאמר ר"נ אמר שמואל אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו אם יש לפניה דקה ד' אינה אוסרת ואם לאו אוסרת הב"ע בדלא גבוה מרפסת י' ואי לא גבוה י' כי עביד דקה מאי הוי במגופפת עד י' אמות דכיון דעביד דקה אסתלוקי אסתליק מהכא ופירש"י ואי לאו אוסר' : אלמא תורת פתח עליו ואפי' לאומרא · בדלא גבוה י' דליכא למימר תורת מחיצ' עליה : מגופפת · מוקפת מחיצה סביב אלא שנשאר לפניה י' אמות כדין פתח בלא היקף דאי עביד התם דקה סליק נפשיה ואי לא ע"כ לאומרא נמי פתח הוא הואיל דלא גבוה ולא ידעתי למה השמיט הרא"ש מימרא זו וגם הרמב"ם שהזכירה לא כתב החילוקים שנאמרו בה ובפרק כיצד משתתפין אהא פלוגתא דרב ושמואל בעא לאותובי תו לרב דאמר ב' אסורים מדתנן חולי' הבור והסלע שהן גבוהים י"ט בבור מלא מים כיון דכי חסרה אסור משום דהוי תשמישו לזה בשלשול ולזה בזריקה כי מליא נמי אסור ואוקמוה בבור מלא פירות טבל דא"א לטלטליגהו בשבת וכתבו הרמב"ם בפ"ד מה"ע ורבינו לא חשש לכותבו משום דכיון שהוא מלא דבר שאינו נוטל בשבת ה"ל בכלל תל או עמוד שכתב : **ותניא** תו התם זיז היוצא מן הכותל למטה מי' לחצר למעלה מי' לעלייה ודייק אליבא דרב דקי"ל כוותיה הא דביני וביני אסור וג"ז כתב הרמב"ם בפרק הנזכר ולא כתבו רבינו לפי שממה שכתב הוא נלמד :

שעו בור שבין ב' חצירות ואין ביניהם פתח או חלון וכו' משנה בפ' כיצד משתתפין (פו ·) בור שבין ב' חצירות אין ממלאין ממנו מים בשבת אלא א"כ עשו לה מחיצה גבוה י' טפחים בין מלמטה בין מתוך אוגנו ארשב"ג בש"א מלמעלה ובה"א מלמטה ובגמרא אמר רב הונא למטה למטה ממש למעלה למעלה ממש וזה וזה בבור ופירש"י למטה · דקאמרי ב"ש למטה ממש סמוך למים וא"צ ראשי קנים ליגע במים למעלה דקאמרי ב"ה למעלה ממש סמוך משפתו מלמעלה אם ירצה דיו בכך ורב יהודה אמר למטה למטה מן המים למעלה למעלה מן המים ופירש"י למטה. דב"ש למטה מן המים שתהא המחיצה תחובה בקרקעות הבור למעלה דב"ה למעלה מן המים ובהא מקילי שאין קנים צריכים ליגע במים אבל למעלה ממש לא ופסקו ר"ח והתוספות והרי"ף והרא"ש כרב יהודה וכ"ד הרמב"ם בפ"ג מה"ע וכ"כ סמ"ג ורש"י פסק כרב הונא וכן דעת הראב"ד והרז"ה וכיון דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן ואיתא תו בגמ' לרב יהודה דאמר למטה מן המים הא עריבי מיא ופירש"י הא עריבי מיא · על המחיצה פעמים שהמים עמוקים מי' א"ל לא שמיע לך הא דאמר רב יהודה אמר רב צריך שירא ראשין של קנים למעלה מן המים טפח ופירש"י צריך שירא ראשי הקנים העליונים ומשמע דרב יהודה כי אמר צריך שירא אב"ה אמרה דלב"ה נמי אם הכנים המחיצה בתוך המים וראשי קני המחיצה יוצאין טפח חוץ למים שרי ומיניה ילפינן בגמרא אליבא דב"ש וכ"כ מד' הרי"ף וגם מדברי ר"מ שכתב הרא"ש וכן דעת הרמב"ם בפ"ג מה"ע ולא ידעתי למה השמיטו רבינו ואמרינן בגמרא לרב יהודה דאמר למעלה למעלה מן המים מ"ש למעלה דלא דעריבי מיא למטה מן המים נמי הא עריבי מיא ופירש"י מ"ש למעלה ממש דהוא רחוק מן המים דלא שאין מחיצת הפסק ניכרת במים ועריבי מיא להדיא למטה נמי מאי הפסק איכא הרי אין נוגעין במים א"ל לא שמיע לך הא דתני יעקב קרחינאה צריך שישקע ראשי הקנים במים טפח ופירש"י שישקע ראשי הקנים. התחתונים ובהא פליגי דב"ש בעו מחיצה המפסקת עד התהום וב"ה בעו היכר מחיצה : **ומ"ש** כאילו קורה זו מחיצה שנמשכה ירדה עד המים וחלק כל רשות לעצמו וכתב ה"ה לד"ה משום שאין הכלי הולך יותר מד"ט ולפיכך מותר אע"פ שלא במחיצה פי תקרה יורד קאי אלא ארישא קאי והוא אשר כתבתי דרש"י פסק כרב הונא : **ומ"ש** ובלבד שתהא לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהם ואמרינן בס"פ חלון (פא :) הלכה שיוכלו לערב הוא ע"פ מה שנזכר בסימן שפ"ב כתב ה"ר יהונתן אהא דאמרינן דבעינן

עשרים כל זה מבואר לשם : **ומ"ש** אבל כל שתשמישו בנחת יותר מחבירו כו' פי' דכשהוא פחות מזריקת עשרה בגובה או פחות מי' בשלשול או פחות מזריקת משך ארבעה כל זה הוא מיקרי בנחת לגבי שלשול עשרה או לגבי זריקה עשרה או לגבי משך ארבעה וכדכתב לעיל בסי' שע"ב בדין כותל או חריץ שלדו אחד שוה לארץ וצדו השני גבוה או עמוק י' · אבל זריקה עשרה לשניהם בשוה הוא דה"ל קשה לזה ולזה ושניהם אסורין בו והוא דבר פשוט והב"י אמר דאין לשון רבינו נוח לו ואלי הוא נוח בלי גמגום :

שעו בור שבין ב' חצרות משנה פ' כיצד משתתפין (דף פ"ו) בור שבין ב' חצרות אין ממלאין הימנו בשבת אא"כ עשו לו מחיצה גבוה י"ט בין מלמטה בין מתוך אוגנו פי' כל תוך אוגנו שרי בין בפי הבור בין באמצע הבור רשב"ג אומר בש"א מלמטה ובה"א מלמעלה א"ר הונא למטה למטה ממש למעלה למעלה ממש וזה וזה בבור · וכתבו התוספות בד"ה הא קא אזיל דמלמעלה דרשב"ג היינו מתוך אוגנו דת"ק ור"י אמר למטה למטה מן המים למעלה למעלה מן המים ומפרש בגמר' דלמטה מן המים צריך היכר שיראו ראשי הקנים למעלה מן המים טפח ולמעלה מן המים צריך שישקעו ראשי הקנים במים טפח ופירש"י מעלה דרב יהודה הוא מטה דרב הונא ופסק רבינו כרב יהודה ואליבא דב"ה ורש"י פסק כרב הונא אליבא דב"ה :

ומ"ש רבינו ואינה צריכה ליגע בקרקעית הבור פי' לאפוקי מב"ש אליבא דרב יהודה דבהא פליגי דב"ש בעי מחיצה המפסקת עד התהום וב"ה בעי היכר מחיצה · וז"ל הרי"ף למטה מן המים כלומר יהיו הקנים משוקעין למטה מן המים ט' טפחים ונראין ראשי הקנים למעלה מן המים טפח למעלה מן המים ט' טפחים וצריך לשקוע מחיצת הקנים בתוך המים טפח שלא יהא זה דולה מרשות זה ולא יהא זה דולה מרשות זה וסוגיין כרב יהודה עד כאן לשונו : **ומ"ש** או שיעשו קורה רחבה ד' טפחים בפי הבור שם מימרא דרב נחמן קורה ארבעה מתרת במים ואי אפשר ליתן שום טעם להא דצריך ארבעה במים אלא משום דאמרינן פי תקרה יורד למטה ונמשכה עד המים והבדיל כל חלק רשות לעצמו ולהכי צריך קורה ארבעה דבפחות מד' לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אע"ג דרש"י פי' ספ"ק דסוכה דבקור' טפח אמרינן פי תקרה יורד וסותם צריך לומר דמחלק בין סוכה לשבת וכמ"ש לעיל בסי' שס"א אלא דקשה לפי זה הא דפירש"י קורה ד' מתרת בחורבה לטלטל תחתיה דלהכי נקט רחבה ד' דכי אמר חודיה יורדים וסותמים יהא בין חלל המחיצות ד' דמחיצה העשויה לפחות מד' חלל לא שמיה מחיצה אלמא דס"ל דגבי שבת נמי כי אין בו ד' אמרינן פי תקרה יורד וסותם מרוח אחת אם היו שאר הרוחו' מוקפות מחיצה וכך הקשו התו' ואין לומר דבעינן ד' כי היכא דלא ליזל דלי לאידך גיסא ומייתי דהא הך שינויא לא קאי במסקנ' דרש"י גורס אלא קל הוא וכו' וצ"ע לייטב דעת רש"י מיהו דעת רבינו כדעת התו' דצריך קורה ארבעה לפי תקרה אבל ה"ר יונתן כתב אהא דאר"י לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהם דכותל דמתיר למלאות מן הבור לר"י משום דמסתמא רוחב הכותל ד' טפחים ואמרינן קורה ד' מתרת במים אף על פי שאינה מתרת בחולה ובעינן ארבעה כדי שלא ילך דלי לחלק חבירו דאין דלי מהלך יותר מד' טפחי' וצ"ל דלא גרים אלא קל הוא וכו' כדגרים רש"י ושינויא דאין דלי מהלך יותר מד"ט כו' לא קאי אלא הך שינויא קאי במסקנא וה"פ כיון דלא מייתי להדי' משל חבירו אע"ג דעריבי מיא בהיכר כל שהוא סגי קל הוא שהקילו במים וכן הא דמצריך רב יהודה צריך שישקעו ראשי הקנים במים טפח היינו כדי שלא ילך הדלי ומייתי משל חבירו להדיא · ואע"ג דאזיל תותי הטפח ומייתי ממיא דעריבי לית לן בה וכ"כ שם הרמב"ן בס' המלחמות וכ"כ הרא"ש ע"ש ר"ח ושזו היא דעת הרי"ף וכ"כ התו' דלא גרסינן אלא אבל פי' בדרך אח' ע"ש מיהו מה שפי' ה"ר יונתן דברי ר"י במשנה דטעמי' משום דמסתמא רוחב הכותל ד"ט וכו' א"כ סובר דהלכה כר"י דכותל תלויה מתרת בבור אין נראה כן מדברי הרי"ף לשם גבי אמת המים שהיא עוברת בחצר וכ"כ התו' בד"ה אלא קל דאין הלכה כר' יהודה דאמר לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניה' וכן הוא דעת כל הפוסקי' אלא דה' המגיד בפ"ג דה"ע כתב וז"ל ופי' הרשב"א ז"ל שכיון שהיה רחבה ד' אמרינן פי תקרה יורד וסותם ועוד שאין הדלי

ומ"ש או יעשו קורה רחבה ד"ט שם מימרא דר"נ וטעמא לפי שאנו רואים פי תקרה יורד וסותם א : **ומ"ש** ולרש"י שרי אפילו המחיצה למעלה וכו' לאו אקורה קאי אלא ארישא כפ"ג בשם הרשב"א ויראה לי שהמחיצה י' בזמן שהיא רחבה ד' מותרת : **ומ"ש** ובלבד שתהא עשויה לכך וכו' הוא לאפוקי מר"י דאמר שם באותה משנה (פא :) הלכה כרב יהודה בעירובין ולא במחיצות : **ומ"ש** ואין ביניהם פתח או חלון שיוכלו לערב הוא ע"פ מה שנזכר בסימן שפ"ב כתב ה"ר יהונתן אהא דאמרינן דבעינן קורה כדי שלא ילך הדלי לחלק חבירו צ"ע דהא בגזוזטרא חזינן דניתרת

דרכי משה

שעה (א) וכתב בתשובת הרא"ש כלל כ"א סימן ה' על מרתף וחצר ובור ביניהם שדולין ממנו מים ונתבאר שם כל חילוקי דינים אלו : בהג"מ

פרישה

ממכן בתוך ד' טפחים : (ד) **אבל** כל שתשמישו בנחת כו' ז"ל ב"י אין לשון זה נוח לי דלרב דקי"ל כוותיה שניהם אסורים עד שיהא לזה בנחת לגמרי עכ"ל ולזה קשה מדברי רבינו שכתב לפני זה או שהוא עמוק בענין שלשניהם עמוק עשר שניהם אסורים וידוע שאם הוא עמוק לבני החצר עשרה שהוא עמוק טפי מעשר למרפסת וה"ל לחצר תשמישו יותר בנחת ממרפסת ואפ"ה שניהם אסורים :

סי' שעו(א) **או** יעשו קורה רחבה ד' טפחים בפי הבור דאז אמרינן פי תקרה יורד וסותם כ"כ התו' בהדיא בפרק כיצד משתתפין ד' כ"ו ע"ש · כתב ב"י דליתא בגמ' דאם עשה כל המחיצות בתוך המים צריך שיהיה יוצא למעלה טפח ותמה למה השמיטו רבי' :

(ב) **ולרש"י** שרי כו' ר"ל דלרש"י א"צ שיהיה המחיצה דוקא למעלה מן המים אלא אפילו היא

דרישה

מי' . בש"ע אע"ג שגבוה י' וכתב מהרמא"י ז"ל לחצר ותוך י' למרפסת צ"ע הלא ב"י ז"ל כתב בש"ע הכל כלשון הרמב"ם שהוא עיקר בעינין ולרמב"ם אפילו גבוה י' ג"כ ממרפסת אסורים שניהם כמו שמשמע בהדיא בדברי ב"י בסי' זה וע"ש :

סי' שעו [א] **או** יעשו קורה ד"ט בפי הבור לכאורה משמע מתוך סוגית הגמרא דשקיל וטרי בשמעתין ומסיק ז"ל אלא דקולא הוא שהקילו במים משמע דחזר בו מטעם דאין הדלי הולך יותר מד"ט תחת הקורה מ"מ הט"מ כתב בשם הרשב"א שני טעמים יחד מש"ה הקשה רבי יהונתן מגזוזטראות וב"י הביאו ומה שב"י תירץ דשאני גזוזטראות דאין הדלי הולך לרשות אדם א' אינו יודע מאי שנא דהתם נמי כרמלית אוסר : ואם

חדושי הגהות

אויר ובפ"ר מה"ע פסק נמי דאם התל גבוה יו"ד לבני החצר ורחוק ד' מן המרפסת שאוסרים זע"ז וצ"ל דס"ל להרמב"ם ורבינו דהא דמפרש בגמרא דבתל גבוה יו"ד ורחוק ד' מן המרפסת דהוי אף לחצר ואוסרים זע"ז כרב נמי אתא דאע"ג דרב ס"ל דאין אדם אוסר דרך אויר היינו דוקא היכא דאף בחול אינו יכול להשתמש אלא דרך אויר כגון בור וחורבות שכתב רבינו בסי' שאח"ז שאין להם שום פתח לבור או לחורבה אלא חלון פתוח שאף בחול אינם יכולין להשתמש בהן אלא ע"י זריקת משך אויר ד' אבל הכא כיון שיש להם לבני המרפסת דרך על החצר ויכול לילך בחול אל התל ולשמש בו בזריקה גבוה כמו בני החצר אע"פ שבשבת אינו יכול לטלטל שם הואיל ולא עירבו עם בני החצר מ"מ אוסרים עליהם אע"פ שבשבת אינם יכולים להשתמש בו אלא דרך אויר ד' . מהרל"ח : ב ורבינו פסק כרב דס"ל הכי א"כ ע"כ לומר כל שתשמישו בנחת יותר מלחבירו שכתב ר"ל נחת ממש שא"צ לא שלשול ולא זריקה כגון שהוא לו תוך י' בגובה וגם תוך ד' במשך וחבירו צריך שלשול או זריקה אז נותנים אותו לזה שהוא לו בנחת וגם רב מודה בזה (מהרל"ח) : **שעו** א והא דצריך שתהא רחבה ד' לפי' התוס' לא אמרינן פי התקרה יורד וסותם אלא בקורה רבבה ד' כמו שנתבאר לעיל סימן שס"א ולפירש"י שפי' דאפילו ברחבה טפח אמרי' פי תקרה יורד וסותם מ"מ פי' דבעי' הכא רחבה ד' דכי אמרינן חודין יורדים וסותמין יהא בין חלל המחיצות ארבעה דמחיצה העשויה לפחות מחלל ארבעה אינה מחיצה ומיהו

[ב] (ג) (ד) ואם אין הבור קרוב להם אלא רחוק מכל אחד ד' טפחים כגון שיש שביל קטן בין שתי החצרות והבור בתוכו ואין דיורין פתוחין לו אלא ממלאין דרך חלונות הפתוחין לו מב' החצרות מותרין (ה) שאין אדם אוסר דרך אויר הילכך ב' חצרות וביניהם ג' חורבות כזה כל א' מותר באותה שאצלו והאמצעית מותרת לשניהם היו עומדת כחצובה כזה כל א' מותר בחורבה שאצלו והשלישית שקרובה לב' חצרות אסורה לשניה' ואפי' יש לחורבות בעלים

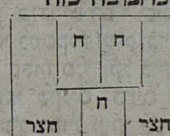
הדלי הולך יותר מד' טפחי' עוד כתב וראה לי שהמחיצה עשרה בזמן שהיא רחבה ד' מותרת לד"ה מן הטעם הזה שאין הדלי הולך יותר מד"ט ולפיכך מותר אעפ"י שאין אומרים במחיצה פי מחיצה יורד וסותם עכ"ל משמע דס"ל דהך סינויא דאין דלי מהלך יותר מד"ט קאי במסקנא וסומכין על היתר זה וצ"ע · לשון ב"י כתב ה"ר יונתן הא דבעינן קורה כדי שלא ילך הדלי לחלק חבירו צ"ע דהא בגזוזטרא חזינן דניתרת במחיצה שאין בעביה ד' ולא חיישינן דלמא אזיל דלי לבראי עכ"ל ונראה דשאני גזוזטרא דכי אזיל לבראי לא אזיל לרשות אדם אחר עכ"ל ב"י ואיכא לתמוה דאדרבה טפי איכא לאסור בגזוזטרא דקא דלי מכרמלית כמ"ש התוספות בד"ה אלא קל אלא נלפע"ד דשאני גזוזטרא דרוב פעמים היא על המים שגבוהי' יותר מעשרה שהיא מקום פטור ולא היו צריכין לגזוטרא אלא משום גזירה אטו שאר גזוזטרא שאין תחתיה עמוק עשרה הלכך לא חששו לדלי אבל בבור שבין ב' חצרות שהיא איסור ודאי לדלות מחצר שאינה מעורבת חששו לדלי וכיוצא בזה כתבו התוספות בפ' כיצד משתתפין בדף פ"ז בד"ה אלא א"כ: **ואם** אין הבור קרוב להם וכו' שם ריש (דף פ"ה) פי' שאם לא היה הבור מופלג מכל אחד אלא פחות מד' ה"ל כאילו הי' הבור תליה בחצר זו ותליה בחצר זו ואוסרין זה על זה עד שיעשו מחיצה בבור או קורה ד' על הבור כדין שאר בור שבין ב' חצרות כמ"ש בריש סי' זה אבל כיון שמופלגת מכותל זה ד' ומכותל זה ד' ואין משתמשין בבור זה אלא ע"י זריקת משך ד' בעד החלון אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר ויש מקשים א"כ אמאי כתב בסי' הקודם דאם התל או העמוד לבני החצר הוא גבוה עשרה ולבני מרפסת הוה ליה זריקת משך ד' דשניהם אוסרין זה על זה והלא פסק כאן כרב דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר ואין כאן קושיא דדוקא הכא גבי בור וכן גבי חורב' דאין שם תשמיש כלל אפילו בחול אלא ע"י זריקת משך ד' דרך אויר קי"ל דאינו אוסר אבל לעיל גבי מרפסת דבחול משתמש בלא דרך אויר אלא דעכשיו שלא עירב על כרחו אין תשמישו אלא דרך אויר ודאי אוסר ומהאי טעמא כתב רבינו ואין דיורין פתוחין לו אלא מטלטלין דרך חלונות וכו' שאם היו דיורין פתוחין לו לא היו משתמשין בחול דרך חלונות אלא דרך פתחים היו אוסרין זה על זה דאף על פי דבשבת על כרחן צריכין להשתמש דרך אויר כיון שלא עירבו אפ"ה לא היה להן היתר כיון דבחול משתמשין שלא דרך אויר :

ומ"ש הלכך ב' חצרות וביניהן ג' חורבות וכו' שם דף פ"ה אמר רב שני בתי' וג' חורבות זה משתמש בסמוך לו ע"י זריקה וזה משתמש בסמוך לו ע"י זריקה והאמצע אסור ומקשה ר' אלעזר כיון דאמצעי אסור לשניהם אע"ג דלזה ולזה אינו אלא בזריקה אלמ' דאוסר דרך אויר סמוכין נמי ליתסרו דאע"ג דהסמוכה הוי תשמישה לכל אחד בשלשול ולחבירו בזריקה הא מר הוא דאמר לזה בשלשול ולזה בזריקה שניהם אסורין א"ל מי סברת דקיימי כשורה לא דקיימי כחצובה כלומר כשורה האמצעי לשניה' מותר' דכיון דלזה ולזה הוי בזריקה אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר והסמוכין מותרין כל אחת לאותו שאצלה דה"ל בשלשול וחבירו דה"ל בזריקה אינו אוסר דרך אויר אלא דאמרי דקיימי כחצובה דהכי

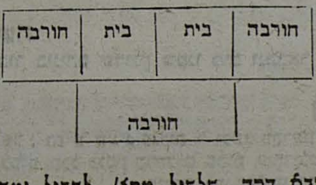
כשורה כזה

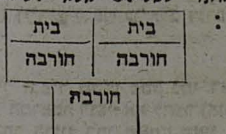
כחצובה כזה

נמי מותר כ"א באותה שאצלו דה"ל בשלשול ולחברו הוא בזריקה ואין אדם אוסר דרך אויר אבל האמצעי דלזה וזה בשלשול שניהן אסורין כך היא דעת רבינו וכך נראה מפירש"י אבל הר"י בהט"ו (סוף דף פ"ט) כתב וז"ל ומיירי דקיימי כחצובה כגון שהב' בתים בצד אחד כלומר ברוח אחת וכל אחד חורבה אצלו והאמצע כנגד שתיהם בענין שתשמיש שני הבתים שוין באמצעית כי כל כך בקושי או בנחת לזה כמו לזה · אבל אם היו כשורה כלומר שהיו הבתים זה כנגד זה והשלשה חורבות באמצע שתיכן מאחר שכל בית מהן משתמש לפעמים בזריקה עם החורבה שכנגדו סמוך לבית חבירו כולן אסורות כי כבר אמרנו לזה בזריקה ולזה בשלשול שניהם אסורין עכ"ל משמע דמפרש דהא דאקשי ר"א לרב והא מר הוא דאמר לזה בשלשול ולזה בזריקה שניהם אסורין לאו משום דאוסר באמצעי אקשי ליה דא"כ סמוכין נמי ליתסרו וכפירש"י דאפילו היה מתיר לשלשתם הוי נמי מקשה ליה כיון דכל בית ובית משתמשים באלו ג' חורבות בשוה בשלשול ובזריקה וכל לזה בשלשול ולזה בזריקה שניהם אסורים אם כן כולם אסורים לזה ולזה והא דאמר ליה רב לא דקיימי כחצובה היינו כזה

ולפי' זה ניחא דלא קשיא כלל אהך דחורבה אמצעי' דאסורה לשניהם ומ"ש מבור בשביל קטן דבסמוך דמותר לשניהן כמו שהקשה רש"י בעצמו ונדחק לתרץ דבבור ליכא תשמיש אלא מילוי ואיכא לתמוה הלא בחול איכא תשמיש טובא דרך שלשול מחל' לשביל ומשביל לחצר גם התו' בשם ר"י תירצו קושיא זו בשתי דרכי' ע"ש ריש (דף פ"ה) אבל לדעת הר' ירוחם אין כאן קושי' גם בעל המאור כתב וז"ל ומנא תימרא דס"ל לרב אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר דאמר רב שתי בתי' ושלש חורבות ביניהן שמחיצותיהן פרוצות זו לזו וכו' זה משתמש בסמוכה לו וזה משתמש בסמוכה לו דרך חלונו על ידי זריקה וכל שכן על ידי שלשול וחבירו אינו אוסר עליו אף על פי שמשתמש בה בחול בזריקה אינו אוס' על חבירו דרך אויר ואמצעי אוקימנ' דעבידן כי חצובה שמתוך שהוא יוצא לחוץ איכא למגזר דילמא מגנדר ונפיל מאי דזורק ביה לר"ה נראה מבואר דמפרש כפירש"י דבכשורה כ"א מותר בסמוכה לו והאמצעי מותר לשניהם אלא דבחצובה מפרש דלא כפירש"י כי הוכא דלא תקשי מבור העומד בשביל קטן כמו שהקשה רש"י והציור לדעת בעל המאור הוא כזה :

שתי

דניתרת במחיצה שאין בעביה ארבעה ולא חיישינן דלמא אזיל דלי לבראי עד כאן לשונו ונראה דשאני גזוזטרא דכי אזיל דלי לבראי לא אזיל לרשות אדם אחר ואם הבור בין ב' חצירות שחצר א' דר בו א"י וחצר א' דריס בו כמה ישראלים כתב הרא"ש בתשובה דבין יש ביניהם פתח או חלון ד' על ד' בתוך י' בין אם הוא פחות מד' על ד' או למעלה מי' ממלאין ממנו וא"צ לשכור מא"י דכיון שאין לא"י דריסת רגל עליהם אינו אוסר עליהם והר"ס נראה שחולק ע"ז כמ"ש בסי' שפ"ב ודין בור שבחצר ובמרתף סמוך לחצר דר אדם אח' ודולה מהבור דרך חלון ביאר הרא"ש בתשובה כל פרטי וחילוקי דיניו יפה : **ואם** אין הבור קרוב להם אלא רחוק מכל א' ד"ט וכו' שם בפרק כיצד משתתפין (פד ופה) א"ר יהודה אמר שמואל בור שבין ב' חצירות מופלגת מכותל זה ד' ומכותל זה ד' זה מוציא זיז כל שהוא וממלא וזה מוציא זיז כל שהוא וממלא ורב יהודה דידיה אמר אפילו קנים א"ל אביי לרב יוסף הא דרב יהודה דשמואל הוא דאי דרב הא אמר אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר פירש"י בור שבין ב' חצירות · הפרודות זו מזו ומפסיק ביניהם כעין מבוי קטן ואין דיורין פתוחים לו והבור באותו הפסק מופלגת מכותל זה ד' וכו' דאי לאו הכי דמופלג הוי תשמישו בנחת והוי כמי שהבו' תליה בחצר זו ותליה בחצר זו שרשות שניהם שולטות בה והתנן במתני' בור שבין ב' חצירות אין ממלאין הימנו בשבת דאי דרב הא אין אדם אוסר על חבירו בתשמיש מופלגת כזו שצריך לזרוק דלי באויר ד"ט ואפילו קניא לא צריך אבל הרמב"ם בפ"ג מה"ע כתב בור שבאמצע השביל בין ב' כתלי חצירות ואע"פ שמופלגת מכותל זה ד"ט וכו' ולפ"ז מופלג דנקט שמואל אינו בדווקא כפירש"י אלא לרבותא נקט מופלגת בד' וכ"ש בפחו' מכאן וכתב ה"ה שנראה עוד מדבריו שאע"פ שהחצרות פתוחות לשביל מותר למלאות דרך חלונות וכתב בשם הרשב"א דלרש"י האי מימרא בשאין חצרות פתוחות לשביל בדוקא היא שאם היו פתוחות כל שלא עירבו שניהם אסורים בו ופסק הרא"ש כרב וכן דעת הרמב"ם בפ"ג מה"ע והרי"ף השמיטו לפי שאינו דבר מצוי כ"כ · ודע שהתוספות כתבו בדף פ"ה שר"י מפרש כגון שזה הבור מושך כל אורך החצירות ומפסיק בין ד' הסמוכים לחצר זו לד' הסמוכים לחצר אחרת דחשיב כל חד רשותא לנפשיה א"נ כגון שאותו הפסק שבין שתי חצרות שהבור עומד שם אינו רה"י אלא ר"ה או כרמלית ומחיצות הבור גבוהים י' דכשממלאים מהבור לחצר מביאין דרך מלמעלה מי' דהוי מקום פטור כלומר דאי לאו בחד מהני גווני כיון שמבוי הקטן אסור להשתמש בו שניהם כדמשמע שם גבי ב' בתים וג' חורבות ביניהם היאך יכול לטלטל ולמלא מן הבור לחצר דרך המבוי האסור אבל רש"י כתב דלא דמי להא דב' בתים וג' חורבות ביניהם דאילו חורבה משתמשים בה נמי בסמוך אבל הכא במבוי ליכא שום תשמיש אלא מילוי והוא ע"י הפלגת אויר ד' :

הלכך שתי חצירות וביניהם שלש חורבות וכו' בג"ש בפרק כיצד משתתפין (פה·) אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה ב' בתים וג' חורבות ביניהם זה משתמש בסמיך לו ע"י זריקה וזה משתמש בסמוך לו ע"י זריקה והאמצעי אסור ופירש"י חורבות · מחיצות פרוצות זו לזו ואין בהם דיורים ואין להם בעלים אלא בני הבתים הללו ויש חלונות בבתים פתוחים לחורבה זה משתמש בחורבה הסמוכה לו דרך חלונו ע"י זריקה הואיל ואין לו בה תשמיש גמור בחול שאין לו בה פתח פתוח לה אלא חלון אין פרצת המחיצה אוסרתו ומותר להשתמש בכולו והוא אינו יכול להשתמש דרך חלון מרחוק אלא על ידי זריקה וחבירו אינו אוסרה עליו ואע"פ שמשתמש בה בחול בזריקה שזורק דרך אויר שלו בפרצה עד תוך חורבה זו אינו אוסר על חבירו דרך אויר שאין לו עליו תשמיש אלא על ידי אויר אבל בסמוכה לחבירו לא ישתמש אפילו בזריקה הואיל ויש לחבירו בה תשמיש נוח בשלשול סמוך לחלונו : והא דאמצעי אסור מוקי לה בגמרא בדקיימי כחצובה אבל אי הוי קיימי כשורה אמצעי נמי שרי · ופירש"י דקיימי כחצובה ושלשתן סמוכים לבתים האמצעי כנגד הב' כג' ראשי קנקן הלכך הסמוכים מותרים דאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר והאמצעי אסור דשניהם משתמשים בה בשלשול ורשות שניהם היא ואע"ג דשתי הסמוכות פרוצות לאמצעי האוסרו לא אמור רבנן במקום שאין לו תשמיש גמור שיהא אסור משום פרוץ עכ"ל וכי קיימי כשורה זו אצל זו שהחיצונה מפסקת בין הבית לאמצעי ושניהם אין משתמשין בה אלא דרך אויר שניהם מותרים בה דאינם אוסרים זה על זה דרך אויר . ועל מה שפירש"י שאין לחורבות בעלים אלא בעלי בתים הללו כתב הרא"ש משמע דס"ל דאם יש להם בעלים אוסרין אותם הבעלים על בעלי בתים אע"פ שאין לבעלים דיורים בחורבה וקשה דהא קי"ל דירה בלא בעלים לא שמה דירה ונראה דרש"י סובר דנהי שאינה אוסרת את החצר ואת המבוי שהיא פתוחה להם בתוכה מיהו אסור לטלטל וקשה לעשות דירה בלא בעלים דירה לחצאין הלכך נראה דאינה אוסרת כלום ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש · ואע"פ שלא התירו תשמיש בחורבות אלו אלא ע"י זריקה לא חשש רבינו לכתוב כן לפי שסמך על שתלה דין זה בדין הסמוך לו שתשמיש בני החצירות בבור אינו אלא דרך אויר לדעת רש"י שסתם רבינו דבריו לדעתו : **כתוב** בהגהת פט"ו מה"ש בית הכסא שבין שני בתים אם יש ביניהם פתח שיכולין לערב יחד מערבין ומותרים בו ואם לאו רשות שניהם שולטת בו ואסורין עכ"ל וטעמא משום דדמי לבור שבין ב' חצירות ואין מחיצה תלויה מועלת בבית הכסא כמו בבור דאין מחיצה תלויה מתרת אלא במים וכ"כ המרדכי בפרק הזורק אך כתב שה"ר יעקב מקינון מתיר משום דגוהה מקום פטור הוא וכמו ששנינו בפרק חלון

אין

דרישה

[ב] **ואם** אין הבור קרוב להם אלא רחוק מכל אחד ד' טפחים כגון שיש שביל קטן בין שתי החצירות והבו' בתוכו ואין דיורין פתוחין לו אלא ממלאים דרך חלונות הפתוחים לו משתי החצירות כו' וא"ל מ"ש מב' בתים וג' חורבות ביניהם דבסמוך כיון שהמבוי קטן אסור להשתמש בו שניהם כבר תירץ רש"י ז"ל דשאני גבי חורבה דמשתמשים בה נמי בסמוך אבל הכא במבוי ליכא שום תשמיש אלא מילוי והוא ע"י אויר ד' וכדי להנצל מקושי

זו

פרישה

היא למעלה כשמתחיל פי הבור בעומק י"ט אע"פ שהוא עדיין רחוק שהמים אמרינן גוד אסיק : (ג) **ואם** אין הבור קרוב להם אלא רחוק מכל א' ד"ט כו' עיין ב"י : (ד) **ואם** אין הבור סמוך להם אלא רחוק כו' נראה דאיירי שהחוליא שסביב הבור היא גבוה י' דאל"כ אסור להוציא מרה"י דרך השביל וכמ"ש לעיל בסימן שכ"ג ודוחק לומר דדוקא דרך ר"ה אסור דהא רבינו ס"ל דאפילו דרך מקום פטור ומכ"ש כאן שהוא כרמלית : (ה) **שאין** אדם אוסר

דרך

בעלים אינן אוסרים ב כיון שאין דרין בהם :

שעו (א) **שתי** עליות הפתוחות לחצר זו כנגד זו ואחת עשתה גומא בחצר כדי לשפוך בחצר שאין בה ד"א מימיה כדפרישי' לעיל והשנייה לא עשתה אם עירבו יחד שתיהן (ב) מותרות לשפוך מימיהן לא עירבו יחד א והאחת עירבה לעצמה והשניה לא עירבה כלל (ג) זו שלא עירבה אסורה ושעירבה מותרת ובלבד שלא תשפוך להדיא לגומא אלא תשפוך בעלייה והם יורדין לגומא דכחו בחצר שאינה מעורבת שרי :

שלש

(עז·) אין בו ארבע אלו מעלין מכאן ואוכלין ואלו מעלין מכאן ואוכלין כר"י לגבי רב וכביאו הכלבו בסוף הלכות שבת (א) :

שעו שתי עליות הפתוחות לחצר ואחת עשתה גומא בחצר כדי לשפוך מימיה כדפרישית לעיל סימן שנ"ו והדין משנה ס"פ כילד משתתפין (פח) וכן שתי דיאטות זו כנגד זו מקלתן עשו עוקה ומקלתן לא עשו עוקה את שעשו עוקה מותרין ואת שלא עשו עוקה אסורין ובגמרא דף פ"ט אמר רבא ל"ש אלא שלא עירבו אבל עירבו מותרים וכי לא עירבו מאי טעמא לא א"ר אשי גזירה דלמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתים להתם כלומר לשפת העוקה לשפוך לתוכו ופירש"י דיאטות עליות וחצר פחותה מד' אמות לפניהם שופכין בה מימיהם · מקלתם בני האחד עשו עוקה בחצר ובני האי לא עשו וכתבו התו' (שם פט·) והרא"ש וא"ת כלא עירבו תרווייהו ליתסרו וי"ל דמיירי בשאינן שופכין ממש לתוך העוקה בחצר אלא שופכין על הדיוטא והן יורדין לעוקה ואע"ג דהוי כחו בחצר שאינו מעורב לא אסרו חכמים אלא כגון בכרמלית אבל כחו בחצר שאין מעורב לא אסרו כלל וכן פסק רשב"ס דמותר לשפוך מים בחצירו אע"פ שהולכים לרשות אחרת שאינה מעורבת דמרשות לרשות לא בעי קמירה ואותן שלא עשו עוקה אסורין כדאמרן דלמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתים להכא שיורידו מן הדיוטא בכלים מלאין מים לשפת העוקה שרחוקה מהם דאין רוצין שיפלו המים למטה ויקלקל החצר וכ"כ בהגהות מיימון בפט"ו מה"ש בשם סמ"ג · ודע דמיירי בחצר פחותה מד"א ואם יתירה מד"א אין שופכין לתוכה ממש אלא א"כ עירבו ואם לא עירבו כל אחת שופכת ברשות' והמים הולכין מכחו לחצירן שאינה מעורבת ולא חיישינן שמא יוציא המים בכלים ששבתו בבית לחצר דכיון שיש בחצר שיעור לא חיישינן לכך דלא מקלקל החצר :

שלם

שעו שתי עליו' וכו' משנה ס"פ כילד משתתפין וכן ב' דיוטאות זו כנגד זו מקלתן עשו עוקה ומקלתן לא עשו עוקה את שעשו עוקה מותרין את שלא עשו עוקה אסורין ופירש"י דיוטאות עליות וחצר פחותה מד"א לפניהם שופכין בה מימיהם מקלתן בני האחת עשו עוקה בחצ' ובני האחת לא עשו עכ"ל פי' דאם היה החצר ד' אמות לא צריך עוקה כלל וכמ"ש רבינו לעיל בסימן שנ"ו אבל בפחות מד' אמות דצריך עוקה אותן שעשו עוקה שופכין מן העלייה ויורדין לתוך העוקה הסמוכה לכן ולא מתקלקל החצר ליכא למיחש דילמ' אתי לאפוקי מיא במאני דבתי לשפת העוקה אבל אותן שלא עשו עוקה א"כ העוקה שעשאה האחת היא רחוקה ממנ' ואין מימיה יורדין לתוך העוקה אלא לחצר ומתקלקל חיישינן דילמא אתי לאפוקי לשפת העוקה לפי שיהא חס על קלקול חצרו :

ומ"ש אם ערבו יחד וכו' שם בגמרא אמר רבא ואפילו עירבו א"ל אביי מ"ט אילימא משום דנפישא מיא והתניא אחת לי גיסטרא וכו' אף על פי שנתמלאו מים מערב שבת שופכין לתוכה מים בשבת אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רבא ל"ש אלא שלא עירבו אבל עירבו מותרין וכי לא עירבו מ"ט לא אמר רב אשי גזירה דילמא אתא לאפוקי מיא במאני דבתי להכא פירש"י להכא לשפת העוקה : ואיכא לתמוה טובא בדברי רבינו חדא הא דלא כתב דאם לא עירבו את שעשו עוקה מותרין ושופכין לעוקה שלהן ואת שלא עשו עוק' אסורין ואם שתיהן עשו עוקה כל אחת שופכת לעוקה שלהן אעפ"י שלא עירבו וכדכתב הרמב"ם בספ"ד דה"ע ועוד תימא דכתב והאחת ערבה לעצמה וכו' הך בבא לא אשכחנא לה לא במשנה ולא בגמרא וי"ל דס"ל לרבינו דע"כ הא דתנן את שעשו עוקה היינו דוקא כשעירבה לעצמ' שהרי סתם עליות מרפסת לפניהם כדלעיל בסי' שע"ה ואם לא עירבה לעצמ' אסורין להוציא הכלים מן העליות למרפס' שהי' משותפת לכל בני העליות ולשפוך המים עליה כדי שירדו לעוקה וא"כ צריך כל אחד לשפוך מימיו בעלייה עצמה ומשם יורד למרפסת ולחצר ואיכא למיחש טפי דיהא חס על קלקול ביתו ואתי לאפוקי למרפסת דהיא סמוכה לעלייה אלא בע"כ שהאחת שעשתה העוקה עירבה לעצמה דהשתא ניחא דמותרין לטלטל מאני דבתי למרפסת ולשפוך עליה וממנה יורדין לעוקה שבחצר הסמוכ' עליה והשתא לרבינו היכא דלא עירבו יחד אפי' עשת' עוקה לא שרי אלא בדאיכ' תרתי דעשה עוקה וגם עירבה לעצמה אבל לא עשתה עוקה אעפ"י שעירב' לעצמ' א"כ עשתה עוקה ולא עירבה לעצמה אסורה לשפוך מימיה ולכן אמר רבינו ואחת עשתה גומא וכו' והשנייה לא עשתה וכו' לא עירבו יחד והאחת עירבה והשנייה לא עירבה כלל וכו' מבואר מלשונו דמראה באצבע דהאחת שעשתה גומא ערבה לעצמה והשנייה שלא עשתה גומא לא ערבה זו שלא ערבה אסור' מפני שלא ערבה ואפי' עשתה גומא כל שכן השתא דאיכא תרתי דלא עשתה גומא וגם כן לא ערבה ושערבה וגם עשתה גומא מותרת הנה ביאר רבינו דמשנתינו דמדבר' בשתי דיוטאות כל אחד ערבה לעצמה ואפילו הכי כיון שלא ערבו יחד אותה שעשתה עוקה מותרת ושלא עשתה עוקה אסורין אבל אם לא ערבה לעצמ' אפילו עשתה עוקה אסורה והדבר פשוט הוא אעפ"י שלא פירשוהו בתלמוד ועוד נראה קצת סעד לדברי רבינו דמדקאמר תלמודא אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רבא ל"ש וכו' אלמא דהאי שקלא וטריא לאחר שמת רבא הוה וגרסינן אמר אביי מ"ט אלימא וכו' ולא גרסינן א"ל וכן הגיה מהרש"ל והשתא קשה מאי קס"ד דרבא דאמר ואפילו עירבו אלא ודאי דרבא ה"ק דהא דתנן דאותן שלא עשו עוקה אסורין ואפילו עירבו לעצמן כמי אסורין ואביי קא מתמה וקאמר דאם רבא קאמר שאפילו עירבו יחד כמי אסורי' מ"ט אלימ' משום דנפישי מיא והתניא וכו' אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רבא ל"ש אלא שלא עירבו וכו' והשתא ממילא מובן דאשלא עירבו ביחד קאמר רבא דאותן שלא עשו עוקה אסורין ואפי' עירבו לעצמן כל זה לרווחא דמילתא אבל דברי רבינו ישרי' ברורים וכנוכים למוצאי דעת אלא שדבריו קצת סתומים שהיה לו לפרש דבעינן תרתי להיתירא דעשת' גומא וגם ערבה לעצמה אבל בדליכא אלא חדא אסורה ולפי שלא פי' נבוכו רבים וכן שלמים ולא ידעו מהו וטעו לפרש פירושים זרים ולהגיה בדבריו והאמת מה שכתבנו :

שלש

דרכי משה

שעו (א) בהג"מ פט"ו פסק דבור שבין חצר לכרמלית או בין חצר לר"ה א"צ שום תיקון דהשתא בור בר"ה לא בעי כלום כשאינה רחוקה ד' מן הבית פי' כשהמחיצות תוך החצר ולא דמי לבור שבין ב' חצירות דבעי תיקון דהתם משום הדלי שהוא מאני דבתים וכן משמע פרק כל גגות דאמרינן חצירות וקרפיפות רשות אחד הן לכלים ששבתו בתוכן אבל לא לכלים ששבתו תוך הבית א"נ אין ממלאין דקאמר היינו להכניסן תוך הבית עכ"ל ראבי"ה וכן הוא בהג"א פרק כיצד משתתפין :

דהרי

פרישה

דרך אויר עיין ב"י · והאמצעי מותר לשניהן כנ"ל :

סי' שעו (א) **שתי** עליות כו' משנה וגמרא ס"פ כילד משתתפין : (ב) **מותרות** לשפוך מימיהם אפילו להדיא לגומא : (ג) **זו** שלא ערבה אסורה ושערבה מותרת ז"ל התו' והביא ב"י דחיישינן דילמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתים מן הדיוטא לגומא שרחוקה מהן דאין רוצין שיפלו המים למטה ויקלקל החצר משא"כ באותה עלייה שיש עוקה לפניה דמיד הולך המים מחצר לעוקה עכ"ל וכ"ל דמש"ה צריך לערב לעצמה דא"כ לא היתה מותרת להוציא המים לשפת העלייה שבני עלייה אוסרים זה על חבירו ותימא גדולה בעיני הלא זה כנגד מה שמסיק שם בגמרא ואליע לפניך לשון המשנה וכן שני דיוטות זו כנגד זו מקלתן עשו עוקה ומקלתן לא עשו עוקה את שעשו עוקה מותרין ואת שלא עשו עוקה אסורים ובגמרא אמר רבא לא שנו אלא שלא עירבו אבל עירבו מותרין וכי לא ערבו מ"ט לא גזירה דילמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתי להכא לשפת העוקה לשפוך לתוכה עכ"ל הרי לפניך שהמשנה תלה הכל בעשיית העוקה שאותה שעשתה מותרת ושלא עשתה אסורה ורבינו המחבר תלה הכל באותה שעירבה מותרת משמע אפילו לא עירבה אותה שעשתה עוקה . ויותר התימה שכתב והשנייה לא עירבה כלל כו' למה לן דלא עירבה כלל אפילו עירבו בני אותה דיוטא שלא עשו עוקה ולא עירבה עם דיוטא אחרת אסורה לשפוך גזירה דילמא אתי לאפוקי מיא לעוקה כיון שהוא רחוקה מהעוקה משא"כ באותה שעשתה עוקה שהיא קרובה וכמ"ש התו' · ועוד קשה שלפי רש"י ותו' צריכין לומר שהעוקה קרובה להחצר שעשתה ורחוקה מהחצר שלא עשתה וזה דלא כדברי הרמב"ם והש"ע שכתבו שתי עליות הפתוחות לחצר זו כנגד זו וגם ל' רבינו משמע קצת הכי ושוב ראיתי בדברי הרי"ף ורא"ש ורמב"ם והר"ן ומצאתי שגורסים בגמרא גזירה דילמא אתי לאפוקי מאני דבתי לחצר ולא כגירסת רש"י שגרס דילמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתי להכא והיא גירסת התו' ומש"ה הוצרכו לחלק ולכתוב דהעוקה היא רחוקה לזו וקרובה לזו אבל הרי"ף והרא"ש והרמב"ם והר"ן אינם כותבים שהיא רחוקה מזה לזה כלום ויש שיטה אחרת בפי' גזירה זו דס"ל שהעוקה היא שוה לשניהן בין שהיה הדיוטא זו כנגד זו ועוקה ביניהן בל' המשנה ובלשון כל הפוסקים וכ"כ הרמב"ם בפי' המשניות בהדיא ע"ש בין שהיא לצד אחד והעוקה מן הצד בסוף אחירו של זו שכן דרך של העושין עוקה שעושין אותה מן הצד ולא בתוך מאריכם כדי שלא לקלקל החצר בגומא וכמלא שהיא קרובה לשניהם וה"פ דאם עירבו שניהם יחד אז ליכא למיחש למידי ושניהם מותרים ואי לא עירבו יחד אף שעירבו כל אחד לעצמן שעשתה עוקה מותרת ושלא עשתה עוקה אסורה גזירה אי תתיר לה לשפוך מימיה בעוקה של חברתה בלא עירוב מטעם כיון שהיא בחצר שאינה מעורבת מותר תוציא בהדיא מאני דיוריה ותוציאם לחצר ולא תדע לחלק בין כח בחצר לטילטול גמור וזה שאמר בגמרא ל"ש אלא שלא עירבו השני הדיוטות יחד בין שדרים בכל דיוטא כ"א הרב ותלמידו וכיולא בו שא"כ לערב וכן נראה דמיירי מתניתין בלד שלא צריך כל א' לערב לעצמה מדתלה הכל בעוקא ולא בעירוב אבל רבינו המחבר מיירי בשיש בכל דיוטא הרבה דיורי' ולכך צריכה לכל א' לערב בדיוטא שלה ואי לא עירבו הסורים שאוסרים עליה אותן הדרים עליה בדיוטא עצמה ואז אפילו עשתה עוקה אסורה ודיוטא חבירתה שבצידה אם עירבה מותרת אפילו לא עשתה עוקא דכיון שזו שעשתה עוקה לא עירבה ואסור לשפוך מימיה לשם חשבינן העוקה כאילו זו עשתה אות' וע"ד שכתב רבינו המחבר הדין בסמוך ס"ס שפ"ו בדין שיתוף דאם המבוי הרגיל בה שתפו כו' דומין אותה אבל המבוי שאינה רגיל כו' ותו לא שייך גזירה דילמא אתי לאפוקי מאני למחר כיון שזו אסור לשפוך מימיה יש לה היכר ודוק היטב ועיין בפי' המשניות שפיר' בהדיא הגזירה כאשר כתבתי · והא דלא כתב רבינו גם דין זה דאם עירבו כל א' לעצמה דאותה שעשתה עוקה מותר כו' דזה פשוט ולא אתי לאשמועי' אלא כשאחת לא עירבה כלל אפילו עשתה עוקא שהיא אסורה וחברתה שלא עשתה עוקה הואיל שעירב' מותרת ודו"ק וב"י הביא גירסת רש"י ולא הזכיר שום גירס' אחרת דס"ל דמלינו לחלק כמ"ש גם לפי פירושינו דמשנה וגמרא מיירי כשלא עירבו יחד אבל כל א' לעצמו עירב או שאינ' צריכים לעירוב וא"כ אין לשום א' מהן היכר שהרי שניהם יכולין להוציא מהדיוטא עד החצר ולהכי אותה שעשתה עוקה יכולה לשפוך מן הדיוטא וממנו עולים לחצר והוי כחו בחצר וגזירה אין כאן כיון שהיא קרובה אל העוקה מסתמא לא יטלטלנה עד העוקה אבל אותה שאין לה עוקה איכא איסור לשפוך משום גזירה דכיון שהעוקה רחוקה ממנו לא תרצה לקלקל חצירה ומטלטלת מיא במאני דבתי לחצר כך הוא סוגית הגמרא ורבינו מיירי כדאמרת עירבה וא' לא עירבה ובענין זה אין הדבר תלוי בעשיי' העוקה דאפי' אם היא רחוקה או קרובה לשניהם באתו למלוקה דעירובי' אם עירבה מותרת ודלא עירבה אסורה אפי' היא קרובה מ"מ איכא למיגזר כיון שאין לה היכרא שהרי גם השניי' מטלטלת מהדיוט' לחצר יוליאו גם שאר כלים אבל הכא דעירבה מותרת דהא לא איכא הכירא שתראה שהבי' אסורה לשפוך משום שלא עירבה כלל תזכור גם כן שהיא לא עירבה אלא לבדה ולא תוציא ולכך אנו מתירין לזו שעירבה שהרי יש לה רשות לפתות להוציא מהדיוטא עד החצר שהרי עירבה משא"כ זו שלא עירבה שאפי' הולא' לחוץ אסורה והטעם משום שאין לה היכרא ודו"ק :

ופתוחות

חידושי הגהות

ומיהו התום' מקשים שם לפירש"י כיון שהחצירות מוקפות מחיצות וא"צ הקורה כ"א להפסיק למה צריך שיהא רחב ד' לפירושו שפי' דאמרינן פי תקרה יורד וסותם בפחות מד' וא"ל דהכא בלא טעמים אלו נמי צריך שיהא רחבה ד' דבגמרא שם פריך לר"נ הא קאזיל דלי לאידך גיסא ומייתי אמר להו קום להו לרבנן דאין דלי מהלך יותר מד"ט א"כ נימא דמש"ה צריך שיהא רחב ד' זה א"א לומר דהא המקשה לא ידע מזה א"כ ע"כ צריך לפרש לסברת המקשה למאי דהוי ס"ד למה צריך שיהא הקורה רחב ד' וא"כ ע"כ צריך לפרש או כטעם התוספות או כטעם של רש"י ועוד דלמסקנא לפירש"י הדר ביה מהך שינויא ומסיק דלא חיישינן לדלמא אזיל דלי לאידך גיסא וא"כ ע"כ צ"ל דהא דבעי קורה רחב ד' משום טעמים הנזכרים (מהרל"ח) : ב וטעמא משום דקי"ל דירה בלא בעלים כלומר שאין הבעלים דרים בתוכה לא שמה דירה (מהרל"ח) :

שעו א לשון זה לא מצאתי בשום פוסק ונ"ל דהכי ביאור ל' רבינו דהאחת עירבה לעצמה ר"ל עם דיור העליה שיכולה לשאת המים בעליי' עד מקום הגומא ולשופכן למטה שלא יתקלקל החצר מותרת לשפוך והשנייה לא עירבה כלל ר"ל שלא עירבה עם דיורי העלייה שיכולה לשאת המים עד מקום הגומא רק שצריכה לשפוך מחלון שבדירתה שהוא רחוק ממקום הגומא וא"כ תתקלקל החצר וחיישינן דלמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתים דרך החצר ממש עד שפת הגומא כדי שלא תתקלקל החצר והרי לא עירבו ולכן אסורה לשפוך אפילו מחלון שאצלה אכן דוחק הוא מאד ויותר נראה שטעות נפל בספרי רבינו כי בסימני הרא"ש כתוב שני דיוטות מקצתן עשו עוקה בחצר ומקצתן לא עשו אם עירבו כולן מותרים ואם לא עירבו אותן שלא עירבו אסורות ושעירבו מותרות כו' ואפשר שגם בספרי רבינו היה כתוב כן ומפני שאין משמעות ללשון זה כלל הגי' איזה מגי' ואחד עירבה לעצמה והשנייה לא עירבה כלל אבל הגירסא הנכונה אם ערבו יחד שתיהן מותרות לשפוך מימיהן לא עירבו יחד זה שלא עשתה עוקה אסורה ושעשתה עוקה מותרת ובלבד שלא תשפוך כו' (מהרל"ח) :

ברש"י

שעח [א] **שלש** חצרות פתוחות זו לזו (א) (ב) ופתוחות למבוי כזה ועירבה כל אחד מחיצונו' (ג) עם האמצעי' והחיצונות לא עירבו יחד החיצונות אסורות זו עם זו והאמצעית מותרת עם כל אחד מהם והם מותרות עמה : ב' חצירות זו לפנים מזו ופנימית פתוח' לחיצונה והחיצונ' למבוי כזה ויש לפנימי' דריסת הרגל על החיצונה עירבה פנימית לעצמה ולא החיצונה (ד) או ששכח א' מן החיצונה ולא עירב פנימית מותרת והחיצונה אסורה עירבה חיצונה ולא פנימית או ששכח אחד מן הפנימית ולא עירב (ה) שתיהן אסורות דכיון דפנימית אסורה בחצירה אוסרת גם על החיצונה עירבה כל אחת לעצמה כל אחת מותרת בחצירה עירבו ביחד ונתנו עירובן בחיצונה ושכח אחד בין מן הפנימית בין מן החיצונה ולא עירב שתיהן אסורות עד שיבטל רשותו נתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב שתיהן אסורות אבל שכח אחד מן החיצונה ולא עירב פנימית מותרת דכיון שעירובה אצלה ואין לחיצונה דריסת רגל עליה אלא בשביל עירובה שמרגילה לתוכה (ו) יסלקנה מעליה ותשאר עירובה אצלה לבדה ותהיה מותרת ואם יחיד דר בפנימית ויחיד בחיצונה (ז) או שנים בחיצונה וערבו אין היחיד שבפנימית אוסר על החיצונה וכן ג' חצירו' זו לפנים מזו ויחיד בכל אחד ואחד אף ע"פ ששניה' עוברי' על החיצונ' (ח) אין אוסרין עליה :

שתי

ב"ח

שעח שלש חצרות פתוחו' זו לזו וכו' משנה פ' מי שהוציאוהו (דף מה) דהכי אמ' ר"ש ואמ' רב הלכה כר"ש ופירש"י פתוחות לר"ה דכ"א רשות לעצמה ואין להם דריסת רגל זו על זו דאי הוה להו זו לפנים מזו אסרה פנימית אחיצונה והא דכתב רבינו ופתוחות למבוי במקום מה ששנינו ופתוחות לרשות הרבים נראה דהוא לפי דלשם (בדף מ"ח) קאמר דרבנן פליגי עליה דר"ש בחצרו' משום דאוושי דיורין פי' דיורי החצרות רבים ולא ידעי כולן להזהר ואתו לטלטולי כלי שבתו בחיצונ' לתוך חיצונה אחרת דרך אמצעית והשתא נקט פתוחות לר"ה לרבות' דרבנן דאעפ"י דלא אוושו דיורין כ"כ בחצרות שפתוחו' לר"ה כמו בחצרות שפתוחות למבוי אפ"ה אמרי רבנן שלשתן אסורות ורבינו נקט פתוחו' למבוי למאי דקי"ל כר"ש דאפילו אוושי דיורין טובא בחצרות שפתוחות למבוי נמי היא מותר' עמהן והן מותרות עמה והחיצונות אסורות זו עם זו : כתב ב"י דבגמרא (דף מ"ח) אסיקנא דאין החיצונו' אסורות אא"כ שנתנה האמצעי' עירובה בזו ועירובה בזו א"נ נתנו עירובן באמצעי' ונתנוהו בשני בתי' · אבל אם נתנו החיצונות עירובן באמצעית בבית אחד הויא לה חדא ושרי לה כל שלשתן לכ"ע ואיכא לתמוה למה לא כתבוהו הפוסקי' ואפשר ליישב דברי רבינו דבמשנ' אר"ש ג' חצרות פתוחות זו לזו ופתוחות לר"ה עירבו שתים עם האמצעית היא מותר' עמהן והם מותרו' עמה ושתי' החיצונות אסורות זו עם זו ורבינו האריך ואמר וערבה כל אח' מהחיצונות עם האמצעי' והחצונו' לא ערבו יחד מדהוסיף על המשנה ואמר והחיצונות לא ערבו יחד אלמא משמע דרצונו לומר דהחיצונה וכו' גילו דעתייהו דלא ניחא להו לערב בהדי הדדי דבאמצעי ניחא להו ובהא לא ניחא להו והיינו לפי שנתנו עירובן שערבו עם האמצעית בחצרות ולא נתנוהו באמצעי' א"כ נתנוהו באמצעית בב' בתים הוי גילוי דעת דלא ניחא לחיצונות לערב יחד וכדאית' להדיא האי ליטנא בגמרא ע"ש : **שתי** חצרות זו לפנים מזו וכו' משנה פ' הדר (דף עה) ואליבא דת"ק דקאמר אין דריסת הרגל אוסרת אלא היכא דה"ל רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה אבל רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה והא דאמרינן בשנותנין עירובן בפנימי' ושכח אחד מן החיצונ' דפנימית מותרת טפי ה"ט דכשהעירוב בפנימית יכולה היא להסתלק מהחצונ' דאחדא לדשא ומשתמשא ומסתליק מיני' : **ואם** יחיד דר בפנימית ג"ז שם במשנה ובגמ' פליגי בה רב אדא ושמואל ופסקו הפוסקים כשמואל דאמר לעולם מותרת עד שיהיו ב' בפנימית דהויא רגל האסורה אבל א' בפנימית וב' בחצונה לא גזרי' בהו :

שתי

ב"י

שעח שלש חצירות פתוחות זו לזו וכו' משנה בפרק מי שהוציאוהו (מה:) אר"ש למה הדבר דומה לג' חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות לר"ה עירבו שתיהם עם האמצעית וכו' ופירש"י פתוחות לר"ה דכל א' רשות לעצמה ואין להם דריסת רגל זו על זו דאי הוו להו זו לפנים מזו אסרה פנימית א אחיצונה ובגמרא (מט:) א"ר חמא בר גוריא א"ר הלכה כר"ש ולא ידעתי למה כתב רבינו ופתוחות למבוי במקום מה ששנינו ופתוחות לר"ה · ובגמרא דף מ"ח ואמאי כיון דעירבו להו חיצונות בהדי אמצעית ה"ל חדא א"ר יהודה כגון שנתנה אמצעית עירובה בזו ועירובה בזו ופרש"י שנתנה אמצעית עירובה בזו ובזו דדמיא אמצעית כאילו דרה בהם ואין דיורי חיצונו' באמצעית למימרא דכי הדדי ניניהו ורב ששת אמר אפילו תימא שנתנו עירובן באמצעית כגון שנתנוהו בב' בתים ופרש"י דהשתא לא מחברן חיצונות בהדדי · ולא ידעתי למה הרי"ף והרא"ש והרמב"ם השמיטו כל זה אבל הגהות אשירי כתבו שם וכגון שנתנה אמצעית עירובה בזו ועירובה בזו אבל אם נתנו החיצונות עירובן באמצעית בבי' א' ה"ל חדא ושרו שלשתן לכ"ע · וגם ה"ה כתב בפ"ד מה"ע בשם הרשב"א וכתב שהעלה מהסוגיא שאם נתנו העירוב באמצעית בבית א' ובכלי אחד או בב' כלים ובבית אחד וכגון שהיה האחד מלא והותיר הרי שלשתן מותרות זו עם זו ואולי לזה כתב רבינו עד שיעשו שלשתן עירוב א' עכ"ל · ואפשר שגם רבינו שכתב והחיצונות לא עירבו יחד לכך כיון : **ב'** חצרות זו לפנים מזו ופנימית פתוחה לחיצונה כלומר ולא למבוי וע"י כן יש לה דריסת רגל על החיצונים דאין לה מקום ליכנס מהמבוי לפנימית אלא דרך החיצונה עירבה פנימית לעצמה או ששכח אחד מן החיצונה כלומר או שעירבה פנימית לעצמה וחיצונה לעצמה ושכח אחד מן החיצונה ולא עירב פנימית מותרת דחיצונה לא אסרי עליה עירבה חיצונה ולא פנימית או ששכח א' מן הפנימית ולא עירב כלום או שעירבה פנימית לעצמה וחיצונה לעצמה ושכח א' מן הפנימית ולא עירב אסורה גם החיצונה כיון דפנימית אסורה ויש לה דריסת רגל על החיצונה אוסרת אותה דקי"ל רגל האסורה במקומה אוסר שלא במקומה : **ומ"ש** עירבו ביחד ונתנו ערובן בחיצונה וכו' נתנו ערובן בפנימית וכו' משו' דכשנתנו ערובן בפנימית יכולה היא להסתלק מהחיצונה דאחדא דשא ומשתמשת ואע"פ שעירוב החיצונה נתון בפנימית אמרת לה לתקוני שתפתיך ולא לעיותי אבל כשנתנו ערוב' בחיצונה גם הפנימית אסורה משום שכחת א' מהחיצונה דאי אמרת פנימית תיחוד דשא הרי אין עירובה אצלה הילכך גם היא אסורה וכל אלו הדינים פשוטים בס"פ הדר דף ע"ה במשנה ובגמרא לדעת ת"ק דאמר רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה ורגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה ופסק הרא"ש כמותו וכ"ד הרמב"ם בפ"ד מה"ע :

ומ"ש ואם יחיד דר בפנימית וכו' גז"ש במשנה ואם היו של יחידים אינם צריכים לערב ופירש"י ואם היו של יחיד שאין בפנימית אלא א' ובחיצונה א' אין צריכין לערב זה עם זה משום דריסת רגל דכיון דיחיד הוא והפנימית הויא רגל המותרת ואינה אוסרת ואם היו ב' אפילו בחיצונה גזרי' דילמא אתי למשרי ב' בפנימית וא' בחיצונה ובגמרא ב א"ר אדא היו ג' אוסרין הואיל ואני קורא רבים בחיצונה ופרש"י אם היו ג' בין ב' חצירות אוסרין ולא מיבעיא ב' בפנימית דהויא רגל האסורה אלא אפילו ב' בחיצונה אסור עד שיערבו שתיהן יחד גזרה משום רבים בפנימית ושמואל אמר לעולם מותרת עד שיהיו ב' בפנימית וא' בחיצונה והרי"ף פירש דה"ק שאין קרויים יחידים אלא בזמן שהם ב' חצירות ובכל א' דר אחד שנמצאו כולם שנים אבל אם היו ג' חצרות ובכל חצר דר א' שנמצאו כולם ג' אסורים כלומר שג' חצרות אלו הם זו לפנים מזו והחצונה בלבד היא שפתוחה לר"ה ורגלי הפנימית דרך עליה מ"ט הואיל ואני קורא רבים בחיצונה דכל ג' רבים הם וכיון שג' דורסים בחיצונה הרי הם רבים ואסורים ושמואל אמר לעולם מותרים עד שיהיו שנים בפנימית ולא עירבו לפיכך אסורים בחצונה והרמב"ם כתב בפ"ד ג' חצירות הפתוחות זו לזו ורבים בכל חצר וכו' היה בכל חצר מהן אחד אע"פ שרבים דורסים בחיצונה אינם צריכין לערב שכל א' מהם מותר במקומו היו שנים בפנימית הואיל והם אסורים במקומן עד שיערבו הרי הם אוסרים על היחידים שבאמצעית ושבחיצונה עד שיערבו ב' שבפנימית זה הכלל רגל האסורה וכו' ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה מפני שעוברת עליה עכ"ל · נראה שהוא מפרש כפירוש הרי"ף ופסק כשמואל וגם מתוך דבריו נראה דדוקא שנים בפנימית הוא דאסרי אבל א' בפנימית וב' בחיצונה לא גזרינן בהו ואע"פ שקודם זה כתב היה אח' דר בחצר זו וא' דר בחצר זו אינם צריכים לערב לאו דוקא א' בזו וא' בזו דה"ה לב' בחיצונה וא' בפנימית דהא סתם דבריו בסוף וכתב זה הכלל רגל האסורה וכו' ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה : **ומ"ש** היה א' בזו וא' בזו ולא כתב וב' בחיצונה הוא מפני שסמך לזה ואפי' היה א"י בפנימית הרי הוא כרבים והיא אפילו באין בחיצונה אלא יחיד היא וכמו שאבאר בעז"ה בסימן שפ"ב ובפלוגתא דרב אדא ושמואל גם הרא"ש פסק כשמואל דהלכה כדברי המיקל בעירוב . וכתב ה"ה בפ"ד אם היה יחיד דר בפנימית וכל שהוא כיחיד כגון רבים הסמוכים על שולחן א' שאין צריכין עירוב ביניהם אינם אוסרים על החיצונה (א) ולאו דוקא אוכלין על שולחן א' ממש אלא כל מי שמקבל פרס כענין שנתבאר בסימן ש"ע אוכלין על שולחן א' מיקרו והכי משמע בפרק הדר (עג·) דבעי רמי בר חמא מרב חסדא האב ובנו הרב ותלמידו כרבים דמו או כיחידים דמו ופירש"י דלענין ב' חצירות זו לפנים מזו מיבעיא ליה אם אב ובנו או רב ותלמידו דרים בפנימית אם כרבים הם וצריכין לערב עם החיצונה או כיחידים הם ואינם צריכים לערב עמהם ופשט ליה כיחידים דמו · ופירש ה"ר יהונתן דכשהבן מקבל פרס מהאב ותלמידים מהרב מיירי וכן משמע ודאי דאל"כ פשיטא דלא כיחידים דמו ואם א"י דר באחד מהן יתבאר משפטו בסימן שפ"ב :

שתי

דרכי משה

שעח (א) דהרי הוא רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת שלא במקומו ולעיל נתבאר סי' ש"ע איזה רבים אין צריכין עירוב :

ולא

דרישה

ז כתב רבינו ואין דיורין פתוחים לו אלא ממלאים כו' שהוא כלעת רש"י · והתו' תירצו בע"א ע"ש וב"י הביאו :

סי' שעח [א] **שלשה** חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי ולשון משנה פתוחות לרה"ר ופירש"י פתוחות לרה"ר דכל אחד ואחד רשות לעצמן ואין להם דריסת הרגל זו על זו דאי הוה להו זו לפנים מזו אסרה פנימה על החיצונה ותמה אכי דקי"ל רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה וכאן עירבה כל אחת מהחיצונית ומותרת לטלטל כל אחת במקומה וא"כ אפילו זו לפנים אינה אוסרת ונלע"ד דמלבד זה יש לדקדק בדברי רש"י שפיר' שם במשנה וז"ל דאי הוי להו זו לפנים מזו אסרה פנימית אחיצונה דאפילו בפני עצמן אסורה כל אחת להשתמש ע"כ וזה מן התימה להיות כל אחת אסורה במקומה והם עירבו כ"א בפנימיות לכן נלע"ד דהעניין הכי הוא דאמרינן שם בגמרא ד' א"ח אהא דרב ששת ותהוי כחמשה שרויין בחצר א' ושכח א' מהן ולא עירב דאסרי אהדדי ומסיק לרב ששת לא קשיא אם אמרו דיורין להקל יאמרו דיורין להחמיר ופירש"י אם אמרו דיורין של וה בזה להקל להתירן יחד יאמרו שהעירוב מביא הדיורים לתוכה כדי לאסור עליה הא לא דיירי ממש בגוה דליבעי עירובין בבית אחד ע"כ והנה מדוייק מלשון רש"י שטעם התירן הוא משום דלא דיירי ממש בגוה ולכך נקט התנא ופתוחים לר"ה דכ"א רשות לעצמה ואין להם דריסת רגל זו על זו דאי הוי להו זו לפנים מזו ובית המיכון לבד פתוח לר"ה וא"כ הוי דיירי ממש בבית הפנימי מאחר שדריסת הרגל של מיכון הוא בפנימי ועירבו שם שני החיצוניות הוי אמרינן דיורין להחמיר :

ומה

פרישה

סי' שעח (א) **ופתוחות** למבוי פירש"י ותוס' דנקט פתוחות זו לזו דאו אין להם דריסת הרגל זו על זו דאי הוו להו זו לפנים מזו אסרה פנימית אחיצונה דאפילו בפני עצמן אסורה כל א' להשתמש עכ"ל מזה משמע דמיירי שהחיצונה לא עירבה כלל ועיין בב"י דלא משמע כן רק האמצעים נתנו עירובן בתוך כל אחד מהחיצונים ולפ"ז מ"ש רבינו וב' חצירות לא עירבו יחד לשון שאינו מדוקדק הוא אלא משום דגבי אמצעי' נקט עירבו יחד נקט גבי חיצוניי' דלא עירבו יחד :

(ב) **ופתוחות** למבוי ובגמר' קאמר לר"ה : (ג) **עם** האמצעית כו' פי' שהאמצעית נתנה עירובה בזו ובזו או שכל א' מהחיצונה נתנה עירובה באמצעית בשני בתים אבל נתנו באמצע' בבי' א' שלשתן מותרות זו עם זו כ"כ המ"מ : (ד) **או** ששכח א' כו' פי' עירבו כל א' לעצמה רק ששכח : (ה) **ב'** אסורות כל דריסת רגל האוסרת במקומה אוסרת שלא במקומה ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה בין מן הפנימים בין מן החיצוניי' דא"א פנימיות תיחד דשא דהא אין עירובה אצלה : (ו) **יסלקנה** מעליה כו' דאמר' לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי : (ז) **או** שנים בחיצונה כו' ולא גזרינן אטו ב' בפנימיי' שלא עירבו : (ח) **אין** אוסרים עלי' שהרי יש לכל א' היתר במקומן :

שתי

חדושי הגהות

שעח א ברש"י שלפנינו איתא עוד בזה"ל דאפילו בפ"ע אסורה כל אחת להשתמש : ב ומשמיה דרב אדא בר אהבה אמריתא ניהליה הואיל ואני קורא בהן רבים בחיצונה כן לשון הגמרא שם (עה·) :

ברש"י

שעט (א) **שתי** חצירות וג' בתים ביניהם פתוחים זה לזה כזה ורוצין לערב יחד חצר זה בא דרך בית שאצלו ונותן עירובו בבית שבאמצע וכן עושה השנייה ומותרין בשלשתן שכל בית שאצל החצר חשוב לו כבית השער וא"צ ליתן פת והאמצעי הוא בית שמניחין בו העירוב א"צ ליתן פת: ב' חצירות וב' בתים ביניהן כזה ולא עירבו יחד אלא כל אחת לעצמה ובא חצר זה דרך בית שאצלו והניח עירובו בבית שאצל החצר השני וכן עשה השני לא קנו עירוב שאם נחשוב ב' הבתים כבית שער הרי נתנו עירובן בבית שער ואינו עירוב ואם נחשוב אותם כבית גמור הרי כל החצר מפסיק בינו ובין הבית שנתן בו עירובו:

שפ **אחד** מבני החצר ששכח ולא עירב עם האחרים אוסר עליהם מה תקנתם יבטל להם רשותו שיאמר רשותי מבוטלת לכם או קנויה לכם וא"צ לזכות בקנין סודר ויכול לבטל (א) אף משתחשך (ב) ואם דר עם ד' או ה' צריך לבטל לכל א' ואחד שיאמר רשותי מבוטלת לך ולך או יאמר לכולכם בכלל ואם ביטל רשותו סתם ולא פי' שמבטל רשות ביתו לא ביטל אלא רשות שיש לו בחצר הלכך הם מותרין להוציא מבתיהם לחצר [א] (ג) וגם הוא שהוא אורח בעלמא (ד) אבל אסורים להוציא מביתם לחצר וגם הוא (ה) הלכך צריך לנעול ביתו שלא יבא להוציא באיסור ולא יפתחנו אלא כשרוצה לצאת ולבא וינעלנו מיד אחרי צאתו ובואו ואם ביטל להם בפירוש גם רשות ביתו (ו) מותרין גם מביתו לחצר ואם אינו רוצה לבטל להם רשותו אלא להשכירו מועיל כמו ביטול ואם בני החצר שעירבו מבטלין רשותן לאחד שלא עירב הוא מותר להוציא מביתו לחצר (ז) ולא מבתיהם

פרישה

דרישה

מבתיהם והם אסורין אף מביתן לחצר ולא אמרינן שהם יהיו כאורחים שאין רבים נעשין אורחין אצל יחיד : [ג] שכחו שנים ולא עירבו יכולין לבטל רשותן שיבטל כל א' מהן רשותו לכל בני החצר בין אם מבטלים לרבים שעירבו ובלבד שכל אחד מהם יבטל לכל אחד בין אם מבטלין לא' שלא עירב אבל אין מבטלין לשנים שלא עירבו בין אם מבטלין רבים ועירבו בין אם הוא יחיד שלא עירב שהרי אף לאחר שיבטלו להם הם שנים וא' אוסר על חבירו ואפילו אמר לאחד אני מבטל לך ע"מ שתחזור ותבטל לחבירך אינו מועיל (ח) כיון שלא זכה בחלק שבטלו לו בענין שיוכל לטלטל בחצר אינו יכול לחזור ולהקנותה לחבירו :

שפא (א) המבטל רשותו והוציא אח"כ מביתו לחצר בשוגג אינו אוסר במזיד אוסר שהרי חוזר בביטולו שבטל החזיקו בו כבר (ב) שהוציאו מבתיהם לחצר לא שנא מבע"י ל"ש משחשיכה אינו יכול לחזור מביטולו ורש"י פירש שאין חזקה מועלת אא"כ החזיקו משתחשך : יש ביטול רשות מחצר לחצר (ג) ל"ש ב' חצירו' ופתח ביניהן ולא עירבו יחד יכול אחת לבטל רשותה לחבירתה

הרבים אינם נעשים אפילו אצל הרבים ולא היחיד אצל היחיד עכ"ל · כתב ה"ר יהונתן נתנו לו רשותם הוא מותר בשלו להוציא מביתו לחצר אבל בשלהם לא שהרי לא סלקו נפשם מבתיהם אלא מן החצר לבדו ע"כ משמע מדבריו שאם ביטלו בפירוש רשות חצירן ורשות בתיהם שהוא מותר להוציא אף מבתיהם וכ"כ מדברי רבינו (א) : שכחו שנים ולא עירבו יכולין לבטל רשותם וכו' משנה וברייתא בפרק הדר דף ס"ט וע' : ומ"ש ואפי' אמר לא' אני מבטל לך ע"מ שתחזור ותבטל לחבירך וכו' כך פשוט שם בגמרא דף ע' מייתורא דמתני': כתב ה"ר יהונתן בפירוש המשנה תני בברייתא שאע"פ שחזר השני וביטל רשותו לחבירו אסור להוציא לחצר דכיון שתיכף שביטלו אותן שעירבו לאותן שלא עירבו לא הותר לטלטל בחצר שוב לא מהני ליה ביטול חבירו עוד משמע מכאן שהני' או השנים שמבטלים רשותן ליחיד צריכין שיבטלו רשותן לו בבת אחת ואחר כך כתב בגמרא הכא כיון דאשר בני החצר לאו להאי דפייש לחודיה בטיל אלא לתרווייהו וכו' והם דברי רש"י ולפי טעם זה אין הי' או הב' צריכין לבטל רשותן בבת אחת אלא אפי' זה אחר זה מהני וכ"כ שהוא דעת כל הפוסקים שלא חילקו בדבר ודע דאיתא בברייתא שם אח' שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב אבל אין אחד שעירב נותן רשותו לאחד שלא עירב ובגמ' ה"ד אחד שעירב אי דליכא אחריני בהדיה מאן עירב א לא פשיטא דאיכא אחרינא בהדיה וקתני לאחד שעירב כלומר וקשיא למ"ד צריך לבטל רשות לכל אחד ואחד ותרצו הכ"ע דהוי ומית והרמב"ם בפ"ב מה"ע כתב כלשון הברייתא ולא כתב מאי דאוקימנא הכ"ע דהוה ומית וה"ה תמה עליו וכתב שכבר הושג מזה ואפשר שסמך לו על מה שביאר למעלה שצריך לבטל לכל אחד ואחד ע"כ וכתבו סמ"ג וסמ"ק השלישי שלא עירב מבטל רשותו לאחד מאותם שעירבו והשני שעירב יבטל גם הוא לחבירו שעירב את רשותו כלומר דבלא מת נמי משכחת לה אלא שהתלמוד רצה להעמידה בשאין צריך ליתן רשות אלא האחד לבדה כפשטה דברייתא (ב) והא דאוקימנא דהוה ומית פירש"י דמיירי בשיירא שחנתה בבקעה א והקיפוה מחיצה ונעשה חצר ונטעו בה איש אהלו דכי מת אין ליורשים שם כלום דאי בחצר ממש הא איכא יורשים וכיון דאילו הוה אבוהון קיים הוה אסור איכהו נמי אסרו וכתבו התוס' דבחנם דחק לפרש כן דאין היורש אוסר אלא א"כ הולך לדור שם דהלכה כר"ש דאמר אפילו הניח את ביתו והלך לשבות אצל בתו אינו אוסר שכבר הסיח מלבו :

שפא המבטל רשותו והוציא אחר כך וכו' משנה בפרק הדר (סט :) פלוגתא דר"מ ורבי יהודה ופסק כר' יהודה וכן פסקו הפוסקים כתב רבינו ירוחם בני"ו ואם הוציא במזיד אוסר דוקא שלא החזיקו עדיין האחרים בחצר אבל אם החזיקו כבר ואחר כך הוציא אפילו במזיד אינו אוסר וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ורוב הפוסקים אבל לרש"י לפי פירושו וקצת הפוסקים אוסרים במזיד אפילו החזיקו כבר כי הוא מחלל שבת בפרהסיא (א) ואינו מבטל אפילו שחילל במילי דרבנן כך פשוט בפרק הדר עד כאן והענין הוא דהאי דתניא (שם סט) עד שלא נתן רשותו הוציא בין בשוגג בין במזיד יכול לבטל דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בשוגג יכול לבטל במזיד אין יכול לבטל קסבר רבי יהודה מחלל שבת אין יכול לבטל בלא שכירות והתוספות (שם) הקשו עליו והעלו דהכא לא מטעם מומר קאמר דמומר לא שייך אלא באדם הרגיל לחלל שבתות ואינו נזהר כלל אבל הכא לא ברגיל איירי וכו' ומיהו במאי דמשמע מדברי רש"י דאפילו במילי דרבנן חשיב מומר לא נחלקו עליו התוספות אדרבה כתבו דהכי משמע בגמרא וכבר כתב רבינו כן בסימן שפ"ה : ומ"ש רבינו שהחזיקו בו כבר וכו' ג"ז שם בדף הנזכר אמר אביי הכי ותניא כוותיה ואע"פ שכתב שם רש"י דלרבי יהודה דמתני' לא מהניא חזקה מ"מ כבר כתב דלרבי יהודה דברייתא מהניא וקי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב וכן דעת הרמב"ם בפ"ב מה"ע וכתב ה"ה שכן דעת הרשב"א: ומ"ש החזיקו בו כבר שהוציאו מבתיהם לחצר לאו דוקא דה"ה להכניסו מחצר לבתיהם וכ"כ התוספות בפרק הדר דף ס"ח · אהא דאמר ר"ג הוציאו מה שאתם מוציאים והכניסו מה שאתם מכניסים ואע"פ שכתב רבינו בסימן זה שאין נקרא מחזיק אלא כשמכנים לרשות שביטל אבל מה שמוציא ממנו אינה חזרה והם דברי התוספות שם (סג :) גבי המן בר ריסתק ל"ק דלא אמרו כן אלא דוקא לענין חוזר ומחזיק דכשמוציא מרשות שביטל לא מיקרי חזרה אבל לגבי חזקה כל שעושה דבר שהיה נאסר בלא ביטול הוי חזקה : ומ"ש מבע"י ל"ש משחשכה משמע מסתימ' המשנה שם : ומ"ש ורש"י פירש שאין חזקה מועלת אא"כ החזיקו משתחשך הוא שם (סח) אהא דאמרינן לדוקי מאן דכר שמיה חסורי מיחסרא וה"ק לדוקי הרי הוא כא"י וכו' ואמר לנו אבא מהרו והוציאו את הכלים למבוי עד שלא יוציא ויאסר עליכם ופירש"י והוציאו את הכלים · והחזיקו במבוי ושוב לא יוכל לחזור מביטולו וכשקדש היום עסקינן דחזקה דמבע"י לא מוכחא : יש ביטול רשות מחצר לחצר וכו' ג"ז בפרק הדר דף ס"ו פלוגתא דשמואל ור' יוחנן ופסק הרא"ש כר"י דאמר הכי וכן דעת הרמב"ם בפ"ב מה"ע וכ"כ סמ"ג וסמ"ק : ומ"ש ל"ש ב' חצירות ופתח ביניהם ולא עירבו וכו' ול"ש ב' חצירות זו לפנים מזו וכו' שם בדף הנזכר כי אמר שמואל אין ביטול רשות מחצר לחצר לא אמרן אלא ב' חצירות ופתח א' ביניהם אבל זו לפנים מזו מתוך שאוסרין זה על זה מבטלין וא"כ רבי יוחנן דפליג עליה אפילו בשתי חצירות ופתח ביניהם אמר דיש ביטול רשות : ומ"ש גבי ב' חצירות ופתח ביניהם לא עירבו יחד כלומר אבל כל חצר עירבה לעצמה ואין לפרש דלא עירבו כלל דא"כ היאך מבטלין הא קי"ל דלשנים שלא עירבו אין מבטלין לפי שכל אחד אוסר על חבירו כמ"ש בסימן ש"פ וסתם חצר יש בו ב' בתים :

ומ"ש

שפא המבטל רשותו וכו' משנה פרק הדר (דף ס"ט) פלוגתא דר"מ ור"י ופסק כר' יהודה דבשוגג כיון דבלא דעת הוציא לא הויא חזרה : ומ"ש ל"ש מבע"י ל"ש משחשיכה הכי משמע מפשטא דתלמודא דתניא בסתמא דכהחזיקו בני המבוי במבוי אפילו הוציא אח"כ במזיד אינו אוסר ועוד נראה דהא דקאמר ל"ש מבע"י ל"ש משחשיכה ה"ק לא מבעיא מבע"י דהחזקה שהחזיקו בני מבוי במבוי קנין גמור הוא דאינו יכול לחזור אלא אפילו החזיקו משחשכה דמקני רשותא בשבתא אסור אפ"ה כיון דבטיל רשות אסתלוקי רשות' בעלמא הוא דמה"ט קאמרי ב"ה דאפי' משחשיכה נותנין רשות כדקאמר תלמודא (בדף ע"א) א"כ החזקה נמי שרי בשבתא דה"ל כאילו נכנס ברשות שהוא הפקר לכל וכי היכא דכתב רבינו בסימן הקודם דיכול לבטל אף משתחשך כך כתב כאן דיכול להחזיק אף משתחשך ולכן איכא לתמוה טובא על מה שכתב רבינו דרש"י פירש שאין חזקה מועלת אלא א"כ החזיקו משתחשך דאדרבה החזקה עדיפא מבע"י דקונה ממש הוא בחזקה זו ותו דלא אשכחן לרש"י שכתב כן דמה שפי' ב"י דבסוף (דף ס"ח) פירש רש"י גבי לדוקי והוציאו את הכלים והחזיקו במבוי ושוב לא יוכל לחזור מבטולו וכשקדש היום עסקינן דחזקה דמבע"י לא מוכחא עכ"ל נראה לפע"ד דאדרבה מוכח מדלא פירש רש"י ומשחשכה עסקינן אלא וכשקדש היום עסקינן כו' דמבעוד יום קאמר דהיינו מקמי שתחשך כמו שפירש רש"י ריש ברכות דקידוש היום הוא בין השמשו' ספק יום ספק לילה דקדש היום מספק וכן במשנה ריש פרק הדר כתב רש"י וז"ל א"ל אבא מהרו והוציאו כליכם למבוי והחזיקו בו כיון דקידש היום מיד כדי שלא יחזור בו עכ"ל דבא רש"י ליישב למה אמר מהרו והוציאו וכו' אמר דמהירה זו היתה לפי שהיה סמוך לחשיכה והיה ממהר עליהם שיחזיקו במבוי קודם שיקדש עליהם היום שלא יהא בחזקה זו כדנוד איסור קנין בשבת וז"ל רש"י מהרו וכו' כלומר דכיון דקידש היום מיד צריכין אתם למהר להחזיק קוד' שקידש היום דפשיט' דאעפ"י דהלכה כב"ה דבין בנותן רשות ובין במחזיק רשות אף משתחשך היא מ"מ טפי עדיף מבע"י מבשחשכה ולהכי אמר מהרו והוציאו וכאן בא רש"י ליישב הלא הא גופה קשיא למה המתין עד סמוך לחשיכה דקידש היום מיד והוצרך לומר מהרו ולמה לא אמר להם מבע"י טובא שיוציאו כליהם מיד לאחר שביטל להם רשותו ועל זה פירש רש"י דחזקה דמבעוד יום טובא לא מוכחא כדתנא ההוא סבא ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר כדאיתא בפרק ב"מ סוף (דף כ"ג) וכדלעיל בסימן רס"ג אבל בסמוך לחשכה מבעוד יום מוכחא ותו נראה דאפילו מבעוד יום טובא אם כבר החזיק פשיטא דקנה רשותו והיאך יאמר רש"י דאין חזקה מועלת מבעוד יום ולכן אני אומר דאיזה תלמיד טועה כתב הגה"ה זו בגליון והכניסוהו הסופרי' בפנים ובספרי רבינו הישנים לא נמצא דבר זה בשם רש"י וזה עדות נאמנה דטעות הוא ולענין הלכה הכי נקטינן דלכתחלה יחזיקו מבעוד יום סמוך לחשכה קודם שקידש היום ובדיעבד אפילו החזיקו מבעוד יום טובא או משחשכה נמי מועלת חזקתם ודלא כמ"ש בש"ע דלרש"י אין חזקה מועלת אלא אם כן החזיקו משחשכה דליתא ותלו בפירוש רש"י מה שלא עלה על לבו :

יש בטול רשות מחצר לחצר וכו' שם (דף ס"ו) פליגי בה שמואל ור' יוחנן ופסקו הפוסקים כר"י דאמר יש ביטול אפילו בב' חצרות ופתח ביניהם

ומכ"ש

דרכי משה

שפ (א) ולא ידעתי מניין לו שכן נראה דעת רבינו שהרי כתב סתמא ולא אמרו שיהא כאורחים כו' דמשמע דבכל ענין לא מהני מהאי טעמא : (ב) ובמהרי"ל דיש אוסרין לבטל רשות בזמן הזה ויש שהתירו : שפא (א) וכן כתב הר"י :

וכתב

דרישה

[ב] שכחו שנים ולא עירבו יכולין לבטל כו' שיבטל כו' האי שיבטל לשון מיותר הוא דהל"ל מיד בין אם כו'. ב"י דייק מדברי רש"י שכתב במשנה הדר גבי צדוקי וש"מ שאינו ככותי דאי אגירו מיניה היכי מצי למהדר ע"כ ומשמע לו דכל שאינו ככותי אין שוכרין ממנו ול"נ דאי מהא לא איריא דמצלן לפרש דברי רש"י כך דכל שאינו ככותי אין שוכרין ולשונו של רש"י ז"ל משמע הכי דכותי מוכרחים לשכור ממנו ואם רוצים לשכור רשאי · ב"י הביא לשון סמ"ג בס"ם זה שפי' לשון הברייתא דקתני אחד שלא עירב נותן רשותו לא' שעירב דר"ל דגם השני שעירב יבטל גם הוא לאותו שעירב נמצא דשניהם בטלו לא' שעירב וסיפא דברייתא דקתני ואין א' שעירב יכול ליתן רשותו לאחד שלא עירב נ"ל שא' עירב לחוד ביטל רשותו והשני שעירב עמו לא ביטל רשותו ומש"ה אינו יכול ואע"פ דפשיטא היא הלשון הברייתא קתני דקתני שם כל חלוקי דינים ובאמת אוקימתא דהסמ"ג היא דוחק דמפרש רישא דקתני אחד שביטל דמיירי שגם השני שעירב ביטלו לו וא"כ בסיפא נמי אם הי' גם השני שעירב מבטל לאותו שלא עירב הוה מועיל ולמה חילוק בינייהו וקתני בזה יכול ובזה אינו יכול :

ויש

(ג) ל"ש שני חצירות ופתח ביניהם כו' לכאורה נראה שהטעם הוא משום דהוי רבים אצל רבים וכמ"ש רשב"א אבל כבר כתבתי שאין כן דעת רבינו ור"י לכן נראה דהטעם

שהוא

פרישה

(ח) כיון שלא זכה בחלק כו' פי' שלא הותר לו לטלטל תכף בשעה שבטלו לו : סי' שפא (א) המבטל רשותו כו' כאן מיירי שלא ביטל ביתו דאסור בכל ענין להוציא אלא שאינו אוסר עליהם אם החזיקו הם תחלה א"כ מיירי שביטל גם רשות ביתו וקמ"ל שדינו שאחרים מותרין להוציא מביתו ולא הוא עד שיחזיקו בו תחלה מי שביטל להם ואח"כ גם הוא מותר לכתחלה כמ"ש לעיל : (ב) שהוציאו מבתיהם לחצר פי' שתיהם ולא המיוחדה לבדם דהוי הפנימי' רגל המסורה במקומה ופי' לא עירבו יחד הא כל אחת לעצמה עירבה דאל"כ הא קי"ל דאין מבטלין רשות לשנים שלא עירבו וסתם חצר יש בו ב' בתים וכתב ב"י בשם התוס' דה"ה אם הכניסו מחצר לבתים ולאו דוקא כשהוציאו מבתיהם לחצר דהו מחזיקין בחצר ומכניסין כלים לתוכו ובזה מראין הקנין משא"כ כשמוציאין מתוך החצר שרוצין לקנות לבתיהם דבזה אין מראין שום קנין בחצר ואע"ג דכתב רבינו בסמוך שאין נקרא מחזיק אלא כשמכנים כו' וקמל"ן ב"י דהכא מהני ושאני התם דקאי אהמבטל דלא מיקרי חוזר ומחזיק אלא כשמכנים לרשות שביטל אבל הכא דאיירי במי שביטל להן שרוצים לקנות כל שעושה דבר שהי' נאסר לעשות בלא ביטול מהני לב"י אלא שכתב בקיצור אבל כן הוא כוונתו ודו"ק :

ע"ש

חדושי הגהות

שפ א ברש"י שלפנינו איתא והקיפוהו חצר :

ומ"ש גבי ב' חצירות זו לפנים מזו ולא עירבו אין לפרש דלא עירבו כלל מהאי טעמא גופיה וכן אין לפרש לא עירבו שתיהם יחד אלא עירבה זו לעצמה וזו לעצמה דאם כן היכי קאמר שבפנימית אוסרת על החיצונה והלא כל אחת מותרת בחצירה וקי"ל דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה כמ"ש בסימן שע"ח גם אין לפרש לא עירבו שתיהן אלא החיצונה לבדה דהא"כ לא מצי מבטלי רשותייהו לבני החיצונה שלא עירבו משום דאין מבטלין רשות לשנים שלא עירבו כדבסמוך אלא על כרחך לפרש לא עירבו שתיהם אלא הפנימית לבדה דהשתא כיון דפנימית לא עירבה כלל ה"ל רגל האסורה במקומה ואוסר' על החיצונה כמו שנתבאר בסימן שע"ח: ומ"ש שלא תשמש ולא תעבור עליה וכו' הוא מדין כל מבטלי רשות שנתבאר בסימן ש"פ וה"ה נמי דבעינן הכא נעילת דלת אלא שרבי' לא חש לכתבו לפי שסמך על מ"ש שם ואף על גב דבס"פ כיצד מעברין (נט:) אמרו דפנימית אחדא לדשא ומשתמשת ופירש"י שלא יהא דריסת רגל על החיצונה כבר כתבו שם התוספות דלאו דוקא דליכא קפידא בדריסת רגל אלא תיחוד דשא מלהשתמש בחיצונה קאמר: ומ"ש או עירבו יחד ונתנו עירובן בחיצונה ושכח א' מן הפנימית יכול לבטל רשותו כלו' יבטל רשותו לכ"א מבני הפנימי' וגם לכל אחד מבני החיצונה ויהיה הוא לבדו אסור וכולם מותרים אבל אם ביטל לבני החיצונה ולא לבני הפנימית עדיין פנימית באיסור' עומדת לפי שאין עירובה בחצירה ואי אמרינן תסתלק מן החיצונה הרי הן בלא עירוב וכולם אוסרין זה על זה. וה"ה שאם שכח אחד מן החיצונה ולא עירב שהוא מבטל רשותו לכל אחד ואחד מבני החיצונה ומבני הפנימית והוא אסור וכולם מותרים וכן אם נתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב יכול לבטל רשותו לכל אחד ואחד מבני הפנימית והחיצונה ויהיה הוא אסור וכולם מותרים ולא חש רבינו לכתוב הני בבי משום דמהך בבא שכתב מישתמעי הני שאם בשכח אחד מן הפנימית מהני ביטול רשותו לבני החיצונה אע"פ שיש לו דריסת רגל כ"ש שאם שכח אחד מן החיצונה מבטל רשותו גם לבני הפנימית ואם בנתנו עירובן בחיצונה מהני ביטול רשות דבן פנימית ששכח להתיר ב' החצירות ה"ה בשנתנו עירובן בפנימית דמהני דמ"ש ולא איצטריך לאשמועינן אלא היכא דנתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן החיצונה ולא עירב דפנימית מותרת משום דאחדא דשא ומשתמשת שהרי עירובה בחצירה ואמרה לחיצונה לתקוני שתפתיך ולא לעוותי כמ"ש בסימן שע"ח ומיהו כי שכח אחד מן הפנימית לא שרי לפנימית דנימא דתיחוד דשא ותשתמש משום דלא מצי למימר לחיצונה לתקוני שתפתיך ולא לעוותי שהרי העוות לא ע"י חיצונה בא אלא ע"י פנימית וכמ"ש רש"י בפרק הדר דף ס"ו: ויש ביטול רשות בחורבה וכו' ג"ז בפרק הדר דף ס"ו פלוגתא דשמואל ורבי יוחנן ופסקו כרבי יוחנן: ומ"ש ויש ביטול רשות מבית לבית בפרק הדר (סג:) גבי ההוא מבואה דהוה דייר בה המן בר רסתק כתבו התוספות שרש"י הורה כן וכתב שאור"י דאם יועיל ביטול מבית לבית א"כ יהיו כולם מותרי' לטלטל מזו לזו גם אותם שביטלו להם שאע"פ שהמבטל רשות חבירו אסור להוציא מביתו לחצר התם הוא שיש להם חלק בחצר אבל הכא כשביטלו כל השכונות רשותם לאחר אשתרו כולהו דאין דומה כלל חוזר ומחזיק ברשותו כשמטלטל מביתו לבית חבירו וכיון דמשתרו כולהו על ידי ביטול אין לביטול להועיל כאן דא"כ בטלת תורת עירוב מאותו מבוי שלא יחושו לעשות עוד עירוב כיון דמשתרו כולהו בביטול ומיהו אור"י דאם יש חדרים בבית יכול לבטל כל הבית בלא חדרים שיהא עכשיו אסור להוציא מן החדר לבית כמו מבית לחצר ואין שייך כאן בטלת תורת עירוב שהרי ישתכר בעירוב יותר מן הביטול ונראה דאין מכאן ראיה לחלוק על הורא' רש"י דשפיר דמי דחוזר בו מביטולו כשנוטל כליו והכניס לתוך בית חבירו וחוזר והחזיר לביתו שהוא רשות המיוחדת לו נראה כחוזר בו מביטולו וכיון שמפסיד בדבר לא ביטלת תורת עירוב עכ"ל. והרא"ש כתב הא דנראה דאין מכאן ראיה לחלוק על הוראת רש"י וכו' בשם רבינו שמשון וכתבו שר"ת חולק ואומר שאין ביטול רשות מבית לבית והרא"ש הסכים לדעת רש"י ונראה מדבריו דס"ל כר"ש דאפילו אין חדרים בבית יכול לבטל ביתו וכ"כ רבינו ירוחם בח"ו שדעת הרא"ש כר"ש ושכן נראה עיקר: ומ"ש רבינו אבל אינו יכול להוציא מבית חבירו לביתו וכו' והיינו כשאין חדרים בבית ומשום דאינו יכול להוציא מבית חבירו לביתו כמלא שנשתכר בעירוב מבביטול וזה שכתב אח"כ וכן אם יש לו חדר פתוח משמע דעד השתא בשאין חדר פתוח עסקינן והגהות מיימון כתבו סברות אלו בפ"ב מה"ע בשם סמ"ג וסמ"ק ונראה מדבריהם דליתא לדר"ת וכתבו דטוב לשייר חדר אחד שלא יבטל וכדברי ר"י: ומ"ש אסור להוציא מהחדר לביתו נראה דהיינו כשביטל רשות ביתו סתם אבל אם ביטל רשות ביתו ורשות חדרו בהדיא שרי להוציא אפילו מחדר לביתו ויותר נראה דלא אסר להוציא מהחדר אלא עד שיחזיקו בני החצר להוציא מבתיהם לחצר אבל אחר שהחזיקו יכול להוציא אפילו מחדרו: ומ"ש אבל ב' בתים ברה"ר וכו' גם

לחבירתה להיותה מותרת להשתמש בה ולא היא (ד) לא שנא ב' חצירות זו לפנים מזו (ה) ולא עירבו שבפנימית אוסרת על החיצונה יכולה לבטל לה רשותה שלא תשמש ולא תעבור עליה (ו) אלא בשעה שצריכה לצאת ותהיה החיצונה מותרת או עירבו יחד ונתנו עירובן בחיצונה ושכח א' מן הפנימית (ס"א החיצונה) ולא עירב (ז) יכול לבטל רשותו אבל נתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן החיצונה אף ביטול אין צריכין כדפרישית לעיל יש ביטול רשות בחורבה כגון ב' בתים וחורבה ביניהן שהוא של שניהן ושכחו ולא עירבו יכול אחד לבטל רשותו לחבירו ולהיותו מותר בה [א] ויש ביטול רשות מבית לבית שאם ב' בתים ופתח ביניהן ולא עירבו אחד מבטל רשות לחבירו ואפילו המבטל יכול להוציא מביתו לבית חבירו ואין כאן משום חוזר ומחזיק ברשותו (ח) שאין נקרא מחזיק אלא כשמכנים לרשות שביטל אבל מה שמוציא ממנו אינו חוזר (ט) אבל אינו יכול להוציא מבית חבירו לביתו שאז היה חוזר ומחזיק ברשות שביטל וכן אם יש לו חדר פתוח לביתו וביטל רשות ביתו אסור להוציא מהחדר לביתו (י) אבל ב' בתים בר"ה ובאו כותים בשבת וסגרו ר"ה שביניהן בענין שיש ביניהן כמו חצר והרי אוסרין זה על זה

שהוא

ומכ"ש בב' חצרות זו לפנים מזו דכיון דאוסרת הפנימית על החיצונה פשיטא דיכול' לבטל לה רשותה וכו': ומ"ש אם עירבו יחד וכו' ושכח אחד מן הפנימית וכו' לאו דוקא דה"ה שכח א' מן החיצונה וכך הוא במקצת ספרי רבינו ושכח אחד מן החיצונה ומפורש כך בסוגיא:

הדר

פרישה

שהיא אסורה כמ"ש בדרישה דמיירי או קודם שהחזיקו או שלא ביטל רשות ביתו אלא רשות חצירו. עיין בב"י שכתב דגם אין לפרש דעירב פנימית כו' יש לתמוה עליו למה לי' לאהדורי אדסייא אמריגא והלא הוא נדחה בדימוי ראשון דא"כ הוה רגל המותרת במקומה כו' וק"ל:

(ד) ר"ש שני חצירות זו לפנים מזו כו' לכאורה היה נראה דהל"ל עד שיחזיקו הם תחלה כדלעיל או שלא בטלו רק חצירות אבל לפי מ"ש הרשב"א וב"י הביאו בסי' זה דאפי' רבים נעשים אורחים אבל רבים היא אסורה בכל ענין וק"ל: (ה) ולא עירבו שתיהם אלא החיצונה לבד דהוה הפנימית רגל האסורה במקומה:

(ו) אלא בשעה שצריכה לצאת כי בדריסת הרגל לחודה אינה אוסרת אלא א"כ יש לחוש שישתמש בחיצונה ר"ל כלים ששבתו בחצר יטלטל מזה לזה ולכך צריך ג"כ שתיחד דשא כמו לעיל גבי בית אלא שסמך רבינו אדלעיל: ב"י:

(ז) יכול לבטל רשותו כלומר לכל אחד מבני הפנימים והחיצונים ויהי' הוא לבדו אסור וכולם מותרים אבל אם ביטל לבני החיצונה ולא לבני הפנימית עדיין פנימית באיסורה עומדת לפי שאין ערובה בחצרה ואי אמרינן תסתלק מן החיצונה הרי הן בלא עירוב וכולם אוסרין זע"ז וה"ה אם שכח אחד מן החיצונים ולא עירב שמבטל רשותו לכל אחד מה חיצונים והפנימים והוא אסור וכולם מותרים כו' ב"י ע"ש. והא דנקט נתנו עירובן בחיצונים נראה דלרבותא נקט אע"פ שאין עירובה במקומה אפ"ה יכול לבטל אע"ג דהוה ביטול מחצר לחצר ומכ"ש אי נתנו עירובם בפנימים דהוה כאילו דרים גם החיצונים בפנימים ואז לא הוה כביטול מחצר לחצר ממש אבל א"ל דאי הוה העירוב ממש בפנימים לא הי' צריך לבטל גם לחיצונה משום דפנימית יכולה לסגור הדלת דהא כתבתי בסמוך כיון דהעיוות בא מכחם לחיצונה דהיינו שא' מהן שכחה לערב אינו יכולה לסגור הדלת כדפרישית לעיל סי' שע"ח ר"ל שאינו צריך אותו ששכח בחיצונה לבטל גם לכל אחד מהפנימים להתירם דבלא"ה מותרים אבל אם שכח אחד מהפנימיים צריך הוא לבטל לכל אחד מהפנימיים וגם לכל אחד מהחיצוני' אפי' העירוב מונחת בפנימית אם לא שעירבה לעצמה ואם לא ביטל לחיצונה גם הם אסורים דלא מצי למימר לחיצונה לתקוני שדרתיך כו' שהרי העיוות לא ע"י חיצונה בא אלא ע"י פנימית כמ"ש רש"י בפ' הדר עלה ס"ו ב"י:

(ח) שאין נקרא מחזיק אלא כו' פי' לענין שיקרא מחזיק ברשותו שכבר ביטל אלא כשמכנים ועיין מ"ש לעיל בריש הסימן ואינו דומה למ"ש לעיל דאם הוציא במזיד אוסר כו' דהתם הוצאה זו הכנסה היא שהרי הוא מכנים לרשותו שביטל דהיינו החצר משא"כ כאן שהוא מכנים לבית חבירו שמעולם לא הי' שלו והיינו הוצאה ולא הכנסה ובזה מיושב ג"כ מ"ש בסי' ש"פ דכשביטל חצירו ולא ביתו אסור לו להוציא מביתו לחצר כו' ופי' ה"ר יונתן הך טעמא משום דנראה כאילו חוזר ומחזיק ברשותו אע"פ דלא הוי אלא הוצאה מבית אלא לפי שמוציא מביתו שלא ביטל לחצר שביטל דאותה הוצאה הכנסה היא וק"ל:

(ט) אבל אינו יכול להוציא מבית חבירו כו' וא"ת הא לעיל סי' ש"פ כתב דכשביטל גם ביתו מותר גם להכניס לביתו דהוי אורח לגבייהו וכמ"ש לעיל ב"י בשם רש"י ולק"מ דהתם איירי דכבר החזיקו המה בהוצאה והכנסה דשוב לא יכול לחזור וכאן איירי דעדיין לא החזיקו וה"א דאפ"ה מותר מטעם דנעשה אורח גבי' כמו המבטל רשות חצירו לחוד דמותר להוציא מביתו לרשותן אע"פ שעדיין המה לא החזיקו וק"ל. ומ"ש ב"י דמיירי כשאין חדרים בביתו כו' לא ידעתי מנ"ל ואדרבה כשנדקדק בדברי רבינו היטב תראה דמיירי אפי' כשיש שם חדרים מדתלה האיסור משום דנראה כחוזר ומחזיק ברשות שביטל וממילא אין חילוק בין יש שם חדרים ובין אין שם חדרים:

(י) אבל שני בתים כו' כן הוא בגמרא דף ס"ז ע"א וצ"ע אמאי נקט שני בתים ברשות הרבים דזה אינו שכיח כלל דבשבת יקיפו ר"ה ולא נקט שני בתים בשני חצירו' ומחיצה ביניהן שלא הי' יכולין לערב בע"ש ונפל המחיצה בשבת שאסורים בני חצר זה לבטל רשותם לבני חצר אחרת מה"ט כיון שלא היו יכולין לערב מאתמול וכ"ל ליישב קצת דלרבותא נקט הכי משום דה"א דבזה יש להקל טפי כיון דעיקר תשמישו דכל חד לפני פתחו כל השבוע וצריכא להו טובא משא"כ כל אחד בחצר חבירו דאינו שכיח שם כל השבוע וכדאיתא שם בגמרא דף ס"ן ע"ב דהיינו טעמא דשמואל דיש ביטול א' לחבירו בחצר א' ואין ביטול א' לחבירו מחצר לחורבה וכמ"ש רש"י ור' יהונתן התם דלא אקילו רבנן אלא היכא דעיקר תשמישו התם וכהי דאכן לא קי"ל כהא דשמואל דהואיל דיכולין לערב מאתמול יחד

מבטלין

דרישה

סי' שפא [א] ויש ביטול רשות מבית לבית כו' עד שאין נקרא מחזיק אלא כשמכנים לרשות שביטל אבל מה שמוציא ממנו אינו חוזר ויש להקשות אסברא זו שכתב רבינו והוא סברת התוס' שכ"כ שם בעובדא דהמן בר ריסתק ע"ש דף ע"ג ופי' מהא דכתבו התוס' שם דף ס"ח בד"ה הוציאו מה שאתם מוציאים כו' וז"ל פי' הוציאו מה שהכניסו דבחד מינייהו הוה חזקה כשעושה דבר שאינו נאסר בלא ביטול והא דקתני בסמוך מי שנתן רשות והוציא בין בשוגג בין במזיד אוסר ל"ד הוציא אלא אפי' הכנים עכ"ל וקשה מה הקשו התוס' מהא דאמרו בסמוך והוציא דקאי אמבטל ויש לחוש שחוזר בו אמאי דאמר ר"ג הוציאו או הכניסו דקאי אהנהו שביטל להם לפי סברת רבינו שהרי המבטל אין לחוש שיחזור מביטולו עד שיכנים לרשות שביטל ומש"ה דוקא קאמר בסמוך והוציא ונראה שמה שחלקו התוס' ורבינו וכתבו דלמבטל אין שייך לומר דחוזר בו כ"א כשמכניס' לרשות שביטל היינו דוקא אם ביטל רשות חבירו וביתו או שביטל רשות ביתו לבד ומטלטל מביתו לבית חבירו במקום שאין לו חלק בו אבל המבטל רשות חצירו לבד ולא רשות ביתו זהו אסור לטלטל מן הדין מביתו לתוך החצר שאף שמותר לטלטל מביתם לתוך החצר היינו טעמא שנעשה אורח לגבייהו ומטלטל כלים שלהן לתוך השדה אבל אין אדם נעשה אורח בבית שלו לטלטל כליו מביתו לתוך החצר שביטל להן וה"ה שאסור להכנים אפי' כלים שלהן לתוך ביתו שבתוך ביתו אין נעשה אורח מאחר שלא ביטל להן ונמצא מבטל רשות חצירו לחוד וחוזר ומכנים מחצירו לתוך ביתו ונראה לכל שחוזר מביטולו וסובר כיון שיש לו חלק בחצר מותר לטלטל מתוכו לתוך ביתו ומש"ה הקשו התוס' שפיר מהא דאמר בסמוך והוציא וכתבו דל"ד קאמר דכשעושה דבר שהי' נאסר בלא ביטול הוה חזקה ה"ה עושה דבר שלא הי' עושה לולי שחוזר בו ודו"ק ובזה נ"ל ליישב מה שיש להקשות ולדקדק ג"כ בדברי התוס' שכתבו שם דף ס"ו בד"ה א"כ בטלת תורת עירוב כו' שכתב שם וז"ל אומר ר"י דאם יועיל ביטול רשות מבית לבית א"כ יהיו מותרין כולן לטלטל מזו לזו גם אותן שבטלו להן אע"פ שהמבטל רשות חבירו אסור להוציא מביתו לחצר התם הוא שיש להם חלק בחצר ונראה כחוזר ומחזיק ברשותו אפי' למ"ד לעיל בפ"ב המבטל רשותו ביתו ג"כ בטל אבל הכא כשבטלו כל השכונות רשותן לאחד אשתרי כולהו דאין דומה כחוזר ומחזיק' ברשותו כשחוזר ומטלטל מביתו לבית חבירו ול"ד למוציא מביתו לחצר שיש לו בחצר חלק כו' ע"ש ויש לדקדק ענינים בדברים הללו חדא למה חזר וכתב ול"ד למוציא מביתו דהא כבר כתב תחלה דלא דמי ועוד צריך ישוב מה כוונתו במה שכתב תחלה התם הוא שיש להם חלק בחצר דלא הי' לו לכתוב יש להם חלק אלא יש לו חלק כמ"ש אח"כ ועוד למה שינה דבתחלה כתב להם ואח"כ כתב לו ובמ"ש כאן ראשונה נתיישב הכל דמתחלה כתב דיש לחלק דכיון דיש להם חלק בחצר ואסור לאדם להוציא מרשותו לרשות אחר ודאי נראה כשמוציא מביתו שלא ביטל להחצר שביטל להן כאילו חוזר בו ומוציא מפני שסומך על מה שיש לו ג"כ חלק בחצר ואח"כ כתב ואפילו למ"ד דס"ל המבטל רשות סתם שביטל גם רשות ביתו וא"כ ליכא למיסר מה"ט דהא כבר כתבתי שהמבטל גם ביתו נעשה אורח גבייהו ומותר לטלטל מביתו לחצר מ"מ מאחר שיש לו ג"כ חלק יש לחוש שירא' כאילו חוזר מביטולו לכך אסור לו להוציא עד שיחזיקו הם תחילה וק"ל משא"כ כשמוציא מביתו שביטל לבית חבירו דהם ליכא למטעי כלל דהא אינו מכנים לרשותו וגם אין שייך לומר שירא' שחוזר מביטולו כיון שמוציא ואינו מכנים וגם אין לו חלק כלל בבית חבירו וליכא למיטעי ומש"ה מותר ומ"ש התו' שם בשם ר"י והביאו ג"כ ב"י כאן וז"ל ומיהו אם יש חדרים בבית יכול לבטל כל הבית לבד מהחדרים יש לדקדק למה כתב בלא החדרים שלא אם גם יבטל החדרים מ"מ ישתכר דהרי הוא אסור לו להוציא ולהכנים מהחדרים לביתו ומביתו לחדרים שזהו נקרא מכנים כיון שביטל שני החדרים מכנים לתוך רשות שביטל ונראה כחוזר מביטולו והא ראי' שרבינו כתב סתם דאם יש לו חדר פתוח לביתו וביטל רשות ביתו אסור להוציא מהחדר לביתו ומשמע דאפי' באם לא ביטל חדרו איירי ובזה נתיישב ג"כ שתמה ר"י על מעשה דרש"י שהתיר לבטל מבית לבית דא"כ בטל תורת עירוב ולא תמה ג"כ אמה שמותר לבטל הבית והחצר ואז מותר לטלטל ג"כ לכולם א"כ יבוטל תורת עירוב. ב"י הביא ברייתא דתניא עד שלא נתן רשותו הוציא בין בשוגג בין במזיד יכול לבטלו כו' קיצר במקום שהיה לו להאריך כי ברייתא זו אין ענין לכאן למאי דמיירי רבינו ודין זה דאיירי בו רבינו במבטל רשותו הוא בסיפא דברייתא שהביא הוא ז"ל ועי"ש בפרק הדר. ב"י הביא בריש הסימן דברי רבינו ירוחם ז"ל כתב ר' ירוחם בגו'

ואם

שהוא כמו חצר שב' בתים פתוחין לו (יא) אינן יכולין לבטל אחד לחבירו : (יב) יורש מבטל רשותו שאם לא עירב מורישו ומת בשבת והיורש דר בחצר ואוסר יכול לבטל רשותו : ומבטלין וחוזרין ומבטלין פי' שמבטלין רשותן בני חצר לחצר אחרת עד שיוציאו מה שירצו או לאחד מבני החצר וחוזרין ומבטלין לאותן שביטלו להם (יג) עד שיוציאו גם הם מה שירצו :

שפב הדר עם כותי בחצ' (א) אינו אוס' עליו עד שיהו ב' ישראלי' דרים בשני בתים (ב) ואוסרין זה על זה אז הכותי אוסר עליהם ודבר זה מדרבנן ולכן לא הוצרכו לאסור אלא כשב' ישראלים דרים עמו ואם ב' או ג' דרים עמו אין יכולין לבטל רשותם לאחד מהם כדי שיחשיבם כיחיד ויהיה היחיד מותר (ג) להוציא מביתו לחצר ואין להם תקנה עד שישכיר להם רשותו ושכירות בסתם שמשכיר להם מועיל וא"צ לפרש כדי להתיר הטלטול וא"צ כתיבה וחתימה ולא שטר משוטרי העיר ושוכרין ממנו (ד) אפילו בפחות מש"פ וכל זמן שאינו חוזר בו מועיל השכירות

שפב הדר כו' ר"פ הדר פליגי בה ר"מ וראב"י והלכה כראב"י דלעולם אין כותי אוסר עד שיהיו ב' ישראלים אוסרי' זה ע"ז ומ"ש דרים בשני בתים כ"כ הרא"ש לשם דף קכ"ב ע"ד והוא מדברי התו' לשם (דף ע"ד) בנ"ה מבוי שגלו אחד כותי ומזה הטעם וכו' כי לא ירצה להשכיר וכו' אסיקנא לשם (דף ס"ב) כותי לא מוגר דחייש לכשפים פי' דכיון דישראל קפיד דלוגיר ליה רשותו בדמי' ולא להחזיק ברשותו בחנם חייש כותי דבדמים שנותן ישראל ליד כותי עושה לו כשפים :

ומ"ש ואם ב' או ג' דרים עמו וכו' פי' דרים עמו בחצר כל אחד בביתו המיוחד לו אין יכולים לבטל רשותם וכו' הכי אסיק רבא בעובד' דלחמן בר ריסתק (דף ס"ד) והיינו דוק' בביטול רשות לחוד בלא שכירות אין יכולים לבטל רשותם וכו' אבל ע"י שכירות כגון שבא כותי בשבת דשוכרין ממנו בשבת ואחר כך מבטלין ליחיד וכמ"ש רבינו בסי' שפ"ג וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כר' יוחנן ודלא כמ"ש הסמ"ג והסמ"ק בשם ר"י כשמואל דאין שוכרין ומבטלין בשבת והרב בעלטי הגבורי' כתב דרבי' ס"ל כסמ"ג וסמ"ק מדכת' כאן ואם ב' או ג' דרים עמו אין יכולין לבטל רשותם וכו' ושגגה יצאה מתחת קולמסו דהדבר ברור כדפרישי' :

ומ"ש ושכירו' בסתם שמשכיר להם מועיל וכו' שם (דף ס"ב) אתמר רב חסדא אמר שכירות בריאה בעינן ורב ששת אמר שכירות רעועה בעינן ומפרשינן בריאה מוהרקי ואבורגני פירש רש"י למלאות החצר בספסלים וקתידראות אם ירצה עכ"ל וא"כ לרב ששת דשכירות רעועה בעינן א"צ להתנו' עם כותי ולפרש שהרשו' בידו לטלטל כליו במבוי אלא שכירות סתם מתיר וא"צ לפרש דשוכר ממנו להתי' הטלטול וכ"כ הרא"ש לשם · עוד כתב הרא"ש דבערוך פירש מוהרקי כתיב' וחתימ' אבורגני שלוחי' משרתי העיר וכ"כ התו' לשם וכתב הרא"ש דהלכה כרב ששת דהלכה כדברי המיקל בעירוב :

ומ"ש וכל זמן שאינו חוזר בו מועיל וכו' כ"כ הרא"ש ע"ש מהר"ם והא דכתב רש"י שיקשה בעיניו לתת שכר בכל שבת ושבת ויצא משם היינו לומר כשהכותי חוזר בו מן השכירות אז צריך לחזו' ולשכו' ממנו כשיתרצה ע"כ והקש' ב"י דמפירש"י במשנה ר"פ מבואר דכשקיבל כותי שכירו' לא יוכל לחזור בו ואם חוזר אין חזרתו חזרה שהרי אעובדא דאביו של ר"ג שאמר לבניו מהרו והוציאו את הכלי למבוי ויחזיקו במבוי שלא יקדי' עצמו הצדוקי לחזו' ולהחזיק בו ויאסור עליכם כתב רש"י וז"ל וש"מ דאינו ככותי דאי אגירו מיניה היכא מצי למיהדר אע"ג דמסיק לא אסר דהא נקט דמי עכ"ל אלמא דכל דנקיט דמי אינו יכול לחזור בו משכירותו עד שיחזור הדמים עכ"ל ותימה דהא פשיטא היא דאם שכרו לזמן דאין הכותי יכול לחזור בתוך הזמן ואם הגיע הזמן שקבע עמו אפי' שתק הכותי ולא אמר שחוזר בו פשיטא דצריך לחזור ולשכור שנית וכמ"ש בתשובה להרמב"ן בסי' ר"ז הביאו ב"י ואין בזה חולק ומהר"ם והרא"ש לא דברו אלא במי ששוכר מן הכותי

גם זה בפרק הדר דף ע' תני כל שהותר למקצת שבת הותר לכל השבת וכל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת חוץ ממבטל רשות כל שהותר למקצת שבת הותר לכל השבת כגון עירב דרך הפתח ונסתם הפתח עירב דרך חלון ונסתם חלון כל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת כגון ב' בתים בשני צידי ר"ה והקיפוה כותים מחיצה בשבת וטעמא דמלתא משום שלא היו יכולין לערב מאתמול : **יורש** מבטל רשותו וכו' ג"ז פרק הדר (ע) בעא מיניה רבא מר"נ יורש מהו שיבטל רשות היכא דאיבעי לעירובי מאתמול מאי מערב בטולי נמי מצי מבטל אבל האי כיון דאי בעי לערובי מאתמול לא מצי מערב לא מצי מבטל או דילמא יורש כרעי' דאבוה הוא א"ל אני אומר מבטל והני דבי שמואל תני אין מבטלין ופסק הרא"ש כר"נ וכן פסק הרמב"ם בפרק ב' מה"ע :

ומ"ש והיורש דר בחצר ואוסר הוא ע"פ מה שנתבאר בסי' שע"א :

מבטלין וחוזרין ומבטלין וכו' ג"ז בפרק הדר דף ס"ח מחלוקת דרב ושמואל ופסקו הרי"ף והרא"ש והמרדכי וסמ"ג וסמ"ק כרב דאמר מבטלין וחוזרין ומבטלין וכן דעת הרמב"ם בפ"ב מה"ע וכתב ה"ה שכן הכריע הרשב"א ומשמע דהא דצריך לחזור ולבטל כשביטל רשותו סתם היא שאילו ביטל רשות ביתו בפי' שניהם מותרים בין בבית המבטל בין בבית שאר שכינים כמ"ש בסימן שקודם זה ואינם צריכים לחזור ולבטל :

שפב הדר עם הכותי בחצר אינו אוסר עליו וכו' משנה בריש פרק הדר (סב:) פלוגתא דרבי מאיר ורבי אליעזר בן יעקב ובגמרא אמרינן דהלכה כר' אליעזר בן יעקב דאמר לעולם אינו אוסר עד שיהו שתי ישראלים אוסרים זה על זה ואע"ג דאיכא התם מאן דפליג ואמר דלא דרשינן לה בפירקא כל הפוסקים פסקו דהלכה כראב"י · ומ"ש עד שיהיו שני ישראלים בב' בתים משמע בהדיא שכל שדרים בבית א' אפילו כמה בני אדם אע"פ שאינם סומכים על שולחן אחד אלא כל אחד תפיסתו לעצמו מ"מ כחד חשיבי כיון שדרים בבית א' :

ומ"ש ואוסרים זה על זה הוא לאפוקי האחי' שמקבלים פרס מאביהם וישנים בבתיהם וכן הנהו דאיתא בסימן ש"ע שאף על פי שדרים בבתים חלוקים כחד חשיבי מאחר שאינן אוסרים זה על זה וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מה"ע :

ומ"ש ודבר זה מדרבנן וכו' ומזה הטעם גם כן אמרו שביטול רשות אינו מועיל גבי הכותי עד שישכיר רשותו וכו' גז"ש ד' ס"ב ומפורש שם הטעם שלא ירצה הכותי להשכיר משום דחייש לכשפים וכ' ה"ה בפ"ב בשם הרשב"א שאם ישראל השאיל או השכיר ביתו לכותי אינו אוסר שלא השאיל והשכיר לו על דעת שיאסור עליו (א) וכתב הרא"ש בתשובה דשני חצירות הפתוחות זו לזו ואין להם דריסת רגל זה על זה שכל אחד משתמש דרך פתחו הפתוח לר"ה ובחצר אחד דר בו כותי ובחצר האחד דרים בו כמה ישראלים מכניסי' ומוציאי' מחצר זו לחצר זו ואין צריך לשכור מהכותי דאין כותי אוסר אלא במקום שיש לו עליהם דריסת רגל · ודברי המרדכי בשם ר"מ בזה אכתוב בסוף הסי' · וכתוב בספר האגור על זה בשם מהר"ר יעקב וויי"ל שמזה הטעם התיר לטלטל החמין של ישראל לתוך חצר העירונים ומחצר העירונים לבית ישראל אחר עכ"ל · וזה כשגגה שיצאת מלפניו דאע"פ שאין הכותי אוסר עליהן מ"מ אסורין הם הישראלים לטלטל מבית זה לבית זה דרך חלונות כל שלא עירבו דאטו משום דאיכא כותי ביניהם לשתרו בלא עירוב · ואפשר שהתיר להם לערב כגון שהיו חלונותיהם פתוחות לחצר העירונים והיו ד' על ד' אף על פי שהכותי מפסיק ביניהם דכיון דאינו אוסר עליהם אינו מעכבם מלערב :

ואם ב' או ג' דרים עמו אין יכולים לבטל רשותם לאחד מהן וכו' שם בפרק הדר (סג.) ההוא מבואה דהוה דייר בה למן בר רסתק אמרו ליה אוגר לן רשותך לא אוגר להו אתו אמרו ליה לאביי אמר להו זילו בטילו רשותייכו לגבי חד הא"ל יחיד במקום כותי ויחיד במקום כותי לא אסר א"ל מידי הוא טעמא אלא דלא שכיח דדיירי והכא הא קא דיירי אמר להו כל בטולי רשותייהו גבי חד מלתא דלא שכיחא היא ומלתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן אזיל רב הונא בריה דרב יהושע אמר לשמעתא קמיה דרבא א"ל א"כ ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי כלומר שהרואה שהוא מוציא מביתו למבוי יאמר שמטלטל במבוי בלא עירוב דמערבי ואמרו עירוב מועיל במקום כותי דמכרזינן אכרזתא לדרדקי אלא אמר רבא ליזיל חד מינייהו ליקריב ליה ולשאול מיניה דוכתא ולינח ביה מידי דהוה ליה כשכירו ולקיטו ואמר רב יהודה אמר שמואל אפילו שכירו ואפילו לקיטו נותן עירובו ודיו ע"כ :

ומ"ש ושכירות בסתם שמשכיר להם מועיל ואין צריך לפרש כדי להתיר טלטול ואין צריך כתיבה וחתימה וכו' שם בר"פ הדר דף ס"ב רב חסדא אמר שכירות בריאה בעי' ורב ששת אמר שכירות רעועה ומפרש בגמרא בריאה במוהרקי ואבורגני וכתבו התוס' בשם הערוך דהיינו כתיבות וחתימות ושר"ת פי' כמו בנין ורש"י פי' שימלא החצר ספסלים אם ירצה וכתב הרא"ש דהלכה כדברי המיקל בעירוב וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם בפ"ב מה"ע ורבינו נראה בעיניו כפירוש הערוך וכתבו וה"ה למידי דאיתך פירושי דלא צריכי :

ומ"ש ושוכרים ממנו אפילו בפחות מש"פ פשוט שם בריש פרק הדר בדף הנזכר :

וכל זמן שאינו חוזר בו מועיל השכירות וכו' כן כתבו המרדכי והרא"ש כר"פ הדר בשם ר"מ ז"ל וכ"כ הה"ה בפ"ב מה"ע ואע"פ שכתב בהגהת אשיר"י שם בשם א"ז דצריך להשכיר מן הכותי בכל שבת לא שבקינן כל הני

דרכי משה

שפב (א) וכתב בא"ז אם שכר בית מכותי אינו מועיל אותו שכירות לענין ערוב כתב המרדכי ריש הדר ע"א דמותר לשכור מהכותי בשבת ול"ד למקח וממכר וצ"ע :

דרישה

ואם הוליא במזיד אוסר דוקא שלא החזיקו עדיין האחרים בחצר אבל אם החזיקו כבר ואח"כ הוליא אפי' במזיד אינו אוסר וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם אבל רש"י לפי פירושו וקצת מהפוסקי' אוסרים במזיד אפי' החזיקו כי כבר הוא מחלל שבת בפרהסיא ואינו מבטל ואפי' שהלל במילתא דמדרבנן עכ"ל וכתב ב"י ע"ז והענין הוא דאהא דתניא עד שלא נתן רשותו הוליא בין בשוגג בין במזיד יכול לבטל דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר בשוגג יכול לבטל במזיד אינו יכול לבטל פירש"י קסבר ר' יהודה מחלל שבת אינו יכול לבטל בלא שכירות ע"כ ויש לדקדק בדברי ר' ירוחם שכתב בשם רש"י דאסור במזיד אפי' החזיקו כו' והלא שם בהדיא בברייתא פי' רש"י דלר' יהודה דברייתא מהני מוקה וגם על ב"י יש לתמוה קצת שמביא סברייתא דמיירי קודם שנתן רשות ואינו ענין לדברי ר' ירוחם דמיירי משנתן רשותו · לכן נלע"ד לבא' דברי ר' ירוחם כך דסבר לפי פירש"י שפירש בשלא נתן רשות והוליא במזיד אינו יכול לבטל קסבר מומר לחלל שבת אינו יכול לבטל מדתלה טעם בקונטרס משום מומר דא"כ לא יועיל מוקה כלל כי היכי דאמרינן בכותי שאין מועיל אלא בשכירות ואפילו השכיר אפ"ה יכול לחזור בו אם יחזיר דמים כמו שמשמע מדברי רש"י פרק הדר גבי צדוקי ובב"י בסי' שפ"ט ואם חזר בו בעל השכירות וה"ה בישראל שמועיל ביטולו אם ביטל והוליא במזיד והוי מומר בפרהסיא והוי ככותי שאין מועיל בו ביטול רשות והוי כאילו חזר מביטולו ואפי' החזיקו לא יועיל מאחר שהוא ככותי ואין ביטול מועיל בכותי ואין להקשות ע"ז מה שפירש"י שם דף פ"ט ולרבי יהודה דברייתא מהני מוקה למאי נ"מ מאחר שהוא במזיד והוי ככותי ולא מהני מוקה די"ל

פרישה

מבטלין בכל ענין כר' יוחנן מ"מ בכה"ג שהי' כותל ביניהן לא היו יכולין לערב מאתמול ויש פשיטא דאסור היכא דאין עיקר תשמישו התם אלא אפי' בכה"ג דעיקר תשמישים של כל א' לפני פתח ביתו כל השבוע מ"מ אין יכולין לבטל זה לזה כיון שלא היו יכולין לערב מאתמול וק"ל :

(יא) **אינם** יכולין לבטל כל א' לחבירו והטעם כיון שנאסר למקצת שבת שלא היו יכולים עד הנה לא לערב ולא לבטל נאסר לכל השבת משא"כ בבני חצר אחד שהיו יכולין לבטל : (יב) **יורש** יכול לבטל רשותו אע"ג דמאתמול ג"כ לא הי' יכול לערב ולא לבטל מ"מ כיון דכרעיה דאבוה הוא מבטל :

(יג) **עד** שיוליאו גם הם מה שירלו והיינו כשביטלו תחלה רשותם סתם דאם בטלו בפירוש גם רשות ביתם שניהם מותרין ואין לריכין לחזור ולבטל ב"י · ולפע"ד דה"ט משום דאין רבים נעשים מורשים אלא רבים וכמ"ש לעיל בשם רשב"א מש"ה לעולם אינם מותרין בחד ביטול וק"ל · אבל כבר כתבתי דנ"ל שרבינו לא ס"ל כסברת רשב"א :

סי' **שפב** (א) **אינו** אוסר עליו אפי' כמה ישראלים בבית א' אלא א"כ ב' בתים ב"י : (ב) **ואוסרים** זה על זה לאפוקי האב עם בנו והרב עם תלמידו כדלעיל סי' ש"ע ב"י : **כי לא** ירצה להשכיר ומתו' כך כו' משום דחייש לכשפים דאמר הרינו קונה לו רשות בחנם ואינם רוצים לקבל א"כ אקבל מה ודאי לכישוף מכוון :

(ג) **להוציא** מביתו לחצר דא"כ משתכח תורת עירוב מהתינוקות דלא ידעי מהביטול כיון דבכל שבת עושין כן משא"כ כשעירב במקרא שלא עירבו וכן משמע בב"י ואי"ל בלא ה"ט נמי יש לחוש כיון דלעולם יעשה כן ולא יצטרך לשכור מהכותי יזור עמו בלי משכות כיסוף דהגמרא מתרץ זה בסוף ד' ס"ג דמה"ט לא הוי אסרי' משום דבכל ביטולי רשותייהו לגביה חד מילתא דלא שכיח הוא ומילתא דלא שכיח לא גזרו ביה רבנן פי' דלא שכיח שיבטלו גבי חד דא"כ המבטלין אסורין לטלטל מבתיהם לחצר ולבטל ג"כ לא ניחא להו שאחרים יהיו להם רשות ליכנס לתוך ביתו ויעשו כל הצטדקאות להשכיר ממנו או שלא לדור עמו ואע"ג דהשתא נמי דאסרו משום שישתכח תורת עירוב גזרו בדבר דלא שכיח דהא ודאי לא ניחא להו לבטל רשותם וכמ"ש וי"ל דה"ט דלא ניחא שייך בטעם שאסרו לדור וקאמרי שבכה"ג לא רגיל עמו אבל מ"מ איכא למיחש משום תינוקות אלא מה"ט אסור שהרואה שמוציא מביתו למבוי יאמר שמטלטל במבוי בלא עירוב ופריך ולערבו ביניהם אע"ג דלא מהני ומשני ואמרו עירוב מועיל במקום כותי ויעשה הכרזה דאין עירוב מועיל אלא שהנו עושין זכר לעירוב ומה שהנו מטלטלין משום הביטול ומשני הכרזות לדרדקי שאין בכן מועיל דהכרזה דעבדין ורבה ולזורות הכפין ועשה כן מעשה עכ"ל הגמ' ורש"י : (ד) **ואפילו** בפחות משוה פרוטה דקשיב בעינייהו מחמת קמצותן כ"כ ר' יונתן :

ואפילו

השכירות אפילו לזמן מרובה וא"צ לשכור ממנו בכל ע"ש וחמשה הדרים עמו אחד שוכר בשביל כולם ואם אינו רוצה להשכיר (ה) אין יכולים לשכור ממנו בע"כ וזה תקנתם שאחד מבני החצר יתקרב אליו עד שישאיל לו שום מקום ברשותו ליתן בו שום דבר ונמצא זה כאילו הוא שכירו או לקיטו (ו) ודר עמו בביתו ונותן

הני רבוותא מקמי א"ז וטעמא של א"ז מדכתב רש"י מתוך שיהא טורח לישראל לשכור בכל ע"ש יצא · וכבר כתב הרא"ש על דברי רש"י דלאו משום דבעו לשכור בכל ע"ש היכא דאין הכותי חוזר בו מן השכירות אלא בשהכותי חוזר בו מן השכירות אז צריך לחזור ולשכור ממנו כשיתרצה ע"כ · ונראה ממ"ש רש"י במשנת הדר גבי צדוקי וש"מ דאינו ככותי דאי אגירה מיניה היכי מצי למהדר אע"ג דמפיק לא אסר דהא נקט דמי דכל דנקט דמי אינו יכול לחזור משכירותו עד שיחזיר הדמים: וכתוב בתשובת הרמב"ן סימן ר"ו שאם שכרו מן הכותי לזמן ידוע ובתוך הזמן שכר הכותי דירתו לכותי אחר די בשכירות הא' ואם כלה זמן השכירות אפילו לא השכירו לכותי אחר כלל צריך לחזור ולשכור שנית וכל שצריכים לשכור צריך לחזור ולערב דאין עירוב א' חוזר וניעור: **ומ"ש** וה' הדרים עמו א' שוכר בשביל כולם ג"ז בפרק הדר דף ס"ו דלר"י שוכר כמערב דמי ומפרש בגמרא דמה מערב ה' שרויים בחצר א' א' מהם מערב ע"י כולם אף שוכר ה' שרויים בחצר א' אחד שוכר ע"י כולם כלומר וא"צ כל אחד מהדרים בחצר לשכור ממנו: **ומ"ש** ואם אינו רוצה להשכיר אין שוכרין ממנו בע"כ הכי משמע בפרק הדר דף פ"ג גבי עובדא דהמן בר רסתק [א] וכ"כ הרא"ש שם בראש הפ' וז"ל כותי שהיה רגיל להשכיר ועתה אינו רוצה להשכיר לענין שכירות בע"כ לא שייך למילף שכירות מעירוב: וגם בהגהות בפ"ב מה"ע כתבו כן וכתב המרדכי בר"פ הדר ונראה דשוכרין מאשתו של כותי או מא' מבני ביתו דהא אמרינן בפרק חלון (פ·) בעובדא דטורזינא דשוכרין מאשתו · ופשוט שם בההוא עובדא דאפילו שלא רצה הכותי להשכיר רשותו שוכרין מאשתו וכ"כ הרשב"א בתשובה אפילו בקשו ממנו לשכור ולא רצה שוכרין מאשתו ואפילו משכירו ולקיטו וכמעשה דטורזינא ושלא מדעתו ואפילו מוחה קאמר:

ומ"ש וזה תקנתם שאחד מבני החצר יתקרב אליו עד שישאיל לו שום מקום ברשותו וכו' פשוט שם בעובד' דהמן בר רסתק ליקרב חד מינייהו ולושיל דוכתא מיניה וליהוי ביה מידי דה"ל כשכירו ולקיטו ואמר רב יהודה אמר שמואל אפילו שכירו ולקיטו נותן את עירובו ודיו: וכתב בהגהות אשיר"י פ' הדר ודוקא כשהאדון אין רוצה להשכיר אבל אם האדון חפץ להשכיר אין שוכר אלא מהאדון ולא משכירו ולקיטו וצ"ל שכתב כן משום דאמר בעובדא דהמן בר רסתק א"ל אוגר לן רשותך לא אגר להו ואסיקנא ליזיל חד מינייהו ליקרב ליה ולושיל מיניה דוכתא וכו' דה"ל כשכירו ולקיטו ומשמע ליה דכיון דברישא אמרו ליה אוגר לן רשותך דאם האדון רוצה להשכיר אין שוכרין אלא ממנו · ואין זו ראיה דאיכא למימר מעשה שהיה כך היה ועוד דהא לא הוו ידעי תקנתא דשכירו ולקיטו עד דאתא רבא אגמרינהו ואי הוו ידעי מקמי הכי אין ה"נ שהיו שוכרים משכירו ולקיטו בלי שיודיעו לאדון וכך נראה מדברי הרמב"ם בפ"ב וכן בדין שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל כן נראה מדברי הרשב"א שכתבתי בסמוך אפילו בקשו לשכור ממנו ולא רצה שוכרין מאשתו וכו' משמע דהיכא דלא בקשו ממנו לשכור אתיא במכ"ש ששוכרין מאשתו או שכירו ולקיטו · ופירש"י וישאיל לו מקום בחצירו. לאתנוחי ביה מידי נראה מדבריו אף ע"פ שלא הניח שום דבר מאחר דבידו להניח ה"ל כשכירו ולקיטו וכ"נ מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ב מה"ע שאל מן הכותי מקום להניח בו חפציו ואף ע"פ שרבי' ירוחם כתב ויניח כלי או שום דבר לישנא דתלמודא נקט דאמר וליניח ביה ולאו דוקא ומ"מ נראה שצריך לקנות הקרקע באחד מהדרכים שנקנה בהם הקרקע לשאלה וטעמא דשרו רבנן בכה"ג משום דכיון דדירת כותי אינה אלא כדיר' בהמה אע"פ שהצריכוהו לשכור מ"מ לא רצו להחמיר בו כ"כ והתירו לשכור משכירו משום דהא מקיימא תקנתא דרבנן דזמנין שיקש' גם בעיני השכיר לשכור או יקשה בעיני בע"ה להשאי' מקום ולא דייר ישראל בהדיה ומיהו איכא למידק שכ' וישאיל לו מקום בחצירו · וע"כ נ"ל דמקום לאו דוקא כלומר שאינו מייחד לו מקום דא"כ לא מהני כמו שכתב רבינו בסמוך אלא שמשאיל לו מקום להניח בו כליו ולא אמר לו בפירוש זה המקום אני משאיל לך ולא שאר הבית דכל שלא פי' לו כך אע"פ שלא השאיל לו אלא זוית אחד כיון שאפשר שלמחר יצטרך לזוית זו ויפנה כליו לזווית אחרת ה"ל כאילו השאילו כל הבית ובהכי ניחא לי מ"ש וישאיל לו מקום בחצירו דאפילו ברשות דחצר סגי כל שלא פי' ואמר איני משאיל לך רשות ביתי כיון שאם למחר יצטרך מקום חצירו יפנה לתוך ביתו ה"ל כאילו השאיל לו כל הבית כנ"ל . ורבינו ירוחם גם הוא כתב ילך אצל הכותי ויקח ממנו שאול שם מקום בבית הכותי או בחצירו . ופירש"י עוד אפי' שכירו ולקיטו של כותי אם ישראל הוא נותן עירובו עם בני מבוי ודיו וכך הם דברי רבינו ורבינו ירוחם וטעמא דמסתבר הוא דתו לא צריכא מידי דהא קי"ל ה' שרויים בחצר א' אחד שוכר ע"י כולם וה"ה כמי אחד שואל ע"י כולם דשאלה כשכירות חשיבא: אבל הרמב"ם כתב בפ"ב מה"ע ואפילו היה שכירו או שמשו ישראל ה"ז משכיר שלא לדעתו שאל מן הכותי מקום להניח בו חפציו והשאילו הרי נשתתף עמו ברשותו ומשכיר שלא לדעתו נראה שהוא מפרש אפילו שכירו ולקיטו של ישראל נותן את עירובו ודיו ומייתי ראיה דכיון דלגבי ישראל שכירו ולקיטו נותן את עירובו שלא מדעת בעה"ב ה"ה בכותי שכירו ולקיטו משכיר שלא לדעתו דשוכר כמערב דמי ולפיכך שכירו ישראל משכיר שלא מדעת הכותי וכ"כ הרשב"א בתשובה ליזיל חד מינייהו ולשאול מיניה דוכתא דה"ל כשכירו ולקיטו נותן עירובו כבע"ה ודיו כך בכותי שכירו ולקיטו משכיר כבע"ה ודיו ואע"פ שרש"י לא פירש כן עכ"ל ושכירות בעי ולא סגי בנתינת עירוב כמו ה' שרויים בחצר שאחד שוכר ע"י כולם דהתם שאני שהוא שוכר מן הכותי אבל כשהוא נעשה שכירו של כותי אינו שוכר ביתו ממנו ומסתייה שיחשוב כבע"ה להשכיר שלא מדעתו וגם כשמשאיל לו מקום בחצירו צריך להשכיר דלא התירו חכמים לגבי כותי אלא בשכירות דוקא דחייש כותי לכשפים אבל בשאלה לא חייש לכשפים וא"כ כי משאיל ליה דוכתא לא מהני אלא ליחשב כשכירו ולקיטו ולא ליחשב כאילו שכרו ממנו הלכך צריך לשכור מישראל זה וא"צ לתת עירוב אלא דאכתי קשיא דא"כ היכי מייתי ראיה מדרב יהודה הא כי אמרינן בישראל אפילו שכירו ולקיטו נותן עירובו ודיו היינו כי לא מיחה בעל הבית אבל אם מיחה בעל הבית לא וכמ"ש הוא ז"ל בפ"ה גבי אשתו מערבת שלא מדעתו והא ודאי לא עדיף שכירו מאשתו ועוד דא"כ למה לא כתב דין שכירו ולקיטו גבי ישראל . לכן נ"ל שהוא ז"ל מפרש אפילו שכירו ולקיטו של כותי אם ישראל הוא נותן עירובו עם בני המבוי ודיו לענין שאין צריכים לשכור מהכותי אבל לעולם צריכין לשכור מהישראל שתחתיו של כותי הוא קם וגם צריך לתת עירוב כיון שהוא ישראל וכשהשאיל ישראל מכותי מקום בחצירו ה"ה כמי שצריכים לשכור ממנו דהא ע"י שאלה לא התירו חכמים רשות כותי וכמ"ש ולשון סמ"ג כלשון הרמב"ם וכתב הרשב"א בתשובה שאם שכרו מגזבר המלך לזמן קצוב כמו לשנה או לשנתים אע"פ שנתחלף הגזבר בתוך הזמן אין צריכין לחזור ולשכור אלא מותרים ע"י שכירות האחד עד תום הזמן לפי שהגזבר המלך כמלך והשוכר ממנו כשוכר מן המלך והשכירות נופל הוא לכיס המלך ואפילו בשכירו ולקיטו נראה כן שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל וכ"ש בגזבר המלך

הכותי רשותו בסתם ולא קבע זמן דפשיטא דיכול הכותי לחזור בו שלא ישכיר רשותו עוד מיהו קודם שכבר שבת ראשון לא יוכל לחזור בו שהרי קיבל הדמים להשכיר רשותו עכ"פ לא פחות משבת אחד ועל כן שפיר פרש"י דאי איתא דלדוקי ככותי ואגירו מיניה לא מצי למיהדר בשבת ראשון דהא נקט דמי ובירושלמי מפורש דהכותי אינו יכול לחזור בו משכירותו וז"ל הלכה ישראל מבטל והכותי משכיר · ובטל הוא הכותי · חוזר הוא בו · מעתה אפילו משכיר חוזר הוא בו . מכאן ואילך בגזל הוא משתמש . כלומר לא יוכל הכותי לחזור בו כיון שהשכיר ואם חוזר בו הכותי ומשתמש במה שהשכיר ומעכבו לישראל מלהשתמש גזל הוא ואין חזרתו חזרה ומיהו ודאי צריך לומר דוק' בהשכירו לזמן ובא הכותי לחזור בתוך הזמן · א"כ במשכיר בסתם ובא לחזור בשבת ראשון אבל לאחר שבת ראשון יכול לחזור בו במשכיר סתם כנ"ל ולפי זה איכא נמי לייסב פי' רש"י דהא דכתב שיקשה בעיניו לתת שכר בכל שבת ושבת היינו לומר דכיון דכותי לא מוגר דחייש לכשפים א"כ מסתמא אפילו ישתדל אצל הכותי שישכיר לו רשותו לא ישכירנו אלא בקושי דחייש לכשפים ובודאי לא ישכירנו אלא לשבת אחת וכן בכל שבת מסתמא לא יתרצה אלא לשבת אחת דהשתא מיד לאחר כל שבת ושבת כבר הגיע הזמן ובטל השכירות וצריך לחזור ולשכור ממנו: **ואם** אינו רוצה להשכיר אין יכולין לשכור ממנו בע"כ פי' אין יכולין ליתן שכירותו לרשותו להניחו לפניו על השלחן ואפילו כותי שרגיל להשכיר רשותו ולומר לו הרי לך שכירות בעד רשותך שיהא לנו רשות לטלטל ברשותך שבחצר זו לשנה כמו שהיית רגיל להשכיר לנו רשותך זה ואע"ג דבני מבוי באים ונוטלים ממנו השיתוף בע"כ לא שייך למילף שכירות מעירוב ושיתוף כ"כ הרא"ש ר"פ הדר . וכתב ב"י בשם הרשב"א בתשובה דאפילו לא רצה הכותי להשכיר רשותו שוכרין מאשתו ואפילו משכירו ולקיטו ואפי' מוחה ע"כ אבל לעיל בסי' שס"ז כתבתי דאיכא לחלק בין אשתו לשכירו ולקיטו ע"ש מבואר בארוך: כתב בהגהת אשיר"י משם הא"ז הא דשוכרין משכירו ולקיטו דוקא כשהאדון אינו רוצה להשכיר אבל אם האדון חפץ להשכיר אינו שוכר אלא מהאדון ולא משכירו ולקיטו וב"י השיג ואמר דמדברי הרמב"ם בפ"ב והרשב"א בתשובה נראה דלכתחלה שוכר משכירו ולקיטו וא"צ לשאול מהאדון מיהו ברוקח משמע כמ"ש הא"ז וז"ל בסי' קנ"ה ירושלמי א"ר ייסא עשרה כותים שהיו דרים בבית אחד כל אחד צריך להשכיר את רשותו ואם אין כותי רוצה להשכיר הולך אצל אחד מעבדיו או משכירו עכ"ל הרי דכתב דלכתחלה צריך לשכור מהאדון גם דברי הרשב"א נראה לפרש דכך דעתו דאם האדון בעיר פשיטא דצריך לשכור מהאדון לכתחלה אלא אתא לאשמועינן רבותא דאפילו בקשו מן האדון לשכור ולא רצה דשוכרין מאשתו בע"כ אפילו היה מוחה וא"צ"ל דשוכרין מאשתו היכא דלא ידעינן אם הוא מדעתו כגון דליתיה במתא גם מדברי הרמב"ם פ"ב נראה שסובר כן שהרי כתב בסתם דשוכרין מאשתו או משכירו ולקיטו שלא לדעתו ולא כתב שתחלה ישאלו ממנו אם ישכיר הלכך נלפע"ד דהכי נקטינן כהא"ז והרוקח בשם הירו': **ומ"ש** וזה תקנתם וכו' שם ריש (דף ס"ד) אלא אמר רבא ליזיל חד מינייהו ליקרב ליה ולשאיל מיניה דוכתא ולינח ביה מידי דה"ל כשכירו ולקיטו וא"ר יהודה אמר שמואל ואפילו שכירו ואפי' לקיטו נותן עירובו ודיו ופי' ב"י שאינו מייחד לו מקום לומר זה המקום אני משאיל לך אלא סתם משאיל לו מקום בביתו וכמ"ש רבינו בסמוך ודוקא כה"ג וכו' ופשוט הוא: וכתב עוד ב"י דמדברי רבינו משמע כפרש"י דסגי במה שהכותי משאיל לו מקום דה"ל ישראל זה שכירו ולקיטו ואם נתן ישראל זה את עירובו עם אנשי החצר דיו וא"צ לשכור ממנו וכן נראה מדברי התו' דר"י דאמר אפילו שכירו ולקיטו נותן עירובו ודיו לא מיירי אלא בכותי שהרי (בדף ע') בסוף ד"ה יורש כתבו וז"ל ומהא דאמר אפילו שכירו ולקיטו נותן את עירובו אין ראייה לכאן דדילמא ה"מ בכותי אבל ישראל לא וכ"כ הרא"ש (דף קכ"ד סוף ע"ג) וז"ל אין ראיה לכאן דדילמא ה"מ כותי אבל ישראל לא אבל הרמב"ם כתב דמה דמשאיל לו כותי מקום לא מהני אלא ליחשב כשכירו ולקיטו ולא ליחשב כאילו שכרו ממנו ולכן צריך לשכור מישראל זה רשותו של כותי ותלמודא מייתי ראיה מדר"י דכיון דאפילו שכירו ולקיטו של ישראל נותן עירובו שלא מדעת בעל הבית ודיו ה"ה בכותי דשכירו ולקיטו משכיר שלא לדעתו ועוד האריך · ובס"ע כתב שני הסברות ולא הכריע ולפעד"נ דלכתחלה צריך תרוייהו דאע"פ דהכותי משאיל לישראל מקום ברשותו להניח שם חפציו צריך לשכור מישראל זה רשותו של כותי וגם צריך לתת עירוב כיון שהוא ישראל : ודוקא

פרישה

ואפילו בשבת כמ"ש בסי' שמ"ר וס' רמ"א: (ה) **אין** יכולין לשכור כו' אבל שוכרין מאשתו או משכירו ולקיטו אף שלא רצה להשכיר: (ו) **ודר** עמו בביתו ודמי כאילו השאיל לו כל הבית שהרי מה שמניח כאן מניח אח"כ במקום אחר כשכותי צריך לאותו מקום והקילו לומר כן שהרי מן הדין אין צריך עירוב כלל: ואם

דרישה

די"ל דשפיר הוי כ"מ להיכא דלא הוציא במזיד רק להוציא לחזור בדיבורו ממה שביטל ולזה מהני סוקה וק"ל וזה דוקא לפירש"י שהטעם הוא דהוי כמומר אבל התוס' הקשו עליו והעלו דהכא לאו מטעם מומר קאמר דמומר לא שייך אלא באדם הרגיל לחלל שבת כו' ע"ש דף ס"ט ולזה הביא ב"י ריש לברייתא עד שלא נתן רשותו כו' ר' יהודה אומר בשוגג יכול לבטל בו וע"ז פירש"י קסבר ר' יהודה מומר לא יוכל לבטל וכמ"ש ר' ירוחם בשמו וע"ז הביא ב"י

כנ"ל · עיין בב"י בד"ה ומ"ש ואם בני החצר כ"כ ה"ר יהונתן נתנו לו רשות הוא מותר בשלו להוציא מביתו לחצר אבל בשלהם לא שהרי לא סילקו נפשם מבתיהם ע"כ משמע מדבריו שאם בטלו בפירוש רשות חצירן ורשות בתיהן שהוא מותר להוציא אף מדבריהם וכן נראה מדברי רבינו עכ"ל מדכתב לישנא וכן נראה יודע אני עליו שלא פקח עיניו בדברי רבינו סי' שפ"ב שכתב בהדיא ואם הי' שם ב' או ג' דרים עמו אין יכולין לבטל רשות' לא' מהן כדי שיתעכב ביחיד ויהיה היחיד מותר להוציא מביתו ומבתיהם לחצר הרי שכתב בהדיא ואלו פקח עיניו בזה לא כתב וכן נראה :

סי' **שפב** [א] **עיין** בב"י שכתב בד"ה ואם אינו רוצה כו' ז"ל וכ"כ הרא"ש שם ז"ל כותי שהי' רגיל להשכיר ועתה אינו רוצה להשכיר אין שוכרין ממנו בע"כ ולא שייך למילף שכירות מעירוב עכ"ל וא"כ מביא בשם מרדכי דשוכרין מאשתו בע"כ וגם בשם רשב"א בתשובתו שוכרין מאשתו אפי' משכירו ולקיטו וא"כ יש לתמוה על הרא"ש ז"ל למה כתב

ונותן עירוב בשבילו ודיו ודוקא כה"ג דמיחזי כשלוחו אבל אם ייחד הכותי מקום בבית לשכירו להשתמש בו אינו יכול ליתן עירוב בשבילו שאינו כשלוחו בכל הבית שאין לו אלא מקום המיוחד לו וכן אם ישראל וכותי דרין בבית אין הישראל יכול לערב בשביל הכותי שלכל אחד דירתו בפני עצמו וצריכין לערב עם הישראל ולשכור מן הכותי (ז) ואם יש לכותי ה' שכירים או לקיטים דרים בביתו אין דירתן חשובה דירה שיאסרו זה על זה: [ג] ב' חצרות זו לפנים מזו לא (ח) שנא דר ישראל וכותי בפנימית וישראל בחיצונה לא שנא ישראל וכותי בחיצונה (ט) וישראל בפנימית אוסר עד שישכיר ואפילו כותי בפנימית וב' ישראלים בחיצונה אוסר אף ע"פ שישראל כה"ג אינו אוסר (י) בכותי אוסר וצריך לשכור ממנו כותי

ודוקא כה"ג וכו' שם (דף ס"ו) כתבו התו' בד"ה מערב אפילו שכירו ולקיטו דקשה דכאן קאמר תלמודא אליבא דר' יוחנן דשכירו ולקיטו של כותי נותן עירובו ודיו ובירושלמי קאמר ר' יוחנן דישראל וכותי שהיו דרים בבית אחד צריך ישראל לבטל והכותי להשכיר וי"ל דהתם מיירי ששניהם שותפים בבית הישראל והכותי ועוד יש לחלק כשייחד הכותי לישראל חדר מיוחד לא אמרינן נותן עירובו ודיו ובסמ"ג וסמ"ק לא כתבו אלא התירוץ הראשון ורבינו כתב ב' התירוצים דתרוייהו הלכתא נינהו : ומ"ש ודוקא כהאי גוונא וכו' אבל אם ייחד הכותי מקום וכו' הוא כתירוץ השני : ומ"ש וכן אם ישראל וכותי דרין בבית וכו' שלכל אחד דירתו בפני עצמו הוא כתירוץ הראשון : כתב ב"י וז"ל ומ"ש התו' ואם ייחד הכותי חדר אחד להשתמש בו דהוי השתא הכותי מסולק מישראל נ"ל דהיינו להצריך שכירות מכותי ועירוב מישראל אבל אם ייחד חדר לישראל והכותי יכול להשתמש בו אבל אין הישראל יכול להשתמש בשאר הבית אין לישראל דין שכירו ולקיטו ועירוב ושכירות דידיה אינו מעלה ואינו מוריד וז"ש רבינו ואם ייחד לו הכותי מקום לשכירו להשתמש בו אינו יכול ליתן עירוב בשבילו ומתירוץ זה שכתבו התו' למד כן וכמ"ש עכ"ל ולפע"ד נראה דכל היכא שהכותי יכול להשתמש בו דין שכירו ולקיטו יש לו אעפ"י דאין הישראל יכול להשתמש בשאר הבית וכן אם אין הכותי יכול להשתמש בחדר של ישראל אלא שהכותי יכול לסלקו ממנו גם בזה דין שכירו ולקיטו יש לו דדוקא בדאיכא תרתי דאין הכותי יכול להשתמש בחדר של ישראל וגם אין יכול לסלקו לישראל ממנו בהא הוא דאין לו דין שכירו ולקיטו וכך משמע מדברי התו' ומפורש בהגה"ת מיימונית פ"ב מה' עירובין וכך היא דעת רבינו אלא שקיצר וכתב בסתם אבל אם ייחד הכותי מקום וכו' אינו קורא ייחוד אלא היכא שאין הכותי יכול להשתמש בו ולא לסלק את הישראל ממנו דהשתא אין הישראל כשלוחו בכל הבית שאין לו אלא המקום המיוחד לו אבל אם יכול הכותי להשתמש בו א"כ יכול הכותי לסלקו אין זה ייחוד מקום ושפיר יש לו דין שכירו ולקיטו וגם אין חלוק כלל בין נתן לו חדר א' בסתם ובין מונעו בפי' מלהשתמש בשאר הבית בכל ענין ה"ל ייחד לו חדר א' ודלא כמ"ש ב"י גם מה שפי' דברי רבי' במ"ש שלכל א' דירתו בפני עצמו שהוא כתירוץ השני של תוספות לא דק אלא הוא כתירוץ הראשון דתוספות כששניהם שותפים דלא הוי הישראל כשכירו ולקיטו כיון שלכל אחד דירתו בפני עצמו כל אחד ואחד עיקר זה כזה וכמ"ש הסמ"ק : ואם יש לכותי חמשה שכירים וכו' כך פירש"י (דף ס"ד) דאם שכח אחד מהם ולא עירב אינו אוסר דלא אמרו דשכירו ולקיטו חשוב כבעל הבית אלא להקל ולא להחמיר : שתי חצרות זו לפנים מזו וכו' שם (דף ס"ה) : ומ"ש ל"ש ישראל וכותי בחיצונה וישראל בפנימית אוסר וכו' פי' האי אוסר על החיצונה אבל

המלך כמו שאמרו ומשמע מדבריו דטעמא מפני ששכרו לזמן אבל אם שכרו סתם כיון שנתחלף הגזבר בטל השכירות וכן הדעת נוטה שאע"פ שבשעה שהוא גזבר הוא כמלך עצמו וקי"ל שהמשכיר רשותו כ"ז שאינו חוזר בו משכירות מועיל השכירות כמו שנתבאר ברא"ש סימן זה מ"מ מאחר שאין כחו אלא מצד המלך הממנה אותו כשהחליפו המלך ה"ל כאילו חוזר בו משכירותו ומוסר כחו לגזבר החדש ומיהו ה"מ כשמת הגזבר הראשון או כשסילק המלך לגזבר הראשון מהיות אוכל פרס שלו אבל אם לא סלקו אלא מהגזבר ועדיין הוא אוכל פרס שלו נראה שלא נתבטל שכירותו שהרי אפילו לא שכרו ממנו קודם לכן אם היו שוכרין ממנו עכשיו מהני שהרי הוא שכירו ולקיטו של מלך ועל מ"ש הרשב"א שהם מותרין עם השכירות האחד עד תום הזמן לפי שגזבר המלך כמלך והשכירות נופל לכיס המלך איכא למידק בשכירות דידן שאינו נופל לכיס המלך שהדבר פשוט הוא שהגזבר לוקחו לעצמו א"כ נאמר שכשנתחלף לא יועיל השכירות וי"ל שמאחר שהשכירות הוא של מלך אע"פ שהגזבר נוטלו לעצמו אינו מגרע בזה כח השכירות דמכיסו של מלך קא גזל א"נ שמאחר שדמי שכירות זה אינו סך גדול וגם כי אין זה דבר שעולה על לב המלך שיבואו לשכור הרשות בדרך זו ומנהג למלכים שמשרתיהם וגזבריהם זוכים בדברים מועטין הניתנים לכן ואינן מטילין אותו לכיס המלך א"כ הוי כאילו זכה המלך בשכירות זה ונתנו לגזבר ומפתורא דמלכא קא זכי : ומ"ש רבינו ודוקא כה"ג דמחזי כשלוחו אבל אם ייחד הכותי מקום לשכירו וכו' וכן אם ישראל וכותי דרי' בבית וכו' בפר' הדר גבי הא דאמרי' ומה מערב אפילו שכירו ולקיטו אף שוכר אפילו שכירו ולקיטו כתבו התוספות וא"ת דהכא אליבא דרבי יוחנן קיימינן ובירושלמי משמע דלית ליה לרבי יוחנן האי סברא דא"ר יוחנן התם ישראל וכותי שהיו דרים בבית אחד צריך ישראל לבטל והכותי להשכיר . וי"ל דהתם ששניהם שותפין בבית ישראל וכותי דלא הוי כשכירו ולקיטו דהכא ועוד יש לחלק דאם ייחד הכותי לישראל שהו' שכירו ולקיטו חדר אחד שלא יוכל הכותי להשתמש בו דהוי השתא הכותי מסולק מישראל ואין יכול לסלק הישראל בכה"ג לא אמרי' נותן עירובו ודיו ובכה"ג איכא לאוקמי ההיא דירושלמי עכ"ל ודברים אלו כתבו' סמ"ג וסמ"ק והגהות בפ"ב מה"ע ומ"ש התוס' אם ייחד הכותי לישראל חדר א' להשתמש בו דהוי השתא הכותי מסולק מישראל נ"ל דהיינו להצריך שכירות מכותי ועירוב מישראל אבל אם ייחד חדר לישראל והכותי יכול להשתמש בו אבל אין הישראל יכול להשתמש בשאר הבית אין לישראל דין שכירו ולקיטו ועירוב ושכירות דידיה אינו מעלה ולא מוריד וזהו שכת' רבינו אם ייחד לו הכותי מקום לשכירו להשתמש בו אינו יכול ליתן עירוב בשבילו ומתירוץ זה שכתבו התוס' למד כן וכמ"ש מיהו נ"ל דלא מיקרי ייחד לו מקום אלא כשמונעו בפי' מלהשתמש בשאר הבית אבל כל שנותן הכותי חדר אחד סתם ולא מנעו בפירוש מלהשתמש בשאר הבית לא חשיב ייחוד מקום וכדמשמע מעובד' דהמן בר רסתק שהבאתי בסימן זה : ומ"ש וכן אם ישראל וכותי דרים בבית אין ישראל יכול לערב בשביל הכותי וכו' היינו מימרא דרבי יוחנן דירושלמי : ומ"ש שלכל אחד דירתו בפני עצמו הוא כתירוץ שני דתוספות דמוקמי לה בשיש לכל אחד מקום מיוחד להשתמש בו וכבר כתבתי בסמוך דאיזה ענין נקרא ייחוד מקום · וכתוב בהגהות אשיר"י ר"פ הדר אם יש מבעלי בתים כותים אפילו י' ודרים כולם עמו בבית צריך למיגר מכולהו ע"כ וצריך להעמיד דברי הגהה זו כמו שהעמידו התוס' ההיא דרבי יוחנן דירוש' כי היכי דלא תיקשי ליה משכירו ולקיטו ומשמע דאם ב' כותים דרים בבית א' דינם שוה לישראל וכותי הדרי' בבית וצריך לשכור משניהם: ומ"ש ואם יש לכותי ה' שכירי' וכו' ג"ז בפרק הדר גבי עובדא דהמן בר רסתק דף ס"ד ופירש"י דהיו בבית הכותי ה' שכירים בחדרים שאילו היה רשות שלהם היו צריכין לתת כולם בעירוב ההיא דלא משוינן להו כבעלי בתים לענין שאם שכח א' מהן ולא עירב יאסור דלא אמרו דשכירו חשוב כבע"ה אלא להקל אבל לא להחמיר דהכי ודאי דירה דלאו דידהו היא· ונראה מדבריו שאם שכרו מהא"י אין שום א' מהן צריך לתת עירוב דדיר' דידהו לא חשיבא דירה· ומשמע לי שאע"פ שכל אחד שרוי בחדרו יש לכל אחד מהן דין שכירו ולקיטו לענין עירוב דכל כה"ג לא מיקרי ייחד לו מקום דכיון שאפשר שלמחר יעלה על דעת בע"ה להחליף חדריהם או לתת להן מקום בבית עצמה ה"ל כאילו יש להן רשות בכל הבית דלא מיקרי יחוד מקום אלא כשמפרש ואומר לא יהיה לך רשות כ"א בחדר זה לבדו וכמ"ש לעיל בסימן זה : כתוב בתשובת הרשב"א כל שצריכין לחזור ולשכור נמצא שאין כח בעירובן וכשחזרו ושכרו אין העירוב חוזר וניעור אלא צריכין הן לחזור ולערב וכן דעת רש"י בפרק הדר ואע"פ שיש מן החכמים שסובר שחזר העירוב למקומו לדעת רש"י דעתי נוטה : שתי חצירות זו לפנים מזו ל"ש דר ישראל וכותי בפנימית וכו' בפרק הדר ד' ס"ס אמר ר"י אמר רב ישראל וכותי בפנימית וישראל בחיצונה בא מעשה לפני רבי ואסר וגרסינן תו התם בדף הנזכר בעא ר"א מרב ישראל וכותי בחיצונה וישראל בפנימית מהו א"ל תן לחכם ויחכם א עוד ופירש"י כי היכי דהתם אסור הכא אסור · והאי אסור היינו על החיצונה אבל פנימי מותר במקומו דהא אין לחיצונה דרים' רגל עליה ואחדא דשא ומשתמשא והכי איתא התם דבעו מיניה דרב ופשט להו דמותר וכ"פ הרמב"ם בפ"ב : ומ"ש ואפילו כותי בפנימית וב' ישראלים בחיצונה וכו' ג"ז שם דף ע"ס אר"א כופי כרי הוא כרבים מ"ש ישראל דלא אסר דמאן דידע ידע ומאן דלא ידע סבר עירובו עירוב כותי נמי אמרינן דידע ידע ודלא ידע סבר אגורי אוגר סתם כותי אם איתא דאגר מיפעא פעי ופירש"י הרי הוא כרבים · אם דר כותי בפנימית וב' ישראלי' בחיצונה אוסרת דרים' רגלו עליהן עד שישכור ואליבא דשמואל אמרה ר"א דאי לרב אדא מאי איריא כותי אפילו ישראל נמי אסר כי הוו שנים בחיצונה וליכא למימר דביחיד בחיצונה אסר דהשתא אפילו דר עמו בחצר עצמה קי"ל כרשב"י דאמר עד שיהיו ב' ישראלים אוסרים זה על זה דריסת רגלו לא כ"ש דלא אסרה : דידע. שהוא שם יחידי ידע שאין רגל המותרת אוסרת ולא נפקא מיניה חורבה : מפעא פעי · קלא אית ליה והכי לא אגור ומאן דלא ידע שהוא דר שם יחידי סבר שאין דריסת רגל אוסרת א"כ עירוב של פנימיים וחיצונים מועיל במקום כותי בלא שכירות עכ"ל : והרמב"ם כתב בפ"ד מה"ע היה אחד דר בחצר זו ואחד דר בחצר זו אינן צריכין לערב אלא כל אחד מהן משתמש בכל חצירו ואם היה כותי בפנימית הרי הוא כרבים ואוסר על החיצונה עד שישכרו מקומו נראה מדבריו שאפילו ביחיד בחיצונה אוסר וכן משמע לכאורה דהא נמי איכא למיחש למאן דלא ידע שהוא דר שם יחיד וכיון דלא פעי כותים ודאי לא שכרו ממנו וא"כ הרי הם אוסרין זה על זה ואפ"ה אין דריסת רגלם אוסרת על בן החיצונה

דרישה

כתב אין למילף שכירות מעירוב והלא בעירוב ג"כ דינא הכי הוא דאין מערבין בע"כ אלא דוקא מדעת אשתו כמ"ש רבינו בסי' שס"ד וגם ב"י ז"ל שם הביא בשם התוס' והרא"ש דאין מערבין בע"כ אלא מדעת אשתו כו' · כתב ב"י בד"ה ומ"ש וכן אם ישראל וכותי ז"ל וכתב בהגהות אשר"י ר"פ הדר אם יש מב"ב כותים אפי' י"ד ודרים עמו בבית צריך לשכור מכולם ע"כ וצריך להעמיד כמו שהעמידו התוס' ההיא דר' יוחנן דירושלמי דלא תיקשי לי' משכירו ולקיטו עכ"ל עיין בהגהות אשר"י פרק הדר דף קכ"ג עד דה"ס בירושלמי כו' דכתב שם ג"כ תירוצים של תוס' ונ"ל דמדכתב צריך לשכור מכולם דייק הלשון צריך דמשמע דלא סגי בלאו הכי וק"ל וא"ל מכ"ל להעמיד כן דלמא ההגהות אזלי לטעמייהו שכתבו והביא ב"י לעיל סימן זה בד"ה וזה תקנתם דאין שוכרין שלא מדעת אדון אם הוא רוצה לשכור ולכן צריך הישראל לשכור דא"כ קשה מ"מ למה הוצרך להשכיר מכולם לשכור מאחד ואידך להוי כשכירו ולקיטו לכך נ"ל שכולם שותפים בבית או כל א' יש לו מקום מיוחד דכל א' הוי כב"ב :

[ב] שתי חצרות זו לפנים מזו לא שנא דר ישראל וכותי בפנימי וישראל בחיצונה ל"ש ישראל וכותי בחיצונה וישראל בפנימית בפ' הדר א"ר יהודה אמר רב ישראל וכותי בפנימי וישראל בחיצונה בא מעשה לפני ר' ואסר כו' וב"י הביאו ואע"ג דמסיק התם אמר רב הונא ברי' דרב יהושע ולעולם כרשב"י וכר"ע דאמר כל רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה וע"ש

פרישה

(ז) ואם יש לכותי ה' שכירים כו' פי' ישראלים אע"ג דלענין לקנות מהן דירתן חשיב דירה לענין אם שכח אחד מהן לתת בעירוב אינו אוסרו אם שכרו מהכותי דף ס"ד :

(ט) וישראל בפנימית אוסר כו' והאי אוסר היינו על החיצונה אבל פנימי' מותרת במקומה דהא אין לה דריסת הרגל מהחיצונה ב"י ע"ש והוא מגמרא ורש"י דף ס"ב ע"ש :

(ח) ל"ש דר ישראל וכותי בפנימית וישראל בחיצונה · ואפי' כותי בפנימי ושני ישראלים בחיצונה אע"פ שבישראל כה"ג אינו אוסר ק"ק למה לא כתב ג"כ בבא מציעתא דישראל בפנימית כותי וישראל בחיצונה אע"ג דישראל בכה"ג אינו אוסר ונ"ל דרבינו לשון גמרא קאי ושם דף ע"ה קאמר ר' אליעזר האי בבא בתרא בפני עצמו ופירש"י שם דאליבא דשמואל אמר רבי אליעזר דאמר לפני זה דבישראל מותר עד שיהא שנים בפנימים ואחד בחיצונה וקמ"ל דבכותי אודה שמואל אע"ג דבישראל מתיר ומש"ה כתב רבינו לשון אפי' בזה לחוד וק"ל :

(י) בכותי אוסר דבשלמא בישראל מאן דידע דדר שם לחוד ידע שאין דריסות רגלו אוסרת ומאן דלא ידע שדר לחוד יסבור שעירבו עם החיצונה אבל שכירות דכותי קלא אית לי' וידעו דלא אגיר ולא ידעי שדר שם יחידי ויסבור שעירוב החיצונה ופנימית מועיל בלא שכירות רש"י :

לשכור

חדושי הגהות

שפב א ע"ש בפרק הדר (כח:) כל הענין ועיין לשון רש"י שם ויש לתמוה על רבינו למה פסק להך שמעתתא דלא אתיא אלא כר"ע הא פסק רבינו בסימן שע"ח כרבנן דר"ע דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה וא"כ לדבריהם אין הכותי אוסר הואיל ואין הישראל שבפנימי אוסר על החיצונה וכמבואר בגמרא וכן יש לתמוה נ"כ על הרמב"ם שפסק נמי בפ"ד מה"ע כרבנן דר"ע דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה ובפ"ב מה"ע פסק נמי להך שמעתתא דאתיא כר"ע וצ"ל דס"ל להרמב"ם ורבינו כיון דאמר ר"א לקמן בפרק הדר דאפי' כותי ביחידי בפנימי וב' ישראלים בחיצונה אוסר מפני שעשאו לכותי כרבים כמו שיתבאר בסמוך ה"ה נמי היכא דישראל וכותי בפנימי וישראל בחיצונה או ישראל וכותי בחיצונה וישראל בפנימי דמצוי הוא שידורו כן ואינם חוששים שמא יהרגום מטעם דמפרש בגמרא משום דהכותי מירתת אז עשאו נמי לכותי כרבים ואוסר עליהם עד שישכור ואפילו לרבנן דר"ע נמי אסור ומ"מ בפנימי אינו אסור הואיל ואין שם אלא יחיד שדר עמו לא עשאוהו כרבי' אע"ג דמצוי הוא שידור כך מ"מ כל שאין שם דריסת רגל של ב' ישראלים אינו אוסר וכמו שפירש"י בההיא דר"א אבל בחיצונה שיש בה דריסת הרגל של ב' ישראלים ושכיח שידורו כך אוסר הכותי עליהם מפני שעשאוהו כרבים מהרל"ח :

הקסטור

כותי שהשכיר ביתו לחבירו כותי אם נשאר לו שום תפיסה בבית יכולין (יא) לשכור ממנו לא נשאר לו שום תפיסה אם יכול המשכיר לסלק השוכר תוך זמנו חשיב כאילו הוא ברשותו ויכולין לשכור ממנו ואם לאו (יב) אין יכולין לשכור ממנו: חצר שישראל וכותי דרין בו ובית אחד של ישראל אצל ביתו של זה ואינו פתוח לחצר וחלונות ביניהן אינו יכול לערב עמו דרך החלון שביניהן כדי להוציא כליו דרך בית שכינו הפתוח לחצר אבל אם פתח פתוח ביניהן (יג) מותר לר"י ולרש"י אף אם פתח פתוח ביניהן אסור:
כותי

החיצונה ואף ע"פ שישראל הדר יחידי והכותי אינו אוסר עליו שאני התם דלא נפיק חניה חורבה דהא חזו ליה שהוא דר יחידי עמו אבל הכא שדרים בפנימית לא חזו איניש כמה דריס בה הלכך חיישינן דלמא נפיק מיניה חורבה כתוב בהגהות אשיר"י פרק הדר דב' חצירות זו לפנים מזו וישראל וכותי בפנימית וישראל בחיצונה ישראל פנימי מותר בפנימית לכ"ע וכיון דהויא רגל המותרת במקומה לרבנן דקי"ל כוותייהו החיצונה מותרת לעצמה ואם ערבו מותרין לטלטל מזו לזו:

כותי שהשכיר ביתו לחבירו כותי וכו' בפ' הדר דף ס"ה: **ומ"ש** אם נשאר לו שום תפיסה בבית וכו' כ"כ ה"ה בפרק ב' מה"ע בשם הרשב"א וז"ל שאפילו היה משכיר יכול לסלקו יראה לי שאם היה לו במה שהשכיר שום תפיסת יד שהיה לו קצת כלים או אפילו אין לו אלא שיש לו רשות להניח שם שום כלים שוכרים אפילו מן המשכיר שאינו גרוע משכירו ולקיטו עד כאן לשונו וקצת דייק לישנא דרבינו שכתב ואם נשאר לו שום תפיסה וגם רבינו ירוחם כתב כן ולא כתבו אם נשאר לו תפיסה משום דא"כ לא הוה סגי כשהיה לו רשות להניח שם כלים הלא הוה בעי' שיהיו לו שם ממש כלים ושיהיו כלים שאינן ניטלין בשבת כעין תפיסה הנזכר בסימן ש"ע גם לישנא דמרדכי דייק הכי שכתב בפרק הדר כל היכא דלא מצי מסלק ליה וכו' צ"ל שאין למשכיר שום תפיסת יד להשתמש בבית דאי יש לו תפיסת יד לא גרע משכירו ולקיטו והריב"ש הביא דברים אלו בשם הרשב"א למעשה וכן דעת ספר א"ח שכתב אניות גדולות שמחלקין אותם לחדרים וכל אחד מהשוכרים אותם אוכל בחדרו וכו' ומה תקנתם ישכרו מבעל הספינה קודם שיחלוקו מקומות ידועים לשוכרים ואם לא שכרו ממנו קודם שיחלוקו מקומות צריך לשכור מן השוכרים אבל אם יש רשות לבעל הספינה להניח כליו בכל מקום שירצה ואפילו במקומות המושכרים די להם לשכור מבעל הספינה עכ"ל וטעמא דסגי לן הכא בתפיסה כל דהו יליף לה הרשב"א מדין שכירו ולקיטו דכי היכי דחזי דלפי שיש להם רשות להשתמש בבית שוכרין מהם האי משכיר נמי אם יש לו רשות להשתמש בבית לא גרע ומשמע דהוא הדין נמי אם יש אחד דלאו משכיר הוא וגם אינו שכירו יש לו רשות להשתמש בבית כשירצה דשוכרין ממנו אלא משום שהוא מלתא דלא שכיח לא איירי ביה הרשב"א ונקט דיגלא במשכיר שהוא דרך לפעמים להניח לו בבית רשות להשתמש ותדע דהא משכיר שאינו יכול לסלקו אין לו כח בבית טפי מאיניש דעלמא ואפ"ה כל שיש לו רשות להניח כליו שם שוכרין ממנו ועוד ראיה מהא דאמרינן גבי המן בר רסתק דלוטיל ליה כותי דוכתא דה"ל כשכירו ולקיטו ואמר רב יהודה אפילו שכירו ולקיטו נותן עירובו ודיו הרי מפורש דכל אדם שיש לו רשות בבית להניח שם כליו שוכרין ממנו וכ"כ מורי דודי מהר"ר יצחק קארו ז"ל בתשובה והביא ראיה לדבריו וכך הם דברי הריב"ש בתשובה:

ומ"ש לא נשאר שום תפיסה אם יכול המשכיר לסלק השוכר וכו' פשוט שם ר"ל ותלמידי רבי חנינא איקלעו להסוא פונדק וכו' וכתב הרמב"ם דין זה בפ"ב מה"ע וז"ל כותי שהשכיר מכותי אם אין הראשון יכול להוציא הכותי השני עד שישלים זמן שכירותו שוכרין מזה הכותי השני שהרי נכנס תחת הבעלים ואם יש רשות לראשון להוציא הכותי השוכר ממנו בכל עת שירצה אם לא היה השני עומד ושכרו הישראלים מן הראשון הרי אלו מותרים ע"כ וראיתי מי שדקדק מדבריו דדוקא כשאין השוכר מצוי הוא ששוכרין מהמשכיר הא לאו הכי לא ואפילו כשאין השוכר מצוי לכתחלה אין שוכרין מהמשכיר אלא שאם השכירו ממנו בדיעבד מהני ומשמע מדבריו שסובר דכשהשוכר מצוי בדיעבד נמי לא מהני אם שכרו מהמשכיר ואין זה נראה כלל אלא שוכרין מהמשכיר ואפילו לכתחלה וכדאמר רבי יפה עשיתם ששכרתם דלכתחילה יכולין לשכור מהמשכיר ומשמע שאפילו השוכר מצוי אם רצה לשכור מהמשכיר שוכרין ומהכי לה שמאחר שמפני שיש לו רשות להוציאו חשיב כשלו מה לי אם השוכר מצוי או אם אינו מצוי · והרמב"ם תפס כלישנא דגמרא שלא היה השוכר מצוי ולפיכך הוצרכו לשכור מהמשכיר ונסתפקו אי מהניא או לא ואילו היה השוכר מצוי היו שוכרין ממנו ולא היו מכניסין עצמן בספק וגם לפי שמעשה זה היה שבדיעבד שכרו מהמשכיר כתבו כן כמנהגו בכמה מקומות:

חצר שישראל וכותי דרים בו ובית אחד של ישראל אצל ביתו של ישראל זה ואינו פתוח לחצר וחלונות ביניהם אינו יכול לערב עמו דרך החלון וכו' בס"פ הדר דף ע"ד אמר רב יהודה אמר רב מבוי שצדו אחד כותי וצדו אחד ישראל אין מערבין אותו דרך חלונות להתירו דרך פתחים למבוי א"ל אביי לרב יוסף אמר רב אפילו בחצר א"ל אין ודברי רבינו כפרש"י וכתב עוד רש"י להכי נקט דרך חלונות שאין דרך לעשות פתחים גדולים מבית לבית ומשמע שאם היה פתח פתוח מבית לבית ה"ה דאין מערבין דרך ספתח אבל התוס' והרא"ש כתבו בשם ר"י דכיון דמסיק בגמרא דטעמא משום דאסור לעשות יחיד במקום כותי כלומר שאסור לעשות סיוע ליחיד וכו' לפיכך לא יערבו אלו עמו ולא ישתתפו עמו במבוי כדי שיהא יחידי וכו' א"כ דוקא נקט חלונות משום דכי לא מערבי בהדי הדדי מירתת ישראל ולא דייר בהדי כותי וכי מערבי אהדדי לא מירתת אבל דרך פתחים כיון דאפילו לא מערבי שכיח דדייר ולא מירתת דכיון שיש פתח ביניהם נראה לו כאילו דר עמו בביתו שרי לערב בהדיא כיון דבלאו עירוב נמי שכיח דדייר ורבינו כתב דין זה לענין חצר ובסי' ש"ל כתבו לענין מבוי והרמב"ם מפרש המימרא בדרך אחרת שכתב בפ"ב מה"ע וז"ל חצר שישראל וכותי שרויים בה והיו חלונות פתוחות מבית ישראל זה לבית ישראל זה ועשו עירוב דרך חלונות מבית לבית דרך חלונות אע"פ שהם מותרין להוציא מבית לבית דרך פתחים מפני הכותי עד שישכיר שאין רבים נעשים בעירוב כיחיד במקום כותי וכיוצא בזה כתב בפ"ה לענין מבוי שצדו אחד כותי וצדו אחד ישראל וכתב ה"ה שאף על פי שיש לאחרונים שטה אחרת בזה דינו של הרמב"ם לדברי כולם הוא אמת כתב המרדכי בס"פ הדר בשם ר"מ שאם דרים במבוי ב' ישראלים וכותי ולא שכרו מהכותי אסור לטלטל מחצר ישראל לחצר כותי דרך חלון שביניהן למעלה מעשרה או דרך הכותל אבל אם אין חצר הכותי פתוח למבוי או לחצר ישראל כלל אלא דרך חלון למעלה מי' או דרך כותל לא בעי שכירות דכיון דלא שכיח דמשתמש ישראל בהדיה במבוי או בחצר לא אסר ולא בעי שכירות אבל הרא"ש כתב בתשובה שאין הכותי אוסר על הישראלים אלא כשיש לו דריסת רגל עליהם כגון ב' חצירות זו לפנים מזו אבל ב' חצירות זו אצל זו והחצר האחד של כותי אינו אוסר על בני חצר השני כיון שאין לו דריסת רגל עליהם ואילו לדברי ר"מ אכתי אם משתמשים ביחד במבוי אחד אסר עלייהו ומיהו ע"כ לא התיר הרא"ש אלא דרך חלון שביניהם אבל דרך מבוי פשיטא שאוסר דהיינו הסיא דהמן בר ריסתק דסוף דייר בהדוא מבואה: כתב המרדכי בר"פ הדר בשם רש"י חצירו של כותי הרי הוא כדיר של בהמה פירוש ומותר לישראל המתאכסן שם להכניס ולהוציא ואם יש שם ישראל אחר אוסר פירוש אוסר לאורח להוציא מבית הכותי לחצר אבל אותו ישראל מותר להוציא מביתו לחצר דאין ישראל האורח אוסר עליו עכ"ל: **ובתרומת** הדשן סימן ע"ו כתב דבמרדכי דבני אוסטרייך לא נמצא פסק זה כלל ואי לאו דמסתפינא ה"א דפסק תמוה הוא וכו' אמנם קשה לסתור פסק ערוך הנמצא בחבור מדקדוק הגאונים אך מ"מ האיסור תמוה הוא מאד ואין להורות להתיר וגם אין למחות ביד הנוהגין היתר באין ולא ורפיא בידיה ע"כ ותמהני עליו היאך רפו ידיו ולא סתר פסק זה בזרוע נטויה מפני שהדברים הללו לאו לדברי ראב"י דקי"ל כוותיה אתמר אלא לדברי ר"מ דלא קי"ל כוותיה דהא אמאי דגרסינן בר"פ הדר גופא חצירו של כותי הרי הוא כדיר של בהמה ומותר להוציא מן הבתים וכו' ואם יש שם.

אבל הפנימית אחדא דשא ומותרת: **כותי** שהשכיר ביתו לחבירו כותי אם נשאר לו שום תפיסה וכו' שם (ד' ס"ה) בעובדא דריש לקיש ותלמידי דר' חנינא דאקלעו להסוא פונדק וכו' וכתב הרא"ש (דף קכ"ג) סוף ע"ב וכגון דלית לי' למשכיר שום תפיסת יד להשתמש בבית דאי אית ליה שום תפיסת יד להשתמש בבית לא גרע משכירו ולקיטו וכ"כ בהגה"ת מיימוני ספ"ב דעירובין בשם התוס' ומשם למד רבינו להורו' כן ופירש ב"י דהא דקאמר שום תפיסה רצה לומר בין שהיה לו שם קצת כלים או אפילו אין לו אלא שיש לו רשות להניח שם כלים וכך היא משמעות הפוסקים: **חצר** שישראל וכותי דרין בו וכו' מימרא דרב יודא אמר רב בפרק הדר (דף ע"ד) וטעמו של דבר דכיון דהבית האחר אינו פתוח לחצר אלא לר"ה השתא אם לא יערבו עמו ולא ישתתפו עמו לא יהיו רגילין הב' ישראלים זה עם זה וה"ל זה כשאר יחיד בחצר בשבת עם הכותי ולרש"י אין חילוק בין איכא חלונות ביניהן ובין איכא פתח פתוח ביניהן לעולם כיון שלא יערבו ולא ישתתפו עמו ה"ל יחיד עם הכותי בחצר ויצא משא"כ אם יערבו עמו וישתתפו עמו שיוציאו כלים דרך חלונותיהם ופתחיהם מזה לזה דלא הוה ליה יחיד ולא יצא אבל לר"י דוקא בדליכא פתחים ביניהם איכא האי טעמא אבל בדאיכא פתחים ביניהם· אפילו לא יערבו ולא ישתתפו עמו רגילין שיכנסו ויצאו מבית זה לבית זה דרך פתחים ונראה כאילו דר עמו בבית ולא יצא אפי' לא יערבו השתא כיון שלא יועיל כלום מה שלא יערב עמו כדי שיצא אין לאסור עליו העירוב והשיתוף: כתב ב"י דהמרדכי ס"פ הדר בשם מהר"ם כתב דלפע"ג דאין חצר הכותי פתוח לחצר ישראל אם משתמשים ביחד במבוי אוסר בדאיכא ב' ישראלים אבל הרא"ש כתב בתשובה דאין הכותי אוסר עליהם אפי' משתמשים יחד במבוי אלא א"כ בשיש לו לכותי דריסת רגל עליהם כגון ב' חצרות זו לפנים מזו אבל ב' חצרות זו אצל זו מותר להשתמש מחצר של כותי לשל ישראל דרך חלון שביניהם ולפע"ד אין כאן מחלוקת דדברי הרא"ש הם בב' חצרות א"כ אינו אוסר אלא היכא שהוא דר עם הכותי בקבע דשכיח בהדיה ולכן אינו אוסר אלא בדאיכא לכותי דריסת הרגל עליו דחשוב כאילו דר עם הכותי בקבע וכיון דאיכא ב' ישראל בב' בתים שבחצר שאוסרין זה על זה אוסר הכותי ג"כ עליהן אבל ב' חצרות זו אצל זו שאין להם דריסת הרגל זה ע"ז לא חשיב כאילו דר עם כותי בחצר וכל הבתים של ישראל הפתוחים בחצר אחד מקרו יחיד במקום כותי לגבי המבואות כמ"ש הרא"ש להדיא ר"פ הדר ולכן מותר להשתמש מחצר של כותי לחצר של ישראל דרך חלון שביניהם כדין יחיד במקום כותי אבל מהר"ם מדבר בג' חצרות במבוי ב' חצרות של ישראל וחצר אחד של כותי התם כיון דב' חצרות של ישראל אוסרין זה על זה במבוי אוסר הכותי ג"כ עליהן ואסור לטלטל בכל ענין מחצרו של כותי לחצרו של ישראל אף דרך חלון של מעלה או דרך הכותל אבל אם אין חצר הכותי פתוח למבוי או לחצר ישראל כלל אלא דרך חלון וכו' כלומר שאינו פתוח לא לחצר ולא למבוי דהשתא לא חשבינן ליה דר עם הכותי אין הכותי אוסר עליהן ומותר להשתמש מזה לזה דרך חלון ואף מהר"ם מודה לדינו של הרא"ש היכא שלא היה במבוי אלא ב' חצרות אחד של ישראל ואחד של כותי לא היה הכותי אוסר אע"פ שגם חצר הכותי פתוח למבוי משום דכל הבתים שבחצר ישראל מקרו יחיד במקום כותי לגבי המבואות עד שיהיו ב' חצרות של ישראל פתוחות למבוי ואוסרין זה על זה במבוי אז הכותי גם כן אוסר עליהן וכדכתב הרא"ש להדיא ריש פרק הדר ומדדיו של מהר"ם רבו ינק לפרש כן כדמוכח בהך תשובת מהר"ם דלא אסר אלא בב' חצרות של ישראל ואחת של כותי וכך מפורש בדינין והלכות דבסוף ספרי מהר"י ווייל בסימן ע' דתשובת הרא"ש מדברת בשני ישראלים דרים בחצר אחת וכותי דר בחצר אבל זה החצר וכו' ע"ש מיהו בספר האגור בסי' תק"מ כתוב וז"ל כתב הרא"ש ב' ישראלים הדרים בב' חצרות וכותי דר בחצר בין אלו ב' חצרות וכו' והכי מוכח בגוף השאלה ששאל רבינו מהרא"ש אביו ע"ש כלל כ"א סימן ד' וצריך לומר דלפי זה דהפתח שהיה פתוח מחצר כותי לחצר ישראל לא היתה אלא למעלה מעשרה וגם לא היה חצר הכותי פתוחה לאותו מבוי שפתוחים בו חצרים של ב' ישראלים ולכן לא היה הכותי אוסר עליה וכדכתב מהר"ם במרדכי סוף פרק הדר ועובדא דמהרי"ל לשם דהתיר לטלטל התם נמי בכה"ג הוא:
כותי

פרישה

(יא) **לשכור** ממנו וכ"ש מהשוכר: (יב) **אין** יכולין לשכור ממנו אלא מהשוכר וה"ה מכותי שיש ברשותו להשתמש מה' בביתו ב"י: (יג) **מותר** לר"י ולרש"י אף אם פתח כו' דס"ל לר"י דדוקא חלונות משום דכי לא מערבי בהדדי מירתת ישראל וכי לא מערבי לא מירתת אבל בפתח אפילו לא עירבו שכיח ישראל ולא מירתת דנראה כאילו דר שם:
כותי

דרישה

וע"ש וא"כ לדידן דקי"ל כרבנן דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה ודמו לדברי רב ולמה פסק רבינו כדברי רב י"ל לפי שסובר רבינו למאי דמסיק שם פרק הדר דף ע"ה אמר רבי אלעזר כותי הרי הוא כרבים ומסיק דטעמא הוא משום דסתם כותי אי איתא דאגורי מיפפי פעי פירש"י מפפי פעי קלא אית לי' ושני לא אוגיר ומאן דלא ידע סובר דאין דריסת הרגל אוסר כו' ולפ"ז הא דרב יהודה אמר רב מתוקמה אפי' כרבנן דאמרו רגל המותרת במקומה אינה אוסרת דשאני הכא דמיפפי פעי ואפי' רבנן מודו בכותי דאסר מטעם גזירה דר' אליעזר דשייך גם התם ודמו לדברי רב הונא ברי' דרב יהושע ובזה יתיישבו דברי הגהות אשר"י שמביא ב"י בסימן זה וז"ל כתבו בהגהות אשר"י פרק הדר דב' חצירות זו לפנים מזו וישראל וכותי בפנימית וישראל בחיצונה ישראל מותר בפנימית כו' וכיון דישראל מותר הוי רגל המותרת במקומה לרבנן דקי"ל כוותי' ואינו אוסר עכ"ל והגהה הנזכר כרב הונא בריה דרב יהושע דמוקי להא דרב לאסור אליבא דר' עקיבא אבל אנן דקי"ל כרבנן הוי רגל המותרת במקומה ואינו אוסר ככ"ל · ולב"י קשה דהביא הגהות אשר"י זו סתמא כא מ"ש רבינו בלי פלוגתא ופשט לדברי רבינו ופסקי דהגה"א סותרין זה את זה:

מן

שפג (א) **כותי** הדר עם ב' ישראלי' ואין הכותי בביתו אינו אוסר ויערבו ויהיו מותרין בא הכותי בשבת אוס' והעירוב בטל ומיהו יכולין לשכור ממנו ואחר ששכרו יבטל האחד לחבירו (ב) ויהיה היחיד מותר (ג) ולא אמרינן שיחזור העירוב לקדמותו אחר ששכרו להיות שניהן מותרין (ד) וכ"ש אם מת הכותי בשבת שיבטל א' לחבירו ויהיה היחיד מותר:

שפד **כותי** הנכנס בחצר לשם אכסנאות אם נכנס שלא ברשות אינו אוסר לעולם ואם נכנס ברשו' אם הוא רגיל לבא אוסר מיד ואם אינו רגיל אינו אוסר עד לאחר ל' יום:

שפה (א) **צדוקי** הרי הוא כישראל ומבטל רשות אבל לערב כתב הרמב"ם ז"ל שאינו יכול כיון שאינו מוד' בעירו' (ב) וכותי הרי הוא כעו"ג וצריך להשכיר וישראל מומר לחלל שבתות בפרהסיא (ג) אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא כעו"ג ואם אינו מחללו אלא בצנעה אפילו מחללו באיסור דאורייתא הרי הוא כישראל ומבטל רשות:

שפג כותי הדר וכו' בפרק הדר ריש (דף ס"ו) שוכר כמבטל רשות מה מבטל רשות אפילו בשבת אף שוכר אפי' בשבת וכו' הרמב"ם בפ"ב וז"ל שהשכירות כבטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא היכר בלבד לפיכך שוכרין מן הכותי אפילו בפחות מש"פ וכו' וכיוצא בזה כתבו התו' וז"ל לא דמי למקח וממכר ליאסר בשבת דלא הוי אלא כמתנה בעלמא שאין עושין אלא להתיר הטלטול עכ"ל ותו קאמרי' התם דאמוראי עבדי בפונדק דלא הוי כותי בביתי' ועירבו מע"ש והוו מצי לטלטלי בחצר כך פירש רש"י לפי הנוסחאות המדוייקות וכמו שהסכימו התו' לשם בד"ה דאתא כותי ואסיקנא בהך עובדא דאתא כותי מארי' דפונדק בשבתא ואגרי מיניה אתו שיילוה לר' יוחנן א"ל יפה עשיתם ששכרתם ושמואל פליג עליה ופסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כר' יוחנן ואחריהם נמשך רבינו דלא כסמ"ג וסמ"ק בשם ר"י ועיין במ"ש בזה ריש סימן שפ"ב וא"ת דהכא משמע דכשאין הכותי בביתו מצו לטלטולי ברשותו כשעירבו ובריש סימן שע"א כתב רבינו דכותי אוסר אפי' אינו בביתו להרמב"ם דפסק כר' יוסי ומיהו למאי שכתב הרב המגיד בפ"ד לא כתב הרמב"ם דאוסר אלא כשהוא במקום קרוב מהלך יום אחד דאפשר שיבא בשבת כדפרי' לעיל וכאן איירי כשהוא במקום רחוק:

ומ"ש ואחר ששכרו יבטל האחד לחבירו וכו' כך פרש"י לשם וכך הסכימו התוס' והרא"ש ועי' שם הטעם מבואר ב"י:

שפד כותי הנכנס בחצר כו' ירו' כתבוה התו' בסוף (דף ס"ט) בד"ה ושלהם וכ"כ הרא"ש לשם:

שפה צדוקי הרי הוא כישראל וכו' ר"פ הדר פליגי בה ת"ק ור"ג ופסק בעל המאור ומהר"ם במרדכי דהלכה כת"ק דלדוקי הרי הוא ככותי אבל הרא"ש הביא דברי מהר"ם ודחה ראיותיו ופסק דאינו ככותי וכ"כ הרמב"ם ואחריהם נמשך רבינו ומה שקשה הלא צדוקי מחלל שבת בפרהסיא במילי דרבנן במזיד תירץ ב"י דמזיד דידיה כאונס דמי דמעשה אבותיהם בידיהם וה"ל כתנוק שנשבה:

מן

שם ישראל אחר אוסר דר"מ כתב רש"י כן וכיון דלא קי"ל כר"מ ממילא לא קי"ל כאותן דברים ולפיכך לא נכתב במרדכי דבני אוסטרייך ובמרדכי דבני ריגוס שום תלמיד טועה כתב או אפשר שכ' דרך פי' ולא דרך פסק וא"כ נקטינן דשניהם מותרין דאין ישראל הדר שם אוסר על האורח שנתארח בבית אחר באותו חצר דאין בע"ה אוסר על האורח ולא אורח על בע"ה וכמו שהזכיר בתה"ד (ב) כ' הרשב"א בתשו' דברים פשוטים נ"ל דל"ש כותי א' וישראלים מרובים ול"ש כותים מרובים וישראלים מועטין יכולין לשכור מן הכותי והביא ראיות לדבר מצאתי כתוב אם משאיל ישראל בית לחבירו אם יש בו תפיסת יד מידי דאינו ניטל בשבת מהני שא"צ עירוב בחצירו של בע"ה אבל במקום כותי כיון דשכיח דדייר בכה"ג נראה דלא מהני כמו ביטול רשות דמהני במקום ישראל ולא במקום כותי משום דא"כ בטלת וכו' הא תפיסה הויא כמו עירוב או ביטול רשות דלא מהני במקום כותי דתפיסת יד גורם לו שותפות בההוא ביתא כמו בע"ה שותף · עם שכינו ביין או בשמן וכו' אע"ג דהתירו רבותינו כמה בני אדם בבית אחד דחשיב לא שכיח דמירתת אבל תרי בתים מירתת כותי מינייהו שכיחי דיירי כתב בשבלי הלקט כתב ה"ר בנימין מאמר דקי"ל בתים שבספינה חייבים בעירוב דינה כדין חצר שאם יש ב' ישראלים חלוקים בב' בתים צריכין לערב ומסתבר דכ"ז שהם צריכין עירוב צריכין לקנות רשותו של כותי או י"ל כיון ששכרו הספינה די להן באותו שכר והנכון לפרש ולהבליעו בשכר הספינה ורב יהודאי גאון נשאל מהו להשכיר רשות כותי ולטלטל בכל הספינה בשבת והשיב דלא צריך וגאון אחר ג"כ כתב דא"צ לקנות רשות מן הכותי בספינה כמו בחצר עד כאן לשונו ונראה שהגאונים האלו מיירי כשאין בספינה בתים מיוחדים אבל אם יש בה פשיטא שצריכים לשכור מהכותי ואח"כ לערב כדין חצר וכבר כתבתי כן בסימן זה בשם אורחות חיים:

שפג כותי הדר עם ב' ישראלים וכו' בפרק הדר דף ס"ה רבי חנינא בר יוסף וכו' איקלעו לההוא פונדק ואתא כותי מארי דפונדק ושכרו ממנו בשבת ואמר להם רבי יוחנן יפה עשיתם ששכרתם ושמואל פליג עליה וכתבו התוספו' והרמ"ה וסמ"ג שר"י פוסק כשמואל ונראה מדברי סמ"ק שדעתו לפסוק כן אבל הרי"ף והרא"ש פסקו כרבי יוחנן וכ"ד הרמב"ם בפ"ב מה"ע · ופירש רש"י שאחר ששכרו ממנו יבטל האחד לחבירו דהא מיהא לישתרי וכתבו התוס' והרא"ש והמרדכי שהדין עמו וכן מוכח כל הסוגיא דבעינן תרתי שכירות וביטול דאף ע"פ שערבו לא משתרי בשכירות לחודיה דמיד כשבא הכותי בטל ליה העירוב וכי הדר שכר לא יחזור העירוב לקדמותו. ואע"ג דאמרינן בהזורק (קא:) ספינות קשורות זו בזו וכו' חזרו להיתרן הראשון שאני הכא דמתחלה כשעשה העירוב אין סופו להתקיים כל השבת שעתיד כותי לבא אבל התם אין הספינות עומדות להפסק ואף ע"ג דהיכא דשכח אחד מבני חצר ולא עירב אין עירובו בטל אלא מבטל היחיד רשותו לאותן שעירבו ומותרין להכניס ולהוציא שאני התם דחזו כולהו לאיערובי מאתמול לפיכך אין בטל העירוב שלהם כלל וגם אין שייך לומר כלל שבת הואיל והותרה הותרה וכ"כ הגהות בפ"ב בשם סמ"ג וכ"כ סמ"ק וכן פסק הרמב"ם בפ"ב מה"ע שאחר ששכרו יבטל האחד לחבירו וכתבו עוד תוספות והרא"ש וא"ת ולמה הוצרכו לשכור בביטול לחודיה סגי כיון דביטלו רשותייהו לגביה ה"ל יחיד במקום כותי כדאמר בעובדא דהמן בר רסתק ואע"ג דמסיק רבא דלא מהני ביטול לעשותו יחיד במקום כותי משום דא"כ בטלת תורת עירוב ה"מ כגון שאין רוצה לשכור אבל הכא שהכותי רוצה לשכור ובשבת אחרת יכולין לערב לא שייך למימר בטלת תורת עירוב וי"ל דהכי אמוראי סברי כר"מ דאסר יחיד במקום כותי אבל לדידן דקי"ל כראב"י סגי בביטול לחודיה ולא בעי שכירות: א"נ י"ל כיון שאם לא היה הכותי מתרצה לשכור לא היה מועיל הביטול אין לחלק בין מתרצה לשאינו מתרצה דאטו אמירת הכותי הגרום לביטול שיועיל כשיאמר אתרצה לשכור ולא יועיל כשיאמר לא אתרצה הלכך תרתי בעינן לעולם עכ"ל · ונראה מדברי הרא"ש שתירוץ זה שכתב אחרון עיקר ואפשר דמש"ה אע"פ שהתוספות כתבוהו תחלה הופך הוא וכתב בסוף · וענין ובא הכותי בשב' שאוסר כתבתי למעלה בסימן שע"א: **ומ"ש** וכ"ש אם מת כותי בשבת פשוט הוא לדעת ר"י דקי"ל כוותיה וגם הרמב"ם כתב בפ"ב:

שפד כותי הנכנ' בחצר לשם אכסנאות וכו' ירוש' כתבוה התוס' והרא"ש בפ' הדר (סט:) אמתני' דאנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב ולא נזכר זה בדברי הרמב"ם השיב הרשב"א על שר א' ששלחו המלך עם פרשים לשמור העיר והפרשים נכנסו בבתי היהודים מהם בחוזקה ומהם ברצון הבעלים דכיון שיש לבעלי בתים באותן המקומות שנכנסו הכותי' כלים שאסור לטלטלם בשבת אינם אוסרים עליהם דקי"ל כר' יהודה דאמר אם יש שם תפיסת יד של בע"ה אינו אוסר ולא עוד אלא אפילו היה הבית של כותי ממש ולא היה לישראל מקום בבית כלל אלא שהשאיל לישראל מקום להניח שם כלי אחד אותו ישראל נותן עירוב או משכיר רשותו של כותי לשאר בני החצר והיו כדאיתא בפ' הדר והנכנסים בלא רשות אע"פ שלא נשאר בבית שום דבר לישראל נראה מהירוש' שאינו אוסר דגרסי' התם בפרק הדר אית תניי תני א הקוסטו' אוסר מיד והאכסני' לאחר ל' יום אית תניי תני הקיסטור אוסר לאחר ל' יום והאכסניא אינו אוסר לעולם מאן דמר הקיסטור אוסר מיד ברגיל והאכסני' לאחר ל' יום בשאינו רגיל ומאן דמר הקוסטור לאחר ל' יום באלין דעאלין ברשות והאכסני' אינו אוסר לעולם באלין דעאלו בלא רשות ונראה דהלכה כמאן דמיקל דקי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב עכ"ל:

שפה צדוקי הרי הוא כישראל וכו' משנה ר"פ הדר דף ס"א אמר ר"ג מעשה בצדוקי א' שהיה דר עמנו במבוי בירושלים וכו' ובגמרא דף ס"ח צדוקי מאן דכר שמיה חסורי מחסרא וה"ק צדוקי הרי הוא כעו"ג ור"ג אומר אינו כעו"ג וכתב המרדכי דהלכה דצדוקי הרי הוא כעו"ג והרא"ש כתב שר"מ פסק דצדוקי הרי הוא כעו"ג והוא דחה ראיותיו ופסק כר"ג דצדוקי אינו עו"ג וכן דעת הרמב"ם בספ"ב מה"ע ומ"ש רבינו וכותי הרי הוא כעו"ג וצריך להשכיר כך פשוט בריש חולין (ו:) ומ"ש וישראל מומ' לחלל שבתו' וכו' ברייתא בפ' הדר (סט) ישראל מומר משמר שבתות בשוק מבטל רשות שאינו משמר שבתות בשוק אינו מבטל רשות מפני שאמרו ישראל נוטל רשות ונותן רשו' ובעו"ג עד שישכור ופירש"י בשוק בפרהסיא ואע"ג דמחללו בצנעה: **ומ"ש** אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן כן דקדקו שם התוס' והרא"ש והמרדכי וכן דעת רש"י והקשו התוס' דהא סתם צדוקי אינו נזהר במילי דרבנן ותירצו שרגילין הם ליזהר לפי שהם יראים מחכמים כדאיתא בנדה (לג:) ולפי דבריהם הני צדוקים דשכיחי גבן כיון דעברי אמילי דרבנן בפרהסיא הרי הם כעו"ג ושוכרין ואין מבטלים והרמב"ם בפ"ב כתב הברייתא כצורתה ולא הזכיר דין מחלל שבת במילי דרבנן מיהו אפי' את"ל דס"ל דהוי מומר נראה דהני צדוקים לדידיה לא חשיבי מומרים אע"פ שעוברין בפרהסיא אמילי דרבנן דלא הוי מומר עד שיעבור במזיד והני מזיד דידהו כאונס הוי דמעשה אבותיהן בידיהם וה"ל כתינוק שנשבה בין העו"ג וכמ"ש הוא ז"ל בפי' המשנה בפ"א ממסכת חולין · ולא חש רבינו לכתוב דישראל מומר לע"ג דינו כעו"ג אע"פ שנזכר בגמרא ובדברי הרמב"ם משום דמלתא דפשיטא היא:

כתב הרשב"א בתשובה על אחד שיצא מכלל ישראל והיו לו בתים בשכונת ישראל שערבו לכל שבתות השנה אוברא שאם אין לו פתח אח' כלל שהוא אוסר בכל שבת שאל לאחר שהמיר ששבת זו לא הותר כלל ואע"פ שעירב עם כל בני השכונה לשנה והוא המיר באמצע השנה אין אומרים מותר למקצת שבתות הותרו כולם

דרכי משה

(ב) וצ"ע בגמרא פרק הדר דף ס"ו במעשה דלנו בפונדק כו' דמשמע שם דאורחין אוסרין זע"ז ונ"ל דאינן אוסרין אלא כשאין בעל הבית קבוע דאין שייך לומר דה"ל אורחין גבי אחד אלא כשאחר קבוע שם אבל כשהבעל הבית קבוע אפשר דאורחים בטלים לגבית ואפילו האורחין רבים וכמ"ש מהרא"י בת"ח סימן ע"ח בהדיא: שפה (א) ועיין עוד סימן שפ"ט מדין זה וע"ל סימן שפ"א איזה נקרא מומר לחלל שבת: וכ"כ

פרישה

סי' שפג (א) **כותי** הדר עם ב' ישראלים ואין הכותי בביתו כו' לרמב"ם שכתב לעיל בסי' שע"א שכותי אוסר אע"פ שאינו בביתו הכא מיירי שהי' במקום שאינו יכול לבוא בשבת דאינו אוסר אפי' לרמב"ם כמו שדייק לכתוב רבינו בדבריו לעיל בסי' שפ"א והרמב"ם כתב שהכותי אוסר כיון שיוכל לבוא הא לא יכול לבוא אין אוסר וגם בב"י פי' שם כן דברי הרמב"ם:

(ב) **ויהיה** היחיד מותר היינו כשלא ביטל ג"כ ביתו או עד שלא המזיק עדיין היחיד שנתבטלו ויותר נראה דה"ט משום דאין יחיד נעשה אורח אצל יחיד וכמ"ש לעיל וא"כ לעולם אסור המבטל עד שיחזור ויבטל לו אבל כבר כתבתי לעיל דרבינו לא ס"ל סברת רשב"א:

(ג) **ולא** אמרינן שיחזור העירוב כו' דמיד כשבא הכותי בטל העירוב כיון דמתחלה לא עשה להתקיים שהרי ראוי לבא וגם לא מועילו השכירות לחוד כדלעיל ר"ל היכא שהכה אחד ולא עירב דמבטלין להו והנשארים כולם מותרים דשאני התם שהיו מאתמול כולם ראוים לערב ב"י עיין שם יותר:

(ד) **וכ"ש** אם מת כו' דר"ל אפי' לא עירבו כלל אם מת הכותי בשבת מבטל זה לזה ושרי ולא אמרי' כיון שנאסר למקצת שבת כו' דכיון דהיו בתורת עירוב אם רצו לשכור מהכותי אין שם איסור עליהן לומר שנאסרו למקצת ועיין במיימוני בפ"ב דהלכות עירוב ותמצא שם דקאי אלא עירבו:

סי' שפה (א) **צדוקי** הרי הוא כישראל כו' דישראל הוא אלא שנהפך לאפיקורסות ר' יוחנן: (ב) **וכותי** הרי הוא עו"ג דגירי אריות הם ולא גרים גמורים: (ג) **אפילו** אינו מחללו אלא באיסור דרבנן והא לצדוקי מותר אע"ג דהתם צדוקי אינו נזהר באילי דרבנן ומחללין אפי' בפרהסיא תירץ המ"מ דלא אוסר אלא מי שעובר במזיד:

חדושי הגהות

שפד א הקוסטור (שם פקידות הוא כמו סרדיוט והוא שוטר) אוסר מיד (כשבא לישב שם בחצר) ואכסניא (חיל של מלך) וכו' מ"ד אוסר מיד ברגיל (לבוא לשם ונם מחויבים להניחו לשכון שם הלכך אוסר מיד כאחד מבעלי בתים שבחצר) באלין דעאלין ברשות (שהקוסטור נכנס ברשות המלך הלכך הוה ליה כבעל הבית) כך פירש בעל קרבן העדה: וטעמו

שפו [א] **מן** התורה מותר לטלטל מן החצירות למבוי (א) אלא שחכמים אסרו מפני שהמבוי חשוב רשות משותפת כנגד החצרות (ב) וגזרו אטו מר"ה לרה"י והתירוהו ע"י שיתוף שכשם שעירובי חצירות מערב כל בתי החצר כך שיתופי מבואות משתף כל חצרי המבוי (ג) שגובין פת או ד"א ממיני מאכל מכל חצר וחצר ונותנין אותו באחד מן החצירות ואז אנו רואין כאילו פתוח כל המבוי לאותו חצר (ואפילו לא גבו אותו לשם שיתוף כגון בעה"ה שהיה שותף עם שכיניו בסחורה ואפילו עם זה ביין ועם זה בשמן א"צ לשתף אע"פ שלא נשתתפו לשם שיתוף (ד) והוא שיהיה הכל בכלי א') ומפני שאינו אלא לשתף החצירות שאין בהן דירה יכולין ליתנו באויר החצר או בבית שאין בו ד"א על ד' וא"צ ליתנו בבית רק שיהא במקום המשתמר הלכך אין נותנין אותו באויר המבוי [ב] ובכל משפטי ערובי חצירות (ה) ושיעורו ושאשתו מערבת בשבילו (ו) ושמערבין שלא לדעתו היכא שאין הבית פתוח אלא לחצר אחת כך דיני שיתוף שמשתתפין שלא לדעת אם אין החצר פתוח אלא למבוי א' וקטן גובה אותו (ז) אפילו אם אחד מזכה לכולם (ח) רביעית יין שיש לו באוצר סגי ומשתתפין בכל מיני מאכל

כולם אבל בנדון שלפנינו שיש לו פתח קטן לשכונת הכותי ואפילו פתח קטן שלא היה רגיל בו מתחלה דוחין אותו אצל הפתח הפתוח לשכונת הכותי דלא עדיף מישראל דבכיוצא בזה אינו אוסר דגרסינן בתי שהוציאוהו חצר שבין ב' מבואות ערבו עם שניהם וכו' דוחין אותו אצל שאינה רגילה בו וכו' וכל שכן שאין צריך עירוב ודוחין אותו אצל שכונת הכותי כדי שלא יאסור ועוד שזה דעתו מעורבת עם הכותי ורגיל אצלם אפילו אין לו אלא פתח אחד צר כל' על ד' לצד הכותי דוחין אותו אצל אותה פתח כאותה שאמרו בפרק הדר (סז.) כותי שיש לו ד' על ד' פתוח לבקעה אפילו מכניס גמלים וקרונות כל היום אינו אוסר מ"ט בההוא פתחא דמייחד ליה ניחא ליה וזה ודאי ידוע הוא לכל כיון שנתכבר עם הכותי ניחא ליה ואחריהם דוחין אותו :

שפו מן התורה מותר לטלטל מן החצירות למבוי וכו' זה מדברי הרמב"ם בפ"א ופשוט הוא והוא שנוי בברייתא בריש מסכת שבת חצירות של רבים ומבואות שאינן מפולשין עירבו מותרין לא עירבו אסורין ופירש"י לענין מבוי אם עירבו החצירות הפתוחות לו ביחד מותר להכניס ולהוציא וכו' :

ומ"ש שכשם שעירובי חצירות מערב כל בתי החצר כך שתופי מבואות משתף כל חצרי המבוי גז"ש ודוגמא זה שנינו בפרק הדר (עג.) שהמבוי לחצירות כחצר לבתים :

ומ"ש שגובין פת או דבר אחר ממיני מאכל משנה בר"פ בכל מערבין (כו.) ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח ובס"פ חלון (פא.) תניא בכל מערבין עירובי חצירות ובכל משתתפין שתופי מבואות בין בפת בין ביין בין בשאר פירות ולא אמרו לערב בפת אלא בחצר בלבד ופירש רש"י ובכל משתתפין שיתופי מבוי בין בפת בין ביין בין בשאר פירות ולא אמרו לערב בפת וכו' ובכל מערבין דרישא ה"ק בכל מיני פת מערבין עירובי חצירות ובפרק הדר דף ע"א תניא מערבין בחצירות בפת ואם רצו לערב ביין אין מערבין משתתפין במבוי ביין ואם רצו להשתתף בפת משתתפין וכתבו התוספות משמע לכתחלה מצוה ביין יותר מבפת שמא ביין מינכר טפי שהוא שיתוף ומיהו בכל דבר מהני כדאיתא בפרק בכל מערבין ובפרק חלון וכתב במרדכי פרק הדר דעיקר שיתוף לא הוי בפת אלא בדיעבד וטעמא משום דבעינן שיהו ניכרים איזהו עירוב ואי זה שיתוף אבל רש"י כתב שם משתתפים ביין וכ"ש בפת דחשיב טפי (א) וטעם חילוק עירובי חצירות לשתופי מבואות פירש"י בהדר דעירוב משום דירה הוא לערב דירתן לעשות א' ודירתו של אדם אינו נמשך אחר היין אלא אחר פיתו אבל שיתוף דמבוי אינו אלא לשתף רשות החצירות שבמבוי לא רשות הבתים והחצר לאו בית דירה הוא . ומ"ש שיכולין ליתנו באויר החצר בפרק כיצד משתתפין ד' פ"ה אמר רב יהודה אמר שמואל בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום פת שעל השולחן סומכין עליו משום עירוב ואמרי לה משום שיתוף אמר רבה ולא פליגי כאן במסובין בבית כאן במסובין בחצר א"ל אביי לרבה תניא דמסייע לך עירובי חצירות וכו' אימא עירובי חצירות בבית שבחצר שיתופי מבואות בחצר שבמבוי ופירש"י עירוב משום דירה דמערב להו לבתי דירה כאילו כל בני הבתים דרים כאן הלכך אי לא חזי לדירה לא מצי שרי אבל שיתוף לאו משום דירה הוא דהא לא בתים שייכי ביה אלא חצירות הלכך לאו דירה בעינן אלא מקום המשתמר כגון חצר אבל אויר דמבוי לא משתמר הוא : בבית שבחצר לאפוקי בית שבחצר אחרת : בחצר שבמבוי לאפוקי חצר שאינה פתוחה לו . ומפורש שם בגמרא כל מקום שאמרו חכמים אין מניחין בו עירוב מניחין בו שיתוף חוץ מאויר מבוי משום דלא מינטר . ובפרק הדר ד' ע"ב גבי הא דתניא מערבין בחצירות בפת כתבו התוספות בשם ר"י דשתופי מבואות דוקא בחצר שבמבוי ולא בבית משום דבחצר מינכר טפי שתוף דשייכי טפי למבוי וקרובים תשמישי דמבוי זה לזה ואחר כך כתב ומיהו בירושלמי משמע כפרש"י דשתופי מבואות בחצר וכ"ש בבית וכן דעת הרא"ש בפרק כיצד משתתפין :

ומ"ש או בבית שאין בו ד' אמות וכו' בברייתא בריש סוכה (דף ג.) כתב הרשב"א בתשובה על ישראלים שדרים בג' מקומות חלוקים ודלתות כל א' מהמקומות נעולים בלילה והשמש גובה קמח מכולם צריכים הם לערב בכ"מ ומקום שהשיתוף המבוי צריך שיהיה מונח בחצר שבמבוי ואלו שבגבולים זה מזה ורחוקים אין שתופן אחד ואין מבואותיהן כאחד :

ובכל משפטי ערובי חצרות ושיעורו וכו' הכי משמע מדתנן בפרק הדר (ד' עג:) שהמבוי לחצירות כחצר לבתים : אפילו אם אחד מזכה לכולם רביעית יין שיש לו באוצר סגי הכי אמרינן בפרק הדר ד' ס"ח דס"ל לב"ה גבי הא דא"ל רבה ב"ר חנן לאביי מבואה דאית בה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי ביה עירוב דאליבא דבית הלל אי מקני להו רביעתא דחלא בחבית מהני ופירש ה"ר יהונתן שיקנה רביעית חומץ לכל אחד ואחד : ומצאתי כתוב על מ"ש רבינו אפילו אם אחד מזכה וכו' ר"ל לפי שיש מי שפי' דהא דקאמר בגמרא וליקני מר רביעתא דחלא בחביתא ר"ל רביעית לכל א' והוא דעת הראב"ד והרשב"א והריטב"א תמהו עליו וכתבו שברביעית מספיק לכולם לכן כתב רבינו דלא מיבעיא כשנותן כ"א חלקו שמספיק ברביעית לכל אחד ואחד אלא אפי' כשמזכה אחד לכולם ודלא כהראב"ד וי"מ דלשון אפי' קאי איין שיש לו באוצר וה"ק ל"מ אם רביעית יין של עירוב הוא בעין דמהני מזכה אלא אפילו שהוא מעורב בתוך אוצר של מזכה כלומר בתוך חבית מלאה ש"ד ע"כ ביאור דבריו דבגמרא אמרינן דלב"ש אין משתתפין באוצר כלומר בדבר האסור ומעורב בקצת יין או חומץ שבכן ולב"ה משתתפין וקי"ל כב"ה . כתב שם ה"ר יונתן לב"ה ממשתתפין באוצר ומה שמסתפק מן החבית למ"ש או למחרתו אומר זה של שיתוף וכו' שאם לא יאמרו לא הועיל כלום כדאמר אי אתם מודים וכו' ואין זה מוכרח שהרי בפ"ק דביצה (י:) ובסוף ביצה (לז:) מסיק רב הושעיא דלא פליגי ב"ש וב"ה הכא בברירה וכבר כתבו התוספות בזה : ומשתתפין בכל מיני מאכל כבר נתבאר בסמוך :

ומ"ש

שפו מן התורה מותר לטלטל וכו' עד פתוח כל המבוי לאותו חצר פשוט בכמה מקומות בתלמוד וע"ל ריש סימן שס"ו התבאר כל זה :

ומ"ש ומפני שאינו אלא לשתף וכו' הכי אסיקנא בפ' כיצד משתתפין סוף (דף פ"ה) אימא ע"ח בבית שבחצר שיתופי מבואות בחצר שבמבוי ופירש"י וכ"ש בבית וכן הוא בירוש' הביאו התוס' בפ' הדר ריש (ד' עב) בס"ה וכ"כ הרא"ש דלא כפי' ר"י שהביאו התוספות שם דשתופי מבואות דוקא בחצר שבמבוי ולא בבית ולכן הוצריך רבינו בלשונו ואמר ומפני שאינו אלא לשתף וכו' יכולין ליתנו באויר החצר כלומר וכ"ש ליתנו בבית דעדיף טפי ואין צריך ליתנו בבית רק שיהא במקום המשתמר ואויר החצר מסתמא משתמר דלפי זה ודאי אם אינו משתמר בחצר צריך ליתנו בבית כדי שיהא משתמר הלכך אין נותנין אותו באויר המבוי דמסתמא אינו משתמר ואם היה משתמר באויר המבוי יכולין ליתנו אף באויר המבוי ועכשיו נוהגין ליתן העירוב בבית הכנסת שאינה מקום דירה וכתב בהגהת ש"ע לעיל בסי' שס"ו דהטעם דעירובין יש להם דין שיתוף עכ"ל ורצונו לומר כמ"ש הרב בסי' שפ"ו דמה שאנו גובין קמח מכל בעל הבית ועושין ממנו מצה אחת בע"פ הוי כעירוב ושיתוף ביחד ולכתחלה אין לעשו' יותר וכו' עכ"ל ואיכא לתמוה דהכתי כיון דבעירוב זה מערבין כל הבתים של דירה ודאי דצריך להניחו בבית דירה ולא בב"ה שאין שם דירה ואינו חשוב אלא כאויר החצר ונראה ליישב דודאי אמת הוא דעירוב שלנו הוי עירוב ושיתוף ביחד ואעפ"כ הכריעו הקדמונים להניחו בבית הכנסת ולא בבית דירה דאעפ"י דלרש"י והרא"ש שיתופי מבואות בחצר וכ"ש בבית מ"מ לפר"י שתופי מבואות דוקא בחצר שבמבוי ולא בבית וכיון שעירוב זה הוא עירוב ושתוף ביחד מה"כ אינו יוצא ידי חובתו לגמרי בין שהניחו בבית בין שהניחו בחצר והכריעו להניחו בב"ה מתרי טעמי חדא שאין לנו בתים וחצרות פתוחים למבוי כמו בזמן חכמי התלמוד אלא בתים פתוחים למבוי וגם שתופי מבואות חלה על עירוב זה הרבה יותר משם עירוב חצרות ועוד דבתי היהודים ברוב מקומות נחלקים ומפורדים מקצתם במבוי זה ומקצתם במבוי אחר ואם יתנו העירוב בא' מן הבתים א"כ הדרים במבוי אחר אין עירובן אצלם ורש"י כתב בפ' כיצד משתתפין ע"ח בבית שבחצר לאפוקי בית שבחצר אחרת שיתופי מבואות בחצר שבמבוי לאפוקי חצר שאינה פתוחה לו וכמ"ש הרשב"א בתשובה הביאו ב"י אבל בבית הכנסת הוי ליה כמו חצר שפתוחה לכל המבואות שנגבו העירוב מהם כי כולם משותפים בבית הכנסת ותולין אותו באויר ב"ה בגובה אצל הכותל כ"ל :

ובכל משפטי ע"ח וכו' הכי משמע בכל הסוגיות דשוין דיניהם אלא דע"ח בפת ושתופי מבואות בכל מיני מאכל וע"ח בבית שבחצר וש"מ בחצר שבמבוי :

ומ"ש ואפילו אם אחד מזכה לכולם רביעית יין וכו' פי' תרתי אשמועי' חדא דרביעית אחד סגי לכולם ואין צריך רביעית יין לכל אחד ואחד אידך דאפילו אין הרביעית בעין בפני עצמו אלא מעורב בתוך אוצר של

דרכי משה

שפו (א) וכ"כ המ"מ פ"א דעירובין דנהגו לשתף לכתחלה בפת וע"ל סימן שפ"ג כתבתי כל דיני עירוב הנוהג בזמן הזה וע"ל סימן ש"ע יהודים הדרים בב' וג' מקומות אם שרו

פרישה

במזיד ולדוקי זה מנהג אבותם בידו ואינו מזיד אלא כתינוק שנשבה ומחשב כאונס והתוס' תרצו בענין אחר :

סי' שפו (א) **אלא** שחכמים אסרו כו' בסימן שפ"ח יתבאר דהיינו דוקא כלים ששבתו בבית ע"ש : (ב) **וגזרו** אטו מרה"ר לרה"י נראה דטפי הל"ל שגזרו אטו מרה"י לרה"ר שהרי מלירות כמו רשות היחיד לגבי מבוי אלא רבותא אשמעינן שגזרו לטלטל אפילו ממבוי לחצר אטו מרה"ר לרה"י דאע"ג דהיא גופה לא בהדיא כתיבה בתורה וכ"ש שאסור מחצר למבוי גוירה משום רה"י לרה"ר דהוא כתיבא בהדיא בתורה כמ"ש לעיל סימן שמ"ה ומש"ה התחיל רבינו מתחלה מן התורה מותר לטלטל מן החצירות למבוי דגבי היתר הוא רבותא טפי וק"ל :

(ג) **שגובין** פת או דבר אחר ממיני מאכל עיין מ"ש בק"ש במכתב השני :

(ד) **והוא** שיהיה הכל בכלי א' עיין מ"ש לעיל סימן שס"ו דמשכחת לה אפילו ביין ושמן ששמן צף למעלה וכן הוא בהדיא בגמרא דף ע"א ריש ע"ב :

(ה) **ושיעורו** ושאשתו מערבת כו' לאו בסלא מחתא מחתינהו דלאו ממש הם שוים אלא כ"א לפי ענינו כי היכא דבעירוב צריך מזון שתי סעודות כמו כן בשיתוף צריך שיעור השייך בו ג"כ בשתי סעודות אבל השיעורים אינם שוים כמ"ש כ"א בפת הם שוים :

(ו) **ומערבין** שלא מדעתן ואם אין החצר פתוח אלא למבוי נראה דמיירי דוקא כשמערבין בשלהן וכמ"ש בר"ם סס"ז ומפ"ה דוקא אם אינו כתים אלא למבוי א' אבל לב' מבואות לא כמ"ש המ"מ וב"ן הביאו בסימן שפ"ח מטעם דלמא לא ניחא ליה בהכי דאושי ליה אינשי : (ז) **אפילו** אם אחד מזכה לכולם פירוש מזכה להן ע"י אחר אם ירצה כדאיתא פרק חלון דף ע"ט במשנה : (ח) **רביעית** יין אינו מדבר ביין חי דבעי ב' רביעות כמ"ש בסמוך :

דרישה

סי' שפו [א] **מן** התורה מותר לטלטל מן החצירות כו' עיין בב"י שמביא בשם התוספת דשיתופי מבואות דוקא בחצר משום דמנכרי טפי כו' ולפע"ג דקאמר במתניתין דשיתוף מבואות בבית שאין בו ד' על ד' ושם לא מינכר ע"ש בתוספת פרק הדר ושם פירש"י דלא קשה מידי :

[ב] **ובכל** משפטי עירוב וכתב ב"י ז"ל ומצאתי כתוב על מ"ש רבינו אפי' אם א' מזכה כו' ר"ל לפי שיש מי שפירש דהא דקאמר כו' לכך כתב רבינו דל"מ כשנותן כל א' חלקו שמספיק רביעית לכל א' וא' אלא אפי' כשעירב אחד לכולם מספיק רביעית לכל א' ולפע"ג דרבינו כתב בסמוך דיין חי ב' רביעית ויין מבושל רבועית א"כ לפ"ז דהתם איירי כשנותן בשביל א' כולם אבל כשנותן כל א' וא' בפני עצמן צריך ליתן רביעית מידי דהוי וחשוב קצת ופחות מרביעית לאו כלום . ומ"ש ב"י בד"ז וי"מ לשון דאפי' קאי איין שיש באוצר כו' נראה דלפי אותן י"מ נוכל לומר דרבינו סבר כראב"ד ורביעית שכתב ר"ל רביעית לכל א' וא' גם מ"ש רבינו בסמוך יין מבושל רביעית ויין חי ב' רביעית יפי' ג"כ פירושו לכל א' וא' . כתב ב"י בשם הגהות אשר"י דעירובי תחומין עושין אותו בחומץ וא"צ כ"א מעט לכל א' ועלה טובא קמ"ל והוי מ"ל ג"כ יין מבושל ויכול להיות דחומץ הוא בזול ולא חשיב כמו יין מבושל ואפ"ה סגי במעט לכל א' וא' :

אמר

מון

ואפילו ד' או ה' מיני מאכל מצטרפין למזון ב' סעודות (ט) חוץ מבגודגדניות שהוקשו לזרע ולא בתבלין ופולין יבשים (י) ולא בעלי בצלים שלא גדלו אורך זרת ולא בכמהין ופטריות ולא במים לבדו ובמלח לבדו אבל אם ערבן יחד משתתפין בהם וכ"ד שרגילין ללפת בו הפת שיעורו כדי ללפת בו הפת הנאכל לב' סעודות (יא) וכל שאין מלפתין בו הפת שיעורו כדי לאכול ממנו מזון ב' סעודות ובשר חי לא הוי ליפתן וצריך כדי שיאכל ממנו מזון ב' סעודות אבל צלי הוי ליפתן ושיעורו ללפת בו ב' סעודות (יב) וחומץ הוי ליפתן וכן יין מבושל (יג) אבל יין חי לא הוי ליפתן ושיעורו ב' רביעית וכן שיעור שאר משקין (יד) ומשתתפין בב' ביצים ובה' רמונים ובה' אפרסקין ובליטרא ירק ומשתתפין אפילו באוכל שאינו ראוי לו אם ראוי לשום אדם כגון לנזיר ביין ולישראל בתרומה :

של מוכה כלומר בתוך חבית מלאה ש"ד וכ"כ ב"י : **ואפילו** ד' או ה' מיני מאכל וכו' בפ' בכל מערבין ריש (דף כ"ט) כל האוכלין מצטרפין למזון שתי סעודות לעירוב וכו' כתו' בפ' הדר (דף ע"ח) בד"ה יין ושמן מפורש שנכלל בזה גם שתופי מבואות : כתב ב"י וכתב עוד הרא"ש דאין מערבין בכפניות ולא בעדשים וחטים ושעורים והוא מבואר בגמר' וכו' ואיכא לתמוה דלא נמצא בגמ' שדברו מעדשים ועוד תימא למה לא כתב הרא"ש ולא בעלי בצלים ולכן נלע"ד דמ"ש ולא בעדשי' הוא ט"ס וצריך להגיה במקומו ולא בעלי בצלים גם רבינו והר"ר ירוחם לא הזכירו עדשים ומה שכתב בש"ע ולא בעדשים נמשך למ"ש כאן ואינו אמת לפע"ד : **ומ"ש** ולא בתבלין כך פסק הרא"ש ואיכא לתמוה ומי גרעי תבלין ממים ומלח המעורבין דמזון הם לטבל בהן את פתו כ"ש דתבלין מזון הן לטבל בהן את הצלי ולדעת התו' דלעירוב נמי בנתן לתוכו שמן וכ"כ בהגהת אשיר"י ניחא אבל לדעת הפוסקים ורבינו דוקא במעשר בעינן שמן אבל לעירוב סגי בלא שמן קשיא וצ"ל דכל דדינו כלפתן ואינו אלא כדי ללפת בו את הפת מזון ב' סעודו' ואין מלפתין בתבלין את הפת אלא שמתבלין בו את הצלי וצלי גופיה הוי לפתן כמ"ש בסמוך ולפיכך אין מערבין בתבלין כלל :

ומ"ש וכן יין מבושל שם מקשה אדרב דאמר מערבין בב' רביעית של יין והתניא יין כדי לאכול בו ומשני התם בחמרא מבשלא דחשוב הוא ללפת בו את הפת כדי לאכול בו ולא ניתן שיעור לחמרא מבשלא ואיכא למידק הא דכתב רבינו ואפילו אם אחד מזכה לכולם רביעית שיש לו באוצר סגי דמדקאמר באוצר מסתמא ביין חי קאמר ותו דיין מבושל לא נקבע שיעור ברביעית אלא סתמא קאמרינן כדי לאכול בו אלא ודאי בחי קאמר דנקבע שיעורו וא"כ היאך אמר רביעית יין והלא שיעורו ב' רביעית וצריך לומר כיון דלא אתי אלא לאורויי דלא צריך לזכות לכל אחד ואחד שיעור עירוב דלכולם סגי בשיעור אחד לפיכך לא היה מדקדק בלשונו לכוון השיעור ונקט בסתם דלכולם מזכה רביעית יין שיש לו באוצר כפי שיעור העירוב וכיון שצריך ב' רביעית מזכה לכולם ב' רביעית ולכן אמר סתם מזכה לכולם רביעית ולא אמר רביעית יין אחד אלא כפי מה שהוא שיעור עירוב : גרסינן בגמרא א"ל ההוא מרבנן לרבא תפוחים בכמה א"ל וכי מערבין בתפוחים ולא וכו' ואסיקנא א"ר נחמן תפוחים בקב וכתב במרדכי ובהגהת אשיר"י דבתפוחים של יער קאמר דאי בשאר תפוחים מאי תמיהא דרבא דאמר וכי מערבים בתפוחים ע"כ ומביאו ב"י ופסק כך בש"ע אבל התוס' ר"פ בכל מערבין (דף פ"ז) בד"ה מאן דמתני כתבו דאין לומר דמיירי בתפוחין של יער דצריך למתקן דא"כ לא מייתי שפיר ממתני' דמעילה עכ"ל וכן נראה מדכתבו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בסתם דתפוחים בקב כלשון התלמוד אלמא דבסתם תפוחים של פרדס קאמרינן שטובים הם לאכול חיים ותמיהא דרבא הוי ד קס"ד דתפוחים ליפתן הוי ודינן כדי לאכול בו וא"כ לא ניתן שיעור לתפוחים בעצמן אלא ללפת בהן את הפת מזון ב' סעודות · ולכן תמה על מה ששאלו תפוחים בכמה דאלמא דס"ל דשיעורן כדי לאכול הימנו מזון ב' סעודות וכי מערבין בתפוחין בעצמן דליהוי ליה שיעורא והלא ליפתן הן ולא ניתן להם שיעור ואסיקנא דלא כרבא אלא מערבין בתפוחין בעצמן בקב דלאו ליפתן הוי ואפי' בתפוחין של פרדס צריך קב והכי נקטי' ודלא כהש"ע :

ומשתתפין אפילו באוכל שאינו ראוי לו וכו' פסק כת"ק ר"פ בכל מערבין ומשתתפין דכיון דמזונ' הוא גבי אחריני שרו ליה רבנן :

אמר

ומ"ש אפילו ד' או ה' מיני מאכל מצטרפין לב' סעודות בפרק בכל מערבין ד' כ"ט מייתי הא דתנן כל האוכלין מצטרפין לפסול את הגויה בכחצי פרס ובמזון ב' סעודות לעירוב סבר רב יוסף למימר עד דאיכא סעודה מהאי וסעודה מהאי א"ל אפי' למחצה לשליש ולרביע ודעת הרמב"ם בפ"א שנכלל בזה עירובי תחומין ושתופי מבואות וכן פירשו בתוס' ובהגהות חלקו בזה ואמרו שלא נאמר אלא בעירובי תחומין בדוקא : **ומ"ש** חוץ מבגודגדניו' וכו' ולא בעלי בצלים וכו' ג"ז שם : **ומ"ש** ולא בתבלין הכי משמע התם דאמרינן אילימא משום דקתני בהך תבלין ותבלין לאו בני אכילה ניניהו אטו הכא מי לא קתני חטין ושעורים ולאו בני אכילה ניניהו וכן פסק הרא"ש דתבלין אין מערבין בהם ואע"פ שכתב הא דתני רשב"א לענין מעשר שני עוכלא תבלין ליטרא ירק וכו' ואמרינן עלה וכן לעירוב ולאו משום תבלין מייתי לה שהרי כתב שאין מערבין בהם אלא ללמד שיעורא דשאר דברים השנויים בה מייתי לה אבל הרמב"ם בפ"א מה"ע כתב עוכלא תבלין וכ"כ סמ"ג וכ"נ שהוא דעת הרי"ף משמע דס"ל דכי אמרי' ותבלין לאו בני אכילה ניניהו לאו משום דקושטא הוא אמרינן הכי אלא לומר דאם עלה בדעת רב יוסף דתבלין לאו בני אכילה ניניהו ומש"ה אמר דלא אמרינן על ההיא ברייתא וכן לעירוב לדידיה נמי תקשי מחטין ושעורין דמיתני בההיא מתני' דאמר איהו עלה וכן לעירוב :

ומ"ש ולא בפולים יבשים הכי משמע בגמרא שם דף כ"ח דאמרינן דמערבין בפולים לחים משמע אבל לא ביבשים וכ"כ הרא"ש דאין מערבין בפולים יבשים וכתב עוד הרא"ש דאין מערבין בכפניות ולא בעדשים וחטים ושעורים והוא מבואר בגמרא והרמב"ם ורבינו לא כתבוהו משום דכיון דלא חזו לאכילה כמות שהן ממילא משמע שאין מערבין בהם פירוש כפניות תמרים רעות שלא בשלו כל צרכן ואמרינן בגמרא בדף הנזכר דסילקא בשיל ולא בשיל אין מערבין בו וכתב הרמב"ם בפ"א ליטרא ירק בין חי בין שלוק ואם היה בשיל ולא בשיל אין מערבין בו לפי שאינו ראוי לאכילה וכתב עליו הראב"ד שלא נאמר · זה אלא בתרדין . וכתב ה"ה ודברי רבינו נראין בטעמן שאין אדם אוכל ירק בשיל ולא בשיל : **ומ"ש** ולא בכמהין ופטריות ג"ז שם בגמרא דף כ"ז : **ומ"ש** ולא במים לבדו ובמלח לבדו שם במשנה דף כ"ז : **ומ"ש** אבל אם ערבן יחד משתתפין בהם שם בגמרא דף כ"ז ודע דבגמרא אמרינן אהא דתנן הכל ניקח בכסף מעשר חוץ מן המים ומן המלח ל"ש אלא מים בפני עצמן וכו' אבל מים ומלח ניקחין ואותבינן עלה ואוקימנא בשנתן בתוכן שמן וכתבו התוספות אבל במים ומלח מערבין בסמוך מוקי בשנתן לתוכן שמן וקשיא דתיפוק לי משום שמן וי"ל דאצטריך אע"ג דלא הוי מן השמן מזון ב' סעודות : וגם הגהות אשיר"י כתבו בשם רבינו שמשון דדוקא בשנתן לתוכו שמן . והפוסקים שלא הזכירו נתן לתוכו שמן נראה שהם סוברים שלא הוצרכו להעמיד בנתן לתוכו שמן אלא דוקא גבי מעשר משום דבעינן מידי דהוי פירא אבל לגבי עירוב בראוי ללפת בו את הפת סגי : **וכל** דבר שרגילין ללפת בו את הפת וכו' וכל שאין מלפתי' בו את הפת וכו' שם בריש בכל מערבין אמר רב יהודה אמר שמואל כל שהוא ליפתן כדי לאכול בו כל שאינו ליפתן כדי לאכול הימנו ופירש"י כדי לאכול בו ללפת בו את הפת מזון ב' סעודות : כדי לאכול הימנו שיהא כל ב' הסעודות ממנו :

ומ"ש ובשר חי לא הוי ליפתן וכו' עד ושיעורו ב' רביעיות הכל שם בריש בכל מערבין וכתב ה"ה בפ"א בשם הרשב"א שהיין מבושל בקיוה סעודה הוא בא ולא לטבול בו ולפיכך שיעורו כדי שמביאין ממנו לקיוה ב' סעודות · ובחומץ יש בה בגמרא ב' לשונות וכתב ה"ה בפ"א שנראה שהרי"ף והרמב"ם פוסקין כלשון ראשון דאמר שיעורו כדי לטבול בו ב' סעודות ירק כלומר שכל הסעודה מן הירק ולא כלישנא בתרא דאמר שיעורו כדי לטבול בו ירק הנאכל בב' סעודות עם הפת וכתב הה"מ בשם הרשב"א והחומץ לטבול בו ירק של ב' סעודות ויראה ששיעורו רביעית וגם התוספות כתבו בר"פ בכל מערבין דף כ"ט דחומץ שיעורו ברביעית : **ומ"ש** וכן שיעור שאר משקין נראה שלמדה ממאי דאמרינן בפרק בכל מערבין (כט :) גבי שכר בכמה מערבין ואסיקנא דבב' רביעיות כדפירש"י וכ"כ ג"כ הרמב"ם בפ"א ומשמע שם בגמרא דדין שאר משקין שוה לשכר : **ומ"ש** ומשתתפין בב' ביצי' ג"ז בריש בכל מערבין (ל.) אמר רב שימי בר חייא מערבין בביצים חיות וכמה אמר רב נחמן בר יצחק סיני אמר שתים וכ"כ שהוא גירסת ה"ה : **ומ"ש** ובה' רמונים ובה' אפרסקין ובליטרא ירק שם (כט ·) ברייתא דרשב"א לענין מעשר עני ואמר עליה וכן לעירוב ואף על גב דרב יוסף אמר דלא אמר רב וכן לעירוב אלא אמתני' מכל מקום משמע דתלמודא סבר דשפיר אתמר עלה וכן לעירוב ורב יוסף נמי אפשר דלא פליגי אלא דרב לא אמר וכן לעירוב אהכי' ברייתא מיהו לענין דינא אה"נ דמודה דכן לעירוב וכן דעת הרא"ש וכן דעת הרמב"ם בפ"א מיהו בקצ' ספרי רבינו כתב ה' רמונים וט"ס הוא ויש להגיה ב' רמונים כדאיתא בגמרא וכמו שכתב הרא"ש והרמב"ם וכן הוא בספרי רבינו המדוייקים וגרסינן בגמרא (כח :) אמר רב יהודה אמר רב כשות וחזיז מערבין בהן כשות בכמה כמלא היד חזיז בכמה כמלא אוזלת' דאיכרי ופירש"י אגודת ירק שכורכין האיכרי' והרמב"ם כתב בשיעורא ליטרא אפשר שהוא מפרש ששיעור הירק שכורכין האיכרי' הוא ליטר' ופירש"י חזיז שחת של תבואה כשהוא ירק וגוזזין אותה ואוכלין ואמרי' בגמ' דמקמי דאתא רב לבבל וחזא דאכלי ליה הוה אמר דאין מערבין בו ואפשר שמטעם זה השמיטו רבינו דכיון דהשתא לא אכלו ליה אין מערבין בו והרמב"ם שכתבו נראה שסובר דאע"ג דאנן לא אכלינן ליה כיון דבני בבל אכלי ליה חשיב שפיר מאכל ומערבין בו וגרסינן תו בגמרא (כח :) מערבים בפולים לחים ובכמה מלא היד וכתבו הרמב"ם : גרסינן תו בגמרא (כט ·) אמר ר"נ תפוחים בקב וכתבוהו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכתב המרדכי דבתפוחים של יער קאמר דאי בשאר תפוחים מאי תמיהא דרבא בגמרא ואמר וכי מערבין בתפוחים וגרסינן תו בגמרא (שם .) אין פוחתין לעני בגורן מחצי קב חטים וכו' וקב גרוגרות או מנה דבילה אמר רב וכן לעירוב וכתבו הרמב"ם (ב) ופירש"י דבילה לאחר שנדרסין בעיגול קרי להו דבילה ושוב אינו מוכר במדה אלא במשקל : **ומשתתפין** אפילו באוכל שאינו ראוי לו וכו' שם במשנה (כו :) מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה סומכוס אומר בחולין ופסק הרמב"ם בפ"א כת"ק וגם הרא"ש כתב דלית הלכתא כסומכוס ואע"ג דסתם מתני' דמסכת כלאים כוותיה משום דב"ה סברי כרבנן וכן רב הונא דאמר שבועה שלא אוכל ככר זו מערבין לו בה והא דתנן במתני' והכהנים בחלה ובתרומה לא הוי כמחלוקת ואח"כ סתם דה"ה לישראל נמי אלא אורחא דמלתא נקט כהנים שתרומה וחלה מצויה להם ועוד דהך משנה כמי שנויה בפרק כל שעה (לה ·) והתם דוקא כהנים והוא לישנא תנא נמי הכא עכ"ל · כתב בהג"א פרק בכל מערבין ושאר כל פירות כדי שימכור ויקח בהם מזון ב' סעודות ע"כ · ואין נ"ל דהא מתני' לענין אין פוחתין לעני בגורן הוא דמיתני ואע"ג

דאמרינן

דרכי משה

שרי להשתתף ביחד : (ב) וג"ל הא דלא כתב הטור דברים אלו משום דס"ל דאלו השיעורים כולם הם כשעור ב' סעודות ולא נאמרו בגמרא שיעורין אלו אלא לפרש בו כמה הוי ב'

פרישה

(ט) **חוץ** מבגודגדניו' שהוקשו לזרע דבפ' בכל מערבין דף כ"ח ע"א תניא גודגדניות מרובי בנים יאכלו מסוכי בנים לא יאכלו ואם הוקשו לזרע אף מרובי בנים לא יאכלו ופירש"י גודגדניות אלייכד"ר בלע"ז וממעטין הזרע ואם הוקשו הקלחים כגון שכבר זמנם בהן זרע קשין הקלחין לכל אדם וגם בגמרא דוקא שהוקשו כעץ אבל אי לאו הכי אפילו מסוכי בנים מערבין בו כיון שהוא ראוי למרובי בנים מידי דהוי יין לנזיר ע"ש : (י) **לא** בעלי בצלים כו' ז"ל הגמרא דף כ"ט ע"א ובבצלים מי מערבין והתניא כו' עד אכל בצל ומת אין אומרין ממה מת ואמר שמואל ל"ש אלא בעלין אבל באמהות לית לן בה ופירש"י עלים לא חשיבי זרעים לאכול : (יא) **וכל** שאין מלפתין בו הפת כו' ובשר חי צריך שיאכל ממנו ב' סעודות :
(יב) **וחומץ** הוי ליפתן וכן יין מבושל כו' אבל יין חי שיעורו ב' רביעית נראה דהטעם כי כל דבר שדרכו לאכול בסעודה שיעורו הוא כדי לאכול לב' סעודות כמו יין מבושל וחומץ שדרכן לאכול בתוך הסעודה אבל יין חי ובשר חי אין דרכן לאכול בתוך הסעודה לכן צריך שיעור ב' סעודות · ומ"ש רבינו אבל אם עירבן יחד משתתפין כו' מה דלא הזכיר ליתן לתוכו שמן דסובר דלא הצריכו בגמרא ליתן שמן אלא גבי מעשר דבעי מידי דהוה פירות אבל גבי עירוב בראוי ללפת בו את הפת סגי ב"י :
(יג) **אבל** יין חי כו' פירוש שאינו מבושל וכן הוא במשר"י בהדיא ובגמרא דף כ"ט דדוקא ביין מבושל מלפתין בו את הפת אבל יין חי ושאר משקים בעינן כשיעור שתייה בתוך ב' סעודות ופירש"י התם בחמרא מבשלא קאמר דחשוב ללפת בו את הפת והוי שיעורו כדי לאכול בו אבל חמרא בעלמא בעי להיות בו ב' סעודות והיינו ב' רביעית :
(יד) **ומשתתפין** בב' ביצים ובב' רימונים כן הגי' ב"י וכן הוא בגמרא וכ"כ הרי"ף והרמב"ם והרא"ש :

שכרי

[ג] אמר שבועה שלא אוכל ככר זו משתתפין לו בה שלא אסר אלא באכילתו ולא שאר הנאותיו אבל אמר שבועה שלא אהנה ממנה נראה שאין משתתפין לו בה אע"פ שמערבין לו בה עירובי תחומין היינו טעמא משום שאין מערבין אלא לדבר מצוה ומצות לאו ליהנות נתנו מה שא"כ שתופי מבואות ואם אמר קונם הנאתו או אכילתו עלי אין משתתפין בו (טו) שהרי אפילו עירובי תחומין אין מערבין בו (טז) ואם אומר על ככר היום חול ולמחר קודש או קונם מערבין לו בו אבל אם אמר היום קונם (יז) ולמחר חול אין מערבין לו בו: חצר הפתוח לשני מבואות ושיתף עם כל א' מהם מותר עם כל אחד לטלטל ממנו לחצרו ומן החצר לתוכו ואסור לטלטל כלים ששבתו במבוי זה למבוי האחר דרך החצר לא שיתף עם שום אחד מהם אם הוא רגיל עם שניהם לצאת ולבא בחול דרך עליהם אוסר על שניהם ואם הוא רגיל עם האחד ועם השני אינו רגיל אותו שרגיל בו אוסר ושאינו רגיל אינו אוסר ואם שיתף עם אותו שאינו רגיל הותר הרגיל לעצמו אם שיתפו ביניהם ואין זה אוסר דכיון דשיתף עם השני סילק עצמו מזה שהיה רגיל בו (יח) וכן נמי אם רגיל עם שניהם ושיתף עם אחד מהם מותר השני שהרי סילק עצמו ממנו ואם המבוי שרגיל בו שיתפו ביניהם ואותו שאינו רגיל לא שתפו והוא לא שיתף לא עם זה ולא עם זה דוחין אותו אצל זה שאינו רגיל ויסתלק מאותו שרגיל כדי שיהא מותר כיון שהוא אינו מפסיד בדבר שהרי לא שיתף עמהן ויש ריוח לאחרי' שע"י זה יהיו מותרין כופין אותן על מדת סדום:

שפז סומכין על עירוב במקום שיתוף ועל שיתוף במקום עירוב שאם היו חמשה חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי וערבו החצרות דרך פתחים שביניהם אין צריכין שיתוף במבוי וכן

דאמרינן עלה בפרק בכל מערבין (כט) וכן לעירוב לשאר מילי דמתני בה קאי ולא לכדי שימכרס אלא כל הפירות כדי לאכול בהן מזון ב' סעודות וכדאמר רב יהודה אמר שמואל כל שהוא ליפתן כדי לאכול בו וזה היה דעת כל הפוסקים שלא הזכירו ברייתא זו לענין עירוב: כתב בהג"א פ"ב דבילה נראה דעירובי תחומין עושין אותם מחומץ דלא צריך כי אם מעט לכל אחד לב' סעודות ועלה טובה קמ"ל ויש ללמוד משם לשיתופי מבואות (ג):

אמר שבועה שלא אוכל ככר זו וכו' גם זה בר"פ בכל מערבין (ל.) אמר רב הונא אמר רב שבועה שלא אוכל ככר זו מערבין לו בה ככר זה עלי אין מערבין לו בה: וכתבו התוספות והרא"ש שנראה להם דהא דאמרינן שבועה שלא אוכל ככר זה לאו דוקא שלא אוכל ה"ה נמי אם אמר שבועה שלא אהנה מככר זה מערבין לו בה דקי"ל אין מערבין אלא לדבר מצוה ומצות לאו ליהנות ניתנו ואם אפיק מילתיה בלשון קונם אפילו אמר קונם אכילת ככר זה עלי אין מערבין לו בה גזירה אטו אמר ככר זה הקדש משום דסתם קונם דומה להקדש דשייכה אוכל נאסר על האדם אבל הרמב"ם בפ"א פסק דלא כרב הונא שכתב וז"ל וכן הנודר מאוכל זה או הנשבע שלא יאכלנו מערב בו ומשתתף בו שאם אינו ראוי לזה הרי הוא ראוי לאחר וכתב ה"ה שכן דעת רוב המפרשים והרשב"א מכלל דלא קי"ל כרב הונא כדמוכחן ברייתות דהתם:

ומ"ש ואם אמר על ככר היום חול וכו' בפרק בכל מערבין דף ל"ו בעיא דאיפשיטא א:

חצר הפתוח לב' מבואות וכו' במשנה פרק מי שהוציאוהו דף מ"ה אר"ש למה"ד לג' חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות לר"ה עירבו שתיהם עם האמצעית היא מותרת עמהם והן מותרות עמה ושתים החיצונות אסורות זו עם זו ופסק רב הלכה כר"ש וכן דעת כל הפוסקים ומשמע בגמרא במימרא דשמואל שאכתוב בסמוך שדין חצר שבין ב' מבואות שוה לדין ג' חצירות וכבר כתבתי בסימן שצ"ח דמשמע בגמרא שאם נתנו שתי המבואות שיתופן בחצר זו ה"ל חדא ומותר לטלטל כלים ששבתו במבוי זה למבוי האחר דרך החצר והוא שלא יתנוהו בשני בתים וכמו שנתבאר שם: ומ"ש לא שיתף עם שום א' מהן וכו' עד סוף הסימן שם (מט.) אמר שמואל חצר שבין שתי מבואות עירבה עם שניהם אסורה עם שניהם לא עירבה עם שניהם אוסרת על שניהם היתה בא' רגילה ובא' אינה רגילה זה שרגילה בו אסור וזה שאינה רגילה בו מותר א"ר בר רב הונא עירבה עם שאינה רגילה בו הותר רגילה לעצמו ואמר רבה בר רב הונא אמר שמואל אם עירב רגילה לעצמה וזו שאינה רגילה בו לא עירבה והיא עצמה לא עירבה דוחין אותה אצל שאינה רגילה בו כגון זה כופין על מידת סדום וכתב הרא"ש והרי"ף לא הביא כל זה משום דלית הלכתא כשמואל בהא דאמר חצר שבין שתי מבואות אם עירבה עם שניהם אסורות עם שניהם דלרבנן אמרה למילתיה וקיימא לן הלכה כר"ש ומיהו לשאר דברים אנו צריכין מה שחילק בין רגילה ובין שאינה רגילה וגם הרמב"ם כתב להני חלוקים בפ"ג מה"ע: ומ"ש רבינו וכן אם רגיל עם שניהם ושיתף עם א' מהם מותר השני אף ע"פ שלא נזכר בהדיא בגמרא למדה רבינו בק"ו מהיכא דשיתף עם אינו רגיל הותר רגיל לעצמו. נוסח דברי המשתתף כתב רבינו בסימן שצ"ה. אם טוב לשתף בכל ע"ש או פעם א' בשנה יתבאר בסימן הנזכר:

אמר שבוע' שלא אוכל ככר זו וכו' מימר' דרב לשם (ד' ל') וכמ"ש התו' לשם בד"ה ככר זו דפירשו ר"י ורשב"ם דאין חלוק בין אכילה להנאה אלא החלוק הוא בין שבועה לקונם דאפי' אמר קונם אכילת ככר זה עלי אין מערבין לו בה דקונם הוי כעין הקדש ואתי לאחלופי בהקדש דלא כפרש"י דאין מחלק בין שבוע' לקונם אלא בין אכילה להנאה דליתא ומ"מ מוכח מדברי התו' לשם דדוקא לענין תחומין אין חילוק בין אכילה להנאה דאפילו באוסר עליו הככר בהנאה מערבין לו בה משום דאין מערבין ע"ת אלא לדבר מצוה ומצות לאו ליהנות ניתנו אבל שיתוף כיון שמשתתפין לדבר הרשות אין משתתפין באיסור הנאה':

ואם אמר על הככר היום חול וכו' שם (ד' ל"ו) פי' היום היום בע"ש יהא חול ולמחר יהא קודש מספיקא לא נחתא לה קדושת היום בע"ש תהא קדש ולמחר תהא חול על מעות שיש לי בביתי מספיקא לא פקעה לה קדושתיה מיניה:

חצר הפתוח לשני מבואות וכו' במשנה פרק מי שהוציאוהו (דף מ"ה) אר"ש למה"ד לג' חצרות וכו' והלכה כר"ש כדלעיל ריש סימן שע"ח וע"ש:

ומ"ש לא שיתף וכו' שם מימרא דשמואל (דף מ"ט): ומ"ש וכן אם רגיל עם שניהם וכו' לא נזכר בגמ' ולמדה רבינו בק"ו מהיכא דשתף עם שאינו רגיל הותר רגיל לעצמו וכ"כ ב"י וקשה דכיון דנלמד בק"ו לא היה צריך לכתבו וי"ל דאתא לאורוי דלא תימא איפכא מסתברא דדוקא בשיתף עם שאינו רגיל איכא הוכחה דסילק עצמו מן אותו שהיה רגיל עמו דאל"כ היה לו לעשות בהפך לשתף עם הרגיל אבל אם רגיל בשניהם ושיתף עם אחד ליכא הוכחה דסילק עצמו מהשני דמה שלא שיתף גם עם השני היינו שלא היה צריך לשתף עם שניהם וא"כ השני אסור קמ"ל דליתא אלא אדרבה כ"ש דהותר השני דודאי סילק עצמו ממנו מדשיתף עם זה יותר מעם זה:

שפז סומכין על עירוב במקום שתוף וכו' פלוגתא דר"מ וחכמים בפ' הדר סוף (דף ע"ו) ופסק רבינו כר' יוחנן דאמר נהגו כר"מ פי' דלכתחלה לא מורינן כר"מ אלא כרבנן ואי עביד לא מחינן בידי' וחכמים ס"ל או מערבין או משתתפין וז"ש רבינו סומכין על עירוב במקום שיתוף כו' פי' לענין זה סומכין על עירוב במקום שיתוף שאם היו פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי ועירבו החצרות דרך פתחים שביניהם א"צ שיתוף במבוי אבל אם לא היו החצרות פתוחות זו לזו א"כ פתוחות ולא עירבו ביניהם אפילו עירב כל חצר לעצמה מ"מ כיון דהחצרות עצמן אסורות לטלטל במבוי בלא שיתוף אבל בפתוחות זו לזו ועירבו ביניהם א"צ שיתוף. והיכא דשיתפו במבוי נמי מורינן כחכמים דשוב א"צ עירוב בחצרות אפי' לא עירבה כל חצר לעצמה דאילו עירבה כל חצר לעצמה ושיתפו במבוי אף ר"מ מודה דאפילו לא עירבו חצרות זו עם זו דשיתוף המבוי מחברן ומטלטלין מזו לזו בין דרך מבוי בין דרך פתחים אלא היכא דלא עירבו חצרות לא לעצמן ולא זו עם זו ושיתפו במבוי פליגי ומורין כחכמים דסגי' בשיתוף וא"צ לערב בחצרות כלל דכיון דכל חצר וחצר נתן שיתופו במבוי הרי כל החצרות מעורבין ביחד וב"י כתב איפכא וטעות גמור נשמט מתחת קולמסו בלא מתכוון:

שפז סומכין על עירוב במקום שיתוף וכו' בפרק הדר (פ"א:) מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות שיאמרו אבותינו לא עירבו דר"מ וחכמים אומרים מערבין או משתתפין פליגי בה רב נחומי ורבה חד אמר בפת כ"ע לא פליגי דבחדא סגיא כי פליגי ביין וחד אמר ביין כ"ע לא פליגי דבעינן תרתי כי פליגי בפת א"ר יהודה א"ר הלכה כר"מ ורב הונא אמר מנהג ורבי יוחנן אמר נהגו וכתב הרא"ש שהראב"ד פסק כמ"ד ביין כ"ע לא פליגי והרז"ה פסק כמ"ד בפת כ"ע ל"פ ולדבריו הסכימו הרא"ש והמרדכי וכתבו עוד הרא"ש והמרדכי דהלכה כר"י דאמר נהגו כלומר ולא מורינן כר"מ אלא כרבנן וכ"כ בהגהות אשיר"י בפ' הדר ד' קכ"ב בשם מהרי"ח וכתבו עוד ד' קכ"ד והלכה כר"מ מיהו במקום מצוה לא בעינן תרתי דקאמר אביי והא לא ערבינן א"ל נסמוך אשיתוף וכן אם נשתתפו בכל

דרכי משה

ב' סעודות מדברים אלו ולכך כתב הטור סתמא ב"ס מכל דבר: (ג) וכתבו בהג"א ר"פ בכל מערבין לחולה ולזקן כדי מזונותיו ולרעבתן כבינוני עכ"ל מא"ז: והמנהג

פרישה

(טו) שהרי אפילו עירובי תחומין אין מערבין כו' גזירה אטו אמר ככר זה הקדש משום דסתם קונם דומה להקדש והקדש אינו ברשותו שיכול לערב עמו:

(טז) ואם אמר על הככר היום כו' ר"ל היום בע"ש חול ולמחר בשבת קודש מערבין לו בה במוצאי שבת דהא בשעת קניית העירוב ספק הוא אי חל עליו הקדושה או לא ומספיקא לא מפקינן ממלתא קמייתא וה"ה איפכא לא נפיק מקדושתה מספיקא כל בין השמשות ע"ש רש"י דף ל"ו ע"א:

(יז) ולמחר חול יהא מחולל על מעות שיש לו בביתו רש"י:

(יח) וכן נמי אם רגיל עם שניהם כו' ז"ל ב"י ואע"פ שלא נזכר דין זה בהדיא בגמרא למדה רבינו בק"ו מדין שיתף עם מי שאינו רגיל: אין

דרישה

[ג] אמר שבועה שלא אוכל ככר זה כו' בש"ע בסימן זה הביא ב"י דעת רבינו דסובר דוקא כשנדר או נשבע שלא יאכלנו אבל אם נשבע שלא יהנה ממנו אין משתתפין בו ודעת רמב"ן דסובר דאפי' נדר מליהנות מותר להשתתף בה וכתב הרמ"א בהג"ה ואם אמר קונם הנאתו או אכילתו עלי לכ"ע אין משתתף בו יש לתמוה עליו דלא משמע כן ממה שפירשו התוס' הא דאמר רב הונא אמר רב שבועה שלא אוכל ככר זו מערבין לו בה ככר זו עלי אין מערבין לו בה דל"ד שלא אוכל דה"ה נמי אם אמר שבועה שלא אהנה מככר זה מערבין לו בה דקי"ל אין מערבין אלא לדבר מצוה וככר זו עלי מיירי דאפיק בלשון קונם וכתבו שם דכל קונם אפילו לא אסר אלא אכילתו עליו אפ"ה אין מערבין משום דקונם מחליף בהקדש ע"ש ומותיב עלי' דרב הונא שם מכמה ברייתות ממאי דאמר ככר זו עלי אין מערבין לו בה וא"כ הרמב"ם ז"ל דפסק דלא כרב הונא שרי אפי' אומר קונם וא"כ מכ"ל להרמ"א ז"ל דהכל מודים בקונס וגם על ב"י ז"ל בש"ע יש לתמוה שכתב ז"ל וכן הנודר מאוכל או נשבע שלא יאכלנו משתתף בו וי"א דהיינו דוקא כשנדר או נשבע שלא יאכלנו אבל אם נדר או נשבע שלא להנות אין משתתפין בו עכ"ל. והנה לשונו מוכיח דסובר אליבא דרמב"ם נדר מליהנות מותר ואיני יודע מי דחקו לפרש דברי הרמב"ם כן ואדרבה לע"ד נראה מוכרח לפרש דברי הרמב"ם שלא כדר מלהנות וכשתדקדק מדברי רש"י שם דף ל' על הא דאמר רב הונא ככר זו עלי אין מערבין לו בה ופירש"י דעלי משמע דאסר גם הנאתו כו' ופריך מברייתא הנודר מן הככר מערבין לו בה מאי לאו דאמר עלי ופירש"י ש"מ דלא אסר איניש מדעתי' אלא דרך עיקר הנאתו וכי נדר אדעתא דאכילה נדר עכ"ל והנה רש"י דמק לפרש דמקשה דאפי' כשאמר עלי אינו נודר מהנאתו ולא רצה לפרש כפשוטא. והנה לשונו מוכיח דאם נדר גם מלהנות אסור אליבא דכ"ע ואם"כ כתב לישנא אחרינא דאפילו נדר מליהנות מותר דאין מערבין אלא לדבר מצוה ור"ל עירובי תחומין משמע אבל להשתתף אסור אליבא דכ"ע והרמב"ם שכתיר לערב ולהשתתף. א"א לאוקמי כשנדר מהנאתו ואף שנתן טעם כיון שראוי לאחר זה הטעם אינו מועיל רק לדבר דלא ראוי לאכילה אבל מידי דאסור לו בהנאה אינו מועיל כלל וכמו שמשמע מדברי רש"י שהבאתי וא"כ מכ"ל לב"י ז"ל לפרש דברי הרמב"ם כך וגם על רמ"א קשה דכתב דבקונם הכל מודים לאסור ושלא לפי' התו' כדר דעלי דרב הונא ר"ל קונם ומותיב ע"ז מברייתא דס"ל דבנדר עלי מותר לערב והיינו קונם ואפ"ה מותר וכמ"ש לעיל: ואינו

חידושי הגהות

שפו א וטעמו משום דכשאומר היום חול ולמחר קודש מספיקא לא נחתא ליה קדושה ובין השמשות דקניית עירוב ספיקא הוא וכשאומר היום קודש ולמחר חול מספיקא לא פקעה ליה קדושתיה ונמצא דבין השמשות דקניית עירוב עדיין קדוש הוא (מהרל"ח):

שפז א ומבואר שם בפירש"י ורבינו יהונתן דלמ"ד סומכים על שיתוף במקום עירוב היינו אפילו אם לא עירבה כל חצר לעצמה דאילו עירבה כל חצר לעצמה הכל מודים דסומכין על השיתוף ויכולים להוציא מחצר לחצר דרך פתחי החצירות אלא כשלא עירבו בחצירות בכל פליגי ופסק רבינו כמ"ד סומכים והב"י כתב איפכא דאפי' למ"ד סומכים על השיתוף במקום עירוב היינו כשעירבה כל חצר לעצמה ולא דקדק בפירש"י והר"ר יהונתן וגם לשון הברייתא מוכח דלא כוותיה דהא מ"ד אין סומכים על השיתוף במקום עירוב מפרש טעמו דלכך צריך לערב כדי שלא לשכח את התינוקות ואם עירבה כל חצר לעצמה הרי יש עירוב לתינוקות אלא בשלא עירבה כ"א לעצמה פליגי והלכה כמ"ד סומכין (מהרל"ח): וטעמו

וכן אם שתפו במבוי אפילו ביין שאין ראוי לערב בו בחצירו' (א) אין צריכין לערב בחצירות והרמב"ם ז"ל כתב שאין סומכין על שיתוף בשביל עירוב אלא א"כ שתפו בפת וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן :

אם

נשתתפו בפת סומכין אשיתוף במקום עירוב מא"ז . ובהא דתניא מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי פירש"י מערבין בחצירות הפתוחות מזו לזו אע"פ שעירבו דרך פתחיהם צריכין להשתתף במבוי להתיר המבוי ואם לאו חצירות מותרות מזו לזו ומבוי אסור דאין סומכים על עירוב במקום שיתוף ולא על שיתוף במקום עירוב היכא דלא עירבו בני חצר לעצמן שאם יסמכו על זה תורת עירוב תשתכח אבל עירבה כל חצר לעצמה ונשתתפו כולם במבוי אע"פ שלא עירבו חצירות זו עם זו שיתוף המבוי מחברן ומטלטלין מזו לזו בין דרך המבוי בין דרך פתחיהם עכ"ל . וכך הם דברי התוספות בפרק הדר (עג .) גמרא חמשה חצירות פתוחות זו לזו אהא דאמרינן כל שיתוף שאין מכניסו ומוציאו דרך פתחים למבוי וכ"כ הגהות בפ"א בשם הר"ס וכ"כ רבינו ירוחם בח"ז וכ"כ המרדכי בפרק הדר . ולפ"ז לד"ה כל חצר צריכה לערב בפני עצמה ואם לא עירבה בפני עצמה ליכא למ"ד דסומכין על השיתוף אלא הכ"ע בשכל חצר עירבה לעצמה ואח"כ נשתתפו במבוי ולא עירבו דרך פתחים שביניהם או עירבו דרך פתחים שביניהם ולא נשתתפו במבוי דלרבנן בחד מינייהו סגי להתירן במבוי ומחצר לחצר ור"מ סבר שאע"פ שנשתתפו במבוי צריכין לערב דרך פתחים מפני התינוקות שאינם יודעים מהשיתוף הנעשי' במבוי ויאמרו שמטלטלין מחצר לחצר בלא עירוב דרך פתחיה' וע"ד זו צריך לפרש הא דתנן בס"פ חלון (פ:) ולא אמרו לערב בחצירות אלא שלא לשכח התינוקת ומתני' דה' חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי דאתמר בפרק הדר (עג .) וגם צ"ל דהיא מתני' דפרק חלון נמי אתיא כר"מ ולא קי"ל כוותיה ואע"ג דסתם מתני' כוותיה כיון דר' יוחנן אמר נהגו כר"מ ולא מורינן כוותיה אלא כחכמים הכי נקטינן אבל הרמב"ם כתב בפ"א המשתתפין במבוי צריכין לערב בחצירות כדי שלא ישכחו התינוקות תורת עירוב שהרי אין התינוקות מכירים מה נעשה במבוי לפיכך אם נשתתפו במבוי בפת סומכין עליו ואין צריכין לערב בחצירות שהרי התינוקות מכירים בפת ובפ"ה כתב מבוי שעירבו כל חצירות שבו כל חצר לעצמה ואח"כ נשתתפו כולן במבוי שכח א' מבני החצר ולא עירב עם בני חצירו לא הפסיד כלום שהרי כולם נשתתפו ועל השיתוף סומכין ולא הצריכו לערב בחצירות עם השיתוף אלא שלא לשכח התינוקות והרי עירבו בחצירות נראה מדבריו שאפילו לא עירבה כל חצר לעצמה אם נשתתפו בפת סומכין עליו וא"צ לערב כלל ואע"פ שכתב בפ"ה נשתתפו במבוי ושכחו כולם לערב בחצירות אם אין מקפידין על פרוסתן סומכין על השיתוף בשבת ראשונה בלבד ואין מתירין להם דבר זה אלא מדוחק כבר העמידה ה"ה בשעירבו ביין ומאי פרוסה דעלמא שאילו נשתתפו בפת סומכין עליו משום עירוב ולפ"ז נראה שהרמב"ם פוסק כמ"ד שהלכה כר"מ ולא חיישי' לדרבי יוחנן דאמר נהגו כיון דסתמא דמתני' כר' מאיר וכמאן דאמר בפת כולי עלמא לא פליגי דבחדא סגיא וכן פירש הרב המגיד בפ"א וכתב שכן דעת הרשב"א ואפשר שפוסק כחכמים וכמאן דאמר ביין כולי עלמא לא פליגי דבעינן תרתי וסתם מתני' כחכמים דבנשתתפו ביין היא דבהאי גוונא מודו רבנן דצריך לערב בחצירות מפני התינוקות שאינן מכירין ביין שמשתתפין בו במבוי אבל כשמשתתפים בפת מתוך שהפת חיי האדם עיניהם תלויות בו ומתוך כך מכירים במשתתפין במבוי בו ולפי זה סומכין על שיתוף בפת במקום עירוב אבל לא שייך למימר סומכין על עירוב במקום שיתוף דעירוב שעירב' כל חצר לעצמה היאך יתיר לטלטל במבוי והרי אפי' מחצר לחצר שלא דרך מבוי אסור לטלטל ולכן לא הזכירו הרמב"ם מיהו היכא שהחצירו' פתוחות זו לזו ועירבו דרך פתחיהם אפשר שמותר לטלטל במבוי על סמך עירוב זה ורבינו סתם דבריו ביותר שנראה מהם דאין חילוק בין הרמב"ם והרא"ש בפי' סומכין על שיתוף במקום עירוב וכן נמי משמע מדבריו דסומכין על עירוב במקום שיתוף לדעת כולם וליתא אלא כדפרישית : כתוב בתשובות אשכנזיות שאלת אם צריך לערב בחצירות היכא שנשתתפו במבוי לא צריך כדמשמע פרק הדר דרבי יוחנן הלכתא כוותיה לגבי דרב דאמר נהגו העולם כר"מ דאמר מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי וכל היכא דאיכא נהגו אורויי לא מורינן הלכך לא צריך אלא שיתוף לחודיה והעושה שניהם מברך ברכה לבטלה ואתה תעלה מעלה כנפש מאיר ב"ר ברוך . ונראה לי שאין דברים אלו אמורים אלא בשעירבו החצירות זו עם זו דרך פתחים שביניהם ובא לעשות גם כן שיתוף במבוי וכמו שנתבאר לדעת רש"י אבל לערב כל חצר לעצמה ולשתף במבוי שניהם צריכין ומברך על כל אחד ואחד מהם (א) :

אם

דרכי משה

שפז (א) והמנהג פשוט שלא לעשות אלא שיתוף לחוד ומימי לא ראיתי שום עירוב בחצירות במקום שיתוף ונ"ל לומר טעם המנהג שלא פי' הפוסקים הנ"ל דבעינן מיהא שיערב כל חצר בפ"ע אלא היינו כשמשתתפין בדרך דין השיתוף כלומר שלא גבו השיתוף מכ"א מבני החצר רק שאחד מבני החצר נתן לשיתוף כי זה דין השיתוף המוזכר בתלמוד כמו שנתבאר לעיל סימן שע"ו ולכן כל חצר צריכה לערב בפני עצמו כדי שלא ישתכח תורת העירוב מהתינוקות שאינן יודעין משיתוף המבוי והוא הטעם המוזכר בדבריהם על זה. אבל בשיתוף הנהוג האידנא שכל אחד מבני החצר נותן לשיתוף ה"ז עירוב ושיתוף ביחד וא"צ עוד לערב כלל כדברי תשובת מוהר"ם דלעיל וכל הפוסקים שוין בדבר כן נ"ל : ול"נ

פרישה

סי' שפז (א) אין צריכין לערב בחצירות רש"י ותוספת פירשו דרך פתחיהן אבל כל חצר צריך לערב דאל"כ ישתכח תורת עירוב מהתינוקות שלא יודעין מהשיתוף במבוי ז"ל רמ"א ולעיל סי' שס"ו כתבתי לעשות רק שיתוף אחד בקמח וכ"ל הטעם כי עירוב שלנו שכל אחד מבני החצר נותן לשיתוף ביחד ולכתחלה אין לעשות יותר והא דאצריכי שיתוף לערוב היינו בזמן התלמוד שבני החצר לא נתנו לשיתוף רק בני החצר עירבו ביחד ואחד מבני החצר נתן לשיתוף אבל בכה"ג לכ"ע אין עושין רק שיתוף אחד ומי שעביד יותר הוי ברכה לבטלה . ואחרי השיון לעמוד על דעת הרב הגאון בעל בית יוסף במה שסתם דבריו וכתב לדברי הכל היפך הנראה מדברי הכל דהיינו רש"י ויתר הפוסקים ומה ראה על ככה לכתוב כן שמתי לבי תחלה להתעורר ולעמוד על מ"ש אחרי שהעתיק תחלה לשון רש"י כתב עליו וז"ל וכן הם דברי התו' פרק הדר עלה ע"ג ע"ב כו' וכ"פ הגהות פ"א בשם הר"מ וכ"כ ר' ירוחם בח' י"ז וכ"כ המרדכי בפרק הדר כו' כי הנה עיינתי שבעינן שעירבו לעצמן וכמ"ש לבסוף אבל מ"מ משמעות לשון ב"י שכתב וכך הם דברי התוספות כו' לא משמע שכיון על מה שיש לדקדק קצת מדבריהם כ"א על מ"ש בהדיא ולבי אומר לי שכוונת ב"י דבכל זה הסכים כי אמאר שמכינו שרש"י וכל הפוסקים והתוס' שבאו אחריו פיהם האי מערבין הנזכר בפלוגתא זו דר"ל מערבין יחד החצירות הפתוחים זו לזו ולא משתמע חדא מהן לפרש שמערבין ר"ל כל חצר וחצר לעצמו ש"מ דס"ל דההיא שמערבין כל חצר לעצמו לא קמיירי ר"מ ורבנן אלא לד"ה כל חצר צריכה לערב בפני עצמו כו' והשתא א"ש מ"ש ב"י וכך הם דברי התוספות והג"מ ורי"ו והמרדכי שכולם פה אחד כתבו ופירשו בהדיא האי מערבין דמיירי בי"ת חצירות פתוחות זו לזו ומערבין יחד והשתא נמי א"ש מה שמסיק בית יוסף וכתב ז"ל אבל הרמב"ם כו' דבפ"ה כתב בהדיא מבוי שעירבו כל חצירות שבו לעצמו ואח"כ נשתתפו כולן במבוי שכח אחד מהן ולא עירב עם בני חצירו לא הפסיד כלום דלא הצריכו לערב חצירות עם השותף אלא שלא לשכח התינוקות והרי עירב בחצירות ש"מ שהרמב"ם מפרש האי מערבין דר"מ וחכמים שר"ל מערבין כל חצר לעצמו ואותו עירוב לא נתקן עם השיתוף כ"א כדי שלא לשכח מן התינוקות גם פי' במשנה דף ע"ג חמש חצירות פתוחות זו לזו עירבו בחצירות ושכח אחד מהן דג"כ מ"ש עירבו בחצירות כו' ר"ל שעירבו כל חצר לעצמו ושכח אחד דהא דברי הרמב"ם מ"ש בפ"ה אותו משנה כלמד ואותו דין עצמו הוא וכתב כלשון המשנה ולא הזכיר שעירבו החצירות יחד כ"א כל אחד לעצמו ש"מ דס"ל דלרבנן סגי אפילו לכתחלה בשיתוף ואפילו ביין ואין צריך לשום עירוב אפילו לערב החצירות יחד אלא שהרמב"ם פסק כר"מ א"נ כרבנן וכמ"ד ביין כ"ע ל"פ וכמ"ש הב"י לשיטת הרמב"ם וממילא לפ"ז נשמע דהרמב"ם מפרש מ"ש רבנן מערבין או משתתפין דר"ל דלצורך טילטול בחצר לחוד סגי בעירוב שמערבין כל חצר לעצמו לחוד או בשיתוף לחוד אבל ודאי לא מועיל מה שמערבין כל חצר לעצמן לטלטל במבוי ומזה לא קמיירו רבנן וכמ"ש ב"י לשיטת הרמב"ם וע"ז מתמה הב"י על רבינו במה שסתם ולא הזכיר ג"כ החילוקים שיש בין הרמב"ם לרבינו אף שלדינא אין כ"מ שגם רבינו מודה דאין עירוב דעירבו כל חצר לעצמן מועיל למבוי מ"מ כיון דלפירוש רבינו דפירש מערבין או משתתפין דאמרי רבנן ר"ל מערבין החצירות יחד וא"כ ממילא מפורש דבריהם ר"ל שסומכין אאותו עירוב לחוד לטלטל אפילו במבוי ואף להרמב"ם הפי' כן וזה היה לו להזכיר אבל באמת אין זו קושיא גדולה כיון דלדינא אין פלוגתא בינייהו מש"ה לא נחית רבינו לכתוב מאי בינייהו בפרושי דשמעתא' אבל קושיא ראשונה ודאי קושיא היא למה סתם רבינו לכתוב דלהרמב"ם אם שתפו בפת סומכין עליו במקום עירוב וא"כ לערב אפילו כל חצר לעצמו וו"א וע"ז אפשר נמי דמסיק וכתב ז"ל וכן נמי משמע דס"ל דגם להרמב"ם פי' מערבין ר"ל החצירות יחד וזה ליתא ולהסויק קושיא ראשונה נקט קושיא אחרת ולא קושיא בפני עצמו ודו"ק . וכדי ליישב דעת ב"י במה שמוקי פלוגתייהו דמיירי שעירבו כל חצר לעצמן היפך מה שנראה מפירש"י וכמ"ש נ"ל דנדחק בפירש"י לפרשו היפך ממשמעות פשוטו ומכח קושיא בא לידי כן כי יש להתעורר ולהקשות בדברי ר' מאיר שאמר ז"ל מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות שאמרו אבותינו לא עירבו למה מסיק לומר טעם למה אין סומכין על שיתוף במקום עירוב דהיינו מטעם שלא ישכח תורת עירוב מן התינוקות ולא קאמר ג"כ טעם למה אין סומכין על עירוב במקום שיתוף הקודם בדבריו בפת מאמר שה"ט דשלא ישתכח לא שייך בזה כי מאחר שמערבים בפת ישימו התינוקות לבן לעירוב דפת משא"כ בשיתוף דמבוי שהוא ביין וכמ"ש רש"י וכ"ל דר"מ במ"ש שלא ישתכח כו' לא בא ליתן טעם על מה שאין סומכין על שיתוף במקום עירוב דזה בלא שכחת תינוקת חייבו חז"ל כי הוצרכו עירוב ושיתוף אלא בא ליתן טעם ולומר כי אף שכבר עירבו כל חצר לעצמן וג"כ נשתתפו במבוי כולן יחד והרי יש כאן עירוב ושיתוף אפ"ה מצריך ר"מ שג"כ יערבו החצרות יחד ואין טעם לדבר זה כ"א שמא ישכחו התינוקת תורת עירוב מחצר לחצר כי לא יתנו לבם על שיתוף דיין ויסברו דמותר לטלטל מחצר לחצר ולמבוי בלא שיתוף כלל כן נ"ל לדעת ב"י ביישוב דברי ר' מאיר ועפ"ז זה נתיישב ג"כ לרש"י כי מ"ש מערבין בחצירות כו' עד דאין סומכין על עירוב במקום שיתוף היינו מדינא ומסיק וכתב ע"ז ז"ל ולא על שיתוף במקום עירוב ר"ל גם זה מדינא אסור לסמוך על השיתוף וע"ז כתב דמה שכתבתי דמדינא אסור לסמוך אשיתוף לחוד זה דוקא היכא דלא עירבו בני החצר לעצמן שאם יסמכו על זה תורת עירוב תשתכח דוק בלשונו שלא כתב תשתכח מן התינוקות אלא כתב סתם תשתכח ור"ל תשתכח מישראל ומה"ט מדינא אסור ומסיק וכתב אבל אם עירב כל חצר לעצמו כו' אזי לא היו צריכין תו לערב החצרות יחד מדינא דהא יש כאן תורת עירוב ושיתוף מש"ה הוצרך ר"מ ליתן טעם דלא מחייב לערב ג"כ חצירות יחד אלא מפני שכחת התינוקות וק"ל . ועיין בפי' ר' יונתן שסביב האלפסי שכתב טעמו דר"מ ז"ל דאין סומכין על עירוב במקום שיתוף ולא על שיתוף במקום עירוב היכא דלא עירבו בתי החצר לעצמן שאם יסמכו ע"ז תשתכח תורת עירוב או תשתכח תורת שיתוף ולא הזכיר שום שכחת תינוקות בדבריו וגם דוחק לומר שסתמו כפירושו ור"ל שכחת תינוקות דהא במ"ש אם לא ישתף ישתכח תורת שיתוף אין לפרש אתינוקות דהא אף אם ישתתפו ביין התינוקות לא ישימו לבן על היין וישתכח השיתוף ואח"כ כתב ז"ל וחכמים אומרים אין מערבין או משתתפין אם לא עירב כל חצר לעצמו אבל לא נשתתפו כולם במבוי אעפ"י שלא עירבו חצירות זו עם זו שיתוף המבוי מחברן מטלטלין זו מזו בין המבוי בין דרך הפתחים כדתנן שהמבוי לחצירות כחצר לבתים מה עירוב החצר משוי להבתים חדא אף שיתוף המבוי משוי להחצירות חדא עכ"ל והנה לכאורה קשה מזה להב"י שהרי כתב שחכמים מיירי בלא עירבו החצירות לעצמן ואפ"ה קאמר דסומכין על שיתוף במקום עירוב ושוב מצאתי בשם מהור"ר ליב זצ"ל ר"מ דלובלין שהקשה כן מפירוש ר' יונתן הלזה על הב"י אבל כי דייקית שפיר אדרבה נראה למדין מכאן כדברי ב"י דע"כ צ"ל שיש כאן ט"ס בדברי ר' יונתן במ"ש אם לא עירבו כל חצר לעצמ' אבל לא נשתתפו כו' עד שיתוף המבוי מחברן כו' דמתחיל באבל לא נשתתפו וסיים דהשיתוף מחברן ואף אם נאמר דתיבת לא דלא נשתתפו טעות סופר הוא וצ"ל אבל נשתתפו כו' אכתי קשה מאי דסיים שהמבוי לחצירות כחצר לבתים מה עירוב החצר משוי להבתים חדא אף שיתוף המבוי משוי להחצירות חדא דאף אם נעשה ע"י השיתוף החצירות לחדא מ"מ אכן משוי להבתים כחדא ואי משוי השיתוף גם הבתים כחדא הל"ל זה . ועוד דא"כ עדיף שיתוף מעירוב ולא אמר אלא דשיתוף לחצירות כעירוב לבתים ועוד קשה מאי דמתחיל בתחלה וכתב אם לא ערבו כל חצר כו' מאי אם לא ערבו אף לא ערבו הל"ל דהא רבותא הוא דאף אם לא ערבו כל חצר לעצמה אפ"ה סומכין אשיתוף . וע"ק דה"ל להסמיך הלא ערבו יחד ולכתוב דלא ערבו החצירות לעצמן וגם לא ערבו החצירות יחד אפ"ה סומכין אשיתוף בלחוד . וע"ק למה לא כתב ג"כ דסומכין על עירוב שערבו החצירות יחד אעפ"י שלא שתפו במבוי דהא גם בזה פליגי חכמים עם ר"מ . וע"ק דה"ל לכתוב תחלה פירושו דמערבין או משתתפין דר"ל מערבין החצירות יחד או משתתפין יחד במבוי ואח"כ ה"ל לכתוב הרבותא דאחד מהן מועיל אף אם לא ערבו כל חצר לעצמן לכן נראה לע"ד פשוט דאדרבה תיבת לא קמייתא צריכין למחוק והוא ט"ס ולא בתרייתא היא דייקא שרירא וקיימא ולא למחק' והכי גרסינן אם ערבה כל חצר לעצמה וגם עירבו יחד אבל לא נשתתפו כולם במבוי או שנשתתפו כולם במבוי אעפ"י שלא עירבו החצירות זו עם זו שיתוף המבוי מחברן כו' ובמאי דסיים פתח וכתב שיתוף המבוי מחברן וה"ה דעירוב החצירות יחד מחברן והשתא א"ש מאי דסיים אף שיתוף המבוי משוי החצירות חדא ור"ל הואיל וערבו ג"כ כל חצר לעצמן ובזה נתיישב הכל ויש לזה ראיה לדברי ב"י כמ"ש שגם לחכמים מיירי שערבו כל חצר לעצמן . גם אפשר לומר שרבינו פירש מערבין שאמרו חכמים דר"ל שעירבו כל חצר לעצמן וכמו שפי' הרמב"ם כמ"ש לעיל וסבירא ליה ג"כ פי' דחכמים שאמרו מערבין או משתתפין שר"ל שטלטול בחצר סגי בעירוב כל חצר לעצמו לחוד או בשיתוף לחוד . וה"ט דסגי בשיתוף לחוד משום דהשיתוף משוי כולם לא' וזהו שסיים וכתב שיתוף המבוי מחברן ולא כתב נמי דעירוב שערבו החצירות יחד מחברן משום דלא איירי מזה אלא שלפי זה נשאר קשה מה שהקשיתי לעיל דלא א"ש מה שסיים דהשיתוף משוי לחצירות כחדא אכתי למה מותר הבתים בחצר יחד בשלא ערבו כל אחד לעצמו אלא מאוורתא כדכתבתי ראשונה וג"כ מדברי רבינו הטור משמע דלא סגי בשיתוף לחוד אלא צריכין שיערבו כל חצר לעצמו וזה מוכח בדבריו כמה פעמים חדא ממ"ש בסי' שנ"ה מבוא לחוד בין אחר עירובי חצירות בין אחר שיתופי מבואות ועל שניהן מברך ודוחק לומר דר"ל או זה או זה דהא מסיק בנוסח הברכה וכתב ז"ל ולומר בדין עירובי יהא שרא לנא לטלטולי מבתים לחצר ומחצר לבתים ולא הזכיר היתר טלטול מחצר לחצר או מחצר למבוי ש"מ דאיירי בעירוב שמערבין כל חצר לעצמן . ואח"כ כ' ז"ל ובשיתופי מבואות יאמר מחצירות למבוי וממבוי לחצירות לנו ולכל הדרים בעיר הזאת ולא הזכיר ג"כ היתר טלטול מבתים לחצר ש"מ דס"ל דבעי תרווייהו עירוב כל חצר לעצמו ובזה ניתר בתים לחצר ואיפכא וגם בעי שיתוף למבוי להתיר חצירות עם המבוי וק"ל . ועוד מוכח מדכתב רבינו כל דין לנפשו דין עירוב כל חצר לעצמו לעיל סי' שס"ו ואח"כ דין עירוב החצירות יחד בסימן ש"ע"ב ואח"כ ר"ס שפ"ו והתחיל דין לנפשיה וכתב מן התורה מותר לטלטל מן החצירות למבוי אלא שחכמים אסרו מפני שהמבוי חשוב רשות כו' ור"ל אעפ"י שכבר עירבו כל חצר לעצמן אפ"ה אסור לטלטל מן החצירות להמבוי ואח"כ בסימן זה כתב סומכין על עירוב במקום שיתוף ועל שיתוף במקום עירוב וסיים שאם ערבו החצירות דרך פתחים ביניהם כו' עד א"צ לערב בחצירות משמע דלא כתב שא"צ עירוב וסומכין על השיתוף כ"א דא"צ לערב דרך הפתחים ביניהם אבל עירב כל חצר לעצמו פשיטא בעי דאל"כ לא הוי ליה למסתם אלא לפרש כיון דכבר כתב הדין שכל אחד צריך עירוב לנפשו וזהו שכתב ב"י מדמפרשו כל המפרשים דמ"ש מערבין או משתתפין מיירי בעירבו כל החצירות יחד ש"מ דסומכין על שיתוף במקום עירוב דקאמרי דר"ל דוקא במקום עירוב חצירות יחד אבל עירב כל חצר לנפשיה צריכא דאל"כ הוי להו לפרש . וגם מדברי התוספת יש להוכיח שס"ל דלא פליגי בהא ושגם לרבנן צריכים שיערבו כל חצר לעצמו שהרי בדף ע"ג בד"ה כל שיתוף שאין מכניסו ומוציאו דרך פתחים למבוי לא שמיה שיתוף כו' כתבו ז"ל ומ"ת והיכא משכחת לה פלוגתא דר"מ ורבנן דמערבין ומשתתפין אם לא בחצירות הפתוחות זו לזו וי"ל דמשכחת כשערבו החצירות יחד דרך חלונות כו' ואם איתא דלרבנן בשיתוף סגי וא"כ לערב אפי' כל חצר לעצמן מאי הקשו התו' ומאי נדחקו לתירוץ כשעירבו דרך

חלונות

שפח אם לא עירבו החצירות יחד וכו' בר"פ ר"א דמילה (קל:) אתמר א"ר זירא אמר רב מבוי שלא נשתתפו בו אין מטלטלין בו אלא בד"א ופירשו בגמרא דהיינו כשעירבו חצירות עם בתים אבל אם לא עירבו חצירות עם בתים מותר לטלטל בכולו ואמרינן מ"ש כי עירבו חצירות עם בתים דנתקו חצירות ונעשו בתים ורב לטעמיה דאמר אין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצירות פתוחים לתוכו והכא בתים איכא חצירות ליכא כי לא עירבו נמי ליחזינהו להני בתים כמאן דסתימי דמו וחצר דאיכא בית ליכא ופירש"י דנתקו חצירות ונעשו בתים· בטלו לגבי הבתים ואין שם חצירות עליהם· כמאן דסתימי דהא לגבי מבוי כמאן דסתימי הוו דהא חצירות מפסיקות בינתיים שאין הבתים מוציאין להם ואסיקנא אלא אמר רב אשי מי גרס לחצירות שיאסרו בתים וליכא ופירש"י אלא אמר רב אשי טעמא לאו משום בתים וחצירות פתוחים לתוכו הוא דרב בין עירבו בין לא עירבו מכיון דפתיחי ב' חצירות למבוי ושתי בתים לכל חצר תורת מבוי עליו וניתר בלחי וקורה והיינו טעמא דכי עירבו בחצירות ולא נשתתפו במבוי אסור לטלטל בו וכי לא עירבו שרי מי גרם לחצירות שיאסרו על המבוי להצריכו שיתוף להוציא מן החצירות לתוכו בתים הוא דגרמו לו דאם לאו משום בתים ה"ל חצירות ומבוי רשות א' דרב דאמר להא מלתא כר"ש דאמר גג וחצר ומבוי רשות א' הן ומטלטלין מזה לזה ואמר רב עלה הלכה כר"ש והוא שלא ערבו בתים עם' החצירות דלא שכיחי מאני דבתים בחצר הלכך לענין טלטול בתוכו נמי כי לא עירבו חצירות עם הבתים שרי דה"ל כמו שנשתתפו בו דמי גרם למבוי ליאסר ולהצטרף לשיתוף בתים גרמו לו ואינם שהרי נסתלקו ממנו ומותר להוציא מהחצירות למבוי כאילו נשתתפו עכ"ל· ולפ"ז לא קי"ל בהא כרב משום דאזדא לטעמיה דלא פסק הלכה כר"ש אלא בשלא עירבו ומאחר דלא קי"ל כוותיה בההיא אלא כרבי יוחנן דאמר הלכה כר"ש בין עירבו בין לא עירבו וכמ"ש בסימן שע"ב ממילא בטלה הא דרב ולעולם מותר לטלטל במבוי בין עירבו חצירות בין לא עירבו וכ"כ התוספות בהדיא וזהו דעת הרי"ף והרא"ש שהשמיטו הא דרב אבל הרמב"ם פוסק בפ"ה מה"ע כרב לפי שהוא מפרש דברי רב אשי בענין שיעלו דברי רב במימרא זו בלא מחלוקת וכמו שכתב ה"ה שם והראב"ד להיותו מפרש כפירש"י השיגו : ומ"ש רבינו בשם ה"ג אע"פ שכתב בסתם אסור לטלטלו במבוי ע"כ לומר דהיינו דוקא בעירבו חצירות עם בתים הוא מפרש כפי' הרמב"ם אבל לא עירבו פשיטא דשרי דהא ליכא מאן דאסר וכמ"ש רבינו :

שפט כותי הדר במבוי ויש לו חלון אחורי ביתו וכו' כל זה בסימן מימרו' דאמוראי בפרק הדר דף ס"ז גמרא משנה קמייתא א ומ"ש ממחלוקת רש"י ור"י שם בתוס' וה"ה בפ"ה מה"ע כתב כדברי רש"י ושכן משמע מדברי הרמב"ם והכי נקטינן :

שצ מבוי שצדו אח' כותי וישראל בצדו השני וכו' כבר נתבאר כל זה בס"ם שפ"ב ושם כתבו רבינו לענין חצר שפתוחים לו בתים בענין זה וכאן כתבו לענין מבוי שפתוחים לו חצירות בענין זה ושם כתבתי דעת הרמב"ם ז"ל וכבר כתב רבי' בסי' שס"ג שמבוי זה אע"פ שאין בו אלא חצר אחד של ישראל ניתר בלחי או קורה כיון שפתוח לו חצר אחד ואע"ג שדר בו הכותי דירת הכותי חשיבא דירה לקולא :

שצא בכל משפטי הביטול למי ששכח ולא עירב בחצירו כן הוא במבוי שאם שכח חצר אחד ולא נשתתפה מבטלת רשותה וכו' זה פשוט ומ"ש או הם לה אע"פ שהן רבים כלומר וקי"ל דאין מבטלין רשות לב' שלא עירבו כמבואר בסימן ש"פ אפ"ה מבטלי לבני חצר זו לפי שבני החצר גבי מבוי חשובים כיחיד בחצר וזה למד רבי' ממ"ש בסמוך דחצר אח' של ישראל אע"פ שיש לו בעלי בתים רבי' חשיבי כיחיד לענין עיר שכולה כותים ומה שצריכין ביטול דוקא בשלא עירבו כול' יחד דרך פתחים שבין חצר לחצר אבל אם עירבו דרך פתחים אין צריכין ביטול כדפרישית לעיל בסי' שפ"ז :

ומ"ש וככל משפטי ישראל בחצר עם הא"י כן הוא במבוי או בעיר וכו' אבל חצר אח' לא אפי' הרבה בתים של ישראל פתוחים לתוכו כ"כ הרא"ש בר"פ הדר והביא ראיה לדבריו ורבינו ירוחם כתבה בספרו ודבר פשוט הוא שצריך שתהא העיר מוקפת חומה לדירה ואז יהיה מותר לטלטל בה וכבר האריך בזה מהרי"ק בשורש מ"ו וסתם עיירות הם מוקפות לדירה וסתם מבצרים אינם מוקפין לדירה וכמ"ש רבי' בסי' ת"א ודע שמהר"י קולון בשורש מ"ח כתב שדברי הרא"ש ליתנהו אלא לחד תירוץ שכתב המרדכי אבל לאידך תירוצא נראה שהוא אוסר היכא שב' ישראלים דרים בעיר ואוסרים זה על זה ואפי' דרים בחצר אחת וכ"כ שהוא דעת סמ"ג וקשה בעיניו להתיר נגד הפוסקים שלהם דהיינו סמ"ג והמרדכי ומ"מ כתב דבב' בתים זה לפנים מזה דפליגי בה שמואל ור' יוחנן אם צריכין לתת כל אחד עירוב או אם די בשיתוף הפנימי ונסתפקו הפוסקים הלכה כדברי מי בהא יש לסמוך על הרא"ש להחשיבם כא' ולע"ד נראה דכדאי הוא הרא"ש לסמוך עליו בכל התורה

שפח **אם** לא עירבו החצירות יחד וגם לא שיתפו במבוי כתב הרמב"ם ז"ל שאם עירבו בחצרות כל אחת לעצמה (א) אז אין מטלטלין במבוי אלא בד"א ואם לא ערבו כל אחת לעצמה אז מותר לטלטל בכולו ובה"ג כתב בסתם אסור לטלטל במבוי בלא עירוב ולא חילק בין עירבו חצרות לעצמן או לא (ב) וזה ודאי א"א דאפילו רב דאסר לטלטל במבוי בלא עירוב מודה שאם לא עירבו חצרות עם בתים שרי. (ג) והתוספות פוסקים שאין הלכה כרב ושרי לטלטל בכל המבוי אפילו כי עירבו חצרות עם הבתים וכן נראה דעת רב אלפס שלא הביא דברי רב :

שפט **כותי** הדר במבוי ויש לו חלון אחורי ביתו פתוח לבקעה או לקרפף אפילו אין בו אלא ד' טפחים על ד' אינו אוסר על בני מבוי (א) אפילו מכנים ומוציא גמלים וקרונות דרך המבוי כל היום שהפץ יותר באותו שפתוח לו (ב) מאחוריו לבדו שיש לו אויר והוי פתחו למבוי (ג) כמו שאינו רגיל שאינו אוסר (ד) והוא שיש בבקעה או בקרפף יותר מסאתים אבל אם אין בו אלא סאתים קטן הוא ולא ניחא ליה ביה וישראל שיש לו פתח למבוי ופתח מאחריו לקרפף ושכח ולא עירב אם הקרפף יותר מסאתים אוסר לפי שאינו ראוי לו (ה) ואינו מסתלק מן המבוי ואם אינו אלא סאתים אינו אוסר דכיון שראוי לו מסתלק מן המבוי ופירש"י ואם הוקף לדירה אפילו יותר כסאתים אינו אוסר כיון שראוי לו ור"י פירש אדרבה אם הוקף לדירה אפילו בית סאתים אוסר שכיון (ו) שהוקף לדירה אין בו אויר ואינו חפץ בו להסתלק בשבילו מן המבוי :

שצ (א) **מבוי** שצדו אחד כותי וישראל בצדו השני ובית אחר של ישראל אצלו פתוח לר"ה ולא למבוי וחלון בינו לבין ישראל הדר במבוי אינו יכול לערב דרך החלון שביניהם להוציא כליו למבוי דרך בית ישראל שכינו הפתוח למבוי (ב) אבל אם פתח ביניהם מותר לר"י ולרש"י אף אם פתח ביניהם אסור :

שצא **בכל** משפטי ביטול למי ששכח ולא עירב בחצרו כן הוא במבוי שאם שכחה חצר אחת ולא נשתתפה מבטלים רשות' לשאר בני המבוי או הם לה (א) אע"פ שהם הרבים (ב) שבני החצר גבי מבוי חשובים כיחיד בחצר ומה שצריכין ביטול דווקא כשלא עירבו כולם יחד אבל אם כולם פתוחים זה לזה ועירבו יחד אין צריכין ביטול דסומכין על העירוב כדפרי' לעיל וככל משפטי ישראל בחצר עם הכותי כן הוא במבוי או בעיר שאין אסור לטלטל במבוי (ג) או בעיר המוקפ' חומה עד שיהיו ב' חצרות של בתי ישראל בעיר אבל חצר אחד לא אפילו אם הרבה בתים של ישראל פתוחים לתוכו וכשיש ב' הצרות של בתי ישראל בעיר צריכין לשכור מכל

שצא בכל משפטי ביטול וכו' עד אעפ"י שהם רבים כלו' וקי"ל דאין מבטלין רשות לב' שלא עירבו כדלעיל בסימן ש"פ : ומ"ש

פרישה

חלוקות הא אשכחן פלוגתייהו בנשתתפו לחוד ולא ערבו לעצמו דלרבנן סגי בשיתוף ולר"מ בעי ג"כ עירוב אלא ודאי בשערבו כל אחד לעצמו כ"ע ל"פ דצריך · כי פליגי אם צריכין ג"כ לערב החצירות יחד וכדי שלא ישתכח תורת עירוב מהתינוקות וכמ"ש ב"י · ויש לדקדק אם ערבו כל חצר לעצמו דאז בעי אפי' לרבנן שיתוף במבוי או לערב חצירות יחד ודאי אם ישתתפו במבוי סגי בשיתוף דיין או שאר כל דבר ולר"י הנ"ל עדיף שיתוף דיין או שאר כל דבר משיתוף דפת אבל אם אינן משתתפין אלא מערבין דרך החצירות יחד יש להסתפק אי סגי להו ג"כ ביין או שאר כל דבר כיון דכבר עירבו החצירות כל א' לנפשו בפת ומאי שמערבין יחד אינו אלא כדי לערב ולשתף החצירות יחד ואפילו דין ותורת שיתוף עליו או בעי ג"כ דוקא פת כדין כל חצר לעצמן ויש לדקדק בלשון הפוסקים ובלשון רבינו שהוזכר בכל מקום אבל עירוב חצירות יחד פת בסימן שע"ב כתב וז"ל ואם ירצה יוליך שם אפילו פת משלו וכולן מותרין כו' הרי דאף שכבר ערבו לעצמן מצריך להוליך כל א' פת ומשמע דדוקא פת קאמר מדלא כתב פת או כל דבר כמ"ש בדין שיתוף בריש סימן שפ"ו גם לשון ר"ש ובסמעתי' הנ"ל סוף דף ע"א כתב וז"ל ותרווייהו ס"ל דסומכין במבוי על עירובי חצירות שהוא לעולם של פת עכ"ל הרי לפנינו שכתב שהוא לעולם של פת משמע שערבו כל חצר לעצמן אפ"ה צריך שיהיה העירוב שמערבין ג"כ בפת ובפרט לשיטת פי' ב"י הנ"ל שכתב שפלוגתתן איירי כשערבו כל חצר לעצמן ואפ"ה כתב רש"י שעירוב שמערבין החצירות יחד הוא בפת וק"ל :

סי' שפח (א) **אז** אין מטלטלין במבוי כלים ששבתו בתוכו : (ב) **וזה** ודאי א"א כו' פי' אלא ג"כ ס"ל כהרמב"ם אעפ"י שסתם : (ג) **והתוספת** פוסקים. דאין הלכה כרב כו' פי' רב מחלק ומתיר דוקא שלא עירבו דאז לא שכיחי מאני דבתים בחצר ואז מותר לטלטל מחצר בכל המבוי כר"ש דאמר גג וחצר ומבוי רשות אחד הן ומטלטלין מזה לזה אבל כשעירבו או שכיחי מאני דבתים לא . והתוספת והרי"ף פוסקים כרבי יוחנן דאמר דר"ש אמר שרשות א' הן בין עירבו בין לא עירבו ולהרמב"ם שפי' פי' אחר בפי' דברי רב לכך פסק כמותו וכן בה"ג וכתבו ה"ה ע"ש :

סי' שפט (א) **אפילו** מכנים ומוציא גמלים וקרונות דרך המבוי כל היום כו' נראה דר"ל בכל יום ויום ואע"ג דמשתמש בכל יום דרך מבוי מ"מ כיון דאין משתמש אלא להוציא כלים גדולים אבל כלים קטנים ניחא ליה להוציא דרך בקעה או קרפף משוב פתחו למבוי והוי כמו שאינו רגיל וזה שדייק רבינו לכתוב גמלים וקרונות שהם כלים גדולים דמשמע שבל כלים קטנים דיכול להוציא ולהכניס דרך חלון בקרפף הם מכנים ומוציא ומש"ה קאמר דהוי כמי שאינו רגיל ולא כתב דהוי שאינו רגיל : (ב) **מאחוריו** לבדו שיש לו אויר טפי והוי כו' · וז"ל הגמרא דף ס"ו ע"א מ"ט בפיתחא דמיחד ליה בהכיא ניחא ליה ופירש"י משום דאיכא אוירא טפי ממבוי : (ג) **כמו** שאינו רגיל שאינו אוסר אף זה חשיב כאינו רגיל :

(ד) **והוא** שיש בבקעה או בקרפף יותר מבית סאתים אבל אם אין כו' וגבי ישראל כתב איפכא כבר נתן רש"י טעם לזה בפרק הדר דף ס"ז ע"ב וז"ל ישראל שיש לו פתח לקרפף ופתחו' למבוי ושכח ולא עירב במבוי אם קרפף בית סאתים הוא שראוי להשתמש בו אינו אוסר על בני מבוי ואע"ג דלגבי כותי חשיב זוטר לגבי ישראל נפיש דהא בשבת ליכא הוצאת משאות יתירות וסגי בהכי עכ"ל :

(ה) **ואינו** מסתלק מן המבוי ואינו דומה למ"ש ס"ס שפ"ו שכופין על מידת סדום ודמיון אותו למבוי שאינו רגיל בו דשאני התם דמ"מ יש מבוי ולא יעבור דרך מבוי זו כלל משא"כ כאן דמ"מ לו בלא מבוי זה ולהכניס ולהוציא בו כלים ששבתו בחצר ודו"ק :

(ו) **שהוקף** לדירה פי' והוי כבית :

סי' שצ (א) **מבוי** שצדו כו' כבר כתבאר לעיל סימן שפ"ב לענין חצר וה"ה כאן לענין מבוי וכתב ב"י וז"ל וכבר כתב רבינו סי' שס"ג שמבוי זה אעפ"י שאין בו אלא חצר אחד של ישראל ניתר בלחי או בקורה כו' אעפ"י שדר בו כותי דירת כותי חשובה דירה לקולא ורצה לפרש כן כדי שלא תקשה מאי מועיל העירוב במבוי זה דאין ניתר בלחי וקורה דברים אלו אינם מוכרחים כאן מדברי רבינו ואפשר לפרש דברי רבינו בענין אחר כמ"ש התוספות שם וז"ל וא"ת אפילו יערבו יחד איך יהיו מותרים להשתמש במבוי והלא אין כאן אלא חצר א' הפתוח למבוי ואין ניתר בלחי וקורה וי"ל דבצורת הפתח מיהו יכולים להתירו ואם"כ כתבו מ"ש ב"י דדירת כותי חשובה דירה לקולא וב"י ז"ל הביא תירוץ שני לפי שהרא"ש כתב שם תירוץ זה והטעם דבכל מקום דנקט לישנא דמבוי הוא בלא צורת הפתח וניתר בלחי וקורה ואע"ג דכותי אסיר עלייהו אם בתים הרבה בחצר כבר כתבו התו' שם דלגבי מבוי הוי כל בני חצר אחת יחידים לגבי א"י וגם רבינו כתב בסי' שאחר זה כן :

(ב) **אבל** אם פתח ביניהם מותר לר"י ולרש"י אף כו' כנ"ל :

סי' שצא (א) **אעפ"י** שהם רבים כו' עיין בב"י : (ב) **שבני** חצר חשובים גבי מבוי כיחיד וכ"ל דהם עצמם יהי' אוסרים מטעם שאין רבים נעשים אורחים אצל יחיד או איירי שבטלו ג"כ ביתם ואז מותרים כמו שפירשתי לעיל בסימן שפ"א :

(ג) **או** בעיר המוקפת חומה לדירה אבל סתם עיר מוקף לדירה וסתם מבצר אינו מוקף לדירה

חדושי הגהות

שפט א וטעמו דכותי אוסר בקרפף סאתים וישראל אינו אוסר מפרש רש"י שם דאף על גב דלגבי כותי חשיב זוטר לגבי ישראל נפיש דהא בשבת ליכא הוצאות משואות יתרים וסגי בהכי דנפיש אוירו ממבוי (מהרל"ח) : צ"ע

ומ"ש ואין מספיק במה שישכור משר העיר כ"כ המרדכי בשם רבינו מאיר וכתב דטעמו דאעפ"י שכל הבתים הם של שר העיר הואיל שאין אנשיה מקבלין פרס מן השר לאכול משלו אלא משלהם חשבינן להו חלוקים וצריך לשכור מכל א' וא' וכדאמרינן בפ' הדר (דף ע"ב) האחין השותפין הדרים בחצר של אביהם בזמן שאוכלין משל אביהם א"צ לערב אבל אוכלין משל עצמן אעפ"י שדרים בבית אביהם חשבינן להו חלוקים וצריכים לערב אף כאן אעפ"י שקנו רשות מן השר הואיל שאינן מקבלים פרס מן השר חשבינן להו חלוקים וכ"כ בכל בו להדיא משמע

התורה כולה וכ"ש בדיני עירוב דקי"ל הלכה כדברי המיקל בו וכ"ש שגם המרדכי לחד תירוצא אתי כוותיה: וז"ל התוס' בר"פ הדר ומור"י דאותם יחידים ישראלים הדרים בכרכים המוקפים חומה שיש להם מחיצות גמורות ודלתותיהם נעולו' בלילי' שרי לטלטל בכולה בשבת כיון דליכא ישראל אחר דאסר עליה וכ' שם המרדכי ומ"ש ר"י ודלתותיהם נעולות בלילה ל"צ לר"מ דאפי' אינם נעולות נמי וכן כתבו הגהות בפ"ב מה"ע: וכתב מהרי"ק בשורש מ"ו דלכל הפחות בעינן שתהא ראויה לינעל בלילה ואפילו נעילה ממש בעינן לדעת התוספות ע"כ:

מכל חצר וחצר של כותי [א] ואין מספיק במה שישכור משר העיר:

שצב עיר של יחיד פירוש שאין בה ששים רבוא (א) והר"ם במז"ל כתב שהוא קנין של יחיד אין יכולין לערב כל מבוי ומבוי

דמדבר בעיר שהיא של השר בעצמו שאנשי העיר בנו בתים על קרקעו ונותנין לו מס הקצוב בכל שנה א"כ קנה העיר משר אחר ואעפ"י שבתי העיר כלם הם שלו ואנשיה דרים בשלו אפ"ה אין מספיק במה שישכור משר העיר אבל הב"י כתב וז"ל דאין מדבר בשר שהבתים שלו והשכירם לבני העיר ויכול לסלקם א"כ אין רשות לסלקם ויש רשות להניח שם כליו דכל כה"ג שוכרין מהמשכיר כדלעיל בסי' שפ"ב וכן אפילו אם אין הבתים שלו אם יש רשות להשר להניח כליו בבתי אנשי העיר שוכרין ממנו אלא נפרש דברי ר"מ בשר שאין לו רשות להניח כליו ואנשי מלחמתו בבתי בני העיר וכתב דהכי מוכח מתשובת הרשב"א ומתשוב' הריב"ש ותימא הלא מהרא"יה שהביא מהר"מ מאחין השותפין הדרים בחצר של אביהם משמע דאעפ"י דהשר יש לו רשות להניח כליו בבתי אנשי העיר דומיא דחצר של ראובן שבניו דרים בחצירו דודאי שהאב יש לו רשות להניח כליו בכל בתי בניו ואף עפ"כ צריך לשכור מכל אחד ואחד דחשבינן להו חלוקים מן השר מאחר שאינן מאוכלי שלחנו של השר וכן נראה ממ"ש הסמ"ג בשם ה"ג ואי מתא דכותים היא צריכין למיזבן רשותא מכל כותי דאית ביה כי היכי דתיקו מתא כולה ברשותא דישראל והדר ערבי עכ"ל מדלא כתב היתר לשכרו משר העיר ולסמוך על תפיסת יד שלו בבתי העיר על ידי הנחת כליו אלמא דלא מהני לשכרו מהשר ונראה דס"ל דאעפ"י דנהגו דהשר מניח כליו בבתי העיר אין זה אלא מפני היראה או מפני אהבה או לפי שאינו דבר קבוע אלא לפעמים פעם ושתים בשנה לפיכך אין מקפידין. א"כ ס"ל דתפיסת יד לא מהני למיהוי כשכירו ולקיטו אלא גבי משכי' שהבי' שלו התם הוא דתפיסת יד לא יצא הבית מרשותו אבל בשר העיר שאין הבתים שלו אלא יש עליהן חוק קבוע ליתן לו מס כך וכך בכל שנה לא מהני תפיסת יד של השר בהנחת כליו בבתי העיר להשכי' רשותם לישראל וגם מתשוב' הרשב"א בסימן תרכ"ו מביאו ב"י נראה כן שכתב וז"ל ע"ד הפרש שהוא אדון העיר וכו' עד אבל בעלמא כלומר שהדיורין יכולין להוציא השוכרין מן הבתים אין אותו שכירות מועיל כלום וגרסינן בירושלמי וכו' כך צריך להגיה אין אותו שכירות כו' כי המדפיס השמיט תיבת אין וכוונת לשון זה הוא לומר דאעפ"י דהפרש משכי' רשות הבתים לישראל להשתמש בהם הנה מאחר שהדיורין שבבתים שנותנין מס ידוע יכולין להוציא הישראלים השוכרין מן הבתים שלא ישתמשו בבתיהם נמצא שאין השכירות שהשכי' הפרש מועיל כלום אלא שלשון אבל בעלמא וכו' הוא מגומגם ונראה דאיכא איזה השמטה בלשונו מ"מ הדבר מובן שכוונתו כדפי' וע"ז מביא ראיה מהירושלמי דאסיקנא היכא שבעל הפונדק השכי' הפונדק כבר לדיורין ואח"כ השכירו לישראלים אין באותו שכירות כלום לפי שהכותים שכבר קדמו ושכרו מבעל הפונדק יכולים להוציאם מן הפונדק ואינו דומה לפרסיים שנכנסים בבתי ישראל ודרים שם עמהן דאין מוציאין אותן מבתיהם אבל פונדקי שאונסים אותן ומוציאין אותן מפונדק אין בשכירות בעל הפונדק שהשכירו לישראלים כלום מדלא כתב להתיר מצד שהפרש יש לו תפיסת יד בבתי העיר שהרשות בידו להניח כליו בבתי העיר אלמא שאין צד היתר זה ברור כפי הדין והא דאיתא בפרק כיצד משתתפין (דף פ') כל שיש לך להקל בעירובין הקל אין זה אלא היכא שצד היתר הוא דבר ברור וגם הריב"ש בסימן תכ"ז שכתב לסמוך על תשובת הרשב"א דהיכא דיש לו תפיסת יד לא גרע משכירו ולקיטו כו' מסיק שטוב להשמר שלא להכניס ולהוציא מבתי כותים רק מבתי היהודים זה לזה דרך המבוי וטעמו כי דרך הרבים הוא לעולם לאדון העיר בין שהוא המלך בעצמו בין שהוא השר שהעיר שלו דבר ברור וידוע הוא שיכול הוא לשנות הדרכים כפי רצונו ולתת דרך מצד אחר וכיון שיכול לשנות הדרכים ומבואו' העיר יכול ג"כ להקנות הרשות שבמבואות משא"כ הרשות בבתי כותים שאינו ברור ולא ידוע שכך הוא מדינא דמלכותא להניח כליו בבתי העיר או מפני היראה או מפני אהבה או לפי שאין אנשי העיר מקפידין בכך כיון שזה נהגה וזה אינו חסר אין לסמוך על שכירו' משר העיר להכניס ולהוציא מבתי הכותים וקצת נראה דגם הרשב"א מחלק בין מבואות העיר לבתי הא"י שהרי כתב דקניית הרשות מגזבר המלך מועיל כמ"ש ב"י בסימן שפ"ב וזה סותר למ"ש בתשובה זו ע"ד הפרש שאין קניית הרשות ממנו מועיל ובע"כ דבגזבר מיירי בקניית רשות מבואות העיר דמועיל ובפרש קאמר דאינו מועיל לקנות רשות מבתי הא"י שבעיר להכנים ולהוציא מהם כדמוכח להדיא באותה תשובה גם מ"ש רבינו דאין מספיק במה שישכור משר העיר וכמ"ש מהר"ם וכן מ"ש הסמ"ג בשם בה"ג היינו כשישכור הרשות להוציא ולהכנים לבתי הכותי' אינו מועיל אבל לשכור הרשות דמבואות העיר להוציא להכנים לבתי ישראל מזה לזה דרך המבוי בזה לבד מהני השכירות מאדון העי' או משכירו או משכירו דשכירו והכי נקטינן ועיין במה שכתב בהג"ה ש"ע כאן ולעיל סימן שפ"ב:

שצב עיר של יחיד וכו' משנה פרק כיצד מעברין (דף נ"ט) עיר של יחיד ונעשית של רבים מערבין את כולה (פירש"י כבתחלתה) של רבים ונעשית

ישראל הדר יחידי בעי' של כותים שהיא מוקפ' חומ' ועבר יהודי א' דרך שם בשבת ונתאכסן בחצר אחרת שניהם מותרין לטלטל בכל העיר וכמו שכתבתי בסי' שפ"ב בענין ישראל המתארח בחצר שדרים בו ישראלים וכותים אפי' נתארח בבית אחרת אינו אוסר על ישראל הדר שם וגם אין הדר שם אוסר עליו:

ומ"ש רבי' ואין מספיק במה שישכור משר העיר כ"כ המרדכי בפרק הדר בשם ר"מ וגם הכלבו כתב כן בשם ר"מ והא פשיטא שאין דבריהם בשר שהבתים שלו והשכיר לבני העיר ויכול לסלקם דאטו מפני שהוא שר העיר גרע דהא אפי' שאר משכיר דעלמא כה"ג שוכרין ממנו כמבואר בפרק הדר (סה.) גבי ר"ל ותלמידי ר' חנינא דאיקלעו להאי פונדק וכתבו רבי' בסי' שפ"ב וגם אין דבריהם בשר שהבתים שלו והשכירם לבני העיר ואין לו רשות לסלקן ויש לו רשות להניח שם כליו דכל כה"ג שוכרין מהמשכיר וכמו שנתבאר בדברי רבי' בסי' שפ"ב ואי אפשר לומר דהדר ביה בסי' זה ומטעם זה נ"כ אין לומר שדבריהם בשר שאין הבתים שלו אע"פ שיש לו רשות להניח כליו בכל בית שירצה שהרי הוכחנו לעיל בסי' שפ"ב דלאו דוקא משכיר אלא ה"ה לאיניש אחרינא כל שיש לו רשות להניח כליו בבית שוכרין ממנו אלא שדברו בהווה וא"כ ע"כ לומר שאין דברים הללו אמורים אלא בשר שאין הבתים שלו וגם אין לו רשות להשתמש בבתי בני העיר כלל ואפי' בשעת מלחמה שצריך להושיב אנשי המלחמה וכלי מלחמתם בבתי בני העיר אינו נעשה ע"פ השר אלא ע"פ עצה והנהגת יועצי המדינה ונעשים כל הדברים כמנהג קצת עיירות שאין למלך ולשר עליהם שררה ושולטנות כי אם לקבל מסים ידועים ולשפוט משפטיהם ושאר כל צרכי העיר אינם נעשים רק ע"פ יועצי המדינה ומנהיגיה הנקראים בלשונם ריגידוריש אבל עיירות שצרכי העיר אינם נעשים אלא ע"פ המלך והשר והנהגתו או ע"פ הממונים שלהם ודאי שהשכירות מהמלך ההוא או השר ההוא מהני שהרי יש לו רשות להושיב אנשי מלחמתו וכלי מלחמתם בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם. ותדע שהרי גם דעת הרשב"א בתשו' ששכירות מן השר לא מהני שכתב וז"ל שאלת אם מספיק להם שישכירו מהפרש שהוא אדון העיר ונותנין לו חק ידוע בכל שנה מהבתים או שמא צריך שישכרו מהבעלים הדרים שם. תשוב' כל דמצי הפרש לסלקן מצי לאוגורי וכל היכא דלא מצי לסלקן לא מצי לאוגורי וכדאמרי' בההוא פונדק דלא הוה שוכר והוה משכיר עכ"ל ואם הפרש הזה היה לו רשות להושיב אנשי מלחמתו וכלי מלחמתם בבתי אנשי העיר אפי' אי לא מצי לסלוקנהו נמי היה יכול להשכיר וכמו שכתב ה"ה בפ"ב מה"ע אלא ע"כ בעי' שדבריהם וצרכיהם נחתכים על פי מנהיגי העיר ויועציה ולא ע"פ השר דברי התשובה אמורי' והכי דייק ל' השואל שכ' אם מספיק שישכרו מהפרש שהוא אדון העיר ונותנין לו חק ידוע בכל שנה מהבתי' ולמה לו להאריך כ"כ היה לו לכתוב סתם אם מספיק שישכירו מאדון העיר או לא אלא ודאי אילו היה שר העיר בהחלטה פשיטא ליה שהיה מספיק שישכרו ממנו אבל לפי שלא היה לו רשות בעיר כי אם לשפוט משפט בני עיר וליקח מהם מס מהבתים אבל לא היה לו שום ממשלה אחרת מש"ה קמיבעיא ליה אבל במתנהגים ע"פ השר לא נסתפק לו דהא ודאי לכ"ע שכירות השר מהני מטעמא דפרישית וכ"כ מהר"ר יצחק בר ששת ז"ל בתשובה בפי' וז"ל באותה קנייה שקניתם יש לעיין אם תועיל דאע"ג דאית לאדון מס על אנשיו אינו יכול לסלקם מבית' וא"כ איך ישכיר או ימכור רשותם אלא שיש ללמד זכות ממה שכתב הרשב"א שאם היה למשכיר שום תפיסת יד באותן הבתים כגון שהיו לו כלים או שיש לו רשות להניחם שם אפי' לא כניחן שוכרין אפי' מהמשכיר אע"פ שאין לו כח מן הדין לסלקם לפי שאינו גרוע משכירו ולקיטו הרי מפורש שדברי הרשב"א בתשו' אינה אלא בשר שאין לו רשות להניח כליו ואנשי מלחמתו בבתי בני העיר וכן נפרש דברי ר"מ ועל פי זה יתפרשו דברי בה"ג שכתב בסמ"ג וז"ל ואי מתא דכותים היא צריכין למיזבן רשותא מכל כותי דאית ביה כי היכי דתיקום מתא כולה ברשותא דישראל והדר ערבי וזה היה דעת חכמי ספרד שהיו נוהגים בטוליטלה ומורסי' וודאל ח"ג גארה ואל קלעה ורוב העיירות המוקפות חומה לקנות רשות משרי המדינות אומן המלך וכן הורה מורה דודי מהר"ר יצחק קארו ז"ל לבני שיטי"לואש וכתב שהיו יכולין לשכור מבן המלך שהיה אז שם אדון העיר או משומר החומות דה"ל בן המלך או שומר החומות שכירו ולקיטו של מלך ואע"ג דהמלך עצמו משמע מדברי הרשב"א שאין לו כח יותר משכירו ולקיטו של בעה"ב וא"כ בנו או שומר החומות ה"ל שכירו דשכירו והא מנ"ל דיוכלו לשכור משכיר דשכירו י"ל דה"פ כל שיש לו רשות להניח כליו בבתים ה"ל כבעה"ב אע"פ שאינו ב"ה לפי האמת מייתי ראיה משכירו ולקיטו שאף על פי שאינם בע"ה שוכרין מהם אבל לעולם כל שיש לו רשות להניח שם כליו בע"ה ממש חשיב וה"ל בן המלך או שומר החומות שכירו של בע"ה ע"כ והביא ראיה מתשובת הריב"ש שכתב וז"ל וא"כ בנדון זה י"ל שכיון שדבר ידוע שהאדון יכול להניח כלים בבתי אנשיו ואין מוחה בידו ואין זה שלא כדין שכך נהגו א"כ לא גרע משכירו ולקיטו ויכול להשכיר הרשות מצד אחר כי מה שאוסר הכותי אינו מן הדין שהרי אין דירת כותי אלא כדירת בהמה גם ענין העירוב עצמו היא דרבנן והלכה כדברי המיקל בעירוב בזה יש לדון ולהקל בענין זה שיוכל האדון להשכיר רשות מכותי והממונה שלו כמוהו שהרי גם הממונה יוכל מטעמו להניח כלי האדון בביתם וא"כ חזר הוא להיות בעד האדון ומטעמו כשכירו ולקיטו של כל אחד ואחד עכ"ל. ומדברי תשו' זו נראה ששוכרין משכירו דשכירו כל ששכירו יש לו רשות לקחת שכיר שיהיה לו רשות להשתמש בכל הבית ה"ל כשכיר בע"ה עצמו ואם שכרו מגזבר המלך לזמן קצוב ונתחלף הגזבר בתוך הזמן כתב הרשב"א בתשובה ובסימן שפ"ב כתבתיה:

וכתב עוד הריב"ש בתשובה ועוד יש טעם אחר להתיר קניית הרשות מהאדון כי ידוע כי דרך הרבים הוא לעולם לאדון לשנותה כמו שירצה ולתת לבעלי בתים דרך מצד אחר וכיון שיכול לסלק הכותי מן הדרך ההוא הרי יכול להקנות הרשות אלא שטעם זה לא יספיק להכנים ולהוציא מן המבוי לבתי הכותי' כיון שאין אלו מתירים כי אם מפני רשות האדון דמבוי ולא בבתים הפתוחים לו דה"ל כביטל רשות חצרו ורשות ביתו לא ביטל אבל מבתי היהודים מותרין הם כיון שקנו רשות ממי שהדרכים שלו ויכול לסלק בני המבוי מן הדרך ההוא ולתת להם דרך מצד אחר אבל הטעם הראשון מספיק אפילו להכנים ולהוציא מהמבוי לבתי כותים ומ"מ טוב לכם להשמר שלא להכנים ולהוציא לבתי הכותים רק מבתי היהודים זה לזה דרך המבוי ולזה יספיקו שני הטעמים שכתבתי עכ"ל:

שצב עיר של יחיד פירוש שאין בה ס' רבוא וכו' משנה בפרק כיצד מעברין דף נ"ט עיר של יחיד ונעשית של רבים מערבין את כולה ושל רבים שנעשית של יחיד אין מערבין את כולה אא"כ עשה חוצה לה שיור ופירש"י עיר של יחיד שלא היו נכנסים בה תמיד ס' רבוא ולא חשיבא ר"ה ונעשית של

דרישה

סי' שצא [א] ואינו מספיק במה שישכור משר העיר כתב הריב"ש דהיינו דוקא לענין להוציא מן המבוי לבתי היהודים להכנים די בשכירות מן השר של העיר כי ידוע כו' עיין בב"י שהביאו. מ"ו בתשובותיו סימן י"ם כתב קבלתי מכל זקנים לאסור לטלטל בלובלין כ"ז שישראלים שנתארחו שם א' אוסר על חבירו שאף שאר אורחים אינן אוסרים על

פרישה

לדירה כמ"ש בסימן ת"א ודוקא שלתותי' יהיו נעולים או ראוי לנעול כל הלילה מהרי"ק:

סי' שצב (א) והרמב"ם ז"ל כתב שהוא קנין של יחיד והמ"מ כתב בשם הרשב"א עיר של יחיד כגון שבנאה היחיד לעצמו ושכירה לרבים או שמכרה א"כ לרבים או שבנאה להושיב בה דיורים ומשיירי בה דרכים פלטיות וסרטיות כדרך שמלכים עושים

ומבוי בפני עצמו שחשובה כולם כחצר אחד ויאסרו זה על זה אם לא יערבו יחד אלא כולם יעשו עירוב אחד ואם ירצו לחלק למבואות שרצו קצת מן המבואות לערב לבדם צריכין לעשות כל אחד מחיצה גבוה י"ט לפתח מבואו או שני פסין של שני משהויין אם הוא רוחב י' אמות ואם רוחב יותר מי' צריך צורת הפתח אבל אין יכולין ליחלק בלחי וקורה: (ג) ועיר של רבים אין יכולה לערב כולה ביחד אלא צריך לשייר מעט ממנה שלא יערבו עמה והשאר יערבו ביחד אם ירצו וזה השיור שמניח [א] אפילו אינו אלא בית אחד סגי ואפילו אינו פתוח לעיר בענין שיוכל לערב עמה אפ"ה הוי שיור (ג) ואפילו הוא בית הבקר או בית התבן שא"צ לערב ואם הוא משייר ממנה הרבה השיור יערב בפני עצמה ושאר העיר בפני עצמה וכל אחד מותר בשלו ובלבד שלא יוציא זה מזה וצריך שיעשה צורת פתח ביניהן אם הוא יתר מי' וב' פסים אם הוא א י' ואם אין לעיר אלא פתח אחד חשיב כשל יחיד ומערבין ביחד אפילו העמיד לה סולם בצד השני ואפילו העמיד הרבה סולמות זה בצד זה

של רבים מערבין את כולה בתחלה ואין מבואותיה צריכין תיקון שהרי היא כחצר א' וכגון שאין בה ר"ה גמורה של י"ו אמה והתוס' כתבו שאינו של י"ג ושליש ואזדו לטעמייהו שנתבאר בסימן שס"ד דהכי חשיב ר"ה ונראה מדברי רש"י דמתני' רבותא אשמועינן שאע"פ שנעשית של רבים מערבין את כולה בלא שיור וכ"ש כשגם עכשיו היא של יחיד ובשל רבים ונעשית של יחיד כתב דלאו דוקא של רבים ונעשית של יחיד מהני לה שיור אלא ה"ה של רבים אלא רבותא אשמועינן אע"פ שנעשית של יחיד בעי' שיור וכתבו התוספות והרא"ש דהכי מוכח בגמרא וכתבו סמ"ג וסמ"ק כ"ל שאין הדברים אמורים שעיר של רבים והרי היא של רבים מערבין אותה אלא כגון ירושלים שדלתותיה נעולות בלילה ונחשבת מן התורה ע"י כן ככרמלית עכ"ל ודבריהם כשהיא רחבה י"ו אמות או שהיא מפולשת משני צדדיה לר"ה שאם לא כן אין לה דין ר"ה ובצורת פתח מכאן או לחי וקורה מכאן סגי וכמו שנתבאר בסימן שס"ד: והרמב"ם כתב בפ"ו ואם היתה המדינה קנין יחיד וכתב ה"ה בשם הרשב"א או זו היא עיר של יחיד כל שבנאה היחיד לעצמו ושכירנה לרבים או שמכרה אחר מכאן לרבים או שבנאה להושיב בה דיורים ומשייר לעצמו דרכים פלטיות וסרטיות כדרך שהמלכים עושים עכ"ל ותניא בגמרא עיר של יחיד ונעשית של רבים אין מערבין אותה לחצאין אלא או כולה או מבוי מבוי בפני עצמו ופירש"י אין מערבין אותה לחצאין · דכיון דמעיקרא חד היא אסרי הני אהני והויא כמבוי ששכח א' מן החצירות ולא נשתתף בו דאסרה אכולה ומשמע דכ"ש לעיר של יחיד והרי הוא של יחיד שאין מערבין אותה לחצאין כיון דמעולם הורגלו להיות אחד וכ"כ הגהות בפ"ה מה"ע והמרדכי בפרק כיצד משתתפין ובגמרא מ"ש לחצאין דלא · דאסרי אהדדי מבוי מבוי נמי אסרי אהדדי הכ"ע דעביד דקה וכי הא דאמר רב אידי אחד מבני מבוי שעשה דקה אינו אוסר על בני מבוי ופירש"י מבוי מבוי נמי אסרי דכיון דמעיקרא של יחיד היא והוו מערבין את כולה והורגלו להיות א' אסרי אהדדי ואפילו איכא לחי או קורה למבוי לא מהני: דעביד דקה · פתח נמוך בראש כל מבוי דגלו דעתייהו לאסתלוקי כל חד מחבריה והרי"ף והרמב"ם פירשו דקה אצטבא והתוספו' פירשו מחיצה גבוה ד' טפחים כגון אצטבא וכ"ל שטעות סופר הוא בתוס' וצריך להגיה י' טפחים וכ"כ ר"י בשמם ורבינו כתב כפי' התוס' · וכתב ה"ה בפ"ה דענין זה במדינ' מוקפת חומה גבוה י' טפחים ויש לה דלתות שהיא רה"י ומפני זה אין מערבין אותה לחצאין אבל אם לא היתה העיר כולה מוכשרת במחיצות ובאו להכשיר חציה ולערבה הרשות בידם וכ"כ הרמב"ן וכן משמע מלשון רבינו בביאור עכ"ל אבל מדברי רש"י שם בהא דת"ר עיר של יחיד ונעשית של רבים ורשות הרבים עוברת בתוכה נראה שאפי' בשאין להם חומה עסקינן וכתב שם הרא"ש דמשמע מפירש"י דאפי' לחי מפסיק בינו ובין ר"ה כיון שהורגלו לערב יחד הויא כמו מבוי א' ואין מפסיק לחי לחצי מבוי וקשה מדאמרי' בפ"ק (יד:) עשה לחי לחצי מבוי יש לו חצי מבוי וכ"ל דהתם מיירי שאין חצר פתוח למבוי מן הלחי ולחוץ אבל בירושלמי לא משמע הכי דגרסינן א"ר אשי הדא אמרה בני מבוי שנתנו קורתם וכו' והשתא ניחא הכל דהא דאמרינן יש לו חצי מבוי מיירי שלא נתנו החיצונים קורה וכיון שאין החיצונים יכולין לטלטל במבוי לא אסר על הפנימיים אבל כשנתנו גם החיצונים אסורין גם הפנימיים אם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן ולא עירבו יחד דכיון שהורגלו לערב יחד כל המבוי א"א ליחלק להשתמש אלו בחצי מבוי ואלו בחצי מבוי וה"נ כיון שהורגלו בני העיר לערב יחד אסרי אהדדי דהוו כמו נתנו אלו ואלו שהרי העיר מתוקנת משני ראשיה ואין לחי וקורה מועיל לסלקם זה מזה אבל בצורת פתח או משהו מכאן ומשהו מכאן נחלקים זה מזה וכן כתבו התוס' וכן כתב הר"מ ז"ל דיכול לחלק המבוי בב' פסים כשאין ביניהם יותר מי' או בפס ד' והפרצה בי' או בצ"פ אפילו ביותר מעשרה מהני בכל דוכתא עכ"ל כלומר דכל שאין הפרצה יתרה על י' בפס ד' או בב' פסין של שני משהויין סגי וכ"כ שם המרדכי וכן כתבו הגהות מיימון בפ"ה מה"ע בשם סמ"ק ואמאי דתנן ושל רבים שנעשית של יחיד פירש"י רבותא אשמועינן דאע"ג דנעשית של יחיד אין מערבין את כולה הואיל ותחלתה של רבים דדלמא הדרא ומתעבדא של רבים ואתו לערובא כולה ואסור לערב עיר של רבים בלא שיור ואע"ג דאין בה ר"ה גמורה שלא תשתכח תורת ר"ה והבוא שיור הוי היכירא דטעמא משום עירוב הוא אלא א"כ עשה חוצה לה שיור שלא עירבו עם שאר העיר אלא לבדן עכ"ל: וכתב ה"ר יונתן בהבוא שיור הוי היכירא לכל שאנו מטלטלים בה משום עירוב · וכתב עוד אלא א"כ עשה חוצה לה שיור וכ"ש אם היו מערבין אותה מבואות מבואות בפני עצמן דאין שיור גדול מזה אלא רבותא אשמועינן שאפילו שיור של חוצה לה מהני לשאר העיר ואיפליגו תנאים שם במשנה בשיעור השיור ובגמרא אמר רבי יצחק אפילו בית אחד בחצר אחד ופירש רש"י חצר ובית לתוכה סגי להיות שיור והתוספות פסקו שם כר"ש דאמר שלש חצירות של ב' ב' בתים אבל הרי"ף פסק כרבי יצחק ונתן הרא"ש טעם לדבריו וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מה"ע וכן כתבו סמ"ג וסמ"ק וכך הם דברי רבינו והכי נקטינן: ומ"ש רבינו ואפילו אינו פתוח לעיר וכו' ואפילו הוא בית הבקר וכו' פשוט שם (ס.) גבי בני קקיגאי דאמרו לרב יוסף הב לן גברא דלערב מאתין: ומ"ש ואם שייר ממנה הרבה וכו' גם זה פשוט שם בדף הנזכר גבי הא דאיבעיא להו חדשה מהו: ומה שכתב ובלבד שלא יוציאו מזה לזה פשוט הוא וזה שאסור להוציא מזה לזה הוא היכר שאינם מטלטלין אלא ע"י עירוב: ומה שכתב צריך שיעשה צ"פ וכו' נתבאר בסימן שס"ג ולא חש רבינו לכתוב כאן דפס של ד' מהני כשאין ביניה' יותר מי' לפי שסמך לו על מה שכתב בסימן הנזכר: ומה שכתב ואם אין לעיר אלא פתח אחד חשיב כשל יחיד וכו' פשוט שם בברייתא (נט:): ומה שכתב אפילו העמיד לה סולם בצד השני גם זה שם בדף הנזכר מימרא דר"ל משמי' דרב: ומה שכתב אפילו העמיד הרבה סולמות גם זה שם

ונעשית של יחיד אין מערבין את כולה אא"כ עשה חוצה לה כעיר חדשה שביהוד' שיש בה חמשים דיורין ד"ר יהוד' רש"א ג' חצרות של ב' בתים (פירש"י של רבים ונעשית של יחיד רבותא אשמועינן דאע"ג דנעשית של יחיד אין מערבין את כולה הואיל ותחלתה של רבים דדלמא הדרא ומתעבדא של רבים ואתו לערובה כולה ואסור לערב עיר של רבים בלא שיור וכו' ורבינו כתב תחלה דין עיר של יחיד והיא של יחיד ודין עיר של רבי' והיא של רבים ואח"כ כתב דין של רבי' ונעשית של יחיד דעדיין יש לה דין של רבים וכו' ודין של יחיד ונעשית של רבים דעדיין יש לה דין של יחיד: ומ"ש ואם ירצו לחלק למבואות וכו' שם ברייתא' עיר של יחיד מערבין אותה כול' או מבוי מבוי לבדה ופרכינן מבוי מבוי אסרי אהדדי ופרש"י ואפילו אי איכא לחי או קורה למבוי לא מהני ומשני הכ"ע דעבוד דקה ופירש רש"י פתח נמוך בראש כל מבוי דגלו אדעתייהו לאסתלוקי כל חד מחבריה והתוספות כתבו דעבוד דקה מחילה גבוה ד"ט כגון אילטבא בפני המבוי ובקונטרס פי' פתח נמוך בראש מבוי כו' ומיהו בסוף שמעתין פ"ה דקה מחילה עכ"ל ורצונם לומר דלשם (בדף ס"א) בעיר היושבת על שפת הנהל אם יש לפניה דקה ד' אמות וכו' פירש"י מחילה ד' אמות גבוה ע"פ העיר כולה עכ"ל: ומ"ש רבינו מחילה גבוה י' טפחים כן הוא באשיר"י ואיכא לתמוה למה נחלק הרא"ש אמ"ש התוספות דבד' טפחים סגי ואפשר שכך היה כתוב בתו' שלפני הרא"ש וכ"כ ה"ר ירוחם בחי"ז (דף נ"ד ריש ע"ב) וז"ל והתוספות פירשו דקה מחילה גבוה י' טפחים ומביאו ב"י ולכן כתב ב"י דט"ס הוא בתוספות שלנו וצריך להגביה י' טפחים אבל לפעד"נ דאינו ט"ס שהרי בהך דעיר היושבת על שפת הנהל דבעינן דקה ד' אמות מקשה תלמודא מ"ש מכל דקה דעלמא דד' טפחים ופריק התם לא בעית תשמישתיה הכא בעית תשמישתיה אלמא כל דקה דעלמא ד"ט וכמו שהוא בתוספות וכ"כ בשלטי הגבורים בשם רבי' ישעי' אחרון ז"ל דאם עשה דקה שהוא מחילה קטנה גבוה ד"ט באורך כל הפתח הרי אלו יכולין לערב כל מבוי ומבוי לעצמו ואין מבוי אוסר על חבירו ואף עפ"י שהוא יוצא ובא דרך עליו הואיל ועשה דקה לפני פתחו הרי הוא כסתום וכאילו סילק את דרכו מעליו עכ"ל וכן נ"ל עיקר דלא בעינן מחילה גמורה גבוה י' אלא לגלות שכל מבוי ומבוי מסתלק מחבירו וסגי בד' טפחי' ככל דקה דעלמ' ודו"ק: ומ"ש ועיר של רבים וכו' עד והשאר יערבו ביחד אם ירצו וזה לשון הרי"ף שמע מינה דכל היכא דאיכא שני פתחים לא מערבינן ליה עד דעבדי ליה שיור וטעמא דשיור כדי שיכירו שהעירוב הוא שהתיר את הטלטול ולפיכך אסור השיור כדי להזכיר העירוב עכ"ל משמע דס"ל להרי"ף שהשיור אסור אף בשלו לעירובי באפי נפשיה וכך הבין בעל המאור והשיג עליו דהא אסיקנא בגמרא בעיר חדשה שביהודה דקטנה הוי שיור לגדולה וגדולה הוי שיור לקטנה וכו' ומיהו יש להליץ בעד הרי"ף דגם הוא סובר שהשיור מערב בפני עצמו והעיר בפני עצמו אלא הכי קאמר שאין היתר לשיור לאחר שעירב גם הוא בפני עצמו להוליך עירובו לאנשי העיר וכדין ב' חצירות ופתח ביניהן דמוליך עירובו לחצר חברו כדי שיהא מותר לטלטל בחצר חבירו וה"ט דמה שהשיור אסור לטלטל בתוך העיר הוא היכר שאין מטלטלין אלא ע"י עירוב אבל מדברי הרא"ש נראה שהיה נוסחאתו כדברי הרי"ף ולפיכך עשו השיור כדי להוכיח על העירוב כלומר השיור אסור לערב עם העיר אבל לעצמן יכולין לערב בני השיור וכו' וכך הם דברי רבינו שכתב והשאר יערבו ביחד אם ירצו וכו' וכן בסמוך כתב ואם משייר ממנו הרבה השיור יערב בפני עצמה ושאר העיר בפני עצמה וכל אחד מותר בשלו ובלבד שלא יוציאו מזה לזה וכו' כלו' לאפוקי ממה שהבין בעל המאור מדברי הרי"ף דהשיור אסור לערב לעצמו אלא יכול לערב לעצמו וכ"א מותר בשלו ובלבד שלא יוציאו מזה לזה דלא תימא דוקא בני העיר אסורין לערב ולטלטל בשיור אבל בני השיור רשאין לערב לעצמן ולחזור ולהוליך עירובן אבל בני העיר ולטלטל עמהן כדין ב' חצרות ופתח ביניהן וכו' אלא אף בני השיור אסורין משום היכר וכ"כ גם הר"י חי"ו: ומ"ש ואפילו אינו פתוח לעיר וכו' פירוש דאעפ"י דמלשון המשנ' אין מערבין את כולה משמע דלא הוי שיור אלא א"כ בדוכתא דאי בעי לערובי בהדדי מצו מערבי וכיון דאין הבתים פתוחים לעיר אלא פתוחים אחורי העיר לצד הנהר ולא מצו ערבי בהדדי לא הוי נמי שיור לעיר וקאמר דליתא אלא אפ"ה נעשה שיור לעיר:

ומ"ש

פרישה

עושים עכ"ל וכ"ל דבא לומר דמ"ש הרמב"ם קנין של יחיד אינו נכלל בו שהעיר היה של רבים אלא שהשר קנאה שזה ודאי דין רבים לו אלא קנין ר"ל שהשר המלכא' ובנה לעיר ונעשים קנין שלו: (ב) ועיר של רבים אינו יכולה לערב כו' עיין מ"ש ב"י בשם רש"י: (ג) אפי' הוא בית הבקר או בית התבן שא"צ לערב ואע"ג דלעיל בסימן ש"ע כתב אבל הדר בבית התבן בבית הפלים בבית הבקר כו' אוסר התם מיירי בדר בו וכאן מיירי שאינו דר בו ואע"ג דגבי בית נמי כשאינו דר בו אינו אוסר מ"מ רבינו אורחא דמלתא נקט ובבית התבן

דרישה

על ב"ה הדר שם וכמ"ש מהרמא"י סי' שע"ו ע"ש מ"מ בכ"כ מורסים יש להחמיר שא' אוסר על חבירו ובפרט בק"ק לובלין שרגילים לבא שמה ואפי' ב' ישראלים שנתאכסנו בבית אחד כשיש לכל א' חדר בפני עצמו ופתוח לחצר אחד אוסר על חבירו לטלטל בחצר אם לא ע"י עירוב: סי' שצב [א] אפילו אינו אלא בית אחד ובגמרא פרק כיצד משתתפין דף כ"ט אמר רבי יצחק אפי' בית א' וחצר א' וגם הרמב"ם ז"ל והש"ע כתבו ג"כ חצר ורבינו שכתב בית ס"ל דהגמרא דקאמר חצר ל"ד וגם רמ"א ז"ל כתב בית כלשון רבינו ע"ש

חדושי הגהות

שצב א צ"ע דמנ"ל הא דלמה לא יהא סגי בלחי וקורה כשהוא רחב י' דבשלמא בעיר של יחיד הצריכו ב' פסים משום שחשובה כולה כחצר אחת אבל בעיר של רבים שהיא מחלקת שפיר מבוי מבוי בפ"ע למה לא יועיל לחי וקורה להשיור וצ"ל דר"ל כשאין משיירים מבוי בפ"ע אלא שמשיירים מקצת בתים מהמבוי שחצי המבוי מערבי' עם העיר וחצי המבוי שהוא השיור מערבים בפ"ע אז צריך שיעשה ב' פסין וכמו שנתבאר לעיל סי' שס"ג ודווקא כשגם השיור מערבים בפ"ע והם רבים שאומרים וע"ז או א"צ לחצי מבוי שעירבו עם העיר אלא לחי או קורה כמו שנתבאר בסימן הנזכר (מהרל"ח):

ומ"ש ואם היתה של רבים וכו' עד שתתמעט שלא ישאר בה אלא חמשים דיורין שם אבעיא להו כעין חדשה מהו פי' עיר קטנה של נ' דיורין ואינה סמוכה לגדולה מהו רב הונא ורב יהודא חד אמר בעיא שיור וחד אמר לא בעי' שיור ופסק הרא"ש לקולא וכתב רבינו דין זה בחלוקה זו דהיתה של רבים ונעשית של יחיד להורות רבותא דאף על פי דהיתה של רבים בתחלתה אפילו הכי עכשיו שנתמעטה עד חמשים דיורים מערבין את כולה ואינה צריכה שיור ואין צריך לומר אם מתחלתה לא היתה אלא חמשים ועוד נראה דלפי' רש"י דלא ה"ל של רבים דצריכה שיור אלא בשיש בה ששים רבוא בע"כ דהא דמבעיא לן כעין חדשה מהו ודפליגי עלה רב הונא ורב יהודא היינו דוקא בהיתה של רבים שיש בה ששים רבוא ונתמעטה עד חמשים דיורין דאם לא היתה מתחלתה אלא חמשים דיורין ודאי אי אפשר שיהא בה ששים רבוא ואינה צריכה שיור לדברי הכל ומאי קמבעיא להו ומאי פלוגתייהו דרב הונא ורב יהודא והבית יוסף בסוף סימן זה הביא דברי ה"ר ירוחם שכתב דין זה ופירשו כמו שכתבתי לדעת רבינו ותימה הוא אם לא היה כתוב דין זה בספר רבינו שהיה לפני בית יוסף שהרי בכל ספרי רבינו כתוב וצריכה שיור עד שתתמעט וכו' :

שצג אין מערבין ע"ח ושיתופי מבואות בי"ט וכו' בפרק שני די"ט סוף (דף י"ז) פליגי בה רבי ורבנן ואיכא מ"ד רבי מתיר לערב ע"ח בי"ט ורבנן אוסרין ואיכא מ"ד רבי אוסר ורבנן מתירין ואפסיקא הילכת' בגמרא דאסור בי"ט לערב אפילו ע"ח דליתיה בי"ט אבל ע"ת ליכא למ"ד דמתיר דכיון דאף בי"ט אסור לצאת חוץ לתחום פשיטא דאסור לעשות לצורך מחר דבר שהוא אסור בו ביום : ומ"ש ואם שכח יער' בי"ט ע"י תנאי וכו' שם (דף י"ז) פליגי בה רב ורבא · בע"ת ופסקו הפוסקים כרב' דאמר דע"ת לא מ"ט מקל' שבית' בשב' לא וכתבו עו' דאלמ' ע"ח דבטול רשותא הוא שרי :

ומ"ש ולמחר יאמ' על אותו הפת נראה דרבותא אשמועינן דלא תימא כיון דמערב היום וחוזר ומערב למחר צריך לכל עירוב פת מיוחד כדי שיהא ניכר ונראה שהיה מערב על ידי תנאי היום ומח' קמ"ל דיכול לער' על אותו פת וב"י לא פי' כן :

ספק

זה עד רוחב י' לא חשיב כפתח ואם יש לה ב' פתחין אם יש אשפה בפני אחד מהן חשיבה כאילו אין בה אלא פתח אחד (ד) ואם היתה של רבים ונעשית של יחיד עדיין יש לה דין של רבים וצריכה שיור עד שתתמעט. שלא ישאר בה אלא חמשים דיורים (ה) ואם היא של יחיד ונעשית של רבים יש לה עדיין דין של יחיד וצריכין לערב יחד (ו) ואם רשות הרבים עובר בה משער לשער וחולק אותה לארכה מתקן ר"ה כדינו בדלתות ואז יערבו כולם ביחד ואינן רשאין ליחלק וה"מ שאין רשאין ליחלק לארכה שאין בני עבר הלז רשאין לערב לבדן ובני עבר הלז לבדן מפני ששניהם עוברין דרך ר"ה ויוצאין דרך פתחו לכאן ולכאן ור"ה שבאמצע מחברן אבל אם רוצים ליחלק לרחבה ששני בני העברים בוררין להם פתח שאצלם ומסתלקין מן השני וכן חצי רחבה של צד השני בוררין להם פתח שאצלם יכולים ליחלק כיון שיכולין להסתלק אלו מאלו שלא יהא להם דרך אלו על אלו וצריך שיעשו ביניהם במקום שמתחלקין בר"ה צורת הפתח :

שצג **אין** מערבין עירובי חצרות ושיתופי מבואות בי"ט שחל להיות בע"ש (א) אלא יערב מעי"ט ואם שכח יערב בי"ט ע"י תנאי (ע"ל סימן תקכ"ח) שיאמר א אם היום חול יהא זה עירוב ואם היום קדש אין בדברי כלום. ולמחר יאמר על אותו הפת אם היום קדש הרי ערבתי מאתמול ואם היום חול יהא זה עירוב וה"מ בב' ימים טובים של גליות אבל בשני ימים טובים של ר"ה לא אחד עירובי חצרות ושיתופי מבואות מערבין אותן בין השמשות ואפילו אם כבר קבל עליו תוס' שבת כתב ה"ר שמריה שיכולין לערב ויש אוסרין אם קבל עליו תוספת שבת ואפי'

שם מימרא דשמואל בדף ס' : ומה שכתב ואם יש לה שני פתחים אם יש אשפה בפני אחד מהם וכו' פשוט שם בדף כ"ט בעובדא דרבי זירא ערבא למתא דבני רבי חייא : ומה שכתב ואם היא של יחיד ונעשית של רבים וכו' היינו בבא המפורשת במתניתין שכתבתי בסמוך :

ומ"ש ואם ר"ה עובר בה משער לשער וכו' גז"ש (נט ·) ת"ר עיר של יחיד ונעשית של רבים ור"ה עוברת בתוכה כיצד מערבין אותה עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ואין מערבין אותה לחצאין אלא או כולה או מבוי מבוי בפני עצמו ופירש"י לחי מכאן ולחי מכאן לראשי ר"ה ובעיירות שאין להן חומה עסקינן שראשי ר"ה מפולשין ואוקימנא בגמרא כרב יהודה דאילו לרבנן לא מערבא ר"ה בהכי כלומר אלא צריך לעשות לה דלתות וכמו שנתבאר בסי' שס"ד וה"ה לעיר של רבים. וגם עתה היא של רבים שאם עשה לה דלתות מערבין אותה ע"י כך ורבינו רבותא קמ"ל שאף על פי שהיתה של יחיד עכשיו שנעשית של רבים צריכה תיקון דלתות כאילו היתה של רבים מעולם והא דתנא מערבין כל מבוי בפני עצמן כבר כתבתי דאוקימנא לה בגמרא בדעביד דקה :

ומ"ש וה"מ שאינם רשאים ליחלק לארכה וכו' גז"ש בדף הנזכר א"ר פפא לא אמרו אלא לארכה אבל לרחבה מערבין ופירש"י דרך עיירות להיות פתחי פלושיהן לארכה ור"ה עוברת מפתח לפתח וחולק לאורכה הלכך אין בני עבר הלז רשאין לערב לבדן ובני עבר הלז לבדן משום דהני והני דריסי בהך ר"ה ויוצאים ונכנסין דרך פתחים לכאן ולכאן ור"ה זו מחברתן שכולן מעורבין בה ואסרי אהדדי אבל לרחבה בני ב' העברים לראש הא' לבד ובני ב' העברים לראש הא' לבד שהרי יכולין להסתלק אלו מאלו ולא יהא דרך לאלו על אלו ובוררים להם אלו פתח שאצלם ואלו פתח שאצלם ואיכא לישנא אחרינא בגמרא דאסר אפילו לרחבה וכתב הרא"ש והרי"ף לא הביא הני תרי לישני דס"ל כלישנא בתרא לחומרא וכ"ד הרמב"ם בפ"ה אבל הרא"ש פסק כלישנא קמא לקולא וכן פסקו הגהות בפ"ה מה"ע וכך הם דברי רבינו ולענין הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (א) :

ומ"ש רבינו וצריך שיעשו ביניהם וכו' נלמד ממ"ש בסימן שס"ג דבכל מקום שהפרצה יותר על י' צריך צורת פתח · כ' בתשובה שבסוף חזה התנופה מבואות היהודים המתוקנים כהלכתן במקומות שהן פתוחים לבית הכותי בצורת פתח וכן מבואות היהודים המפולשין ופתוחים זה לזה ומתוקנין כהלכתן מדין מבוי עקום מותר לטלטל בכל המבואות כשישתתפו יחד הבתים והחצירות כדין שיתופי מבואות ואין צריך לעשות דקה לפני ביתו של מי שלא עירב להפרידו מן האחרים כדי שלא יאסור עליהם שאין זה דומה לעיר של יחיד ונעשית של רבים וכן אין היהודים הדרים חוץ למגרש היהודים אוסרים על היהודי' שבמגרש שנתקן כהלכה כי אין כל העיר חשובה כחצר אחד לאסור אלו על אלו ואע"פ שהכל תחת היקף חומה אחד סברא עכ"ל : **כתב** ר"י עיר של רבים ונתמעטה ועמדה על חמשים דיורים אינה צריכה שיור עכ"ל ונראה דנפקא ליה מדתניא בפרק כיצד מעברין דף ס' א"ר יהודה עיר אחת היתה ביהודה וחדשה שמה וכו' והיא היתה שיור איבעי' להו חדשה מהו כי היכי דאיהי הוי שיור לגדולה גדולה נמי הויא שיור לקטנה אלא כעין חדשה מהו רב הונא ורב יהודא חד אמר בעיא שיור וחד אמר לא בעי' שיור ופירש"י כעין חדשה · עיר קטנה אחרת של חמשים דיורים ואינה סמוכה לגדולה ופסק כמאן דמיקל דכיון דמידי דרבנן הוא אזלינן לקולא כתב הרמב"ם בפ"ה המזכה בשיתוף לבני המדינה אם עירב לכולם עירוב אחד א"צ להודיעם שזכות היא להם ודין מי ששכח ולא נשתתף עם בני המדינה או מי שהלך לשבו' בעיר אחרת או כותי שהיה עמהן במדינה דין הכל כדינם בחצר ומבוי עכ"ל (ג) :

שצג **אין** מערבין עירובי חצרות וכו' פלוגתא דחכמים ור' בברייתא פ"ב די"ט (טז:) ואיפסקא הלכתא בגמרא דאסור לערב בי"ט : ומ"ש ואם שכח יער' בי"ט ע"י תנאי וכו' שם א"ר חייא בר אשי אמר רב מניח אדם עירובי תחומין מי"ט לחברו ומתנה וכ"ש עירובי תבשילין ורבא אמר מניח אדם עירובי תבשילין מי"ט לחברו ומתנה אבל לא עירובי תחומין דלמיקני ביתא בי"ט לא וכתבו הרי"ף והרא"ש הלכתא כרבא דהוא בתראה ומסתברא לן דה"מ בעירובי תחומין דמיקני ביתא הוא אבל עירובי חצירות דביטול רשו' הוא מניח אדם עירו' מי"ט לחבירו ומתנה וה"מ בשני ימים טובים של גליות אבל בב' י"ט של ר"ה לא כדאמרינן בפ"ק (ו ·) וכ"ד הרמב"ם בפ"ו מהל' י"ט אלא שכתב דה"מ בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה והיו עושים ב' ימים מספק אבל השתא דבקיאינן בקביע' דירחא ולא עבדינן תרי יומי אלא משום מנהג בלבד אני אומר שאין מערב ומתנה לא עירובי חצרות ולא שיתופי מבואות ואע"פ שהראב"ד השיגו ה"ה החזיק בידו ונתן טעם לדבריו · והר"ן כתב בפ"ב די"ט שאין דברי הרמב"ם מחוורים בזה וגם הרשב"א כתב בתשובה שלא נראו לו דברי הרמב"ם בזה וכ"נ מדברי הרי"ף והרא"ש שכתבו סת' דין זה דיערב בי"ט ע"י תנאי ולא חילקו בין זמן לזמן וכיון דכל הני רבוותא מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן :

ומ"ש רבינו ולמחר יאמר על אותו פת לאו דוקא דה"ה אם אמר כן על פת אחר ב והרי בסוף הלכות י"ט הביא דין זה ולא כתב שם על אותו פת : **אחד** עירובי חצירות ושיתופי מבואות מערבין אותן בס"פ במה מדליקין (לד.) אקשינן רישא דמתני' דקתני ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ע"ש עם חשיכה וחד מינייהו ערבתם ומשמע דווקא עם חשיכה לא אסיפא דקתני ספק חשכה מערבין ושני ל"ק כאן בעירובי חצרות כאן בעירובי תחומין ומפרש רש"י דעירובי חצירות שרי בספק חשכה וכן דעת התוספ' והרא"ש וכ"כ הרמב"ם בפ"א מה"ע : ומ"ש אפילו קבל עליו תוספת שבת כתב ה"ר שמריה שיכולין לערב ויש אוסרין וכו' ז"ל המרדכי שם פסק רבינו יואל וה"ה לאחר תפלת ערבית יכולין לערב אם יום הוא דעניית ברכו כתקיעת שופר הוא וקודם ספק חשכה היו מקבלין שבת ותוקעין כדי להוסיף מחול על הקדש ואפ"ה מתיר בע"ש לערוב עירובי חצרות בספק חשיכה וה"ה אחר עניית

· ברכו

דרכי משה

שצב (א) ול"נ דהלכה כדברי המיקל בעירוב : (ב) ובהג"א פרק כיצד מעברין והיכא שהקהל רגילים לערב יחד אין רשאין לחלק עכ"ל מא"ז :

ובהג"א

פרישה

התבן אין אורחא לדור : (ד) **ואם** היתה של רבים ונעשית של יחיד ועדיין יש לה דין של רבים כו' וז"ל הגמרא דף ס' ע"א איבעיא להו כעין עיר חדשה מאי רב הונא ורב יהודה חד אמר בעי שיור וחד אמר לא בעי שיור וכתב הרא"ש פי' עיר של רבים שנתמעטה ועמדה על נ' דיורין כעיר חדשה והלכתא לקולא עכ"ל וזהו שכתב ג"כ תלמידו של הרא"ש רבי' ירוחם בהדיא עיר של רבים ונתמעטה ועמדה על נ' דיורין אינה צריכה שיור עכ"ל ותימה על הב"י שהביא דברי ר"י הללו וכתב עליו דנראה לו דנפקא ליה מהא דתניא כו' והביא פירש"י על איבעיא זו דהא אין ראיה ברורה לדברי רבי' ירוחם מפירש"י מיהו קצת ראיה יש מפירש"י דע"כ צ"ל דכוונת רש"י היה שהיתה מתחלה עיר של רבים ונתמעטה ולא נשארו בה אלא נ' דאל"כ קשה למאי הוצרך חד מ"ד לעשות שיור הא ודאי נ' בתים עיר של יחיד הוא ולמ"ד שלא מצריך ג"כ ק' מאי איריא נ' אפילו טפי נמי כל שאין בו ס' רבוא לפירש"י ה"ל עיר של יחידי וק"ל מ"מ קשה טפי הל"ל דנפקא ליה מפירוש הרא"ש וג"כ נראה מדברי ב"י כאילו דברי רבינו ירוחם הם דברי חדש מה שלא כתב רבינו וז"א דע"ז עצמו נתכוון רבינו במ"ש ואם היתה של רבים כו' וק"ל · ופירוש עיר חדשה איתא שם בגמרא דעיר היתה ביהודא ועיר חדשה שמה ולא היה בה אלא נ' דיורין אנשים ונשים וטף ואר"י שם שבה שיערו חכמים שיור עיר של רבים ואנן קי"ל כמ"ד דפליגי עליה ומ"ל כ"כ שיור ואפשר שמ"ד הכ"ל שמיקל ואמר עיר של רבים שנתמעטה ועמדה על נ' שא"צ שיור אפרש שמה שהיערו רז"ל בעיר חדשה היינו לענין זה שאם לא נשתייר מעיר של רבים אלא כשיעור עיר חדשה דהיינו נ' דיורין דאז אינו צריך שיור דאז נשתקע ממנה עיר של רבים ודו"ק :

(ה) **ואם** היא של יחיד כו' דכיון דמעיקרא דהלא היא אסרה הכי אהכי והוי כמבוי שסכה אחד מן החצירות ולא נשתתפו דאסורה אכולהו רש"י :

(ו) **ואם** ר"ה עובר בה כו' פירש"י ר"ה עובר בה רחב י"ו אמה ובה אינו מעורבת אא"כ מתוקנת כדינא בדלתות ועיין בב"י :

סי' שצג (א) **אלא** יערב מעי"ט ואם חל ביום ה"ו ושכח כו' כצ"ל ולמחר יאמר על אותו הפת ונראה לי דרבינו אורחא דמילתא נקט שאם אמר כן על פת אחר אז היה צריך להשהות גם הראשון משום דשמא היום קודש ועירוב הראשון הוי עירוב וצריך להיות קיים בין השמשות ולכך נקט רבי' על אותו הפת כדי שלא יצטרך להשהות שניהם :

כגון

חדושי הגהות

שצג א בטור הנדפס אצל מהרל"ח איתא בזה"ל שיאמר ביום ראשון ביום ה' אם היום כו' : ב ולא כתב רבינו על אותו פת אלא שר"ל שצריך שיהיה אותו פת קיים גם בי"ט שני דשמא אתמול חול הוי והוא העירוב וצריך שיהא עירוב קיים בכניסת שבת (מהרל"ח) :

כתב

ואפילו עירב לשנים לאחד מבע"י ונאכל העירוב בין השמשות ולאחר עירב בין השמשות [ב] שניהם קנו עירוב שלאותו שנאכל עירובו בין השמשות אנו חושבין אותו לילה ולאותו שהניח עירובו בין השמשות חושבין אותו יום :

שצד **ספק** עירוב (א) כגון ספק אם היה קיים בין השמשות אם לאו כשר והוא שיהיה לו חזקת כשרות כגון שהניחו שם ואירע בו ספק אבל אם לא היה לו חזקת כשרות כגון ספק אם הונח שם אם לאו לא וצריך שיהא בין השמשות במקום שראוי ליטלו הלכך (ב) נפל עליו גל אם יכול ליטלו בלא מרא וחצינא כשר ואם לאו פסול ואם נתנו במגדל ונעל לפניו ואבד המפתח אם הוא של לבנים מסודרין אלו על אלו בלא טיט וטיח (ג) בי"ט הוי עירוב א מפני שיכול לסותרו וליטלו אבל בשבת או בי"ט והוא של בנין אינו עירוב ואם המגדל כלי של עץ והמנעול קשור בחבל ויכול לחתכו בסכין הוי עירוב אבל מנעול של עץ או של מתכת אסור לחתכו דאף בכלים יש משום בנין וסתירה אם לא יהא עשוי משברי כלים מחוברים ע"י זפת בההיא דוקא אין בו משום בנין ואם מצא מפתח בי"ט בין בעיר בין בשד' הוי עירוב שיכול לטלטלו ולפתוח אע"פ שלא היה בידו בין השמשות (ד) כיון שמצוי הוא שימצאנו חשבינן ליה כאילו הוא בידו בשבת בעיר הוי עירוב (ה) שיכול להביאו ע"י גגין וחצרות בשדה אינו עירוב :

שצה (א) **מצוה** לחזר בין אחר עירובי חצרות (ב) בין אחר שתופי מבואות ועל שניהם מברך על מצות עירוב [א] ומתי מברך בשעה שמקבץ אותו מבני החצר ומבני המבוי

ב"י

ברכו ושוב מצאתי בשם רבינו שמריה שהורה כן והביא ראיה כמו שהביא רבינו יואל ומקצת תלמידיו אסרו ואמרו דיש חילוק בין קבל עליו שבת ללא קבל וחזר בו הרב ואסר והביא ראיה מן התוספת עכ"ל: **ומ"ש** ואפילו עירב לשנים לאחד מבע"י וכו' מימרא דרבא בס"פ במה מדליקין (לד:) וכס"פ הדר (לד.) ודעת הרא"ש כדעת ר"ת שהעמידה בעירובי חצירות דוקא וכתב ה"ה בפ"ו מה"ע שכן דעת הרמב"ן והרשב"א [א] ואע"פ שרש"י פירשה בעירובי תחומין וכ"כ הרמב"ם משמע דכ"ש לעירובי חצירות דקילי טפי וכתב הרא"ש ז"ל וכתב ה"ר יונה ודוקא עירב עליו מבעוד יום ונאכל עירובו בין השמשות ולאחר עירב בין השמשות ונאכל עירובו משתחשך אבל עירב עליו בין השמשות ונאכל עירובו בין השמשות לא הוי עירוב ולא אמרי' מקצתו יום ומקצתו לילה ובשע' שהניח עירוב יממא הוי ובשעה שנאכל לילה הוי דכולי האי לא אקילו רבנן לשווי בין השמשות לגבי האי עירוב מקצתו מן היום ומקצתו מן הלילה עכ"ל:

שצד ספק עירוב כגון ספק אם היה קיים בין השמשות וכו' משנה בפרק בכל מערבין דף ל"ה נתגלגל חוץ לתחום וכו' ספק מבע"י או משחשיכ' ר"מ ורבי יהוד' אומרים הרי זה חמר גמל רבי יוסי ור"ש אומרים ספק העירוב כשר וידוע דהלכה כמותם לגבי ר"מ ור' יהודה אף על גב דלגבי עירובי תחומין מיתניא מתניתין ה"ה לגבי עירובי חצירות ושיתופי מבואות דכשהיו קיימין בבין השמשות סגי וכן דעת הרמב"ם בפ"א שאע"פ שעירובי חצירות משום דירה כיון שהיו דרים יחד בבין השמשות סגי וכ"כ הגהות בסוף ה"ע שהיה נוהג הר"מ לאכול העירוב משחשיכ' מיד וטעמא משום דגבי עירובי תחומין נמי מטעם דירה אתיקן לה ואפי' הכי בבין השמשות סגי ה"ה לעירובי חצרות ושיתופי מבואות וכן דקדק המרדכי בפרק בכל מערבין (א): **ומ"ש** אבל אם לא היה לו חזקת כשרות וכו' שם בגמרא דף ל"ו משמע הכי גבי הא דתני' כיצד א"ר יוסי ספק עירוב כשר: **וצריך** שיהיה בין השמשות במקום שראוי ליטלו וכו' גז"ש במשנה הנזכר ובגמר': **ומ"ש** ואם נתנו במגדל ונעל לפניו וכו' משנה שם דף ל"ד נתנו במגדל ונעל לפניו ואבד המפתח הרי זה עירוב ובגמ' אמאי הוא במקום א' ועירובו במקום אחר הוא ואוקמו' רב ושמואל במגדל של לבני' ור"מ היא דאמר בפ' המביא כדי יין פותח בתחל' ונוטל מתני' בי"ט היא ואביי ורבא מוקמי ליה במגדל של עץ ובדקטיר המנעל בחבל ובעי סכינא למפסקיה וכתב רבינו שתי האוקימתות משום דמשמע דלענין דינא לא פליגי אלא דכל חד מוקי מתניתין במאי דמסתבר טפי ומשמע ליה דמדאוקמוה למתניתין כר"מ הכי קיימא לן: **ומ"ש** אבל מנעול של עץ או של מתכת אסור דאף בכלים יש משום בנין וכו' כ"כ הרא"ש שם ודייק רבינו להתנות שיהיה המגדל של עץ לשיהיה מותר לחתוך המנעול הקשור בו בחבל משום דאילו הוה מגדל של בנין היה אסור וכדאמר שמואל בפרק המביא כדי יין (לא.) חותמות שבקרקע מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך: **ומ"ש** ואם מצא מפתח בי"ט וכו' בשבת בעיר הוי עירוב וכו' גז"ש דף ל"ה בגמרא על הברייתא' חסורי מחסרא והכי קתני נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח ה"ז עירוב בד"א ביו"ט אבל בשבת אין עירובו עירוב נמצא המפתח בין בעיר בין בשד' אין עירובו עירוב רא"א בעיר עירובו עירוב בשד' אין עירובו עירוב כר"ש דאמר א' גגות ואחד חצירות וא' קרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן וכיון דקי"ל כר"ש כמ"ש בסימן שע"ב א"כ ה"ה קי"ל כר"א ומוכח בגמ' דהיינו בנמצא בשבת אבל בי"ט לא שני לן בין עיר לשדה וכן כתבו התוספות שם וכ"פ הרא"ש שם ומדברי הרמב"ם בפ"א נראה דכי היכי דאמרינן גבי עירובי תחומין כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות ה"ה לעירובי חצירות ושיתופי מבואות שאם היה בין השמשות במקום שא"א ליטלו אלא א"כ יעבור על שבות דרבנן חשיב ראוי ליטלו וכתב ה"ה שכן דעת המפרשים ותימא דע"כ לא אמרינן הכי אלא גבי עירובי תחומין משום דאין מערבין אלא לדבר מצוה לא גזור רבנן משום שבות וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מה"ע שכן דבר שהוא מדברי סופרים לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה או בשעת הדחק אבל גבי עירובי חצירות מאי מצוה איכא ואפשר דכיון שאם לא עירב אפשר לבא לטלטל באיסור וכשמערב פורש מאיסור זה מצוה חשיבא אי נמי דחשיב שעת הדחק :

שצה מצוה לחזר בין אחר עירובי חצרות וכו' כ"כ המרדכי בפרק הדר והביא ראיה מדאמר מבואה דדיירי בה תרי גברי כרבנן ליהוי בלא עירוב וטעמא רבה איכא דלא ליתו לידי איסור לאפוקי ולעיולי באיסור וכ"כ בהגה' בפ"א מה"ע: **ועל** שניהם מברך על מצות עירוב כ"כ הרמב"ם בפכ"א מה"ע: **ומתי** יברך בשע' שמקבץ אותו כ"כ שם הרמב"ם וכ"ל הטע' לפי שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן וכיון שנתקבץ הרי נעשית המצוה שכבר

ב"ח

שצד ספק עירוב במשנה בפ' בכל מערבין דף ל"ה פלוגי בה תנאי ולר"מ ור' יהודה ה"ז חמר גמל ואסור לו לילך אלא אלפי' אמה שבין ביתו לעירובו והלכה כר' יוסי ור"ש דספק עירוב כשר דהלכה כר' יוסי לגבי ר"מ ור"י: **ומ"ש** הלכך אם נפל עליו גל וכו' פי' דכשיכול ליטלו בלא מרא וחצינא דליכא איסורא דאורייתא אלא טלטול אבנים שבגל דשבות דרבנן הוא וקי"ל כרבי דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו ב"ה אבל בצריך מרא וחצינא דאית ביה איסורא דאורייתא דחופר ובשדה אית ביה משום חורש לא הוי עירוב: **ואם** נתנו במגדל וכו' עד סוף הסי' משנה וגמרא לשם · (דף ל"ד ול"ה) וע"פ מ"ש התו' והרא"ש וע"ל בסי' שי"ד ואף על גב דסוגיא זו משמע דבע"ת קאמר והתם הוא כיון דאין מערבין ע"ת אלא לדבר מצוה לא גזרו עליו ב"ה אבל ע"ח ושיתופי מבואות שמערבין לדבר הרשות מנ"ל שהקילו בו יש לומר דכל היכא דאיכא לחלק בין זו לזו קמפרש לה תלמודא שמעינן דהיכא דתנן לה סתמא ולא מפרש מידי אין לחלק ביניהם :

שצה מצוה לחזר וכו' כלומר אע"ג דבע"ח וש"מ מערבין אפילו לדבר הרשות מכל מקום מצוה לחזר אחריהם כדי שלא יגיעו לידי איסו' טלטול בחצר ובמבוי משא"כ בע"ת דאין מצוה לחזר אחריו דאדרבה אפשר דעל ידי ע"ת יגיע לידי איסור הליכה חוץ לתחום אלא דכדי לקיים מצוה מותר לערב ואע"ג דברי' סי' שפ"ז פסק רבינו כחכמים דפליגי אר"מ וסומכים אעירוב במקום שיתוף וכו' וכאן כתב דצריך לחזר אחר שניהם אין זה סתירה לדבריו דהכא נתבאר לשם דדוקא בחצרות שפתוחות זו לזו ועירבו דחצרות ביחד סומכין על עירוב במקום שיתוף הא לאו הכי אין סומכין וע"ש : **ומתי** מבר' בשע' שמקבץ אותו וכו' נראה דר"ל דמיד כשבא אל אחד מבני החצר ונוטל ממנו פת אזי באות' שעות מתחיל העירוב ואז מברך דכל הברכות מברך עליהן עובר לעשייתן וכדלקמן בבדיק' חמץ ריש סי' תל"ב וכן אם א' מזכה משלו לכולם מברך בשעה שמזכה להם פי' דבשעה דמזכי ע"י אחר דנותן לידו הפת וא"ל תהא זוכה בעירוב זה לכל בני החצר דאז בשעה שמזכה ונותן לידו אחר

דרכי משה

שצד (א) ובהג"א שם דכן היה נוהג מהר"ם ובמנהגים של מהר"א טירנא דיש לאוכלו בשחרית בשבת וכן הוא בגמרא פרק כל כתבי (קיז:) : בכלבו

פרישה

סי' שצד (א) **כגון** ספק אם היה קיים ב"ה כו' פי' תחלת בין השמשות דאל"כ הא כתב רבינו בסימן שלפני זה דאפי' ודאי נאכל ב"ה הוי עירוב :

(ב) **נפל** עליו גל כו' פי' דוקא גל שהוא אסור מדאורייתא לפנותו במרא וחצינא הא אם נתנו באילן או שיכול לפנותו בלא מרא וחצינא אע"פ שהוא מוזז עפר שהוא אסור מדרבנן לא גזרו בעירוב שהוא קונה בין השמשות כדלקמן סי' ת"ע :

(ג) **בי"ט** הוי עירוב כו' פירוש אעירובי תחומין קאי שם הגמרא דאילו ערובי חצירות א"צ להניח בי"ט :

(ה) **שיכול** להביאו ע"י גגין כו' ל"ע בלא גגין נמי הא פסק רבינו לעיל סימן שמ"ב דאפילו באיסור דאורייתא אין מוחין על הקטן להביא מפתח מר"ה לביתו ומותר להוליכו שם וע"ש ואפשר דמ"מ עדיף טפי אם יעשה בהיתר ושאני התם דהולרכו לבית המדרש ולא יכלו לפתוח בית המדרש אם לא ע"י הכניסה מרה"ר לרה"י אבל מ"מ קשה הא אפילו נמצא בשדה אית ליה תקנה ע"י טלטול פחות מד' אמות וכמ"ש לעיל סימן רכ"ח ואפשר דכל כה"ג לא חשיב מצוי וצריכין שיהא מצוי בין השמשות : (ד) **כיון** שמצוי הוא שיוציאנו חשבינן ליה כו' כצ"ל :

סי' שצה (א) **מצוה** לחזר בין אחר עירובי חצירות כו' א"ל הא כתב רבינו לעיל בסי' שפ"ו ז"ל אמר שבועה שלא אהנה ממנו נראה שאין משתתפין לו בה ואע"פ שמערבין לו בה עירובי תחומין ה"ט משום שאין מערבין אלא לדבר מצוה משא"כ בשיתוף מבואות ש"מ דלאו למצוה חשבינן לק"מ דמ"ש כאן מצוה לחזר אותו מצוה לצורך הנאתו כדי לטייל או להביא צרכי אכילתו וזה מצוה כמ"ש וקראת לשבת עונג מ"מ אותו מצוה היא בשביל הנאתו משא"כ לעיל דאיירי במצות הבורא עלינו לעבודתו כגון עירובי תחומין שאין מניחין אותו אלא לילך אצל רבו כדי ללמד תורה או לבית הכנסת להתפלל וזה לאו הנאתו אלא טובת המלך ב"ה עלינו וק"ל :

(ב) **בין** אחר שיתוף מבואות ואע"פ דלעיל סימן שפ"ז כתבתי דקי"ל כרבנן דסומכין על עירוב במקום שיתוף ועל שיתוף במקום עירוב אפילו לא עירבו חצירות ובהדא סגי ו"ל דהכא או זה או זה קאמר ועיין מ"ש בק"ש סי' שפ"ז לייסב הב"י וזה ניחא טפי וגם מ"ש

דרישה

פ"ע · עיין בב"י שכתב בד"ה והרמב"ם כו' ז"ל והתוס' פירשו מחילה גבוה ד' טפחים ול"נ שט"ס הוא ול"ל י"ט וכ"כ רבינו ירוחם כו' ול"ע הלא תלמוד ערוך הוא בפרק כיצד מערבין וב"י הביאו בסי' שנ"ח אמר רב הונא עיר היושבת על שפת הנחל אם יש לפניה דקה ד' אמות מודדים לה משפת ביתה ופריך התם מ"ש מכל דקה בעלמא דד' טפחים א"ל התם כו' הרי בהדיא דכל דקה ד' טפחים ואף שיש לחלק דשאני דקה דהכא דעשוי משום מחילה והתם משום היכר מ"מ דחוק הוא דליסגא דכל דקה לא משמע הכי ול"ע :

סי' שצג [א] **עיין** בב"י בד"ה ואפי' עירב לשנים לאחד מבע"י וכו' וכתב שרש"י פירשה בעירובי תחומין וא"ל דרש"י גופא פי' בפרק במה מדליקין דאין מערבין עירובי תחומין בין השמשות והביאו הב"י בריש סי' זה כבר פירשו התוס' שם בסוף הפרק דלכתחלה אין מערבין אבל בדיעבד הוי עירוב :

[ב] **שניהם** קנו עירוב ול"ד למאי שכתב רבינו בסי' של"ט גבי לבור אחד של חמץ ושני בתי' בדוקים ואתא עכבר ושקיל ולא ידעינן להי מנייהו אזיל אם שני בתים של אדם אחד או של שנים ובאים לשאול בבת אחת שניהם צריכים בדיקה ואע"ג דהתם נמי הוי מדרבנן כמ"ש רבינו התם ואפי' בטלו דהוי מדרבנן כמו שדקדק עליו ב"י מ"מ שאני הכא גבי עירוב הקילו יותר אבל גבי חמץ דעיקרו מדאורייתא (משא"כ בעירוב) החמירו ולכך לא חילק רבינו כאן בבאים זה אחר זה או בבאים בבת אחת :

סי' שצה **עיין** מ"ש בס"ס לייסב מנהגינו בעירוב בקצת מקומות שאסור לטלטל ומברכין גם על מה שמערבין בכל ע"ש אף על פי שכבר הניחו בערב פסח על כל השנה :

[א] **ומתי** מברך בשעה שמקבץ אותו מבני החצר וכתב ב"י הטעם לפי שכל המצות מברך עליהן עובר לעשיית' וכיון שנתקבץ הרי נעשית המצוה שכבר עירבו ואע"פ שלא ברכו מותרין לטלטל דאין הברכות מעכבות הלכך צריך לברך כשבא לקבלו וק"ל דהא כל זמן שלא נתנו העירוב באחד מבתי החצירות לא הוי עירוב לכך נ"ל דמ"ש רבינו ובשעה שנתקבץ ר"ל לאפוקי קודם שמתחיל לקבץ דהוי קודם דקודם אבל לאחר שנתקבץ מותר לברך עד קודם נתינתו באחד מבתי החצירות ובזה נתיישב מנהגינו שאנו מברכין אחר קבילת העירוב ולפני טעם

חדושי הגהות

שצד א כתב מהרל"ח ר"ל לענין עירובי תחומין דאילו עירובי חצירות ביום טוב ליכא :

אך

אחר מברך · ומה שאמר ואחד מזכה לכולם ואומר בדין עירוב יהא שרי לנא וכו' פי' אפי' כשאחד מקבץ אותו מבני החצר ומברך אין צריך שכל אחד מבני החצר יאמר בשעה שנותן הפת בדין יהא שרי ליה לטלטולי אלא אחד מזכה באמירתו לכולם ואומר בדין עירוב יהא שרי לנא לטלטולי וכו' והב"י הדביק מאמר וא' מזכה לכולם לדלעי' מיני' ובהג' נדחק :

שצו תניא וכו' בפ' מי שהוציאוהו (דף מ"ח) וע"ל בסי' שמ"ט : ופסק רב אלפס שאין לו אלא ד' אמות והוא באמצען וכו' שם במשנה מי שישן בדרך וכו' (דף מ"ה) פלוגי בה תנאי וכתב הרא"ש דנראה דרב אלפס ס"ל כת"ק דריש פ' מי שהוציאוהו א"י או רוח רעה אין לו אלא ארבע אמות וס"ל רבינו דמשמע פשטא והוא באמצען ודלא כחכמי' במשנת מי שישן וכו' שיש לו שמנה על שמנה · והרז"ה פסק כחכמים. אבל ב"י כתב ודעת רבינו דלא קי"ל כר"א דאמר והוא באמצען שהרי כתב בסי' ת"ה מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס להיות כבני העיר ואין לו אלא ד' אמות ואילו לר"א כיון שיש לו ב' אמות לכל רוח אפילו יצא ב' אמות עדיין הוא בתוך תחומו וכו' עכ"ל ותימא דזה אינו לא כהרי"ף שיש לו ד' אמות והוא באמצען וגם לא כהרז"ה שיש לו ח' על ח' כדכתב רבינו הכא וכמאן ס"ל דאין לפרש דס"ל כר' יהודה כמו שפי' ה"ה לדעת הרמב"ם ומביאו ב"י דא"כ ה"ל לרבינו לגלות דעתו כאן כשכתב דעת הרי"ף ודעת הרז"ה וה"ל לפרש שהוא תופס סברא שלישית כר' יהודה ועוד דהלא הרי"ף והרא"ש פסקו בהך משנה מי שיצא חוץ לתחו' כת"ק דאפילו אמה אחת לא יכנס ולא כר' אליעזר דאמר שתי' יכנס ג' לא יכנס דר"א לטעמיה דאמר והוא באמצען וכאן כתב רבינו דהרי"ף פסק דיש לו ד' אמות והוא באמצען כר"א וא"כ לדעת רבינו יהיו דברי הרי"ף סותרין זה את זה אבל האמת יורה דרכו דאע"ג דר"א ס"ל שתי' יכנס אפילו יצא לדעת במזיד שלא לשם מצוה אנן לא קי"ל כר"א אלא היכא דהיה אנוס כגון ר' נחמיה לשם ריש דף מ"ד אבל ביצא במזיד אפי' אמה אחת לא יכנס ואעפ"י שד' אמות שלו מובלעו' בתוך התחום ראשון וכמ"ש התו' לשם דף מ"ד בד"ה או דילמא ודוקא היכא דיצא חוץ לתחום במזיד כמו שפירש"י בהך משנה פסק הרי"ף דהלכה כת"ק דאפילו אמה אחת לא יכנס והא דפסק הרי"ף דיש לו ד' אמות והוא באמצען כמ"ש רבינו כאן היינו דוק' היכ' דיצא לאונסו וכ"כ בעל המאו' דהלכ' כת"ק דאפילו אמה אחת לא יכנס כמו שפסק הרי"ף והא דאמר בעובדא דרבי נחמיה דשתי' יכנס כר"א התם מתוך אונסו וכ' דמשכחי' שמעתת' אבל בלא אונס' לא סמכי אדר"י כדא"ל רב חנן בר רבא לאביי ומדר' אליעזר קא מותבת ליה למר אלמא לא סמכינן עליה עכ"ל את זה נראה לפע"ד לדעת רבינו דלא כפי' ב"י וזה היה ג"כ דעת הרמב"ם דלא כמה שפי' המגיד וכדמוכח מדברי התו' שהבאתי :

כל

המבוי או בשעה שמזכה להם ואחד מזכה לכולם ואומר בדין עירובא יהא שרא לנא (א) לטלטולי מבתים לחצר ומחצר לבתים ובשתופי מבואות יאמר מחצרות למבוי וממבוי לחצרות לנו ולכל הדרים בעיר הזאת :

שצו תניא (א) שבו איש תחתיו מכאן שכל אדם יש לו ד"א (א) בכ"מ אפילו יצא חוץ לתחום שהרי משה אמר כן לאותן שיצאו (ב) חוץ לתחום ללקוט ומודדין לכל אדם כפי אמותיו ומרווחות ולעיל פי' אם נותנין לו אלבסונן (ג) ואם היה ננס באיבריו שנותנין לו ד"א בינונית [א] ופסק רב אלפס שאין לו אלא ד"א [ב] והוא באמצען וה"ר זרחיה הלוי פסק שיש לו ד"א בכל רוח שהן ח' על ח' וה"מ להלך אבל לטלטל אין לו אלא ד' בכ"מ

שכבר ערבו א ואע"פ שלא ברכו מותרין לטלטל דברכות אינם מעכבות הלכך צריך לברך כשבא לקבלו : ומ"ש או בשעה שמזכה להם ואחד מזכה לכולם פי' או בשעה שמזכה להם אם אינו מקבץ עירוב אלא אחד מזכ' לכולם : ומ"ש רבינו ואומר בהדין עירובא יהא שרי לנא וכו' מצאתי תוספת דברים בשבלי הלקט וז"ל בעירובי חצרות יאמר בדין יהא שרי לנא לאפוקי ולעיולי מן הבתים לחצר ומן החצר לבתים ומבית לבית לכל הבתים שבחצר ובשיתופי מבואות כתב אומר בדין יהא שרי לנא לאפוקי ולעיולי מן המבוי לחצרות ומן החצרות למבוי ומשתיהם לבתים ומן הבתים לשתיהן · וכתב עוד שם שאם גבו העירוב או השיתוף ולא בירכו עליו אין הברכה מעכבת ומותרין לטלטל וכתב שכן מצא בתשובת הגאונים (ב) בפרק כל כתבי אהא דרבי אמי ורב אסי כד הוה מיקלע להו ריפתא דעירובא שרי עליה המוציא כתב הר"ן שהיו מערבין בכל ע"ש (ג) ועירוב לכל השנה אינו עושה שמא יתעפש ולאו אדעתא ועכשיו נוהגים לערב משנה לשנה ולא חיישינן שמא יתעפש לפי שעושין אותה מצה מצויירת ותלויה באויר דאיכה עשויה להתעפש והכי עדיף טפי מלערב בכל ע"ש דאיכא למיחש שמא ישכחו איזה ע"ש מלערב ויבואו לטלטל באיסור :

שצו תניא שבו איש תחתיו מכאן שכל אדם יש לו ד' אמות וכו' בפ' מי שהוציאוהו (מח :) :

ומ"ש ומודדין לכל אדם כפי אמותיו ומרווחות נתבאר בסימן שמ"ט :

ומ"ש ולעיל פירשתי אם נותנין לו אלכסונן ואם הוא ננס באיבריו שנותנין לו ד"א בינוניות ג"ז בסימן שמ"ט : ומ"ש ופסק הרי"ף שאין לו אלא ד"א וכו' בפ' מי שהוציאוהו דף מ"ה תני מי שישן בדרך וכו' וחכמי' אומרים אין לו אלא ד"א ר"א אומר והוא באמצען רבי יהודה אומר לאי זה רוח שירצה ילך ומודה רב יהודה שאם בירר לו שאינו יכול לחזור בו · ופירש"י והוא באמצען של. ד"א כלומר ב' אמות יש לו לכל צדדיו : לאי זה רוח שירצה · יטול ד"א ואחר שבירר לצד זה אין יכול לחזור ולברור לצד אחר ובגמרא דף מ"ח ר' יהודה היינו ת"ק אמר רבא ח' על ח' איכא בינייהו ופי' רש"י דרבנן סברי ארבע לכל צדדיו דהיינו ח' על ח' ור' יהודה סבר לחד רוח ותו לא כדקתני ומודה רבי יהודה לר"א שאם בירר לו ב' לכאן וב' לכאן שאין יכול לחזור בו וכן אם בירר ארבעתן לרוח אחד ואמר רבא מחלוקת להלך אבל לטלטל ד"ה ד"א ותו לא וכתב הרא"ש שהרז"ה פסק כת"ק שיש לו ח' על ח' והוא באמצען כר"א ור"א גורס חכמי' היינו ת"ק ומפרש היינו ת"ק דריש פירקין ונראה דמה שלא הביאה הרי"ף משום דס"ל כת"ק דריש פירקין דאין לו אלא ד"א א וכתב ה"ה בפי"ב ובפכ"ז מהל' שבת שכן דעת הרמב"ם ודעת רבינו דלא קי"ל כר"א דאמר והוא באמצען שהרי כתב בסימן ת"ה מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס להיות כבני העיר ואין לו אלא ד' אמותיו ואילו לר"א כיון שיש לו ב' אמות לכל רוח אפילו יצא ב' אמות עדיין הוא בתוך תחומו וגם הרמב"ם בפכ"ז מהל' שבת פסק דאפילו אמה א' לא יכנס וכתב ה"ה דס"ל כרבי יהודה דאין לו אלא ד' אמות לרוח א' ומע"ג דרבי יהודה לאי זה רוח שירצה אמר אלא שאם בירר אינו יכול לחזור בו וא"כ זה שלא בירר לו עדיין יכול לברור ומדברי רבינו נראה שכיון שזה מהלך ורוצה לילך נראה כבורר אל עבר פניו וזה דחוק והרשב"א כתב שדעת רבינו הוא כשבירר לצד החיצון אלא שהיה לו לפרש עכ"ל · וכתב ה"ה בפי"ב מה"ש שדעת הרשב"א כדעת הרז"ה שיש לו ח' על ח' ולענין הלכ' כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימי' לדעת א' הכי נקטינן (ג) :

בכ"מ

דרכי משה

שצה (א) בכלבו נוסח הברכה בא"י אמ"ה על מצות ערוב בדין יהא מותר לנו להוציא ולהכנים ולטלטל מבית לבית ומבית לעלייה ומעלייה לבית ומבית לחצר וכ"כ ב"י בשם שבולי לקט : (ב) וכ"כ האגור : (ג) וכ"ה בהג"א בשם מוהר"ם :

שצו (א) כתב בא"ז ומשמע מפירש"י שד"א שמודדין לאדם הן מלבד המקום שעומד עליו אבל הרמב"ם לא כ"כ : (ב) ול"נ דיש להקל בתחומין דרבנן מאחר דהרשב"א הסכים לדברי הר"ר זרחיה וכן נראה קצת דעת רבינו הטור :

וע"ל

דרישה

טעם ב"י צריך לייסב מנהגינו לומר דלב ב"ד מתנה עליו דלא ליסוי ערוב עד אחר נתינתו בבית ודוחק הוא :

סי' שצו [א] ופסק רב אלפס שאין לו אלא ד' אמות כו' ותמה אני עליו מנ"ל הא דרי"ף פסק כר' אליעזר דאמר והלא הרי"ף ז"ל השמיט כל זה וממנו דייק הרא"ש דס"ל להרי"ף כת"ק דריש פירק' ולא הזכיר כלל והוא באמצען. עיין בב"י שכ' בד"ה ומ"ש ופסק כו' דרבינו סובר לא קיל"ן כר' אליעזר כו' יש לתמוה עליו והלא כ' בהדיא בדברי הרי"ף והוא באמצען ואילו לא ס"ל למה כתב כן בדברי הרי"ף · ומה שיש עוד לדקדק כאן בב"י אכתוב בע"ה בסי' ת"ה :

[ב] והוא באמצען כו' כר"א דס"ל הכי ומש"ה פסק כחכמים אבל ר' יהודה פליג אתרווייהו וס"ל שד"א שלו לאיזה רוח שירצה ומודה שאם בירר לו שאינו יכול לחזור כו' ע"ש ריש סי' ת"ה שמשמע שרבינו ס"ל כר"י וכ"כ ב"י בסי' זה וז"ל ודעת רבינו דלא קיל"ן כר"א דאמר והוא באמצען שהרי כתב בסי' ת"ה מי שיצא חוץ לתחו' לא יכנוס להיות כבני העיר ואין לו אלא ד"א ואלו לר"א כיון שיש לו ב' אמות לכל רוח אפי' יצא ב' אמו' עדיין הוא בתוך תחומו וגם הרמב"ם בפי"ט מהלכות שבת פסק דאם יצא אפי' אמה אחת לא יכנוס וכתב המ"מ טעמי' דס"ל כר"י והבאתי דבריו ריש סי' ת"ה ע"ש ותימה לומר כן שרבינו המחבר הביא דברי הרז"ה שפסק ח' על ח' ודעת הרי"ף שפוסק ד' על ד' והוא באמצען ולא הביא דעת ר' יהודה כלל לא כאן ולא לקמן סי' ת"ה ואיך נאמר שס"ל כוותי' וא"כ לא הוי ליה לסתום אלא לפרש או לכל הפחות להביא דברי ר' יהודה וגם מלשון הרא"ש שהביא הרז"ה ודעת הרי"ף משמע דלא ס"ל כר' יהודה אלא כהרי"ף והוא באמצען כמ"ש בפי' שפי' רבינו המחבר דעת הרי"ף שס"ל והוא באמצען לכן נלע"ד פשוט שגם רבינו ס"ל כהרי"ף או כהרז"ה ואעפ"כ לא קשה מידי מהא דכתב בסי' ת"ה דאפי' יצא אמה א' לא יכנוס שהרי בהדיא כ' ר' יונתן שם בפי' אותו משנה ס"פ מי שהוציאוהו וז"ל מי שיצא חוץ לתחום במזיד ומדעת שלא לשם מצוה אפי' לא עבר התחום אלא אמה א' לא יכנוס ולא שרי לי' שיכנוס בתוך התחום כרצונו ויהי' כאילו לא יצא ואין לו אלא ד"א מזה וד"א מזה שהם ח' על ח' ואעפ"י שמובלעים לו ד"א בתוך תחום העיר ולא אמרינן כיון דעייל בתוך התחום עייל ור"א ס"ל דהבלעת תחומין מילתא ולכך אמר שתים יכנוס ואזיל לטעמי' דס"ל והוא באמצען כו' הרי לפניך שכתב דאפי' לחכמים דס"ל דיש לו ח' על ח' לא אמרינן כיון דעל על והיינו מטעמא כיון שיצא שלא ברשות חכמים ולא לדבר מצוה והכי איתא בהדיא שם דף מ"ה והביאו הרי"ף והרא"ש איתיבי' אביי לרבא מהא דתנן ר"א אומר שתים יכנס כו' עד אלמא דס"ל לר"א הבלעת תחומין מילתא היא וע"כ לא פליגי עלי' רבנן אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מודים לי' כו' ש"מ בהדיא דטעמא דחכמים דקאמרי אפי' יצא אמה אחת לא יכנס ה"ט משום דס"ל אע"ג דמובלע הוא הבלעת תחומין לאו מילתא היא דאל"כ ק"ל מדר"א קא מותבת למר דלמא ס"ל כרבנן דפליגי עלי' והולך לשטות לדבר מצוה מודה לי' רבנן תיפוק ליה בלא"ה דלמא טעמיה הוא משום דאין לו אלא ד"א לצד פניו שהתחיל לילך שם וגם התו' כתבו כך בפשיטות שם דף מ"ד ע"ב בד"ה ומ"ש סהבלעת תחומין לאו מלתא היא כו' דפירש"י ולית לי' לרבא הא דנהרדעי דאמרינן לעיל ואי פקח הוי עייל לתחומין כו' עד דאי לאו הכי תיקשה לנהרדעי ממתניתין דלרבנן אפי' אמה א' לא יכנוס ואע"פ דע"י ד"א נכנס לתחומו הראשון ולא אמרי' כיון דעל על עכ"ל ש"מ דפשט להו טעמא דמתני' דאמה א' לא יכנוס כמ"ש ולא כמו שהבין בעל הב"י ז"א ואף שהביא ראי' מהמ"מ שפי' כן על הרמב"ם פרק כ"ז מהלכות שבת דאייתו אינו ראיה לפרש דברי רבינו כן דהמ"מ מוכרח לפרש כן על לשון הרמב"ם שכתב שם ז"ל מי שיצא חוץ לתחום אפי' אמה א' לא יכנוס כו' עד ואין לו להלוך ד"א אלא הליכת רגליו ולחוץ עכ"ל ש"מ דס"ל דהיינו טעמא דלא יכנוס כיון דהד"א אינם מובלעים תוך תחומו

אלא

פרישה

מ"ש על שניהן מברך מצות עירוב פירוש ג"כ על א' משתיהן שמערב מברך על מצות עירוב ומיהו ממ"ש רבינו בסימן זה וז"ל ואומר בדין עירובא יהא שרא לנא לטלטולי מבתים לחצר ומחצר לבתים יש לדקדק למה לא קאמר מחצר לחצר וגם בשיתופי מבואות כתב יאמרו מחצירות למבוי וממבוי לחצירות ולא קאמר מבתים להם ומהם לבתים משמע מדברי רבינו דמיירי ג"כ בעירובי בתים שעירבו כל חצר לעצמו וסובר דלכתחלה צריך ג"כ שיתוף וכמ"ש ר' יוחנן דנהגו כר"מ משמע דלא לגמרי הלכה כרבנן וכמו שמשמע מדברי התוס' פרק הדר דף ע"ב שכתבתי שם אי עביד כר"מ לא מסיקן בו דהיינו אף שמברך ב' ברכות ע"ש . ובזה יתיישב ג"כ מה שלא הזכיר רבינו הברכה בסימן שס"ו גבי עירוב בתי החצר יחד לפי שסמך אמה שהזכיר כאן גבי בתי החצר וגם גבי חצירות יחד דמ"ש רבינו ברישא מצוה לחזור אחר עירובי חצירות איירי בעירובי חצרות יחד ובסיפא מיירי בעירובי חצירות לעצמם ולכתחלה וכן משמע מדברי רבינו ריש סימן שפ"ו דלכתחלה בעינן ג"כ שיתוף

סי' שצו (א) שבו איש תחתיו כתחתיו וכמה תחתיו גופו ג' אמות ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו גמרא דף מ"ח ופי' ר"י גופו שלשה אמות בלא ראשו ובפישוט ידיו נכנס הראש :

(ב) חוץ לתחום ללקוט שהרי כתוב שם אל יצא איש ממקומו ולעיל פירשתי בסימן שמ"ח :

(ג) ואם הוא ננס באיבריו שנותנים כו' ר"ל גם זה מפורש לעיל :

אן

חדושי הגהות

שצה א אך צריך לדקדק מה שכתוב מצוה לחזור בין אחר עירוב חצירות בין אחר שיתופי מבואות דהא כבר נתבאר לעיל סימן שפ"ז שפסק רבינו דסומכין על עירוב במקום שיתוף ועל שיתוף במקו' עירוב דא"צ אלא א' מהן או זה או זה וכן מ"ש ועל שניה' מברך וכו' יש לדקדק כיון דסגי בחד הא הוי ברכה שניה לבטלה ואפשר דרבינו נמי הכי ר"ל הצריך לחזור בין אחר עירובי חצירות וכו' כלומר או על זה או על זה וכן נמי מ"ש ועל שניהם מברך וכו' ר"ל נמי או על זה או על זה ולא אתי לאשמועי' אלא דברכת עירוב וברכת שיתוף שוין לברך על שניהם על מצות עירוב או נוכל לומר דר"ל כשעירב כל חצר וחצר לעצמו ואין החצירות פתוחים זה לזה אז מצוה לחזור גם אחר השיתוף ומברך גם על השיתוף אע"פ שבירך כבר על העירוב אבל אם שיתף כבר במבוי א"צ לערב כלל בחצירות כמו שנתבאר לעיל סימן שפ"א (מהרל"ח) :

שצו א כתב מהרל"ח על זה וא"כ צ"ע דמנ"ל לרבינו דס"ל להרי"ף והוא באמצעיתן דהא לא מייתי אלא מתני' דר"פ כצורתה אין לו אלא ד"א ומנ"ל דס"ל כר' אליעזר דאמר באידך מתני' והוא באמצען דלמא ס"ל כר"י דאמר לאיזה רוח שירצה ילך עכ"ל :

ואפשר

בב"מ שקדש היום עליו אם הוא מוקף לדירה אפילו אין בו עתה דיורין חשוב כולו כד"א ואם אינו מוקף לדירה עד סאתים חשוב כולו כד' אמות ואפילו שבת בתל גבוה י' ובקמה קצורה ושבולות מקיפות אותה חשיבי כד"א עד סאתי':

שצז **כל** אדם יש לו אלפים אמה לכל רוח חוץ מד' אמותי' (א) או מהמקום ששבת בו כדדרשי' אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה ואינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא וכל אדם אסור לילך חוץ לאלפים בלא עירוב אפילו הולכי מדברות (ב) שאין צריכין לערב בחצרות חייבין בעירובי תחומין ואם קדש עליו היום בבקעה ואינו יודע תחום שבת מהלך אלפים פסיעות בינונית שהן תחום שבת וכשם שאין לו אלא אלפים (ג) כך כל כליו ובהמותיו יש להם אלפים שלו ואם עירב הוא לרוח אחד אין אחר יכול להוליכם לרוח אחרת אפילו פסיעה אחת וכל בהמות העיר הם כרגלי הרועה אם אין בעיר אלא רועה אחד אפי' היתה ברשות הבעלים בין השמשות ומסרה לו למחר שודאי ימסרנו לו אבל אם יש בעיר ב' רועים ומסרה לאחד מהם בשבת היא כרגלי הבעלים (ד) שור של פטם כרגלי מי שיקנהו ממנו בי"ט (ה) שהרי עומד לימכר לכל ושל רועה כרגלי אנשי העיר ואפילו עירב הרועה שאין דרך לקנות ממנו אלא אנשי עירו כלים המיוחדי' לאחד מן האחין שבבית הם כרגליו ושאינן מיוחדין הם כרגלי כולם ואין יכולין להוליכם אלא למקום שכולם יכולין לילך: שנים ששאלו חלוק זה לילך בו שחרית וזה לילך בו ערבית לא יוליכוהו אלא למקום ששניהם יכולין לילך ואם עירב זה לסוף אלפי' למזרח וזה לסוף אלפים למערב לא יזיזוהו ממקומו ואם הניח כל אחד עירובו לסוף אלף יכולין להוליכו כל אחד אלף מביתו עד מקום שגם חברו יכול לילך בו (ו) שנים שלקחו חבית או בהמה בשותפו' וחלקו

בב"מ שקדש עליו היום אם הוא מוקף לדיר' וכו' כך פשוט בסוף כילד מעברין דף ס"א לרבנן דקי"ל כוותייהו: **ומ"ש** ואם אינו מוקף לדירה וכו' בפרק מי שהוציאוהו (נ:) תניא כוותיה דרב מי שבא בדרך וחשכה לו והיה מכיר אילן או גדר ואמר שביתתי במקום פלוני מהלך עד שמגיע לאותו מקום הגיע לאותו מקום מהלך את כולו וחוצה לו אלפים אמה בד"א במקום המסוים כגון שבבת בתל שהוא גבוה י' טפחים והוא מד' אמות ועד בית סאתים וכן בבקע' שהיא עמוקה י' והוא מד' אמות ועד בית סאתים אבל במקום שאינו מסוים אין לו אלא ד' אמות ודעת רבינו שדין שובת שוה לדין המערב בזה וכתב ה"ה שכן דעת הרשב"א ז"ל אבל מדברי הרמב"ם בפ"ז מה"ע נראה דה"מ בקונה שם שביתה ע"י עירוב אבל בשבת ממש אפילו הוא יותר מבית סאתים ולא הוקף לדירה כיון שהוא רה"י מותר לטלטל בכולו: **ומ"ש** ובקמה קצורה וכו' שם בגמרא (טו.):

שצז כל אדם יש לו אלפים אמה לכל רוח זה פשוט בכמה מקומות במסכת עירובין ושבת · וכתב הרא"ש בס"פ מי שהוציאוהו הא דתנן אם אינו מכיר וכו' ואמר שביתתי במקומי זכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח והא דקתני ואמר שביתתי לאו דוקא אמר דהוא הדין בלא אמירה נמי הוי קנה כדאמרינן בפרק בכל מערבין אבל נטור דאי בעי למימר מאי אמר אף על גב דלא אמר כמאן דאמר דמי ולעיל נמי מוכח בגמרא דקנה שביתה גבי עובדא דר"ט והא דקתני ואמר שביתתי במקומי משום דבעי למיתני סיפא זהו שאמרו העני מערב ברגליו וכו' ור' יהודה נמי דאמר אחד עני ואחד עשיר ע"כ מיירי כדאמר להכי תנא ברישא ואמר שביתתי במקומי דעשיר העומד בעירו והחשיך על התחום אינו קונה משם אלפים אמה לכל רוח אא"כ נתכוין לקנות משם שביתה עכ"ל: **ומ"ש** חוץ מד' אמותיו ג"ז שם פשוט בכמה מקומות מהן ס"פ מי שהוציאוהו (נ:) כגון דאיכא ממקום רגליו ועד עיקרו תרי אלפים וד' גרמידי וגרסינן תו התם אמר רמי בר חמא הרי אמרו שבת יש לו ד' אמות ופירש"י יש לו ד' אמות · לקניית בית לבד מאלפים אמה לכל רוח וכן משמע בפרק בכל מערבין דף ל"ה דקתני נתגלגל חוץ לתחום ומסיק חוץ לד' אמות: **ומ"ש** כדדרשינן אל יצא איש ממקומו הוא בפ' מי שהוציאוהו דף נ"א גמרא אם אינו מכיר או שאינו בקי בהלכה: **ומ"ש** ואינו אלא מדרבנן כן כתבו הרי"ף והרא"ש בספ"ק דעירובין ומיהו חוץ לי"ב מיל כתב הרי"ף דבירושלמי קאמר דהוי מדאורייתא וכ"כ הרמב"ם בפכ"ז וכתב שם ה"ה שכן היה הסכמת הגאונים אבל הרא"ש והמרדכי כתבו דלגמרא דידן אפילו חוץ לי"ב מיל לא מיתסר אלא מדרבנן וכתב ה"ה שלדעה זו הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל: **ומ"ש** וכל אדם אסור לילך וכו' אפילו הולכי מדברות שאין צריכין לערב בחצירות כלומר שפטרום חכמים מעירובי חצירות כמ"ש בסימן שס"ו עם כל זה לא פטרום מעירובי תחומין וזה פשוט בספ"ק דעירובין (טז:) אמתניתין דתני דפטורים מלערב אמרי דבי ר' ינאי ל"ש אלא עירובי חצירות אבל עירובי תחומין חייבין: **ומ"ש** אם קדש עליו היום בבקעה וכו' מימרא דר"כ בר"פ מי שהוציאוהו ד' מ"ב ופירש"י פסיעות בינונית דרך הליכתו של אדם · כיצד מדידת האלפי' אמה ולאלכסונן כתב רבי' בס"ם שצ"ט: **ובשם** שאין לו אלא אלפים כך כל כליו ובהמותיו וכו' פשוט במשנה ובגמר' בסוף מסכ' י"ט ומתבא' מתוך הדינים שיבואו בסמוך · ודין זה עם כל הבאים מכאן עד סוף הסימן לא ניתנו ליכתב אלא בהלכות י"ט דאינם ענין לשבת כלל ולא כתבם רבינו כאן אלא אגב גררא: **ובל** בהמות העיר הרי הן כרגלי הרועה אם אין בעיר אלא רועה אחד וכו' משנה בסוף מסכ' י"ט המוסר את בהמתו לבנו או לרועה הרי אלו כרגלי הבעלים ובגמר' מתניתין דלא כר' דוסא דאמר המוסר בהמתו לרועה אע"פ שלא מסרה לו אלא בי"ט הרי היא כרגלי הרועה אפילו תימא ר' דוסא ל"ק כאן ברועה אחד כאן בב' רועים דיקא נמי דקתני לבנו או לרועה ש"מ: ופירש"י ברועה אחד · שאין בעיר אלא רועה אחד כל בני העיר מעמידין בהמתן ברשותו ובקניית שביתתו ומתני' בב' רועים דלא ידעינן להי מינייהו הויא דעת הבעלים הלכך הרי הן כרגלי הבעלים אם אינה אצל הרועה מבע"י דיקא נמי דמתני' בב' רועי' אבל הרי"ף כתב אוקימנא מתני' בב' רועים דלא קנה אחד מהן אבל אם מסרה לרועה אחד הרי היא כרגלי הרועה · וכתב הר"ן שנראה שהוא מפרש דכי אוקימנא מתני' בשני רועים היינו שמסר אות' מעי"ט לשניהם ולא בירר דבריו ולמחר בירר ומסר שמירת' לא' מהן ולפיכך הרי הן כרגלי הבעלים כיון דעדיין לא בירר למי ימסור שמירת' לא גמר בדעתיה לאפוקי מרשותיה וכן דעת הרמב"ם בפרק ה' מהלכות י"ט ודברי רבינו כפירש"י: וכתב עוד שם הרמב"ם המוסר את בהמתו לבנו הרי הוא כרגלי האב ופי' ה"ה המשנה והגמרא לדעתו (א): **שור** של פטם וכו' ג"ז שם מימרא דשמואל: **ומ"ש** שאין דרך לקנות ממנו אלא אנשי עירו כלומר ולפיכך בני עיר אחרת הבאים לכאן ע"י עירוב אינם מוליאין אותו חוץ לתחום בני עיר זו כמו שיכולין בשור של פטם וז"ל הרמב"ם בפ"ה מהלכות י"ט שור של רועה כרגלי אנשי אותה העיר ושור של פטם כרגלי מי שלקחו לשחטו בי"ט מפני שדעת בעליו למוכרו לאנשים אחרים חוץ מאנשי אותה העיר מפני שהוא מפוטם והכל שומעין שמעו ובאים לקנותו וכן אם שחטו בעליו בי"ט ומכר בשרו כל אחד ואחד מן הלוקחים מוליך מנתו למקום שהוא הולך מפני שדעת בעליו כך הוא שיקחו ממנו אנשי עיירו' אחרות וכמלא זה כבור של עולי בבל שהוא מסור לכל עכ"ל וכתב ה"ה שכן כתבו בתוספות והוסיפו לומר שחכמים עשאוהו כן מפני תקנת הפטם וכן בשל רועה עשו כן מפני תקנת המוכרים והלוקחים וכן עיקר: **כלים** המיוחדים לאחד מן האחים וכו' גם זה משנה שם: **ב'** ששאלו חלוק זה לילך בו שחרית ג"ז ברייתא שם: **ב'** שלקחו חבית או בהמה ג"ז שם רב אמר חבית מותרת ובהמה אסורה ושמואל אמר אפילו חבית אסורה ואמרינן בגמרא דרב כהנא ורב אסי אקשו עליה

שצז כל אדם יש לו אלפי' אמה וכו' בפ' מי שהוציאוהו (דף נא) הני אלפים אמה היכן כתיבין דתניא שבו איש תחתיו אלו ד' אמות אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה מנ"ל א"ר חסדא למדנו מקום ממקום וכו' וקודם לזה (בדף מ"ח) קאמר והני ד' אמות היכן כתיבן כדתניא שבו איש תחתיו כתחתיו וכמה תחתיו גופו ג' אמות ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו וכו' שמעינן דהך בריי' דדריש שבו איש תחתיו אלו ד' אמות בהדי הך דרשא דאל יצא איש ממקומו אלו אלפי' אמה אתא לאורויי דיש לו אלפי' אמה לכל רוח חוץ מד' אמותיו וכו' דאי לגופיה שיש לו ד' אמות לא היה צריך למיתנייה בהדי הך דרשא דאלפיי' אמה דכבר תני לה בקמייתא' תחתיו כתחתיו והכי מוכחת הסוגיא לשם דף נ' ובפ' בכל מערבין (דף לה:): **ובשם** שאין לו אלא אלפים כך כל כליו ובהמותיו וכו' משנה וגמר' סוף מסכת י"ט (דף לז) ופירש"י דכשאין בעיר אלא רועה אחד כל בני העיר מעמידין בהמתן ברשותו ובקניי' שביתתו אבל בדאיכא בעיר ב' רועי' דלא ידעינן להי מנייהו הויא דעת הבעלי' הלכך הרי הן כרגלי הבעלים אם אינן אצל הרועה מבע"י וכך הם דברי רבינו ודין זה שייך בין בשבת בין בי"ט וכן כלים המיוחדי' וכו' וכן שנים ששאלו חלוק וכו' וכן השואל כלי מחבירו בע"ש וכו' כל זה שייך בשבת ובי"ט אבל שא' הדיני' עד סו' הסי' לא שייכין אלא בי"ט ולא כתבן כאן אלא אגב גררא דהני דשייכי בשבת ובי"ט כדפרי' כתב ג"כ הדינין השייכין בי"ט בלחוד: **שור** של פטם וכו' שם מימרא דשמואל (דף לח) שור של פטם ה"ה כרגלי כל אדם שור של רועה ה"ה כרגלי אותה העיר ופירש"י ואפי' עירב רועה זה ד' אלפים אמה לרוח אח' אינו מעכב על אחד מבני אותה העיר שלקחו ממנו מלהוליכו לרוח שכנגדה אלפי' דמאתמול אוקמי' ברשו' בני העיר לפי שרגילין ליקח ממנו וכו' עכ"ל נראה דקשי' ליה דאי איתא דאיירי דלא עירב רוע' זה ד' אלפי' לרוח אחת אלא הוא כאנשי העיר אמאי תלי ליה לשורו זה שאמר ה"ה כרגלי אותה העיר הל"ל ה"ה כרגלי בעליו אלא ע"כ אתא לאשמועינן דאפילו עירב הרועה שיהא לו ד' אלפים לרוח אחת אפ"ה אינו כרגלי

דרכי משה

שצז (א) וע"ל סימן ש"ה:

פרישה

סי' שצז (א) **או** מהמקום ששבת בו שאם שבת בעיר או בקרפף שנבינן לכולה כד' אמות ומולה לה נותנים לו אלפים ואם שבת בשדה יש לו ד' אמות ומולה לה אלפים כ"ל דמאל יצא איש ממקומו כו' דאמר רב חסדא למדנו אל יצא איש ממקומו מושמתה לך מקום לנום שמה רוצח הייבו מקום ממקום ומ"כ נסה מנסה דהיינו דכתיב מגבול עיר מקלטו אשר ינום שמה ומ"כ גבול מגבול שנאמר ומצא אותו גואל הדם מחוץ לגבול ומ"כ חוץ מחוץ שנאמר ומדותם מחוץ לעיר אלפים אמה וגומר וקרא אסמכתא בעלמא הוא ומיהו חוץ לי"ב מיל כתב הרי"ף והרמב"ם שהיא דאורייתא וכתב המ"מ שכן הוא דעת הגאונים משום דמחנה דישראל הוי י"ב מיל ועליה נאמר אל יצא איש ממקומו שיעור מקום זה אבל הרא"ש והמרדכי והרשב"א ורמב"ן ס"ל דאפילו חוץ לי"ב מיל דרבנן:

(ב) **שאינן** צריכין לערב בחצירות כמ"ש לעיל ריש סי' שפ"ו והטעם שעירוב חצירות אינו אלא לחומרא בעלמא כדאיתא שם ולכן לא רצו להחמיר על יושבי מדברות ומטעם זה התירו נמי לערב עירובי חצירות בספק חשיכה לפי שחומרא בעלמא הוא ולא מחזי כתיקון משא"כ בעירובי תחומין כדלעיל ס"ם רס"א אלא שקשה הא עירובי תחומין אינו אלא מדרבנן והרמב"ם נתן טעם אחר מפני שאין להם קביעות לאנשי המלחמה ומיושבי כאילו דרין יחד בבית א' אלא שרבינו לא ס"ל ה"ט וכמ"ש בסי' שם"ו וגם מה שאין מערבין תחומין בין השמשות ה"ט משום דמקום בית הוא וכמ"ש ב"י בסי' שם"ג מלשון הגמרא והפוסקים משא"כ עירובי חצירות דביטול רשות כאילו דרין יחד בחצר ובבית א':

(ג) **כך** כל כליו ובהמותיו וכתב ב"י דין זה עם כל הבאים אחריו עד סוף הסי' לא נתנו לכתוב לענין שבת כלל אלא בהלכות י"ט ולא כתבם רבינו כאן אלא אגב גררא עכ"ל ול"נ דקלתן שפיר שייכי לענין שבת וגם מה"ט דקדק רבינו לכתוב בקלת מהם בהדיא שבת ובמקום שלא הזכיר שבת נוכל לפרש ג"כ לענין שבת כמו כל כליו מיירי לענין שבת דאם משאיל לו בגד ומלבושיו לילך חוץ לתחום בעליו וכן בהמתן להוליכה ובדינים דשייכי דוקא בי"ט כתב רבינו אכלם בהדיא י"ט והזכירן אגב משום שמכל א' שייך דין ג"כ לשבת כגון בשור פטם דשייך דוקא בי"ט אבל בשור רועה שייך ג"כ בשבת משום שכל אדם יש לו בשבת ד"א ואלפים אמה ובהני ד"א יש כ"מ ג"כ לענין שבת כך כתב רבינו כולם אע"ג דקלתן דוקא בי"ט שייכי אגב רובן כתב קלת הנשארים ג"כ. ועוד יש נפקותא אחרת בפי' לענין שבת כמ"ש ב"י בסי' ת"ה ד"ה פירות שהוציאן חוץ למקומן וחזרו אפילו במזיד לא הפסידו את מקומן וכל העיר להם כד"א בד"א אם י"ט הוא ואם שבת מותרין באכילה אפילו לאותו ישראל שהחזירו בשבילו כו' וע"ש:

(ד) **שור** של פטם פירש"י אדם שמפטם בהמתו למכור: (ה) **שהרי** עומד למכור כו' מפני שדעת בעלין למוכרן גם לאחרים חוץ מאנשי אותו עיר מפני שהוא מפטם והכל שומעים ממנו ובאים לקנותו משא"כ בשור של רועה פירוש אדם שמגדל בהמתו ופעמים שמוכר מהן לשכיניו ומכיריו רש"י:

(ו) **שנים** שלקחו חבית כו' ולא אמרינן דלמא חלק חבירו נזדמן לו אלא אמרי' ברירה:

והלקו בי"ט כל אחד יכול להוליך חלקו למקום שיכול לילך ולא אסרינן בבהמה מפני חלקו של זה שיונק' משל זה השואל כלי מחבירו מע"ש אפילו לא לקחו עד הלילה הוא כרגלי השואל כיון שמערב שבת אמר להשאילו לו בשבת הוי כרגלי המשאיל אפילו הוא רגיל להשאילו לו בכל פעם : (ז) האשה ששאלה מים ומלח לעיסתה ותבלין לקדרתה בי"ט (ח) הרי הם כרגלי שתיהם הגחלת כרגלי בעלים שאם השאילו לאחר לא יוליכנה אלא כרגלי בעלים והשלהבת שאדם מדליק בה כרגלי המדליק לפי שאין בה ממש שתקנה שביתה עם בעליה (ט) בור של יחיד כרגלי היחיד ושל אותה העיר כרגלי אותה העיר אלפים לכל רוח ואפילו עירב אחד מהם לרוח אחת (י) אינו יכול להוליכם עמו ושל הפקר העומד באם הדרך כרגלי הממל' הראשון (יא) ונהרו' המושכין (יב) ומעיינות הנובעין אפילו הן של יחיד אינן כרגליו אלא כרגלי הממלא ראשון מלא מים מבור של הפקר לצורך חבירו (יג) הן כרגלי הממלא מי שהוא בעיר ופירותיו בעיר אחרת רחוק' ממנו ארבעת אלפים ועירבו בני אותה העיר לבא לכאן לא יביאו לו מפירותיו עמהם לפי שהן כרגלי בעליהן שלא עירבו ואם עירב הוא פירותיו כמוהו ויכול לילך שם להביאן עמו : מי שזימן אורחי' מעיר אחרת ובאו ע"י עירוב לא יוליכו עמהם ממה שיתן לפניהם לפי שהו' של בעל הבית וקנה שביתה כמוהו אלא א"כ זיכה להם מאתמול ע"י אחר שנמצא הם בעליו מאתמול : המפקיד פירות אצל חבירו אם קבל עליו שמירתם הם כרגלי הנפקד ואם ייחד להם קרן זוית הם כרגלי המפקיד :

שצח **הבא** למדוד אלפים של תחום העיר אם אין כל החומה ישרה אלא יש בה מקומות בולטין ממנה רואין כאילו חוט מתוח על פני כולה כנגד מקום החיצון הבולט ממנה ומודד מן החוט ולחוץ אפילו יש לה בליט' לצד מזרח ולצד מערב כזה רואין כאילו חוט מתוח עליהם בכל צד היתה רחבה מצד אחד וצרה מצד אחר כזה או עגולה רואין אותה כאילו היא מרובעת (א) והריבוע שמוסיפין עליה לריבוע של עולם אבל אם היא מרובעת ולא

כרגלי בעליו אלא ה"ה כרגלי אותה העיר אבל בשור של פטם אשמועינן רבות' טפי אפילו לא עירב הפטם כלל אלא הרי הוא כאנשי העיר אפ"ה לא ה"ל לשור זה כרגלי אותה העיר אלא כרגלי כל אדם אפילו של בן עיר אחרת שבא לכאן ע"י עירוב מוליכו למקומו וכך הם דברי רבינו :

בור של יחיד כרגלי היחיד ושל אנשי העיר כרגלי אנשי אותה העיר ושל עולי בבל כרגלי הממלא ונראה מדברי רבינו דבבור של יחיד אשמועינן דדוקא בבור אבל נהרות המושכין ומעיינות הנובעין ואינן מושכין להלאה אפילו הן של יחיד אינן כרגליו אלא כרגלי הממלא כמו שכתב בסמוך ובשל אנשי אותה העיר אשמועינן דאפילו עירב אחד מהם לרוח אחת אינו יכול להוליכן עמו ובשל עולי בבל שהן של הפקר באם הדרך אשמועינן דהרי הן כרגלי הממלא הראשון פי' דאם הראשון מילאו לעצמו ובא אחר ושאל לו מימיו אינו מוליכן אלא כרגלי הממלא הראשון ולא כרגלי השואל שהו' השני לממלא דכיון שהן הפקר קנאם הראשון בהגבה' לעצמו וכן פי' רש"י אבל אבל מילא מים מבור של הפק' לצורך חבירו כתב רבינו הן כרגלי הממלא ולא כת' כרגלי הממלא הראשון וטעמו דהכא שהממלא לא נתכוון לקנותן בהגבהה לעצמו אלא למלאן לחבירו וקיימא לן כפר"ת דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו מטעם מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה הלכך כיון דלא זכי אלא מטעם מגו דזכי לנפשיה ה"ל כרגל הממלא ולפי זה דוקא בעודן ברשותו ה"ל כרגליו אבל אם באו ליד מי שנתמלאו לו הרי הם כרגליו דכיון דלא נתכוון לזכות בהן הוי הפקר עד שבאו ליד השני ועיי' במ"ש הרא"ש בפלוגתא דרב נחמן ורב ששת בדין זה :

וה"מ

עליה דרב דבילא דבהמה לומר דאפילו בהמה מותרת ושתיק רב וכתב הרא"ש שהעיטור והרז"ה פסקו דבהמ' נמי מותרת ודקדקו כן מסוגית הגמרא כפי שטתם והסכים הרא"ש לדעתם ולזה נוטה דעת הר"ן ז"ל אבל הרי"ף פסק כרב וכן דעת הרמב"ם בפ"ה מהלכות י"ט ורבינו סתם דבריו לדעת הרא"ש וה"ה כתב שהעלה הרשב"א שיש לחוש לדברי הרמב"ם ולדברי הגאונים שסוברים כן וכיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת א' הכי נקטינן :

השואל כלי מחבירו מע"ש וכו' השאילו בשבת וכו' משנה וגמרא שם : **האשה** ששאלה מים ומלח וכו' משנה שם : **הגחל'** כרגלי הבעלי' וכו' והשלהב' שאדם מדליק בה וכו' ג"ז משנה שם : **בור** של יחיד וכו' ג"ז משנה שם ומוקי לה בגמרא במכונסים אבל נובעים הרי הן כרגלי כל אדם וכמו שית' בסמוך : **ומ"ש** ושל אותה העיר וכו' ג"ז שם במשנה ושל אנשי העיר כרגלי אנשי אותה העיר [א] וכתב ה"ה בפ"ה מהל' י"ט ז"ל הרשב"א הרי הן כרגלי אנשי אותה העיר ולפיכך אנשי העיר אם לא עירבו כל אחד מוליכין אלפים אמה לכל רוח ואיש אחר שמלא מהם אינו מוליכן אלא כרגלי אנשי אותה העיר עירב אחד מן העיר לצפון ואחד לדרום זה מוליך לרגליו לצפון וזה מוליך לרגליו לדרום שבור זה כבור שותפין ויש ברירה אבל אם איש אחר בא ומלא עצמו לא יזיזם ממקומם לפי שהמי' שבידו הרי הן של אנשי העיר והן מערבין התחומין זה בזה מלא אחד מן העיר ונתן לו מוליכן כרגלי הממלא שהרי מחלקו מילא ונתן לו ויש מי שכת' דבור של אנשי העיר אין להם אלא אלפים אמה לכל רוח ואפילו עירב אחד לא יוליכם אלא אלפים אמה ואין דבר זה מחוור והראשון עיק' עכ"ל ודברי הר"ן ג"כ כפי' ראשון ודברי רבי' הם כפי' ב' וכך נראה מדברי רש"י : **ומ"ש** ושל הפקר וכו' ג"ז שם במשנה ושל עולי בבל כרגלי הממלא : **ונהרות** המושכים וכו' ג"ז שם נהרות המושכים ומעיינות הנובעים הרי הם כרגלי כל אדם ופי' רש"י מעיינות הנובעים. ואין יוצאין מגומות נבועות לימשך הלאה הרי הן כרגלי כל אדם אין להם שביתה לא במקומן ולא כרגלי הבעלים ולא כרגלי ממלא אלא כל אדם מוליכן כרגליו אבל הרא"ש כתב שהן כרגלי הממלא והכי אית' בתוס' וכן דעת הר"ן וכתב הרמב"ם בפ"ה מהי"ט על הא דנהרות המושכין ואם היו באים מחוץ לתחום לתוך התחום ממלאין מהם בשבת ואצ"ל בי"ט וכתב ה"ה שלמד כן מהסוגיא שבפרק מי שהוציאוהו :

מלא מים מבור של הפקר וכו' ג"ז שם פלוגת' דרב נחמן ורב ששת ופסק הרא"ש כרב ששת דאמר כרגלי הממלא וכתב הר"ן שכן דעת הרי"ף שהשמיט מחלוק' זו וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם בפ"ה מהי"ט שגם הוא השמיט דין זה ואע"ג דבגמ' אוקימנא פלוגתייהו במגביה מציאה לחבירו אם קנה חבירו ורש"י ז"ל פירש דלרב נחמן קנה חבירו וכיון דקי"ל דמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו א"כ הלכה כרב נחמן דאמר כרגלי מי שנתמלאו לו כבר נראה שאין דעתו נוחה בכך שהרי היפך הגירסא כי היכי דלא נימא רב נחמן קנה דהא הוא דאמר בפ"ק דמציעא לא קנה אבל הר"ן כתב אבל לפי שטת רש"י נקטינן כר"נ דאמר כרגלי מי שנתמלאו לו : **מי** שהוא בעיר ופירותיו בעיר אחרת וכו' ג"ז משנה שם : **מי** שזימן אורחים מעיר אחר' וכו' ג"ז משנה שם :

המפקיד פירו' אצל חבירו וכו' ג"ז שם פלוגתא דרב ושמואל ופסקו הרא"ש והר"ן כרב דאמר כרגלי מי שהפקידו אצלו דקי"ל כוותיה באיסורים וכן דעת הרמב"ם בפ"ה מהי"ט: **ומ"ש** ואם ייחד לו קרן זוית וכו' הכי אמרינן בהדיא בגמר' לדעת רב וכתב הר"ן מיהו איכא מ"ד שאין מוליכין הפירות אלא למקום שהמפקיד והנפקד יכולין לילך ונרא' שהם מפרשים כרגלי מי שהופקדו אצלו אף כרגלי מי שהופקדו אצלו קאמר :

שצח הבא למדוד אלפים אמה וכו' משנה בר"פ כיצד מעברין (נה.) כיצד מעברין את הערים בית נכנס ובית יוצא פגום נכנס ופגום יוצא וכו' מוציאין את המדה כנגדן ופירש"י אם היה מחיצתה שור איגר שאינה חומה חלק' אלא בתים סמוכין ומחוברין ויש בית נכנס לתוך העיר יותר מחבירו ונראית כניסתו פגומה מבחוץ ויש בית בולטת ויוצא לחוץ מחבירו או פגום נכנס שהיתה מוקפת חומה ויש מגדלים עגולים בולטים בחומה פעמים שבולטין מכנסים פעמים שבולטים בחוץ מוציאין את המדה כנגדן אם בליטות הללו אבל קרן מזרחית צפונית רואים כאילו יש בליטה אחרת כנגדה בקרן מזרחית דרומית וחוט מתוח מזו לזו ומודד מן החוט לחוץ כדי שיהא התחום שוה לב' קרנות : **ומ"ש** אפי' יש לה בליטה לצד מזרח ג"ז שם (נה) ת"ר כיצד מעברין את הערים וכו' היה בית אחד יוצא כמין פגום או ב' בתים יוצאין כמין שתי פגומי' רואין אותם כאילו חוט מתוח עליה ומודד ממנו ולהלן אלפים אמה ובגמ' (שם) השתא בית א' אמרת ב' מיבעיא לא צריכא מב' רוחות מהו דתימא מרוח א' אמרינן מב' רחות לא אמרי' קמ"ל ופירש"י ז"ל לב' רוחות א' לצפון וא' לדרום :

היתה רחבה מצד א' וכו' או עגולה וכו' גז"ש דף נ"ה ת"ר כיצד מעברין את הערים וכו' עגולה עושין לה זוית היתה רחבה מצד א' וקצר' מצד אחד רואין אותה כאילו היא שוה כלומ' כשבא למדוד התחומין ברוח הצר אינו מודד מן החומה אלא רואין כאילו חוט משוך מצדה הרחב לצדה הצר וממקום החוט מתחיל למדוד כאילו היה הצד השני רחב מחבירו וכתב הרמב"ם בפכ"ח מהל' שבת שה"ה אם היתה משולשת או שיש לה צלעות רבות מרבעים אותה :

והריבוע שמוסיפין עליה לרבוע העולם ברייתא שם : **ומ"ש** אבל אם היא מרובעת וכו' גז"ש בברייתא הנזכר ארוכה כמו' שהיא מרובעת אין עושין לה זויות ובגמרא ארוכה כמות שהיא פשיטא לא צריכא דאריכא וקטינא מהו דתימא ליתן לה פותיא אארכה קמ"ל מרובעת אין

דרישה

אלא לצד חוץ וכן דעת הראב"ד והרשב"א שם דמוקי לה מתניתין כסבירר לו ד"א לצד חוץ וכדי שלא לתמוה על הגאונים הללו דהיינו הרמב"ם והראב"ד ורשב"א ומ"מ איך הבינו סוגי' הגמ' שהבאתי שמשמע מיני' שטעמייהו דרבנן דלא יכנום משום שהוא מדבר הרשות והד"א שנתנו לו חכמים אע"פ שמובלעים המה לא לכך ניתנו לו כדי שיכנום להיות כבני עירו אלא מתוך אונס שכל אדם צריך לד' אמותיו אפשר שהלכו לשיטת ל' רש"י שם ה"ל דמאן דס"ל הבלעת תחומין לאו מילתא היא פליג אנהרדעי ואנן קי"ל כנהרדעי ויותר נ"ל שם ה"ל כלישנא בתרא שהביא שם רש"י דלפי אותה ל' דגירסא אין להוכיח כלום ע"ש דהבלעת תחומין שפליגי שם מיירי ליתן לו ח' אלפים כו' אבל פשוט הוא שרבינו ס"ל כדברי התוס' שהם מסקנת שיטת הלכה וע"ד שפירשתי ודו"ק :

סי' שצז [א] עיין בב"י שכתב בד"ה ושל אותו העיר כו' ז"ל וכתב המ"מ בפ"ה מהלכות י"ט ז"ל הרשב"א הרי הן כרגלי אנשי אותו עיר לפיכך אנשי העיר אם לא עירבו כ"א מוליכן אלפים אמה לכל רוח ונכרי שממלא מהן אינו מוליכן אלא כרגלי אנשי העיר עירב אחד מן העיר לצפון וא' לדרום זה מוליך לרגליו לצפון וזה מוליך לרגליו לדרום אבל אם נכרי בא ומילא לעצמו לא יזיזם ממקומן לפי שהמים שבידו הם כרגלי אנשי העיר והן מערבין התחומין זה בזה ע"כ ודברים אלו צריכים ביאור קצת דלכאורה יש לדקדק עליו דלכתחלה כתב ונכרי שמילא מהן אינו מוליכן אלא כרגלי אנשי העיר ובסיפא כתב אם בא נכרי ומילא לעצמו לא יזיזם ממקומן לפי שהמים שבידו הם כרגלי אנשי העיר והן מערבין התחומין זה בזה וצריך לחלק כי בסיפא איירי שעירב א' מן העיר לצפון ואחד לדרום והמי' מערבין

סי' שצח (א) והריבוע שמוסיפין עליה לריבוע של עולם ברייתא דף נ"ה ע"ב ופי' רבי יהונתן דמתני' ליתן עלה שירבעה לריבוע של עולם לכתחלה אבל אינו מעכב והטעם דלכתחלה בעינן

פרישה

(ז) האשה ששאלה מים ומלח כו' כצ"ל : (ח) הרי הן פירוש העיסה והתבשיל וכן בש"ע : (ט) בור של יחיד פי' מים מכונסים בבור אבל מי מעין יש להן דין אחר כמ"ש בסמוך : (י) אינו יכול להוליכו עמו כ"כ רש"י אבל המ"מ ור"ן כתבו שיכול להוליכן עמו שבור זה כבור שותפין ויש ברירה אבל אם בא נכרי ומילא לעצמו לא יזיז ממקומו מילא אחד מבני העיר ונתן לו מוליכן כרגלי הממלא שהרי מחלקו נתן לו עכ"ל וכתב על דעת רש"י ורבינו שאינו מחוור ע"ש וב"י הביאו :

(יא) ונהרות המושכים כתב הרמב"ם שאפילו באים מחוץ לתחום לתוך התחום ממלאין מהן בשבת ואצ"ל בי"ט :

(יב) ומעיינות הנובעין פירש"י ואינם יוצאים מגומת נובעי הן להמשיך הלאה :

(יג) הן כרגלי הממלא ולא אמרינן כרגלי המתמלא כדין המגבי' מציא' לחבירו שקנ' חבירו ושל הפקר העומד באמצע הדרך כרגלי הממלא הראשון מ"ש הראשון בגמרא אינו גם במיימוני ובש"ע אינו וכן א"כ בדין נהרות המושכים ומעיינות הנובעים אין שם תיבת הראשון אלא כרגלי הממלא וכתב ב"י ל' הרא"ש ובהכי ניחא טפי דאין שייך לומר דכל הבור של הפקר ילך אחר הממלא ראשון אלא ה"ק כל מים שנדלה מהם הרי הוא כרגלי אותו שממלא וכ"מ שאם שתה ממנו והניחו שמה או השאילו לאחר לא אמרינן דלא קנה שביתה אבל הדולה המשאיל אלא יהיה כרגלי השואל גם לא כמ"ש רש"י בפירושו במשנה דהרי הוא כרגלי כל אדם ז"ל אין להם שביתה לא במקומן ולא כרגלי הבעלים ולא כרגלי הממלא כל אדם מוליכו כרגליו אבל הרא"ש כתב שהן כרגלי הממלא והכי איתא בתוספתא וכן דעת הר"ן וכ"ל דהם פירשו מ"ש במשנה הרי הם כרגלי כל אדם אינו ר"ל דאינו כרגלי הבעלים או שאינו קונה שביתה במקומו אלא הרי הוא כרגליו דהוא הפקר וכל מי שדולה מהבאר הרי הוא כרגליו אבל אחר שכבר דלה ומילא ממנו הרי אלו המים שדלה כרגלי הממלא אבל תיבת ממלא הראשון דחוק לפרש כן וכן רמ"ף בהגהותיו פי' דאמים שמילא קאי שהם כרגלי הממלא מיהו שוב ראיתי בפרש"י שכתב ג"כ פעם א' כרגלי הזוכה בה תחלה ור"ל ולא כרגלי הנשאל לו אלו מים השאובין וק"ל :

אין עושין לה זווית פשיטא לא אריכא דמרבעת ולא מרבעת כריבוע עולם מהו דתימא נרבעה כריבוע העולם קמ"ל. ופירש"י דאריכא וקטינא קצרה ורחבה מהו דתימא ורחובה למזרח ולמערב עד שתהא מרובעת ופה קמ"ל כמות שהיא מניחין אותה שהרי יש לה פאות: דמרבעת אבל לא מרבעת כריבועו של עולם שיהא פאותיה לצפון ולדרום עולם אלא עומדת באלכסון:

היתה עשויה כמין גם וכו' ג"ז שם בברייתא הנזכר היתה עשויה כמין קשת או כמין גם רואין אותה כאילו היא מליאה בתים ואלפים אמה ופירש"י כשבא למדוד תחומין מן הצפון מודד מן היתר כאילו היתה מוקפת בתים והדר בקשת לא יתחיל למדוד מביתו ולצפון אלפים אלא כל העיר עד היתר חשובה לו כד' אמות וכן העשויה כמין גם היוצא ממזרח למערב

ולא בריבוע של עולם אם היא אריכא וקטינא אין מוסיפין עליו כלום [א] היתה עשויה כמין גם כזה או כמין קשת כזה רואין אותה כאילו היא מרובעת ומלאה

ועפ"י שאין בתים במערב רואין כאילו מלא כל החלל בתים וכן מן הדרום לצפון והיוצא מביתו אין הולך אלא חלק של עיר עולה לו מן המדה ואיתא התם בגמ' בדף הנזכר א"ר הונא עיר העשויה כקשת אם יש בין ב' ראשיה פחות מד' אלפים אמה מודדין לה מן היתר ואם לאו מודדין לה מן הקשת ופירש"י בין ב' ראשיה. היינו אורך מקום היתר: פחות מד' אלפים אמה שמתוך ראש זה כנגד בתוך תחום ראש האחר נעשה עיר אחת ומודדין לה מן היתר ורואין כאילו היא מליאה בתים ואם יותר אין מצטרפין אותם להיות אחד ומודדין לה מן הקשת לכל אחד מפתח ביתו וחלק העיר החלק שאין בו בתים מן המדה הוא ואמרי' תו כמה יהא בין יתר לקשת רב הונא אמר אלפים אמה רבה בריה דרבה בר רב הונא אמר אפי' יתר מאלפים אמה אמר אביי כוותיה דרבה בריה דרבה בר רב הונא מסתברא דאי בעי הדר אתיא דרך

דרישה

מערבין התחומין זה בזה ולגבי אנשי העיר אמרינן ברירה דהוו כמו שותפין והוי כאילו כל א' נוטל חלקו ומוליך לרגליו אבל לגבי נכרי לא אמרינן ברירה ומיהו מערבין התחומין זה בזה ולכן לא יזוזו ממקומם וברישא איירי שלא עירבו בני העיר ואז המים קונים שביתה במקומם לכך אפי' נכרי יוליך כרגלי אנשי אותו העיר כנ"ל. עיין בב"י בד"ה מילא מים מבור של הפקר כו' שהביא פלוגתא דרב נחמן ורב ששת ופסק הרא"ש כרב ששת דאמר כרגלי הממלא וכתב הר"ן שכן דעת הרי"ף שהשמיט מחלוקת זה כו' ואח"כ כתב ואע"ג דבגמרא אוקמינהו פלוגתייהו במגביה מציאה לחבירו ורש"י ז"ל פירש דלרב נחמן קנה חבירו וכיון דקיל"ן כו' א"כ הלכה כרב נחמן כו' כבר נראה שאין דעתו כו' שהרי היפך כו' והנה לשונו תמוה מאוד כי מתחלה כי הקשה למאי דמוקי פלוגתיה בגמרא דלרב נחמן קנה חבירו א"כ הלכה כרב נחמן כמו שקיל"ן בבבא מציעא וא"כ מאי מועיל בזה שכתב כבר היפך רש"י הגירסא כו' והלא הקושיא עדיין במקומה עומדת כי רש"י ז"ל כתב בהדיא דלכ"ע לא קנה חבירו וז"ל רש"י שם אלא ה"ג במגביה מציאה לחבירו קמיפלגי ותו לא ודכ"ע לא קנה חבירו בהגבהתו של זה אלא אם קנה המגביה אם לא קנה קמפלגי כו' ולפי פירש"י יהי' מחלוקת זה נגד מאי דקיל"ן במגביה מציאה לחבירו דקנה חבירו ולא תיקן כלום וא"כ אע"פ דקיל"ן דקנה חבירו והוי דין דהמים כרגלי המתמלא ולא כמ"ש הר"ן דהרי"ף השמיטו משום דסמך אמ"ש המשנה וס"ל דהוי כרגלי הממלא ונראה לפרש דבריו אע"ג שאינם מבוררי' יפה כי הוא ז"ל בא לחזק דברי הר"ן ז"ל שהזכירו שדעת הרי"ף כרב ששת מדהשמיט מחלוקת זה כו' וכתב המשנה כצורתה דבור של עולי בבל כרגלי הממלא דמשמע בין לעצמו בין לאחר הוי כרגלי הממלא וכדי שלא תקשה על הר"ן ז"ל ממאי דמוקי בגמרא דלרב נחמן קנה חבירו וא"כ מנ"ל להר"ן דהרי"ף ז"ל סמך אמשמעות המשנה והלכה כרב ששת דילמא סמך אמאי דפסק בב"מ דהלכה כמ"ד קנה ולכך השמיט הרי"ף ז"ל ולפ"ז הלכה כרב נחמן והוי כרגלי המתמלא ולכך כתב כבר נראה שאין דעת רש"י נוחה בזה שהרי היפך הגירסא ולפי פירש"י דלכ"ע המגביה מציאה לחבירו לא קנה מחלוקת זה אינו תלוי במחלוקת דבבא מציעא וא"כ הוי ליה להרי"ף ז"ל להזכיר מחלוקת זה ולדחות אותו מאחר שהוא כנגד מאי דקיל"ן בבבא מציעא ולא הוי לי' למיסמך אמאי דקיל"ן מאחר שאין מחלוקת זה תלוי במאי דפליגי בבבא מציעא ומאחר דלא הזכירו כלל מוכרח הוא דסמך אמשמעו' המשנה וכדברי הר"ן. וא"ל מ"מ למה פסק כרב ששת מאחר דקיל"ן המגביה מציאה לחבירו קנה די"ל דס"ל כפי' ר"ת שפי' מחלוק' זה שם בענין אחר וז"ל שם בתו' ועוד אומר ר"ת דיש לקיים גירסת הספרים וה"פ מר סבר המגביה מציאה לחבירו קנה היינו רב ששת ולכך קאמר כרגלי הממלא דמאיזה טעם אמרינן קנה חבירו דמיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה והואיל דאתו מכחו דין הוא שיהא כרגלי הממלא כו' ולפ"ז יהי' רב ששת אליבא דהילכתא והא דקיצר ב"י ולא הביא פי' ר"ת י"ל דסמך אמ"ש תחלה שהרא"ש פסק כרב ששת כו' וטעמי' דרא"ש הוא משום דס"ל כפי' ר"ת וכמו שכתב הרא"ש בהדיא ע"ש. ומ"ש אח"כ אבל הר"ן כתב אבל לפי שיטת רש"י נקטינן כרב נחמן אע"ג דלרש"י לכ"ע אינו קונה אפי' לרב נחמן מ"מ נראה דר"ל לפי מאי דקיל"ן במציאה דקנה הוי כמאן הלכה כרב נחמן והוי כרגלי המתמלא ולא כמ"ש תחלה דסמך אהמשנה או ר"ל לפי מאי שפי' רשב"ם לפי שיטת רש"י טעם דרב נחמן הכי הוא משום דמחבירו קנה ועי' שם בתוס' וא"כ יהי' הלכה כרב נחמן ולזה דייק הר"ן וכתב לפי שיטת רש"י ולא כתב לפי פירש"י כנ"ל כוונת ב"י ז"ל אבל לשונו אינו מבורר יפה:

סי' שצח [א] **היתה** עשוי' כמין גם או כמין קשת רואין אותה כאילו היא מרובעת ומלאה בתים ומודדים לה מן היתר וה"מ שאין בין יתר לקשת אלא אלפים שיכול להגיע שם או מודדין לו מן היתר אפי' יש בין שני ראשים ד' אלפים שהשני התחומין מובלעין זה בתוך זה אפי' יש בין יתר לקשת יותר מאלפים אמה אבל אם יש בין יתר לקשת יותר מאלפים ובין שני ראשיה ד' אלפים אין מודדין לה מן היתר אלא ממקום שלא נשאר מהקשת עד שם יותר מאלפים או שנתקצרה עד שלא נשאר ביניהם ד' אלפי' עכ"ל דברי רבינו פשוטים וברורים הם מיוסדים ע"פ שיטת התוס' והרא"ש דפרק כילד מעברין ועיין בב"י מ"ש ע"ז שנראה מהן שנתן מכשול לפני הקורא בדבריו לטעות בכמה ענינים כי הב"י העתיק וכתב מ"ש הרשב"א והביא המ"מ דבריו פכ"ח מהל' שבת ז"ל הא דאמרינן אין מודדין לה אלא מן הקשת כילד הי' הולך מביתו כו' עד בא לצאת מביתו אל היתר וממנו לחוץ מודדין לו כד היתר הסמוך לצלע אשר שם ביתו לאלפים אמה לכל רוח שכל צלע וצלע בעיר אחד ע"כ ובספר העתים כו' ודעת רבינו לא כדברי זה ולא כדברי זה עד ולענין אם באים לילך בני ראש הקשת לצד ראש הקשת האחר כתבו התוס' כו' עד ובלבד שלא יהא בין יתר לקשת יותר מאלפים ולפירוש השני כתבו דאין נותנין להן האויר שביניהם ור' ירוחם כתב ב' הפירושים ולא הכריע ודברי הרשב"א שכתבתי הן כפי' האחד עכ"ל ב"י ואמרתי אסכמה להבין דעת הגאון ב"י והיא רחוקה ממני כי לע"ד ברור הוא שלא כתב הרא"ש שינויים הללו שהן עצמן הלכה כ"א למה שיש ללמד מהן כתבן וכמו שהוכיח ואברר הדבר וא"כ לא ה"ל לב"י להעתיק הדברים לענין פסק הלכה ווה דאם נאמר דכוונת הרא"ש הי' שהן עצמן הלכה קשה הלא לפי הנראה מדבריו הוא שלפי פי' השני שכתב אין נותנין לבני ראשי הקשת האויר שביניהם אפילו ליכא ב' אלפים בין קשת ליתר כיון דאיכא בין ראשי הקשת ד"א דהא בשינויא קמא דמתיר לראשי הקשת כתב הרא"ש דהיינו דוקא שלא יהא אלפים בין היתר לקשת וממילא נשמע מינה דלשנויא בתרא אפי' בכה"ג אסור לראשי הקשת ומדכתב הרא"ש זה התירוץ באחרונה משמע דהכי ס"ל וגם התוס' כתבו שני התירוצים וכתבו לזה התירוץ באחרונה וא"כ קשה דדבריהן סתרי וא"ו דהא לפני זה כתבו התוס' והרא"ש בפשיטות דאם אין בין יתר לקשת יותר מב' אלפים אף שיש בין שני ראשיה ד' אלפים ויותר רואין כאילו כל החלל מלאה בתים ומודדים לכולם לכל אחד הקצוות שכנגדו וכמ"ש רבינו כנ"ל ע"ש בתו' דף כ"ה בדבור המתחיל פחות מד"א כו' ובדיבור שאחריו ואף אם ס"ל כשינויא קמא דמותר להדיא בראשי קשת מ"מ אסור להדריס באמצע הקשת והם מתירים בפשיטות לכולם וכמ"ש בדברי רבינו הנ"ל. וע"ק דמשני התירוצים הללו של תו' והרא"ש מוכח דיותר יש להקל להדריס בראשי הקשת ממה שיש להקל להדריס באמצע הקשת ורוצים לצאת לצד היתר ודומה לשלשה העיירות דמקילין לחצונים ולא לאמצעים והוא היפך דברי הרשב"א שהוא כתב שלהדריס בשני ראשי הקשת מודדים מפתח ביתם ולהדריס בצידי הקשת ובאמצעי מודדין מן היתר והוא סברות הפוכות ואין לומר דלשנוי' בתרא דתו' והרא"ש שכתבו דאין נותנין להדריס בשני ראשי הקצוות אפשר דס"ל דלהדריס באמצע מודדים מהיתר דז"א להמעיין שם בתו' והרא"ש וגם הרא"ש כתב שם בהדיא בשינוי' בתרא ז"ל אף לבני ראשי הקשת אין נותנין כו' מלשון אף מוכח דס"ל דמכ"ש דאין נותנין להדריס באמצע הקשת ואם כדברי הב"י שהעתיק השינויים לפסק הלכה היה קשה מהיכן למד רבינו לכתוב כן בפשיטות דמודדים לכולם מן הקצוות אם לא שיש ד' א"א מן הקצוות וגם יותר מב' א"א בין היתר לקשת ואפי' בכה"ג ס"ל דמודדין במקום שאין ב' א"א או שנתקצר שאינו רחב ד' א"א מנא ליה כל זה כיון דמסקי התו' והרא"ש בכל התירוצים לאיסור וכמ"ש ועו' מסיק ב"י וכתב ז"ל ודברי הרשב"א שכתב' הם כדברי פי' הא' והוא פלא בעיני דלפי מ"ש הן סברות הפוכות אהדדי וגם לפי' השני לא אתיא שאוסר הכל והוא מתיר למדוד לאמצעים מן היתר וגם קשה לרבינו ירוחם שהביא התירוצים של התו' והרא"ש פ"ש דף נ"א ע"ב ומסיק וכתב ז"ל ומשום דאיכא נפקותא גדולה לפי הפסק בין ב' הפירושים הבאתי את שניהם עכ"ל ש"מ דס"ל נמי דחד מן התירוצים הנ"ל כיון להלכה והוא נגד מ"ש רבינו והרמב"ם וש"ע ושאר כל הפוסקים שכולם סתמו וכתבו להקל לכולם ושאנו רואין כאילו כל העיר מלאה בתים אם לא שאינו מובלע תחומיה בשום צד דהיינו שיש ד' א"א בין ראשי הקשת ויותר מב' אלפים אמה בין היתר להקשת וכדברי התו' והרא"ש אשר כתבו ראשונה. לכן נראה פשוט דמ"ש התו' והרא"ש שני הפירושים התירוצים הנ"ל לא כתבו אלא לשיטת רבה בר רב הונא דס"ל דלא אמרינן רואין הקשת כאילו הוא מלאה בתים דמי אם לא שתחומיה מובלעים מכל צד דהיינו שאין בין ראשי הקשת ד' א"א וגם אין בין הקשת ליתר יותר מב' א"א וס"ל דלא אמרינן אי בעי הדר אתו דרך בתים או דרך היתר וכמ"ש שם התו' ואפילו לסברתו כתבו התו' והרא"ש בשינוי' קמא דהא דאמר רב הונא דאם איכא ד"א בין היתר לקשת דמודדין לו מן הקשת אע"ג דליכא יותר מב"א בין הקשת ליתר היינו דוקא להדר באמצע הקשת ומשום דהדריס שם הן דומי' לעיר אמצעי של ג' עיירות דאע"ג דאיכא רחוקה מהחיצונים כ"א ב"א מ"מ אין מודדין לה אלא מהאמצעי וליכא למימר גבייהו כמאן דמליא דמי מטעם דמאי דמרויח במדידה מצד היתר אתה מפסיד בצד שכנגדו וכמ"ש התוס' והרא"ש אבל להדריס בראש הקשת מודדים לכל אחד מהצד שכנגדו אע"ג דאיכא ביניהם ד"א ויותר דומיא דשני עיירות החיצונות דהם ג"כ רחוקות טובא זה מזה ולתירוץ בתרא כתבו התו' והרא"ש דגם להדריס בראשי הקשת אין מודדים לכל אחד כ"א מפתח ביתו מטעם דא"א למלאותו מבתי הקשת שכנגדו משום דאין נכנסין שם באויר משא"כ בג' עיירות ומכ"ש שמודדין להדריס באמצע הקשת מפתח ביתם דוקא והיינו דוקא לרבה בר רב הונא וכמ"ש אבל לסברת רבא בר רבה ברי' דרב הונא ואנן קיל"ן כוותיה דפליג עמו וס"ל דבמובלע מצד צד סגי או בראשי קשת תוך ד"א או מהקשת להיתר ליכא יותר מב' אלפים אמה ומטעם כיון דיכול לילך דרך הבתים או דרך היתר פשוט דרואין כל הקשת כאילו הוא מרובע ומלא בתים וכמ"ש התו' והרא"ש ראשונה וזהו סברת רבינו ומ"מ איכא כ"מ בשני התירוצים של התו' והרא"ש הנ"ל גם אליבא דהלכתא והיינו כשאינו מובלע בשום צד דיש בין ראשי הקשת ד"א ובין הקשת ליתר יותר מב"א דהוי הדין בזה לכל חד מהתירוצים הנ"ל כמ"ש אליבא דרבה בר בר הונא כשאין בין יתר לקשת יותר מאלפים והשתא א"ש דמדכתבו התו' והרא"ש בשינוי' בתרא להחמיר לאסור אף להדריס בראשי הקשת למדוד כל אחד מפתח ביתם מש"ה סתם רבינו ג"כ וכתב דבדאיכא בין ראשי הקצוות ד"א ויותר מב"א בין הקשת ויתר דלא אמרינן לשום צד רואין כמאן דמליא דמי אלא מודדין ממקום שלא נשאר מן הקשת עד יותר מב"א או שלא נשאר ביניהם ד"א ואע"ג דסברא זו לא נזכר שם בדברי הרא"ש ומדרבה כתב לסברת רבה בר רב הונא כשנויא קמא דלהדריס באמצע הקשת מודדים מפתח ביתם נראה דל"ד קאמר דודאי אף שבראשי הקשת היא רחב ד"א מ"מ כשמתקצר והולך ביני וביני מודדים להם ממקום שמתקצר ואין שם עוד ד"א מצד זה של קשת לצד זה והא ראיה שהתו' שם דף כ"ה ע"ב בד"ה ואם לאו מודדין לה מן הקשת כתבו ז"ל לא מן הקשת ממש אלא ממקום שמתקצר בפנים ואין שם ד"א דלא גרע מאילו נוטל אותו שלמעלה ור"ח פי' עיר העשויה כקשת שאין מתקצר והולך עכ"ל התו' והנה לשני האוקימתות א"ש דמ"ש הרא"ש מפתח ביתם הוי כאילו כתב מן הקשת וכאשר פירשו התוס' בשני האוקימתות דל"ד קאמר מן הקשת או איירי שאין הקשת מתקצר וכמ"ש ר"ח כן פי' דברי הרא"ש ז"ל וק"ל ורבינו איירי בקשת שמתקצר והדין דין אמת ואין להקשות לרבה בר רב הונא דס"ל דאפילו בדאיכא ד"א אם אין יותר מב"א בין הקשת ליתר מודדין גם להדריס באמצע הקשת מן היתר מעיר האמצעי בג' עיירות הנ"ל די"ל דשאני בעיר העשוי כקשת דאיכא בתים ומש"ה אמרינן גבה כמאן דמליא דמי אם מובלע בחד צד משא"כ בג' עיירות כנ"ל וכמ"ש בגמרא ג"כ האי חילוק על א"א ע"ש. וכאשר כתבתי הוא הנכון וברור לע"ד כפי שיטת התו' והרא"ש ורבינו ובזה א"ש נמי מה שכתב רבינו ירוחם דלפי שיש נפקותא גדולה בשני הפירושים כתבם דר"ל אף דלא קיל"ן כרבה בר רב הונא מ"מ למדנו מינייהו אליבא דרבה בריה אליבא דהלכתא ואל תתמה על מה שכתב דהתוספות והרא"ש כן כתב אליבא דרבה בר רב הונא אף על גב דאביי דהתם סבירא ליה כרבא בר רבה בריה דרב הונא דמובלע מחד צד סגי דכ"ל דמוכרח לומר דרבא המקשן דהתם פריך ג"כ אליבא דאל"כ קשה מה עלה על דעת רבא המקשן להקשות לאביי מהא דאמר רב הונא פחות מד"א כו' הא לפני זה רבא עצמו דיבר עם אביי מהא דרבה בריה דרב הונא דס"ל דאפי' בדאיכא יתר מאלפים בין היתר לקשת רואין כמאן דהוי הקשת מלאה בתים ואביי ס"ל כוותי' וא"כ לק"מ מהא דאמר רב הונא דאמר ד"א לאו היינו דוקא בדאיכא בין קשת ליתר יותר מב' אלפים מה שאין כן בשלשה עיירות דמוקי לה התם בדליכא אלא ב' אלפים בין האמצעים להחיצוני' ומש"ה אפילו איכא טובא בין ב' החיצונות לית לן בה אלא ודאי צ"ל דרבא דהקשה מרב הונא ס"ל דרב הונא אמר דינא' אליבא דכ"ע גם אליבא סברת רבה דס"ל דבעינן שיהא מובלע בין יתר לקשת בב"א אפילו הכי אמר אי איכא בין שני ראשיה ד"א לא וכיון דמוכרחין לומר דהמקשן הקשה אליבי' גם התרצן השיב ג"כ אליבי' ומש"ה כתבו התו' והרא"ש ג"כ אליבי' וק"ל. ואף שבאמת שהתוספת כתבו בחדא מג' פירושי' שכתבו על מ"ש שתיאך שם אביי לרבא וז"ל התם ליכא למימר מלי הכא איכא למימר מלי דה"ע דבקשת איכא יותר מב' אלפים בין הקשת להיתר משא"כ בין האמצעי להחיצונה מ"מ הרא"ש לא העתיק זה וגם התו' שכתבו שני פירושים אחרים אליבא דאותם התירוצים ע"כ צ"ל כמ"ש דאל"כ קשה מאי עלה על דעת המקשן שהקשה ומה עלה על דעת התרצן שלא השיב לו האמת וכמ"ש. וכ"ש לא קשה מידי לפי מה שהביא ב"י הגירסא דרב הונא עצמו הוא אשר פליג עם רבא בריה דרבה בר רב הונא וס"ל דבעינן שלא יהא בין הקשת ליתר יותר מב"א ואיבעי דיהא מובלע מכל צד ולפי אותו גירסא כתב דמה"ט השמיטו הרי"ף והרמב"ם בפלוגתתם משום דס"ל הלכתא כרב הונא שהוא הוי מרי' דהאי דינא כו' ע"ש. ולגירסתו א"ש טפי מ"ש התו' והרא"ש אליבי' כיון דפריך מרב הונא דס"ל כן דבעי עכ"פ שלא יהא בין הקשת ליתר יותר מב"א דומה להרחקת אמצעי מן החיצונים ואפ"ה אמר דאם איכא ד"א בין ראשי הקשת דאין מודדין אלא מן הקשת אבל התוס' והרא"ש נקטו בלשונם וגירסתם רבה ברי' דרב הונא ולא רב הונא ע"ש ולפ"ז אין טעם וראיה לב"י מזה לומר שהרי"ף והרמב"ם מה"ט השמיטו וגם בכ"מ הדר בי' הב"י וכתב אדרבה שנ"ל שגם דעת הרי"ף והרמב"ם כדעת הרא"ש דהלכה כרבא ברי' דרבה ע"ש וכנלע"ד מדהשמיטו והביאו דברי רב הונא לחוד דלא חילק אלא בין אם יש בין ראשי הקשת ד"א או לא ולא חילק בין אם יש בין הקשת להיתר ב"א ש"מ דסבירא ליה דאם אין ראשי הקשת ד"א אף שיש בין הקשת ליתר יותר מב"א אין כ"מ ומודדין מהיתר וק"ל. ולכאורה גם כוונ' רשב"א כדעת רבינו דלהדרין באמצע הקשת והוצים להלך נוכחם לצד היתר מודדין ממקום שאין שם יותר מב"א וי"ש אם בא לצאת מביתו אל היתר וממנו ולחוץ מודדים לו מצד היתר בסמוך לצלע אשר שם אלפים אמה לכל רוח כאילו אמר מודדין לו מצד היתר הסמוך אלפים לצלע אשר שם ביתו ומשם מודדין לו אלפים לכל רוח דאל"כ אלא תפרש דר"ל שמודדין לו מראש היתר אעפ"י שאינו מובלע קשה מנא לי' הא דהא בגמרא מודדין לו מן הקשת קאמר ופשטי' דגמרא דקאי אכל הדריס בקשת ועוד דא"כ ה"ל לקצר לומר שמודדין מן היתר ומה"ט ג"כ נראה דאין לפרשו דר"ל דאין מודדין גם להם כ"א מצלע פתח ביתם (ועיין בש"ע בסעיף ד' שכתב רמ"א ז"ל י"א במקום שנתקצר שם הקשת שאין שם ד"א כו' מדכתב בלשון י"א ש"מ שס"ל שיש חולקין וס"ל דאין מודדין גם להדריס באמצע הקשת כי אם מפתח ביתם ממש ולא מצינו מאן דאמר כן בהדיא) דא"כ למה שינה וכתב שמודדין לה מן היתר דה"ל ג"כ לקצר כמ"ש ברישא ועוד שהמ"מ כתב שהרשב"א ביאר מ"ש בגמרא מודדים מן הקשת כו' ואי ר"ל שמודדין לכל אחד מפתח ביתם אין זה ביאור דהא פשטא דליסנא דמודדין לה מן הקשת הכי משמע אבל לפי מ"ש ניחא ומה שמסיק וכתב שכל צלע בעיר אחד בא ליתן טעם שאף שמ"מ לומר שרואין כאילו כל העיר מלאה בתים כיון דאיכא ד"א בראשי הקשת מ"מ לא אמרינן ג"כ כאילו אינה מלאה כלל אלא כל צלע וצלע עיר בפני עצמו ורואין כאילו מה שלמעלה מהם מב"א כאילו אינו וכמ"ש התו' הנ"ל וא"כ דעתו הי' דבריו כשינויי' בתרא התוספת והרא"ש הנ"ל לאומרא ומכ"ש לעיל ולא כמ"ש ב"י דדבריו המה כדברי פי' הראשון ואפשר שט"ס נפל בדפוס ב"י וצ"ל כפי' השני אלא שמ"ש ב"י לפני זה דדברי רבינו לא כדברי זה ולא כדברי זה אינם מכוונים למ"ש שהרשב"א ס"ל כפי' דברי הרא"ש ורבינו ואף שאפשר לדחוק ולפרש דכיון הב"י למ"ש ומ"ש דדברי רבינו לא כדברי זה ר"ל שרבינו כתב שמודדין לו גם ממקום שנתקצר ולא נשאר רחב ד"א וזה לא הזכיר הרשב"א בדבריו. ומ"ש אח"כ ולענין אם באים ראש בני קשת זה כו' כתבו התו' כו' אפשר לומר דכיון ג"כ למ"ש התו' והרא"ש לא כ"כ אליבא דהלכתא אלא למאן דס"ל דבעינן שיהא מובלע מכל כ"כ והביאו ב"י כדי ללמוד מהן דאליבא דרבא בריה דרבה בר רב הונא דינא הכי באם הוא יותר מב' אלפים

מהקשת

ומלאה בתים ומודדין לה מן היתר וה"מ שאין בין יתר לקשת
אלא אלפים שיכול להגיע שם אז מודדין לה מן היתר אפילו יש
בין שני ראשיה ד' אלפים אמה או שאין בין ראשיה ד' אלפים אמה
ששני התחומין מובלעין זה בתוך זה (ב) אפילו יש בין יתר לקשת
יותר מאלפים אמה אבל אם יש בין יתר לקשת יותר מאלפים אמה
ובין שני ראשיה ד' אלפים אין מודדין לה מן היתר אלא ממקום
שלא נשאר הקשת עד שם יותר מאלפים או שנתקצרה עד שלא
נשאר ביניהם ד' אלפים וכן הדין אם אחד מאלו (ג) שמתעברין
עמה קרוב לה (א) בתוך (ד) ע' אמה ושירים ואחד כנגדה בראשה
השני אפילו אם יש ביניהם יותר מד' אלפים אמה רואין כאילו
חוט מתוח עליה ומודד משם ולהלן ולאחר שהוסיפו עליה לרבע'
מוסיף עוד עליה שאין מתחילין למדוד מהריבוע מיד אלא מוסיפין
עליה ע' אמה ושירים ומש' ואילך מתחילין למדוד אלפי' היה בתוך
ע' אמה וד' טפחים בית אפילו נהרס שלא נשאר בו אלא ג' מחיצות
בלא

שצח וה"מ שאין בין יתר לקשת אלא אלפים שיכול להגיע שם אז מודדי' לה מן היתר אפילו יש בין שני ראשיה ארבע אלפים וכו'
כ"כ התו' והרא"ש דכיון דאי בעי מצי אתי דרך היתר מראש האחד לראש האחר
כיון דהיתר מובלע תוך הקשת רואין כאילו היא מלאה בתי' וכן אם יש בין שני
ראשי' פחות מד' אלפי' מודדי' לה מן היתר
אפילו איכא יותר מן אלפים אמה בין
יתר לקשת משום דאי בעי הדר אתי
ליה דרך בתים כדרבא בריה דרבה בר
רב הונא דהכי הלכתא ודלא כמאן
דפליג עליה :
ומ"ש אבל אם יש בין יתר לקשת יותר
וכו' שם מימרא דרב הונא ואם
לאו מודדין לה מן הקשת ופירשו התו' לאו מן
הקשת ממש אלא ממקום שמתקצר בפנים
ואין שם ד' אלפי' דלא גרע מאילו ניטל אותו
של מעלה וכ"כ הרא"ש ר"פ כיצד מעברין :
וכן הדין אם א' מאלו שמתעברין עמה
וכו' כ"כ התו' בד"ה עיר העשויה
כקשת דנראה לר"י דאין לחלק בין ב' פגומי'
לעיר העשוי' כקשת וכן פר"ח דלא כמ"ש
התו' מתחלה וכ"כ הרא"ש דצריך לדקדק
אם יש להקל טפי בב' פגומין מבעיר
העשויה כקשת וז"ש רבינו וכן הדין כלומר
שדיניהם שוה אין להקל בזו יותר מבזו :
ולאחר שהוסיפו עליה וכו' שם (דף כ"ז) תנן נותנין קרפף לעיר דר"מ וחכמים
אומרי' לא אמרו קרפף אלא בין ב' עיירות בלבד וכתב הרא"ש
והמרדכי בשם מהר"מ דהלכה כר"מ דאף לעיר אחת נותנין קרפף כשבא למדוד
התחומין : היה בתוך ע' אמה וד"ט בית אפילו נהרס וכו' או ע"ג שיש בה בית דירה
לכומרים או ארוות סוסים או אוצרות שבשדות שיש בהם בית דירה
והבורגנין שבתוכה או בית שבים וכו' כצ"ל וכל זה משנה וברייתא וגמר' שם
(דף כ"ה) ודע דבגמרא קמבעיא לן שתי מחיצות ויש עליהן תקרה מאי ולא
אפשיטא ופסקה הרמב"ם בפכ"ח מה"ש לקולא משום דהלכה כדברי המיקל
בעירוב וכן פסק בש"ע אבל הרי"ף והרא"ש לא הזכירוה נראה שדעתם להחמיר
ונסמכו על מה שכתבו מאי גדודיות א"ר יהודה ג' מחיצות שאין עליהן תקרה
דמשמע

דרך בתים וכיון דאמר אביי דמסתבר כוותיה משמע דהלכתא כוותיה ופירש"י וכמה
יהא אויר החלק מן היתר לקשת דאמר ומודדין לה מן היתר כי ליכא ד' אלפי'
אמה בין ב' ראשי' אלפים אבל יותר מאלפים כיון דמכי נפיק מביתו הולך לו תחום
שלם מקמי דלימטי ליתר לא משחינן ליה מן היתר דאי בעי הדר אתי למקום היתר
דרך הבתים סביב הקשת יכול להלך עד
שמגיע לאחד מן הראשים ומשם יכול
להלך לראשו האחר שהרי תחומיהם
נבלעים זה בזה וכיון דהיתר יכול להלך
למקום היתר תו לא אסר ליה אורך החלק
לשווייה כשתי עיירות ורואין אותו כאילו
היא מליאה בתים ואוירות וכתבו התוספו'
דלרבא בריה דרבה בר רב הונא דאמר
אפילו יתר מאלפים בין יתר לקשת מודדין
לה מן היתר משום דאי בעי הדר אתי
דרך בתים ולא חש שיהו מובלעים רק
מצד אחד נראה דה"ה נמי לדידיה אם אין
בין יתר לקשת אלא אלפים דמודדין לו
מן היתר אפילו יותר מארבע אלפים אמה
בין ב' ראשי הקשת דהא מצו אתו
דרך היתר מראש האחד לראש
האחר כיון דהיתר מובלע תוך הקשת
וכן כתב הרא"ש ז"ל וכך הם דברי רבינו
וכן נראה מדברי רבינו ירוחם אבל הרי"ף
השמיט מחלוקת דרב הונא ורבא בריה
דרבה בר רב הונא וגם הרמב"ם לא הזכיר דין זה בפ' כ"ח מהלכות שבת אפשר דס"ל
ז"ל דאע"ג דאמר אביי כוותיה דרבא בריה דרבה בר רב הונא מסתברא לא נקטינן
כוותיה אלא כרב הונא דפליג עליה אי משום דאיהו קדים ואין הלכה כתלמיד במקום
הרב ואי משום דכיון דדין עיר העשויה כקשת רב הונא הוא דאמר לה איהו הוה
בקי בהל' טפי מרבא בריה דרבה בר רב הונא וא"ת מ"מ ה"ל לכתוב דין זה להודיענו
שצריך שלא יהא בין יתר לקשת יותר מאלפים אמה י"ל דהא לא אצטריכא להו
דממילא משמע כל היכא דלא שמעי' טעמא דאי בעי הדר אתי דרך בתים"
ואע"ג דהכי מימר' לא איתמר אלא אהית'
עשויה כמין קשת משמע לרבינו דה"ה
להיתה עשויה כמין גם וכן דעת הרמב"ם
"ב"ה ואפשר לומר דמדסתמו ולא חלקו
משמע דאפי' יש בין יתר לקשת יותר
מאלפים אמה נמי וכדמסתבר לאביי :
בפכ"ח וכ"כ ה"ה וכתב הוא שם בשם הרשב"א דהא דאמרינן אין מודדין לה אלא מן
הקשת כיצד היה הולך מביתו של צד הימיני שבקשת לבית שבצלע השמאלי שבקשת

דרך חלל הקשת מודדין מפתח ביתו כאילו כל צלע מב' צלעי הקשת עיר לעצמה ולפיכך חלל הקשת עולה לו מן החשבון בא לצא' מביתו אל הית' ממנו ולחוץ מודדין
לו מצד היתר הסמוך לצלע אשר שם ביתו אלפים אמה לכל רוח שכל צלע וצלע כעיר אח' ע"כ : ובספר העתים כתב שהן כיושבי צריפין ומודדין לכל אחד מפתח
ביתו וכ"כ מדברי רש"י ז"ל עכ"ל ודעת רבינו לא כדברי זה ולא כדברי זה שהרי כתב אין מודדין לה מן היתר אלא ממקום שלא נשאר מן הקשת עד שם יותר
מאלפים או שנתקצרה עד שלא נשאר ביניהם ד' אלפים ודעת זו כתבו הרא"ש וגם הגהות בפכ"ח מהל' שבת וז"ל אין מודדין אלא מן הקשת לאו דוקא מן הקשת ממש
אלא מן היתר ולפני' במקום שהוא פחות מד' אלפים אמה עכ"ל ומינה למד רבינו דה"ה למקום שלא נשאר מן הקשת עד שם יותר מאלפים דשניהם שוים לדעת
התוספות והרא"ש כדבסמוך . ולענין אם באים בני ראש קשת זה לילך לצד ראש קשת האחר כתבו התוספות והרא"ש גבי ג' כפרים המשולשים לחד פירושא דנותנין
להם כל אויר שבין ב' ראשי הקשת ובלבד שלא יהא בין יתר לקשת יותר מאלפים ולפיכך שניהם כתבו דאין נותנין להם האויר שביניהם ורבינו ירוחם כתב ב'
הפירושים ולא הכריע ודברי הרשב"א שכתבתי הם כדברי הפי' הראשון : ומ"ש רבינו וכן הדין אם אחד מאלו שמתעברין עמה קרוב לה וכו' שם אהא
דא"ר הונא עיר העשויה כקשת וכו' כתבו התו' הא דלא נקט רב הונא מילתיה בב' פגומין משום דסתם פגום הוי תוך ע' אמה ושירים מעיקר העיר
וכיון דהוי תוך עיבור העיר אפילו יש בין פגומין יותר מד' אלפים רואין כאילו חוט מתוח עליהם והרא"ש כתב על הא דאמר רב הונא עיר העשויה כקשת וכו' משמע מלשון
ר"ח שהיה רב הונא יכול להשמיענו דין זה בב' פגומין היוצאין מצד אחד דבעי שיהא ביניהו פחות מד' אלפים אמה והא דלא נקט מילתיה בב' פגומין שהוזכרו בברייתא
קודם עיר עשויה כקשת משום דב' פגומין דברייתא איירי ביוצאין בב' רוחות ונראה דלרבא בריה דרבה בר רב הונא דאמר אפילו ביתר מאלפים אמה בין קשת
ליתר מודדין לה מן היתר לא הוה מצי למימר למלתיה על ב' פגומין דאפילו בעיר העשויה כקשת אם אין בין יתר לקשת אלא אלפים אמה מודדין מן היתר
אפילו אם יש יותר מד' אלפים אמה בין שני ראשי הקשת כדמפרש טעמא משום דאי בעי אייתי לה דרך בתים ואפילו לר"ה דאמר אלפים ולית ליה טעמא דאי
בעי אתי לה דרך בתים נראה דגבי פגום היוצא בתוך ע' אמה ושירים על ע' מעיקר העיר אפילו יש ביניהם ד' אלפים רואין כאילו חוט מתוח עליהן אבל אם
יש בראש האחד הרבה פגומין זה אצל זה כל אחד בתוך ע' אמה ושיריים של חבירו וכן בראש האחר דהשתא החיצונים הם חוץ לעיבורה של עיקר העיר בזה צריך
לדקדק אם רואין כאילו חוט מתוח עליהן מזה לזה אפילו יש ביניהם ד' אלפים לפי שבטלים אגב העיר אבל עיר העשויה כקשת שעיקר העיר כך יש חשיבות בראש הקשת
כמו באמצע היכא דהוי ד' אלפים בין ראשיה אין מודדין לה מן היתר וגם צריך לדקדק ברחבה מצד א' וקצרה מצד א' שזו היא עיקר העיר שכך היא עשויה אם נאמר
רואין אותה כאילו היא שוה אפילו אורך העיר ד' אלפים אמה עכ"ל : ולאחר שהוסיפו עליה לרבעה מוסיף עוד עליה וכו' ג"ז שם במשנה דף נ"ז
נותנין קרפף לעיר דר"מ וחכ"א לא אמרו בקרפף אלא בבין ב' עיירות ופירש"י כשבא למדוד התחומין אין מודדין מן החומה אלא מרחיק ע'
אמה ושיריים ויליף לה בגמרא מקרא · וכתבו הרא"ש והמרדכי בשם ר"מ דהלכה כר"מ אבל מדברי הרמב"ם בפכ"ח נראה שפוסק כחכמים וכ"כ מדברי הרי"ף שסתם
המשנה כצורתה משמע דס"ל דהלכה כחכמים דרבים נינהו ומיהו יש לדחות דדלמא סמך אמ"ש בפרק מי שהוציאוהו הלכה כדברי המיקל בעירוב אפילו יחיד נגד רבים
אבל יש להביא ראיה מדכתב פלוגתא דחייא בר רב ורב הונא במי נותנין לשתי עיירות ב' קרפיפות או קרפף אחד והיא פלוגתא אליבא דחכמים איתא דלר"מ
ליכא למ"ד דאין נותנין להם אלא קרפף אחד וכדקתני מתני' בהדיא ואוקמא חייא בר רב כר"מ אלא שקשה מדכתב הא דתנן בנדרים הנודר מן העיר וכו' ואסור ליכנס
בעיבורה דמשמע דאפילו בעיר אחת היא דהא סתמא מיתנייא ומיהו אפשר שלא הביאה אלא ללמד אסמכתא לעיבור העיר מפסוק של ויהי יהושע ביריחו דאתמר
אההיא מתניתין ומ"מ חכמים לא ראו בעירוב לתת עיבור אלא לשתי עיירות דכיון שאין ביניהם שיעור חשוב ה"ל חד אבל לעיר אחד אע"ג דלנדרים חשיב
כעיר התם שאני משום דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם · א"כ הביאה לומר דכי תנא נדרים אסור לכנוס לעיבור' בקרפף שבין שתי עיירות היא דומיא דהכא :
היה בתוך ע' אמה וארבע' טפחים בית. וכו' ג"ז שם במשנה (נב · נג) כיצד מעברין את העיירות היו שם גדודיות גבוה י' טפחים גשרים ונפשות שיש בהם בית
דירה מוציאין את המדה כנגדן ופירש"י גדודיות · שברי חומה של חרבות בתים ויש בתוך אמה ושיריים כדמפרש לקמן או גשרים או נפשות כעין שעושין
על הקבר מוציאין את המדה כנגדן אם בליטות הללו אצל קרן מזרחית צפונית רואין כאילו יש בליטה אחרת בקרן מזרחית דרומית וחוט מתוח מזו לזו ומודד מן החוט
ולחוץ כדי שיהא התחום שוה לשתי הקרנות ולא יהא כאן קצר וכאן ארוך בגמרא מאי גדודיות אמר רב יהודה ג' מחיצות שאין עליהם תקרה :
ומ"ש

דרכי משה

שצח (א) משמע קצת דוקא תוך ע' אמה ושירים אפילו יש ביניהם יותר מד' אלפים אבל אם היו הרבה בתים באחד לחבירו תוך ע' אמה ושירים דאז החיצונה חוץ לעיבורה של
עיר לא מודדין מן החוט שמותחין על פני החיצונים אם יש ביניהם יותר מד' אלפים וכ"כ הרא"ש בהדיא אבל נראה דהרא"ש לא קאמר אלא דאי איכא בכה"ג יותר מאלפים
מהעיר

דרישה

מהקשת לצד היתר וכמ"ש ובסוף דבריו ט"ס הוא וצריך להיות דדברי הרשב"א הם כפירוש
השני של התו' והרא"ש אלא שאף אם נתכוין לזה כמעט זה קשה מהרא"שונה במה שקיצר דבריו
במקום שהיה לו להאריך ולבאר וזהו אשר כתבתי ראשונה שנתן מכשול בדבריו הללו לעין
הקורא יהיה דעתו איך שיהיה וק"ל · ומ"ש רבינו אחר דין הנ"ל וכן הדין אם אחד מאלו
שמתעברין עמה קרוב לה בתוך ע' אמה ושיריים וא' כנגדה בראש השני אפילו אם יש
ביניהם יותר מד"א אמה רואין כאילו חוט מתוח עליהן ומודדין משם ולהלן עכ"ל נראה
לענ"ד פשוט וכן הדין ממש קאמר ר"ל אפילו היה הרבה פגומין ויש ביניהן רחב ד"א ויותר
אפ"ה רואין כאילו חוט מתוח עליהן ומודדין משם ולהלן ואף שהרא"ש כתב שם דף ק"ב סוף
ע"ד ז"ל אבל אם יש בראש הא' הרבה פגומין זה אצל זה כל אחד בתוך אמה ושיריים של
חבירו וכן בראש האחר כו' בזה צריך לדקדק אם רואין כאילו חוט מתוח עליהן מזה לזה אפי'
יש ביניהן ד"א כו' ולא הכריע הספק וגם רבינו סתם וכתב ז"ל אבל יש אחד מאלו שמתעברה
עמה כו' משמע דלא כתב אלא מאי דפשט ליה להרא"ש שם דהיינו באם יש א' ולא באם יש הרבה זה בצד זה מ"מ נראה לי עיקר מ"ש ראשונה ולומר דלא נסתפק הרא"ש באם יש הרבה
זה בצד זה כ"א באם יש כ"כ הרבה עד מהלך יותר מב"א לסברת רבא בריה דרבה דקי"ל כוותיה וס"ל דבכה"ג בקשת אין מודדין לו מן העיקר ומסתפקא ליה דדלמא דוקא בעיקר העיר
אמרינן הכי אבל בהני עיבורים שהן טפלים לעיר אפילו בטפי מב"א מצטרפין לעיר ומודדין מחוצה להן אלפים אמה והא דסתם הרא"ש דבריו משום דכתב ספיקו ג"כ אליבא דרבה
ואליביה נסתפק אם יש הרבה אפילו אין בהן מהלך ב' אלפים כיון שיש ביניהן ד"א וכה"ג בקשת ג"כ אין מודדין לו מן היתר כיון שיש בין ראשי הקשת ד"א אבל אין סברא להחמיר
ולומר דאף במקום שמודדין בקשת מן היתר לכל מר כדאית ליה אפ"ה נסתפק הרא"ש בהני עיבורים דזה ודאי אינו וכן מבואר בהדיא שם דף כ"ה בד"ה עיר העשוי' כקשת שכתבו ז"ל
ואפילו יש פגומין הרבה ומ"ו כל תוך ע' אמה ושיריים לשל חבירו וכן בצד השני שמא יש לחלק דגבי פגומין שאינן מעיק' העי' אפילו אין שם הבלעת תחומין מעברין אותה עם העיר לפי
שבטל אגב העיר אבל בשני ראשי הקשת שהן מעיקר העי' אין בטלין אגב העיר ולכן בעינן שיהא שם הבלעת תחומין כו' ע"ש שמסיק שאין לחלק בין פגומין לקשת והן הם דברי הרא"ש
בעין

פרישה

בעינן לרבעה דומיא רבוע של עולם אפילו יש בין ב' ראשי' כו' שהרי מצי אזיל דרך היתר מראש
הא' לראש הב' דהיתר מובלע תוך הקשת תו' :
(ב) אפילו יש בין יתר לקשת כו' שהרי בעי מייתי ליה דרך בתים גמרא ור"ל שלעולם א"צ
שיהיו התחומין מובלעין אלא מצד אחד בין מן היתר לקשת או תחום שני
ראשים זה לזה :
(ג) שמתעברת עמה קרוב לה כו' אבל אם יש מב' צדדי העיר הרבה עירובים סמוך זה
לזה עיין בדרישה מי אמרי' בהו ג"כ רואין כאילו חוט מתוח אפילו יש
בין שניהם יותר מד' אלפים :
(ד) ע' אמה ושיריים כו' למדו זה מדכתיב ויהי יהושע ביריחו וכתיב ויריחו סוגרת ומסוגרת
אלא שהיה בעיבורה :
בנין

בלא תקרה או שיש שם (ה) בנין שעושין על הקבר ויש בו ד"א על ד"א או גשר או בית הקברות שיש בהם בית דירה (ב) (ו) והבורגנין שבתוכה או ב"ה שיש בה בית דירה לחזן או בית ע"ג שיש בה בית דירה לכומרים או ארוות סוסים או אוצרות שבשדות שיש בהם בית דירה והבורגנין (ז) או בית שבים כל אחד מאלו שהוא קרוב לה בתוך ע' אמה ושירים רואין כאילו העיר מגעת עד שם ומודדין משם ואילך ע' עמה ושירים ואלפים: היה עוד בית אחר בתוך ע' אמה ושירים לראשון מודדין ע' אמה ושירים מן השני וכן עד לעולם אבל בית שנפרץ משתי רוחותיו או גשר וקבר וכה"כ או בתי ע"ג וארוו' ואוצרו' (ובורגנין ס"א אינו) שאין בהם בית דירה ובור ושיח ומערה ונהר ושובך (ח) ובית הבנוי בספינה אינן חשובין להיות נוספים עליהם: שתי עיירות זו אצל זו כל זמן שאין ביניהן אלא קמ"א אמה ושליש חשובות כעיר אחת וכשיבא למדוד תחומי האחת מודד מע' אמה ושירים חוץ לחבירתה אבל עיר ובית אפילו גדול הרבה אינן חשובין כאחת אא"כ הוא בתוך ע' אמה ושירים וכן חומת העיר שנפרצה משתי רוחותיה זו כנגד זו והרבו הבתים שביניהם עד קמ"א ושליש חשוב כסתום: שתי עיירות זו כנגד זו ושלישית כנגד אויר שבין שתיהן רואין כאילו היתה האמצעית בין השתים שזו כנגד זו ואם אין ממנה לכל אחת מהחיצונות יותר מקמ"א אמה ושליש חשובות החיצונות כאחד ואפילו יש ביניהם הרבה ובלבד שלא יהא בין האמצעית (ט) ובין כל אחת מהחיצונות יותר מאלפים וגם לא תהא האמצעית גדולה מהאויר שביניהם בענין שכשנאמר רואין אותו כאילו היא ביניהן שיכול אותו האויר שביניהן והאמצעית אין מודדין לה (י) אלא מחומותיה: עיר היושבת בעמק ונהר לפניה אם היא מוקפת חומה

ומ"ש או שיש שם בנין שעושין על הקבר וכו' עד או בית שבים שם בברייתא וכתב רש"י נפש בנין שעושין על הקבר וסתמי' לדירת שומר הקבר עביד הלכך אע"ג דלא דייר ביה בית דירה היא ואמרינן בגמרא בית שבים למאי חזי אמר רב פפא בית שעשוי לפנות בו כלים שבספינה ואע"פ שלא הוזכר בברייתא ד"א על ד"א אלא בבנין שע"ג הקבר ה"ה לאידך כדמשמע בגמרא וכ"כ התוס' וכ"כ הרמב"ם בפרק כ"ה מה"ש: **ומ"ש** היה עוד בית אחר בתוך ע' אמה ושיריים לראשון מודדין שבעים אמה ושיריים מן השני וכן עד לעולם כ"כ הרמב"ם בפכ"ח וז"ל היה בית זה קרוב למדינה בע' אמה ובית שני קרוב לבית ראשון בע' אמה ובית ג' קרוב לבית שני בע' אמה וכן עד מהלך כמה ימים הרי הכל כמדינה אחת וכשמודדין מודדין מחוץ לבית האחרון והכי משמע בפרק עושין פסין (כא:) אהא דהוו אתו מברניש לבי כנישתא דדניאל תלת פרסי בשבתא משום מתוותא דמבלען בע' אמה ושיריים וכן כתבו התוספות בפרק כילד מעברין גבי הא דאמר רב הונא נותנין קרפף לזו וקרפף לזו וכתב הרא"ש בפרק כילד מעברין (נז:) גרסינן בירושלמי מהו ליתן עיבור לעיבור מילתיה דרשב"י אמר נותנין דאמר רשב"י יכול אני לעשות שיהו מהלכין מצור לצידן ומטבריא לציפורי ע"י מערות וע"י בורגנין רבי חייא אמר איתפלגין רבי חייא רבה ובר קפרא חד אמר הדא דתימא בעיר גדולה אבל בעיר קטנ' לא שלא תהא תוספ' יתיר' על העיקר וחד אמר בין בעיר גדולה בין בעיר קטנה דין אלפים ומיהו בתלמוד דידן קאמר הוו אזלינן מברניש לבי כנישתא דדניאל תלתא פרסי וכדי שלא יחלוק בגמ' דידן אירושלמי איכא למימר דברניש עיר גדולה היתה מהלך ג' פרסי וטפי נראה דגמרא דידן דמשמע דכל שאין לה ג' מחיצות אין מתעברין עמה וס"ל דבעי' דלא אפשיטא לא הוי בכלל הלכה כדברי המיקל בעירוב והכי מסתבר: **שתי** עיירות זו אצל זו וכו' שם (דף נז) פליגי בה רב הונא וחייא בר רב ופסקו התו' והפוסקים כרב הונא דנותנין קרפף לזו וקרפף לזו: **ומ"ש** אבל עיר ובית וכו' כך הסכי' ר"י והרא"ש דבית לא חשיב כעיר ליתן לו קרפף אלא אפילו הוא גדול הרבה לא עדיף מבית דירה שיש בו ד' על ד' והוא בתוך ע' אמה ושירים שהוא נוסף על העיר ומודדין ממנו ואילך ע' אמה וכגירסת רשב"ם ופי' דלא כגי' ר"ת ופירושו ומביאו ב"י: **שתי** עיירות וכו' שם במשנה (דף נז) וכן ג' כפרים וכו' ודברי רבינו כחומר ב' הפירושים שכתבו התו' עיין בב"י ואף ע"ג דהלכה כדברי המיקל בעירוב מ"מ כל כה"ג דאיכא לפרש הכי והכי לא ה"ל בכלל הלכה כדברי המיקל בעירוב וכמו שפרישי' בסמוך דבעיא דלא אפשיטא נמי לא הוי בכלל הלכה כדברי המיקל בעירוב ועיין במ"ש לקמן ריש סי' ת"ה: **ומ"ש** אם היא מוקפת חומה גבוה וכו' כך פרש"י וכך פי' בעל המאור והרא"ש וה"ר ירוחם אבל הרי"ף כתב כפי' הרמב"ם וכתב ה' המגיד שכך היא דעת הגאוני' וכ"כ בש"ע: אין

סבירא כרשב"י דהלכה כדברי המיקל בעירובין וכתב ה"ה בפכ"ח בשם הרשב"א לא היה שהיה עשוי לדירה או שהיה עשוי לדירת עראי אין עושין אותו עיבור לעיר לפיכך הבורגנין שעושין שומרי הפירות בגנות ופרדסין ושומרי העיר חוץ לעיר אינם נמדדים עם העיר מפני שהם ערא' מפני הגנבים ומפני הגשמים ששוטפים אותם עכ"ל · ותמה עליו ה"ה דא"כ למה אמרו אין בורגנין בבבל דמשמע דוקא בבל ועוד שבפירוש שנינו בברייתא והבורגנין אלא ודאי לא אמרו אלא בבבל דוקא ולזה לא כתב רבינו דבר זה ע"כ. ואין ספק שנעלם מעיני ה"ה הא דאיתא בפרק עושין פסין (כא·) אמר רב ירמיה בר אבא אין בורגנין ולא פסי בירא' לא בבבל ולא בשאר ארצות בורגנין בבבל לא משום דשכיחי בידקי מיא בשאר ארצות נמי לא דשכיחי גנבי והכא ברייתא דבורגנין איכא לאוקמה באתרא דלא שכיחי גנבי:
ומ"ש אבל בית שנפרץ מב' רוחותיו וכו' הכל פשוט בברייתא בפרק כילד מעברין (נה) ואיבעיא לן בגמרא שתי מחיצות שיש עליהם תקרה מהו ולא איפשיטא ופסקה הרמב"ם לקולא בפכ"ח מה"ש משום דהלכה כדברי המיקל בעירוב ויש לתמוה על רבינו שלא הזכירה א: **שתי** עיירות זו אצל זו וכו' שם דף נ"ז אמתניתין דנותנין קרפף לעיר שכתבתי בסמוך איתמר רב הונא אמר נותנין קרפף לזו וקרפף לזו חייא בר רב אמר קרפף אחד לשתיהן ופסקו התו' והרא"ש והמרדכי כרב הונא וכן פסק הרמב"ם בפרק כ"ה מהלכות שבת וכ"כ שהוא דעת הרי"ף ואף על פי שהביא מחלוקתם ולא פסק הלכה סמך על מה שכתב בפרק מי שהוציאוהו דהלכה כדברי המיקל בעירוב ושלא כדברי ה"ר יהוכתן שפסק כחייא בר רב: ומה שכתב וכשיבא למדוד תחומי האחד מודד משבעים אמה ושירים חוץ לחבירתה פשוט הוא שהיא אלא ע"פ שטת הרא"ש דפסק כר"מ אבל למאן דפסק כחכמים אינו מודד אלא מקיר חבירתה וכן מה שכתב לעיל היה עוד בית אחר בתוך ע' אמה ושירים לראשון מודדין ע' אמה ושירים מן השני אינו אלא ע"פ שיטת הרא"ש שפסק כר"מ דאילו למאן דפסיק כחכמים אינו מודד אלא מקיר הבית השני: **ומ"ש** אבל עיר ובית וכו' בפ"ק דסוכה (ג:) תניא בית שאין בו ד"א על ד"א אין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות וכתבו התוס' שפירש ר"ת דאין נותנין לזה הבית דין עיבור שבין ב' עיירות דלרבנן לעיר אחת בפני עצמה אין לה קרפף ואם היה לזה הבית ד"א היה לו דין עיר אחת לתת לו קרפף כמו עיר והיינו נותנין לבית זו ולעיר שאצלה ב' קרפיפות כמו לב' עיירות לרב הונא לחייא בר רב קרפף א' לשתיהן. ורשב"ם גרים אין עושין אותו עיבור לעיר כן משמע בירושלמי כלומר דאי הוה ביה ד' אמות וקאי בתוך שבעים אמה ושירי' היה מתעבר עם העיר למדוד מן הבית משמע דרשב"ם חולק על ר"ת וסובר דבית אפילו יש בו ד' על ד' אין נותנין לו דין עיר לתת לו קרפף וכתב מחלוק' זו הרא"ש בפרק כילד מעברין והעלה דלא נראה לו דברי ר"ת וגם התוספות כתבו מחלוקת זה עוד בפ' כילד מעברין כתבו דלא נראה לר"י דברי ר"ת וכ"נ דעת הרמב"ם מדלא הזכיר דין זה אלמא לא חשיב כעיר וכדברי הרא"ש ז"ל: **ומ"ש** וכן חומת העיר שנפרצה מימרא דרב הונא בפרק כילד מעברין דף נ"ה: **שתי** עיירות זו כנגד זו ושלישי' כנגד אויר שתיהם וכו' ג"ז שם (נז·) במשנה וכן שלש' כפרים המשולשים. אם יש בין שני החיצונים קמ"א ושליש עושה האמצעית שלשתן להיות כאחד ואוקמוה בגמ' לרב הונא דקי"ל כותיה לא משולשין משולשין ממש בשורה אח' אלא כל שאילו מכנים אמצעי ביניהם ויהו משולשי' ואין בין זה לזה אלא קמ"א: ופירש רש"י הא דקתני אם יש בין שני החיצונים קמ"א בדמרחקי טובא מהדדי וה"ק אם יש אויר בין שתי החיצונים כדי להתמלאות אמצעי ולעמוד אויר הנשאר בין אמצעי לחצונים מכאן ומכאן קמ"א לכאן וקמ"א לכאן דהיינו ב' קרפיפות לשניהם רואים כאילו היא נתון ביניהם והרי כולן אח' והיוצא מאח' מהם לילך דרך אחד מחברותיה מודד מחומות חבירתה אבל אם רבה אויר יותר מכאן לא אמרינן רואין. א"ל רבא לאביי כמה יהא בין חיצון לאמצעי א"ל אלפים אמה פירש"י אלפים אמה · הואיל ויכול לבא מזו לזו בלא עירוב אמרינן רואין ואמר ליה רבא לאביי כמה יהא בין חיצון לחיצון מאי נפקא לן מינה כל שאילו מכנים אמצעי ביניהם ואין בין זה לזה אלא קמ"א ואפי' ד' אלפים אמה א"ל אין והאמר רב הונא עיר העשויה כקשת אם יש בין ב' ראשי' פחות מד' אלפים אמה מודדין לה מן היתר ואם לאו מודדין לה מן הקשת התם ליכא למימר מלי הכא איכא למימר מלי ופירש"י ליכא למימר מלי האויר שביניהם שאין לך במה למלאותו אבל התוספות והרא"ש פירשו התם ליכא למימר מלי משום דלעומדין שמודדין באמצע הקשת מיירי שמודדין להם מפתח ביתם שאין אומרין כאילו ביתם נתונה במקום היתר דאם כן מפסל' להו אידך גיסא וה"נ לא אמרי' לאותן העומדים באמצעי רואין אותם כאילו הם בין ב' החיצונים למדוד להם משם אלפים אמה אלא דוקא לעומדים בשני החיצונים הוא דאמרינן א"כ התם ליכא למימר מלי לפי שאין האויר של היתר מחזיק כל הבתים שבקשת וה"ה בג' כפרים אם היה האמצעי גדול ויתר על האויר שבין ב' החיצונים לא אמרינן מלי עכ"ל ורבי' כתב כחומר פירוש קמא דלא אמרינן לעומדין באמצעי' רואין ושלא כדמשמע מדברי רש"י וגם מדברי הרמב"ם בפכ"ח מה"ש דגם לבני האמצעים אמרינן רואין דשלשתן חשיבי כעיר אחת ואם כן גם לבני האמצעים מודדין מכנגד החיצונות וכתב רבי' גם כחומר הפי' השני שאם האמצעית גדולה יותר מהאויר שבין ב' החיצונים לא אמרינן רואין ורבינו ירוחם כתב הב' פירושים ולא הכריע · ונמה שפירש"י דאם יש בין ב' החיצונים קמ"א היינו כל שרואין שאמצעית ביניהם יש בינה לחיצונות קמ"א מכאן וקמ"א מכאן כן דעת הרמב"ם בפכ"ח וכתב ה"ה שהרשב"א והראב"ד מפרשים שאין בין ב' החיצונים אלא שיעור האמצעית וקמ"א ודי אם נרא' האמצעית כאילו היא ביניהם אבל שנתן לו קרפף ואיהו קאי לברא לא:
עיר היושבת בעמק וכו' בס"פ כילד מעברין ד' ס"א אמר רב הונא עיר היושבת על שפת הנחל אם יש לפניה דקה ד' אמות מודדין לה משפת הנחל ואם לאו אין מודדין לה

דרכי משה

מהעיר אל בתים החיצונים אבל בפחות מאלפים לא גרע מהעיר העשויה כקשת דנתבאר לעיל דמודדין מן היתר אע"ג דאיכא יותר מד' אלפים בין ראשי הקשת: (ב) וכתב המרדכי ריש

פרישה

(ה) **בנין** שעושין ע"ג הקבר ויש בו ד' אמות שאז ראוי לדירה ופירש"י וסתמי' לדירת שומר הקבר עבוד הלכך אע"ג דלא דייר ביה בית דירה הוא ועיין ב"י:
(ו) **והבורגנין** בית של קנים: (ז) **או** בית שבים פירש"י באיי הים בתוך ע' אמה ושיריים לעיר ומפרש בגמרא דנעשה כדי לפנות בו כלים שבספינה:
(ח) **ובית** הבנוי בספינה פירש"י דלא קביע ליה דזימנא דפעמים הוא בתוך ע' ופעמים אינו:
(ט) **ובין** כל אחת מהחיצונה כו' פירש"י הואיל ויכול לבוא מזה לזה בלא עירוב אמרינן רואין:
(י) **אלא** מחומותיה כו' פירש"י ולא אמרינן גבה רואין כאילו היה באמצע בין ב' החיצונות ולמדוד

דרישה

בטור וז"ש הרא"ש אפילו יש ביניהן ד"א לפי שבטלין אגב העיר אבל עיר העשוי' כקשת שעיקר העיר כך יש שסיבות בראש הקשת כמו באמצע והיכא דהוי ארבע אלפים בין ראשים אין מודדין לה מן היתר הרי לפנינו שהרא"ש לא נסתפק אלא כ"א במקום שיוצא בו בראשי הקשת אין מודדין מהיתר ואפ"ה נסתפק דלמא בהכי עיבורין מודדין מטעם דבטלין אגב העיר ודו"ק. וגם זה נראה לי ברור ובאשר"י של קלף ראיתי שאין שם תיבות אין מודדין וט"ס הוא שם וספרים שלפנינו הן עיקר ודו"ק וגם בזה יש לדקדק על הב"י שהעתיק לשון הרא"ש ולא העתיק דברי התו' ויש לטעות בדבריו ולפרשו דנסתפק גם באם אין מהלך יותר מב' אלפים מהקשת להיתר וז"א וכמ"ש ודו"ק. ב"י ז"ל הביא דברי הרשב"א בד"ה ומ"ש או יש שם בנין וז"ל כתב הה"מ

חדושי הגהות

שצח א ואפשר משום דבעיא בגמרא למפשט מברייתא דקתני סתמא דנפש שנפרצה מב' רוחות אינה מתעברת עמה וקאמר מאי לאו דאיכא תקרה ואע"ג דדחי לה לא דליכא תקרה מ"מ ס"ל כיון דפשטא דברייתא אפילו בדאיכא תקרה איירי הכי קי"ל (מהדל"ח):

כתב

חומה (יא) גבוהה ארבע אמות חשובה בעיר ומודדין תחומה מחומת' שהיא על שפת הנהר ואי לאו לא חשיב כעיר ומודדין לכל אחד מפתח ביתו ודוקא זאת שאינה נוחה ליושביה (יב) לפי שהיא בעמק אבל שאר עיירות חשיבי כחדא אפילו בלא היקף חומה למדוד לה מהחיצון והרמב"ם ז"ל פירש ע"י החומה חשוב הנהר כאילו הוא מן העיר ומודדין לה מן הנהר והלאה ואם לאו אין מודדין לה אלא מבתים· יושבי צריפין פי' אלו שעושין סוכות מהוצין· וערבה אינן חשובין להיות הכל כד' ואם יש ביניהם שלשה חצרות שכל אחד יש בו שני בתים הוקבעו כולם ליחשב בעיר :

שצט **אין** מודדין תחום העיר אלא בחבל של פשתן (א) של חמשים אמה לא פחות שהוא נמתח ביותר ולא יהא ארוך יותר מפני שמחמת ארכו מכביד באמצע ואינו נמתח כראוי ואם יש נהר לפניו לסוף ע"ה אמה פליגי בה בירושל' איכא מאן דאמר לאחר שמדד חמשים (ב) חוזר לאחוריו כ"ה אמה כדי שיהא החבל של חמשים אמה שלם עד הנהר ואיכא מ"ד שמודד כ"ה אמה הנותרים בחבל של ד"א ומסתברא כמ"ד שחוזר לאחריו א (ג) וישים החבל כנגד לבו וימתחנו בכל כחו (ד) ולא ימדוד אלא כנגד העיר אפילו אם יש הרים וגאיות כנגדה לא ילך מכנגדו בצדה שהוא ישר וימדוד שם ויחזור כנגד העיר לפי מדה שמדד שם

שצט **אין** מודדין וכו' כתב הרמב"ם ז"ל ואין מודדין אלא בחבל של פשתן כדי שלא ימשך יותר מדאי : **וישים** החבל כנגד לבו פירש"י קבעו לו חכמים מקום לשום כנגדו ראש החבל שלא יתן זה כנגד צוארו וזה כנגד רגליו והחבל מתקצר והתחומין מתמעטין עכ"ל :

וימתחנו בכל כחו כך פירש"י במשנה סוף (דף נח) והכי איתא בתוספתא והטעם לפי שהחבל הוא מכביד באמצע ואינו נמתח כראוי אם לא ימתחנו בכל כחו : **ולא** ימדוד אלא כנגד העיר משנה שם אין מודדין אלא מן המומחה כך היא גי' ר"ח כמו שפירש התוס' וכ"כ הרא"ש בשם ר"ת שהוא לשון ומחה אל כתף ים כנרת פי' מכוון ושוה אל כתף ים כנרת אף כאן מכוון ושוה כנגד העיר ואתא לאשמועינן דאף עפ"י שהוא קשה למדוד שם לפי שיש שם הרים וגאיות ובצד העיר נוח למדוד לפי שהוא ישר וכו' אפ"ה צריך הוא למדוד כנגד העיר ולהבליע או לקדר בהרים וזהו מומרא כי ע"י הבלעה וקידור התחומין מתקצרין וז"ל הרי"ף פי' מומחה לשון ומחה כלומ' מקום שוה ומישור והבין ב"י שהרי"ף פי' כפר"ח וכמו שפי' ר"ת דברי ר"ח וכן נראה מדברי הרא"ש וכ"כ ה"ר ירוחם כמו"ח ותימה דלשון מקום שוה ומישור שכתב הרי"ף לא משמע שרצונו לומר שיהא מכוון כנגד העיר אלא נראה דאיפכא מפי' ר"ח קאמר שאם יש מקום שוה ומישור כנגד העיר דהיינו קרקע חלקה אף על פי שיש ג"כ באותו צד מקום הרים וגאיות אין מודדין לחומרא במקום הרים וגאיות אלא מודדין במקומם שוה ומישור ומקולי עירוב שנו כאן אבל אם אין באותו צד רק מקום הרים וגאיות נדון בהם כדין המפורש במשנה וכמו שפי' הגאון הביאו ה"ר יונתן כך הוא דעת הרי"ף אלא דהגאון פי' לשון מומחה הגעה והשגה והרי"ף פי' לשון ישר ושוה כ"ל : וכשיגיע

לה אלא מפתח ביתה ומאי שנא מכל דקי דעלמא דד' טפחים א"ל התם לא בעית' תשמישתא הכא בעיתא תשמישתא ופירש"י אם יש לפניה דקה· מחיצה ד' אמות גבוה על פני העיר כולה משפת הנהל מודד משפת הנחל שהיא כלה שם כשאר עיירות ואם לאו כיון דבעיתא תשמישתייהו לא ה"ל ישוב קבוע וה"ל כיושבי צריפין ואין מונין לכל אחד אלא מפתח ביתם : **ומ"ש** רבינו שאינה נוחה ליושביה לפי שהיא בעמק הכוונה לפי שהיא על שפת הנחל וכדפירש"י דמש"ה בעיתא תשמישתא : **ומ"ש** אבל שאר עיירות וכו' פשוט הוא מדלא מיעטו אלא זו שיושבת על שפת הנחל : **ומ"ש** בשם הרמב"ם בפכ"ח מה"ש כתב וז"ל עיר שיושבת על שפת הנחל אם יש לפניה דקה רוחב ד"א על שפת הנחל כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנחל נמצא הנחל בכלל העיר ומודדין לה אלפים אמה משפת הנחל השניה ויעשה הנחל בכלל המדינה מפני הדקה הבנוי אצלו ואם לא היה שם דקה אין מודדין להם אלא מפתח בתיהם ונמצא הנחל נמדד מן האלפים שלהם עכ"ל : ואין פירוש דקה חומה להרמב"ם וכמ"ש רבינו אלא פי' אצטבא וכן פירשו ס"ה שם וכן הרי"ף בפרק הסוא גבי עיר של יחיד ונעשית של רבים כתב פי' דקה אצטבא וכדברי הרמב"ם פי' הרי"ף מימרא זו וז"ל פירוש כי רוב הפעמים הנחל מתייבש ומשתמשי' בו שאינו מתמלא אלא בשעת הגשם וכיון שאנו משתמשין בו נעשה בכלל העיר ואם אין לפניה דקה אין מודדין לה אלא מפתח בתיהן ומאי שנא מכל דקי דעלמא דכל דקה דעלמא ד' טפחי' והאי ד"א משום דהאי על שפת הנחל בעיתא תשמישתא הלכך אי הויא ד"א אין אי לא לא : **ויושבי** צריפין מימרא דרב הונא בפרק כיצד מעברין דף נ"ה : **ומ"ש** ואם יש ביניהן ג' וכו' ג"ז שם מימרא דרב חנינא בר רב כהנא אמר רב אסי ופי' רש"י ג' חצירות של ב' בתים קבועים של אבן או של עץ בהכי חשיבי עיר וקובעת את כולן והרי"ף השמיט מימרא זו דאם יש ביניהם ג' חצירות ולא ידעתי למה והרמב"ם פסקה בפכ"ח מה"ש :

כתוב בשבלי הלקט אהא דיושבי צריפין פירש"י שאינם קבועים במקום אחד אלא יושבים כאן עד שכלה המרעה ואחר כך הולכין למקום אחר הלכך אפילו יש הרבה במקום אחד כשיעור מהלך ק' אמה אינם חשובים עיר להיות כולה כד"א וכל אחד מודד מפתח ביתו אלפים אמה לכל רוח מכאן נראה שאלו היהודים היוצאים במחנה לצור על העיירות אף על פי שיש שם כמה וכמה אהלים אין מודדין להם אלא מפתח אהליהם לכל אחד מפתח אהלו ודוקא שאין היקף מחיצות סביב למחנה אבל אם הוקף המחנה במחיצות גבוהות י' או כחריץ כל המחנה חשוב כד' אמות ויש להם אלפים אמה מחוץ למחיצות ואפילו מחיצה קלה של שתי או של ערב חשובה מחיצה אך שלא יהא בין קנה לחבירו או בין חבל לחבירו ג' טפחים ולא תהא שם פרצה יותר על י' אמות ולא יהא פרוץ מרובה על העומ' עכ"ל כתב הרמב"ם בפכ"ח מה"ש עיר שהוקפה ולבסוף ישבו' ולבסוף יושבי' מודדין לה מישיבתה מחומותיה והדין הזה ברייתא בסוף פרק עושין פסין (כו·) (ג) עיר חדשה מודדין לה מישיבתה ישנה מחומותי' איזו היא חדשה שהוקפה ולבסוף ישבה ישנה ישבה ולבסוף הוקפ' ופירש"י מודדין לה מישיבתה. אם מוקפת חומה ואינה מיושבת כולה כשבא למדוד תחומי' לא ימדוד לו מן החומה אלא מן הבתים דחומתה לאו חומה הוא לשוייה כולה כד' אמות הואיל וישיבתה חדשה שקדמה חומתה לישיבתה אבל ישנה שישבה ישנה וקדם לחומתה מודדין לה מחומתה וכ' ה"ה על דברי הברייתא ביאור זה לדעת רבינו שכיון שאין נותנין קרפף לעיר א' אפילו תהיה החומה קרובה ליסוד הבתים כיון שאין בחומה בית דירה אין מודדין אלא מיסוד הבתים ולדעת האומרי' שנותנין קרקף לעיר אחת כמו שכתבתי בראש הפרק מודדין מישיבתה ומוסיפין עד שיעור קרקף ואם החומה קרובה או רחוקה הרי היא כאילו אינה ועיר שישבה ולבסוף הוקפה מודדין לה מן החומה ואין נותנין קרפף כדעת רבינו ולדעת אחרים נותנין הקרפף מחוץ לחומה האריכתי בזה מפני דברים שראיתי לרשב"א ז"ל :

שצט **אין** מודדין אלא בחבל של פשתן בפ' כיצד מעברין דף נ"ח תני רב יוסף ג' חבלים הן וכו' של פשתן למדיד' וכו' : **ומ"ש** של נ' אמה משנה שם ומייתי לה בגמרא (נח·) מדכתיב ארך החצר ק' באמ' ורוחב נ' בחמשים בי"ת יתירה לומר לך בחבל של נ' אמה מדוד : **ומ"ש** לא פחות שהוא נמתח ביותר כלומר ומאריך המדה ולא יותר מפני שמחמת ארכו מכביד באמצע וכו' כלומר ונמצא שמתמעטת המדה שמתוך שהוא ארוך אינו יכול להמתח כראוי : **ומ"ש** ואם יש נהר לפניו וכו' פליגי בה בירושלמי וכו' פרק כיצד מעברין היה ממנו לנהל ע"ה אמה תרין אמורין חד אמר מודד בחבל של נ' אמה וחוזר לאחריו כ"ה אמה וחד אמר מודד בחבל של חמשים אמה והשאר מודד בחבל של ארבע אמות וכתבו הרא"ש שם ולא הכריע ומשמע לי דכפ"ע בנחל שרחב יותר מכ"ה אמה שאינו יכול להבליע בתוך חבל זה שאנו מודדים ביבשה שאם לא היה רחב כ"כ ימדוד חבל אח' של נ' אמה ויכול למדוד ממקום שכלה מדת חבל זה עוד חבל אח' ונמצא מדתו כלה בסוף הנחל בשפתו שבעבר השני : **ומ"ש** וישים החבל כנגד לבו משנה בפרק כיצד מעברין דף נ"ז ולא ימוד אלא כנגד לבו ופירש"י קבעו לו חכמים מקום לשום כנגד ראש החבל שלא יתן זה כנגד צווארו וזה כנגד רגליו והחבל מתקצר והתחומין מתמעטין : **ומ"ש** וימתחנו בכל כוחו כ"כ רש"י שם בשם התוספתא אמתניתין דאין מודדין אלא מן המומחה (נח:) : **ומ"ש** ולא ימדוד אלא כנגד העיר וכו' משנה שם אין מודדין אלא מן המומחה וכתבו התוס' והרא"ש שפר"ח דרך ישרה ומכוונת כנגד העיר ומומחה מל' ומחה אל כתף ים כנרת שלא ילך לצדי העיר למדוד שם אלפים לפי שפעמים יש שם קרקע חלקה ונוח למדוד ואח"כ יהיה זופה ובא לו כנגד העיר וזופה כנגד מדתו אין לו לעשות כן משום דפעמים יש כנגד העיר הרים וגאיות שיש לו להבליעו או לקדר וכן פי' הרי"ף וכ"כ הגהות בפכ"ח מה"ש וה"ר יונתן כתב בשם גאון דמומחה הוא מלשון ומחה אל כתף ים כנרת והוא מל' הגעה והשגה כלומר אין מתחילין למדוד אלא ממקום שיוכל להגיע ממנו אל סוף התחום ולא נצטרך להניח מקום מדידתו ולילך למקום אחר כדי להבליע הגיא או הגדר שכנגדו ומ"מ אם התחלנו למוד ופגענו בהם נדון הדין המפורש במשנה ואם לא נוכל בשום צד להמלט מהם נעשה כאשר אמרנו עכ"ל אבל רש"י פי' מומחה בקי במדידה וכן פי' הרמב"ם ז"ל ורבינו כתב כאן כפי' ר"ת וזהו שכתב אפי' אם יש הרים וגאיות כנגדה כלומר אפילו אי' קרקע חלקה כ"כ ומפני כך רוצה למדוד שלא כנגד העיר וכמו שנתבאר ולקמן כתב גם כפירוש רש"י והרמב"ם נראה שסובר דיש לחוש לדברי שני הפירושים וה' המגיד כתב בפ' כ"ח מה"ש דכפי' רש"י והרמב"ם נראה מן הירושלמי וכן עיקר עכ"ל :

וכשיגיעו

דרכי משה

ריש כיצד מעברין ובהגהות שם דבנין שעל הקבר א"צ להיות בית דירה : (ג) כתב בא"ז מעשה היה שהלכו בני אדם יותר מפרסה בשבת במשעול הכרמים והיו אומרים כי הכרמים והגדרים הן מן העיר וגערו עליהם רב שמואל בר נטרונאי ורשב"ם דאין מוסיפין על העיר רק בית :

מדברי

דרישה

המ"מ בשם הרשב"א לא פי' עשוי לדירת בית לפיכך הבורגנין שעושין שומרי הפירות אין נמדדין כו' מפני שהם עראי מפני הגנבים ומפני הגשמים ואח"כ הביא תמיהת המ"מ עליו וכתב שאין ספק שנעלם מעיני המ"מ הא דאיתא בפ' עושין פסין אמר ר' ירמיה בר אבא אין בורגנין לא בבבל ולא בשאר ארצות אין בורגנין בבבל משום דשכיחי בידקי דמיא בשאר ארצות כמי

פרישה

ולמדוד לה משם אלפים דא"כ מפסיד לה אידך גיסא אלא דוקא לעומדים בב' המילוגים הוא דאמרינן הכי דליכא פסידא תו' ומהרש"ו :

(יא) **גבוה'** ד' אמות חשובה כו' משפת הנהר על פני העיר כולה : (יב) **לפי** שהוא בעומק כו' ר"ל לפי שהיא על שפת הנחל וכמו שפיר' דמש"ה בעיתותא תשמישתא :

(יג) **והרמב"ם** ז"ל פירש ע"י החומה כו' ואין פירוש אלא שנזכר בגמרא חומה כמ"ש רבינו אלא איצטבא רוחב ד"א וז"ל פירוש ברוב עתים הנחל מתייבש ומשתמשין בו שאינו מתמלא אלא מן הגשמים וכיון שאנו משתמשין בו נעשה בכלל העיר אם יש לפניה רוחב ד"א על שפת הנחל אצטבא לעמוד עליהם ושתמשו בנחל אבל לא היה שם אצטבא אין מודדין להם אלא מפתח בתיהם ונמצא הנחל מאלפיים שלהן ב"י וש"ע · ולפי דעת רבינו חולק הרמב"ם בתרתי חדא דלרבינו דוקא עיר היושבת בעמק אבל שאר עיירות אין הנחל בטל לגבי העיר ואם אין שם חומה מודדין לכל אחד מפתח ביתו ולהרמב"ם כשאין דקה אין הנחל בטל לגבי העיר אבל מ"מ העיר עצמו חשובה עיר ומודדין מסוף העיר ולזה כתב מבתיהם :

סי' שצט (א) **של** חמשים אמה דכתיב אורך החצר חמשים בחמשים בי"ת יתירה לומר לך בחבל של נ' אמה מדוד : (ב) **חוזר** לאחוריו כ"ה אמה ז"ל ב"י ומשמע שמיירי בנחל שרחב יותר מכ"ה אמה דאל"כ הרי יכול למדוד הכ"ס של יבשה וכ"ה אמה של נחל בחבל א' של חמשים אמה וכ"ל דאין ידוע ודאי קאמר אלא לפי אומד הדעת ובכל שיעורים שמזכיר רבינו והב"י אינו אלא באומד הדעת דאם היו יודעין בודאי כמה הוא יותר מכ"ס אז לא היה צריכין למדוד הנחל כלל : (ג) **וישים** החבל כנגד לבו מקום ידוע שלא ישימו זה כנגד ראשו וזה כנגד רגלו אשר"י : (ד) **ולא** ימדוד אלא כנגד העיר ר"ל כשיכול להבליע כנגד העיר דוקא לאפוקי אם הגיע לצד שכל מה שהוא ממנו שכנגדו הוא רחב מחמשים אמה שאינו יכול להבליעו כתב רבינו בסמוך דיכול להבליעו בתוך אלפים של צד צפון כו' :

מוט

חדושי הגהות

שצט א כתב מהרל"ח נראה שטעמו משום דאז נמדד הכל במדידת החבל של ג' אמה שמתחלה מודדין ג' אמה ואח"כ חולק המקום שמדד באמצע ומודד מהאמצעו לנהר בחבל של ג' אמה ומאחר שבגמרא שלנו לא אמרו למדוד בחבל של ד"א ע"כ לומר דכמ"ד חוזר לאחריו ס"ל דהוי הכל נמדד בחבל של ג' אמה :

חרם

שם אלא ימדוד כנגד העיר וכשיגיע להר אם הוא כל כך זקוף שאם יורידו (ס) חוט המשקולת מראשו לא יתרחק מכנגדו למטה בשיפולו ד"א אז אין צריך למדוד כל כך הירידה והעלייה אלא אם יש מישור בראשו מודד ואם אין מישור בראשו אינו מודד כלל ואם חוט מתרחק מכנגדו ד"א ומתלקט עשר' מתוך ה' פירוש שבהילוך ה' אמות של שיפוע עולה י' טפחים אז רואים אם אין משפתו אל שפתו אלא חמישים אמה מבליעו (ו) בחבל של חמישי' אמה שזוקף עץ גבוה בשפתו מזה ועץ אחד כנגדו בשפתו מזה ומותח חבל מזה לזה ואם אינו יכול להבליע בחבל של חמישים אמה מודדו בחבל של ד"א וכן יעש' אחד עומד ברגלי ההר למטה ואחד (ז) למעלה ממנו ד"א ונותן התחתון החבל כנגד לבו והעליון כנגד רגליו ועולה התחתון למקום שעומד העליון והעליון עולה ד"א ומודדין כבתחלה וכן יעשה עד שימדוד כולו ואם הוא משופע יותר שבהילוך ד"א עולה י' טפחים אז הקילו בו ולא הטריחו להבליעו בחבל של נ' אמות ע"י קורות אלא אם אין בו אלא נ' אמה ישער אותו כמה יש בו לפי אומד הדעת ואם יש בו יותר

מנ'

וכשיגיע לכר אם הוא זקוף כ"כ וכו' בפ' כילד מעברין דף כ"ז תנן הגיע לגיא או לגדר מבליע וחוזר למדתו הגיע לכר מבליעו וחוזר למדתו ואם אינו יכול להבליעו בזו אמר ר' דוסתאי בר' ינאי משום ר"מ שמעתי שמקדרין בהרים ובגמרא תניא הגיע לכותל אין אומרין יקוב את הכותל אלא אומדו והולך לו ופריך והא אנן תנן מבליעו וחוזר למדתו התם ניחא תשמישתיה הכא לא ניחא תשמישתיה א"ר יהודה אמר שמואל ל"ש אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו אבל חוט המשקולת יורד כנגדו מודדו מדידה יפה ואמרינן תו בגמרא הגיע לכר מבליעו אמר רבא ל"ש אלא בכר המתלקט י' מתוך ה' אבל בכר המתלקט י' מתוך ד' אומדו והולך לו ופירש"י לגדר חומת אבנים שנפלה ונעשה גל גבוה ומשופע ובני אדם מהלכין עליו: בדניחא תשמישתיה נוח להילוך קצת כגון מתלקט י' מתוך ד' התם קתני מבליעו אם יכול ואם לאו מקדר הכא בכותל זקוף יותר מדאי דכיון דלא חזי להילוך אין גובה שיפועו עולה למדת התחום. אין חוט המשקולת יורד כנגדו שכשמניח חוט משקולת הבנאים אצל ספתו והיא יורדת לעומקו מנקפת בשיפועו ומעכבת המדרון מלירד כנגדו אלא מרחיקה מלמטה כנגדו משמע מכוון ולקמן מפרש דעד ד' אמות קרי ליה יורד כנגדו שירחיק הסיפוע את המשקולת לקרקעיתו ד"א מכנגד ספתו העליונה והא דתניא אין אומרין יקוב את הכותל פי' הרא"ש כלומר בעין נקיבה שיטריחו לזקוף כלונסות ארוכים מכאן ומכאן ולמתוח חבל מזה לזה להבליעו אלא הקילו חכמים לסמוך על אמידה בעלמא לשער כמה היה יכול להיות מכלונס לכלונס ע"י אומד וכן כתבו התוספות וכתב עוד הרא"ש ונראה דדוקא לענין הבלעה בכותל התירו ע"י אומד משום דיש טורח לעלות אבל אם לא היה יכול להבליעו בחבל של חמשים וצריך לקדר לא התירו באומד כיון דאין בו טורח יותר לקדר בכותל מבגיא ומיהו לא מיירי כשהכותל זקוף כל כך דחוט המשקולת יורד כנגדו דאל"כ לא היה צריך למדוד השיפוע בירידה ובעלייה אא"כ יש מישור בראש הכותל ימדוד אותו מישור כדאמר שמואל מודדו מדידה יפה ופירש"י דאין מדרונו ממעט התחום אלא נכנס לתוכו ומודד קרקעיתו ועולה לספתו ומשלי' מדתו והולך לו ובדבר זה יש חילוק בין גיא לגדר דבגיא לא התירו אומד דכיון דיכול להבליעו בחבל משפתו אל שפתו ואמאי דאמר רב יהודה אמר שמואל ל"ש אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו וכו' כתב הרא"ש פירש"י ל"ש שמקדרין ובשביל שהזכיר קידור ולא הזכיר הבלעה פי' התוספות דקאי אגיא מעוקם וקשה למה שמואל יאמר דבריו אברייתא ויניח משנה שלימה לכן אני אומר דשמואל אמתני' אמרה למלתיה ומה שהזכיר רש"י קידור ולא הזכיר הבלעה אף על גב דקאי אקידור והבלעה דמתני' אומר אני דמשום סיפא דמלתיה דשמואל נקט קידור ושבק הבלעה דהא דקאמר אבל חוט המשקולת יורד כנגדו מודדו מדידה יפה פירוש ואין שיפוע העליה והירידה עולה למדת תחומה היינו דוקא לענין קידור דהקילו חכמים כיון דהשיפוע הוא פחות מד' אמות וגם יש טורח גדול בקידורו כיון שאין משופע אבל בהבלעה שהוא יכול להבליעו בקל בחבל של נ' אמה משפתו אל שפתו לא הקילו חכמים. וכתב עוד ואיכא ג' חילוקי דינים בהר וכותל אם חוט המשקולת יורד כנגדו אינו מודד השיפוע כלל אלא אם יש מישור בראשה מודדו מדידה יפה כמו שאמרו בגיא ואם אין חוט המשקולת יורד כנגדו ומתלקט י' מתוך ה' מבליעה או מקדר והיינו ניחא תשמישתיה ואם מתלקט י' מתוך ד' אומדו והולך לו והיינו לא ניחא תשמישתיה עכ"ל. ועתה אבאר דברי רבינו על הסדר: **ומ"ש** אם הוא כ"כ זקוף שאם יורידו חוט המשקולת וכו' היינו מאי דאמר רב יהודה אבל חוט המשקולת יורד כנגדו: **ומ"ש** לא יתרחק ד"א הוא כפירש"י ע"ז: **ומ"ש** אז אין צריך למדוד וכו' מבוא' בדברי הרא"ש על מודדו מדידה יפה ועל הא דתניא א"א יקוב את ההר: **ומ"ש** ואם חוט מתרחק מכנגדו וכו' הוא מאי דאמר רב יהודה ל"ש אלא כשאין חוט המשקול' יורד כנגדו: **ומ"ש** ומתלקט י' מתוך ה' היינו מימרא דרבא: **ומ"ש** מבליעו בחבל של נ' אמה הוא כדתנן במתני': **ומ"ש** שזוקף עץ גבוה וכו' הוא אופן הבלעתו ומבואר הוא בדברי הרא"ש והתוס' גבי אין אומרין יקוב את ההר:

ומ"ש ואם אינו יכול להבליעו בחבל של נ' אמה מודדו בחבל של ד"א הוא מאי דתנן אינו יכול להבליעו מקדרין וענין הקידור מבוא' בגמ' שכתבתי:

ומ"ש ואם הוא משופע יותר וכו' [א] הוא מאי דתניא אין אומרים יקוב את הכותל אלא אומדו והולך לו ואוקימנא בדלא ניחא תשמישתיה ופירש"י דהיינו במתלקט י' מתוך ד' וכדרבא: **ומ"ש** ואם יש בו יותר מנ' אמה מודדו וכו' גם דברי הרא"ש שכתבתי על אומדו והולך לו: **ומ"ש** רבי' ואם אינו יכול להבליע בחבל של נ' אמה מודדו בחבל של ד' אמה וכן יעשה אחד יעמוד ברגלי ההר למטה וכו' פשוט שם בגמרא פי' למאי דתנן במתני' מקדרין בהרים והרמב"ם בפ' כ"ח מה"ש כתב דינים אלו כלשון הגמרא כמנהגו אלא שבמקום והא אנן תנן מבליעו וחוזר למדתו נראה דגרים והא תניא מודדו מדידה יפה ובמאי דאמר רב יהודה ל"ש אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו וכו' מפרש דלא קאי אלא למאי דסמיך ליה דהיינו כותל דניחא תשמישתיה מודדו מדידה יפה ואי לא ניחא תשמישתיה אומדו והולך לו אהא קאמר דה"מ כשאין

חוט

וכשיגיע לכר וכו' שם במשנה הגיע לגיא או לגדר מבליעו וחוזר למדתו הגיע לכר מבליע וכו' אם אינו יכול להבליעו בזו א"ר דוסתאי בר ינאי משום ר"מ שמעתי שמקדרין בהרים ובגמרא תניא הגיע לכותל אין אומרים יקוב הכותל אלא אומדו והולך לו ופריך והאנן תנן לגדר או לכותל מבליעו או מקדר ופריק התם ניחא תשמישתיה פירוש דנוח להלוך קצת כגון מתלקט י' מתוך ארבע התם קתני לחומרא מבליעו אם יכול ואם לאו מקדר הכא דקתני אומדו דלא ניחא תשמישתיה דלא חזי להילוך אזלינן לקולא ובתר הכי אמרינן אמר שמואל ל"ש דבגיא מבליע או מקדר אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו פי' דהיינו שהגיא מעוקם ומשופע דנוח להילוך עד שירחיק השפוע המשקולת של הבנאים לקרקעית שפת הגיא ארבע אמות מכנגד שפתו העליונה אזלינן לחומרא דאם אינו יכול להבליע מקדר אבל חוט המשקולת יורד כנגדו פי' דשפתו זקופה מאוד דאין שפת תחתיתו מתרחקת מכנגד שפת גובהו ד' אמות אזלינן לקולא ומדלג כל שיפוע הגיא ונכנס לתוכו ומודד קרקעיתו מדידה יפה בקרקע חלקה ויוצא לשפתו ומשלים מדתו והולך וכתב הרא"ש דבכותל נמי אם הוא זקוף כל כך דחוט המשקולת יורד כנגדו א"צ למדוד השפוע בירידה ועלייה אלא אם יש בראש הכותל מישור וימדוד אותו מישור בלבד והא דתני אין אומרים יקוב את הכותל אלא אומדו והולך לו היינו בשאין הכותל זקוף כ"כ שאין חוט המשקולת יורד כנגדו ויכול להבליעו ע"י טורח לזקוף כלונסות מכאן ומכאן למתוח חבל מזה לזה ולהבליעו דהיינו כעין נקיבה בכותל הקילו חכמים לשער הבלעה שלו כמה היה יכול להיות מכלונסת לכלונסת ע"י אומד שאומד בלבו ובדבר זה הקילו בכותל יותר מבגי' דבגי' לא התירו אומד כיון דיכול להבליעו בחבל משפתו אל שפתו אבל אם לא היה יכול להבליעו בחבל של חמשי' וצריך לקדר כגון שאין חוט המשקול' יורד כנגדו לא התירו בכותל באומד דאין לו טורח יותר לקדר בכותל מבגיא וכתב עוד הרא"ש דכשחוט המשקולת יורד כנגדו דמודדו מדידה יפה ומדלג כל השפוע היינו דוקא כשאינו יכול להבליעו בחבל של נ' אמה לא הטריחו עליו לקדר כיון דהשפוע הוא פחות מד' אמות וגם יש טורח בקידור כיון שאינו משופע אבל כשיכול להבליעו בחבל של חמשים אמה משפתו אל שפתו לא הקילו חכמים למודדו מדידה יפה ולדלג כל השיפוע אעפ"י שחוט המשקולת יורד כנגדו אלא דבגיא מבליעו בקל ובכותל דאיכא טורח בהבלעה בכלונסות אומדו והולך לו וזה שלא כדברי התוס' (בדף נח) בד"ה אין אומרים שכתבו וז"ל אבל גבי גיא לעולם מבליע אע"ג דלא ניחא תשמישתיה כל זמן שאין החוט יורד כנגדו כדאמר שמואל משום דאין טורח להבליעו כולי האי עכ"ל והא ליתא דלא אמר שמואל דמודדו מדידה יפה בגיא כשחוט המשקולת יורד כנגדו אלא היכא דאינו יכול להבליע אלא לקדר אבל דיכול להבליע מבליע אפי' חוט המשקולת יורד כנגדו וכמ"ש הרא"ש כן הוא העיקר ותו אמרי' בגמרא אמר רבא ל"ש הא דמגיע להר מבליע או מקדר אלא בהר המתלקט עשרה מתוך חמש אבל במתלקט עשרה מתוך ארבע אומדו והולך לו וכתב הרא"ש והיינו הא דאמרי' לעיל גבי כותל דלא ניחא תשמישתי' דאומדו והולך לו דאין להטריח עליו להבליעו בכלונסו' אלמא דבמתלקט עשרה מתוך חמש מטריחין עליו להבליעו בכלונסות ובחבל של נ' אמה ואם אינו יכול להבליעו מקדר ותו אמרינן בגמרא וכמה עומקו של גיא שהקילו בו להבליעו או לקדר וכו' וללישנא בתרא דרב יוסף כתבו התוס' דלא קאי רב יוסף אהבלע' ואקידור אלא קאי אדשמואל דאמר כשחוט המשקול' יורד כנגדו מודדו מדידה יפה וקמל"ן רב יוסף דאפילו יותר מאלפים מודדו מדידה יפה כשחוט המשקולת יורד כנגדו אם אינו יכול להבליעו דלא הטריחו עליו לקדר אלא מודד קרקעיתו מדידה יפה בקרקע חלקה כדאמר שמואל לעיל אבל כשאין החוט המשקול' יורד כנגדו דהיינו דשפועו מגיע עד ד' אמות מבליעו אם יכול ואם אינו יכול להבליעו מקדר בין שאינו עמוק אלא מאה אמה בין שהוא עמוק אלפים ואעפ"י דספוע דכ' מועט נוח להשתמש בו יותר משיפוע של דבר גדול כל שיעורי חכמים כך הם למאה צריך ד' אמות ולאלפים לא צריך אלא ד' אמות כ"כ התוס' בשם רבינו שמואל וכ"כ הרא"ש וכתב עוד הרא"ש בלישנא קמא בשהוא עמוק יותר מאלפים ואין חוט המשקולת יורד כנגדו מודד ירידה ועלייה מדידה יפה ולא הוא פי' כך מדידה יפה כהך כשחוט המשקולת יורד כנגדו דמדלג כל השיפוע ואינו מודד בגיא אלא קרקע חלקה למטה וכן בהר מודד המישור שבראשו ואם אין שם קרקע חלקה בגיא ולא מישור בהר אינו מודד כלל אבל הכא מודד כל השפוע דבקרקע חלקה דמי:

ועתה אבאר דברי רבינו דמ"ש ואם הוא כל כך זקוף וכו' כ"כ הרא"ש דהיינו מ"ש רב יהודה דאם חוט המשקולת יורד כנגדו בגיא דמודדו מדידה יפה בקרקע חלקה בגיא ומדלג כל השפוע וכן הדין בהר ובכותל דאם יש מישור בראשו מודד וכו': **ומ"ש** ואם חוט מתרחק מכנגדו ד' אמות ומתלקט עשרה מתוך ה' וכו' היינו מימרא דרבא וכדמשמע מתוך דברי הרא"ש דבמתלקט עשרה מתוך חמש מטריחין עליו בכלונסות ואם אינו יכול להבליעו מקדר ומפרש בגמרא דקידור הוא שמודדו בחבל של ד' אמות וכן יעשה אחד עומד ברגלי ההר למטה וכו': **ומ"ש** ואם הוא משופע יותר וכו' הוא מאי דתניא אין אומרים יקוב את הכותל אלא אומדו והולך לו ואוקימנא בדלא ניחא תשמישתי'

ופירש"י

פרישה

(ה) **חוט** המשקולת כו' ומתלקט י' מתוך ה' כו' דהיינו ניחא תשמישתיה:

(ו) **בחבל** של נ' אמה נראה דמיירי שהוא רחב יותר מנ' דאם פחות מנ' היה יכול לחזור לאחוריו וכן אם בצד א' עד מישור של הר היה יכול להבליע בנ' רבינו לא הזכיר מה דינו ונראה פשוט דמשערין באומד הדעת משא"כ בגיא שלא התיר באומד הדעת אם אינו יכול להבליע בנ' משום דיכול למדוד בחבל של ד"א אבל בכותל דלא יכול למדוד בחבל של ד' התירו באומד:

(ז) **למעלה** ממנו ד' אמות לכאורה נראה שעולה למעלה עד שיעור שיהיה מלבו של תחתון עד רגליו של עליון ד"א דאל"כ קשה הא מודדין דוקא בחבל של נ' או של ד' אמות וק"ל:

ובלבד

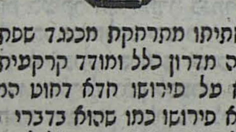
דרישה

כמי לא משום דשכיח גנבי והאי ברייתא דבורגנין איכא לאוקמי במתרא דלא שכיח גנבי עכ"ל ול"כ דלא נעלם שום דבר מעיני הט"ו ושפיר ידע מהא דר' ירמיה וגם מאי דאיכא לאוקמי ברייתא דבורגנין במתרא דלא שכיחי גנבי כל זה לא הספיק לי כלום ליישב דברי הרשב"א ז"ל והכי דייק על רשב"א ז"ל שכתב סתמא לפיכך הבורגנין שעושין שומרי הפירות כו' אין כמודדין וכתב טעם מפני שהם ערוי מפני הגנבים ומפני הגשמים ומלסתם ולא פירש דמיירי דוקא בבבל לשונו מוכיח דמיירי בכל מקום אפי' בשאר ארצות והטעם הוא דאף במקום דלא שכיחי גנבי מ"מ שייך טעם דגשמים ששוטפים אותו וס"ל לרשב"א דאותו טעם דגשמים שייך בכ"מ ולכך תמה עליו הט"ו דא"כ למה אמרו אין בורגנין בבבל משמע בשאר ארצות הוי בורגנין אלא ודאי לא אמרו אלא בבבל דוקא ולא כמשמעות דברי הרשב"א ככ"ל:

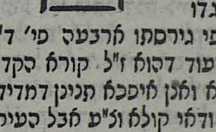
סי' **שצט** [א] עיין בב"י בד"ה ומ"ש ואם הוא משופע ביותר כו' הוא מאי דתניא אין אומרים יקוב את הכותל אלא אומדו והולך לו ואוקימנ' בדלא ניחא תשמישתיה ופירש"י דהיינו במתלקט י' מתוך ד' וכדרבא עכ"ל נראה דהרב ז"ל לפום רהיטא כתב רש"י והיה לו לכתוב בשם הרא"ש כי רש"י ז"ל פי' דהאי דאין אומרין יקוב את הכותל אלא משערין באומד מיירי דאין מתלקט מתוך ד' ומתניתין דקתני מבליע וחוזר למדתו מיירי דמתלקט י' מתוך ד' וכן הביאו ב"י בסי' זה בהאי לישנא ונראה שרש"י ז"ל פי' כן אליבא

דלישנא

ופירש"י דהיינו במתלקט י' מתוך ד' וע"פ מה שפירש הרא"ש בהך דאין אומרים יקוב וכו' דהיינו לומר דאין להטריחו בכלונסות וכו': **ומ"ש** הגיע לגיא אם חוט המשקולת מתרחק מכנגדו וכו' הוא ממ"ש וכי אין חוט המשקולת יורד כנגדו עד כמה אמר אבימי ד' פי' ד"א דאם יכול להבליעו מבליעו ואם אינו יכול להבליעו מקדר ודוקא עד אלפים ולא יותר אבל ביותר מאלפים מודד הירידה והעלייה וכמ"ש הרא"ש ללישנא קמא דרב יוסף וסובר רבינו דאף ללישנא בתרא דלא איירי רב יוסף בהכי הכי נקטי': **ואם** אין החוט מתרחק מכנגדו וכו' היינו לישנא בתר' דרב יוסף דפסקו הפוסקי' כמותו דאפי' ביותר מאלפים ואוקימנ' בשחוט המשקולת יורד כנגדו ואם יכול להבליעו מבליעו כמו שפי' הרא"ש ודלא כמ"ש התו' ואם אינו יכול להבליעו מדלג כל השפוע. ודע דהרי"ף כתב וז"ל הגיע לכותל אין אומרים יקוב את הכותל אלא אומדו והולך לו ואי ניחא תשמישתיה מודד מדידה יפה וכ"כ הרמב"ם בפכ"ח מה' שבת ונראה שהיתה גירסתו בגמרא דפריך אהא דתני הגיע לכותל אין אומרים יקוב הכותל אלא אומדו והולך לו והתניא מודדין מדידה יפה ופריק התם ניחא תשמישתיה הכא לא ניחא תשמישתיה וכתב ה' המגיד לשם שזאת היא גירסת הגאונים והרמב"ם ולפי זה ג' דינים בכותל. א' אם לא ניחא תשמישתיה משער את רחבו לפי אומד הדעת והולך לו. ב' אי ניחא תשמישתיה מודד כל הכותל מדידה יפה. ג' אם חוט המשקולת יורד כנגדו דהוא זקוף כל כך מודד כל השיפוע ומודד המישור בראשו בלבד מדידה יפה. עוד איתא באלפסי בספרים מדוייקים וכמה עומקו של גיא וכו' עד ואם חוט המשקולת יורד כנגדו עד כמה אמר אבימי ארבעה וכן תני רמי בר יחזקאל ד' וגירסא זו הביא ה"ה לשם וכתב וכן מצאתי' בהלכות ובספ' העתים ופירוש' היא שהשאלה היתה ללישנא בתרא אליבא דר"י דאמר דכשחוט המשקולת יורד כנגדו אפילו יותר מאלפים סוף סוף שיעורא עד כמה והשיב אבימי עד ארבעה ר"ל עד ארבעה אלפים ולא עד בכלל דאם יש בעמקו ד' אלפים אינו מבליעו בחבל של נ' אמה אפילו חוט המשקולת יורד כנגדו וכך פסק הרמב"ם ז"ל שם אבל מה שכתוב בספרי אלפסי בדפוסים ואם חוט המשקולת יורד כנגדו עד כמה אמר אביי וכן תני רמי בר יחזקאל ארבע אמות ע"כ הוא ט"ס ואי אפשר להעמידה. גם הר' יונתן היתה גירסתו ופי' חוט המשקולת יורד כנגדו עד כמה אמר אביי ארבעה אלא דכתב דפירושו ארבעה טפחים וז"ל כמה טפחים אנו רוצים שיהיו זקופין בכותל זקוף שנאמר שתהא קשה ירידתו לתוכו ונבליענו בחבל נ' ולא נצטרך למודדו אמר אביי ד"ט ויותר כ"ש אבל אם לא היו ד' אלא ג' כיון שהוא עמוק יותר מאלפים אין רשאי להבליעו אלא מקדר אבל לא מדידה יפה כיון שהוא מדרון ואין קרקעיתו שוה וחלק אלא בעלייתו וירידתו מדרון עכ"ל ונראה דה"פ דקאי תלמודא אלישנא בתרא דרב יוסף וקאמר דבחוט המשקולת יורד כנגדו אין רשאי להבליעו אפילו ביותר מאלפים אלא אם כן דזקוף הגיא בשפתו ממש ד' טפחים ואחר כך מתחיל השפוע כזה

וכו' והא דכתב ה"ר יונתן קודם זה דבחוט המשקולת יורד כנגדו עד ד' אמות דנכנס לתוכו ומודד מדידה יפה היינו היכא שאין שם מדרון כלל כזה ואפילו היה שם מדרון קצת אם

אין שפת תחתיתו מתרחקת מכנגד שפת גבהו ד' אמות ה"ל כאילו לא היה מדרון כלל ומודד קרקעיתו בלחוד מיהו איכא לתמוה טובא על פירושו חדא דחוט המשקולת יורד כנגדו בכאן לא יהא פירושו כמו שהוא בדברי שמואל ועוד דלפי גירסתו ארבעה פי' ד"ט לא איירי תלמודא בד' אמות מנ"ל לשיעורא ד' אמות ועוד דהוא ז"ל קורא הקדור קולא ומדידה יפה בקרקעית הגיא בלחוד הוא קורא חומרא ואנן איפכא תנינן דמדידה יפה בקרקעית הגיא דמדלג כל השיפוע ואינו מודדו הוא ודאי קולא וצ"ע אבל העיקר דדעת הרי"ף כדעת הרמב"ם וד' ר"ל ד' אלפים: **הגיע** להר וכו' שם במשנה מבליעו וחוזר למדתו ובלבד שלא יצא חוץ לתחום מ"ט א"ר הונא גזירה שמא יאמרו מדת תחומין באה לכאן ופירש"י בלשון שני כדברי רבינו אבל הפירוש הראשון

מנ' אמה מודדו בחבל של ד"א כדפרישית הגיע לגיא אם חוט המשקולת מתרחק מכנגדו למטה ד"א אז רואים אם יכול להבליעו בחבל של נ' אמה מבליעו ואם לאו מודדו בחבל של ד"א כדפרישית והוא שלא יהא עמוק יותר מאלפים אבל אם הוא עמוק יותר מאלפים מודד הירידה והעליה של כל השיפוע ואם אין החוט מתרחק מכנגדו ד"א אז אם יכול להבליעו בחבל של נ' אמה מבליעו ואם לאו אינו מודד כלל השיפוע של ירידה ועלייה אלא המישור של מטה ואפילו אם עמוק יותר מאלפים: הגיע להר וכל

מה

חוט המשקולת יורד כנגדו וכו' וכן נמי אמאי דתניא בסמוך הגיע לגיא מבליעו וכדמשמע מדבריו שאכתוב בסמוך אבל לא קאי אהר שלא נזכר שם אלא במשנה. ונראה מדבריו דכותל והר דיניהם חלוקים ולפ"ז נראה דס"ל דכותל וגדר דאמרינן לא כשנפלו הוא דאם כן היינו הר אלא בעומדים בבניינם הוא ודע דגבי דהר המתלקט איכא תרי לישני בגמרא (נח.) ומשמע מדברי הרי"ף והרא"ש שפסקו כלישנא בתרא וכן פסק הרמב"ם בפכ"ח וכ"כ רבינו ירוחם וכתב שם הרב המגיד דאפשר דה"ה למתלקט עשרה מתוך שש שמבליעו וי"א מודדו מדידה יפה ורבינו לא הזכיר דין זה לפי שכתב בכותל שאם אפשר להשתמש בו מודדו מדידה יפה ונרא' דהוא הדין להר עכ"ל: והמרדכי שם והגהות מיימון בפכ"ח מה"ש כתב דלהר"מ נראה דקי"ל כלישנא קמא דאיתא בגמרא שהוא לחומרא ומשום דפשיטא דלא קי"ל כר"מ נגד כל הנך רבוותא לא חששו לכתוב ההוא לישנא: **הגיע** לגיא אם חוט המשקולת מתרחק מכנגדו למטה ד"א וכו' ג"ז שם במשנה דף נ"ז הגיע לגיא או לגדר מבליעו וחוזר למדתו ופירש"י מבליעו אם אינו רחב חמשים אמה משפתו לשפתו מלמעלה אע"פ שיש במדרונו הילוך רב אין אומרים תעלה מדת מדרונו למדת התחום אלא יעמוד זה על שפתו מכאן וזה על שפתו מכאן ויבליע מדרונו בחבל אחד ותניא בגמרא דף נ"ח היה מודד והגיע לגיא אם יכול להבליע בחבל של נ' אמה מבליעו ואם לאו הולך למקום שיכול להבליעו ומבליעו וצופה וחוזר למדתו ואם היה גיא מעוקם מקדר ועולה מקדר ויורד אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו אבל חוט המשקול' יורד כנגדו מודדו מדידה יפה ונראה מדברי הרא"ש דה"פ אם היה גיא מעוקם ואינו יכול להבליעו כלומר שרחבו יותר מחמשים מקדר והיינו דתנן במתניתין ואם אינו יכול להבליעו בזו אמר רבי דוסתאי ב"ר ינאי משום ר"מ שמעתי שמקדרין בהרים ומשמע דלגאיות נמי קרי הרים אמר רב יהודה ל"ש דמבליע והיכא דאינו יכול להבליע מקדר אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו אבל חוט המשקולת יורד כנגדו אם יכול להבליעו בחבל של חמשים אמה מבליעו ואם אינו יכול להבליעו אינו מקדר אלא מודדו מדידה יפה כלומר שאין מדת מדרונו ממעט מדת התחום על ידי קידור אלא נכנס לתוכו ומודד קרקעיתו מדידה יפה כקרקע חלקה ויוצא לשפתו ומשלים מדתו והולך: ואמרינן תו בגמרא וכמה עומקו של גיא אמר רב יוסף אלפים ופירש"י וכמה עומקו של גיא. דקיימא מבליעו כשהוא רחב נ': אלפים. אבל יותר מכאן אפילו יכול להבליעו אינו מבליע אלא מקדר אבל הרא"ש כתב וכמה עומקו של גיא שהקילו לו להבליע או לקדר אלפים אמה אבל אם הוא יותר מודד ירידה ועליה מדיד' יפה ומשמע לי דמדידה יפה דקאמר היינו שמודד כל השיפוע דכקרקע חלקה דמיא איתיביה אביי עמוק ק' אמה ורחב נ' מבליעו ואם לאו אין מבליעו הוא דאמר כאחרים דתניא אחרים אומרים אפילו עמוק אלפים ורחב נ' מבליע וא"ד אמר רב יוסף אפילו יתר מאלפים כמאן דלא כת"ק ולא כאחרים התם שאין חוט המשקולת יורד כנגדו הכא בחוט המשקולת יורד כנגדו ולהאי לישנא לא קאי רב יוסף אהבלעה כמו ללישנא קמא דהא השתא לא איירי רב יוסף אלא כשחוט המשקולת יורד כנגדו דאמרי' ביה מודדו מדידה יפה וא"כ הכי קאמר הא דאמרי' כמה יהא עומקו של גיא דכשהחוט המשקולת יורד כנגדו ימדדנו מדידה יפה אמר רב יוסף יותר מאלפי' וכן כתבו התוס' ואמרינן תו בגמ' וכי אין חוט המשקולת יורד כנגדו עד כמה אמר אבימי ד' וכן תני רמי בר יחזקאל ד' ופירש"י עד כמה יתרחק המשקולת מכנגדו דקרי ליה אין יורד ונחמיר ביה וכת' הרא"ש דכיון דשיפועו מגיע עד ד"א צריך להבלעה ולא שני לן בין עמוק ק' לעמוק אלפים דכל שיעורי חכמים כך הם לק' צריך ד"א ולאלפים לא צריך אלא ד"א אע"פ שאין דומה שיפוע דבר מועט לשיפוע דבר מרובה דכיון שהגיע השיפוע לד"א שהוא דבר חשוב בכל מקום צריך לקדר:

וכתב עוד הרא"ש ובגיא לא התירו אומד אלא כשאין חוט המשקולת יורד כנגדו מקדר או מבליע וכשחוט המשקולת יורד כנגדו אם יכול להבליעו בחבל של נ' אמה מבליע ואם לאו אינו מודד כלל שיפוע ירידה ועלייה אלא אם יש מישור מודדו מדידה יפה משלים עליו תחומו ועתה אבא' דברי רבינו על הסדר מ"ש אם חוט המשקולת מתרחק מכנגדו למטה ד"א הוא ממה שאמרו וכי אין חוט המשקולת יורד כנגדו עד כמה אמר אבימי ד'. ומ"ש אם יכול להבליעו פשוט במשנה ובברייתא ואם לאו מודדו בחבל של ד"א זהו מקדר וכבר כתבתי שדעת הרא"ש שאם אינו יכול להבליעו מקדר. ומ"ש והוא שלא יהיה עמוק יותר מאלפים הוא כלישנא קמא דרב יוסף ואפילו ללישנא בתרא דלא איירי רב יוסף בהכי נקטינן כאחרים דהלכה כדברי המיקל בעירוב: **ומ"ש** אבל אם הוא עמוק יותר מאלפים וכו' כבר כתבתי שזהו דעת הרא"ש: **ומ"ש** ואם אין החוט מתרחק וכו' אם יכול להבליעו בחבל של נ' אמה כבר כתבתי שזהו דעת הרא"ש דסבר דכל שהוא יכול להבליעו לא הקילו בו חכמים למודדו מדידה יפה: **ומ"ש** ואם לאו אינו מודד כלל השפוע וכו' היינו מאי דאמר רב יהודה אבל חוט המשקול' יורד כנגדו מודדו מדידה יפה. ומ"ש אפי' אם עמוק יותר היינו כלישנא בתרא דרב יוסף והרמב"ם כתב בפ' כ"ח מה' שבת וז"ל הגיע לגיא אם היה רחבו נ' אמה מבליעו והוא שהיה בעומקו פחות מד' אלפים בד"א כשהיה חוט המשקולת יורד כנגדו שא"א להשתמש בו אבל אם אין חוט המשקולת יורד כנגדו אינו מבליעו אא"כ היה עומקו אלפים או פחות מכאן היה גיא מעוקם מקדר ועולה מקדר ויורד עכ"ל וכתב ה"ה שהוא מפרש דכי אמר בגמרא ועד כמה היינו לומר עד כמה יהיה עומקו של גיא ומפרש גם כן דמאי דאמר אבימי ד' הוי כאילו אמר ארבע אלפים ויתר דבריו הם כדברי הגמרא כפשטן ולהרשב"א דעת אחרת בזה שלא כדעת הרא"ש והרמב"ם וכתבו ה"ה בפכ"ח מה"ש והוא דס"ל דגיא נמי בכלל מה שאמרו מתלקט י' מתוך ה' או מתוך ד' ותמה עליו הרב המגיד ז"ל: **הגיע** להר וכל מה שהוא ממנו מכנגד העיר הוא רחב מנ' אמה וכו' משנה שם בפרק כילד מעברין דף נ"ח מבליעו וחוזר למדתו ומלבד שלא יצא חוץ לתחום ופירש"י לשון ב' שלא יצא חוץ לתחום אם היה ארוך וראשיו יוצאין חוץ לתחומי העיר ואין יכול להבליעו בחבל כנגד התחומין מפני רחבו ויכול להבליעו שלא כנגד התחומין לא יצא להבליעו שם גזירה שמא יאמרו מדת תחומין של צדי העיר בא לכאן. ודע שאע"פ שרבינו כתב זה בהר ה"ה לגיא והכי תניא בגמרא וכ"כ

דרישה

לישנא קמא דרבא דסברי דמתלקט י' מתוך ד' צריך להבליעו או לקדר ובמתלקט י' מתוך ה' צריך למדוד כל השיפוע דבקרקע חלקה היא וכמו שפירשו שם התוס' בהדיא ולדידיה לא מצי לפרש דהאי אין אומרין יקוב הכותל אלא אומדו מיירי במתלקט י' מתוך ד' דא"כ היה צריך להבליעו או לקדר ולכך מוקי רש"י ז"ל בדאין מתלקט ד' אבל ללישנא בתרא דסברי במתלקט י' מתוך ה' צריך להבליעו או לקדר והמתלקט י' מתוך ד' אומדו והולך א"כ האי דלא יקוב בכותל אלא אומדו מיירי ג"כ במתלקט י' מתוך ד' לכך אומדו דאנן קי"ל כההיא לישנא וכמו שהביא ב"י בסי' זה וכך הם דברי הרא"ש בהדיא בפרק כילד מעברין דף כ"ח דלישנ' בתרא דרבא היא לא יקוב בכותל דמוקמי בגמ' בדלא ניחא תשמישתיה מיירי במתלקט י' מתוך ד' וע"ש מ"ש ב"י ושם על דברי רש"י ועושין התחומין מרובעים כדי שיהא אלפים לצדדין כבאמצע ולא עגולין שיהיו לשם אלפים באמצע ובצדדין הם מתמעטין כדרך כל עגול עכ"ל וכתב דאין לפרשו כפשוטו שהרי אם לצד אחד אנו נותנים לו אלפים אמה כשנעגל כל סביבות העיר ממקום שכלו אותן אלפים אין עגול גמור ודבר פשוט הוא שבצד זויות מתמעטין מאלפים וצ"ל דלאו עגול גמור קאמר אלא ר"ל כשאנו נותנין לו אלפים לכל רוח ואפילו לזויות דהוי ג"כ עגולה קצת ואפ"ה כנגדי העיר יהיה אלפים והא דקאמר אם לצד אחד מהעיר אנו נותנין כו' נראה דנ"ר לצד א' קאמר וכמ"ש אח"כ בהדיא לכל סביבות העיר וכמו שפירשתי וזהו שסיים דבריו להשתכר בזויות האלכסון אנו מרבעין התחומין וק"ל. ב"י הביא דברי ה"ר יונתן וקיצר בלשונו ולכאורה דבריו תמוהין קצת ובתחלה אעתיק דברי ה"ר יונתן כסדרן בריש פ' כילד מעברין כתב ז"ל ובעיר מרובעת עסקינן שאין בה אלא אלפים על אלפים שאם אינה מרובעת כגון שהיא ג' אלפים על אלפים לא יהיה מרובעין התחומין דוקא שלא יהא ארכן כרחבן או שנאמר שניתן לרחבן כמו לארכן אלא כך יהא דינן על כל פני העיר רחבן אלפים ומשך התחומי' כמשך כל העיר ואם היתה עיר קטנה שאין לה אלא אלף אמה אין לה לתחומיה בכל רוח אלא טבלא ארכה אלפים ורחבה אלף כרוחב העיר רק במדת הקרנות הן שוות עיר של אלף על אלף ועיר של אלפים על אלפים כו' עכ"ל הר' יונתן ותמה עליו ב"י דאטו מפני שהעיר קטנה שאין לה אלא אלף יגרע שיעור התחומין מי גרע ממי ששבת בבקעה שזכה לו מקומו ד' אמות ואלפים לכל רוח מרובעים כו' ותירץ בדרך נכונה והאמת אתו אבל מ"מ תמה אני עליו מה עלתה על דעתו לתמוה על הר"י הרי משמעות דבריו המה כמ"ש ב"י עצמו לבסוף ודבר פשוט הוא ונלע"ד לפרש שכך הוא דעתו של ב"י דמעיקרא סבר דפירוש ארכן ורחבן דסיפא הוי דומיא דפי' ארכן ורחבן דרישא דקאמר שאם אינה מרובעת כגון שהיא ג' אלפים על אלפים כו' על כל פני העיר רחבן אלפים ומשך התחומין כמשך כל העיר וע"כ צ"ל דתחומין של צד העיר קורא ארכן ותחומין של חוץ לעיר ר"ל מדת התחום שהולכין מן העיר ולחוץ ומשך התחומין במשך כל העיר ר"ל מדת התחום שהולכין לצד העיר הם כמשך כל העיר שהיא ג' אלפים וס"ד דב"י דכיון דפירש ארכן ורחבן דרישא כך הוא ע"כ צ"ל דארכן ורחבן דסיפא קאמר אם היתה עיר שאין לה אלא אלף אמה אין לה לתחומיה אלא טבלא ארכה אלפים ורחבה אלף פירושו ג"כ כמו ברישא ומיירי בעיר שארכה אלפים ורחבה אלף וארכה אלפים דקאמר ר"ל מדת התחום של צד העיר ורחבה אלף דקאמר ר"ל מדת התחום שהולכין לחוץ לעיר לכך תמה וכי גרע ממי ששבת בבקעה כו' ותירץ דארכן ורחבן דסיפא לא הוי פירושו דומיא לארכן ורחבן דרישא ונתן טעם נכון לזה וזה טעמו דלכל צד המרובה קרוי ארכן והקצר ממנו קרוי רחבן

מה שהוא ממנו מכנגד העיר הוא רחב מב' אמה שאינו יכול להבליעו וכגון שהוא במזרח העיר וכל אורך מזרח העיר אינו יכול להבליע אם יכול להבליעו בתוך אלפים של צד צפון או דרום ילך שם ויבליעו כיון שהוא עדיין בתוך התחום של צד צפון העיר אבל אם אינו יכול להבליעו בתוך אלפים של צד העיר לא יתרחק יותר לצד העיר כדי להבליעו: לא ימדוד אלא אדם מומחה ובקי במדידה מדד ומצא מדתו במזרחית צפונית יתרה על שכנגדה קרן מזרחית דרומית מותח החוט של סימן התחום מזה לזה באלכסון מדדו שנים במקום אחד והוסיף אחד על חבירו הולכין אחר המרבה (מ) ובלבד שלא יוסיף יותר ממדת העיר ואלכסונה (א) ועושין אותה כטבלא מרובע' פי' שמודד על פני כל אורך העיר למזרח אלפים אמה לחוץ וכן לצפון ואח"כ רואין כאילו היתה טבלא מרובעת בקרן למלאתו ונמצא התחום בקרן אלפים ואלכסון שהם אלפים ות"ת אבל לא ימדוד מאמצע הקרן אלפים באלכסון וכן בקרן שכנגדו ויתן החוט מזה לזה שא"כ מפסיד הת"ת שבקרן וגם לא יהיה התחום כנגד העיר אלא אלף ותכ"ח ור"ת פירש דמדת התחום כנגד העיר אלפים ואלכסונן שהוא אלפים ות"ת ולא נהירא:

אפילו

וכ"כ הרמב"ס ופשוט הוא: **לא** ימדוד אלא אדם מומחה משנה שם אין מודדין אלא מן המומחה וכתב רש"י ה"ג אין מודדין אלא מומחה בקי במדידה וכך הם דברי הרמב"ס ז"ל והרי"ף גורס אין מודדין אלא מן המומחה ופי' מומחה מלשון ומחה כלומר מקום שוה ומישור ורבינו כתב לעיל כפירוש הרי"ף וכאן כתב כפירוש רש"י והרמב"ס למימרא דיש לחוש לדברי שניהם ולעיל כתבתי בשם הרב המגיד שפירש"י והרמב"ס עיקר: **ומ"ש** ומדד ומצא מדתו במזרחית צפונית יתירה על שכנגדה וכו' במשנה הנזכר ריבה למקום אחד ומיעט למקום אחר שומעין לו למקום שריבה ופירש"י שומעין למקום שריבה · ומוציא מדה הקצרה כנגדה ואנו תולין שלא מתח החבל כל צרכו ותניא בתוספות צריך למתוח החבל בכל כחו ובגמרא למקום שריבה אין למקום שמיעט לא אימא אף למקום שריב' ופירש"י למקום שריב'. בתמי' והלא יש בכלל מאתים מנה ובמשנה כתב ריבה למקום אחד ומיעט למקום אחר שכשהוא סימני תחום קרן זה ארוכין ובולטין מכנגד סימני תחום קרן שכנגדו שומעין לו למקום שריבה ומוציאין מדה הקצרה כנגדה ואנו תולין שמפני שלא מתח החבל כל צרכו נתקצרה והרא"ש הקשה על פירוש זה ופירש הוא למקום שריבה אין למקום שמיעט לא דמשמע ליה שהולכין הכל אחר המרובה ואף במקום הקצרה ומוציאין את המדה כנגד המרובה ואמאי שמא לא טעה המועט כי מצא דרך מדתו הר או גיא שהיה צריך לקדר או למודדו מדידה יפה ולא נתלה בטעות ומשני אימא אף למקום שריבה תולין להקל ולא נאמר שטעה להאריך וכ"ש שתולין למקום שמיעט להחמיר ומניח הציון באלכסונא ממקום שריבה למקום שמיעט ורבינו כפירוש הרא"ש והרשב"ס כתב כפירש"י והרמב"ס בפרק כ"ח כתב היה לנו תחומי שבת מוחזקים ובא מומחה ומדד ריבה בתחום מהם ומיעט בתחום שומעין לו בתחום שריבה עכ"ל והיה נראה לכאורה שדעתו לומר שאין שומעין לו במקום שמיעט אבל א"א לומר כן שהרי אמרו בגמרא אימא אף למקו' שריבה וכ"כ הוא ז"ל בפירוש המשנה וז"ל מה שאמרו שומעין למקום שריבה פירשו אותו בתלמוד שאם אמר שבכאן הוא תחום שבת והוא פחות מן השיעור שהיינו חושבין ואם אמר שבכאן תחום שבת והוא יותר ממה שהיינו חושבים כמו כן נסמך עליו שהוא יותר ממה שהיינו חושבים קודם לכן ע"כ וא"כ צריך לפרש שמ"ש שומעים לו בתחום שריבה לרבותא נקטיה דאע"פ שהוא מיקל שומעין לו וכ"ש ששומעין לו בתחום שמיעט דהוי להחמיר: **מדדן** שנים במקום אחד והוסיף אחד על חבירו וכו' גז"ש במשנ' הנזכר ריב' לאחד ומיעט לאחר שומעין למרוב' ומפרש בגמרא דה"ק ריבה אחד ומיעט אחד שומעין לזה שריבה אמר אביי ובלבד שלא ירבה יותר ממדת העיר והאלכסונה ופירש"י דאפילו ריבה שיעור גדול דליכא למיתלי במתיח' החבל תלינן בטעות האלכסון דאמרינן זה היה בקי במדידה והניח טבלא של תחומין כנגד הקרן באלכסון וזה מדד אלפים מאמצע הקרן והפסיד את הזויות של אלכסון של אלפים אבל אם ריבה יותר בכך אין לנו במה לתלות וכ"כ הרמב"ס בפכ"ח מה' שבת וז"ל כיצד בעת שריבה זה נאמר שמא הראשון מקרן אלכסון של עיר מדד האלפים ולפיכך מיעט מדתו ונמצא צלע התחתון בינו ובין המדינה פחות מאלפים וזה האחרון מדד האלפים מצלע המדינה ואין מחזיקים על אחד שטעה ביותר על זה לפיכך אם רבה זה האחרון יותר על הראשון אפי' בתק"ק בקירוב שומעין לו ביותר על זה אין שומעין לו עכ"ל וטעמו משום דכל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא ולפ"ז כשתמדוד מצלע העיר אלף ותכ"ח אמה ותבא למדוד מקרן אלכסון של עיר יהיו אלפים משום דתרי חומשי דאלף ותכ"ח הם תקע"ב ואע"פ שכתב תק"ק כבר כתב הרשב"א דלא דק וכל שעולה יותר מע' קרי להו פ' והרב המגיד למד עליו זכות דאמתא בריבועא הוי באלכסונא טפי מאמתא ותרי חומשי לפי שהכלל האמיתי הוא שהאלכסון הוא גדר מרובע שתשבורתו הוא כפל מהמרובע הראשון שהאלכסון יוצא ממנו כגון מרובע ה' על ה' שתשבורתו כ"ה אלכסונו גדר מרובע שתשבורתו נ' וא"כ בהכרח הוא יותר מז' שהם ה' אמות וב' חומשים לפי שתשבורת ז' על ז' אינן אלא מ"ט ויש לזה מופת והעלה שלפי החשבון האמיתי יהיה תקפ"ה ועוד ולא נעלם זה מעיני רבינו אבל רצה להחמיר באותן ה' אמות וכ"ל שיבוש ספרים הוא וצריך להיות בתקפ"ה ואם יש שנוסחתו כך הוא האמת לפי שאין דרך רבינו לכתוב בקירוב בחשבון שיוכל להוסיף או לגרוע ממנו אפילו אמה אחת עכ"ל וטעמו של הרב המגיד לפי שנאמר שהראשון מדד מקרן אלכסון העיר אלפים וכשנמדוד מצלע העיר תכלה מדת האלפים ההם לסוף אלף ותט"ו לפי שתשבורת אלפים על אלפים הם ארבעה סכומים שכל סך עולה אלף פעמים אלף הנקרא בלע"ז קואינ"טו לפי שבאלפים יש מאתים עשיריות וכל עשירית מהם עולה בתשבורת ד' אלפים סך הכל ד' פעמים אלף פעמים אלף שהם ד' סכים · ואלף ות"טו פעמים אלף ות"טו עולה ב' סכים וב' אלפים וקק"כה כיצד באלף ות"טו יש קמ"א עשיריות וחצי וכל עשירי' מהם עולה י"ד אלפים וק"ן וקמ"א פעמים וחצי י"ד אלף וק"ן עולים ב' סכים ואלפים וקקכ"ה הרי שאפשר שהשני ירבה על הראשון תקפ"ה והרמב"ס לא דק בה' אמות ולחומרא הוא דלא דק ואפשר שלפי שכפי החשבון אמתא ותרי חומשי שבתלמוד עולה התוספת לתקע"ב ולחשבון חכמי המדות עולה תקפ"ה כתב הרמב"ס תק"ק בקירוב והא דאמר אביי ובלבד שלא ירבה ממדת העיר כתב הרא"ש וז"ל ריבה לאחד ומיעט לאחר מיירי שבצד אחד ממש מדדו שניהם ולא כמו רישא דאיירי בב' מקומות מרוח אחת ואמר אביי ובלבד שלא ירבה וכו' שאם הרחיק אחד ציון שלו יותר מהראשון כמדת העיר והאלכסונה אמרינן הא' בשעה שמדד היתה העיר קטנה ולא היו כי אם בתים מועטים בקרן מערבית דרומית ואח"כ ניתוספו על העיר דיורים גדולים ומדד מקרן מזרחית צפונית אלפים אמה כמצא שנתרבית מדתו כמדת העיר שניתוספ' אלכסונה: **ועושין** אותה כטבלא מרובעת במשנה שם ואע"פ דבפרק מי שהוציאוהו פליג ר' חנינא בן אנטיגנוס פשיטא דלא קיימא לן כוותיה אלא כתנא קמא: **ומ"ש** שאלכסון אלפים הוא ת"ת הוא ע"פ מאי דאמרי' ז"ל כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא ותרי חומשי דאלפים הוי ת"ת: **ומ"ש** אבל לא ימדוד מאמצע הקרן אלפים באלכסון וכו' וגם לא יהיה התחום כנגד העיר אלא אלף ותכ"ח היא ג"כ עפ"ז דתרי חומשי דאלף ותכ"ח הוי תקע"ב וכמו שנתבאר בסמוך: **ומ"ש** ור"ת פירש דמדת התחום כנגד העיר אלפים ואלכסונן וכו' כ"כ התו' והרא"ש בפ' מי שהוציאוהו בשמו והקשה עליו הרא"ש וזהו שכתב רבינו ולא נהירא וגם הר' המגיד כתב בפ"ז שדעת הרמב"ס שלא כדברי ר"ת ושכן נראה לו גם כן והביא הכרע לדבר (ג): **ואהא** דתנן כיצד מעברין את הערים וכו' ועושין אותה כטבלא מרובעת כדי שיהא נשכר את הזוויות פירש"י בעיר מרובעת עסקינן שאין בה אלא אלפים על אלפים דהוי כמי תחומין מרובעות

הראשון דהאוה התו' · **לא** ימדוד אלא אדם מומחה ובקי במדידה כך היה גורס רש"י במשנה אין מודדין אלא מומחה ובקי במדידה ובתחלת הסימן כתב רבינו הדין ע"פ גירס' ר"ח אין מודדין אלא מן המומחה וכאן כתב ע"פ גירסת שאר גדולי עולם רש"י והרמב"ס והשותי' מימיהם וסובר רבינו דתרוייהו הילכת' ניכהו: **מדד** ומצא מדתו במזרחית צפונית וכו' משנה שם ע"פ פי' הרא"ש דלא כפי' רש"י דלא תלינן בטעות אלא אמרינן דפגע בהר או בגיא שהיה צריך לקדר או למודדו מדידה יפה ולדלג השיפוע ולכך מיעט במקום זה וריבה במקו' אחר ומותח התחום מזה לזה באלכסון וכן פי' התו': **מדדן** שנים במקום אחד וכו' ג"ז משנה שם בסיפא וכמו שפי' התו' והרא"ש דלא תלינן בטעות אלא אמרי' דהראשון כשמדד היתה העי' קטנ' ולא היה כי אם בתים מועטי' בקרן מערבי' דרומית ואח"כ ניתוספו על העיר דיורים ונעשית גדולה ומדד מקרן מזרחית צפונית אלפים אמה כמצא שנתרבית מדתו כמדת העיר שנתוספ' והאלכסונ': **ועושין** אותה כטבלא מרובעת וכו' משנה בפ' כיצד מעברין ועושין אותה כטבלא מרובעת כדי שיהא נשכר את הזווי' ובפ' מי שהוציאוהו (דף מ"ט) במשנה תנן דפליגי בהא ת"ק ור"ח בן אנטיגנוס והלכה כת"ק וכסת' משנה דבפ' כיצד מעברין: **ומ"ש** ור"ת פי' כ"כ התו' בשמו פ' מי שהוציאוהו דף נ"א בד"ה כזה יהו וכ"כ הרא"ש בשמו והקשו עליו ע"ש גם בספרי רבי' כת' ולא נהיר' אבל בספרים ישנים ליתיה להאי ולא נהירא · הב"י הביא דברי רש"י ודברי ה"ר יהונתן והקשה עליו וז"ל ולא הבנתי דבריו דאטו מפני שהעיר קטנה שאין לה אלא אלף אמה יגרע שעור התחומין מי גרע ממי ששבת בבקעה שזכה לו מקומו ואלפים אמה לכל רוח מרובעות וכו' עכ"ל ותימה דהלא מבואר מדברי ה"ר יהונתן באותו דבור דמפר' כאן כמ"ש הוא גופיה בס"פ כיצד מעברין אמתניתי' דאנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנ' דאם שבת במקו' שהוא מסויים וכו' דמביא ב"י סיוע משם לדבריו דכתב שם יש לו חוצה להם אלפי' אמה לכל רוח כרוחב אותו מקום אם מעט ואם הרבה וזהו ממש כמ"ש ה"ר יהונתן בר"פ כיצד מעברין ומה שהקשה ב"י ממי ששבת בבקעה הוא תימה דהא פשיטא שגם בשבת בבקעה שזכה לו ד' אמות אין נותנין לו אלא אלפי' אמה לכל רוח באורך על רוחב ד' אמות בלבד ואח"כ נותנין לו אלפים על אלפים בכל קרן וקרן וכן היא דעת רש"י שכתב דטבלא מרובע' בעיר מרובעת עסקינן שאין בה אלא אלפים על אלפים וכו' ואם אינה מרובע' כגון שהיא יתירה על אלפי' לארכה או פחות' מאלפי' לא הוו מרובעים וכו' שהרי רחבן למדת העיר היא אם קטנ' אם גדולה ואורכן אלפים וכו' עכ"ל וב"י כתב וז"ל ורש"י שכתב שהרי רחבן למדת העיר היא אם קטנה אם גדולה ואורכן אלפים לאו בקטנה מאלפים מיירי דהביא ודאי רוחב התחומין יותר ממדת העיר היא וכו' א"כ מבואר מלשונו זה שהבין דאפילו בעיר קטנה שאינה אלא אלף על אלף או פחות נותנין לכל רוח אלפי' על אלפים דלפ"ז לעולם אין תחום העיר אפילו היא קטנה או אפילו אין לו אלא ד' אמות אינו פחות מששה אלפים על ששה אלפים ולא ידעתי מנין לו זה דבכל הסוגיות אין משמע אלא שנותנין לו אלפים לכל רוח באורך אבל ברוחב אין נותנין אלא כשיעור מקומו ששבת בו בין שאינו אלא ד' אמות ובין שהוא כמה אלפים וכך משמע להדיא ברמב"ס פ' כ"ז מה"ש. עוד כתב על פירש"י שכתב עושין התחומין מרובעות ולא עגולין כדי שיהא להם אלפים כבאמצע וכו' דאין לפרשו כפשוטו וכו' ולא ידעתי למה דלע"ד כפשוטו הוא דדעת רש"י הוא לומר דכשהעיר יש לה פיאות ואתה עושה תחומיה עגולין מסביב אז מחוץ לעיר אין לו אלפים לצדדין כבאמצע פי' כנגד האמצעי של עיר:

ואפילו

דרכי משה

(א) מדברי הרא"ש נראה דקאי על אלכסון העיר כי אמרינן בשעה שמדד הראשון היתה העיר קטנה ולא היו כ"א בתים מועטים בקרן שמדד משם ואח"כ נתוספו דיורים בעיר ונעשית גדולה ומדד משם ונתוספה המדה וכ"כ התוספות ומדברי הרמב"ם נראה דקאי על אלכסון המדה שכתב דאם ריבה האחד יותר מחבירו אי עודף אלכסון של אלפים תלינן שטעה ויותר לא תלינן. וכתב המ"מ ששיעור זה הוא תקפ"ה אמה ודעת רש"י כדעת הרמב"ם ודעת הרשב"א שתוספת האלכסון שהוא תקע"ב אמה וכ"כ רבי' למטה כנגד העיר רק אלף ותכ"ח דהיינו שחסרים תקע"ב אבל המ"מ כתב שם בראיות ומופתים שהחסרון הוא תקפ"ה: (ב) וכתב הכלבו בשם הר"מ אדם שמודד אלפים אמת לתחום

פרישה

(מ) **ובלבד** שלא יוסיף יותר ממדת העיר והאלכסונה ז"ל הרא"ש שאם הרחיק א' ציון שלו במדת העיר והאלכסונה מהראשון אמרי' הא' בשעה שמדד היתה העיר קטנה ולא היה בה כ"א בתים מועטין בקרן מערבית דרומית (פי' העיר כאשר היא עתה לפנינו גדולה לא היתה מתחלה כ"כ גדולה כ"א קרן מערבית דרומית של העיר שוו היתה או מיושב ואורו

דרישה

רשכן ולהכי בריתא לפי שאורך העיר ג' אלפים וע"פ כולה יש לו להלוך אלפים חוץ לעיר ולצד העיר מקלה אל קלה יש לו להלוך ג' אלפים להכי קרי לאלפים אמה רשכן שבמועט נקרא רוחב ולג' אלפים קרי ארכן שבמרובה נקרא אורך אבל בסיפא הוי איפכא דמיירי מפני קטנה שאין לה אלא אלף על אלף ועל פני כולה יש לו להלוך אלפים חוץ לעיר ולצד העיר מקלה

ואפילו עבד ושפחה נאמנים לומר ע"כ תחום שבת אבל קטן לא ונאמן לומר אחר שיגדיל שידע בקטנו שעד כאן תחום שבת :

ת מי שישב בדרך לנוח (א) וחשכה לו ולא ידע שהוא בתחום העיר ואח"כ מצא עצמו בתחומה הרי הוא כאנשי העיר שיהא כולה לו כד' אמותיו ויש לו אלפים לכל רוח :

תא מי שישן בדרך וחשכה לו קנה שביתה במקומו ויש לו אלפים אמה לכל רוח ודוקא באדם וטעמא משום הואיל ואילו היה ניעור הי' קונה (א) ישן נמי קונה אבל חפצי הפקר שדומין לאדם הישן אינן קונין שביתה והן כרגלי הזוכה בהן תחלה שיכול להוליכן למקום שילך הוא אבל חפצי א"י קונין שביתה במקומן (ב) אע"פ שבעליהם לאו בני שביתה נינהו גזירה חפצי א"י אטו חפצי ישראל ואם הוציאן א"י חוץ לתחומן והביאן לעיר יכולין לטלטל בכולה שכולה כד' אמות ובלבד שתהא מוקפת לדירה וסתם עיירות מוקפות לדירה שבונין בתים תחלה ואח"כ מקיפין אותם אבל סתם מבצרים אינן מוקפין לדירה :

חריץ

ב"ח

ואפילו עבד ושפחה וכו' משנה שם סוף (דף נ"ח) והטעם דאעפ"י שהחמירו חכמים שלא לצאת חוץ לאלפים אמה כי מן התורה אין אסור אלא חוץ לי"ב מיל אפ"ה לא החמירו בכל הדברים אלא להקל לפעמים כגון בעבד ובשפח' אבל קטן אינו נאמן והא דכתב רבי' יהונתן ואפילו עבדים וקטנים נאמנים טעות סופר הוא וצ"ל עבדים ושפחות נאמנים והא דאיתא בפ"ב ואלו נאמנים להעיד בגודלן מה שראו בקטנן זהו כ"י של אבא ועד כאן היינו מהלכין בשבת ומוקי לה והוא דיש גדול עמו אלמא דגדול בפני עצמו לא מהימן כתבו התוס' והרא"ש דלא קאי אתחום שבת ע"ש (בדף כ"ט) בד"ה אפילו עבד :

ת מי שישב בדרך וכו' משנה בפ' מי שהוציאוהו (דף מ"ה) פליגי בה ר"מ ור"י ופסק הלכה כר' יהודא לגבי ר"מ ועפ"י פרש"י שלא נתכוין לקנות שביתה במקום שישב בדרך אלא ישב לנוח קצת שהיה עיף והיתה דעתו שאח"כ ילך לעיר זו וחשכה לו שם וכשעומד ראה שהוא סמוך לעיר ובתחומה ה"ה כאנשי העיר וכו' דכיון שאילו היה יודע שהעיר תוך תחומו לא היה קונה שביתה אלא עם בני העיר ה"ה כמי שקנה שביתה עמהם :

תא מי שישן בדרך וחשכה לו וכו' משנה פ' מי שהוציאוהו (דף מ"ה) פליגי בה ריב"נ וחכמים ובגמרא אריב"ל הלכה כריב"נ הלכה כדברי המיקל בעירוב ותרתי למה לי צריכי דאי אשמועינן הלכה כריב"נ ה"א בין לקולא ובין לחומרא פי' לקולא כגון אדם ישן דאי לא קנה שביתה לא נפיק מד' אמות לחומרא כגון כלי הפקר א"א קונין שביתה אסור להוליכן למקום שעירב זה המוצאן אלא אלפים הוא דאית להו לכל רוח קמ"ל כדברי המיקל בעירוב באדם הוא דהלכתא כוותיה דכיון דניעור קנה ישן נמי קנה אבל בכלים לית הילכתא כוותיה ולימא הלכה כדברי המיקל בעירוב הלכה כריב"נ ל"ל סד"א ה"מ יחיד במקום יחיד ורבים במקום רבים אבל יחיד במקום רבים אימא לא פי' כגון ריב"נ דפליגי רבנן עליה אימא לית הילכתא כוותיה :

ומ"ש אבל חפצי א"י וכו' ג"ז שם סוף (דף מ"ז) פלוגתא דשמואל ור' יוחנן ומפסיקא שם הלכה כר' יוחנן :

חריץ

ב"י

מרובעית אם איכה מרובעת כגון שהיה יתירה על אלפים לארכה או פחותה מאלפים לא הוו מרובעים דתחומין מרובעים לאו דוקא שיהא ארכן כרחבן שהרי רחבן למדת העיר היא אם קטנה אם גדולה וארכן אלפים אלא מרובעי' דקתני למעוטי עגולי' כדי שיהא נשכר את הזויות :

וה"ר יהונתן כתב שאם איכה מרובעת כגון שהיא ג' אלפים בארכה וכו' ואם היתה עיר קטנה שאין לה אלף אמה אין לה לתחומה אלא טבלא ארכה אלפים אמה ורחבה של אלף אמה רק במדת הקרנות הן שוות עיר של אלף על אלף ועיר שהיא אלפים על אלפים וכו' ולא הבנתי דבריו דאטו מפני שהעיר קטנה שאין לה אלא אלף אמה יגרע שיעור התחומין מי גרע ממי ששבת בבקעה שזכה לו מקומו ד"א ואלפים אמה לכל רוח מרובעות וא"כ בעיר קצרה וארוכה כנגד כל צדדי העיר יש לו אלפים אמה נמצא שאם היא ארוכה ג' אלפים ורחבה אלפים שהוא מהלך חוץ לעיר ממזרח למערב שבע אלפים ג' אלפים שכנגד העיר ואלפים לצד מזרח ואלפים לצד מערב ומן הצפון לדרום מהלך ו' אלפים אלפים שכנגד העיר ואלפים לצד צפון ואלפים לצד דרום ואם היה ארכה אלפים ורחבה אלף מהלך ממזרח למערב ששה אלפים אלפים שכנגד העיר ואלפים לצד מזרח ואלפים לצד מערב ומן הצפון לדרום מהלך ה' אלפים אמה אלף שכנגד העיר ואלפי' לצד צפון ואלפי' לצד דרום ורש"י שכתב שהרי רחבן למדת העיר היא אם קטנה אם גדולה וארכן אלפים לאו בקטנה מאלפים מיירי דהכיא ודאי רוחב התחומין יותר ממדת העיר אלא כשהיא אלפים קרי קטנה וכשהיא יותר מאלפים קרי גדולה וה"ק בין שהיא בת אלפים או יותר מאלפים כנגד כל צדדי העיר יש לו אלפים אמה וכדפרישית וכ"כ ה"ר יונתן עצמו בס"פ כילד מעברין אמתני' דאנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנה אם שבת במקום שהוא מסויים כגון תל שהוא גבוה י' או חריץ שהוא עמוק י' וכו' יש לו חוצה להם אלפים אמה לכל רוח כרוחב אותו מקום ששבת אם מעט ואם הרבה וז"ל דה"ק הרב ר' יונתן שאם איכה מרובעת כלומר שאינה אלפים על אלפים מצומצמים אלא היא ארוכה ג' אלפים ורחבה אלפים על פני כל העיר רחבן אלפים ומשך התחומין במשך כל העיר פי' לאורך התחומין קרי רחבן כלומר על פני כל העיר לכל רוח יש לו תחומין אורכן אלפים ורחבן במשך אורך כל העיר ולא בתחומין של צד רוחב העיר מיירי דכיון דהיא רחבה אלפים נמצא אורך התחומין ורחבן שוה אלא בתחומין של צד אורך העיר ע"פ רחבה מיירי ולפי שאורך העיר ג' אלפים אמה וע"פ כולה יש לו להלך אלפים אמה חוץ לעיר נמצא שיש לו באותו רוח אלפים אמה רחבן דהמועט נקרא רוחב והמרובה נקרא אורך · ואם היתה קטנה שאין לה אלא אלף אמה פירוש אלף על אלף אין לה לתחומיה בכל רוח אלא טבלא ארכה אלפים ורחבה אלף כרוחב העיר רק במדת הקרנות הן שוות וכו' וא"ת היינו מ"ש ברישא בעיר מרובעת עסקינן י"ל דלא דמי דהכיא הוא אלפים על אלפים כרוחב התחומין ולא דמיא להא :

ומ"ש רש"י ועושין את התחומין מרובעין כדי שיהא אלפים לצדדין כבאמצע ולא עגולין שיהא להם אלפים באמצע ובצדדים הן מתמעטין כדרך כל עגול אין לפרשו כפשוטו שהרי אם לצד אחד מהעיר אנו נותנין לו אלפים אמה כשנעגל כל סביבות העיר ממקום שכלו אותם אלפים אין ספק שלכל צדדי העיר יהיה אלפים אלא היינו לומר שכשאנו נותנים לו אלפים אמה לכל סביבות העיר עגולות הוא מפסיד הזויות וכשהן מרובעות הוא נשכר הזויות דכל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונה נמצא שכשיוצא מהעיר כנגד הזויות ללכת באלכסון הוא מהלך אלפים ות"ת אמה ואם היו עגולות לא היה יכול להלך בשום צד מצדדי העיר אפילו אמה אחת יתירה על אלפים וכן מבואר בדבריו שם בגמרא בברייתא :

אפילו עבד ושפחה נאמנים וכו' משנה בפרק כילד מעברין דף נ"ח :

ומ"ש אבל קטן לא ונאמן לומר אחר שיגדיל וכו' ז"ל הרא"ש שם אהא דתנן אפילו עבד ושפחה נאמנין אבל קטן לא מהימן כדתנן בפ"ב דכתובות (כח ·) אלו נאמנין להעיד בגדלן מה שראו בקטנן ע"כ היינו מהלכין בשבת משמע דוקא כשהוא מעיד כשהוא גדול מה שרא' בקטנותו אבל בעודו קטן לא מהימן והא דאמרינן עלה בגמרא והוא שיש גדול עמו לאו אכולהו קאי דהא חשיב התם לענין תחום שבת אפי' גדול לחודיה מהימן דאפי' עבד ושפחה מהימנו כדתנן הכא וע"כ לא קאי נמי אהא דקת' הת' ושהיה איש פלוני יוצא מבית הספ' וטובל ואוכל בתרומה דהא מוקי לה התם בתרומה דרבנן והכא גדול לחודיה מהימן כיון דאין מעלין מתרומ' דרבנן ליוחסין עכ"ל וכ"כ הר"ן בספ"ב דכתובו' :

ת מי שישב בדרך וכו' משנה בפרק מי שהוציאוהו דף מ"ה מי שישב בדרך ועמד וראה והרי הוא סמוך לעיר הואיל ולא היתה כוונתו לכך לא יכנס דר"מ רבי יהודה אומר יכנס כלומר שאע"פ שלא היה יודע שהעיר בתוך תחומו ונתכוין לשבות במקומו כדקתני שלא היתה כוונתו לכך כיון שאילו היה יודע שהעיר תוך תחומו לא היה קונה שביתה אלא עם בני העיר הרי הוא כמי שקנה שביתה עמהם ונכנס לעיר ומהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה וידוע דהלכה כרבי יהודה ומדברי הרמב"ם וה"ה בפכ"ו נראה דהכ"ע בשהיה דעתו לילך למדינה זו ולפיכך קנה שביתה עם בני המדינה כמותן שהרי נכנס עמהם בתחום אבל אם לא היה דעתו ליכנס למדינה זו קנה שביתה במקומו ומשם יש לו אלפים אמה לכל רוח ואם כלים אלפים אמה ממקום שביתתו בחצי העיר אינו מהלך בעיר יותר מחציה וכתב שם ה"ה בשם הראב"ד והרשב"א שאם היה נעור והוציא בשפתיו ואמר תהא שביתתי במקומי הרי עקר שביתתו מאנשי העיר כלומ' ואפילו היה דעתו לילך למדינה זו נמי :

תא מי שישן בדרך וכו' משנה בפרק מי שהוציאוהו דף מ"ה מי שישן בדרך ולא ידע עד שחשכה יש לו אלפים אמה לכל רוח דברי רבי יוחנן בן נורי וחכ"א אין לו אלא ד' אמות ואמרינן בגמרא דטעמא דרבי יוחנן בן נורי משום דקסבר חפצי הפקר קונין שביתה ופירש"י חפצי הפקר · נכסים שאין להם בעלים וחשכה להם במקום אחד אע"פ שלא נתכוון אדם להם להקנותם שביתה קונין שביתה במקומן ואין אדם יכול לטלטלם משם יותר מאלפים לכל רוח ואפילו עירב לצד אחד ובגמרא דף מ"ו אריב"ל הלכה כרבי יוחנן בן נורי ואריב"ל הלכה כדברי המיקל בעירו' ותרתי למה לי צריכי דאי אשמועינן הלכה כר"י בן נורי ה"א בין לקולא בין לחומרא קמ"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב : ופירש"י בין לקולא · כגון אדם ישן דאי לא קנה שביתה לא נפיק מד' אמות לחומרא כגון כלי הפקר אי אמרת קונין שביתה אסור להוליכן למקום שעירב זה המוצאן קמ"ל הלכה כדברי המיקל באדם הוא דהלכת' כותיה דכיון דנעור קנה ישן נמי קנה אבל בכלים לית הלכתא כוותיה : ומ"ש אבל חפצי א"י קונין שביתה במקומן וכו' גז"ש בדף מ"ז פלוגתא דשמואל ורבי יוחנן ומפסיקא שם בגמרא הלכת' כר"י :

ומ"ש ואם הוציאן א"י חוץ לתחומן וכו' ג"ז פשוט שם בדף הנזכר בעובד' דהנהו דיכרי דאתו למברכתא : ומ"ש ובלבד שתהא מוקפת לדירה כו' כלומר אבל אם לא היתה מוקפת או היתה מוקפת שלא לדירה כגון שהוקפה ולבסוף ישבה לא חשיבה כולה כד' אמות כדין קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה שנתבאר בסימן שנ"ח וכ"כ הרא"ש והמרדכי בפ' הנזכר וכ"כ סמ"ג : ומ"ש וסתם עיירות מוקפות לדירה וכו' כן כתבו שם המרדכי והרא"ש בשם ר"מ :

חריץ

דרכי משה

לתחום שבת יש למדוד דרך הילוכו אם אין שם אלא אלפים בצימצום אין לסמוך על זו ולילך בכולן שמא יש יותר כי מן הדין אין לאמה כ"א ו"ט והגיה עליו הר"ף מיהו לדעת ר"ת דפי' ב' אלפי' ואלכסונן אין לחוש :

תא (א) ובמרדכי ס"פ מי שהוציאוהו דאם ניעור אע"פ שאינו אומר שביתתי במקומי אפ"ה קונה עירוב ופשוט הוא לקמן סימן ת"ט : (ב) ובא"ז כתב דיש ליזהר ישראל שהשאיל כליו לא"י והחזירם לו בשבת אין לטלטלם אלא בד"א משום דקנו שביתה אצל א"י ולכן אינן כרגלי בעליהם ישראל :

שמעתי

דרישה

אל קשה אין לו אלא אלף כמאן שיש לו אלפים על אלף ולהכי לאלפים שמחוץ לעיר קרוי ארכן דהמרובה נקרא אורך ואלף של צד העיר קרוי רחבן כיון שהוא מועט ולהכי דייק ב"י במסקנא גבי עיר קטנה וכתב פי' אלף על אלף דמשמע דמתחלה הוי ס"ד דהעיר היא אלפים על אלף והוי לפי מאי דס"ד דארכן אלפים דקאמר בסיפא הוא תחום לצד העיר ולכן היה צ"ל דהעיר היא אלפים על אלף אבל לפי המסקנא דארכן אלפים דקאמר פי' מדת תחום שהולכין מן העיר ולחוץ ולפ"ז עיר קטנה שהיא אלף דקאמר הוי כפשוטו אלף על אלף וק"ל . ומש"ה נמי כתב ב"י בתחלה לפי מאי דס"ד ז"ל · ורש"י שכתב שהרי רחבן כו' נראה דה"פ כאילו אמר על תשובת מרש"י שכתב שהרי רחבן למדת העיר היא ואם קטנ' אם גדול' דמשמע נמי כר' יהונתן דרחבן של תחומין של חוץ לעיר היא כמדת העיר ואם היא קטנה שרחבה פחות מאלפים הוי תחומי' כמדתה ולכן דחה דלאו בקטנה מאלפים מיירי כו' אלא כשהוא אלפים קרוי קטנה וכשהיא יותר מאלפים קרוי גדולה וה"ק בין שהוא בת אלפים או יותר מאלפים כנגד כל צדדי העיר יש לו אלפים כו' ולפ"ז צ"ל דהל' של רש"י שהרי רחבן למדת העיר אם קטנה ר"ל בין

כשהיא

פרישה

או מאותו ישוב לצד מזרח מקרן מזרחית צפונית של אותו סוף ישוב ולחוץ ואח"כ נתרבה הישוב ובאו למדוד הם ג"כ בסוף ישובם לצד קרן מזרחית צפונית נמצא נתרבה התחום כפי ערך שנתוסף אלכסון של עיר וה"ה דהיה יכול לומר אם מדדו תחילה וסוף מצד מזרח ולא מהקרן אלא שאז לא נתרבה אלא במידת העיר ולא אלכסונה ולרבותא נקט קרן דאז אפילו נתוסף אלכסון וק"ל) ואח"כ נתוספו של העיר דיורים ונעשית גדולה ומדד הקרן מזרחית צפונית אלפים אמה ונמצא שנתרבה מדתו כמדת העיר שנתוספ' ואלכסונה ע"כ ולא כפירש"י שפי' שתלינן הטעות אמדד מאמצע קרן העיר וקיצור ע"פ הדרך שכתב בסמוך ולבסוף כתב ולבי מגמגם בלשון דפ' כילד מעברין דף כ"ט ע"ש :

סי' ת (א) וחשכה לו כלומר אעפ"י שלא ידע ונתכוון לשבות במקומו מ"מ אילו היה יודע שהעיר תוך תחומו לא היה קונה שביתה במקומו אלא עם בני העיר והרי הוא כאילו קנה שביתה במקומם וכן פירש"י שם במשנה אמעשה דר"ם ע"ש דף מ"ה ע"א אבל לשון הרמב"ם בפכ"ז היה בא למדינה וישן בדרך ולא נעור אלא בשבת וכשניעור

מצא

תב (א) **חריץ** מלא מים מכונסים שהוא בין שני תחומי שבת פירוש מקצתו בתחום עיר זה ומקצתו בתחום עיר אחרת שתי העיירות אסורין למלאות ממנו אפילו בתוך תחומה שהמים שבתוך התחום (ב) קונין שביתת העיר ומתערבין אלו עם אלו וצריכין לעשות מחיצה בסוף התחומין להפסיקן [א] ואפילו היא תלויה (ג) שאינה נוגעת לקרקעית החריץ ושל קנים בעלמא סגי אם המים מושכין אין צריך שאז אין קונין שביתה :

תג **שבת** בבקעה והקיפוה א"י מחיצות בשבת לדירה אינו הולך בה אלא אלפים שאינה כולה כד' אמות כיון שלא שבת באויר המחיצות [א] ומטלטל בכולה ע"י זריקה שיכול לזרוק אפילו חוץ לאלפים שהרי רה"י גמור הוא כיון שהוקף לדירה אלא שאינו יכול להלך בכולה :

תד **יש** תחומין למעלה מי' כגון (א) מי שהולך בכח שם בקפיצת הדרך או עמוד שהוא בסוף התחום ומקצתו חוץ לתחום וגבוה

תב חריץ מלא מים מכונסי' וכו' בפרק מי שהוציאוהו דף מ"ז תני רבי חייא א חריץ שבין תחומי שבת צריך מחיצה להפסיקו ואסיקנא דהיינו במכונסי' שאם לא כן הא תניא נהרות המושכין ומעיינות הנובעי' הרי הן כרגלי כל אדם ואסיקנא נמי דהאי מחיצה אפילו היא של קנים סגי דקל הוא שהקילו חכמים במים כמו שהקילו להתיר במים מחיצה תלויה כלומר שאינה נוגעת במים. וא"ת הא איפסקא הלכתא בפרק מי שהוציאוהו כמ"ד נכסי הפקר אינם קונים שביתה במקומן וא"כ מחיצה זו למה י"ל דשאני הכא שמים אלו כיון דסמוכים לעיר הם דעת בני העיר עליהם ומש"ה הרי הן כרגלי אנשי אותה העיר וכיון שחריץ זה בין שתי עיירות דעת אלו ואלו עליהם נמצא שחצי החריץ הוא לאנשי עיר אחת וחצי השני לאנשי עיר אחרת ולפיכך צריך שיזהר כל אחד ואחד מבני העיירות שלא יקח מהמים של עיר אחרת ומש"ה בעי מחיצה :

גרסינן בפ' חלון (עט :) וכן אתה אומר בגוב של תבן שבין ב' תחומי שבת ופרש"י בור רחב להכניס בו תבן ואם בין שתי תחומין הוא הציו בתחו' עיר זו וחציו בתחום עיר זו אלו נוטלין ומאכילין מתוך תחומן בי"ט וכן אלו ואין חוששין שמא אלו יקחו מן התחום השני :

תג שבת בבקעה והקיפוה א"י מחיצה בשבת וכו' ריש פ' מי שהוציאוהו דף מ"ב א"ר נחמן אמר שמואל שבת בבקעה והקיפוה א"י מחיצה בשבת מהלך אלפים אמה ומטלטל בכולה ע"י זריקה ואע"ג דפליג עליה רב הונא הלכה כשמואל דתניא כוותיה ופירש"י והקיפוה א"י לדירה דאי לאו הכי ביותר מבית סאתים לא משתרי' לטלטולי וגם הרמב"ם כתב פכ"ו מה"ש דבשהקיפוה לדירה עסקי' ופשוט הוא ופירש"י עוד מהלך בה אלפים דלא מהני ליה הנך מחיצות להיות' לו כד"א כיון דלא שבת באויר מחיצות מבע"י ומטלטל בכולה אפילו חוץ לאלפים שאין לו רשות להלך מותר לטלטל ע"י זריקה כלומר מותר לזרוק שם וממילא שמעי' דבתוך אלפים מטלטל כדרכן דהא מחיצות נינהו אבל התוס' כתבו נראה לר"י דאף תוך אלפי' מטלטל ע"י זריקה אבל כי אורחי' אינו מטלטל אלא ד"א דלענין טלטול כי אורחי' כפרצה למקום האסור לה וכן כתבו בהג"א שם וכתב רש"י דהא דאמר שמואל מהלך אלפים אמה אתיא אף לר"ג דאמר במי שהוציאוהו א"י ונתנוהו בדיר וסהר מהלך את כולה דמודה בהא שאין כל ההיקף כד"א מאחר שיש לו אלפים אמה דדוקא בהוציאוהו א"י אקילו גביה משום דאין לו אלא ד"א ובירוש' מוקי מלתיה דשמואל כר' יהושע וכתוב בהג"א בס"פ הנזכר על הא דירושלמי א"כ לדידן דקי"ל כר"ג מותר להלך כל תוך המחיצה אפי' טפי מאלפים ע"כ. ול"נ כיון דבגמרא דידן תניא כוותיה דשמואל משמע דס"ל דהלכה כוותיה ואפילו כר"ג אתא וכדפירש"י וזהו דעת הפוסקים שפסקו הלכה כשמואל ופסקו הלכה כר"ג :

תד יש תחומין למעלה מי' וכו' בר"פ מי שהוציאוהו דף מ"ג בעי רב חנניא יש תחומין למעלה מי' או אין תחומין למעלה מי' עמוד גבוה י' ורחב ד' לא תיבעי לך דארעא סמיכתא היא כי תיבעי לך בעמוד גבוה י' ואינו רחב ארבע א"כ דאזיל בקפיצה ולא איפשיטא וכתב הרא"ש דלחומר' נקטי' וכ"כ הגהות פ"ל בשם הר"מ ויש לתמוה עליהם דהא ספק בשל דבריהם הוא בתוך י"ב מיל ולהרא"ש אפילו חוץ לי"ב מיל וכמ"ש בסי' שצ"ז וגם ר"י בחיי"א תמה על הרא"ש וכת' דנראה שדעת הרי"ף לקולא וכ"ד הרמב"ן והרשב"א וכן כתבו בהגה' אשירי בשם א"ז ואפשר שטעמא של המחמירים מדאמרינן בגמרא האי תנא ספוקי מספקא ליה אי יש תחומין ולחומרא והריטב"א כתב שמדברי רש"י נמי משמע דאזלינן בה לחומרא מהאי טעמא והוא ז"ל פי' דאפשר דלגבי נזיר אמרינן הכי משום דספיקא דאורייתא הוא אבל בתחומין ספיקא דרבנן הוא ולקולא וכן הגי' עליו רבינו הגדול וכ"כ הר"י ועל כן התיר רבי' ליכנס בספינה של א"י בשבת וכן לירד ממנה כשהגיעו ליבשה שהרי לא קנו שביתה בים למעלה מי' וכן פסקו בתוספת עכ"ל. וכתב עוד רבינו ירוחם שם בשם הרשב"א דאסור להפליג בספינה בשבת דבעיא אם יש תחומין למעלה מעשרה ואין לנו להוציאו מחזקת ביתו מן הספק אבל לצאת מן המים בשבת מותר דהא מספקא לן אם קונה שביתה למעלה ואזלינן לקולא ודוקא כשהיא למעלה מי' כל השבת אבל כל שהיא בתוך י' בשבת קנה שביתה וכל שילא יותר מאלפים אמה חוץ למקום שביתתו אפי' יצא למעלה מי' כשיגיע לו אין לו אלא ד"א וספינות המהלכות בנהר והן גוששות אסור לילך בהם בשבת יותר מאלפים אמה ואפילו כולה א"י ואפילו נכנס ד' ימים קודם השבת והרמב"ם בפרק כ"ז כתב שהוא ספק אם יש תחומין למעלה מי' וכתב שם הר' המגיד ולא ביאר רבינו ספק זה אם הוא לקולא או לחומרא ובתשובה ביאר שכל מה שיהיה מן התחומין מן התורה ספיקו להחמיר ומה שהוא מדבריהם ספקו להקל ושם כתב שאין תחומין דבר תורה במים ובנהרות ולא בכרמלית וכל התחומין בהם מד"ם ולדעת האחרונים שאין תחומין מן התורה כל למעלה מי' ספק של דבריהם הוא ולקולא. מכלל דבריהם למדנו שכל שהלך בים למעלה מי' לכשיגיע לכמל יורד ואינו כמנע ויש לו אלפים מן המקום שפגע בו למטה מי' וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל ומכלל זה שההליכה בנהרות ויש ספק אם הם למעלה מי' אם לאו מותרת לפי שהוא ספק בשל דבריהם וכן התיר רבינו בתשובה. ומ"מ כתב הרשב"א שמי שהוא בין השמשות ביבשה לכתחלה אסור לצאת אפילו למעלה מי' לפי שיש לו חזקת ביתו עכ"ל. ותשובה זו של הרמב"ם תמצאנה בספר הכלבו. ובתשובה אחרת ביאר

תב חריץ מלא מים וכו' פ' מי שהוציאוהו ריש (דף מ"ח) אסיקנא דאפי' מחיצה תלויה של קני' סגי קל הוא שהקילו חכמים במים ודוקא במכונסים דמתערבין אלו עם אלו צריכין מחיצה אבל מושכין אין קונין שביתה דהרי הן כרגלי כל אדם אפי' אם היו של יחיד ואפי' נתערבו אלו עם אלו מותרין וכדלעיל סי' שצ"ו וס"ד ואיכא להקשות אמאי נקט חריץ שבין ב' תחומין אפילו אי ליכא עיר שנייה לא מצי להכניס מים לעיר כיון שנתערבו בהם מים שמחוץ לתחום העיר בתוך אלו המים שהם בתחום העיר וי"ל דאי ליכא עיר שנייה המים שמחוץ לתחום אעפ"י שמכונסים הם כיון שאין להם בעלים חפצי הפקר נינהו והרי הן כרגלי הזוכה בהן תחלה ואף כשנתערבו במים שבתוך התחום מותרים הם ואפי' היו המים שמחוץ לתחום של א"י יחיד אין דעת הא"י על אותן המים שנתערבו והוי כחפצי הפקר ועיין במ"ש התוס' בד"ה חרס בסוף (דף מ"ג) :

תג שבת בבקעה והיקופוה א"י מחיצה וכו' ריש פרק מי שהוציאוהו (דף מ"ב) פליגי בה שמואל ורב הונא לשמואל מטלטל בכולה ע"י זריקה ולרב הונא אינו מטלטל אלא בד' אמות ותניא כותיה דשמואל ואע"ג דלקמן בסי' ת"ה פסק כר"ג דמי שהוציאוהו א"י ונתנוהו בדיר ובסהר מהלך את כולה אף על פי שלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום התם כיון דהחמירו עליו דאין לו אלא ד' אמות הקילו עליו בזה אבל הכא דיש לו אלפים לא הקילו יותר כך פירש רש"י והביאוהו התוס' והרא"ש : **ומ"ש** והקיפוה לדירה כן פרש"י דאם לא הקיפוה לדירה ביותר מבית סאתים לא שרי לטלטולי אפי' ע"י זריקה והאי מטלטל בכולה ע"י זריקה פירש"י חוץ לאלפים ע"י זריקה ותוך אלפים מטלטל כי אורחיה דהא מחיצות נינהו וכ"כ הגה"ת אשיר"י בשם א"ז אבל התוס' כתבו דנראה לר"י דאף תוך אלפים אסור לטלטל כי אורחיה אלא בתוך ד' אמות דלענין טלטול כי אורחיה כפרצה למקום האסור לה וכ"כ הגה"ת אשיר"י בשם מהרי"ח ודברי רבי' סתומים כדברי הרא"ש ונראה דהוי מסופקי' בהוראה זו ומספיקא אזלי' לחומרא וכן פסק בהגהת ש"ע :

תד יש תחומין למעלה מעשרה וכו' בעיא דלא איפשיטא ריש פרק מי שהוציאוהו (דף מ"ג) וכתב הרא"ש דלחומרא נקטינן וטעמו דאין זה בכלל הלכה כדברי המיקל בעירוב כיון דאיכא ספיקא לכולהו רבנן דדוקא דאיכא מאן דמיקל ואיכא מאן דמחמיר אית לן למימר כדי הוא ר' פלוני לסמוך עליו באיסור תחומין דקיל אבל היכא דליכא מאן דאמר דשרי אין בידינו להקל וכ"כ לעיל בסימן שצ"ח מיהו ב"י הביא דעת רוב הגדולים שמקילים במקום שאין שם אלא ספק בתחומין דרבנן ועיין המסקנא בש"ע : **ומ"ש** כגון מי שהלך בכח שם בקפיצת הדרך כך פירש"י אהא דאמר א"כ דאזיל בקפיצה :

ומ"ש או עמוד וכו' ה"א התם עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה ונכנס ראשו אחד לתוך התחום לא תיבעי לך דארעא סמיכתא היא פי' פשיטא דאיסור

פרישה

מלא עצמו בתוך התחום ה"ז יכנס לה ויהלך את כולה ומובלע לה אלפים אמה מפני שהיתה דעתו להלך במדינה זו עכ"ל. הרי לשונו מבואר דלא ס"ל הכי שהרי דוקא בישן קאמר שאין לו דעת כלל וכדמסיק נמי טעמא שהיתה דעתו לילך במדינה זו משמע הא הי' דעתו לשבות כאן אין דינו כבני העיר וכן משמע בהמ"מ ע"ש והב"י לא ראה לשון רש"י הנ"ל מדכתב כלומר אעפ"י שלא ידע כו' וע"ש בהמ"מ שכתב שהרמב"ם פי' להלכה כמ"ש הרי"ף והרי"ף מבואר שם כלשון רש"י הנ"ל וצ"ע :

סי' תב (א) חריץ מלא מים מכונסים שהוא בין ב' תחומי שבת כו' נראה דמאי מכונסים מיירי שמכונסים ממקום א' דוקא אבל במים הנובעים אעפ"י שאין יולאים מגומת נביעתם (כמו שהביא ב"י בשם רש"י בסוף סי' שצ"ד) אפ"ה אין קונים שביתה כמו שהביא ב"י מגמרא בסי' זה דמסיק בהדי' דדוקא מכונסים אבל נהרות המושכים ומעיינות הנובעים הרי הן כרגלי כל אדם וגו' שהטעם הוא כיון שהם נובעים ובכל פעם נובעים מים אחרים או אין דעת בעלים עליהן ואין מקפידין עליהן והוי כמו נהרות המושכים וטעם א' להן ולכך הרי הן כרגלי כל אדם ומלשון רש"י שם משמע דטעמא משום דניידי אין קונים שביתה :

(ב) **קונין** שביתת העיר ואף על גב דקי"ל דנכסי הפקר אין קונין שביתה שאני הכא דמים הללו לעיר הם ודעת בני העיר עליהם מש"ה הרי הוא כרגלי אנשי העיר ב"י ולכאורה יש להקשות מ"ש מבור של עיר דהוי כאותו העיר לעיל בסי' שצ"ז וכתב ב"י שם בשם הרשב"א דאם א' מבני העיר עירב לצפון וא' לדרום זה מוליך רגליו לצפון וזה מוליך רגליו לדרום שבור זה כבור שותפים ויש ברירה וכ"א ממלא מחלקו ולא אמרינן מים מתערבין אלו עם אלו ויש לחלק דשאני התם שהבור הוא עומד בעיר במקום שאגיהן יכולין לטלטל ובהיתר ממלאים לכך אמרינן בכל מקום שהוא ממלא הוא חלקו ויש ברירה אבל הכא שהמים הם בין שני תחומין וחצי' מהן בתחום זה וחצי' בתחום אחר לא אמרינן יש ברירה משום דבשעה שהם ממלאין הם ממלאין באיסור ואנו רואין שהוא ממלא ג"כ ממים שהם בתחום אחר והמילוי הוא באיסור ולכך לא אמרינן ברירה וצריכין לעשות מחיצה כו' כדלעיל סי' שע"ו : (ג) **שאינה** נוגעת לקרקעי' כו' פי' אבל שיקוע טפח בעינן כדלעיל :

סי' תד (א) מי שהולך בכח שם ר"ל משמות הקדושים :

וגבוה

דרישה

כשהיא אלפים הוי רחבה התחומין שמחוץ לעיר ג"כ אלפים בין אם גדולה ר"ל יותר מאלפים כנגד כל צדדי העיר יש לו אלפים והרכן דנקט קאי ארחבן למדת העיר כל זה הוא לפי מאי דס"ד מעיקרא אבל לפי מה שמסיק במסקנא בדברי הר' יונתן ממילא א"כ לדחוק בפי' רש"י ואף בפשיטות ובקטנה מאלפים מיירי והמעוט שלצד העיר נקרא רוחב והמרובה שלחוץ לעיר נקרא אורך :

סי' תב [א] ואפילו היא תלוי' שאינו נוגעת בקרקעית החריץ כו' וכתב ב"י ע"ז דקולא הוא שהקילו חכמים במים כמו שהקילו להתיר במים מחילה תלויה כלו' אעפ"י שאינה נוגעת במים יש לדקדק בדבריו והלא הוא עצמו הביא בסי' שע"ו גבי בור שבין שתי החצירות דרוב הפוסקים פסקו כרב יהודא ובעי טפח ממנו משוקע במים וגם רבינו כתב בהדיא שם כן וצ"ל דה"ק כמו שהקילו במים מחילה תלויה שאינו נוגעת ר"ל במקום שאין צריך ליגע אליבא דכ"ע כמו גבי גזוזטראות בסי' שנ"ו דהקילו אפי' כשאין מחילה נוגעת וה"ה דהכא הקילו אבל מ"מ צריך להיות טפח במים כמו שפסקו רוב הפוסקים ולכן דייק רבינו לכתוב שאין נוגעת בקרקעית אבל צריך ליגע במים או אפשר לפרש דבריו בע"א דה"ק ואליבא דרש"י והראב"ד דפסקו כרב הונא דא"צ ליגע במים כמו שהביא ב"י בסי' שע"ן ור"ל כמו שהקילו לרש"י אפי' כשאינו נוגעת כלל וה"ה ה"נ הקילו אבל לעולם צריך ליגע. מ"ש ב"י בסוף סי' זה בור של תבן שהוא בין ב' תחומי שבת אלו נוטלין מכאן ומאכילין ואלו נוטלין מכאן ומאכילין כו' (והטעם הוא משום דתבן עומד לנפשו ואמרינן ברירה וכל אחד נוטל מחלקו ואין חוששין שמא אלו יקחו מן התחום השני) ואין דומה למילוי מים שהמים מעורבין הן וק"ל :

סי' תג [א] ומטלטל בכולה ע"י זריקה שיכול לזרוק אפי' חוץ מאלפים כו' ר"פ מי שהוציאוהו דף מ"ב אמר רב נחמן אמר שמואל שבת בבקעה והקיפוהו א"י מחילה בשבת מהלך אלפים אמה ומטלטל בכולה ע"י זריקה ורב הונא אמר מהלך אלפים ומטלטל בארבע ופי' רש"י מטלטל בכולה אפי' חוץ לאלפים שאין לו רשות להלוך מותר לטלטל ע"י זריקה כלומר מותר לזרוק שם דקי"ל מחילה העשויה בשבת שמה מחילה וממילא שמעינן דבתוך אלפים מטלטל כדרכו דהא מחילות נינהו עכ"ל ובאמת שכן משמע ליסנא דגמרא דפריך עליה דרב הונא ולטלטל בכולה ע"י זריקה ואח"כ פריך ולטלטל כאורחא ומשני משום דהוי כמחילה שנפרלה במילואה למקום האסור לה ומדפריך עלה דרב הונא

חדושי הגהות

תב א חרם שבין תחומי שבת כן הוא בגמרא ופירש"י שהוא חריץ :

וטעמא

דאיסור תחומין נוהג בו ולא יעלה על ראשו שבתוך התחום ויצא לראשו אחר דהא חזי להילוך והילוך מעליא הוא כי תבעי לך בעמוד גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה דלא ניחא תשמישתיה ולכן כתב רבינו אפי' אינו רחב ד' דחשוב כאויר ולאו הילוך מעליא היא אפ"ה אסור ומכ"ש ברחב ד':

תה מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס וכו' משנה סוף פרק מי שהוציאוהו והיינו במי שיצא לדעת במזיד חוץ לתחום וכבר הארכתי בזה בתחלת סימן שצ"ו דלא כפי' ב"י וע"ש:

מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת וכו' שם סוף (דף מ"ג) עובדא דנחמיה משכתי' שמעתתא ועיין במ"ש לעיל בסי' שמ"ב סעיף ה' בדין זה:

ואפילו הוציאוהו א"י וכו' אתחלת סימן קאי שאמר מי שיצא חוץ לתחום וכו' ואין לו אלא ד"א וקאמר דלא מיבעיא ביצא לדעת אלא אפי' הוציאוהו א"י וכו' נמי אין לו אלא ד' אמות אלא דבזה הקילו עליו דאם חזרו א"י והכניסוהו בדיר וסהר או שיצא באונס ע"י רוח רעה ונכנס בדיר וסהר אעפ"י שלא שבת באויר מחיצות חשוב כולו כד' אמות וכן אפילו מי שהפליגה ספינתו בים אעפ"י דמחיצותיה להבריח מים עשויות מהלך את כולה דכיון שהוא מוקפ' חשובה כולה כד' אמות ומיהו לא הקילו אלא בזה שיצא לאונסו והחזירוהו א"י אבל יצא לדעת והחזירוהו א"י לדיר וסהר אין לו אלא ד' אמות ואינו מהלך את כולה וכ"ש חזר לדעת אפי' הוציאוהו א"י ומיהו

(ב) וגבוה י' אפי' אינו רוחב ד' דחשוב כאויר (ג) אסור לעלות עליו בתוך התחום ולירד מצד השני שחוץ לתחום:

תה (א) **מי** שיצא חוץ לתחום אפי' אמה אחת לא יכנס להיות כבני העיר ואין לו אלא ד' אמותיו רגל אחת בפנים ורגל אחת בחוץ יכנס: מי שקדש עליו היום בע"ש והוא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס להיות כבני העיר אלא עד סוף אלפים שלו: מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת (ג) מותר לעשות לו מחיצה של בני אדם שערבו לאותו רוח ויכולין לילך שם ויעשו סביביו כמו מחיצה ויכנס ביניהם והוא שלא ידעו אותם שנעשית בהם המחיצה שלשם כך נקראו אבל אם יצא לדעת אסור ואפילו הוציאוהו א"י או רוח רעה או שאר כל אונס אין לו אלא ד"א החזירוהו כאילו לא יצא וכל העיר לו כד"א ואלפים לכל רוח נתנוהו א"י או שיצא באונס ונכנס בדיר או סהר שהוא מוקף מחיצות

ביאר הרמב"ם שהטעם שאין בימים ובנהרות איסור תחומין דאורייתא לפי שהם כרמלית והטלטול בהם אינו אסור אלא מדרבנן ולא יתכן שיהיה המעביר ע"פ המים אסור מדרבנן והמהלך לוקה מן התור' וכ"ש שלא יעלה בדעת שיהי' בהליכת המים איסור תחומין דאורייתא ממחנה ישראל שהוא ר"ה והלא ידוע שאיסור הטלטול שיש בו חיוב סקילה אמרו בו (שבת לח.) המעביר ד"א בר"ה מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר כן בלי ספק המהלך י"ב מיל על פני המים המועטים פטור לפי שאינו דומה למחנה ישראל ולפי דברי הרמב"ם ביבשה תוך י"ב מיל כיון דלא מיתסר אלא מדרבנן נקטינן בעיין לקולא דאין תחומין למעל' מי' וחוץ לי"ב מיל כיון דמיתסר מדאורייתא למעלה מי' הוי ספיקא דאורייתא ולחומרא וכ"כ בהדיא בתשובה כתב הריטב"א יש תחומין למעלה מי' פי' וכ"מ שאם לא קנה שביתה בין השמשות אלא למעלה מי' דאי אמרת אין תחומין למעלה מי' יכול לילך בקפילה או בספינ' כמו שירצה וכשיעמוד בשום מקום לקנות שביתה יש לו אלפים אמה לכל רוח וה"ה שאפילו קנה שביתה בין השמשות או לאחר כן למטה מי' אם בא לצאת מתחומו שהוא בתוכו וללכת בקפילה כמו שירצה הרשות בידו ומיהו כל שחזר ונח למטה מי' לא יזוז ממקומו שכבר הרחיק ממקום שביתתו אלפים אמה כשיעור תחומו ע"כ. ומ"ש שם לא קנה שביתה בין השמשות אלא למעלה מי' ואי אמרת אין תחומין למעלה מי' והלך בקפילה או בספינה שכשיעמוד יש לו אלפי' אמה לכל רוח כן משמע מדאמרינן בגמרא ת"ש פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה וכו' אי אמרת בשלמא יש תחומין שפיר אלא אי אמרת אין תחומין כי לא הייתו בתוך התחום מאי הוי הרי בהדיא שבבין השמשות היו בתוך הספינה שהיא למעלה מי' ואי אמרינן אין תחומין למעלה מי' כשהגיעו לנמל בשבת היו מותרים לירד בנמל וטעמא משום דבמקום שמגיעין בו ראשון שהוא למטה מי' קנו שביתה בו וכתב עוד שהרשב"א חולק בקצת מזה ופסק דהיכא דשבת ביבשה ורצה להפליג בים ולצאת דרך אניה למעלה מי' אסור לצאת מתחום ביתו דהא אית ליה חזקה דתחום ביתו וכל שיש שם חזקה לא אזלינן בתחומין להקל כדמוכח לעיל גבי ספק עירוב כשר הא כל שלא קנה שביתה ביבשה מותר הוא בספינה דבכי הא ספק עירוב לקולא הלכך מי שבא בספינה בשבת ולא יצא משם ליבשה מבין השמשות ועד עכשיו הרי הוא מותר לצאת ליבשה ודינו כבני העיר אם הנמל תוך תחום העיר ואם לאו יש לו ביבשה אלפים אמה וכן אם בא ליכנס בספינה למחר והלך שם מבין השמשות ולא יצא משם רשאי להפליג למחר לכתחלה אבל אם קנה שביתה ביבשה אינו יכול להפליג בספינה בשבת דכיון שיש לו חזקה דביתו ספק התחומין לחומרא: **כתב** מהרי"ק בשורש מ"ה שאם נכנס בספינה ג' ימים קודם השבת מותר להלך בה חוץ לתחום בשבת ואפילו אין במים י' טפחים לדברי הכל וכבר כתבתי בסימן רמ"ח שהרמב"ם בתשובה חולק על זה: והרא"ש כתב בתשובה שאסור לצאת מן הים לנמל אם בא בשבת מחוץ לתחום ולטעמיה אזיל דס"ל דבעיין דיש תחומין למעלה מי' נקטינן לחומרא אבל הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א דנקטי לה לקולא כבר נתבאר שמתירין לירד והוא שהלכה הספינה למעלה מי' ומתני' דפעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשכה אמרו לר"ג מה אנו לירד וכו' במהלכת למטה מי' והכי מוקי לה בגמרא והכי נקטינן הלכה למעשה כדברי המקילים (א) אם לא במקום שנהגו להחמיר. ואפילו לדברי הפוסקים בבעי' דתחומין למעלה מי' לחומרא יש דרכים להקל שכתוב בהגהות אשיר"י פ' בכל מערבין דמי שבא בספינה מחוץ לתחום בי"ט שחל להיות בערב שבת דמותר לו בשבת לצאת ממנו ולהכנים לעיר ולהלך את כולה כד"א וכ"כ בשבלי הלקט משום דשבת וי"ט שתי קדושות והכנה ליכא דהא לא מיקריא הכנה וגם במרדכי פרק מי שהוציאוהו כתב וז"ל רבינו יואל התיר ספינה הבאה מחוץ לתחום בשבת לעיר שהוקפה לדירה שכל העיר להם כד' אמות וכן פרש"י הבא לעיר שיש לה מחיצות כדיר וסהר ורבינו אפרים אסר עכ"ל. ומשמע דס"ל דיש תחומין למעלה מי' דאל"כ למה להו להגהות לכתוב דין זה כבא בי"ט שחל להיות בערב שבת לענין לצאת בשבת לענין לצאת בו ביום היה לו לכתוב וכן במרדכי לא כתב שהתיר רבינו יואל להכנס אלא לעיר שהוקפ' לדירה וכגון שהספינה נכנסת לתוך העיר משום דכולה כד' אמות אבל היכא דלא באה ספינה לעיר משמע דאסור לירד משום דיש תחומין למעלה מי' ואפילו הכי בהכי גווני שרי:

תה מי שיצא חוץ לתחום וכו' משנה בס"פ מי שהוציאוהו (נב:) ואע"ג דפליג ר"ש קי"ל כת"ק וכן פסק הרמב"ם בפכ"ז א וכתב שם הרב המגיד שהרשב"א פסק כר"ש דאמר אפילו יצא ט"ו אמה יכנס לפי שאין המודדין מכוונין המדות וחוץ למקום הציון יש ט"ו אמה ונקטינן כהרמב"ם: **ומ"ש** רגל אחת בפנים ורגל אחת בחוץ יכנס שם מימרא דרבי חנינא כלישנא בתרא: **ומ"ש** מי שקדש עליו היום וכו' משנה שם: **מי** שיצא חוץ לתחום שלא מדעתו וכו' פשוט בר"פ מי שהוציאוהו דף מ"ג נחמיה משכתיה שמעתא וכו' וטעם היתר זה הוא משום דכשהקיפוהו בני אדם מחיצות ה"ל כמו קרפף מוקף דחשיב כולו כד' אמות וזה ילך בתוך ההיקף לצד העיר וכמאלו שנכנס לתוך תחומו בהיתר וכיון שנכנס לתוך תחומו הוי כאילו לא יצא וכתב הרמב"ם בפכ"ז מה"ש והוא שלא יהיה חלל אותו היקף יותר על אלפים אמה והרב המגיד כתב שהראב"ד והרשב"א חולקים עליו וסוברים דאפילו גדול כמה שרי וביאר הוא ז"ל טעם מחלוקתם. וכתב הרמב"ם בפי"ו שצריך ג"כ שלא יעמיד אותם אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו אלא יעמיד אותם אחר שלא לדעתו וכבר כתבתי טעמו בסימן שמ"ב. וכתב המרדכי שם שדקדק ר"מ דבני אדם שעשאו' פעם א' מחיצה אין לעשותם עוד מחיצה אע"ג דה"ל שלא לדעת שמא ירגישו בדבר קודש שיספיקו לגמור הדבר תדע מדלא קאמר ה"ל לדעת ואסיר וכו' כיון שנעשו מחיצה לצורך רבא פעם אחד שוב לא יהיו מחיצה לצורך רבא גופיה אבל אם נעשו מחיצה בלא מתכוון לאדם א' יכולין להיות מחיצה לאדם אחר שלא לדע' ורפיא ביד מורי עכ"ל ואי הויא מחיצה דרך הילוכם עיין בסימן שמ"ב: **ומ"ש** אבל אם יצא לדעת אסור הכי משמע שם דאמרי' נחמיה משכתיה שמעת' ומשמע דאי לאו דמשכתיה שמעתא לא היו מתירים לו ע"י מחיצה וכ"כ שם הרא"ש וגם מדין יצא לדע' והחזירוהו א"י אין לו אלא ד"א שכתב רבינו בסמוך משמע הכי דלהא דמיא: **ואפילו** הוציאוהו א"י וכו' ר"פ מי שהוציאוהו (מא.) מי שהוציאוהו א"י או רוח רעה אין לו אלא ד"א החזירוהו כאילו לא יצא. ופירש"י החזירוהו לתוך התחום כאילו לא יצא והרי כל העיר לו כד' אמות כבתחלה ויוצא לה אלפים אמה לכל רוח:

נתנוהו א"י וכו' וכן מי שהפליג' ספינתו וכו' (שם) ר"פ מי שהוציאוהו א"י או רוח רעה אין לו אלא ד"א החזירוהו כאילו לא יצא נתנוהו בדיר או בסהר ר"ג ורבי אליעזר בן עזריה אומרים מהלך את כולה רבי יהושע ורבי עקיבא אומרים אין לו אלא ד"א מעשה שבאו מפלנדרסין והפליג' ספינתם בים ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה רבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מד' אמות שרצו להחמיר על עצמן ובגמרא אמר רב הלכתא כר"ג בדיר וסהר וספינה ושמואל אמר הלכתא כר"ג בספינה אבל בדיר וסהר לא דכ"ע מיהת הלכה כר"ג בספינה מ"ט אמר רבה הואיל ושבת באויר מחיצות מבע"י ר' זירא אמר הואיל וספינה נטלתו מתחלת ד' ומניחתו בסוף ד' מאי בינייהו איכא בינייהו שנפחתו דופני ספינה אי נמי בקופץ מספינה לספינה ורבי זירא מ"ט לא אמר כרבה אמר מחיצות להבריח מים עשויות ורבה מ"ט לא אמר כר' זירא במהלכת כ"ע לא פליגי כי פליגי בשעמדה ואסיקנא דמתני' נמי דייקא דבמהלכת לא פליגי וכתב הרי"ף שפסקו רבוותא הלכה כשמואל והוא ז"ל דחה דבריהם והעלה דהלכה כרב וכן פסקו התו' והרא"ש ז"ל וכן פסק הרמב"ם בפרק כ"ז מה"ש וכתב הרב המגיד שכן הסכימו האחרונים ז"ל וכתב הרמב"ם בפ' הנזכר דכשם שמותר לילך בכל הספינה כך מותר לטלטל בכולה ולשון רבינו אינו מבואר יפה וכך פירושו נתנוהו א"י כלומר אם הוציאוהו א"י חוץ לתחומו ונתנוהו בדיר או בסהר או שיצא באונס כלומר ע"י רוח רעה יצא חוץ לתחומו ונכנס בדיר או בסהר מהלך את כולו. וכן מי

דרכי משה

תד (א) שמעתי מאבא מורי ש"ן דפ"א היה ג"כ בא בספינה בשבת ויצא ע"י הערמה שהעמיד עצמו על ראש הספינה עד שהא"י לא יכלו לצאת ודחפו אותו לחוץ ונ"ל דהערמה זו לא מהני אלא לענין יציאה מן הספינה אבל אח"כ אסור לצאת חוץ לד"א ולכן נראה דהמיקל לא הפסיד בכה"ג באיסור דרבנן שרבו ג"כ המתירין (וע"ל סימן ת"ו): כתב

דרישה

הוגא משמע דאליבא דשמואל ה"ה דמטלטל כאורחא דדוחק לומר דלפי המסקנא אפי' לשמואל אסור לטלטל כאורחיה דלא משמע הכי אבל התוס' פירשו שם ז"ל ומטלטל בכולה ע"י זריקה כראה לר"י דאף תוך אלפים מטלטל ע"י זריקה אבל כי אורחיה אינו מטלטל אלא ד' אמות דלענין טלטול כאורחיה ה"ל כנפרצה למקום האסור לה עכ"ל וצ"ל דס"ל דלפי מאי דמסיק אליבא דרב הוגא דהוי נפרצה למקום האסור גם לשמואל אסור לטלטל כאורחי' מטעם דנפרצה למקום האסור אבל רש"י סובר מדשרי לזרוק בכולה בדין הוא דמותר לטלטל ג"כ בכולה רק האיסור הוא משום הילוך ומצד הטלטול ליכא שום איסור לכך מותר לטלטל תוך אלפים ואפילו כאורחיה ולא הוי נפרצה למקום האסור לה ולרב הוגא דוקא דאסור לזרוק אפי' חוץ מאלפים א"כ הוי לענין טלטול ג"כ כנפרצה במלואה והרא"ש ורבינו וגם הרמזים סתמו דבריהם וכראה מאמר שדרכו של הרא"ש להביא דברי התוס' במקום שמסכים עמהן וכאן לא הביא משמע דסבר כפירש"י כנלע"ד: אבל

פרישה

(ב) **וגבוה** י' אפי' אינו רוחב ד' דאי רוחב ד' פשיטא דאסור. לכאורא סמיכתא דמיא ואפי' אם ארוך הרבה דדוקא ד' על ד' בעינן ועיין ב"י ובש"ע סי' זה:

(ג) **אסור** לעלות עליו בתוך התחום ולירד בצד השני כו' איני יודע מה בא רבינו בלשון זה שכתב ולירד וגם הרמ"ש ולא שום פוסק כתב בלשון זה וגם בש"ע לא כ' בל' זה:

סי' **תה** (א) **מי** שיצא חוץ לתחום אפי' אמה וכ"כ הרמב"ם וכתב עליו המ"מ דס"ל כר"י דאין לו אלא ד' אמות לרוח א' ואע"ג דר"י לאיזה רוח שירצה קאמר אלא שאם בורר לו שאינו יכול לחזור צ"ל לדברי רבינו כיון שהוא מהלך ורוצה לילך נראה כבורר אל עבר פניו וזה דחוק והרשב"א כ' שדעת רבינו הוא כסבירי לצד הציון אלא שהיה לפרש עכ"ל. וב"י הביאו לעיל ריש סי' שצ"ו וע"ש בדברי רבינו ובב"י ולא נראים לי דבריו בזה כמ"ש בסי' שצ"ו ע"ש:

(ג) **מותר** לעשות לו מחיצה כו' וכתב הרמב"ם בפי"ו שצריך ג"כ שלא יעמיד אותה אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו אלא יעמיד אותה אחר שלא לדעתו וכתב ב"י וכבר כתבתי טעמו בסי' שמ"ב ע"ש וע"ל מ"ש בשם ר' יונתן: וכן

חדושי הגהות

תה א וטעמא דאע"ג דהיוצא חוץ לתחום יש לו ד"א וד"א שלו נכנסים תוך התחום מ"מ לא יכנס דהבלעת תחומין לאו מלתא היא כדאמרינן שם בגמרא וא"צ לדחוק כמ"ש הב"י לעיל סימן שצ"ו דס"ל כת"ק שאין לו ד"א אלא לפניו אלא אפילו לחכמים דס"ל דיש לו ד"א לפניו וד"א לאחריו מ"מ לא יכנס להיות כבני העיר דהבלעת התחומין לאו מלתא היא גבי מי שיוצא לדעת דדוקא גבי מי שיצא שלא לדעת אמרינן כיון שנכנס לתחומו בהיתר הרי הוא כאילו לא יצא או גבי מי שיצא לדבר מצוה כדלקמן בסי' ת"ז (מהרל"ח): ואפשר

מחיצות מהלך את כולו דכיון שהוא מוקף מחיצות חשוב כולו כד"א (ג) וכן מי שהפליגה ספינתו בים מהלך את כולה כיון שהיא מוקפת יצא לדעת והחזירוהו א"י אין לו אלא ד"א וכ"ש חזר לדעת אפילו הוציאוהו א"י ומיהו כל העיר כולה כד"א אפילו יצא לדעת וחזר לדעת: פירות שהוציאם חוץ למקומם והוחזרו אפילו במזיד (ד) הרי הן כבתחלה וכל העיר כד"א להם ויש להם אלפים לכל רוח וכל זמן שלא הוחזרו והם חוץ למקומן אם הוציאם (ה) בשוגג מותרין (ו) במזיד אסור לטלטל' חוץ לד' אמותיו (ז) ואסור לאוכלם אפילו לאחר שלא הוציאם:

תו מי שאין לו אלא ד"א והוצרך לנקביו יכול לצאת מהם עד שימצא מקום צנוע לפנות ועצה טובה לו שיתקרב בצד תחומו שאם לא ימצא מקום צנוע עד תחומו יכול ליכנס ולאחר שנכנס הוי כאילו לא יצא (א) כיון שנכנס ברשות [א] אבל אם מצא מקום צנוע קודם לא יכנס אלא יפנה שם ויתרחק ממקום שנפנה עד שיכלה הריח ושם יש לו ד"א ואם בהתרחקו מן הריח נכנס בתחומו

מי שהפליגה ספינתו וכו' כלומר אבל אם יצא חוץ לתחומו מדעת אע"פ שהוא בתוך דיר או סהר אין לו אלא ד"א וכ"כ הרמב"ם בפכ"ז מה"ש וכתב ה"ה שכן דעת הרמב"ן וכ"כ הגהות אשיר"י בפרק מי שהוציאוהו בשם ר"ת וכ"כ הר"ן בפ"ק דשבת גבי אין מפליגין בספינה ג' ימים קודם השבת וכ"כ התו' בפרק מי שהוציאוהו בשם רשב"ם אלא שהם חלקו עליו וכתבו שאפילו נכנס בשבת בספינה מהלך את כולה והמרדכי פ"ק דשבת וספר התרומה כתבו כדברי התו' דלעולם מהלך את כולה וקצת יש לדקדק כן מדברי הרא"ש שכתב בפרק מי שהוציאוהו גבי הנכנסים בספינה מבע"י כדי לקנות שביתה שם לענין קניית שביתה כדי להלך את כולה דסבירא להו דאסור לא מהני מידי עד כאן משמע קצת דלדידיה ז"ל שרי להלך את כולה אף על פי שלא שבת בתוכה: "ב"ה הרשב"ן והרשב"ץ אם הספינה גוששת שאין בינה ובין קרקע הים י' טפחים אינו מותר להלך את כולה דאין לו להלך בה יותר ממיל ואם היא למעלה מי' מותר להלך את כולה ומותר לירד ממנה בשבת דאין תחומין למעלה מי' ובתנאי שלא פירש אותו היום מיבשה דאז אסור לירד עכ"ל:

וכתב הר' המגיד פכ"ז מה"ש שהרשב"א הקשה על דברי הרמב"ם והרמב"ן ז"ל בזה והוא ז"ל תירץ והעלה שכן עיקר · מי שפירש בשיירא במדבר והוצרך לילך בשבת חוץ לתחום ונכנס לעיר אם מותר לילך את כולה כתבתי בסי' רמ"ח:

כתב בהגהת אשיר"י פרק מי שהוציאוהו אם נפחתו דופני הספינה למחר אף ע"פ ששבת באוירו אין לו אלא ד' אמות ומשמע דהיינו דוקא בשעמדה אבל אם היא מהלכת מהלך את כולה (א) משום טעמא דהואיל וספינתו נוטלתו מתחלת ד' וכו' וכתב עוד שם א"א לקנות שביתה בספינה בשום ענין אם לא שיכנס בה בעצמו קודם בין השמשות וישב שם בין השמשות ולאחר בין השמשות ילך לביתו ויאכל וישוב לספינה בלילה או למחר ביום ע"כ כלומר ולא מהני לערב בפת וטעמא משום דכיון דמדעתו נכנס בה בשבת ומפלגת חוץ לתחום לא שרי רבה להלך את כולה אלא משום דשבת באויר מחיצות ומשמע להו שאף על פי שעירב בפת לא מיקרי שבת באויר מחיצות כיון שהוא עצמו לא היה שם בין השמשות: ולענין מה שמתירין להכנס בה בשבת ולהפליג אם קנו בה שביתה בין השמשות כתבתי בסימן רמ"ח שיש חולקין בדבר:

התוס' בפרק אם אינם מכירין (כג:) נסתפקו בהא דשרינן להלך כל העיר אם הוא דוקא במוקפת או אפי' אינה מוקפת אבל הרא"ש (ב) כתב בפרק מי שהוציאוהו גבי הכהו דוכרי דאתו למברכתא אמר רבא לזבינינהו לבני מברכתא דכולהו מברכתא לדידהו כד' אמות דמיין פירש"י דמברכתא היתה מוקפת מחיצות וכן פירש גבי מי שהוציאוהו א"י והוליכוהו לעיר אחרת משמע דלא חשיבא כד' אמות להלך את כולה אא"כ מוקפת מחיצות וכן משמע בפ"ב דר"ה (כג:) נראה דבעי נמי היקף לדירה פתח ולבסוף הוקף דלא עדיף משובת באויר מחיצות דלא חשיב כד"א אם הוא יותר מבית סאתים אם לא הוקף לדירה כדאמרינן בפ"ק דשבת (ז·) וכ"כ רבי' ירוחם בחי"א וז"ל ולפירש"י בחפצי הא"י קונים שביתה הא דאמרי' שנתנוהו א"י בדיר או בסהר מוקפין או בעיר דוקא כשהעיר מוקפת וכן בכל מקו' שאמרנו שהעיר כולה כד' אמות צריך מוקפת זולתי לשובת או נותן עירובו במקום אחר שאותו מקום הוא לו כארבע אמות אף ע"פ שאינו מוקף ובמאי דצריך מוקפת צריך ישב ולבסוף הוקף: ומ"ש יצא לדעת והחזירוהו א"י וכו' וכ"ש חזר לדעת אפילו הוציאוהו א"י הכי דייקינן ממתני' בר"פ מי שהוציאוהו ד' מ"א: ומ"ש ומיהו כל העיר כולה כד' אמות אפי' יצא לדעת וחזר לדעת כ"כ שם הרא"ש והמרדכי בשם ר"ת שדקדק כן מסוגיית הגמרא וכן כתבו הגהות בפרק כ"ז מה"ש: פירות שהוציאם חוץ למקומם וכו' ג"ז שם בדף הנזכר אמר רב פפא פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו אפילו במזיד לא הפסידו את מקומן מאי טעמא אנוסים הם ופירש"י לא הפסידו מקומן וכל העיר להם כד' אמות ולכל רוח אלפים אמה אם י"ט הוא ואי שבת מותרים באכילה במקום שחזרו וכתב שם בהגהות אשיר"י ומותרים אפילו לאותו ישראל שהחזירם לצרכו משום דהני פירות קנו ממש שביתה בזוית העיר ולא דמי לדבר הבא מחוץ לתחום דאסור משום דעבד בהו איסור מיהו אותו שהחזיר במזיד אסור לדידיה הואיל ונעשה בהם איסור שהביאם מחוץ לתחום והתוספות מתירין אפילו לאותו שהחזירם עכ"ל: ומ"ש וכל זמן שלא הוחזרו וכו' שם אהא דר"פ איתיביה רבי נחמיה ורבא"י אומרים לעולם אסורים עד שיחזרו למקומן שוגגים שוגג אין מזיד לא תנאי היא דתניא פירות שיצאו חוץ לתחום וכו' מאי במקומן במזיד והא קתני וכו' אלא לאו במקומן ותסורי מחסרא וה"ק פירות שיצאו חוץ לתחום בשוגג יאכלו במזיד לא יאכלו בד"א שלא במקומן אבל במקומן אפילו במזיד ואתא ר' נחמיה למימר אפילו במקומן נמי בשוגג אין במזיד לא ופסקו התוספות והרא"ש והמרדכי הלכה כת"ק וכ"כ בהג"א בשם א"ז:

ומ"ש במזיד אסור לטלטלן חוץ לד' אמות פשוט הוא דכל שכן חוץ למקומן אין להם אלא ד' אמות בלבד ומשמע ודאי דאפילו הוציאן שוגג נמי כשהן חוץ למקומן אין להם אלא ד' אמות בלבד וכ"כ ה"ר יהונתן בהדיא ויש לתמוה על רבינו דמשמע מדבריו לכאורה דבהוציאן מזיד דוקא הוא דקאמר דאין להם ד"א אבל הוציאן שוגג יש להם יותר וצ"ל דלא נקט רבינו מזיד אלא משום מאי דבעי למימר אסור לאכלם וכו' אבל לענין איסור טלטולן חוץ לד"א בין בשוגג בין במזיד אסור ואע"פ שאין זה מבואר בלשונו כן צריך לפרשו: ב ומ"ש ואסור לאכלם אפילו לאחר שלא הוציא' כ"כ שם הרא"ש ז"ל במזיד שלא במקומן אסורים כ"ל אפילו לאחר שלא הוציאם מדקתני במזיד לא יאכל ומשמע לכל אדם ולא דמי לבא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה שמותר לישראל אחר דהכא איתעביד בהו איסורא דישראל הוציאם עכ"ל אבל המרדכי כתב נראה לר"מ דלא אסור אלא למי שהוציאם אבל לישראל אחר שרי ולא חיישינן דלמא מפיק להו כי ההיא דהבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר וכן משמע בתוס' לקמן עכ"ל וה"ה בפ"ה מהלכות י"ט כתב בשם הרשב"א אם יצאו ע"י ישראל בין בשוגג בין במזיד לא יאכלו שם לאחד מישראל לפי שנעשים בהם איסור ע"י ישראל ע"כ והרמב"ם פסקה לדרב פפא בפ"ה מהל' י"ט ובפ"ו מה"ש פסק כרבי נחמיה ויש לתמוה עליו דכיון דאוקימנא לדרב פפא כת"ק והוא ז"ל פסק כרבי נחמיה הוא פוסק היאך דפליג את"ק וכבר האריך ה"ה בפ"ו מה"ש ליישב דבריו והרי"ף כתבה לדרב פפא והשמיט פלוגתא דת"ק ור"נ:

תו מי שאין לו אלא ד"א והוצרך לנקביו וכו' ועצה טובה לו שיתקרב בצד תחומו וכו' פשוט בגמרא ר"פ מי שהוציאוהו דף מ"א ודבר פשוט הוא דהיינו ביצא שלא לדעת דוקא שאם ביצא לדעת כבר נתבאר שאפי' החזירוהו א"י אין לו אלא ד"א וכ"כ הרמב"ם בפכ"ז וכ"כ ה"ר יונתן וכך הם דברי רבי': ומ"ש אבל אם מצא מקום צנוע קודם וכו' ויתרחק ממקום שנפנה וכו' עד סוף הסימן הכל שם בפסקי הרא"ש: כתוב בהג"א פ' מי שהוציאוהו וכן מי שבא בספינה חוץ לתחום בשבת או ביו"ט

ומיהו כל העיר כולה כד' אמות אפי' יצא לדעת וחזר לדעת פי' אם יצא לדעת מעירו וחזר לדעת לעירו אעפ"י שאין לו אלא ד' אמות מכל מקום כיון ששבת בה בין השמשות כל העיר חשובה לו כארבע אמות דדוקא בדיר וסהר שלא שבת בה בין השמשות אין מהלך את כולה ואין לו אלא ד' אמות אבל בעירו כל העיר חשוב' לו כד' אמות אבל הא ודאי דחוץ לעירו אסור אפילו אמה אחת דהפסיד תחומו כיון שיצא לדעת או חזר לדעת אלא דעירו דשבת בה בה"ש חשובה לו כד' אמות בלחוד ולכן מי שהוציאוהו א"י וחזרו והחזירוהו אמר רבינו כאילו לא יצא וכל העיר לו כד' אמות ואלפים לכל רוח דהא לפרש דלא דמי ליצא לדעת וחזר לדעת לעירו דאעפ"י דכל העיר כולה כד' אמות מכל מקום הפסיד אלפים לכל רוח והאי דינא כתבו המרדכי והרא"ש ע"ש מהר"ם אלא שכתוב שם בטעות וכצ"ל ס"ל לשנויי דאיצטריך ליה לשמואל לאשמועינן דיצא לדעת וחזר לדעת לעירו דאין לו אלא ארבע אמות בעירו וכן כתב בהגהת מיימוני פרק כ"ז מה"ש וכן כתב במרדכי ישן: כתב ב"י התוספות בפרק אם אינן מכירין נסתפקו בהא דשרינן להלך כל העיר אם הוא דוקא במוקפת או אפי' אינה מוקפת אבל הרא"ש כתב בפרק מי שהוציאוהו גבי הכהו דכרי וכו' ותימ' דקשיא ליה מהרא"ש אדברי התוס' ולא קשיא ליה מהתו' גופייהו שכתבו בפ' מי שהוציאוהו בשם ר"י כדברי הרא"ש שללו ע"ש כד"ה דכולה מברכתא דף מ"ז: פירות שהוציאם וכו' שם ר"פ א"ר פפא פירות שיצאו חוץ לתחו' וחזרו אפי' במזיד לא הפסידו את מקומם מ"ט אנוסים הם ואסיקנא תנאי היא ור"פ כתנא קמא וכתב הרא"ש דהכי הילכתא דבהדא לטיבותא או בחזרו למקומן אפילו הוחזרו במזיד או שהם שלא במקומן והוציאן בשוגג שרי ואינן אסורים אא"כ שהוציאן במזיד והם שלא במקומן ולשון רבינו מגומגם דפתח בדין אכילה שכתב הוציאם בשוגג מותרין וסיים בדין טלטול דבמזיד אסור לטלטלן ועוד מאי איריא מזיד אפילו הוציאם בשוגג נמי אסור לטלטל חוץ לד' אמותיהן ולבי אומר לי דהסופר השמיט תיבה אחת וכן צ"ל הוציאן בשוגג מותרין במזיד אסורין ואסור לטלטלן חוץ לד' אמותיהן וכו' והסופר הסיר תיבה ואסור חשב שהוא כפול ולפי זה האי ואסור לטלטלן קאי אתרווייהו אשוגג ואמזיד וה"ק הוציא' בשוגג מותרים באכילה במזיד אסורין באכילה אבל אסו' לטלטלן חוץ לד' אמותיהן בין בשוגג ובין במזיד:

תו מי שאין לו אלא ד' אמות והוצרך לנקביו וכו' ר"פ מי שהוציאוהו בעו מיני' מרב' הוצרך לנקביו מהו א"ל גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתור': ומ"ש ועצה טובה לו וכו' שם אמרי נהרדעא אי פיקח הוא עייל לתחומי' וכיון דעל על: ומ"ש אבל אם מצא מקום צנוע קודם וכו' שם כתב כך הרא"ש: כ' בהגה"ת אשיר"י לשם וכן מי שבא בספינה חוץ לתחום בשבת או

דרכי משה

תה (א) כתב בא"ז ספינה שיש לה מחיצות באמצע גבוהים י' ובראשו אינן גבוהים י' אזלינן בתר אמצעות ואפילו אין לו מחיצות גבוהות י' אלא יש לחקוק בו י' אמרי' דחוקקין להשלים י': (ב) וכ"כ בא"ז:

פרישה

(ג) וכן מי שהפליגה ספינתו ביום ר"ל שמע"ש בא לנמל ודעתו היה לצאת ולשבות בשבת ביבשה ובא רוח גדול בשבת והפליג הספינה חוץ לתחום ממקום ששבת בה מאתמול מותר להלך בכל הספינה ולא אמרינן דישב בספינה ולא ילך חוץ לד' אמות אלא מהלך את כולה אבל אם יצא לדעת חוץ לתחומו אעפ"י שהוא בתוך דיר וסהר אין לו אלא ד' אמות כן פירש"י ור"י ריש פ' מי שהוציאוהו ע"ש: (ד) הרי הם כבתחלה מ"ט אנוסים הם: (ה) בשוגג מותרין באכילה כצ"ל: (ו) במזיד אסור לטלטלן חוץ לד' אמותיו וצ"ל ב"י פשוט הוא דכל שכן חוץ למקומן אפי' הוציאוהו בשוגג אין להם אלא ד' אמותיו וכ"כ רבי יהונתן בהדיא וצ"ל דלא נקט רבינו מזיד אלא משום מאי דבעי למימר אסור לאכלם אבל לענין איסור טילטול חוץ לד' אמות שוין הן שוגג ומזיד: (ז) ואסור לאכלם אפי' לאחר שלא הוציאם ז"ל הרא"ש ול"ד ליבא חוץ לתחום בשביל ישראל זה שמותר לישראל אחר דהכא איתעביד בהו איסורא דישראל הוציאם אבל המרדכי כתיר לישראל אחר ואם חזרו אפי' במזיד מותר לאכלם אפי' אותו ישראל שהוחזרו לצרכו משום דהני פירות קנו שביתם בזוית העיר ול"ד לדבר הבא מחוץ לתחום דאסור משום דאיתעביד בהו איסורא הגהות אשר"י:

דרישה

סי' תו [א] אבל אם מצא מקום צנוע כו' כתב הגהות אשר"י ז"ל וכן מי שבא בספינה מחוץ לתחום בשבת או בי"ט והוצרך לנקביו יוצא וממשמש את נקביו ואם אלא

סי' תו (א) כיון שנכנס ברשות פי' וגם הסולמא היתה לדבר מצוה כמ"ש לעיל ריש סי' ת"ב ורבינו לשון גמרא נקט וק"ל:

חדושי הגהות

ב אפשר שטעות נפל בספרי רבינו וכצ"ל בשוגג מותרין במזיד אסורין ואסור לטלטלן חוץ לד"א ואיסור טלטול חוץ לד"א קאי בין אשוגג בין אמזיד (מהרל"ח): וטעמא

או בי"ט ונצרך לנקביו יוצא וממשמש בנקביו ואי פיקח הוא נכנס לתחום ונכנס לעיר וה"ל כל העיר כד' אמות וחוצה לה אלפים מא"ז עכ"ל פי' שהיה ב"ה בתחומו של עירו ובא בספינה לאונסו ויצא חוץ לתחום בשבת או בי"ט והוצרך לנקביו יוצא מן הספינה וממשמש את נקביו ואי פיקח הוא נכנס לתחום שלו נכנס לצד העיר וכיון שנכנס לתחום שלו נכנס לעיר והרי הוא כאילו לא יצא וה"ל כל העיר כד' אמות וחוצה לה אלפים דכיון שיצא באונס מחוץ ונכנס ברשות לתחום לא הפסיד דבר ודין זה פשוט ופירושו פשוט ולא ידעתי למה נתקשו דברים אלו לפני הרב ב"י :

תז מי שיצא ברשות וכו' היוצא להציל חברו מיד אויביו וכו'. ואיכא תרתי אוקימתא חדא היכא דיד האויבים תקיפה שהאויבים נצחו חוזר למקומו אפילו טובא יותר מד' אלפים ואם יד ישראל תקיפה שנצחו לאויבי' ואינן יראים מהן אין נותנין להם אלא אלפים לכל רוח ממקומו אידך אוקמתא דחוזרין עם כלי זיינן ולא אמרינן כיון דנעש' מעשה ישליכו כלי זיין מעליהן ולא יחללו שבת בחזרתן ובין דיד ישראל תקיפה ובין יד האויבים תקיפה לעולם חוזרין עם כלי זיינן משום מעשה שהי' כדאיתא בגמ' פ' מי שהוציאוהו :

תח מפני שתחומין מדרבנן וכו' פי' הא דכתיב אל יצא איש ממקומו היינו מקום ביתו דמשם יש לו אלפים אמה לכל רוח אבל שיהא מערב בפת בתוך התחום ויהא קובע שביתתו שם וחוזר ולן בביתו ונחשב אותו כאילו שבת במקום שהניח בו הפת הוא קולא גדולה שהתירו חכמים למי שצריך לילך וכו' פי' שצריך לילך לדבר מצוה כמו שיתבאר בסי' תט"ו אבל לא לדבר הרשות דכיון דעיקר מקומו הוא ביתו שלן בו ודר בו אינו הגון שנאמר דביתו הוא במקו' שהניח בו הפת בשדה וא"כ לפי זה איכא למיטעי ולמימר אע"ג דהתירו לו לצורך מצוה מכל מקום עיקר מקומו שהוא ביתו לא הפסיד ויש לו אלפים אמה מעירו לכל רוח לזה אמר אע"ג שהקילו להתיר לו לקנות שביתה בשדה בהנחת פת מכל מקום לא התירו לו לילך מעירו ג"כ אלפים אמה לכל רוח אלא מפסיד כנגדו וכו' ולפ"ז מתיישב הא דהשיג רבינו על דברי הרמב"ם שאפי' בעיר עצמה אין לו אלא ארבע אמות ואמר ולא נהירא וכו' והוא דכיון דהקילו עליו דאעפ"י שלן בביתו והוא עיקר מקומו אפ"ה קנה שביתתו במקום שהניח הפת א"כ בע"כ דנשכר יותר במה שלן בביתו ולדברי הרמב"ם דאף בעירו דינו כדין מודד ופגע בעיר אחרת שאינו יכול לילך מעירו אלא אלפים לצד ביתו ואם כלתה מדתו ועדיין לא הגיע לביתו אינו יכול לילך לביתו ללון בו מעתה אין כאן קולא שהקילו עליו לקנות שביתה בשדה וללון בביתו כיון שלא יוכל לחזור וללון בביתו וכב"י דחה דברי רבינו ע"ש ולפעד"נ עיקר כמ"ש רבינו :

צריך

בתחומו כאילו לא יצא ודוקא ביצא שלא לדעת אבל יצא לדעת לא והך צרכיו פי' ר"ח אפי' לקטנים קאמר וא"א הרא"ש ז"ל כתב דוקא לגדולי' וכ"כ הר' יהוד' ברצילוני :

תז מי שיצא ברשות כגון חכמה לילד וכיוצא בזה ואמרו לו כבר נעשה המעשה ואינך צריך שם יש לו אלפים אמה במקום שנאמר לו היו אלפים שיש לו מובלעין בתוך תחום העיר כאילו לא יצא ויש לו אלפים סביב העיר : היוצא להציל חבירו מיד אויביו אם יד ישראל תקיפה שאינו ירא מהם אין נותנין לו (א) אלא אלפים לכל רוח ממקומו ואם יד אויביו תקיפה חוזר למקומו (ב) וכשחוזר חוזר עם כלי זיינו :

תח מפני שתחומין דרבנן הקילו בהם והתירו למי שצריך לילך ד' אלפים לרוח אחת שיתן עירובו לסוף אלפים וילך מהלאה לעירובו אלפים ומ"מ מפסיד כנגדו האלפים שמעבר לעירוב שאין לו לאדם אלא ד' אלפים וזה שנתן עירובו לסוף אלפים מן העיר אנו רואין כאילו דר שם ומשם יש לו אלפים לכל רוח הלכך אם הניחו בתוך עיבורה של עיר לא עשה ולא כלום שבלאו הכי יש לו העיר כולה ועיבורה וחוצה לה אלפים לכל רוח וכשחוזר ממקום שהניח עירובו לצד עירו ומודד האלפים אם הן כלין בסוף העיר כגון שנתן העירוב בסוף אלף והעיר אלף אז העיר כולה כד"א ומשלימין לו חוץ לעיר אלף אמות פחות ד' ואם כלו באמצע העיר (א) אז אינה כולה כארבע אמות לענין שישלימו לו עליה השאר אבל מ"מ חשובה כולה כד"א לענין שהולך כולה הואיל ולן בה אבל הרמב"ם ז"ל כתב שאפילו בעיר עצמה אין לו אלא

בי"ט והוצרך לנקביו יוצא וממשמש את נקביו ואי פיקח הוא נכנס לתחום ונכנס לעיר וה"ל כל העיר כד' אמות וחוצה לה אלפים מא"ז עכ"ל וכיוצא בזה כתב הרוקח סימן קע"ח (א) ולא ידעתי טעם לפסק הזה דהא על כרחך לא שרי בגמ' אלא כשנכנס לתוך תחומו ששבת בו דהוי כמו שהחזירוהו לתחום ששבת בו וכדפרישי' וכ"כ הפוסקים נכנס לתחומו דהיינו תחום ששבת בו אבל תחום עיר שלא שבת בה מהיכא תיתי לן למשרייה ועל כרחך צ"ל דברי הגהות זו אע"פ שהוא דחוק בששבת תוך תחום העיר והפליגה ספינתו בשבת ויצאה חוץ לתחום ואח"כ חזרה סמוך לתחום ששבת בה ויותר היה נראה דנכנס לתוך העיר לפנות קאמר וכיון שנכנס ביותר לתוך העיר ה"ל כולה כארבע אמות ובשאין מקום לפנות קודם שיגיע לעיר כמו שנתבאר ונכנס לתחום ונכנס לעיר ה"פ נכנס לתחום שיהיה רשאי לילך בו וכיוצא הוא זה שנכנס לעיר אלא שמ"מ שמהלך חוצה לה אלפים אינו מתיישב לפי זה :

תז מי שיצא ברשות וכו' משנה בפרק מי שהוציאוהו דף מ"ד :

ומ"ש היו אלפים שיש לו מובלעים בתוך תחום העיר במשנה הנזכר ואם היה בתוך התחום כאילו לא יצא ואוקמא רב שימי כמ"ש רבינו ואע"ג דרבה אוקמא בגוונא אחרינא הא איתותב וכן פסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ז"ל : **היוצא** להציל חבירו מיד אויביו וכו' משנה שם וכל היוצאין להציל חוזרין למקומן ובגמרא ואפילו טובא והא אמרת רישא אלפים אמה ותו לא ומאי קושיא דלמא להציל שאני אלא אי קשיא הא קשיא דתנן ולא אלו בלבד אלא אפילו חכמה הבאה לילד להציל מיד לסטים ומן הנהר ומן המפולת הרי הן כאנשי העיר ויש להם אלפים אמה לכל רוחות ותו לא והא אמרת כל היוצאין להציל חוזרין למקומן אפי' טובא אמר רב שחוזרין בכלי זיינן למקומן כלומר דהא דתנן חוזרין למקומן לאו בשיעור ההליכה מיירי אלא לומר שחוזרין בכלי זיינן למקומן ור' נחמן שני כאן בשנצחו ישראל את האויבים כאן בשנצחו האויבים את עצמן וכתב הרא"ש שם בשם רבינו מאיר דהלכתא כהנך תרי אוקמתי א וכן דעת הרמב"ם בפכ"ז מה"ש :

תח מפני שתחומין דרבנן הקילו בהם וכו' זה פשוט בכמה מקומות מהם פרק מי שהוציאוהו (מה:) ובפרק כיצד מעברין (נח:) :

ומ"ש ומכל מקום מפסיד כנגדו האלפים שמעבר לעירוב משנה בס"פ כיצד מעברין דף ס' נתנו חוץ לתחום מה שנשכר הוא מפסיד ובגמרא חוץ לתחום סלקא דעתך אלא אימא חוץ לעיבורה ופירש"י מה שנשכר לרוח זה מפסיד מרוח שכנגדה ובענין נותן עירובו חוץ לתחום ממש פירש"י שאינו עירוב אלא הרי הוא בתחום ביתו וכן דעת הרמב"ם בפ"ו וכ' הרב המגיד שכ"כ הרשב"א בחידושיו דלא כמ"ש בספרו הארוך דלא יזוז ממקומו ודברי חידושיו עיקר וכדעת רבי' ע"כ :

ומ"ש הלכך אם הניחו בתוך עיבורה של עיר לא עשה ולא כלום גם זה במשנה הנזכר : **ומ"ש** וכשחוזר ממקום שהניח עירובו לצד עירו וכו' וכן הדין נמי אם פגע בעיר אחרת בתוך אלפים וכו' שם מה שנשכר הוא מפסיד ותו לא והתניא הנותן עירובו בתוך עיבורה של עיר לא עשה כלום נתנו חוץ לעיבורה אפילו אמה אחת משתכר אותה אמה ומפסיד את כל העיר מפני שמדת העיר עולה לו למדת התחום לא קשיא כאן שכלתה מדתו בחצי העיר כאן שכלתה מדתו בסוף העיר וכדאמר רב אידי אריב"ל היה מודד ובא וכלתה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר כלתה מדתו בסוף העיר נעשית לו העיר כולה כד' אמות ומשלימין לו את השאר ופסקו כן הרי"ף והרא"ש וסמ"ג וסמ"ק וכן דעת הרמב"ם בפכ"ז : **ומ"ש** אבל הרמב"ם כתב שאפילו בעיר עצמה אין לו אלא ד"א הוא בפכ"ז מה"ש ופ"ו מה"ע ורבינו לא נ"ל משום דא"כ מי שדר בעיר גדולה ונתן עירובו חוצה לה לא יוכל לחזור לביתו כלו' וא"כ לא משכחת למי שדר בעיר גדולה שיתן עירוב כיון שיפסיד עירוב ע"י כך ואין זו קושיא שהרי אם צריך לילך לאותו צד שמערב אע"פ שיפסיד כל העיר אינו חושש ומ"מ הגהות דפכ"ז כתבו בשם סמ"ק כדברי רבינו ושכן פירש"י והא דאמרינן כלתה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר אפילו לן בה היינו לענין שלא יוכל ללכת כלל מחוץ לעיר אבל בכל העיר יכול לילך כיון שלן בה וסמ"ג כתב דברי ריב"ל סתם משמע דכהרמב"ם ס"ל : **ומ"ש** רבינו אם

סס

דרכי משה

תז (א) וכ"כ הכלבו בשם תשובת הרמב"ם דמותר לצאת מן הספינה לצורך נקביו אבל לא נראה דהוי כאילו לא יצא וכן תשיג ב"י ארבעי הג"א וכתב דלא אמרינן דאם נכנס לתחום דהוי כאילו לא יצא אלא כשיצא מתחומו ששבת שם וחזר לתחום ששבת שם אין לו אלא ד"א מיהו אם הוצרך ליכנס לעיר כל העיר הוי לו כד"א וכ"כ בא"ז בשם רבינו יואל דאם נכנס לעיר כל העיר לדידיה כד"א דלא כרבינו אפרים דס"ל דאף בעיר אינו שרי רק בד"א וכתב עוד בא"ז דל"ד נצרך לנקביו אלא ה"ה אם הגשמים יורדין עליו או שהחמה זורחת עליו ומצערתו דמותר לצאת מן הספינה וכיון שעלה לעיר עלה כתוב בא"ז עוד שאם נכנס בשבת לספינה ויצאה הספינה חוץ לתחום וחזרה לאתוריה לנמל שהפליג משם מותר לישראל זה לשוב לעירו כבתחילה דהוה כהחזירוהו א"י דהוי כאילו לא יצא וע"ל סי' רס"ו בסופו מי שישב על הקרון או רוכב ע"ג סוס והוא למעלה מי' אם יש בו איסור תחומין ומי שהחשיך לו בדרך והוא רוכב כיצד יעשה :

וצ"ע

דרישה

ואם פקח הוא נכנס לתחום ונכנס לעיר וה"ל כל העיר כד' אמות וחוצה לה אלפים מא"ז עכ"ל. וב"י תמה על הג"מ זו דהא לא שרי בגמרא אלא בנכנס לתוך תחומו ששבת בו דהוי כו' אבל תחום העיר שלא שבת בו מהיכי תיתי לן למשרייה ותירץ הוא ז"ל בדוחק דהג"ה זו מיירי כששבת תוך תחום העיר והפליגה ספינתו בשבת ויצאה חוץ לתחום ואח"כ חזרה סמוך לתחום ששבת בו ויראה מדבריו שהלשון של הג"ה שכתבו מי שבא דמשמע שהספינה בא סמוך לתחום דוקא לפרש שהספינה הפליגה חוץ לתחום ואח"כ חזרה ובא' כו' אבל נ"ל דבאמת שהל' אינו מוכיח כלום ואין לחוש לזה דנוכל לפרש דמיירי שהספינה הלכה חוץ לתחום ול' מי שבא בספינה ר"ל שאירע שבא בשבת בספינה והספינה הפליגה לחוץ התחום וממילא הוא בא בספינה מחוץ לתחום ולזה כתב ואם הוא פקח נכנס לתחום ר"ל הוא עצמו חוזר ונכנס אבל הספינה לא חזרה כלל אבל לפי מה שפי' ב"י שהספינה הפליגה ואח"כ חזרה הוא דחוק מאוד שאין משמע מל' הג"ה כלל שחזרה הספינה וגם ב"י ז"ל כתב שהוא דחוק ויש עוד לגמגם בדברי הג"ה זו לפי משמעות לשונו כי נראה לע"ד פשוט במה שתמה ב"י ז"ל וכתב דלא שרי בגמרא אלא בנכנס לתוך תחומו ששבת בו דהוי כו' אבל תחום עיר שלא שבת בו מהיכי תיתי לן למישרי והדבר ברור שזה דוקא אם קנה שביתה במקום אחר דבזה אין סברא שיכנס לתחום אחר שלא שבת בו ע"י משמוש נקביו כמו שתמה ב"י ז"ל אבל מי שלא קנה עוד שביתה בשום מקום אז פשוט בעיני דיכול לכנוס לתחום העיר ע"י משמוש ואין טעם וסברא לתמוה על זה כלל ובזה יתישבו דברי הג"ה זו בשם אור זרוע היטב באופן כי הא"ז פסק לקולא דאין תחומין למעלה מעשרה וכמ"ש הגהות אשר"י בשמו והביאו ב"י בריש סי' ת"ד וכל הפוסקים לקולא סברי מי שבא בספינה בשבת מלמעלה מי' ולא יצא משם ליבשה עד עכשיו הרי מותר לצאת ליבשה ודינו כבני העיר אם הנמל תוך התחום העיר ואם לאו יש לו ביבשה אלפים לכל רוח כיון דלא קנה שביתה בין השמשות בשום מקום וכמ"ש ב"י בסי' ת"ד וא"כ ג"כ כאן. הג"ה זו שכתב מי שבא בספינה בשבת מיירי שלא קנה עוד שביתה בשום מקום ולטעמיה אזיל ויכול לקנות שביתה במקום שפגע למטה מי' ובא לאשמועינן עלה טובא שאם העיר הוא חוץ לתחום מספינה דאינו יכול לילך שם בהיתר אי פקח הוא והוצרך לנקביו ממשמש את נקביו ונכנס לתחום העיר ויכול להתנות שלא יקנה שביתתו עד שיגיע לתחום העיר ומסכי כמו שמשמע בהדיא בסימן ת"ט גבי מי שבא בדרך ומכיר אילן ואע"ג דהתם בעינן שיכול להגיע שם מבע"י מ"מ גבי ספינה הקילו שלא צריך כמו שמשמע בהדיא בסימן ת"ד בהרבה מקומות דלא יצטרך להיות שם בין השמשות :

ב"י

פרישה

סי' תז (א) אלא אלפים לכל רוח ממקומו פי' גם בכלי זיינו וכדמסיק רבינו וכ"כ הרא"ש בהדיא דהלכתא כתרי האוקימתי' בגמ' ולאוקימתא קמייתא שרי אלפים עם כלי זיינן אף שנלחמו ישראל וק"ל:

(ב) וכשחוזר חוזר עם כלי זיינן הוא דברי הרא"ש שכתב בשם הר"מ דהלכתא כב' האוקימתו' וכן דעת הרמב"ם וב"י הביאו בסי' זה :

סי' תח (א) אז אינו כולה כד' אמות כו' ז"ל הרי"ף פ' כיצד מעברין אע"ג דאמר רב אידי על חילוק זה אין אלו אלא דברי נביאות מ"מ כיון דרב דייק לן ממתניתין קי"ל הכי ר"ל אע"ג דאין טעם לדבר :

ולא

חידושי הגהות

תז א וטעמא מפרש שם בגמרא משום מעשה שהיה (מהרל"ח) :

ואע"ג

אלא ד"א (ב) ולא נהירא דא"כ מי שדר בעיר גדולה ונתן עירובו חוצה לה לא יוכל לחזור לביתו וכן הדין נמי אם פגע בעיר אחר' בתוך אלפים אם כלתה מדתו בסופה אין עולה מן המנין ומשלימין לו עליה אבל אם כלתה מדתו בתוכה עולה לו ואפילו בתוכה אינו יכול לילך אלא עד סוף תחומו כיון שלא לן בה: הנותן עירובו במקום שמוקף לדירה דינו כאילו שבת בו שכולה כד"א אפילו חרבו דיורין שהיו בו כיון שהמחיצות קיימות ומקום שהוקף מחיצות ולא לדירה עד סאתים חשוב כולו כד"א:

תט **צריך** שיהא העירוב במקום שיכול להגיע אליו בין השמשו' אבל אם אינו יכול להגיע אליו [א] כגון שהוא כהן (ב) והעירוב בבית הקברות אינו עירוב ודוקא שאיסור דאורייתא מונעו מליטלו אבל אם אין בו אלא איסור דרבנן כגון שנתנו באילן

הם כלים בסוף העיר וכו' או העיר כולה כארבע אמות ומשלימין לו חוץ לעיר אלף אמות פחות ארבעה כן כתב הרמב"ם ז"ל בפכ"ז מה"ש דלא כה"ר יהונתן שכתב אע"פ שאנו אומרין שכל העיר כד' אמות אין אנו רוצים לומר שנחשוב אותה כד' אמות ויפסיד מן האלף של צד מערב אותן ד"א אלא כוונתו לומר שאין העיר כלל מן החשבון אף על פי שנתנו לו ד"א למקום הנחת עירובו: **כתב** עוד הרב ר' יונתן[א] אע"פ שאנו אומרי' שאין העיר כלל מן החשבון כשעירב לסוף אלף אמה לרוח מזרח אבל אין לו לצאת חוץ לשאר העיר לצד צפון ולצד דרום כלל שהרי דרומו וצפונו חוץ למקום שנתן בו עירובו הוא נמשך ואין לו לילך לצפון העיר ולדרומו כלל שהרי למי שנותן עירובו שנותן לו ד' אמות חוץ מן האלפים וגם האלפים שנותנין לו פירוש כשנתן עירובו בסוף אלפים אינם כ"א אלפים אמה ברוחב ד"א למזרח וכן למערב וכן לצפון וכן לדרום ולקרנות אלפים על אלפי' להשלים פגימות הקרנות וכן לכל קרן וקרן נמצא שאין מגיעות כלל תחום של צפון ושל דרום של מקום שביתתו לתחום דרום וצפון של העיר ולכאורה משמע שאף לרוח מערבית שאמרנו שיש לו אלף אמה חוץ לעיר אין לו רשות לילך אלא אלף אמה ברוחב ד"א ולא לכל רוחב העיר אע"פ שהיה לו בתחל' רשות בזה גם בתוך העיר צ"ע אם ידקדק שלא ילך בה בכל רוחב העיר אלא כשיעור ד"א לבדן אותן שכנגד מקומו ולא אנה ואנה שאין לו להטות ימין ושמאל ויש לבעל דין לחלוק על זה דכיון שאין אנו קפידין עליו למנות לו אורך העיר כלל כמו שפירשנו ג"כ אין למנות לו רוחב העיר ויש לו להלך את כולה לארכו ולרחבו ויאמר ג"כ היכא שכלת' מדתו בחצי העיר דאע"פ שאמרנו אין לו אלא חצי העיר אבל אותו חצי ילך לארכו ולרחבו ואין נראין דבריו בזה שכלתה מדתו בחצי העיר עכ"ל (א): **הנותן** את עירובו במקום שמוקף לדירה וכו' אפי' חרבו דיורין שהיו בו וכו' גם זה בס"פ כיצד מעברין ד' ס"א אר"י א"ש שבת בעיר חרבה לרבנן מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה והמניח את עירובו בעיר חרבה אין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה ר"א אומר אח' שבת ואח' הניח מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה וכתב הרא"ש דמדלא כתב הרי"ף פלוגתייהו משמע דס"ל דהלכה כר"א וכ"פ הרמב"ם בפ"ו וכתב שם ה"ה ויש מי שפסק כשמואל דאמר כל שאין בהם דיורין אין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה ולזה הסכים הרשב"א: **ומ"ש** ומקום שהוקף מחיצות ולא לדירה כ"כ הרמב"ם בפ"ז וכתב שם ה"ה שדעת הרשב"א הוא שאפילו שבת שם בבה"ש אם היה רה"י יותר על ב' סאתים ולא הוקף לדירה אין לו אלא ד"ה ומדעת רבינו שלא נאמר חילוק זה אלא בקונה שם שביתה ע"י עירוב כגון שהלך שם וחזר או שאמר שביתתי במקום פלוני או שהניח עירוב פת אבל בשובת ממש כל שהוא רה"י הרי הוא כד"א עכ"ל:

תט צריך שיהא העירוב במקום שיוכל להגיע אליו בין השמשות וכו' פשוט בפרק בכל מערבין בכמה מקומות מהם במשנה שאזכיר בסמוך: **ומ"ש** כגון שהוא כהן והוא בבית הקברות שם במשנה דף כ"ו מערבין לכהן בבית הפרס ר' יהודה אומר אפי' בבית הקברות וכתב הרא"ש בשם ר"ת דאין הלכה כר"י אע"פ שהוא מיקל בעירוב א וכ"כ המרדכי וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מה"ע וכתב שם ה"ה שכן דעת הרמב"ן ושלא כדברי הרשב"א שפסק כר"י ומשמע מדברי הרמב"ם דלישראל נמי אם נתן עירובו בבית הקברות אינו עירוב שכתב בפ"ו מה"ע הנותן עירובו בבה"ק אינו עירוב לפי שבית הקברות אסור בהנאה וכיון שרוצה בקיום העירוב שם אחר קנייה הרי נהנה בו וכ"כ בהדיא בפי' המשנה (א) דלישראל נמי אסור להניח עירובו בבית הקברות אליבא דרבנן וטעמו מדאמרינן בגמרא מ"ט דרבנן קא סברי אסור לקנות בית באיסור הנאה מכלל דר"י סבר דמותר וכו' ואסיקנא אמר לך רב יוסף דכ"ע אין מערבין אלא לדבר מצוה ודכ"ע מצות לאו ליהנות נתנו ובהא קא מפלגי מ"ס כיון דקנה ליה עירוב לא ניחא ליה דמינטר ומ"ס ניחא ליה דמינטר דאי איצטרך אכל ליה ופירש"י גבי אסור ליקנות בית באיסור הנאה ואפי' בישראל נמי אסרו רבנן והא דתני כהן להודיעך כוחו דר' יהודה ודבר פשוט הוא דכיון דטעמא דרבנן משום דאסור לקנו' בית באיסורי הנאה מה לי כהן מה לי ישראל ומהאי טעמא איכא למימר נמי דלמאי דמסיק דטעמייהו משום דניחא ליה דמינטר ל"ש לן בין ישראל לכהן ורבינו שכתב דלכהן דוקא הוא דאינו עירוב צ"ל דמשמע ליה דלא אצטריכין לאוקמי פלוגתייהו בהכי אלא כי היכי דלא נצטרך לומר דמאן דאמר מצות לאו ליהנות ניתנו או מאן דאמר אין מערבין אלא לדבר מצוה כתנאי אמרוה למילתייהו ומש"ה אמר תלמודא דכבר אפשר לפרש פלוגתא דרבי יהודה ורבנן בגוונא דלא נהוו הני מימרא כתנאי אבל לפום קושטא דמלתא לא מפקי' מתני' מפשטא אלא אמרינן דדוקא לכהן הוא דאמרו רבנן אינו עירוב ולא לישראל ופליגי במצות דלאו ליהנות ניתנו או באין מערבין אלא לדבר מצוה: **ומ"ש** ודוקא שאיסור דאורייתא מונעו מליטלו וכו' אבל אם אין בו אלא איסור דרבנן וכו' וכיון שאין בו אלא איסור דרבנן לא גזרו עליו בין השמשות

תט צריך שיהא העירוב וכו' משנה ר"פ בכל מערבין לכהן בבית הפרס ר' יהודה אומר אפי' בבית הקברות ופסקו הפוסקים דאין הלכה כר"י והקשה ב"י דבגמרא אסיקנא דכ"ע אין מערבין אלא לדבר מצוה ודכ"ע מצות לאו ליהנות ניתנו והכא בהא קמפלגי מ"ס כיון דקנה ליה לא ניחא ליה דמינטר [פי' ועד קניית עירוב א"כ ניחא ליה לאו הנאה הוא דמשום מצוה היא] ומ"ס ניחא ליה דמינטר דאי איצטרך ליה אכיל ליה והשתא כיון דלרבנן אסור בבה"ק משום דנהנה באיסור הנאה מה לי כהן ומה לי ישראל וכן כתב הרמב"ם בפ"ו דה"ע דאפי' לישראל אינו עירוב וא"כ למה כתב רבינו דלכהן דוקא אינו עירוב ותירץ דלא איצטריך לאוקומי פלוגתייהו בהכי אלא כי היכא דלא נצטרך לומר דמ"ד מצות לאו ליהנות ניתנו או מ"ד אין מערבין אלא לדבר מצוה כתנאי אמרו למילתייהו אבל לפום קושטא דמילתא לא מפקינן מתניתין מפשטא אלא אמרינן דוקא לכהן אינו עירוב ולא לישראל ופליגי במצות לאו ליהנות ניתנו או באין מערבין אלא לדבר מצוה עכ"ל ותימא גדולה דאפי' אם תמצא לומר דפליגי בהכי מכל מקום פליגי בקניית בית באיסור הנאה במקום מצוה א"כ לא פליגי אלא בדבר הרשות מכל מקום כיון דלרבנן אינו עירוב משום איסור הנאה ודאי דאפילו לישראל נמי אינו עירוב וא"כ קשה למה כתב רבינו דוקא לכהן הא לרבנן דהלכה כותייהו אף לישראל אסור אלא הדבר ברור דלא כב"י אלא דרבי' ז"ל נמשך אחר פסקי הרא"ש שכתב על שם מהר"ם דהא דאמר דלית הילכתא כר' יהודה ואע"פ דאמר שמואל בפרק כל גגות בכל מקום שאמר ר"י בעירובין הלכה כמותו ועוד אמרו בפרק מי שהוציאוהו הלכה כדברי המיקל בעירוב ואפילו יחיד במקו' רבים מכל מקום הכא דפליגי באוהל זרוק ורבנן ס"ל כרבי ור' יהודה ס"ל כר"י ב"ר יהודה וקי"ל הלכה כרבי מחבירו הלכך הלכה כרבנן דאין מערבין לכהן בבה"ק ולא סמכינן אמאי דמאי אזיל בשידה תיבה ומגדל דכיון דאוהל זרוק לא שמיה אוהל כרבי וכל שאינו אוהל לא חייץ בפני הטומאה ולא חזי למיכליה לכהן אינו עירוב אלמא דבהך פלוגתא דפליגי רבנן ור' יהודה גבי כהן לא קי"ל כר' יהודה משום דקי"ל כר' מחברו אבל באידך פלוגתא דפליגי בקניית בית באיסורי הנאה דמ"ס ניחא ליה דמינטר וכו' הדרינן לכללן דהלכה כר' יהודה בעירובין והלכה כדברי המיקל בעירוב ואפילו יחיד כנגד רבים ולפיכך ישראל קני עירוב בבית הקברות כדברי רבינו:

ודוקא שאיסור דאורית' וכו' עד וכיון שיכול ליטלו בין השמשות שרי משנה שם (דף לג) נתנו באילן למעלה מעשרה טפחים אין עירובו עירוב למטה מי' טפחים עירובו עירוב ומוקמינן לה בגמרא מעיקרא דהאי אילן קאי בר"ה

דרכי משה

תח (א) וצ"ע מאי נ"מ דמאחר דממלאין הקרנות א"כ מותר לילך בכל מרחב העיר דהוי כתוך תחום קרנות כמ"ש לעיל סי' שצ"ח. ואפשר לומר דכשהעיר כד"א נותנין לו בתחום מלבד רוחב העיר: תט (א) וכ"ה בהג"א ריש בכל מערבין ובתא"ו נ"ב ח"ח: ובא"ז

פרישה

(ב) **ולא** נהירא דא"כ כו' פי' וא"כ לא משכחת מי שדר בעיר גדולה שיתן עירובו כיון שיפסיד ביתו ע"י כך וכתב ב"י ז"ל דאין זו קושיא שהרי אם צריך לילך לאותו צד שמערב אפע"י שיפסיד כל העיר אינו חושש. ול"נ דשפיר הקשה רבינו על הרמב"ם מאחר דעיקר תקנת עירוב בפת לא אמרו אלא כדי שלא יטרים לצאת מביתו לכך תיקנו שיניח שם פת או ישלח ע"י שליח מבע"י ויחזור לביתו וכמ"ש רבינו בסי' ת"ט ואילו לדברי הרמב"ם ז"ל מי שדר בעיר גדולה לא יכול לחזור לביתו ואין סברא לומר דחכמים תקנו בעיר קטנה וא"כ ב"י ז"ל לא יישב כלל דברי הרמב"ם:

סי' תט (א) **והעירוב** בבית הקברות אינו עירוב ואין זה דומה לנזיר שמותר לערב כיון דשאני התם דהוא ועירובו במקום אחד והעירוב הוי לאחריני משא"כ הכא שהרי אינו הוי לי' לשבות במקום הנחת העירוב וק"ל:

לא

דרישה

סי' תח [א] ב"י ז"ל הביא דברי ר"י שכתב וז"ל אע"פ שאנו אומרים שאין העיר כלל מן החשבון כשעירב לסוף אלף אמה לרוח מזרח אבל אין לו לצאת חוץ לשער העיר לצד צפון ולצד דרום כלל שהרי דרומו וצפונו למקום שנתן בו עירובו הוא נמשך ואין לו לילך לצפון העיר ולדרומו כלל כו' ואח"כ כתב וגם בתוך העיר צריך עיון אם ידקדק שלא ילך בה בכל רוחב העיר אלא כשיעור ד"א לבדן אותן שכנגד כו' והנה לשונו התמוה צריך ביאור דאיכא למידק ברישא שכתב ואין לו לילך לצפון העיר כלל והיאך אפשר זה והלא משמע מלשונו בהדיא דמיירי בשעירב לסוף אלף אמה וכלתה מדתו בסוף העיר ויש לו חוץ לעיר אלף אמות וגם הוא עצמו כתב כאן בדבור זה שכל מי שנותן עירובו נותנין לו לכל רוח אלפים אמה ברוחב ד"א ולקרנו' אלפים על אלפים להשלים פגימה כו' וא"כ כל מי שעירב יכול לילך אלפים אורך וגם אלפים רוחב במאי דממלאין הקרנות והיאך כתב שלא ילך לצפון העיר ולא לדרומו כלל והלא העיר היא בתוך האלפים של עירובו ויכול לילך כפי מה שיגיע תחום של צפון ודרום של מקום שביתתו לתחום צפון ודרום של העיר כשלא במ"ש באותן אלף אמה שיש לו חוץ העירוב למערב אין לו לילך אלא ד"א רוחב מ"ש כיון שאין מגיע כלל תחים צפון ודרום של מקום שביתתו לתחום צפון ודרום של אותן אלף וגם מ"ש אפילו תוך העיר עצמו צ"ע אם ילך כו' יש לתמוה ג"כ למה לא ילך כפי מה שיגיע תחום צפון ודרום של מקום שביתתו. ונראה לפרש דבריו דר"י ז"ל סבר דאה"נ דמותר לילך חוץ לעיר עד מקום שיגיע תחום צפון ודרום של מקום שביתתו ומ"ש ואין לילך לצד צפון ודרום של עיר כלל ר"ל שלא תאמר שילך חוץ לעיר אלפים כמו שהולכין אנשי העיר ונאמר כשם שנחשב לו העיר כד"א גם לענין זה יחשב לו כד"א לילך חוצה לה אלפים ברוחב לכל צד וקמ"ל דלא אלא כיון שהעיר הוא רחב מד"א אין נותנין לו אלפים חוץ לעיר כמו שנותנין לאנשי העיר מאחר שעירובו חוץ לעיר ולא ילך אלא עד מקום שיגיע תחומו של מקום עירובו ואין לו להוסיף בשביל העיר כלום. ומ"ש אח"כ צ"ע אם ידקדק שלא ילך בה בכל רוח בעיר אלא כשיעור ד' אמות ה"פ דמיירי כשהעיר היא רחבה מד' אלפים ויש לכל צד יותר מאלפים אין לו לילך בכולה ומ"ש בשיעור ד"א ר"ל כמו בשיעור ד"א אין נותנין לו אלא אלפים לכל רוח כמו כן הכי אין נותנין לו אלא אלפים לכל רוח בעיר עצמו:

סי' תט [א] **כגון** שהוא כהן והעירוב בבית הקברות אינו עירוב כו' וכתב הב"י בשם הרמב"ם דאפילו ישראל ג"כ אין עירובו עירוב שכן משמע מסוגיא דגמ' דמוקי פלוגתייהו דרבנן ור"י באסור לקנות בית באיסורי הנאה וכיון דטעמיה דרבנן משום דאסור לקנות בית באיסורי הנאה מה לי כהן מה לי ישראל והעלה דרבינו שכתב דוקא כהן אבל ישראל הוי עירוב משמע ליה דלא איצטרך לאוקמא פלוגתייהו בהכי אלא כדי דלא נצטרך לומר למאן דאמר מצוה לאו ליהנות נתנה כתנאי אמרה לשמעתיה אבל לפום קושטא דמילתא לא מפקינן מתניתין מפשטא ופליגי במצות דלאו ליהנות נתנו כו' ואיני מבין דבריו מה הועיל בזה והלא עדיין יש לתמוה על רבינו מאחר דטעמא דרבנן הוא דמצות ליהנות נתנו

מה

חדושי הגהות

תט א ואע"ג דמוכח שם בגמרא דלרבנן אפי' לישראל אין מערבין בבה"ק משום דס"ל דלרבנן דניחא ליה דמינט' לעירובו אף לבתר דקנה ליה עירוב דאי איצטריך אכיל לי' ואסור ליהנות מבה"ק נ"ל דטעמא דרבינו משום דבתרתי פליגי בכהן דלרבנן אוהל זרוק לאו שמיה אוהל ולר"י שמיה אוהל ופליגי נמי בהא דלרבנן ניחא ליה דמינטר ולר"י לא ניחא ליה דמנטר ובפלוגתא דאוהל זרוק פסק דלא כר"י משום דפליגי ביה נמי בעלמא תנאי והלכה כמ"ד דאוהל זרוק לאו שמיה אוהל כמבואר בדברי הרא"ש שם אבל בפלוגתא דניחא ליה דמינטר פסק כר"י דאמר לא ניחא ליה דמינטר משום דהלכה כדברי המיקל בעירוב וא"כ כהן אסור לערב בבה"ק וישראל מותר כך נ"ל לפרש דברי רבינו. והב"י רצה ליישב דברי רבינו וכתב דלפום קושטא דדינא ל"פ בניחא ליה דמינטר אלא פליגי במצות לאו ליהנות ניתנו או באין מערבין אלא לדבר מצוה ולדידיה הדרן קושיא לדוכתיה דא"כ

באילן אע"פ שאסור להשתמש באילן בשבת הוי עירוב שזמן קניית עירוב הוא בין השמשות וכיון שאין בו אלא איסור דרבנן (א) לא גזרו עליו בין השמשות במקום קניית עירוב וכיון שיוכל ליטלו בין השמשות שרי ואם נתכוין לשבות בד"א שאצל האילן ונתן עירובו עליו הוי עירוב בין אם נתנו למטה או למעלה אפילו אם האילן עומד בר"ה חוץ לעיבורה של עיר (ג) ואם (נוף האילן נוטה חוץ לד"א וכל הנטייה למטה מי' וראשו חוזר וזוקף למעלה מעשרה והאילן עומד בר"ה חוץ לעיבורה של עיר) אם נתכוון לשבות למטה (אצל עיקרו) ונתן העירוב למעלה מי' על זקיפת הנוף והוא רחב ארבע ורבים מכתפים על נטיית הנוף והוא גבוה ט' שהוא ר"ה אינו עירוב כיון שאינו יכול להביאו אליו (ד) אלא דרך הנוף שהוא ר"ה (ה) אבל אם נתכוון לשבות למעלה או שאין ר"ה

ב"ח

בר"ה ונתכוון לשבות למטה בר"ה ולפיכך בנתנו למעלה מי"ט דהוי ליה כעירוב ברה"י והוא בר"ה ואיסור דאורייתא מונעו מליטלו אינו עירוב אבל למטה מי"ט דאינו רה"י אע"פ דאסור להשתמש באילן הוי עירוב דקי"ל הלכה כרבי דלא גזרו משום שבות בין השמשות במקום קניית עירוב שהוא במקום מצוה דאין מערבין אלא לדבר מצוה ופרש"י וה"ה דה"מ למימר דלא גזרו בלמטה מי"ט דקא מייתי מכרמלית לר"ה אלא כיון דהא שבות והא שבות חדא מינייהו נקט מיהו במסקנא קאמרינן דאפי' קאי אילן בר"ה ונתכוון לשבות למטה בר"ה ונתן עירובו באילן למעל' מי' דאיסור דאורייתא מונעו מליטלו נמי הוי עירוב ומתני' באילן הנוטה חוץ לד' אמות וכו' כמו שיתבאר בסמוך לפי זה מ"ש רבינו כאן ודוקא שאיסור דאורייתא מונעו מליטלו היינו כגון שנתכוון לשבות ועירובו רחוק הרבה ממקום שביתתו:

ואם נתכוון לשבות בד' אמות שאצל האילן ונתן עירובו עליו הוי עירוב בין אם נתנו למטה או למעלה אפילו אם האילן עומד בר"ה חוץ לעיבורה של עיר שם בסוף הדף אמר רבא ל"ש אלא באילן העומד חוץ לעיבורה של עיר אבל באילן העומד בתוך עיבורה של עיר אפילו למעלה מי' הוי עירוב דמתא כמאן דמליא דמי ופרש"י כגון שהיתה עיר בתוך אלפים אמה של עירוב והיה רוצה לילך עוד אלפים והניח עירובו באותה העיר באילן העומד בתוך עיבורה של עיר אפי' למעלה מי' והוא נתכוין לשבות למטה בר"ה עירובו עירוב דמתא מתוך שהיא מוקפת ייסוב מחיצות ואינה מגולה חזינן לה כמאן דמליא עפרא והוי כמאן דנתכוון לשבות למעלה מעשרה ומקשינן אי הכי אפילו חוץ לעיבורה נמי כיון דאמר רבה הנותן עירובו יש לו ד' אמות ה"ל רה"י ורה"י עולה עד לרקיע ופרש"י הא כל ד' אמות שסביביו ה"ל כמוקפות מחיצות ועולה עד לרקיע ואפילו נתנו למעלה מעשרה הוא ועירובו ברה"י קן והני דלאו רה"י ממש נינהו לגבי איסורא דאורייתא' למישקלי' מאילן להתם דהא ליכא מחיצות מיהו לענין מיהוי הוא ועירובו במקום אחד הוי חד רשותא דומיא דנותן עירובו בעיבורה של עיר דחזאי ליה לרבא כמאן דמליא ופריק הכא באילן הנוטה וכו' פירוש ודאי כדקאמרת דאפי' למעלה מי' משוינן להו חד רשותא לגבי קניית עירוב להקל ומתני' דלמעלה מי' אינו עירוב באילן הנוטה וכו' שמעינן דבאילן שאינו נוטה אפילו עומד בר"ה וחוץ לעיבורה ונתנו למעלה מי' ונתכוון לשבות למטה אע"פ שאיסור דאורייתא מונעו מליטלו קנה עירוב דחשבינן ליה הוא ועירובו במקום אחד וכמ"ש רבינו:

ומ"ש ואם נתכוון לשבות ברחוק ממנו עד ד' אמות והאילן וכו' טעות סופר הוא וכצ"ל ואם נוף האילן נוטה חוץ לד' אמות וכל הנטייה למטה מעשרה וראשו חוזר וזוקף למעלה מעשרה והאילן עומד בר"ה חוץ לעיבורה של עיר אם נתכוון לשבות למטה אצל עיקרו ונתן העירוב למעלה מי' על זקיפת הנוף והוא רחב ארבעה ורבים מכתפים על נטיית הנוף וכו' וכך הוא בספרים המדוייקים והוא מפורש בגמרא דמוקמינן מתניתין דלמעלה מעשרה אינו עירוב ולמטה מעשר' עירובו עירוב באילן שנופו נוטה חוץ לד' אמות והוא נתכוון לשבות בעיקרו ומאי למעלה ומאי למטה דהדר זקיף ופי' התו' שיש גובה עשרה ורחב ארבעה באותה זקיפה והשיב רה"י אע"ג דגדיים בוקעין תחתיו א"נ שהתום תחת הזקיפה דלא מצי בקעי עכ"ל והשתא ניחא מתניתין דהכי תנן אם נתן העירוב בזקיפה למעלה מי' אינו עירוב דליכא למימר כיון דד' אמותיו עולה עד לרקיע חשבינן ליה כאילו עלה לאילן למעלה מעשרה דיכול ליטלו ממקום שמונח חוץ לד' אמותיו בזקיפה הנוף למעלה מי' עד מקום שעלה באילן למעלה מעשרה דמרשות היחיד לרשות היחיד קא מטלטל דודאי היכא דלנטיית הנוף הוי כרמלית הוי עירוב אבל מתניתין מיירי דנטיית הנוף ה"ל רשות הרבים דכי מייתי ליה מלמעלה מעשרה דרך אוירה של נטייה עובר באויר רשות הרבים וקי"ל במושיט מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אויר רשות הרבים אפילו למעלה מעשרה חייב חטאת כדתנן ריש פרק הזורק אבל נתנו בזקיפת הנוף למטה מעשרה דהוה ליה כרמלית אע"ג דמייתי ליה דרך אוירה של נטייה שהיא רשות הרבים מכל מקום ה"ל עקירה מכרמלית והנחה ברשות היחיד וליכא אלא שבות ועירובו עירוב:

ומ"ש אבל אם נתכוון לשבות למעלה פי' השתא אף על פי שאין יכול ליטלו ולהביאו אליו דרך נטיית הנוף שהוא ר"ה מ"מ כיון דשביתתו באילן למעלה מי' הוא

ב"י

השמשות במקום קניית עירוב ג"ז בפרק בכל מערבין אמתניתין דנתנו באילן דף ל"ב דמוקי מתני' כרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות ב וכיון דאוקימנא למתניתין כוותיה אלמא דהכי קיימא לן:

ומ"ש ואם נתכוון לשבות בד"א שאצל האילן וכו' משנה שם נתנו באילן למעל' מי' טפחים אין עירובו עירוב למטה מי' טפחי' עירובו עירוב ובגמ' (שם) האי אילן דקאי היכי' אילימ' דקאי ברה"י מה לי למעל' מה לי למטה רה"י עולה עד לרקיע ואלא דקאי בר"ה דנתכוון לשבות היכי' אילימ' דנתכוון לשבות למעל' הוא ועירובו במקום א' הוא אלא נתכוון לשבות למט' והא קא משתמש באילן לטול' דקאי בר"ה ונתכוון לשבות למט' ורבי היא דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות וכתב הרמב"ם בפ"ו מה"ע דהא דלא גזרו בין השמשות דוקא במקום מצוה או בשעת הדחק ואיתא תו בגמר' אמר רבא ל"ש אלא באילן העומד חוץ לעיבורה של עיר אבל אילן העומד בתוך עיבורה של עיר אפילו למעלה מי' ה"ז עירוב דמתא כמאן דמליא דמיא ופירש"י העומד בתוך עיבורה של עיר כגון שהיה עיר בתוך אלפים של עירוב והיה רוצה לילך עוד אלפים והניח עירובו באותו העיר באילן העומד בתוך עיבורה של עיר אפילו למעלה מי' והוא נתכוון לשבות למטה עירובו עירוב דמתא מתוך שהיא מוקפת ייסוב מחיצות ואינה מגולה חזינא לה כמאן דמליא עפר' והוי כמאן דנתכוון לשבות למעלה מי' ואע"ג דאי בעי למשקלי' לא מצי דהא אילן רה"י ותחתיו ר"ה חזינא למקו' שביתתו כאילו הוא גבוה למהוי כאילו נתכוון לשבות למעלה ויקנה לו העירוב ופריך בגמרא אי הכי חוץ לעיבור' נמי כיון דאמר רבה הנותן עירובו יש לו ד"א הוה ליה רה"י ורה"י עולה עד לרקיע אמר רב יצחק בריה דרב משרשיא הכא באילן הנוטה חוץ לד' אמות עסקינן ונתכוון לשבות בעיקרו ומאי למעלה ומאי למטה דהדר זקיף והא אי בעי מייתי לה דרך עליו כשרבי' מכתפי' עליו וכדעולא דאמר עמוד ט' בר"ה ורבים מכתפי' עליו וזרק ונח על גביו חייב ופירש"י כיון דאמר רבה הנותן עירובו וכו' אלמא לרבה הנך ד"א כרה"י הן לו ורה"י עולה עד לרקיע ואפילו נתנו למעלה מי' הוא ועירובו במקום אחד הוא והני דלאו רה"י ממש היא לגבי איסורא דאורייתא מיהו לענין מיהוי הוא ועירובו במקום אחד הוי חד רשותא דומיא דנותן בעיבורה של עיר דחזו ליה רבה כמאן דמליא: באילן שנופו נוטה חוץ לד"א שהוא סוף התחום והניח עירובו בנופו חוץ לד"א והוא נתכוון לשבות בעיקרו הלכך למטה מי' עירובו עירוב דמצי נפיק ליה חוץ לד' אמותיו כמה דבעי ולמשקלי' ולאיתויי פחות מד"א עד לתוך ד' אמותיו למעלה מי' אין עירובו עירוב דהא כי נפיק ושקלא מייתי מרה"י לר"ה ומאי למעלה ומאי למטה דבר הנוטה שוה הוא ולא שייך ביה לשון מעלה ומטה אלא לשון גבוה ונמוך דהדר זקיף בסוף נטייתו ומשכחת בזקיפתו מעלה ומטה והא אי בעי מייתי ליה דרך עליו כי הוי חוץ לד"א נמי ולמעלה מי' כיון דד' אמותיו עולות עד לרקיע רה"י הרי יכול לעלות לאילן עד למעלה מי' וליטלו דהא כל האילן מי' ולמעלה רה"י ויביאנו למקום שביתתו בשרבי' מכתפי' עליו נטיית הנוף שחוץ לד' אמותיו המכוסה מי' דהוי ר"ה כדעולא וכי מייתי ליה למעלה מי' דרך אויר של נטייה עובר באויר ר"ה וקי"ל במושיט מרה"י לרה"י דרך אויר ר"ה אפילו למעלה מי' חייב ע"כ ובנוסחא דידן בספרי רבינו יש קיצור בזה ובס' מוגה מצאתי אם נתכוון לשבות למטה ונתן העירוב למעלה מי' על זקיפת הנוף היא רחב ד' ורבים מכתפים על נטיית הנוף והוא גבוה ט' שהוא ר"ה אינו עירוב וכו' ואין בדברי הרי"ף והרמב"ם מכל זה כלום וכתב ה"ה בפ"ו מה"ע שנראה שהם סוברים שאינה כהלכה אבל האחרונים פסקו כן כ"כ הרשב"א ז"ל עכ"ל וגם הרא"ש כתב כל זה בפסקיו ואחריו נמשך רבינו שכתב לפסק הלכה דברים הללו וא"ת אכתי יכול להביאו אליו ע"י זריקה דהזורק מרה"י לר"ה דרך אויר ר"ה פטור או יביאנו כלאחר יד או בזה עוקר וזה מניח כבר תי' הרא"ש דבשבות כי הכי לא שרי רבי בין השמשות כיון דבקל יכול לבא

לידי

דרישה

מה לי כהן ומה לי ישראל וגם זולת זה דברי הב"י תמוהים מאד הפלא ופלא להמעיין בגמ' דפרק בכל מערבין דף ל' ובאשר"י דף קי"ז ריש ע"ב כי שם בגמרא מייתי דפליגי בתרתי דרבי יודא עם רבנן ת"ק שלו הא' הוא מ"ש שם במשנה ר"פ בכל מערבין דלת"ק אסור לכהן לערב בבית הפרס ולא בבית הקברות ורבי סבר אפילו בבית הקברות מפני שיכול להוליכו לשם ולילך ולאכול וכו' הפלוגתא מסיק בגמרא דפליגי אי אהל זרוק שמיה אוהל ובפלוגתא דהני תנאי דתניא הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל רבי מטמא ורבי יוסי בר' יהודה מטהר ובזאת הפלוגתא כתב הרא"ש דאין הלכה כר"י משום דקיל"ן אוהל זרוק לא שמיה אוהל נמצא דאינו יכולין לבא למקום עירובו ובכה"ג כ"ע מודו דאין עירובו ערוב וזהו ממש כדברי רבינו הוא וישראל שיוכל לילך ולבא שם למקום עירוב בבית הקברות פשיטא דמות' לשני טעמים הנ"ל ומאי דמסיק שם פלוגתא שנייה דפליגי אי עירב לכהן בתוך קבר מידי דיכול גם כהן לבא למקום עירובו אלא שהעירוב בקבר עצמו שהוא אסור בהנאה דרבנן סברי אסור להניח עירובו שם לכהן ור"י מתיר ובזה מסיק הגמרא הטעם דפליגי אי ניחא ליה דמיתנטרא בתר קניית העירוב וכמ"ש לעיל ולפי ס"ט דרבנן דאסרי בכהן ה"ה בישראל נמי אלא להודיעך כחו דר"י דמתיר נקט כהן וכפי' רש"י שם בהדיא ובזה הדין לא איירי רבינו והכא ויכול להיות שגם רבינו ס"ל דאסור אפי' לישראל כיון שהניח העירוב במקום איסור הנאה דרבנן אלא שרבינו מיירי שהניחו בב"ה בין הקברים שאותו מקום מותר בהנאה ולא בתוך הקברות והרמב"ם שסתם דבריו ונקט טעמא לאיסור משום שהניחו במקום איסור הנאה כו' ע"ש בפ"ו דהלכות עירובין צ"ל דמיירי דהניחו בתוך הקבר וה"ה אסור אפילו לישראל אבל היותר נלע"ד דאפילו הניחו בתוך הקבר מתיר רבינו לישראל לערב שם כרבי יהודא דהא קיל"ן הלכה כדברי המיקל בעירו' וכמ"ש הרשב"א על הרמב"ם והביאו המ"מ ומ"ש הרמב"ן בזה ע"ש ורבינו ס"ל כהרשב"א

וכן

פרישה

(ב) **לא** גזרו עליו בין השמשות במקום כו' ר"ל במקום מצוה או בשעת הדחק רמב"ם דבענין אחר לא התירו לערב בפת וכדלעיל סי' שמ"א דכל שבות במקום מצוה לא גזרו בין השמשות:

(ג) **ואם** נוף האילן חוץ לד' כו' פי' תוך לד' אמות שיש לכל מערב וכו' הנטויה למטה מי' כן הוא לשון רש"י בגמרא ריש דף ל"ג וכ"ל דל"ד קאמר כל הנטיה ה"ה אי הוה תחילת הנטייה למעלה מי' וסוף הנטייה למטה מי' וחוזר וזוקף אלא שאין דרכו של נטיית אילן בכך גם כ"ל שרש"י פי' כן משום דתנן במתני' שם סתמא וז"ל נתנו באילן למעלה מי' אין עירובו עירוב למטה מי' עירובו עירוב ע"כ ובגמרא מוקי לה בנוף הנוטה חוץ לד' אמות כמ"ש כאן ואם לא כל הנטייה למטה מי' א"כ לא ה"ל לתנא דמתני' לסתום נתנו למעלה מי' אין עירובו עירוב דהא בתוך ד' אמות עירובו עירוב אפי' הוא למעלה מי' אלא ודאי מיירי בנוף הנטה י' וראשו חוזר וזוקף למעלה מי' דאי לא הדר זוקף למעלה מי' אלא הוי מונח עירובו על נוף גבוה ט' שהוא ר"ה הוי עירובו עירוב דהא מותר לו להלוך לשם כמה דבעו ולמישקליה משם ולאתויי פחות מד"א עד לתוך ד"א ואע"ג דמשוינן ליה רה"י להני ד' אמות לענין קניית עירוב להקל לאו רה"י גמורה היא שלא יוכל להביא מחיצה לתוכן דהא לאו מחיצה ולא חילוק רשות איכא. ומאן קמשווי להו בית עירוב הוא דמשוי להו וכי מכוין לבית דהיתרא הוא דמיכוין ולא לבית דאיסורא רש"י ועוד פי' רש"י סוף דף ל"ב וז"ל באילן שנו ונופו נוטה חוץ לד' אמות שהוא סוף התחום והניח עירובו בנופו חוץ לד' אמות עכ"ל ור"ל שאין התחום של אלפים אמה כלה בעיקרו של אילן אלא עד סוף כלות נטיית הנוף דהיינו במקום שהניח שם עירוב אלא שהוא נתכוון לשבות במקום מסוים דהיינו בעיקרו של אילן וע"ז שיכתוב רבינו בסמוך בסי' זה וכן פי' מ"ן שם בגמרא בהדיא שהאי שהוא סוף התחום דפי' רש"י אנוף קאי ולא אעיקר וכן מוכח שם בגמרא מיני' ובי' והשתא א"ש מ"ש רבינו שאם אין ר"ה על האילן דעירובו עירוב משום דיכול לילך לשם וליטלו ונחשב הוא ועירובו במקום א' אבל אם נאמר שכלות התחום היה בעיקרו א"כ בכל ענין אין עירובו עירוב כמ"ש רבינו. בסמוך בדין נתגלגל העירוב ממקומו חוץ לד' אמות. ומ"ל דשאני הכא דהאילן כולו גוף א' וכשובת בעיקרו והוא כלות אלפים יכול לטלטל בכל האילן דמיחשב לו לענין זה כולו כד"א דומי' דבית או עיר שנותן עירובו שמה דזה אינו שהרי רבינו כתב גם דין זה אותן עירובו בתוך הבור והוא שובת סמוך לו חוץ לד' אמות דאם אין הבור בר"ה עירובו עירוב והשתא ליכא לתרץ בהכי אלא ודאי כדכתיבנא דהתם נמי איירי דאין התחום במקום שביתתו כ"א במקום שנותן שם עירובו דהיינו בבור וק"ל: (ד) **אלא** דרך הנוף שהוא ר"ה אע"ג דד' אמותיו עולין עד לרקיע מ"מ לא אמרינן דיעלה בד' אמות דקי"ל המושיט מרה"י לרה"י דרך אויר ר"ה אפי' למעלה מי' חייב אף ע"ג דבזורק בכה"ג או המביאו כלאחר יד פטור וכן בזה עוקר וזה מניח וא"כ יביאנו דרך זה כבר תירץ הרא"ש דבשביתה כי הכא לא שרי דבקל יכול לבא לידי חיוב חטאת:

(ה) **אבל** אם נתכוון לשבות למעלה כו' נראה דר"ל בעליונה של אילן דהיינו במקום שמונח העירוב על זקיפת הנוף:

שהאילן

חדושי הגהות

דא"כ פליגי אפילו בישראל ועוד דהא קי"ל דמצות לאו ליהנות נתנו וגם קי"ל דאין מערבין אלא לדבר מצוה וא"כ הלכה כר"י דס"ל הכי ולמה פסק רבינו כרבנן כמו שהבין הוא דרבינו פסק כרבנן א"ו כוונת רבינו כמו שכתבתי (מהרל"ח): ב כלומר כל שהוא לצורך מצוה ולצורך העירוב נמי צורך מצוה היא דקי"ל אין מערבין אלא לדבר מצוה כמו שיתבאר

לידי חיוב חטאת: **ומ"ש** זה הכלל כשהוא בר"ה ועירובו ברה"י וכו' אבל כשהוא ברה"י או בר"ה ועירובו בכרמלית וכו' פשוט הוא מדאוקימנא מתני' כרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות וכתב ה"ה בפ"ו מה"ע וז"ל ולא נזכר בדברי רבי' בפי' מניח עירובו בר"ה ונתכוון לשבות בר"ה מה דינו אבל מכלל דבריו שעירובו עירוב והרשב"א כתב דדוקא בשלא נתכוון לשבות רחוק מעירובו ד' אמות לפי שהנותן את עירובו יש לו ד"א וכשמטלטלו ומביאו אצלו א"צ לטלטלו אלא פחות מד' אמות אבל נתכוון לשבות ברחוק ד' אמות אין עירובו עירוב שאין מתירין לו להביאו דרך רשות הרבים פחות מארבע אמות ששבות הקרוב למלאכה גמורה היא ולא התירו וקרוב לזה יתבאר בדין נתנו בראש הקנה עכ"ל: **ומ"ש** ודוקא נתנו באילן הוי עירוב אבל נתנו בקנה מחובר וכו' ג"ז משנה שם ד' ל"ד נתנו בראש הקנה או הקונדס כל זמן שהוא תלוש ונעוץ אפילו גבוה ק' אמה ה"ז עירוב ובגמרא אסיק רבינא דאע"ג דרישא אוקימנא כרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בה"ש אפ"ה אמרינן הכא דבקנה תלוש דוקא עירובו עירוב אבל אם היה מחובר אין עירובו עירוב גזירה שמא יקטום כלומר דאיידי דרך הוא מיקטים וחיוב חטאת הוא וכיון דמטי למיתי לידי חיוב חטאת אפילו בין השמשות גזרו בו אבל במשתמש באילן דקשה הוא ליכא למיחש ביה שמא יקטום ולית ביה אלא איסור חכמים שאסרו להשתמש במחובר לא גזרו בין השמשות וכ"כ הרא"ש ז"ל וכך הם דברי הרמב"ם בפי' המשנ':

הוא והעירוב ג"כ באילן בזקיפת הנוף למעלה מעשרה חשבינן ליה הוא ועירובו במקום אחד באותו אילן אלא היכא דנתכוון לשבות בעיקרו של אילן דלא ה"ל הוא ועירובו במקום אחד אלא מטעם דרשות היחיד עולה עד לרקיע וחשבינן ליה כאילו עלה באילן למעלה מי' התם בעינן דיכול להביאו אצלו וכיון שאינו יכול להביאו אצלו דרך נטיית הנוף שהוא ר"ה אינו עירוב: **ומ"ש** או שאין ר"ה על הנוף מבואר הוא דה"ק דאפילו נתכוון לשבות אצל עיקרו מכל מקום כיון דה"ל מושיט מרה"י לרה"י דרך אויר כרמלית ליכא אלא שבות: **ומ"ש** או שהאילן עומד בתוך עיבורה של עיר אחרת מבואר הוא בפרש"י שהבאתי והיינו לומר שכל העיר ועיבורה נעשה כד' אמות ואע"פ שאין שם מחיצה וה"א בפרק כיצד מעברין סוף (דף כ"ה) גבי יושבי צריפין דבשובת בעיר שהיא קבוע כל העיר חשובה כד' אמות ואע"פ שאין שם מחיצה ומודדין לה אלפים לבד מהעיר ועיבורה ומש"ה פרכינן א"ה חוץ לעיבורה נמי ומ"ש רש"י דמתא מתוך שהיא מוקפת ויישוב מחיצות וכו' לא היתה דעתו לומר שהעיר מוקפת מחיצה דא"כ הל"ל מתוך שהיא מוקפת מחיצה אלא ר"ל דהעיר היא קבוע ומוקפת יישוב מחיצות קבועין לאפוקי יושבי צריפין דדירתן של הולך וערבה ואינו קבוע יישוב מחיצות גמורין והא דאמר בפרק מי שהוציאוהו דאין העיר חשובה כד' אמות אלא אם כן מוקפת מחיצה אינו אלא ליוצא חוץ לתחום כמ"ש התוספות לשם בד"ה דכולה מברכתא (דף מ"ז) וכ"כ הרא"ש לשם והתבאר לעיל בסימן ת"ה אך קשה למה לא כתב רבינו עוד חלוקה אחת או נתן העירוב למטה מעשרה על זקיפת הנוף דהוי עירוב דחלוקה זו מפורשת במשנה למטה מעשרה עירובו עירוב דמוקמינן לה דנתנו בזקיפת הנוף למטה מעשרה וכדפרי' לעיל ולבי אומר לי דטעות סופר הוא דהסופר השמיט חלוקה זו ולא כתבה. והא דפרש"י בתוך לעיבורה של עיר אחרת וכן כתב רבינו היינו משום דאי בתוך עיבורה של עירו ל"ל עירוב בלא שום עירוב נותנין לו עיבורה של עיר ואח"כ מודדין לו אלפים לכל רוח כדלעיל בסי' שצ"ח:

ר"ח על הנוף או (ו) שהאילן עומד בתוך עיבורה של עיר אחרת (או שנתן העירוב למטה מעשרה על זקיפת הנוף) הוי עירוב זה הכלל כשהוא בר"ה ועירובו ברה"י או איפכא לא הוי עירוב כיון שאינו יכול להביאו אליו אלא באיסור דאורייתא אבל כשהוא ברה"י או בר"ח ועירובו בכרמלית או איפכא הוי עירוב ודוקא נתנו באילן הוי עירוב אבל נתנו בקנה מחובר כיון שהוא רך ונוח לקטום אינו עירוב דחיישינן שמא יקטום כשיבא ליטלו אבל אם הוא תלוש ונתנו עליו אפילו הוא גבוה ק' אמה הוי עירוב (ז) אף ע"פ שאינו רחב ד' ג נתנו בבור העומד ברה"י או ברה"ר אם נתכוין לשבות למטה או על שפתו בתוך ד"א הוי עירוב נתכוון לשבות חוץ לד' אמות אם הבור עומד ברשות הרבים והוא עמוק י' ורחב ד' אינו עירוב ואם הוא ברה"י או בכרמלית הוי עירוב נתנו במגדל דינו כמו שכתבתי למעלה בעירובי חצירות וכן בנפל עליו גל כמו שכתבתי למעלה: נתגלגל חוץ לתחום (ח) מבע"י אינו עירוב שהרי אינו יכול להגיע אליו בין השמשות והוא שנתגלגל חוץ לד' אמות אבל לתוך ד"א הוי עירוב שהרי הנותן עירובו יש לו שם ד"א והם נחשבים לו מכלל התחום [ג] נתגלגל משחשכה הוי עירוב דכיון שהיה בין השמשות במקומו אין אנו חוששין מה שנעשה בו אחר כך: ספק אם היה שם בין השמשות אם לאו כשר דספק עירוב כשר והוא שהיה לו חזקת כשרות כדפרישית לעיל:

כיצד

ומ"ש רבינו אע"פ שאינו רחב ד' לא קאי למאי דסמיך ליה שהוא תלוש דאי קאי האי קנה ברה"י מה לי רחב ארבע' מה לי אינו רחב ד' ואי קאי בר"ה האי אע"פ הואיל מיבעי ליה דטעמא דשריותא ליתיה אלא משום שאינו רחב ארבע' שאילו היה רחב ארבע' הוי רה"י ואינו יכול ליטול עירובו מפני שנמצא שהוא מטלטל מרה"י לר"ה אלא ע"כ לומר דלא קאי אלא ארישא שכתב דכשהוא מחובר אינו עירוב קאמר דאע"פ שאינו רחב ארבע' שהיה ראוי ליטול עירובו דהא ממקום פטור לרשו' הרבי' קא מטלטל אפ"ה אסור ליטלו משום גזירה שמא יקטום: **תניא** בגמרא ר' יהודה אומר נתנו על גבי קורה גבוה י' טפחים ורחבה ארבע' עירובו עירוב ואם לאו אין עירובו עירוב כלומר דסבר דבכל למעלה מי' בעינן שיהא העירוב מונח על גבי מקום ד' וכתב הרא"ש בשם ר"ת דלית הלכתא כותיה דהא רבנן פליגי עליה בתוספת' וכ"כ שהוא דעת כל הפוסקים שלא הזכירו הא דרבי יהודה: **נתנו** בבור העומד ברשות היחיד וכו' שם במשנה נתנו בבור אפילו עמוק מאה אמה הרי זה עירוב ובגמרא האי בור דקאי היכא אילימ' דקאי ברה"י פשיטא רה"י עולה עד לרקיע וכי היכי דסלקא הכי נמי נחתא ואלא דקאי בר"ה דנתכוון לשבות היכא אי למעלה הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר אי למטה פשיטא הוא ועירובו במקום אחד לא צריכא דקאי בכרמלית ונתכוון לשבות למעלה ור' היא דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשו'. וכתבו התוס' אי למעלה הוא במקום אחד וכו' הוה מצי למימר משום דהנותן עירובו יש לו ד"א אלא דבעא לשנויי אפילו נתכוון לשבות חוץ לד' אמות מן הבור דומיא דרישא וכ"כ הרא"ש וז"ל אלא דנתכוון לשבו' למעלה הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר הוא וכגון שנתכוון לשבות חוץ לד' אמות משפת הבור דאי בארבע אמות הוי הוא ועירובו ברשות היחיד עכ"ל כלומר שאף על פי שהוא בר"ה ואינו יכול להוציאו מכל מקום כיון שהוא תוך ארבע אמותיו חשוב הוא ועירובו במקום אחד וכדאמרי' גבי נתנו באילן וקאי אילן בר"ה כיון דאמר רבא הנותן עירובו יש לו ד"א ה"ל רה"י ורה"י עולה עד לרקיע ופרש"י ואפילו נתנו למעלה מי' הוא ועירובו ברה"י נינהו וכי דלאו רה"י ממש הוא לגבי איסורא דאורייתא למשקליה מאילן להתם דהא ליכא מחיצו' מיהו לענין מהוי הוא ועירובו במקום אחד הוי חד רשותא דומיא דנותן עירובו בעיבורה של עיר דחזי ליה רבא כמאן דמליא: **נתנו** במגדל וכו' וכן אם נפל עליו גל וכו' כמו שכתבתי למעלה בעירובי חצירות בסי' שצ"ד: **נתגלגל** חוץ לתחום וכו' משנה בפ' בכל מערבין דף ל"ה: **ומה** שכתב והוא שנתגלגל חוץ לד"א וכו' שם על משנה הנזכר אמר רבא לא שנו אלא שנתגלגל חוץ לארבע אמות אבל לתוך ארבע אמות הנותן את עירובו יש לו ד"א ופירש רש"י הואיל והני ארבע אמות מיבלען בתחומא הוה ליה מתחומא והוי כנותן את עירובו בבית שבסוף התחום שאפילו הוא אלף אמה מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה. וא"ת הא תנן מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס וכמ"ש רבינו בסימן ת"ה ואמאי הא אפי' יצא ארבע אמות פחות משהו הוה ליה למשרי י"ל דלא דמי דהתם כיון דנתכוון לשבות בעיר היא חשובה לו כד"א ואין לו ד"א אחרים אבל הכא שהוא רוצה לעקור דירתו מן העיר ראוי לתת לו במקום שמניח עירובו ד"א כי שם ביתו. וכתב רבינו דברי רבא כפשטן אבל הרמב"ם בפ"ו מה"ע כתב וז"ל לפיכך המניח עירובי תחומין שלו בסוף התחו' ונתגלגל העירוב ויצא חוץ לתחום בתוך ב' אמות ה"ז עירוב חוץ לב' אמות אינו עירוב והשיגוהו הראב"ד וה"ה הליץ בעדו: **ומ"ש** נתגלגל משחשכה הוי עירוב גם זה במשנה הנזכר: **ומ"ש** ספק אם הי' שם בין השמשו' וכו' ג"ז במשנה הנזכר פלוגתא דתנאי ופסקו כדברי המכשירים כמ"ש בסי' שצ"ד: **ומ"ש** והוא שהיה לו חזקת כשרות כדפרישית לעיל גם הוא בסימן שצ"ד:

ודוקא נתנו באילן וכו' אבל אם הוא תלוש וכו' עד הוי עירוב אע"פ שאינו רחב ארבעה נראה דרבינו בא להורות דלא קי"ל כרבי יהודה דמצריך שהעירוב יהא מונח על גבי מקום ארבעה כדתניא (דף ל"ג) וכדפסק הרא"ש להדיא והבית יוסף הביאו בסמוך ושגגה יצאה מתחת קולמס בית יוסף שכתב לפרש דברי רבינו דהכא דלא קאי אלא ארישא וכו':

ומ"ש בנתגלגל מבעוד יום לתוך ארבע אמות הוי עירוב שהרי הנותן עירובו יש לו שם ד' אמות וכו' הקשה ב"י הא תנן מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס וכמ"ש רבינו בסימן ת"ה י"ל התם דנתכוון לשבות בעיר היא חשובה לו כד' אמות ואין לו ד' אמות אחרים אבל הכא דעיקר דירתו מן העיר יש לו ד' אמות במקום שמניח עירובו כי שם ביתו עכ"ל ולי נראה דליכא הכא קושי' דדוקא היכא לדעת במזיד קאמר דאפילו אמה אחת לא יכנס אבל יצא שלא לדעת יש לו ד' אמות כדפי' לעיל בסימן שצ"ו ובסימן ת"ה ונתגלגל ג"כ שלא לדעת הוא:

כיצד

פרישה

(ו) **שהאילן** עומד בתוך עיבורה של עיר העומדת בתוך אלפים שלו:

(ז) **אעפ"י** שאינו רחב ד' עיין מ"ש ב"י בזה ופי' דחוק מאד לכן נלע"ד לפרש בפשיטות דמ"ש רבי' אעפ"י שאינו רחב ד' קאי אמאי דסמך ליה וקמ"ל דאע"ג דהקנה הוא גבוה אינו צריך שיהא מקום הנחת העירוב שם ד"ט כדעת ר"י דס"ל הכי בגמרא דף ל"ג ע"ב וכמשך בזה אחר דעת הרא"ש ז"ל שכתב אדברי ר' יהודא בדף קי"ז ריש ע"ג ז"ל תניא רבי אומר נתנו למעלה ע"ג קורה גבוה עשרה טפחים ורחב ד' עירובו עירוב ואם לאו אין עירובו עירוב דסבר דבכל למעלה מעשרה צריך שיהא עירובו מונח ע"ג מקום ארבע' וכתב ר"ת ז"ל לא ידענא הילכתא כמאן דהא רבנן פליגי עליה בתוספתא וס"ל דאינו צריך להיות רחב ד' דקתני נתנו כו' וקי"ל כל מקום דאמר ר' יהודא בעירובין הלכה כמותו אפי' אי רבים פליגי עלי' כו' עד אבל איכא למימר דלמא הלכה כרבנן דקי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב אפי' ביחיד לגבי רבים וכ"ש רבים לגבי יחיד וכ"ל דהלכה כרבנן כו' ע"ש שהאריך וכלל העולם שם דהלכה כרבנן דא"ל רחב ד' אפי' אי הקנה גבוה הרבה ועפ"ז הפסק נתכוון גם כן רבינו לאשמועינן כאן ומ"ל למה לא כתב האי פסקא לעיל גבי נוף האילן די"ל דבמקום שסנויה בגמרא ובמקום שכתבו אביו הרא"ש והר"מ ז"ל שם כתב ג"כ רבינו וק"ל גם ב"י הביא פסק דר"מ הנ"ל בסי' זה בסמוך ותימה בעיני על אשר לא שת לבו לפרש כן בדברי רבינו:

(ח) **מבע"י** אינו עירוב אבל מ"מ יש לו אלפים לכל צד מביתו ולא אמרינן שהוא חמר גמל מחמת שעקר דעתו מביתו וכ"כ רש"י בהדיא והביאו ב"י בסי' תי"א ע"ש והטעם כתבתי בס"ס זה:

או

דרישה

וכן מוכח מדברי הרא"ש אביו שהרי ג"כ הקשה לנפשיה במאי דפסק בפלוגתא קמא הלכה כרבנן פסק דקיימא לן הלכה כדברי המיקל בעירוב ועוד דאמרינן בפרק חלון הלכה כרבי יהודה בכל מקום כו':

[ג] **נתגלגל** משחשיכה הוי עירוב כו' וכתב ב"י ז"ל דמי שיצא לחוץ לתחום בשבת כיון דנתכוון לשבות בעיר היא חשובה לו כד' אמות כו' אבל הכא שנתכוון לעקור מן העיר דירתו ראוי לתת לו במקום שמניח עירובו ד"א ויראה לכאורה מדבריו דאם לא נתכוון לעקור דירתו מן העיר אע"פ שנתן עירובו אין נותנין לעירובו ד"א אלא העיר הוא כד"א אבל נתכוון לעקור מן העיר נותנין לו אלפים וד"א כמו שמשמע בגמרא בהדיא והביאו ב"י בסימן ת"ט בד"ה מי שבא בדרך וז"ל אמר שמואל כגון דאיכא ממקום רגליו ועד עיקרו תרי אלפים וד' גרמידי וכן פרש"י שם. אבל צ"ע דהא בנתגלגל סתמא מיירי בכל מי שנותן עירובו וחוזר ולן בביתו אפ"ה נותנין לעירובו ד"א ודבר תימא הוא איך יכול לטלטל בעיר מאחר שנותנין לו ד"א אצל עירובו ודוחק לומר כיון דיכול לסלק עצמו בין השמשות מן העיר ויכול לברר ד"א אצל עירובו לכך הוי כאילו בירר ומשום הכי הוי עירובו עירוב אף שנתגלגל ומותר לילך ג"כ בכל העיר דלא מצינו סמך לסברא זו בשום מקום וצ"ע מ"ש ב"י בד"ה והוא נתגלגל חוץ לד' אמו' ז"ל וא"ת והא תנן מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה א' לא יכנס ואמאי ואפילו יצא ד"א פחות משהו ה"ל למישרי י"ל דל"ד כיון דנתכוון לשבות בעיר היא חשובה לו כד"א ואין לו ד"א אחרים כו' אע"ג שנותנים לו ד' אמות כדין מי שיצא חוץ לתחומו מ"מ הם לא נחשבים לו בכלל התחום לפי שבאיסור הם נתונים לו אבל ד' אמו' שנותנים למי שנותן עירוב הם נחשבים בכלל התחום ובהיתר נותנים לו לכך אם נתגלגל חוץ לתחום לתוך ד"א הוי עירוב. מ"ש רבינו ושיעור ב' סעודות מ' ביצים תמה ב"י כיון דר"י ור' יוסי לא איירי בעירוב אלא לענין שיעורא מאי פרס דמודה בה ר"ש מאי תיתי לן דפליגי לענין עירוב וכתב דשמא י"ל דטעו' סופ' כצל בספרי' כו' ובאמת שלכאורה יש לתמוה על. רבינו אבל נ"ל שרבינו הוציא דין זה ממשמעו'

דברי

חדושי הגהות

שיתבאר לקמן סי' תט"ו (מהרל"ח): ג ר"ל לאפוקי ממ"ד בגמרא דצריך שיניח העירוב ע"ג מקום ד' קמ"ל דלא קי"ל הכי ובחנם דחק הב"י לבאר דברי רבינו בע"א (מהרל"ח):

משמע

כיצד עשיית עירוב אם רוצה לילך בסוף התחום ולהחשיך שם זהו עיקר מצותו ואפילו לא אמר שביתתי במקומי אלא החשיך שם ושתק לא שנא מי שיוצא מביתו להחשיך על התחום לא שנא מי שבא בדרך וחשכה לו קונה אלפים בלא אמירה ואם אינו רוצה לטרוח ולהחשיך שם ילך מבע"י ויניח שם פת מזון שתי סעודות כפי סעודות חול כל אחד ואחד כפי מזונו לחולה ורעבתן הוי שיעור שתי סעודות בינוניות שהם שמנה בצים או מכל דבר שכתבתי למעל' שמשתתפין בו שיתופי מבואות ויאמר בזה העירוב אהיה מותר לילך למחר אלפים אמה לכל רוח וחוזר ולן בביתו ואפילו הכי מודדים לו תחומו ממקום עירובו שאנו רואין כאילו

דר

ב"ח

כיצד עשיית עירוב וכו' עד זהו עיקר מצותו בפרק מי שהוציאוהו (דף מט) פליגי במשנה לר"מ עיקר עירוב בפת ולר"י עיקר עירוב ברגל והלכה כרבי יהודה: **ומ"ש** ואפילו לא אמר וכו' כ"כ שם הרא"ש: **ומ"ש** ל"ש מי שיצא מביתו וכו' בפרק בכל מערבין סוף (דף ל"ח) מי סבר' דאזיל ואמר מידי דאזיל ושתיק ויתיב: **ומ"ש** ואם אינו רוצה לטרוח וכו' עד כפי מזונו לחולה ולזקן ולרעבתן הוי שיעור ב' סעודות בינונית שהם ח' בצים פירוש תרוייהו לקולא לחולה ולזקן לא בעינן ב' סעודות בינונית דסגי בכדי מזונן אבל בשאר כל אדם אפילו לרעבתן סגי בב' סעודות בינוניות ולא בעינן כדי מזונו וה"א בפרק בכל מערבין סוף (דף ל') וא"כ הא דתנן ר"פ כילד משתתפין וכמה הוא שעורו מזון ב' סעודות לכל אחד ואחד מזונו לחול ולא לשבת דברי ר' מאיר ר"י אומר מזונו לשבת ולא לחול צריך לומר דר"מ ור"י לא קיימי אלא אזקן ואחולה אבל שאר כל אדם אפילו רעבתן הוי שיעור ב' סעודות בינונית וכ"כ הרא"ש להדיא (דף קכ"ז ריש ע"ג) והכי משמע לשון רבינו שאמר כל אחד כפי מזונו לחולה ולזקן אלמא דוקא לחולה ולזקן הוי שיעורו כדי מזונו שהוא פחות מב' סעודות בינונית אבל לשאר כל אדם אפי' רעבתן שיעורו ב' סעודות בינונית אבל בש"ע כתב וז"ל ויניח שם מזון ב' סעודות כל אחד ואחד כפי מזונו ואם הוא חולה או רעבתן שיעורו ב' סעודות בינונית וכו' ונראה דכתב כך ע"פ ספר רבינו שהיה כתוב שם וז"ל ויניח שם פת מזון ב' סעודות כפי סעודות חול כל אחד ואחד כפי מזונו ולחולה ולרעבתן הוי שיעורו ב' סעודות בינוני' אבל נוסחא זו נדפסה בטעות גם השמיט בה תיבת ולזקן וכצ"ל וכפי מזונו לחולה ולזקן וכו' דתיבת לחולה צריך לכתבה בלא וי"ו בראשה: **ומ"ש** שהם ח' בצים תמה ב"י דהלא לריב"ב סגי בו' בצים ולר"ש ה' בצים ושליש ביצה דאע"פ דשיעור סעודה הוא ד' בצים לר"ש היינו לענין שהיי' בבית המנוגע אבל לגבי עירוב נתכוונו להקל ואין שיעור סעודה אחת אלא ב' ביצים ומחצה ושתות ביצה ונמצא שתי סעודות הן ה' ביצים ושליש ביצה וכתב דטעות הוא בדברי רבינו דהחליפו ה' בח' והאריך בזה · ולפע"ד נראה דאין להטעות הספרי' ורבינו נמשך אחר דברי התו' בשם ר"י בפרק חלון (דף פ) דאהא דקאמר התם ואגב אורחיה קמ"ל דב' סעודות הויין י"ח גרוגרות הקשה ה"ת דהא לר"ש שיעור ב' סעודות ה' בצים ושליש ביצה וכשתחלק י"ח גרוגרות לה' בצים ושליש ביצה דזה וזה הוי שיעור ב' סעודות תמצא לכל ביצה ג' גרוגרות וג' שמינית של גרוגרת · וגרוגרות גדולה מכזית כדמוכח בריש המצניע וביומא אמרו דאין בית הבליעה מחזקת יותר מכביצת תרנגולת ובכריתות אמרו דאין בית הבליע' מחזיק יותר מב' זתים ואין לומר דלר"ש ודאי אין ב' סעודו' יותר אלא קרוב לעשרה גרוגרות והא דקאמר הכא ב' סעודות הויין י"ח גרוגרות אתא כתנאי דפליגי אדר"ש בפרק כילד משתתפין דהיינו ר"מ ור"י דמרבין בשיעור ב' סעודות הא ליתא דהא כר"ש קי"ל בכל דוכתא דשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלין וכו' וא"כ ליכא למימר דסוגיא דהכא אתיא דלא כהילכתא והא ליכא למימר דלכולהו תנאי הוי כביצה לטמא טומאת אוכלין והא דקתני בברייתא וחצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין לא קאי אלא לר"ש אבל לשאר תנאי לא הוי כביצה לטמא טומאת אוכלין שיעורא דחצי חצי חציה דככר של עירוב דהא לקמן מוכח דהא דתני והחצי חצי חציה וכו' אכולהו תנאי קאי מדמשני דהא דלא תני לה תנא דידן משום דלא שוו שעורייהו להדדי וכו' ואי לא קאי אלא אר"ש הא ודאי דלר"ש שוו שעורייהו דפסול גוויה ב' בצים וטומא' אוכלין כביצה ותירץ ר"י דככר דר"מ ודר"י ודאי גדול טפי מככר דר"ש לגבי עירוב והא דתני במתניתין וחצי חציה לפסול את הגויה אינו לכולהו תנאי אלא מדברי ר"ש הוא ועלה תני ברייתא וחצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין והא דקאמר תלמודא משום דלא שוו שעורייהו להדדי היינו לומר דאליבא דר"ש פליגי ר"י ור' יוסי ורבי ולדידהו לא שוו שעורייהו להדדי אליבא דר"ש והשתא ל"ק מידי דב' סעודות של עירוב לא קי"ל כר"ש דאמר חמשה ביצים ושליש ביצה הוא שיעור עירוב אלא כר"מ או כר"י דתרתי ריפתא אכרייתא בעינן והיינו כדמסקינן הכא דשני סעודות הן י"ח גרוגרות שהוא כשמנה בצים ואע"פ דלדברי רבינו תם י"ח גרוגרות הוי יותר משמנה בצים מכל מקום כיון דלענין בית המנוגע הוי שיעור סעודה בד' בצים לא מחמרינן גבי עירוב טפי וסגי בשמונה בצים לשני סעודות ולפי זה שיעור עירוב תחומין שוה לשיעור עירובי חצרות וכדכתב גם הרמב"ם בפ"א דהלכות עירובין אלא דאיהו מפרש דשמנה עשר גרוגרות דהוי שיעור שתי סעודות הן כששה בצים וכרבי יוחנן בן ברוקה בין בע"ת בין בשתופי מבואות אבל לרבינו תם ור"י הוי שיעור שתי סעודות שמונה בצים כר"מ וכר"י ועירוב תחומין שוה לשיתופי מבואות וכן מוכח מדברי הרי"ף והרא"ש דבפרק חלון כתבו דב' סעודות הן י"ח גרוגרות ובפרק כילד משתתפין הביאו הכי תנאי דפליגי בשיעורא דמזון ב' סעודו' אלמא דע"ת ושיתופי מבואות שוו שעורייהו ונהגו כדברי רבינו דשיעור עירוב הוי שמונה בצים וכ"כ בש"ע בסי' שס"ח די"א שמנה בצים ודלא כמ"ש כאן בש"ע ו' בצים:

ומ"ש

ב"י

כיצד עשיית עירוב וכו' בפרק מי שהוציאוהו דף מ"ט במתניתין דזהו שאמרו העני מערב ברגליו וכו' איפליגו ר"מ ורבי יהודה דלרבי מאיר עיקר עירוב בפת ולר"י עיקר עירוב ברגל וידוע דהלכה כר"י: **ומ"ש** ואפילו לא אמר שביתתי במקומי וכו' כן כתב הרא"ש בפרק הנזכר דף קי"ח אמתניתין דאם אינו מכיר או שאינו בקי בהלכה ואמר שביתתי במקומי וכו' וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מה"ע ופשוט הוא מדין ישן שנתבאר בסימן ת"ח: **ומ"ש** לא שנא מי שיוצא מביתו להחשיך לא מיבעיא כפי הסברא הראשונה שכתב רבינו בסי' ת"י אלא אפילו לסברת רש"י שכתב שם רבינו שצריך שיאמר הכא לא צריך דשאני התם שאינו מגיע ברגליו לתחום אלא מחזיק בדרך לבד אבל הכא שהולך ברגליו ומחשיך על התחום לכולי עלמא אין צריך שיאמר ומכל מקום יש חילוק בין יוצא מביתו ומחשיך על התחום למי שבא בדרך וחשכה לו דמי שיוצא מביתו ומחשיך על התחום צריך שיתכוין לקנות שם שביתה ואם אינו מתכוין ודאי אינו קונה שביתה אלא בביתו אבל הבא בדרך וחשכה לו אפילו לא נתכוין לקנות שם שביתה יש לו ממקום רגליו אלפים אמה לכל רוח כמו שנתבאר בסימן ת"ח דישן נמי קונה שביתה וכן מבוא' בדברי הרא"ש אמתני' דאם אינו מכיר או שאינו בקי בהלכה ואף ע"פ שכתב שם ור' יהודה נמי דאמר אחד עני ואחד עשיר ע"כ מיירי דאמר לאו דוקא דבנתכוון לשבות שם סגי כדמוכח סיפא דלישניה וראייה מפר' בכל מערבין דף ל"ח גבי י"ט הסמוך לשבת מי סברת דאזיל ואמר מידי דאזיל ושתיק ויתיב: **ומ"ש** ואם אינו רוצה לטרוח וכו' שם במשנה ולא אמרו לערב בפת אלא להקל לעשיר שלא יערב ברגליו: **ומה** שכתב ויניח שם פת מזון ב' סעודו' פשוט במשנה בפרק כילד משתתפין דף פ"ב: **ומ"ש** כפי סעודות חול וכו' שם במשנה הנזכר כמה הוא שיעורו מזון ב' סעודו' לכל אח' וא' מזונו לחול אבל לא לשבת דר"מ ר' יהודה אומר לשבת אבל לא לחול אלו ואלו מכוונין להקל ופירש"י רבי מאיר סבר בשבת אכיל אינש טפי משו' דבסים תבשילי' ור' יהודה סבר כיון דבשבת אוכל שלשה סעודות אינו אוכל הרבה בכל סעודה · ואף ע"ג דאיכא התם תנאי דפליגי אר' מאיר ור' יהודה כתב הרא"ש דנראה מדברי הרי"ף דהלכה כר"מ ור' יהודה וכן משמע בגמרא וזהו שכתב רבינו כל אחד ואחד כפי מזונו ובפלוגתא דרבי מאיר ור' יהודה פסק כר' מאיר מדאמרינן בגמרא דרב יוסף אמר אבוך כמאן סבירא ליה כרבי מאיר אנא נמי כר"מ ס"ל ובפרק בכל מערבין דף ל' תניא רשב"א אומר מערבין לחולה ולזקן כדי מזונו ולרעבתן בסעודה בינונית וכתבו הרא"ש בפרק כילד משתתפין ופירש רש"י דכיון דחזו לחולה וזקן אף ע"ג דלכל אדם לא הוו מזון ב' סעודות מערבין מיהא למאן דחזי ורעבתן דאכיל טפי סגי בבינונית ושיעור לשון רבינו כך הוא כל א' כפי מזונו לחולה אבל רעבתן הוי שיעור שתי סעודות בינונית ומה שכתב שהם שמנה ביצים תימה דהא ר' יוחנן בן ברוקא ור' שמעון איפליגו במילתא בפרק כילד משתתפין ולר' יוחנן בן ברוקא מזון שתי סעודות הוי ו' בצים ולר' שמעון הוו חמשה בצים ושני שתותי ביצה וכן פירש רש"י ואע"פ שכתב רש"י אליבא דר' שמעון דקים להו לרבנן דשיעור סעודה הוי ד' ביצים ככר כתב דהיינו בעלמא אבל לענין עירוב נתכוונו להקל ובהדיא תנן על שיעור מזון שתי סעודות דעירוב ר' שמעון אומר שתי ידות לככר משלשה לקב כלומר שתי ידות של ככר של שלש ככרות לקב נמצאת ככר השלימה שלישית הקב שהם שמונה ביצים ושתי ידותיה שהם חמשה בצים ושני שתותים הוו שתי סעודות לענין עירוב ואין לומר דפסק שהם שמנה ביצים מדתנן במשנה זו חציה לבית המנוגע וחצי חציה לפסול בה את הגויה ובגמרא תנא וחצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין ותנא דידן מ"ט לא תני טומאת אוכלין משום דלא שוו שיעורייהו להדדי דתניא כמה שיעור חצי פרס שיעור שתי ביצים חסר קימעא דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר שתי ביצים שוחקות שיעור רבי שתי ביצים ועוד כמה ועוד א' מעשרים בביצה ואילו גבי טומאת אוכלין תניא ר' נתן ור' דוסא אמרו כביצה שאמרו כמוה וכקליפתה וחכמים אומרים כמוה בלא קליפתה וכיון דלר"י ורבי יוסי הוי שיעור חצי פרס שני ביצים נמצא דשיעור ב' סעודות שמונה בצים דהא לר"ש נמי הוי שיעור חצי פרס שני ביצים ואפילו הכי קאמר דלענין עירוב אזלינן לקולא וסגי בשתי ידותיה לככר וכפי' רש"י וכיון דר' יהודה ור' יוסי לא איירי אלא לענין שיעור חצי פרס דמודה בי' רבי שמעון ולא איירי לענין עירוב כלל מהיכי תיתי לן לומר דפליגי לענין עירוב ושמא יש לומר שטעות נפל בספרים והחליפו ה' בח' והגירסא האמיתית היא שהם חמשה ביצים ואע"פ שהוא שתי שתותים יותר י"ל דלא דק בדבר מועט או שצריך לגרוס שהם חמשה ביצים ועוד ופסק כר' שמעון משום דלענין שיעור חצי פרס קיימי כוותיה כל הנך תנאי דאע"פ שזה מוסיף מעט וזה גורע מעט מ"מ בהדי ר"ש שייכי טפי מרבי יוחנן בן ברוקא ואיכא למימר דלענין עירוב נמי כוותיה ס"ל וכ"כ מדברי רש"י פרק אלו עוברין (מד.) ופרק אע"פ (סד:) דהלכה כר"ש · אבל הרמב"ם פסק בפרק א' מה"ע שהם ו' ביצים ונראה לכאורה דטעמו מדאמרינן בדף הנזכר בגמרא דכמה שיעור חצי פרס אמר רב חסדא זו דברי ר"י ורבי יוסי אבל חכ"א כביצה ומחצה שוחקות ומאן חכמים רבי יוחנן בן ברוקה וכיון דאפקיה בלשון חכמים נקטינן כוותיה וכ"כ ה"ה והוא מדברי הרשב"א בתורת הבית ועוד דסתם לן תנא כוותיה בסוף פ"ה כמ"ש התוספות בפרק כל כתבי (קיח.) אבל קשה דא"כ הוה ליה לפסוק דלטמא טומאת אוכלין הוי שיעור ג' רביעית ביצה דהא תנא וחצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין ואילו הוא ז"ל פסק בפ"ד מהלכו' טומאת אוכלין דשיעורא לטמא טומאת אוכלין הוי כביצה והכי אמרינן נמי בכל דוכתא והיינו כר"ש וי"ל דכי אמרינן ותנא דידן מ"ט לא תני טומאת אוכלין משום דלא שוו שיעורייהו דתניא כמה שיעור חצי פרס · ב' ביצים חסר קימעא וכו' והכי פי' לא דתני חצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין לאו ד"ה היא דהא איכא מ"ד דהוי פחות מחצי חצי חציה ואיכא מ"ד דהוי יותר והשתא לדידן דקי"ל כר"י בן ברוקא כי חזינן בכל דוכתא דקאמר דלטמא טומאת אוכלין הוי שיעורא כביצה אמרי' דאתי' שפיר כר"י בן ברוקא דאיהו לית ליה הא דתנא חצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין אלא טפי מחצי חצי חציה הוי דהיינו כביצה: **ומ"ש** או מכל דבר שמשתתפין בו שיתופי מבואות וכו' ר"פ בכל מערבין (כו.) בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח ופי' רש"י בכל מערבין עירובי התחומין ובר"פ כילד משתתפין (פב) תנן גבי עירובי תחומין מניח את החבית ואומר הרי זה לכל בני עירי ומדלא קתני פת לית לן לפלוגי בשאר דברים בין קלתן לקלתן וכ"כ הרמב"ם בפרק ו' שכל שמשתתפין בו מערבין בו ע"ת וכן בענין השיעורין שוין עירובי תחומין לשיתופי מבואות שאם היה מזון בעי' שתי סעודות ואם היה לפתן בכדי לאכול בו שתי סעודות סגי · וכתב בהג"א בפ"ב די"ט נראה דעירובי תחומין אין עושין אותן אלא מקומץ דלא צריך כי אם מעט לכל אחד לשתי סעודות אבל לא מפת שצריך הרבה שתי סעודות לכל אחד עכ"ל ועצה טובה הוא: **ומ"ש** רבינו וחוזר ולן בביתו ואפילו הכי מודדין לו תחומו ממקום עירובו וכו' כן פשוט בס"פ הדר דף ע"ג גמרא האחין שאוכלין על שולחן אביהם:

ומ"ש

דרישה

דברי הרא"ש ז"ל שכתב בפרק כילד משתתפין דף פ"ב וז"ל אמר מתניתין כמה הוא שיעורו כו' והביא רב אלפס ז"ל כל זה משמע דהלכה כהני תנאי ובגמרא משמע דמשערין באכילת אדם מדקאמר וכמה מזון שתי סעודות כו' ומיהו צריכין לידע כמה הוא סעודה בינונית של כל אדם מדקאמר בפ' בכל מערבין ורעבתן בטלה דעתו כו' ומשערין לו בסעודה בינונית של כל אדם עכ"ל והנה משמע בהדיא מדבריו דלית הלכתא כהני תנאי וכמו שהוכיח מגמרא וע"ש וסבר רבינו מאחר שהרא"ש ז"ל לא ס"ל כהני תנאי וכתן שיעור בסעודה בינונית ר"ל כמו שמצינו שיעור סתם סעודה של כל אדם וסובר רבינו מאחר שר"ש ור"י ור' יוסי סברי דסתם סעודה לענין טומאת אוכלים הוי ח' ביצים וכמו שהביא ב"י ממילא נקטינן גם בעירוב

בשיעור

ומ"ש אבל התלמידים האוכלין אצל בעלי בתים וכו' ג"ז שם בדף הנזכר במאי דאיפליגו : תניא תו בההוא פירקא (דף ·) הרועים והקייצים והבורגנין ושומרי פירות בזמן שדרכן ללון בעיר הרי הן כאנשי העיר בזמן שדרכן ללון בשדה יש להם אלפי' אמה לכל רוח ופירש"י בזמן שדרכן ללון בעיר· במקום שאוכלין אף על פי שקדש עליהם היום בשדה יש להם מן העיר אלפים אמה לכל רוח וכל העיר להם כד"א : בזמן שדרכן ללון בשדה · אע"פ שאוכלין בעיר אין מודדין להם אלא מן השדה ויהיב טעמא בגמרא משום דאנן סהדי דאי ממטי להו ריפתא התם טפי ניחא להו : ואם ירצה ישלח שם העירוב ע"י שליח הכי משמע מתוך מה שיתבאר בסמוך :

ומ"ש ובלבד שלא יהא קטן וכו' משנה בפרק בכל מערבין דף ל"א ואינו מודה בעירוב פירש"י כותי :

ומ"ש שלחו ע"י קטן או כותי וכו' עד דחזקה שליח עושה שליחתו ג"ז במשנה ובגמרא בדף הנזכר :

ומ"ש והוא שלא ישנה השליח וכו' ברייתות בפרק המקבל (דף ·) ואע"ג דאמרינן התם דתניא אידך עירובו עירוב הא אמר רבה הא ר"א והא רבנן דאמרי קפידא הוי ואע"ג דרב יוסף אמר הא והא רבנן כאן בשלו כאן בשל חבירו פסק כרבה וכן דעת הרמב"ם בפ"ו מה"ע וכבר נתן טעם ה"ה לדבריו וכתב שהרשב"א חולק עליו ופסק כרב יוסף והוא ז"ל כתב שדברי הרמב"ם נראין לו :

מי שבא בדרך ומכיר אילן או גדר בסוף אלפים וירא שמא תחשיך וכו' משנה בפרק מי שהוציאוהו דף מ"ט מי שבא בדרך והיה ירא שמא תחשך והיה מכיר אילן או גדר ואמר שביתתי תחתיו לא אמר כלום שביתתי בעיקרו מהלך ממקום רגליו עד עיקרו אלפים אמה ומעיקרו ועד ביתו אלפים אמה ובגמרא דף נ"א אמר רבא והוא דכי רהיט לעיקרו מטי א"ל אביי והא חשכה לו קתני חשכה לביתו אבל לעיקרו של אילן אזיל איכא דאמרי אמר רבא חשכה כי מסגי קלי קלי אבל רהיט מטי ובדף מ"ט מאי לא אמר כלום אמר רב לא אמר כלום כל עיקר דאפילו לתחתיו של אילן לא מצי אזיל ושמואל אמר לא אמר כלום לביתו אבל לתחתיו של אילן מאי אזיל ונמלא תחתיו של אילן אמר גמל בא למדוד מן הדרום מודדין לו מן הצפון מן הצפון מודדין לו מן הדרום ופסקו הרי"ף והרא"ש ומרדכי כשמואל וכן פסק הרמב"ם בפ"ז וכ"כ שם ההגהות בשם ר"מ · ובתר הכי אמר רב הונא בריה דרב יהושע ל"ש אלא באילן שתחתיו שמונה אמות אבל באילן שתחתיו ז' אמות הרי מקצת ביתו ניכר ופירש"י ושמואל אמר לא אמר כלום לביתו אבל לתחתיו של אילן מאי אזיל דממה נפשך כל ארבע אמות שאתה נותן לו תחתיו לשביתה נותנות לו עד מקום רגליו אלפים אמה נעשה תחתיו של אילן רוחב נטיית נופו אם הוא רחב כ' או ל' אמה נעשה לו חמר גמל כלומר מושכו לכאן ולכאן בא למדוד מן הצפון בסוף נטיית הנוף לצד ביתו אלפים כדי שיגיע לביתו מודדין לו מן הדרום ואומרים שמא ד' הראשונות של צד רגליו בחר לו תחת האילן ומשם מודדין לו אלפים ולביתו נמלא רחוק ל' אמה בא למדוד מן הדרום מד"א ראשונות אלפים לצד רגליו כדי שיוכל לחזור ולאחריו ממקום רגליו ל' אמה מודדין לו מן הצפון שמא ד' אמות של סוף האילן לצד ביתו בחר לו ומשם עד מקום רגליו יש לו אלפים ואין יכול לחזור לאחריו אפי' פסיעה אחת אבל ארבע אלפים יש לו ממקום רגליו ועד ביתו פחות שלשים אמה ממה נפשך ומקום רוחב האילן הוא מפסיד מה שלא פי' עכ"ל וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ז . ומייתי בגמרא ברייתא לסיועי' לרב מי שבא בדרך וכו' בד"א כשסיים ארבע אמות שקבע אבל לא סיים ארבע אמות שקבע לא יזוז ממקומו ופי' רש"י לא יזוז ממקומו · אפי' פסיעה אחת מד"א של מקום רגליו דאין לו שביתה לא כאן ולא כאן דבמקום רגליו לא רצה לקנות וכאן שרצה לא סיים לימ' תהוי תיובתא דשמואל אמר לך שמואל הב"ע כגון דאיכא ממקום רגליו ועד עיקרו תרי אלפים וארבע גרמידי דאי מוקמת ליה באידך גיסא דאילן קם ליה לבר מתחומא אי סיים ד"א מאי אזיל ואי לא לא מאי אזיל ופירש"י תרי אלפים· לתחומא וארבע לשביתה כולם כלים ממקום רגליו ועד עיקרו ועדיין נוף דאידך גיסא דאילן נוטה חוץ לכולן : דאי מוקמת ליה באידך גיסא דאילן קם ליה לבר מתחומא · שאם אתה נותן לו שביתה תחת הנוף שבעבר השני נמצא מקום רגליו שהיה עומד שם בשעה שחשכה לו חוץ לתחומו הלכך סיים לו ד"א בצד זה מאי אזיל שפיר אבל לא סיים לו יש לומר בעבר השני בחר והרי הוא עכשיו חוץ לתחומו ואין לו אלא ד"א וכי אמר שמואל דליקני שביתה תחת האילן אע"ג דלא סיים ומאי אזיל כגון שכלה תחתיו של אילן בתוך אלפים וד"א דכל ד' דיהבינן ליה לשביתה מטו תחומייהו עד מקום רגליו הלכך שביתה קנה לו שם אבל אינו יודע אם בצפונו אם בדרומו ולפיכך ידו על התחתונה בא למדוד לו מן הדרום מודדין לו מן הצפון וכו' והשתא מ"ש רבינו ודוקא שייחד לו ד"א מהם בתוך אלפים וכו' היינו מתניתין וברייתא דבד"א שסיים לו ד"א וכאוקימתא דשמואל ולא כתב הא דאר"ה לא שנו אלא באילן שתחתיו שמנה אמות וכו' משו' דפירש"י דאדרב קאי וגם הרא"ש לא כתבה מטע' זה :

ומ"ש ואם כולה עומד תוך אלפים וכו' היינו מתני' דקתני לא אמר כלו' וכדפריש שמואל וכתב רש"י שמשמע פירוש אחר בסוגיא זו ולא נראה בעיניו והרמב"ם בפ"ז כתב הקונה שבית' ברחוק מקום ולא סיים מקום שביתתו לא קנה שביתה שם אלא במקום שהיה עומד בו כשחשכה וכתב ג"כ הא דא"ר הונא לא שנו אלא באילן שתחתיו ח' אמות וגם נראה מדבריו שאם אמר שביתתי במקום פלוני והמקום ההוא רחוק יותר ממקומו קנה שביתה במקומו וכתב ה"ה שטתו כדברי שמואל על פי פסק זה אבל דעת הראב"ד שלא יזוז ממקומו כלל וכדפירש"י והרי"ף כתב ההיא דאמר רב הונא לא שנה אלא באילן שתחתיו ח' אמות וכו' נראה שהוא ז"ל מפרש דאדשמואל קאי וכדברי הרמב"ם ז"ל : היו שנים אחד מכיר ואחד אינו מכיר ברייתא שם דף נ' : ומ"ש ודוקא לבא בדרך התירו לו כה"ג וכו' שם דף מ"ט אמתני' דמי שבא בדרך והיה מכיר אילן וכו' תנן זהו שאמרו העני מערב ברגליו ר"מ אומר אין לנו אלא עני ר' יהודה אומר אחד עני ואחד עשיר ובגמרא דף ל"א אמר רב נחמן מחלוקת במקומו אבל במקום פלוני עני אין עשיר לא ופסקו הרי"ף והרא"ש כר' נחמן אע"ג דרב חסדא פליג עליה וכן דעת הרמב"ם בפ' ז' מה"ע וכ"כ

ומ"ש או כותי או שאינו מודה בעירוב נראה דמ"ש או כותי ר"ל או עו"ג אבל כותי ממש הוי בכלל שאינו מודה בעירוב כדאיתא התם בגמרא או ביד מי שאינו מודה בעירוב מאן אמר רב חסדא כותאי וכן לדוקי הוי נמי בכלל שאינו מודה בעירוב כדמשמע ר"פ הדר :

מי

דר שם שאף ללון היה רוצה אילו היה שם מקום ללון אבל התלמידים האוכלים אצל בעלי בתים ובתיהם בשדה וחוזרים ולנים בבית רבם מודדין להם תחומם מבית רבם מקום לינתן שהוא להם עיקר שגם בבית רבם היו חפצים יותר לאכול אילו היה שם מזונות ואם ירצה ישלח שם העירוב ע"י שליח ויאמר בזה העירוב יהיה פלו' מותר לילך ובלבד שלא יהא קטן ויהא מודה בעירוב שלחו על יד קטן או כותי (ט) או שאינו מודה בעירוב אינו עירוב ואם אומר לא' לקבלו ממנו וראה שזה מוליכו ונתנו לאחר שם הוי עירוב אע"פ שלא ראה שהניחו האחר דחזקה שליח עושה שליחותו והוא שלא ישנה השליח אבל שינה כגון שאומר ערב לי בגרוגרות ועירב לו בתמרים או איפכא או שאמר לו להניחו בעליה והניחו בבית או שאמר לו ערב לי לצפון וערב לו לדרום או איפכא לאו הוי עירוב (י) אבל אם אמר לו ערב לי סתם ולא ייחד לו לאיזה רוח בכל מה שיערב ובכ"מ שיניחנו ולאיזה רוח שיערב הוי עירו' מי שבא בדרך ומכיר אילן או גדר בסוף אלפים וירא שמא תחשיך קודם שיגיע שם ואומר שביתתי תחתיו בעיקרו קנה שבית' בעיקרו (יא) ויש לו משם אלפים אע"פ שאינו יכול להגיע שם כבע"י במהלך בינוני אא"כ ירוץ יכול לילך שם בנחת אע"פ שאינו מגיע שם מבע"י אבל לא היה יכול להגיע שם כלל מבע"י לא יזוז ממקומו שהרי עקר דעתו מכאן וגם שם לא קנה ודווקא שייחד ד"א והם בתוך אלפים כיון שאומר שביתתי בעיקרו (יב) ומכאן עד עיקרו אין יותר מאלפים אבל אם אין כל האילן בתוך אלפים ולא ייחד מקום תחתיו לא קנה שביתה דשמא היה בדעתו על ד"א שהן חוץ לאלפים וגם כאן לא קנה שהרי עקר דעתו מכאן ולא יזוז ממקומו ואם כולו עומד תוך אלפים ולא ייחד מקום שביתתו כגון שאומר שביתתי תחתיו (יג) יש לו ד' אלפים ממקומו לצד האילן חוץ משיעור משך תחתיו של אילן כגון אם שיעור תחתיו ל' אמה יש לו אלפים פחות כ' אמה היו שנים אחד מכיר ואחד אינו מכיר שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר ואומר שביתתנו במקום פלוני (ג) ודוקא לבא בדרך התירו כה"ג אבל מי שיושב בביתו ואומר שביתתי במקום פלוני לא התירו לו (יד) ויש לו שביתת ביתו :

פרישה

(ט) או ע"י מי שאינו מודה בעירוב לשון או לא מתיישב שפיר כי פירוש מי שאינו מודה בעירוב היינו כותי כמו שפירש רש"י בהדיא פ' בכל מערבין דף ל"א ובספר ישן כתב או ע"י כותי שאינו מודה בעירוב מיהו יש ליישב אף גירסא שלנו ובענין שכתב ב"י בח"מ סי' רמ"ט ורס"ו וע"ש :

(י) אבל אם אמר לו עירוב סתם ר"ל דמשמע בכל מין שירצה ושל כל רוח וזה כולל גם בבית או בעלייה ולזה סיים בכל מה שיערו' ובכל מקום שיניחנו ולאיזה רוח שיערב וק"ל ובש"ע יתיישב שלשון שפי' ע"ש :

(יא) ויש לו משם אלפים כו' כיון שהוא בדרך מחשב כעני והתירו לו בשעת הדחק בלא פת משא"כ בביתו כיון דיכול ליתן פת לא התירו לו בלא פת שאין עני שלא שכיח גבי' בביתו פת ועני בביתו מיחשב כעשיר :

(יב) ומכאן עד עיקרו אין יותר מאלפים אע"ג שלצד עכפיו מצד שני יש יותר מאלפים והאי אבל אם אין כו' אלא יחוד מקום קאי :

(יג) יש לו ד' אלפים ממקומו כו' פי' משני צידי האילן לכל צד שני אלפים פחות עשרים :

(יד) ויש לו שביתת ביתו דדוקא בבא בדרך דבמקום רגליו לא הוי ניחא לי' דליקני ליה אין לו שביתה כלל לפיכך לא יזוז ממקומו היכא שלא היה יכול להגיע שם מבע"י כדלעיל אבל כאן שעומד בביתו ועירב במקום שאינו עירוב יש לו שביתה בביתו דמסתמא בביתו ניחא ליה למקני כשאין עירובו עירוב וזה הטעם ג"כ למ"ש לעיל כתגלגל חוץ לאלפים דמ"מ יש שביתה בביתו וכמו שכתבתי שם וזהו ג"כ טעם למ"ש בסמוך סי' ת"א דכשעירב שלוחו לדרום חוץ לאלפים ממנו דקנה שביתה בביתו דמסתמא דעתו על ביתו ור' יונתן תירץ שם בע"א שואיל שהשליח הניח שם העירוב יכול לומר לתקוני שדרתיך כו' משא"כ לעיל כשרצה לקנות שביתו בעיקרו של אילן והוא חוץ לאלפים כל זה כתב בב"י בסי' ת"א ע"ש :

יש

דרישה

בשיעור ח' בלים והוא סעודה בינונית וע"פ משמעות דברי הרא"ש ז"ל כתב רבינו ז"ל ח' בלים ואע"ג דר' יוחנן סבירא להו בכל מקום גם בטומאת אוכלין שיעור ו' בלים מ"מ כיון דאנן קי"ל בכל מקום כר' יודא ור' יוסי בשיעור חצי פרס הוי ב' ביצים ושיעור ב' סעודות הוו ח' ביצים כמ"ש ב"י והרא"ש כתב דלא מסערין בהכי תנאי אלא בסעודה בינונית של כל אדם אנן הכ' מסערינן שהוא שיעור בכל מקום · וצ"ע על המחבר ש"ע שכתב בסימן שס"ח דשיעור ב' סעודות לרש"י הוי ח' ביצים וכאן כ' שט"ס בדברי רבינו וצריך להיות חמש · מ"ש ב"י בשם הגהו' אשיר"י דעירובי תחומין עושין ממזון דלא צריך כ"א מעט לכל אחד וא' כשתי סעודות משמע דלכל אחד צריך כשיעור ב' סעודות וגם לעיל בסימן שפ"ו הביא ב"י לענין שיתוף מבואות ולפי י"א שהביא ב"י ברים הסי' הנזכר יש לחלק אם כל אחד ואחד נותן בפני עצמו משמע דכל א' צריך ליתן כשיעור ב' סעודו' ואם א' נותן לכולם א"צ כי אם ב' סעודות לכולן אבל בעירובי תחומין אפי' א' מזכה לכולן צריך להניח לכל אחד מזון ב' סעודות וכמ"ש רבינו בסי' ת"ג וע"ש · מ"ש רבינו ואם אמר לא' לקבל ממנו וראה שזה מוליכו ונתנו לאחר שם הוי עירוב כו' אעפ"י דבגמרא קאמר סתמא בעומד וראהו ס"ל לרבינו דל"ד ראהו שמוליכו אלא ראה גם שנתנו לאחר והא דפריך שם בגמרא וליחוש דלמא לא שקיל מיניה ולפ"ז מאי פריך והלא ראו דשקיל מיניה כבר פי' רש"י דהכי פריך דלמא לא שקיל מיניה ולא מערב ליה אעפ"י שהבטיחו כו' ור"ל דעיקר קושיא הוא דלמא לא יערב ליה וא"ל מאי בא רבינו לאשמועינן במ"ש שליח עושה שליחותו והלא כבר כתב ואם ירצה ישלח העירוב ע"י שליח כו' וממילא שמעינן דחזקה שליח עושה שליחותו כבר פירשו שם תו' כשעושה שליח וסומך עליו לגמרי חזקה עושה שליחותו אבל הכא שאמר לו לקבל הקנין ולא סמך עליו לגמרי ה"א מימנע ולא עביד שליחותו קמ"ל דאפ"ה חזקה עושה שליחותו וע"ש · מ"ש רבינו ודוקא שיחד ד"א והם בתוך אלפים כו' וגם מ"ש ומכאן עד עיקרו אין יותר מאלפים וגם מ"ש ואם כולו עומד תוך אלפי' הכל ל"ד אלפים אלא תוך אלפים וד"א שנותנין לנותן עירובו שהם חשובים בכלל תחומו וכן מוכח בהדיא בגמ' ומלשון רש"י פ' מי שהוציאוהו דף מ"ט והביאו ב"י כאן וז"ל הגמרא א"ל שמואל הכא במאי עסקינן כגון דאיכא ממקום רגליו ועד עיקרו תרי אלפים וד' גרמידי דאי מוקמי ליה באידך גיסא דאילן קם ליה לבר מתחומו כו' ופירש"י תרי אלפים לתחומו וד' לשביתה כולם כלים ממקום רגליו ועד עיקרו ועדיין נוף דאידך גיסא דאילן נוטה חוץ לכולן כו' הרי בהדיא שד"א שנותנין לו הם נחשבים לו בכלל תחומו ועיין מ"ש לעיל דכ"ל דמי שמניח עירוב והוא נשאר בתוך העי' והולך בכל העי' דאין נותנין לו אלא אלפים ומש"ה ניחא דנקט הכא אלפים אעפ"י שכאן איירי במי שהוא בשדה והולך לשבות במקום עיקרו של אילן מ"מ כיון שבעלמא אין נותנין למניחי עירוב כ"א אלפים סידרא לישנא דעלמא נקט וק"ל :

[ג] ודוקא לבא בדרך התירו כה"ג כו' אבל מי שיושב בביתו כו' ב"י הביא לשון רש"י שפי' ז"ל וזה שאמרו כגון שבא בדרך ואין עמו פת דהשתא עני הוא לו התירו לערב ברגליו בלא פת ואחד עשיר שיושב בביתו כו' וכתב עליו שנראה מדבריו דתרתי בעי שיהא בא בדרך וגם לא יהיה לו פת ע"כ ולפ"ז היה צריך לאוקמי ג"כ דברי רבינו דמפליג בין בא בדרך והיושב בביתו ולא מפליג בין יש לו פת לאין לו פת דסבר ג"כ דצריך שיהא תרתי ונראה שהוא ז"ל דחוק לפרש דברי רש"י כן מדכתב בא בדרך ואין לו

פת

תי מי שיש לו בית מכאן ובית אחר לסוף ארבע אלפים אמה והחזיק בערב שבת בדרך לילך לביתו שבסוף ד' אלפים אפילו לא יצא אלא מפתח ביתו או שיורד רק מהעלייה לבית כדי לילך וחזר בו יכול לילך שם למחר שכיון שהחזיק בדרך לילך שם ויש לו בית שם ודאי גמר בלבו לקנות שביתה בסוף אלפים אפילו לא אמר שביתתי במקום פלוני הוי כאילו אמר ולרש"י צריך שיאמר שביתתי במקום פלוני:

תיא מי שהיה במזרח ביתו בשדה ואומר לשלוחו לערב לו במערב אם נותן העירוב מהלאה לביתו בענין שהוא רחוק ממנו יותר מאלפים וביתו קרוב לו בתוך אלפים העירוב אינו כלום ונשאר לו שביתת ביתו נתן העירוב בענין שהוא לו בתוך אלפים אע"ג שגם ביתו לו לתוך אלפים קנה שבית' במקו' עירובו ולא בביתו:

תיב עירב חצי היום הראשון לרוח צפון והשני לרוח דרום שטעה והיה סבר שאיפשר לעשות כן או שאמר לשנים ערבו עלי ואחד עירב עליו לצפון ואחד לדרום אם הניח כל אחד עירובו בסוף אלפים לא יזוז ממקומו שאין ידוע איזה עירוב קנה לו ואם לא נתנו העירובין בסוף אלפים הולך מה שאיפשר לו לילך מכח שניהם כיצד נתן כל אחד עירובו לסוף אלף מביתו (א) יש לו אלף אמה מביתו לכל אחד מהערובים נתן האחד למזרח לסוף אלף והשני למערב לסוף ת"ק הולך למערב אלף מכח העירוב שבמזרח ולמזרח אלף ות"ק מכח העירוב שבמערב:

המערב

ב"ח

תי מי שיש לו בית מכאן וכו' משנה ס"פ מי שהוציאוהו (דף נב) ואמר רבינו שכיון שהחזיק בדרך לילך שם ויש לו בית שם וכו' דס"ל דדוקא קתני ברייתא מי שיש לו ב' בתים וכדאוקימנא למתניתין אמר רב הונא הב"ע כגון שיש לו ב' בתים דהתם ודאי גמר בלבו לקנות שביתה שם כיון שהחזיק בדרך לילך שם אף ע"פ שלא אמר שביתתי במקום פלוני וכרב יוסף ואליבא דר' יוסי בר' יהודה אבל אם אין לו בית שם לא קנה שם עירוב וכן נראה דעת כל הפוסקים אבל הרמב"ם סובר כיון דבמשנה שנינו בסתם משמע ודאי דברייתא ואוקמתא דגמרא לאו דוקא דיש לו ב' בתים אלא אורחא דמילתא נקט:

ומ"ש ולרש"י צריך שיאמר שביתתי במקום פלוני היינו משום דהיה גורס דמסקי' התלמוד כרבה ואליבא דרבי יהודה דתרתי בעינן דהחזיק בדרך וגם דאמר שביתתי במקום פלוני התם הוא דאמרינן כיון שיש לו בית שם ודאי גמר בלבו לקנות שביתה בס"ף אלפים הא לאו הכי לא קנה עירוב ומשמע מדברי רבינו דכרש"י נקטינן לחומרא מדכתב דבריו במסקנא והכי משמע מדברי הרא"ש שהביא הסברא הראשונה והקשה עליה ואח"כ כתב דרש"י גרים הכ"ע דאמר שביתתי במקום פלוני וכרבה ואליבא דרבי יהודה:

תיא מי שהיה במזרח ביתו וכו' משנה ס"פ כיצד מעברין מי שהיה במזרח ואמר לבנו ערב לי במערב במערב ואמר לבנו ערב לי במזרח אם יש הימנו ולביתו אלפים אמה ולעירובו יותר מכן מותר לביתו ואסור לעירובו לעירובו אלפים אמה ולביתו יותר מכן אסור לביתו ומותר לעירובו ופירש"י מי שהיה במזרח בשדה וקידש עליו היום ואמר לבנו לערב מבע"י למערב וכו' ובגמרא פריך הימנו ולעירובו אלפים אמה ולביתו יותר מכן היכא משכחת לה א"ר יוחנן מי סברת למזרח ביתו למערב ביתו לא למזרח בנו למערב בנו רבה בר שילא אמר אפילו למזרח למזרח ביתו למערב למערב ביתו כגון דקאי ביתו באלכסונא וכיון דאיכא לאוקומי מתניתין כפשוטה כדקא סלקא דעתיה למזרח ביתו למערב ביתו כתב רבינו מי שהיה במזרח ביתו:

והא דכתב רבינו נתן העירוב בענין שהוא לו בתוך אלפים אע"ג שגם ביתו הוא לו לתוך אלפים וכו' ובמשנה שנינו לעירובו אלפים אמה ולביתו יתר מכאן אסור לביתו ומותר לעירובו נמשך אחר דברי הרא"ש שכתב דסיפא לאו דוקא דה"ה אם היה בתוך תחום ביתו אסור לדין ביתו וכו' והכרח הוא לפרש כן דאל"כ קשיא דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא וצריך ליישב דסיפא לאו דוקא אלא אגב דנקט ברישא ולעירובו יותר מכאן תני נמי בסיפא ולביתו יותר מכאן אבל אין דרך התנא דתני רישא איידי דסיפא. ועוד דמסתברא דאעפ"י שגם ביתו הוא לו בתוך אלפים ניחא ליה בעירובו ולא בביתו שהרי עשה שליח לערב עליו:

המערב

ב"י

וכ"כ סמ"ג וסמ"ק ופירש"י זהו שאמרו. כגון זה שהוא בדרך ואין עמו פת דהשתא עני הוא לו התירו חכמים לערב ברגליו בלא פת: ואחד עשיר היושב בביתו: מחלוקת במקומו. באומר שביתתי במקומי ע"כ נראה מדבריו דתרתי בעי שיהא בא בדרך וגם לא יהיה לו פת אבל הרמב"ם כתב בפ"ו וכן אם נתכוון לקבוע שביתתו במקום ידוע אלפו וכו' כד"א בעני שאין מטריחין אותו להניח עירוב או ברחוק כגון מי שהיה בא בדרך וכו' אבל אם לא היה רחוק ולא עני ה"ז לא קנה שביתה ברחוק מקום וכתב שם ה"ה בשם הרשב"א איזהו עני כל שיוצא מביתו שלא על דעת לערב וחשכה לו בדרך ואפי' היה בידו פת יצא מביתו ע"ד לקנות שביתה באחד מהמקומות אפילו עני ה"ז עשיר לדבר זה שאין לך עני שאין לו בביתו אוכלין שיכול לערב בהם ודקדק כן מן הסוגיא ואינו נראה כן מלשון רבינו עכ"ל: בסימן ת"א יתבאר דמי ששלח עירוב ע"י שליח ונתנו חוץ לאלפים ממקום שעומד המשלח קנה שביתה בעיר שעומד ויש לו משם אלפים אמה לכל רוח משום דאמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי:

תי מי שיש לו בית מכאן ובית אחר לסוף אלפים אמה וכו' משנה בס"פ מי שהוציאוהו דף נ"ב מי שיצא לילך לעיר שמערבין בה והחזירו חבירו הוא מותר לילך וכל בני העיר אסורים דברי ר' יהודה ר"מ אומר כל שהוא יכול לערב ולא עירב ה"ז חמר גמל ובגמרא מ"ש איהו ומ"ש אינהו א"ר הונא הב"ע כגון שיש לו ב' בתים וביניהם ב' תחומי שבת איהו כיון דנפק לאורחא ה"ל עני והני עשירים נינהו ופירש"י לעיל איהו כיון דנפק לאורחא משום הליכה ממש ולא משום לערב ברגליו ה"ל עני ויכול לומר שביתתי בסוף התחום ויסיים מקום הניכר לו שם ופלוגתא דאמוראי היא לקמן איכא למ"ד דאפילו לא אמר נמי כיון דאנן סהדי דהתם בעי למיזל כמאן דאמר דמי וכתב הרי"ף איהו כיון דנפק לאורחא ה"ל עני בני העיר דאמרו ליה ערב עלן עשירים נינהו וכתב עליו הרא"ש בני העיר דאמרו ליה ערב עלן ר"ל שהוא היה מכיר אילן או גדר ומסרו לו שביתתם וכן פירש ה"ר יונתן ומתוך דברי הרמב"ם נלמוד דהרי"ף בששלחו בני העיר לזה לערב להם בפת מיירי שכתב בפ"ז מה"ע וז"ל אנשי העיר ששלחו א' מהם להוליך להם עירובן למקו' ידוע והחזיק בדרך והחזירו חבירו ולא הוליך עירובן הן לא קנו שביתה באותו מקום שהרי לא הונח שם עירובן ואין להם להלך ממדינתם אלא אלפים אמה לכל רוח והוא קנה שם עירוב שהרי הוא בא בדרך ונתכוון לשבות שם והחזיק בדרך לפיכך יש לו להלך לאותו מקום למחר ולהלן ממנו אלפים אמה לכל רוח עכ"ל. וכתב ה"ה ומדברי רבינו נראה דכשאמר שיש לו ב' בתים אורחא דמלתא נקט אבל הרשב"א כתב שכל שלא אמר בפירוש שביתתי במקו' פלוני כיון שהחזירו חבירו אם אין לו בית שם כל שחזר ולא הלך אני אומר נמלך שלא לילך שם עד שיאמר בפירוש שביתתי במקום פלוני עכ"ל. ואיתא תו בגמרא תנ"ה מי שיש לו שני בתים וביניה' שני תחומי שבת כיון שהחזיק בדרך קנה עירוב דר"י יתר על כן אמר ר' יוסי ברבי יהודה אפילו מצאו חבירו ואמר לו לין פה עת חמה הוא עת צנה הוא למחר משכים והולך אמר רבה לומר כ"ע ל"פ דצריך כ"פ להחזיק ורב יוסף אמר להחזיק כ"ע ל"פ דצריך כ"פ לומר. ופי' רש"י לומר כ"ע ל"פ דצריך. שיאמר לו חבירו לין פה כדקתני מתניתין בדרבי יהודה והחזירו חבירו דהשתא ודאי משום צנה וחמה הוא דהדר ביה ודעתי' למקני שביתה בסוף התחום ואף על פי שלא אמר אבל אם חזר מעצמו איכא למימר נמלך ולא קנה שביתה דאפילו גילוי דעתא ליכא והרי הוא כבני עירו ורב יוסף אמר להחזיק כ"ע ל"פ דצריך כ"פ לומר לין פה כך שמעתי והרבה גמגומים יש. ל"א ולא שמעתיו אמר רבה לומר שביתתי בתוך התחום כולי עלמא לא פליגי דצריך זה החוזר לומר כן וכי פליג רבי יוסי ואתא לאקולי אחזקה פליג דשמעיה לר"י דאמר החזיק ואתא איהו למימר אפילו מצאו חבירו שהיה רוצה להחזיק ולא הניחו חבירו קנה עירוב ובלבד שיאמר שביתתי לשם דהואיל והיה רוצה לצאת חשבינן ליה כיוצא והוי עני רב יוסף אמר להחזיק בדרך כ"ע ל"פ דצריך דאי לא החזיק לא הוי עני כ"פ לומר דר"י בעי שיאמר שביתתי לשם ואתא ר' יוסי למימר אפילו לא אמר מידי קני הואיל והחזיק דגלוי דעתא קניה הוא. ובתר הכי אמרינן רב יהודה בר אישתא אייתי ליה כלכלה דפירי לרבי נתן בר אושעיא כי הוי אזיל שבקיה עד דנחית דרגא אמר ליה בית הכא למחר קדים ואזיל כמאן כרב יוסף ואליבא דרבי יוסי בר' יהודה וזו היא גי' רי"ף וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ז שכתב זה שאמרו שצריך הקונה שביתה ברחוק מקום שיחזיק בדרך לא שיצא וילך בשדה אלא אפי' ירד מן העלי' לילך לאותו מקום וקודם שיצא מפתח החצר החזירו חבירו ה"ז החזיק וקנה שבית' וכל הקונה שביתה ברחוק מקום אינו צריך לומר שביתתי במקום פלוני אלא כיון שגמר בלבו והחזיק בדרך כל שהו קנה שם שביתה והרא"ש כתב על גירסא זו וקשה אמאי לא חשיב ליה בהדי שדה קנין ומחלה דהל' כרב יוסף ורש"י גרי' הכ"ע דאמר שביתתי במקום פלוני ואליבא דר' יהודה עכ"ל:

תיא מי שהיה במזרח ביתו בשדה וכו' משנה בפרק כיצד מעברין דף ס' מי שהיה במזרח ואמר לבנו לערב לו במערב במערב ואמר לבנו לערב לו במזרח אם יש ממנו ולביתו אלפים אמה ולעירובו יותר מכאן מותר לביתו ואסור לעירובו ממנו ולעירוב אלפים אמה ולביתו יותר מכאן מותר לעירובו ואסור לביתו ופירש"י מי שהיה במזרח. בשדה וקדש עליו שם היום ואמר לבנו לערב מבעוד יום למערב: ולעירובו יותר מכאן. שנתן לו העירוב מביתו והלאה. מותר לביתו לדין ביתו כלומר למנות שביתתו מביתו כאילו לא עירב. ואסור לעירובו לדין עירובו למנות שביתתו מעירובו דכיון דקדש עליו היום רחוק מעירובו יותר מאלפים נמצא שאינו יכול להלך וליטלו שהרי אין עירובו קונה לו אלא אלפים לכל רוח וכיון דאינו עירוב הוי לזה שביתתו בביתו שהרי בתחום ביתו הוה ואע"ג דאוקמי' בשלהי מי שהוציאוהו דאי מוקמי ליה באידך גיסא דאילן קם ליה כו' אלמא אמר שביתתי רחוק מאלפים ה"ז לא יזוז ממקומו הני מילי בבא בדרך דכיון דבמקום פלוני לא יכול לקנות דרחוק מאלפים הוה ובמקום רגליו לא הוה ניחא ליה דליקני ליה אין לו שביתה כלל לפיכך לא יזוז ממקומו אבל בעומד בביתו ועירב במקום שאינו עירוב יש לו שביתה בביתו דמסתמא בביתו ניחא ליה למיקני כשאין עירובו עירוב כדתנן בפרק בכל מערבין גבי נתגלגל חוץ לתחום ספק מבעוד יום ספק משחשכה ה"ז חמר גמל ולא קתני לא יזוז ממקומו שמעינן מיני' דאם אינו עירוב יש לו שביתה בביתו: אסור לביתו לדין ביתו למנות מביתו אלפים לכל רוח ע"כ לשונו: וה"ר יהונתן כתב אע"פ ששנינו בפרק מי שהוציאוהו שהאומר תהא שביתתי במקום פלוני והיה אותו מקום רחוק ממנו יותר מאלפים אמה ואמרינן התם הרי זה לא יזוז ממקומו לא דמי התם בבא בדרך מיירי וכיון דבמקום פלוני לא היה יכול לקנות שביתה שהרי רחוק מאלפים היה ובמקום רגליו לא היה ניחא ליה דליקני אין לו שביתה כלל שהרי הוא פשע בעצמו שהיה לו לפרש דבריו ולומר אם אני רחוק מאותו מקום יותר מאלפים תהא שביתתי במקומי וכיון שלא אמר פושע הוא אבל האי ששלח ע"י שליח היה לו לשליח לדקדק בשליחותו שיכוון שכשיקדש היום לא יהא אביו חוץ לתחום וכיון שלא דקדק יכול לומר האב לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וקנה שביתה במקומו והרי היא כאילו לא עירבו עליו כלל עכ"ל ופריך בגמרא הימנו ולעירובו אלפים אמה ולביתו יתר מכאן היכי משכחת לה ומשני כגון דקאי ביתיה באלכסונא ופירש"י באלכסונא. בינו לבין עירובו משוך עירובו למערב יותר מביתו ואע"פ שהאלכסון רב והרי ביתו רחוק ממנו יותר מעירובו וכתב הרא"ש לעירובו אלפים אמה ולביתו יתר מכאן מותר לעירובו ואסור לביתו פי' לדין ביתו וה"ה אם היה בתוך תחום ביתו אסור לדין ביתו אלא אגב דנקט ברישא ולעירובו יותר מכאן תנא נמי ולביתו יותר מכאן:

תיב עירב חצי היום הראשון לרוח צפון וכו' בפ' בכל מערבין (לח) אמרו לר"א אי אתה מודה שאין מערבין ליום אח' חציו לצפון וחציו לדרום אמר להם אבל ובפרק מי שהוציאוהו (דף נ) תניא טעה ועירב לב' רוחות דומה הוא שמערבין לב' רוחות או שאמר לעבדיו צאו ועירבו לי אחד עירב עליו לצפון ואחד עירב עליו לדרום מהלך לצפון בעירובו לדרום ולדרום בעירובו לצפון ואם מיצעו עליו את התחום לא יזוז ממקומו ופירש"י טעה ועירב לשתי רוחות לדרום ולצפון כמדומה הוא שמותר לעשות כן ולילך שחרית כאן וערבית כאן וכיון שנתכוון לשתיהם והאחד הוא דקנתה ואינו יודע איזו היא נותנין עליו חומרי זאת וחומרי זאת

דרישה

פת וגם מדמפליג בין בא בדרך דמסתמא אין לו פת ובין היושב בביתו ולא מפליג בין יש לו פת לאין לו פת ויהיה במקום שיהיה משמע דבעי תרתי ולי נראה דאין לחוש לכל זה כי רש"י ז"ל

פרישה

סי' תיב (א) ויש לו אלף אמה מכאן לכל א' מהעירובים כו' וצ"ל דמיירי בשכלה מדת בסוף העיר דה"ל כל העיר כד' אמות דאי כלתה בתוך העיר לא היה לו לילך

תיג **המערב** לרבים אומר הרי עירוב זה בשביל כל בני העיר ובלבד שיהא בו מזון שתי סעודות לכל אחד וכל מי שירצה יסמוך עליו וצריך ליזכות להם ע"י אחר הראוי לכך כמו שפירשנו בעירובי חצרות (א) וצריך להודיע' וכל מי שהודיעו מבעוד יום אפילו לא גמר בלבו לסמוך עליו מבעוד יום (ב) אלא לאחר שחשכה הוי עירוב אבל אם לא הודיעו מבעוד יום אינו יכול לסמוך עליו לאחר שתחשך וכן נמי מי שהניח עירוב לכל שבתות השנה (ג) ואמר איזה מהם שארצה אלך ואסמוך עליו אע"פ שלא גמר בלבו עד למחר יכול לסמוך עליו וכן מי ששמע שיש לחכם לבא ואינו יודע לאיזו רוח והניח ב' עירובין ואמר לאותו צד שיבא החכם יקנה לי עירוב לרוח שבא לו החכם קונה לו (ד) או אם אמר אם לא יבא כלל אהיה כבני עירי או אם יבאו שנים למקום שארצה אלך הכל לפי תנאו וכן אם אומר לשנים או לג' הריני מערב על איזה מהם שארצה אע"פ שלא בירר את מי רצה עד שהחשיך הוי עירוב :

תיד **אין** מערבין עירובי תחומין לאחר אלא מדעתו דשמא אינו רוצה להרויח אלפים שמצד זה כדי שלא להפסיד אלפים שכנגדו חוץ מבנו קטן שיכול לערב עליו שלא לדעתו אפילו אין סומך על שלחנו ועל עבדו ושפחתו הכנעניים ואפילו מיחו בו שלא לערב עליו אינו מחוי ואפילו ערבו הם בעצמם אינו כלום ויוצאין בשל רבם אבל בנו גדול אפילו סומך על שלחנו ועבדו ושפחתו העבריים ואשתו אינו יכול לערב עליהם שלא מדעתם וה"מ שמיחו בו או שערבו הן בעצמן לרוח אחרת אבל עירב עליהם וידעו ולא מיחו הוי עירוב [א] קטן שאין אביו בעיר יוצא בעירוב אמו אפילו לא ערבה עליו עד שיהא בו ו' שנים שלימות מפני שנגרר אחריה אבל אם אביו בעיר אינו נגרר אחריה כ"כ ואינו יוצא בעירובה אלא עד ה' שנים שלמות :

ב"י

זאת מהלך לצפון כעירובו לדרום כעירובו לצפון מהלך לביתו לצפון כשיעור תחום שמניח לו עירובו של דרום לצד צפון ומהלך לדרום לביתו כשיעור תחום שמניח לו עירובו של צפון לצד דרום כגון אם לא הוצרך ללכת אלא ג' אלפים לכאן וג' אלפים לכאן והניח עירוב בסוף אלף אמה לכאן ובסוף אלף אמה לכאן דליהוו ליה ממקום עירובו ולכאן אלפים אמה מותר לילך אלף אמה מביתו לכאן ולכאן דמעירובו יש לו אלפים אמה לכל רוח הלכך אלפים שיש לו לצפון מעירובו שבדרום כלות לו לסוף אלף לצפון ביתו ואלפים שיש לו לדרום מעירובו שבצפון כלות לו לסוף אלף אמה לדרום ביתו. ואם מילעו עליו את התחום עליו בשבילו מילעו התחום שהניח כל אחד עירוב לסוף אלפים דהשתא ה"ל עירוב באמצע שני תחומין תחום שלם מן המערב לביתו ותחום שלם מן המזרח נתכוונו לקנות מן העירוב אלפים והלאה. לא יז"ז ממקומו מביתו ואפילו כבני עירו איכו דהא לא נתכוון לקנות שביתה אלא במקום העירובין ואינו יודע איז' מהם קנ' זה עירוב הדרום מפסידו אלפים של צפון וזה עירוב הצפון מפסידו אלפים של דרום עד כאן לשונו ומה שכתב הולך למערב אלף מכח העירוב שבמזרח פשוט הוא שפירושו מכח מה ששייר לו העירוב שבמזרח וכן למזרח אלף ות"ק מכח העירוב שבמערב פירושו מכח מה ששייר לו העירוב שבמערב :

תיג המערב לרבים וכו' ר"פ כילד משתתפין (פב.) בתחומין מניח את החבית ואומר ה"ז לכל בני עירי: **ומ"ש** ובלבד שיהא בו מזון ב' סעודות לכל אחד משנה שם: **ומ"ש** צריך לזכות להם בפ' חלון (פ.) עירובי תחומין רב אמר צריך לזכות ושמואל אמר א"צ לזכות וידוע דהלכ' כרב באיסורי ועוד דמסיק התם א"ר נחמן נקטינן את' עירובי תחומין ואת' עירובי חצירות ואו' שתופי מבואות צריך לזכות : **ומ"ש** על ידי אחר הראוי לכך כמו שפירשנו בעירובי חצירות כן כ' הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה"ע ופשוט הוא ודבר מבואר הוא דהא דצריך לזכו' ע"י אחר איכו אלא בשא' מערב משלו עליהם אבל אם משלהם הוא מערב אין מקום לזיכוי וכן פשוט שם בברייתא' :

ומ"ש וצריך להודיעו פשוט הוא כן כתב הרמב"ם פ"ב מה"ע וצריך להודיעם שאין מערבין לאדם עירובי תחומין אלא לדעתו שמא אינו רוצה לערב באותו רוח שרצה זה : **וכל** מי שהודיעו מבע"י וכו' גם זה שם במשנה הנזכר וכל מי שקבל עליו מבע"י מותר ומשחשכה אסור ובגמרא שמע מיניה אין ברירה דאי יש ברירה איגלי מלתא למפרע דמבע"י הוה ניחא ליה אמר רב אשי הודיעוהו ולא הודיעוהו קתני ופירש"י הודיעוהו מבע"י אף על פי שלא נתרצה מבע"י ונתרצה משחשכה אמרינן הוברר שקודם זמן קניית העירוב דעתו לכך. לא הודיעוהו עד שחשכה מאי ברירה איכא הא לא הוה ידע דאיכא עירוב דנימא דעתי' עליה הוה וכיון דקיימא לן בדרבנן יש ברירה נקטינן הכי וכן פסק הרמב"ם בפ"ו מה"ע וכן כתב הגהות אשיר"י שם ובפ' בכל מערבין ויש לתמוה על סמ"ג שכתב לשון המשנה סתם : **וכן** נמי מי שהניח עירוב לכל שבתות השנה וכו' פלוגת' דתנאי בברייתא בפר' בכל מערבין דף ל"ז וכיון דקיימא לן כמ"ד בדרבנן יש ברירה נקטי' כמאן דשרי וכן פסק הרמב"ם בפ"ח מה"ע : **וכן** מי ששמע שיש לחכם לבא וכו' משנה בפרק בכל מערבין דף ל"ו ואע"ג דהכיא מתניתין ליתא אלא למ"ד יש ברירה הא קי"ל דבדרבנן יש ברירה ולפי' כתבוה הרי"ף והרא"ש ז"ל וגם הרמב"ם פסק' בפ"ח מה"ע : **וכן** אם אומר לשנים או לג' הריני מערב על איזה מהם שארצה וכו' ברייתא שם דף ל"ז ואע"ג דקתני בה דבעי' שירצה מבע"י הא אוקימנא לה כמאן דאמר אין ברירה ואנן הא קיימא לן בדרבנן יש ברירה כדלעיל ואם כן אפילו לא בירר את מי רצה עד שתחשך עירובו עירוב וכן פסק הרמב"ם בפ"ח וכן כתבו הגהו' אשיר"י בשם ר"ת וא"ז :

תיד אין מערבין עירובי תחומין לאחר אלא מדעתו כו' בסוף פרק חלון דף פ"א : **ומ"ש** חוץ מבנו קטן וכו' עד וידעו ולא מיחו הוי עירוב הכל ר"פ כילד משתתפין וכתב הרב המגיד בפ"ו ופירש שם בגמרא שאם שמעו ולא מיחו מיד יוצאין בעירובו וכתב הרשב"א ז"ל ואפילו לא הודיעם עד שחשכה :

ומ"ש שיכול לערב על בנו קטן אפילו אינו סומך על שולחנו ואינו מערב על בנו גדול אפילו סומך על שולחנו כן כתב שם הרא"ש דף קכ"ו דאפילו לר' יוחנן דפ"ק דמציעא (יב:) דאמר לא גדול גדול ממש כו' מודה הכא דקטן אפילו אין סומך וכו' דטעמא דקטנים כדי לחנכם במצות וה"נ איכא חינוך דאין מערבין אלא לדבר מצוה וכן כתבו התו' וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ו מה"ע : **קטן** שאין אביו בעיר וכו' בריש פרק כילד משתתפין דף פ"ב אמר רב אסי קטן בן ו' יוצא בעירוב אמו מיתיבי קטן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו ואמרי ר' ינאי וריש לקיש דעד כבר ד' וכבר ה' מיקרי צריך לאמו כל חד לפום חורפיה ואותיבו על ר' ינאי וריש לקיש מדתני' קטן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו עד בן שש ופריקו לא קשיא הא דאיתיה לאבוה במתא הא דליתיה לאבוה במתא ודעת הרא"ש דקיימא לן כהאי שינויא דר' ינאי וריש לקיש אבל הרי"ף והרמב"ם בפ"ו וסמ"ק לא כתבו אלא דברי רב אסי לבד משמע דס"ל דלא סמכינן אהאי שינויא דהא לרב אסי ליתיה דהא אותבוה מהכיא ברייתא ושני עד ועד בכלל ור' ינאי ור"ל דשנו הכי היינו משום דס"ל עד ולא עד בכלל ואנן כרב אסי נקטינן מדמייתי לה תלמוד' בס"פ אע"פ (סה:) וכן פסקו התו' ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש :

אין

ב"ח

תיג המערב לרבים וכו' ר"פ כילד משתתפין בתחומין מניח את החבית ואומר ה"ז לכל בני עירי וכו' וכמה הוא שיעורן מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד : **ומ"ש** וכל מי שירצה יסמוך עליו וכו' משנה וגמרא שם וטעמא משום דקי"ל בדרבנן יש ברירה : **וכן** נמי מי שהניח עירוב לכל שבתות השנה וכו' בפ' בכל מערבין (דף ל"ז) פליגי בה תנאי והלכה כמאן דשרי דבדרבנן יש ברירה : **וכן** מי ששמע שיש לחכם וכו' שם והא דמהפך רבינו הבבות ולא סדר' כמו שהם סדורים בתלמוד נראה דלא זו אף זו נקט לא מיבעיא בעירב לכל שבתות השנה דמתנה ואמר אי זה מהם שארצה אלך וכו' דתולה בדעת עצמו אלא אפילו מתנה לאותו צד שיבא החכם וכו' דתולה בדעת אחרים ולא מיבעיא בהני תרתי דמתנה דליקני עירוב לכפשיה דאמרינן יש ברירה דבשעת קניית עירוב הוה דעתיה למיקני ליה ההוא עירוב אלא אפילו למקני עירוב לאחריני נמי אמרי' יש ברירה בדרבנן :

תיד אין מערבין ע"ת לאחר אלא מדעתו משנה ס"פ חלון דף פ"א שאין מערבין לאדם אלא מדעתו א"ר יהודה בד"א בע"ת אבל בע"ח מערבין לדעתו ושלא לדעתו לפי שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לאדם שלא בפניו וא"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה ופירש"י ע"ת חוב הוא לו שמפסיד לצד האחר שכנגדו ושמא אינו נוח לו עכ"ל :

אין

פרישה

לילך לחוץ העיר אפי' אמה א' ורבינו לא הוצרך לפרשו כיון דכבר כתב דין זה בסי' ת"ח וק"ל ובזה ניחא מה שזה נתן עירובו לסוף אלף ולא נתן בסוף אלפים אף כי לא היה צריך לפי שרצה להסתכר אותו אלף שבצד אחר מאמר שהעיר קטנה וכלתה מדתו בסוף העיר :

סי' **תיג** (א) **וצריך** להודיעם דשמא טובה להם דרוצין לילך לצד השני וכמ"ש בסמוך בסי' שאמר זה :

(ב) **אלא** לאחר שחשכה הוי עירוב דאמרינן הוברר שקודם זמן קניית העירוב דעתו לכך אבל לא הודיעהו עד שחשיכה לו מאי ברירה איכא הא לא הוי ידע דאיכא עירוב דנימא דעתו עליה הוי וכיון דקי"ל בדרבנן יש ברירה נקטינן הכי רש"י. וזה טעם לכל דינים שכתב בסי' זה בסמוך דבעירוב דרבנן אמרינן יש ברירה אע"ג דבדברי תורה קי"ל דאין בריר' :

(ג) **ואמר** איזה מהן שארצה ר"ל איזה שבת שארצה יקנה לי עירובי ובשבת שלא ארצה לא יקנה לי אלא הריני כבני העיר לילך לכל צד העיר אלפים רש"י דף ל"ד ע"ב :

(ד) **או** אם אמר אם לא יבא כלל כו' או אם יבאו שנים כו' קצת קשה דהוי מצי לערבינהו כולהו בחד בבא ולא יכתוב או או דהא ודאי גם אם אמר שיברר מכולם איזה שירצה ג"כ אמרינן ברירה :

אן

דרישה

ו"ל סבר דסגי במדא באין לו פת ובא בדרך מסתמא אין לו פת והא דנקט בא בדרך ולא נקט אין לו פת משום דבא לפרש דברי ר"מ דמתני' דפרק מי שהוציאוהו דף מ"ט דתנן ו"ל מי שבא בדרך והיה מכיר אילן כו' עד זה שאמרו העני מערב ברגליו ר"מ אמר אין לנו אלא עני כו' ומפרש שם בגמרא דף ט' דוהו שאמרו ר"מ קתני לה וקאי ארישא אמי שבא בדרך כו' ואמר שביתתי בעיקרו דקתני קנה ועליה קאמר ר"מ דוהו שאמרו הפני כו' דהאי קולא לעני הוא דאקול כו' וע"ש בפירש"י לכך נקט ז"ל בלשונו וזהו שאמרו כגון זה שהוא בא בדרך כו' ותדע ג"כ מלשון רש"י שהביא ב"י בריש סי' ת"י וז"ל ופירש"י לעיל איהו כיון דנפיק לאורחא משום הליכה ממש ולא משום לערב ברגליו ה"ל עני ומדמפליג בין הליכה ממש ובין לערב ברגליו ע"כ צ"ל דס"פ כי נפיק לאורחא משום הליכה ולא עירב הוי כמי שבא בדרך דמסתמא אין לו פת וזה הוי עני אבל אם יצא מביתו לערב ברגליו לא הוי עני מאמר שיש לו פת בביתו וא"כ מוכרח מדברי רש"י ז"ל דתלה הכל בדרך דאינו צריך תרתי ועוד כתב שם רש"י ו"ל דאם לא הסויק בדרך לא הוי עני משמע ג"כ דא"כ תרתי רק אם בא בדרך הוי עני כיון דמסתמא אין לו פת בדרך :

סי' **תיד** [א] **קטן** שאין אביו בעיר כו' בגמרא בריש פרק כילד משתתפין דף פ"ב אמר רב אסי קטן בן שש יוצא בעירוב אמו מיתיבי קטן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו ושאין צריך לאמו אין יוצא כו' ואמר ר' ינאי וכמה כבר ד' וכבר ה' ופירש"י כבר ד' כבר ה' קרי ליה א"צ לאמו כל חד לפום חורפי' אלמא מכי הוה בר חמש בעי לזכוייה ועפי מבר ד' לא קרי ליה צריך לאמו ומשמע מדברי רש"י דכבר ד' או כבר ה' דקאמר שמואל ר"ל דכבר הוי בן חמש או בן ד' כל חד וחד לפום דיכו ותו סתם מיתיבי קטן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו עד בן שש כו' לימא תהוי תיובתא דר' אסי ופירש"י דמשמע ליה דעד ולא עד בכלל ואיהו אמר אפי' בן שש ופריק א"ל רב אסי עד ועד בכלל לימא תהוי תיובתא דר' ינאי ור"ל ופי' רש"י דמפרש בר ד' בר ה' קרי ליה א"צ לאמו והכא תני יוצא בעירוב אמו כו' ומסיק ל"ק הא דאיתא אבוה במתא הא דליתא אבוה במתא ופירש"י הא דאיתא לאבוה במתא ולא קרי ליה צריך לאמו מבן ד' ולמעלה וברייתא דליתא לאבוה במתא וכתבו התוס' הא דלא משני אליבא דר' אסי כדמשני בסמוך אליבא דר' ינאי הא דאיתא לאבוה במתא הא דלא איתא לאבוה במתא דמ"כ הוי פליגי דר' ינאי ור"ל אדרב אסי והילכתא כרב אסי דמייתי ליה תלמודא בסוף פ' אעפ"י עכ"ל ורצונו לומר דאם הי' מוקי אליבא דרב אסי ברייתא דקתני עד בן שש דמשמע ולא עד בכלל בדאיתא לאבוה במתא וקא דרב אסי בן שש שלמים מיירי בדליתא לאבוה במתא דא"כ הוי פליגי אדר' ינאי ור"ל דמוכרחים לאוקמי סברייתא בדליתא לאבוה במתא אבל בדאיתא לאבוה הוי כבר ד' או כבר ה' ולרב אסי יהא בדאיתא לאבוה עד שש לכך מוקי ברייתא אליבא דר' אסי עד ועד בכלל והיינו ממש דרב אסי והשתא לא פליגי אהדדי דר' אסי וברייתא דסברי שם מיירי בדליתא לאבוה ודר' ינאי דקאמרי כבר ד' וכבר ה' מיירי בדאיתא לאבוה ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי והילכתא כתרוייהו ונראה שזה היה דעת הרא"ש ורבינו שכתבו דין דרב אסי קטן בן שש יוצא בעירוב אמו וגם כתבו כשינויא דר' ינאי דמיירי בשאין אביו בעיר אבל אם אביו בעיר אין יוצא בעירוב אלא עד ד' או עד ה' וכמ"ש דתרווייהו הלכה ומ"ש רבינו עד ה' שנים שלימות ר"ל עד שיהא בן ה' אבל טפי לא וכדר' ינאי כמו שמשמע מדברי רש"י כמ"ש בסמוך וכ"ל שגם זה דעת ב"י שכתב וז"ל ודעת הרא"ש דקי"ל כהאי שינויא דר' ינאי ור"ל ר"ל אף בשינויא דר' ינאי אע"ג דלא משמע הכי מדבריו ע"כ נ"ל כך היה דעתו ודעת הרי"ף שלא כתב אלא דברי רב אסי לבד הוכיח דס"ל דלא סמכינן אשינויי' דר' ינאי ומה שרצה להוכיח דלר' אסי ליתא להאי שינויי' מדמשני עד ועד בכלל נראה דלפי מ"ש בסמוך בשם התוספת אין להוכיח כלום ואדרבה מזה יש להוכיח איפכא דלא פליגי אהדדי וכמ"ש. ומ"ש אח"כ וז"ל ור' ינאי ור"ל דשני הכי היינו משום דס"ל עד ולא עד בכלל כו' הוא תמיה בעיני כי כל זה אינו מוכרח ואיני יודע מה מועיל לו זה להוכחתו ואדרבה אם היה סובר ר' ינאי עד ועד בכלל או היה מוכרח לשינויי הברייתא ולאוקמיה בדליתא לאבוה ועדיפא הל"ל משום דס"ל עד ועד בכלל וצריך לדחוק ולפרש דבריו אעפ"י שאינם נוחים

תטו אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה כגון לילך לבית האבל (א) או להקביל פני רבו [א] או מפני פחד לסטים [ב] ומיהו לאחר שעירב לדבר מצוה יכול לילך אף לדברי הרשות כתב הר"ם במז"ל ואם עירב לדבר הרשות הוי עירוב ובעל הלכות כתב שאינו עירוב ואין מערבין אותו בין השמשות גם בזה כתב הר"ם במז"ל ואם עירב הוי עירוב ומברך בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב ואומר בזה העירוב יהא מותר לילך אלפי' אמה לכל רוח ואם מער' לרבי' אומר יהא מות' לפלוני ולפלוני או לבני מקום פלוני :

תטז שבת וי"ט ב' קדושות הן הילכך י"ט הסמוך לשבת בין לפניו בין לאחריו יכול לערב ליום (א) ראשון למזרח והשני למערב ובלבד שיניח העירובין לסוף אלף לכאן ולסוף אלף לכאן או פחות כדי שיוכל לילך ביום ראשון אל מקום העירוב של יום השני שאם לא כן אין העירוב של יום השני כלום דבעינן סעודה הראוי' לו מבע"י ואם עירב בראשון ברגליו שהחשיך במקום שרצה לקנות שביתה יעשה ג"כ בשני יחשיך שם ולא יאמר כלום שאסור לעשות שום הכנה מי"ט לשבת או משבת לי"ט אפילו בדבור כ"ש שלא יוכל לערב בפת שלא עירב בו כבר ביום הראשון מפני שהיה צריך לקרות עליו שם עירוב ונמצא מכין מי"ט לחבירו אבל אם עירב בראשון בפתו (ב) יכול לערב בשני באותו פת עצמו שאצ"ל כלום שכבר קרא עליו שם עירוב וא"כ אינו מכין כלום דסוף בין השמשות שהוא תחילת היום קונה עירוב והיום שמערב לו קונה עירוב לעצמו בתחלתו ואם עירב לב' הימים לרוח אחת צריך שיהא העירוב קיים בין השמשות של יום השני שאם אינו קיים

ב"ח

תטו אין מערבין אלא לדבר מצוה והוא משנה ומימרא דרב יוסף ריש פ' כילד משתתפין : **ומ"ש** או להקביל פני רבו וכו' משנה בפרק בכל מערבין (דף ל) : **ומ"ש** ומיהו לאחר שעירב לדבר מצוה יכול לילך אף לדבר הרשות כן כתב הסמ"ק דמשמע ליה מלישנא דרב יוסף דה"ק אעפ"י דיכול לילך לדבר הרשות מ"מ לכתחלה אין מערבין לדבר הרשות אלא לדבר מצוה דאל"כ הכי הל"ל אין הולכין בעירוב לדבר הרשות ובהגה' אשיר"י ר"פ כילד משתתפין כתב דלרבא מערבין לכתחלה לדבר הרשות וכתב כן משום דהכי משמע בסוגיא דפ' בכל מערבין (דף ל"א) אליבא דרבא וכמו שפירש ב"י ואין כן דעת כל הפוסקים · כתב הרמב"ם ואם עירב לדבר הרשות הוי עירוב נראה דהכי משמע מלישנא דרב יוסף מדלא אמר מערבין לדבר מצוה ואין מערבין לדבר הרשות דאי אמר הכי הוה משמע אפילו דיעבד אינו עירוב אם עירב מתחלה לדבר הרשות אבל השתא משמע מלישנא אין מערבין לכתחלה אלא לדבר מצוה אבל דיעבד קנה עירוב אפילו עירב לדבר הרשות : **ואין** מערבין אותו ב"ה וכו' נתבאר לעיל בסי' רס"א ס"ג ע"ש :

תיו שבת וי"ט ב' קדושות הן וכו' משנה פרק בכל מערבין ריש (דף ל"ח) פלוגתא דר"א וחכמים ואמר רב הלכה כר"א דאמר ב' קדושות הן : **ומ"ש** ובלבד שיניח העירובין לסוף אלף וכו' שם בסוף הדף דאי הוה מנח ליה בסוף אלפים אמה לכאן ובסוף אלפים אמה לכאן תו לית ליה לצד שכנגדו ביום ראשון כלום ואי הוה בעי למיזל ומיכליה מבע"י לא מצי אזיל ואנן בעינן סעודה הראויה לו מבעוד יום וליכא וצ"ל ודאי דאפי' בדיעבד אינו עירוב ביום שני : **ואם** עירב בראשון ברגליו וכו' מימרא דר"י שם בסוף הדף ואיכא למידק לאיזה צורך כתב רבינו כ"ש שלא יוכל לערב בפת שלא עירב בו כבר וכו' שהרי בגמ' לא הזכירו כ"ש זה גם ברמב"ם סוף ה' עירובין כתב בסתם ולא כתב כ"ש ונראה דאיכא נפקותא טובא בהאי כ"ש דכתב רבינו והוא דבעירב ברגליו אע"ג דקאמרינן בגמ' שלא יאמר כלום שלא יהא כמכין מיום טוב לשבת מ"מ אם אמר שביתתי במקומי עירובו עירוב בדיעבד כיון דאף בלא אמיר' קנה עירוב אלא דעבר על אזהרת חכמים אבל במערב בפת בתחלה שצריך לקרות עליו שם עירוב ואם לא קרא עליו שם אינו עירוב א"כ ה"ל הכנה ממש אם קרא עליו שם ואפילו בדיעבד אינו עירוב ולכן כתב רבינו במערב ברגליו ולא יאמר כלום שאסור לעשות שום הכנה וכו' פי' דאעפ"י דאיכא הכנה ממש כיון דקנה עירוב בלא אמירה אפ"ה מדרבנן אסור לעשות לכתחלה שום הכנה כלומר אפי' שום דבור שנראה בו הכנה אבל במערב בפת בתחלה כתב רבינו מפני שהיה צריך לקרות עליו שם עירוב ונמצא מכין מי"ט לשבת דכיון דצריך לקרות עליו שם ואם לא קרא שם אינו עירוב אם כן כשקרא שם מכין ממש מי"ט לשבת והכנה אסורה מדאורייתא הלכך אינו עירוב אפי' דיעבד והכי משמע להדיא ממ"ש ה' המגיד ע"ש הרשב"א ומביאו ב"י שאם עירב בפת חדשה אינו עירו' אלמא דבמערב ברגליו ואמר שביתתי במקומי הוי עירוב דאל"כ ה"ל לאשמועי' רבותא דאפילו התם אינו עירוב כל שכן במערב בפת חדשה · וכן במערב בשני באותו פת עצמו שעירב בו בראשון כיון שאין צריך שיאמר כלום אם עבר ואמר עירובו עירוב · ואם עירב לב' הימים לרוח אחת וכו' כלומר דהשתא א"צ לילך ולחזור ולערב ביום שני דמה שהיה מערב בעי"ט בפת ואמר בזה העירוב יהא מותר לי לילך אלפי' אמה לכל רוח למחר בי"ט וגם בשבת שלאחריו הוי עירוב לשני הימים אפ"ה צריך שישלח לשם שליח כדי שיהא נודע לו שהעירוב היה קיים ב"ה של יום השני אבל ב"י כתב וז"ל ומ"ש ואם עירב לב' הימים וכו' כלומר אפילו אם עירב

ב"י

תטו אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה וכו' מימרא דרב יוסף בריש פרק כילד משתתפין דף פ"ב : **ומ"ש** או להקביל פני רבו או מפני פחד לסטים משנה בפ' בכל מערבין דף ל"ו מתני' אדם על עירובו ואומר אם באו לסטים מן המזרח וכו' אם בא חכם מן המזרח וכו' והרמב"ם כתב בפ"ו דה"ה להקביל פני חבירו ונראה דהיינו דווק' בחבירו חכם מפני שהוא לומד ממנו כדמשמע מתניתין דמתנה אדם על עירובו אבל בתרומת הדשן סימן ע"ז משמע שהוא מפרש דאפי' באינו חכם שרי והתיר עוד לערב כדי לילך לטייל בפרדס ולשמור שם דלטייל בשמחת י"ט אשיב דבר מצוה וכתוב בשבלי הלקט העומד במחנה עם הלסטים במצור ומתיירא שמא יסעו ממקום חנייתן בשבת יכול לערב ערובי תחומין דהא נמי כדבר מצוה דמי שאם יסע המחנה וישאר במקומו ישאר בסכנה מפני פחד האויבי' : **ומ"ש** ומיהו לאחר שעירב לדבר מצוה וכו' כן משמע מדברי סמ"ק אלא שכת' דהכי איתא בפ' בכל מערבין ואני לא מצאתיו אבל מדברי רש"י אמימרא דרב יוסף דריש פרק כילד משתתפין משמע דאפי' עירב לדבר מצוה אינו יכול לילך לדבר הרשו' ובהגהות אשיר"י דף קכ"ו כתוב והיכא שעירב לדבר מצוה משמע מלשון רש"י דאסור לצאת לדבר הרשות ושמא הוא מותר וכתוב עוד שם בשם א"ז לכאורה הלכה כרב' דמערבין אפי' לדבר הרשות ואם איתא לדברי רב יוסף אם עירב לדבר הרשות אפי' דיעבד אין עירובו עירו' ע"כ ודברי תימא הם דלא אשכחן שום אמורא דפליג ארב יוסף והם כותבים דרבא פליג עליה ושמא טעמם מדגרסינן בפרק בכל מערבין אפלוגתא דר' יהודה ורבנן בעירוב בבית הקברות מכלל דרבי יהודה סבר מות' קסבר מצות לאו ליהנות ניתנו לימא כתנאי אמרה לשמעתיה אמר לך רבא אי סבירא לן דאין מערבין אלא לדבר מצוה דכ"ע מצות לאו ליהנות ניתנו והכא בהא קא מיפלגי מר סבר אין מערבין אלא לדבר מצוה ומר סבר מערבין אפילו לדבר הרשות והשתא רבי יהודה דאמר מערבין בבית הקברות סבר אין מערבין אלא לדבר מצוה ורבנן דאסרי סברי דמערבין לדבר הרשות וכיון דקי"ל כרבנן דרבי' ניהו אשתכח דאליבא דרבא מערבין לדבר הרשות וכיון דרבא בתרא הוא קי"ל כוותיה זה טעם ההגהו' ואין דבר זה דאתמר בדרך שקלא וטריא למיפרק דלא תהוי מילתיה דרבא כתנאי כדאי לדחות מימרא דרב יוסף דאתמר בדוכתה פרק כילד משתתפין סתמא וליכא מאן דפליג עליה התם כלל אדרבה אתמהי' עליה מאי קמ"ל תנינא וזה הוא דעת כל הפוסקים שפסקוה להא דרב יוסף : **כתב** הרמב"ם ואם עירב לדבר רשות הוי עירוב פ"ו מה' עירובין וכתב ה"ה שכן דעת הרמב"ן אבל דעת רש"י והרשב"א כדעת בה"ג מיהו כתב הרשב"א דהיינו דוקא במערב בפת אבל במערב ברגליו קנה שביתה אפילו לדבר הרשות עכ"ל וכ"ל שאפילו לכתחלה יכול לערב ברגליו לדבר הרשות ולא אמרו שאין מערבין אלא לדבר מצוה אלא במערב בפת דליתא מדינא אלא להקל על העשיר וכדתנן בפרק מי שהוציאוהו וכשאינו לדבר מצוה לא רצו להקל · ואין מערבין אותו בין השמשות בסוף פרק במה מדליקין (לד·) מקשינן רישא דמתני' דקתני ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה וחד מינייהו ערבתם ומשמע דוקא עם חשכה אבל לא בספק חשכה אסיפא דקתני ספק חשיכה מערבין ושני כאן בעירובי חצירות כאן בעירובי תחומין ופירש"י דרישא בעירובי תחומין וכ"כ התוס' בשם ר"אור"ת והירושלמי וכן פירשו סמ"ג והרא"ש ז"ל וכן דעת הרמב"ם בפ"ו מהלכו' עירובין כתב הרמב"ם בפרק הנזכר ואם עירב הוי עירוב וכ"כ רש"י בסוף פרק במה מדליקין גבי א"ל שנים לא וערב עליהן אבל התוס' והרא"ש חולקים עליו : **ומברך** וכו' ג"ז מדברי הרמב"ם ודעת הראב"ד שאין מברך וכבר נתן ה"ה טעם לדברי הרמב"ם והא דאית' בס"פ במה מדליקין (לד·) ובסוף פרק הדר (טו.) אמר רבה אמרו לו שנים לא וערב עליהן א' עירב עליו מבע"י ואחד עירב עליו בין השמשות זה שעירב עליו מבע"י נאכל עירובו בין השמשות וזה שעירב עליו בין השמשות נאכל עירובו משחשכ' שניהם קנו עירוב כתבה הרמב"ם בפ"ז לענין עירובי תחומין וכן פירש"י אבל הרא"ש הסכים לפר"ח שבעירובי חצירות דוקא הוא וכתב הרב המגיד בפ"ז שכן דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל והוא ייטב מה שהקשה על פירש"י והרמב"ם ז"ל · ורבינו סתם דבריו כהרא"ש ולפיכך כתבה בסי' שצ"ג גבי עירובי חצירות ולא כתבה גבי ערובי תחומין :

תיו שבת וי"ט שתי קדושות הן משנה בפרק בכל מערבין (לח·) פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן ואמר רב הלכה כרבי אליעזר דאמר שתי קדושות הן : **ומ"ש** הלכך י"ט הסמוך לשבת וכו' ג"ז שם במשנה פלוגתא דרבנן ור"א וכבר כתבתי דפסק רב כר"א דאמר הכי : **ומ"ש** ובלבד שיניח העירובין לסוף אלף וכו' פשוט שם בגמר' בדף ל"ח : **ומ"ש** ואם עירב האחד ברגליו וכו' שם בדף הנזכר מימרא דרב יהודה : **ומ"ש** וכל שכן שלא יוכל לערב בפת גם זה שם דף ל"ט מימרא דשמואל וכתב הרב המגיד בפ"ח בשם הרשב"א שאם עירב בפת חדשה אינו עירוב : **ומ"ש** אבל אם עירב באחד בפת וכו' משנה שם דף ל"ח : **ומ"ש** דסוף בין השמשות קונה עירוב. פשוט שם בגמ' מי סברת סוף היום קונה עירוב תחלת היום קונה עירוב ושבת מכינה לעצמה : **ומ"ש** ואם עירב לב' הימים לרוח א' וכו' כלומר אפי' אם עירב לב' הימים לרוח אחד לא אמרינן דכיון שקדש יום אחד נקנה העירוב לב' הימים שאעפ"כ שקנה עירוב ליום ראשון ע"י פת זה ברוח זו שצריך שיהיה מצוי העירוב במקומו בליל ב' וכ"ש כשעירב ב' עירובים לב' הימים לב' רוחות שצריך שיהי' העירוב מצוי במקומו בליל ב' דאל"כ אכתי לא קנה כלל : ומ"ש

דרישה

קומים לי וה"פ שהוא וי"ל בא לדייק שר' אסי ור' ינאי פליגי אהדדי לכך כתב דס"ל לר' ינאי ג"כ עד ולא עד בכלל ובהכי פליגי עליה כן נ"ל כאן את דבריו אבל בסוכה פ' שני בתו' ובכ"מ על דברי הרמב"ם נראה שחזר מזה שכתב שם קטן שאינו צריך לאמו כבן חמש כבן שש וז"ל ודע דבפ' כילד משתתפין מפליג לגבי עירוב בין איתא לאבוה במתא לליתא במתא אעפ"י שסתם רבינו בעירוב דבן שש יוצא בעירוב אמו היינו בדליתא לאבוה במתא וכאן לענין סוכה כתב כבן ה' כבן ו' והיינו בדליתא לאבוה במתא בבן ה' וכדאיתא לאבוה במתא בבן ו' ומינה יליף לעירוב ע"כ ולזה דעתי נוטה ולא כמ"ש כאן דלהרמב"ם הא דר' אסי ור' ינאי פליגי אהדדי דדבר קשה הוא לאוקמא מחלוקת ביניהן דמר אמר חדא ומר אמר חדא וגם מתוך סוגיא הלכה משמע ומוכח דלא פליגי כמ"ש בשם תוס' :

סי' תטו [א] או מפני פחד כו' נראה אף על גב דרבינו כולל פחד עם דבר מצוה אין ר"ל דטעם דפחד נמי הוי משום דבר מצוה דהתם לא צריך ה"ט דאין לך דבר שעומד בפני הסכנה וגם שבילי הלקט שכתב העומד במחנה עם כו' מפני שהוא כדבר מצוה וסיימו ב"י נראה דה"פ שהוא כדבר מצוה אבל לא מצוה ממש וכמו שסיים בסוף דבריו ישאר בסכנה מפני פחד כו' הרי בהדיא כתב הטעם מפני הסכנה לכך דייק לכתוב בדבר מצוה ולא כתב שהוא דבר מצוה : [ב] **ומיהו** לאחר שעירב לדבר מצוה יכול לילך אף לדבר הרשות וכ"כ ב"י בשם סמ"ג שכ' דהכי איתא בפרק בכל מערבין דכתב עליו ז"ל ואני לא מצאתי אבל מדברי רש"י אמימרא דרב יוסף בריש פ' כילד משתתפין משמע דאפילו עירב לדבר מצוה אינו יכול לילך לדבר הרשות וכ"כ הגהות אשר"י בשם רש"י וכתבו ומיהו שמא מותר ואח"כ הביא בשם א"ז ולכאורה

פרישה

סי' תטו (א) או להקביל פני רבו ובת"ה סי' ע"ז כתב שמותר אפי' כדי להקביל פני חבירו שאינו חכם וגם היתר לערב רק לילך לטייל בגנות ופרדסים ולשמוח שם דלטייל בשמחת י"ט חשיב דבר מצוה :

סי' תיו (א) ראשון למזרח והשני למערב נראה דה"ה אם הניח א' למזרח וא' למערב סתמא מותר לברר בכל יום איזה לצד שירצה להלוך אלא שלא נמית טעם לחלק בדין זה אלא לאשמועינן דב' קדושות הן ולחלק בין ר"ה לשאר י"ט של גליות :

(ב) **יכול** לערב בשני נראה דמיירי דעירב בב' ימים לרוח א' וכן בש"ע והוא מהמיימוני דאי לב' רוחות מיד שנטלו ממקום ראשון בי"ט ורוצה להניח למקום אחר נתעקר שם עירוב ראשון והוי כמניח עירוב אחדש וגם הטילטול שמטלטל ומניחו למקום אחר ניכר שמשום הכנה הוא עושה אבל כשמערב שני ימים לרוח א' אף שנטלו בראשון לביתו וחוזר ומניחו שמה כיון שאינו צריך לדבר ולקרות שם אחדש אין ההכנה מקרי הכנה דהא מניחו על מקומו הראשון ובשעת הנחה שם עירוב ראשון עליו וכן כשמערב ברגליו אעפ"י שצריך לחזור ולילך בשני למקום הראשון

קיים אין כאן עירוב ליום השני וכן הדין בכל ב' ימים טובים חוץ משני ימים טובים של ר"ה שהם קדושה אחת ואין מערבין עליהם ב' עירובין : יום הכיפורים הרי הוא כשבת בין לענין עירובי חצרות בין לענין עירובי תחומין וי"ט נוהג בו עירובי תחומין אבל לא עירובי חצרות :

הלכות ראש חודש

תיז **גרסינן** בפרק אין נערכין ר"ח אינו אסור בעשיית מלאכה ואיתא נמי בפרק קמא דמ"ק ר"ח יוכיח שיש בו קרבן מוסף ומותר בעשיית מלאכה והא דאיתא במגילה ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח וחולו של מועד אלמא שאסור בעשיית מלאכה דקאמר מפני שאין בו ביטול מלאכה אם ישהו בבה"כ תקנו להוסיף אחד ולקרות ד' בתורה ההיא לנשים קאמר מפני שהנשים בטלות בו ממלאכה וה"נ איתא בירושלמי הני נשי דנהיגי דלא למיעבד עבידתא בריש ירחא מנהגא ואיתא בפרק מ"ד מפרקי דר' אליעזר לפי שלא רצו נשים ליתן נזמיהן לבעליהן במעשה העגל (א) לכך נתן להן הקב"ה שכרן שיהו משמרות ר"ח יותר

ב"י

ומ"ש וכן הדין בכל ב' י"ט חוץ מבי"ט של ר"ה וכו' שם (לט:) פלוגתא דתנאי ואמוראי אמתני' דר' יהודה אומר ר"ה שהיה ירא שמא תתעבר מערב אדם ב' עירובין ואומר עירובי הראשון למזרח והשני למערב וכו' ולא הודו לו חכמי' ובגמ' מאן לא הודו לו ר"י קסבר ב' י"ט של ר"ה קדושה אחת הן שהרי אם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש וכתבו הרי"ף והרא"ש וכן הלכה אבל בב' י"ט של גליות מודה רבי יוסי לחכמים שהן ב' קדושות וכתב הרב המגיד בפ"ח מה"ע דמדברי הרמב"ם נראה דשני י"ט של ר"ה כיום אחד לגמרי הן וא"כ נאכל עירובו בראשון יוצא עליו בב' וכתב עליו הראב"ד דלא אמרו קדושה אחת הן אלא להחמיר ולא להקל והוא ז"ל הליץ בעד הרמב"ם וכתב שכן דעת הרשב"א ז"ל :

יום הכפורים הרי הוא כשבת וכו' כן כתב הרמב"ם בפ"ח וכן כתב סמ"ג וכתב הרב המגיד דין התחומין שהם שוים בי"ה ובי"ט כשבת מוסכם בפרק בכל מערבין ופשוט שם ודין עירובי חצרות שהוא נוהג בי"ה מחלוקת אבל פסק ההלכה כשם שעירוב והוצאה לשבת כך עירוב והוצאה לי"ה ונזכר זה בהרבה מקומו' ומסקנא בכריתות פ' אמרו לו (יד.) וכן העלו הרי"ף והרא"ש בפ"ק די"ט והרמב"ם בפ"ח מה"ע ובסימן תרי"א אכתוב בזה בס"ד : **ומ"ש** וי"ט נוהג בו עירובי תחומין אבל לא עירובי חצירות כך העלו הרי"ף והרא"ש בפ"ק די"ט וכן פסק הרמב"ם בפרק הנזכר :

תיז גרסינן בפרק אין נערכין (י :) כך היא הגירסא הנכונה ואיתא נמי בפ"ק דמ"ק ר"ח יוכיח וכו' בחגיגה פרק אין דורשין (יח.) הוא דאיתא הכי אלא שלפי שהרי"ף והרא"ש כתבוהו בפ"ק דמ"ק סמך רבינו עליה ולא חשש לכתוב מקומו בגמרא והא דר"ח מותר בעשיית מלאכה הכי משמע נמי בפרק במה מדליקין (כד.) דאמרינן התם מהו להזכיר ר"ח בברכת המזון וכו' או דלמא כיון דלא אסור בעשיית מלאכה לא מדכרינן :

והא דאיתא במגילה ושאין בו ביטול מלאכה לעם וכו' פי' דתניא בפרק הקורא את המגילה עומד (כב.) זה הכלל כל שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית צבור וט' באב קורין ג' ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ראשי חדשים וחולו של מועד קורין ארבע' ופירש"י שיש בו ביטול מלאכה לעם במה שהן מאחרין בבה"כ כגון תענית צבור שרובם מותרים בעשיית מלאכה וט' באב נמי מותר בעשיית מלאכה אלא במקום שנהגו והוקשה לרבינו מדקאמר ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ראשי חדשים אלמא דר"ח אסור בעשיית מלאכה ותירץ דההיא לנשים קאמר שהן בטלות ממלאכה אבל האנשים מותרים במלאכה וברייתא ה"ק יום שאין בו ביטול מלאכה כל כך כגון ראשי חדשים שאין הנשים עושות מלאכה בהם וכן פירש"י והביא ראיה שאסורות בו במלאכה מדכתיב אשר נסתרת שם ביום המעשה ותרג' יונתן ביומא דחולא והתם גבי ר"ח קאי דקאמר ליה מחר חדש וקרי ליה לערב ר"ח יום המעשה אלמא ר"ח לאו יום המעשה הוא וגם התוס' כתבו שם שר"ח מותר בעשיית מלאכה לאנשים אבל נשים אסורות במלאכה וכ"כ המרדכי ואח"כ כתב ועוד אומר ר"י דמלאכה כבידה כגון לחרוש ולזרוע אסור אף לאנשים ובפרק במה מדליקין אהא דאמרינן דר"ח אינו אסור בעשיית מלאכה כתבו התו' והמרדכי והא דאמרינן במגילה יום שאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח היינו מנהג בעלמא שאין רגילות לעשות מלאכה :

ומ"ש והכי איתא בירושלמי פ"ק דתענית הני נשי דנהיגי דלא למעבד עבידתא בריש ירחא מנהגא וכתבו הרי"ף בפרק מקום שנהגו והרא"ש בריש מועד קטן : **ואיתא** בפרק מ"ד מפירקי דר' אליעזר לפי שלא רצו נשים ליתן נזמיהם וכו' טעם זה כתבו רש"י והתוס' והמרדכי בפרק הקורא את המגילה עומד ובפרק ב"מ כתב המרדכי דהכי איתא בב"ר :

כתב הרוקח כשר"ח שני ימים לא יעשו מלאכה בשניהם· ובשבולי הלקט כתב על הירושלמי דבסמוך מכאן יש להוכיח שכיון שנהגו בו איסור אין להם רשות לבטל מנהגם דה"ל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור וכו' ועוד שהרי קבעוהו לחוק מימי מרע"ה אבל כשהחדש מעובר אם צריך לשמור ב' ימים אין בזה אלא מנהג מדינה ואין מחמירין עליהם עכ"ל :

כתב ר"י נ"ל דלאותן שנהגו שלא לעשות מלאכה אין להם לעשות שום מלאכה כי ראיתי כמה נשים טועות ואומרות אין לנו לטוות אבל נעשה מלאכה אחרת והיה להן לאסור כל מלאכה לפי מנהגן או להתיר כל מלאכה עכ"ל. ואני ראיתי נשים נוהגות שלא לעשות מלאכה להשתכר אלא תופרות בגדי כלי הבית ונראה שגם זה אין לעשות שמאחר שנהגו שלא לעשות מלאכה צריכות ליזהר מלעשות בו כלל ואפשר דמעיקרא הכי קבילו עלייהו לשנותו מחול ממש ולא לאסור במלאכות שאין עושות להשתכר :

ושמעתי

ב"ח

עירב לב' הימים וכו' והוא דוחק : **ומ"ש** וכן הדין בכל שני י"ט כלומר אעפ"י דזה וזה נקרא י"ט אפ"ה הוי ב' קדושות כיון דאיכא אחד שהוא ודאי חול ודינו כי"ט ושבת וכ"כ הרא"ש : **ומ"ש** חוץ משני י"ט של ר"ה וכו' משנה וברייתא שם (דף ל"ט) פליגי בה תנאי ופסקו הפוסקים כרבי יוסי דב' י"ט של ר"ה קדושה אחת הן ואין מערבין עליהן שני עירובין ומשמע מלשון רבינו דדוקא לחומרא הוי קדושה אחת שאין מערבין עליהם ב' עירובין אבל לא להקל שאם נאכל העירוב בראשון אין יוצא עליו בשני וכך היא דעת הראב"ד אבל מדברי הרמב"ם נראה דאף להקל הוי קדושה אחת וכתב ה' המגיד שכך היא דעת הרשב"א ולענין הלכה נקטי' בע"ת לחומרא בפלוגתא דרבוותא :

תיז גרסינן בפ' אין נערכין (דף י') ואיתא נמי בפ' אין דורשין (דף י"ח) כצ"ל ובמקצת ספרי רבינו כתוב ואיתא נמי בפ"ק דמועד קטן וכתב ב"י דלפי שהרי"ף והרא"ש כתבוהו בפ"ק דמ"ק סמך רבינו עליהם ולא חשש לכתוב מקומו בגמרא עכ"ל ואין הגון לומר על רבינו כדברים האלה גם אין צריך לבקש טעמים לטעות שנפל בספרים היאך הגיע הטעות אבל אין ספק כאן דט"ס הוא וכדאיתא במדוייקים להדיא ואיתא נמי בפ' אין דורשין וכו' והא דאיתא במגילה וכו' (דף כ"ב) עד אלמא שאסור בעשיית מלאכה וכו' וכמ"ש לשם התוס' וס"ל דאם היה מותר בעשיית מלאכה בודאי כל אחד אינו בטל ממלאכה וכדאמרינן בפ"ק דמגילה (דף ה) גבי פורים הספד ותענית קבילו עלייהו מלאכה לא קבילו עלייהו ומתרץ ההיא לנשים קאמר וכו' ומביא ראיה לתירוץ זה דאמת הוא דה"א בירושלמי וטעמא דמילתא איתא בפרקי דר"א לפי שלא רצו הנשים ליתן נזמיהם וכו' וכמו שפי' רש"י לשם ולפי זה נראה דודאי ליכא איסורא לנשים אם יעשו מלאכה כדקס"ד בקושיא ע"פ דברי התוס' דליתא אלא הקב"ה נתן להם שכרם שיהיו משמרות ר"ח שלא יוכל בעלה לכופה לעשות מלאכה והיינו דאמר בירושלמי הני נשי דנהיגי דלא למיעבד עבידתא בריש ירחא מנהגא פי' דלא יוכל בעלה לכופה ומש"ה קאמר נמי תלמודא דמפני שאין בו ביטול מלאכה לנשים אם ישהו בב"ה תקנו להוסיף אחד נראה שתקנו כך כדי להורות לאנשים ולהזהיר שלא יכופו לנשים למלאכה בריש ירחא אבל ודאי דלא עבדי איסורא אם עושה מלאכה והשתא ניחא דחזינן דמקצת נשים עושין מלאכה ולא מחינן בידייהו אלא דליכא איסורא כדפרישית וברצו תליא מילתא ובתוס' בפ' ב"מ (דף כ"ד) כתבו נמי בד"ה או דילמא כיון דלא אסור בעשיית מלאכה דהא דקאמר בפ"ג דמגילה דר"ח אין בו ביטול מלאכה לעם היינו מנהג בעלמא שאין רגילין לעשות מלאכה דלא כמ"ש התוס' בפ"ק דמגלה· ומ"ש ב"י וז"ל כגון ר"ח שאין הנשים עושות מלאכה בהם וכן פירש"י והביא ראיה שאסורו' בו במלאכה מדכתיב אשר נסתרת שם ביום המעשה וכו' לפום ריהטא כתב כך דהלא בפירש"י לא הזכיר שאסורו' בו במלאכה אלא דכתב דנתן הקב"ה שכרן שיהיו משמרות ר"ח יותר מן האנשי' וכדכתב רבינו גם במרדכי לא כתב איסורא אלא בדברי ר"י שכתב וז"ל ועוד אומר ר"י דמלאכה כבידה כגון לחרוש ולזרוע אסור אף לאנשים מדכתיב אשר נסתרת שם ביום המעשה וכו' אלמא ר"ח לאו יום המעשה הוא עכ"ל ומ"מ נראה אף ע"ג דקרי ליה איסורא אין האיסור חל אלא על הבעל הבית שאסור לו לכוף את אשתו למלאכה וכן אסור לו לכוף לאנשים המשועבדים לעשות מלאכתו לכוף אותם למלאכה כבידה כי ע"כ ראשי חדשים לא נקראו בשם יום המעשה דלא מסתברא דבשביל נשים לחודייהו לא נקראו יום המעשה אלא לפי שגם לאנשים לאו יום המעשה הוא וליכא למימר דלגמרי לאו יום המעשה הוא בין לנשים ובין לאנשים דמדאמר בפר"א שיהו משמרות יותר מן האנשים אלמא דלנשים לאו יום המעשה הוא כלל אבל לאנשים לאו יום המעשה הוא מלאכה כבידה והיינו לענין שאינו יכול לכוף לאשתו ולמשרתיו ולעבדיו העברים לעשות מלאכה בהא איכא לאיסורא אם יכוף אותם אבל אם רוצה הוא עצמו לעשות מלאכה בין איש ובין אשה לא עברי על שום איסורא אפילו איסורא דרבנן ליכא והכי נהיגי עלמא והכי נקטינן שלא לכופה למלאכה אבל אם רצו עושין אפילו מלאכה כבידה ודו"ק:

ושמעתי

דרכי משה

תיז (א) ובא"ז כתב עוד טעם אחר וז"ל לפי שבכל חודש וחודש האשה מתחדשת וטובלת וחוזרת לבעלה והיא חביבה עליו כיום החופה כשם שהלבנה מתחדשת כך בכל חודש והם מתאוים לראותה כך האשה מתחדשת כל חודש לבעלה ומתאוה עליה וחביבה עליו כאלו היתה חדשה ולכך הוי ר"ח י"ט של נשים עכ"ל :

ובא"ז

דרישה

ולכאורה הלכה כרבא דמערבין אפי' לדבר הרשות ואם איתא לדרב יוסף אם עירב לדבר הרשו' אפי' דיעבד אינו עירוב כו' וכתב עליו שדברי תימא הם דלא אשכחן שום אמורא דפליג עלי' כו' נלפענ"ד ליישב דברי הסמ"ג ודברי ההגהות ושניהם לד"א נתכוונו ומולא אחד לשניהן ומה שכתב סמ"ג דהכי איתא בפרק בכל מערבין הוא מדגרסינן שם בפלוגתא דר' יהודא ורבנן בעירוב בב"ה מכלל דר' יהודה סבר מותר קסבר מצות לאו ליהנות נתנו כימא כתנאי אמרם לשמעתיה כו' אמר ליה רבא כו' הכא בהא קמפלגי מר סבר אין מערבין אלא לדבר מצוה ומר סבר מערבין אפי' לדבר רשות וס"ל לסמ"ק דה"פ של מחלוקת דר"י סבר אין מערבין אלא לדבר מצוה ר"ל אפי' עירב לדבר מצוה אין לו לצאת חוץ לתחום אלא לדבר מצוה ולא הרשות דליסבא דאין מערבין משמע הכי וכמו שפירש"י על ההיא מימרא דרב יוסף דאין מערבין אלא לדבר מצוה דאין לו לילך חוץ לתחום אלא לדבר מצות וכמ"ש הגהות בשמן ורבנן דקאמרי מערבין אפי' לדבר הרשות ע"כ ר"ל דאם עירב לדבר מצוה יכול לצאת אפילו לדבר הרשות דמסתמא רבנן ל"פ אסתם מתני' דריש פרק כיצד משתתפין דסבירא דאין מערבין אלא לדבר מצוה והשתא א"ש מ"ש סמ"ק דהכי איתא בפרק בכל מערבין דכיון דקי"ל כרבנן דרבים נינהו אשתכח דאליבא דרבא מערבין לדבר הרשות ר"ל כשעירבו לדבר מצוה מותר לצאת לדבר הרשות וכיון דרבא בתרא קי"ל כוותיה ולפ"ז רבא ורב יוסף דתרווייהו סברי דאין מערבין לכתחלה אלא לדבר מצוה והא אם עירב לדבר מצוה אם מותר לצאת לדבר הרשות מדברי רב יוסף משמע דאין יכול לצאת וכמ"ש רש"י על דבריו אבל אינו מוכרח וכמ"ש הגהות שהבאתי וז"ל ושמא הוא מותר ומטעם זה איתמר דרב יוסף בפ' כיצד משתתפין סתמא וליכא מאן דפליג עליה ומיושב בזה כל מה שתמה ב"י ז"ל דמה שתמה על סמ"ק דלא מצאו ולפי מה שפירשתי הוא מדברי רבא ומה שתמה על הגהות ממה דאיתמר מימרא דרב יוסף סתמא וליכא מאן דפליג עליה משמע דהכי הוה הילכתא ולפי מה שפירשתי א"ש. בש"ע בסי' תט"ו כתב וז"ל ואין מערבין אותו בב"ה ואם עירב הוי עירוב ואח"כ כתב אמרו לו ב' לא וערב עליכו אחד עירב עליו מבע"י וא' עירב עליו ב"ה זה שעירב עליו מבע"י נאכל עירובו בין השמשות וזה שעירב עליו ב"ה נאכל ב"ה שניהם קנו עירוב ויש חולקים ע"כ ומשמע מדבריו שהם תרי דינים מחולקים לכך חלקינהו בתרי בבי אבל מדברי התוס' והרא"ש משמע דחד דינא ממש הוא שכתבו על מימרא זו ורש"י ז"ל מוקי לה אף בעירובי תחומין וספק עירוב בין השמשות כשר בדיעבד דס"ל כר"י דספק עירוב כשר והקשו דהא ר' יוסי לא קאמר ספק עירוב כשר אלא היכא דיש לו מוקה כו' וע"ש והעלו דמיירי בעירובי חצירות אבל בעירובי תחומין אינו עירוב כלל ולפ"ז לא ה"ל לכתוב הלל דין זה עאמר שכתב דאם עירב בין השמשות לרמב"ם הוי עירוב והל"ל מיד ויש חולקים ותו לא :

ב"י

(*)

יותר מהאנשים (א) ושמעתי מאחי הר"י טעם לדבר לפי שהמועדי' נתקנו כנגד אבות פסח כנגד אברהם דכתיב (בראשית יח) לושי ועשי עוגות ופסח היה שבועות כנגד יצחק שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק: סוכות כנגד יעקב דכתיב (בראשית לד) ולמקנהו עשה סוכות וי"ב ראשי חדשי השנה שגם הם נקראים מועדים כנגד י"ב שבטים וכשחטאו בעגל נטלו מהם ונתנו לנשותיהם א לזכר שלא היו באותו חטא:

תיח ואסור בתענית דתנן אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים חנוכה ופורים ואם התחילו שגזרו להתענו' כך וכך ימים והתחילו בהם קודם ר"ח אפילו יום אחד אין מפסיקין ומתענים ומשלימין ויחיד שקבל עליו תענית כך וכך ימים ופגע בו ר"ח נדרו בטל וצריך התר' חכם ויפתח לו בחרט' שיאמר לו אילו נתת אל לבך ר"ח לא היית נודר וכתב הרמב"ן ודוקא דאפקיה בל' הרי עלי שהוא ל' נדר אבל אפקיה בלשון קבלת תענית בעלמא אינו חמור כשאר נדר ואפילו היתר אינו צריך גרסינן

ושמעתי מאחי וכו' נראה דלפי דאיכא לשאול למה ניתן לנשים שכר זה ולא שכר אחר על כן אמר דשמע מאחיו הר"י טעם לדבר וכו' פי' דכיון שר"ח שגם הם נקראי' מועדים ניתנו בזכות י"ב שבטים כשם שניתנו ג' רגלים בזכות האבות וכשחטאו בעגל נתבטל זכותם והגון היה לבטל ג"כ מועדים דר"ח אלא לפי שלא היו הנשים באותו חטא וקנו להם זכות גדול נטלו מהם כלומר נתבטלו מועדי ר"ח מי"ב שבטים לגמרי דכיון דבטל זכותם בטלו גם ר"ח דתלו בזכותם אלא שחזר ונתנו מחדש לנשותיהן בשביל זכות הנשים ועיין בב"י שכתב שני פירושים אחרים וע"ש:

תיח ואסור בתענית דתנן (רפ"ב דתענית) אין גוזרין וכו' דמדאמר דאין גוזרין אלמא אסור בתענית ואם התחילו וכו' שם בסוף הפרק איפליגו אמוראי דרב אחא אמר כשהתענו שלש דהיינו בה"ב שוב אין מפסיקין ורב אסי אמר אפילו לא התענו אלא פעם אחת ב' או ה' אין מפסיקין ופסקו הרי"ף והרא"ש כרב אסי ואית דגרסי רבי יוסי ופירש"י דהוא נמי אמורא: ומתענה ומשלים שם בסוף הפרק דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים וכתבו התוס' דאר"ח קאי וכתב רבינו ירוחם בני"א אסור להתענות בר"ח כך פשוט במגילת תענית ונראה דכיון דבטלה מגלת תעני' דאינו אסור עכ"ל וכתב ב"י ואין כן דעת הרמב"ם והתוס' ורבינו וכן נראה מדאמרינן בפ"ב דתענית ר"ח דאורייתא היא וכן נראה מהירושלמי שכתב רבינו בסוף סימן זה עכ"ל ויש ליישב דמתניתין וגם הירושלמי נמי לא אמרו אלא דאין גוזרין תענית על הצבור לכתחלה בר"ח אבל איסורא ליכא והא דקאמר ר"ח דאורייתא הוא כך פירוקא לא קאמר בגמרא אלא לפום ברייתא דמגלת תענית דמייתי התם דס"ל דאסור להתענות בר"ח משום דנקרא ג"כ י"ט לפי זה קאמר ר"ח דאורייתא הוא וכו' ולאו דאורייתא ממש קאמר דפשיטא דאינו אלא מדרבנן אלא כיון דאסמכתא דר"ח מיפרשא קאמר דאינו צריך חיזוק כמו שכתב ב"י גופיה בס"ס זה לפרש דברי הרמב"ם אבל למאי דבטלה מגלת תענית ליכא איסור בר"ח ככ"ל דעת הר"י מיהו ודאי דבריו דחויים כיון דכל הפוסקים חלוקים עליו: ויחיד שקבל עליו תעני' וכו' ברייתא במגלת תענית מייתי לה תלמודא בפ"ק דתענית (דף י"ג):

ומ"ש נדרו בטל וצריך התרת חכם וכו' וכתב הרמב"ן וכו' כל זה כתב הרא"ש בנדרים פ' ר' אליעזר ובי"ד סי' רט"ו כתב שמסקנת הרא"ש כהרמב"ן והרב ב"י הקשה כאן על מה שכתב רבינו לשם גם על מ"ש שם בשם סמ"ג וכבר בארתי לשם בסייעתא דשמיא דדברי רבינו נכונים ע"ש עוד הקשה ב"י כאן על מ"ש

ושמעתי מאחי ה"ר יהודה טעם לדבר וכו' וכשחטאו בעגל נטלו מהם ונתנו לנשותיהם וא"ת א"כ היכי קאמר רבי אליעזר לכך נתן להם הקב"ה שכרן דכיון שכבר נתנו ראשי חדשים לישראל אע"פ שכשחטאו האנשים ניטל מהם הנשים שלא חטאו דין הוא שלא יבטל מהם ולא מיקרי נתינת שכר מה שלא ניטל מהם וי"ל דעדיין לא ניתנו ראשי חדשים לישראל שיהיו אסורים בעשיית מלאכה אבל היו ראויים ליתן ובשביל מעשה העגל נמנע הטוב מהם וכיון שהאשה נגררת אחר האיש וטפלה לו היה ראוי ג"כ לימנע מהן כדי שלא תהא טפל חשוב מן העיקר אלא שלא רצה הקב"ה לקפח שכרן ונתנו לנשים ועי"ל דמעיקרא נתנו לאנשי' ולא לנשים וכשחטאו בעגל נטלו מהאנשים ונתנו לנשים והכי דייק לישנא דקאמר ניטלו מהם ונתנו לנשותיהם והשתא הוי שפיר נתינת שכר שזכו במה שלא היו ראויות קודם לכן:

תיח ואסור בתענית דתנן אין גוזרין תענית על הצבור וכו' משנ' בפ"ב דמסכ' תענית (טו·) אין גוזרין תענית על הצבור בר"ח בחנוכ' ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין ובגמרא וכמה הויא התחלה רבי אחא אמר שלש רבי יוסי אומר אחד וכתבו הרי"ף והרא"ש דהלכה כרבי יוסי וכן פסק הרמב"ם · ומ"ש רבינו ומתענין ומשלימין מסקנא דגמרא שם:

כתב ר"י בנתיב י"א אסור להתענות בר"ח כך פשוט במגילת תענית ונראה דכיון דבטלה מגילת תענית דאינו אסור עכ"ל: ואין כן דעת הרמב"ם והתוס' ורבינו וכ"כ מדאמרינן רפ"ב דתעניות (יז:) ר"ח דאורייתא' הוא וכ"כ מהירושל' שכתב רבינו בס"ס זה (א):

ויחיד שקבל עליו תענית כך וכך ימים ופגע בו ר"ח וכו' בפ"ק דתענית (יב·) תניא יחיד שקבל עליו תענית ב' וה' של כל השנה ואירעו בהם י"ט הכתובים במגילת תענית אם נדרו קודם לגזרתינו יבטל נדרו את גזרתינו ואם גזרתינו קודמת לנדרו תבטל גזרתינו את נדרו והביא ברייתא זו הרא"ש בנדרים פרק ר' אליעזר וכתב עליה י"מ אע"ג דנדרי' חלים על דבר מצוה כדבר הרשות וי"ט ושבתות נמי צריכים פתח אפ"ה בימים אלו של דבריהם עשו בהם חיזוק יותר משל תורה וי"מ ידחה נדרו שילך אצל חכם ופותח לו בכך כשם שפותחים בשבת וי"ט וכתב הרמב"ן האי פירושא בתרא פירושא דמסתבר הוא אלא מיהו חזינא למקצת רבוותא דאמרי דהאי ידחה נדרו דקתני לאו נדר ממש הוא דאפקיה בלשון הרי עלי נדר אלא קבלת תענית בעלמא הוא וקבלת התענית לא חמיר' כנדרים ממש למיעקר י"ט ואפי' דמגילת תענית כדאמרינן בפ"ק דתענית (יב:) גבי לוה אדם תעניתו ופורע וכי נדר הוא דלא סגי דלא משלם ואידך לישנא קאמר לא יהא אלא נדר משמע דמכל מקום נדר גמור לא הוי הלכך תדחה קבלתו מפני גזרתינו עכ"ל וכן דעת הר"ן שכתב בפ"ק דתענית על ברייתא זו והיכא למידק אמאי תבטל גזרתינו את נדרו והא בשבתות וימים טובים שהם מן התורה תנן פותחים בי"ט ובשבתות אלמא צריכים להיתר חכם וכן בדין שהרי הנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות תירצו בזה דכי אמרינן תדחה נדרו משום גזרתינו היינו לומר שילך אצל חכם ופותח לו בכך כדרך שפותחין בשבתות וימים טובים. עוד אמרו דאע"ג דנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות וימים טובים ושבתות צריכין היתר אפ"ה בימים טובים אלו של דבריהם עשו בהם חיזוק יותר משל תורה ושני תירוצין הללו נדחין מדאשכחן בירושלמי נדר להתענות וכמאלו ימים טובים ושבתות לוקה וא"צ היתר חכם נדר להתענות וכמאלו י"ט של מגילת תענית ר' חזקיה ור' יודן תרווייהו א"ר ירמיה בשם רבי חייא בר אבא חד אמר מתענה ואינו משלים וחד אמר לוקה ואינו צריך היתר חכם הרי שאמרו כאן שאינו צריך היתר חכם אלמא כי אמרינן ידחה נדרו לא בהיתר חכם אמרינן ובשבתות נמי אמרי' הכי אלמא דלא מפני שדברי חכמים צריכין חיזוק קאמרי' אלא עיקרן של דברים דהאי נדר דאמרי' הכא דידחה לא נדר ממש הוא אלא קבלה דתענית בעלמא וקבלה דתענית לא חמירא כנדר גמור למיעקר י"ט ואפי' דמגילת תענית לפי שאינה אלא קבלה לדבר מצוה ולא נדר גמור זהו דין תענית יחיד אבל תענית צבור הרי הוא כנדר גמור לפי שיש כח בבית דין לגזור תענית בימים טובים של דבריהם ומשום הכי אמרי' דאם התחילו אין מפסיקין עד כאן לשונו הרי דעתו מסכמת למ"ש הרמב"ן בשם רבוותא וכתב רבינו בטור יורה דעה סי' רט"ו שכך היא מסקנת הרא"ש וכן נראה מאחר שהביא דבריו בפסקיו ולא חלק עליהם וכתב הרב המגיד בפרק ראשון מהלכות תענית שאין היחיד רשאי להתענות בשבתות וימים טובים וראש חודש וחנוכה ופורים ואפילו התחיל כגון שקבל להתענות ב' וה' של כל השנה והתחיל בהם ופגעו בו אחד מימים אלו אינו מתענה בהם שלא אמרו התחלה אלא בצבור ובציבור אמרו בפ"ק דתעניות שהיחידים מפסיקים לר"ח והטעם לפי שאין קבלת התענית כדר גמור וחמור שהרי אמרו לוה אדם תעניתו ופורע עכ"ל וכן נ"ל שהוא דעת הרמב"ם שבפרק שלישי מהל' נדרים כתב הנודר לצום בשבת ובי"ט חייב לצום בהם וכן הנודר לצום יום ה' או יום ב' כל ימיו ופגע בהם י"ט או עי"ה חייב לצום ואין צ"ל ראש חודש פגע בהם חנוכה ופורים נדרו בטל ולא יצום בהם מפני שהן מדבריהם וצריכין חיזוק ובפ"א מהלכות תענית כתב אין גוזרין תענית בתחלה בר"ח או בחנוכה ופורים או בחול המועד ואם התחילו להתענות על הצרה אפי' יום אחד ופגע בהם יום מאלו מתענין ומשלימין ואחר כך כתב כשם שהצבור מתענין על צרתם כך היחיד מתענה על צרתו כיצד הרי שהיה לו חולה וכו' ולא יתענה בשבתות ולא במועדות ולא בר"ח ולא בחנוכה ובפורים ולא חילק בין התחיל ללא התחיל, ובודאי דבקבל עליו להתענות מיירי דאל"כ לאו תענית הוא ואפ"ה קאמר דלא יתענה בימים טובים בין שהם מדאורייתא בין שהם מדרבנן א"כ הרי ברור שהוא מחלק בין קבל עליו תענית בלשון נדר לקבל בלשון קבלת תענית בעלמא וכ"כ הראב"ד בפ"ג מהלכות נדרים על מ"ש הרמב"ם הנודר לצום בשבת או בי"ט חייב לצום בהם דוקא כשאמר עלי אבל אמר הריני בתענית היום אסור נמצא דלדברי הכל יחיד דקבלה בעלמא אינו רשאי לצום בימים טובים בין דאורייתא בין דרבנן וא"צ התרה [א] ומשמע לי דכל היכי דאמרי' שאם אירע יום טוב בתוך הימים שקבל עליו להתענות אינו דוחה את היום טוב כל שכן היכי דקבל עליו בפירוש להתענות באותו יום שאין רשאי להתענות בו דהא תנן אין גוזרין תענית על הצבור בר"ח וחנוכה ופורים ואם התחילו אין מפסיקין הרי שאע"ג שאירעו ר"ח חנוכה ופורים בתוך הימים שקבלו להתענות מתענין מ"מ אין מתחילין להתענות. בהם ומשמע שאע"פ שגזרו להתחיל אין גזירתם גזירה ואין רשאין להתחיל הלמא יותר הם נדחים הימים טובים כשארעו בתוך הימים שקבלו להתענות בהם מכשמתחילים בהם והכא כיון דכשאירעו בתוך הימים שקבל להתענות

דרכי משה

תיח (א) ובא"ז כתב דאסור להתענות בו אלא אף ע"ג דאמרי' אסור להתענות אינו חייב לאכול בר"ח פת המצריכו ברה"מ מ"מ המוסיף בסעודת ר"ח ואוכל ושותה בטוב ה"ז משובח עכ"ל ע"ל סימן רמ"ב:

כל

דרישה

סי' תיח [א] ב"י ז"ל כתב דמשמע ליה דכל היכא דאמרי' שאם אירע י"ט בתוך הימים שקיבל עליו להתענות אינו דוחה את הי"ט כ"ש היכא דקבל עליו בפי' להתענות באותו יום שאינו רשאי להתענות והכי דייק מהא דתנן אין גוזרין כו' וכת' אח"כ וכן נראה מדברי הר"מ ומדברי הראב"ד ואח"כ תמה על רבינו שנראה מדבריו בהפך ממ"ש בטור י"ד סי' רט"ו ובשם סמ"ג ע"כ ולע"ד נראה דליכא למשמע מדברי רבינו כלום ופי' דברי רבינו בטור י"ד בסי' הנזכר כך הוא כי בתחלה בריש הסי' כתב ז"ל נדרים חלים על דבר מצוה כיצד אומר קונם סוכה כו' מדקאמר בלשון קונם משמע דמיירי שהוציאו בל' נדר ממש ולא בקבלת תענית בעלמא ואח"כ כתב וז"ל וכתב הרמב"ן דוקא שהוציאו בלשון קונם שהוא נדר ממש כו' ונראה שזה שכתב בשם סמ"ג וז"ל ודוקא שלא נדר בפי' להתענות בשבת וי"ט אלא אירעו בתוך הזמן שנדר להתענות אבל אם נדר להתענות בהן בפי' צריך להתענות בהן קאי ג"כ ארישא דמיירי בנדר בל' נדר ממש שהוא נדר החמור וחל על דבר מצוה והשתא א"ש דהחמיר טפי בשנדר להתענות בשבת בפירוש מאם לא נדר בשבת בפירוש אלא אירעו בתוך הזמן שנדר להתענות לפי דבנדר להתענות זמן ידוע ואירע בו שבתות וי"ט יכול להתיר נדרו ופותחין

פרישה

הראשון ואפשר נמי אפילו במקום שני מותר לערב ברגליו כיון שאינו עושה שום הכנה ולא מדבר שום דיבור הסילוק גרידא אין בו משום הכנה ומראית העין וכדאיתא בגמרא דף ל"ח וריש ל"ט ושם בגמ' מקשה הא תניא לא יהלך אדם לסוף שדהו לידע מה היא צריכ' כיוצא בו לא יטייל אדם על הפתח כדי לכנוס למרחץ מיד ופירש"י שם אלמא אע"ג דהילוך גרידא עבד בשבת או בי"ט ולא אמר מידי אסור וה"נ גבי עירוב שמערב ברגליו או בדיבורו הוי איסור משום הכנה ובשתיקתו נמי הוי אסור ומשני התם מוכחא מילתיה דאמרי איכשי אי צורבא מרבנן משכחי' שמעתתיה ואי ע"ה הוא אמרי' חמרא איירכס ליה:

סי' תיז (א) ושמעתי מאחי ה"ר יהודה טעם לדבר כו' ז"ל מורי ורבי ואני אומר ע"ש שלעתיד הנשים זקנות צדיקות יחזירו לנערותיהם כיוכבד ע"ש תתחדש כנשר נעורייכי וע"ז נתנו להן ר"ח זכר לדבר וק"ל ועיין בביאוריו לסמ"ג ריש הלכה ר"ח נקרא מועדים כו' דכתיב וביום שמחתכם ומועדיכם וראשי חדשיכם וכן בסי' תי"ט:

סי' תיח (א) ואסור בתענית כו' דכתיב ביה וביום שמחתכם ובהלל אומרים זה היום עשה ה' נגילה כו' עי"ל בסי' ת"ך:

ומולו

חדושי הגהות

תיז: א משמע שכבר היו משמרות ר"ח אלא משום מעשה העגל נטלו מהאנשים ונשאר להנשים בלבד ובפדר"א קאמר לכך נתן להן הקב"ה שכרן שיהיו משמרות ר"ח יותר מהאנשים משמע שאחר מעשה העגל נתן לדם ר"ח בשכרן ושקודם מעשה העגל לא היו משמרות ר"ח ואפ"ל שאף אם היו נצטוו בר"ח קודם מעשה העגל מ"מ לא היו הנשים מוזהרות בו כי אפשר שלא היה בו אלא מ"ע שהזמ"ג שהנשים פטורות ולכן קאמר שבמעשה עגל זכו שנתן להם הקב"ה שכרן שהן יהיו משמרות ר"ח ולא האנשים (מהרל"ח):

כתב

גרסינן בירושלמי בכל מתענין חוץ משבתות וימים טובים וראשי חדשים (ג) וחולו של מועד :

תיט ומצוה להרבות בסעודת ר"ח דגרסי' במגילה באלו אמרו מקדימין וכו' אבל בסעודת פורים וסעודת ר"ח אלמא דמצוה הוא דחשיב ליה בהדי סעודת פורים ואתקש נמי למועד דכתיב (במדבר י) וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם וכתיב (שמואל א כ) גבי דוד כי זבח משפחה לנו ור"ח הי' דכתיב ויהי ממחרת החדש ואיתא נמי בפסיקתא כל מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה ועד ר"ה חוץ ממה שמוציא בשבתות וי"ט ור"ח וחוש"מ ומה שהתינוקות מוליכין לבית רבן אם מוסיף מוסיפין לו ואם פוחת פוחתין לו :

ואסור

להתענות אין נדרו דוחה את הי"ט מכ"ש דכשקבל עליו להתענות באותו יום בפי' שלא ידחה מפני קבלתו וכ"כ מדברי רב המגיד ומדברי הראב"ד שכתבתי בסמוך אבל ממ"ש רבינו בטור י"ד בסי' רט"ו בשם סה"מ נראה בהפך ולא נהירא מהטעם שכתבתי ועוד שאותם דברים שכתב בשם סה"מ הם מגומגמים כמו שאכתוב שם בס"ד ויש לדקדק בדברי הרמב"ם שכ' לאורה שהוא סובר דבעי"ה ובר"ח אסור להתענות מן התורה ומשמע דבעי"ה היינו מדדרשינן ליה מועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש ור"ח בהדיא אמרינן בפ"ב דתענית (יז:) גבי איסור תעני' ביום שלפני ימים הכתובים במגלת תענית ר"ח דאורייתא הוא דאורייתא לא בעי חיזוק ויש לתמוה על ערב י"ה דאטו משום דרשא דועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש שהיא אסמכתא בעלמא לימא שהוא מדאורייתא ור"ח נמי לא מצינו בתורה בהדיא שיהא אסור בתענית דאע"ג דאפשר דילפינן לה מדאקשיה רחמנא למועדים דכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם אכתי אין זה כדאי לומר שהוא מדאורייתא' לכן נ"ל דאה"נ דאינם אסורי' אלא מדרבנן אלא דכיון שיש להם קצת סמך בתורה לא אתו לזלזל בהו ולפיכך אינם צריכין חיזוק ומשום דאסמכתא דר"ח מיפרשא קצת טפי מאסמכתא דערב יום הכפורים כתב דבערב יום הכפורים חייב לצום ואין צריך לומר ר"ח דכיון דמפורש אסמכתא דידיה פשיטא דאינו צריך חיזוק והא דאמרינן ר"ח דאורייתא הוא היינו לומר שנזכר בתורה סמוך למועדות · ואסמכתא קרובה היא להקישו להם לענין איסור תענית אבל אין ה"נ דלא מיתסר אלא מדרבנן כ"כ מדברי התו' בפ"ק דתענית גבי אם גזרתינו קודמת לנדרו ידחה נדרו מפני גזרתינו דר"ח לא מיתסר בתענית אלא מדרבנן ואמאי דאמרינן ידחה נדרו מפני גזירתנו כתבו התו' אומר רש"י ידחה נדרו מכל וכל ולא ישלי' אותו תענית והר"י מסופק בדבר ויש להחמיר דדוק' אותו יום לא יתענ' אבל ישלי' אותו ליום מחר עכ"ל ומדברי הפוסקי' בדין זה משמע כדברי רש"י:

ודע שרבינו כתב בסי' תקכ"ז דין זה דמי שנדר להתענות כך וכך ימים ואירע בהם ר"ח כמו שכתבו כאן דנדרו בטל וצריך התרת חכם וכו' והשוה דין שבתות וי"ט ור"ח חנוכה ופורים וכדעת הרא"ש ואח"כ כתב נשבע להתענות בהם א"צ התרה שאין שבוע' חלה על דבר מצוה אלא לוקה על שנשבע שבועת שוא עכ"ל ודבריו תמוהים הם דהא ע"כ לא אמרינן דאין שבועה חלה על דבר מצוה אלא במצוה דאורייתא אבל במצוה דרבנן חלה וכ"כ בטור יורה דעה סי' רל"ט בשם הרא"ש וא"כ הל"ל דבחנוכה ופורים חלה השבועה ואף בר"ח כתבתי לעיל דמשמע דלא מיתסר מדאורייתא אלא מדרבנן וא"כ הל"ל דעליה נמי חיילא שבועה · ועוד דאפי' בשבתות וי"ט כ"ש בענין שכתב בתחלת דבריו שנדר להתענות כך וכך ימים ואירעו בהם שבתות וי"ט אם נשבע חל' שבוע' אף על השבתות וי"ט מטעם איסור כולל וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ה מהלכות שבועות אלא שבזו י"ל דלא איירי רבי' בשנשבע להתענות כך וכך ימים ואירעו בהם שבתות וי"ט כגוונא דרישא דבההוא גוונא ודאי חיילא שבוע' אלא דוקא בשנשבע להתענות בשבת או בי"ט בפי' קאמר דאין צריך התרה ודייק לישניה שכתב ואם נשבע בהם להתענות דמשמע דבשנשבע בהם לבדם מיירי אבל התמיה הראשונה עדיין במקומה עומדת :

ומיהו לדעת הרמב"ם שאפילו בנדרים שחלים על דבר מצוה כתב שאינם חלים על חנוכה ופורים לפי שהם מדבריהם וצריכים חיזוק כ"ש בשבועות שאינם חלים על דבר מצוה דאמרינן בהו שאינם חלים על חנוכה ופורים מהכוא טעמא גופיה אבל בעי"ה ור"ח איכא לספוקי בהו דאי ס"ל דהוו דאורייתא כדמשמע לכאורה מדבריו בפ"ג מהל' נדרים אין השבועה חלה עליהם ואי ס"ל דלא מיתסרי בתענית מדאורייתא שבועה חלה עליהם שהרי אינם צריכים חיזוק כמו שכתב בפרק הנזכר . וכבר כתבתי שהדעת נוטה לומר שהוא סובר דראש חדש ועי"ה לא מיתסרי אלא מדרבנן ואפילו הכי אינם צריכים חיזוק לפי שיש בה' אסמכתא בדברי תורה וא"כ שבועה חלה עליהם ונראה שמפני כך כשכתב הרמב"ם בפרק א' מהלכות שבועות שאין שבועה חלה על דבר מצוה כתב כגון שנשבע שיתענה בשבתות ובימים טובים ולא כתב ובראשי חדשים משמע דעל ראש חדש חלה שבועה ואע"פ שלא הזכיר חנוכה ופורים ועכ"ז אני אומר שאין שבועה חלה עליהם איכא למימר שסמך על מ"ש בהלכות נדרים שאין נדרים חל עליהם מפני שצריכין חיזוק וכ"ש שאין שבועו' חלות עליהם כמו שכתבתי אבל ראש חדש דגבי נדרים כתב דאינם צריכה חיזוק אם איתא דאין שבועה חלה עליהם ה"ל לפרושי בהדיא ואע"ג דאסיקנא בפרק האשה רבה (צ:) דדוקא במידי דשב ואל תעשה מצי רבנן עקרי מידי דאורייתא אבל לא מידי דהוא בקום עשה והכא אמרינן דלדעת הרמב"ם אין נדרים ושבועות חלים על חנוכה ופורים וקום עשה הוא שהרי אנו אומרים לו קום אכול איכא למימר דהא דאמרינן התם דבמיגדר מלתא מצו עקרי מידי דאורייתא אפילו בקום עשה וחיזוק דברי חכמים בכל מה שדברו בו אע"ג דלא ליהוי ביה מיגדר מילתא גורם לקיים דבריהם במגדר מלתא שאם היו מזלזלין באחד מדבריהם אתו לזלזלי בכולהו הלכך כל דבר שהוא חיזוק לדבריהם הוי כמו מיגדר מלתא ועי"ל כמו שכתבו התו' בפ' ג' מינין (מג:) אף כי אין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום עשה במקום שיש פנים וטעם בדבר ודאי לכ"ע יש כח לעקור והכא מאחר שדברי חכמים צריכים חיזוק שפיר יש פנים וטעם בדבר · כתבו הגהות מיימון בפ"א מהלכות תענית שהמתענה בר"ח חנוכה ופורים מפני נדר או מפני חלום צריך למיתב תענית לתעניתיה והביא ראיה לדבר מדאמרינן בפרק קמא דר"ה (יח:) על שהתענו בחנוכה בשוגג צאו והתענו על מה שהתעניתם :

גרסינן בירושלמי בכל מתענים וכו' בפ"ב דתעניות בכל מתענין חוץ משבתות וי"ט ור"ח וחולו של מועד וחנוכה ופורים ולא ידעתי למה דילג רבי' חנוכה ופורים דא"ל שלא הביאו לפי שאינם צריכים לו בהלכות אלו דא"כ למה כתב חולו של מועד לא היה לו לכתוב אלא עד ור"ח לבד ועוד יש לתמוה דבתחלת הדבור כשכתב ואסור בתענית ה"ל להביא הירושלמי הזה אבל במקום זה אין לו טעם שאחר שכבר הביא ראיה מהמשנה דאסור בתענית וגשא ונתן בדין יחיד שקבל עליו תענית ופגע בו ר"ח מה בא להשמיענו שאסור להתענות בר"ח א :

תיט ומצוה להרבות בסעודת ר"ח דגרסינן במגילה (ה·) באלו אמרו וכו' כלומר דתנן בפ"ק דמגילה באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין וקאמר עלה בירושלמי באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין קריא' מגילה ותרומ' שקלים אבל סעודת ר"ח וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין ומדקתני סעודת ר"ח בהדי סעודת פורים משמע לרבינו שמצוה הוא ומיהו לפי מה שפירש הר"ן אין ראיה לכאן שהוא כתב סעודת ר"ח פי' שהיו עושין כשהיו נכנסין לעבר את החדש והראיה שהביא מדאיתק' למועד סמך בעלמא היא וגם מה שהביא מדכתי' כי זבח משפח' לנו יש לדחו' דאיכא למימר דלאו משום ר"ח היה אלא שהיה דרכ' להאסף המשפחה לשמחת מריעות וקרה מקרה שנאספו ביום ההוא ועוד דאפשר שלא עשו המשפחה זבח כלל אלא דוד היה אומר ליהונתן שיאמר כן לשאול ומיהו אפשר דאפילו הכי מצי לאתויי קצת ראיה מדאמר דוד ליהונתן שיאמר כן לשאול ביום החודש אלמא מנהגם היה לעשות זבח משפחה ביום ר"ח · והרוקח כתב מצוה לאכול בר"ח כמו במועד והביא כמה ראיות : **ואיתא** בפסיקת' כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה עד ראש השנה וכו' ומה שהתינוקות מוליכין לבית רבן כ"כ הרוקח סי' ס"ז וסי' רכ"ח ונרא' דעל שכר המלמד קאמר וכדתניא ברפ"ב די"ט (טז·) כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה עד ר"ה וכו' חוץ מהוצאת שבתות וי"ט והוצאת בניו לתלמוד תורה והא דבגמרא לא קתני הוצאת ר"ח כדקתני בפסיקתא איכא למימר דבכלל י"ט הוא :

ואסור

מ"ש רבינו בסי' תק"ע ולפס יתבאר בס"ד :

גרסינן בירושלמי בכל מתענין וכו' בספ"ב דתענית לאחר מחלוקת שנחלקו האמוראים אי בטלה מגלת תענית ואסיק דבטלה מגלת תענית קאמר ר' יעקב בר אחא מפקד לספריא אין אתת אתתא מישאל לכון אימרון לה בכל מתענין חוץ משבתות וי"ט ור"ח וחש"מ וחנוכה ופורי' ורבינו דלא מייתי חנוכה ופורים נראה דט"ס הוא דהא קאמר התם דאפילו למ"ד בטלה מגילת תענית חנוכה ופורים לא בטלו והקשה ב"י לאיזה צורך הביא רבינו הך ירושלמי במקום הזה בתחילת הסי' ה"ל להביאו ונראה דהביאו לחזק דעת הרמב"ן דבקבלת תענית בראשי חדשים אפילו ביתירא אינו צריך דמדאמר בכל מתענין וכו' דר"ל בכל הכתוב במגילת התענית שלא להתענות בהן עכשיו מתענין חוץ משבתות וי"ט וכו' והיינו בע"כ דבקבלת תענית קאמר דאי בדאמר בלשון הרי עלי שהוא לשון נדר הא ודאי דאפי' בשבתות וי"ט חל הנדר וצריך פתח להתירו כדתנן בנדרים ר"פ ר"א אלא ודאי דמיירי דאפקיה בלשון קבלת תענית ואשמעי' דאפילו ביתירא אין צריך לא בר"ח ולא בחש"מ דומיא דשבתות וי"ט והכי משמע דמדקאמר מפקיד לספריא אין אתת איתתא מישאל לכון וכו' דנקט איתתא לפי שרגילות תמיד להתענות בלא לשון נדר גמור :

תיט ומצוה להרבות בסעודת ר"ח דגרסינן בירושלמי במגלה וכו' אבל סעודת פורים וסעודת ר"ח מאחרין ולא מקדימין אלמא דמצוה הוא וכו' כצ"ל פירוש דכשחל ר"ח בשבת הסעודה שחייב לעשו' בשבת בשביל ר"ח דאינו יכול לקיימה בשבת מאחרין אותה לעשותה באחד בשבת ולא להקדימה בע"ש כדין סעודת פורים כשחל בשבת : **ומ"ש** רבינו אלמא דמצוה היא דחשיב ליה בהדי סעודת פורים איכא להקשות אפי' לא הוה חשיב ליה בהדי ס"פ בע"כ דמצוה היא דאי לאו מצוה היא למה קאמר דמאחרין ולא מקדימין כיון דאין בה מצוה מאי נפקא לן מינה אי מאחרה או מקדימה ויש לומר דה"א דאינו אלא מנהג בעלמא כיון דנקרא מועד אבל מצוה בפרט ליכא אבל מדחשיב ליה בהדי ס"פ אלמא דמצות פרטית היא ומה"ט אמר רבי' מצוה להרבות בסעודת ר"ח דמדחשיב ליה בהדי ס"פ אלמא צריך להרבות בה כמו בס"פ ועוד ראיה מדאיתקש למועד דכתיב וביום שמחתכם וב"י כתב דיש לדחות הראיות ואין דעתי הענייה מקבלת דיחויו דמ"ש הירושלמי מיירי בסעודה שעושין כשמעברין את השנה וכמ"ש הר"ן איכא להקשות מנ"ל להר"ן לפרש כן אדרבה מדאשכחן דאיתקש ר"ח למועד וכתיב ויהי ממחרת החודש ואיתא נמי בפסיקתא כל מזונותיו וכו' אלמא דבכל סעודה שעושין בר"ח קאמר דמאחרין וכו' ומה שדחה היקישא דר"ח דאיתקש למועד דסמך בעלמא הוא הלא בסי' ת"כ מביא רבינו דברי הרי"ץ גיאות מפי זקנים הראשונים דר"ח ימי שמחה נינהו מדכתיב וביום שמחתכם וכו' ואומרים הלל זה היום עשה ה' נגילה וגו' והראייה מדכתיב כי זבח משפחה לנו כתב ב"י בעצמו דדחייתו לא דחייה היא וכו' והכי נקטינן להרבות בסעודת ר"ח וכשחל נמי ר"ח בשבת חייב להרבות בסעודה באחד בשבת בשביל סעודת ר"ח שהיה חייב בשבת אלא שלא נהגו כן ומהך פסיקתא איכא סמך לתינוקות שמוליכין לבית רבן בכל ר"ח וקורין אותו מעות ר"ח ואין לבטלו אחד המרבה ואח' הממעיט ובלבד וכו' :

ואסור

פרישה

(ג) **וחולו** של מועד ועוד שם חנוכה ופורים ע"כ וז"ל ב"י לא ידעתי למה דילג רבינו חנוכה ופורים דא"ל מפני שא"צ להם בהלכות אלו דא"כ חולו ש"מ ג"כ לא ה"ל להביא ועוד יש לתמוה דבתחלת הדבור כשכתוב ואסור בתענית ה"ל להביא הירושלמי הזה כו' וכ"ל דס"ל לרבינו דאם נשבע להתענות בר"ח שאין השבועה חלה כמו שלא תחול על שבת וחש"מ להכי הביא הירושלמי שסידר ר"ח בין שבת וי"ט ובין חש"מ שהם דאורייתא משא"כ בחנוכה ופורים שסידר אחריהם והם מדרבנן ושבועה חלה עליה מטעם איסור כולל וכ"פ ב"י וג"כ הביא דעת' בר"ח אי דאורייתא הוא או דרבנן :

מתחיל

דרישה

ופותחין לו בהם שאומרים לו אילו שמת ללבך שיפגעו בתוך הזמן אלו הימים לא היית נודר וסותר כל הנדר וכא"ש שם רבינו בהדיא משא"כ כשנדר להתענות בשבת בעצמו דאז הי' יודע שהוא שבת ואפ"ה נדר ולא הותר כל הנדר וחייב לצום ודינו הוי ככל מי שנדר לבטל המצוה אבל אם לא אמר בל' נדר ממש אלא בלשון קבלה בעלמא או הוי דינו כמו שכתב ב"יז"ל דכל היכא דאמרי' שאם אירע י"ט בתוך הזמן שקבל עליו להתענות אינו דוחה את י"ט כ"ש היכא שקיבל עליו להתענות בי"ט עצמו מאחר שאינו אלא קבלה בעלמא ואינו חל על דבר מצוה וכמו שהבין ב"י ז"ל דרבינו ג"כ מודה בזה ככ"ל רק ע"ז יש לתמוה על רבינו שהביא לשון הסמ"ג לא כמ"ש הסמ"ג ול"ע :

ואם

חדושי הגהות

תיח א כתב מהרל"ח ואפשר שהביאו רבינו ללמוד ממנו דשאר כל הימים הכתובים במגילת תענית מותרים להתענות בהן :

טעות

תכ **ואסור** בהספד דתנן נשים במועד מענות פירוש שכולן אומרות כאחת אבל לא מטפחות להכות כף אל כף בר"ח חנוכה ופורים מענות ומטפחות אבל לא מקוננות שתהא אחת אומרת והאחרות עונות אחריה ואחר שנקבר המת לא מענות ולא מטפחות ועל צידוק הדין (א) אם יש לאומרו בר"ח חנוכה ופורים נחלקו בו חכמי גרמיזא אומרים אותו דרך הילוך וחכמי מגנצא א"א אותו אלא על אדם גדול וכן השיב רבינו משולם ב"ר משה שנינו אין מניחים המטה ברחוב שלא להרגיל ההספד ומתוך צידוק הדין ירגילו בהספד וכיון שא"א צידוק הדין א"א קדיש ודי לאדם גדול שמספידים בר"ח ובח"ה שיאמרו עליו צידוק הדין וקדיש והרי"ץ גיאת כתב נהגו מימות זקנים הראשוני' שלא לומר צ"ה אחר המת בר"ח חנוכה ופורים דלא עדיף צידוק הדין דהדיוט מצידוק הדין דמשה רבינו דמסלקי ליה בשבת שחל להיות במועד ור"ח חנוכה ופורים שחלו להיות בשבת דהללו ימי שמחה נינהו דכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ובכל אחד מהם אומרים הלל זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו ותלמידי רש"י כתבו בשמו שאומרים צידוק הדין וקדיש אפי' בחולו של מועד :

תכא **ונוהגין** באשכנז שאומרים פרשת ובראשי חדשיכם שחרית אחר פרשת התמיד ובספרד אין נוהגין לאומרה :

תכב **גרסינן** בפרק במה מדליקין ימים שיש בהם קרבן מוסף כגון ר"ח וחולו של מועד ערבית שחרי' ומנחה מתפללין י"ח ברכות ואומר מעין המאורע בעבודה פירוש אומר יעלה ויבא ברצה ואם לא אמר מחזירין אותו ואם נזכר קודם שיסיים ברכת רצה או אפי' אחר שיסיים כל זמן שאינו (א) מתחיל מודים אומרו במקום שנזכר ואם לא נזכר עד לאחר שהתחיל מודים או אפילו נזכר בשים שלום חוזר להתחיל רצה סיים חוזר לראש ואסיקנא שלעולם חוזר לראש אא"כ לא עקר רגליו וגם רגיל

ב"ח

תב ואסור בהספד וכו' דתנן (בסוף מ"ק) נשים במועד מענות וכו' מה שקשה ממ"ש כאן למ"ש בסי' של"ח של"ט נתבאר לשם :

ועל צידוק הדין וכו' עד סוף הסימן כ"כ שם הרא"ש וצידוק הדין לדרך הילוך דמי לנשים שכולן עונות כאחת דשרי כ"כ ב"י ול"נ פשוט דלדרך הלוך הוי בצנע' ולא אסרו הספד בר"ח אלא בגלוי בצבור בפרהסיא וכיוצא בזה במ"ס בניסן בד"א דמתענין בו התלמידי' בצנעא אבל להזכיר בצבור אסור עד שיעבור ניסן עכ"ל ב"י לקמן בסי' תכ"ט וטעם תלמידי רש"י כתב הרא"ש שהוא לפי שצדוק הדין וקדיש אינו הספד אלא הודאה וקבלת דין שמים :

תכא ונוהגין באשכנז שאומרי' פ' וראשי חדשיכם וכו' פי' כי היכא דתפלת השחר כנגד תמיד השחר ואף על פי כן נוהגין שחרית לומר פרשת תמיד כך בתפילת המוסף שהוא כנגד קרבן המוספין יש לומר פסוקי קרבן מוספי דר"ח אחר פרשת התמיד אך קשה למה לא יאמר בשחרית ג"כ פסוקי המוספי' די"ט דמ"ש משבת ור"ח ועיין בסי' מ"ח במ"ש ב"י התיישב קצת :

תכב גרסינן בפ' ב"מ (דף כד) ימים שיש בהן קרבן מוסף וכו' פי' כיון דדאורייתא הוא אם לא אמר מחזירין אותו משא"כ בה"ב של תעניות דאם לא אמר עננו בט"ת כיון דלאו דאורייתא נינהו אין מחזירין אותו כתב הכל בו הלכות תפלה דף ז' ע"ב כתב הר' מאיר דמהך ירושלמי כל ל' חזקה מה שהוא למוד הזכיר נראה לכך נמי אמריכן בר"ח ובחש"מ אם נסתפק אם אמר ענין היום אם לאו שצריך לחזור חזקה מה שלמוד הזכיר מיהו בפ' ג' שאכלו גרסינן בירושלמי דבספק הזכיר בר"ח ובחש"מ אין מחזירין אותו וצ"ע למה לא הזכיר דין שבת וי"ט ואפשר לומר דבשבת וי"ט מחזירין אותו לפי שהיא ברכה בפני עצמה או אפשר לומר דה"ה דאין מחזירין אותו אבל לא ביאר דינן לפי שאין נופל בכן ספק לפי שהיא ברכה בפני עצמה עכ"ל ובהגהת ש"ע כתב וז"ל ואם הוא ספק אם הזכיר אם לאו א"צ לחזור עכ"ל פסק כדברי הכל בו ותימה הלא דברי ב"י נכונים דכיון דבפ' ג' שאכלו אמר אשכח תני ופליג כל יום שיש בו קרבן מוסף מחזירין אותו ובתלמודא דידן אייתי הך ברייתא דקתני מחזירין פשיטא דלא חיישינן לאידך ברייתא ואפשר עוד דהתם בירושלמי לא לענין הזכרה דתפלה איירי אלא לענין הזכרה דב"ה דהא אהזכרה דב"ה דאיירי ביה מייתי ליה עכ"ל ועוד דהלא ודאי לא שבקינן מאי דפשיטא ליה לה"ר מאיר מקמי קושייתא דהקשה הכלבו מהירושלמי דפ"ג שאכלו דאיכא לאוקומי דלא מיירי אלא בב"ה ואב"ה קאמר אשכח תני ופליג אבל בתפלה ליכא מאן דפליג דפשיטא דקי"ל מה שלמוד הזכיר כדאמרינן במשיב הרוח ובשאלה דברכת השנים והכי נ"ל עיקר כדברי מהר"ם והב"י ולא כהגהת ש"ע :

ואם נזכר קודם שיסיים ברכת רצה וכו' כבר נתבאר לעיל בסימן קי"ד · ואם לא נזכר עד לאחר שהתחיל מודים וכל הסוגיא בס"פ תפלת השחר וכלישנא בתרא דרב נחמן בר יצחק דתרתי בעינן דלא עקר רגליו וגם רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אבל בחדא חוזר לראש אבל ר"ע פסק כסתמא דתלמודא דקאמר מעיקרא לא אמרן שעקר רגליו אבל לא עקר רגליו חוזר לעבודה ודחי לדרב נחמן בר יצחק מקמי סתמא דתלמודא :

ומ"ש

ב"י

תכ ואסור בהספד דתנן נשים במועד מענות וכו' בסוף מועד קטן (כח) :

ועל צידוק הדין אם יש לאמרו בר"ח חנוכה ופורים נחלקו בו וכו' עד סוף הסי' כ"כ שם הרא"ש וכ"כ הגהות מיימון פי"א מהלכות אבל וטעם האומרים אותו דרך הילוך נראה שהוא משום דכל שהוא דרך הילוך דמי לנשים שכולן עונות כאח' דשרי וכתב הרא"ש טעם תלמידי רש"י לפי שצידוק הדין וקדיש אינו הספד אלא הודאה וקבלת דין שמים וכתב רבינו בסי' ת"א שכן כתב הרמב"ם שאומרי' בח"ה צידוק הדין וקדיש וכתב שם עוד כתב בתשובות הגאונים ושאלתם היכא שמספידין בר"ח מהו שיאמרו צידוק הדין כך שנינו במועד מענות אבל לא מטפחות הלכך צידוק הדין אם עונין כולם כאחת מותר ואם אחד מדבר וכולם עונין אחריו אסור עכ"ל כתוב בהגהות אשיר"י בסוף מועד קטן בשם א"ז בניסן כל החדש מצדיקין דרך הליכה · מעי"ה עד ר"ח חשון מצדיקין דרך הליכה ושוב אומרים קדיש אחר קבורתו ונהגו שבערב הפסח אין מצדיקין ומר"ח סיון עד עצרת מצדיקין דרך הליכה וכן ביום טבוח שהוא אסרו חג עצרת ורבינו יואל הנהיג כן כל שבעה שעצרת יש לה תשלומין כל שבעה עכ"ל · כתוב בסמ"ג במל"ת סימן מ"ה גרסינן בירושלמי דמועד קטן ר' כרוספדאי נפטר במועד עשו עליו הברא"ה והיו סבורים שמדעת ר' אמי עשו כן ולבסוף נודע שלא היה דעתו אבל בחנוכה ובר"ח משמע שלדברי הכל מברין עכ"ל ובטור י"ד סי' ש"ה כתבתי שהרמב"ם והרמב"ן והרא"ש הסכימו להברות ואף בחול המועד · דין ת"ח אם מותר להספידו בר"ח נתבאר בהל' חול המועד ובהל' אבל :

תכא ונוהגין באשכנז שאומרים פרשת וראשי חדשיכם וכו' כבר כתבתי בזה סי' מ"ח :

תכב גרסינן בפרק במה מדליקין ימים שיש בהם קרבן מוסף וכו' עד ואם לא אמר מחזירין אותו שם · ואם הוא מסופק אם הזכיר אם לאו נראה מהירושלמי פרק קמא דתעניות דמחזירין אותו דקתני התפלל ואינו יודע מה הזכיר כל ל' יום חזקה מה שהוא למוד הזכיר וכתבוהו התוס' בסוף פ"ק דברכות (יב:) ולמדנו ממנו לכל הדברים שצריך להזכיר [א] וגם הכלבו כתב בסי' י"א בשם ה"ר מאיר נראה מזה בירושלמי שכך נמי אמרינן בר"ח ובחולו של מועד אם נסתפק אם אמר ענין היום אם לא שצריך לחזור אלא שאח"כ כתב מיהו בפ"ג שאכלו גרסינן בירוש' דבספק הזכיר בר"ח ובחולו של מועד אין מחזירין אותו עכ"ל · ותמהני עליו איך לא נסתכל במאי דאיתמר התם עלה דההיא אשכח תני ופליג כל יום שיש בו קרבן מוסף כגון ר"ח וחש"מ צריך להזכיר מעין המאורע ואם לא הזכיר מחזירין אותו וכיון דפלוגתא היא ותלמודא דידן אייתי ברייתא דקתני מחזירין פשיטא דלא חיישינן לאידך ברייתא ואפשר עוד דהתם בירושל' לא לענין הזכרה דתפלה איירי אלא לענין הזכרה דברכת המזון דהא אהזכרה דברכת המזון דאיירי ביה מייתי לה :

ומ"ש ואם נזכר קודם שיסיים כל זמן שאינו מתחיל מודים אומרו במקום שנזכר כ"כ המרדכי בריש תענית בשם אבי"ה וכ"כ ג"כ ממ"ש שם הרא"ש בשמו וכבר כתבתי זה בסי' קי"ד (א) : **ואם** לא נזכר עד לאחר שהתחיל מודים וכו' בס"פ תפלת השחר (כט.) : **ומ"ש** ואסיקנא שלעולם חוזר לראש וכו' שם הא דאמרן סיים חוזר לראש לא אמרן אלא שעקר רגליו אבל לא עקר רגליו חוזר לעבודה אמר רב נחמן בר יצחק הא דאמרן עקר רגליו חוזר לראש לא אמרן אלא שאינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אבל רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו חוזר לעבודה א"ד א"ר נחמן בר יצחק הא דאמר כי לא עקר רגליו חוזר לעבוד' לא אמרן אלא שרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אבל אם אינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו חוזר לראש ופסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כלישנא בתרא דתרתי בעי' לא עקר רגליו וגם רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו

דרכי משה

תכ (א) כל דינים אלו כתבתי בי"ד סי' ת"מ ושם כתבתי כיצד נוהגים : **תכב** (א) ואין דבריו נראין דא"כ מאי איריא ספק אפילו ודאי לא אמרו אין מחזירין אותו כמ"ש לעיל סימן קפ"ח והירושלמי שאמר מתפלל ואינו יודע מה הזכיר כו' אין ראיה דאיכא למימר דלא מיירי אלא לענין הזכרה ושאלה דנתרגל בהן הרבה ולכן כל ל' יום אמרינן מה שהוא למוד הזכיר דלא מקרי הרגל בפחות מל' יום אבל לענין יעלה ויבא דלא

דרישה

סי' תכב [א] **ואם** הוא מסתפק אם אמרו ב"י ז"ל הביא דברי הכלבו בריש סי' זה וז"ל וגם הכלבו כתב בשם הר"ם דאם נסתפק אם אמר ענין היום אם לא שצריך לחזור ואח"כ כתב מיהו בפ"ג שאכלו גרסי' ירושלמי דבספק הזכיר בר"ח אין מחזירין עכ"ל ותמה הוא ז"ל עליו שלא נסתכל במאי דאיתמר התם עליה אשכח תנא דפליג עליה כל יום שיש בו קרבן מוסף כו' מחזירין אותו עכ"ל · ולעד"נ דלק"מ דלשון הירושלמי כך הוא תני היה יושב ואוכל בשבת ושכח להזכיר של שבת רב אומר חוזר ושמואל אמר אינו חוזר שמעון בר בא בשם ר' יוחנן ספק הזכיר של ר"ח ספק לא הזכיר אינו חוזר אשכח תני ופליגי כל יום שיש בו מוסף צריך להזכיר מעין המאורע אם לא הזכיר מחזירין אותו עכ"ל ונראה דכלבו סובר דמאן דאמר ספק אין מחזירין אותו לא פליג אתנא דאמר אם לא אמר מחזירין דמר אמר חדא ומר אמר חדא ותנא דאמר אם לא אמר מחזירין מודה דבספק אין מחזירין ומאי דקאמר שם אשכח תנא דפליג זה קאי אדלעיל מינה אשמואל דקאמר אינו חוזר אפי' יודע שכח ולא הזכיר כמו שהבאתי ל' ירושלמי עליה פליג האי תנא ואמר מחזירין אותו ובזה מיושבים דברי הכלבו ככ"ל · ב"י הביא דברי הכלבו ודחי הירושלמי האמרון דכתב אין מחזירין אותו מיירי לענין הזכרה דברכת המזון דהא אהזכרה דברכת המזון דאיירי ביה מייתי ליה ואין דבריו נראין דא"כ מאי איריא ספק אפילו ודאי לא אמרו אין מחזירין אותו כמ"ש לעיל סי' קפ"ח ומהירושלמי שאמר התפלל ואינו יודע מה הזכיר כו' אין ראיה דאיכא למימר דלא מיירי אלא לענין הזכרה ושאלה דרגיל בהן הרבה ולכן כל ל' יום אמרי' מה שהוא למוד הזכיר דלא מיקרי הרגל בפחות מל' יום אבל לענין יעלה ויבא דלא מצינו לעולם שיטרבו ל' יום שלא יזכיר יעלה ויבא לא מיקרי הרגל ולא אמרי' ביה חזקה מה שלמד מזכיר עכ"ל ד"מ ונלעד"ד להביא ראיה שיש חילוק בין שלשים בלמצוא ממ"ש רבינו לעיל לענין סדר תפלה דלהרא"ש ה"ה לחזור לשל ר"ח מה"ט ע"ש · כתב הכלבו טעה ולא התפלל מנחה ביום שלפני ר"ח מתפלל ערבית שתים ומזכיר יעלה ויבא בראשונה ואינו מזכיר בשניה ואם הזכיר בשניה ולא בראשונה השנייה עלתה לו ולא הראשונה ואם הזכיר בשתיהן יצא עכ"ל וכ"כ ב"י בשם הגאון שכ"כ בחידושיו וכתב שכנון הוא כמ"ש ס"ס רנ"ב בטעה ולא התפלל מנחה בשבת וכ"כ בד"מ וכדאי המה הגדולים הללו לסמוך עליהם אע"ג דלכאורה הדבר תמוה כיון דר"ח הוא ותשלומין הוא בתורת ערבית כמ"ש טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים · ואח"כ למה לא צריך להזכיר בשתיהם לכתחלה יעלה ויבא ול"ד לטעה במנחה בשבת דמתפלל ערבית שתים ומזכיר הבדלה בראשונה ולא בשנייה דהתם כיון דכבר הבדיל בראשונה הוי חול ואח"כ א"א תו להתפלל אלא תפלה של חול משא"כ הכא שהוא ר"ח וכל התפלות שיתפלל בר"ח בכולן יזכיר ולמה יגרע בתפלה כיון דשם ערבית עליה ולא שם מנח' ומש"ה צריך להקדים אות' של ערבית המחובת ראשונה ועיין מ"ש ריש סי' פ"ט בענין זה דלאמרו תפלת שחרית ד' שעות ומנה ואח"כ אכרו כמתפלל תפלה שלא בזמנה דר"ל כמו שמתפלל תפלת שחרית אחר ד' שעות ואם לא נזכר עד אחר ו' שעות אזי מתפלל תשלומין שחרית בשם תפלת מנחה [illegible] מנחה מן ערבית ע"ש :

פרישה

סי' תכב (א) **מתחיל** מודים ז"ל מ"ו והוא כנגד הא דלמוד שאמר אם לא אמרה בעבודה חוזר לעבודה דהיינו רצה ובאשר"י פ' תפלת השחר דף ע"ם ע"ב משמע נמי דלא ס"ל כוותי' אלא מיד כשסיים הברכה הוא חוזר לרצה במקום שמחזירין ובמקום שאין מחזירין כגון יעלה ויבא בערבית דר"ח ועל הניסים מיד כשמסיים הברכה אינו אומר אפילו בלא חתימה הלא יעלה ויבא לחוד משום דהוי הפסק ע"ש ועי"ל סי' קי"ד עכ"ל והכי אומר דסיים הברכה שהזכיר הרא"ש ר"ל שגם התחיל הברכה שאחריה וכן פי' לעיל סי' קי"ד וכ"כ שם בק"ש וגם בהגהות אבל משיב הרוח ע"ש שמוכח לומר כן :

אבל

ובקריאת

תפלתו: **ורב** עמרם נראה שסובר דמ"ד לא אמרן אלא שעקר רגליו וכו' לית ליה דר"כ בר יצחק דמפליג בין רגיל לומר תחנונים וסובר דהלכתא כוותיה: ולמעלה בברכת אתה חונן כתבתי אם יכול לחזור וכו' כלומר בברכת אתה חוננתנו והיא בסי' רצ"ד · ומ"ש רבינו זה בכאן אינו במקומו שהרי עדיין לא הזכיר דבר שאינו צריך לחזור ואפשר שמפני שכתב שם נזכר קודם שיתחיל מודים אומרו במקום שנזכר כלומר ואינו צריך לחזור לעבודה הוצרך להודיענו שי"א שאם רצה לחזור חוזר וי"א שאינו יכול לחזור: **והא** דאמרינן על שכחת הזכרת ר"ח דוקא שחרית וכו' אבל שכח ולא הזכיר בערבית אין מחזירין אותו ל"ש ר"ח יום אחד או הוא שני ימים פשוט בס"פ תפלת השחר (ל:) כתב בא"ח כתב ה"ר נתן דבערבית ליל שני מחזירין אותו שכבר מקודש הוא וכ"כ ריב"ט עכ"ל ודבר תימא הוא שזה היפך פשוט דברי הגמ':

וכשם שיחיד חוזר ש"צ נמי חוזר אם טעה חוץ משחרית דתניא טעה ולא הזכיר ר"ח שחרית וכו' גם זה שם וכבר נתבאר בסימן קכ"ו:

כתב ר"י שאם שכח ולא התפלל יעלה ויבא במנחה וכו' כל זה כתבו הרא"ש והתוס' בר"פ תפלת השחר (כט:):

אם טעה ולא התפלל מנחה ביום שלפני ר"ח כתב הכלבו בסי' י"א מתפלל ערבית שתים · ומזכיר יעלה ויבא בראשונה ולא בשנייה א ואם הזכיר בראשונה ולא בשנייה או בשנייה ולא בראשונה שנייה עלתה לו ראשונה לא עלתה לו ואי אדכר בתרווייהו יצא ואי לא אדכר בתרווייהו יצא עכ"ל דימה אותה לדין טעה ולא התפלל מנחה בשבת שנתבאר בסי' רצ"ב ונכון הוא וכן מצאתי בשם חידושי גאון (ב):

ומ"ש וקורין הלל כתב בשבלי הלקט בשם הגאונים מניין שאומרים הלל בר"ח מצינו שרמז דוד בתהלים הללויה הללו אל בקדשו י"ב פעמים הללו כנגד י"ב חדשי' ולפיכך אנו כופלים כל הנשמה על שנה מעוברת שיהא לה י"ג חדשים ועל חדש ב' ימים:

ורבו בו הדעות י"א שיחיד אין אומר אותה כלל בר"ח וכו' סברות אלו וטע' כל אחד מהם כתובה התוס' (יד·) והר"י והרא"ש בפרק היה קורא והר"ן בפרק במה מדליקין ודעת הרי"ף בפרק במה מדליקין דיחיד לא יברך משמע אבל צבור מברכין וכ"כ שהוא דעת הר"י ודעת רש"י דצבור נמי אין מברכין עליו וכ"ד הרמב"ם בהל' חנוכה וכתב עוד שיחיד לא יקרא כלל ואם התחיל ישלים ויקרא בדילוג וכתב הרא"ש והר"ן שבכיוצא בזה אמרו אם הלכה רופפת בידך ראה היאך צבור נוהגים ונהוג כן ומנהג הוא שמברכים על ההלל והרב המגיד כתב ומנהגינו שצבור מברכין עליו ויחיד אומרו בלא ברכה: **כתב** הכלבו בסי' כ"ב בשם הר"פ שטוב לאומרו עם הצבור אף קודם תפלה עכ"ל וכתב הרוקח ראיתי את ר' שלא קרא הלל דר"ח עם הצבור וקרא מעצמו מיושב בשעת קריאת התורה (ג): **ומ"ש** רבינו בשם ר"ת דל"ש יחיד ל"ש צבור אומרים אותו וכו' נראה שכפל לומר אפי' כל יחיד ויחיד לאפוקי מה"ג שפירש דצבור נמי נקראו' יחיד כל זמן שאין כל ישראל יחד: **ומ"ש** ומברכין לקרות את ההלל כלומר ואין מברכין לגמור וכ"כ שם התוס' והר"י והרא"ש והר"ן ז"ל ועיין במה שכתב רבינו בסי' תפ"ח · וכתב המרדכי בפרק במה מדליקין בשם ראבי"ה דהמברך בר"ח לגמור לא משתבש דלגמור תרתי משמע ושבלי הלקט כתב מי שטעה ובירך בר"ח לגמור אין צריך לחזור (ד): **ומ"ש** רבינו וחותמי' ביהללוך בס"פ ע"פ (קיז:) תנן כוס רביעי גומר עליו את ההלל ואומ' עליו ברכת השיר ובגמרא מאי ברכת השיר רב יהודה אמר יהללוך: **וקורין** אותו בדילוג וכו' הכי אמרינן בפ"ד דתעניות (כח·): **ובן** הצבור קורין ביחד וקורא ש"צ לבדו הודו וכו' זהו המנהג שאנו נוהגים היום ובפרק לולב הגזול (לח) מייתי מנהג קריאת ההלל בענין אחר וכתב עליו הר"ן ומה שאין אנו נוהגים כן הוא משום דמנהגא קרי ליה והיכא דנהוג נהוג היכא דלא נהוג לא נהוג: **ומ"ש** רבינו שקורא הש"צ לבדו הודו והקהל עונין אחריו הודו שם בגמרא הוא אומר הודו לה' והם אומרים הודו לה' מכאן שמצוה לענות ראשי פרקים כלומר שמתחלה תקנו מפני שאינן בקיאין שעל כל דבור שיאמר המקרא שיענו ראש הפרק ובכך יצאו שאינן בקיאין י"ח ומיהו אנן דגמרינן כוליה לא צרכינן אלא שבזה החזיק שלא תשתכח תקנה הראשונה למי שאינו גומר · וכתב הר"ן ומה שאנו נוהגין עכשיו הש"ץ אומר יאמר נא ויאמרו נא והצבור עונין על כל אחד ואחד הודו לא מצינו מנהג זה בתלמוד ואפשר שנהגו כן לרמוז שמצוה לענות ראשי פרקים ולפי

רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו שאז חוזר לרצה אבל אם עקר רגליו אע"פ שרגיל לומר תחנונים או אינו רגיל לומר תחנונים אף ע"פ שלא עקר רגליו חוזר לראש ורב עמרם תלה אותו בעקר רגליו שכתב לא עקר אע"פ שאינו רגיל לומר תחנונים חוזר לעבודה עקר רגליו אע"פ שרגיל לומר תחנונים חוזר לראש וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן ולמעלה בברכת אתה חונן כתבתי אם יכול לחזור בדבר שאין צריך לחזור והא דמחזירין על שכחת הזכרת ר"ח דווקא שחרית ומוסף ומנחה (א) אבל שכח ולא הזכיר בערבית אין מחזירין אותו ל"ש אם ר"ח יום אחד (ב) או אם הוא ב' ימים וכשם שיחיד חוזר ש"צ נמי חוזר אם טעה חוץ משחרית דתניא טעה ולא הזכיר ר"ח שחרית אין מחזירין אותו מפני שתפל' המוסף לפניו וא"ר יוחנן בצבור שנו פי' רב אלפס מפני טורח צבור הקילו בו לסמוך על תפלת מוסף כיון שהיא מיד אחר זאת ורש"י פירש בצבור שנו מי שמתפלל בצבור אפילו יחיד אין צריך לחזור מפני ששומע אותו מש"צ ואין הלשון משמע כן שהרי תלה אותו מפני שתפלת המוסף לפניו ולא קאמר מפני ששומע מש"צ כתב ר"י שאם שכח ולא התפלל יעלה ויבא במנחה (ד) שאין לו להתפלל במוצאי ר"ח ערבית שתים כיון שאין לו להזכיר של ר"ח למה יתפלל ערבית שתים כיון שכבר התפלל י"ח במנחה ולא דמי להא דאמרינן טעה ולא התפלל במנחה בשבת מתפלל במ"ש שנים של חול דשאני התם דאף בשבת היה ראוי להתפלל י"ח אלא שסלקוה מפני טורח שבת הלכך כשלא התפלל במנחה יוצא בי"ח שמתפלל במוצאי שבת דאינון נמי שייכי לשבת וחכמי פרובינצא כתבו כיון שלא יצא ידי חובתו במה שמתפלל הוי ליה כאילו לא התפלל וצריך להתפלל שתים בערב אע"פ שאינו מזכיר בה של ר"ח (ה) וא"א הרא"ש ז"ל כתב הדבר מוכרע לכך היה אומר ה"ר יונה שהנכון לצאת ידי ספק שיתפלל אותו לערב בתורת נדבה וא"צ לחדש בה דבר דכיון שמתפלל אותה מספק אין לך חדוש גדול מזה: וקורין ההלל ורבו בו הדעות יש אומרים שיחיד אין אומר אותו כלל בראש חודש אבל צבור אומרים אותו ומברכין לפניו ולאחריו ויש אומרים שאין חילוק בין יחיד לצבור ושניהם אומרים אותו בלא ברכה ור"ת כתב דלא שנא יחיד ולא שנא צבור אומרין אותו ומברכין עליו אפילו כל יחיד ויחיד ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ומברכין לקרות את ההלל וחותמין ביהללוך וכ"כ רב עמרם וקורין אותו בדילוג שמתחילין הללויה וקורין אותו עד חלמיש למעיינו מים ומדלגין לא לנו ומתחילין ה' זכרנו וקורין עד ואנחנו נברך יה ומדלגין אהבתי כי ישמע ה' עד כל האדם כוזב ומתחילין מה אשיב עד הודו וכל הצבור קורין ביחד וקורא ש"צ לבדו הודו והקהל עונין אחריו הודו וקורא פסוק יאמר נא ישראל והקהל עונין אחריו הודו וכן יאמרו נא בית אהרן ועונין הקהל אחריו הודו וכן יאמרו נא יראי ה' ועונין הקהל אחריו הודו וקורין כולם ביחד מן המצר עד

ומ"ש ולמעלה במ"ש בברכת אתה חונן וכו' כלומר משם יש ללמוד ג"כ לכאן אם יכול לחזו' לראש במקום שא"צ לחזו' אלא לרצה או א"צ לחזו' אפי' לרצה: **והא** דמחזירין וכו' הטעם הוא דכיון דאין מקדשין את החדש בלילה לכך לא הזקיקוהו לחזור: **וכשם** שיחיד חוזר וכו' שם תניא טעה ולא הזכיר של ר"ח בשחרית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרו במוספין ואמר עלה ר' יוחנן ובצבור שנו ופי' אלפסי דהיינו לומר דכשהש"צ טעה אין לו לחזור מפני טורח הצבור אבל יחיד חוזר בין שהוא מתפלל ביחיד בין שהוא מתפלל עם הצבור. אבל רש"י פירש בצבור שנו היינו כשהיחיד מתפלל בצבור אין מחזירין אותו משום דשמע ליה מש"צ ואיכא מקצת הזכרה אבל ביחיד צריך לחזור משמע דמפרש דברייתא הכי קתני דכיון דאיכא תרתי דתפלת המוספין לפניו וגם איכא מקצת הזכרה דשמע ליה מש"צ לכן אין מחזירין אותו ומעתה נתיישב מה שהקשה רבינו על פירש"י וע"ל בסי' קכ"ו: **כתב** ר"י שאם שכח ולא התפלל יעלה ויבא וכו' כל זה כתבו התוס' והרא"ש ריש פ' ת"ה גם רבינו כתבו לעיל סימן רצ"ב ועיין במ"ש לשם: **וקורין** ההלל וכו' בפ' היה קורא ריש ד' י"ד אמר רב ימים שהיחיד גומ' בהם את ההלל וכו' והאריכו התוס' בדין אמירת הלל וברכתו ליחיד או לצבור וכן הרא"ש והר"י לשם: **ומ"ש** ור"ת כת' דל"ש יחיד ול"ש צבור אומרין אותו ומברכין עליו אפי' כל יחיד ויחיד נראה דאציבור קאי דאעפ"י שהש"צ מברך עליו בקו"ר אפ"ה כל יחיד ויחיד שבצבור שקורא ההלל עם הש"ץ ג"כ מברך עליו ולא הויא ברכה לבטלה וב"י פי' דאתא לאפוקי מבה"ג שפי' דצבור נמי נקראו יחיד כ"ז שאין ישראל ביחד ופי' רחוק הוא: **ומ"ש** ומברכין לקרוא את ההלל פי' אפילו לת"ד דבימים שגומרי' את ההלל מברכין לגמור מ"מ בר"ח כיון דמדלגין אין מברכין לגמור ולקמן בסימן תע"ח כתב ע"ש מהר"ם דאף בימים שגומרים לא היה מברך לגמור דאם יחסר אות או תיבה הוי ברכה לבטלה · מיהו אף בר"ח בדיעבד אם בירך לגמור א"צ לחזור ולברך לקרות דלגמור משמע נמי לקרות כמו ותיקין היו גומרין את ההלל ומהר"ם נמי מודה בדיעבד דלא אמר מהר"ם דהוי ברכה לבטלה אלא דלכתחילה יש ליזהר משום דנראה כברכה לבטלה וכ"כ ב"י בשם שבולי הלקט ובמרדכי פרק ב"מ ע"ש ראבי"ה: **וחותמין** ביהללוך מסכה ס"פ ע"פ ואע"ג דכתב בהלל דב' לילו' דחג הפסח קמיירי דגומרין בו ההלל מ"מ כיון דאף בר"ח מברך לפניו צריך ג"כ לברך לאחריו וקורין אותו בדילוג וכו' הכי אמרינן פ"ד דתענית (דף כ"ח): **ומ"ש** שמתחילין הללויה וכו' כך הוא מנהגינו עכשיו אבל

דרכי משה

דלא מצינו לעולם שיעברו ל' יום שלא יזכיר יעלה ויבא לא מקרי הרגל ולא אמרינן ביה חזקה מה שלמוד מזכיר: (ב) ול"נ דשאני גבי הבדלה דלאחר שהבדיל בראשונה בתפלת חול הוא עומד ולכן אין להבדיל בשנייה אבל כאן גם בתפלה שניה בר"ח הוא עומד ומחוייב להזכיר מעין המאורע בכל תפלותיו: (ג) והמנהג הוא כדברי ר"ת והרא"ש וכתב המרדכי פרק במה מדליקין ע"ב דמ"מ מצוה לחזור אחר שנים שיענו אחריו הודו ואנא וכ"כ האגור בשם מדרש שוחר טוב וכ"ה המנהג בהודו אבל לא באנא: (ד) משמע דלכתחלה יברך לקרות

פרישה

(ב) **אבל** שכח ולא הזכיר בערבית כו' לפי שאין מקדשין החדש בלילה גיליון: (ג) **או** אם הוא שני ימים כו' אעפ"י שבליל שנייה כבר מקודש הוא: (ד) **שאין** לו להתפלל כו' ס"א כיון שאין לו להזכיר של ר"ח למה יתפלל ערבית שתים ואם שכח להתפלל מנחה בער"ח דינו כמו שכח להתפלל מנחה בשבת כמש שכתוב בסי' רצ"ב ב"י: (ה) **וא"א** הרא"ש ז"ל כתב הדבר מוכרע ז"ל מ"ו ומרדכי כתב דהרי"ף חולק על ר"י שהרי פסק היכא שטעה במנחה ולא התפלל של שבת מתפלל כו' שתים ואם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשנייה שעלתה לו שנייה במקום ערבית וחוזר ומתפלל אעפ"י שלא הרויח כלל בחזרת תפלה השלישית וא"כ תמה על הרא"ש שפי' דברי הרי"ף גבי לא הבדיל כו' ואפ"ה מספקא ליה בדר"י שלא ותפלל של מוצאי שבת שתים ונראה דאפ"ה ל"ד דשאני התם בלא הבדיל מתחלה דס"ס תמילת הטעות היה בשבת שלא היה מתפלל ברכו וא"כ צריך תשלומין ממ"כ ודו"ק וכן ר' יונה כתב שאף הרי"ף אינו מחולק בזה והיינו כדפרישית עכ"ל. ולעד"נ דשאני הכא שהתפלל מנחה אעפ"י שלא הזכיר של ר"ח ושבת מ"מ הוא סבר שהתפלל תפלה בזמנה משא"כ כשלא התפלל דשבת כלל והבדיל בשנייה ולא הבדיל בראשונה דגלי דעתיה דבעי להתפלל תפלת של מוצאי שבת באחרונה ושל תשלומין ראשונה והדין נותן שצריך להתפלל תפלה המחויבת ברישא כמ"ש לעיל סי' פ"ט וק"מ א"כ לא התפלל כלל בזמנו לכן צריך לחזור ולהתפלל ועיין בק"ש ר"פ תפלת השחר:

(ו) **וקורא** פסוק יאמר נא ישראל כו' בגמרא הוא אומר הודו לה' והם אמרו הודו לה' מכאן שמצוה לענות ראשי הפרקים ב"י כלומר שמתחלה תקנו מפני שאינן בקיאין

חדושי הגהות

תכב א טעות סופר יש כאן עיין בט"ז סימן ק"ח ס"ק ט"ו:

עד אודך כי עניתני ומשם ואילך כופלים כל פסוק ופסוק ואומר ש"צ אנא ה' הושיעה נא ועונין אותו הקהל אחריו וכן באנא ה' הצליחה נא ובספרד פושטין פסוק ברוך הבא ופסוק אל ה' ויאר לנו וכופלין אלי אתה ואודך והודו ובאשכנז כופלין הכל וכן עיקר ועוד יש מנהגים משתנים בהרבה מקומות בקריאתו ועיקר קריאתו תלויה במנהג הלכך כל מקום ומקום לפי מנהגו וכיון שאין גומרי' אותו ואין קורין אותו אלא בדילוג אינו חמור לענין הפסקה כק"ש אלא אף באמצע שואל בשלום אדם נכבד שצריך לנהוג בו כבוד ומשיב שלום לכל אדם אבל בענין אחר אין לו להפסיק ואם הפסיק ושהה בו אפילו שהה כדי לגמור כולה אין צריך לחזור לראש:

תכג **ואומר** ש"צ קדיש תתקבל (א) ומוציא ס"ת וקורא ד' אין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהם ואין מפטירין בנביא [א] ובקריאת הפרש' (א) הלכתא כרב דאמר דולג פי' כהן קורא ג'

אבל בזמן התלמוד היה מנהג אחר כדאיתא בפ' לולב הגזול במשנה ובגמרא (דף ל"ח) ע"ש וכיון שאין גומרין אותו ואין קורין אותו אלא בדילוג אינו חמור לענין הפסקה וכו' כ"כ הרא"ש בפ' היה קורא וכתב ב"י לשון רבינו כפול שלא לצורך דאין גומרין היינו אין קורין אותו לכתחלה אלא בדילוג עכ"ל ולי אפשר דה"ק וכיון דלא מיבעי' דאין גומרין אותו לכתחל' אלא אפי' בעי לקרותו שלא בדלוג מעכבין על ידן כדאמר בפ"ד דתענית (דף כ"ח) רב איקלע לבבל חזנהו דקא קרו הלילות בריש ירחא סבר לאפסוקינהו כיון דקא חזו מדלגי דלוגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם וזהו שאמר ואין קורין אותו אלא בדילוג כלו' שמעכבין עליהן שלא לקרותו אלא בדילוג הלכך אינו חמור וכו' אבל אם היה רשות לקרותו שלא בדילוג הוי' דינו של קורא שלא בדילוג כימים שגומרי' בו את ההלל דשוויה עליה חובה ולענין הפסקה נמי חמור דינו כקורא את שמע : **ואם** הפסיק ושהה בו וכו' היינו בשהה בשלא עיכבו אונס מקום הטנופת וכיוצא בו וכהסר מקולי ור"י ומסקנת הרא"ש וכדלעיל בסימן ס"ה ע"ח פ"ה צ' ק"ד ודלא כהרי"ף והרמב"ם ולכן כתב רבינו כאן בסתם וכן בהל' סוכה ובהל' פסח ובהל' מגיל' כתב בסתם דנסמך על מה שכתב למעלה בסימני' הנזכרים דלא אמרו א"צ לחזור לראש אפילו שהה כדי לגמור את כולה אלא בדלא עכבו אונס ושאין חלוק בין ק"ש לתפלה ושופר והלל ומגלה בהלל גופיה נמי אין חילוק בין מדלגין לאין מדלגין ודלא כמ"ש דלהרא"ש איכא לחלק בזו גם לא כדמשמע ליה לב"י דרבינו פסק כאן ובסוכה ובפסח ובמגילה כהרי"ף והרמב"ם דליתא אלא כדפרישית : **תכג ואומר** ש"ץ קדיש תתקבל כיון דנשלמה תפלת שחרית אומר תתקבל משא"כ ביום שאין בו קרבן מוסף דלא נשלמה התפלה עד אחר ובא לציון א"א תתקבל עד אחר גמר ובא לציון ולאחר תפלה אומר ח"ק : **ומ"ש** ומוציא ס"ת וקורא ד' וכו' בפרק הקורא עומד : **ובקרי'** הפרשה הילכתא כרב וכו' ג"ז שם ריש (דף כ"ב) והתוס' שם הקשו

ולפי שהוא פסוק של הודאה ושבח נהגו כן ומ"מ יוצאין בו מאותן הפסוקים שאומר הש"ץ דשומע כעונה ודע שיש בקצת ספרי רבי' חסרון וכך היא הגירסא הנכונה וכן יאמרו נא יראי ה' ועונין הקהל אחריו הודו וקורין כולם ביחד מן המצר עד אודך כי עניתני ומשם ואילך כופלים כל פסוק ופסוק ואומר ש"צ אנא ה' הושיעה נא ועונין אותו הקהל אחריו וכן באנא ה' הצליחה נא : ומ"ש שמאודך כי עניתני ואילך כופל כל פסוק ופסוק שם במשנה מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט יפשוט ופירש"י לכפול כל פסוק ופסוק ונהגו כן מפני שיש פרשה כפולה כו' הודו תחלה וסוף יאמר נא ג"פ קראתי ענני ה' לי ה' לי טוב לחסות טוב לחסות סבוני סבוני דחה דחיתני ויהי לי לישועה קול רנה וישועה ימין ה' ימין ה' לא אמות ולמות לא נתנני פתחו לי שערי צדק זה השער אבל מאודך ולמטה אינו כופל והיינו דאמרינן לקמן מוסיף לכפול מאודך ולמטה : **ומ"ש** רבי' אומר ש"צ אנא ה' הושיעה נא ועונין אותו הקהל אחריו שם בגמרא הוא אומר אנא ה' הושיעה נא והם אומרי' אנא ה' הושיעה נא מכאן שקטן מקרא אותו ועונה אחריו מה שהוא אומר הוא אומר אנא ה' הצליחה נא והם עונין אחריו אנא ה' הצליחה נא מכאן שאם בא לכפול כופל ופי' הר"ן הוא אומר אנא ה' הצליחה נא בזה החזיקו להיות סימן למי שסומך על המקרא שפעמים שצריך לענות אחריו על כל דבר ודבר שהוא אומר והיכי דמי כגון מי שהיה קטן מקרא אותו הוא אומר אנא ה' הצליחה נא והם שומעין ואח"כ עונין סי' זה החזיקו לדעת שהרוצ' לכפול קצת פסוקים שבסוף ההלל כמו שנהגו עכשיו כופל כמו שזה נכפל שהרי שומע כעונה כדלקמן ואלו שומעין ועונין הרי זו כפולה . והני מכאן דאמרי' מכאן לקטן המקרא וכו' מכאן שאם בא לכפול לאו דוקא דה"ה דמצי למימר איפכא מאנא ה' הושיעה נא שאם בא לכפול ומאנא ה' הצליחה נא קטן המקרא אלא אשמועי' שלא על חנם החזיקו אלו שגומרין את ההלל לענות דברים הללו אלא כדי ללמוד מהם תקנות הללו שתקנו נביאים לישראל . וכתבו התוס' (שם :) והר"ן אע"ג דאמרינן במגלה דאין מפסיקין בפסוק אלא לתינוקות של בית רבן והכא מפסיקין באנא ה' הושיעה נא ובאנא ה' הצליחה נא והפסוק אח' הוא היינו טעמא לפי שאמרוהו ב' בני אדם כדאיתא בפ' ע"פ (קיח.) : **ובספרד** פושטים פסוק ברוך הבא וכו' ובאשכנז כופלין הכל וכן עיקר שם תנא ר' כופל בה דברים ר"א מוסיף בה דברים מאי מוסיף אמר אביי מוסיף לכפול מאודך ולמטה · ופירש"י כופל בה דברים . מאנא והלאה : מוסיף בה · מוסיף לכפול על כפילתו של רבי מאודך ולמטה וזה לכאורה מבואר שהוא כמנהג אשכנז שכופלין כל הפסוקים מאנא ולמטה ולי נראה שהטעם מנהג ספרד הוא משום דברוך הבא ואל ה' ויאר לנו א"צ לכפול מפני שמעצמם הם כפולים שכנגד ברוך הבא בשם ה' כתב ברכנוכם מבית ה' וכנגד אל ה' ויאר לנו כתב אסרו חג בעבותים וגו' שע"ש קרבנות הקרובים במזבח הקב"ה מאיר לנו אבל אלי אתה ואודך והודו לה' שהם פשוטים צריך לכופלם ועל שני פסוקים אלו לבד הוא שאמר רבי כופל בה דברים : **ומ"ש** וכיון שאין גומרין אותו וכו' אינו חמור לענין הפסקה כק"ש אלא אף באמצע שואל בשלום אדם וכו' בפרק היה קורא (יד.) אמר רבה ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל בין פרק לפרק פוסק באמצע הפרק אינו פוסק וימים שאין היחיד גומר בהם את ההלל אפילו באמצע הפרק פוסק וכתב הרא"ש משמע שאין לפסוק בו אלא מפני הכבוד דימים שהיחיד גומר בהם את הלל פוסק בה כדין ק"ש אבל ימים שאין היחיד גומר בהם אפילו באמצע הפרק שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם הא לאו הכי אין לו להפסיק וה"ר יונה פירש דהא דאמרינן דימים שאין היחיד גומר בהם את ההלל פוסק היינו דוקא מפני היראה ומפני הכבוד כמו בק"ש אבל הרמב"ם כתב בהל' חנוכה ימים שגומרים בהם את ההלל יש לו להפסיק בין פרק לפרק אבל באמצע הפרק לא יפסיק וימים שקוראים בהם בדילוג אפילו באמצע הפרק פוסק וכתב ה"ה שנראה מדבריו שהוא פוסק לכל דבר ואינו כדין ק"ש שאינו פוסק אלא לדברים ידועים וכן בדין שהרי אין ברכה מתוקנת לאחריו ותלויה היא במנהג ומיהו כתב שדעת רוב המפרשים הוא כדעת הרא"ש ולשון רבינו כפול שלא לצורך דאין גומרין היינו אין קוראין אותו אלא בדילוג :

ב"ה כתב ר"י בנ"ג ההלל אע"פ שיצא מוציא בין יחיד בין צבור ודווקא שאינו בקי שאינו יודע לענות אבל יודע לענות אם יצא אינו מוציא אא"כ עונה אחריו הללויה וצ"ע היכי איתא בגמרא :

ואם הפסיק ושהה בו אפילו שהה כדי לגמור כולו וכו' בסוף מסכת ראש השנה (לד.) א"ר יוחנן שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא והא א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק בהלל ובמגילה אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ל"ק הא דידיה הא דרביה וכתבו הרי"ף והרא"ש קי"ל כר"י דאמר אפילו בתשע שעות יצא ובהלל ובמגילה נמי אע"פ ששהה לגמור את כולה אינו צריך לחזור לראש אלא קורא ממקום שפסק וכ"פ הרמב"ם בהלכות חנוכה אבל הרא"ש בפרק מי שמתו (כד:) כתב גבי ק"ש דהא דאמרינן אע"פ ששהה כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש דוקא בשלא שהה בינתיים מחמת אונס שעכבו מלקרות אבל אם שהה מחמת אונס שלא היה המקום ראוי לקרות או אונס אחר אם הפסיק ושהה כדי לגמור את כולה כשחוזר לקרות צריך להתחיל מראש ומשמע דה"ה בהלל וכ"כ רבינו בסי' פ"ה דלסברא זו דין הלל ומגילה שוין לדין ק"ש וא"כ מ"ש רבינו בהלכות פסח ובהלכות סוכות לגבי הלל ובה' מגילה שאפילו שהה כדי לגמור את כולה חוזר למקום שפסק ולא חילק צ"ל דכדעת הרי"ף והרמב"ם סתם דבריו דאילו לדעת הרא"ש ה"ל לחלק בין שהה מחמת אונס לשלא מחמת אונס ומיהו מ"ש כאן לענין הלל דר"ח לד"ה הוא דכיון דאין קורין אותו אלא בדילוג מודה הרא"ש דאפילו שהה מחמת אונס כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש ויש לתמוה על רבינו שבסימן פ"ה כתב שדין הלל ומגילה שוין לדין ק"ש ובסי' ס"ה לגבי ק"ש סתם דבריו כדעת הרא"ש שמחלק בין שהה באונס לשהה שלא באונס ובהל' פסח והל' סוכה והלכות מגילה סתם דבריו כדעת הרי"ף והרמב"ם שאינם מחלקין בדבר (ה) : **כתב** ר"י קרא וטעה ואינו יודע היכן טעה יחזור לראש הפרק ודוקא שאינו יודע היכן טעה אבל אם נזכר שאמר כל הפרק ודילג פסוק א' יחזור לאותו פסוק כך פשוט בתוספת ברפ"ב דמגילה אמרינן שהקורא את ההלל למפרע לא יצא וכתבה הרמב"ם בהלכות חנוכה : **כתוב** בשבלי הלקט הורה הר"מ דמצות הלל קריאתו מעומד והטעם כתב ה"ר בנימין ע"ש הכתו' הללו עבדי ה' שעומדים ומה שקורין אותו בליל פסחים ביסיבה מתוך שחולקין אותו אין טורחין עליו לעמוד ועוד שהרי עומד על שולחנו וכוסו בידו ושמא תטרף דעתו מתוך סעודתו ויפול הכוס מידו והר"ת כתב לפי שדרך ליל פסח היסיבה וחירות אין מטריחין אותו לעמוד עכ"ל :

תכג ואומר ש"צ קדיש תתקבל וכו' וקורא ד' אין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהם ואין מפטירין בנביא משנה בפרק הקורא את המגילה עומד (כא.) : **ומ"ש** ובקריאת הפרשה הלכתא כרב דאמר דולג ג"ז מסקנא דגמרא (שם כב.) והטעם שהוצרכו לדלג הוא מפני שפרשה זו אין בה אלא ח'

דרכי משה

לקרות וכן המנהג וכ"כ מהרי"ל נהגו לברך לקרות כתב בהג"ם הלכות חנוכה פ"ב במ"ם איתא וצריך לקרות בקול נעים לקיים מה שנאמר (תהילים לד) ונרוממה שמו יחדיו ירושלמי וצריך להתיז כל"ח : (ה) ונ"ל דלגבי ק"ש שהיא דאורייתא פסק כדברי הרא"ש דצריך לחזור לראש כמו שנתבאר סימן ס"ה אבל לגבי הלל ומגילה דהם דרבנן פסק כדברי הרי"ף והרמב"ם דא"צ לחזור לראש : **תכג** (א) כתב הכלבו זה הכלל כל יום שיש בו מוסף אומרים קדיש שלם ושאין בו מוסף אומרים קדיש זוטא : ע"ל

דרישה

סי' **תכג** [א] **ובקריאת** הפרש' הלכתא כרב דאמר דולג פי' כהן קורא ג"פ שהם וידבר כו' ואמרת ולוי חוזר וקורא ואמרת ומסקנא דגמרא בפרק קמא דמגילה והטעם ג"כ שם בגמרא מפני שפרשה זו אין בה אלא ח' פסוקים ואם יקראו שנים הראשונים כ"א ג' פסוקים לא נשארו אלא ב"פ ואין משיירים בפ' פחות מג' פסוקים ואם קראו פ' זו בשנייה ונשארו עדיין שבעה פסוקים לקרות בהן ב' אנשים א"א לפי שהם נחלקים לב' פרשיות פ' ביום השבת היא מב' פסוקים וראשי חדשיכם היא מה' פ' ואם יקרא איש א' פ' וביום השבת ופסוק א' מפרשת וראשי חדשיכם אין מתחילין בפ' פחות מג' פסוקים ואם יקרא פ' וביום השבת וג' פסוקים מפרשת וראשי חדשיכם לא נשארו אלא ב' פסוקים וע"ש ופירש הר"ר אלפסי והגאונים בפ' ראש חודש ואמצעי היינו שני והקשה עליו הרמב"ן ז"ל דאם כן מה הועילו חכמים בתקנתן דהרי אותה חששא במקומה עומדת שהרואה אותו מתחיל בפסוק שלישי שבפרשה יאמר הראשון לא קרא אלא שנים ומי לא חיישינן לנכנסי' בלא אפשר למה דולג יקראו שנים בפרשה כו' והג' יקרא ביום השבת ופסוק א' וראשי חדשיכם דמאי איכא אי משום דאין מתחילין בפ' פחות מג' פסוקים והא ההיא אינו אלא משום הנכנסים וכיון דאפי' בדילוג אכתי איכא לחשש חששא גופא למה ידלג ליקרי כדרכו ולא ניחוש לנכנסי' כיון דלא אפשר ומתוך כך דקק הרמב"ן להעמיד פלוגתא דרב ושמואל אמעמדות אבל בר"ח חדש קורא כדרכו וגם הרשב"א ז"ל תירץ ליישב המנהג ועיין שם בפי' רבינו ניסים פרק הקורא את המגילה עומד ד' שע"א ע"ב והר"ן תירץ דרבנן גזרו דלעיל אין מתחילין בפרשה ואין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים והך תקנתא לא מיעקרה לעולם הילכך א"א

פרישה

בקיאין שעל כל דיבור שיאמר המקרא שיענו ראש הפרק ושכך יוצאים י"ח ומיהו אנן דגמרינן כולה לא צרכינן אלא שבזה החזיקו שלא תשתכח תקנה הראשונה למי שאינו גמיר וכתב הר"ן ומה שאנו נוהגין שהציבור עונין על כל א' וא' הודו לא מצינו מנהג זה בתלמוד ואפשר דנהגו כן לרמוז שהמצוה לענות ראשי הפרקים ולפי שהוא פסוק של הודאה ושבח נהגו כן ומ"מ יוצאין בו מאותן הפסוקים שאומר הש"ץ דשומע כעונה והטעם שקורין הלל בר"ח כתב בשבלי הלקט בשם הגאונים מנין שאומרים הלל בר"ח מצינו שרמז דוד בתילים הללויה הללו אל בקדשו י"ב פעמים הללו כנגד י"ב חדשים ולפיכך אנו כופלין כל הנשמה תהלל יה על שנה מעוברת שיש לה י"ג חדשים :

סי' **תכג** (א) **הילכתא** כרב דאומר דולג כו' והטעם מפני שהפרש' זו אין בה אלא שמנה פסוקים ואם יקראו שנים הראשונים כל א' ג' פסוקים לא ישארו אלא ב' פסוקים ואין משיירין בפ' פחות מג' פסוקים ואם יקראו פ' זו בשנים ונשארו עדיין שבע פסוקים לקרות בהן ב' אנשים מזה א"א לפי שהם נחלקים לב' פרשיות וב"פ ביום השבת יש בפ' ואם יקרא א' פ' וביום השבת ופסוק א' מפרשת וראשי חדשיכם אין מתחילין בפ' פחות מג' פסוקים ואם יקרא פ' וביום השבת וג' פסוקים מפ' וראשי חדשיכם לא ישארו רק שני פסוקים ועיין בב"י תשלום דברים אלו כתב בשבלי הלקט מה טעם ידלג הלוי בקריאת הכהן יקרא גם השני שלשה פסוקים מפ' וידבר וידלג השלישי פסוק א' לאחריו זה א"א משום היוצאים דאף אם ישאל אין מי שיודע אבל כשמדלג האמצעי משום היוצאין ליכא למיחש ומשום הנכנסי' מאן דעייל שיולי שייל שיבולי לקט וב"י ולעד"נ בשלמא לשני גם לנכנס

ג' פסוקים שהם וידבר צו ואמרת ולוי חוזר וקורא ואמרת וזה פירוש דולג שדולג לאחריו וקורא את הכבש אחד ועשירית האיפה וישראל קורא עולת תמיד עד ובראשי חדשיכם רביעי קורא ובראשי חדשיכם ואומר קדיש ואשרי ובא לציון וסדר קדושה וא"א יענך ה' ביום צרה ומחזיר ס"ת למקומו ועומדין להתפלל תפלת מוסף אבות וגבורות וקדושת השם וג' אחרונות ושל ר"ח באמצע ראשי חדשים (ב) לעמך נתת וכו' וחותם בא"י מקדש ישראל וראשי חדשים (ג) ופי' זמן כפרה וכו' ששעיר ר"ח מכפר על טומאת המקדש וקדשיו ונאמר בו ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה · ומחזיר ש"ץ התפלה ואומר קדיש ונוהגין בספרד לומר מזמור ברכי נפשי לפי שיש בו עשה ירח למועדים :

תכד **מזכירין** יעלה ויבא בבה"מ ואם לא אמר אין מחזירין אותו ולמעלה בבה"מ כתבתי מה דינו אם נזכר קודם שפתח בברכת הטוב והמטיב :

תכה **ראש** חדש שחל להיות בשבת ערבית שחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר יעלה ויבא בעבודה ואינו מזכיר של שבת ביעלה ויבא שכבר הזכירו ברביעית ומוציאין ב' ספרים וקרין בא' ז' מסדר היום ובשנייה קורא מפטיר וביום השבת עד סוף הפ' ומפטיר השמים כסאי ואפילו ר"ח אלול שחל להיות בשבת מפטירין השמים כסאי ולא עניה סוערה ואין מזכירין של ר"ח בהפטרה והר"י כתב שצריך להזכיר של ר"ח לומר את יום המנוח הזה ואת יום ר"ח הזה אלא שאין חותם בשל ר"ח ולא נהגו כן ור"ח שחל להיות בא' בשבת מפטירין בשבת שלפניה ויאמר לו יהונתן מחר חדש מוסף של שבת ור"ח אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל ברביעית של שבת ושל ר"ח יחד אתה יצרת וכו' וחותם ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל וראשי חדשים : ברכת

ה' פסוקים ואם יקראו שנים הראשונים כל אחד ג' פסוקים לא נשארו אלא ב' פסוקים ואין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים ואם יקראו פרשה זו בשנים ונשארו עדיין ז' פסוקים לקרות בהם ב' אנשים א"א לפי שהם נחלקים לב' פרשיות פרשת וביום השבת היא משני פסוקים ופרשת ובראשי חדשיכם היא מה' פסוקים ואם יקרא איש אחד פרשת וביום השבת ופסוק א' מפרשת ובראשי חדשיכם אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים ואם יקרא פרשת וביום השבת ושלש פסוקים מפרש' ובראשי חדשיכם לא נשארו אלא ב' פסוקים ומפני כך צריכין לקרות ג' בפרשת צו ואע"פ שאין בה אלא ה' פסוקים כשדולג האמצעי פסוק אחד ה"ל ט' וקורא הד' פרשת וביום השבת ופרשת ובראשי חדשיכם או שיקרא הג' ג' פסוקים הנשארים וגם וביום השבת והרביעי קורא ובראשי חדשיכם וכמו שכתב הרמב"ם ורבי' וכן נהגו : **כתוב** בשבלי הלקט מה טעם דולג וחוזר הלוי בקריא' הכהן ואינו דולג הישראלי בקריאת הלוי שהוא אחריו בפרשה זהו הטעם שמה שאין משיירין בפרשת פחות מג' פסוקים גזירה משום הנכנסים והיוצאים והכא דלא אפשר לפיכך דולג האמצעי דמשום היוצאים ליכא למיחש ומשום נכנסים מאן דעייל הוילי הויל עכ"ל : **ועומדים** להתפלל תפלת מוסף כו' ראשי חדשים לעמך נתת וכו' כתב בא"ח בשם ה"ר יהודה הלוי כי כינוי תולדותם של אל החדשים ר"ל כי עולת ר"ח היתה באה על תולדת ימי החדש ולפיכך קרא ר"ח זמן כפרה ופירש גם כן מיד שוגא מיד יצר הרע ור"ל כי שעיר החדש לזכרון לפני ה' להנצל מן היצר · כתב רבינו בסימן רפ"א בשם רב נטרונאי מנהג בשתי ישיבות לומ' בקדוש' כתר יתנו לך ממקומך מלכנו ואז בקול רעש גדול ובמוסף של שבת וי"ט ויה"כ ובנעילה אנו אומרים פעמים ולהיות לכם לאלהים אבל בר"ח ובחולו של מועד א"א אותו ע"כ . ונראה שעל זה סמכו בספרד להתחיל במוסף ר"ח כתר ותיכף שאומרים מלא כל הארץ כבודו אומרים לעמתם משבחים כמו בקדושת שחרית · ואחר כך מצאתי מבואר זה יותר בשבלי הלקט סימן מ"ה וז"ל מצאתי לגאונים אין אומרים פעמים ולהיות לכם לאלהים בקדושה אלא במוספי שבת ויום טוב אבל במוספי ר"ח וחה"מ לא וכן מנהג פשוט א ולמה נהגו לומר פעמים ולהיות לכם לאלהים בקדושה מצאתי בתשובת הגאונים לפי שבימי רב גזר יוזגדר מלך פרס שלא יקראו ק"ש מה עשו חכמים שבאותו הדור תקנו להבליעו בין הקדושות רישא שמע ישראל וסיפא אני ה' אלהיכם ולמה תקנו לומר בהבלעה כך כדי שלא תשתכח ק"ש מפי התינוקות ובקשו רחמים מן השמים ובטלה הגזירה אמרו חכמים שבאותו הדור לא נבטל שלא לאומרה בקדושה כלל כדי שיתפרסם הנס לדורות אלא נקבע אותה בתפלת המוספין ובתפלה נעילה שאין שם ק"ש כלל וכן מנהג בשתי ישיבות עכ"ל :

תכד מזכירין יעלה ויבא בברכת המזון בפרק במה מדליקין (כד :) איבעיא להו מהו להזכיר ר"ח בבה"מ רב אמר מזכיר רבי חנינא אמר אינו מזכיר ואסיקנא כרב דתניא כוותיה וכתבו התוספות שאומר יעלה ויבא בבונה ירושלים משום דיעלה ויבא הוא תפלה ותחנונים תקנוהו בבונה ירושלים דהוא כמי תפלה ובי"ח תקנוה בעבודה שהיא תפלה להשיב ישראל לירושל' : **ומ"ש** ואם לא אמר אין מחזירין אותו וכו' מימרא בפרק ג' שאכלו (מט :) : **ומ"ש** ולמעלה בבה"מ כתבתי מה דינו אם נזכר קודם שפתח בהטוב והמטיב בסימן קפ"ח :

תכה ר"ח שחל להיות בשבת ערבית שחרית ומנחה מתפלל שבע וכו' בפ"ב דו"ט (יז.) ובפרק בכל מערבין (מ·) שבת שחל להיות בר"ח או בחש"מ ערבית שחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר מעין המאורע בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו : **ומ"ש** רבינו ואינו מזכיר של שבת ביעלה ויבא וכו' כ"כ המרדכי פ' ב"מ (א) : **ומ"ש** ומפטירין השמים כסאי בפרק בני העיר (לא·) ר"ח שחל להיות בשבת מפטירין והיה מדי חדש בחדשו : **ומ"ש** רבינו ואפילו ר"ח אלול שחל להיות בשבת מפטירין השמים כסאי וכו' ז"ל המרדכי בפרק בני העיר ואי מיקלע ר"ח אלול בשבת אין מפטירין השמים כסאי כי אין מדלגין ז' דנחמתא ובספרד נהגו לדלג ז' דנחמתא מפני השמים כסאי ומפני ויאמר לו יהונתן שכן כתובות בתלמוד וכתב עוד שם בהגהת שאע"פ שכן כתובות בתלמוד אין בכך כלום שכבר כתבו התוספות בפרק כל שעה (מ :) דבכמה דברים אנו סומכין על ספרים החיצונים ומניחין דברי התלמוד וגם ראיתי כתוב שהר"מ ז"ל צוה להפטיר השמים כסאי והגה"מ בפי"ג מהלכות תפלה כתב ג"כ שתי (ב) הסברות והרד"א כתב שאין מדלגין תלתא דפורענותא וז' דנחמתא בשום הפטרה אחרת כלל והוא הוה בקי בהני מילי טובא ולכן ראוי לסמוך על דבריו וכן נוהגין להפטיר ז' דנחמתא גם כשחל ר"ח בשבת ואחר שגמרו ההפטרה אומרים פסוק ראשון מהפטרת השמים כסאי ופסוק והיה מידי חדש לזכר שהיום ר"ח (ג) : **ואין** מזכירין של ר"ח בהפטרה מימרא דרב גידל אמר רב בפרק במה מדליקין וטעמיה משום שאלמלא שבת אין נביא בר"ח ואע"פ שהרי"ף והרמב"ם סוברים דלית הלכתא כוותיה כבר פשט המנהג שלא להזכיר של ר"ח כלל : **ור"ח** שחל להיות באחד בשבת מפטירין בשבת שלפניו ויאמר לו יהונתן פשוט בפרק בני העיר : וכשר"ח ב' ימים שבת ויום ראשון יש שהיו רוצים לומר דכיון דיום שני עיקר מפטירין מחר חדש ולא השמים כסאי ומורי חמי הר"ר יצחק סבע ז"ל טען עליהם ממ"ש רבינו בסמוך ומפטיר השמים כסאי ואפילו ר"ח אלול שחל להיות בשבת והדבר ידוע שלעולם ר"ח אלול שני ימים וע"כ כשחל להיות בשבת הוא ביום ראשון משני ימים ר"ח דביום שני א"א דא"כ אתי ר"ה ביום ראשון וקי"ל לא אד"ו ראש וקאמר דמפטיר השמים כסאי וזו היא ראיה שאין עליה תשובה וכן נוהגין להפטיר השמים כסאי ואחר שגמרו הפטרת השמים כסאי אומרים פסוק ראשון ופסוק אחרון מהפטורת ויאמר לו יהונתן לזכר שמחר ג"כ הוא ר"ח ואף על גב דקי"ל (מגילה כד :) דאין מדלגין מנביא לנביא כבר כתב בעל תה"ד ליישב המנהג ובסי' קמ"ד כתבתי בשם ה"ר מנוח דכיון דהנך קראי קרינן להו על פה לא שמיה דילוג (ד) :

מוסף של שבת ושל ר"ח אומר אבות וגבורות וכולל ברביעית של שבת ור"ח וכו' בפ"ב די"ט ובפרק בכל מערבין שבת שחל להיות בר"ח או בחש"מ ערבית שחרית ומנחה מתפלל וכו' ובמוספין מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע וכתב הר"ן דלית הלכתא כוותיה במאי דאמר ומסיים בשל שבת מדאשכחן בפרק שלשה שאכלו (מט :) דאיתיביה לוי לר' מקדש השבת וישראל ור"ח אלמא כך יש לנו לחתום וכ"כ התו' :

א"ר"י

תכג הקשו היאך קורא השלישי וביום השבת והרביעי בראשי חדשיכם האיכא למיחש שיאמרו הנכנסים שהשלישי לא קרא אלא שני פסוקים וביום השבת ותירץ דליכא חששא כיון שהדבר ידוע לעולם א"כ אין לחוש לכך דא"כ לא ה"ל להפסיק הקריאה כשהגיע לפרשה שהרי גם ובראשי חדשיכם מעין הפרשה שהניח בה ע"כ ונראה שהיה מפרש דלא חיישינן לנכנסים אלא היכא דמתחיל ענין אחר בסוף ב' פסוקים ולא ידעתי מאין ראה לפרש כן וגם אין כאן קושיא כלל כיון דב' פסוקים דביום השבת הויא פרשה בפני עצמה וליכא חששא דנכנסים אלא היכא דמתחיל בתוך הפרשה פחות מג' פסוקים והכל פרשה אחת אבל בב' פרשיות ליכא חששא כלל ומיהו לאותן שנוהגין שהרביעי מתחיל לקרות וביום השבת כדמשמע בב"י הוה ניחא טפי דלפי זה אין כאן פתחון פה להששא כלל :

תכד מזכירין יעלה ויבא בברכת המזון פלוגתא דרב ור' חנינא בפרק ב"מ (דף כ"ד) והלכה כרב דתניא כוותיה וע"ל בסי' קפ"ח :

תכה ראש חדש שחל להיות בשבת וכו' בפ"ב דביצה (דף י"ז) ובפ' בכל מערבין (דף מ') ברייתא דפליגי בה ת"ק ור"א והלכ' כת"ק דאומר מעין המאורע בעבודה ולא בהודאה : **ומ"ש** ואינו מזכיר של שבת ביעלה ויבא וכו' כ"כ במרדכי פרק במה מדליקין : **ומפטיר** השמים כסאי וכו' בפרק בני העיר ובמרדכי לשם כתב דפליגי בה ופסק ב"י בש"ע מפטיר עניה סוערה אבל מנהגינו להפטיר השמים כסאי ולדחות עניה סוערה מפניה מיהו מפני מחר חדש אין דוחין לא הפטרת עניה סוערה ולא הפטרת שמעו :

א"ר

דרכי משה

(ב) ע"ל סי' רפ"א דא"א קדושת מוסף של שבת וי"ט בר"ח אלא אומרים קדושת שחרית . כתב הר"ן סוף ר"ה ע"ב דאם לא אמר פסוקי ר"ח כלל וגם לא אמר ככתוב בתורתך אפ"ה יצא דגרסי' בירושלמי אפילו אמר נעשה לפניך את קרבנותינו בתמידי יום ובקרבן מוסף יצא :

תכה (א) וכן המנהג: (ב) ובמנהגים שלנו פסק לומר השמים כסאי אבל אם ר"ח ביום א' אין מפטירין ויאמר יהונתן שאין בה מנחמות ירושלים : (ג) ור"ח אב שחל להיות בשבת לפי דברי אבודרהם משמע דמפטירין שמעו ולא השמים כסאי וכ"פ המרדכי פרק בני העיר וכ"ה במנהגים שלנו אבל במנהגי מהרא"ק כתב שמפטירין השמים כסאי וכ"כ מהרא"י בת"ה סימן י"ט דבמקום שאין מנהג יפטיר השמים כסאי ובמקום שיש מנהג ילך אחר המנהג ול"נ דיש לעשות כדברי ב"י להפטיר שמעו ופסוק א' מהשמים כסאי ופסוק מדי חודש בחדשו ובזה אנו יוצאים ידי כולם ודוקא במקום שנהגו להפטיר ב' הפטורת אבל במקום שלא נהגו כן אין להפטיר רק שמעו וע"ל סי' תכ"ח כתב מהר"א טורנא במנהגיו ר"ח שחל להיות בשבת א"א אב הרחמים ולא מזכירין נשמות וכן בשבת שמברכין החדש או כשיש בו חתונה או י"ט ויש מקומות שאין אומרים אותו (אלא בין פסח לשבועות ואז אומרים אותו) אפילו כשמברכין החדש עכ"ל ונראה דאם יש מילה בשבת אין לאומרו דהא לא גרע מיום שמברכין החודש וכן המנהג שלא לאומרו וכן א"א אותו בכל יום שא"א בו צו"ץ : (ד) ואנו נוהגים להפטיר רק השמים כסאי ותו לא ואם חל ר"ח בארבע פרשיות כתוב במנהגים שלנו שמפטירין בשל פרשה וכ"ש כשחל ר"ח ביום א' עכ"ל : ואיני

פרישה

לנכנס לא חיישינן שהרי יודע שקורין לכל א' ג"פ ואי משום דאין בפ' ע' פסוקים ה"ל למשלם לא' ולב' כדינו ולמסמך לשלישי משא"כ בשלישי שיטעו היוצאים משום דסליק ענינא' :

(ג) **ופירוש** זמן כפרה ששעיר ר"ח מכפר על טומאות המקדש וע"ד זה פירש הרי"ף על הא דאמרי' בגמרא שהקב"ה אמר לישראל הביאו עלי כפרה על שמעטתי את הלבנה אין לפרש כפשוטו שהכפרה בשביל הש"י דלא שייך לגבי שמיא כפרה אלא ה"פ כשהקב"ה הסיב

דרישה

א"א שיקראו לדרכן וראשי חדשיכם דהיכא ליעבד כדאיתא בגמרא שאילו היה קורין כדרכן לא לנכנסי' ולא ליוצאים בלבד היינו חוששין אלא אפילו לעומדי' שם מתחלה ועד סוף היכא למיחש למורבה שיהיו סבורים לומר שמותר להתחיל בפרשה בפחות מג' פסוקים ויורגילו לעשות כן בכל שנה כשיזדמן להם ואיכא משום הנכנסים או אם ישייר בפרשה בפחות מג"פ ירגיל לעשות כן בכל השנה ואיכא משום היוצאין ולפי' לא רצו חכמים לעקור אחת משתי תקנות

חדושי הגהות

תכג א זה הדיבור שייך אמ"ש שלאחריו מצאתי בתשובה כו' :

עיין

תכו **ברכת** הלבנה אמר רב יהודה הרואה לבנה בחידושה אומר בא"י אמ"ה אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חוק וזמן נתן להם (א) שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קונם פועל אמת שפעולתו אמת וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן (ב) שאף הן עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם על שם כבוד מלכותו בא"י מחדש חדשים פי' פועל אמת הקב"ה שפעולתו אמת שברין מיעט הלבנה ויש גורסין פועלי אמת ופעולתם אמת והוזר על צבא השמים שפעולתם אמת ואין משנין סדרן א"ר יוחנן עד מתי מברכין על החדש עד שתתמלא פגימתו אבל מכאן ואילך כבר הוא ישן ואינו ראוי לברך על חידושו וכמה פירוש מתי תתמלא פגימתו רב יהודה אומר עד ז' שנתמלא הפגימה והיא כחצי עגולה ונהרדעי אמרי עד י"ו ולא י"ו בכלל שנעשה כולו שלם והלכתא כנהרדעי והני י"ו משעת המולד מונין אותם ולא מיום קביעות החדש תנא דבי רבי ישמעאל אילו לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמי' (ג) פ"א בכל חודש דיים אמר אביי הלכך מברכין מעומד מרימר ורב אשי מכתפי להו ומברכי פי' דרך חשיבות להקביל פני שכינה דרך כבוד גרסי' במסכת סופרים אין מברכין על הירח אלא במ"ש כשהוא מבושם ובגדיו נאים ותולה עיניו כנגדה ומיישר רגליו ומברך ואומר ג"פ סי' טוב תהיה לכל ישראל ברוך בוראך ברוך יוצרך ברוך מקדשך ורוקד ג"פ כנגדה ואומר בכל פעם כשם שאני רוקד כנגדך ואיני יכול ליגע בך כך אם ירקדו אחרים כנגדי להזיקני לא יגעו בי ואומר תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן ולמפרע כאבן ידמו זרועך בגדול ופחד אימתה עליהם תפול ואומר כן (ג) ג"פ אמן ואמן הללויה ואומר להבירו (ד) ג"פ שלום עליך וילך לביתו בלב טוב וי"א בזה הסדר ברוך יוצרך ברוך עושך ברוך קונך ברוך בוראך וסימן יעקב והיא רמז לו:

הנני

ב"ח

תכו א"ר יהודה הרואה לבנה בחידושה וכו' ס"פ הוי בודקין ריש (דף מב): **ומ"ש** פי' פועל אמת וכו' כ"כ התוספות: **ומ"ש** ויש גורסין שפעולתם אמת וכו' היא גירסת רש"י ופי' פועל אמת אע"ג דמלישנא דתו' משמע שגירסת רש"י עיקר שהרי לאחר שהביאו גירסת רש"י ופירושו כתבו ואית דגרסי פועל אמת ואקב"ה קאי וכו' מ"מ כיון דהאלפסי והרא"ש כתבו גירסת התו' וה"ר יונה הסכים לגירסא זו ודחה גירסת רש"י כתב רבינו גירסא זו בסתם שהיא עיקר ועל גירסת רש"י אמר ואית דגרסי והכי נקטינן לברך ברכה זו כגירסת התוס': **אר"י** וכו' שם ופירש"י עד שתתמלא פגימתו אבל בתר הכי ל"ש למימר מחדש חדשים ואמרו בגמרא תרוייהו כר' יוחנן ס"ל מיהו רב יהודה סובר מילוי פגימתה הוא שתהא כל פגימת הקשת מליאה עד היתר דהיינו חצי העיגול והאי לסוף שבעה הוא ונהרדעי סברי מילוי פגימת' עד דתהיה כי נפיא עגולה במילואה דהיינו עד ט"ז ולא ט"ז בכלל ובתשובת מהרי"ל פסק דאין לקדשה אלא עד חצי כ"ט י"ב תשצ"ג מן המולד דעד כאן הויא כנפיא עגולה במילואה וכן נוהגין שלא לקדשה אח"כ. גם נוהגי' שאין מקדשין אותה במ"ש שחל בו י"ט כי כן כתב מהרי"ל בסוף הלכות שבועות ובשנת ש"ך לא היתה נראה הלבנה במוצאי י"כ וגם אח"כ לא היתה נראה עד ליל ט"ו והיינו מקדשין אותה בליל י"ט ולא חששנו על החלוקים כי אין זה אלא קפידא בעלמא כאילו יצא מחוץ לתחום למעלה מעשרה במחשבה להקביל פני השכינה ואין להקפיד אלא לכתחלה דאפשר לקדשה אח"כ כגון שבועות כשחל א"ב אבל בליל ט"ו דסוכות דלא אפשר לברך בלילה שלאחריו דכבר נתמלא פגימתה יש לברך בליל ט"ו ובתשוב' כתבתי בארוך וכתב ב"י בסוף סימן זה ע"ש ה"ר יוסף ניקטיליא דע"פ הקבלה אין לברך עד שיעברו ז' ימים עליה וכ"כ בש"ע ואפשר דמשמע ליה הכי מדאמר ר' יוחנן לשם כל המברך על החודש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה כתיב החדש הזה לכם וכתיב התם זה אלי ואנוהו דמדאמר בזמנו דלא אצטריך דהא פשיטא היא דאין לברך לאחר שעבר זמנו בעל כרחך דה"ק דצריך להמתין על עיקר זמנו לאחר שתקבל אורה משבעה ימי הבנין דבאותה שעה ה"ל כאילו מקבל פני שכינה שיאמר עליו זה אלי ואנוהו מיהו איכא לתמוה דהלא מדקאמר תלמודא עד כמה מברכין על החודש עד שתתמלא פגימתה וא"ר יהודה עד שבעה ופי' רש"י אם לא בירך ביום יברך למחר עד ז' אלמא דלכתחלה מברך עליה קודם שעברו עליה ז' ימים ונהרדעי לא פליגי עליה בהא אלא מוסיפין לברך עוד עד י"ו ותו קשה דהרי ה"ר יונה כתב על הך דמ"ס דאין מברכין על הלבנה עד שתתבסם פי' עד שתתמתק אורה שאדם נהנה מאור שלה דהיינו אחר ג' ימים וב"י מביאו אלמא דמברכין עליה מיד אחר ג' ימים וכן קבלנו מרבותינו שכך נהגו כל הקדמונים שלא להחמיץ את המצוה ולקדש אותה במוצאי שבת לאחר שעברו עליה ג' ימים: **תנא** דר"י אילו לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים פעם אחת בכל חדש דיים ופירש"י אילו לא זכו למצוה אחרת אלא לזו שמקבלין פני השכינה פעם אחד בחדש כדאמרן בג"ש דיים אמר אביי הואיל ומקבל פני שכינה הוא מעומד בעי לברוכי מפני כבוד השכינה שהוא מקבל. מרימר ורב זוטרא הוי מכתפינהו ומברכי נראה דרלה לומר שלא היה עומד כל א' בפני עצמו ומברך אלא נתחברו יחד כתפיהן להדדי ומברכין יחד שזהו דרך חשיבות להקביל פני השכינה ולכן כתבו האחרונים דאין מקדשין הלבנה תחת הגג דאין זה דרך כבוד אלא יוצאין מתחת הגג לתוך הרחוב כדרך שיוצאין לקבל פני המלך שיוצאין לקראתו מיהו כל זה היכא דאפשר אבל מי שחושש באיזה מיחוש שלא יוכל לצאת לחוץ אי נמי כשסרוויין בין הא"י יכול לקדש בביתו דרך חלון ופתח. ואומר כן ג' פעמים אמן אמן הללויה ואומר לחבירו ג' פעמים שלום עליך כך הוא בנוסחאות מדוייקות: **ומ"ש** וי"א בזה הסדר וכו' וסימן יעקב והיא רמז לו נראה דלפי שיעקב נקרא שמש כמ"ש רז"ל על פסוק כי בא השמש וכתיב והנה השמש והירח והלבנה מאיר' מאור השמש על כן צורת הלבנ' מתוקנת בצורת יעקב וע"ל בסי' רפ"א:

הנני

ב"י

תכו א"ר יהודה הרואה לבנה בחידוש' אומר אשר במאמרו ברא שחקים וכו' בפ' היו בודקין (מב) וכתבה הרי"ף בס"פ תפלת השחר ופירש רש"י תפקיד' מצוה שצויתם להתנהג בהילוך תקופותיהם ששים ושמחים כדכתיב ישיש כגבור פועלי אמת הן שאינם משנים את סדרם וללבנה אמר הקב"ה שתתחדש בכל חדש עטרת תפארת הוא לעמוסי בטן סימן הוא להם שאף הם שמונים להם עתידים להתחדש בגלות' כמותם ולפאר ליוצרם והתוספות כתבו אית דגרסי פועל אמת ואהקב"ה קאי שבאמת ובדין מיעטה ולהכי קאמר בתר הכי וללבנה אמר שתתחדש וכתב ה"ר יונה פועל אמת שפעולתו אמת לבורא הוא חוזר שהוא אמת וגם הפעולה עצמה היא אמת שהיא קיימת כענין שנאמר (תהלים קמח) ויעמידם לעד לעולם שאם היה חוזר לצבאיו מספיק הי' שיאמר פועלי אמת ולמה הי' צ"ל עוד שהפעולה שהם פועלים שהיא אמת ע"כ: **א"ר** יוחנן עד אימתי מברכין על החדש וכו' עד ונהרדעי אמרו עד י"ו גז"ש וכתב הכלבו לכתחלה מברכין עד ז' ואם איחר מברך והולך עד י"ו ולא עוד והטעם כי החמה עומדת כנגד הלבנה בט"ו בחדש ולכך זיו הלבנה בחזקו עומד על מילואה כי חמה במערב ולבנה במזרח רב המקום ביניהם לכך מברכין עד שתתמלא פגימתה כי כל מה שתקרב הלבנה אחר חצי החדש לחמה יתכסה אורה ולכך מברכין על התוספת ולא על החסרון כי על הטובה יש לנו לברך: **ומ"ש** רבינו והני י"ו מיום המולד מונין אותם ומצאתי בתשובת אשכנזית דטעמא משום דאמרינן עד שתתמלא פגימתו אם כן במילוי תליא מלתא ולאו דוקא ט"ו וי"ו אלא חצי כ"ט י"ב תשצ"ג וזהו מלאתו כן נ"ל ולע"ד נראה אם היה לקוי לבנה שאנו רואים ניגוד אמיתי אמצעות הלקות בודאי שאין לברך אחר כך אבל סתמא סמכינן אחשבונינו שמסרו לנו רבותינו שהוא מולד השוה אפי' אם היה לקוי חמה שהוא מולד אמיתי קודם לשלנו או אחריו כי הרמב"ם כתב שרבותינו כוונו לפגוע באמיתי ע"י הדחיות עכ"ל (א): **תנא** דבי ר"י אילו לא זכו ישראל וכו' שם ופירש הכלבו בשם ה"ר יונה כלו' שהוא נראה ע"י גבורותיו ונפלאותיו. כתב האגור שאין לקדש החדש אלא בלילה ומסתברא דשרגא בטיהרא למאי אהני עכ"ל א: **גרסינן** במס"ס אין מברכין על הירח וכו' עד בלב טוב הכל בפ"כ ומדברי תלמידי ה"ר יונה נראה שלא היה גורס במס"ס אין מברכין על הירח אלא במ"ש שכתב בס"פ תפלת השחר במס"ס אמרו אין מברכין על הלבנה עד שתתבסם י"א עד מ"ש שמברכין על הבשמים ואין זה מתקבל כלל דמ"ט הוא זה לתלות הדבר במוצאי שבת וי"מ שתתבשם לשון חופה ודומה לו עביד בוסמא לבריה ור"ל משעה שתעשה כמו חופה שהיא גדולה קצת ומאירה סביבותיה ונראה למורי שפירושו משתמתק מלשון לבסומי קלא כלומר משעה שמתוקה אור שלה ואדם נהנה ממנה שזה הוא אחר ב' או ג' ימי' אבל ירח בן יומו מתוך קטנותו אין האור שלה מתוק שאין אדם נהנה ממנה עכ"ל ואע"פ שבספרים דידן כתוב בהדיא אין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת וכמ"ש רבי' מ"מ למדנו מדברי ה"ר יונה שאין מברכין ברכת הלבנה עד שיעברו עליה ג' ימים דמשמע דבלא הביא דמס"ם הוא סובר כך לפי שקודם לכן אין אדם נהנה מאורה: **כתב** בתה"ד הרואה לבנה בחידושה בימי החול ואומר נמתין מלברך על חידוש' עד מוצאי שבת אם ליל מ"ש הבא אינו לילות הרבה בחדש כגון ז' או ח' שאפילו אם יהא מעונן במ"ש וג' או ד' לילות אחריו עדיין יש זמן לברך עד ליל ט"ו כה"ג יפה להמתין עד מ"ש אבל אם ליל מ"ש הבא יהא לילות הרבה בחדש שאם יהא מעונן ב' וג' או ד' לילות אחריו יעבור זמן הברכה כה"ג אין להמתין עד מוצאי שבת עכ"ל (ב): והר"י גיקטיליא בעל שערי אורה כתב בתשובה שע"פ הקבלה אין לברך על חידוש הלבנ' עד שיעברו עליה ז' ימים:

הנני

דרכי משה

תכו (א) ואיני מבין דבריו דמ"ש שאנו רואים המולד האמיתי בליקוי הלבנה שהוא הניגוד או בליקוי החמה שהוא עת המולד ודברי הרמב"ם לא יספיקו לזה כי הרמב"ם על הרוב ידבר שעל ידי הדחיות יבא חשבון שלנו בשוה אבל לפעמים מ"מ יקדים האמיתי או יאחר כמבואר בדברי הרמב"ם בהלכות קידוש החודש ועוד שהמפרש שם הוכיח בראיות לדחות דברי הרמב"ם ואפשר ליישב דברי מהרי"ל דבענין לקות לבנה אנו רואין ניגוד האמיתי כי הוא שנוי בכל העולם אבל ליקוי החמה משתנה לפי ישוב ולפי הרואים כמבואר ליודעים בענין הלקות ולכן אין להתבונן מולד אמיתי מלקות החמה הנראה לנו ולא הביא דברי הרמב"ם לראייה אלא שעל הרוב מולד שלנו הוא באמיתי ולכן אין לחשוב אלא ממנו אא"כ יודעים בבירור שקדם האמיתי וזה א"א לנו לדעת כ"א ע"י העד כן נ"ל דבריו: (ב) וכתב עו"ש בהג"מ פ"ז דברכות דמוהר"ם כשהיה מקדש בחול היה לובש סרבל מכובד שהיה לו עכ"ל במהרי"ל הלכות ט"ב מהרי"ל לא היה מקדש הלבנה במ"ש של חזון ישעיה אך המתין עד מ"ש נחמו כי אין מקבלין הלבנה אלא מתוך שמחה עכ"ל ונראה דדוקא אם שבת נחמו סמוך לט"ב כגון ט"ב ביום ה' אבל ט"ב ביום נ' אז שבת נחמו י"ג בחודש אין ממתינין על מ"ש אלא מקדשין בחול אחר ט"ב דיש לחוש לימים המעוננין כנ"ל עוד כתב דמהרי"ל לא היה מקדש החודש בתשרי עד אחר י"כ כי אז נמי מאויימים מכח הדין ואין בהן שמחה עכ"ל וכן המנהג לקדש הלבנה במוצאי י"כ אם נראה בלילה התיא ונראה דדוקא במוצאי י"כ שהוא י"ט ואיכא שמחה מקדשין אבל בשאר מוצאי תענית אין לקדשה דאין שרויין אז בשמחה כתב עוד במהרי"ל הל' י"ט מהר"ש היה מקדש הלבנה במ"ש שחל להיות בו י"ט ומהרי"ל לא רצה לקדש לבנה בי"ט: (ג) מ"כ בהגהות אלפסי החדשות דמשיב כשואל ועוד כתב שם דאין לקדש הלבנה תחת הגג ואיני יודע טעם לדבר עכ"ל

כתב

דרישה

תקנות אלו לעולם אפי' אי לא אפשר והא תאמר והא אכתי כי אמרינן נמי דולג איכא למיחש שהעומדים שם יהיו סבורים שמותר לדלג בעלמא ויבואו לעשות כן בפסוק שלישי שבפרשה ואיכא משום הנכנסים הא לא קשיא שאין הדילוג מצוי ולמה יבא לדלג אדרבה מי שהוא

פרישה

השיב את הלבנה שישראל ימנו לה ר"ח ומועדים ולזה אמר לישראל הביאו אלי כפרה כלומר אותה קרבן שהוא כפרה שלכם וכמ"ש רבינו הביאו אותו בר"ח בשביל שאמרתי ללבנה שממנה ימנו ישראל המועדים:

סי' תכו (א) **שלא ישנו** את תפקידם מצות שצויתם להתנהג בהילוך תקופותיהם: (ב) **שאף** הם ר"ל המונים להם אף הם עתידים להתחדש כמותן כמו שהלבנה מוסיף והולך עד ט"ו יום וכו' כדאיתא במדרש על החודש הזה לכם ולעתיד יוסף אותן ולכך אומרים דסע"ה חי וקים שמלכותו נדמה ללבנה: (ג) **אלא** פעם אחת כו' כלומר שהוא נראה ע"י גבורותיו ונפלאותיו: (ד) ג"פ שלום עליך והטעם לאחר שקילל ג"פ תפול עליהם אימתה כו' ראוי לומר לחבירו לא עליך כ"א שלום עליך לא

חדושי הגהות

תכו א עיין חולין (ס:):

תכז הנני כותב מעט כללים למצוא מולד הלבנה החדשה של לבנה כ"ט ימים י"ב שעות תשצ"ג חלקים שתתר"ף מהם שעה ואילו לא היה אלא כ"ח ימים יהיו כל מולדות בנקודה אחת (מבלי צורך לחשבון) שהם בלין ז' ז' וחוזרין לעולם לתחילת הנקודה ומפני שהוא כ"ט י"ב תשצ"ג נמשך כל מולד אחר חברו א' י"ב תשצ"ג לכן היודע מולד חדש אחד ורוצה לידע מולד של חדש של אחריו יתן עליו א' י"ב תשצ"ג ובמקום שיכלה חשבונו שם הוא המולד וכיון שיתרון חודש אחד על השבועות א' י"ב תשצ"ג א"כ לשנה פשוטה שהיא י"ב חדשים יתרונה י"ב פעמים א' י"ב תשצ"ג שהוא ד"ח תת"עו ולמעוברת שהיא י"ג חדשים יתרונה ה' כ"א תקפ"ט ומי שיודע מולד ר"ה ורוצה לידע מולד השנה שלאחריה אם השנה שעברה פשוטה יתן על המולד שוה ד"ח תת"עו ואם היה מעוברת יתן עליו ה' כ"א תקפ"ט ויצא לו מולד של ר"ה של אחריה וי"ט שנים שי"ב מהן פשוטות וז' מעוברות שהן שלישית וששית ושמינית ושנת י"א וי"ד וי"ז וי"ט נקראים מחזור הלבנה וכשיתקבץ מותרם שהוא יב"פ ד"ח תת"עו וז"פ הכ"א תקפ"ט יעלו בי"ו תקצ"ה לפיכך היודע מולד של ר"ה של ראש המחזור ורוצה לידע של ראש המחזור של אחריו יתן עליו בי"ו תקצ"ה ובמקום שכלה חשבונו הוא מולד ראש מחזור השני ואם אינו יודע לא מולד של המחזור ולא של השנה ולא של החדש ומבקש לידע המולד יצרף השנים שעברו מבריאת עולם ויעשה מהן מחזורים של י"ט שנים ויחשוב לכל אחד מהן בי"ו תקצ"ה ומה שיעלה לו מן החלקים שיקבץ כשיעלה לתת"רף יעשה מהן שעה ויצרפנה עם השעות ומה שיתקבץ לו מן השעות כשיעלה לכ"ד יעשה מהן יום ויצרפו עם הימים ויסיר השביעיות ומה שיותר לו יתן על בה"רד פי' ליל ב' ה' שעות ר"ד חלקים שכך היה מולד הראשון ובמקום שיכלה חשבונו שם הוא מולד של ראש המחזור ומה שנשאר מן השנים שלא הגיעו לכלל י"ט יחשוב לכל פשוטה ממנה ד"ח תת"עו ולמעוברת הכ"א תקפ"ט ויצרפם ויתנם על המולד של ראש המחזור ובמקום שיכלה חשבונו הוא מולד ר"ה ומה שנשאר מן החדשים שלא עלו לכלל שנה יחשוב לכל אחד א' י"ב תשצ"ג ויצרפם ויתנם על מולד ר"ה ובמקום שיכלה חשבונו הוא המולד אשר הוא מבקש או אם ירצה יצרף חשבון המותרות מבי"ו תקצ"ה עם מותרי השנים שלא הגיעו לכלל מחזור ועם מותרי החדשים שלא הגיעו לכלל שנה ואחר שיצרף הכל יתנהו על בה"רד וידע המולד אשר הוא מבקש וכיון שחדשה של לבנה כ"ט י"ב תשצ"ג א"א לקובעו ר"ח בשעת המולד שא"א לקובעו בחצי היום שיהיה מקצתו מחדש שעבר ומקצתו מחדש הבא (שנא' עד חדש ימים משמע ימים לחדש ולא שעות) לפיכך עושין החדשים אחד מלא מל' יום אע"פ שחדשה של לבנה פחות מזה בשעות ואח' מכ"ט יום אע"פ שחדשה של לבנה יותר מזה בשעות ואילו לא היה חדשה של לבנה אלא כ"ט יום וחצי היום כל החדשים אחד מלא ואחד חסר ו' מלאים לשנה וא"ו חסרים אלא מפני החלקים שיש בכל חדש וחדש יותר על חצי יום יתקבץ מהן שעות וימים עד שיש במקצת (ס"א ברוב) השנים חדשים מלאים יתרין על החסרים ובמקצתם (ס"א ובמיעוטם) חסרים יתרין על המלאים ויום ל' עושין אותו לעולם ר"ח ואם היה חדש שעבר חסר יהיה יום ל' מחדש הבא ואם היה חדש שעבר מלא יהיה יום ל' ר"ח הואיל ומקצתו ר"ח ויהיה תשלום חדש המלא שעבר ויהיה יום ל"א מחדש הבא וממנו יהיה המנין והוא יום הקביעה לפיכך עושין ר"ח אחד יום אחד והשני ב' ימים וכותבין ביום הראשון בשטרות ביום ר"ח אע"פ שהוא תשלום חדש שעבר ויש מדקדקין לכתוב ביום ר"ח שהוא יום ל' לחדש שעבר:

תכח וזה סדר החדשים תשרי לעולם מלא וטבת לעולם חסר ומטבת ואילך אחד מלא ואחד חסר על הסדר כיצד טבת חסר שבט מלא אדר חסר ניסן מלא אייר חסר סיון מלא תמוז חסר אב מלא אלול חסר ובשנה המעוברת אדר הראשון מלא והשני חסר וכותבין בשטרות באדר הראשון אדר סתם ובשני כותבין אדר השני ומרחשון וכסלו פעמים שניהם מלאים פעמים שניהן חסרים ופעמי' מרחשון חסר וכסלו מלא וכשיהיו שניהן מלאים נקראת השנה שלימה וכשיהיו שניהם חסרים נקראת חסירה וכשיהיו א' מלא וא' חסר נקראת כסדרה וסי' לידע איזה חדש חסר ואיזה חדש מלא כל דסמיך למלכא חסר ניסן מלך שבו חג המצות סיון מלך שבו חג שבועות אב מלך שבו היו קוצצין עצים לקרבן תשרי מלך שבו המועדות שבט מלך שבו ר"ה לאילנות וקביעות השנה לידע אם היא שלמה או חסרה או כסדרן תלוי ביום קביעות ראש השנה על כן אפרש תחלה הימים שראויין לקבוע בהן ראש השנה אין קובעין ר"ה (א) לא ביום א' ולא ביום ד' ולא ביום ו' וסי' לא אד"ו ראש ואם חל מולד תשרי בא' מאלו הימים דוחין הקביעות ליום של אחריו ואפילו אם חל בבג"הז שראוי לקבוע בהן אם המולד בחצי היום (שהוא י"ח שעות) ומחצי היום ומעלה נקרא מולד זקן ואין קובעין ר"ה ליום המולד (ב) ונדחה ליום של אחריו אבל היה המולד פחות מחצי היום אפילו רגע אחד קובעין אותו בו ביו' אם הוא ביום שראוי לקבוע בו ואם היה מולד זקן ביו' שלפני אד"ו שאינו ראוי לקבוע לא בו ולא ביו' של אחריו כגון שהיה מולד זקן בשבת נדחה עד יום של אחריו שהוא יום ב' והוא יום ג' למולד וכן כל כיוצא בזה ויש עוד מולד שדוחין קביעות ר"ה מיום הולדו והוא שנולד בליל ג' ט' שעות ר"ד חלקים בשעה העשירית וממנו למעלה והשנה פשוטה (ג) אז הוא נדחה מיום הולדו ומיום של אחריו מפני אד"ו ונקבע ביום ה' אבל אם היה חלק א' פחות מר"ד או שהשנה מעוברת אז נקבע ביום הולדו ועוד יש אחר שדוחין הקביעות מיום הולדו והוא שנולד ביום ב' ט"ו שעות תקפ"ט חלקים בשעה הרביעית וממנו למעלה והוא שתהיה השנה של אחר העיבור מיד (ד) ששנה שלפניה היתה מעוברת אז אינו נקבע ביום המולד ונדחה עד ליום של אחריו אבל אם היה פחות מזה אפילו חלק א' או שאינו שנה שמיד לאחר העיבור אז נקבע ביומו ועל כן הרוצה לידע קביעות ר"ה יחשוב מולד תשרי באיזה יום ובאיזה שעה ובאיזה חלק יבא ויום שיהיה בו המולד הוא יום הקביעות אם לא שימנענו אחד מהדברים שהזכרנו שלא יהיה באד"ו ולא יהיה מולד זקן ולא יהיה בגט"רד בשנה פשוטה ולא ב' ט"ו תקפ"ט של אחר העיבור וכיון שיודע קביעות ר"ה ורוצה לידע קביעות חדשיה אם שנה זו שלמה או חסרה או כסדרה יחשוב באיזה יום יקבע ר"ה שלאחריו ויחשוב מנין הימים שביניהן חוץ מיום הקביעות של שנה זו ושל שנה הבאה (ה) אם יש ביניהן ד' ימים יהיה מרחשון וכסלו שלמים ואם הם ג' יהיו כסדרן מרחשון חסר וכסלו מלא ואם הן ב' יהיו חסירין בד"א כשהיתה השנה שרוצה לידע

סידור

תכז הנני כותב מעט כללים וכו' כל זה מבואר בדברי הרמב"ם בהלכות קידוש החדש: תכח וזה סדר החדשים וכו' ג"ז שם:

פרשת

תכז הנני כותב מעט כללים וכו' כל זה מבואר בהרמב"ם בהלכות קידוש החודש: וכותבין ביום הראשון בשטרות ביום ר"ח וכו' ובא"ע כתב רבי' ע"ש הר"פ ביום ר"ח יכתוב ביום אח' לירח פלוני וכ"כ בתחלת חגי ביום אחד לחודש אבל המרדכי בסדר הגט כתב בלשון הזה באחד לירח פלוני וכ"כ בתחלת חומש הפקודים באחד לחדש השני וכ"ל דלכתחלה אף בגיטין יש לכתוב ביום אחד לירח פלוני ובשטרות יכתוב ג"כ ביום אחד לחדש פלוני ודוקא כשר"ח אינו אלא יום אחד או כשכותב ביום שני דר"ח שממנו המנין · אבל בכותב ביום ראשון דר"ח יכתוב ביום ל' לחדש ניסן שהוא ר"ח איר וכן בכל ר"ח כשכותב ביום ראשון דר"ח יכתוב בלשון זה ולא בלשון שכתב רבינו ובר"ח אדר השני יכתוב ביום שלשים לחודש אדר הראשון שהוא ר"ח אדר השני ובגט יכתוב ביום שלשים לירח אדר הראשון שהוא ר"ח אדר השני וכן עשה מהר"י ברונא מעשה בגט מצוה ועיין בא"ע לשם נתבאר בס"ד:

תכח וכותבין בשטרות באדר הראשון אדר סתם ובשני כותבין אדר השני פסק כרבי יהודה לגבי ר"מ אבל מדברי הרמב"ם פ"י דהלכות נדרים נראה דפוסק כרבי מאיר דאמר אדר השני הוא אדר סתם ולכן לכתחלה יפרוש בשניהם ויכתוב בראשון אדר הראשון ובשני אדר השני שלא יהא השטר מוקדם מספק ובא"ע נתבאר בארוכה בס"ד:

פרשת

דרכי משה

כתב הבחיי פרשת וישב שנוהגין לומר אחר קידוש לבנה דוד מלך ישראל חי וקיים משום שמלכות בית דוד נמשל לירח ועוד יש לו טעם ע"פ הקבלה כמו שהאריך שם ודע כי כל עניינים אלו שצריכין לחיות בשמחה בקידוש החודש וענין הרקודים יש לו סוד גדול בדבר הקבלה וכבר הארכתי בו ת"ל בפירוש הגדול שלי במסכת סנהדרין וכתבתי שכולם הם עניינים שמחת נישואין שהאשה חוזרת ומתקדשת לבעלה כמ"ש לעיל סימן ת"ז בשם א"ז והיא סוד קירוש החודש והמשכיל יבין:

ואין

פרישה

סי' תכח (א) לא ביום א' משום הושענא רבה דיחול ביום השבת וזה אי אפשר משום נטילת ערבה והיא מנביאים ואינה דוחה שבת ומפני הירא שלא ישתכח מישראל מצוה זו שיהא קלה על האדם עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה ולא ביום ד' וי"ו דא"כ יחול י"כ ביום ו' או ביום א' וזה א"א משום ירקא ומשום מתיא:

(ב) ונדחה ליום של אחריו · והטעם שלא היו בודקים את העדים מן המנחה ולמעלה שאותן ו' שעות מתכסה הלבנה וידוע שלא נראה' קודם אלות כן מבואר בפ"ק דר"ה:

(ג) אז הוא נדחה מיום הולדו כו' והטעם כשתשלין על ג"ט ד"ד ח' תתע"ז יתרון משנה פשוטה אז תמלא מולד הבא אחריו ז' י"ח ונדחה מפני מולד זקן ומיו' שלאחריו מפני אד"ו ונמצא ר"ה זה יהיה ביום ג' ור"ה הבא ביום ב' הרי שש ימים ביניהם וזה א"א להיות בשנה פשוטה רק ה' ימים לכל היותר ור"ה הא' בכלל ורבינו שכתב בסמוך ד' ימים לכל היותר הוא כשלא תיקח יום ר"ה בכלל וק"ל: (ד) ששנה לפניה היתה מעוברת אז אינו נקבע כו' והטעם כשתסיר ממולד זה היתרון משנה מעוברת שעברה שהוא ה' כ"א תקפ"ט אז תמצא שמולד ר"ה שעבר היה ג' י"ח והוצרכת לדחותו עד יום ה' מטעמים הנזכרים לעיל וא"כ לא יהיה בין ר"ה שעבר לר"ה שבא אלא ד' ימים וזה א"א בשנה מעוברת כ"א ס' ימים לפחות: (ה) אם יש ביניהם ד' ימים כו' והטעם דאם היו כולם כסדרן א' כ"ט יום ואחד ל' יום נמצא שעלה בידינו מי"ב חדשים ג' ימים נוספים מה שלא יכלה בז"ז חוץ מיום שנקבע בו ר"ה שאתה עומד בו וכשהיה ד' ימים ביניהם פ"כ צריך אתה לעשות ב' חדשים שלימים שיתוסף בידך יו' א' וה"ה להיפך כשיעלה בידך רק ב' שיהיו חסרי' וק"ל ובשנה מעוברת שניתוס' ב'

דרישה

שהוא בבית הכנסת מתחלה ועד סוף שואל למה הוא דולג כיון דאיכא פסוקים טובא ומפרשי' ליה לפי שאין מתחילין ואין משיירין בפ' פוחין כן ומתוך כך לא יבואו לדלג. בעלמא וכיולא בזה שלא יחשבו הנכנסי' שהתחילו בפרשה בפחות מג' פסוקים ועוד שאין הדילוג אלוי ואינו נעשה אלא בדוחק וליכא למיחש ביה אבל אם היה קורין כדרכן העומדים בב"ה אין רואין שינוי כלל ואין סבורין דהכא שאני משום דלא אפשר אלא סבורין כדרכן הן קורין שמותר להתחיל ולסיי' בפרשה פחות מג"פ וע"ש:

ב"י

סידור חדשיה פשוטה אבל אם היא מעוברת אז אם יש בין הקביעות ז' ימים היא שלמה ואם הן ו' הן כסדרן ואם הן ה' היא חסרה כיצד הרי שרוצה לידע סידור חדשי שנה זו ויהיה ר"ה ביום ה' והיא פשוטה ושל אחריה ביום ב' נמצא שיש ביניהן ג' הרי ידענו שהיא כסדרה ואם ר"ה שלאחריה בג' היא שלמה שיש ביניהן ד' ימים ואם ר"ה בשנה זו בשבת ובשנה של אחריה ביום ג' הרי חסרה שאין ביניהן אלא ב' ימים וע"ד זו לשנה מעוברת בתוספת שני ימים כאשר ביארנו וכדי שלא יצטרך אדם לחשוב כמה יש בין קביעות ר"ה זו לשנה אחרת אכתוב כללים לידע בהן קביעות החדשים בלא חשבון שנה שעיבור לפניה ולא לאחריה והיא שנת אד"ט י"ב ט"ו וכלל שלה אטר"ד ב"ש בט"ו תקפ"ט ג"כ גטר"ד ה"כ הטר"ד ה"ש הי"ח ז"ח ות"ח ז"ש זי"ח יב"ח וזה פירושו מולד של ר"ה שנולד באטר"ד וממנו עד בט"ו ותקפ"ט יהיה ר"ה ביום ב' והשנה שלימה והנולד בבט"ו תקפ"ט וממנו עד גטר"ד יהיה ר"ה ביום ג' והשנה כסדרן והנולד בגטר"ד וממנו עד הטר"ד יהיה ר"ה ביום ה' והשנה כסדרן והנולד בהטר"ד וממנו עד הי"ח יהיה ר"ה ביום ה' והשנה שלימה והנולד בהי"ח וממנו עד ות"ח יהיה ר"ה ביום ז' והשנה חסירה והנולד בות"ח וממנו עד זי"ח יהיה ר"ה ביום ז' והשנה שלימה והנולד בזי"ח וממנו עד אטר"ד יהיה ר"ה ביום ב' והשנה חסירה ובשנה שעיבור לאחריה ולא לפניה והיא שנת ב' ה' י"ג י"ו כלל שלה אטר"ד ב"ש בי"ח ג"כ גטר"ד ה"כ הטר"ד השׁ היח זח וטרד זש זיח בח והפי' כמו שכתבתי בכלל הראשון מתחלת הסי' עד סי' שלאחריו סי' השנה כמו שכתוב אצלו ובשנה שעיבור לפניה ולאחריה והוא שנת זיח כלל שלה אטרד בש בט"ו תקפ"ט ג"כ גטר"ד ה"כ הטרד הש היח זח וטרד זש זיח בח ובשנה מעוברת שהיא שנת גוח יא יד יז יט כלל שלה אכ תצא בש בי"ח גכ גיח הח די"א תרצה הש היח זח וך (בח) תצא זש זיח בח ויש עוד כללים בסידור השנים שנח שר"ה ביום ז' לא תהיה כסדרה לעולם בין בפשוטה בין במעוברת ואם יהיה ביום ג' תהיה לעולם כסדרה בין פשוטה בין מעוברת ואם יהיה בז' או בה' אם הוא פשוטה א"א שיהיו חדשיה חסרין ואם היא מעוברת א"א שיהיו כסדרן אלו הימים שאין ראויין לקבוע בהן המועדים לא אד"ו ר"ה ולא גא"ו צ"כ ולא זב"ד פורים ולא בד"ו פסח ולא גה"ז עצרת והושענא רבה לא ג' חנוכה ולא אג"ו צום אסתר ולא בד"ו צום תמוז ואב לעולם ביום שיהיה פורים יהיה ל"ג לעומר וסי' פל"ג ח"י פי' פורים ל"ג ח"י באייר וביום שיהיה חנוכה יהיה עצרת ואלו הימים שהוקבע בהן ר"ח ולא בזולתן א ניסן אגה"ז אייר בדה"ז סיון אבד"ו תמוז אגה"ז אב בד"ה אלול אבד"ו תשרי בגה"ז מרחשון בד"ו כסליו אב גד הו טבת בג"ד הו"ז שבט בג"ד הו"ז אדר הראשון ושני זבד"ו סימן לקביעות המועדים א"ת ב"ש ג"ר ד"ק ה"ץ ו"פ פי' ביום א' של פסח יהיה לעולם ט' באב וסימן על מצות ומרורים יאכלוהו ביום ב' שבועות ביום ג' בו ר"ה ביום ד' בו קריאת התורה פי' שמחת תורה ביום ה' בו צום כפור ביום ו' פורים שעבר לעולם קורין צו את אהרן קודם פסח בפשוטה ובמעוברת מצורע חוץ מבו"ח מעוברת שקורין אחרי מות קודם הפסח ולעולם פ' וידבר שהיא תחלת הספר קודם עצרת ובה"ח מעוברת ובה"ש מעוברת נשא קודם עצרת ט"ב קודם ואתחנן אתם נצבים קודם ר"ה ולכן כשר"ה ביום ב' ג' שיש ב' שבתות בין ר"ה לסוכות צריכין לחלק נצבים וילך כדי שיקראו וילך בין ר"ה לצום כפור והאזינו בין צום כיפור לסוכות וסי' ב"ג המלך פת וילך אבל כשר"ה ביום הז' אז אין בין ר"ה לסוכות אלא שבת א' שקורין בה האזינו אז וילך עם נצבים קודם ר"ה וסי' לפשוטה פקדו ופסחו ולמעוברת סגרו ופסחו מנו ועצורו צומו וצלו קומו ותקעו פרשת האזינו מחלקין פרשיותיו כדרך שהיו מחלקין אותם במקדש שהיו קורין השירה פעם אחת לששת ימי השבוע וכתב ר' פלטוי גאון סי' הזי"ו לך פי' האזינו עד זכור ומזכור עד ירכיבהו ומירכיבהו עד וירא ה' ומוירא ה' עד לו חכמו ומלו חכמו עד כי אשא אל שמים ומכי אשא אל שמים עד סוף השירה ובבה"כ קורא הז' עד סוף הסדר: קללות שבתורת כהנים אין מפסיקין בהן אלא אחד קורא כולם (ו) הלכך מתחילין בפסוק שלפניהן ומסיימין בפסוק שלאחריהן אבל קללות שבמשנה תורה (ז) יכולין להפסיק בהן: (ח) ח' פסוקים אחרונים שבתורה (ט) אין מפסיקין בהן אלא יחיד קורא כולם בפסיקתא מבראשית עד י"ז בתמוז מפטירין מענין הפרשיות דומה בדומה (ה) ומשם ואילך לפי הזמן ולפי המאורע תלתא דפורענותא ושבע דנחמתא (י) ותרתי דתיובתא

תלתא

פרשת האזינו וכו' בפרק בתרא דר"ה השנה (דף ל"א): **ומ"ש** כתב רב פלטוי גאון סימן הזי"ו ל"ך פי' האזינו עד זכור וכו' כ"כ הרי"ף והרא"ש פרק הקורא עומד אבל רש"י פי' על סי' "לך "לולי כעס אויב "כי ידין ה' עמו וכתבו התוספות שכ"כ בספרי וכן המנהג ובמ"ס כתב "וישמן "לו חכמו ורבינו הגכהל כת' "וירא "לו חכמו:

קללות שבת"כ אין מפסיקין בהם כו' משנה בפרק בני העיר וכתב ב"י בשם ה"ר מנוח דמ"ש הילכך מתחילין בפסו' שלפניהם דלאו פסוק אחד קאמר דהא אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקי': **ומ"ש** אבל קללו' שבמשנ' תורה יכולין להפסיק בהן שם אמרו הטעם כיון דמשה מפי עצמו אמרן ובלשון יחיד אינן בכלל מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו ומ"מ נהגו שלא להפסיק אף בקללות שבמשנה תורה וכ"כ הרמב"ם: **בפסיקתא** וכו' כתב ב"י דעיקר הוא שב דנחמת' נו"ע ארק"ש דהיינו שוש אשי' לאתם נצבים. ותרתי דתיובתא היינו דרשו במנחה דצום גדליה ובשבת שבין ר"ה לי"כ מפטירין לעולם שובה בין כשר"ה בה"ג בין כשר"ה בה"ז וכך המנהג: **ומ"ש** בפסיקתא דבשאר ימות השנה מפטירין מענין הפרשיות דומה בדומה כת' במרדכי בפ' בני העיר דכשקורין שני סדרות מפטיר לעולם באחרונה חוץ מאחרי מות וקדושים שמפטירין הלא כבני כושיים שהוא הפטרת אחרי מות שהיא הראשונה וכ"כ במנהגים ובהגה"ת ש"ע וכך נוהגים ודלא כבעל הלבוש שכתב דטעות נפל בספרי המרדכי ובספרי המנהגים כי מי ישמע לו לדבר הזה לשנות מנהג אבותינו ולהטעות הספרים על פי אומד הדעת כשלא מצא הפך זה בספרי הקדמונים שבידינו:

פרשת האזינו מחלקין פרשיותיו כתב רב פלטוי סימן הזיו לך כו' בפרק בתרא דר"ה (לא.) [א] במוספי דשבת מה היו אומרים אמר רב ענן בר רבא אמר רב הזי"ו לך ויאמר רב חנן בר רבא אמר רב כדרך שחלוקין כאן חלוקין בבה"כ ופירש"י כדרך שחולקין פירקי הזאת כאן כך קוראין אותה ו' הקוראים בש"ת והז' קורא מן השירה ולהלן כמו שפירש רבי' בשם רב פלטוי כ"כ הרי"ף והרא"ש בפרק הקורא עומד והרמב"ם בפרק י"ג מהל' תפילין וכן פשט המנהג. ולא כדברי רש"י והתוספות שכתבו לך לולי כי ידין ולא כמ"ש במס"ס שהו"ו היינו וישמן כתב המרדכי שם כתב האלפסי שבמנחה בשבת וביום ב' וה' קורין הז"ו ובשבת מוסיפין ולך ואנו אין מנהגינו אלא בשבת הזי"ו לך עכ"ל והמנהג היום כדברי האלפסי (א): וכתב הרמב"ם ולמה פוסקין בענייננו אלו מפני שהן תוכחו' כדי שיחזרו העם בתשו' (ב): **ומ"ש** רבינו ובבה"כ קורא הז' עד סוף הסדר כלומ' שבמקדש לא היו קורין אלא השירה לבד והיו מחלקין אותה לו' חלקים כנגד ימי השבוע ובבה"כ שאנו צריכין לקרות ז' הו' קורין השירה ע"פ אותם החלקים והז' קורא מסוף השירה עד סוף הסדר: **קללות** שבת"כ אין מפסיקין בהם וכו' משנה בפ' בני העיר (לא.): **ומ"ש** הלכך מתחיל בפסוק מלפניהם וכו' ברייתא שם וכתב ה"ר מנוח (ג) דפסוק אחד לאו דוקא דהא אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים: **ומ"ש** אבל קללות שבמשנה תור' יכולין להפסיק בהן גז"ש ומפרש טעמא משום דהללו בלשון רבים ומפי הגבורה והללו בלשון יחיד ומשה מפי עצמו אמרן וכתב הרמב"ם וכבר נהגו העם שלא להפסיק גם בשל משנה תורה אלא אחד קורא אותם וכן נהגו העולם: **ח'** פסוקים אחרונים שבתורה אין מפסיקין בהם וכו' בפרק הקומץ רבה (ל.) ח' פסוקים אחרונים שבתורה יחיד קורא אותם בב"ה וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בפרק הקורא עומד ופירש"י אדם אחד קורא ואין מפסיק בינתי' כדי לעמוד אחר ולקרות וכ"פ הרא"ש בשם ר"ת אבל מלשון הרמב"ם נראה שמפרש דקורין אותם בפחות מי' שהרי כתב בפי"ג מהל' תפלה ח' פסוקים שבסוף התורה מותר לקרות אותם בב"ה בפחות מי' אע"פ שהכל תורה הוא ומשה מפי הגבורה אמרה הואיל ומשמעם אחר מיתת משה הרי נשתנו ולפיכך מותר ליחיד לקרות אותן (ד):

שבע

דרכי משה

תכח (א) ואין אנו נוהגין כן אלא כדברי המרדכי: (ב) והבחיי פירש בו ט"א שרומזים שהזיו והתפארת של תורה הוא לישראל: (ג) בשם המרדכי והר"ן: (ד) ובמרדכי ה"ק דנ"ד ע"א י"מ דיחיד ר"ל ת"ח צריך לקרות דת"ח נקרא יחיד ע"ל סימן קל"ט שאין קורין לתוכחה שום אדם אלא מי שירצה: (ה) במרדכי פ' בני העיר ע"א וע"ב בשבת שיש בו פרשיות סמוכות לעולם המפטיר מפטיר באחרונה וראבי"ה כתב מפטירין בפרשת ראשונה ובמנהגים כתוב כל פרשיות סמוכות מפטירין באחרונה חוץ מא"מ וקדושים שמפטירין הלא כבני כושיים שהיא הפטורת א"מ בפני שהפטרה שניה מדברת בתועבות ירושלים עכ"ל וכ"ה במנהגים שלנו ומשמע מדברי המרדכי שהפטרת אחרי מות היא הלא

כבני

דרישה

סי' תכח [א] ב"י הביא גמרא פרק בתרא דר"ה במוספי שבת מה היו אומרים רב ענן אמר הזי"ו לך לאו דוקא בשבת אלא ר"ל במוספי' של אותה שבוע שהיו עושין מעמדות והיה מתפללין בכל יום מוסף וגם נעילה וכן משמע מפ' כ"ב שהביא ב"י וכן מדברי רבינו: מ"ש ב"י ז"ל ומנהג זה יפה ממנהג הראשון דלמנהג הראשון לא איירי בפסיקתא אלא כשחל ר"ה בב"ג דוקא ולמנהג זה איירי בכל השני' אין לפרש דה"ק דלמנהג השני משלימי' תרתי דתיובתא ולעולם חדא בשבת שובה ודרשו בצום גדליה משא"כ למנהג הראשון דמפטירין דרשו בין ר"ה לי"כ דהא התוספות כתבו בפרק בני העיר כמנהג הראשון ואפי' הכי כתבו דמפטירין בצ"ג דרשו וצ"ל דב"י ה"ק מדלמי רבינו מנהג שני וכתב דסימן דפסיקת' מוכח כמנהג הראשון ע"כ צ"ל דסובר רבינו דתרתי דתיובתא דקאמר בפסיקתא הוא דוקא בשבת משא"כ למנהג שני דהוי חדא בשבת וא"כ לפי המנהג הראשון לא איירי בפסיקתא אלא כשחל ר"ה בב"ג דוקא אבל למנהג שני דתרתי דתיובתא דקאמר הוי חדא בשבת ומדלא בחול מיירי בפסיקת' בכל השנים ולזה כת' דיפה מנהג שני ממנהג הראשון:

פרישה

ב' ימים מקדש הציבור יום ד"ט ווי' הל' ע"כ הסי' הוא דס"ו:

(ו) **הילכך** מתחילין בפסוק שלפניהם כו' הטעם שאין מפסיקין בקללות מפורש בפ' בני העיר אמר ר"ל לפי שאין אומרי' ברכה על הפורענות אלא היכא עביד תנא כשהוא מתחיל מתחיל בפסוק שלפניהם וכשהוא מסיים מסיים בפסוק שלאחריהם וזהו שכתב רבינו ל' הילכך ר"ל כיון דאין מפסיקין בקללות מטעם דאין מברכין על הקללות לכך צריך להתחיל פסוק שלפניהם ומסיים בפסוק שלאחריהם והוא ע"פ הגמרא שהבאתי וכתב הר"ן ד' שם ס"ט פ"ב פסוק א' ל"ד דהא אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים ואין משיירין בפ' פחות מג' ולא אמר אלא שצריך להתחיל לפני התוכחה לקרות ולסיים ג"כ א"מ"כ ומיהו ג"פ בעינן: **והטעם** איתא שם בגמרא משום דאין אומרים ברכה על הפורענות כמ"ש וכתב רש"י והר"ן אע"ג דאמרינן חייב אדם לברך על הרעה לא דמיא להכי' ההי' כעין הודאות הצדקת דין הוא וא"מ שלא יברך על הרעות המתרגשות אבל הכא אפשר למיקרי כולהון כסדרן: (ז) **יכולין** להפסיק בהן פי' לפי שהן בל' יחיד ומשה מפי עצמו אמרן גמרא ופרש"י שהרי במשנה תורה כתיב ידבק יי' בך ישלח יי' בך. ישלח יי' בך. אבל שכתב משם מפי הגבורה אמרן שהרי אמרן בלשון ממשלה ונתתי והפקדתי והשלכתי מי שהיכולת בידו לעשות כן. וכתב הרמב"ם וכבר נהגו העם שלא להפסיק גם בשל משנה תורה אלא א' קורא אותם וכן נהגו העולם ב"י: (ח) **ח'** פסוקים יחיד קורא אות' המרדכי בהל' קטנות צ"ל ע"מ כתב דיחיד ר"ל ת"מ דת"מ נקרא יחיד והוא צריך לקרותן: (ט) **אין** מפסיקין בהן כו' עיין בר"ן ס' ספ"א ע"א ובפ' הקומץ רבה מפרש הטעם משום דמשתנו כו' עד שלא יקראום אלא אדם אחד ע"כ ע"ש ור"ל שזהו שאמרו שם ומשם היה כתב בדמע ר"ל מתוך צערו שהיה יורד בדמעות היה כותב' אבל לא היה מוציאם מפיו ולא כמו שפי' הרא"ם בפ' וזאת הברכה: (י) **ותרתי** דתיובתא ואע"ג דבשחל ר"ה בה"ו מפטירין שובה גם למנהג ראשון מ"מ מקיימי' כשחל בב"ג:

וכל

חדושי הגהות

תכח א ניסן אגה"ז אייר אבד"ו סיון אגד"ו תמוז בדה"ז אב בדג"ז אלול אגה"ו תשרי בגה"ז מרחשון אגד"ו כסליו אגה"ו טבת בגדהו"ז שבט בגדה"ז אדר א' אגדה"ו אדר ב' אגה"ז בצ"ל לענ"ד

תלתא דפורענותא דש"ח דברי ירמיהו לפ' פנחס שמעו דבר י"י לראשי המטות חזון לאלה הדברים בשבת שלפני ט"ב · שבע דנחמתא נו"ע ארק"ש נחמו לואתחנן ותאמר ציון לעקב עניה סוערה לראה אנכי לשופטים רני עקרה לכי תצא קומי אורי לכי תבא שוש אשיש לאתם נצבים וכשחל ר"ה בב"ג שוילך בין ר"ה לצום כפור מפטירין דרשו בין ר"ה לי"ה ובין צום כפור לסוכות שובה להאזינו אבל כשר"ה בה"ז שהאזינו קודם צום כפור מפטירין בו שובה ויש נוהגין כשר"ה בב"ג מפטירין בין ר"ה לצום כפור שובה ובין צום כפור לסוכות וידבר דוד וסימן דפסיקתא מוכח כמנהג הראשון (ו) דקאמר תרתי דתיובתא:

שבע דנחמתא עם תרתי דתיובתא סימן נו"ע אר"ק שד"ש וכתבו התוס' בפרק בני העיר (לא:) שי"מ שד"ש שוב' דרשו שוש אשיש והם דחו דבריו והעלו דשוש אשיש בראשיתו ושובה באחריתו וכן הוא סברת רבינו: **ובשחל** ר"ה בב"ג ובין צום כפור לסוכות שובה להאזינו אף ע"פ שעבר י"ה כבר כתב המרדכי בפ' בני העיר דשפיר מפטירין שוב' משום דיפה צעקה לאדם קוד' גז"ד ואחר גז"ד (כדאית' ר"ה טז.): **ומ"ש** ויש נוהגים כשר"ה בב"ג וכו' וסי' דפסיקתא מוכח כמנהג הראשון כלומ' דאע"ג דלמנהג ראשון נמי כשחל ר"ה בה"ז שאין בין ר"ה לסוכות כ"א שבת אחד מפטירין שובה ואין אומר דרשו מ"מ כיון דכשחל בב"ג אומרים תרתי דתיובתא מיקיימי שפיר דברי הפסיקתא באותם שנים אבל למנהג' זה שאפילו כשחל בב"ג אין מפטירין דרשו כלל לא מיקיימי דברי הפסיקתא כלל וגם הרד"א דחה מנהג זה ולי נראה מנהג זה עיקר דלעולם בשבת שבין ראש השנה ויום הכיפורים מפטירין שובה שהרי הפסקים קורין לשב' זה שבת שובה וגם הרמב"ם כתב בפי"ג מהלכות תפלה דשבת שבין ר"ה לי"ה מפטירין שובה ולא חילק בין כשר"ה בב"ג לכשר"ה בה"ז: ב"ה וכ"כ ר"י בנ"ב לעולם שבת שבתוך ימי תשובה מפטירין שובה ישראל עכ"ל:

ולהשלים תרתי דתיובתא יאמר דרשו בצום גדליה וכמ"ש התו' (שם) והמרדכי בפרק בני העיר ויפה כח מנהג זה מכח מנהג הראשון דלמנהג ראשון לא איירי פסיקתא אלא כשחל ר"ה בב"ג דוקא ולמנהג זה איירי בכל השנים:

לוחות העיבור

חשבון התקופות שנת החמה הוא שס"ה ימים ורביע יום והעושה מהם מחזורים של י"ט שנים יעלה בידו למחזור מותר על חשבון הלבנה שעה א' ותפ"ח חלקים שקודמת חמה ללבנה הלכך הרוצה לידע חשבון התקופות יעשה מהשנים שעברו מבריאת עולם מחזורים של י"ט י"ט שנים ויחשוב לכל מחזור שעה ותפ"ה ויצרף מה שיעלה בידו מכולם ואם ירצה לדעת תקופת ניסן של ראש המחזור יסיר מחשבונו ז"ט תרמ"ב פי' ז' ימים ט' שעות תרמ"ב חלקים ומה שיוותר בידו יתן על מולד ניסן ובמקום שיכלה חשבונו שם היא התקופה ואם ירצה לדעת תקופת תשרי של ראש המחזור יסיר מחשבונו י' כ"א ר"ד פי' י' ימים כ"א שעות ר"ד חלקים ומה שיוותר בידו יתן על מולד תשרי ובמקום שיכלה חשבונו שם היא התקופה ואם ירצה לידע התקופה של השנה שעומד בה שהיא כך וכך במחזור יקח לכל מחזורים השלימים שעה ותפ"ה לכל מחזור ולשנים הגמורות שנכנסו במחזור י' כאר"ד לכל שנה ויקבץ הכל ויסיר מהן ז"ט תרמ"ב ומה שיוותר בידו ויעשה ממנו חשבון של חדשי הלבנה שהוא כ"ט י"ב תשצ"ג והנשאר שלא עלה לכ"ט י"ב תשצ"ג יתן על מולד ניסן של אותה שנה ובמקום שיכלה החשבון שם היא התקופה ואם ירצה לידע תקופת תמוז יקח בי"ז שכ"א ויצרף אותו עם המותר שלא עלה לחשבון כ"ט י"ב תשצ"ג ויתן אותו על מולד ר"ח תמוז ולתקופת תשרי יקח ה"י תרמ"ב ויצרף עם השאר שלא עלה לכ"ט י"ב תשצ"ג ויתן הכל על מולד ר"ח תשרי ולתקופת טבת יקח ח"ג תתקס"ג ויצרף אותו עם המותר שלא עלה לחשבון כ"ט י"ב תשצ"ג ויתן אותו על ר"ח טבת:

דרך אחרת לתקופת השנים שנכנסו לתוך המחזור לשנה ראשונה יקח י' כ"א ר"ד ויצרף עם המותר של שעה ותפ"ה של כל מחזור אחר שהסיר ממנו ז"ט תרמ"ב ויתן אותו על מולד ר"ח ניסן ב ולשנייה יקח כ"א ח' ת"ח ולשלישית ג"ב תשצ"ט ולד' י"ד ימים כ"ג חלקים ולחמישית כ"ד כ"א רכ"ז ולו' ז"ח תשי"ח ולז' יב"ז תתקנ"ב ולח' כ"ח ימים מ"ו חלקים ולט' ט"ח תתקל"ז ולי' כ"ב תשמ"א ולי"א אי"ד קנ"ב ולי"ב י"א שנ"ב ולי"ג כג"ח תתק"מ ולי"ד ד"ו תתצ"א ולט"ו ט"ו י"ד קע"ה ולט"ז כ"א י"א שפ"ט ולי"ז ז"ח תת"ע לי"ח י"ח י"ו תתרע"ד ולי"ט שעה ותפ"ה כל תקופה נמשכת מחבירתה שבע שעות ומחצה כי כל התקופות צ"א וז' שעות ומחצה וצ"א הם שביעיות נמצא שאינה נמשכת על שלפניה אלא ז' שעות ומחצה לכן היודע תקופה אחת ומבקש לידע השנייה של אחריה יתן עליה ז' שעות ומחצה ושם היא השנייה: תקופת ניסן לעולם אינה נופלת אלא בתחלת היום או הלילה או בחצי היום או הלילה ושל תמוז לעולם אינה נופלת אלא בז' שעות ומחצה או תשעה ומחצה ביום או בלילה ושל תשרי לעולם אינה נופלת אלא בט' שעות או בג' ביום או בלילה ושל טבת לעולם אינה נופלת אלא בי' ומחצה או בד' ומחצה ביום או בלילה:

דרכי משה

כבני כושיים וא"כ אף כשהם חלוקים אחרי וקדושים מפטירין הלא כבני לאחרי ותשפוט שפט לקדושים וכ"ה במנהגים שלנו שכתוב בחומשים להיפך: (ו) וכ"כ אבודרהם המנהג זה עיקר אבל ב"י כתב דהמנהג השני עיקר דלעולם אמרי' שובה בשבת שבין ר"ה לי"ה וכן אנו נוהגין כתב המרדכי פ' בני העיר שאלתי לרבותי שבת של חתן שאירע בד' פרשיות במה מפטירין והשיבו דמפטירין בשל פ' וכן כשאירע חתונה בשבתות של סימן דש"ח נו"ע ארק"ש או בשבת של ר"ח או בשל מחרת החודש אין דוחין אותן משום החתונה כי אלו הפטרות מוזכרות בתלמוד והפטרת חתן אינה מוזכרת אלא היא לשמחה בעלמא עכ"ל וכ"ה במ"ק הל' ט"ב שאין דוחין הפטורות אלו מחמת שום דבר וכ"כ במנהגים שלנו שאנו נגררים בתרייהו וכתב עוד שאין הפטורת שוש אשיש דוחה שירה והפטורת חנוכה · אבל מלבד אלו דוחה כל הפטורות וכתב בוי"ן נוהגים שאע"פ שאינו דוחה הפטורות אלו מ"מ קורין ג"כ שוש אשיש עד אלהיך ובת"ה סי' כ"ו דאין לנהוג כן לדלג מנביא לנביא ולא מפטירין בשל חתן כלל מיהו אין למחות במקום שנהגו כך וכ"כ בפסקיו סימן צ"ד מיהו כתב שם דאם ב' ההפטורות בספר אחד אז נוהגים כמנהג וי"ן עכ"ל וע"ל ס"ס תכ"ה דאין לחוש לדילוג זה ור"ח שחל להיות בהפטורת של סימנים אלו ע"ל סימן תכ"ה:

חדושי הגהות

לענ"ד: ב ולשנייה יקח כ"א י"ח ת"ה ולשלישית יקח ג' ב' תתצ"ט ולרביעית י"ד ימים כ' חלקים ולחמישית כ"ד כ"א רכ"ז ולשלישית ו' וה' תשי"ח ולשביעית י"ז ב' תתקכ"ב ולשמינית כ"ח ימים מ"ו חלקים ולתשיעית ט' ח' תקל"ז ולעשירית כ' ה' תשמ"א ולאחד עשר א' י"ד קנ"ב ולי"ב י"א שנ"ו ולי"ג כ"ג ח' תקס ולי"ד ד' ט"ז תתרנ"א ולט"ו ט"ו י"ד קע"ה ולט"ז כ"ו י"א שע"ט ולי"ז ז' י"ט תת"ע ולי"ח י"ח ט"ז תתרע"ד ולי"ט שעה ותפ"ה חלקים כצ"ל:

לוחות העיבור

א	פ	הכ	זש	בש	הכ	זש	גכ	זח	בש	הכ	זש	בש	הכ	בח
ב	פ	בח	הכ	זח	בש	הכ	זש	גכ	זח	בש	הכ	זש	בש	הכ
ג	מ	הש	בח	גכ	זח	בש	הש	זש	גכ	זח	בח	הח	זש	בש
ד	פ	הכ	זש	בש	הכ	בח	הכ	זש	בש	הכ	זש	גכ	זח	בש
ה	פ	בש	הכ	זש	בש	הכ	בח	הכ	זש	בש	הכ	זש	גכ	זח
ו	מ	זח	בח	הח	זש	בש	הש	בח	הח	זח	בש	הש	זש	גכ
ז	פ	הכ	זש	גכ	זח	בש	הכ	זש	גכ	הש	בח	הכ	זש	בש
ח	מ	בש	הש	זש	גכ	זח	בח	הח	זש	גכ	הש	בח	הח	זח
ט	פ	בח	הכ	זש	בש	הכ	זש	גכ	זח	בש	הכ	זש	גכ	הש
י	פ	הש	בח	הכ	זש	בש	הכ	זש	גכ	זח	בש	הכ	זש	גכ
יא	מ	גכ	הש	בח	הח	זח	בש	הש	זש	גכ	זח	נח	הח	זש
יב	פ	בש	הכ	זש	גכ	הש	בח	הכ	זש	בש	הכ	זש	גכ	זש
יג	פ	זח	בש	הכ	זש	גכ	הש	בח	הכ	זש	בש	הכ	זש	הכ
יד	מ	גכ	זח	בש	הש	זש	גכ	הש	בח	הח	זח	בש	הש	בח
טו	פ	בש	הכ	בח	הכ	זש	בש	הכ	זש	גכ	הש	בח	הכ	זש
טז	פ	זש	בש	הכ	בח	הכ	זח	בש	הכ	זש	גכ	הש	בח	הכ
יז	מ	הח	זח	בש	הש	בח	גכ	זח	בש	הש	זש	גכ	הש	בח
יח	פ	גכ	הש	בש	הכ	זש	בש	הכ	בח	הכ	זח	בש	הכ	זש
יט	מ	זש	גכ	זח	בח	הח	זש	בש	הש	בח	גכ	זח	בש	הש

מנין שנות המחזור
פשוטות ומעוברות

	מנין המחזורים	מנין השנים	מנין המחזורים	מנין השנים	מנין המחזורים	מנין השנים	מנין המחזורים	מנין השנים
	רסז	ה נה	רפ	ה שב	רצג	ה תקמט	שו	ה תשצו
	רסח	ה עד	רפא	ה שכא	רצד	ה תקסח	שז	ה תתטו
	רסט	ה צג	רפב	ה שם	רצה	ה תקפז	שח	ה תתלד
	רע	ה קיב	רפג	ה שנט	רצו	ה תרו	שט	ה תתנג
	רעא	ה קלא	רפד	ה שעח	רצז	ה תרכה	שי	ה תתעב
	רעב	ה קנ	רפה	ה שצג	רצח	ה תרמד	שיא	ה תתצא
	רעג	ה קסט	רפו	ה תיו	רצט	ה תרסג	שיב	ה תתקי
	רעד	ה קפח	רפז	ה תלה	ש	ה תרפב	שיג	ה תתקכט
	רעה	ה רז	רפח	ה תנד	שא	ה תשא	שיד	ה תתקמח
	רעו	ה רכו	רפט	ה תעג	שב	ה תשכ	שטו	ה תתקסז
	רעז	ה רמה	רצ	ה תצב	שג	ה תשלט	שטז	ה תתקפו
	רעח	ה רסד	רצא	ה תקיא	שד	ה תשנח	שיז	ו ה
	רעט	ה רפג	רצב	ה תקל	שה	ה תשעז	שיח	ו כד

בלוח הראשון יש קביעות של כל שנה ושנה משנת חמשת אלפים ונ"ה שהוא תחלת מחזור רס"ז עד תשלום ו' אלפים שנה כל מחזור בשורה אחת וכל י"ט קביעות שורה כמנין שני המחזור ותחת כל מחזור כמה מונין לבריאת עולם בתחלתו (י) וכל המחזורי' הכתובי' בשורה א' קביעתן שוה פירוש ב"ש שר"ה ביום ב' ומרחשון וכסליו שלמים ופי' ב"ח שר"ה ביום ב' ומרחשון וכסליו חסרי' ופירוש ג"כ שר"ה ביום ג' ומרחשון וכסליו כסדרן מרחשון חסר וכסליו מלא וכן כולם האות הראשונה שבכל סימן מורה על קביעות ר"ה והאות השנייה מורה על מרחשון וכסליו אם שלמים או חסרים או כסדרן המעיין בלוחות אלו צריך לידע באיזה מחזור עומד וכמה שנים שנכנסו וימנה בלוח הראשון מראש המחזור הסיד בשורה של מנין שני המחזורים כמנין שנים שנכנסו בו ובמקום שכלה מניינו הוא סימן שנתו וגם צריך לידע אם השנה פשוטה או מעוברת ואחר שידע סי' שנתו אם ב"ש או ב"ח או א' מהסימני' האחרים יעיין בלוח השני באיזה מקום ימצא אותו הסימן אם שנתו פשוטה יעיין בז' שערי הפשוטות ואם היא מעובר' יעיין בז' שערי המעוברו' ושורה שתחת הסימן של שנתו היא נוהגת אותו השנה ובה ימצא כל ענין השנה ראשי חדשים ומועדים וצומות' ופרשיותי' וסדרי' הנפרדי' והנצמדים מי שלא ידע באי זה מחזור הוא ולא בכמה במחזור אם הוא יודע כמה מונין למנין בריאת עולם יעיין בלוח הראשון תחת אי זה מחזור תמצא מנין הסמוך למניינו בתוך י"ט לפניו וידע שבאותו מחזור הוא והמנין שבין ראש המחזור למנין של בריאת עולם הם השנים שעברו מתחלת מחזור עד שנת מניינו ובמקום שיכלה מניינו הוא סימן שנתו והדמיון בזה רצונו לידע שנת חמשת אלפי' והא' לבריאת עולם באיזה מחזור הוא וכמה הוא והנה מצינו המחזור שמניינו סמוך לזה המנין בי"ט מלפניו כי הוא המחזור רס"ט שתחלתו חמשת אלפים ונ"ג וכמה יש בו חשבון זה לחמשת אלפים ומאה ושבע שנים הנה נתברר לנו שבשנת חמשת אלפים ומאה היא שנה שמינית למחזור רס"ט וכן כל כיוצא בזה :

דרישה

(י) **וכל** המחזורים הכתובים בשורה א' קביעתן שוה פי' כגון בשורה הראשונה שכתוב בה רס"ז ר"פ רצ"ג ש"ו שבכל א' מרוחק מחבירו י"ג מחזורים של אחד וזה גורם להיות הקביעות של כל השנה כבתחלה בשנה ראשונה ס"ך ובשנייה ב"ש כו' וק"ל :

אלה מועדי יי מקראי קודש אשר תקראו אותם במועדם	שער השנים הפשוטות							שער השנים המעוברות						
	בח	בש	גכ	הכ	הש	זח	זש	בח	בש	גכ	הח	הש	זח	זש
ר"ה וסוכות ושמיני עצרת	ב	ב	ג	ה	ה	ז	ז	ב	ב	ג	ה	ה	ז	ז
צום גדליה	ד	ד	ה	נדחה ליום א	נדחה ליום א	ב	ב	ד	ד	ה	א	א	ב	ב
צום כפור	ד	ד	ה	ז	ז	ב	ב	ד	ד	ה	ז	ז	ב	ב
הושענא רבה	א	א	ב	ד	ד	ו	ו	א	א	ב	ד	ד	ו	ו
מרחשון	גד	גד	דה	וז	וז	אב	אב	גד	גד	דה	וז	וז	אב	אב
כסליו	ה	הו	ו	א	אב	ג	גד	ה	הו	ו	א	אב	ג	גד
חנוכה	א	ב	ב	ד	ה	ו	ז	א	ב	ב	ד	ה	ו	ז
טבת כ"ט יום	ו	זא	זא	בג	נד	ד	הו	ו	זא	זא	ב	נד	ד	הו
צום העשירי	א	ג	ג	ה	ו	ו	א	א	ג	ג	ד	ו	ו	א
שבט ל' יום	ז	ב	ב	ד	ה	ה	ז	ז	ב	ב	ג	ה	ה	ז
פרשת שקלים	כט בשבט	כז בשבט	כז בשבט	כה בשבט	ר"ח אדר	ר"ח אדר	כט בשבט	כז לאדר ראשון	כה לאדר ראשון	כה לאדר ראשון	ר"ח לאדר שני	כט לאדר ראשון	כט לאדר ראשון	כז לאדר ראשון
אדר ראשון	אב	גד	גד	הו	וז	וז	אב	אב	נד	גד	דה	וז	וז	אב
הפסקות	בו	דד	דד	וביו	זטו	זטו	בו	דד	וביו	וביו	זטו	בו	בו	דד
זכור	יג לאדר	יא לאדר	יא לאדר	ט לאדר	ח לאדר	ח לאדר	יג לאדר	יא לאדר שני	ט לאדר שני	ט לאדר שני	ה לאדר שני	יג לאדר שני	יג לאדר שני	יא לאדר שני
צום אסתר	מוקדם ליום ה	ב	ב	ד	ה	ה	מוקדם ליום ה	ב	ד	ד	ה	מוקדם ליום ה	מוקדם ליום ה	ב
פורים	א	ג	ג	ה	ו	ו	א	ג	ה	ה	ו	א	א	ג
אדר שני כ"ט יום								נד	הו	הו	וז	אב	אב	גד
פרשת החודש	כו לאדר	כה לאדר	כה לאדר	ר"ח ניסן	כט לאדר	כט לאדר	כז לאדר	כה לאדר שני	ר"ח ניסן	ר"ח ניסן	כט לאדר שני	כו לאדר שני	כז לאדר שני	כה לאדר שני
ניסן שלשים יום ופסח	ג	ה	ה	ז	א	א	ג	ה	ז	ז	א	ג	ג	ה
אייר כ"ט יום	דה	וז	וז	אב	בג	בג	דה	וז	אב	אב	בג	דה	דה	וז
סיון ל' יום	ו	א	א	ג	ד	ד	ו	א	ג	ג	ד	ו	ו	א
שבועות	ד	ו	ו	א	ב	ב	ד	ו	א	א	ב	ד	ד	ו
תמוז כ"ט יום	זא	בג	בג	דה	הו	הו	זא	בג	דה	דה	הו	זא	זא	בג
צום שבעה עשר בתמוז ותשעה באב	ג	ה	ה	נדחה ליום א	א	א	ג	ה	א	א	א	ג	ג	ה
אב ל' יום	ב	ד	ד	ו	ז	ז	ב	ד	ו	ו	ז	ב	ב	ד
אלול כ"ט יום	גד	הו	הו	זא	אב	אב	גד	הו	זא	זא	אב	גד	גד	הו
כל הסדרים המתחברים מחוברים זולתי אלו / כל הסדרים המתחברים נפרדים זולתי אלו	חוקת ובלק			חוקת ובלק נצבים וילך	ויקהל ופקודי חוקת ובלק נצבים וילך	חוקת ובלק נצבים וילך	חוקת ובלק	חוקת ובלק מטות ומסעי נצבים וילך	מטות ומסעי	מטות ומסעי		נצבים וילך	מטות ומסעי נצבים וילך	חוקת ובלק מטות ומסעי נצבים וילך

הלכות פסח

תכט (א) **תניא** [א] שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם הפסח שלשים יום הלכך שלשים יום קודם הפסח חל עליו חובת ביעור כאשר אבאר : מצאתי כתוב מר"ח ניסן עד אחרי אסרו חג אין נופלין על פניהם לא ביום ולא בלילה ואין אומרים צדקתך צדק במנחה בשבת ואין מתענין (ב) ואין מספידין (ג) והכי איתא בפ"ק דמסכת סופרים מפני מה אין מתענין בניסן [ב] מפני שבאחד בניסן הוקם המשכן וי"ב נשיאים הקריבו קרבנם בי"ב יום וכל אחד עשה ביומו י"ט (ד) ואין מתענין בו עד שיעבור ניסן והבכורות

ב"ח

תכט תניא שואלין ודורשין וכו' בפ"ק דפסחים וליף לה התם מדעמד משה רבינו ע"ה בפסח ראשון ודרש להן לישראל באריכות בהלכות פסח השני ולא היה צריך אז אלא לומר להן שלא יעשו פסח ותו לא אלמא דשואלין ודורשין ל' יום קודם הפסח וכך פי' התוס' ונראה מדברי הר"ן שמ"ש שואלין וכו' אין ר"ל שחייב לשאול ולדרוש אלא ר"ל שהשואל אז הוה שואל כענין אלא דבפסח עצמו חייב לדרוש וכדמשמע מדתנן ס"פ בני העי' וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מצותן שיהו קורין אותן כ"א ואחד בזמנו דבזמנו משמע במועד עצמו והכי משמע מדת"ר משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענייננו של יום הלכות פסח בפסח כו' והיא מצוה בחיוב ותקנה שלא לעבור עליו ותימה לפי זה דאין מנהגינו לתפוס אותו לחיוב לדרוש במועד עצמו ותו קשה אדברי הר"ן דבסנהדרין פ"ק ופרק היו בודקין מבואר דחיוב גמור הוא לדרוש ל' יום קודם דקאמרי' מכדי מפוריא לפיסחא תלתין יומין ומפוריא דרשינן כו' ובס"פ מעשר בהמה מבואר דבפורים עצמו דרשינן שאז מתחילין ל' יום ט"ז דאדר וי"ד דניסן ולפע"ד נראה עיקר דהא דתנן מצותן שיהו קורין אותן כ"א וא' בזמנו לאו למימרא שיהו דורשין במועד עצמו אלא ה"ק דאע"ג דכבר למד הרבה פעמים כל התורה והמצות מ"מ כשיגיע המועד חייב לשאול ולדרוש בהלכות כל מועד ומועד בזמנו להודיע חוקי האלהים ואת תורותיו · ופשיטא דצריך לדרוש שבת א' או ב' קודם המועד אלא דבפסח בעינן ל' יום כדנפקא לן מקרא ומ"ש בברייתא ה' פסח בפסח רצונו לומר סמוך לפסח וכן הלכות חג בחג וכו' סמוך לחג ובסמוך לעצרת שואלין ודורשין בהלכותיהן וכי הא דאמרי' בר"ה חייב אדם לטהר עצמו ברגל פירושו ערב הרגל ולא ברגל עצמו כי לא על רחיצה נאמר אלא על טומאה כדהוכיח ר"י במרדכי פרק משקין ודכוותא הכא דקאמר ה' פסח בפסח לאו דוקא בפסח עצמו וה"א להדיא בספר הרוקח בסימן רמ"ד ויראה מדבריו דבחג ועצרת נמי דורשין ל' יום קודם וכן יראה מפירש"י פ"ק דסנהדרין דקאמר מר זוטרא חסידא כי הוו מכתפי ליה בשבתא דריגלא פירש"י שבת ששואלין בו בהלכות הרגל והיינו ל' יום קודם הרגל עכ"ל וכן פירש"י להדיא בפ"ק דסוכה בהא דתנן סוכה ישנה ב"ש פוסלין וכו' ונראה ודאי דאין זה מעיקר התקנה דאין זמן ל' יום אלא בפסח כדנפקא לן מקרא אלא שהיו נוהגין כן גם בשאר מועדים שלא לחלק אבל מעיקר הדין א"צ ל' יום אלא בפסח משום קרבן פסח שצריכין לבקר אחר קרבן מובחר יפה וטוב ומש"ה צריכין ל' יום משום ביקור מומין כדאיתא בפ"ק דע"ג ומצאתי למהרש"ל שכתב דביקור מומין לאו דוקא דד' ימים בעינן לביקור מומין כדאיתא בערכין ופרק מי שהיה טמא אלא שהזהיר עליהן שיהו יגיעין בדבר ל' יום מקודם כדי שיוכלו להשתדל אחר קרבן פסח שיהא נקי מכל מום אכן עיקר הביקור אינו אלא ד' יום ומ"מ התוס' כתבו לשם דאף האידנא שאין לנו קרבן מ"מ שואלין ודורשין ל' יום קודם כו' עכ"ל ולפי זה נתיישב מנהגינו שאין אנו תופסין לחיוב ולדרוש בי"ט עצמו מיהו בתוס' פ"ק דמגלה מבואר דבי"ט אע"ג דדרשי' ל' יום לפניו אפ"ה דורשין בו ביום כדתניא וידבר משה את מועדי ה' וגו' וכן יראה מדרשת ר"א בריש פ"ב די"ט שדרש כל היום כולו בהלכות י"ט · ותו איתא התם ברב הונא דאמר אני היו' סמכוני באשישות כו' פי' רש"י י"ט הוא ודרשתי לרבי' וחליתי מטורח הדרשה כו' ותו בפ' אין לדין אחי שקיא אמר אנא אפיקתיה לרב הונא מהיני לשילי ומשילי להיני כו' : **כתב** ב"י דמאי דקאמר הלכות פסח בפסח כו' היינו לדרוש בטעמי' שבעבורם נצטוינו במועד ההוא כו' אכן מלשון רש"י והר"ן מבואר שעל ההלכות והדינין השייכין למועד בזמנו קאמר וכן בעצרת שייכים דינים מיוחדים בהבאת שתי הלחם וקרבנותיו : כתוב במחזורים דעכשיו בגלות שאין לנו קרבנות סגי לדרוש בשבת שלפני הפסח ומ"מ מצוה לכ"א וא' לעסוק בהלכות הפסח כל ל' יום לפני הפסח ע"כ וכיוצא בזה במהרי"ל אבל לפי דברי התוס' בפ"ק דע"ג דלעיל צריך לדרוש ל' יום אף עכשיו שאין לנו קרבנות ואפשר לתת טעם למנהגינו דלאחר שגרם העון שנתפזרנו פיזור רב ודרים בכפרים ועיירות ובשבת הגדול באים אל קהלה במקום שיש רב דורש וגרים שם עד אחר המועד ע"כ לא נהגו לדרוש עד יתאספו בני הכפרים בשבת הגדול לזה נקרא שבת הגדול לאחד טעמא לפי שמתקבצות קהילות גדולות לשמוע הלכות וכל זה תמצא בדברי האחרונים : **מ"כ** מר"ח ניסן וכו' כ"כ ברוקח בסי' רמ"ה והא דהתלמידי' מתענין וכו' לא נמצא שם ואפשר מאלו כתוב משם גדול אחד ולכך לא כתבו ע"ש ספר הרוקח : **ה"ג** וה"א בפרק בתרא דמ"ס מפני מה אין מתענין אותן בניסן וכו' ור"ל אותן ג' ימים שרגילים לצום באדר וכן תענית אסתר ומרדכי וכן אחר ימי הפורים בס"ב מפני מה אין מתענין אותן בניסן : **מפני** שבאחד בניסן הוקם המשכן וכו' ואין מתענין בו עד שיעבור ניסן פי' כיון דיצא רובו בקדושה אין להתענות בו כלל כך פי' האחרונים וכן פי' ב"י ונראה כיון שיצא רובו בקדושה דאף אין מספידין בהן כיון שנקרא י"ט נהגו קדושה זו בכל הימים אף באותן שלא נקראו י"ט וכ"כ במהרי"ל בהדיא ואין מתענין ואין מספידין בניסן ואע"ג דבמסכת סופרים לא קאמר דאין מספידין לאו למימרא דמותרין בהספד דודאי גם בהספד אסור עד שיעבור ניסן כדפי' אלא לפי דתחלה אמר ולמה אין מתענין אותן בניסן כו' לפיכך סיים בדבריו וקאמר ואין מתענין וכו' ולא הזכיר הספד דאף בי"ב יום שנקראו י"ט דפשיטא דאין מספידין בהן לא הזכיר במ"ס כי אם דאין מתענין כו' וכל זה שלא כפי' ב"י למ"ס אכן בפי' דברי הכותב אין אנו צריכי' לכל זה דשפיר מביא ראיה ממ"ס לאין מספידין שהרי כתב מר"ח עד אחרי אסרו חג כו' כיון דמ"ס קיהיב טעמא על שאין מתענין כו' מפני שכ"א עשה ביומו י"ט מדקרי להו י"ט שמע מינה דאסור נמי בהספד באותן הימים ושלא כפי' ב"י גם מה שפי' ב"י דלמ"ס באחד בניסן הוקם המשכן ובי"ב ימים שאחריו הקריבו הנשיאים לא ידעתי מנין הוא לו לומר דמ"ס חולק אהא דתניא אותו היום נטל עשר עטרות וקרבנות נחשון היו בר"ח אלא נראה ודאי דגם מ"ס סובר כן : **ומ"ש** דבאחד בניסן הוקם המשכן אינו טעם על שלא יתענו בו דבלאו הכי אין מתענין בו כיון שהוא י"ט שהקריב בו נחשון וגם הוא ר"ח אלא בא להכריח שהקרבת נשיאים היה באותו זמן שהרי בא' בניסן הוקם המשכן ואז מיד הקריבו קרבנם בי"ב יום כמפורש בכתוב בסדר נשא ותו דבפ"ב דתענית (דף י"ז) פריך תלמודא הכ"ג אהא דתניא מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוק' תמידא דלא למיספד בהון למה לי מריש ירחא לימא מתרי בניסן ור"ח גופיה י"ט הוא אמר רבא לא נצרכא אלא ליום שלפניו וכו' ובירושלמי לשם מתרץ קושיא זו לא בא אלא למנות ימים שנעשו בהם נסים לישראל והני תרתי שינויי דתלמוד' דידן ודירושלמי איכא לשנויי הכא דלא איצטריך ליה לומר בא' בניסן הוקם המשכן אלא לאסור יום שלפניו א"נ למנות ימים שנעשה בהם נסים לישראל אבל העיקר כדפרישית תחלה : **ואיכא** להקשות בהא דקאמר עד אחרי אסרו חג דאלמא דמאסרו חג ואילך נופלין וא"כ איך מייתי ראיה ממ"ס הא מ"ס אוסר להתענות כל חודש ניסן ואפשר דהכל נמשך לאין מספידין וה"ק מר"ח עד אחרי אסרו חג עושין י"ט בכל דבר דאף אין מספידין ומכ"ל כ"כ קדושה ומייתי ראייה ממ"ס דמדקאמר וכל אחד עשה ביומו י"ט אלמא דאסור אף בהספד באותן ימים עד אחר אסרו חג אבל בתענית ונפילת אפים מודה דכל החודש אסור כמ"ש במ"ס אכן במהרי"ל כתב דבמגנצא ובוורמש"א אומרים תחנה מיד

ב"י

תכט תניא שואלין בהלכות פסח קודם הפסח שלשים יום כפ"ק דפסחים (ו :) וא"ת והא תניא בפרק בני העיר (לב :) משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג וי"ל דהא דתניא שואלין ודורשין קודם הפסח ל' יום לאו למימרא דאנו מחוייבים לשאול ולדרוש בהלכות הפסח אלא משום דקי"ל בעלמא בשני תלמידים ששואלין אחד שואל כענין ואחד שלא כענין נזקקין לשואל כענין אתא לאשמועינן דכל ששואל בהלכות הפסח ל' יום קודם לפסח חשיב שואל כענין וכן פירש הר"ן · ועי"ל דדיני פסח עכ"פ צריך להודיעם לעם קודם לפסח שלשים יום כדי שיהיה להם שהות רב להתעסק בטחינת החטים ואפיית מצה והגעלת כלים וביעור חמץ דאילו בפסח לית להו תקנתא אי לא עבדו להו כהלכתייהו מקמי הכי מה שאין כן בשאר מועדים דבעצרת ליכא דינים יותר מבשאר יום טוב ובסוכות אף על גב דאיכא מצות סוכה ולולב אין צריך ללמוד בהם כל כך דינים דאפילו סוכת גנב"ך ורקב"ש כשרה ודפנות סגי בשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ולולבים ואתרוגים רובם כשרים ועוד שאין טרחת סוכה ולולב מרובה ודיין להתעסק בהם בערב החג ומש"ה לא בעי לשאול ולדרוש בהלכותיו כל כך זמן קודם והא דתניא ששואלין בהלכות פסח בפסח והלכות חג בחג היינו לדרוש בטעמים שבעבורם נצטוינו במועד ההוא וגם כן לדרוש בדברים שאסור ומותר לעשות בי"ט ותדע דדומיא דעצרת קתני שאין בו הלכות אחרות אלא אלו וכן שואלין בפסח וחג לא קאמר אלא על הלכות אלו אבל שאר הלכות קודם לכן שואלין ודורשין בהם קודם לפסח ל' יום ובסוכות יום או יומים · ועוד י"ל דבפ"ק דעבוד' גילולים (ה :) אמרינן דטעמא דבעינן קודם לפסח ל' יום מפני הקרבן כדי לבודקו ממומין כלומר שכל ישראל חייבין להקריב קרבן לחג זה צריכין ל' יום לדרוש להם בהלכות הפסח כדי שיהא שהות לכולם ליקח להם קרבנות בדוקי' ממומין ואע"ג דהשת' בעונותינו אין לנו קרבן כיון דבזמן שהיה קרבן התקינו שיהו דורשין שלשים יום קודם תקנה לא זזה ממקומה (א) : **הלכך** ל' יום קודם הפסח חל עליו חובת ביעור כפ"ק דפסחים (שם) המפרש והיוצא בשיירא קודם ל' יום אין זקוק לבער תוך שלשים יום זקוק לבער הני ל' יום מאי עבידתייהו כדתניא שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם לפסח ל' יום : **מצאתי** כתוב מר"ח ניסן עד אחר אסרו חג אין נופלים על פניהם וכו' כ"כ ברוקח סימן רמ"ה : **ומ"ש** לא ביום ולא בלילה הוא ע"פ מנהג קצת מקומות שנופלים על פניהם בלילות כמ"ש רבי' בסי' רל"ו : **והכי** איתא בפ"ק דמסכת סופרים טעות סופר יש כאן דלא בפ"ק הוא אלא בפירקא בתרא וז"ל מפסיקין לפורי' כמנהג רבותינו שבמערב להתענות ימי צום מרדכי ואסתר פרודות ולאחר פורים שני וחמישי ושני ולמה אין מתענין אותן בניסן מפני שבאחד בניסן הוקם המשכן וי"ב נשיאים הקריבו קרבנם לי"ב יום לכל שבט ושבט וכל אחד היה עושה ביומו י"ט וכן לעתיד לבא עתיד בית המקדש להבנות בניסן לפיכך אין אומרים תחינות כל ימי ניסן ואין מתענין עד שיעבור ניסן אלא הבכורות שמתענין בערב פסח והצנועין בשביל המצה כדי שיכנסו בה בתאוה עכ"ל · ונראה דה"פ דמ"ס אין מתענין בכל חדש ניסן מאחר שבאחד בו הוקם המשכן ובי"ב ימים שאחריו הקריבו הנשיאים קרבנם ואח"כ חג הפסח שבעה ימים הרי רובו יצא בקדושה והלכך אין להתענות בו כלל וע"כ לפרש כן דאי תימא דשהוקם המשכן ושהקריבו הנשיאים הוא טעם אלא לשלא יתענו באותם ימים עצמם קשה דליום ראשון לא

דרכי משה

תכט (א) כתב א"ז מנהג הקהילות להשים מס על הקהל לצורך החיטים ליתן בפסח לעניים כדאמרי' פ"ק דב"ב בירוש' לחטים דפסחא י"ב חדש בין לישא בין ליתן פי' אם שהה

דרישה

סי' תכט [א] **שואלין** בהלכות פסח כו' והא דתניא בפרק בני העיר משה תיקן לישראל שיהיו שואלין ודורשין הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצר' הלכות חג בחג שייכן לדרוש בטעמים שבעבורם נצטוו במועד ההוא וגם דברים שאסור או מותר לעשות בי"ט אבל צריך להודיע לעם ל' יום קודם פסח כדי שיהיה להם שהות רב לטחינת החיטי' · והגעלת כלים וביעור חמץ דאילו פסח לית להו תקנת' אי לא עבדי להו כהלכתייהו קודם הפסח משא"כ בשאר מועדים עיין בב"י שהאריך בזה ועוד בתירוצים אחרים ע"ש : [ב] מפני שבאחד בניסן הוקם כו' ז"ל ב"י ונראה דה"פ דמסכ' סופרים אין מתענין בכל חודש ניסן מאחר שבאחד בו הוקם המשכן ובי"ב שאחריו הקריבו הנשיאים כו' עכ"ל משמע מדבריו

פרישה

סי' תכט (א) **תניא** שואלין בהלכות פסח כו' שהרי מצינו שהזהירן משה בפסח ראשון על פסח שני ולמה היה מזהיר ה"ל להשיב על מה ששאלוהו הם שאלוהו אם יעשו פסח בזמנו היה לו להשיב לא ובזמן פסח שני היה לו לצוות ועיין עוד בדרישה : (ב) **ואין** מספידין כו' בהגהות רא"ף כתב ל"ע בסימן תקמ"ז ושם כתב רבינו ת"ח שמאלין הלכה בכ"מ מספידין עליו אפילו בח"ה : (ג) **והכי** איתא במסכת סופרים בפרק בתרא כצ"ל : (ד) **ואין** מתענין בו כו' גם זה מלשון מ"ס וז"ל לפיכך א"א תחנונים כל ימי ניסן ואין מתענין עד שיעבור ניסן כיון שרובו יצא בקדושה שהרי אח"כ שבעה ימי פסח הילכך אין להתענות בו כלל וזה דכתב רבינו

והבכורות (ס) מתענין בערב פסח [ג] ותלמידים מתענין בו שני וחמישי ושני מפני חילול השם ונ"ל דהנך ג' ימים אחר הפסח קאמר כמו שרגילין באשכנז להתענות ג' ימים אחר הפסח וכן אחר הסכות מפני שהם ימי משתה ושמחה ושמא מתוך כך באו לידי עבירה וסמכו אותם אקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' והעלה עולות מספר כולם כי אמר איוב אולי חטאו בני וגו':

שבת

לא בעי טעמא דתיפוק ליה א דהוי ר"ח ואין מתענין בר"ח ועוד דא"כ לית לן שלא להתענות אלא בי"ג ימים אלו בלבד והיכי קאמר דאין מתענין בו עד שיצא ניסן ולכך נראה כמו שפירשתי דמטעם אותן י"ג ימים קאמר דאין מתענין בכל החדש ולפ"ז לא מייתי ראיה ממ"ס לאין מספידין שאף שאין מתענין בניסן אפשר שמספידין בו כדמשמע בס"פ דתעניות (יז:) דימי מגילה שכתוב בהם דלא להתענאה בהון מותרים בהספד אבל אי הוה אמרי' דטעמא דשהוקם המשכן ושהקריבו הנשיאים לא סגי אלא לשלא יתענו באותן הימים לבד הוה אפשר לומר דמייתי שפיר ראיה ממ"ס להספד נמי שמאחר שכל אחד עשה ביומו י"ט ממילא משמע דאסור נמי בהספד· ואיכא למידק היאך כתב מר"ח עד אחר אסרו חג אין נופלין על פניהם דמשמע דמאסרו חג ואילך נופלים על פניהם ומתענין ומספידין ומייתי ראיה ממ"ס הא מ"ס אסר להתענות בכל חדש ניסן אף לאחר אסרו חג כ"ל דמשום דבגמרא דידן משמע דאין איסור כלל להתענות בניסן דאמרינן בספ"ב דתעניות (שם) מריש ירחא דניסן דלא למיספד ומתמניא ביה דלא להתענאה וקי"ל בפ"ק דר"ה (יט:) בטלה מגילת תענית וזה היפך המנהג שנהגו שלא להתענות עד אחר אסרו חג וכמ"ש הרוקח בסימן רמ"ה רצה להביא סמך למנהג ממ"ס שאוסר להתענות בניסן ואע"פ שבימים שמאסרו חג עד סוף החדש לא נהגו כמ"ס אין בכך כלום דהא לדינא דגמרא כולהו שרי הלכך מאי דנהוג נהוג מאי דלא נהוג לא נהוג (ב) ואפשר שמה שנהגו לאסור עד אחר אסרו חג היינו טעמא לפי שרצו לנהוג כבוד בימים עצמם שהקריבו הנשיאים ועשו י"ט ולא ראו לנהוג כבוד בשאר ימי החדש כיון דמדינא דגמרא אפילו באותם ימים עצמם אין צריך לנהוג הבו דלא לוסיף עלייהו:

ומ"ש שהבכורות מתענין בערב פסח הטעם לזכר הנס שנעשה להם שמתו בכורי מצרים וניצולו הם וכבר כתב רבינו ענין זה של תענית הבכורות בארוכה בסימן ת"ע: ועל מ"ש רבינו ותלמידים מתענין בו בה"ב וכו' ונ"ל דהנך ג' ימים אחר הפסח קאמר יש לדקדק דהא לא משכחת אחר הפסח ג' ימים בה"ב בניסן וא"כ היכי קאמר שני וחמישי ושני מתענין בו ויש אומרים דהאי בו לאו דוקא אלא האי בו פירושו בעבורו כלומר בעבור מה שעשו בפסח שהוא בחדש ניסן לפיכך מתענין; אחריו שלשה תעניות וזה דוחק וגם כי פשט לשון מ"ס לא משמע הכי לכן נראה לומר דבו בניסן ממש קאמר ואע"ג דלא משכחת בניסן שלשה ימים בה"ב כיון דתרתי מינייהו משכחת ביה בניסן שפיר מצי למתני בו דהא רובא בו הוי ואפשר דמשום הכי מסיים בה מפני חלול השם ג' ימים כלומר אף על גב דלא משכחת ביה בניסן אחר הפסח ג' ימים בה"ב מ"מ צריך להתענות ג' ימים שישלים היום השלישי מהחדש הנכנס א"נ דבני א"י שאינן עושים פסח אלא ז' ימים נשאר מניסן אחר הפסח ח' ימים ואם חל פסח ביום ה' משכחת חמישי ושני וחמישי אחר הפסח בחדש ניסן ובזמן שהיו עושין ע"פ הראיה שהיה אפשר לחול פסח ביום שני משכחת לה בניסן אחר הפסח שני וחמישי ושני ומשום דלכאורה לא משכחת שלשה ימים בה"ב בניסן אחר הפסח סד"א דהנך שלשה ימים קודם הפסח קאמר משום הכי כתב רבינו ונ"ל דהנך שלשה ימים אחר הפסח קאמר: ועל מ"ש רבינו ונ"ל דהנך ג' ימים אחר הפסח קאמר כמו שרגילין באשכנז וכו' קשה שהוא עצמו כתב בסימן תל"ב דשלשה ימים שמתענין באשכנז הם אחר ניסן וכאן כתב שהתלמידים מתענין בניסן שלשה ימים כדפרישית· וי"ל שמ"ש כמו שרגילין באשכנז היינו לומר שאותם ג' תעניות דוגמת מה שרגילין באשכנז וטעמא משום שהם ימי משתה ושמחה וכו' אבל לא בא לדמותם שג' תעניות אלו מתענין התלמידים בזמן שרגילין להתענות באשכנז שתעניות התלמידים הם בניסן ושל אשכנז הם אחר שעבר ניסן ודע דבמס"ם אשר בידינו היום אין הנוסחא כמ"ש רבינו אלא כך היא הגירסא ו[ה]תלמידים מתענין בו ב שני וחמישי ושני מפני חילול השם ומפני כבוד ההיכל שנשרף בד"א בנגעא אבל להזכיר בצבור אסור עד שיעבור ניסן עכ"ל· ומשמע לי דהיינו לומר שהתלמידים שנוהגים להתענות שני וחמישי של כל השנה מפני חילול השם בין העו"ג בהיות ישראל מפוזרין ומפני כבוד ההיכל שנשרף וכמו שכתב רבי' בסוף סימן תק"פ בשם בה"ג גם בחדש ניסן מתענין דאין לבטל אותם תעניות מפני שהקריבו הנשיאים ועשו י"ט כנ"ל (ג): ומ"ש רבינו טעם לשלש תעניות שאחר הפסח ואחר סוכות מפני שהם ימי משתה ושמחה וכו' כתב המרדכי במסכת תעניות בשם אבי"ה דאין נ"ל טעם זה משום דאם כן אף לאחר שבועות נמי ונ"ל דבכל מקום אנן נגררין אחר בני בבל והם היו מתענין אחר החג בזמן הרביעה כשלא ירדו גשמים ובני נינוה אחר הפסח כדאיתא בירושלמי בפ' אין עומדין דבני נינוה צריכין למיעבד תעניתא בתר פסחא אבל אחר חג שבועות לא מצינו שמתענין בשום מקום עכ"ל ואין דבריו נראים לי דבההוא עובדא דנינוה אמרינן בגמרא דידן ספ"ק דתעניות (יד:) דבתקופת תמוז הוה והוא בכלל מה שאמרו בירושלמי בתר פיסחא ולפי

דבריו

מיד אחר אסרו החג וקרוב לומר דהכותב היה טועה כמותם וע"כ כתב עד אחר אסרו חג ואף מתענית ונפילת אפים ולדקדק קאמר כפשטא דלשון והא דמייתי ראיה ממ"ס צריך לפרש כדפירש ב"י ע"ש: ה"ג ומ"ש אחר זה ונ"ל דהנך ג' ימים וכו' מפני חלול השם ג' ימים עכ"ל: הוא מדברי רבינו שמפרש כך לדברי הכותב אבל בב"י נראה שהבין דמ"ש ונ"ל בה"ב מ"ש וכו' הוא מדברי רבינו לדברי הכותב ואינו כן אלא כל זה הוא מלשון הכותב ובזה נתיישב מה שנתקשה בו הב"י דמ"ס שבידינו היום אין הנוסחא כמו שהעתיק רבינו דהלא מ"ש ותלמידים מתענין בו בה"ב מפני ח"ה ג' ימים אינו מלשון מ"ס אלא מלשון הכותב שכתב כן ע"פ מה שהתבאר לו שכן נוהגין התלמידים ומש"ה בא רבינו לפרש שלא נטעה לומר שכונתו שהתלמידי' מתענין בכל חודש ניסן בה"ב מפני חילול השם בין העו"ג דליתא דא"כ טפי מג' ימים הוו ומדקאמר ג' ימים משמע ג' ימים לחוד ולא יותר ובע"כ דהנך ג' ימים בתענית שאחר הפסח קאמר ומפני חלול השם דקאמר אינו אלא לפי שבאו לידי עבירה מתוך שמחה כמו שרגילים באשכנז כו' וקרוב לומר שגם מ"ס לזה נתכוון ומ"ש ומפני כבוד ההיכל שנשרף היינו לומר שמתוך כך נותנים אל לבם יותר להתענות שמא באו לידי עבירה מתוך שמחה דמאחר דאין ראוי להגדיל השמחה בעוד שההיכל נשרף ולא נבנה כמ"ש אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי הנה אם באו לידי עבירה מתוך שמחה העון יותר גדול וקצת ראיה מדקאמר מ"ס בה"ב דאי כל החודש קאמר מפני חילול השם שבין העו"ג לא הל"ל בה"ב אלא ב' וה' וכלשון בה"ג שהביא רבינו בסי' תק"פ מדקאמר בה"ב משמע ג' ימים ולא יותר ומש"ה דקדק הכותב בהעתקתו למ"ס וכתב בה"ב מפני חה"ש ג' ימים לתוספת ביאור על דברי מ"ס שאמר בה"ב כלומר שאינו אלא ג' ימים וע"פ מה שביאר רבינו כונתו וכן עיקר. ואעפ"י דבמ"ס שבידינו היום כתוב בו"ה מ"מ מדברי הכותב נראה להדיא שהיה גורס בה"ב וכך היתה הגי' לפני הרב ב"י: ומ"ש כמו שרגילין באשכנז כו' אינו אלא לומר שאותן ג' תעניות הן דוגמא מה שרגילין באשכנז ושאינם מפני חה"ש שבין העו"ג אלא מפני חה"ש שמא באו לידי עבירה דוגמת מה שרגילין באשכנז ולכן אמר ג' ימים כדפי' ולפי זה רבינו הביא ראיה לפרש דברי הכותב הבנויי' ע"פ מ"ס ממנהג אשכנז ובאמת מנהג אשכנז ניתקן על פי מסכת סופרים שגם במ"ס משמע שמפני חה"ש שמא באו לידי עבירה מתענין בה"ב ולא יותר ושזהו היתה גם דעת הכותב:

ותלמידים מתענין בו בה"ב קצת קשה דלא משכחת בה"ב אחר הפסח בחדש ניסן וי"מ דהאי בו פירושו בעבורו ואחר שעבר ניסן מתענין כמנהג אשכנז וכדלקמן בסי' תל"ב וזה אי אפשר שהרי אחר זה אסיקנא במ"ס בד"א בנגעא אבל להזכיר בצבור אסור עד שיעבור ניסן אלמא דתחלת דבריו שאמר ותלמידין מתענין בו בחודש ניסן קאמר וב"י כתב דלבני א"י אם חל פסח ביום ה' משכחת הב"ה אחר הפסח בחודש ניסן וכו' ותימה שהרי ביום של אחר החג ליכא למ"ד דמתענין בו כדפירש רש"י להדיא לחד פירושא בפרק לולב וערבה דף מ"ה אלא העיקר דבו בניסן קאמר ואעפ"י דלא משכחת ביה ג' ימים שפיר מצי למיתני בו דהא רובו בו הוי וכ"כ ב"י ולפי זה יש להתענות יאר צייט אחר הפסח מאחר שהתענית הוא קבוע וחיוב דלא גרע מתענית של תלמידי' ובכורות וכ"ש ערב ר"ח שהוא קבוע ביותר וכן תענית חתנים וכתב מהר"ש קבלתי להתענות תענית חתנים אף קודם הפסח אבל לא נהגו בצבור להתענות בה"ב עד שיעבור ניסן ואפשר משום דאיתא במ"ס דלהזכיר בצבור אסור עד שיעבור ניסן וכן כתב במחזורים ע"ש תשובת מה"ר בערא שיש להתענות יאר צייט בניסן אבל מהר"ס איסרלש כתב שאין מתענין יאר צייט ואפשר לחלק דאע"ג דבתענית חתנים כתב איהו גופיה בסי' תקע"ג דיש להתענות שאני התם דאיכא חששא דקידושי טעות כשיאכל וישתה וישתכר א"נ לכפרה דהנושא אשה נמחלין עונותיו וחשוב יו"כ דידיה משא"כ יאר צייט דאינו אלא נדר כדתנן הריני כיום שמת בו אבא וכיון דלא התחיל הנדר קודם ניסן אין להטיל עליו נדר זה לכתחלה וסברא הראשונה נראה עיקר:

שבת

דרכי משה

שהה בעיר והוא עשיר צריך ליתן ואם הוא עני נותנים לו עכ"ל : (ב) והמנהג פשוט דלא להתענות ולהספיד בכל ניסן וכתב במנהגים שלנו וא"א צידוק הדין בכל ניסן כי כל מקום שא"א צו"ץ ותחינה א"א צ"ה ועיין בי"ד סימן ת"א וכתב עו"ש ובע"פ א"א מזמור לתודה וכ"ש בח"ה אמרי' בפרק לולב וערבה (מה:) כל העושה איסור לחג באכילה ושתיה מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח פירש"י איסור לחג אגודה לחג באכילה ושתיה שקורא לחג עונג במאכל ומשתה. וי"א יום שלאחר החג עכ"ל : (ג) ואין המנהג כדבריו אלא אין מתענין בו כלל אפי' יום שמת בו אב או אם אבל תענית חלום מתענין דלא עדיף משבת וי"ט :

וכתב

פרישה

רבינו עד אחר אסרו חג לבד היינו משום דבגמרא דידן משמע להדיא דבכולהו שרי להתענות בזמן הזה דבטלו מגילת תענית אלא שאנו נוהגין כבוד באותן ימים עצמן שהקריבו הנשיאים ועשו י"ט הילכך מאי דנהוג נהוג ומאי דלא נהוג לא נהוג והבו דלא להוסיף עלייהו רוקח וב"י. ונראה דמש"ה אמר הטור' עד אחר אסרו חג משום דלאחר הפסח מתענין בה"ב בניסן עצמו וכמ"ש ב"י ומש"ה נמי נקט כמ"ס מפני חילול השם כדי לתרץ הא דמתענין אחר הפסח בניסן עצמו הוא מפני חילול השם ובזה נמי מיושב מה שהקשתי בדרישה ע"ש שמתענין באסרו חג מפני ח"ה לפי' ב"י· גם י"ל דעד אסרו חג. אין מתענין ואין מספידין אבל אחר אסרו חג אין מתענין אבל מספידין וכמ"ש בריש הלכות פורים דיש ימים דכתובים במגלת תענית דאין מתענין בהן אבל מותרין בהספד ודו"ק:

(ס) מתענין בע"פ עיין בסימן ת"ע: וכתב עוד ב"י ובזמן שהיו עושין ע"פ ראיה שהיה אפשר לחול ביום ב' משכחת בה"ב בניסן עצמו אחר הפסח (והיינו דקאמר רבינו שמתענין בו בה"ב והא דכתב רבינו כמו שרגילין באשכנז כו' היינו שג"כ מתענין מפני ח"ה ג' ימים לאפוקי מהמרדכי שכתב טעם אחר אבל בהדיא כתב רבינו בסי' תל"ב דג' ימים שמתענין באשכנז הם אחר הניסן.) וי"מ דהאי בו לאו דוקא אלא בעבורו פי' מפני מ"ה שנעשה בפסח עיין בב"י ועיין עוד בדרישה:

אך

דרישה

מדברי ב"י דהנשיאים התחילו להקריב ביום ב' להקמתו דאף אם בזאת יש לתרץ דמ"ש ב"י וי"ב שאחריו אינו ר"ל אחר יום ראשון אלא אחר הקמתו ור"ל בכללן גם יום ראשון שהיה אחרי הקמת המשכן ובו הקריב נחשון ע"כ אין דעת הב"י כן דהא כתב מיד אחר זה ז"ל ועוד דא"כ לית לן שלא להתענות אלא באלו י"ג ימים בלבד כו' עד לכך נראה דמטעם אותן י"ג ימים כו' מדכייל י"ג אהדדי מכלל דפשוט שלא להתענות בהן מהטעם שנכתב בדברי רבינו ורבינו לא הזכיר אלא הקמת המשכן והקרבת נשיאים ש"מ שבי"ב שאחריו דוקא קאמר והיינו י"ג ימים בניסן· ותימא הלא אית' בסדר עולם ומייתי לה במסכת שבת פ' ר"ע דף פ"ז ע"ב שיום שמיני למילואים הוא היה ר"ח ניסן ונטל עשר עטרות וקא חשיב ומונה ראשון למעשה בראשית ראשון לנשיאים כו' ופירש"י לנשיאים לחנוכת הבית שנחשון בר"ח הקריב וכן פירש"י בפר' שמיני בפסוק ואת שעיר החטאת דרש דרש משה וגו' וסדר עולם מייתי נמי רש"י שם בריש הפרשה· והא דכתב הטור ביום ראשון הוקם המשכן כדי לאשמועינן אימתי התחילו להקריב דהא מיד שהוקם התחילו שהרי הכהן הוכן המזבח והא דלא מתענין בי"ג בניסן או משום דרובו יצא בקדושה או משום לפניהם ולאחריהם או משום דא"ח שלהם היה ותדע דאל"כ למה לא נקט יום ראשון היה ר"ח ובשביל זה אין מתענין ואף הב"י בא לדקדק מכח האי קושיא שרבינו לא בא ללמד טעם למה אין מתענין בהנך ימים אלא ליתן טעם אבל חודש ומש"ס קדושי' עוד קדושה זו דהוקם בו המשכן וכיון שנעשה בו קדושה מרובה מש"ס אין מתענין בו כל

בחודש וזהו דוחק: [ג] ותלמידי' מתענין בו כו' כבר כתבתי בפרישה לשון ב"י דהיינו לבני א"י שאין עושין פסח רק ז' ימים כו' אבל ק' לפירושו איך מתענין באסרו חג והוא בעצמו

כתב

חדושי הגהות

תכט א אין זו קושיא דלא קאמר באחד בניסן הוקם המשכן אלא משום שבא לומר דימי חנוכת הנשיאים היה בחודש ניסן וע"כ לומר כן דהא באחד בניסן נמי הוי נשיא דהא בו ביום הקריב נחשון דאותו יום נטל עשר עטרות וכו' וא"כ תיפוק ליה מכח נשיא אלא לא קאמר שבו הוקם המשכן אלא לומר די"ב נשיאים היו מר"ח ואילך ולא נקט הוקם המשכן משום אותו יום עצמו דבלא"ה הוא ר"ח (מהרל"ח) : ב לא הבנתי האיך הבין הב"י מנוסחא זו דקאי אשני וחמישי של כל השנה הרי עדיין תמוה שני תנינא למה לי ומצאתי בנוסחת מ"ס שלפנינו כתוב רק שני וחמישי לחוד :

ומה

תל שבת שלפני הפסח (א) קורין אותו שבת הגדול והטעם לפי שנעשה בו נס גדול שפסח מצרים מקחו בעשור כדכתיב בעשור לחודש הזה ויקחו להם שה לבית אבות שה לבית ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ה' כדאיתא בסדר עולם [א] ונמצא שי' בחדש היה שבת ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו ושאלום המצריים למה זה לכם והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאין לומר להם דבר ועל שם א אותו הנס קורין אותו שבת הגדול:

תלא כתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וכתיב (א) אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם ודרשו חכמים דהאי יום ראשון הוא יום (ב) שלפני שבעת הימים והוא י"ד בניסן שאז הוא א אסור מן התורה ולא כולו אלא מו' שעות ולמעלה כאשר דרשו [א] (ג) ממדרש הפסוקים אלא שחכמים הוסיפו לאוסרו

עוד

ב"ח

תל שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול וכו' מה שהמון העולם דאמאי יחסוהו לנס אל השבת ולא ליום העשירי בחדש כבר נאמרו בו דברים הרבה ואני קבלתי דהטעם הוא לפי שבעשור לחודש עלו מן הירדן ואם היו מייחסים הנס ליום העשירי והיו קוראין יום העשירי יום גדול היו טועים לומר שעל שם הנס שעלו מן הירדן נקרא גדול ולכך ייחסו הדבר אל השבת לפי שידוע היה שעלייתם מן הירדן לא היה בשבת:

ומ"ש והיו שיניהם קהות על ששחטו את אלהיהן קשה דלמה יהיו שיניהם קהות עכשיו ביותר וכי לא היו מצריים יודעין שישראל שוחטין ואוכלין אלים וכבשים בכל יום ויום ונראה שישראל הודיעו למצרים שמצות השם עלינו לשחטו למטה כי בזה יושחט גם למעלה וזהו על ששחטו את אלהיהן דאת מרבה גם אלהיהן למעלה ועוד משמע את אלהיהן של ישראל כי רובם של ישראל עבדו ע"ג וכדברי רז"ל משכו ידיכם מע"ג וקחו לכם צאן של מצוה וע"כ היו שיניהם קהות כי עד עתה עבדו לו ועכשיו שוחטין את אלהיהן של עצמן למטה כי בזה יושחט למעלה:

תלא כתיב שבעת ימים וכו' הכי יליף לה אביי בפ"ק דפסחים ורש"י ותוס' נחלקו בפי' ע"ש ולד"ה ילפותא גמורה הוא שאז הוא אסור מן התורה ואיננה אסמכתא ובגמרא איתא דרבא יליף לה מדכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי וכ"כ הרמב"ם והרא"ש והשמיטו הך דאביי אבל הרי"ף הביא הך דאביי וכדכתב רבינו וצ"ע במה נחלקו ונראה לפע"ד דהרמב"ם נמשך לטעמו דפסק כר' יהודה דיש לאו באכילת חמץ מתחלת שעה ז' ולא פסיק רבא הלכה כר"ש אלא בלאחר זמנו אבל בלפני זמנו ס"ל כר' יודא דלהכי קאמר רבא גופיה דטעמא דחמץ אסור בלפני זמנו מדכתיב לא תשחט על חמץ דאזהר רחמנא לבערו משעה שהגיע זמן שחיטת הפסח דאסור בהנאה וכך הוכיח ה"ה דרבא גופיה דפסק כר"ש בלאחר מודה בלפני דהלכה כר' יודא ע"ש בפ"א מהל' חמץ הלכה ה' וכך היא דעת הרא"ש שתופס סברת הרמב"ם דיש לאו באכילת חמץ משעה ו' ולמעלה כדכתב להדיא בפ' כל שעה ומש"ה אסור בהנאה · אבל האלפסי ס"ל דרבא פסק הלכה כר"ש אף בלפני דאין עובר עליו ואין בו אלא איסור עשה דתשביתו אבל מלקות ואיסור הנאה מן התורה ליכא ולפיכך לא הביא אלא דברי אביי דפשטן לא משמע כ"א מצות השבתה בעלמא ואעפ"י דגם דברי רבא צריך לפרש לפי זה דמאי דאפקיה מלא תשחט אינו כ"א אזהרה לשחיטת הפסח אבל גבי איסור חמץ אינו כ"א מצות השבתה בעלמא דאל"כ קשיין דברי רבא אהדדי מ"מ כיון דדברי רבא כפשטן משמען דאיכא לאו בחמץ גופיה השמיט דבריו והביא דברי אביי שמבוארין להדיא שאין בו כ"א מצות השבתה והכי מוכח להדיא מדעת האלפסי בפ' כ"ש שכתב וז"ל האי דקתני חמץ של כותי וכו' עד אבל על ידי תערובת לא עכ"ל מסדור לשונו מבואר להדיא דפסק לגמרי כר"ש ומ"ש בעל המאור בפ"ק דפסחים דנראה דעת האלפסי דפוסק כר' יהודה מדהביאה היא דרב גידל אמר רב המקדש מו' שעות ולמעלה אפי' בחיטי קרדנייתא אין חוששין לקידושיו ורב לטעמיה דס"ל כר' יודא ואל זה הסכים ה"ר ירוחם בנ"ה ח"ה כבר השיב הרמב"ן דאין זה סתירה כלל דאף לר' שמעון דבלפני זמנו ולא כלום מודה הוא בכל ו' שעות דאסור בהנאה מדבריהם והמקדש בו אין חוששין לקדושיו והאריך בזה ובספר מנין המצות להרמב"ם סי' קל"ט השיג הרמב"ן גם על הרמב"ם וכתב נמי דהלכה כר"ש אף בלפני וראיה דבפירוש אמרו דכ"ע חמץ מו' מעות ולמעלה דאורייתא מנ"ל אמר אביי תרי קראי כתיבי וכו' הנה זה מבואר שמ"ש בחמץ מו' שעות ולמעלה דאורייתא שאינו אלא במצות השבתה זו שהוציאו מתדרש פסוק זה דאך ביום הראשון והלכה כן עכ"ל הנה מבואר כדפי' דלאביי לא משתמעי כ"א מצות השבתה בעלמא דלא כרבא דאפשר לפרשו דאית ביה לאו וזו היא דעת האלפסי שלא הביא אלא דברי אביי והרמב"ן גם הוא תפס שיטתו וכך היא דעת רבינו אלא דקשה דבסי' תמ"ג משמע דפוסק כרבי יודא כהרא"ש וא"כ סותרין דבריו אדבריו וצ"ע · כתב ב"י דלדעת הרמב"ם

אוכלין

ב"י

דבריו היה לנו להתענות אחר חג השבועות דתקופת תמוז אחר חג השבועות היא ומ"ש דאין נראה לו טעם זה דרבינו משום דאם כן לאחר שבועות נמי יש לומר דכיון דלא הוי אלא יום אחד או שנים לא שכיח ביה שמחה טובא · אבל חג הפסח וחג הסוכות שהם הרבה ימים חיישינן שמא מתוך אורך ימי השמחה באו לידי עבירה והריכים. כהרה (ד) אם אומרים בניסן לדוק הדין וקדיש כתבתי בסימן ת"כ:

תל שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול וכו' בפרק אמר רבי עקיבא (פז.) תניא פסח שיצאו בו ישראל ממצרים היה ביום חמישי וכתבו התוספות ונמצא בשבת שעברה לקחו פסחים ועל כן קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס כדאיתא במדרש כשלקחו פסחיהם באותה שעה נתקבצו בכורות של מצרים אצל ישראל ושאלום למה היו עושים כך אמרו להם זבח פסח הוא לה' שיהרוג בכורי מצרים הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל ולא רצו ועשו בכורות מלחמה והרגו מהם הרבה הה"ד למכה מצרים בבכוריהם עכ"ל· ורבינו כתב הנס בענין אחר וכן כתוב בכלבו סימן מ"ז וכ"כ שה"ל וא"ת לפי טעם זה הוה ליה למיקרי לכולהו יומי דמעשור לחדש עד ערב הפסח ימים גדולים דבכולם נעשה נס ויש לומר שעיקר הנס היה בהתחלתה שאז היה עיקר קהיון שיני המצרים אבל אחר שעבר היום הראשון כיון דדשו דשו:

תלא כתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וכו' בפ"ק דפסחים (ד:) דכ"ע חמץ משש שעות ולמעלה אסור מנ"ל אמר אביי תרי קראי כתיבי שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כלומר דמשמע אפילו שעה אחת בתוך השבעה ימים וכתיב אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם כלומר וכשהוא משביתו ביום הראשון הרי שהא בו שעה אחת הא כיצד לרבות ארבעה עשר לביעור כלומר דעל כרחך האי ראשון ראשון לכל שבעה קאמר דהיינו י"ד ופריך תלמודא ואימא מצפרא ומתרץ אך חלק ופירש"י אכין ורקין מיעוטין אלמא מקצת היום מותר ומקצתו אסור ומעתה יש לנו לחלק חציו לאיסור וחציו להיתר ואיכא דאמרי אך הן בגימטריא דאח"ס בט"ע גי"ף דכ"ן ותופס ח' תחת האל"ף ונדי"ק במקום ד': **ומ"ש** אלא שחכמים הוסיפו לאסרו עוד שתי שעות קודם שם במשנה (יא:) ר"מ אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש ר' יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל ה' ושורפין בתחלת שש ואסיקנא דהלכה כר' יהודה ומפרש בגמרא טעמי' דקאמר דאין אוכלין כל ה' גזירה משו' יום המעונן דכיון דליכא חמה אתי למיטעי ומיחלף ליה חמש בשבע ופריך א"ה אפילו ד' נמי לא ליכול ומשני ארבע זמן סעודה לכל ולא אתי למיטעי ודע שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה פ"ק דברכות אמאי דתנן וגומר' עד ג' שעות שכל השעות הנזכרות בכל המשנה הם השעות הזמניות ועניין הזמניות הם השעות שיש מהן י"ב שעות ביום וי"ב שעות בלילה ומה שאמר עד ג' שעות כאילו אמר עד כלות רביע היום אחר שיהיה היום יום תקופת תמוז או יום תקופת טבת עכ"ל ולפ"ז כששנינו אוכלין כל ארבע היינו לומר שאוכלין עד שליש היום בין שהשנה פשוטה שהיום קצר בין שהשנה מעוברת שהיום ארוך וכן הוא דעת בעל

תה"ד

דרכי משה

(ד) וכתב מהרי"ו הנהגתי שלא להתענות בה"ב במרחשון עד י"ז בו דהוה רביעה ראשונה וכן איתא בספר אבי"ה וכן ראיתי במהרי"ל עכ"ל ונ"ל דראבי"ה אזיל לטעמיה דפירש דטעמא משום הגשמים אבל לטעם שכתב הטור אין לחוש מתי מתענה וכן נוהגין דאין אנו ממתינים וע"ל סי' תקע"א ברית מילה שחל באלו התעניות אין מתענין:

תל (א) במנהגים במנחה בשבת אומרים עבדים היינו עד לכפר על כל עונותינו אפי' חל בי"ד וא"א בו ברכי נפשי:

ודברים

דרישה

כתב עד אמר אסרו חג ובפרק לולב וערבה יליף לאסרו חג מקרא וצ"ע ועיין ב"י · וז"ל מסכת סופרים שם והתלמידים מתענין ב"ה מפני קילול השם ומפני כבוד ההיכל שנשרף בד"א בצנעא אבל להזכיר בציבור אסור עד שיעבור ניסן עכ"ל א"כ לפי זה לא קשה מידי שלא הזכיר אלא ב' וה' גם לא חזר ואמר ג' ימים ודו"ק:

סי' תל [ ] **ונמצא** שעשרה בחודש היה שבת כו' וא"ת לפי טעם זה ה"ל למיקר' לכולהו יומי מעשור לחודש עד ע"פ ימים גדולים דבכולם נעשו נס וי"ל שעיקר הנס היה בתחלה שאז היה עיקר קהיון שיני המצריים אבל אחר שעבר יום ראשון כיון דדשו דשו · ובמדרש איתא' שמיד הלכו הבכורים ובקשו שישלח פרעה לישראל ולא רצו ועשו מלחמה והרגו מהם הרבה וזהו הנס שהיה ביום ראשון ב"י ולי נראה דמש"ה נקרא כל שבת שלפני פסח שבת הגדול ואפי' אינו חל בעשירי ולא ימים שאחריו משום שידוע שבזמן שבזה מצוה לישראל על לקיחת קרבן פסח דרש להם טעמו וסודו ובפרט שע"י זה מנעו מע"ג שעבדו במצרים כמו שדרשו רז"ל על משכו וקחו משכו ידיכם מע"ג כו' ואות' דרשה שייכ' דוקא בשבת שהוא יום המנוחה וגם יום השבת הוא המוכן ומזומן ללמוד בו שיש לו סגולה מצד יתרון הנפש שבאדם בשבת להועיל לכל מבקש תורה מש"ה נקרא שבת הגדול ע"ש שנאמר בתהילים נודע ביהוד' אלקי' בישראל גדול שמו וביחזקאל סימן ל"ח והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה' · וזהו היה הכל ע"י לקיחה זו של פסח שבישראל גדול שמו במה שמשכו ידיהם מע"ג ונתגדל ונתקדש לעיני מצרים שהיו שיניהם קיהות כו' כדאיתא במדרש מה דקשרו אותם בכרעי מיטתם הוא משום דדרך הראשונים שהיו יושבין כל היום על המיטה ויהיה לנגדם תמיד ובזה מיושב הכל וא"צ לתירוצי ב"י וזהו ג"כ יכול להיות כוונת הטור ובזה מיושב נמי תמיהת מורי ז"ל על הטור מ"ש מלילי פסח שמספרים ביציאת מצרים אימתי שחל ליל ט"ו ולא דוקא ביום ה' ועוד כיון שתיבת גדול שם של חכמים הוא הוי לקרותו שבת רבא כומא רבא קידוש רבא וגם סתר טעם י"א שנקרא שבת הגדול ע"ש ההפטורה כמו שקורין שבת נחמו ושבת שובה ושבת חזון דא"כ היה לקרותו שבת וערבה ולא כמו שמסיימי' לפני בא יום הגדול וגו' ותימר דזה וזה גורם כלומר מכח נס גדול ומכח יום ההפטורה ולפירושי א"ש הכל:

סי' תלא [א] **ממדרש** הפסוקים כו' כתב ב"י אך מיעוט הוא ומחלקינן מסברא מקי להיתר ומקי לאיסור עכ"ל וא"ת דילמא מיעוט זה את' שלא יצטרך להשביתו מכל וכל באור לי"ד אבל מצפרא צריכין לבער וי"ל דהא כתיב ביום ראשון דמשמע דוקא ביום ולא בלילה ואך בא למעט מקי היום והכי איתא בהדיא בגמרא דף ה' ע"א · גם אין להקשות לפי' ב"י למה לי מיעוטא דאך הלא בלא אך נמי מיעוטא הוא מדקאמר ביום ראשון תשביתו מכלל שקדם שעה ומסברא מחלקינן מקי להיתר ומקי לאיסור די"ל דבשלמא כי כתיב אך מיעוטא הוי כאילו כתיב נמי לא תשביתו ולכך מחלקינן אבל ביום ראשון משמע מיד למחר תשביתו וק"ל · גם י"ל דאי אביו' הראשון תשביתו ה"א דלא ממע' אלא הלילה דגם לילה בכלל יום ואך בא למעט עד חצי היום:

פרישה

ס' תלא (א) **אך** ביום הראשון תשביתו כו' וכשמשביתו ביום ראשון הרי שהה שעה א' ורש"י בפי' החומש דייק לה מדכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי ורבי' לא רצה לתפוס הכי קרא ותפס ל' הגמרא מימרא דאביי פרק קמא דפסחים ואביי גופא נמי לא נקטה אפשר משום דיכול לפרשו לא תשחט הפסח על לאם חלת חמץ כמו תודה וכמ"ש לקמן אליבא דר"ש ע"ש · ומהרמ"י כתב וז"ל ומה שתולין הנס בשבת ולא ביום י' לחדש איזה יום שיהיה מפני שלא בא הנס אלא ע"י שמירת שבת שמפני שידעו המצרים שהיו ישראל שומרים השבת במצרים כדאיתא במדרש היו מתמיהין שהיו מטפלים בהם בשבת וע"י כך שאלו אותם לכך קורין דוקא שבת הגדול עכ"ל ואני שמעתי לפי שהיו יודעים שאסור לעשות קשר בשבת ראו אותם וקשרם בכרעי מיטתם לכך שאלו (כי לא ידעו שיש חילוק בין קשר של קיימא ובין קשר שאינה של קיימא) והשיבו כי מצות השם עליהם כו' וא"כ היה עיקר הנס בשביל השבת לכך קורין דוקא שבת הגדול וק"ל שייך לעיל סוף סי' ת"ל:

(ב) **שלפני** שבעה ימים כו' וראשון פי' קודם כמו הראשון אדם תולד דפי' הקודם אדם נולדת:

(ג) **ממדרש** הפסוקים כו' דאך ביום הראשון הוא חן בל' א"ס בט"ע גי"ף דכ"ן גמ' ועיין בדרישה:

ב'

חדושי הגהות

תל א ומה שלא קבעו יום העשירי לחודש יהא בשבת או בחול כמו שקבעו כל הרגלים למספר החודש ואין מדקדקין אם אותו יום בשבת או בחול נראה שהטעם הוא כי השבת הוא ג"כ זכרון ליציאת מצרים ולכן התחיל הנס בשבת ולכן קראוהו שבת הגדול כי הוא גדול משבת בראשית כיון שבעינינו ראינו יכולת הש"י והוא אות על הבריאה שחדשו מאין כמו שמורה מעשה בראשית (מהרל"ח):

תלא א ר"ל דע"כ המקרא בא להורות דהי"ד עצמו אסור דאי לא אמר לבערו בי"ד אלא משום שלא יהא ז' ימים בביתו קרא ל"ל כיון דכתיב ז' ימים שאור לא ימצא

ממילא

תס"ד : **ומדאורייתא** בביטול בעלמא סגי הכי אמרי' בריש פסחים (ד.) ופי' רש"י דיליף לה מדכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו אלמא השבתה בלב היא והר"ן כתב שי"מ דיליף לה מדכתיב לא יראה לך והכי תניא בספרי לא יראה לך שאור בטל בלבך ונראה מדברי רבינו שהוא סובר דמדאורייתא אין לנו אלא ביטול ואין לבדיקה וביעור חמץ עיקר מן התורה כלל אבל הר"ן כתב דא"א לומר כן אלא כך הוא עיקרן של דברים שזה שאמרה תורה תשביתו יכול להתקיים באחד משני דברים או שיבטל בלבו כל חמץ שיש ברשותו ויוציאנו במחשבתו מרשותו וסגי בהכי מדאורייתא אפילו בחמץ הידוע לו או אם לא בטלו בלבו כלל צריך מן התורה שיבדוק אחריו בכל מקום שהוא רגיל להמצא שם ויבערנו מן העולם ולפיכך כל שאינו מבטל חייב לבדוק כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא אבל מי שביטול סגי בהכי אלא מפני שביטול זה תלוי במחשבתן של בני אדם ואין דעותיהם שוות ואפשר שיקילו בכך ולא יוציאוהו מלבם לגמרי ראו חכמים להחמיר שלא יספיק ביטול והצריכוהו בדיקה וביעור או מפני שחששו שאם ישהנו בתוך ביתו יבא לאכלו וכתב דלפי דעת זה כל שאין לו חמץ ידוע ולא מקומות שהוא רגיל להמצא בהן לא חלה עליו מצות השבתה ומדברי הרמב"ם בפ"ב נראה שהוא סובר דמדאורייתא בעי תרווייהו ביעור לחמץ הידוע וביטול לשאינו ידוע וזהו כפי נסחא שלנו וא"א ליישבה ע"פ סוגית הגמרא דאמרינן בהדיא בכמה דוכתי דביטול מהני אפילו לחמץ ידוע ומצאתי נסחא אחרת בדבריו שנראה ממנה שהוא סובר דביטול דוקא הוא מדאורייתא ואין לבדיקה וביעור עיקר מן התורה כלל וכדברי רבינו וכן נראה מדברי סמ"ג · וכתב הר"ן ומהו ענין ביטול זה מוכח בגמרא (ו.) דמדין הפקר היא ואע"ג דהפקר כהאי גוונ' לא מהני דודאי מאן דאמר בנכסי דידיה דליבטלו וליהוו כעפר לא משמע דהוי הפקר ותו דבגמ' (ו.) אמרי' מבטלו בלבו וודאי דלענין הפקר ממונו הפקר בלבו לא מהני ה"ט משום דנהי דמאי דהוי ברשותי' דאיניש לא מצי מפקר ליה כהאי גוונא חמץ שאני לפי שאינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו ומש"ה בגלויי דעתא בעלמא דלא ניחא ליה דליהוי זכות בגויה כלל סגי ומהני אפילו לחמץ ידוע עכ"ל ובפרק כל שעה גבי חמץ שנפלה עליו מפולת אהא דאמר רב חסדא וצריך שיבטל בלבו כ' הר"ן איכא מ"ד דלבו לאו דוקא אלא לומר שאין צריך להשמיע לאזניו אבל צריך שיוציא בשפתיו דדברים שבלב אינם דברים אבל רבינו כתב בסי' תל"ו שאם מחשב בלבו לבטל סגי וכן דעת ר"י ואם שליח יכול לבטל יתבאר בסי' תל"ד בס"ד :

ומ"ש רבינו והצריכו עוד לבדוק אחריו בחורין ובסדקין וכו' שם בפ"ק במשנה (ב.) ובגמרא (ח.) : **ומ"ש** ומצאו להם סמך מן הפסוק שבדיקה זו תהיה לאור הנר גם זה שם (ז.) : **ומ"ש** ומפני זה אמרו ליל י"ד בודקין את החמץ וכו' משנה שם (ב.) אור לי"ד בודקין את החמץ לאור

עוד [ב] (ד) שתי שעות קודם ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי (ה) שיבטלנו בלבו ויחשבנו כאילו הוא עפר בעלמא ואז אינו עובר עליו אלא שחכמים הצריכו להוציא מן הבית לפי שאדם רגיל בו כל השנה וחשו שמא יבא לאוכלו אם ישאר בבית והצריכו עוד לבדוק אחריו בחורין ובסדקין ובכל המקומות שדרך להשתמש שם חמץ ומצאו להם סמך מן הפסוק שבדיקה זו (ו) תהיה לאור הנר ב דכתיב אחפש ירושלים בנרות ומפני זה אמרו ליל י"ד בודקין את החמץ

אוכלין עד שליש היום בין שהיום קצר או ארוך וכן היא דעת בעל ת"ה עכ"ל ואין נראה כן בת"ה אלא מתיר לעולם עד ב' שעות קודם חצות וזהו יותר משליש היום ומבואר בתשובתו בסי' קכ"א דאין ר"ל ב' שעות זמניות קודם חצות דהיינו שליש היום וע"ש וכך הוא מבואר בהגהת ש"ע שכתב בזה ב' סברות וכך פירש מורי מהר"ר הירש שור ז"ל ואכן נקטינן לחומרא שלא להתיר יותר משליש היום וכך פסק במהרי"ל ע"ש מהר"ש ואלו השעות התחלתן מעמוד השחר והכי מבואר בתוספות ריש פ"ק דפסחים דף ב' בד"ה והא קי"ל וכ"כ בדף י"א בד"ה אחד אומר שהתחלת מנין השעות מהיום מעמוד השחר הוא ועלה מיית' תלמודא פלוגתא דר"א ור' יודא בדין חמץ וע"ש והכי משמע פשטא דקרא דכתיב ואנחנו עושים במלאכה חצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים ואומר והיה לנו הלילה למשמר והיום למלאכה · וכדמוכחא הסוגיא בריש ברכות :

ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי ה"א בפ"ק דפסחים (דף ד) ופירש"י דכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו והשבתה דלב היא השבתה וכ"כ הרמב"ם בריש פ"ב וכ"כ הסמ"ג בעשה והמרדכי ריש פסחים דרש"י והרמב"ם שוין בדבר זה והתוס' הקשו דהאי השבתה הבערה היא ולא ביטול כדמוכח בסוגיא ואומר ר"י דטעם ביטול הוי משום הפקירו ויצא מרשותו וכו' והר"ן הביא דברי שניהם והביא ראיה לפר"י מדתניא לא יראה לך בטל בלבך ונראה ליישב דעת רש"י דס"ל ודאי דתשביתו היא הבערה כדמוכח בסוגיא אלא דסבירא ליה דתלמודא מפרש כיון דלא כתיב בהדיא תבערו משמע נמי ביטול בלב ומדלא כתי' להדיא תבטלון בלבך משמע נמי הבערה דתרווייהו משתמעי מיניה וס"ל דכי היכי דבביטול בלב סגי מן התורה כך בבדיקה סגי בלא ביטול כלל והכי מוכח מדקאמר ר' יודא אין ביעור חמץ אלא שרפה וכן ר"ע אומר מינו להבערה וכו' וא"כ הביעור יכול להתקיים באחד מב' דברים או בבדיקה או בביטול ומוכח מפי' רש"י (בדף ו') בהא דא"ל רבא לאביי ואי דעתו לחזור אפילו מר"ה נמי וכו' דחיוב הביטול מן התורה אינו אלא לחמץ ידוע אבל כל שאין לו חמץ ידוע א"צ לבטל · וכן משמע עוד מדאמר רבא לשם גזירה שמא ימצא גלוסקא וכו' וכן הבדיקה שהיא מן התורה כשלא ביטל איכה אלא לחמץ ידוע וכדמוכח בתוספות (סוף דף י') שכתב אפירוש רש"י שפירש דבתוך המועד שעה שישים וכו' ע"ש ודלא כדברי הר"ן שכתב דמצות השבתה מן התורה היא גם מפני מקומות שרגיל להמצא בהן חמץ דליתא אלא כל שאינו ידוע א"צ להשבתה מן התורה לא לבער ולא לבטל והא דתנן אור לי"ד בודקין וכו' דהיינו אפילו לחמץ שאינו ידוע אינו אלא מתקנת חכמים שחששו שמא ימצאנו בתוך הפסח ויאכלנו לפיכך לא סמכינן על הביטול אלא צריך בדיקה ולתנא דמתני' א"צ ביטול כלל אלא שרב יודא אמר רב הבודק צריך שיבטל ג"כ וזהו ע"ד פירש"י למעיין בפירושו וכך הם דברי רבינו שכתב ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי אלא שחכמים הצריכו להוציאו וכו' דמיירי בחמץ ידוע והוה סגי בביטול בעלמא וכ"ש בהוצאה אלא שחכמים הצריכו להוציאו בדוקא אבל באינו ידוע דאין שם הוצאה אף ביטול א"צ ואח"כ כתב והצריכו עוד לבדוק וכו' פי' דאף לחמץ שאינו ידוע דא"צ כלום הצריכו ג"כ לבדוק אחריו וכדתנן אור לי"ד וכו' כלומר דמלשון זה מבואר דאף לשאינו ידוע צריך בדיקה ולאור הנר וכ"ש לידוע שצריך ביעור ולהוציאו וע"פ זה נמשך בדיני בדיקה עד סי' תל"ד ולשם כתב ואחר הבדיקה מיד יבטל והיינו כרב יודא אמר רב ודלא כמ"ש ב"י שפי' דעת רבינו שאין לבדיקה וביעור עיקר מן התורה כלל ועוד יתבאר בס"ד · גם דעת הסמ"ג בעשה והרמב"ם בפ"ב לפי נוסחא אחת שכתוב בה ומה היא השבתה זו האמורה בתורה הוא שיבטל החמץ מלבו ויחשוב אותו כעפר וכו' אפשר לפרש דה"ק שאפי' בביטול סגי ומכ"ש בביעור כשמוציאו מן הבית ודלא כעלה ע"ד ב"י לפי גירסא זו ע"ש ומ"ש ב"י לפי נוסחא זו שלנו בדברי הרמב"ם דמדאורייתא בעינן תרווייהו ביעור לחמץ ידוע וביטול לחמץ שאינו ידוע שא"א ליישבה ע"פ סוגיית הגמרא נראה דקשיא ליה ממ"ש המוצא חמץ בביתו בי"ט כופה עליו כלי וכו' וכמבואר לשם בפרש"י (דף ו') ותו פריך בגמרא אהא דאמר שמא ימצא גלוסקא וכו' וכי משכחת לה ליבטליה וכו' ותו פריך ולבתר איסורא לא מצי מבטל ליה והא תניא היה יושב בב"ה וכו' ותו תנן בפ' אלו עוברין ההולך לשחוט את פסחו וכו' ואם לאו יבטל בלבו מכל הני סוגיין משמע בפשיטות דמהני ביטול אף לחמץ ידוע וכדכתב הר"ן בריש פסחים · אלא שקשה מהא דאמר בפרק כל שעה (דף כ"ז) לא מצא עצים לשרפו יהא יושב ובטל וי"ל דה"פ דכיון דקשה לר' יהודא דאין ביעור חמץ אלא שרפה דלמה יגרע השבתתו בכל דבר מביטול בלב בעלמא בע"כ צריך לפרש דעת התורה דמי שחושש דשמא לא יהא מבטלו כדינו ורוצה לבערו מן העולם לגמרי אז אין ביעור חמץ אלא שרפה אם כן לזה ודאי קשה דאם לא מצא עצים לשרפו יהא יושב ובטל כיון שדעתו לבערו מן העולם לגמרי · אכן בכל בו מצאתי שכתב ע"ש גאון אחד דבחמץ ידוע לא סגי בביטול בעלמא והביא ראיה מהך דלא מצא עצים וכו' וכ"ל ליישב הסוגיא לדעת גאון זה שהיא כדעת הרמב"ם לפי נוסחא שלנו דהך דהמוצא חמץ בי"ט אף ע"ג דחמץ ידוע הוא ולא מהני ליה ביטול דאתמול מ"מ כיון דבי"ט לא אפשר ליה בשרפה דהוא עיקר מצותו לא קעבר עליה מידי דהוי אמי שאין לו עצים ותו דהרבה גאונים מפרשים להך דהמוצא בשלא ביטל ועובר עליה בבל יראה ואפ"ה לא התירו לו לטלטל ואפי' להרמב"ם דהלכה תשביתו בכל דבר כרבנן לא יבערנו בי"ט כיון דבי"ט לא מצי לפרורי ולזרותו לרוח כמ"ש ה"ה ספ"ג ולפי זה כי פריך וכי משכחת ליה ליבטליה קס"ד דלבתר איסוריה נמי מצי מבטל ליה דהשתא מה נפשך אי משכח לה בע"פ או בחש"מ יבערנו מיד ואי משכח ליה בי"ט מבטל ליה דכיון דלא יכול לבערה בי"ט אינו עובר אפילו בחמץ ידוע ויוצא בביטול אפילו ד"ת ומשני דלמא משכח לה לבתר איסורא וכו' ואין להקשות דמאי פריך הלא בי"ט אפילו לא מצי מבטל ליה אינו עובר עליה כיון דאנוס הוא כמ"ש התוס' בפ' כ"ש סוף דף כ"ט בד"ה רב אשי דאיכא למימר דמ"מ ודאי לכתחלה צריך ליזהר שלא יגיע לידי אונס דעומד עליו באיסור לאו · ותו פריך ולבתר איסורא לא מצי מבטל ליה והא תניא היה יושב בב"ה וכו' פי' בשבת ניחא דאעפ"י דהחמץ ידוע מ"מ כיון דאי אפשר לבערו בשבת יוצא בביטול אלא בי"ט דבתר איסוריה הוא מאי אהני ליה ביטול ומשני הכא בתלמיד וכו' דהשתא מבטל ליה מקמי דתחמיץ לא ה"ל חמץ דידיה אלא של הפקר ואע"ג דחמץ ידוע ברשותיה הוא איסורא לא ניחא ליה דליקני כדבעינן למימר לקמן : והא דפ' אלו עוברין איכא למימר דכיון דאין שהות ביום לחזור למקומו דנין אותו כדין מי שאי אפשר לו לבערו ודמי לחמץ ידוע בי"ד שחל להיות בשבת דסגי בביטול קודם זמן איסורו כיון שאי אפשר לו לבערו כנ"ל ביישוב הסוגיא לפי דעת זו ועוד נ"ל להביא ראיה מהירושלמי דקתני במפרש מיבשה לים ואין דעתו לחזור דבודאי חמץ אפי' מר"ה צריך לבער דאלמא דבחמץ ידוע לא מהני בטול ד"ת דאל"כ מאי בין ספק לודאי וכתב הר"ן שאין נראה שהירושלמי חולק בזה אתלמוד שלנו ויתבאר בסי' תל"ז · ותו מדאמר גבי ב' צבורין א' של מצה וא' של חמץ וכו' היינו ב' קופות ופריך אימור דאמר שאני אומר בתרומה דרבנן בחמץ דאורייתא מי אמרינן ומשני אטו בדיקת חמץ דאורייתא וכו' קשה וכי לא ידע המקשה דבדיקת חמץ מדרבנן כמו שמוכיחות המשניות בע"כ דס"ל דדמיא הך דב' צבורין לחמץ ידוע דלא סגי ליה בביטול ד"ת ומשני ליה דכל שאתה צריך לבדוק אחריו סגי ליה בביטול ד"ת אבל דעת הגאון כפשטא דתלמודא דקאמר לא מצא עצים לשורפו דמשמע דבחמץ ידוע לא סגי בביטול ד"ת ולא האריך בראיות ולקמן בסי' תל"ח יתבאר בס"ד שדעת הראב"ד כדעת הגאון אלא שמחלק בין אם בדק ובטל ומצא לאחר זמן איסורו ולשם נאריך בזה בס"ד : **ומ"ש** ומצאו להם סמך מן הפסוק כו' ולא הוי ראייה גמורה משום דד"ת מדברי קבלה לא ילפינן כפי' רש"י : **ומ"ש** ומפני זה אמרו ליל י"ד וכו' אע"ג דתנן אור לי"ד מ"מ המסקנא לדברי הכל האי אור לילה קאמר ועוד דהא תנא דבי שמואל ליל י"ד כדאיתא התם :

ומ"ש

פרישה

(ד) **ב'** שעות קודם מפרש בגמרא טעמיה גזירה משום יום המעונן דכיון דליכא חמה אתי למטעי ומחליף ליה חמש בשבע ופריך אי הכי אפילו ארבע נמי לא ליכול ומשני ארבע זמן סעודה לכל ולא אתי למטעי ודעת הרמב"ם ובעל תרומת הדשן בזה דהא שאינו אוכלין כל ארבע היינו לומר שאוכלין עד שליש היום בין בשנה פשוטה שהיום קצר בין בשנה מעוברת שהיום ארוך דד' שעו' דקאמרי חכמים היינו לפי שחשבו היום לי"ב שעות והלילה לי"ב שעות ודו"ק ב"י עיין שם :

(ה) **שיבטלנו** בלבו כו' דכתיב לא יראה לך חמץ שלך וכשמבטל הרי הוא מפקיר אע"ג דאדם שמפקיר נכסיו בלשון לבוי כעפרא דארעא אינו הפקר ומכ"ש הכא דלא מבטל אלא בלב מ"מ שאני חמץ שאינו ברשותו של אדם שהרי אסור בהנאה אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו ומש"ה בגילוי דעת בעלמא דלא ניחא ליה דלהוי זכות ביה סגי ומהני אפילו לחמץ ידוע עכ"ל ר"ן : (ו) **תהיה** לאור הנר דכתיב אחפש ירושלים כו כנ"ל פי' דילפינן מציאה ממציאה כתיב הכא שאור לא ימצא בבתיכם וכתיב התם ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא ומציא' מחיפוש דידיה ומיפוש מנרות דכתיב אחפש ירושלים בנרות גמרא פ"ק דפסחים · ושם עוד דילפינן נרות מנר מצוה ותורה אור לבדוק הנר יחידי גם יש ללמוד מנר אלהים נשמת אדם חופש כל חדרי בטן נלמד ממנו לחפש בכל המקומות ועיין ב"י :

גם

דרישה

[ב] **ב'** שעות קודם כו' כבר כתבתי דעת בעל תרומת הדשן בפרישה וצ"ע דלכאורה לא משמע דיהא דעת ת"ה כן. דהא כתב בתשובה סי' קכ"א ז"ל שאלה הא דקיימא לן כר' יהודא אוכלין כל ד' ולא יותר בשנת העיבור שהיום מאריך בגבולינו שבסוף ד' עדיין כמו ג' שעות עד חצות עד אימת שרי לאכול חמץ עד ב' שעות קודם חצות לעולם כו' ומסיק דמותר לאכול עד ב' שעות קודם חצות ולכאורה נראה דהכי ב' שעות האמה שעות קצרות דאילו בשעה זמניות בכל ד' שעות אין כאן אלא ב' שעות עד חצות וכן יש להוכיח מהתשובה

חדושי הגהות

ממילא ידענא דצריך להשביתו בי"ד אלא ע"כ קרא אתי לאסור הי"ד עצמו (מהרל"ח) : ב שם בגמרא מציאה ממציאה ז' ימים שאור לא ימצא מדכתיב וימצא באמתחת

החמץ לאור הנר פי' לילה שמחרתו יהיה י"ד דכיון שצריך לבדוק לאור הנר צריך לבדוק בלילה שאז אורו מבהיק (ז) וגם היא שעה ידועה שכל אדם מצוי אז בביתו ולכן יזהר כל אדם שלא יתחיל בשום מלאכה ולא יאכל עד שיבדוק ואפילו אם יש לו עת קבוע ללמוד לא ילמוד עד שיבדוק וכתב ה"ר יונה שאם התחיל ללמוד מבעוד יום [ג] שאין צריך להפסיק ונ"ל דכיון שהטעם משום שלא יטריד בלימודו וישכח מלבדוק אין חילוק ואפילו אם התחיל כבר ג פוסק :

תלב **וקודם** שיתחיל לבדוק יברך בא"י אמ"ה אקב"ו [א] (א) על ביעור חמץ שבדיקה זו תחלת ביעור

ומיד

ומ"ש פירוש לילה שמחרתו יהיה י"ד וכו' כלומר לאפוקי לילה שאחר י"ד שכבר הל זמן איסורו כדמוכח בגמרא ומצא עובר עליו : **ומ"ש** וכיון שצריך וכו' במקצת נוסחאות כתוב דכיון בדל"ת והוא עיקר והכי פירושו דמפני שצריך לבדוק לאור הנר אמרו ליל י"ד בודקין כלומר לפיכך צריך לבדוק בלילה שאז אורו מבהיק וגם היא שעה ידועה וכו' וכדמוכח בגמרא ונראה דמה שצריך עוד לטעם שהיא שעה ידועה הוא משום דקשה דגם קודם עמוד השחר של יום י"ד אורו מבהיק ולמה הצריכו לבדוק דוקא בתחלת ליל י"ד כמו שיתבאר בסמוך בס"ד לזה אמר וגם היא שעה ידוע וכו' אבל קודם עמוד השחר אינו מצוי בביתו לבדוק כי זמן שכיבה היא עד אור הבקר ולהאי טעמא דשעה ידוע לחוד הוי קשה גם ביום י"ג יבדוק כל אדם כשהוא מצוי בביתו ופנוי שאין לו שום טירדא ע"כ נתנו טעם שבלילה אורו מבהיק כ"ל וכך איתא בירושלמי אדם בטל ובית אפל לבדוק ביממא ואהדרו אין אורו מבהיק ביום כבלילה והביאה הרשב"א בתשובה סימן רל"ב : **ומ"ש** לכן יזהר כל אדם כו' שם אהא דאמר ר"נ בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה אמר אביי הלכך האי צורבא מרבנן לא ליפתח וכו' וקצת קשה למה לא קאמר אביי מילתיה אפשטיה דמתניתין דתני אור לי"ד בודקין וכו' ולימא הלכך האי צורבא מרבנן וכו' וי"ל דפשטא דמתניתין אפשר לפרש דכל הלילה הוה זמן הבדיקה אבל מדברי ר"נ מוכח דעיקר המצוה הוא בתחלת הלילה דוקא וכמ"ש בסמוך דמש"ה קאמר נמי טעמא דבשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ולפיכך אמר אביי הלכך האי צורבא כו' מאחר דעיקר המצוה היא בתחלת הלילה וגם הרב רבינו ירוחם והר"ן משם הראב"ד הוכיחו מראייה אחרת דעיקר המצוה היא בתחלת הלילה שיש בו אור עדיין ואע"ג דבמהרי"ל בדין תענית של בכורות וכן במנהגי דמהרא"ק כ' שמצות הבדיקה היא בלילה ממש אבל לא קודם מ"מ נראה עיקר כדברי הראב"ד ואין ספק שהם לא ראו דברי הראב"ד בזה · ודע שהרמב"ם בפ"ב והסמ"ק בעש' ל"ט כתבו שאין קובעין מדרש בסוף יום י"ג משמע להדיא דאף שעדיין לא הגיע הלילה דהיינו בין השמשות נמי אסור וכ"כ בכל בו וסייס וכל שכן שלא יתעסק בדברים אחרים וכה"ג כתב גם הסמ"ק וסייס וכמו כן אסור לאכול מתחלת הלילה עד לאחר הבדיקה וכ"כ האגודה בשם הגאונים וכ"כ המרדכי וכ"כ ה' המגיד משם התוס' וזו היא דעת רבינו שכתב שלא יתחיל בשום מלאכה ולא יאכל עד שיבדוק והוא נלמד במכ"ש מן הלימוד שהוא אסור וק"ל · וראוי לדקדק מה ראו חכמנו ז"ל לאסור אף הלימוד ומ"ש מק"ש של ערבית דתניא בריש ברכות חכמים עשו סייג לדבריהם כו' עד ואם רגיל לשנות שונה ואח"כ קורא ק"ש ומתפלל וכו' דאלמא דאעפ"י שאסור לאכול מותר לשנות דע"י הלימוד לא יבא לידי פשיעה כמו ע"י האכילה או שאר עסקים וכה"ג כתב גם רשב"א הביאו הב"י לעיל בסימן רל"ה ונראה לתרץ דאעפ"י דאין הלמוד מן הדברים המביאים לידי פשיעה מ"מ גורם הוא שיטרד וישכח מלבדוק ובבדיקת חמץ שאינו כי אם משנה לשנה אפשר שיטרד בלימודו וישכח מלבדוק אבל בק"ש של ערבית שהיא תדירה בכל יום אין לחוש שמא ישכח ע"י שיטרד בלימודו · ומ"מ לאכול ולישן ודאי אסור שהם מהדברים המביאים לידי פשיעה · ומש"ה בתפלת המנחה שרי לאכול סעודה קטנה דכיון דזמנה ביום ואין רגילות שיאכל וישתה ויישן ביום כל כך עד שיעבור זמן תפלה משא"כ בערב אבל תחלת הדין אסרו אפילו סמוך למנחה דרגילות הוא שיפסקו הדיינים הדין מיד אחר שישמעו הטענות כדי שלא ישכח הטענות ויש לחוש שע"י כן יבואו לידי פשיעה מיהו מהרי"ו בהל' פסח כתב וכ"ל דה"ה תפלת ערבית מי שלא התפלל עם הצבור שאסור במלאכה ובלימוד קודם שיתפלל כדאיתא פ"ק דברכות ואוכל קימע' ושתה קמע' וכו' עד וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה ע"כ ובאמת קשה לאדרבה מההיא דפ"ק דברכות משמע דיכול לקרות וכמ"ש בסמוך · ואפשר דהרב מפרש דההיא אינה אלא כדי לעמוד בק"ש ותפלה מתוך ד"ת אבל לימוד גמור אסור · ועוד אפשר לומר דמפרש כדברי הר"י בריש ברכות דהך ברייתא כשבא מן השדה קודם שהגיע זמנה של ק"ש אבל כשהגיע הזמן צריך לקרות ק"ש מיד ואין לו ללמוד כלל · והעיקר נ"ל דהרב מפרש דדוקא כשהולך לבה"כ ולבית המדרש דליכא למיחש שמא יטרד בלימודו ויישן שם וישכח מלקרות ק"ש ומלהתפלל שהרי יבא לביתו לאכול ולישן אבל כשהוא בביתו אסור לו אף ללמוד דשמא יטרד בלימודו כל הלילה עד שיישן ולא יתפלל כלל וזהו שדקדק וכתב מי שלא התפלל עם הצבור כו' פי' דכיון שהוא צריך להתפלל בביתו חיישינן שמא יטרד בלימודו ועל זה הביא ראייה מההיא ברייתא דקאמר אלא ילך לבה"כ כו' ולא קאמר אלא הולך לביתו אם רגיל לקרות כו' אלא ודאי בביתו אסור אפי' ללמוד והא דנקט בברייתא שלא יהא אומר אלך לביתי ואוכל קימעא כו' ולא נקט רבותא שאפי' ללמוד בביתו קודם אסור היינו משום דהתנא נקט בלשונו לשון בני אדם שאומרין כן אבל לפי האמת גם הלימוד אסור בביתו · ואף ע"ג שלא הוזכר איסור זה בשום חבור גם בפ"ק דשבת בההיא דלא ישב אדם לפני הספר וכו' לא הוזכר שום איסור בלימוד מ"מ יש לחוש לדבריו דדברי טעם הם גם הנסיון יעיד על זה דמי שלא הורגל להתפלל בביתו כי אם עם הצבור אם יקבע עצמו ללמוד בביתו לא נזכר כלל להתפלל ודמי לבדיקת חמץ שחששו שמא ישכח מלבדוק והשתא נוכל ליישב ג"כ מה שלא הוזכר איסור זה בשום חבור מפני שהם היו רגילים לעולם להתפלל בלילה וללמוד קודם התפלה מי שרגיל לקרות וכו' אבל אנו שנוהגי' להתפלל עם הצבור בעוד היום גדול א"כ מי שלא התפלל עם הצבור ובא לביתו ויתחיל במלאכה או בלימוד בודאי ישכח מלהתפלל כיון שאינו רגיל בזה תמיד ולכן נראה כדברי הרב להחמיר להתפלל קודם ודו"ק. פסק ומי שלא התפלל תפלת ערבית עם הצבור בליל י"ג מצאתי בהג"ה דיבדוק תחלה וכ"כ במחזורים מיהו נראה לי דיתפלל תחלה ואח"כ יבדוק דבתפלה שהיא קבועה וסדורה ליכא למיחש שמא יטרד כדפי' משא"כ אם יבדוק בתחלה דאפשר שיטרד בבדיקתו עד שישכח מלהתפלל מיהו דוקא במי שרגיל להתפלל עם הצבור אלא שעתה אירע שלא התפלל עמהם אבל מי שרגיל להתפלל בביתו כל לילה יבדוק תחלה ולא חיישינן ברגיל שמא ישכח מלהתפלל עכ"ה : **וכתב** ה"ר יונה שאם התחיל כו' נראה שלמד כן מלישנא דאביי דאמר לא ליפתח כו' ומה שהקשה רבינו ע"ז יש לתרץ דס"ל לר' יונה אם התחיל בהיתר אפילו בדאורייתא אין מפסיקין וכמ"ש המרדכי בפ"ק דשבת וסכך פסקו בתוס' וראיה ברורה מפ' ערבי פסחים גבי בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום דאינן צריכין להפסיק אע"ג דקידוש הוא דאורייתא וה"ה נמי בדיקת חמץ ולפי זה ה"ה באכילה נמי א"צ להפסיק ולא נקט לימוד אלא לפי שנמשך אחר לשון אביי שלא הזכיר כי אם הלימוד ומ"מ לפי מ"ש בסמוך דבבדיקת חמץ יש לחוש יותר שמא ישכח אפשר גם בענין ההפסקה אפשר דלא התירו רבותינו בהתחיל בהיתירא אלא בק"ש ותפלה וקדוש שהוא תדיר משא"כ בדיקת חמץ דקרוב לודאי שישכח מלבדוק ולפיכך יש להפסיק אפילו מן הלמוד כמ"ש רבינו וכ"ש באכילה ואף ע"ג דמדינא נראה כדברי ה"ר יונה ראוי לחוש לדברי רבינו שמחמיר וכ"כ בהגה' ש"ע דלא כב"י : במהרי"ל כתוב דוקא סעודה אסור לאכול קודם הבדיקה אבל טעימה בעלמא מותר דלא שייך בהו אימשוכי ע"כ ועיין לעיל סימן רל"ב :

תלב וקודם שיתחיל לבדוק יברך על ביעור חמץ כו' בפ"ק דפסחים והילכתא על ביעור חמץ ופרש"י והתוס' לחד פירושא דה"ק דגם אם בירך על ביעור חמץ יצא כמו אם בירך לבער וכ"כ הרא"ש ורבינו ירוחם וכן כתב הר"ן משם הראב"ד אבל באגודה לא כתב רק פי' השני של התוספות דדוקא על ביעור וכן יראה מדברי המרדכי מסדור לשונו עיין שם והסמ"ג והסמ"ק כתבו בסתם שמברכין על ביעור דהכי מסקינן וכו' משמע קצת דס"ל נמי דצריך לברך על ביעור דוקא וכן משמע מלשון הרמב"ם בפ"ג מיהו יראה דאם בירך לבער לא מהדרינן ליה דלא יהא אלא ספק ברכה דלהקל וכן משמע בתשובת מהרי"ל דיצא בלבער ועיין בהג"ה אלפסי דפוס גדול דף רכ"ט עמוד ב' : **ומ"ש** שהבדיקה הוא תחלת ביעור כו' בא ליישב דלא תיקשי מאחר שברכה זו אינה באה על מצות עשה דתשביתו שהיא ההבערה דהא זמן ההבערה אינה אלא בשעה ו' לאחר איסוריה כדילפינן לה מנותר ואינה באה אלא

משום

לאור הנר : **ומ"ש** דכיון שצריך לבדוק לאור נר צריך לבדוק בלילה וכו' שם (ז.) והשתא דקי"ל אור אורתא הוא מכדי בין לר"מ בין לרבי יהודה חמץ אינו אסור אלא מו' שעות ולמעלה וניבדוק בשש וכ"ת זריזין מקדימין למצות ניבדוק מצפרא אמר רב נחמן בר יצחק בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה ופירש"י אור הנר יפה לבדיקה בלילה אבל ביום מחשיך וא"ת יבדוק לאור היום הא ילפינן לקמן דחיפוש מצותו בנר : **ומ"ש** לכן יזהר כל אדם שלא יתחיל בשום מלאכה וכו' ואפילו אם יש לו עת קבוע ללמוד וכו' (שם) אמר אביי הלכך האי צורבא מרבנן לא ליפתח בעידניה באורת' דתליסר נגהי ארביסר דלמא משכא ליה שמעתתא ואתי לאימנועי ממצוה : ופירש"י לא ליפתח בעידניה· לא ליפתח בגירסא אם קבע עת לתורה בלילות לא יתחיל להתעסק בשמעתתא : באורתא דתליסר נגהי ארביסר ליל יציאת י"ג שהוא כניסת י"ד והוא ליל בדיקת חמץ : **ומ"ש** ולא יאכל כן כתב ה"ה בשם התו' וכ"כ ג"כ הגהת בשם סמ"ג ופשוט הוא דאתי במכ"ש מדין לא ליפתח בעידניה וכתב ר"י בשם הראב"ד דהא דתנן אור לי"ד בודקין היינו סמוך לאור הנר כלומר סמוך לכניסת הלילה וכ"כ הר"ן ג"כ בשמו בריש פסחים : **וכתב** הר"י שאם התחיל ללמוד מבעוד יום שאין צריך להפסיק נראה שלמד כן מלישנא דאביי דאמר לא ליפתח משמע שאינו אסור אלא שלא יתחיל משחשכ' אבל אם התחיל מבעוד יום אינו חייב להפסיק משתחשך דאם לא כן הכי הוה ליה למימר האי צורבא מרבנן דגרים וחשכה ליל י"ד מפסיק : **ומה** שהקשה רבינו דכיון שהטעם משום שלא יטריד בלימודו וכו' י"ל שמאחר שדבר זה מידי דרבנן הוא מסתייכסו דליגזרו דלא ליפתח בעידניה אבל לא להחמיר עליו לומר שיפסיק מדברי תורה כשתחשך מאחר שכבר התחיל בהיתר : **תלב וקודם** שיתחיל לבדוק יברך על ביעור חמץ וכו' מסקנא דגמרא בפ"ק דפסחים (ז:) וכבר האריכו שם הרא"ש והר"ן בטעם למה בקצת ברכות מברכין בעל וקצתם מברכין בלמ"ד וגם הרמב"ם כתב בזה בסוף הלכות ברכות (א) : **ומ"ש** רבינו שבדיקה זו תחלת ביעור וכו' אפשר שבא ליישב דלא תיקשה מאחר שהברכה היא על ביעור היה לו לברך

סמוך

דרכי משה

תלב (א) ודברים אלו מבוארים בארוכה באבודרהם בח"ב ומשמע בגמ' ובאשר"י פ"ק דפסחים דאם בירך לבער חמץ דיצא וכ"ה בתא"ו נ"ה ח"א :

ומהרי"ב

דרישה

מהתשובה ע"ש : [ג] **שאין** צריך להפסיק כו' עיין בב"י שמפרש טעמא דר"י משום דאמר אביי לא ליפתח אינם בגירסא משמע אבל אם התחיל אין צריך להפסיק ומ"מ אין לפרוק מראייה זה אמ"ש רבינו ונראה דאזלינן בתר טעמא וצריך להפסיק דס"ל דאביי לא אתא לאשמועינן אלא דאע"ג דת"ת היא מצוה תדירה ומוטל' עליכו מ"מ אשמועינן דצריך שלא לפתוח כדי שלא ישכח מלבטל וכיון שאשמועינן זה ממילא נלמד דאפי' צריך להפסיק וק"ל וב"י פסק דא"צ להפסיק והטעם דכיון שהוא מדרבנן מסתמא לא גזרו כ"א לא לפתוח בעידניה אבל רמ"א פסק דצריך להפסיק :

סי' תלב [א] **על** ביעור חמץ עיין באשר"י והר"ן בפ"ק דפסחים הטעם למה בקצת ברכות מברכין בעל ומקצת מברכין בלמ"ד · ועיין ברמב"ם בהלכות ברכות ועיין מ"ש מהרמ"י וב"י :

דהא

פרישה

(ז) **גם** היא שעה ידועה שכל אדם מצוי או בביתו פי' ונפקא מיניה בההיא טעמא דאפילו אכסדרה שאורה רב וא"צ בדיקה לאור הנר מ"מ אל יסמוך ע"ז לבדוק ביום שמא ישכח וק"ל :

סי' **תלב** (א) **על** ביעור חמץ שבדיקה כו' פי' בא ליישב שלא תקשה מאחר שהברכה היא על הביעור היה לו לברך סמוך לביעור או היה לו לברך על בדיקת חמץ ע"ז משני הבדיקה כו' וכן הוא באשר"י ועיין בדרישה :

ומיד

דרכי משה

באמתחת בנימין ומציאה מחיפוש דכתיב אצלו ויחפש בגדול החל וחיפוש מחיפוש חיפוש דבנימין מחיפוש דירושלים דכתיב אחפש ירושלים בנרות ונרות מנר דכתיב נר אלהים נשמת אדם : (מהרל"ח) : ג אע"ג דמצינו בכמה דוכתי דלכתחלה אין מתחילין ואם התחילו אין מפסיקין כדאיתא במשנה פ"ק דשבת (י׳) מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה מ"מ נ"ל לרבינו דהכא

כיון

(ב) ומיד (ס"א שמיד) אחר הבדיקה הוא מבטלו ובעל העיטור כתב איכא מאן דמברך שהחיינו דהא מזמן לזמן קאתי ואיכא מאן דאמר דלא בריך [ג] דהא לא קבע ליה זמנא דהא מפרש בים ויוצא בשיירא ודעתו לחזור אפילו מראש השנה צריך לבדוק [ג] (ג) ומסתברא רשות הוא ומאן דבעי מברך וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאין מברך (ד) שהבדיקה היא לצורך הרגל וסמכינן אזמן דרגל וכתב עוד א"א הרא"ש ז"ל יש אומרים שאין לבודק לדבר עד שיגמור כל הבדיקה ויש מוסיפין עוד לומר שאם שח בדברים שלא מעין הבדיקה שצריך לחזור ולברך ג וכל זה איננו שוה לי אלא שיש ליזהר שלא לדבר בין הברכה לתחלת הבדיקה אבל משהתחיל לבדוק לא הוי שיחה הפסק מידי דהוה אישיב' סוכה והאדם המדבר בתוך סעודתו דלא הוי שיחה הפסק להצריך לחזור ולברך על ישיבת סוכה וברכת המוציא [ד] (ה) ומיהו לכתחלה טוב ליזהר שלא לעסוק בשיחה בטלה עד שיגמור כל הבדיקה

כדי

סמוך לביעור דהיינו אחר הבדיקה ולמה אנו אומרים שיברך קודם שיתחיל לבדוק לכך כתב דבדיקה לא הויא הפסק דתחלת ביעור הוא ואפשר לומר שבא ליישב דלא תיקשי לן שלא היה לנו לברך אלא על בדיקת חמץ וכ"כ שם הרא"ש וז"ל ומן הראוי שיברך קודם בדיקה על בדיקת חמץ ותקנו לומר על ביעור ולפי שלאחר הבדיקה מיד הוא מבטל והיינו ביעור לחמץ שאינו ידוע לו ומצניע את הידוע לו ואוכל ממנו עד שעה חמישית ואז מבערו מן הבית ועל עסק זה נגררה הברכה על בדיקה שהיא תחלת הביעור ונגמר בשעה ה' עכ"ל וא"ת יברך על ביטול חמץ וי"ל משום דביטול הוי בלב ואין מברכין על דברים שבלב ועי"ל דבכלל ביעור ישנו לשון ביטול ואין בכלל לשון ביטול ביעור וא"ת סוף סוף יותר היה ראוי לברך על בדיקת חמץ שהוא מתחיל בה מיד וי"ל שאין הבדיקה תכלית המצוה שהרי מי שבדק ולא ביער או ביטל לא עשה כלום וכתב הכלבו אם לא בירך קודם שיתחיל לבדוק מברך כל זמן שלא סיים בדיקתו דכל מצוה שיש לה משך זמן כל היכא דבריך מקמי סיום המצוה עובר לעשייתו הוי: ובעל העיטור כתב איכא מאן דמברך שהחיינו וכו' אין הלשון מדוקדק דמשמע דבעל העיטור בא לחלוק על מה שקדם ואינו כן דאין זה ענין לזה וכך היה לו לכתוב כתב בעל העיטור אלא א דלא דק ושתי סברות אלו שכתב בעל העיטור כתבם הרשב"א בתשובה ועל דברי האומר שאין לברך משום דלא קביע ליה זימנא דהא מפרש בים וכו' סיים וכתב ואינו דומה לקריאת מגילה דאף על פי שמקדימין ליום הכניסה ויש לה זמנים הרבה אפילו הכי אומרים זמן דשאני התם דזמנים אלו תקנו חכמים לא פחות ולא יותר משא"כ כאן שאין לו זמן קבוע אלא אפילו מתחלת השנה ואנו אין דרכינו לומר זמן עכ"ל: ומסתברא רשות היא ומאן דבעי מברך ותימה מפני שהוא רשות הי' לנו להחמיר ולומר מספק לא יברך וכן יש לתמוה על מ"ש בס"פ בכל מערבין (מ:) שהחיינו אקרא חדתא הוי רשות ומיהו ב בההיא איכא למימר דקים להו לרבנן דהכי תיקנו מעיקרא לברך זמן אקרא חדתא אם ירצה: ואדוני אבי ז"ל כתב שאין מברך שהבדיקה לצורך המועד וכו' בתשובות כלל כ"ה ובפ"ק דפסחים וכתב מידי דהוי אעושה סוכה ולולב לעצמו דמחוייב לברך שהחיינו בעשייה אלא סמכינן לה אזמן דרגל: וכתב עוד א"א ז"ל שאין לבודק לדבר עד שיגמור וכו' עד סוף הסי' הכל שם אלא שבמקו' וכל זה אינו שוה לי כתוב בפסקים וכל זה אינו נראה לי אבל בתשובות כתב איננו שוה לי וכדברי הרא"ש כתב הרשב"א בתשו' כתבתי בסימן

משום מצות חכמים שאמרו אור לי"ד בודקין וכו' וא"כ מן הראוי לברך על בדיקת חמץ וע"ז קאמר דתקנת הבדיקה היא עצמה תקנת הביעור לפי שהבדיקה היא תחלת ביעור שהרי מיד אחר הבדיקה הוא מבטל א"כ זהו ביעור לחמץ שאינו ידוע ומצניע הנודע לו עד למחר בשעת הביעור ומבערו מן הבית אם כן נראה שהבדיקה היא תחלת הביעור וכך היא כונת הרא"ש למעיין בדבריו דף קכ"ח ע"ד אבל הכל בו תירץ שלכך תקנו לשון ביעור ולא לשון בדיקה מפני שלשון ביעור כולל הכל בדיקה ובעור וביטול וע"ש. גם מ"ש הב"י וא"ת יברך על ביטול כו' כתב ג"כ הכל בו ע"ש: ונראה דדוקא לכתחלה קאמר שיברך קודם שיתחיל לבדוק אבל יכול לברך דיעבד תוך הבדיקה וכן כתוב בכל בו שאם לא בירך קודם שיתחיל לבדוק מברך כל זמן שלא סיים בדיקתו ומביאו בהגהת ש"ע ומיהו משמע דלאחר שסיים בדיקתו הפסיד הברכה אבל מדברי הרא"ש שכתב שהבדיקה היא תחלת ביעור ונגמרה בשעה חמישית משמע דאף לאחר שסיים הבדיקה לא הוי עדיין סיום המצוה וממילא יכול לברך בתוך משך זמן המצוה ואעפ"י שהרא"ש גופיה כתב אהא דאמר רב יהודה אמר רב הבודק צריך שיברך וכו' שלא לברך על ביעור חמץ בשעה חמישית היינו דוקא לענין שהיה צריך לחזור ולברך בשעה ה' משום מצות עשה דתשביתו שהוא מן התורה דהברכה שבירך בליל י"ד היא משום מצות חכמים כשאר מצות חכמים דמברכין עליה מטעם דלא תסור. על זה כתב הרא"ש שאינו צריך לברך בשעה ה' משום דמ"ע מן התורה היא לשרפו אחר איסורו בסוף שש ואנו מבערין אותו בשעה ה' בעוד שהוא מותר באכילה מן התורה. אבל אם לא בירך בליל י"ד על מצות חכמים נראה שיש לו לברך אח"כ בתוך משך זמן מצות הבדיקה שהטילו עליו חכמים להרא"ש ומן הראוי לברך אז בשעה ה' בשעה שהוא מבער. ותו שהרי בהגה"ת אשיר"י פ"ק דברכות כתב ע"ש האור זרוע כל היכא שלא בירך קודם עשיית המצוה מברך אח"כ ווילא י"ח אבל בסעודה דאסור להנות מהעה"ז בלא ברכה כיון דעבר ואכל והגיע ברכה אחרונה הואיל ואידחי אידחי ואנן נהגינן לקדש את האשה ואח"כ לברך ברכת אירוסין ע"כ שוב מצאתי כן לגדול מן האחרונים שכתב דההיא דמברך עובר לעשייתן למצוה מן המובחר קאמר היכא דאפשר אבל אם לא בירך מקודם יכול לברך אח"כ והוכיח בראיות ועיין בספר ברכת אברהם צרפתי בסי' כ"ג מיהו למעשה כיון שהרמב"ם בפי"א מהלכות תפלה ופ"ג מהלכות אשות פסק דאין לברך אחר שעשה המצוה דמה שנעשה נעשה ספק ברכה להקל וכיון שסיים בדיקתו הפסיד הברכה: ובעל העיטור כתב איכא מ"ד דמברך שהחיינו כו' שתי סברות אלו שכתב בעל העיטור כתבם הרשב"א בתשובה סי' רכ"ג וסיום דבריו ואנו אין דרכנו לומר זמן וכ"כ עוד בתשובתו סימן שע"ט וקצת קשה מדברי רבינו ירוחם שכתב שהרשב"א כתב שהוא רשות אם ירצה יאמר אותו כי יש בו טעם לאמרו כמו העושה סוכה ולולב וכו' וי"ל דמ"ש שהוא רשות היינו לומר שכיון שאין בידינו ראיה מכרחת לאחד מן הסברות אין ראוי לבטל מנהג אותן מקומות שאומרים אותו ורשות בידן לסמוך על מ"ד לומר זמן ואף לכתחלה יכול לנהוג כאותן מקומות שאומרים זמן ואין ראוי לגעור בו. אבל הוא עצמו לא נהג לומר זמן לפי שלא היה רוצה להכניס עצמו בספק ברכה ומ"מ לא רצה למחות באחרים ועל זה קאמר גם בעל העיטור ומסתברא רשות הוא כו' והנה הרשב"א כתב על בעל העיטור שבמקומו היו נוהגים לאמרו וממה שלא מיחה בידם ירא' שלא היה בידו ראייה מספקת בסתירת אותו מנהג וזה שכתו' בכל בו משם בעל העיטור דבמנהג' תליא מילתא אלמא דמ"ש רבינו בשם בעל העיטור דמסתברא רשות הוא היינו לומר דבמנהג' תליא מילתא ורשות לכל אדם לנהוג כאחד מן המקומות ואין ראוי לגעור או לגדף בשום אדם שירצה לאמרו או שלא לאמרו. ומעת' נסתלק תמיהת הב"י על מ"ש בעל העיטור דרשו' הוא ועיין במ"ש למעלה בסי' כ"ט דירא' לי לחלק דלענין ברכת שהחיינו דוקא שבא על שמחת לבו של אדם שזכה לזמן הזה לקיים המצוה בהא ודאי יש לו רשות לברך וכדאמר בפרק בכל מערבין אקרא חדתא אבל לענין שאר ברכות אין לברך היכא דאיכא פלוגתא דרבוותא ומש"ה השיג רבינו על רבינו האי גאון לעיל בסי' כ"ט לענין ברכת לשמור חוקיו דהתם ודאי הוי ברכה לבטלה. ולענין הלכה ראוי ונכון לכל אחד שלא להכניס עצמו בספק ברכה וכך נוהגין שלא לברך שהחיינו בבדיקת חמץ וכך כתב בהג"ה מיימוני' פי"א דה' תפלה ופ"ג דהלכות חמץ ע"ש: וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאין מברך שהבדיקה היא לצורך הרגל כו' כתב מהר"ש לוריא ותימה דהא איסור חמץ קודם לרגל ומשעת זביחת הפסח אסור הוא שהוא חול גמור ואפ"ה אסור מן התורה והכי קי"ל וא"כ למה לא יברך שהחיינו ואינו דומה לעשיית סוכה ולולב שלא קדם מצותם לרגל עכ"ל ונ"ל דלא קשה מידי דדברי הרא"ש הם על פי מה שנתבאר בדבריו דברכה זו שבליל י"ד אינה באה על מ"ע שבתורה אלא על מצות חכמים שהצריכו לבדוק אף אחר החמץ שאינו ידוע להוציאו מן הבית שמא יבא לאכלו אם ישאיר ממנו בבית א"כ מצות בדיקה זו אינה באה אלא לצורך הרגל לתקן הבית ולבער החמץ מתוכו לצורך המועד שלא יהא נמצא שום חמץ שיבא לאכלו במועד וא"כ מצות בדיקה זו אינה אלא לצורך הרגל ועליה תקנו לברך על ביעור חמץ ומש"ה א"צ לברך שהחיינו דסמכינן אזמן דרגל וק"ל וצריך לעיין לפי דעת הרא"ש אם יכול לברך שהחיינו בשעת הבדיקה ולא לברך על הכוס כמ"ש הר"ן לענין סוכה וכמ"ש הב"י לקמן בסי' תרמ"א: וכתב עוד א"א הרא"ש י"א שאין לבודק לדבר עד שיגמור כל הבדיקה פי' ולשון זה משמע שאיסור יש בדבר כמי שמפסי' בין ישתבח ליוצר אור או באמצע הלל אבל ודאי דא"צ לחזור ולברך וזו הסברא כתבה גם הר"ן ע"ש רבינו האיי גאון: ויש מוסיפין עוד לומר שאם סח בדברים שלא מעין הבדיקה שצריך לחזור ולברך פי' עד דגמר הבדיקה וביטל אחריו וזו הסברא כת' הר"ן דאיכא מ"ד הכי והכל בו כתב ע"ש רבינו סעדי' גאון וכ"כ המרדכי בשם תשו' הגאוני': וכל זה איננו שוה לי וכו' דמשהתחיל לבדוק לא הוי שיחה הפסק כלל לשיהיה לו עון אשר חטא כמי שמדבר בין ישתבח ליוצר אור כסברת הי"א מידי דהוה אישיבת סוכה כו' ומכ"ש דלא כיש מוסיפין לחזור ולברך. ואח"כ כתב מיהו טוב ליזהר וכו' כלומר דלאו משום איסור הפסקה אלא כדי שישים אל לבו ואינו רק על צד היותר טוב וסברא זו של הרא"ש כתבה הכלבו בשם רבינו האי גאון והוא חולק אהר"ן ז"ל שכתב ע"ש רבינו האי גאון שאמר כסברת י"א שהזכיר הרא"ש וז"ל מהר"ש לוריא על מ"ש הרא"ש וכל זה איננו שוה לי וכו' יש להקשות ולמה איננו שוה לי דברי הראשונים שכתבו שאין לבודק לדבר כו' דשמא נמי לכתחלה קא מזהר כמ"ש הוא עצמו שטוב להזהר לכתחלה וכ"ל דודאי ממה שאמר שאין לבודק לדבר כו' ולא חילק בין תחלת הבדיקה לאחר שהתחיל לבדוק אלמא דבחדא מחתא מחתינהו וזה ליתא ודו"ק עכ"ל ולי נראה עיקר כדפי' דפשיטא

דליכא

פרישה

(ב) ומיד אחר הבדיקה כו' פירוש ועוד טעם אסר שמיד אחר הבדיקה כו' אבל לא בא ללמדינו דין ביטול אחר הבדיקה כי הוא לקמן בסי' תל"ג:

(ג) ומסתברא רשות הוא עיין בדרישה: (ד) שהבדיקה היא לצורך רגל ז"ל מורי תימא הא איסור חמץ קודם לרגל משעת זביחת הפסח ואז הוא חול גמור ולמה לא יברך שהחיינו ואינו דומה לעשיית סוכה ולולב שלא קדים מצותה לרגל עכ"ל ולעד"נ דהא דנאסר מקמי הרגל היינו משום דאז התחיל זמן זביחת הפסח וכמ"ש לא תשחט על חמץ דם זבחי הפסח שנשחט אז היה לצורך לילה וא"כ שפיר מקרי צורך הרגל וע"כ צריך אתה לומר כן דאל"כ ק' למה כתיב ז' ימים לא ימצא בבתיכם כיון דנאסרה מאתמול:

(ה) ומיהו לכתחלה טוב ליזהר כו' גם זה מלשון הרא"ש וא"ל א"כ למה כתב לעיל וכל זה איננו שוה ליה דילמא הי"א ג"כ לא מדברים אלא לכתחלה הוא אסור די"ל דמילוק

דרישה

[ב] דהא לא קבע ליה זימנא עיין מ"ש ב"י בשם תשובת הרשב"א:

[ג] ומסתברא רשות הוא כו' ז"ל ב"י תימא מפני שהוא רשות הי' לנו להחמיר ולומר דמספק לא יברך כו' עכ"ל ולעד"נ דלא דמי למ"ש רבינו בסימן כ"ט ואני תמה דודאי כיון דשאינו חייב לברך אם יברך הוי ברכה לבטלה דהתם כיון שודאי אינו חייב לברך דקי"ל לילה לאו זמן תפילין היא אם יברך הוי ברכה לבטלה אבל היכא דמספקא כגון זמן בר"ה וי"כ או הכא רשות הוא לברך:

[ד] ומיהו לכתחלה טוב ליזהר כו' עיין בפרישה מה שפירשתי ומהרש"ל פי' וז"ל ונראה דבודאי מ"ש שאיך לבודק לדבר כו' ולא חילק בין תחלת הבדיקה לאחר שהתחיל לבדוק אלמא דבחד מחתא מחתינהו וזהו ליתא ודו"ק. פי' לדבריו כמו שבתחלת הבדיקה אסור לדבר כך אסור אח"כ והוא ס"ל שטוב ליזהר אבל אין איסור בדבר. כתב מהרי"ל וא"ל פתיתי לחם

ולא

חדושי הגהות

כיון דבדיקת חמץ הוא לאפרושי מאיסורא דחמץ ע"כ אפילו כבר התחיל פוסק דבשלמא בשאר מצות עשה אמרינן עוסק במצוה פטור ממצות משא"כ הכא דהיא לאפרושי מאיסורא וזהו שכתב רבינו דכיון שהטעם משום שלא יטריד ולא יבדוק כלל אין חילוק ולאפוקי מסברת ה"ר יונה דהוא ס"ל דלכתחלה לא יתחיל משום דהגיע זמן בדיקת חמץ וחביבא מצוה בשעתא ולכן הוי ס"ל דאם התחיל כבר שא"צ להפסיק (מהרל"ח) והמג"א הביא דברים אלו בשמו ס"ק ח':

תלב א ול"נ דרבינו ר"ל לפי שכתב בתחלה שא"צ לברך אלא על ביעור חמץ לבד ולא שהחיינו ע"ז כתב ובעל העיטור כתב כו' ר"ל שצריך לברך אף שהחיינו (מהרל"ח):

ב ולפ"ז יש ליישב גם קושיא הראשונה שהקשה הב"י אהך דהכא דשאני ברכת שהחיינו משאר ספק ברכות כיון דשייך בה שפיר רשות כדמצינו בעירובין (מ:) (מהרל"ח): ג אע"פ שהרא"ש בעצמו כתב בסמוך ומיהו לכתחלה טוב ליזהר כו' שישים אל לבו כו' וא"כ הי"א שהביא שאין לבודק לדבר עד שיגמור הבדיקה דלמא טעמייהו נמי משום שישים אל לבו לבדוק ולא משום הפסק וא"כ כ' למה כ' וכל זה איננו שוה לי ונ' דודאי אפשר שטעם הי"א מש"ה הוא אבל אותן שמוסיפין לומר שאם סח שצריך לחזור ולברך שהבינו הטעם משום הפסק ע"ז כתב וכ"ז איננו שוה לי לא זו שא"צ לחזור ולברך אלא אפילו לכתחלה אין לאוסרו משום הפסק אלא אם יש לאוסרו משום שישים לב אל הבדיקה יש לאוסרו (מהרל"ח):

שמעתי

כדי שישים אל לבו לבדוק בכל המקומות שמכניסין בו חמץ: ובברכה אחת יכול לבדוק כמה בתים ואם בעל הבית אינו יכול לטרוח ולבדוק בכל המקומות שבבית יעמיד כל בני ביתו אצלו (ו) בשעה שהוא מברך ויתפזרו לבדוק איש במקומו על סמך הברכה שבירך בעל הבית שעשרה שעושין מצוה אחת אחד מברך לכולם:

תלג והבדיקה צריך שתהיה לאור הנר ולא לאור הלבנה ולא לאור החמה (א) אפילו אם בודק ביום (א) כגון שלא בדק בליל י"ד ובודק ביום י"ד אפילו הכי צריך לבדוק לאור הנר ומיהו אכסדרה כיון שאורה רב (ג) נבדקת לאורה ואפי' בחדר אין

בסימן תרל"ב : **ומ"ש** עשרה שעושין מצוה אחת אחד מברך לכולם פשוט בתוספתא דברכות : כתב הכלבו נהגו במקצת מקומות שמטמינין פתיתין של פת בחורי הבית כדי שימצאם הבודק ויבערם שאם לא ימצא כלום חששו לברכה לבטלה ואנו לא חששנו בזה לפי שדעתינו כשמברכין על הביעור לבער אם נמצא (ב) :

תלג והבדיקה צריך שתהיה לאור הנר ולא לאור הלבנה וכו' בפ"ק דפסחים (ז :) ת"ר אין בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה ולא לאור האבוקה אלא לאור הנר ומקשו בירושלמי וכי יש חמה בלילה ומשני תפתר בשלא בדק כדתנן (יב :) אם לא בדק אור לי"ד בודק י"ד שחרית הדא אמרה אפילו ביום צריך בדיקה לאור הנר : **ומ"ש** רבינו אפי' אם בודק ביום אינו מכוון דמשמע דקאמר לא מיבעיא בלילה שאין שבודקין לא לאור הלבנה ולא לאור החמה אלא אפילו אם בודק ביום אינו יכול לבדוק לאורה והיכי שייך לומר שאין בודקין בלילה לאור החמה וצריך לומר שהאפילו נמשך לכגון שלא בדק בליל י"ד וכו' כלומר לא מיבעיא אם מוצא עצמו בליל י"ד ואינו רוצה לבדוק אז אלא להמתין למחר כדי לבדוק לאור החמה שאינו רשאי וצריך לבדוק בלילה לאור הנר אלא אפילו אם מוצא עצמו ביום י"ד ולא בדק עדיין אינו יכול לבדוק לאור החמה וכבר ראיתי מי שכתב דה"ק לא מיבעיא בני אדם המכבדים בתיהם שבמקרה נמשך להם הביעור וכיון שלא דקדקו לבדוק יפה נזהרים שיבדקו עכשיו לאור הנר אלא אפילו אותו שלא בדק כלל עד יום י"ד שהיה לנו לומר כיון שלא כיבד ביתו כלל ידקדק בבדיקתו וא"כ יבדוק לאור החמ' ואפ"ה צריך נר ואינו נראה בעיני : **וכתב** הר"ן בריש פסחים איכא מאן דאמר שאם בא להקדים לבדוק בי"ג שרשאי והוא שיבדוק לאור הנר שאפילו ביום צריך אור הנר כדמשמע בירושלמי הלכך כי תנא אין בודקין לאור החמה מיתוקמא או שעבר ולא בדק ליל י"ד או שבא להקדים לבדוק בי"ג וכן דעת הרז"ה וליתא דהתם בירושלמי משמע שאם בא להקדים ביום י"ג אינו רשאי דאמרינן התם ולמה בלילה א"ר יוסי שאין בדיק' הנר יפה אלא בלילה ואמרי' תו התם מבואות האפלים מהו לבודקם בתחלה ביום לאור הנר מילהון דרבנן אמרי לא כמה דמנהר בלילא מנהר ביממא הלכך ר"נ ב"י ה"ק בשעה שבני אדם מצויים בבתיהן שהם פנויים ובשעה שאור הנר יפה לבדיקה כדאמרן שאורו מבהיק בלילה יותר מביום ולפיכך אם בא להקדים לבדוק ביום י"ג לאור הנר אינו רשאי עכ"ל · ודברי ה"ה בפ"ב כהרז"ה אבל דברי הרא"ש ורבינו נוטים לסברת הר"ן וכך הם דברי ר"י (עבד"מ סי' תל"א) וכ"כ רבינו בס"ס זה בשם רמב"ן והכי נקטינן : **ומיהו** אכסדרה כיון שאורה רב וכו' שם (ח.) אהא דת"ר אין בודקין לאור החמה האי אור החמה ה"ד אילימא באכסדר' הא אמר רבא אכסדרה לאורה נבדקת לא צריכא לארובה שבחדר ודהיכא אי לבהדי ארובה היינו אכסדרה אלא לצדדין ומכאן יתבאר לך בהדיא דהא דאכסדר' נבדק' לאורה בבודק ביום הוא וכ"כ הרא"ש והרמב"ם וכ' רבינו ירוחם דדוק' אכסדר' אבל בית אחר אע"פ שיש בו אור הרבה צריך לבדקו לאור הנר (ג) ונראה שכ' כן מפני מה שאמרו בארובה שבחדר ולא ביאר כל צורכו שה"ל לפרש דהיינו דוקא לצדדין אבל באמצע החדר בודק לאור הארובה : אין

דליכא מאן דפליג אהפסק' בין הברכה להתחלת הבדיקה דודאי צריך לברך לד"ה מאחר שהפסיק בין הברכה ובין הדבר שמברכין עליו כדין כל הברכות . ולענין הלכה נראין דברי הרא"ש שהסכימו עמו הרשב"א והר"ן וכ"כ בהג"ה מיימוני פ"ג בשם הר"א שהסכימו עמו הרשב"א והר"ן וכ"כ בהג"ה מיימוני פ"ג בשם הר"א בריב"ק ושכן נהג מהר"ס ודע שהמרדכי כתב בשם ספ' הפרדס דכשמבערין המץ בככר הראשון שמוצא מברך על ביעור חמץ ואין נוהגין כן אלא קודם שיתחיל לבדוק מברך כדמשמע פשטא דתלמודא וכ"כ הרי"ף להדיא וכ"כ הרמב"ס וכן בספר המצות וכן מהר"ס עיין בהג"ה מיימוני פ"ג · וכתב במהרי"ל על ענין זה דגם אם לא מצא בבדיקה מאומה לא הוי ברכה לבטלה דהברכה נמי קאי על הביטול שמבטלין מיד אחר הבדיקה עכ"ל וכן משמע ברמב"ם בסוף פי"א דתפלה וע"ש וכ"כ ברוקח סימן רס"ו ע"ש כתב בכלבו יש שמניחין פתיתין כו' ובתרומת הדשן סימן קל"ג כתב דאף אם ימצא הפתיתים לא סגי בהכי וצריך לבדוק בדיקה גמורה כו' ע"ש ומהרי"ל כתב דיניח פתיתי דבר קשה שלא יפרר ובמקום משומר בפני תינוקות ועכברים ועוד האריך בטעם הנחת הפתיתי' · ולשרוף הכלי לכל כפחות אם לא מצא שום חמץ ושלא ישרף החמץ בליל י"ד כאחד מן הגאונים שבמרדכי ע"ש : **ומ"ש** יעמיד מבני ביתו אצלו כו' פי' כדי שיענו אחריו אמן וכה"ג כתב מהרי"ל וכת' עוד שם שמהר"ש היה מברך על מצות בעור חמץ כשהיה מוציא גם המסייעין לבדוק בברכתו ע"כ ובמחזורים מצאתי כתוב על זה ולא ראיתי לנהוג כך עכ"ל:

וכתב עוד במהרי"ל ויטהר ידיו ע"י נטילה טרם שיברך על הבדיקה ומהרש"ל כתב דדוקא כשהן אינן נקיות אבל כשהן נקיות ה"ל מגסי רוח מ"מ אפשר לומר טעם אחר מאחר דבדיק' החמץ באה לטהרת הרגל והיא מצוה חשוב' ע"כ ראוי להחמיר בה ולעשותה בנקיון עכ"ל ובתשובה סי' פ"ו מסיק מ"מ ע"י היסך ושפשוף עדיף עכ"ל:

תלג והבדיקה צריך שתהיה לאור הנר וכו' ברייתא בפ"ק דפסחים וכתב הרא"ש ומיירי דוקא אם היה טרוד ולא בדק בלילה כדאיתא בירושלמי וכי יש חמה בלילה תיפתר בשלא בדק כדתנן לא בדק אור לי"ד בודק י"ד שחרית הדא אמר אפילו ביום צריך לבדוק לאור הנר ואפילו בבית שיש בו אורה עכ"ל ופירוש' כפי הנראה מדברי הרא"ש הוא דהמקשה הוה קים ליה דאינו רשאי לבדוק באור י"ג לאור הנר דדוקא אור לי"ד בודקין תנן והיה סבור נמי בלא בדק בליל י"ד ובודק ביום י"ד דעדיף טפי לבדוק לאור החמה ולכך קאמר וכי יש חמה בלילה והא ודאי ביום היא וא"כ קשיא ממ"נ אי ביום י"ג אפי' לאור הנר לא יבדוק ואי ביום י"ד לאור החמה אמאי לא הא עדיף טפי מלאור הנר ומשני בשלא בדק כו' כלומר אור הנר עדיף טפי כדי לבדוק במחבואות ובחורים וזהו שמסיק הדא אמרת אפילו ביום צריך לבדוק לאור הנר מפני המחבואות והחורים ואפילו בבית שיש בו אורה זולתי אכסדרה שאורה רב שא"צ נר ועל פי זה מתיישב לשון רבינו שכתב אפילו אם בודק ביום שנתקשו בה רבים וגם הב"י ופי' מה שפירש ולעניות דעתי נראה דאחר שכתב רבינו לשון הברייתא שאין בודקין אלא לאור הנר וכו' והיה עולה על לבו לומר דה"פ אין לבדוק בלילה אף לאור הלבנה שאורה רב יותר מאור הנר ואף לאור החמה ביום י"ג אעפ"י שאורה רב עוד יותר אף מאור הלבנה וא"ל שאין לבדוק ביום י"ג לאור הנר וכמו שעלה ע"ד המקשה בירושלמי דטפי עדיף לבדוק ביום לאור היו' מלאור הנר ומינה הוה משמע אבל ביום י"ד היכא דלא בדק בליל י"ד עדיף טפי לבדוק ביום לאור היום על כן אמר אפילו אם בודק ביום כו' כלומר פי' ולא לאור החמה אף בבודק ביום קאמר ולא כדמשמע לכאורה דהא דקאמר ולא לאור החמה דבאינו בודק ביום היא כגון ביום י"ג שזה אינו אלא אפילו אם בודק ביום והיינו דמסיק בירושלמי הדא אמרת אפילו ביום צריך בדיקה לאור הנר דעדיף טפי מאור החמה ופי' זה בדברי רבינו ברור כאור החמה והשתא לפי זה ביום י"ג אין לבדוק כלל לדעת רבינו וכ"כ הרמב"ן להדיא בספ' מלחמות וכן משמע במרדכי הארוך · וז"ל בעל המאור הא דתניא אין בודקין לאור החמה לא תימא ה"מ בי"ג שיש לו לבדוק לילי י"ד אלא אפילו בי"ד ומפורש בירושלמי כו' ונראה מדברי הר"ן שמפרש דבריו דביום י"ג רשאי לבדוק לאור הנר ובאור החמה קאמר דלא מבעיא דבי"ג אינו רשאי מאחר שלא עבר זמן עיקר מצות בדיקת חמץ לאור הנר שהרי ליל י"ד עדיין לפניו היא אלא אפילו בארבעה עשר וכן נראה מדברי הרמב"ן שפי' דברי הרז"ה כמו שפירש הר"ן ולעניות דעתי נראה שגם דברי הרז"ה אפשר לפרשן בדרך שפירשנו דברי רבינו ומ"ש דלא תימא וכו' ה"פ לא תימא דביום י"ג קאמר דאין לבדוק אפילו לאור החמה ומכ"ש לאור הנר דלא אלא יבדוק ליל י"ד שהוא עיקר זמן הבדיקה · ומינה אבל בארבעה עשר עדיף טפי לבדוק לאור החמה זה אינו אלא אפילו בי"ד אין לבדוק אלא לאור הנר אבל בי"ג אפילו לאור הנר נמי לא ועל זה כתב ומפרש בירושלמי כו' הכל כמו שפי' למעלה בדברי רבינו ולפי' זה מתיישב לשונו שאמר ל"ת ה"מ בי"ג שיש לו לבדוק לילי י"ד דמשמע בפשיטות דס"ל דבי"ג אין לו לבדוק כלל אלא שיש לו לבדוק דוקא ליל י"ד וק"ל · אכן בדברי הרב המגיד מבואר דס"ל פירוש הירושלמי שאמר תפתר בשלא בדק דלאו דוקא אלא ה"ה ברוצה לבדוק ביום י"ג יבדוק לאור הנר ומה שהביאו לפרש כן נראה דהיינו מדקא מסיים בירושלמי הדא אמרת כו' דלא איצטריך אלא ע"כ לטפויי אתא דאף ביום י"ג סגי לבדוק באור הנר ולשון אפילו ביום צריך לבדוק לאור הנר היינו לומר דסגי בצריכות בדיקה זו וכן משמע קצת הסדר לשון הברייתא דתני אין בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה כו' ואי אמרת דלא לאור החמה בי"ד קאמר ה"ל למימר ברישא לא לאור הלבנה דהיינו בלילה ובתר הכי לימא ולא לאור החמה דהיינו בי"ד כפי הסדר · ולענין הלכה נקטינן כרוב גאונים דאין לבדוק כלל בי"ג אפילו לאור הנר ונראה שאפי' יהיה הבית אפל שגם ביום יוכל לבדוק יפה לאור הנר כמו בלילה אפ"ה כדי שלא תחלוק בין ביעור לביעור וכמ"ש במרדכי ריש פ"ק בשם הירושלמי שאפילו אם כבר בדק ביום י"ג בין לאור הנר ובין לאור היום צריך לחזור ולבדוק בליל י"ד מהאי טעמא וכן איתא בירושלמי להדיא דאפילו בית אפל לא כמ"ש לעיל בסימן תל"א סעיף ג' : **ומיהו** אכסדרה כו' שם בגמרא האי אור החמה ה"ד א"ב בחצר האמר רבא חצר א"צ בדיקה מפני שהעורבין מצויין שם אלא באכסדרה האמר רבא אכסדרה לאורה נבדקת ל"צ לארובה דבחדר ודהיכא אי לבהדי ארובה היינו אכסדרה אלא לצדדין משמע דאפילו לכתחלה אינו צריך לבדוק אכסדרה בלילה אלא לאור היום וכן פי' רש"י להדיא וכן מבואר בלשון הרי"ף · אבל הרמב"ס כת' אם בדקה לאור החמה דיו וכ"כ הסמ"ג והסמ"ק · ונראה דס"ל דלשון לאורה נבדקת משמע דיעבד מדלא קאמר בודקין אותה לאורה והא דלא משני תלמודא דאין בודקין לאור החמה לכתחלה קאמר דלא אבל דיעבד ש"ד אפשר משום דמשמע לתלמודא דלא לאור החמה הוי דומיא דלא לאור הלבנה ולא לאור האבוקה דאפילו דיעבד לא וכמו שיתבאר בסמוך ה"נ לאור החמה אפילו דיעבד לא ודברי הרא"ש ורבינו סתומין ואף ע"ג דכתב הרא"ש ומיירי דוק' אם היה טרוד כו' היינו לאפוקי אם רצה לבדוק ביום י"ג לאור הנר א"נ באכסדרה בי"ג לאורה אינה רשאי אלא דוק' בליל י"ד אבל אם לא בדק בליל י"ד ובודק ביום י"ד אין ללמוד מדבריו לא זה ולא זה אבל רבינו ירוחם נ"ה ח"א כתב דאין לבדוק בי"ג באכסדרה לאור היום אא"ב שכח ולא בדק בליל י"ד ואז בודק אפילו לכתחלה לאור היום ומבואר בדבריו שנמשך ע"פ שיטת הרא"ש ע"ש נמצא יש בזה ג' סברות לדעת רש"י והרי"ף אף ביום י"ג יכול לבדוק באכסדרה לאור החמה אפילו לכתחלה ולדעת הרמב"ם אפילו ביום י"ד לכתחלה לא יבדוק אלא לאור הנר וכן מבואר בסמ"ג וסמ"ק וע"ש ולדעת רבינו ירוחם וכנראה שהיא דעת הרא"ש דוק' בי"ג לא יבדוק אבל בי"ד יכול לבדוק אפילו לכתחלה לאור החמה ומשמע לי דבי"ג אפילו בדקה לאור היום צריך לחזור ולבדוק בלילה לדעת הרא"ש ורבינו ירוחם שהרי כתבו דוקא אם שכח ולא בדק בלילה ולענין הלכתא כבר כתב המרדכי דמפורש בירושלמי דאפילו באכסדרה ובתי כנסיות ובתי מדרשות שאורן מרובה צריך לבדוק בליל י"ד אף עפ"י שכבר בדק בליל י"ג לאור הנר או לאור החמה והטעם כדי שלא תחלוק בין ביעור לביעור ואע"ג שכתב בסוף דבריו

דרכי משה

(ב) ומהרי"ב כתב דצריך להניח פתיתין וכן נוהגין ומהרי"ל כתב דאם לא נמצא כלום שורפים הכלי שלקח לבער בו כדי לזכור מצות ביעור :

תלג (א) נ"ל דה"ק ל"מ אם בודק בליל י"ד סמוך לחשיכה דאז עדיין אור החמה קיים במקצת אלא אפילו בודק בעצם היום אפ"ה אסור לבדוק לאור החמה אבל ב"י כתב דלשון אפי' דקאמר אינו מדוקדק ורצה ליישבו בשנויים דחוקים ולא נ"ל לכן לא כתבתי : (ב) ובמרדכי ריש פסחים ע"ש ירושלמי בית הכנסת אע"פ שאורה רב אפ"ה צריכה בדיקה לאור

פרישה

דחילוק יש כמ"ש י"א שאין לבודק לדבר עד שיגמור דמשמע שהוא אסור משום הפסק בין ברכה לגמר הבדיקה דזה ודאי מותר לכ"ע ומה שכתב הרא"ש הוא דוקא שיחה בטילה השמוק וקלות ראש שמתוכו לא ישים על לבו לבדוק שפיר ודו"ק ועיין עוד בדרישה : (ו) **בשעה** שהוא מברך ויענו אחריו אמן :

סי' **תלג** (א) **אפילו** אם בודק ביום עיין בב"י ובד"מ · ומ"ש כגון שלא בדק כו' המ"ל דאף דבדק כגון שבטל עכבר אחד מהככרות דצריך לחזור ולבדוק כל הבית : (ג) **נבדקת** לאורה פירוש ואפילו לכתחלה בודק ביום לאורה גמרא ומהרש"ל ז"ל וכן פרש"י בפ"ק דף ח' ע"א אבל הרא"ש והר"ן כתבו שם בסוגיא דדוקא בדיעבד אי לא בדק

אין בודקין לאור האבוקה בריית' כתבתי בסמוך: **ומ"ש** מפני שאינו יכול להכניס וכו' שם בגמרא: **וכתב** א"א ז"ל ע"כ נוהגים באשכנז שאין בודקין אלא בנר של שעוה וכו' שם וכ"כ הגהות מיימון בפ"ב: **ובודק** בכל המקומות שיש לחוש שמא הכניסו בהם חמץ כגון אוצרות יין וכו' עד ושבין יהודי לעו"ג א"צ בדיקה הכל בפ"ק דפסחים אך מ"ש ומטעם זה כל חדרי הבית והעליות צריכין בדיקה וכו' הם דברי עצמו גם מ"ש אבל הגבוהין שאין יד האדם מגעת שם והנמוכין פחות מג' טפחים הם דברי עצמו דבברייתא לא תקנו אלא הגבוהים והנמוכים סתם · וגבי אוצרות שמן כתב הר"ן מוכיח בגמרא דאפילו במסתפק ממנו א"צ בדיקה לפי שיש קבע לסיפוקו ולא נתפרש זה בהלכות ואפשר דהיינו טעמא דכיון שנהגו עכשיו להדליק בשמן ה"ל אוצרות שמן כבית הנרות דצריך בדיקה וכ"כ רבינו ירוחם: **ובחור** שבין יהודי לעו"ג וכו' תניא בגמרא בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבו פלימו אומר כל עיקר אינו בודק מפני הסכנה שמא יאמר עו"ג כשפים הוא עושה לו ואף על גב דשלוחי מצוה אינן ניזוקין היכא דשכיח היזיקא שאני וכתב הרא"ש וכיון דסכנה הוא עבדינן כפלימו וכ"פ הרמב"ם: **ומ"ש** על הירושלמי שאינו נראה מפני שעיקר תשמיש האדם הוא למעלה מי' י"ל דהנחת חמץ בחורין ובזיזין התינוקות מצויין בו יותר מהגדולים וכיון דקטנים אין תשמישן אלא בתוך עשרה

וכתב א"א ז"ל ע"כ נוהגים **ומ"ש** מפני שאינו

אין צריך נר כנגד החלון אבל מצדדין צריך נר: אין בודקין לאור האבוקה (ג) מפני שאינו יכול להכניסו לחורין ולסדקין וגם ירא שמא ישרוף בו הבית ויהא לבו טרוד ולא יבדוק יפה וכתב א"א הרא"ש ז"ל ע"כ נוהגין באשכנז שאין בודקין אלא בנר של שעוה אבל לא בנר של חלב שמא יטיף על הכלים ולא בנר של שומן שמא יטיף על כלי החלב ולא בנר של שמן שירא שמא יטיף על הבגדים וגם אינו יכול להכניסו לחורין ולסדקין: ובודק בכל המקומות שיש לחוש שמא הכניסו בהן חמץ כגון אוצרות יין שמסתפקין מהן ובמקום שמצניעין שם דגים קטנים והמלח והעצים והנרות והתמרים שפעמים שהם כלים בתוך הסעודה והשמש הולך להביא מהם ופתו בידו ומטעם זה כל חדרי הבית והעליה צריכין בדיקה שפעמים אדם נכנס בהן ופתו בידו: (ג) ואוצרות שכר במקום שרגילין בו חשיבי כאוצרות יין להצריכן בדיקה במסתפק מהן אבל אוצרות יין שאין מסתפק מהן ואוצרות שמן אפילו אם נסתפק מהן ומקום שמצניעין שם דגים גדולים אין צריכין בדיקה שאין דרך לכנוס בהן בתוך הסעודה מפני שידוע כמה צריכין לסעודה ומביאין הכל קודם הסעודה וחורי הבית וזיזין הבולטין מן הכותלין שאינן גבוהין הרבה ולא נמוכין הרבה צריכין בדיקה אבל הגבוהין שאין יד האדם מגעת שם והנמוכין פחות מג' טפחים אין צריכין בדיקה ובירושלמי חשיב גבוהים למעלה מי' טפחים א ואינו נראה שעיקר תשמיש אדם הוא למעלה מי' אלא כדפרישית שאין

דבריו מיהו בתלמוד שלנו יש אכסדרה לאור' נבדקת ומשמע שמפרש כרש"י והרי"ף שאפילו לכתחלה יש לבדוק בי"ג לאור היום באכסדרה לא קי"ל הכי אלא כרוב גאונים הסמ"ג והסמ"ק והרא"ש ורבינו ירוחם וכן באגוד' ובר"ן וכן הרז"ה לפי פירושו וכ"כ בגידה לדרך דכולהו ס"ל דאין לבדוק ביום אלא א"כ לא בדק בלילי' ואפילו בדיעבד לא מהני הבדיק' וכיון דהטעם הוא כדי שלא תחלוק בין ביעור לביעור א"כ אפילו באכסדרה ובתי כנסיות ומדרשות כך הדין ומפרשי' להיא דאכסדרה לאורה נבדקת בי"ד קאמר ואף זה אינו אלא דיעבד לדעת מקצת גאונים שהבאתי ובהא נמי נקטי לחומרא כמ"ש בתרומת הדשן סי' קל"ג דאין להקל במצוה זו דאחמור בה רבנן טובא ע"ש שכתב בו ממש אנדון דידן ומיהו דבי"ד בבית שיש בו אורה לא מהני לי' בדיקה לאור היום אפילו בדיעבד דדוקא באכסדר' אם בדקה לאור החמה דיו אבל לא בחדרי הבית:

וכתב הב"י דהא דאכסדר' נבדקת לאורה בבודק ביום היא. וכן משמע בסוגיא דקאמר האי אור החמה ה"ד ולא קאמר נמי אור הלבנה ה"ד אלמא דלאור הלבנה אף באכסדרה לא וכן משמע להדיא ברמב"ם וסמ"ג וסמ"ק ורבינו ירוחם: לשון הב"י וכתב רבינו ירוחם דדוקא אכסדרה אבל בית אחר אעפ"י שיש בו אור הרבה צריך לבדקו לאור הנר ונראה שכתב כן מפני מה שאמרו בארובה שבחדר ולא ביאר כל צרכו שה"ל לפרש דהיינו דוקא לצדדין אבל באמצע החדר בודק לאור הארובה עכ"ל ולא ידעתי למה לא דקדק כן על שאר מחברים שלא הביאו דין זה שיבדוק באמצע החדר לאור הארובה זולתי רבי' ז"ל ויותר יש לדקדק על הרי"ף והרא"ש שלא כתבו רק הברייתא כצורתה ודין האכסדרה והרב רבינו ירוחם העתיק דברי הרא"ש כצורתם וטעמם משום דלא ה"ל מילתא דפסיקא דהכל לפי המצב ולפעמים אף כנגד הארובה ממש אין אורו גדול וצריך נר ולכך לא נקטו המחברי' בדבריהם רק דין האכסדר' שאורו גדול ומיניה נלמד לשאר מקומות שאורו רב וזהו שדקדק הרי"ף והרא"ש וכתבו האכסדרה דנפיש נהוריה כו' וכן הרמב"ם והנמשכים אחריו בלשונו כתבו אבל אכסדרה שאורה רב כו' ורבא לא הזכיר כן אלא אכסדרה לאורה נבדקת אלא טעמייהו לבאר כן כדי ללמוד ממנו לכל מקום שאורו רב וכך מדוקדק מלשון הרב בעל אגודה לדרך שכתב אבל אכסדרה שאורה גדול נבדקת לאורה וכן בכל מקום שאורו גדול ומאיר שם ע"כ. ומה שהעתיק ב"י מלשון ה"ר ירוחם אבל בית אחר אף על פי שיש בו אור הרבה כו' לא נמצא לשון זה בספרו וגם תימה שאם יש שם הרבה אור היינו אכסדרה שאורה רב אלא כך היא הנוסח' אמיתית בית שיש בו אורה והיינו כמ"ש הרא"ש מלשון הירושלמי: **ומ"ש** אבל מצדדין צריך נר נראה כל שאינו כנגד אור החלון ממש הוא בכלל צדדין וצריך נר וכן הוא מבואר בפירש"י: **ומ"ש** אין בודקין לאור האבוקה מפני שאינו יכול להכניסה לחורין שם בגמרא משמיה דר"נ בר יצחק: **ומ"ש** וגם ירא שמא ישרוף הבית משמיה דרב פפא גם הרא"ש ורבינו ירוחם הביאו שני הטעמים האלו אבל הסמ"ג והסמ"ק לא הביאו אלא דברי רב פפא נראה דסבירא להו דזה עיקר שאף על פי שבודק בחורין ובסדקין בנר יחידי אף על פי כן אין לו לבדוק באבוקה בשאר מקומות מפני שהוא ירא וכו' ודעת הרא"ש ודעימיה דאיכא טעמא דרב פפא לחוד כמו הסמ"ג וסמ"ק ירא משום דהוה סד"א דלא סגי האי טעמא אלא שלא לבדוק באבוקה בחורין ובסדקין מפני שהוא ירא שמא ישרוף וכו' אבל בשאר מקומות אינו ירא ויכול לבדוק לכך קאמרי דבחורין בלאו טעמא שמא ישרוף אינו יכול לבדוק מפני שאינו יכול להכניסו לחורין ומעתה האי דרב פפא הוי אפילו לשאר מקומות שבבית · ועוד איכא ב' טעמים בגמרא רב זביד אמר זה אורו לפניו וזה אורו לאחריו רבינא אמר האי משך נהורא והאי מקטף קטופי ולא הובאו במחברים זולתי בהגה"מ מיימוני פ"ב ובכל בו · ונראה דמפני טעמים אלו אין לאסור אלא לכתחלה אבל בדיעבד ה"ל בדיקה מעלייתא אם לא משום דר"נ בר יצחק ורב פפא דלא מהני הבדיקה אפילו בדיעבד ולכך השמיטו המחברים הני טעמי דרב זביד ודרבינא . וכתב מהר"י ווייל"א דב' נרות הוי כאבוקה ואין לבדוק אלא בנר יחידי וכ"כ בדרשות מהרי"ל משם הסמ"ק ואיתיה באגודה פרק ערבי פסחי' לענין הבדלה וכן ברוקח תחלת סימן רס"ו כתב בנר אחד צריך לבדוק עכ"ל: **וכתב** הרא"ש על כן וכו' כלומר דהכא נמי כמו כן יש לחוש שהוא ירא שמא יטיף על הכלים וימהר לבדוק ולא יבדוק יפה וכך מבואר באשיר"י שכתב שהוא ירא שמא יטיף כו' ע"ש וכ"כ ר' ירוחם ע"ש וכן נמצא בהדיא במקצת ספרי רבינו והכל בו האריך בזה ומסקנתו בשם הרא"ד כהרא"ש דבעי נר של שעוה ושכן עמא דבר · ומ"מ נראה דבהני הויא בדיקתו בדיקה בדיעבד אלא לכתחל' הטוב והנאות לבדיקה הוא שעוה כמ"ש הרא"ש והכל בו בשם הרא"ד והאריך בזה וגם נתן טעם לאותן שבודקין בשמן: **ובודק** בכל המקומות כו' בפ"ק דפסחים ולשון הרמב"ם והסמ"ג וסמ"ק ובית דגים קטנים כו' וכיוצא באלו בודאי שלא הכניס שם חמץ א"צ בדיקה ע"כ · וז"ל הרוקח זה הכלל תתפש בידך כל דבר שאין קבע בדיקה שמסתמא שמכניסין בהן חמץ ואם ידוע ומסתפק ממנו צריך בדיקה כדאמר רב חסדא בית דגים קטנים יש לבדוק ולא גדולים אבל בית המלח ובית העצים או מקום כבשים או ירקות שיש לו ומקום גבוה צריכות בדיקה יפה עכ"ל וכתב הכל בו וצריך ללמוד לבני הבית לכבד תחת המטו' והתיבות כי פעמים שהחמץ נגרר שם בפי התרנגולים או בסבה אחרת ונשאר שם עכ"ל ונראה לי דוקא בחדר שאין רגילין לאכול והוי ספק חמץ ולכך תלינן לקולא דסגי בכבוד אבל לא בודאי חמץ ומה"ט ג"כ צריך לבדוק תחת המטה והספסלים בחדר שרגילין לאכול שם ולא סגי במה שמכבדין לשם וכ"כ מהר"י ווי"ל וכתב עוד מהרי"ו וצריך לבדוק בית יד של התינוקות וכן בית יד שלו כו' · וכתב בהגהת ש"ע וכן בכיסים: **ומ"ש** ואוצרות שמן אפילו אם נסתפק מהן אינו מוסכם דהרמב"ם והסמ"ג וסמ"ק וכל בו כתבו דאוצרות יין ושמן שוין בדין דבמסתפק מהן צריך בדיקה ע"ש מלשון הרי"ף והרא"ש והאגודה בפ"ק דפסחים משמע הכי וכבר כתב בעל מגדל עוז שהרי"ף והרמב"ם היו גורסים בגמרא גירסא אחרת וכן נראה עיקר ודלא כמ"ש המגיד שט"ס הוא בדברי הרמב"ם גם דלא כהגהת סמ"ק שהגיה בדברי ר"י ט"ע ואוצרות שמן ויין הנעולים ולא קאי נעולים אלא איין דוגמת מה שתיקן ה' המגיד בדברי הרמב"ם וכל זה מפני שלא היתה גירסתם גירסת ספרדיית ולשיטתן נמשך גם רבינו שפסק הדין כפי גרסתינו בגמרא ולא חש למה שמשמע מדברי הרי"ף והרא"ש כדברי הרמב"ם · ורבינו ירוחם הביא שני הסברות וכתב וחלוק זה תלוי במה שעתה מסתפקים משם להדלקה וה"ל כבי קירי כך מלאתי במאמר חמץ עכ"ל וכה"ג כתב גם הר"ן ובהגהות סמ"ק · ולענין הלכה נ"ל דאף בגבולינו שאין נוהגין להדליק בשמן אפ"ה יש להחמיר ולבדוק במסתפק מהן מטעם שכתבו הרמב"ם וסייעתו דמסתברא דהרבה גאונים היו גורסים גירסא אחרת כמ"ש לעיל ועל פי אותה גי' אוצרות יין ושמן שוין בדין זה: **ומ"ש** ואוצרות שכר במקום שרגילין וכו' דבמקום שאין רגילין אפי' במסתפקי' מהן א"צ בדיקה: **אבל** הגבוהים שאין יד האדם מגעת שם רש"י והר"ן כתבו הגבוהים יותר מדאי והנמוכין יותר מדאי שאין יד האדם מגעת שם להשתמש ורבינו כתב הגבוהות שאין יד האדם מגעת שם להשתמש והנמוכי' פחות מג' טפחים דכארעא סמיכתא דמי ואינו נוח להשתמש עליו: ומה שכתב בירושלמי חשיב גבוהים למעלה מי' טפחים ואינו נראה יש לדקדק מפ' כיצד משתתפין בפלוגתא דרב ושמואל דלזה בשלשול ולזה בזריקה מבואר שם דכל שגבוה י' טפחים אין תשמישו בנחת אלא בזריקה וכמ"ש גם רבי' למעלה בסימן שע"ה גם מהרי"ל הביא ראיה מפרש"י לשם שכתב וכי גבוה כותל י' חזי לתשמישתא דחצר. אמנם נראה דאין מכאן ראייה כלל דדוקא בתשמישין כבידין לא חזי בגובה י' אלא בזריקה אבל בתשמישין קלים חזי שפיר והכי מתקיף לה רב פפא ודילמא כשרבים מכתפין עליו בכומתא וסודרא וכן מבואר לשם ופרש"י מעתה בפתיתי חמץ שבחורין פשיטא דניחא תשמישתיה כמתא וסודרא וצריכין לבדוק אחריהן אף בגבוה מי' ע"ש בסוף (ד' פד): **לשון** הב"י ומ"ש על הירושלמי שאינו נראה מפני שעיקר תשמיש האדם הוא למעלה מי' י"ל דהנחת חמץ בחורין ובזיזין התינוקות מצויין בו יותר מהגדולים וכיון דקטנים אין תשמישן אלא בתוך י' אין החורין והזיזין צריכין בדיקה אלא כשאינן גבוהין יותר מעשרה ע"כ ואין לסברא זו עיקר בתלמוד ובמחברים · ועוד דבכל בו כתוב בשם הרא"ד שבמקום שרגלו של תינוק מצויה וידו מגעת צריך בדיקה אפילו בחורי הבית התחתונים אלמא דעיקר תשמיש חורין שהוזכר בברייתא בגדולים הוא . מיהו נראה ליישב דבכל שהוא למעלה מעשרה דנוח הוא להשתמש

דרכי משה

(ב) אמנם ... שלא תחלק בין בדיקה לבדיקה מיהו בתלמוד שלנו קאמר אכסדרה לאורה נבדקת עכ"ל משמע דלפי תלמוד שלנו חדר שיש לו אור הרבה דינו כדין אכסדרה: (ג) וכתב מהרי"ל בשם האגודה אי הנר נעשה קליעות דינו כאבוקה וע"ל סי' רצ"ח:

פרישה

... או בודקה ביום לאורה וא"צ להדליק נר אבל לכתחלה צריך לבדוק בלילה וכו' ... ולפי מה שכתבתי לעיל מ"ש רבינו גם היא שעה ידוע שכל אדם מצוי כו' שכ"מ ... דאפילו אכסדרה כו' מוכח ג"כ שרבינו סבר שלכתחלה צריך לבדוק בלילה: (ג) ואוצרות שכר סתם שכר מן התמרים היה:

דרישה

ולא הוה ברכה לבטלה לפי שדעתו כשמברך על ביעור לבער אם ימצא וכן הנהיג מהרש"ל וכעס על המניחין שמא יטלנו עכבר . וכתב המרדכי שצריך לכבד הבית קודם הבדיק' והבית ראוי לבדוק וכתב רמ"א הכיסי' ובתי היד של בגדים שנותנין לפעמים חמץ בתוכן צריכין בדיקה:

חידושי הגהות

תלג א שמעתי שיש מקשי' על דברי רבינו מרב הונא אמר רב נחמן דבפרק חלון גבי כותל שבין ב' חצירות שהיא לחצר א' גבוה י' ולשני אין גבוה י' שנותנין תשמיש הכותל לאותן שאינה גבוה לו י' משום דלדידיה תשמיש בנחת ולחבירו בקשה ופסקו רבי' לעיל בסי' שע"ב והיינו כדברי הירושלמי דלמעלה מי' לא ניחא תשמישתיה וע"ג דלק"מ

שאין יד האדם מגעת שם: (ד) גג היציע והמגדל שהוא משופע ואינו ראוי לתשמיש א"צ בדיקה אפילו הוא בתוך הבית וכן רפת בקר ולולין של תרנגולים ומתבן וכן חצר אינה צריכה בדיקה לפי (ה) שהעופות לא יניחו שום חמץ שלא יאכלוהו: חור שבין יהודי לחבירו כל אחד בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבו ודיו ושבין יהודי לעו"ג (ו) אין צריך בדיקה כלל: כותל שנשתמשו בו חמץ בחורין ונפל ונעשה גל (ז) אפילו אינו גבוה ג'

להשתמש בו שאין צריך לשום כל עיקר א"כ יד כל אדם שבבית משתמש שם ואם היה שם חמץ כבר נטלוהו משם ואינו דומה לשאר חדרי הבית ועליות שאין יד כל אדם רשאין להשתמש שם ואינו ודאי שנטלוהו משם אבל בחורין שיד כל אדם משתמש שם עשאוהו כרפת בקר דתלינן לקולא לומר דאם היה שם חמץ כבר ניטל משם ונאכל וכן בנמוכין לגמרי דאין משתמשין שם כל עיקר עשאוהו כמתבן ואין צריך בדיקה אבל אמצעית כיון דדרך להשתמש שם וגם אין נוח כל כך להשתמש שם איכא למיחש שמא יש שם חמץ שלא נטלוהו זו היא סברת הירושלמי על פי דרכו של רבינו ומכל מקום העיקר כדברי רבינו וכ"כ הרא"ש ורבינו ירוחם וכן משמע בפירוש רש"י והר"ן שהבאתי בסמוך וכך נראה מדברי מהרי"ל שכך היא מסקנתו: **גג** היציע והמגדל שהוא משופע פירוש גג היציע וגג המגדל. ואמר שהוא משופע בלשון יחיד משום דשם גג אחד הוא וכן פי' בית יוסף והכי איתא בברייתא להדיא גג היציע וגג המגדל וכ"כ הרא"ש ורבינו ירוחם והרוקח וכן פירש רש"י שם אבל בהרי"ף וברמב"ם ובסמ"ג וסמ"ק ואגודה לא הוזכר מגדל כלל אולי לא היה כתוב בגירסתם רק גג היציע: **ומ"ש** אפילו הוא בתוך הבי' כ"כ הסמ"ג והסמ"ק והיינו משום דקשיא להו למה לא נקט סתם גג משופע אלא רבותא קאמר דאפילו גג יציע שבתוך הבית וכ"ש שאר גגין שהעורבים מצויין שם: **ומ"ש** וכן חצר אינה צריכה בדיקה לפי שהעופות וכו' אחצר דסליק מיניה קאי האי טעמא ורצונו לבאר דלא תימא דוקא רפת בקר ולולין שהוא מקום דירתן תלינן לומר דודאי אכלוהו אבל לא בחצר לכך אמר לפי שהעופות השטין עלי' אוכל לא יניחו שום חמץ שלא יאכלוהו אם הוא באפשרו' שישיגו אותו ולכך אף בחצר שהוא פתוח מלמעלה כבר באו העורבין המצויין שם ואכלוהו וכן איתא התם להדיא מימרא דרבא: כתב רבינו ירוחם וכתב הרשב"א וכן קרקע הבית שתרנגולים מצויין שם אין צריך בדיקה ע"כ מיהו במקום שרגילין לאכול כל השנה דאי אפשר שלא יפול שום חמץ בשעת האכילה הרי יש שם ודאי חמץ ובודאי חמץ לא תלינן לומר שנאכל הכל כל זמן שלא ידענוהו שנאכל וכמו שיתבאר בס"ד: כתב הרמב"ם אמצע החצר אין צריך בדיקה וכ"כ הסמ"ק והסמ"ג ואחריהם נמשכו מהרי"ל ומהר"י ווי"ל אבל הרי"ף והרא"ש ורבינו ירוחם והאגודה כתבו בסתמא חצר אין צריך בדיקה כלשון הגמרא וכמ"ש רבינו ונראה לי דדעת הרמב"ם ודעימיה דלמאי דאסיק בגמרא אלא לצדדין חוזר לגמרי ממה שתירץ תחלה ל"צ לארובה שבחדר אלא אף בחצר קאמר דאין בודקין לאור החמה והא דחצר אין צריך בדיקה היינו דוקא באמצעה אבל בצדדין כלומר בחורין שבצדדין במקום שאין אור החמה מאיר שם כל כך שאין לתלות שם בעופות צריך לבדוק לאור הנר דוקא ומוכח כן מדקאמר אלא ולא קאמר לא לצדדין משמע דחוזר לגמרי ממה שתירץ תחלה ומשמע במהרי"ל דברפת בקר נמי אם יש שם חור וכה"ג שימשו בהן חמץ צריך בדיקה ונראה לי דכ"ש הוא מחצר דכיון דבחצר אין תולין בעופות שיאכלו מה שבחורין אע"פ שדרכן למשמש בחורין קל וחומר בבהמות: **כתב** הסמ"ק והאגודה הא דחצר אין צריך בדיקה היינו ר"ל מספק חמץ אבל בודאי חמץ צריך לבער וכן נראה ממה שכתב הרמב"ם והסמ"ג ושאר מחברים דרפת בקר ולולין דאין צריך בדיקה היינו דוקא מסתמא וכו' והשתא כל שכן הוא דאם רפת בקר ולולין שהם מקום דירתן לא תלינן לומר דאכלוהו קל וחומר לחצר· ונראה שטעם דין זה משום דאין ספק מוציא מידי ודאי וכן משמע לקמן בסימן תל"ח דמטעם דאין דרכה של עכבר לפרר צריך לבדוק אחר הככר שהכניס העכבר ואין מחלק בין שהככר אינו גדול דתלינן לומר דאכלו כמו שמחלק בסי' תל"ט אלא ע"כ דבודאי חמץ צריך בדיקה ולא תלינן לומר דאכלו דאין ספק מוציא מידי ודאי אע"פ דכבר בדק וכדאיתא בפרק קמא דפסחים (דף ט) ומק"ו היכא דלא בדק והכניס חמץ בידים · ויש לתמוה דבהג"ה מיימוני בפרק רביעי כתב ריב"ק היה אוסר להשליך חמץ במקום הפקר וכו' מיהו קודם זמן איסורו יכול להשליך לכל מקום שהעורבים מצויים שם הואיל ולא נאסר בהנאה ובהא מיירי הא דחצר א"צ בדיקה ואם ימצא חמץ בחצר אחר זמן איסורו אסור להניחו שם כדי שיקחוהו העורבים דעיקר ביעור חמץ שרפה עד כאן לשונו הנה שמתיר להשליך חמץ קודם זמן איסורו ואין צריך לבדוק אחריו אע"ג דבידוע הוא שהשליך שם חמץ ודלא ככל הגאונים דלעיל· ויראה לומר דהיינו דוקא בחצר המשותף להרבה בתים כסתם חצר שבתלמוד ודינו כמקום הפקר לענין חמץ הנשלך לשם כאילו נשלך למקום הפקר ולא חיישינן לשמא ישאר שם קצת חמץ לאחר זמן איסורו שאינו עובר עליו כשמונח במקום הפקר ומ"מ אע"פ שבמקום הפקר אם מצאו שם אחר זמן איסורו יבערנו כדינו דעיקר ביעור חמץ שריפה אבל בחצר המיוחד לאדם אחד מודה דבודאי חמץ צריך לבדוק ולבערו ומק"ו שאין להשליך שם חמץ דשמא ישאר ממנו תוך זמן איסורו ואז יהא עובר עליו כיון שהחמץ ברשותו וכה"ג כתב רבינו בסימן תמ"ג ויכול להאכילו לבהמה חיה ועוף ובלבד שיעמוד עליהם כו' דהיינו דוקא כשמאכילן ברשותו. ומטעם זה נמי צריך בדיקה כשהכניס חמץ בחצירו שאולי כבר הגיעו מעופות ממנו· ויראה לי שמפני זה דקדק הרמב"ם וכתב בביאור גבי רפת בקר ולולין והדומין לו דבודאי חמץ צריך בדיקה ולא כתב כן להדיא גבי חצר והיינו משום דלא פסיקא מילתא גבי חצר כיון דבאינו מיוחד לאדם אחד א"צ בדיקה וכדפרישי' ונראה שזו היתה דעת הב"י בש"ע שלו שכאן פסק כרמב"ם וסמ"ק דבודאי חמץ צריך בדיקה ובסי' תמ"ג פסק דיכול להשליכו ובלבד שיעמוד עליהם וכו' ובסימן תמ"ה פסק דיכול להשליכו למקום שהעורבים מצויין שם וכו' לא כתב שיעמוד עליהם וטעמו דבסימן תמ"ה איירי במשליכו במקום הפקר וכדמשמע בלשונו שם להדיא וכדפרישי' ובהגהת ש"ע השיג עליו בסי' תל"ג וכ"ל דהעיקר כדברי ב"י וע"ל סוף סימן תכ"ט: לשון מהרי"ו אמצע חצר אין צריך בדיקה אבל אם יש שם חמץ ודאי צריך לבערו כדאיתא בהג"ה מיימוני ומש"ה יזהר קודם הפסח שלא ישליך התבואה בחצר לתרנגולים במקום שהוא לח שמא יחמיץ וישאר לשם בתוך הפסח וכ"ש שיזהר מזה תוך הפסח ע"כ וכ"כ מהרי"ל ומהר"ש: **חור** שבין יהודי לחבירו כו' ברייתא בפ"ק ופרש"י עד מקום שידו מגעת כגון שהכותל עב הרבה· והא דצריך לבטל השאר אע"ג דא"א להשתמש שם היינו משום דחיישינן שמא נתגלגל החמץ ברחוק אבל בודאי חמץ צריך להוציאו דה"ל כמטמין בבור: **ומ"ש** ושבין יהודי לעו"ג אין צריך בדיקה כלל ברייתא שם פלוגתא דת"ק ודפלימו ופסק כפלימו וכ"כ הרא"ש וכן פסק הרמב"ם לפי גירסת הדפוס אכן בספר הרמב"ם כתיבת יד לא הוזכר כלל דין חור שבין יהודי לעו"ג וכך היתה נוסחת הרב המגיד ופירש הוא ז"ל דדעת הרמב"ם דאף בין יהודי לעו"ג דינו כמו בין יהודי לחבירו· אבל הסמ"ג וסמ"ק והר"ן והרוקח ורבי' ירוחם פסקו כפלימו כדברי הרא"ש ורבינו והכי נקטינן: **כותל** שנשתמשו בו חמץ כו' בפ"ק תנא ל"צ דנפל למה לי בדיקה והתנן חמץ שנפל עליו מפולת ה"ה כמבוער התם שאין הכלב יכול לחפש אחריו הכא כשהכלב יכול לחפש אחריו . והא"ר אליעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין אמר רב אשי שמא תאבד לו מחט ואתי לעיוני בתרה . וכה"ג לאו מצוה היא והתניא האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן עולם הבא הרי זה צדיק גמור· דילמא בתר דבדק אתי לעיוני בתרה ר"כ בר יצחק אמר משום סכנת העו"ג ופלימו היא וכתבו התום' הא דמשמע גבי מפולת דאם הכלב יכול לחפש אחריו אינו כמבוער וצריך לבערו ואינו מפטר מפני סכנת עקרב אומר ר"י שאני התם דודאי איכא חמץ הטריחוהו חכמים להשכיר פועלים במרא וחצינא אבל הכא שאין החמץ ידוע לא הטריחוהו עכ"ל וזה מבואר כדברי רבינו ותמה הב"י על הרי"ף והרא"ש שלא הביאו סוגיא זו ואיני יודע למה לא דקדק בקושיא זו גם על הרמב"ם וסמ"ג וסמ"ק ואגודה ורבי' ירוחם והכל בו שאין אחד בהן שיפסוק כסוגיא זו דפ"ק אלא כמתניתין דפרק כל שעה ומה שנאמר עלה לבד ולי נראה דדעתם דאין חילוק כלל בין היכא דאיכא חמץ ודאי להיכא דליכא חמץ ודלא כפי' ר"י אלא לעולם אינו כמבוער אם הכלב יכול לחפש אחריו ומה דתניא בפ"ק אין מחייבין אותו להכניס ידו לחורין כו' ומוקים לה בשהכלב יכול לחפש אחריו אין פירושו דאין מחייבין אותו כלל לבער אלא ה"ק דאין מחייבין אותו שיבדוק בגל ממש לאור הנר ככל דיני הבדיקה אלא משכיר פועלים שיוציאו את החמץ מרחוק לגל על ידי מרא וחצינא וזהו דקתני אין מחייבין אותו להכניס ידו לחורין וכולי משמע דוקא בכה"ג הוא דאין מחייבין אותו כנ"ל ואיכא לתמוה על רבינו במה שפסק כדברי התוספות הפך כל המחברים שקדמו אליו ולא הזכיר דבריהם כמנהגו: **ומ"ש** אפילו אינו גבוה שלשה טפחים בפרק כל שעה

תנא

עשרה אין סחורין והזיזין צריכין בדיקה אלא כשאינן גבוהים יותר מי' ומיהו ר"י כתב כדברי רבינו וכן מצאתי בתשובת הרא"ש:

ומ"ש גבי גג היציע והמגדל דטעמא מפני שהוא משופע אתרוייהו קאי ונקט לשון יחיד משום דשם גג אחד הוא וכן פירש רש"י גג היציע אע"פ שהוא נמוך הואיל ומשופע א"צ לבדוק אבל שאר גגין שלנו לא היו משופעין וכתב עוד גג המגדל משטיי"ר של עץ שנותנין לתוכו כלים ואוכלים תוכו צריך בדיקה ולא גגו:

ומ"ש רבינו לפי שהעופות לא יניחו שום חמץ וכו' לא קאי אלא לחצר ולול של תרנגולים דבחצר נמי שייך טעמא דעופות כדקאמר בגמרא מפני שהעורבים מצויין שם וכ"כ ר"י אהא דחצר אינה צריכה בדיקה דה"ה לקרקע הבית שתרנגולים מצויין שם· אבל רפת בקר פי' רש"י שאם היה שם חמץ הבהמות יאכלוהו ומתבן בית התבן דמה דרכו של חמץ שם: וכתב הר"ן דהא דחצר אינה צריכה בדיקה דוקא אמצע של חצר אבל חורין צריכים בדיקה וכ"ד הרמב"ם וכ"כ סמ"ק ואמצע החצר אין צריך בדיקה וכתב שם נראה שר"ל מספק חמץ אבל ודאי חמץ לא (ד) ובהגהות כתב קודם זמן איסורו יכול להשליכו בכ"מ שהעורבי' מצויים שם הואיל ועדיין לא נאסר בהנאה ובהכי איירי ההיא דחצר א"צ בדיקה ואם ימצא חמץ אחר זמן איסורו אין להניחו שמה כדי שיקחוהו העורבים דעיקר ביעור חמץ הוא שריפה עכ"ל ובסי' תמ"ו אכתוב בדעת רבינו בזה:

כותל שנשתמשו בו חמץ בחורין וכו' בפרק כל שעה (לא:) חמץ שנפל עליו מפולת הרי הוא כמבוער רשב"ג אומר כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו תנא כמה חפישת הכלב שלשה טפחים אמר רב חסדא וצריך שיבטל בלבו ובפ"ק (ח·) תנא אין מחייבין אותו להכניס ידו לחורין ולסדקין לבדוק מפני הסכנה מאי סכנה אי לימא מסכנת עקרב כי משתמיש היכי משתמיש לא צריכא דנפל אי נפל למה לי בדיקה והתנן חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער התם שאין הכלב יכול לחפש אחריו הכא כשהכלב יכול לחפש אחריו ופירש"י דנפל אם נפל הבניין אין מחייבין אותו לבדוק את גל האבנים אלא למראית העין אבל לא להכניס ידו ביניהן ומתחלה כשהיה הכותל קיים נשתמש בחורין ועכשיו נפל ויש שם סכנת עקרבים שדרכן להמצא באשפות ובגלים ומקשי' בגמרא והא אמר רבי אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין אמר רב אשי שמא תאבד לו מחט ואתי לעיוני בתרה ופירש"י שמא תאבד לו מחט קודם לכן ואתי השתא לעיוני בתרה וכיון דמתכווין אף למחט לאו שליח מצוה הוא וניזוק ופריך וכה"ג לאו מצוה הוא ומשני דלמא בתר דבדק אתי לעיוני בתרה ופרש"י בתר דבדק וגמר את כל המצוה אתי לעיוני בתרה. וכתבו התוספות הכא כשהכלב יכול לחפש אחריו ולכך אינו פטור אלא מפני הסכנה והא דמשמע גבי מפולת דאם הכלב יכול לחפש אינו כמבוער וצריך לבערו ולא מיפטר מפני סכנת עקרב אומר ר"י שאני התם דודאי איכא חמץ הטריחוהו חכמים להשכיר פועלים במרא וחצינא אבל הכא שאין החמץ ידוע לא הטריחוהו עכ"ל וזה מבואר כדברי רבינו אבל הרי"ף והרא"ש לא כתבו אלא מתניתין דפרק כל שעה ומה שנאמר עליה שם בלבד ולא הזכירו דבר ממה שנאמר בפ"ק ותמהני למה לא הזכירוה דאף על גב דר"כ ב"י מוקי להדיא ברייתא באוקימתא אחריתי דמאי סכנה סכנת עו"ג מ"מ אוקימתא קמייתא לא נדחית ואפשר דר"כ ב"י מודה בה לענין דינא ועוד דהא רב אשי אתי לשנויי מאי דאקשו עלה דההיא אוקימתא אלמא הכי ס"ל:

מטה

דרכי משה

(ד) אמנם לקמן סימן תמ"ה כתבתי דשרי לזרוק לחצר חמץ קודם זמן איסורו א"ב כ"ש דא"צ לבודקו:

דלא

פרישה

(ד) גג היציע פירוש המדר נקרא יציע כדאיתא בר"פ המוכר את הבית מאי יציע כו' ופירש רשב"ם והוא בנין נמוך אצל הבית מצידו או מאחוריו כו' ע"ש והכא ה"פ גג של יציע וכאן אינו ר"ל שהיציע עומד חוץ לבית דא"כ פשיטא דאין צריך בדיקה בגגו דלא יהא אלא מחצר אלא ר"ל אפילו עומד בתוך ביתו ומ"ש רבינו אפילו הוא בתוך ביתו איציע נמי קאי וכ"כ בש"מ בהדיא בסי' זה ע"ש וגם נראה דגג בתיבת אף שהיה שוה א"צ בדיקה דומיא דחצר: (ה) **שהעופות** לא יניחו שם קאי אחצר ולול דבחצר העורבים שכיחים אבל ברפת פרש"י דאם היה שם חמץ הבהמות יאכלוה: (ו) **אין** צריך בדיקה כלל אע"ג דשלוחי מצוה אינן ניזוקין היכא דשכיחא היזק שאני: (ז) **אפילו** אם' אינו גבוה ג' טפחים כו'

ג' טפחים כדי חפישת הכלב א"צ לבדוק תחתיו כיון שיש בו סכנת עקרב שמצויין בגלים חיישינן שמא אחר שישלים בדיקתו שאין עסוק במצוה יחפש אחר (ח) מחט שנאבד לו ויבא לידי סכנה והני מילי בסתם אבל בידוע שיש תחתיו חמץ אם אינו גבוה ג' טפחים צריך לבדוק אחריו ולהוציאו משם (ט) במרא וחצינא בענין שאין בו סכנה ואם יש עליו גובה ג' טפחים מבטלו בלבו ודיו : מטה החולקת כל הבית (י) מכותל לכותל קאמר רשב"ג אם יש תחתי' עצים ואבנים א"צ לבדוק אלא צדה החיצון שכלפי החוץ ואם אין תחתיה עצים ואבנים אם היא גבוהה בודק אף צד' הפנימי שיכול לעבור תחתיה ואם היא נמוכה א"צ לבדוק צדה הפנימי שאינו יכול לעבור תחתיה וא"א הרא"ש ז"ל לא הביא זה בפסקיו ולא רב אלפס ואפשר [א] משום שהן דברי יחיד דלרבנן לעולם אינו בודק אלא צד החיצון : מרתף שמסדרין בו שורות של חביות זו אצל זו עד שנתמלא כולו וחוזרים ומסדרים שורות אחרות על התחתונות עד הקורה א"צ לבדוק אלא שורה העליונה פי' שורה אחת על פני רוחב המרתף ולא על כל שטח המרתף אלא עליונה הרואה את הקורה ואת הפתח ואחרת למטה ממנה ויש פוסקין העליונה כדפרישית ואחרת לפנים ממנה וא"א הרא"ש ז"ל פסק כסברא ראשונה : ירושלמי בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכין בדיקה שמכניסין בהן חמץ בעבורים ובראשי החדשים פי' בסעודה שעושין

מטה החולקת כל הבית וכו' בפ"ק דפסחים מטה החולקת כל הבית ומפסקת צריכה בדיקה ורמינהו רשב"ג אומר מטה החולקת בתוך הבית ועצים ואבנים סדורי' תחתיה ומפסקת א"צ בדיקה ל"ק הא דמדליא הא דמתתאי·ופירשו התוס' דחולקת בתוך הבית ומפסקת היינו שמונחת בתוך הבית כלומר באמצע הבית וחולקת היינו שמגעת מכותל אל כותל ואינו יכול לעבור מצד אחר אלא ע"ג המטה או ישוח ויעבור תחתיה וקאמר דאין צריך בדיקה לצד הפנימי וכן משמע בירושלמי ובתוספתא דקאמר רשב"ג אומר מטה שהיא חוצצת החולקת בתוך הבית ועצים ואבנים מונחין תחתיה בודק צד החיצון ואינו בודק צד הפנימי ומתוך הירושלמי משמע דברייתא דקתני בה עצים ואבנים גרסינן א"צ בדיקה והא דלא משני הכא שיש עצים ואבנים משום דלא משמע ליה שבשביל כך א"צ בדיקה אלא משום דאין דרך לשוח ולעבור תחת המטה ומשני הא דמידלייא התם צריך בדיקה לפי שרגליה גבוהין ויכול לעבור תחתיה בלא שחייה וכתב עוד התוספ' א"נ במידלייא א"צ דלא ניחא לעלות על גבה וי"ס דגרסי' א"צ בקמייתא ובבתרייתא צריך ולפי גירסא זו נקט עצים ואבנים סדורים תחתיה לרבותא ורש"י פי' דלענין תחתיה מיירי ודברי רבינו כפי' ראשון של תוס' ב : מרתף שמסדרין בו שורות של חביות וכו' משנה שם (ב·) ובמה אמרו שתי שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ כלומר במרתף שמסתפק ממנו יין לשולחנו בש"א שתי שורות על פני כל המרתף ובה"א שתי שורות החיצונות שהן העליונות ובגמרא (ח:) אמר רב עליונה ושלמטה הימנה ושמואל אמר עליונה ושלפנים ממנה וכתב הרא"ש יש מן הגאונים שפסקו כשמואל והרמב"ם פסק כרב וכן פסק ה"ר יונה ושיעור דברי רבינו כך היא א"כ לבדוק אלא שורה העליונה ואחרת למטה ממנה פי' שורה א' על פני רוחב המרתף ולא על כל שטח המרתף אלא עליונה הרואה את הקורה ואת הפתח ואחרת למטה ממנה :
ומ"ש

תנא כמה חפישת הכלב ג' טפחים ומבואר בדברי המחברים דעד ג' ולא עד בכלל דבגובה ג' ממש אין הכלב יכול לחפש בכל ויש לדקדק בפחות משלשה למה לא תלינן להקל שהכלב יאכלנו כמו גבי רפת בקר ולולין ויש לומר דהתם תלינן דנאכל כבר קודם זמן בדיקת החמץ אבל כאן דבשעת הבדיקה החמץ עודנו בגל והגל הוא ברשותו ושמא יחפוש הכלב אחריו ויוציאנו לאחר זמן איסורו ויעבור עליו תכף אבל בגל של הפקר אין צריך בדיקה אחריו דאפילו אם יוציאנו הכלב לאחר זמן איסורו אינו עובר עליו כיון שמונח במקום הפקר כדלעיל בסעיף ח' : ומ"ש יחפש אחר מחט שנאבד לו הגיה עליו מהרש"ל פי' רש"י קודם בדיקה עכ"ל ולי נראה דאין צורך לפרש בדברי רבינו דרש"י לא פי' כן אלא למאי דסלקא אדעתי' יחפש אחר המחט קודם שיסיים בדיקתו אבל למאי דמסיק דילמא בתר דבדיק אתו לעיוני בתר' אין חילוק דאף אם נאבד לו אחר שיסיים בדיקתו למו שליח מצוה הוא בודאי אם נאבדה על ידי הבדיקה אינו ניזוק אפי' יחפש אחר הבדיקה שהרי אם לא יחפש אחריה הרי ניזוק באבידת המחט ושלוחי מצוה אינן ניזוקין בשום פנים ואפשר דגם מהרש"ל לא בא אלא להוציא מלב הטועה לפרש יחפש אחר שיסיים הבדיקה אחר המחט שנאבדה לו בתוך הבדיקה ודו"ק. ויש לדקדק למה לי' לתלמודא למימר גבי חור שבין יהודי לעו"ג דאין צריך בדיקה משום דשכיח היזקא תיפוק ליה מטעמא שמא תאבד לו מחט כו' כמו גבי גל. ואיפכא ליכא לדקדק דהא ודאי אף ע"ג דשכיחי עקרבים בגלים לא שכיח' הזיקא אבל היזקא דעלילות עו"ג דשכיחי טובא· וי"ל דעדיפא ליה ה"ט דשכיח היזקא ומ"מ העיקר בדעת רבינו נראה לי דסבירא ליה דהאי טעמא דשמא תאבד לו מחט לא סגי אלא בסתמ' ולא בחמץ ידוע אבל מטעמ' דשכיחא היזק' אפילו בידוע שיש שם חמץ אין צריך בדיקה ותדע שהרי רבינו לא כתב והני מילי בסתם כו' אלא בגל וליכא למימר דהוא הדין בחור שבין יהודי לארמאי וכו' שאם כן הוה ליה למימר אחר שכתב דין חור שבין יהודי לעו"ג וכן כותל כו' אבל כיון שכתב כותל כו' משמע שדיניהם חלוקים בזה מטעם דפרישי' :

ומ"ש ואם יש עליו גובה ג' טפחים מבטלו בלבו מצאתי בהג"ה דאלפסי משם רבינו ישעיה אחרון ז"ל והואיל ולא עבר עליו בבל יראה מותר באכילה אחר הפסח שאין לחוש בו להטרחה הואיל ונפל עליו מפולת עכ"ל וה"ע : ומ"ש ואם יש עליו גובה ג' טפחים מבטלו בלבו בפרק כל שעה אמר רב חסדא וצריך שיבטל בלבו ולשם פי' רש"י צריך שיבטל בלבו שמא יפקח הגל במועד וגמצא עובר עליו ע"כ משמע דס"ל דהאי ביטול אינו אלא מדרבנן דחיישינן שמא יפקח הגל במועד וכו' אבל כל זמן שלא יפקח הגל אינו עובר עליו וכ"כ הר"ן ושכך תניא במכילתא · אכן מצאתי בהג"ה מהר"ש מגלסט"ט ז"ל אני שמואל פירשתי דברי רב חסדא דמדאורייתא צריך לבטלו ואע"ג דמדרבנן ה"ה כמבוער שלא יבא לאכלו בפסח שהרי טמון הוא מ"מ עובר הוא בל יראה ובל ימצא ובל יטמין וצריך לבטלו ולהיפך שמעתי אבל כן עיקר כמו שפרשתי עכ"ל וגל דלדעתו צריך לפרש המכילתא דוק' שנפלה עליו מפולת גדולה כ"כ שאין בידו לפקח הגל והוה אבוד ממנו ומכל אדם שהוא מותר· דלא קרינן ביה שלך · אבל מתני' דמיירי בשאין הכלב יכול לחפש אחריו אבל ביד כל אדם לפקח הגל שהוא קטן וזה דומה למטמין בבורות ועובר עליו דאורייתא אם לא יבטל וכדומה לזה פי' הרמב"ן בפי' התורה וכן נראה עיקר וכ"כ בסמ"ק ס"ס ל"ח וצריך לבטלו בלבו משום בל יטמין ע"כ הנה מבואר דמשום בל יטמין דהוא אסור דאורייתא כדתניא בפ"ק יכול יטמין ת"ל לא ימצא צריך לבטל ויש ללמוד מכאן דכל היכא דצריך לבטלו דאורייתא אי לא בטלו והוא אחר זמן איסורו צריך לפקח הגל ולהוציאו משם ולבערו אבל אם א"צ לבטל אלא מדרבנן וזמן הביטול כבר עבר אין עליו שום חיוב מעתה וכן ראוי להורות : מטה החולקת כו' ברייתא בפ"ק ושם האריכו רש"י ותו' בביאור הסוגיא ומבואר שם בתו' כפי' הראשון ולפי גירסת הספרים וכדמשמע מתוך ירושלמי דאין חילוק כלל בין יש עצים ואבנים תחתיה אם לאו אלא אם היא גבוהה צריך בדיקה ובנמוכה א"צ בדיקה ולפי האי נמי שכתבו התו' הוא להיפך דבגבוה אין צריך בדיקה ובנמוכה צריך בדיקה דניחא לעלות על גבה לצד הפנימי וליש ספרים דגרסי' וכו' כך הדין כמו לפי האי נמי ואין חילוק בין יש עצים כו' וא"כ דברי רבינו דמחלק דביש עצים ואבנים תחתיה לעולם א"צ לבדוק כו' אי אפשר ליישבם ע"פ פירושים אלו שכתבו התוספות גם אי אפשר שסובר כפירוש רש"י שהרי רבינו כתב כדברי התו' דלענין לצד הפנימי דוקא איירי רשב"ג אי צריך לבדוק ולא כרש"י דפי' דלענין תחתיה קאמר וגם רבינו כתב מטה החולקת כל הבית מכותל לכותל וזהו פירוש התוספות ולא כרש"י שפי' החולקת תשמישי הבית ע"ש ונראה לפע"ד דדברי רבינו הם כפר"ח שהביאו התוספות דלדעתו כן הדין דביש עצים ואבנים תחתיה אפילו גבוה א"צ בדיקה אבל אם אין עצים ואבנים תחתיה אם היא נמוכה או ודאי נמי א"צ בדיקה ואם היא גבוה צריך בדיקה. והב"י כתב וז"ל ודברי רבינו כפירוש הראשון של התוספות ע"כ ודבריו תמוהים בעיני הכל · וכ"ל ליישב דבריו שהיה עולה על דעתו שמ"ש התוס' בפי' הראשון דלא משמע ליה שבשביל כך א"צ בדיקה אלא משום דאין דרך לשוח וכו' היינו מטעם שאם נפרש דבשביל עצים ואבנים שתחתיה א"צ בדיקה א"כ קשיא פשיטא דהיאך יבא החמץ לשם כיון שאי אפשר לעבור תחתיה אל צד הפנימי אלא ודאי אף כשאין שם עצים ואבנים א"צ בדיקה משום דאין דרך לשוח והא דנקט ועצים ואבנים כו' פירושו או עצים ותהיה הוי"ו המדבקת במקום או המחלקת ובדרך נעשה מתפרש כאילו אמר מטה החולקת בתוך הבית נעשי' כאילו עצים ואבנים סדורין תחתיה וכיון שמפסקת צריכה בדיקה ופריך אברייתא קמייתא דקתני אין צריך בדיקה ומשני הא דמדלי' צריך בדיקה כו' שלפי זה פסק רבינו הוא ממש כפי' הראשון של תוספות · וכל זה גרם לו מפני שלא היה כתוב בתוספות שלו פי' ר"ח וכן ראיתי במקצת תו' שלא כתו' בהן פי' ר"ח ומפני כך חשב הרב לומר שדעת רבינו כפי' הראשון של תוספות וכפי מה שבארתי דעתו ואין האמת כן דמבואר כלשונם דכוונתם לומר שאם היינו אומרים דבשביל העצים והאבנים אין צריך בדיקה אבל בלא עצים ואבנים דרך לשוח א"כ היה סברא לומר דאף בעצים ובאבנים יכול לעבור תחת המטה ע"י הדחק אלא בע"כ אין עצים ואבנים מעלין ומורידין . ועיקר הטעם דאין צריך בדיקה משום דאין דרך לשוח ועצים ואבנים כדי נקט' · אבל דעת רבינו כפירוש ר"ח ודו"ק · שוב מצאתי בסוף ספר בדק הבית שהב"י בעצמו השיב על זה בדרך אחר וע"ש : ומ"ש ואפשר משום שהם דברי יחיד וכו' תימה היאך אפשר לומר שרבנן חולקים על רשב"ג בזה כיון דלא אשכחן אפילו רמז פלוגתא : ומהר"ש לוריא הגיה על דברי רבינו וז"ל ותימה על הרא"ש שלא הביאו כי הרי"ף והרמב"ם לא ס"ל האי כללא דכ"מ ששנה רשב"ג וכו' אבל ר"ח ור"י שפסקו כהאי כללא ואף הרא"ש הסכים עמהם בסוף כתובות וגיטין א"כ היה לו להביאו עכ"ל ונראה דלא קשיא מידי דהא כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו קאמר והא ברייתא היא עוד נראה ליישב שלא הביאוהו משום דסבירא ליה דהאי דינא אינו אלא כשהמטה בחדר מיוחד לאדם אחד שאינו משתמש שם כל כך חמץ וגם אין תרנגולים מצויין שם . אבל כל שהמטה עומדת בבית שמשתמשין בו חמץ תדיר צריך בדיקה בכל ענין דקרוב לומר שהחמץ נגרר שם בפי התרנגולין או בסכנה אחרת ונשאר שם וכהאי גוונא כתב הכל בו וכיון דלאו מילת' דפסיק' היא לא הביאוהו מיהו הרוקח בסימן רס"ו הביא דין זה דמטה החולקת ומשמע מדבריו שפוסק כרש"י : ומ"ש מרתף שמסדרין וכו' משנה בפ"ק : ומ"ש עליונה רואה את הקורה ואת הפתח ואחרת לפני' ממנה גמרא מסמיה דשמואל וכן פסק הרי"ף דהלכתא כשמואל ובהגהת מיימוני תמה על הרמב"ם ודעימיה שפסקו כרב שהרי המסקנא בגמר' כשמואל ושכן פסק ר"י האלפסי· אבל הר"ן כתב שהרי"ף השמיט מחלוקת דב' שורות וכן ראיתי באלפסי ישן שלא היה כתוב בו מחלוקת דרב ושמואל בדין ב' שורות : ומ"ש וא"א הרא"ש פסק כסברא הראשונה איני יודע מניין לו דאף ע"ג שכתב דברי ה"ר יונה לבסוף מ"מ לא פסק כן בפירוש וזה דרך ידוע בכל מקום שכותב רבינו פסק משמע שפסק כן בפירוש ולא ה"ל לכתוב אלא ומסקנת א"א הרא"ש כסברא הראשונה ואולי קים ליה לרבינו דמ"ש הרא"ש בסוף כמה טעמים לדברי רבי יונה הוא מדברי הרא"ש שמביא ראיות לדבריו לא שהם מדברי ר' יונה עצמו ונמצא לפי זה שפוסק כר' יונה :

ומ"ש

פרישה

כו' פי' וא"כ הוא כדי חפישת כלב וחיישינן שיחפש בגל ויגלה ויעבור בבל יראה מורי ז"ל : (ח) מחט שנאבד לו כו' פירש"י קודם בדיקה וכן רש"ל הביאו בהגהותיו · ור"ל דאל"כ היאך נאבד לו המחט הא שלוחי מצוה אינן ניזוקין וק"ל : (ט) במרא ותצינא ואז יש לו היכר שלא יבדוק אחר מחט בידים : (י) מכותל לכותל כו' ועומדת באמצע הבית : הילכך

דרישה

סי' תלג [א] משום שהם דברי יחיד וז"ל מורי ז"ל תימא על הרא"ש שלא הוא סבר כהאי כללא כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו כו' אבל הרי"ף והרמב"ם שלא סבירא להו עכ"ל ותימא על תמיהתו הלא דוקא בכל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו קאמרי וזה ברייתא הוא ולא משנה :

ודלא

חדושי הגהות

דלק"מ לדברי רבינו כלל דהתם ר"ל דאותו שהכותל אינה גבוה לו י' יכול לשמש בה ע"י הילוך שיכול להלך מן החצר להכותל ולכן הוא לזה בנחת ולחבירו בקשה אבל הכא כל שדרכו להניח שם חמץ צריך בדיקה אע"פ שאינו יכול להלך שם ס"ל לרבינו דודאי עיקר הנחת האדם היא למעלה מי' (מהרל"ח) : ב זה אינו דלפי' ראשון של תוס' אין חילוק

שעושין בעיבור השנה ובעיבור ר"ח (יח) הלכך שלנו ג נמי צריכין בדיקה לפי שהתינוקות מכניסין בהם חמץ: כתב ראב"ן בני אדם המכבדין חדריהם בי"ג בניסן ומכוונין לבדוק החמץ ולבער ונזהרין שלא להכניס שם עוד חמץ אע"פ כן צריכין בדיקה בליל י"ד:

תלד ואחר הבדיקה יהא נזהר בחמץ שמשיירין להצניעו שלא יצטרך בדיקה אחרת כגון אם יטלנו עכבר בפניו או אם יחסר לחמו כגון שהניח י' ככרות ומצא ט' שאז צריך לבדוק כל הבית פעם אחרת אבל בסתם שאינו יודע אם חסר ממנו אם לאו אין חוששין שמא גיררה חולדה ממנו להצריכו בדיקה ואם כפה עליו כלי ולא מצאו א"צ בדיקה אחרת כיון שאי אפשר לחולדה ולעכבר ליטלו אנו תולין ודאי אדם נטלו (א) אבל אם לא כפה עליו כלי ולא מצאו צריך בדיקה אחרת לכך טוב לתלותו באויר או ליתנו בתיבה מקום שאין עכבר יכול לבא שם ואחר הבדיקה מיד בלילה יבטלנו ויאמר כל חמירא דאיתיה ברשותי דלא

ב"ח

ומ"ש והלכך שלנו וכו' כלו' לא תימה הואיל דרשות של רבים הוא אין כאן משום לא ימצא שהרי בירושלמי קאמר דצריכין בדיקה והלכך בשלנו נמי צריכין וק"ל: כתב ראב"ן וכו' פי' אף שהיו בודקין לאור הנר ונזהרים בכל דיני בדיק' אעפ"כ כדי שלא לחלוק בין ביעור לביעור צריך לחזור ולבדוק בליל י"ד. ומ"מ כתב במרדכי תקנת חכמים לכבד הבית היטב ג"כ קודם הבדיקה וכ"כ ברוקח סימן רס"ה וכן הוא בדרשות מהרי"ו ומהרי"ל משם מהר"ש ובת"ה סימן קל"ג כתב אף אם כבדו הבית היטב ובדק מקלת הבית ג"כ אעפ"כ לא יצא ידי חובתו עד שיבדוק בדיקה גמור' לחורי' ולסדקי' בכל חדרי הבי' ע"ש וכ"כ באגוד"ה:

תלד ואחר הבדיקה וכו' כן פירש"י בפ"ק וז"ל מה שמשייר אחר הבדיקה מאכילתו יניחנו בצינעא ותימה למה לא פי' מה שמשייר קודם בדיקה מאכלו בליל' יניחנו בצנע' דשמא יטלנו עכבר בפניו בשעת בדיקה ויצטרך לחזור ולבדוק מה שכבר בדק והא דתניא הרוצה לאכול חמץ אחר הבדיקה כיצד יעשה מה שמשייר יניחנו בצינעא ה"ק כיצד יעשה קודם הבדיקה וכן נראה להדיא מדקדוק לשון ה"ר ירוחם והר"ן ע"ש וכ"ל דאף רש"י מודה דצריך להצניעו קודם בדיקה אלא דלשון שיור משמע דקאי אמה שמשייר מאכילתו דהוא אחר הבדיקה דאסור לאכול קודם שיבדוק ומתניתין נמי דנקטה לשון שיור היינו משום דמילת' דפסיקא היא דכ"א משייר מאכילתו בלילי' לצורך מחר אבל לא פסיקא ליה דיש לו חמץ בביתו קודם הבדיקה דסתמא דמילת' בשעה שכבדו הבית מן החמץ שבתוכו אינו נשאר בו שום חמץ ועל דרך זה יש לפרש מ"ש הרא"ש לפי שלאחר הבדיקה מיד הוא מבטל והיינו ביעור לחמץ שאינו ידוע לו ומצניע את הידוע לו כו' הוא מטעם שכך הוא רגילות דמה שנשאר מאכילתו בלילה מצניעו למחר אבל ודאי אם היה לו שום חמץ צריך להצניעו קודם הבדיקה וכן מוכח מדברי הרא"ש במ"ש בענין בטול דיום ודלילה וכמו שאבאר דבריו בסמוך בס"ד וזה טעם המנהג שמצניעין החמץ שרוצין לאכול בלילה קודם הבדיקה ויש טועין לומר דמצניעין אותו כדי שלא ימצא אותו הבודק כמ"ש במנהגים וליתא אלא מנהג אבותינו תורה היא כדפי' וכך ראוי להורות · כתוב במרדכי הארוך בשם רבינו יעבן דמדקתני מה שמשייר דמשמע לאכילה ולא קתני מה שמצא בבדיקתו ומה שמשייר אלמא דהחמץ שמצא בבדיקתו שורפו תכף מוצאו · ועוד דאין סברא להקל להצניעו עד למחר שמא תבא חולדה ותטול אלא דוקא להצניעו לאכילת הלילה שרי לבד וכה"ג כתוב בהג"ה מיימוני ריש פ"ג בשם ר"י משפיר"א · אבל הרמב"ם כתב להדיא דמצניעו עד תחלת שעה ששית ביום ומבערו וכן כדי שיאכל ממנו למחר · והסמ"ג והסמ"ק לא פירשו רק החמץ שמצא בבדיקתו שמצניעו עד למחר וכן המנהג שלא לשורפו אלא ביום משום דדמיא לנותר כדאיתא בגמרא ועוד כתב במהרי"ל טעם משום שצריך לבטלו שנית ביום בשעת הביעור ואם לא ישרפנו ביום י"ד ע"י מה יזכור שיבטל ואין זה כלום דהא למחר לאחר שיאכל ישרוף מה שנשאר מאכילתו ומבטל אז קודם שיגיע זמן איסורו וכ"כ להדיא ברוקח ע"ש ונראה ודאי דאם רוצה לבער החמץ שמצא תכף לבדיקתו הרשות בידו וכן כתב בכל בו · אלא שאין לשנות מן המנהג שמנהגו על פי הגאונים כדפי':

ואם כפה עליו כלי כו' ירושלמי כתבו הרא"ש ורבינו ירוחם והאגודה וכ"כ במרדכי הארוך ומשמע להדיא מלשון רבינו דלכתחלה אין לסמוך על כפיית כלי דשמא אחד מבני הבית יטלנו ולא ישים אל לבו שמונח תחתיו חמץ אלא צריך לתלותו באויר או ליתנו בתיבה אלא שבדיעבד תלינן לקולא בכפה ולא מצאו דודאי אדם נטלו ולא חיישינן שמא אדם נטל הכלי ולאו אדעתיה דחמץ ובא עכבר ונטלתו דחששא רחוקה היא ואין לחוש אליה בדיעבד וזהו פשוט בלשון רבינו ושאר מחברים וכן משמע לחד פירושא שכתב רש"י בהביא דהמוצא חמץ בי"ט דכופה עליו כלי דהיינו משום דלא אפשר אבל היכא דאפשר לא סמכינן אכפיית כלי משום דהכלי ניטל לצורך ע"ש אבל הרב ב"י בש"ע כתב דכפיית כלי אפילו לכתחלה שפיר דמי וכדמשמע בירושלמי דקאמר כיצד הוא עושה כופה עליו את הכלי וכו' ואין להקל"ל. כתב ר"י אחרון ז"ל בגררה חולדה לפנינו צריך לבדוק אפילו במקום שאין מכניסין בו חמץ שהרי החולדה מוליכתו בכל מקום עכ"ל ואני אומר שאינו צריך לבדוק בכל מקום אלא בשלא ראינו לאיזה מקום הוליכתו ודוקא בחדרים שפתחיהן אינן נעולין אבל כשראינו לאיזה מקום הוליכתו אין חוששין שמא גיררה ממקום למקום וכן באותן החדרים שהם נעולים א"צ לבדוק שם ואין חוששין שמא. דרך חור הוליכתו מחדר לחדר: ומ"ש התוספות במתניתין דאין חוששין שמא גיררה חולדה וז"ל וא"ת והא מרישא שמעינן דקתני כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה תריץ דהוה מוקמינן בשאין חולדה וברדלס יכולין להלוך שם עכ"ל ומשמע דכל היכא שבודקין לחמץ שגררה חולדה אף מקומות שאין מכניסין בהן חמץ בודקין לפחות במקומות שיכולין חולדה וברדלס להלוך שם היינו דוקא כשפתחיהן אינן נעולין בשעה שמוליכתו וכן נראה מדעת הרמב"ם פ"ב הלכה ז' שפירש אין חוששין שמא גררה חולדה מבית שמכניסין בו לבית שאין מכניסין בו ומשמע מדבריו דהפי' ודאי הוליכתו לשם חוששין ממקום למקום אעפ"י שאפשר שהוליכתו דרך חור לא חיישינן להא ומ"ש הרמב"ם ורבינו בעכבר שנכנס לבית בדוק דצריך לבדוק כל הבית היינו נמי דוקא בכהאי גוונא שלא ראינו למקום שנכנס ופתחיהן אינן נעולין ועוד דא"כ אם יזדמן בשאר ימות השנה שיחסר לחמו או שנטלה חולדה ככר בפנינו צריך הוא לבדוק בפסח אף מקומות שאין מכניסי' שם חמץ וזה לא ראינו ולא שמענו אלא בע"כ. אף בגררה חולדה אין צריך לבדוק אלא בדרך שכתבתי ועיין במה שאכתוב לקמן בסימן תל"ח בס"ד:

ואחר הבדיקה מיד בלילה יבטלנו מימרא דרב בפ"ק והטעם דשמא ימצא גלוסקא יפה בתוך הפסח שאינה בטילה כמו פירורין וכשמשהה אות' אפילו רגע אחד ודעתי' עילוי' עובר עלי' בבל יראה וכדפי' רש"י וכן פי' הר"ן · אבל הרא"ש כתב כלומר חיישינן שמא באחת מן הזויות היתה גלוסקא יפיפיה שדעתו עילוי' ולא בטלו ממילא כמו פירורין דהוו הפקר וא"צ ביטול כלומר ובשעת הביעור ישכחנה ונמצא עובר עליה ולכך צריך לבטל מיד בלילה ונראה דמה שלא רצה הרא"ש לפרש כפי' רש"י שמא ישהה אותה רגע אחד כו' לאו משום דס"ל שאם היינו חוששין לזה לא הוי מהני ליה ביטול דהא ודאי אף לחמץ ידוע מהני ביטול כדפי' בסימן תל"א אלא כיון שדעתו לשורפו אעפ"י שעסק בה לא הוי עובר עליה ומפני זה לא היה צריך לבטל אלא בע"כ מה שצריך ביטול אינו אלא מטעם שמא באחת מן הזויות כו' וממילא משמע דוקא בשמא אחת מן הזויות כו' אבל מן הסתם אינו עובר בחמץ שאינו ידוע אפילו לא ביטל אבל אם באחת מן הזויות היתה גלוסקא יפיפיה שדעתו עליה ה"ל כחמץ ידוע אעפ"י שנשכחת ממנו בשעת הביעור ולכך צריך לבטל ויש לדקדק על לשון רבינו שכתב דהשתא אפילו אם נשאר בבית חמץ שלא מצאו אינו עובר עליו וכו' משמע מלשונו דהיה עובר על חמץ שלא מצא אם לא ביטל וזה דלא כדמשמע מדברי הרא"ש גם הוא נגד הגמרא דפריך וכי משכח ליה ליבטלי' ומאי קושיא אי נימא שעובר על החמץ שלא מצא כל זמן שלא ביטל ואפשר דה"ק אינו עובר עליו אף אם ימצאנו לאחר איסורו ולא מבערו דמאחר שביטל ה"ה הפקר ואינו שלו ומה שכתב הרא"ש איניימא משום פירורין דקים לן שלא מצא בבדיקה ונשארו ועובר עליו בבל יראה איכא לדקדק עליו דלא חמץ שאינו ידוע הוא וי"ל כיון דאי אפשר לבית בלא פירורין וקים לן שלא מצאן בבדיקתו ה"ל כמו חמץ ידוע אבל חמץ שבבית שאינו ידוע כ"ע מודים דאינו עובר עליו אפילו בלא ביטול ודו"ק ועי"ל בסימן תל"א: ומ"ש ויאמר כל חמירא כתבוהו הרי"ף והרא"ש שם וכ"כ רבינו ירוחם אלא שכ' אח"כ שהרי"ף כתב שצריך שיאמר לא ידענא ביה וכן מצאתי באלפסי ישן וכ"כ הרמב"ם פ"ג הלכה ז' וכן ברוקח בשם ירושלמי בפ' כ"ש א"ר צריך שיאמר כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני יודע בו יבטל עכ"ל וכ"כ בכל בו דלא ידענא ביה כו' · כתב רבינו בסימן תל"ו שאם מחשב לבטל בלבו סגי ואעפ"י שנוהגים לומר כל חמירא כו' לא מצינו שתקנו חכמים לשון זה אלא שנהגו כך והב"י תמה דכיון דמתנא ירושלמי זה הרי מצינו שתקנו חכמים לבטל בפה ע"כ ואפשר לתרץ דס"ל לרבינו דמ"ש בירושלמי וצריך שיאמר כו' היינו שיאמר בלבו ומה [illegible]

ב"י

ומ"ש הלכך שלנו נמי ג"כ צריכין בדיקה וכו' כ"כ הר"ן בסוף פרק קמא דפסחים: כתב ראב"ן בני אדם המכבדים חדריהם בי"ג בניסן וכו' כ"כ המרדכי בפ"ק וכ"כ תה"ד וכבר כתבתי בדין זה בתחילת הסי': כתב הכלבו צריך ללמד לבני הבית לכבד תחת המטו' והתיבות כי פעמים שהחמץ נגרר שם בפי התרנגולים או בסבה אחרת ונשאר שם והמרדכי כתב בפ"ק דפסחים שצריך לכבד הבית קודם בדיקה (ה) והביא ראיה לדבר:

תלד ואחר הבדיקה יהא נזהר בחמץ שמשיירין להצניעו וכו' משנה בפ"ק (ט.) אין חוששין שמא גיררה חולד' מבית לבית ומקשי עלה בגמ' מדקתני סיפא מה שמשייר יניחנו בצנעה כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו ואמר רבא ה"ק מה שמשייר יניחנו בצנע' שמא תטול חולדה בפניו ויהא צריך בדיק' אחריו ורב מרי אמר גזירה שמא יניח עשר וימצא תשע: ואם כפה עליו כלי ולא מצאו וכו' ירושלמי כתב הרא"ש שם כיצד הוא עושה כופה עליו את הכלי כפה ולא מצאו אני אומר יד נטלתו לא כפה ולא מצאו צריך לבדוק את הבית: כתב הר"ן היכא שצריך לבדוק פעם אחרת צריך לבטל פעם אחרת שהרי חמץ זה שגררה חולדה מתוך הבית לא נתבטל הלכך צריך ביטול (א): ואחר הבדיקה מיד בלילה יבטלנו בפ"ק (ו:) אמר רב יהודה אמר רב הבודק צריך שיבטל בלבו סמוך לבדיקה מיד ויאמר כל חמירא דאיכא בביתא הדין ליבטיל ובעי בגמרא מ"ט ומסיק שמא ימצא גלוסקא יפיפיה ודעתיה עילוה ופריך וכי משכח לה ליבטלה ומשני דלמא משכח לה בתר איסוריה ולאו ברשותיה קיימא ולא מצי מבטל וניבטליה בארבע וניבטליה בחמש כלומר למה הצרכתו לבטל בלילה ליתקנו רבנן לכל אדם שיבטל קודם איסורו כיון דלאו זמן איסורא הוא ולאו זמן ביעורא הוא דלמא פשע ולא מבטיל ליה כלומר שמא ישכח ויבא לידי פשיעה שע"י מה יזכור אבל עכשיו שעוסק בבדיקתו יזכור וניבטליה בשית כלומר ליתקנו רבנן לכל אדם לבטל בתחלת שש דהשתא לא פשע דאיכא זכרון טובא שהרי עוסק בשריפתו כיון דאיסורא דרבנן עליה כדאורייתא דמי ולאו ברשותיה קיימא ולא מצי מבטיל ליה: ומ"ש רבינו כל חמירא דאיתיה ברשותי דלא חזיתיה וכו' כתבוהו הרי"ף והרא"ש שם וכתב הר"ן לשון זה אינו

דרכי משה

(ה) דלא מיבדק שפיר בלא כיבוד וכיבוד לחוד לא מהני ג"כ והביא ראיה לדבריו · כתב בת"ה סימן קל"ג אם הניח מקצת חמץ לשם ונמצא מה שהניח אפ"ה צריך לבדוק כל החדרים אע"פ שכבר כבדו הבית עכ"ל כתב מהרי"ו דצריך לבדוק בית יד שלו ושל תנוקות שלא ישאר שם חמץ עכ"ל. ונ"ל דמיירי באותן הרגילין לשום לפעמים חמץ לבתי ידיהם אבל מי שאינו רגיל בכך א"צ ליזהר בזו:

תלד (א) ונ"ל דלפי מ"ש שלא יאמר בהדין ביתא כדי שיכלול בביטולו אף מה שבמקומות אחרים א"כ אף מה שגררה חולדה נתבטל וא"צ ביטול אחר ובהג"מ פ"ג דחמץ ומצה כתב דמשום חששא זו נהג ר"י לשרוף החמץ מיד בלילה אחר הבדיקה וכ"כ הכלבו דאם רוצה לשורפו מיד הרשות בידו ובמהרי"ל כתב שלא ישרוף החמץ מיד בלילה

פרישה

(יח) הילכך שלנו נמי צריכין בדיקה כו' פי' בלא זאת הייתי אומר שאין צריך לבער דהוי בכלל שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה או של הפקר אבל מדקמצריך בדיקה ש"מ שהוא בכלל שלך הילכך כו' א"כ כיון שיש לחשש כ"כ אפי' שאין סועדין בה אלא לפעמים הילכך כו':

סי' תלד (א) אבל אם לא כפה עליו כלי כו' חור וכתבו לכתוב עליו לכך טוב כו' או לאשמועי' אף אם ככר גדול וק"ל:

ולא

חדושי הגהות

חילוק בין יש שם עצים ואבנים לאין עצים ואבנים אלא בין מרליא ותתאי אלא דברי רבינו הם לפי' גי' ר"ת שכתבו תוס' שם בשמו ע"ש (מהרל"ח): ג אע"ג דטעם זה לפי שהתינוקות וכו' אינו מטעם הירושלמי מ"מ תולה הדבר בירושלמי דאי לא הירושלמי ה"א אע"ג דהתינוקת מכניסי' בו חמץ א"צ בדיקה הואיל והוא רשות של רבים ואין כאן משום שאור לא ימצא אבל כיון שבירוש' קאמר דצריכין ה"ה דשלנו נמי צריכין בדיקה מפני התינוקות (מהרל"ח):

ר"ל

אינו בגמרא אלא כך היא מקובל ביד הגאונים ואף על פי שנמצא קרוב לנוסח זה בירושלמי בלשון הקודש דגרסינן בפ' כל שעה רב אמר צריך שיאמר כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני יודע בו יבטל. מ"מ כיון שבמה שנהגו לומר יש תוספת דברים וגם אינו בלשון הקודש כמו שהוא בירושלמי כתב שלשון זה אינו נמצא בגמרא וכו' אבל רבינו שכתב בסימן תל"ו שאם מחשב לבטל בלבו סגי ואע"פ שנוהגין לומר כל חמירא וכו' לא מצינו שתיקנו חכמים לשון זה אלא שנהגו כך יש לתמוה עליו דכיון שנמצא ירושלמי זה הרי מצינו שתקנו חכמים לבטל בפה: ומ"ש ולא יפרט לומר כל חמירא דאיתיה בהדין ביתא וכו' כ"כ ג"כ רבינו ירוחם וכ"כ הגה"מ בפ"ג בשם סמ"ג: כתב עוד בהגה"מ פ"ד שי"א שיש לומר ליבטיל ולהוי הפקר כמו עפר ויש שאין מזכירין הפקר וכן נהגו (ב): וא"א ז"ל היה נוהג לבטל פעם אחרת ביום י"ד וכו' ז"ל בפסקיו שם כתבו בתשובת רש"י מיד בלילה יבטל ויש נוהגין לבטל מתחלת שעה ששית בשעת שריפה ואומר אני ששניהם כאחד טובים מדאמר דלאו זמן איסורא ולאו זמן ביעורא משמע אי הוה בזמן איסוריה או בזמן ביעוריה שהוא זמן קבוע ולא פשע שפיר דמי וכן היה אומר ריב"א והטעם לפי שרגילין לקנות פת ביום וגם בפת שביטל בלילה הוא חוזר וזוכה וגם לא ביטל בלילה אלא החמץ שלא ראה ושמא ישאר ממנו כזית: ומ"ש בתשובת רש"י בתחלת שעה ששית רצונו לומר סוף חמישית קודם שיתחיל איסורו ומשמע לכאור' דלתשובת רש"י דקאמר שניהם כא' טובים ה"ק שניהם שוים לטובה ואיזה מהם שיעשה סגי ומש"ה מייתי ראיה מדאמר דלאו זמן איסורא ולאו זמן ביעורא דכל שהוא זמן איסוריה או זמן ביעורי' שהוא זמן קבוע לא פשע שפיר דמי מאי למילף שאם רצה לבטל ביום ולא בליל' דשרי דאם לומר שאחר שביטל בליל' אם רצה מבטל ביום מאי קמ"ל פשיטא דכל כמה דבעי לבטיל וליזל אלא שמ"מ וכן הי' אומר ריב"א והטעם לפי שרגילין לקנות פת ביום וכו' נראה דכשביטל בלילה וחוזר ומבטל ביום מיירי ולפ"ז שניהם כא' טובים דקאמר היינו לומר שיבטל ב"פ אחת בלילה ואחת ביום והא דמייתי מדאמר דלאו זמן איסורי' ולאו זמן ביעורי' וכו' היינו לומר דשפיר יש סמך לחזור ולבטלה ביום באותה שעה ולא תימא דהוי מילי דכדי לחזור ולבטל באותה שעה אלא דכיון דזמן ביעוריה הוא שפיר דמי וע"כ צריך לפרש כן דאי כפירוש' קמא דמבטל בא' מהן או בלילה או ביום ודיו הרי א"רו בגמרא וניבטליה בשית ואהדרו כיון דאיסורא דרבנן עליה לא מצי מבטל ליה וכן הקשו וניבטליה בד' או בה' ואהדרו כיון דלאו זמן איסורי' ולאו זמן ביעוריה הוא דלמא פשע ולא מבטיל ליה וא"כ היאך אפשר שיעלה על הדעת לומר דמבטל בתחלת שעה ששית או בסוף שעה ה' וא"צ לבטל בלילה אלא ודאי כדאמרן וכך הם דברי הרא"ש בתשובה וכך הם דברי רבינו וכ"כ שם המרדכי. וכ"כ הגה"מ בפ"ג וכ"כ סמ"ק וז"ל נמצא שצריך שני ביטולים א' בלילה בשעת בדיקה ולמחר בשעת שריפה (ג) ואותם שאין מבטלין בשעת בדיק' כי אם בשעת שריפ' לא מצאו ידיהם ורגליהם דצריך לבטל דקאמר ר"י אשעת בדיקה קאי ורבותינו אחרונים שתיקנו ביטול בשעת שריפה לא באו לעקור עיקר ביטול שבתלמוד כי אם להוסיף עכ"ל והרא"ש נתן שם טעם למה אין מברכין על ביטור בשעה חמישית:

וכרב

דלא חזיתיה [א] ודלא ביערתיה לבטל וליהוי כעפרא דהשתא אפילו אם נשאר בבית חמץ שלא מצא אינו עובר עליו דהוי הפקר ולא דיליה הוא ולא יפרט לומר כל חמירא דאיתיה בהדין ביתא אלא דאיתיה ברשותי כדי לכלול אף חמץ שיש לו במקומות אחרות וא"א הרא"ש ז"ל היה נוהג לבטל פעם אחרת ביום י"ד בסוף שעה ה' לפי שרגילין לקנות פת ביום י"ד וגם בפת ששייר בלילה למאכלו לא נתכוון לבטלו ויש לחוש שמא ישאר ממנו בבית ויעבור עליו לכך טוב לחזור ולבטלו קודם שתגיע שעה ו' שאז נאסר ואינו בידו לבטלו ומ"מ לא יסמוך על ביטול היום שלא לבטלו בלילה כי ביטול הלילה הוא עיקר בשעה ידועה מיד אחר הבדיקה וליכא למיחש שמא ישכחנו משא"כ בביטול היום דאיכא למיחש

שהוציא לשון אמירה ממשמעו הוא משום דקשיא ליה שאילו היה בחיוב לבטל בפה לא הוו שתקי מיניה בגמרא דידן גם מלשון רש"י שכתב צריך שיבטל בלבו סמוך לבדיקה מיד ואומר כל חמירא כו' משמע דעיקר חיוב הביטול אינו אלא בלב דאל"כ למה דייק לפרש בלבו גם מדברי הסמ"ג מבואר כן שכתב ומהו הבטול שיבטל החמץ ויחשב אותו כעפר וישים בלבו וכו' ולא הזכיר כלל שיאמר כל חמירא אלא בעל כרחך לרווחא דמילתא הוא שנהגו כן אולי משום עמי הארץ שמא ישכחו הביטול שבלב נהגו לומר כל חמירא וכן נמצא במנהגים: ולא יפרט לומר כל חמירא דאיתיה בהדין ביתא כו' כ"כ ר' ירוחם והכל בו וז"ל הג"ה סמ"ק והפיוט דנקט בהדין ביתא לא דק וכו' אכן רש"י כתב בהדיא בבית' הדין ואפשר שדעתו דכיון דהביטול אינו בחיוב ד"ת אלא שרב חשש שמא ימצא גלוסקא וחששא זו אינה אלא במקום שהוא דר בשעת הביטול הלכך א"צ לבטל כ"א החמץ שאינו ידוע לו בבית שהוא דר בעת הזאת ואם ידוע לו חמץ במקומות אחרים ז"ל קרי ביה רב הוא דצריך לבטל כל החמץ הידוע לו זאת היא דעת רש"י והנמשכים אחריו ולא היה כדאי לכתוב על זה לא דק ועוד שהרי בירושלמי נמצא להדיא כל חמץ שיש לי בתוך ביתי כו': כתוב בהג"ה מיימוני' ראבי"ה קיבל מר"י הלוי שיש לומר ליבטל וליהוי הפקר כעפרא דבטול משום הפקר כך פר"ת לעיל אבל אביו ר' יואל הלוי לא היה אומר הפקר כו' וכס"ג כתוב במרדכי הארוך וכתב עוד שהלכות גדולות לא הזכירו הפקר וכתב הב"י ויש שאין מזכירין הפקר וכן נהגו ויראה לי מאחר שהסמ"ג מסיק בשם ר"י כר"ת וגם בהג"ה מיימוני כתב שהרא"ס פי' כר"ת וכן פי' הרוקח בסי' רס"ו ראוי לכל מדקדק במעשיו שיזכיר גם הפקר בביטול שוב מצאתי כן להדיא בדרשות מהרי"ו ובאגודה ועיי' במהרי"ק שורש קמ"ב. נוסח הביטול לפי הנלע"ד הוא זה כל חמירא וכל חמיעא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא בערתיה ודלא ידענא ליה ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא ופי' כל חמץ וכל שאור כמ"ש מהר"ס. דאיתיה ברשותי לכלול אף החמץ שיש לו במקום אחר כמ"ש רבינו. דלא חזיתי כו' ר"ל בין החמץ שלא ראה אותו בשעת הבדיקה או ראהו בשעת הבדיקה ולא אסיק אדעתי' לבערו: ומ"ש ודלא ידענא ליה נראה שהיה מפני החמץ ששייר בלילה למאכלו והצניעו קודם הבדיקה כמ"ש למעלה שגם כן לא ראהו ולא ביערו ואותו החמץ אין דעתו לבטלו על כן יאמר ודלא ידענא ליה דמשמע אבל אותו חמץ הידוע לו ששייר למאכלו אינו בכלל הביטול. ואם יאמר ודלא ידענא ליה לחוד הוה משמע דוקא אותו שלא היה ידוע לו מעולם אבל מה שהיה ידוע לו אלא שלא ראוהו עכשיו או שראהו ולא ביערו לא היה בכלל הביטול על כן צריך שיאמר ג"כ דלא חזיתיה ודלא בערתיה דהשתא בע"כ הא דלא ידענא ליה מתפרש שאינו ידוע לו עכשיו לאפוקי החמץ ששייר בלילה למאכלו הידוע לו אינו בכלל הביטול. ליבטל ולהוו הפקר כי עיקר הביטול מדין הפקר הוא לדעת מקצת גאונים. כעפרא דארעא להורות שאינו עושה אותו הפקר כדין הפקר בעלמא דא"כ לא הוי הפקר כל זמן שלא בא ליד הזוכה על כן צריך לבאר שעושה אותו הפקר בענין שיהא כעפר. ומ"ש כעפרא דארעא כלומר כדבר שאין בו צורך כלל שזהו אבק הארץ ואילו אמר כעפרא הייתי מפרש כקרקע הארץ עצמה שהוא דבר צורך כן נראה לי נוסח הביטול וכן אני נוהג: וא"א הרא"ש היה נוהג לבטל פעם אחרת כו' ז"ל בפסקיו בפ"ק כתב בתשובת רש"י מיד בלילה יבטל ויש שנוהגין לבטל בתחלת שעה ששית בשעת שרפה ואומר אני ששניהם כאחד טובים מדאמר דלאו זמן ביעוריה ולאו זמן איסוריה הוא משמע אי הוה בזמן איסוריה או בזמן ביעורי' שהוא זמן קבוע ולא פשע ש"ד וכן היה אומר ריב"א והטעם לפי שרגילין לקנות פת ביום וגם בפת שיבטל בלילה הוא חוזר וזוכה וגם לא בטל בלילה אלא החמץ שלא ראה ושמא ישאר ממנו כזית ומ"ש בתשובת רש"י בתחלת שעה ששית ר"ל סוף שעה חמישית קודם שיתחיל איסוריה עכ"ל וברור הוא שמ"ש ששניהם כאחד טובים היינו שיבטל ביום ובלילה שהרי כתב וכן היה אומר ריב"א והטעם כו' ומבואר הוא בטעמו שצריך שיבטל ביום נוסף על מה שביטל בלילה ועוד שטעם זה כתוב בהגהת מיימוני' ובסמ"ק בשם ריב"א גופיה וכן במרדכי בשם ר' יהודה ושם כתוב להדיא שיבטל ב' פעמים מן הטעם הזה אלא דלשם לא כתוב הא דכתב הרא"ש וגם לא בטל בלילה אלא החמץ שלא ראה ובאמת דברי הרא"ש קשין מיניה וביה שהרי בתחלה כתב הוא חוזר וזוכה בו אלמא שאף החמץ שמצא וראה הוא בכלל הביטול ואח"כ כתב בהיפך ועוד דהרא"ש כתב נוסח הביטול דלא חזיתיה ודלא בערתיה וא"כ החמץ שמצא אינו בכלל הביטול שהרי ראהו וביערו והיאך אמר שחוזר וזוכה בו דמשמע שהיה בכלל הביטול וקושיא זו השגיה קשה גם על הסמ"ק והג"ה מיימוני ומרדכי. ונראה לי כיון דהביטול הוא דלא חזיתיה ודלא בערתיה א"כ גם החמץ ששייר למאכלו בלילה והצניעו קודם הבדיקה הוא בכלל הביטול ועליו כתב שהוא חוזר וזוכה בו כשאוכלו אבל החמץ שראה ומצא בבדיקתו אינו בכלל הביטול ועליו כתב וגם לא בטל בלילה אלא החמץ שלא ראה ושמא ישאר ממנו כזית ועל פי זה התבאר לך שהנוסחא האמיתי בדברי רבינו היא וגם בפת ששייר בלילה למאכלו חוזר וזוכה בו ומה שלא כתב רבינו ג"כ סוף דברי הרא"ש וגם לא בטל בלילה אלא החמץ שלא ראה יראה דטעמיה דחששא רחוקה היא קצת דניחוש לאותו חמץ שבדק ותפס אחריו במחבואות ובזויות ומקבץ הכל ומניחו במקום משומר ומוצנע תכף אחר הבדיקה שישאר ממנו כזית גם ריב"א גופיה לא כתב האי טעמא כמבואר בסמ"ק והג"ה מיימוני' ומרדכ"י אלא שהרא"ש הוסיף בטעם זה משלו ונמשך במקצת על פי סברת רבינו ויען שהעתקתי בתחלת סימן זה ונתבאר לשם שאין הכל מודים בזה ולכך לא הזכיר רק תחלת דברי הרא"ש דהפת ששייר בלילה למאכלו הוא חוזר וזוכה בו גם יש לחוש אליו שמא יפול מן החמץ בשעת האכילה וישאר ממנו כזית בבית שכך הוא הרגילות. ובמקצת ספרי רבינו כתוב וגם בפת ששייר בלילה למאכלו לא נתכוין לבטלו וטעות הוא שזה סותר דברי הרא"ש כדפרי' אלא דבספר צידה לדרך כתוב ז"ל גם הפת ששייר בלילה לאכלו שחרית לא כיון לבטלו עכ"ל ובלי ספק שכך היה גורס בדברי רבינו והעתיק לשונו כדרכו ולא דק: ומ"ש ולכך טוב לחזור ולבטלו קודם שהגיע שעה ששית וכו' כ"כ בסמ"ק וז"ל וריב"א היה אומר שהוא מנהג כשר לבטל אפילו בשעת הביעור פי' בשעת השריפה ביום י"ד כו' ויש לדקדק דכיון דשעת הביטול אינו אלא קודם שעה ששית א"כ גם השרפה צריכה שתהיה קודם שעה ששית כיון שהבטול הוא בשעת השריפה וכ"כ להדיא בהג"ה סמ"ק וא"כ אמאי לא יסמוך אביטול היום דהא ליכא למיחש שמא ישכחנו מאחר שהוא עסוק בשריפתו וכדאמר בגמרא כיון דלאו זמן ביעוריה הוא דילמא פשע אבל כשהוא בזמן ביעוריה שהוא זמן קבוע ולא פשע שפיר דמי וכן נראה מלשון הרא"ש דתחלה כתב תשובת רש"י מיד בלילה יבטל כלומר זהו דין התלמוד ויש נוהגין לבטל בתחילת שעה ששית בשעת שרפה כלומר שיש מוסיפין לומר שאינו מתוקן בביטול הלילה מטעם שכתב בסוף שהחמץ שביטל חוזר וזוכה בו ולכך מבטלין בשעה ששית בשעת שרפה שזמנה קבוע ולא פשע. וע"ז כתב הרא"ש ששניהם כאחד טובים כלומר שיעשו כדין התלמוד וגם כפי מה שיש נוהגין וכמ"ש ראבי"ה האי לישנא גופא במרדכי פ"ק ובהג"ה מיימוני' פ"ב ולא כתב הרא"ש כלל שלא לסמוך אביטול היום כמ"ש רבינו אלא שכתב ששניהם כאחד טובים ועל הסמ"ק לא קשה כולי האי דמשמע לשם שאם היינו עוקרים ביטול הלילה היה נראה כחולק על התלמוד ורבותינו האחרונים שתקנו בטול בשעת שריפה לא באו לעקור עיקר הביטול שבתלמוד כי אם להוסיף ע"ש וכן משמע שזו היא דעת הרא"ש ז"ל בלשונו שכתב ששניהם כאחד טובים ואין לדקדק עכשיו שמבטלין בשעת שרפה וצריך לשרוף אותו בה' עוקרין נמי דין המשנה ששנינו אוכלין כל ד' ותולין כל ה' ושורפין כל ו' שהרי אנו נוהגין דין שרפה בה' זה אינו כלום דודאי אף אם אנו שורפין בה' דין תולין אינו נעקר ממקומו ולא אמר ושורפין בתחלת שש אלא כדי לאפוקי מדין תולין בשש וזה פשוט אבל בדברי רבינו שכתב הטעם כי ביטול הלילה הוא עיקר בשעה ידועה וכו' קשיא שהרי ביום נמי שעה ידועה

היא

דרכי משה

בלילה משום דצריך לבטל שנית למחר בשעת שריפה עכ"ל ול"נ כדברי מהרי"ל ולא מטעמיה אלא משום דלמידים שריפת חמץ מנותר (פסחים כח.) ונותר אינו נשרף אלא ביום כדאיתא פ"ק דפסחים (ג:): (ב) כתב הכלבו בכל לשון שיאמר הביטול מועיל ומהור"ר ישראל מברי"ן כתב דעדיף טפי לומר בלשון שמבין ונ"ל ראייה לדבריו דהא בירושלמי פ"ק כל שעה איכא נוסח זה בלשון הקודש והפוסקים כתבו בלשון תרגום כי לקחוהו מדברי הגאונים שתקנו בבבל משום ע"ה וה"ה בכל לשון ולשון יאמר כל האדם בלשון שמבין: (ג) וכתב מהרי"ו בתשו' דאין לבטל ביום עד אחר ששרף החמץ דאם יבטל קודם אז אינו מקיים מצות שריפה בחמץ שלו דכבר בטל הכל והמנהג כדבריו:

ונ"ל

דרישה

ס' תלד [א] ודלא ביערתיה כו' וא"ת כיון דאמר דלא חזיתיה למה לי עוד דלא ביערתיה וא"ל דבלשון דלא ביערתיה מבטל החמץ שמצא זה אינו נהרי כתבתי בפרישה דעת מהרי"ו שצריך לקיים מצות שריפה בשלו לכן נראה דבלא ביערתי מבטל החמץ שהגיע לאכול והכי דייק לישנא דלא ביערתיה ר"ל דחזיתי' כבר ועכשיו דלא חזיתי' ולא ביערתי' עכשיו אבל אי קאי אחמץ שמצא הל"ל דחזיתי' נמי וא"ל למה לי לבטולי זה החמץ שהגיע לאכול הלא על כל פנים צריך לבטל למחר דאפשר לומר כיון שכתב הרא"ש וזה לשונו

למיחש שמא ישכחנו ולא יבטל [ג] והרב ר' פרץ כ' דבביטול הלילה יאמר כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חמיתיה ודלא ביערתיה ובביטול היום יאמר דחמיתיה ודלא חמיתיה דביערתיה (ג) ולא ביערתיה ושלוחו יכול לבטל:

תלה **לא** בדק בליל י"ד יבדוק ביום י"ד באיזו שעה שיזכור מהיום

לא

היא בשעת שרפה ויראה לומר דרבינו כתב זה לפי מה שנוהגין לשרוף בשעה ששית כדין התלמוד שהביטול הוא מקודם בשעה ה' שאינו עסוק עדיין בשריפתו ואינו שעה ידועה ויש ידים מוכיחות לזה שהרא"ש כתב תשובת רש"י ויש נוהגין לבטל בשעה ששית בשעת שריפה הרי שגילה דעתו שהביטול הוא בשעת שריפה ור"ל בסוף שעה ה' כמ"ש בסוף ורבינו השמיט זה משמע שהביטול לדעתו אינו בשעת שריפה כי השריפה הוא בשעה ששית וצריך לומר לפ"ז דהאי ליסנא שכתב רבינו ומכל מקום לא יסמוך כו' אינו מדברי הרא"ש אלא מדברי עצמו · ואם הוא מדברי הרא"ש צריך לפרש דמ"ש בפסקיו בשעת שרפה לאו דוקא בשעת שריפה ממש שהרי היא בשעה ששית אלא כלומר קרוב לשעת שרפה ואמר כן על פי מה שאמר תחלה בתחלת שעה ששית שהיא שעת השריפה וכבר פי' הרא"ש דלאו דוקא אלא כלומר סוף ה' א"כ בשעת שריפה נמי לאו דוקא אלא קרוב לשעת שרפה אבל שעת שרפה היא בשעה ששית עצמה . ואיך שיהיה דעת הרא"ש מ"מ דעת רבינו שכתב ומ"מ לא יסמוך על ביטול היום וכו' אינה אלא כדפי' וצריך לומר לפי זה דלדעתו ביטול היום שוה לדלילה דאומר דלא חזיתיה ודלא ביערתיה ואינו מבטל גם ביום רק כל החמץ הנשא' בבית בלי מתכוין הן ממאכלו בלילה הן ממאכלו דיום או שנפל מקצת מן החמץ שמצא בבדיקתו · אבל החמץ שלפניו שרוצה לשרוף אח"כ בשעה ששית אינו בכלל הביטול שהרי יקיים בו מצות שריפה שהיא אינה אלא בחמץ שלו ולא דשל הפקר ועל זה כתב רבינו והרב ר"פ כתב דבביטול הלילה יאמר כו' פי' הר"פ חולק על מ"ש תחלה דלדעת הר"פ צריך שישרפנו בשעה ה' ויבטל אחר השריפה ויאמר דחמיתיה ודלא חמיתיה והמעיין בהגה' סמ"ק יראה בבירור שהכל הוא הגה"ה אחת ולטעמיה אזיל הר"פ בעל הגה"ת סמ"ק דמאחר שס"ל דחמיתיה ודלא חמיתיה ישרפנו בשעה ה' והביטול יהיה לאחר השריפה וכן כתב להדיא בדרשות מהרי"ו ע"ש ואין לדקדק דמה בכך שיאמר בלילה דחמיתיה ודלא חמיתיה כלא אחר הביטול מצניעו וחוזר וזוכה בו ויקיים מצות שרפה בחמץ שלו דהא ודאי י"ל דאין כאן הוכחה שרוצה לזכות בו דמה שמצניעו אינו אלא כדי שלא יחסר לחמו ומה שנתבאר למעלה דאמר שחוזר וזוכה בו אינו אלא בפת ששייר למאכלו וכמו שפי' למעלה דבהא ודאי ידוע לכל שחוזר וזוכה בו שנוטלו ואוכלו · וזה דבר פשוט הוא והב"י כתב שטעמו של הר"פ דבלילה הוא משייר חמץ שיאכל מחר וא"כ היאך יאמר שהוא מבטל גם החמץ שראה ואנו רואין אותו שאינו מבטלו אבל משמרו יפה אבל ביום שאינו משייר לעצמו שום חמץ שייך שפיר לומר שגם החמץ שראה הוא מבטל וכ"כ רבינו ירוחם עכ"ל ולי נראה דר' ירוחם לא כתב כן אלא לפי נוסח הרי"ף שאומרים ודלא ידענא ליה גם בכל בו כתוב כדברי ה"ר ירוחם לפי הנוסחאות ודלא ידענא ליה ע"ש אבל לפי שנוסחה של הר"פ שאינו אומר כ"א דלא חזיתיה ודלא בערתיה א"כ אף החמץ שמשייר בלילה למאכלו הוא בכלל הביטול כדלעיל וכן מבואר בסמ"ק שכתב דצריך לבטל ב' פעמים לפי שרגילין לחזור ולקנות חמץ למחרתו שאינו בכלל ביטול הלילה וגם מי שאינו קונה לחם חוזר חוכה בלחם שביטל והשתא לפי דעת הר"פ כפי מה שפי' בו הב"י ולא היה בכלל הביטול ומאי חוזר וזוכה בו אלא ודאי דגם אותו חמץ שמשייר בלילה למאכלו הוא בכלל אלא שחוזר וזוכה בו ומה שאין לומר דחמיתיה הוא מפני החמץ שמצא בבדיקתו שאין חוזר וזוכה בו אלא מצניעו לשרפו ובו צריך להזהר שלא יהא בכלל הביטול כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו ודו"ק והמנהג הנכון כמה שכתוב בהגהת סמ"ק וז"ל ונכון לעשות שמיד שאכל אדם ובני ביתו בארבע שעות שישרוף את החמץ מיד ויבטלנו עכ"ל וטעמו שמא ישכח מלשרפו עד שעה ו' ואז אין בידו לבטלו ולכן ישרוף בשעה ידועה ואז יש בידו לבטלו · כתוב בתרומת הדשן סי' קל"ד לייסב המנהג ונוסחאות הקדמונים שלא כתוב בהן אלא כל חמירא לחוד גם הב"י פסק כן בש"ע וכן הוא הנוסח בדרשות מהרי"ו אכן במהרי"ל כתב כל חמירא וכל חמיעא וכן המנהג וכן נראה עיקר ואף בת"ה כתב בסוף התשובה לא לדחות דברי מהר"ס באתי אלא לייסב המנהג ונוסחאות הקדמונים גם באגודה ובכל בו כתוב כל חמירא וחמיעא וכתב באגודה דלא חמיתיה ודלא חזיתיה ליבטל כו' ולא כתוב שם ודלא בערתיה ונראה שהוא ט"ס שהרי בכל הנוסחאות כתוב ודלא בערתיה ועוד דלא חמיתיה היינו דלא חזיתיה ואין צורך בשניהם ואפשר הטעם לומר דלא חמיתיה בשעת הבדיקה אע"ג דחמיתיה מקודם ודלא חזיתיה מעולם וזהו כאילו אמר ולא ידענא ליה כמ"ש למעלה · אבל הנכון שיאמר כפי' ודלא ידענא ליה וא"צ לומר דלא חמיתיה : עוד כתב באגוד"ה ולהוי הפקר כעפרא דארעא ובשאר נוסחאי במחברי' לא כתוב הפקר וג"כ לא כתב כ"א כעפרא ותו לא וכבר נתבאר הכל למעלה בס"ד ומבואר שם בתרומת הדשן דבשאר לשונות צריך להזכיר החמץ והשאור כ"א בפני עצמו אפילו לאותן דס"ל דבלשון כל חמירא לחוד סגי בשאר לשונות מודה : **ושלוחו** יכול לבטל כ"כ ה' המגיד ריש פ"ב בשם בעל העיטור · וכן פסק יודה לדרך וז"ל הכל בו הסכימו כל החכמים שאינו יכול לבטלו אם לא בשליחות בעל החמץ ומהרי"ל כתב צריך שיאמר חמצו של פלוני ראובן יהא בטל וכו' ומביאו בהגה' ש"ע גם הב"י כתב בש"ע בפשיטות שליח יכול לבטל ולע"ד נראין דברי האוסרין וז"ל הר"ן וכתב ב"ה דמסתברא דשליח מבטל דגבי הפרה וגבי השואל את פרתו הוא דפליגי בה תנאי בפ' השואל אי שלוחו של אדם כמותו משום דבשואל כתיב בעליו ובהפרה כתיב אישה יקימנו הא בעלמא דכ"ע מודה דשאה"כ ואחרים חולקים כיון דביטול מתורת הפקר נגעו בה וכמ"ש למעלה שליח ודאי לא מצי מבטל שהרי אם אמר אדם לחבירו הפקר אתה נכסי אין בכך כלום עכ"ל הר"ן והנה מסדור לשון הר"ן משמע שדעתו כדברי החולקים על ב"ה שהרי כתב דבריהם במסקנא ושחלקו עליו בטוב טעם ולא כתב שום דחייה על דבריהם ואולי גם ב"ה גופיה לא אמר אלא להלכה אבל לא למעש' וכן משמע מלשונו שכתב מסתבר' דשליח מבטל כו' ואפשר נמי אי הוה שמע הוה הדר ביה . ועוד נראה דב"ה לא כתב מבטל אלא מפני שהוא סובר דבטול לאו מטעם הפקר הוא כרש"י ורמב"ם אבל לדעת שאר גאונים דבטול מטעם הפקר לא מצינן למילף דיכול לבטל ע"י שליח מאחר דלא כתב מיעוט כדגבי הפרה וגבי השואל דאיכא למימר דלא איצטריך דכיון דהוא מדין הפקר ממילא לא מהני ביה שליח וגם ב"ה מודה בזה לדעת שאר גאונים ותו נראה דב"ה אזיל לטעמיה דהמבטל צריך לברך על ביטול חמץ אף עפ"י שלא בדק ובע"כ שס"ל לפרש מבטלו בלבו ודיו לאו דוקא דפשוט הוא שצריך שיוציא בשפתיו אלא שבאו לומר שא"צ להשמיע לאזניו דאל"כ תיקשי לך לא מצינו ברכה על מחשבה שבלב וממילא יכול לבטל ג"כ ע"י שליח דכמה מצות יש התלויין בדבור כגון תפלה וברכות דיכול לעשות ע"י שליח וממילא צריך שיבטל השליח בשביל בעל הבית בפניו כדי שישמע מן השליח א"כ היכא דאנים לא גרע מעם שבשדות שמוציאן הש"ץ אעפ"י שאינו שומע מן הש"ץ אבל לפי דעת רוב גאונים דא"צ להוציא כלל הביטול בשפתיו אלא במחש' בלבו לחוד סגי א"כ היאך אפשר לומר שלוחו של אדם כמותו בדבר התלוי במחשבת הלב דהא תניא בספרי לא יראה לך שאור בטל בלבך ומשמע בלבו הוא דצריך לבטל ולא בלבו של שלוחו והא ודאי ליכא למימר דמ"ש ושלוחו יכול לבטל היינו דוקא שהבעל הבי' מבטל בלבו אלא שלוחו אומר כל חמירא דאי לבעל העיטו' הא כיון דס"ל דעיקר הביטול בשפתיו א"כ אין נפקות' כלל במה שהבעל הבית מחשב בלבו לבד ואי לדעת רבינו ודעימי' דעיקר הביטול בלב אלא שנהגו לומר כל חמירא א"כ אין נפקות' במה שאומר השליח כל חמירא או לא יאמר כל עיקר . והב"י כתב דאע"ג דביטול מדין הפקר יכול לבטל ע"י שליח משום דכיון דהחמץ אינו ברשותו אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו בגילוי דעת דלא ניחא ליה סגי ודברים אלה הן דברי הר"ן שכתב בריש פסחים דמטעם זה הקילו בענין בטול אף על גב דבעלמא מ"ד בנכסי דידיה דליבטלו ולהוי כעפרא לא משמע דהוי הפקר ועוד הקילו בו אף ע"ג דבהפקר ממונו הפקר בלבו לא מהני דדברים שבלב אינן דברים וגם לא מהני בהפקר כל זמן שלא בא לרשות הזוכה . אכן קשיא לי דהיא הנותנ' שלא להקל עוד בענין בטול לומר דמהני ע"י שליח דכה"ג דחי תלמודא בפ"ק דעירובין והיא הנותנ' פסי בירא"ות שהתרת בהן פרוץ מרובה על העומד לא התרת בהן יותר מי"ג אמה ושליש וכו' דכיון דאקילת ביה חדא קולא לא ניקל ביה קולא אחריתא וא"כ הכי נמי אעפ"י שכתב הר"ן דהטעם הוא להקל בענין בטול מאחר שהחמץ אינו ברשותו כו' זה אינו אלא לתת טוב טעם על הדין המבואר ומוסכם בתלמוד אבל מניין לנו להוציא דין חדש מטעם זה ולהקל עוד כיון דאיכא למימר דלא אקילו ביה כולי האי עוד כתב הב"י דוקא הפקר לא מהני ביה שליחות דמדין נדר הוא וכנדר נוספיה לא מהני ביה שליחו' קבל עליך נדר זה בשליחותי שהאה אסור בו אבל ביטול אינו ענין לנדר שפיר מהני ביה שליחו' ולא אבין למה לא נאמר דביטול יש לו כל דין הפקר ובדין נדר הוא מבטל אותו כשאר הפקר כשמבטל ומפקיר אותו ולמעשה אין להקל לבטל ע"י שליח כ"ל :

תלה לא בדק כו' משנה בפ"ק דפסחי' מחלוקת חכמים ור' יהודה ופסק כחכמים ועל פי פי' התו' בשם ר"י שהסכימו בו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק והאגוד' וכן נראה דעת המרדכי ורבינו ירוחם ודלא כרש"י גם הר"ן והרב המגיד כתבו שהנכון והעיקר כמה שפי' התו' והרי"ף ומשמע

דאפילו

והרב רבינו פרץ כתב דבביטול הלילה יאמר וכו' טעמו מבואר שבלילה שהוא משייר חמץ שיאכל מחר וא"כ היאך יאמר שהוא מבטל גם החמץ שראה ואנו רואים אותו שאינו מבטלו אבל משמרו יפה אבל ביום שאינו משייר לעצמו שום חמץ שייך שפיר לומר שגם החמץ שראה הוא מבטל וכן כתב רבינו ירוחם :

כתב הכלבו שצריך שיאמר כל חמירא וכל חמיעא דאיתיה ברשותי לפי שהחמץ ושאור שני דברים וכתב בתה"ד שאף על פי שנמצא כן בשם מהר"ס לא צריך לנהוג כן דאין לשבש כל המחזורים שכתוב בהן נוסח הביטול ולא כתוב בהם אלא כל חמירא בלחוד · וכן רש"י ואלפס ואשיר"י שכתבו נוסח הביטול לא כתבו אלא כל חמירא לחוד ונראה דלשון תלמוד בבלי הוא לכלול כל חמץ וכל שאור בלשון חמירא (ז) · וכתב הרא"ש בתשו' א"צ לשרוף החמץ אלא נותנו לעו"ג או זורקו לכלבים דאין חמץ טעון שריפה אלא לאחר שכבר נאסר עד כאן לשונו ויתבאר בסימן תמ"ה :

ושלוחו יכול לבטל כ"כ ה"ה בפ"ב בשם בעל העיטור וכ"כ ג"כ הר"ן בפ"ק דפסחים ושי"א דכיון דביטול מתורת הפקר נגעו בה שליח לא מצי מבטל שהרי אם אמר אדם לחבירו הפקר אתה נכסי אין בכך כלום ע"כ ול"נ דאף על גב דביטול מדין הפקר נגעו בו שפיר יכול לבטל ע"י שליח משום דכיון דחמץ אינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו בגלויי דעתא דלא ניחא ליה דלהוי זכות' בגויה כלל סגי א"כ דטעמא דבהפקר לא מהני שליחות היינו משום דהפקר יש לו דין נדר כדמוכח בפ"ק דנדרים (ז·) וכדכתב הרמב"ם בהלכות נדרים וכיון דדין נדר יש לו משום הכי לא מהני שליחות שהאומר לחבירו קבל עלך נדר זה בשליחותי שהאה אסור בו אינו כלום אבל ביטול שאינו ענין לנדר שפיר מהני ביה שליחות (ה) : **כתב** הכלבו אם אין האיש בביתו יבטל במקום שהוא בו ואם אינו עושה כן מוטב שתבטל אשתו וראוי להזכיר' בזה כדי לצאת ידי ספק :

תלה לא בדק בליל י"ד יבדוק ביום י"ד וכו' משנה בפ"ק דפסחים (י :) והכ"א לא בדק אור לי"ד יבדוק בי"ד לא בדק בי"ד יבדוק בתוך המועד לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד ופירשו התוספות בתוך המועד היינו מתחלת שבע עד סוף הפסח ולאחר המועד יבדוק כדי שלא יתערב לו חמץ של איסור בשל היתר ויאכלנו וכן פירשו הרי"ף והרמב"ם ואע"ג דאחר הפסח לא מיתסר אלא מדרבנן כי היכי דקנסוה לאוסרו ואפי' בהנאה עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה להצריכו אף בדיקה וזה שלא כדברי רש"י שפירש דיבדוק בתוך המועד היינו בשעה ששית ויבדוק לאחר המועד היינו לאחר הביעור עד שתחשך ומשמע דמשתחשך ואילך לא יבדוק וכתב הר"ן שטעמו דכל היכא דענוש כרת מודו רבנן דאפי' מחז' עליו לשורפו חיישינן דילמא אתי למיכל מיני' וכתבו הר"ן וה"ה שאין דברי רש"י נכונים :

ועל

דרכי משה

(ד) ונ"ל דאם אמרו בשאר לשון שיש לכל אחד שם בפני עצמו צריך שיזכיר שתיהן וכ"מ בנוסח הביטול שכתב מהרי"ל בלשון אשכנז : (ה) וכתב מהרי"ל כשמבטל ע"י שליח יעמוד אצלו ובתשובות מהר"י ברי"ן דשליח צ"ל בהדיא חמצו של פלוני יהא בטל :

וכ"נ

דרישה

לשונו ומ"מ לא יסמוך על ביטול היום שלא לבטלו בלילה כי ביטול כו' וכן מוכח מדברי הרא"ש שהביא רבינו ע"פ כסתמו' ס"א וז"ל וגם בפת ששייר בלילה למאכלו חוזר וזוכה בו דמשמע דמבטל לה בלילה וכן במהרי"ל דף קכ"מ ריש ע"ד כמ"ש בס"א :

[ג] **והר"ר** פרץ כו' כתב ב"י דלא חמיתיה משום שאינו יכול לבטל מה שרואה שהרי אנו רואים

פרישה

(ג) **ודלא** ביערתיה כתב מהרי"ו הטעם למה אנו אומרין דלא חמיתיה ודלא ביערתיה ודחמיתיה ודלא חמיתיה משום דא"כ ביטל אף חמץ שמצא ואינו שלו וצריך לקיים מצות שריפה בחמץ שלו ומהאי טעמא כתב שצריך לבער למחר קודם שש דאל"כ לא ביער חמץ שלו דמאז והלאה אינו שלו אפילו מדאורייתא עכ"ל ועיין בדרישה :

של

לא בדק כל יום י"ד יבדוק בתוך הפסח לא בדק בתוך הפסח יבדוק לאחר הפסח שלא יכשל בחמץ שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה ועל הבדיקה (א) שלאחר הפסח לא יברך כלל:

תלו (א) **המפרש** מיבשה לים או יצא בשיירא ואינו מניח בביתו מי שיבדוק ואין דעתו לחזור בתוך הפסח אם הוא קודם ל' יום לפני הפסח א"צ לבער (ב) וכשיגיע הפסח (ג) יבטלנו בלבו

ועל הבדיקה שלאחר הפסח לא יברך כלל כ"כ הרמב"ם וכתב ה"ה שהטעם מאחר שהוא אוכל חמץ ואינו בודק אלא להבדיל בין חמץ זה שעבר עליו הפסח לחמץ אחר היאך יברך על ביעור חמץ אבל בתוך הרגל שהוא מצוה שלא יראה שום חמץ ברשותו ודאי יש לו לברך ודבר ברור הוא זה עכ"ל:

תלו המפרש מיבשה לים וכו' בפ"ק דפסחים (ו') אמר רב יהודה א"ר המפרש בים והיוצא בשיירא קודם ל' יום אין זקוק לבער תוך ל' יום זקוק לבער אמר רבא הא דאמר קודם ל' יום אין זקוק לבער לא אמרן אלא שאין דעתו לחזור אבל אם דעתו לחזור אפילו קודם ל' יום זקוק לבער ופירש"י שאין דעתו לחזור בתוך הפסח אבל דעתו לחזור בתוך הפסח אפי' קודם ל' יום זקוק לבער כדי שכשיחזו' בתוך הפסח לא ימצא חמץ בתוך ביתו וכתב הר"ן ואחרים פירשו דשאין דעתו לחזור היינו שאין דעתו לחזור כלל עוד עד אחר הפסח אבל דעתו לחזור בין בתוך הפסח בין קודם הפסח צריך לבער שמא יחזור ערב הפסח בין השמשות ולא יהיה לו פנאי לבער וכ"כ הרמב"ם בפ"ב ובירושלמי לא משמע הכי: **וכתב** הר"ן גרסי' בירושלמי ובספק אבל ודאי אפי' מר"ה כלומר דכי אמרי' קודם לפסח ל' יום אין זקוק לבער ה"מ בספק כלומ' שאין שם חמץ ידוע אבל יש שם החמץ ידוע בודאי אפי' מר"ה זקוק לבער ואינו נראה כן לפי גמרתינו דמדאמרינן ליסנא דאין זקוק לבער ולא אמרינן אין זקוק לבדוק

דאפילו בביטול דליכא בל יראה צריך לבדוק דהא אפילו לאחר הפסח צריך לבדוק ואע"ג דליכא בל יראה אלא כדי שלא יכשל בחמץ שעבר עליו הפסח א"כ מטעם זה כל שכן דצריך לבדוק בתוך הפסח מיהו נראה דבי"ט עצמו לא יבדוק אפילו לא ביטל דהא אף במוצא חמץ בביתו בי"ט יכפה עליו כלי ולא ישרפנו ואפי' לא ביטל ואעפ"י דלא קי"ל הכי כמו שיתב' בסי' תמ"ו בס"ד שאני התם דכיון דידוע הוא עובר בשהייתו בבל יראה אבל היכא שאינו ידוע שאינו עובר עליו אף אם לא בטל כמ"ש בסי' תל"א ובסי' תל"ד א"כ למה נטיל עליו חיוב הבדיק' כיון שאינו אלא דרבנן ודו"ק: כתב ברוקח סימן רס"ו וז"ל יבדוק לאחר המועד הכל בנר אפילו ביום ע"כ:

תלו המפרש מיבשה לים והיוצא בשיירא כו' מימרא דרב יהודה אמר רב בפ"ק דפסחים וכדפריש לה רבא דלא כאביי ומשמע מפרש"י דקודם ל' יום אף אם דעתו לחזור קודם הפסח א"צ לבער דלא חיישי' שמא יתאחר ביאתו עד ע"פ בין השמשו' דמסתמ' כיון דדעתו לחזור קודם הפסח ימהר ביאתו קודם יום י"ד וכ"כ הר"פ בהג"ה סמ"ק לדעת רש"י והיא הסבר' הראשונה שכתבה רבינו בסתם. אבל הסמ"ג בעשה ל"ט כתב כלשון הרמב"ם וכ"כ רבינו ירוח' וכן דרש מהרי"ל. ואמר שכן דרש מהר"ש וכ"כ הסמ"ק בדין המפרש אלא שבדין האוצר כתב אם דעתו לפנותו תוך הפסח כו' ומדברי הסג"ה לשם נראה שאינו ס"ט שהרי הביא ראיה לפירוש הקונטרס דמכיון דבהביא דאוצר אי אפשר לפרש אלא דעתו לפנותו תוך הפסח דאי קודם הפסח ליכא למיחש שמא יאחר לפנותו עד ע"פ בין השמשות כי בודאי באותה שעה לא יפנהו ממילא נמי הכא דשיירא דעתו לחזור תוך הפסח קאמר דמדקאמר תלמודא ואזדא רבא לטעמיה משמע דחד טעמא לתרווייהו ע"כ שיטת הסג"ה ע"ש. ונראה לי דמ"ש בסמ"ק דבאוצר ליכא למיחש שמא יאחר לפנותו עד ע"פ בין השמשות היינו משום שצריך להוסיף מחול על הקודש וכשם שאסור לו לפנותו בי"ט עצמו כך אסור לו לפנות בין השמשות. והב"י כתב דלדעת הרמב"ם והנמשכים אחריו י"ל דחיישינן שמא לא יכלה לפנותו וישאר שם חמץ מכוסה בפחות מג' טפחים וכיון דלא ידע בבירור שיש שם חמץ לא יתן אל לבו להוציאו וכו'. ותימה שהרי קודם זה הביא הוא עצמו דברי הר"ן ופי' רש"י דכיש תחתיה חמץ בודאי איירי ולפי דרכו היה לו לפרש אף בחמץ ידוע חיישינן שמא לא אסיק אדעתיה אז שיש שם חמץ לבערו אלא שכל זה אינו נכון שהרי לפי' רש"י והר"ן שכתבו דטעמא דאוצר דה"ל כחמץ שנפלה עליו מפולת וכו' משמע להדי' דאף באוצר שאין תחלת עשייתו רק בגובה ג' טפחי' כמו איירי בדין חמץ שנפלה עליו מפולת כו' שהוא בג' טפחים וכגובה ג' טפחים ודאי ליכא למימ' חיישינן שמא לא יכלה לפנותו וישאר שם חמץ מכוסה פחות מג' טפחים דהא כל עיקרה אינה אלא ג' טפחים. אבן העיק' דלהרמב"ם והנמשכי' אחריו אעפ"י שחששא רחוקה היא מ"מ אינו מן הנמנע דשמא יזדמן ע"י שום סבה שלא יכלה מלפנותו ע"פ ביהש"מ. כתב הר"פ בהג"ה סמ"ק בפסחי' פי' הקונטרס דדעתו לחזו' בימי הפסח קאמר משום דכי הדר בימי פסח עבר עליה ולא מצי לבטוליה דהא מטא זמן אסורי' וכתב ע"ז בהג"ה אחרת משמע דאיירי כשלא בטל והקונטרס הולך לפי שיטתו שפי' טעמא דבדיק' משו' בל יראה ובל ימצא מיהו אפי' למאן דמפרש דבעי ביטול עכ"פ כדפי' בה"ג מ"מ איכא משום מצות בדיקה דתיקון רבנן זמן בדיקה בליל י"ד אפילו היכא דבטלו משום דילמא אתי למיכל מיניה כדפי' התו' במסכה עכ"ל ודברי' אלו תמוהין מאוד היאך אפשר לומר דלדעת רש"י לא בעי ביטול הלא תלמוד ערו' הוא הבודק צרי' שיבטל ובודאי דאף רש"י סובר דכשביטל אינו מחוייב לבדוק משום בל יראה אלא משום דילמא אתי למיכל מיניה וכדמשמע מדבעי רבא ככר בשמי קורה וכו' או דלמא זימנין דנפל ואתי למיכל מיניה דלא קא מבעיא ליה אלא בשכבר ביטל ומה שפירש רש"י במשנתינו דהבדיקה הוא משום בל יראה היינו בשלא ביטל ולפי שלא הזכיר התנא דין ביטול הוכיח רש"י דבלא ביטל איירי אלא שרב יהודה בשם רב חידש ואמר הבודק צריך שיבטל וכו' ומה שלא פירש רש"י נמי ההיא דשיירא בביטול ומשום דלמא אתי למיכל מיניה ירא' דעתו דמדקאמר זקוק לבערו ולא קאמר זקוק לבדוק משמע דבחמץ ידוע מיירי ובביטול תקשה לך מאי רבותא טפי דחמץ ידוע מחמץ שאינו ידוע דכי היכי דבדעתו לחזור צריך לבער משום דחיישינן דילמא אתי למיכל מיניה בבואו לביתו כך יש לחוש לחמץ שאינו ידוע כמו בידוע דמסת"מ מסיק בתלמודא הבודק צריך שיבטל והמבטל צריך שיבדוק וכי היכי דכשאין בדעתו לחזור א"צ לבער בחמץ ידוע מאחר שיבטל א"כ ה"ה באינו ידוע אבל כשנפרש דאיירי בלא ביטל הוי שפיר רבותא דחמץ ידוע היכא שאין דעתו לחזור דא"צ לבער אעפ"י שאינו מבטל ואינו עובר בבל יראה ובל ימצא כשיגיע פסח אעפ"י שכשיצא מביתו היה לו שם חמץ בידוע ולפי זה נראה דלדעת רש"י אם ביטל א"צ לבדוק אפילו אם דעתו להזור דאל"כ למה לא אשמועינן רב יהודה נמי בביטל דצריך לבדוק והוי רבותא טפי אלא בע"כ כיון דהבדיקה לאחר שיבטל אינה אלא דרבנן דלא אתי למיכל מיניה במפרש קודם שלשים יום לא אטרחוהו רבנן לבדוק. ויש לדקדק למאי דפרישית לפרש"י דאפי' בחמץ ידוע, ולא ביטל איירי א"כ מאי אוריא משום דכי הדר ביה בימי הפסח ורואהו עבר עליה אפי' לא ראהו נמי כיון שאין בידו לבערו מ"מ חמץ שלו ברשותו ועובר עליה מאחר שלא בטלו וא"כ אעפ"י שאין דעתו לחזור צריך לבערו ונראה דה"ט דכשיגיע הפסח קיימא להו דהחמץ הלך לאיבוד ולא נשאר ממנו כלום וד"ת אין צריך לא ביטול ולא בדיקה אלא א"כ כשידוע לו שיש חמץ ברשותו בשעה שהגיע פסח ומ"מ כשדעתו לחזור בתוך הפסח חיישינן שמא ימצא אותו חמץ עדיין קיים תוך הפסח ומיד כשראהו ומתעצל אפילו רגע אחת מלבערו עובר עליו וכן מבואר ממה שפירש"י בעושה אוצר וז"ל ותחתיה חמץ כו' דבודאי חמץ מפרש לה ואעפ"כ אינו עובר עליה אפילו לא ביטל אם אין דעתו לפנותו כמו בחמץ שנפלה עליו מפולת ומאי דקאמר התם דצריך לבטל היינו מדרבנן וכמו שפרש"י והר"ן להדיא בפרק כל שעה ונתבאר זה למעלה בסימן תל"ג וה"כ במפרש כן הדין מן הטעם שכתבתי גם בר"ן מבואר גבי המפרש דאפי' בחמץ ידוע עשאוהו כחמץ שנפלה עליו מפולת אלמא דהשוו מידותיהם. שוב ראיתי שכתב הרב מה"ר שלמה לוריא ז"ל דלפרש"י איירי בספק חמץ וכדאיתא בירושלמי ומש"ה אינו עובר אלא מטעה הידיעה אבל אותן שפי' דאיירי בביטלו ואפ"ה אין נכון שיהיה חמץ בביתו אללו וכן יראה מלשון הר"ן למעיין בו ולא משום שעובר בבל יראה עכ"ל ורמז הרב ז"ל ללשון הר"ן שכתב בההיא דהמפרש פרש"י שאין דעתו לחזור בתוך הפסח אבל דעתו לחזור בתוך הפסח אפי' קודם ל' יום זקוק לבער כדי שכשיחזור בימי הפסח לא ימצא חמץ בתוך ביתו כו' ומדכתב לא ימצא כו' ולא כתב ולא יעבור וכו' משמע ליה דלאו משום בל יראה הוא דבביטלו איירי אלא שאין נכון שיהיה חמץ בביתו אללו. ותימה שהרי הר"ן כתב דבריו אלו ע"ש פרש"י ובפירושו מבואר דמשום בל יראה הוא אלא ודאי לשון הר"ן שכתב לא ימצא הוי כאילו אמר שכשיבא לביתו וימצאנו יהא עובר עליו בבל יראה ונקט בלשונו לא ימצא משום דבזה הדבר תלוי דכל זמן שלא מצאו אינו עובר עליו ד"ת כיון שאין ידוע לו עכשיו בבירור שעדיין קיים החמץ שהניח בביתו כשיצא לדרך ואדרבה לדעת מהרש"ל קשה שאם כדבריו לא ה"ל להר"ן לומר בלשונו לא ימצא כו' אלא לא יהיה לו חמץ בביתו שהרי משום אין נכון לבד הוא ולא משום בל יראה וא"כ גם כן אינו נכון שיהיה חמץ אללו בביתו אעפ"י שלא ימצאנו ולכך ברור ופשוט דלדעת הר"ן ורש"י ז"ל דבודאי חמץ איירי ואעפ"י שלא בטלו אינו עובר עליו כל זמן שלא חזר לביתו וימצאנו וכן בעושה ביתו אוצר אף על פי שיש תחתיה חמץ בודאי אינו עובר כל זמן שלא יפנהו ולענין הלכה נראה אף שהרי"ף והרא"ש והאגודה והרוקח בסי' רמ"ד לא פירשו בזה כלום אין מזה ראייה שסוברים כפרש"י ולכן יראה להחמיר כהרמב"ם ורי"ו גיאות והנמשכים אחריהם ואין חילוק בין המפרש לים לעושה ביתו אוצר דלא כסמ"ק מיהו יראה דוקא בלא ביטל אבל בביטל א"צ לבדוק דבהא מילתא לא מצינו שנחלקו על רש"י ז"ל ואע"ג דבהגהת סמ"ק משמע שלפי דעת התוספות שחולקים על פירושו בטעם הבדיקה אף כשביטל צריך לבדוק הלא כתבתי שרש"י ז"ל אינו חולק על דברי התוספות שגם הוא ז"ל מודה דהבדיקה בביטול היא כי היכי דלא אתי למיכל מיניה ונמצא שגם התוספות אינן חולקים על פירש רש"י כן נ"ל עיקר דלא כהגהת סמ"ק ומהרש"ל לוריא ומ"מ המחמיר גם בזה תע"ב: ולענין הלכה במ"ש דלדעת רש"י אפילו בודאי חמץ א"צ לבער כ"כ גם הר"ן ז"ל דכך משמע בגמרא מדקאמר ליסנא דאין זקוק לבער וכו' ולא קאמר זקוק לבדוק מיהו נראה לע"ד שזה דקדוק חלוש לדחות דברי הירושלמי המפורשין דבודאי חמץ צריך לבער אפילו מתחלת השנה וכבר אפשר להשוות תלמודא דידן ולומר דלבדיקה קרי ליה ביעור כיון שהבדיקה היא תחלת ביעור ומברכין עליה על בעור חמץ גם מלשון הרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק ור' ירוחם שכתבו לשון בדיקה בדין זה משמע להדיא שמפרשין לשון לבער הנאמר בגמרתינו שהכוונה בו הבדיקה גם הכלבו כתב בפשיטות כדברי הירושלמי וכן עיקר: **ומ"ש** רבינו ואינו מניח בביתו מי שיבדוק כו' כ"כ בסמ"ק ופשוט הוא לפי הטעם שהצריכו חכמים לבדוק מפני שחל עליו חובת ביעור וכיון דשלוחו של אדם כמותו ה"ל כאילו הוא עצמו בודק. ויש לדקדק דהא כל מפרש בים ויוצא בשיירא מניח אשתו בביתו ואפשר לומר דמיירי בשאין לו אשה או שאינה מניחה בביתו. ועי"ל דוקא דיעבד נאמנת על הבדיקה אבל לכתחלה אין לסמוך על אשתו וזהו שנמצא כתוב באגודה מלמדים או תלמידים או הולכין לנשואין אחר פורים צריכין לבער טרם ילכו. ומיהו י"א דוקא במפרש ויוצא בשיירא עכ"ל ולא משמע דלכל הני דקא חשיב ואזיל בשרויין בלא אשה קן אלא ודאי דלכתחלה אין לסמוך על אשתו ומפני זה יראה דמה שדקדק וכתב ההולכים אחר פורים ולא כתב כן גם ההולכים קודם פורים ודעתן לחזור אלא היינו טעמא דבהולכין קודם פורים א"צ לבדוק אלא מפני שמא ימצא חמץ בתוך ביתו בפסח וכיון דאשתו בביתו והיא ג"כ מוזהרת על איסור חמץ כמו האיש בודאי לא ימצא שם חמץ בביתו והוא הדין במפרש כשמניח אשתו בביתו א"צ לבדוק כשדעתו לחזור ולא קאמר בגמרא דצריך לבדוק קודם ל' בדעתו לחזור אלא כשאינו מניח אשתו בביתו ואז אף ביוצא לדרך סתמא צריך לבדוק דאין חלוק ביניהם בקודם ל' ואף לדעת י"א שהביא האגודה דדוקא מפרש ויוצא לשיירא היינו דוקא בהולך תוך ל' יום דכיון שצריך לבדוק אפי' אין דעתו לחזור מפני שהמצוה מוטלת עליו ואין לו לסמוך על אשתו לכתחלה ס"ל לי"א דדוקא בהולך לשיירא ומפרש לים הטילו עליו חובת ביעור משא"כ ביוצא לדרך סתמא וכמו שיתבאר טעמא בסמוך בדברי אבי העזרי. ולסברא הראשונה אין חלוק כלל מיהו בדברי הרמב"ם בספ"ב משמע להדיא דנשים כשרות לכתחלה לבדוק ועיין במה שכתוב בסוף סימן זה בשם הכל בו: **ומ"ש** אם הוא קודם ל' יום לפני הפסח א"צ לבער וכשיגיע הפסח יבטלנו בלבו ודיו כ"כ בהג"ה סמ"ק בין לענין מפרש ויוצא בשיירא בין לענין עושה ביתו אוצר דאל"כ אפילו קודם שלשים נמי איכא משום בל יטמין עכ"ל ואף למאי דפרישית לדעת רש"י והר"ן דגם בידוע שיש לו חמץ בביתו בשעה שיוצא לדרך ולא ביטל אעפ"כ אינו עובר עליו כשיגיע הפסח וליכא משום בל יטמין דאיכא למיתלי שהחמץ הלך לאיבוד תוך הזמן הזה אפ"ה נראה דמחויב הוא לבטלו כשיגיע הפסח דלא גרע ממי שהרוי בביתו ובדק כל הבית דצריך

פרישה

סי' תלה (א) **שלאחר** פסח לא יברך כלל והטעם כתב ה"ה כיון שהוא אוכל חמץ ואינו בודק אלא להבדיל בין חמץ שעבר עליו הפסח לחמץ אחר היאך יברך על ביעור חמץ אבל בתוך הרגל שהוא מצוה שלא יראה שום חמץ בביתו ודאי יש לו לברך עכ"ל: סי' תלו (א) **המפרש** מיבשה לים או יוצא בשיירא כו' כתבו הגהות אבל שאר יוצאי לדרך לא הצריכוהו לבדוק אפילו דעתו לחזור והטעם שודאי לא יעבור הזמן הקרוב אבל מיבשה לים חיישינן שמא יבא סמוך לפסח: (ב) **וכשיגיע** פסח כו' פירוש קודם שעה ששית ואפי' יש שם חמץ ידוע שעשאוהו כחמץ שנפל עליו מפולת ר"ן: (ג) **יבטלנו** בלבו יש חולקי' בדבר לבטל בקולאת פין:

ואם

בלבו ואם הוא בתוך ל' יום צריך לבער שכבר חל עליו חובת ביעור כיון שדורשין בהלכו' הפסח (ד) ואם דעתו לחזור בתוך הפסח אפילו מר"ה צריך לבער ואם שכח ולא בדק יבטל כשיגיע הפסח וענין הברכה כתב ב"ה אם הוא יודע שיש לו חמץ יברך על ביטול חמץ ואם לאו לא יברך ונראה שאפילו יודע שיש לו חמץ בביתו אין צריך לברך כיון שעיקר הביטול בלבו ואם מחשב בלבו לבטל סגי דלא מצינו ברכה על מחשבה שבלב אע"ג שנוהגין לומר כל חמירא וכו' לא מצינו (ה) שתקנו חכמים זה אלא שנהגו כך והרמב"ם ז"ל כתב אם דעתו לחזור אפילו קודם הפסח צריך לבער שמא תתאחר ביאתו עד תוך הפסח או ביהש"מ וכ"כ הרי"ץ גיאות (ו) וכן הדין בעושה ביתו אוצר (ב) ואין דעתו לפנותו (ז) קודם ל' יום א"צ לבער אלא מבטלו בלבו כשיגיע הפסח תוך ל' יום צריך לבער (ח) ואם דעתו לפנותו אפי' מר"ה צריך לבער כתב אבי העזרי ישראל היוצא מבית עו"ג תוך ל' יום צריך לבער אע"פ שהעו"ג יתן בו חמץ שהמצוה מוטלת על ישראל לבער כשיוצא ממנו והני מילי במפרש ויוצא בשיירא אבל אם נכנס הישראל בבית אחר בעיר

דצריך שיאמר כל חמירא דאיכא ברשותי כדי לכלול אף כחמץ שיש לו במקומות אחרים כדלעיל בסימן תל"ד · אכן לדעת שאר הגאונים שאומר בהדין ביתא וטעמא משום דהביטול הוא שמא ימצא גלוסקא כו' וזה אינו שייך אלא בביתו שהוא דר בו א"כ לפי זה אף אותו שאינו בביתו א"צ לבטל דעליו לא תקנו הביטול כיון דליכא למיחש שמא ימצא גלוסקא וכו' אלא דלא קי"ל הכי :

ומ"ש אפי' מר"ה כך הוא הלשון בגמ' ופשוט הוא דלאו דוקא אלא אפילו קודם ר"ה דמאי שנא וכו' נראה מסוגיא דקאמר ואזדא רבא לטעמיה כו' ובאוצר קאמר בסתם אבל דעתו לפנותו אפילו קודם ל' יום נמי זקוק לבער ולא הוזכר ר"ה לשם ורבינו שכתב גם בדין אוצר אפילו מר"ה היינו נמי לפי שיטה זו דלאו דוקא ר"ה . ומדברי הרי"ף והרא"ש וסמ"ג וסמ"ק ורבינו ירוחם משמע שלא היו גורסים כלל בגמרא אפילו מר"ה . והב"י כתב דפירושו מתחלת השנה ופשט הלשון לא משמע הכי ומה שהביא מתשובת הרשב"א אינה ראיה דהרשב"א לא בא לפרש לשון ר"ה האמור בתלמוד אלא לפי שהאמת הוא דלאו דוקא ר"ה כתב הוא בלשונו אפילו מתחלת השנה :

ואם שכח ולא בדק יבטל כשיגיע הפסח דין זה לא כתבו שום פוסק גם רבינו לא היה צריך לכתבו אחר שכתב קודם זה וכשיגיע הפסח יבטלנו ולשם ה"ל להביא דברי ב"ה ומה שהשיג הוא עליו אלא מפני שהיה עולה על הדעת דכאן כיון שהיה מחויב לבדוק מיד כשיצא לדרך ושכח ולא בדק צריך מיהא לבטל מיד ולא כשיגיע הפסח דה"ל לדידיה הכי יומא כליל י"ד וכדי להוציא זה אמר יבטל כשיגיע הפסח כלומר אבל לא יבטלנו עכשיו וזה פשוט דלאו דוקא כשיגיע פסח ממש דהא אין בידו לבטל אלא דוקא קודם התחלת שש וק"ל · וכתב במהרי"ל בעושה ביתו אוצר ולא בדק וכינס אוצרו צריך לפנות האוצר ולבדוק בליל ארבע עשר ע"ש שכתב כן בשם מהר"ס :

ומ"ש וענין הברכה כו' גם הכל בו כתב בשם הראב"ד כדברי ב"ה גם הר"ן בפרק כל שעה כתב דהא דאמר מבטל בלבו ודיו י"מ דעכ"פ צריך להוציא בשפתיו אלא שא"צ להשמיע לאזנו אבל רבינו ירוחם כתב כדברי רבינו ע"ל בסי' תל"ד ולענין הלכה אין לברך כיון דיש מחלוקת בדבר :

כתב אבי העזרי ישראל היוצא מבית כו' וה"מ במפרש לים ויוצא בשיירא נראה בעיני שהכי מדקשיא ליה דנקט המפרש ולא נקט יוצא לדרך סתמא ולכך פירש דהא דצריך לבדוק תוך ל' אפילו אין דעתו לחזור לפי שחל עליו חובת ביעור אינו אלא כשלא נכנס בבית שיוכל לקיים בו מצות ביעור משא"כ ביוצא לדרך סתמא ניקיים מצות ביעור בבית שיהיה בו כשיגיע הפסח וזו היא דעת הי"א שהביא האגודה שכתבתי בסמוך ומה שכתב דין זה ביוצא מבית עו"ג נראה דלרבותא קאמר הכי דלא מיבעי בישראל היוצא מבית ישראל תוך ל' דצריך לבער החמץ שלא ימצא ממנו בתוך הפסח ואעפ"י שיחזור הישראל השני ויתן בו חמץ מה בכך גם הוא יבער את הנשאר כשיגיע הפסח ולא ישאר שום חמץ בבית בפס' אלא אפי' ביוצא מבית העו"ג שהעו"ג יתן לתוכו חמצו בפס' אפ"ה צריך לבער דצריך לקיים עכ"פ מצות ביעור וכן מבואר במרדכי כשכתב לדין זה בשם ראבי"ה ע"ש ומשמע להדיא שאם יצא מבית העו"ג קודם ל' יום ודעתו לחזור אפילו ביוצא לשיירא א"צ לבדוק כלל וה"ט דכיון שהבדיקה אינו מפני שחל עליו חובת ביעור אלא כדי שלא ימצא חמץ בבית בשעת הפסח והרי עכ"פ ימצא בו חמץ שמניח העו"ג לשם מה הועיל הבדיקה ולפי זה ביוצא לדרך סתמא קודם ל' יום ודעתו לחזור אם מניח אשתו בביתו א"צ לבדוק שהרי לא ימצא שם חמץ בבית כמ"ש לעיל לדעת י"א שבאגודה אבל אם אינו מניח שום אדם בבית צריך לבדוק וה"ה במפרש לים כן הדין ואין חלוק ביניהם אלא בהולך תוך ל' ואין דעתו לחזור כדפרישית ואפשר לומר ג"כ דס"ל לראבי"ה ביוצא לדרך סתמא קודם ל' יום ודעתו לחזור אפילו אינו מניח שום אדם בביתו א"צ לבדוק ובאני מפרש לים דחיישינן דילמא משתהי ע"פ בין השמשות וכדעת הרמב"ם דדעתו לחזור קודם הפסח קאמר אבל ביוצא לדרך סתמא לא חיישינן להא וכמ"ש בהג"ה סמ"ק אכן לפרש"י דדעתו לחזור תוך הפסח קאמר אין חילוק בין יוצא לשיירא ליוצא לדרך סתמא בקודם ל' יום · ומ"ש בהגהות סמ"ק ואין להקשות על מה שבפנים דא"כ כל יוצא לדרך קודם הפסח זמן גדול אפילו קודם ל' יום ודעתו לחזור קודם הפסח יצטרך לבער דמשמע דדוק' אפנים שהולך בשיט' הרמב"ם הוה קשי' הכי ולא אפירוש רש"י והלא לפי מה שכתבתי גם אפירו' רש"י קשיא הכי שהרי אין חלוק לפירש"י בין יוצא בשיירא קודם ל' ליוצא לדרך סתמ' קודם ל' ואמאי נקט יוצא בשיירא דהמעיין שם ירא' דכך היא הכונה דלפי הפני' קשה דא"כ כל יוצא לדרך כו' והלא רגילות הוא שהולכים קודם ל' יום ודעתו לחזור ואינן מבערין ולא מיחו בהם חכמים אלמא דשפיר עבדי ולפירש"י נוכל לומר דאין הכי נמי דבדעתן לחזור תוך הפסח צריכין לבער ומה שלא מיחו בהם חכמים היינו מפני שרוב ההולכין בדרך דעתם לחזור קודם הפסח והשתא קס"ד בקושיא דמאי דנקט המפרש לים לאו דוקא דה"ה ביוצא לדרך סתמא ועל זה תירץ הא לא קשיא דדוקא המפרש לים דהולך מרחוק חיישינן דילמא אישתהי ע"פ בין השמשות וכמו שכתבתי בסמוך ותדע מדנקט המפרש וכו' כלומר דבע"כ צ"ל דחלוק יש בין המפרש ליוצא בדרך סתמא ולא כדקא ס"ד בקושיא אלא דלרש"י החלוק אינו אלא בתוך ל' יום ואין דעתו לחזור ולפי הפנים החלוק הוא בקוד' ל' יום א"כ גם בתוך ל' יום וכדעת

אבי

לבדוק משמע קודם ל' יום אפילו יש שם חמץ ידוע אין זקוק לבערו לפי שעשאוהו כחמץ שנפלה עליו מפולת דסגי בביטול בעלמא (א) :

ומ"ש רבינו ואם דעתו לחזור בתוך הפסח אפי' מר"ה צריך לבער הכי אמרי' בהדיא בגמרא א"ל רבא ואי דעתו לחזור אפי' מר"ה נמי ופירש"י דעתו לחזור · בימי הפסח : אפי' מר"ה נמי . דכי הדר בימי הפסח עבר עליה והשתא שעתא לאו ברשותיה הוא דליבטליה שהרי איסור הנאה הוא ואינו שלו וכשראהו עבר עליה ומפשטא דלישנא משמע דמר"ה שבחדש תשרי קאמר אבל קודם לכן אע"פ שדעתו לחזור א"צ לבדוק ותמיהא לי כיון דדעתו לחזור אמאי לא חיישינן קודם ר"ה נמי לכן נ"ל מר"ה פירושו מתחלת השנה כלומר אם בא לפרש בים ולצאת בשייר' תיכף שעבר הפסח אם דעתו לחזור אע"פ שיש שנה אחת עד שיגיע הפסח צריך לבדוק וכ"נ מדברי תשובת הרשב"א שכתבתי בסימן תל"ב אבל ברכת שהחיינו וכ"נ שהוא דעת הרא"ש והרי"ף והרמב"ם שכתבו סתם אבל אם דעתו לחזור קודם ל' יום זקוק לבער ולא הזכירו ר"ה ומשמע קודם ל' יום כמה דהוי כל שדעתו לחזור זקוק לבער :

ודבר פשוט הוא שמ"ש רבינו ואם דעתו לחזור בתוך הפסח אפי' מר"ה צריך לבער הוא על דעת רש"י דאילו לדעת הרמב"ם אם דעתו לחזור קודם הפסח נמי צריך לבער אפי' מר"ה :

כתב הגהות סמ"ק בסי' ר"ח דדוקא מפרש בים ויוצא בשיירא דדעתו ללכת רחוק חיישינן להצריכו לבער ל' יום קודם לפסח אבל שאר יוצא לדרך לא וכתב עוד דמשמע מפירש"י דדוקא כשלא בטלו והלך לפי שפי' דטעמא דבדיקה הוא כדי שלא יעבור בבל יראה ובל ימצא מיהו מ"מ צריך לבדוק משום מצות בדיקה דתיקון בליל י"ד אפי' היכא דבטלו משום דחיישינן דלמא אתי למיכל מיניה :

ואם שכח ולא בדק יבטל כשיגיע הפסח כלומר קודם שעה ששית ופשוט הוא :

ומ"ש רבינו שאם מחשב בלבו לבטל סגי כבר כתבתי בסימן תל"א שיש חולקים ואומרים א שצריך שיוציא בשפתיו דדברים שבלב אינם דברים :

ומ"ש אע"פ שנהגו לומר כל חמירא לא מצינו שתקנו חכמים לשון זה כבר השגתי עליו בסימן תל"ד :

וכן הדין בעושה ביתו אוצר וכו' שם על הא דבסמוך ואזדא רבא לטעמיה דאמ' רבא העושה את ביתו אוצר קודם ל' יום אין זקוק לבער תוך ל' יום זקוק לבער ולא אמרן אלא שאין דעתו לפנותו אבל דעתו לפנותו אפי' קודם ל' זקוק לבער ופי' הר"ן העושה את ביתו אוצר · שהכניס שם תבואה ותחתיה חמץ וחמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער : קודם ל' יום . לא חלה עליו חובת ביעור וכי מטי ההוא שעתא לא מיחייב כדאמרן דהא נפלה עליו מפולת : תוך ל' יום · זקוק לבער דלכתחלה לא זהו ביעורו וכן פירש"י ופי' דעתו לפנותו הוא מחלוקת רש"י והרמב"ם בדין זה כמו שהוא בדין מפרש בים ויוצא בשיירא ורבינו סתם הדברים בדין זה מפני שסמך על מ"ש מחלוקת רש"י והרמב"ם בדעתו לחזור דגבי מפרש ויוצא בשיירא דממילא משמע דה"ה שנחלקו בדעתו לפנותו דגבי עושה ביתו אוצר. ויש לדקדק לדעת הרמב"ם בהא דעושה את ביתו אוצר כי דעתו לפנותו קודם הפסח אמאי זקוק לבער דחששא רחוקה היא לומר שמא יפנה אוצרו ערב פסח ויכלה מלפנותו ערב הפסח בין השמשות ולא יהיה לו פנאי לבער ושמא י"ל דחיישינן שמא לא יכלה לפנותו וישאר שם חמץ מכוסה בפחות מג' טפחים כיון דלא ידע בבירור שיש שם חמץ לא יתן אל לבו להוציאו ואע"ג דבכותל שנשתמשו בו חמץ בחורין ונפל ונעשה גל כתב רבינו בסי' תל"ג שאע"פ שאינו גבוה ג' טפחים א"צ לבדוק תחתיו הא פריש התם טעמא משום דבגל איכא סכנת עקרב אבל באוצר דליכא סכנת עקרב כל שאינו גבוה ג' טפחים צריך לבער :

כתב אבי העזרי ישראל היוצא מבית העו"ג וכו' כ"כ המרדכי פ' קמא דפסחי' :

ומה שטען עליו רבינו משום דכיון שהעו"ג נכנס בביתו וכו' אין לך הפקר גדול מזה אינה טענה מפני שטעמו של אבי העזרי דכיון דנכנסו ל' יום חל עליו מצות חכמים שצוו לבער ולא סגי ליה בביטול וא"כ אע"פ שאין לך הפקר גדול מזה כל שאינו מבער לא קיים מצות חכמים דמאחר שנכנסו ל' יום חל עליו חובת הביעור :

ומה שחילק אבי העזרי בין נכנס בבית אחר ללא נכנס נראה שהוא משום דאע"ג דל' יום קודם פסח חל עליו חובת ביעור אין חובת הביעור חלה עליו אלא לענין שזקוק לבער אבל לא לענין שזקוק לבער בית זה הלכך כל שהוא נכנס בבית אחר הרי הוא מקיים בה מצות ביעור ודיו ואם אינו נכנס בבית אחר צריך לבער זה כדי לצאת ידי חובת ביעור שחלה עליו :

כתב הכלבו י"א דמפרש בים ויוצא בשיירא מברכין בשעת הביעור אע"פ שהם רחוקים מן הפסח ויש אומרים שאין מברכין אחר שאין זה זמן ביעור ממש :

המשכיר

דרכי משה

הלו (א) וכ"נ דעת הטור וש"פ : (ב) כתב בתשובת הרשב"א סי' ע' על אוצר חיטים שהיה מונח בבור והיה ספק אם מקצת חטים שמונחים בקרקעית הבור נתחמצו וכתב דמאחר שעשה האוצר ל' יום קודם פסח אפי' היה שם חמץ גמור אינו חייב לבערו אלא מבטלו בלבו מיהו אם פינה לאחר הפסח את האוצר אסור ליהנות מאותו חמץ שכבר ביטלו

אבל

פרישה

(ד) **ואם** דעתו לחזור דכי הדר בימי פסח עבר עליה והשתא שעתא לאו ברשותי' דליבטל : (ה) **שתיקנו** חכמים לשון זה כו' יש לתמוה הרי בירושלמי איתא רב אמר צריך שיאמר כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני יודע בו יבטל ב"י בסי' תל"ד : (ו) **וכן** הדין בעושה ביתו אוצר כו' פי' שהכניס שם תבואה ותחתיה חמץ דחמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער ר"ן :

(ז) **קודם** ל' יום א"צ לבער ר"ל לא קודם עשיית האוצר ולא כשיגיע פסח דקודם ל' יום לא חלה עליו חובת ביעור וכי מטא הכי שעת' לא מחייב דהוי כנפלה עליו מפולת : (ח) **ואם** דעתו לפנותו כו' ופי' דעתו לפנותו הוא מחלוקת רש"י ורמב"ם בדין זה כמו שנדון מפרש בים ורבינו סתם הדברים בדין זה מפני שסמך על מ"ש מחלוקת רש"י והרמב"ם גבי מפרש ויוצא בשיירא דממילא משמע דה"ה שנחלקו בדעתו לפנותו בעושה ביתו

אוצר

הדושי הגהות

הלו א ר"ל דהטור לטעמיה אזיל כמש"ל סימן תל"א דבביטול הלב סגי וכ"ה פשטא דגמרא פ' כ"ש (לא :) גבי חמץ שנפלה עליו מפולת דאר"ח וצריך שיבטל בלבו אבל כבר אפשר דס"ל לבעל העיטור כמ"ש שם הר"ן ז"ל דאיכא מ"ד דבלב ל"ד אלא לומר דא"צ להשמיע לאזניו אבל צריך שיוציא בשפתיו דדברי' שבלב אינם דברים ולכן כתב בעה"ע שאם יודע שיש לו חמץ יברך על ביטול חמץ (מהרל"ח) : ב ול"נ די"ל דדעת רבינו כל שעליו מוטל לבטלו מן התורה לא סמכו חכמים אביטול והצריכוהו לבערו אבל

כל

בעיר הזאת או אפי' הלך לעיר אחרת בודק שמה (ט) וא"צ לבדוק כאן וג"ל שא"צ לבדוק כיון שהעו"ג נכנס בביתו אף אם נשאר לישראל חמץ ודאי מתייאש ממנו (י) ואין לך הפקר גדול מזה :

תלז (א) **המשכיר** בית לחבירו בי"ד מי שהוא המפתח בידו בתחלת ליל י"ד שהוא התחלת זמן חיוב הבדיקה עליו מוטל לבדוק אם נשאר (ב) ביד המשכיר עליו מוטל לבדוק אם בא ליד השוכר הוא חייב לבדוק : השוכר בית מחבירו בי"ד ואינו יודע אם הוא בדוק אם לאו (ג) אם הוא בעיר שואלו אם בדקו אם לאו ואם אינו בעיר (ד) תולין להקל לומר שבדקו ומבטל בלבו

תלז המשכיר בית לחבירו בי"ד כו' פשוט בריש פסחים (ד·) ופי' הר"ן המשכיר בית לחבירו בי"ד לאורך י"ד וממנו ואילך · אם עד שלא מסר לו המפתח חל עליו י"ד וכו' לאו למימרא דמסירת מפתח קונה דהא אמרינן בב"ק (נב:) דלא קניא אלא כשם שקרקע נקנה בכסף ושטר וחזקה כן שכירות קרקע נקנית באחד מדברים הללו ואפ"ה אמרינן דכהי שהשוכר קנאו אפ"ה כיון שהבית של משכיר והחמץ שלו ועדיין הבית מעוכב אצלו שאין השוכר נכנס שם מפני שמפתח בידו של משכיר על המשכיר לבדוק ואם מסר לו מפתח קודם י"ד כיון שקנאו בדינו ובידו להיות יוצא ונכנס על השוכר לבדוק וכ"כ ה"ה אבל התוס' פירשו דבמסר לו מפתח ולא החזיק עסקינן ומי שיש בידו מפתח כשחל י"ד חייב לבדוק דאותו שאין בידו מפתח איך יכנוס ויבדוק מיהו אם הפקיד אדם מפתח ביתו אצל אדם אחר אינו חייב הנפקד לבודקו אלא דוקא כשרוצה להחזיק בביתו ולקנותו : **השוכר** בית מחבירו בי"ד וכו' שם בעו מיניה מר"ב המשכיר בית לחבירו בי"ד חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק למאי נפקא מיניה דליתיה להאי דנישייליה וכתב הר"ן כלומר דאי איתיה למשכיר קמן לא נפקא לן מידי דאפי' נימא דחזקתו בדוק כל היכא דאיתיה תמן שיילי' ליה ולא סמכינן אחזקה דכל היכא דאפשר לברורי מלתא מבררינן א"ל ר"נ ב"י תניתוה הכל נאמנין על ביעור חמץ אפילו נשים ועבדים וקטנים ודחיה לה בגמרא וכתב הר"ן ואפ"ה כיון דפשטה ר"נ ובדרבנן הוא דאי מדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה נקטינן כוותיה דחזקתו בדוק ומיהו אי איתיה למשכיר שיילינן ליה וכדכתיבנא וכן פסק הרמב"ם והרא"ש ז"ל והכי נקטינן ולא כהג"מ שכתבו דר"ת ושאר גאונים חולקים בזה ופוסקים דכל תיקו דאיסורא לחומרא ואפי' בשל סופרים · וא"ת כי איתיה למשכיר קמן

אבי עזרי ודו"ק : **ומ"ש** רבינו וג"ל שאינו צריך לבדוק כו' נראה שאם היה רבינו מפרש הטעם דיוצ' בשייר' דצריך לבדוק שהוא מאחר שלא נכנס בשום בית שיכול לקיים מצות ביעור והוא צריך לקיים מצות ביעור כיון שהגיע תוך ל' יום כמ"ש בסמוך לא היה שום מקום להשגתו אמנם ס"ל לרבינו דמאחר שלא הצריכוהו לבדוק אלא מפני שאדם רגיל בו כל השנה כו' א"כ ביוצ' מביתו של עו"ג ואין דעתו לחזור ליכא למיחש להא והכי הא ודאי כיון שבטל הטעם בטל גם הדין ומאי דצריך לבדוק במפרש ליס מתוך ביתו שאני התם דבני ביתו אוכלין כל החמץ הנשאר וא"כ דעתיה עלוי' ושמא ישאר ממנו כזית בתוך הפסח וה"ה אפילו אין לו בני בית כלל אלא נועל ביתו ויוצא לא מתיאש מן החמץ שבתוכו ומאחר שהוא תוך ל' יום לפני הפסח דחל עליו חובת ביעור וה"ל הוא יוצא בליל י"ד צריך לבער אבל כאן שנכנס בו העו"ג ודאי מתייאש ממנו ואין לך הפקר גדול מזה ולענין הלכה נראין דברי ראבי"ה עיקר דחכמים השוו מדותיהם ובכל ענין חייב לבער מאחר שחל עליו חובת ביעור . כתב בכל בו אם אין האיש בביתו יכול לבטל במקום שהוא בו ואם אינו עושה כן מוטב שתבטל אשתו שהבטול בכל לשון וראוי להזכיר בזה כדי לצאת ידי ספק עכ"ל וזה כתב אגו' לדרך סתמ' ונראה דה"ה ביוצ' בשיירא וכ"כ בהגהת ש"ע בסימן זה ומדברי הכל בו נלמד דאף אם מניח אשתו בביתו ה"ל כמי שאינו מניח בביתו מי שיבדוק דאל"כ מאי כדי לצאת ידי ספק הרי אשתו תבדוק ותבטל כיון שהניחה בביתו · וכתב עוד בכל בו בדין המפרש דצריך בדיקה י"א שמברכין בשעת הביעור וי"א שאין מברכין אח' שאין זה ביעור ממש אלא ביעור י"ד עכ"ל ולי יראה לקיים דברי שניהם דבתוך ל' דצריך לבדוק משום שחל עליו חובת ביעור והוא ליה הסו' יוצא בליל י"ד חייב לברך אבל קודם ל' דאינו בודק אלא שמא ימצאם תוך הפסח ולא משום שחל עליו חובת הביעור כמו שביארנו אין לו לברך וק"ל · כתב במחזורים ע"ש האגוד' שכל ל' יום קודם הפסח צריך לדקדק ולעיין בכל דבר שעושה בתוך ביתו שלא ישאר בו חמץ ולראות בחדרי הבית ובכלים שיהיו נקיים שלא ידבק בהם חמץ באופן שלא יוכל להסירו אח"כ בנקל ע"כ וכה"ג איתא במהרי"ל :

תלז המשכיר בית לחבירו בי"ד מי שהוא המפתח בידו וכו' בריש פסחים בעא מיניה מר"ב בר יצחק המשכיר בית לחבירו בי"ד על מי לבדוק על המשכיר לבדוק דחמירא דידיה הוא א"ד על השוכר לבדוק דאיסורא ברשותיה הוא · א"ל רב נחמן בר יצחק תניא' המשכיר בית לחבירו אם עד שלא מסר לו המפתח וכו' ומבואר שם בתוס' דבמשכיר בי"ג לא מיבעי' ליה דפשיטא ליה דעל השוכר לבדוק דעליו חל חובת בדיקת רשותו כשנכנס ליל י"ד . אבל למסקנ' דתלי במסירת המפתח משמע דאפילו אם השכירו בי"ג אם המפתח ביד המשכיר עליו מוטל לבדוק וזהו שיטת הרמב"ם בפ"ב ורבינו ירוחם נ"ה ח"א והאגוד' בפ"ק דפסחים שכתבו דין זה בסתמ' המשכיר בית לחבירו · אבל הרי"ף והרא"ש כתבו המשכיר בית לחבירו בי"ד וכמ"ש רבינו וק' היאך אפשר שהשכירו בי"ד והמפתח ביד השוכר בליל י"ד ומשום הכי פי' הר"ן בי"ד לאורך י"ד וממנו והילך כלו' דהשכירו קודם י"ד לאורך י"ד מלבד שאין הלשון משמע כן ג"כ אינו נכון דא"כ לא הוי פירושו כאידך בי"ד דקאמר בעו מיניה מר"ב בר יצחק המשכיר בית לחבירו בי"ד חזקתו בדוק וכו' דהתם פי' בי"ד שחרית וכן פרש"י להדי' וטעמו משום דאי אפשר לפרש שהשכירו בי"ג לאורך י"ד דהא ודאי פשיטא דחזקתו אינו בדוק קודם זמנו וה"ה כל ליל י"ד כל שלא עלה עמוד השחר של י"ד עדיין יש לו זמן לבדוק ולא עבר על דברי חכמים וליכא למימר דחזקתו בדוק ולכן נ"ל העיקר דדעת הרי"ף דבמשכיר בי"ד שחרית נמי איכא לאפלוגי בין אם עד שלא מסר המפתח וכו' והענין דבי"ג נגמר ביניהם פיסוק הדמים אבל לא החזיק בבית בכסף ושטר וחזקה אלא בי"ד שחרית ואז יש לחלק במסיר' המפתח דאם עד שלא מסר לו המפתח נכנס ליל י"ד על המשכיר לבדוק דהא חמירא דידיה הוא וגם לא זכה בו השוכר בתחלת ליל י"ד דהשתא אעפ"י דביום י"ד זכה בו השוכר כדין וגם נמסר לו המפתח בי"ד כבר חלה חובת הבדיקה על המשכיר וכשלא בדק בליל י"ד צריך הוא לבדוק ביום י"ד שחרית אבל אם עד שלא נכנס ליל י"ד מסר לו המפתח על השוכר לבדוק ביום אם לא בדק בלילה דמאחר שרוצה להחזיק בבית ולקנותו וגמרו ביניהם פיסוק הדמים וגם לקח המפתח בידו אעפ"י שלא החזיק עדיין בבית כשנכנס ליל י"ד עליו מוטל לבדוק ומינה דאם השכירו בי"ג והחזיק בבית כדין אעפ"י שלא נמסר לו המפתח על השוכר לבדוק שהרי אין החמץ ברשו' המשכיר כשנכנס ליל י"ד וג"כ אינו רוצה להחזיק בבית וה"ל השוכר כמי שמפקיד מפתח ביתו אצל אדם אחר דאין הנפקד חייב לבדוק אלא דוקא כשרוצה להחזיק בבית ולקנותו וזהו המכוון בדברי ר"י שכתבו התו' בשמו וז"ל דהכא שמסר לו המפתח ולא החזיק וכו' דמשמע הא אם כבר החזיק על השוכר לבדוק אעפ"י שלא נמסר המפתח וזהו דעת הרי"ף והרא"ש ורבי' שכתבו המשכיר בית לחבירו בי"ד ודלא כדעת הר"ן וה"ה שכתבו דאפי' קנאו השוכר בי"ג אם לא נמסר לו המפתח על המשכיר לבדוק אלא כדברי ר"י עיקר נ"ל ודו"ק אלא דצריך ליישב מאי דק"ל לפי ר"י דמאי קא פסיט תלמודא ממזוזה התם מיירי דהשוכר החזיק בבי' בכסף בשטר ובחזקה וי"ל דקס"ד דמיירי אפילו בלא החזיק אלא שגמרו ביניהם פיסוק דמי' ומסר לשוכר את המפתח דאי בהחזיק לא איצטריך דפשיטא דעל השוכר לעשות מזוזה אלא היכא דלא החזיק אלא שמסר לו המפתח לאחר פיסוק הדמים והשתא ניחא הא דכתבו התו' ומייתי ראיה ממזוזה דאעפ"י דחל חיוב קודם שהשכיר על השוכר לעשות מזוזה עכ"ל דר"ל דבשעה שמסר לו המפתח היה חל שעה אחת חיוב מזוזה על המשכיר קודם שהשכיר' במסיר' מפתח זו כיון שלא החזיק השוכר אפ"ה על השוכר לבדוק ואי הוה מיירי בדהחזיק השוכר מאי קאמר דאעפ"י דחל חיוב קודם שהחזיק הא פשיטא דלא מהני הא דחל חיוב על המשכיר קודם שהחזיק השוכר שיעשה המשכיר מזוזה לאחר שהחזיק השוכר ודו"ק :

השוכר בית מחבירו בי"ד וכו' שם בעו מיניה מר"ב בר יצחק המשכיר בית לחבירו בי"ד חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק למנ"מ לישייליה דליתיה להאי דנישייליה לאטרוחי להאי מאי · א"ל ר"נ תניתוה הכל נאמנים על ביעור חמץ אפילו נשים וכו' מ"ט מהימנו לאו משום דחזקתו בדוק כו' וכתב הר"ן דליתיה להאי דנישייליה כלומר דאי אית' למשכיר קמן לא נפקא לן מינה מידי דאפילו נימ' דחזקתו בדוק כל היכא דאית' קמן שיילינן ליה וכו' ואין פירושו מכריח שכן הדין דאיכא למימר דלמאי דפשיט ר"נ בר יצחק דחזקתו בדוק אין צריך למישייליה אפי' בדאית' קמן והא דקאמר למנ"מ לשייליה ה"פ מנ"מ בבעיא זו דמספקא לך הלא כיון דספק הוא נישייליה להוציא מידי ספק גם ראייתו מפ"ק דחולין יש לדחות דדוקא שחיט' דאורייתא צריך למשייליה ולא בבדיקה דרבנן אכן בתוס' מוכח דכן הדין אף למאי דפשיט תניתוה הכל נאמנין כו' וז"ל תימה מאי ס"ד דאי חזקתו בדוק א"כ מאי צריך לאמירה דהני כלל ואומר ר"י דמיירי כגון שבעל הבית בעיר אע"ג דחזקתו בדוק כיון דאיתא בעיר צריך לישאל הימנו ולהכי מהני אמיר' דהני דלא שיילינן אע"ג דגבי טבל סמכי' אחזקת חבר כו' וכ"כ הרא"ש וז"ל ומתוך דברי ר"י משמע דאפי' אי חזקתו בדוק כשישנו בעיר צריך לשאול לו וכ"כ רי"ץ גיאו' ז"ל עכ"ל הנה שהוכיח דין זה מדברי ר"י והם דברי התו' שכתבתי אבל ממאי דקאמר תלמודא למנ"מ למשייליה ליכא להוכיח מידי ומש"ה לא הקשו התוס' מההיא דטבל אהא דקאמר למנ"מ למשייליה משום דאיכא לשנויי דמשום שהוא ספק אי חזקתו בדוק לכך בעינן למשייליה משא"כ בההיא דטבל דחזקה ודאית היא וק"ל וכך הוא שיטת רבינו ירוחם עיין עליו · וכתב הב"י וא"ת כי איתא למשכיר קמן אמאי שיילינן ליה ולא סמכי' אחזקה מ"ש מבהמה וכו' וי"ל דשאני בהמה שהיא בחזקת כשירה מתגולדה אבל בית כל השנה בחזקת שאינו בדוק הוא עכ"ל ולא ידעתי טעמו דכיון דנסמכי' על חזקתו בדוק כשאינו לפנינו א"כ כשישנו לפנינו נמי ואי לא הוי חזקה גמורה א"כ גם באינו לפנינו נצריכנו לבדוק אכן העיקר דבהמה שאני שחזקת כשרות' ממילא היא משא"כ בבית בדוק דאינו אלא ע"י שיבדקנו הבעל הבית ואפשר שע"י שום סיבה לא בדקו לכך צריך למשייליה ומטעם זה בשוחט אי איתא לקמן צריך למיבדקיה ואין סומכין ארוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן כיון דהחזקה אינה ממילא אלא ע"י שלמד הלכות שחיטה · ולענין הלכה אי חזקתו בדוק הנה בהגהת מיימוני משם רא"ם ושאר גאונים מחמירין דכל תיקו דאיסורא לחומרא ואפי' בדברי סופרים וצריך עיו

דשמה

דרכי משה

אבל אם אין חמץ ידוע בבור אלא ספק שמא מקצת חטים נתחמצו מותר למכור כך אחר הפסח וליכא למיחש למידי דאף אם ימצא חמוצים שמא לאחר הפסח נעשו חמץ ועוד דאין זה אלא עיפוש והפסד ואינו חמץ :

ובה'

פרישה

מוכר ויש לדקדק לדעת הרמב"ם בהא בעושה ביתו אוצר כי דעתו לפנותו קודם פסח אמאי זקוק לבער דמשמע דמוקה הי' לומר שמא יפנה אוצרו ערב פסח ויכלה מלפנותו ערב הפסח בין השמשות ולא יהיה לו פנאי לבער ושמא י"ל דחיישינן שמא לא יכלה לפנותו וישאר שם חמץ מכוסה בפחות מג' טפחים וכיון דלא ידע בבירור שיש שם חמץ לא יתן אל לבו להוציאו ואע"ג דבכותל שנשתמשו בו חמץ במורין ונפל כתב רבינו בסי' תל"ג שאפ"י שאינו גבוה ג' טפחים אין צריך לבדוק תחתיו הא מפרש התם טעמא משום דבגל איכא סכנת עקרב אבל באוצר דליכא סכנת עקרב כל שאינו גבוה ג"ט צריך לבער ב"י :

(ט) **וא"צ** לבדוק כאן שהרי מ"מ קיים מצות חכמים : (י) **ואין** לך הפקר גדול מזה וב"י טען וכתב כיון שכבר חל עליו מצות חכמים לבער ואמרו שלא סגי בביטול וא"כ אע"ג דאין לך הפקר גדול מזה . מ"מ הרי לא קיים מצות ביעור כתקנת חכמים עכ"ל ונראה ליתן טעם לדברי רבינו שאין לטעון עליו הלא אבי העזרי בהדיא כתב שלכך צריך לבער כדי לקיים מצות חכמים וס"ל לרבינו דחכמים לא תקנו דצריך לבער אלא במי שיש לחשש שישאר חמץ שלו בביתו בימי הפסח ויעבור בבל יראה ולא יסמוך עצמו אביטול אלא צריך לבדוק אבל זה שבלא ביטול ודאי לא ישאר לו חמץ שהא"י יטלנו ויאכלנו ומופקר ועומד קמי' ואין לו חמץ כלל בכה"ג לא תקנו חכמים וק"ל :

סי' **תלז** (א) **המשכיר** בית לחבירו בי"ד פי' לאורך י"ד ואילך : (ב) **ביד** המשכיר עליו מוטל כו' אעפ"י שעושה כן השוכר חזקה באחד מהדברים שהשכירות נקנה בו מ"מ כיון שהבית של משכיר והחמץ שלו ועדיין הבית מעוכב אצלו שאין השוכר נכנס שם מפני שהמפתח בידו של משכיר על המשכיר לבדוק :

(ג) **אם** הוא בעיר שואלו דכל היכא דאיכא לברורי מבררינן ר"ן וכתב ב"י וא"ת ואמאי שיילינן ליה ולא סמכינן אחזקה מ"ש מבהמה דאיתא קמן ואפ"ה לא בדקינן לה בכולהו טרפות אלא מוקמי' לה אחזקה וי"ל דשאני בהמ' שהיא בחזקת כשרה מתגולדה אבל בית כל השנה בחזקת שאינו בדוק הוא : (ד) **תולין** להקל לומר כו' כיון דמצות מדרבנן הוא דמדאורייתא בביטול סגי :

השוכר

חדושי הגהות

כל שאין עליו לבטלו אלא שהוא בטל מעצמו כמו כאן שבוראי מתיאש ממנו שאין חל עליו חיוב ביטול כלל לא הצריכוהו חכמים ג"כ לבערו (מהרל"ח) :

ול"נ

בלבו ודיו : (ה) השוכר בית מחבירו בחזקת בדוק ומצא שאינו בדוק אינו יכול לחזור בו ולומר הטעיתני (ו) אפי' במקום שנוהגין ליתן שכר על הבדיקה וכל שכן אם (ז) כל א' בודק לעצמו : הכל נאמני' על בדיקת חמץ להעיד על הבית שהוא בדוק אפילו נשים ועבדים וקטנים ואפי' ידענו שלא בדק בעל הבית (ח) והם אומרים בדקנוהו נאמנין כ' הרמב"ם ז"ל והוא שיהיה קטן שיש בו דעת לבדוק :

תלח עכבר שנכנס לבית בדוק וככר בפיו ונכנס אחריו ומצא פרורין אפי' כדי כל הככר צריך לבדוק כל הבית שאין דרכו של עכבר לפרר והני פרורין מעלמא אתו וצריך לבדוק אחר הככר שהכניס העכבר (א) ותינוק שנכנס וככר בידו ונכנס אחריו ומצא פרורין כדי כל הככר א"צ לבדוק שדרכו של תינוק לפרר ואנו תולין הפירורין בככר שהכניס התינוק אבל אם אין בפירורים כדי כל הככר צריך לבדוק ואם עכבר נכנס וככר בפיו ועכבר יוצא וככר בפיו או עכבר לבן נכנס וככר בפיו ושחור יוצא וככר בפיו או עכבר נכנס וככר בפיו וחולדה יוצאה וככר בפיה או שחולדה יוצאה ועכבר וגם הככר בפיה מבעיא בכולהו אם צריך לבדוק אם לאו ורבו בהן הדיעות והמחוור שבכולם (ב) אם לא בטל צריך לחזור ולבדוק דהוי ספק דאורייתא ואם בטל הוי ספיקא דרבנן וא"צ לבדוק ותו (ג) מבעיא ככר למעלה על הקורה אם צריך סולם להורידו ואם הוא

דשמא דוקא היכא דאסיקנא בתיקו אבל הכא דר"ג בר יצחק פשיט לה להיתרא אע"ג דדחינן לה מ"מ כיון דמדרבנן הוא לא שבקין למאי דפשיט ליה לר"כ בר יצחק מקמיה דחוי בעלמא דקאמר עלה גם הרמב"ן ובעל המאור ורי"ן גיאו' וכרא"ש והר"ן ורבינו ירוחם פסקו להקל והכי נקטינן ותימה על הרי"ף דהשמיט דין זה כל עיקר : השוכר בית מחבירו בחזקת בדוק כו' שם בעיא דאיפשיטא וכתבו התוספ' נראה לרשב"א דבי"ג איירי דאי בי"ד על המשכיר לבדוק עכ"ל פי' דאי בי"ד מאי מקח טעות איכא הכא דמה לי אם בדקו המשכיר כבר או יבדקנו עכשיו סוף סוף מחויב המשכיר לבדוק שכן משמע מדקאמר על המשכיר לבדוק ואינו יכול לומר איני רוצה לעשות המצוה וכ"כ האגודה גם רבינו ירוחם הזכיר סברא זו אלא שכתב עוד סברא אחרת דמיירי בי"ד גם הר"ן האריך על זה ונראה עיקר דמדקאמר הכא סתמא השוכר בית מחבירו ולא אמר בי"ד כמו שאמר קודם אלמא דבין בי"ג ובין בי"ד איירי אלא מלשון רש"י שכתב אפ"ה אי ידע ביה אתמול כו' משמע דבי"ג איירי ודו"ק : אפי' במקום שנוהגין ליתן שכר כו' עיין בדין זה בהגה"ה מיימוני ספ"ב ובמרדכי פ' אלו מציאות · וה"ה כתב בשם הרמב"ן דצריך להחזיר לו שכר הבדיקה ולענין הלכה כתב הרב בהגהת ש"ע דצריך להחזיר שכר הבדיקה ולפעד"נ דאין להוציא מיד המוחזק : הכל נאמנים כו' ואפי' ידענו וכו' שם בגמרא הב"ע דמחזיקינן לן דלא בדק וכו' ופרש"י כגון שראינוהו טרוד או יוצא מבע"י לדרך ואמרו הני אנחנו בדקנוהו ע"כ ומשמע ליה לרבינו דלאו דוקא בחזקה אלא אפי' היכא דידענו שלא בדק ר"ל דידענו בבירור ולא בחזקה בעלמא · אכן אפי' בחזקה שלא בדק אם אינו בעיר וליכא מ"ד אכן בדקנוהו צריך בדיק' דדוקא היכא דאינו ידוע אם הוא בדוק אם לאו אמרינן דחזקתו בדוק אבל לא היכא דמחזיק לן דלא בדק וק"ל ומדברי רבינו נראה שהוא סובר דאפי' לכתחלה נאמנים הנשים וכן משמע מהרמב"ם ספ"ב ודלא כהירושלמי שהביא הרא"ש דתלמודא דידן עיקר וכ"כ רבינו ירוחם וכבר הארכתי בזה בסימן תל"ו בס"ד : תלח עכבר שנכנס לבית בדוק כו' מימרא דרבא בפ"ק דפסחים ומ"ש ונכנס אחריו פירוש מיד נכנס אחריו ואף עפ"י שרגלים לדבריש שהו' מן הככר שהכניס העכבר אפ"ה צריך בדיקה דכיון שאין דרכו של עכבר לפרר הני פירורין ודאי מעלמ' קא אתו אבל בתינוק כיון דרגלים לדבר יש שהפירורין מן הככר שהרי מיד נכנס אחריו תלינן לקולא ומ"מ אם אין בפירורין כדי כל הככר לא תלינן לקולא שהתינוק אכל מקצת הככר דאין ספק מוציא מידי ודאי דודאי שהכניס וספק אם אכלו כי היכא דלא תלינן דאכלו התינוק כשלא מצא פירורין כל עיקר ומה"ט בעכבר לא תלינן דהעכבר אכל אותה אבל כשיש בפירורין כדי כל הככר תלינן לקולא דרגלים לדבר יש כיון שמיד נכנס אחריו והוי כמו ודאי ודאי ומינה דאפילו לא נכנס אחריו מיד לא תלינן לקולא אפי' בתינוק וכל זה ע"פ דברי התוספות ע"ש וכן פירש הר"ן אבל הרמב"ם ז"ל פסק בתינוק אפי' לא מצא כדי כל הככר א"צ לבדוק דהפירורין מראין שהתנוק אכל הככר ואלו הפירורין נפלו ממנו בשעת אכילה שדרך התינוק לפרר בעת אכילתו ואין דרך עכבר לפרר ואם לא מצא פירורין כלל צריך לבדוק ע"כ ומשמע מלשונו דכ"ש אם יש בפירורין כדי כל הככר דא"צ לבדוק ע"ש וכן נראה להב"י בדעת הרמב"ם וכן מ"ש הרא"ש ורבי' ירוחם שכתבו ואשכח פירורין כשיעור ההוא פית' נמי משמע דס"ל להקל בתינוק כשמצא פירורין כדי כל הככר · לשון הרמב"ם בעכבר שנכנס ומצא פירורין אין אומרים עכבר אכל אותה פת במקום הזה והרי הפירורין אלא חוששין שמא הניח בחורין או בחלון ואלו הפירורין שם היו ולפיכך חוזר ובודק אם לא מצא כלום הרי זה בודק כל הבית ואם מצא אותה הפת שנטלה העכבר ונכנס א"צ בדיקה וק' שזה דבר פשוט כיון שמכירו למה יבדוק יותר ולא היה צריך לכותבו ותו ק' דאפילו היכא מכיר אותה פת אם מצא ככר תלינן לקולא שזה שהכניס העכבר הוא שנמצא כמ"ש הרמב"ם גופיה באותו פרק דין י"א אלא נראה דבחמור ממנו קצת איירי ואפ"ה אין צריך בדיקה דתלינן דהעכבר אכל מקצתו ואלו פירורין נשארו ולא דמי למצא פירורין כדי כל הככר דכיון שאינו מכירן כל עיקר איתא מעלמא קא אתא וק"ל · ונראה בעיני דמ"ש הרמב"ם ה"ז בודק כל הבית וכ"כ רבינו איירי בעכבר שנכנס לבית ולא ראינו לאיזה מקום מן הבית הכניס הככר . אבל כשראינו שנכנס למקום מן המקומות שבבית א"צ לבדוק אלא אותו מקום בלבד ואין חוששין שגרר' החולדה או העכבר ממקום למקום שהרי הרבה פעמים בשאר ימות השנה שמניחים י' ומצא ט' והרי גרר' חולד' או העכבר בודאי ואפ"ה א"צ לבדוק בליל י"ד אלא מקום שמכניסין בו חמץ ואין חוששין שמא גרר' חולד' מבית שמכניסין בו לבית שאין מכניסין בו אע"פ שבודאי החולדה היא שגררה הככר ועיין בדברי הרמב"ם בדין אין חוששין שמא גררה החולדה וה"ה נמי כשלא ראינו לאיזה מקום מן הבית הכנים הככר אלא שמקצת פתחי החדרים הם נעולין א"צ לבדוק באותן החדרים שהרי בודאי לא נכנס שם ואין חוששין שמא דרך חור הכנים' מחדר לחדר דא"כ אין לדבר סוף ואין סבר' לבדוק כל החדרים ועליות שבבירה גדולה וטרקלין אבל אותן החדרים שהם פתוחים צריך לבדוק אפי' אין משתמשין בהן חמץ סוף סוף יש לחוש שהחולדה גררה לשם שהרי לא ידענו לאיזה מקום הכניסה הככר ובכה"ג כתב הר"י אחרון ז"ל דצריך בדיקה בגררה חולדה אף למקומו' שאין מכניסין בהן חמץ וכבר הארכתי בזה למעלה בסימן תל"ד בס"ד ע"ש ופשוט הוא דבדין זה אין חלוק בין בטל ללא בטל דבעכבר צריך לבדוק אפי' אם ביטל ובתנוק א"צ לבדוק אפי' אם לא בטל דלפי הטעם שנתבאר בסמוך אין חלוק וכך יראה מדברי המחברים ועיין במה שאכתוב בסימן תל"ט בס"ד · לשון הרוקח בסימן רס"ו כי אין דרכו של עכבר לפרר וה"ה כלב והתרנגול ע"כ : ואם עכבר נכנס וככר בפיו וכו' ותו מבעי' כו' הכל שם בעיא דרבא ולא עירב רבינו בעיות אלו עם הראשונות אעפ"י שמשפט אחד הוא לכולן לדעתו משום דבגמ' כשאלו אלו לבד ואלו לבד ב"י · ולי יראה משום דאפילו

למחוור

קמן מאי שיילינן ליה ולא סמכינן אחזקה א מ"ש מבהמה דאיתא קמן ואפ"ה לא בדקינן לה בכולהו טריפות אלא מוקמינן לה אחזקתה וי"ל דשאני בהמה שהיא בחזקת כשרה משנולדה אבל בית כל השנה בחזקת שאינו בדוק הוא : השוכר בית מחבירו בחזקת בדוק וכו' שם בעיא דאיפשיטא וטעמא משום דניחא ליה לאיניש לקיומיה מצוה בין בגופיה בין בממוניה · וכתב הר"ן כתבו התוספות דבי"ג איירי דאי בי"ד הא אסיקנא לעיל דעל המשכיר לבדוק ואחרי' אומרים דכי אמרינן דניחא ליה לאיניש וכו' היינו לענין דלא הוי מקח טעות אבל שלומי בעי ואני אומר לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא בי"ד עסקינן ומש"ה מסתם לה סתומי ואמר בחזקת שהוא בדוק כלומר דאי חזקתו בדוק מיתוקמה סתמא ואי אין חזקתו בדוק מיתוקמה דקא"ל בהדיא מסקי' דלא הוי מקח טעות ודקא קשיא לטו דהא ומסקינן לעיל דעל המשכיר לבדוק לא קשיא כלל דלעיל שקלינן וטרינן מצות ביעור אמאן רמיא ומסקינן דאמשכיר רמיא והכא בעי אי אמר משכיר לא בעינא למיעבד מצוה א"נ דליתיה למשכיר במתא ושוכר לא סגי ליה בלא ביעור וכיון שכן בעי אי הוי מקח טעות דהכא לאו במצות ביעור עסקינן אלא לענין דיכא שקלינן וטרינן ומסקינן דלא הוי מקח טעות ולא מצי תבע ליה שוכר למשכיר מאי דאפיק עליה שהרי לא הגיהו למשכיר כלל דמצוה בלחוד הוא דרמיא עליה דמשכיר ואע"ג דלא עבדה ליכא חיובא דממונא עליה כלל עכ"ל וה"ה כתב בשם הרמב"ן דפשיטא דבעי לשלומי מאי דאפסיד מיניה כיון דאתני בהדיא אבל איבעיא לן אי הוה מקח טעות דאפי' בעי הך לשלומי ליבטל כדין מקח טעות ופשטינן כיון דסוף סוף משת"ס מיניה ניחא ליה לקיומי מצוה וכו' וזה כדעת אחרים שכתב הר"ן (א) : הכל נאמנים על בדיקת חמץ וכו' ואפי' ידענו שלא בדק וכו' שם בגמרא : ומ"ש הרמב"ם והוא שיהיה קטן שיש בו דעת לבדוק פשוט הוא ואע"פ שכתב הרא"ש והירושלמי פליגי היכא ת"ד לא תיתני נשים לפי שהן עצלניות והן בודקות כל שהו לא חשש רבינו לכך מאחר דבתלמודא דידן תני נשים ועוד דכיון דמידי דרבנן הוא נקטינן כדברי המיקל : תלח עכבר נכנס לבית בדוק וכו' ותינוק שנכנס וככר בידו וכו' מימרא בפ"ק דפסחים (י :) : ומ"ש רבינו אבל אם אין בפירורין כדי כל הככר צריך לבדוק כ"כ שם התו' והר"ן אבל אין כן דעת הרמב"ם שכתב ראה תינוק שנכנס לבית בדוק ובידו ככר ונכנס אחריו ומצא פירורין א"צ לבדוק שחזקתו שאכלה ואלו הפירורין שנפלו הימנו בשעת אכילה שדרך התינוק לפרר בעת אכילתו ואם לא מצא פירורין כלל צריך לבדוק עכ"ל ומשמע בהדיא דבמצא פירורין פחות מכדי כל הככר קאמר דא"צ לבדוק ומיהו היכא דמצא פירורין כדי כל הככר יש לדון בדבריו דאפשר דהכא נמי תלינן בתינוק דכיון שדרכו לפרר שמא פירר ולא אכל ממנו כלום ואפשר דלא תלינן בתינוק שדרך לפרר בשעת אכילה קאמר וכיון שנמצאו שם פירורין כדי כל הככר א"א לומר כן וחוששין שמא פירורין אלו ממקום אחר באו וככר של תינוק הוא טמון בחורי הבית וצריך לבדוק אחריו והראשון נראה יותר (א) : ואם עכבר נכנס וככר בפיו וכו' מיבעי' בכולה אם צריך לבדוק אם לאו הכל שם ועל מ"ש אם לא ביטל צריך לחזור ולבדוק דהוי ספיקא דאורייתא יש לדקדק דיבטל ותו ליכא ספיקא דאורייתא ואפשר לומר דכיון דהא הספק קודם הביטול הוי ספיקא דאורייתא ואע"פ שיבטל אח"כ לא מהני דלעולם הוי בחזקת שאינו בדוק וצריך לקיים בו מצות חכמים כמו בכל בית שאינו בדוק ועוד אכתוב בזה בסמוך אבל חילוק סברת רבינו מסברת הראב"ד ויש להרמב"ם דרך אחרת בפשיטות בעיות אלו בפ"ב מה' חמץ ומצה ולפי שאינו דבר מצוי לא כתבתי : ותו מיבעיא ככר למעלה על הקורה וכו' עד אם צריך חבר לסוציאו הכל שם ולא עירב רבינו בעיות אלו עם הראשונות אע"פ שמשפט אחד הוא לכולן לדעתו משום דבגמרא כשאלו אלו לבד ואלו לבד :

ומ"ש

דרכי משה

תלז (א) ובה' ציצית סימן י"ד משמע כדעת המ"מ דלא אמרינן דניחא ליה למיעבד מצוה היכא דחסריה ממוניה : תלח (א) ומהרי"ל כתב להיפך ולכן יש להחמיר ולבדוק בין בעכבר בין בתינוק :

ול"נ

פרישה

(ה) השוכר בית כו' אפי' בי"ד : (ו) אפילו במקום שנוהגין ליתן שכר וכו' וא"צ להחזיר לו השכר דניחא ליה לאיניש למיעבד מצוה בממוניה והשתא דחוזר לא מצוה בדיקה אלא שלא רצה לקיים המקח ועיין ב"י :

(ו) כל אחד בודק לעצמו דניחא ליה למיעבד מצוה בגופיה : (ז) והם אומרים בדקנוהו כו' · דהימנו רבנן בדבר שהוא דרבנן כשהוא בידו לעשות :

סי' תלח (א) ותינוק שנכנס וככר כו' ל"ג בידו אלא בפיו מ"ו : (ב) אם לא בטל פי' והוא אחר ו' שעות ופי' לא בטל שאינו יכול לבטל שאינו ברשותו אחר ו' שעות ומה שהכריחו לרא"ף ולב"י לפרש כן · הוא מ"ש רבינו בס"ס תמ"ב :

(ג) מיבעיא ולא איפשטא וכתב ב"ה מבטל וא"צ לבער כו' וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל והיינו דומיא דנידון דידן ממש שמבטל לכתחלה כדי לעשותו איסור דרבנן ועוד דהשתא מיושב שפיר מ"ש רבינו בס"ם זה וכ"כ הרמב"ם ז"ל שמבטלן ודיו כו' משמע שמבטלו לכתחלה ודו"ק ועיין ד"מ :

היינו

חידושי הגהות

תלז א ול"נ דלק"מ דהתם איכא רובא וחזקה דבהמה בחזקת כשרה נולדה וגם איכא רובא דרוב בהמות כשרות הן אבל הכא ליכא אלא רובא דחזקה מכח רובא אתיא דהוא'ל ורוב העולם בודקין אמרינן שהוא בחזקת בדוק אבל חזקה ליכא (מהרל"ח) :

ול"נ

ומ"ש רבינו שאם ביטל א"צ לבדוק ואם לא ביטל צריך לבדוק נמשך אחר לשון שכתב בבעיות דבסמוך ולא דק דהא הכא לא שייך לאדכורי לבדוק ושלא לבדוק דבדיקה לא שייכא אלא במקום שאין חמץ ידוע בודאי אבל הכא דודאי איכא חמץ ברור או בפי נחש או על הקורה צריך להוציאו וא"כ להוציאו מיבעי ליה. והרמב"ם פסק בפ"ב דככר בפי נחש אינו צריך להוציאו וככר בשמי קורה צריך להורידו שפעמים יפול משמי קורה:

אבל הראב"ד כתב דהנך בעיין לאו לכתחלה בעי וכו' הראב"ד לא כתב כן אלא על חמץ בבור ורבינו מפני שסובר שכל אלו הבעיות עלו בתיקו א"כ בענין שנפרש אח' מהם יתפרשו כול' ומאחר שהראב"ד כתב גבי חמץ בבור דלא בעי לכתחלה אלא בשבדק וביטל א"כ הוא סובר א דכל הנך בעיי נמי לא הוי לכתחלה אלא בבדק וביטל אבל ה"ה סובר שלא חלק הראב"ד אלא בזו דחמץ בבור בלבד: ומ"ש רבינו וכ"כ הרמב"ם על ההיא דככר בבור שמבטלו ודיו וכתב עליו הראב"ד שטעה וכ"ל שלא טעה ביאור הדברים שהראב"ד כתב דהנך בעיי לאו לכתחלה בעי דא"כ ה"ל כמטמין בבורות ורבינו סתר דבריו ואמר שאין כאן הטמנה דכיון שבטלו אינו שלו וכ"כ הרמב"ם על ההיא דככר בבור שמבטלו ודיו וכתב עליו הראב"ד שטעה משום דא"כ ה"ל מטמין בבורות ונראה שלא טעה משום דכיון שבטלו אינו שלו ושוב אין כאן הטמנה ואע"פ שרבינו חלוק ג"כ על הרמב"ם שהוא סובר שאם לא ביטל צריך לבדוק ולא מהני שיבטל מ"מ אינו חולק עליו מטעמו של הראב"ד אלא משום דרבינו חשיב ליה ספיקא דאורייתא והרמב"ם סבר דיבטל השתא ותו ליכא ספיקא דאורייתא ואלו חילוקי סברות הם ואינם מטעות זו את זו אבל הראב"ד חולק עליו מטעם דמשוי ליה טועה דמתיר להטמין בבורות ולפ"ז דייק לשון רבינו שכתב ונראה שלא טעה כלומר אע"פ שגם אני חולק על סברת הרמב"ם מ"מ נראה שלא טעה כדמשוי ליה הראב"ד טועה ויש לדקדק במ"ש רבינו אבל הראב"ד כתב דהנך בעיי לאו לכתחלה בעי אם צריך להוציאו אם לאו דודאי צריך להוציאו אלא בשבדק וביטל מיירי שזו היא סברת רבינו ג"כ שהרי כתב שאם לא ביטל צריך לבדוק והאיך כתב אבל הראב"ד ז"ל שנראה שחלק עליו ואין לפרש שמחלוקתם אינו לענין הדין אלא בפירוש הבעיות דלרבינו בין קודם ביטול בין אחר ביטול בעי ולהראב"ד בקוד' ביטול פשיטא ליה ולא בעי אלא בלאחר ביטול אבל בענין הדין שוים הם רבינו והראב"ד שאם לא ביטל צריך להוציאו ואם ביטל ואח"כ מצא אין צריך להוציאו שאין דרכו של רבינו להביא דברי החולק עליו בפירוש ההלכה כל שאין ביניהם חלוק לענין הדין וכ"ל שרבינו סובר שהאבעיות הן בין מצא החמץ קודם זמן איסורו בין מצאו לאחר זמן איסורו ופסק שאם לא ביטל כלומר אם א"א לו לבטל דהיינו שמצאו לאחר זמן איסורו ומצא אחר זמן איסורו צריך להוציאו משום דהוי ספיקא דאורייתא ואם ביטל כלומר אם מצאו בזמן שיכול לבטלו דהיינו קודם זמן איסורו כיון דהוי ספיקא דרבנן א"צ להוציאו אלא מבטלו ודיו והראב"ד סובר דמצא קודם זמן איסורו לא איבעיא לן דכיון שהוא ברשותו אם אינו מוציאו ה"ל מטמין בבורות אלא כשמצאו אחר זמן איסורו שכבר אינו ברשותו ובדק וביטל מיירי דמאחר שלא מצאו עד זמן שאינו ברשותו תו לא הוי כמטמין ולפ"ז אתי שפיר טוב' מ"ש רבינו וכ"כ הרמב"ם על ההיא דככר בבור שמבטלו ודיו דכיון דמהני ביה ביטול ע"כ מיירי במצאו קודם זמן איסורו והיינו ממש כדברי רבינו ומ"מ פשט לשון רבינו מוכיח כמו שפירשתי תחלה שאם מצאו קודם שביטל אע"פ שיכול עדיין לבטלו חשיב ספק דאורייתא וצריך להוציאו ועכ"ז יש חילוק בין דעתו לדעת הראב"ד דלהראב"ד כל שמצאו קודם זמן איסורו אע"פ שביטל צריך להוציאו דכיון דבשעה שחל זמן איסורו יודע בו ואם אינו מוציאו ה"ל תטמין דביטול לא מהני אלא לחמץ דלא היה ידוע לו בשעה שחל זמן איסורו אלא בשבדק וביטל קודם זמן איסורו ולא נודע לו מחמץ זה עד אחר זמן איסורו הוא דמיבעיא ליה דהשתא כיון דבשעה שחל זמן איסורו לא היה ידוע לו חמץ זה והוא כבר ביטל איכא למימר דשוב אינו עובר עליו ומותר שמשנודע לו חמץ זה לא היה ברשותו ואפ"ה מיבעיא ליה אם צריך להוציאו ולפ"ז מ"ש דהנך בעיי לאו לכתחלה אם צריך להוציאו וכו' ה"פ לא קודם זמן איסורו בעי אם צריך להוציאו דלא דודאי צריך אע"פ שביטל קודם לכן שאל"כ ה"ל כמטמין בבורות וכו' כי מלת לכתחלה במקום הזה היא במקום קודם או דכל שהוא קודם זמן איסורו מיקרי לכתחלה וכל שהוא אח"כ מיקרי דיעבד זו היא סברת הראב"ד אבל רבינו סובר שכל שביטל קודם זמן איסורו ולא היה החמץ ידוע לו באותה שעה מהני הביטול ואע"פ שנודע לו אח"כ בין קודם זמן איסורו בין אחר זמן איסורו א"צ להוציאו מדאורייתא ומבעיא ליה אם מדרבנן צריך להוציאו וכן היכא שנודע לו קודם זמן איסורו ולא ביטל עדיין מיבעיא ליה אם הטריחוהו חכמים להוציאו אף על פי שיבטל או דלמא משום דטרחא יתירה הוא העמידו דבריהם על דין תורה דסגי בביטול אפילו לחמץ ידוע. וכן בבעיות דעכבר מאחר שכבר בדק הוי טרחא יתירה לחזור ולבדוק ומש"ה מספקא ליה אם העמידו דבריהם על דין תורה במקום טרחא יתירא ולא הצריכוהו לחזור ולבדוק או אם הצריכוהו. ולפ"ז ג' מחלוקת נזכרו כאן בדבר זה להראב"ד אם נודע לו קודם זמן איסורו אע"פ שביטל קודם לכן צריך להוציאו ולדעת רבינו אם ביטל קודם לכן א"צ ואם לא ביטל קודם אעפ"י שמבטל אח"כ צריך להוציאו ולהרמב"ם מבטלו עכשיו וא"צ להוציאו ומיהו אכתי קשה כשנודע לו קודם זמן איסורו אמאי קרי ליה ספיקא דאורייתא

הוא בבור אם צריך סולם להעלותו ואם הוא בפי נחש אם צריך חבר להוציאו ולא איפשיטו וגם באלו רבו הדיעות ודינא דהנך כדינא דקמייתא שאם בטל א"צ לבדוק ואם לא בטל צריך לבדוק· אבל הראב"ד כתב דהנך בעיין לאו לכתחלה בעי אם צריך להוציאו אם לאו דודאי צריך שאם לא כן הוה ליה כמטמין בבורות אלא כשבדק ובטל מיירי ולאחר איסורו מצא ומבעיא אם צריך להוציאו אם לאו ואין דבריו נראין שאין כאן הטמנה דכיון שבטלו אינו שלו והא דאמרינן שלא יטמין בבורות (ד) היינו כשלא בטלו וכ"כ הרמב"ם ז"ל [א] על ההיא דככר בבור שמבטלנו ודיו וכ' עליו הראב"ד שטעה [ב] ונראה שלא טעה :

תשעה

למחוור שהכולן שפוסק בבעיו' הראשונות אם ביטל א"צ לבדוק ובלא ביטל צריך לבדוק מ"מ בבעיו' האחרונות פוסק דלעולם צריך לבדוק מאחר דאנו רואין החמץ לפנינו ברשותו וכדפסק בעל המאור לכך כתב רבינו וגם באלו רבו הדעות כלומ' ולמקצת גאונים אין דינן דהנך כדינא דקמייתא אלא שמ"מ הנכון דדינא דהנך כדינא דקמייתא ועוד מאחר דהשגת הראב"ד שכתב רבינו בסמוך דהנך בעיו' לאו לכתחלה בעי אינן אלא באלו ג' אחרונות אבל בראשונות מודה הראב"ד דאפי' לכתחלה קא מבעיא להו וכמו שיתבאר בסמוך ולכך לא עירבם יחד :

ומ"ש אבל הראב"ד כתב דהנך בעיין לאו לכתחלה קא בעי כו' פי' רבי' ס"ל דהנך בעיין כולן נמי לכתחלה לשעת בדיקה הם וכי היכי דבעכבר נכנס ועכבר יוצא כו' מיירי נמי קודם זמן איסורו ה"ה אינך והא ודאי דבמצא לאחר זמן איסורו ולא בטל עדיין לא קא מיבעיא ליה דפשיטא דצריך להוציא ד"ת דה"ל כמטמין בבור כיון שלא בטל ואין בידו לבטלו ולא עדיף מחמץ שנפלה עליו מפולת דצריך לבטל כדי שלא יעבור עליו ד"ת וכשהגיע לאחר איסורו ולא בטל צריך להוציאו כמ"ש לעי' בסימן תל"ג שם הוא העיקר אלא היכא דככר בטל או שיש בידו לבטלו קא מיבעי' ליה מי נית' שהטריחוהו חכמים כל כך בחמץ בשמי קורה ואיך לבדוק ולהוציא או דלמא דדי לו בביטול דאוקמוה אדאורייתא ולכך פסק אם בטל או יש בידו לבטלו א"צ לבדוק ומבטלו ודיו ואם לא בטל וגם אינו רוצה לבטל או אין בידו לבטלו פשיטא דצריך לבדוק וכמו שעלה ג"כ על דעת רבא דקא מבעי' ליה הנך בעי' כדפרישי' : והראב"ד כתב דבכה"ג שיש בידו לבטלו או אפי' בטל כבר ומצאו קודם זמן איסורו דהיינו לכתחלה נמי לא קא מיבעיא ליה דפשיטא דצריך להוציאו דהא נמי ה"ל כמטמין בבורות וס"ל להראב"ד דד"ת לא מהניא הביטול לחמץ ידוע קודם זמן איסורו וכדעת הגאון שכתבתי בסימן תל"א ומטעם זה ככר בשמי קורה וככר בבור וככר בפי נחש שוין בדינן דהכל חמץ ידוע הוא ולכך כתב רבינו בשם הראב"ד דהנך בעיין וכו' אף על גב דלא כתב כן הראב"ד אלא מככר בבור רבינו ס"ל דלפי שיטתו שוין אלו ג' : ומ"ש הראב"ד דבריו אככר בבור היינו משום דדבריו אלה הם השגה על הרמב"ם שלא כתב דמבטלנו ודיו אלא בככר בבור ולא פסק כאת"ל השנוין בגמרא משא"כ בככר בשמי קורה דפסק כאת"ל דצריך להורידו ועל ידי השגה זו שהשיג עליו שלא פסק כאת"ל אגב זה השיג ג"כ דאף בככר בבור צריך להעלותו לכתחלה קודם זמן איסורו ולא קא מיבעיא ליה בהא וה"ה בככר בפי נחש יש להשיג בזה דלכתחלה לא קא מיבעיא ליה אלא כשבדק ובטל מיירי ולאחר איסורו מצא דהשתא כיון שלא היה חמץ זה ידוע קודם זמן איסורו היה בכלל הביטול ושוב אינו עובר עליו ד"ת אפילו מצאו אחר זמן איסורו ומבעי' ליה אם הטריחוהו חכמים להוציא אם לאו וכתב רבינו ואין דבריו נראין שאין כאן הטמנה וכו' פי' רבינו נמשך לשיטתו שכתב בסימן תל"ה דאפי' לחמץ ידוע מהני הביטול ד"ת ולכך כתב דמאי דתניא יכול יקבל פקדונו' מן העו"ג ויטמין ת"ל לא ימצא היינו דוקא כשלא בטלו אבל כיון שבטלו אין כאן הטמנה דאסור' דאורייתא ולכך שפיר איכא למימר דהנך איבעיא אפילו מצאן קודם זמן איסורו שיש בידו לבטלו קא מבעיא ליה מי אטרחוהו רבנן וכיון דאסיקנא בתיקו הוי ספיקא דרבנן וא"צ לבדוק אלא מבטל ודיו וכ"כ הרמב"ם על ההיא דככר בבור שמבטלנו ודיו משום דס"ל דד"ת מהני הביטול אף לחמץ ידוע וכתב עליו הראב"ד שטעה מטעם שנתבאר · ונראה שלא טעה · וכל זה שלא כדברי ב"י שהבין מ"ש רבינו בשם הראב"ד דהנך בעיין לאו לכתחלה וכו' קאי גם על הראשונו' וכתב שה"ה סבור שלא נחלק הראב"ד אלא בככר בבור ולא דק דהא ודאי דבבעיות הראשונות מודה הראב"ד דאפי' לכתחלה בעי דלא שייך שם מטמין כיון שאין חמץ ידוע ברשותו דשמא אכלו העכבר אלא דוקא בהנך בעיות אחרונות ס"ל דלאו לכתחלה בעי גם ה"ה סבור כן אלא שמ"מ תמה על הראב"ד למה לא פי' גם אלו הג' לענין שעת הבדיקה כמו הראשונות ודו"ק. והנה לפי מ"ש מבואר דבדין ככר בבור שוין הרמב"ם ורבינו ואע"ג שכתבתי בסימן תל"א לדעת הרמב"ם כפי מקצת הנוסחאות שסובר כדעת הגאון דלא מהני ליה ביטול לחמץ ידוע קודם זמן איסורו אפ"ה ל"ק מחמץ בבור דס"ל דמהני ליה ביטול די"ל דחמץ בבור שאני דה"ל כחמץ שנפלה עליו מפולת ואינו דומה למטמין כמ"ש המגי' אבל רבי' הבין מדעת הרמב"ם דהוא נמי ס"ל דמהני ביטול לחמץ ידוע אולי היה גורס כגי' ספרי' אחרים דהרמב"ם : ומ"ש הב"י דטענת רבינו אינה טענה דהראב"ד לא אמר דהוי מטמין ממש אלא דהוי כמטמין כלומר דכי היכי דמטמין אעפ"י שביטלו אחר הטמנה עובר על מצות חכמים שצוו לבערו אף זה כן שאעפ"י שבטלו עובר על מצות ביעור ע"כ תימ' גדול' שהרי בהשגותיו כתב להדיא וז"ל וטעות גדולה היא זו דהיינו מטמין בבורות אלמא דדינו כמטמין בבורות ממש ועוד דא"כ מה היה השגת הראב"ד על הרמב"ם הלא לפי זה שפיר קא מבעיא ליה כיון שבטלו וא"צ להוציא אלא כדי שלא יעבור על מצות חכמים מי אטרחוהו להבי' סולם ולהעלותו אם לאו דהא לדידיה נמי דכבדק ובטל ולאחר איסורו מצא קא מיבעיא ליה נמי צריך לפרש הכי מי ניחא דאטרחוהו כו' א"כ מה המונע לפרש כן בקודם זמן איסורו אלא הדבר ברור דבקודם זמן איסורו ס"ל להראב"ד דה"ל מטמין בבורו' ממש ועובר עליו ד"ת אפילו בטלו כיון דהוי חמץ ידוע וכתב עליו רבינו דאין דבריו נראין דכיון שבטלו אינו שלו ואין כאן הטמנה ונמשך לשיטתו דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי אפילו לחמץ ידוע כדפי' וכך השיג גם בעל מגדל עוז על הראב"ד

פרישה

(ד) היינו כשלא בטלו פי' ואינו יכול לבטלו שהוא לאחר ו' כדלעיל לא ביטל שפי' הכי והראב"ד סבר שהמסכה שלא יטמין בבורות מיירי אפי' קודם שש ודו"ק וכתב ב"י ז"ל ומה שטען רבינו על הראב"ד שאין כאן הטמנה כו' אינו טענה משום דהראב"ד לא קאמר דהוי מטמין ממש אלא דהוי כמטמין כלומר כי היכא דמטמין אעפ"י שבטלו אחר הטמנה עובר על מצות חכמים שצוו לבערו אף זה כן אעפ"י שביטל עובר על מצות ביעור ועיין בדרישה מ"ש בשם המ"מ : ממקום

דרישה

רואים שהוא משמר אותו יפה וקור וזוכה בו וכבר הוכחתי שרבינו אינו סובר כן :

סי' תלח [א] על ההיא דככר בבור שמבטלנו כו' ומ"מ בככר על הקורה פסק דצריך להוציאו משום דמסי' לשם את"ל צריך להוציאו וכל את"ל אמת אם לא כפשוט לדעת הרמב"ם ז"ל ואע"ג דגבי בור נמי אית' את"ל הוא לא גרסו בספריו כן פי' המפרשין והטור ס"ל בשניהם לקולא ולא הביא הרמב"ם אלא משום השגת הראב"ד עליו ולכתוב שלא טעה מ"ו : [ב] ונראה שלא טעה וז"ל המ"מ ואני אומר שאין טעות בדברי רבינו ובודאי לא נתכוין שיהא רשאי להטמין בבור ולבטלו שאעפ"י שאינו עובר עליו כל שבטלו קודם זמן איסורו מ"מ אסור להטמין בבור לכתחלה ודבריו בככר הנופל מאליו בבור שאז לא הטריחוהו חכמים לירד שם אלא יבטל הביטול שהוא מן התורה וסרי זה מה. בחמץ שנפל עליו מפולת שמבטלו בלבו עכ"ל :

ומע"ג

חדושי הגהות

תלח א ול"נ דר"ל הנך בעיין דקורה ובור אבל הנך בעיות דעכבר גם ראב"ד מודה דאפילו לכתחלה בעי דהא אין שייך שם כמטמין בבורות דהא ליכא ודאי חמץ בבית (מהרל"ח) :

ול"ג

הראב"ד כדברי רבינו ע"ש עוד האריך הב"י בפי' דברי רבינו במ"ש אם בטל אם לא בטל עיין עליו ואני כתבתי הנראה לע"ד בקיצור שפי' אם בטל היינו או שבטל כבר או שלא בטל עדיין אלא שהוא בזמן שיכול לבטל ומבטלו אז. ופירוש אם לא בטל היינו שלא בטלו עדיין ואף אם הוא בזמן שיכול לבטלו הוא אינו רוצה לבטלו או הוא בזמן שאינו יכול לבטל והוא האמת :

תלט ט' צבורין של מצה ואח' של חמץ וכו' אם נטלתו ממקום קביעות בפ"ק דפסחים היינו תשע חנויות וכתבו התוספות לפי מה שפי' הקונטרס לענין בדיקה לא נהירא לר"י דהיכי מייתי ראייה מט' חנויות דהוי ספיקא דאורייתא ואזלינן לחומרא והכא ספיקא דרבנן היא מיהו י"ל דאיירי כגון שלא ביטל ופי' רבינו דמ"מ אם אין הככר גדול הוה ס"ס ואזלינן לקולא אפילו לא ביטל . ויש לדקדק מ"ש מעכבר שנכנס לבית בדוק וככר בפיו שאפילו מצא פירורין צריך לחזור ולבדוק כל הבי' ואין חלוק דאפי' בבטל דהוי ספק דרבנן צריך לבדוק וי"ל דשאני התם דאיכא ודאי חמץ בבית וספק אם אכלו ואין ספק מוציא מידי ודאי אפילו בבדיקה דרבנן כדמשמע בסוגיא דאין חוששין שמא גררה חולדה אבל כאן דספק מצה ספק חמץ הוא תלינן לקולא בדרבנן וכן בב' צבורין אח' חמץ וא' מצה ושני בתים אחד בדוק ואח' אינו בדוק כו' נמי ליכא ודאי חמץ ותלינן לקולא בתר ספיקא דרבנן וכן בנכנס בחצר שלפני הבי' וכן ברחה שהכנים עכבר ככר לבית ובדק קצת מהבית ומצא וכן בהניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת בכולן ליכא ודאי חמץ בבית ומטעם זה כתב בסמוך אם ב' הבתים של אדם אחד וכו' שניהם צריכין בדיקה אפילו אם בטלו ולא חילק כלל ומשמע אפילו הככר אינו גדול והיינו משום דאיכא חמץ בודאי ברשותו אלא דאיכא ספק שמא אכלו ואין ספק מוציא מידי ודאי אפילו בדרבנן אבל גבי ס"ס מצטרף ספק זה להתירו ומכל מקום דוקא כשהספק הראשון הוא ספק מצה ספק חמץ כמו בט' צבורין והדומה לו אז מצטרף נמי ספק אכלו להתיר אפי' בלא ביטל אבל כשיש שם ודאי חמץ כמו בצבור א' של חמץ וב' בתים בדוקים ובאו לישאל זה אחר זה אם לא ביטלו צריכין בדיקה אפי' אין הככר גדול ולא אמרי' ספק נכנס לבית זה ספק לא נכנס ואת"ל נכנס שמא אכלו דבכה"ג דאיכא ודאי חמץ ברשות אחד מהם לא מצטרף ספק אכלו באת"ל נכנס להתיר ודו"ק . ואעפ"כ אם בטלו אפילו הככר גדול א"צ בדיקה דמהני ליה ספק נכנס בבית זה ספק לא נכנס להתיר בדרבנן כיון דאין חמץ ודאי בבית זה שנשאל עליו לבד וליכא למימר אין ספק מוציא מידי ודאי אלא ספק גרידא הוי זאת היא שיטת רבינו אבל הרמב"ם פסק בט' צבורין של חמץ וכו' צריך לבדוק שכל קבוע כמחצה על מחצה ולא חילק ובצבור א' של חמץ ושני בתים בדוקים כתב ג"כ בסתם א"צ לבדוק פעם שנייה שאין כאן קבוע ולא חילק ובנכנס לחצר שלפני הבית כתב ג"כ בסתם צריך לבדוק ולא חילק וכבר ביאר ה"ה דעתו דכיון שבדיקת חמץ תחילתה על הספק החמירו בספיקו כשהספק בבית א' כמו בט' צבורין או בחצר שנכנס לפני הבית אבל בב' בתים בכל חד תלינן שלא נכנס בו ובאחר הוא שנכנס ובדין ב' צבורין א' של חמץ וא' של מצה וב' בתים א' בדוק ואחד שאינו בדוק כתב ג"כ בסתם דא"צ לבדוק אלא שמדברי ה"ה יראה דדוקא כשבטל אבל בלא בטל דהוי ספק דאורייתא צריך לבדוק וכ"ל דה"ה בצבור א' של חמץ וב' בתים בדוקין אם לא בטל צריך לבדוק ולדעתו אפי' באו לשאול זה אחר זה וכן משמע מטעם שנתן ה"ה למה שלא חילק הרמב"ם בבאו לישאל בבת אחת דצריך לבדוק וכתב דכיון דבביטול סגי ליה מדאורייתא אינו דומה ממש לב' שבילין דהתם אי אפשר שלא יהא א' מהם טמא ומינה דאם לא בטל דהוי דאורייתא דינו כמו בב' שבילין וצריך לבדוק ואחמיר מיניה דאפי' בבאו לישאל בזה אחר זה וכדעת רבינו כ"ל : **ובמ"ש** רבינו באו לישאל זה אחר זה אין שום א' מהן צריך בדיקה אם בטלו דמשמע אבל בלא בטלו דהוי ספק דאורייתא צריך לבדוק יש להקשות ומ"ש מב' שבילין דלכ"ע בבאו לישאל זה אחר זה שניהם טהורים אע"ג דטומאה דאורייתא וי"ל דהתם נמי ספק טומאה בר"ה הוי דספיקו טהור מדאורייתא

תלט תשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ ואתא עכבר ושקל ולא ידעינן אי חמץ שקל אי מצה שקל ונכנס לבית בדוק אם נטלתו (א) ממקום קביעותו אז הוי"ל דינא הכי אם בטל (ב) או אפי' לא בטל והככר אינו גדול (א) שאפשר שיאכלנו העכבר כולו אינו צריך בדיקה דהוי ספק ספיקא ספק מצה ספק חמץ ואת"ל חמץ שמא אכלו כולו ואם הוא גדול שא"א שיאכלנו כולו ולא בטל צריך לבדוק אבל אם בטל בכל ענין א"צ לבדוק · אם פירש הככר ממקום קביעותו ונטלו העכבר משם בכל ענין (ג) א"צ לבדוק : ב' צבורין א' של חמץ וא' של מצה וב' בתים א' בדוק וא' שאינו בדוק (ד) ואתו ב' עכברים אחד שקל חמץ ואחד שקל מצה ולא ידעינן הי להאי עייל והי להאי עייל בהא נמי תלינן להקל שאם ביטל או שאין הככר גדול דאיכא תרי ספיקי א"צ לבדוק : צבור אחד של חמץ וב' בתים בדוקים ואתא עכבר ושקל ולא ידעינן להי מינייהו עייל אם ב' הבתים של אדם אחד או של שנים ובאו לשאול בבת אחת או שבא האחד לשאול עליו ועל חבירו שניהם צריכין בדיקה אפילו אם בטלו באו לשאול זה אחר זה אין שום אחד מהם צריך (ב) בדיקה אם בטלו : צבור

דאורייתא יבטל ותו ליכא אלא ספיקא דרבנן דלמ"ש לעיל דכיון שחל הספק קודם הביטול חשיב ספיקא דאורייתא קשה דמ"ש משני חלאי זיתים בצק בשני בתים זה לפנים מזה וכו' שכתב רבי' בסי' תמ"ב מיבעיא ולא איפשיטא וכתב בעה"ע מבטל וא"צ לבער וכו' וכ"כ א"א ז"ל והיינו דומיא דנידון דידן ממש לכן נראה לפרש כמש"ל דרבינו סבר שכל שנודע לו קודם זמן איסורו אע"פ שלא ביטל א"צ לבדוק ויבטל עכשיו והוי ספיקא דרבנן אבל כשלא נודע לו עד אחר זמן איסורו שאז אינו יכול לבטל בכי הא הוי ספיקא דאורייתא וצריך לבדוק ואם ביטל ואם לא ביטל דקאמר היינו אם נודע לו בזמן שיכול לבטל או אם נודע לו בזמן שאינו יכול לבטל ומלת לכתחלה תתיישב כדלעיל ובהכי אתי שפיר ההיא דסימן תמ"ב ואתי' שפיר מ"ש וכ"כ הרמב"ם דהיינו סברתו ממש (ב) ומ"ש וכ"ל שלא טעה היינו לומר הראב"ד משוי ליה טועה בהטמנת בורות וכ"ל שלא טעה מהטעם שכתבתי דכל כה"ג לא הוי מטמין ולפי פירוש זה צ"ל שכשכתב בבעיות הראשונות והמחוור שבכולם אם לא ביטל וכו' היינו אם נודע אחר זמן איסורו שסוב אינו יכול לבטל הוי ספיקא דאורייתא וצריך לחזור ולבדוק ואם ביטל כלומר שנודע לו בזמן שיכול לבטל דהיינו קודם זמן איסורו וביטל הוי ספיקא דרבנן וא"צ לבדוק :

ומה שטען רבינו על הראב"ד שאין כאן הטמנה דכיון שביטלו אינו שלו והא דאמרינן שלא יטמין בבורות היינו כשלא ביטלו איכא טענה משום דהראב"ד לא אמר דהוי מטמין ממש אלא דהוי כמטמין כלומר כי היכי דמטמין אע"פ שביטלו אחר הטמנה עובר על מצות חכמים שצוו לבערו אף זה כן שאע"פ שביטלו עובר על מצות ביעור אבל מה שיש לטעון על הראב"ד הוא דאיכא לפלוגי בין מטמין בידים לחמץ שנפל בבור וכן טען עליו ה"ה וז"ל ואני אומר שאין טעות בדברי רבינו ובודאי לא נתכוין שיהא רשאי להטמין ככר בבור ולבטלו שאף על פי שאינו עובר עליו כל שבטל קודם זמן איסורו מ"מ אסור הוא להטמין בבור לכתחלה ודבריו בככר הנופל מאליו בבור ובשעת הבדיקה שהצריכו חכמים א"צ לבדוק ולירד שם אלא צריך לבטל הביטול שהוא מן התורה והרי זה ממש כחמץ שנפלה עליו מפולת שהרי הוא כמבוער וצריך לבטלו בלבו ואע"פ שאינו רשאי ליקח חמץ ולהפיל עליו מפולת כיון שקודם בדיקה נפל עליו מאליו וכן הדין כאן עד כאן לשונו :

תלט תשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ וכו' בפ"ק דפסחים (ט) אמרינן דהיינו ט' חנויות דאמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי וא"כ הוי ספיקו לחומרא וסובר רבינו דהיינו דוקא כשלא ביטל והככר הוא גדול וליכא אלא חד ספיק' במידי דאורייתא אבל בביטול דלא הוי אלא ספיקא דרבנן או הככר אינו גדול דהוי ספק ספיקא אע"פ שלא ביטל אזלינן לקולא אבל הרמב"ם כתב סתם צריך לבדוק וכתב עליו הראב"ד לא מיחוורא הא מלתא אלא לענין בטול אבל לענין בדיקה ספיקא דרבנן היא ולקולא וכתב ה"ה שדעת רש"י והמפרשים והגאונים כדברי הרמב"ם והטעם דאע"ג דספיקא דרבנן היא כיון שבדיקת חמץ תחילת' על הספק החמירו בספיקו יותר משאר ספיקו' של דבריהם וכן עיקר עכ"ל : **ואם** פירש הככר ממקום קביעותו וכו' פשוט שם וטעמא משום דכל דפריש מרובא פריש :

שני צבורין אחד של חמץ ואחד של מצה וכו' פשוט שם וטעמא משום דכיון דבדיקת חמץ מדרבנן דאילו מדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה הלכך תלינן להקל . ולכך כתב רבינו שאם ביטל דלא הוי אלא ספיקא דרבנן או שהככר אינו גדול דהוי ספק ספיקא אפילו לא ביטל אזלינן לקולא :

צבור אחד של חמץ ושני בתים בדוקים וכו' שם (י·) צבור אחד של חמץ ולפניו שני בתים בדוקים ואתא עכבר ושקיל וכו' היינו שני שבילין דתנן שני שבילין אחד טמא ואחד טהור והלך באחד מהם ועשה טהרות ר' יהודה אומר אם נשאלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו טהורים בבת אחת טמאים רבי יוסי אומר בין כך ובין כך טמאים ואמר רבא ואיתימא ר' יוחנן בבת אחת דברי הכל טמאים בזה אחר זה ד"ה טהורים לא נחלקו אלא בבא לישאל עליו ועל חבירו ר' יוסי מדמי ליה לבת אחת ורבי יהודה מדמי ליה לזה אחר זה וקי"ל ר' יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי ומשמע שדין החמץ שוה לדין הטומאה וכן פירש"י וכך הם דברי רבינו אבל הרמב"ם כתב סתם א"צ לבדוק פעם שנייה ולא חילק כלל בדבר וכבר רצה ה"ה לתת טעם לדבריו והניח הדבר בצ"ע ומ"מ יש לתמוה על דברי רבינו שכתב שניהם צריכין בדיקה אפילו אם ביטלו ואמאי הא כשבטלו ה"ל ספיקא במידי דרבנן ולקולא ויש לומר א דכיון שהם של אדם אחד או כשל אדם אחד לא הוי ספק גמור אלא דומה לודאי דהא ע"כ יש חמץ ברשותו והלכך אפילו ביטל דליכא אלא איסורא דרבנן אזלינן לחומרא : **ומ"ש** רבי' באו לישאל זה אחר זה אין שום א' מהם צריך בדיקה אם בטלו טעמא משום דכשבטלו הוי ספק במידי דרבנן ולקולא אבל אם לא בטלו אע"פ שהככר אינו גדול שאפשר שיאכלנו העכבר כולו צריכין לבדוק ולא דמי לדין ט' צבורין דהתם איכא תרי ספיקי ספק מצה ספק חמץ ואת"ל חמץ שמא אכלו כולו אבל הכא דלא הוו צבור של מצה כלל ליכא אלא חד ספיקא דהיינו שמא אכלו כולו וכיון דלא ביטל הוי ספיקא בדאורייתא ולחומרא אבל יש לתמוה על מ"ש שניהם צריכין בדיקה אפילו אם בטלו דאע"פ שאין זה ספק גמור* דהא ודאי נכנס חמץ ברשותו של זה מ"מ ה"ל לחלק בין כשהככר גדול לכשאינו גדול דכשאינו גדול הוי ספק אם אכלו כולו ואם בטלו הוי חד ספיקא בדרבנן ולקולא וכן יש לתמוה על מ"ש בבאו לשאול זה אחר זה א"צ בדיקה אם בטלו

דרכי משה

(ב) ול"נ דדעת הטור אינו כן אלא כפשט לשונו כמ"ש ב"י תחלה ומ"ש לקמן סימן תמ"ב בשם בעל העיטור ומבטל והוי ספיקא דרבנן ולקולא וכ"כ א"א ז"ל לאו למימרא דס"ל להרא"ש כל דברי ב"ה אף במ"ש דמבטלו לכתחלה אלא בהא ס"ל כוותיה דאם בטלו הוה ספיקא דרבנן ולקולא ולאפוקי מדעת אבי העזרי שס"ל אע"ג דהוי ספיקא דרבנן אזלינן לחומרא דס"ל דכל תיקו דאיסורא לחומרא אף בשל דבריהם וכ"כ הרא"ש בהדיא פ' אלו עוברין וכתבתיו לקמן סימן תל"ט וע"ז כתב הטור לקמן דדעת הרא"ש כדעת בעה"ע אבל לא נחית התם לפרש אם לא ביטל אם יכול לבטלו עדיין כי סמך אמ"ש בסי' זה כאן ומ"ש כאן בס"ם זה וכ"כ הרמב"ם לא קאי אלא לאפוקי מדברי הראב"ד דס"ל דהוה כמטמין בבורות אם מצאו קודם זמן איסורו אפילו לאחר שבטלו . וע"ז כתב דחולק עליו רבינו וכ' דלא נראין דבריו וע"ז כ' וכ"כ הרמב"ם דלא הוי כמטמין בבורות מ"מ לענין הדין חולק על דעת הרמב"ם דלהרמב"ם ס"ל מבטלו עדיין ודעתו אינו כן כנ"ל לדעת רבינו בעל הטור וכ"ה משמעות פשט דבריו :

תלט (א) אין להקשות מ"ש דלגבי בעיות דלעיל בעכבר נכנס למה אין אנו מחלקין בין הככר קטן דהוה ב' ספיקות ולא יצטרך לבטל די"ל דלעיל לא מהני אם הככר קטן דכל ב' הספיקות אינן אלא ענין א' שמא אין כאן חמץ שהכנים העכבר די"ל שאכלה שם או שחורה ויצאה וכה"ג לא מיקרי ס"ס כמ"ש בי"ד סימן נ"ז אי"ה לכן אין להתיר אלא במקום דאיכא לספוקי שמא אין כאן חמץ כלל דהוה ספק בע"א וב"י כתב דספק זה שמא אכלו עכבר כו' ע"ש עד דשמא אכלו כולו חשיב התם ספק עכ"ל . ותמהני מה יאמר הרב אצל ב' צבורים א' של חמץ וא' של מצה דשם אינו חידוש כלל וכן בבעיא דנכנס לחצר לפני הבית לכן נ"ל מ"ש : (ב) נראה הא דקאמר דא"צ לבדוק אם בטלו הא אם לא

פרישה

סי' תלט (א) **ממקום** קביעתו כו' דאמרינן דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי : (ב) **או** אפי' לא בטל פי' והוי ספיקא דאורייתא.: (ג) **א"צ** לבדוק דכל דפריש מרובה קא פריש : (ד) **ואתו** שני עכברים כו' אבל לא רצה לחלק בעכבר אחד שנטל חמץ ולא ידעי' לאי זה עייל אדא דהוא דומה למ"ש בסמוך שנכנסה לחצר שלפני הבית ועוד דלא מחזקינן איסורא כלל היכא דלא ראינו שנכנסה ועיין בי"ד סי' קי"א : א"צ

חדושי הגהות

תלט א ול"נ פשוט דמיירי כשהככר גדול שא"א שיאכלנו כולו וא"כ אין כאן ספק וכן מ"ש באו לשאול זאח"ז אין שום א' מהם צריך בדיקה אם בטלו דמשמע הא אם לא בטלו צריך בדיקה מיירי נמי כשהככר גדול דאל"כ הוי ס"ס ספק לא עייל לביתיה עייל ואת"ל לביתיה עייל שמא אכלו כולו ואפילו לא בטלו א"צ בדיקה הואיל ובאו

צבור א' של חמץ ואתא עכבר ושקל ונכנס לחצר שלפני הבית ואין ידוע אם נכנס לבית אם לאו אף ע"פ שקרוב לבית מאוד תלינן להקל וא"צ לבדוק אם בטל או שאין הככר גדול ראה שהכניס הככר לבית ונכנס אחריו ובדק כל הבית ולא מצא (ס) אין צריך לבדוק יותר ואפי' אם לא בטל אין צריך לבדוק ואם בדק קצת מהבית ומצא אם בטל תלינן להקל שזהו שהכניס וא"צ לבדוק עוד ואם לא בטל צריך לגמור בדיקת כל הבית הניח ט' ככרות ומצא י' צריך לבדוק אחר כל הט' וכן אם הניח י' ומצא ט' צריך לבדוק אחר כל הי' שאנו אומרים מה שהניח נטלו ואלו אחרים הם ואפי' אם בטל והא דאמרינן בהניח י' ומצא ט' שצריך לבדוק אחר כל העשרה דוקא כשקשורין ביחד אבל אם אינן קשורין ביחד ב א"צ לבדוק אלא אחר האחד הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת אם בטל א"צ לבדוק ואם לא בטל צריך לבדוק יש דיעות רבות באלו פסקי הלכות ונלאתי לכותבן וכאשר כתבתי הוא נכון :

תמ עו"ג שהפקיד חמצו אצל (א) ישראל (א) אם הוא חייב באחריותו לא שנא אם הוא בביתו או בכ"מ ברשותו חייב

בטלו דמשמע שאם לא ביטלו צריכין בדיקה בכל גוונא ואמאי הא אם אין הככר גדול איכא ספק ספיקא ספק נכנס בבית זה או לא ואת"ל נכנס ספק שמא אכלו כולו · ושמא יש לומר דאה"נ דבכל כה"ג א"צ לבדוק ולא חש רבינו להאריך ולבאר זה לפי שסמך על מ"ש בתחלת הסי' · ועי"ל דספק זה שמא אכלו עכבר כולו הוי רחוק קצת דאינו מצוי שיאכלנו כולו ולא ישאיר ממנו כלום ולגבי ט' צבורין דוקא מהני ספק זה משום דאיכא בהדיה ספיקא דמצה או חמץ דחשיב טובא ועוד דדין כל קבוע כמחצה על מחצה דמי הוי חידוש והלכך ספק זה דשמא אכלו כולו דהתם חשיב אבל הכא לא חשיב ואף ע"ג דגבי על ובדק ולא מצא כ' רש"י דאמרינן עכבר אכלה שאני התם דיש ידים מוכיחות שהרי בדק ולא מצא מפני כך אנו תולים לומר שעכברים אכלוה :

צבור אחד של חמץ ואתא עכבר ושקל ונכנס לחצר וכו'. שם ספק על ספק לא על היינו בקעה ופלוגתא דר' אליעזר ורבנן דתנן הנכנס לבקעה וכו' ר' אליעזר מטהר וחכמים מטמאים ומשמע דהלכה כחכמים וכי היכי דהתם מטמאין ה"נ מצרכי בדיקה וכן דעת הרמב"ם אבל רש"י פירש חכמים מטמאים דס"ל ספק טומאה ברה"י וגבי בתים אפילו רבנן מודו דכיון דבדיקת חמץ דרבנן תלינן לקולא ורבינו סובר דלאו אתי' למיפסק לחומרא וכדברי הרמב"ם היינו בלא ביטול והככר גדול דהוי מידי דאורייתא וליכא אלא חד ספיקא ואי אתינן למיפסק לקולי' וכדברי רש"י היינו בביטול דהוי מידי דרבנן ואפילו הככר גדול דליכא אלא חד ספיקא כיון דמידי דרבנן אזלינן לקולא :

ראה שהכניס הככר לבית וכו' שם על ובדק ולא אשכח פלוגתא דר"מ ורבנן גבי טומאה דר"מ מטמא וחכמים מטהרין ופירש"י וגבי בדיקת חמץ אפילו לר"מ אמרינן עכבר אכלה דבדיקת חמץ דרבנן וכתב רבינו דאפי' לא ביטל א"צ לבדוק משום דחכמים דקי"ל כוותייהו מטהרים בטומאה דאורייתא וה"ה דשרו בחמץ אפילו בדאורייתא : ואם בדק קצת מהבית וכו' שם על ובדק ואשכח פלוגתא דרבי ורשב"ג דתנן שדה שאבד בה קבר וכו' רשב"ג אומר תיבדק כל השדה כולה והלכה כרשב"ג ומש"ה כתב רבינו שאם לא ביטל דהויא ספיקא דאורייתא תיבדק כל הבית ואם ביטל דהוי ספיקא דרבנן א"צ לבדוק עוד : הניח ט' ככרות ומצא י' וכו' שם הניח ט' ומצא י' פלוגתא דר' ורבנן דתנן הני' מנה ומצא מאתי' חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה דברי רבי וחכ"א הכל חולין ופירש"י הכל חולין שהמנה נטל ואלו הובאו אח"כ וגבי חמץ נמי לרבנן הט' שהניח אינם כאן וצריך לבדוק כל הבית שמא גיררום חולד והעשר הנמצאות איש אחר הביאם כאן הניח עשר ומצא ט' היינו סיפא דתנן הניח מאתים ומצא מנה מנה מונח ומנה מוטל דברי ר' וחכ"א הכל חולין ופירש"י דלרבנן צריך לחזור אחר כולן שאין כאן א' מן הראשונים וידוע דהלכה כחכמים : ומ"ש רבינו ואפילו אם ביטל כן נראה מדברי הרמב"ם וטעמא משום דהוי כאלו ליכא ספיקא כלל דאל"ה לא הוו מקילין חכמים לומר הכל חולין והלכך אע"פ שביטל צריך לבדוק :

ומ"ש והא דאמרינן בהניח עשר ומצא תשע וכו' דוקא כשקשורים ביחד וכו' כ"כ שם התוספות דמיירי בשכל הככרות קשורים זה בזה דומיא דפלוגתא דר' ורבנן דבפ"ק דביצה מחלוקת בכיסים קשורים אבל כשאין קשורים דברי הכל חולין ומעשר מעורבין זה בזה · פירוש דבפ"ק דביצה (י.) איתמר אפלוגתא דר' ורבנן ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר בשני כיסים מחלוקת אבל בכיס אחד דברי הכל חולין וחד אמר בכיס אחד מחלוקת אבל בשני כיסין דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל ופריש רב אשי דמ"ד מחלוקת בכיס אחד וכו' בכיסים קשורים קאמר ופירש"י מאן דאמר מחלוקת בכיס א' בשני כיסים כעין כיס א' דהיינו שני כיסים מקושרים ודקאמר אבל בשני כיסים דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל בשאין מקושרים · ונראה שסוברים התו' ורבינו דהלכה כמ"ד מחלוקת בכיס אחד ומיהו הרמב"ם בפ"ו מה' מעש' פסק כמ"ד בשני כיסים מחלוקת אבל בכיס א' ד"ה חולין ולדבריו תו ליכא לאוקומי בכיסי' קשורים אלא אינם קשורים נמי וא"כ ה"ה אפילו אין הככרות קשורים יחד אם הניח עשר ומצא תשע צריך לבדוק . ומה שיש לדקדק על דברי רבינו בזה אכתוב בסי' תמ"ד : הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת וכו' שם הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת פלוגתא דרשב"ג ורבנן דתנן קרדום שאבד בבית וכו' ופירש"י וגבי חמץ לרבנן חוששין שמא עכבר עשאו וכיון דחוששין לעכבר יש לחוש נמי לא זהו אלא אחר ולרשב"ג תולין באדם עצמו שהוא עשה ושכח וא"צ בדיקה ומשמע מדברי הרמב"ם דהלכה כחכמים ואפילו אם ביטל נמי צריך לבדוק וכעין שכתב גבי ט' צבורין ורבינו סובר דלא חשו חכמים לכך אלא בלא ביטול דהוי ספיקא דאורייתא אבל לא בביטול דהוי ספיקא דרבנן :

תמ עו"ג שהפקיד חמצו אצל ישראל וכו' בפ"ק דפסחים (ה:) אמר מר יכול יטמין ויקבל פקדונות מן העו"ג ת"ל לא ימצא והא אמרת רישא שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה לא קשיא הא דקביל עליה אחריות הא דלא קביל: עליה אחריות כדאמר להו רבא לבני מחוזא בעירו חמירא דבני חילא מבתייכו כיון דאילו מיתבד או מגניב ברשותייכו קאי ובעיתו לשלומי כדידכו דמי ואסור : ומ"ש ל"ש אם הוא בביתו או בכל מקום ברשותו חייב לבערו ברייתא שם דיליף בג"ש קרא דשבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וקרא דלא יראה לך שאור בכל גבולך ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה :

ומ"ש

מדאורייתא אפילו במו בבת אחת וכך מבואר בפרש"י ותוס' ע"ש : ראה שהכניס הככר לבית ונכנס אחריו ובדק כל הבית ולא מצא א"צ לבדוק ביותר ואפי' אם לא ביטל א"צ לבדוק בפ"ק דפסחים על ובדק ולא אשכח פלוגתא דר"מ ורבנן דתנן היה ר"מ אומר כל דבר שבחזקת טומאה לעולם הוא בטומאתו עד שיודע לך הטומאה היכן היא וחכמים אומרים בודק עד שמגיע לסלע או לקרקע בתולה והתוס' הקשו תימה אפילו לר"מ דאמר לעולם הוא בטומאתו וכו' וכ"מ לטהרות שנעשו ע"ג הכא גבי בדיקה כיון שבדק ולא מצא מה יעשה אם הצריכוהו לבדוק פעם השנייה נמי לא ימצא וי"ל דמיירי כשלא בטל וקאמר דלר"מ לא סגי בבדיקה כיון דלא אשכח והוי בספק לאו דלא ימצא וצריך לבטלו וסגי אפילו לר"מ דלא איירי אלא בספק טומאה דאורייתא אבל הכא דבדיקת חמץ דרבנן שרי עכ"ל · וכיון דקי"ל כחכמים דמטהרין אפי' בטומאה דאורייתא וטעמא דכיון דבדק כל השדה ולא מצא תולין ואומר בא עורב ונטלה בא עכבר ונטלה א"כ ה"ה דשרי בחמץ אפי' בדאורייתא לכך כ' רבינו ע"פ דברי התו' ואפי' אם לא בטל א"צ לבדוק פי' אפילו ישאל עליה בזמן שהוא אינו יכול לבטל וגם לא ביטל עדיין אפ"ה א"צ לבדוק עוד . אבל מ"מ לא יתיישב מ"ש א"צ לבדוק דה"ל למימר א"צ לבטל ומכ"ש שא"צ לבדוק עוד ואפשר דחד מינייהו נקט וה"ה דא"צ לבטל אבל ק' במ"ש תחלה א"צ לבדוק יותר וכ"כ הרמב"ם א"צ לבדוק פעם שניה וק' דהא פשיטא דמה מועיל בדיק' שנייה כיון שלא מצא בתחלה ומיהו בביטול אפשר לומר דסד"א דאסור לדור בבית עד שימצא דכיון דאיכא חמץ בבית בודאי אלא שאינו מוצאו עתה ושמא ימצאנו בפסח ויאכלנו אבל בלא בטל דאיכא איסור בל יראה אין חילוק בין דר בו ובין לא דר בו ואפשר משום דהוה סד"א דרגלים לדבר יש שלא בדק שפיר שהרי מיד נכנס אחריו ובדק כל הבית ולא מצא ומי אפשר שיאכלנו העכבר בזמן מועט כזה אפ"ה א"צ לבדוק עוד יותר ותלינן לקולא דהעכבר הוליכה הככר חוץ לבית כ"ל · עוד מצאתי למהר"ש לוריא שכתב וז"ל ומיהו אפשר לומר דסד"א בלא בטל נמי צריך שיבדוק פעמים ושלש עד שיהא מוחזק הבית בבדוק לכך קאמר א"צ לבדוק כלל : הניח ט' ככרות כו' שם הניח ט' ומצא י' פלוגתא דר' ורבנן דתנן הניח מנה ומצא מאתי' חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה דברי ר' וחכמים אומרים הכל חולין הניח י' ומצא תשע היינו סיפא וכתבו התו' בפ"ק דביצה וז"ל הכל חולין שאני אומר הוא לקח מעות של מעשר שני והני אחריני ניכהו ותימה דהא לא אמרי' שאני אומר להקל אלא כשהוא מדרבנן כדאמר בפסחים דקאמר שאני תרומת תבלין דרבנן לפיכך אני תולה להקל לומר שאני אומר וכו' וי"ל דכיון שאין אדם מניח חולין אצל מעשר תלינן שפיר לקולא ואמרינן ודאי לקח אלו משם ושכח ואח"כ הניח אלו שם עכ"ל ועפ"ז כתב גם רבינו בחמץ צריך לבדוק אפי' אם ביטל דכיון דלחכמים דקי"ל כוותייהו מחזקינן ליה בודאי נטול אפי' להקל בדאורייתא מכ"ש דמחזקינן ליה בודאי נטול אפי' להחמי' בדרבנן ולפי' בהניח ט' ומצא י' אומרים דכיון שאין אדם מניח ככרו לככרו' של חבירו כדי שלא יתערבו אלא מייחד להו מקו' בפני עצמו בוודאי הט' שהניח נטל ואלו אחרים הם ואפי' מצא הט' קשורים כמו שהניח אלא שמצא עוד ככר א' מונח אצל הט' בין קשור עמהם בין נפרד מהם אין חלוק לעולם צריך לבדוק אחר הט' מטעם זה שאין אדם מניח ככרו לככרות של חברו וכן בהניח י' קשורים ומצא ט' נפרדים אמרינן בודאי הי' נטלו וכתבו התו' פ"ק דפסחים ואע"ג דהשתא אין לתלות בהעכברי' תלינן בקטני' עכ"ל ודע שהרמב"ם השמיט דין זה דהניח י' ומצא ט' וצ"ע למה :

תמ עו"ג שהפקיד חמצו אצל ישראל אם הוא חייב באחריותו ל"ש אם הוא בביתו או בכל מקום ברשותו חייב לבערו הכי יליף לה מקראי בפ"ק דפסחים וקצת יש לדקדק מפני מה הוצרך רבינו לכתוב פה בדין עו"ג שהפקיד חמצו אצל ישראל דל"ש בביתו או בכל מקום ברשותו יותר ממה שכתב כך בישראל שהפקיד חמצו אצל עו"ג או טמן אותו דחייב לבערו נמי מטעם זה דל"ש בביתו או בכל מקום ברשותו דמחד קרא ילפינן לתרווייהו בגמרא דהכי איתא התם ועדיין אני אומר בבתים עובר משום בל יראה ובל ימצא ובל יקבל פקדונות מן העו"ג ובגבולין שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה מנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה ת"ל שאור שאור לג"ש וכו' ונראה דמשום דבעו"ג שהפקיד חמצו אצל ישראל איכא לאפלוגי בין קיבל עליה אחריות ללא קיבל עליה אחריות לכך כ' בתחלה היכא דקבל עליה אחריות ל"ש אם הוא בביתו או בכל מקום ברשותו חייב לבערו כי היכי דנשמע מניה אבל בלא קיבל עליו אחריות אינו חייב לבערו אפי' אם הוא בביתו אלא שצריך לעשות לפניו מחיצה כדבסמוך אבל בישראל שהפקיד אצל עו"ג או טמן ל"ש לן דאפי' קבל עליו הנפקד אחריות א"ה מסיק רבינו בסוף סי' זה דהמפקיד עובר עליו וכן בהטמנה ליכא הטמנה דהתירא כמו שכתב הר"ן ולכך לא הוצרך רבינו לדקדק ולבאר שם דל"ש אם הוא בביתו או בכל מקום ברשותו כנ"ל דעת רבינו אבל ברמב"ם בריש פ"ד כתוב כתיקון ע"פ הגמ' ע"ש ·

וכתב

דרכי משה

לא ביטלו צריך בדיקה היינו כשאין שם אלא ספק א' אבל אם אין הככר גדול א"צ מיהו אם באו לשאול בב"א בכל ענין צריך בדיקה כנ"ל דלא כב"י שכתב דאפי' אין הככר גדול צריך בדיקה ואזיל לטעמיה שכתבתי למעלה · וכבר דחיתי דבריו ומיהו נראה כדברי ב"י ולא מטעמיה אלא מאחר שהוא איסור דאורייתא ולא נוכל לומר תרי ספיקי להתיר שניהן אלא להתיר הא' מהם לא אזלינן ביה לקולא וכ"כ בהגהות שערי דורא לענין ספק דרוסה וע"ל בי"ד בסי' נ"ז בדיני ס"ם :

תמ (א) כתוב בהגהות אלפסי פ"ק דפסחים מי שיש בידו פקדון מעו"ג וקיבל עליו אחריות אע"פ שחזר והפקידו אצל עו"ג אחר אפ"ה עובר עליו והוי כאילו הפקיד חמצו אצל עו"ג

פרישה

(ס) א"צ לבדוק יותר ולא אמרי' שיבדק ג"כ עד שיהא הבית מוחזק בבדיקה מ"ו:

כי' תמ (א) אם הוא חייב באחריותו ילפי' מלא ימצא שלא יקבל פקדונות או בכל מקום ברשותו כו' ילפינן בג"ש קרא דשבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וקרא דלא יראה לך חמץ בכל גבולך ליתן האמור של זה בזה ושל זה בזה וחמץ ושאור דין א' להם מדאתחיל בשאור וסיים

חדושי הגהות

ובאו לשאול ואח"ז (מהרל"ח) : ב ונראה דה"ה בהניח ט' ומצא י' דאם אינם קשורים זה בזה א"צ לבדוק כלל דאמרינן הני ט' ראשונים נינהו ועוד אחד הניח אצלו אלא דרבי' נקט פירושו בהניח י' וה"ה בהניח ט' (מהרל"ח) :

ראיתי

חייב לבערו (ג) וכתב ר"י דוקא כשחייב בגניבה ואבידה ובעל הלכות גדולות כתב דאפילו אם הוא שומר חנם עליו ואינו חייב אלא בפשיעה חייב לבער ולזה הסכים אדוני אבי ז"ל כתב הרמב"ם אפילו אם אינו חייב באחריותו אלא שהעו"ג אלם וכופהו לשלם אם יאבד חייב לבערו: אם אינו חייב באחריותו אינו חייב לבערו אפילו אם העו"ג כבוש תחת ידו ושרוי עמו בחצר וצריך לעשות לפניו מחיצה גבוה י' טפחים כדי שלא ישכח ויאכלנו (ג) הלכך עו"ג שנכנס בבית ישראל בפסח וחמץ בידו אינו זקוק להוציאו (ד) הפקידו אצלו וקבל עליו אחריות חייב לבערו ואם ייחד לו מקום שאמר לו הנה הבית לפניך (ה) הניחהו במקום שתרצה אין זקוק לבערו ופירש"י בשלא קבל עליו אחריות ור"ת פירש אפי' קיבל עליו אחריות דכיון דייחד לו מקום אינו מצוי בביתו ולזה הסכים א"א ז"ל

ב"ח

וכתב ר"י דוקא שחייב בגנבה ואבידה הכי משמע פשט השמועה דקאמר להו רבא לבני מחוזא בעירו חמיר' דבני חילא מבתייכו כיון דאילו מיגנב או מיתבד ברשותייכו קאי כו' גם הרמב"ם בפ"ד כתב בסתם כלשון הגמ' וכ"כ הסמ"ג ובה"ג דקדק מברייתא דקתני הפקידו אצלו זקוק לבער וסתם פקדון ש"ח הוא ומפרש דמיגנב או מיתבד נמי בפשיעה קאמר עי' באשיר"י.
ודע דבתו' בפ' השוכר את האומנין כתב דלדעת רש"י דוקא כשקבל עליו אחריות דאונסין אז חייב לבער אלא שהם סתרו את זה וכתבו דקבל עליו אחריות גניבה ואבידה עובר עליו ונראה דמשם הוציאו המחברים בשם ר"י דס"ל דוקא שחייב בגניבה ואבידה כי בתו' דפסחים לא נמצא זה. אכן בתו' בפרק שבועת הדיינין בדבור שומר אבידה מבואר דלמאן דפסק כרבה דהמלוה על המשכון ש"ח והו' ר"י ס"ל דוקא בשקבל עליו אחריות אונסין הוא דחייב לבער אבל בקבל עליו אחריות גניבה ואבידה לחוד א"ח לבער ולבה"ג ס"ל דאפי' לא קבל עליו אלא אחריות דגניבה ואבידה חייב לבער וזהו ממש הפך ממ"ש הרא"ש ורבינו ע"ש ומסכים ר"י ובה"ג עם מקצת נוסחאות בספרי רבינו שכתוב בהן בה"ג במקום ר"י וצ"ע וגם באגור בהעתקתו לדברי רבינו בזה כתוב בה"ג במקום ר"י והרמב"ם במקום בה"ג ואולי טעות הוא וצ"ל הרמב"ן כי הרמב"ם לא כתב כן וכמ"ש ב"י ע"ש:

כתב הרמב"ם אפילו אם אינו חייב באחריותו אלא שהעו"ג אלם כו' למד כן מהא דאמר רבא לבני מחוזא ביערו חמירא דבני חילא וכו' ומפרש שהתשלומין היו שלא מן הדין אלא באונס ואעפ"כ נקרא החמץ שלהן וצריכין לבערו וכבר השיג עליו הראב"ד וס"ל שזה האחריות מדין ומחוק המלכות היה שהי' עליהם לפרנס אנשי החיל שהיו שומרים העיר ומדברי הרא"ש נראה ג"כ שחולקים עליו ר"י ובה"ג שאחר שכתב דברי ר"י ובה"ג כתב והרמב"ם כתב שאם העו"ג אלם וכו' והיינו מאחר שר"י דקדק מלשון מיגנב או מיתבד דוקא דחייב בגנבה ואבדה גם בה"ג מפרש מיגנב או מיתבד בפשיעה א"כ בע"כ דלא ס"ל כהרמב"ם שמפרש ההוא עובדא שתשלומין הללו היה שלא מן הדין דאם כן אין ראיה מלשון מיגנב או מיתבד דכיון דהתשלומין באונס היו אפי' נאנסו נמי היו צריכין לשלם ובע"כ דמיגנב או מיתבד לאו דוקא אלא אורחא דמילתיה נקט בלישניה מיהו רבי' לא ס"ל הכי ולכך נקט בלשונו כתב הרמב"ם דמשמע דלא פליג אר"י ובה"ג אמנם במקצת ספרי רבינו לא נמצא שכתב זה בשם הרמב"ם אלא כתב סתם ואפי' אם אינו חייב:

ומ"ש אפי' אם העו"ג כבוש תחת ידו הכי יליף לה בפ"ק דפסחים משום שנ' לך לך תרי זימני וז"ל רש"י עו"ג שכבשתו תחת ידיך דהוי ממונו כממונך או שלא כבשתו אלא שרוי בחצירך והרמב"ם פי' עו"ג שכבשתו גר תושב שיד ישראל שולטת עליו:

הלכך עו"ג שנכנס כו' ברייתא שם עו"ג שנכנס לחצירו של ישראל ובציקו בידו א"צ לבער הפקידו אצלו זקוק לבער ייחד לו בית אין זקוק לבער שנ' לא ימצא מאי קאמר אמר רב פפא ארישא קאי וה"ק הפקידו אצלו זקוק לבער שנ' לא ימצא רב אשי אמר לעולם אסיפא קאי וה"ק ייחד לו בית אין זקוק לבער שנ' לא ימצא בבתיכם והא לאו דידיה הוא דעו"ג כי קא מעייל לביתא דנפשיה קא מעייל למימרא דשכירות קניא והתנן אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכניסין לתוכו ע"ג ואם ס"ד שכירות קניא כי קא מעייל לביתא דנפשיה קא מעייל ומשני שאני הכא דאפקיה רחמנא בלשון לא ימצא מי שמצוי בידך יצא זה שאין מצוי בידך וכתבו התו' ייחד לו בית פ"ה דלא קבל עליו אחריות אלא א"ל הרי הבית לפניך וק' לר"י מאי איריא יחד אפילו לא ייחד נמי והכי נמי מסיק בסמוך למימרא דשכירות קניא ופי' ר"ת דאפי' באחריות מיירי ומ"ה מפיק מלא ימצא דלא חשיב מצוי כגון שייחד לו בית עכ"ל ולי נראה דדעת רש"י היא דכל שהפקידו אצלו בסתם כמאן דקביל עליה אחריות דמי ומ"ש רש"י הפקידו אצלו וקבל עליה אחריות כוונתו דמה שהפקידו אצלו בסתם הוי כמו קבל עליה אחריות בפירוש ולאפוקי שאמר להדיא שאינו מקבל עליו אחריות ולכך בייחד לו בית אעפ"י שלא אמר לו שאינו מקבל עליו אחריות ה"ל כמאן דאמר כנוס שורך ברשותך דקי"ל בב"ק דפטור והשתא שפיר מדקדק תלמודא דשכירות קניא דאל"כ ה"ל כמאן דאמר כנוס שורך ברשותי ואע"ג דלא קיבל עליה אחריות בפירוש כמאן דקיבל עליה אחריות דמי ומשני שאני הכא דאפקיה וכו' פי' מאחר שאותה הזוית מסורה לעו"ג אין מצוי בידך קרינן ביה ואע"ג דלא אמר בפירוש שאינו מקבל עליו אחריות אינו חייב לבער וכך הוא מדוקדק בלשון רש"י ובזה נתיישבו קושיות התו' וכן משמע בר"ן לדעת רש"י ונראה שזהו דעת הרי"ף והרמב"ם שהשמיטו הסיא דייחד לו בית דמשמע דכולה מילתא תליא באם קבל עליה אחריות ללא קיבל וכ"כ ה"ה אכן במ"ש לדעת רש"י דבהפקידו סתם ה"ל כמי שקיבל עליו אחריות זה אינו מבואר ברי"ף ורמב"ם אבל מ"מ לפי שיטתם שהיא כשטת רש"י משמע דהכי ס"ל כ"ל מיהו מדברי הרא"ש שכתב תחלה פי' רש"י ומה שהקשו עליו התו' ואח"כ כתב פי' ר"ת ושכן פי' הראב"ד משמע דס"ל כר"ת שהרי לא כתב שום ישוב על הקושיות שהקשו לפירש"י וזהו שכתב רבינו ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכן פסק בעל המאור ע"ש וכה"ג כתב ה"ה בשם בעל העיטור והרמב"ן דבלא קיבל עליו אחריות לא בעינן ייחוד מקום ולא מחיצה עשרה אלא מפניהו לכל מקום כדי שלא יכשל בו ובקבל עליו אחריות די בייחד בית ובמחיצה עשרה כו' ונראה שזהו ע"פ שיטת ר"ת. ויש לתמוה דלפי שיטת הרא"ש שהיא כשטת ר"ת א"כ לא צריכין לדחוק דבעינן מחיצה עשרה כדי שלא ישכח ויאכלנו דלהא ודאי אפי' בפחות מי' הוה סגי ואפילו בכפיית כלי לחוד נמי הוה סגי כמו גבי מוצא חמץ בי"ט אלא להיכא דקבל עליה אחריות ויחד לו בית דבעינן דלהוי רשות של עו"ג מיוחד לכך צריך לעשות מחיצה עשרה דבכל פחות מי' לאו רשות הוא וא"כ למה סתם רבינו דבריו דאפילו בלא קיבל עליו אחריות בעינן מחיצה י' כדי שלא ישכח ויאכלנו הפך שיטת הרא"ש ודעימיה. ונראה דדעת רבינו היא מאחר שהתו' לא נחלקו על פירש"י גבי עושה לו מחיצה עשרה וגם הרא"ש לא פי' בו כלום יראה דאף בלא קיבל עליו אחריות בעינן מחיצה עשרה מטעם שפירש"י דלא סגי ליה בכפיית כלי כל שבעה שהכלי ניטל לצורך אבל במוצא חמץ בי"ט דחד יומא הוא ועוד דלא אפשר לעשות מחיצה בי"ט כופה עליו כלי ואע"ג דמחיצה

ב"י

ומ"ש בשם בה"ג אינו מכוון וז"ל הרא"ש שם י"א דוקא שומר שכר דחייב בגניבה ואבידה אבל ש"ח לא ודייקי מלישנא דאלו מיגנב או מיתבד וכ"כ ר"י ובה"ג כתב דאפילו ש"ח נמי ומיגנב או מיתבד נמי בפשיעה קאמר ומשום דבעי למימר ובעיתו לשלומי הוצרך לומר מיגנב או מיתבד וכ"כ ר"י דלבה"ג ה"ה ש"ח חייב ואינו מותר אלא כשאינו חייב באחריותו כלל אפילו בפשיעה כגון שהתנה וכן נראה עיקר עכ"ל גם מ"ש רבינו בשם הרמב"ם דאפילו הוא שומר חנם עליו חייב לבער אינו מכוון שהרי כ' בפ"ד עו"ג שהפקיד חמצו אצל ישראל אם קבל עליו ישראל אחריות שאם יאבד או יגנב ישל' לו דמיו ה"ז חייב לבערו הואיל וקבל עליו אחריות נעשה כשלו ואם לא קבל עליו אחריות מותר לקיימו אצלו ומותר לאכול ממנו אחר הפסח שברשות העו"ג הוא עכ"ל הרי דלקבל עליו אחריו' כתב שאם יאבד או יגנב ישלם לו דמיו משמע דוקא בשקבל עליו גניבה ואבידה אבל ש"ח לא. אחר שכתבתי זה בא לידי ספר א"ח וכתוב בו ר"י במקום בה"ג וכן כתוב בו בה"ג במקום הרמב"ם והיא הנוסחא האמיתי':

ומ"ש ולזה הסכים א"א ז"ל הוא ממ"ש שם אברייתא דעו"ג שנכנס לחצר ישראל ובצק בידו אין זקוק לבער הפקידו אצלו זקוק לבער מכאן ראיה דשומר חנם חייב לבער דסתם פקדון שומר חנם הוא:

ומ"ש ואפילו אם אינו חייב באחריותו אלא שהעו"ג אלם וכו' הם דברי הרמב"ם בפ"ד וז"ל עו"ג אנס שהפקיד חמצו אצל ישראל אם יודע הישראל שאם אבד או נגנב מחייבו לשלמו וכופהו ואונסו לשלם אע"פ שלא קבל עליו אחריות ה"ז חייב לבערו שהרי נחשב כאלו הוא שלו מפני שמחייבו האנס באחריותו וכתב ה"ה שכתב כן שהוא מפרש דהא דאמר רבא לבני מחוזא בעירו חמירא דבני חילא כיון דאילו מיגנב בעיתו לשלומי וכו' תשלומים אלו היו שלא מן הדין אלא באונס ואעפ"כ נקרא החמץ שלהם ובהשגות כתב שאין אחריות מן האונס אחריות שיתחייב לבערו בשביל כך וכ"כ מקצת המפרשים שזה אחריות מדין ומחק המלכות היה שהיה עליהם לפרנס אנשי החיל שהיו שומרים העיר אבל בהלכות רי"ץ גיאות נראה כדברי רבינו עד כאן לשון ה"ה:

ואם אינו חייב באחריותו אינו חייב לבערו אריש הסימן קאי שכתב שאם הוא חייב באחריותו חייב לבער ונמשך בביאור דיני חיוב באחריותו ע"כ ועכשיו שסיים אמר שאם אינו חייב באחריותו אינו חייב לבערו:

ומ"ש אפילו העו"ג כבוש תחת ידו ושרוי עמו בחצר הכי יליף מקראי בפ"ק דפסחים:

וצריך לעשות לפניו מחיצה גבוה י' טפחים שם אמר רב חמצו של עו"ג עוש' לו מחיצה גבוה י' ומדברי רבינו נראה דבלא קבל עליו אחריות מיירי וכן פירש"י וכ"כ מדברי הרמב"ם וכתב ה"ה שזה דעת קצת מפרשים אבל בעל העיטור והרמב"ן וקצת מן האחרונים מפרשים דבלא קבל עליו אחריות לא בעי מחיצה י' אלא מפנהו לכל מקום כדי שלא יכשל בו וקבל עליו אחריות די לו בייחד בית ובמחיצה י' דכיון דייחד לו בית לאו ברשותו הוא ואף ע"ג דקבל עליה אחריות עכ"ל:

הלכך עו"ג שנכנס בבית ישראל בפסח וחמצו בידו וכו' שם ת"ר עו"ג שנכנס לחצירו של ישראל ובצקו בידו אין זקוק לבער הפקידו אצלו זקוק לבער ייחד לו בית אין זקוק לבער וכתב הר"ן עו"ג שנכנס לחצירו של ישראל ובציקו בידו אין זקוק לבער שלא הזקיקוהו להוציא את העו"ג מן הבית כדאמרינן אבל אתה רואה של אחרים הפקידו אצלו זקוק לבער דכיון שקבלו ברשותו כמאן דקביל עליה אחריות דמי כדאמרינן בב"ק (מח) כנוס שורך ברשותי חייב אבל ייחד לו בית ה"ל כמאן דאמר כנוס שורך ברשותך דפטור וזהו דרך פירש"י אבל ר"ת פירש דבשקבל עליו אחריות עסקינן ואפ"ה כיון דייחד לו בית שרי דה"ל כמקבל אחריות חמצו של עו"ג בביתו של עו"ג דשרי עכ"ל ומתוך מה שכתבתי בסמוך יתבאר לך שדעת בעל העיטור והרמב"ן כר"ת וכ"כ שהוא דעת הרא"ש וכתב שכן פירש הראב"ד אבל אין נראה כן מדברי הרמב"ם ז"ל וז"ל הרשב"א בתשובה נראה בגמרא שאם ייחד לו בית אפילו בקבלת אחריות מותר אלא שהרי"ף השמיטה להחמיר בדבר וכן ראוי להחמיר עכ"ל:

ומ"ש רבינו הלכך הוא מפני שקודם לכן כתב עו"ג שהפקיד חמצו אצל ישראל אם הוא חייב באחריותו חייב לבערו ואם לאו אינו חייב לבערו כתב עכשיו דהלכך עו"ג שנכנס בבית ישראל וחמץ בידו אינו זקוק לבערו מאחר שאינו חייב באחריותו הפקידו אצלו וקבל עליו אחריות חייב לבערו ולפמ"ש הר"ן דהפקידו אצלו סתם כמאן דקבל אחריו' דמי כדאמרינן בב"ק וכו' צ"ל דהא דקאמר הפקידו אצלו וקבל עליו אחריות לאו למימרא שקבל עליו אחריות בהדיא אלא ה"ק הפקידו אצלו הרי הוא כמי שקבל עליו אחריות. ובייחד לו מקום פי' רבינו שאמר לו הנה הבית לפניך הניחהו במקום שתרצה וכן פירש"י ונראה שנזהר שלא נפרש דמיירי בייחד לו קרן זוית דוקא משום דא"כ הרי הוא חמצו של עו"ג ברשות עו"ג לגמרי וכל כה"ג פשיטא דאינו זקוק לבערו ומאי אתא לאשמועינן:

כתב הרשב"א בתשובה דהא דגרסי' בירושלמי פרק כל שעה לא ישכיר אדם ביתו לעו"ג ליתן בתוכו חמץ אומר אני דפליגי אהאי ברייתא דייחד לו בית דגמ' דידן דקא סבר ההוא תנא דכיון דשכירות לא קניא ה"ל כמופקד אצלו ובשקבל עליו אחריות ואת"ל דפשטא דהיא אפילו בלא קבלת אחריות משמע אנן אגמרא דידן סמכינן. וא"נ יש לי לומר ההיא בישראל יושב ומשמר בשכר היא דאע"ג דבדיעבד שכרו מותר כדאיתא בהשוכר את הפועל (סג.) דביין נסך שכרו אסור משם קנס מ"מ לכתחלה אסור ובסי' ת"ן אכתוב דברי האגור על הירושלמי הזה וכתב הרשב"א עוד שם (סי' קע"ז) עו"ג הנכנס לביתו של ישראל לאכול חמצו דא"צ לעשות לו מחיצה שלא אמרו אלא במופקד אצלו שמא ישכח ויאכל כיון שמסור בידו ולא בדיל מיניה אבל כאן עו"ג משמרו ואף ישראל בודל ממנו ודומה לחמץ של הקדש דמחמת חומר ההקדש נזהר בו ובודל ממנו כ"ש זה שאינו מסור בידו כלל אבל בודאי אסור להעלותו עמו על השולחן דקרוב לבא לידי פשיעה כיון שמכירין זה את זה דכמו שאין ישראל מקפיד על א"י שלא יאכל משלו כן א"י לא יקפיד על

פרישה

וסיים במחמץ כי כל אוכל חמץ ונכרתה פי' ילפינן שאור ממחמץ דכתיב ביה לך חמץ שדוקא בדקיבל עליו אחריות חייב לבערו ואפי' מזרו והפקיד אצל א"י אחר:

(ג) **וכתב** ר"י דוקא שחייב בגניבה ואבידה ובה"ג כתב דאפי' כו' כן היא הגירסא נכונה:

(ג) **הלכך** א"י שנכנס כו' הואיל שאינו אסור אלא דוקא כשקיבל עליו אחריו':

(ד) **הפקידו** אצלו כו' לפי' הר"ן סתמי וקיבל עליו כו' לאו דוקא אלא כשהפקידו אצלו סתם כמו שקיבל עליו אחריות דמי וכן פירש ב"י:

(ה) **הניחו** במקום שתרצה לאפוקי כשיחד לו קרן זוית. והטעם דכתיב לא יראה לך חמץ ואתה רואה של אחרים ב"י ופירש"י שלא קיבל עליו אחריות אבל מ"מ אם

ז"ל: ישראל שהפקיד חמצו אצל ישראל חבירו או אצל העו"ג וקבל עליו הנפקד אחריות יש מן הגאונים שכתבו כיון שקבל עליו הנפקד אחריות אין המפקיד עובר עליו והרב רבי' יונה כ' שהמפקיד עובר עליו אם אינו מבערו ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל:

תמא עו"ג שהלוה לישראל על חמצו ומשכנו בידו ואמר לו הישראל מעכשיו יהא שלך אם לא אפרע לך לזמן שקבע לו והגיע הזמן ולא פרעו מותר דכשהגיע הזמן ולא פרעו נקנה לו למפרע וה"ל חמצו של עו"ג. אבל אם חסר אחד מאלו (א) שלא משכנו בידו או שלא אמר לו מעכשיו או שפרע בזמנו אסור אבל כשישנן כל שלשתן אע"פ שלא הגיע הזמן שקבע עד אחר הפסח מותר אבל ה"ר אפרים כתב דווקא כשהגיע הזמן שקבע לו קודם הפסח וכ"כ הרמב"ם ז"ל והראב"ד השיג עליו ואמר שאם הגיע הזמן קודם הפסח ולא פרע אפילו לא אמר לו מעכשיו מותר ולזה

על ישראל ואפילו בהפסק מפה אסור כאן דכיון דחמץ במשכו רחוק הוא שלא יתערב פירור אחד משלו בשל ישראל וסחור סחור לכרמא לא תקרב עכ"ל ובא"ח כתוב אם רוצה עו"ג לאכול חמץ בבית ישראל מותר ואפילו על שלחן ישראל קרוב הדבר להתיר זה מלה וזה חמץ דומיא דשני אכסנאין וי"א אפילו ליכא הפסק בינתים דאי איכא הפסק בינתים מותר לכ"ע עכ"ל. ולענין מעשה נקטינן כדברי הרשב"א (ב):

ישראל שהפקיד חמצו אצל ישראל חבירו או אצל עו"ג וקבל עליו הנפקד אחריות יש מן הגאונים שכתבו כיון שקבל עליו הנפקד אחריות אינו עובר אליו כ"כ הר"ן בפ"ק דפסחים בשם הרמב"ן לענין הפקיד אצל עו"ג ונראה מדברי הר"ן שכך הוא דעתו והרשב"א כ"כ שם בשם קצת גאונים גם לענין הפקיד אצל ישראל לומר שאין המפקיד עובר עליו וכתבו שהביאו ראיה מדתניא במכילתא בבתיכם למה נאמר לפי שנאמר בכל גבולך שומע אני כפשוטו ת"ל בבתיכם מה ביתך ברשותך אף גבולך ברשותך יצא חמצו של ישראל ברשות עו"ג שהוא שלו ואינו ברשותו וכתב הר"ן מיהו הני מילי מדאורייתא אבל מדרבנן צריך ביעור וכתב הרא"ש שהר"י היה אומר דלעולם ברשות המפקיד הוא וחייב לבערו מן התורה וכ"ל דדבר פשוט הוא דאע"פ שהנפקד קבל עליו אחריות מ"מ עיקר הממון של בעלים הוא וכיון שהשאיל הנפקד ביתו לשמירת ממונו קרינא ביה ביתו והיא דמכילתא איירי בעו"ג שהלוה לישראל על חמצו כדתנן פרק כל שעה (ל.) עכ"ל וכ"ד הרמב"ם שכתב בפ"ד שישראל שהפקיד חמצו אצל עו"ג עובר בבל יראה ובל ימצא:

תמא עו"ג שהלוה לישראל על חמצו ומשכנו בידו וכו' בפ' כל שעה (ל:) תנן עו"ג שהלוה לישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה ואוקימנא (לא.) אליבא דרבא דקי"ל כוותיה כשהרהינו אצלו וא"ל קני מעכשיו אם לא אפרע לך עד יום פלוני והגיע הזמן ולא פרעו נמצא שלמפרע היה של עו"ג אבל אי לא א"ל מעכשיו לא קני ליה עו"ג וקם ליה ברשותיה דישראל ואסור וכן נמי אם לא הרהינו אצלו אע"ג דא"ל מעכשיו לא גרע מחמצו של עו"ג ברשות ישראל והאחריות על שישראל עכ"ל הרא"ש וכיוצא בזה הם דברי הרי"ף וכ' הר"ן אוקימנא לה בגמרא כגון שהרהינו אצלו וא"ל קני מעכשיו וכה"ג אע"ג דהוה זימנא דקבע ליה הוי לאחר הפסח כיון דא"ל מעכשיו מההוא זימנא קרי ליה ברשותא דעו"ג ושרי דכיון דאמר ליה מעכשיו ה"ל כמכור אצלו משעה ראשונה דאלת"ה אלא דוקא בהגיע זמנו קודם הפסח למה לן לאוקומי בגמרא בדאמר ליה מעכשיו וזה שלא כדברי ה"ר אפרים שכתב דדוקא בשקבע לו זמן קוד' הפסח והביא ראיה מן התוספתא דתניא עו"ג שהלוה את ישראל על חמצו וא"ל אם לא באתי קודם הפסח הרי הוא מכור לך וכו' ולאו ראיה היא דהא דתניא בתוספתא בדלא א"ל מעכשיו עסקינן ומש"ה דוקא כשא"ל אם לא באתי קודם הפסח אבל בדאמר ליה מעכשיו אפילו כשקבע לו זמן אחר הפסח מותר גם הרא"ש כתב על סברת הרמב"ם שהיא כסברת ה"ר אפרים ולא נהירא לי דהא אמרינן לעיל אליבא דאביי אא"ב למפרע הוא גובה מש"ה מותר בהנאה דברשות עו"ג קאי אלמא אע"ג דבבית ישראל קאי אלא שאין האחריות על ישראל אמרינן כיון דלמפרע הוא גובה חזינן כאילו כבר קודם הפסח היה ברשות עו"ג וכ"ש לרבא דא"ל קני לך מעכשיו דאישתכח

דמחילה זו אינה נעשית אלא להיכר אפילו הכי בעינן י' טפחים מידי דהוה אלאחי דאפילו לרבא דאמר לחי משום היכר בעינן גובה הלחי י' טפחים כדתנן בסוף פ"ק דעירובין דבעינן היכר כמו מחילה וכבר הארכתי בזה בסי' שס"ג בס"ד אבל אבל נעץ שתי יתדות אצל המבוי בחוץ וכו' וכן משמע מדקאמר רבא עלה ואם של הקדש א"צ מ"ט מיבדל בדילי אינשי מיניה אלמא דטעמא דמחילה משום היכר כי היכי דליבדיל מיניה אינשי וכן נמצא במקצת נוסחאות בגמ' בפי' חמצו של עו"ג עושה לו מחילה של י' טפחים משום היכר אבן באלפסי לא כתוב משום היכר ויראה לי דלד"ה היכא דקבל עליה אחריות ולא ייחד לו מקום אלא קבלו ממנו בסתם אינו מועיל הפסק מחילה י' טפחים לעשותו רשותו של עו"ג דשמא העו"ג לא חפץ שיהא מונח חמצו אלא ברשות ישראל וא"כ לא זכה העו"ג באותו זוית וחזרה לישראל מידי דהוה אנותן מתנה לפלוני ואמר המקבל מיד איני רוצה בה דלא קנה וחזרה לנותן כדאיתא בס"פ יש נוחלין אלא ודאי דוקא היכא דייחד לו מקום והעו"ג הניח חמצו לשם דאז קנה ליה זוית זו כדין שוכר ואז צריך נמי מחילה י' טפחים משום היכר לדעת רבינו או לעשותו רשות בפני עצמו לדעת העיטור והרמב"ן ז"ל: כתב במהרי"ל משם מהר"ש עו"ג שהפקיד חמצו אצל ישראל אם אין הישראל מקבל עליו אחריות מותר אבל באחריות אסור ואם העו"ג אלם שהישראל צריך לשלם לו אם נאבד החמץ או נפסד גם בלא אחריות אסור להניח בביתו דמיחשב כאחריות וכיצד יעשה יראה חדר לעו"ג ויאמר לו שישימנו לשם ואם אז נאבד או נפסד הוי של עו"ג וכה"ג מותר ע"כ משמע הלשון דהאי וכיצד יעשה קאי להיכא שהעו"ג אלם ותימה מה מועיל זה סוף סוף יכוף אותו לשלם ואפשר שפסק כשטת ר"ת דבייחד לו מקום אפי' כשקיבל עליו אחריות בפי' שרי ותימה שפסק להקל נגד הרי"ף והרמב"ם ורש"י גם הרשב"א בתשובתו סי' קע"ו כתב דראוי להחמיר ואפשר דס"ל דאפי' לרש"י ודעימיה דוקא שאמר לו הנה הבית לפניך כו' אבל כשייחד לו קרן זוית ליכא למ"ד דאסור וכה"ג כתב הב"י בסי' זה ואינו נראה דהא למאי דמסקינן בגמ' דשכירו' לא קניא ושאני הכא דאפקיה רחמנא בלשון לא ימצא וכו' פי' ומ"מ ייחד לו בית אין זקוק לבער ואעפ"כ היכא דקבל עליה אחריות בפי' זקוק לבער לדעת רש"י ודעימיה משום דזהו מצוי קרינן ביה א"כ היכא דייחד לו קרן זוית נמי ודאי אסור כיון דשכירות לא קניא. וגם זה מצוי בידו קרינן ליה ואין להקל בלא טעם וראיה: ומה שפירש"י ייחד לו בית שא"ל הנה הבית לפניך הניחו באח' מן הזויות לא בא אלא לפרש לשון ייחד לו בית דמשמע שכל הבית ייחד לו וה"ל לומר ייחד לו מקום ע"כ פי' שאמר ליה הנה הבית לפניך כו' ורבותא קמ"ל שאפ"ה הוי ייחוד אבל לעולם ה"ה בייחד לו קרן זוית נמי דוקא בדלא קבל עליה אחריות וק"ל. ודברי מהרי"ל דלעיל נראה ברור דמ"ש וכיצד יעשה דלא קאי לא אהיכא דקבל עליה אחריות ולא להיכא שהעו"ג אלם אלא אהיכא שלא קבל עליו אחריות קאי וקאמר כיצד יעשה אם צריך שיאמר בפירוש שאינו מקבל עליו אחריות ואז יקפיד העו"ג שחשדו שאינו רוצה להשתדל בשמירתו או אפי' בסתמא נמי שרי וע"ז קאמר יראה חדר לעו"ג כו' דהשתא אפי' בסתמא נמי שרי אבל בלאו הכי אם מקבלו בסתם דינו כמו שקיבל עליו אחריות ואסור וכבר בארתי שכן הדין לפי שיטת רש"י ודעימיה וזהו עיקר פי' דברי מהרי"ל בשם מהר"ש והכי נהוג כשטת רש"י ז"ל. ויש לדקדק מה מועיל הפסק מחילה בחמצו של עו"ג סוף סוף איכא למיחש לעכבר דתטלנו שאז צריך לחזור ולבדוק כל הבית וליכא למימר דכתנו בתיבה וכו' שאין העכברי' יכולין לבא שם ואעפ"כ צריך הפסק מחילה משום היכר או משום ייחוד רשות כדלעיל דא"כ בחמץ של הקדש נמי היה צריך ליזהר מעכברים ובגמרא משמע דלא בעינן מידי בהקדש ונראה דבחמצו של עו"ג ובשל הקדש לא הצריכו חכמים בדיקה דכיון דאינו עובר עליהן בבל יראה כמ"ש התוס' בריש מכילתין והסמ"ג בעשה ל"ט ולכך לא איצטריך נמי לאיזדהורי שמא תטלנו עכבר אלא לשמא ישכח ויאכלנו הלכך בחמצו של עו"ג סגי במחילה ובשל הקדש דמיבדל בדילי לא בעינן מידי:

ישראל שהפקיד חמצו אצל ישראל חבירו כו' מחלוקת דבר זה תלוי בברייתא השנויה במכילתא ונחלקו בפירושא ובגירסות עיין בדברי הר"ן ובדברי הרא"ש פ"ק דפסחים ובדברי ה' המגיד ריש פ"ד ובדברי הרמב"ן והר"א מזרחי פרשת בא ולא קשה לדעת הרא"ש ודעימיה מ"ש מייחד לו בית דאין זקוק לבער אפילו קבל עליו אחריות דס"ל כמקבל עליו אחריות על חמצו של עו"ג בביתו של עו"ג דהא ה"נ כיון שקיבל עליו הנפקד אחריות דכותה היא דקי"ל דהתם ודאי כיון שעיקר הממון של העו"ג הוא ואינו מחויב לשלם אא"כ נאבד או נגנב לא קרינן ביה מצוי בידך אא"כ הוא ברשותו של ישראל אבל בחמצו של ישראל כיון שעיקר הממון של בעלים הוא אפי' הפקידו אצל העו"ג וקבל עליו אחריות חייב לבערו דקרינן ביה מצוי בידך:

תמא עו"ג שהלוה לישראל על חמצו ומשכנו בידו כו' בפ' כל שעה תנן עו"ג שהלוה לישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה ורמינן מתניתי' עלי' דרבא דאמר בעל חוב מכאן ולהבא הוא גובה דא"כ אמאי תנן מותר בהנאה ברשות' דישראל הוה קאי ואוקימנא לה בשהרהינו אצלו פי' שנתן המשכון בבית העו"ג. וקס"ד השת' דטעמא משום דה"ל תור' משכון וב"ח קונה משכון ומותבינן עלה מברייתא דתני' בסיפא עו"ג שהלוה לישראל על חמצו לאחר הפסח ד"ה עובר פירוש עובר אם נהנה ממנו וטעמו משום דעו"ג מישראל לא קני משכון ומפרקינן ברייתא דלא א"ל מעכשיו פי' ולכך ה"ל לתור' משכון ולא קני מתניתין דא"ל מעכשיו פי' דאמר ליה קני לך מעכשיו אי לא מייתינא לך זוזי מכאן עד יום פלוני דאין כאן שיעבוד בתורת משכון אלא קנין גמור שיהא לו מעכשיו בסלע שהלוהו עליו ומשעת הרהנה קנה דמשיכה בעו"ג קונה והרי זה כמוכר בעל מנת שיהיה לו רשות לפדותו לזמן שקבע לו ואפילו לא הגיע הזמן עד אחר הפסח וזהו המכוון במ"ש רבינו מעכשיו יהא שלך דהיינו קנין גמור אבל בשעבוד לבד אפילו אמר מעכשיו לאו כלום הוא אלא דלא שייך ליה מעכשיו לגבי שעבוד דחוב וה"ק הא דא"ל קני מעכשיו הא דלא א"ל קני מעכשיו וכ"כ הרמב"ן להדיא בספ' המלחמו' וכך הוא לשון הרי"ף והרא"ש וא"ל קני לך מעכשיו ע"ש והא דמוקמינן לה נמי בשהרהינו אצלו היינו דאי לא הרהינו ודאי אסור דכיון דאין שם משיכה אינו אלא בתורת משכון ומינה דאם הקנהו לגוי בקנין גמור או אגב קרקע אעפ"י שלא הרהינו אצלו נמי מותר דכיון שאמר מעכשיו קנה ליה למפרע ואין ישראל זה אלא כמו שאר פקדון של עו"ג שביד ישראל שאין הישראל חייב באחריות מן הסתם לדעת הרמב"ן והרא"ש ודעימיה אבל הרא"ש גופיה כתב וז"ל וכן נמי אם לא הרהינו אצלו אע"ג דא"ל מעכשיו לא גרע מחמצו של עו"ג ברשות ישראל והאחריו' על הישראל ע"כ משמע דס"ל דאע"פ דהוה קני ליה עו"ג קנין גמור אפ"ה אסור דאינו כמו שאר סתם פקדון דהכא כיון דעיקר הממון של הישראל ה"ל באחריותו של ישראל מן הסתם וכמו שנתבאר בסוף סי' שקודם זה. וכבר כתבתי לשם דהעיקר דאפילו בכל שאר פקדון הוי באחריותו של ישראל מן הסתם וכשיטת רש"י ודעימיה. ומכל מקום אם הישראל אומר בפירוש שאינו מקבל עליו אחריות מותר לדברי הכל מדינא אלא דלא נהגינן הכי וכמו שיתבאר לקמן בסי' תמ"ח בס"ד. וצריך לי עיון דבלשון התלמו' ובפסקי המחברי' לא משמע אלא דאתא לאשמועינן שהחמץ אינו נאסר משום חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח דכיון שהגיע הזמן ולא פדהו א"כ למפרע הוי של עו"ג אבל מ"מ אפשר דאסור לישראל לכתחילה ללוות בכך דאעפ"י דבפסח דעת הישראל הוא שלא לפדותו כל עיקר מ"מ אמרינן הואיל דבפסח היה ביד הישראל לפדותו חשבינן ליה כשלו ועובר עליו בבל יראה אם אינו מבערו דלגבי האי מילת' אמרינן שפיר הואיל וכי היכי דהחמץ עצמו אסור לאחר הפסח כל עוד שלא הגיע הזמן ה"נ עובר עליו כל עוד שלא הגיע הזמן מטעם הואיל ועיי' במה שאכתוב בסמוך. אלא דא"כ קשה מאי קאמר בגמ' ותסברא אימא סיפא עו"ג שהלוה לישראל על חמצו לאחר הפסח ד"ה עובר וכו' דילמא לעבור עליו בבל יראה אמרינן כיון דהחמץ של ישראל אע"פ שהגיע הזמן לאחר הפסח ולא פדאו הישראל עובר עליו בבל יראה בתוך הפסח: ומ"ש אבל הר' אפרים כתב דוקא כשהגיע הזמן שקבע לו קודם הפסח טעמו דכשהזמן שקבע לו הוא אחר הפסח אמרינן הואיל ואי בעי לפדותו בפסח היה שלו השתא נמי אסור

דרכי משה

עו"ג: (ב) כתוב בתשובת בר ששת סי' ת"א דעו"ג שהניח חמץ תוך רשות ישראל בלא רשותו כופה עליו כלי דלא אתי למיכל מיניה כמו בשלו עכ"ל: וכ"כ.

פרישה

אם הפקיד סתם מייב בפשיעה ולהכי מהני המקום שייחד לו כנ"ל ליישב דעת רש"י והתוס' הקשו על רש"י דא"כ אפי' לא יחד נמי: סי' תמא (א) שלא משכנו בידו דלא גרע מחמצו של עו"ג ברשות ישראל וקיבל הישראל אחריות עליו אסר"י וכ"כ הרמב"ם והטעם כתב המ"מ דאע"ג דאין מסאכתא

ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וישראל שהלוה לעו"ג על חמצו אם משכנו בידו ואמר לו מעכשיו והגיע זמן אפילו אחר הפסח ולא פרעו אסור אפי' אין האחריות עליו דקני ליה למפרע אבל אם לא אמר לו מעכשיו אע"פ שמשכנו בידו מותר והוא שאין האחריות על הישראל שאם האחריות על הישראל (ג) אפי' פקדון בעלמא חייב לבערו :

תמב כל דבר שאינו חמץ גמור אלא תערובת חמץ א כגון כותח הבבלי שמפררין בו פירורי לחם להחמיצו (א) ושכר המדי שנותנין בו שעורים ומים ומחמיץ וחומץ האדומי שנותנין בו שעורים כדי שיחמיץ (ב) וזיתום המצרי והוא תלתא שערי ותלתא מלחא תלתא קורטמי

אסו' וכ"כ ה' המגיד לדעתו ומאי דבעינן מעכשיו בהגיע הזמן קודם הפסח היינו טעמא דבלא מעכשיו הוי אסמכתא ולא קני ליה עו"ג ואינו אלא כמו פקדון ביד עו"ג ואסור לאחר הפסח ומטעם זה נמי אם לא הרהינו אצלו דאין שם משיכה לא קנאו עו"ג אפי' א"ל מעכשיו ואסור לאחר הפסח והראב"ד והרא"ש ס"ל דהכא לא שייך הואיל דהא חזינן דלמפרע הוה של עו"ג ולא של ישראל ומאי דאמר גבי חלה בפ' אלו עוברין הואיל דאי בעי מיתשיל עליה כדידיה דמי לעבור עליו בבל יראה היינו דוקא לענין איסור בל יראה בפסח עצמו אבל לאסור החמץ לאחר הפסח לא אמרינן הואיל א"כ מטעם שכת' הר"ן דהכא דמחסרא ממונא לא אמרי' הואיל גם ס"ל דאין דין אסמכתא בעו"ג הלכך א"צ מעכשיו ולא בעי נמי הרהינו אצלו כמו גבי ישראל דכיון דהגיע הזמן קודם הפסח נקנה לו החמץ לעו"ג בכל מקום שהוא עיין בדברי ה' המגיד : ומ"ש וישראל שהלוה לעו"ג על חמצו וכו' מבואר לשם בפי' רש"י במסקנ' דסוגי' דהאי אסו' לא לבד שהחמץ אסור בהנאה מאחר שלא פדהו העו"ג והוי של ישראל למפרע אלא גם הישראל עובר עליו בפסח וצריך לבערו ואעפ"י שלא הגיע הזמן דשמא כשיגיע הזמן לא יפרע העו"ג ונמצא עובר עליו למפרע בבל יראה ובודאי בעו"ג שהלוה לישראל דאיסורא קעביד לא חיישינן שמא יפרע כשיגיע הזמן וא"כ אינו עובר עליו בבל יראה מ"מ מטעם הואיל איכא למימר דעובר כדלעיל אלא שמדברי הר"ן מבואר דהכא לא אמרינן הואיל אפילו לעבור עליו בבל יראה משום דמחסרא ממונא : אבל אם לא א"ל מעכשיו אעפ"י שמשכנו בידו מותר כו' מבואר בסוגי' דה"ט משום דישראל מעו"ג נמי לא קני משכון וכרבנן דפליגי עליה דרבי מאיר בברייתא משמע אבל ישראל שהלוה לישראל חבירו ומשכנו בידו אפילו לא א"ל מעכשיו ולא קיבל עליו אחריות אסור וחייב לבערו: דישראל מישראל קונה משכון ואפי' משכנו בשעת הלואתו · ומכל מקום גם הלוה עובר שהרי לא קנה המלו' קנין גמור אלא תורת משכון עליה וע"ל בסי' ת"מ :

תמב כל דבר שאינו חמץ גמור כו' וחומץ האדומי כו' צריך לומר שנותנין בו מים שאל"כ הוי ליה מי פירות ואינו מחמיץ וכ"כ הרי"ף והרא"ש בפ' אלו עוברין ונראה בעיני דה"ה בזיתו' המצרי דהא ותיקא במישחא ומילחא שרי דמי פירות הן אלא צ"ל דזיתו' המצרי יש בו מים כל אלו לר' אליעזר הן בלאו ואין בהן כרת ריש פ' ואלו עוברין בפסח כותח הבבלי כו' וזומן של צבעי' כו' ר' אליעזר אומר אף תכשיטי נשי' הרי אלו באזהרה ואין בהן כרת ובגמ' מאן תנא דחמץ דגן גמור על ידי תערובת ונוקשה בעיניה בלאו אמר רב יהודה אמר רב ר' מאיר היא דשמעינן ליה לר"מ דנוקש' בעיניה בלאו וכ"ש חמץ דגן גמור ע"י תערובת רב נחמן אמר ר' אליעזר היא דשמעינן ליה לר"א דאמר דחמץ דגן גמור ע"י תערובת בלאו וכ"ש נוקשה בעיניה ור"נ מ"ט לא אמר כר"י אמר לך דילמא ע"כ לא קאמר ר"מ התם אלא נוקשה בעיניה אבל חמץ דגן גמור ע"י תערובת לא ורב יהודה מ"ט לא אמר כר"נ אמר לך ע"כ לא קאמר ר"א התם אלא חמץ דגן גמור ע"י תערובת אבל נוקשה בעיניה לא אמר תניא כוותיה דרב יהודה כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתו' המצרי יכול יהא ענוש כרת ת"ל כי כל אוכ' חמץ ונכרת' על אוכל חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו מאן שמעת ליה דאמר על עירובו בלאו ר"א היא ואילו נוקשה בעיניה לא קתני ש"מ נוקשה לר"א לית ליה וכתבו התו' ואילו נוקשה בעיני' לא קתני וא"ת ונימא מש"ה לא חשיב ליה משום דכ"ש הוא כדאמר ר"נ וי"ל דאי כ"ש הוא ה"ל למתני לאשמועינן דלית ביה כרת עכ"ל וא"כ יש לתמוה על מ"ש רבינו דכל אלו לר"א הן בלאו הפך המסקנא דקאמר תניא כוותיה דרב יהודה דלר"א נוקשה לית ליה ומה שתירץ הב"י דהאי ת"כ הויא לפום מאי דס"ל לרב יהודה כו' זה אינו מן הסוגיא דכל ת"כ צריך שיהא מוכרח מבחוץ לפרש כך ולא לפום סברת האמורא דמביא סייעת' לדבריו וכמבואר בתוספות שהבאתי גם מה שדקדק מלשון רש"י אינו כלום דבגמרא קאמר להדיא דבכל שכן מייתי ליה ולא מהוא הדין כמ"ש הוא וא"כ בהכרח היה צריך רש"י ז"ל לבאר דר"נ ס"ל דנוקשה בעיניה חמו' ומשום הכי לא קאמר כרב יהודה וכל זה ברור · וגם אין לתרץ דברי רבינו דר"ל ר' אליעזר דמתניתין דאמר אף תכשיטי נשים דלדידיה הכל הוא בלאו שהרי בדברי רבינו מפרש דדוקא חמץ גמור ע"י תערובת או נוקשה בעיניה הוא בלאו ולר"א דמתניתין אפילו נוקשה ע"י תערובת הוא בלאו כדכתב הר"ן אלא ע"כ לומר דר"א שהביא רבינו הוא ר"א דברייתא וצ"ל לייש' דרבינו מפרש דהת"כ אינו אלא להוכיח הפך סברת ר"נ במאי דקאמר נוקשה בעיניה חמור ומתניתין לא אתי כר"א דבע"כ צ"ל דנוקשה בעיניה אינו חמור מדלא תני נמי נוקשה בעיניה לאשמועינן דלית ביה כרת וכדכתבו התו' אלא צריך לומר דחמץ דגן גמור ע"י תערובת חמור ומתניתין אתיא כר"מ א"כ דשקולין הן ומתניתין נמי כר"א אבל כר"מ ודאי אתיא וכיון שכן מסתברא לומר דשקולין הן ומתניתי' אתי' ככ"ע ועוד דרב נחמן הוה בתר' טפי מרב יהודה אמר רב וקים ליה דמתניתין אתיא כר"א הילכך אעפ"י דאידחי ליה סברת ר"נ במאי דקאמר נוקשה בעיניה חמור ולא אתי כר"מ אלא מתני' איירי כר"א מ"מ קבלתו לא נדחה ואיכא למימר דאתי נמי כר"א דשקולין הן ומ"ה לא קתני נמי נוקשה בעיניה בברייתא דכיון דשקולי' הן שוין בדין

דאיפתכח דלמפרע הו' קנוי קנין גמור לעו"ג וכ"כ הראב"ד ז"ל דאם הגיע זמנו קודם הפסח אפילו לא אמר מעכשיו קנאו שאין דין אסמכת' לעו"ג וכ"כ בעל העיטור וברייתא דקתני קודם הפסח שאמר לו קאי אבל זמן הפרעון היה אחר הפסח ואחר הפסח דמתניתין היינו זמן הפרעון עכ"ל. וה"ה כתב דעת הראב"ד שיש אסמכתא במשכון כמ"ש בפרק י"א מהלכו' מכירה אלא שבעו"ג קונה ואין בו דין אסמכתא ודעת רבינו בפ"ה שאין דין אסמכתא במשכון אבל עו"ג מישראל אינו קונה וכן הוא בגמרא דלכ"ע קלישא קניית עו"ג מישראל ודעת רוב האחרונים כדברי הראב"ד בחלק הראשון דכל שא"ל מעכשיו אפילו הגיע זמן אחר הפסח מותר וכ"כ מדברי ההלכות שהכל תלוי במעכשיו וכ"כ מדברי הרי"ף בן גיאת וזה עיקר וכ"כ בעל העיטור עכ"ל : וישראל שהלוה לעו"ג על חמצו וכו' סיפא דמתניתין ישראל שהלוה לעו"ג על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה וכתב הרא"ש ומיירי כמו שהרהינו אצלו ואמר ליה מעכשיו דאל"ה לא קני ליה ישראל דקיימא לן כת"ק דר"מ דישראל מעו"ג לא קני משכון הלכך אפילו הרהינו אצלו אי לא א"ל מעכשיו שרי ומיירי שאין אחריות המשכון שבידו עליו דאי האחריות עליו אפי' לא היה המשכון שלו עובר עכ"ל וכך הם דברי רבינו והרמב"ם לא הזכיר דין זה דישראל שהלוה לעו"ג על חמצו וכתב ה"ה שהטעם לפי שנראה שהוא פוסק כסתם מתני' דישראל מעו"ג קונה משכון וכר"מ דאמר הכין בגמרא וכדין ישראל מישראל הלכך חייב באחריותו וכבר נתבאר שחמצו של עו"ג ברשות ישראל וחייב ישראל באחריות שחייב לבערו עכ"ל :

תמא כל דבר שאינו חמץ גמור אלא תערובת חמץ כגון כותח הבבלי וכו' כל אלו לר' אליעזר הן בלאו וכו' בפ' אלו עוברין (מב·) על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו דברי ר' אליעזר וחכמים אומרי' על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלא כלום ואע"פ שלא נזכר חמץ נוקשה בדברי ר"א סובר רבינו דכי היכי דמחייב על תערובת חמץ ה"נ מחייב על חמץ נוקשה ויש לתמוה עליו דהא ר"נ הוא דאמר הכי בגמ' (מג·) דמוקי מתניתין דאלו עוברין בפסח כותח הבבלי וכו' וזומא של צבעים וכו' כר' אליעזר דשמעינן ליה דאמר חמץ דגן גמור ע"י תערובת בלאו וה"ה נוקשה בעיניה ורב יהודה אוקי מתניתין כר"מ ואמרינן בגמ' רב יהודה מ"ט לא אמר כר"נ אמר לך ע"כ לא קאמר ר"א התם אלא חמץ דגן גמור ע"י תערובת אבל נוקשה בעיניה לא אמר תניא כוותיה דרב יהודה כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבבלי וכו' והומץ האדומי וזיתום המצרי יכול יהא ענוש כרת ת"ל כי כל אוכל חמץ ונכרתה על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו מאן שמעת ליה דאמר על עירובו בלאו רבי אליעזר ואילו נוקשה בעיניה לא קאמר ש"מ נוקשה בעיניה לר"א לית ליה ופירש"י רב נחמן ס"ל נוקשה בעיניה חמור מחמץ גמור ע"י תערובת · תניא כוותיה דרב יהודה דאמר חמץ גמור בתערובת חמור עכ"ל ומאחר דתניא כוותיה דרב יהודה דאמר דר"א לית ליה חמץ נוקשה ב למה כתב רבינו דאית ליה ושמא יש לדחוק ולומר שסובר רבינו דהא דקאמר תניא כוותיה דר"י ומסיק ש"מ נוקשה לר"א לית ליה האי סייעתא הויא לפום מאי דס"ל לר"י דחמץ ע"י תערובת חמור מנוקשה בעיניה אבל לר"נ דאמר דנוקשה בעיניה חמור מחמץ גמור ע"י תערובת אמר לך דלרבותא קתני חמץ גמור ע"י תערובת וכ"ש לחמץ נוקש' ויש קצת הוכחה לזה מדפירש"י ר"נ ס"ל נוקשה בעיניה חמור מחמץ גמור ע"י תערובת ואיכא למידק ל"ל לפרושי הכי דמשמע דבק"ו מייתי ליה והא אמרינן בגמרא דבהוא הדין מייתי ליה ונראה שהכריחו לפרש כן משום דקשיא ליה מאי מייתי סייעתא לרב יהודה מהאי ברייתא מדלא קתני נוקשה בעיניה וקתני חמץ ע"י תערובת הא בברייתא דמייתא מינה ר"נ קתני נמי חמץ ע"י תערובת ולא קתני נוקשה ומאי אולמא דהאי ברייתא מההיא אדרבה ההיא עדיפא דקתני בהדיא דברי ר' אליעזר והאי ברייתא לא ידעינן מאן קתני לה אלא מדיוקא אלא ע"כ מההיא ליכא סייעתא לרב יהודה דאיכא למימר דקתני תערובת חמץ גמור וה"ה לנוקשה בעינ' אבל בהאי ברייתא דנקיט לפרושי פרטי תערובת חמץ גמור וקתני שכר המדי וחומץ האדומי וכו' אם איתא דנוקשה בעיניה הוי דינים כי הנך ה"ל למתנייה בהדייהו ומדלא תנייה אלמא נוקשה לית ליה וכדרב יהודה ומש"ה אצטריך לפרושי דלרב נחמן נוקשה בעיניה חמור מתערובת חמץ גמור דהשתא אע"ג דנחת למימני פרטי דתערובת חמץ לא תיקשי אם איתא דנוקשה בעיניה אית ליה אמאי לא תנייה בהדייהו דאיכא למימר משום דאתיא מק"ו לא איצטריך למיתנייה כלל והשתא כיון דלסברת רב נחמן ליכא סייעתא לרב יהודה מהאי ברייתא לא מכרעא מלתא דתיקום הלכתא כוותיה משום דקאמר תלמודא תניא כוותיה ומסתבר לרבינו דברי רב נחמן דנוקשה בעיניה חמור מחמץ גמור (מתערובת חמץ) ע"י תערובת ומפני כך סתם דבריו כמותו : ומ"ש רבינו ושכר המדי שנותנים שעורים ומים ומחמיץ כן צריך לומר בחומץ האדומי שנותנים בו מים שאל"כ אינו

פרישה

אסמכתא במשכון בישראל מישראל או ישראל מא"י אבל א"י מישראל לא קנה דקליסה קניית א"י מישראל הילכך לא קני אם לא אמר מעכשיו וגם אם אמר מעכשיו לא קני אלא בעת הגיע זמן אבל לא קני למפרע ודו"ק :

(ג) אפילו פיקדון בעלמא חייב לבערו וכ"מ בנידון זה שאם לא בערו ממילא אסור לאכול כדין חמץ שעבר עליו הפסח וק"ל :

סי' תמב (א) ושכר המדי דסתם שכר עיקרו מן התמרים או מתאנים אלא שבמדי מערבין עמהם מי שעורים קל"ת · רש"י וכתבו הרי"ף והרא"ש דגם בחומץ האדומי דוקא שנותנין לתוכו מים דאם לא כן אינו מחמיץ דהוי מי פירות ·

(ב) וזיתום המצרי כך שמו ואין בהם כרת למדו בברייתא מדכתיב כל מחמצת לא תאכלו כי כל האוכל חמץ ונכרתה האוכל חמץ דגן גמור בכרת ועל עירובו בלאו מיתורא דכל

הדושי הגהות

תמב ראיתי בסימן זה ענינים שונים אשר האריך בהם הגאון מהרל"ח ז"ל בדבריו אף כי קצת מהם מבוארים בב"י לא סמכתי על קוצר דעתי והעתקתי הענינים ההם כבתבו וכלשונו כי אולי המעיין ישקול בפלס משקלו לאמר ראה זה חדש הוא . א בפרק אלו עוברין (מג .) פליגי ר"א וחכמים בתערובת חמץ כגון אלו לר"א הן בלאו ולרבנן ליכא איסורא דאורייתא כלל וטעם פלוגתייהו בהא דכתב כל מחמצת לא תאכלו דר"א דרש כל לרבות תערובת החמץ ורבנן לא דרשו כל ומבואר שם דאי איכא כזית בכא"פ אפי' רבנן מודו דהוי כאלו הוי בעין ואסור מן התורה וצ"ל נמי דליכא ס' נגד החמץ לבטל טעם החמץ לגמרי דאי איכא ס' וליכא טעם חמץ כבר בטל קודם הפסח ושרי אפילו באכילה אפילו בתוך הפסח ולפי דברי התום' דס"ל דטעם כעיקר דאורייתא א"כ היכא דליכא ס' אפילו בשאר איסורים אסור מן התורה מפרשים דפלוגתייהו דוקא בתערובת דליכא אלא קיוהא בעלמא כגון הני דחשיב דליכא טעם חמץ ניכר בתוך התערובת ולכן בשאר איסורי תערובת דליכא אלא קיוהא שרי והכא דכתיב כל יתירה לר"א אתי לרבות אפילו ליכא אלא קיוהא אסור ורבנן דלא דרשי כל הוי חמץ כשאר איסורים דכל שאינו אלא לקיוהא אינו אסור מן התורה (מהרל"ח) . ב נ"ל כיון דליכא נפקותא בינייהו לענין דינא דבין לר"נ בין לרב יהודה סתמא דמתני' דאלו עוברין אסרה תערובת חמץ וחמץ נוקשה אלא לר"נ הוא ר"א ולר"י הוא ר"מ וע"כ מאן דפסיק דלא כחכמים הוא פוסק כסתם מתני' דאסרה נוקשה והערובת חמץ דמש"ה פוסק דלא כחכמים משום דסתם מתניתין דלא כוותייהו וא"כ ל"ש הוי מתניתין כר"מ ל"ש הוי מתניתין כר"א פוסק כסתם מתניתין לכן לא דק רבינו במלתא וכתב כאוקימתא דר"נ דמתניתין ר"א היא משום דר"א וחכמים פליגי בברייתא ור"ל דמאן דפוסק דלא כחכמים ס"ל כסתם מתני' ולכן קאמר דר"א אוסר בשניהם בנוקשה

קורטמי או חמץ בלא תערובת אלא שאינו חמץ גמור והוא שחכמים קורין לו חמץ נוקשה כגון זומא של צבעים ועמילן של טבחים והוא פת של תבואה שלא הביא שליש ונותנין אותו ע"פ הקדירה לשאוב הזוהמא וקולן של סופרים ועושין אותו מקמח והסופרים מדבקין בו ניירותיהן (ג) כל אלו לר"א הן בלאו ואין בהן כרת ולדבריו אסור להשהותן בפסח [א] (ד) (ה) אע"ג דקי"ל כר"ש דלא קנים בחמץ ע"י תערובת ה"מ שנתערב אחר הפסח אבל היכא שאיסורו בעין כמו שהיה מעיקר' חמיר טפי (ו) ולרבנן אפי' לאו אין בהן אלא איסורא בעלמא

אינו מחמיץ וכ"כ הרי"ף והרא"ש הא דתנן שכר המדי וחומץ האדומי בדאית ביה מיא עסקינן אבל לית ביה מיא לא דקיימא לן מי פירות אין מחמיצין:

ומ"ש אע"ג דקי"ל כר"ש דלא קנים בחמץ ע"י תערובת כלומר לא תימא כיון דחזינן ליה דמיקל בחמץ שעבר עליו הפסח ואחר כך נתערב א"כ ג"כ יקל בתערובת שנתערב קודס הפסח לענין שיהא מותר להשהותו דליתא דע"כ לא מיקל ר"ש בתערובת חמץ אלא כשנתערב אחר הפסח דכיון שנשתנ' מכמות שהיה בעת האיסור לא קנסינן ליה אבל כשנתערב קודס הפסח למאן דאסר להשהותו בפסח כשעבר הפסח עדיין הוא אסור דכיון שלא נשתנה מכמות שהיה בשעת איסורו קנסינן ליה וא"כ ליכא למילף שריותא להשהות תערובת חמץ בפסח מדלא קנים בחמץ שעבר עליו הפסח ונתערב ומ"ש על לשון זה של רבינו יש ספרים שכתב בהם ה"מ כשנתערב קודס הפסח והתלמידי' הגיהו ומחקו קודס וכתבו אחר הפסח ולכאורה יראה שהוא הכרח להגיה כן לפי שאם כשנתער' קודס הפסח לא קנים כ"ש אם נתערב אח"כ ועוד שאם נתערב קודס ואין בו ס' היה חייב לבערו וכיון שעבר ולא ביערו ראוי לקנסו אחר הפסח וכ"כ המגיד משנה ספ"ד ואם זאת היתה כוונת בעל הספר הל"ל ה"מ כשנתערב אחר הפסח אבל אם נתערב קודס הפסח לא וכיון שלא אמר כן אלא כתב סיום דבריו ואמר אבל היכא שאיסורו בעין כמו שהיה חמיר טפי זה יורה כי כוונתו אחרת וה"א שיש ב' מיני תערובת האח' שנתערב מעצמו בלי כוונת מכוון הב' שנתערב בכוונה כמו בכותח שכוונת העושה לערב בו חמץ לקיוהא וכי לא קנים ר"ש בתערובת ה"מ כשנתערב מעצמו ואפי' אם נתערב קודס הפסח אבל כשנתערב בכוונה קודס הפסח ואיסורו בעין בתוך הפסח כמו שהיה מעיקרא חמיר טפי ולפי זה א"צ למחוק הספרים שכתוב בהם קודס הפסח כי המשך לשונו האמיתית הוא ה"מ כשנתערב מעצמו שלא בכוונה אבל היכא שאיסורו בעין וכו' ואמר קודס הפסח להגיד האמת שכן הוא שאפילו בתערובת קודס הפסח לא קנים היכא שנתערב בלי דעת עכ"ל:

ומ"ש רבינו דלר"א שהן בלאו אסור להשהותן ולרבנן דלית בהו לאו אלא איסורא בעלמא מותר להשהותן תימא דמשמע דלרבנן נמי תערובת חמץ

בדין זה כ"ל בדע' רבינו: ומ"ש ולדבריו אסור להשהותן אע"ג דקי"ל כר"ש כו' ה"מ שנתערב אחר הפסח אבל היכא שאיסורו הוא בעין כמו שהי' מעיקר' חמיר טפי פי' ב"י דה"ק דוקא בנתערב אחר הפסח אבל בקודס פסח חמיר טפי ותימה דהא בפי' רש"י ובאשיר"י פ' כל שעה מבואר דלא קנים ר"ש בתערובת אפילו שהייה בעיניה ונתערב אחר הפסח משמע דבנתערב קודס קיל טפי וכ"כ רבינו לקמן סוף סי' תמ"ז וג"כ צריך עיון מאי מקשה ממאי דקי"ל כר"ש לדברי ר"א דילמא לא קי"ל כר"א ורבינו גופיה מסיק דהלכה כחכמים דפליגי אר' אליעזר ולדבריה' מותר להשהות וכדפסקו הרי"ף והרא"ש ודוחק לומר דלדעת הרמב"ם ודעימיה שמביא בסמוך דפסקו כר"א מקשה אע"ג דקי"ל כר"ש דלדידהו קשה דהא עדיין לא הזכיר דברי הרמב"ם ע"כ יראה דרבינו שכתב כל אלו לר"א הן בלאו ואין בהן כרת פי' דבאכילתן יש בהן לאו ואין בהן כרת דאילו לענין בל יראה לא צריכא למימר דליכא בהן כרת וכמ"ש ר"ת ריש אלו עוברין והסכי' עמו הרא"ש מכח קושיא זו דאלו מתבערין מן השלחן קאמ' דאסור באכילה אבל לאו דבל יראה ליכא בתערובת ולא בנוקשה ומפרש רבינו דלדברי ר"א אעפ"י דאין שם לאו דבל יראה מ"מ איסורא דרבנן איכא ואעפ"י שהרא"ש בריש אלו עוברין כתב בזה שני סברות לפי פי' ר"ת דלחד טעמא דהחמירו לבער החמץ מן הבית משום דלא בדילי אינשי מיניה ויבואו לאכלו אף בתערובת ונוקשה אסור להשהותן אבל לאידך טעמא דמשום דהחמירה תורה לעבור עליו בבל יראה הכא דליכא בל יראה מותר להשהותו מ"מ רבינו תופס עיקר כהך טעמא דמחמיר וז"ש ולדבריו אסור להשהותו כלומר דאעפ"י דר"א דהוא תנא דמתניתין לפי דעת רבינו לא פסק שיש לאו בתערובת חמץ אלא באכילה אבל לא לעבור עליו בבל יראה וכדעת ר"ת ולא כדעת רש"י והרמב"ם אפ"ה מודה דאסור להשהותו בביתו מדרבנן משום דלא בדילי כו' וכמו שכראה רבינו דעתו בסימן תל"א שכת' וחשו שמא יבא לאכלו אם ישאר בבית הנה שלא הזכיר כי אם הך טעמא שמחמיר. וא"כ השת' שפיר מקשה רבינו לדברי עצמו דמאחר דאנן קי"ל כר"ש דמיקל ולא קנים בתערובת אף לענין אכילה וה"ט דלא קנסינן ליה אלא משום דעבר עלה בבל יראה כדאיתא בפ' כל שעה ובתערובת דליכא איסור בל יראה לא קנסינן ליה אפילו שהייה בעיניה ונתערב אחר הפסח ושרי באכילה. וא"כ מיניה נלמד לפרש לענין שהייה להקל כאידך טעמא דלא אסרו להשהות אלא היכא דעבר עלה בבל יראה אם לא ביטלו וממילא בתערובת ונוקשה דליכא בל יראה שרי להשהות ועל זה אומר ה"מ כו' והשתא אתי שפיר דלהרמב"ם ל"ק כל עיקר ממאי דקי"ל כר"ש שהרי הרמב"ם ס"ל דאיכא לאו דבל יראה בתערובת וא"כ בדין הוא שאסור להשהות אפילו אם ביטלו אף לאידך טעמא דמיקל: ומ"ש ה"מ שנתערב אחר הפסח כו' נראה כדברי המפרש שהביא ב"י דה"ק דדוק' בנתערב שלא בכונה ואחר אחר הפסח לרבות' כלומר דבשלא בכונה אף דשהייה בעינא ונתערב אחר הפסח מיקל ר"ש ומכ"ש בנתערב קודס הפסח שלא בכונה אבל היכא שאיסורו בעין לפנינו היום כמו שהיה מעיקרא דהיינו שלא נתערב ממילא חמיר טפי דבתערובת כהאי לא מיירי ר"ש וכ"כ הרא"ש להדיא ריש פ' כל שעה גבי אלמורי"א וז"ל דלא שרי ר"ש אלא כגון דעריב שלא בכונ' אבל לערובי ולשהויי לא וכיון שכן לענין איסור שהייה נמי מסתבר לפרש להחמיר דכות' הבבלי כו' שנתערב שם החמץ בכונה דאסור להשהותו לר"א אעפ"י שאין שם לאו דבל יראה אלא שעדיין לא נתיישב אלי הלשון שאמר אבל היכא שאיסורו בעין כו' ודוחק לומר דה"ק ה"מ שנתערב עד שנתבטל כגון דאיכא ס' דאז אפילו נתערב אחר הפסח שרי אבל היכא שאיסורו בעין כמו שהיה מעיקרא דהיינו שלא נתבטל דליכא ס' וא"כ הוי כמו שהיה מעיקרא וכמו שפסק לקמן סוף סי' תמ"ז דלא כשאר גאוני' דא"כ ה"ל לומר בפירוש ה"מ שנתערב בס' ועוד דהכא אף עפ"י שאינו ס' אין לאסור מאחר דאינו אלא לקיוהא כדלקמן גם יש שאר דקדוקים בלשון בעל העיטור ורב נטרונאי ולכן יראה לע"ד דה"פ ה"מ שנתערב אחר הפסח פי' דוקא כעין תערובת לח בלח שאין החמץ נשאר בעין בצורתו אחר שנתערב בההיא מיקל ר"ש אף שנתערב אחר הפסח אבל היכא שאיסורו בעין אף לאחר שנתערב כמו שהיה מעיקרא כהנך דמתניתין דהפירורין והשעורין הן נשארין בעין בתערובתן ונאכל אותו חמץ מעורב עם דברים אחרים אלא שאינו ניכר חמיר טפי דלא איירי ר"ש בתערובת כהאי ומש"ה נמי לענין איסור שהייה יש להחמיר ולפרש דלר"א איכא איסור בשהייה כאידך טעמא דמחמיר וכך מצאתי להדיא במרדכי הארוך בדברי ראבי"ה אחיטין שירד עליה דלף ומחמת שנתייבשו החטין אין המבוקעי' ניכרים וכתב וז"ל ואפי' לאחר הפסח אסורים דהא דלא קנים ר"ש ע"י תערובת היינו כשאינו ניכר כגון קדרות בפסח אבל הכא אע"ג דאינו ניכר הוי כמונח בכד ואסו' להשהו' כו' עכ"ל ובסגנון זה הם דברי רבינו כאן כדפרי' ואח"כ כתב ופסק הרמב"ם כר"א וכו' ואף ע"ג שרבינו ס"ל כר"ת והרא"ש דלר"א אין לאו לענין בל יראה וכדפי' אין מזה סתירה למה שהביא דברי הרמב"ם דפסק כר"א דאיכא בל יראה בתערובת דהרמב"ם סובר כפי' רש"י דפי' אלו עוברין עליהם בבל יראה וזה אין צריך לפנים ולפי דכתב הרמב"ם כגון שכר המדי והמוריים וכל דבר כיוצא באלו משמע דס"ל דכל תערובת בעולם אפי' לח בלח כמוריים דלא הוי תערובתו בעין כהנך דמתניתין מדלא תני ליה נמי במתניתין ואפ"ה חייב לבערו על כן כתב רבינו בלשונו ובעל העיטור כתב דוקא הנך שהן בעין וכו' דאעפ"י דבעל העיטור הסכים לפסוק כר"א ודאיכא לאו לענין בל יראה בתערובת מ"מ הוא חולק אדברי הרמב"ם במה שסובר דאיכא לאו אף בתערובות שאינו בעין וז"ש דוקא הנך שהן בעין ואמתניתי' קאי כלומר דוקא הנך דקא חשיב במתניתין שאף לאחר שנתערב שם חמץ הוא בעין שלא נימוח לגמרי שיפסיד צורתו הוא דאיכא לאו דבל יראה ומשמע אבל בכל שאר תערובת אינו בבל יראה דלא כהרמב"ם ועל זה אמר וכן ירא' דעת רב נטרונאי כו' דמשמע ליה לרבינו מלשונו שאמ' אם יודע שנכסס מן החטין חמץ וכו' דהיינו לומר שגוף החטה נשאר שם בעין ומש"ה אסור לקיימו דעבר עליה בבל יראה ואם אין יודע א"צ לבערו והיינו כסבר' בעל העיטור ומפני שלא כתב כן בפירוש אמר שיראה כן מדעתו:

ומ"ש ולרבנן אפי' לאו אין בהן כו' פי' דאפי' באכילתן אין לאו אלא איסור' דרבנן וא"כ ממילא לדבריהן מותר להשהותן אפי' להך טעמא דמחמי' משום דלא בדילי וכו' דלא גזרינן שמא יבא לאכלו ממנו אלא דוקא בחמץ שאסור באכילה ד"ת אבל בתערובת ליכא למיגזר בשהייה מאחר שאף האכילה גופה אינו אלא

פרישה

דכל מחמצת וגו' וסבר רבינו כפי' ר"ת שפי' מתניתין דאלו עוברין כו' מתבערין מעל השלחן שלא לאוכלם ואין בשהייתו אלא איסור מאחר שבאכילה אינו אלא לאו אבל הרמב"ם נמשך אחר פירש"י שפי' אלו עוברין כו' בבל יראה וסובר דאיסור אכילה ואיסור שהייה שוין ולכך כתב רבינו בשם הרמב"ם שסבר כר"א שעובר בבל יראה והיינו אפי' כו' לא יכול לאכול כזית חמץ בכדי שהיית אכילת פרס רק שלא כדרך אכילה כדכתבתי לעיל ודייק רבינו מהרמב"ם שסבר הכי מדכתב על מוריים כו' שעובר בבל יראה ולא חילק בין יש כזית בכדי אכילת פרס לאין בו למדנו שהוא סובר כר"א דכל היכא דהוה דומיא דכותח הבבלי דאם אכלה בהלעטה יש בה כזית בכא"פ אם השהה אותה בבל יראה וע"כ צ"ל כן שהרי כתב רבינו למטה ומיירי שאין בו כזית בכא"פ וגם א"ל דמחייב אפי' אין כזית בכא"פ כלל אליבא דר"א דהא כתב הרמב"ם בהדיא בפ"א על כותח הבבלי שלוקה בר"א כשאכל כזית בכא"פ כו' ע"ש אלא ע"כ צ"ל כדחלקתי ודו"ק: (ג) כל אלו כשאין בהן כזית חמץ בכא"פ כשאכלן ע' ב"י: (ד) אע"ג דקי"ל כר"ש דלא קנים עיין מ"ש בזה ב"י. ויותר נראה שרבינו לשיטתו אזיל שכתב לקמן בסי' תמ"ו וז"ל כללא דמילתא כל דבר שאין עוברין על תערובתו יכול לערבו לכתחלה ולהשהותו ודבר שעוברין עליו אפי' נתערב ממילא קודם פסח צריך לבערו והנה שפיר מדקדק מדס"ל לר"ש בתערובות חמץ שמותר לאכלו אחר הפסח ס"ל נמי דמותר להשהותו לאוכלו אחר הפסח דאילו היה אסור להשהות בפסח הוי אסור גם כן לאוכלו לאחר הפסח כמ"ש רבינו ואע"ג שרבינו שם קאמר כל שעוברין עלין בפסח דמשמע דמיירי דוקא בעובר עליו בלאו קמ"ל כאן דה"ה במיסור לשהותו מדאורייתא הוה לעובר עליו בלאו גם י"ל הא דקאמר שם כל שעוברין עליו ר"ל כל שעוברין על אכילתו ול' המשנה אלו עוברין למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אלא דא"כ לא יתורץ הקושיא שמכתוב אחר זה בשם מ"ו דפריך בהא דקאמר אע"ג דקי"ל כר"ש כו' דר"ל מכ"ל לומר דר"א דאסור להשהותו ולפי מ"ש במסקנה יקשה אהא דקאמר ר' אליעזר שעוברין בלאו מאכילה ודו"ק: (ה) ואע"ג דקי"ל כר"ש כו' וא"ת מאי מקשה אר"א הא לקמן פסק כחכמים ולא קי"ל כר"א וי"ל שק"ל לרבינו מנ"ל דלר"א אסור להשהותו דילמא מיקל בתערובתם כמו שמיקל ר"ש וק"ל מ"ו: (ו) ולרבנן אפי' לאו אין בהן אלא איסורא בעלמא ולדבריו מותר להשהותן עיין בב"י שפירש כאן דכתב רבינו אלא איסורא בעלמא דר"ל איסור דאורייתא מדקאמר

דרישה

סי' תמב [א] ואע"ג דקי"ל כרבי שמעון דלא קנים בחמץ ע"י תערובות כו' י"מ מדברי רבינו ממ"ש כאן למ"מ בס"ס תמ"ז שכתב שם לדברי ר"ש הכ"ל ז"ל ולאחר הפסח בין במינו בין שלא במינו בטל בס' כו' עד כללא דמילתא כל דבר שאין עוברין על תערובתו יכול לערב לכתחלה ולהשהותו ודבר שעוברין עליו אפילו נתערב ממילא קודם פסח צריך לבערו ואם לא בערו אסור נתערב אחר פסח בשוגג בטל בס' במזיד אינו בטל עכ"ל. והנה מקשי' ממ"כ במאי איירי הכא בסי' תמ"ב הא דכותח הבבלי ואיך דקחשיב אם מיירי שיש בתערובות ס' היתר כנגד החמץ או לא אי איירי שיש בו ס' היתר א"כ הרי מותר להתערב אפילו לכתחלה קודם פסח גם לאוכלו בפסח לדעת רבינו שהרי נתבטל קודם הפסח וס"ל דלא חוזר וניעור בתוך הפסח ובהא ודאי לא פליג ר"א דאם מחמיר בדבר שכבר נתבטל בו החמץ לגמרי בשעת היתרו ואם מיירי בדליכא ס' בהיתר נגד החמץ א"כ היאך מקשה ואע"ג דקי"ל כר"ש דלא קנים כו' הא ר"ש דלא קנים איירי דוקא בת ערובות שיש ס' בהיתר נגד החמץ וכמ"ש לעיל דברי רבינו שכ"כ בס"ס תמ"ז והם הם דברי ר"ש וכמ"ש ב"י דרבינו ס"ל דהא דלא קנים ר"ש היינו דוקא כשנתערב בס' כשאר אסורים וע"ש שכ' נמי שמדברי הרמב"ם נראה שס"ל אפילו נתערב בפחות מס' היתר לא קנים ר"ש וס"ל דמותר לאכלו אבל דעת רבינו אינו כן והנה רוצים לתרץ קושיא זאת במאמר דמ"ש רבינו כאן ומקשה אף ע"ג דקי"ל כר"ש דלא קנים כו' ע"כ צ"ל שמקשה זה לדעת הרמב"ם דפסק הלכתא כר"א כמ"ש רבינו בסמוך דאל"כ מאי מקשה מהא דקי"ל כר"ש דילמא להכי קי"ל כר"ש מאחר דלא קי"ל כר"א אלא כרבנן דפליגי עליה וכמו שפסק הרי"ף והרא"ש וכמ"ש רבינו בשמם בסמוך אלא ודאי לדעת הרמב"ם וסייעתו פריך דפסקו דהילכתא כר"א וקשיא להו דקי"ל נמי כר"ש דלא קנים וא"כ קשיא הילכתא אהילכתא וא"כ הוי קושיא הכ"ל ג"כ נתיישב דאיכא למימר דכאן איירי בת ערובות דלית ביה היתר כו' נגד האיסור חמץ ואפ"ה הל"ל שמותר לשהותו לאוכלו אחר הפסח מאחר דקי"ל כר"ש דלא קנים ור"ש לדעת הרמב"ם אפילו נתערב בפחות מס' לא קנים כל אלה דבריהם ובאמת שתלו תניא בדלא תניא והקדמה כוזבת שאין זה כדרך הפוסקים להקשות אע"ג דקי"ל כר"ש כו' לדעת הרמב"ם שפסק כר"א ועדיין לא כתב דעת הרמב"ם גם אין לומר שדעת הרמב"ם היא פשוטה לכל שהרי הוצרך לכתבו אח"כ גם לא היה לו לסתום אלא לפרש שהקשה לדעת הרמב"ם מאחר שס"ל דאפי' בלא ס' קנס ר"ש כי באמת זה לא מוכח בהדיא מד ברי הרמב"ם גם רבינו בסוף סימן תמ"ח לא כ"כ בשמו ובודאי אם עלתה על

חדושי הגהות

בנוקשה ותערובת חמץ משום דר"א הוא בר פלוגתא דחכמים ור"ל למאן דאית ליה דרשא דר"א דדריש כל מחמצת ועדיפא מיניה דאפי' נוקשה נמי (מהרל"ח): ג צ"ע מה מקשה מר"ש הא ס"ל לרבינו דר"ש לא שרי אלא בדאיכא ס' שבטל טעם חמץ כמ"ש בסי' תמ"ז והכא ע"כ בדליכא ס' כמ"ש לעיל וא"כ מה שייך דר"ש להך דהכא והיה נראה לפרש דודאי לפי האמ' דר"ש מיירי בשנתערב אחר הפסח מפרש רבינו דר"ש איירי בדאיכא ס' ומ"מ קמ"ל טובא דאע"ג דחמץ בפסח במשהו מ"מ לאחר הפסח בדאיכא ס' שרי אבל השתא דס"ד דר"ש

בעלמא ולדבריהן מותר להשהותן ופסק הרמב"ם ז"ל כר"א שכתב תערובת חמץ עוברין עליו בבל יראה כגון שכר המדי והמוריים וכל דבר כיוצא באלו אבל דבר שיש בו תערובת חמץ ואינו ראוי לאבול

אלא דרבנן אך קשה מדתניא בפ' כל שעה דכל מיני כותח אסור למכור ל' יום קודם הפסח ואפי' ב"ה לא פליג אלא דיכול למכו' אבל לשהויי אסור לדברי הכל וכדלקמן בסי' תמ"ג וי"ל דהתם לא איירי בכותח הבבלי אלא בסתם כותח דעלמא דאית ביה כזית בכדי אכילת פרס · ומ"ש הב"י דרבינו שכת' דלרבנן מותר להשהותו הוא דוקא לטעמא משום דהחמירה תורה לעבור עליו בבל יראה ומשמע מדבריו לשם דלרבי אליעזר איכא לאו דבל יראה בתערובת לפי דעת רבינו אינו נכון אלא כדפרישית ואין צורך להאריך בזה כי דבר פשוט הוא לפי ע"ד:

ומ"ש ופסק הרמב"ם כר"א וכו' בפ"ד ויש לתמוה לדעת רבינו שמפרש דהרמב"ם פוסק כר"א דאיכא בל יראה בתערובת אפילו אין בו כזית בכדי א"פ והרי מפורש ברמב"ם פ"א דהאוכל תערובת אינו לוקה אא"כ באוכל כזית בכדי א"פ · ואפשר לתרץ שאעפ"י שאינו לוק' על האכילה מ"מ חייב בביעורו שהרי יש שם כזית חמץ ואעפ"י שהוא מעורב בכמה זתי' עובר הוא על קיומו וסברא זו הזכיר ה' המגיד בשם ה"ר משה הכהן שפי' כך לדעת הרמב"ם · ומה שכת' הב"י לחלק לדעת הרמב"ם בין דאיכא כזית בכדי אכיל' פרס כשאכלו בעינו לאוכלו ע"י טיבול · נתבארו דברי' אלו בדברי מהר"א מזרחי בבאורו לסמ"ג לאווין בסי' ע"ט ועיין עוד בספ' מנין המצות להרמב"ם מצוה קנ"ט מלא תעשה ובמה שהשיג עליו הרמב"ן גם הרא"ש בסוף כלל שמנה עשר השיג עליו ע"ש וקצת מזה בתשובת ה"ר

חמץ אסור מן התורה דהא קתני ועל עירובו בלא כלום דאל"כ ס"ל ועירובו מותר וכ"כ מדברי רבינו שכתב ולרבנן אפילו לאו אין בהם אלא איסורא בעלמא וכיון דאסור באכילה מן התורה מהי תיתי לן דמותר להשהותן בפסח ואפשר שטעמו של רבינו ממ"ש הרא"ש אמתניתין דאלו עוברין בפסח כותח הבבלי וכו' פי' ר"ת עוברין מעל השולחן דאין נאכלין אבל אינו עובר עליהם בבל יראה השתא לכך טעמא דמפרש בריש מכילתין דמש"ה צריך לבער החמץ מן הבית ולא סגי ליה בביטול משום דלא בדילי אינשי מיניה כולי שתא כל הני דמתני' אף לפר"ת שאינו עובר עליהם בבל יראה אסור להשהותן דחיישינן דלמא אתי למיכל מינייהו אבל לאידך טעמא דפרשינן משום דהחמירה תורה לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא היכא דלא בטלו החמירו חכמים לבדוק ולהוציא מן הבית אע"פ שבטלו היה מותר להשהות כל אלו בבית כיון דאין עובר עליהם בבל יראה לפר"ת עכ"ל והשתא מ"ש רבינו דלרבנן דסברי דלית בהו אלא איסורא בעלמא מותר להשהותן היינו לטעמו דביעור חמץ הוא משום דהחמירה תורה לעבור עליו בבל יראה החמירו חכמים לבערו וסובר רבינו דכל שיש לאו באכילתו עובר עליו בבל יראה וכל שאין בו לאו אע"פ שאסור מן התורה אינו עובר עליו בבל יראה דאילו לטעמא דדלמא אתי למיכל מיניה לרבנן נמי אסור להשהותן ומ"מ קשה דלא ה"ל לסתום דבריו ולכתוב דלרבנן מותר להשהותן כיון דלאידך טעמא לרבנן נמי אסור להשהותן: מצאתי כתוב יש לדקדק איך אמר דלדברי ר"א יש איסור בלבד בשהייתו והרמב"ם כתב עובר בבל יראה וי"ל שהמחבר נמשך אחר פי' התוספות שפירשו מתניתין דאלו עוברין אלו מתבערין ואין בשהייתו אלא איסור מאחר שבאכילה אינו אלא לאו והרמב"ם נמשך אחר פירש"י שפירש אלו עוברין בל יראה וסובר דאיסור אכילה ואיסור שהייה כי הדדי ניינהו:

ומ"ש רבינו ופסק הרמב"ם כר' אליעזר שכתב תערובת חמץ עוברין עליו בבל יראה דברי הרמב"ם הם בפ"ד ויש לדקדק היאך כתב רבינו שהרמב"ם פסק כר"א ורי"ף פסק כחכמים וכתב דמיירי באין בו כזית בכדי אכילת פרס אבל יש בו כזית בכא"פ חייב עליו דלפי דבריו הא דכתב הרמב"ם דעוברין על תערובת חמץ אפי' אין בו כזית בכא"פ היא ואכן איפכא שמעינן ליה שהרי כתב בפ"א אין חייבין כרת אלא על אכילת עצמו של חמץ אבל עירוב חמץ כגון כותח הבבלי ושכר המדי וכל הדברים הדומה להם מדברים שהחמץ מעורב בהם אם אכלן בפסח לוקה ואין בו כרת בד"א בשאכל כזית חמץ בתוך התערובת בכדי אכילת ג' ביצים הוא שלוקה מן התורה אבל אם אין בתערובת כזית בכדי אכילת ג' ביצים אע"פ שאסור לו לאכול אם אכל אינו לוקה אלא מכין אותו מכת מרדות והיינו ממש כחכמים דבשאין בו כזית בכדי אכילת פרס פטור וביש בו חייב וכ"כ לבאורה שפירש ה"ה דהרמב"ם פסק כחכמים וכ"ל דרבינו מפרש דביש בו כזית בכדי אכילת פרס באוכל עמו מאכל אחר בטיבול כדרך שבני אדם אוכלים אותו מודו רבנן דחייב אם אכל כשיעור אכילת פרס בטיבול הואיל ויש שם כזית חמץ ואכלו בכדי אכילת פרס דינו כאוכל כזית חמץ גמור בלא תערובת ואם אוכלו בהלעטה בלא טיבול ואפ"ה אין בו כזית בכדי אכילת פרס מודה ר"א דפטור כי פליגי היכא דאם אוכלו בטיבול אין בו כזית בכדי אכילת פרס ואם אוכלה בהלעטה בלא טיבול יש בו כזית בכדי אכילת פרס ואכל בהלעטה שיעור פרס דלרבנן פטור משום דבטלה דעתו אצל כל אדם ור"א מחייב ליה מלקות מדרש' דכל מחמצת והכי משמע בגמרא דאיתא התם (מד.) וכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא היא א"ל אין אי הכי מאי פליגי רבנן עלי' דר"א בכותח הבבלי אלא הכא ליה לכותח הבבלי דלית ביה כזית בכא"פ אי בעיניה קא שריף ליה בטלה דעתו אצל כל אדם אי מישטר קא שטר ואכיל ליה לית ביה כזית בכא"פ ופירש"י הכא לכותח הבבלי דלא אכיל כזית מן החמץ בשיעור שהיית אכילת פרס דהא כותח אינו עשוי לאכול אלא לטבל ואי מתרמי ואכיל ליה תמן דהשתא איכא כזית ממהר להצטרף בשיעור אכילת פרס ממנו בטלה דעתו ולאו אכילה היא לאיחויבי עלה · ואי מישטר קא שטר · מטבל בתוכו כדרכו ליכא כזית מן החמץ בכדי שהיית אכילת פרס שכשאכל כדי אכילת פרס ממה שטיבל בתוכו לא אכל מן הכותח אלא מעט או שני זתים או ארבעה ובהכיא פורתא ליכא מן החמץ כזית ושכר המדי אע"ג דשתי ליה בעיניה מיהו אין לך שותה ב' או ג' כוסות שלא יפסיק וישהה בנתיים הלכך בכדי שהיית אכילת פרס לא שתה כזית מן החמץ לבד מן המים ושאר התערובת שסתם שכר עיקרו מן התמרים או מתאנים אלא שבמדי מערבין עמהם מי שעורים קצת עכ"ל והשתא היכא דאפי' כי אכיל ליה בדרך טיבול יש בו כזית בכא"פ חייב עליו כרת אם אכל שיעור פרס לכולי עלמא ולא איירי הרמב"ם בהכי שזה נלמד מדין שאר איסורין שכתב בפט"ו מהמ"א והכא בכותח הבבלי עסקינן דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס כשאוכלו דרך אכילתו דהיינו על ידי טיבול וקאמר דהיכא דאכלו בעיניה אי אית ביה כזית חמץ בכא"פ כיון שאין דרך לאוכלו בעיניה אינו חייב כרת ומ"מ מלקות חייב מריבוייא דכל מחמצת ואם אפילו כשאכלו בעיניה אין בו כזית בכדי אכילת פרס שפטור והכי משמע ליסנא דהרמב"ם דמיירי בשאכל הכותח בעיניה דהיינו שלא כדרך אכילתו מדכתב בד"א כשאכל כזית חמץ בתוך התערובת בכדי אכילת פרס ולא כתב בד"א בשיש בו כזית חמץ בכדי אכילת פרס ומפני כך לענין לעבור עליו בבל יראה כתב סתם תערובת חמץ עוברין עליו כגון המוריים וכותח הבבלי וכו' משום דסתם כותח הבבלי כשאוכלו כדרך אכילתו דהיינו ע"י שמטבילין בו אין בו כזית בכדי אכילת פרס ואם אוכלו בעיניה יש בו כזית בכדי אכילת פרס והלכך מאחר שיכול לבא על ידי אכילתו לידי מלקות עובר עליו בבל יראה וזהו שכתב רבינו ופסק הרמב"ם כר' אליעזר שכתב תערובת חמץ וכו' כלומר מדכתב סתם דתערוב' חמץ כגון מוריים וכותח הבבלי ושכר המדי עוברין עליו בבל יראה ולא חילק בין יש בו כזית בכדי אכילת פרס לאין בו למדנו שהוא פוסק כר' אליעזר דכל היכא דהוי דומי' דכותח הבבלי דאין בו כזית בכדי אכילת פרס כדרך אכילתו ואם היה אוכלו בהלעטה היה בו כזית בכדי אכילת פרס אם השהה אותו עובר בבל יראה ומ"ש בפ"א שלוקין עליו אם יש בו כזית בכדי אכילת פרס היינו ביש בו כי אכיל ליה בעיניה אע"פ שאין בו כי אכיל ליה ע"י טיבול ומ"ש ורי"ף פסק כחכמים שאין לאו בתערו' חמץ ולא בחמץ נוקשה ומיירי נמי שאין בהם כזית בכדי אכילת פרס פירוש שאין בהם כדרך אכילתו דהיינו ע"י טיבול כזית בכדי אכילת פרס אע"ג דכי אכיל ליה בעיניה אית ביה כזית בכדי אכילת פרס אבל אם יש בו כזית בכדי אכילת פרס פי' כשאוכלו כדרך אכילתו דהיינו ע"י טיבול חייבים עליו לדברי הכל כך נראה לפרש כדי ליישב דברי רבי' (א). ומ"מ ה"ל לרבי' לפרש דלהרמב"ם נמי אם החמץ שבכותח כ"כ מועט דאפי' כי אכיל ליה בעיניה לית ביה כזית בכדי אכילת פרס כיון דלית ביה איסור תורה אינו עובר עליו בבל יראה והרא"ש בתשובותיו כלל י"ז כתב ג"כ דהרמב"ם פסק כר' אליעזר מדהביא קרא דכל מחמצת לא תאכלו והיינו ע"כ כר' אליעזר דרבנן לא דרשי כל אלא שתמה עליו למה כתב שאם אכל בפסח תערובת חמץ שיש בו כזית בכדי אכילת פרס לוקה עליו ואין בו כרת שנאמר כל מחמצת לא תאכלו דהא לרבי אליעזר לא בעי כזית בכדי אכילת פרס כדמשמע בגמרא ע"כ ולפי מה שפירשתי דברי הרמב"ם נתיישבה תמיהה זו דהא דאמרי' בגמרא דלרבי אליעזר אפי' ליכא כזית בכדי אכילת פרס חייב היינו בדלית ביה כזית בכדי אכיל' פרס בדרך אכילתו בטיבול ומ"מ יש בו כזית בכדי אכילת פרס כשאוכלו בעיניה ואכלו בעיניה אבל אי אפילו כי אכיל ליה בעיניה לית ביה כזית בכדי אכילת פרס מודה רבי אליעזר דפטור ומ"כ על דברי רבינו בלשון הזה יראה סתירה בלשון בעל הספר מדידיה אדידיה שכתב ראשונה כל אלו לר' אליעזר הם בלאו ואין בהם כרת ר"ל הם בלאו דכל מחמצת לא תאכלו שהוא על אכילת דבר המעורב אבל אין האוכלו חייב כרת · עוד אמר ולדבריו אסור לשהותם וכוונתו בזה אסור מדרבנן אבל אינו עובר בבל יראה' כי אע"פ שהוא בלאו על אכיל' תערו' אינו עובר בבל יראה ובבל ימצא כי הלאוים הללו דוקא בחמץ גמור בלי תערובת ולהמשך זאת הכוונה אמר לדברי חכמים ולדבריהם מותר לשהותם שיתחייב מדבריו אלה שלעולם עולה האיסור מעלה באכילה מבשהיה לכן לדברי ר"א שבאכילה יש לאו דין השהיה יורד מעלה אחת והוא אסור מדרבנן ואינו עובר בלאו ולדברי חכמים שאפילו על האכילה אינו עובר בלאו רק איסור מדרבנן אם כן בשהייה מות' לגמרי אפילו מדרבנן אח"כ אמר שהרמב"ם פסק כר"א מפני שכתב תערובת חמץ עוברין עליו בבל יראה והלא הוא כתב למעלה כי לדעת ר"א תערובת הוא בלאו על האכילה אבל אינו עובר בבל יראה אלא שאסור מדרבנן לשהותם ועוד קשה שהמעיין בספרי הרמב"ם יראה שפסק כחכמים ולא כר"א וכ"כ מ"מ ד וקודם שאשוב כי הטעם שחילק המחבר בין איסור אכילה לאיסור שהייה ע"ד שכתבתי הוא מפני שנראה מדברי הרא"ש שהוא סובר כפר"ת במשנת אלו עוברים אמנם הרמב"ם שכתב תערובת חמץ עוברים עליו בבל יראה היא כפרש"י: ומה שאפשר לומר בהיתר הב' סתירות שזכרתי הוא בשנסמוך על מ"ש מ"מ בשם הרמ"ך שיש הפרש בין אכילה לשהייה ושהרמב"ם החמיר לענין בל יראה ובל ימצא אפילו אם אין בתערובת כזית בכדי אכילת פרס מהטעם שכתב רמ"ך והמעיין בגמרא ימצא כי דין השהייה הוזכר במשנה בשם ר' אליעזר והוא סתם מתני' והרמב"ם ראה לפסוק כסתם משנה בדין בל יראה ודין איסור אכילה הוזכר בברייתא במחלוקת ר"א וחכמים ר"א מחייב אע"פ שאין בו כזית בכדי אכילת פרס וחכמים פוטרים עד שיהא כזית בכדי אכילת פרס ופסק הרמב"ם לענין אכילה כחכמים ואפשר שזה בעצמו הכוון המחבר מדברי הרמב"ם וזה יותר הטעם השני סתירות שזכרתי עכ"ל: ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם דדבר שיש בו תערובת חמץ ואינו ראוי לאכול מותר לקיימו בפסח ביאר הרמב"ם כיצד עריבת העבדנין שנתן לתוכה קמח ועורות וקילור ורטיה ואספלני' וטריאק שנתן לתוכן חמץ:

ומ"ש

דרכי משה

תמב (א) וכ"כ הרא"ם בביאורו סימן מ"ג:

וע"ל

דרישה

על דעת רבינו שהרמב"ם ס"ל דאפילו בלא שהיה לא קנס ר"ש הוי מוכירו והיה כותב דעתו והיה חולק עליו ברא"ש או הוה כתב סתם דל"כ ליה לדעתו או הוה מודה ליה לגמרי וגם הב"י שכתב שם ללדעת הרמב"ם בפחות מס' סגי אינו מוכרח כי אין לו ראייה כ"א מדכתב הרמב"ם סתם ואין זה ראייה גמורה שהרי אדרבה רבינו ס"ל כר"ש דמ"ש מאחר תערובות איסור שבכל התורה דבעיא ס' וי"ל דאה"נ סמך הרמב"ם ולא הוצרך להזכירו ועוד דעיקר הדין והחידוש שכתבו הרמב"ם ורבינו בזה הוא שאע"ג שהחמץ היה בעין בתוך הפסח ועבר עליו הפסח באיסור וה"ל מקנסיה שלא לאוכלו אף אם נתערב קמ"ל דלא קנים וכר"ש ולא שת לבו לפרש באיזה ענין שמותר ולא בא לאשמעינן בד היתר דלא קנים וכדברי רבא בגמ' בפרק כל שעה ושאר הלכות חמץ בפסח בין במינו בין שלא במינו במשהו ולאחר פסח בין במינו בין שלא במינו מותר גם אשר בא ע"ז מכח קושיא מאי מקשה מסא דקי"ל כר"ש דילמא היינו טעמא משום דלא קי"ל כר"א הוא דקי"ל כר"ש לק"מ דה"פ מאחר דמצינו דר"ש היקל בתערובת חמץ לאוכלו אחר הפסח א"כ ש"מ דס"ל ג"כ דלית ביה איסור בשהייתו בתוך הפסח דאל"כ הוו אסור לאוכלו ג"כ אחר פסח ובכלל שכלל רבינו בפ"ם תמ"ז וכמ"ש לעיל ומ"כ מכ"ל למימר לדברי רבי אליעזר דס"ל דיש איסור בשהייתו דילמא גם רבי אליעזר ס"ל דלית איסור בשהייתו ולייתב קושיא הנ"ל הממ"כ במאי איירי הכא כלע"ד דלק"מ דבודאי צריכין אנו לומר דאיירי ביש ס' בהתערובות בהיתר נגד החמץ שהרי כתב רבינו בסמוך אתערובת הללו ז"ל ודוקא כשאין בהתערובות טעם חמץ וכו' מחייבים עליו אפי' לחכמים מדאורי' דטעם כעיקר דאורייתא עכ"ל ומדכתב דאיירי דבאין בו טעם חמץ ש"מ דיש בו ס' דעד ס'

מיהב

חדושי הגהות

דר"ש איירי כשנתערב קודם פסח ע"כ צריך לפרש דר"ש נמי בדליכא ס' דאי בדאיכא ס' מותר לאכלו אפילו בתוך הפסח אלא דלפ"ז לא ה"ל לרבינו לתרץ אלא דר"ש איירי אחר הפסח ובדאיכא ס' ולמה צריך לחלק בין הכא שאיסורו בעין כמו שהיה אלא עכ"ל דרבינו בא לתרץ דאפילו למ"ד דר"ש מתיר אפי בדליכא ס' מ"מ ל"ד להך דהכא דשאני הכא שאיסורו בעין כמו שהיה מעיקרו (מהרל"ח): ד קצת חסרון יש כאן וצריך תיקון: ה אע"ג שכתב הרמב"ם בפ"א הא חלוקה על כותח הבבלי ושכר המדי דוקא כשאכל כזית חמץ בתוך התערובת בכא"פ וכבר נתבאר לעיל דכל דאיכא כזית בכא"פ אפילו חכמים מודים דאסור

מכלל

לאכול מותר לקיימו בפסח · וכ"כ הרי"ץ גיאות (ז) ובעל העיטור כ' דתערובת (ח) חמץ בלאו וכתב דווקא הנך שהן בעין ולא נעשה בהן מלאכ' (ט) אבל אם נעשה בהם מלאכה כגון (י) אספלנית וקילור אינו חייב לבער· (יא) וכן יראה דעת רב נטרונאי שהשיב על ששאלוהו על העושים יין מצמוקין ושורין אותן במים ופעמים מוצאים בהם שנים או ג' חטים אם מותר לשתותו אם נעשה קודם הפסח והשיב ודאי אסור לשתותו בפסח אבל לבערו אם יודע שנסחט מן חטין חמץ לתוך מי הצמוקין (יב) צריכין אתם לבערו ואם אין ידוע א"צ לבערו ע"כ ואני תמה למה אסרו (ב) היכא שנתערב קודם הפסח שהרי כבר נתבטל בס' ורי"ף פסק כחכמים שאין לאו לא בתערובת חמץ ולא בחמץ נוקשה אלא איסור דרבנן ולפי זה מותר לערבו בתחלה לפני הפסח ולהשהותו עד לאחר הפסח ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל (ג) ודווקא שאין בתערובת טעם חמץ כגון כל אלו שאין נותנין אותו בו אלא לקיוהא בעלמא אבל אם יש בו טעם חמץ מחייבים עליו (יג) דטעם כעיקר

ומ"ש ובעל העיטור כתב דתערובת חמץ בלאו יש לתמוה עליו שמאחר שסברת בעל העיטור היא כסברת הרמב"ם והרי"ץ גיאות ה"ל לכתוב וכ"כ בעל העיטור · ואין לומר שמפני שהיה רוצה לכתוב בשם בעל העיטור דוקא הנך שהם בעין וכו' שלא נזכר חילוק זה בדברי הרמב"ם והרי"ץ אלא בדברי בעל העיטור לפיכך כתב סברתו בפני עצמה שהרי בכלל מ"ש הרמב"ם דבר שיש בו תערובת חמץ ואינו ראוי לאכול והוא אספלנית וקילור כמו שכתבתי :

ויש לדקדק בדברי העיטור שכתב דתערובת חמץ בלאו ומשמע דלענין אכילה קאמר והיאך אח"כ כתב דוקא הנך וכו' אבל אם נעשה בהם מלאכה אינו חייב לבער דלא דמי רישיה לסיפיה דרישיה לענין אכילה וסיפיה לענין ביעור ואפשר לומר דכיון דכתב דאוכלו בלאו ממילא משמע דצריך לבערו ושפיר שייך למימר אבל אם נעשה בהם מלאכה אינו חייב לבער אי נמי דמ"ש דתערובת חמץ בלאו לא לענין אם אכלה קאמר אלא שאם השהה אותו עובר בלאו דבל יראה :

ומ"ש אבל אם נעשה בהם מלאכה כגון אספלנית וקילור נראה שמה שקרא לאספלנית וקילור נעשה בהם מלאכה היא מפני שהחמץ מעורב עם דברים שאינם ראויים לאכילה : ומ"ש וכן יראה דעת רב נטרונאי כלומר דעת רב נטרונאי יראה שהוא כדעת הרמב"ם והרי"ץ ובעל העיטור שסוברין דתערובת חמץ חייב לבער שהרי כתב אם ידוע שנסחט מן החטים חמץ לתוך מי הצמוקים צריכים אתם לבערו ואיני יודע למה כתב וכן יראה דעת רב נטרונאי דמשמע שאינו מפורש כן בדבריו והרי בהדיא כתב צריכים אתם לבערו ואפשר שמפני שלא כתב חייבים אתם לבערו יש מקום לומר שלא כתב צריכים לבערו כדי שלא יעברו עליהם בבל יראה אלא משום חומרא בעלמא ומפני כך כתב וכן יראה דעת רב נטרונאי ולא כתב וכן דעת רב נטרונאי · ודברי רב נטרונאי צריכים תלמוד דלשתותו כתב דודאי אסור ולא חילק בין אם ידוע שנסחט מהחטים לתוך מי הצמוקים להיכא דאין ידוע ולבערו חילק ביניהם ונראה שטעמו משום דלשתותו מחמרינן טפי וכיון שנשרו החטים עם הצמוקים הרי נתנו החטים קצת כח חמץ בצמוקין ואוסרים אותם ואע"פ שהצמוקים רבים ביותר על החטים אלף פעמים ואע"פ שממשו של חמץ לא נכנס בצמוקים ובמימיהם אסור לשתותו משום דחמץ בפסח במשהו אבל לענין לבערו אינו חייב עד שיודע שממשו של חמץ נכנס במי הצמוקים ואז אף על פי שהצמוקים ומימיהם רבים על החטים אלף פעמים אין החמץ בטל וצריך לבערו : ומ"ש ורבינו ואני תמה למה אסרו היכא שנתערב קודם הפסח שהרי כבר נתבטל בששים לטעמיה אזיל רבינו שכתב שהם בסי' תמ"ז שחמץ שנתערב קודם הפסח ונתבטל בששים מותר ולא אמרי' דחוזר וניעור ולא כתב שום חולק בדבר אבל דעת הרמב"ם בפ"ד שחוזר וניעור וכ"כ רבינו ירוחם בשם הגאוני' והרשב"א ז"ל ומעתה אין לתמוה על רב נטרונאי אם יסבור כמותם : ומ"ש ורי"ף פסק כחכמים שאין לאו לא בתערובת חמץ ולא בחמץ וכו' ולזה הסכים הרא"ש כך נראה מדברי הרא"ש שם שהוא סובר כדעת הרי"ף :

ומ"ש ולפ"ז מותר לערבו לפני הפסח וכו' אינו מפורש לא בדברי הרי"ף ולא בדברי הרא"ש ולא מצאתי בדברי שום פוסק אלא סברת רבינו שהוא סובר שאע"פ שבתוך הפסח אסור באכילה מדרבנן מאחר שאין בתערובת חמץ איסור תורה א"צ לבערו בפסח והלכך מותר לערבו לכתחלה קודם זמן איסורו ולהשהותו עד לאחר הפסח ומבואר בדבריו סוף סימן תמ"ז שזאת היא סברתו ושאין דעת הר"י כן ושם יתבאר בס"ד : ומ"ה שיש לדקדק במה שמתיר להשהותן בפסח כתבתי על מ"ש ולרבנן אפילו לאו אין בהם ולדבריהם מותר להשהותן : ומ"ש ודוקא שאין בתערובת טעם חמץ וכו' דטעם כעיקר דאורייתא הכי אמרינן בפרק אלו עוברין (מד :) דבכל איסורין שבתורה הוי טעם כעיקר

ה"ר לוי הביב סי' י"ח : ומ"ש אבל אם נעשה בהם מלאכה כו' פי' אפי' שהחמץ נשאר לשם בעין מ"מ מאח' שאינו ראוי לאכיל' שנעשה בו מלאכ' אינו חייב לבער דתרתי בעינן שיהא בעין ושיהא ראוי לאכילה וכדפי' לעיל :

ומ"ש ואני תמה למה אסרו כו' זה לשון א"א מה"ר שמואל ז"ל ואפשר ליישב שהיה חושש שמא נשאר מגוף החטה משהו בעין שלא נתערב שנותן טעם בפסח עצמו וכמו שכתב הסמ"ק אדגן שצמח וע"י סינון בבגד לא רצה להקל ולהתיר משום חומרא דחמץ וכן נראה בתשובת מהרי"ל סימן נ"ט אכן נ"ל חומרא יתירה שלא להתיר ע"י סינון בבגד שהרי בעכבר שאיסורו בכעדשה סומכין על הסנון כדאיתא בפרק בתרא דע"ג באשיר"י ובמרדכי כתב ובלבד במסננת של בגד שלא ישאר מן העכבר כלום אלא נראה עיקר כמ"ש הב"י דרב נטרונאי סובר כאותן גאונים שפסקו דחמץ בפסח חוזר וניעור אבל לדידן דקי"לן דאינו חוזר וניעור מותר לשתותו אם סיננו במסננת של בגד קודם פסח :

ורב אלפס פסק כחכמים שאין לאו כו' פי' שאין לאו כלל לא באכילתן ולא בבעורן אלא איסור דרבנן באכילתן לבד ולפי זה מותר להשהותן דלא גזרינן בשהייה כיון שהאכילה גופה איכא אלא איסור דרבנן כדפי' לעיל ומ"ש דמותר אפילו לערב בתחלה ולהשהותן זה אינו מבואר אלא הדעת נותנת כן ונמשך לפי פסק זה דמאחר דכותח הבבלי ואינך דמתניתין מותר להשהותן לרבנן ואעפ"י שידע כשערבו בתחלה שלא יאכלנו קודם פסח א"כ ממילא מותר בתחלה לערבה ולשהות' דהכל שוה בדין וכך מבואר בדברי הרא"ש ריש פרק כל שעה גבי אלמורי"א דכל היכא שמערב חמץ בכוונה דינו כאילו מערבו בתחלה כדי להשהותו ומכאן למד רבינו מה שפסק לקמן בס"ס תמ"ז דכל היכא שאינו עובר על תערובתו מותר לערבו בתחלה ולהשהותו זו היא שיטת רבינו לדעת הרי"ף והרא"ש אבל הר"ן ז"ל פי' לדעת הרי"ף שפסק כחכמים דבתערובת חמץ גמור איכ' איסור' דאורייתי' באכילה אע"ג דליכ' לאו מגופו דחצי שיעור אסור מן התורה אלא דבנוקש' בעיניה ליכא אלא איסור דרבנן באכילה ואעפ"י כן כתב דצריך לבער אפילו חמץ נוקשה אפילו לדברי חכמים ע"ש. אבל הסמ"ג מיקל בזה וכתב דאפילו לדברי ר"א דאיכ' לאו באכילה כיון דליכ' לאו בבל יראה מותר לקיימן בפסח אפילו תערובת חמץ גמור וכ"כ במרדכי לדעת ר"ת ושכן כתב הר"א ממיץ והרב רבי' יוסף קלנון ולענין הלכה כבר כתב המרדכי דנהגו כרש"י דאסור וצריך לבער הכל גם במרדכי הארוך ריש פסחים כתב דאפי' להסוא טעמ' דהחמירו לבער משום חומר' דכרת ובל יראה אעפ"י כן בחמץ נוקש' דליכא כרת ובל יראה לפר"ת צריך בדיקה וביעור דלא פלוג רבנן :

ודוקא שאין בתערובת טעם חמץ כו' הב"י האריך בכאן להקשות ולתרץ ובתוך דבריו כתב דכותח ואינך דמתניתין אין בהן ממשו של חמץ ולא הבינותי דבריו הרי הפירורין והשעורין שבהם הם ממשו של חמץ גם קושייתו נראה שאינה כלום דס"פ דברי רבינו ודוקא שאין בתערובת טעם חמץ כגון כל אלו שאעפ"י שיש שם ממשו של חמץ אינן אלא לקיוה' ולא ליתן בהן טעם אבל אם יש שם טעם חמץ חייבין עליו אפי' אין שם ממשו דטעם כעיקר דאורייתי' ואח"כ כתב דאפילו הכי שאינן אלא לקיוהא אין היתר אא"כ באין בו כזית בכדי א"פ אבל כשיש שם כזית בכא"פ עובר עליהן כיון דאיכא שם ממשו ואעפ"י שאינן אלא לקיוהא וזה ברור : ומ"ש

דרכי משה

(ב) ע"ל סי' תמ"ז דכן ס"ל לטור דכל דבר שנתבטל לפני הפסח אינו חוזר וניעור אבל הרמב"ם ס"ל דחוזר וניעור וכ"כ המ"מ בשם הגאונים והרשב"א ז"ל וכ"כ ב"י בשם ר' ירוחם ומעתה נסתלקה תמיהת רבינו הטור ומ"מ לענין הלכתא נקטינן כדברי הטור כמו שיתבאר לקמן סי' תמ"ז : (ג) ובמרדכי ריש אלו עוברים ונהגו העם כרש"י דאוסר עכ"ל וכן

פרישה

מדקאמר לאו אין בהן כו' ומקשה ע"ז ע"ש ותימא הא רבינו גופיה כתב בסמוך ז"ל ורי"ף פסק כחכמים שאין לאו בתערובות חמץ אלא איסור דרבנן ולזה הסכים הרא"ש ז"ל א"כ ס"מ דכל הפוסקים כרבנן ס"ל דליתא אלא איסור דרבנן ונקטה כמי בליסנא דלית ביה לאו לא משום לדיוקי מיניה הא איסור דאורייתא יש בו אלא לאפוקי מדר' אליעזר דס"ל דיש בו אפי' לאו ואינו ראוי לאכול כו' כגון אספלנית וקילור כו' :

(ז) ובעל העיטור כתב כו' עיין מ"ש ב"י בשם ב"ה · וג"ל דב"ה לא פירש דברין וי"ל דבלאו · ר"ל על האכילה והא דקאמר אינו חייב לבער היינו · אפי' מדרבנן דהא כל היכא דאכילה בלאו אסור להשהותו וחייב לבערו מדרבנן וק"ל : (ח) חמץ בלאו בבל יראה ב"י :

(ט) אבל אם נעשה בהם מלאכה . מפני שהחמץ מעורב עם דברים שאינם ראויים לאכילה קרוי נעשה בהם מלאכה ב"י : (י) אספלנית רטייה : (יא) וכן יראה דעת רב נטרונאי כו' ז"ל ב"י איני יודע למה כתב וכן יראה דעת רב נטרונאי והרי בהדי' כתב אם יודע שנסחט כו' צריכי' אתם לבערו ואפשר מפני שלא כתב חייבים אתם לבערו יש מקום לומר שלא כתב וצריכין אתם לבערו אלא משום חומרא בעלמא ולא משום שלא יעברו בבל יראה וטעמו של רב נטרונאי שחילק וכתב גבי שתייה אסור אפי' לא נסחט כו' משום דלשתותו מחמירין טפי כיון דחמץ בפסח במשהו וכיון שנשרו החטין עם הצמוקים הרי נתנו החטים קצת כח בצימוקים אעפ"י שממשו של חמץ לא נכנס בצימוקים אבל לענין ביעור אינו חייב עד שיודע שממשו של חמץ נכנס במי צימוקים ואז אעפ"י שמי הצימוקים אלף פעמים כנגד החמץ צריך לבער :

(יב) צריכין אתם לבערו אע"ג דאין כזית בכא"פ אפי' שלא כדרכו מ"מ אי ס"ל כרבי אליעזר החמיר אפי' בכה"ג אבל לחכמים הואיל שמותר לערבו אפי' לכתחלה אין כאן מקום לחומרא זו שהרי כבר נתבטל בס' . לטעמיה אזיל שכתב בסי' תמ"ז שאם נתבטל בס' קודם הפסח שוב לא אמרי' חוזר וניעור אבל הרבה גאונים סברי שחוזר וניעור בפסח כרב נטרונאי ב"י :

(יג) דטעם כעיקר דאורייתא · ילפינן לה ממשרת או מגעולי עו"ג אעפ"י שאין בו ממשו של

דרישה

מיהב טעמא וא"ל דהרי יש לדקדק משם אפכא דמדכתב ג"כ שם ודוקא שאין בו כזית בכדי אכילת פרס וכ"ל בכדי שהיית אכילת פרס אם אכל מהכותח כדרכו ע"י טיבול לא יאכל כזית חמץ בתוך התערובות באותו זמן ואי איירי דיש בתערובות ס' נגד החמץ פשיטא דלא יאכל כזית בתוך זמן שהייה אכילת פרס דהא פרס הוא לרש"י ד' ביצים וכזית הוא חצי ביצה וזהו שמינית מהפרס ומאחר שהוכחנו שיש בהתערובות ס' נגד החמץ איך שייך לומר שיאכל כזית בתוך הפרס ומכ"ש להרמב"ם ששיעור פרס הוא בכדי שיאכל ג' ביצים ומיירי נמי כשאוכל כדרכו וכמ"ש הב"י דאל"כ ק' דברי הרמב"ם דידיה אדידיה ע"ש וכיון שכדרכו איירי פשיטא דלית ביה כזית בכדי א"פ כיון דאית ביה ששים אלא ודאי צריכין אנו לומר דלית ביה ס' ויכול להיות דאפילו שמינית לא הוי ואפ"ה יש דברים שאין נותנין טעם בפרט בדברים שנותנין לקיוס' בעלמא ואין הגוף שמחמץ נתערב בהו ומש"ה הוצרך לומר דאע"ג דלית ביה טעם אם היה בו כזית בכא"פ הוי אסור וי"ל דע"כ זה ליתא דתאמר דאיירי בכותח ואינך דאית בהו קצת יותר משמינית חמץ ובודאי היה נותן טעם דכיון דנתנו אותו לקיוסא ש"מ שיש בו כח להחמיץ אלא איירי בהתם נתינת טעם שבכל התורה דהיינו בס' וכמ"ש רבי יוחנן כל איסורין שבתורה בס' ואפילו לרבה דאמר בטעמא בקפילא בס' דהיינו אם נתערב שני עניינים של היתר כגון תרומה בחולין במין בשאינו מינו יטעמנו כהן ואם של איסור הוא יטעימנו קפילא ארמאי ואם מין במינו הוא דליכא למיק' אטעמא בס' וכל זה כתבו רבינו בי"ד סי' צ"ח ע"ש וא"כ ה"נ אפשר למיטעמיה קודם פסח מ"מ בודאי אי לא הוי קצת יותר משמינית דהוי נותן טעם והא דהוצרכו לומר שאין בו כזית בכדי א"פ משום דכי איירי הגמרא פרק אלו עוברין דף מ"ד ע"א דמתחלה רצה הגמרא לפרש טעמא דר"א משום דהיתר מצטרף לאיסור ודחי הגמרא דטעמא משום דאית ביה כזית בכא"פ ופריך א"כ קשה טעמא דרבנן דפליגי עליה ומשני דלית ביה כזית באכילתו כדרכו ואית ביה כזית באוכלו שלא כדרכו וכיון דבגמרא איירי שם בכזית בכא"פ וקאמרי דאפילו יש בו כזית בכא"פ ס"ל לרבנן דאינו אסור מדאורייתא כיון שהוא שלא כדרכו הוצרך רבינו לאשמעינן נ"כ דאל תטעה בזה דלעולם הוא אסור אפילו לרבנן ומחייבין עליו התם ומיירי כשלא כדרכו דבו דוקא ס"ל לרבנן דמותר מדאורייתא דבטל דעתו אצל כל אדם ורבי אליעזר ס"ל דאפילו בכה"ג עוברין עליו

חדושי הגהות

מכלל דלר"א אסור אפילו ליכא כזית בכא"פ וא"כ הוי דברי הרמב"ם דלא כר"א ולק"מ דהא ע"כ בכותח הבבלי ושכר המדי פליגי ר"א וחכמים וא"כ עכ"ל דלית בהו כזית בכא"פ כמו שרגילין לאוכלו ולכן לרבנן הוא בטיל הואיל וליכא אלא קיוהא בעלמא ולכן אף אם אכל הוא כ"כ הרבה שלא כדרך שיש כזית בכא"פ מ"מ ליכא איסורא דאורייתא כיון שכבר בטל החמץ הואיל וליכא כזית בכא"פ כמו שרגילין לאכלו והוי כאילו היה הכל היתר אבל לר"א כל דליכא ששים בנגד החמץ אסור הוא מן התורה משום חמץ אלא שאין לוקין על חצי שיעור ושיעור איסור חמץ ללקות עליו הוא כשאוכל כזית בכא"פ ולכן שפיר כתב הרמב"ם דאין שייך מלקות בכותח הבבלי אלא כשמשנה מדרך העולם עד אוכל כזית בכא"פ אבל מ"מ צ"ל דסבירא ליה כר"א דלרבנן כיון דכבר בטל החמץ אפילו אכל כזית בכא"פ הכל היתר הוא וכאילו אין כאן חמץ כלל כיון שכבר נתבטל (מהרל"ח) : ו ואפשר דלכך כתב רבינו ובעל העיטור כתב ולא כתב וכ"כ בעל העיטור משום דרוצה להודות שמש"כ אח"כ וכתב דוקא הנך וכו' הוא מדברי העיטור ואילו כתב וכ"כ הרי"ץ גאות ובעל

בעיקר דאורייתא (ד) ומיירי נמי שאין בהם כזית בכדי אכילת פרס אבל (יד) אם יש בו כזית בכדי אכילת פרס חייבים עליה וע"כ השכר שעושין באשכנז מחיטין ושעורים חייבים לבערו : (טו) כתב אבי העזרי קולן של סופרים נ"ל שהנייר בעצמו מיתקן בכך כגון עיבוד וניכר החמץ אבל אנו שמדבקין בו הקלף על הטבלא ואינו ניכר שרי : מעשה בא' שהעמיד גבינות (טז) בחלא דשכרא ואסר רבינו אב"ן להשהותם בפסח כיון דאוקומי מוקים חשיב כמו בעינייהו : עריבת העבדנין שנתן לתוכה קמח קודם ג' ימים אינו חייב לבער שכבר הסריח תוך ג' ימים חייב לבער ואם נתן לתוכה עורות אפי' שעה אחת אינו חייב לבער שהעורות גורמין שמסריח מיד : הקילור והאספלנית והרטייה שנתן לתוכם קמח א"צ לבער מפני שמסריחין מיד אבל מלוגמא אינה מסרחת מיד הלכך אם החמיצה ואח"כ נסרחה צריך לבער אבל אם נסרחה ואח"כ החמיצה א"צ לבער : כתב רב האי גאון כיון שמלוגמא שנסרחה א"צ לבער כ"ש טריאקה שמערבין

ב"ח

ומ"ש וע"כ השכר כו' פי' מאחר דבאותו שכר איכא תרתי לריעות' חדא דעיקר' משעורין ואפילו לא הוי ביה אלא טעמא לחוד טעם כעיקר דאורייתא ועוד דאפי' לא היו נותנים השעורים אלא לקיוהא כמו שכר המדי אפ"ה אית ביה הרבה יותר מכדי אכילת פרס הלכך חיי' לבערו וכן משמע מדברי הרא"ש בפ' אלו עוברין : **כתב** אבי עזרי קולן של סופרי' כו' כ"כ רבינו ירוחם ומשמע מדבריו שכך הם דברי הרמב"ם במ"ש וכן ניירות וכו' שהעתיקו רבינו בסמוך שהרי בהרמב"ם כתוב דהטעם הוא מפני שאין צורת החמץ עומדת משמע שר"ל שאין צורת החמץ בעין וניכר כיון שהוא מכוסה בנייר וכן מבואר בת"ה סקי"ז שזאת היא דע' הרמב"ם וכ"מ במרדכי שהקשה על דברי הרמב"ם מההיא דקולן של סופרים ותרלה דהתם איירי דמתקנין הנייר בכך כמו שכתב ראבי"ה ורבינו הביא דברי ראבי"ה מפני שמתוכן מפורש קולן של סופרי' דמתניתי' מה היא והביא גם דברי הרמב"ם משום דין בגדים שכבסן בחלב חטה ולא היה משמיט אמצע דבריו במ"ש וכן ניירות כו' והב"י הבין שהרמב"ם וראבי"ה חולקים בפירוש קולן של סופרים ולא היא : **מעשה** באחד שהעמיד גבינות כו' במרדכי פ' אין מעמידין כתוב ע"ש ראבי"ה שכתב כן בשם ראב"ן זקנו ושכ"כ הרמב"ם בפי"ו מהמ"א ומצאתי בהגהות דמהר"ש לוריא וזה לשונו דחשיב כמו בעינייהו אבל במרדכי כתב דלא חשיב בעינייהו ע"ש עכ"ל ור"ל דאי חשיב בעינייהו ה"ל כאוכל חמץ בעין וחייב כרת על אכילתו אבל אי לא חשיב בעינייהו ה"ל כחמץ ע"י תערובת דפליגי ביה ר"א וחכמים עכ"ל וצ"ע לחלק בין מעשה זה לכותח הבבלי ואיכך דמתניתין דמשמע כמי שעיקר המאכל נעשה ע"י החמץ וה"ל כמו מעמיד וכמ"ש הרא"ש להדיא בשם הראב"ד סוף מסכת ע"ג ע"ש ואעפ"כ כתב רבינו להקל טפי לגבייהו משום דאינן אלא לקיוהא ומדברי הרא"ש ר"פ אלו עוברין למד כן שכתב אליבא דר"ת דמתי' להשהותן דהיינו טעמא משום דעיקרן עשוי מתמרים או דברים אחרים ולא היו נותנין בו אלא מעט שעורין להחמיצו ונראה לי דדברי הרא"ש ורבינו הם למאי דתופסין עיקר כר"ת דאין איסור בל יראה בכותח ודכוותייהו אבל הראב"ד ס"ל כהרמב"ם דיש לאו דבל יראה שהרי לא השיג עליו בפ"ד הילכך כתב להחמיר לגבייהו משום דה"ל כמו מעמיד ובזה לא הסכים עמו הרא"ש כל עיקר ודו"ק : **עריבת** העבדנין כו' לשון הרמב"ם קודם ג' ימים לשעת הביעור מותר לקיימו שהרי נפסד והבאיש וכו' פי' שהרי נפסד צורתו ואין החמץ בעין ועוד טעם אחד דהבאיש ואין ראוי לאכילת כלב ואפילו היה בעין א"צ לבער : **הקילור** וכו' תוספת' הביאה הרי"ף והרא"ש וז"ל הקילור והאספלנית והרטייה שנתן לתוכו קמח א"צ לבער מלוגמא שהסריח א"צ לבער והרא"ש הביא עוד ירושלמי מלוגמא שנתחמצה ואח"כ נסרחה זקוק לבער ונראה מדברי רבי' שמהירושלמי אנו למדין פי' לתוספת' דלא תני מלוגמ' בהדי קילור כו' אף עפ"י דבקילור נמי אם לא נסרחה חייב לבער וכדתנן לא ילעוס אדם חיטין ויתן ע"ג מכתו אלא ה"ט דקילור ואספלנית ורטייה מסריחין מיד אבל מלוגמא אינה מסרח' מיד אלא לפעמים נתחמצה תחלה ולכך שנאה בפני עצמה מלוגמא שנסרחה כלומר שנסרחה קודם א"צ לבער הא אם נתחמצה קודם חייב לבער ונראה דדוקא נתחמצה ולא נסרחה עד שנכנס הפסח הוא דצריך לבער שחל עליה איסור כשנכנס הפסח אבל אם נסרחה קודם פסח א"צ לבער אפילו אם נתחמצה קודם שנסרחה ואצ"ל אם לא נתחמצה עד שנסרחה דלמה ישתנה דין מלוגמא מעריבת העבדנים דתוך ג' ימים לשעת הביעור הוא דחייב לבער אעפ"י שבפסח בעצמו נפסד ונבאש אבל קודם ג' ימים א"צ לבער אעפ"י שנתחמצה קודם וכן הפת שעיפשה ונפסלה מלאכול כלב חמץ היה תחלה ואח"כ נפסל וכ"כ ה' המגיד ובעל מגדול עוז והר"ן ז"ל ולכך אני אומר שהרא"ש שהביא הירושלמי אינו חולק עם הרמב"ם והרי"ף שלא הביאו כי אם התוס' לבדה מפני שלרוב פשיטות דין זה לא הוצרכו לבארו בפירוש גם הרא"ש שהביא הירושלמי קיצר במקצת מפני שנסמך על המבין : **כתב** רב האי גאון כיון שמלוגמא כו' עד במי קמח בפסח הכל מלשון הרא"ש בפרק אלו עוברין ומ"ש רב האי דאתי במכ"ש ממלוגמא היינו משום דמלוגמא אית ביה תערובת חמץ הרבה אבל טריא"ק אין בו כי אם כל שהוא ולהכי אעפ"י דלא תני לה בתוספת' בהדי קילור וכו' אפ"ה אין צריך לבערו משום דאיכא למימר דהא דלא תני לה משום דאתי' במכ"ש ממלוגמא

ב"י

כעיקר וילפינן לה מדכתיב גבי נזיר משרת שאם שרה ענבים במים ויש בהם טעם יין חייב ורבי עקיבא יליף ליה מגיעולי עו"ג וכתב רש"י בפרק גיד הנשה (צח :) דטעם כעיקר הוי מדרבנן והתוספות כתבו דהוי מדאורייתא ודעת הרמב"ם בפט"ו מהלכות מ"א כדעת רש"י ורבינו סובר כדעת התוספות : **ומ"ש** ומיירי נמי שאין בהם כזית בכא"פ כבר נתבאר דה"ק ומיירי נמי בשאין בהם כדרך אכילתן דהיינו ע"י טיבול כזית בכא"פ אע"ג דכי אכיל ליה בעיניה אית ביה אבל אם כשאוכלו כדרך אכילתו דהיינו ע"י טיבול יש בו כזית בכא"פ חייבין עליו כרת אם אכל פרס : **ואיבא** למידק משמע ודאי שיותר חמור כזית בכא"פ מטעם כעיקר שהרי בטעם כעיקר נחלקו המפרשים אי הויא דאורייתא או דרבנן וכזית בכא"פ משמע דלכ"ע הוי דאורייתא והכדיא אמרינן בפרק בתרא דע"ג (סז .) כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכא"פ טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו ומשמע דאטעמו ולא ממשו אמרי' דהוי טעם כעיקר וכיון דבטעם כעיקר הוי שיעור האיסור מועט מכזית בכא"פ ומאחר שכתב רבינו ודוקא שאין בתערובת טעם חמץ אבל אם יש בו טעם חמץ חייבין עליו קשה למה חזר לכתוב ומיירי שאין בהם כזית בכא"פ אבל אם יש בו כזית בכא"פ חייבין עליו דמשמע דאם יש בו כל שהוא פחות מכזית בכא"פ אין חייבין עליו והלא כל שיש בו טעם חמץ חייבין עליו ואפילו פחות טובא מכזית בכא"פ ושמא יש לומר דטעם כעיקר היינו שלא נתערב בו ממשות האיסור כלל אלא טעמו וכדתניא משרת ליתן טעם כעיקר שאם שרה ענבים במים ויש בהן טעם יין חייב והיינו נמי דאמרינן טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו וכזית בכדי אכילת פרס היינו כשממשו של איסור נתערב בהיתר ולפ"ז בתחלה כתב רבינו שאף על פי שאין ממשו של חמץ בתוך ההיתר לא שרי אלא בכגון הכי שאין בהם טעם חמץ שאין נותנין אותו בו אלא לקיוהא בעלמא אבל אם יש בו טעם חמץ חייבין עליו אף על פי שלא נתן שם ממשו של איסור ואח"כ כתב דבהכי דעבידי לקיוהא נמי לא שרי אלא בשלא נתערב שם ממשו של איסור אבל אם נתערב שם ממשו של איסור דהיינו כזית בכא"פ אף על פי שאין נותנין אותו בו אלא לקיוהא בעלמא חייבין עליו : **ומ"ש** רבינו ועל כן השכר שעושין באשכנז וכו' כ"כ הרא"ש בפרק אלו עוברין בשם ר"ת וטעמו משום דדוקא בשכר המדי הוא דשרי דעיקרו עשוי מתמרי' או מדברים אחרים ולא היו נותנין בו אלא מעט שעורין להחמיצו כדמשמע בגמרא דרמו ביה שערי אבל שכר שלנו שעיקרו משעורים לא וכן משמע בגמרא דקאמר דלא פליגי רבנן עליה דר"א אלא בכותח הבבלי דליכא כזית בכא"פ ושכר העשוי משעורין איכא הרבה יותר מכזית ז בכדי אכילת פרס : **כתוב** בא"ח אם נמצאו חטים או שעורים במים בעוד שהבשר שרוי כתב מורינו ה"ר שם טוב דמותר דלונן הוא והוא שאינן מבוקעות אבל אם הם מבוקעות הבשר מותר בהנאה לדעת הראב"ד שהיא האמת ולדעת הרא"ש והרי"ף אסור בהנאה במשהו ובעל נפש יחוש לעצמו משום חומרא דחמץ עכ"ל : **וכתוב** עוד שם כרי של חטים שנפל עליו דלף במקומות מועטים ואותם חטים שנפלו עליהם המים מעורבין בתוך הכרי מעורבים הם ברוב ואין צריך לבערם ובביטול בעלמא סגי להו וכתב הרא"ה והוא שאינם ניכרים ואעפ"כ אם נתבקעו הוברר הדבר שהחמיצו ואם יש באיסור כזית בכדי אכילת פרס אסור לקיימן (ה) ורוב הגאונים הושוו שאם נפל עליהם מים במקומות מועטים כדי שיהיו בטלות בס' ואינן מבוקעות וטחנן שמותר לקיימם עכ"ל (ו) : **דין** חבית שנתנו עיסה בשוליה לדבק בין הנסרים יתבאר בסימן תמ"ז : **כתב** אבי העזרי קולן של סופרים נ"ל שהנייר בעצמו מיתקן בכך וכו' יתבאר לקמן בסימן זה : **מעשה** באחד שהעמיד גבינות בחלא דשיכרא וכו' כ"כ המרדכי בפרק אין מעמידין פי' שכר זה של שעורים היה וכ"כ הרמב"ם פי"ו מהלכות מאכלות אסורות שהמעמיד גבינה בכל דבר שהוא אסור בהנאה הכל אסור בהנאה אע"פ שהוא מין בשאינו מינו אע"פ שהוא כל שהוא : **כתוב** בתה"ד מיני מרקחת מבלילות סוקר ודבש ומחפין בבלילה זו מיני קטניות גרעינין כרפה דיש לחוש שמא נזדייפו בקמח שעירבו במקום הסוקר ואם עירבו בו קמח ודאי סולת נקיה נתערב בהם דדמי טפי לסוקר ואנן מחזיקין הסולת לחמץ גמור מפני שלותתין החטים במים קודם טחינה אמנם כמדומה לי דלא נהוג עלמא לאסור וראוי להורות לתת לעו"ג מחוץ לבית במתנה גמורה ויחזור ויזכה בהם לאחר הפסח : **עריבת** העבדנין שנתן לתוכה קמח וכו' ברייתא בפרק אלו עוברין (מה :) : **הקילור** והאספלנית והרטייה וכו' תוספתא כתבה הרי"ף בפ' אלו עוברין וז"ל הקילור והאספלנית והרטייה שנתן לתוכן קמח אין צריך לבער מלוגמ' שנסרחה א"צ לבער וכ"כ ג"כ הרמב"ם בפ"ד וכתב הרא"ש דאיתא בירושלמי מלוגמא שנתחמצה ואחר כך נסרחה זקוק לבער וכ"כ הראב"ד וכתב ה"ה באמת שכן בירושלמי ולא הביאו בהלכות וגם רבינו לא כתבו לפי שדברי הירושלמי בנתחמצה בפסח ובכה"ג בעינן נסרחה ולבסוף נתחמצה ודברי התוספתא הם בנסרחה קודם הפסח דכי אתאי פסח לא חל עליה איסור חמץ דהא הוה סרוחה והוה ליה כפת שעיפשה ונפסלה מלאכול לכלב דודאי נתחמצה ולבסוף עיפשה ואפשר דמלוגמא שנסרחה איכה ראויה אף לכלב וכן עיקר ולזה סתמו ההלכו' ורבי' עכ"ל וכ"כ הר"ן על תוספתא מלוגמא שנסרחה אינו חייב לבער פי' שנסרחה קודם הפסח דהו"ל כחרכו קודם זמנו שמותר בהנאתו אחר זמנו. אבל נסרחה בפסח אם נסרחה ולבסוף החמיצה הוה כחרכו קודם זמנו דהא לא חל עליה איסור הלכך אינו חייב לבער והכי איתא בירושלמי עכ"ל ורבינו כתב כדברי הרא"ש שסתם ולא חילק בין נתחמצה בפסח לנתחמצה קודם פסח : **כתב** רב האיי גאון כיון שמלוגמה שנסרחה א"צ לבער כ"ש טריאק"ה כו' כ"כ הרא"ש בפרק אלו עוברין :

וכתב

דרכי משה

וכן המנהג : (ד) עיין בי"ד סי' צ"ח : (ה) ובתשובות הרשב"א סי' תפ"ה אפי' מאן דשרי היינו שאין החמץ ניכר בתערובות אבל חיטים של חמץ אסור להשהותן עכ"ל ולדידן אין נפקותא דהא קי"ל בכל דצריך לבערו : (ו) ול"נ דלדידן דקי"ל חמץ שנתערב קודם הפסח אינו חוזר וניעור אפילו הם מבוקעות מותר לטחון ולהשהותן מאחר שיש בו ס' ואין זה כמבטל איסור לכתחלה עמ"ש לקמן סי' תנ"ג וכ"ש כאן דאין טוחנו אלא כדי לשהותה ולא לאכלו דשרי וכנ"ל ומ"ש הטור לדברי רב אלפס מותר לערבו לכתחלה ע"מ להשהותם ע"ל סימן תס"ז בסופו דיש חולקין בדבר וע"ש אי מותר להשהות צוק"ר או דבש בפסח :

ומהרי"ו

דרישה

עליו דכיון דאם היו אוכלין שלא כדרכו דהיינו שאוכל הכותח בכפות שלא ע"י טיבול זה אחר זה היה בו כזית בכא"פ יש בו שם איסור עליו ולהרמב"ם ולרש"י עובר אפילו בלהשהותו ולר"ת דוקא באכילתו וב"י הביא ג"כ כל זה לפי שיטתו על ענין אחר וכאשר הצעתי לפניך מכלל דבריו

פרישה

של איסור . ועיין בב"י שהוכיח כן : (יד) **אם** יש בו כזית בכא"פ כו' פי' כדי אכילת פרס כדרך העולם כדפרשנו לעיל : (טו) **כתב** א"ה קולן של סופרים כו' אמתני' קאי ולפ"ז יש ממחירין שלא ידבקו ניירות בחלון אם כראה מבחוץ רמ"א : (טז) **בחלא** דשיכרא כו' . פי' שכר שעורים :

מפעה

חדושי הגהות

ובעל העיטור לא היינו יודעים אם הוא מדבר העיטור או דבר הרי"ף ואע"ג שגם הרמב"ם כתב כן ואפשר שגם הרי"ף סובר כן מ"מ הלשון הזה הוא מן העיטור : ז נראה דאפילו לא היה בו כזית בכא"פ הוא אסור משום דלא נתנו השעורים בו לקיוהא רק ליתן בו טעם דמודים חכמים דאסור דהואיל ואית ביה שעורים הרבה נותנים טעם בו (מהרל"ח) :

צריך

שמערבין בו חמץ יבש שחוק עם בשר (יז) אפעה שא"צ לבער (יח) וכ"כ הרמב"ם ז"ל דבר שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם כגון המריאקה וכיוצא בו אע"פ שמותר לקיימו אסור לאכלו עד לאחר הפסח אף על פי שאין בו חמץ אלא כל שהוא : וכתב עוד בגדים שכבסו אותם בחלב חטה וכן ניירות (יט) שדבקו אותם בחמץ וכל כיוצא בזה מותר לקיימן בפסח וכן העיד רבינו משולם על ר"א הגדול שהיו בגדיו מכובסין במי קמח בפסח וכ"כ רבינו אב"ן על כרים וכסתות שטחין אותן במי סובין שא"צ לבער שאין שם אוכל עליו שמאוס הוא ואינו ראוי לכלב וכתב עוד מה שנהגו לגרר הכתלים והכסאות שנגע בהן חמץ מצאתי להם סמך מן הירושלמי אמר רב הונא הטח ביתו בצק חייב לבער (כ) והא דאמר ר"ש קופת שאור שייחדו לישיבה בטלה ההוא בקופה מאוס ואם הוא בסדק שאינו יכול לחטט אחריו יטיח עליו מעט טיט : חמץ שנתעפש קודם זמן איסורו או ששרפו באש ונחרך עד שאינו ראוי לכלב או שיחדו לישיב' וטח אותו במים בטלו ומות' לקיימו בפסח (כא) וי"א שמותר אפי' באכילה והר"ר יהודה אברצלוני כתב שאסור באכילה ומותר בהנאה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ואלמאור"י שעושין קודם הפסח מפת שרוף אסור לאוכלו אחר הפסח· (כב) בצק שבסדקי עריבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער פחות מכאן בטל במיעוטו
ואיבא

וכתב הרמב"ם דבר שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם וכו' בפ"ד : **וכתב** עוד בגדים שכבסו אותם בחלב חטה וכן ניירות שדבקו אות' בחמץ וכו' שם וכתב ה"ה ומ"ש רבינו וכן ניירות שדבקו אותם בחמץ אינו מה שנזכר בגמרא קולן של סופרים דהתם אסור לקיימו והוא קודם שדבקו בו הניירות שהרי הוא נוקשה בעיניה ואסור לקיימו אלא דברי רבינו הם אחר שנדבקו בו הניירות והו"ל כעריבה שנתן לתוכה עורות וזהו שכתב רבינו שאין צורת החמץ עומדת עכ"ל ובזה אין אנו צריכין לדברי אבי העזרי שכתב רבינו לעיל שמחלק בין כשניכר החמץ לאינו ניכר דלטעם זה אפילו בניכר החמץ שרי :

ובתרומת הדשן (סימן קי"ו) (וכ"כ בפסקים סימן קמ"ט) כתוב שאם בא לדבק שום דבר בבצק תוך ל' יום ידבק בבצק שבלילתו רכה מאד ויכנים כל הבצק בין הדבקים שלא יבצבץ לחוץ ואיכא למימר דבכה"ג שרי הרמב"ם דוקא דהא אין צורת החמץ עומדת והמחמיר לטוחו בטיט מבחוץ תע"ב עכ"ל (ז) : **וכן** העיד רבינו משולם וכו' וכ"כ הרא"ש והמרדכי בפ' אלו עוברין וכ"כ ראב"ן על כרים וכסתות וכו' ג"ז מדברי הרא"ש שם ז"ל וזקני אב"ן כתב ספק בידי על הכרים והכסתות שטחין אותם במי סובין אם צריך לבער ונראה דאין צריך לבער דאין שם אוכל עליו ומאוס ופסול מלאכול לכלב ועוד דמיוחד לשכיבה ואף על גב דאמרינן קופת שאור שמיוחד לישיבה צריך לבער אם לא שטח פניה בטיט משמע דלא מיפסיל אלא ע"י הטיט הכא מאיס טפי עכ"ל וכ"כ המרדכי שם :

וכתב עוד מה שנהגו לגרר הכתלים והכסאות שנגע בהם חמץ מצאתי להם סמך מן הירושלמי וכו' כ"כ הרא"ש והמרדכי בפ' אלו עוברין בשם ראב"ן: **חמץ** שנתעפש קודם זמן איסורו וכו' בפרק אלו עוברין (שם) ת"ר הפת שעיפשה ונפסלה מלאכול אדם והכלב יכול לאכלה מטמאה טומאת אוכלים בכביצה ונשרפת עם הטמאה בפסח וכתב הרי"ף הא אם נפסל מלאכול לכלב אינה צריכה שריפה ותנן נמי כל המיוחד לאכול אדם טמא עד שיפסול מלאכול הכלב הא אם נפסל מלאכול הכלב נפיק ליה מתורת אוכל וה"ל עפרא בעלמא · וכתב הר"ן וכ"ת אמאי צריכה ביעור והא נבילה שאינה ראויה לגר לא שמה נבילה ונותן טעם לפגם שרי אפילו בחמץ בפסח י"ל דהכא שאני מפני שראויה לחמץ בה כמה עיסות אחרות והכי איתא בגמרא דהא שאור לא חזי לאכילה ואפ"ה אסרי' רחמנא מה"ט והכי איתא במכילתא :

ומ"ש או ששרפו באש ונחרך בר"פ כל שעה (כא :) חרכו קודם זמנו מותר בהנאתו אפילו לאחר זמנו וכתבו התוספות וכגון שנפסל מלאכול לכלב דבע"א לא הוי שרי דומיא דפת שעיפשה וכ"כ הרא"ש והר"ן ז"ל וכתב עוד הר"ן ודוקא שחרכו קודם זמנו אבל לאחר זמנו לא פקע איסוריה עד דשריף ליה לגמרי :

ומ"ש או שייחדו לישיבה וטח אותו בטיט בטליה בפרק אלו עוברין (מה :) הפת שעיפשה חייב לבער מפני שראויה לשאור ולחמע בה כמה עיסות רשב"א אומר כד"א במקויימת לאכילה אבל קופת שאור שייחדה לישיבה בטלה אמר רב נחמן אמר רב הלכה כרשב"א איני והא"ר יצחק בר אשי א"ר אם טח פניה בטיט בטלה טח אין לא טח לא מאן דמתני הא לא מתני הא איכא דאמרי א"ר אמר רב אין הלכה כרשב"א דאמר רב יצחק בר אשי אם טח פניה בטיט בטלה טח אין לא טח לא ופסק רבינו כדרב יצחק בר אשי דהא ללישנא בתרא ליכא מאן דפליג עליה וללישנא קמא נמי אע"ג דמאן דמתני הא לא מתני הא לא פסק כוותיה משום דמחמיר טפי מר"נ א"ר וכן פסק הרמב"ם בפ"ב :

ומ"ש וי"א שמותר באכילה וכו' בר"פ כל שעה אהא דאמר רבא חרכו קודם זמנו מותר בהנאה אפילו לאחר זמנו כתב הר"ן ודאמרינן מותר בהנאה בדין הוא דאפילו באכילה נמי כיון שיצא מתורת פת קודם שיחול בו איסור חמץ אלא לפי שאין דרך אכילה בלחם חרוך נקט לישנא דמותר בהנאתו דאפילו אכיל ליה לאו אכילה היא אלא דמתהני מיניה והרא"ש כתב דלא מיסתבר שאעפ"י שבטלה דעת האוכל אבל כל האדם מ"מ כיון דאיהו קא אכיל ליה אסור וכ"כ הרב הברצלוני וז"ל וה"מ דמותר בהנאה לאחר זמנו אבל באכילה לא ומאי טעמא נמי אסור כותח הבבלי כי אכיל ליה ויש מי שאומר המוריים שעושין האידנא שקורין אלמר"י שמשימין בו לחם קלוי שמותר אחר הפסח חדא שהחמץ על ידי תערובת שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ועוד שהרי חרכו קודם זמנו ומותר בהנאה אחר זמנו ואנן חזינן לרבוותא דאסרי ליה לאחר הפסח דלא שרי ר"ש אלא כגון דערב שלא בכוונה אבל לערוביי ולשהויי לא ומשום שחרכו נמי לא אימור לא חרכו יפה יפה דלא מסיק אדעתיה פסח בשעת עשייתו ועוד דלא קאמרי' חרכו קודם זמנו מותר באכילה לאחר זמנו אלא בהנאה קאמר דלאו אורח ארעא לאכול פת חרוך כל צרכו אבל גבי מוריים דאורחיה למיכל הכי אסור עכ"ל ואע"פ שלא נחלקו אי מותר באכילה או בהנאה אלא בחרכו קודם זמנו סובר רבינו דה"ה לנתעפש ויחדו לישיבה : **וכתוב** בתה"ד (סי' קנ"ט) דיו שהוא מבושל בשכר שעורים שרי לכתוב בו וכדאמר רבא חרכו קודם זמנו מותר בהנאה לאחר זמנו וכתב אשיר"י והוא שנפסל מלאכול לכלב כגון פת שעיפשה ונראה דדיו המבושל בסמנים כגון טחינת עפצים וטרי"אול שהם מרים ודאי נפסל משתיית הכלב קודם הפסח והוי כחרכו קודם זמנו דמותר בהנאה לאחר זמנו (ח) : **בצק** שבסדקי עריבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער פחות מכאן בטל במיעוטו משנה בפרק אלו עוברין (שם) ובגמרא (שם) א"ר
יהודה

ממלוגמא : **ומ"ש** וכ"כ הרמב"ם דבר שנתערב וכו' יש לדקדק דה"ל להביא מה שכתב הרמב"ם בפי' לענין ביעור וז"ל וכן הקילו' והרטיי' והאספלני' והטריאק"א שנתן לתוכן חמץ מותר לקיימן בפסח כו' אבל מ"ש דבר שנתערב וכו' לא כתבו אלא להורות שאסור באכילה בפסח אפשר דמאחר שנתבאר בדבריו אלה שאין בו חמץ אלא כל שהוא ואם כן הוא נלמד במכ"ש ממלוגמא וממנו נלמ' הסכמ' להדין ולהטעם שכתב רבינו האי לכך הביא בבא זו : **ומ"ש** וכתב עוד בגדים וכו' כבר כתבתי בסעיף ח' דלא הביא רבינו דבריו אלה אלא להורות דין בגדים לבד ושטעמ' מפני שאין החמץ ניכר בעין ודלא כהראב"ד שכתב שהטעם הוא מפני שהחמץ הוא נפסל מן הכלב ומ"ש רבינו וכ"כ ראב"ן על כרים והכסתות כו' זה אינו מלשון הרא"ש אלא ז"ל וזקני אב"ן כתבו ספק בידי על הכרים והכסתו' שטחין אותם במי סובין אם צריך לבער ונראה דא"צ לבער וכו' וסובר רבינו דלפי שתחלת דברי הראב"ן היו ספק בידי וכו' לכך לא כתב הרא"ש בלשון וכן כתב אבל מאחר שמסקנת הראב"ן דא"צ לבער השמיט רבינו תחלת דבריו שכתב ספק בידי וכתב מסקנתו לבד ולכך קאמר נמי וכן כתב שהרי השוה מדותיהם לענין הדין דא"צ לבער. אכן נראה בעיני דלגבי כרים וכסתות אף עפ"י שהיה החמץ ניכר בעין א"צ לבער משום דנפסל מלאכול לכלב וכמבואר בדברי הרמב"ן ומשום הכי לא כתב הרא"ש בלשון וכן כתב אף למסקנתו דהראב"ן מאחר שלפי הטעם ישתנה גם הדין ודו"ק :

וכתב עוד וכו' כ"כ גם הרא"ש והמרדכי ור"י בשם ראב"ן וטעמו לומר דאעפ"י דמן הדין א"צ לגרר בנגיע' כל שהוא אעפ"י שאינו מיאוס לפחות כשאין בין הכל כזית דבטל הוא לגבי הכותל והכסא כמו שיתבאר בסמוך אעפ"כ יש סמך מהירושלמי אבל ראייה גמורה ליכא דהתם בטח ביתו בצק כעין שטוחין בטיט קאמר דכזית במקום אחד חייב לבער אפילו במקום העשוי לחזק כדלקמן למקצת גאונים אבל לא בנגיעה מועטת :

ומ"ש ההוא בקופת מיאוס פי' שנמאס על ידי שטחה פניה בטיט כדמסיק בפרק אלו עוברין טח אין לא טח לא וכ"כ במרדכי ובאגודה להדיא:

ומ"ש ואם הוא בסדק כו' זה לא נמצא בספרים על שם ראב"ן ונראה שדברי רבינו הם שהוסיף על המנהג שנהגו לגרר למד כן מדקאמר ההוא בקופ' מיאוס שפירושו שטח פניה בטיט דאלמא דאפילו בכזית במקום אחד אם טח פניה בטיט א"צ לגרר וכ"ש בנגיעה מועטת :

חמץ שנתעפש קודם זמן איסורו או ששרפו באש ונחרך שאינו ראוי לכלב כו' האי קודם זמן איסור שכתב רבינו קאי נמי אאו ששרפו דבתריה דהתם נמי לאחר זמן איסורו לא פקע איסוריה מיניה עד דשריף ליה לגמרי וכ"כ הר"ן ופשוט הוא והאי עד שאינו ראוי לכלב דכתב קאי נמי אתרוייהו אנתעפשה ואנשרפה וכדכתבו התוספות והרא"ש והר"ן גם אין חלוק בין שאור לחמץ ודלא כהראב"ד בהשגותיו פ"א מה' חמץ וכבר השיב עליו ה' המגיד ע"ש :

ומ"ש או שייחדו לישיבה פי' כגון פת עצמו או קופת שאור שיש בו חמץ דלא מאיס אא"כ טחו בטיט וא"ת אפילו לא יחדו לישיבה נמי בטלו אם טח בטיט כמו שכתב לעיל בבצק שבסדקין וי"ל דהא"נ ולא נקט יחדו לישיבה אלא משום דאי לא טחו בטיט אפילו ייחדו לישיבה חייב לבער אבל רש"י כתב וז"ל טח פניה של קופת שאור ליחדה לישיבה נראה כוונתו שהטיחה אינה אלא כמו מעשה בידים לתקנה לישיבה אבל טיחה לבד לא מהני ואין כן דעת הפוסקים שכתבו בעריבות לטוח עליהן טיט ושפיר דמי דאלמא משום דמאיס הוא נתבטל ממילא :

ומ"ש וי"א שמותר אפילו באכילה כו' כתב הרא"ש דטעמם משום דס"ל דעפרא בעלמא הוא והוא ז"ל השיג עליהם וכתב ולא מיסתברא דאעפ"י דבטל' דעת האוכל אבל כל אדם מ"מ כיון דאיהו קאכיל ליה אסור וכו' וקשיא לי דמכ"מ באכילה דידיה וכי אילו אכל עפר ליחייב בהמיה ובפ' שבועות תניין אמר רבא שבוע' שלא אוכל ואכל עפר פטור דעפר לאו בר אכילה הוא ולא אמרינן כיון דאיהו אכיל ליה אחשביה אכילה והתם הוא דלכתחלה לא משום דקאמר לא אוכל סתם אבל הכא דרחמנא אמר לא תאכל חמץ דוקא מאי דהוי לחם חמץ בלשון תורה והאי עפרא בעלמא הוא ואפשר לומר דפת שעיפשה או נחרך או ייחדו לישיבה וטחו בטיט אעפ"י דבעיניה לא אכלי ליה אינשי מ"מ ע"י תערובת דברים אחרים הוא נאכל בטוב כמו אלמר"י שעושין מפת שרוף וכיוצא ודומה לנשבע שלא יאכל ואוכל חרצן דמשמע התם בסוגיא דכיון דע"י תערובת אכלי ליה אינשי אעפ"י שהוא אכלו בלא תערובת לדידיה חשביה אכילה ואסור ואינו דומה לעפר ממש שאינו נאכל אפילו על ידי תערובת לשום אדם וה"נ דכות' כנ"ל ליישב דעת הרא"ש שאנו נוהגים כמותו :

בצק שבסדקי עריבה וכו' כבר הציע לפנינו הב"י הסוגיא עם פירש"י ופירוש ר"י והכלל לפירש"י בעריבה שלמה שאין בה נקב קיימינן ואפ"ה בשולי הערובה

דרכי משה

(ז) ומהרי"ו כתב בדרשה שלו נייר הדבוק בחלונות בקמח צריך להסירן הואיל ונראה החמץ בעין : (ח) ואע"ג דכתבו התוספות דאסור לצוות דיו מיי"נ משום דלפעמים נותן הקולמס

פרישה

(יז) **אפעה** מין נחש : (יח) **וכ"כ** הרמב"ם ז"ל כו' נ"ל שמביא ראייה מהרמב"ם שיש חילוק בין אכילה לביעור אבל לא שסבר כרמב"ם במה שכתב אעפ"י שאין בו חמץ אלא כ"ש שהרי הוא כתב לעיל ואני תמה על רב נטרונאי למה אסרו היכא שנתערב קודם פסח כו' וכ"כ לקמן סי' תמ"ז דאינו חוזר וניעור אלא ודאי הטור מדבר מדין דרב האי שאין צריך לבער הטריא"ק אפי' לא נתבטל בס' קודם פסח ומייתי הרמב"ם שמחלק ג"כ בין אכילה לביעור : (יט) **שדבקו** אותו בחמץ היינו בטבלא לפי' האבי העזרי דלעיל אבל המגיה מפרש פי' ואפי' בלא טבלא וקולן של סופרים היינו בדאיתא בעין קודם שדבק בו הנייר : (כ) **והא** דאמר ר"ש וכו' בפ"ק דפסחים דף מ"ה ועיין בפי' רש"י : (כא) **וי"א** שמותר אפי' באכילה כיון שיצא מתורת פת קודם שיחול איסור חמץ : (כב) **בצק** שבסדקי עריבה כו'· משנה פרק אלו עוברין
ואיכא

דרישה

לדברינו נתיישב הקושיות הנ"ל ג"כ דמעיקרא ליתא דמאי שהקשו ממ"נ כו' דהא הוכחתי דמיירי בדאית ביה ס' אלא דאית ביה כזית בכמ"פ באוכלו שלא כדרכו ואל תתמה ע"ז איך יכול להיות זה כיון שיש בו ס' וכזית בכדי אכילת פרס הוא שמיכות דהא כזית הוא מגי ביצה כמ"ש לעיל דהא לאו קושיא דהא כבר כתבתי דכדי א"פ הוא בכדי שהייה אכילת ד' ביצים וכמ"ש

(כג) ואיכא תרי לישני בגמרא ללישנא קמא הא דכזית חייב לבער דוקא במקום שאינו עשוי לחזק (כד) אבל במקו' העשוי לחזק אפי' כזית אינו חייב לבער ופחות מכזית אפילו במקום שאינו עשוי לחזק אינו חייב לבער וללישנא בתרא הא הפחות מכזית בטל דוקא במקום העשוי לחזק אבל במקום שאינו עשוי לחזק חייב לבער וכזית אפי' במקום העשוי לחזק חייב לבער (כה) ופסק רב אלפס לחומרא כלישנא בתרא ור"ח פסק כאביי דמתרץ תרי לישני אהדדי והויא מסקנא דפסקא לאביי לפירש"י בשולי עריבה אפילו כזית אינו חייב לבער ובשפה העליונה אפי' פחות מכזית חייב לבער ובדפנותיה כזית במקום אחד צריך לבער פחות מכאן א"צ לבער ולפר"י אין חילוק בין אם הוא בשוליה או במקום אחר אלא אם בצק זה עשוי לתקן הסדק שבעריבה ולא היה מיתקן זולתו אז הוא בטל יותר ולפירושו הוי מסקנא דפסקא לאביי במקום לישה דהיינו כל העריבה חוץ משפתה העליונה כזית חייב לבער אפילו אם עשוי לחזק וכן אפילו פחות מכזית אם אין עשוי לחזק לעולם חייב לבער עד שיהא פחות מכזית במקום העשוי לחזק ושלא במקום לישה לעולם אינו צריך לבער עד שיהא כזית במקום שאינו עשוי לחזק אבל פחות מכזית אפילו אין עשוי לחזק או עשוי לחזק אפילו כזית אינו חייב לבער וא"א הרא"ש ז"ל כתב לא הארכתי לברר הא במקום לישה הא שלא במקום לישה ולכתוב פירש"י ופר"י לפי שישראל קדושים הם וגוררין כל החמץ הנמצא אפילו כל שהוא אפילו הדבק בכותלי הבית ואבי העזרי כתב כל זה מיירי בעריבה שאין לשין בה אבל אם לשין בה בפסח צריך לגוררה ולהגעילה וה"ר יחיאל מפרי"ש כתב עריבות שלשין בהן כל השנה אין לסמוך על מה שרוחצים אותן בחמין

ב"י

יהודה אמר שמואל ל"ש אלא במקום שאין עשוי לחזק אבל במקום שעשוי לחזק אינו חייב לבער מכלל דפחות מכזית אפילו במקום שאין עשוי לחזק אינו חייב לבער ופירש"י ל"ש דכזית במקום אחד חייב לבער אלא שאין הסדקין בשולי העריבה מקום הנקת מים שיהא בצק זה מועיל לעריבה לחזק המים אלא בדפנותיה מקום שאין עשוי לחזק : אבל אם במקום העשוי לחזק. הן בטלים אגבה והוו כעץ דמסתמא בטלינהו האי גברא להתם ואפילו כזית אינו חייב לבער : מכלל דפחות מכזית וכו'· תלמודא קא דייק ממילתי' דשמואל דפחות מכזית לא חשיב ואף על גב דאיכא בה פלגי זיתי טובא הואיל ולאו במקום אחד ניניהו לא חשיבי : איכא דמתני לה אסיפא ואם לאו בטל במיעוטו אמר רב יהודה אמר שמואל ל"ש אלא במקום העשוי לחזק אבל במקום שאינו עשוי לחזק חייב לבער מכלל דכזית אפילו במקום העשוי לחזק חייב לבער ופירש"י מכלל דכזית אפילו במקום העשוי לחזק חייב לבער ואע"ג דודאי מבטל ליה אפ"ה כיון דחשיב לא בטיל ותניא כלישנא קמא ותניא כלישנא בתרא קשיין אהדדי אמר רב הונא סמי קילתא מקמי חמירתא אביי אמר לא קשיא הא במקום לישה הא שלא במקום לישה אמר רב אשי לא תימא שלא במקום לישה אגבה דאגנא אלא אשיפתא דאגנא ופירש"י ל"ק כאן במקום לישה כאן שלא במקום לישה. מתנית' בתרייתא לא קרי מקום שאין עשוי לחזק אלא מקום שאינו מקום לישה כגון שפה העליונה אבל דפנות קרוי מקום העשוי לחזק וקמייתא קרי אף דפנות מקום שאין עשוי לחזק ואע"ג דבמקום לישה הוא ומקום העשוי לחזק קרי שוליים וה"ק ת"ק במקום העשוי לחזק כגון שוליים שמקבלים את המים אפילו כזית אינו עובר מקום שאינו עשוי לחזק מים כגון דפנות דמקום לישה הוא ולאו מקום מים עובר ופחות מכזית אפילו בדפנות נמי אין עובר דכיון דמהני פורתא לחזק עיסה כשמשפשפין ולשין שם בטיל ושלא במקום לישה כגון שפה העליונה לא איירי האי תנא מידי ומודה הוא בה דאפילו פחות מכזית לא בטיל ביה ותנא בתרא ה"ק מקום העשוי לחזק עיסה כגון דפנות אינו עובר בפחות מכזית וה"נ אמרינן בקמייתא מקום שאינו עשוי לחזק כגון שפה העליונה עובר ואע"ג דליכא כזית והכי נמי אמרינן בקמייתא וכזית אפילו בדפנות עובר והכי נמי תניא בקמייתא לא תימא שלא במקום לישה דאמרן ביה ואפילו בציר מכזית חוצץ היינו גבי דאגנא מבחוץ אבל שיפתא דאגנא קרי מקום לישה אלא שיפתא דאגנא קרי שלא במקום לישה ולא בטיל ביה בציר מכזית כללא דתרווייהו תנאי שפה העליונה אפילו פחות מכזית עובר שוליים אפילו כזית אינו עובר דפנות כזית עובר פחות מכזית אינו עובר עכ"ל אבל התוספות כתבו דנרא' לר"י לפרש דמקום העשוי לחזק היינו את הכלי בין במקום לישה ובין שלא במקום לישה עושין לחזק אך במקום לישה יש להחמיר יותר שיש לחוש שידבק מאותה עיסה לעיסה אחרת ע"י לישה או תבלע מן הטעם ולכך כזית במקום לישה אפילו עשוי לחזק עובר אע"ג דודאי מבטלו כיון דאיכא תרתי לריעותא כזית ובמקום לישה ופחות מכזית אפילו במקום לישה אי עשוי לחזק לא גזרו ביה רבנן כיון שהוא דבר מועט יכול לשמור שלא ילושו עליו וכן כזית שלא במקום לישה אי עשוי לחזק אין עובר אבל פחות מכזית ושלא במקום לישה אפילו אין עשוי לחזק מותר עכ"ל נמצא לפ"ז דכזית במקום לישה אפילו עשוי לחזק וכן כזית במקום שאין עשוי לחזק אפילו שלא במקום לישה כיון דבכל חדא מינייהו איכא תרתי לריעותא עובר אבל כזית שלא במקום לישה והוא עשוי לחזק כיון דאית ביה תרתי לטיבותא אינו עובר ופחות מכזית שלא במקום לישה אפילו אינו עשוי לחזק וכן פחות מכזית במקום העשוי לחזק אפילו הוא במקום לישה כיון דבכל חדא מינייהו איכא תרתי לטיבותא אינו עובר אבל פחות מכזית במקום לישה ואינו עשוי לחזק כיון דאית ביה תרתי לריעותא חייב לבער וה"ר יצחק אלפס לא כתב אלא לישנא בתרא דרב יהודה דס"ל כרב הונא דאמר סמי קילתא מקמי חמירתא ולא כאביי דמפליג בין מקום לישה לשלא במקום לישה וכן פסק הרמב"ם בפ"ב · ואחר שהצעתי לפניך כל דברי הגמרא והמפרשים יהיו דברי רבינו מבוארים לפניך ואין להאריך בנתינת טעם והכרח לכל אחד מהפירושים ולבאר ג"כ הדחוקים הנופלים בו לפי שאין זה ענין למלאכתנו וכ"ש במידי דלא נפקא לן מידי לענין הלכה וכמ"ש הרא"ש שישראל קדושים הם וגוררים כל חמץ הנמצא אפילו כל שהוא אפילו בכותלי הבית :

כתבו הגהות בפ"ב על הא דבצק שבסידקי עריבה כתב רא"מ והוא שראוי לאכול קצת אבל אם הוא פחות מכזית והוא מטונף קצת כיון דאיכא תרתי לריעותא אינו חייב לבער :

אבל אם לשין בה בפסח צריך לגוררה ולהגעילה וה"ר יחיאל מפרי"ש כתב עריבות שלשין בהם כל השנה אין לסמוך על מה שרוחצין אותם בחמין וכ"כ הגה"מ בפ"ב וכ"כ ר"י וכ"כ סמ"ק והמרדכי פרק אלו עוברין וכתב עוד והמקילין סומכין על הביטול (ט) :

ומ"ש

ב"ח

הערובה שמועיל שם הבצק לחזקה שלא יבא שם נקב בסדקה למנוע קבלת המים בטיל לגבה טפי ואפילו הוא כזית אבל בדפנותיה שאין שם קבלת מים וא"כ כל כך הזוק כי אם קלת מפני העיסה שלשין ומשפשפין שם כזית חייב לבער אבל בשפתה העליונה דא"צ שם חיזוק כלל אפילו פחות מכזית חייב לבער משום דלא בטל לגבי העריבה מאחר שאין צורך אליו ודרך ליטלו ממנו · אבל לפי' ר"י מקום העשוי לחזק היינו דוקא במקום שהעריב' רעועה וצריכ' חיזוק הבצק ואפ"ה במקום לישה כזית חייב לבער אפילו עשוי לחזק וכן פחות מכזית אם אינו עשוי לחזק והיינו טעמא דיש להחמיר לשם שמא ידבק מאותה עיסה לעיסה אחרת על ידי לישה או שתבלע מן הטעם והנה מחמץ שעבר עליו הפסח אבל לעלמא פחות מכזית א"צ לבער דבטל ממילא ודלא כפירוש רש"י דפחות מכזית חייב לבער · גם לדעת הרי"ף והרמב"ם צריך לומר דפחות מכזית חייב לבער בעלמא וקשה לשיטתם דקאמר בגמרא אבל בית זימנין דמיכנש וכו' והוא מ"ש רבינו בסמוך לפי שמתחברין כשמכבדין הבית דמשמע דאי לאו הכי פחות מכזית אינו חייב לבער אבל לא ק' אף לפי ר"י מהא דקאמר בגמרא אמר שמואל שני חצאי זתים וחוט של בצק ביניהם רואין וכו' דמשמע דבעריבה בכל ענין אם הוא פחות מכזית אינו חייב לבער וכן נראה מדברי רבינו שכתב בסמוך בסתם רואין וכו' דהא ודאי איכא למימר דלפי' ר"י מיירי התם בשהבצק במקום לישה ומחזק הסדק שלשם · גם ה' המגיד כתב לדעת הרמב"ם דכתב בסתם ההיא דשני חצאי זתים כו' דפירושה בעריבה במקום העשוי לחזק או לסתום בו נקב שאל"כ אפילו חצי זית בלבד חייב לבער וכ"כ הרמב"ן בספר המלחמות לדעת הרי"ף וא"כ גם לפי' רש"י איכא לשנויי דמיירי התם בשהבצק בדפנותיה · וכן פרש"י להדיא בגמרא אבל מההיא דזימנין דמכניש וכו' קשה לפרש"י והרי"ף והרמב"ם כבר תירץ הרמב"ן לשם דמיירי בשהבצק בסדקי קרקעו של בית דכמקום העשוי לחזק דמי שאינו מקפיד עליו ועשוי לדרוס שם ברגלי אדם וכן רש"י בעצמו צריך לפרש כן עכ"ל ואל זה כיון גם הרב המגיד שכתב ובבית אפילו מדובק בגומות חייב לבער עכ"ל והר"א ממיץ בספר יראים סימן ק"ה פסק ג"כ כשטת הרי"ף והרמב"ם וחילק בע"א דההיא דב' חצאי זתים בעריבה דרואין וכו' מיירי שמצאן במקום מטונף מעט שדרך העולם שלא ליטלן אבל במקום אחר אפילו פחות מכזית חייב לבער כדאסיקנא לעיל בסמוך ולדידיה נמי מיושב ההיא דקאמר זימנין דמכנש וכו' דמיירי נמי דמצאן במקום מטונף הלכך אי לאו הכי דזימנין דמיכנש לא היה חייב לבערו ודע דבסמ"ק סימן צ"ח בהג"ה דר"י מפרי"ש משמע דלרש"י שיטה אחרת בזה והיינו דס"ל דהא דקאמר שלא במקום לישה בשפתה העליונה אפילו פחות מכזית חייב לבער מיירי דאיכא בה פלגי זתים טובא אלא שאינם במקום אחד והכלי מצרפו אפילו בלא חיבור חוט והא דבעינן חיבור חוט היינו דוקא בדפנותיה כדלעיל אבל בבית אעפ"י דדמי לשלא במקום לישה בשפתה העליונה אפילו הכי אי לאו דזימנין דמיכניש אין צריך לבערו דאין הבית מצרף כמו כלי ועל פי שיטה זו כתב הר"י מפרי"ש כי אי אפשר לנקרן כו' והכלי מצרפו כמו שהעתיק רבינו בסמוך דאילו לפירוש ר"י אשיפתא דאיגנא אי ליכא כזית במקום אחד א"צ לבער ואף על גב דאינו עשוי לחזק ואף על גב דאיכא בצק בכמה מקומות וכי מצרפי לכולהו איכא כזית מכל מקום כיון דליכא כזית במקום אח' לא אמרי' דהכלי מצרפו ע"ש בסמ"ק · וממילא לפי זה אף לדעת רש"י פחות מכזית בעלמא אין צריך לבער כמו שהוא לפירו' ר"י ודלא כשיטת הרי"ף והרמב"ם דלדידהו צריך לפרש כמו שפיר' דהרמב"ן והרב המגיד או כדברי הרא"ש :

ולשון רבינו שאמר ואדוני אבי ז"ל כתב כו' נראה בעיני דהכי קאמר דלפסק רב אלפס או ר"ח ולפי' רש"י ור"י איכא לפחות חד גוונא דאין צריך לבער אבל א"א הרא"ש כתב לא הארכתי כו' דנמצא לדידיה בכל גוונא חייב לבער משום אל תטוש תורת אמך וכו' כיון שנהגו כן מקדם . ומפני שמלשון הרא"ש יראה דמפרש דבעריבה שלשין בה בפסח קאמר ולהכי כתב ואפילו אם נדבק בכותלי הבית שאם לא כן מאי רבותא דכותלי הבית טפי מעריבה שאין לשין בה בפסח לענין ביעור הכל שוה על כן כתב ואבי העזרי כתב וכל זה מיירי בעריבה שאין לשין בה כו' ומפני שבדברי ראבי"ה מבואר דהעריבה שלשין בה ניתרת בהגעלה והוא ע"פ שיטת ר"י דסובר דאין הכלי מצרפו אם אין כזית במקום אחד כמו שנתבאר מדברי הסמ"ק על כן כתב והר"י מפרי"ש כתב כו' שנראה ממנו שהוא תופס עיקר לענין מעשה כשיטת רש"י דהכלי מצרפו דלדידיה מאחר דאפי' להשהותן אין להם תקנה בגרירה אלא צריך לטוחן בטיט א"כ כ"ש שאין להתיר להשתמש בתוכן בפסח ע"י הגעלה · ויש לדקדק דכאן משמע שרבינו תופס עיקר כר"י מפרי"ש מדהביא דבריו בסוף למסקנא ולקמן בסי' תנ"א פסק בסתם דהעריבה שלשין בה כל השנה צריכה הגעלה דאלמ' דניתרת בהגעלה · וי"ל דלקמן כתב כל דיני הגעלה ע"פ מסקנת התלמוד ועיקר פירושא אבל כאן הביא נמי דברי ר"י מפרי"ש

דרכי משה

הקולמס בפיו בעוד שיש עליו דיו וא"כ ה"ל לאסור ג"כ לענין חמץ דאע"ג שנפסל מאכילת כלב מ"מ אסור לאוכלו בפסח י"ל הא דאסור לאוכלו בפסח ה"ט מאחר שמכוין לאכלו אחשביה ולא מיקרי לגבי דידיה מיפסל מאכילה : (ט) ומ"מ המנהג כדברי ה"ר יחיאל ואין לשנות :

כי

דרישה

וכמ"ש רש"י שם פרק אלו עוברין ד' מ"ד ע"א ובספיה זה ר"ל כדרך בני אדם שאוכלין במתון אבל אם אוכל שלא כדרכו במהרה זה אחר זה יכול לאכול הרבה כפלי כפליים דהיינו ד' ביצים ויותר בכדי שיאכל אחר בכדרכו ג' ביצים ואם כן מאינו ספיר שאף שיש ס' בהיתר יש בו כזית בכדי א"פ באכילתו שלא כדרך בני אדם אוכלין והשתא א"ש דכתב [illegible]

פרישה

(כג) **ואיכא** תרי לישני כו' ותרווייהו אליביה דמר שמואל : (כד) **אבל** במקום שאינו עשוי לחזק חייב לבער עיין פי' רש"י : (כה) **ופסק** רי"ף לחומרא עיין בגמרא ובפירש"י ותוספת : ב'

[illegible]

ומ"ש דנתינה לעו"ג מהניא ויתבאר בסי' תמ"ח : **שני** הלאי כזית בצק שהן בעריב' וכו' עד כשמכבדין הבית בפ' אלו עוברין (מה) ופרש"י שני הלאי זתים בסידקי העריבה חייב לבער דחוט מצרפן · וכתב ה"ה בפ"ב ופ"ו בעריבה מקום העשוי לחזק או לסתום בו נקב היא שאל"כ כבר נתבאר שאפי' הלי זית לבד חייב לבער ובבית אפי' מדובק בגומות חייב לבער : **ושני** בתים זה לפנים מזה וכחצי זית בכל אחד וכו' שם ואסיקנא בתיקו וכ' הרא"ש בעל העיטור כתב מבטלין וא"צ לבער דכיון דבטלו הוי דרבנן ואזלינן לקולא ואבי העזרי כתב דאזלינן לחומרא ול"נ והרמב"ם כתב הואיל ואלו חצאי זתים דבוקים בכותלים או בקורות או בקרקעות אין חייב לבער אלא מבטלו בלבו ודיו ולאו דוקא דבוקים אלא אורחא דמלתא נקט ע"כ לשון הרא"ש אבל ה"ה כתב ופי' רבינו דוקא בדבוקים בכותלים או בקורה הא לאו הכי חייב לבער ודבר ברור הוא עכ"ל :

כתב הרוקח בצק שבסדקי הכלים או חמץ בסלי נצרים ואין יכול להוציאו ידבק טיט על הבצק כדאיתא בפ' אלו עוברין (מה :) גבי קופת שאור : **בור** מלא חטים ויש בהם חטים שנתבקעו מלחות הבור וכן חטים שנפלו עליהם מים אם צריכים להתבער בפסח יתבאר בסימן תמ"ז :

תמג חמץ משש שעות ולמעלה ביום ארבעה עשר אסור מן התורה וכו' בפרק כל שעה (כח:) תניא חמץ בין לפני זמנו ובין לאחר זמנו עובר עליו בלאו דברי רבי יהודה ר"ש אומר חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום ופירש"י לפני זמנו משש שעות עד שתחשך וכתב הרא"ש הראב"ד ובעל המאור ובעל העיטור פסקו כר"ש אלא שבעל העיטור כתב דלר"ש אסור בהנאה מדרבנן ובעל המאור כ' דמותר באכילה עד הלילה דאכילתו הוא משבותו והרמב"ם כתב שלוקין עליו משש שעות ולמעלה וכ"כ הר"י ן' גיאת וכן נ"ל דאע"ג דקי"ל כר"ש בלאו' זמנו בלפני זמנו קי"ל כר' יהודה כסתם מתניתין בריש פרקין עבר זמנו אסור בהנאתו וכן רבי עבד עובדא כוותיה בההיא דיוחנן חקוקה שהוה למוכרו לעו"ג בשעה חמישית עכ"ל וכתב ה"ה בפ"א שדעת הגאונים כדעת הרמב"ם וכן פשט המנהג בכל ישראל לאוסרו בהנאה משש שעות ולמעלה והגם לבו בהוראה להתיהר בפני עמי הארץ להורות קולא בדבר על סמך בעל המאור ראוי לנזיפה דהא אפילו דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם כ"ש בדבר זה שכל חכמי ישראל אוסרים אין דבריו של בעל המאור שהוא יחיד עומדים בפני הרבים ועוד שהוא דבר שפשט איסורו בכל ישראל לפי שאבותיהם פסקו הלכה כדברי האוסרים :

וכדי להתרחק האדם מן העבירה הוסיפו הכמים לאוסרו עוד שתי שעות וכו' משנה בפ"ק (יא :) ר"מ אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש רבי יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש ואיפסיקא הלכתא בגמרא כרבי יהודה ומפרש בגמרא דטעמא דרבי יהודה גזירה משום יום המעונן : **ומה** שכתב ומיהו כל שעה ה' מותר בהנאה וכו' רפ"ב (כא .) תנן כל שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמה לחיה ולעופות ומוכרו לעו"ג ומותר בהנאתו · ואמרינן בגמרא מתניתין דלא כרבי יהודה דאי רבי יהודה הא איכא שעה חמישית דאינו אוכל ומאכיל ואמאי דתנן ומוכרו לעו"ג פריך בגמרא פשיטא ומשני לאפוקי מהאי תנא דתניא ב"ש אומרים לא ימכור אדם חמצו לעו"ג אלא א"כ יודע בו שיכלה קודם הפסח וב"ה אומרים כל שעה שמותר לאכול מותר למכור רבי יהודה בן בתירה אומר כותח וכל מיני כותח אסור למכור כל שלשים יום קודם לפסח ופירש"י דריב"ב ס"ל כב"ש ואנן קי"ל כב"ה הלכך הכל מותר וכמ"ש רבינו : **ומ"ש** במאכיל לבהמה חיה ועוף שיעמוד עליהם שלא יצניעו ממנו וכו' שם אהא דתנן מאכיל לבהמה חיה ועוף עביד בגמרא צריכותא וכתב הרא"ש הפי' הנכון נראה לי מאכיל לבהמה חיה ועוף והוא עומד עליהם עד שיאכלו ולא יעלי' עיניו מהם עד שיאכלו ויבער המשויר :

ומתחלת

בחמין ומנקרין החמץ מהן כי אי אפשר לנקרן שלא ישאר בהן ח בין הכל כזית והכלי מצרפו וצריך ליתנן במתנה לעו"ג עד לאחר הפסח או לטוחן בטיט : (כו) שני חצאי כזית בצק שהן בעריבה (כז) וחוט של בצק מחברן רואין כל שאלו ינטל החוט והן ניטלין עמו חשיבי כזית במקום אחד וצריך לבער ואם לאו א"צ לבער ודוקא בעריבה אבל בבי' אפי' אם אין ניטלין ע"י חוט חשיבי כבמקו' א' לפי שמתחברין יחד כשמכבדין הבית: וב' בתים זה לפנים מזה וכחצי זית בכל א' או כחצי זית בבית וכחצי זית בעלייה או באכסדרה שלפני הבית מיבעיא אי חשיב במקו' אחד ולא אפשיטא וכת' בעל העיטור מבטל וא"צ לבער דכיון דבטלו הוי ספק דרבנן ולקולא וב"כ א"א ז"ל :

תמג חמץ משש שעות ולמעלה (א) ביום י"ד אסור מה"ת ולוקין עליו אע"פ שבעל העיטור כתב שאינו אלא מדרבנן [א] ובעל המאור כת' שמותר לאוכלו עד הלילה שבאכילתו משביתו והרמב"ם ז"ל כתב שלוקין עליו משש שעות ולמעלה ולזה הסכים א"א ז"ל וכדי להתרחק האדם מן העבירה הוסיפו (א) חכמים לאוכרו (ג) עוד ב' שעות (ד) דהיינו מתהלת שעה חמישית ומיהו כל שעה חמישית מותר בהנאה ויכול למוכרו לעו"ג אפילו הרבה ביחד שודאי לא יאכלו קודם הפסח (ה) ואפי' כותח ויכול להאכילו לבהמ' חיה ועוף ובלבד שיעמוד עליהם לראות שלא יצניעו ממנו ויבער

מה

מפרי"ש שלא להקל כנגד דבריו משום חומרא דחמץ אף שהוא שלא מן הדין ותדע דאף ר"י מפרי"ש לאו דינא קאמר דהיאך כתב כי אי אפשר לנקרן וכו' הלא עינינו רואות שנקיות הן מכל וכל ע"י רחיצה וגרידה אלא בעל כרחך כוונתו כדרך שכתב בעל הסמ"ק גופיה במצוה רכ"ב וז"ל ובעריבות ותיבות שלשין בהן חמץ אפי' ניקרו אותן בטוב לגמרי אין נותנין לתוכן המצות חמות וצריך לתת מפה או סדין להפסיק ביניהן ובין העריבה וכן לטוחן בטיט או ליתנן לעו"ג משום דרוב פעמים אי אפשר לנקרם שלא ישאר כזית בין הכל עכ"ל אלמא חומרא קאמר דאפילו טורח עצמו לנקרן בטוב לגמרי מ"מ יש לאסור משום גזירה שמא לא ינקרם היטב כמו שרגילים ברוב פעמים בשאר ימות השנה שאפילו מגררן ורוחצן אי אפשר לנקרן שלא ישאר כזית בין הכל ומשום הכי אסרינן לגמרי לנקר אפילו לשם ביעור דרגילין לנקר היטב וכל זה אינו אלא חומרא שלא מן הדין וכך אנו נוהגין להחמיר כמותו :

תמג חמץ מו' שעות ולמעלה ביום י"ד אסור מן התורה וכו' נראה מדברי רבינו דמסקנת הרא"ש כהרמב"ם דלוקין עליו ב"ת לענין דבעי ביעור גמור כדינו דהיינו בשרפה שאילו לא היה אסור אלא דרבנן כדברי ב"ה היה ביעורו בכל דבר וכן ראיתי למהר"ש לוריא שכתב וז"ל ולפי זה מצה כפולה בע"פ נהי דלא אסרינן כל המצה אלא אותו מקום שנכפל מכל מקום אסור בהנאה ובעי שריפה עכ"ל :

ומ"ש וכדי להתרחק כו' דין זה כתוב בסימן תל"א וחזר וכתבו כאן כדי ליתן טעם על מה שמותר בהנאה בשעה ה' אף ע"פ שאסור באכילה ואמר דכיון דטעם איסור האכילה בשעה ה' אינו אלא כדי להתרחק מן העבירה כלומר להרחקה יתירה שלא יטעה ביום המעונן דביום שאינו מעונן לא טעי בין חמישית לשביעית דבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב הלכך לא רצו לאסור כי אם באכילה לבד אבל בשעה ששית דאפילו בלא יום מעונן עבידי דמטעי בין ששית לשביעית לפיכך עשו ששית כמו שביעית לגמרי ואסרו אותה בהנאה כעין של תורה : **ומ"ש** ומיהו כל שעה חמישית מותר בהנאה ויכול למוכרו לעו"ג וכו' משנה ריש פרק כל שעה ומוכרו לעו"ג ומותר בהנאתו ובגמרא פריך פשיטא פי' דהא אמרת מאכיל ומוכרו והיינו הנאה ומשני לא צריכא שחירכו קודם זמנו כו' ורבינו שינה בלשונו ואמר תחלה ומותר בהנאה ואח"כ ויכול למוכרו ופירושו מותר בהנאה לפי אותה שעה לבד ולא עוד אלא אפי' יכול למכרו לעו"ג הרבה ביחד וכו' והוא ברייתא לשם : **ומ"ש** ואפילו כותח ברייתא לשם ב"ש אומרים לא ימכור אדם חמצו לעו"ג אלא אם כן יודע בו שיכלה קודם הפסח וב"ה כ"ש שמותר לאכול מותר למכור ר"י בן בתירא אומר כותח וכל מיני כותח אסור למכור קודם הפסח ופירש"י דר"י בן בתירא ס"ל כב"ש ונראה שזהו טעמו של הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ספ"ג שהשמיטו ברייתא זו משום דלדידן דקי"ל כב"ה הכל מותר וכסתם מתניתין כל שעה שמותר לאכול מאכיל כו' ואחריהם נמשך רבינו אלא שביאר יותר ואמר להדיא ואפי' כותח · אכן התוספות כתבו וז"ל אור"י בשם ר"ת דר"י אתי כב"ה ואסר בכותח משום דשם בעליו עליו ויודעים שהוא כותח של פלוני ויסברו שמוכרו בפסח ע"י עו"ג א"כ יסברו שבפסח מכרו ישראל לעו"ג ולכך אוסר ר"י למכור כותח לעו"ג עכ"ל וכן פסק בספר האגודה בסתם הלכך יראה לי דאין להקל נגד ר"י ור"ת דמימיהם אנו שותין . ועוד שהאגודה גדול האחרונים הביא דבריהם בסתם ועוד שדבריהם נראין יותר דאי כפרש"י דר"י בן בתירא כב"ש מאי אתא לאשמועינן הלא הכל נכלל בדברי ב"ש ומה לי חמץ בעיניה או תערובת חמץ ועוד למה פרט כותח בדוקא לימא סתם תערובת חמץ ועוד דהכי הל"ל אף כותח וכו' כיון דמוסיף הוא על דברי ב"ש הלכך יראה עיקר כדבריהם דאסור אפי' לב"ה ולאו דוקא כותח אלא כל מילי דשם בעליו כמו ביין שרף במדינת רוסי"א שנקרא שם בעליו עליו יין שרף של פלוני שאסור ג"כ למכרו שלשים יום קודם אם יודע בודאי שלא יכלה קודם פסח אלא שכבר נהגו להקל ואין שומעין להחמיר

דרכי משה

תמג (א) כת' בתה"ד סי' קכ"א דבשנת העיבור שהיום ארוך שבסוף ד' עדיין כמו ג' שעות עד חצות מותר לאכול יותר מד' ולעולם אוכל עד ב' שעות קודם חצות והרמב"ם כתב ריש ברכות בפי' המשניות דכל שעות שהוזכר בתלמוד כו' (ע"ל סימן תל"א) עד שליש היום וכ"כ מהרי"ל בשם מהרא"ק דד' שעות ר"ל שליש היום ודלא כתשובת מהרי"ב דאסר

פרישה

(כו) ב' חצאי זתים כו' בעריב' בסדקין שבעריבה רש"י : (כז) וחוט של בצק מחבר עיין ב"י : כי' תמג (א) ביום י"ד אסור מן התורה אפי' מחמץ של עו"ג אסור ליהנות ולוקין עליו דפסק כר' יהודא : (ב) ובעל המאור כתב כו' דפסק כר' שמעון ועיין בדרישה : (ג) עוד שתי שעות כו' גזירה משום יום המעונן כדלעיל וכבר כתב לעיל דמותר לאכול עד שליש היום : (ד) דהיינו מתחילת שעה חמישית יש מקשין מגיהא ל"ל למימר דהיינו מתחלת שעה חמישית וי"ל דקמ"ל דלעולם חולקים היום לי"ב שעות אף שהוא שנת העיבור והיום ע"ו שעות חולקין ז שעות ומאלה לו' שעות זמניות ואינו אוכל אלא עד ד' שעות זמניות ומתחילת שעה חמישית ואילך אינו אוכל וכמ"ש הרמב"ם כמ"ש לעיל בסי' תל"א ולאפוקי מדעת בעל ת"ה וכמ"ש שם ע"ש : (ה) ואפילו כותח בריש פרק כל שעה דף כ"א ועיין שם פי' הרר"י דמפרש רבותא בכותח ויש לתמוה על הב"י שלא מביא אלא פירש"י לחוד דלא מפורש ביה דברי רבינו

דרישה

דקי"ל כר"ש כו' ה"מ כשנתערב קודם פסח והתלמידים הגיהו ופסקו קודם וכתבו אחר הפסח ולכאורה ירא' שהוא הכרח להגיה כן לפי שאם כו' עד ועוד שאם נתערב קודם פסח ואין בו ס' היה חייב לבער כו' הרי לפנינו שכתב ואין בו ס' · אין לדקדק מכאן כלום דלא אוקמינן באין בו ס' אלא לפי אותו הגירסא שהיה כתוב בו ה"מ שנתערב קודם פסח דלאות' הגירסא ע"כ צריכין לומר דאיירי ר"ש בדלית ביה ס' דאל"כ מאי האי דקאמר דלא קנים ר"ש הא אפילו לכתחלה מותר לערבו ולאוכלו בפסח מכ"ש לערבו ולהשהותו עד אחר פסח וכמ"ש רבינו בס"ס תמ"ז וכתבתי לשונו לעיל ואין לומר כמי דאיירי בתערובות שיש בו כזית בכא"פ בשלא כדרכו דהא ר"ש בכל מיני תערובת איירי כמ"ש רבא חמץ קודם פסח במשהו לאחר פסח בין במינו בין בשאינו מינו מותר ולא בכל תערובת מיירי דאית בהו כזית בכא"פ בשלא כדרכו ובכדרכו לית בו כ"כ א"פ אלא בכותח ואיכך דקא מסיק עמו אחרי בגמרא אמרו שם בפרק אלו עוברין אלא הנח לכותח הבבלי דלית ביה כזית בא"פ אי בעיני' דקסריף קאכיל ליה בטלה דעתו אצל כל האדם ואי משטר קשטיר ליה לית ביה כזית בכא"פ ומדקאמר הנח לכותח כו משמע דוקא בכותח ואיכך דקחשיב בהדיא אינו כן ולא בסתם שאר תערובות ומש"ה אי הוה גירסא הספרים כשנתערב קודם הפסח היינו מוכרחים לפרשו דאיירי בדלית ביה ששים אבל לפי גירסת ספרים דידן דגרסינן ה"מ כשנתערב אחר הפסח לעולם איירי בדלית ביה ס' וכאשר הוכחתי דמוכרח לומר כן :

סי' תמג [א] ובעל המאור כתב כו' דפסק כר"ש דפרק כל שעה דף כ"ח סוף ע"א תניא חמץ בין לפני זמנו בין לאחר זמנו עובר עליו בלאו דברי רבי יהודא ר"ש אומר חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום ופירש"י לפני זמנו משש שעות עד שתחשך והכי בעל המאור ובעל העיטור תרוייהו פסקו כר"ח אלא דבעל העיטור

חדושי הגהות

ח צ"ע דבמאי איירי הר"ר יחיאל אי בשעשוי לחזק הא תנן במתני' דכשעשוי לחזק אינו חייב לבער עד שיהא כזית במקום א' ולא אמרי' הכלי מצרפו שיהא כאילו היה כזית במקום א' אבל כשהוא בב' מקומות אפילו הוא כזית א"צ לבערו ולא אמרינן הכלי מצרפו ואי איירי בשאין עשוי לחזק מאי אריא משום דהכלי מצרפו הא אפילו פחות מכזית חייב לבער ול"ל צירוף כלי ונ"ל דס"ל לרבינו יחיאל דלעולם פחות מכזית א"צ לבער אפילו במקום שאינו עשוי לחזק והא דאמר ר"י אמר שמואל דבמקום שאינו עשוי לחזק אפילו פחות מכזית חייב לבער היינו שיש פחות מכזית במקום אחד אבל לעולם בעינן שיהא בין הכל כזית וטעמא משום שהכלי מצרפו וכמ"ש ה"ר יחיאל וא"כ איירי ה"ר יחיאל שפיר במקום שאינו עשוי לחזק (מהרל"ח) : ט והוכרח לפרש דבבית אפי' מדובק בגומות חייב לבער דאל"כ אפי' בעריבה נמי חייב לבער ובגמ' מחלק בין עריבה לבית משמע דאפילו בגומות דבעריבה שרי בבית אסור אכן משמע מדברי ה"ה דס"ל דכל שאינו עשוי לחזק אפילו לא הוי בכל העריבה אלא חצי זית חייב לבער וזה שלא כמש"ל לדעת ה"ר יחיאל מפרי"ש (מהרל"ח) :

מה ששיירו ממנו ומתחלת שעה ששית ומעלה אסרוהו גם בהנאה (ב) (ו) ואם קידש בו האשה אינה מקודשת כיון שאסרוהו בהנאה לכל ישראל הלכך ישראל שהיה בידו חמץ של חבירו בפקדון והגיע הפסח יעכבנו עד שעה חמישית ואם לא באו בעליו ימכרנו לעו"ג ואם לא מכרו צריך לבערו בזמן איסורו (ז) אפי' אם אינו חייב באחריותו מעשה וקנתה שפחה עו"ג ירקות בחמץ אחר שש והתירם ר"ת א לפי שאינו תופס דמיו כדאמרינן בחולין (ח) החמצן של עוברי עבירה לאחר הפסח מותר מפני שהן מחליפין :

תמד **ארבעה** עשר שחל להיות בשבת בודקין

בית יוסף

ומתחלת שעה ששית ומעלה אסרוהו גם בהנאה ואם קידש בו אשה אינה מקודשת בפ"ק (ז·) אהא דפריך וניבטליה בשית מעני כיון דאיסור' דרבנן עליה כדאורייתא דמי ולאו ברשותיה קאי ולא מצי מבטל ליה דאמר רב גידל אמר רב המקדש מו' שעות ולמעלה אפילו בחיטי קרדנייתא אין חוששין לקידושיו ופירש"י המקדש מו' שעו' ולמעלה מתחלת שש דאיסור דרבנן הוא וכ"ד הרמב"ם שכתב בפ"ה מה' אישות המקדש בדבר שהוא אסור בהנאה אינה מקודשת ואפילו היה אסור בהנאה מדבריהם כגון חמץ בשעה ו' מיום י"ד אינה מקודשת והתוס' כתבו שר"ת חולק ואומר דע"כ לישנא דמשש שעות ולמעלה מסוף ו' משמע כדאמרינן לעיל דכ"ע חמץ מו' שעות ולמעלה אסור ובודאי דמסוף ו' הוא כדמוכחי לה מאך חלק לפיכך פירש דה"ג מסוף שש קאמר וכ"ת היכי מוכח דבאיסורא דרבנן בלחוד לאו ברשותיה קאי י"ל דהכא נמי איסורא דרבנן הוא דחיטי קרדנייתא חמץ נוקשה הוא ולא מיתסר לפני זמנו אלא מדרבנן הלכך מייתי ראיה לחמץ דאורייתא בשעות דרבנן דלאו ברשותיה קאי מחמץ דרבנן בשעות דאורייתא וכתב הר"ן ולפי זה אפשר דחמץ דרבנן בשעות דרבנן חוששין לקידושיו ונקט מו' שעות ולמעלה למיכלל דבכל חמץ אפילו דרבנן אין חוששין לקידושיו אבל אין הכי נמי דבחמץ דאורייתא אפילו מתחלת ו' אין חוששין לקידושיו אבל הרמב"ן כתב דדוקא נקט מו' ולמעלה דהיינו מסוף ו' דאלו מתחילת ו' אפי' בחמץ דאורייתא חוששין לקידושיו משום דדלמא אתו למיטעי ולמימר דה"ה למקדש בד' וה' ושרי אשת איש לעלמא ואפ"ה שפיר מייתי דמאי דאסרוהו רבנן עליה לאו ברשותיה קאי כיון דאמרינן דנוקשה מו' שעות ולמעלה אין חוששין לקידושיו וכיוצא בזה הוא דעת הר"ן ז"ל וכתב הרא"ש בריש פרק כל שעה שגם בעל העיטור פירש דהא דרב גידל מתחלת שעה שביעית מיירי אבל בשעה ו' חוששין ובעל המאור כ' אע"פ שהביא הרי"ף לרב גידל אין נראה לנו לסמוך עליה דרב לטעמיה דס"ל כרבי יהודה דאמר חמץ מו' שעות ולמעלה אסור מן התורה בהנאה אבל לדידן דקי"ל כר"ש דאמר דבין לפני זמנו בין לאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום חוששין לקידושין ולקמן נדקדק בפסק זה דיראה דאע"ג דרב פסק כר"ש היינו דוקא לאחר זמנו אבל לפני זמנו קי"ל כרבי יהודה ואיתא לדרב גידל וגם הר"ן בפ"ק כתב שאין דברי בעל המאור נכונים בעיניו ורבינו סתם דבריו פה כדעת רש"י והרמב"ם אבל באבן העזר כתב דברי הרא"ש בספ"ב דקידושין שהם כדברי ר"ת : **ומ"ש** הלכך ישראל שהיה בידו פקדון של חמץ וכו' בפ"ק דפסחים (יג:) אמרינן שכך הורה רבי ליוחנן חקוקה : **ומ"ש** ואם לא מכרו צריך לבערו בזמן היסורו אפילו אם אינו חייב באחריותו הכי משמע מה הוא עובדא דיוחנן חקוקה : מעשה שקנתה שפחה עו"ג ירקות בחמץ וכו' בא"ח כתוב מעשה זה :

תמד ארבעה עשר שחל להיות בשבת בודקין בליל י"ג ומבערין הכל מלפני השבת וכו' בפרק אלו עוברין (מט·) תנן י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת דברי רבי מאיר וחכ"א בזמנו ר' אלעזר ב"ר צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנם ובפ"ק (יג:) ת"ר י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ושורפין תרומות תלויות וטמאות וטהורות ומשיירין מזון שתי סעודות מן הטהורות כדי לאכול עד ד' שעות דברי רבי אלעזר איש ברתותא שאמר משום רבי יהושע אמרו לא זזו משם עד שקבעו הלכה כמותו והרי"ף כתב בספ"ק הא דרבי אלעזר איש ברתותא ובפרק אלו עוברין כתב דקי"ל כרשב"צ דקאי כרבי אלעזר איש ברתותא וכתב הרב רבי' נסים בספ"ק בשם ה"ר אפרים דאיכא למידק עליה היאך כ' דקי"ל כרבי אלעזר ב"ר צדוק דקאי כרבי אלעזר איש ברתותא והא בתרתי פליגי בחולין ובתרומה בחולין דלר' אלעזר איש ברתותא מבערין את הכל ואפילו חולין מלפני השבת ורבי אלעזר ב"ר צדוק אמר חולין בזמנן ופליגי בתרומה דרבי אלעזר ברבי צדוק סבר תרומה מלפני השבת בלא שיור כלל ורבי אלעזר איש ברתותא סבר דמשיירין ממנה מזון שתי סעודות אלו דבריו ז"ל ואינם נכונים דמאי דקאמר דפליגי בתרומה משום דלא תני רשב"צ שיור בתרומה ליתא שכבר פירש"י עלה דההיא דא"ר מאיר מבערין את הכל מלפני השבת דהיינו בשיור דכל היכ' דאמרי' מבערין בשיור משמע ודקא קשיא ליה דפליגי בחולין דר"א ב"ר צדוק אומר חולין בזמנן ורבי אלעזר איש ברתותא אומר דמבערין את הכל מלפני השבת איכא למימר דרבי אלעזר איש ברתותא לא איירי בחולין אלא בתרומה ואע"ג דאמר הכל כלישנא דר"מ דלקמן אפשר לומר דמשום דתנא תרומות תלויות טמאות וטהורות תנא הכל ואפילו תימא שאפילו חולין בכלל אפשר שלא קבעו הלכה כמותו אלא בעיקר מחלוקת דהיינו תרומה מלפני השבת שעליה נחלקו כדאיתא בגמרא וכיון שכן לא נקטינן כרבי אלעזר איש ברתותא בחולין ושבקין רבנן ורשב"צ דאמרי חולין בזמנן ועוד דאמרינן התם א"ר אלעזר ב"ר צדוק פעם אחת שבת אבא ביבנה וחל י"ד להיות בשבת ובא זונין ממונה של בית ר"ג ואמר הגיע זמן לבער את

החמץ

בית חדש

להחמיר והמחמיר תע"ב : **ומ"ש** ומתחלת שעה ששית ומעלה אסרוהו גם בהנאה ואם קידש בו אשה אינה מקודשת מימרא דרב גידל בפ"ק ובפרק כל שעה ומשמע מפשט לשון רבינו שר"ל אם קידש אשה בחמץ גמור מתחלת שעה ששית דהיינו חמץ דאורייתא ושעות דרבנן וזהו ע"פ פירוש ר"ת בהסיא דרב גידל שהסכים אליהם הרא"ש בפרק כל שעה ופר' האיש מקדש ודלא כדמשמע מפי רש"י בהסיא דרב גידל דאפילו בחמץ דרבנן ושעות דרבנן אינה מקודשת וכן פסק להדיא באבן העזר סוף סימן כ"ח אבל הבית יוסף כתב שדברי רבינו בכאן הם כדעת רש"י והרמב"ם הפך מ"ש באבן העזר ולא דק ולענין הלכה כבר כתבתי באבן העזר לשם שלענין מעשה אין להקל לפוטרה בלא גט אפילו בחמץ דאורייתא ושעות דאורייתא חה על פי סברא אחת מסברת התוספות וכאן אין מקומו להאריך בזה : **ומ"ש** והלכך ישראל שהיה בידו חמץ כו' פרק קמא דפסחים אמרינן שכך הורה רבי ליוחנן חקוקה · והפוסקים בשמיטוהו וצ"ע למה : **ומ"ש** ואם לא מכרו צריך לבערו בזמן איסורו ואפי' אם אינו חייב באחריותו זה אינו מפורש לשם וגם קשה למה צריך לבערו : **ומ"ש** מהא דתניא בפ"ק בעו"ג שהפקיד חמצו אצל ישראל דאינו חייב לבערו אם לא קבל עליו אחריות כדלעיל בסימן ת"מ ועוד נתבאר לעיל בסימן תמ"א דדוקא המלוה על המשכון אמרינן דישראל מוישראל קונה וצריך לבערו אבל פקדון בעלמא לא · ונראה בעיני דהא דכתב רבינו דצריך לבערו לא משום שיהא שום איסור על הנפקד אם לא ביערו דהא ודאי ליתא אלא כדי להציל למפקיד שלא יעבור עליו דאף על פי דאפשר שנזהר מזה למוכרו לעו"ג בקנין גמור בענין שלא יעבור עליו מכל מקום אין ספק מוציא מידי ודאי ושמא לא נזכר עליו או לא נזדמן לידו שימכרנו בענין שלא יהא עובר עליו הלכך צריך הנפקד לבערו ולמד רבינו דין זה מדחזינן ליוחנן חקוקה שהטריחו רבי למכרו בשוק בשעה חמישית כדי שלא יעבור עליו המפקיד אם כן ה"ה דצריך לטרוח לבערו אם לא מכרו וק"ל :

מעשה וקנתה שפחה ירקות וכו' וקשה מה ראייה מההיא דתניא בפ"ק דחולין חמץ של עוברי עבירה כו' שאני התם דחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא דרבנן כר"ש דקי"ל כמותו הלכך לא החמור רבנן בחליפין דידיה אבל חמץ משש שעות ולמעלה דאסור ד"ת כר"י דקי"ל כמותו הלכך אעפ"י שאינו תופס דמיו דאורייתא מדרבנן מיהא אסור ואעפ"י דאף באיסורי הנאה דאורייתא אמרינן בסוף האיש מקדש דאם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת כבר פי' רש"י בעבודת כוכבים בפ' ר' ישמעאל דדוקא לאשה שרי לאיתהנויי שאינן דמי ערלה לגבי דידה ואעפ"י שגם הוא נהנה במה שמתקדשת לו בו גבי קידושי אשה לא החמירו כ"כ עיין בדברי הרא"ש ס"פ האיש מקדש האריך בזה וכה"ג כתבו התו' בפ"ק דחולין דלדידיה אסור מדרבנן מיהא דאל"כ מאינו דמי' לחמץ בפסח שאם רצה מוכרו לעו"ג וגם בהסיא דחמץ של עוברי עבירה פרש"י להדיא דדוקא לאחריני שרי אבל לא לעצמן של עוברי עבירה ודלא כדעת הרמב"ם שהביא הר"ן ז"ל בריש פ"ק דחולין וא"כ למה התיר ר"ת הירקות אפי' לעצמו ונראה דמאחר שהשפחה קנתה הירקות בלי ידיעתו של בעל החמץ כלאחריני דמי וכי היכי דבחמץ של עוברי עבירה מותר אפילו מדרבנן לאחריני דליכא למימר לגבייהו דא"כ מאינו דמים לחמץ בפסח א"כ ה"ה בחמץ בסוף שש אעפ"י שהוא דאורייתא אין לאסור כלל מדרבנן דהכא נ"כ ליכא למימר דא"כ מאינו דמי' לחמץ בפסח שהרי הוא עצמו לא מכרו וגם השפחה עשתה כן בלי ידיעתו כ"ל ולהכי נמי הביא ר"ת ראיה מההיא ברייתא דחמץ של עוברי עבירה דאיתא בפ"ק דחולין דאילו לענין שאין איסור חמץ תופס דמיו לא ה"ל להביא ראייה מכאן אלא מסוף פרק האיש מקדש משנה וגמרא דלשם מבואר עיקר דין זה בפירוש דכל איסורים שבתורה אינן תופסים דמיהם חוץ מעו"ג והקדש ושביעית אלא ודאי דלהכי הביא ראיה מכאן כדי לן ורווי דאפילו איסור דרבנן ליכא דדמי לאחריני כדפי' :

תמד ארבעה עשר שחל להיות בשבת וכו' פלוגתא דתנאי בפ"ק ופרק אלו עוברין הביאם ב"י וגם הביא דברי הרי"ף ומה שכתב הר"ן לפרש דבריו והקשה ב"י על פי' הר"ן דלא פסק הרי"ף דמבערין הכל מלפני השבת אלא בתרומה בלחוד אבל בחולין ס"ל דמבערין בזמנן כיון שיש להן אוכלין מרובין דאין דרכו של הרי"ף לפסוק הלכה בדבר שאינו מצוי בזמן הזה וזו ודאי קושיא היא ונראה לע"ד דודאי אין ספק דהרי"ף ס"ל דחולין בזמנן כמו שפי' הר"ן ומה שאמר הרי"ף דהלכה כר"א איש ברתותא אע"ג דלא דיבר איש ברתותא כי אם בתרומה עיקר הפסק אינו אלא דחולין בזמנן דכיון דלא הזכיר איש ברתותא בדבריו אלא תרומה דמשיירין ב' סעודות ולא כלל דין חולין ותרומה ביחד ולומר דמבערין את הכל מלפני השבת ומשיירין ב' סעודות אלמא דוקא קאמר תרומה אבל חולין בזמנן כר"א בר צדוק ולא צריך לפרש כפי' הר"ן דעיקר פסק הרי"ף הוא בתרומה וכך נראה ממ"ש הרמב"ן בספר המלחמות גם הרב המגיד כתב כפי' שכך העמידו דברי ההלכות אלא דהב"י הקשה עוד דאם כן הרא"ש שכתב כלשון הרי"ף

נמי

דרכי משה

דאסר לאכול רק עד ד' שעות ביום אף בשנת העיבור : (ב) ובתשובת בר ששת סי' ת' דאסור ליהנות בפסח מחמצו של עו"ג וכן הוא לקמן סי' ת"נ :

וכ"כ

דרישה

רבינו יפה : (ו) **ואם** קדש בו אשה אינה מקודשת כיון דאיסורא דרבנן עליה כדאוריית' דמי : (ז) **אפילו** אם אינו חייב באחריותו ואע"ג דבכה"ג בחמצו של עו"ג א"ל לבערו כמ"ש לעיל בסי' ת"מ שאני עו"ג כו' דאין ביד ישראל לשלום שלו לבערו מן העולם משא"כ בישראל המפקיד שמזמן הזה והלאה אסור לו בהנאה לכך צריך לבערו לטובת המפקיד שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא אבל הנפקד נלפע"ד דאינו עובר עליו כיון שלא קיבל עליו אחריות : (ח) **החמצן** של עוברי עבירה כו' מותר ענין בפ"ק דחולין דף ד' דמייתי ברייתא זו ופי' שם רש"י ותוס' דלוקא לאחרים מותרין אבל המחליף אסיר מדרבנן ועיין ב"י :

ומכה

פרישה

העיטור ס"ל דאף דאינו עובר עליו מ"מ מדרבנן אסור ובעל המאור ס"ל דאפילו באכילה מותר והרמב"ם והרא"ש פסקו בלפני זמנו כר"י ובלאחר זמנו אם מערב החמץ כר"ש ע"ש באשר"י וב"י הביאו וצ"ל דלא ס"ל לבעל המאור דרשה דאך ביום הראשון תשביתו אך לחלק ובעל העיטור ס"ל לאסמכתא והא דתנן אור לי"ד בודקין את החמץ ס"ל דאתאן לר"י · א"נ מש"ה בודקין את החמץ באור י"ד כדי שיהא כולו מצוי לפניו וישביתו באכילתו למחרת ביום י"ד וגם הא דתנן שורפין בתחילת שש ס"ל דאתאן לר"י · והא דכתב לא תשחט על חמץ דם זבחי אפשר דר"ש מפרשו לא תביא עם קרבן פסח לחם חמץ ולזבחו עליו כמו שזובחין קרבן תודה ועיין שם בתו' דיש להו שיטה אחרת וכתבו וגם לר"ש אסור באכילה מדאורייתא

ואינו מתיר אלא בהנאה לפ"ז נתיישבו הסוגיות דאתאן ג"כ כוותיה דר"ש ע"ש אבל הרא"ש והרמב"ם ורבינו עכ"פ פסקו כרבי יהודה לאסרו גם בהנאה :

משיירין

חדושי הגהות

תמג א לא שהתיר ר"ת שמותר להחליף החמץ בירקות דהא מ"מ נהנה מחמץ ופשיטא דאסור אף כי אינו תופס דמיו כמו שאסור למכור החמץ אחר שש שעות אלא ר"ל שאין החמץ תופס דמיו שיהיו הירקות כגוף האיסור ונ"מ שמותר לקנותן מהשפחה בדמים או לקבלן הימנה במתנה אבל לא שיבאו ליד הישראל בחליפי חמצו דא"כ הרי נהנה מחמץ או ר"ל כיון שכבר קנתה השפחה הירקות ה"ל דיעבד וכל איסורי הנאה שאין תופסין דמיהם בדיעבד דמיהם מותרים אפילו לעצמן כדמשמע לקמן סימן ת"ן דהא דתנן גבי ערלה וכלאי הכרם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת דאפילו לעצמן מותרין בדיעבד ושתי הסברות הללו כתבם הר"ן בפרק האיש מקדש וע"ש (מהרל"ח) :

ר"ל

בודקין בליל י"ג ומבערין הכל לפני השבת [א] ומשיירין מזון ב' סעודו' לצורך השבת דסעוד' ג' (א) זמנה אחר המנחה ואז אינו יכול לעשות' לא במצה ולא בחמץ וטוב לעשותה בפירות (ב) ור"ת היה נוהג לעשות' [ב] (ג) במצה עשירה שנילושה במי פירות (ד) וכן הורה רש"י לבער הכל לפני השבת ולשייר מזון ב' סעודו' ולא לאכול מצה כדי שיאכל אותה בלילה לתיאבון וטוב לבער בע"ש קודם חצות אע"פ שמותר לאחר חצות שלא יבאו לטעות בשאר השנים לבער אחר חצות (ה) וביום השבת יבטל: תשובה לא"א הרא"ש ז"ל ששאלת י"ד שחל להיות בשבת אם יכול לומר לעו"ג להוליך המפה והקערות חוץ לבית לא ידענא למה צריך להוציא המפה והקערות חוץ לבית אלא א ינער המפה ויקנח הקדרות יפה באצבעו ויטמנם מן העין עם שאר כלי החמץ שנשארו: ההולך ביום י"ד לדבר מצוה כגון למול את בנו או לאכול סעודה ראשונה של אירוסין

החמץ והלכתי אחר אבא וביערנו את החמץ דלאלמא חולין בזמנן דקי"ל בכל דוכתא מעשה רב וז"ש הרי"ף דקי"ל הרמב"ם דקאי כרבי אלעזר איש ברתותא בתרומה קאמר דאלו בחולין פשיטא דקי"ל כוותיה דרבנן דפליגי עליה דרבי מאיר בחולין כוותיה קיימי ועוד דקי"ל מעשה רב ע"כ לשון ה"ר נסים ודבריו תמוהין בעיני דהולך יעלה על דעת שהרי"ף לא בא לפסוק הלכה כחולין אלא בתרומה שהוא דבר שאינו מצוי בזמן הזה וכבר נודע שאין דרכו של הרי"ף לכתוב אלא דברים הנוהגים בזמן הזה לפיכך נ"ל דהא דא"ר אלעזר איש ברתותא מבערין את הכל מלפני השבת אחולין נמי קאי ומשיירין מהן מזון ב' סעודות כי היכי דקתני שמשיירין מתרומות טהורות והא דתנן בפרק אלו עוברין מבערין את הכל מלפני השבת היינו בלא שיור כלל שהרי לא נזכר שום שיור בדבריו וחכ"א בזמנן פירוש מבערין את הכל מלפני השבת חוץ ממה שצריכין לב' סעודות שמשיירין אותו לאכול בשבת ואם יותיר ממה ששיירו יבערו אותו בזמנו דהיינו ביום השבת וכן מה שאמר רבי אלעזר ב"ר צדוק חולין בזמנן הוא בענין זה שמבערין אותן מע"ש ומשיירין מזון ב' סעודות והנותר מהם מבערין אותו בזמנו דהיינו בשבת ובדין ה"ל להרי"ף לכתוב דקי"ל כחכמים דקיימי כר"א איש ברתותא דהא קיימי כותיה לגמרי אלא שנתכוון ללמדנו דר"א איש ברתותא איירי נמי בחולין אע"פ שאינו מפורש בדבריו ולפיכך כתב דר"א ב"ר צדוק קאי כוותיה ואי אפשר לומר דאתרומה קאי דהא סתמא קתני בה דמבערין אותו מלפני השבת ובלא שיור משמע והיינו דלא כר"א איש ברתותא אלא ע"כ בחולין קאמר דקאי כוותיה ונמצא לפ"ז דלהרי"ף מבערין חולין מע"ש ומשיירין מהם מזון ב' סעודות לאכול בשבת וכן דעת הרמב"ם בפ"ג וכ"כ שהיה מפרש רבינו דברי הרי"ף שהרי הרא"ש כתב דברי הרי"ף ממש משמע דס"ל כוותיה ואם היה מפרש אותם כמו שפירש הר"ן לא היה לו לרבינו לכתוב סתם דעת הרמב"ם ולהשמיט דעת הרא"ש:

ומ"ש רבינו שבודקין בליל י"ג כ"כ הרמב"ם בפ"ג ופשוט הוא דאפילו מ"ד שאין מבערין לפני השבת מ"מ צריך לבדוק לפני השבת שהרי בליל שבת אינם יכולים לטלטל הנר כדי לבדוק:

ומ"ש רבינו דסעודה ג' זמנה אחר המנחה כבר נתבאר בסימן רצ"א:

ומ"ש ור"ת היה נוהג לעשותה במצה עשירה כ"כ התוספות והרא"ש בר"פ ע"פ (לט:) ואם עושה הסעודה ג' במצה עשירה צריך לעשותה קודם שעה י' דמשם ואילך אסור לאכול פת כמו שיתבאר בסימן תע"א:

ומ"ש וכן הנהיג רש"י לבער הכל לפני השבת וכו' ולא לאכול מצה כדי שיאכל אותה בלילה לתיאבון פי' שלא תאמר יבער כל חמץ מלפני השבת ולא ישייר כלום ובשבת יאכל מצה דא"כ נמצא שלא יאכלנה בליל פסח לתיאבון ואין להקשות יבער הכל מלפני השבת ולא ישייר כלום ובשבת יאכל מצה עשירה דכיון דאין סיפק בידי כל אדם לעשות מצה עשירה לכל הג' סעודות לא אטרחו רבנן:

ומ"ש וטוב לבער בע"ש קודם חצות כ"כ המרדכי בספ"ק וז"ל הנהיג רש"י כשחל י"ד להיות בשבת לשרוף חמץ בע"ש קודם חצות גזירה שמא ישהה אותו לשנה הבאה אחר חצות וצריך לשורפו שלא יחליף בשאר השנים דקי"ל דאין ביעור חמץ אלא שריפה עכ"ל ורבינו החליף לשון שריפה בלשון ביעור משום דלא ברירא ליה אי הלכתא כרבי יהודה או כחכמים:

ומ"ש וביום השבת יבטל פשוט הוא מהטעם שנתבאר בסימן תל"ד דלא סגי בביטול דלילה לפי שחוזר וזוכה בפת ששייר למאכלו ויש לחוש שמא ישאר ממנו בבית ויעבור עליו: תשובה לא"א ז"ל ששאלת י"ד שחל וכו' בכלל כ"ד ונראה דבוש במפה פירורי לחם דקים מיירי ומש"ה קאמר שינער המפה ושוב אינו עובר עליהם שאין בהם שיעור וגם הם נדרסים ברגלים והם מתבערים מאליהן וא"צ להוציא המפה מרשותו ומטעם זה ג"כ א"צ להוציא הקערות מרשותו אלא מקנחן יפה באצבעו ואותו קינוח נדרס ברגלים והוא מתבער מאליו: כתב הכלבו בשם רבינו האיי מנהגא דחזי לנא דאין מבשלין דייסא ולא כל דבר שמבשלין שיצטרך הדחה בי"ד שחל להיות בשבת (א) וכן אין עושין פת לנומה בקערה מכיון שצריך להדיחו עכ"ל וכ"כ בשבלי הלקט בשם הגאונים: כתב הרמב"ם בפ"ג שאם נשאר מן החמץ ביום שבת אחר ד' שעות מבטלו וכופה עליו כלי עד מוצאי י"ט ומבערו והגהות כתבו והרגילים לתת הפת שנשאר לעו"ג ראוי לתת לו ע"מ שלא לצאת בו לר"ה דרך הערמה ודבר מועט אבל לתת לו ע"מ לצאת אסור וענין איסור דבר זה נתבאר בסימן שכ"ה:

ההולך ביום י"ד לדבר מצוה וכו' משנה בפרק אלו עוברין (מט.) ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו או לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בתוך הבית אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבער ואם לאו יבטלנו בלבו וטעמא משום דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה אלא שחכמים הצריכו ביעור כמו שנתבאר בסימן תל"א ובמקום ביטול מצוה אוקמוה אדאורייתא: ומ"ש רבינו לאכול סעודה ראשונה של אירוסין שם בגמרא ורמינהו ההולך לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו יחזור מיד א"ר יוחנן ל"ק הא ר"י הא רבי יוסי דתניא סעודת אירוסין רשות דברי ר' יהודה ר"י אומר מצוה והשתא דא"ר חסדא מחלוקת בסעודה ב' אבל בסעוד' ראשונה דברי הכל מצוה

כמי סובר כן דחולין בזמנן ולא ה"ל לרבינו לכתוב סתם דעת הרמב"ם ולהשמיט דעת הרא"ש עכ"ל. ולע"ד נראה ליישב דסבירא ליה לרבינו דמאי דנפסק הלכה חולין בזמנן ר"ל דבזמנן נמי שפיר דמי ולא כמ"ד דמבערין מלפני השבת דוקא דלעו"ג דאין בפירור וזרות לרוח אב מלאכה מכל מקום טורח בשבת שלא לצורך כיון דאפשר לבערו מלפני השבת דלפני זה ראוי לנהוג לכתחלה לבער את הכל מלפני השבת ועי"ל שיור אבל אם עבר ושכח או נאנס מבערין בזמנן ומשום הכי כתב רבי' בסתם ארבעה עשר שחל להיות בשבת בודקין ליל י"ג ומבערים הכל מלפני השבת וכו' מדלא אמר חייבים לבער הכל מלפני השבת אלמא דאינו חיוב מעיקר ההלכ' אלא ר"ל כך הוא הסדר הנכון על פי המנהג ולכן אמר אחר זה וכן הנהיג רש"י וכו' דמנהג זה נהגו בו על פי רש"י ז"ל אף על פי שעיקר ההלכה דחולין בזמנן ובמקצת ספרי רבינו כתוב וכן הורה רש"י וט"ס הוא וצריך להגיה וכן הנהיג רש"י וכו' אבל מה שפירש בית יוסף והסכים דעת הרי"ף לדעת הרמב"ם וכן נראה מלשון ה"ר ירוחם ח"א אינו נכון לע"ד כמו שהקשה ב"י עצמו דה"ל להרי"ף לפסוק הלכה כחכמים ומה שהשיב ע"ז אינו יישוב כלל אלא כדפרישי' עיקר: ומה שאמר דסעודה ג' זמנה אחר המנחה וכו' כך פירש רש"י בפ"ק וכך היא דעת רוב פוסקים כדלעיל בסימן רצ"א אבל הר"א ממיץ בספר יראים כתב ב' סעודות ב' שביעות יחלק לג' סעודות ואין מכאן ראיה שסעודה ג' שאכלה קודם ד' שעות לא יצא עכ"ל נראה דס"ל דאף על גב דבפרק כל כתבי משמע דסעודה ג' במנחה היא היינו לכתחלה היכא דאפשר אבל בע"פ דלא אפשר ליכא ראיה דלא יצא בדיעבד קודם מנחה וכ"כ המרדכי פ"ק והג"מ פ"ג דחמץ על שם הרא"מ גם הרוקח בסימן רס"ז כתב שכך א"ל הרא"ם משמע דכך הורה לו למעשה: ומ"ש וטוב לעשותה בפירות כ"כ בהגהות סמ"ק סימן כ"ח: ומ"ש ולא לאכול מצ' כדי שיאכל מצה לתיאבון נראה דסבירא ליה אפי' קודם מנחה בשחרית דאינו בכלל כבועל ארוסתו אלא מאיסור חמץ ואילך כרוב גאונים דלא כהרמב"ן לקמן בסימן תע"א גם לא כתוספתא הביאה הרוקח דאוסר לו מצה לאכול ב' סעודות אפילו הכי אין לאכול מצה כל היום כדי שיאכל בליל' לתיאבון וסמך לזה מירושלמי דרבי לא אכל בערב פסח כדי שיאכל בלילה לתיאבון א"כ לפחות כל אדם לא יאכל מצה בערב פסח כדי שיאכל מצה בלילה לתיאבון ויראה דגם זה אינו מעיקר הלכה דקי"ל דאין איסור במצה קודם איסור חמץ אלא שרש"י הנהיג כן ע"פ הסמך מהירושלמי כדפרישי': כתב במרדכי דמביאין מים ללוש בליל י"ג ולא בערב שבת שמא יקדים קודם הערב שמש או יאחר ויחלל שבת ועיין במה שכתבתי בסוף סי' תנ"ה בשם הרוקח:

תשובה להרא"ש וכו' נראה דוקא בכהאי גוונא שאין שם אלא לחלוחית חמץ ופירורין שאין בהם כזית ונדרסים ברגלי אדם אבל בדאיכא בהם כזית וכל שכן יותר צריך ליתנו לכלבים וכן כתב בהגהות סמ"ק אלא שלא יתן לעו"ג על מנת שיוציאנו ואם היה חמץ הרבה העו"ג יוציאנו בודאי ואסור ליתנו לו ולפרר ולזרות לרוח איכא משום טורח בשבת כעובדא דחול וגם שמא הרוח ישאנו לר"ה וכן נראה ממ"ש ה"ה פ"ג בדין המוצא חמץ ביום טוב וכ"כ הרוקח בפירוש נותנו לכלבים ולתרנגולים ולא יזרה לרוח בשבת מיהו בעל המאור כתב אמאי דאמרו חכמים בזמנן דש"ד לפרר ולזרות לרוח או להטיל לים בשבת ואין בזה אב מלאכה ובלבד שלא יעבירנו ברשות הרבים עכ"ל והכי משמע מדתניא אמר ר"א בר צדוק פעם אחת שבת אבא ביבנה וחל י"ד להיות בשבת ובא זונן ממונה של בית ר"ג ואמר הגיע זמן לבער את החמץ והלכתי אחר אבא ובערנו את החמץ ואין זה אלא בדרכים שכתב בעל המאור לפרר וכו' וכן עיקר: ומ"ש הרמב"ם לכוף עליו כלי עד מוצאי יום טוב הראשון איכא להקשות דלא אשכחן הכי אלא במוצא חמץ ביום טוב דמוקצה הוא אבל זה שאינו מוקצה כל שעה חמישית מוטב לפררו וכו' אכן לקמן בסימן תמ"ו התבאר דלרמב"ם ניחא דכל שעה חמישית אית ביה משום מוקצה גם התיישב עובדא דזונן לדעת הרמב"ם ע"ש והמנהג ליתנו לכלבים אם אפשר ושלא לפרר וכו': ההולך וכו' או לאכול סעודה ראשונה של אירוסין או של סבלונות בבית חמיו בפ' אלו עוברין תניא סעודת אירוסין רשות דברי ר"י ר' יוסי אומר מצוה אמר רב חסדא מחלוקת בסעודה שנייה אבל בסעודה ראשונה דברי הכל מצוה תניא אמר ר"י אני לא שמעתי אלא סעודת אירוסין אבל לא סבלונות א"ל ר' יוסי אני שמעתי סעודת אירוסין וסבלונות ופי' רש"י סעודה שנייה כך הוא דרך החתנים לאחר סעודת אירוסין חוזר ומשגר סבלונות לארוסתו וסועד שם עכ"ל ונראה שפי' כן משום דאין לפרש סעודה שנייה בלא סבלונות דאם כן אמאי ס"ל לר' יוסי דשנייה מצוה ולא שלישית וד' וה' אי הכי לאו מצוה שנייה נמי לאו מצוה דמ"ש ותו לשון ר' יהודה אני לא שמעתי וכו' ומה שהשיב ר"י אני שמעתי וכו' משמע שהוא ויכוח על מה שנחלקו בסעודה שנייה דר"י אומר אני לא שמעתי שתהא מצוה אלא סעודת אירוסין לבד אלמא דסעודה שנייה שעל הסבלונות אינה מצוה דאם לא כן היו רבותינו משמיעין אותו דשל סבלונות שהיא השנייה ג"כ מצוה והשיב רבי יוסי אני שמעתי סעודת אירוסין וסבלונות ולכן גם השנייה שהיא של סבלונות נמי מצוה והשתא למאי דקי"ל ר"י ורבי יוסי הלכה כר' יוסי של סבלונות שהי' שניה נמי מצוה וכן פסק הרא"ש וה"ר ירוחם וזו היא דעת רבינו שאמר סעודה ראשונה של אירוסין כלומר אעפ"י שאין שם

דרכי משה

תמד (א) וב"כ מהרי"ו בדרשות ואם בישל ולא אפשר לקנח בטוב מותר להדיח מעט כדי להעביר החמץ: וכ"כ

פרישה

סי' תמד (א) זמנה אחר מנחה כמ"ש בסי' רכ"ה: (ב) ור"ת היה נוהג כו' ואז צריך לעשות קודם שעה עשירית דמשם ואילך אסור לאכול כמו שכתוב בסי' תע"א: (ג) במצה עשירה עיין ב"י: (ד) וכן הורה רש"י כו' האי וכן אדלעיל קאי אמשיירי' ב' סעודות כו' וגם רש"י מודה דאי בעי למיכל' מצה עשירה מצי אכיל דמש"ה לא יאכל שלא לתיאבון ולא קאמר אלא אמצה שאינה עשירה וכן דייק ליסנא דקאמר כדי שיאכל אותה ואותה קאי אמצה שאינה עשירה אבל לפי מ"ש בשם רש"י ריש סי' רס"ב דס"ל דמי פירות אפי' לחוד מחמיצין מיד וסוי חמץ נוקשה ואסור ללוש בהן א"כ כאן אסור: (ה) וביום השבת יבטל פי' ביטול שני שרגילי' לעשות ביום: יבטלנו

דרישה

סי' תמד [א] ומשיירין מזון ב' סעודות עיין מ"ש לקמן סי' תע"א בשם הרא"ש ות"ה ור"ן ורז"ה דמותר לאכול מצות קודם זמן איסור חמץ אפי' גדולים אף שזה הדין איתא בגמ' משיירין מזון ב' סעודות נ"ל דמפרשי' דדוקא אתרומה קאי שאסור לשורפה או מפלטים אם ירצו משיירין אבל משמעות ל' רבינו לא משמע הכי גם שם כתבתי דהרמב"ם ורמב"ן אוסרים לאכול מצות כל ע"פ ע"ש:

[ב] במצה עשירה וכתב רמ"א ובמדינות אלו שאין נוהגין לאכול מצה עשירה כדלקמן סי' תנ"ב יקיים הסעודה גם בפירות או בבשר ודגים כדלעיל בסי' רצ"א:

אין מבשלין לשבת זה דייסא ואין עושין בו פת הנכומה בקערה אם עבר ובישל והמאכל דבוק בקדירה. וא"א להדיחו יקנחו מעט להעביר החמץ ב"י ורמ"א: על

חדושי הגהות

תמד א ר"ל במקום שהעורבים מצויים שם שאז אינו עובר על הפירורין (מהרל"ח)

אירוסין או של סבלונות בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בביתו אם יכול לחזור לביתו ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבערו [ג] על כמה הוא חוזר על כביצה ואם לאו שאינו יכול לחזור או שהוא פחות מכביצה (ו) מבטלו בלבו ודיו: היה הולך להציל מן הנהר ומן הדליקה ומיד העו"ג יבטלנו בלבו ולא יחזור: היה הולך לעשות עירוב כדי לילך לצורך דברי הרשות חוזר מיד ויבערו ואפי' הולך לערב (ז) כדי לילך ללמוד לפני רבו [ד] (ח) חשוב דברי הרשות. היה לו עיסה בביתו והוא טרוד במקום א' וירא שמא תחמיץ מבטלו בלבו במקום שהוא קודם שתחמיץ:

תמה **רבי** יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה ורש"י פוסק כוותיה וכן בספר המצות והגאוני' פסקו (א) (א) כחכמים דאמרי מפרר וזורה לרוח או מטיל לים (ב) פירוש גם יפרר כשיזרוק לים

ב"ח

שם סבלונות או של סבלונות אעפ"י שהיא סעודה שנייה ותרוייהו בבית חמיו זו וזו מצוה כרבי יוסי וכן נראה דעת הפוסקים שלא הזכירו סעודה ראשונה ושנייה אלא אירוסין וסבלונות והוא לפי דשל סבלונות היא השנייה אבל הב"י הבין מדברי רבינו דשנייה אינה של סבלונות דלא כפירוש רש"י ושגגה יצאה מלפני השליט:

היה הולך לעשות עירוב וכו' ירושלמי הביאו הרא"ש בפרק אלו עוברין דכדי לילך ללמוד קרי ליה רשות לגבי שחיטת פסחו ומילת בנו וסעודת אירוסין דהמעשה גדול מן התלמוד וכן קרי ליה רשות לגבי ביעור חמץ בסמוך מהאי טעמא דהמעשה גדול אבל ללמוד כשאין כאן מעשה ודאי חשיב דבר מצוה לערב בשבילו דלא גרע מהולך לבית האבל או לבית המשתה דחשיב ליה דבר מצוה בפרק כיצד משתתפין לענין ע"ת אבל רש"י כתב וז"ל ולשבות שביתת הרשות שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שם שביתה כדי שיהא לו משם ולהלן אלפים אמה לילך מחר לדבר הרשות לשם יחזור מיד אבל לקנות שביתת מצוה כגון שילך למחר חוץ לתחום לבית האבל או לבית המשתה היינו כהולך לשחוט פסחו עד כאן לשונו והתוספות והרא"ש הקשו על פירושו דאם כן תקשי לרב יוסף דאמר אין מערבין אלא לדבר מצוה ולכן פירשו דאף לדבר מצוה חשיב ליה דברי הרשות וכדאיתא בירושלמי הביאו ב"י ולעניות דעתי נראה ליישב פירוש רש"י דבמערב בפת נאמרו הדברים אבל במערב ברגליו אפי' לדבר הרשות יכול לערב לכתחלה וכן כתב ה"ר יונתן בריש פרק כיצד משתתפין וכן כתב בית יוסף בשם הרשב"א לעיל בסימן תט"ו. מיהו על דברי רבינו קשה כיון דלא כתב לחלק כלל בהלכות עירובין בזה בין מערב בפת למערב ברגליו וכמו שלא חילק הרא"ש אם כן למה כתב בעירוב לצורך דברי הרשות דחוזר וכו' הלא אין מערבין כלל לדברי הרשות ויש לומר דעת רבינו כמו שכתב הרמב"ם דבדיעבד אם עירב לדברי הרשות הוי עירוב וזה שהחזיק בדרך כדי לער' לדברי הרשות חשוב דיעבד אלא דיחזור כדי לבער חמץ אבל לדעת בה"ג לא איצטריך לאשמועינן אלא בהולך לערב כדי ללמוד ורבינו בסימן תט"ו לא הכריע כדברי מי ולכן כתב כאן שני החלוקות למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל אין ליישב פירוש רש"י ולומר דבדיעבד דוקא הוי עירוב בדברי הרשות וכהרמב"ם והחזיק בדרך כדיעב' דמי דהלא בריש פרק כיצד משתתפין פירש רש"י להדיא דלרב יוסף דאין מערבין אלא לדבר מצוה אף בדיעבד לא הוי עירוב וכמו שכתב הבית יוסף לעיל סימן תט"ו: **היתה** לו עיסה וכו' נראה דלפי דמשנת ההולך לשחוט את פסחו היא סמוכה למשנת י"ד שחל להיות בשבת בפרק אלו עוברין כתבם רבינו גם כן סמוכין ולפי שבהולך לשחוט את פסחו תנן ונזכר שיש לו חמץ בבית ובהיה לו עיסה דתניא בפרק קמא היה יושב בבית הכנסת ונזכר שיש לו חמץ בביתו וכו' כתבם ג"כ רבינו סמוכין יחד כיון דזה וזה מיירי בנזכר והב"י כתב בע"א ע"ש:

תמה רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה משנה ר"פ כל שעה ופליגי חכמים ואמרי אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים. פי' ודאי שריפה עדיף אלא דאף במפרר הוי ביעור וכ"כ הרמב"ם שורפו או פורר וזורה לרוח ורבינו קיצר בזה · ומ"ש גם יפרר כשיזרוק לים שם פליגי בה רבה ורב יוסף ואסיק דלרבה לשאר נהרו' בעי פירור וליס המלח לא בעי פירור לפי שאין ספינה עוברת בו וליכא למיחש שמא תפגע בו ספינה ותטלנו ולרב יוסף אין חלוק בין שאר נהרות לים המלח אלא בין חטים לנהמא דחטים של חמץ לא נימוקים מאליהם דקשים הם וצריך פירור פירוש לפורס שלא יתכס בשק ויזרקם אלא יפזרם ע"פ המים אבל פת נימוק מאליו וא"כ קשה אם דעת רבינו לפסוק כרבה ה"ל לחלק ולפרש דליס המלח לא בעי פירור ואם דעתו לפסוק כרב יוסף ה"ל לחלק ולפרש דפת לא בעי פירור ונלפע"ד דרבינו מסתפק בהלכה זו לכן פסק בסתם להחמיר דמשמע דגם ים המלח נמי בעי פירור וכן בפת נמי בעי פירור וכ"כ בעל המאור כיון דלא איפסקא הילכתא כחד מינייהו נקטינן הכא והכא לחומרא וכ"כ ה"ר אפרים ז"ל עכ"ל ואף הרמב"ן לא נחלק עליו וכן נראה דעת הרי"ף שכתב המשנה כצורתה אלמא דס"ל כחכמים דאף מפרר וכו' ומדלא הביא פלוגת' דרבה ורב יוסף ולפסוק כחד מינייהו אלמא דנקטי' כחומרת שניהם והא דנמצא במקצת ספרי הרי"ף ופרשינן מפרר וזורה לרוח או מפרר ומטיל לים הגהה היא ועיין בי"ד סימן קמ"ו ומ"ש בזה בס"ד. אבל ב"י כתב דרבינו פוסק כרבה שכן פסק הרא"ש והא דלא כתב דליס המלח לא בעי פירור היינו משום דסתם מבער חמץ הוא במקום שמצויים בני אדם וכיון שכן אפילו ים המלח יש לו דין שאר נהרות עכ"ל ואיכא לתמוה טובא על פירושו זה דתלמוד' קאמר לרבה דכיון דאין ספינה עוברת בו ליכא למיחש לשמא תפגע בו ספינה ותטלנו וה"ס כמבואר ורבינו בא לפרש מסברתו הפך התלמוד בלי רמז ראיה כלל והעיקר כדפי' דרבינו נמשך בפסק זה אחר דעת בעל המאור ורבינו אפרים דנקטינן הכא והכא לחומרא:

וכששרפו

ב"י

מצוה אפילו תימא הא והא רבי יהודה ול"ק הא בסעודה ראשונה הא בסעודה שנייה ואע"ג ב דקי"ל דרבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי פסק רבינו כר' יהודה משום דסתם מתניתין משמע דאתיא כוותיה: **ומ"ש** או של סבלונות שם תניא א"ר יהודה אני לא שמעתי אלא סעודת אירוסין אבל לא סבלונות א"ל רבי יוסי אני שמעתי סעודת אירוסין וסבלונות וכתב הרא"ש הרב הברצלוני פסק כרבי יוסי וכן בעל העיטור וסעודת האירוסין דמתניתין שתיהם בכלל והרי"ף לא כתב אלא המשנה כצורתה בלבד וכן הרמב"ם:

על כמה הוא חוזר וכו' שם פלוגתא דתנאי חכמים אומרים בכביצה ופסקו הפוסקים כמותם: **היה** הולך להציל מן הנהר וכו' פשוט שם במשנה וכתב המגיד פירוש ולא יחזור אפילו יש שם שהות ופשוט הוא והטעם מפני חומר פיקוח נפש העמידו דבריהם על דין תורה דסגי ליה בביטול: **היה** הולך לעשות עירוב וכו' ג"ז שם במשנה לשבות שביתת הרשות יחזור מיד וכתב הרא"ש פירש רש"י דס"ל מערבין לדבר הרשות ולא נהירא דא"כ ה"ל סתם משנה דלא כהלכתא דקי"ל דאין מערבין אלא לדבר מצוה ובירושלמי מפר' מהו שביתת הרשות ההולך אצל רבו או אצל מי שגדול ממנו בחכמה כאן שנה רבי כמעשה גדול מן התלמוד דקרי ליה רשות גבי שחיטת פסחו ומול את בנו וסעודת אירוסין והרמב"ם סתם וכתב יצא לצורך עצמו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו יחזור מיד: **היה** לו עיסה בביתו והוא טרוד במקום אחר וכו' בפ"ק (ז·) אהא דאמרינן דחמץ בזמן איסוריה לאו מצי מבטל ליה פריך והא תניא היה יושב בבית המדרש ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו מבטלו בלבו אחד שבת ואחד י"ט בשלמא שבת משכחת לה כגון שחל י"ד להיות בשבת אלא י"ט בתר איסוריה הוא אמר רב אחא בר יעקב הכא בתלמיד היושב לפני רבו עסקינן ונזכר שיש לו עיסה מגולגלת בתוך ביתו ומתיירא שמא תחמיץ וקדים ומבטל לה מקמי דתחמיץ ופירש"י עיסה מגולגלת שלא החמיצה ומפני אימת כבוד רבו אין יכול לקום ולילך ולאפות דקדים ומבטל לה בלבו דעדיין היא ברשותו שלא נאסרה עליו ואע"פ שכל סימן זה מיירי בקודם זמן איסור חמץ ודין זה מיירי אחר זמן איסורו דמש"ה צריך למהר לבטלה קודם שתחמיץ לא נמנע רבינו מלכתבו בסימן זה משום דביום י"ד דביה מיירי סימן זה משש שעות ולמעלה הוי זמן איסור חמץ ולא מהני ביה ביטול אלא קודם שהחמיץ דוקא:

תמה רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה וחכ"א אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים משנה בפרק כל שעה (כא·) וטעם הפוסקי' הלכה כר"י והפוסקים הלכה כחכמים נתבאר יפה בדברי הרא"ש שם ובגמרא (כח·) איבעיא להו היכי קאמר מפרר וזורה לרוח ומפרר ומטיל לים או דלמא מפרר וזורה לרוח אבל מטיל לים בעיני' ותנן נמי גבי ע"ג כהאי גוונא שוחק וזורה לרוח או מטיל לים ואיבעי' להו היכי קאמר שוחק וזורה לרוח ושוחק ומטיל לים או דלמא שוחק וזורה לרוח אבל מטיל לים בעיניה אמר רבה מסתברא ע"ג דליס המלח קא אזלא לא בעיא שחיקה חמץ דלשאר נהרות קא אזיל בעי פירור ופי' רש"י ים המלח אין ספינה עוברת בו: בעי פירור· שמא תפגע בו ספינה ותטלנו ולאו אדעתייהו · א"ל רב יוסף אדרבה איפכא מסתברא ע"ג דלא ממאים בעי שחיקה חמץ דממאים לא בעי פירור ופירש"י לא ממאים . אין המים ממסין אותו והא דתניא מפרר ומטיל לים מתרץ רב יוסף לא קשיא הא בחיטי הא בנהמא וכתב הרא"ש והלכתא כרבה אבל הרמב"ם בפ"ג כתב פורר וזורה לרוח או זורקו לים ואם היה החמץ קשה ואין הים מחתכו במהרה הרי זה מפררו ואח"כ זורקו לים נראה שפסק כרב יוסף דבעי פירור במידי דקשה ואין הים מחתכו במהרה ונראה שהוא מפרש הא בחיטי הא בנהמא דחיטי שהחמיצו לא בעי פירור אלא זורקן לתוך המים ואפילו מכונסין שהמים מפזרין אותם אבל נהמא בעי פירור שאין המים מחתכין אותו ואע"פ שרש"י פירש בענין אחר זו היא דעת הרמב"ם ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש ולפיכך כתב פי' גם יפרר כשזורק לים ולא ישליכנו שם שלם ולא חילק בין חיטי לנהמא ואע"פ שלדעת רבה יש חילוק בין ים המלח לשאר נהרות לא חשש רבינו להזכירו משום דסתם מבער חמץ הוא במקום שמצויים בני אדם וכיון שכן אפילו ים המלח יש לה דין שאר נהרות ולפ"ז מ"ש רבינו וכ"כ הרמב"ם לא קאי אלא למ"ש והגאונים פסקו כחכמים אבל לא למ"ש פירוש גם יפרר כשיזרוק לים וכו' דהיינו כרבה והרמב"ם פסק כרב יוסף ואפשר לפרש דשפיר קאמר גם למ"ש פי' גם יפרר כשיזרוק לים ולא ישליכנו שם שלם דמשמע דלא מצריך פירור במטיל לים אלא דוקא כשהוא שלם כלומר שהוא קשה ואין הים מחתכו במהרה אבל אם אינו שלם כלומר שהים מחתכו במהרה א"צ פירור וזהו כדברי הרמב"ם ממש אלא דקשה דא"כ פי' רבינו כדברי רב יוסף ולא כרבה וכיון דהרא"ש פסק כרבה לא ה"ל לרבינו להשמיט דבריו ואפשר שהוא מפרש דהרמב"ם נמי פסק כרבה וסובר דע"כ לא קאמר

רבה

פרישה

(ו) **יבטלנו** בלבו כו' ואפילו יש שהות לחזור אפ"ה משום חומר פיקוח נפש העמידו על דין התורה דסגי בביטול:

(ז) **כדי** לילך ללמוד לפני רבו כ"ע כיון שת"ת קרי ליה כאן רשות למה אמר שהולך לערב כדי לילך לאחר ללמוד אפי' אם הולך עתה ללמוד נמי ליחשב רשות גבייהו ואפשר לומר שנקט שהולך לערב כו' משום שהוא מילתא דפסיקתא דאילו הולך ללמוד אם יש לו אדם בביתו שיבער חמץ אזי עדיף טפי שילך הוא לדרכו ללמוד ויבער אחר החמץ משא"כ בהולך לערב דאז גם אם יש לו אדם אחר בביתו נאמר לו שהאחר יניח העירוב והוא ישאר בביתו ויבער חמצו שהוא מצוה בעצמו משא"כ הנחת העירוב ודו"ק והיותר נראה דלרבותא קאמר הולך לערב דאילו הולך ללמוד פשיטא דיבטל לימודו שעה א' ויבער חמצו וילמד אח"כ משא"כ כשמונע מלהניח עירובו דאז צריך לבטל לימודו כל י"ט ראשון: וק"ל: (ח) **חשוב** דברי הרשות ל' גמרא כאן שנה ר' גדול המעשה מן התלמוד דקרי ליה רשות גבי שחיט' פסחו ומילת בנו וסעוד' אירוסין ועיין בדרישה:

סי' תמה (א) **בחכמים** דאמרי מפרר וזורר לרוח בגמרא קאמרי חכמים אמרו אף מפרר כו' דמשמע דמודו ג"כ חכמים דיש ביעור בשריפה כר"י והוסיפו דא"ל שריפה דוקא אלא אף בפירור לרוח סגי · וק"ק מאי אף דקאמר בגמרא הא ר"י דקאמר שריפה היינו מצד דאפרן מותר משא"כ לחכמים דאפרן אסור וכדמסיק רבינו בסמוך וז"ל דאף דקאמרי לא דמודים דג"כ בשרפה הוא ביעור ולא פליגי אלא בחומרא דקבורה דאפרן אסור' אלא לומר אף דוקא קבורה ובזה מיושב נמי קושיא שהקשתי בסמוך לפי מאי דקי"ל כר"ת ה"ל חומרא דאתי לידי קולא כו': (ב) **פי'** גם יפרר כו' שמא תפגע עם ספינה ותטלנה ולאו אדעתייהו

דרישה

(ג) **על** כמה הוא חוזר על כבילה משנה בס"פ ואלו עוברין ושם פלוגתא ר"מ אמר כזית ור"י אמר כבילה ובשיעור חיוב ברכת המזון אחר האכילה פליגי אפכא וכמ"ש רבי' בס"ם קפ"ד משום דשם כתוב ואכלת ושבעת וס"ל לר"מ דבעיא אכילה שיש בה שביעה ע"ש וברכת המזון קי"ל כר"י בכזית להחמיר וגבי חמץ ג"כ ס"ל כר"י לקולא כבילה וס"ט משום דיש כאן תקנה בביטול מש"ה לא החמירו כאן בכזית וכ"כ התוספות שם ס"ט לחלק בטעם חכמים דס"ל דשיעור חמץ כבילה ושיעור חזרה לשריפת קדשים כזית ע"ש:

(ד) **חשוב** דברי הרשות ל' גמרא כאן שנה רבי גדול המעשה כו' אבל מסיק עלה כתנו וגמרו בעליית בית ארזא בלוד שהתלמוד קודם למעשה שהתלמוד מביא לידי מעשה רבנן דקסרין אמרין הא דתימא כשיש שם מי שיעשה מעשה אבל אם אין שם מי שיעשה המעשה המעשה קודם התלמוד וכל זה כתב בי"ד סי' שמ"א ונראה דהאי טעמא שכתב רבי' בל' הברייתא דאיירי דוקא בהולך למול את בנו שהוא מצוה שרמיא על האב למול את בנו וכ"ש אינך שהולך לאכול סעודה ראשונה של אירוסין שלו לאפוקי הולך לקיים מצוה שיכולה להתקיים ע"י אחרים או בפעם אחר וזהו בכלל כ"ש מת"ת וק"ל:

עיין

חדושי הגהות

ב לא דק הרב"י בזה דמבואר שם ברש"י ותוספות דסעודה שנייה דפליגי בה ר' יודא ורבי יוסי היינו סעודת סבלונות ובסעודת סבלונות פסק רבי' דהוה נמי מצוה וא"כ שפיר פסק רבינו בר' יוסי (מהרל"ח):

ומה

רבה דבעי פירור אלא כשאין יכול לחתכו במהרה הא לאו הכי לא בעי פירור ורב יוסף סובר דאפ"ה כיון דסופו לחתכו לא בעי פירור ומה שחילק בין חיטי להכא היינו לומר דחטי' שהחמיצו בעי פירור כלומר פיזור שלא יתנם בשק ויזרקם אלא יפזרם ע"פ המים וכדפירש"י אבל נהמא אע"פ שהוא קשה כיון דממאים לא בעי פירור דהשתא בין הרמב"ם בין הרי"ף פסקו כרבה והרי"ף כתב המשנה כצורתה ומשמע דס"ל דהלכה כחכמים ויש לתמוה למה לא ביאר אם הלכה כרב יוסף או כרבה : **ואף** רבי יהודה לא אמר דוקא בשריפה אלא שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר בפרק קמא (יב:) ופירש"י שלא בשעת בעורו בתחלת שש וכל שש דהכתי מדאורייתא' שרי אבל בשעת ביעורו בשבע שהוא מוזהר מן התורה השבתתו בכל דבר וכתבו התוספות שר"ת הקשה עליו ולפיכך נראה לו לפרש דשלא בשעת ביעורו היינו אחר שש שרוב העולם מבערים בשש כתיקון חכמים וטעמא משום דיליף מנותר והיינו לאחר איסורו אבל בשעת ביעורו דהיינו בשש כיון שאין מצוה לבערו אלא מדרבנן השבתתו בכל דבר וכן איתא בירושלמי פרק כל שעה : **ומ"ש** רבינו ולפ"ז אפילו לרבי יהודה א"צ לשרפו וכו' כ"כ הרא"ש בפרק כל שעה והיינו לומר דלפי פי' ר"ת ליכא נפקותא לדידן בין אם הלכה כרבי יהודה או כרבנן מפני שרוב העולם מבערים קודם סוף שש ואז אפילו לרבי יהודה השבתתו בכל דבר :

כתב הרא"ש דאפילו לרש"י בשעה חמישית השבתתו בכל דבר כן כתב בפ' כל שעה ונראה שדקדק כן ממ"ש רש"י שלא בשעת ביעורו בתחלת שש וכל שש דהכתי מדאוריי' שרי ומדלא כתב שלא בשעת ביעורו קודם ז' משמע דלא קאמר אלא בשעה ששית דוקא אבל קודם לכן שמותר בהנאה ואפילו מדרבנן השבתתו בכל דבר ורבינו כתב שאין נראה כן מפירש"י שהרי כתב בפרק כל שעה (כז:) אהא דאמרו לו לרבי יהודה לא מצא עצים לשרפו יהא יושב ובטל [illegible] דאמרי' בפ"ק לר"י אבל בשעת ביעורו השבתתו בכ"ד גבי פלוגתייהו מיהו קולא הוא במי שהוא רוצה לצאת לשיירא או בתוך ל' דזקוק לבער וכשאין לו עצים לשרפו יהא יושב ובטל ולא יבערנו ובאמת שהיא קושיא על דברי הרא"ש ואפשר לדחוק ולומר דכל שהוא יוצא בשיירא כיון שאמר שילא לשיירא אין בידו לבערו חשוב לדידיה כשעה ששית : **כתבו** הגהות מיימוניות בפ"ג ריב"ק היה אוסר להשליך חמץ במקום הפקר ומביא ראיה מירושלמי דאמר לא יאכיל אפילו לכלבים אחרים מיהו קודם זמן איסורו יכול להשליכו כל מקום שהעורבים מצויים שם הואיל ועדיין לא נאסר בהנאה ואם ימצאו חמץ אחר זמן איסורו אין להניח שמה כדי שיקחוהו העורבים דעיקר ביעור חמץ היא שריפה עכ"ל (א) ובסי' שאחר זה אכתוב דעת רש"י בזה :

וכששורפו בשעת איסורו אסור ליהנות ממנו משנה בפרק כל שעה (כח:) : **ומ"ש** לכך טוב לו לעשות מדורה וכו' אי בשורפו בשעת איסורו קאמר תימא דלא הל"ל לכך טוב אלא לכך צריך ולפיכך נ"ל דבשורפו שלא בשעת איסורו מיירי ולהכי קאמר שאע"פ שאינו שעת איסורו ומותר ליהנות בו טוב לעשות לו מדורה ולשורפו בפני עצמו ולא יהנה ממנו בשעת שריפה דחיישינן שמא גם כשישרפנו בשעת איסורו יהנה ממנו (ג) אבל ליהנות באפרו אחר שנשרפו זה תלוי בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן דלעיל דלר' יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה אפרו מותר ולרבנן דאמרי אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים אין דין הנשרפין אלא דין הנקברין שאפרן אסור כדאיתא בסוף תמורה (לד.) : **ומ"ש** ואם בשל בו תבשיל או אפה בו פת בפרק כל שעה (כו:) אסיקנא שאם אפה פת בעצים דאיסורי הנאה הפת אסורה ובבישלה ע"ג גחלים פליגי חד אמר שאם הם עוממות מותר ואם הם לוחשות אסור וחד אמר לוחשות נמי מותר וכתב הרא"ש ועבדינן לחומרא והא דשרי בעוממות לדברי הכל דוקא בקליפי ערלה ובקשין של כלאי הכרם משום דדינן בשריפה וקי"ל כל הנשרפין אפרן מותר אבל בחמץ בפסח קי"ל כרבנן דאמרי מפרר וזורה לרוח והוו בכלל הנקברין שאפרן אסור וכ"ש הגחלים ה"ר יונה ז"ל עכ"ל : **ומ"ש** והרמב"ם כתב סתם ואם אפה בו פת וכו' איני יודע למה כתב עליו שכתב סתם שהרי כתב בפ"ג וז"ל אם שרפו משעה ששית ולמעלה הואיל והוא אסור בהנאה הרי זה לא יסיק בו תנור וכיריים ולא יבשל ואם בשל או אפה אותה הפת ואותו התבשיל אסור בהנאה וכן הפחמין שלו אסורין בהנאה הואיל ושרפו אחר שנאסר בהנאתו :

תמו המוצא חמץ בביתו אם הוא בחול המועד יוציאנו מיד ואם הוא י"ט י"א שיכפה עליו כלי וכו' בפ"ק (ו:) א"ר יהודה אמר רב המוצא חמץ בביתו בי"ט כופה עליו את הכלי ופירש"י כופה עליו את הכלי דהא לא חזו לטלטולי ואפוקי ומיהו בבל יראה לא עבר דהא בטליה בלביה מאתמול

אלא

לים ולא ישליכנו שם שלם (ב) וכ"כ הרמב"ם ז"ל ובעל העיטור ואף ר"י לא קאמר דוקא בשריפה אלא שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר ופירש"י שלא בשעת ביעורו הוא שעה ששית אז הוא דוקא בשריפה ובשעת ביעורו הוא מכאן ואילך ור"ת פירש איפכא שעת ביעורו הוא שעה ששית ואז השבתתו בכל דבר (ג) ומשם ואילך דוקא בשריפה ולפ"ז אפילו לרבי יהודה א"צ לשורפו שרוב העולם מבערין קודם סוף שש כתב א"א הרא"ש ז"ל דאפילו לרש"י בשעה חמישית השבתתו בכל דבר כיון שמותר בהנאה ואינו נראה כן מפירושו שהוא פי' דלר' יהודה אפילו יוצא בשיירא הוא דווקא בשריפה וכששורפו בשעת איסורו לכ"ע אסור ליהנות בו לכך טוב לעשות לו מדורה ולשורפו בפני עצמו (ג) אבל ליהנות באפרו אחר ששרפו זה תלוי בפלוגתא דר"י ורבנן לרבי יהודה שהוא בשריפה מותר דקיימא לן כל הנשרפין אפרן מותר ולרבנן אסור דכל הנקברין אפרן אסור ואם בשל בו תבשיל או אפה בו פת לר"י שאפרו מותר אין התבשיל או הפת אסורין אלא אם כן נאפה הפת ונתבשל התבשיל בעוד גוף החמץ קיים או הגחלים לוחשות אבל אם כבו מותרין ולרבנן שאפרו אסור אסורים בכל ענין והרמב"ם ז"ל כתב סתם ואם אפה בו פת או בשל בו תבשיל אסורין והוא הולך לשטתו שפוסק כחכמים :

תמו **המוצא** חמץ בביתו אם הוא בחול המועד יוציאנו (א) מיד ואם הוא י"ט יש אומרים [א] שיכפה עליו כלי עד הלילה שיוציאנו אבל בי"ט אינו יכול לטלטלו כדי להוציאו ולא מיבעיא אם בטלו שאין כאן איסור דאורייתא בשהייתו פשיטא שאינו יכול לטלטלו אלא אפילו לא בטלו שיש בו איסור דאורייתא אפ"ה לא יוציאנו כיון שאינו יכול לבערו כדינו דהיינו בשרפה

וכששורפו בשעת איסורו לכ"ע אסור ליהנות בו פי' דאף לרבי יהודה לא אמרינן הואיל ומצותו בשרפה בהדי דקא שריף לתהני מיניה והוא בגמרא ריש פרק כל שעה · ואיכא להקשות דמשמע דאפילו בשעה ששית דאסור בהנאה מדרבנן נמי אסור ליהנות בו כששרפו אפילו לר"י ואם כן למה כתב רבינו וכששורפו בשעת איסורו דמשמע דוקא מתחלת שבע וי"מ וכ"כ מהרש"ל דרבינו תופס עיקר כרבינו תם דאין צריך לשורפו אלא מתחלת שבע וכמו שכתב בסימן שאחר זה ולכן נקט הכא בשעת איסורו שכך הדין מעיקר הלכה ואה"נ דבשעה ששית גם כן כיון דאסור בהנאה מדרבנן אסור ליהנות בו כששורפו אבל לפע"ד אין צורך לפרש כן דודאי דגם לשעה ששית קורא שעת איסורו כיון שאסור בהנאה מדרבנן . ומ"ש לכך טוב וכו' הכי קאמר דכיון דלרש"י צריך לשורפו בשעה ששית ולרבינו תם צריך לשורפו בשעה שביעית אם כן כדי לצאת ידי שניהם טוב הוא לעשות לו מדורה לעולם ואז צריך לשורפו בפני עצמו כדי שלא ליהנות בו אף בשורפו בשעה ששית כיון דהוא שעת איסורו בהנא' מדרבנן ולפי זה ודאי בשרפו בשעה חמישית אין צריך למדורה בפני עצמו כיון שאינו שעת איסורו בהנא' ודלא כמו שכתב ב"י דאף בשעה חמישית קאמר רבינו לעשות לו מדורה בפני עצמו דליתא מיהו העולם נוהגים לעולם אפי' בשעה חמישית לעשות לו מדורה בפני עצמו בחצר ולא בבית כדי שלא יבא ליהנות ממנו גם כששרפו בשעה ששי' גם נוהגים כרבי יהודה דוקא בשרפה וגם נוהגים להחמיר כחכמים דאפרן אסור דנקטינן הכא והכא לחומרא וכן כתב מהרש"ל :

תמו המוצא חמץ וכו' בפרק קמא אמר רב יהודה אמר רב המוצא חמץ בביתו ביו"ט כופה עליו את הכלי ופירש רש"י דהא לא חזי לטלטולי ואפוקי כלומר ומשום הכי נקט ביום טוב דאילו בחול המועד יוציאנו מיד וכתב עוד רש"י ומיהו בבל יראה לא עבר דהא בטלה בלביה מאתמול כלומר דאם לא בטליה אפילו ביום טוב יוציאנו וישליכנו לנהר דאיסור דאורייתא דוחה לאיסור מוקצה שאינה אלא מדרבנן מיהו לשרוף ביום טוב אסור לרש"י דהבערה שלא לצורך היא דאזיל לטעמיה דמתחלת שבע השבתתו בכל דבר וכך מפורש בפרש"י פרק כ"ש אהא דתניא אין לשין את העיסה ביין שמן ודבש ואם לש ר"ג אומר תשרף מיד דכתב רש"י ובמועד קאמר ולא בי"ט דהבערה שלא לצורך היא עכ"ל דאלמא דאפילו בדאיכא איסור דאורייתא דבל יראה דהא עיסה זו שנילושה בי"ט לא היתה בכלל הביטול אפ"ה אין לשורפה דכיון דמתחלת שבע השבתתו בכל דבר לרש"י א"כ אסור לשרפו דהבערה שלא לצורך היא ונראה

דהי"א

דרכי משה

תמה (א) וכ"כ הרא"ש בתשובה א"צ לשרוף החמץ אלא נותנו לעו"ג או זורקו לכלבים דאין חמץ טעון שריפה אלא לאחר שנאסר עכ"ל . כתוב בא"ז דמותר להפקיר חמצו קודם זמן איסורו ע"מ לזכות בו אחר הפסח ובלבד שבשעת הפקר יפקירו לגמרי בלא תנאי ולא חיישינן שמא אתי לאשהויי בלא הפקר ומשמע שם אע"ג דאין הפקר פחות מג' יכול להפקירו בפני אוהביו שבטוח בהן שלא יטלו מה שמפקירו או שיפקירו ויניחו בשוק בזמן שאין ב"א שם ונראה דאין לסמוך אהוראה זו וקולא גדולה הוא ואע"ג דבספר א"ז הביא ראיות לדבר מן הירושלמי מדלא כתבו שאר הפוסקים ש"מ דס"ל דלאו הלכתא היא ועוד שאף הא"ז בעצמו כתב לבסוף וז"ל ומותבינן אסברתן מהא דאמרינן חמצן של עוברי עבירה מותר מפני שהן מחליפין פירוש דלא שביק התירא ואכל איסורא ואי איתא דמהני הפקר הואיל ומהדרי אהיתרא היה להם להפקיר אע"ג שהיה אדעתן לחזור ולזכות בו אחר הפסח דהא כה"ג שרי עכ"ל ומהרי"ל כתב דאף קודם זמן איסורו יש לחוש לשורפו משום גזירה שמא יעשה כן לאחר זמן איסורו וכ"ה בתוספות עכ"ל ועי"ל סימן תל"ב אם לא מצא חמץ כשבדק ישרף הכלי ובמרדכי ריש פסחים ושמעתי על ריב"א שהיה רגיל לשהות פרוסה א' עד תחלת שעה שביעית כדי לקיים ביעור כדברי רש"י דפירש דשעת ביעורו הוא בתחלת ז' ופליאה היא בעיני דמפני ברכה דביעור שאינו אלא מדרבנן היה סומך על השעות לעמוד בספק תשביתו עכ"ל ועיין במהרי"ק שורש קע"ה מאי ברכה שייכא לגבי ביעור : (ב) ואיני מחולק עליו לענין דינא אלא דעיקר הקושיא ליתא דלכך טוב דקאמר קאי אלעשות מדורה בפ"ע אע"פ שהיה אפשר לשורפו אצל מדורה שמבשל אצלה ואפ"ה היה יכול ליזהר שלא ליהנות מאפר של חמץ ולכך קאמר דטוב לעשות לו מדורה בפ"ע דאז יוכל להשמר מלהנות ממנו כנ"ל :

תמו (א) פי' וישרפנו אבל הוצאה ל"מ אחר זמן איסורו כמ"ש לעיל סימן תמ"ה ומ"ש בחול המועד יוציאנו משמע הא בי"ט אסור ולא כב"י שכתב בשם א"ח דבי"ט שני שהוא מדרבנן מותר לטלטלו ולזורקו או לשרפו עכ"ל :

וכתב

פרישה

[illegible] רש"י ומיירי בשאר ימים ונהרות במקום שהספינות הולכות שם אבל בים המלח [illegible] דכ"ע א"צ שחיקה אפילו בע"ג כמ"ש התוס' פרק כל שעה ד' כ"א סוף ע"א ולא [illegible] רבינו לכתוב דין דים המלח משום דפירש"י דים המלח אין הספינות עוברות שם ואין [illegible] אדם שמה בשביל זה לא חשש לכתבו וכ"כ ב"י בי"ד ס"ס קמ"ו ע"ש אבל בשאר ימים [illegible] כשהולך בספינה · ולא כב"י דכתב דכשמשליכין חמץ בים המלח נמצא שהוא קרוב למקום ישוב וצריך לפרר גם שם ע"ש :

(ב) וכ"כ הרמב"ם ז"ל פי' גם הרמב"ם פסק דאין צריך שריפה אבל הרמב"ם חולק וכ' דדוקא בחמץ קשה צריך פירור בזריקה לים וב"י דחק ליישב ע"ש :

(ג) ומשם ואילך דוקא בשריפה כיון דאיסורא דאורייתא ולפינן מנותר שדינו בשריפה:

(ד) **אבל** ליהנות באפרו כו' דכל הנקברין אפרן אסור ואף שלרבנן אינם נקברים אלא מפרר וזורה לרוח קאמרי מ"מ כל שאינו נשרף וכלה גופו מן העולם בכלל נקברי' הוא וע"ש בגמרא ד' כ"ו ובמהרש"ל ד' קכ"ד ע"ד וצ"ע דלמאי דקי"ל כר"ת לשרוף חמץ גם בפסח חומרא דאתי לידי קולא הוא דאילו לרש"י דזה מקרי זמן ביעורו והשבתתו בכל דבר אפרו אסור והשת' דנשרף אפרו מותר ואין לומר דגם לרבנן אם החמיר לשורפו מודו דאפרן מותר ולא קאמר דאפרן אסור אא"כ נקבר ולא נשרף דז"א דבהדיא כתב הרא"ש גם אגחלים עוממות ז"ל בחמץ בפסח קי"ל כרבנן דאמרי מפרר וזורה לרוח הם בכלל כל הנזכרים שאפרן אסור וכ"ש הגחלים הכ"ר יונה ז"ל עכ"ל הרי לפניך דגחלים שהן נשרפין ואפ"ה כת' דאסורין בהנאה :

כיון

חדושי הגהות

תמו א ומה דסגי כאן בכפיית כלי ולעיל סימן ת"מ נתבאר דבעינן מחיצה גבוה י' שא"ה שהוא בבית כל ז' משא"ה צריך מחיצה אבל כאן שלא יהיה בביתו אלא עד הלילה

סגי

בשרפה לר' יהודה וכן הדין בחמץ שנשאר בביתו בי"ד שחל להיות בשבת אחר ה' שעות ואחי הר"י ז"ל כתב שיכול לשרפו בי"ט (א) כיון שיש קצת מצוה בשריפתו אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך הלכך אם לא בטלו יוציאנו וישרפנו כדי שלא יעבור עליו במזיד ב שעד עתה לא עבר עליו אלא בשוגג וכ"כ בספר המצות ואם מצא פת ואינו יודע אם הוא חמץ או מצה מותר אפילו באכילה דאזלינן בתר בתרא ובסוף נשתמשו מצה בבית · ואם הוא מעופש הרבה שא"א לו להתעפש כ"כ משנכנס הפסח אז ודאי הוא חמץ ואם עברו מימי פסח שנוכל לתלות שנתעפש משנכנס הפסח עד עתה תולין להקל אפילו הוא מעופש הרבה שאנו תולין לומר כל יום אפה פת חם ונתנו עליו ולכך הרבה להתעפש :

תמז **חמץ** בפסח הסכימו רוב המפרשים (א) שאוסר תערובתו בין במינו בין שלא במינו במשהו חוץ מבשאלתות שפוסק בנותן טעם ואין נוהגין כן וכתב הראב"ד דבמשהו אינו אוסר בהנאה אלא באכילה ורב אלפס כתב שאוסר אף בהנאה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ודוקא בתוך הפסח אבל מו' שעות ולמעלה עד הלילה הוי כשאר איסורין (ג) לרש"י במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם ולר"ת בין במינו בין שלא במינו בנותן

דסי"א ס"ל דתלמודא דקאמר צריך לכפות עליו את הכלי ולא יטלטלנו אפי' בלא בטל לא יוציאנו וישליכנו לנהר לרבי יהודה כיון דאינו יכול לבערו בשרפה כדינו ס"ל כר"ת דמתחלת ו' ואילך דינו בשרפה ואפ"ה לא ישרפנו בי"ט אפי' בלא בטול משום דלא הותרה הבערה בי"ט אלא לצורך אוכל נפש ולא אמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך אלא א"כ בדאית ביה צורך היום אלא שאינו לצורך אוכל נפש אבל שריפת חמץ ביום טוב דלית ביה צורך היום כלל אסור וגם אין להוציאו ולהשליכו לנהר דכיון דאין מקיים בביעורו מצוה דאורייתא כי אם מצוה דרבנן לא עדיף מצוה דרבנן זו לדחות איסור מוקצה שהוא ג"כ מדרבנן : **ומ"ש** ה"ר יחיאל דבלא בטלו כיון שהוא איסור דאוריי' שרי לשרפו כדינו ביום טוב דאמרי' מתוך כו' פירוש בבטלו לא אמרינן מתוך כיון שאין מצוה בשרפתו ד"ת ואף על פי דבהלכות יום טוב מבואר דאף במצוה דרבנן שרינן במתוך אפילו הכי הכא דאיכא נמי איסור מוקצה דאמרינן מאי אולמיה הך מצוה דרבנן לשרפו בבטלו מאיסור טלטול מוקצה מדרבנן ולדחות זה מפני זה ועוד דשב ואל תעשה עדיף וכך היא דעת ריב"א בהג"מ וכ"כ הסמ"ג והסמ"ק ומטעם מתוך וכו' למאי דפסקו כר' יהודה ולהר"ן דפסק כחכמים נמי שרי לבערו ביום טוב כדינו בלא בטלו וכמ"ש לעיל לדעת פירש"י. ומ"ש הר"ן אהיכא דבטלו וביום טוב לא מצו למישרפיה לאו דוקא למישרפיה דהוא הדין לפרר ולזרות לרוח נמי לא מצי משום איסור מוקצה : **לשון** הרמב"ם בפ"ג י"ד שחל להיות בשבת אחר ארבע שעות כופה עליו כלי וכו' ור"ל דמתחלת חמשה דאסור באכילה חל עליו איסור מוקצה דכיון שמוקצה דעתו שלא לאכלו ה"ל כעצי' ואבנים שאסורים בטלטול אבל רבינו כתב אחר חמש שעות סבירא ליה דבשעה ה' דמותר בהנאה ליתנו לאחרים אינו אסור בטלטול אלא בדוקא בתחלת שעה ששית דאסור בהנאה ה"ל מוקצה · וכן נראה עיקר ואפשר דברמב"ם איכא ט"ס וצריך להגיה אחר ה' שעות · עוד כתב הרמב"ם דמוצא חמץ ביום טוב ולא בטל דכופה עליו כלי ואף על גב דפוסק כחכמים ויכול לפררו ביום טוב דאינו אב מלאכה מכל מקום איכא משום טורח ביום טוב כמ"ש לעיל בסימן תמ"ד סוף סעיף ב' והא דאיתא בפרק אלו עוברין בעובדא דזוגין דהיו מבערין חמץ בי"ד שחל להיות בשבת מפרש הרמב"ם דהיינו ליתנו לאחרים או להשליכו לנהר שלם אבל לפררו ולזרות לרוח אסור בשבת וי"ט אלא כופה עליו כלי אם אי אפשר ליתנו לאחרים וכו' : **פסק** קמח שירדו עליו גשמים ביום טוב ונתחמץ צריך לשורפו לר' יהודה ביומו מיד אפילו ביום טוב ראשון כיון שלא היה חמץ זה בכלל הביטול ולחכמים משליכו בנהר וכן נוהגין העולם ותבשיל שנמצא בו חטה בשבת או ביום טוב ישהנו עד חש"מ ואינו מבערו אפילו ביום טוב שני וחטה שנמצא בתבשיל בשביעי של פסח אפילו לר' יהודה ישליכו לנהר ועל ידי פירור מאי דאפשר דאם ישהנו עד שיכנס יום האחרון הרי הוא מותר ונמצא שהאיסור חוזר להיתרו וכן כשנמצא חטה ביום האחרון ישהנו עד הלילה ומותר אפילו באכילה אבל במוצא חמץ בי"ט אין לחלק בין ראשון לאחרון דאם לא בטל ישרפנו מיד ואם בטל כמו שנוהגים האידנא שהכל מבטלין יכפה עליו כלי אפי' מצאו ביום אחרון ולמוצאי יום טוב ישרפנו כיון דהחמץ בעיניה ובתשובה הארכתי לבאר כל זה עכ"ה :

תמז חמץ בפסח וכו' עיין במ"ש הרא"ש והר"ן בפרק כ"ש ובפרק בתרא דע"ג ובתשובת הרשב"א סימן ל' וסי' ל"ג · כתב בסמ"ג דשומן

אלא משום שלא ישכח ויאכלנו צריך כפיית כלי וכתב הר"ן ולמוצאי י"ט שורפו וכי"ט לא מצי למשרפיה אף ע"ג דקי"ל מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה שלא לצורך הני מילי היכא דאיכא צורך היום קצת אבל הכא ליכא דהא נפק ידי חובתו בביטול ואע"פ שדין זה פשוט בגמרא כתב רבינו י"א שיכפה עליו כלי מפני מ"ש בסוף דאפילו לא בטלו לא יוציאנו שזה אינו מפורש בדברי רב יהודה דהא סתמא קאמר המוצא חמץ בי"ט כופה עליו כלי ויש מפרשים דאפילו בלא בטלו מיירי ואחיו ה"ר יחיאל מפרש דדוקא בבטלו מיירי אבל אם לא בטלו ישרפנו וכן כתב הגהות מיימוניות וכ"כ מדברי רש"י והר"ן אבל ה"ה כתב בפ"ג שדעת הרמב"ם לפי הנראה לפרשה אפילו בלא ביטול וכדעת י"א : **כתוב** בא"ח והאי י"ט דוקא ראשון אבל שני שהוא מדרבנן מותר לטלטלו ולזורקו או לשורפו עכ"ל : **ומ"ש** כדי שלא יעבור עליו במזיד כלומר לא תימא כבר עבר עליו בבל יראה ובל ימצא ומעתה או שישרפנו או שיניחנו הכל שוה שאף ע"פ שישרפנו אינו מיתקן בכך מה שעבר ואע"פ שיניחנה אינו מוסיף איסור על איסורו דליתא שאם יניחנו מוסיף איסור על איסורו הוא שעד עתה לא עבר אלא בשוגג ועכשיו יעבור במזיד כלומר שמאחר שהוא יודע שישנו ברשותו ומניחו חשיב כמזיד : **ומ"ש** אם הוא בח"ה יוציאנו וגם מ"ש עד הליל' שיוציאנו איני יודע מה צורך להוציאו דבהוצאה מרשותו לחוד משמע דלא סגי עד שיבערהו מן העולם וכשהוא שורפו אפילו ברשותו שפיר דמי וא"כ למה כתב רבינו שיוציאנו ואפשר דיוציאנו דקאמר פירוש יוציאנו מן העולם ע"י שישרפנו א"נ לפירש"י דשעת ביעורו היינו מתחלת שעה ששית ואילך וכיון דבשעת ביעורו השבתתו בכל דבר משמע לרבינו דה"ה דבמוציא מרשותו סגי ודלא כדברי הגהות מיימוניות שכתבתי בסימן שקודם זה : **כתוב** בהג"מ פ"ד לשון רבינו שמחה מן הירושלמי גגו של עו"ג שהיה סמוך לגגו של ישראל ונתגלגל חמץ מגגו של עו"ג לגגו של ישראל הרי זה דוחפו בקנה פירוש משום דלא בדילי ממנו אסור לטלטלו בידו דלמא אתי למיכל מיניה עד כאן לשונו וכתוב בתה"ד שהטעם מפני שאין הישראל בא לבערו אלא לדוחפו מרשותו שהרי אינו שלו ואינו חייב לבערו או חיישינן דלמא אתי למיכל אבל הכא שהוא שלו אם רוצה לבערו לא חיישינן דלמא אתי למיכל מיניה כדקאמר בפרק קמא דפסחים (יא :) הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל קא אכיל מיניה בתמיה עכ"ל וז"ל הריב"ש בתשובה חמץ של עו"ג דבר ברור הוא שאסור לטלטלו בשבת או בי"ט שכל הדברים האסורים באכילה אפילו מדרבנן אסור לטלטלו בשבת כדאיתא בפרק מפנין (קכח) וה"ה לי"ט ואף בח"ה אסור לטלטלו דלמא אתי למיכל מיניה אלא א"כ מטלטלו כדי לבערו דאז לא אתי למיכל מיניה וכ"כ הרי"ץ גיאת גגו של עו"ג שהיה סמוך לגגו של ישראל ונתגלגל חמץ מגגו של עו"ג לגגו של ישראל הרי זה דוחפו בקנה ואם היה בשבת או בי"ט כופה עליו כלי עכ"ל הרי שאסור לטלטל חמצו של (א) עו"ג אפי' בחש"מ ואף להוציאו מרשותו ולהחזירו לגגו של עו"ג לא התיר לטלטלו להדיא דלמא אתי למיכל מיניה ואם החמץ הוא בר"ה הרי הוא כשל הפקר וא"כ כ"ש שאסור לטלטלו שהרי יזכה בו בהגבהתו וה"ל חמץ שלו וקא עבר עליה : **ואם** מצא פת ואינו יודע אם הוא חמץ או מצה וכו' עד סוף הסימן בפרק קמא דפסחים (ז :) : **כתב** המרדכי בפ"ק דפסחים שחטה הנמצאת בתרנגולת בפסח צריך כפיית כלי בי"ט כדי לשורפה בח"ה דקי"ל כר' יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה ולאחר איסורו דהיינו מו' שעות ולמעל' הוי בשריפה לפר"ת וה"ה בפסח :

תמז חמץ בפסח הסכימו רוב המפרשים שאוסר תערובתו בין במינו בין שלא במינו במשהו בפרק כל שעה (דף ל :) אסיק רבא הלכה חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור וכתבו הרי"ף והרא"ש ומדלא יהיב שיעורא למילתיה ש"מ במשהו וכן פסק הרמב"ם בפ"א מהלכות חמץ ומצה ובפט"ו מהלכות מ"א כתב שהטעם שהחמירו בו יותר מבשאר איסורין הוא משום דהוי דבר שיש לו מתירין והרא"ש כתב בפרק בתרא דעבוד' גלולים דמשום דחמץ לא בדילי אינשי מיניה כולי שתא לפיכך החמירו עליו לאוסרו במשהו אפי' שלא במינו : **ומ"ש** רבינו חוץ מבשאלתות שפוסק בנ"ט הר"ן כתב שגם הר"ת והר"ז סבורין כן ומ"מ לא קי"ל כוותייהו לגבי כל איסך רבוותא ועוד שכתבו התוס' שלא עשה ר"ת מעשה להתירו בנ"ט וגם הרשב"א כתב בתשובה שכן הלכה רווחא ותורה יוצא לכל ישראל שהוא בכל שהוא (א) : **וכתב** הראב"ד דבמשהו אינו אוסר בהנאה אלא באכילה דברי הראב"ד כתובים בא"ח וכתבום הרא"ש והר"ן בפ"ב דעבוד' גלולים וכתב הר"ן שכן דעת הרמב"ן והוא ז"ל כתב שאין דרכם ברור בעיניו : **ומ"ש** רבינו ורי"ף כתב שאוסר גם בהנאה ולזה הסכים הרא"ש הוא ג"כ בפ"ב דעבודת גלולים וכ"כ בהגהות מיימון פ"א בשם רשב"ס וכתבו עוד שיש לו פדיון להוליך דמי חמץ לאיבוד ומותר ליהנות אבל באכילה אסור דסוף סוף טעם חמץ הטעים (ג) : **כתב** ה"ה בספ"ד דע שדין תערובת חמץ הוא כדין שאר התערובת אלא שמה שאוסר בשאר תערובות פחות מס' אוסר בחמץ במשהו אבל אם בשאר תערובות לא היה צריך ס' אלא קליפה או נטילת מקום אף בחמץ כן ר"ל שאם בחם בלא רוטב די בקליפה שאם נגע ככר חמץ בככר מצה ושניהם חמין ואין שם דבר המפעפע לא אסר אלא במקום מגעו בלבד לפי שאינו מבליע יותר וזה ברור כתבוהו המפרשים עד כאן לשונו · ובסימן תנ"ז כתב רבינו כן בשם הרא"ש ועוד כתב שם כמה דינין בתערובת חמץ שהם ראויים ליכתב בסימן זה : **ודוקא** בתוך הפסח אבל משש שעות עד הלילה הוי כשאר איסורין כ"כ התוס' פרק בתרא דע"ג (סו :) גבי פלוגת' דריחא אי מלתא היא וכ"כ הרא"ש בפרק

דרכי משה

תמז (א) וכתב המרדכי פרק כל שעה דף רכ"ה ע"ד דבכל מקום שיש בלא זה צד להתיר אע"פ שאנו מחמירין ואסרי' במשהו מ"מ בכה"ג סומכין אדברי שאלתות דפוסק שהוא בטל ועי"ל סימן זה מדין נט"ל בפסח ודין אם ריחא מלתא היא בפסח עיין בי"ד סי' ק"ח כתבתי דינו:(ב) וכ"ה במרדכי ספ"ג דמס' עבוד' גלולים וכ"כ הר"ן פ' השוכר במסכת ע"ג דף שפ"א ע"ב דכל איסורי הנאה שאסורין תערובתן בהנאה בכל שהוא מוליך דמי האיסור לים המלח והשאר מותר בהנאה וכ"ה במהרי"ל בשם מהר"ש אבל במרדכי פרק כ"ש ע"ג נראה דמסקנתו דלא מהני ליה פדיון והכל אסור בהנאה וכ"פ בפסקי מהרא"י סימן קמ"ד דחטה הנמצאת בתרנגולת שורפין הכל וכ"כ מהרי"ב בתשובה וכן המנהג וכ"כ המרדכי פ"ק דפסחים על התרנגולת שנמצא' בה חטה כו' ע"ש עד שלא בשעת ביעורו דוקא שריפה וכתב דאע"ג דהמנהג לאסור כולו בהנאה ולשרוף כל המאכל שנאסר במשהו מ"מ אין להחמיר בכלי שנשתמש בה להצריך שבירה בכלי חרס או להגעיל בשאר כלים אחר פסח וכן משמע בתו' פרק כל שעה גבי קדירות בפסח וכו' דאין חילוק בין שבלע החמץ בעודם היתר או איסור וע"ש דף ל"ו : (ג) וכן נוהגים להתיר קודם הפסח וע"ל ס"ס זה מדין נתינת טעמו לפגם בע"פ

דרישה

סי' תמז [א] עיין מ"ש ב"י בשם תשו' הריב"ש עו"ג אפילו בחולו של מועד וכתב בת"ה הטעם מפני שאין הישראל בא לבערו אלא לדוחפו מרשותו שהרי אינו שלו ואינו חייב לבערו או חיישינן דילמא אתי למיכל מיניה כדקאמר בפ"ק דפסחים הוא עצמו מחזר לשורפו מיכל קאכיל מיניה בתמיה :

מדוכה

פרישה

סי' תמז (א) כיון שיש קצת מצוה בשריפתו כו' הא דכתב קצת מצוה אע"ג דדינו ועיקר מצותו הוא בשריפה י"ל דר"ל קצת צורך י"ט בשריפה דכיון דדינה הוא בשריפה ומוטל עליו לשורפו הוי כאילו הוא קצת צורך י"ט ואמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך וק"ל :

סי' תמז (א) שאוסר תערובתו כו' במשהו ומה שאינה אסור אלא בקליפה בשאר אסורים

חדושי הגהות

סגי בכפיית כלי (מהרל"ח) : ב צ"ע למה תלה הדבר במה שלא עבר עד עתה אלא בשוגג וכי אילו עבר עד עתה במזיד יעבור עוד וכי אמרינן למי שעבר עבירה שיחזור ויעבור ומ"ש הב"י שאילו עבר עד עתה במזיד אינו מוסיף איסור על איסורו במה שיניחנו גם זה אינו כי כל שעה הוא עומד באיסור בל יראה ואע"פ שכבר עבר מ"מ אם יניחנו כל שעה הוא עובר בבל יראה ומוסיף איסור על איסורו ואפשר לומר דמש"ה כתב ה"ר יחיאל שעד עתה לא עבר אלא בשוגג שאילו עבר עד עתה במזיד לא היינו מתירין לו שישרפנו אלא שיוציאנו מן הבית ואז אינו עובר עליו בבל יראה אבל מצות שריפה לא יקיים בי"ט דהא מ"ש שישרפנו היינו לפי דעת ר"ת שפירש שלא בשעת ביעורו הוא משעה ששית ואילך וטעמו משום דילפינן ליה מנותר כמבואר בתוספות ונותר גופיה אסרה תורה לשורפו ביום טוב ולכן כתב דהואיל ועד עתה עבר עליה בשוגג אם כן שפיר יקיים מצות שריפה אפילו ביום טוב מה שאין כן בנותר שעבר במה שהותירו עד הבוקר מ"מ דוחק הוא דמנ"ל לחלק (מהרל"ח) :

יש

בנותן טעם ובפסח נמי לא אמרן דהוי במשהו אלא בשנתערב בתוך הפסח אבל אם נתערב קודם לכן ונתבטל בס' מותר ולא אמרינן דחוזר וניעור : וכן התיר רש"י בשר יבש וגבינה שנמלחו קודם הפסח דאפי' למ"ד במשהו ה"מ בעיניה אבל אם נתערב קודם לכן אינו אוסר אלא בששים וכ"כ בעל העיטור דוקא חמץ דאיתיה בעיניה (ג) אבל גיעול היוצא מדופנו של כלי לענין דבש ושמן
של

בפ' כל שעה וז"ל וחמץ משש שעות ולמעלה אף על פי שלוקין עליו מן התורה כיון שאין בו כרת הרי הוא כשאר איסורין ובטל בס' וכ"כ שם המרדכי בשם סה"ת וס"ה והגהות מיימון בפ"א בשם סמ"ק ואין כן דעת הר"ן בפרק כל שעה אלא דמשש שעות ולמעלה קרי ליה רבא בזמנו וקאמר דהוי במשהו ודעת רבינו ירוחם כדעת התוספות והרא"ש ומיהו כתב דהיינו דוקא שלא ערבו במזיד אבל ערבו במזיד כגון שצריך לעשותו ולתקנו עם חמץ כגון אלמו"רי אסור אפי' אחר הפסח וצריך לבערו קודם הפסח וכבר כתב רבינו בסי' תמ"ב דין האלמו"רי וה"ה כתב בפ"א שיש מי שכתב דלפי מ"ש הרמב"ם שהטעם שחמץ בפסח במשהו משום דהוי דבר שיש לו מתירין ה"ה בנתערב ע"פ מו' שעות ולמעלה שהוא במשהו . כ' התו' בפ' גיד הנשה (לז.) גבי הא דאמר רבא אמרו רבנן בס' בשם ר"ת דכשהיו מוצאים חטה בתרנגולת רותחת בפסח היה צריך להשהותה עד אחר הפסח :

ובפסח נמי לא אמרן דהוי במשהו אלא בשנתערב בתוך הפסח אבל אם נתערב קודם לכן ונתבטל בס' מותר ולא אמרינן דחוזר וניעור כ"כ הרא"ש בפרק כל שעה וחמץ מו' שעות ולמעלה הרי הוא כשאר איסורין ובטל בס' ומותר אף בפסח כיון שנתבטל קודם הפסח וכ"כ שם המרדכי וכ"כ הגה"מ בפ"א בשם סמ"ק וכ"כ סמ"ג ואף ע"פ שכתבו הגהות שיש אוסרין נראה שהם סוברים כדברי המתירין (ד) וכתוב בת"ה סימן קי"ד שמנהג פשוט הוא להתיר לח בלח שנתבטל קודם הפסח שאינו חוזר וניעור בפסח וכתב עוד בשם סמ"ג דקמח בקמח מתערב יפה דמיקרי לח בלח . וכתבו הגהות ומהאי טעמא יש להתיר חטה שנמצאת במצה אפוייה בערב הפסח או בתרנגולת צלויה או מבושלת מיהו אם חזרו וחממו המצה או התרנגולת בפסח בעוד שהחטה בתוכה אסורה דחוזרת ונותנת טעם בתוכה במינו דהוי במשהו כיון שהחטה עודנה בתוכה ומיהו מחימום דכלי שני אין לחוש אבל אם הסירו ממנה ואחר כך חממוה בי"ט שרי דכיון דכבר נתבטל מעי"ט שוב אינו חוזר וניעור עכ"ל (ה) : **ומה** שכתבו דחוזרת ונותנת טעם בתוכה במינו דהוי במשהו תימא דמאי איריא במינו אפילו שלא במינו הוי במשהו ונראה להגיה בזמנו במקום במינו וכ"כ בכלבו אבל מדברי הרמב"ם בספ"ד נראה שאע"פ שנתערב כמה זמן קודם הפסח אסור לאכלו בפסח לפי שהוא חוזר וניעור וכתב ה"ה שכן דעת הרבה מהגאונים והרי"ץ ן' גיאת ושכדבריהם ראוי לנהוג ולהחמיר ורבינו ירוחם כתב שכן הוא דעת הרשב"א ג"כ וכבר הזכיר רבינו בסמוך סברא זו בשם הרי"ץ ן' גיאת : **ומ"ש** רבינו וכן התיר רש"י בשר יבש וגבינה שנמלחו קודם הפסח וכו' כלומר שלא נבדק המלח מחמץ ולא דקדקו במליחתם ליזהר מחימוץ כ"כ המרדכי בפרק כל שעה והגה"מ בפ"א בשם סמ"ק וכ"כ סמ"ג ואזדו לטעמייהו דסברי דכל שנתבטל קודם הפסח בס' אינו חוזר וניעור · ומיהו כתבו דשומן מהותך שהותך לפני הפסח אסור בפסח מפני המחבת שעושין בה תבשיל חמץ וכן פעמים שנשאר אחר הטיגון שמטגנין בו רישולי"ש נשאר שומן במחבת ומחזירין אותו לשאר השומן אבל אם יודע שנזהר מזה ויודע בודאי שהמחבת לא היתה בת יומא בעת שהתכו בו השומן מותר אפילו למאן דאסר נותן טעם לפגם בפסח מ"מ זה הפגם נתינת טעמו היה קודם הפסח ומיהו דוקא שבעת התכת השומן היה נזהר שהיה מהתכו לשם פסח אבל הותך בסתם אף על פי שאומר עתה ברי לי שלא היתה המחבת בת יומא מ"מ אסור בפסח דכל מלתא דלא רמי עליה דאיניש לאו אדעתיה עד כאן לשון הגה"מ בשם סמ"ק (ו) : **ומה** שאוסרין שומן מהותך שהותך קודם פסח משום דחיישינן שמא הקדירה בת יומא ולא נתבטל החמץ דבעינן שיהא בהיתר ס' כנגד כל הכלי דבכוליה מטערינן ואי אפשר לדבר המתבשל בתוך הכלי שיהא בו ששים כנגד הכלי וכ"כ מדברי תשובות הרא"ש שהתיר גבינה שנעשית בכלים של כל השנה מפני שאינם משתמשים בהם בדבר חם ואפי' אם שמשו בהם בדבר חם כיון שאין עושין בהם הגבינה בחמין אינו מפליט משמע שאם היו משתמשים בהם בדבר חם וגם היו עושין הגבינה בחמין שהיתה נאסרת והטעם מפני שלא נתבטל קודם הפסח שכיון שאיסורו משום פליטת הכלי אין בהיתר ס' כנגד הכלי ואסור ומטעם זה נראה ג"כ שאסר דגים מלוחים השרויים במים לפי שבלעו מחמץ הבלוע בכלי ואין בהם ס' כנגד כל הכלי ומטעם זה יש לאסור לאכול בפסח מרקחת הנעשים בתוך כלי כל השנה ואפילו לדברי המתירין לאכול תערובת חמץ שנתבטל קודם הפסח שמרקחות אלו לא נתבטל חמץ שבהן אלא א"כ אין דרך בני אותו מקום לבשל שם מרקחת אלא בכלי מיוחד לבשל בו מרקחות ואין דרכם לבשל באותו כלי חמץ כלל וגם שיהיה להם כף מיוחד לנער בו המרקחות שאין דרכם לנער בו חמץ דבכהאי גוונא איכא למישרי ואף על פי שכתבו שכל שהותך בסתם אף על פי שאומר ברי לי לא סמכינן עליה שאני הכא דכיון דאין דרכן בכך הוי כאומר ברי לי (ז) · ומיהו יש לחוש בכלים דידן המיוחדים למרקחות מפני שלפעמים מבשלין בהם מרקחת עשויה עם פתותי לחם ודבש לעשות ממנה פת הבאה בכיסנין אלא שאפשר לומר שמאחר שאותם כלים אין מבשלין בהם אלא מרקחות ולא דברים אחרים אלא לעתים רחוקים ה"ל כאילו אינן בני יומן בודאי ומ"מ ראוי להחמיר · ומ"כ השיב ר"ת על כלים המחומצים שמבשלים בהם עו"ג מי תותים אין לחוש אפילו אין להם כלים מתוקנים לכך חדא דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ועוד דהא טעמי להו כוליה שתא וליכא טעם חמץ ע"כ (ח) · ומ"מ יש לתמוה על דברי ההגהות שאסרו כל שאינו אומר ברי לי שלא היתה בת יומא ולמה לא התירו מטעם דסתם כלי עו"ג אינן בני יומן וכן יש לתמוה על הרא"ש שאסר דגים מלוחים השרויים במים וגבינה אילו היתה נעשית בחמין וכלים שתשמישן בחמין היה אוסרה ומ"ש מבשר יבש וגבינה שנמלחו קודם הפסח שהתירו ההגהות וגם רבינו כתב להתיר בהם ולא משמע מדברי רבינו שיהא הרא"ש חולק בדבר :

ומ"ש רבינו בשם העיטור דגיעול היוצא מדופנו של כלי בטל הוא נראה שטעמו משום דלא דמי חמץ לשאר איסורין שפליטת הכלים אוסרת דשאר איסורין פליטת הכלי נבלע בהיתר בשעת איסורו אבל חמץ דכי בלע מפליטת הכלי בזמן היתירו הוא הלכך מאחר שאינו בעין אינו חשוב ובטל הוא וזה טעם היתר בשר יבש וגבינה שנמלחו קודם הפסח · ועי"ל דסבר דסתם כלים אינן בני יומן אמרינן לענין איסור חמץ כדמשמע מדין זיתים שכבשן דבסמוך וכיון שכן ה"ל נותן טעם לפגם קודם הפסח ומותר אפילו לדברי האוסרין נ"ט לפגם משום דפגם זה תחלת נתינת טעמו היה קודם הפסח וכמ"ש ההגהות ואפשר לומר דהרא"ש נמי סבר הכי דסתם כלי עו"ג אינן בני יומן גם לענין חמץ בפסח ומה שנתן טעם להתיר גבינה לחה מפני שלא נעשית בכלים שמשתמשין בהם חמין לא כתב כן אלא כדי להתירה אפילו לדברי האומרים שאף על פי שנתבטל קודם הפסח חוזר וניעור דאילו לדברי האומרים דאינו חוזר וניעור אע"פ שנעשית בחמין ובכלים שמשתמשין בהם בחמין מישרא שריא שכבר נתבטל קודם הפסח ואינו חוזר וניעור ויותר נראה לומר דגבינה זו נעשית בפסח עצמו וכדדייק לישניה שכתב גבינה לחה בפסח וכל שהוא בתוך הפסח לד"ה אילו היתה נעשית בחמין בכלי שנשתמשו בו בדבר חם ודאי היתה נאסר אבל אם נעשית קודם הפסח אפי' היתה נעשית בחמין בכלי שמשתמשין בו בדבר חם מישרא שרי וכן מה שאסר דגים מלוחים השרויים במים כשהם שרויים במים בפסח עצמו מיירי כדדייק לשון רבינו ולשון
רבינו

דשומן מהותך אין להתיר אא"כ יודע שנזהר ממנו ויודע בודאי שהמחבת לא היתה בת יומא בעת שהתכו בו השומן אבל אם הותך בסתם אף על פי שאומר עתה ברי לי שלא היתה המחבת בת יומא מכל מקום אסור בפסח דכל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש עביד ולאו אדעתיה עכ"ל . וב"י תמה דלמה לא התירו מטעם דסתם כלים אינן ב"י ותו דמ"ש מבשר מלוח שהתירו כל שנמלח קודם הפסח אעפ"י שנמלח בסתם כלים שהם בלועים מחמץ עכ"ל מיהו בסה"ת סימן כ"ה מבואר דאיסורו משום דאין יום שלא יעשה חמץ במחבת ונעשה הבליעה ב"י דוגמת דאמר בפרק דם חטאת דכל יום נעשה גיעול לחבירו ועוד דבכל יום מדיחין בה הקערות שמלאין חמץ וכו' אלמא דאוסרו לפי שהמחבת מן הסתם היא בחזקת שהיא בת יומא וכן כתב הר"ן בפרק אין מעמידין דבדבר שתשמישו תדיר חיישינן לב"י וגם הרמב"ן סבירא ליה הכי ואף על גב שהר"ן ז"ל חלק על זה לשם מכל מקום סה"ת ס"ל כאידך רבוותא ותו אפשר דהר"ן לא חלק אלא אסכין דאינו ודאי שמשתמשין בו חמין בכל יום משא"כ במחבת דאין יום וכו' ומש"ה בבשר מליח סמכינן על סתם כלים אינן ב"י כיון דאינו ודאי שהשתמשו בו בחמין בכל יום כמו במחבת מיהו מדברי הרא"ש בתשובה נראה שאוסר בשר מליח שהרי כתב דבדגים מלוחים שאינן שרוין במים באשכנז נוהגים איסור ובצרפת נוהגים היתר אבל השרוין במים אסורין דכיון דחמץ בפסח במשהו אין לזלזל באיסורו וכ"כ רבינו בסמוך בשמו והטעם דאוסר השרויין במים קודם הפסח בעריבות העו"ג נראה דס"ל דאע"ג דסתם כלים אינן ב"י מ"מ אין להתיר לכתחלה נ"ט לפגם בפסח וא"כ ה"ה בשר מליח ואע"ג דבפת של עו"ג ה"ל דיעבד כיון שהתחיל הכלתו אפ"ה בחמץ דאיסורו במשהו אסור אפי' התחיל הכלתו מיהו קשה דאין לאסור נ"ט לפגם לכתחלה אלא באיסור גמור אבל בחמץ דהבשר והדגים המלוחים קודם פסח הטעם לפגם היתר היה ה"ל נ"ט בר נ"ט לפגם ולהיתירא מקמי שיגיע לכלל איסור דפשיטא דשרי לכתחלה ולכן ירא' עיקר לדעת הרא"ש דבאיסור חמץ במשהו לא אמרינן סתם כלים אינן ב"י בין בכלים של ישראל בין בשל עו"ג דהלכ' כהרמב"ם אף בשאר איסורין סתם כלים של עו"ג ב"י הן אעפ"י שהרא"ש חלוק עליו בזה כמ"ש בי"ד בסימן קכ"ב באיסור חמץ דחמיר מודה וזה שאמר דאין לזלזל באיסורו כלומר שאין לומר סתם כלים אינן ב"י להתיר לכתחלה באיסור חמץ כמו שמזלזלין בזה בשאר איסורין ולפ"ז בידוע שהכלי אינה ב"י מותר אפילו להרא"ש וזהו טעמו של העיטור דמסיק והמחמיר תע"ב דמן הסתם חיישי' שהכלי היה ב"י וכן נוהגים וכ"כ מהרש"ל קבלנו מאבותינו שלא לשרות בשר מלוח עכ"ל מיהו יש נוהגים היתר וכמ"ש לקמן בסי' תס"א ס"י · ובבשר יבש וגבינה יבשה נראה להתיר אפי' נמלחו בכלי ב"י וגם היה כבוש בו מע"ל דה"ל כמבושל משום דכשנתייבש בטל הטעם והלך לו וכמ"ש סה"ת והסמ"ק והמרדכי להתיר אפילו חמץ גמור בבצק שנדבק בין הנסרים כשנתייבש ומשם הביא מהרא"י בפס"ד ראיה ליבישות הכחל שהוא כל' יום ולא ס"ל לחלק בין בצק שנותן טעם מחדש לכחל שכבר קבל טעם החלב וא"כ כ"ש הוא להביא ראיה מהך דבצק לחמץ עצמו שנתייבש דהטעם בטל והלך לו לאחר ל' יום וז"ש הרא"ש גבינה לחה אינה מותרת אלא לפי שאין עושין הגבינה בכלי חמץ בחמין אלמא דגבינה יבישה מותרת אפילו עשאוה בחמין מיהו עכשיו נוהגים לאסור אפי' גבינה יבישה דשמא נתערב פירורי חמץ בתוך הגבינה ואינו ניכר אבל בשר יבש ודגים יבשים דאין לחוש אלא לפירורי לחם שנדבק על פניו כשמדיחו יפה יפה סגי ונוהגים לשרותו בנהר או בכלים שהוכשרו
לפסח

דרכי משה

בע"פ : (ד) וכן נוהגים דלא כיש גאונים שאוסרים כמ"ש לעיל סי' תמ"ב : (ה) כתב בפסקי מהרא"י ז"ל סימן קפ"ז ועל יין מבושל בכלי חמין קדירות וכפות כך נוהגים פה שלא לשתותו בפסח רק בי"ט האחרון שהוא מדרבנן וכן אני נוהג אחריהם עכ"ל כתב מהרי"ל חומץ של יין שמסתפקי' ממנו כל השנה אסור להסתפק ממנו בפסח משום דלפעמים שופכין לתוכו יין הנשאר בסעודה ואולי יש שם פירורי לחם בעין ונשארו שם בפסח ואין נוהגין כן במדינות אלו ואפשר הטעם דאין חוששין לחומרא בפרט במקומות הללו שאין היין וחומץ מצוי כתב בתשובת מהרי"ב מנהג פשוט בארץ הזאת שכל יין שממלאים אותו בכלי חמין תוך ל' נוהגין ליזהר לכתחלה לשתות ממנו אבל אין איסור בדבר אבל בחומץ דבקל בולע ופליט יש ליזהר טפי וכן שמעתי בשם מהרי"ל על חומץ שמלאוהו בכלים של חמין ואסר ליהנות ממנו בפסח . וגם דבר זה לא ראיתי שמחמירים כן כי אף שחומץ הוא דבר חריף מ"מ הוי נ"ט . ותחלת תשמיש הכלים אינן אלא בצונן ואפשר דגם מהרי"ל ל"ק אלא אם מלאוהו תוך ל' ומשום חומרא בעלמא במקום שחומץ מצוי ועיין בי"ד סימן צ"ה מדין זה : (ו) ואין להקשות מ"ש דבבשר מליח מתיר אע"פ שהכלי שמלח בו הוא חמץ כמ"ש למטה וכאן גבי שומן אוסרים יש לומר שאני גבי מליחה דאין מליחה לכלים כמ"ש בי"ד סימן ק"ה וכן הוא לקמן סי' זה בשם הרא"ש אבל גבי שומן שהוא חם אסור וב"י האריך בדינים אלו וגמגם בהם ואין דבריו נראין לכן לא כתבתים : (ז) ור"י כתב בתא"ו דמרקחת שרי ואפשר דמיירי דאין לחוש לכלי שהיה בו חמץ אלא שלא נזהרו בעשיית המרקחת מן החמין ולזה שרי דאף אם היה בהו דבר חמץ נתבטל קודם הפסח הואיל ואין חשש בכלי שעשאוה בו אבל כל מקום שיש לחוש לכלי שהוא חמץ והוא חם אסור דאין שייך ביטול ששים נגד הכלי כנ"ל דלא כדברי ב"י שחילק בענין אחר : (ח) ונראה דאין לסמוך אזה דהא מדברי הגה"מ לא משמע כן וכן כתבתי משם מהר"י ומהרי"ל לענין יין מבושל וחומץ וכן
משמע

פרישה

איסורים בפסח נמי דינו הכי כמ"ש לקמן סי' תמ"ז . והטעם שחמץ בפסח במשהו משום דחמץ לא בדילי איכשי מיניה כל השנה לפי' החמירו לאסו' במשהו אפילו שלא במינו אסר"י ועיין בב"י:

(ב) **אבל** גיעול היוצא כו' עיין ב"י מ"ש באריכות שני תירוצים שהאריך ותירוץ הראשון נ"ל מוכרח מדקאמר תחלה ה"מ דאיתא בעיניה משמע הא אם לא הוי בעיניה אף עפ"י שהכלי ב"י לא נאסר מהגיעול ובזה א"ש נמי דהא רש"י והרא"ש פוסקים בסמוך דנותן
טעם

לפסח במים צוננין אבל לא בכלי חמץ לכתחלה ולמאי שכתבתי ניחא דהרי"ץ גיאת לא כתב לאסור אלא חלב וגבינה דבדידהו איכא לחוש לחמץ משהו ואינו ניכר ודלא כהרא"ש דמתיר בגבינה ולפ"ז בשומן מהותך אפילו יודע בודאי בשעת התכה דהמחבת איכא ב"י אסור שמא נתערב משהו בתוך השומן ואינו ניכר והכי נקטינן דלא כהסה"ת דמיקל בהא :

רבינו ירוחם דכיון שבפסח עצמו הם בולעים מפליטת הכלי אסור אבל אם לא היו שרויים בפסח אף על פי ששרה אותם קודם לכן מותרים הם שפליטת הכלי שנתערב כבר נתבטל קודם הפסח ומטעם זה התיר היבישים אף על פי שנמלחו קודם הפסח ונראה שכן הוא דעת רש"י שהתיר בשר יבש ומדלא כתב בשר מליח

של עו"ג בפסח וכן מליחת בשר שנעשה לפני הפסח ולא נזהרו במליחתו בטל הוא וכמה ימים נהג בו אדונינו איסור והמחמיר תבא עליו ברכה ע"כ · והרי"ץ גיאת כתב אמרו רבוותא (ג) חלב שחלבו ישראל קודם הפסח וגבינה הניקפת קודם הפסח ושמרה מהימוץ מותרים ואם לאו אסורין וא"א הרא"ש ז"ל התיר וזה לשונו בתשובה גבינה לחה בפסח מותרת אע"פ שנעשית בכלים של כל השנה ולא נזהר בה כיון שאין משתמשין באותן כלים בכל השנה בדבר חם אינן בולעים ואפילו אם שמשו בהם בדבר חם כיון שאין עושין בהן הגבינה בחמין אינו מפליט : וכתב עוד אסור לאכול דגים מלוחין השרויין במים בפסח והיבשים במקום שנוהגין לאכול אוכלין ובמקום שנוהגים שלא לאכול אין אוכלין (ט) ע"כ וזתים שכבשן בשאר ימות השנה ולא נזהרו בהם לדעת בעל התרומות שאוסר צנון ובצל שחתכו אותו בסכין של עו"ג אפי' אינו בן יומו מפני שמדמה אותו לקורט של חלתית דאמרינן חורפיה מחליא ליה לשמנוניתא והוה ליה כנותן טעם לשבח הכי נמי חורפיה דזית עושה אותו כבן יומו ולא שייך ביה ביטול דבכולי סכין משערינן וא"כ חזרו הזיתים כולם חמץ וכן יראה מתשובת א"א הרא"ש שהשיב להתיר על ששאלוהו בצל (ד) שחתכוהו בפסח בסכין שגוררין בו הבצק מהעריבה כל השנה וכתב אפילו לספר התרומות שמדמה בצל לקורט של חלתית שאני הכא כיון שידוע שאותו סכין לא שמשו בחמין לא בלע דצונן לא מבליע ולא מפליט ע"כ הרי שלא התיר אלא משום שהסכין לא היה מיוחד אלא לצונן אבל בסתם סכין לא היה מתיר ומיהו ה"ר מאיר מרוטנבורק כתב על ההוא דספר התרומה לבי נוטה להתיר ואע"פ שאני מורה כספר התרומה אין נ"ל למחות ביד הנוהגין היתר ע"כ ונ"ל דאפילו לדעת

גבינה לחה בפסח וכו' פי' שנעשית קודם הפסח ולאכלה בפסח אבל לא כפי' ב"י דמיירי שנעשית בפסח דא"כ מנ"ל לרבינו שהרא"ש חלוק ארי"ץ גיאת הלא אפשר דהרא"ש מודה לאסור בנעשית קודם פסח ולא שמרה מחמוץ דלא התיר הרא"ש אלא היכא דנעשית בפסח עצמו בכלי חמץ בצונן דכיון דבפסח ודאי שמרה מפירורי חמץ שלא יתערבו בתוך הגבינה ועוד שאין שום חמץ ברשותו ואין לחוש אלא לפליטת חמץ הבלוע בכלי וכיון שאינה נעשית בחמין מותרת אלא בע"כ דהרא"ש מיירי נמי בנעשית קודם פסח וכן הך דדגים מלוחים איירי בשרויים קודם פסח בעריבת חמץ וכ"כ בפי' בספר צדה לדרך ובתשובה הארכתי: **וזתים** שכבשן וכו' משמע דמיירי בחתכן קודם כבישתן ואפ"ה לא אמרינן דלא נאסר כי אם אחד או ב' שבלעו חמץ והם בטלים ברוב האחרים שנחתכו אח"כ באותו סכין והטעם דחוששין שמא לא פלט הסכין כל טעמו בראשון ושני אלא כולם בלעו מן הסכין כל אחד מקצת טעם חמץ ולא היה בו ס' וכולם נאסרים ודלא כא"ו הארוך כלל ל"ח שכתב דדברי רבינו הם בזתים שנחתכו לאחר שנכבשו דהא מדמי אותם לצנון ובצל דמיירי בהו בעל התרומות ומהר"ס כשחתכן בלא נכבשו ודומיא דהכי זתים ואיכא להקשות ממ"ש שבולי הלקט בלימוג"ש הנחתכים בסכין של עו"ג דלא נאסרו אלא שנים הראשונים והם בטלים ברוב וכו' ומביאו ב"י בי"ד סי' צ"ו וכן פסק בהגהת ש"ע לשם וכאן אוסר כל הזתים ואפשר דבחמץ דאיסורו במשהו מחמרינן טפי מבשאר איסורים א"נ אין חריפות הלימוג"ש כל כך כצנון ובצל להפליט הבלוע בסכין אלא אית בהו קצת חריפות לבלוע שמנונית שעל הסכין שנתקנה בשנים הראשונים והן בטלות ברוב וכו' וכה"ג כתב בא"ו הארוך כלל ל"ח ועוד נ"ל עיקר דאף בלימוג"ש יש לאסור כולם לדעת רבינו כמו בזתים מיהו העולם נוהגים היתר במי לימוג"ש וכן פסק ב"י בש"ע בי"ד סימן צ"ו ואין למחות בידם כיון שיש להם על מי

משמע דלא התיר אלא דוקא ביבש אבל לא בשרוי במים בתוך הפסח ולפ"ז מרקחות העשויים קודם הפסח מותרין ואפי' בשלם בכלים שדרכן לבשל בהם חמץ וכ"כ רבי' ירוח' וחמץ שנתערב קודם פסח בטל בס' ומותר באכילה אפילו בפסח מאחר שנתבטל קודם הפסח ועל זה אנו סומכין לאכול מרקחות שנעשו קודם הפסח (י) ובשר מלוח שנמלחה קודם הפסח בכלי החמץ ומליח כרותח וכן גבינה מלוחה ודגים מלוחים אבל אם נמלחו בפסח בכלי החמץ או אלו הדגים ששורין העו"ג במים בכלים שלהם בפסח אסורין ע"כ ומ"מ לדעת ההגהות א"א לומר כן שהרי הם אוסרין כל שאין אומר ברי לי שהמחבת לא היתה בת יומא ויש לתמוה עליהם דא"כ היאך התירו בשר מליח שנמלח קודם הפסח אע"פ שנמלח בסתם כלים שהם בלועים מחמץ ודוחק לומר שמחלקים בין פליטת כלי בדבר מליח לפליטת כלי בדבר המטוגן או המבושל בו ולדעת הרא"ש אפשר לומר עוד דמיירי בדגים שנשרו במים קודם הפסח וטעמו משום דלא"ג דסבר דבשר מליח ודגים מלוחים אע"פ שהם שרויים במים קודם הפסח שרו מדינא דסתם כלים אינן בני יומן וה"ל נותן טעם לפגם וכבר נתבטל קודם הפסח מ"מ משום חומרת איסור חמץ כתב בתשובה להחמיר ולאסור דגים שנשרו במים קודם הפסח ולא מן הדין וכן מוכיח לשון התשובה שכתב באשכנז נוהגים איסור בדגים מלוחים וכן אותם שאינם שרויים במים ובצרפת נוהגים היתר באותם שלא נשרו במים אבל השרויים במים אסורין בפסח כיון דחמץ בפסח במשהו אין לזלזל באיסורו ע"כ משמע דמשום חומרא אסרם ולא מן הדין ולפ"ז ה"ה לבשר יבש וגבינה שנמלחו קודם הפסח שהם אסורין מפני חומרת החמץ שאיסורו במשהו אלא שמתוך לשון רבינו שכתב סתם אסור לאכול דגים מלוחים השרויים במים בפסח משמע דמדינא אסר להו הרא"ש : ומה שכתב רבינו בשם רש"י להתיר בשר יבש וגבינה שנמלחו קודם פסח משום דכל שנתערב קודם לכן אינו אוסר אלא בס' יש לדקדק שאם חשש האיסור הוא מחמת הכלי שנמלחו בו הא בעינן שיהא בהיתר ס' כנגד כל הכלי ואין לך דבר שהוא בתוך הכלי שיהא בו ס' כנגד כל הכלי ועוד דלמאי נקט טעמא מפני שנתערב קודם לכן עדיפא ה"ל לומר דסתם כלי' אינן בני יומן מיהו בזו י"ל משום דאיכא מאן דאסר בנ"ט לפגם בפסח לא כתב כן אבל אכתי קושיא קמייתא במקומה עומדת ושמא י"ל דלא התיר אלא משום דסת' כלים אינן בני יומן וה"ק אפי' למאן דאסר נ"ט לפגם בפסח הכא שרי לפי שכיון שטעם פגם זה קבל קודם פסח ונתבטל אז מפני פגמו אינו חוזר וניעור ודוחק לומר דהכא מיירי בשלא נמלחו בכלי אלא על גבי עצים וכיוצא בהם שאין בהם חששא אלא מהמלח שלא נבדק דבהכי לא שייך לומר דלית בהו ס' לבטל חמץ הנמצא בתוכה דא"כ לא ה"ל למיסרי סתמא כיון דסתם בשר יבש וגבינה בכלים מולחים אותם ואה"כ בא לידי תשובת רש"י וכ' בה כלשון הזה בשר יבש שלא נזהר במליחתו וכן גבינה מותר לאכלה בפסח דאפילו למ"ד חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אוסר דמשמע שאסור במשהו ה"מ אי איתיה בעיניה דקנסי' ליה משום דעבר עליה בבל יראה ובבל ימצא אבל על ידי תערובת כי הכא שלא נעשה שימור בבשר ואיכא למיחש שמא נמלח בדבר שיש בו חמץ אפ"ה אינו אסור אלא בנותן טעם שלמה בר יצחק : **ומ"ש** הרי"ץ גיאות לאסור גבינה הניקפת קודם פסח אע"פ שאין נעשית אלא בצונן ובכלים שאין משתמשין בהם אלא צונן נראה שטעמו מפני המלח שלא נבדק (אלא) מחמץ או שסובר שהכלים בולעים חמץ ע"י מלח וכן מפליטים חמץ ע"י המלח וכדמשמע ממ"ש ר"י גבי גבינה לחה בפסח אלא דא"כ לא ה"ל לאסור חלב שחלבו קודם פסח דלא משמע שיש בו מלח ולכן נראה לומר שטעמו משום דכיון שלא נזהר בהם חיישי' שמא נתערב בהם פרוסת חמץ ולאו אדעתיה : **כתוב** בהגה"ת פ"א בשר מלוח ישנה דשריא בפסח אפילו נשאר חמץ משהו בעין על הבשר מ"מ הרי מעבירים אותו כשמדיחין אותו לבשל ולפ"ז אין לאוכלו בצלי אם לא ידיחנו היטב קודם צלייה דלפעמים כשהוא מולחה נשאר חמץ בעין על הבשר או אדם אוכל פת עליו באותה שעה לכן יש ליזהר עכ"ל וכתב עוד הריב"ש מלוחים ישנים מותרים לאכל' בפסח כיון שנמלחו קודם הפסח כמו בשר מלוח שנמלח קודם הפסח וכן גבינה ישנה אבל היכא דאיכ' לספוקי שמא נמלחו בפסח אסורים מיהו נהגו העולם שלא לאכול בפסח לא גבינה ישנה ולא דגים מלוחים ושמא היינו משום דרגילות לאוכלן בלא הדחה כדפרישית גבי בשר מלוח בעי הדחה כל זה מסמ"ק עכ"ל (יא) : **כתב** המרדכי בפ' כל שעה מלח שטמו במדוכה של חמץ יכול למלוח בו בשר לצורך פסח כי כן התיר ר"ת אפילו מלח ששכח ישראל בכלי של עו"ג למלוח בו בשר היתר וגם בסה"ת כתב שם שעשה ישראל גבינות בדפוסי העו"ג מותרין משום דמלח אינו מפליט מה שבלוע בכלי (יב) : **תשובת** הרא"ש בגבינה לחה בפסח ודגים מלוחים ודין בצל שנחתך בסכין שגוררין בו הבצק הכל בכלל כ"ד : **כתב** רבינו בסימן תנ"א בשם רבינו האיי עריבה של חרס שלשין בה כל השנה ובשעת הגעלת הדיח אותה יפה ודרכו בה ענבים או הניחוה תחת הצנור לקבל בו היין אותו היין אסור לשתותו בפסח שכלי חרס אין לו תקנה אלא בליבון הלכך אם ידוע אותו היין אסור לשתותו בפסח אבל בספיקה כי האי מלתא לא חיישינן ודבריו תמוהי' בעיני למה אסר לשתות אותו יין בפסח דכיון שלא נתן אותו היין בעריבה אלא בצונן למאי ניחוש ליה דצונן אינו מבליע ולא מפליט כמ"ש רבינו בשם הרא"ש גבי גבינה לחה בפסח וכמו שאכתוב בסמוך בשם סמ"ק ואפשר שמפני כך לא כתב רבינו דברי רבינו האיי בסימן זה דמשמע ליה שהם דלא כהלכתא ולא כתב בסי' תנ"א אלא ללמוד מהם שכלי חרס לא מהני ליה הגעלה אפי' נשתמש בו בצונן : **כתב** הרשב"א שאלת מי שמלא בשעת הגעלת חתיכה מחומצת בכלי מלא

דרכי משה

משמע מדברי הרא"ש לקמן לענין גבינות ודגים מלוחים ולכן אין לסמוך אזה: (ט) כתב מהרי"ל דאין נ"ל היתר גמור לקנות דגים שחותכים אותן העו"ג בפסח בסכינין של חמץ שלהם עכ"ל ואע"פ שראיתי מקילין בדבר נ"ל שיש לחוש בדבר מאחר שחותכין אותו בפסח דמאחר שחמץ בפסח במשהו יש לחוש לחמץ הדבוק על הסכיני' ושומר נפשו ירחק מהם ומ"מ בדיעבד אין להחמיר וכמ"ש לקמן בתשובת הרא"ש גבי בצל שחתכו בסכין דלא היה חושש שמא היה חמץ דבוק בסכין וא"כ בדגים שאין חריפים להפליט מה שבסכין ואין לחוש אלא שמא חמץ דבוק בו אין להחמיר בדיעבד עיין בי"ד מדינים אלו בסימן צ"ו . כתב עוד מהרי"ל מפה ששמו על שק של קמח אסר מהר"ש לאכול עליה בלא כיבום ולא די להם בניעור עכ"ל : (י) עמ"ש אות ו' : (יא) משמע דוקא בגבינה ודגים יש לחוש שמא יאכלם בלא הדחה אבל גבי בשר לא חיישינן דאין דרכו לאכלו בלא הדחה . וכן המנהג שלא לאכול שום מלח לא גבינה ולא דגים או בשר שלא נזהרין למלחו לי"ט רק בשר שהדיחו אותו נ"פ בכל יום פ"א קודם פסח אותו אוכל ומיהו צריך להדיחו קודם פסח אבל תוך הפסח אסור להריחו דחיישינן שמא יש עליו חמץ משהו וקיבל ממנו טעם על ידי הדחה בפסח וכמו שאסר הרא"ש לקמן דגים השרויים במים בפסח מה"ט מיהו צ"ע דמחמיר בדבר שנתבשל קודם פסח בסתם כלים ולא נזהרים מחימוץ דהרי אף אם היו הכלים חמוצים מ"מ אינו אלא נ"ט בר נ"ט ועדיין היתר דשרי כדאיתא לקמן סימן תנ"א ותנ"ב והכי קי"ל כדאיתא בי"ד סימן צ"ה וע"כ נ"ל דאע"ג דנוהגים להחמיר בדברים אלו לכתחלה מ"מ אם נפל ונתערב משהו דבר אחד שאין בו חשש חמץ מעצמו אלא מכח שנתבשל בכלים חמוצים דאין לאוסרו בפסח חרא דהוי נ"ט בר נ"ט.ועוד דמאחר דאיכא לספוקי דלמא הכלי לא הי' בן יומו אין מחזיקין איסור דספיקא דרבנן לקולא וראיה ממ"ש לעיל דיש להקל בי"ט האחרון ביין מבושל בכלי חמץ מאחר שבאותו יום חמץ דרבנן ה"ה תוך הפסח לענין איסור משהו וכ"כ הרי"ף והביא דבריו לקמן סימן תס"ז לענין חטה שנמצא בתבשיל וכ"כ מהרי"ב דאסור לעשות כן בפסח אמנם ע"י אונס שאין לו בשר אחר מותר לעשות כן אף בפסח ואותן כרכשות היבשים שקורין טבח"יא אסור לשרותן אך כשהם יבשים עכ"ל מהרי"ב : (יב) משמע דלכ"ע בדבר צונן אין לחוש אם נשתמשו בכלי חמץ דאינו מפליט דלא כרב האי שכתב לקמן סי' תנ"א דאף בדבר צונן יש להחמיר מיהו צ"ע דאפשר דאם שהה תוך הכלי מעת לעת הוי ככבוש וכבוש כמבושל כמ"ש לקמן בי"ד סימן ק"ה אי"ה ובהכי מתיישבים דברי רבי' האי דלקמן סי' תנ"א ואפשר דמאחר שחמץ קודם זמנו היתר גמור לא אמרינן ביה כבוש כמבושל וכ"כ ב"י דההיא דלקמן סי' תנ"א אתי דלא כהלכתא דצונן אינו מפליט וכן משמע מתשוב' הרא"ש שכתב כאן לענין גבינות דאינו מפליט אע"ג שנשתהא בתוכו מסתמא יותר

פרישה

טעם לפגם אפי' בפסח מותר ולמה התירו כאן משום דנתערב קודם לכן דוקא וב"י דחק שכתב אליבא מאן דאוסר וק"ל :

(ג) **חלב** שחלבו עו"ג קודם פסח שהי' עו"ג אינו נכון וצריכין למחקו מן הספרים :

(ד) **שחתכוהו** בפסח כו' אעפ"י שאין הנדון דומה לראייה ממש דהוראת הרא"ש היה שחתכוהו בפסח ונדון דידן זתים שכבשן כו' מדבר שחותכין לפני הפסח דאז נותן נט"ל מותר וגם איכא למימר היתירא פלט מ"מ מביא שפיר ראיה דכיון לבעה"ת מחלי' לטעמי' א"כ הוי כב"י וגם לא שייך למימר שבטל קודם פסח שהרי נגד כל הסכין משערינן א"כ הוי כמו חמץ בעין כיון דליכא ס' נגד הסכין אלא אי קשיא ה"ק דא"כ מאי צריך להביא ראייה ממנו כיון שהסברות הללו פשוט' המה לכך נלע"ד דלא מייתי מהרא"ש ראייה אלא מדס"ל דסתם סכין אסור מ"מ דס"ל דבצל מחליא לשמנונותא דליכא למימר משום פסח

לדעת בעל התרומה אם נזהרו בהם בחתיכת הסכין אפילו לא נזהרו לכובשן בקדירה חדשה אם אינה בת יומא מותרין כיון דבשעת כבישה נותן בהן מים בטל חורפייהו ולא שייך תו למימר מחליא להו : חמץ שנתערב אחד בשנים במצה ביבש כתב רש"י שמשליך אחד והשאר מותר בהנאה וא"א הרא"ש ז"ל (ס) התיר הכל אפילו באכילה : ונותן טעם לפגם בפסח רשב"ם אוסר וכן הרב ר' אליעזר ממי"ץ והרב ר"מ מרוטנבורק כ' אני אוסר לעצמי הואיל ונפק מפומיה דרשב"ם ואני מתיר לאחרים כי ר"ת ור"י היו מורין להיתר ואעפ"כ אני רגיל לומר לשואלי פלוגתא דרבוותא הוא ורבים נמנעים מאליהן ע"כ ורש"י פסק להתיר (ו) ולזה הסכים א"א ז"ל : ולאחר הפסח בין במינו בין שלא במינו בטל בששים ואפי' שהייה בעיניה ונתערב אחר הפסח בטל ומיהו דוקא בשנתערב שוגג

מלא יין והוציאה משם ולקח לזמן מאותו היין ונתן בחביות אחרות שהיו חסרות מעט מהו לשתותו בפסח תשובה הגאונים כולם אסרוה בשתיה וראוי לחוש לדבריה' (יג) : **כתב** סמ"ק בסימן רכ"א בוסר שדורכין אותו במדוכות קודם הפסח מותר בפסח ואע"פ שהמדוכות מחומצות מחמץ שמערבין עם המוריים משום דהוי צונן ואין בו כח להפליט ואפילו אופלט משהו בעלמא הוא דפליט ונתבטל קודם הפסח מידי דהוה אכרישין ובצלים שחתכן בסכין חולבת ונתנם עם בשר כדפירש רבינו ברוך : **כתב** המרדכי בפרק כל שעה בחבית פעמים נותנין עיסה בשולים לדבק הנסרים מותר לשתות היין בפסח שטעם חמץ ביין כבר נתבטל קודם הפסח ובתוך הפסח אינו נותן טעם כיון שכבר הוקשה החמץ אבל סמוך לפסח ב' חדשים אם נתן עיסה בין השוליים אסור לשתות בפסח מאותו חבית לפי שעדיין העיסה רכה וגם בימי הפסח נותנת טעם תוך היין וכ"כ הגהות מיימון פ"א וכ"כ סמ"ג בסימן ע"ז ובתה"ד סימן קי"ז כתב בשם סמ"ק דדוקא נתן תוך שלשים יום אסור (יד) :

חמץ שנתערב א' בשני' במצ' ביבש כ' רש"י שמשליך א' וכו' בעבו' כוכבים (עד·) תנן אלו אסורין ואוסרין בכל שהן יין ועבו' כוכבים ועורות לבובין וכו' ופריך בגמרא (שם) תנא מאי קא חשיב אי דבר שבמנין קחשיב ליתני נמי חתיכ' נבילה אי איסורי הנאה קחשיב ליתני נמי חמץ בפסח אמר רבי חייא בר אבא האי תנא תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה וליתני ככרות של בעה"ב לענין חמץ בפסח מאן שמעת דאמר לה ר"ע הא תנא ליה התם ר"ע מוסיף אף ככרות של בעל הבית ופי' רש"י תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה דאיכא תרתי לחשיבותא דחשיב איסור דידהו הוא דלא בטיל אבל חמץ פרוסה בפסח הואיל ואין דרכו למנות בטל ומשליך אחד מהם לנהר והשאר נותן לכלבו וכתב עליו הרא"ש ולא ידענא למה לא יהא תערובת חמץ מותר אף באכילה דהא דאמר חמץ במשהו היינו דבר לח המתערב דבמקום דהוי בשאר איסורין בנ"ט הוי חמץ במשהו אבל דבר יבש דבשאר איסורין חד בתרי בטיל ה"ה בחמץ בפסח וכן מוכחא מתניתין ולמאי דבעי רש"י להחמיר לאוסרו באכילה ה"ה נמי אסור בהנאה ומה שפירש ושליך אחד לא ידענא למה דתנן במסכת ערלה (פ"ב מ"א) הערלה וכלאי כרם עולים באחד ומאתים ואין צריך להרים והא דצריך להרים בתרומה היינו משום גזל השבט ובסוף דבריו כת' תערובת חמץ בפסח שנתערב עם מינו מותר אפילו באכילה דלענין תערובת דיבש ביבש אין חילוק בין חמץ בפסח לשאר איסורין דלא החמירו חכמים לאסרו במשהו אלא היכא דשאר איסורין בנ"ט וחמץ משום דלא בדילי אינשי מיניה אסור במשהו כנ"ט בשאר איסורין אבל יבש ביבש אם אין דבר שבמנין כי היכא דבשאר איסורין חד בתרי בטיל ה"ה חמץ בפסח וכן מוכחא כל הסוגיא עכ"ל : **ויש** לדקדק בדברי רבינו שכתב סתם חמץ שנתערב אחד בשנים במצה ביבש כתב רש"י שמשליך אחד והשאר מותר בהנאה וה"ל לפרש דהיינו דוקא בפרוסת חמץ שנתערב עם פרוסת מצה אבל ככר של חמץ שנתערב עם ככרות מצה אפילו באלף לא בטיל וכדמשמע מדברי רש"י שכתבתי בסמוך וי"ל דלא כ"כ רש"י אלא משום דלא ליפלוג האי תנא אדר"ע אבל לדידן דלא קי"ל כר"ע לא שאני לן בין ככרות של בעל הבית לפרוסות אבל הרי"ף כתב על משנה זו דהלו אסורין ואוסרין בכל שהן יין נסך ועבו' כוכבים וכו' וליתיה להאי כללא דקי"ל דחמץ בפסח אסור ואוסר בכל שהוא ומשמע מדבריו דאפילו יבש ביבש קאמר דאוסר בכל שהוא וכן פירש ר"י וגם רבינו כתב בטור י"ד סימן ק"ט על תערובת חמץ יבש ביבש הרי"ף אוסר הכל אפילו בהנאה ונראה טעמו מפני שהוא דבר שיש לו מתירין ומפני כך אפילו יבש ביבש לא בטיל אפי' באלף או משום דסבר שלא התירו יבש ביבש חד בתרי אלא באיסורי נותנים טעמים אבל באיסורין שהחמירו בהם ביותר מנ"ט אין הפרש בין יבש לבלול וכמ"ש המרדכי בפרק כל שעה והרשב"א בת"ה : **ופריש** א קיצור בדברי רבינו שכתב סתם חמץ שנתערב במצה ביבש כתב רש"י שמשליך אחד והשאר מותר וכו' וה"ל לפרש דהיינו דוקא בפרוסת חמץ שנתערבה עם פרוסת מצה אבל ככר חמץ שנתערב עם ככרות מצה אפילו באלף לא בטיל : **ונותן** טעם לפגם בפסח רשב"ם אוסר וכו' בפ' בתרא דעבו' כוכבים (סו·) דייק אמתני' דקתני יין נסך שנפל על גבי ענבי' ידיחם והם מותרות ואם היו מבוקעות אסורות מאי לאו בנ"ט לא במשהו הא מדקתני סיפא זה הכלל כל שבהנאתו בנ"ט אסור כל שאין בהנאתו בנ"ט מותר מכלל דבנ"ט עסקי' וכתב שם הרא"ש י"א דכל אסורין שהן במשהו לא אמרינן בהו דנ"ט לפגם מותר דהא אין לך ביטול טעם יותר ממשהו באלף אפ"ה אסרו רחמנא וה"ה נמי נ"ט לפגם ומביאין סעד לדבריהם מכאן ומפרשים כן מכלל דבנ"ט עסקינן מדשרי שלא כדרך הנאתו דאי איירי באיסור משהו אפילו שלא כדרך הנאתו נמי אסור ולא גזירא דכהי דהחמירה בהם תורה לאוסרם במשהו מ"מ יש שם איסור עליהם אבל כשהוא פגום פקע איסורו כדילפינן מנבילה ועוד עיקר טעמא פריכא הוא דהיכן אסרה תורה במשהו במין במינו התם אפילו אחד באלף אין טעמו נפגם ולא נתבטל דמינו אינו פוגמו ואינו מבטלו אבל נ"ט לפגם מעיקרא שרי כי לא היה בו טעם ובשמעתין פריך מדסיפא בנ"ט מכלל דרישא נמי בנ"ט וסיפא הוי פירושא דרישא עכ"ל · וכ"ד התוספות שם להתיר נ"ט לפגם אפילו בדברים שאיסורן במשהו וגם המרדכי כתב בפרק כל שעה שרבי יהודה מפרי"ש הורה הלכה למעשה להתיר נ"ט לפגם בפסח והביא כמה גדולים אוסרים כן ואע"פ שג"כ הביא גדולים שחולקים בדבר מ"מ רבו המתירים על האוסרים והרשב"א כתב בתשובה וז"ל כל שאיסורו במשהו אין הפרש בין נ"ט לפגם לנותן לשבח שאין מתירין נ"ט לפגם במה שאיסורן במשהו שאינו מחמת טעמו אלא מחמת חומר איסורו וכיון שכן מה לנו אם הוא לשבח או לפגם הא איסור ובלבד שלא יהא כ"כ נפסד שיחזור כעפרא בעלמא דכל שנפסד כ"כ אין כאן איסור כלל ונ"ט לפגם שאמרו בפ' בתרא דעבו' כוכבים אינו מגיע להפסד זה שהרי דינו דנ"ט אפילו חומץ לתוך הגריסין וכן קדירה שאינה בת יומא אין האיסור שבה נדון כעפרא בעלמא עכ"ל ולענין הלכה כיון דרבו המתירין הכי נקטינן (טו) : **וכתוב** בת"ה דבמקום שאין מנהג ידוע יש להורות דהמיקל לא הפסיד והמחמיר תע"ב וגדול אחד נסתפק במקום שנהגו לאסור היכא דהוא משהו וגם נ"ט לפגם אי אסרינן דאיכא למימר דאפי' האוסרים מודים בהכי וחילוק זה איתא בתוס' פרק כל שעה (ל:) דקאמר דאע"ג דאין מבטלין איסור לכתחלה היכא דהוי לפגם וגם משהו מבטלין ונראה להוכיח קצת לענין נידון דידן דאין לחלק מדכתב המרדכי פרק כל שעה דחטים שנפלו לבור וכו' : **ולאחר** הפסח בין במינו בין שלא במינו בטל בס' וכו' לראש הסימן קאי דקאמר בחמץ שנתערב בתוך הפסח שאוסר תערובתו במשהו והשתא אתא למימר דכשנתערב לאחר הפסח בטל בס' ומ"ש שאם נתערב אחר הפסח הוא בטל הכי איתא בפרק כל שעה (ל·) אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו

מי לסמוך : **חמץ** שנתערב א' בשני' במצה וכו' כאן לא הביא רבינו דעת הרי"ף שאוסר הכל אפילו בהנאה לפי שנסמך על מ"ש בי"ד סי' ק"ט באריכות וכאן לא חשש אלא לכתוב מסקנת הרא"ש שהוא העיקר לדעתו מיהו אנן נקטינן כהרי"ף לאסור הכל בהנאה כמ"ש א"ו שארוך כלל כ"ג וכ"כ המרדכי פרק כ"ש ושכך היא מסקנת הרשב"א וכ"כ הר"ן פ' בתר' דעבוד' כוכבי' ושזו היא דעת הרמב"ם בפי"ו מהמ"א וכך פסק מהרש"ל ועיין בתשובת הרשב"א סי' ל"ו וסי' כ"ג ונראה דכל זה מיירי בפרוסות אבל ככר שלם הראוי להתכבד אפי' באלף לא בטל דלא גרע איסור חמץ משאר איסורי' וה"א שלהי עבו' כוכבי' ורבינו קיצר בזה לפי שהוא דבר פשוט ועוד דנסמך על מ"ש בי"ד כי לשם האריך בדיני תערובת אבל בב"י נמצא כתוב דלדידן דלא קי"ל כר"ע לא שני לן בין ככרות של בע"ה לפרוסות ואין ספק דט"ס הוא או שגגה היא · כתב בי"ד סי' קכ"ב כלי של איסור שנתערב בכשרים ואינו ניכר בטל ברוב אלא שיש להסיר כלי אחד כמ"ש בי"ד סוף סי' קי"ב ונראה כן הדין בכלי חמץ שנתערב מיהו כיון שיש לו מתירין לאחר פסח אין לו ביטול אע"ג די"א דהחמץ לא נקרא דשיל"מ כיון שחוזר לאיסורו לשנה הבאה כמ"ש בי"ד ריש סי' ק"ד מ"מ כיון די"א דחמץ נמי ה"ל דשיל"מ יש להחמיר כ"ל : **ונ"ט** לפגם בפסח רשב"ם אוסר וכו' והא דבמרדכי פ' כ"ש כתב ע"ש רשב"ם דמתירו נראה דט"ס הוא וצריך להגיה רש"י במקום רשב"ם ועיין בפ' בתרא דעבו' כוכבי' ד' ס"ו בתו' ובאשיר"י לשם : **ומ"ש** ורש"י מתיר נראה דהיינו מתה שכתב בפ' כ"ש בהא דקאמר רב קדרות בפסח ישברו ע"ש וכמ"ש הר"ן שם ומ"ש כי ר"ת ור"י היו מורין להתיר הוא תמוה כי בתשובת הרשב"א סי' תכ"ט כתב שדעתו כדעת ר"י הזקן דאסור ולקמן בסי' תכ"ב כתב ע"ש ראבי"ה דלאחר איסורו אין פגימתו מתרת דנ"ט לפגם אסור והכי נקטינן ואפילו אינו אלא משהו וה"ה ריח חמץ נמי אסור כמ"ש בת"ה סימן קכ"ח : כתב מהרי"ו בדרשותיו אין להניח שום דברים על התנורים בבית החורף דרגילים להשי' עליו פשטיד"א ושאר חמץ כל ימות השנה והוי ככ"ח שאין יוצא מידי דופיו לעולם וכן אסר מהר"י ז"ל שלא להניח שום דבר בהכחלי"ן תוך ימי הפסח מה"ט עכ"ל והכי נקטינן מיהו צ"ע אם יש לאסור בדיעבד כשהמאכל בקדר' והניחו על התנור כשהיה חם דקי"ל דאין האיסור מפעפע מדופן לדופן . ותו דבתנורים שלנו דעל התנור אינו אלא טיח טיט דאם יחזו' ויטיח טיט חדש בעובי אצבע או פחות בודאי שאין החמץ מפעפע מדופן לדופן דרך עובי הטיט · מיהו למקצ' תנורים דלאחר שסתמו התנור למעלה בטיח טיט מעמידין כחלי"ן מכל צד מסביב וחוזרין ועושין כסוי למעלה מאותן כחלי"ן שמסביב ונעשה כתנור קטן לשו' שם התבשילין כשתנור מתחמם אם הניח לשם קדרה עם המאכל בפסח פשיטא דאסור אפילו דיעבד דה"ל כאילו הניח הקדירה בתוך התנור הם של כחלי"ן דאסור ודאי אפילו בהנאה הא לאו הכי אין לאוסרו דיעבד כי אם באכילה כיון דליכא דררא דחמץ אפילו משהו בודאי וכן קבלתי ממורי מהר"ר הירש שור ז"ל : **ולאחר** הפסח וכו' לראש הסימן קאי שכתב תחלה דין תערובת חמץ בפסח עצמו ודין תערובתו קודם פסח ועכשיו

דרכי משה

יותר מעת לעת · ומיהו יש לדחות דלא אמרינן כבוש כמבושל רק בדבר לח אבל בדבר יבש קשה כגבינה לא וכ"נ דבדבר לח שנשתהא בכלי מעת לעת אמרינן ביה כבוש כמבושל כמו בשאר איסורין ולקמן סי' תנ"א גבי חבית של שכר משמע דאין לחוש לזה : (יג) ונ"ל טעמו משום דחיישינן שמא נשארו פירורין תוך היין בפסח ונותנים בו טעם בפסח : (יד) וכתב מהרא"י ז"ל בפסקים סימן קמ"ט דאם היה כזית במקום אחד אפילו נתנו ב' חדשים לפני הפסח חייב לבערו אם לא טחאו בטיט אבל פחות מכזית אינו חייב לבערו מאחר שהוא במקום העשוי לחזק כמו שנתבאר לעיל סימן תמ"ב : (טו) וכ"כ באגור דבאשכנז נהגו להתיר נט"ל וכתב המרדכי פרק כ"ש ע"ד עיסה שנפלה לבאר ודאי יהבא טעמא ומסתברא דלפגם הוא ותו דכל כה"ג סומכין אשאלתות דפסק חמץ בפסח בס' וא"כ היינו יכולין למימר דה"ה למאן דאוסר נט"ל מ"מ היכא שהיה ג"כ ס' יכולין לסמוך אשאלתות אבל מהרא"י כתב סי' קכ"ח דבמקום שנהגו איסו' בנט"ל אין חילוק אפילו במשהו אסור אבל במקו' דליכא מנהג כלל המיקל לא הפסיד והמחמיר תע"ב עכ"ל כן משמע בתשוב' הרשב"א סימן תצ"ט וכבר ביארתי לעיל דקודם איסורו לכ"ע בנט"ל שרי ונ"ל דה"ה לאחר שש בע"פ אם הוא לפגם שרי דמאחר דבטל בס' דינו כשאר איסורים ומותר ג"כ בנט"ל וכן משמע לקמן סימן תנ"ב בשם אבי העזרי אבל מדברי הרא"ש שם משמע כמ"ש · כ' מהרא"י ז"ל סימן קפ"ו יש ב"א נמנעים מלשחוק עם קארטין בפסח כי הם מנייר דבוק ע"י

פרישה

החמיר דהא הרא"ש ס"ל כנט"ל מותר גם בפסח כמ"ש בסמוך : (ס) **התיר** הכל אפי' באכילה אבל רב אלפס כתב לאסור כר"ש אפי' יבש ביבש וכ"כ רבינו בשמו בי"ד סי' ק"ל וכן הוא וכ"כ מ"ו בא"ו שלו בהג"ה בדין ל"ב ד' ו' ושם תמצא ג"כ דין אם נמצא מטה על התרנגולת ונמצא שאר בשר עמה ע"ש : (ו) **ולזה** הסכים א"א הרא"ש ג"כ ומה שהתיר לעיל הגבינה מטעם כונן דוקא וגם רש"י שכתב משום דנתבטל קודם לכן היינו כדי להתיר אפי' למ"ד נט"ל אסור כמ"ש ב"י לעיל ועי' מ"ש לעיל : ואפשר

חידושי הגהות

חמץ א יש כאן מקום תימה דהא לעיל בסמוך יישב קושיא זו וכאן חזר לומר שיש קיצור בדברי רבינו ומצאתי בהכ"ג שכתב ליישב זה בישוב עוד קושיא דמנ"ל להב"י דלא קי"ל כר"ע אדרבה הרי הרמב"ם והטור בי"ד פסקו כר"ע לכן כתב דמ"ש הב"י בתחלה הוא ליישב דברי הטור לדעת רש"י ועכשיו חזר לומר דלדידן דקי"ל כר"ע יש קיצור עד כאן דבריו ולפי עניות דעתי לא הבנתי כיון דמוכרח הוא לומר שיש קיצור בדברי רבינו מי הכריחו מעתה לדחוק בדעת רש"י ולחלק מיד הל"ל שיש קיצור וגם מדברי הב"י

שוגג אבל במזיד לא והר"י כתב אפילו נתערב מזיד ולא נהירא לא"א ז"ל וכתב עוד הר"י אם בטלו בשוגג קודם הפסח אי נמי בפסח כגון שלא היה יודע שהוא חמץ מותר ואם בטלו במזיד קודם הפסח לכאורה נראה שהוא מותר כיון שבטלו קודם איסורו אבל אם בטלו מזיד אדעתא דלשהייה אחר הפסח אסור ושאור כיון שהוא דבר המעמיד אפי' אם בטלו בשוגג אסור כיון דלטעמא עביד לא בטיל ע"כ ואיני מבין תוכן דבריו שאם הוא דבר שעוברין על תערובתו מאי נפקא מינה בביטולו הרי עובר עליו וראוי לקונסו ואם הוא דבר שאין עוברין עליו אפילו ערבו אדעתא דלשהייה שרי ב אלא כללא דמלתא כל דבר שאין עוברין על תערובתו יכול לערבו לכתחלה ולשהותו ודבר שעוברין עליו אפי' נתערב ממילא קודם הפסח צריך לבערו ואם לא בערו אסור נתערב אחר הפסח בשוגג בטל בס' במזיד אינו בטל:

תמח **חמץ** של עו"ג שעבר עליו הפסח מותר אפילו באכילה וכן פסק רב אלפס והלכות גדולות והכי איתא בשאלתות ובירושלמי וכן פסקו הגאונים ובעל העיטור כ' שאסור באכילה והאריך בענין וסוף דבריו ומן הדין עלינו להחמיר ממה שנוהגים עכשיו שישראל מקבל דורון חמץ של עו"ג מן המנחה ולמעלה שנעשה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח שאסור בהנאה ולפיכך היה עלינו לגדור גדר ע"כ ומיהו א"א ז"ל אומר תקנה לזה שיאמר הישראל איני רוצה שיקנה לי רשותי ואז לא יקנה לו בע"כ (א) ואפשר לומר אפילו בסתם ששתק ולא אמר כלום לא קניא ליה רשותיה כדאיתא בב"מ דהיתר ניחא ליה דלקני דאיסור לא ניחא ליה דלקני אם לא שיקבלנה מהעו"ג. או כיוצא בזה שניכר מתוך מעשיו שחפץ בו ושל ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה אפילו א הניחו שוגג או אנוס ואם מכרו או נתנו לעו"ג קודם

דרכי משה

ע"י בצק וחששו לשחוק עמו על השלחן פן יפרר מעט על שולחן לתוך מאכל ואם נפלו לתוך מאכל אוסרים כשאר חמץ: (טז) כתב מהרי"ל על מפה שאכלו עליה בשבת בע"פ ונותנה לעו"ג המנהג לנותנה לכובסה מיהו אם לא כבסה לית לן בה: ובהגהות

פרישה

סי' תמח (א) ואפשר לומר אפי' בסתם כו' הם דברי רבינו וכ"כ הרשב"א והוסיף עוד דאפי' ביום ראשון שהוא מדאורייתא אסור בהנאה אין אסור כשהניחו העו"ג במזירו המשתמרת

חדושי הגהות

הב"י הכא משמע דקאי גם כן לדעת רש"י לכן נראה דשגגת הדפוס הוא וצריך להעביר קולמוס מן ויש קיצור וכו' עד לא בטיל וכן מצאתי בהגהות הטור לאדמו"ח הרב הגאון אמתי מו"ה ישעיה ברלין נ"י: ב כתב מהרל"ח טעמא כיון שעירבו בשעת היתרא אין כאן משום ביטול איסור כלל ול"ד לעירבו אחר הפסח שכבר הוא אסור משום חמץ שעבר עליו הפסח ואין מבטלין איסור לכתחלה משא"כ כשעירבו קודם פסח ומסתברים דבריו עכ"ל: תמח א כ"כ הרמב"ם ויש להוכיח כך מהירושלמי שהביא רבינו בסמוך

קודם הפסח מותר ובלבד שיתננו לו במתנה גמורה ורשאי לומר לו עד שאתה לוקח במנה (ב) קח במאתים שאקחנו ממך אחר הפסח וחמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח אוסר בירושלמי אף על פי שבטלו דחיישינן שמא יערים לומר שבטלו אף על פי שלא בטלו ובעל העיטור ב אסרו באכילה (ג) והתירו בהנאה ג ואין טעם נכון לחלק בין אכילה להנאה ואוסר עוד בירושלמי להאכיל חמצו בפסח אפילו לכלב של הפקר שאינו נהנה בו כלום דגרסינן בפ' כל שעה לא יאכיל חמץ אפילו לכלבים במה אנן קיימין אם לכלבו היא הנייה (ד) אלא כאן אנו קיימין אפילו (ה) לכלב של אחרים זאת אומרת ד אסור להאכיל לבהמת הפקר :

תמט **חנות** של ישראל והסחורה שנמכרת בו היא שלו והפועלים שמשתדלין בו א"י (א) חמץ שנמצא שם אחר הפסח מותר אפילו באכילה שאנו תולין אותו בפועלים א"י ואם החנות והסחורה של א"י והפועלים ישראל אסור שאנו תולין אותו בפועלים ישראל כך הוא גירסת רבינו חננאל ורב האי גורס איפכא שהולך אחר בעל החנות וכך היא גירסת רש"י :

כתב

בפ' כל שעה ישראל ועו"ג שהיו בספינה וחמץ ביד ישראל הרי הוא מוכר לעו"ג או נותנו לו במתנה וחוזר ולוקח ממנו אחר הפסח ובלבד שיתנהו לו במתנה גמורה ורשאי ישראל שיאמר לעו"ג עד שאתה לוקח במנה קח במאתים שמא אצטרך ואקח ממך אחר הפסח וכ"כ הרמב"ם בפ"ד וסיים בה אבל לא ימכור ולא יתן לו על תנאי ואם עשה כן הרי זה עובר על בל יראה ובל ימצא וכתב ה"ה מ"ש ואם עשה כן הרי זה עובר וכו' הוא כפי דעתו שכתב שהמפקיד חמצו ביד עו"ג עובר בלאו וכבר נתבאר זה בסימן ת"מ : רבינו ירוחם כתב על תוספתא זו בשם בה"ג ובלבד שלא יערים ואיני מבין דבריו דהא שרי ליתנו לעו"ג במתנה ולחזור וללוקחו אחר הפסח ואין לך הערמה גדולה מזו ואפ"ה שרי מאחר שמוציאו מרשותו לגמרי ואפשר דשלא יערים דקאמר היינו לומר שלא ימכור לו ולא יתן לו על תנאי וכתוב בת"ה סימן ק"ד מי שיש בידו עניני חמץ ורוצה לתתם לעו"ג חוץ לבית במתנה גמורה ואותו העו"ג הישראל מכירו ויודע בו שלא יגע בו העו"ג כלל אלא ישמור לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתנם לו יראה דשרי רק שיתנם לו במתנה גמורה בלי שום תנאי או שימכרם לו מכירה גמורה בדבר מועט אבל מתנה ע"מ להחזיר לא מהני משום חומרא דחמץ כדאיתא בהג"מ בהלכות שבת ונראה מדברי בעל ת"ה בתשובה זו ובתשובה שקודם לה דלא מהני נתינת חמץ לעו"ג אא"כ הוא עו"ג שמחוץ לבית : **וחמץ** שנמצא בבית ישראל אחר הפסח אוסר בירושלמי וכו' בפרק כל שעה כתב הרא"ש וז"ל ישראל שמצא חמץ בביתו אחר הפסח מן הדין הוא מותר דכיון דבטלו לא עבר על בל יראה וליכא למקנסיה ובירושלמי פליגי בה דגרסינן התם הפקיר חמצו בי"ד אחר הפסח מהו רבי יוחנן אמר אסור ריש לקיש אמר מותר רבי יוחנן חייש להערמה ריש לקיש לא חייש להערמה כלומר שמא לא יפקירנו ויאמר הפקרתיו עכ"ל וידוע דהלכה כרבי יוחנן ומפני כך סתם רבינו וכתב אוסר בירושלמי : **ומ"ש** רבינו שבעל העיטור אסרו באכילה והתירו בהנאה אפשר שטעמו משום דס"ל דלא חיישינן שמא יערים אלא מפני הנאה מרובה דהיינו הנאת אכילה אבל לא מפני הנאה מועטת דאם אינו אוכלו אע"פ שהוא נהנה ממנו הנאה מועטת היא ואפשר שאע"פ שרבינו עלה על דעתו טעם זה לא הוכשר בעיניו והכי דייק לישניה שכתב ואין טעם נכון לחלק וכו' דמשמע טעם יש אבל אינו נכון : **ועל** מ"ש ואוסר עוד בירושלמי להאכיל חמצו בפסח אפילו לכלב של הפקר וכו' מצאתי כתוב להאכיל בהמת חבירו חמץ שאינו שלו אלא מוצאו בתוך הפסח נראה דאסור כדדרי' בירושלמי לא יאכיל חמץ אפילו לכלבים של הפקר ובאגודה נמי אסר ליתן בהמתו לא"י להאכילה בימי הפסח וכן אסרתי ברגנשבור"ק משום דידוע שמאכיל אותה פסולת שכר אך סתמא כשאינו ידוע התירו רבותינו מההוא דפ"ב דע"ג (ס"ג ·) דאומר אדם לפועליו וכו' : **תמט חנות** של ישראל והסחורה שנמכרת בו היא שלו והפועלים שמשתדלים בו א"י וכו' ברייתא בפרק כל שעה (לא :) ת"ר חנות של ישראל ומלאי של ישראל ופועלים א"י נכנסים לשם חמץ שנמצא שם אחר הפסח אסור בהנאה · חנות של א"י ומלאי של א"י ופועלים ישראל נכנסין ויוצאין לשם חמץ שנמצא שם אחר הפסח מותר באכילה ופירש"י מלאי. פת ויין הנמכר בתוכה : אסור בהנאה דלא תלינן ליה בפועלים אלא מן של מלאי היה ושל ישראל הוא עכ"ל · ומשמע מדבריו דלא אסור בחנות ומלאי של ישראל אלא בשיש באותו מלאי פת דאיכא למימר דחמץ הנמצא שם מן של מלאי היה אבל אם אין באותו מלאי פת שרי דשל פועלים א"י הוא בודאי ומינה נשמע דלא שרי בחנות ומלאי של עו"ג אלא בשיש באותו מלאי פת אבל אם אין באותו מלאי פת אסור דשל פועלים ישראל הוא בודאי · ונראה דלגירסת ר"ח נמי ע"כ בשיש במלאי שבחנות פת מיירי שאל"כ מאי קמ"ל דאזלינן בתר פועלים פשיטא דכיון דבעל החנות אינו מכניס שם חמץ כלל ודאי של פועלים הוא ודברי רבינו סתומים :

כתב

במאתים קח ממני במנה ואני אחזור ואקנה ממך אחר הפסח אלמא דרשאי להבטיחו שיחזור ויקנה ממנו וכדברי רבינו וכ"כ בתשובת מהר"ם שכתובה בתשובת הרשב"א סי' תת"ן גם מפורש באגודה דרשאי לומר לעו"ג שיקנה בזול אע"פ דמשמע מדבריו שיחזור ויקנהו ממנו ביוקר ואפילו לומר לו בפי' שיחזור ויקנהו ממנו ויתן לו ריוח נמי שרי כיון דהמכירה היא עכשיו מכירה גמורה בלי הערמה אבל הרא"ש העתיק איפכא עד שאתה לוקח במנה קח במאתים כלומר שיקח חמץ הרבה בכסף מאתים אע"פ שאין צריך ליקח אלא במנה אבל לא יפרש לו שיקנהו בזול ולתת לו אח"כ ריוח שזה הוי כהערמה כמו שיתבאר בסמוך וכ"כ שאר המחברים הלשון כמ"ש הרא"ש ומיהו אפשר לפרש לשון זה דה"פ עד שאתה לוקח במקום אחר בזול במנה קח ממני ביוקר במאתים שלאחר הפסח אני צריך אליו ואתן לך ריוח ואקחנו ממך · כתוב בתרומות הדשן בסי' קי"ט דאוי להורות לתת לעו"ג מחוץ לבית כו' משמע שצריך שהחמץ עצמו יהא חוץ לבית וכ"כ במהרי"ל שלא יהא הישראל כמו נפקד בחמץ מן העו"ג והב"י בש"ע כתב ואם מכרו או נתנו לעו"ג שמחוץ לבית קודם הפסח וכו' ויש לטעות בלשונו שהקפידא היא שהעו"ג יהא מחוץ לבית שאינו משרת לישראל בביתו כי אז נראה כאילו לא יצא החמץ מרשות הישראל ואין להקפיד אם נשאר החמץ בבית הישראל אם לאו ואינו כן אלא כדפרישית ובמדינה זו שרוב משא ומתן הוא ביין שרף ואי אפשר להם למכרם לעו"ג מחוץ לבית בפרט למחזיקים באורנד"א יש להתיר בענין זה שימכור לעו"ג כל החמץ שבחדר וגם החדר עצמו ימכור לעו"ג אלא כיון דקי"ל דאין העו"ג קונה קרקע אלא בשטר עם נתינת הכסף כדאיתא פ"ק דקידושין וטריחא מילתא לכתוב שטר גם אולי יעלה על דעת העו"ג להחזיק בחמץ שלא להחזירו כיון שהשטר בידו ואיכא הפסד מרובה צריך שיהא מתנה עם העו"ג ושיאמר לו אני מקנה לך גם החדר בכסף זה שאתה נותן לי אע"פ שלא כתבתי לך שטר על מכירה זו דאמירה זו מהני דקני לה וכדמשמע בח"מ סוף סי' קצ"ד וכן פסק לשם בב"י ויהא נזהר שיאמר כן בתחלת המקח דאל"כ ה"ל אמירה זו פטומי מילי להרא"ש כמ"ש בח"מ סימן ר"ו ומיהו צריך למסור לעו"ג גם המפתח דאל"כ כיון דדעת ישראל לחזור ולקנות חמץ זה אחר הפסח ה"ל כמשכיר ביתו וגמרו פיסוק הדמים בי"ג והמפתח ביד השוכר בליל י"ד דעל השוכר לבדוק לפר"י לעיל בסי' תל"ז ולא דמי למי שקנה באחד מדרכי הקנאות ונשאר המפתח ביד המוכר דבחמץ יש להחמיר ותו כיון שהמפתח ביד ישראל ויכול ליכנס לחדר וליטול החמץ משם לא סמכה דעתיה דעו"ג דמכירה גמורה היא אלא סובר דאינה מכירה אלא להסיר מעליו איסור חמץ ועל כיוצא בזה כתב ה"ר ירוחם בשם בה"ג ובלבד שלא יערים ובתשוב' הרשב"א סוף סי' ע' מבואר דהוא לשון התוספת' והיינו שלא יערים שיהא נראה שנשאר שום כח אצל הישראל בחמץ שמכר לעו"ג אלא מכירה חלוטה ופסוקה ולפי זה כ"ש שלא יניח הישראל חותמו על החדר שלא יכנס בו העו"ג הלוקח שא"כ אין כאן מכירה שהרי מעשיו שמניח חותמו על החדר הם מבטלין האמירה שאומר לעו"ג הריני מוכר לך במכירה גמורה ויש לכופן ולנדותן על כך והא ודאי דאין להשכיר החדר לעו"ג ולומר דשכירות קונה בכסף בלא שטר כיון דאין דרך לכתוב שטר על שכירות כמ"ש ב"י בח"מ בסי' קצ"ב הדא דאסור להשכיר ביתו להשים בו חמץ בפסח כמ"ש האגור ע"ש הירושלמי ועוד דמסיק בגמ' פ"ק דפסחים דשכירות לא קניא אלא צריך למכור לעו"ג גם החדר וכדפרישי' : **וחמץ** שנמצא וכו' וב"ה אסרו באכילה וכו' נראה דטעמו דכיון דבפרק כ"ש קאמר בדין הוא דאפי' של ישראל נמי שרי לאחר הפסח אלא דאסור משום קנסא דקנים ר"ש הואיל ועבר עליה בבל יראה וכי קנים ר"ש בעיניה וכו' וכדכתב הרי"ף א"כ דוקא בלא בטל ואפי' שוגג או אנוס סוף סוף כיון שלא בטלו ראוי לעבור עליו אבל בבטלו דאינו ראוי לעבור עליו אינו אסור בהנאה ומיהו באכילה אסור שמא יערים אם יתירו לו גם לאכילה ומיהו קשה מדתנן לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד אלמא דאף לאחר הפסח אסור בהנאה וי"ל דמתניתין איירי בלא בטלו וכדלעיל בסי' תל"ה א"כ מפרש כפירש"י לאחר המועד היינו לאחר שם : **ואוסר** עוד בירושלמי וכו' פי' דוקא בפסח שהוא לאחר איסורו אבל קודם זמן איסורו יכול להשליכו במקום הפקר ע"ל בסימן תל"ג · **ומ"ש** זאת אומרת נראה דה"פ דמדקאמר אם לכלבו היא הנייה א"כ צ"ל דכלבו של אחרים דקאמר לאו שום להם בעלים דא"כ אכתי קשה הא הנייה דיגיע לו הנאה מאחרים שנתן מזונות לכלבם אלא דשל הפקר קרי של אחרים שיכולין לזכות בו מדין הפקר ואפ"ה אסור · ועוד נראה דהאי זאת אומרת פירושו זאת אתה צריך לקבלו וכה"ג איתא פ"ק חלון א"ר זוזי א"ר חסדא זאת אומרת חלוקים עליו חביריו על ר' יהודה וכו' ע"ש בפי' רש"י והכא נמי אתא לאורויי דלא תימא דוקא של אחרים אסור אבל של הפקר שרי דליתא אלא האמת הוא דשל הפקר נמי אסור :

תמט חנות וכו' ברייתא בפרק כל שעה חנות של ישראל ומלאי של ישראל ופועלים עו"ג נכנסין לשם חמץ שנמצא שם אחר הפסח אסור בהנאה וא"צ"ל באכילה וכו' וז היא גיר' רש"י והרוקח בסימן רס"ח ואיכא למידק דה"ל למתני ברישא אסור בסתם ובסיפא מותר בסתם כדתני בכל דוכתא ונראה דבכל דוכתא דאיכא דררא דחמץ תני בסתם אסור ומותר דאין לנו לחלק איסור הנאה מאיסור אכילה או מותר בתרוייהו אבל בחנות אינו אלא ספק ולכאורה מסתייה לאוסרו באכילה כיון דליכא דררא דחמץ בודאי על כן תני ברישא אסור בהנאה דתלינן לה בבעלים ישראל בודאי וא"צ"ל באכילה כלומר דאפי' לא הוי אלא ספק הוי אסור באכילה כ"ש דדיינינן ליה בודאי ובסיפא תני מותר באכילה דתלינן ליה בבעלים עו"ג בודאי וא"צ"ל בהנאה דאפילו לא היה אלא ספק היה מותר בהנאה כ"ש דדיינינן ליה בודאי וז"ל רש"י מלאי פת ויין הנמכר בתוכה נראה דמשום דהסברא נותנת לתלות החמץ בפועלים שרגילים לאכול בחנות משא"כ הבעלים אבל אי איירי שהסחורה היא פת ויין ניחא דהסברא היא לתלות בפת של בעלים שנמכר בחנות תמיד מבפת של פועלים שאינו תמיד מיהו לר"ח דתלינן בפועלין א"צ לפרש דהמלאי הוא פת אלא סתם סחורה וקמ"ל דתלינן בפועלים אפילו הם ישראל ולא אמרינן דמסתמא כבר ביער הישראל חמץ שלו וזו שנמצא של עו"ג הוא ולפי שרבינו כתב תחלה גירס' ר"ח על כן כתב בסתם והסחורה שנמכרת בו וכו' דמיירי בכל סחורה אבל לרש"י צריך לפרש דוקא דהסחור' היא פת ויין ולענין הלכה נראה דלא פליגי לענין דינא דאף רש"י מודה בסחורה שאינו חמץ דתלינן בפועלים ור"ח נמי מודה דכשהסחורה היא פת ויין תלינן בבעלי' ואפשר דמפני זה השמיטוהו הפוסקים ונסמכו על הסברא אבל מדברי רבינו משמע דפליגי דאין מדרכו להביא המחלוקת דגירסאות היכא דל"פ לענין דינא אלא ודאי דרבינו מפרש דלר"ח בכל גונא תלינן בפועלי' מיהו לרש"י בע"כ דלא תלינן בבעלים אא"כ שהסחורה היא פת ויין כמפורש בפירושו :

וישראל

פרישה

שמשתמרת מהאי טעמא · ומיהו ב"י פסק דיש לחוש להרא"ש דצריך להוציא בשפתיו שאינו רוצה שיקנה לו השות : (ב) **קח** במאתים שמא אצטרך ואקחנו ממך כו' כן ל' התוס' וכן בש"ע : (ג) **והתירו** בהנאה עיין ב"י : (ד) **אלא** כאן אנו קיימי' ס"ל אלא על כרחך כו' : (ה) **לכבל** של אחרים ס"ל של הפקר :

סי' תמט (א) **חמץ** שנמצא שם אחר כו' אע"ג דמיירי שהסחורה שנמכרת בתוכו הוא חמץ כמו שפרש"י אפ"ה תולין בפועלים ב"י וכ"ל שהוא ספק אם זה הוא החמץ שנשאר מהסחורה ולא ודאי ורב האי גורס איפכא כיון שהסחורה היא של חמץ ודו"ק :

וסיב

חדושי הגהות

בסמוך שאוסר אע"פ שבטלו (מהרל"ח) : ב נראה שטעמו דכיון שאסור אחר הפסח באכילה לא ישהנו במזיד עד אחר הפסח דהא יכול למוכרו קודם הפסח ולמה ישהנו אחר הפסח כיון שגם אחר הפסח צריך למוכרו כיון שאסור באכילה (מהרל"ח) : ג נראה משום דס"ל לרבינו דאף כי ליכא למיחש שמא ישהנו במזיד כיון דאין לו הנאה במה שישהנו כיון שיכול למכרו קודם הפסח כמו שיכול למוכרו אחר הפסח מ"מ חיישינן שמא נשאר בביתו בשוגג שלא ידע ולא ביטלו ויאמר שביטלו כדי שיהא מותר בהנאה (מהרל"ח) : ד ונראה שטעמו משום דכל הנאה אסרו בחמץ של פסח ואע"ג שהוא לא נהנה בו מ"מ הוא מהנה לכלב ואסור (מהרל"ח) :

גראה

תנ **כתב** רש"י ישראל שלוה ככר מחבירו קודם הפסח (א) צריך לפורעו אחר הפסח ואין בו משום איסור חמץ שעבר עליו הפסח כיון שלא היה בעין בשעת איסור ויש בו משום גזל אם אינו פורעו: וישראל שמקבל מעו"ג ככרות ברבית בכל שבוע כתב אבי העזרי שיאמר לו קודם הפסח שיתן לו בשבוע של פסח קמח או מעות ואז אפילו אם באו אחר כך לחשבון מותר לקבל ממנו מה שלא קבל בתוך הפסח: שאלה לרש"י ישראל ועו"ג שיש להם תנור בשותפות מהו לומר לעו"ג טול אתה של פסח ואני אטול אח"כ (א) והשיב שיתנה קודם הפסח ויטול דמים מאותו שבוע והר' שמשון ב"ר אברהם כתב מעשה בא לידי בישראל שהיה לו תנור ואפו בו עו"ג חמץ בפסח ובא האופה שהיה גזבר של ישראל והביא לו ככרות לאחר הפסח משכר התנור ואסרתי לו לקבלם
לא

תנ וישראל שמקבל מעו"ג וכו' בהג"ה מיימוני כתב תחלה הוראת רש"י בישראל שלוה ככר מחבירו ואח"כ כתב וכן ישראל שיש לו חק להם הגלחים יקחו לאחר הפסח וכו' וז"ל מלשונו שאמר ולא דמי וכו' שדילג הסופר וכצ"ל וכן ישראל שיש לו חק להם הגלחים יאמר אותו ישראל לעו"ג תנו לי תבואה או קמח או מעות קודם הפסח ויתנו לו ואם לא נתנו לו קודם פסח יקחו לאחר הפסח וכו' וכ"כ בספר הרוק"ח תחלת סי' רס"ח וטעם דין זה דכיון שמתנה עמהם שיתנו לו קמח וכו' ה"ל כאילו מכר להם הלחם וכל שעה שמותר לאכול מותר למכור ואח"כ אין העו"ג חייבים לישראל אלא קמח או מעות ולכן אם לא נתנו לו יכול ליקח ככרות אחר הפסח כיון שלא היה חמץ של ישראל בעין בשעת איסור וז"ש וכן וכו' דאלמא למטעם שהתיר רש"י בככר שלוה מחברו יש להתיר ג"כ בנ"ד וע"ז אמר ולא דמי להא דאמרי' בפ"ק דעבודת כוכבים לא יאמר לעו"ג טול אתה בשבת כו' וה"ל ליתסר כשא"ל בתחלה טול אתה חמץ בפסח ואני אטול קמח או מעות דהתם טעמא דדמי לשכר שבת כמו שפירש"י לשם א"נ משום דה"ל שלוחו של ישראל כמו שפי' בספ' התרומה ושאר מחברים אבל הכא עיקר איסורו אינו אלא משום קנס דעבר עליה בבל יראה דמן הדין חמץ שעבר עליו פסח שרי אפילו בישראל והכא ליכא למיקנסיה דמאי ה"ל למיעבד ותו דהתם נמי אם התנו כו' ירא' מדבריו שאינו מפרש הסיפא דואם התנו וכו' דמעיקרא כשנשתתפו התנו כן כפירוש שאר כל המפרשים אלא פירושו שהתנו כן וקבלו על עצמן שכך יקו' לאפוקי באומר טול אתה של שבת וכו' דלא הוה אלא דברים בעלמא לא תנאי גמור בקיום והבטחה ומפרש ג"כ ואם באו לחשבון אסור דאהתנו דסמיך ליה קאי ומש"ה קאמר דהכא דהתנה עם העו"ג בתנאי גמור שיתנו לו קמח או מעות מותר ואפילו באו לחשבון דהא טעמא דאם באו לחשבון דאסור בשבת אינו אלא משום דגלי דעתיה דשלוחו הוה ובחמץ כיון דאין איסורו אלא משום קנס כה"ג ליכא למיקנסיה שהרי לא פשע כלום במה שלא נתן העו"ג קמח או מעות כמו שהתנה עמו ומש"ה כתב רבינו ע"ש ראבי"ה שיאמר לו קודם הפסח שיתן לו בשבוע של פסח קמח וכו' דמן הסתם ה"ל כאילו זכה הישראל בפסח בחמץ שהוא בעין ביד עו"ג בשעת איסור בשכר מעותיו ואפילו יתן לו העו"ג חמץ שנתחמץ אחר הפסח אסור משום קנס כמו שאר חמץ שעבר עליו הפסח דאפילו מחליפין אסור לדידיה משום דא"כ מגיעו דמים לחמץ בפסח כדלעיל בסי' תמ"ג וה"נ כיון דלא התנה עם העו"ג קודם הפסח בכלל הקנס הוא ולא התירו ראבי"ה והב"י מ"כ הבין מדברי ההגהות אליבא דראבי"ה שאפילו מן הסתם מקבל מהן חמץ לאחר הפסח אינו נראה לע"ד ודוק היטב. וכ"ע על שיטת ראבי"ה דמפרש הסיפא דואם באו לחשבון דאהתנו דסמיך ליה קאי הכא שאר כל המפרשים דא"כ מאי קאמר התם אימא סיפא אם באו לחשבון אסור הא סתמא מותר ומאי דיוקא לימא דה"ק אם באו לחשבון אסור אפי' התנו בפירוש אלא ודאי דבהתנו מותר בכל ענין וכדכתבו התוס' לשם. שוב מצאתי בהר"ן לשם שכתב בשם הרא"בד שמפרש ג"כ כפי' ראבי"ה ושכן הסוגיא לדעתו דלא קשה מידי ע"ש ולענין הלכה אע"פ דקי"ל כשאר כל המפרשים דבשבת בעינן דהתנו מעיקרא בשנשתתפו וכ"כ רבינו לעיל בסימן רמ"ה אבל בתר הכי לא מועיל התנו כל עיקר מ"מ לענין פסח מועיל התנו דבתר הכי כיון שהתנור של עו"ג ומטעם זה נמי כתב בהג"ה מיימוני דלא בעי התנו כל עיקר ודלא כראבי"ה וז"ל בהג"ה אחרת וישראל ועו"ג שיש להם תנור בשותפות אסור לישראל שיאמר לעו"ג טול אתה חלקך בשבת ואני אטול חלקי בחול ואם מתחלה התנו כשנשתתפו מותר אבל לענין פסח מותר להתנות קודם הפסח ונוטל הימנו דמים מאות' שבוע דאין דומה לישראל ועו"ג שיש להם שדה בשותפות כו' דהתם כל הטורח שטורחים בשדה לאמצע ונראה כטורח בשביל ישראל אבל כאן שנוטל הדמים מתחלה מותר. אבל ב"ה שמחייב לישראל חק ככרות מותר לקבלם אחר הפסח חלוף שבוע של פסח כיון שהתנור של עו"ג עד כאן לשונו הנה שהתיר אפילו בלא התנו כל עיקר וכ"כ באגודה בשם להתיר הלכך ירא' דלכתחלה יש לחוש לסברת ראבי"ה אבל בדיעבד יש להתיר מן הסתם כדכתב בהגה"ה אחרת שהרי לשאר כל המפרשים לא מעלה ולא מוריד התנו דבתר הכי ומ"מ בתנור של שותפות כתב דמועיל התנו דבתר הכי ונוטל הדמים מתחלה דהאי התנו לאו דוקא הוא אלא כלומר שימכור לעו"ג קודם פסח ונוטל דמים מיד דכל שעה שמותר לאכול מותר למכור ועיקר הטעם משום דנוטל הדמים מתחלה ודו"ק:

ומ"ש הב"י אתנור של שותפות דבסמוך דמדברי הגהות בדין ישראל שקנה חק של עו"ג יראה דלא בעי' שצריך ליטול הדמים מתחלה לא נהירא דהתם שאני שהתנור של עו"ג אלא שאפ"ה פסק ראבי"ה דבעינן שיתנה עם העו"ג דאל"כ ה"ל בכלל חמץ שעבר עליו הפסח ואם מתנה שרי אפילו לא נטלו עד לאחר הפסח אבל בתנור של שותפות ליכא מאן דפליג דבעינן שיטול הדמים מתחלה מטעם שיתבאר בסמוך בתשובת הר"ש משנ"ץ והדברים ק"ו דכיון דאפילו כשהתנור של עו"ג מחמיר ראבי"ה דבעינן שיתנו קודם הפסח דלא כהגה"ה אחרת דמיקל בזה כ"ש בתנור של שותפות דמחמיר בהגה"ה אחרת דמודה בה ראבי"ה וק"ל גם המרדכי כתב בפ"ק דעבודת כוכבים בשם ר"מ דהא דמתנה כן קודם הפסח ומותר מיירי בכה"ג דווקא דנוטל הדמים מתחלה וכן הוא דעת רש"י בתשובתו שהעתיק רבינו בסמוך: **ומ"ש** והרב רבינו שמשון בר אברהם כתב וכו' כלומר מדבריו מבואר דאסור אפילו נוטל הדמים מתחלה מאותה שבוע משום דמשתכר באיסורי הנאה ואינו דומה למאי דתנן כל שעה שמותר לאכול מותר למכור דהתם אינו נהנה אלא מחמץ שקנאו קודם פסח אבל כאן נהנה מהחמץ שנקנה לו בפסח

תנ כתב רש"י ישראל שלוה ככר מחבירו קודם הפסח צריך לפרעו אחר הפסח וכו' כ"כ בא"ח והגמיי' פ"א והמרדכי בפרק כל שעה והביאו ראייה מדאמרינן פרק בתרא דע"ג (סב:) דבי רבי ינאי יזפי פירי מעניי' בשביעית ופרעו להו בשמינית אמר ר' יוחנן יאות אינון עבדין: קודם זמן הביעור

וישראל שמקבל מעו"ג ככרות בריבית בכל שבוע כתב אבי העזרי שיאמר לו קודם הפסח וכו' ז"ל הגהות מיימון בפ"א ישראל שקנה חק הכומרים יקחו לאחר הפסח מה שחסר להם בפסח ולא דמי להא דאמרינן ספ"ק דע"ג (כב.) לא יאמר לעו"ג טול אתה בשבת ואני בחול וכו' דהכא ליכא למקנסיה ותו דהתם נמי אם התנו מתחלה מותר ובלבד שלא יבאו לחשבון אבל הכא שרי ואפי' באו לחשבון שהרי אין איסור חמץ שעבר עליו הפסח אלא מטעם קנס וכה"ג ליכא למקנסיה כלל וכ"כ המרדכי בפרק כל שעה ונראה מדבריהם שאינו צ"ל קודם פסח שום דבר אלא מן הסתם מקבל מהם אחר הפסח ככרות חמץ שהיו ראויים לתת לו בפסח אבל אבי העזרי נראה שהוא מצריך שיאמר לו קודם הפסח שיתן לו בשבוע פסח קמח או מעות דלכל שהתנה עמהם כן אע"פ שאח"כ נותנין לו ככרות חמץ חליפי הקמח והמעות הן ושרי אבל אם לא התנה עמהם כך אסור דמדמי לה להסיא דספ"ק דע"ג דבעינן שיתנו עמו מתחלה:

שאלה לרש"י ישראל ועו"ג שיש להם תנור בשותפות מהו לומר לעו"ג וכו' בהגהות מיימון פ"א וז"ל ישראל ועו"ג שיש להם תנור בשותפות אסור שיאמר ישראל לעו"ג טול אתה חלקך בשבת ואני בחול ואם התנו מתחלה כשנשתתפו מותר אבל לענין פסח מותר להתנות קודם הפסח ונוטל הימנו דמים של אותה שבוע ולא דמי לישראל ועו"ג שיש להם שדה בשותפות וכו' דהתם כל הטורח שטורחים בשדה של אמצע הוא ונראה כטורח בשביל ישראל אבל הכא כיון שנטל את הדמים מתחלה מותר עכ"ל אבל המרדכי כתב בפ"ק דע"ג כשאל ר"מ בישראל ועו"ג שיש להם תנור בשותפות מהו לומר לעו"ג טול אתה שבוע של פסח ואני אטול אח"כ והשיב דמתנה כן קודם הפסח ומותר עכ"ל ולא הזכיר שצריך ליטול דמי אותה שבוע קודם פסח וגם כך נראה ממה שכתבו הגהות בדין ישראל שקנה חק הכומרים שכתבתי בסמוך: **והר"ר** שמשון בר"א כתב מעשה בא לידי בישראל שהיה לו תנור וכו' עד אף על פי שאמר לו שעבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום מותר הכל במרדכי פרק כל שעה ובהגהות מיימון פ"א והא דאמרינן שאם קבל הישראל כבר המעות מותר ליהנות מהן כתב ואף על גב דתנן בפרק בתרא דע"ג (סב.) השוכר את הפועל לעשות עמו ביין נסך שכרו אסור הא מסקינן התם קנס הוא שקנסו חכמים ביין נסך וע"ג אבל בעלמא לא דלשאר איסורי הנאה דאין

דרכי משה

תנ (א) ובהגהות אלפסי ויש מקומות שנהגו שלא ללות אשה ככר מחבירתה לפני הפסח שתשלם לה לאחר הפסח וכמדומה אני שמשום חשש ריבית נגעו בה דאסור ללות סאה בסאה

פרישה

סי' תן (א) והשיב שיתנה קודם הפסח ויטול דמים של אותה שבוע כל' משמע דה"פ בתנאי זה שאל השואל שיתנ' עם הא"י שיטול הא"י של פסח כו' אותו תנאי יתנה עם א"י קודם פסח ולא סגי בהכי לבד אלא שגם דוקא יקבל הישראל דמיו מאותו שבוע שאחר פסח ולא חמץ. וא"ל לפ"ז מ"ש ממ"ש לפני זה בשם ראבי"ה שאם התנה ליתן לו קמח או מעות מותר לקבל אח"כ אפילו לחם חליפי הקמח והמעות. דהאי התם דהלוה לו מעות והא"י מחויב ליתן לו דמים אלא שרגיל ליתן לו ככרות וכיון שמתנה עמו ליתן לו דמים שרי בכל ענין משא"כ הכא שעיקר שכרו מהתנור הוא להם לכך אסור טפי אלא שק' להולמו מה ענין תנאים אלו זה לזה ממ"נ אי מועיל התנאי שמתנה עם הא"י שיקח הוא של פסח לחוד והוא יטול בשבוע שאחרין א"כ אפילו בנטילתו חמץ שרי ואי לא מועיל דמחזי הא"י כשלוחו וכדאמרי' באיסור שבת דאינו מועיל כמ"ש רבינו בהדיא בסימן רמ"ה ע"ש שכן דעת ר"ת ושר"י הודה לו וכמ"ש ב"י שם א"כ מה מועיל לקיחת ישראל מעות לשבוע שאחריו וגם אם נפרש מ"ש ויטול דמים דקאי אא"י דהא"י יטול דמים בעד שבוע של פסח מ"מ אינו מתורץ אי מועיל לתנאי יועיל גם לזה שיקח הא"י אפי' לחם בשבוע שלו גם ק' להתנות עם הא"י שיקבל דוקא דמים ולא לחם וביותר התימה על הב"י שפי' האי ויטול דמים דר"ל שיטול דמי אותה שבוע קודם הפסח דמי יודע מי יאפה בתנור וכמה יאפה בו שיתן דמים קודם לכן ולכאורה היה נראה למחוק וי"ו דויטול דמים ולהגיה במקומה שי"ן שיטול דמים ובזה מיושב קושיא הנ"ל דהשיב לו דאין צריך וגו אין מועיל תנאי שיטול הא"י של פסח אלא זה יעשה הישראל שיתנה עם הא"י שותפו קודם פסח שלא יקבל בימי הפסח חמץ שכר תנורו אלא יקבל דמים חליפיהם ושרי וכמ"ש ראבי"ה לפני זה בדין מי שרגיל לקבל ככרות שיתנ' ליתן לו דמים ואעפ"י שהדמים הם חליפי הלחם ואסור להשתכר באיסורי הנאה וכמ"ש בשם ר' שמשון אח"כ בסמוך וא"ל שיועיל התנאי שהתנה קודם הפסח וכמ"ש ראבי"ה דהאי התם דמתנה עם הא"י הנותן עצמו קודם פסח שלא יתן לו בפסח כ"א דמים משא"כ הכא שלא התנה כ"א עם הא"י שותפו שבפסח לא יקח ממי שבא לאפות בתנור כ"א דמים וזה אינו לרשב"א שכ' רבינו אח"כ ודוחק לחלק בזה בין אם התנור מיוחד לישראל או אם יש לא"י שותפות בו כיון שלא סילק הישראל עצמו ממנו בימי הפסח לפי מ"ש שגרסי' שיטול דמים ויחלקו אחר כך ביניהן. י"ל בזה מחולק רש"י עם רשב"א וזהו רימז רבינו בכתבו והר"ר שמשון בר אברהם כתב כו' דמשמע דהרשב"א בא לפלוג אמ"ש בשם רש"י דאל"כ ה"ל לרבינו לכתוב כתב הרשב"א ופלוגתתם הוא בזה שרש"י ס"ל שמותר להשתכר באיסורי הנאה אם אינו נוטל חמץ כ"א דמים וכמו שכתבתי ג"כ בסוף הסי' דפלוגתא יש בדבר אלא שק"ל על האי גירסא שיטול דלא כן הוא לשון המרדכי וה"מ דכתבו שיתנה קודם פסח שיקבל הא"י של פסח והוא אח"כ ולכן היה נלע"ד לפרש ע"ד אחר וליישב גירסת ויטול רק כשתתיישב בתחלה מאי שקשה לי עוד למ"ש בה"מ בפ"א דהל' חמץ והביאו ב"י דכתב וז"ל ולענין פסח מותר להתנות קודם הפסח ונוטל הימנו דמים של אותו שבוע ולא דמי לישראל וא"י שיש להם שדה בשותפות כו' דהתם כל הטורח הוא לאמצע ונראה כטורח בשביל ישראל אבל הכא כיון שנטל את הדמים מתחלה (והיותר נראה דה"ל כאילו מכרה דבר מותר מעיקרא) מותר עכ"ל דק"ל טובא הא לא דמיא רישא לסיפא דמתחיל לחלק דהאי שדה שכל הטורח לאמצע דר"ל בשדה דאין הפירות גדילים כ"א לאחר זמן ומלאכת שבת וחול כולם צריכין לגידול הפירות של אחר זמן נמצא שטרח הא"י בשביל ישראל בשבת בשכר שגם הישראל יטרח עבורו בימי החול משא"כ בתנור דכל יום ויום מה שיטרח באפיית התנור הוא נוטל שכרו וא"כ ה"ל לסיים ולכתוב אבל הכא אין ניכר טירחא לאמצע כ"א כל אחד נהנה מיגיע כפו שכר יום ביומו ולמה סיים במה שנטל דמים תחלה וגם ק' דלא הקליט בדברים ראשונים ללמד שצריך לקבל הדמים תחילה שהרי כתב סתם ונוטל הימנו דמים של אותו שבוע אם לא שנ' שקאי אמ"ש שיתנה קודם פסח ומזה קאמר נמי ונוטל דמים ור"ל קודם פסח וזהו דחוק ועפ"ק כיון דהמחבר ה"מ הוא אחד מתלמידי מהר"ם כידוע והמרדכי לא הזכיר שום דבר מנטילת הדמים תחלה או סוף וכמ"ש ב"י לכן היה נלע"ד לתרץ הכל יחד דלק"מ דמ"ש רבינו וה"מ דנוטל דמים לאו דוקא דמים קאמר אלא ר"ל דמי שכירתו יהיה מה שיהיה ומא"י קאמר שנוטל דמים של אותו שבוע וה"פ שיתנה הישראל עם הא"י שותפו קודם פסח טול אתה שבוע של פסח ואני אטול לעצמי שבוע של אחריו במקומו ומותר מטעם שכיון שנוטל הא"י כל השכירות של פסח ואינו לאמצע לחלקו עם הישראל מש"ה שרי ולא דמי לישראל וא"י שיש להם שדה ביחד דאסור להתנות עמו טול אתה של שבת דהתם הוא לאמצע משא"כ הכא שנוטל הא"י כל הדמים של אותו שבוע ואינו לאמצע והשתא א"ש ל' ה"מ וגם הוא הוא למ"ש המרדכי בשם מהר"מ דגם ה"מ לא הצריכו ליטול הדמים תחלה כמו שפירשוהו הב"י ודמיא לזה ואין להקשות מ"ש שבת דאוסר שם בה"מ אפילו בתנור אע"ג דגם שם אין השכירות של שבת לאמצע שהישראל מתנה עמו כך קודם שבת כמ"ש די"ל ה"ט כמ"ש הב"י בשם התוס' והרא"ש בסי' רמ"ה בד"ה ור"י היה כו' ז"ל וטעמא דא"ג דבתנור ומרחץ אינו משכיר במלאכה שבת מ"מ הוי כאילו מעמיד פועל בידים כו' ע"ש הרי לפניו שכתב דכשמתנה עמו במרחץ ותנור שהא"י יטול של שבת והוא יטול של חול אין הישראל משביח במלאכה של שבת והיינו ע"ד שכתבתי כיון שאין שכר הטירחא לאמצע כמו בשדה וכמ"ש שם לפני זה ע"ש וא"כ מה"ט בפסח מותר אלא שבשבת אסור משום דנראה כמעמיד

כמעמיד

דאין תופסין דמיהם לא קנסו : **ומ"ש** ומיהו שרי לישראל להשכיר תנורו לעו"ג ע"מ שיאפה בו מצה וכו' כדתנן שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת וכו' משמע לי דלפום פשטא דמתניתין אין משם ראיה דהתם ה"ק אם שכר את הפועל לעשות עמו מלאכה ועשה עמו אותה מלאכה אע"פ שאומר לו העבר לי חבית של יין נסך שכרו מותר א לפי שאין פרעון שכרו על העברת אותה חבית אלא על אותה מלאכה ששוכרו לעשות · וכ"ל שה"ר שמשון בר רבי אברהם מפרש דה"ק אם שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת אע"פ שאח"כ לא עשה אותה מלאכה אלא שאמר לו שיעביר חבית של יין נסך ממקום למקום שכרו מותר :

מותר לומר לעבדו בפסח הילך דינר זה וקנה ואכול וכו' כ"כ המרדכי בפ' כ"ש בשם א"ז והביא ראיה מפרק בתרא דע"ג (סג.) אומר אדם לחבירו ולפועליו לכו ואכלו בדינר זה ואינו חושש לא משום שביעית ולא משום מעשר ולא משום יין נסך ואם אמר לאו ואכלו ואני פורע חושש משום שביעית ומשום י"נ ופירש"י משום י"נ אם עו"ג הם ונמצא מאכיל אותן י"נ והרי מזונותן עליו ונמצא נהנה מן י"נ משמע דמיירי במזונותיו עליו ואפ"ה שרי ואע"פ שי"נ אסור בהנאה עכ"ל אבל מ"ש רבינו אבל לא יאמר לו צא ואכול ואני פורע חולק עם שכתב וז"ל ואפילו אם אמר לאו ואכלו נראה דמותר דהתם מוקי היא דלאו ואכלו אסור בהקדים דיכר או נשא ונתן ביד עד כאן לשונו :

כתב הריב"ש בתשובה לקנות חמץ לצורך העו"ג במעותיו של עו"ג בחולו של מועד איסור גמור הוא שהרי לכל הפחות איכא למיחש דלמא אתי למיכל מיניה ולא עוד אלא שעובר עליו בבל יראה לפי שכשיהיה קונה אותו בשביל העו"ג אין העו"ג בעל המעות קונה אותו שהרי אין הישראל נעשה שליח לעו"ג כדאיתא בפ' איזהו נשך (עא:) וא"כ הרי הוא חמצו של ישראל ועובר עליו ע"כ :

אסור להשכיר כלים לעו"ג בפסח שיבשל בהם חמץ וכו' ולא שייך טעם זה דרוצה בקיומו של איסור על ידי דבר אחר במשכיר תנור לעו"ג לאפות בו חמץ משום דאף אם יפול התנור לא יפסד החמץ לגמרי :

כתב האגור דהא דמייתי רבינו תוספתא דשריא להשכיר בהמתו לעו"ג להוליך עליה חמץ שנמצא בתשובת הגאונים דאסור ודמי הדבר לי"ל גם הביא ראיה לאסור מהירושלמי והריב"ש כתב בתשובה על תוספתא זו אף על פי שחמץ של עו"ג אסור בהנאה מותר בשכרו מפני שאינו תופס דמיו ולא אסרו אלא בי"כ ומשום קנסא משום דחמיר שתופס דמיו ומה שהקשו בירושלמי פרק כל שעה מדתניא לא ישכיר ישראל בהמתו לעו"ג להביא עליה חמץ ובתוספתא תנינן משכיר אולי ברייתא אחרת היא ולמ"ד התם חמצו של עו"ג מותר בהנאה קשיא ליה מהבוא דתניא לא ישכיר ולמ"ד אסור ל"ק ליה מדתניא משכיר דהתם אינו נהנה בגוף האיסור עצמו ואף לא בדמיו אלא שהדבר האסור גרם לו הנאה ומשמע לפי הירושלמי דמסיק כמ"ד חמצו של עו"ג אסור דהא איתותב מ"ד מותר מהניא דלא ישכיר אדם ביתו לעו"ג ליתן לתוכה חמץ וכ"ש לפום גמרא דילן דליכא פלוגתא (דהא מוכח) [בהא מלתא] כלל ע"כ · וכתב עוד האגור וכמו כן להשכיר ביתו לשום בו חמץ בפסח אסר הירושלמי ופשיטא דר"ל דוקא להשכירו תוך הפסח או ע"פ דלא מסתברא לאסור להשכיר ביתו לעו"ג ל' יום קודם הפסח אפילו שידע שישים בו העו"ג חמץ בפסח ובפסח נמי אין נראה לאסור אלא כשמפרש ששכרו לשום בתוכו חמץ דומיא דשכירות בהמה אבל אם שכרה לדור בה אע"פ שבודאי יכניס בו חמץ אין לאסור בשביל זה עד כאן לשונו ובסימן ת"מ כתבתי דברי הרשב"א על הירושלמי הזה (ג) :

קדירות

(ב) לא מבעיא חמץ שאסור שזכה בו ישראל בשכר תנורו והוה ליה חמצו של ישראל שעבר עליו הפסח (ג) אלא אפילו מעות אסור לקבל בשכרו כיון דחמץ בפסח אסור בהנאה ה"ל משתכר באיסורי הנאה ואפילו חמצו של עו"ג אסור ליהנות ממנו בפסח מיהו אם קבל כבר המעות מותר ליהנות מהם דתנן גבי ערלה וכלאי הכרם מכרן (ד) וקדש בדמיהן מקודשת (ה) ומיהו שרי לישראל להשכיר תנורו לעו"ג ע"מ שיאפה בו מצה ואם יאפה בו חמץ אין זקוק לו כדתנן שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת אף על פי שיאמר לו העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום מותר : מותר לומר לעבד בפסח הילך דינר זה וקנה ואכול אע"פ שיודע שיקנה חמץ ואין זה כקונה חמץ אע"פ שמזונותיו עליו אבל לא יאמר לו צא ואכול ואני פורע · אסור להשכיר כלי לעו"ג בפסח [ב] שיבשל בהם חמץ (ו) מפני שרוצה בקיומו של איסור ע"י דבר אחר שלא יבקע הכלי (ז) ועוד כיון שהכלי עצמו אסור בהנאה אסור להשכירו לכתחלה ולא דמי להא דתניא בתוספתא משכיר אדם חמורו לעו"ג להביא עליו חמץ ממקום למקום דהתם החמור אינו אסור אבל הכלי עצמו אסור :

קדירות

בפסח עצמו ה"ל משתכר באיסורי הנאה : **ומ"ש** ומיהו אם קיבל כבר המעות מותר כו' ה"ט דחמץ אינו תופס דמיו כמו ערלה וכלאי הכרם כדתנן בס"פ האיש מקדש וכבר נתבאר לעיל בסוף סי' תמ"ג ואפ"ה אסרו לכתחלי משום קנס דה"ל משתכר באיסור הנאה לכתחלה ודקדק לכתוב אם קבל כבר לומר דוקא קודם שנודע לב"ד שיאסרו השכר עליו דאם הב"ד אסרוהו עליו וקבלן אח"כ אסור ליהנות ממנו ומעשה דירקות שהתיר ר"ת לעיל היינו נמי מה"ט שהשפחה קנתה בלא דעת ישראל וה"ל כמו אם קיבל כבר המעות ויש לדקדק על מ"ש הרשב"א לא מבעיא חמץ שאסור שזכה בו ישראל בשכר תנורו כו' הא קי"ל היתירא ניחא ליה דליקני איסורא לא ניחא ליה דליקני וא"כ היאך אפשר לומר שזכה בו התנור כיון דלא ניחא ליה שיזכה בו התנור בפסח וי"ל דכיון שכך היה מנהגם לקבלן בשכר התנור מן הסתם זכה בו תנורו כל זמן שלא פירש וכך למדתי מדברי הגהות מיימוני פ"א בהעתקת' לתשוב' זו ע"ש אלא שלפי טעם זה אם היה אומר בפירוש שלא יקנה לו תנורו היה מותר לקבלם לכך כתב עוד טעם אחר דמשתכר באיסור הנאה דלטעם זה בכל ענין אסור וק"ל :

מותר לומר לעבד בפסח וכו' עד אבל לא יאמר לו צא ואכול ואני פורע כן יראה הלכה למעשה להחמיר כדברי רבינו ובתשובותי הארכתי בזה בס"ד עיין בי"ד בסי' קל"ב סי"ג : **אסור** להשכיר כלי לעו"ג בפסח שיבשל בהן חמץ מפני שרוצה בקיומו כו' ולא שייך טעם זה דרוצה בקיומו במשכיר תנור לעו"ג לאפות בו מצה ואפו בו חמץ דמאחר שהעו"ג אפו בו חמץ שלא מדעתו לא שייך רוצה בקיומו גם הרשב"א לעיל לא אסר אלא מטעם דמשתכר באיסורי הנאה ולא משום רוצה בקיומו כיון שהעו"ג אפו בתנור שלא מדעת הישראל ובכלי נמי אם השכירו לבשל בו מצה לא שייך רוצה בקיומו אא"כ השכירו לחמץ שאז מאחר שיודע בודאי שיאפה בו חמץ שלכך השכירו הוי רוצה בקיומו וכל זה שלא כדעת רש"י שהתיר להשכיר התנור וליטול דמים מאותו שבוע דלרש"י אין איסור לא משום משתכר באיסורי הנאה ולא משום רוצה בקיומו ומדברי רבינו נראה דמסקנתו כרבינו שמשון דמחמיר מדכתב והרב ר' שמשון כתב כו' ומה שלא כתב רבינו טעם איסור שכירות הכלי · משום משתכ' באיסור הנאה נראה דס"ל דמשום האי טעמא אין לאסור אלא בתנור ומשום דדמי לנהנה בדמי החמץ ממש שהרי החמץ עצמו נותנין בשכר התנור שכך היה מנהגם וא"כ מעות אלו אינן אלא דמי החמץ אבל בכלי עיקר השכר הוא כמעות אלא שהחמץ גרם לו הנאה לא החמירו לאסרו לכתחלה משום משתכר באיסורי הנאה כיון דמדינא אין איסור כלל וכדתניא בתוספתא דמשכיר אדם חמורו לעו"ג וכו' ולא אסרו משום משתכר באיסור הנאה וה"ה בכלי וא"כ צ"ל דדוקא באותו כדון דתנור אסר הרשב"א לכתחלה ולא בע"א · אלא שקשה לי למ"ש כיון דהכלי עצמו אסור בהנאה אסור להשכירו לכתחלה הלא לא נהנה אלא מהכלי עצמו ולא ממה שבלוע בתוכו ואפשר לומר דכלי שבישלו בו תחלה ונבלע בו כח יותר לבשל בו עוד שלא יבלע יותר משא"כ בכלי שלא בישלו בו כלל ומתוך כך יתנו לו שכר יותר ונמצא נהנה מהחמץ הנבלע בו ואפילו לפי זה מותר להחם חמין בכלי חמץ ולרחוץ בו שהרי אינו נהנה כל עיקר בטעם חמץ שנבלע בכלי וכן נוהגין זו היא דעת רבינו . אבל לפע"ד נראה דלדעת הרשב"א אין חילוק ואף בחמור אסור משום משתכר באיסורי הנאה וע"פ הירושלמי שהביא האגור בסי' תס"ד וכתב שכן מצא בתו' הר"ר משה שמצא בתשובות הגאונים שאסרו וכן יראה להחמיר בכל ענין וכמסקנת האגור גם ביתו אסור להשכיר בפסח לשום בו חמץ וכל זה לכתחלה אבל אם כבר קבל המעות מותר ליהנות מהם דחמץ אסור בהנאה אפי' חמץ של עו"ג ומשמע בכל ענין אף בדיעבד היינו דוקא בגוף החמץ או בדמי החמץ עצמו אבל כאן שאינו נהנה בגוף החמץ עצמו ואף לא בדמיו אלא שהדבר האיסור גרם לו הנאה מצד אחר שרי וכ"כ הריב"ש בסי' ת' וכל זה דוקא במשכיר אבל בדרך מכירה או נתינה שרי אפי' לכתחלה ובלבד שלא יערים וכמבואר לעיל בסימן תמ"ח ופשוט הוא ואפילו במשכיר כתוב באגור דל' יום קודם פסח יכול להשכיר ביתו לשום בו חמץ ונראה דה"ה בחמור וכלי ותנור אבל בפחות מל' יום אסור לכתחלה כמו בע"פ עצמו דחל עליו חובת ביעור ודלא כמו שהתיר בקודם פסח ע"י הבלעה בפחות מל' יום ונראה דלהשאיל כליו או תנורו אסור כמו משכיר מטעם רוצה בקיומו אבל בחמור נראה דלא שייך רוצה בקיומו דאף אם ימות החמור לא יפסד החמץ ושרי להשאילו : ואותן המחזיקים באורכד"א ולוקחין מדות מלכ"ן

דרכי משה

בפאה או ככר בככר כשקובע לו זמן הפירעון עכ"ל : (ב) כתב המרדכי פ' כל שעה ע"ג אנו מחממין חמין ביורות אסורות בפסח ורוחצין בהן וכל צורכי הנאה עושים בכלים

פרישה

כמעמיד פועל בידים וזהו דוקא שייך בשבת דאיסורו משום מלאכה משא"כ בפסח שמלאכ' אפי' מותר ואע"ג דדוקא לישראל מותר משום מלאכת אוכל נפש הא' נמי לצורך ישראל הוא גם י"ל דכולי האי לא החמירו בי"ט משום דנראה כמעמיד פועל כיון דמלאכה מותר בי"ט לגמרי לצורך ישראל ואינו אסור אלא משום דמשתכר בחמץ דאסור בהנאה · וכיון שהתנה קודם הפסח שלא יהיה לו חלק בשכירות פסח ובזה לא מקרי משתכר ומשבים כמ"ש ב"י א"כ מותר לגמרי ודו"ק ולפ"ז אין פלוגתא בין תשובת רש"י זה למ"ש רבינו בשם רשב"א אחר זה ול' רבינו אינו מדוקדק וכמ"ש ב"י כמה פעמים אלשון רבינו שלא דקדק בזה · גם מוכח כן מהה"מ שם שהביא ב' דינים אלו של רש"י ורשב"א רצופים זה אחר זה בלי מחלוקת : (ב) **לא** מיבעיא חמץ כו' אבל אין לאסור מטעם שרוצה בקיומו של איסור ע"י דבר אחר כדבסמוך בקדירה דשאני הכא דאף אם יפול התנור לא ופסיד חמץ לגמרי ב"י . ועי"ל דכאן מיירי שהא"י כבר קבל בפסח והוא לא ידע עד אחר פסח דלא שייך דניחא ליה כו' למפרע :

(ג) **אלא** אפי' מעות כו' פי' הוא עצמו אבל ע"י גזבר שקבל כבר מותר דע"כ צ"ל כן דמל"כ ק' מספקה אדלעיל ס"ס תמ"ג וגם בכאן מוכח שהרי מותר אם קיבל הוא ועיין מ"ש לקמן גבי קידש בדמיהם שה"מ לפרש כן :

(ד) **וקידש** בדמיהן מקודשת ה"ה לכתחלה אלא אשמועינן דמקודשת ושוב אינו תופס קידושי' מאחרי' וק"ל כך היה נראה לפרש כדי שלא תקשה אמאי דמתיר כאן ליהנות לכתחילה מהמעות אם כבר קבלו אבל איני אוכל לפרש כן דבנדרים פרק השותפין הביאו התוס' בפ"ק דחולין דף ד' חמץ של עוברי עבירה מותרין מיד מפני שהן מחליפין כתב שם רש"י ותוס' דאף דמי החליפין כאסרו מיד המחליף והביאו ראיה מנדרים דרלה שם בגמרא להוכיח אמאי דתנן קדש בדמיהן מקודשת ש"מ דחליפי איסורי הנאה מותרין ודחי דילמא לכתחלה הוא דלא הא דיעבד עביד . ש"מ דהא דקידש בדמיהן מקודשת דוקא בדיעבד אבל לכתחלה אסור לקדש בהן ואפ"ה מייתי שפיר ראייה כאן דמדאמדס מקודשת ש"מ דהיא מותרת להנות מהדמי' לכתחלה דאל"כ למה היא מקודשת כיון שאסורה ליהנות מהם אלא ודאי דוקא אמחליף אסרו אבל לא אאחרים שבאו דמי החליפין בידן וכ"פ שם התוס' ע"ש וה"כ כ"ל מה דמביא כאן דאם כבר קיבל הב"ה מהגיזבר שמותר ליהנות ממנו שהוא כחשב לענין זה כאחר כיון שהוא לא ציוה להחליפו וכצ"ל בשפחה דלעיל דהתיר מטעם שהגברת' נחשב כאחר ולא שייך לקונס' כיון שלא צותה על השפחה וק"ל :

(ה) **ומיהו** שרי לישראל להשכיר כו' · וכתב האגור דה"ה מותר להשכיר לו בית אפי' בפסח לדור בו אעפ"י שמכניס בו אח"כ חמץ לעשות עמו מלאכה אחרת כו' ז"ל ב"י לפום ריהטא משמע דאין משם ראייה דהתם משמע דה"ק ששכרו לעשות מלאכה אחרת ועשה עמו אותו מלאכה אעפ"י שאמר לו העבר לי חבית מ"מ שכרו מותר לפי שאין פורעין שכרו על העברת אותה חבית אלא על המלאכה ששכרו לעשות וכ"ל שרשב"א מפרש דה"ק שאם שכרו לעשות עמו מלאכה אח"כ אעפ"י שלא עשה אותה מלאכה אלא שא"ל העבר לי חבית כו' שכרו מותר ודו"ק :

(ו) **מפני** שרוצה בקיומו של איסור פי' שרוצה בקיומו של חמץ שמבשל עתה בקדירה בשביל הקדירה אבל א"ל שרוצה בקיומו של חמץ הנבלע בקדירה מקודם בשביל קיום הקדירה דומיא דרוצה בקיומו של איסור הנאה אבל כלי חרס הדרייני שקאי ג"כ אמאי שבלוע בחרס · ובזה יהיה מיושב דלא תקשה מדין תנור הכ"ל דהתירו להשכירן כשנותן מעות דשם כל פעם שמסיקין התנור אזי האיסור חמץ שבו ניסק והלך אבל א"א לפרש כן דהא כתבו שם רש"י ותוספות דוקא שם בחרס הדרייני שבלוע יין הרבה ונעשה האיסור כאילו היא בעין וגם החרס נתחזק ע"י דוקא אסור אבל לא בשאר איסור כגון בשר בחלב כמ"ש מ"ו בא"ו שלו ע"ש :

(ז) **ועוד** כיון שהכלי עצמו אסור בהנאה כו' א"ל תיפוק ליה מטעם שכתב רשב"א דאסור להנות

חדושי הגהות

תנ א נראה ליישב דדוקא התם שהוא עצמו עושה המלאכה צריך שלא יהא כל מלאכתו ביין נסך אבל הכא שלא השכיר לו אלא תנורו כל שהתנה עמו שיאפה בו מצה נמצא הוא נוטל שכרו על אפיית המצה ואף אם העו"ג משנה בלא דעתו לאפות בו חמץ מ"מ שכרו מותר (מהרל"ח) : ב היינו אף לפי סברת רש"י שהתיר ליטול דמים שכר תנורו היינו דוקא בתנור דאין שייך טעמא מפני שהוא רוצה בקיומו כי אף אם יפול התנור לא יפסיד החמץ לגמרי ואם אין התנור עצמו אסור בהנאה כי כבר הוא פלט החמץ בהיסק

תנא קדירות של חרס שנשתמש בהן חמץ כל השנה אפילו אותן שעושין בהם דייסא ומיני קמחין משפשפן היטב בענין שלא יהא חמץ ניכר בהן ומותר לשהותן לאחר הפסח להשתמש בהן בין במינו בין שלא במינו ומצניען בפסח במקום צנוע שאין רגיל לילך שם כדי שלא יבא להשתמש בהם בפסח וטוב לסוגרן בחדר ולהצניע המפתח אבל היסק שיסיקם באש אינו מועיל בהן ולא לשום כלי חרס שנשתמש בהן בחמין אפילו שלא ע"י האור אלא שעירה לתוכם רותחין (א) ואפילו אם ימלאום גחלים דחיישינן דלמא חיים עלייהו שמא פקעי ולא עביד להו הסקה מעלייתא ואם החזירן לכבשן ונתלבנו כתב אבי העזרי י"א שגם זה אינו מועיל דחיישינן שמא חיים עלייהו וכ"כ זקני הראב"ן ושגגה היא בידם דלא אמרינן דלמא חיים עליה אלא היכ' דמתלבן מבחוץ ולא מבפני' או ע"י מילוי גומרי אבל כשמחזיר' לכבשן מתלבנין מבפנים ומבחוץ כי השלהבת עולה להן מכל צד ולא פקעי וכ"כ בשאלתות דכלי חרס שרו בחזרת כבשונות וכתב א"א הרא"ש ז"ל ודוקא שנותנן לכבשן שמצרפין בו כלי חרס חדשי' (א) דכיון שמכניסן להיסק גדול כזה ודאי לא חיים עלייהו דלמא פקעי אבל לתנורים שלנו לא דאיכא למיחש דלמא חיים ומוציאן מן התנור קודם שיתלבנו : (ב) וכוביא פירש"י כלי שעושין מלבנים ועפר כמו כירה ואופין ומטגנין בו וי"א תנור קטן שקורין פריל"א היסיקו מבחוץ ואסור לאפות בו בפסח דכיון שאין נותנין האש בפנים אינו מפליט החמץ הבלוע בו ואם מלאו גחלים בפנים שרי דלא חיישינן שמא חיים עלייהו וכן קדרה של מתכת אם רוצה להסיקם

תנא קדירות של חרס שנשתמש בהן חמץ כל השנה וכו' בפרק כל שעה (ל:) אמר רב קדירות בפסח ישברו ושמואל אמר לא ישברו אלא משהי להו עד אחר זמנו ועביד בהו בין במינו בין שלא במינו וכתב הרי"ף והלכתא כוותיה דשמואל דקאי כר"ש : **ומ"ש** רבינו ומצניען בפסח במקום צנוע כו' כ"כ שם הרא"ש :

ומ"ש וטוב לסוגרן בחדר וכו' הם דברי עצמו : **אבל** היסק שיסיקם באש אינו מועיל וכו' בפרק כל שעה אמרינן דקדירות בפסח לא מהני בהו היסק משום דהיסקן מבחוץ וכ"ת ליעביד לה הסקה מבפנים חיים עלה משום דפקעה ופירש"י חיים עלה ואי שרי לה ע"י היסק פנים מורה היתר וסמיך אהיסק בחוץ : **ומ"ש** רבי' ולא לשום כלי חרס שנשתמש בהם בחמין אפילו שלא ע"י האור אלא שעירה לתוכו רותחין פי' אפי' לא נשתמש בכלי חרס רותחין אלא בכלי שני לא מהני בהו היסק וכן הרמב"ם בפ"ה השוה כלי חרס שנשתמשו בו חמץ בכלי שני לנשתמשו בו בכלי ראשון : **ואם** החזירן לכבשן כתב אבי העזרי שגם זה אינו מועיל וכו' עד קודם שיתלבנו הכל בפסקי הרא"ש בפרק כל שעה והגהות מיימון בפ"ה כתבו כל דברי ראבי"ה וכן פסקו התוספות דבחזרת כבשונות מתלבן בפנים ובחוץ ופנים חדשות באו לכאן : **וכוביא** פירש"י כלי שעושים מלבנים ועפר וכו' בפרק כל שעה (ל: ושם בוכיא) האי כוביא היסיקו מבחוץ ואסור ואי מלייה גומרי שפיר דמי · מדברי הרשב"א בת"ה נראה שלא היה גורס ואי מלייה גומרי ש"ד שכתב גבי כלי חרס אם הסיק אותו מבפנים עד שנתלבן מותר בד"א בשהסיקו מבפנים וכלי שדרכו להסיקו מבפנים כתנור וכיוצא בו אבל אם היסיקו מבחוץ לא ואם כלי שאין דרכו להסיקו מבפנים כקדירה אף על פי שהסיקו מבפנים אסור שמא יחוס שלא יבקע ולא יסיקנו כל צרכו · ואם החזיר אותו לכבשן ה"ז מותר עד כאן לשונו וכיון דכוביא אין דרך להסיקו מבפנים משמע דדמי לקדירה דאפילו הסיקו מבפנים לא מהני ומיהו אפשר דמודה הרשב"א דבמלייה גומרי ש"ד דכיון דעשוי מלבינים ועפר הוא ליכא למיחש ביה דלמא פקע : **ובן** קדירה של מתכת וכו' זה דבר פשוט שכיון דשל

מלצ"ן מכל בישול שכר שמבשלין ביורות הדין משתנה כפי עסק האורנד' שאם היורות הן של המושל המשכיר והישראל מחויב לתקן היורות כשמתקלקלין גם אם נתישנו היורות צריך הישראל לקנות חדשים משלו ולמסרן בשלמות בתשלום זמן אורנד"א אז היורות הם ברשות ישראל ולא מיבעיא דאסור ליקח המדות עצמן דזכה בו הישראל בשכר היורות והוה ממש חמץ שעבר עליו הפסח אלא אפי' מעות אסור ליקח דדמי להנאה בדמי החמץ ממש כיון שכך מנהגם לתת החמץ עצמו בשכר היורות כמו שנתבאר לעיל בתשובת ר' שמשון ואפילו בשלא יקח כלום היה נראה לאסור משום רוצה בקיומו אלא מאחר שאין זה בכוחו למנוע מלבשל בם מאחר שנותנין לו שכרו כפי האורנד"א א"כ אנוס הוא ונמצא לפי זה שאם יש לו כח למנוע מהם הבישול אסור לכתחלה להניחם לבשל משום רוצה בקיומו וכבר נתבאר דע"י מכירה יש להתיר הכל דהיינו שימכור קודם הפסח לעו"ג אחד כל המדות שיגיעו משבוע של פסח ויטול הדמים מיד ואז אעפ"י שהעו"ג מכירו ויחזור ויתנם לו אחר הפסח שרי אבל אם האורנד"א בענין שאין הישראל צריך לתקן היורות כל עיקר שהם מבשלין בשלהם אלא שלוקח מדות מכל בישול א"כ הוא דומה לקונה חק הגלחי' דלעיל והדין הוא דיתנה עם העו"ג קודם הפסח ליתן לו מעות ובדיעבד יכול לקבל מהם המדות אפי' לא התנה כמו שקבעתי ההלכה לעיל בסי' זה ואם אינו יודע מי יבשל שיתנה עמו ה"ל כדיעבד ודו"ק · ומי ששוכר רחים מהמושל הדבר ידוע שצריך לתקן הריחים וא"כ אסור ליקח מדות מלצ"ן שכר טחינת המלצ"ן ואין היתר אלא במכירה כמו שנתבאר :

תנא קדרות של חרס כו' בפרק כ"ש פלוגתא דרב ושמואל ופסקו הפוסקי' כשמואל אע"ג דקי"ל הלכה כרב באיסורי מ"מ הכא דרבא דבתרא הוא ס"ל כוותיה דשמואל דהלכה כר"ש בלאחר זמנו דאינו עובר עליו הכי הילכתא : **ומ"ש** אפי' שעושין בהן דייסא כו' היינו לומר דאעפ"י שנבלע בהן החמץ הרבה וא"כ אפי' יבשל בהם לאחר הפסח שלא במינן לא יהיה ס' נגד הבלוע וכ"ש אם יחזור ויבשל בהם דייסא ומיני קמחין דהוה מין במינו ובמשהו אפ"ה שרי להשתמש בהן לאחר הפסח בין במינו ובין שלא במינו : **ומ"ש** וטוב לסגרן בחדר כו' והחדשים מקרוב באו להשים כלי גדיל של חמץ בבית החורף לנוי ואומרים שאין לחוש שמא ישתמש בהם כיון שהם בגובה וכן כלי פסח מעמידין בגובה כל ימות השנה ואני אומר טעות גמור הוא דמאחר שכתב הרא"ש וצריך לשומרן במקום שאין הרגל מצוייה שלא יטעו להשתמש בו בפסח א"כ אין חילוק והדין נתבאר ממה שאמרו בפ"ק דפסחים חמצו של עו"ג עושה לו מחיצה גבוה י' אלמא דצריך להצניעו בחדר מיוחד וכבר בארתי טעם דין זה למעלה בסימן ת"מ דאפילו משום היכר בעינן רשות בפני עצמו וכאן נמי כיון דאסור להשתמש בם אע"פ שאינו עובר עליו צריך להצניעו בחדר מיוחד משום היכר ואפילו שמוהו בגובה הרבה לא פלוג רבנן וראייה ברורה ממה שאמר רבא בפ"ק דשבת דאין משתמשין לאור הנר ואפילו גובה י' קומות שאינו יכול ליגע אליו שלא חלקו חכמים וכן קבלתי מרבותי וכן בשאר כל ימות השנה אין להשים כלי עו"ג הממושכנים בגובה לנוי מטעם שנתבאר ובלאו הכי נמי אסור משום גניבת דעתו של העו"ג שאסור וכאן אין מקומו להאריך בזה : **ומ"ש** אבל היסק וכו' בפ' כ"ש מותבינן ארבא דאמר קדרות בפסח ישברו מברייתא דתני בה דהיסק מועיל לתנור ומשני התם תנור של מתכת הכא בקדרה של חרס ומ"א הא והא בשל חרס וזה הסיקו מבפנים וזה הסיקו מבחוץ וכ"ת ה"נ ליעבד ליה היסקה מבפנים חיים עליה משום דפקע · הילכך האי בוכיא היסקו מבחוץ הוא ואסור ואי מליא גומרא שפיר דמי פי' דאי עביד ליה היסק מבפנים שפיר דמי ולפי שהבוכיא עשויה מלבנים ועפר' ולא חיים עלה כמו בקדרה התירוהו וכ"כ הרא"ש והר"ן בפירוש וכ"כ ה"ה בשם המפרשים וכן נראה מלשון הרי"ף והרמב"ם וכך הם דברי רבינו : **ומ"ש** ולא לשום כ"ח וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ה ונראה דהכי משמע להו מהא דאיתא בפ' כ"ש דמאני דקוניא אסירי דכיון דמדייתי אלמא דבלעי והתורה העידה על כ"ח שאינו יוצא מידי דפיו לעולם ומקשינן עלה ומ"ש לענין י"כ דדריש מרימר דשרי ומפרקי' זה תשמישו ע"י חמין וזה תשמישו ע"י צונן משמע דכל שהוא ע"י חמין אפי' שלא ע"י האור אין לו היתר ונראה דעירה לתוכן רותחין לאו דוקא עירה דה"ה כלי שני ממש נמי אין לו היתר אלא נקט חדא : **ואם** החזירן לכבשן כו' אלא היכא דמתלבן מבחוץ ולא מבפנים או ע"י מלוי גומרי וכו' כך היא הנוסחא ברוב ספרי רבינו והוא מגומגם דהא בהיסקו מבחוץ לאו משום דחיים עלה אסור אלא משום דאין החמץ שמפנים נפלט ע"י היסק מבחוץ וצ"ל דה"ק דלא אמרי' דילמא חיים עליה שמא פקעי ולא מלבין ליה שפיר אלא היכא דאיכא למיחש שמא סמיך אהיסק מבחוץ ולא יסיקנו כל צרכו מבפנים א"כ לא חיישינן דילמא חיים אלא דוקא במילוי גומרי דעבידי דפקעי אבל כשמחזירן לכבשן ליכא למימר סמיך אהיסק מבחוץ דהל' מתלבנים מבפנים ומבחוץ גם א"א לומר דחיים עליה כי השלהבת עולה לו מכל צד ולא פקעי ועיין בלשון ראבי"ה שהביא הרא"ש משמע כדפרישית ובמקצת נוסחאו' בספרי רבינו כתב דלא אמרינן דילמא חיים עליה אלא כשצריך ליתן בהם גחלים אבל כו' וזה הלשון מתוקן אבל באשיר"י ובהגה"ה מיימונית כתוב להדיא כפי הנוסחא הראשונה ע"ש : **וכתב** א"א הרא"ש ז"ל דוקא כו' פירוש דבכבשן שהסיקו גדול אי פקעי לשם מחמת שהיסקו גדול א"כ ודאי פקעי מיד ולמה נותן שם בע"כ דלא חיים עלה אבל בתנורים שלנו לא פקעי מיד עד שיקבלו חום הרבה וחיישינן שמא יוציאם מן התנו' קודם שיתלבנו דחיים עלייהו ודו"ק : **ובוביא** וכו' כתב רבינו בי"ד סימן קכ"א אם הוא דבר שאין דרכו להסיקו מבפני' כקדרה לא מהני ליה הסקה מבפנים ואם הוא דבר שדרכו להסיקו מבפנים והסיקו מבפנים כתנור וכיוצא בו שפיר דמי והוא לשון הרשב"א בת"ה והקשה ב"י כאן דהלא הבוכיא הסיקו מבחוץ הוא ואף על פי כן אי מליא גומרי ש"ד וכתב ב"י דהרשב"א לא היה גורס ואי מלייה גומרי ש"ד ע"כ וא"א לפרש כך דברי רבינו שכתב כאן גבי בוכיא דמליא גומרי שרי עוד כתב ב"י דאיכא לחלק בין בוכיא העשוי' מלבני' ועפר דשרי ביה טפי מלוי גומרי מבקדר' עכ"ל ולפי זה צ"ל דמ"ש הרשב"א דהסיקו מבפני' מהני לתנור וכיוצא בו האי כיוצא בו ר"ל בוכיא אבל לפעד"נ דהרשב"א שכתב תנור וכיוצא בו לבוכיא קורא תנור כי"א שהוא תנור קטן שקורין פדי"לא ואף לפי' רש"י הוא דומה לתנור : **ומ"ש** בגמרא דבוכיא היסקו מבחוץ פי' הסיקו נמי מבחוץ אבל דרכו להסיקו גם מבפני' ולאפוקי קדרה דלעולם אין הסיקו מבפני' אלא מבחוץ לפיכך לא מהני ליה מלוי גומרי דהיינו היסק פנימי ולבוכיא מהני מיהו בתו' פ' כ"ש ופ' אין מעמידין ס"ל דתנו' שהוא כ"ח אפי' חזרת כבשונו' לא מהני ליה דדוקא קדרות של חרס דאין דרכן בהיסק כי מחזיר להו בכבשן שייך למימר אלו אחרים הם דפני' חדשות באו לכאן אבל תנור וכירי' שאיסורן בא ע"י היסק אין יוצא מידי דפנו בהחזרה אותן לכבשן ולא נקרא כלי אחר עכ"ל וא"כ לדידהו פשיטא דאפי' היסק פנימי לא מהני לתנור וכירים והכי נקטינן ומ"מ נראה דכל זה דוקא בתנור

דרכי משה

בכלים ישנים בפסח מאחר שאינו נהנה מאיסור הבלוע עכ"ל צ"ע דבטור משמע דאסור מאחר שאוסר להשכירו לכתחילה כ"ש ליהנות ממנו בעצמו אמנם המנהג כדברי המרדכי וכ"כ התוספות פרק אין מעמידין (לב.) בשם ר"ת דשרי ודחו דעת האוסרין :

תנא (א) ובמ"מ כ' פ"ה דאפילו כלי חרס שנשתמשו בו בכלי שני לא מהני להו היסק וכתב ב"י דכן דעת רבינו ולא נ"ל דודאי בכלי שני אית ליה תקנה לדעת הטור משום דאינו

פרישה

להנות אפילו אפיה ממאלו של א"י דמס"ט אוסר לקבל אפילו דמי שכירו' תנורו שאפו בו חמץ והיינו בנידון דידן ממש י"ל דכתב זה אפי' למ"ד דמותר ליהנות מחמץ של א"י דפלוגתא יש בדבר כמ"ש ב"י וק"ל :

סי' תנא (א) דכיון דמכניסן להיסק גדול ודאי לא חיים עלייהו ק"ק הא קאמר לפני זה כי בהיסק גדול כזה דשלהבת עולה לו מכל צד לא פקעו ומסיקא תיתי דימום עליה וצ"ל דה"ק קאמר דודאי לא חיים מטעם הנ"ל ולא אתא אלא למעוטי תנורו' שלנו שהיסקו מבחוץ שנימו' דלמ' חיים : (ב) **וכובי'** פרש"י כלי שעושין מלבני' כו' פי' והסיקו מבחוץ וכמ"ש בסמוך ואתרווייהו קאי : ללבן

חדושי הגהות

בהיסק שמסיקין אותו אבל לדעת ה"ר שמשון דלעיל בלאו הני טעמא אסור משום דהוא מדמה חמץ ליי"נ דאסרו אפילו להשכיר החמור להוליך עליו יי"נ וס"ל דה"ה בחמץ כיון שהוא נמי אסור בהנאה וס"ל דהך תוספתא שהביא רבינו דתניא משכיר אדם חמורו לעו"ג להביא עליו חמץ הוי דלא כהלכתא אבל רבינו כתב כאן לדעת רש"י ולדעת אותן שסוברים כוותיה דלא מדמין חמץ ליי"נ משום דשאני יי"נ שתופס את דמיו אסרו בו כל הנאה משא"כ בחמץ דאין תופס דמיו וא"כ הוי הך תוספתא שפיר כהלכתא דמותר להשכיר חמור להוליך עליו חמץ וה"ה דתנור נמי שרי בשיטול דמים בשכרו מ"מ כתב רבינו דאף לפי דעתם כלי אסור להשכיר משום שהוא רוצה בקיומו של חמץ וגם משום שהכלי עצמו אסור בהנאה (מהרל"ח) :

להסיקם ולמלאותן גחלים שרי : סכינים (ב) מגעילן בכלי ראשון ושרו וכלי ראשון נקרא שהרתיחו בו מים על האש אפילו אינו עתה על האש רק שעודנו רותח וקודם ההגעלה צריך לשופפם יפה במשחזות או בריחים להעביר כל חלודה שבהם קודם הכשרו הלכך אם יש גומות בסכין ואינו יכול לנקות: יפה אין מועיל לו הגעלה וצריך ליבון : כלים שמשתמשין בהן ע"י האור כגון שפודין ואסכלאות וכיוצא בהן צריכין ליבון והליבון עד שיהיו נצוצות ניתזין מהם ושנשתמש בהן בצונן כגון כוסות וקיתוניות די להן בשטיפה ושנשתמש בהן בחמין כפי תשמישן כך הכשירן אם תשמישן בכלי ראשון כגון כף שמגיסין בו בקדרה צריך להכשירן בכלי ראשון ואם תשמישן בכלי שני הכשירן בכלי ב' ועירוי שמערה מכלי ראשון על אחרת חשוב ככלי ראשון וכך צריך להכשירן ומיהו כלי שנשתמשו בו ע"י האור לא סגי בעירוי שמערה מכלי ראשון עליו אלא צריך להכשירה בכלי ראשון לכן כתב אבי העזרי שצריך להכשיר כל הקערות בכלי ראשון לפי שפעמים כופין אותן במחבת כשהיא על האש כתב בעל המנהיג כפות העשוים מקרן שמתקלקלין במי חמין אין להן תקנה בהגעלה דחיישינן דילמא חיים עלייהו : אין חילוק בין כלי עץ או אבן או מתכת כולן דינם שוה להתירן בהגעלה וה"ר יצחק מסימפונ"ו כתב דכלי גללים וכלי אבנים די להם בשטיפה : ובתשובה לרב האי דכלי גללים וכלי אבנים שנשתמש בהן ברותחין אין להן תקנה בהגעלה דדמו לכלי חרס וצריך להסיקן בתנור עד שיתלבנו באש

דשל מתכת הוא ליכא למיחש עלה דלמא פקעה ושרו הכי מסיק בגמרא פרק כל שעה (ל:) : **סכינין** מגעילן בכלי ראשון : **ומ"ש** וכלי ראשון נקרא שהרתיחו בו מים על האש אפילו אינו עתה על האש רק שעודנו רותח היינו מדתנן בפרק כירה (מב.) האלפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי. ופירש"י שהעבירן. מן האור: מרותחין. בין השמשות: לא יתן לתוכן תבלין. משתחשך דכלי ראשון כל זמן שהוא רותח מבשל: **ומ"ש** וקודם ההגעלה צריך לשופפם יפה וכו' כ"כ שם הרא"ש ונתן טעם לדבר משום דבעינן אחר לא יפלוט ותניא בספרי אך את הזהב ואת הכסף מכאן שצריך להעביר החלודה הלכך סכינים שיש בהם גומות ואין יכול לנקותן יפה בתוך הגומות לא מהני בהן הגעלה וצריכין ליבון ואע"פ שכתב שבלי הלקט בשם ר"ש דכלים הבלועים מחמץ אינו צריך להעביר החלודה שפה נקטינן כהרא"ש ז"ל (ג): **כלים** שמשתמשין בהם ע"י האור כגון שפודין ואסכלאות וכיוצא בהם צריכין ליבון ברייתא בס"פ מסכת ע"ג (עה:) והביאה הרי"ף פרק כ"ש וכתב הר"ן נראה שדעתו דדברים שנשתמש בהם חמץ ע"י האור צריכין ליבון ואף על גב דאסיקנא בסוף ע"ג דכל היכא דהיתרא בלע בהגעלה סגי ליה היכא למימר דחמץ כיון ששמו עליו איסורא בלע מיקרי וכן נראה שהוא דעת הרא"ש שהרי גם הוא כתב ברייתא זו בפרק כל שעה וכתב רבינו ירוחם שכן דעת רוב הפוסקים והרב המגי' כתב בפ"ה שפודין ואסכלאות לא נתבאר דינן בגמרא לענין חמץ בפסח ונחלקו בו המפרשים ז"ל יש מי שאומר שדינן כדין שאר האיסורין וצריכין ליבון ויש מי שאומר שכיון שמה שבלע היה היתר די בהגעלה ואפשר שזה דעת רבינו שהזכיר כאן בסכינין הגעלה ופי"ז מהמ"א בלוקח סכין מן העו"ג הצריך ליבון ולא הזכיר כאן ליבון כלל ומ"מ דעת הרמב"ן להשוות חמץ לגיעולי עו"ג והם סוברין שבסכינין אף בגיעולי עו"ג אינן צריכין אלא הגעלה עד כאן לשונו וכתב רבינו ירוחם שדעת רוב הפוסקים כדעת הרמב"ן להשוות חמץ לגיעולי עו"ג והגהות מיימון הזכירו סברות אלו וכתבו שהעולם נהגו כדברי האוסרין (ד) : **והליבון** עד שיהיה הניצוצות ניתזין מהם שם בסוף ע"ג (עו.) ועד כמה מלבנן א"ר מני עד שתסיר קליפתן ובירושלמי שלהי ע"ג הליבון צריך שיהיה נצוצות מנתזין ממנו וכ"כ הרא"ש בתשובות כלל י"ד וכתב בהגהת מיימון פי"ו מהלכות מ"א בשם ה"ר אביגדור דכשמלבנן עד שאם ישים עליו קש שיהיה ניצוצות ניתזין ממנו סגי בהכי דאל"כ אותה טירפ"א בלע"ז שאופין פשטיד"א תחתיה ומלבנין אותם כדי לאפות תחתיהן פלדו"ן ואם היה צריך ללבנה עד שיהיו ניתזין ממנה היתה לגמרי מתקלקלת והמרדכי כתב בסוף ע"ג דכלים הבלועים מאיסור בעו נשירת קליפה אבל הבלועים מהיתר כגון חלב או בשר אין צריכין ליבון גדול דנשירת קליפה (אלא רק) עד שתהא יד סולדת בו מב' עבריה סגי וגם רגילין לבדוק על ידי נתינת קש עליה מבחוץ לראות אם הקש נשרף בהכי סגי (ושליט) [דאם כן שליט] הליבון מעבר אל עבר אע"פ שלא תסיר קליפתו מ"מ די בכך דכיון דהתירא בלע אם כן די להם בהגעל' ואע"ג דתשמישם ע"י האור כדמשמע בשמעתין והא לא גרע ליבון זה מהגעלה ואותו ליבון מפליט יותר מהגעלה ע"כ לשונו ולפי סברות האומרים דחמץ כיון ששמו עליו איסורא בלע מיקרי ומפני כך הם אומרים דכלים כשנשתמש בהם חמץ ע"י האור צריכין ליבון ולא סגי להו בהגעלה כמו שכתבתי בסמוך א"כ גם ליבון קל לא סגי להו אלא צריכין ליבון גמור (ה) : **ושנשתמש** בהם בצונן וכו' שם באותה ברייתא: **ומ"ש** כגון כוסות וקיתוניות יתבאר בס"ס זה : **ושנשתמש** בהן בחמין וכו' שם באותה ברייתא דברי' שנשתמש בהם ע"י חמין כגון היורות מגעילן וכתב הרי"ף והרא"ש בפ' כ"ש דמאי דאישתמש בהו חמירא כולה שתא בכלי ראשון צריך למיגעליכהו בכלי ראשון ודאישתמש בהו בכלי שני כגון קערות וכיוצא בהם כי שדי עלייהו רותחין בכלי שני ש"ד : **ומ"ש** ועירוי שמערה מכלי ראשון על אחרת וכו' בפ' כירה (מב.) כתבו התו' שנחלקו רשב"ם ור"י אם עירוי ככלי ראשון או ככלי שני וגם הרא"ש כתב שם שרשב"ם ור"ת נחלקו בכך וכתב שהאחת מהראיות שהביא ר"ת לומר דעירוי ככלי ראשון היא מדאמרינן בפרק בתרא דע"ג נעוה ארתחו ומתוך כך מתיר ר"ת להכשיר כלים שנשתמש בו בכלי ראשון ע"י עירוי שישפוך עליו מים רותחין מכלי ראשון ואיכה ראיה דשאני יין נסך דתשמישו ע"י צונן אבל כלי שנשתמש בו איסור והוא בלוע מעבר לעבר א"א שיפלוט כל האיסור ע"י עירוי ששופכין עליו שאינו מבשל אלא כדי קליפה ולא כל האיסור הבלוע בדופני הכלי מעבר לעבר וכך העלו בתוספות ג"כ דעירוי לא הוי ככלי ראשון ולא ככלי שני אלא מבשל כדי קליפה וכלי ראשון שתשמישו ע"י עירוי כגון קערות יכול להגעילו ע"י עירוי דכבולעו כך פולטו אבל כלי שנתבשל בו איסור לא סגי להגעילו על ידי עירוי והשתא מ"ש רבינו דעירוי חשוב ככלי ראשון לאו למימרא חשוב ככלי ראשון ממש אלא לומר דלא סגי ליה בהכשר דכלי שני קאמר דחשוב ככלי ראשון אבל מ"מ אין לו דין כלי ראשון ממש וזהו שכתב ומיהו כלי שנשתמשו בו ע"י האור לא סגי בעירוי אלא צריך להגעילו בכלי ראשון וכך הן דבריו בספר י"ד סימן קכ"א : **כתב** הכלבו כלים שנשתמש בהם חמץ בכלי שני כגון קערות וכוסות נותנין אותם בכלי שני גדול ונותנין עליהם מים רותחין ואמנם צריך ליתן מים על שפתם עד שיגברו על גדותם כדי שיהיו כעין תשמישם כי לפעמים ממלאין אותם עד שנשפכין על שפתם עכ"ל : **לכן** כתב אבי העזרי שצריך להכשיר כל הקערות בכלי ראשון לפי שפעמים כופין אותם וכו' כ"כ התוספות בסוף ע"ג (עד:) דקערות צריך להגעילן בכלי ראשון משום דפעמים שמוחבין הקערות בתוך הכלי ראשון וכ"כ המרדכי בפרק כל שעה : **ומ"ש** רבינו לכן כתב אבי"ה קאי למ"ש כפי תשמישן כך הכשרן וכיון שלפעמים משתמשין בקערות בכ"ר כך צריך להכשירן ואף ע"פ שרוב תשמישן בכלי שני חוששין למיעוט פעמים שמשתמשין בהן בכ"ר וכמ"ש הגהות בפ"ה אבל הרי"ף כתב בפרק כל שעה והני דאישתמש בכלי שני כגון קערות וכיוצא בהם כי שדי עלייהו רותחין בכלי שני ש"ד וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ה וטעמא משום דכל כלי הולכים אחר רוב תשמישו וכמ"ש הר"ן בפרק כל שעה והרשב"א בתשובה וכיון דהני קערות רוב תשמישן ע"י עירוי ה"כ מגעיל להו בעירוי ולא חיישינן לפעמים שמשתמש בהן בכ"ר (ו) : **כתב** בעל המנהיג כפות העשוים מקרן וכו' כ"כ הכלבו וכתב שיש מי שחולק בדבר וכתב המרדכי בפרק כל שעה כתוב בשם א"ז נראה בעיני דכלי עצם א"צ הגעלה דלא בלעי וכן פי' ה"ר יחיאל מפרי"ש דלא מצינו בליעה דאוסר גבי כלי עצם ואני עושה מעשה כאשר כתבתי אמנם לבי נוקף קצת דהא אמר בפרשת כלי מדין וכל מעשה עזים פי' רש"י להביא את הקרנים והטלפים והעצמות וכ"ש כלי עצם וכלי קרן של שור הגדול אלמא איכא בליעה בכלי עצם מדקאמר תתחטאו וכן דרש תלמודא בפ"ק דחולין (כה:) עכ"ל : **אין** חילוק בין כלי עץ או אבן או מתכות וכו' והרי"ף השוה כולם בפרק כל שעה וכ"כ שם הרא"ש ג"כ וכן דעת הרמב"ם בפ"ה וכן נהגו העולם :

כלי

בתנור וכירי' שהן כלי חרס אבל פדיל"א שעושין מלבנים ועפר מועיל לו היסק פנימי והיינו בזיא לדעת התו' : **וקודם** ההגעלה צריך לשופפם יפה במשחזות וכו' נראה דלאו דוקא במשחזות ורחיים דה"ה בדבר אחר גם באשיר"י כתב בהדיא דצריך לשופן ולנקותן יפה וכן נראה מדברי רבינו שכתב אח"כ וכן כל הכלים צריך להעביר כל חלודה שבהם קודם הכשרן ובכלים אי אפשר במשחזות וריחי' אלא נקט הוה דמסירין החלודה והזוהמא מן הסכינין במשחזות וריחי' : **ומ"ש** דהליבון מועיל אפילו לא שופפס יפה כ"כ הרא"ש לשם אבל בי"ד סי' קכ"א כתב רבינו ע"פ הרשב"א דצרי' לשופן תחלה והשיג עליו דלא צריך כי האש יבעיר הכל וכדכתב כאן בסתם ונראה דאף הרשב"א מודה דאם אינו יכול לשופן יפה דמועיל הליבון אלא דכיון דכתיב אך את הזהב ללמד דצריך להעביר חלודה ומשמע דכל הפרשה קאי אף במאי דצריך לבון לכך כתב דצריך לשופן יפה לכתחלה אבל ודאי דהאש יבעיר הכל כדברי רבינו כתב המרדכי סוף ע"ג ע"ש ריב"א דהסכינין הצריכין לבון לפי' ר"ת אם השהיון ברהיס של אבן די להם אח"כ בהגעלה לפי שליבון מועיל כדי להעביר הקליפ' והאבן מעביר את הקליפה בטוב ע"כ ואעפ"י שדין זה כתבו אסכינים של עו"ג יש ללמוד ממנו לדבר הצריך ליבון כמו שפודין ואסכלאות מיהו הסמ"ק מחמיר בזה לכתחלה גבי מדוכה ע"ש (פסק נראה דהסכינים המחופים בעץ בקתא וקבעו בהן מסמרות אין מועיל להם הגעלה כי יש בקתות גומות הרבה ואי אפשר לנקות כל הגומות וכך קבלתי מרבותי שדרשו כך ברבים וכך נוהגין ואין לשנו' ועיין במהרי"ל ע"כ הפסק) : **כלים** שמשתמש בהן ע"י האור כו' עד הכשרן בכלי שני כ"כ הרי"ף והרא"ש והרמב"ם משום דהכי משמע בסוגיא דכבולעו כך פולטו ומיהו בהגהת הרב ר' שמואל מאלים עא"ק כתב וז"ל לא נ-אה זה בעיני שכלי שנאסר ברותחין בכ"ש אין האדוק בו יכול לצאת ממנו כי אם בכ"ר המפליטו אבל כ"ש אין בו כח להגעיל ולהפליט לחוץ האיסו' הכנוס ומדובק בו עכ"ל ונראה שע"פ דעתו נוהגין שלא להגעיל אף כ"ש אלא ברותחין דכ"ר וכן סכינין דמשתמשין בהן בכ"ש אם אין בהן גומות מגעילן דוקא בכ"ר והר"ן בפ' כ"ש כתב על זה ייסוד אחר אבל מ"ש בהג"ה זו הוא הנכון : **ומ"ש** לכן כתב אבי העזרי כו' פי' אף עפ"י דקערות תשמישן ע"י עירוי וכך הוא הכשרו אפ"ה כיון שהכלי שנשתמשו בו ע"י האור לא סגי בעירוי לכן צריך להכשיר כל הקערות בכ"ר וכו' ונראה דכ"ש הכפות שרגילות תמיד לתתן בקדרה שעל האש דצריך להכשירן בכ"ר וכך נוהגין ואיכא למידק דכאן כתב רבינו דכלי שנשתמשו בו ע"י האור לא סגי בעירוי משמע אבל בלא עירוי סגי אפילו בכלי שאינו עומד אבל האש דהעבירו מן האש ובי"ד סימן קכ"א פסק רבינו כי"א דבעי' הגעלה דוקא בכלי שהאש מהלך תחתיו וי"ל דמ"ש רבינו כאן לא סגי בעירוי מילתא דפסיקא נקט דעירוי לא מהני כלל לכלי שנשתמשו בו ע"י האור אעפ"י שלא נשתמשו בו אלא בכלי שהעבירו מן האש אבל להכשירו בכ"ר בעוד שהאש מהלך תחתיו או אפי' אם העבירו מן האש לאו מילתא דפסיקא היא אלא כפי תשמישו כך הכשרו ומיהו נראה דבר פשוט דכלי שנשתמשו בו בכ"ר שהעבירו מן האש לא סגי ליה בעירוי וכ"כ מהרש"ל וע"ל ריש סי' תנ"ב ובמ"ש לשם : **כתב** בעל המנהיג כפות העשויות מקרן וכו' נראה לפ"ז דהסכינים שקתא שלהן מקרן אפי' מקצת הקתא מקרן אין ניתרין בהגעלה וכ"כ במהרי"ל וז"ל מהרי"ו בא"ח איכא מ"ד דאסור להגעיל כלי עצם דחיים עלה ולא מגעיל שפיר וכ"ל דה"ה סכין שקתא שלו עצם וכ"ש כשקתא שלו אוי"ק גישובן אפי' של עץ כיון שהוא דבוק בדבק חיים עליו עכ"ל ואפשר שלא כתב דכך יש לפסוק אלא לומר דלמאן דאסר להגעיל כלי עצם ה"ה דיש להחמיר בסכין שקתא שלהם עצם והמחמיר לעצמו תע"ב אבל מעיקר ההלכה מותרים כלי עצם בהגעלה

דרכי משה

דאינו בולע אלא בכלי ראשון או ע"י עירוי שהוא ככלי ראשון : (ב) במהרי"ל דהנדן של סכינים אין להם תקנה ואסור להכנים סכינים של פסח תוך נדן של חמץ כתב הר"ן פרק כ"ש דף רל"ו דלענין חמץ אין חילוק בין סכינים גדולים בין קטנים לכולן סגי בהגעלה וכ"כ בי"ד סימן קכ"א ע"ש : (ג) וכתב האגור דה"ה כל הכלים צריך להסיר מהן החלודה ובכלי שיש בו נקבים דקים שלא יוכל לנקות מהן החלודה לא יגעילנה ואם החלודה מבחוץ או על שפתו אינו מזיק לו מהרי"ל : (ד) כתב מהרי"ו דצריך ללבן החצובה שקורין דריפו"ס : (ה) ובאו"ה כתב דחמץ מקרי התירא בלע כמ"ש בי"ד סי' קכ"א וכתב המרדכי ריש כל שעה ע"ג דאם הגעיל לכלי שדינו ללבן אם בישל בו טריפה : (ו) והמנהג כדברי אבי העזרי

(*)

להגעילן

באש ורב אלפס השוה כולם וכן עיקר · כלי כסף שאין דרך להשתמש בהן בחמין אלא חושש שמא נשתמש בהן בחמין ורוצה להגעילן כתב אבי העזרי שאין להגעילן עם שאר הכלים דמתוך שאינן בולעין הרבה פולטין מיד וחוזרין ובולעין ממי ההגעלה האסורין וכן כל כלי שנשתמש בו בכלי שני לא יגעילנו עם כלי שנשתמשו בו בכלי ראשון מהאי טעמא וכן יש אוסרין כלי שהכניסו ב"פ שבפעם השני בולע מן המים האסורין ולמאי דבעי' למיכתב שאין לחוש במי שמגעיל ב קודם ו' שעות אם יבלע הכלי ממי הגעלה א"צ לדקדק בכל זה · סלים שמולחין בהן הבשר כתב אבי העזרי שצריכין הגעלה ומחבת שמטגנין בו כתב גם הוא שאביו רבינו יואל הצריכו ליבון והוא התירו בהגעלה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכ"כ בתשובה מחבת בפסח עושין לו הגעלה ואם היא ארוכה משים חציה והופך עוד ומשים חציה האחרת ואם היא ארוכה ביותר מלבנה באמצע וכן כל כלי שאינו יכול להכניסו בפעם אחת לתוך המים מכניס חציו וחוזר ומכניס חציו השני ולא חיישינן שצדו הנגעל בולע מצדו השני שלא נגעל · וכל הכלים צריך להגעיל ידותיהם כמותם : מחבת או יורה שיש בו טלאי אין ניתר בהגעלה לפי שהבלוע תחת הטלאים אינו נפלט ע"י הגעלה ואבי העזרי כתב שראה בבית אביו ה"ר יואל שהיה מצוה להגעיל הכלי בשעת תיקונו קודם שישימו הטלאי ושוב היה מצוה (ג) ללבן הטלאי ולהדביקו ואף על פי שהיו משתמשין בו אחר כך קודם הפסח היה מגעילו דכבולעו עם הטלאי כך פולטו : כסוי של ברזל שמכסין בו הקדרה צריך הגעלה כיון שמזיע בכל שעה מחום הקדרה ואם נתנוהו בפסח על הקדרה בלא הגעלה כל התבשיל אסור שזיעת הכיסוי מערב בתבשיל ואם אפו עליו בצק צריך ליבון : כסוי של ברזל שמשימין אותו על חררה שנאפת על הכירה י"א שאפי' הגעלה אינו צריך כיון

ב"ח

בהגעלה כרוב רבותינו : ומ"ש ורב אלפס השוה כולם וכן עיקר נראה דלא קאי אלא אכלי עץ ואבן ומתכת וכלי גללים דסליק מיניה אבל לא קאי אכלי קרן דמזה לא כתב הרי"ף כלו' בפ' כ"ש ולא אשכחן מאן דפליג אבעל המנהיג ואע"ג דהכלבו כתב דהר"ש כתב דכבולעו כך פולטו וכמו שהם עליהן כל השנה ואין מכניסן בתוך כ"ר שלא יתקלקלו עכ"ל נראה דקולא גדולה הא דהא איכא לחוש דע"י שמשתמש בהן כל השנה השתמש בהן גם ברותחין גמורין ולאו אדעתיה ובשעת הגעלה חיים עלייהו ואינו מגעילן ברותחין גמורין הלכך כדברי בעל המנהיג עיקר והכי נהוג : ומ"ש ולמאי דבעי למיכתב וכו' בסי' תנ"ב כ"כ ונתבאר שם דכדברי ראבי"ה עיקר : ומ"ש קודם ו' שעות פי' קודם התחלת שעה ששית ובמקצת ספרי רבינו כתב קודם חמש שעות : סלים וכו' כתב בהגהת מיימונית דהטעם משום דלפעמים נופל בהן חמץ בין הנקבים ובולע הסל טעם חמץ ע"י מליחה דהוה כרותח ואעפ"י דהבשר מותר לאוכלו בפסח היינו משום דטעם חמץ הנבלע בבשר ע"י מליח' קודם הפסח נתבטל בס' ואינו חוזר וניעור אבל טעם חמץ הנבלע בכלי אינו בטל בס' וצריך הגעלה והכי נקטינן ודלא כהסה"ת דהשוה דין הסל לדין הבשר דליתא ומיהו במהרי"ל כתב דסלים המנוקבים שמולחין בהן בשר אין להתיר ע"י הגעלה וחומרא זו דשמא איכא חמץ בין הנקבים ואינו ניכר והכי נהוג ודין בשר עצמו יש נזהרים שלא לאכלו ויש נוהגין לשרותו כמו בשר יבש כדלעיל בסי' תמ"ז ומיהו צריך שלא חזרו ומלחוהו בכלי חמץ שהשתמשו בו חמץ בחמין תוך מע"ל דאל"כ כבר נעשה הבשר כולו חמץ ע"י הכלי בן יומו דכבוש הרי הוא כמבושל ואין בבשר ששים כנגד הכלי שמלחוהו בתוכו : וכל הכלים צריך להגעיל ידותיהם כמותם נראה דאפי' ידוע שלא נשתמש בכולו נמי צריך להגעיל משום דלענין איסורו אמרינן חם מקצתו חם כולו אבל לא לענין הכשרו והכי משמע ממאי דמסיק בפ' כ"ש גבי סכינין והלכתא אידי ואידי ברותחין ולפי זה דוקא בכלי מתכת ובין לענין הגעלה ובין לענין ליבון וכ"כ הרשב"א מביאו בי"ד סי' קכ"א אלא דאיכא לתמוה דרבינו לשם השיג על הרשב"א ואמר דהיכא דידוע דלא נשתמש אלא במקצתו נכשר נמי במקצתו דכבכ"פ וכאן כתב בסתם דצריך להגעיל ידותיהם כמותם ותו דבמרדכי בפ' כ"ש כתב עץ פרור מגעילו ברותחין אפי' הבית יד וכן המחבת ומביאו ב"י ורבינו ג"כ כתב וכל הכלים ומשמע אפילו בכלי עץ ואבן ובעץ לא אשכחן דנימא חם מקצתו חם כולו ודלא כא"ו הארוך דכתב דאפי' בכלי עץ נאסר מקצתו נאסר כולו דליתא אלא נראה דטעם דעץ פרור וכן המחבת הוי משום דאי אפשר דלא בלעי גם הידות טעם החמץ בכל השנה ע"י כ"ר כשמדיחין אותן לנקותן מהזוהמא לאחר תשמישן ולכן כתב גם רבינו כאן גבי חמץ דכל הכלים צריך להגעיל הידות כמותם ואפילו של עץ אבל בי"ד מדבר בנשתמש בו איסור לפי שעה דהיכא דידוע שלא נשתמשו בידות א"צ להגעיל הידות ואפילו בשל מתכת דכבכ"פ וכ"כ הר"ן בהני סכינים ומיושב דלא קשה מר"פ כ"צ דאמרינן התם חם מקצתו חם כולו ע"ש עוד כתבתי בי"ד ויישוב אחר ע"ש תשובת מהר"ם מיהו להלכה נקטינן לחומרא כהרשב"א דבכלי מתכת חם מקצתו חם כולו וצריך להכשיר גם הידות אף על פי שידוע שלא השתמשו בידות : מחבת או יורה שיש בו טלאי וכו' פי' שקדמה בליעת החמץ לטלאי ולפי דמשמע דאין לה תקנה על כן אמר ואבי עזרי כתב וכו' כלומר דאיכא תקנה ומשמע אבל אם קדם הטלאי לבליעת האיסור לכ"ע שרי בהגעלה דכבכ"פ מיהו ב"י ע"ש הרשב"א אמר דאפילו קדם הטלאי לבליעת האיסור איכא למיחש אם נראה שם קצת סדק שמא תחת הטלאי נכנס מגוף האיסור ולזה אינו מועיל הגעלה וצריך להניח לשם גחלים כדי שישרוף גוף האיסור אם ישנו או ירחיב הסדק כל כך שיוכל להוציא משם מה שבתוכן ונראה דמכל מקום בקדמה בליעת איסור לטלאי אין להתיר בהנחת גחלים אבל בליבון המחבת כולה שרי אפילו קדם האיסור לטלאי כי האש שורף כל דבר ומה שנשאר בו עתה לא יפלוט לעולם וכ"כ א"ו הארוך שער כ"ח סימן י"ט ואין חילוק בין בליעת חמץ לבליעת איסור כמו שכתב בהגה"ה מיימונית בהלכות הגעלה ע"ש מהר"ם : כיסוי של ברזל וכו' נראה דמיירי דהכיסוי לא הודח מזיעתו וכיון שהחמץ בעין לא נפגם ואוסר אבל אם הודח ה"ל נותן טעם לפגם ושרי למסקנת רבינו לעיל סי' תמ"ז ועיין במ"ש בי"ד סוף סימן צ"ג : כיסוי של ברזל שמשימין אותו על חררה שנאפת על גבי כירה וכו' נראה דס"ל לי"א דכיון דכיסוי הוא למעלה על פי הכירה והחררה למטה ואפילו היה עולה הזיעה עד הכסוי אין היד סולדת שם ולא בלע כלל וז"ש ואין החררה נוגעת בו רצה לומר דאין זיעת החררה

נוגעת

ב"י

כלי כסף שאין דרך להשתמש בהם בחמין א וכו' סלים שמולחין בהם הבשר כתב אבי העזרי שצריכין הגעלה כ"כ הגהות מיי' בפ"ה בשם הרוקח וכן נראה לראבי"ה כי פעמים נופלין חטים על הנסרים ומיהו בספר התרומות היה מתיר הסלים שנותנין בהם בשר כל השנה לתת בו בשר בפסח כי הבשר עצמו שנמלח בו מותר כדפרישית לעיל עד כאן לשונו : ומחבת שמטגנין בה כתב גם הוא שאביו רבינו יואל הצריכו ליבון וכו' ז"ל הרא"ש בפרק כל שעה מחבת שמטגנין בה כתב אבי העזרי הוגד לי בשם אבא מארי אחר פטירתו שהיה מצריך ליבון דמדמי לה לתנור שאופין בו דבעי היסק ולא זכיתי לדון לפניו דנ"ל דסגי בהגעלה והכי נהוג עלמא חדא דחזינא דלענין חלה יהיב תלמודא חד דינא לטיגון ולבישול ותו דלא חלקו חכמים בין יורה ליורה אע"פ שיש יורה שמטגנין בה חלב ותו דתני' בתוספתא היורות ומחמי חמין וטיגון וקומקום' מדיחן ברותחין עכ"ד וי"א דפעמים שמטגנין בה ונתייבש השמן ונאפה מה שבתוכה בלא שמן וה"ל כמאפה תנור ונבלע בתוכה ע"י האור בלא משקה ולכן צריכין ליבון כמו שפודין ואסכלאות ולא נהירא לי דאם באנו לחוש לזה א"כ כל קדירות של מתכת פעמים מחסרין המרק ומקדיח והתבשיל נשרף ונדבק לדופני הקדירה וצריך ליבון ולא מצינו מי שחשש לזה אלא ה"ט אע"פ שנשרף ודבק לדופן הקדירה לחלוחית משקה יש בתבשיל אלא שהוא יבש אצל דופני הקדרה ולא מיקרי תשמישו ע"י האור להצריכו ליבון עכ"ל הרא"ש וגם המרדכי כתב שם דמחבת בהגעל' סגי לה וכ"כ הגהות בפ"ה : וכ"כ בתשובה מחבת בפסח עושין לו הגעלה כלל י"ד אע"פ שהרשב"א כתב בת"ה דמחבת צריכה ליבון נהגו העולם להכשירה בהגעלה כדברי אה"ע והרא"ש דמסתבר טעמייהו (ז) : ומ"ש ואם היא ארוכה משים חציה וכו' אם היא ארוכה ביותר מלבנה באמצע וכן כל כלי שאינו יכול להכניסו בפע' אחת לתוך המי' מכניס חציו וחוזר ומכניס חציו השני וכו' כ"כ בא"ח בשם הרשב"א: וכתב עוד לא אמרו כלי מתכות חם מקצתו חם כולו אלא לענין איסורו אבל לא לענין הכשירו : ומ"ש וכל הכלים צריך להגעיל ידותיהם כמותם כן כתב המרדכי בפ' כל שעה עץ פרור מגעילו ברותחין אפילו הבית יד וכן המחבת (ח) : מחבת או יורה שיש בו טלאי אין ניתר בהגעלה וכו' כן כתב הרא"ש בפרק כל שעה וגם בתשובה כלל י"ד : ומ"ש ואבי העזרי כתב שראה בבית אביו ה"ר יואל שהיה מצוה להגעיל הכלי וכו' עד דכבולעו עם הטלאי כך פולטו כ"כ שם המרדכי וכתב עוד ואפילו בלא הגעלה קודם דיבוקו היה נראה להתיר מטעם זה אלא דאיכא למיחש שמא ערב הפסח נדבק בחוזק ושוב בפסח רפה הדיבוק ומוציא מה שתחתיו ופולט וכל הכלים המטולאי' היה מסיר הטלאי ושוב מגעיל וכללו של דבר כל טלאי שהוא מחדש וקדם הטלאי לבליעת האיסור א"צ להסירו שאין לך יורה ומחבת שאין בה כמה מסמרי' ושפה לפיו סביב אלא אמרינן בהו כבולעו כך פולטו תדע דהא גבי סכינים פסקינן אידי ואידי ברותחין ולא מצריך להסיר הברזל מן הקתא עכ"ל · וכ"כ בהג"א בסוף ע"ג בשם א"ז וכן כתב הסמ"ג בפרק ה' : וכתב הרשב"א בתשובה שהגעלה מפלטת מכאן כמו מכאן אלא שאנו חוששין שמא תחת אותן חתיכות נכנס מגוף האיסור וממשו של גוף האיסור אינו נכשר בהגעלה לפיכך אנו רגילין בכל כיוצא בזה שמניחים גומרי על מקום הסדקין כדי שישרוף גוף האיסור אם ישנו ואח"כ מגעילו ואם הוא של עץ אין לו תקנה אא"כ ירחיב הסדק כ"כ שיוכל להוציא משם מה שבתוכן וכן הנהגנו במקומותינו ומזמן רב עכ"ל : כיסוי של ברזל שמכסין בו הקדירה צריך הגעלה וכו' טעמא דמסתבר הוא שההבל העולה מהתבשיל לכיסוי הקדירה לח הוא ודלא כמו שכתב המרדכי פרק כל שעה דצריך ליבון ומיהו אפשר דטעמא דמצריך ליבון מפני שהיה דרכן לאפות עליו בצק וכדמשמע מהגהות מיימון פ"ה הא לאו הכי בהגעלה סגי ליה וכדברי רבינו : ומ"ש רבינו ואם נתנוהו בפסח על הקדירה בלא הגעלה כל התבשיל אסור וכו' כן כתב בהלכות הגעלה דהגהות מיימון וכן כתב ברוקח ומתניתין היא בספ"ק דמכשירין היו ידיה טמאות ומגיסה בקדירה טהורה אם הזיעו ידיה קדירה טמאה · וכ"כ הרא"ש בתשובה כלל כ' סימן כ"ז : כיסוי של ברזל שמשימין אותו על חררה שנאפת ע"ג כירה וכו' רבינו ירוחם כתב בשם התוספות שא"צ ליבון שיסיר קליפתו אלא מחממו כמו שמשימין אותו על החררה כל השנה כולה כי הוא בלועה מהיתר וכבר כתבתי בסימן זה שדעת רוב הפוסקים שאין חילוק זה כלום דכך לי בלוע מהיתר כמו בלוע מאיסור וג"כ כתבתי שם הכשר הליבון היאך הוא :

מדוכס

דרכי משה

להגעילן בכלי ראשון ובאגור כתב דנוהגים דאף כפות מגעיל בכלי ראשון וכ"כ בהג"מ דכל דבר שיש לחוש שמא נשתמשו בו פעם א' בחמין צריך להו הגעלה אבל אם ברור לו שלא נשתמש בו בחמין א"צ הגעלה עכ"ל כתב המרדכי ריש כל שעה ע"ד דבר שצריך הגעלה מפני שתשמישו בחמין אסור להשתמש בו צונן בלא הגעלה והמ"מ פ"ה דחמץ ומצה מתיר מלבד בכלי חרס דאסור וכ"כ הר"ן פרק כל הבשר וכתבתיו בי"ד סימן קכ"א : (ז) ומהרי"ב כתב דאנו נוהגין לכתחלה ללבנו ומיהו בדיעבד סגי ליה בהגעלה עכ"ל ומ"מ נ"ל דאפילו לפי דבריו דבליבון כל דהו דהיינו שנשרף עליה קש מבחוץ סגי ליה דלא גרע מהגעלה כמ"ש לעיל : (ח) וע"ל בי"ד סימן קכ"א דאין להחמיר בזה בהגעלת בית

יד

פרישה

(ג) ללבן הטלאי פי' גוף ללבנו ולא להגעילו כדי להדביקו יפה דאל"כ אסור להגעילו אח"כ משום הסריך כך שמעתי אבל במהרש"ל ד' ס' ע"ב משמע כפשוטו וכתב דילבנו או יגעילנו ע"ש א"כ היכא שיש לחשש שהטלאי את' ממחבת היה אסור להגעילו כי ר' יואל היה אביו של ראבי"ה וס"ל דמחבת צריך ליבון :

וכ"ש

חדושי הגהות

תנא א תנה הב"י התחיל בדברי הטור ולא אמר עליהם דבר אולי היה כתוב ע"ז (כ"כ המרדכי בשם ראב"ן) כי באמת דברי הטור אלו מוזכרים במרדכי בשם ראבי"ה הביאו הב"י בס"ס זה אך בשגגה נשמטו דברים אלו מן הדפוס : ב לקמן סימן תנ"ב כתוב קודם שעה חמישית ובאמת נוסחאות יש כדאיתא בב"ח אך עכ"פ אחד מהם צריך תיקון :

ר"ל

כיון שאינו עשוי אלא לכסות ואין החררה נוגעת בו ונראה לי שצריך ליבון כי ברוב פעמים נוגעת בו ועוד שהוא מזיע מהבל החררה שתחתיו : [א] מדוכה של עץ ואבן שדכין בהן כל השנה ולפעמים דכין בהן פירורי לחם עם שומין ופלפלין כתב רש"י דלא מהני ליה הגעלה וגם בריחים קטנים של פלפל וכן כתב רבינו תם שמדמין אותן לבית שאור פירוש כלי שמשהין בו השאור ולבית חרוסת פי' כלי שעושין בו מיני טיבול שנותנין בו דברים חדים כגון שומין ופלפלין עם קמח ומבליעו לתוך הכלי ובאלו פירש רש"י ור"ת דלא שרו בהגעלה ור"י התיר כולם בהגעלה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וז"ל בתשובה ר"י תמה על ר"ת איך עלה על לבו לאסור בית שאור בהגעלה וגם בעיני פלא וכי שחימוצו קשה בלע בצונן טפי מד"א ע"י האור (ד) וכ"ש לרב אלפס שכתב דההיא דבית שאור איירי בכלי חרס אבל בכלי שטף אין חילוק בין בית שאור לשאר כלים אלא כולם מותרין בהגעלה וכן אני נוהג עכ"ל וכ"כ אבי העזרי ובעל הערוך והרי"ץ גיאת וכן המנהג ובלבד שיהא חלקים שאין בהן בקעים : הדף שעורכין עליו כל השנה אין נותנין עליו מצה ולא עיסה דדמי לבית שאור וצריך הגעלה והעריבה שלשין בה כל השנה צריכה הגעלה השלחנות והתיבות שמצניעין בהן אוכלין כל השנה רגילין לערות עליהן רותחין לפי שלפעמים נשפך המרק מן הקדרה לתוכן [ב] רגילין באשכנז ליתן שכר של שעורים בחביות של חרס והתיר רבינו

מדוכה של עץ ואבן שדכין בהן כל השנה וכו' מחלוקת רש"י ור"י כתב הרא"ש בפרק כל שעה גבי בית שאור ובית חרוסת וכתב בהגה"מ הלכות הגעלה בשם סמ"ג ששמע בשם רבינו טוביה שר"ת היה מתיר בהגעלה ע"י קליפה בכלי ברזל וכן להחמיר היכא דאפשר וכתב תה"ד שנהגו באושטריך להכשיר המדוכה בפסח ע"י מילוי גחלים לוחשות ומדבקים חוט של פשתן בחוץ סביב המדוכה ומפיחין בגחלים עד שישרוף החוט שעל גופו מבחוץ ודרך זה חשיב כמו ליבון (ט) וא' מהגדולים קורא תגר גם ע"ז ואמר דלא גרע הכשר זה מהגעלה אבל למיחשביה כליבון לא. ועוד דהרבה פעמים נשברת המדוכה בדרך זה ואיכא למימר דלמא חיים עליה דפקע ולא מכשר ליה כהלכתו והוא ז"ל חולק על זה וכת' אמנם בסמ"ק מחמי' טובא בהכשר המדוכה ואינו רוצה להתיר אפילו על ידי שמקלפין אותו בכלי אומנות ומגעילין המדוכה אח"כ ואע"ג דבהגהות מיימ' ובמרדכי פרק בתרא דע"ג חשיב הכשר זה ליבון ולכך אם אפשר בקל לתת המדוכ' בתנור בוער שתתלבן יפה מבפנים ומבחוץ עד שיהו ניצוצות ניתזין מהם ועשה אכן אם ירא משבירתה ימלאנה גומרי כדלעיל עכ"ל ורבינו ירוחם כתב נהגו במכתשות של אבן הגדולים שאין יכולין להכניסן ביורה משימין בהן מים רותחין ומכניסין בתוכה אבן רותחת ועולה הרתיחה בכל שפתה וכו' בהגהת מיימון פ"ה דכל כה"ג הוי הגעלה דכלי ראשון : **הדף** שעורכין עליו כל השנה אין נותנין עליו מצה וכו' המרדכי כתב בפ' כ"ש דכלים פשוטים כגון דפין ושלחנות וכיוצא בהם סגי בשיערה רותחין עליהם והגהות בהלכות הגעלה כתבו דפים שרגילים לשאת עליהם העיסה צריכין הגעלה דחימוצו קשה ואם גדולים הם שא"א להכניס' בכלי אחד כתב ריב"א שילבן אבנים וישימם על הדף וישפוך עליהם מים רותחין : **והעריבה** שלשין בה כל השנה צריכה הגעלה בפ' כ"ש (לב :) אגני דמחוזא דרגילי למילש בהו כולי שתא ומשהי בהו חמירא כבית שאור שחימוצו קשה דמי וכתב רבינו ירוחם וכן הדין בכל הכלים שלנו שרגילין ללוש בהם כל השנה אבל אם אין רגילין ללוש בהם תמיד כגון אוגן גדול של נחשת די לו בקליפה דלא בעי הגעלה אלא הרגילין תדיר וכ"כ הרשב"א עכ"ל . והמרדכי כתב בפרק כל שעה שי"א דדוקא עריבות שלשין בהן בכל יום צריכין הגעלה אבל אגני דשאר מקומות שאין מחמיצין בהן העיסה אלא פעם אחד בשבוע יכול להשתמש בהן מצה ומיהו אין להורות כן מפני שהעולם נהגו בהן איסור וי"א דאין חילוק בין אגני דמחוזא לאגני דעלמא בכולהו אין מועיל הגעלה וזה לפי הסוברים דאין הגעלה מועלת לבית שאור ובית חרוסת . כתב הכלבו על עריבות שלשין בהן כל השנה עכשיו נהגו כל העם שלא ללוש בהן והוא מנהג יפה לפי שא"א לגרדן ולנקותן יפה יפה שלא ישאר משהו חמץ באחת הפחתים או בנקב שאינו נראה לעין (י) : **כתב** הכלבו הגפה צריך לדקדק בה מאוד ולנקותה מפתיתי החמץ הנדבק בהם ונסרך ונדבק בנקבי אריגת הגפה ובעץ שבו וישפשפו אותם במים יפה ולא יסמכו על מנהג ההגעלה לפי שאינה בהן עיקר לפי שלא נשתמש בהם בחמין וה"ה לכל שאר כלי הלישה כגון הטבלירא"ש והרא"ו והשפשוף בהן עיקר גדול ואחריה ההגעלה הטובה הואיל ונהגו בה עכ"ל ואנו לא ראינו מי שנהג הגעלה בגפה (יא) : **כתב** הכלבו הרחת שקורין פל"א נהגו להגעילה או לקנות חדשה ואפשר לומר שאם ימרקנו הרבה יפה ויחממנה בתוך התנור הרבה שרי בזה דכבולעו כך פולטו . והגהות מיי' כתבו בפ"ה העץ שרודין בו את הפת אין לו תקנה בהגעלה שתשמישו ע"י האור . וכתב בת"ה ג דמדברי סמ"ק יש להחמיר שלא להכשיר מחמץ למצה עץ המרדה לקלפו בכלי אומנות וגם להגעיל אחר כך דאותו העץ חשיב תשמישו ע"י האור (יב) : **השולחנות** והתיבות שמצניעין בהם אוכלין כל השנה וכו' ז"ל הגהות מיימון בפ"ה שולחנות ותיבות נהגו לשפוך עליהם מים רותחים כי פעמים נופל עליהם ובהן חמץ רותח כגון פשטידא ומרק עכ"ל ומשמע מדבריו שאע"פ שאין מגיעין בהם אוכלים צריך לשפוך עליהם מים רותחים משום דחיישינן שמא שום פעם נשפך עליהם מרק חם : **רגילין** באשכנז ליתן שכר של שעורין בחביות של חרס והתי' רבינו יואל ליתן בהם יין בפסח ע"י הגעלה כ"כ המרדכי בפרק כל שעה וז"ל רבינו יואל התיר קדירות של חרס שנותנין בהם שכר כל השנה ואפילו מכניסו לקיום דמותר בהגעלה להשתמש בפסח מדקאמר בע"ג (לג .) ובפסחים (ל .) דמאי דקוניא דמשוי תלמודא חילוק בין יין נסך לחמץ ומשני זה תשמישו בחמין וזה תשמישו בצונן ולא גרע יין מחמץ בפסח צונן אפילו מכניסו לקיום דמותר בהגעלה כדאמרינן בירושלמי הני גרבי דכותח' ממלאן ג' ימים מעת לעת ומערן כל היכא דמהני עירוי ה"ה רתיחה כדאמרינן בפרק בתרא דע"ג (עה .) הרוצה לטהרם מיד מגעילן ברותחין ודיו עכ"ל . ומה שהקשה עליו רבינו מדמוכח בפרק בתרא דע"ג דעירוי לא עדיף כהגעלה לא קשה מידי דהא לא יליף רבינו יואל

נוגעת בו ורבינו סובר כיון דאפייה הוא צריך אף ליבון כי ברוב פעמים זיעת החררה נוגעת בו עד שהיד סולדת בו ועוד כי עינינו הרואות שהכיסוי מזיע מהבל החררה שתחתיו כי נמצאים עליו טיפות כנ"ל פירושו ואינו מדבר בנגיעת החררה גופה לכיסוי שזה פשוט שאינה נוגעת בכיסוי שהוא בגובה ועיין במ"ש ה"ר ירוחם :

מדוכה של עץ ואבן וכו' כתב מהרא"י בת"ה סי' ק"ל ע"ש אחד מהגדולים שקרא תגר על היתר מילוי גומרי במדוכה משום דהרבה פעמים נשברה המדוכה בדרך זה ואיכא למימר דחיים עלה דפקע ולא מכשיר לה כהלכתו והשיג עליו מדברי רבינו שכתב להתיר במילוי גומרי במתכת ולא חיישינן דילמא חיים עליה והאריך בדוחקים כדי לומר דבמתכת לא אמרינן דחיים עלה ולא היה צריך לזה דתלמוד ערוך הוא בפ' כ"ש דבתנור של מתכת ליכא למיחש דילמא חיים כדלעיל בסימן זה סעיף ב' וכ"ש במדוכה אלא נראה דסברת הגדול היא דמדוכות נחושת שלנו דנעשים כדי לדוך בהם בשמים בצונן ואין משמשין בהן ע"י האור ולכך אין נעשים מהמובחר ועל ידי קורנס אלא מהפסולת שבנחושת וע"י התכה והני מדוכו' עבידי דפקעי ע"י האש כאשר עינינו רואות ואיכא למיחש דחיים עלייהו אבל תנור וקדרה של מתכת דנעשו להשתמש בהן ע"י האור עושין אותן מן המובחר שבנחשת וברזל וע"י קורנס דלא פקעי כל עיקר ולא חיים וכן נ"ל עיקר דבמדוכות שלנו אין היתר במילוי גומרי דלמא חיים וכדברי הגדול אלא שאין אנו רגילין בכל השנה להשתמש כלל בחמץ במדוכה וליכא הכא דררא דחמץ לא היה צריך אלא הגעלה והכי משמע מתשובות ר"י ובמרדכי הארוך שכתב בסוף התשובה ופעם אחת אסר ר"ת המדוכה בהגעלה ושאלתי לו מאיזה טעם והשיב לי שהוא תופס היתר בהגעלה בין במדוכות עו"ג בין בפסח אלא הואיל ונפק מפומא דרש"י היה נוהג להחמיר הואיל ואין בו רק זמן מועט ז' ימים דפסח וחמץ חמור אפילו אין רגילין לתת בתוכו קמח כדפירש"י בבית חרוסת שרגילין לתת בו קמח אפ"ה היה ר"ת אוסר את המדוכה בפסח אפילו בהגעלה כשיטת רש"י מפני שרגילין לתת בו פת עכ"ל וכ"כ רבינו ולפעמים דכין בהם פירורי לחם וכו' אלמא דאם לא היו רגילין לתת בו פת היה די בהגעלה ומיהו הגעלה צריך דשמא נתערב חמץ משהו בשעת דיכה ובולע טעם חמץ ע"י חריפות הבשמים ואינו בטל בס' בכלי וכמ"ש לעיל סעיף עשירי בדין סלים ומנהגינו להתיר מדוכה בהגעלה ולא ע"י ליבון דילמא חיים כדפרישית מיהו משום חומרא דחמץ יש לדוך כל מה שצריך לי"ט קודם הפסח דהוי כ"ט בר כ"ט להיתירא ואפי' הגעלה לא היה צריך כמ"ש ה"ר אפריס לפי סברתו גבי חביות של שכר ואם לא עשה כן יכול לדוך בפסח עצמו כשהגעילו קודם הפסח כנ"ל והעולם נוהגין כמ"ש הרב בהגהת ש"ע ולפעד"כ כמ"ש : **הדף** שעורכין עליו כו' בפרק כ"ש הני אגני דמחוזא דרגילי למילש בהו כולי שתא ומשהי בהו חמירא כבית שאור שחימוצו קשה דמי וכיון דרבינו תופס כהרא"ש דמהני הגעלה לבית שאור ה"נ דף ועריבה ניתרין בהגעלה מיהו נהגינן לחומרא בעריבות שלשין בהן כדלעיל סוף סימן תמ"ב וכן נראה לשם מדברי רבינו לפי המנהג כמ"ש לשם ואם לאחר הגעלה ישים מפה או סדין להפסיק ביניהם שרי להשתמש בהן כמ"ש בסמ"ק בסימן רכ"ב : **השולחנות** והתיבות וכו' הכשר ואפילו דאילו שאר תיבות כיון שאין מכניסין שם חמץ א"צ לבדוק שם א"צ כדתנן ריש פסחים והב"י כתב דבהגהת מיימונית דכתב בסתם דצריך לשפוך מים רותחין לתוך התיבות משמע דאע"פ שאין מגיעין בהם אוכלין וכו' עכ"ל ולא נהירא אלא ילמד סתום דהגהת מיימונית מן המפורש בדברי רבינו דדוקא במקום שמגיעין שם אוכלין צריך הכשר הא לאו הכי א"צ הכשר והכי נקטינן וכ"כ בש"ע : **רגילין** באשכנז כו' ומיהו וכו' הקשה הב"י הלא במרדכי פרק כ"ש איתא דלא יליף רבינו יואל עירוי מהגעלה אדרבה הגעלה יליף מעירוי ועירוי פשיטא ליה דמהני כמפורש בירוש' ונראה דדעת רבינו הוא דמוכח בדברי רבינו יואל דהירוש' דמתיר עירוי בין בשל עץ בין בשל חרס קאמר דמהכי דהא בסתמא קאמר הני גרבי דכותחא ממלאן ג' ימים מע"ל ומערן ואפי' במכניסו לקיום ושוב למד מדאיתא בפ' בתרא דע"ג דמהני הגעלה לכלי עץ וה"ה דמהני הגעלה לחרס כי היכי דמהני עירוי לחרס כמו לעץ ה"ה להגעלה הן שוין ואפילו במכניסו לקיום כיון שתשמישו בצונן והקשה עליו רבינו דכיון דבפרק בתרא דע"ג מוכח דעירוי בחרס לא עדיף בהגעלה א"כ איכא למימר דהני גרבי דכותחא דירוש' דמהני להו עירוי אינו אלא בשל עץ אבל בשל חרס לא מהני עירוי במכניסו לקיום דאפילו את"ל דהגעלה מהני לחרס כמו עץ מ"מ עירוי לא עדיף כהגעלה וזה שכתב רבינו דבפ' בתרא דע"ג איתא דעירוי בחרס לא עדיף כהגעלה היינו מדאמר רבא התם נטוה ארתחו וכפי פי' הרא"ש לשם דבשל עץ ואבן אפי' בזפותה ודרך בה סגי בעירוי בלא קליפה כמו בהגעלה אבל בשל חרס בעינן קליפה בעירוי משא"כ בהגעלה דלא בעינן קליפה וכמ"ש רבינו בי"ד סי' קל"ח אך קשה הלא ביו"ד

דרכי משה

יד : (ט) וכ"כ האגור דבהכשר זה סגי : (י) וכ"ה לעיל סימן תמ"ב וכתב מהרי"ו בדרשותיו שאין להגעיל כלי שמשימין בו קמח כל השנה דחיישינן שמא בא על הקמח מים ונתחמץ הקמח והוי כעריבה שלשין בו עכ"ל והוא חומרא גדולה : (יא) וכ"כ מהרי"ל דאין להגעילה וכן אין להגעיל רי"ב אייזן ומיהו בהגה' אלפסי פרק כל שעה כתב דמותר להגעיל נפח וכלים אבל המנהג כדברי מהרי"ל וב"י : (יב) כתב מהרי"ח דאף אם רדה בו משנה שעברה מצות אף על פי שלא נשתמש בהן כל השנה מגעילין אותה שמא נדבק בהן חמץ מיהו

פרישה

(ד) וכ"ש לרי"ף שפי' דההיא דבית שאור כו' אל תטעה לומר דמה שמציין ואמר דההי' דבית שאור דקאי אליבון ולומר הא דהצריך לבית שאור ליבון פי' רי"ף דאיירי בכלי חרס אלא דזה לא נזכר בהדיא בשום מקום בבית שאור שצריך ליבון דא"כ ה"ל לרש"י ור"ת ור"י לפלוגי בפי' דההיא לשמעת' דנזכר בה בית שאור במאי איירי . ועוד דא"כ ק' מה דקאמר דרי"ף מפרש בכלי חרס דמשמע הא איכך גאונים לא פי' הכי וק' א"כ מאי ראיי' מייתי הרא"ש דא"צ ליבון הא אדרבא מוכח מהם דצריך ליבון בבית שאור אלא ממה שמלינו

דרישה

סי' תנא [א] מדוכה של עץ ואבן כו' כתב בת"ה שנהגו באוסטרי"ך להכשיר מדוכה בפסח ע"י מילוי גחלים לנחושת ומדביק חוט של פשתן בחוט סביב המדוכה ומפיחין בגחלים עד שישרוף החוט ומדוכה של עץ יש לקלפו בכלי אומנות דמייתינן לגומא ולהגעילו אח"כ : [ב] רגילין באשכנ"ז ליתן שכר של שעורין בחבית של חרס והתיר רבי' יואל כו' ר"ל דזה שכתב רבינו בשם רבי' יואל כ"כ ג"כ המרדכי פרק כל שעה סי' תקס"ו בשמו והביא

חדושי הגהות

ג ר"ל מדברי הסמ"ק שהביא הב"י לעיל שמחמיר בהכשר המדוכה :

ומיהו

רבינו יואל ליתן בהן יין בפסח ע"י הגעלה דהא דאמרינן כלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם היינו דוקא כשבלע ע"י האור אבל בצונן סגי להו בהגעלה ל"ש אם מזופף או אינו מזופף ועירוי ג' ימים הוי כמו הגעלה ע"כ ומיהו בפ"ב דע"ג מוכח דעירוי לא עדיף כהגעלה ומדברי רב האי יראה דלא מהני להו הגעלה לכלי חרס אפילו נשתמש בו בצונן שכתב עריבה של חרס שלשין בה כל השנה ובשעת הגתות הדיחו אותה יפה ודרכו בו ענבים או הניחוהו תחת הצינור לקבל בו היין אותו היין אסור לשתותו בפסח שכלי חרס אין לו תקנה אלא בליבון הלכך אם ידוע אותו היין אסור לשתותו בפסח אבל בספיקא כי האי מלתא לא חיישי' :

כל הכלים אפילו של חרס שנשתמש בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מצה אפילו בחמין חוץ מבית שאור ובית חרוסת שאף על פי שלא נשתמש בהן אלא חמץ בצונן אסור להשתמש בהן מצה בחמין אבל בצונן להניח בהן מצה אפויה מותר אבל אסור ללוש בהן אף ע"ג דצונן הוא שממהר להחמיץ וכל זה בלא הגעלה אבל ע"י הגעלה אפילו בית שאור והרוסת שרי אם אינן

של

ב"י

יואל עירוי מהגעלה אדרבה להגעלה יליף מעירוי ועירוי פשיטא ליה דמהני כמפורש בירוש' ומה שהביא ראיה מדברי רבינו האי לומר דהגעלה לא מהני לכל חרס אפילו נשתמש בהן בצונן היינו מדבעריבה שלשין בה דהוי תשמיש בצונן ר כתב שכלי חרס אין לו תקנה אלא בליבון ומ"מ דברי רבינו האי אינם מקושרים יפה שמאחר שלא עשה שום תיקון לעריבה זו לא הוי שייך למימר שכלי חרס אין לו תקנה אלא בליבון ועוד שדבריו תמוהים שאסר יין שנתן בצונן בעריבה שלא נשתמשו בה חמץ אלא בצונן וכמ"ש בסימן תמ"ז והגהות מיי' בפ"ה כתבו כלי מזופף שקבל חמץ די לו בעירוי ג' ימים כדאמרי' בירושל' ואם אינם מזופפות מגעילן (יג) וכ' ריב"א שילבן אבנים וישים בהם וישפוך עליהן מים רותחים אכן הר"מ כ' דדי להן שיערו לתוכן מים רותחים ומגלגלים בהן אע"פ שהוא יותר מכלי ג' או ד' וה"ה שמעבירין המים ושופכין בחביות אפילו אם הניחו הרתיחה אחרי שלא נשתמש בהם כי אם ע"י צונן עכ"ל (יד) וכת' עוד וכלי חרס שתשמישו בצונן מותר בהגעלה או ע"י עירוי והגהות אשיר"י כתב בפ' אין מעמידין דקדיר' של חרס שנותנין בה שכר כל השנה והגעילה מתיר ר"ת ליתן בה יין בפסח משום דתשמישו ע"י צונן ורבינו אפרים מתיר אפילו בלא הגעלה משום דהוי נ"ט בר נ"ט דשכר גופיה לאו חמץ גמור הוא אלא ע"י תערובת וחביות המזופפות שנתנו בה שכר מתיר רבינו אפרים ע"י שכשוך ליתן בה יין בפסח ור"מ אוסר אפילו אם הסירו זפתן באור וה"מ לכתחלה אבל בדיעבד בכולהו שרי אפילו לא הגעיל ולא הסיר זפתן וכגון שאינו בן יומו דקי"ל נ"ט לפגם מותר אפילו בפסח עכ"ל. (טו) והמרדכי כתב בפרק כל שעה בשם א"ז להתיר לכתחלה בחביות של שכר להדיחם במים ולנגבם ולתת בה יין והדבש לצורך הפסח משום דטעם השכר בטל בס' קודם הפסח ואינו חוזר וניעור בפסח ואין להחמיר לשער בכל החבית כדאמרינן בפ' גיד הנשה (צז.) גבי קדירה דשאני הכא דהתירא בלע הלכך משערין כפי מה שהיתה פולטת ובטל בס' עכ"ל וכבר כתבתי בסימן זה דטענה זו דהיתרא בלע לא מהני לדעת רוב הפוסקים :

כל הכלים אפילו של חרס שנשתמש בהם חמץ וכו' בפ' כל שעה (ל.) אמר רבה בר אבא אמר שמואל כל הכלי' שנשתמשו בהם חמץ בצונן משתמש בהם מצה חוץ מבית שאור הואיל וחימוצו קשה אמר רב אשי ובית חרוסת כבית שאור שחימוצו קשה דמי ופירש"י בית שאור. כלי שהאשה שורה ומנחת בו את השאור ונותנתו בעיסה ופעמים שהוא שוהא שם בלילה : בית חרוסת. כלי שנותנין בו חומץ וכל דבר שיש לו קיוהא ורגילין ליתן בו קמח . וכ' הרא"ש י"ם דגרסי' משתמש בהן מצה בצונן ונראה דל"ג בצונן אלא אפילו בחמין מותר להשתמש בהן במצה כיון שכל השנה לא נשתמש בהן חמץ כ"א בצונן לא בלעו ומותר להשתמש בהן אפילו בחמין חוץ מבית שאור שאע"פ שלא נשתמש אלא צונן הואיל וחימוצו קשה אסור להשתמש מצה בחמין אבל בצונן מותר להניח בו מצה אפויה אבל ללוש בו מצה אסור אף על גב דצונן הוא ממהר להחמיץ תהלה פירש"י דמיירי הכא בלא הגעלה אבל על ידי הגעלה שרי ושוב חזר בו ואמר אע"פ שמדוכות העו"ג מותרות על ידי הגעלה הנהו דאסירי מחמת חימוצן קשה אינו יוצא אף על ידי הגעלה וכן פירש"י דהגעלה לא מהניא בריחיים של פלפל של עץ דאגב חורפא של פלפל של עץ בלע טפי וכן גדולי שפייר"א היו אוסרין בית שאור אפילו בהגעלה ואין נראה לר"י דבלוע ע"י צונן לא יפלוט בהגעלה ולכאורה משמע דקאי אכלי' שנשתמש בהן בצונן חמץ משתמש בהם מצה בלא שום תיקון חוץ מבית שאור שאין משתמש בו בלא שום הכשר אבל על ידי הכשר שרי וכן פירש בערוך וכן כתב הרוקח בשם אביו וכ"כ הר"י ן' גיאת ואבי העזרי וכן עמא דבר עד כאן לשונו וכך הם דברי רבינו :

ומ"ש

ב"ח

בי"ד סי' קל"ה כתב רבינו ע"ש הרמב"ן דבאינו מכניסו לקיום מהני הגעלה לחרס אבל במכניסו לקיום אינו ניתר בהגעלה אלא בעירוי וכ"כ הר"ן פ' א"מ ע"ש הרמב"ן אלמא לכאורה דעירוי עדיף מהגעלה ולא קשה מידי דודאי הגעלה עדיף מעירוי אלא דלשם השוו חכמים מדותיהם שלא להגעיל שום כ"ח אף באיסור י"כ שלא יבואו לידי טעות להגעיל כ"ח אף בשאר איסורים כמ"ש לשם בסעיף כ"ז ועוד דהרשב"א נחלק עליו ורבינו כתב לשם דנראין דבריו בשם הגדולים ומהני הגעלה לכ"ח אף במכניסו לקיום ע"ש בסעיף כ"ח זו היא דעת רבינו בהשגתו ומיהו אין זו השגה דכבר פי' שאר המפרשים בדרך אחר ודין עירוי והגעלה אחת היא בכלים שמשתמשין בהן בצונן בין בכלי עץ ואבן ובין בכ"ח וזו היא ג"כ דעת רבינו יואל :

ומ"ש ומדברי רבינו האי יראה וכו' פי' דמדכתב אעריבה דחרס דאף על פי דתשמישו בצונן דכ"ח אין לו תקנה אלא בליבון אלמא דלא מהני ליה הגעלה ותופס שיטת הרמב"ן כדפי' שלא התירו הגעלה בכ"ח אף באיסור י"כ כדי שלא יבאו לידי טעות מיהו ודאי לא בא רבינו האי לומר דוקא ליבון אלא לאפוקי הגעלה דלא מהני אבל עירוי ודאי מהני אפי' בכ"ח דתלמוד ערוך הוא ומיהו נראה ליישב דברי ר' יואל דס"ל דרבינו האי לא אמר אלא בעריבה שלשין בה כל השנה דכבית שאור שחימוצו קשה דמי וכהני אגני דמחוזא ובהני כ"ח קאמר רב האי דאין להן תקנה אלא בליבון אבל בכ"ח של שכר מודה רב האי דמהני הגעלה ובזה נתיישב גם מה שהקשה ב"י אדברי רבינו האי ע"ש :

ומ"ש רבינו ל"ש אם מזופף או אינו מזופף פי' דאף במזופף מהני הגעלה אבל בהגהת מיימונית ומביאו ב"י כתב דעירוי מהני למזופף אבל הגעלה לא מהני אלא לשאינו מזופף ונראה דטעמו דאע"ג דהגעלה עדיף מעירוי אפ"ה במזופף דמתקלקל ע"י רותחין חיישינן דילמא חייס ולא ירתיח מי הגעלה שפיר וצריך עירוי וכ"כ הגהו' פר' אין מעמידין ע"ש רבינו אלחנן אבל באינן מזופפין צריך הגעלה לכתחלה דעדיף מעירוי והא דקאמר רבא כגון ארתחו אינו אלא באינן מזופפין ובין בשל עץ ואבן ובין בשל חרס קאמר והכי משמע ממ"ש הרוקח בסימן רנ"ח ובמרדכי הארוך כתב ע"ש רבינו אפרים שהתיר בפסח חביות של שכר בלי הגעלה ועירוי כלל והאריך בזה וכן הוא באור זרוע ובהגהת אשיר"י פ' א"מ ומביאו ב"י ומיהו אנן אין לנו אלא דברי הר"י וסיעתו שנחלקו עליו והחמירו להצריכו עירוי או הגעלה והחביות שלנו שהן של עץ עשוי' מנסרים לדברי הכל ניתרים בהגעלה ולשפוך על כל נסר ונסר מכ"ר כמ"ש ר"י אהגעלה מאיסור י"כ ומביאו בי"ד בסימן קל"ה וצריך גם כן לפתחו מתחלה ליטול שוליו מכל אחד כדי לנקרו ולהסיר כל זוהמא שנדבק בין נסר לנסר ואח"כ להגעילו וכ"כ הרוקח בסי' רס"ב וכ"כ במהרי"ל מיהו עכשיו נהגו להחמיר שלא להשתמש בהן כלל דמצוי בהן גומות גם בין הנסרים אי אפשר לנקר שלא ישאיר שם משהו זוהמא והוא חמץ גמור ומתערב בפסח ואינו בטל קודם הפסח בששים דנשאר בעין וכ"ש בפסח וכמ"ש הר"ש מאוסטרייך שלא להכשיר שום כלי עץ כמו קערות והדומה לכן דמצוי בהן גומות בקערות כל שכן דאין להכשיר חביות הללו וכך הורה מהרש"ל ורבותי מהר"ש מלובלין ומהר"ר הירש שור זצ"ל מיהו בחביות שלא נשתמשו בהן אלא מי דבש יש להתיר בהגעלה או בעירוי דאע"פ שנתבשל ביורה שבישלו בו שכר תוך מע"ל אין שם ממשו של חמץ אלא טעמו והוי נ"ט בר נ"ט להיתירא קודם פסח : כל הכלים אפי' של חרס וכו' בפ' כ"ש אמר שמואל כל הכלים שנשתמשו בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה חוץ מבית שאור הואיל וחימוצו קשה אמר רבא ובית חרוסת כבית שאור שחימוצו קשה דמי כך היא גירסת בעל המאור והרא"ש וכתב ה"ה בפ"ה שזו היא גי' הגאוני' והרבה מן האחרונים ופי' גירסא זו דאף בחמין משתמש בהן מצה חוץ מבית שאור דאסור בחמין במצה אבל בצונן מותר אפי' בבית שאור דצונן בצונן לא פלט מידי וכתב הרא"ש אבל ללוש בו מצה אסור אע"פ דצונן הוא ממהר להחמיץ ופי' הר"א מזרחי דהטעם הוא דריח החמוץ הנשאר בו מחמיץ את העיסה וכתב עוד הרא"ש דין זה משם הר"י ב"ר י"ט ומשמע מסדור דברי הרא"ש דלהר"י ב"ר י"ט אסור ללוש בו אפילו ע"י הגעלה וכ"כ בסמ"ג להדיא לדעת הר"י ב"ר י"ט אבל רבינו הבין דלהרא"ש עצמו אינו כן אלא הכל שרי ע"י הגעלה וכדכתב בתחלת דבריו היתר בסתם ע"י הגעלה משם הרבה גאונים ושכן עמא דבר ולא הביא אח"כ דברי הר"י ב"ר י"ט ודברי הרי"ף אלא לגלויי דאיכא גירסאות אחרות דמחמירין והמחמיר תע"ב אבל מעיקר הלכה שרי כמ"ש הגירסא מתחלה לדעתו ע"ש מבואר כך להדיא· ומ"ש רבינו לבאר דאפילו של חרס היינו להוציא מגירסת הרי"ף ור"ח והרמב"ם בפ"ה דלדידהו בכ"ח אפי' לא נשתמשו בו חמץ אלא בצונן אסור במצה בחמין ואם הוא בית שאור אפי' בצונן אסור לכך כתב דאינו כן אלא דין כ"ח בהא כדין כל הכלים : ומ"ש וכל זה בלא הגעלה וכו' ע"ל בסי' זה בדין מדוכה :

ומ"ש

דרכי משה

מיהו בהגעלה סגי עכ"ל : (יג) צ"ע דמשמע עירוי עדיף מהגעלה וכן משמע בי"ד סימן קל"ח וזה היפוך דברי הטור : (יד) ובתשובת מהרי"ב כתב דאין נוהגים להשתמש בחבית של שכר ע"י הגעלה רק פותחין השולים ושורפים הזפת ולא די לו בעירוי ג' ימים ובאו"ה פסק דנוהגים כדברי רבינו להגעילו ע"י אבנים : (טו) וכ"כ בהה"ד סימן ר"א :

כתב

דרישה

והביא שם ראייה לדבריו מירושלמי דמתיר גובי דכותח' בעירוי שלשה ימים ועירוי ג' ימים והגעלה שוים הם וכתב שם שר"י היקל יותר להתיר בהדחה ובניגוב ע"ש ונלע"ד פשוט דלא איירי כל הני רבוואתא אלא בכלים שנקיים בודאי ואין בהן משם חמץ בעין אלא כיון שהן בכלי חרס ה"א דלא סגי להו בהגעלה דכלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם קמ"ל · דה"מ בבליעה דחמין אבל בצונן יוצא אבל היכא דאיכא למיחש שמא נשאר בהן חמץ בעין כגון שמרים שרגילין לשאר בשולי החביות ובין הדבקים בין נסר לנסר זהו פשוט דלא היו מתירין בהגעלה ובעירוי ולא הוצרכו לכתוב זה בהדיא דהוא בכלל מה שאסרו להגעיל כלים עד שינקרו היטב ושיבדקו שלא יהיה בו שום סדק ופגימה וגם כיון דבימיהם היה להם חביות של חרס ואינו רגיל להיות סדק ופגימה באותם חביות לכן הזהירו על ככה אבל פשוט הוא שעכ"פ צריך שיהיה פי החביות כ"כ גדול שיכול להכניס בו ידו ולשפשפו היטב היטב מהשמרים ובחביות שלנו של עץ שנדבקו הנסרים יחד נלע"ד דליכא מאן דפליג דצריך לפתוח שולי החביות אחד א' ולנקרו היטב בכל צד כי א"א לבדוק אחרי כל הפגימות והסדקים דרך פי החבית ולא הוצרכו לדבר מזה וכמ"ש וכן פסק מ"ו וכ"כ מהרי"ל ריש דף ו' ע"ש אף שנראה מדבריו שם שנוטה לדברי המחמירים בחביות הצריך כן אבל לרבותינו המקילין סגי בל"ס לא נהירא לי כלל וכלל פירושו הכא ונראה להגיה שם במהרי"ל מ"ש דשכר שלנו צ"ל ומחביות שלנו ומדלעיל קאי גם לדברי המקילין ובא לומר דאף הרוצה להקל לא ישתמש בו אלא אם כן יפתח שולי החבית אחד אחד וכן מוכח מדקאמר שמא ישאר בהן חמץ בעין וקשה כיון דס"ל דקדירות בפסח ישברו אפילו לא היה בהן אסור בלא עירובה כגון שהן בלועים אלא ודאי אלעיל קאי ומתימא על רמ"א ז"ל בש"ע דכתב שם להתיר ע"י הגעלה ולא הצריך לפתחו אחד א' ועליו סומכין העולם להגעיל החבית בלי בדיקה רק מכניסין ידיהם ומשפשפים החבית ומגעילין אותו אח"כ ולע"ד דוהו כשגגה היוצאה מלפני השליט ונראה דאפילו עירוי ג' ימים מע"ל אינו מוציא מספק זה שמא ישאר שום שמרים בסדקים אם לא שיפתח שוליו אחד א' שוב מצאתי שכתב מהרמ"י כדברי ע"ש :

ז"ל

פרישה

שאלינו שהחמירו בבית שאור להשתמש בו מצה בחמין אע"ג דלא נשתמש בו שאור אלא בצונן וכמ"ש רבינו בס"ס זה בסמוך מזה רלה רש"י ור"ת להחמיר ולומר דג"כ צריכין להחמיר בתיקונו להצריך ליבון ור"י והרא"ש כתבו דלא יתכן להחמיר בתיקונו טפי מכלי שנשתמש בו איסור בחמין מסיק מכ"ש לרי"ף דפי' דדוקא בכלי חרס החמירו בבית שאור שלא להשתמש בו מצה בחמין אבל בשאר כלי שוה בית שאור לשאר איסור חמץ וז"ש אבל בכלי שטף אין חילוק ומ"ש אלא כולם מותרין בהגעלה לא אדבריו קאי להשתמש בו מצה בחמין דה' לדידיה א"צ הגעלה כשאר כלים אלא אדלעיל קאי וכתב המסקנא וה"ק אלא ודאי א"צ ליבון אלא סגי לכולם בהגעלה ובלבד שיהיו חלקים אבל יש בה בקעי' וסדיקו' או גומות או חלודה בתוך הכלי ואין יכול לנקותן צריכין ליבון במקום הסדק והחלודה וכן בכל הכלים ורוטב שפושט האומני' בתוך הכלי מותר להגעילן אחר שנעשה מחדש ויגרס היטב עכ"ל רמ"א :

ועושה

חדושי הגהות

ד ומיהו נראה שאפשר דעריבה שלשין בה כל השנה שאני משום דדמיא לבית שאור אבל בחבית שנותנים בו שכר אפשר שגם רב האי מודה דבעירוי סגי ומה שתמה הב"י בסימן תמ"ז למה אסר רב האי היין כיון שלא נתנו היין בעריבה אלא בצונן כו' נראה דאין כאן תמיה כלל דכיון ששהו היין בחוכו מעל"ע הוי כבוש שהוא כמבושל כמ"ש בי"ד סימן ק"ר ק"ה (מהרל"ח) :

א"א

של חרס אבל אם הם של חרס לא מהני להו הגעלה ואפילו לא נשתמש בהן חמץ אלא בצונן לא ישתמש בהן מצה אלא בצונן: מאני דקוניא פירוש כלי חרס המחופין באבר דינן ככלי חרס לענין חמץ בפסח ושאר איסורין חוץ מלענין יין נסך דחיורי ואוכמי שרי אם הם חלקים אבל אם יש בהן בקעין או ירוקים אפילו חלקים אסורים כתב רב האי כלי עץ מצופים (יח) בסמנין ומשתמשין בהן חמץ דינן בכלי חרס ואין משתמשין בהן בפסח וכל כלי השתייה שרי בשטיפה לא שנא של עץ או של חרס או של זכוכית:

תנב **סדר** הגעלה לוקח יורה גדולה מלאת מים ומרתיח' ומכניס בה כל

ומ"ש אבל אם הם של חרס לא מהני להו הגעלה בפרק כל שעה (שם) התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם:

ומ"ש ואפילו לא נשתמש בהם חמץ אלא בצונן לא ישתמש בהם מצה אלא בצונן נתבאר בסמוך והרב אלפס גורס כל כלי חרס שנשתמש בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מצה בצונן חוץ מבית שאור הואיל וחימוצו קשה וכתב עליו הר"ן תרי תמיהי איכא במלתיה נשתמש בו חמץ בצונן נמה לא ישתמשו בו מצה בחמין ובית שאור נמי אף על פי שמספי שחימוצו קשה כחמין דמי למה לא ישתמשו בו מצה בצונן אע"ג דבלע לא פליט ואיכא למימר דחמץ כיין נסך דמי דתרווייהו אית להו חורפא ואפי' בצונן בלעי כלים מגייהו ומאי דאמרינן חוץ מבית שאור שחימוצו קשה דמשמע דאפילו בצונן אסור להשתמש בהם מצה היינו דוקא נמי בכלי חרס שכל כלי חרס שנשתמש בו חמץ בחמין כיון שאין לו תקנה אסור להשתמש בו אפילו בצונן דחיישינן שמא שוהה אותם להשתמש בו צונן שיבא להשתמש בו חמין ועוד שכיון שהוא בולע הרבה ואינו יוצא מידי דופיו הרי הוא כגוף האיסור הלכך כל היתר שנגע בו צריך הדחה כאילו נגע בעצמו עכ"ל ונראה דכדי לחוש לגירסת הרי"ף כתב רבינו דכלי חרס אפילו לא נשתמש בהן חמץ אלא בצונן לא ישתמש בהם מצה אלא בצונן. והרמב"ם כתב בפ"ה כגירסת הרי"ף ופירשה ה"ה כמו שפי' הר"ן וכו' שראה מי שפי' גירסא זו שלא אמרו מצה בצונן להוציא מצה בחמין שכיון שתשמיש החמץ היה בצונן מותרין הם במצה אף בחמין אלא להוציא שאם נשתמש בהם חמץ בחמין אסור להשתמש בהן מצה אפילו בצונן גזירה שמא יבא להשתמש בהם בחמין ודוקא בכלי חרס גזרו אבל בשאר כלים כיון שאם נשתמש בהם חמין יש להם הכשר אף הוא משתמש בהן בצונן בלא הכשר עכ"ל וכתבו הרי"ף והרא"ש והאידנא נהוג עלמא דלא לאישתמושי בפסח במאני דפחרא אלא בחדתי אבל בעתיקי לא (טז): כ' סמ"ק סימן רכ"א עריבות ותיבות שלשין בהן חמץ ויקרו אותם בטוב אין נותנין לתוכן המצות חמות אפילו אם נקרו אותם לגמרי וצריך לתת מפה או סדין להפסיק ביניהם ובין העריבה. וכתב הכלבו אפילו סוכה לחם מצה על חלות לחם חמץ אפי' חם בחם לא אסרוהו דלא בלע מניה כלל אבל ראוי להרחיק מזה לפי שזה דבר זר בעיני קצת העם וראוי להחמיר בו מפני מראית העין והעיד ר' דוד ב"ר לוי שראה מעשה בעיר נרבונא שהיו משימין לחם מצה כשהיו מוציאין אותו מן התנור חם בתוך עריבה שלשין בה בשאר ימות השנה והתירוהו ע"פ חכמי העיר עד כאן לשונו: **מאני** דקוניא פי' כלי חרס המחופים באבר דינן ככלי חרס לענין חמץ בפסח ושאר איסורין וכו' פשוט בפרק כל שעה (שם) וכתב המרדכי בשם ר"ת דהיינו דוקא בהיתוך של זכוכית לפי שהוא מן החול ככלי חרס אבל היתוך עופרת מותר בהגעלה ככלי מתכות וכ"כ סמ"ג בסימן ע"ה (יז): **כתב** רבינו האי כלי עץ מצופין בסמנין וכו' כ"כ הרא"ש בפרק כל שעה ופירש רבינו ירוחם ומצופה בסמנים הנקראים ברניג"ש. וכתוב בא"ח בשם דרבינו האי דהיינו אם נשתמש בהם חמין: **ובכל** כלי השתייה שרי בשטיפה ל"ש של עץ או של חרס או של זכוכית טעמו מפני שתשמישן בצונן אבל המרדכי כתב בפרק כל שעה וז"ל דברים המשתמשין ע"י צונן פי' כגון כוסות של כסף נמי יש לחוש שפעמים מרתיחין בהם יין ופלפל ובשמים אבל האור וצריך להגעילו בכלי ראשון וטוב שלא להגעילו עם שאר כלים שמא לא נשתמש בהם חמץ עד כאן לשונו. וכ"כ הגה"מ בפ"ה וכ"כ רבינו ירוחם בשם התוספות צריך כלים חדשים לשום יין בפסח לפי שפעמים משימין חמץ בכלי בתוך היין ומשימו לתוך האור ונראה שזה מיירי בכלי חרס אבל בכלי זכוכית ועץ או בכלי חרס מזופף אין צריכין לשום אותה על האור כי אם לנקותן ולשפשפן יפה וראיתי שהיו מצריכין הגעלה לכוסות של עץ ששותין בהם יין חם עם תבלין כי לפעמים יש בו חמץ עד כאן לשונו. ורבינו נראה שהוא סובר כמו שכתבתי לעיל בשם הר"ן בפ' כל שעה דבכל מילי אזלי' בתר רוב תשמישו וכיון דרוב תשמיש הכוסות אינו אלא בצונן בשטיפה סגי להו. וכ"כ הרשב"א שאלת כוסות או טהר"וש של מתכות שמשתמשין בהן כל השנה אם יספיק בהם הדחה או נחוש כי לפעמים מניחין אותם על האש להחם בהם יין ונותנין שם לחם ויצטרכו הגעלה תשובה מסורת הדין נראה שאינו צריך אלא הדחה כמו ששנינו בברייתא כוסות ולגיות ולגינות מדיחן ומטבילן והם טהורים שאע"פ שפעמים עושים כן כמו שאמרת כל שאינו בן יומו מותר ולפיכך לא הלכו בהם חכמים אלא אחר תשמישן ומ"מ עכשיו נהגו להגעיל את הכל משום חומרא של חמץ עכ"ל. ומ"ש המרדכי טוב שלא להגעילו עם שאר כלים לפי מ"ש רבינו לקמן שאין לחוש במה שמגעיל קודם ו' שעות אם יבלע הכלי ממי הגעלה א"צ לדקדק בכך ולענין כלי זכוכית של זכוכית שנשתמשו בהם כל השנה אסור להשתמש בהם בפסח ע"י עירוי ולא ע"י שכשוך משום דהוי ככלי חרס שאין יוצא מידי דופיו לעולם ואע"ג דאין משתמשין בהן כי אם ע"י צונן מ"מ יש לאסור משום דלפעמים שורין פתיתין של פת בתוכו ביין והוי כבוש והרי הוא כמבושל וכ"כ המרדכי בפ' כל שעה בשם רבינו יחיאל ג"כ ונתן טעם משום דהוי ככלי חרס הואיל ותחלת ברייתו מן החול והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא וכו' ואע"ג דתשמישן בצונן מ"מ שורין בהן פתיתין של לחם חם ביין והוי כבוש דהוי כמבושל (יט) וראבי"ה כתב דכלי זכוכית שיעי ולא בלעי כדאמרי' גבי לב (פסחים עו:) וראיה מאבות דר' נתן ג' דברים נאמרו בכלי חרס וג' בכלי זכוכית כלי חרס בלע ומפליט ומשמר מה שבתוכו מה שאין כן בכלי זכוכית עכ"ל. ובתרומת הדשן כתוב ששאלוהו על כלי כסף המצויירים שקורין בלשונם גשמעלצ"ט אי שרי להגעילן לצורך פסח או לאו והשיב דאם הציור מבפנים אסור להגעיל לצורך פסח והטעם כי הציור הזה לא נעשה כלל כי אם ע"י היתוך זכוכית וכתב סמ"ג שנהגו שלא להשתמש בכלי זכוכית ישן בפסח וכ"כ המרדכי ואע"ג דראבי"ה מתיר משום דכלי זכוכית שיעי הוא ולא בלעי כדאמרינן גבי לב נראה דלא סמכינן עליה דהתם פרק כיצד צולין מפרש בשם ר"ת דהכוא סיגוא שאני לב דשיע דהוייא בעלמא הוא ואינו כשאר במסקנא כן וכן המנהג באלו המרצות ולא כראבי"ה אמנם אם הציור אינו רק על בית יד או למעלה על הכיסוי מבחוץ כולי האי לא מחמירין משום דברור לנו שבכלי כסף השובים כאילו שהם מסוקדים ומצויירים לא שכיחי כלל שמרתיחין בהם אבל האש ואת"ל איכא למיחש שאירע כך או שמא הרתיחו בכלי אחר ועירו מאותו כלי הרותח לתוך כלי כסף וקי"ל עירוי ככלי ראשון מ"מ אין להחמיר דבסמ"ג כתב דאע"ג דאמרי' בכלי מתכת חם מקלתו חם כולו לא אמרינן דמוליך בליעתו בכולו עכ"ל אבל הר"ן כ' בפרק כל שעה כדברי ראבי"ה דנ"ל להתיר כלי זכוכית אפילו במכניסן לקיום דשיעי וקשה ובליעתן מעוטה מכל הכלים וכדאיתא באבות דר"נ וכן אנו נוהגין וכן נראה מדברי הרא"ש בפרק כל שעה גבי מאני דקוניא וכ"כ לר"י עיקר. וכ"כ הרשב"א בתשובה דכלי זכוכית אפילו נשתמש בהם בחמין אין צריכים שום הכשר והכי נקטי' (כ): **כתב** המרדכי בפרק כל שעה שפוד ישן שצלו בו עופות בפסח מותרין אע"ג דמקודם לכן צלו בו בשר מלוח מן המלח שלא נבדק מחמץ לפי שטעם החמץ שהיה במלח נתבטל קודם הפסח עד כאן לשונו וכבר נתבאר בסימן תמ"ז שיש חולקין בדין זה וסוברים דחוזר וניעור "(ב"ה ומיהו בזה אפשר דמורו כיון דאין כאן חמץ ידוע אלא חשש מלח שלא נבדק:"

ומ"ש אבל אם היא של חרס כו' כבר נתבאר בתחלת סי' זה דכל מידי דתשמישו בחמין אפילו כ"ש ובעי הגעלה אם הוא כ"ח לא מהני ליה הגעלה וא"כ בית שאור נמי דדיינינן ליה כאילו השתמשו בו בחמין אם הוא כ"ח לא מהני ליה הגעלה ולכן אפילו לא נשתמשו בו חמץ אלא בצונן אין להשתמש בו מצה אלא בצונן דדינן לאחר הגעלה כמו קודם הגעלה והב"י כתב ונראה דכדי לחוש לגירסת הרי"ף כתב רבינו דכ"ח לא שרי אלא בצונן הבין שדברי רבינו הם בכ"ח שאינן בית שאור וטעות נזדקר לפניו או תלמיד טועה הגיה כך והכניסוהו בפנים. ואיכא לתמוה דהרי"ף והרא"ש כתבו שהעולם נוהגין שלא להשתמש בכ"ח עתיקי אלא בחדתי אלמא דאפי' אינן בית שאור ואפי' לא השתמשו בו אלא בצונן אין משתמשין בו במצה אפי' בצונן ולמה לא כתבו רבינו: **מאני** דקוניא וכו' ותימה על מ"ש רבי' המחופין באבר דאע"פ דכך פי' רש"י מ"מ הרא"ש בפרק כ"ש בשם ר"ת פי' היתוך זכוכית משמע אבל בשל אבר שרי וכן כתב המרדכי בפרק כ"ש אר"ת דהיינו דוקא היתוך של זכוכית והוא מן החול בכ"ח אבל היתוך עופרת מותר בהגעלה ככלי מתכות וכ"כ בסמ"ג דף ל' וכן הוא בתוס' פ' בתרא דכתובות (דף ק') ונראה ליישב כיון דהרא"ש בפרק א"מ הביא פירש"י ופר"ת ולא הכריע וכתב וה"ה יין נסך אבל לענין חמץ בפסח כולהו אסור משמע דאיכא ספק אי כפי' רש"י אי כר"ת ומש"ה כתב רבינו בי"ד סימן קל"ה בסתם כלי חרס המצופים אבר או בהתוכי זכוכית וכו' וס"ל דמ"ש הרא"ש בפ"ק כל שעה פי' של ר"ת לא היה דעתו להתיר חפוי אבר דא"כ ה"ל לפרש אבל התוך עופרת שרי אלא דעתו היה להורות היתר בכלי זכוכית שלא לר"ת דדוקא כשהוא מחופה על החרס הוא דאסור וכמ"ש התוס' להדיא בפרק בתרא דכתובות אבל בודאי דבחפוי אבר נמי אסור להרא"ש וכפרש"י וכמ"ש בפרק א"מ שני הפירושים גם הרמב"ם כתב לאסור חפוי אבר ע"ש בספ"ה דהלכות חמץ ופי"א דהלכות מ"א: **ובכל** כלי השתייה וכו' ברייתא סע"ג דברים שנשתמשו בהן על ידי צונן כגון כוסות ולגוחיות וקיתוניות ומפרש רבינו כוסות של חרס כדאיתא בפ' א"מ כסי רב אסר וכסי פירש"י ותוס' שהן של חרס ולגוחיות הן של זכוכית וקיתוניות הן של עץ וס"ל לרבינו דזכוכית בולעין בחמין ואין להם היתר בהגעלה דהואיל ותחלת ברייתו מן החול הוה ליה ככלי חרס דבהא גם ר"ת מודה וכן כתב הרב ר' יחיאל מפריש הביאו ב"י שאסור בפסח כלי זכוכית דידן משום דשורין בו פתיתי לחם חם עם יין והכי נוהגים לאסרם בפסח. ואיכא למידק דלעיל בסימן זה לא הזכיר רבינו אלא כוסות וקיתוניות וכאן הזכיר ג"כ לגוחיות דהיינו של זכוכית ואפשר דרבינו אתא לאורויי כאן אבל דין מאני דקוניא דכל אלו דוקא דתשמישן בצונן שרי אבל בתשמישן בחמין אפילו זכוכית שלם אסור בלא הגעלה ולאפוקי מפר"ת בהסיה דמאני דקוניא דמשמע דר"ת מתיר בזכוכית שלם אפילו השתמשו בו בחמין ולרבינו אסור:

תנב סדר הגעלה לוקח יורה גדולה וכו' עד ויעלו על שפתו בסוף ע"ג איתא

תנב סדר הגעלה לוקח יורה גדולה מלאה מים ומרתיחה וכו' בסוף ע"ג (עו.) כיצד מרתיחן אמר רב הונא יורה קטנה בתוך יורה גדולה ופירש"י בתוך יורה גדולה שהיו רותחין עוברין על כולה: וכלי

דרכי משה

(טז) כתב מהרי"ו תנור של בית החורף דינו ככלי חרס ואסור לשום שום דבר על התנור תוך הפסח כתב מהרי"ב דנרות של חרס שמשתמשין בו שמן צריכין ליבון ומהרי"ו כתב דאין נוהגין כן אף כשדולקים הנר על השולחן: (יז) כתב מהרי"ל כלי חרס המחופין בקוניא שקורין גיגלייזירט אסור להשתמש בהן בפסח כי מתקנים אותן בסובין ואף שאינן מתוקנות בהן רק נטף מעט קוניא מכלי אחר עליהן אסור להשתמש בו וכן כלים המחופים בבדיל מותר להשתמש בהו אך ינקרן היטב בכל חריצין כי דרך הסוחרים להניחם בסובין כדי שלא יעלה חלודה ובתשובת מהרי"ב אוסר להשתמש בכלים המחופין בבדיל לפי שא"א לתקנן בלא סובין וכ"כ מהרי"ו אבל מהר"ש ומהרי"ל מתירין עכ"ל עוד כתב דיש מתירין כלים המחופים בגלייזיר"ט ויש לילך אחר המנהג ויש לשאול לאומנים כיצד מתקנין אותן: (יח) ובתשובת מהרי"ב דהמנהג שלא להשתמש בכלים הצבועים אפילו הן חדשים עכ"ל מיהו בדיעבד אין לחוש: (יט) וכתב דכן המנהג שלא להגעיל שום כלי זכוכית וכן המנהג שלא להשתמש בשום כלי זכוכית הישנים אפילו ע"י הגעלה אמנם הר"ן בפרק כל שעה כתב כדברי ראבי"ה דכלי זכוכית א"צ הכשר משום דשיעי ולא בלעי וכב"י דכן המנהג וכ"כ הרשב"א והרא"ש והכי נקטי' עכ"ל ובמדינותינו אין המנהג כדבריו ומיהו בדיעבד אין להחמיר כולי האי כנ"ל. ולעיל כתבתי דאף כלי שתיה שאינן של חרס נוהגים להגעיל ואין לשנות: (כ) וכתב מהרי"ו העץ שתוחבין בו צלוחית של חמץ ששתו בו שכר אין לתלות בו צלוחית בפסח (עיין בב"ים"ם תמ"ז):

וכ"כ

דרישה

סי' **תנב** ז"ל מהרי"ל דף ס' סוף ע"א מנהג העולם כשמגעילין דפין ושלחנות פשוטין או מניחין אודים או אבנים מלובנים ע"ג העלים קטנים או ע"ג אסכלא ומעמידין על הדפין ושלחנות כדי לערות עליהן הרותחין שלא ילטננו מן העירוי ויגעילו יפה ואז מקום הנחת האודים והאבנים אלנו ולא סליק שם דקולא דמיא לפי' יוהר לססירן ולערות רותחין שם או מבירו יתפים האוד בידו או האבן בצבת והוא ישפוך הרותחין עליהן גביהן עכ"ל כלע"ד דל"ד קאמר דכשמניחין ע"ג אסכלא או ע"ג קולים קטנים דבלא"כ אפילו

חרושי הגהות

ה א"א לומר כן דהא רבינו כתב לעיל בסימן זה דברי אבי העזרי בסתם שצריך להכשיר הקערות בכלי ראשון לפי שלפעמים כופין אותם במחבת כשהיא על האש משמע דס"ל דלא אזלינן בתר רוב תשמישו אלא ע"כ לומר שמ"ש רבינו כאן דכלי השתייה שרי בשטיפה היינו בשידוע שלא נשתמש בהן אלא בצונן (מהרל"ח):

כל הכלים וכלי גדול שאינו יכול להכניסו לתוכה ממלאו מים ומרתיחו (א) ועושה שפה לפיו סביב מטיט כדי שיתמלאו היטב ויגעו המים בשפתו ואם ירצה יקח אבן רותח או לפיד אש וישליכנו לתוכו בעודו רותח ומתוך כך ירתיחו המים יותר ויעלו על שפתו כתב רי"ף משהי להו למאני בגו יורה עד דפלטי וכתב אבי העזרי מי יודע לשער שיעור הפליטה אולי ישהם לתוכה והוזרין ובולעין לכן ירא שמים הרוצה להגעיל כלים הרבה ביחד ישהם מעת לעת לתשמישן דכיון דטעמם פגום אין אוסרין רק שיגעיל בזמן היתר קודם שעה חמישית דלאחר איסורו אין פגימתו מתרת וא"א הרא"ש ז"ל כתב דקודם זמן איסורו יכול להגעיל אפילו כלי בן יומו אפילו אין במים ס' כדי לבטלו אבל מזמן איסורו ואילך וכן בכל ימות השנה הבא להגעיל כלי שבלוע מאיסור אין להגעילו אלא א"כ לא יהא הכלי בן יומו (ב) או שיה' במים ס' כדי לבטלו ונוהגין להכניסן ולהוציאן מיד: כתוב בתשובה על שם רש"י שמיד לאחר הגעלה בעוד מים רותחין עליהם צריך לשוטפן מיד במים קרים (ג) שלא יחזרו ויבלעו ממים

איתא דאהדר לה גדפנא דליסא וכו' וכתב הרי"ף והרא"ש בפרק כ"ש וה"מ בשאר ימות השנה אבל בפסח דאסר למיעבד לה ליסא עביד לה גדפנא דטינא ומרתח לה וז"ל רש"י בסוף ע"ג מה בולעו ע"י ניצוצות לא בלעו אלא ע"י ניצוצות שניתזו ברתיחות שם ולא הוכנסו לתוך יורה אחרת בשעת בליעת האיסור כך בשעת פליטה וכו' ומביאו ב"י וה' המגיד כתב וז"ל פי' שאחורי הכלי שאין נגעלין אלא ע"י המים שמתוך רתיחתן נשפכין באחורי הכלי די להם בכך שאף הם לא בלעו מן האיסור אלא על ידי ניצוצות האש שהיה מרתיח ולא היה בליעה זו חזקה ודי להם בפליטה זו עכ"ל מדבריהם למדנו שכל כלי שתשמישו היה להכניסו בכ"ר אינו די במילוי מים ולמעבד ליה גדפנא שהרי נעשה חמץ גם באחוריו כמו מתוכו וכבכ"פ וכך צריך להכשירו ביורה אחרת וכן פסק במהרי"ל ולפי זה בקערות שלנו דכופין לפעמים על המחבת כדלעיל בסי' תנ"א ס"ח לראבי"ה א"ג לפעמים שואבין בקערה מן הקדרה כמ"ש בכל בו צריך להכשירו להכניסו ביורה אחרת אבל לערות עליהן רותחין מכ"ר ואפילו ישים עליהן ג"כ אבנים מלובנים דכל זה אינו אלא כמו עירוי אבל לא הוי כ"ר ועיין בתרומות הדשן סי' קל"א והא דכתב בהג"ה מיימוני דקערה גדולה ילבנו אבנים וישפוך מים רותחין וכו' וכ"כ ה"ר ירוחם במכתש' גדולה אלמא דזה הוי ככ"ר וכך הכין ב"י נראה דאינהו מיירי בקערה גדולה דידוע דלא השתמשו בו אלא ע"י עירוי וכן במכתשת גדולה דומיא דדפים וריחים של פלפלין וחביות של שכר דקא חשיב בהדי קערה גדולה א"כ ס"ל דאפילו את"ל דכפו הקערה על המחבת שאצל האש אנו הולכין בו אחר רוב תשמישו שהוא ע"י עירוי כרוב גאונים אבל לראבי"ה שנהגנו כמותו להחמיר דאפילו לא השתמשו בו אלא לפעמים בכ"ר כך צריך להכשירו ודאי דלא מהני הך הכשר דליבון אבנים ושפיכת הרותחין דאינו כמו עירוי דהאבן אינו מועיל אלא לקיים שפיכת הרותחין שיעמדו ברתיחתם לאחר שנשפכו כשעה ראשונה בשעה שעירו אותם ונשפכים על הקערה ולא הוי כ"ר אלא כשהחמין הם באותו כלי שהרתיחו בו על האש וה"ה כפות וטעלי"ר שלפעמים מכניסין אותם בכ"ר שאצל האש וכך צריך להכשירן אבל קנקנים של בדיל וכלי כסף דידוע שלא השתמשו בהן בכ"ר כלל ואין לחוש אלא לתשמיש בחמין ע"י עירוי וכן שלחנות ותבות שמצניעין בהם אוכלין מועיל הכשר זה דלבון אבנים ושפיכת רותחין עליהן מכ"ר:

ואם ירצה יקח אבן וכו' כן כתב הרא"ש בשם רבינו יואל וראבי"ה בנו ושאר פוסקים ותימה מנ"ל הא גם רבינו ירוחם כתב די"א דלא סגי באבן אלא לעשות גדפנא בטיט ונראה דס"ל לרבינו יואל ודעימיה כיון דפירש"י דבעינן גדפנא דאי לאו הכי דלמא לא הוה מסקא ניצוצות על השפה בהא זימנא אבל איסור נתבשל בה פעמים הרבה ואי לא העלה ניצוצות כל שעה העלה פעם אחת עכ"ל לפי זה ע"י אבן דעולין המים על כל שפתו עדיף טפי מניצוצות בהא זימנא וגדפנא דליסא דקאמר לאו דוקא דה"ה ע"י אבן מיהו הר"ן כתב וז"ל דבלא גדפנא לא סגי דלא דמי ניצוצות דחד שעתא לניצוצות דכולא שתא וכ"כ ה' המגיד ע"ש פרש"י לפי זה גדפנא דוקא כדי שתתמיד הרתיחה על השפה אבל אבן אינו אלא כמו ניצוצות דחדא שעתא ולא מהני לניצוצות דכולא שתא ועוד דלמאי דפירש ה"ה דמה בולעו בניצוצות לא הוי טעמא לגדפנא אלא הוי טעמא למה שתועיל הגעלה לאחורי הכלי והבאתי לשונו בסמוך לפי פירושו ודאי אע"פ דע"י אבן נשפכין המים באחורי הכלי אפ"ה בעינן גדפנא וכך הוא הנכון אלא שהעולם נהגו באבן כר"י ע"פ פירש"י שבידינו: **אבל** מזמן איסורו ואילך וכו' נראה דאין החלוקות שוות דכשאין

ובכלי גדול שאינו יכול להכניסו לתוכה ממלאו מים וכו' שם יורה גדולה מאי ת"ש דההוא דולא דהוה בי רב עוקבא אהדר ליה גדפנא דליסא אסומא ומליוה מיא וארתחה אמר רבא מאן חכים למעבד כי הא מלתא אי לאו רב עוקבא דגברא רבה הוא כסבר כבולעו כך פולטו מה בולעו בניצוצות אף פולטו בניצוצות ופירש"י כבולעו. כענין שבלעו שפת הדוד את האיסור יפליטנו. מה בולעו בניצוצות לא בלעו אלא על ידי ניצוצות שניתזו ברתיחות שם ולא הוכנס' לתוך יורה אחרת בשעת בליעת האיסור כך בשעת פליטה אע"פ שלא הכניסה לתוך יורה אחרת הואיל ונתמלא יפה יפה ומעלה ניצוצות על שפתה פולט ומיהו גדפנא בעי משום דאלת"ה דלמא לא הוה מעלה ניצוצות על שפתה בהא זימנא אבל איסור נתבשל בה פעמים הרבה ואם לא העלה ניצוצות כל שעה העלה פעם אחת עכ"ל. וכתב הרי"ף והרא"ש בפ' כל שעה וה"מ בשאר ימות השנה אבל בפסח דאסור למעבד ליסא עביד לה גדפנא דטינא ומרתח לה: **ומ"ש** רבינו ואם ירצה יקח אבן רותח או לפיד אש כ"כ הרא"ש והמרדכי בפ' כל שעה ור"י כתב שיש מי שכתב שאינו די באבן אלא דוקא בשפה של טיט אבל העולם נהגו להכשיר באבן רותח: **כתב** הרי"ף משהי להו למאני בגו יורה עד דפלטי בפרק כל שעה וכתב הרשב"א בתשובה לא נתפרש בזה שום שיעור אלא ניתן לאומד הדעת וז"ל א"ח כתב הראב"ד א"צ להוציא הכלים אחר רתיחתם מיד אלא אחר שיניחו מעט ובלבד שלא יקרוש על פניהם הגיעול שילא מהם ויהיו מודח במים יפה יפה עם החמימות ויש פוסקין שצריך ליזהר שלא תנוח היורה הגדולה מרתיחתה בעוד הכלים בתוכה כדי שלא יחזרו ויבלעו וכל זה למי שמגעיל אחר זמן איסורו עכ"ל: **כתוב** בהגהות מיימון פ"ה בשם ראבי"ה שיש ליזהר כשמגעילין כלי' גדולי' שלא יגלגלם ביד סביב במים שלא יכנים הצד שכבר הוגעל במים אלא יכנים אליו או שליסתו במים ויוציאנו ואח"כ יכנים צדו השני לתוכו וימאס כפי יכלתו (א) ודלא כרשב"ט שהנהיג לכפות כל הכלי במים בפעם אחת ולא להמתין שלא יפלוט ויבלע מה שפלט כבר עכ"ל ולפי מ"ש רבינו בשם הרא"ש להגעיל א קודם ד' שעות או שלא יהו הכלים בני יומן ליכא למיחש אם יחזור ליכנס במים הצד שכבר הוגעל: **וא"א** ז"ל כתב דקודם זמן איסורו יכול להגעיל כלי בן יומו וכו' כ"כ התוספות בפרק כל הבשר (קח:) ובסוף ע"ג (עו:) והרא"ש בסוף ע"ג ובפ' כל שעה וטעמו משום דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתירא וכמו שיתבאר בסמוך בס"ד וכ"כ המרדכי ג"כ פרק כל שעה וגם הר"ן כתב סברא זו בס"פ כל הבשר ודלא כהרמב"ן שהיה מיקל בדבר כמוזכר שם: **וכתב** עוד המרדכי וע"ז אנו סומכין שאנו מגעילין כלי ראשון עם כלי שני אע"פ שאלו ממהרין לפלוט ואלו מאחרין וגם מחמירין להגעיל אפי' כלי שתשמישו בצונן ולא אמרינן כיון דלא טרידי לפלוט בלעו ואסור אלא מותר דהוי נ"ט בר נ"ט עכ"ל: **ומ"ש** רבי' ונוהגין להכניסן ולהוציאן מיד כ"כ שם המרדכי וכ"כ הגהו' מיימון בפ"ה: **כתב** ר"י שיש מי שכ' שמשעה שנאסר החמץ מן התורה אינו יכול להגעיל שום כלי ואין לסמוך על אותה סברא כנגד כל הנך רבוותא (ב): **כתב** בתשובה ע"ש רש"י שמיד אחר הגעלה בעוד מים רותחין עליהם צריך לשוטפן מיד במים קרים ופי' בסוף ע"ג כתב הרא"ש נהגו העולם לספוך מים צוננים על הכלי ותימה מה תועלת יש בזה אי משום להדיח מי הפליטה מן הכלי שלא יחזור ויבלע בו בזה אין תקנה כי מיד כשהוציאוהו מן המים הרותחים עם עלייתו הוא בולע כי א"א לנמאס כל כך למהר ולספוך

עליו ועוד כי אפילו בתוך המים הוא חוזר ובולע את פליטתו ולהכי בעינן שיהיו המים ס' ואז אין לחוש אם חוזר ובולע וסמך למנהג מצינו בפרק דם חטאת (צו.) דקאמר התם גבי מריקה ושטיפה דקדשים לא נצרכא לשטיפה יתירתא בקדשים לשון יתירתא משמע שטיפה אחת יתירתא דבתרומה לא בעי אלא שטיפה אחת ובקדשים אחת יתירה ושטיפה דהתם צונן הוא עכ"ל. וכ"ז מדברי התוספות (ע"ג עו.) וכתבו עוד דתוספות ועל זה נהגו בשטיפת צונן בכל הגעלות מיהו בקונטרס פירש שם שטיפה היא שטיפת צונן ובתרומה ליתא כלל ולפיכך צריך טעם למנהג והרמב"ם כתב בפ"ה שאחר שהגעיל הכלי שוטף אותה וכתב ה"ה זהו לפי דעת קצת מפרשים ממה שאמרו בפרק דם חטאת מריקה בחמין ושטיפה בצונן ויש שאמרו שאינו מטעם זה אלא להעביר החמץ שעליהם ומ"מ כך היא דעת הגאונים והאחרונים שצריכין שטיפה כדברי רבינו עכ"ל ורבינו כתב בטור י"ד סימן קכ"א לאחר הגעלה ישטפנו בצונן כדרך ששוטפין הכוס וכתב רש"י שצריך שישטפנו מיד במים קרים בעוד החמין עליו כדי שלא יחזור ויבלע ור"י כתב שאפילו לא שטפו מיד לא נאסר כי אין חוזר ובולע ומ"מ נוהגים לשטפו מיד וכן ראוי לעשות עכ"ל: כתב

דרכי משה

תנב (א) וכ"כ מהרי"ו דאסור להחזיר כלי הנגעל לתוך מי הגעלה דחוזר ובולע ונראה לי דאם מגעיל קודם שש אין לחוש כמו שיתבאר בסימן זה: (ב) ונ"ל דאין להגעיל שום כלי בפסח אף שיש במים ס' נגד כל הכלי ואף שאין הכלי ב"י מאחר דחמץ בפסח במשהו א"כ ל"מ ס' ונ"ט לפגם אסור בפסח א"כ יש לחוש שמא יחזור ויבלע הכלי מן הגעלה ומיהו קודם פסח אף לאחר שש שרי כמ"ש לעיל סימן תמ"ז דעדיין אין החמץ במשהו וגם נט"ל שרי אז כנ"ל וכ"כ הרשב"א בתשובה דאין להגעיל שום כלי בפסח למאן דאוסר נט"ל בפסח וכ"כ בפסקי מהרא"י וש"מ מזה דמותר ללבן כלי אף לאחר זמן איסורו מדלא אסר בתשובת הרשב"א אלא מכח שחוזר ובולע ודלא כמ"ש בהגה' מנהגים בשם מהר"ש שהיה

דרישה

אפילו הניח האבן על השלחן עצמו לא סליק דיקולא דמיא במקום הנחת האבן ודוחק לומר דס"ל דהאבן עצמו יש בו כח להוציא הבלוע בשלחן מסתמא"כ כשמונח ע"ג עצים קטנים דא"כ לדידן שמניחין האבן על השלחן עצמו למה לן לערות עליו רותחין ה"ל להעביר האבן המלובן על פני השלחן וסגי בהכי אלא אורחא דמילתא נקט מהרי"ל דרגילין ליתנם ע"ג עצים קטנים או אבן כדי שלא ישרוף השלחן מאבן המלובן וכן דייק לשון מהרי"ל שכתב ואז מקום הנחת אבנים או האודים הולכין ולא כתב שיקלקלו מקום העצים קטנים וק"ל לכן גם לדידן צריכין ליזהר בזה מיהו נראה דבכל מקום שהגיעו הרותחין הנשפכים על האבן דשם א"צ להעביר האבן עליו דמן הדין ברותחין לחוד סגי כמו שמשמע מדברי מהרי"ל שם בעמוד שלפני זה ז"ל אכן דפין ושלחנות שהן פשוטים די להן בהגעלה ע"י עירוי אלא שנוטלים אבנים כדי שלא יתקררו הרותחין ע"י עירוי ומה ששופכין על האבנים המלובנים כל המים היורדים מן האבנים מחשב ככלי ראשון גופא כיון שאין נלוק אלא מיד יורד מהן ע"פ שטח הדף ושלחן וא"כ למה לן להעביר האבן עליו ואדרבה מזה יתקרר האבן למטה שכבר המים נתקררו קצת ובמקום שלא באו שם מים רותחין בשעת שפיכה על האבן שם מוזרין ונותנין האבן ומוזרין ושופכין עליו רותחין. ונראה מה שהחמיר מהרי"ל שם לערות דוקא מכלי ראשון כו' ע"ש וזהו דוקא במגעיל ע"י עירוי בלא אבנים כדמשמע מלשונו שם דמזה מיירי אבל לדידן שמגעילין ע"י אבנים א"כ להחמיר כולי האי ואף ע"י כלי שני מותר לערות על האבנים כי מהאבנים יחזרו להיות כלי ראשון רק כי במקום הנחת האבנים צריך גם שיבואו שם מים רותחין ע"י האבן וק"ל ועיין מ"ש מהרי"ו בדין זה ריש דף פ"ב וש"מ בהלכות הגעלה דקפ"א ע"ד. עוד כתב מהרי"ו דף פ"ב ע"א ז"ל בא"ח איכא מ"ד דאסור להגעיל כלי עצם דמיים עליו ולא מגעילו ספיר כו' ע"ש ויגעתי ולא מצאתי זה בא"ח רק ראה זה מצאתי שכתב בסימן תנ"א בשם בעל המנהיג דכפות העשויות מקרן שמתקלקלין במים חמין אין להם תקנה בהגעלה דחיישינן דילמא חיים עלייהו עד כאן לשונו ומשמע ליה דוקא מקרן אבל כלי עצם פשיטא דמגעילין אותן ובמרדכי פרק כל שעה סי' תקפ"ב כתב בשם א"ז ורבי יחיאל מפריש דלא צריכו הגעלה לכלי עצם כלל אלא הסוא מסיק להגעילו ג"כ ע"ש. גם בש"ע בסעיף ח' כתב רמ"א ז"ל וכן כלי עצם צריכין הגעלה משמע דבהגעלה פשיטא דיוצא בה וק"ל: כל דבר הצריך הגעלה לא מהני ליה קליפה והמנהג שלא להשתמש בפסח בעריבות ודפין שלשין עליהן כל השנה אפילו על ידי הגעלה וכן לא נהגו להשתמש בנפה ולא

ברי"ב

פרישה

סי' תנב (א) **ועושה** שפה לפיו סביב מטיט בגמרא איתא לעשותה מקמח אבל בפסח ודאי צריך מטיט וטעם השפה היא מפני הניצוצות שניתזין שם מרתיחו' חמץ כל השנה ובלא שפה אינו נכנ' דדילמא לא יהיה נוטף ניצוצות על השפה בהאי שעתא אבל חמץ נתבשל בה פעמים הרבה ואם לא העלה כל שעה העלה פ"א רש"י: (ב) **או** שיהא במים כו' דאז אפי' חוזר ובולע הא כבר נתבטל האיסור במים: (ג) **שלא** יחזרו ויבלעו כו' ז"ל התוס' והרא"ש ותימה מה תועלת יש בזה אי משום להדיח מי הפליט' מן הכלי שלא יחזור ויבלע בו בזה אין תקנה כי מיד כשהוציאו מן המקום הרותחין עם עלייתו הוא כבלע וא"א לנמאס כ"כ למהר ולספוך עליו כי אפי' בתוך המים הוא חוזר ובולע את פליטתו ולהכי בעי' שיהא המים כו' ואז אין לחוש אם חוזר ובולע ומ"מ הביאו סמך למנהג מפרק דם חטאת ע"ש. אלא שנהגו כן מ"מ לא צריך לשטפו מיד ומ"מ נוהגים לשטפו מיד וכן ראוי לעשות כמ"ש רבינו בי"ד סי' קכ"א:

וצריך

חדושי הגהות

תנב א ר"ל קודם שיעברו ד' שעות דהיינו קודם שעה חמישית וכמ"ש בטור:

ממים הרותחין שעליהם וכ"כ רב האי וכן נוהגין ולא משום שלא יחזרו ויבלעו המים שעליהן שאין לחוש לזה כדפרישית אלא שנהגו כן · כתב רשב"ם שצריך להגעיל תחלה היורה שמגעילין בה שאר הכלים וכן פסק רש"י וכן הורה ריב"א וכן יש בתשובת הגאונים מדיח יורה גדולה ומגעילה ברותחין ומכשירה ושוטפה בצונן ומפליטה מחמץ תחלה ואח"כ מרתיח בה מים רותחין בלי שיעור (ג) ויזהר שלא ינוחו המים מן הרתיחה (ד) שאם ינוחו אסור להגעיל בהן כלים ונוטלן ושוטפן בצונן (ה) ואחר כך ממלא היורה הגדולה וסובב שפתה בטיט ומגעילה כמשפטה הראשון ושופכה ושוטפה וא"א הרא"ש ז"ל כ' שדין יורה הגדולה כדין שאר כלים שאם אינה בת יומא או אפילו היא בת יומא והוא קודם שעה חמישית אין צריך להגעילה תחלה אבל אם הוא משעה חמישית ואילך והיא בת יומא צריך להגעילה תחלה מפני שבהגעלה ראשונה נאסרין המים שאין בהן ס' לבטל פליטת היורה דבכולה משערינן ונמצא שהמים

כתב רשב"ם שצריך להגעיל תחלה היורה שמגעילין בה וכ"כ רש"י וכן הורה ריב"א וכן יש בתשובת הגאונים מדיח יורה גדולה ומגעילה ברותחין וכו' כל זה כתב הרא"ש בפרק כל שעה ורבינו ירוחם כתב שמלשון הרי"ף והרמב"ם נראה ש"א"צ להגעילה: **ומ"ש** בתשובת הגאונים שיזהר שלא ינוחו המים מן הרתיח' שאם ינוחו אסור להגעיל בהם כלים היינו לומר שבעודם נחים מהרתיחה לא יגעיל בהם כלים לפי שכיון שאין המים רותחים אין כאן הגעל' אבל אם נחו ואח"כ הרתיחן והגעיל בהן כלים פשיטא דעלתה להם הגעלה וכ"כ בת"ה שמי שיש לו כלים הרבה שמגעיל זה אחר זה ורגילות הוא כשמכניסין כלי אחד נייחו המים מרתיחתן צריך להמתין בכל כלי עד שישובו המים ויעלו רתיחה וצריכין ליזהר ואם לא נזהר הפסיד דהא כתב סמ"ק במלות בשר בחלב דהגעלה אינה מועלת אלא דוקא ברותחין שמעלה רתיחה אבל היד סולדת מהם לא מהני וכ"כ אשיר"י בפרק כל שעה שצריך ליזהר בהגעלת כלי חמץ שלא ינוחו המים מרתיחתן עכ"ל · וז"ל שבלי הלקט בעל הדברות כתב מסתברא שאין צריך לסלקן קודם שתנוח הרתיחה ולא להניחן שם עד שתנוח אלא מסלקן בכל עת שירצה וכתב הכלבו ב יש פוסקין שצריך ליזהר שלא תנוח היורה הגדולה שמגעילין בה מרתיחה בעוד שהכלי בתוכה שלא יחזרו ויבלעו מה שפלטו וכל זה במי שמגעיל אחר זמן איסורו (ג) · וכתב עוד שירתיח המים קודם שיכנים בהם הכלים ואם אינם רותחין כשמכנים שם הכלי ומשהא אותו עד שירתיחו אין בכך כלום לפי שאינו פולט עד שירתיחו דחמץ לפני זמנו בכ"ט וכ"ט לפגם מותר אך המגעילה משש שעות ולמעלה צריך להזהר שירתיח המים תחלה ושלא ינוחו המים מרתיחתן בעוד שהכלים בתוכה לפי שאיסורו במשהו עכ"ל ומחלוקת הפוסקים באיסור חמץ מו' שעות ולמעלה אם הוא במשהו או בס' נתבאר בסימן תמ"ז: **ואא"ז** ז"ל כתב שדין יורה גדולה כדין שאר כלי וכו' בפרק כל שעה כתב על תשובת הגאונים דבסמוך וכל זה מיירי כשהיורה הגדולה היא בת יומא אז צריך להכשירה תחלה וכן נמי כל שהוא בן יומו אין להגעיל אלא א"כ יש במי היורה הגדולה ס' לבטל פליטת הכלי דהיינו כל עובי דופני הכלי דבכוליה משערינן דאם אין בו ס' כל הנפלט ממנו חוזר ונבלע בתוכו אבל אם אינן בני יומן מותר להגעילו אפילו אין במים ס' לבטל את הכלי ואע"פ שטעם הפגום הנפלט ממנו חוזר ונבלע בתוכו וה"ל כקודם הגעלה אין בו חשש דהוי נ"ט בר נ"ט שנפלט מן הכלי למים וחוזר ונבלע בכלי וכולם היתר כיון שנפגם הטעם וכן נמי אם היורה גדולה אינה בת יומא אינו צריך להכשיר מטעם שפירשתי ובערב הפסח קודם שעה חמישית דשעת היתר הוא מותר להגעיל אפילו בן יומו משום דהוי נ"ט בר נ"ט החמץ נ"ט בכלי והכלי במים וחוזר ונבלע בכלי כולהו היתר והוו כמו דגים שעלו בקערה דמותר לאכלן בכותח ואפילו לדברי המפרשים עלו אין נתבשלו לא הכא שרי דהתם הבשר הנבלע בדגים חשוב טעם כי נבלע אוכל באוכל שדגים ראויים לאכילה והבשר נותן בהם טעם לשבח הלכך אסור לאוכלן בכותח אם נתבשלו אבל הכא טעם החמץ הנפלט מן הכלי למים וחוזר ונבלע בדופני הכלי אינו חשוב טעם כשיחזור ויפלוט בפסח לתוך התבשיל עכ"ל וכ"ל שהטעם שכתב רבי' דדמי נ"ט בר נ"ט ולא כתב משום דהוי נ"ט בר נ"ט הוא מפני שי"א דהכיא דדגים שעלו בקערה דקאמר בגמרא דהוי נ"ט בר נ"ט היינו דווקא בעלו אבל בנתבשלו לא ומנו צריכין לחלק בין נתינת טעם באוכל לנתינת טעם במים וכמו שחילק הרא"ש לכך כתב דדמי נ"ט בר נ"ט וז"ל שבלי הלקט אע"פ שמגעילין כלים משום איסור חמץ מותר להגעיל אפילו כלים בני יומן משום דהוי נ"ט בר נ"ט של היתר קודם שיהא איסור כמו דגים שעלו בקערה שמותר לאוכלן בכותח משום דטעם בשר נכנס בקערה ומהקערה בדגים הרי כאן שנים והדגים עדיין היתר קודם שיאכלם בכותח ה"נ טעם חמץ נכנס בקערה ומהקערה במים כשמגעילה הרי כאן ג' קודם שיבואו לידי איסור חמץ ואע"פ שי"א דווקא דגים שעלו בקערה רותחת או דגים רותחים שעלו בקערה מותרים אבל נתבשלו אסורים מ"מ גבי חמץ שיש בו ג' נ"ט של היתר הכל מותר עכ"ל · ודברי הרא"ש הם מדברי התוספות בספ"ב דע"ג (עו·) ובפ' כל הבשר (קח:) וכ"כ הגהות מיימון בפ"ה בשם ס"ה וכתב עוד בשם סמ"ק הא דמתירין להגעיל כלים בני יומן קודם ד' שעות זהו דווקא כשמכשירין כלים של חלב לבד ושל בשר לבד אבל אם בא להגעיל כלים של בשר ושל חלב ביורה אחת אז צריך להיות שלא יהיו בני יומן לכל הפחות אחד מהן או של חלב או של בשר דאז שרי שאותו שאינו בן יומו אינו אוסר אותו שהוא בן יומו לפי שהוא פגום וכן אותו שבן יומו אינו אוסר שאינו ב"י לשווי' כדידיה לפי שיש ג' נ"ט להיתר כדפרישית לעיל אבל אם היו הכלים של בשר ושל חלב שניהם בני יומן והגעילו הכל ביורה אחד אפי' קודם ד' שעות אסור בדיעבד דנהי דמשום חמץ ליכא משום בשר בחלב איכא שאינן נ"ט לשבח · ולכך נהגו

דכשאין הכלי ב"י יכול להגעיל אפילו בפסח עצמו להרא"ש דנ"ט לפגם מותר בפסח אבל אם הכלי ב"י אלא דאיכא ס' במים לא שרי אלא בע"פ אחר זמן איסורו עד הלילה דאז איסורו בנ"ט אבל בפסח עצמו אסור להגעילו דכיון דנ"ט לשבח הוא איסורו במשהו מיהו לפי מנהגינו לאסור נ"ט לפגם ואפילו משהו אין חילוק דבע"פ בכל ענין שרי בין שאינו ב"י בין שהוא ב"י ויש ס' במים ובפסח עצמו הכל אסור: **ויזהר** שלא ינוחו המים מן הרתיחה שאם ינוחו אסור להגעיל בהם כלים ונוטלן ושוטפן בצונן כך היא הנוסחא בכל ספרי רבינו ומשמע דמיד שנח היורה מרתיחתו אסור להגעיל בתוכו אף עפ"י שחזר והרתיח המים אלא צריך ליטלן ושוטפן בצונן ואח"כ חוזר וממלא וכו' כמשפט הראשון כדי לחזור ולהגעיל בו וכן מבואר ברוקח בסימן ר"נ ושכן הור' רבינו האי מיהו במשיר"י כתוב תשובת גאונים זו בלשון זה מדיח יורה גדולה וכו' ומפליטה מחמץ תחלה ואח"כ מרתיח בה מים רותחין בלי שיעור ומגעיל בה יורות קטנות וסכינים ועץ פרור וכלים הצריכים הגעלה בכ"ר ויזהר וכו' וכך העתיק רבינו ירוחם דלפי לשון זה שפיר אפשר לפרש דדוקא בעודם נחים מהרתיחה אבל אם חזרו לרתיחתם מותר לחזור ולהגעיל בהם ומאי דקאמר ונוטלן ושוטפן בצונן חוזר אמ"ש תחלה דמגעיל בה יורו' קטנות וכו' וקאמר דנוטלן ושוטפן בצונן ודלוג יש בתשובת הגאונים שבספרי רבינו וצריך להגיהו ובלי ספק שכן הוא שלא נאסר היורה במה שנח מרתיחתו אלא חוזרין ומרתיחין המים ומגעילין בתוכן וכן מפורש בת"ה סימן קל"א וכ"כ מהרש"ל בתשובותיו סי' כ"ו וכך המנהג: **ומ"ש** ואח"כ מרתיח בה מים בלי שיעור פי' דבראשונה כשמגעיל היורה הגדולה צריך שיעור למלאות היורה עד שפתה כדי להכשיר את כל היורה אבל לאחר שהוכשר היורה ובא להגעיל כלים בתוכה א"צ למלא מים רותחין עד שפתה אלא מרתיחין בה מים בלי שיעור כפי רצונו עד חצי היורה או עד שני שלישים כי א"צ למלאותו מים אלא כשבאו להכשיר את היורה עצמו: **ומ"ש** וסובב שפתה בטיט וכו' איכא לתמוה דלשיטת גאונים האלו משמע דהא דקאמר בגמרא יורה גדולה מאי דה"ק יורה גדולה כיצד יש להגעיל אותה מקמי שיגעיל בה הכלים ומפרש לה על ידי גדפנא וכדמפורש באשיר"י א"כ למה הזכירו הגאונים גדפנא בהגעלה שנייה טפי מבהגעלה ראשונה וראיתי למהרש"ל שפירש דלאו דוקא שבתחילה אין צריך אלא רבותא קאמר דאף בהגעלה שנייה צריך ואף על פי שלא היה ממלא היורה בשעת הגעלת הכלים שהרי הרתיח בה מי הגעלה בלי שיעור אפי' הכי מחמירין ועושין שפה כי הניצוצות היו נתזין על שפתה אף על פי שלא היה היורה מלא מים ע"כ פירושו אף על פי שאין זה לשונו עוד נראה לפרש דרבותא קאמר בדרך אחר והוא דבראשונה פשיטא דבעי' גדפנא ולא סמכינן אניצוצו' דלא דמי ניצוצות דחדא שעתא לניצוצות דכולה שתא אבל בהגעלה שנייה אידי ואידי ניצוצות דחדא שעתא ניהו ואפ"ה בעי גדפנא דשמא לא נזדמנו ניצוצות בשנייה אמקום ניצוצות דראשונה א"כ שלא לחלק בין הגעלה להגעלה עוד נראה לי עיקר דלגאונים אין צריך גדפנא בראשונה והא דקאמר בגמרא יורה גדולה מאי איורה דעלמא קאי כשבאו להכשירה להשתמש בה אבל ביורה שמגעילין בה לא איירי תלמודא אלא דמ"מ מסתברא דצריך להגעילן בתחלה דאם לא כן הכלים שנגעלי' בתוכן נאסרין מבליעת המים שנאסרו מפליטת היורה המחומצת אבל גדפנא אין צריך דלא נאסרו הכלים מפליטת השפ' שהוא דבר מועט ונתבטל במים שביורה ולא הצריכו גדפנא אלא להשתמש בו בפסח דאיסורו במשהו וכך נראה מדברי הרא"ש דלאחר שכתב סברתו דצריך להגעילו תחלה כתב וכך נמצא בתשוב' הגאונים וכו' משמע שלא הביא תשובות הגאונים אלא לקיים סברתו דצריך להגעילו תחלה כדי שלא יהיו נאסרים הכלים מפליטת היורה להוציא מדעת החולקים עליו אבל מגדפנא לא דיבר מאומה והסברא נותנת דאין צריך גדפנא בראשונה כדפרישי' ואיכא להקשות דכיון שהגעילו היורה תחלה למה צריך לחזור ולהגעילו אפילו היו הכלים ב"י ולא היה במים ששים כנגד הכלים מ"מ הוה ליה נ"ט בר נ"ט דהיתירא כל היכא דמגעיל קוד' איסורו והב"י פירש דבמגעיל אחר שעה ה' קאמר דצריך לחזור ולהגעיל היורה ע"כ ונ"ל לפי זה הא דאין הכלים נאסרין במגעילן אחר שעה ה' היינו דתלינן דאגב דטרידי לפלוט לא בלעי אלא דלכתחלה אין להגעיל אחר שעה ה' שמא ישהה אותם בתוכם עד שתגמור פליטתן מיהו היורה כיון שהוכשר ולא טריד לפלוט ודאי נאסר ומיהו לפעד"נ דפשטא קאמר אף במגעיל קודם שעה ה' אלא דאפ"ה צריך לחזור ולהגעיל היורה משום דלגבי טעם הבלוע בכלי ממקום אחר דאפשר להוציאו ע"י הגעלה הוי לכתחלה וגזרו שלא להשתמש בו עד שיגעילם אעפ"י שמן התורה אין טעמו נאסר וכי היכא דבנותן טעם לפגם דגזרו ביה אטו שאינו פגום אף כאן אף על פי

דרכי משה

שהיה אופר ללבן שפור לאחר זמן איסורו מאחר דכבר חל עליו איסור חמץ והוא כסברת רי"ו דלעיל וכתב ב"י שאין לסמוך עליה וכן נ"ל וכן נוהגין: (ג) ג אבל מדברי הרא"ש וסמ"ג משמע דלא מהני הגעלה אלא במים רותחים אבל לא בנחו מרתיחתן אף שהיד סולדת בהן אף קודם זמן איסור יש לחוש וכן משמע לקמן סימן זה וכ"ה דעת ת"ח והאגור: ועבי"ד

פרישה

(ג) **וצריך** ליזהר שלא ינוחו המים מרתיחתן כו' והא דכתב לעיל בסי' תנ"א סכינין מגעילן בכלי ראשון וכלי ראשון מקרי כלי שהרתיחו בו מים על האש אפי' אינו עתה על האש רק שעודנו רותח שהיד סולדת בו ואינו מעלה רתיחות עיין בכתבי מהרמ"י סי' ק"ן שמחלק בין דברים דדי להן בהכשר עירוי ובין דברים הצריכין הגעלה בכלי ראשון ממש כגון שעמדו אצל האש ע"ש:

(ד) **שאם** ינוחו אסור כו' פי' בעודם נחים אבל אם נחים ואח"כ הרתיחן והגעיל בהן פשיטא דעלתה להם הגעלה וכ"כ בת"ה דהא נ"ט בנ"ט דהיתרא הוא:

(ה) **ואח"כ** ממלא היורה כו' בהגעלה זו השנייה לא אוכל ליישב מאחר שהגעילו אותה תחילה מ"ן ושמא י"ל דהחמירו דילמא נח ובלע ומ"מ לא אוסר כלים הנוגעים בתוכו אלא משום מראית עין החמירו:

דרישה

ברי"ב אייזן וכן כלים שמשתמשין בהן חמץ כל השנה לא מהני להו הגעלה אבל שקים ישנים נוהגין בהן היתר ע"י כיבוס וצריך להתיר כל התפירות שבהן קודם הכיבוס כ"כ רמ"א וכן נוהגין לקנות רחת חדשה שקורין שוב"ל רמ"א וכ"כ בת"ס על השקים ·

אין מגעילין בשום משקה ולא במימי טבריה ולא כלי חלב וכלי בשר יחד אא"כ אחד מהם אינו ב"י וכ"ש כלי איסור ועי"כ נוהגים שלא להגעיל שום כלי ב"י ולא יכניס הרבה כלים בתוך כלי אחד אם נוגעים זה בזה ויגעילם יחד ואם מגעיל בצבת יגלגל הכלי דאל"כ במקום הצבת לא סליק ליה דיקולי דמיא · כתב בתשובת ת"ס שרגילות הוא כשמכניסים כלי אחד נחים המים מרתיחת' לכך צריך להמתין אחר כל כלי וכלי עד שישובו המים ויעלו רתיח' · כתב רמ"א שהכהן של סכיני' אין לה תקנה בהגעלה ואסור להכניס בה הסכין בפסח עוד כתב קערות גדולות שלא יוכל להכניסן תוך כלי ראשון יתן עליהן אבן מלובן ויערה עליהן

שהמים

חדושי הגהות

ב דברים אלו ככתבם וכלשונם כבר אמורים לעיל בסימן זה בשם א"ח: ג עיין במג"א שתמה על הרמ"א בש"ע ותמיה זו נזכרת ג"כ בהגהת הד"מ הנדפס בפ"ע ולענ"ד אין כאן תמיה דמדבריהם נראה בעליל שהם הבינו שהד"מ הוסיף דקודם שעה ששית צריך ג"כ הגעלה במים רותחין ולכן תמהו עליו דודאי גם הרב"י מודה לזה (והמעיין היטב בהגה"ת

(ו) שהמים כולן נאסרים ונבלעין בכלים הנגעלים בתוכם אם משהה אותם בתוכם עד שתגמור פליטתן אבל קודם שעה חמישית אע"פ שאותן המים חוזרין ונבלעין בתוכם אין לחוש שהוא שעת היתירו ודמי לנותן טעם בר נותן טעם :

תנג **אלו** דברים שיוצאים בהן ידי חובת מצה בחטין ובשעורים (א) ובכוסמין ובשבולת שועל ושיפון אבל לא באורז ושאר מינים וגם אינן באין לידי חימוץ ומותר לעשות מהן תבשיל וכן בכל מיני קטניות ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות בתבשיל לפי שמיני חטין מתערבין בהן וחומרא יתירה היא זו ולא נהגו כן ואם עירב אורז עם אחד מאלו המינים ועשה מהן עיסה אם יש בה

ב"ח

פי שהיורה לא קבל טעם חמץ אלא מן המים שקבלו טעם מהכלים הנגעלים צריך לחזור ולהגעילה ולא קשה דא"כ הכלי' הנגעלים בתוכו דאי אפשר שלא יחזרו ויבלעו מן הפליטה שלהן היאך נכשרין דשאני התם כיון שלא קבלו טעם ממקום אחר אלא מפליט' עצמם ולא אפשר שלא יחזרו להבלע בכלי ואין לו שום תקנה לעשות בו ה"ל כמו דיעב' ומות' וכיוצא בזה כתב מהר"א מזרחי בבאוריו לסמ"ג ועוד הארכתי בתשוב' בס"ד ולפי טעם זה נראה דאף במגעיל קודם שעה ה' ואף ביורה שאינו ב"י צריך להגעיל תחלה היורה שמגעילין ודלא כהרא"ש וכן נוהגין ואל תטוש וגו' ואף במאי דמיקל הרא"ש דקודם זמן איסורו יכול להגעיל אפילו כלים ב"י אפילו אין במים ס' משום דהוה נ"ט בר נ"ט להיתירא נראה דיש להחמיר בדבר דיעבד מע"ל כדעת ראב"י דכיון דכתב הסמ"ק בהך דדגי' שעלו בקער' דאסור לכתחלה לבשלם בכלי של בשר כדי לאכלם בחלב ודכוות' גבי חמץ אף על פי שכבר קבלו הכלים טעם חמץ מ"מ אח"כ אסור לכתחלה להגעילם ב"י כשאין במים ס' על סמך דה"ל נ"ט כיון דאפשר דישהה עד שיפגום טעמו ואינו דומה לדגים שכבר עלו בקערה של בשר דמותר לאכלן בכותח לכתחלה דהתם אי אפשר בשום תיקון אא"כ מיהו אי איכא ס' במים כנגד הכלים לאור' יראה דמותר להגעיל אפילו ב"י דנרא' דאף ראבי"ה מודה בהא אבל יש לחוש לסברת הרשב"א דמחמיר וכתב דאין להגעיל הרבה כלים ב"י אפילו בזה אחר זה דכיון שאין ס' במים כנגד כל הכלים האיסור חוזר וניעור ואפילו קודם שעה ה' אסור לכתחלה כדפרי' דכיון דאין להתיר אלא מטעם נ"ט בר נ"ט אין לסמוך על זה כיון דאפשר בתקון לשהו' עד שלא יהא ב"י : פסק אין להגעיל לכתחלה כלים הרבה אפילו בזה אחר זה אם הם ב"י אפילו קודם שעה ה' אם אין במים ס' כנגד כל הכלים שהן ב"י והיורה שמגעילין בה הכלים אפילו אינו ב"י צריך להגעילה לכתחלה קודם שמגעילין בה וגם לאחר שהגעילו בה הכלים צריך לחזור ולהגעיל היורה להכשירו להשתמש בה ואין לה היתר כלל בלי הגעלה תחלה וסוף ובתחלה אין צריך לעשות גדפנא ובסוף צריך לעשות גדפנא וכבר נהגו באבן מלובן או בלפיד אש ע"כ הפסק :

תנג אלו דברים וכו' משנה פ' כל שעה ור' יוחנן בן נורי פליג ואמר דאורז נמי מין דגן הוא ואמר בפרק ע"פ דלית דחש להא דריב"נ וכיון דלית הילכת' כוותיה באורז ודוחן כ"ש שאר מינים דמודה בהו ריב"נ וכ"כ הרמב"ם ריש פ"ה ופ"ו דשאר מינים נמי לא וכמ"ש רבינו : **ומ"ש** ויש אוסרין לאכול אורז וכו' כ"כ הסמ"ק אבל לא מטעם שכ' רבינו לפי שמיני חטין מתערבין בהן אלא כיון שראוי לעשות ממנו עיסה אתי לאחלופי בשאר מיני עיסות דגן לאותן שאינן בני תורה והאריך בזה וכ"כ במרדכי פ' כ"ש וכך נהגו ואף החרדל דליכא מאן דפליג אהא דתנן אין נותנין קמח לתוך החרוסת או לתוך החרדל דאלמא דהחרדל בעינו שרי נמי נהגו לאוסרו דה"ל נמי קטנית מיהו בנתערב' בתבשיל בפסח שרי וכן

ב"י

נהגו העולם להמתין מלהגעיל בע"פ עד שלא יהו בני יומן משום שרגילין להגעיל כלים של בשר ושל חלב יחד עכ"ל וכתב עוד הגהות מיי' התיר הר"מ להגעיל כלים של חמץ וכלי עו"ג יחד היכא ששניהם אינם בני יומן ששניהם נותנין טעם לפגם ואפי' מגעיל כלי עו"ג תחלה עכ"ל. ונראה דאם הוא קודם זמן איסורו אע"פ שכלי חמץ הוא בן יומו לית לן בה. ודע שהתוספות והרא"ש שמתירין להגעיל כלים שאינן בני יומן אחר זמן האיסור משום דאע"ג דבלעי מהדדי לית לן בה כיון שנפגם הטעם לטעמייהו אזלי דסברי דנ"ט לפגם מותר בפסח אבל הרשב"א סובר דאסור כמ"ש בסימן תמ"ז לפיכך כתב בתשובה דלעולם אין מגעילין בתוך הפסח שום כלי מחמת חמץ ואפילו שאינו בן יומו וכבר כתבתי בסימן הנזכר דאין לחוש לסברא זו דכמה רבוותא פליגי עלה : **כתב** הרשב"א בתשובה לענין מה שאמרתי דכלי בן יומו אם יש במי' ס' כנג' גוף הכלי הנגעל מותר להגעילו י"ל שאין מגעילין ב' כלים בני יומן ביחד לפי שחזרו שניהם ככלי א' שאין במים כדי לבטל את שניהם אבל להגעיל כלים בני יומן זה אחר זה בזה נחלקו גדולי הדורות יש מהם שירא' מדבריהם שהוא מותר לפי שהראשון כבר נתבטל וכשמגעיל בו השני א"א חוזר וניעור אדרבה הוא מצטרף לבטל השני הבא אחריו וכדתנן בפ"ב דערלה הערלה מעלה את הכלאים וכו' וכ"כ הראב"ד ז"ל אבל מרבותינו לא הודו לו ואמרו דראשון ראשון בטל לאו דוקא ולעולם טעמו לא בטיל ואפילו אין במינו שכל שנפל לבסוף איסור המצטרף לראשון והיה טעמו נרגש במקומו דמין ושאינו מינו אף מין במינו חוזר ומצטרף ומה ששנינו (ערלה פ"ב) בערלה וכלאי הכרם שמעלין זה את זה היינו שיעורן במאתים וכן בתרומה שיעורו בק' וכשנפלה כאן סאה אחרת עדיין אין כאן נ"ט הא אם חזר ונפל שם כ"כ מן האיסור עד כדי שיחזור לנ"ט היינו ס"ה אף הם חוזרין וניעורים ויש לו ראייה בגמרא דבני מערבא דגרסינן התם גריסין של תרומה שנתבשלו עם עדשים חולין ואין בהם נ"ט ריבה עליהם גריסין מחולין מין מעורב מינו לאסור פי' בתמיה לא תהא גדולה מיין נסך וכו' הדא אמרה ריבה עליהם גריסין תרומה אסור אלמא לא אמרינן ראשון ראשון בטל ולפיכך אין מגעילין ב' כלים בני יומן אפי' זה אחר זה דאיסור חוזר וניעור (ז). כתב המרדכי בפרק כל שעה השיב רב האי על אודות היורה הגדולה שמגעילין בה כלים שאין צריך להגעילה אחר שהגעיל בה הכלים וכן הורה רש"י ובסה"ת כתב שיש להגעילה אחר שהגעיל בה את הכלים עכ"ל. וכ"כ ר"י שחוזר ומגעיל כבתחלה כדי להכשירה שיוכל להשתמש בה בפסח. וכ"ל שלפי מ"ש רבינו בסמוך בשם הרא"ש היינו דווקא כשהכלים שהוגעלו בתוכה היו בני יומן ולא היה במים ס' כנגדן וההגעלה היתה אחר ארבע שעות שהוא זמן איסור חמץ הא לאו הכי אם היורה היתה מוכשרת קודם שיגעילו בה א"צ לחזור ולהגעיל אותה וז"ל שבלי הלקט כתב ה"ר ישעיה הנכון בעיני שאע"פ שהיורה אסור מותר להגעיל לתוכה כלים אך אם ינקה אותה יפה שלא תהא מלוכלכת זוהמא ואותו הגיעול שהיא פולטת הוא מתבטל במים עד שהם מותרים בשתייה וכיון שבטל הגיעול במים אין בו כח לאסור הכלים הלכך אם הוגעלה היורה תחלה אינה צריכה הגעלה פעם שנייה:

כתב עוד המרדכי שם בשם הרוקח לא יניח אדם כלים הרבה לתוך סל ויגעיל בבת אחת ואע"ג דאמרינן פרק חומר בקדש (כב.) גבי טבילה סל שמלאו כלים ומטבילן טהורים ופ"ו דמקואות אומר סלים שמלאן כלים ומטבילן טהורים דווקא לגבי טבילה ולא לגבי רתיחה עכ"ל : **כתב** עוד המרדכי שם קערות גדולות או לוח שנושאין עליו מולייתא' של בשר או של גבינה צריך ללבן אבנים באש ויניח על הדף ויערה עליהן או בקערה גדולה שאין יכול להכניסה בכלי יעשה להם כן כי לפעמים נשפך מן המולייתא רותחת על דף ע"כ צריך כלי ראשון עכ"ל (ה) : **מצאתי** כתוב בשם ספר אגודה בשעת הגעלה לא יגעילם בצבת דבמקום לקיחת הצבת לא סליק דיקולא דמיא (ו) : **כתב** הרשב"א בתשובה (סימן תק"ג) שהרמב"ן היה אומר שאין מגעילין אלא במים ולא בשאר משקין והוא ז"ל חולק עליו וסברת הרמב"ן כתב הר"ן בס"פ כל הבשר וכתב בא"ח שכל זה לכתחלה אבל בדיעבד מותר והמים המעורבי' באפר שקורין לישיא' נראה שדינן כשאר משקין וכתב עוד שדעת הר"ש בפרק דם חטאת כדעת הרשב"א (ז) : וכתב עוד בא"ח חמי טבריא דינן כרותחין לענין בליעה אבל אין מגעילין בתוכן אפילו דברים שדינן בכלי שני לפי שאינן תולדות האור וכבר אז"ל כבולעו כך פולטו מה בולעו ע"י תולדות האור אף פולטו כן ואם נאסרו ע"י חמי טבריא אפשר להכשירן על ידן או על ידי חמי האור (ח) :

תנג אלו דברים שיוצאין בהם ידי חובת מצה בחיטים ובשעורים וכו' משנה בפרק כל שעה (לה.) ובגמרא הני אין אורז ודוחן לא מנא ה"מ אמר ר"ל וכן תנא דבי רבי ישמעאל אמר קרא לא תאכל עליו המן שבעת ימים תאכל עליו מצות דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהם ידי חובתו במצה יצאו אלו שאינם באים לידי חימוץ אלא לידי סרחון ופירש"י אורז ודוחן אין עושין חמץ ואם מחמיצין אותם מסריחין ואיתא תו בגמרא מתניתין דלא כר"י בן נורי דאמר אורז מין דגן וחייבין על חימוצו כרת ובפ' ערבי פסחים (קיד.) תנן הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין ובגמרא (שם:) מאי שני תבשילין אמר רב הונא סילקא וארוזא אמר רב אשי ש"מ מדרב הונא לית דחייש להא דר"י בן נורי דאמר אורז מין דגן הוא וחייבין על חימוצו כרת ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח. ופירש"י ש"מ מדקאמר רב הונא דמבשלין אורז בפסח ולא חייש לחימוץ לית דחש להא דר"י בן נורי : **וי"ש** אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות וכו' וחומרא יתירה היא זו גם ר"י כתב אותם שנהגו שלא לאכול אורז ומיני קטניות מבושל בפסח מנהג שטות הוא זולתי אם הם עושין להחמיר על עצמם ולא ידעתי למה עכ"ל. ובהג"מ פ"ה כ' בשם סמ"ק על הקטניות כגון פולים ועדשים יש נוהגים איסור לאכלם בפסח וכן הר' שמואל מאיברא אבל ה"ר יחיאל ושאר גדולים היו נוהגין בהם היתר וקשה מאד הדבר להתיר כיון שאחרים נהגו בהן איסור ונראה שלא נהגו בו איסור משום חימוץ דלא טעו אינשי בזה דתינוקות של בית רבן יודעין אותו דבפי' אמרינן בגמרא דאינו בא לידי חימוץ אלא ה' מינים בלבד אלא אסורות משום דדגן מעשה קדירה וקטניות מעשה קדירה גזירה הא אטו הא וגם יש מקומות שעושין פת מקטנית ואתי לאיחלופי בדייסא שהוא מעשה קדירה אבל מיני ירקות דלא דמי לדגן כלל לא אתי לאיחלופי וגם פעמים תבואה מעורבת בהם וא"א לבררו יפה והחרדל כמו כן יש לאוסרו בפסח משום דהוא מידי דמידגן אע"ג דבימיהם היה מותר מ"מ עתה יש להחמיר בדורות הללו שאינם בקיאים כ"כ באיסור והיתר כדורות הראשונים כדפי' רב סעדיה גאון עכ"ל. וגם המרדכי כתב בפרק כל שעה כ"ז בשם סמ"ק ולית דחש לדברים הללו זולתי האשכנזים (ג) :

ואם עירב אורז עם אחד מאלו המינים ועשה מהם עיסה וכו' משנה בפ"ו דחלה (מ"ו) והובאה בפרק כל הזבחים שנתערבו (מה.) וכתבה הרמב"ם בפ"ו וכתב הראב"ד ז"ל והוא שיש שם דגן כדי שיאכל כזית בכדי אכילת פרס ויאכלנו וכתב ה"ה אבל מדברי הרמב"ן נראה שאפי' אין שם כזית בכדי אכילת פרס יוצא בה לפי שמדין גרירה הוא שהחטין גוררין את האורז וזהו שהזכירו חטין ואורז בדווקא וכן מבואר בירושלמי וגם רבינו בפ"ו מהלכות בכורים כתב משנתינו בדין החלה

בקמח

דרכי משה

(ד) ועבי"ד סימן צ"ט : (ה) וכ"ה בהג"מ פ"ה ובאגור ויעביר האבן על כל הכלי עד שהמים יעברו כל הכלי וכ"ה באו"ה כלל נ"ח ובמהרי"ל דעירוי בלא אבן לא מהני וכתב מהרי"ו ולא מהני קליפה אם קלף השלחן או כדומה לזה בכלי אומנות וכתב מהרי"ל דשולחנות וכדומה סגי להו בעירוי דהא אין משתמשין בהן אלא בעירוי ויזהר שהעירוי יהא מכלי ראשון דהיינו שבישלו המים באותו כלי וכן אם שאב מים מן היורה ובשלו המים בעוד זו הכלי בתוכו ויזהר שלא יעמוד מרחוק ויערה ע"י זריקה שיפסיק הקילוח מן הכלי בשעת העירוי שזה לא מחשיב כלי ראשון ויגגב השולחנות קודם שיגעילם שלא יהא עליהם לחלוחית וימנעו המים מלהרתיח ושם דמגדלים של עץ אין טוב להגעילם דיש בה סדקים אלא יניח דפין אחרים על דפין הישנים ולקמן משמע דסגי להו בהגעלה : (ו) ובאגור ואם נטלן בצבת ירחיב הצבת כדי שיסבבו המים כל הכלי : (ז) וכ"כ בסמ"ג הל' חמץ : (ח) וכתב הר"ן פרק כל הבשר דף תשכ"ג ע"ב דאם הגעיל במים הרבה כלים עד שמרוב פליטה נשתנו צורת המים ונעשו כציר אסור ושוב אין להגעיל באותן מים עכ"ל : תנג (א) ובמהרי"ל דמצוה מן המובחר בחיטים וכן המנהג : (ב) ואנו בני האשכנזים נהגו להחמיר וכתב בת"ה סימן קי"ג ואפ"ה מותר לשהות מיני קטניות דמידגן בביתו אע"פ שנפל עליהם

דרישה

עליהן רותחין מכלי ראשון והוא בכלי ראשון וכן כל כיוצא בזה ויעביר האבן על כל הכלי שאז מגעיל כולו : וב"ה

פרישה

(ו) **שהמים** כולן נאסרו כו' וי"ל דאם מערה המים מהיורה בעודן ברותחתן שלא חזרו ובלעו דאל"כ הא חזר הכלי ובלע מהמים וק"ל וכ"כ מהרי"ל דף ז' להסיר המים שמגעילין בתוכו בעודן רותחין ואז א"צ להגעיל הכלי מהמים שוב מצאתי במהרש"ל ד' קע"א ע"א ס"פ גיד הנשה שכתב וז"ל דלר' אפרים דס"ל דאין המתיכה עצמה נעשית נבילה אלא בבשר בחלב ה"כ ניחא כי לא נעשית כולה נבילה ומעט מהאיסור הנפלט מן היורה חוזר ונבלע בתוכו ומגעילו שניה ואז אותו מעט בטל בס' במים עכ"ל וידוע שהרא"ש ס"ל כוותיה דר' אפרים וגם רבינו כמ"ש כמה פעמים בי"ד ואין כאן משום דאין מבטלין איסור לכתחלה בפעם שניה דהא אין נהנה מן האיסור ובזה ניחא נ"כ כאן אע"ג דלא נכשר היורה בהגעלה ראשונה לבד אלא צריכין להגעילה עוד פעם שנית כמ"ש בשם הרא"ש מ"מ כשחוזרין ומגעיל בו כלים וממלאין אותו מים אין תורת איסור על אותן מים מאחר שאין נפלט מהיורה לתוכן אלא מעט איסור שנבלע לתוכן מהגעלה ראשונה ודו"ק :

כמלת

חדושי הגהות

בהג"ה הד"ה ימצא כדברי) אבל לענ"ד כוונת הד"מ דאף קודם זמן האיסור אסור ליתן הכלים במים שנחו מרתיחתן אף שירתיחום אח"כ אלא צריך שימתין עד שירתיחו המים ואח"כ

בה טעם דגן יוצאין בה וחייבת בחלה אע"פ שרובה אורז כתב הר"פ יש נוהגים לברר החטין אח' אח' מאכילת עכבר וי"א שא"צ דהוי מי פירות וכתב הוא שאינו דומה למי פירות שהרוק מחמיץ כדתנן לא ילעוס אדם חטים ויתנן ע"ג מכתו וכו' ואין להקל ע"כ ונראה שאין לחוש לזה כלל דחששא רחוקה היא זו לומר שתחמיץ חטה קשה במעט רוק שבפי העכבר א דאפי' לתיתה שרי בגמ' (פסחים מ·) אלא שהחמירו הגאונים לאוסרה ועוד אפי' אם יש בהן נשוכין אינו אחד מאלף ומתבטלין הן כשיטחן ואין כאן מבטלין איסור לכתחלה (ג) שאינו טוחן כדי לבטלה כתב רב אלפס שצריך לשמור חטין שיוצאים בה ידי מצה משעת קצירה שלא יבא עליהם מים וא"א הרא"ש ז"ל כתב שא"צ אלא משעת טחינה וז"ל נוהגין באשכנז ובצרפת לשומרן משעת טחינה לפי שאז מקריבין אותן אל המים שטוחנין ברחיים של מים וכ"כ בשאלתות לא נפיק ידי חובתיה אלא במצה דמינטרא מחימוץ מן כד נפל מיא עילויה ואי אמטינהו לחטי עו"ג חרש שוטה וקטן לא נפיק ביה ידי חובתיה תשובה לגאון ליקח קמח מן השוק בשעת הדחק מותר ·

בקמח חטין וקמח אורז ומשמע דדוקא באלו וכן עיקר עכ"ל וכ"כ מדברי הרא"ש בהל' חלה ומבואר שם בדבריו דאפילו באין כזית בכדי אכילת פרס אם יש בו טעם דגן יוצא בה ולכן סתם רבי' וכתב מתניתין בלי שום חילוק והרשב"א בפסקי חלה שלו כתב שדברי הראב"ד נ"ל עיקר :

כתב הר"פ יש נוהגין לברר החטין אחד אחד מאכילת עכבר וכו' כ"כ הגה"מ פ"ה בשם סמ"ק וז"ל ובהרבה מקומות נוהגין לברור חטים בפסח מאכילת עכבר ויש רוצים להתיר משום דהוי כמי פירות מיהו קשה דהא תנן (לט:) לא ילעוס אדם חטין ויתן ע"ג מכתו מפני שמחמיצין אלמא לחלוח הפה לא חשיב מי פירות ומסתמא ה"ה אכילת עכבר ואין לחלק להקל בלא ראיה ועוד דהא לאחר כן כשמערבין בו מים אז אכילת העכבר מחמיץ כדפי' לעיל דמי פירות כשמערבין בו מים מחמיצין עכ"ל . ודברי תשובת הרמב"ן בסימן ק"ן כדברי רבינו והיא בתשובת הרשב"א (ד) :

כתב הגהות מיימון בפ"א בשם סמ"ק על הדגן שצמח מלחלוחית הארץ שקורין גירמ"י אומר רבינו יחיאל שזהו חימוץ גמור וכשהוא מעורב בתבואה אחרת צריך לבררו יפה שיהא ס' מאותו שלא צמח ואע"ג דהוי יבש ביבש מ"מ יהיב טעמא בשעת אפייה וגם צריך שתהא האפייה קודם פסח דאי בפסח אפי' כל שהוא אסור ע"כ נכון הוא ליזהר שלא יהיה כלל מאותו גירמ"י בתבואה כי לעולם הוא שם ומתערב בתבואה ורגילות הוא לאפות מצות בפסח עכ"ל :

כתב הרי"ף שצריך לשמור חטים שיוצאין בהן ידי מצה וכו' בס"פ כל שעה כתב ומבעי ליה לאינש לנטורי קימחא דפיסחא מעידן קצירה דאמר קרא ושמרתם את המצות וא"ל רבא להנהו דמהפכי כיפי כי מהפכיתו הפיכו לשם מצוה כלומר הזהרו שלא יבא עליהם מים פי' כיפי עמרים · וכ"כ הרמב"ם בפ"ה וסוגיא דשמעתין בס"פ כל שעה (מ.) הכי איתא אמר רבא מצה ללתות שנאמר ושמרתם את המצות אי לא דבעי לתיתה שימור למאי אימא שימור דלישה לאו שימור הוא דא"ר הונא בציקות של עו"ג אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה מ"ט משום דלא עבד בהו שימור וליעבד להו שימור מאפייה ואילך אלא לאו ש"מ שימור מעיקרא בעינן ממאי דלמא שאני התם דבעידנא דבחית לשימור לא עבד לה שימור אבל היכא דבעידנא דבחית לשימור עביד לה שימור ה"נ דשימו' דלישה (לא) הוי שימור ואפ"ה לא הדר בה רבא דאמר להנהו דמהפכי כיפי וכו' מר בריה דרבינא מנקטא ליה אמיה בארבי : ופירש"י שימור דלישה לאו שימור הוא . אילא עבד ליה שמור מקמי הכי : מאפייה ואילך· משמתקנה לאפייה כגון עריכתה וקיטוף שלה ונתינתה לתנור : וממאי דלמא לעולם שימור דלישה שימור הוא אע"ג דלא איצטריך שימור מקמי הכי והכא מאי טעמא לא נפיק משום דמשעת נתינת מים לקמח הויא צריכה שימור וזו לא נעשה לה שימור מהיא עידנא דבחית לתורת שימור דהיינו מנתינת מים : ואפילו הכי · דלא אשכח רבא סייעתא למילתיה לא הדר ביה ממאי דאמר בעינן שימור קודם לישה : מנקטה ליה אימיה · חטים מתחלת קציר חטים לצורך הפסח ועבדה להו שימור מעיקרא : בארבי · מלא עריבה או עריבות הרבה ומצניעתן לבדם · ולכאורה נראה שדעת הרי"ף והרמב"ם דלעיכובא בעי רבא שימור משעת קצירה ונקטינן כוותיה אלא שהר"ן כתב על דברי הרי"ף ודאי דלמצוה מן המובחר הכי עדיף טפי ומיהו אפשר שאע"פ שלא עשה כן אלא שלקח מן השוק ושמרה לשם מצה יצא ידי חובתו ובגמ' אמרינן דשימור לישה לא הוי שימור כלומ' מקמי לישה הוא דבעי שימור אבל כל שמשמר את החטים קודם לישה יצא ומ"מ משמע שאם לא שמר אלא מלישה ואילך שאינו יוצא י"ח מצה בכך אלא שגאון אחד אמר שהלוקח קמח מן השוק בשעת הדחק מותר דלא מחזקינן איסורא ויצא ידי חובתו בה אבל לכתחלה בעי שימור משמע דסבירא ליה דכי אמרינן בגמרא דשימור דלישה לא הוי שימור היינו לכתחלה עכ"ל:

והרא"ש כתב וז"ל ואפ"ה לא הדר ביה רבא דאמר להו רבא להנהו דמהפכי כיפי וכו' כלומר אפילו שנדחו דברי רבא דהוה בעי למימר דשימור דלישה לאו שימור הוא אפ"ה לא הדר ביה ומחמיר על עצמו היה משעת קצירה לשמור מצה של מצוה וכן משמע דחומרא בעלמא הוא מדקאמר מר בריה דרבינא מנקטא ליה אמיה בארבי משמע דאיהו לבד היה מחמיר וכל שאר החכמים לא נהגו כן · וכן מדקאמר רב הונא בציקות של עו"ג וכו' ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה משום דלא עביד ליה שימור משעת לישה משמע הא אם לקח קמח מן העו"ג ולש אותו א"צ לאכול כזית מצה באחרונה ונהגו באשכנז ובצרפת לשמרן משעת טחינה לפי שאז מקריבין אותו אל המים שטוחנין בריחיי' של מים עכ"ל · ודברי השאלתות כתבם הרא"ש שם ומשמע לרבינו דמדכתב ואי אמטינהו לחיטי עו"ג חס"ו דבהולכה לטחון מיירי וא"כ מ"ש מצה דמינטרא מחמץ מן כד נפל מיא עילויה היינו לומר שמשעה שהוא קרוב ליפול עליו מים דהיינו משעת טחינה ואילך הוא דבעי שימור ולא קודם לכן אבל רבינו ירוחם כתב בשם השאלתות שאין יוצא י"ח מצה אלא שמשמרה מחימוץ משעה שנפלו עליו מים מקצירה והא דבעי' שימור דוקא במצה דמצוה אבל שאר מצה שאדם אוכל בפסח לא בעי שימור לשם מצה כלל

וכן

וכן פסק בת"ה סימן קי"ג : **כתב** הר"פ וכו' כ"כ בסימן רי"ט ומ"ש ואין להקל כלומר אעפ"י שיש לדחות דלא ילעום אדם תנן דדוקא רוק של אדם מחמיץ אבל לא שאר רוקין דאין להקל אלא חיישינן דילמ' ה"ה שאר רוקין ורבינו השיג עליו ואמר דאף לפי סברתו דוקא רוק מרובה אבל רחוק הוא לומר שתחמיץ חטה קשה במעט רוק וכו' ואין הסגתו השגה דהלא כתב דאין להקל ולחלק בין רוק אדם לשאר רוקין וה"ה דאין להקל גם בזה ומ"ש ועוד דמתבטל הוא בטחינה' נראה דהסמ"ק נמשך לשטתו שכתב לשם גבי תבואה שצמח שקורין גירמ"ר שאינן בטלים דקמח בקמח אינו מתערב יפה כמו לח בלח וה"ל תערובו' יבש ביבש ונותן טעם בפסח עצמו גם נ"ל דהסמ"ק ס"ל דטחינה ה"ל מבטל איסור לכתחלה אעפ"י שאינו טוחן כדי לבטלן וכדעת מהר"ם שכתובה בתשובת הרשב"א סי' תתל"א והיא ג"כ דעת הר"ן בפ' כ"ש בההיא ארבא דטבעה בחישתא וכ"כ ג"כ בתשובתו סימן כ"ז כ"ט ולענין הלכה נקטינן כהרשב"א בתשוב' סי' תפ"ח דאין בנשיכת העכברים משום חימוץ ואפילו היה בו משום חימוץ אין בו אלא מעט בתוך הרבה ואי אפשר לבא בו לידי איסור דאורייתא דה"ל לכל היותר ספק בדרבנן ע"כ ומשמע דס"ל ג"כ דזה לא מקרי מבטל איסור לכתחלה ובמרדכי הארוך כתב בשם ראבי"ה בדין חטין שנפל עליו דלף דאין כאן משום מבטלין איסור לכתחלה דאכתי לא חל הפסח ומהר"י בת"ה סי' קי"ד כתב דקמח בקמח מתערב יפה כמו לח בלח וכמ"ש הסמ"ג במצות לא תאכל חלב והברירה מוכחת ג"כ שלא נתכוין לבטל גם מדברי הר"ס שבתשובת הרשב"א נראה מבואר דקמח בקמח מתערב יפה כמו לח בלח ולכן המנהג שבוררים החטים בעיונא בעלמא שאין שם יותר מס' הוא מועיל בין לגבי חטין הנשוכין בין לחטין שצמחו וכמ"ש מהרא"י · האריכתי בזה לפי שכתב בעל הלבוש בדגן שצמח שצריך לאפות קודם פסח ונמשך אחר הסמ"ק שהביא בית יוסף כאן בלי חולק ונעלם ממנו שהסמ"ג חולק על זה ושכך הלכה גם לא שם לבו מה שכתב הוא עצמו בסי' תמ"ז דקמח בקמח הוי כמו לח בלח וכמו שכתב לשם ב"י ופסקיו שפסק לשם ופסק בכאן הם סותרי' זה את זה · וכל זה לפי הלכה אבל למעשה כל בעל נפש יחמיר על עצמו ובפרט בדגן שצמח שהוא חמץ גמור ואוסר בפסח בשעת אפיה כמ"ש הסמ"ק ואעפ"י שהסמ"ג הביא ראייה ממנחות שנקמצו ונתערבו בטלות ברוב לדברי חכמים שאומרים מין במינו בטל ברוב אלמא דקמח בקמח מתערב יפה יש לדחו' דשאני הת' דמתו' שמנן מתרככין ונותנים טעם זה בזה א"כ כשיאפו אותן יתנו טעם זה בזה ודייקינן להו השתא דליבטלו כמו לבסוף כשיהיו נאפין וממילא בחמץ צריך נמי לדונן קודם פסח כמו בסוף בפסח עצמו כשיהיו נאפין ואז איסורו במשהו וכן נראה דעת התוס' בפ' הערל דף פ"ב דקמח בקמח לא הוי מתערב ומשם למד הסמ"ק להורו' כן דלא כסמ"ג וע' במ"ש בסי' תמ"ז בדין זה וקמח שבשק שבאו העכברים ונשכו את השק ואכלו הקמח כך דינו אם הוא קודם פסח צריך לנהל הקמח ואם ישאר על הנפה כמו פירורי עיסה יבישה זורקו והקמח מותר להשהותו עד לאחר הפסח ואם נמצא כך בפסח הכל אסו' בהנאה דמה שנעשה קצת עיסה ברוק שבפי העכבר ונתייבש מיפרד ונתערב ואין מועיל לו ניהול · ואם השק מונח במקומו שלא נענע ולא נתערב הקמח אז יאחז בידו מקום הנשוך ויקשר שם השק תחת הנשיכה עם קצת קמח ויבער כל הקמח שבשק ויכלו אותו ומותר להשהותו ואפ"ה אסור לאכלו בפסח · וכל זה דוקא כשנראה שאכלה העכבר קצת מן הקמח אבל אם נשכה רק השק ואיכא ספק שמא לא אכלה כלום אפילו אם נמצא בפסח מותר להשהותו ואסור לאכלו אפילו אם נמצא כך קודם פסח דדילמא איכא חמץ ונתייבש ומיפרד וא"צ ניהול כיון דליכא דרך דחמץ והתשובה בארתי כל זה :

כתב רב אלפס וכו' בפ' כל שעה וכ"כ הרמב"ם והסמ"ג והרוקח והכלבו וס"ל דהיינו דוקא במצה דמצוה מדקאמר בגמ' (ד' מ) הפיכו לשם מצוה וכ"כ הרי"ף וכתב עוד בע"פ היכא דלית ליה כולה סעודת' ממצה דמינטרא אלא כזית בלחוד דמנטר הוא דאית ליה אכיל ברישא וכו' הורה ז"ל שהשמור אינו מעכב כי אם במצה שיוצאין בה וכן פי' ה' המגיד לדעת האלפסי ומ"ש והרא"ש כתב שאין צריך אלא משעת טחינה וכו' קשיא לי הלא משמע דס"ל להרא"ש דלהלכה שימור דלישה הוי שימור ואם לקח קמח מן עו"ג ולש אותו יוצא ידי חובתו אלא שנהגו משעת טחינה ואפשר דכיון דכתב הרא"ש על מנהג דאשכנז וצרפת וכ"כ בשאלתות וכו' דמדכתב מן כד נפל מיא עלויה היינו בשעת טחינה שמקרבין אותו אל המים משמע ליה לרבינו דכך היא הלכה להרא"ש ושימור דלישה לא הוי שימור וכ"כ הר"ן מביאו ב"י אבל מדברי ה"ר ירוחם נראה שלא היתה נוסחאתו בפסקי הרא"ש וכ"כ השאלתות על מנהג אשכנז וצרפת אלא על דברי האלפס כתב ובשאלתות כתב וכו' כמו שהוא בספרי הרא"ש שבידינו והיה מפרש דברי השאלתות דבעינן שימור משעת קצירה כהאלפסי גם מפרש לדעת הרא"ש דלא בעינן אלא שימור מלישה ואילך אלא שנהגו משעת טחינה

ועוד

דרכי משה

עליהם מים משום דבהא לא גזרינן משום שאר מיני דגן וכן מותר להדליק באותן שמנים הנעשים ממיני קטניות ואם נמצא גרגיר של קטניות בקדירה או בתבשיל לא מחמרינן כלל לאסור התבשיל דאיסור משהו אינו אלא בה' מיני דגן עכ"ל ומהרי"ל כתב על המדליק בשמן שנעשה ממיני קטניות צריך ליזהר שלא לתלות במקום שנוטף על השולחן וגם אם מדליק באותו נר שהדליק בו נרות חמין צריך ליזהר שלא יטיף ממנו על השולחן כי הכלי הוא חמץ אע"פ שניקר אותו מבחוץ מ"מ מבפנים עדיין יש בו חמץ והוי כלי ראשון ולכן צריך ליזהר שלא לתלותו במקום שנוטף על השולחן עכ"ל ואין המנהג כדבריו אלא תולין אותו על השולחן כבשאר ימות השנה ואין לחוש שמא יטיף על האוכל דאף אם נוטף אין לאסרו חדא דמיני קטניות אינן חמץ כלל ואינם אסורים אלא משום מנהג ובכה"ג ליכא למיחש וכ"ה בתשובות סימן כ"ה ואין לאסור מכח חששא שעשו חמץ באותן כלים שעושין בהן השמן דהא כתבתי לעיל סימן תמ"ז דאין לאסור מכח חששא זו משמע כ"ש בכלים שעושין בהן השמן שאף אם היה בהן חמץ מ"מ לא היה אלא צונן ואין להחמיר בזה כמו שכתבתי לעיל סימן תמ"ז ותנ"א ועוד דאפילו באיסור גמור לא מיחשב כה"ג כלי ראשון כמו שיתבאר בי"ד סימן ק"ה אי"ה וכתב מהרי"ל דמותר לאכול זרע אקליי"ה לרפואה דלא הוי מין קטניות ונ"ל דה"ה הזרע הנקרא בל"א אני"ס דאין זה מין קטניות וכן משמע לעיל סימן ר"ד דאניס"ה ואליינ"ר אינם מין קטניות : (ג) והר"ן כתב בתשובות על חיטים מבוקעות שהיו בתוך חיטים שאינן מבוקעות דאסור לטוחנן דהוי כמבטל איסור לכתחלה ומותר למכרן לעו"ג דלא חיישינן שמא יחזור וימכרם לישראל הואיל ואיסורן ניכר ונתפרסם בעירכם עכ"ל : (ד) וכ"כ בת"ה סימן קי"ד :

במהרי"ו

חדושי הגהות

ואח"כ יתן הכלים לתוכם ולזה ודאי אין הב"י מודה שהרי להדי' כתב בשם הכלבו אם אינם רותחים כשמכנים שם הכלי ומשה' אותו עד שירתיחו אין בכך כלום כיון שהוא קודם זמן האיסור ע"כ וכ"כ בש"ע שלא יצטרך ליזהר שלא יכנים הכלים עד שירתיחו המים ע"כ כנלענ"ד ועיין בלבוש בסימן זה סק"ג ותמצא יותר כי דברי נכונים :

תנג א אע"ג דאין ללמוד היתר לכאן מלתיתה דשאני בלתיתה כיון דעסיק ביה אבל הכא מינח נייחא כמו שמחלק רבינו עצמו בסימן תס"ז מ"מ אפשר דהואיל ואין כאן אלא מעט רוק שבפי העכבר אע"ג דמינח נייחי נ"ל לרבינו דלא גרע מלתיתה דעסיק ביה (מהרל"ח) :

הן

מותר ויוצאין בו דלא מחזקינן איסור אבל לכתחלה בעי שימור : לתיתה אע"ג דבגמרא שרי ליה בחיטי הגאונים אסרוה וכן שדרו ממתיבתא שאין אנו בקיאין בלתיתה הלכך אין לנו ללתות כלל לא בחטין וכ"ש בשעורים :

תנד **עושין** מצה מסולת נקיה ואפי' היא יפה (א) כמצות שלמה או מפת (ב) הדראה ופירש"י אפילו כולה (ג) סובין אבל הרמב"ם ז"ל אסר כולה סובין שכתב אין יוצאין לא בפת סובין ולא בפת מורסן אבל לש הוא העיסה בסובין שבה ובמורסנן ויוצא בה וכ"ד רב אלפס : (ד) עיסת כלבים בזמן שהרועים אוכלין הימנה יוצאין בה ואם לאו אין יוצאין בה : עיסה שבלילתה רכה וחלוטה ברותחין לא מקרי לחם לברך עליה המוציא ואי אפייה בתר הכי בתנור מקרי לחם לענין המוציא וחלה ויוצאין בה ידי מצה ואם בלילתה עבה וחלוטה ואפוייה הוי לחם לענין חלה והמוציא אבל (ה) אין יוצאין בו בפסח ולרב האי יוצאין בו בפסח וכל זה לדין הגמ' אבל הגאונים אסרו כל הליטה : (ו) מצה גזולה אין יוצאין בה : בציקות של עו"ג שניכר בהם שלא החמיצו שאין בהן סידוק ולא הכסיפו פניהם מותר לאוכלם ובלבד שיאכל כזית ממצה

וכן משמע מסיפא דבציקות של עו"ג שכתב רבינו בסימן שאח"ז וכ"כ הר"ן וה"ה ז"ל ואפי' דייק לשון רבינו שכתב בשם רי"ף שצריך לשמור החטים שיוצאין בהם ידי מצה : **לתיתא** אע"ג דבגמרא שרי לה בחיטי כלומר אבל לא בשערי לפי שממהרין להחמיץ יותר מהחטים הגאונים אסרוה וכן שדרו ממתיבתא וכו' פירוש הגאונים אסרוה דהא שדרו ממתיבתא שאין אנו בקיאים בלתיתה והא דשדרו ממתיבתא כתבוהו הרי"ף והרא"ש בפרק כל שעה והרמב"ם בפ"ה ופירוש לתיתה שבוללין החטים במים קודם טחינה :

כתב בתה"ד השקים שנותנין בהן קמח כל השנה אם רוצה ליתן בהם קמח בפסח ומכבסין אותם יפה צריכין להתיר קודם הכיבוס כל התפירות שבהם בקצוות או אם הם מטולאים מפני שמה שבתוך הקמטים והתפירות אינו מתכבס ועוד שהדבר ידוע דכשהקמח נוגע במים מיד נתרכך ונילוש ונדבק בבגד וקשה להעביר כולו : וכתב עוד דכשמוליכין השקים שיש בהם קמח מן הריחיים אסור להניחו ע"ג סוס או חמור שאין עליו אוכף או עור עב על גבי הבהמה תחת השק מפני שהקמח מתחמם בגוף הבהמה כשמונח על גבה ותו דרגילות הבהמות להזיע תחת כובד המשא ולא ברירא לן אי זיעת הבהמה מחמצת ואף ע"ג דלפי הסברא דמי לזיעת אדם דאינו מכשיר ואינו מחמץ מ"מ אין להקל במלתא דלא פשיטא עכ"ל : **כתב** האגור בשם מהר"י מולין נוהגים לנקר הריחיים משום דזמנין כבר טחנו בהם תבואה לתותה לסלת והוי חמץ גמור עכ"ל וכן מצאתי בתשובת אשכנזים וכתוב עוד בהם שנוהגין שקמח הראשון שנטחן אחר הניקור שומרין אותו עד לאחר הרגל :

כתב האגור יש רוצים להוכיח מן הירושלמי שצריך לטחון החטים יום או יומים (ה) לפני הלישה ואם טחנו בע"פ יהא אסור ללוש מצה בו ביום לפי שהקמח בשעת הטחינה רותח הוא ומתחמם המים והעיסה נוחה להחמיץ וקרוב הדבר לבא לידי איסור שבלי הלקט : **כתב** הרוקח בסימן רס"ג כל ישראל צריך לילך עם הטוחן לטחון כדאמרינן (חולין ז.) גבי רבי פנחס בן יאיר הוה גברא דהוה דרי חיטי לפסחא אמר חלוק כמי להאי דבמצוה קא עסיק וגם המרדכי כתב בפרק אלו עוברין דאיתא בירושלמי רבי חנינא בן פזי אזיל לגבי טחוניא משמע התם דאפילו האמוראים היו הולכים לבית הריחיים עכ"ל כתב עוד המרדכי שם דאיתא בירושלמי ר' אבהו מפקד לטחוניא דלא למיתן קופייא אילין על אילין דלא ירתחו ויחמצו פי' קופיא שקים ועכשיו שאין נזהרים בכך אפשר שהוא מפני שסוברים דליכא למיחש להכי אלא לדידהו דהוו לתתי אבל לדידן כיון דלתיתה אסורה ליכא למיחש להכי ואפשר שמפני כך לא כתבוהו הפוסקים ומ"מ טוב ליזהר אם אפשר :

תנד עושין מצה מסולת נקיה וכו' בפרק כ"ש (לו :) יכול לא יצא אדם י"ח אלא בפת הדראה ת"ל מצות מצות ריבה ואפילו כמצתו של שלמה ותניא נמי התם (לז .) יוצאין בפת נקייה ובהדראה ופירש"י הדראה שניטל כל הדרה והיינו פת קיבר והרי"ף כתב גם כן פירוש פת הדראה פת סובין וכתב הר"ן עליו ונקראת פת הדראה שניטל כל הדרתו ול"נ דהא אין יוצאין ידי מצה אלא בלחם שחייב בחלה כדתנן במסכת חלה (פ"א) והרא"ש כתב דברי הרמב"ם שכתב בפ"ו אין יוצאין לא בפת סובין ולא בפת מורסן אלא לש הוא את העיסה בסובין ומורסין שבו ויוצא בו וכתב עליהם וכן דעת הרי"ף שכתב פת סובין כלומר שלא הוציא ממנו הסובין דאילו פת סובין לא מקרי לחם ופטור מחלה וכתב ה"ה שכן פי' הרא"ה לדברי הרי"ף והר"ן כתב שהרמב"ן מפרש שהדראה מלשון הכנה והדירה שבתבואה שאמר במסכת פרה (פ"ט) והיא התולעת הנעשית בתבואה והתבואה הנאכלת ממנה נקראת דראה : **עיסת** כלבים בזמן שרועים אוכלים ממנה וכו' משנה בפ"ק דחלה (מ"ד) והובאה בפ"ב די"ט (כא .) ופירש הרמב"ם עיסת הכלבים הוא שלשין אותה במורסנה ודומה לו ומתכוין להאכילה לכלבים או זולתם ממיני החיות ושלא יאכל ממנה שום אדם אינה חייבת בחלה למאמר השם יתברך באכלכם מלחם הארץ : ואין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח. לפי שאין אדם יוצא ידי חובתו אלא בדבר שחייב בחלה כמו שביארנו במה שקדם עכ"ל. נראה מדבריו שאעפ"י שראויה למאכל אדם כיון שלא נתכוין להאכילה לאדם לא מיקריא לחם אבל רבינו שמשון כתב עיסת כלבים מפרש בירושלמי כל שעירב בה מורסן ופעמים שמתערב כל כך דלא חזיא לרועים חייבת בחלה דכי חזיא לחם קרינא ביה ורבינו כתב בטור י"ד סימן ש"ל עיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלים ממנה חייבת ואם לאו פטורה לכאורה משמע אם ראויה לרועים ואם לאו שאינה ראויה לאכילה והרמב"ן פירש ע"פ הירושלמי שאפילו אם היה סולת נקייה אם עשה לשם הכלבים פטורה ומיהו דוקא שניכר בה שהיא לכלבים כגון שאינה ערוכה ועשויה כצורת לחם הא לאו הכי חייבת עכ"ל : **עיסה** שבלילתה רכה וחלוטה ברותחין וכו' בפ"ק כ"ש (לו.) ת"ר לחם עוני פרט לחלוט ואשישה ופירש"י חלוט איסקלדי"ר וחשיבו' הוא וכתב הרא"ש משמע הכא דחלוט הוי לחם אלא דלא הוי לחם עוני וקשה דלקמן אמרינן דחלוט של בעלי בתים פטור מן החלה אלמא לא הוי לחם כלל ויש לומר דהכא מיירי בבלילתו עבה ומיהו קשה מדאמרינן בפרק החולץ (מ.) גבי חלוט אף על גב דחלטיה מעיקרא כיון דהדר אפייה בתנור לחם קרינא ביה ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח וי"ל דהתם מיירי בבלילתו רכה דקודם אפייתו בתנור אפילו לחם לא הוי ואחר אפייתו חשיב לחם וחשיב נמי לחם עוני כיון דבלילתו רכה והכא איירי בבלילתו קשה דלחם הוי לענין חלה ולחם עוני לא הוי ל"ש אפייה בתר דחלטיה ל"ש לא אפייה ורבינו האי פי' האי דחלוט הוא לחם העשוי בשמן כחלות של בעלי בתים הלכך אין יוצאין בו לפי שהוא מצה עשירה וחלוט שחלטו ברותחין יוצאין בו אם חזר ואפאו : **ומ"ש** רבינו אבל הגאונים אסרו כל חליטה כ"כ הרי"ף והרא"ש בס"פ כל שעה וכ"כ הרמב"ם בפ"ה : **מצה** גזולה אין יוצאין בה וכו' כן דקדק הרא"ש מהגמרא פר' כ"ש וכ"כ הרמב"ם דאין אדם יוצא במצה גזולה ובירושלמי גרסי' מצה גזולה אסור לברך עליה א"ר אושיעא על שם שנאמר ובוצע ברך נאץ ה' הדא דתימא בתחילה אבל בסוף דמים הוא דחייב ליה אלמא משמע דאין בו איסור משום בוצע ברך אבל בדיעבד נפיק בה ותו מסיק בירושל' רבי אומר אין עבירה מצוה רבי יוסי אומר אין מצוה עבירה וכו' אפשר דהני אמוראי פליגי ואית להו כיון דלא עשאה כמצותה אינה מצוה ולא יצא ידי חובתו וגם ה"ה כתב שיש אומרים דמצה גזולה יוצאין בה בדיעבד והוא כתב שאין נראה כן מסוף דברי הירושלמי וכתב עוד ה"ה דהיינו דוקא בשגזל מצה אבל גזל חטים או קמח ועשאו פת ודאי יוצא שקנאן בשינוי ודמים לבד הוא חייב לו עכ"ל : **כתב** הגמיי' פ"ו בשם הרוקח שטוב ללמד לומר כל מי שיגיע לידו מצה שלי הרי היא לו במתנה כדאמרינן פרק לולב וערבה (מג :) מלמדין אותן לומר כל מי שיגיע לולבי לידו הרי הוא לו במתנה (א) :

בציקות של עו"ג שניכר בהם בס"פ כ"ש (מ.) אמר רב הונא בציקות של עו"ג אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה ופירש"י בציקו של עו"ג

ועוד נ"ל דרבינו היה גורס כגרסתינו בספרי הרא"ש והיה מפרש דהשאלתות מיירי בהולכה לטחון כדפי' ומדכתב הרא"ש לאחר מנהג אשכנז וצרפת דברי האלפסי ואח"כ במסקנא הביא השאלתות דכתב כמנהג אשכנז וצרפת אלמא דכך היא מסקנת הלכה דמשעת טחינה הוי שימור ולא כמ"ש תחלה דשימור דלישה הוי שימור כדעת התוספות ולפע"ד יראה דהשאלתות דכתבו בסתם משמע דמדבר בין בקצירה ובין בטחינה והיינו דלפי' איכא לישראל חטין בשדהו צריך שימור משעה שנפלו מים מקציר' ואילך וכדא"ל רבא להנהו דמהפכו כיפי וכשאין לו שדה וקונה חטים מן השוק סגי בשימור משעת טחינה וכמ"ש הסמ"ק והיינו בזמן הזה שאין לנו שדות וכמ"ש באגודה בפרק כ"ש וזהו מנהג אשכנז וצרפת וכך הוא משמעות המקרא ושמרתם את המצות כל שימור שיכול לעשות יעשה אם לא אפשר משעת קצירה דקונ' מן השוק ישמור משע' טחינה ואם לא מצא לקנות חטים מן השוק שומרן משעת לישה ולפי זה לא פליגי הגאונים כלל. כתב מהרא"י בת"ה סי' קי"ו דשקים שנותנין בהן קמח כל השנה אסור ליתן בהם קמח אם לא שמתיר כל התפירות והטלאים ואח"כ יכבס ותימה דלפי מ"ש הוא עצמו בסוף וז"ל ותו דנ"ל דהדבר ידוע דכשהקמח נוגע במי' מיד נתרכך ונילוש ונדבק בבגד וקשה להעביר כולו וחמץ במשהו כשיתערב בפסח עכ"ל השתא לפי זה אפילו אין שם תפירה וטלאי נמי קשה להעביר כל הנילוש בשק בנקבי האריגה על כן אין ליתן בהם קמח של פסח והכי נהוג ולא כמ"ש כאן בש"ע ובסי' תנ"א לסיתר :

תנד עושין מצה מסולת נקיה וכו' ומ"ש רבינו וכן דעת רב אלפס בפ' כ"ש כתב וז"ל פת הדרא' פת סובין ע"כ ורש"י כתב פת הדראה שניטל כל הדרה דהיינו פת קיבר עכ"ל והרא"ש פי' דברי הרי"ף כלומר שלא הוצי' ממנו הסובין דאילו פת סובין לא נקרא לחם ופטור מחלה עכ"ל והיינו כהרמב"ם וכ"כ ה' המגיד שכך פירש הרא"ה לדברי הרי"ף אבל הר"ן פי' לדברי הרי"ף כמשמען וכפי' רש"י וכן נראה לפע"ד ומיהו אין דעתם שאין שם אלא סובין דהא וודאי לא הוה לחם אלא דעתם שעירב בהן סובין הרבה עד שהיא ראוי' לאכילת אדם ואית בה ה' רבעים קמח והא דתנן נטל סובין ומורסנן מתוכה וחזר לתוכה פטור מן החלה היינו לומר שאין הסובין מצטרפים לשיעור ה' רבעים אבל כשיש מן הקמח עצמו ה' רבעי' אפי' עירב בהן סובין הרבה חייב בחלה כשראויה לאכילת אדם : **עיסת** כלבים בזמן וכו' פי' בזמן שאין הרועי' אוכלים ממנה היינו שעשאה משעה הראשונה שלא יאכלו הרועים ממש ועיין בי"ד סי' ש"ל : **עיסה** שבלילתה רכה וכו' כ"כ הרא"ש בפ' כ"ש בפי' הברייתא' ומ"ש רבינו דבלילתה עבה וחלוטה ואפוייה הוי לחם כו' דלאו מבואר שמ"ש למימרא דמקמי אפייה לא הוי לחם דוודאי מקמי אפייה נמי הוי לחם אלא נקט אפייה לאשמועינן דאפילו בתר אפייה אינו יוצא ידי חובתו בפסח וצריך עיון בי"ד סי' שכ"ט : **מצה** גזולה אין יוצאין בה פי' אפילו דיעבד כמו שנראה מסוף דברי ירוש' כך היא מסקנת הרא"ש בפ' כ"ש וה' המגיד בפ"ה ואם גזל חטים או קמח ועשאו פת כתב ה"ה לשם דיוצא בה י"ח שקנאן בשינוי ודמים לבד הוא דחייב לו עכ"ל ור"ל דיוצא בדיעבד אבל בתחלה אסור דהא למ"ד בירושלמי במצה גזולה דיוצא בה דדמי' הוא דחייב ליה אפ"ה קאמר דלכתחלה אסור משום בוצע ברך נאץ ה' וה"נ דכוותה וכה"ג כתב הר"ן בפרק לולב הגזול בדין לולב דאע"פ דקנאו בשינוי לא יברך עליו ומדברי רבי' ירוחם ח"ג יראה דאין לברך עליו בתחלה אבל בסוף חייב לברך ולפי זה יראה דהטוחנין ביחד יאמר כל אחד כל מי שיגע לידו קמח שלי הרי הוא שלו במתנה גמורה וכ"כ הרוקח לגבי מצה לאותן שאופין יחד :

בצקות של עו"ג וכו' מימרא דרב הונא בפ' כ"ש והא דכתב הרא"ש דהיכא דאין לו אלא כזית מצה שמורה דיאכל אותו כזית בראשונה לתיאבון כדלקמן בסי' תפ"ב צריך לפרש הך מימרא דרב הונא כשלא היתה מזומנת לפניו כזית שמורה בראשונה דאז יוצא בה כשאכלה באחרונה אבל לכתחלה יאכלנה בראשונה וע"ש : אין

דרכי משה

(ה) במהרי"ו כתב ג' ימים : **תנד** (א) כתב מהרי"ו ראין יוצאים במרור הגזול וכתב עוד מהרי"ו דאין לעשות המצות רחבים הרבה דהוי כאשישה : ואינו

פרישה

סי' **תנד** (א) **כמצות** שלמה כו' ומקרי שפיר לחם עוני דנפקא ממצות ומצות ריבה ואפי' כמצות של שלמה : (ב) **הדראה** פי' פת שניטלה כל הדרה : (ג) **סובין** פי' רש"י קליפת חטה הנושרת מחמת כתישה. מורסין הנשאר בנפה : (ד) **עיסת** כלבים כתב רבינו שמשון מפרש בירושלמי כל שעירב בה מורסן ופעמים שמעורב כ"כ דלא חזיא לאכילה לרועה ובטור י"ד סי' ש"ל כתב רבינו בשם הרמב"ן שפי' ע"פ ירושלמי שאפי' אם היה סולת נקייה אם עשאה לשם כלבים פטורה מחלה ומיהו דוקא שניכר בה שהיא לכלבים כגון שאינה ערוכה ואינה עשויה כצורת לחם הא לא"ה חייבת עכ"ל : (ה) **אין** יוצאין בו בפסח כו' פי' משום דבעינן לחם עוני וליכא : (ו) **מצה** גזולה כו' הטעם משום

ממצה שמורה לשם מצה באחרונה ויש אוסרין לאכול אא"כ לשן העו"ג בפניו ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל :

תנה אין לשין אלא במים שלנו (א) לרש"י לאו דווקא שלנו לילה אחת אלא שעבר עליהם י"ב שעות משנשאבו ולפי'

ע"ג שמכיר בכן שלא החמיצו שאין שם לא קרני חגבים ולא הכסיפו פני' וכתב ה"ר ... ולא נהירא שהרי יש לחוש שמא עירב בה שאור כדרך שהנחתומין עושין לפיכך נראין דברי ר"ח שפירש שלשה העו"ג בפני הישראל במים שלנו וראה שלא עירב בה שאור ואין כונה לבצק של ישראל אלא שלא נעשה בה שימור לשם מצה אבל הרא"ש הסכים לדעת רש"י ומדהשמיטו הרי"ף והרמב"ם הא דבציקות העו"ג משמע שהם מפרשים כדברי ר"ח ולכך לא הוצרכו לכתבם דמלת' דפשיט' הוא:

תנה אין לשין אלא במים שלנו בפ"פ כ"ש (מב.) ופירש"י מפני שבימי ניסן המעיינות חמין שעדיין ימות הגשמים הם כדאמרינן בפרק מי שהיה טמא בימות הגשמים חמה מהלכת בשיפולו של רקיע לפיכך כל העולם צונן ומעיינות חמין הלכך מלינן בלילה ומצטננין וכתב הרא"ש וז"ל פירש"י מפני שבימי ניסן המעיינות חמין שעדיין הוא ימות הגשמים וכו' וחמה מהלך בשיפולי רקיע הלכך ממלא מבערב ומצטנן עד למחר כתב אבי העזרי לפי טעם זה השואבן בבקר ומניח עד הערב שפיר דמי אבל רא"ס היה מפרש הטעם לפי שהחמה מהלכת בלילה תחת הארץ הלכך אין להם תקנה אלא שלא יהו הלילה במחובר ולפ"ז השואבן בתחלת הלילה מותרים מיד ואסור לשואבן אחר תחלת הלילה עכ"ל ומתוך דברים אלו יתבאר לך שמה שכתב רבינו והשואבן בערב עם שקיעת החמה מותרין מיד אינו אלא לדעת רא"ס אבל לדעת רש"י לעולם אין להם היתר עד שיעבור עליהם י"ב שעות כתלוש והסמ"ג כ' וז"ל כתב בה"ג אסור למילש אלא במים דבייתי מאי טעמא כיון דלא בייתי חבילי פירוש חמימי וממחמי ליה לעיסה דאמר רב יהודה אשה לא תלוש אלא במים שלנו ודרש רבא אשה לא תלוש לא בחמה ולא בחמין ולא בחמי חמה ולא במים הגרופים מן המולייר והיכא דעברה ולשה בהני דאמרן אסור למיכל מההוא נהמא דאיבעיא להו עברה ולשה מהו מר זוטרא שרי רב אשי אסר והלכתא כרב אשי עכ"ל . ומשמע מדבריהם דרב אשי דאסר אכולהו קאי אף אמים שלנו ולא כפי' רש"י שפי' עברה ולישה דאחמין דוקא קאי ואומר ה"ר אליעזר ממיץ דדוקא עברה שהזידה ולשה אבל אם שגגה ולשה מותר ולכתחלה לשין בהם היכא דלא אפשר כדאמר בשילהי כל שעה (מב.) דרש רב מתנה בפפוניא אשה לא תלוש אלא במים שלנו למחר אייתי כ"ע חצבייהו לגביה ולא מצינו שהתענו מלאכול ופירש"י הטעם דמים שלנו לפי שהחמה מהלכת בימי ניסן שהוא עדיין מימות הגשמים בשיפולי רקיע ומעיינות רותחים ולפי טעמו השואבן בבקר ומשהן עד הערב מותר ומההיא דפפוניא אין ראיה מעתה אך נראה לי הטעם לפי שהחמה מהלכת בלילה תחת הקרקע כדאמרי חכמי א"ה בפרק מי שהיה טמא (צד:) וא"ר נראים דבריהם הלכך אין להם תקנה אלא שלא יהו בלילה במחובר ולפ"ז הטעם השואבן בתחלת הלילה מותרות מיד ולפ"ז הטעם אסור לאחר שאיבתן לאחר התחלת הלילה עכ"ל ה"ר אליעזר ממיץ והר"י בר נתן פסק בפירושו מפסחים שאסור לאפות קודם עמוד השחר ואם אפו ראוי לאסור האפוי דאימור סוף הלילה גורם הליכון אמנם אין שייך איסור זה אלא לפירש"י ולא לפי' ה"ר אליעזר ממיץ עכ"ל סמ"ג :

והרב הגדול ה"ר אליהו מזרחי ז"ל פירש ולא מצינו שהתענו מלאכול נראה שהוא סובר שדרשת רב מתנה בפפוניא בתוך ימי הפסח היה לאחר שהיה לשין במים שלא לנו וכשאמר להם אנא בדבייתי קא אמינא מסתמא לא היה להן באותו יום ללוש במים שלא לנו שא"ת שבאותו יום לא אכלו מצה אלא פירות וכיוצא בהם למה לא הזכירו זה בתלמוד ללמדנו זה הדין וליכא למימר שהתיר להם המצות האפויות שהיו שוגגין בלישתן דדוקא בעברה ולשה הוא דאסר רב אשי אבל בשגגה לא אבל לא שהתיר להם ללוש לכתחלה במים שלא לנו דמסתמא בשטעו בדבריו וחשבו שלא ללוש אלא במים שלנו בערו כל המצות האפויות שבידם מן הבית קודם שילכו אצלו משום איסור חמץ שאם היה סובר שדרשת רב מתנה בשבת שלפני הפסח היה כדי ללמד להם דיני המצות והלכותיה מאי ולא מצינו שהתענו דקאמר והלא בערב הפסח שהוא יום י"ד כבר אכלו חמץ עד ד' שעות ובערב כבר יכלו ללוש במים שאבו בבקר שכבר עברו עליהם י"ב שעות כדעת רש"י או במים שישאבו בתחלת אותו הלילה עצמו שהן מותרין מיד כדעת ר"א ממיץ ועוד שאינו נופל שם תענית על אותן שלא אכלו בלילה מכיון שכבר אכלו חמץ בי"ד על ד' שעות ביום ומצה ביום ט"ו במים שנשאבו בתחלת ליל ט"ו ועוד האי התענו שעברו מלאכול מצה מבעי ליה ועוד אפי' את"ל שהתיר להם בערב הפסח ללוש לכתחלה במים שלא לנו אכתי אין ללמוד משם

תנה אין לשין אלא במים שלנו מימרא דרב יהודה בפ"פ כ"ש ודרשה רב מתנה בפפוניא למחר אייתו כולי עלמא חצבייהו ואתו לגבי' א"ל אנא דבייתי קאמינא ופי' רש"י שבימי ניסן עדיין ימות הגשמי' והמעיינות חמין מפני שהחמה מהלכת בשיפולו של רקיע לפיכך כל העולם צונן והמעיינות חמין הלכך מלינן בלילה ומצטננין וכתב הסמ"ג דאומר הרא"ס דלכתחלה לשין במים שלא לנו היכא דלא אפשר כדמשמע מההיא דפפוניא שלא מצינו שהתענו מלאכול ופי' רש"י הטעם דמים שלנו לפי שהחמה מהלכת וכו' ולפי טעמו השואבן בבקר ומשהן עד הערב מותר ומההיא דפפוניא אין ראיי' מעתה אך נ"ל הטעם לפי שהחמ' מהלכת בלילה תחת הרקיע הלכך אין להם תקנה אא"כ שלא יהיו בלילה במחובר ולפי זה הטעם השואבן בתחלת הלילה מותרין מיד ולפ"ז הטעם אסור לאחר שאיבתן לאחר התחלת הלילה עכ"ל הרא"ס והר"י בר נתן פסק שאסור לאפות קודם עמוד השחר ואם אפו ראוי לאסור האפוי דאימור סוף הלילה גורם הליכון אמנם אין שייך איסור זה אלא לפי' רש"י ולא לפי' הרא"ס עכ"ל הסמ"ג משמע מלשונו דלהרא"ס אם נשאבו לאחר התחלת הלילה אין להם תקנה אבל אם נשאבו ביום ודאי יש להם תקנה בלינת הלילה שלאחריו ומעתה איכא ראיה מההיא דפפוניא דכיון דלא מצינו שהתענו מלאכול ולא היה אפשר להם ללוש מהמים שבבית שנשאבו בסתם דאיכא למיחש שמא נשאבו אחר התחלת הלילה שאין להם תקנה ומילתא דלא רמיא עליה דאינש עביד ולאו אדעתיה א"כ נתערבו כל המים תוך אותן שנשאבו אחר התחלת הלילה שאין להם תקנה בעל כרחך דמותרין היכא דלא אפשר אבל לפירש"י מצינו למימר שלשו מהמים שבבית שעברו עליהן י"ב שעות שבתוך הבתים נמצאים תמיד מים מיום ויומים והקשה הב"י דאף להרא"ס אין ראייה דאיכא למימר שלשו מהמים ששאבו בו ביום בתחלת הלילה שהן מותרין מיד ע"כ ולפע"ד דה"ק שלא מצינו שהמתינו מלאכול בשביל שלא היה להן מים שלנו ולפ"ז מצינו למימר שפיר שהדרשה היתה קודם פסח ולמחר מסתמ' הוא ע"פ שבאו אצלו ליקח מים וללוש ולאפות מיד לצורך מצות מצה בערב ט"ו ואם לא היו רשאין לאפות במים שלא לנו אפילו כי לא אפשר א"כ היו צריכין להמתין עד שישאבו המים בליל ט"ו וללוש ולאפות בלילה ולא מצינו בתלמוד שהוצרכו לכל זה והאי התענו לאו תענית גמור קאמר אלא עיכוב אכילה לשעה כמו תענית שעות ובזה מתיישב מה שהקשה הר"א מזרחי על פי' הרא"ס וז"ל ודילמא דרשת רב מתנה בשבת שלפני הפסח היה והתיר להם ללוש בע"פ כדי לקיים מ"ע דאכילת מצה אבל בשאר ימי הפסח דאין שם קיום מ"ע אע"ג דלא אפשר אין ללוש בהן לכתחלה עכ"ל דהא ראייה זו דהרא"ס לא תלי מידי במאי דהיתה הדרש' בפסח או בע"פ ואדרבה הסברא נותנ' דהדרשה היתה קודם פסח להזהירם שלא ילושו במים שלא לנו אף במצה של מצוה ואפ"ה היכא דלא אפשר שרי לכתחלה אפילו במצה שאינה של מצוה דאל"כ אף במצה של מצוה ה"ל להמתין עד הערב ומדלא מצינו שהמתינו והתענו מלאכול עד הערב אלמא דלשו מיד במים שלא לנו דהיכא דלא אפשר שרי אפילו לכתחלה וא"ל להתעכב מלאכול דאין בו חשש חמוץ אלא דלמצוה מן המובחר בעינן מים שלנו וא"כ אפילו במצה שאינה של מצוה נמי שרי היכא דלא אפשר כיון דאין שם חשש חמוץ ומדברי הר"א מזרחי נמי מוכח דלהרא"ס אותן שנשאבו קודם התחלת הלילה מותרין לאחר לינת לילה שאחריו כדפרישית שהרי כתב אהך דכתב הסמ"ג שאסור לאפות קודם עמוד השחר פי' עם המים שנשאבו בתחלת הלילה ובא לפרש לאפוקי במים שנשאבו ביום קודם התחלת הלילה דלא איירי בהו הסמ"ג דאותן מים אף להרא"ס צריכין לינה ממש ושייך איסור זה דקודם עמוד השחר אף לדידיה אלא במים שנשאבו בתחלת הלילה קאמר דלא שייך איסור זה לפי' הרא"ס ממה נפשך דאם נשאבו בתחלת הלילה ממש הרי הן מותרין מיד ואם נשאבו קצת אחר התחלת הלילה הרי הן אסורים לכתחלה היכא דאפשר וז"ש דאין להם תקנה אא"כ שלא יהיו בלילה במחובר דאותן שנשאבו ביום יש להם תקנה לאחר לינה ואותן שנשאבו בתחלת הליל' מותרין מיד . אבל כל שנשאבו כשהיו בהתחלת הלילה במחובר אין להם תקנה והא דכתב הר"א מזרחי אבל שהחמה מהלכ' בלילה תחת הרקיע וז"ל וצ"ל שהוא סובר שאם שאבן קודם תחלת הלילה בעוד השמש על הארץ אין ללוש בהן וכו' אינו ר"ל דאין ללוש כלל אלא אין ללוש בהם מיד קאמר ובא לבאר דלא נטעה לפרש להרא"ס כיון דמתיר ללוש מיד בנשאבו בתחלת הלילה לפי שאז לא נכנס' החמה תחת הקרקע א"כ כ"ש דמותרין מיד בנשאבו ביום שהחמה בגובה ע"כ אמר דאסורין ללוש בהן מיד מפני שצריכין להיות ביום מחוברי' בקרקע וכו' עד וכן נראה מלשון השואבן בתחלת הלילה וכו' דמשמע דוקא השואבן בתחלת הלילה הוא דמותרין מיד אבל קודם תחלת הלילה או אחריו אינן מותרין ומיהו איכא חילוק בינייהו דבלאחריו אין להם תקנה ובקודם יש להן תקנה לאחר לינה וכך היא דעת הרא"ש בתשובה שהביא ב"י ושרי ליה מאריה לב"י שהבין מדברי הר"א מזרחי דמפרש להרא"ס דאף באותן שנשאבו ביום אין להם תקנה והשיג עליו דא"כ אין טעם כלל למ"ש אין לשין אלא במים שלנו ואין ספק דלא טעי בהא הר"א מזרחי אלא כדפרישי' . עוד כתב ב"י לפרש דהא דקאמר ולפירוש רש"י אין ראייה היינו משום דאיכא למימר דמיירי ששאבו בבקר ולשו בערב ומש"ה איצטריך תלמודא למיכתבי' לאשמועינן דלא בעינן לינה גמורה וכו' איכא לתמוה דא"כ להרא"ס נמי אינו ראייה דאיכ' למימר מדאיצטריך לאשמועינן דהשואבן בערב בתחלת הלילה דמותרין מיד דזה חידוש גדול דא"צ להמתין וכמ"ש ב"י גופיה וז"ל אך מטעם קושיא אחרת וכו' א"כ איכא למימר דאשמעינן דמשו' מצה של מצוה התירו שלא לנו והכתי בשאינ' של מצוה מנ"ל אבל למאי דפי' דהתענו לאו תענית ממש קאמר לא קשיא ללוש עוד כתב ב"י וז"ש ויש לדקדק במ"ש הסמ"ג אמנם אין שייך איסור זה אלא לפירש"י דהא לרש"י כיון שעברו י"ב שעות מותר ללוש בהן ואפילו לא עבר עליהן כלל מן הלילה והאריך ביישוב זה וכלל דבריו שהר"י ב"ר נתן תופס סבר' שלישית דלא כרש"י ודלא כהרא"ס ולא משמע כלל הכי אלא ודאי דהריב"ן תופס פירש"י ומפרש לדעתו דהא דאין לשין אלא במים שלנו דכל שלנו אפילו לילה קצרה שאינה אלא ט' או י' שעות מותרין מיד אלא שהמחברים פירשו לדברי רש"י דבשהו י"ב שעות ביום כשהם לילה בחודש ניסן ותשרי נמי מותרין אבל כשלנו הלילה אין מדקדקין כלום אם הוא י"ב שעות או פחות ולכן הזהיר דאם לא שהו י"ב שעות כי אם לינת לילה קצרה שלא ללוש קודם עמוד השחר דאימור סוף הלילה גורם לינון אבל בשהו י"ב שעות פשיטא דמותרין אף קודם עמוד השחר ואף קודם חצי הלילה וע"ז כתב הסמ"ג דאין איסו' זה אלא לפרש"י דלדידיה בשיעור תליא מילתא אפי' בנשאבו בתחלת הלילה אבל להרא"ס לא שייך איסור זה ממה נפשך כדפרי' בסמוך עוד כתב ב"י להשיג על הר"א מזרחי במ"ש דילמא לא התירו מים שלא לנו אלא לקיים מ"ע דאכילת מצה וכו' דאיפכא מסתבר' דבשל מצוה מחמירין טפי וכדין בצקות של עו"ג וכ"כ ב"ה ורי"ץ גיאות אף בדין מים שלא לנו דמחמירין ביה טפי במצה של מצוה ולא קשיא ולא מידי דבצקות של עו"ג לפר"ח דלשה העו"ג במים שלנו אין בו חשש חימוץ כלל ואף לפירש"י כיון שאין רואין בו שום חימוץ תלינן דלשן העו"ג במים שלנו ושרי אלא כיון דלא מינטרא בעינן כזית מצה באחרונה וע"ד זה ס"ל לב"ה ורי"ץ גיאת במים שלא לנו דהא דבעינן מים שלנו אינו אלא למצה של מצוה לשמור אותה שלא יהא בהם שום חימוץ וכמ"ש הסמ"ג צריך לשמור מעת קצירה שלא יבואו עליו מים שלא יהא בהן שום חימוץ וכו' עכ"ל אלמא דאף בדבר שאין שם חמץ מ"מ למצה של מצוה צריך לכתחלה שמור מכל צד ולפיכך אין לשין אלא במים שלנו למצה של מצוה כדי לשמו' אותה מכל צד חששא דחמוץ לכתחלה אבל מצה (שאינה) של מצוה מותר ללוש במי' שלא לנו אפי' לכתחלה והיינו כדין בצקות של עו"ג והו לדידהו אבל לסברת הרא"ש בדין מים שלא לנו דלא דמי לבצקות של עו"ג ובין למצה של מצוה ובין למצה שאינה של מצוה בעינן מים שלנו אלמא דבלא לנו איכא חשש חמוץ מדבריהם השתא להרא"ס דס"ל דהיכא דלא אפשר במים שלנו דשרי לכתחילה בלא לנו כיון דלא חזינן ביה לא סידוק ולא שיאור איכא למימר הני מילי במקום מ"ע דאכילת מצה דלא העמידו דבריהם לבטל מ"ע אבל בשאינה של מצוה לא שרי לכתחלה דאיכא חשש חימוץ וא"כ קושיית הר"א מזרחי על דברי הרא"ס היא חזקה לפי סברתו ע"פ דעת הרא"ש מיהו למאי שכתבתי בסמוך לעיל בפי' דברי הרא"ס לא קשיא כלל : **ומעתה** נבא לבאר דברי רבינו דמ"ש לרש"י לאו דוקא שלנו וכו' כ"כ המחברים דלפי טעמו שהחמה מהלכת ביומי דניסן בשיפולי הרקיע

פרישה

משום דאין עבירה מצוה כו' וכתב הרב המגיד דהיינו דוקא כשגזל מצה אבל אם גזל חטים או קמח ועשאו מצה יוצא בה שקנאם בשינוי מעשה ודמים לבד הוא חייב לו :

סי' תנה (א) לרש"י לאו דוקא כו' מפני שרש"י פי' שבניסן המעיינות רותחין שעדיין ימות הגשמים הם כדאמרינן במי שהיה טמא שבימות הגשמים חמה

הרקיע והמעיינות רותחין בין ביום ובין בלילה ואין תקנה אלא להפרידם ממקום חיבורן להשהותן בכלי עד שיתקררו מרתיחתן וכל שלנו אפילו לילה קצרה מותרין דאין להכחיש שהאויר קר בלילה יותר מביום ובסוף הלילה עיקר הצינון דאז רוח צפונית מנשבת כדכתב הסמ"ק וכדמשמע לישנא דאין לשין אלא במים שלנו דמשמע דכל שלנו מותרין ואין מדקדקין בי"ב שעות אלא דכשאבו מבע"י מדקדקין שיעבור עליהן י"ב שעות כדפרישית :

ומ"ש ולפי' הרא"ש צריך שלא יהא במחובר משנכנס הלילה וכו'

פי' דאם הם במחובר משנכנס הלילה שוב אין להם תקנה אפילו עברו עליהן כמה ימים וכמה לילות שכבר נתחממו מחום השמש כשנכנסה תחת הקרקע שאז מתחמם התהום מקום הוייתן אבל אם נשאבו מבע"י ודאי יש להם היתר כשלנו הליל' שלאחריו כדפי' ומ"ש שבלילה מעיינות רותחין כ"כ בתשובת הרא"ש בלשון הרא"ש שהביא לשם ומשמע דלהרא"ש נמי אין לחוש בנהרות מדינא וכן נראה ממ"ש הרב רבינו אשר בפסקיו וז"ל אבל הרא"ש מפרש הטעם וכו' וניהוג כשר של ראשונים שהיו ממלאין אותו מן הנהרות בתחילת ליל י"ד שהמעיינות והבורות רותחין אבל לא נהרות וכו' עד ומיהו אין לפרוץ גדר של ראשונים עכ"ל ומשמע דמ"ש עכ"ל חוזר אהרא"ש וכך מפורש בר"י וא"כ אין איסור בנהרו' להרא"ש בדינא אלא כדי שלא לפרוץ גדר ומנהג ראשונים אבל במרדכי ס"פ כ"ש משמע דהאי וניהוג כשר וכו' הוא מלשון ראבי"ה ולפי זה מ"ש באשיר"י עכ"ל חוזר אדברי ראבי"ה שהביא הרא"ש לשם בתחלת דבריו וכן נראה ממה שכתב הסמ"ג שלא הזכיר מעיינות כפי' הרא"ש ומשמע דלהר"ס אין חילוק ותדע דאל"כ אף להרא"ש אין ראייה מהסי' דפפונאי דאיכא למימר שהיו שאובין מן הנהרות אלא בע"כ דלהרא"ש אין חילוק בדין ולעולם אסור מיהו יש לדחות שלא היו נהרות בפפוניא דהא דרש לכר אין לשין אלא במים שלנו ואי ה"ל נהרות אפילו בלא לנו נמי שרי מן הנהרות וכן נראה ממ"ש האגודה שהביא פירש"י ופי' הרא"ש וכתב וכדי לאפוקי מפלוגתא כתב ראבי"ה טוב לשאוב מן הנהרות עכ"ל אלמא דמן הנהרות לדברי הכל שרי : ומ"ש

משם ללוש לכתחלה בשאר ימי הפסח היכא דלא אפשר דשאני התם דאיכא מצות עשה דאכילת מצה בליל ט"ו אך קשה דמכ"ל דהכיא דרשא דרב מתנה בתוך ימי הפסח היתה עד שיוכיח מכאן שמותר ללוש לכתחלה היכא דלא אפשר דלמא בשבת שלפני הפסח היתה והתיר להם ללוש בערב הפסח כדי לקיים מצות עשה דאכילת מצה אבל בשאר ימי הפסח דאין

(ג) ולפי' ה"ר אליעזר ממי"ץ צריך שלא יהו במחובר משנכנס הלילה שבלילה מעיינות רותחין והשואבן בערב עם שקיעת החמה מותרין

שם קיום מצוה אע"ג דלא אפשר אין ללוש בהן לכתחלה : **וכתב** עוד בפרק מי שהיה טמא פירוש שהשמש אז מהלך בשיפולו של רקיע כדאי' סמוך לאופק בין ביום בין בלילה אלא שביום הוא בשטח הקרובי של רקיע שהוא נראה ליושבי הארץ ובלילה הוא למעלה מן הרקיע בשטח הגבנוניי שלו שאינו נראה ליושבי הארץ מפני עובי הרקיע המפסיק בינו לבין יושבי הארץ כדעת חכמי ישראל כדאיתא התם ולפיכך המעיינות רותחים בהכרח בין ביום בין בלילה ואין תקנה אלא כשיפרידם ממקום חיבורן להשהותן בכלי עד שיתקררו מרתיחתן וכתב עוד ומהכיא דפפוניא אין ראיה מעתה דמצינו למימר שלשו מהמים שבבית שעברו עליהם י"ב שעות שבתוך הבתים נמצאים תמיד מים של יום ושל יומים :

וכתב עוד שהחמה מהלך בלילה למטה מן הקרקע ורתיחתן אינם אלא בלילה בהיות השמש תחת הקרקע שאז מחמם התהום שהוא מקום הוייתן אבל ביום שהשמש למעלה מן הארץ ואינו רואה פני התהום הם צוננין בהכרח כדברי רבי שאומר בפרק מי שהיה טמא נראין דבריהם מדברינו שביום מעיינות צוננין ובלילה רותחין ואילו היה כדברינו היה ראוי שיהיו ביום ובלילה שוין והדרבה שיהיו בלילה יותר צוננין מביום מפני שבלילה השמש הולך בשטח הגבנוניי של הרקיע ואינו רואה פני הארץ מחמת עובי הרקיע המפסיק בינו לבין הארץ וצ"ל שהוא סובר שאם שאבן קודם תחלת הלילה בעוד השמש על הארץ אין ללוש בהן מפני שצריכין להיות ביום מחוברין בקרקע שהקרקע ביום קרה ומקררתן דאלת"ה אין ראיה מהכיא דפפוניא כלל ואף לדבריו מצינן למימר שלשו מהמים שבבית שנשאבו ביום מכיון שלא היו בלילה במחובר דלדידיה א"נ שהייה בכלי וכ"כ מלשון השואבן בתחלת הלילה דקאמר דמשמע הא אם שאבן קודם תחלת הלילה או אחריו לא וכתב עוד שאסור לאפות פי' עם המים שנשאבו בתחלת הלילה :

וכתב עוד אלא לפירש"י שמפרש מים שלנו שיעור לינה לא לינה ממש וקורא תחילת שאיבתן תחלת הלילה וקודם הי"ב שעות עה"ש אבל לפירוש רבי אלעזר ממיץ אם שאבן בתחלת הלילה מותרות מיד כ"ש קודם עמוד השחר ואם לא שאבן בתחלת הלילה אין ללוש בהם אפילו לאחר ע"ה שהרי אין להם תקנה אלא שלא יהו בלילה במחובר ע"כ לשון הרב רבי אליהו מזרחי ז"ל ודרך כלל כוונתו לומר דלר' אליעזר ממיץ אם נשאבו מבעוד יום בעוד השמש על הארץ אין לשין בהם אפילו לנו כל הלילה :

ואני בעניי לא כ"ל כן ולפיכך הסכמתי לכתוב הטענו' שהכריחוהו להרב ז"ל לפרש כן ולהשיב ידי עליהם ולהרסם ואחרי כן אכתוב טענות המחזיקות סברתי . וקודם כל דבר ראיתי לדקדק במה שכתב הרב ז"ל על מה שכתב רא"מ ולא מצינו שהתענו מלאכול שדעתו ז"ל לומר דלא מצי רא"מ להביא ראיה מהכיא דפפוניא אא"כ נפרש שאותה דרשה היתה בתוך הפסח שאילו היתה קודם הפסח אין משם ראיה והקשה הרב ז"ל על זה דדלמא אותה דרשה היתה בשבת שלפני הפסח והתיר להם ללוש בע"פ כדי לקיים מצות עשה דאכילת מצה אבל בשאר ימי הפסח דאין שם קיום מצוה אע"ג דלא אפשר אין ללוש בהם לכתחלה ע"כ :

ואני תמה לא אוריא דאיכא למימר איפכא דכיון דחזינן דלמצה משומרת התירו ולא חשו שתבא לידי חימוץ ע"י כך כ"ש דבמצה שאינה של מצוה נתיר דהא במצה של מצוה החמירו חכמים יותר מבמצה שאינה של מצוה דהא בליקות של עו"ג אדם ממלא כריסו מהן ואילו מצה של מצוה בעיא שימור משעת קצירה להרי"ף והרמב"ם או משעת טחינה להרא"ש וא"כ אי איכא לפלוגי בין מצה של מצוה למצה שאינה של מצוה איפכא הוא דאיכא לפלוגי וכבר מצינו מי שסובר כן שהרי בעל העיטור והר"י בן גיאת כתבו דמים שלנו לא בעיא אלא למצה של מצוה אבל לא למצה שאינה של מצוה ואע"פ שלא נראו דבריהם בעיני הרא"ש מ"מ לא עלה על דעתו לומר שהחמירו במצה שאינה של מצוה יותר מבמצה של מצוה אלא השוה אותם שכך כתב ולי נראה דכל היכא דאיכא למיחש משום חימוץ אין לחלק בין כזית מצה לשאר אכילה עכ"ל אלמא דלד"ה במידי דאיכא למיחש לחימוץ כי שריא ליה במצה של מצוה כ"ש דשרינן ליה במצה שאינה של מצוה ואין לומר שהרב ז"ל סובר דטעמא דעברה ולשה במים שלא לנו אסור לאו משום חימוץ היא אלא משום דעבר אקנסא דרבנן וכמ"ש הר"ן לדעת רש"י בפי' עברה ולשה כיון דמקום קנסא הוא במצה שאינה של מצוה קנסו במצה של מצוה לא קנסו שלא רצו להעמיד דבריהם על דין תורה במקום הזה דהא הסמ"ג קיימין וסמ"ג כתב דברי ה"ג דטעמא הוי משום דמחממי לעיסה : **ועוד** דע"כ כשאסרו חכמים ללוש במים שלא לנו משום חשש חימוץ אסרו וא"כ כשהתירו במצה של מצוה כ"ש במצה שאינה של מצוה ואע"פ שכתב הר"ן עברה ולשה אסור פירש"י ולא דמי לבליקות העו"ג דהכא הוא דקנסוהו רבנן לפי שעבר על דברי חכמים ולפי דבריו משמע שאם לשה בשוגג לא מיתסר אלא שאפשר לומר דהכיא דבליקות העו"ג מיירי שלשה בפניהו במים שלנו כמו שכתבנו בשם רבינו חננאל אבל עיסה שנילושה במים שלא לנו לא אסרוה משום קנס אלא משום חשש חימוץ עכ"ל דמשמע דלדעת רש"י לא הוי טעמא משום חימוץ נראה לי דלעולם לד"ה לא אסרו חכמים ללוש במים שלא לנו אלא משום חשש חימוץ שאין טעם אחר לאסור ללוש בכן מיהו היכא דעבר ולא אפשר לומר שאין חשש החימוץ כ"כ גדול לחוש לו בדיעבד ודיינו שנחוש לו לכתחלה והלכך אם עבר ולש מותר היה מן הדין כדאמרינן בבליקן של עו"ג אלא דקנסוה רבנן לפי שעבר על דבריהם וזהו דעת הר"ן בכוונת רש"י ואח"כ כתב אלא שאפשר לומר דהכיא דבליקו' וכו' אבל עיסה שנילושה במים שלא לנו לא אסרוה משום קנס אלא משום חימוץ וכו' כלומר דאפשר לומר שחשש החימוץ הוא כ"כ גדול דאפילו בדיעבד חיישינן ליה וכיון דע"כ לכ"ע לא אסרו ללוש במים שלא לנו אלא משום חשש חימוץ כשהתירו ללוש בהם מצה של מצוה דלא אפשר ולא חשו לחימוץ כ"ש שהתירו במצה שאינה של מצוה :

ועוד דע"כ לא אמרינן דקנסי' ליה בעבר ולש אלא לפי שהיה יכול לקיים דברי חכמים ולא קיימם ואפי' בשוגג קנסי' ליה לפירש"י היכא דעבר ולש בחמין לפי שהוא כמו פושע אבל כל שאי אפשר לו לקיים דברי חכמים ומפני כך אנו מתירין לו ללוש בהם לא מפלגינן בין מצה של מצוה למצה שאינה של מצוה :

ועוד דהא דרא"מ דעליה קיימין ליה לא ליה דקנסינן ליה בשוגג ולש בהם שהרי כתב בהדיא אם שגגה ולשה מותר : **הלכך** קושיית הרב ז"ל על רא"מ ליתא מכל הני טעמי : **אך** מטעם קושיא אחרת היה יכול הרב ז"ל לדחות דברי רבי אליעזר ממיץ והיא דדלמא דרשת רב מתנה היתה בשבת שלפני הפסח ואייתו כ"ע חצבייהו בערב פסח וכוה שלא ילושו המצות בו ביום עד תחלת הלילה שישאבו או והם מותרות מיד לדעת רא"מ עצמו ואם כן אינו יכול להביא ראיה מהכיא דפפוניא דלכתחלה לשין בהם היכא דלא אפשר וזו קושיא חזקה ואיני יודע איך לא שת הר"ב ז"ל לבו אליה לדחות דברי רא"מ מאחר שהזכיר בתוך דבריו כפי' דברי רא"מ ויישוב קושיא זו אכתוב בסמוך בס"ד : **ומעתה** אבאר דעת הרב ז"ל ואח"כ אכתוב הטענות שהכריחוהו לפרש דלרא"ס כל שנשאבו בעוד השמש על הארץ אין לשין בכן אפילו לנו כל הלילה : **והנה** סברת הרב ז"ל היא דדלין מים שנשאבו ביום אי אפשר לעלות על הדע' אלא אחת משתי חלוקות או שמותרין מיד כאילו נשאבו בתחלת הלילה או שדינן כנשאבו אחר תחלת הלילה וסובר הר"ב ז"ל דכל שנשאבו אחר תחלת הלילה אפילו עברו עליהם כמה לילות אין לשין בהן לעולם שהרי על מ"ש ר"א ממיץ ומהכיא דפפוניא אין ראיה מעתה כתב דמצינו למימר שלשו מהמים שבבית שעברו עליהם י"ב שעות שבתוך הבתים נמצאים תמיד מים של יום ושל יומים עכ"ל ואם איתא שסובר הרב ז"ל דכשנשאבו בעוד השמש על הארץ אם עבר עליהם הלילה מותר ללוש בהם לדעת רא"מ גם לפירושו אין ראיה מהכיא דפפוניא דדלמא לשו מהמים שנשאבו ביום שלפניו שבתוך הבתים הנמצאים תמיד של יום ושל יומים אלא ודאי סובר הר"ב ז"ל דלדעת רא"מ כל שנשאבו בעוד השמש על הארץ אפי' עברו עליהן כמה לילות אסור ללוש בהן ועוד דגבי שהחמה מהלכת בלילה למטה מן הקרקע כתב וצ"ל שהוא סובר שאם שאבן קודם תחלת הלילה בעוד השמש על הארץ אין ללוש בהן וכן נראה מלשון השואבן בתחלת הלילה דקאמר דמשמע הא אם שאבן קודם תחלת הלילה או אחריו לא עכ"ל הרי שהשוו קודם תחלת הלילה לאחר תחלת הלילה ולא חילק ביניהן ובקודם תחלת הלילה כבר נתבאר מתוך דבריו שהוא סובר שאפי' שהן כמה לילות אסור ללוש בהן וא"כ ה"ה לנשאבו אחר תחלת הלילה ועוד דגבי מה שכתב סמ"ג אמנם אין שייך איסור זה אלא לפירש"י ולא לפי' רא"מ כתב אבל לפי' רא"מ אם שאבן בתחלת הלילה מותרות מיד כ"ש קודם עמוד השחר (ואלו) [ואם לא] שאבן בתחלת הלילה אין ללוש בכן אפילו לאחר עמוד השחר שהרי אין להם תקנה אא"כ שלא יהו בלילה במחובר עכ"ל : **והכריחו** לפרש כן מדאמר השואבן בתחלת הלילה משמע הא אם שאבן קודם תחלת הלילה או אחר תחלת הלילה לא ומשמע ליה כלל כלל לא לעד לעולם : **ועוד** מדקאמר הלכך אין להם תקנה אלא שלא יהו בלילה במחובר ואין להם תקנה לעולם משמע : **ועוד** מדקאמר דהכיא דפפוניא אין ראיה מעתה דמשמע דלפירוש רא"מ יש ראיה ואם איתא דכשנשאבו בו ביום כל שעבר עליהם לילה אחת מותר ללוש בהם הרי היו בבתים מים של יום או יומים וכשם דלרש"י ז"ל אין ראיה משם מפני שהיו יכולין ללוש במים שבבתים גם לרא"מ אין ראיה דהא היו יכולין ללוש במים שבבתיהם אלא ודאי לרא"ס לא היו יכולין ללוש בהם לפי שלא נשאבו בין השמשות וכל שלא נשאבו אפי' שהו כמה לילות בבית אין לשין בהם . ועוד מדכתב סמ"ג על דברי ה"ר יהודה בר נתן אמנם אין שייך איסור זה כלל אלא לפירש"י ולא לפירוש רא"ס ואם איתא דכשנשאבו בעוד השמש על הארץ אם עבר עליהם לילה אחת מותר ללוש בהם שפיר שייך איסור זה לרא"מ וכגון שנשאבו מבעוד יום דאסור ללוש בהם עד שיאיר היום אלא ודאי כל שנשאבו בעוד השמש על הארץ שוב אין להם תקנה והכא בנשאבו בלילה מיירי ולפיכך קאמר דלדעת רא"מ לא שייך איסור זה דאם שאבן בתחלת הלילה אין כאן איסור כלל ואם שאבן אחר תחלת הלילה או בעוד השמש על הארץ אין טעם האיסור בשביל שלא עלה עמוד השחר דאפי' עלה ע"ה נמי אסור ללוש בהם : ועוד יש להכריח פי' הרב ז"ל ממ"ש הרא"ש ז"ל בתשובה כלל י"ד פירש"י שבימות ניסן המים חמין וכו' אבל הרא"מ מפרש הטעם לפי שהחמה מהלכת בלילה תחת הארץ והמעיינות רותחין בלילה ואין להם תקנה אלא שלא יהו בלילה במחובר ולפ"ז צריך לשואבן מיד בתחלת הלילה וכן עמא דבר לשאבן בין השמשות ואם העת הוא חם ישימם במרתף שהוא קר ואם העת קר ישימם באויר כי המרתף חם עכ"ל . ומדכתב על דברי רא"ס ולפ"ז צריך לשואבן מיד בתחלת הלילה משמע שאין תקנה לשאבן בשום עת כי אם בין השמשות וכן משמע ג"כ ממ"ש וכן עמא דבר

פרישה

(ג) ולהר"ר אליעזר ממיץ כו' פי' שהוא מפרש הטעם לפי שהחמה מהלכת בלילה תחת הארץ כדברי רבי שאמר בפ' מי שהיה טמא נראין דבריהם מדברינו וכא ראיה שניים ... חמה מהלכת בשיפולו של רקיע לפיכך כל העולם צונן והמעיינות חמין ולכך צריך י"ב שעות שיתקררו המים :

דבר לשאבן בין השמשות דאין להם תקנה לשאבם בעת אחר דאין לומר דכדי ללוש בהם מיד הוא' דעמא דבר לשאוב בין השמשות דהא מדכתב ואם בעת חם ישימם במרתף שהוא קר וכו' משמע דלאו ברוצים ללוש בהם מיד מיירי ואם כן מי מכריחם לשאוב בין השמשות ממש אלא ודאי טעמא הוי מפני שכל שלא נשאבו בין השמשות אין להם תקנה וכדברי הרב ז״ל :

ומ״ש וכתב הרא״ש וכן עמא דבר וכו' כ״כ בתשובה לאחר שהביא פירש״י ופי' הרא״ם ור״ל דכן עמא דבר להחמיר כהרא״ם שלא לשואבן אחר כ״ה דאז אין להם תקנה כיון שהיו במחובר בתחלת הלילה וכבר נתבאר דכשנשאבו מבע״י מותרין בין לפרש״י ובין לפי' הרא״ם אבל בסמ״ק כתב ויש מחמירין לאסור כשנשאבו מבע״י אף כי לנו אח״כ כל הלילה והיא דעת הריב״ה שכתב מהר״ל דצריך שיעמדו המים כ״ד שעות קודם שלשין בהן דהיינו שנעמדו י״ב שעות דיום

מותרין מיד כתב א״א הרא״ש ז״ל (ג) וכן עמא דבר לשואבן בין השמשות

אבל קשה על דבריו דא״כ היכי קאמר אין לשין אלא במים שלנו דלינה מאי עבידתיה דאם נשאבו בעוד השמש על הארץ או אחר תחלת הלילה אפילו לנו אסור ללוש בהם. ואם נשאבו בתחלת הלילה אפילו לא לנו נמי מותר ללוש בהם דבשלמא לפירש״י איכא למימר דנקט לינה לומר דבעינן שישהו המים בבית שיעור לינה שהם י״ב שעות אבל לפי' רא״מ לא ה״ל למינקט לשון לינה והכי הל״ל אין לשין אלא במים שנשאבו בין השמשות : ועוד דקאמר רא״מ הלכך אין להם תקנה אלא שלא יהו הלילה במחובר וכיון דכשנשאבו מבעוד יום והלינן אח״כ כל הלילה אין להם תקנה לדעת הרב ז״ל היכי תלי הרא״ם מלתא בשלא יהו הלילה במחובר ולא הל״ל אלא אין להם תקנה אלא שישאבו בין השמשות · ועוד שכתב ולפ״ז הטעם אסור לאחר שאיבתן לאחר התחלת הלילה ולפי דעת הרב ז״ל הל״ל ג״כ שאסור להקדים שאיבתן קודם תחלת הלילה ועוד שהוא נדחק לומר שהקרקע ביום קרה ומקררתן יותר ממה שיתקררו בכלי והא ודאי כששואבין המים בכלי ומשימין אותן במרתף או במערה מתקררי' כמו כשהן בקרקע ויותר ועוד דאפילו נאמר דיותר מתקררי' בקרקע מ״מ כשנשאבו ביום ועמדו בכלי ב' או ג' לילות אין סברא לומר דקירור דשתים וג' לילות בתלוש לא תעלה במקום קירור דיום אחד בקרקע והיכי קאמר הרב ז״ל דאין להם תקנה לעולם ועוד שבהגהות מיימון פ״ה אחר שכתב לשון רא״מ כתב ויש אוסרים כשנשאבו מבעוד יום אף כי לנו אח״כ כל הלילה ולדעת הרב ז״ל היא היא סברת רא״מ ומאי ויש אוסרין דקאמרי הגהות לפיכך אני אומר דלפירוש רא״מ ג' חילוקי' כשנשאבו בין השמשות מותרין מיד · נשאבו אחר תחלת הלילה צריך להמתין עד שיעבור עליהם עוד יום ולילה · נשאבו ביום צריך להמתין שיעבור אותו יום ולילה שאחריו והיינו דקאמר אין לשין אלא במים שלנו כלומר אין לשין במים השואבין לשעתן בין שנשאבו ביום בין שנשאבו בלילה עד שילינו לילה אחת שלימה ויתקררו בקרירות · וכשנשאבו אחר תחלת הלילה הטעם מבואר שהוא מפני שנתחממו בחום השמש המהלך תחת הקרקע ומחמם המים · וכשנשאבו ביום אע״פ שהקרקע היא קר באותה שעה מ״מ אינם מתקררין מרתיחתן עד שיעברו עליהם י״ב שעות וכיון שהעולם חם ביום והמים מתחממין בשעת שאיבתן על ידי תנועתן וכמו שכתבו הרי״ף והר״ן אינם יוצאין מחימומם עד שיעבור עליהם לילה

בטוחים מחוורין בכאר למטה והשמש יצא על הארץ למעלה ורחוק מהן ולעת שקיעת החמה בערב כשמתחממו המבארות אז צריך לשאוב המים מקודם ויחזרו ויצטננו כל שעות הלילה למעלה ולמטה ואח״כ כל היום וכן משהשמש למטה הלכך נתחממו המים מן השמש עד כאן שלא ולפ״ז אם נשאבו מבע״י לא נצטננו למטה י״ב שעות ואין כאן לינה כל י״ב שעות ואע״ג דמלשון התלמוד משמע דאין לחוש לנשאבו מבע״י אם לנו כל הלילה מ״מ כיון שכ' בעל סה״ג מצוה למימלי בידי שימשי וכוכבי אלמא דקבלה בידו שלא לשואבן אלא בבין השמשות ולפי זה הא דקאמר אין לשין אלא במים שלנו ס״ל כאילו אין לשין אלא במים שלנו שנשאבו בתחלת לילה ולנו שאותן קראו מים שלנו בסתם דאילו כשנשאבו מבע״י כיון שעמדו בבית גם מקצת היום לאו לנו מקריין כ״ל וליישב לבה״ג והריב״ה שנוהגי' כל ישראל אחר דבריהם מיהו בדיעבד אם נשאבו מבע״י מותר ללוש בהם לכתחלה דהא לרש״י אין איסור כלל כשעברו עליהן י״ב שעות ומלשון הרי״ף והרמב״ם נמי מבואר דדוקא בו ביום שנשאבו אסורין אבל כשלנו הלילה שלאחריו מותרין וכך היא דעת הסמ״ק ואפשר דאף בה״ג לא אמר אלא למצוה ולא לאסור המים שנשאבו מבע״י שהרי אמר מצוה למימלי וכו' ולכן מותרין אפילו לכתחלה אם כבר נשאבו מבע״י ולנו ודלא כדמשמע בסמ״ק דיש מחמירין לאסור אף כשכבר נשאבו מבע״י ועוד נראה לפע״ד דאף בנשאבו אחר התחלת הלילה מותרין כשלנו כל הלילה ואפי' לא עברו עליהן י״ב שעות משנשאבו דלא נמצא בפוסקים לאסור מים אלו אלא בפי' הרא״ם שאמר שאין להם תקנה והסמ״ק הביא דבריו פסק דמותרין וז״ל ומורי הרב ר״י אומר לא ניתנה תורה למלאכי השרת ועוד דה״ל למתני שלנו כל הלילה אלא אין לינה רק מחצי הלילה עד עמוד השחר וכו' עכ״ל ואע״ג דהרא״ש ורבינו הוי בתראי טפי הביאו פי' הרא״ם וכתבו וכן עמא דבר אינו אלא לומר דלכתחלה יש לנהוג בחומרא זו שלא לשאוב אחר התחלת הלילה אבל לא לאסור אם נשאבו ועוד דהדעת נותנת דאף הרא״ם שכתב וז״ל ולפ״ז הטעם אסור לאחר שאיבת' לאחר התחלת הלילה כמ״ש הסמ״ג לא היתה דעתו אלא דאסור לאחר לכתחלה אבל לא לאסרן דיעבד ומ״ש תחלה אין להם תקנה וכו' אינו אלא להוכיח דמים שלא לנו מותרין לכתחלה היכא דלא אפשר

אחת ויתקרר בקרירותו אבל כשנשאבו בין השמשות אף ע״פ שמתחממין בשעת שאיבתן על ידי תנועתן סובר רא״מ שכיון שהעולם קר באותה שעה מיד הם מתקררין ולפ״ז הא דקאמר השואבן בתחלת הלילה מותרין מיד ה״ק כששואבן בתחלת הלילה דוקא הם מותרין מיד אבל אם שאבן קודם תחלת הלילה בעוד השמש על הארץ או אחר תחלת הלילה אסור ללוש בהם עד שיעבור עליהם לילה אחת שלם · והא דקאמר אין להם תקנה אלא שלא יהו בלילה במחובר לאו למימרא דאין להם תקנה לעולם אלא ה״ק אין תקנה ללוש במים אפי' עברו עליהם י״ב שעות בתלוש אא״כ לא היו בלילה במחובר כלומר שיעבור עליהם לילה אחת בתלוש ויתקררו בקרירותם והיינו כשנשאבו ביום או בלילה דהא קאמר אין לשין אלא במים שלנו דאילו נשאבין בין השמשות לא בעו לינה אי נמי דכיון שאין להן תקנה עד שיעבור עליהן לינה אחרת ה״ל כאילו אין להן תקנה לעולם דמאחר שבאותה לילה ואותו יום אין להם תקנה מה לנו אם בלינת לילה אחרת יהיו כשרים כיון שלבין השמשות יכול לשאוב מים שיהיה מותר ללוש בהם מיד והא דקאמר ומההיא דפסוקיא אין ראיה מעתה ה״פ לרש״י אין ראיה מההיא דפסוקיא דאיכא למימר כי אייתו כ״ע חבייהו ע״פ היה וכי אמר להו אנא מיא דבייתי אמרי שאבו מים והשהום עד הערב ולשו בהם והיינו דאשמועינן תלמודא דאייתי ההוא עובדא דפסוקיא דלא תימא לנו דוקא לינת לילה אלא שיעור לינה קאמר שהם י״ב שעות דאל״כ מאי נפקא לן מההוא עובדא דפסוקיא דאצטריך תלמודא למיכתביה וכ״כ ממ״ש הרא״ש ס״פ כל שעה אין לשין אלא במים שלנו פירש״י משום שנימות ניסן וכו' כתב רבינו אבי העזרי לפי טעם זה השואבן בבקר ומניחן עד הערב שפיר דמי ואיכא למימר דהכי עביד בפסוקיא עכ״ל הרי שכתב כמו שפירשתי לדעת רש״י וא״כ אין ראיה מההיא דפסוקיא לרש״י להתיר ללוש במים שלא לנו מדכתב תלמודא עובדא דפסוקיא דאל״כ מאי נפקא מינה מההוא עובדא דאיצטריך תלמודא למכתביה דהא איכא למימר דאיצטריך לאשמועינן דהשואבן בבקר ומניחן עד הערב שפיר דמי אבל לרא״מ דלא סבר הכי כי היכי דניליף מההוא עובדא שום חידוש צ״ל דבתוך הפסח היתה הדרשה ושמעינן מהאי עובדא דהיכא דלא אפשר לשין במים שלא לנו דאם לא כן אמאי איצטריך למיכתב האי עובדא · ומעתה אין להקשות מנ״ל דבתוך הפסח הוה עובדא דפסוקיא דלמא קודם הפסח היה ואין ראיה משם גם לרא״מ וכמו שהקשה הרב ז״ל דלרא״מ אין שום חידוש בעובדא דפסוקיא ולא ה״ל לבעל התלמוד למיכתביה א״כ דרא״מ סובר דע״כ לא הוה עובדא דפסוקי' אלא בתוך הפסח שהרי אין דרך לדרוש אלא בשבת או בי״ט והשתא אם איתא שדרש בשבת שלפני הפסח ותלמודא קאמר למחר אייתי כ״ע חבייהו ומשמע למחר ממש והיינו ביום י״ד שאז לשין המצות א״כ חל יום י״ד ביום א' ונמצא שחל פסח ביום ב' וא״א דהא קי״ל לא בד״ו פסח הלכך צ״ל שבתוך הפסח היתה הדרשה ונסתלקה קושיית הרב ז״ל ואם כן שפיר מייתי ראיה דהיכא דלא אפשר מותר ללוש במים שלא לנו דכיון שלא מצינו שהתענו מלאכול ע״כ לומר שהתירו להן ללוש במים שלא לנו אבל לרש״י אין ראיה משם דאיכא למימר שלשו מהמים שבבית שעברו עליהן י״ב שעות דמסתמא היו בבתים מים שנשאבו בלילה ההוא אחר שנכנס הלילה והא דכתב סמ״ג על דברי הריב״ן אמנם אין שייך איסור זה אלא לפירש״י ולא לפי' רא״מ נראה שדברי סמ״ג הם בהווה שאין דרך להקדים ולשאוב מבעוד יום אלא בלילה או בתחלתה או אח״כ אבל אין ה״נ שאם שאבם מבע״י כל שעבר עליהן הלילה מותר ללוש בהם ומ״ש הרא״ש על דברי רא״מ ולפ״ז צריך לשאבן מיד בתחלת הלילה וכן מ״ש דעמא דבר לשאבם בין השמשות לאו למימרא שלא ישאבו מבעוד יום אלא לומר שלא ישאבו אחר התחלת הלילה ודברו בהווה שאין דרך להקדים ולשאוב ביום י״ג מאחר שיכולין לשאוב בליל י״ד דבליל י״ד מיירי הרא״ש שהרי כתב שם ואחר שאיבת המים מיד בתחלת הלילה יבדוק החמץ וכ״כ מדברי ר״י שעל דברי רא״מ כתב ולפי זה השואבן בתחלת הלילה מותרין מיד ואסור לשואבן אחר התחלת הלילה עכ״ל משמע דלא מיתסר אלא לאחר שאיבתן אחר התחלת הלילה אבל להקדים שאיבתן מבע״י ש״ד ואפשר לפרש עוד שדעת רא״מ שאם נשאבו ביום יש להם היתר ע״י לינת הלילה אבל כשנשאבו בלילה אין להם תקנה לעולם והטעם מפני שכשנשאבו ביום מאחר שאין השמש מהלך תחת הקרקע אינן חמין ביותר ומ״מ מפני חום האויר הם מתחממין קצת בעת שאיבתן מחמת התנועה ולקרר אותו חימום מספיק לינת לילה אחת אבל כשנשאבו בלילה כיון שהחמה מהלכת תחת הקרקע מרתיח המים ביותר ושוב אינם מתקררות אפי' בלינת כמה לילות ואתי שפיר מ״ש רא״מ אין להן תקנה אלא שלא יהו בלילה במחובר דמשמע שכל שהיו קצת מן הלילה במחובר אין להן תקנה לעולם · אבל לפרש דבין שנשאבו ביום בין שנשאבו בלילה אין להם תקנה לעולם כדמשמע מדברי הרב ז״ל זה דבר שא״א בשום פנים כמו שהוכחתי ועדיין יש לדקדק במ״ש סמ״ג על דברי ה״ר יהודה בר נתן שאסור לאפות קודם עמוד השחר ואם אפו ראוי לאסור האפוי דאימור סוף הלילה גורם הצינון אמנם אין שייך איסור זה אלא לפירש״י דהא לרש״י כיון שעברו י״ב שעות מותר ללוש בהם ואפי' לא עבר עליהן כלל מן הלילה ותמהני על ה״ר אליהו ז״ל דאתמיטתיה קושיא זו ונ״ל דה״ר יהודה בר נתן שכתב דאימור סוף הלילה גורם הצינון וסובר דלינת לילה דוקא בעינן ואפי' בשנשאבו בין השמשות משמע דאסור ללוש בהן עד שיעלה עמוד השחר דאימור סוף הלילה גורם הצינון ודלא כרא״מ דסבר שאם נשאבו בין השמשות · מותרין מיד נמצא דבין לה״ר יהודה בין לרש״י אם נשאבו בה״ש אסור ללוש בהן עד שיעלה ע״ה מיהו לאו מחד טעמא דלה״ר יהודה הוי טעמו משום דבעינן שיצטננו בקרירות הלילה וכל שלא נצטננו בקרירות כל הלילה אפילו נשאבו בבקר ועברו עליהן כמה שעות אסור ללוש בהם ולרש״י לא הוי טעם איסורן אלא לפי שלא עברו עליהם י״ב שעות דאילו נשאבו מבע״י בענין שעברו עליהם י״ב שעות קודם שיעלה עמוד השחר מותר ללוש בהם ולפ״ז כי קאמר סמ״ג והריב״ן פסק שאסור לאפות קודם עמוד השחר בנשאבו בעת שדרך העולם לשאבם מיירי דהיינו בין השמשות וקאמר דהר״י בר נתן אוסר לאפות בהם קודם עמוד השחר משום דאימור סוף הלילה גורם הצינון אמנם אין שייך איסור זה אלא לרש״י דלרש״י נמי אסור לאפות בהן קודם עמוד השחר מפני שלא עברו עליהם י״ב שעות ולא לפירוש רא״מ דלדידיה מותרין מיד כנ״ל אחר זמן רב מצאתי כתוב בתשובת הרשב״א כלשון הזה שאלתם בענין מים שלנו אם נשאבו קודם לאת השמש אם מותר ללוש בהם באנתו יום או נאמר דוקא לנו ואם לנו יותר מלילה א' בבית אם נחוש לכך :

תשובה מסתברא דוקא שלנו כל הלילה וכ״ש שמותר אם עמדו בבית לילה ויום או יותר וכן אנו נוהגים לשאוב יום א' לימים הרבה עכ״ל וזה מבואר כדברי (א) וכ״כ בא״ח : כתב סמ״ק בסימן רכ״א אין לשין אלא במים שלנו ויש מחמירין לשאוב בין יום ובין לילה ויש מחמירין לאסור כשנשאבו מבע״י אף כי לנו אחר כן הלילה ומיהו מדלא הזכיר כי אם הלינה ש״מ דאין לחוש מתי נשאבו רק שלנו כל הלילה לכתחלה או רוב הלילה לכל הפחות רק שיהא אותו רוב אחרון של לילה כדי שיהא עמוד השחר בכל הלילה ונכון ליזהר להמתין ללוש עד שיאיר היום הרבה פן יטעו באור הלבנה ומורי ה״ר יחיאל אומר לא נתנה תורה למלאכי השרת וה״ל למיתני שלנו כל הלילה אלא אין לינה אלא מחצי הלילה עד עמוד השחר והטעם לפי דעתו משום דרוח צפונית מנשבת עד הבקר עכ״ל ודברי' אלו נכתבו בהגהות מיימון פ״ה : ולענין הלכה נקטי' לשאבן מבעוד יום או בין השמשות ואין לשין בהם עד שיעבור עליהם הלילה כולו : כתב א״א ז״ל וכן עמא דבר לשואבן בין השמשות וכו' כ״כ בתשובותיו כלל י״ד וז״ל אורחות חיים צריך להעמידו במקום מגולה כדי שיצטננו וצריך להשכי' להכניסן לבית טרם יזרח השמש עליהם ואפילו ביום המעונן והורגלו להעמידן תחת תקר' מפני חשש פסיעה שלא יכניסום

דרכי משה

תנה (א) ואינו נ״ל חדא דאפשר דהרשב״א ס״ל כדברי רש״י דלדידיה אינו נפקותא מתי נשאבו ועוד דהרשב״א אינו מדבר בזה כלל אלא בנשאבו בין השמשות כדינו רק שעמדו בבית

פרישה

שביום המעיינות צוננים ובלילה רותחין ולכן צריך שיהא שלא במחובר משנכנס הלילה : (ג) וכן עמא דבר לשואבן בין השמשות ושוהין אותן י״ב שעות נמי ברש״י דעבדינן כחומרת רש״י

השמשות ואם העת הוא חם ישימם במרתף שהוא קר ואם העת קר יניחם באויר כי המרתף הוא חם : כתב רש"י בתשובה אין לשין אלא במים שלנו שחשו חכמים לרוב עיירות שאין להן (ד) אלא מי בורות ומעיינות שהן רותחין ויראה מדבריו שבמי נהרות אין לחוש ומ"מ אין להקל אלא אפי' במי נהרות אין ללוש אא"כ לנו וכן יראה מלשון בה"ג שאינו מחלק שכתב ולא מבעיא במיא דפושרי דאסור למילש בהו אלא אפי' במיא דנהרא דמלו ביומייהו אסור ללוש בהו עד דבייתי · ואשה לא תלוש בחמין אפילו לא נתחממו אלא בחמה (ד) ולא במים הגרופין מן המוליאר והוא דוד גדול שנחושתו עבה ותלוי על מקום האש ומים שבתוכו פושרין אפילו כשאין האש תחתיו : ואם עברה ולשה בהן לרב אלפס אסור אפילו במים שלא לנו וכ"כ בעל ה"ג והרי"ץ גיאת ולרש"י דוקא בחמין ובחמי חמה (ה) אבל במים שלא לנו בדיעבד שרי ואפילו לכתחלה שרי למילש בהו אי ליכא אחריני ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל והא דאסרינן בעברה ולשה פירש אבי העזרי דוקא עברה במזיד אבל שוגג שרי ורש"י אסר אפילו שוגג ופי'

אפשר דאל"כ קשה הלא המים הללו שלא לנו היו בלילה במחובר ואין להם תקנה ללוש בהן לכתחלה וא"כ היכא עבוד בפסוקיא כמ"ש לעיל ע"ש ואעפ"י דבמים שלא לנו קבעינן הלכת' בסמוך דאין ללוש בהן לכתחלה אפילו לא אפשר וכמקל' גאונים שאוסרין מ"מ במים שנשאבו אחר התחלת הלילה מותרין כיון שלא נזכר איסור זה אלא בדברי הרא"ש והוא עצמו פסק דמותר היכא דלא אפשר ואפילו לא עברו עליו י"ב שעות מותרין דשיעור י"ב שעות אינו אלא לפירש"י ורש"י פסק דמים שלא לנו דמותר ללוש בהן היכא דלא אפשר כמו שיתבאר בסמוך :

ומ"ש ואם העת הוא חם וכו' מדברי הרא"ש הוא וכ"כ האגודה דעינינו רואות דהמרתפו' העמוקו' חמין בחורף דהחמה מהלכת תחת הקרקע :

כתב רש"י בתשובה וכו' כ"כ הרא"ש בפסקיו ולא היתה דעת רש"י לומר שתקנ' חכמים היתה על כל העיירות מפני שחשו לרוב העיירות ורובן ככולן דא"כ מאי קאמר יראה מדבריו שבמי נהרות אין לחוש הלא כוללת היא לכל העיירות אף לאותן שיושבין על הנהרות אלא ה"פ שחשו להרבה עיירות שאין להם נהרות ולכן אמרו שאין לשין אלא במים שלנו כדי שיצטננו עד יום המחרת וכן מבואר במרדכי ומ"ש וכן יראה מלשון ה"ג וכו' כבר כתבתי שכן יראה מדברי הרא"ש שהביא הסמ"ג וכ"כ באשיר"י שניהוג הקדמונים לשאוב מן הנהרות בתחלת ליל י"ד דוקא ואין לפרוץ גדר של ראשונים גם משמע מדבריו לשם דאעפ"י דשואבן בתחלת ליל י"ד צריך לשאוב מן הנהרו' אם יש נהר בעירו ולא מן המעיינות ובורות שהן רותחין וה"נ :

ואשה לא תלוש בחמין וכו' שם דרש רבא אשה לא תלוש לא בחמה ולא בחמי חמה ולא במים הגרופים וכו' איבעיא להו עברה ולשה מאי מר זוטרא אמר מותר ורב אשי אמר אסור וכתב הרי"ף לא במים הגרופים פי' מים שנשאבו בו ביום אלא במים שלנו וקי"ל כרב אשי עכ"ל אבל רש"י גורס ולא במים הגרופים מן המוליי"ר ופי' שהוא דוד גדול וכו' וכתב עוד רש"י עברה ולשה במים חמין עכ"ל נראה דס"ל דעברה ולשה במים שלא לנו לא קא מבעי' ליה ול"פ אמוראי בהא אלא דבלשה במים חמים הוא דפליגי וקי"ל כרב אשי דאסור והרא"ש הסכים לפירש"י ומש"ה סתם רבינו דבריו וכתב ולא במים הגרופין מן המולייר והוא דוד גדול וכו' כפירש"י ואח"כ כתב ואם עברה ולשה בהן לרב אלפס אסור אפי' במים שלא לנו שלפי פי' רב אלפס במים הגרופים שנשאבו בו ביום קא מבעי' לי' נמי במי' שלא לנו ואסיקנ' דרב אשי דאסו' :

ומ"ש וכ"כ בה"ג ורי"ץ גיאות נראה דרי"ץ גיאות אינו סובר כרב אלפס ובה"ג ממש דאילו לדידהו אסור באכילה משום חימוץ כדמשמע מפשט דבריהם אבל להרי"ץ גיאות אינו אסור אלא למצה משומר' אבל לאכילה שרי אפילו לשה בחמין כמפורש באשיר"י ובדברי רבינו בסמוך :

ומ"ש ולרש"י דוקא בחמין ובחמי חמה וכו' אע"ג דרש"י לא כתב אלא עבר' ולשה בחמין גם לא כתב דלכתחלה שרי למילש בשלא לנו אי ליכא אחרינ' מ"מ כיון דהרא"ש פי' דחמין דנקט רש"י לאו דוקא אלא אכל הני דדרש רבא קאי דכולן משו' חמימות עכ"ל משמע דאף בשלנו אלא שלשה בחמי חמה ומשמע לכאור' דלרש"י נמי ה"ה בלשה בחמה נמי אסירי ומה שלא כתבו רבי' הוא לפי שאינו מדבר כאן אלא בדין מים אבל בסי' תנ"ט כתב דאין לשין במקו' השמש אלא דמ"מ קשה דה"ל לפרש לשם דאם עבר ולש בהמ' דאסורין אף לרש"י ולפיכ' נראה עיקר דרבינו מפרש דהרא"ש שאמר דאכולהו קאי דכולן משו' חמימות ר"ל דרש"י דנקט במים חמין אכל מיני מים דדרש רבא קאי אחמי האור ואחמי חמה ומים הגרופי' מן המולייאר דכולן משו' חמימו' אבל בלש בחמה לא פי' רש"י כלום ומשמע דס"ל דלא נאסור בדיעבד והיא דעת הרמב"ם וה' המגיד בפ"ה ע"ש ולענין הלכה יראה להחמי' כי"מ שהביא ה' המגיד ואע"פ שהשיג עליהן יש לייסב השגתו גם פשט דברי הרא"ש משמען דאף בלש בחמה אסו' והא דכתב רבי' לרש"י דבמי' שלא לנו לכתחלה נמי שרי וכו' למדו ג"כ ממ"ש הרא"ש לרש"י דמדלא קאמר אין לשין במי' שלא לנו דהוה משמע שלא תלוש בהן כלל אלמא דה"ק דלכתחלה אם יש לה מים שלנו לא תלוש במים שלא לנו אבל אם אין לה מים שלנו ולשה במים שלא לנו מותר עכ"ל הרא"ש משמע דמ"ש ולשה במי' שלא לנו הוי כמו או לשה במי' שלא לנו וכוונתו לדייק מהלשון שאם אין לה מים שלנו דמותר לכתחלה ללוש בשלא לנו אלא דמיהו נשמע במכל שכן אם עבר' ולשה במי' שלא לנו דמותר הטת' לפ"ז שמעינן דלרש"י נמי לכתחלה שרי למילש בהו אי ליכא אחריני מיהו לפעד"נ דלשון אין לשין אלא במי' שלנו משמעו איפכ' דאין היתר כלל ללוש לכתחל' אלא במי' שלנו ואי הוה אמר אין לשין במי' שלא לנו הוה משמע הכי והכי ותדע דהא רבא דרש אשה לא תלוש בחמין ואפ"ה קאמר מר זוטרא דאם עבר' ולשה מותר אבל דעת רש"י שפירש עבר' ולשה בחמין נראה דמדקבע' תלמודא הך בעיא אדרש' דרבא ולא קבעה לה נמי אמימר' דרב יהודה בעברה ולשה בלא לנו אלמ' דבלא לנו פשיט' ליה דשרי לפ"ז אין ראייה דלרש"י לכתחלה שרי למילש בלא לנו אי ליכא אחריני דאימ' לך דלכתחלה אין היתר כלל דהכי משמע ליש' דאין לשין אלא במי' שלנו וכדפרי' :

והא דאסרינן בעברה ולשה פי' אבי העזרי דוקא עברה במזיד וכו' כתב הרא"ש דטעמו מדנקט תלמודא לישנא דעבר' ולשה דומיא דעבר ואפה בפ"ב די"ט ועבר ושחט דפרק כירה דדוקא מזיד אבל שוגג לא ומשמע דראבי"ה קאי בין לרש"י דמפרש לעברה ולשה דקאי אחמין ובין לרב אלפס דקאי נמי אשלא לנו דוקא במזיד הוא דאסור למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל שוגג לא וע"ז אמר ורש"י אסר אפילו שוגג דלפי שיטת רש"י דלא קאי אלא אחמין ס"ל דאסור בלש בחמין אפי' לש בשוגג ודקדק הרא"ש מפרש"י שכך הוא סובר מדכתב בעברה ולשה בחמין דקרוב' למזידה היא ואסור אלמא דלא תיירי במזידה ממש ומ"ש רש"י דבעינן למיקנסה דעברה אדרבנן אפילו היתה שוגג קאמר דבעינן למיקנס' אטו מזיד כיון דקרוב' למזידה היא כי היכא דקנסינן במבשל בשבת בשוגג אטו מזיד לר' יהודה ובההיא דעבר ושחט נמי פר"י דבשוגג ואליבא דרבי יהודה קא מבעיא ליה ואזלי' בה לחומר' דילמ' אתי לאיערומי וכן בההיא דעבר ואפה קי"ל במסקנא דאפי' בשוגג אסו' כמ"ש בס' י"ע סי' תקכ"ז וכולהו משו' דבמידי דאורייתא אזלינן לחומר' · והר"ן הבין דמדכתב רש"י

יכניסום לבית בהשכמה ואם פשעו בזה נראה שאם לא נשתהו שם עד כדי שיוחמו המים בחום השמש אלא מיד מלאו צוננין מותר ללוש בהם עכ"ל (ג) :

כתב רש"י בתשובה אין לשין אלא במים שלנו שחששו חכמים לרוב עיירות וכו' ז"ל הרא"ש בסוף פרק כל שעה מנהג כשר של ראשונים שהיו ממלאין מן הנהרות (ג) בתחלת ליל י"ד שהמעיינות ובורות רותחין אבל לא נהרות דתניא בפרק מי שהיה טמא (צד:) בד' שבילין החמה מהלכת ניסן ואייר וסיון החמה מהלכת בהרים וכו' אלמא שבניסן איננה מהלכת במים וכתוב בתשובות רש"י אין לשין אלא במים שלנו שחשו חכמים לרוב עיירות שאין להם אלא מי בורות ובארות הן רותחין ומשמע מדבריו דבנהרות ליכא למיחש מידי ומיהו אין לפרוץ גדר של ראשונים עכ"ל · והגהות כתב י"א שאין הקפדה רק ממי הבורות והמעיינות שהן סמוך לזמן יציאתן מן המקום אבל למימי נהרות המשוכים דרך יום או יומים אין להקפיד כל כך כי כבר נתקרר הזמן ואין זה כלום שאף בימות אלו הכה עליהם חום השמש ביום ומחממן עכ"ל :

ומים המכונסין בקרקע הבנוי תחתיו וסביבותיו שקורין סיסטרנ"א היה נראה דמותר ללוש בהם סמוך לשאיבתן שהרי הם כמכונסין בכלי ואין מרתיחין מחמת חמה המהלכת תחת הקרקע שהרי הבנין מפסיק בינה לקרקע וגם אין החמה מכה עליהם · וכ"כ בא"ח וז"ל בשם הראב"ד מצאתי כי מי הדות שהם קרים אין צריך לינה ומותר ללוש בהם תיקף שנשאבו עכ"ל :

אבל הוגד לי שמים אלו בחורף הם חמין כמו מי באר וא"כ אין להקל בדבר אם לא בשעת הדחק :

ולא תלוש בחמין אפילו לא נתחממו אלא בחמה ולא במים הגרופים וכו' בס"פ כל שעה (מ"ב.) דרש רבא אשה לא תלוש בחמה ולא בחמי חמה ולא במים הגרופים ודברי רבינו בפי' מים הגרופים כדברי רש"י אבל הרי"ף פי' דגרופים היינו מים שנשאבו בו ביום :

ואם עברה ולשה בהם להרי"ף אסור וכו' שם איבעיא להו עברה ולשה מאי מר זוטרא אמר מותר רב אשי אמר אסור וידוע דהלכה כרב אשי וכתב הרא"ש פירש"י עברה ולשה במים חמין ולאו דוקא במים חמין אלא אכל הני דדרש רבא קאי דכולן משום חמימות ולפירש"י אם עברה ולשה במים שלא לנו מותר דבהא לא מבעיא ליה ובלישנא דרב יהודה משמע הכי דקאמר לא תלוש אלא במים שלנו ולא קאמר לא תלוש במים שלא לנו דהוה משמע דלא תלוש בהם כלל אבל לא תלוש אלא במים שלנו משמע לכתחלה אם יש לה מים שלנו לא תלוש במים שלא לנו אבל אם אין לה מים שלנו ולשה במים שלא לנו מותר אבל הרי"ף שפירש הגרופים שנשאבו בו ביום או הבעיא גם עלייהו ויותר משמע כפירש"י דגרופים מלשון מולייאר הגרוף אבל להרי"ף אף אם גרופים משמע שנגרפו ונשאבו מן הנהר אכתי ה"ל לפרושי בו ביום דעיקר האיסור תלוי בזמן הגריפה וזה לא פירש עכ"ל ודעת הרמב"ם בפ"ה כדעת הרי"ף שאוסר בעברה ולשה במים שלא לנו · ובסי' זה כתבתי בשם סמ"ג שכן דעת בעל ה"ג והכי נקטינן . ור"י כתב ראיתי לרבותי נוהגין היתר אם עשתה בשוגג אבל במזיד היו אוסרין וראוי לחוש כדי לגדור פרץ והמחמיר תע"ב עכ"ל כתב סמ"ג אומר ה"ר יחיאל שראה מורי ה"ר יהודה ב"ר יצחק שהתיר מים שלא לנו שנתבטלו ברוב מים שלנו הואיל ונתבטלו כבר קודם הלישה והותרו כ"כ הגה' בפ"ה וכ"כ סמ"ק אלא שנראה מדבריו דנתבטלו ברוב דקאמר היינו חד בתרי ומשמע דבבציר מהכי לא בטיל :

והא דאסרי' בעברה ולשה פי' אבי העזרי דוקא עברה במזיד וכו' ז"ל הרא"ש ז"ל שם כתב אבי העזרי דוקא עברה ולשה במזיד דומיא דעבר ואפה בפ"ב די"ט (יז.) ועבר ושיחט בפרק כירה (לח.) אבל בשוגג לא ומלשון רש"י משמע דאפי' בשוגג שפירש עברה ולשה בחמין אסור דקרובה למזיד הוא ולא דמי לבליקות של עו"ג דאמרינן התם אדם ממלא כריסו מהם דהכא בעי' למיקנסיה דעברה אדרבנן וגם משמע מדבריו דאסור באכילה משום חימוץ ואף אם יאכל כזית מצה באחרונה דגרע מבליקות של עו"ג עכ"ל · אבל הר"ן כתב פרש"י ולא דמי לבליקות העו"ג דהכא הוא דקנסוה רבנן לפי שעברה על דברי חכמים ולפי דבריו משמע שאם לשה בשוגג לא מיתסר כדאמר בעבר ואפה מי"ט לשבת דלא מיתסר אלא במזיד אלא שאפשר לומר דהכא דבליקות העו"ג מיירי שלשה בפניו במים שלנו כמש"ל בשם ר"ח אבל עיסה שנילושה במים שלא לנו לא אסרינן משום קנס אלא משום חשש חימוץ שמתוך שהפושרין ממהרים להחמיץ שמא נתחמץ ולא ניכר עכ"ל · ובסימן זה כתבתי שסמ"ג כתב בשם ר"מ כדברי אבי העזרי דדוקא עברה אבל אם שגגה ולשה מותר וכתב עוד ולכתחלה לשין בהן היכא דלא אפשר ומשמע מדברי א"ח דכל הנך דאמרי' עברה ולשה אסור ה"מ באכילה אבל בהנאה

דרכי משה

בבית יותר מלילה אחת וכן המנהג לדקדק לשואבן בין השמשות או סמוך לו ממש מטעם דלא נתנה תורה למלאכי שרת דיכולין לכוין בה"ש ממש לכן אין להקדים לשואבן ביום י"ג כ"ש שלא לאחר לשואבן בלילה דבהא מודה : (ב) כתב בא"ז בה"פ דרבים העושים מצות ביחד מצוה לזרז נפשו להיות מן הראשונים וראייה ממה שאמרו (סה:) הפסח שחט בג' כתות זא"ז והכת ג' נקרא עצלנית ואמרינן בירושלמי א"ר בון מה אם דבר שמצותו כך אמרת שקרויה כת עצלנית מי שהוא מתעצל במצות עאכ"ו עכ"ל : (ג) וכ"כ המרדכי בשם ראבי"ה דכן נהגו הקדמונים לשאוב מן הנהרות ולא מן הבארות וכ"ה באשר"י בשם הר"ר אליעזר ממיץ וכ' מהרי"ו כשהנהרות גדולים מהפשרת שלגים וגשמים אז אין לשאוב מן הנהרות עכ"ל : (ד) כתב בת"ה סימן קמ"ו דא"צ לכסות המים בשעה ששואב שהרי אין שם שמש ששואבין בה"ש אבל כשמוליכין ביום לתנור כתב בסמ"ק וסמ"ג דצריך מפה לכסותן אם הוא יום מעונן ומ"מ נהגו לכסותן אף בשעת שאיבה עכ"ל : כתב המרדכי בפ"ק דפסחים כשחל ערב פסח בשבת מביאים מים ללוש באור י"ג ולא בע"ש שמא יקדימו קודם

פרישה

(ד) **אלא** מי בורות פי' שהם סמוך לזמן יציאתם מן המקור אבל למימי נהרות המשוכין דרך יום או יומים אין להקפיד כי כבר נתקררו בהלוכן : (ה) **אבל** במים שלא לנו בדיעבד שרי וכ"פ רמ"א בש"ע וז"ל מורי ז"ל רפ"י וכמוכרת ר"א ממי"ץ ואנו נוהגין כרי"ף ומ"מ בשוגג נראה להקל דאיכא תרי דעות להתיר עכ"ל : וב"ק

ופי' עוד שאסור אפילו באכילה משום חשש חימוץ ואפי' אם ירצה לאכול כזית מצה באחרונה דגרע מבציקות של עו"ג והרי"ץ גיאת (ו) [א] ובעל העיטור כתבו דוקא למצה משומרת (ז) [ב] וכן מים שלא לנו דוקא למצה משומרת אבל לאכילה שרי דהא קי"ל בציקות של עו"ג אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה וא"א הסכים לפירש"י לאוסרו אפילו שוגג ואפילו באכילה · והרבה נוהגין (ח) שלא ליתן מלח בפת בפסח וכן נוהגין בכל אשכנז [ג] ב ואין טעם ברור לאוסרו ומ"מ אין לשנות משום אל תטוש תורת אמך וי"א שבלילה ראשונה אין ליתן בה מלח משום מצה עשירה וגם זה אינו שאינה נקראת עשירה אלא שנילושה ביין ושמן ודבש

בהנאה מותר ואפילו בחמין: **והרי"ץ** גיאת ובעל העיטור כתבו דוקא למצה משומרת כלומר הא דלא תלוש בחמי חמה ולא במים הגרופים דוקא למצה משומרת וכן מים שלא לנו דוקא למצה משומרת אבל לאכילה שרי והרא"ש הביא דבריהם בס"פ כל שעה וכתב עליהם ולא נהירא לי דכל היכא דאיכא למיחש משום חימוץ אין לחלק בין כזית מצה לשאר אכילה הלכך נראה כפירש"י עכ"ל כלומר שאם לש בחמי חמה או במים הגרופים אפילו בשוגג אע"פ שאינה למצה משומרת אסור באכילה ומיהו במים שלא לנו כבר נתבאר שרש"י הוא סובר דמאי דעברה ולשה לא קאי אמים שלא לנו והסכים הרא"ש עמו וכיון שכן ע"כ לומר שמה שכתב רבינו וא"א ז"ל הסכים לפירש"י לאסרו אפילו שוגג ואפילו באכילה אהנך דדרש רבא קאי ולא למים שלא לנו · וה"ה בפ"ה ג"כ הביא דברי הרי"ץ גיאת ובעל העיטור שהם סוברים דדינים אלו דוקא במצה משומרת אבל לא בשאר פת והוא ז"ל סתר דבריהם והעלה דאין חילוק בין מצה משומרת לשאר פת וכתב שכן דעת רוב הפוסקים והכי נקטינן: וז"ל א"ר"י ראיתי לרבותי נוהגים היתר אם לשה בשוגג במים שלא לנו אבל במזיד היו אוסרים וראוי לחוש כדי לגדור פרץ והמחמיר תע"ב עכ"ל והכי נקטינן להתיר אם לשה בשוגג במים שלא לנו:

והרבה נוהגין שלא ליתן מלח בפת בפסח וכן נוהגין באשכנז ואין טעם ברור לאסרו כלומר אע"פ שיש קצת טעם מפני שמחמם את העיסה מכל מקום אינו ברור וכ"כ הרא"ש בפ' כ"ש והר"ן כתב שם גבי הא דאסרינן ותיקא במיא ומלחא פי' מאכל של קמח שמבשלין אותו מדאמרינן דהא דתניא אסור במיא ובמילחא יש ללמוד שמותר לתת מלח לתוך לחם של פסח דדוקא ותיקא הוא דאסור משום דאדמבשל ליה מחמץ אבל לחם לא והרא"ש דחה ראיה זו משום דאיכא למימר דמלח ממהר החימוץ כשנילושה במים אבל אם נילושה במי פירות המלח לבדו אינו גורם החימוץ · המרדכי כתב שיש ליזהר שלא ליתן מלח והאוכל מצה מלוחה כאילו אוכל חמץ מפני שהמלח מוסיף חום בעיסה יהגהת מיימון כתב בפ"ה שרשב"ט היה רוצה להתיר למלוח מצה בפסח חוץ מיום ראשון וחביריו אוסרין דמליח הרי הוא כרותח והוי כמו לש בפושרין · והכלבו כתב בשם הראב"ד שאין נותנין בעיסה מלח ותבלין דכרותחין דמו ואם נתן עד שלא יבא נאכל מחמת מלחו נאסר באכילה כמו מצה שנילושה ברותחין ואם נתן בה מעט מלח אם תאפה מיד מותרת באכילה אבל לכתחלה לא יתן ובמצה של מצוה לא יתן כלל ואם נתן לא יצא דבעי' לחם עוני וזו מצה עשירה הוא וצ"ע אי מיקרי מצה עשירה משום מלח ועכשיו נהגו שלא לתת שום מלח לא בשל מצוה ולא באחרות ואין לשנות המנהג עכ"ל · והרשב"א כתב בתשובה ששאלת מהו ליתן מלח בעיסה בפסח באמת יש אוסרין ומביאין ראיות לדבריהם אלא שהן חלושות ויש מתירין ואני מן המתירין וראיה מפורשת כ"ל ממ"ש ותיקא שרי וכו' וכן אנו נוהגין אלא שמחמירין ואין נותנין במצה שמורה ע"כ ועכשיו פשט המנהג שלא ליתן מלח בעיסה

רש"י דקנסוה רבנן אלמא דבמזיד דוקא קאמר אבל בשוגג שרי ולא נהיר' אלא העיק' כדכתב הרא"ש . עוד כתב הר"ן להשיג על פירש"י ואמר דבצקות של עו"ג מיירי דלשה העו"ג בפנינו במי' שלנו אבל עיסה שנילושה במים שלא לנו לא אסרוה משו' קנס וכו' והבין מפרש"י דאף במים שלא לנו קאמר דאסורי' במזיד משו' קנס ואפשר שלא היה גורס בפירש"י שלפניו בחמין גם דקרוב' למזיד לא היה גורס אבל לפי גירס' רש"י בכל ספרים שלנו אין לאסור אלא בלש בחמין ואפי' בשוגג אסור אבל במים שלא לנו שרי אפי' במזיד דאין עליהן דין חמין להחמיץ העיס' אלא דלכתחלה חשו להם חכמים:

ופי' עוד שאסור אפילו באכילה וכו' כך פירש"י ס"פ כ"ש וז"ל משו' דבחדא איסורא דרבנן תני אם עבר מותר באכילה בעינן למימר נמי בכולהו · והלכך אם עברה ולשה בחמין קרובה למזידה היתה ואסור ולא דמי לבצקות של עו"ג דאדם ממלא כריסו מהן דהכא בעיא למיקנסה דעברה אדרבנן עכ"ל והכי דייק לישנא דאסור דלא קאמר אינו יוצא בה וכדכתב ה' המגיד בפ"ה ומ"ש בשם ב"ה והרי"ץ גיאות דוקא למצה משומר' וכו' כ"כ הרא"ש משמם וטעמם דכיון דבצקו' של עו"ג איכא למימר נמי דלשן בחמין ואעפ"כ מותרין באכילה כיון שלא ניכר בהן חימוץ לא סידוק ולא שיעור ה"נ בלשן בחמין ולא ס"ל דבעינן למיקנסיה כיון שאינו מפורש בתלמודא:

ומ"ש א"א הרא"ש ז"ל הסכי' לפרש"י היינו דבלשה בחמין אסור אפילו באכילה אפי' שוגג אבל במים שלא לנו ס"ל להרא"ש דבדיעבד שרי אפילו במזיד ואפי' לכתחלה היכא דליכא אחריני כדכתב רבינו בסמוך בשמו . ולענין הלכה קי"ל כרוב פוסקי' בה"ג והרי"ף והרמב"ם והר"ס והסמ"ג וסמ"ק דבעברה ולשה במים שלנו אסור באכילה וכ"כ בהגה' מיימוני' שכן פר"ח ומהר"ם דלא כרש"י והרא"ש ותו דלהר"ן אף לרש"י אסור כרוב פוסקים כדפי' בסמוך ואפי' עברה בשוגג דאע"ג דהרא"ש וראבי"ה וסמ"ג וסמ"ק פסקו דשרי בדיעבד ואפי' לכתחלה שרי היכא דלא אפשר אפ"ה יש להחמיר כדכתב בהגה' מיימוני' שהר"ש מבונברק תלמיד הרא"ס נחלק על רבו וכתב כיון שהטעם משום חמוץ כדכתב בה"ג דמחממי לעיסה אין חילוק בין דיעבד לכתחלה וכן נראה ממ"ש המרדכי לאחר שהבי' דברי הרא"ס דמתיר כת' והמיימוני אסר אפי' בדיעבד וכן דקדק ה"ר שמואל מה"ג עכ"ל אלמא דמסקנתו להחמיר כבה"ג שכל דבריהם קבלה ומפרש שכך היא דעת המיימוני מדכתב בסתם משמע אפילו בדיעבד וכן יראה מדברי הרי"ף שכתב ג"כ בסתם לאיסור והיא סברת הרא"ש דכל היכא דאיכא למיחש משום חמוץ אין לחלק בין כזית מצה לשאר אכילה ומפורש בדבריו דה"ה שאין לחלק בין שוגג למזיד וכ"כ ה"ר ירוחם דהרא"ש כתב דלדברי הרי"ף היכא דיש לחוש לחימוץ אין הפרש בין שוגג למזיד ובין מצה משומרת לשאר מצות והשת' לפי זה כיון דקי"ל כרוב פוסקים דאיכא חשש חימוץ במים שלא לנו אין חילוק בין שוגג למזיד ודינו כלשה בחמין להרא"ש דאסור אפי' שוגג וכ"כ הסמ"ג לפי דעת ריב"ן דאם אפו ראוי לאסור האפוי ואע"פ שתופס פרש"י כמ"ש לעיל החמיר אף בדיעבד והכי נקטי' ומיהו דוקא באכילה אבל בהנא' שריא מיד קודם שתבא לידי חימוץ כמ"ש בהגה"ת מיימוני' ואפי' היכא דלא אפשר נמי אין להתיר אפילו דיעבד כיון דאיכא למיחש לחימוץ וכך מפורש במרדכי ס"פ כ"ש וז"ל וכן מצאתי תשובה שאם נשפכו כל המים עבור המת אין בידי להתיר מים שלא לנו ע"י הדחק עכ"ל ולא כמה שפסק בש"ע להקל בשעת הדחק דאין להקל ראש כנגד כל הני רבוותא באיסור חמץ שהחמירו בו טובא מיהו במים שנשאבו מבע"י ולנו או נשאבו לאחר התחלת הלילה ולנו מותרין אפילו לכתחלה כמ"ש לעיל:

והרבה נוהגין שלא ליתן מלח וכו' כ"כ הרא"ש בפרק כ"ש וכתב עוד דיש מביאין ראיה מותיקא במילחא ומישחא דשרי ולאו ראייה היא דמלח ממהר החמוץ כשנילושה במים אבל אם נילושה במי פירות המלח לבדו אינו גורם חמוץ עכ"ל ואיכא לתמוה אדמביאין ראייה מותיקא במילח' ומישחא להיתיר' נביא ראייה מותיקא במיא ומילח' לאיסורא וי"ל דאיכא למידחי הך ראייה לאסור' דאין המלח גורם האיסו' אלא המי' משום דאדמבשל ליה מחמועי אחמעא ואפי' לא היה בו מלח כלל אסו' אבל בעים' אפויה לית לן בה אבל מותיקא דמישחא ומילחא איכא ראייה להיתירא דאי איתא דהמלח מחמם אף בעיסה כ"ש דמחמם בבישול ודחה הרא"ש הראייה אבל הר"ן כתב דאיכא שפיר ראייה להתירא מהך דותיקא במיא ומילחא אסורה ש"מ דדוקא בותיקא הוא דאסרינן דאדמבשל ליה מחמע אבל לחם לא עכ"ל ור"ל דאי לחם נמי אסור ה"ל לאשמעינן רבותא דאפי' בעיסה אפויה אוסר כ"ש בבישול דותיקא דאדמבשל ליה מחמע וכן הכה דברי הרשב"א בתשובה סימן רכ"ד והב"י כתב דהרא"ש דחה ראייה זו ולא דק דלא דחה הרא"ש אלא הראייה שהביאו מותיקא דמילח' ומישח' אבל ראייה זו מותיקא דמילח' ומיא כמ"ש הרשב"א והר"ן לא הזכיר' הרא"ש · ולפעד"נ לדחות גם ראיה זו דהרשב"א והר"ן די"ל דהא"כ דמלח בעיסה נמי אוסר והא דתני ותיקא טפי מלחם היינו משו' דאת' לאשמעינן דאיכא לחלק בין ותיקא לותיקא דבמילחא ומיא אסירה ובמילחא ומישחא שרי אבל בלחם ליכא היתירא:

ומ"ש ואין טעם ברור לאוסרו נראה שכתב כן לפי שיש אוסרין מטעם שהמלח מוסיף הבל כדאית' פרק לא יחפור ופ' במה טומנין ועוד דמליח כרותח ומוסיף חום בעיסה כגאוני לותי"ר שכתב המרדכי ס"פ כ"ש וכ"כ הרא"ש דיש אוסרין מטעם זה ורבינו ס"ל דאיכה ראייה משם דדוקא כשלא נשתנה צורת המלח הוא דמוסיף הבל וחום אבל אם נשתנה צורתו בעיסה שוב אין בו כח וכה"ג כתב הר"ן בפ' כ"ש ומה שקשה ליתסר משו' דהמלח הוי מי פירות אכתוב לקמן בסי' תס"ב בס"ד ולענין הלכה נקטינן לאסור אפילו בדיעבד כמ"ש המרדכי דכל האוכל מצה מלוחה כאילו אוכל חמץ והביא כמה ראיות ע"ש גאוני לותי"ר וכן כתבו מקצת פוסקים: **ומ"ש** וי"א דבלילה הראשונה וכו' כ"כ המרדכי לשם וכ"כ הגה"ת מיימונית בשם רשב"ט ואיכא למידק כיון דכתב רבינו בתחלת מסקנתו דאין ליתן מלח משום אל תטוש וגו' היאך חזר וכתב די"א דבלילה הראשונה אין ליתן מלח והשיג עליו דמשמע שסובר להקל ליתן אף בלילה הראשונה ונראה דדעת רבינו כמ"ש בתחלה הוא שלא ליתן מלח בעיסה משום אל תטוש וגו' ואפי' בשאר לילות מטעם חשש חמוץ דלפי זה לאחר אפייה ודאי שרי לקטף פני המצות במי מלח ולהחזירם לתנור כמו שעושין בחש"מ במי מלח ובלים כך יכול לעשות במי מלח לבדן אף בלילה הראשונה כיון דאין בזה חשש חמוץ אבל לי"א דאסור מפני שהוא מצה עשירה אף במי מלח לבדן אסור אף לאחר אפייה בלילה הראשונה והשיג על זה דמלח אינו מעשירה מיהו עכשיו נהגו כל ישראל שלא לקטף אחר אפייה בלילה הראשונה אף במי מלח לבדן ואף לטבלן במלח שהתיר בירושלמי בפירוש כדלקמן בסי' תע"ה נמנעין העולם וגם בזה אית ביה משום אל תטוש וגומר מיהו · בדיעבד אין לחוש אפי' קטף פניה לאחר אפיה במי מלח ובלים ובשמים כמו שעושין בחש"מ דלא גרע האי קיטוף מתבלה משנאפת דיוצא בה ידי חובת מצה כמבואר בסמוך בס"ד:

גרסינן

פרישה

(ו) **וב"ה** כתבו דוקא למצה משומרת כו' דכאן עובר אתקנת חכמים אבל התם שעת הדחק הוא: (ז) **וכן** מים שלא לנו כו' פי' האי וכן כמו והא ראייה דהרי"ץ גיאות אזיל לטעמיה שעברה ולשה קאי נמי אמים שלנו והתם ודאי לאכילה שרי והא ראייה מבציקות של עו"ג א"כ גם מים חמין דאסורין דוקא בכה"ג ועיין עוד בדרישה:

(ח) **שלא** ליתן מלח בפת כו' וכן כתב הכלבו בשם הראב"ד משום דמליחה הרי הוא כרותח וכתב רמ"א ואפילו בדיעבד יש לאסור ואין טעם ברור כו':

גרסינן

דרישה

תנה [א] **ובב"ה כתב** דוקא למצה משומרת כו' ונראה לחלק דבציקות א"י ספק הוא אי נילוש בחמין משא"כ הכא דנילוש בודאי בחמין דרש"י לטעמיה דפי' עברה ולשה אסור דקאי דוקא אחמין ובחמי חמה ולא קאי אמים שלנו והשתא א"ש דהרי"ץ מייתי ראייה מבציקות של א"י דקשה הא כבר כתב רבינו דאינו דומה וגרע מבציקות של א"י וא"ל שרי"ץ גיאת לא סבירא ליה כוותיה ומשוה לבציקות של א"י מ"מ קשה ארבינו שלא היה לו להביאו אלא לכתוב בקצרה והרי"ץ גיאת וב"ה כתבו דוקא מצה משתמרת וכן מים שלנו ותו לא אלא הרי"ץ גיאת אזל לשיטתו דס"ל עברה ולשה אסור קאי נמי אמים שלנו ובמזקת זו המה ג"כ בציקות של א"י דודאי לא לנו י"ב שעות ולא דקדק לשואבן בין השמשות דוקא ודו"ק: [ב] **וכן** מים שלא לנו כו' זה ל' מורי ז"ל יש מקשים הא כ"ש הוא וי"ל דס"ק לא מיבעיא הכי דלעיל בחמה או במים חמין משום דהוו עילוי לעיסה ולא היה נקרא לחם עוני ומש"ה לא אסרו אלא גבי מצה משומרת אלא אפילו מים שלא לנו שאין תלוי בלחם עוני אפ"ה לא אסרו במצה משומרת ותירץ זה הוא דחוק דהא מים שלא לנו ג"כ מטעם חמימא נאסר ולכך נראה כמו שכתבתי וכן לעיל בסמוך:

[ג] **ואין** טעם ברור לאוסרו כו' ז"ל מורי ז"ל וגם רמ"א בהגהותיו ותימא הלא כתב בסימן תס"ב שמלח הוא בכלל מי פירות ומי פירות ממהרין להחמיץ כשיש מים עמהם ואפשר שסבר המחבר כשנותנין המלח במים חוזר לתולדות המים ואין בו כח להחמיץ ע"כ ולעד"נ דהוא ס"ל כהרא"ש דפסק לקמן דאפילו מי פירות עם מים מותר אם נאפה מיד בסי' תס"ב ואמת

חדושי הגהות

תנה א הן הן הדברים האמורים כבר למעלה בסימן זה בשם ר' ירוחם ולא אדע טעם הכפלים: ב וצ"ע דהא רבינו כתב לקמן סימן תס"ב דמי מלח הוי בכלל מי פירות ומי פירות עם מים אסור ללוש כמ"ש לקמן בסימן הנזכר וא"כ מטעם זה יש לאסור מליתן מלח בפת בפסח ולמה כתב רבינו דאין טעם ברור לאוסרו ואפשר דמטעם זה דקדק רבינו שכתב לקמן דהוי בכלל מי פירות ולא כתב דהוי מי פירות ממש לומר דכל שאין המלח עם מים הוי בכלל מי פירות אבל כשהמלח עם מים חוזר הוא להיות מים

גרסינן במנחו' וכו' בפרק הקומץ רבה (דף כ"ג) וכתבה הרא"ש בפרק כל שעה ופירושה כשירה לצאת בה ידי חובתו וכדאית' בתוספת' ומאין כמצה המתובלת הביאה הרא"ש לשם וכן הסמ"ג לאוין סוף מצוה ע"ט : ובספר הרוקח כתב עלה הך דמנחות מכל מקום אין ליתן בה פלפלין וכו' ונראה דאין דעת הרוקח לחלק בין פלפלין לשאר תבלין חדא דהא קאמר ובכל מיני תבלין אלא אתא לפרש דברייתא דייקא דקתני בה תבלה דמשמע דוקא דיעבד אבל לכתחלה אסור ליתן בה תבלין ונקט פלפלין דשכיח ליתן בעיסה ובתבשיל וה"ה שאר תבלין ועוד שהרי ה"ר ירוחם כתב להדיא ע"ש הרוקח מ"מ אין ליתן תבלין וכו' מיהו במרדכי כתב ע"ש ר"י דמותר לתת תבלין במצות בפסח כדתניא תבלה וכו' וכן התיר המיימוני אפי' לכתחלה עכ"ל ואפשר נמי לומר דרך אחר דלא פליגי דהרוקח לא אסר אלא פלפלין ואפילו דיעבד וכדקאמר לפי שהו' חד ומחמם העיסה וכיון דאית ביה חשש חמוץ אין לחלק בין לכתחלה לדיעבד והכי משמע מדאיתא פ"ק דחגיגה טבא חדא פלפלא חריפתא וכו' ופי' בערוך שהפלפל קטן מכל מיני תבלין וחריף מכולם אבל בשאר תבלין מודה גם הרוקח דאפילו לכתחלה מותר כר"י והרמב"ם דמתירין בתבלין ומשמע דוקא בתבלין התירו ולא בפלפלין אבל ב"י פסק בסתם דאין ליתן בה תבלין לפי שהוא חד ומחמם העיסה נראה שסובר כמ"ש תחלה דאין חילוק בין תבלין לפלפלין אלא בין לכתחלה לדיעב' וכ"כ הכל בו בשם הרא"ד בסתם תבלין אסור והכי נהוג ואסו' לפרוץ גדר ואפילו בדיעבד אינו יוצא בה י"ח מצה לדעת הרא"ד שפי' הכיא דמנחו' דוקא כשתבלה משנאפית ומביאו ב"י וכן פסק ברוקח סי' רע"ג וכן פסק בעל צדה לדרך · פסק נראה דלמ"ש במרדכי דמצה אסור אפי' דיעבד כיון דאשכחן דגבי הטמנה מוסיף הכל וכו' ה"ה סיד נמי מדקאמר גבי הטמנה ולא במלח ולא בסיד ואפילו בדיעבד אסור בסיד כמו במלח כדלעיל בסמוך וכ"פ בהגה' ש"ע דבמלח ופלפלין וסיד אסור אפי' בדיעבד ע"כ הפסק · כתב במרדכי פרק כ"ש מעשה אירע בפסח שחל להיות באחד בשבת וגם נפלה התקופה בלילה שלפניו ואע"פ כן לא חשו ולשו במים השאובים בלילה וכתב ר"י החסיד דאין להקפיד דכתיב שומר מצוה לא ידע דבר רע עכ"ל והבין ב"י די"ל דהתקופה היתה נופלת בליל א' והיו צריכין לשאוב מים לצורך ליל ב' דפסח ומפני שלא רצו לשאוב בשע' התקופה המתינו עד שתעבור שעת התקופה ושאבו מים אח"כ ולא חשו ולשו במים השאובים בלילה דאף על פי דיש לשאוב מים לכתחלה בבין השמשות דוקא הם לא חשו לזה ואין איסור במה ששאבו מיום טוב לחבירו כיון דהמים ראויין גם ליום טוב ראשון במקצת וכרב אדא בפ"ק דביצה דמערים ומלח גרמא וכו' וכתב הר"י החסיד דאין להקפיד וכו' כלומר ר"י החסיד חולק דלא יפה עשו דה"ל לשאוב ב"ה כפי הדין ואין להקפיד על שהיה אז שעת התקופה ועל הבנתו זו פלפל הרב ב"י ואמר דאף על פי שהאפייה היתה בליל פסח אפילו הכי קשה למה לא שאבו מערב שבת דעיקר קפידא דתקופה איכא אלא כששואבים המים בשעת התקופה ותירץ דהא לא חשיבי מים שלנו כיש מחמירים שבסמ"ק אחר כך דקדק דכיון דכשלא היתה התקופה נופלת בע"כ שהיו שואבין בשבת ב"ה וא"כ השתא נמי ה"ל לשאוב בערב שבת ב"ה שלא בשעת התקופה ועוד מאי כ"מ בשאיבה בשעת התקופה עיקר קפידא בלישה בשעת התקופה אי נמי בשותה בשעת התקופה ותירץ כל אלו הקושיות דסבירא ליה דכל מים שהיו בתלוש בשעת התקופה אף על פי שנשאבו קודם התקופה כל ששותה מהם או לש מהם ואוכל אפילו אחר כמה ימים הם מזיקים ולפיכך היו צריכין להמתין מלשאוב עד אחר עבור שעת התקופה זאת היא דעת הרב ב"י ונעלם היה מן הרב ז"ל שלשון המרדכי שבדפוס יש בו טעות וכצ"ל וגם נפלה התקופה בליל ו' שלפניו וכו' ורצונו לומר דאעפ"כ לא חשו ולשו במים השאובים בליל י"ג בין השמשות אף על פי שהיו המים בתלוש בשעת התקופ' · וכתב ר"י החסיד וכו' וה"א ברוקח סי' רע"ה והמעשה היה ששאבו מים בליל י"ג ב"ה כדינו והא ודאי דמנהג בני אשכנז שלא להשתמש גם במים שהיו בתלוש בשעת התקופה ואעפ"כ לא חשו לתקופה שנפלה בליל ו' לאחר שעה או יותר משעה שנשאבו ולשה באותן המים ביום י"ג ור"י החסיד הוא שפסק כן והביא ראייה דאין להקפיד ושפיר עבדו דלא חשו לתקופה וא"צ לדחוק שהיו שואבין אחר התחלת הלילה שלא כדין ושאבו מי"ט לחבירו כמ"ש ב"י האריכתי בכל זה לבאר דברי ב"י לפי שנסתבכו הלומדים בדבריו ולא ידעו מהו · כתב הרוקח כשחל י"ד בשבת שואבים ליל י"ג מן הנהר או מן הבאר ואין שואב מן הבור בחצרו בשבת ללוש כי צריך הרבה ונראה כמצלא לגיגתו ולחורבתו כדמשמע בשלהי עירובין עכ"ל וכבר התבאר זה לעיל סי' תמ"ד :

תנו שיעור העיסה וכו' ה"א פרק אלו עוברין (דף מ"ח) וכתב הרמב"ם בפ"ה מה' חמץ דמשערין בגוף הביצה הבינונית לא כמשקלה ומפני זה כתב רבינו וכן ישער אותה וכו' כלומר דמשערין בגוף הביצה ודלא כמ"ש ה"ר ירוחם שנוקבין הביצה וממלאה מים מ"ג פעמים דא"כ חסר מגוף הביצה כשיעור הקליפה הקשה ונמצא שחסר מן המדה כשיעור הקליפה של מ"ג ביצים ודע שמ"ג ביצים היא המדה למלאותו מקמח ולמ"ש רבינו בי"ד סי' שכ"ד צריך לגודשה וכאן כתב בסתם נמשך אחר דברי הרא"ש שכתב ג"כ בסתם בפרק אלו עוברין ומיהו ודאי משמע דבפסח נמי צריך לגודשה דמאי שנא מכל השנה וכן נהגו הנשים אבל במרדכי בפרק אלו עוברין כתב בשם ריב"א שאין גודשין מדה של פסח דמאחר שהיא עשירית האיפה נלמדת משל כ"ג שהיתה מדתו כמו כן עשירית האיפה והיה גודשה בתוכה כדאמר פרק שתי מדות מש"א בכל המדות שבמקדש שהיו נגדשות עכ"ל והכי איתא בברייתא לשם אליבא דר"מ ששתי עשרונות היו במקדש אחת גדושה ואחת מחוקה גדוש שבו היה מודד לכל המנחות מחוק שבו היה מודד לחביתי כ"ג פי' אחת גדושה שלא היה בו עשרון אלא א"כ גודשו ועם הגדוש היה עשרון שלם ואחת מחוקה שהיתה המדה גדולה שכשהי' מחוק היה בו עשרון שלם ואליבי' תנן (בדף נ') כל המדות שבמקדש היו

ודבש אבל מלח אינו מעשירה : (ט) גרסינן במנחות תבלה פי' לש מצה בקצח ושומשמין ובכל מיני תבלין כשירה כיון שיש בה טעם מצה (ו) וכתוב בספר הרוקח ומ"מ אין ליתן בה פלפלין (ו) לפי שהוא חד ומחמם העיסה :

תנו **שיעור** העיסה של פסח שלשין בפעם אחת (א) היא מ"ג ביצים וחומש ביצה בינוניים וכן ישער אותה ימלא כלי

בעיסה כלל וכנון הדבר (ס) : גרסינן במנחות בפרק הקומץ רבה (כג·) וכתבה הרא"ש והמרדכי פרק כל שעה וכן כתב הרמב"ם בפ"ה · וכתב הרא"ד דכשתבלה משנאפית מיירי כלומר דאל"כ ה"ל מצה עשירה ואין יוצאין בה י"ח מצה וכתב ה"ה שדוחק הוא לומר כן ויותר נ"ל דכשהיא תבלה אינו סובר דלחם עוני אתא למעוטי מצה עשירה אלא למעוטי מעשר שני וכדברי ר"י הגלילי בפרק כ"ש (לו·) ולא קי"ל כוותיה ומ"מ ילפינן דתבלין אינם מחמיצין :

כתב בספר הרוקח ומ"מ אין ליתן בה פלפלין וכו' גם הרא"ש הביא דבריו בפרק כל שעה : כתב המרדכי בפרק כל שעה מעשה שאירע בפסח שחל להיות באחד בשבת וגם נפלה התקופה ג בליל ה' שלפניו ואעפ"כ לא חשו ולשו במים השאובים בלילה וכתב רבינו יהודה החסיד דאין להקפיד דכתיב שומר מצוה לא ידע דבר רע · וכ"כ בהגהות מיימון פ"ה ודבר פשוט הוא דהיינו כדברי האומרים דכשחל פסח באחד בשבת לשין ואופין בליל פסח עצמו דאילו לדברי האומרים שלשין ואופין מע"ש לא שייך הא ואפילו לדברי האומרים דלשין ואופין בליל פסח עצמו יש לתמוה למה לא שאבו מע"ש ואפשר דס"ל כמי שאומר דבכל כה"ג לא חשיבי מים שלנו כמ"ש בסי' זה ואכתי קשה שאע"פ שלא היתה נופלת התקופה בליל ה' שלפניו היאך היה מותר לשאוב בשבת לצורך י"ט וא"ת דשאיבה כיון דלא הוי טרחא כולי האי שרי א"כ כי נפלה תקופה בליל ה' שלפניו מאי הוי היה להם לשאוב בע"ש בין השמשות ועוד יש לתמוה כי נפלה תקופה בליל ה' שלפניו מאי הוי כיון שבשעה שלשין בהן ליכא שעת התקופה ועוד שאפי' היתה שעת התקופה בשעה שלשין לא היה להם לחוש דלא חיישינן אלא כשאדם שותה מהן בשעת התקופה ואפשר דס"ל שכל מים שהיו בתלוש בשעת התקופה כל ששותה מהם או לש בהם ואוכל אפילו אחר כמה ימים הם מזיקין וכתב עוד המרדכי שם בא מעשה לפנינו ע"פ ואמרו שאין לשפוך המים שלנו בשביל המת דליל שמורים הוא לה' וכן הייתי אומר בשאר לילות של פסח דשומר פתאים ה' וחלילה שאירע דבר תקלה במצו' השם עכ"ל (ז) :

תנו **שיעור** העיסה של פסח שלשין בפעם אחת היא מ"ג ביצים וחומש ביצה בינוניים בפרק אלו עוברין (מח·) אמר א רבא קבא מלוגנאה לפסחא וכן לחלה ופירש"י קבא מלוגנאה. קב של אותו מקום לפסח שלא ללוש יותר כדי שיוכל לשמרו מן החימוץ :· וכן לחלה · ובכך שיעור עיסה נמי כל ימות השנה להתחייב בחלה . וכ' רש"י דילפינן מקרא שיעור עיסה להתחייב בחלה הוא שבעה רביעי קב מדבריות וביצה וחומש ביצה וכל רובע קב מכן הוא ו' ביצים עולה מ"ג ביצים וחומש כתב ר"י וכך מודדין אותם לוקח ביצה בינונית ונוקבה ומוציא מה שבתוכה וממלא מים מ"ג פעמים ואותן המים משימין בכלי והכלי המחזיק אותן המים היא המדה עכ"ל · וכתב ג"כ הדרך הראשון שכתב רבינו וכתב והכל עולה למדה אחת או בקירוב (ח) :

וכתב עוד ואל תטעה כי יש שטועים במים ואומרים כי אותם המים הם ללוש וכל מה שתוכל עם מדת המים ללוש היא המדה וחלילה אלא הכלי שמחזיק המים שכתבתי היא המדה למלאותו מקמח עכ"ל וכתב הרמב"ם בפירוש המשנה פ"ק דעדיות שמצא שיעור החלה מקמח חטה מצרית תק"כ דרהם מצריים בקירוב וכ"כ ג"כ בפ"ו מהלכות בכורים :

כתב רבינו בטור י"ד סי' שכ"ד על מדת שיעור חלה ומשערין אותה לפי התבואה אבל לא לפי הקמח אע"פ שהן יותר משאלו היו משערין אותה בקמח לכן כשממלאין המדה קמח צריך לגודשה עכ"ל. ונראה שטעמו מפני שכתב הרא"ש בהל' חלה לכאורה היה נראה דה' רבעים יש למודדן בתבואה שכן היתה עיסת מדבר מלא העומר היו מלקטין ואח"כ טוחנו בריחיים וראיתי באשכנז שהנשים גודשות הקמח לשיעור חלה ותליתי הדבר בשביל שנפח הקמח רב מנפח התבואה וקצת משמע כן לישנא דמתניתין וכו' ומיהו אין ראייה כ"כ וכו' ובפ"ד .תנן ה' רבעים קמח חייבין בחלה וכו' אלמא בקמח משערינן וכו' ובתשובותיו בכלל ב' כתב ששאל מהרשב"א וז"ל יבוננו מה שראיתי כל רבותי נוהגין שמשערין מדה המחזקת מ"ג ביצים לשיעור חלה ומודדין בה הקמח טפופה או מחוקה וכיון דמעיסת מדבר ילפינן ומדדו המן בעומר וטחנוהו בריחיים מסתמא כי ניתוסף הרבה ג"כ היה לשערו ולהצריך קמח הנטחן מה' רבעים תבואה וה'

דרכי משה

קודם הערב שמש או אחריו יחלל שבת : (ה) וכ"כ מהר"א מפראג דלפי מש"כ רבינו לקמן סי' תס"ב דמלח הוי מי פירות א"כ פשיטא דאסור דהוי כמו פירות עם מים ולכן נ"ל דאפילו בדיעבד יש לאוסרה אע"ג דהרבה גאונים מתירים מ"מ מאחר שנהגו להחמיר אף בדיעבד יש לאוסרה וכ"כ המרדכי האוכל מצה מלוחה כאוכל חמץ : (ו) וכתב מהרי"ב דחד קורט פלפל עושה כל העיסה חמץ וכתב עוד דפעם אחד נמצא מעט סיד בקמח והורה לאסור דסיד מחממת העיסה ע"ל ס"ס ת"מ : (ז) וכ"כ במנהגים שלנו וכתב ומ"מ טוב להשליך שם ברזל או להחתימם במפה . ומהרי"ל הצריך להשליך שם ברזל קשור בחוט כדי שיוכל להוציאו עם החוט ולא יוציאנו בידו כי אז יחמם המים בידו וטוב להוציאו משם מיד שנפל התקופה פן יתחממו המים מן הברזל כתב מהרי"ל דאסור להניח לעו"ג לשאוב מים למצות של מצוה ומצוה על כל א' שישאוב בעצמו למצות של מצוה וכן נהג המרדכי לשאוב ואף שאר חמים ישאב ע"י ישראל אם אפשר וכתב עוד מהרי"ל ויסנן המים כדי להשליך משם חמץ או חטה שבמים כתב מהרי"ו בשם הר"ר שמואל מפלמייז"א שצ"ל בפי' ששואב לשם מצוה וכנ"ל לייחד כלים למצות של מצוה עכ"ל כתב הכלבו דנהגו ליקח כדים חדשים ולא ישנים ואין לשנות המנהג ומשמע שם דדוקא בכלי חרס יש להקפיד אבל בכלי עץ שרי : תנן (א) ופליאה היא בעיני שהקליפה אינה ממעטת שום דבר כי בדרך הראשון משערין עם הקליפות שבביצים ובדרך השני משערין בלא הקליפה ואפשר שדעתו שאף בדרך הראשון משערין בביצים קלופות וצ"ע דלא משמע כן מדברי הפוסקים והמחברים שסתמו דבריהן ומוכח מדברי הר"ן פרק ע"פ דף רמ"ט ע"ב דכלי שארכו ב' טפחים וחצי

ורחבו

פרישה

(ט) גרסינן במנחות תבלה כו' ומצה כו' ס"א ל"ג מצה וכתב הרא"ד ואין יוצא בזה ידי חובת מצה : סי' תנו (א) היא מ"ג ביצים כו' עיין ב"י וכתב רמ"א שלא ידחוק הקמח במידה דא"כ לא ילוש יפה וטוב לומר בשעת נתינ' קמח למידה שעושה לשם מצוה :

וסמים

חדושי הגהות

מים ממש הואיל והוא מתולדת המים ולכן כתב כאן שאין טעם ברור לאסור מליתן מלח בפת בפסח דכיון שלשין במים חוזר המלח להיות ממינו (מהרל"ח) : ג רבים נסתבכו בהבנת דברי הב"י אלו והנה הב"ח פי' דבריו לפי הבנתו והרבה לתמוה עליו והט"ז בס"ס זה פירש הדברים לפי עניינו ומסיק לבסוף דלא כהב"י מפאת הגירסא אשר היה לפניו כמו שהיא לפנינו ולענ"ד אם נשלח יד להגיה בספרי' שלנו דצ"ל בלילה שלפניו וכמו שהוא במרדכי וכמו שהעתיקו הב"ח וכה"ג נפרש דברי הב"י כמו שפירש הט"ז אזי יבואו דברי הב"י על נכון והבוחר יבחר : תנן א כן הוא בגמרא ובר"ף וגירסת הרא"ש אמר רבה :

ואפשר

כלי מים ויתן אותו לתוך כלי ריקן ויכניס לתוכו מ"ג ביצים בנחת אחת לאחת והמים היוצאין כלי המחזיק אותם הוא שיעור המדה או ימלא כלי מים ויערה המים ממנו לכלי אחר ואח"כ יתן בו מ"ג ביצים ויחזור בו המים שעירה ממנו (ב) והמים שיותרו הן המדה וזה יותר טוב שלא יוכל לכוין בנתינת הביצים לתוכו כשהוא מלא וכתב ה"ר יצחק ב"ר יהודה שזו המדה היא דוקא לראשונים שתנוריהם היו קטנים ואיכא למיחש בכל עיסה לחממו אבל תנורים שלנו שהן גדולים עדיף טפי שילוש הרבה ביחד ויהו עסוקים בעיסה תמיד שלא תבא לידי חימוץ ולא הודו לו חביריו וכתב הר"ר יונה היכא שלש יותר מזה השיעור חכמי צרפת היו אוסרין אותו (ג) ונ"ל להתיר מיהו לדעת הגאונים שכתבו שלכתחלה אין להניח העיסה אפילו רגע אחת בלא עסק א"כ לכתחלה אין ללוש יותר מזה השיעור ע"כ ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל : אין מודדין קמח בי"ט ללוש ובי"ט של פסח שאסור ללוש יותר מעשרון יקח באומד הדעת (ד) ולא ירבה על עשרון :

מפני

ה' רבעים דמס' חלה יהיה פירושו קמח הבא מה' רבעים תבואה ואם יגדשו המדה יחא טפי כי ספק ברכה לבטלה איכא עכ"ל וכיון שראה רבינו שדעת הרא"ש דלחלה בעינן שתהיה המדה גדושה משום ספק ברכה לבטלה וגם שהנשים באשכנז היו מודדין אותה גדושה כתב בהל' חלה דצריך שתהא המדה גדושה ומיהו כיון דמשום ספיקא אמר הכי בתשובה וגם בהלכות חלה מספקא ליה ספוקי משמע דלענין פסח לא ברירא ליה שצריכה להיות גדושה ומפני כך לא הזכיר רבינו בענין פסח שתהא המדה גדושה כמ"ש בענין חלה משום דאזיל לחומרא ומתוך מה שראיתי תשובת הרשב"א להרא"ש נראה דלענין חלה נמי לא הויא המדה גדושה שהרי השיבו וז"ל אם כדעתיה דמר א"א לעמוד על שיעורו דמאן לימא לן כמה היה מתרבה המן ובודאי אין לך תבואה יפה כמן וכל מין ומין מתרבה לפי מינו ואין ריבוי השעורים כריבוי החטה ואין ריבוי הרעות כיפות שבמין עצמו ונתת דבריך לשיעורין ואינו . ועוד שנפרש מ"ש בכ"מ שיעורו בה' רבעים תבואה שתכיל אותה מדה של ה' רבעים קמח ועוד דאי משום ברכה לבטלה ה"ל חומרא דאתי לידי קולא דלעתים דלא הוו להו אלא ה' רבעים לבד ופטר להו מחלה וקא אכיל בטבלא וכההוא דאמרינן בקידושין פרק האיש מקדש (מו:) גבי המפריש חלתו קמח.ועוד קולא דאתי בכה"ג ללוש עיסה מרובה אלא אין לך בו אלא ה' רבעים קמח שבשיעור העומר אמרה תורה לא בשיעור קמח הבא מה' רבעים תבואה עכ"ל . הרי דגם לענין חלה לא תהיה גדושה וכ"ש לענין פסח . ועוד שהרא"ש עצמו בהלכות חלה אע"פ שכתב שהנשים היו גודשות הקמח לחלה ונתן טעם להם משום דה' רבעים בתבואה משערינן מסוף דבריו נראה דיותר נוטה דעתו דבקמח משערינן וא"כ אין מודדין אותה גדושה אפילו לחלה וכ"ש לפסח וכ"כ המרדכי בפרק אלו עוברין וז"ל מ"כ בשם ריב"א שאין גודשין מדה של פסח כי מאחר שהיא עשירית האיפה נלמדנה משל כ"ג שהיתה מדתו כמו כן עשירית האיפה והיתה גודשה בתוכה כדאמרינן בפרק שתי מדות (צ:) עכ"ל . ואע"פ שאין ראייתו ראיה דאי איכא למגמר מהתם איפכא הוא דאיכא למגמר דהתם היינו לומר שאותה מדה היתה גדולה כל כך שכשהיתה נמחקת היה בה עשרון גדוש מ"מ לענין הדין כיון שהוא מסכים לדעת הנך רבוותא הכי נקטינן . וז"ל א"ח מותר לגדות הגודשין מדותיהם בפסח וכתב עוד שם אם אינו לש אלא עשרון אחד אין לאמס כ"כ בשיעור שמא לא יהא שם שיעור וכשיברך על הפרשת חלה תהיה ברכה לבטלה עכ"ל . וכתב הכלבו יש לספקפק בזה השיעור אם נשער באותה כלי המחזיק אותן המים בקמח רפוי שקורין שוגו"ל או בעצור ומחובץ שקורין קלק"ט (ב) : וכתב הר"י בר יהודה שזו המדה היא דווקא לראשונים וכו' ז"ל המרדכי בפרק אלו עוברין פי' ר"י בר יהודה דה"מ בתנוריהם שהיו קטנים ואיכא למיחש לחימוץ שהיו צריכין לחמם לכל עיסה ועיסה אבל תנורים דידן עדיף טפי ללוש הרבה ביחד אבל ס"ה ושאר גאונים החמירו בדבר עכ"ל . והגהות מיימון כתב בפ"ה מה שאין אנו נזהרין מזה ואנו לשין עיסות גדולות יחד אנו סומכים על דברי ראבי"ה והרוקח ושאר גדולי אשכנז שהתירו ללוש עיסה גדולה כפי מה שיש בני אדם העוזרים וטוב הוא ללוש כ"כ שיהו כולם כל הכלים עסוקים בבצק וזה טוב יותר ממה שיהא מקצתן פנויים ויתחמץ הבצק הדבוק בידיהם וכן ר"י בר יהודה בביתו היו רגילין ללוש ב' עומרים או ג' יחד ואמר שלא הקפיד תלמוד כ"א עליהם שתנוריהם היו קטנים ובקל מצטנן ואולי יצטרכו המצות לעמוד זמן ארוך אבל תנורים שלנו גדולים הם ואין לחוש לזה אמנם הר"מ אינו סומך על זה ונזהר שלא ללוש בפעם אחת יותר משיעור חלה ואליו תשמעון עכ"ל : כתב האגור בדברי הגאונים מצאתי רבי התיר ללוש ולקטף בעמילת עץ לפי שממהר להשלים מלאכתו וה"מ בתנורים שלהם שפיהם למעלה והיו קטנים אבל בתנורים שלנו יותר טוב ללוש הרבה יחד שבולי הלקט ואני המחבר ראיתי נוהגין בעלי נפש מאשכנז ללוש כדי שיעור חלה לבד אפי' בתנורים גדולים עכ"ל (ג) : וכתב הר"י היכא דלש יותר מזה השיעור חכמי צרפת היו אוסרים אותו ונ"ל להתיר מיהו לדעת הגאונים שכתבו שלכתחלה אין להניח העיסה וכו' רבינו קיצר פה הלשון ולכן אין דבריו מובנים ומפני כך הנני מעתיק לשון הרא"ש ומתוכו יתבררו הדברים יפה ז"ל הרא"ש בפרק אלו עוברין כתב בשם הר"י היכא דלש יותר מזה השיעור חכמי צרפת אוסרין העיסה וכ"ל להתיר דטעמא דהאי שיעורא משום דאמרינן כ"ז שעוסקין בבצק אינו בא לידי חימוץ ושיערו שבזה השיעור מועיל עסק הידים אפי' כל היום וביותר אין הידים מספיקות להתעסק בה מתוך גדלה ומ"מ כיון שאפי' אם לא נתעסקו בה כלל איכה אסורה אלא עד מיל זה העסק שמתעסקים בה אע"פ שאין זה כדאי לא גרע ממה שלא יתעסקו בה כלל וכיון שאין שוהין בה יותר משיעור מיל מותר מיהו לדעת הגאונים שאמרו שלכתחלה אין להניח העיסה רגע אחד בלא עסק א"כ לכתחלה אין ללוש יותר מזה שיעור ע"כ ותמהני על מי שעלה ע"ד לאסור הא תנן בפרק שתי הלחם (צד.) לחם הפנים נילוש אחת אחת וכתיב שתי עשרונים יהיה החלה האחת ונהי שהחמירו חכמים שלא ללוש אלא עשרון אחת מ"מ היאך עלה על דעתם לאסור בדיעבד עכ"ל הרא"ש ז"ל : כתב רבינו ירוחם יש מהפוסקים כתבו שאם לש יותר שהפת אסורה ויש שהתירוהו בדיעבד וכ"כ עיקר זולת אם עשאוהו במזיד עכ"ל ול"נ דאפי' עשאם במזיד נמי שרי. כיון דאיכא דשרי אפילו לכתחלה כמו שנתבאר בסמוך ומיהו לכתחלה יש לכל בעל נפש ליזהר שלא ללוש יותר מעשרון אפי' בתנור גדול ואפי' יש הרבה בני אדם עוזרי' . יש נוהגין ללוש עיסתם עשרון עשרון ואח"כ בשעת קיטוף מחברים ב' עשרונים ומקטפים אותן יחד ונראה שלא הועילו כלום בתקנתם שלא אסרו חכמים ללוש יותר מעשרון אלא מפני שלא יחמיץ בשעת קיטוף וכמ"ש ר"י וז"ל אין לשין בפסח יותר משיעור חלה דקים להו לרבנן שאין שום אשה יכולה לקטף בידיה עיסה יותר עבה מזה השיעור בלתי חימוץ וגם הוא כת' בהדיא לסתור מנהג זה וז"ל ואינה יכולה לקטף ולהתעסק בעיסה גדולה יותר מזה השיעור כי מה תועלת יש ללוש זו המדה ואחר כך לערב שני מדות ביחד ולקטף אותם בידים עכ"ל ואע"פ שהם טוענין דלא אמרו חכמים שיעור זה אלא במקטפים בידיהם אבל אנן דמקטפינן בעמילה אפי' עיסה גדולה כמה איכה מחמלת לאו טענה היא דא"כ למה להם שלא ללוש יותר מעשרון ועוד דאחר קיטוף דעמילה מקטפין בידים ואיכא למיחש שלא תבא לידי חימוץ אם היא יותר מכשיעור (ד) : אין מודדין קמח בי"ט ללוש ובי"ט של פסח שאסור ללוש יותר מעשרון וכו' בס"פ אין צדין (כט.) איפליגו רב ושמואל אם מודדת אשה בי"ט קמח לעיסתה וכתבו התוספות דאפילו מאן דשרי היינו לדידהו שהיו נותנין חלה לכהן הלכך שרי למדוד כדי שתטול חלה בעין יפה אבל אנו שאין נותני' חלה לכהן אלא שורפין אותה אין למדוד אלא יש לנו לשער מאומד שתהיה ברווח בשיעור מפני הברכה וכן בפסח נמי יש ליזהר מלמדוד בי"ט למצות וצריך לעשות פחות מכשיעור ולא ימדוד במדה שעשוי למדוד בחול במקום אלא יפחות או יוסיף אם המדה קטנה והרא"ש כתב הרי"ף והרמב"ם והעיטור פסקו כמאן דאסר למדוד קמח בי"ט

היו נגדשות חוץ משל כ"ג שהיא נגדש לתוכה ופירשו בגמרא ומאי כל המדות כל המדידות כלומר כל מדידות של עשרון למנחות היה עשרון עם הגודש חוץ משל כ"ג שהיתה גדולה שכשהיתה נמחקת היה בה עשרון שלם ולמד ריב"א דבמדה דפסח שהוא ג"כ עשרון אחד אין גודש המדה נוסף על מ"ג בצים אלא גודשה בתוכה פי' שכשתהיה מחוקה יהיה בו עשרון שלם ולא ידעתי דרכו של ב"י בהשגתו על דברי ריב"א כנראה שהבין דגודשה בתוכה ר"ל שכשהיתה נמחקת היה בה עשרון מלבד הגודש שעל העשרון וזה פי' טעות אלא דהא קשיא לי מה מביא ראיה משל כ"ג לפסח התם טעמא הוי שלא ישפוך הסולת לארץ כשחולקהו מחציתה בבקר ומחציתה בערב כדפירש"י והתוס' לשם ותו קשה מנ"ל ללמוד מכ"ג שלא היה אלא עשרון לפסח שאינו ג"כ אלא עשרון אחד ואימא דנלמוד פסח מכל המדידות שבמקדש ואפי' לא היה אלא עשרון אחד היה נגדש דכל עשרון דמנחו' היו נגדשו' וי"ל דריב"א מפרש טעם אחר למאי דשל כ"ג היו נמחקות דלא כפרש"י והתוספו' והוא דכיון דחלקוה לחצאין אם היתה גדושה אי אפשר שלא יהא נשאר קצת מהגודש ולא יגיע מחצית עשרון ממש לבקר ולערב משא"כ במחוק' ולמד מכאן למדידה דפסח דבעינן שלא יהא יותר מעשרון משום חשש חימוץ ולפיכך לא יעשוה גדושה נוסף על עשרון ולפי זה אפשר ליתן טעם למנהג שנהגו נשי אשכנז שגודשין המדה לחלה כי הקדמונים עשו המדה מחוקת עשרון עם הגודש ככל המדידו' שבמקדש וכיון שכך נהגו בכל השנה גדשו המדה בכל המדידות אעפ"י שהיתה המדה מחזקת עשרון בלא גדושה אבל לפי האמת א"צ כלל לגדוש המדה יותר על מ"ג בצים מקמח לדעת כל הגאונים לבד הרא"ש שנסתפק בזה מתחלה ובפסקיו נראה שחזר בו בסוף דבריו כמ"ש ב"י וכן ודאי עיקר ויש לברך אעיסה שהיא גילושה מקמח מ"ג בצים וחומש ביצה בלי גדושה ועיין במ"ש בי"ד בסי' שכ"ד ס"ו ובפסח צריך ליזהר שלא ללוש יותר משום חשש המוץ : וכתב הר"י בר יהודה שזו המידה היא דוקא לראשונים וכו' פי' כיון דלכל עיסה ועיסה איכא למיחש שמא תחמיץ קודם שתיאפה כי התנור הקטן אין בו כ"כ חום ומפני חשש זו היו צריכין לחממו לתנור לכל עיסה ועיסה לכן הזהירו רז"ל שלא תלוש יותר משיעור חלה כדי שיהא נאפה הכל בחד היסק ואם היה לש יותר לא היה אפשר שכולם יהיו נאפות בחד היסק ויהיו נשארים מקצת המצות מונחות עד שיחזרו ויחממו לתנור ובשהייה זו נתחמצו מקצתן אבל לדידן דאופין ג' וד' עיסות בחד היסק של תנור גדול דחומו רב עדיף טפי שילוש הרב' ביחד כדי שיהיו עסוקי' בעיסה תמיד ובגמר עשיית כל המצות ישימם יחד בתנור משא"כ אם לא ילוש אלא עיסות קטנות כשיעור חלה ועיסה ראשונה ושנייה יהיו נעשו מצותיהם מיד ויהיו מונחות בלי עסק עד יבואו עוד עיסות ויעשו מהם מצות כדי שישימו כל המצות ביחד בתנור ואיכא חשש חימוץ בראשונה ושנייה שהיו מונחות בלי עסק :

ומ"ש ולא הודו לו חביריו כ"כ במרדכי לשם דס"ה ושאר גאוני' החמירו בדבר וכתבו דיותר טוב ללוש פחות וכו' וי"ל דהסמ"ק כתב טוב ללוש פחות הסל או כלי אחר מצרפן לחלה ע"ש בסי' רכ"א אבל הסמ"ג הבי' דברי הרמב"ם דאם עשה עיסה יותר על שיעור חלה הפת מותרת וכן נוהגין באשכנז לכתחלה עכ"ל וכ"כ בהג"ה מיימוני' בשם כמה גדולי' ורוקח כתב הכל לפי הענין וכפי שיהיה לו בני אדם שיעזרוהו ילוש אם מעט ואם הרבה ולפע"ד עוזרי' רבי' אינם מצילים אלא בשעת עשיית המצות לאחר לישה אבל האשה שלשה יחידי אין ידיה מספיקו' להתעסק בעיסה בכולן שלא יצא חוץ לידה קצת איכא חשש חמוץ וזה טעם דברי הרב רבינו יונה שכתב דלדעת הגאוני' אין ללוש לכתחלה יותר מזה השיעור וזה נמי טעמו של מהר"ם שהיה נזהר שלא ללוש יותר משיעור חלה דעיקר קפידא בשעת לישה דאעפ"י דיש לו עוזרים רבים בתיקון ועשיית המצה לאחר לישה סוף סוף איכא חשש חימוץ בשעת הלישה כדפרי' והמחמי' לנהוג כמהר"ם תע"ב וכך היא מסקנת הרא"ש ורבינו ועיין במ"ש בס"ד בסי' תנ"ט :

מפני

דרכי משה

ורחבו ב"ט ורומו אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע הוא שיעור המידה : (ב) ומהרי"ל כתב דלא ידחוק הקמח תוך המדה דא"כ לא נילוש יפה בכמה מקומות שלא יכנס שם מים ויתחמץ התבשיל וכתב רא"ם דאין להניח ידו על הקמח עוד כתב מהרי"ל דצ"ל בפה בנתינת קמח ללוש שעושה לשם מצת של מצוה : (ג) ואין המנהג בדבריו וכ"כ ב"י דלכתחלה יש לכל בעל נפש ליזהר אבל בדיעבד אפי' עשה במזיד אין לאסור : (ד) ובהר"ן פרק כ"ש דף דל"ח ע"ב דדוקא אסור ללוש יותר מבשיעור אבל לאפות שרי אפילו הרבה

פרישה

(ב) והמים שיותירו הם המדה כו' פי' כלי המחזיק אותן המים הי"ז המדה למלאותו מקמח ולא משערינן בתבואה וגם אל תטעה לומר שתקח כ"כ קמח כשיעור מים הללו

רבינו ירוחם : (ג) ונ"ל להתיר עיין מ"ש ב"י בשם ר"י : [ד] ולא ירבה על העשרון כתב רמ"א הכי נהגי' :

טוב

תנז מפני שצריך לדקדק בשיעור העיסה שלא להרבות בה משום חשש חימוץ מוטב שימעט בה לכן (א) טוב לקרב העיסה יחד בשעת הפרשת חלה דשמא יש בהן שלא היה בה שעור ואם לא הפריש מן העיסה (ב) יתנם בסל והסל יצרפם לחלה (א) ואם ידוע שהיה בעיסה שעור חלה (ג) ושכח להפרי' חלה עד לאחר אפייה אפילו צירוף סל א"צ (ד) אלא יקרב כל הככרות יחד ויטול מאחד על כולם אפילו אם שכח ואכל קצת יפריש על המותר דחלת חוצה לארץ אוכל והולך ואח"כ מפריש · הלש עיסה בי"ט של פסח במקום שאין כהן לא יקרא לחלה שם עד

בית יוסף

בי"ט וכן זהירות הנשים שלא למדוד במדה שמודדין בה בחול אלא פוחתות או מוסיפות ואף למתירין היינו דוקא בימיהם שהיו נותנין אחד מכ"ד חלה וטעם זה לא שייך האידנא ומיהו בפסח שאין לשין יותר מעשרון וגם אין לפחות משיעור חלה אפשר שדומה לנטילת חלה בעין יפה למתירין עכ"ל ורבינו לא סמך על זה להתיר משום דלא אמר הרא"ש כן אלא לדעת המתירין למדוד קמח בי"ט אבל לא לדעת האוסרין וכיון שהרי"ף והרמב"ם והטיעור פסקו כדעת האוסרין אין להתיר ועוד דכיון דאפי' לדעת המתירין לא אמר הרא"ש כן בוודאי אלא בדרך אפשר אין לסמוך על זה להתיר וכ"כ רי"ו בנ"ד בפסח יש מתירין למדוד ויש אוסרים וכן נראה עיקר עכ"ל וכן דעת הגה"מ שכתב בהל' י"ט פ"ד בליל י"ט של פסח שצריך לעשות ג' מצות של מצוה וצריך לעשות שיעור חלה לא ימדוד אלא ילוש בב' פעמים ובכל פעם ישים יותר מחצי מדה אבל הר"ן כתב פסק הרי"ף דאסור למדוד קמח ביום טוב ומיהו מסתברא דלצורך הפסח שהעיסה צריכה למדוד לא גרע מתבלין לנתחוס דשרי (ה) :

תנז ומפני שצריך לדקדק בשיעור העיסה שלא להרבות בה מפני חשש חימוץ ומוטב שימעט בה לכן טוב לקרב העיסה יחד ודברים פשוטים הם וזה שכתב טוב לקרב העיסה יחד היינו שיגעו העיסות זו לזו עד שידבק מעט מזו בזו וכן כתב רבינו בספר י"ד סי' שכ"ה : **ומ"ש** ואם לא הפריש מן העיסה יתנם בסל וכו' בפרק אלו עוברין (מח:) אמר רב יוסף הני נשי דידן נהוג למיפא קפיזא קפיזא לפסחא א"ל אביי מאי דעתיך לחומרא חומרא דאתי לידי קולא הוא דקא מפקי ליה מידי חלה א"ל דעבדן כר"א דתניא ר"א אומר הרודה ונותן לסל הסל מצרפן א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר"א וכתב סה"ת על זה ואם אינו עושה רק מצה אחד טוב יותר ללוש כמות השיעור בריוח כדי ליטול חלה בבירור בלי ספק וגם יוכל לברך עליה ואין חשש חימוץ משום טורתא דהוי טפי עכ"ל : **כתב** רבינו בטור י"ד סי' שכ"ה אם נתנו על לוח וכיוצא בו דבר שאין לו בית קיבול כתב הרמב"ם שהוא ספק אם מצרפו אם לאו ואם הוא חלה מדבריהם פטורה לכן כשמצרפין בכלי צריך שלא יצא ממנו שום דבר למעלה מדופני הכלי ואם מכסה הפת במפה חשיב כמו כלי לצרפן ושם יתבאר בע"ה : **וכתב** בספר המנהיג שצריך להפריש חלה מכל מדה ומדה ואין להקיף כמה עיסות ולהפריש מאחת על כולן כי הסל מצרפן לא אמרו אלא בשלא היה בכל א' שיעור חלה ולחומרא אבל לא להקל עכ"ל ונראה דאפי' לדידן שאין אנו נותנין חלה לכהן שייך לומר כן וכבר הזכיר סברא זו בפרק אלו עוברין המרדכי בשם רא"מ וכו' שם ס"ה ואבי"ה חולקין עליו וכך הן דברי רבינו בה' חלה ואדרבה היקל בשיש בכל עיסה שיעור חלה ורוצה להפריש מזו על זו שא"צ צירוף סל ולא נגיעה רק בשעתיקן לפניו סגי להפריש מזו על זו וכ"כ גם כן כאן בסמוך וכך הם דברי הרא"ש בפ"ק די"ט וכן מצאתי בתשוב' אשכנזים וז"ל שתמהת על שהייתי מצרף כל המצות לסל א' אחר אפייתן בפסח ונוטל מאחת חלה וכתבת דר"א לא אמר הסל מצרפן אלא לחומרא אבל לא לקולא דע לך מורי שבכל צרפת נוהגין כן וגם סה"ת פסק כן ויודע אני שראית דצריך באבי"ה למה לא ראית מסקנא דמלתא כי בסוף דבריו כתב דודאי שרי לעשות כן אבל המנהג שאתה נוהג נוטל מכל עיסה ועיסה מעט ואתה עושה מכל החלות חררה אחת אין זה מנהג כשר כי בתוך שאתה משהה אותן הן באים לידי חימוץ עכ"ל "ב"ה ואחר כן מצאתיה בתוך תשוב' הרשב"א ונ"ל שהוא תשובת מהר"ם :" ונראה דהיינו דוקא בתוך הפסח אבל אם לש קודם הפסח ס"ד לעשות כמו שהיה אותו חכם עושה ליטול מכל עיסה ועיסה מעט וכו' וזה נכון יותר מלהמתין עד לאחר אפייה וכ"ש בא"י דאיכא למיחש שמא יאכל ממנה ואין תקנה להפריש על מה שנאכל ממנה ומ"מ אם א"א להפריש מכל אחד מפני המהירות שפיר דמי להפריש אחר אפייה מיד (ו) :

ואם ידוע שהיה בעיסה שיעור חלה ושכח להפריש חלה עד לאחר אפייה אפי' צירוף סל א"צ וכו' כ"כ הרא"ש בפרק אלו עוברין מדלא מייתי דר"א אלא אהני נשי דליישי קפיזא קפיזא דלא היה בו שיעור חלה אבל אם מתחלה היה בו שיעור חלה א"צ צירוף סל אלא הקפה בעלמא כדי לתרום מן המוקף ודלא כדמשמע מדברי הרי"ף ורש"י דאע"פ שהיה שם מתחלה כדי חיוב חלה אפ"ה בעי צירוף סל והר"ן כתב ג"כ כדברי הרא"ש ומשמע מדברי רבינו שאם יש בעיסה שיעור חלה לכתחלה צריך להפריש חלה בעודה עיסה קודם שתאפה וכ"כ מדברי הרמב"ם פ"ח מהלכות בכורים והאגור כתב בשם שבלי הלקט וז"ל ה"ר מאיר כתב דוקא בדיעבד טוב לעשות כן לצרפו בכלי אבל לכתחלה לא דראשית עריסותיכם אמר רחמנא בעודה עיסה אבל בפסח ובכל י"ט שמשקרא עליה שם אסור לטלטלו וגם אין שורפין קדשים בי"ט הואיל ולא אפשר בענין אחר מותר עכ"ל · וכבר כתבתי בסמוך שאם א"א להפריש מכל עיסה מפני המהירות מפרישין אחר אפייה מיד :

אפילו שכח ואכל קצת יפריש על המותר דחלת ח"ל אוכל והולך ואחר כך מפריש מימרא דשמואל בבכורות פרק עד כמה (כז·) וכתב המרדכי בפרק אלו עוברין ואם שכח ולא הפריש מעי"ט אין לסמוך על שיור המצה להיות אוכל והולך ואח"כ מפריש כדי תרומה דאם היתה כל עיסה נילושה ביחד אז היה מותר אך מצות הנילושות כל אחת לבדה אין להם דין זה וכו' הר"ש דצריך לאפות מצה אחת ובשעת הפרשה יפריש אחת על כולן ותפטור את האחרות בצירוף ע"כ · וכ"כ התוס' בפ"ק די"ט (ט·) ומשמע דהיינו כשלא נצטרפו בסל (ג) :

הלש עיסה בי"ט של פסח במקום שאין שם כהן לא יקרא לחלה שם וכו' משנה בפ' אלו עוברין (מו:) כיצד מפרישין חלה בטומאה בי"ט ר"א אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה ב"ב אומר תטיל לצונן א"ר יהושע לא זהו חמץ שאנו מצווין עליו בבל יראה ובל ימצא אלא מפרישתה ומניחתה עד הערב ואם החמיצה החמיצה ופסקו הפוסקים הלכה כר"א דאמר לא תקרא לה שם עד שתאפה · וכתב הרא"ש נראה דר"א ורבי יהושע לא פליגי אבן בתירא דלא מסתבר דפליגי בהאי סברא אם מחמצת בתוך המים אלא דר"א אשמעינן דמוזהר על חימוץ חלה ור' יהושע סבר דאינו מוזהר אמנם בהא פליג רבי אליעזר אבן בתירא דסבר דטוב יותר שלא יקרא לה שם עד שתאפה אולי לא יזהר יפה בהטלתה בצונן ואם אירע לה שקרא לה שם היה אומר ר"ת שתטילה לצונן וכ"כ הגהות מיימון בפ"ג מהלכות יום טוב :

אבל

ב"ח

תנז מפני שצריך לדקדק וכו' כ"כ סה"ת סי' פ"א וסימן פ"ב ונראה דאין רצונו לומר דאם אין בהן שיעור ה"ל ספק ברכה לבטל' דהא כיון שכתב ומוטב שימעט בה וכמו שנהגו למיפא קפיזא קפיזא משום חשש חימוץ כדאיתא בפ' אלו עוברין (דף מ"ח) וא"צ ליטול חלה יוצא מידי ספק ועוד דה"ל לתקן ליטול חלה בלא ברכה אלא י"ל שמא יבואו אח"כ לידי צירוף דנתחייב בחלה ויאכלם בטבלן בלא הפרשת חלה וכ"כ הרא"ש בפ"ק דביצה : **ומ"ש** טוב לקרב העיסות יחד וכו' היינו לומר שיהיו נושכות זו עם זו וה"ה צירוף סל נמי סגי למאי דקי"ל כר"א דאף הסל מצרפן כמו שכתב' וכן פי' הר"ש רפ"ד דחלה . ואם מכסה הפת במפה חשיב כמו כלי לצרפם כמ"ש בסמ"ק סי' רכ"א וכן נוהגין : **ומ"ש** ואם לא הפריש מן העיסה וכו' לכאור' משמע מלשון רבינו דצרוף סל מהני אפילו אינן נוגעין גם בי"ד סימן שכ"ה כתב בסתם דהסל מצרפן · אבל בסמ"ג בהלכות חמץ כתב דוקא שיגעו יחד וכ"כ התו' בשם ר"י פ' אלו עוברין (דף מ"ו) בד"ה הואיל. ומדברי הרא"ש בה' חלה נראה שהסכים לזה שכתב וז"ל ר"א לא בעי נשיכה אלא נגיעה בכלי וכו' וצריך לומר דרבינו קיצר בזה : **ומ"ש** ואם ידוע וכו' שהיה בעיסה שיעור חלה וכו' כ"כ הרא"ש בפרק אלו עוברין דאם היה בה שיעור חלה מתחלה אין צריך צירוף סל אלא הקפה בעלמא כדי לתרום מן המוקף וז"ל רבי' אלא יקריב כל הככרות יחד וכו' כלומר הקפה בעלמא אפילו אינן נוגעין אלא שיהיו סמוכות זו לזו בפניו : **ומ"ש** ואפילו אם שכח ואכל וכו' מימרא דשמואל בפ"ק דביצה חלת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש וכתבו התוספות והרא"ש לשם דהכי קי"ל וקשיא לי דאמאי כתב רבינו אם שכח ואכל הלא שמואל אמר אוכל והולך לכתחלה וי"ל דרבינו ראה דהרא"ש כתב בה' חלה ובפ' אלו עוברין דאם היה בו שיעור חלה בעינן הקפה ובפ"ק דביצה כתב איפכא ומיהו מוקף ודאי לא בעינן מדשרינן לאוכל והולך ואח"כ מפריש וכו' ומיישב רבינו דלכתחלה לא יאכל עד שיפריש מן המוקף אלא דבדיעבד אם שכח ואכל קצת מקילינן בחלת חו' לארץ דיפריש על המותר ושפיר מפריש אף למה שכבר נאכל אעפ"י דלא הוי מן המוקף ואוכל והולך המותר אלא דלפי זה קשה לכאורה דאמאי קאמר יפריש על המותר הלא מפריש גם על מה שנאכל כבר אבל נראה דבא להורות דאם אוכל ואינו משייר אלא כדי חלה בלבד ומפרישה על כל מה שאכל כבר אינה חלה דבעינן ראשית ששיריה ניכרין פי' שיהא ניכר שזו חלה וזו שירי' והחלה מתיר השיריים כדאיתא בפ' כל שעה (דף ל"ג) ולכך צריך לשייר יותר מכדי שעור חלה כדי שיהא מפריש גם על המותר שאז שיריה ניכרים וכ"כ הרא"ש בפ"ק דביצה דלא כפרש"י דמשייר כדי חלה בלחוד נמי שרי ע"ש (בדף מ"ה ע"ג) ולכן כתב רבינו יפריש על המותר דצריך לשייר יותר מכדי חלה כדפרי' אבל לפעד"נ דאין דעת הרא"ש לחלק בין לכתחלה לדיעבד ולדחוק בלשון אוכל והולך ואח"כ מפריש אלא החלוק הוא בין לש עיסה אחת ללש הרבה עיסות דבעיס' אחת דאית בה שיעור חלה לא בעינן הקפה והתם קאמר שמואל אוכל והולך לכתחלה אבל בשתי עיסות ובכל אחת שיעור חלה בזה כתב הרא"ש דבעינן מן המוקף כיון שלא נילושו הככרות יחד וחלוק זה מבואר במרדכי בפרק אלו עוברין וכ"כ בסה"ת בסימן פ"ב והכי משמע מלשון הרא"ש ולפ"ז דלש הרבה עיסות ובכל אחת כשיעור ולא הפריש חלה כלל מערב יום טוב צריך לשייר מכל מצה ומצה או יחזור ויאפה עיסה אחת ביום טוב ויפריש ממנה על כולן וכמ"ש התוספות בפרק קמא דביצה וכ"כ המרדכי פרק אלו עוברין ע"ש הר"ש ולא ידעתי טעם למ"ש ב"י על דברי הר"ש ומשמע דהיינו כשלא נצטרפו בסל עכ"ל דצירוף סל לא נאמר אלא בשלא היה בו שיעור חלה :

הלש עיסה ביום טוב של פסח וכו' משנה בפרק אלו עוברין פליגי בה תנאי ופסקו הפוסקים דהלכה כר"א דלא תקרא לה שם עד שתאפה וכתבו התוספות והרא"ש לשם ומיהו מודה ר"א דאם שכח וקרא לה שם דיטילנה לצונן כבן בתירא וכן פסק ר"ת וכ"כ הסמ"ג משמו בהלכות י"ט גם מ"ש רבינו לחלק בין כשיש שם כהן לאין שם כהן גם כן מבואר לשם בדברי התוספות והרא"ש ושאר פוסקים זולתי רש"י בשם רבו רבינו יקיר הלכה למעשה דלא קרינן עלה שם אלא עושין חררה קטנה אבל גדולה ואופה שתיהן וכשהוא רודה נותן לכלי והוא מצרפן ונוטל הקטנה וקורא לה שם ומברך ומצניעה

דרכי משה

הרבה ביחד ובכלבו ואם הוא יותר חמש ביצים או ששה אין לחוש : (ה) וכתב מהרי"ל דימדוד מעי"ט ויצרור בסדין או יניח עומר תוך המדה ולא יתננו תוך הספל שלש בו שמא עדיין משקה טופח עליהן ועוד כתב מהרי"ל שבבית מהר"ש היו נוהגין להדיח בצונן לכל הכלים שעושין בהן המצות הן העריבות שלשין בהן המצות הן העצים שעורכין ומגלגלים בו הפת הן בעצים שדוקרין בו וכן נ"ל דהכי עדיף טפי ממה שנהגו ברוב המקומות לגרר בזכוכית הכלים כי דבר קשה הוא בעיני לטהרו על ידי גרירה זו כי אם היה נקב או גומא בתוך הכלים א"א לטהר בגרירה לכן נ"ל דעדיף טפי ע"י הדחה מיד אחר הלישה ויזהר לנגבן היטב קודם הלישה הב' וכמו שנהג מהר"ש ואי איישר חילי אבטל מנהג הגרירה :

תנז (א) וכתב מהרי"ו וצריך ליזהר שזה שנוטל לחלה תוך הסל (יהא נוגע) לכל המצות וכן משמע בהג"א וכתב הכלבו הא דמועיל צירוף סל היינו דוקא כשהכל של אדם אחד אבל אם הוא של ב' ב"א אינו מצטרף ובאיש א' נמי לא אא"כ הוא מין א' עכ"ל וכ"ה בי"ד הלכות חלה וע"ל בה' חלה כיצד יברך על החלה כי אין חילוק בין פסח לשאר ימות השנה : (ב) והמנהג להפריש מכל עיסה ועיסה קודם האפייה (בטורים שלפנינו חסרו כאן דברי הד"מ ואנחנו העתקנוהו מהד"מ הנדפס בפ"ע וז"ל) · ואם נטל מהעיסה א' ומהאחרים לא לקח ונתערבו המצות שאינו יודע איזה מהן מן החיוב או מן הפטור צריך לצרף כל המצות בסל וליקח חלה מכל מצה ומצה דא"א להפריש מאחד על כולם שמא יפריש מן הפטור על החיוב אבל אם מכיר מצה א' מפריש מאותה מצה המחוייבת ופוטר האחרות וע"ל סימן תק"ו עוד תיקון אחר בזה : (ג) ואין בדבריו הכרח די"ל דאע"ג דנצטרף בסל מ"מ

לא

פרישה

סי' תנז (א) **טוב** לקרב העיסות כו' פירש שיגעו העיסות זו בזו עד שנדבקין מעט זו בזו וכן כתב רבינו בטור י"ד בסימן שכ"ה : (ב) **יתנם** בסל כו' כתב בי"ד בסי' שכ"ה כשמצרפן בכלי צריך שלא יצא ממנו שום דבר למעלה מדופני הכלי ואם כרכו הפת במפה חשוב כמו כלי לצרפן : (ג) **ושכח** להפריש כו' דוקא שכח אבל לכתחלה מצוה להפריש קודם אפייה דכתיב ראשית עריסותיכם בעודה עיסה ובעודה עיסה יכול ג"כ להפריש ממ' על מ' וא"צ אלא חלה מ' אעפ"י שיש בכל א' שיעור חלה : (ד) **אלא** יקרב כו' כדי לתרום מן המוקף :

עד שתאפ' שאם יקרא לה שם לא יהא רשאי לאפותה כיון שאין כאן מי שראויה לו ואם יניחה כך תחמיץ ואינו רשאי לשורפה שאין שורפין קדשים בי"ט הלכך לא יקרא לה שם עד אחר אפייה ואז יצרף הכל בסל ויפריש אחת על הכל ואם שכח וקרא לה שם יטילנה לצונן ואז לא תחמיץ אבל במקום (ה) שיש שם כהן קטן שלא ראה קרי מימיו או אפילו גדול שראה קרי (ו) וטבל לקריו יכול לקרות לה שם מפני שראוי לו ע"י (ז) שיבטלנה ברוב ויאכלנה בימי טומאתו והחלה שנייה הנאכל' לכהן יפרישנה ויאפנה כמו בשאר ימות השנה שמותרת לכהן לאוכלה אפילו לבדה בימי טומאתו ויש מהגאונים שכתבו שאף חלת האור יכול לקרות לה שם ולאפותה אף במקום שאין כהן כיון דחזיא ליה אם איתיה אמרינן הואיל דהלכה כרבה דאמר הואיל ומוטב שלא לקרות לה שם אא"כ יש כהן בעיר לאפוקי נפשיה מפלוגתא:

אין

אבל במקום שיש שם כהן קטן וכו' אהא דתנן לא תקרא לה שם עד שתאפה כתב הרי"ף ה"מ בארץ ישראל דחלה דאורייתא וכיון שהיא חלה טמאה לא חזיא לאכילה כלל לא לגדול ולא לקטן ולפי שאסור לאפות בי"ט דבר שאינו אוכל נפש וגם אסור לשרוף קדשים בי"ט הוצרך לומר לא תקרא לה שם עד שתאפה דכיון דלא נקרא לה שם חלה עדיין לא נתקדשה וכל ריפתא וריפתא דאפייה אמרינן היא היא דחזיא לאכילה אבל חלת ח"ל דמדרבנן היא לא צריכא ולא מידי אלא קורא לה שם ואפי' לכתחלה ואכיל לה כהן קטן דאמר שמואל (בכורות כ"ז.) אין חלת חוצה לארץ אסור' אלא למי שטומאה יוצאה מגופו באיש עד שיראה קרי ובאשה עד שתראה נדה והר"ש כתב עוד ואף אם יש כהן גדול שיכול לטבול נראה שמותר לאפותה דחזיא ליה אע"ג דטומאה יוצאה עליו מגופו לא חמור בתר דטבול טפי מטמא מת דמסיק התם דאוכל בתרומת ח"ל. ועוד דאפילו בלא טבילה חזיא לבעל קרי ע"י ביטול כדאמרינן התם רבה מבטלה בימי טומאתו עכ"ל. וכ"כ הגהות מיימון בפ"ג מהל' י"ט אבל הר"ן כתב שהשיבו על הרי"ף שכתב ואי ליכא כהן קטן עביד לה כר"א ואפילו ליכא כהן קטן מאי למיכל לה כהן גדול שיטבול לקריו ולאו קושיא היא דהשתא מיהא הא לא חזיא ליה וכ"ת דהא מאי טביל ליתא דלא אמרינן הואיל במחוסר מעשה ואפשר עוד שאינו מותר בתרומת ח"ל בטבילה לבד בלא הערב שמש ומיהו עוד אחרת יש ולא רצה הרי"ף לגלותה דאמרינן בבכורות חלת ח"ל מבטלה ברוב ואמרינן התם רבה מבטלה ברוב ואכיל לה בימי טומאתו הלכך יכול הוא לקרות לה שם ולבטלה ולאפות אבל הרמב"ן כתב להעמיד דברי הרי"ף דאפשר דכי אמרינן מבטלה ברוב היינו לומר שאם נתערבה בכמותה או בפחות ממנה מרבה עליה חולין ומבטלה כדאמרינן בפ"ק דביצה (ד.) דבדרבנן מבטלינן איסורי כה"ג אבל לבטל בעירוב לכתחלה לא דלערב בשאר איסורין של דבריהם אין לנו עכ"ל:

וכהן קטן שלא ראה קרי מימיו משמע שכל שהוא קטן בחזקת שלא ראה הוא ונאמן לומר שלא ראה אפילו הוא בן י"א או י"ב אבל רבינו ירוחם כתב ואם יש בעיר כהן קטן פחות מט' שנים שלא יצא הטומאה מגופו משמע מדבריו שאם הוא גדול יותר מבן ט' הרי הוא בחזקה שראה קרי והטעם משום דקי"ל דבן ט' ביאתו ביאה (ז):

והחלה שנייה הנאכלת לכהן יפרישנה ויאפנה וכו' זה ע"פ מ"ש בהלכות חלה אם אין כהן קטן או כהן גדול שטבל מפריש שתים אחד לאור ואין לה שיעור ואחד לכהן ויש לה שיעור ומותרת אפילו לזבין ולזבות ונדות ויולדות ואינה אסורה אלא לזרים עכ"ל. אבל כבר כתב שם שי"א שאין צריך להפריש אלא חלת האור בלבד וכן נוהגין העולם וראיתי מי שמפריש בפסח ב' חלות ואין לו טעם דמ"ש פסח משאר ימות השנה: **ויש** מהגאונים שכתבו שאף חלת האור יכול לקרות לה שם ולאפותה אף במקום שאין שם כהן וכו' כ"כ המרדכי בפרק אלו עוברין והג"מ כתבו בפ"ג מהי"ט במקום שאין כהן כלל בעיר יעשה ככתוב בעמוד וכן פסק האלפס ורמב"ן והר"ס ודלא כר"ח שפסק שאפילו אין שם כהן מותר לאפותה דקי"ל כרבה דאית ליה הואיל (פסחים מו:). כתוב בהג"מ בפ"ג מהלכות י"ט במקום שאין שם כהן כלל בעיר יעשה ככתוב בעמוד ומותר לטלטלה אפילו לאחר קריאת שם כדאמר בגמרא (שבת קכו) מטלטלין את הלוף מפני שהוא מאכל לעורבים אפילו מי שאין לו עורבים כיון דחזי למי שיש לו עורבין וכן זר מותר לטלטל תרומה משום דחזיא לכהן אפילו במקום שאין כהן ועוד כיון דמותר לטלטלה בשעת קריאת שם מותר לטלטלה אח"כ קודם שיניחנה לארץ עד מקום שירצה כמו בדבר שצריך למקומו וכל אלו הם דברי סמ"ג בהלכות י"ט וסה"ת בהלכות חלה. ומיהו מ"ש שמטלטלין את הלוף אע"פ שאין לו עורבים אינו מוסכם וכבר כתבתי בסימן ש"ח שיש אוסרין אא"כ יש לו עורבין (ה) אם שכח ולא הפריש חלה מעי"ט כיצד יעשה אכתוב בסוף סימן תק"ו:

אין

ומצניעה ושורפה משתחשך או למחר ע"כ דמשמע מדבריו שכתב דעושין חררה קטנה אבל גדולה דבעינן שתהא נוגעת בעודה עיסה בנשיכה שנושכות זו עם זו ואופה כך שתיהן בנשיכה וגם צריך אחר כך צרוף סל זו היא שיטת הר"א ממי"ץ שכתב המרדכי משמו בפרק אלו עוברין דצרוף סל לא סגי בלא נגיעה אלא כשאין בעיסה שעור חלה אבל אם היה בו שיעור חלה לא סגי בצרוף סל אלא בנגיעה כדי ליטול מן המוקף וזה הפך סברת התוספות והרא"ש דבאין בה שיעור חלה בעינן לצרפן טפי מדאית בה שיעור חלה דלא בעינן אלא שיהיו סמוכות לפניו כמ"ש לעיל בסמוך ומפרש בספר יראים בסימן קפ"ג שסובר הרא"ש דדוקא בעודן עיסה מהני נגיעה אבל לאחר שנאפו אפי' נגיעה לא מהני ואוכל טבל מדרבנן ע"כ משמע דבעינן נשיכה בעודן עיסה ואח"כ אופה את שתיהן יחד כדפי' לרש"י ומהרש"ל כתב בתשובה דלא נהגינן כתו' וכהרא"ש אלא כמ"ש רש"י דבעינן צירוף סל ונגיעה גם נהגינן דלא יקרא לה שם אפי' איכא כהן קטן ואפשר דמשום חששא דילמא קטעו בין קטן בן ט' לקטן פחות מבן ט' עשו הקדמונים תקנה שאין להאכיל לקטן כלל מיהו ראיתי מקצת גדולים שהאכילו חלה לכהן קטן אבל מקצת גדולים מחמירין וכמ"ש מהרי"ל בהלכות חלה ע"ש: **אבל** במקום שיש כהן קטן שלא ראה קרי מימיו או אפי' גדול שראה קרי יכול לקרות לה שם מפני שראויה לו ע"י שיבטלה ברוב וכו' כך היא הנוסחא במקצת ספרי רבינו אבל במקצתם כתוב או אפי' גדול שראה קרי וטבל לקירויו יכול לקרות לה שם מפני שראויה לו או על ידי שיבטלנה ברוב וכן הגיה מהרש"ל בספר הטור שלו וקשה לי ולפי זה הלשון שאמר מפני שראויה לו דהלא כשטבל הוא טהור גמור כמו כהן קטן ואפילו הערב שמש לא צריך לפי דעת הרא"ש בפרק כל הבשר ובי"ד סימן שכ"ב ג"כ לא הזכיר דבעי הערב שמש ולכן נראה דהנוסחא הראשונה היא עיקר ורבינו אינו מדבר כאן בגדול שטבל דהא פשיטא היא דדינו ככהן קטן אלא אשמועינן אפילו בדליכא אלא גדול שלא טבל לקריו נמי קורא לה שם מפני שראויה לו בימי טומאתו ע"י ביטול ברוב וכן נמצא בקיצור פסקי הרא"ש דמקצתן אומרין שרבינו חיברם ונראה דהכי משמע להדיא ממ"ש הרא"ש בפרק אלו עוברין וז"ל ואף אם יש כהן גדול שיכול לטבול נראה שמותר לאפותה דחזיא ליה וכו' ועוד דאפילו בלא טבילה חזיא לבעל קרי ע"י ביטול וכו' ולא היה צריך לכתוב דין כהן גדול שטבל דהא פשיטא היא כדפי' אלא אתא לאשמועינן דאפילו לא טבל נמי חזיא מתרי טעמי חדא מפני שיכול לטבול ועוד דחזיא ליה ע"י ביטול ברוב וזהו שדקדק ואמר ואף אם יש כהן גדול שיכול לטבול וכו' ולא אמר כ"ג שטבל אלמא דמיירי שעודו בטומאתו אלא דיכול לטבול וכו' כדפרישית: **והחלה** שנייה וכו' לא קאי אהיכא דקורא לה שם כשיש שם כהן קטן או גדול כו' דהתם לא צריך חלה שנייה כדי שלא ישתכח תורת חלה דכיון דנותנה לכהן לאוכלה לא תשתכח אלא קאי אהיכא דאינו קורא לה שם או שמטילה לצונן דכיון דאינו נותנה לכהן ונותנה לאור התם בעינן ב' חלות אחת לאור ואחת הנאכלת לכהן לפי דעת הרא"ש ורבינו בי"ד סימן שכ"ב וצ"ע בהך חלה שנייה אם מותר לאפותה אפי' ליכא כהן כלל דשמא אף לפי דעת הגדולים בחלת האור דלא סמכי' אהואיל ואסור לאפותה התם טעמא משום דחלת האור היא טובלת כשלא הפרישה או בתחלה או בסוף אבל חלה שנייה דאינה טובלת אפילו לא הפרישה כמ"ש בסה"ת סימן פ' שמא י"ל דסמכינן אהואיל וכן משמע מלשון רבינו שכתב תחלה הלש עיסה בי"ט של פסח במקום שאין כהן וכו' ועליו קאי ואמר חלה שנייה וכו' אלמא דאפי' בדליכא כהן יפרישנה ויאפנה והגאונים שחולקין ס"ל דאף בחלת האור סמכינן אהואיל וז"ש רבינו ויש מהגאונים שכתבו שאף חלת האור וכו' משמע דתחלה אמר דוקא בחלה הנאכלת סמכינן אהואיל אבל הגאונים כתבו דאף דחלת האור סמכי' אהואיל. מיהו אפשר לדחות דמ"ש וחלה שנייה וכו' מיירי נמי דוקא בדאיכא כהן אלא דאינו רוצה לקרות לה שם ולאפותה ומש"ה בחלה שנייה מותר לאפות' כיון דאיכא כהן אבל בדליכא כהן אסור אפי' בחלה שניי' ולשון הרא' עיקר. וקש' דכאן כתב רבינו דיכול לקרות לה שם על סמך שיבטלנו ברוב וזה הפך מ"ש בי"ד סימן שכ"ב סכ"ג דהיכא דליכא כהן קטן או גדול שטבל לא סמכי' אביטול ברוב להפריש חלה אחת אלא צריך ב' חלות ואחת נאכלת בטומא' ואפי' בלא ביטול ובע"כ צריך לפרש כך דאל"כ למה הצריכו ב' חלות לא נפריש אלא אחת לכהן ושיבטלנה ברוב אלא ודאי דלכתחלה לא סמכינן אהא. ונראה ליישב ולומר דדוקא ביום טוב של פסח דלא אפשר דיינינן ליה כדיעבד ומדברי הרא"ש למד רבינו כך דכתב בפרק אלו עוברין ביום טוב של פסח דסמכינן אביטול ברוב וכן כתוב התוספות לשם אבל בפרק כל הבשר לא הזכיר לסמוך אביטול ברוב לכתחלה אלמא דסבירא להו דפסח שאני אבל הרב רבינו ירוחם לא הזכיר ביטול ברוב כלל לא בהלכות פסח ולא בהל' חלה והסמ"ג בשם ר"ת ור"י כתב בהלכות יום טוב לסמוך אבטול ברוב לכתחלה אף בשאר י"ט נראה דס"ל דבשאר י"ט נמי כדיעבד דיינינן ליה משום דלא אפשר בטוב להשהותה כשהיא עיסה דנדבקת בדברים אחרים ואיכא משום בזיון קדשים או לחוש לתקלה שיבואו ליהנות ממנה כמ"ש בסה"ת בסי' פ"ד אבל בשאר ימות השנה לא התירו אבל הכרעת הרא"ש ורבינו לחלק בין פסח לשאר י"ט נראה עיקר וכבר נתבאר לענין מעשה דאף בכהן קטן יש מחמירין אבל בגדול וטבל והעריב שמשו אין להחמיר ועל ביטול ברוב אין לסמוך ועיין בי"ד סי' שכ"ג ובצירוף סל בעינן נמי נגיעה בכל ענין דאם לא היה בכל א' שיעור בעינן נגיעה כדעת התוס' והרא"ש ודעימיה ואם היה בכל אחת כשיעור נמי בעינן נגיעה כדעת רש"י והרא"ם ודעימיה. מיהו בדליכא נגיעה בעודה עיסה אלא לאחר אפייה משמע מדברי הפוסקים דמהני ודלא כדפי' ללשון רש"י ודלא כהרא"ם שכתב כך להדיא וכך פסק בש"ע והכי נהוג. וכתב מהרש"ל בתשובה סי' כ"ח דהיכא דמצרפן בסל לאחר אפייה לא מהני שיטול מעט מאחת אלא צריך להפריש עוגה שלמה וע"ש אבל בי"ד סימן שכ"ד מפורש דמהני כשיטול מעט מאחת ע"ש בדין מי שנתערב לו פת. וכתב בסה"ת בסימן פ"ב דבפסח אם אינו לש רק עיסה אחת טוב יותר ללוש במדת השיעור בריוח כדי ליטול חלה בברור בלי ספק וגם יוכל לברך עליה ואין חשש חמץ משום פורתא דהוי טפי וכו' וכ"כ בית יוסף בשם א"ח בסימן הקודם ולדעת הר"ן נראה דדוקא בערב פסח או בחש"מ יש ליזהר בכך אבל ביום טוב יכול ללוש לכתחלה פחות משיעור חלה כדי לפטור עצמו מן החלה והכי מוכח מירו' והא דקאמר אביי בפ' אלו עוברין (דף מ"ח) דמומרא דאתא לידי קולא הוא דקא מפקא לה מחלה אינו אלא בע"פ או בחש"מ דיכול לשרפה אבל בי"ט דלא אפשר לשורפה מוטב הוא שלא ילוש אלא פחות משיעור חלה וע"ש:

אין

דרכי משה

לא מהני מאחר שיש בכל מצה שיעור בפני עצמה ובהכי מיירי המרדכי והתוספת לכן לא משמע להקל רק להחמיר כמ"ש לעיל סברא זו: (ד) וכתב מהרי"ו דעכשיו אין נותנין חלה לכהן קטן דלא מחזיקין בזמן הזה לשום כהן בכהן ודאי: (ה) ומיהו בעודה בידו מותר לטלטלה לכ"ע וכן כתב מהרי"ל ולא כמהרי"ו שאוסר וכתב מהרי"ל דמותר לשהות החלה בתנור שאופין שם ומהרי"ו כתב דיש לעשות לה היסק בפני עצמו וכן יש לעשות כל השנה והמנהג כדברי מהרי"ל:

וכן

פרישה

(ה) **שיש** שם כהן קטן פחות מתשעה שנים. ר' ירוחם: (ו) **וטבל** לקריו או אפילו לא טבל כן הוא באשר"י ומ"ש שראוי לו ע"י שיבטלנה קאי אלא טבל אבל בס"א בדפוס תוגרמ' ובדפוס עם הגהות רמ"ף ובדפוס שנדפס עם הב"י לית ביה וטבל לקריו אלא הכי איתא שם או אפילו גדול שראה קרי יכול לקרות לה שם מפני שראויה לו ע"י שיבטלנה כו' אבל גירסא זו שלפנינו עיקר דהא מונה והולך כל שראוי לכהן והא דטבל לקריו מותר לכ"ע משא"כ בלא טבל דאסור לרי"ף לבטלו לכתחלה ברוב וכמו שכתב ב"י בשם הרמב"ן שדוקא אם כבר נתערב חד בחד יכול להוסיף עליו אבל לא לבטלו לכתחלה ע"כ: (ז) **שיבטלנה** ברוב כיון דחלת ח"ל אין בה שום צד איסור דאורייתא מבטלין לכתחלה מורי ז"ל:

דאיתקש

תנח אין מתחילין להתעסק בפת בי"ד עד אחר ו' שעות ואיתא בתשובה מעשה באח' שאפ' מצות קודם ד' שעות וכבר ביער חמצו ואסרו רבותינו המצה (א) דאיתקש לפסח וכיון דפסח אינו נשחט אלא מו' שעות ולמעלה אף מצה כן אבל רבינו אליעזר הגדול ור' שמואל הכהן התירו אך לכתחלה יש ליזהר משום חביבה מצוה בשעתה ואבי העזרי הביא תוספתא יוצאין במצ' ישינה ובלבד שיעשנה לשם פסח וכתב דירושלמי פליג אתוספתא ואוסר אפילו עשאה לשם פסח וכיון דירושלמי אוסר ראוי להחמיר שלא לעשות קודם חצות ובשעת הדחק שלא ימצאו לאפות ליל מ"ש משום חג העו"ג ראוי לסמוך על התוספתא ולהתיר מ"מ יעשו ג' מצות בליל פסח משום חביבה מצוה בשעתה וכ"כ רב מתתי' ע"פ שחל להיות בשבת דקי"ל מבערין הכל מלפני השבת ומשיירין מזון ב' סעודות ולמה אין מבערין הכל ויאפו מצה ויאכלו בשבת כדי להדר המצוה שלאחר שמילא כריסו ממנה אינו מברך עליה הלכך אל תאפו מצה אלא במ"ש מפני מראית העין שאם אתם אופים מע"ש אחרים מזלזלים במצות ומקילין בה אף על פי שמותר לאפותה מע"ש חזקו והדרו המצוה ואפו במ"ש בזמנה ע"כ וכיוצא בזה השיב ה"ר יהודה הכהן על ששאלוהו מהו לאפות מצות שצריכות בליל ב' מעי"ט והשיב חביבה מצוה בשעתה ויאפו בליל שני ורב האי כתב מנהג אבותינו לבער חמץ מע"ש ולאפות מצה וגדר גדרו קדמונינו שלא לאפות מצה מע"ש שלא יבא לידי איסור ובמ"ש אופין מצה כתקונה ואנו אין לנו אלא מנהג אבותינו לאפות מע"ש ולא לטרוח בי"ט ולאחר אכילת מצה

אדא

ב"י

תנח אין מתחילין להתעסק בפת בי"ד עד אחר ו' שעות וכו' מדכתב דאיתקש לפסח משמע דבמצה שהוא עתיד לצאת בה י"ח מיירי דאילו שאר מצה שאדם אוכל בפסח לא איתקש לפסח וכ"מ נמי ממ"ש אך לכתחלה יש ליזהר משום חביבה מצוה בשעתה וכ"מ עוד ממ"ש ואבי העזרי הביא תוספתא יוצאין במצה ישנה וכו' ומ"ש ואסרו רבותינו וכן מ"ש הירושלמי אוסר היינו לומר שאסור לצאת בהם ידי חובת מצה אבל לאכלם שלא לשם מצוה אין בהם צד חשש איסור כלל אבל קשה ממ"ש ובשעת הדחק שלא ימצאו לאפותה ראוי לסמוך על התוספתא ולהתיר מ"מ יעשו שלש מצות בליל פסח משום חביבה מצוה בשעתה ואם איתא דבמצה דמצוה דוקא מיירי עד השתא הרי כבר כתב דראוי לסמוך על תוספתא ולהתיר והיכי הדר ביה ואמר מ"מ יעשו שלש מצות בליל פסח ומש"ה איכא למימר דבכל מצה איירי בין שהיא של מצוה בין שאינה של מצוה וה"ק אין מתעסקין בה בשום מצה כלל עד אחר שש שעות ובשעת הדחק שלא ימצאו לאפות בליל מ"ש ראוי לסמוך על התוספתא ולהתיר להתעסק בפת מערב שבת והיינו דוקא במצה שאינה לשם מצוה אבל מ"מ אותה שלשם מצוה יעשה בליל פסח משום חביבה מצוה בשעתה וכן נראה מדברי רב מתתיה שכתב ולמה אין מבערין הכל ויאפו מצה ויאכלו בשבת וכו' הלכך אל תאפו מצה אלא במ"ש משמע דשום מצה אין אופין מע"ש אפילו אינה של מצוה ונראה לפרש דלא מיירי אלא במצה של מצוה כדמוכח כל הנך לישני ומ"ש ובשעת הדחק שלא ימצאו לאפות ראוי לסמוך על התוספתא ולהתיר מ"מ יעשו ג' מצות בליל פסח וכו' ה"ק בשעת הדחק מן הדין ראוי לסמוך על התוספתא ולהתיר אבל מ"מ משום חביבה מצוה בשעתה יעשה ג' מצות בליל פסח כלומר משום מצוה מן המובחר יעשה בליל פסח וכן מ"ש רב מתתיה הלכך אל תאפו מצה אלא במ"ש משום מצה דמצוה הוא דקאמר הכי אבל מצה שאינו יוצא בה י"ח מצה אופה אות' כל זמן שירצה · א ואפשר דבכל מצה מיירי דאפילו אותה שאינה לצאת בה י"ח אין מתחילין להתעסק בה עד אחר שש שעות דאע"ג דמצה דאיתקש לפסח היינו אותה שיוצא בה י"ח שם מצה אח' הוא ולפ"ז אתי הא דקאמר מ"מ יעשה ג' מצות בליל פסח כפשוטו וכו' וכן נראה ממ"ש המרדכי בפ"ק דפסחים נשאל ר"ש מסכ"ך כשחל פסח להיות בא' בשבת אם אסור לאפות המצות מיום ו' והשיב דאסור משום דאיתקש לפסח כדאמרינן בע"פ (קכ :) אכל מצה לאחר חצות לא יצא דאיתקש לפסח וגם בתשוב' ר' יהודאי גאון כתב לאיסור גם ראיתי תשובת ר"ת שאסר שמא יאמר פסח הוא ב משבת שעבר ויש מתירין מדתניא בתוס' יוצאין במצ' ישינה ובלבד שנעשי' לשם פסח מיהו יש לדחות דהתם מיירי במצה שנאפית כהלכתה אחר שש ומחצה לשם מצה כלומר בשנה שעברה ומהא דתניא בתוס' י"ד שחל להיות בשבת אופה לו מצה מע"ש נראה להתיר ועוד ראיה להתיר מדתנן (לה ·) חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן למכור בשוק יוצא בהן ועוד ראיה להתיר מדגרסינן בירושלמי פרק כ"ש מצה ישינה פלוגתא דב"ש וב"ה וכו' ובא מעשה לפני מורי ה"ר יחיאל מפרי"ש והתיר והקישא דמצה לפסח לא הוי אלא לענין אכילה ולא לענין אפייה אמנם ג' מצות של מצוה יש לאפות בליל פסח במ"ש משום דחביבה מצוה בשעתה עכ"ל ומדכתב אמנם שלש מצות של מצוה משמע ודאי דעד השתא אפילו בשאינן של מצוה מיירי ולפ"ז מ"ש רבינו אך לכתחלה יש ליזהר משום חביבה מצוה בשעתה וכן מה שכתב ואבי העזרי הביא תוספתא יוצאין במצה ישינה וכו' צ"ל דמיירי לפי מנהג אשכנז שעושים המצות של מצוה גדולות שיספיקו לסעודות ימים ראשונים ואין עושין מצות אחרות לאותם ימים דהשתא מצות דאכילה דידהו היו של מצוה א"נ למנהגא דידן דמצות של מצוה לחוד ומצות לאכיל' לחוד מצות שאינם למצוה תלוי במצה של מצוה כמ"ש דשם מצה חד הוא הלכך למ"ד דבמצות של מצוה יש ליזהר משום חביבה מצוה בשעת' גם במצה שאינה למצוה יש ליזהר ולאבי העזרי דמייתי תוס' יוצאים במצה ישינה כיון דמצה של מצוה שרי לאפות קודם הפסח כ"ש מצה שאינה של מצוה : **וכ"כ** רב מתתיה ע"פ שחל להיות בשבת וכו' הלכך אל תאפו מצה אלא במ"ש מפני מראית העין נראה לפרש דהיינו שהרואה שאופה מצה מע"ש יהא סבור שאוכלים ממנה בשבת ויבא לאכול מצה בשבת ונמצא מזולזל במצות שלאחר שמילא כריסו ממנה בירך עליה וזו שכתב שאם אתם אופים מע"ש אחרים מזלזלי' במצות והמרדכי כתב בפרק קמא דפסחים דוגמת תשובה זו דרב מתתיה בשם רב יהודאי גאון וז"ל פסח שחל להיות באחד בשבת אל תאפו מצות מיום הששי מפני מראית העין ואע"פ שמותר לאפות מע"ש מ"מ נראה כמכין משבת לי"ט והדרו המצה ואפו אותה במ"ש בזמנה ותאכל בזמנה עכ"ל וצ"ל שמ"ש נראה כמכין משבת לי"ט דהיינו לומר שהרואה בליל מוצאי שבת מצה אפויה אתי למימר שנאפית בשבת ולפ"ז מ"ש מפני מראית העין היא מפני חשש זה שלא יאמרו שנאפית בשבת ואע"פ שהיה אפשר לפרש דלכך נתכוון רב מתתיה במ"ש מפני מראית העין מ"מ מתוך לשונו לא משמע שנתכוון אלא למה שפירשתי : **וכיוצא** בזה השיב ה"ר יהודה הכהן על ששאלוהו מהו לאפות מצות שצריכות בליל ב' מעי"ט וכו' כלומר למדנו מדבריו דחביבה מצוה בשעתה ומש"ה שפיר דמי לאפות מצות בליל הי"ט עצמו ואע"ג דלא נקטינן כרבי יהודה הכהן בהא שהרי כל העולם אופים מעי"ט מצות הצריכות לליל ב' שאני התם שאופי' אותם אחר זמן הקרבת קרבן פסח אבל לאפות קודם זמן הקרבת קרבן פסח נקטינן כוותיה דלא יקדים לאפותם מע"ש : **ורב** האיי כתב מנהג אבותינו לבער חמץ מע"ש ולאפות מצה וכו' וגדר גדרו קדמונינו וכו' כלומר קצת חכמי' קדמונים גדרו גדר שלא לאפות מצה מע"ש שלא יבואו לידי איסור כלומר שלא יבואו לאכול מצה בשבת שהוא ערב פסח או שכשיראו מצה במ"ש אפויה מיד יאמרו שבשבת נאפית ויסברו שאפייתה בע"פ דוחה את השבת ואנו אין לנו אלא מנהג אבותינו ולא חיישינן למה שחשו קדמונינו דטפי עדיף לאפות מע"ש ולא לאחר מלאפות בליל י"ט שנמצא טורח בי"ט בדבר שהיה אפשר לעשותו קודם לכן וגם מאחר מלאכול מצת מצוה עד שיאפנה ולא נכון לעשות כן אלא להקדים לעשות המצוה בתחלת זמנה דזריזים מקדימין למצות כדאיתא בפ"ק דפסחים (ז.) ור"י כתב ג"כ בשם התוספות שיותר טוב לאפותה מע"ש שאם יאחר מלאפות עד לילי י"ט איכא למיחש שמא יפשע ויאחר באפיית מצה עד שיאכל אפיקומן אחר חצות והוא כנגד הפסח ואינו נאכל אלא עד חצות וכן מנהג העולם לאפות מע"ש :

וא"א

ב"ח

תנח אין מתחילין וכו' אין זה מפורש בתלמוד אלא שכך נהגו וכ"כ ברוקח מנהג לאפות בע"פ ממנחה גדולה ואילך : **ומ"ש** ואיתא בתשו' וכו' עד דאיתקש לפסח פי' דבס"פ ערבי פסחים איתא אמר רבא אכל מצה אחר חצות לראב"ע לא יצא י"ח ומסיק דטעמא דכיון דאהדריה קרא לעמוד במקום פפסח כפסח דמי וס"ל דלעשייה נמי איתקש דמה עשייתו מו' ומחצה אף עשיית המצה כן ואם הקדים אסורה פי' אסור לצאת בה י"ח מצה ולפי זה לאחר שש דקאמר לאו דוקא אלא לאחר שש ומחצה קאמר כמו בפסח : **ומ"ש** אבל ר"א הגדול ור"ש הכהן התירו וכו' טעמם דה"א בתוספתא דבסמוך וס"ל דלא איתקש לפסח אלא למאי דאהדריה קרא לאכילה כדאיתא התם אבל לא לעשיי' וכ"כ במרדכי בשם רבינו יחיאל מפרי"ש : **ומ"ש** ואבי העזרי הביא תוספתא וכו' איכא להקשו' דילמא התוספתא מיירי במצה ישנה שנעשית בשנה שעברה לאחר ו' ומחצה לשם מצה וי"ל דא"כ היה צריך לפרש ובלבד שיעשנה לשם פסח לאחר ו' ומחצה או שלא לומר כלל ובלבד וכו' דהא פשיטא היא לפי זה ועיין במרדכי ספ"ק דפסחים במ"ש בדין זה : **ומ"ש** דבירושלמי פליג אתוספתא ואוסר וכו' איכא לתמוה דבירושלמי איתא מצה ישנה פלוגתא דב"ש וב"ה אמר רבי דברי הכל היא מכיון שלא עשאה לשם פסח דבר ברי הוא שלא דקדק בה אלמא דאם עשאה לשם פסח דברי הוא דדקדק בה אף רבי מודה דיוצא בה אליבא דב"ה אף על פי שעשאה קודם פסח זמן הרבה וכ"כ במרדכי והגהת מיימונית בשם הירושלמי דמתיר · ואפשר דראבי"ה מפרש דהתם קאמר דמדאורייתא יוצא בה כיון שדקדק בה · אבל מדרבנן אינו יוצא בה כמו בסוכה ישנה דסבירא ליה לב"ה דכשר מדאוריי' ואפ"ה צריך לחדש בה דבר כדאיתא בירושלמי הביאוהו התוס' בפ"ק דסוכה (בדף ח') ומשמע דאפילו עשאה לשם חג בעינן חידוש תוך שלשים מדרבנן מאחר שעשאה כבר קודם שלשים לחג וכיון דבעינן חדוש ובמצה לא אפשר לחדש בה אינו יוצא בה מדרבנן לפי הירושלמי ונראה דכך הוא הנכון דאין יוצאין במצה האפוייה קודם שלשים אפילו עשאה לשם פסח ותוספתא נמי דתני יוצאין בה מדאורייתא קאמר דיוצאין ומה שהאריך ב"י במה שהביא רבינו דברי הגדולים בדין זה אי מיירי דוקא במצה של מצוה או אפילו בשאינה של מצוה ונכנס בכמה דוחקים נלע"ד דהגדולים איירי בכל המצות הנעשים בשימור שכל אחת מהם כשרה לצאת בה י"ח וכמו דאנו נוהגין ומש"ה כתבו דאיתקוש לפסח דכ"א וא' איתקש לפסח כיון שנעשית בשימור ואתי נמי שפיר מ"ש דחביבה מצוה בשעתה וכן מ"ש דיוצאין במצה ישנה שכיון דכולם נעשו בשימור כל אחד ואחד כשירה לצאת בה ידי חובת מצה וראבי"ה שאמר דראוי לסמוך על התוספתא ומכל מקום יעשו שלש מצות וכו' ה"ק דראוי לסמוך על התוספתא ולעשות כל המצות דלשם שימור אף קודם שש שעות וכשרה לצאת בה אלא דמ"מ יעשו שלש מצות מיוחדים בליל פסח אם אפשר כדי לצאת בהם באותה לילה ולא באחרות משום חביבא מצוה בשעתה ומיהו אם אי אפשר לעשותה בשעתה דיוצאין אף באותן שנעשו קודם שש בשימור כדעת ר"א הגדול ור"ש הכהן וע"ז אמר וכן כתב רב מתתיה כלומר דרב מתתיה וראבי"ה ור"ש הכהן ור"א הגדול כולן תופסים שטה אחת דמותר לאפות קודם שש ולצאת בה ידי חובת מצה מדינא אלא דלכתחלה חביבה מצוה בשעתה וכיוצא בזה כתב הר"י כהן ולאפוקי מאחר רבותינו דלעיל שאוסרין המצות מלצאת בהן ידי חובת מצה אף בדיעבד ואח"כ כתב דרב האי תופס סברא שלישית דמנהג אבותינו לאפות לכתחלה מערב שבת ולא בליל פסח ואע"פ שנדר גדרו קדמונינו שהיו לפני אבותינו שלא לאפות מצה בערב שבת והיינו שמא יבא לאכלו ממנו בשבת ונמצא מזולזל במצוה וכמו שכתב רבינו מתתיה א"כ כמ"ש רב יהודאי גאון דנראה כמכין לשבת ויבאו להכין מכל מקום אנו אין לנו אלא מנהג אבותינו : **כתב** המרדכי בשם רב יהודאי גאון פסח שחל להיות באחד בשבת לא תאפו מצה ביום הששי מפני מראית העין דאעפ"י שמותר לאפות מע"ש מ"מ נראה כמכין משבת לי"ט והדרו המצוה ואפו אותה במ"ש בזמנה ואכלו אותה בזמנה עכ"ל נראה דמתחלה אמר מפני מראית העין והדר פי' דמראית עין דקאמר היינו משום דנראה כמכין וכו' ור"ל דכיון דהאפייה בע"ש היה ממנהה

פרישה

סי' תנח (א) דאיתקש לפסח כו' שנאמר וזבחת פסח לה' אלהיך וגו' לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות וגו' :

יקים

חדושי הגהות

תנח א ואפשר לומר דמשום מצה של מצוה אסרו לאפות אפילו כל המצות עד י"ד אחר שש דלא אתי לזלולי במצות כמו שיתבאר בדברי רב מתתי' שבסמוך וכן משמעות לשון רבינו שכתב אין מתחילין להתעסק בפת סתם משמע דבכל המצות איירי (מהרל"ח) : ב ר"ל כיון שאפאו בע"ש יסברו שע"ש הוא ע"פ וימנו משבת ליום ראשון של פסח נמצא שיאכלו חמץ באחרון של פסח :

לא

אלא זריזין מקדימין למצוה ע"כ וא"א הרא"ש ז"ל היה מבער הכל מלפני השבת ומשייר מזון שני סעודות ואופה מצות מע"ש ואני ראיתי בברצלונא מהמדקדקין שהיו אופין כל מה שצריכים למועד מקודם המועד שאם יתערב עמו משהו מחמץ שיתבטל קודם איסורו :

תנט **אין** לשין במקום השמש וביום המעונן אפילו תחת כל אויר הרקיע אסור ואל תתקרב האשה ללוש אצל פי התנור מפני חום התנור ולא תגביה ידה מן הפת להתעסק בעסק אחר עד שתגמור כל הפת דלכתחלה צריך שלא יניחוה בלא עסק אפי' רגע אחד וכל זמן שמתעסקין בו אפי' כל היום (ב) אינו מחמיץ ואם

וא"א ז"ל היה מבער מלפני השבת וכו' דין הביעור והשיור כבר נתבאר בסימן תמ"ד אלא משום דהוה בעי רבינו לכתוב שהרא"ש היה אופה מצות מע"ש כתב כל מה שהיה עושה בע"ש : **ואני** ראיתי בברצלונא מהמדקדקים שהיו אופים כל מה שצריכים למועד מקודם המועד וכו' מכאן יש להוכיח קצת דמ"ש אין מתחילין להתעסק בפת בי"ד עד אחר ו' שעות בכל מצה איירי אפילו אינה לשם מצוה דאל"כ מה ענין זה שראה בברצלונא שהיו אופין כל מה שצריכים למועד מקודם המועד לכותבו בסי' זה : **כתב** ר"י בח"ג מותר לאפות מצה בע"פ קודם ו' שעות אפילו עדיין חמץ קיים כ"כ התוספות בפ' כ"ש ודייקו כן מסוגיא דחלות תודה ורקיקי נזיר עשאה לעצמו וכו' ופי' וה"ה אם עשאה לשם מצה קודם הפסח יום או יומים או יותר ואע"ג דאמרי' בירושלמי דמצה ישנה שעשאה קודם הפסח חדש או ג' חדשים שפסולה משום דבידוע שלא דקדק בה מחמץ הא דקדק בה שפיר דמי אע"ג דחמץ קיים עדיין עכ"ל ובהגהות מיימון פרק ו' מנהג כשר שלא לאפות מצה בעוד החמץ קיים ואם אפה לא הפסיד ע"כ ונהגו כל העולם שלא להתחיל ללוש עד אחר שש שעות ואין לשנות המנהג (א) :

תנט אין לשין במקום השמש בפ"פ כ"ש (מב:) אשה לא תלוש בחמה ופירש"י לפי שחום השמש מחממה : **ומ"ש** וביום המעונן אפי' תחת כל אויר הרקיע אסור כ"כ שם הרי"ף והרא"ש מדאמרי' בפ' אמר להם הממונה (כח:) דיומא דעיבא כוליה שמשא וכ"כ הרמב"ם בפ"ה וכתב בעל תס"ד דלפי מה שנהגו ליזהר שלא ללוש תחת חלון פתוח אפילו אם החלון פתוח למזרח והיא לשה אחר חצות שכבר סיבבה החמה לדרום יש לחוש ואפי' ביום שאינו מעונן דזימנין דמתקשרין העבים ולאו אדעתא עכ"ל : **וכתב** ר"י נראה מכאן דביום שאינו מעונן מותר ללוש ולקטף בכל תחת הרקיע ובלבד שלא יהא קרוב לשמש שיתחמם (א) : **ומ"ש** ולא תתקרב האשה ללוש אצל פי התנו' מפני חום התנור כ"כ שם הרא"ש וז"ל וכן ירא' שאין נכון ללוש קרוב לתנור מפני חום האש : **ולא** תגביה ידיה מן הפת להתעסק בעסק אחר וכו' בפ"פ כ"ש (שם) ולא תגביה ידיה מן התנור עד שתגמור את הפת ופירש"י כלומר שתהא עוסקת בבצק כל שעה וכת' הר"ן ולא נהיר' שא"כ הל"ל לא תגביה ידיה מן העיסה לכך נראה שחכמי' אסרו עליה שלא תעסוק בדברים אחרים כלל שלא תמשך אחריהם ולא תדקדק בשיעור שהייתה של עיסה אבל לא אסרו עליה לעסוק בענין התנור בינתיים מפני שהוא צרכו של פת ובלבד שלא תשהה יותר מכשיעור ולפיכך קאמר שלא תגביה ידיה מן התנור כלומר שאינה רשאה לעסוק בדברים אחרים אלא בעסקו של תנור עכ"ל והרמב"ם כתב סתם ולא תניח את העיסה ותתעסק בדבר אחר וכתב ה"ה נראה שהוא פי' למ"ש ולא תגביה ידיה מן התנור או אפשר שהוא משנה בפרק אלו עוברין (מח:) ר"ג אומר ג' נשים וכו' ופסק כחכמים עכ"ל : **וכל** זמן שמתעסקין בו אפילו כל היום אינו מחמיץ ברייתא בסוף פרק אלו עוברין

ממנחה ולמעלה כמו בכל ע"פ וקי"ל בפ' מקום שנהגו דאסור לעשות מלאכה בע"ש מן המנחה ולמעלה אא"כ לצורך שבת הסתא כיון שאפיית המצות אינן לצורך שבת אלא לצורך י"ט נראה כמכין משבת לי"ט ואמרו דמותר להכין משבת לי"ט דאל"כ אמאי אופין ממנחה ולמעלה בע"ש שלא לצורך שבת אם לא דאף בשבת עצמו מותר להכין לצורך י"ט וז"ש נראה כמכין דמכין ממש ודאי לא הוי וב"י כתב לפרש בדרך אחר ולא נהירא ע"ש :

תנט אין לשין במקום השמש בס"פ כל שעה דרש רבא אשה לא תלוש לא בחמה וכו' ובסימן תנ"ה כתבתי דלהרמב"ם בדיעבד אפי' מזיד הפת מותר אבל להרא"ש והרשב"א וה"ר ירוחם אפילו דיעבד שוגג אסור ורבינו לא כתב כך בפי' אפשר שהיה מסופק בדברי הרא"ש כי אפשר ליישבם שדעתו כהרמב"ם ומלשון הס"ג שהביא הרא"ש בס' יראים סי' ק"ו והסמ"ג סי' ע"ט משמע דאסור אף בלש בחמה וכו' וכיון דרוב פוסקים אוסרין הכי נקטינן ואסור אף דיעבד ושוגג וה"ה ביום המעונן דדינו כלש בחמה כדאיתא ריש פ' א"ל הממונה (סוף דף כ"ח) ואין שיעור לדבר ונראה דכ"ש דאסור אף בדיעבד בלש קרוב לפי תנורים שלנו שפיהן מן הצד והעיסה מתחממת מיד אצל פי התנור יותר מלש בחמין דאף הרמב"ם אוסר בלש בחמין אבל בהוליך מים מגולות תחת הרקיע שהזהיר הסמ"ג שלא להוליך וכן הקמח והמצות כשמוליכין אותם לתנור שכתב במהרי"ל שלא להוליכן מגולין בדיעבד אין לאסור כלל כיון שאינו מוזכר בתלמוד לאסור דיעבד אא"כ בלש בחמה ובס' א"ח כתב דאף המים אם נשתהו עד כדי שיוחמו בחום השמש אסורים והביאו ב"י בסי' תנ"ה וטעמו דהיינו כמי חמה שהוזכר בתלמוד והתם ודאי דאף בדיעבד אסור כדלעיל בסי' תנ"ה : **ומ"ש** וביום המעונן וכו' נראה דלאו דוקא תחת כל אויר הרקיע אלא אפי' בתוך הבית במקום שהיתה החמה זורחת אם לא היה מעונן אסור וכ"כ הרוקח בסי' רע"ג : **ומ"ש** ואל תתקרב האשה ללוש אצל פי התנור מפני חום התנור משמע דשלא אצל פי התנור אלא באחוריו או בצדיו אפי' קרוב לתנור לית לן בה וכ"כ הרוקח ולא אצל פי התנור ואע"פ שהרא"ש בפ"פ כ"ש כתב סתם שאין ללוש קרוב לתנור מפני חום האש נמי קרוב לפי התנור קאמר והיכא דמשימין עצים בוערות וגחלים לוחשות לפני פי התנור אסור ללוש בכל אותו החדר דהכל הוא אצל האש כיון שאין האש בתוך התנור וכל החדר הוא חם וגרע טפי מלש בחמה וכ"כ באגודה בפ' אלו עוברין וז"ל בשם הגאונים שיעור מיל דוקא בבית שאין התנור בו אבל בבית שהתנור בו הוא חם ביותר ואפי' בפחות ממהלך מיל הוא מחמיץ עכ"ל : **ולא** תגביה ידה מן הפת וכו' בפ"פ כ"ש דרש רבא ולא תגביה מן התנור עד שתגמור את כל הפת עכ"ל והרי"ף והרמב"ם והרא"ש פירשו כלומר שלא תתעסק בדבר אחר ותניח את העיס' ורש"י כת' כלומר שתהא עוסקת בבצק כל שעה עכ"ל והבין הר"ן מלשונו שאפי' בענין התנור אסרו עליה וכתב עליו ולא נהירא שא"כ ה"ל לומר לא תגביה ידה מן העיסה ופי' דבענין התנור לא אסרו עליה מפני שהוא צרכו של פת ובלבד שלא תשהה יותר מכשיעור ולכך קאמר שלא תגביה ידה מן התנור לעסוק בדברים אחרי' ע"כ ולפעד"נ דגם רש"י כך דעתו ומ"ש כלומר שתהא עוסקת בבצק כל שעה היינו לומר צרכיו של בצק ובכלל זה לעסוק בענין התנור בינתים ואתא לאפוקי דברי' אחרים שאינן מצרכי הבצק והיא דעת הפוסקים גם רבינו שכתב ולא תגביה ידה מן הפת כולל ג"כ עסקי התנור שהוא בכלל צרכי הפת . והרשב"א בתשובה סי' קכ"ד כתב וז"ל כלומר שלא תגביה ידה מן הבצק ותתעסק בדברים אחרים וכו' התחיל בלשון רש"י וסיים בלשון הרי"ף והרמב"ם משמע שכל הפוסקים וגם רש"י דעת אחת להם ואין כאן מחלוקת . ונראה עוד דהך דרבא בשיטת חכמים היא דפליגי אדר"ג במשנה ס"פ אלו עוברין ואמרו ג' נשים עוסקות בבצק אחת לשה ואחת עורכת וא' אופה ותניא בברייתא אליבייהו לשה היא מקטפת וחברתה לשה תחתי' מקטפת היא אופה וחברת' מקטפ' תחתיה והג' לשה וחבירתה אופה תחתיה וחוזרת חלילה כל זמן שעוסקות בבצק אינו בא לידי חימוץ וקי"ל כחכמים וכ"כ הרשב"א דהיינו הך דרבא דדרש ולא תגביה ידה מן התנור וכו' ופי' עוד דבתנור קטן עסקינן דכל אחת מסקת לעצמה ואופת וא"כ אף לרבנן כל אחת צריכה לשהות לאחר עריכה וקטוף כדי היסק אחד אלמא דאפילו לכתחלה התירו לה לעסוק בצרכי התנור וה"ט דכיון דאינה עוסקת בדברים אחרים כ"א בצרכי הפת תתן דעתה שלא תשהה יותר מכשיעור ומיהו לענין מעשה נראה דצריך ליזהר לכתחלה שלא להפסיק בהיסק התנור בין עריכה לאפייה אלא יסיק התנור מתחלה ולאחר עריכה יאפה מיד ולא יפסיק וכ"כ בשלטי הגיבורים ע"ש ר' ישעיה אחרון ונראה דטעמו דמפרש לרבנן דהראשונה שאופה חוזרת ומסקת התנור בעוד שהשנייה עורכת והשלישית לשה ואחר כך כשהראשונה חוזרת ולשה והשנייה אופה ושלישית עורכת השנייה מסקת התנור בעוד שהשלישית עורכת וזהו חוזרת חלילה דתני בברייתא ודו"ק . מיהו להרמב"ם אי אפשר לפרש כך דא"כ ה"ל לבאר דלכתחלה לא שריא טפי מהאי שיעורא דג' נשים אלא ודאי אפילו טובא שרי אף לכתחלה וסידורא דג' נשים אינו אלא לר"ג דלדידיה בדוקא נקט ופליגי רבנן עליה ואמרי דבג' נשים ליכא למיסרי אלא בכה"ג שכל אחת עסוקה בבצק תדיר ואינו מניחתו כלל וא"כ דכל שעה שעסוקה בו אינו בא לידי חימוץ ולכן כתב הרמב"ם בסתם דאפילו כל היום כולו אינו בא לידי חימוץ ומשמע אף לכתחלה גם הר"ן כתב כן בסוף דבריו וכ"כ הרשב"א בתשובה בסי' קכ"ד וחלק על אחד מן החכמים שאסר לרבנן אסור הבצק ביותר מסידרא דהאי סידרא דג' נשים הוי כשיעור מיל ע"ש וכתב עוד הר"ן דאף להרמב"ם דוקא בעיסה שאין בה יותר משיעור חלה אבל ביותר מכן לא ומסתברא דנאסרת בשעור מיל דאעפ"י שעוסקת בה ה"ל כאילו אינה עוסקת לפי שאין הידים מספיקות להתעס' בה מתוך גדלה ואינה יכול' להצילה מידי חמוץ מיהו הרא"ש כתב בפ' אלו עוברין (דף קל"ג ע"ג) ע"ש ה"ר יונה דחכמי צרפת אוסרין בלש יותר משיעור חלה והוא ז"ל חלק וז"ל וכ"ל להתיר דטעמא וכו' עד דכיון שאין שוהין בה יותר משיעור מיל מותר וכו' והביא ראיה מדתנן בפרק שתי הלחם לחם הפנים נילוש אחת אחת וכתיב שני עשרונים יהי' החלה האחת ונהי שהחמירו חכמים שלא ללוש אלא עשרון אחד מ"מ היאך עלה על דעתם לאסור בדיעבד עכ"ל ואפשר לומר דהרא"ש לא חלק אלא על מה שהיו אוסרין מיד אפילו לא שהה שעו' מיל על זה לבד אמר דתימא הוא אבל מה שאוסר הר"ן אם שהה מתחלת לישה עד תחלת אפיי' שיעור מיל בזה אין ראייה להתיר דשאני לחם הפנים נאפה תוך שיעור מיל והכי נקטינן להחמיר באיסור דאורייתא . כתב בשלטי הגיבורי' בשם ר"י אחרון ז"ל דבירושלמי מפרש שעור השהייה כדי הילוך ד' מילין ולא נאמר השיעור הזה אלא מזהתחילה ללוש הבצק ועד שתדביקה בתנור ונראה בעיני שאעפ"י שלא לשה האשה יותר מן השיעור ולא הגביהה ידה מן העיסה כל עיקר אלא שהיתה עושה רקיקין דקין ביותר והיתה מתעצלת בהן כדי הילוך ד' מילין הרי בצק זה אסור אעפ"י שאין סימן חימוץ ניכר בו עכ"ל וזה שלא כדעת הרמב"ם ורשב"א ורבינו ושא' גדולי' דכל שמתעסקין בו אפילו כל היום אינו מחמיץ ועכ"פ מיירי בלש בשעור עיסה ולא יותר ולפיכך אין ראוי להורות איסור לאחרים בדיעבד אלא להזהיר לכתחלה לחוש לדברי הגדול באחרונים והמחמיר לעצמו אף בדיעבד תע"ב ולמ"ש בסימן תנ"ו דאם העיסה גדולה ויחיד או יחידה לשה אותו אינו יכול להצילו מן החמוץ בשעת לישה וא"כ להר"ן אם מתחלת הלישה עד גמר הלישה הוי שיעור מיל הבצק אסור שכבר בא לידי חימוץ קודם שילילוהו העוזרים משעת עריכה והכי נקטינן עוד נראה דאעפ"כ דלא הוה כשיעור מיל מתחלת לישה עד סוף לישה אם יניחוהו בלא עסק קצת בשעת עריכתו יצטרף ויאסר עוד כתב הרא"ש בתשובת כלל י"ד וכ"כ ה"ר ירוחם אם נתעסקו בעיסה ונתחמם תחת הידים אם יניחוהו בלי עסק מיד יחמיץ והכי מוכח מדתניא וכל זמן שעסוקין בבצק אינו בא לידי חימוץ אלמא דאם אינן עסוקין בו בא לידי חמוץ וסתמא קאמר אפילו לאחר שנתחמם תחת הידים וכמו שכתוב בהגהת מיימונית בפ"ה בשם הרא"ש דאם יש אש או יתרון חמימות ממהר להחמיץ וצריך לתת לב לפי הענין וכיוצא בזה כתב המרדכי בפרק אלו עוברין בשם הרוקח גם הר"ן כתב במסקנתו כשאינה עסוקה בו תדיר אי נמי בעסוקה אלא שהוא יותר משיעור לישה אפשר דלאסור בפחות משיעור מיל דקולא הוא שהקילו בבצק שהרש ואין למדין ממנו לבצק אחר ובעו"ה רבים מעמי הארץ פושעי' וצריך להזהירם ברבי' בב"ה גם לכופם ולשמוע דברי חכמים ולגזור איסור על פתם בפסח אם לא ישמעו ויחדלו מכל מה שאסור הוא ע"פ הלכה : גרסינן ר"פ כל שעה (דף ל"ז) אם אמרו בפת עמילה וכו' פי' רש"י פת עמילה אינה ממהרת להחמיץ שעמילתו מעכבת' וכתב מהרא"י בת"ה סי' קכ"ב דעסק גדול כגון בעיטת ידים בבצק והרידוד מבטל השהיות אבל עסק מועט כמו נקור אינו חשוב עסק לבטל השהיות אבל מהרי"ל כתב דשהיות מצטרפות בכל ענין שלא חילק :

ואם

דרכי משה

תנח (א) וכן המנהג במדינות אלו ללוש מצות של מצוה אחר חצות י"ד אבל שאר מצות אופין קודם לזה ולא ראיתי שום חשש בדבר זה ובתב בא"ז וטעם הנוהגים לאפות מצות בליל י"ט שני משום דאמרינן פרק ע"פ (קט"ו :) מרור צריך לשקועי' בחרוסת משום קפא פירוש ארס של חזרת ואמר שם בההיא שמעתא קפא לכולהו חמימי פירוש ארס של ירקות חמין רפואה להן לכך אופין בליל שני שיהיו המצות חמין ויבטלו קפא של מרור עכ"ל ויש ללמוד מזו דטוב להשמר המצות חמין אם אפשר כדי להשמר מן הקפא :

תנט (א) ואפשר דאף הת"ה מודה בהא דהכא ליכא למיחש ליום המעונן מאחר שלש בצל אית ליה היכרא דאין כאן שמש אבל בשלש נגד החלון דאין הצל נראה שם ולית היכירא אז גוזרין שמא יהיה יום המעונן : (ב) והר"ן פרק אלו עוברין דף רמ"ב ע"ב דוקא כשיעור עיסה שנתנו חכמים לפי שאותו שיעור מתוך שאינו גדול עסק של אשה מצילתו

מן

ואם הניחוהו בלא עסק שיעור מיל הוי חמץ ואם התחילו בב' עיסות כאחד והחמיצה האחת בידוע שהחמיצה גם השנייה אפילו אין רואין בה סימני חימוץ ואם החמיצה עד שיש בה סדקים אפילו לא נתערבו סדקיה זה בזה אלא אחד הולך הנה ואחד הולך הנה הוי חמץ גמור והאוכלו חייב כרת ואם אין בה סדק אלא הכסיפו פניה הוי חמץ נוקשה והאוכלו פטור וצריכה שני כלים של מים אחת שמקטפת בו פירוש שטחה בו פני ההררה [א] ואחת שמצננת בו ידיה כדי שלא תתחמם העיסה והרמב"ם ז"ל כתב ואם היא לשה ואופה צריכה שני כלים של מים ולא ידענא למה כתב לשה ואופה דאכל אשה שהיא לשה קאי ואלו המים עם שאר המים שרוחצין בהן העריבה ושאר הכלים לא תשפכם אלא במקום מדרון שלא יתקבצו במקום אחד ויחמיצו לא שנא אם הם רב או מעט :

אין

ואם הניחוהו בלא עסק וכו' משנה בפ' אלו עוברין בצק החרש אם יש בו כיוצא בו שהחמיץ אסור ודברי רבינו כפי' בצק החרש כפי' רש"י לשם ומשמע דאם יש כיוצא בו שהחמיץ אפילו בפחו' ממיל ואפילו התעסקו בו תמיד ואין רואין בחרש סימני חמוץ ה"ז אסור שלא כל הזמנים שוין : והרמב"ם פי' בצק החרש שיכו עליו ביד ולא ישמע לו קול ודומה כחרש לא ישיב משמע דאם ישמע לו קול בודאי החמוצה אפי' בפחות משיעור מיל ואסורה וכ"כ בפי' בפ"ה דחמץ והראב"ד בהשגות כתב להקל בזה וה"ה כתב שהר"י גיאות כתב כהרמב"ם ודבריהם נראין ע"כ והכי נקטינן :

וצריכה ב' כלים וכו' ס"פ כ"ש דרש רבא וצריכה שני כלים א' שמקטפת בו וא' שמצננת בו את ידיה ופירש"י שמצננת בו את ידיה דאותם שמקטפת בהן מתחממו' מחום ידיה והעיסה עכ"ל נראה דס"ל דלעולם צריכה כלי מים שתצנן בו ידיה בין כשהי' מקטפת בין כשאינה מקטפת דבמקטפת חיישינן שמתחממות המים מחום ידיה ובאינה מקטפת נמי יש לחוש שיתחמם העיסה מחום ידיה שמתחממין במשמוש העיסה ולכן צריכה כלי מים לעולם שתצנן בם ידיה והסמ"ג כתב בשם בה"ג וז"ל אחד שמקטפת בו היכא דקאפיא נהמא ואחד שמצננת בו הידים וכו' ונראה ודאי מדלא כתב נמי ואחד שמצננת בו הידים היכא דקאפיא נהמא אלמא דלעולם צריכה לצנן לידיה אף ע"ג דלא קאפיא נהמא ולא אתא אלא לאורויי דמלאכת הקטיפה הוא מיוחד להאופ' וכשהיא אופה צריך שיהא לה מים מיוחדים שתקטף בהן ונראה שזו היא דעת הרמב"ם במ"ש ואם היתה לשה ואופה צריכה ב' כלים וכו' לומר דגם באשה אחת הלשה ואופה צריכה ב' כלים אחד לקטף בהן ואחד לצנן בו ידיה ושלא תקטף באותן שתצנן דבשתי נשי' אחת לשה ואחת אופה פשיטא דאותה שאופה יש לה כלי מיוחד לקטף בם דמלאכת הקטיפה מיוחד להאופה ואותה שלשה נמי פשיטא דצריך לה כלי מים שתצנן בם ידיה שמתחממין מכח הליש' ובזה מתיישבת מה שהקשה רבינו על דברי הרמב"ם לפי שהבין דמלאכת הקטיפה מיוחד לאותה הלשה אבל למאי דפרישי' ניחא וכדמשמע מבה"ג וס"ל נמי להרמב"ם דאותה שלשה צריכ' לעולם לצנן ידיה מפני שמתחממין ממשמוש העיסה ודלא כמו שכתב הרב המגיד דלהרמב"ם צריכה שתצנן ידיה לפי שמתחממין מחמת חום התנור וכן נראה ממ"ש הרי"ף והרא"ש בסתם צריכה לצנן ידיה דלעולם צריך לצנן ידיה אף על פי שאינה עוסקת באפייה ובצרכי התנור ולכן כתב רבינו ג"כ בסתם ואחד שמצננ' בו ידיה כדי שלא תתחמם העיסה משמע אעפ"י שאינה מקטפת ולא אופה כלל ואין בפוסקים מי שיחלוק על זה זולתי הר"ן שכתב וז"ל אפשר שלא חייבו חכמים שתצנן את ידיה אלא לומר שאם היא מקטפ' במים שלא תקטף באותם מים שמצננת בהן את ידיה מפני שהם מתחממין ומחמיצין את העיסה אבל כל שאינה מקטפת במים לא הצריכו' לדקדק אם ידיה חמין או צוננין שאין חשש חמוץ בכך וכן נהגו עכ"ל ומביאו ב"י ולענין מעשה נקטינן לחומרא כדעת כל הפוסקים וגם הר"ן לא כתב פירוש זה אלא לתת טעם למנהג שנהגו כך בדורו וגם כתב בלשון אפשר וגם מדברי הרמב"ם שאמר ואם עברה ולשה תחת השמש או שלא צננה ידיה או וכו' משמע דלעולם צריכה לצנן דאל"כ הכי הל"ל או עברה ולשה ואפאה ולא צננה ידיה וכו' ועוד נראה דלא אמר הר"ן אלא דמן הסתם לא צריכה לדקדק אם ידיה חמין או צונני' אבל כל שהיא מרגשת בעצמה שידיה חמין צריכה לצנן דאל"כ היאך אמר שלא תקטף באותן שתצנן אם אינה צריכה לצנן כלל אלא ודאי דבמרגשת שידיה חמין חייבת לצנן ידיה והזהיר שלא תקטף באותן המים שתצנן ידיה ולפע"ד דצריכה לצנן לעולם ומורין לה בי מדרשא דכך הוא דעת כל הפוסקים כדפרישית :

ואין המים וכו' משנה ובריית' ס"פ כ"ש וכתב ב"י דבר פשוט הוא דלא נאמרו דברים הללו אלא בלש בזמן איסור חמץ דאילו קודם לכן שופכן אפי' במקום אשבורן ואינו חושש עכ"ל אבל למ"ש בסי' תל"ג דבחצר של אדם אחר אין להשליך שם חמץ אפילו קודם זמן איסור אף כאן אסור לשפוך המים במקום אשבורן בחצר של אדם אחר וע"ש: כתב הרוקח בסי' רע"ט אם אין יכול לאפות המצה מוט' שישבור וילוש פעם שנייה או תעלנה במים צוננין וכ"כ באגודה בפ' אלו עוברין :

אין

עוברין (מח:) כל זמן שעוסקי' בבצק אינו בא לידי חימוץ : **ואם** הניחוהו בלא עסק שיעור מיל הוי חמץ ואם התחילו בב' עיסות כאחת והחמיצה האחת וכו' בפרק אלו עוברין (מו.) תנן בצק החרש אם יש כיוצא בו שהחמיץ אסור ופירש"י בצק החרש שאין ניכר אם החמיץ אם לאו שמשונה הוא כחרש הזה שיש לו אזנים ואינו ניכר אם שומע אם לאו ובגמרא אין שם כיוצא בו מהו אמר ר"ל כדי שילך אדם ממגדל נוניה לטבריא מיל וכתב הגהות מיימון בשם רא"מ שיעור זה הוא בבית שאין בו אש אבל אם יש בו אש או יתרון חמימות משאר דברים לפי יתרון החמימות ממהר להחמיץ וצריך לתת לב לפי הענין עד כאן לשונו וכן כתב המרדכי בפרק אלו עוברין וכתב הרא"ש בתשובה כלל י"ד כ"ז שעוסקין בבצק אינו מחמיץ אבל אחר שנתעסק בו ונתחמם תחת הידים אם יניחוהו בלא עסק מיד יחמיץ וכ"כ ר"י בא"ג ובת"ה סי' קכ"ג כתב הא דקיימא לן דאם שהה הבצק בלי מתעסק כשיעור הילוך מיל חשבינן ליה כחמץ ואם לא שהה כשיעור הזה בפעם אחת אלא פעמים ומתעסק בו בנתיים וכשיצטרפו השהיות קודם שיאפה הוי כשיעור מיל נמצא כתוב על שם אחד מהגדולים דיש לאסור ואחד מהגדולים השיב דאין נ"ל להחמיר וחד מרבוואתא השיב שאם העסק בין שהייה לשהייה עסק גמור הוא כגון בעיטת הידים בבצק וכגון הרידוד שמרדדין המצות בעץ עגול כה"ג אין השהיות מצטרפין דעסק כזה יכול לבטל מה שכבר התחיל להתחמץ אבל עסק אחר מועט אע"פ שיש בו כח לעכב שלא יתחיל להתחמץ כ"ז שמתעסקין בו כדמוכח מקיטוף דאינו עסק גדול ואפילו הכי מעכב החימוץ כדאיתא בהדיא פרק אלו עוברין אמנם כ"כ אין בו כח לבטל מה שהתחיל כבר להתחמץ וכ"כ והביא ראיה לדבר ובסוף דבריו כתב לכך נראה שהניקור שמנקרים המצות אע"ג דיש לחשבו לעסק לענין זה לבד יחשב שכל זמן שעוסקים בו אינו בא לידי חימוץ מ"מ לא חשיב עסק כ"כ לבטל השהיות עכ"ל (ג) · כתב עוד בתה"ד דשיעור מיל רביעית שעה וחלק עשרים מן השעה לפי חשבון מהלך אדם בינוני עשר פרסאות ביום שהוא י"ב שעות כדאיתא פרק מי שהיה טמא (צד.) עכ"ל (ד) :

ואם החמיצה עד שיש בה סדקים וכו' משנה (מח:) שיאור ישרף והאוכלו פטור סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת איזהו שיאור כקרני חגבים סידוק שנתערבו סדקיו זה בזה דברי רבי יהודה וחכ"א זה וזה האוכלו חייב כרת איזהו שיאור כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו : ופירש"י קרני חגבים . סדק לכאן וסדק לכאן : זה וזה האוכלו חייב כרת · דקרני הגבים כמי סידוק הוי : ואיזהו שיאור . שפטור זה שאין בו סדק אבל הכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו מתוך פחד ורתת שפניו מכסיפין :

וצריכה ב' כלים של מים וכו' בס"פ כל שעה (מב.) ופירש"י שמצננת בו ידיה דאותן שמקטפת בהן מתחממות מחום ידיה ומחמיצין העיסה וכתב הר"ן אפשר שלא חייבו חכמים שתצנן את ידיה אלא לומר שאם היא מקטפת במים שלא תקטף באותם מים שמצננת בהם את ידיה מפני שהם מתחממים ומחמיצין את העיסה אבל כל שאינה מקטפת במים לא הצריכוה לדקדק אם ידיה חמין או צוננין שאין חשש חימוש בכך ולכך פירש דלא אמרו שצריכה לצנן ידיה אלא כשהיא אופה לפי שידיה מתחממין מחמת חום התנור (ה) :

ואין המים עם שאר המים שרוחצים בהם העריבה ושאר הכלים לא ישפכם אלא במקום מדרון וכו' בס"פ כ"ש (מ:) תנן מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שמחמיצין ובגמרא (מב.) תנא שופכן במקום מדרון ואינו שופכן במקום אשבורן ואע"ג דבגמרא אמרינן דהיכא דלא נפישי אף שופכן במקום אשבורן לא כתב' הרי"ף וכתב הרא"ש והר"ן דטעמא משום דלא קיי"ל בכמה מיקרי נפישי ולכן כתב רבינו לי"ש אם הם רב או מעט והרמב"ם סתם דבריו וכתב בפ"ה ה"ז ישפוך אותם במקום מדרון כדי שלא יתקבצו במקום א' ויחמיץ וכתב ה"ה ההלכות לא רצו לחלק בין נפישי ללא נפישי לפי שאין הכל נזהרין ורבינו ג"כ סתם וכו' כדי שלא יתקבצו המים במקום אחד ויחמיץ וממילא שאם היו מועטין ולא היה בהם כדי קיווץ שופכן במקום האשבורן אלא שרצה לכתוב כסדר ההלכות עכ"ל ודבר פשוט הוא דלא נאמרו דברים הללו אלא בלש בזמן איסור חמץ דאילו קודם לכן שופכן אפי' במקום אשבורן ואינו חושש : **כתב** הרמב"ם בפ"ה אם עברה ולשה תחת השמש או שלא צננה ידיה הפת מותר וכתב הרב המגיד שיש חולקים בדבר והוא נתן טעם לדברי הרמב"ם אבל דעת הרא"ש בס"פ כל שעה לאסור בעברה ולשה תחת השמש : **כתוב** בהגה"מ פ"ה אמאי דאמרינן דלא תלוש תחת הרקיע ביום המעונן ומזה הטעם כתב בס"ה שנכון ליזהר קצת שלא להוליך המים לתנור מגולות תחת הרקיע וכתב סמ"ק ונראה דאין לחוש רק שלא לשהות זמן מרובה ומ"מ יש ליזהר אפילו לפי שעה · כתב בת"ה דבוני כוכבי ושימשי אין להקפיד בכך . וז"ל א"ח טוב שלא להוליך המים בחמה או תחת הרקיע ביום המעונן אם לא יכסה (ו) ונראה דאין לחוש רק להשהו' זמן מרובה והר"פ כתב ומ"מ טוב להזהר אפי' שעה אחת וטוב לכסותם במפה מפני החמה אבל אם אין החמה זורחת א"צ עכ"ל : **כתוב** בת"ה כשלשין עיסת פסח למצות ולפעמים מוסיפין מים בקמח יותר מן הראוי לאו ש"ד להוסיף קמח לתוך הלישה כדי שתהא העיסה כראוי לפי שהקמח שמוסיפין אינו נילוש ונגבל יפה ונשאר מעט בעין בתוך העיסה ואפילו לאחר אפייה עודנו בעין שמא לא נאפה אותו קמח יפה ויש לחוש שמא יפול במרק בקערה ויתחמץ ונראה דדי בסברא זו ליישב המנהג שנהגו העולם ליזהר ואם היה אפשר בלי שהיית העיסה טוב ללוש עוד עיסה אחרת קטנה מגיבול קשה ויבשות מים לפי הערך ויערב אותו עם העיסה המלוחלחת שניתוסף בו מים ויקבלו זו מזו וזו מזו לחלוחית ויבשות עד שיגיעו שניהם למדה בינוני עד כאן לשונו :

אין

דרכי משה

מן החימוץ אבל ביותר מכן לא ואין המנהג כדבריו : (ג) וצ"ע דמשמע דהרא"ש ורי"ו לית להו האי סברא שהרי כתבו שלאחר שנתחמם בידים לא משערינן בשיעור מיל וכדברי ת"ה משמע בתשובת הרשב"א סימן קכ"ד שכתב הרמב"ם היה שולח מצות לתנור שהיה רחוק מביתו יותר מעשר בתים ולבסוף היה נמנע שהיה חושש שמא התנור יהיה מלא וישהו המצות יותר משיעור מיל עכ"ל וכתב מהרי"ו להעביר ידיו על המצות לא מיקרי עסק כלל ואדרבה מחמם העיסה : (ד) כתב מהרי"ל עריבה שלשין בה לא יהיה בה שום טלאי או גומא שלא יוכל לנקר אפילו אם הוא רק בשפתה וכתב עוד דאותו סדין שמניחין על השולחן ועושין עליו מצות לא יקח אותו סדין פעם ב' כי הבצק נדבק בו ונחמץ בין לישה ללישה וכ"כ המרדכי ריש אלו עוברין דצריך ליזהר לנער מצה מן קמח שנשאר בו ואסור הוא להניח המצה האפויה במקום קמח ואם הניחה צריך לקנח המצה היטב שלא ידבק קמח במצה ואח"כ ישרה המצה עם קמח שעליו ויבא לידי חימוץ ואיסור גדול הוא אלא תמיד יקנחה מן הקמח שעליה עכ"ל : (ה) כתב הרשב"א בתשובה סימן קכ"ה במקומותינו נוהגים שמקטפים ומטפחים מעט פני העוגה במים כדי להדביק' בתנור כי הלחלוחית מתייבש מיד בתנור וכן נוהגין ואין אדם חושש בזה עכ"ל ואין המנהג במקומינו ללחלח המצות במים ומ"מ למדנו מזה שאם אירע כך שאינו נאסר : (ו) וכ"כ מהרי"ו דאסור לשאת מצה או קמח או מים תחת השמש וביומא דעיבא תחת כל הרקיע וכתב מהרי"ל דיכסן בסדין :

וכתב

דרישה

סי' תנט [א] ואחת שמצננת כו' כתב הר"ן אפשר שלא חייבו שתצנן את ידיה אלא שאם רוצה לקטף במים לא תקטף באותן מים שמצננת בהן ידיה מפני שהן מתחממין ומחמיצין העיסה ולכך פירש דלא אמרו שצריכין לצנן ידיה אלא כשהיא אופה לפי שידיה מתחממין מחמת חום האור עכ"ל ב"י ודבריו מעורבבים לא ימלטו מטעות סופר שהר"ן ס"פ כל שעה לא הזכיר בדבריו שום אפייה ושנתחממו מחום התנור ולא כתב שם אלא שאם אינה מקטף א"צ לצנן ידי' ואפשר דגם דעת רבינו כן והא דכתב דאכל אשה שהיא לשה קאי נ"ל כדעת ר"ן דהיינו שאם אותה אשה שהיא לשה רוצה לקטף צריכה שני כלים ולא יקטפה במים אא"כ תצטנן ידיה תחלה מכלי מים אחר מפני שידיה נתחממו בלישת העיסה ואפשר דגם הר"ן פירש הגמרא הכי וכן פירש"י בהדיא שידיה מתחממות מחמת העיסה והביאו הב"י אלא שכתב שם פ"ה שהרמב"ם מפרש שידיה מתחממות מחום התנור דוקא וגם הכסף משנה כתב שם בשם הרמ"ך כן ושם תמה על רבינו הטור שכתב דאכל אשה שהיא לשה קאי וז"ל ואנ"כ לפי דעתו אנו שאין לנו שני כלים הללו שלא כדין אנו עושין אבל דברי רבינו ישרים ונכונים כו' עכ"ל ע"ש ולפי מ"ש אין מקום התמיה אדעת הטור על מה שאין לנו שני כלים דנוכל לפרש דעתו ג"כ דוקא כשהיא רוצה לקטף ואינו חולק על הרמב"ם במה שמפרש

דוקא

תס אין עושין המצות ע"י עו"ג חרש שוטה וקטן והכי איתא בשאלתות לשה עו"ג לעיסה או חרש שוטה וקטן דלאו בני שימור נינהו אף על גב דאפייה ישראל בר דעת ועבד בה שימור בשעת אפייה לא נפיק בה ידי חובתו [א] וכ"כ רב כהן צדק לצאת ידי חובתו בליל ראשון אינו אלא במצה שאפאה ישראל לשם מצה דכתיב ושמרתם את המצות עד שיהא שימור לשם מצה ורב האי גאון כתב מצה שאפאה עו"ג בפני ישראל ע"י שימור כתיקונה מותר לישראל לאוכלה ובעלי מעשה וחסידים מחמירין על עצמם כגאונים המחמירין ולשין בעצמם ואופין כההיא דאמרינן מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה לכן מצוה על כל אדם להשתדל בעשיית המצות ובאפייתן וכן היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל היה משתדל בהן ועומד על עשייתן ומזרז העוסקים בהן והיה מסייע בעריכתן ויהא אדם רגיל לומר על כל פירורין שיפלו בשעת לישה ועריכה (א) יהיו בטלין (ב) כדי שיתבטלו קודם חימוצן. אין עושין סריקין המצויירין פירוש שמציירין בפת כמין חיה ועוף אבל

ב"י

תס אין עושין המצות ע"י עו"ג חש"ו והכי איתא בשאלתות לשה עו"ג עיסה וכו' עד מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה הכל בפסקי הרא"ש פרק כל שעה וה"ה כתב בפ"ה בשם הרשב"א אם לשה למצה של מצוה עו"ג או חש"ו אפי' אחרים עומדים על גביהם לא יצא וכ"כ הגה"מ בפ"ו בשם ראבי"ה א ומשמע מדבריו שאם לש ישראל ואפה עו"ג יצא וכדברי רבינו האי ובתשובות הרשב"א מצאתי שנשאל על מצה שלשה חש"ו ועו"ג והשיב דכיון דמצה בעינן שימור אין אדם יוצא במצה של עו"ג אפי' בישראל עומד על גביו ומזהירו שיכוין לשם מצה לפי שאין העו"ג עושה אלא לדעת עצמו ולא על דעתו אבל בחש"ו יש לדון דבפ"ב דגיטין (כ"ג :) תנן דחש"ו כשרים לכתוב גט ואוקימנא בגדול עומד ע"ג ובפ"ק דחולין (ב.) תנן וכולם ששחטו ואחרים רואים אותם שחיטתן כשרה ואמרינן (יג :) מאן תנא דלא בעי כוונה בחולין בשחיטה ואוקימנא כר' נתן אבל לרבנן שחיטתן פסולה אלמא עמידה ע"ג לא מהני והתוס' תירצו דאחרים רואים אותם שאני שאין מלמדין ומזהירין אותם לכוין למה שהם עושים כמו כשעומד ע"ג ועדיין קשה דמשמע דאין הפרש בין חרש וקטן לשוטה בגט ושחיטה ואילו בחליצה משמע דיש הפרש ביניהם ותירצו דשוטה לאו בר דעת הוא כלל בדבר שאין לו הוכחה לא מהניא עמידת גדול ע"ג כשחיטה וחליצה אבל בגט הואיל ויש בו הוכחה שאומרים לו כתוב לשם פלוני ולפלו' וכו' והוא כותב רמי אנפשיה ומכוין לשמן משא"כ בחליצה ושחיטה ולפי דבריהם במצה דמצוה חש"ו פסולים שהרי צריכה שימור לשם מצוה ואילו היו עומדים אחרים על גביהן ומלמדין אותם בחרש וקטן דאית להו דעת קלישתא ואינם שוטים גמורים יוצאים בה אבל בשוטה אין יוצאין בה ומורי הר"י כתב דכל שאפשר ע"י שליח כגט ושחיטה כוונת העומד ע"ג ככוונת העושה המעשה דה"ל כשליח ולפיכך בגט כשר אפילו שוטה וה"ה בשחיט' אילו היה גדול עומד ע"ג. אבל חליצ' דא"א ע"י שליח אף כוונת העומד ע"ג לא מהניא בין בשוטה בין בחרש וקטן ולפי דברי רבינו יונה מצה שלשה חש"ו בשאחרים עומדים ע"ג יוצאין בה ומסתברא לי שהכל תלוי בהוכחה דבגט דאיכא הוכחה גמורה בשאחרים עומדים ע"ג אפי' שוטה כשר ובדבר שאין בו הוכחה כלל כשחיטה אף בשאחרים עומדים ע"ג אינם כשרים אבל בחליצה דאיכא הוכחה קצת חרש וקטן כשרים ע"י מה שמלמדין אותם העומדין ע"ג אבל שוטה דלאו בר דעת הוא כלל לא ולפ"ז אף במצה כן דהא ליכא הוכחה כלל וכשחיטה היא דליכא הוכחה כלל והלכך אף בשאחרים עומדים ע"ג אין יוצאין בה (א) ולזה הדעת נראה שנטה הפייט ב שכתב סתם ע"כ וז"ל א"ח לשה עו"ג וחש"ו אע"ג דאפייה ישראל לא יצא והרא"ש והרי"ף והרמב"ן כתבו שאין לחוש מי הלש והאופה והריא"ג ורבינו האי כתבו מצה שנילוש' ע"י עו"ג בפני ישראל מותר וחסידי' מחמירי' ולשין ואופין בעצמן עכ"ל וכתב ע"ש ג טוב ללמד לנשי' שתאמרנ' כל אחת לחבירותיה כל מי שתגיע לידה מצה שלי בשגגה תהא שלה דאל"כ הויא מצה גזולה עכ"ל :

ויהא אדם רגיל לומר על כל פירורין שיפלו וכו' כ"כ המרדכי בפ"ה וכ"כ הגה"מ פ"ג בשם הרוקח וכתב עוד וכן טוב שיעשה לבצק הנדבק בכלים שמא לא יוכלו להסירו עד שיחמיץ והטעם שצריך לבטל קודם שיחמיץ משום דבתר איסוריה לאו ברשותיה הוא לבטלו כדאמרינן בפ"ק דפסחים (ז.) :

אין עושין סריקין המצויירין בפ' כל שעה (לז.) ת"ר יוצאין בסריקין המצויירין בפסח אף על פי שאמרו אין עושין סריקין מצויירין בפסח א"ר יהודה דבר זה שאל ביתוס בן זונין לחכמים מפני מה אמרו אין עושין סריקין המצויירין בפסח א"ל מפני שהאשה שוהא עליהן ומחמצתן א"ל אפשר יעשנה בדפוס ויקבענה כיון א"ל יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי ביתוס מותרים א"ר א"ב צדוק פעם אחת נכנסתי אחר אבא לבית ר"ג והביאו לפניו סריקין המצויירין בפסח אמרתי אבא לא כך אמרו חכמים אין עושין סריקין המצויירין בפסח אמר לי בני לא של כל אדם אמרו אלא של נחתומין איכא דאמרי ה"ק ליה לא של נחתומין אמרו אלא של כל אדם ופירש"י בסריקין המצויירין מצות המצויירות ואע"פ שאמרו לכתחלה אסור דיעבד שפיר דמי : שוהא עליהם. לציירן ואין נותנן מהר לתנור ומחמיצין : אפשר יעשה הצורה בדפוס ויקבענה בסריק כיון. כלומר בדחיפה אחת : יאמרו כל הסריקין אסורין ושל ביתוס מותרין. שהרי רוב נחתומין אין להם אותו דפוס : לא של כל אדם אמרו. לאסור דבעל הבית העושה אותן לעצמו אינו חושש ליפותן כ"כ ואינו שוהא עליהם : אלא של נחתומין. העושין למכור שמקפידין על נויין ושוהין על ציורם : איכא דאמרי לא של נחתומין אמרו לאסור שרגילין ובקיאין בדבר ויש להם דפוסין. וכתב הרא"ש ז"ל פסק הרי"ף כאיכא דאמרי והא דלא פסק כחכמים דלא פליגי בין נחתומין לשאר כל אדם לפי שנראה לו מעשה רב ולכאורה היה נראה כחכמים דלעיל לא פסק הרי"ף כר"ע אע"פ שעשה מעשה אי לאו דמסייע ליה עובדיה דריב"ל שהוא אמורא עכ"ל ולשון הרי"ף הכי איתיה ולא של נחתומין בלבד אמרו אלא של כל אדם אבל של נחתומין כיון דקביעי לא שהו בהו והרא"ש מפרש שמ"ש אבל של נחתומין כיון דקביעי לא שהו בהו הוא פסק הלכה שפוסק הרי"ף ואע"פ שלפ"ז לא הל"ל ולא
של

ב"ח

תס אין עושין המצות וכו' ומ"ש והכי איתא בשאלתות לשה עו"ג לעיסה וכו' נראה דמיירי בחטין שנטחנו ע"י ישראל דאילו נטחנו ע"י עו"ג חש"ו אפילו לשה ואפאה בר דעת אינו יוצא בה ידי חובתו כדכת' הרא"ש בשם השאלתות הביאו רבינו לעיל בסי' תנ"ג :

ומ"ש וכ"כ רב כהן צדק וכו' איכא לספוקי' מאי וכ"כ הלא לא כתב אלא דבעינן מצה שאפאה ישראל ומשמ' אפילו לשה עו"ג ובאשיר"י אית' ורב כהן צדק כתב וכו' ומשמע דאתי לפלוגי אמ"ש השאלתו' ונראה דרבינו מפרש דליכא מ"ד בלשה עו"ג דיוצא בה י"ח דהא בצקות של עו"ג דלשן עו"ג קאמרינן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה ומשמע מדקאמר סתמא אפילו אפאה ישראל אלא ודאי רב כהן צדק נמי לא אמר דיוצא ידי חובתו אלא במצה שלשה ישראל והא דקאמר שאפאה ישראל בכלל האפייה הוי נמי הלישה דאין אפייה בלא לישה תחלה כך היא דעת רבינו וסבירא ליה דלהשאלתות נמי בעינן דלשה ואפה ישראל דלמה יגרע שימור דאפייה משימור דלישה ולכן אמר ורב האי גאון כתב וכו' דחולק עליהן וס"ל דמצה שאפ' עו"ג מותרת ור"ל אפי' לשה ואפאה עו"ג נמי מותרת והיא דבצקו' של עו"ג לדעתו איירי בלשה עו"ג בביתו שלא בפני ישראל וב"י הבין בדברי רבינו האי שמחלק בין אפייה ללישה ובלשה עו"ג מודה רב האי דאסור ולא נהירא ומ"ש שכ"כ הגהת מיימונית בפ"ו בשם ראבי"ה לא מצאתי רמז מזה בספרי' שבידינו · והרב מהרש"ל העתי' הגה"ה במהרא"ק וז"ל ואותו שאין לו מסייעין והוא זקן או חולה והגיע ע"פ והוא יודע שאין בו כח ללוש בצק מכ' בטוב וחש שמא יחמיץ בידו מוטב שיתן שכר לעו"ג כדי שיעשה חפצו לעיניו ומעשה באחד שהיה תפוס בע"פ ולא נמצא שם יהודי ורצה העו"ג לתקן לו ולא רצה לאכול בלילה הראשונה מצה שתקנה עו"ג ובשאר ימים עשה לפניו אבל כשלא עשה לפניו אעפ"י שנשבע לו שתקנו לו בכל ענין כמו שתקנו לעיניו ולא אכל רק פירות ולא ידע בהגד' הגדה והיה לו חומש ואמר כל הפרשיות של יציאת מצרים עכ"ה ולענין הלכה העלה הרשב"א בתשובה סי' כ"ו שאפילו אחרי' עומדין ע"ג ומלמדין ומזהירין אותו לכוין למה שהם עושין אינו יוצא בה י"ח וכ"כ ה' המגיד בפ"ה משמו וזה דלא ברב האיי דאם אפאה עו"ג בפני ישראל ע"י שימור כתיקונה דמותר גם במהרי"ל כ"כ בדרשותיו דלא כהר"ח דמתיר מיהו נראה בשעת הדחק כגון שהוא זקן או חולה או תפוס בידי עו"ג יש לסמוך על רב האיי גאון ודעימיה ויצא ידי חובתו במצה שלשה ואפאה העו"ג בפני ישראל ודלא כההוא תפוס ואפשר דלאו למימרא שלא היה אוכל כלל בלילה הראשונה אלא שלא היה עושה מעשה לכתחלה והיה טורח בהוצאה מרובה לשלוח למקו' רחוק שהיו לשם יהודים לאכול בלילה הראשונה מצה משומרת בישראלים · אבל בשאר ימי הפסח היה נסמך על מה שלשו ואפו עו"ג בפניו דלאו בשופטני עסקינן דלא אכל כלל מצה בלילה הראשונה ועבר על מצות עשה דאורייתא כדי שלא יעבור איסור דרבנן :

ויהא אדם רגיל וכו' כ"כ הרוקח בסי' רע"ג והמרדכי פ"ק דפסחים והגה' מיימוני' פ"ג והביאו ראיי' מדאמרי' בתלמיד היושב לפני רבו ונזכר שיש לו עיסה וכו' שכתבו רבינו ס"ס תמ"ד ובש"ע כתב הלש אחר זמן איסור חמץ יאמר בשעת לישה כל פירורי' שיפלו וכו' ותימא הלא אף בלש קודם זמן איסור איכא למיחש דלמא ישארו הפירורין ברשותו עד אחר זמן איסורו וכן נראה ממ"ש המרדכי אדין זה הא דכתב בא"ז דמי שלא ביטל קודם שיתחיל שעה ששית שוב אינו יכול לבטל וכו' אלמא דבלש קודם זמן איסורו מיירי והכי משמע מלשון רבינו והגה' מיימוני שכתבו דין זה בסתם ועיין במ"ש בסי' תל"ג דדוקא בלש ברשותו· כך הדין ע"ש וכמ"ש בס"ס תכ"ט ואיכא למידק אלשון רבי' שאמר על כל פירורין וכו' הא אסיקנא בפ"ק דפירורין ממילא בטלי ולא צריך לבטל משום פירורין ואפשר דפירורין דקאמר רבינו לאו דוקא אלא ר"ל בצק כזית או יותר וכן הוא ברוקח ובמרדכי והגה' מיימוני' כתב בהד' שמא יפול בצק וכו' ולא הזכירו פירורין ועוד כתב במהרי"ל דהכא שאני דחיישינן שמא אחר אפי' דמכבדין הבית יתכנסו פירורי הבצק ורגילין לדבק יחד עד שיהא בהן כזית ולפיכך צריך לבטל בשעת לישה בפירוש אף הפירורין אבל בפירורי לחם קאמר תלמודא ממיל' בטלי כיון דלא מידבק ביחד וכן עמא דבר לבטל פירורי עיסה בשעת לישה וכתב במהרי"ל דלאח' האפיי' צריך לכבד את הבית שאעפ"י שביטל אף הפירורין מ"מ החמץ ברשותו ומה שנמצא מן הבצק שנפל ישרפנו :

אין עושין סריקין וכו' בברייתא בפ' כ"ש (דף ל"ז) פליגי בה ר"ג וחכמים ופסק רב אלפס כר"ג דשרי בשל נחתומין וכאיכא דאמרי ולא כלישנא דאמר איפכ' דבשל כל אדם שרי ר"ג ובשל נחתומין אסר והרא"ש פסק כחכמי' דאסרי לעולם והר"ן פי' גם דברי הרי"ף דעל הכל גזרו לאסור והסמ"ג והסמ"ק כתבו ג"כ בסתם לאיסור ואפי' בדפוס וז"ל הגהת סמ"ק מיהו אומר ריב"א דקי"ל הלכה כר' יוסי דאמר עושין סריקין כעין רקיקין פי' עושין סריקין מצויירין ובלבד שיהא רקיקין ר"ל דקין וקלושין דאז אין ממהרין להחמיץ בשהיית ציורין וע"ז סומכין העולם לצייר

דרכי משה

תס (א) וכתב מהרי"ל זקן או חולה שאין יכולין ללוש יניחו עו"ג ללוש לפניהם עכ"ל ואין להקל בזה מאחר שרבים אוסרים כתב האגור עבד ושפחה דלא טבלו דינם כעו"ג : (ב) וכתב מהרי"ב בתשובה שצריך שיאמר פרורין יהיו הפקר אבל אם אמר פירורין הפקר אינו מועיל רמשמע דמעצמן הן הפקר וזה אינו וכן אשכחן בגיטין (לב :) לענין גט זה בטל הוא וכו' : ובאגודה

פרישה

סי' **תס** (א) יהיו בטלין כו' דוקא בלשון זה ולא כמו שנהגו לומר פירורין הפקר דאינן נעשין מעצמן הפקר אלא צ"ל שיהיו הפקר וק"ל :
אפי'

סי' **תס** [א] **וכן** כתב רב כהן צדק לצאת י"ח בליל ראשון אינו אלא במצה שאפאה ישראל כו' הלשון אינו מדוקדק דס"א אף אם אפאה ישראל ולשה א"י וכבר כתב דלא יצא י"ח בזה וצ"ל דר"ל אפאה כל דבר עד שבא לכלל אפיי' וסמך אראייתו ושמרתם את המצות כו' וק"ל :

דרישה

דוקא באופה וק"ל וכן יש לדקדק ממה שמקדים א' שמקטפת בו לא' שמלכנת ידיה וה"ל לסקרי' הא' דמלכנת בו אלא ודאי משום דהאי דמלכנת עכ"פ לא יצטרך כ"א כאשר היא באה לקטף ומש"ה מקדים האי דקיטוף וק"ל ונלע"ד דיש קיצור בלשון ב"י והאי ולכך פי' דלא כו' הוא דברי ב"י ובא לפרש ולייש' דברי הרמב"ם וע"ד שכתב בכסף משנה ע"ש : ולא

חדושי הגהות

תס א לא מצאתי דברים אלו בהג"מ שלפנינו ועיין בב"ח : ב ז"ל הפייט נמנע שלא ילוש חרש שוטה וקטן וגר שכפר וכל האוכל מצה על ידיהם יבוש ויכפר ואע"פ שאתה ישראל בר דעה ושפר כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר. עכ"ל הפייט הועתק מתוך תשובת הרשב"א : ג לעיל בסימן תנ"ד העתיק הב"י דברים אלו בשם הג"מ : פי'

אבל כל מה שעושין אותו במסרק כדי שלא יתפח מותר ומ"מ טוב שלא לשהות עליו לעשותו כמין ציור וכתב רב אלפס שלא אסרו אלא בעלי בתים שאינן בקיאין בציורין ויבאו לשהות עליהם אבל נחתומין מותרין ופירש ה"ר יונה ז"ל דנחתומין מותרין אפילו בלא דפוס ובעלי בתים אסורין (ב) אפילו יש להם ד דפוס שמאחרין לעשותן וכ"כ הרמב"ם ז"ל ואדוני אבי ז"ל היה נוטה לאסור לכל אף לנחתומין: מותר לאפות פת עבה בי"ט פירוש פתין גדולים ולא חיישינן לטורח לא שנא בי"ט של פסח לא שנא בשאר ימים טובים רק שלא ילוש בי"ט של פסח יותר (ג) מכשיעור עיסה אחת:

תסא ענין היסק התנור. כתב רב נטרונאי תנור ופורני שאופין בו כל השנה מותר לו לאפות בו בפסח וטפקא של חרס שהסיקה מלמטה ועל גבה אין גחלים ולא שלהבת ואופין בה כל השנה אסור לאפו' בה בפסח אבל חדשה לא שנא. הסיקה בפנים או בחוץ מותר כיון שהאור שולט תחתיה אפילו אין שלהבת עולה על גבה מרתח רתח והפת נאפית מיד ואינו בא לידי חימוץ אבל צריך להסיק תחלה בין תנור בין בוביא ואח"כ מדביק הפת

לצייר המצות מפני שעושין אותן עכשיו כעין רקיקין ע"כ מיהו נראה כיון שהפוסקים השמיטו הך דר' יוסי אלמא הפליג אר"ג ואחכמי' ולית הילכת' כוותיה וריב"א גופי' לא כתב כך אלא ליישב מנהג העולם אבל עכשיו נהגו לאסור הציורין לעולם והכי נקטי' ומ"מ בדיעבד אף חכמי' מודים דלא אסרינן לה ואף יוצא בה י"ח מצה כדאית' להדיא בברייתא:

מותר לאפות פת עבה וכו' בפ' כ"ש סוף (דף ל"ז) ת"ר אין אופין פת עבה ביום טוב בפסח דברי בית שמאי ובית הלל מתירין. וכמ' פת עבה אמר רב הונא טפח שכן מצינו בלחם הפנים מתקיף לה רב יוסף אם אמרו בזריזין יאמרו בשאינן זריזין וכו' ואסיקנא מאי פת עבה פת מרובה והפוסקים לא הביאו אלא המסקנא אבל מדין פת עבה טפח לא אמרו בו לא היתר ולא איסור ונראה דס"ל דמדאתקיף רב יוסף לא שמעינו אלא דאין להבי' ראייה מלחם הפנים להתיר בעבה טפח אבל הדין אפשר דלא נדחה ושרי אפילו עבה והיכא למימר נמי איפכ' דאפי' פחות מטפח נמי לפעמים אסור דהכל לפי המתעסקין ולפי העמילה והכעיט' בעיס' ולפי העצים והתנור כדאית' התם אבל ה"ר ירוחם כתב וז"ל אסור לעשות פת שיהיה בעוביו טפח פשוט בפסחים והדק יותר משובח עכ"ל נראה דס"ל דרב יוסף ה"ק לרב הונא לדידך קשה אמאי בית הלל מתירין הלא מלחם הפנים ליכא ראייה אלמא דמסבר' יש לאסור בעבה טפח דאל"כ ליכא הכא אתקפתא דאע"ג דליכא ראיי' מלחם הפנים מ"מ ס"ל לב"ה דמותר מסברא ומשמע נמי דפחות מטפח שרי דאל"כ הוה ליה לרב יוסף לאסוקי במילתי' אם אמרו בזריזין וכו' עד יאמרו בתנו' של חרס ואפילו פחו' מטפח נמי אסור אלמא דבפחות מטפח פשיט' דשרי אפילו ליכא כל הני וכן פסק בש"ע מיהו נכון להזהר לעשותן דקין וכר' יוסי בברייתא שהביא הגה' סמ"ק וכמ"ש הר' ירוחם והדק יותר משובח. ומ"ש רבינו פי' פיתין גדולים ולא חיישינן לטורח אפשר דלדעתו דאעפ"י דא"ל לככרות גדולות כ"כ לצורך י"ט וטורח נמי בשביל חול לא חיישינן לטירחא שלא לצורך י"ט כדאמרי' מערמת אשה וממלאה תנור מלא ככרות אעפ"י שא"צ אלא לככר אחד וכן פירשו התו' ורש"י כתב פת מרובה הרבה חררין ביחד ולאו משום חמוץ נקט לה ובחררים דקים קאמר משום דקא טרח טירחא דלא צריך הוא עכ"ל נראה דהא דקאמר ומשום דקא טרח וכו' דקאי אמ"ש תחלה הרבה חררין ביחד דה"ל טירחא דלא צריך כל החררים לי"ט נראה כאופה לצורך חול והיינו כמ"ש התו' אבל בסמ"ג נראה דמפרש בלשון רש"י דאעפ"י שאינו אופה אלא מה שצריך לי"ט מכל מקום ברקיקין דקין יש לו טורח יותר ואפ"ה שרי שוב נראה לפע"ד מלשון רש"י דמפרש שני פירושים חדא הרבה חררין ביחד אפילו מה שאינו צריך לי"ט וכפי' התוספות ומ"ש ובחררים דקים הוא פי' אחר כלומר א"נ בחררין דקין קאמר ואינו אופה יותר מצורך י"ט אלא דקא טרח ברקיקין דקים וכמו שפי' הסמ"ג ותפיס הו"ו המדבקת במ"ש ובחררים דקים במקום או המחלק' ודו"ק וכאן נראה מלשון רבינו כדברי הסמ"ג אבל לקמן בסי' תק"ז כתב כדברי התו' ועוד נראה דכאן דעת רבינו דב"ש וב"ה לא פליגי במסקנא אלא בפיתין גדולים אפי' אינן רקיקין דקין וגם אינו אופה אלא כדי צרכו לי"ט ושרי לב"ה אעפ"י דאיכא טורח בפיתין גדולים והיינו דאפליגו במתניתין סוף פ"ב די"ט בפיתין גריצין פי' פיתין גדולים דאי כא טורח ואפ"ה שרי והא דקאמר בגמרא מכדי משום דקא טרח טירחא דלא צריך הוא מאי איר' פסח וכו' נראה דאפילו אינו אופה אלא מה שצריך לי"ט מ"מ טירח' דפיתין גדולים טירח' דלא צריך הוא כיון שיכול לאפות בפתין קטנים שאין לשם טורח והכי נמי תנן בפרק המביא אופין בפורני וכו' דאיירי בשאינו אופה יותר מכדי צרכו ואעפ"כ סד"א דאסור משום טירחא ע"ל בסי' תק"ז ובמ"ש לשם:

תסא ענין היסק התנור כתב רב נטרונאי תנור ופורני וכו' פי' תנור שפיו למעלה אפילו של חרס כיון שהיסקו מבפנים מותר וכן פורני שהוא תנור העשוי מלבנים ועפר כמו תנורים שלנו ופיו מן הצד דהיסקו מבפני' ואפו בהן כל השנה מותר לאפות בו בפסח בלי שום הכשר שהרי כשהיסקוהו מבפנים לאפות בו מצות כבר נשרף כל טעם החמץ שקיבל כבר וטפקא של חרס שהסיקה מלמטה וכו' פי' אות' בוביא שקורין טפקא שלעולם היסק' מלמטה דהיינו היסקו מבחוץ הנאמר בתלמוד ואסור לאפות בה בפסח ולא מהני לה הכשר מילוי גומרי דדינו כקדרה דלא מהני ליה היסק פנימי דילמא חיים עליה והא דאיתא בפ' כ"ש (דף ל') דבוביא דהסיקו מבחוץ אי מליא לה גומרי שפיר דמי אינו אלא בבוביא שדרכו ג"כ להסיקו מבפנים לפעמים דהשתא דינו כתנור דמהני לה היסק פנימי דהיינו מילוי גומרי דלא חיים עליה אפילו הוא של חרס אבל טפקא של חרס שלעולם היסקו מבחוץ לא מהני לה היסק פנימי דילמא חיים וזאת היא דעת הרשב"א ורבינו כדפי' לעיל בסי' תנ"א וזו היא דעת רב נטרונאי ודלא כה"ר ירוחם דלא התיר בוביא כלל אלא כשהיא של אבן והביאו ב"י ומ"ש אבל צריך להסיק תחלה הכי מחלק תלמודא בפ' כ"ש לגבי חלה (דף ל"ז) בין הרתיח ולבסוף הדביק וכו' וה"ה לענין חמץ: ומ"ש בין תנור ובין בוביא וכו' פי' בין תנור שהיסקו מבפני' בין בוביא שהיסקו מבחוץ כטפקא שהזכיר בתחלת דבריו ושי' שמה לקרות' בוביא מפני שבדין זה בבוביא חדשה כולל כל בוביא בין שאין היסקה לעולם מבפנים כטפקא ובין אותה שדרכה לפעמים להסיקו מבפנים בכל ענין צריך להסיקו תחלה ואח"כ מדביק הפת ואף בתנור גמור כן הדין ולא הזכירו לפי שהפת נאפה על רצפת התנור ופשיטא דצריך להסי' הרצפה תחלה ואח"כ ליתן הפת על הרצפה דאי אפשר בע"א משא"כ בבוביא דאפשר להדביק הפת תחלה מבפני' בכותלי התנור ולהסיקו אח"כ מיד מבפנים או מבחוץ קאמר דצריך להסיק תחלה אבל בבוביא ישנה דלעיל הזכיר בפי' טפקא משום דשאר בוביא דהיסקו לפעמי' מבפנים דינו כתנור ופורני כדפרישית והרשב"א קורא אותה בוביא תנור כי"א שקורין פדיל"א וכדלעיל בסי' תנ"א ע"ש: ומ"ש ועל גבה אין גחלים ולא שלהבת וכו' נראה דכתב כן לפי שבפרק כל שעה סוף (דף ל"ז) איתא גבי מעשה אילפס הדביק מבפנים

של נחתומין בלבד אמרו דמשמע דשל נחתומין נמי אסור שמא לא היה כתוב בלבד בנוסחת הרי"ף שביד הרא"ש אלא לא של נחתומין אמרו ולפיכך כתב שהרי"ף פוסק להתיר בשל נחתומין אבל הר"ן אע"פ שגורס לא של נחתומין אמרו פירש דה"ק מתחלה לא גזרו בשביל נחתומין אלא בשביל כל אדם דעלמא אבל נחתומין כיון דבקיאי בהו שרו מדינא אלא שגזרו על הכל וגזרו על נחתומין אטו שאר כל אדם ומיהו ה"ה בפ"ה פי' דברי הרי"ף כמ"ש הרא"ש וכתב שכן פסקו הגאונים וכן דעת הרמב"ם: ומ"ש רבינו אבל כל מה שעושין אותו במסרק כדי שלא יתפח מותר כן כתב הכלבו וז"ל מה שאנו נוהגין לעשות כעין מסרק לא לציירו אנו עושין רק לשנותו משאר הפת של כל השנה וכדי שתאפה יפה: כתב רבינו ירוחם דמוכח בגמרא שאם עברה ועשה סריקין המצויירין ולא אמנו שיוצאין בהם: כתוב בהג"מ פ"ה (וכ"כ הכלבו) אומר ריצב"א דקי"ל כרבי יוסי דאמר עושין סריקין כמין רקיקין פירוש עושין סריקין מצוירין כמין רקיקין דאז אין לחוש לחימוץ בשהיית ציורין וע"ז סמכינן לצייר מצות שלנו מפני שאנו עושין אותם כמין רקיקין דילגא"ד"ה בלע"ז עכ"ל סמ"ק (ג) כתוב בא"ח בשם הרא"ה דרך הוא לנקוב הפת כדי שלא יתפח וצריך ליזהר שלא לנקוב ב' חלות בכלי א' לפי שהעיסה שוהה בו ומתחמצת לפיכך בעל נפש צריך לשנותו מעוגה לעוגה וכן צריך לדקדק כשיסדר הפת בתנור שלא יגעו זה בזה לפי שהם לחים עדיין ואין האור שולט בין לידי הפת והאחוזי מחמע עכ"ל: מותר לאפות פת עבה בי"ט וכו' בפרק כל שעה (לו: לז.) ת"ר אין אופין פת עבה בי"ט בפסח דברי בית שמאי ובית הלל מתירין ומפרש בגמרא מאי פת עבה פת מרובה מאי טעמא אי משום דקא טרח טרחא דלא צריך מאי איריא בפסח אפי' בי"ט נמי אין ה"נ והאי תנא בי"ט של פסח קאי ופירש"י פת מרובה הרבה חררין ביחד ולא משום חימוץ נקט לה ובחררים דקים קאמר ומשום דקא טרח טרחא דלא צריך הוא ודין זה אע"פ שאין מקומו כאן אלא בהל' י"ט ה כתבו רבינו כאן לפי שנמשך אחר תנא דברייתא שהביאו בענין פסח ותמהני איך לא כתב רבינו כאן ו הא דמשמע התם דאסור ללוש בפסח פת עבה טפח ורבינו ירוחם כתבו. כתוב בא"ח אין להקל במה שהחמירו הקדמונים שלא לעשות פנדי"ש או פלאוני"ש וכתוב עוד שם אסור ליתן ביצים שלימים בפת ותאפה עמהם שהרי יוצא מהם ליחה ומעכבת ואפי' אם הביצה מבושלת קרוב הדבר לאסור לפי שמעכב אפייתו י"א שה"ה שאסור ללוש העיסה עם זרעים כגון שומים וכיוצא בו מהאי טעמא עכ"ל:

תסא ענין היסק התנור כתב רב נטרונאי תנור ופורני שאופין בו כל השנה וכו' וטפקא של חרס שהסיקו מלמטה וכו' טפקא היינו בוביא שכתב בסימן תנ"א דהוי תנור שקורין פידיל"א ומ"ש כאן אסור לאפות בה בפסח היינו בלא הכשר אבל בהכשר כבר נתבאר שם שאם מלאהו גחלים מבפנים שרי דלא חיישינן דלמא חיים עליה (א) ואין לומר דהתם בעשוי מלבנים ועפר מיירי ומש"ה מהני ביה מילוי גחלים אבל טפקא דהוי של חרס לא דכיון דבקדירות של חרס אמרינן דחיישינן דלא חיים עלייהו וגבי בוביא אמרי' דלא חיישינן דלמא חיים עליה משמע שאע"פ שהוא של חרס לא חיישי' ביה ועוד דסברא הוא דכיון דמלייה גומרי והסיקו כדרך שמסיקין התנור תו ליכא למיחש דלמא חיים עליה ומיהו רבינו ירוחם כתב גבי הא דאמרינן בבוביא דאי מלינהו גומרי שפיר דמי פירוש כי הוא של אבן ולא חם עליה שמא יפקע כמו בקדירות עכ"ל ומשמע דלאו דוקא של אבן אלא היינו לומר שאינו של חרס אלמא שאם הי' של חרס לא מהני ביה היסק אלא דומיא דקדירות: ומ"ש אבל חדשה ל"ש הסיקו מבפנים או בחוץ מותר וכו' כלומר לא תימא מאי איריא טפקא שאופין בה כל השנה דאסורה הא אפי' חדשה נמי אסורה

דרכי משה

(ג) ובאבודרהם כתב בשם הראב"ד דצריך לעשות המצות רקיקין ולא עבים וגדולי' דלא הוי לחם עוני ומהרי"ו כתב טעמא משום דאינו ממהר להחמיץ כמו אם היה עב וגם:

תסא (א) וכתב מהרי"ב בתשובה די"א דבאותו היסק שמסיק התנור לאפות בו די לו אם מכוין ומכשיר ג"כ התנור ואינו נ"ל אלא צריך להסיק ב' פעמים אחד להכשיר התנור ואחר

פרישה

(ב) אפי' יש לה דפוס שממהרין לעשותן פי' אעפ"י שגם בעלי בתים ממהרין לעשותן בדפוס אפ"ה אסרו לכהן ובס"א נדפס שממהרין מלעשותן וגם י"ל לפי הגירסא שממהרין לעשותן דקאי אדלעיל דלנחתומין התירו בלא דפוס משום דממהרין לעשות אפילו בלא דפוס: (ג) מכשיעור עיסה אחת התם בגמ' משמע דבפסח אסור לל"ש פת עבה טפח וכ"כ רבינו ירוחם: ואפי'

חדושי הגהות

ד פי' לפי שמאחרין לעשותן: ה אפשר שכתבו רבינו כאן כדי לפרש שלא ילוש בי"ט של פסח יותר משיעור עיסה א' וגם קמ"ל רבינו דאין איסור בפת עבה משום חמץ לאפוקי ממאי דהוי ס"ד מעיקרא בגמרא דאיכא משום איסור חמץ ביותר מטפח (מהרל"ח) ו ול"נ דאין לתמוה על רבינו כלל דהכי איתא התם ת"ר אין אופין פת עבה בי"ט דברי ב"ש וב"ה מתירין וכמה פת עבה א"ר הונא טפח שכן מצינו בלחה"פ טפח מתקיף לה רב יוסף אם אמרו בזריזין יאמרו בשאינם זריזין כו' ומסיק מאי פת עבה פת מרובה ואמאי קרו ליה פת עבה משום דנפישא בלישה והשתא ס"ל לרבינו דלמסקנא לא שייך חימוץ בפת עבה. כלל אפילו ביותר מטפח ולא איירי ב"ש וב"ה באיסור חימוץ כלל אלא פלוגתייהו בפת מרובה אי חוששים משום טירחא שלא לצורך דודאי מעיקרא דהוי ס"ל דפלוגתייהו דב"ש באיסור חימוץ משום דשייך חימוץ בפת עבה א"כ ע"כ היה צריך לפרש שיעור דפת עבה דפליגי ביה והיה מפרש טפח משום שכן מצינו בלחה"פ ואתקיף רב יוסף שפיר אם אמרו בזריזין כו' אבל למסקנא דלא קאי הך אוקימתא ופליגי בפת מרובה ודאי דלא חיישינן משום חימוץ כלל דא"כ לא ידעינן שיעור' כלל דכשם שלא נוכל ללמוד מלחה"פ דמותר לעשות פת עבה טפח ה"נ נוכל לומר דאפי' פחות מטפח נמי אסור אלא ודאי ליכא חשש חימוץ כלל בפת עבה (מהרל"ח):

דברים

הפת אבל להדביקו תחלה ואח"כ להסיק אסור והכי אמר רב עמרם כלל זה יהא בידכם כל שמסיקין תחתיו או על גביו ואח"כ מדביקין בו הפת אינו בא לידי חמוץ ואם מדביק ואח"כ מסיק אסור והרב ר' יונה כתב שצריך ליזהר כשיסיקו התנור שילכו הגחלי' על פני כולו ואין די לו בשלהבת דכמו שבולע ע"י גחלים כך פולט על ידי גחלים ושיהו ניצוצו' ניתזין ממנו הלכך אם הסיקוהו כמה פעמים קודם הפסח אינו מספיק אלא א"כ כיוון להתירו לצורך הפסח כי שמא לא הלכו הגחלים על פני כולו כל זמן שלא כיוון לכך ויש נוהגין להטיל בו קרקע חדשה כדי שלא יצטרכו היסק ומנהג יפה הוא : מצה שנאפית עד שאם פורסין אותה אין חוטין (ב) נמשכין ממנה יוצאין בה ופחות מכן אין יוצאין בה ויוצאין במצה האפויה ע"ג קרקע או האפויה באלפס בלא מים ובמצה השרויה במים אחר האפייה אבל נתבשלה אחר אפייה אין יוצאין בה אפילו לא נימוח' כתב בעל ה"ג אי אפייה ע"ג קרקע או על טפקא נפיק בה ידי חובתיה והיכא דבעי לטגן העיסה במחבת בשמן מותר והיכי עבד מרתח המחבת תחלה באש שיתלבן בשלהבת יפה ואח"כ נותן בו העיסה ומטגנה בשמן ומותר לפי שאין לה פנאי להחמיץ אבל נתן העיסה תחלה ואח"כ הרתיח המחבת אסור והכי שדר רב כהן צדק ריש מתיבתא אבל לחלוט העיס' ברותחין קודם אפייה אסור דהכי שדר רב שרירא אע"פ דחלוט

בית יוסף

אסורה דכיון שהסיקה מבחוץ אין החום שולט בה כראוי וקודם שתאפה המצה היא מתחמצת דליתא דכיון שהאור שולט תחתיה אפילו אין שלהבת עולה ע"ג מירתח רתח והפת נאפית מיד ואינו בא לידי חימוץ :

מצה שנאפית עד שאם פורסים אותה אין חוטין נמשכין ממנה וכו' ברייתא בפרק כל שעה (לז:) יוצאין במצה הינא ובמצה העשויה באלפס מאי מצה הינא כל שפורסה ואין חוטין נמשכים ממנה : **ומ"ש** ויוצאין במצה האפויה ע"ג קרקע בפרק כיצד מברכין (לח·) אמרינן דכובא דארעא אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח מ"ט לחם עוני קרינן ביה וכ"כ הרי"ף והרא"ש בפרק כל שעה והיכא דאפה מצה על ארעא וקא מיגטר לה שפי' נפיק בה י"ח בפסח דגרסינן בפרק כיצד מברכין האי כובא דארעא אדם יוצא בה י"ח בפסח : **כתב** הרמב"ם בפ"ו אח' מצה שנאפית בתנור או באלפס בין שהדביק הבצק באלפס ואח"כ הרתיח בין שהרתיח ואח"כ הדביק אפי' אפאה בקרקע ה"ז יוצא בה י"ח וכתב ה"ה זה מחלוקת בין הגאונים כמו שכתוב בהלכות ורבינו סובר כדעת ההלכות דקיימא לן כר"י (דפסחים לז·) ובהשגות א"א מעשה אלפס אף על גב דלחם הוה מיהו איכא למיחש ביה משום חימוץ אא"כ עושה באלפס א ובסוגיא שהסיקו את שניהם יפה יפה והסיקו את הלחם יפה יפה ונתן הלחם באלפס וכסה עליה את הכיסוי וכתב ה"ה שאין לדברים אלו עיקר אבל בסמ"ק סימן רכ"א כתוב לאפות את המצות תחת טרפא נראה דאסור ואע"פ שמשים גחלי' לוחשות על הטרפא משום שאין האש שעל גבי' טרפא שולט מיד בעליוני' של מצה ואתי לידי חימוץ ויש נוהגים היתר שמחממין הטרפא קודם וגם טומנין אותה בגחלים מקודם וגם מזה יש להזהר דלמא אתי למיעבד בלא חימום הטרפא ובלא גחלים עליה מתחלה כמו שרגילין לעשות בשאר ימות השנה ולענין דיעבד צ"ע שמא האור שולט במצה קודם שיעור מיל ומ"מ נכון להחמיר עכ"ל וכ"כ בכלבו ובהגהות מיימון פ"ו וז"ל הרשב"א בתשובה על דברי הראב"ד ראוי לחוש לדברי הרז"ל הואיל ונפק מפומיה אע"פ שלא שמענו זו לאחד מגדולי ראשונים ולמחברי ספרים והלכות עכ"ל :

ובמצה השרויה אחר האפיי' וכו' בפ"ב כ"ש (מא·) תניא יוצאין ברקיק השרוי ומבושל שלא נימוח דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח וכתבו הרי"ף והרא"ש והיכא דאיכא זקן או חולה דלא יכול למיכל מיניה ביבשתא שרו ליה במיא עד דמרככא ואכיל לה עד דלא מיתמחא דתניא יוצאים ברקיק השרוי וכו' אבל במבושל אף ע"פ שלא נימוח מ"ט בעינן טעם מצה וליכא וכ"כ הרמב"ם בפ"ו יוצאים ברקיק השרוי הוא שלא נימוח אבל מצה שבשלה אינו יוצא ידי חובתו באכילתה שהרי אין בה טעם הפת נראה שהם מפרשים דשלא נימוח דקאמר ר"מ אשרוי נמי קאי וכי קאמר רבי יוסי יוצאין ברקיק השרוי אשרוי דר"מ קאי דהיינו דוקא בשלא נימוחו ותמהני על רבינו שכתב סתם יוצאין במצה השרויה במים אחר האפייה ב ולא חילק בין נימוח ללא נמוח ואולי אפשר לדחוק ולומר שהוא סובר דכיון דסתמא קאמר רבי יוסי יוצאין ברקיק השרוי אפילו בנימוח קאמר דיוצאין ומ"ש הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דדוקא בשלא נימוח למצוה מן המובחר אמרו כן ולא לעיכובא והא דאמרינן בהעור והרוטב (קכ·) המחה מצה וגמעה לא יצא התם בשנמחית לגמרי ונעשית כמים וזה דוחק אלא בשרוי נמי לא נפיק אלא דוקא בשלא נימוחו וכ"כ הרמב"ם ומשמע לי דאם רצה לשרותה במים חמים שאינם רותחים רשאי דהא לאו מבושל הוא אבל הרוקח כתב ישרה אותה במים או ביין קרים אבל בתבשיל חם או במים רותחים או חמין לא יצא ע"כ :

כתב בה"ג אי אפייה ע"ג קרקע או ע"ג טפקא וכו' עד והכי שדר רב כהן צדק ריש מתיבתא כל זה כתב הרא"ש בפרק כל שעה ובא"ח כתב ראוי למחות שלא יעשו חררים ברמץ : **ומ"ש** והיכא דבעי לטגן העיסה במחבת בשמן מותר לא לענין לצאת בה י"ח מצה קאמר דהא ה"ל מצה עשירה אלא לומר דמותר לאכלה בפסח ג ואין בה משום חימוץ וכך מפורש בדברי הרא"ש ז"ל והיכא דבעי לטגן העיסה במחבת בשמן בשאר ימות הפסח מותר והרמב"ם כ' בפ"ה אין קולין את הבצק בשמן על המחבת וכתב ה"ה שזה נראה ברור שכיון שהבצק נילוש במים אין לבשלו אפי' במי פירות לפי שכבר נתבאר שעם תערובת המים מחמיצים ואלמבשל ליה מחמיץ ויש מן הגאונים מתירין לטגן בשמן כשהרתיח המחבת יפה ואין דבריהם נכונים עכ"ל : **אבל** לחלוט העיסה ברותחין וכו' וחליטה

בית חדש

מכפנים ואבוקה כנגדו דחייב בחלה משום דרוב עניים עושין כן ופירש"י ואבוקה כנגדו מלמעל' וחום האש לוהט באילפס וממהר אפייתו רוב עניים שאין להם עצים וככך הוא ממהר לאפות עכ"ל :

וה"ר יונה כתב וכו' נראה דס"ל לרבינו דה"ר יונה חולק על הא דכתב רב כטרונאי דטפקא אסור' לפי שאין על גבה לא גחלים ולא שלהבת אלמא דבתנור כיון דאיכא ע"ג גחלים או שלהבת מהני אבל ה"ר יונה כתב דאין די לו בשלהבת אלא בעינן דילכו הגחלים ע"פ כולו :

ומ"ש ויש נוהגין להטיל בו קרקע חדשה וכו' פי' דהשתא לא יצטרכו היסק ע"פ כולו ואמר שמנהג יפה לפי שאי אפשר לדקדק שילכו הגחלים על פני כולו ממש ומשמע דכשהסיקוהו ונזהרו שילכו הגחלים ע"פ כולו רשאי שוב לאפות בו מצות מיהו העולם נוהגין לחזור ולהסיקו לצורך המצות : **מצה** שנאפית עד שאם פורסים אותה וכו' ברייתא פ' כ"ש (דף ל"ז) ומ"ש ובפחות מכן אין יוצאין בה אעפ"י דממילא משמע הכי מ"מ אשמועינן דדוקא קאמר דאין יוצאין בה אבל מותר לאכלה דלא תימא דבפחות מכן אסורה נמי לאכלה · ומיהו ודאי אין מותר לאכלה אא"כ נאפה קצת דהיינו שליש אפייה או חצי אפייה כמאכל ב"ד הא לאו הכי אסורה דתורת עיסה עליה ונתחמצה בהוצאת' מן התנור ולכן כתב במהרי"ל שהקפיד מהר"ש על מי שהוציא המצות קודם שנאפו והחזירם לגמור אפייתם אולי יתחמצו טרם החזיר והיינו דחיישי' שמא הוציאם קודם שנאפו כמאכל ב"ד ואין חילוק בין יאכלנה מיד לאחר שהוציאוה או לאחר זמן דהא ודאי משנאפה לא תחמיץ כמו שפירש"י בפ' כ"ש (דף ל"ו) בד"ה וחכ"א מיהו במרדכי פ' אלו עוברין כתב בשם מהר"ש מפלייז"א וז"ל ויש לאפות המצות בטוב ואם לאו ישרפם מיד והשיעור כל שפורסין אותה ואין חוטין נמשכין ממנה וכתב עוד בשם ריב"א דקרימת פנים דאמר לענין שבת ולא חררה ע"ג גחלים אלא כדי שיקרמו פניה היינו האי שעורא דאין חוטין נמשכין וכו' וראוי להחמיר כמותו ולכן ירחה במצה כפולה בפסח אע"ג דלא הוי כפולה ממש אם לא קרמו פניה דלמטה ה"ל חמץ ואסור : **ומ"ש** והאפויה באלפס בלא מים וכו' בפ' כ"ש (דף ל"ז) תניא יוצאין במצה העשוי' באלפס ומפרש רבינו בלא מים דאילו במים היינו חלוט דתני התם דאין יוצאין בה דלחם עוני כתי' פרט לחלוט וכן פי' הרא"ש הא דאמר ר' יוחנן מעשה אלפס חייבים בחלה ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח היינו באלפס בלא משקין כדמוכח בירושלמי וכו' ועיין שם :

ובמצה השרויה במים אחר האפייה וכו' פלוגתא דר"מ ור"י בברייתא ס"פ כ"ש והלכה כר' יוסי דאוסר במבושל אע"פ שלא נימוח ומדברי הרי"ף והרא"ש והרמב"ם משמע דבשרוי לא שרי אלא בלא נימוח אבל רבינו כתב בסתם דיוצאין בשרוי ונראה שנסתפק בדבריהם אם ר"ל דוקא בלא נימוח כלל דהיינו שיהא עליו תוריתא דנהמא היא דשרינן בשרוי או שמא דכל שלא נימוח לגמרי שרינן בשרוי אפילו ליכא תוריתא דנהמא וכן נראה מבואר מפרש"י לשם וכך יש לפרש לשון הרי"ף והרא"ש שכתבו עד דלא מיתמחי דהיינו עד שלא נימוח לגמרי וכך אפשר לפרש לשון הרמב"ם ומפני הספק סתם רבינו דבריו ומ"ש רבינו השרוי במים כ"כ הרי"ף והרא"ש אבל הרמב"ם כתב סתם השרוי משמע אפי' שרוי בתבשיל כפי' רש"י וכ"פ הרוקח דאפילו שרוי ביין או בתבשיל וכתב עוד דבשרוי בחמין לא יצא וכיוצא בזה כתב במהרי"ל דאסור לשרותה במרק שקורין ברויי"א וטעמם דכל שרוי בחמין אפילו בכלי שני שאינו מבשל ליכא טעם מצה כדאמר בפ' כ"מ ע"כ לא קאמר ר"י התם אלא משום דבעינן טעם מצה וליכא ע"ש בסוף (דף ל"ח) ועיין במרדכי בפ' כירה ולא קשה מהא דאיתא בפ' ע"פ סוף (דף קט"ו) בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא דבעינן טעם מרור וליכא אלמא דטעם מצה לא בעינן היינו לומר דכיון דראוי לטעם מצה אם היה לועסו אינו מעכב דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבתו משא"כ מרור דמשום הכי קפיד רחמנא למרר פיו של אוכל זכר לוימררו את חייהם אבל מצה לא בעינן אלא שיהא נקרא לחם וראוי לטעם מצה ובשרוי בחמין אינו נקרא לחם ואין בו טעם מצה וכן הא דתניא בפ' כ"ש דף ל"ח המחהו וגמעו אם מצה היא אין יוצא בה י"ח היינו משום דאין בה טעם מצה ואכן בעינן ראוי לטעם מצה ודו"ק : **כתב** בה"ג אי אפייה ע"ג קרקע וכו' אע"ג דבסמוך כתב דין זה דאפייה ע"ג קרקע בסתם ע"פ הגמרא ר"פ כ"מ וכדכתב הרי"ף והרא"ש חזר והביא מ"ש ב"ה לאשמועינן דע"ג טפקא דינו שוה לע"ג קרקע ובא להורות דדוקא דיעבד אבל לכתחילה לא אפי' ע"ג טפקא . והיכא דבעי לטגן העיסה במחבת בשמן בשאר ימות הפסח מותר וכו' כצ"ל וכך הוא באשיר"י ומ"ש לפי שאין לה פנאי להחמיץ נראה דאתא ליישב דלא קשיא מ"ש מעיסה שנילושה במי פירות עם מים דהלכה כר"ג דישרף מיד כמבואר בסימן שאחר זה וקאמר דהתם הוי מי פירות עם מים מקמי שסמוה בתנור דמחמיץ קודם אפייה אבל הכא לא נצטרפו מי פירות עם המים יחד אלא לאחר שסמו העיסה במחבת שכבר נתלבנה בשלהבת יפה אין לה פנאי להחמיץ · אבל הרמב"ם בפ"ה אסרו אף כשהרתיח המחבת תחלה וכמו שפירש ה' המגיד ומביאו ב"י והכי נהוג :

ומ"ש אבל לחלוט העיסה ברותחין קודם אפייה אסור וכו' זהו מדברי רבינו ומביא ראיה ממ"ש רב שרירא ורב האי דאע"ג דמדינא שרי בשאר ימי הפסח דהא דתניא בפ' כ"ש סוף (דף ל"ו) לחם עוני פרט לחלוט איכו אלא שאינו יוצא בה י"ח אפ"ה אסורה מחשש דחמץ כל ימי הפסח מתקנת הגאונים ואע"ג דהגאונים לא אסרו טיגון העיסה בשמן מ"מ חליט' העיסה ברותחין אסרוה ולפי דסל"א לרב שרירא ולרב האי אף טיגון בשמן אסור במכ"ש דהא ה"ל מי פירות עם מים ולבעל הלכות דמתיר טיגון אף חליט' ברותחין שרי ע"כ כתב רבינו דבריהם סמוכין להורות דלא פליגי אלא מר מודה למר ומר מודה למר וטעמו דאי איתא דפליגי לא היה הרא"ש מביא דבריהם בסתם בפ' כ"ש כל אחד במקום מיוחד אלא ה"ל לכתוב דבריהם סמוכין בלשון דפליגי אלמא דאע"ג דטיגון בשמן שרי מטעם דפי' מ"מ חליטה ברותחין אסור משום דטבע המים אע"פ שהם רותחין מעכבין אפיית העיסה וממהר להחמיץ וליכא הכא פלוגתא : **ומ"ש** דהכי שדר רב שרירא וכו' וחליטה

דרכי משה

ואחר לאפות עכ"ל : (ב) ובמרדכי ס"פ אלו עוברין דהיינו שיעור שיקרום פניו למעלה ולמטה :

ובמהרי"ל

הדרושי הנהות

תסא דברים אלו אין להם הבנה ובהשגות שלפני ליתא כל זה מן תיבת ובסוגי"א כו' עד הלח"ם יפ"ה : ב ואפשר שסמך רבינו אמ"ש דנתבשלה אסור אפילו לא נימוחה דממילא נשמע שמה שהתיר בשרוי נמי בשלא נימוחה התיר (מהרל"ח) : ג ואע"ג דהעיסה שנילושה במים והשמן הוא מי פירות ומי פירות עם מים ממהרים להחמיץ כמ"ש בסימן שאח"ז שבה"ג עצמו פסק כר"ג דאמר ישרף מ"מ ס"ל דהואיל ומיד שבא העיסה בשמן הוא נאפה אין לה פנאי להחמיץ (מהרל"ח) :

ונראה

דחלוט אינו בא לידי חימוץ וחליטה היא מים רותחין ע"ג קמח לא שמענו בכל ישיבות שהתירו זה אלא לחיה או לחולה על פי בקיאין וכן כתב רבינו האי מצה חלוטה ברותחין מצה היא אבל רבנן קמאי אמרי לא ידעינן חליטה היכי הוה וכמה חולים טרחו להתיר להם מי שעורים בחליט' ולא התירו הגאונים אלא לחולה שהוקשה חוליו על פי רופאים · מצה שנאפית עם חמץ בתנור כתב רבינו תם שמותר דריח כי האי לא מצינו שיאסור כל הפת ויש אוסרין אם נגע זה בזה דדמי לפת חמה וחבית פתוחה ולדעת א"א הרא"ש ז"ל דשרי אפי' במצה שנמצאת בה חטה בקועה יראה דה"נ שרי (עיין בס"ס תנ"א בב"י בשם הכלבו מדין להכניס מצות בכלי חמץ) :

תסב **מי** פירות אין מחמיצין ורבו בזה הדיעות לרש"י אין חייבין על חימוצה כרת אבל חמץ נוקשה הוי (א) ואפילו במי פירות

וחליטה היא מים רותחין על קמח וכו' פירוש דבריו אף על פי דחלוט אינו בא לידי חימוץ כדתניא לחם עוני פרט לחלוט דממעט לחלוט דאינו יוצא בה י"ח משום דלאו עוני היא והיינו בבלילתו רכה אבל אינו חמץ ומותרת באכילה ובפ' החולץ איתא עוד דמצה חלוטה יוצאין בה י"ח בפסח והיינו דוקא בבלילתו עבה א"כ בבלילתה רכה אלא דהדר אפיי' בתנור כמ"ש התו' בסוף (דף ל"ו) ולא תימא דהיינו מעשה אלפס בלא משקין דהא בפ' כ"ש (דף ל"ו) מפרש החלט' מוגלשין (פי' רותחין) ע"ג קמח וא"כ חליטה דעיסה נמי ברותחין קאמר דשם חליטה חד הוא אפ"ה לא שמענו וכו' וכ"כ רב האי מצה חלוטה ברותחין מצה היא וכו' והיינו חלוטה דפרק כ"ש ודהחולץ דאיירי בחלוטה דעיסה ברותחין ושרי בפסח אבל רבנן קמאי אמרי לא ידענו וכו' ולפ"ז ניחא דמייתי ראייה מחליטה דעיס' לחליט' דעיסה דלא כמו שהבין ב"י גם מה שהקשה אמאי לא הביא רבי' דברי הרי"ף והרא"ש והרמב"ם שכתבו בפירוש דליכא מאן דידע למיחלט הלכך אסור ל"ק כלל למאי דפי' והוא דבדברי הפוסקים אפשר לפרש דחליטה בלא רותחין נמי אסור אבל בדברי רב שרירא ורב האי מפורש דאין איסור אלא לחלוט ברותחין וז"ש רבינו אבל לחלוט עיסה ברותחין וכו' לומר דוקא ברותחין אבל שלא ברותחין שרי וב"י כתב יישוב אחר :

מצה שנאפית עם חמץ בתנור וכו' כ"כ המרדכי בפ' כל שעה בשם ר"ת ולא היה דעת רבינו דיש אוסרין חולקין אר"ת דמתיר אפי' בנגעו זה בזה אלא משום דר"ת לא נשאל אלא בנאפו יחד ולא נגעו אבל בנגעו יחד לא נשאל עליו ולא הורה בו כלום על כן אמר רבינו ויש אוסרין אם נגעו וכו' כי הם נשאלו עליו והורו לאיסור ואפשר דגם ר"ת היה מורה לאיסור אם היה נשאל עליו אבל במרדכי פג"ה מפורש דאף ר"ת נשאל עליו ופסק לאסור אם נגעו זה בזה ע"ש :

ומ"ש ולדעת א"א הרא"ש ז"ל וכו' אין פירושו אפי' במצה וכ"ש הכא דא"כ מאי יראה דה"נ דקאמר הל"ל כ"ש הכא דשרי אלא ה"פ דלא מבעיא בעיסה צוננת ובחטה שאינה בקועה אלא אפי' במצה רותחת ובחטה בקועה נמי התיר הרא"ש דס"ל דאין החמץ מתפשט ע"י אפייה אלא כדי נטילה לפי זה יראה דהכא נמי שרי דאף עפ"י דאיכא לחלק בין חמץ גמור לחטה בקועה דהוי ספק חמץ מ"מ לפי הטעם משמע ודאי דחמץ גמור אינו מתפשט ע"י אפייה ולענין הלכה כיון דבשאר איסורין לא נהגינן כהרא"ש אלא אף בצלייה ואפייה ומליחה אוסר עד ששים לפי זה בפסח אוסר במשהו וחמץ שנגע בתנור במצה אוסר כל המצה וכן פסק מהרש"ל וכתב עוד בתשובה דמצה כפולה שנשכה בכפילתה למצה שאצלה כל המצה אסורה אבל בנשכה שלא במקום כפילתה כיון דבשאר איסורין אין חתיכה אוסרת חברתה ביבש אפי' בנוגעת חמין ורותח ממש בלתי רוטב כ"ש גבי אפוי דנשיכה אינו אלא בנגיעה אלא דכשיפריד' זו מזו צריך להזהר שיניח מעט מן ההיתר עם האיסור כדי קליפה וכתב עוד בא"ו שלו אם הוציא המצה ברחת של חמץ אוסר במשהו בפסח : מצה שנתכפלה בתנור ודבוקה עד שאין האש שולט שם כתבו מהרי"ו ומהרא"י ומהרי"ל דבפסח כל המצה אסורה ושאר מצות מותרים כר"ת דבריח הפת לא מצינו איסור וכ"כ בכתבים דמהרא"י סי' קמ"ה ומה שכתוב בתרומת הדשן דאסרי' לכל המצות ט"ס הוא וצריך להגי' במקומו לכל המצה · וקודם הפסח אף בע"פ לאחר זמן איסורו אין לאסור כ"א מקום הדבוק אם יש ששים במצה נגד מקום הדבוק דשוברין הדבוק ושורפין אותו אם הוא לאחר זמן איסורו דאסור בהנאה להרמב"ם והרא"ש כיון דלוקין עליו כדלעיל בסי' תמ"ג והשאר מותר אבל קודם זמן איסורו א"צ שריפה וכתב במהרי"ל שאם נתכפלה ואינו דבוק שהאור שולט שם מותר לצאת בה ידי חובתו ופשוט הוא · עוד כתב דמצה נפוחה באמצעיתה אסורה אבל עלה עליה קרום לבד שרי עכ"ל ופי' נפוחה באמצעיתה היינו לומר שנחלקה עובי המצה ושהעליון עלה למעלה ונראה דדוקא כשלא טחו עליה בבצי' ושומן אלא מתחלה כשהכניסוהו בתנור נעשית נפוחה אבל בחש"מ כשהוציאו המצה מן התנור לאחר שנאפית וטחו עליה בשומן ובצים והחזירוהו לתנור ואח"כ נעשית נפוחה באמצעיתה לית לן בה כיון שכבר נאפית ועוד יש לפרש נפוחה באמצעיתה שלא נחלקה כלל אלא שתפח גוף המצה באמצעיתה כמו שהוא בלחם חמץ ויש לאסור זה וזה לפי דאיכא לחוש לחמץ בשניהם כתב מהרי"ו דהמצות בתנור לא יהיו נוגעין זו בזו ואם שוכבות זו על זו הוי חמץ דהוי כמצה כפולה. וב"י הביא בסי' ת"ס בשם א"ח ג"כ שלא יגעו זו בזו לפי שהם לחים עדיין ואין האור שולט בם בין לידי הפת ואחמועי מחמע וכתב מהרש"ל דאפ"ה בדיעבד אין בו איסור כלל עיין בתשובתו · וכתב עוד בא"ח שלא ליקב ב' חלות בכלי אחד לפי שהעיסה שוהה בו ומחמצת לפיכך בעל נפש צריך לשנותו מעוגה לעוגה ע"כ ונראה דה"ה הסדין שעושין המצות עליו על הרוב נדבק העיסה בסדין כשהיא קצת רכה וכן נדבק ע"י נקיבה שבמצות וצריך להסיר הסדין ולשום סדין אחר עליו ויש שעושין המצות על השלחן בלא סדין כשהוא חלק בלא נקבים ובלא סדקים וכשנדבק בו קצת מסירו היטב בסכין או במים בין עיסה לעיסה ועיין במ"ש בסי' זה ס"ג בדין מצה כפולה :

תסב מי פירות אין מחמיצין וכו' בפרק כ"ש (דף ל"ה) ארבב"ה א"ר יוחנן עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חמוצה כרת ואסיקנא דס"ט דר' יוחנן משום דה"ל מי פירות ומי פירות אין מחמיצין ופירש"י ביין ושמן דלא נתן בה מים ובתר הכי (דף ל"ו) תניא אין לשין עיסה בפסח ביין ושמן ודבש ואם לש ר"ג אומר תשרף מיד וחכ"א תאכל אמר ר"ע שבתי הייתי אצל ר"א ור' יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש ולא אמרו לי דבר ואעפ"י שאין לשין בו מקטפין

וחליטה היא מים רותחין וכו' עד שהוקשה חליו על פי הרופאים הכל בפסקי הרא"ש פרק כל שעה ויש לדקדק שרבינו בא לאסור חליטת עיסה והביא ראיה מחליטת קמח ונראה דמשמע ליה שיותר אפשר להחמיץ עיסה חלוטה מקמח חלוט וכיון דרב שרירא אוסר בחליטת קמח כ"ש דאסר בחליטת עיסה והרי"ף והרא"ש כתבו בפ' כ"ש האידנא שדרו ממתיבתא שאין אנו בקיאים בחליטה הלכך לא שרי לן למלתת וחליטה ליכא בזמן הזה מאן דידע למיחלט הלכך אסור וכ"כ ג"כ הרמב"ם בפ"ה ולא היה צריך לכתוב אלא דבריהם בלבד וי"ל שלא הביא דברי רב שרירא ורב האי אלא ללמוד מדבריהם דלחולה שהוקשה חליו ע"פ הרופאים שרי לחלוט :

כתב הרמב"ם בפ"ה שמבשלים את הקמח הקלוי ואע"ג דבגמרא (לט :) אסר קמחא דאבישונא שהוא קמח העשוי מקליו' שנתיבשו בתנו' וכמו שיתבאר בסי' תס"ג וכתבו הרמב"ם איכא למימר דקמח קלוי שאני שהאש שולטת בקמח יותר ממה ששולט בחטי' ולפ"ז צריך לומר שמ"ש שם הרמב"ם גבי מלילת הקדירות קמח קלוי אסור שמא לא קלהו יפה ויבא לידי חימוץ קמח העשוי מקליות · קאמר דאולי קמח קלוי מותר הוא אבל רבינו ירוחם כתב נשים שמשימות קמח בתנור להתייבש כדי לעשות תבשיל לתינוקות אסור דלמא לא בשיל שפיר כך דקדק בתוספות מהאי דלא לימחי איניש קידרא בקמחא דאבישונא עכ"ל וכ"כ הגהות מיימון פ"ה שהוא דעת סמ"ק :

מצה שנאפית עם חמץ בתנור כתב ר"ת שמותר וכו' וז"ל המרדכי בפ' כל שעה מעשה אירע בפסח שעו"ג השליך עוגות חמץ בתנור מלא מצות והורו להם שאם נגע חמץ במצה אסור ודמי למאי דאמרינן פרק בתרא דע"ג (סו :) בפת חמה וחבית פתוחה דברי הכל אסור הכא נמי אסור בנגיעה אבל אם לא נגע מותר דקי"ל ריחא לאו מלתא היא וכן השיב ר"ת על חמץ ומצה שנאפו יחד בתנור אחד כמה ריחות מצינו בתלמוד אבל ריח פת איסור בפת היתר לא מצינו וכמה פעמים אנו אופין חלה עם הפת ואין מקפידין בפת ועוד הביא ראבי"ה ראיה מלחמי תודה שהיה חמץ נאפה עם המצה ע"כ ונראה מכאן דהיכא דנגעו זה בזה גם לר"ת אסור אע"ג דלא משמע כן מדברי רבינו :

ומ"ש רבינו ולדעת א"א ז"ל דשרי אפי' במצה שנמצאת בה חטה בקועה כלומר שהוא כתב שאפילו היתה אותה חטה חמץ · למה תיאסר כל המצות דאפייה לא הוי כבישול להתפשט הטעם בכל החררה ואינו אוסר אלא בדי קליפה או כדי נטילה כמ"ש בסימן תס"ז יראה דהכא נמי שרי כלומר ע"י קליפה או נטילת מקום . ויש לדקדק בדברי רבינו ד למה כתב יראה דה"נ שרי דדין זה היינו ממש מ"ש הרא"ש גבי חטה בקועה שנמצאת במצה ואדרבא הסיא עדיפא שמתיר המצה עצמה וכך הל"ל לדעת א"א ז"ל דשרי אפילו במצה שנמצאת בה חטה בקועה ה"נ שרי וי"ל דמשום דהרא"ש כתב שם דאפילו נתבקעה אינו חמץ גמור אלא קרוב להחמיץ הוה אפשר למימר שמ"ש שאפילו היתה חמץ למה תיאסר כל המצה היינו דבחטה בקועה מיירי שאינה חמץ גמור אבל בחמץ גמור כנידון דידן דלמא להרא"ש נמי אסור מפני כך כתב יראה דה"נ שרי דמתוך דבריו משמע דאפי' בחמץ גמור כנידון דידן שרי :

כתב המרדכי בפרק אלו עוברין והגהות מיימון בפרק ה' בשם הרוקח צריך ליזהר לאחר שאופין המצות שלא יתנום במפה או בכלי שיש בו קמח שמא ידבק הקמח במצה ואח"כ ישרה המצה במרק עם הקמח שעליה ויבא לידי חמוץ :

כתוב בתה"ד מצה שנתכפלה בתנור באפייתה אם הוא בתוך הפסח אסרינן לכל המצות כולם אפילו אם אינם דבוקים אלא כל שהוא שחמץ בפסח במשהו וכן נהג אחד מהגדולים ונראה דטעמו היה משום דחיישינן שמא לא היה חום האש יכול לשלוט בין הדביקות בכח לאפות מיד ואדהכי נתחמצה בתנור אף בע"פ אם הדביקות כ"כ מועט שיש במצה. כולה ששים כנגד מקום הדבק פורסין מקום הדבק (ג) ושאר המצה מותר דחמץ בע"פ בששי' עכ"ל ומ"ש אם הוא בתוך הפסח אסרי' לכל המצות כולם נראה דהיינו לומר דאסר לאותה מצה כולה לבד דאילו לשאר מצות אין טעם בדבר דאפי' מצה שנאפי' עם חמץ ממש כתבאר בסמוך דשרי היכא דלא נגע כ"ש הכא שאין חימוץ זה ברור ולא ראינו מי שחשש לו אלא הוא דאפשר דאפי' המצה עצמה מותרת אחר שיסיר הכפל וכן נראה לדעת הרא"ש בחטה שנמצאת במצה אפויה וכמו שיתבאר בסימן תס"ז :

תסב מי פירות אין מחמיצין ורבו בזה הדיעות וכו' בפרק כל שעה (לה·) אמר רבה בר בר חנה אמר ר"ל עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבים על חימוצה כרת משום דה"ל מי פירות ומי פירות אין מחמיצין ופירש"י ביין ושמן · ולא נתן בה מים · ובתר הכי (לו·) תניא אין לשין עיסה בפסח ביין ושמן ודבש ואם לש ר"ג אומר תשרף מיד וחכ"א יאכל · אר"ע שבתי הייתי אצל ר"א ורבי יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש ולא אמרו לי דבר ואע"פ שאין לשין בו מקטפין בו אתאן לת"ק וחכ"א את שלשין, בו מקטפין בו ואת שאין לשין בו אין מקטפין בו ופירש"י אין לשין עיסה של מצות ביין ושמן ודבש מפני שקרובה וממהרת להחמיץ ואין אדם יכול לשמרו ולמ"ד מי פירות אין מחמיצין ל"ק הך דאיהו אין חייבין על חימוצו כרת קאמר ולא הוי חמץ גמור אבל חמץ נוקש' הוי וחכ"א תאכל דקסברי אפשר לשמרה ול"ג מיד דמשנאפת לא תחמיץ והרי"ף גורס וחכ"א תאפה מיד וכתב הר"ן שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצה כרת פירש"י בשלא נתן לתוכה מים וכרת הוא דאין חייבים עליו משום דמי פירות אינם מחמיצין אבל

דרכי משה

(ג) ובמהרי"ל כתב דאין לאסור אלא בנתכפל לגמרי ונדבק הכפל אז אין חום האש שולט ונתחמץ משא"כ בסמוכים בלי דיבוק שאז האור שולט שם וכתב עוד דאם ירא שלא ישהא המצות שיעור מיל ספר אגודה והרוקח מתיר לשוברן ולחזור ולערבן

פרישה

סי' תסב (א) ואפילו] במי פירות לבדן כו' משום דממהרין להחמיץ יותר מאשר מים אפילו מי פירות לחודא ומוקי לפלוגתא דת"ק ור"ג שמביא בסמוך ג"כ במי פירות בלא מים אבל ר"י ור"ת סברי דבלא מים אין מחמיצין ומוקי לפלוגתייהו דת"ק ור"ג דוקא עם מים ועליו אמרו שהחמץ הוא חמץ נוקשה :

אין

חדושי הגהות

ד ונראה משום דאיכא למימר דהא דשרי בחטה היינו משום דאין כח בפליטת חטה אחת להתפשט בכל החררה כמו שמבואר בלשונו לקמן בסימן תס"ז משא"כ בנדון זה דאיכא חמץ הרבה מ"מ כתב רבינו יראה דה"נ שרי דהואיל וחמץ בפסח במשהו א"כ אי הוי ס"ל להרא"ש דאפשר להתפשט בכל החררה ע"י אפייה הוי אסרו אפי' בחטה אחת כל שהוא וא"כ הואיל ושרי הרא"ש בחטה עכצ"ל דס"ל דא"א להתפשט בכל החררה משום דאין חמץ מתפשט ע"י אפייה אלא כדי קליפה או כדי נטילה א"כ ה"ה בנדון זה אע"ג דאיכא חמץ הרבה בתנור ה"נ דשרי (מהרל"ח) :

ר"ל

פירות לבדן אסור ללוש ולרב אלפס אפילו במי פירות עם מים מותר ללוש מליל ראשון ואילך ויש אוסרים ללוש במי פירות עם המים אף מליל ראשון ואילך אבל קיטוף שמקטף בהן העיסה בשעת עריכה מתירין מליל ראשון ואילך ור"י פירש דמי פירות בלא מים אין מחמיצין כלל ומותר ללוש בהן מליל ראשון ואילך אבל בליל ראשון ושני אין יוצאין בהם ידי חובת מצה דהוה ליה מצה עשירה ומי ביצים היה מסתפק רש"י אם מחמיצין ור"ת היה מתיר ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ומי פירות עם מים הוי חמץ נוקשה ואין בו כרת אבל ממהר להחמיץ יותר משאר עיסה הלכך אין ללוש בהם ואם לש בהם פסק בה"ג כר"ג דאמר ישרף מיד והרי"ץ גיאת ז"ל פסק כחכמים דאמרי

אבל נוקשה מיהו הוי כדתניא לקמן אין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש ואם לש תשרף דאלמא מי פירות מחמיצין ואפילו רבנן דפליגי ואמרו תאכל ה"מ היכא שיכולין לשמרה מלהחמיץ כשאר עיסה אבל בעלמא מודו דמחמיצין וא"ת דלקמן משמע דאין מחמיצין כדאמרינן (לט:) דותיקא שרי במשחא ומילחא משום דס"ל מי פירות וה"נ אמרינן (שם) גבי חלבא דאבישונא וגבי הא דשרי לחרוכי תרי שבלי בהדי הדדי אלמא מי פירות אין מחמיצין כלל ואפילו לכתחלה שריא לפיכך פר"ת דאין מחמיצין כלל בפ"ע והיינו הנהו דשרי' לקמן אבל ע"י מים אין חייבין על חימוצ' אבל נוקשה מיהא הוי והיינו דתני ואם לש תשרף מיד וה"נ מוכח בפרק כל המנחות (נז.) דבלא מים אפילו נוקשה לא הוי עכ"ל וכ"כ ג"כ הרא"ש וכ"כ ה"ה בפ"ה בשם רוב המפרשים והרי"ף כתב מסתברא לן כר"ע ובודאי הך מתניתא בשמן ע"י מים היא שנויה דהא קיטוף שמן על ידי מים הוא שלשין העיסה ואחר כך מקטפין ות"ק מאי דאסר בלישה שרי בקיטוף ורבנן אסרי בין בלישה בין בקיטוף וכיון דחזינן דריב"ל דהוה בתרא עבד עובדא כר"ע ש"מ דהלכת' כוותי' ואשכחן מקצת רבוותא דאסרי בין בלישה בין בקיטוף כרבנן ואיכא מרבוותא אחריני דשרי ואנן כתבינן מאי דסבירא לן וכתב עליו הרא"ש והשתא לדבריו אפי' מי פירות בתערובת מים אין מחמיצין וקשה לדבריו מדאמרינן לקמן ותיקא במיא ומילחא אסיר במישחא ומילחא שרי אלמא מוכח בהדיא דמי פירות עם המים מחמיצין וכן מוכח ההוא דמנחת נסכים הלכך נ"ל כרבוותא דפסקי כחכמים ועובדא דריב"ל איירי בלא מים ועוד נ"ל דליתא להאי דיוקא שדקדק הרי"ף דדומיא דשרו רבנן בקיטוף דהיינו ע"י מים דקאסרו בלישה דאפשר דבלישה אסור אפי' אין בו מים דס"ל דמי פירות מחמיצין אף בלא מים וקיטוף שרי אף ע"י מים משום דקיטוף דבר מועט הוא ואין מחמיץ ור"ע דשרי לא שרי אלא מי פירות לחודייהו בלא מים עכ"ל ודעת הרמב"ם בפ"ה כדעת הרי"ף ולא נהגו כן וכ"כ הרא"ש בפרק אלו עוברין שמה שפסק הרי"ף דמי פירות אין מחמיצין אפי' ע"י מים היינו לענין לישת העיסה דאיכה ממהרת להחמיץ ויכול לשומרה מחימוץ כמו שאר עיסה אבל היכא ששוהה כדי להחמיץ מחמיצין אם יש בהם מים והשתא כל הסברות שכתב רבינו ברורות לפניך זולת מ"ש שיש אוסרין ללוש במי פירות עם המים אבל קיטוף מותר ונראה דהיינו אם נאמר דהלכה כת"ק דאמר אע"פ שאין לשין בו מקטפין בו ועל דעת מי שמפרש דהא דתניא אין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש בתערובת מים היא דאילו במי פירות בלא מים מותר ללוש : כתב הרשב"א שאלת מהו לטוח בביצה העיסה בפסח הרי"ף מן המתירין בין לקטף בין ללוש והרבה מן הגאונים אסרו בין לקטף בין ללוש וכן אסרו מגדולי המורים האחרונים וכן אנו נוהגים לאיסור ע"כ : **ומ"ש** רבינו לחלק בין ליל א' לשאר לילות וימים פשוט שם (לו.) דתניא רע"א מה ת"ל לחם עוני פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש ורמינן עלה מדקתני בהא ברייתא שלש העיסה ביין ובשמן ודבש ומשני הא ל"ק הא ביום א' הא ביום ב' כדאמר ריב"ל לבניה יומא קמא לא תלושו לי בחלבא מכאן ואילך לושו לי וא"ד יומא קמא לא תלושו לי בדובשא מכאן ואילך לושו לי בדובשא וכתב הרא"ש בפ"ק דכתובות דיומא קמא היינו סעודה קמייתא וגם בסוף מ"ק כתב דהאי י"ט הראשון היינו סעודה הראשונה של לילי פסחים וכאן כתב יום ראשון כלומר לילי הראשון ומשמע דאפילו בסעודת לילי הראשון לא אימעיט אלא שלא לצאת בהם י"ח משום דבעינן לחם עוני אבל שלא בתורת מצות דמצוה אפילו בסעודת לילה הראשון ממלא כריסו הימנה ואינו נמנע וכן משמע מדברי רש"י שכתב יום ראשון לילי הראשון שהמצה חובה בעינן לחם עוני והכי משמע מלשון רבינו וכ"כ ה"ה בפ"ה ולאפוקי מאותם שנוהגים שלא לאכול מצה עשירה כלל בשני ימים ראשונים ואע"פ שכתב הכלבו נהגו שלא לעשות מצה עשירה כלל בשני ימים ראשונים דלא אתי לאחלופי בה ולמיכל מינה מצות חובה עכ"ל אין טעם במנהג ההוא לאסור ולגזור גזירה בדבר שלא חששו לו חכמי התלמוד ולא החכמים האחרונים :

ואע"פ שבגמרא לא אמרו דאימעוט מצה עשירה אלא ביומא קמא וגם הרי"ף והרא"ש כתבו דמתניתא דשריא מצה עשירה אוקימנא ביום ב' אבל ביום ראשון אפילו לר' עקיבא לא בגמרא איירי בארץ ישראל דלא עבדי אלא יומא טבא חד אבל בח"ל דעבדי תרי יומי טבי כי היכי דלא נפיק ידי חובתיה במצה עשירה בלילא קמייתא ה"נ לא נפק בלילא תנייאנ דכל המצות הנוהגות בלילה הראשונה נוהגות בלילה שנייה אי נמי כיון דעיקר מצוה אינה אלא ללילה הראשונה לבד ומה שאנו מאריכים לאכול מצה בשתי לילות אינו אלא מפני שאנו מסופקים אי זו היא לילה הא' נמצא ששתי הלילות בכלל יומא קמא נינהו והרי"ף והרא"ש נמשכו אחרי לשון הגמרא וזהו שכתב רבינו אבל בליל ראשון ושני אין יוצאין בהם ידי חובת מצה וכ"כ ג"כ רבינו ירוחם :

ומ"ש ומי ביצים היה מסתפק רש"י אם מחמיצין ור"ת היה מתיר כן כתבו שם הרא"ש והר"ן ז"ל וכן פשט המנהג להתיר : **ומ"ש** ואם לש בהם פסק בה"ג כר"ג והרי"ץ גיאת פסק כחכמים כ"כ שם הרא"ש והסכי' לדברי הרי"ץ גיאת והרמב"ם כתב בפ"ה מותר ללוש העיסה בשמן או דבש וחלב או לקטף בהם וביום הראשון אסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד לא משום חמץ אלא כדי שיהיה לחם עוני וביום ראשון בלבד הוא שצריך להיות זכרון לחם עוני דבריו כדברי הרי"ף שפירש דברייתא מיירי על ידי מים ופסק כר"ע דשרי מיום שני ואילך ובפ"ו כתב מצה שלשה במי פירות יוצא בה י"ח בפסח אבל אין לשין ביין או בשמן וחלב משום לחם עוני כמו שביארנו ואם לש ואכל לא יצא י"ח וכתב ה"ה שטעמו מדתני' פרט לעיסה שנילוש ביין ושמן ודבש לא נתמעט אלא פת הנילוש במשקין הללו וכן הנילוש בחלב שנזכר בעובדא דריב"ל לפי שהפת הנילוש בהם אינו לחם עוני אבל פת הנילוש בשאר משקין יוצא וזהו שלא אמרו פרט לעיסה שנילוש' במשקי' עכ"ל ועדיין נשאר לדקדק בדברי הרמב"ם דבפ"ה כ' דביום ראשון אסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד כדי שיהי' לחם עוני והאיך מכשיר בפ"ו מצה שלשה במי פירות חוץ מיין ושמן ודבש וחלב ואפשר דאה"נ דאסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד ומיהו אם עבר ולש בשאר משקין חוץ מיין ושמן וחלב יוצא בה ועי"ל דבפ"ה דלא הוה מיירי אלא ביין ושמן ודבש וחלב שאין המצה כשרה

בהם

מקטפין אתאן לת"ק וחכ"א את שלשין בו מקטפין בו ואת שאין לשין בו אין מקטפין בו ופירש"י מפני שקרובה וממהרת להחמיץ ואין אדם יכול לשומרה לפיכך אם לש תשרף מיד ולר' יוחנן דאמר לעיל מי פירות אין מחמיצין ל"ק הך דאיהו אין חייבין על חמוצו כרת קאמר ולא הוי חמץ גמור אבל חמץ נוקשה הוי ואותו חימוץ הן ממהרין להחמיץ ואי אפשר לשומרן וחכ"א תאכל דאפשר לשומרן עכ"ל ונראה דלרש"י אפי' הלכה כר"ע דמותר ללוש לכתחלה במי פירות היינו כשלא הניחה בלא עסק אבל הניחה בלא עסק הוי חמץ נוקשה וכהס"ג קאמר ר"י דאין חייבים על חמוצה כרת אבל נוקשה מיהא הוי דהיינו כשהניחה בלא עסק וכ"כ בהגהת מיימונית ריש פ"ה דלרש"י נוקשה הוי וקאי בלאו אם לא שמרו ומיהרו להחמיץ והשתא איכא לקשות אדברי רבינו שכתב לרש"י במי פירות לבדן אסור ללוש דמנ"ל הא לרש"י דדוחק לפרש דאסור ללוש ולהניחו בלא עסק דא"כ הכל"ל מותר ללוש ואסור להניחו בלא עסק ואפשר דכיון דכתבו התו' ושאר מחברים דרש"י נסתפק במי בצי' אלמא דס"ל כת"ק דמי פירות אסורין אפילו לא הניחה בלא עסק דאי ס"ל כר"ע דמותרין כשלא הניחה בלא עסק במאי נסתפק נמי במי בצים יותר מבשאר מי פירות דשרי לכתחלה כשלא הניחה בלא עסק וכן משמע מלשון התוס' (בדף ל"ה) שכתבו שנסתפק רש"י אי חשיב מי פירות או לא לפי שאנו רואים שהעיסה נעשה עבה בהן יותר מבמים אלמא דספיקו הוי אי דומה ·למים אם לאו ואסור' כשאר מי פירות אפי' לא הניחה בלא עסק אבל לא נסתפק אם מי בצים גרוע יותר משאר מי פירות ועיין בהגהת מיימונית לשם משמע כדפי' מיהו בהג"ה סמ"ק סי' רי"ע מבואר דאפי' למאן דמתיר במי פירות לא אמר היתר בבצים דכיון דנופח במי בצים יש להחמיר בהם יותר מבמי פירות ולפ"ז אפשר דאף רש"י התיר במי פירות לבד אם נהג בה מנהג שאר עיסה הנילושה במים ואפ"ה נסתפק במי בצים דגרעי יותר ואם רבינו אינו חולק בזה צריך לפרש בדוחק שמ"ש אסור היינו ללוש ולהניחו בלא עסק והא דלא כתב רבינו דין קטוף לרש"י היינו משום דלא מצינו ללמוד מדבריו לא איסור ולא היתר דאפשר דפסק כת"ק דמתיר לקטוף ואפשר דפסק כחכמים דאסרי אף הקיטוף : **ומ"ש** ולרב אלפס וכו' זהו לפי שהרי"ף כתב דהך מתניתא בשמן ומים היא· שנויה דהא קטוף שמן ע"י מים היא ות"ק מאי דאסר בלישה שרי בקטוף ופסק כר"ע דמתיר אף הלישה וכ"ש קיטוף והיינו דוקא מליל ראשון ואילך כריב"ל דליכא מאן דפליג עליה וז"ש רבינו ולרב אלפס אפי' במי פירות מותר ללוש מליל ראשון ואילך כלו' אפי' הלישה וכ"ש הקיטוף דשרי ונראה דהיתר לישה אינו אלא כשנוהג בה מנהג שאר עיסה אבל אם הניחה בלא עסק מודה הרי"ף דמי פירות עם מים מחמיצין דדוקא מי פירות בלא מים אמרינן אפי' הניחן כל היום כולו אין מחמיצין כר"י אבל עם מים מחמיצין אלא א"כ לא הניחה בלא עסק וכן פי' הרא"ש לדברי הרי"ף ר"פ אלו עוברין וכן פסק הרמב"ם בפ"ה והמרדכי בפ' כ"ש בפי' עיין שם · והרא"ש כתב וז"ל ועוד נ"ל דליתא להאי דיוקא שדקדק רב אלפס דדומיא דשרו רבנן בקיטוף דהיינו ע"י מים אסרי בלישה דאפשר דבלישה אסרי אפי' אין בו מים דמי פירות מחמיצין אפי' בלא מים כדקאמר אביי וקטוף שרי אפי' ע"י מים דקטוף דבר מועט הוא ואין מחמיץ ור"ע דשרי לא שרי אלא מי פירות לחודייהו בלא מים עכ"ל ונראה שע"פ זה כתב רבינו יש אוסרין ללוש במי פירות עם המים וכו' וזהו לרי"ף דפוסק כר"ע דמותר אף ללוש וכ"ש הקטוף דשרי וע"פ פירושו של הרא"ש דר"ע איירי ללוש במי פירות לחודייהו א"כ אין היתר ללוש אלא במי פירות לבדן אבל במי פירות עם מים אסור ואין היתר אלא בקטוף ונראה דלפ"ז נמי דללוש במי פירות לחודייהו אינו מותר אא"כ לא הניחה בלא עסק כמנהג שאר עיסה ומש"ה כתב רבינו ור"י פי' דמי פירות בלא מים אין מחמיצין כלל וכו' כלומר כלל לא אפי' הניחה בלא עסק דלא כי"א וכן נראה עוד ממ"ש ור"י פירש וכו' דאל"כ מאי איכא בין סברת י"א לסברת ר"י ואי אפשר לפרש דאיכא ביניייהו קטוף דלר"י אף הקטוף אסור כחכמים כיון דאיכא מי פירות עם מים דהא בסמ"ג כתב וז"ל אמנם בתו' דפסחים פי' ר"ש בשם ר"י ור"ת היתר גמור בחימוץ מי פירות ולא הוזכר בשום חבור זכר מקטוף לדעת ר"י גם רבינו· לא כתבו גם בתו' שלנו לא הזכיר דין קיטוף לר"י ור"ת אלא כדפי' ומש"ה כתב רבינו מסקנת הרא"ש אדברי ר"י במ"ש דמי פירות בלא מים אין מחמיצין כלל ואח"כ כתב ומי פירות עם מים הוי חמץ נוקש' וכו' דמשמע בכל ענין אף הקיטוף כי זאת היא מסקנת הרא"ש לבד בפסקיו דבמי פירות לחודייהו שרי אפי' הניחם בלא עסק ובמי פירות עם מים קי"ל כרבוואתא שהביא הרי"ף דפסקי כחכמים דאסרי בין בלישה בין בקיטוף וז"ש רבינו בסוף סברת ר"י ומי בצים וכו' כלו' דרש"י היה מסתפק לפי סברתו דמי פירות הוי חמץ נוקשה אפי' לא הניחה בלא עסק שמא מי בצים הוי מי פירות ג"כ ואסור או לא הוי מי פי' ושרי כדפ"ל אבל ר"ת היה מתיר מפני שמפרש דמי פירות אין מחמיצין כלל אפי' הניח' בלא עסק וכפר"י והיה תופס עיקר דמי בצים הוי מי פירות ולזה הסכים הרא"ש ואח"כ כתב ומי פירות עם המים הוי חמץ נוקשה פי' אפי' לא הניחה בלא עסק דממהר להחמיץ יותר משאר עיסה הלכך אין ללוש בהן וה"ה דקטוף נמי אסור כחכמים דקטוף נמי הוי מי פירות עם מים כמו שפסק הרא"ש מסברתו ע"ש ואחר כך כתב ואם לש בהם פסק בעל הלכות גדולות וכו' כלומר דדוקא בלש בהם פליגי ומסקנת הרא"ש כחכמים דתיאפה מיד אבל בקיטוף דברי הכל דתיאפה ובכל הספרי' כתו' תיאכל מיד וכתב רש"י דלא גרסינן מיד דמשנאפה לא תחמיץ והא פשיטא היא אבל באלפסי לא גרס תאכל מיד אלא תיאפה מיד וכ"כ ה"ר ירוחם ורבינו תאפה מיד ומ"ש בפסקי הרא"ש תיאפה הוא ט"ס דצריך להיות תיאפת מיד כמ"ש האלפסי או צריך להיות תאכל כמו שפרש"י ובפסק דין ליכא פלוגת' דרש"י מודה דתיאפה מיד והאלפסי ודעמיה מודים דמשנאפה לא תחמיץ ואין צריך שיאכלנ' מיד. כתב הכל בו דחלב לא חשיב מי פירות ומחמיץ ותמה על זה ב"י דמתוך סוגי' משמע דאינו מחמיץ ולפעד"נ ליישב דס"ק דלא חשיב מי פירו' ומחמיץ אם הניחה בלא עסק ומפרש דהא דאמר ר' יוחנן עיסה הנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצו כרת משום דס"ל מי פירות ומי פירות אינו מחמיץ כלל ואפי' הניחה בלא עסק שאין טבע כל המשקים שוין וריב"ל דאמר לושי לי בחלב' מיירי שלא יניחוהו בלא עסק מיהו הרמב"ם חולק ע"ז וכתב לחלק בין שאר משקין ליין ושמן

ודבש

דרכי משה

ולערבן ואנו לא נהגינין הכי כי שמא לא יערכנה פעם שנית היטב והוי כמו מצה כפולה . וכתב עוד מצה שעלה בה קרום והתירה שאין לאסרה אלא בנפות באמצעיתה שמקצת המצה למעלה ולמטה אבל קרום זה דומה לאותן קרומים שהן על השטופ"לין וכתב עוד שם הר"ש הקפיד על מי שמוציא המצות קודם שנאפו לגמרי ומחזירן אח"כ לתנור רשמא יחמיצו בנטילתן משם ונראה דאין לחוש כ"כ דהרי כתבו התוספות פרק כל המנחות דף נ"ה דמצה לאחר שקרם פניה תו לא אתי לידי חימוץ . וכן הוא במרדכי ס"פ אלו עוברין :

ונראה

דאמרי יאפה מיד ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכל משקין הוו בכלל מי פירות הלכך חטה שנמצאת בדבש או ביין וחומץ מותר ובלבד שלא נתערב בהם מים מצאתי כתוב שאם נמצאת במלח חטה מלוחלחת מחמיץ כי המלח מתולדת המים הוא ואינו בכלל מי פירות ואינו נ"ל (ב) דהא שרינן ותיקא במשחא ומלחא אלמא דמי מלח הוי בכלל מי פירות:

תסג **מותר** לחרוך ב' שבלים ביחד [א] ולא חיישינן שמא יצאו מים מאחת לחברתה ותחמיץ דהוה ליה מי פירות ואין מחמיצין הלכך ותיקא שהוא תבשיל העשוי משמן ומלח עם קמח שרי [ב] אבל העשוי ממים ומלח עם קמח אסור: אין מוללין הקדירות פירוש שנותנין קמח בתוך המאכל להקפותו בין אם יתן הקמח תחלה בין אם יתן החומץ תחלה ואפי' בקמחא דאבישונא שהוא קמח העשוי מקליות שנתייבשו בתנור ואין מחמיצין אפ"ה אסור דחיישינן שמא לא נתייבשו כל צרכן ומחמיצין אבל במצה אפויה וטחונה מותר ולא חיישינן דלמא אתי לאחלופי בקמח וכן בקמח עדשים ושאר קטניות שרי שאינו מחמיץ ורי"ף וכן א"א ז"ל כתבו סתמא להיתרא (א) במצה אפויה [ג] ובגמרא קאמר דאפי' במצה אפויה אסור היכא דאיכא עבדי שמזלזלין במצוה או כיוצא בזה דאיכא למיחש דאתי לשרויי אף בקמחא:

תסד **חרדל** (א) או שאר מיני טיבול שיש בהם מים אין נותנין בהן קמח ואם נתן לתוך החרדל יאכל מיד ולא ישהנו שמא יחמיץ ובשאר מיני טבולים כיון שאינן חדים כמו חרדל ודאי החמיץ וצריך לשורפו:

אין

ודבש וחלב השוה דין חלב ליין ושמן ודבש ובעל המאור כתב בהיפך דחלב שרי טפי מיין ושמן ודבש הביאו הר"ן והשיג עליו והעלה מתוך הירושלמי שכל המשקין הוין בכלל מי פירות וכדעת רבינו: **מצאתי** כתוב וכו' עד אלמא דמי מלח הוי בכלל מי פירות איכא לתמוה דבסי' תנ"ה כתב רבינו דאין טעם ברור לאסור מליתן מלח במצה בפסח ואי הוה מי פירות ה"ל מי פירות עם מים ואסו' וי"ל דלגבי חטה המלוחלח' דוקא קאמר דהוי מי פירות כלומר שאינו בכלל מים לאסרו אבל לא קאמר דהוי מי פירות ממש ושלא ליתן מלח במצה אלא קרוב לומר דהוי תולדה בפני עצמו אין לו דין מים ולא דין מי פירות וז"ש אין טעם ברור לאוסרו וכן היא דעת הר"ן וכ"כ המרדכי בשם רשב"ם ס"פ כל שעה שהתירו לתת מלח במצה בפסח · ולענין הלכה נראה להחמיר בחטה מלוחלחת דכיון דלא נשתנה צורת המלח מוסיף הבל וחום בחטה דלא עדיף מכותל דאמרינן פרק לא יחפור דהמלח מוסיף בה הבל ושוב נותנת החטה טעם במלח ואוסרו וכן נהגו לאוסרו בנמצא בפסח דבנמצא בו קודם הפסח זורקים החטה והמלח מותר כיון דאין בו בנ"ט ומ"מ ודאי אם איכה מלוחלחת דהיינו שלא נתרככה כלל ולא נעשית לחה אלא יבישה כמעיקרא אפי' יש בו בנ"ט שרי שהרי לא פלט' מידי וע"ל בס"ס תס"ז ועיין עוד לעיל בסי' תנ"ס:

תסג מותר לחרוך שני שבלי' וכו' ס"פ כ"ש וכרבא ולא כאביי ומ"ש הלכך ותיקא וכו' ג"ש לשם והסמיך רבינו דין ותיקא עם דין שני שבלים וכתב לכך ותיקא וכו' מפני ששני הדיני' הם בבישול קמח וחטי' במי פירות ולא בליש' עיסה במי פירות:

אין מוללין הקדרות וכו' ברייתא שם ופי' שכתב רבינו הוא פירש"י אבל הרמב"ם בפ"ה כתב אין מוללין הקדרות החדשים והיינו שדרכם היה בקדרה חדשה לבשל בה קמח ומים וחומץ וכו' וכן פי' הר"ן: **ומ"ש** ואפילו בקימחא דאבישונא וכו' כן פ' התו' לשם סוף דף מ' בד"ה רבא מחו ודלא כפי' רש"י דשרי ועיין בהגהת מיימונית פ"ה בתשובת מהר"ם: **ומ"ש** דבמצה אפויה וטחונה מותר כן פי' הרי"ף והרא"ש לשם ומ"ש וכן בקמח עדשים וכו' הוא פי' התו' לשם ועל השגת רבינו כתב ב"י שאינה השגה ודבריו נכונים והכי נקטינן:

תסד חרדל וכו' משנה בפ' כ"ש (דף מ') ומ"ש וצריך לשורפו הוא לפי שתופס עיקר דהלכה כר' יהודה דבעי שרפה אבל למאן דפסק כרבנן לא בעינן שריפ' דסגי במפרר וזורה לרוח כדלעיל בסי' תמ"ה:

אין

בהם כלל שייך שפיר למימר אסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד שלא בא למעט אלא אלו ארבע משקין לבד וכיון דבשום אחד מאלו המשקין אין המצה כשירה כי קאמר אסור ללוש ולקטף אלא במים לבד איכו במשמע שממעט אלא אלו המשקין לבד וזהו דעת הרמב"ם להכשיר מצה שנילושה בשאר מי פירות חוץ מארבע משקין אלו אבל לא ראיתי לשום אחד מהפוסקים שחילק בין יין ושמן ודבש וחלב לשאר מי משקין דלעולם אין המצה כשירה אלא במים בלבד וכך הם דברי רבינו שכתב וכל משקין הוו בכלל מי פירות וכתב ה"ה ראיתי מי שכתב שאינו יוצא במצה הנילושה בשמן ויין ודבש בלבד אלא עם תערובת המים לפי שאנו צריכים שימור מחמץ וכל שאינו מחמיץ אין יוצאין בו ידי מצה וכבר נתבאר שמי פירות לבד אין מחמיצין ודבר נכון הוא עכ"ל (א) מצאתי כתוב בכלבו דחלב לא חשיב מי פירות ומחמיץ ותמהני דהא אמרינן דריב"ל אמר לבניה מיומא קמא ואילך לושו לי בחלבא ואף על גב דאותיבנא על ההוא לישנא מדתניא אין לשין את הפת בחלב מפני הרגל עבירה ושנינן אלא ה"ק לושו לי בדובשא מכל מקום לא אידחי ההוא לישנא משום דחלב מחמיץ אלא משום הרגל עבירה דבשר בחלב ועוד דהא בתר הכי אמרינן ואי בעית אימא לעולם בחלבא וכדאמר רבינא כעין תורא שרי ה"נ כעין תורא וכיון שכן הא ודאי חלב אינו מחמיץ וכן דעת כל הפוסקים (ב):

הלכך חטה שנמצאת בדבש וכו' כלומר כיון דמי פירות אין מחמיצין ומשום הכי מותר ללוש בהם לכתחלה הלכך חטה שנמצאת בדבש וכו' מותר וכתב כן משום דבירושלמי איכא כמה אמוראי דאסרו וכתב הרא"ש בפרק כל שעה דסבירא להו כאביי דסבר דמי פירות מחמיצין ומשום הכי אסר חלבא דאבישונא ואנן קיימא לן כרבא דשרי ולענין הלכה המנהג הפשוט הוא ללוש במי פירות בלא תערובת מים כלל ואין חוששין בהם לחימוץ כלל דמי פירות בלא מים אין מחמיצין אפילו שהו כל היום ובכל מי פירות נוהגים היתר אפילו במי (ג) ביצים וכתבו הגהות מיימון פ"ה בשם סמ"ג שמותר ללוש ביין אע"פ שא"א ליין בלא טיפת מים שנופלת בה בשעת הבציר אעפ"כ אין לחוש הואיל וכבר נתבטלים וז"ל סמ"ג אף על פי שאי אפשר ליין בלא טיפת מים ואף לכתחלה רגילין לתת מים בשעת הבציר כדי להתיר נסוך בכלי העו"ג אף על פי כן אין לחוש למים הואיל וכבר נתבטלו המים ביין קודם שלשו העיסה:

ב"ה כתב הרשב"ץ יין צמוקין הוא כיין ענבים לענין מי פירות שאין מחמיצין כי המים ששרה בהם הצימוקים ונשתנו מברייתם אחר שנשרו בהם הצמוקים או כמים של גשמים שנשתנו בתוך הענבים עכ"ל:

מצאתי כתוב שאם נמצא במלח חטה מלוחלחת וכו' ואינו כ"ל דהא שרי ותיקא במשחא ומלחא פירוש ותיקא קמח מבושל ואמרינן בפרק כ"ש דבמיא ומילחא אסור ובמשחא ומילחא שרי ודייק רבינו מהא דמלח אין בו תורת מים דאל"כ ליתסר אבל הר"ן כתב שם ולא אסרינן ליה משום מלחא שהוא כמים ומעורב עם השמן לפי שהוא מועט ונשתנה צורתו ואין בו כח עם השמן אבל מים גמורים חיישינן בכל שהן ואפשר נמי דהאי איכא מלח מרובה חיישי' בה עכ"ל וכן דעת הגהות מיימון שכתבו בפ"ה נראה שיש לברור המלח קודם הפסח מחטים שלא יהיה בתוכו כי כשהמלח הוא מתלחלח הוא נכנס מעט מעט בחטים ומתחמץ (ד) כתוב בטור י"ד סי' שכ"ט עיסה שנילושה במי ביצים או ביין ודבש בלא שום מים כתב הרמב"ם שחייבת בחלה וא"א ז"ל היה מסתפק בדבר וכתב וטוב ליזהר שלא ללוש עיסה במי ביצים לבדן בלא תערובת מים כדי לצאת מידי ספק עכ"ל ולפ"ז בפסח שא"א ללוש במי ביצים עם תערובת מים ילוש עיסה פחות משיעור חלה כתוב בסמ"ק סימן רי"ט רבינו נתנאל היה מקפיד במי ביצים כשהיו לשין העולם שיעור חיוב חלה מפני שהיא טהורה שמי פירות אין מכשירין ומה יעשה מחלתה דאע"ג דעכשיו בזמן הזה שאין לנו מי חטאת אין אדם טהור מטומאת מת מ"מ כיון שנילושה בביצה שלא הוכשרו בשום משקה איכה מקבלת טומאה וא"כ מה יעשה מחלתה לשורפה אינו יכול כיון שהיא טהורה וגם לאכלה אינו יכול כיון שאין רובם טהורים ומיהו היה יכול ליתנה לכהן קטן כדאיתא בבכורות (כז·) עכ"ל ודבר פשוט הוא שכל שלש העיסה במי פירות שאינם מכשירים משקים דין החלה כדין עיסה שלשה בביצים:

תסג מותר לחרוך שני שבלים ביחד וכו' פלוגתא דאביי ורבא בפרק כל שעה (מ·) וקי"ל כרבא דשרי: **ומ"ש** הלכך ותיקא שהוא תבשיל העשוי משמן ומלח עם קמח וכו' גז"ש וכבר נתבאר בסי' שקודם זה: **אין** מוללין את הקדירות וכו' (מ·) ת"ר אין מוללין את הקדירה בפסח והרוצה שימלול נותן את הקמח ואח"כ נותן את החומץ וי"א נותן את החומץ ואח"כ נותן את הקמח עולא אמר אחד זה ואחד זה אסור משום לך לך אמרינן לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב רב פפא שרי לדבי ריש גלותא למימחא קדירה בחסיסי אמר רבא איכא דשרי כי האי מילתא במקום דשכיחי עבדי איכא דאמרי רבא גופיה מחו ליה קידרה בחסיסי וכתבו הרי"ף והרא"ש פי' חסיסי מצה אפויה שטוחנים אותה במים ומוללים בה את הקדירה ובערוך פי' קמח של עדשים שאינו בא לידי חימוץ ולא חייש' דלמא אתי לאיחלופי בשאר קמח: **ומ"ש** רבינו דאפילו בקימחא דאבישונא אסור למימחא מימרא שם (לט:): **ומ"ש** רבינו ובגמרא קאמר דאפילו במצה אפויה אסור היכא דאיכא עבדי כלומ' שהוא תמה על הרי"ף והרא"ש למה לא כתבו כן ול"נ שאין כאן מקום תמיהא כלל כיון דבלישנא בתרא אמרינן דרבא גופיה מחו ליה קידרא בחסיסי משמע דאתא לאיפלוגי אלישנא קמא דאמר איכא דשרי כי האי מלתא במלתא דשכיחי עבדי הלכך נקטינן כלשנא בתרא דשרי אפילו באתרא דשכיחי עבדי ודברי הרמב"ם בפ"ה כדעת הרי"ף:

תסד חרדל או שאר מיני טיבול כו' משנה בפרק כל שעה (מ:) אין נותנין קמח לא לתוך החרוסת ולא לתוך החרדל ואם נתן יאכל מיד ור"מ אוסר ובגמרא אמר רב כהנא מחלוקת לתוך החרדל אבל לתוך החרוסת דברי הכל ישרף מיד: ופירש"י מחלוקת · דשרי ליה ת"ק לאכלו מיד: בנותן לתוך החרדל · לפי שהוא חזק ואינו מניחו מהרה להחמיץ: ואמר רב אשי כוותיה דרב כהנא מסתברא מדאמר שמואל וכו' ואע"ג דדחייה ראיה זו מ"מ כיון דרב אשי סבר כוותיה הכי נקטינן וכן פסקו הפוסקים: **ומ"ש** רבינו שיש בהם מים כ"כ הרא"ש ופשוט הוא דאל"כ מי פירות הם ואינם מחמיצין:

אין

דרכי משה

תסב (א) ונראה דר"ל דמטעם זה אינו יוצא אבל בלא"ה נמי אינו יוצא דהא הוה מצה עשירה: (ב) כתב הסמ"ג דבש דבורים הוה מי פירות: (ג) ואני לא ראיתי מנהג זה במדינות אלו מימי: (ד) ונ"ל לומר במלח שלנו שמבשלים אותה ודאי יש לחוש אפילו לדעת הטור וכן איתא חילוק זה במרדכי דמסכת שבת לענין מילחא בעי בישולא כו':

תסג (א) והא דאסור בקמחא דאבישונא כתב בהג"מ פ"ה י"א דדוקא בקמח דקליות הוא דחיישינן דילמא לא בשיל שפיר אבל סולת גופיה שאופין בתנור לא חיישינן וכן דעת הרמב"ם ואינו נראה אלא דבכל ענין אסור וכ"כ ר"י בשם התוספת וכתב עוד בהגהות ויש שהיו רוצים להתיר לבשל עם חלב בלא מים מיהו גם בזה יש לחוש שמא יתערב בו מים לכן טוב שלא לעשות כי אם ממצה אפויה:

תסד (א) בהג"מ ריש פ"ה חרדל כמו כן יש לאסרו בפסח משום דהוה מידי דמידגן אף על גב דבימיהם היה מותר מ"מ בדורות האחרונים יש להחמיר שאין בקיאים כ"כ באיסור והיתר כדורות הראשונים ואפילו הוא מעורב מקודם הפסח עם ד"א אפ"ה אסור לאכלו ומותר להשהותו דדינו כשאר קטניות כ"כ בת"ה סימן קי"ג:

כתב

דרישה

סי' תסג [א] **ולא** חיישינן שמא כו' עיין בב"י: [ב] **אבל** העשוי ממים כו' מכאן הקשה הרא"ש אהרי"ף שכתב אפילו מי פירות עם מים אין מחמיצין כמ"ש לעיל ומכאן יש לדקדק על תירוצו של מ"ו ז"ל דלמא שאני הכא שהמלח שבה סוור לתולדותו ונעשה מים: [ג] **ובגמרא** קאמר כו' עיין ב"י:

ע"ב

חידושי הגהות

תסב א ר"ל כטיפות של גשמים שנפלו לתוך הענבים בשעת הבציר וכמ"ש הב"י לעיל מיניה בשם סמ"ג ועיין במג"א ס"ק ו': ב כבר כתבתי לעיל בסימן תנ"ה דמלח עם מים דין מים יש לו ע"ש (מהרל"ח):

ר"ל

תסה (א) **אין** שורין המורסן לתרנגולין (א) אבל חולטים פירוש ברותחין שאז אינו מחמיץ והגאונים אסרו כל חליטה כדפרישית לעיל כתב בעל העיטור כתב הרב הבבלי מותר ללוש לתרנגולין מורסן או קמח ומאכילן מיד או יעמוד עליהם שלא ישהא שיעור מיל וכל זמן שמנקרין בהן או מהפכים בהן אינו בא לידי חימוץ ואין לסמוך על זה (ב) שא"כ נשהה העיסה (ג) שיעור מיל עד כאן : כתב אבי העזרי מעשה היה ושרו מעט מורסן ושפשפו באווז בפסח ואסר אבא מרי כל האווז [ד] משום דאית ביה בעוריה פרצי פרצי (כדאיתא שבת קח.) ואיתא בפרק כל הבשר (קיב) ואי אית ביה פילי כוליה אסור (ב) האשה לא תשרה המורסן שתוליך בידה לבית המרחץ אבל שפה היא על בשרה יבש אע"פ שיש זיעה על בשרה דזיעה אינה מחמצת ובלבד שתזהר היטב שתעביר כל המורסן קודם שתשטף במים ע"כ כתב ה"ר יונה האידנא אין הנשים בקיאות בזה ויש למונעם מלתת המורסן על בשרם אפילו יבש :

תסו **לא** ילעוס אדם חטין ויתנן על גבי מכתו מפני שהן מחמיצין שהרוק מחמיץ ע"כ הנותן שעורים לבהמתו (א) (א) ומצאו בהם ריר צריך לבערם כתב ה"ר אליעזר מגרמיז"א שק מלא קמח שנתן אצל החומה ונתלחלח מזיעת החומה מחמיץ (ב) הלכך אם נפל מים על קמח או נתלחלח השק ירקד הקמח והשאר מותר ואם מעט שלג או מים נפל על התבואה יגרף החטים העליונים ויקח מהתחתוני': שק שיש בו קמח וישבו עליו תרנגולים ונתלחלח מצואתם אינו מחמיץ מיהו א ירקד הבצק [וישליכוהו] לחוץ והשאר מותר : בשר יבש שמזיע בשעת הגשמים מחמיץ מכח המים שהודח בו : (ג) חלב שנשפך [א] ע"ג חטין אינו מחמיץ דחשיב מי פירות ע"כ מה שדימה זיעת החומה לרוק לומר שמחמיץ היה מסתבר לא"א ז"ל לדמותו לזיעת אדם שאינו מחמיץ וכתב עוד על מה שהתיר לרקד הקמח שנפל עליו מים קולא (ד) גדולה היא זאת לעשות כך ב בתוך הפסח שחמץ במשהו כי שמא יעבור עם הקמח חמץ כל שהוא בנפה וראיתי מורים הלכה למעשה שיאחוז בידו כל המקום המלוחלח בשק עד שיריק כל הקמח שבשק והכי עדיף טפי ע"כ · קמח שנפל עליו דלף אפי' כל היום אינו בא לידי חימוץ והוא שזה הדלף טורד בלי הפסק ויאפנו מיד לכשיפסק ואם הוא מסופק אם הדלף טורד אם לאו אסור:

תסה **אין** שורין את המורסן לתרנגולים אבל חולטין משנה פ' כל שעה (לט:) והגאונים אסרו כל חליטה כדפרישית לעיל סי' תס"א : **כתב** בעל העיטור כתב הרב הבבלי מותר ללוש וכו' ואין לסמוך על זה שא"כ נשהה העיסה שיעור מיל כלומר שלא אמרו שכל ששהתה העיסה בלא עסק פחות משיעור מיל אינו מחמיץ אלא בדיעבד אבל לכתחלה אין לשהותה אפילו רגע אחת בלא עסק · והרמב"ם כתב בפ"ה מותר ללוש לתרנגולים מורסן או קמח וכו' ומאכילן מיד או נותן לפניהם והוא עומד עליהם עד שלא ישהא לפניהן כדי הילוך מיל וכל זמן שהם מנקרין בו או שהוא מהפך בידו אינו מחמיץ וכשיפסקו מלאכול ישטוף הכלי במים וישפוך במקום מדרון עכ"ל וכתב עליו ה"ה זה דעת קצת מחברים וכ"כ העיטור בשם הבבלי וגם כתוב שאין לסמוך על זה שא"כ נשהא העיסה כדי הילוך מיל וכן נהגו להחמיר ע"כ : **כתב** אבי העזרי מעשה היה ושרו מעט מורסן ושפשפו בו אווז וכו' ואיתא בפרק כל הבשר ואי אית ביה פילי אסור כך כתב הרא"ש בפרק כל שעה : **האשה** לא תשרה המורסן שתוליך בידה למרחץ אבל שפה היא על בשרה יבש משנה בפרק כל שעה (שם) ופירש רש"י שפה היא מורסן יבש בבשרה ואף על פי שמים טופחין על בשרה וכתב עליו הרא"ש נראה דזיעה קאמר ואין לומר מים ממש כגון אחר שנשתטפה בחמין או בצונן דהא נראה ודאי דאסור כי נשארין בתוך המים ומחמצין אלא ודאי מי זיעה קאמר וצריכה להעביר כל הסובין ממנה קודם שתשתטף בצונן לכן כתב הר"י דהאידנא אין הנשים בקיאות בזה ויש למנען מליתן מורסן על בשרם אפילו יבש : **תסו לא** ילעוס אדם חטין ויתן על גבי מכתו וכו' משנה בפרק כל שעה (לט.) : **ומ"ש** על כן הנותן שעורים לבהמתו וכו' כ"כ המרדכי בפרק אלו עוברין בשם הרוקח : **כתב** ה"ר אליעזר מגרמיזא שק מלא קמח שנתן אצל החומה וכו' עד והכי עדיף טפי הכל בפסקי הרא"ש פרק כל שעה ובהג"מ פ"ה כתבו להתיר בלחלוחית זיעת החומה כדברי הרא"ש. כתב המרדכי בפ' כל שעה מעשה בא לפני ר"י מווינא על שק קמח שנפל לטיט בפסח וצוה להריק השק ואמר שיש לנהל הקמח כדי שישאר הלחלוחי' למעל' וזה יזרוק והשאר מותר בכך ודוקא כל זמן שהוא מלוחלח אבל אם עמד השק עד שנתייבש הלחלוחית לא מהני ניהול דמיפרך ונכנס עם השאר ולא ישאר למעלה כלום ותמן בפסח במשהו וצריך ליקח קמח אחר לצורך הפסח וזה יהלכנו אם ימלא כמו עיסה זה יזרוק והשאר ישמרנו עד אחר הפסח ודוקא אם נתייבש קודם הפסח או יכול לשמרו אחר הפסח דחמץ שלא בזמנו בנ"ט וכאן אינו נותן טעם בכל כיון שמנהל אותו אבל בפסח דאיסורו במשהו יזרקו הכל עכ"ל : **קמח** שנפל עליו דלף וכו' בפרק כל שעה (שם) תניא רבי יוסי ב"ר יהודה אומר קמח שנפל עליו דלף אפי' כל היום כולו אינו בא לידי חימוץ אמר רב פפא והוא דעביד טיף טיף כנגד טיף טיף וכתב הרא"ש והוא שיאפנו מיד כשיפסוק הדלף ואם ספק אם דלף טורד אם לאו ספק דאורייתא לחומרא וכתב הר"ן פי' הרא"ה בשם רבו הרמב"ן דלאו למימרא שמה ששרוי ע"י מים אינו מחמיץ משום טיף טיף אלא לומר דאי לאו טיף טיף אסור אפילו מה שאין אנו רואין שיהא שרוי במים הכל אסור לפי שכך דרכו של קמח שהוא שואב מן הלחות ודינו כשרוי במים אבל כשהוא טורד ועושה טיף טיף אינו מניחו למה שאינו צריך לשאוב כלל ואינו מחוור עכ"ל : **כתב** המרדכי בפרק כל שעה רבינו מאיר כתב על העכברים שהטילו מי רגלים בחטים דאפילו למר עוקבא דאמר לא נתבקעו הדבר לודאי דמי רגלים אין מחמיצין דאם היו מחמיצין היו כל החטים מבוקעים ואף על גב דפ"ק דבכורות (ז.) גבי מי רגלים קאמר מיא עייל מיא נפיק מכל מקום אין לאסור אלא אם כן יראה ביקוע עכ"ל ורבינו ירוחם כתב דמי רגלים מחמיצין ודם כתב דאינו מחמיץ וכ"כ בא"ח . כתוב עוד שם דכל תולדות המים כגון מי הפה והחוטם והעין ומי רגלים מחמיצין ירושלמי הטל מחמיץ . דין אם נתערבו חטים שיש בהם חשש חימוץ עם חטים אחרים היאך יתבטלו בסי' תנ"ג :

תסה אין שורין המורסן משנה בפ' כ"ש סוף ל"ט כו"כ' בעל העיטור וכו' עד שא"כ נשהה העיסה שעור מיל כלומר וכיון דלכתחלה אסור לשהות' אפילו רגע א"כ ה"ה הכא נמי אסור לכתחלה ומיהו אפשר לייטב דהרב הבבלי סובר דבלישת העיסה לתרנגולים כדיעבד דיינינן ליה דאין בידו להאכילן מיד אלא עד ידי הלעטה או המראה ואם התרנגולים קטנים אי נמי אינן למודין לאכול בהלעטה א"כ אי אפשר אלא שיעמוד עליהן שלא ישהה שיעור מיל : **תסו לא** ילעוס וכו' משנה בפ' כ"ש ומ"ש על כן הנותן וכו' כ"כ ברוקח סי' רפ"ה ומביאו המרדכי פרק אלו עוברין ומבוא' מדבריהם שאין איסור אלא במוצא ריר אבל באינו מוצא ריר לא מחזקינן איסורא שהיה עליהן ריר מיהו מהרי"ו כתב בסתם לבער כל הנותר ומשמע אף באינו מוצא ריר וזהו ודאי חומרא וזהירות יתירה : **כתב** הר"א מרגמיי"זא וכו' כ"כ הרא"ש בשמו בפר' כל שעה : **ומ"ש** ומיהו ירקד הבצק הנדבק לחוץ לא משום שצואת התרנגולים הוי מי פירות עם מים בעיסה דלא מינו כך בשום מקום וגם הוא כנגד הסברא אלא משמע דתולדה בפני עצמה הוא כמו מלח אלא משום מאיסותא קאמר דירקד הבצק הנדבק לחוץ וזהו שהוסיף וקאמר לחוץ כלו' שיזרקנו לחוץ דעובר על בל תשקצו אם לא יזרקנו לחוץ אבל גבי נפל מים על קמח קאמר בסתם ירקד הקמח והשאר מותר : **ומ"ש** וראיתי מורי' הלכה למעשה שיאחז בידו וכו' כתב מהרש"ל ומ"מ אח"כ צריך לרקד כל הקמח הנשאר וכן המנהג ועיקר וכל זה בעוד שהוא לח אבל אם נתייבש שוב לא מהני ריקוד לאכלו בפסח אלא ירקדנו וישמרנו עד אחר הפסח ואם נתייבש בפסח אסור להשהותו כמ"ש במרדכי בשם הר"י א"ז מוינא ודין קמח שבשק אם אכלו ממנו עכברים ביארתי לעיל בסי' תנ"ג :

דרכי משה

תסה (א) כתב מהרי"ו אין להשליך שעורים וכדומה לתרנגולים במקום שהוא לח בפסח ומהרי"ב כתב רגילות הוא להוציא התרנגולים מבית החורף בפסח ולתת להם חטים יבשים או שעורים יבשים לאכול ועומד עליהן עד שאכלו והנשארים יצניעו ואח"כ נותנים להם לשתות וכששוחטים עופות בפסח צריכים ליזהר מאוד מזפק התרנגולים שלא ישאר שם חמץ וצריכים ליזהר כשמהבהב התרנגולים על האש בפסח שלא יהבהבו בקשין פירוש בשבולת של חטים ושעורים אולי היו מונחים במקום לח על הארץ ונתחמצו ונ"ט בתרנגולת : (ב) ובי"ד סימן צ"א כתבתי דבשאר איסורים אין נוהגים לאסור את כולו אע"ג דאית ביה פילי אא"כ היה החתיכה מבושלת או צלויה ומיהו נראה דבחמץ במשהו יש לאסור דיש לחוש שמא נשאר משהו חמץ תוך הפילי לכן אסור :

תסו (א) ובדרשות מהרי"ו ואותן שיש להן סוסים יזהרו כשנותנין להן האברי"ן בל"א שלא ישייר מידי בתוך האבוס לאחר שאכל דרירו מחמיץ עכ"ל ובמהרי"ל כתוב והנותן שבולת שועל יתן להסוס מעט מעט שאם ישאר יתחמץ מריר הסוס ואני שמעתי משם חכם אחד שאסר להשהות סוס בבית משום חשש שמא יחמיץ המאכל בסוס ברירו · ול"נ דאין לחוש לזו דמאחר דכבר ביטל החמץ אף אם יחמיץ הסוס אינו עובר עליו ולכן אין לחוש מספק דודאי אם נמצא עליו ריר חייב לבערו מידי דהוה אמוצא חמץ בביתו בפסח לאחר הביטול דחייב לבער אמנם אין לחוש שמא ימצא אבל מדברי הרוקח שהביא המרדכי בריש אלו עוברין משמע דסתם סוס מלכלך השעורים וחייב לבער הנותר שמצא ומשמעות דברי רבינו דאין לחוש מספק :

פרישה

סי' תסה (א) **אין שורין** כו' עיין רמ"א בש"ע : (ב) **שא"כ** נשה' העיסה כו' כלומר שלא אמרי' כששהת' העיסה פחות משיעור מיל בלא עסק אינו מחמיץ אלא בדיעבד אבל לכתחלה אין להשהות אפילו שעה אחת בלא עסק והכי נהוג ב"י . פי' לפי' שם"ל הא דכתב ואין לסמוך על זה ר"ל על הא דכתב או יעמוד עליהם שלא ישהה שיעור מיל אין לסמוך שאפילו פחות משיעור מיל נמי אסור לכתחלה גזירה שמא נשהה העיסה שיעור וזהו שקאמר שא"כ נשהה כו' ולא התירו פחות משיעור מיל כ"א דיעבד : (ג) **שיעור** מיל א"מ ואינו מותר אלא ע"י עסק גדול מ"ו ז"ל : (ד) **משום** דאית ביה בעורי' כו' עיין רמ"א בש"ע :

סי' תסו (א) **ומצא** בה' ריר כו' עיין רמ"א בש"ע: (ב) **הילכך** אם נפל מים על קמח כו' פירות הוא"ל ויש איסור בהנתלחלח מזיעת החומה וזהו דבר הרגיל להיות וצריך לבקש תקנה לזה הילכך יעשה תיקון זה כשנתלחלח השק מזיעת החומה ירקד הקמח והשאר מותר לאפוקי מהרא"ש דאוסר בפסח ואגב שכתב תיקון זה בשנתלחלח בזיעת חומה כתב נמי תיקון ואם נפל עליו מים דמותר בכה"ג וק"ל : (ג) **חלב** שנשפך כו' עיין בדרישה : (ד) **גדולה** היא זאת וכו' עיין במרדכי דמשמע להדיא דאפי' קודם פסח וכן משמע מדברי הרמב"ם ומ"מ לעיל בסימן תמ"ב גבי טריאק"ש מ"ו ז"ל :

דרישה

סי' תסו [א] **ע"ג** חטים כו' צ"ע למה נקט ע"ג חטים דאפילו ע"ג קמח נמי אינו מחמיץ מזה הטעם דחשיב מי פירות וא"ל דאם יפול אקמח בלאו חימוץ אסור לאכלו אפילו במלחא דילמא יאכלנו בבשר וסוא נילוש בחלב משא"כ בחיטים דלא נבלע בהן דע"כ זה אינו מדיהיב טעמא דמי פירות אין מחמיצין ומ"מ י"ל דבשהוא קמח נזהרין יותר שלא יפול עליו דבר בשר או חלב ממה שנזהרין על נפילת חיטין שיכול לקנחם בקל אלא שהכא מיירי בשלא קנחם ומשרה בחלב וק"ל ועיין מ"ש ב"י בשם המרדכי · ועיין מ"ש בש"ע שלי דנראה דאם אין ידוע ממה נתלחלח השק דיש להקל אפילו לאכלו בפסח אף אם נתייבש מכח ס"ס שמא מכח מי פירות נתייבש ואת"ל ממים נתייבש שמא לא נפל לתוכו כלום ואף שבסימן תס"ז הביא ב"י דברי אגודה בדגן שמונח בעלייה כו' שאינו מתיר לאכלו בפסח וכ"כ רמ"א שם בש"ע סעיף ו' מ"מ י"ל לדמותו לס"ס שמתיר שם סעיף י"ב ע"ש :

הדושי הגהות

תסו א ר"ל אע"פ שצואת התרנגולים אינו מחמיץ מ"מ כשילוש אח"כ במים יהיה מי פירות עם מים שמחמיץ לכן צריך לרקדו לחוץ (מהרל"ח) : ב משמע מדבריו שאם עשה כן קודם פסח דשפיר בטל המעט החמץ שעובר דרך הנפה עם הקמח כי הוא בטל בס' ומדמי ליה ללת בלח דבטל בס' וכ"ב ה"ר איסרל"ן בפסקים וכתבים סימן קמ"ו ול"ג דקמח בקמח מתערב יפה ומיקרי עירוב לח בלח (מהרל"ח) ;

תסז

חטין שבאו בספינה וטבעו ויש בהם חשש חימוץ ואינו ניכר בהם לא ימכרם לעו"ג שמא יחזור וימכרם לישראל כיון שאין חימוץ ניכר (א) אלא ימכרם לישראל מעט מעט בענין שיוכל לאוכלם קודם הפסח וכתב בעל העיטור אפילו אם לא הודיעו כיון שיכול לאוכלם קודם הפסח (ב) והרמב"ם ז"ל כתב שצריך להודיעו ומסתברא כדברי בעל העיטור מדלא שרי אלא דבר מועט שאם מודיעו אפילו טובא נמי (ג) [א] י"א דה"ה לעו"ג יכול למוכרו מעט מעט שלא אסרו למוכרם לעו"ג אלא הרבה ביחד דאיכא למיחש שמא יחזור וימכרם לישראל כתב ה"ר אפרים שהן אסורין אע"ג שלא נתבקעו אע"ג דגבי לתיתה אינן אסורין אא"כ נתבקעו שאני התם דעסיק בה הלכך אינן באין לידי חימוץ

ב"ח

תסז חטין שבאו בספינ' וכו' בס"פ כ"ש ההיא ארבא דטבע' בחוטא פי' שם הנהר שרא רבא לזבוני לעו"ג איתיבי' בגד שאבד בו כלאים ה"ז לא ימכרנו לעו"ג ולא יעשנו מרדע' לחמו' מ"ט לאו משו' דהדר ומזבין להו לישראל הדר אמר רבא לזבינהו קבא קבא לישראל כי היכא דכליא קמי' פיסח' כך היא גי' הרי"ף והרא"ש וכתב הר"ן דה"ק קב לזה וקב לזה ובכה"ג אפי' לישראל שרו וכ"ש לעו"ג. וכ"כ בעל העיטור לישראל וה"ה לעו"ג. והרמב"ם והסמ"ג כתבו מוכרו לישראל ומודיעו כדי שיאכלנו קודם פסח ואם מכרו לעו"ג קודם פסח מוכר מעט לכ"א וא' כדי שיכלה קודם פסח שמא יחזור העו"ג וימכרנו לישראל ונראה מדבריו שלא היה גורס קבא קבא לישראל אלא גרסי קבא קבא לעו"ג דמשמע דלישראל אין חלוק דאם מודיעו אפי' הרב' שרי ואם אינו מודיעו אפי' קבא קבא אסור דחיישינן שמא ישהנו כדי לאכלו בפסח דדוקא לעו"ג דליכא למיחש אלא שמא יחזור וימכרנו לישראל ולא שייך לגביה הודעה דלאו בר הודע' הוא בענין זה הלכך בקבא קבא לא חיישינן אבל בישראל לא שרינן אלא בהודע': ומצאתי להרב מהרש"ל שכתב אדברי ב"ה שהסכי' עמהם רבינו וע"פ גי' הרי"ף והרא"ש דלישראל שרי קבא קבא אפילו לא הודיעו וז"ל . ותימא וכי נאלמה שפתינו מלומר לו שהוא של חמץ כדי שיזהר בו ולמה לנו לסמוך אהיתר שיכלה קודם פסח שלא לצורך מאחר שנוכל להודיעו ע"כ נראה דאיירי בהודיעו ואפ"ה לא ימכור יותר ממה שיכלה קודם הפסח דשמא ישכח ויבא לידי מכשול ודו"ק עכ"ל . ונ"ל סעד לדבריו מדאמר הדר אמר רבא ניזבניניהו קבא קבא לישראל דכיון דהדר ביה ואמר דלא ליזבניניהו אלא קבא קבא למה ליה למיהדר נמי ממאי דקאמר מעיקרא דליזבנייהו לעו"ג דהא בקבא קבא ליכא למיחש דהדר מזבין להו לישראל אלא ודאי דהדר ביה רבא מתרתי דמעיקרא הוה אמר לזבינהו לעו"ג אע"ג דלא שייך בעו"ג הודעה ולא הוה חייש דהדר מזבין להו לישראל ותו הוה אמר דלישראל נמי שרי בהודיעו אלא רבותא קאמר דאפי' לעו"ג שרי וכ"ש לישראל בהודע' וכדאותיבו ליה מבגד וכו' דשמעינן מינה דחיישינן בכלאי' דהדר מזבין להו לישראל ותו שמעינן מינה מדלא יעשנו מרדעת לחמור דחיישינן מאחר שהכלאים אינו ניכר דלמא אישתלי ושקיל ליה מהתם ויעשנו טלאי על בגדו הדר ביה רבא וקאמר דלא שרינן אלא קבא קבא לישראל דלעו"ג דלא שייך הודעה ודאי אסור למוכרה דילמא הדר להו לישראל ואפי' לישראל דשייך הודעה נמי לא שרינן אפי' בהודיעו אלא קבא קבא דילמא אישתלי וכנ"ל עיקר לפי גירסת הרי"ף והרא"ש דאין להתיר למכור הרבה לישראל אפי' בהודיעו:

ומ"ש י"א דה"ה לעו"ג כתב מהרש"ל וז"ל מדקאמר י"א משמע דלא ברירא ליה אי דינא הכי ותימה א"כ איך הכריע לעיל כב"ה דלא בעי הודיעו דאי בעי הודיעו אפי' טובא נמי ומאי דיוקא דילמא לעולם אפי' טובא נמי שרי והא דנקט קבא קבא לדיוקא דלגבי עו"ג אפי' קבא קבא אסור אלא בודאי דאף בעו"ג שרי וכ"כ ב"ה להדיא . ואפשר לומר דס"ל מה שנקט התלמוד ליזבניניהו קבא קבא לישראל דוקא קאמר קבא ולא טובא דדוחק לומר דה"ה טובא ולדיוקא נקט כו' אלא ניזל בתר משמעות לישנא גופא דדוקא קבא קבא קאמר ואם כן כמו כן נימא דוקא קבא קבא לישראל אבל לעו"ג אפי' קבא קבא אסור . וכן מסתבר בעיני דפשטא דתלמודא כולהו בדוקא קאמר כ"ל עכ"ל וכן ראוי להחמיר לפי גרסתינו דקאמר קבא קבא לישראל דמשמע דאפי' בהודיעו לא שרי אלא קבא קבא ולא יותר כדפי' בסמוך וקבא קבא גופא נמי לא שרי בישראל אלא בהודיעו אבל בעו"ג דלא שייך הודע' אפי' קבא קבא לא שמא יחזור וימכרנו לישראל:

כתב הר"א שהן אסורין אע"ג שלא נתבקעו וכו' כ"כ שם הרא"ש ובהגהת מיימוני' בפ"ה בשם הרא"ם חולק בע"א ואמ' דלא הצריכו נתבקעו אלא בלתיתה שזליפתה מועטת אבל במקום שרויה מרובה כההיא ארבא דטבעא בחוטא' אמרינן דה"ל חמץ אעפ"י שלא נתבקעו . ובשם ריב"א כתב חילוק אחר דלא בעינן נתבקעו אלא בשעורין אבל חטים או שיפון ושיבולת שועל אפילו לא נתבקעו אפילו אם שהו זמן מרובה אסור והכל לפי ראות עיני האדם וכה"ג כתב רבינו ירוחם בשם הסר מקולי וכ"כ הר"ן בשם הרא"ה והר"ן עצמו חלק עליו ואמר דלא נהירא דודאי בעינן נתבקעו אלא דההיא ארבא קצת חטין מבוקעין היו בהם וחיישינן דילמא זבין להו עו"ג לישראל ולאו אדעתיה א"כ שמא יטחנם העו"ג ויחזור וימכרם לישראל ע"כ · ולענין הלכה יראה מאחר שהרי"ף והרמב"ם והסמ"ג פסקו בסתם בההיא ארבא דטבע' בחוטא דאסור משמע אפי' לא נתבקעו אסור וכדברי הרא"ש בשם הר"א ולא כהר"ן גם מבואר בדבריהם שכתבו דגן שנטבע בנהר כו' דאין חילוק בדין ארב' בחוטא' בין שעורים לחטין אכן סברת הרמ"ס ג"כ אינה רחוקה וכ"כ הרשב"א בתשו' וז"ל ולא דמי לארב' בחוטא' דהכל טבעו במים וכל שטובע במים מן הסתם שוהה בו ויש בו להחמיץ ע"כ הנה שנתן טעם לאיסור משום דשוהה בו וכמ"ש הרמ"ס בחטין שירדו עליהן רוב גשמים ושרייתן מרוב' דחוששין להם לבקוע והאוכלן בכרת. כי ההיא ארבא בחוטא והביאו המרדכי בפרק כ"ש וה"מ פ"ה והאגור פסק כן הלכה למעשה בשם אביו וממילא היכא דלא שהה במים כמו הני חטין המובאין בשוק וגשמי' מזלפין עליהן אין לחוש ומותרין החיטין · ומ"מ לענין מעשה יש ליזהר לכתחלה אף בזליפ' מועטת דהא עיקר טעמו של הרא"ש להתיר בכך משום דמדמה ליה ללתיתה דחטין וכיון דאנן תופסין עיקר כגאונים דאסרי לתיתה ואע"ג דעסיק בה א"כ בזליפה מועטת כ"ש דאסור לכתחלה ותו דלה"ר אפרים כל שלא עסיק בה באין לידי חמוץ אף בזליפה מועטת כמו לתיתה ודו"ק · כתב במרדכי הארוך בשם ראבי"ה חטין מבוקעים שנתייבשו ואין המבוקעין ניכרין ונתערבו בכרי אם המבוקעין בודאי עדיין בכרי אסורים בפסח דחמץ בפסח בין במינו ובין שלא במינו במשהו ואפילו לאחר הפסח אסורים דהא לא קנים ר"ש ע"י תערוב' היינו שאינו ניכר כגון קדרו' בפסח אבל הכא אע"ג דאינו ניכר הוי כמונח בכד ואסור להשהותו הלכך אם ברי לן שהחמץ בכרי אסור למכור אפילו לעו"ג כההיא ארבא בחוטא אבל היכא דאכלו מן התבואה עד הפסח הוי ס"ס ושרי למיכל אפילו בפסח כדאמרינן פ' תערובת בטבעת של ע"ג שנתערבה בק' טבעות ונפל אחד מהם לים הגדול הותרו כולם מטעם ס"ס ספק נפל מן האיסור ואת"ל לא נפל כל כ' טבעות שנשנה מהן אפשר שהן מן המותרים ה"נ שמא אכלו ככר מן האיסור ואת"ל לא אכלו איכא למימר דיאכלו עתה מן המותר ואפילו לא אכלו מינייהו מאי למישקל מינייהו ולשדייהו לים או מפרר וזורה לרוח או יאכל מהן קודם פסח ואיכך משתרו ואין כאן משום מבטלין איסור לכתחלה דאכתי לא חל הפסח ודוקא שרינן בתרתי תרתי למיכל דלכל הפחות ודאי היתר איכא בהדי ספק איסור כדאמרי' פר' התערובת לא התיר ר"א אלא ב' ב' אבל א' א' אסור ואין לך כל מכה שלא יהא יותר מן שיעור איסור וה"ל תרתי תרתי ובס"ס אפי' באיסור דאורייתא תלינן להקל עכ"ל ובאגור בשם אביו כתב על החטין שזלף עליהם גשמים בקצת מקומות עד שהיה בהם טופח ע"מ להטפיח וז"ל אף כי הרמ"ס וריב"א החמירו ואמרו גבי חטי' אם יש שם רבוי מים אפילו לא נתבקעו אסורים נסמוך על ההיתר שכתב ראבי"ה לאכול מקצתם קודם פסח או למכור לעו"ג מעט מעט והשאר ליתרי להשהותם מכח ס"ס שמא לא ירדו עליהם מים ואת"ל ירדו עליהם שמא לא נתבקעו אבל לא לאכול מהם בפסח דאע"ג דלענין כל
יראה

ב"י

תסז חטים שבאו בספינה וטבעו וכו' בס"פ כל שעה (מ:) ההיא ארבא דטבעא בחוטא פירוש שם הנהר שרא רבא לזבונה לעו"ג איתיביה רבא בר ליואי בגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לעו"ג מ"ט לאו משום דהדר ומזבין ליה לישראל הדר אמר רבא ניזבניניהו קבא קבא לישראל כי היכי דניכליה קמיה פיסחא ופירש"י קבא קבא קב לזה וקב לזה ולא הרבה לאיש אחד וכתב הר"ן דה"ק קב לזה וקב לזה ובכה"ג אפילו לישראל שרי וכ"ש לעו"ג והרמב"ם כתב מוכרו לישראל ומודיעו כדי שיאכלנו קודם הפסח ואם מכרו לעו"ג קודם הפסח מוכר מעט לכל א' וא' כדי שיכלה קודם הפסח שמא יחזור העו"ג וימכרנו לישראל וכת' ה"ה שנראה מדבריו שלא היה גורס קבא קבא לישראל אלא קבא קבא סתם ולזה כ' ואם מכרו לעו"ג מוכר מעט מעט וההיתר שכ' במכירה לישראל ובהודע' פשוט הוא ולא הוצרכו בגמ' להזכירו והעיטור גורס קבא קבא לישראל וכתב דה"ה לעו"ג עכ"ל: **ומ"ש** רבינו ומסתברא כדברי בעל העיטור מדלא שרי אלא דבר מועט וכו' לאו מילתא הוא דלהרמב"ם לא אמרינן ניזבניניהו קבא קבא אלא במוכר לעו"ג דאילו לישראל אם אינו מודיעו אפילו קבא קבא נמי אסור דחיישינן שמא ישהנו כדי לאכלו בפסח ואם מודיעו אפילו טובא נמי שרי וכן משמע בהדיא מדבריו: **כתב** ה"ר אפרים שהן אסורין אף על פי שלא נתבקעו וכו' כ"כ שם הרא"ש והר"ן כתב גבי לתיתא שדעת הרא"ה דלא איתמר שיעורא דנתבקעו אלא בשעורי' אבל בחטים כיון דאית בהו ניריא כלומר סדק שבחטין כמאן דנתבקעו דמי והוא כתב דלא נהירא וגבי ארבא דטבעה כת' והא דלא מפלגינן בהא אם נתבקעו או לא נתבקעו משום דחיטי ניניהו ובחיטי לא בעינן ביקוע כך כתב הרא"ה ולפמ"ש למעל' קצת חטים מבוקעות היו בהם וחיישינן דדלמא זבין להו לישראל ולאו אדעתיה א"כ משום שמא יטחנם העו"ג ויחזור וימכרם לישראל עכ"ל והג"מ כתבו בפ"ה בשם רא"מ דלא מצריכין נתבקעו אלא בלתיתה שזליפתה מועטת אבל בשרייה מרובה אפילו לא נתבקעו אסורות ורבינו ירוחם כתב בשם הסר מקולי כדברי הרא"ה וכ"כ הג"מ בפ"ה בשם ריצב"א אבל דעת הרי"ף והרמב"ם שאין חילוק בין חטים לשעורי' והכי נקטינן: **כתב** הרשב"א שאלת השנה שעברה רבו הגשמים ונפלו על הערימות שבשדות עד שהיו קצת מהשבלים שעל הערימות מעלים צמחים היש לחוש בפסח משום חמץ בחטים של קציר זה תשובה מסתברא שאין לחוש לחטים סתם של אותה שנה שאם אי אתה אומר כן לחם לא נאכל בפסח כי אין שנה שלא ירדו גשמים על הערימות אלא שד"ת הולכין בכל מקום אחר הרוב ואין הרוב מחמיצין ואף אותן ערימות שראינו שנפלו עליהם גשמים תולין להקל שמא לא נכנסו בהם מים אלא בשבלים העליונים אבל לא בבטן הערימה וכן הדבר ניכר לעין ואף את"ל שנכנסו שמא לא הספיקו להחמיץ שלא כל שבא במים מחמיץ ויעיד עליו הדעת ולתיתה נמי תעיד דשריא לכתחלה הלכך הוי ספק ספיקא ולקולא ולא דמי לארבא בחוטא שהכל טבעו במים וכל שטובע במים מן הסתם שוהא בו ויש בו להחמיץ ע"כ כתב עוד בתשובה דהא דאמרינן בפרק כל שעה (לג.) ה"ד כגון דאחמיץ במחובר כשנתבשל לגמרי במחובר ואינה צריכה כלל ליניקה וכל שנתייבש לגמרי במחובר כמאן דמנחא בכדא דמיא ומקבלת חימוץ אם ירדו עליה גשמים: **כתב** הר"ן שנשאל על חטים שנמצאו בהם חטים מבוקעות ואפשר שהבקוע ההוא אינו מחמת מים אלא מחמת הליחה היוצא מהשבלים בעודנו בגדיש והשיב החטים המבוקעו' איני רוא' בהם צד היתר · ולענין שאר החטים שאינן מבוקעות נראה בעיני דמותרי' מפני שהדבר מצוי שבשעת גשמי' עליונות הגדיש ותחתוני' מתחמץ ומתבקע ואין המים נוגעים באמצעיתו כלל וכל כה"ג לא איתייליד ריעותא באמצעית הגדיש ולענין אם מותר לטחון החטים המבוקעות עם שאינם מבוקעות משום ביטול איסור לכתחלה למעשה לא מלאני לבי להקל בכך ולענין חטים שבבתיהם נראה דמותר לטחון קודם הפסח ולמוכרן לעו"ג נמי שלא אסרו כן אלא בדבר שאין איסורו מוכיח מתוכו אבל בכגון זה שרישומן ניכר ונתפרסם בעירך
מסתברא

דרישה

סי' תסז [א] **דה"ה** לא"י כו' כבר כתבתי בפרישה דלא"י כ"ש הוא ואדרבה למוכרו לישראל יותר מסתבר מלמוכרו לא"י וא"ת למה נקט רבינו אלא ימכרם לישראל ליתני רבותא אפילו לא"י וי"ל דאיכא למימר דרבינו סובר דאסור למוכרו לא"י וכמו שכתבתי הטעם בפרישה ועי"ל הא דלא נקט רבותא לאשמעינן דאפילו לישראל לא ימכרו יחד אפילו בהודעה וכמ"ש בשם מ"ו ז"ל גזירה שמא ישכח ודו"ק:
ולא

פרישה

סי' תסז (א) **אלא** ימכרם לישראל מעט כו' אבל הרבה לא התירו אפי' בהודעה גזירה שמא ישכח ולכך אין נפקא מיניה בהודעה מ"ו ז"ל · אבל לא"י אפילו מעט ס"ל דאסור דילמא יערבם בתוך חיטי' שלו וימכרם יחד לישראל משא"כ ישראל דמרגיש בדבר הואיל ומכר לו מעט מעט ומש"ה כתב בסמוך וי"א דה"ה לא"י יכול למכור מעט מעט ומש"ה משמע דעד השתא ס"ל דאסור: (ב) **והרמב"ם** כו' ז"ל הרמב"ם מוכרו לישראל ומודיעו כדי שיאכלנו קודם הפסח ואם מוכר לא"י קודם פסח וכתב ה"ה שנראה מדבריו שלא היה גורס קבא לישראל אלא קבא קבא סתם ואם מכרו לא"י קאי אבל לישראל יכול למכרו אפילו כולה בהודעה עכ"ל וא"כ לא קשה מידי מה שמקשה ב"י על רבינו: (ג) **י"א** דה"ה כו' הא דכתב ה"ה ולא התיר מכח כ"ש נראה כמו שכתבתי לעיל דלישראל מסתמא היה מודיע בתחלה שמרגיש בדבר הואיל ומכרו לו מעט מעט משא"כ בא"י אף שישראל ירגיש מעצמו מ"מ איכא למיחש שמא יערבנו בתוך שלו וימכר לישראל הרבה יחד ועיין בדרישה:
דבש

חימוץ עד שיתבקעו אבל הכא כיון דמינה נייחי אתי לידי חימוץ כ' בהלכות גדולות חטין שבאו בספינה אם לחות הן או שנשתנו מראיתן בידוע שהגיע עליהן מים ואסור להשהותן בפסח אלא לזבנינהו קבא קבא כי היכי דליכלינהו קמי פסח' אבל אם יבישות הן וקשות ולא נשתנו מראיתן אחזוקי איסורא לא מחזקינן ומותרים לאכול והכי שדר רב צמח ריש מתיבתא וכ"כ רבינו אב"ן :

(ד) דבש של עו"ג אין מחזיקין בו איסור (ה) לומר מזוייף הוא :

לתת

מסתברא דשרי עד. כאן לשונו : **כתב** בה"ג חטים שבאו בספינה אם לחות הן וכו' כתוב בתשובות להרמב"ן סי' קס"ח ישראל שיש לו בורות מליאים חטים ובקרקעית הבור ובקירותיו יש מן החטה שנתבקעה מלחות הבור והארץ היאך יעשה בפסח בביטול בעלמא סגי דהוי כעושה ביתו אוצר קודם שלשים יום ואין דעתו לפנותו בפסח וקיל מינה מפני שאין נודע ממש שיש חטים שנתבקעו ושמא אין שם כלל ואם נתבקעו שמא נפסלו מאכילת כלב וה"ל ספק ספיקא ואילו היה ברור שהיה שם חטים מבוקעות לא נתיר אותם בביטול ואפשר שהיה צריך לבערם אלא שיש להתיר מהצד שאמרתי שאין כאן חמץ ידוע דדלמא לא הוה ביה בפסח כלל ואח"כ נתבקעו עוד הדבר קרוב שאין כאן חמץ אלא עיפוש והפסד ולא ולמד מן הראשונים שהיו לפנינו שלא שמענו שיהא אדם בישראל נוהג לפנות אוצרות חטים ושעורים ולפנות בורות בפסח שהחטים שבקרקעית עיפוש והפסד הם ולא חימוץ ואם בא ישראל למכור חטים המופסדים שימצאו בבורו לעו"ג ומשכיר לו בורו מותר ואפילו לכשת"ל שהוא חמץ דתני עו"ג שנכנס וכו' יחד לו בית אינו זקוק לבער עכ"ל כתב האגור שנשאל אביו על חטים שהיו שטוחים בעלייה תחת הגג ועברו המים דרך הגג וזלפו על הדגן בקצת מקומות עד שהיו בהם כל כך מים שהיה טופח ע"מ להטפיח והשיב כי רא"ם וריב"א החמירו ואמרו גבי חטים אם יש שם ריבוי מים אפילו לא נתבקעו אסורין דבחטים אין צריך ביקוע מ"מ נסמוך על ההיתר שכתב ראבי"ה והביאו המרדכי הארוך לאכול מקצתם קודם הפסח או למכור לעו"ג מעט מעט והשאר לישתרי מכח ספק ספיקא שמא לא ירדו עליהם מים ואת"ל ירדו עליהם שמא לא נתבקעו אבל החטים התחתונים שהם אצל קרקע העלייה קרוב לודאי שהמים ירדו שם עד עובי אצבע או חצי אצבע ואותם תזרוק והשאר מותר להשהותן אבל לא לאכול מהם בפסח דאע"ג דלענין כל ירא"ה יתבטלו הספיקות ברובן לגבי אכילה דהוי במשהו לא מקילין עכ"ל והכלבו כתב כרי חטים שנפל עליו דלף מים מעט במקומות מועטים ואפילו אותם החטים שנפל עליהם הדלף מעורבים בכל הכרי בטלים הם ברוב וא"צ לבערם בפסח ובביטול בעלמא סגי להו אפילו לכתחלה ואף ע"פ שהחמץ אוסר בכל שהוא ה"מ כשהוא בעינו ולענין לאכלו בפסח ולא נתבטל קודם זמן איסורו אבל מאחר שנתבטל קודם הפסח ברוב אינו חוזר וניעור ואפילו לכתחלה מותר וכ"כ הראב"ד בתשובה מ"מ ראוי להחמיר באכילתו אחר שאין הפסד בשהייתו והוא מין במינו ויש לו מתירין עכ"ל : **כתוב** בהגהות מיימון פ"ה חטים המובאים בשק וגשמים מזלפין עליהם אין לחוש להם וכדאמרי' בגמרא (מ.) חטים דשרירן מכוה ללתות ועוד דאמרינן כל אגב מדלייהו לא מחמצי אבל אם ירדו עליהם רוב גשמים עד שהספק יהא שרוי במים ששרייתן מרובה חוששין להם והאוכלן בכרת דהוי כההיא ארבא דטבעא בחושת' דאמרינן דהוי חמץ אפילו לא נתבקעו וכן כתב המרדכי בפרק כל שעה (א) וכתבו עוד ההגהות וכן התיר רבי יואל לקנות לצורך פסח התבואה שמוליכין בספינה דאגב מדלייהו לא מחמצי מיהו התבואה שבשולי הספינה אם יש מים תחתיה אסורין דדמי לההיא ארבא דטבעא בחושתא וכתבו עוד דדוקא בלתיתה וטבעא בחושתא אסורין אבל אם נפלו מים על חטים או היו על הארץ במקום מדרון ויוכלו המים לצאת מהם או בעפר תיחוח שיכולין ליכנס בקרקע לא אסרינן דאם לא כן לא תמצא לעולם חטים שלא ירדו מים עליהם עד כאן לשונו וזו קולא יתירה ואין לסמוך עליה · לקמן בסמוך כתב רבינו בשם הרוקח דין חטים שירד עליהם דלף ונתבקעו וחזרו ונתייבשו ואין ביקוען ניכר ובא"ח כתוב דגן שנפל עליו מים כתב הרשב"א אפי' נגבו ואח"כ נתערבו ברוב אסור לקיימם בפסח והביא ראיות לדבריו עכ"ל : **דבש** של עו"ג אין מחזיקין בו איסור וכו' כ"כ הגהות מיימון בפ"ד בשם ראב"ן אך בשם ראבי"ה ור"פ כתבו דיש לאסרו לפי שרגילין לערב בו קמח או סולת אך דבש שמוציאין מן הכוורת שיודעין שאין בו תערובות היה נראה להתיר מ"מ נכון לאוסרו דלמא אתי לאיחלופי וכ"כ המרדכי בפרק כל שעה (ב) ותשאה זו איני מכיר שאפילו נודע בבירור שנתערב בו קמח או סולת מה בכך מי פירות הוא ואינו מחמיץ אלא אם באנו לומר דשמא עירבו בו ג"כ מים דמי פירות עם מים מחמיצים את הקמח הנילוש עמהם ואפ"ה נראה דאין לאסור מפני חששא זו דחששא רחוקה היא לערב בו שני דברים וכולי האי לא מחזקינן איסורא ומיהו לחוש שמא עירב בו סולת אפשר דחיישינן שהסולת אנו מחזיקין אותו בחמץ גמור מפני שלותתים את החטים במים קודם טחינה וכמ"ש בתה"ד סימן קי"ט אבל הרא"ש כתב בתשובה כלל כ"ד דבש בפסח לא ראיתי אדם נוהג בו איסור משום חשש דעירוב קמח דלא שכיחא וגם נתבטל קודם הפסח ואם באנו לאסור דבש משום חשש תערובת נאסור אותו כל השנה די"א שנותנין לתוכו בשר נבילה ומתהפך לדבש וה"ר יונה כתב שאפילו נותנין בו בשר נבילה כיון דנימוח ונתהפך לדבש מותר דבתר השתא אזלינן ושרי עכ"ל (ג) : **כתב** עוד המרדכי על מה שאסר הדבש משום דאתי לאחלופי ומהאי טעמא היה נראה לאסור התאנים לפי שרגילים לערב בהם סולת כשמתקנים אותם ואע"ג דיש הרבה תאנים שאין בהם סולת מ"מ הא והא איתא לפי דברי בני ספרד אשר שם גדילים התאנים וכ"כ הגהות בפ"ד ובפ"ו על מ"ש הרמב"ם בעשיית החרוסת לוקחים תמרים או גרוגרות או צמוקים כתבו וזהו לאפוקי מסמ"ק וממקצת בני אדם שאין רוצין לאכלן בפסח ואומרים שלובן שעליהם הוא קמח והרבה חקרו ונודע בבירור שאין צריכין לחוש לזה ומ"מ אינו חובה לאכלם ולא הפסיד החדל מהם כלום עכ"ל ונכון ליזהר מלאכול תאנים כי אם מאותם שאין בהם חשש עירוב סולת (ד) במקומות אדומות נוהגים איסור מפני שאומרים שמגעילים אותם בשעה שמייבשין אותם ונראה דאין טעם לאסרן משום דסתם כלים אינם בני יומן וה"ל נותן טעם לפגם קודם פסח ושרי לכ"ע כמו שנתבאר בסימן תמ"ז ומצאתי בתשובה אשכנזית וז"ל אותם ענבים דקים נזהרים מהם לפי שמערבין אותם עם הגרוגרות ובסליהם ע"כ ומורא יתירה היא (ה) :

ירא"ה יתבטלו הספיקות ברובן לגבי אכילה דהוי במשהו לא מקילינן עכ"ל ותימה על מ"ש ואת"ל ירדו עליהם שמא לא נתבקעו הלא בתחלת דבריו כתב הרא"ם וריב"א דריבוי מים אפילו לא נתבקעו אסורין ועוד מאי צריך להתירו של ראבי"ה לאכול מקצתם בלאו הכי נמי הוי ס"ס ואפשר דאה"נ וה"ק דהכי הוי דראבי"ה התיר בס"ס לאכול מקצתן בחטין שנתבקעו ונתייבשו ונתערבו ה"נ בנדון דידן שהספק שמא ירדו מים על כל הכרי ואינו ניכר נתיר בלא נתבקעו מכח ס"ס אפילו בלא אכלו מקצתן אלא שיסיר אותן שנתלחלחו עד שהיה בהן טופח ע"מ להטפיח והשאר מותרין מכח ס"ס דשמא לא ירדו עליהם מים ואת"ל ירדו שמא לא נתחמצו שלא כל שבא במים מחמיץ והאי שמא לא נתבקעו דקאמר לא דייק וכוונתו לומר שמא לא נתחמצו מפני שאפשר שלא ירד עליהן רבוי מים אלא זליפה מועטת עד שלא היה אפשר בשום פנים שיתבקעו וכה"ג כתב הרשב"א בתשובה הביאה הב"י בסימן זה שהתיר באותן ערימות שנפלו עליהן גשמים מכח ס"ס שמא לא נכנסו בהם מים אלא בשבלי' העליונים אבל לא בבטן הערימה ואף אם ת"ל שנכנסו שמא לא הספיקו להחמיץ וכו' אלא שהוא ז"ל התיר אף באכילה ובאגור לא התיר אלא להשהותן ובאמת שיש לתמוה עליו שהרי עיקר סמיכתו על ראבי"ה והוא ז"ל התיר אף באכילה מכח ס"ס ומיהו אפשר לומר דס"ל דלא התיר ראבי"ה אלא בתערובת דכיון דאיכ' ודאי היתר שרינן בספק איסור אפילו מכח ס"ס אבל כאן דכל הכרי עומד בספק איסור לא נתיר באכילה מכח ס"ס כיון דליכא ודאי היתר אפילו כדאמר בפרק התערוב' · ודעת הרשב"א ז"ל דהכיא דהתערובת שאני דנתערב שם איסור בודאי הלכך לא שרינן בס"ס אלא בודאי היתר אבל כאן דאיכא למימר שמא לא נכנסו בהם מים כל עיקר שרינן מכח ס"ס אפילו ליכא ודאי היתר דכיון דלא היה שם איסור בודאי מעולם זה חשוב כמו ודאי היתר אבל ספק איסור ומ"מ לענין מעשה ראוי להחמיר כדברי האגור וכן פסק בהגהת ש"ע · עוד במרדכי הארוך דחטין שנתבקעו ונתייבשו ונתערבו באחרים ואינו ניכר ליכ' קפידא דדבר יבש חד בתרי בטיל וחמץ שנתבטל קודם פסח שרי למיכל בפסח וכ"כ בכלבו אלא שהחמיר באכילתו מאחר שאין הפסד בשהייתו והוא מין במינו ויש לו מתירין ע"כ אכן מדברי ראבי"ה מבואר שחולק על זה שהרי לא התיר לאכלם ולהשהותם אלא ע"י ספק ספיקא ונראה שטעם מחלוקתם בזה אפילו איכא ששים נגד המבוקעים אפילו הכי אוסר ראבי"ה מטעם דקמח בקמח הוי יבש ביבש ונותן טעם בפסח במשהו כדעת הסמ"ק בחטין שאמחו שקורין גירמ"ר ודעת המתירין מאחר דיבש ביבש חד בתרי בטיל א"כ אם יטחנו אותן חטין אין כאן מבטלין איסור לכתחלה שכבר נתבטל ביבש וכשנטחן חוזר להיות לח בלח דקמח בקמח הוי לח בלח ואם יש ס' שרי למיכל מיניה בפסח כדעת הסמ"ג ות"ה כנ"ל וכבר קבעתי הלכה בזה למעלה בסי' תנ"ג וכתבתי לשם דלענין מעשה לאכלם בפסח אפי' איכא ס' יש להחמיר לעצמו כדעת הסמ"ק ודעימיה ולכך יש לאפות הכל קוד' הפסח אבל להשהות החטין בעינם שרי דכבר נתבטל ביבש ומ"מ צריך ביטול למבוקעים דאעפ"י דאינו ניכר מ"מ הוי כמונח בכד וע"י ביטול שרי להשהות כדברי הכל בו בשם הראב"ד ולא כדמשמע מדברי ראבי"ה אבל אם נטחנו החטין מותר להשהותן בפסח אף בלא ביטול כמ"ש הר"ן בתשובה בסימן כ"ז וכ"ט · ובעיקר הדין דראבי"ה נראה בעיני דאנן לא נהגינן הכי משום דכיון דאיכא ספק שמא לא אכלו כולו תו ליכא להתיר במ"ל דלא אכלו כולו איכ' למימר דיאכלו עתה ממקום המותר דאין לך כל מכה שלא יהא יותר מן שיעור איסור וה"ל תרתי תרתי כדכתב ראבי"ה דהא ודאי דמשהו איסור שבמכה אוסר כל המכה בפסח למאי דקי"ל דאין חלוק בין בשול לאפייה וראבי"ה שהתירו ה"ט דס"ל דאפייה אינו אוסר לכל היותר כי אם כדי נטילה כמבואר בהג"ה מיימוני בסוף ה' חמץ ומצה א"כ נשאר הרבה היתר בכל מכה ומכה אבל לדידן האפייה אוסרת בכולו דאין לומ' דלדידן נמי שרי משום דכבר נתבטל החמץ בטחינה דקמח בקמח בטל דהא השתא קיימי' אליב' דסמ"ק דסובר דקמח בקמח הוי יבש ביבש וכ"ט בפסח דאל"כ למאי הצריך ראבי"ה לאכול מקצתן קודם פסח בלאו הכי נמי הוה שרי בטחינה אלא ודאי דס"ל דקמח בקמח הוי יבש ביבש כסמ"ק וכ"ט בפסח ולכך הצריך לאכול מקצתן ואח"כ מותר מכח ס"ס משום דס"ל דהאפייה אינו אוסר בכולו אבל לדידן לא שייך היתר זה אם באנו לתפוס סברת סמ"ק כ"ל ודו"ק :

כתב בה"ג כו' עד וכ"כ ראב"ן דבש של עו"ג אין מחזיקין בו איסור לומר מזוייף הוא מיהו במרדכי בשם הר"י כתב דאסור ל"ש בעינים ל"ש משקה שקורין מע"ד לפי שרגילין לערב בו קמח או סולת אך דבש המוציאין מן הכוורת היה נראה להתיר ומיהו נכון לאוסרו דילמא אתו לאחלופי בדבש דעלמא עכ"ל אכן במדינתנו לא נהגו איסור בדבש ואדרבה הוא עיקר שתייה בפסח ומ"מ צריך ליזהר באותו דבש שמוכרים בכלים קטנים כי רגילים העו"ג לערב בהן קמח וכמה פעמים נתברר אלי שמערבים בהן קמח הרבה ולפיכך דוקא אותו הדבש שמביאין בחביות גדולות וכיוצא בזה שאין שכיח בו תערובת וכן נראה מדברי הגהת ש"ע ומהרי"ל בדרשות כתב שדבש חי אסור לאכול כי המשקה בדוחק התירו לפי שנתבטל טעמו קודם פסח וכן קבלתי ע"ש מהרש"ל שכך קבל גם הוא ונראה בעיני שאפילו אותו הדבש שמוציאין מן הכוורת לפנינו אין לאכלו חי משום גזירה דילמא אתי לאחלופי וכו' וק"ל · עוד נראה דדוקא קודם פסח יכול לעשות משקה דאפי' היה בו תערובת קמח כבר נתבטל בס' אבל במועד אסור דשמא יש בו תערובת קצת וכ"ט

לתת

דרכי משה

תסז (א) ונראה דלפי מ"ש ה"ר אפרים דדוקא לגבי לתיתה שרי משום דעסיק בה הא לא"ה אסור ואינו מחלק בין שרייה מועטת לשרייה מרובה וכ"ש לדברי הרא"ה והריצב"א דמחלקים בין חטים לשעורים וס"ל דבחטים אסור אפילו בשרייה מועטת א"כ אפילו לא ירדו עליהן רק גשמים אסורים : (ב) דחוששין שמא עירבו בו קמח ומים ולכן אוסר אף משקה שעושין מדבש שקורין מע"ד אבל בכוורת שאין לחוש לנתערב בו מים שרי דאף אם עירבו בו קמח אינו מחמיץ דדבש הוי מי פירות אלא דנכון להחמיר אף בשל כוורת דלמא אתי לאחלופי : (ג) והמנהג באלו המדינות שלא לאכול דבש כי אם הלוקחין בחביות שסוברין שאותו שבחביות בא מן הכוורת ולכן אין חוששין לזיוף ולכן נוהגים בכל מדינות אלו לשתות המשקין הנעשים ממנו : (ד) וכן המנהג באלו הארצות שלא לאכלן : (ה) ובמהרי"ל אוסר לאכול הענבים שקורין ראזין . ומהרי"ב כתב יש אוכלים הענבים הקטנים צמוקין

פרישה

(ד) **דבש** של א"י אין מחזיקין כו' מיהו יש מחמירין וז"ל רמ"א והמנהג במדינות אילו שלא לאכול דבש רק אותן שמביאין בחביות מן הכוורת שעושין ממנו מע"ד : (ה) **לומר** מזויף הוא פי' שמא עירב קמח ומים בתוכו דקמח בלא מים אינו מחמיץ דהא דבש מי פירות הוא וגם יש לחוש שמא עירב בתוך הדבש סולת שלותתין חטים קודם

לתת חטין או שעורין נתבקעו אסורות לא נתבקעו מותרות וקאמר מר עוקבא הא דקאמר נתבקעו אסורות לא נתבקעו ממש אלא שקרובות ליבקע שאילו מניחן ע"פ חבית של יין והן מתבקעות מכח ריח היין ואית דגרסי ע"פ הביב והוא כלי שקלין בו קליות על האש ושמואל אומר אינן אסורות אא"כ נתבקעו ממש וכתב רב אלפס יש פוסקין כשמואל נתבקעו ממש ויש פוסקין כמר עוקבא ופסק הוא כמר עוקבא להומרא והני מילי למיכלינהו בעינייהו אבל אם נמצא בתבשיל ולא נתבקעו ממש (ו) כיון דאיסור משהו מדרבנן אינן אוסרות התבשיל אלא א"כ נתבקעו ממש כתוב בספר רוקח בעינא דאימא מילתא ומסתפינא מחבריא דחטין שירד עליהן דלף ונתבקעו והזרו ונתייבשו ואין ביקוען ניכר יש לצדד הדבר לאיסור ולהיתר והאריך בו ונטה להתיר אלא שלא רצה לסמוך על דבריו להתיר : ואם נמצא חטה בעיסה או במצה אפויה כתב א"א ז"ל שמותר אפילו היא בקועה שאפילו נתבקעה אינו חמץ גמור אלא קרוב להחמיץ מדאמר ר"י (ז) שורן בחומץ וחומץ צומתן ודבר ידוע שחטה קשה ואינה ממהרת להחמיץ כמו העיסה (ח) וכיון שהעיסה לא החמיצה כ"ש החטה (ט) [נ] ולא חיישי' שמא היתה במים לפי שישראל רגילין לשמור יפה המים השמורין וראיתי
קצת

ב"ח

וכ"ע בפסח עצמו וכן נהגו : **לתת** חיטין או שעורין ונתבקעו וכו' בפ' כ"ש אין לותתין שעורין ואם נתבקעו אסורות לא נתבקעו מותרות ר"י אומר שורן בחומץ וחומץ צומתן אמר שמואל אין הל' כר' יוסי מסקנא דגמרא דחטין שרי ללתות אף לכתחלה וכתבו רבינו למעלה בסימן תנ"ג ופשוט הוא דכי קאמר דחטין שרי לכתות דוקא בלא נתבקעו אבל נתבקעו אסורות מק"ו דשעורין דהא חטין קשין הן ואין רגילין להתבקע וכשנתבקעו ודאי נתחמצו ומבואר מדברי רבינו דס"ל דכל שלא נתבקעו שרינן להו אף ע"פ דשהו טובא בלתיתה משום דכל דעסיק בה לא באין לידי חמוץ ולא כדמשמע מדברי ריב"א שבהגהת מיימוני : ומ"ש על פי חבית של יין כו' הוא גירסת ר"ח : ומ"ש ואית דגרסי וכו' היא גירסת ר"ח ור"י בשם ר"ת בתו' וכן היא גירסת הרי"ף והרמב"ם והר"ן פי' עוד פי' אחר על פי גירסת ר"ח ע"ש : **ומ"ש** וכתב רב אלפס יש פוסקים וכו' במרדכי הארוך כתב על זה והחטין שנשרו במים אם נתבקעו דינם כהיא ארבא בחיטתא ואם לא נתבקעו נראה בעיני שמותר למכרם לעו"ג דשמא לא ימכרם לישראל ואת"ל ימכרם דשמא הלכה כשמואל דשרי עכ"ל וכבר כתבתי המסקנא דבריבוי מים יש לאסור אפי' לא נתבקעו כיון דלא עסיק בה ובזליפה מועטת אין להחמיר בדיעבד : **ומ"ש** וה"מ למיכלינהו בעינייהו וכו' ג"ז מדברי הרי"ף וכ"כ הרא"ש והרמב"ם ושאר גדולים אכן המסקנא במרדכי בשם סה"מ דיש להחמיר כיון דאין אנו בקיאין מה נקרא ראויה להתבקע ומפני המנהג אני אוסר מספק והמיקל משום שמחת י"ט לא הפסיד ע"כ ואנו מנהגינו לאסור הכל ואפילו לא נתבקעו ואפי' בשעורים ואין מיקל בדבר כל עיקר וכ"כ ה"ר ירוחם לפי דעת הסר מקולי ע"ש. ובהג"ה מיימוני כתב דאסור התבשיל והכלי שהיה בו תבשיל זה והכף שנתחב בו וכן הכסוי שעליו אסור בכל שהוא ע"כ ונראה דה"ה כל התבשילין שנתערבו מאותו התבשיל הכל אסור בכל שהוא ופשוט הוא וכן נוהגין וכמו שיתבאר בסמוך. כתב בספר הרוק"ח כו' במרדכי הארוך הביא ג"כ ראיות להתיר בשם ראבי"ה ומסקנת ראבי"ה לאיסור ע"ש : **ואם** נמצאת חטה בעיסה או במצה אפויה הוא בקועה וכו' פי' בפסח עצמו דאילו בע"פ סגי בקליפה לדברי הכל כיון דאיכא ששים וכן מבואר בסמ"ק בסי' רי"ט ופשוט הוא ודברי הרא"ש הללו הם בפ' כ"ש אחר שכתב דיש פוסקין כשמואל דבעינן נתבקעו ממש אבל לא נתבקעו ממש שרי ועפ"ז כתב וכ"ל דכ"ש אם נמצא חטה בעיסה או במצה לאחר אפייתה שמותרת אם לא נתבקעה וכו' מבואר בדבריו שמתיר אפילו קרובה להתבקע כל זמן שלא נתבקעה ממש ועל זה כתב עוד שאפילו היא בקועה שרי פירוש בקועה ממש ותימה א"כ מה הוא זה שכתב אח"כ שאפילו נתבקעה אינו חמץ גמור וכו' והא ודאי דר' יוסי לא קאי אנתבקעו ממש דהכוא ודאי חמץ גמור הוא אלא קאי להיכא דלא נתבקעו עדיין דחומץ צומתן ואינו מניחן להחמיץ וכן מבואר בפרש"י שכתב שורן בחומץ אם רואה שנופחו' שורן בחומץ וחומץ צומתן ואינו מניחן להחמיץ וסובר ר' יוסי דאם שורן בחומץ אפילו נתבקעו אח"כ אינו חמץ דכבר צמתן החומץ ואינו מניחן להחמיץ וצ"ל דהרא"ש אינו מפרש כרש"י ז"ל אלא סובר דר"י אנתבקעו ממש קאי וטעמו דכי היכי דלמר עוקבא דקאמר לא נתבקעו ממש בעל כרחך ר' יוסי אנתבקעו קאי לשמואל כמי דקאמר נתבקעו ממש ר' יוסי אנתבקעו קאי דבהא מלתא לא פליגי : **ומ"ש** ולא חיישינן שמא היתה במים וכו' הב"י ז"ל הבין מלשון זה די"ל דשמא היתה במים וא"כ נאסרו המים ואע"ג דלקמן בחמץ שנפל בבור ובישלו באותן מים תבשיל כתב רבינו דלד"ה אין התבשיל נאסר מפני שהמים צוננין אינן מחמיצות היינו בע"פ אבל בפסח עצמו נאסרין המים דחמץ בפסח במשהו ועפ"י דברי הרא"ש הללו לפי פירושו פסק הלכה למעשה בש"ע וכתב ויש מי שאוסר אם הוא בתוך הפסח ולא נהירא דודאי כל הני עובדי דלקמן איירי בפסח עצמו ואפ"ה התירו המים משום דס"ל דכללא הוא דצונן לא בלע מטה כל עיקר : ומ"ש הרא"ש ולא חיישינן שמא היתה במים איכא למימר אפילו את"ל דגם הרא"ש סובר דמותרים המים אפילו הכי ל"ק דשפיר מצינן למימר דכתב כן למאן דאסר כל המצות הנילושין מאותה עיסה וסבר הרא"ש דטעמייהו משום דחיישינן שמא היתה במים ונאסרו המים כי יש סוברין כן כמ"ש בהג"ה מיימוני בשם התו' בסוף הלכות חמץ וז"ל ועוד מצאתי בשמו חטה שנמצאת במים בין חמין ובין צונן אם נתרככה אסורין המים ואם לאו מותרין המים ואע"ג דאיכא קצת ספיקא הוי ספיקא דרבנן ולקולא עכ"ל ועפ"י סבר' זו כתב הרא"ש דאין לאסור המצות משום דחיישינן שמא היתה במים ונתרככה ונאסרו המים לפי סברתו להא ודאי ליכא למיחש לפי שישראל רגילין לשמור וכו' וא"כ אין כאן מקו' לאסור אף
לפי

ב"י

לתת חטים או שעורים נתבקעו וכו' ס"פ כל שעה (מ:) והרמב"ם בפ"ה פסק ג"כ כמר עוקבא : **ומ"ש** הרי"ף אבל אם נמצא בתבשיל ולא נתבקעו ממש כיון דאיסור משהו מדרבנן אינם אוסרות התבשיל אלא א"כ נתבקעו ממש כ"כ גם הרמב"ם וז"ל ואם לא נתבקעו מוציאים אותם ושורפן ואוכלין שאר התבשיל שאין הדגן שנתבשל או שנתבשל ולא נתבקע חמץ גמור של תורה ואינו אלא מדברי סופרי' ולפ"ז מ"ש הרי"ף שזהו איסור משהו היינו לומר שחטים אלו אינם חמץ גמור אלא איסור כל דהו אית בהו מדרבנן אבל הרב המגיד כתב בלשון הרי"ף כיון דאיסור תערובת חמץ במשהו מדרבנן הוא ואף על פי שפשט דברי הרי"ף כך הוא מ"מ לדברי הרמב"ם ז"ל כמו שכתבתי והר"ן נראה מדבריו שמפרש דברי הרי"ף כפשטן דאיסור משהו דקאמר דהוי מדרבנן היינו לומר דאיסור תערובת במשהו הוי מדרבנן שכתב על דברי הרי"ף דאע"ג דעיקר איסור' מדאורייתא' הוא כיון דשיעורא מדרבנן דהא מדאורייתא לא אסור במשהו תלינן לקולא :

כתב המרדכי בפרק כל שעה שיש שרוצה להחמיר לאסור תבשיל זה מפני שיש לו מתירין וכ"כ בספ' המצות דיש להחמיר ומפני המנהג אני אוסר מספק והמיקל משום שמחת י"ט לא הפסיד עכ"ל (ו) כתב הכלבו בשם הראב"ד דדוקא אי לא משתכחי בהאי בישולא אלא תרי שערי הוא דלא אסרינן אלא בנתבקעו ממש אבל תלתא ודאי חזקה היא דאיכא טובא ושמא נתבקעו (ז) :

ואם נמצאת חטה בעיסה או במצה אפויה כתב א"א ז"ל שמותר אפילו היא בקועה וכו' עד כיון שהוא ספק י"ט ספק חול הכל בפסקים פרק כל שעה והגהות מיימון בפ"א כתב על חטה שנמצאת במצה אפויה שנאפית בפסח שיש מי שאוסר אפילו שאר מצות שנאפו עמה ויש מי שמתיר אפילו אותה מצה על ידי קליפה ונראה לאסור אותה מצה ולהתיר האחרות וסברות אלו כתבם ג"כ המרדכי בפרק כל שעה וגם סמ"ק כתבם בסימן רי"ט וכתב דאפילו לדברי האוסר כל המצות שנאפו עמה אם נאפו יחד בכירה אין לאסור כי אם אותה מצה ולא האחרות דלא שייך ריחא כי אם ע"י תנור המכוסה למעלה ואפילו אותן מצות שנוגעות באות' מצה שבחטה בה שרי (ח) והם הסברות שכתב הרא"ש שראה קצת גדולי' שאסרו אות' מצה ויש אחרי' שאסרו כל המצות והוא הכריע כדברי האומרים דלא אסר אלא כדי קליפה כתב הרשב"א שאלת חטה מבוקעת שנמצאת בפסח בתוך הלחם או מעט לחם חמץ תשובה דבר ברור הוא שאילו נגע פת חמץ אפי' חמה בפת מצה חמה שאינו אוסר אלא מקום מגעו כאותה דפרק דם חטאת (צו.) וכן בכל איסור שאינו אלא מפעפע אינו נכנס לפנים מכדי קליפה ואע"פ שאיסורו של חמץ במשהו לפנים מקליפה אין כאן חמץ כלל ואפילו משהו אבל הנדון שלפנינו טעם אחר יש לאיסורו שהחטה מבוקעת אם החמיצה קודם שנתגלגלה בתוך העיסה י"ל שאסרה הכל שלא בלבד במקום אחד נגעה ועוד שהמים שבעיס' מוליכי' היוצא מאותו גרגיר בכל כמו שהרוטב מוליך אפילו דבר שאינו מפעפע וכן לחם חמץ שנמצא דרך הלחם להתפרר ונתערבו פירורים בעיסה מלבד שאפשר שהוא בעצמו מחמיץ אחרים אע"פ שהוא אפוי אלא שאין דעתי נוטה לכך שיהא האיסור מחמת שחמצו העיסה שלא כל שיעור חמץ ואפילו דבר מועט מחמיץ כל שיעור עיס' אפי' עיסה מרובה דתנן (ערלה פ"ב) שאור של תרומה ושל חולין שנתערבו וחמצו ואין בזה כדי לחמץ וכו' אלמא לא כל שיעור חמץ מחמץ וזה פשוט בעיני אלא שהוצרכתי בזה לכתוב מפני שראיתי מי שכתבם בכך ויש לחוש בשני הנדונים שלפנינו מחמת תערובתן שהוא במשהו עכ"ל וכיון שהרשב"א מחמיר בדבר ראוי לחוש לדבריו לענין מעשה ומיהו במקום הפסד מרובה או שעת הדחק כדאי הוא הרא"ש לסמוך עליו (ט) : **ומ"ש** הרא"ש ולא חיישינן שמא היתה במים לפי שישראל רגילין לשמור יפה המים השמורים משמע אם היתה נמצאת במים

דרכי משה

צמוקין בפסח ויש נמנעין ואומרים שמייבשין אותן בתנור אצל הפת או לאחר שהוציאו הפת מן התנור ויש אוסרים אפילו המשקה שנעשה מהן לשתות בפסח וכן נוהגין ברעגנשבורג וכ"ה בתשובת מהרי"ל (סימן כ"ה) שלא לאכול ענבים קטנים ומטעם חששא זו נהגו באלו הארצות שלא לאכול שום פירי יבש בפסח אם אינן שמורים מחימוץ שחוששין שנתייבשו בתנור ויש מקומות שאוכלין הענבים קטנים שבאותן הארצות שגדלין שם מייבשים אותן בשמש . כתב בת"ה סימן קי"ט דאסור לשהות צוקר בבית כ"ש לאוכלו שדרכן של מרקחים שנותנין בהן סולת ולכן אוסר וכ"כ במהרי"ל דאסור לאכול צוקר אפי' צוקר קנדיל שמבשלין אותו מקנים כי לבסוף משימין בו קמח ואפילו צוקר שיודעין בו שאין בו חמץ אין לאכלו משום מראית העין . ובי"ט האחרון של פסח אוכלין אותו שאין בו חשש חימוץ וכתב עוד מהרי"ו דאין לאכול שום כרכום שקודין זפרין בפסח כי כשנשתנה מראיתו מניחים אותו על השאור וחוזר לאדמימותו ואפילו יודע שאין בו חמץ אסור משום מראית העין וכ"ה בתשובת הרשב"א סימן קל"ג דיש נמנעים מלאכול כרכום בפסח מפני שמזייפים בסולת להעמיד צבע שלו אמנם כתב שאם ידוע שלא זייפוהו שרי והרא"ש כתב בתשובה כלל כ"ח דבכרכום אין בו חשש חימוץ ולא חיישינן שיזייפוהו עכ"ל והמנהג שלא לאוכלו בפסח מיהו נראה דאם נתערב מעט ממנו בתבשיל בתוך הפסח אין לאוסרו דכדאי הוא הרא"ש לסמוך עליו בכה"ג כ"ש לפי מ"ש לעיל סימן תס"ז דלענין איסור משהו דרבנן לא מחזיקין איסור בדיעבד. כתב מהרי"ב דאין לאכול גרופיל שקורין נעגליך בפסח כי שורין אותן במי שעורים וכן המנהג: (ו) והמנהג לאסור אם נמצא בתבשיל : (ז) ש"מ דבה"ג אפי' במקום שנהגו להקל אסור : (ח) כ"ה המנהג תוך הפסח אבל קודם הפסח אין אוסרין אלא כדי קליפה: (ט) מהרי"ל כתב על חטה הנמצא במצה אפויה

דרישה

[נ] **ולא** חיישינן שמא היתה במים כו' כבר פירשתי בפרישה דר"ל ונתמצץ החיטה ויהיב טעם בעיסה ולא קאי אמים דר"ל דיהיב טעם במים ומים בעיסה כמו שהבין ב"י ומכח

פרישה

קודם טמינה : (ו) **כיון** דאיסור משהו מדרבנן כו' ז"ל הר"ן אע"ג דעיקר איסור מדאורייתא הוא כיון דשיעורא מדרבנן דהא מדאורייתא לא אסור במשהו תלינן לקולא וכתב רמ"א ואין המנהג כן אלא אוסרין הכל במשהו אפילו לא נתבקעו עכ"ל ועיין עוד בדרישה :

(ז) **שורן** בחומץ וחומץ צומתן פי' דמוכח מדמועיל שריית חטה שנתבקע בחומץ ש"מ דללאו חמץ הוא ומ"מ דילמא ה"מ היכא שלא נתבקע אלא בפנינו ומיד עושין לו תקנה ששורן בחומץ אבל כאן איכא למימר דילמא נתבקע כבר ונתמצץ ע"ז קאמר שכיון שאנו רואין שהעיסה לא נתחמצה כ"ש החטה ומזה הטעם שאנו רואין כו' לא מצי להוכיח די"ל דהלא אנו רואין שנתבקע וכל נתבקע חמץ הוא ולכך מוכיח מחומץ צומתן דאע"פ שנתבקע לאו חמץ הוא אלא קרוב להחמיץ וק"ל :

(ח) **וכיון** כו' כתב הרשב"א שיש לחוש שמא החטה המבוקעת החמיצה קודם שנתגלגלה בעיסה וי"ל שאסרה הכל שלא בלבד במקום אחד נגעה ועוד שהמים שבעיסה מוליכים היוצא מאותו גרגיר בכל וכתב רמ"א ונוהגין בתוך הפסח לאסור אותה מצה שנמצא בה החיטה ומתירין את האחרות בין שנמצא בה אפויה או חיה ואמרינן כאן היתה ואם נמצאת בעיסה כל העיסה אסור ודוקא תוך הפסח אבל קודם הפסח אין אוסרין רק כדי נטילה והכי נהוג עד כאן לשונו וגם ב"י כתב דטוב לחוש לדברי הרשב"א להחמיר במקום שאין הפסד מרובה ומהרי"ל אוסר בפתם או מצה או עיסה שנמצא בה חטה וכ"כ מ"ו ז"ל ונראה דאפילו אינו בקועה דאין אנו בקיאין וכמ"ש רמ"א ז"ל בסעיף י' וגם בב"י ריש סי' ע"ז בדברי רבינו ירוחם ולא כמ"ש מהרמא"י דיש להתיר אפילו במטה בקועה שנמצא בעיסה בנטילת מקום משום דבלוען לא יהיב טעמא ושאין לחוש לדברי הרשב"א שכתב שיהיב טעמא ודבריו תמוהין לפסוק כנגד הני רבוותא שכ"ל וגם אף אם נאמר דבלוען לא יהיב טעמא הא כתב הרשב"א עוד טעם אחרינא דחטה זו בשעת גלגול נגעה בכמה מקומות ובנגיעה אוסרת לכל הצדדים כדי קליפה או נטילה וא"כ מספק נאסרה כולה דהא לא ידעינן היכן לא נגעה ולא אמרינן כאן נמצא' וכאן היתה באות' עיסה עצמן וק"ל : (ט) **ולא** חיישינן שמא היתה במים כו' פירש

קצת גדולים שאסרו אותה מצה ויש אחרים שאסרו כל המצות ולא נהירא לי שאפילו היתה חמץ למה תיאסר כל המצה והא דאמרי' חמץ במשהו היינו דווקא ע"י בישול שמתפשט החמץ בכל הקדירה אבל אם כזית חלב נפל על חררה אחת דבר ידוע שאין איסור החלב מפעפע בכל החררה דאפייה לא הוה כבישול להתפשט הטעם בכל החררה [ג] אלא אוסר (י) כדי קליפה או כדי נטילה וכ"ש חטה אחת שאין כח בפליט' להתפשט בכל החררה וכ"כ ה"ר אליעזר ממיץ שאם נמצאת חטה על בשר מליח או צלי או על מצה רותחת חותך מקום פעפועו לפי אומד הדעת ואם הוא בי"ט אחרון של פסח (יא) מותר להשהותו עד אחר הפסח כיון שהוא ספק י"ט ספק חול ע"כ: מעשה שמלגו תרנגול במים חמין ומצאו

במים היו נאסרות המצות שנילושו באותם המים א ויש לתמוה על זה שרבינו כתב כאן דברי הרא"ש סתם ואח"כ גבי מעשה ונמצא חטה בקועה בכלי של מים ובשלו באותם מים תבשיל וכן חטים או חמץ גמור שנפלו לבור כתב שהמים מותרים ואפשר דהרא"ש מיירי בתוך הפסח דאיסורו במשהו והסוא מעשה דלקמן מיירי בע"פ דאינו אוסר אלא בנ"ט כמו שנתבאר בסימן תמ"ז ויש הוכחה לזה מדיהיב רבינו טעמא בההוא מעשה דלקמן מפני שאין החטה נותנת טעם במים צוננים ואם איתא דבתוך הפסח מיירי כי לא נתן טעם מאי הוי הא חמץ בפסח אוסר במשהו (י): ומ"ש בשם רא"מ שאם נמצאת חטה על בשר צלי חותך פעפועו לפי אומד הדעת בסימן תמ"ז כתבתי דברי הרב המגיד ולקמן בסמוך כתב רבינו דעת הרא"ש בזה וז"ל א"א צלי רותח שנפל עליו חמץ קולף את מקומו ואם אינו יודע באיזה מקום נפל קולף את כולו וקליפה אין לה שיעור וכן חמץ שנמצא על בשר מליח קולף מקום מגעו (וטפת)חמץ רותח שנפל על פת מצה חמה או צלי הם נוטל מקום מגעו: ומ"ש ואם הוא בי"ט אחרון של פסח מותר להשהותו עד אחר הפסח כ"כ הגהות מיימון פרק ה' והמרדכי בפרק כל שעה וז"ל חטה מבושלת בתרנגולת אין להשהותה אלא א"כ נמצאת ביום אחרון של פסח דאין בו איסור כי אם מדרבנן ואע"פ שכתבו קודם לכן שכשהיה מוצא ר"ת חטה בתרנגולת מבושלת בפסח היה מתיר להשהותה עד לאחר הפסח ומשמע דאפילו בנמצאת תוך ימי הפסח היה מתיר להשהותה ר"ת לטעמו שסובר דחמץ בס' אלא שלא רצה לעשות מעשה להתיר בפסח עצמו ומ"מ היה מתיר להשהותה עד לאחר הפסח אבל לדידן דחמץ במשהו אסור להשהותה אא"כ נמצאת בי"ט האחרון וא"ת מ"ש י"ט אחרון משום דהוי דרבנן בשאר ימי הפסח נמי איסור משהו לא הוי אלא מדרבנן וי"ל דבשאר ימי הפסח עיקר איסורן הוי דבר תורה ומש"ה מחמירין בהו טפי וכתב המרדכי בפרק כל שעה בתרנגולת מבושלת שנמצאת בה חטה מבוקעת אפילו בימים הראשונים של פסח מותר למכרה לעו"ג בתוך הפסח לפי שאינה נמכרת יותר ביוקר בשביל החטה שנמצאה בתוכה נמצא דאין לו הנאה מן החטה כלל: מעשה שמלגו תרנגול במים חמין וכו' אפי' מאן דשרי במים שנמצאת בהם חטה בקועה ובשלו באותם מים איכא למימר דמודה בהא

לפי סברתם וראיתי קצת גדולים שאסרו אותה המצה שהיו חוששין שמא נתחמצה החטה אעפ"י שהעיסה לא החמילה ויש אחרים שאסרו כל המצות מפני שחששו שמא היתה במים כדלעיל ולא נהירא לי וכו' ומהר"ש לוריא כתב דה"ק ולא חיישינן שמא היתה במים וא"כ נתחמצה החטה כבר ונאסרה וכו' ואף עפ"י שלא נתחמצו המים דהחטה השרויה במים ודאי נתחמצה כהסיא ארבא בחושתא ושלא כדברי רמב"ם דלקמן א"כ נ"ל דאיכא למימר אף הרא"ש סובר כרמב"ם דבעוד' במים אף החטה אינה מחמצת כדאיתא גבי חלה תטילה לצונן שאינה מתחמצת העיסה וכ"ש החטה אלא סובר הרא"ש דמ"מ החטה השרויה במים נתרככה ונופחה ומיד שהוציאוה מן המים מתחמצת וז"ש ולא חיישינן שמא היתה במים ונתרככה ולפיכך נתחמצה החטה אף על פי שהעיסה לא החמילה ולפי זה הסיא ארבא בחושתא לא הוי חמץ גמור אלא לאחר שהוציאם מן המים ושני סברות אלו כתובים בהגהת סמ"ק בסי' רכ"ב ע"ש אכן רבינו לא ס"ל לפרש כהאי א"כ כמו שיתבאר וממילא נ"ל שהיה מפרש דברי הרא"ש במ"ש ולא חיישינן שמא היתה במים וכו' באחד משני הפירושים הראשונים שכתבנו:

ומ"ש ויש אחרים שאסרו כל המצות כו' ולכאורה ירא' דהיינו כל המצות שנילושו מאותה עיסה משום דחמץ מפעפע וכבר פשט החמץ בכל העיסה וסברא זו כתב המרדכי בפרק כ"ש בשם ר"י ומשמע להדיא לפי דעתו דהמצות שמעיסה אחרת אין לאסור כמ"ש ר"ת דאין ריח פת אוסרת אכן בדברי הרא"ש כתב שאסרו כל המצות הנאפות עמה בתנור וצ"ל דה"ט משום דחיישינן שהחטה היתה במים ונתרככה ונאסרו המים וממילא נאסרו כל המצות שנילושו מאותן המים אכן בסמ"ק כתב ג"כ דאסורין כל המצות הנאפות עמה בתנור וכתב הטעם דאע"ג דקי"ל דריחא לאו מילתא היא כמעשה דתנו' כי אם במעשה דפוטס נהי דלאו מלתא היא ליחשב נתינת טעם מ"מ משהו מיהו איכא ולפי זה פליגי הני אחרים אר"ת ולענין הלכה ודאי קי"ל כר"ת דמתיר ריח פת דראייתו ברורה כמבואר במרדכי בפרק כ"ש ופרק ג"ה ע"ש:

ומ"ש ולא נהירא לי וכו' ולענין הלכה כבר נהגו בין בבלייה ואפייה לבטל בס' בשאר ימות השנה וממילא הוי בפסח במשהו ולפיכך כל אותה המצה אסורה אבל אחרות מותרות כר"ת דריח הפת לא מיניו ואף אותן המצות שנילושו מאותה עיסה כמי שרינן להו דאמרינן כאן נמצא כאן היתה ועוד דה"ל ס"ם שמא לא היה הגרגיר בעיסה אלא באותה המצה נפל הגרגיר בשעת תיקונה ואת"ל היה בעיסה שמא לא נתחמצה כל עיקר אבל באותה מצה ליכא אלא חד ספק אסורה וה"ה בחטה הנמצאת בעיסה שלמה או מצה קודם אפייתה אסורה אותה העיסה או המצה לבדה ולא חיישינן שמא היתה במים ואסורים כל העיסות ואף ע"פ דהעיסה צוננת אסרינן אם נמצא בה שעורה שנתרככה ואפילו לא נתבקעה דאנן לא בקיאין ברהויה להתבקע דשמא כבר הגיע לכל זה ואוסרת כמר עוקבא וכ"ש בחטה ושפון ושבולת שועל דהרבה גאונים ס"ל כריב"א דלגבייהו לא בעינן נתבקעו ואוסרין ואע"פ דצונן בצונן היא מ"מ ע"י לישה מחמצה ויהיב טעם משהו בכולן וכן פסק הרשב"א בתשובה העתיקה הב"י ז"ל וכן פסק מהרי"ל בשם מהר"ש והסכים עמהם מהרש"ל בתשובה וכן נהגו איסור בזה ומ"מ דוקא בנתרככה וראיתי לבעל הלבוש שהיקל בחטה הנמצאת בעיסה משום דצונן הוא וכתב דלדברי כל הגאונים מותר וכל משאו ומתנו של הרא"ש בויכוחו עם הגדולים שאסרו אותה מצה ויש שאסרו כל המצות אינו אלא בנמצא במצה אפויה ומשום דאפייה כבישול ולי ירא' דאע"פ שאפשר לפרש כך בדוחק בדברי הרא"ש גופיה למעיין בם אבל לשון רבינו א"א לפרש כן שהרי כתב בתחלת דבריו ואם נמצאת חטה בעיסה או במצה אפויה וכו' והשתא לפי פירושו דבנמצא בעיסה ליכא מאן דפליג ל"ל להזכיר בדבריו אם נמצאת בעיסה אלא ודאי דרבינו מפרש דברי הרא"ש כפשטן דאף בנמצאת בעיסה חולקים הגדולים דיש מהן שאוסרים אותה המצה לבדה שנמצאת בו החטה ויש מהם שאוסרים כל המצות הנעשים מאותן המים וטעמם דכבר נאסרו המים א"כ דהחט' בקועה נותנת טעם ע"י לישה בכל המצה או בכל העיסה: ומ"ש הרא"ש בסוף דבריו ולא נהירא לי שאפילו היתה חמץ למה תיאסר כל המצה וכו' ונשא ונתן באפייה מפרש רבינו ז"ל דכוונתו בזה לומר דאפילו באפייה ליכא איסור וכ"ש בנמצאת בעיסה אבל הגדולים שחולקין על זה ס"ל דאפילו בעיסה אסור כאשר הבאתי בשם הר"ס דאם נתרככה אסורין המים וממילא אוסרת לעיסה והכי נקטינן. וכל זה בנמצאת החטה בפסח עצמו אבל בע"פ אין איסור אלא בכדי נטילה כמו שפסק בסמ"ק בסימן רי"ט וכן פסק מהרי"ל ואע"פ דע"י לישה המים מתמצה ויהיב טעם בכולו וא"כ ליבטל בס' ולא ליבעי נטילה מ"מ לא אמרינן הך סברא דע"י לישה מתמצה כו' אלא להחמיר אבל לא להקל להתיר בלא נטילה. וה"ה במצה אפוייה בע"פ אינו אסור כי אם כדי נטילה רק שלא יתממוה משנכנס הפסח בעוד החט' שם דאם חזרו ותממו המצה בערב חוזר וניעור בפסח עצמו ואוסר במשהו וכ"כ בסמ"ק וכתב עוד ומיהו בחמוס דכלי שני אין לחוש ואני אומר דראוי לחוש ואף ע"ג דכ"ש אינו מבשל מ"מ מפליט ומבליע הוא ומידי איסור משהו לא נפיק וכן מצאתי בהגהת מיימונית סוף ה' חמץ וז"ל בשם ר"ת דחמץ שהוא במשהו אוסר אף בכלי וכן מצאתי בשם רשב"ט ובשם הר"י משטרוסבר"ק לאיסור אפילו ע"י מליגה בכלי שני אוסרין ע"כ וכ"כ במרדכי בפרק כ"ש מעשה שמלגו תרנגולת ע"פ בנותנה ברותחין בקערה של חמץ והוא כ"ש ואסרו לאכלו בפסח כדאמר פ' דם חטאת עירה לתוכו רותח כו' וכ"כ הרוקח: ואם הוא בי"ט האחרון וכו' ולאו דוקא במליחה ואפייה וצלייה אלא אפילו בבישול נמי שרי להשהות כדאיתא במרדכי פ' כ"ש ואם היא ביום ז' של פסח מאחר שאינו יכול לבערו כדינו דהיינו בשריפה צריך הוא לזרקו לנהר או לרוח ואל ישהנו עד לאחר הפסח והארכתי בתשובה בס"ד:

מעשה שמלגו כו' מעשה זו כתוב ג"כ במרדכי הארוך פר' כ"ש ומסיק שם וגם הכלים אשר הרתיחו בו המים וגם הכלי ששפכו בו המים הם מחומצים ע"כ ומשמע מהכא דאפילו כ"ש אוסר דהא מליגה בכ"ש היא ואפ"ה אסר ראב"ן התרנגולת וכל הכלי וכבר כתבתי כן בשם המרדכי והר"י משטרסבור"ק ודלא כמ"ש האגור בשם הגאונים דהתירו התרנגולת שנמלגה בחמין בפסח והיה הזפק עמה עדיין ובה היו חטין והתיר מטעם דקרום הזפק היה מפסיק בינו לבין הבשר ע"כ והיה טעמם משום דנמלג בכלי שני דאינו מבשל ואינו מבליע ומפליט כי אם בקליפה לכל היותר ולא קי"ל הכי אלא אוסר לגמרי אפילו בכ"ש. ודע דבמרדכי בפ' כ"ש כתו' מצאתי בתשובה אם נמצא גרגיר חטה אבל התרנגולת בקערה ולא בתרנגולת עצמה הדעת נוטה להתיר שהרי ס"ם הוא ספק דשמא נתעכל בתוך התרנגולת ואת"ל דאינו מתעכל בתוך התרנגולת שמא השתא נפל בקערה ובתרנגולת מעולם לא היה ע"כ: וכתב עוד מעשה היה ששרו בשר בלילה בפסח ולמחר מצאו גרעין אחד של תבואה במים ושאלו לר"ש הכהן ולרבינו משולם ואסרו שניהם לאכלו וכו' וטעמא משום דאין כאן כי אם ספק אחד אם היה עם הבשר במים או נפל שם אח"כ וספיק' דאורייתא לחומרא ול"ד למצא גרגיר בקערה אבל התרנגולת וכו' שהתרתי דהתם שייך תרי ספיקי כדפי' לעיל אבל הכא לא עכ"ל ונראה ברור דאותה שרייה בבשר הוי בצונן ואפילו הכי אסרוהו מספק וטעמייהו דסבירא להו דחטה שנתרככה אוסרת למים אע"פ שהן צוננין וחוזרות ואוסרות הבשר במשהו וסוברין נמי דמן הסתם חיישינן שמא נתרככה ואוסר' מיהו אכן לא קי"ל הכי כמו שיתבאר בס"ד. ואיכא למידק אראב"ן שאוסר במליגת התרנגולת אע"ג דאיכא נמי תרי ספיקי וכתב מהרש"ל דנ"ל לדעתו שאוסר כאן משום דס"ל דלא ילפינן איסור מטומאה ואין כאן ספק לומר שמא נתעכל עכ"ל ואני אומר דגם בעל אותה תשובה שהתיר בנמצא

דרכי משה

אפויה אוסרים את המצה (וכ"כ מהרש"ל בתשו' סי' ע"ט כדעת מהרי"ל בשם מהר"ש) דאמרינן כאן נמצא כאן היתה ואם נמצאת בעיסה אוסרים כל העיסה וכן נהג מהר"מ ומהרי"ל וכן אנו נוהגים אחריו ודוקא בפסח אבל קודם הפסח אין אוסרים רק כדי קליפה: (י) הוכחה זו איני מכיר דאף אם מיירי בפסח מ"מ מאחר שאינו נ"ט כלל מאי הוה ונ"ל לתרץ דהא דכתב הרא"ש ואין לחוש שמא היתה במים לאו למימר' שאם היתה במים היתה אוסרת בעודה צוננת אלא משום מצה אפויה נקט לה דאז היתה אוסרת ע"י אפייתה א"נ דהרא"ש כתב טעם כדי להתיר אף החטה בעצמה אבל לעולם העיסה אינו נאסר בעודו צונן דאין החטה נ"ט בצונן כנ"ל דעת רבינו שסובר דאינו אוסר בצונן אבל לעיל כתבתי בשם הרשב"א דס"ל דאוסר החטה אם היתה תוך המצה כשנתגלגלה וכ"כ מהרי"ל בשם מהר"ש וכתב שהיא חומרא יתירא אך המנהג כן כמש"ל ואם נמצא ב' או ג' חטים אסור לכ"ע דאיכא טפי כמש"ל: (יא) עיין ר"ם תמ"ז כיצד

פרישה

פירוש ונתמצץ הסטה ויהיב טעם בעיסה ועיין בדרישה: (י) כדי קליפה כו' עיין בדרישה: (יא) כיון שהיא ספק י"ט כו' אע"ג דבפסח נמי שיעור משהו לא הוס אלא מדרבנן מ"מ איסור

דרישה

ומכח זה הקשה ממעשה דלקמן בחטה שנמצא במים כו' דמשמע התם דאין נאסר המים וכאן משמע דנאסרו המים ע"ש. ונלע"ד דלשון לפי שישראל רגילין לשמור יפה המים השמורין הביאו לזה ואינו מוכרח די"ל ששומרין אותו שלא יפול בו דבר חמץ ומשם יבא לעיסה דאף כששופכין המים לעיסה אין מדקדקין לראות אחריו ולסגנו מ"מ סומכין שלא נפל בו שום דבר כיון שסיכנו אותו בשעת שמאכו ואמר כך שמרו אותו יפה וק"ל: [ג] אלא אוסר כדי קליפה או כדי נטילה כו' נ"ע דהא בי"ד סי' ק"ה פסק רבינו דגדי שמן שצלאו בחלבו אסור לאכול ממנו אפי' מריח אזנו משום דהחלב מפעפע ודוקא בירך עם גידו וכיולא בו דבר כחוש כתב שם לפני זה דסגי בקליפה או בכדי נטילה אבל לא בכזית חלב דחלב הוא שמן ומפעפע וצריך לדחוק וליישב מ"ש כאן אלא אוסר כדי קליפה וכדי נטילה אינו קאי אחלב אלא אשאר איסורין דה"א בהן דאפייה הוי כבישול להתפשט איסורו בכולו אלא בכדי קליפה או נטילה וה"ס בחלב נמי מ"מ באפייה להיות דינו כבישול להתפשט בכולו אלא לפי אומד הדעת דיכול להתפשט וכמ"ש בי"ד בשם רמב"ם ור"מ ממי"ץ שס"ל הכי בהדיא וכתבו אהא דאמרינן אסור לאכול ממנו

חדושי הגהות

תסז א ול"נ דברי הרא"ש הם מקושרים למ"ש ודבר ידוע שהחטה קשה וכו' וכיון שהעיסה לא החמיצה כ"ש החטה ועל זה קאמר ולא חיישינן שמא היתה במים ואז נוכל לומר שפיר שהחטה החמיצה אע"פ שהעיסה לא החמיצה דהחטה היתה במים קודם העיסה ולכן החמיצה יותר מהעיסה וזה לא חיישינן שהיתה במים לפי שישראל קדושים כו' ולפ"ז

ומצאו אח"כ במים גרעין של חטה ואסר ראב"ן התרנגול דשמא היתה החטה במים קודם רתיחה והחמיצה [ד] (יב) ובלעה התרנגול מן המים · (יג) מעשה ונמצאת חטה בקועה בכלי של מים ובשלו באותן המים תבשיל והתירו התבשיל ולא אמרינן שנאסרו המים ויאסרו התבשיל וכן התיר אבי העזרי חטין שנפלו לבור וכתב שאין מחמיצות כדאמרינן (יד) תפח תלטוש בצונן אלמא שהצונן מעכבו מלהחמיץ ונ"ל שאין הנידון דומה לראיה דההיא דוקא בעיסה אבל חטה ודאי מחמצת במים צוננין [ה] כההיא ארבא דטבע בחישתא ועוד דתניא בתוספתא שרה חטין ושעורים במים והחמיצו אסורות אלא נראה להתיר מהאי טעמא כיון שהמים צוננין (טו) אין החטה נותנת בהם טעם ואפילו חמץ גמור שנפל לבור מותר מזה הטעם : מעשה שהגעילו יורה מחומצת וכששפכו המים המחומצים ירדו לבור [ו] (טז) ואסרו לשתות מימיו בפסח בשביל שנתערבו מימי הבור במים

ב"י

בהא משום דהתם מים צוננין והכא מים רותחין : **מעשה** ונמצאת חטה בקועה בכלי של מים וכו' וכן התיר א"ע חטין שנפלו לבור וכו' וכ"ל דאין הנידון דומה לראי' דהיא דוקא בעיס' אבל חטה ודאי מחמצת במים צוננין כההיא ארבא דטבעא בחישתא ועוד דתניא בתוספתא שרה חטים ושעורים במים והחמיצו אסורות ול"כ דאין מכאן ראיה דאיכא למימר דהא דחטים מחמיצים ע"י מים צוננין היינו אחר שיצאו מתוך המים אבל בעודן בתוך המים צוננים לעולם אינם מחמיצין וז"ל המרדכי בפרק כל שעה פי' אבי העזרי החטים שנפלו לבאר מים מותרים לדברי רבותי שפסקו נ"ט לפגם מותר בפסח ותו דאינו מחמיץ בעוד שהחטה מוטלת בצונן הלכך נראה לרבינו אבי העזרי לדברי הכל מותרים וכתב רבינו יחיאל בא"ז ככר לחם חמץ שנפל לבור ואין בו כדי ליתן טעם במימי הבור בזה יש להסתפק אם מותרים מי הבור או אסורין דשמא יש להחמיר בו יותר מחטה משום דהככר כבר נתחמץ ועיסה שהחמיצה שנפלה לבאר בודאי יהבא טעמא ולא ידעי' אי לשבח אי לפגם ומסתמא נותן טעם לפגם ותו כל כה"ג סמכינן אשאלתות שהתירו חמץ בפסח בששים עכ"ל והגמ"י כתבו בפ"א דברי אבי העזרי וכתב עוד אבל ריצב"א היה מצריך לשפוך המים בחוץ שנמצאת בהם החטה אבל המצות שנעשו כבר מן המים התיר דמחטה אחת לא בלעי עכ"ל ואפשר דאפילו בתוך הפסח שרי שאף על פי שאיסורו במשהו שאני הכא דאפי' משהו אין כאן וכבר כתבתי בסי' זה שמדברי רבינו בדעת הרא"ש נראה שהוא סובר דמים צוננים שנמצא בהם חטה ולשו בהם או בשלו בהם בתוך הפסח אסור ורבינו שמתיר כאן מפני שאין החמץ נ"ט היינו בנמצאת קודם פסח אבל אם נמצאת בתוך הפסח דאיסורו במשהו לא: **מעשה** שהגעילו יורה מחומצת וכששפכו המים מחומצין ירדו לבור וכו' כ"כ המרדכי בפרק כל שעה ונתן טעם משום דחמץ במשהו משמע דבירדו לבור ב בתוך ימי הפסח מיירי דאי קודם הפסח חמץ מתבטל הוא בששים ושוב אינו חוזר וניעור לדעת כמה גדולים כמו שנתבאר בסימן תמ"ז וצריך לומר שהיורה שהגעילו היתה בת יומא שאל"כ ה"ל נ"ט לפגם ומותר לדברי המתירין אותו

ב"ח

בנמצא אבל התרנגולת סובר כן דלא ילפינן איסור מטומאה אלא ס"ל דדוקא בחטין ושעורים שלמים שנמצאו בזפק דכל דבר שהוא שלם ניכר בשלמותו שלא נתעכל ולא נלעס התם דוקא קאמר אע"ג דגבי טומאה חשיבא כמעוכלת לענין איסור לא חשיב כמעוכל ומחמצת ובכה"ג דוקא קפסק ראב"ן לאסור הכל דהיינו בחטה שלמה וניכר בשלמותו אבל אם אינו שלם פשיטא דיש כאן ספק שמא נתעכל כל כך שאין עליה תורת אוכל אף לענין איסור ולכך התיר באותה תשובה מכח ס"ס אף ע"ג דכתבתי בסמוך דלמעשה נהגינן כבעל האגור שלא להתיר באכילה החטין שנפל עליהן דלף אע"ג דאיכא ספק ספקא שאני התם דלאכול החטין עצמן מחמרי' כיון דכל הכרי עומד בספק איסור דאורייתא אבל כאן שאין שם אלא איסור משהו אין להחמיר וכדכתב הרי"ף לחלק בין החטין עצמן לתבשיל בלא נתבקעו ממש כדלעיל. ואין להקשות אפילו ליכא אלא חד ספק במעשה דראב"ן נתיר ונימא דכאן נמצא כאן היתה כמו במומין וי"ל דבמומין ודאי כיון שנולדו בה מומין איכא לתימר העמד הגוף על חזקתו שלא היה בו מומין וכאן נמצאו וכאן היו ועוד די"ל כמו המע"ה שהוא בא להוציאה בלא כתובה ולומר שמקחו מקח טעות לפיכך צריך להביא ראיה שהמומין נולדו בה כבר בבית אביה אבל כאן לענין איסור לא שייך המע"ה והדבר עומד בספק ועוד דליכא למימר כאן העמד התרנגולת על חזקתה שלא היה גרגיר דאדרבה דרך התרנגולים למצא בה גרגרים בזפק הלכך אינו יוצא מידי ספק איסור ולכך פסק ראב"ן להחמיר ודלא כמ"ש רבינו ירוחם בח"ה בשם הרשב"א דאם נמצא גרגיר בכלי שהדיחוה דאמרינן כאן נמצא כאן היתה כמו במומין ולא אמרי' שבאת מן התרנגולת וכן הורה הלכה למעשה ע"כ דלא קי"ל להתיר משום דכאן נמצא כאן היה וכו' היכא דליכא אלא חד ספיקא כל זה לדעת רוב המפרשים דלא ילפינן איסור מטומאה אבל בסמ"ק בשם רבינו שמשון בהלכות חמץ כתב דאין חילוק בין לענין טומאה ובין לענין איסור דכל דבר שהוא שלם שהוא ניכר בשלמותו שלא נתעכל ולא נלעס כגון חטים שלמים שבגללי בקר דאינו עיכול ואותן החטים שנמצאו במעי התרנגולת בפסח ראוי להחמיר ולאסור אם נתבשלו או נצלו עמהם דלא הוי עיכול ויש בהן איסור חמץ ולא דמי להביא דאהלות גבי בשר המת כמה ישהה במעיו ויהא עיכול בעופות ודגים כדי שתפול לאור ותשרף ששם מדבר בבשר המת שנלעס ולא נכנס שלם בגוף ע"כ הנה מבואר בדבריו דדוקא כשהיא חטה שלמה אוסרת משום חמץ אבל כשאינו שלם אינו אוסר דחשיב כמעוכל כמו לגבי טומאה ומיהו אפשר דאף הסמ"ג סובר באם אינו שלם דאינו יוצא מידי ספק שמא לא נתעכל ודוקא היכא דאיכא ס"ס יש להתיר אפילו באכילה כיון דאיסור משהו מדרבנן אבל היכא דליכא אלא חד ספיקא מחמרינן ביה טפי כיון דעיקר איסורו הוי דאורייתא ואין חילוק בין הסמ"ג לשאר מפרשי' בדין חמץ כל עיקר אלא לענין טומאה דאילו לשאר מפרשים חשיב כמעוכל אפי' שלם ולדעת הסמ"ג אף לענין טומאה לא חשיב כמעוכל אם הוא שלם ודו"ק · ולענין הלכה למעשה נראה דאפילו איכא ס"ס אין להתיר באכילה אלא להשהות לבד וכן היא המסקנא במנהגי' ע"ש והכי מסתבר דהשתא ספק דשמא נתעכל לא חשיב כל כך ספק שיועיל להתיר חדא דלדעת שוטים לאו כלום הוא דככר אפשר דיש מי שבקי בדבר ויודע שלא נתעכל עדיין ועוד דמי יימר דהשבירה היא מפני העיכול דקרוב יותר לומר דמפני שהחמיצה נתבקע' ונשברה ועוד קרוב לומר דרא"ן שאסר התרנגול' וכל הכלים היינו משום דלא ילפינן איסור מטומאה כל עיקר דאע"ג דלענין טומאה חשיב עיכול אפי' היא שלימה לענין איסור לא חשיב עיכול ואפי' היא שבורה מפני שעיניהו רואות שהחטה עדיין יש בה אוכל ובלי ספק נותנת טעם משהו בתבשיל הלכך אין להקל להתיר באכילה אפי' בס"ס אבל בחד ספקא אסור אפילו להשהות וכן המנהג דחטה בתרנגולת אפילו היא שבורה דאיכא חד ספק שמא נתעכל או אפילו אינה שבורה ונמצא בקערה אבל תרנגולת או בכלי שמלגו בה או בכלי שערו בו בשר בחמין דאיכא נמי חד ספק שמא היתה בתרנגולת או בבשר מתחלה צריך לבערה בחש"מ ופסק מהרא"י בכתביו בסימן קס"ד דצריך שריפה ונראה בעיני דאף בהפסד מרובה אסרינן הכל בחד ספיקא משום דמדינא אין כאן היתר מטעם דכאן נמצאת כו' כדפי' וכיון דעיקר איסור חמץ דאורייתא הוא אע"ג דאיסור משהו דרבנן לא מקילי' ביה ולא כמ"ש בהגהת ש"ע להקל בזה והיכא דאיכא ס"ס דמותר להשהות כ"ש דמותר למכרה לעו"ג לפי שאינה נמכרת ביוקר בשביל החטה שנמצאת בתוכה ונמצא דאין לו הנאה מן החטה כלל כדכתב במרדכי אחטה שנמצאת בתרנגול' ואע"ג דאנן לא נהגינן הכי בזו מ"מ בס"ס ודאי יש לנהוג כך וק"ל : **מעשה** ונמצאת חטה בקועה בכלי של מים ובשלו באותן מים תבשיל כו' פי' ונטלו החטה ממנו קודם הבישול א"כ שלאחר שבישלו כבר באותן המים מצאו אח"כ חטה במים הנשארים בכלי וזה נראה יותר לפי הענין והלשון : **וכן** התיר אבי העזרי כו' אע"ג דאבי העזרי כתב הטעם מפני שהצונן מעכבו מלהחמיץ וממילא בלחם חמץ או עיסה שכבר נתחמצה אסורין המים וכן מבואר בהג"ה מיימוני' סוף הלכות חמץ ובמרדכי לדעת אבי העזר"י מ"מ כתב רבינו על מעשה הנזכר וכן התיר א"ע מפני שסובר דלדעת א"ע אף בחטה בקועה שריכן כיון דחטה בקועה אינו חמץ גמור אלא קרוב להחמיץ כדכתב הרא"ש מיהו למאי דפרישי' למעלה בשם רש"י דחטה בקועה הוי חמץ גמור אסורין המים ואעפ"י דבנתרככה ואינה בקועה לא הוי חמץ גמור אף לרש"י אפ"ה נהגינן כמהר"ש לאסרו משום דאין אנו בקיאין בשעור הנחת ע"פ הביב ושמא היא ראויה להתבקע והוי חמץ גמור למר עוקבא ואוסרת למים כדקבעתי ההלכה בסמוך דנהגינן לאסרו בתבשיל אפילו לא נתבקעו ממש אלא שראוי' להתבקע וכבר כתב במרדכי בשם ספר התרומה דאין אנו בקיאין בראוי' להתבקע אבל בלא נתרככה אין לאסור אפילו למנהגינו : **ומ"ש** וכן התיר אבי העזרי וכ"ל שאין הנדון דומה לראיה דההיא דוקא בעיסה וכו' סברא זו לחלק בין עיסה לחטה כתובה ג"כ בהג"ה סמ"ק בסימן רכ"ב אכן כתב עוד שם סברא אחרת דאין חלוק וההיא ארבא בחישתא נמי דאין מחמיצין בעודם במים כיון דאפילו עיסה אינה מחמצת בעודה במים כ"ש חטה מ"מ לאחר שעלו מן המים מחמיצין וזו היא סברת ראבי"ה ונכונה וברורה היא והיא סברת הרא"ש כתב דכיון שהעיסה לא החמיצה כ"ש החטה אבל רבינו שסובר דאע"ג דהעיסה אינה מחמצ' במים צוננין מ"מ חטה ודאי מחמצת היה סובר לחלק דבעודה במים חטה מחמצת טפי ודברי הרא"ש הם כשעלו מן המים דהתם עיסה מחמצת טפי ולא נהירא אלא כדברי ראבי"ה עיקר דלעולם הן שוין דבעודם במים העיסה והחטה שניהם אינן מחמיצין וכשעלו מן המים שניהם מחמיצין כ"ל :

ומ"ש רבינו כיון שהמים צוננין אין החטה נותנת בהן טעם רצונו לומר שאינה נותנת בהן טעם כל עיקר ואפילו משהו ליכא דכהאי ליכא כתוב ג"כ בסמ"ק בסימן רכ"ב משנכנס י"ט נותנת טעם משהו מיהא ע"י חמוס וכו' וכן בשאר מחברים ואיירי בפסח עצמו כדפרישי' למעלה · מ"מ אף לדעת רבינו שאין נותנין טעם דוקא בלא שרייה מעת לעת אבל שרייה מעת לעת חשוב כמבושל וכ"כ מהר"ש לורי"א ולענין הלכה למעשה נראה בעיני דראוי לנהוג כמ"ש בהגה' מיימונית בשם הר"ס דאם נתרככה החטה אסורים וא"צ לומר חמץ גמור או עיסה שנתחמצה שנפל לבאר דאסורים המים ואוסרים התבשיל כדעת ראבי"ה ודלא כיש מקילין בזה במרדכי : ואם נמצא החטה או החמץ אחר שכבר בישל באותן המים נראה דבחטה אפי' נתרככה יש להתיר אפילו באכילה משום דאיכא ס"ס ספק שמא עתה נפלה במים ואפילו אם ת"ל כבר נפלה שמא לא נתרככה אלא עכשיו אבל בחמץ או עיסה שנתחמצה דליכא אלא חד ספק התבשיל אסור אף להשהו' אלא צריך שרפה בחש"מ :

מעשה שהגעילו יורה מחומצת וכו' כ"כ בהגהת מיימוני סוף ה' חמץ ובמרדכי בשם הרוקח ואבי העזר"י ונראה דההגעלה היתה קודם פסח והירידה לבור היה בפסח עצמו ולפיכך אסרו לשתות מימיו בפסח שחמץ בפסח במשהו ואע"פ שהמים צוננין כבר ביארנו דלדעת ראבי"ה אסורין המים בנפל בו לחם חמץ ואפי' דיעבד אסור

דרישה

ממנו מריש אזנו היינו דוקא כשרואין ומשערי' שהוא שמן כ"כ שראוי לנטף משום שהולכין בצלייה אחר אומד הדעת והרא"ש כ"ל שס"ל כוותייהו שהרי מסיק הרא"ש בתשובה זו וכתב וכ"כ הר"א ממיץ שאם נמצאת חטה כו' והיינו טעמא שר"א כו' אזל לשיטתו שס"ל דממלקינן גם בחלב בין בישול לצלייה ואפייה וכל שכן למליחה וכמ"ש הס"ד משמו ע"ש וזהו שדקדק רבינו וכתב בי"ד אבל גדי שמן וכאן כתב כזית חלב שאינו מרובה כ"כ כשיעור שיתפשט האיסור בכולו ועיין בב"י מ"ש בי"ד שם דרבינו לא בירר דעתו אם סבר כפי' קמא דתוס' או כפי' שני ודו"ק :

[ד] **ובלעה** התרנגול מן המים נ"ע על מה שאסרו משום שמא היתה החיטה במים קודם רתיחתם והחמיצה ולא אמרינן כאן נמצא כאן היתה ועתה נפלה ולא קודם לכן בעוד שהיה תרנגולת מלוגה בתוכם וכמ"ש רמ"א על חטה שנמצא במצה שמתירין המצות מהאי טעמא ובמליגה אוסר וצ"ל דדוקא במצה אמרי' הכי דבלאו ה"ע יש להקל בה כמ"ש הטור בשם הרא"ש משא"כ במליגה ובבישול וכן כתב רמ"א בהדיא בסעיף י"ב לחלק בדבר ופ"ש וכ"כ בד"מ ע"ש · והיותר נראה דבמים אמרי' נמי כאן נמצא כאן היה ג"כ כבר שהרי לא נשתנו המים מכמות שהיו כבר משא"כ במצה שנשתנה שמתחלה היה עיסה ועכשיו מצה :

[ה] **כההיא** ארבא דטבע בחישתא כו' עיין ב"י וכתב רמ"ף בהגהותיו דלא מסתבר סברת הטור שהחמיץ החטה במים יותר מהעיסה ע"ש : [ו] **ואסרו** לשתות כו' אין להקשות היאך שרי להגעיל בפסח שהרי חמץ במשהו דיש לומר דאיירי כגון דלא שהה הכלי כ"כ רק עד שפלט ומיד הוציאו קודם שחזר ובלע כמ"ש בסי' תמ"ב ע"ש : האוכל

פרישה

איסור חמץ הוא מדאורייתא : (יב) **ובלעה** התרנגולת מן המים וזה האיסור לכ"ע אפילו למאן דשרי התבשיל בסמוך שאני הכא דהמים היו רותחין ב"י עיין בדרישה :

(יג) **מעשה** שנמצאת חיטה בקועה כו' וכן התיר אבי העזרי כו' ונלע"ד דס"ל שדעת אבי העזרי כדעת הרא"ש דאפי' חטה בקועה אין בו משום חמץ מש"ה אין מחמיצות לפי ראייתו דמייתי מיניה מקיטה בקועה וק"ל : (יד) **תפח** תלטוש בצונן פירש"י אם תראה הבצק שבידה שרוצה לתפוח תלטוש ידיה במים צוננים ותקטפנה ותצטנן :

(טו) **אין** החטה נותנת בה כו' ונראה דהיינו בדלא שהה שיעור כבישה דהוא כבישול וק"ל : והשאר

(טז) **ואסרו** לשתות כו' עיין בב"י ובדרישה :

חדושי הגהות

ולפ"ז לק"מ (מהרל"ח) : ב יש לדקדק דאדרבה ע"כ כשהגעילו היורה היה קודם פסח דאל"כ האיך הגעילו היורה הא כיון שהמים אסורים כשחוזר ובולע היורה מן המים נאסר גם הוא אלא ודאי קודם איסור חמץ היה ומותר היורה מטעם נ"ט בר נ"ט וא"כ קושית הב"י במקומה עומדת דהא אינו חוזר וניער ואפשר שרבינו מפרש שנגעל היורה קודם זמן איסור

במים המחומצין בספר הרוקח חטה שנמצאת בקדרה נאסר' הכף שהגיסו בה הקדרה שמוה בקדרות אחרות כולן אסורות וכתב עוד חטה שנמצאת בתרנגולת מלוחה ונמלחו עמה אחרות שאותה שנמצאת עליה אסורה כי נתרככה החטה וחמץ בפסח במשהו (יז) והשאר מותרו' וה"ה אם צלו התרנגולו' בשפוד ונמצאת חטה על אחת מהן אותה אסורה והשאר מותרות וכתב א"א הרא"ש ז"ל אין דבריו נראין במה שאסר כל התרנגולת המלוח' שנמצאת בה חטה אלא כאשר כתב ה"ר אליעזר ממיץ (יב) שנוטל מקום פעפועו אבל תרנגולת צלוי' שנמצאת בה חטה בזה נראין דבריו (יח) שכל התרנגולת אסורה לפי שכשמהפכין השפוד מתפשט הטעם בכל התרנגולת ואם היה מעשה בא לידי הייתי אוסר כל התרנגולות שבשפוד הנוגעות זו בזו כי ע"י היפוך השפוד מתפשט מזו לזו וכי היכי דבשאר איסורין אם היה כדי ליתן טעם בכולן כולן אסורין הוא הדין נמי חמץ בפסח במשהו עד כאן: יש מתירין חטה שנמצאת בזפק תרנגולת כדאמרינן גבי טומאה דחשיבא כמעוכלת ואינה מחמצת ואין עליה תורת אוכל וי"א שאין ללמו' איסור מטומאה ולזה הסכים אדוני אבי ז"ל:

העושה

בית יוסף

אותו אף בפסח: **כתב** הרוקח סי' רנ"א לקח בדלי מים חתיכה אחת של חמץ ולא נודע כשלקחו המים מן הדלי אם היה בו חמץ או לא ובשלו בו והתירו התבשיל אך מים שבדלי נאסרו כי עו"ג שמביא המים שמא נתן בו אותה שעה החמץ: **חטה** שנמצאת בקדרה וכו' כלומר והיא בקועה נאסרה הכף וכו' פשוט הוא: **וכתב** עוד חטה שנמצאת בתרנגולת מלוחה ונמלחו עמה אחרות וכו' עד ה"ה נמי בפסח במשהו הכל בפסקי הרא"ש פרק כל שעה ובהג"מ בפ"א כתוב בשם סמ"ק כדברי הרא"ש: **וכתב** רבינו ירוחם וכ"ע מודו שאם נמצאת חטה בתרנגולת קודם מליחה די בשטיפה (יג) וכתב הרשב"א שאחר מליחה די בקליפה בשם רא"מ עכ"ל והכלבו כתב בשם הראב"ד שאם נמצאו בעופות אחר מליחתן חטים או שעורים אף על פי שנתבקעו מעמיק כל סביבותיהם וחותך ומשליך וכל העוף מותר פי' ולא סגי ליה בקולף את מקומו אחר שאיסורו במשהו וסביבותיו דוקא הוא דאיכא למיחש לאותו משהו עכ"ל: **ויש** מתירין חטה שנמצאת בזפק תרנגולת כדאמרינן גבי טומאה דחשיבא וכו' מחלוקת זה כתבו המרדכי בפרק כל שעה גבי דג טמא שנמצא בדג טהור ונתבשל והגהות מיימון כתבו בפרק ראשון בשם ס"ה דאע"ג דלענין טומאה הוי עיכול לענין איסור לא הוי עיכול וכ"כ סמ"ג וכ"כ בתוס' פרק גיד הנשה (צז.) בשם ר"ת גבי הא דאמר רבא אמור רבנן בששים וכן משמע מדברי הר"ן שכתב בס"פ כל שעה חטה או שעורה שנמצא בזפק עוף לאחר שהבהבו אותו ליכא למיחש להוות עוף בהכי דאע"ג דלענין איסור בלוע חשוב אוכלא כדאיתא בפ"ק דבכורו' (ז:) אפ"ה כל מידי דלאו סגי בקליפה שאין לך אוסר במשהו אלא בבישול אבל בצלי סגי בקליפה והכא איכא עור דזפק דחשיב קליפה: **כתוב** בא"ח כשמהבהבין עופות ונמצאו חטים בזפק אף ע"פ שחמץ בפסח במשהו אינו אוסר בצלי יותר מכדי קליפה והזפק היא בכדי קליפה האגור כתב בשם הגאונים מעשה היה והתיר מורי תרנגולת שנמלגה בחמין בפסח והיה הזפק עמה ובה היו חטים והתיר מטעם דקרום הזפק מפסיק בינו ובין הבשר ודבר תימה הוא להתיר במליגה ע"י קליפה שהרי ע"י המים מתערב הטעם בכולה וכמ"ש רבינו בשם רמב"ן: **ומ"ש** רבינו ולזה הסכים א"א ז"ל כתוב במרדכי פרק כל שעה אם נמצא גרגיר חטה אצל התרנגולת בקערה ולא בתרנגולת עצמה הדעת נוטה להתיר שהרי ספק ספיקא הוא ספק דשמא נתעכל בתוך התרנגולת ואת"ל דאינו מתעכל בתרנגולת שמא השתא נפל בקערה ובתרנגולת מעולם לא היה ואחר כך כתב מעשה היה ששרו בשר בלילה בפסח ולמחר מצאו גרעין אחד של תבואה במים ושאלו לרבינו משולם ולרבינו שמואל הכהן ואסרו שניהם לאוכלה וטעמא משום דאין כאן כי אם ספק אחד אם היה עם הבשר במים או נפל שם אח"כ וספיקא דאורייתא לחומרא ולא דמי לאותו מעשה שכתבתי לעיל דמצא גרגיר אצל התרנגולת ולא בתרנגולת עצמה שהתרתי דהתם שייך תרי ספיקי כדפרישית לעיל דשמא היה בתרנגולת אבל הכא לא שייך (יד) עכ"ל ורבינו ירוחם כתב בשם הרשב"א שאם נמצאת חטה בכלי שהדיחו התרנגולת אמרינן כאן נמצא וכאן היתה כמו במומין ולא אמרינן שבא מן התרנגולת וכן הורה הלכה למעשה עד כאן לשונו: **כתב** עוד המרדכי מעשה שמלגו תרנגולת ע"פ ברותחין בקערה של חמץ והוא רותח וכו' וכ"כ ברוקח. דין חטה שנמצאת בע"פ בתרנגולת צלויה או מבושלת כלי שני ואסרו לאוכלו בפסח כדאמ' בפרק דם חטאת (צה:) עירה לתוכו וחזרו והממוה או לא חזרו והממוה כתבתי בסימן תמ"ז: **כתוב** בכתבי מהר"ר ישראל סימן קס"ד על חטה שנמצאת בתרנגולת בפסח אשר דרשתי אם צריך לשורפה כדכתב מרדכי בפרק קמא דפסחים בשם ר"י דחטה בתרנגולת צריכה כפיית כלי כדי לשורפה או ישליכה במקום הפקר דע כי מנהג הוא לשורפה בחול המועד ואין נראה דלאחטה גופה קאי דפחות מכזית אין צריך ביעור כדאיתא בפרק אלו עוברין (מה.): **כתב** האגור בשם מהר"י מולין שיש ליזהר למי שמשתמש מבארות בפסח שאין נזהרין מהם כל השנה ובפרט מבארות של עו"ג שיש לחוש שמא יש חמץ בבור שיש לסנן המים בבגד נקי בכל פעם ששואב ועוד נוה לתקן ברזות חדשות בכל החביות עכ"ל (טז) ודבר זה של ברזות חדשות חומרא יתירה הוא:

העושה

בית חדש

אסור התבשיל אם בישלו באותן המים ואעפ"י שרבינו כתב בסמוך דלדעתו אפי' חמץ גמור שנפל לבור מותרין המים מ"מ בנדון זה מודה גם רבינו מפני שהמים המחומצים] נתערבו במימי הבור ונעשין גוף אחד ואינו דומה ללחם חמץ דאין לחוש אלא לטעמו וכיון שהמים צוננין אין נותנין בהם טעם והעיקר יראה כי דאע"ג דאין במים המחומצין בנ"ט וגם הירידה לבור היתה קודם פסח וכבר נתבטל ואינו חוזר וניעור אפ"ה אסרוהו לבור לכתחלה מאחר שאפשר לשאוב מים מבור אחר אין ראוי לשאוב מזה לכתחלה כיון דס"ס איכא נתינת טעם במשהו ואין דומה לדבר אכילה שנתערב בו חמץ במשהו קודם פסח דשרי' לאכלו בפסח לכתחלה משום דזה ודאי הוי כדיעבד אי אסרי' למיכלי' בפסח משא"כ במים בבור ולפי זה ודאי אם בישלו באותן המים לא נאסר התבשיל בדיעבד וק"ל: **בספר** הרוקח חטה שנמצאת בקדרה נאסרה הכף וכו' כתב הב"י דמיירי בחטה בקועה וטעמו משום דלהרי"ף כל שלא נתבקע ממש אינו אוסר התבשיל. אכן למאי שכתב במרדכי בשם ס"ה אסור בכל ענין מפני שאין אנו בקיאין בראויין להתבקע כמ"ש בסעיף ה': **וכתב** עוד חטה שנמצאת בתרנגולת מלוחה וכו' כי נתרככה החטה כלומר אף על פי שאינה בקועה מכל מקום ודאי על ידי חום המליחה נתרככה ונותנ' טעם במשהו ומ"ש והשאר מותרות וכו' כתב מהר"ש לורי"א אפשר שטעמו דאין חתיכה הבלוע אוסרת חברת' בלי רוטב ודו"ק אכן בא"ו כתב דבמליחה שנמלחו יחד אוסר אף בלי רוטב וכן עיקר ע"כ וכ"כ בתשובתו שאנו נוהגין הכל בטריפה וכן פסק מהרר"י כהן מקראקא וכתב שכן העידו על מהר"י מרגלית שפסק כן וכך קבלתי מרבותי וכן אני נוהג ודלא כמ"ש הרב בהגהות ש"ע להקל: **ומ"ש** בשם הרא"ש שאין דבריו נראין במה שאוסר כל התרנגולת המלוחה כו' איכא למידק למאי שהביא הרא"ש בפסקיו עובד' דאוו שפשפו אותה במורסן דאסורה משום דאית בה פילי והשתא ודאי איירי דשפשפו אותה צונן בצונן דאי בחמין אפילו לית בה פילי וא"כ קשיא וכי גרעי טפי הפילי מחום דמליחה וצ"ע: **ויש** מתירין חטה שנמצאת בזפק כו' כבר נתבאר למעלה בדברי רמב"ן דאנן קי"ל דאין ללמוד איסור מטומאה ולפי מנהגינו לאסור בצלי במשהו א"כ אם נמצא חטה בזה לאחר שהבהבו אותו כל העוף אסור:

העושה

דרכי משה

כיצד נוהגים בשאר ימי פסח בחטה שנמצאת בתרנגולת : (יב) (מכאן ועד סוף הסימן חסר בטורים שלפנינו ואנחנו העתקנו את כל זה מהדרכי משה הנדפס בפני עצמו) וכ"ה בהג"מ פ"א וכן כתב הכלבו וכ"כ המרדכי פרק כל שעה בשם הרבה גאונים וכ"כ בשם מהר"מ אך כתב דיש מחמירים ואוסרים עכ"ל . וכתב מהרי"ו דהמנהג כדברי הרוקח לאסור אותה חתיכה ולענין שאר החתיכות שנמלחו עמה ראיתי מורים הלכה למעשה להתירן וכ"כ מהרי"ב דכן יש לנהוג אך שמעתי שמקצת חברים אוסרים כל מה שנמלח עמה ושורפין הכל ויש מתירין להשהות עד אחר הפסח אבל לא לאכול . ומנהג להורות לאסור אותה חתיכה בלבד ותו לא כי כן ראיתי מעשי' הרבה ואע"ג דבשאר ימות השנה איסור הנמלח עם היתר אם אין ס' אוסרים גם שאר החתיכות מ"מ בחמץ במשהו שהוא דרבנן סומכים להקל כמו שהארכתי בתשובה ת"ל מכח כמה ראיות והרוצה להחמיר יחמיר והמיקל לא הפסיד דהא כתב המרדכי דבמקום דאיכא בל"ן צד להתיר סמכי' אשאלתות דפוסקים דחמץ בפסח הוא בס' ואחר שכתבתי זה כתב לי מהר"מ פאדו' בתשובה שאין לחוש לדברי המחמירים ואין לאסור רק אותה חתיכה וכן הסכים בנו מהרר"י באותה תשובה וכמ"ש ברוקח ומ"מ במקומי שמעתי מחכם א' שמהר"ר קאפלמן סג"ל ז"ל אסר הכל וכן הורה אחריו ר"י כ"ץ ולכן לא רציתי אח"כ לבטל מנהגיו ולא רציתי להורות בו לא איסור ולא היתר מאחר שאמרו לי שכבר הורה כך בנדון הזאת הזקן הנ"ל אבל במקום שאין מנהג נ"ל מה שכתבתי ומי שרוצה להחמיר יכול להחמיר ולמכור הכל לעו"ג כמש"ל ר"ס תמ"ו ואע"ג דבשאר תערובות נוהגים להחמיר ולשרוף הכל במליחה נ"ל לאוקמיה אדיניה ולמכרו ושלא לשרפו להפסיד ממון של ישראל : (יג) וכ"כ מהרי"ב ונ"ל היתר גמור אפי' לאכילה אך המנהג לאוסרה באכילה ולהתירה בהנאה וכן אני נוהג מפני המנהג והיינו דוקא אם נשתהא מעט החטה על התרנגולת או אפי' הבהבו עמה אבל אם מיד שקרעו התרנגולת מוצאי' בו חטה מתירו אף באכילה עכ"ל : (יד) נראה דבמעשה זו שכתב הטור לעיל דאסר ראב"ן לדעת המרדכי שרי דהא איכא ג"כ ב' ספיקות מאחר שבתרנגולת היתה איכא למימר שמא נתעכלה בתרנגולת. מיהו לעיל כתב הב"י בשם האגור דאסור לאכול מכח ס"ס אבל להשהות שרי אבל בספר תא"ו נ"ח ח"ה כ' בשם הרשב"א על כלי שהדיחו בו תרנגולת שנמצאת בו גרעין אמרי' כאן נמצא' כאן היתה ולא אמרי' שבאה מן התרנגולת וכן הורה הלכה למעשה עכ"ל ומהרי"ב כתב כדעת הרשב"א דאין מחזיקים איסור ממקום למקום דאמרינן כאן נמצאת כאן היתה ודילמא נפל שם אחר שהוציאו התרנגולת משם ובי"ע כתב בסימן תמ"ו כתב בא"ח אם נמצא חטה או שעורה במים בעוד שהבשר שרוי כתב ה"ר שם טוב דמותר דצונן הוא והוא שאינן מבוקעות אבל אם הם מבוקעים אסור כו' . וצ"ע דמג"מ שהן מבוקעות דמ"מ צונן הוא וצ"ל דס"ל דבודאי חמץ אף בצונן אסור כמש"ל בשם ב"י ונ"ל לכ"ע דאם לא היתה התרנגולת במים חמין שנמצא שם החטה רק שנמצא החטה במים קרים מותר דבזה יש לסמוך על דברי המתירים ואם היו המים רותחין ואיכא ס"ס נראה ג"כ להתיר ולסמוך אדברי המתירין אבל במקום דליכא אלא חד ספיקא נרא' דיש להחמיר מאחר שהראב"ן והמרדכי אסרו כנ"ל למעשה ודבריהם תמוהים שנחזיק איסור מספק ואיסור דרבנן שהו' משהו : ומ"ש המרדכי שהוא רק ספק א' מ"מ הוא רק ספק דרבנן וטעם איסור דאורייתא אינו מובן דודאי גרעין א' של תבואה הנמצא במים אינו אלא משהו שהוא דרבנן ומצינו לענין איסור טריפה דאפילו באיסור דאורייתא אמרינן השתא הוא דנטרפה כמ"ש בי"ד סימן פ"א וסימן ק"י ועוד דכבר נתבאר לעיל גבי חטה שנמצא במצה דאנו מכשירים שאר מצות מכח כאן נמצא כאן היה וכן כתבתי לקמן בשם רוקח גבי דלי שנמצא בו חמץ ומכח כל זה נ"ל להקל אם לקחו מאותו תבשיל שנמצאת בו הגרעין ונתערב בתבשיל אחר דאין לאסור התבשיל וכעין שהרוקח התיר התבשיל שבשלו במים שהיו בדלי וכמו שמקילין בעיסה אם נמצא חטה במצה אחת וכן מקילין בשאר איסורין שנתערב שאינו בטל אם חזר ונתערב כדאיתא בפרק התערובת (עד.) ויתבאר בי"ד סימן ק"י ואף על גב דהתם מיירי בדבר יבש דאיכא ב' ספיקות בב' תערובות משא"כ באיסור לח שהוא במשהו שאם נחזיק איסור ממקום למקום אם כן אפילו במאה תערובות איכא משהו מן האיסור מ"מ נראה דבאיסור דרבנן שאין בו איסור ברור יש לחלק בכה"ג וכעין זה מצינו גבי ניצוק חיבור גבי איסור יי"נ כמ"ש בי"ד סימן קכ"ו דהתירו ניצוק בר ניצוק וה"ה כאן דיש להקל באיסור דרבנן במקום שאין האיסור ברור ולפעמים יש בו הפסד מרובה ומניעת שמחת י"ט ולכן יש להקל לפי ראות עיני המורה כן נראה לי : וכתב מהרי"ב דאין להתיר מכח שמא נתעכלה החטה אלא כשהחטה שבורה אבל כשהיא שלימה לא די"א דל"מ עיכול לדבר שלם ודין כלי שני בפסח בה' הגעלה שבהג"מ לבסוף ה' חמץ ומצה כתב דכלי שני בפסח אסור וכ"מ במרדכי פרק כ"ש שכתב שם ע"ד מעשה שמלגו תרנגולת בע"פ בנוצתה בקערה של חמץ והוא כלי שני ואסר לאכלה בפסח כו' . אבל בהג"מ פ"א דחמץ ומצה משמע דכלי שני שרי וכ"כ מהרי"ב דדינו כמו בשאר ימות השנה ונראה דיש להחמיר בדבר מיהו דוקא בכלי שני ממש דהיינו שהיד סולדת בו דאל"ה לא מיקרי כלי שני כמ"ש בי"ד סימן ק"ה וסימן ס"ח : (טו) וכ"ה במהרי"ל או לרחוץ הישינות :

ומהרי"ב

פרישה

(יז) **והשאר** מותרות בקליפה רמ"א ומ"ו ז"ל פסק בא"ו שלו דבין במליחה בין בצלי' בין בחמי' במשהו בפס' ע"ש וכן פסק בתשוב' סי' ע"ט ובא"ו בדיני הלב אוס' אף הכס' הנמלח עמו ע"ש : (יח) **שכל** התרנגול' אסור' כו' עיין בי"ד בסימן ק"ה :

סימן

חדושי הגהות

איסור אבל המים ירדו לבור בפסח ואסרו אותן מים את המים שבבור במשהו או א"ל שרבינו מפרש שהמים ירדו לבור קודם זמן איסורו ולא היה בבור ס' כנגד המים המחומצים וקמ"ל דלא אמרינן דהמים עצמן מותרים מטעם נ"ט בר נ"ט דהא לא בלעי רק טעם חמץ מהיורה קודם שעת איסור חמץ קמ"ל דמ"מ נאסרים משום דלא שרינן נ"ט בר נ"ט על ידי בישול כהאי גוונא אלא דווקא נ"ט בר נ"ט שנבלע בכלי מתירין ולא כשנתערב באוכל או משקה וכמש"ל בס"ם תנ"ב ובי"ד סימן צ"ה (מהרל"ח) :

לפי

תסח העושה מלאכה בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה אינו רואה (א) סימן ברכה לעולם ובערב פסח מחצות ולמעלה אסור וקודם חצות תלוי במנהג במקום שנוהגין (ב) איסור אסור (א) ובמקום שלא נהגו מותר וכתב אבי העזרי דווקא שעושה מלאכה להשתכר (ג) אבל מתקן הוא כליו לשבת וי"ט וכן מי שכותב ספרים לעצמו דרך לימודו מותר כל היום ההולך ממקום שנהגו לעשות למקום שלא נהגו או איפכא יש לו לעשות כמנהג המקום שדעתו להשתקע שם אם דעתו להשתקע למקום שבא שם יעשה כמנהגם בין לחומרא בין לקולא ואם דעתו לחזור למקומו ינהג כמנהג אנשי מקומו וה"מ בצינעא שלא בפני אנשי המקום אשר בא שם אבל בפניהם אם יש לחוש למחלוקת אם ישנה ממנהגם יניח מנהג אנשי מקומו וינהוג כמנהגם (ד) אפי' נהגו להקל כ"ש אם נהגו להחמיר ואפי' במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה כל היום אם התחיל מאתמול והיא לצורך המועד יכול לגומרה בערב המועד ופר"י אפי' לאחר חצות וא"א ז"ל כתב דווקא עד חצות ואם אינה לצורך המועד אפי' אם התחיל בה מאתמול לא יגמרנה : (ה) החייטין והספרין והכובסין עושין מלאכה

עד

ב"ח

תסח העושה מלאכה וכו' משנה וגמרא פרק מקום שנהגו ורש"י פי' מנחה קטנה וכן פירש הר"א מזרחי אבל במרדכי פי' מנחה גדולה וכן עיקר ולמעלה בה' שבת בסי' רנ"א ביארתיו בס"ד : **ומ"ש** אינו רואה סימן ברכה לעולם פי' באותה מלאכה אינו מרויח ואינו בא לו לתועלת ואף אם בא איזה תועלת מפסיד הוא כנגדה ממקום אחר וכן פי' הר"א מזרחי באותה מלאכה וכן יראה מפרש"י פר' בני העיר גבי המוכר ס"ת או ביתו אינו רואה סימן ברכה לעולם ע"ש. מהרש"ל לוריא : **וכתב** אבי העזרי כו' כ"כ הרא"ש פ' מקום שנהגו ומצאתי בשם הא"ז שכתב בה' ע"ש וז"ל נראה בעיני האי דאסור במלאכה בע"ש מן המנחה ולמעלה היינו דוקא לקבוע עצמו במלאכה כדי להשתכר אבל מלאכה בעלמא שהוא לצורך שעה הוא ודאי שרי כדתנן פ"ק דשבת ב"ש אומרים אין שורין דיו וכו' וב"ה מתירין ע"כ · כתב במרדכי משמע דאסור לעשות מלאכ' אפי' ע"י עו"ג כמו מלאכה דחש"מ ויש לתמוה על המנהג שנהגו לתפור ע"י עו"ג בגדים חדשים בביתו של ישראל כל יום י"ד וכו' עכ"ל ואפשר ליישב דהמנהג נתפשט ע"פ דברי הרוקח שכתב דע"י עו"ג מותר לעשות מלאכה אפילו בביתו דלא שייך אמירה לעו"ג שבות כי אם גבי שבת וי"ט וחש"מ · ומשמע לכאורה דלהסתפר מן העו"ג אפילו לסברת הרוקח אסור משום דמסתמא מסייעו שמטה עצמו אליו וכאילו עביד הישראל גופיה המלאכה וכדאמרינן בפ' אלו הן הלוקין לגבי הקפת הראש וכן משמע בדרשות מהרי"ל ה' י"ט וכתב עוד שם דאף ליטול הצפרנים אסור בע"פ מחצי יום ואילך אבל מהר"ש לוריא בבאוריו לסמ"ג כתב וז"ל המרדכי אוסר מלאכה ע"י עו"ג אבל בעל עץ חיים חולק וז"ל בה' ח"ה ואמר הר"ס שאין לאסור להסתפר מן העו"ג או מישראל מחצות ואילך דדוקא בעלי אומניות שעושין להשתכר אסור אבל איש שמספר לחבירו אין לאסור משום מלאכה עכ"ל ומנהג הוא להסתפר אחר חצות ע"י עו"ג אבל לא על ידי ישראל וכן קבלתי עכ"ל מהר"ש לוריא · ואעפ"י דבדרשות מהרי"ו בהלכות פסח וכן בי"ד בסימן של"ט משמע דאוסר אחר חצות אפילו ע"י עו"ג מכל מקום נ"ל דהמיקל בזה ע"י עו"ג לא הפסיד ובישראל אפילו בחנם אסור דאין לחלק בין בחנם בין בשכר כיון שהם מלאכות גמורות כדכתב במרדכי : **אבל** בפניהם אם יש לחוש למחלוקת כו' פי' דוקא בדבר שניכר בו שינוי מנהג אם לא יעשה אותה מלאכ' כמותם יש לו לעשות אותה מלאכ' עמהם דגדול השלום ויש לו לעבור על מנהג מקומו כיון דלית ביה איסור' דאורייתא אלא שנהגו בו איסור להחמיר עליהם . אבל בדבר שאין ניכר בו שינוי מנהג כגון סתם מלאכה שאין בזה משום מחלוקת דמימר אמרי מלאכה הוא דלית ליה דפוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא ודאי לא יעשה כי צריך לנהוג כחומרי המקום שהלך משם וכו' כ"כ הרא"ש ומביאו ב"י : **ומ"ש** ואפילו במקום שנהגו שלא לעשות וכו' משנה וברייתא שם כל מלאכה שהתחיל בה קודם לי"ד והיא לצורך המועד גומרה בי"ד אבל לא יתחיל בה בתחלה בי"ד אף על פי שיכול לגומרה ומשמע לכאורה מדתנן אבל לא יתחיל בה כו' דמיירי במקום שנהגו לעשות · וקשיא לי לפי' ר"י מאי איריא במקום שנהגו שלא לעשות אפי' במקום שנהגו לעשות נמי שייך האי דינא דהא לר"י כיון דיכול לגומרה אפילו לאחר חצות אפילו לא התחיל כ"א בי"ד יכול לגומרה אחר חצות מאחר שהתחיל בהיתר דלהרא"ש ודאי ניחא דכיון דאינו יכול לגומרה אלא עד חצות א"כ לא שייך האי דינא אלא במקום שנהגו שלא לעשות אבל לפר"י קשיא ונראה ליישב דר"י מפרש דהא דתנן האי דינא במקום שנהגו שלא לעשות אתי לאשמועינן דלא יתחיל בה בתחלה בי"ד אעפ"י שיכול לגומרה קודם חצות דלא תימא אפילו במקום שנהגו שלא לעשות אינו אסור בתחלה בי"ד אלא היכא דאי אפשר לגומרה כי אם לאחר חצות אבל ביכול לגומרה קודם חצות שרי קמ"ל דלא וממילא אנו למדין דבמקום שנהגו לעשות אם התחיל קודם חצות יכול לגומרה אחר חצות מאחר שהתחיל בהיתר ואם לא התחיל בהיתר קודם חצות פשיטא דאסור להתחיל ולגמור אחר חצות זו היא דעת ר"י ודלא כהרא"ש אבל הר"ן פי' כדברי הרא"ש : **החייטין** כו' משנה שם :

ומ"ש

ב"י

תסח העושה מלאכה בערבי שבתות וכו' רפ"ד דפסחים (נ.) מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ובגמרא (שם) מאי איריא ערבי פסחים אפי' ערבי שבתות וערבי ימים טובים נמי דתניא העושה מלאכה בערבי שבתות וערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה לעולם התם מן המנחה ולמעלה הוא דאסור סמוך למנחה לא הכא מחצות אי נמי התם סימן ברכה הוא דלא חזי אבל שמותי לא משמתינן ליה וכתב רבינו כתרי שינויי דאמרינן בגמ' משום דלישנא דאי נמי זה וזה משמע וכך הם דברי הרמב"ם בסוף הלכות י"ט : **וכתב** הר"ן ומאי דאמרינן דמחמרינן טפי בע"פ משאר ערבי י"ט מפרש בירושלמי דהיינו טעמא משום דזמן פסח מחצות ואילך וביום שיחיד מביא קרבן אסור בעשיית מלאכה ומה שאינו אסור במלאכה בע"פ אלא מחצות ואילך לפי שאינו רשאי להקריבו עד חצות וכתב הרז"ה דהאידנא דליכא קרבן פסח לא שני לן בין ע"פ לשאר ערבי י"ט והשיבו עליו דכיון שנאסר אף ע"פ שבטל הטעם לא בטל האיסור וכן דעת הרא"ש דכיון שבזמן הפסח היה אסור השתא נמי אף על פי שאין הפסח קרב אסור והביא ראיה לדבר : **וכתב** אבי העזרי דוקא שעושה מלאכה להשתכר וכו' כ"כ הרא"ש שם · **כתב** המרדכי משמע דאסור לעשות מלאכה אפילו ע"י עו"ג כמו מלאכה דח"ה ויש לתמוה על המנהג שנהגו לתפור על ידי עו"ג בגדים חדשים בביתו של ישראל כל יום י"ד ואפילו בחנם אין לישראל לספר לחבירו מחצות ואילך ואין לחלק בין בחנם בין בשכר כיון שהם מלאכות עכ"ל ונראה דלא פליג על דברי אבי העזרי דמתקן כליו לשבת וי"ט לאו תופר קאמר אלא תיקון בעלמא קאמר דלאו מלאכה גמורה היא וכותב ספרים אע"ג דמלאכה היא כיון דלעצמו ודרך לימודו הוא כותבם לא מיחזי כמלאכה אבל עושה מלאכה גמורה כגון תופר בגדיו אפילו לצורך שבת וי"ט (ג) וכן כותב ספרים לאחרים אפילו בחנם אסור והרוקח כתב בסימן ש"י דע"י עו"ג מותר לעשות מלאכה אפילו בביתו דלא שייך אמירה לעו"ג שבות כ"א גבי שבת וי"ט וח"ה : **ההולך** ממקום שנהגו לעשות למקום שלא נהגו וכו' שם במשנה ההולך ממקום שאין עושין למקו' שעושין או ממקום שעושין למקום שאין עושין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם ואל ישנה אדם מפני מחלוקת וכתב הר"ן מתניתין בשדעתו לחזור מיתוקמא וראיה מפ"ק דחולין (יח:) ופשטא דמתניתין נמי הכי מוכח ומש"ה קתני ההולך ממקום שאין עושין למקום שעושין כיון שדעתו לחזור נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם מדינא וממקום שעושין למקום שאין עושין אע"ג דמדינא עושין כיון שדעתו לחזור מ"מ אל ישנה מפני המחלוקת וכיון דמפני המחלוקת הוא ולאו מדינא י"ל דוקא בפניהם הוא דמיתסר הא בצנעה שרי עכ"ל ובגמרא (נא:) כי אתא רבה בר בר חנא אכל דאייתרא פי' חלב שבכפיפת הקיבה ובני ארץ ישראל נוהגים בו היתר ובני בבל נוהגין בו איסור ורבה בר בר חנא לית ליה נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם אמר אביי ה"מ מבבל לבבל וכו' אבל מא"י לבבל לא רב אשי אמר אפילו תימא מא"י לבבל ה"מ היכא דאין דעתו לחזור רבה בר בר חנא דעתו לחזור הוה וכתב הרא"ש וקי"ל כרב אשי דהוא בתרא ויש לאדם להלך אחר מנהג המקום שדעתו להשתקע שם בין לקולא בין לחומרא כי הא דר' זירא אבל מוגרמתא דרב ושמואל בעלותו לא"י כי לא היה דעתו לחזור לבבל הלכך לא נהג חומרי המקום שיצא משם וכן רבה בר בר חנא אכל דאייתרא בבבל משום שהיה דעתו לחזור לא"י ולהכי לא נהג חומרי המקום שהלך לשם ודוקא בצנעה שלא ישנה מפני המחלוקת ולהכי כסייה אבל בפרהסיא לא ולא מיבעיא כי ההיא דאייתרא שיש לו לנהוג כחומרי מקום שהלך לשם ולא יקל מפני המחלוקת אלא אפי' ההולך ממקום שמחמירין למקום שמקילין ואפי' דעתו לחזור יש לנהוג כקולי המקום שהלך לשם ואל יחמיר כמנהג מקומו מפני המחלוקת בדבר שניכר בו שינוי מנהג כדמוכח לקמן דקאמרי' ממקום שאין עושין למקום שעושין ואל ישנה אדם מפני המחלוקת ונעביד והא אמרת נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ומשני רבא אין בזה משום שינוי מחלוקת כלומר ודאי לא יעשה כי צריך לנהוג חומרי המקום שיצא משם ואין בזה משום מחלוקת דמימר אמרי מלאכה הוא דלית ליה פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא משמע הא לא אפשר בלא מחלוקת היה לו לעשות מלאכה דגדול השלום ויש לו לעבור על מנהג מקומו כיון דלית ביה איסורא דאורייתא אלא שנהגו בו איסור להחמיר עליהם עכ"ל : **ואפי'** במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה כל היום אם התחיל מאתמול וכו' משנה שם ר"מ אומר כל מלאכה שהתחיל בה קודם י"ד גומרה בי"ד אבל לא יתחיל בה בתחלה בי"ד אע"פ שיכול לגומרו ובגמרא איבעיא להו לצורך המועד תנן אבל שלא לצורך המועד אפי' מיגמר נמי לא או דלמא שלא לצורך המועד תנן אבל לצורך אתחולי נמי מתחלינן או דלמא בין לצורך המועד בין שלא לצורך המועד מיגמר אין אתחולי לא ת"ש ר"מ אומר כל מלאכה שהיא לצורך המועד גומרה בי"ד ושאינה לצורך המועד אסור ועושין מלאכה בערבי פסחי' עד חצות במקום שנהגו מקום שנהגו אין לא נהגו לא וש"מ לצורך המועד אין שלא לצורך המועד לא וכתב הרא"ש ויראה דהא דשרי ר"מ לגמור במקום שלא נהגו היינו עד חצות דוקא דאין לך צורך המועד יותר מלספר ולכבס ולכך התירו ואפי' להתחיל ואפ"ה לא התירו אלא עד חצות ובשם הר"י כתבו דכל היום שרי מדקתני בסיפא דהך ברייתא עד חצות מכלל דרישא לצורך המועד גומר כל היום ואין נראה לי הראיה דלא מצי למיתני בענין אחר כיון דקתני עושה מלאכה בע"פ הוצרך לשנות עד חצות עכ"ל ודעת הרמב"ם בסוף הלכות י"ט כדעת הרא"ש דלא שרי ר"מ לגמור אלא עד חצות דוקא וכתב הר"ן דהא דשרי ר"מ לגמור אפילו במקום שנהגו שלא לעשות היא והא דאסיקנא ש"מ נהגו אין לא נהגו לא ה"פ שאם נהגו שלא לעשות להתחיל בשום מלאכה אף על פי שהיא לצורך המועד אבל מקום שנהגו לעשות מותר עד חצות ואפילו להתחיל והרמב"ם כתב דכי אמרינן גומרה בי"ד דוקא במקום שנהגו לעשות ולא נראו דבריו וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל עכ"ל והרב המגיד קיים דברי הרמב"ם וכבר נתבאר בדברי הרא"ש שכתבתי שדעתו כדעת הראב"ד והר"ן ז"ל : **החייטין** והספרים והכובסים עושין מלאכה עד חצות משנה שם וטעמא דשריא הנך ג' אומניות יותר משאר אומניות מפרש בגמ' משום דאשכח בהו קולא בחולו של מועד ור' יוסי מוסיף אף הרצענין ופסקו כמותו הרוקח והכלבו ואין כן דעת הפוסקים :

ומ"ש

דרכי משה

תסח (א) ומהרי"ב כתב דלדידן הוי מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה : (ב) וכתב מהרי"ב אבל בשאר מלאכות אפילו מנהג ליכא וכ"מ בסמ"ק אמנם ברוקח כתב דעל ידי עו"ג מותר לעשות מלאכה בע"פ דלא הוי כחה"מ ממש וכ"מ מדברי הסמ"ג :

כתב

פרישה

סי' תסח (א) סי' **ברכה לעולם** פי' באותה מלאכה מ"ו ז"ל : (ב) **אסור** הטעם דע"פ משום דהקריב כל א' קרבן וביום שמקריב אסור במלאכה אבל ומכו לא היה אלא אחר חצות לכך קודם חצות מותר ואע"ג דהטעם בטל בזמנינו מ"מ האיסור לא בטל והרא"ש הביא ראייה לדבר : (ג) **אבל** מתקן הוא כליו כו' דוקא מתקן אבל לתפור לו בגדים אפי' לצורך שבת וי"ט אסור מרדכי : (ד) **אפילו** נהגו להקל ק' מ"ש מט' בא"ב דאמרינן דלית ביה משום אנכויי כשלא יעשה מלאכה משום דיאמרו כמה בטלנים איכא בשוקא וא"ל ה"כ : (ה) **חייטין** והספרין כו' מפרש בגמ' טעם שהתירו באילו ג' מלאכות משום דאשכחן בהו קולא בחול

עד חצות אפי' במקום שנהגו שלא לעשות (ו) והרמב"ם כתב שאפילו אלו השלשה לא יתחילו (ז) אלא במקום שנהגו לעשות ושאר אומניות שאנו אומרין אם התחילו מאתמול גומרין עד חצות נמי דווקא במקום שנהגו לעשות וא"א ז"ל כתב כסברא ראשונה: מושיבין שובכין לתרנגולין פירוש להושיבה על ביצים לגדל אפרוחין בי"ד כל היום וכ"ש אם ברחה מעל הביצים שיכול להחזירה עליהם שלא יפסידו הביצים: גורפין הזבל מתחת רגלי הבהמה והזבל שבחצר לא יוציאנו אלא יסלקנו לצדדים ואם נתרבה בחצר יוציאנו לאשפה· מוליכין ומביאין כלים מבית האומן כל היום אף ע"פ שאינו לצורך המועד גם בזה כתב הרמב"ם ז"ל דוקא עד חצות ואינו נראה (ג):

תסט **אסור** לומר בשר זה לפסח שנראה כמקדיש בהמתו ונראה כאוכל קדשים בחוץ יש מפרשים דווקא גדי או טלה

ומ"ש אפילו במקום שנהגו שלא לעשות כן דעת הראב"ד והר"ן דגם הא דחייטי' וספרים וכובסים אפילו במקום שנהגו שלא לעשות היא והרמב"ם כתב דגם זה במקום שנהגו לעשות היא: **ומ"ש** רבינו וא"א ז"ל כתב כסברא ראשונה אע"ג דהרא"ש לא פירש אם הא דחייטין וספרים וכובסים מיתוקמא במקום שנהגו לעשות או במקום שנהגו שלא לעשות מאחר דגבי שהיא דכל מלאכה שהתחיל בה קודם י"ד כתב דאפילו במקום שנהגו שלא לעשות איירי ממילא משמע דס"ל דסבר דהא דחייטין וספרים וכובסין אפילו במקום שנהגו שלא לעשות הוא דכיון דהשתא דכל מלאכה שהתחיל בה קודם י"ד והא דחייטין וספרים וכובסים בהדי הדדי מיתנו כמאי דמיתוקמא רישא מיתוקמא סיפא: **מושיבין** שובכין לתרנגולים משנה שם מושיבים שובכין לתרנגולים בי"ד ותרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה ואם מתה מושיבין אחרת תחתיה ובגמרא השתא אותובי מותבינן אהדורי מיבעיא אמר אביי סיפא אתאן לחולו של מועד ופי' רש"י כשנותנין ביצים תחת התרנגולת להתחמם לגדל אפרוחים קרי מושיבין שובכים ולפי גירסא זו ופירוש זה דברי רבינו הם פשוטים אבל הרמב"ם כתב בסוף הלכות י"ט תרנגולת שישבה על הבצים שלשה ימים או יותר ומתה מושיבין אחרת תחתיה בי"ד כדי שלא יפסדו הבצים ובמועד אין מושיבין אבל אם ברחה במועד מעל הביצים מחזירין אותה למקומה ובהלכות חה"מ סי' תקל"ו אבאר דבריו בס"ד: **גורפין** זבל מתחת רגלי הבהמה משנה בפרק מקום שנהגו (שם) **ומ"ש** והזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין שברפת לא יוציאנו וכו' שם תנו רבנן הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה הא גופה קשיא אמרת זבל שבחצר וכו' ופירש רבא דה"ק אם נעשית חצר כרפת מוציאין אותו לאשפה א ולא ידעתי למה השמיט הרמב"ם דין זה: **מוליכין** ומביאין כלים מבית האומן וכו' משנה שם מוליכין ומביאין כלים מבית האומן אע"פ שאינו לצורך המועד: **ומ"ש** רבינו בשם הרמב"ם דדוקא עד חצות כך היתה נוסחת ה"ה גם כן ותמה עליו ואין ספק שהיא נסחא משובשת ונסחת ספרי הרמב"ם דידן עיקר שכתוב בהם מוליכין ומביאין כלים מבית האומן אחר חצות אע"פ שאינן לצורך המועד וגורפין זבל מתחת רגלי הבהמה ומוציאין אותם לאשפה ומושיבין שובכין לתרנגולים עד כאן:

תסט אסור לומר בשר זה לפסח בפרק מקום שנהגו (נג.) וכו' הרא"ש ואפילו בשר שחוטה לפי שהשומע שאומר בשר זה לפסח הוא יחשוב שהקדישו מחיים ונמצא אוכל קדשים בחוץ ודוקא גדי או טלה הראויין לפסח ובאשכנז רגילין למלוח בשר לצורך הפסח ולייבשו ונזהרים מלהזכיר עליו פסח אלא אומרים בשר זה לי"ט ונהגו כן ע"פ פירוש רש"י שפי' שיהו סבורין שהקדישו לדמי פסח והלכך אפילו בשר בהמה נמי עכ"ל פירוש בשר בהמה איזה

ומ"ש אפילו במקום שנהגו שלא לעשות כך פי' רש"י והרא"ש והר"ן דמשנה מדברת במקום שנהגו שלא לעשות וכתב עוד הר"ן דג' מלאכות אלו שרו אף להתחיל בי"ד ודוקא עד חצות אבל מחצות ולמעלה הכל שוה לאיסור ואפילו לגמור וזה ע"פ שיטתו כהרא"ש בסמוך דאילו לפי ר"י כיון שהתחיל בהיתר יכול לגומר' אפי' אחר חצות כדפי':

ומ"ש והרמב"ם כתב שאפילו אלו הג' לא יתחילו כו' טעמו שהוא מפרש המשנה שמדברת במקום שנהגו לעשות אלא דקשיא ע"פ דרכו מלשון המשנה דקתני אבל לא יתחיל בה בתחלה בי"ד וכו' דמשמע דאיירי במקום שנהגו שלא לעשות וצריך לומר דס"ל לפרש דר"מ וחכמים פליגי במנהג דלחכמים המנהג לעשות מלאכה לכתחלה קודם חצות בג' מלאכות ור"מ ס"ל דלכתחלה אין עושין שום מלאכה אפילו במקום שנהגו ואפי' קודם חצות ואפילו בג' מלאכות ואין המנהג לעשות מלאכה אא"כ התחיל בה קודם לי"ד דאז יכול לגומרה בי"ד וממילא לר"מ במקום שנהגו שלא לעשות היינו אפילו התחיל בה קודם לי"ד אין יכול לגומרה בי"ד אפילו בג' מלאכות ואפילו לגומרה קודם חצות אלא דקשיא לפירוש זה מדתניא בברייתא ר"מ אומר כל מלאכה שהוא לצורך המועד גומרה בי"ד ושאינה לצורך המועד אסור ועושין מלאכה בע"פ עד חצות במקום שנהגו דמוכח מינה דרישא דקתני גומרה בי"ד איירי במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה לפיכך העיקר כדברי הרא"ש וכן היא דעת הראב"ד בהשגות:

מושיבין שובכין לתרנגולים פי' להושיבה על הבצים לגדל אפרוחים כו' משנה שם מושיבין שובכין לתרנגולים בי"ד ותרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומ' וגמרא השתא אותובי מותבינן אהדורי מבעיא אמר אביי סיפא אתאן לחש"מ וכדכתב גם רבינו בסימן תקל"ו וברור הוא דבי"ד כיון דמושיבין אף לכתחלה אם ברחה שרינן להחזירה אפילו לא ישבה עליהם ג' ימים וגם הוא לאחר ג' ימים לבריתתה ולפיכך סתם רבינו דבריו בכאן וכתב וכ"ש אם ברחה וכו' לאורויי לן דכיון דשרינן בברחה במכ"ש א"כ בכל ענין שרינן לה:

ומ"ש פי' להושיבה על הבצים כו' היינו למאי דגרסינן מושיבין שובכין לתרנגולין והיא גירסת הרי"ף והרא"ש והוא לשון ראשון שבפירש"י ולאפוקי מלשון אחרון דגורס מושיבין שובכין ותרנגולים כלומר שובכין ליונים ותרנגולין היו מושיבין להתחמם לגדל אפרוחים וכתב דהכי מסתבר דשובך לא שייך אלא ביונים דזה אינו דהושבת שובכים ליונים שכבר נולדו ודאי אסור ולא התירו כ"א הושבת תרנגולים להתחמם לגדל אפרוחים וק"ל:

גורפין הזבל מתחת רגלי הבהמה והזבל שבחצר כו' משנה שם גורפין מתחת רגלי הבהמה בי"ד ובמועד מסלקין לצדדין· ובברייתא הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה הא גופא קשיא אמרת זבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין והדר תני שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה· אמר אביי ל"ק כאן בי"ד כאן בחש"מ רבא אמר הא והא בחש"מ וה"ק אם נעשית חצר כרפת בקר מוציאין אותו לאשפה ופי' רש"י גורפין ומשליכין לחוץ ובמועד שחמור יותר אין משליכין לחוץ אלא מסלקין לצדדין ומשמע מפשטא דסוגי' דלא פליגי אביי ורבא ורפת וחצר שוין בדין בי"ד דבשניהם גורפין ומשליכין לחוץ לאשפה אפי' לא נעשה החצר כרפת אבל בחש"מ אין גורפין ומשליכין לחוץ אלא מסלקין לצדדין ובחצר דוקא אם אין מקום לסלק לצדדין שנתקלקל החצר כולה ומזיק לבני החצר הרבה שנעשה כרפ' מוציאין אותו לאשפה אבל מהרפת אין מוציאין לאשפה כל עיקר בחש"מ אלא מסלקין לצדדין וזו היא כמו דעת הרמב"ם דבי"ד כתב המשנה לחוד דגורפין הזבל מתחת רגלי הבהמה ומוציאין אותו לאשפה ובה' חש"מ כתב הברייתא הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין ואם נעשה החצר כרפת בקר מוציאין אותו לאשפה אלמא דס"ל דבי"ד אין חילוק דאפילו לא נעשה כרפת בקר מוציאין אותו לאשפה וממילא דמוציאין נמי מהרפת אכן מדברי הרי"ף והרא"ש שכתבו בפ' מקום שנהגו המשנה כצורתה וגם כתבו הברייתא בלשון הזה הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין ואם נעשה החצר כרפת בקר מוציאין אותו לאשפה וכך הביאו בפ' מי שהפך משמע שמפרשי' דרבא דקאמר הא והא בחש"מ לאו דוקא בחש"מ דודאי איכא לאוקומי נמי דהא והא בי"ד וה"ק אם נעשה חצר כרפת מוציאין אותו לאשפה אלא משום דלאביי אי אפשר לאוקומי אלא דרישא בחש"מ וסיפא בי"ד קאמר רבא דלא צריך להאי דוחקא אלא איכא לאוקומי נמי סיפא בחש"מ כמו רישא ואה"נ דאיכא למימר דרישא נמי בי"ד כמו סיפא אלא דניחא ליה למימר טפי דסיפא כמו רישא א"כ חדא מנייהו נקט· ולפי זה צריך לפרש מתניתין דגורפין מתחת רגלי הבהמה בי"ד וא"צ לסלקו לצדדין דאיירי במעמיד בהמה בחצר דהתם ודאי כל מה שהוא תחת רגלי הבהמה דינו כרפת ולפיכך יכול להוציאו לחוץ לאשפה ובברייתא שמחלק בין נעשה חצר כרפת ללא נעשה איירי במעמיד בהמה ברפת ומפנה הזבל מהרפת לחצר מעט מעט אז יש לחלק בין נעשה חצר כרפת ללא נעשה וזהו דעת רבינו שנמשך אחריהם וכתב תחלה המשנה בסתם גורפין הזבל מתחת רגלי הבהמה ואח"כ כתב הברייתא והזבל שבחצר לא יוציאנו וכו' והא ודאי דאף לשטת רבינו אין גורפין מתחת רגלי הבהמה שעומדת ברפת אלא מסלקין לצדדין דדוקא בחצר משום שמזיק לבני החצר התירו לגרוף להשליך לחוץ וכמה שכתבתי התיישב תלונת הב"י על הרמב"ם ז"ל ע"ש:

מוליכין ומביאין כלים וכו' משנה שם: **ומ"ש** כל היום נראה שדעתו מדאמר לשם תנן מוליכין ומביאין כלים מבית האומן ורמינהי אין מביאין כלים מבית האומן ומשני ל"ק כאן בי"ד כאן בח"ה ומדלא משני הא והא בי"ד וכאן קודם חצות וכאן לאחר חצות אלמא דבי"ד כל היום מותר:

ומ"ש בשם הרמב"ם כ"כ בסמ"ג ה' חמץ אכן ברמב"ם שלפנינו כתבו להדיא דמותר אף אחר חצות וכן הסכים הרב המגיד שטעות הוא באותן ספרים שכתוב בהן דוקא עד חצות אכן מאחר שגם בסמ"ג כתב כן ירא"ה לומר שנמשך אחר הרמב"ם ואפשר לומר דס"ל דכל המשניו' מדברים בעד חצות ומפרשים נמי דמאי דלא משני הא דאין מביאין וכו' דאיירי בי"ד ובלאחר חצות ה"ט דמדקתני אין מביאין כלים כו' ולא קתני נמי אין מוליכין כדקתני בהידך אלמא דבחש"מ איירי ומש"ה נקט אין מביאין לאורויי לן דלצורך המועד מביאין אבל להוליך אפילו לצורך המועד אסור דאילו בי"ד אין חלוק בין הולכה להובאה דקודם חצות אף להוליך שרי ולאחר חצות אף להביא אסור וק"ל:

תסט אסור לומ' בשר זה לפסח וכו' מימרא דרב יהודה אמר רב בפ' מקום שנהגו: **ומ"ש** יש מפרשים כו' כ"כ הרא"ש ופי' זה הוא לדעת התו' שכתבו לפרש הסיפא דנראה כמקדיש קדשים בחוץ דר"ל דע"י שאומר עכשיו בשר זה לפסח סברי אינשי דמחיים אקדשה בפירוש לשם קרבן פסח הלכך בבשר בהמה גסה ליכא למיחש להכא כיון דאינו ראוי לקרבן פסח אבל לרש"י שהחשש הוא שיאמרו עכשיו קורא שם ופשיטא דבשר שחוטה אינו ראוי לקרוא עליו שם קרבן לאחר שנשחט אלא לדמי פסח קאמר א"כ אין חלוק· וכן משמע עוד מדכתב רש"י בחטין וז"ל אבל חטי לא דמו מידי לקדשים וכי קאמר חיטין אלו לפסח דמנטרו לפסח קאמר אצניעו לפסח לאוכלם ולא אמרינן מיחזי כמ"ד למזכרן ולקנו' פסח בדמיהן ע"כ מבואר מלשונו דבבשר חיישינן דקאמר למזכרן ולקנות פסח בדמיהן והלכך אף בבשר בהמה גסה נמי חיישינן:

ומ"ש

דרכי משה

(ג) כתב כלבו בשם ר"פ דאין מקיזין דם בעי"ט משום דגזרי' כל עי"ט אטו ערב שבועות וכ"ה בגמרא ס"פ מפנין (קכט:) וכן בהושענא רבה אין להקיז דם והרי"ף כתב כיון דדשו ביה רבים שומר פתאים ה' ומהרי"ו כתב דאין להקיז וכן המנהג:

דאמרינן

פרישה

במול המועד: (ו) **והרמב"ם** ז"ל כתב ז"ל הרמב"ם בסוף פ"ח דהלכות י"ט ואפילו במקום שנהגו לעשות לא יתחיל בתחלה לעשות מלאכה בי"ד אעפ"י שהוא יכול לגומרה קודם חצות אלא ג' אומניות בלבד הן שמתחילין בהן במקום שנהגו לעשות ועושין עד חצות החייטין הספרין הכובסין אבל שאר אומניות אם התחילו בה קודם י"ד הוא שיגמור עד חצות כו' והראב"ד השיג עליו והתיר אפי' במקום שנהגו שלא לעשות· וזהו כדעת הרא"ש שכתב רבינו והוא שוה דעת הרמב"ם לדעת הרא"ש שאינו מתיר לגמור כ"א עד חצות. להרא"ש במקום שנהגו שלא לעשות והרמב"ם אפי' במקום שנהגו לעשות וכ"פ ב"י: (ז) **אלא** במקום שנהגו לעשות וכ"מ שסרי"ל וכתב שאסור לגלח אפי' מה"י ואפילו קודם חצות וכן אסור נטילת צפרנים: אפילו

הדרושי הנהות

תסח א לפי מה דאוקי רבא התם להך ברייתא במועד אבל בי"ד משמע דלעולם יוציאנו לאשפה אפי' לא נתרבה הזבל בחצר וכדמוכח נמי ממתניתין שם דקתני גורפים מתחת רגלי הבהמה בי"ד ובמועד מסלקים לצדדין דמשמע דבי"ד גורפים ומוציאים לאשפה נמצאו דברי הרמב"ם עולין יפה שפסק כרבא דבי"ד כתב וז"ל גורפים זבל מתחת רגלי בהמה ומוציאים אותו לאשפה ולא כתב להך ברייתא כלל ובה' מועד כתב הזבל שבחצר מסלקים אותו לצדדין ואם נעשית חצר כרפת בקר מוציאין אותו לאשפה היינו הך ברייתא וכאוקמתא דרבא גם רבינו לקמן בסימן תקל"ח פסק כהך ברייתא וכאוקימתא דרבא אך על דברי רבינו הכא יש להמוה למה חילק גם כאן דאיירי בי"ד ואפשר לדחוק ולומר

טלה שראוי לפסח אבל רש"י ז"ל פירש (א) אפי' בשר בהמה לפי שיהיו סבורין שהקדישו לדמי פסח ואפי' שחוט נמי וכן נזהרין באשכנז שרגילים למלוח בשר לצורך פסח ויייבשו שאין מזכירין עליו שם פסח אלא אומר בשר זה לי"ט וגדי מקולס פירוש שלם ראשו על כרעיו ועל קרבו אע"פ שלא פירש ואמר זה לפסח אסור לעשותו (ב) ושרי למימר הני חיטי לפסחא:

תע גרסינן במסכת סופרים הבכורות מתענין בערב פסח והטעם זכר לנס שניצולו ממכת בכורות וכתב אבי העזרי (א) שגם בכור לאב יש לו להתענות (ב) כמו שהית' המכה גם בהם ומיהו גדול הבית א"צ להתענות אף ע"פ שהיתה בהם המכה לא מחמירינן כולי האי האיסטנים מתענה כדי שיאכל מצה לתיאבון והכי איתא בגמרא רב ששת הוה יתיב בתעניתא כל מעלי יומא דפסחא משום דאיסטניס הוה ואי הוה אכיל ביממא לא הוה מצי אכיל בליליא:

תעא (א) **כל** אדם אסור לאכול פת משעה עשירית ולמעלה כדי שיאכל מצה לתיאבון (א) אבל בשר וירק ומיני תבשיל שרי והרמב"ם ז"ל כתב אבל אוכל הוא מעט פירות או ירקות אבל לא ימלא כרסו מהם (ב) ויין מותר לשתות הן רב או מעט

ומ"ש אבל רש"י פי' אפי' בשר בהמה וכו' לא כתב כן בפירוש אלא מכללא נשמע הכי ממ"ש בחטין כדפי': **ומ"ש** ואפילו שחוט נמי אע"ג דלי"מ כמי אפילו שחוט כדקאמר רב יהודה בפירוש אסור לומר בשר זה לפסח מ"מ כתב כן אליבא דרש"י בדרך רבותא כלומר לא מבעיא כשאומר כן בעודנה בחיים בהמה זו לפסח דפשיטא דחיישינן דלדמי פסח קאמר אלא אפילו שחוט דסד"א דליכא למיחש להכי כיון שלא אמר כך מחיים אלא אצניעו לפסח קאמר קמ"ל דלא אלא בכל ענין חיישינן דילמא לדמי פסח קאמר דאילו לי"מ והוא פי' התו' דחיישינן דילמא מחיי' אקדשה אין סברא לחלק בין שחוט לאינו שחוט דבכל ענין יש לחוש דילמא מקודם שאמר זו לפסח אקדשה בפירוש לשם קרבן פסח כ"ל: **ושרי** למימר הני חטי לפיסחא שם מימר' דרב פפא ומשמע לי דלאו דוקא חטי אלא ה"ה נמי בשר דגים ועופות דלא דמי מידי לקדשים שאין מביאין ממנו קרבן בפנים ורב פפא דנקט חטים לרבותא נקט הכי דאעפ"י דמביאין ממנו קרבן מנחת סולת אפ"ה לית לן בה וכ"ש דגים ועופות וכן משמע מלשון רבינו ושאר פוסקין דלא נשאו ונתנו כי אם בבשר בהמה כ"ל אכן במהרי"ל כתב לאיסור אף בתרנגולת שאין קרבן בא מכן וכ"ל דחומרא בעלמא הוא שדימ' דין זה לאכילת צלי בליל פסחים לאסור כל שבמינו שחיטה ואין דמיון זה עולה יפה לע"ד דודאי צלי דאסור במקום שנהגו איסור משום גזירה שמא יאמרו בשר זה פסח הוא הלכך כל שטעון שחיטה הוא בכלל גזרה זו דשמא יטעו הרואים ויחשבו שצלי זה בשר טלה וגדי הוא אבל אמירת בשר זה לפסח דאין חשש אלא שמא יאמרו הרואים הקדישו לדמי פסח כל מידי דלא דמי לקדשים לא חיישינן ובדגים אפי' למהרי"ל אין חשש כיון שאינו טעון שחיטה · ובגמר' קאמר אגדי מקולס שאסור לאכלו בפסח דל"ש אמר ל"ש לא אמר שאינו מקולס אמר הרי זה בשר לפסח אסור משום דנראה כקורא שם לא אמר לא משמע להדיא דאם אמר בשר זה לפסח אסור לאכלו ואף בהנאה ודאי אסור משום דנראה כמקדיש קדשים וכרי' קבורה ומ"מ בתרנגולת אין לאסור בדיעבד דהא מדינא ליכא למיחש בה מידי כדפרישי' ואינו אלא חומרא לכתחלה וק"ל:

תע גרסינן במסכת סופרים וכו' בפ' בתרא וכתבו רבינו בתחלת ה' פסח והמרדכי פ' מקום שנהגו הביא הירושלמי דרבי לא הוה אכיל בע"פ לא חמץ ולא מצה ואיכא מ"ד משום דרבי בכור הוה וע"פ זה נתפשט המנהג דסוברין כהאי מ"ד לחומרא ומ"ש וכתב אבי עזרי שגם בכור לאב כו' כלומר אעפ"י שאינו בכור לאם ומשום דרחמנ' תלי מצות פדיון בכור בפטר רחם זכר למכת בכורות וסד"א דדוקא בפטר רחם הוי זכר למכת בכורי' קמ"ל דלא · וכה"א כתב שגם בכור לאם כלומר שאעפ"י שאינו בכור לאב אפ"ה מתענה מאחר שהוא פטר רחם ומשמע לפי זה אבל בכור לאב לחוד אינו מתענה ומ"מ נהגו להתענו' ובאגודה כתב דאף נקבה בכורה תתענה וראיה מבתיה בת פרעה דאהני לה זכות משה וכן פסק בתשובות מהרי"ל סימן י"ד ונכון לנהוג כן:

האסטנים וכו' והכי איתא בגמרא בפ' ע"פ איתא הכי וכ"כ במרדכי בפרק מקום שנהגו בשם הירושלמי לחד מ"ד דרבי לא אכיל בע"פ משום דאיסטנים הוה ולא משום דבכור הוה:

תעא כל אדם אסור לאכול פת מתחלת שעה י' ולמעלה כך היא הגירסא הנכונה בדברי רבינו והוא משנה ר"פ ע"פ סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך ואסיקנא בגמרא דסמוך למנחה קטנה תנן דמנחה קטנה מט' ומחצה וסמוך לה הוי שעה דהיינו מתחלת שעה עשירית ולמעלה אסור לאכול פת ומפרש נמי בגמר' דהטעם בסמוך למנחה קטנה דילמא אתי למיכל מצה אכילה גסה ופירשו התו' דהרי גווני אכילה גסה הן אחת שנפשו קצה מלאכול ועל אותה אכילה פטור דיה"כ ויש אכילה גסה שאינו מתאוה לאכול אך יש בה טעם ועל אותה אכילה קאמר בנזיר שאם אכל את הפסח לשם אכילה גסה לא עביד מצוה מן המובחר והא דפסח נאכל על השובע היינו שמתאוה לאכול קצת ומש"ה כתב רבינו דאסור לאכול פת וכו' כדי שיאכל מצה לתיאבון כלומר אף אותה אכילה גסה דמצה שאינו מתאוה לאכול אך יש בה טעם נמי אסור דבעינן שיאכל מצה לתיאבון כדמוכח מרב ששת דאיסטנים הוה וכו' כמו שנתבאר בסי' שקודם זה: **ומ"ש** כל אדם כו' היינו משום דקודם הזמן הזה הכל לפי מה שהוא אדם כדחזינן ברב ששת וכו' אבל מסמוך למנחה ואילך כל אדם אסור וכן מבואר בדברי הרא"ש פ' ע"פ: **ומ"ש** אבל בשר וירק ומיני תבשיל שרי שם אמר רב אסי אבל מטבל הוא במיני תרגימא ופירש"י מיני תרגימ' פירו' והא דקאמר מטבל הוא לפי שמאכלם ע"י טבול וז"ל הרי"ף פירוש מיטבל מיטבל כלומר מעביר פתו במיני תרגימא כגון פירו' וקטניות וכיוצא בהן וכן הוא דעת רוב המחברים ודלא כהרא"ש שכתב דמיני תרגימא שהוזכר בכל מקום היינו חמשה מינים שמברכין עליה במ"מ דליתא דהא בפרק בתרא דיומא איכא נמי חד שינויא דמשני ואב"א מאי אם השלים במיני תרגימא יצא פירות וכמו שכתבו התו' במסקנ' ואע"ג דלמאי דמסי' התם דפירי לא בעי סוכה בע"כ צריך לפרש הא דתנן גבי סוכה אם השלים במיני תרגימא יצא לאו בהשלים בפירות קאמר דכיון דפירי לא בעי סוכה לא יצא בפירי מ"מ שמעינן מסוגיא זו מדקא משני בחד שינויא דמיני תרגימא פירי ניהו אלמא דבעלמא היכא דלא מוכח איכא לפרש דמאי מיני תרגימא פירי והלכך כאן מסתברא דתבשיל העשוי מחמש' המינין דמשביעים אסור מן המנחה ולמעלה שאי אפשר שיאכל אחריהם מצה לתיאבון אם יאכל מהם מתחלת שעה עשירית ואילך וא"כ צריך לומר דמיני תרגימא דשרינן להו הכא היינו פירות דוקא ואין פי' כמיני תרגימא דבעלמא שהוא תבשיל העשוי מה' המינין דמיני תרגימא משתנה פירושו לפי הענין וכך סתם רבינו דבריו כמסקנת התוס' וכרוב המחברים ולא כדעת הרא"ש אביו:

ומ"ש והרמב"ם כתב אבל אוכל הוא מעט כו' הוא בפ"ו ונראה שטעמו מפני שהוא מפרש מדקאמר אבל הוא מטבל דדוקא דדרך טבול כדרך בני אדם שמטבילין קודם סעודה מעט כדי שיגרר תאב לאכול אבל לא ימלא כריסו מהם: **ומ"ש** ויין מותר לשתות הן רב הן מעט וכו' שם רבא הוה שתי חמרא

היזה מין בהמה שיהיה בין גדול בין קטן: **ומ"ש** וגדי מקולס וכו' וכן מה שכתב שרי למימר הני חיטי לפסחא שם ופירש"י חיטי לא דמו מידי לקדשים וכי קאמ' חטים אלו לפסח דמינטרי לפסח קאמר כלומר אצנעיה לפסח לאוכלן ולא אמרינן מחזי כמאן דאמר למוכרן ולקנות פסח בדמיהן:

תע גרסינן במס' סופרים פרק אחרון וכתב הרא"ש והמרדכי בפ' ע"פ דיש סעד למנהג זה בירושלמי וכתב המרדכי בשם רבינו יחיאל דמותרין לאכול מיני תרגימא ולא נהגו כן: **וכתב** אבי העזרי שגם בכור לאב יש לו להתענות כ"כ הגהות מיימון בפרק ו' וכתב בתשובה אשכנזית דנקבה שהיא בכורה כתב בספר אגודה דצריכה להתענות וראיה מבתיה בת פרעה (א) וכתב בתה"ד שאם חל ע"פ בשבת מתענין הבכורות ביום ה' שלפני השבת וכן כתב האגור בשם מהר"י מולן וכתב אכן אבי מורי לא הנהיג כן אלא שלא להתענות כל עיקר הואיל ונדחה ידחה מאחר שאינו אלא מנהג (ב): **האיסטנים** מתענה וכו' והכי איתא בגמרא רב ששת הוה יתיב בתעניתא וכו' בפרק ע"פ (קח.) וכתבו התוספות רב ששת הוה יתיב בתעניתא לאו דוקא אלא שומר עצמו מלאכול אי נמי היה מקבל עליו ממש תענית כדי שיהא נזכר ונזהר מלאכול:

תעא כל אדם אסור לאכול פת משעה עשירית ולמעלה וכו' ר"פ ע"פ (צט:) ע"פ סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך ואסיקנא דסמוך למנחה קטנה קאמר וכתב הרא"ש סמוך למנחה קטנה מט' שעות ולמעלה דמנחה גופה מט' שעות ומחצה ולמעלה וסמוך לה ט' שעות: **ומ"ש** רבינו כל אדם היינו משום דבסי' הקודם כתב שהבכורות מתענים וכן האיסטני' מתענה קאמר השתא דכל אדם ואע"פ שאינו בכור ולא אסטנים אסור לאכול משעה עשירית ולמעלה אי נמי משום דתניא בגמ' (קז:) אפילו אגריפס המלך שהוא רגיל לאכול בט' שעות אותו היום לא יאכל עד שתחשך ומפרש בגמרא דמשום דסד"א ט' שעות לאגריפס כד' שעות לדידן דמי קמ"ל ופי' המרדכי דכיון שהיה רגיל לאכול בתשעה שעות ואפילו הכי היה רגיל לאכול לערב בשעה שבני אדם אוכלין א"כ שפיר אוכל מצה לתיאבון כמותינו שאנו אוכלים כד' שעות ביום אע"פ שממשיך סעודתו א"כ יהיה מותר לו לאכול בתחלת ט' קמ"ל דאפ"ה לא יאכל וכן פרשב"ם וכ' רבינו כל אדם לכלול מי שרגיל לאכול בט' שעות כמו אגריפס: **ומ"ש** אבל בשר וירק ומיני תבשיל שרי שם אבל מטבל הוא במיני תרגימא ופי' הרי"ף מעביר פתו במיני תרגימא כגון פירות וכיוצא בהם וכן פרשב"ם מיני תרגימא כגון פירות ובשר וכ' הרא"ש ולא נהירא דהא אמרי' בתוספ' דברכות מברכין על מיני תרגימא במ"מ ואמרי' התם דאין מברכין במ"מ אלא על ה' המינים לבד אלמא מיני תרגימא לאו פירות ניהו וכ"כ בתשובה מיני תרגימא דהיינו מיני תבשיל העשוי מה' מינים או פירות וירקות מותר לאכול ורבי' סתם דבריו כדברי הרי"ף ורשב"ם משום דמשמע ליה דכיון דה' מינים משביעים את האדם היאך יאכל מצה לתיאבון אם יאכל מהם משעה עשירית ואילך וגם התו' שכ' מתחלה כדברי הרא"ש אח"כ כתבו ומיהו בפ' בתרא דיומא איכא חד שינויא דמשני ואב"א מאי מיני תרגימא פירי: **ומ"ש** בשם הרמב"ם שלא ימלא כריסו מהם הוא בפ"ו וכן משמע מדברי הרי"ף ופשטא דמלתא הכי מוכח שכל שממלא כריסו מאיזה דבר שיהיה לא יאכל שוב בלילה מצה לתיאבון (ב): **ומ"ש** ויין מותר לשתות הן רב או מעט וכו' דברי רבינו מתמיהין דהא איתא בריש

דרכי משה

תע (א) דאמרינן במדרש שניצולה בזכות משה ובמהרי"ל כתב דלא נהגו שהנקבות מתענין אף על גב שגם בהם היתה המכה כמו שלא נהגו שגדול הבית מתענה אף על גב שגם בהם היתה המכה: (ב) ובמהרי"ל כתב כדברי מהרא"י · כתב הכלבו דיש נוהגים לפדות הבכורות בע"פ כמו שפדאן השי"ת במצרים כתב במהרי"ל נשאל למהר"ש על א' שהיה בכור ובנו בכור אם אשתו צריך להתענות בשביל הבן ואמר שא"צ אבל המנהג שאב או האם מתענין בשביל בניהם הקטנים:

תעא (א) וכתב הכלבו דנהגו למעט באכילה בי"ט ראשון של פסח כדי שיאכלו מצה לתיאבון בליל שני עכ"ל: (ב) ובתא"ו כתב והכל לפי מה שהוא אדם כי יש אדם שאם אוכל

פרישה

סי' תסט (א) **אפילו** בשר בהמה כו' פי' בין גדולה בין קטנה ואפילו חיה ועוף: (ב) **ושרי** למימר הני חיטי כו' פרש"י חטים לא דמי מידי לקדשים וכי אמר חטים אלו לפסח ר"ל אצניעם לפסח לאוכלם:

סי' תע (א) **שגם** בכור לאם כו' כגירס' ב"י בכור לאב נראה עיקר דס"ה דוקא בכור לאם דומיא דפדיון הבן ובכור בהמה תלויים בפטר רחם וקס"ד נ"כ לזכר להכאת בכורי מצרים כמו שכתב בסוף פרשת בא קמ"ל דאף בכור לאב: (ב) **כמו** שהיתה המכה כו' דעשרה רווקים שבאו על אשה אחת וילדה כולן מתו:

סי' תעא (א) **כל אדם** אסור לאכול כו' אפילו אינו אסטנים ולא בכור וגם אפילו בני אדם שדרכם לאכול ט' שעות על היום ומוזרים ואוכלים בערב אפ"ה בע"פ לא יעשו כן ושעה עשירית ר"ל מתחלת עשירית וכ"כ הרא"ש בהדיא שהוא סמוך למנחה קטנה · כי מנח' קטנה היא אחר ט' שעות ומחצה וצריכין להפסיק סמוך למנחה ומאי שעה קרוי סמוך כעין זה פרשב"ם ריש ערבי פסחים רמ"ף: (ב) **ויין** מותר לשתות כו' לשון

חדושי הגהות

ולומר דס"ל לרבינו דהא דמוקי רבא להך ברייתא במועד ר"ל אף במועד ולעולם לענין י"ד נמי מיתנייא הואיל ואיתניא בפרק מקום שנהגו ולא בפרק מי שהפך דאיירי מהל' מועד ואע"ג

מעט כי הוא גורר תאות המאכל אבל קודם שעה עשירית יכול לאכול פת ומהו הפת שיאכל חמץ אסור מתחל' שעה חמישית ולמעלה מצה נמי לא דאיתא בירושלמי [א] האוכל מצה בע"פ (ג) כבועל ארוסתו בבית חמיו[ב] (ד) הלכך לא משכחת פת שיוכל לאכול אלא מצה עשירה פי' שנילושה במי פירות דבירוש' לא אסר אלא מצה שיוצאין בה בלילה אבל מצה שאין יוצאין בה בלילה מותר לאוכלה עד תחלת שעה י' ואם התחיל לאכול קודם שעה י' ומשכה סעודתו עד הלילה פסק רשב"ם אע"ג דבשאר שבתות וימים טובים קי"ל פורס מפה ומקדש בפסח צריך להפסיק סעודתו בעקירת שולחן ורב אלפס פסק דאף בפסח (ו) א"צ להפסיק (ס) בעקירת שולחן ובה"מ אלא פורס מפה ומקדש על הכוס (ו) ואינו מברך עליו בפה"ג (ז) ומברך ברכת המוציא וגומר סעודתו וי"א שגם ברכת המוציא א"צ לברך אבל רב אלפס כתב שצריך לברך ברכת המוצי' וכ"כ בה"ג ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל:

ויהיה

ב"י

פרק כיצד מברכין (לה:) ואמרא מי סעיד והא רבא הוה שתי חמרא ... יומא דפיסחא כי היכי דנגרריה ללביה וניכול מצה טפי טובא גריר פורתא ... כתבו התוספות (ג) מכאן משמע שאסור לשתות יין בע"פ מן המנחה ולמעל' ... לשתות יין צריך לשתות הרבה דטובא מיגרר גריר אלמא דפורתא לא ... היאך כתב רבינו דבין רב או ... מותר ואפשר שטעם מפורש חולק על ... התוס' והוא סובר דפורת' נמי שרי ... דסעיד קצת אינו סועד כ"כ שיאסו' ... כן לשתותו בע"פ משעה עשירית ... והא דאמרי' והא רבא הוה שתי ... כל מעלי יומא דפסחא לאו למימרא ... איתא דסעיד הוה אסור למשתי ... היכי אפשר למימר דחמרא סעיד ... רבא שתי ליה כי היכי דנגרריה ... אלמא לא סעיד כלל אדרבא ... גריר וא"כ פורתא אע"ג דסעיד ... ואפשר דמתני' נמי דיקא הכי ... ערבי פסחים סמוך למנחה לא ... ולא קתני לא יאכל ולא ישתה ... איתא בר"פ ע"פ (קז:) אמר רבא ... לה דחמרא מיגרר גריר דתנן ... הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה ... מיסעד סעיד אמאי ישתה הא ... למצה אכילה גסה אלא ש"מ ... גריר אלמא דאם איתא דמיסעד סעיד הוה מיתסר מלשתותו וי"ל דשאני ... שותה בין הכוסות ותכף אוכל מצה דכיון דסעיד אפילו פורתא כשאוכל ... סמוך אינו אוכלה לתיאבון אבל כששותה קודם שתמשך מה שהיין סועד ... עבר בשעה שהוא בא לאכול מצה אלא שמ"מ יש לתמוה למה לא חשש ... לכתוב סברת התוספות: **ומהו** הפת שיאכל וכו' ז"ל הרא"ש בר"פ ע"פ ... תני סמוך למנחה לא יאכל הא מקמי הכי אכיל ומי מצי אכיל ... שעות ולמעלה אסור מדאורייתא מצה נמי לא אכיל דאמרינן בירושלמי ... מצה בע"פ כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו ואי מיני תרגימא הא אמרינן ... מצה עשירה מצי אכיל דהא דאמרינן דאסור לאכול מצה בע"פ היינו ... ראויה לצאת בה י"ח: **והא** דאמרינן בירושלמי האוכל מצה בע"פ כבא ... על ארוסתו בבית חמיו והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה פי' מכת מרדו' ... הרי"ף והרא"ש בפרק אלו עוברין והרמב"ם בפ"ו וכתב הרא"ש ונראה דדוקא ... איסור חמץ ואילך וכתב הר"ן שכן דעת הרז"ה ושהרמב"ן השיב עליו ואמר ... הירושלמי מוכחא דכל היום כולו אסור והר"ן דחה ראייתו והרב המגיד ... מדברי הרמב"ם נראה שכל היום אסור (ד): **כתוב** בתה"ד דקטן ... לכלל דעת כ"כ שיודע ומבין מה שמספרים לו מנסים ... ביציאת מצרים שרי להאכילו מצות בע"פ אמנם אם הגיע הקטן שיוכל להבין כדלעיל נראה דאין להאכילו מצה:

... ר"י יש נהגו שלא לאכול חזרת קודם פסח וכן היה נוהג הרשב"א לא ... שהיה אסור אלא שלא לשנות מנהג הקדמונים עכ"ל. ואין טעם למנהג ... לא נהגו כן (ה): **ואם** התחיל לאכול קודם שעה עשירית וכו' פסק ... אע"ג דבשאר שבתות וי"ט פורס מפה ומקדש בפסח צריך להפסיק בעקירת שולחן טעמו מדתניא בר"פ ע"פ מפסיקין לשבתות דברי ר"י ... אומר אין מפסיקין וא"ר יוחנן הלכה כרבי יהודה בע"פ והלכה כר' יוסי ... פי' הוא ז"ל מפסיקין משמע עקירת שולחן ולפיכך כתב שאם התחיל לאכול ... ונמשך אכילתו עד שחשכה צריך לעקור השולחן מיד כשיחשיך ולהחזירו ... והרי"ף לא הביא הא דא"ר יוחנן הלכה כרבי יהודה בע"פ וכתב הרא"ש ... מכלל דאיהו לא מפליג בהפסקה בין פסח ובין שבתות וי"ט וכולהו ... לפורס מפה ומקדש וטען הרא"ש להחזיק סברא זו וכתב בסוף דבריו ... דברים נכוחים הם ויש לסמוך עליהם דאף בע"פ סגי בפריסת מפה וכן ... והרמב"ן ז"ל עכ"ל: **ומ"ש** ואינו מברך עליו בפה"ג ומברך ברכת ... כבר נתבאר בסי' רע"א: ... חרת: **ומ"ש** שי"א שגם ברכת המוציא אין צריך וכו' היא דעת בעל המאור וכבר נתבאר טעם מחלוקת זו למעלה בסי' רע"א בס"ד:

ב"ח

חמר' כולי מעלי יומא דפסחא כי היכי דניגררי' לליביה דניכול למצה טפי לאורתא. ובפרק כיצד מברכין פריך בגמ' ואמרא מי סעיד והא רבא דהוה שתי חמרא וכו' ומשני טובא גריר פורתא סעיד ונרא' מדברי רבינו שהוא מפרש דה"ק היין אעפ"י שהוא גורר הרב' מ"מ סועד הוא מעט וזהו טובא גריר כלומר הרבה הוא גורר פורתא סעיד כלומר מעט הוא סועד אבל אין חלוק בין רב למעט ודלא כפי' התוס' והמרדכי שמפרשים דה"ק טובא גריר כלומר כששות' הרבה גורר וכששותה מעט הוא סועד ומש"ה אסור לשתות יין בע"פ מן המנחה ולמעלה אא"כ שותה הרבה דלית' וכך פי' הרב מהר"ר ליוא מפראג ז"ל בחבורו ע"ש. והרב מהרש"ל פי' דרבינו ס"ל דבע"פ כל מה שישתה אפילו מעט הוי טובא בהצטרף ב' כוסות שלפני סעודה וכה"ג כתב המרדכי בפ' ע"פ בהא דקאמ' בין הכוסות הללו אם רצה לשתות שותה דהיינו טובא דהא שתה כבר כוס ראשון ומה שתת' בינתיים וכוס שני שישתה אח"כ וא"כ הוי טובא עכ"ל המרדכי אכן מדברי התוס' והמרדכי בפרק כיצד מברכין מבואר דלא שייך צרוף אלא בין הכוסות אבל במה ששותה מן המנחה ולמעלה דאיכא הפסק גדול בינתיים אינו מצטרף אל הכוסות ... מנחה ולמעלה ולענין הלכה נראה להחמיר כדעת התו' והמרדכי ולא כדעת רבינו המיקל: **ומ"ש** ומהו הפת שיאכל וכו' כ"כ הרא"ש בפ' ע"פ והוסיף עוד וכתב ואי מיני תרגימא הא אמרינן דשרי והוא הולך לשטתו דאילו לשטת הרמב"ס אפשר לומר דאיירי במיני תרגימא דמקמי הכי מצי אכיל כמה דבעי ומתחלת שעה עשירית לא מצי אכיל כ"א מעט אבל לא ימלא כריסו מהם. גם מ"ש דמצה עשירה אינה יוצאין בה יש לדקדק ע"ז מנ"ל הא דהא דתניא בפרק כ"ש ר"ע אומר מת"ל לחם עוני פרט לעיסה שנילושה בשמן ויין ודבש היינו דוקא בשאין בו מים דכיון דאינו בא לידי חימוץ אינו יוצא בה י"ח מצה אבל כל שאר מצה עשירה שיש בה ג"כ מים שבא לידי חמוץ כיון דמצה היא יוצא י"ח דיעבד והלכך אסור לאכלו נמי בע"פ מחצות ולמעלה. ואפשר לומר דמשום הכי כתב רבינו פירוש שנילושה במי פירות כלומר במי פירות לבד בלא מים וק"ל ועיין בדברי ה' המגיד פ"ו הלכה ה' והא דאמרי' בירושלמי דהאוכל מצה בע"פ כבועל ארוסתו וכו' ברוקח משמע דכל היום אסור וכן משמע לעיל בסי' תמ"ד בהגהת רש"י ובסימן תכ"ח בדברי ה"ר מתתיה גאון ע"ש ועוד כיון דסתמא קאמר ע"פ משמע כל היום וכן לעיל בסי' רמ"ט כ' רבינו ונראה דאף קודם המנחה נמי אין לקבוע דע"ש סתמא קאמר וא"כ כאן נמי ע"פ סתמ' קאמר וכן לעיל הבכורות מתענין בע"פ בודאי כל היום הוא. אכן יראה יותר נכון לפי הטעם דאינו אסור אלא מחצות דהא טעמא משום בועל ארוסתו כו' וזה אין שייך אלא מזמן איסור חמץ דכיון דנאסר בחמץ ועדיין זמן מצה לא הגיע ה"ל כארוסה דנאסרה לכל ועדיין זמן נשואי בעלה לא הגיע אבל קודם זמן איסור חמץ לא דמי לארוסה וכ"כ הרא"ש להדיא דדוקא מזמן איסור חמץ ואילך אסור וכ"כ בעל המאור בפרק אלו עוברין גם הר"ן לשם הסכים לדחות ראיית הרמב"ן מהירו' ע"ש וכך כתב בתרומות הדשן אלא דמ"מ אין להקל כלל וכמ"ש ברוקח בסימן רס"ז סמך לזה דמדר' לא אכל בע"פ כדי שיאכל בלילה לתיאבון א"כ מזה יש ללמוד לפחות דמצה שראוי לצאת בה בלילה דאין לו לאכול וכבר כתבתי מזה למעלה בסימן תמ"ד: **ואם** התחיל לאכול קודם שעה עשירית ומשכה סעודתו עד הליל' פסק רשב"ם כו' וטעמו דפסק כר' יוחנן דאמר הלכה כרבי יהודה בע"פ דמפסיקין בעקירת שולחן והלכה כר' יוסי בע"ש דאין מפסיקין בעקירת שלחן: **ומ"ש** ורב אלפס פסק דאף בפסח כו' טעמו משום דפסק כשמואל דקאמר אין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' יוסי אלא פורס מפה ומקדש ותניא כוותיה. ובירושלמי איתא נמי דשמואל סבר כחכמים דפליגי אר"י ור' יוסי כמ"ש התו': **ומ"ש** ומברך ברכת המוציא וגומר סעודתו הטעם מפני שהקידוש הוי הפסק בסעודה דאחר קידוש הוי התחלת אכילה אבל

דרכי משה

... ביום לא יוכל לאכול בלילה וזה אפילו מיני תרגימא אסור עכ"ל: (ג) וכ"כ המרדכי שם בפרק ע"פ: (ד) וכ"נ דעת מהר"א מפראג בהגהותיו ודלא כמשמעות ... קכ"ה: (ה) ואני ראיתי רבים שחוששין למנהג זה שלא לאכול חזרת בי"ט ראשון של פסח שצריך לאכלו לתיאבון (בטורים שלפנינו חסר זה) ויש נוהגים שלא לאכול ... פירות שעושין מהם חרוסת וזהו שיבוש כי אין החרוסת בא לאכילה שנצרך לאכלו לתיאבון: כתב מהרי"ו בשם ספר הפרנס דאין לפרר המצות על הרי"ב אייזי"ן קודם פסח ... לשבור מצות קודם פסח ונראה לי טעמא דחיישינן כשעוסק בהן פן יבא לאכלן וכ' מהרי"ב דלאחר שאפה אף אם טחן אותה דק דק וערבה בשמן או דבש אסור לאוכלה דלאחר אפייה ל"מ לעשות מצה עשירה: (ו) וכתב הר"ן ר"פ ע"פ דהאידנא דיש לנו שולחנות גדולות לכ"ע לא בעינן עקירה וסגי בהפסקה:

כתב

פרישה

... פרק כיצד מברכין דף ל"ה ע"ב יין טובא גריר ומעט סעיד והיכא קאמר רבינו ... מעט דעכ"פ הוא גורר תאות המאכל וצ"ל דרבינו ס"ל דה"פ יין טובא גריר ר"ל ... גריר ודבר מועט הוא סעיד ולכך מותר עיין במרדכי אבל התוס' כתבו דדוקא ... גריר אבל מעט מסעד סעיד ופסק ב"י כוותייהו והמרדכי כתב דהוי טובא בהצטרף עם הב' כוסות שלפני הסעודה מ"ו ז"ל:

(ג) **כבועל** ארוסתו כו' פי' ז' ברכות כנגד ז' ברכות דלפני אכילת מצה עיין במהרי"ל ד' פ' ע"פ ... וז"ל וכ"ל דהני ז' ברכות הם בפה"ג קידוש ב' שהחיינו לא קא חשיב דאומרו אפי' ... דטיבול ראשון לא קא חשיב דהיובי' לדרדקי ואשר גאלנו ג' בפה"ג ד' על"י ה' ... אכילת מצה ו' כו' ולאשר דלא מברך אכוס שני משום אשר גאלנו לב' תחלה ... הרמב"ן וה"ה דכל היום אסור לאכול מצה ועיין בדרישה וכתב בת"ה שקטן שאינו יודע מה שמספרים בלילה ביציאת מצרים מותר להאכילו:

(ד) **הלכה** לא משכחת כו' עיין בדרישה: (ה) **בעקירת** שלחן פי' בימיהם שהיו שולחנות קטנים ובסוף כל סעודה היו מסלקי' אותו לכן צריך לעקור אותו ולהחזירו לשם פסח:

(ו) **ואינו** מברך עליו בפ"ה כשתיית יין כבר בסעודה: (ז) **ומברך** ברכת המוציא כו' [illegible]

דרישה

סי' תעא [א] **האוכל** מצה בע"פ כבועל כו' ז"ל רא"ף ברוקח משמע כל היום וכן משמע לעיל בסי' תכ"ח ע"ש ולעיל בסי' רמ"ט כתב ונראה דאף קודם המנחה נמי אין לקבוע דע"ש סתמא קאמר וא"כ כאן נמי ערב פסח סתמא קאמר וכן לעיל הבכורות מתענין בערב פסח בודאי כל היום הוא אבל באשר"י פרק אלו עוברין דף קל"ג ע"ג כתב ונראה דוקא מזמן איסור חמץ ואילך אסור וכן כתב מהרא"י בת"ה סי' קכ"ה ומסתמא שמהרא"י ז"ל ראה זה באשר"י לבד כי לא מצאתי עכ"ל רא"ף ומ"ש בשם הרא"ש הוא כ"כ בפ' אלו עוברין דמייתי הירושלמי האוכל מצה בע"פ כו' אמתניתין י"ד שחל להיות בשבת כו' ומסיק הרא"ש ז"ל ונראה דדוקא מזמן איסור חמץ ואילך ע"כ מיהו י"ל דאו לוקה עליה האוכלה שכן מסיק התם והבועל ארוסה בבית חמיו לוקה משא"כ לפני זה דאינו לוקה אבל מ"מ איסור יש בדבר אכן מדברי מהרא"י בת"ה סי' קכ"ה משמע דקודם לכן אין איסור לגדול ע"ש והר"ן בפ' אלו עוברין ד' רמ"ג ע"א כתב בשם הרז"ה ג"כ שמותר ושהרמב"ן אסרו והביא ראיות לאיסורא והר"ן דחה ראיותיו ומכל מקום כתב שמשמע מהרמב"ם דאסור: [ב] **הלכך** לא משכחת כו' כ"א מצה עשירה כ"כ התוס' והרא"ש בריש פרק ע"פ וצריך עיון לרש"י דס"ל דמי פירות לחוד מחמיצין ואסור ללוש בהן ומשום דממהרין להחמיץ א"כ מה יאכל ודוחק לומר כיון דאין חיוב על חימוצו כרת כי אינו אלא חמץ נוקשה לא גזרו עליו בע"פ וי"ל דס"ל כחכמים דאמרי יאפה מיד וא"כ אפשר לאכול מצה עשירה ... [illegible]

חדושי הגהות

ואע"ג דבמתניתא מוכח דחלוקים הם י"ד מועד דבי"ד גורפין ומוציאין לאשפה ובמועד מסלקין לצדדין היינו לענין מה שחתת רגלי בהמה שמותר לגרוף בי"ד ולהוציאו לאשפה ובמועד מסלקו לצדדין [illegible] (מהרל"ח)

תעא א ול"נ דסבירא ליה לרבינו כיון שישתה ב' כוסות קודם האכילה לכשנצטרף ב' כוסות הללו עם פורתא ששתה קודם לכן ה"ל טובא ושרי (מהרל"ח)

תעב ויהיה שולחנו ערוך מבע"י כדי לאכול מיד כשתחשך ואף אם הוא בבה"מ יקום משום שמצוה למהר ולאכול בשביל התינוקות שלא ישנו אבל לא יאכל קודם שתחשך אע"ג דבשאר שבתו' וי"ט יכולין להוסיף מחול על הקודש פסח שאני דזמן אכיל' מצה אינו אלא בלילה [א] דומיא דפסח ויסדר שלחנו יפה בכלים נאים כפי כחו ויכין מקום מושבו שישב בהיסיבה דרך חירות וכ' אבי העזרי בזמן הזה שאין רגילות בארצנו להיסב יושב כדרכו [ב] וא"צ להיסב וכשהוא מיסב לא יטה על גבו ולא על פניו ולא על ימינו אלא על שמאלו [ג] ופי' רשב"ם מפני שצריך לאכול בימינו ולפ"ז אטר יד ימינו יטה על ימינו ורש"י פי' הטעם [ד] שלא יקדים קנה לושט ולפ"ז אין חילוק בין אטר לאחר: אשה אינה צריכה היסיבה ופירש רשב"ם מפני שאימת בעלה עליה ולפ"ז אלמנה וגרושה בעו היסיבה ובה"ג כתב משום דלאו אורח ארעא דאשה למזגא ולפ"ז כל אשה אינה צריכה היסיבה: [ה] אשה חשובה צריכה היסיב' בן אצל אביו צריך היסיבה אפי' הוא רבו מובהק [ו] תלמיד לפני רבו א"צ היסיבה [ז] אפי' אינו רבו מובהק אא"כ נתן לו רבו

תעב אבל לא יאכל קודם שתחשך כו' כ"כ הרא"ש לשם וכ"כ המרדכי בשם רבי יעקב מקורבייל והר' יואל וכוונתם דהתחלת הסעודה בפסח אינה אלא בלילה אבל גמר הסעודה אף בשאר ש"ש ועי"ט צריך שתהיה בלילה דהא עיקר החיוב של הסעודה מדרשא דתלתא היום דחדא דאורית' וא"כ אינו יוצא ידי חיוב סעודה אא"כ אכלה בלילה וכשמפסיק מאכילתו קודם שקדש היום ודאי לא יצא ידי חובתו ולא דמי לקידוש שיכול להוסיף מחול על הקודש כדאמר בפ' ת"ה דשאני קידוש דקאי על השבת ויכול להוסיף על קדושתו משא"כ באכילה דצריך שתהיה בלילה עכ"פ כ"כ מהר"ל מפראג ז"ל ודבריו נכונים · ובת"ה פסק עוד דאף התחלת הסדר אינו כ"א בלילה ממש ע"ש בסי' קל"ז: **ומ"ש** ויסדר שלחנו יפה וכו' כ"כ המחברים והטעם לפי שאמרו בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא משעבוד מצרים כו': **ומ"ש** ויכין מקום מושבו וכו' משנה בפ' ע"פ ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ופירש"י כדרך ב"ח במטה ועל השולחן: **ומ"ש** בשם אבי העזרי דבארצינו אין צריך להסב כ"כ בשמו גם שאר מחברים ומשמע מדבריו דאף בהיסיבה ה"ל דרך חשיבו' וחירות אלא מפני שהסיבה הויא לפעמים דרך חולים הלכך ישיבה כדרכה הויא דרך חירות לעולם ולכך א"צ להסב אבל אם רצה להסב שפיר דמי דבאינו חולי ודאי יורה על דרך חירות והכי נהוג לכתחלה לעשות הסיבה מאחר שרבים חולקים על אה"ע וס"ל דאף בארצנו בעי הסיבה עכ"פ ומ"מ להלכה אנו תופסין דברי אה"ע עיקר ואם אכל מצה בלא הסיבה א"צ לחזור ולאכול וכמ"ש האגודה ושאר האחרונים אלא שמ"מ נראה דמצוה מן המובחר לחזור ולאכול בהיסיבה אבל אין לו לחזור ולשתות בהסיבה כיון דאיכא למימר דנראה כמוסיף על הכוסות · ובאבל תוך י"ב חודש הכרעתי בתשובתי שאין לו הסב' מאחר דישיבה כדרכה ה"ל דרך חירות כמ"ש ראבי"ה ואנו תופסין דבריו עיקר ולשם הארכתי בס"ד וכן המנהג: **וכשהוא** מיסב לא יטה על גבו ולא על פניו בפ' ע"פ פרקדן לא שמיה היסיבה· וי"מ על גבו וי"מ על פניו ולכך פסק כדברי שניהם לחומרא וכ"כ הרמב"ם: **ולא** על ימינו וכו' שם היסיבת ימין לא שמיה היסיבה ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לוושט ורש"י פי' דהאי ולא עוד אפרקדן קאי ועל הוסיבת ימין לא שמיה היסיבה לא פי' כלום ורשב"ם פי' הסיבת ימין לא שמי' היסיבה שהרי בימינו הוא צריך לאכול ועל ולא עוד פי' דקאי אהיסיב' ימין דסמך ליה ולא כפירש"י דקאי אפרקדן גם הרא"ש כתב וז"ל פירש רשב"ם שהרי בימינו צריך לאכול ולפי זה איט' בימינו מיסב בימינו ולאידך פירושא דשמא יקדים וכו' קאי אהסיבת ימין אין חילוק בין איטר לאחר עד כאן לשונו ועל הנוסחא שנמצא בספרי רבינו יש לדקדק שכתב תחלה ופירש רשב"ם מפני שצריך לאכול בימינו ולפי זה איטר יד ימינו יטה על ימינו ואח"כ כתב ורש"י פי' הטעם שלא יקדים כו' דמשמע דלרשב"ם לא הוי טעמא משום שמא יקדים והא ליתא דודאי אף לרשב"ם הוי טעמא משום שמא יקדים וה"פ הסוגיא לדידיה היסיבת ימין לא שמיה היסיבה משום דצריך לאכול בימינו ולפי זה היה הדין נותן באיטר שיסב על שמאלו שהו' ימין כל אדם ואח"כ אמר ולא עוד כו' דלפ"ז אטר יד ימינו מיסב על שמאל של כל אדם ועוד קשה שהרי רש"י מפרש דולא עוד אפרקדן קאי גם בדברי הרא"ש קשה שכתב ולאידך פירושא כו' דמשמע דלרשב"ם לא הוי פירושא הכי הלכך יראה עיקר דט"ס הוא בספרי רבינו וצריך להגיה רשב"ם במקום רש"י ורש"י במקום רשב"ם· וכן הגיה הר"א מפרא"ג והב"י גם באשיר"י צריך להגיה פרש"י במקום פי' רשב"ם וכדמוכח נמי מתרומת הדשן בסימן קל"ו· וכתב מהר"ש לוריא ז"ל אע"ג שתופס פי' רשב"ם עיקר דולא עוד קאי אהיסיבת ימין וכו' מ"מ מאי דקאמר תלמודא מעיקרא היסיבת ימין לא שמיה היסיבה הוי נמי דסמכא ולכך אפילו דיעבד לא הוי היסיבת ימין היסיבה דה"ל כאילו לא היסב כלל וצריך לחזור ולהיסב ואעפ"י שלפי הטעם דשמא יקדים לא שייך לחזור דמאי דהוה הוה מ"מ לפי טעם הראשון לא הוי הסיבה כל עיקר עכ"ד ומ"מ למאי דנהגינן כראבי"ה דדיעבד יצא אפילו בלא היסיבה כל עיקר א"כ לעולם א"צ לחזור ולהסב ולענין הלכה פסק מהרא"י ז"ל דאיטר יד ימינו יסב בשמאל כל אדם דחמירא סכנתא מאיסורא ובפלוגתא דרבוותא אמרינן ספק נפשות להקל: **אשה** חשובה צריכה הסיבה שם בגמרא ולפירוש השאלתות ניחא דאשה חשובה אורחה למזגא אבל לפרשב"ם קשה דאף אשה חשובה צריך שתהיה עליה אימת בעלה ועוד דאימת בעלה ודאי אינו כ"כ כאימת האב על הבן ואף עפ"כ חייב להסב הלכך נראה עיקר כפי' השאלתו' ומה שנמצא בגמרא שלנו אשה אצל בעלה לא בעי הסיבה ט"ס הוא. והתלמידי' הגיהו ככה ע"פ פי' רשב"ם והעיקר דאפילו אלמנה וגרושה לא בעיא הסיבה כפי' השאלתות אם לא בנשים חשובות ובשם התוס' כתבו דשלנו כולן חשובות הן: **בן** אצל אביו צריך הסיבה כו' שם בן אצל אביו בעי היסב' איבעי' להו תלמיד אצל רבו מאי ת"ש אמר אביי כי הווינן בי מר זגינן אברכי דהדדי כי אתינא לבי רב יוסף אמר לן לא צריכתו מורא רבך כמורא שמים מיתיבי עם הכל אדם מיסב ואפילו תלמיד אצל רבו כי תניא ההיא בשוליא דנגרי. וכתבו התו' ונראה דאביו והוא רבו נמי אין צריך דלא גרע מרבו אחר מיהו סתם אב מלמד לבנו תורה כדאמרינן פ"ק דקידושין שהבן ירא מאביו מפני שמלמדו תורה ואפ"ה קאמר בפני אביו צריך היסיבה · והרא"ש כתב בסתם בן אצל אביו צריך הסיבה ואפילו הוא רבו דסתם בן אביו מלמדו תורה וכמ"ש רבינו · ומכל מקום לענין מעשה ראוי להחמיר שלא יסב הבן אלא א"כ נותן לו האב רשות דהא ודאי לפי דברי התוספות שכתבו בתחלה דלא גרע מרבו אחר איסור' נמי איכא משום דמורא רבך כמורא שמים: **ומ"ש** רבינו בתלמיד לפני רבו א"צ הסיבה וכו' לאו דוקא קאמר אלא תפס לשון הגמרא דמסיק כי אתינא לגבי' דרב יוסף א"ל לא צריכיתו וכו' והכי קאמר לא צריכיתו לאפוקי ממה שהיו נוהגין בבי מר א"כ דבי רבה שנתן להם רשות להסב היו סבורין שמחוייבין להסב ועל זה קאמר רב יוסף לא צריכתו דאף על פי שנתן לכם רשות מ"מ אם אתם רוצים אינכם צריכין להסב מאחר שיש לכם התגללו' שאינכם רוצים להסב מחמת יראה דמורא רבך כמורא שמים אבל אם לא נתן לו רשות איסור נמי איכא ופשוט הוא: **ומ"ש** אפילו אינו רבו מובהק כ"כ שם הרא"ש מדלא אשכח לאוקמי ברייתא דאפילו תלמיד בפני רבו בעי הסיבה אלא בשולי דנגרי ומיהו יש לדחות דדילמא מדקאמר סתמא ואפילו תלמיד אצל רבו משמע אפילו מובהק ולכך
יש

תעב ויהיה שולחנו ערוך מבע"י וכו' ואף אם הוא בבה"מ יקום שמצוה למהר ולאכול בשביל התינוקות וכו' בפ' ע"פ (קט.): **אבל** לא יאכל קודם שתחשך אע"ג דבשאר שבתות וי"ט יכולין להוסיף מחול על הקודש פסח שאני דזמן אכילת מצה אינו אלא בלילה וכו' כ"כ הרא"ש בר"פ ע"פ לא יאכל אדם עד שתחשך תימה אמאי תנא עד שתחשך טפי מבערבי שבתות וי"ט וי"ל דאתא לאשמעינן אע"ג דשבתות וי"ט יכול להוסיף מחול על הקודש ולאכול קודם שתחשך כדאמרינן פרק תפלת השחר (כז:) בע"פ לא מצי אכיל עד שתחשך וכן משמע בירושלמי ותנן נמי לקמן (קד:) הפסח אינו נאכל אלא בלילה ומצה איתקש לפסח דכתיב על מצות ומרורי' יאכלוהו עכ"ל וכ"כ ג"כ בפ' תפלת השחר וכתב בתה"ד דאע"ג דקודם שיסיים ההגדה ויגיע לאכול מצה ומרור יהיה לילה ממש מ"מ כוס של קידוש שהוא אחד מארבע כוסות וגם אכילת שאר ירקות ויתר שינויים דעבדינן כדי שישאלו התינוקות וכ"ש ההגדה עצמה בעי נמי דליהוי בשעה שראוי לאכול מצה ומרור: **וכתב** אבי העזרי בזמן הזה שאין רגילות בארצינו להיסב יושב כדרכו וכו' כ"כ המרדכי בפרק ע"פ בשם ראב"ן וגם הגהות מיימון כ"כ בשם ראבי"ה וכתב עליו דיחיד הוא בדבר זה כלומר שדעת כל הפוסקים דלעולם בעי היסיבה ואפילו בזמן הזה (א): **וכשהוא** מיסב לא יטה על גבו ולא על פניו בפרק ערבי פסחים (קח.) פרקדן לא שמיה היסיבה ויש מפרשים דפרקדן היינו על גבו וי"מ על פניו ורבינו כתב כדברי שניהם וכ"כ הרמב"ם ג"כ: **ומ"ש** ולא על ימינו שם היסיבת ימין לא שמיה היסיבה ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה פירש רשב"ם היסיבת ימין לאו שמיה היסיבה שהרי בימינו הוא צריך לאכול: שמא יקדים · אפרקדן קאי שמתוך שצוארו שוחה לאחוריו כובע הסותם את פי הקנה נפתח ומתקפל למעלה והמאכל נכנס לתוכו והנך כך פירש רש"י וקשיא לי אמאי לא סמכי' להאי ולא אהיסיבת ימין ורבותי פירשו שמא יקדים קנה לושט דושט הוי על דרך ימין ונפתח הכובע שעל פי הקנה מאיליו כשהוא מטה כלפי ימין ולפ"ז נתחלף לרבינו פי' רש"י לפרשב"ם ופרשב"ם לפירש"י: **ומ"ש** על פי' קמא ולפי זה איטר יד ימינו יטה על ימינו ועל אידך פירוש כתב ולפי זה אין חילוק בין אטר לאחר פשוט הוא וכן כתב שם הרא"ש: **וכתב** בתה"ד שולט בשתי ידיו א פשיטא דלכולי עלמא מיסב בשמאל דטעמא דשמא יקדים איתא ואידך טעמא ליתא: ובעיטור כתב נראה דשבקינן טעמא דצריך לאכול בימין מקמי טעמא דשמא יקדים משום דאית ביה סכנתא וחמירא סכנתא מאיסורא: **אשה** אינה צריכה הוסיבה שם ופי' רשב"ם מפני אימת בעלה שכפופה לו וכתב הרא"ש ולפ"ז אלמנה וגרושה בעו היסיבה· ובשאלתות ר' אחאי כתב דלאו אורחא דנשי למיזגא ולפ"ז אפי' אלמנה וגרושה נמי אבל אשה חשובה אורחא למיזגא ורבינו שכתב בה"ג במקום שאלתות דרב אחאי לא דק ואפשר שגם בה"ג כתב כדברי רב אחאי ולכך כתב כן רבינו בשמו ולא חשש להזכיר דברי רב אחאי: **אשה** חשובה צריכה היסיבה שם וכתב ר"י בשם התוספ' שכל הנשים שלנו חשובות הן וצריכות היסיבה וכ"כ ג"כ המרדכי בפ' ערבי פסחים משם התוס' (ב): **בן** אצל אביו צריך היסיבה ותלמיד אצל רבו אין צריך היסיבה שם בגמרא: **ומ"ש** גבי בן אצל אביו אפי' הוא רבו מובהק כן כתב שם התוספת והרא"ש וטעמייהו משום דסתם בן אביו מלמדו תורה ואפ"ה קאמר בפני אביו צריך היסיבה: **ומ"ש** גבי תלמיד לפני רבו אין צריך היסיבה אפילו אינו רבו מובהק. כ"כ שם הרא"ש והמרדכי מדקדוק סוגיית הגמ': **ומ"ש** אא"כ נתן לו רבו רשות כ"כ הרמב"ם ונראה דהיינו מדאיתא בגמרא אמר אביי כי הווינן בי מר זגינן אבירכי דהדדי כי אתינן לבי רב יוסף
אמר

דרכי משה

תעב (א) כתב המרדכי ר"פ ע"פ ע"ג דאפילו עני שאין לו כרים וכסתות יסב על הספסל אע"פ שאינו דרך חירות וכתב מהרי"ב דמצוה להיסב בכל הסעודה: (ב) אמנם לא
ראיתי

דרישה

סי' תעב [א] **דומיא** דפסח דכתיב על מצות ומרורים יאכלהו עיין בב"י בשם ת"ה: [ב] **ואין** צריך להיסב כתבו הגהות מיימון עליו שהוא יחיד בדבר הזה ועיין רמ"א בש"ע: [ג] **ופרש"י** מפני שצריך לאכול כו' ורשב"ם פי' כו' כצ"ל: [ד] **שלא** יקדים קנה לוושט כו' דוושט היא בצד ימין ונפתח הכובע שעל פי הקנה מאליו כשהיא נוטה לצד ימין: [ה] **אשה** חשובה צריכה הסיב' כתב ר' ירוחם והמרדכי בשם התוס' שכל הנשים שלנו חשובות הן וצריכות הסיבה וכתב רמ"א דלא נהגו להסב כי סמכו על דברי אבי העזרי דכתב בזמן הזה אין להסב כלל עכ"ל: [ו] **תלמיד** לפני רבו אין צריך ז"ל מהרש"ל לאו דוקא אלא לישנא דגמרא נקט דמסיק אמר אביי כי הוינן בי מר כו' כי אתינא לבי רב יוסף א"ל לא צריכיתו מורא רבך כמורא שמים ושם אמר לא צריכיתו לאפוקי ממה שהיו נוהגין בבי מר אבל באמת הוא אסור מפני מורא רבו וכ"ל דזה בזה תליא כשאין צריך לקיים מצות היסיבה ממילא אסור משום מורא רבך כו' ולכך לא אמר רב יוסף אלא לא צריכיתו כו' ולא אמר אסור וכן משמע לשון רבי' שמחבר שכתב תחלה א"צ כו' אא"כ יתן לו רבו רשות משמע דאסור בלא רשות וק"ל: [ז] **אפילו** אינו רבו מובהק ותלמיד אומנות צריך היסיבה ועבד אינו מיסב לפני אדונו סמ"ק
ואין

חדושי הגהות

תעב א ר"ל דודאי היה ראוי לפסוק דאין חילוק בין איטר לאחר כיון דטעמא דשמא יקדים סכנה הוא וה"ל לחוש יותר לטעם זה דחמור סכנתא מאיסורא אלא כיון דפלוגתא דרבוותא היא אמרי' ספק נפשות להקל וכמ"ש הרא"ש בהדיא בפרק בתרא דיומא ולכן הפוסקים כרש"י חוששים לטעמא וצריך לאכול בימינו . מיהו בשולט בשתי ידיו
אף

רבו רשות: השמש צריך היסיבה וכל מי שצריך היסיבה אם אכל ושתה בלא היסיבה לא יצא (ד) וצריך כל אדם לשתות ד' כוסות על הסדר שנפרש שתאן זה אחר זה שלא כסדר לא יצא ושיעור הכוס רביעית ומדת הכלי שיכילנו ארכו כרוחב ב' גודלים וכן רחבו וגבהו כרוחב ב' גודלים וחצי גודל וחומש גודל [א] וא"צ שישתה כולו אלא רובו ואם היין חזק צריך למוזגו ושיעורו רביעית לאחר שימזגנו ואם שתאו חי יצא ובלבד שיהיה בו רביעית וישתה רובו ויין שלנו לכתחלה אינו צריך מזיגה ואיתא בירושלמי שמצוה לחזור אחר יין אדום ויראה שאם הלבן משובח מהאדום שהוא קודם ויין מבושל כתב רב האי שאין יוצאים בו ומברכין עליו שהכל ובירושלמי יש (א) (ב) שיוצאין במבושל ובקונדיטון ואפילו אין לו (ג) אלא מזון ב' סעודות ימכרם ליקח יין לד' כוסות אף על פי שצריך לקבל אחר כך מן הצדקה ואחד אנשים ואחד נשים חייבים בהם ובכל מצות הנוהגות באותה לילה כגון מצה ומרור (ד) וגם התינוקות טוב ליתן לכל אחד כוסו לפניו ומצוה לחלק להם קליות ואגוזים כדי שיראו שינוי וישאלו: ומוזגין

אמר לן לא צריכיתו מורא רבך כמורא שמים אלמא דכל שנתן לו רבו רשות להיסיבה רשאי דאל"כ היכי הוה שביק להו רבה למיעבד איסורא אלא ודאי ע"י נתינת רשות שרי וכיון שהוא היה רואה ושותק הוי כנתינת רשות ועוד מדא"ל רב יוסף לא צריכיתו ולא א"ל אסור לכו למעבד הכי. אמרינן בגמרא שם דתלמיד אומנות לפני רבו צריך היסיבה וכתב סמ"ק דעבד לפני אדונו אינו מיסב: **כתוב** בתה"ד שבעל הבית הסועד בליל פסח אצל ת"ח מופלג בדורו אף על פי שלא למד כלום לפניו חשוב כרבו ואין צריך היסיבה (ג): **השמש** א"צ היסיבה ט"ס יש כאן וצריך להגיה השמש צריך היסיבה והכי איפשיטא התם בגמרא וכ"כ הרי"ף והרא"ש והרמב"ם וגם רבי' כ"כ בסי' תפ"ו: **וכל** מי שצריך היסיבה אם אכל ושתה בלא היסיבה לא יצא כ"כ שם הרא"ש ודייק כן מלישנא דגמרא כתב הרמב"ם אימתי צריך היסיבה בשעת אכילת כזית מצה וכ"כ סמ"ג ואשיר"י והמרדכי והג"מ כתבו שצריך היסיבה כשאוכל בתחלה כזית מצה וכן כזית אפיקומן וכתוב בכתבי מה"ר ישראל סימן קנ"ב נלענ"ד מדברי כולם משמע בכזית ראשון של המוציא לא בעי היסיבה: **וצריך** כל אדם לשתות ד' כוסות על הסדר שנפרש וכו' שם במשנה כתב הרשב"א שאלת מי שאינו שותה יין כל השנה כולה מפני שמזיקו או שונאו מהו שיעשה כל הסדר על הפת תשובה מסתברא שכל שיש לו יין צריך לדחוק עצמו ולעשות כר"י ב"ר אלעאי דלא הוה שתי חמרא ושתי ד' כוסות ואמר הוגרני לידעי מפסחא ועד עצרת וכר' יונה דגרסינן בירושלמי ר' יונה שתי ד' כסי בלילא דפסחא ומזיק רא"שיה עד עצרת' והא דר"י בר אלעאי איתא בנדרים (מט:) שתאן זה אחר זה שלא כסדר לא יצא (שם): **שתאן** בבת אחת יצא ידי חירות ולא יצא ידי ד' כוסות וכתב הרא"ש שתאן בבת אחת פי' שלא כסדרן אלא מזג ד' כוסות ושתאן זה אחר זה וכן פי' הר"ן והמרדכי: **ושיעור** הכוס רביעית ומדת הכלי שיכילנו ארכו כרוחב שני גודלים וכן רחבו שם בגמרא (קט:): **ומ"ש** וא"צ כולו אלא רובו כן משמע בגמרא (קח:) ומיהו התוס' כתבו דלכתחלה צריך לשתות רביעית וכן משמע מדברי הרא"ש וכתב הכלבו אם היה כוס גדול שיש בו שני רביעיות שותין בו שנים זא"ז ווואלאין וז"ל א"ח אם היה כוס גדול שיש בו שתי רביעיות שותין בו שני' או יותר לפי הרביעיות ווואלאין שאחר ששתה מלא לוגמיו אפי' מכוס קטן שאינו מחזיק אלא רביעית משקה לבניו ולבני ביתו הקטנים והרמב"ן כתב שצריך לשתות רוב מכל כוס אפי' מחזיק כמה רביעיות וכן כתב מהר"ר ש"ט עכ"ל (ה): **ומ"ש** שצריך למזגו ושיעורו רביעית אחר שימזגנו (שם): **ומ"ש** ואם שתאו חי יצא (שם) שתאן חי ידי ד' כוסות יצא ידי חירות לא יצא וכתב הר"ן ידי ד' כוסות יצא וכגון שיש בכל כוס רביעית הלוג דבציר מרביעית לאו כלום הוא דכי היכי דבמזוג בעינן רביעית בין הכל ה"נ בחי בעי' רביעית. ידי חירות לא יצא שלא קיים מצוה מן המובחר ומיהו אין צריך לחזור ולשתות ד' כוסות וכ"כ המגיד: **ומ"ש** ויין שלנו לכתחלה אין צריך מזיגה כ"כ המרדכי בפ' ערבי פסחים שתאן חי יצא דוקא דיעבד אבל לכתחלה צריך שיהא מזוג כדאמרי' במסכת ברכות (נ:) ודוקא ביין שלהם שהיה חזק ביותר כדאמרינן בכמה דוכתי אבל יין שלנו שאינו חזק כ"כ טוב לשתותו חי וכ"כ הגה"מ בשם רשב"ם דיינות שלנו א"צ מזיגה: **כתב** הרוקח בסימן רפ"ג בתוספתא שתאן בפוסין לא יצא פי' ששהה שעה גדולה ביניהם: **ואיתא** בירושלמי שמצוה לחזר אחר יין אדום בפ"ג דשקלים וכבר כתבתי בסי' ער"ב שדעת הרמב"ן דאפי' בדיעבד אם קידש ביין לבן לא יצא אבל אין כן דעת רבינו אלא דלכתחלה נמי מקדשי' בו שהרי אח' מד' כוסות הוא כוס של קידוש וקאמר שאם הלבן משובח מן האדום הוא קודם וכ"כ הרוקח וכבר כתבתי בסימן הנזכר שדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דלא כהרמב"ן: **ויין** מבושל כתב רבינו האיי שאין יוצאין בו וכו' בסימן רע"ב נתבאר שדעת רוב הפוסקים שמברכין עליו בפה"ג: **ואפילו** אין לו אלא מזון שתי סעודות ימכרם ליקח יין לד' כוסות וכו' בר"פ ע"פ (צט:) תנן ולא יפחתו לו מד' כוסות של יין ואפי' מן התמחוי ומפרש רבינו כמו שכתב ורשב"ם פי' אפי' הוא מתפרנס מתמחוי של צדקה דהיינו עני שבעניים אם לא נתנו לו גבאי צדקה ימכור את מלבושו או ילוה או ישכיר את עצמו בשביל יין לד' כוסות. והמרדכי פי' דמיירי שיש לו מזון ב' סעודות ואמרינן מי שיש לו שתי סעודות לא יטול מן התמחוי ואם לא בשביל ד' כוסות לא היה נזקק ליטול מן התמחוי ובשביל ד' כוסות קאמר שיתנו לו גבאי צדקה אפי' מן התמחוי וכן משמע בירושלמי: **ואחד** אנשים ואחד נשים חייבים בהם שם (קח.) נשים חייבות בד' כוסות שאף הם היו באותו הנס ומטעם זה נ"ל שהן חייבות בכל מצות הנוהגות באותה הלילה וכמ"ש רבינו: **ומ"ש** וגם התינוקות טוב ליתן לכל אחד כוסו לפניו כן כתב שם הרא"ש והמרדכי וכתב הרא"ש בתשובה דהיינו בתינוקות שהגיעו לחינוך: **ומ"ש** ומצוה לחלק להם קליות ואגוזים וכו' ברייתא שם: ומוזגין

יש להחמיר ברבו שאינו מובהק שיתן לו רבו רשות ואז חייב בהיסיבה מספק ודו"ק וכך פסק מהר"ל ז"ל מפראג: **השמש** צריך היסיבה בעיא דאיפשטא שם וכתב מהר"ל מפרא"ג דמדקאמר בגמרא השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב יצא דמשמע דיעבד יצא ירצה דדוקא השמש שמשמש לבני הסעודה ואי אפשר לו להיסב יוצא באכילת כזית אחד בהסיבה דלגבי השמש הוי דיעבד אבל שאר כל אדם יסב לכתחלה כל פעם שאוכל מצה דכל האכילה של המצה אפילו אוכל הרבה הכל הוא מצוה אחת ויותר טוב שיהיה כל אכילתו במצוה ובה"ג כתב הרמב"ם פ"ז וז"ל ואימתי צריך הסיבה בשעת אכילת כזית מצה ובשתיי' ד' כוסות האלו ושאר אכילתו ושתייתו אם היסב ה"ז משובח ואם לאו אינו צריך עכ"ל: **ומ"ש** וכל מי שצריך הסיבה כו' כ"כ הרא"ש מדתנן גבי שמש כשהוא מיסב יצא משמע מיסב אין לא מיסב לא ומ"מ כבר כתבתי בסעיף ב' דא"צ לחזור ולאכול בהיסיבה אלא דמצוה מן המובחר לחזור ולאכול בהיסיבה: **וצריך** כל אדם לשתות ד' כוסות על הסדר וכו' שם שתאן בבת אחת רב אמר ידי יין יצא ידי ד' כוסות לא יצא ופירש"י בבת אחת עירה ארבעתן לתוך כוס אחד. ורשב"ם הקשה על פי' וכתב ונ"ל דה"פ בבת אח' שלא על סדר משנתינו אלא שתאן רצופין וכ"כ הרא"ש ואחריהם נמשך גם רבינו: **ומ"ש** וצריך כל אדם הייינו לומר דכל אח' צריך שיהיה כוסו לפניו ולאפוקי שלא ישתו שנים מכוס אחד שיש בו שני רביעית וכמו שפסק הכל בו ואורחות חיים ה"נ אתא לאשמועינן דאפילו מי שאינו שותה יין כלל כל השנה כולה מפני שהוא מזיקו או שהוא שונאו מ"מ צריך לדחוק עצמו ולשתות בלילה זו כל הד' כוסות וכמו שפסק הרשב"א הביאו הב"י: **ומ"ש** ושיעור הכוס רביעית כו' שם בגמ': **ומ"ש** וא"צ שישתה כולו אלא רובו שם השק' מהן לבניו ולבני ביתו יצא אמר רב נחמן בר יצחק והוא דשתא רובא דכסא וכתבו התו' רובא דכסא היינו כמלא לוגמא ומיהו לכתחלה צריך לשתות רביעית ע"כ וכן משמע מדברי הרא"ש שכתב והוא דשת' רובא דכסא ובני ביתו שותין המעוט הגהת' משמע דלכתחלה א"צ להשקותם אלא הוא שותה כל הכוס והם יוצאין בשמיעה תדע כו' הנה מבואר דלכתחלה ישתה כל הכוס וכך יש לפרש דברי רבינו שכתב דא"צ שישתה כולו אלא רובו כלומר דברובו יצא אבל לכתחלה ישתה כולו וכן מוכח בדבריו לקמן בסימן תפ"ז שכתב וישתה רביעית או רובו בהיסיבה כלומר רביעית שלם לכתחלה או רובו דיעבד והיינו טעמא דלא אמרינן רובו ככולו אלא לענין שיוצא ברובו דיעבד אבל לכתחלה ודאי צריך כולו ופשוט הוא. ואם היה כוס גדול כתב הב"י דבספר א"ח כתב משם הרמב"ן שצריך לשתות רוב מכל כוס אפילו מחזיק כמה רביעיות עכ"ל והכי משמע לישנא דרובא דכסא דקאמר דכל מה שיש בכוס הוא הכוס וצריך שישתה רוב הכוס לעולם. ומ"ת לדעת הרמב"ן דאפילו דיעבד בעי רוב הכוס כדקאמר והוא דשתי רובא דכסא ובדיעבד קאמר דהא קאי אמאי דקתני השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא דהיינו דיעבד א"כ למאי דקתני המקדש וטעם מלא לוגמיו דהיינו רוב רביעית יצא ואם לאו לא יצא הא פשיטא הוא דלא יצא מדבעינן רובא דכסא שאינו פחות מרוב רביעית וי"ל דהרמב"ן ז"ל מפרש דטעימת מלא לוגמיו לא קתני לה אלא גבי קידוש וברכת המזון דהתם לא בעינן רק טעימת הכוס ובטעימת מלא לוגמיו הוי טעימה אפילו בכוס גדול והלכך אפילו לכתחלה לא בעי למיטעם רביעית שלם אלא סגי במלא לוגמיו דהיינו רוב רביעית אבל כאן דבעינן שישתה ד' כוסות ולא הוה שתיית כוס א"כ שותה רוב הכוס ולכך לא קאמר גבי ד' כוסות והוא דשתי מלא לוגמיו אלא קאמר והוא דשתי רובא דכסא בין כוס קטן של רביעית בין כוס גדול הרבה והיינו דוקא דיעבד אבל לכתחלה צריך לשתות כולו כדפי'. ומכל מקום נראה דאפילו לכתחלה אין למלאות כל הכוס ממש אלא ימלאנו עד רובו דזה נקרא נמי כוס של יין וישתה הכל לכתחלה ובדיעבד יצא בשתיית הרוב ממנו ובמדינות אלו שהיין ביוקר ושותין מעט יזהר כל אדם שלא יקח כוס גדול אלא כוס שאין בו כ"א רביעית וישתהו לכתחלה כולו או רובו דיעבד: **ואם** היין חזק כו' שם שתאן חי יצא ופרשב"ם שלא מזגן במים יצא וכגון שיש בו רביעית לוג דבבציר מרביעית לאו כלום הוא דכי היכי דמזוג בעינן רביעית בין הכל הכי נמי חי בעינן רביעית וכתב המרדכי לשם דלכתחלה צריך שיהא מזוג ודוקא ביינות שלהם כו': **ומ"ש** ואיתא בירושלמי כו' כבר נתבאר בסי' רע"ב וכן דין יין מבושל נתבאר לשם ומסקנא דיוצאין במבושל: **ואפי'** אין לו אלא מזון שני סעודות כו' שם ר"פ ע"פ ולא יפחתו לו מד' כוסות של יין ואפי' מן התמחוי ומפרש רבינו ימכרם וכו' ויש פירושים אחרים הביאם ב"י: **ואחד** הנשים כו' בברייתא שם פלוגתא דת"ק ודר' יהודה ופסק כר"י דתינוקות פטורים דמה תועלת יש לתנוקות ביין אלא מחלקים להם קליות ואגוזים כדי שלא ישנו וישאלו והיינו בתינוקות שהגיעו לחינוך דבלא הגיע לחינוך לא הוה פליג ת"ק דחייבים: **ומ"ש** שטוב ליתן לכ"א כוסו לפניו כ"כ הרא"ש שנהגו כך וכן נכון לעשות וכ"כ המרדכי: ומוזגין

דרכי משה

ראיתי בזמן הזה נשים מסיבות ואפשר שנהגו להקל על פי דברי ראבי"ה דכתב דבזמן הזה לא בעיא היסיבה: (ג) וכל שכן אם החכם נחשב לגדול הדור דהרי הוא כרבו לכל דבר וכתב מהרי"ב דוקא כשאוכל התלמיד עם רב על השולחן אבל כשאוכל על שולחן אחר אע"פ שהוא בפני רבו אפ"ה צריך להסב וכתב עוד דדוקא א"צ אבל אם ירצה יכול להסב וכתב עוד דמסתמא שרי ואינו אסור אלא כשמוחה בו רבו ואינו נראה דלא שרי אלא ברשות רבו כדמשמע לשון הטור וכ"ה דעת ב"י וכן משמע בגמרא: (ד) אבל המרדכי דף רס"א ע"ג כתב דאם שתה בלא היסיבה א"צ לחזור דאם כן הוה כמוסיף על הכוסות ומסתפק שם בדבר ובאגודה כתב פרק ע"פ דעתה בזמן הזה לא יחזור וישתה כי כדאי הוא ראבי"ה שכתב בזמן הזה אין להסב לסמוך עליו בכה"ג עכ"ל ובמנהגים שלנו אם חוזר ושותה א"צ לחזור ולברך וכ"מ לקמן מדברי הטור סימן ת"פ דכתב דאם שתה כוס רביעית בלא היסיבה צריך לחזור ולברך משום שהסיח דעתו משתייה משמע הא לא"ה א"צ לברך ול"נ דבין הכוסות הראשונות כיון שיוכל לשתות בניהם כמו שירצה יכול לחזור ולשתות בהסיבה אבל בין כוס ג' לד' לא יחזור ויסמוך על דעת ראבי"ה ומיהו באכילה יחמיר על עצמו ויחזור: (ה) ובמרדכי דף רס"א ע"ג משמע כדברי הרמב"ן

פרישה

סי' תעב (א) **שיוצאין** ביין מבושל כו' עיין ב"י: (ב) **שיוצאים** במבושל כו' ומברך עליה בפ"ה ע"ל סי' רע"ד מהרש"ל ועיין בדרישה: (ג) **אלא** מזון ב' סעודות כו' לכך נקט מזון ב' סעודות משום דאמרינן מי שיש לו מזון ב' סעודות לא יטול מהתמחוי ועכשיו בשביל ד' כוסות קאמר שצריך למוכרם ונוטל מ"כ מן התמחוי. מרדכי: (ד) **וגם** התינוקו' כו' פי' שהגיע לחינוך: ומוזגין

דרישה

[א] **ואין** צריך שישתה כולו כו' מיהו לכתחילה כתבו התוס' והרא"ש שצריך לשתות רביעית ואם שתאו חי כו' רביעית דוקא ר"ן: ואת

חדושי הגהות

אף דלא שייך טעמא דצריך לאכול בימינו לא אמרינן (להנך דפסקי כרש"י) דיכול להסב באיזה שירצה אלא פשיטא דצריך להסב בשמאלו דודאי חוששים לספק סכנה דשמא יקדים היכא דליכא טעם אחר כנגדו לא מרדתי מספר תה"ד נראה

(*)

תעג (א) **ומוזגין** לו כוס ראשון (א) ומקדש עליו ומברך תחלה בפה"ג ואחר כך קידוש היום ושהחיינו ואינו מברך שעשה נסים (ב) לפי שעתיד לאומרו בהגדה ואם חל בשבת אומר ויכלו ואם חל במ"ש אומר יקנה"ז יין קידוש נר הבדלה זמן נוסח ההבדלה בא"י אמ"ה המבדיל בין קודש לחול ובין אור לחשך ובין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה בין קדושת שבת לקדושת י"ט הבדלת [א] (ג) ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך בא"י המבדיל בין קודש לקודש ושותה בהיסיבה לא היסב צריך לשתות פעם אחרת בהיסבה (ד) ואינו מברך אחריו על הגפן ועפה"ג (ה) ואם ירצה לשתות אפי' כמה כוסות (ו) הרשות בידו (ג) וכתב אבי העזרי רק שיכוין לבו שלא יצטרך לברך פעם שנית שלא יהא כמוסיף על הכוסות וכ"כ ה"ר מאיר מרוטנבורק ששאלוהו אם יכולין לברך על שינוי יין הטוב והמטיב בליל פסח והשיב שיכולין לברך (ד) שאינו נראה כמוסיף רק אם יברך בפה"ג כמו שבירך על הכוסות והן הולכין לשיטתן שמצריכין לברך בפה"ג על כל כוס וכוס הלכך מסתבר להו למימר שאם יברך יותר שנראה כמוסיף אבל לדעת א"א הרא"ש ז"ל שא"צ לברך בפה"ג על כל כוס וכוס (ז) אין חילוק אם יברך אם לאו שאם אנו חושבין אותו כמוסיף אפי' בלא ברכה נמי : ומביאין לפניו קערה שבו ג' מצות ומרור וחרוסת ושאר ירקות מאיזה מין שירצה ושני תבשילין מרור זכר לוימררו את חייהם ואלו ירקות שיוצאין בהם ידי חובת מרור חזרת ועולשין תמכה והרחבינה ומרור ויוצאין בעלין שלהם ובקלחין אלא שבעלין אין יוצאין אא"כ הן לחין ובקלחין יוצאין בין לחין בין יבשין אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין וכולן מצטרפין לכזית שהוא שיעור שלהם ועיקר המצוה הזאת בחזרת ואם אין לו חזרת יחזור אחר ראשון ראשון כפי הסדר השנוין במשנה והחרוסת הוא זכר לטיט שהיו אבותינו

ב"ח

תעג ומוזגין לו כוס ראשון ומקדש עליו משנה בפ' ע"פ : **ומ"ש** ומברך תחלה בפה"ג כו' שם מחלוקת ב"ש וב"ה והלכה כב"ה דאמרי מברך על היין ואח"כ מברך על היום מפני שהיין גורם לקידוש שתיאמר ועוד דברכת היין תדירה וברכת היום אינו תדיר ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם : **ומ"ש** ושהחיינו לבסוף הכי משמע בגמ' גבי יקנה"ז דאביי אמר יקז"נה ורבא אמר יקנה"ז דאלמא דכ"ע ברכת שהחיינו היא לאחר קידוש ולאביי הוה טעמא דאם אין כאן קידוש אין כאן זמן ולרבא משום דמה תאינו בכל מקום זמן לבסוף וה"ט דזמן אומרו אפילו בשוק ועיקרו אינו על הכוס הלכך אומרו לבסוף עיין בפירוש רשב"ם : ואם חל במוצאי שבת אומר יקנה"ז כו' שם והלכתא כרבא : **ומ"ש** לא היסב צריך לשתות פעם אחרת בהיסיבה כ"כ הרא"ש לשם וחילוק בין ב' כוסות הראשונים לאחרונים דבראשונים ודאי צריך לחזור ולשתות ובאחרונים נסתפק קצת והמרדכי נסתפק בכולהו ארבע. וכשחוזר ושותה צ"ע בברכה דבין ראשון לשני ודאי אם היה דעתו לשתות ושתה כוס ראשון בלא היסיבה וכשחוזר ושותה בהיסיבה א"צ לברך שכבר בירך אבל אם לא היה דעתו לשתות אפשר דהוי כמו נמלך וצריך לברך עתה כששותה בהיסיבה ובין שלישי לרביעי דאסור לשתות אם כן כשחוזר לשתות כוס שלישי בהסיבה הוי נמי כמו נמלך וצריך לחזור ולברך ואפשר כיון דחוזר לשתות כדי שיצא י"ח בהיסיבה אינו דומה לנמלך ואין צריך לחזור ולברך וצ"ע ולענין הלכה נראה כיון דאיכא למימר דהוי כמוסיף על הכוסות ועוד יש ספק בברכה אין לחזור ולשתות בהיסיבה דהא לראבי"ה לא בעינן היסיבה באריכו ודבריו אנו תופסין עיקר כדלעיל בסי' תע"ב : **ומ"ש** ואינו מברך לאחריו כו' עי' לקמן בסי' תע"ד : **ואם** ירצה לשתות אפי' כמה הרשות בידו משנה שם בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה וכו' וכתב רשב"ם דאיתא בירושל' דבין ג' לרביעי לא ישתה כדי שלא ישתכר דתו לא מצי למימר הלל דיין שלאחר המזון משכר אבל מה ששתה קודם זה בתוך המזון או לפני המזון אינו משכר הלכך אף בין ראשון לב' ישתה ומש"ה כתב רבינו דיכול לשתות אפילו כמה מאחר שאינו משכר וכ"כ במרדכי וכתב עוד דבין א' לב' מצוה נמי איכא לשתות הרבה דמיגרר גריר ויאכל מצה לתיאבון ודלא כמ"ש בכל בו : **ומ"ש** וכתב אבי עזרי כו' והן הולכין לשטתן וכו' עד שאם אנו חושבין אותו כמוסיף אפילו בלא ברכה נמי כלומר וכיון דבע"כ בלא ברכה לא הוי כמוסיף כדתנן בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה ואף ע"ג דמה ששותה בין א' לב' ובין ב' לג' שוה לכוס שני שעל כולן אינו מברך בפה"ג אפ"ה לא הוי כמוסיף א"כ אף כשלא היה דעתו לשתות ומברך בפה"ג נמי לא הוי כמוסיף זו היא דעת רבינו ומ"מ יש לדקדק ע"ז דדילמא דוקא בלא ברכה לא הוי כמוסיף משום דכוס ראשון אומר עליו בפה"ג וקידוש וכוס שני אומר עליו ההגדה ומה ששותה בינתים בלא ברכה אינו אומר עליו כלום הלכך ודאי אינו נראה כמוסיף על הכוסות אבל אם יברך עליו בפה"ג יראה כמוסיף על הכוסות שהרי דומה לשאר כוסות שאומר עליו ברכה ושבח הלכך יראה לי דאף לדעת הרא"ש יכוין לבו לשתות שלא יצטרך לברך פעם שנית וק"ל : **ומ"ש** ואלו ירקות משנה וגמ' לשם · חזרת הוא לאטי"ך עולשי"ן קורדי"ל תמכ"א הוא קרי"ן · הגה"ה מיימוני' ר"ת היה מדקדק דוקא בקלח אבל לא בשורש וז"ל מהרי"ו ואם יקח מערטי"ך יקח מה שהוא למעלה מן הקרקע כגון העלין וסמוך לו אבל לא יקח מה שהוא למטה מן הקרקע דהוי שורש וכו' אגודה פ"ב דעירובין משם ר"י : באגור סי' תת"ה מהר"י מולין הורה לחזר אחר כרפס לטבול ראשון שקורין אפי"א כי אינו בכלל מרור ויש סמך ברוקח כרפס אותיות ס' פרך שעבדו מצרים ס' רבוא בפרך אבל בפיטורסי"ל וקורבי"ל בלשון אשכנז היה מסופק שמא עולשין שהוא מין מרור הוא ולאחר שמילא כריסו ממרור בטבול ראשון יברך על אכילת מרור בתמיה וכשאין לו כרפס יקח כרת"י פור"י בלע"ז עכ"ל וסב"י כתב שלא היה בקי בפי' עולשין כי אינו ענין לפיטרוסי"לו : **והחרוסת** הוא זכר לטיט שם במשנה ר"א בר צדוק אמר מצוה בחרוסת · ובגמרא מאי מצוה ר' לוי אמר זכר לתפוח ור' יוחנן אמר זכר לטיט

ב"י

תעג ומוזגין לו כוס ראשון ומקדש עליו משנה בפרק ע"פ (קי"ד·) : **ומ"ש** ומברך תחלה בפה"ג ואחר כך קידוש היום שם מחלוקת ב"ש וב"ה והלכה כב"ה דאמרי מברך על היין : **ומ"ש** ושהחיינו לבסוף הכי משמע בגמרא (קג :) גבי יקנה"ז :

ומ"ש ואינו מברך שעשה ניסים לפי שעתיד לאומרו בהגדה כ"כ הרוקח : **ואם** חל במ"ש אומר יקנה"ז הכי מסקנא דגמרא בפרק ע"פ (שם): **ומ"ש** ונוסח ההבדלה המבדיל בין קודש לחול וכו' בפרק הנזכר (קד·) איפליגו אמוראי אם צריך שיאמר מעין חתימה סמוך לחתימה או מעין פתיחה ואמרינן דאיכא בינייהו י"ט שחל להיות אחר השבת דחתמינן בין קודש לקודש מ"ד מעין פתיחה סמוך לחתימה לא בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת י"ט הבדלת ומ"ד מעין חתימה בעי למימר ופסקו הרי"ף והרא"ש כמ"ד מעין חתימה וכתבו התוספות בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת י"ט הבדלת שאל רבי' אפריס את ר"ת למה נהגו העולם להוסיף ולומר ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך דאין זה לא מעין פתיחה ולא מעין חתימה והשיב לו ר"ת משום חובת היום האריכו כדי לומר פעם אחת מעין ז' הבדלות בין קודש לחול אחת וכו' הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך ב' הבדלות בין כהנים לוים וישראלים הרי ז' והוי מעין חתימה דבין קדש לקודש עכ"ל וכתבו כל זה הרא"ש והמרדכי ומתוך זה יתבאר לך שאין לחוש למ"ש בספר א"ח לערער על נוסח זה והר"ן בפרק הנזכר דקדק דלא בעי למימר בהבדלה זו בין יום השביעי לששת ימי המעשה ונתן טעם למה נהגו לאומרו : **כתב** בא"ה פעם אחת שכח ר' להבדיל במ"ש י"ט של פסח עד שאכל ירקות והתחי' ההגדה וקודם שגמר ההגדה נזכר ולא רצה לחזור ולהבדיל עד שהשלים ההגדה עד גאל ישראל עכ"ל (ג) : **ומ"ש** שחות' בין קודש לקודש גז"ש והכי תנן בפרק קמא דחולין (כו :) : **ושותה** בהסיבה מסקנא דגמרא בפר' ע"פ (קח·) דכולהו ד' כוסות בעו הסיבה : **ומ"ש** לא היסב צריך לשתות פעם אחר' בהסיבה כ"כ שם הרא"ש : **ומ"ש** ואינו מברך לאחריו על הגפן הוא לאפוקי מאבי העזרי שסובר שאחר כוס ראשון מברך על הגפן כמ"ש רבינו בסימן תע"ד : **ואם** ירצה לשתות כמה כוסות הרשות בידו משנה בפ' ע"פ (קיז:) בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין ג' לד' לא ישתה וכתב הכלבו אפשר לומר דאף בין ראשון לב' לא ישתה כדי שלא ישתכר וימנע מעשות הסדר ומקריאת ההגדה (ה) . והא דנקט בין ג' לד' ולא ביאר בין ראשון לב' משום דמלתא דלא שכיחא הוא להיות אדם שותה כ"כ קודם אכילה והרב רבי יהונתן כתב דיין שלפני המזון אינו משכר מ"מ ראוי להזהר שלא לשתות אם לא לצורך גדול בין ראשון לשני עכ"ל : **ומביאין** לפניו קערה שבה ג' מצות בסוף סימן תע"ה כתב שזהו לדעת התו' והרא"ש אבל הרי"ף סובר דסגי בשתים וכן דעת הרמב"ם והעולם נוהגין כדעת התוספות והרא"ש : **ואלו** ירקות שיוצאין בהם וכו' משנה בפרק כל שעה (לט·) אלו ירקות שיוצאין בהם בפסח בחזרת ובעולשין ובתמכה ובחרחבינה ובמרור יוצאין בהם בין לחין בין יבשים אבל לא כבושים ולא שלוקים ולא מבושלי' וכולן מצטרפין לכזית ויוצאי' בקלח שלהם ובגמ' יוצאין בהן בין לחים בין יבשים א"ר חסדא ל"ש אלא קלח אבל עלין לחים אין יבישי' לא וכתבו הגה"מ שר"ת דקדק שבקלח יוצאים ולא בשרש וכ"כ סמ"ג : **ומ"ש** ועיקר המצוה הזאת בחזרת שם בגמ' א"ר אושעיא מצוה בחזרת ולא ידעתי למה השמיטו הרמב"ם אולי שהוא מפרש מצוה כמי בחזרת אע"פ שהיא מתוקה ואין בה מרירו' ואח"כ מצאתי לרבי' ירוחם שכתב מצוה בחזרת וא"צ לחזר אחר המרור יותר וזה מבואר כמ"ש אבל סמ"ק כ' כדברי רבינו וז"ל ונהגו העולם בחסא דהם רחמנא עלן והיכא דליכא חסא נוהגים ליקח פורפו"ר בלע"ז אך מ"מ טוב לחזר אחר חסא מטעם שאמרנו אפילו לקנות בדמים יקרים עכ"ל : **ומ"ש** ואם אין לו חזרת יחזור אחר ראשון וכו' כ"כ הגה"מ כתב הכלבו אם אין לו חזרת יקח שאר ירקות כגון עולשין וחרחבינה גרגירא ובקצת נוסחאות כתב גם כן כוסברתא ואיני יודע טעם לא לגרגירא ולא לכוסברתא ובאגור כתוב פסק מהר"י מולין מי שאין לו חזרת יקח מרור שהוא לענה ובעל ספר אגודה כתב שיקח תמכא בלשון לע"ז רפא"נו הקלח והעלין ולא השרש עכ"ל (ו) · והרד"א כתב תמכא בערוך מפרש שהוא קרדו"ס בלע"ז וי"א שהוא מרוי"ו בלע"ז ומרור היא חזרת של יער שהיא מרה אעפ"כ חסא מצוה מן המובחר (והוא נקרא חזרת כדאמר בגמרא) : **והחרוסת** הוא זכר לטיט וכו' בפרק ע"פ

דרכי משה

הרמב"ן שכתב שאפילו ק' רביעיות בכוס אחד חשוב הכל כוס אחד אבל הר"ן שם דף רמ"ט ע"ב כתב דיכולין שנים ליטול כוס אחד שיש בו ב' רביעית רק שישתה כ"א רביעית :
תעג (א) כתב מהרי"ב שאסור ליקח כוס צלוחית שקורין קלוג גלאז לפי שלא יוכל לשתות רביעית בבת אחת : (ב) וכ"כ מהרי"ל בשם צפנת פענח אמנם כתב דיש חולקים וסוברים דיבדיל מיד : (ג) וז"ל המרדכי בנוסח סדר הקצר שכתב שם ע"א ובין כוס ראשון לשני אם רצה לשתות שותה דחמרא מיגרר גריר : (ד) וכ"ה במנהגים שלנו וכתב עוד כשצריך לברך שבע ברכות בליל פסח יברך ברה"מ על כוס שלו וז' ברכות על כוס של חתן : (ה) וכ"ה המנהג : (ו) ותמיהני על דברי אגודה שהרי יש לחזור אחר עולשין

דרישה

סי' תעג [א] **ואת יום** השביעי מששת ימי כו' עיין מ"ש ב"י בשם הרא"ש והמרדכי ומלדברים

פרישה

סי' תעג (א) **ומוזגין** לו כוס ראשון כו' כתב רמ"א בעל הבית לא ימזוג בעצמו אלא אחר ימזוג לו דרך חירות עכ"ל ואפשר דליכא דייק מדקאמר ומוזגין לו וק"ל : (ב) **לפי** שעתיד לאומרו כו' מהר"י מולין כתב הטעם משום דמצוה הכתובה בתורה היא ואין מברכין שעשה נסים אלא אמצוה דרבנן כגון חנוכה ופורים ור"ע כתב הטעם משום דיום ישועה הוא ועדיף הכא עכ"ל : (ג) **ואת** יום השביעי מששת ימי המעשה כו' עיין בדרישה : (ד) **ואינו** מברך אחריו כו' לאפוקי מאבי העזרי בסי' תע"ד : (ה) **ואם** רצה לשתות אפילו לשתות אפילו בלא ברכה נמי עיין מ"ש בהלכות ר"ה · כתב הכלבו מיהו צריך ליזהר שלא לשתות אפילו בין ראשון לשני אם לא לצורך גדול כדי שלא ישתכר ולא יכול לומר ההגדה וימנ' מעשו' הסדר וכן פסק ב"י : (ו) **הרשות** בידו פי' משום דמגריר גריר : (ז) **אין** חילוק אם יברך פי' אם היה דעתו רא"ף ובמרדכי כתב שחרוסת מל' חרסי' ע"ש הלבינה שנעשה מחרסים :

ע"פ (קיד ·) תנן ר"א בר צדוק אומר מצוה בחרוסת ובגמרא (קיו ·) מאי מצוה רבי לוי אמר זכר לתפוח ור' יוחנן אמר זכר לטיט אמר אביי הלכך צריך לקהוייה וצריך לסמוכיה לקהוייה זכר לתפוח לסמוכיה זכר לטיט : ופירש"י זכר לתפוח שהיו יולדות בניהם שם בלא עצב ולא הכירו בהם מצריי' דכתי' תחת התפוח עוררתיך. לסמוכיה. להטיל ולכתוש בו הרבה כדי שיהיה עבה : לקהוייה · להטיל בו תפוחים ויין ומלתא דאית ביה קיוהא ויש ט"ס בלשון רבינו וכך צריך להגיה ומדברים חמוצים זכר לתפוח דכתיב תחת התפוח וזכר למרור ואף ע"ג דתניא כוותיה דרבי יוחנן וא"כ לא הוה צריך למעבד זכר לתפוח נקטינן כאביי דמצריך : ומ"ש בשם רבינו יחיאל דהא והא איתא וכו' כ"כ התוספות בפרק ע"פ וכ"כ הגהות מיימון וסמ"ג : ומ"ש ונותנין בה תבלין וכו' שם בגמרא וכתב המרדכי בשם הרוקח לכך משימין בחרוסת קנה קנמון וזנגבי"ל לפי שא"א לדוכן היטב שלא יהא בהם חוטין קשין וזהו זכר לטיט שהיה תבן מעורב עם הטיט : ומ"ש שנותנין בו תפוח ואגוזים ותאנים כ"כ שם התוספות שצריך לעשות חרוסת בפירות שנדמית כנסת ישראל וכתב עוד שם כפלח הרמון · ושקדים שם ע"ש ששקד הקב"ה על הקץ : ושני תבשילין אחד זכר לפסח כו' בע"פ (קיד :) : ומ"ש מאיזה מין שימצא שם איכא מ"ד סילקא וארוזא ואיכא מ"ד דג וביצה ואיכא מ"ד שני מיני בשר והרמב"ם פסק כמ"ד שני מיני בשר וכן פסקו הגהות מימוניות (ח) וכתבו עוד הגהות מיימוניות שכתב רשב"ם שפר"ח שיש ליקח ב' מיני בשר צלי ומבושל צלי כנגד פסח ומבושל כנגד חגיגה ואינו נראה לר"י דהא סתם לן תנא כבן תימא דאמר חגיגה נאכלת צלי לכן יש ליקח ב' מיני בשר אפי' שניהם צלויים או שניהם מבושלים עכ"ל : וי"א כשפסח במ"ש שאין ליקח וכו' כ"כ הרא"ש מטעם דמהרה יבנה בית המקדש ב"ב ויאמרו אשתקד מי לא הבאנו זכר לחגיגה אע"פ שחל י"ד בשבת השתא נביא חגיגה בשבת וכתב רבינו ירוחם שכך נראה עיקר והר"פ כתב שאין לחוש וכו' כ"כ המרדכי וכ"כ הגה"ת וסמ"ק : כתב הכלבו דאמרינן בירושלמי שמנהג לקחת זרוע וביצה כלומר בעא רחמנא למיפרק יתנא בדרעא מרממא : וכתב עוד מנהגינו לעשות צלי מזרוע בהמה זכר לזרוע נטויה ואין צולין אותו בשפו' רק על הגחלים (ט) והטעם לפי שהוא זכר לפסח ופסח לא היה נצלה אלא בשפוד של רמון ואם נחזר אחר שפוד של רמון יהיה טורח גדול והמבושל עושין מביצה זכר לאבילות ב"ה (י) וי"א מפני שהיא קלה לבשל עכ"ל : ואין צריכין להביא מכל אלו לפני כל אחד ואחד וכו' בפרק ע"פ (קטו:) ונוטל ידיו לצורך טיבול הראשון דכל שטיבולו במשקה צריך נטילה כבר נתבאר דין זה בסי' קנ"ח : ומ"ש ולא יטול קודם קידוש כי לקידוש א"צ נטילה ומיהו מי שרגיל ליטול כל ימות השנה קודם קידוש וכו' ענין נטילה קודם קידוש נתבאר בסימן רע"א אבל המרדכי כתב בפרק ע"פ מותר ליטול ידיו קודם קידוש דלא הוי היסח הדעת אבל בפסח שיש הפסק גדול בינתיים אין לו לבע"ה ליטול ידיו קודם קידוש משום דצריך ליטול ידיו פעם אחרת לעשות הטיבול ונמצא דברכה ראשונה היתה לבטלה אבל כל בני הבית רשאים ליטול ידיהם קודם קידוש דלדידהו לא הוי היסח הדעת ולא יצטרכו ליטול ידיהם שנית כדי לעשות הטיבול מידי דהוה אקידוש לרב למאי דס"ד השתא דחשיב קידוש להיסח דעת למקדש ולא חשיב היסח דעת לאחרים היוצאים באותו קידוש עכ"ל ואיני יודע מה הפסק גדול יש בקידוש דפסח יותר מבקידוש שאר שבתות וי"ט דאי משום יקנה"ז תינח כשחל פסח במ"ש חל בשאר ימים מאי איכא למימר ומשום חל פסח להיות במ"ש לא ה"ל לסתום ולכתוב דבפסח יש הפסק גדול בינתיים גם מה שטען דצריך ליטול ידיו פעם אחרת לעשות הטיבול איני יודע לו טעם דלמה לא תעלה לו נטילה דקודם הקידוש לנטילה דטיבול כשם שעולה לו בשבתות וי"ט נטילה דקודם קידוש לנטילה דסעודה וצ"ע ורבינו ירוחם כתב קודם קידוש אין ליטול שתי ידיו כמו בשבת ושאר ימים טובים דהתם יכול לקדש על הפת ובכאן צריך ארבע כוסות והרא"ש כתב בתשובה גבי פסח אין נוטל ידיו קודם

אבותינו משתעבדין בו לכך צריך לעשותו עב זכר לטיט [ב] ומדברים חמוצים זכר למרור ואיתא בירושלמי אית דעביד לה עבה ואית דעביד לה רכה זכר לדם ופירש ה"ר יחיאל דהא והא איתא מתחלה עושין אותה עבה ואח"כ מרככין אותה (ז) בחומץ ונותנין בה תבלין כגון קנמון וזנגביל הדומים לתבן זכר לתבן שהיו מגבלין בו הטיט ונותנין בה תפוח זכר לתחת התפוח עוררתיך ואגוזים דכתיב אל גנת אגוז ירדתי ותאנה דכתיב התאנה חנטה פגיה וב' תבשילין אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה מאיזה מין שירצה ונהגו בבשר וביצה ונהגו ליקח זרוע רמז לובזרוע נטויה וי"א כשפסח במ"ש שאין ליקח אלא תבשיל א' זכר לפסח אבל לא הב' שכנגד החגיגה לפי שאז לא היתה חגיגה באה עם הפסח שאין דוחה שבת וה"ר פרץ כתב שאין לחוש כיון שאינו אלא לזכר בעלמא ואדרבה המדקדק בזה נראה שעושה אותו כמין קדשים ממש וכ"כ בעל העיטור שאל ישנה אדם ואין צריכין להביא מכל אלו לפני כל אחד ואח' אלא לפני בעל הבית והוא יחלק לכולם ונוטל ידיו לצורך טיבול הראשון [ג] דכל שטיבולו במשקה צריך נטילה ומברך על נט"י ולא יטול קודם קידוש כי לקידוש א"צ נטילה ומיהו מי שרגיל ליטול כל ימות השנה קודם קידוש ולא

לטיט: אמר אביי הלכך צריך לקהויי וצריך לסמוכיה להקהויי זכר לתפוח לסמוכי' זכר לטיט · וכתב הב"י דמ"ש רבינו ומדברים חמוצים זכר למרור ט"ס הוא וצריך להגי' זכר לתפוח ודוחק הוא להגיה כל הספרים לכן נ"ל דרבינו נמשך אחר גירס' הרי"ף והרא"ש דגרסי אמר אביי הילכך צריך להקהויי וצריך לסמוכיה ותו לא ומפרש דאביי קאי אדברי ר"י לחודיה דכיון שהוא זכר לטיט צריך לסמוכיה שיהא דומה לטיט וצריך להקהויי זכר לוימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים וגו' ובעל כרחינו צריכים אנו לפרש כן בדברי הרי"ף והרא"ש שהרי אחר שכתבו פלוגתא דר' לוי ורבי יוחנן ומאי דקאמר אביי כתבו נמי הא דקאמר בגמרא ת"כ דר' יוחנן תבלין זכר לתבן חרוסת זכר לטיט דאלמא דהילכתא כרבי יוחנן דזכר לטיט הוא ולא זכר לתפוח וא"כ לא צריך להקהויי זכר לתפוח אלא ודאי דבעי לקהויי זכר למרור ול"ג בגמרא לקהוייה זכר לתפוח וכן מבואר ברמב"ם שכתב וז"ל החרוסת מצוה מד"ס זכר לטיט שהיו עובדין בו במצרים וכיצד עושין אותה לוקחין תמרים או גרוגרות וצמוקים וכיוצא בהן ודורסין אותה ונותנין לתוכן חומץ ומתבלין אותה בתבלין כמו טיט בתבן כו' הרי לך שפסק כר' יוחנן שהוא זכר לטיט ולא זכר לתפוח ואעפ"כ כתב שנותנין לתוכן חומץ כאביי דצריך לקהויי אלמא דטעמא דלקהויי הוי משום זכר למרור שהיו שיניהם קיהות מעבודה קשה שבחומר ובלבנים שוב מצאתי כן בערוך ערך חרוסת מאי מצוה ר' יוחנן אמר זכר לטיט ע"כ עושין אותה מכל מיני מתוקין ומרורין וחומץ כמו הטיט שיש בו כל דבר עכ"ל והביאו המרדכי בסדר הראשון של פסח ע"ש : ומ"ש רבינו אחר זה ונותנין בו תפוח כו' לא משום דסבירא ליה כר' לוי דאמ' חרוסת זכר לתפוח דהא ודאי לית הילכתא כוותיה דעיקר החרוסת אינו כ"א זכר לטיט אלא משום דבתשובת הגאונים כתב לעשות החרוסת בפירות שנדמה להם כנסת ישראל בשיר השירים תחת התפוח : כפלח הרמון · התאנה חנטה פגיה · אעלה בתמר · אל גינת אגוז · ושקדים על שם ששקד הקב"ה על הקץ כמ"ש התוספות לכך כתב גם רבי' שנותנים בו פירות אלו לזכרון אלו הדברים ומ"מ קיצר ולא העתיק רק התפוח והתאנה האגוז ומשום דאלו נאמרו על גאולת מצרים מה שאין כן כפלח הרמון ואעלה בתמר ושקדים נמי לא הוזכר במקרא על הגאולה אדרבה על פורענות מקל שקד אני רואה וגומר : ומ"ש א' זכר לפסח וא' זכר לחגיגה מאיזה מין שירצה שם בגמרא מאי ב' תבשילין א"ר הונא סילקא וארוזא רבא מהדר אסילקא וארוזא הואיל דנפק מפומיה דרב הונא חזקיה אמר אפי' דג וביצה שעליו ר' יוסף אמר צריך שני מיני בשר אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה · רבינא אמר אפילו גרמא ובישולא וכתב הר"ן וכולהו אמוראי מודו דטעמא דב' תבשילין משום הכי הוא ורב יוסף מה טעם קאמר כלומר כיון דב' תבשילין זכר לב' קרבנו' הן באין משום הכי בעינן ב' מיני בשר ורבינו שפסק מאיזה מין שירצה נראה דס"ל דרבינא דהוא בתרא מיקל טפי מכולהו אמוראי דאפילו עצם ובישולו וכ"ש דג וביצה שעליו או סילקא וארוזא וא"צ ב' מיני בשר וכן נראה מדברי הסמ"ג שהביא דברי רבינא דאפי' עצם ובישולו דמשמע וא"צ מידי אחריני וכן מבואר בדברי ה"ר ירוחם · אבל הרמב"ם פסק דוקא ב' מיני בשר וכ"כ ההגהו' בשם רבינו שמחה וכן דרש מהר"ש מאוסטרייך כמ"ש בהגהות מהרי"ל וכ"כ התו' ורשב"ס בשם ר"ח אלא שס"ל שאחד צלי כנגד הפסח והב' מבושל כנגד החגיגה וכ"כ הרי"ף אבל התו' והגהת מיימונית השיגו על זה ומסקנתם דיקח ב' מיני בשר אפי' שניהם צלויים או שניהם מבושלי' ובשם ר"ת כתבו ההגהות דהלכה כרבינא דהו' בתראה הילכך צריך ליקח גרמא והרוטב או ב' מיני בשר נראה דס"ל לר"ת דרבינ' מוסיף ארב יוסף לחודיה ולומר דלא בעינן ב' מיני בשר אלא אפי' גרמא ובישולא אבל מיהו בשרא בעינן דגרמא לחוד ודאי לא מהני אלא בדסביך ביה בשרא פורת' דהאי נמי גרמא מיקרי אבל לא דג וביצה שעליו דהנהו לא חשיב בשר וא"צ שאר מיני' דלא וכן פי' הר"ן וע"ש : ומ"ש רבינו ונהגו בבשר וביצה כ"כ באגוד' וכ"כ כל האחרוני' ותימה גדולה למ' לנו להקל נגד ר"ח והרי"ף והרמב"ם ור"ת ושאר גדולים שכולם פסקו דבעינן ב' מיני בשר או לפחות גרמא ובישולא דהרוטב יש לו דין בשר · ואפשר לומר דס"ל דבשר ממש ודאי עדיף טפי מגרמא וביצה ממש לא גרע מרוטב שנתבשל עם העצם והלכה ודאי כרבינא דבתרא הוא וק"ל · ודע שמנהג אשכנז ליטול זרוע וביצה ולצלותם ואין אוכלין אותם לפי שנהגו כמ"ש במרדכי דאין אוכלין צלי בב' לילות אפילו ביצה צלויה ולפיכך צריך לצלותם מבע"י כיון דלא נהגו לאוכלם א"כ הוי שלא לצורך י"ט מהרי"ו · ומהר"ש לוריא כתב שלפי דין התלמוד צריך לאוכלם לזכר אכילת פסח וחגיגה ולפיכך צריך לבשלם ומיד אחר הכריכ' יאכלם ויחלקם לכל המסובין אבל לא יצלה אותם דאין אוכלין צלי כל עיקר ודבריו נכונים וכך אני נוהג : ומ"ש וי"א כשפסח במ"ש וכו' זו היא מסקנת הרא"ש וכתב ה"ר ירוחם שכן עיקר אבל כל האחרוני' הסכימו לסברת הר"פ וכן קבל מהרי"ל מרבותיו וכן נראה מסקנת רבינו שהזכיר תחלה סברת הרא"ש בשם י"א ואח"כ כתב שהר"פ חולק על סברא זו ושכ"כ בעל העיטור לאורויי לן דהכי עיקר וכך נהגו : ומ"ש ומברך על נטילת ידים כן הוא דעת רש"י דכיון דידים שניו' הן ופוסלין את התרומה וכל הפוסל את התרומה מטמא מבקין להיות תחלה ה"ל כמו נהמא וצריך ליטול משום קדוש' ונקיות כמו בנהמא ולפיכך צריך לברך ענ"י כמו בנהמא וכבר נתבאר למעלה דזו היא ג"כ דעת הרמב"ם והרא"ש ושאר גדולי' : ומ"ש ולא יטול קודם קידוש כי לקדוש א"צ נטילה מימרא דרב ברונא בפ' ע"פ נטל ידיו לא יקדש : ומ"ש ומיהו מי שרגיל ליטול כו' כבר נתבאר בסי' רע"א שהרבה גדולים פסקו כך ומיהו במרדכי כתב דבפסח שיש הפסק גדול בינתיים אין לו לב"ה ליטול ידיו קודם קידוש

דרכי משה

עולשין שהוא השנוי תחילה במשנה אבל על דברי האגור אין להקשות כן דאפשר לומר דהאגור מיירי שאין לו אלו תירקות השנויין במשנה כלל וחזרת לאו דוקא ולכך קאמר דיש ליקח לענה : (ז) ובתשובת מהרי"ו כתב דאם חל פסח בשבת יערבו מבע"י ואח"כ בשבת יכול לערבו היטב ע"ל סימן שכ"ב נתבארו דינים אלו : (ח) וכתב הר"ן פרק ע"פ דף רצ"א ע"א דעצם בלא בשר לא מקרי תבשיל לכן צריך שיהא מעט בשר סריך עליו : (ט) וב"כ אבודרהם מיהו כתב בשם הר"פ דאין לחוש : (י) שלא נוכל להקריב קרבן הפסח כתיקונה ונראה דמשום הכי נשתרבב המנהג לאכול ביצים בליל פסח כתב מהרי"ו בדרשותיו שצריך לצלות הזרוע והביצה מבע"י דהואיל שאינו אוכלו אסור לצלותו בי"ט

דרישה

[ב] ומדברים חמוצים כו' כבר כתבתי בפרישה גירסת ב"י זכר לתפוח וזכר למרור [illegible]

[ד] ולא חשיב לקידוש הפסק שהוא צורך סעודה שהרי אסור לאכול עד שיקדש גם עתה יכול ליטול קודם : וה"ר מאיר מרוטנבורק כתב שהאידנא א"צ נטילה לדבר שטיבולו במשקה ועל כן לא היה מברך על נטילה על טיבול הראשון וכ"כ בעל העיטור ולא נהירא וכן כתבו הגאונים שצריך לברך וכ"כ ה"ר שמעיה בשם רש"י והרוצה לצאת ידי ספיקא יביא עצמו לידי חיוב. נטילה מצד אחר כגון שיסך רגליו (ב"ה או יטול מים) וישפשף ולוקח ירקות ויברך בפה"א ומטבל כדי לעשות שינוי בשביל התינוקות שישאלו כי זה הוא שינוי שטובלין קודם סעודה מה שאין דרך לעשו' כן בשאר הימים [ה] וא"צ כזית מהם

וכתב

קודם קידוש ולא חילק בין רגיל לשאינו רגיל (יא) : ומ"ש רבינו על דברי הר"מ ובעל העיטור ולא נהירא אין דבריו נכונים דכיון דפלוגתא היא אם צריך נטילה טוב שלא לברך : ומ"ש דהרוצה לצאת ידי ספיקא יביא עצמו לידי חיוב נטילה וכו' זה ע"פ הסברות שכתב רבינו בסי' ז' שאחר עשיית צרכיו מברך ענט"י אבל לפי דעת הרא"ש שכתב רבי' שם דאינו מברך ענט"י אחר עשיית צרכיו אא"כ רוצה הוא להתפלל אין תיקון זה כלום וכ"ש לפי מה שהעליתי שם דאפילו ברוצה להתפלל נמי אינו מברך על נטילת ידים אחר עשיית צרכיו (יב) : ומטבל כדי לעשות היכר בשביל התינוקות וכו' בפרק ע"פ (קיד) : ומ"ש כי זהו שינוי שטובלין קודם סעודה כך פירש"י ורשב"ם : ומ"ש ואין צריך כזית מהם שם אהא דתניא גבי מרור אכלו לחצאין יצא כתב הרא"ש משום דמברך על אכילת מרור צריך שיאכל כזית דאין אכילה בפחות מכזית אבל בירקות הראשונות שמברך עליהם בפה"א בעלמא ואין מזכירין עליהם אכילה א"צ מהם כזית וכ"כ הרשב"א בתשובה דא"צ שיעור דאינו בא אלא להיכר אבל הרמב"ם כתב שצריך לאכול כזית וכתבו הגהות כזית זה לא ידעתי מה טיבו דכיון דאין טיבול זה אלא להתמיה התינוקות בכל דהו סגי עכ"ל ומצאתי בתשובת מהרי"ל וז"ל נורא נפשות רבות איכא פלוגתא אי צריך לאומרו אחר טיבול ראשון על כן אני אוכל פחות מכזית לאפוקי נפשי מפלוגתא

אף

קידוש משו' דצריך ליטול ידיו פעם אחרת לעשות הטבול ונמצא דברכ' הראשונה היתה לבטלה כו' כונת דבריו אלו לומר דבפסח ודאי לא תעלה לו הנטילה דקודם קידוש לסעודה מאחר שיש הפסק גדול בינתיים באגדתא והלילא כדאיתא בגמרא להדיא נטל ידיו בטבול ראשון נוטל ידיו בטבול שני ומסיקנא דטעמא דכיון דבעי למימר אגדתא והלילא דילמא אסחא לדעתיה ונגע וא"כ מאחר שעכ"פ צריך הוא לחזור וליטול קודם סעוד' לצורך סעודה ממילא נטילה זו דקודם קידוש אין צורך בה דאי משום שתעלה לו לצורך טבול הא פשיטא דצריך הוא ליטול ידיו פעם אחרת לצורך הטבול משו' דקידוש הוי הפסק בין נטילה לטבול דאע"ג דבשאר שבתות וי"ט לא הוה קידוש הפסק בין נטילה לסעודה התם ה"ט משום דקי"ל כשמואל דאין קדוש אלא במקום סעודה וה"ל הקידוש צורך הסעודה ולפיכך לא הוה קידוש הפסק אבל אין קידוש צורך טבול והוי הפסק וצריך לחזור וליטול לצורך טבול ונמצא דברכה ראשונה היתה לבטלה זו היא דעת המרדכי במ"ש כאן והוא חולק אמ"ש המרדכי גופיה אח"כ דגבי הבדלה נמי מותר ליטול ידיו ולהבדיל דלא הוי הבדלה היסח הדעת כיון שדעתו לאכול מיד ואע"ג דהבדלה לא שייכא מידי בסעוד' אפילו הכי לא הוי היסח הדעת שדברים אלו הם דברי גדול אחר שחולק אמה שכתב ראשונה וכדבריו הראשונים הוא העיקר · והב"י לא ירד לדקדק אחר דבריו וכתב מה שכתב עיין עליו . ולענין הלכה כתב בהגהת ש"ע בהלכות פסח דאין ליטול ידיו כלל קוד' קידוש והיינו כמ"ש במרדכי וכן כתב הרא"ש בתשובה וכן כתב ה"ר ירוחם · אבל מהר"ש לוריא כתב בסדר פסח שלו דיש ליטול ידיו קודם קידוש שלא לשנות משאר קידושים שבשאר כל ימות השנה אלא דמכל מקום יביא עצמו לידי חיוב נטילה שיסך רגליו וישפשף כדי שיהא מחויב ליטול ידיו קודם קידוש ולא יברך על נטילת ידים אלא אשר יצר דאין מברכין על נטילת ידים אלא לאכילה או לתפלה לדעת הרא"ש ורבינו לעיל בסי' ז' · וכתב עוד ואם כן ממילא לטבול לא בעי נטילה דלא עדיף האי טבול מאכילה ממש שהרי בכל השנה לא הוי קידוש הפסק ואוכלין על ידי נטילה דמקודם קידוש כל שכן טבול ע"כ ולי נראה להכריע דודאי ראוי שיטול ידיו קודם קידוש על ידי שיביא עצמו לידי חיוב נטיל' ולא כהגהת ש"ע אבל מכל מקום עוד צריך ליטול ידיו לצורך טבול ולא דמי לכל ימות השנה דלא הוי הקדוש הפסק לפי שהקדוש הוא צורך סעודה כדפי' במרדכי בדבריו הראשונים והוא העיק' ובשני נטילות אלו אין לברך ענ"י אלא לאחר כך כשיטול ידיו שליש' לצורך סעודה כ"ל ודו"ק : ומ"ש והר"ם מרוטנבור"ק כתב שהאידנא אין צריך נטילה כו' היא דעת התו' בפ' ע"פ ע"ש ונתבאר ג"כ למעלה בסימן קנ"ח : ומ"ש והרוצה לצאת ידי ספיקא כו' בכאן תמהו רבים שהרי רבינו כתב למעלה דאף בהיסך ושפשוף אינו מברך ענ"י אף אם רוצה ללמוד אא"כ היה מתפלל אחריו מיד וכן השיגו מהרא"י בסדר שלחן שלו · ואני אומר דלא קשה מידי דדברי רבינו הללו חוזרים על מ"ש ומיהו מי שרגיל ליטול כל ימות השנה קודם קידוש כו' גם עתה יכול ליטול קודם ועל זה כתב דהר"מ לא היה מברך על נטילה על טבול ראשון וממילא נמי דלמי שרגיל וכו' ונוטל עתה קודם קידוש ג"כ לא מברך ועל זה כתב והרוצה לצאת ידי ספיקא כו' דודאי בכה"ג כשנוטל ידיו קודם קידוש חייב לברך ענ"י כשמקדש אחריו מיד דקידוש לא גרע מתפלה דאידי ואידי דבר שבקדושה הוא אבל בנוטל ידיו לאחר קידוש ודאי אינו חייב לברך ענ"י אפילו בהיסך ושפשוף . כך היא דעת רבינו מיהו לדידן דאפי' ברוצה להתפלל אינו מברך ענ"י ודלא כהרא"ש ורבינו וכמו שנתבאר בסי' ז' א"כ אפי' בנוטל ידיו קודם קידוש אפילו בהיסך ושפשוף אינו מברך ענ"י אלא אשר יצר כמ"ש בסמוך : ולוקח ירקות כו' שם מוכח בסוגיא דל"מ היכא דאיכא שאר ירקות דבעי תרי טבולי ומברך אטבול א' בפה"א כי היכי דלהוי היכירא לתינוקות אלא אפילו היכא דליכא אלא חזרת נמי בעינן תרי טבולי כי היכי דלהוי ביה היכירא לתינוקות ופירש"י ורשב"ם במשנה דטבול א' הוי היכיר' לפי שאין בני אדם רגילין לאכול ירק קודם סעודה וכ"כ בסמ"ג ואחרים כמשך רבינו והתשובה לתנוקות הוא דהטבול שקודם סעודה הוא דרך חירות כדרך ב"ח שמטבילין קודם סעודה להמשיך תאוות המאכל כ"כ קצת מפרשים . ולי נראה דהתשובה היא לפי שעדיין לא הגיע זמן סעוד' דבעינן למימר החלה אגדת' והלילא על כן אנו מטבילין עכשיו לטעימה בעלמא לפני הסעודה שלא להשהות כל אותו הזמן בלי אכיל' כל עיקר . ומהר"ל מפראג האריך לפלפל בזה וכתב שלדעתו הטבול הראשון הוא כדי שיהי' ניכר כשעושין הטבול השני שהוא לשם מצות מרור שאם לא היה הטבול הראשון לא היה ניכר באכילת מרור שהוא לשם מצוה שהרי כל ימות השנה דרך לטבל בפרט בחזר' אבל עכשיו שואלין על טבול שני שבתוך הסעודה למה לי עוד טיבול אחר ומשיבו להם שצריכים טבול משום מצות מרור וטבול ראשון כדרכן כל ימות השנה ולקמן בסימן תפ"ג כתבתי שזהו דעת הרי"ף בפי' הסוגיא ע"ש : ומ"ש ואין צריך כזית מהם כ"כ הרא"ש וכל האחרונים זולתי הרמב"ם שכתב דכל אחד ואחד אינו אוכל פחות מכזית וכן נמצא במרדכי בסדר הראשון של פסח ויש לתמוה מנ"ל הא . ונראה בעיני ראיה ברורה מדאמר בגמ' היכא דליכא אלא חסא אמר רב הונא מעיקרא מברך אמרור בפה"א ואכיל ולבסוף מברך עליה על אכילת מרור ואכיל מתקיף לה רב חסדא לאחר שמילא כריסו הימנו חוזר ומברך עליה אלא אמר רב חסדא מעיקרא מברך עליה בפה"א ועל אכילת מרור ולבסוף אכיל חסא בלא ברכה והלכתא כותיה דרב חסד' והשת' אי איתא דבטבול הראשון לא בעי כזית מאי אתקפת' דרב חסדא הא ודאי כיון דלא אכיל כזית מעיקרא לא מצי לברך עליה על אכילת מרור וליכא למימר לאחר שמילא כריסו וכו' אלא ודאי דלרב חסדא אף בטבול ראשון בעינן כזית ולכך אתקיף ליה לאחר שמילא כריסו וכו' ומהר"ל מפר"ג ז"ל הביא ראיה אחרת מדר"ל דאמר זאת אומר' מצות צריכות כונה כו' ואיכא ראייה ע"ש :

ומ"ש

דרכי משה

בי"ט ונראה דאם רוצה לאכלו בי"ט ראשון ולעשות אחרות לליל י"ט שני הרשות בידו ואז יוכל לצלות אף בי"ט הואיל שאכלו באותו יום ולא כתב מהרי"ו אלא לפי המנהג שנוהגים להשהותו עד ליל ב' : (יא) מצאתי כתוב בשם מהרי"ל דדוקא בפסח לא יטול קודם קידוש משום דמפסיק בין קידוש לסעודה ואי הוי נוטלין לקידוש אז היה נראה דעושין כב"ש דס"ל דקידוש צריך נטילה אבל כל השנה נראה כנוטל לסעודה עכ"ל ואע"ג דטיבול שאחר הקידוש צריך נטילה מ"מ אם היה נוטל קודם קידוש היה נראה דנוטל לצורך קידוש כי לא יעלה על דעת הבריות שנוטלין לטבול משא"כ בשאר ימות השנה כן נ"ל : (יב) מיהו אפשר לומר דסיפור ההגדה הוי כמו תפלה שאנו מספרים כבוד האל

מימי

דרישה

שניות הן ושני מטמא מתקין להיות תחילה הא אי לא משום מתקין משום דבר אכילה שמטבל א"ל נטילה דהא אין שני עושה שלישי בחולין בר מסעודת פת דתקון בה רבנן נט"י משום סרך תרומה ואסמכוה אמילתא אקרא ותו גרסינן שם ע"ב אדברי' ר' חסדא לרבנ' עוקבא ודרש נטל ידיו בטיבול ראשון צריך שיטול ידיו בטיבול שני למה לי הא משא ליה חדא זימנא כיון דבעי למימר אגדתא והלילא דילמא אסחא לדעתיה ונגע במידי דמטנף עכ"ל הגמר' וז"ל הר"ן צריך שיטול ידיו בטיבול שני איידי דנקט טיבול ראשון נקט נמי טיבול שני אבל בלאו טיבול נמי צריך שיטול ידיו משום המוציא וי"א דנקט טיבול לפי שהוא קובע נטילת ידים יתר מן המלה לפי שידים שניות הן ואין שני עושה שלישי בחולין אלא על ידי משקה אלא שגזרו עליהם משום סרך תרומה עכ"ל והנה נראה דאף לפי האי שינויא בתרא דמשמע מיניה דמשום אכלה לא היו צריכין לחזור וליטול כיון שנטל ידיו כבר בטיבול ראשון מ"מ כיון דעכ"פ צריך לחזור וליטול משום טיבול שני ותקינו שיטול ידיו קודם שיברך אמצה וולא כמי ידי טיבול שני שמטבל מיד א"כ ואין כאן משום חשש שמא נגע במידי דמטנף כיון דליכא הפסק בינתיים קריאת הגדה והלל ומש"ה סתם רבינו וכתב דיטול ידיו קודם המוציא ובשעת טיבול שני לא כתב דצריך לחזור וליטול כמשמעות הגמרא הנ"ל והרי"ף והרא"ש העתיקוה בלשונה וככתבה וק"ל : [ד] ולא חשיב לקידוש כו' ז"ל ב"י אבל המרדכי כתב בפ' ע"פ מותר ליטול ידיו קודם הקידוש משום דלא הוי היסח הדעת אבל בפסח שיש הפסק גדול בינתיים אין לו לב"ה ליטול ידיו קודם קידוש משום דצריך ליטול ידיו פעם אחרת לעשות הטיבול ונמצא דברכה ראשונה היתה לבטלה אבל כל בני הבית רשאין ליטול ידיהן קודם קידוש דלדידהו לא הוי היסח הדעת שלא יצטרכו ליטול ידיהם שנית כדי לעשות טיבול כו' וכתב ב"י ואיני יודע מה הפסק גדול יש בקידוש דפסח יותר כו' ולעד"נ דלק"מ דהא בלאו הכי תקשה לנפשך אדברי מרדכי שפתח דבפסח איכא הפסק גדול וסיים משום דצריך ליטול ידיו פ"א וע"כ צריך אתה לומר דס"ק דבפסח לא יטול ידיו קודם קידוש דלמאי יטול אי כדי לצאת בו ידי חובתו לאכילה כדרך כל השנה שנוטל ידיו קודם הקידוש וסועד אח"כ בלא נטילה אחריתי זה ודאי לא שייך לומר בפסח כיון דאיכא הפסק גדול בין נטילה זו לאכילה דהיינו סדר כל הגדה וגם אין לומר שיטול קודם קידוש כדי לצאת בו ידי טיבול שיטבל מיד אחר הקידוש דזה פשוט לו שאין אותה נטילה עולה לו לטיבול דבשלמא דבכל השנה אין קידוש אלא במקום סעודה לכך נפטר בנטילה שקודם קידוש אבל טיבול ראשון שאינה צורך הסעודה א"כ ודאי מיחשב הקידוש הפסק ואינו עולה לו וא"כ נמצא דברכה ראשונה תהיה לבטלה משא"כ בשאר בני בית שאין עושין קידוש א"כ נטילה דקודם קידוש עולה להן לטיבול כיון דאין להם הפסק אבל ודאי גם הם בעיא נטילה אחריתי לאכילה מטעם הנ"ל דאמירת ההגדה שאומרי' כל א' מבני ביתו מחשב להם הפסק והוא שדקדק המרדכי כתב ולא יצטרכו ליטול ידיהם שנית לעשות הטיבול משמע אבל לאכילה פשיטא דגם הם צריכין נטילה אחרת וק"ל. וא"כ בזה נמי מתישב תמיהת ב"י ור' ירוחם ג"כ כתב דאין ליטול ידיו בפסח קודם הקידוש ומטעם אחרינא וז"ל בכל ימי השנה יכול לקדש על הפת והוא צריך נטילה קודם

ולא חלקו בין קידוש לקידוש דמקדש על היין כמו עולה מש"כ בפסח דאפי' עני שמתפרנ' מן התמחוי יש לו ד' כוסות עכ"ל וב"י הביאו גם הרא"ש כתב בתשובה גבי פסח אין נוטל ידיו קודם קידוש ולא חילק בין רגיל לשאינו רגיל ע"ש וב"י הביאו ומכל זה פסק ב"י ורמ"א דאין ליטול ידיו קודם קידוש כ"א בשעת הטיבול יטול ולא יברך ואינו מועיל שפשוף לברך עליו דהא כתב הרא"ש דאין מברכין אחר השפשוף אא"כ מתפללין אחריו וגם בשעת התפילה פסק ב"י בסי' ז' אין לברך כ"א בשחרית ע"ש וגם מהרי"ל כ"כ מיהו כתב דיטול ידיו מעט קודם קידוש כדי לנקות ידיו לברכה ואם ידיו נקיות א"ל ואח"כ כשגמר ההגדה ושתה כוס שני יטול ידיו לסעודה ויברך ענ"י כו' ע"ש וא"כ לפי זה אין צריך שפשוף דהא לא כתבו רבינו הטור אלא כדי שיברך ענ"י וכיון דפסקו דאין מברכין א"כ א"ל שפשוף דבלא"ה צריך נטילה לטיבול במשקה שהם עלולים לקבל טומאה כמ"ש לעיל ריש סי' קנ"ח ומש"ה לא הזכיר בש"ע שום שפשוף גם מ"ו פסק דאין לברך ענ"י וכן השיג מהרא"י לדברי הטור שאין השפשוף גורם לברכה ונטילת ידים ע"ש בסדר השולחן שלו ומ"ו ז"ל הביאו בסדורו סי' פ"ו ומ"ש מ"ו ז"ל שם דצריך שפשוף היינו משום דס"ל דיטול ידיו קודם קידוש וכמ"ש שם כדי שלא לחלק בין קידוש זה לכל קידוש שנה ומפני שאינו אוכל אחר הנטילה נראה כנוטל ידיו לפירות והרואה שנוטל ידיו סובר דלקידוש נוטל ידיו והוי כנוטל ידיו לפירות דהוא מגסי הרוח אבל לפי' הב' המרדכי ואשר"י ור' ירוחם הנ"ל דס"ל דאין ליטול ידיו קודם קידוש פשיטא דבשעת טיבול אין צריך שפשוף דלא מחזי כנוטל ידיו לפירות דהאי משקה מפירות כמ"ש ריש סימן קנ"ח וכוותייהו קי"ל אם לא שנאמר דקאי אמ"ש בשם מהר"ם וב"ה דהאידנא א"צ נטילה לדבר שטיבולו במשקה וכיון דא"כ הוה נראה כמי שנוטל כגסי רוח לכן כתב רבינו שמי שרוצה לצאת ידי כולן יביא עצמו לידי חיוב נטילה ואינו ר"ל שיברך אחר השפשוף אלא נטילה גרידא וכמ"ש הוא עצמו בסימן זה ובזה נסתלק ממנו תמיה' מ"ו ומהרא"י הנ"ל אלא שהלשון לא משמע כן ומ"ש רבינו שיביא עצמו לידו חיוב נטילה שיטול מים וישפשף ק"ק בלא שפשוף נמי אם נוגע בבשרו במקום מזוהם או בכל מקום שבגופו צריך נטילה ובלא נטילה אסור לברך וכמ"ש בשם הר"ן וכ"ל דאורחא דמלתא נקט דכל אדם דרכו לבדוק את נקביו קודם אכילה וקאמר דישפשף בשעת בדיקה להביא עצמו לידי חיוב נטילה דבלא שפשף ונגיעה במקום מזוהם א"צ אפילו נטילה וכ"ש ענ"י וה"ה אפי' בלא שפשוף אי נגע בגופו אלא שאין דרך עולם ליגע בלא צורך ודו"ק וכן דייק לשון כגון שיטול מים וישפשף שכתב רבינו דל' כגון משמע דחדא מינייהו נקט ושיש לך מיני' לנטילה ועי"ל דמש"ה קאמר דיטול מים וישפשף כדי שיצטרך ג"כ לברך ברכת אשר יצר אחר נט"י דהוי דבר שבקדושה שבח והודיה להש"י אף שאינה באה מכח נטילת ידים אלא מכח נטילת מים מ"מ עכ"פ הוא נותן שבח להש"י בשעת נט"י והוא דומה במקצת לברכת נט"י : [ה] ואין צריך כזית כו' ז"ל רמ"א בהגהותיו זהו לרשב"ם בסמוך אבל לר"י צריך דמאמר שצריך בסי' תע"ה לברך בורא נפשות רבות ודאי צריך לאכול כזית עכ"ל כבר כתבתי בפרישה דלא כרמ"א כי לענ"ד דגם לר"י אין צריך כזית דאף אם סבר דאף אם אכל כזית ירק ובירך ברכה אחרונה אין צריך לחזור

לברך

אף על גב דהמיימוני כתב כזית הא מהו לה כמה עולכי בעוכלא ע"כ (יג) והרשב"א כתב שאלת מהו לברך בטיבול ראשון ואחריו אם אכל כזית:
תשובה כל שאכל כזית צריך לברך אחריו שאין בה"מ פוטרת מה שאכל קודם סעודה ואינו מסייע בסעודה כלל והרי זה כדברים הבאים לאחר הסעודה שלא מחמת הסעודה שטעונות ברכה לפניהם ולאחריהם ומ"מ אינו ראוי לברך אחריו מיד עד שיאכל מרור שאילו בירך על הירקות אחריהם כמלא שיצטרך על אמרור בפה"א ולאכול כדרך שהוא מברך על המצה שתים ואין ברכת הלחם פוטרת את המרור אע"פ שקראהו פרפרת הפת שאין הפת פוטרת את הפרפרת אלא הפרפרת שהיא באה ללפת את הפת שאז פטור' מפני שהיא טפילה לפת אבל האחרות שאינה באה מחמת הפת אין הפת פוטרת ה ולאחר המזון מברך ברכה שלאחריו ופוטר אותו ואת הירק שאכל בטיבול וכן נהגתי והנהגתי עכ"ל (יד):

וכתב רב עמרם שטיבול זה בחרוסת וכ"כ הרמב"ם ז"ל ורבינו תם פירש שמטבל בחומץ ולא בחרוסת לפי שהחרוס' מצותו עם המרור ואין לאכול ממנו קודם מצותו וכן היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל (וכן המנהג) ואפילו אין לו שאר ירקות שגם טיבולו הראשון בחזרת אפ"ה אין לטבול בחרוסת כיון שאין בטיבול ראשון עיקר מצותו ולר"י (ח) מברך אחר הטיבול בנ"ר ולרשב"ם א"צ לברך אחריו ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל: (ט) ויקח מצה האמצעית ויבצענה לשנים ויתן

ומ"ש וכתב ר"ע שטבול זה בחרוסת כו' כן נראה גם מדברי הר"י גיאת שהביא רבינו בסי' תפ"ג ע"ש ונראה בעיני דראייתם על זה מדאמר בגמרא אמר רב פפא ש"מ האי חסה צריך לשקועיה בחרוסת משום קפא דאי סלקא דעתך לא צריך לשקועיה ל"ל למה לי הא לא נגע ופשיטא דהטיבול שני ל"ק ל"י למה דהא בעינן נטילה לשם סעודה כדמסיק התם כיון דבעי למימר אגדת' והלילא דילמא אסוחי אסח לדעתי' ונגע אלא אטיבול ראשון קאמר ל"ל למה וכן פרשב"ס להדיא ועליו קאמר דצריך לשקועי' בחרוסת אלמא דבטבול א' נמי בעי חרוסת והא דנקט חסה ולא נקט שארירקו' ה"ט דאמתני' קאי דהטבול הא' נמי בחסה וס"ל ז"ל דכי היכי דבעינן חרוסת כשהטבול הראשון בחסה אף ע"ג דאינו אלא להיכירא דתינוקות הכי נמי כשהטיבול הראשון הוא בשאר ירקות ובשאר ירקות נמי איכא משום קפא ודלא כמ"ש במרדכי בסדר של פסח ע"ש. ולדעת הרא"ש צריך לומר דחרוסת דנקט הכא לאו דוקא חרוסת ממש אלא כל מידי דקיוהא דמטבלין בו נקרא חרוסת כדאמר בפרק כל שעה ובית חרוסת כבית שאור שחימוצו קשה דמי ופי' רש"י בית חרוסת כלי שטותנים בו חומץ וכל דבר שיש לו קיוהא ולשון חרוסת קיהוי עד כאן לשונו. ולענין הלכה נ"ל להכריע דאם גם טבולו הא' בחזרת צריך חרוסת שהרי מברך על אכילת מרור וכדמשמע פשטא דמלתא דרב פפא שהבאתי ודלא כהרא"ש בשם ה"ר יונה אבל כשהטבול הא' בשאר ירקות אין לטבול בחרוסת נ"ל וק"ל: ולר"י מברך אחר הטבול בורא נפשות רבות כו' מחלוקת זו לענין ב"ה לא נמצא במחברים בפירוש אלא שרבינו מפרש מדעתו דממה שנחלקו רשב"ס ור"י בברכת בפה"א שעל המרור דלרשב"ס א"צ לברך בפה"א לפי שנפטר בבפה"א שבירך על הירקות בטבול ראשון ור"י חולק וסובר דלא נפטר באותה ברכה משום דהגדתא והלילא הוי הפסק טובא אלא טעמו של דבר לפי שהמרור נחשב כדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה שברכת הלחם פוטרתו וכמ"ש התוספת והרא"ש בפ' ע"פ נמשך ממחלוקת' זו דנחלקו נמי לענין ב"ה דלר"י דהוי הפסק באגדת' והלילא ממילא צריך לברך אחר טבול ראשון ב"ה שאין ב"ה פוטרת מה שאכל כבר קודם סעודה והפסיק באגדת' והלילא בין אכילה לסעודה ולרשב"ס א"צ לברך דמאחר דאגדת' והלילא לא הוי הפסק כל עיקר שהרי ברכת בפה"א שבירך על הירקות בטבול ראשון פוטר ג"כ טבול שני מברכת בורא פרי האדמה א"כ ממילא נמי ודאי ברכת המזון שלאחר הסעודה שפוטר טבול שני מברכה שלאחריו פוטר ג"כ טבול ראשון מברכה שלאחריו וכן נראה ממה שהביא הרא"ש מחלוקת רשב"ס ור"י בפסקיו דאלמא דנפקא מינייהו לענין דינא דאין דרכו של הרא"ש להביא המחלוקת של המפרשי' בפירושא דשמעתת' היכא דלא נפקא מינייהו מידי לענין דינא וצריך לבאר שזה שכתב רבינו דלרשב"ס אין צריך לברך דמשמע דאם בא לברך הרשות בידו היינו לומר שאם נתכוין בטבול ראשון שלא לפטור בברכה זו כי אם את הירקות שבטבול זה ממילא צריך לחזור ולברך בפה"א בטבול שני ונמשך מזה שצריך לברך ב"ה אחר טבול ראשון אבל כשנתכוון לפטור בברכה זו גם המרור שבטבול שני ודאי דאין לו לברך ב"ה אחר טבול א'. והקשה מהר"ל מפראג על דברי רבינו שכתב דלר"י מברך אחר טבול א' ב"ה הלא כתב הרא"ש דד' כוסות הראשונות דקודם הסעודה חשיבי כדברים הבאים מחמת הסעודה מפני דיין שלפני המזון בא להמשיך תאות המאכל ובכלל סעודה הן ולפיכך א"צ לברך אחריהן ונפטרין בברכת המזון א"כ ה"ה נמי הירקות שבאין ג"כ להמשיך תאות המאכל כמ"ש התו' בפ' ערבי פסחים אפילו אותן שבאים קודם סעודה נחשבין כבתוך הסעודה וברכת המזון פוטרתן ואמאי צריך לברך עליהן ב"ה. ולא קשיא מידי דלהרא"ש ודאי שהסכים לדעת רשב"ס דאגדת' והלילא לא הוי הפסק לענין ברכה דטבול ה"ה נמי דלא הוי הפסק אפילו לענין ברכה דד' כוסות הראשונות. א"כ ס"ל לר"י דירקות שקודם הסעודה לא נחשבו כ"כ להמשיך תאות המאכל אא"כ אוכל הסעודה מיד ולא דמי ליין דקודם הסעודה דממשיכין אפילו איכא שהות טובא קודם סעודה והתוספות לא כתבו דממשיכין הירקות אלא לגבי מרור שאוכל בתוך הסעודה ע"ש בדף קט"ו בד"ה והדר אכיל. א"נ אפילו ר"י מודה דכיון דתקינו רבנן למימר אגדת' והלילא על כוס שני לא הוי הפסק לענין ברכה דכוסות אבל לענין ברכה דטבול ודאי הוי הפסק דאין ענין ברכה דטבול שהוא בא להיכירא דתינוקות לאגדת' והלילא ולפיכך הוי הפסק לדידיה. אכן הסמ"ג בסדר של פסח כתב בהדיא בשם ר"י שלא היה מברך ב"ה אחר טבול ראשון ושכן נהג גם ר"ת ואולי ר"י החמיר בדבר שלא לעשות מעשה על פי עצמו אבל מדינא היה חייב לברך לפי פירושו בסוגיא ודע שכתב הרשב"א בתשובה בסי' רמ"א שאחר אכילת המרור חייב לברך ב"ה ופוטר את המרור ואת הירק שאכל בטבול הראשון ואין לברך ב"ה אחר הירק וצ"ל דס"ל ג"כ כסברת רשב"ס דאגדת' והלילא לא הוי הפסק וכתב עוד הרב ז"ל שאם בירך לאחר הירק מיד ב"ה אז צריך לחזור ולברך בפה"א ולאכול מרור ולחזור ולברך ב"ה עד כאן אבל ר"י ז"ל סובר דאין צריך לברך על המרור לא לפניו ולא לאחריו דדינו כדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה דא"צ ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם דברכת המוציא וברכת המזון פוטרן: ולענין הלכה נראה בעיני שבעל נפש הרוצה לצאת ידי חובת כל הגאונים יאכל בטבול כזית שלם כדברי הרמב"ם ודעימיה ויהא דעתו בשעת ברכת בפה"א שלא לפטור המרור בברכה זו וממילא חייב לברך אחר טבול א' ב"ה לד"ה ואח"כ כשיברך המוציא יכוין נמי שלא להוציא המרור בברכת המוציא ויחזור ויברך על המרור בפה"א ועל אכילת מרור ויחזור ויברך אחריו ב"ה דאז יוצא י"ח לדעת כל הגאונים ואין כאן משום ברכה שאינה צריכה מאחר שאינו עושה כן אלא לאפוקי נפשי' מפלוגתא וכן קבעו הלכה אבל המבדיל על השלחן קודם נטילה דיכוין שלא להוציא היין שבתוך הסעודה כדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא ואז צריך לברך אחר היין של הבדלה מעין ג' וצריך נמי לברך ברכה ראשונה על היין שבתוך הסעודה ואין בזה משום ברכה שאינה צריכה ע"ל בסי' קע"ד: ויקח מצה האמצעי' ויבצענה לשנים כ"כ הרא"ש וכ"כ בהג"ה מיימוני בסדר מהר"ס ושכן פי' ראבי"ה ודלא כמ"ש בסמ"ג ברוקח דבוצע העליונה היא הראשונה משום דאין מעבירין על המצות דאדרבה המצוה הראשונה שהוא לברך ברכת המוציא היא הראשונה אבל לבצוע המצה לשנים לעשותה פרוס' משום דכתיב לחם עוני אין בזה מצוה כ"כ וכ"כ במרדכי בסדר של פסח שבהגהות. ומה שאין בוצעין השלישית היינו נמי משום דאין מעבירין על המצות שהרי אותה שבוצעין צריך לברך עליה על אכילת מצה תחלה ואח"כ עושין הכריכה באותה שנשארה ולפיכך במצה הראשונה היא ברכת המוציא ובשנייה עושין מצוה שנייה היא ברכת על אכילת מצה ובשלישית מצוה שלישי' היא הכריכה. ומה שבוצעין אותו קודם שיקרא ההגדה כבר כתב בכלבו הטעם כדי שיאמר עליה הא לחמא עניא דמה דרכו של עני בפרוסה. ובדברי הר"ן בשם רבינו האי גאון משמע דהטעם הוא משום דהא דאמרינן הכל מודים דבפסח מניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע היינו דוקא כשהביאו לפניו פרוסה לכתחלה ולפיכך מקדמין לפורסה קודם ההגדה כדי שבשעת ברכת המוציא ימצאנה כשהיא פרוסה. וכ"כ ה' המגיד בשם אחרים אבל הרמב"ם כתב שפורסים אותה בשעה שמברך המוציא ולא נהגו עכשיו כמותו: ומ"ש

ומ"ש רבינו בשם ר"ת דטיבול זה לא יהא בחרוסת כך פרשב"ס בפ' ע"פ וכ"כ התו' והרא"ש בשם ר"ת והגהות כתבו שהר"מ היה רגיל לעשות גם טיבול זה בחרוסת ואומר מ"ש ר"ת שאינה בחרוסת היינו שאין צריך חרוסת אבל אם רוצה הרשות בידו מיהו בס"ה כתב דרבותינו שבצרפת אין נוהגים לעשות טיבול זה בחרוסת כי אינו נזכר במשנה עד טיבול שני וכן פי' הרב ר' יחיאל שטיבול ראשון הבא לעשותו בחרוסת אינו אלא מנהג שטות ופסקו רבינו תם ור"י שאסור לעשות טיבול ראשון בחרוסת דעיקר מצוה היא בטיבול שני למרור וקודם המצוה אין למלא כריסו מחרוסת אלא יאכלנו בעת המצוה לתיאבון כמו מצה עכ"ל ספר התרומה ואנו אין לנו אלא דברי הר"מ דהוא בתראה וידע דברי כולם עכ"ל ואיני יודע מה ראו לתפוס כדברי הר"מ כיון דכי מטביל בחומץ לכ"ע ש"ד ובטיבול דחרוסת חלוקים כמה גדולים טיבול דחומץ עדיף וכך נוהגים המדקדקים לעשות טיבול זה בחומץ וכ"כ המרדכי דטיבול זה לא יהא בחרוסת אלא בחומץ או ביין ומצאתי כתוב שיש עושין אותו במי מלח (טו): ומ"ש ואפילו אין לו שאר ירקות וכו' אפילו הכי אין ליטבול בחרוס' כ"כ בשם הרא"ש: ומ"ש ולר"י מברך אחר הטיבול ולרשב"ם אין צריך לבר' היינו מדנחלקו בטעם למה אינו מברך בפה"א כשאוכל מרור וכמו שכתב רבינו בסימן תע"ה דלר"י שנפטר בברכת המוציא אם כן אחר טיבול ראשון צריך לברך אם אכל כזית ולרשב"ס שסובר שהוא נפטר בברכת בפה"א שבירך בטיבול ראשון א"כ אין לברך אחר טיבול ראשון דא"כ יצטרך לחזור ולברך בפה"א בטיבול שני ולפ"ז לא הוה ליה לרבינו לכתוב דלרשב"ס א"צ לברך אחריו דמשמע שאם רצה לברך רשאי ואינו כן דא"כ נמצא שהוא מברך ברכה שאינה צריכה ואסור אלא כך הוה ליה לכתוב לרשב"ס אין לו לברך אחריו וה"ה כתב בשם הרשב"א שאינו מברך אחר טיבול זה והכי נקטינן: כתב האגור מהר"י מולין הורה לחזור אחר כרפס לטיבול ראשון שקורין בלעז אפי"ה כי אינו מרור ויש סמך בלוקח כרפס אותיות ספר"ך שעבדו מצרים ששים רבוא אבל בפיטרוסיל"ו וקירבי"ל בלשון אשכנז היה מסופק שמא עולשין הוא מין מרור ולאחר שמילא כריסו ממרור בטיבול ראשון היאך יברך על אכילת מרור וכשאין לו כרפס יקח כרתי פור"י בלע"ז עכ"ל וכנראה שלא היה בקי בפי' עולשין ולכך נסתפק שמא הוא פוטרוסיל"ו אבל אנו יודעים שעולשין הוא אינדיבי' בלע"ז ואינו ענין לפיטרוסילו (טז): ויקח מצה האמצעית ויבצענה לשנים ויתן

דרכי משה

ושבחיו יתעלה לכן צריך כאן נטילה וע"ל סי"ז ולב"נ דיש ליטול אחר קידוש לטבול ראשון בלא ברכה ול"מ עשיית צרכיו כמ"ש לעיל סימן ז' ולא יטול קודם קידוש בלל כמש"ל בשם המרדכי והרא"ש והר"י דאפילו ברגיל בשאר ימות השנה ליטול קודם קידוש יטול בפסח לאחר קידוש ואח"כ כשגומר ההגדה ושתה כוס שני יטול ידיו לסעודה ויברך ענט"י ויש טועים ונוטלים ידיהם קודם קידוש ואח"כ מביאים עצמם לידי חיוב וחוזרין ונוטלין לטיבול ראשון ושיבוש הוא כי מאחר שלבסוף חוזרים ונוטלים לסעודה א"כ ב' הנטילות שעושין הם לצורך הטיבול ולכן אין לעשות אלא אחד מהם וכדי שיברך עליה כתב הטור שיביא עצמו לידי חיוב וכבר כתבתי שאין לברך עליה בלל עד הנטילה שעושין קודם הסעודה וכן אין לעשותה אלא עד אחר קידוש כמו שכתבתי וכן דעת מהרי"ל אלא שכתב שירחץ מעט קודם קידוש כדי לנקות ידיו לברכה ואם ידיו נקיות א"צ במרדכי כתב פרק ע"פ דף רצ"ב ע"ב משמע דנטילה לטיבול ראשון צריך ליטול עד הפרק כמו לתרומה דהיינו כל היד עד הזרוע: (יג) וכ"ה בהגהת סמ"ג: (יד) ואני לא ראיתי מימי לברך אחר אכילת מרור בורא נפשות רבות ואפשר דסוברים דמרור מקרי דברים הבאים תוך סעודה שלא מחמת הסעודה שאינה צריכה ברכה אחרונה ובטיבול ראשון אין אוכלים כזית ירקות לכן אין מברכין ברכה אחרונה ואפילו אם אכל כזית בטיבול ראשון י"ס דאין לו לברך בטבול ראשון ברכה אחרונה וכמ"ש למטה בשם (חסר כאן בטורים שלפנינו תיבות אלו) הרשב"א וכ"כ המ"מ בשם הרשב"א והכי נקטי': (טו) ובאגור כתב דבעל אגודה נהג לתת מעט חרוסת בחומץ כדי לצאת דברי כולם וחכמי אשכנז נוהגין לעשות בחומץ וכן המנהג: (טז) כתב המרדכי ריש נוסחת הסדר הקצר שיסד שיטבול כל הירק בחומץ וכתב עוד דאין לעשות ב' הטיבולין בזה אחר זה אלא יפסיק בהגדה בינתים וכתב

פרישה

(ח) מברך אחר הטיבול כו' היינו מדנחלקו למה אין מברך בפה"א כשאוכל מרור וכמ"ש רבינו בסימן תע"ה דלר"י שנפטר בברכת המוציא א"כ אחר טיבול ראשון צריך לברך אם אוכל כזית ולהרשב"ס שסובר שנפטר בברכת בפה"א שבירך בטיבול ראשון א"כ אין לברך אחר טיבול ראשון דא"כ יצטרך לחזור ולברך בפ"ה בטיבול שני ב"י ולפי זה לא הוי ליה לרבינו לכתוב דלהרשב"ס א"צ לברך אחריו דמשמע שאם רצה לברך רשאי ואינו כן דא"כ נמצא שהוא מתיר ברכה שאינה צריכה ואסור אלא כך הל"ל להרשב"ס אין לו לברך אחריו וק"ל: (ט) ויקח מצה האמצעית כו' כתב הכלבו והמנהג לחלקה קודם

דרישה

לברך בפה"א אמרור משום דברכת המוציא פוטרו מ"מ לא קאמר שצריך לאכול כזית מפני שצריך ברכה אחרונה אירקות וכן הוא ל' ב"י בסמוך אמ"ש רבינו ולר"י מברך אחר הטיבול דהיינו שיקרא

ויתן חציה לאחד מן המסובין לשומרה לאפיקומן ונותנין אותה תחת המפה זכר למשארותם צרורות בשמלותם וחציה השני ישים בין ב' השלימות כדי שיפגע בשלימה תחלה כשיבא לברך ברכת המוציא שממנה יש לו לבצוע ויגביה הקערה שבה המצות [ו] ויאמר הא לחמא וכו' עד מה נשתנה (יז) ואז יצוה להסירה מעל השולחן כאילו כבר אכלו כדי שישאל התינוק למה מסירין הפת ועדיין לא אכלנו והוא לנו במקום עקירת השולחן [ז] ויש מדקדקין להוציא ממנו התבשיל כשמגביהין אותה משום דאמרי' בשר א"צ להגביה וא"צ דדווקא כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלין בהא קאמר שלא להגביה שלא יהא נראה כאילו הקדיש בהמתו מחיים לכך אבל במה שמגביה הקערה אינו נראה כזה כאילו הקדיש בהמתו ומוזגין מיד כוס ב' כדי שישאל התינוק למה שותין כוס ב' קודם סעודה ואם אין חכמה בבן לשאול אביו מלמדו ואם אין לו בן אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל את עצמו ואפי' ב' ת"ח הבקיאין בהלכות פסח שואלים זה לזה מה נשתנה וכו' (יח) ומחזיר הקערה שבה המצות כדי שתהא לפניו כשאומר ההגדה כדאמרי' (לו · לחם עוני שעונין עליו דברים וגם שתהא לפניו כשיאמר מצה זו מרור זה וצריך שיאמר שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפי' פעם אחת והלילה הזה ב"פ ואין לומר שבכל הלילות (י) אין אנו חייבין לטבל שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות והלילה הזה מרור (יא) ואין לומר האידנא שבכל הלילות אנו אוכלין צלי שלוק ומבושל והלילה זה כולו צלי לפי שאין לנו פסח וקורא כל ההגדה עד [ח] ונאמר לפניו הללויה: וכשיגיע למצה זו (יט) צריך להגביה להראותה למסובין שתתחבב המצוה עליהן וכן כשיגיע למרור זה אבל כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלין לא יגביה התבשיל שנראה כאילו

ב"ח

ומ"ש ויתן חציה לאחד מן המסובין לשומרה לאפיקומן נראה דהטעם הוא שמא יאכלו הכל בתוך הסעודה ולא יהיה לו עוד מצה משומר' באחרונ': ומ"ש ונותנין אותה תחת המפה וכו' כ"כ הרוקח: ומ"ש וחציה השני ישים בין שתי השלמות וכ"כ הרא"ש ולפי שהיה קשה לרבינו ז"ל למה יפסיק בין שתי השלמות שבאים משום לחם משנה לפיכך כתב דהטעם כדי שיפגע בשלמה כו' וממילא נמי לא קשה ישים החציה תחת שתי השלמות דכיון דצריך לברך על חציה על אכילת מצה צריך שיפגע בה תחלה אבל במרדכי בסדר של פסח כתב וחצי מצה הנפרס' ישים על שתי השלמות כו' וכ"כ רבינו בסימן תע"ג על שם אנשי א"י ונראה דהטעם משום דס"ל דכיון דאין מעבירין על המצות צריך לפרוס הראשונה כדי לברך עליה על אכילת מצה שהוא בא חובה ללילה זה שזה הוא מצוה הראשונ' אבל ברכת המוציא שאינו כי אם ברכת הנהנין ואינה קודמת לעל אכילת מצה אלא משום דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם אינו מצוה כל כך לפיכך מניח הפרוסה על שתי השלמות אך קשה דהא אמרינן דבפסח הכל מודים שמניח הפרוסה בתוך השלמה ופירש"י בתוך השלמה היינו תחת השלמה וכן פירשו כל המפרשים ונראה דמהאי טעמא נמי כתב הסמ"ג דאע"ג דבוצע לראשונה מניחה בין שתי השלמות וי"ל דאינהו ס"ל דכשמניח פרוסה על השלמה זהו בתוך השלמה וכך העתיק הב"י בריש סימן תע"ה בשם הרשב"א בתשובה ע"ש: כתוב במהרי"ל דחלק הגדול יקח לאפיקומן ולא פחות מחציה דהיינו חלק הקטן וכ"כ מהרש"ל ונראה דהטעם הוא משום דראוי להחמיר לאכול אפיקומן ב' זתים על פי פרשב"ם א' זכר לפסח ואחד זכר למצ' הנאכלת עם הפסח כמו שיתבאר לקמן בריש סימן תע"ז לכך הצריכו ליקח חלק הגדול כ"ל ודלא כמ"ש במהרי"ל משום חבוב מצוה ונאכל על השבע וגם כדי שביעה דטעמים אלו אין להם יסוד כנ"ל: ומ"ש ויגבי' הקערה כו' כ"כ הרא"ש בתשוב' דמגביה משום שיאמר הא לחמא עניא וכו' עד מה נשתנ': ומ"ש ואז יצוה להסירה וכו' בפר' ע"פ למה עוקרין את השולחן אמרי דבי ר' ינאי כדי שיכירו התינוקות וישאלו פי' ישאלו למה עוקרין את השולחן ועדיין לא אכלנו וישיבו להם כי צריך לספר ביציאת מצרים קודם אכילה ועכשיו עקירת הקערה במקום עקירת השלחן וכ"כ התו' וכל האחרוני': ומוזגין מיד כוס שני כו' שם במשנה מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל ואם אין דעת בבן אביו מלמדו ופרש"י ורשב"ם כאן במזיג' כוס שני הבן שואל את אביו אם הוא חכם מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם אכילה עכ"ל וכתב מהרש"ל דלא ישטפ': ומ"ש ומחזיר הקערה וכו' כ"כ גם הסמ"ק שמחזירין הקערה כשיאמר עבדים היינו משום דלחם עוני כתי' שעונין עליו דברים כדאית' בגמרא ואין מכאן ראייה דעליו אין פירושו עליו ממש אלא ה"פ על ענין הלחם עונין דברי' הרבה שעיק' ההגדה הוא בענין מצות מצה שרומז לחירות ולכך מתחילין הא לחמא עניא ועליו נמשך בענין ההגדה וברמב"ם מבואר שאין מחזירין אלא כשאומר מצה זו ומדברי רבינו עצמו יראה שלא נסמך על ראייה זו לגמרי שהרי כתב וגם שתהא לפניו כשיאמר מצה זו כו' כלומר מאחר שעכ"פ צריך שתהי' לפניו כשיאמר מצה זו וכו' ושמא ישכח מלהביאו לפניו באמצע קריא' ההגדה לכך טוב שיחזיר הקערה לפניו קודם שיתחיל ההגדה וכך הוא המנהג:

וצריך שיאמר שבכל הלילות אין אנו חייבין לטבל משום דהוה משמע דבלילה הזה חייבין לטבל ב' פעמים וליתא דבטבול הראשון ליכא חיוב אלא היכירא לתינוקות לחוד והכי איתא להדיא בגמרא ומשום דאיכא נוסחא שכתוב בהן שבכל הלילות אין אנו חייבין לטבל וכו' כתב רבינו דטעות הוא וכ"כ רשב"ם דשבוש הוא. ומהר"ל מפראג חילק דכשהטבול הא' בשאר ירקות שפיר הויין שני הטבולי' חיוב גמור ובגמר' איירי כשהטבול הראשון במרור ולא נהירא: ומ"ש וקורא כל ההגד' עד ונאמר לפניו הללוי' הכי איתא בגמרא ונאמר לפניו הללוי' אבל התוס' כתבו ה"ג ונאמר לפניו שירה חדשה וכ"כ במרדכי וכ"כ מהר"ש לוריא דהכי נהוג: ומ"ש להראות למסובין כו' כ"כ רשב"ם וכתב מהרי"ו ויגבי' מצה הפרוסה משום לחם עוני ובמהרי"ו כתב אבל מ"מ יראה בו. הש"ר ז"ל: ומ"ש אבל כשאומר פסח וכו' שם

בענין

ב"י

ויתן חציה לאחד מן המסובים לשמרה לאפיקומן כ"כ הרא"ש והמרדכי בפרק ע"פ וכ"כ הגהמ"י שכתב הר"מ ודלא כה"ה והרוקח שפי' לבצוע הראשונה: ונותנין אותה תחת המפה זכר למשארותם וכו' כ"כ הרוקח: כתב הכלבו המנהג לחלקה קודם שיקרא ההגדה כדי שיאמר עליה הא לחמא עניא מה לעני בפרוסה אף כאן בפרוסה וי"א שהוא כדי שיראו התינוקות וישאלו מפני מה אנו מטמינים המצה ועדיין לא אכלנו וי"א כדי שלא יראו ויאכלו אותה תוך הסעודה בשוגג ולא יהיה לו עוד מצה משומרת באחרונה ולפיכך מצניעין אותה עכ"ל: וחציה ישים בין שתי השלימות וכו' כ"כ הרא"ש בפרק ע"פ: ויגביה הקערה שבה המצות וכו' שם (קטו:) למה עוקרין השולחן כדי שיכירו התינוקות וישאלו וכתבו התוספות והרא"ש והאידנא שסולחנות שלנו גדולים וטורח לסלקן מסלקין הקערה שבה המצות כאילו אינם רוצים לאכול יותר וכ"כ רשב"ם וז"ל וה"מ לדידהו דהוה להו שולחן קטן לפני מי שאומר ההגדה לבדו וכן לכל אחד אבל אנו מסלקים את הקערה שבה מצה ומרור ושני תבשילין לסוף השולחן ודי לנו בכך ויש שנוהגים להגביה את הקערה על הכף והגבהתה חנם ואין כאן היכר לתינוק אבל עוקרין הקערה לגמרי ונותנה בקרן זוית כאילו כבר אכלו כדי שיכיר התינוק וישאל דדמו לעקירת שולחן עכ"ל וכתב בהג"מ ובסמ"ק כשהוא מתחיל הא לחמא עניא יגביה הקערה ויעקרנה מלפניו ויתננה בסוף השולחן וכשמתחיל עבדים היינו יחזירנה לפניו והרא"ש כתב בתשובה יגביה הקערה ויאמר הא לחמא עניא וכו' עד מה נשתנה ויקח הקערה שבה המצות ויצוה להסירה מעל השולחן כדי שיראה התינוק וישאל למה מסלקין הלחם ועדיין לא אכלו גם מוזגין כוס שני כדי שישאל התינוק לפי שאין דרך למזוג שתי כוסות קודם האכילה ואומר מה נשתנה וכו' וכך הם דברי רבינו: ומ"ש רבינו ויש מדקדקין להוציא ממנה התבשילין וא"צ דדוקא כשאומ' פסח שהיו אבותינו אוכלין וכו' כן כתבו שם התוס' ורשב"ם וכ"כ הג"מ: ומוזגין מיד כוס שני וכו' עד שואלים זה לזה מה נשתנה משנה וברייתא בפ' ע"פ (קטז.) שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפי' פעם אחת כלומר ה"ג ול"ג אין אנו חייבין לטבל והכי אמרינן בפרק ע"פ וטעמא משום דא"כ משמע דבלילה הזה אנו חייבין לטבל ב"פ וליתא דטיבול ראשון אינו חובה ואין עושין אותו אלא כדי שישאלו התינוקות: ומ"ש ואין לומר האידנא שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל משום דבסדר הגדה שבמשנה גרסינן הכי הוצרך רבינו לומר דהאידנא דאין ב"ה קיים אין לומר כן: וכשיגיע למצה זו צריך להגביה כו' עד שנראה כאילו הקדישו לכך בפ' ע"פ (דף קי"ו): ומ"ש

דרכי משה

וכתב מהרי"ל דיש נוהגים שלא לאכול שום טיבול באותה לילה רק ב' טיבולים אלו: (יז) כתב מהר"א מפראג דאין לשבש ולומר כהא לחמא או הא כלחמא אלא הא לחמא ע"ש המקרא למען יראו את הלחם וגומר כתב מהרי"ב דיל"ל הא לחמא בלשון שמבינים הנשים והקטנים וכן עשה ר"י מלונדרי תקן כל הגדה בלשון לעז כדי שיבינו הקטנים והנשים עכ"ל וכלבו כתב דמנהג יפה הוא: (יח) במהרי"ל אבל כשאשתו ובניו שואלין אותו אצ"ל מה נשתנה ומתחיל מיד עבדים היינו: עוד שם כשיגיע לדם ואש ותמרות עשן יזרוק באצבעו לחוץ וכן כשאומר דצ"ך עד"ש באח"ב בפרט ובכלל סך הכל י"ו פעמים וכן נהג מהר"ש ואמר שכן הוא בספר אבי"ה נגד י"ו פנים של חיות עכ"ל ונראה שרומזים כאן שחרבו של הקב"ה נקרא יוה"ך והוא מלאך ממונה על הנקמה כידוע למקובלים ונוהגים לזרוק מן הכוס באצבע לרמוז על מה שנאמר (שמות ח) אצבע אלהים הוא ודלא כמו שמצאתי כתוב בהגהת מנהגים דיש לזרוק בזרת קטן: (יט) כתב הר"ן פרק ע"פ דף רנ"ב בע"ב הא דאמרינן כל שלא אמר דברים אלו בפסח לא יצא י"ח היינו ידי מצוה מן המובחר אבל ידי הגדה מיהו יצא וכתב מהרי"ב בדרשותיו שיגביה הפרוסה משום לחם עוני ולא כמהרי"ל שכתב ליקח השלימה העליונה:

והמנהג

דרישה

דהיינו אם אכל כזית כו' מדכתב אם אכל משמע דרשות הוא אי בעי אכיל ואי לא בעי לא אכיל כזית ואין צריך לברך אחריו ברכה אחרונה וכ"כ ב"י ג"כ בהדיא בשם הרא"ש שכתב בשם הרשב"א דבטיבול ראשון דירקות א"צ כזית ומדכתב סתמא משמע דהכל מודים דאינו מוכרח לאכול כזית וכ"כ ב"י בתשובה דבטיבול ראשון איכא פלוגתא אי צריך ברכה אחרונה ע"כ אני אוכל פחות מכזית לאפוקי נפשי מפלוגתא כו' מדקאמר דבפחות מכזית מפיק נפשו מפלוגתא ש"מ דגם לר"י אין צריך כזית דא"כ עדיין מדי פלוגתא לא נפק ולכך רבינו כתב ג"כ בקיצור סדר שלו לקמן בסי' תפ"ו ולוקח פחות מכזית משאר ירקות כו' והיינו נמי כדי לצאת ידי כ"ע וק"ל: [ו] ויאמר הא לחמא כו' נדפס בגיליון וא"צ לשבש ולומר כהא לחמא כי לשון הפסוק הוא למען יראו את הלחם וגו' עכ"ל והיא מהגהות רא"ף ומע"ג שהפסוק למען יראו וגו' אמן שאכלו במדבר קאי ולא אמצות שאכלו במצרים מ"מ מייתי שפיר ראייה כמו שכאן נאמר למען יראו את הלחם אף שלא מלחם זה אכלו כיון שממין הלחם אכלו שייך לומר עליו למען יראו את הלחם ולא כלחם ה"נ דכוותיה במצה וק"ל: [ז] ויש מדקדקין להוציא ממנה התבשילין כשמגביהן אות' משום דאמרינן בשר א"צ להגביה וא"צ לדוקא כשאמר פסח שהיו אוכלים בהא קאמר שלא להגביה כו' הלשון אינו מדוקדק דמתחיל וקאמר א"צ להגביה דמשמע אבל אי בעי מגביה ומסיים בהא קאמר שלא להגביה וראיתי בטור שהגיה רא"פ שכתב בה ז"ל מדאמרינן בשר א"צ להגביה וכו' הגיה וכו' וכתב בלדו בסג"ה זה לשונו רש"י ורשב"ם גרסי בשר א"צ להגביה ולא עוד אלא שנראה כמקדיש בהמתו פי' לכן א"צ להגביה דהא לא מצי למימר פסח זה ולא עוד אלא אם היה מגביה היה נראה כמקדיש בהמתו מחיים לפסח כך פי' רשב"ם עכ"ל רא"ף ובזה א"ש דאוס כיון נמי רבינו במ"ש משום דאמרינן בשר אין צריך להגביה כו' ר"ל למה דסיים שם ולא עוד אלא דאיכא איסור משום דנראה כמקדיש בהמתו והשתא א"ש דסיים רבינו בהא קאמר שלא להגביהו ודברי גירסת רש"י ורשב"ם שמה כתובים בע"פ דף קי"ו ריש ע"ב ע"ש: [ח] ונאמר לפניו שירה חדשה כו' כן גרס מ"ו ז"ל וכן כתב במרדכי בע"פ ובתוספות שם דף קי"ו ע"ב ומהרי"ץ ז"ל נוקד ונאמר בסגול ולא נאמר בחולם וכ"ע למה דהא לפיכך אנחנו כו' קאי אמה שלפניו בכל דור חייב אדם לראות את עצמו כו' וכמו שהי' אומרים הלל כך אנחנו כמ' אותו כאילו הוציאנו ממצרים ולמה נקד ונאמר בסג"ל דמשמע אלטעבר וכלע"ד כוונתו שלכך נקוד בסגול משום דע"כ צריך לומר דהא דאמרי' במכילתא וכתבוהו התוספות בע"פ דף קי"ו ז"ל כל השירות בל' נקיבה חוץ משיר דלעתיד שהיא בלשון זכר לא קאי אהלל אלא שירה בפ"ע זכר לכל נס ונס שעברו דוגמת שירת הים שהיה בלשון נקיבה כמ"ש אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת וכמו שנאמר בשירת הבאר אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר וגו' דוגמת שירת הללו ישורר לעתיד זכר לגאולה שירה לשון זכר ולא אהלל קאי וא"כ ע"כ מה שאנו אומרים בהגדה ונאמר לפניו שירה חדשה ר"ל שהם על הים בשעת הגאולה אמרו אותה שירה חדשה דהיינו אז ישיר דהא אין אומרים אותו בסדר הגדה אלא שאנו אומרים שאנחנו חייבים להודות ולהלל למי שעשה לנו ניסים והוציאנו ממצרים וכמו שהם נאמר לפניו שירה חדשה שירת אז ישיר כו' כן אנו נהלך בדבר אחר דהיינו הלל וק"ל ול"ע דהנוסחא שכתבו התוס' והמרדכי ונאמר לפניו שירה חדשה אינו שם לא במשנה ולא בהרא"ש ולא בהרי"ף ולא במיימוני אלא כולם העתיקו לשון המשנה ונאמר לפניו הללויה ול"ע · גם בסדורים ישנים וחדשים של דפוס ושל כת' נדפס בהן בהגדה שירה חדשה לכן לבי אומר לי שאין להגיה בפרט לפי מ"ש דגו' שירה חדשה לא נתיישב כ"א כאשר נקרא ונאמר בסגול

פרישה

שיקרא ההגדה כדי שיאמר עליה הא לחמא עניא מה לעני בפרוסה אף כאן בפרוסה: (י) אין אנו חייבים לטבל כו' דהא גם עתה בליל פסח טיבול ראשון אינו חובה אלא כדי שישאלו: (יא) ואין לומר האידנא פי' בזמן שאין ב"ה קיים אע"ג דבסדר הגדה שבמשנה גרסינן הכי:

מגביה

כאילו הקדישו לכך : ונוהגין באשכנז כשמגיעין עד לפיכך (יח) מגביה כל אחד כוסו ואוחזו בידו עד סיום ברכת אשר גאלנו והכי איתא במדרש שוחר טוב כשמגיע ללפיכך אוחז כוסו בידו כדי לומר שירה על היין (יב) בענין ברכת ההלל איכא פלוגתא דרבוותא ריצב"א היה מברך עליו ב"פ אחת קודם אכילה ואחת אחר אכילה וכן היה נוהג ה"ר מאיר מרוטנבורק וכ"כ רב האי ורב צמח ורב עמרם אבל הרי"ץ גיאת [ט] ואבי העזרי כתבו שאין לברך עליו כלל לפי שחולקים אותו לשנים לפני הסעודה ולאחריה וא"כ האיך יברכו כיון שפוסקים באמצע וכן היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל וכן ראוי לעשות בכל דבר (יג) שיש ספק בברכתו שאין לברך דברכות אינן מעכבות ויש מקומות שנוהגין לקרות ההלל בב"ה בצבור כדי שלא יצטרכו לברך עליו בשעת ההגדה ומה טוב ומה נעים ההיא מנהגא ויש לו סמך במסכת סופרים דאיתא התם תניא ר"ש בן יוצדק אומר י"ח ימים ולילה אחת גומרין בהן ההלל ובגולה כ"א יום וב' לילות ומצוה מן המובחר לקרות ההלל בב' לילות של גליות ולברך עליו ולאמרה בנעימה ולקיים מה שנ' ונרוממה שמו יחדיו וכשהוא קורא בביתו א"צ לברך שכבר בירך עליו ברבים ומתחיל ההלל וקורא עד למעינו מים ומברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר גאלנו וחותם ברוך אתה ה' גאל ישראל וצריך לומר ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שצריך להקדים זבח דהיינו חגיגה קודם הפסח שהוא נאכל על השובע ונודה לך שיר חדש ואין לומר שירה חדשה שהוא אומר על גאולה שלעתיד והיא נאמרה בלשון זכר כדאיתא במדרש :

תעד **וישותה** כוס שני [א] וכתב רב אלפס שצריך לברך בפה"ג וכ"כ רב נטרונאי ורב עמרם והרמב"ם ז"ל ואבי העזרי ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל (א) אלא א"צ לברך בפה"ג אלא על כוס ראשון שהוא של קידוש ועל הג' שהוא של בה"מ אבל על הב' ועל הד' א"צ לברך וכ"כ רב כהן צדק ולענין ברכה אחרונה כתב רב אלפס שצריך לברך אחר הב' ואחר הד' והקשו לדבריו למה יברך אחר הב' והלא הסעודה לפניו והוא פוטר היין שבתוך הסעודה וא"כ האיך יברך אחריו ואבי העזרי כתב שיש לברך אחר ראשון ואחר ג' וד' [כ] ורבינו חננאל כתב כוס של קידוש ושלפני בה"מ כיון שיש לו כוס לברך עליו בה"מ אין לברך עליהם על הגפן אבל כוסות אחרונות על כל אחד יש לברך עליו עה"ג ורב שרירא ורב האי כתבו שצריך לברך לפני כל אחד וא' אבל

ב"י

ומ"ש ונוהגין באשכנ"ז כשמגיע עד לפיכך מגביה כל אחד כוסו וכו' וכ"כ הגה"מ בפ"ח וכתב האגור כשנוטל הכוס בידו כשמגיע ללפיכך נכון לכסות המצה שלא יראה הפת בושתו וכן מנהג נקיי הדעת עכ"ל וכן מצאתי כתוב בתשובת אשכנזי' וכתבו עוד שעד אותה שעה תהא המצה מגולה קצת כדאמר לחם שעונין עליו דברים הרבה : **ונאכל** שם מן הזבחים ומן הפסחים שצריך להקדים זבח וכו' עד סוף הסימן במרדכי ס"פ ע"פ : **כתב** רב"י נוהגים להגביה הסל על ראשי התינוקות ואומרים לפיכך אנחנו חייבין וכו' :

בענין ברכת ההלל איכא פלוגתא דרבוותא וכו' הר"ן בפרק ע"פ כתב הרבה בענין זה ואין להאריך מפני שמנהג כל העולם שלא לברך על הלל שאומר על שולחנו ומנהג בני ספרד לקרותו בצבור ולברך עליו כדברי מס' סופרים. טעם למה בליל פסח קורין ההלל מיושב כתבתי בסימן תכ"ב :

כתב רב"י סומא פטור מלומר הגדה כמו שפטור מכל המצות ומ"מ חייב בכל מדרבנן ולהוציא הרבי' יכול להוציא למאן דאמר מצה בזמן הזה דרבנן דאתי דרבנן ומוציא דרבנן וכך פשוט בפרק ע"פ פ"י ומברך עכ"ל ויש לתמוה עליו דלא פטרו מכל המצות אלא ר' יהודה בפרק החובל (פז.) ולית הלכתא כוותיה ומיהו מ"ש דמ"מ חייב בכל מדרבנן כ"כ התוספות בפרק החובל אליבא דרבי יהודה : כתב הכלבו יש לועזים הא לחמא עניא ומה נשתנה כדי שיבינו הנשים והטף ויש לועזים אף עבדים ומנהג יפה הוא אחר השאלה שלועזו אף התשובה כי מה תועלת הבנת השאלה אם לא ידעו התשובה:

תעד וישותה כוס שני וכתב רי"ף שצריך לברך בפה"ג כ"כ בפרק ע"פ וטעמו משום דד' כוסות הואיל וכל חד וחד מצוה באנפי נפשיה הוא צריך לברך בפה"ג אכל כסא וכסא וכתב עליו הרא"ש ול"נ דאע"ג דכל חד וחד מצוה באנפי נפשיה היא כיון דליכא היסח דעת לא בעי לברוכי אכל כסא וכסא וכן נהגו שלא לברך בפה"ג אלא על כוס של קידוש וכוס של בה"מ : **ולענין** ברכה אחרונה כתב הרי"ף בפרק ע"פ שצריך לברך על השני ואחר הד' : **ומ"ש** רבינו שהקשו עליו למה יברך אחר השני וכו' כ"כ שם הרא"ש וכתב שיש מיישבים דבריו דמיירי באין לו יין לשתות בתוך המזון ודחה הוא ז"ל דבריהם לומר דאפי' אין לו יין לשתות בתוך המזון אינו מברך אחר כוס שני : **ומ"ש** רבי' בשם אבי העזרי שיש לברך אחר ראשון ואחר ג' וד' כלומר אחר ג' ואחר ד' וטעמו שכיון שמפסיק בין כוס לכוס שלא בענייני אכילה ושתיה צריך לברך אחריו משא"כ בין ג' לד' שאין מפסיק ביניהם אלא בסעודה וברכת כוס שני פוטר יין שבתוך הסעודה הלכך אין לברך אחריו : **ומ"ש** בשם ר"ח דכוס של קידוש ושלפני בה"מ וכו' טעמו דכולה חדא סעודתא היא מתחיל מכוס של קידוש ומסיים בכוס של בה"מ הלכך אין לברך בנתיים כלל אבל אחר כוס של בה"מ מברך שכבר נגמרת הסעודה ואחר רביעי פשיטא שצריך לברך שהוא גמר השתיה : **ומ"ש** כיון שיש לו כוס לברך עליו וכו' דמשמע שאם לא היה לו כוס לבה"מ היה צריך לברך אחר כוס ב' הוא ע"פ אותם שרצו ליישב סברתו של הרי"ף לומר דדוקא באין לו יין לשתות בתוך המזון הוא דקאמר דצריך לברך אחר כוס ב' וכבר כתבתי שדחה הרא"ש דבריהם ואין ברכת המזון פוטרתן ודו"ק : ומ"ש הב"י דטעמו של ר"ח הוא כאותן שרצו ליישב סברתו של הרי"ף לומר דדוקא באין לו יין לשתות בתוך המזון התם הוא דקאמר דצריך לברך אחר כוס שני לא נהירא דהא ודאי דר"ח סובר אפילו אין לו יין בתוך המזון אפ"ה א"צ לברך אחר כוס שני כשיש לו כוס לברך עליו ב"ה כמו שנתבאר : ומ"מ מדברי הרא"ש יראה שאפילו אין לו כוס לברך עליו ברכת המזון אפ"ה א"צ לברך אחר כוס שני דב"ה פוטרתו :

ומ"ש בשם ר' שריר' גאון כו' הא דצריך לברך לפני כל אחד ואחד נתבאר כבר בסמוך בדברי הרי"ף והא דאין לברך אלא אחר אחרון טעמו משום דכוס א' וכוס ב' ב"ה פוטרתן ונמצא כשמברך אח' רביעי פוטר אותו ואת הג' וכ"כ הרשב"א בתשובה בסימן ע"ב . וממילא לפי זה אם אין לו רק ב' כוסות הראשונות א"צ לברך כל עיקר על הגפן דב"ה פוטרתן ולא כר"ח . והמנהג כרב שריר' . ויש לדקדק למה השמיט רבינו מלכתוב בסימן זה גבי כוס שני דאם לא שתה בהסיבה

ב"ח

בענין ברכת הלל כו' המנהג שלא לברך כל עיקר וכן המסקנא בסמ"ג בשם מורו רבינו יהודא ושכן עמא דבר : **וצריך** לומר ונאכל שם מן הזבחים כו' כ"כ המרדכי וכתב מהרי"ו דכשחל פסח במ"ש אז יאמר מן הפסחים ומן הזבחים דאין חגיגה קריבה בשבת ובליל שני יאמר מן הזבחים ומן הפסחים דהגיגה נאכל קודם הפסח ע"כ וממילא דכשחל פסח ביום ז' ואחד יאמר בהפך וק"ל : **ונודה** לך שיר חדש כ"כ התוס' והמרדכי :

תעד וישותה כוס שני וכתב רי"ף שצריך לברך בפה"ג בפרק ע"פ כ"כ וטעמו דכי היכי דאמרינן בכוס של ברכת המזון דכיון דלא אפשר למישתי וברוכי בהדי הדדי הוי הפסקה וצריך לחזור ולברך בפה"ג ה"נ כיון דלא אפשר ליה למקרי ומשתי בהדי הדדי צריך לחזור ולברך בתר דגמר הגד' ובתר דגמר הלילא בפה"ג ופי' הר"ן דלא אמרינן הכי אלא בשיחה הקבוע עליו חובה כקריאת ההגדה אבל דבר הרשות שאם רצה מפסיק לא והאריך ע"ש : **ומ"ש** והקשו לדבריו כו' ואני בעניותי יישבתי קושיא זו דס"ל לרי"ף דיין שלפני המזון אינו פוטר שבתוך המזון אא"כ כבר נטל ידיו לסעודה וכמ"ש התוס' והמרדכי בפ' כ"מ וכמ"ש למעלה בסי' קע"ד ולפיכך בשתיית כוס שני דלפני נטילו' צריך לברך אחריו קודם שיטול ידיו . וכגון הוא דכששותה כוס ב' יכוין שלא להוציא היין שבתוך הסעודה ואז צריך לברך לאחריו לד"ה ומפיק נפשיה מפלוגתא אלא דאז אי אפשר לו לשתות יין בתוך הסעודה דכיון שהיה מחויי' לברך לפניו בפה"ג היה נראה כמוסיף על הכוסות . אלא דקשיא לי דדברי התוס' דבפר' כ"מ כתובים בסמ"ג בשם ר"י והרב ר' יוסף גם במרדכי והגה' מיימוני' דספ"ד דה' ברכות כתבוהו בשם ר' יוסף ובסדר של פסח כתב הסמ"ג גופיה וז"ל כתב ר' יצחק בר שמואל בתשובה אחת שהוא ורבינו יעקב לא היו מברכין על הגפן בליל פסח עד אחר כוס רביעי ולמאי שכתב דר"י ס"ל דאין היין שלפני המזון פוטר שבתוך המזון כשעדיין לא נטל ידיו לסעודה היה לו לברך על הגפן אחר כוס שני כמ"ש לדעת הרי"ף ודוחק לומר דר"י אחר הוא אלא נראה דס"ל לר"י דבליל פסח הוי קביעות גמור אפילו קודם שנטל ידיו משא"כ בשאר ימות השנה אבל מ"מ דעת הרי"ף שלא לחלק וכל שלא נטל ידיו אף בליל פסח אינו פוטר שבתוך המזון ולפיכך צריך לברך אחר כוס שני על הגפן כ"ל . וטעמו של אבי עזרי כתב ב"י דכיון דמפסיק בין כוס לכוס שלא מענייני אכילה ושתייה צריך לברך אחריו משא"כ בין שני לשלישי שאינו מפסיק אלא בסעודה וברכ' כוס שני פוטר יין שבתוך הסעודה הלכך אין לברך לאחר כוס שני על הגפן עכ"ל ובהג"ה מיימוני כתב שכן היא דעת מהר"ם . וטעמו של ר"ח הוא דהסעודה מתחלת מכוס של קידוש ומסיימת בכוס של ב"ה הלכך אין לברך על הגפן בנתיי' כלל אבל אחר ב"ה שכבר נגמרה הסעודה מברך על הגפן ונ"ל דמברך אחר כוס רביעי וס"ל לר"ח דדוקא כשיש לו כוס לברך עליו ב"ה דכיון דהכוס לפניו ודעתו לשתות עוד לא הוי הסעודה שום הפסק והיסח הדעת ולפיכך כשמברך על הגפן אחר כוס של ב"ה פוטר אותן ואת שתי הכוסות שלפני הסעודה אבל כשאין לו אלא ב' כוסות אלו שלפני הסעודה א"כ כבר הסיח דעתו מלשתו' עוד וצריך לברך על הגפן אח' כוס שני ופוטר אותו ואת הראשון אבל אין לומר דא"צ לברך לאחריה' משום דברכת המזון פוטרתן דס"ל לר"ח דיין שלפני המזון ה"ל כדברים הבאים אחר הסעודה קודם ברכת המזון דטעונין ברכה לפניה' ולאחריה'

דרכי משה

תעד (א) והמנהג דמברכין עליו כדברי הרי"ף ושאר גאונים וכן פסק המרדכי פרק ע"פ דף ר"מ ע"א לברך על כל כוס וכוס : כתב

פרישה

(יח) **מגביה** כל א' כוסו כו' כתב האגור כשיגיע ללפיכך שאוחז כל אחד כוסו או צריך לכסות הפת שלא ירא' בושתו :

(יב) **בענין** ברכת הלל כו' כתב בשיבולי לקט הר"מ הורה שמצות הלל קריאתו מעומד שנאמר הללו עבדי ה' העומדים בבית ה' וגו' ומה שקורין בליל פסח מיושב לפי שעתה דרך היסבה וחרות אין מטריחין אותו לעמוד :

(יג) **שיש** ספק בברכתו נ"ל לפי מ"ש לעיל בסימן כ"ט בשם רמ"ף דדוקא היכא שודאי אינו חייב לברך אז הוא אסור לברך אבל אם יש לספק בחיובו אזי הרשות בידו לברך וכמ"ש רבינו בסימן תל"ב וא"כ ה"נ הכ"ל דהרשות בידו ונלע"ד דכאן לא בא רבינו לומר טעם אלא על מה שהיה נוהג הרא"ש בו שלא לברך משום שאף שהוא רשות ואי בעי מברך מ"מ כן ראוי לנהוג שלא לברך אבל מה שכתב בסימן תל"ב שהוא רשות שם כתב דהוא מן הדין ואין למחות ביד המברך כיון שיש להמברך על מי לתלות ולומר ס"ל כמאן דמיי' כברך אלא שק' שבסימן תפ"א כתב רבינו ג"כ אדין יהללוך אם אומרים אותו אכוס ד' או אכוס ה' שכתב וז"ל וכיון שפלוגתא הי' כו' ע"ש ומיהו י"ל דשאני התם דכוס ה' גופא יש דעת

דרישה

בסגול וקאי על עבר ועדיין עיקר חסר מן הספר וכולי האי לא הוה ליה לבעל אגדה לסתום אלא לפרש לכך א"ל ונאמר במולם ומצורף עם הלל דבתרי' וק"ל :

[ט] **ואבי** העזרי כתב שאין לברך עליו כלל כו' בפ' ע"פ דף ק"ו ע"ב אהא דתניא כל הברכות כולן פותח בברוך וחותם בהן בברו' חוץ מברכה הסמוכה לחברת' כו' והקשה שם התוס' ז"ל והקשה מיהללוך דהלל דלילי פסח דאין מברכין לקרוא את הלל כמלא דאינו סמוכה לחברתה לברכה שלפניה כמו ישתבח לברוך שאמר ואפ"ה אינו פותח בברוך לכן נראה דברכה שאמר פסוקים אין צריך פתיחה שבלא פתיחה נקרא התפלה עד כאן לשון התוס' ע"ש :

כי' **תעד** [א] **וכתב** רב אלפס כו' עיין מ"ש לעיל סי' קע"ח דב"י כתב דלהרי"ף דמצריך הכא לברך אכל כוס וכוס מצריך נמי לחזור ולברך המוציא המתפלל בתוך סעודתו וק' לדידן דקי"ל בברכת הכוסות כרי"ף והפסק תפלה כרא"ש ע"ש ושם כתבתי ייסוב לזה ע"ש : [כ] **ורבי'** חננאל כתב כוס של קידוש ושלפני המזון כיון שיש לו כוס לברך עליו כו' עיין ב"י ומיהו לא נתיישב בדברי ב"י הא דתלי' ר"ח בכיון דיש לו כוס לברך

אבל ברכה אחרונה לא שאין לברך אלא אחר אחרון וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לדבריהם בברכה אחרונה שאין לברך אלא אחר אחרון וכ"כ הרב רבי יונה :

תעה ויטול ידיו ויקח הקערה שהמצות בתוכה כסדר שהניחן השלימה למעלה והפרוסה תחתיה ויברך על השלימה המוציא ויבצע ולא יאכל עד שיברך על הפרוסה על אכילת מצה (א) (ג) ויאכל משנים ביחד כזית מכל א' (א) ואם אינו יכול לאכול כשני זתים ביחד [ב] יאכל של המוציא תחלה ואח"כ של אכילת מצה ומפני שיש מי שאומר שמברך על הפרוס' המוציא ועל השלימה על אכילת מצה לכך הרוצה לצאת ידי שניהם יאחוז שתיהם בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה מיד זה אחר זה ואח"כ יבצע משתיהן ביחד ויאכל בהיסיבה ואם לא היסב לא יצא וצריך לאכול פעם אחרת בהיסיבה כתב רב עמרם ויברך המוציא ויטבל בחרוסת ויאכל וכ"כ הרמב"ם ז"ל ואיני יודע טיבול זה בחרוסת למה אי משום מצה שאין בה מלח וצריך בשש לטבל במלח וכן הוא לשון הירושלמי וטמיש ליה במלחא ועוד הקשה בעל המנהיג לדבריהם שמצה היא זכר לחירות והרוסת זכר לטיט והאיך יתחברו
זה

ב"י

דבריהם : וא"א הסכים לדבריהם בברכה אחרונה כלומר אבל לא בראשונה סובר שאין מברך אלא בכוס של קידוש וכוס של בהמ"ז כמ"ש בסמוך ודעת הר"ן וה"ה מסכמת לדעת הרא"ש לענין ברכה אחרונה וז"ל הרא"ש בתשובה בסוף דבריו הלכך נראה דאין לברך אלא על כוס א' וג' ברכה אחרונה אין לברך אם לא על כוס ד' וכן מנהגי כתוב בשם ה"ר יונה וכן ראוי לעשות דהשמעתא בברכות לא הספיק דברכות אינן מעכבות אבל מעכבות ברכה לבטל עד כאן לשונו וכ"כ הרשב"ץ בתשובה וכך פשט המנהג :

תעה ויטול ידיו אע"פ שנטל ידיו בטיבול ראשון אמרי' בפרק ע"פ (קטו:) חוזר ונוטל ידיו שניה ומברך ענ"י מפני שהסיח דעתו בשעת קריאת ההגדה וכתב המרדכי נ"ל שאם נתכוון בנטילה ראשונה לגמור בה כל סעודתו בלא היסח הדעת אין צריך לחזור וליטול שניה ע"כ ונ"ל דאין לכוון בכך שלא לבטל תקנת חכמים שתקנו ליטול פעמיים בליל פסח :

ומ"ש רבי' ויקח הקערה שהמצות בתוכה כסדר שהניחום השלימה למעלה והפרוסה תחתיה הכי אמרי' בפרק כיצד מברכין (לט:) הכל מודים בפסח שמניח פרוסה לתוך שלימה ובוצע :

ומ"ש שיש מי שאומר שמברך על הפרוסה המוציא וכו' לכך הרוצה לצאת ידי שניהם יאחוז שתיהם בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה וכו' כ"כ הרא"ש והמרדכי בפרק ע"פ וכ"כ הגהות מיימון בשם סמ"ג וז"ל הרשב"א בתשובה נוטל מצה שלימה ומניח עליה הפרוסה ומברך המוציא ועל אכילת מצה על הפרוסה משום לחם עוני ואינו צריך ג' מצות ואע"פ שאמרו מניח פרוסה בתוך שלימה כל שהקטן בתוך הגדול בתוך קרי ליה עכ"ל ובס"ס זה כ' רבינו שכן דעת הרי"ף שדי בשתי מצות ושהרא"ש חולק וכן נהגו :

ומ"ש רבינו שמברך על אכילת מצה וכן מ"ש לקמן שמברך על אכילת מרור כך היא נוסחת הרמב"ם וכתב ה"ה שטעמו מפני שבברכה זו מוציא עצמו ואחרים עמו השומעין אותו אבל לפי דעת הרבה מן האחרונים הנוסח הוא לאכול מצה ולאכול מרור וכן עיקר עכ"ל והעולם נהגו לברך בעל (ג) :

ויאכל בהיסיבה פשוט בפרק ע"פ (קח.) : ומ"ש ואם לא היסיב לא יצא וצריך לאכול פעם אחרת בהיסיבה כ"כ שם הרא"ש מדיוקא דברייתא : כתב רבינו ויברך המוציא ויטבול בחרוסת וכ"כ הרמב"ם אע"פ שמדברי הרמב"ם נראה דעל כזית דאכילת מצה קאמר דמטבל בחרוסת ולא אכזית דהמוציא לא דק רבי' בהכי מאחר שהוא סובר שגם אחד מהן אינו מטבל בחרוסת והראב"ד דס דברי הרמב"ם וכתב ה"ה שכן
דעת

ב"ח

בהסיב' דצריך לחזור ולשתות כמ"ש גבי כוס א' וג' וד' ואפשר ליישב קצת דממ"ש בסימן תע"ג בכוס א' דצריך לחזור ולשתות פעם אחרת בהסיבה ממילא שמעינן הה"ה בכוס שני דמאי שנא ולפיכך לא היה צריך לחזור ולכתוב דין זה בכוס' גבי כוס שני אבל בכוס ג' דקי"ל דבין ג' לד' לא ישתה סד"א דאין לו לחזור ולשתות בהסיבה וכן אחר כוס ד' שכבר הסיח דעתו מלשתות עוד וצריך לחזור ולברך בפ"ה הגפן והוי כמוסיף על הכוסו' סד"א דאין לו לחזור ולשתות בהסיבה לפיכך היה צריך לפרש לגבייהו דאפ"ה יש לו לחזור ולשתות בהסיבה וק"ל :

תעה ויטול ידיו בפרק ע"פ אסיקנא דאע"ג דנטל בטבול ראשון נוטל ידיו בטבול שני משום דכיון דבעי למימר אגדת' והללא דילמא אסוחי אסחיה לדעתיה ונגע · ומשמע שאם נזהר שלא להסיח דעתו ושלא ליגע במקום הטנופת אין צריך נטילה אחרת וכן פסק המרדכי בסד' הראשון של פסח . ומ"ש ב"י וז"ל ונ"ל דאין לכוין בכך שלא לבטל תקנת חכמים שתקנו ליטול פעמיים בליל פסח לא ידעתי לו טעם דכיון דעיקר התקנה משום דילמא נגע א"כ ממילא היכא דברירא ליה דלא נגע לא צריך לנטילה אחרת ואפי' למאי שקבעתי למעלה בסי' תע"ג דאין לברך על ב' הנטילות הראשונות שייך דין זה דדוקא היכא דאיכא למיחש לדילמא נגע דצריך לברך ענ"י קודם סעוד' כשנוטל פעם ב' אז ודאי אין לו לברך כל ב' הנטילות הראשונות אבל אם נזהר שלא להסיח ושלא ליגע יכול ליטול ידיו קודם קידוש ויכוין שתעלה לו לסעודה ויברך מיד ענ"י ואז תעלה ג"כ לטבול הראשון שהכל נחשב מענין הסעודה ושוב א"צ נטילה אחרת כן נראה מעיקר הדין · אכן למאי שקבענו למעלה בסימן קס"ו שלא להפסיק בין נטילה להמוציא בשום הפסקה כדמשמע בירושלמי א"כ בליל פסח נמי אין להפסיק כל עיקר לפי הירושלמי אע"ג דבתלמודא דידן משמע דליכא למיחש להפסקה בין נטילה להמוציא מ"מ בהא קי"ל כהירושלמי : ומ"ש השלימה למעלה וכו' כלומר דמשום דאין מעבירין על המצות הניח השלמה למעלה שהיא הראשונה כדי שיברך עליה המוציא שהיא המצוה הראשונה כמו שיתבאר סי' תע"ג : ומ"ש ומברך על השלימ' המוציא וכו' כ"כ הרא"ש דמברך על השלימה המוציא דלא גרע י"ט של פסח משאר שבתות וימים טובים שמברכים המוציא על השלימ' והא דאמרינן בברכות דהכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך השלימה ובוצע מ"ט לחם עוני כתיב היינו אותו לחם שיוצא בו ידי אכילת מצה אבל המוציא פשיטא דעל שלמי' בעינן כשאר י"ט כו' :

ומ"ש דלא יאכל עד שיברך על הפרוסה על אכילת מצה ויאכל משניהם יחד כ"כ הרא"ש ואוכלן ביחד וכו' והטעם דאם יאכל של המוציא תחלה שהיא של שלמה הרי באותה אכילה יצא י"ח מצה ואנן בעינן לחם עוני לשל מצה דהיא פרוסה ולא שלימה . ומהר"ל מפראג הקשה ע"ז דהא אמרינן בפ' האיש מקדש דכל מידי דליתא בזה אחר זה בבת אחת נמי ליתא · ואפשר לומר דעיקר הקפיד' איננה אלא לענין בליעה שיבלע ויברך על הפרוסה ע"א מצה אבל לענין אכילה לא נפקא לן מינה מידי תדע שהרי אם אינו יכול לאכול משניהם יחד אוכל של המוציא תחילה כו' אלא ודאי דלכתחלה קאמר דיותר נכון לאכול משניהם יחד דיוצא באותה אכילה של פרוסה י"ח מצה אבל היכא דלא אפשר לן לית לן בה דלא קפדינן אלא שיניח פרוסה בתוך השלימה ולבצוע ולברך על הפרוסה ע"א מצה וק"ל :

ומ"ש שיאכל כזית מכל אחד היינו לפי שאין אכילה פחות' מכזית מיהו תימה בשלמא מן הפרוסה שמברך עליה ע"א מצה שפיר דבעי כזית אבל מן השלמה שמברך עליה המוציא מ"ש משאר פת שמברך עליו המוציא אעפ"י שאינו אוכל כזית כמו שפסק רבינו למעלה בסי' ר"י ותו דאפילו להר' יונה בפרק כ"מ שסובר דבפחות מכשיעור מברך לפניו שהכל מ"מ כאן הרי הוא אוכל מן הפרוס' בכזית וברכת המוציא בעל כרחך קאי על כל מה שיאכל מן הפת בסעוד' זו וא"כ לא צריך שיאכל כזית ממש מן השלימה ואפשר לומר דס"ל לרבינו דודאי אם אין לו אלא פחות מכזית מברך עליו המוציא אבל כשיש לו כזית פשיטא דלכתחלה צריך כזית וסובר ג"כ כיון דמברך אשלימה המוציא צריך שיאכל ממנה כזית לכתחלה : ומה שאמר שיאכל של המוציא תחלה היינו משום דכיון דזו היא המצוה הראשונה אין לעבור עלי' דאין מעבירין על המצות : ומ"ש ומפני שיש מי שאומר שמברך על הפרוסה המוציא ועל השלימה ע"א מצה סברא זו כתובה בהגהת מיימוני' בשם ר"ח ושאר גאונים וכ"כ ראב"ן והתו' דמפרשים דהא דקאמר הכל מודים בפסח שמניח פרוסה לתוך השלימה ובוצע כו' דקאי על ברכת המוציא שמברך בפסח המוציא על הפרוסה ולפי שאין לעשות מצות חבילות אין לברך ב' ברכות על הפרוסה וצריך לברך ע"א מצה על השלימה ולכך כתב שהרוצה לצאת ידי שניהם יאחז שתיהן בידו כו' דלמר קאי המוציא על השלימה וע"א מצה על הפרוסה ולמר קאי המוציא על הפרוסה וע"א מצה על השלימה שהרי אוחז שתיהן בידו ולא קשה דלמר דקאי המוציא על הפרוסה מעבי' על המצו' כוא שהרי השלימה היא הראשונה די"ל דכיון דהכא' מצוה כך היא שמניח הפרוסה בתוך השלימה ובוצע והיינו לומר תחת השלימה א"כ אין כאן משום מעביר ולפי זה צריך הוא לאכול שניהם יחד ולא בזה אחר זה שלא להכניס עצמו בספק מעביר על המצות וק"ל · ובמקצת ספרי רבינו כתוב ומפני שיש מי שאומר שמברך על הפרוסה המוציא וגם על אכילת מצה כו' וכן משמע באשיר"י שכתב תחלה דברי הרי"ף שמברך המוציא וע"א מצה על הפרוסה ואח"כ כתב דעתו שיברך המוציא על השלמה וע"א מצה על הפרוסה ואח"כ כתב והרוצה לצאת י"ח שניהם יברך המוציא וע"א מצה ויבצע מן השלימה ומן הפרוסה כאחד וכ"כ הרב רבינו ירוחם . אלא דקשיא לפי זה בשלמא שצריך לאחוז שתיהם בידו כשמברך המוציא שפיר אלא כשמברך ע"א מצה הא ודאי דלא צריך לאחוז בידו כי אם הפרוסה לבד ואח"כ יבצע משניהם ויאכל ביחד אלא ודאי דמשום דיש גאונים שסוברים שצריך לברך המוציא על הפרוסה וע"א מצה על השלימה לכך צריך לאחוז שתיהן בידו בשעה שמברך המוציא וע"א מצה · והמנהג ליקח המצות בידו ולהגביהם בשעת שמברך המוציא דבעינן לחם משנה ואז גם הפרוסה שבין ב' השלמות תעלה עמהם לצאת גם ידי אותן הגאונים שאומרים שמברך המוציא על הפרוסה ואח"כ ישבר הראשונה ולא יפרידנה לגמרי ויניח השלישית ויתפוס רק הראשונה והשניה ויברך ע"א מצה ויפרוס משתיהן מכ"א כזית ויאכל שניהן ביחד בהיסיבה וכ"כ מהר"ש לוריא : ומ"ש ואם לא היסב לא יצא כו' כן הכריחו הרא"ש והמרדכי מדתנן השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב יצא משמע מיסב אין לא מיסב לא אכן כבר קבענו למעלה בסימן תע"ב כראבי"ה דבארצינו אין צריך לחזור ולאכול בהיסיבה אלא למצוה מן המובחר : כתב רב עמרם ויברך המוציא ויטבל בחרוסת ויאכל וכ"כ הרמב"ם ז"ל ואע"ג דהרמב"ם כתב שאין צריך אלא ב' מצות שלמות ופרוסה ומברך המוצי' וע"א מצה שניהם על הפרוסה ומטבל בחרוסת ופליג אר"ע שמצריך לעשות ג' מצות כדלקמן סוף סי' זה מ"מ בזה שוין דצריך לטבל בחרוסת : ומ"ש ר"ע ויברך המוציא ויטבל בחרוסת לאו למימרא דהפרוסה שמברך עליה ע"א מצה לא בעינן לטבל בחרוסת דודאי צריך אלא סידורא דרישא דעניינ' נקט דמבר' המוציא ומטבל בחרוסת וממילא נמי דמברך על הפרוסה ע"א מצה ומטבל בחרוסת וק"ל : ומ"ש ואיני יודע טבול זה למה כו' תשובותיו אלה גדולות וכמעט מכריחות להודות בהן וכדי ליישב דעת הגאונים הראשונים באתי לומר שיש קצת סמך לדבריהם מדתנן הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין אעפ"י שאין חרוסת מצוה ר"א בר צדוק אומר מצוה וקשיא במאי קמפלגי דכיון דהכל מודים דצריך להביא חרוסת מכ"מ אם הוא מצוה אם לאו דהא ודאי דאף לר"א ב"צ אין מברכין על החרוסת אעפ"י שהוא מצוה כמ"ש רבינו בסמוך אלא ודאי דלת"ק דאינו מצוה ואינו מביא' אלא משום קפא לא בעינן ליה אלא למרור וירקות אבל לראב"צ דמצוה היא זכר לטיט א"כ אף למצה בעינן לה ומאחר שהרמב"ם בפ"ז פסק כראב"צ דמצוה היא לכך פסק ג"כ דמטבל המצה בחרוסת ומה שהקשה בעל המנהיג שמצה היא זכר לחירות וחרוסת זכר לטיט כו' אפשר לומר דכוונתינו להורות בטבול זה שהוציאנו מעבדות שהוא מטיט שהחרוסת זכר לו לחירו' שהמצ' זכר לו · וכשמטבילין בו את המרור
כונתינו

דרכי משה

תעה (א) כתב בת"ה סי' קל"ט דכזית הוא כחצי ביצה וצריך לאכלן ביחד ולבלוע כל הזית ביחד ולא מעט וכ"כ ב"י בשם התוס' וכתב מהרי"ל דבכזית מרור הריוח שבין העלין אינו עולה לשיעור כזית לכן צריך למעך חללה ואח"כ ישער שיהא כזית : (ב) והר"ן כתב פרק ע"פ דף רנ"א ע"א דיכול לברך לאכול :
ובמנהגים

דרישה

לברך עליה ב"ס בלא כוס נמי כיון דכולהו חדא סעודה בזה נפטרו בב"ס ולענ"ד דס"ל כדעת רב עמרם שכתב רבינו בשמו לעיל סוף סי' רע"ב דס"ל דאין בהמ"ז פוטר כוס של קידוש מברכה אחרונה כ"א ביש לו כוס לברך עליו ברכת המזון וע"ש מ"ש רבינו עליו :

סי' תעה [א] ויאכל המוציא תחלה עיין מה שכתב לקמן סי' תפ"ו דס"ל היסיבה להמוציא :
אכלן

פרישה

דפת שאסור לעשותו ומסיק דהרשות לאדם לעשותו ומש"ה כתב דלכל הפחות ימעט בברכתו וק"ל:

סי' תעה (א) ויאכל משניהם ביחד כזית מכל א' נ"ע מ"ש דאברכת המוציא צריך כזית יותר מכל ברכת המוציא ואפשר משום דנסתפק על איזה מהן יברך על אכילת מצה ומש"ה מברכין אשניהן ביחד שתי הברכות וכיון דלכל א' בספק ברכת אכילת מצה ואכילת מצה כזית : (ב) ויאכל משניהן ביחד דבתוך אכיל' פרס מצטרפין האכילות יחד דס"ה בזה
אם

זה עם זה ועוד מצה דאורייתא וחרוסת דרבנן ואתי חרוסת דרבנן ומבטל מצה דאורייתא : אח"כ יקח כזית מרור וישקענו כולו בחרוסת ולא ישהנו בתוכו שלא יתבטל טעם מרירתו ומטעם זה כתב ה"ר יונה שצריך לנער החרוסת מעליו שלא יתבטל טעמו ויברך על אכילת מרור ויאכלנו בלא היסיבה ולא יברך עליו בפה"א ופי׳ רשב"ם לפי שנפטר בברכת בפה"א שבירך על הירקות בטיבול ראשון ולכך אומר שאין לברך אחר טיבול ראשון בנ"ר ור"י אומר צריך לברך אחריו בנ"ר (ג) ומה שא"צ לברך על המרור בפה"א לפי שחשוב כדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לדברי הרשב"ם ואין מברכין על החרוסת אע"פ שהיא מצוה לפי שהוא טפל למרור ואם אין לו ירקות לטיבול הראשון אלא מרור יברך עליו בטיבול ראשון בפה"א ועל אכילת מרור ובטיבול השני יטבלנו בחרוסת ויאכלנו בלא ברכה וטוב לחזור אחר שאר ירקות ואח"כ נוטל מצה שלישית ובוצע ממנה וכורכה עם המרור ואוכל ביחד זכר למקדש כהלל שהיה כורך פסח מצה ומרור ואוכל וכתב אבי העזרי שאין לטובלו בחרוסת דב׳ טיבולין מצינו בזמן הזה דרגילין למיעבד כהלל ג׳ לא מצינו ור׳ שמעיה בשם רש"י כתב שצריך לטובלו בחרוסת וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל וטובלו בחרוסת שכן היה הלל עושה אוכל פסח מצה ומרור וטובל בחרוסת כתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל מספקא לי בכריכה אי בעי היסיבה כיון דמרור לא בעי היסיבה ובעל המנהיג כתב דבעי היסיבה בעבור המצה שבאה זכר לחירות וכתב עוד הרוצה לקיים מצוה מן המובחר לא יסיח עד שיעשה כריכה כהלל כדי שתעלה לו ברכת מצה ומרור לכריכה כהלל דהא משום דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר עבדינן לחומרא כתרווייהו ה"נ לענין ברכה צריכין למיעבד שיעלה לשניהם ובשיחת חולין צריך ליזהר אבל טול ברוך לא הוי הפסק : בלע מצה ולא לעסה יצא דמקרי שפיר אכילה בלע מרור לא יצא דטעם מרור בעינן ואפילו בלע מצה ומרור כאחת אפ"ה יצא ידי מצה ולא יצא ידי מרור : כרכן בסיב אף ידי מצה לא יצא [ב] אכלן בלא מתכוין יצא

כתב

דעת הרבה מן האחרונים וכן נהגו : **ואחר** כך יקח כזית ממרור פשוט במשנה פרק כל שעה (לט.) דבעי׳ שיאכל כזית : **ומ"ש** וישקענו כולו בחרוסת בפרק ע"פ (קטו.) אמר רב פפא ש"מ האי חסא צריך לשקועי דאי ס"ד לא צריך לשקועי נטילת ידים למה ומיהו התם בגמרא דחיקן ליה דלמא לעולם אימא לך לא צריך לשקועי וקפא מריחא מיית אלא למה לי נטילת ידים דלמא משקעו ליה וא"כ לא קי"ל כרב פפא ולכן הרי"ף והרמב"ם והרא"ש השמיטוהו אבל הרוקח הביאו א ולכן כתבו רבינו :

ומ"ש ולא ישהנו בתוכו שלא יתבטל טעם מרירותו מימרא דרב פפא בפרק ע"פ (שם :) :

ומ"ש ויאכלנו בלא הסיבה (שם) מרור א"צ הסיבה ופירש"י מפני שהוא זכר לעבדות ונ"ל שאם רצה לאוכלו בהסיבה רשאי :

ולא יברך עליו בפה"א כ"כ התוספות והרא"ש והמרדכי בפ׳ ע"פ וכך הם דברי רשב"ם ור"י ג"כ שם · ושלא כדברי הרשב"א שכתב בתשובה שצריך לברך עליו בפה"א ג"כ :

ואין מברכין על החרוסת אע"פ שהוא מצוה הטעם לפי שהוא טפל למרור : **ואם** אין לו ירקות לטיבול הראשון אלא מרור יברך עליו בטיבול ראשון וכו׳ מחלוקת בפרק ע"פ (קטו·) ומיפסיק הלכתא כרב חסדא דאמר הכי : **ומ"ש** וטוב לחזור אחר שאר ירקות שם רב אחא בריה דרבא מהדר אשאר ירקות לאפוקי נפשיה מפלוגתא :

ואח"כ נוטל מצה ג׳ ובוצע ממנ׳ וכורכה עם מרור ביחד וכו׳ שם תניא אמרו על הלל שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו ופירש"י שהיה כורכן בבת אחת · פסח מצה ומרור א"ר יוחנן חלוקין עליו חביריו על הלל כלומר דיאכלוהו כל חד וחד לחודיה משמע ואסיקנא והשתא דלא אתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן מברך על אכילת מצה ואכיל והדר מברך על אכילת מרור ואכיל והדר אכיל מצה וחסא בהדדי בלא ברכה זכר למקדש כהלל וכתבו התוספות והרא"ש מברך אמצה ואכיל וכו׳ אם היה כורך שניהם יחד תחלה הוה אתי מרור דרבנן ומבטל למצה ואם היה אוכל מצה בלא מרור תחלה כשהיה כורכן אח"כ אתי מצה דרשות ומבטל מרור דרבנן ב :

וכ"כ א"א ז"ל וטובלו בחרוסת וכו׳ שם וכן דעת הרמב"ן שמטבלו בחרוסת וכן נהגו·וכתב האגור בשם מהר"י מולין הכריכה שעושין זכר למקדש כהלל יש לטבל החזרת בחרוסת (ג) אבל באכילת מרור יטבל החזרת בחרוסת וינענע החזרת מן החרוסת שלא יבטל טעמו עכ"ל :

כתב אחי ה"ר יחיאל מספקא לי בכריכה אי בעי היסיבה וכו׳ לי נראה דפשיטא דבעי היסיבה שהלל כשהיה כורך בהסיבה היה אוכל שהרי מצה דכריכ׳ היתה עולה לו לאכילת מצה וקי"ל דמצה צריכה היסיבה ואע"ג דמרור א"צ היסיבה אם רצה לאוכלו בהיסיבה אין בכך כלום וכ"כ מדברי הרמב"ם שכתב אימתי צריכין היסיבה בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ד׳ כוסות ושאר אכילתו ושתייתו אם הסיב ה"ז משובח ואם לאו א"צ עכ"ל ומדלא כתב אבל מרור אינו אוכלו בהיסיבה משמע שאם רצה לאכלו בהיסיבה אין בכך כלום אע"ג דאיכא למידחי דאכילתו ושתייתו משמע אכילה ושתיה שאינה של מצוה ולאפוקי אכילת מרור כתב כן י"ל דהיינו כי היכי דלא נימא דאכיל מרור בהיסיבה הוי משובח אבל אין ה"נ שאם רצה לאכלו בהיסיבה אין בכך כלום וכיון דמצה צריכה היסיבה והיא מעכבת בה צריך לאכול מצה ומרור דכריכה בהסיבה :

וכתב עוד הרוצה לקיים מצוה מן המובחר לא ישיח עד שיעשה כריכה כהלל וכו׳ כ"כ האגור בשם בעל המאור : **בלע** מצה וכו׳ עד אף ידי מצה לא יצא בפ׳ ע"פ (שם) : **ומ"ש** ואפילו בלע מצה ומרור כא׳ וכו׳ כלומר ולא אמרי׳ דכיון דאין במרור זה מצוה כלל מבטל למצה וטעמא משום דכיון דלא לעסו אינו מבטל טעם המצה והרמב"ם כתב שהמרור בטפילה למצה · וכרכן בסיב פרשב"ם משום דלא היה ממש בפיו לא זה ולא זה וכזורק אבן לחמת דמי וגם הר"ן כ׳ דטעמא משום דאין דרך אכילה בכך · בתה"ד דקדק מדברי המרדכי דמצוה מן המובחר לבלוע כל הכזית של מצה כשהוא מרוסק בבת אחת וה"ה לכזית של מרור (ג עמ"ש לעיל אות א׳) : **אכלן** בלא מתכוין יצא ברייתא בפ׳ ע"פ ואמרינן התם דרבי יוסי פליג ואמר דצריך שיתכוין ומאח׳ שהרא"ש פסק דמצות צריכו׳ כוונה וכמ"ש רבי׳ בסמוך א"כ ודאי קים לי׳ דאכלן בלא מתכוין לא יצא ואף על פי שכתב בפרק ערבי פסחים האי ברייתא דאכלן בלא מתכוין יצא משום אכלן דמאי ואכלן לאמאין דמיתני בה כתב וסמך

על

כונתינו בענין אחר להורות דהמרירו׳ שמררו אותנו היינו בעבודת הטיט · ומה שהקשה עוד דהמצה דאורייתא׳ וחרוסת דרבנן וכו׳ י"ל דאינו מטבל כל כך שיבטל טעם מצה כמו שהזהיר ה"ר יונה אף לענין מרור שצריך לנער החרוסת מעליו שלא יבטל טעמו כ"ש לענין מצה וכ"כ ה"ר ירוח׳ על מ"ש הרמב"ם שעם המצ׳ לבדה יטבל בחרוסת ובלבד שלא ישהא אותו בו שלא יפסיד טעם המצה · ומן הדין עלינו להחמיר כדעת הגאונים הראשונים אלא שלא נהגו כן :

ומ"ש וישקענו כולו בחרוסת כו׳ מימרא דרב פפא פרק ע"פ ואע"ג דבגמרא דחיקן לה ודילמא אימא לך לא צריך לשקועי כו׳ אפ"ה לא שבקינן מאי דפשיטא ליה לרב פפא מקמיה דיחויא בעלמא דדחיקי׳ לה בגמרא וכן פסק ברוקח : **ומ"ש** ויברך על אכילת מרור כתב הר׳ המגיד שהטעם מפני שכל ברכה שמוציא עצמו ואחרים עמו השומעים אותו מבר׳ בעל וכן נהגו ודלא כיש מברכין לאכול מרור ולאכול מצה : **ופי׳** רשב"ם כו׳ · ע"ל בסימן תע"ג : **ואין** מברכין על החרוס׳ מיהו הרמב"ם בפי׳ המשנה כתב דלראב"צ צריך לברך על החרוסת דמצוה מד"ס היא ולא קי"ל הכי והוא עצמו חזר בו בחבורו שהרי בפ"ז פסק כראב"צ ואף עפ"כ לא כתב דצריך לברך על החרוסת : **ומ"ש** ואח"כ נוטל מצה שלישית כו׳ שם אסיקנא דהדר אכיל מצה וחסא בהדדי בלא ברכה זכר למקדש כהלל ופי׳ רבינו דהיינו הזכר לפי שבזמן שבה"מ היה קיים היה כורך פסח ומצה ומרור ביחד ואוכל ועכשיו שאין ב"ה קיים ואין פסח כמאן שלא קיים המצוה ואינ׳ עושה כ"א זכר בעלמא : **ומ"ש** רבינו שנוטל מצה שלישית לכריכ׳ כן כתבו התו׳ וכל המפרשי׳ אחריהם והטעם כדי לקיים מצו׳ בשלשתן: וכתב אבי עזרי שאין לטובלו בחרוסת כו׳ כונת דבריו דבע"פ קאמרינן אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש נטל ידיו בטבול ראשון נוטל ידיו בטבול שני אמרוה רבנן קמיה דרב פפא הא בעלמא איתמר דאס"ד הכא איתמר ל"ל נטילת ידים תרי זימני הא משא ליה ידא חדא זימנא א"ל רב פפא אדרבה הכא איתמר דאס"ד בעלמא איתמר ל"ל תרי טיבולי כו׳ ודרשא זו דרב חסדא בזמן הזה הוה דרגילי למיעבד כהלל ואעפ"כ לא מצינו שהזכיר בדבריו כ"א שני טבולים אבל שלשה לא מצינו ומ"מ אין דבריו מכריחין כל עיקר ונראין דעת האומרים שטובלין בחרוסת וכ"כ בהג׳ מיימוני׳ בשם מהר"מ ור"ת דמאחר שאנו עושין זכר למקדש כהלל והלל היה מטבל בחרוסת שהרי זה היה אכילת מרור שלו א"כ יש לנו לעשות כאשר עשה הוא וכן כתב מהר"ל מפראג וכן נהג מהר"ש לוריא ז"ל גם ב"י כתב שכן נהגו ודלא כמ"ש במנהגי דמהר"א טירנא ז"ל :

כתב אחי הר"ר יחיאל כו׳ ובעל המנהיג כתב דבעי׳ היסיבה כן עיקר דכיון שבזמן שב"ה קיים היה צריך היסיבה משום פסח שהוא זכר לחירות כמ"ש על מצות ומרורים יאכלוהו אלמא דאכילת הפסח הוא העיקר ממילא בזמן הזה נמי בעינן למיעבד זכר לאכילת הפסח ועוד כתב ב"י לחזק סבר׳ זו דלא אמרינן אלא דמרור א"צ היסיבה אבל אי בעי למעבד היסיבה עביד וליכא איסורא :

ומ"ש וכתב עוד הרוצה לקיים מצוה מן המובחר לא יסיח וכו׳ כלומר דעיכובא ודאי ליכא דאינה רק למקדש ואף להלל גופיה א"צ לאכול מצה ומרור ביחד בזמן הזה דליכא פסח דשפיר יוצא י"ח במה שמברך אמצה להודיה ואכיל ומברך אמרור להודיה ואכיל אלא דמ"מ כיון דאמרי׳ דמשום דלא איתמר הלכת׳ לא כמר ולא כמר בזמן שב"ה היה קיים עבדינן לחומרא כתרווייהו אף בזמן הזה כאילו היה ב"ה קיים ובעי ליה למיהדר ולמכרך מצה ומרור ואכיל א"כ ממילא בעינן למיעבד נמי לענין ברכה כאילו היה ב"ה קיים שלא יסיח עד שיעשה כריכה כהלל כדי שתעלה לו ברכת מצה ומרור לכריכה דאע"ג דאין לו לחזור ולברך כדאמר להדיא ואכיל בלא ברכה מ"מ כי היכי דליעבד זכר למקדש ממש נכון להזהר בכך ומקיים מצוה מן המובחר : **אכלן** בלא מתכוין יצא כו׳ ברייתא בפ׳ ע"פ ובמרור קא מיירי כדמוכח הסוגי׳ לשם ויש לתמוה הרבה היאך פסק הלכה כברייתא זו בסתם דמשמע דכ"ע אית להו הכי והא אמרינן התם דר׳ יוסי פליג עליה ואמר דצריך שיתכוין ופסק הרא"ש כמותו בפ"ק דר"ה וכמ"ש רבינו עצמו בסמוך בשמו שמצות צריכות כונה וכן הקשה ב"י וכתב עוד דאעפ"י שכתב הרא"ש בפ׳ ע"פ האי ברייתא דאכלן בלא מתכוין יצא משום אכלן דמאי ואכלן לאמאין דמיתנו בה כתבה וסמך על מ"ש בסמוך דברי ר׳ יוסי דלדייק מיניה בגמרא דבעי כונה וגם על מ"ש בספ"ק דר"ה דמצות צריכו׳ כונה וכו׳ ולי נראה ליישב תמיהא זו דרבינו ז"ל לא ניחא ליה לומר שהרא"ש הביא ברייתא זו משום אכלן דמאי ואכלן לאמאין דמיתנו בה דא"כ ה"ל להשמיט בבא זו דאכלן בלא מתכוין

יצא

דרכי משה

(ג) ובמנהגים שלנו יעשה הכריכה בלא טיבול ונוהגים לומר זכר למקדש כו׳ וכן ראיתי כתוב על שם מהרי"ל :

וכתב

פרישה

אם יוכל לאכול משניהן אכל א׳ כזית בבת א׳ טוב שיאכלנו יחד :

(ג) **ומה** שא"צ לברך על המרור בפה"א לפי שחשיב כדברים הבאים בתוך הסעודה דקדק וכתב כדברים בכף הדמיון לפי שבאמת אינה מצרכי סעודה והנאת אכילה שהייה רק שהמצוה קבעו דינא כדברים הנהנים כו׳ :

קודם

דרישה

[ב] **אכלן** בלא מתכוין כו׳ כתב ב"י לא הוי לרבי׳ לכתוב סתם אכלן בלא נתכוין יצא דמשמע דכ"ע אית להו הכי והרא"ש ובה"ג בוודאי לא ס"ל הכי ונראה דבאמת צריך ליתן טעם לב׳ דברים הללו שכתב תחלה סתם אכלן בלא מתכוין יצא ומיד אח"כ כתב דעת בה"ג והסכמת הרא"ש דצריכין כוונה בלי דעת חולקים דס"ל דאין צריך כוונה ולכאורה

היה

חדושי הגהות

תעה א נראה לומר דס"ל לרבינו הואיל ולא דחייה ליה אלא בלשון דלמא לא שבקינן מילתיה דרב פפא דאיתמר בפשיטות מכח הך דאתמר בדרך דלמא (מהרל"ח) : ב וכ"ז בזה"ז דמרור דרבנן אבל בזמן שבהמ"ק קיים שגם מרור היה דאורייתא היה הלל אוכל פסח מצה ומרור שלשתן בכריכה ולא היו מבטלין זא"ז הואיל ושלשתן היו דאורייתא (מהרל"ח) : ג ר"ל בד"מ אות א׳ :

ואע"ג

כתב הרמב"ם ז"ל היה נכפה ואכל מצה בשעת חוליו לא יצא ואיני יודע אם הוא פוסק ד דמצות צריכות כוונה או אפי' למ"ד אין צריכות כוונה מודה דכה"ג לא יצא ובה"ג כתב ה דמצות צריכות כוונה וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל אכלן חצאין פי' חצי חצי זית ביחד יצא ובלבד שלא ישהה בין אכילה לאכילה כדי אכילת פרס פי' שיעור אכילת ד' בצים · ואין חיוב אכילת מצה אלא בליל ראשון אבל מכאן ואילך אם ירצה לאכול דבר אחר הרשות בידו רק שלא יאכל חמץ ואפילו בליל ראשון יוצא בכזית כתב רב אלפס שא"צ אלא ב' מצות אחת פורסה לשנים ומברך על הציה המוציא ו על אכילת מצה וחציה הב' לאפיקומן והשלימה לכריכה וכן כתבו קצת הגאונים וכחילוף מנהגים כתוב אנשי בבל כשחל פסח בשבת מניח פרוסה בין ב' השלימות וכשחל בחול מביא פרוסה ושלימה ומברך עליה ב' ברכות ואנשי א"י בין בחול בין בשבת מניחין פרוסה על השלימה ומברך על השלימה ב' ברכות וכן חילק בעל ה"ג שכתב והיכא דמיקלע פסחא בליל שבת בוצע על תרתין ופרוסה והתוספות כתבו שצריך לעשות ג' כדפרישית וכ"כ רב עמרם ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכתב ונוהגין באשכנז וצרפת לעשותן מעשרון זכר ללחמי תודה שהיוצא מבית האסורים מביא תודה ותודה היה בה ג' מינין של מצה חלות רקיקין ורבוכה וכל מין היה בה ג' עשרונים ושליש מכל מין היו עושין י' חלות הרי שהגיע לכל ג' חלות עשרון א' ועל כן עושין שלשתן מעשרון ועושין בהן סימן לידע איזו ראשונה ואיזו שניה ואיזו שלישית כדרך שהיו עושין בקופה שתורמין בהן הלשכה שהיו כותבין בהן אב"ג לידע איזו נתרמה ראשונה שממנה לוקחין תחילה ה"נ עושין מצוה ראשונה באותה שנעשית ראשונה הילכך מברכין על הראשונה המוציא ועל השניה על אכילת מצה ומהשלישית כריכה ואם החליף אחת בחברתה לא עיכב :

ואוכלין

ב"ח

יצא ומדלא השמיטה אלמא דהילכת' הכי ואע"ג שהביא בסמוך דברי ר' יוסי דדייקינן מיניה בגמרא דבעינן כונה מ"מ מאחר שמפשטן של דברי ר' יוסי לא מוכח בפירוש דס"ל דבעינן כונה ואיכא למימר דר"י נמי ס"ל דלא בעינן כונה ומאי דקאמר אעפ"י שטיבל בחזרת מצוה להביא לפניו חזרת ה"ט כי היכי דלהוי היכירא לתינוקו' ומצוה לאו דוקא א"כ אין מכאן סתירה למ"ש תחלה דאכלן בלא מתכוין יצא · ותדע דהכי הוא דהא בסוגיא דס"פ לולב הגזול מוכח להדיא דבין לרבא בין לאביי מצות א"צ כונה אליבא דר' יוסי דקאמר בתשנתינו י"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כו' וא"כ לאותה סוגיא ודאי צריך לומר דהא דתניא בפ' ע"פ אליבא דר' יוסי מצוה כו' לאו דוקא מצוה גמורה :

ומ"ש הרא"ש בספ"ק דר"ה דהלכה דמצות צריכות כונה והוכיח כן מסוגיא דפרק ע"פ מדתניא אליבא דר' יוסי מצוה וכו' ור' יוסי כימוקו עמו שהאריך לשם ס"ל לרבי' דכל דברי הרא"ש סובבין על מה שרוצה לפסוק הלכה גבי כפאו ואכל מצה ותוקע לשיר דלא יצא ולפיכך הביא הסוגיא דפ' ע"פ ומה שפסק בה"ג והירושלמי שמצות צריכות כוונה ומסיק בסוף דבריו ואע"ג דשניכהו רב אשי שינויא דחיקא ניכהו ופשטא דמתניתין וברייתא לא משמע הכי הלכך אזלינן לחומרא בעינן דעת שומע ומשמיע כו' משמע להדי' מלשונו שכתב הילכך אזלינן לחומרא דדוקא במידי דאורייתא' כגון תקיעת שופר ואכילת מצה דהיא דאורייתא אף בזמן הזה אזלינן לחומרא ופסקינן דלא יצא בלא מתכוין כמקלת גאונים . אבל באכילת מרור שהוא מצוה דרבנן בזמן הזה אזלינן לקולא דאכלן בלא מתכוין יצא כשאר הגאונים החולקים וכדמוכ' הסוגיא דפ' לולב הגזול דיצא אפילו לר' יוסי ומש"ה כתב בפרק ע"פ הברייתא בסתם דמיירי במרור דאכלן בלא מתכוין יצא והביא ג"כ דברי ר' יוסי שאומר אעפ"י שטובל בחזרת מצוה כו' דאינו סותר לברייתא שהביא בתחלה כדפי' כך מפרש רבינו ז"ל בדברי הרא"ש ולפיכך כתב תחלה אכל בלא מתכוין יצא ומיירי במרור דכיון דרבנן הוא אזלינן לקולא דא"צ לחזור ולאכול כשאכלו מתחלה בלא מתכוין ואח"כ הביא דעת הרמב"ם בהיה נכפה ואכל מצה וכו' ומסיק עלה שהרא"ש כתב דמצות צריכות כונה כלומר לענין מצה דהוא דאורייתא כתב כן · ככ"ל ליישב דעת רבינו :

אכלן חצאין וכו' בפ' ע"פ בברייתא הנזכרת דמיירי במרור וס"ל דה"ה לענין מצה : **ומ"ש** ובלבד שלא ישהה בין אכילה פי' מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה שנייה . כתב רב אלפס שאין צריך אלא ב' מצות כו' כן דקדקו מלשון המשנה בפ' ע"פ הביאו לפניו מצה וחזרת וכו' דמשמע דא"צ רק מצה אחת שלימה ובמרדכי כתב דראיה זו יש לדחות דמתני' איירי בימיהם שהיו עושין הסד' אחר סעוד' לכך לא היו צריכין אלא מצה א' שלימה ע"ש בסדר האחרון של פסח והאריך והמנהג כדברי התו' והרא"ש :

ודאי

ב"י

על מ"ש שם בסמוך דברי ר"י דדייק מיניה בגמרא דבעיא כוונה וגם על מה שכתב בספ"ק דר"ה דמצות צריכות כוונה וא"כ לא ה"ל לרבינו לכתוב סתם אכלן בלא מתכוין יצא דמשמע דכ"ע אית להו הכי : **כתב** הרמב"ם היה נכפה ואכל מצה בשעת חוליו לא יצא ואיני יודע אם הוא פוסק דמצות צריכות כוונה וכו' עוד יש להסתפק בדעת הרמב"ם שכתב אכל מצה בלא כוונה כגון שאנסוהו עו"ג לאכול מצה יצא אלמא ס"ל דמצות אין צריכות כוונה ובמה שאכתוב בסמוך יתבאר וסוגיין הכי איתא בס"פ ראוהו ב"ד (כח .) שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצה יצא כפאו מאן אילימא כפאו שד והתניא עתים חלים עתים שוטה כשהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו כשהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכל דבריו אמר רב אשי שכפאוהו עו"ג ופי' רש"י שכפאוהו עו"ג ואע"פ שלא נתכוון לצאת י"ח מצה אמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא פשיטא היינו הך מהו דתימא התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל אבל הכא זכרון תרועה כתיב והאי מתעסק בעלמא הוא קמ"ל ובתר הכי אמרינן בגמ' א"ל ר' זירא לשמעיה איכוין ותקע לי והרי"ף כתב לדר' זירא ושבקא לדרבא משמע דס"ל דמצות צריכות כונה ואם כן לא קי"ל כדשלחו ליה לאבוה דשמואל והרמב"ם פסק בהל' חמץ ומצה כדשלחו ליה לאבוה דשמואל דכפאוהו עו"ג יצא ובפ"ב מהלכות שופר פסק כר' זירא ותמהו הר"ן וה"ה שנראה שדבריו סותרין את דבריו והר"ן בס"פ ראוהו כתב דאיכא למימר דלא פליגא דידיה אדידי' דס"ל דבתקיעת שופר כיון דחזינן דר' זירא אמר לשמעיה איכוין ותקע לי נקטינן דצריך כוונה אבל בכפאוהו ואכל מצה כיון דלא חזינן בגמרא מאן דפליג עליה בהדיא לא דחינן ליה דאע"ג דבתקיעת שופר לא יצא הכא יצא כדאמרינן בעלמא (כריתות יט :) המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה ובגמרא נמי עבדינן צריכותא ממצה לשופר הלכך אע"ג דשופר מידחיא דקי"ל צריך כוונה בכפאוהו ואכל נקטינן דיצא : ובהא דכפאוהו עו"ג ואכל מצה יצא כתב דדוקא כה"ג יצא שיודע הוא שעכשיו פסח וזו מצה אלא שאינו מתכוין לצאת אבל כסבור חול הוא ואכל מצה או כסבור לאכול בשר ואכל מצה ודאי לא יצא דהא איתא למה לי למיקט כפאוהו עו"ג ליקום חד מהני גווני אלא ודאי כדאמרן עכ"ל וכ"כ ה"ה ג"כ ובהכי אתי שפיר שכתב שאם אנסוהו עו"ג לאכול מצה יצא ולא כתב שאם אכלן בלא מתכוין יצא דבלא מתכוין בכל גוונא דלאו מתכוין משמע · אבל רבינו ירוחם כתב בשם התוספות דכפאוהו ואכל מצה מיירי שהיה סבור שהוא חמץ ונמצא שאכל מצה אבל אם ידע שהיא מצה ולא רצה לאכלה וכפאוהו ואכלה לא יצא ואפי' למ"ד דמצות אין צריכות כוונה אם מתכוין שלא לצאת לא יצא עכ"ל : **ומ"ש** רבינו דבה"ג כתב דמצות צריכות כוונה וכן דעת הרא"ש הוא בפסקי הרא"ש ספ"ק דר"ה וכבר כתבתי שכן דעת הרי"ף והר"ן כתב שדעת הרבה מן הגאונים ודעת הרשב"א דמצות אין צריכות כוונה (ד) :

אכלן חצאין וכו' ברייתא בפרק ע"פ (שם) אכלן לחצאין יצא ובלבד שלא ישהא בין אכילה לחבירתה יותר מכדי א"פ : **ומ"ש** דשיעור אכילת פרס הוא ד' בצים זהו לדעת הרא"ש אבל דעת הרמב"ם שהוא ג' בצים וכן הוא דעת הרשב"א ויתבאר טעם מחלוקתם בסימן תרי"ב : **ואין** חיוב אכילת מצה אלא בלילה הראשון וכו' פשוט בסוף מסכת פסחים (קכ·) : **כתב** הרי"ף שא"צ אלא שתי מצות וכו' בפרק ע"פ וכ"כ ג"כ הרמב"ם הרא"ש כתב בפרק ע"פ ולי נראה דמ"ש פסח לענין לחם משנה משאר כל ימים טובים שלא יבצע על שתי ככרות שלמים דהא דדרשינן לחם עוני לפרוסה היינו אותו לחם שיוצא בו ידי אכילת מצה אבל המוציא פשיטא דשלימים בעינן כשאר י"ט תדע דאם אין לו לחם עוני כי אם כזית ויאכל אותם באחרונה ויברך המוציא על מצה עשירה פשיטא דתרתי שלימות בעינן וה"ה אם יש לו לחם עוני לאכלו בתחלה למה לא יברך המוציא על השלימה הלכך נהגו העם ג' מצות עכ"ל וזהו שכתב רבינו ולזה הסכים א"א ז"ל וכ"כ ג"כ המרדכי כדברי הרא"ש (ה) כ' הרד"א אם אין לו אלא ג' מצות לשתי הלילות כתב אבן הירחי שדי לו בהם כיצד כשמברך המוציא ועל אכילת מצה בוצע מן הפרוסה בלבד ואוכל וכריכה של הלל עושה מן הפרוסה ואינו נוגע בשלימה כלל נשארים לו שתים לליל שניה ויעשה בהם כסדר הזה : **ומ"ש** רבינו עוד בשם הרא"ש ונהגו באשכנז ובצרפת לעשותן מעשרון כו' עד סוף הסי' שם בפסקי הרא"ש והמרדכי והג"מ בפ"ו : **ומ"ש** שהיוצא מבית האסורין מביא תודה טעמו דכיון דבפסח יצאו ישראל ממצרים שהיו אסורים שם והיוצא מבית האסורין מביא תודה נהגו לעשות מצות אלו כעין לחמי תודה וכן מבואר בדבריהם . וכתב הכלבו צריך ליזהר לאפותן כסדר עשייתן ראשונה שאל"כ מה תועיל קדימת עריכתן וכ"כ הרד"א בשם הראב"ד דלדברי המדקדקים לעשות בהן סי' צריך ליזהר לאפותן על הסדר וכתב עוד הכלבו בשם הראב"ד שראוי לעשות מצות של מצוה רקיקים וקטנים לא עבים וגדולים שאין זה לחם עוני : **כתב** האגור בשם מהר"י מולן אם נשברה אחת מהג' מצות או נאבדה נכון לאפות אחרות משום אסמכתא דג' עשרונים ועוד דזמנין אין שימור גמור לשאר מצות אבל מ"מ אם נשברה אחת דנתי לפני מורי ולקח אותה במקום השנייה כיון דבלאו הכי בוצעין אחת ואפי' היתה השלישית הנשברת דמשום הקדמה למצות לא יאפה אחרת עכ"ל (ו) דין מצה גזולה אם יוצאין בה בפסח נתבאר בסי' תל"ד · אם יוצאין במצה שרויה או מבושלת נתבאר בסי' תס"א :

ואוכלין

דרכי משה

(ד) וכתב עוד הר"ן דאף למ"ד א"צ כוונה מ"מ טוב הוא להתכוין ועיין סימן תקפ"ט . : (ה) וכן המנהג פשוט : (ו) כתב מהרי"ו בדרשה דאם יש לו בנים הרבה מותר ללוש שתי עיסות פחות מכשיעור לצרפן ומהרי"ל אוסר אלא יצמצם ליקח עישרון :

וכתב

דרישה

היה נלפ"ד לחלק ולומר דמ"ש אכלן בלא נתכוין יצא הייכו שלא כיון לצאת אבל מ"מ ידע בשעת אכילתו שאוכל מצה ושעתה הוא פסח ובכה"ג יכול להיות שבה"ג והרא"ש מודים דיצא אף שלא כיון לצאת י"ח מצה באכילתו ומ"ש דמצות צריכות כוונה היינו שלא ידע שאוכל מצה או שעתה הוא פסח זמן חובת אכילת מצה דומיא דהיה נכפה ואכל מצה בעת ההיא דלא ידע משום דבר וע"ד זה פירש הר"ן והמ"מ והא דכתב הרמב"ם בפ' ו' מאכילת מצה ז"ל אכל מצה בלא כוונה כגון שכפאוהו פרסיים יצא י"ח ע"כ וכתבו דדוקא בכה"ג שיודע שאוכל מצה ושהוא פסח כו' וכמ"ש ומ"ה פרט הרמב"ם וכתב כגון שכפאוהו פרסיי' והוא מגמ' דסוף פרק ראוהו ב"ד ע"ש אבל בע"א לא והשתא א"ש נמי מה שמסיק וכתב שם הרמב"ם מיד אחר הדין הנ"ל אבל כשהיה נכפה אינו יוצא והיינו משום דלא ידע כלל אלא שרבינו נסתפק דאפי' אי א"ל דס"ל דמצות אין צריכין כוונה כלל ויוצא אפי' אי לא ידע שהוא מצה או שהוא פסח מ"מ א"ל דכה"ג לא יצא כיון שבשעה שהוא נכפה לאו בר חיובא הוא כלל או אם נאמר דה"ט משום דס"ל דמצות צריכות כוונה ר"ל צ"ל שהיום פסח ושהוא מצה ומש"ה הכי נכפה אינו יוצא ומה שהוא יוצא בכפוהו פרסיי' היינו משום שיודע שהוא מצה אבל אי לא תחלק בהכי ק' איך מסיק רבינו לומר דה"ט דהרמב"ם משום דס"ל דמצות צריכות כוונה דא"כ תקשה לי למה ס"ל דבכפאוהו פרסיים יוצא ואע"ג דרבינו פסק בסוף סי' תקפ"ט אהא דאמר ר' זירא לשמעי' איכוין ותקע לי דפי' שתכוין להוציאו דבעינן דעת שומע ומשמיע ואפי' תקע שלא לשיר ושלא במתעסק לא יצא עד שיכוין להוציאו שאני תקיעה דכתיב גבה זכרון תרועה דבעינן שיהא זכרון וממשבה וכוונה לצאת בה ובזה תי' הר"ן בס"פ ראוהו ב"ד דברי הרמב"ם דלא סתרן אהדדי במה דפסק שם בתרועה ג"כ כר' זירא דבעינן שיכוין להוציא ובמצה פסק כפאוהו פרסיים יצא דלא בעינן כוונה לצאת י"ח דשאני מצה דאכל ונהנה וגם בגמרא עשה צריכותא ממצה לשופר כו' והיינו משום מ"ש גבי שופר זכרון תרועה אלא שק' דלעיל סימן ס' כתב רבינו דעת בה"ג והרא"ש אהא דתנן היה קורא בתורה

והגיע

הדרישה הגהות

ה ואע"ג דהרמב"ם כתב אכל מצה בלא כוונה כגון שאנסוהו עו"ג יצא א"כ עכ"ל דס"ל מצות א"צ כוונה ונכפה שאני מ"מ אפשר לומר דשאני אנסוהו שיודע שהוא פסח ושזו מצה אלא שלא נתכוין לצאת לכך הוא יוצא אבל נכפה דלא מתכווין כלל איכא למימר דלא יצא משום דמצות צריכות כוונה ואע"ג דבפ"ב מהל' שופר פסק הרמב"ם כמ"ד מצות צריכות כוונה מ"מ מסתפק ליה לרבינו דשמא גבי מצה פסק דא"צ כוונה כמ"ש הב"י בשם הר"ן דטעם יש לחלק בין שופר למצה וע"ש (מהרל"ח) : ה ר"ל שחולקים נמי אמ"ש

רבינו

תעו ואוכלין כל צרכם (א) במקום שנוהגין לאכול צלי אוכלין ובמקום שאין נוהגין לאכול אין אוכלין וגדי מקולס פירוש שלם ראשו על כרעיו ועל קרבו אסור בכל מקום · ובירושלמי קאמר אפילו בשר עגל ועוף כל דבר שטעון שחיטה אסור · כתב אבי העזרי ראיתי בני אדם שאוכלין בשר עוף צלי בלילי פסחים ואין חילוק כדאיתא בירושלמי ודאי מבושל מנהג כשר הוא במקום שנהגו שלא לאכול צלי ואשכנז מקום שנהגו שלא לאכול צלי הוא :

תעז ולאחר גמר כל הסעודה אוכלין ממצה השמורה תחת המפה באחרונה זכר לפסח הנאכל על השובע ויאכלנו בהסיבה ולא יברך עליו ויהא זהיר לאוכלו (א) קודם חצות (ב) וי"א שצריך לכרכו במרור ולטובלו בחרוסת ולאכול אחריו כזית מצה לבדה וא"א הרא"ש ז"ל כתב שא"צ אלא כזית אחד לבדו ואם

תעו ואוכלין כל צרכם במקום שנוהגין לאכול צלי אוכלין ובמקום שאין נוהגים אין אוכלין משנה בפרק מקום שנהגו (נג.) :

ומ"ש וגדי מקולס אסור בכל מקום גז"ש וכתב הרמב"ם ואם היה מחותך או שחסר ממנו אבר או שלק בו אבר והוא מחובר ה"ז מותר במקום שנהגו וטעמו מדתניא בפרק כיצד צולין (עד:) איזהו גדי מקולס כל שצלאו כולו כאחד נחתך ממנו אבר או נשלקה ממנו אבר אין זה גדי מקולס ופירשו שם אפי' נשלק במחובר לו וכתבו הרי"ף והרא"ש ברייתא זו בפרק מקום שנהגו :

ובירושלמי קאמר אפילו בשר עגל או עוף וכו' :

כתב אבי העזרי ראיתי בני אדם שאוכלין בשר עוף צלי וכו' עד סוף הסי' כ"כ במרדכי פרק מקום שנהגו ובמקום מ"ש רבינו ודאי מבושל כתו' שם ונראה דמבושל מנהג כשר והוא יותר מתיישב ומ"מ איכא למידק למה כתב דמבושל מנהג כשר הוא דמאי כשרותא כיון דלא נהגו לאכול צלי אסור הוא לאכול צלי וכל מי שאינו אוכל א צלי מה לי אם יאכל בשר מבושל או אם יאכל דברים אחרים ואפשר דהיינו כשרותא דכי חזו ליה דאכל בשר מבושל איכא הוכחה קצת דצלי אסור אבל כשאינו אוכל בשר מבושל לא מוכחא מלתא דמשום דצלי אסור לא אכל בשרא דא"כ ה"ל לאוכלו מבושל וכיון דכי אכיל בשר מבושל מוכח דצלי אסור שפיר קאמר דמנהג כשר הוא לאכול בשר מבושל :

תעז ולאחר גמר כל הסעודה אוכלין ממצה השמורה תחת המפה וכו' כן כתבו הרי"ף והרא"ש בס"פ ע"פ וכ"כ הרמב"ם :

ומ"ש רבינו ויהא זהיר לאכלו קודם חצות בס"פ ע"פ (קכ:) אמר רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא · וכתב הרא"ש לכאורה משמע דהלכה כר"א בן עזריה דכתם מתניתין כוותיה ומיהו בפרק הקורא את המגלה (כ:) איכא סתמא כר"ע ומיהו נכון להחמיר כרבי אלעזר דאפשר דר"ע מודה להרחיק את האדם מן העבירה וכן היה נוהג ר"ת לאחר לאכול אפיקומן קודם חצות וגם הר"ן כתב בספ"ב דמגילה שצריך ליזהר שלא לאכול מצת מצוה בלילי פסחים אחר חצות וכן בהלל שבלילי פסחים החמירו בתוספות (כא.) שלא לקרותו אחר חצות עכ"ל והרמב"ם פסק בפ"ו שזמנה כל הלילה : **ומ"ש** וי"א שצריך לכרכו במרור וכו' בס"פ ע"פ (שם) אהא דאמר רב יהודה אמר שמואל אין מפטירין אחר מצה אפיקומן פי' רשב"ם שצריך לאכול מצה בגמר סעודתו זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה וזו היא המצה הבצועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובה ועל כרחנו אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה אע"פ שאינה לשם חובה כדאמ' רב חסדא לעיל גבי מרור דלאחר שמילא כריסו ממנו היאך חוזר ומברך עליו הלכך מברך אתרווייהו ברישא והדר אכיל מצה באחרונה ואחר אותה מצה אין נפטרין ממנה באכילת ד"א שלא לשכח הטעם עכ"ל · וכתב עליו הרא"ש ולפ"ז היה נראה שצריך לאכול עמה מרור וחרוסת כיון שהוא זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה ועליה הי' ראוי לברך על אכילת מצה אלא שכבר מילא כריסו ממנה וא"כ צריך לעשות כמו בזמן המקדש שהיו אוכלין הכל ביחד הלל וסיעתו ואף לרבנן מצוה לאכלן ביחד כלומר זה אחר זה בסמוך אמנם תמהני למה עושין כריכה בתחלה יספיק בכריכה אחרונה זכר למקדש הלכך נ"ל דאותה מצה אינה לשם חובה אלא אוכלין אותה זכר לפסח שהיה נאכל על השובע באחרונה ולפי שהיא זכר לפסח יש ליתן לה דין הפסח שלא לאכול אחריה וא"צ עמה מרור וחרוסת עכ"ל : **כתב** הרוקח שלא יהיה לו אכילת אפיקומן לטורח דאמר בנזיר (כג.) אכל מצה לשם אכילה גסה עליו נאמר ופושעים יכשלו בם : ואם

תעו ודאי מבושל מנהג כשר הוא כלומר לא תימא כיון שאני אוסר אפילו בשר עוף ע"פ הירושלמי א"כ אף מבוש' אסור שהרי בירושלמי אוסר כל דבר שטעון שחיטה ולא הזכיר צלי בדבריו הא ליתא דודאי מבושל מנהג כשר הוא במקום שנהגו שלא לאכול צלי דהירושלמי נמי מודה דאין לאסור דכל דבר שטעון שחיטה אלא בצלי במקום שנהגו שלא לאכול צלי ואשכנז מקום שנהגו שלא לאכול צלי הוא הלכך מבושל שרי לדידן אבל במקום שנוהגין להחמיר לאסור בשר בסתם פשיטא דאסור כל דבר שטעון שחיטה אף במבושל לפי' הירושלמי כנ"ל לפרש דברי ראבי"ה ולא כמה שפי' הב"י ודו"ק :

תעז ולאחר גמר כל הסעודה אוכלין ממצה השמור' כו' בגמרא בפרק ע"פ איכא תרי לישני בלישנא קמא אליב' דגמרא אמר שמואל אין מפטירין אחר המצה אפיקומן ובלישנא בתרא אליבא דמר זוטרא אמר שמואל אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן אבל לאחר המצה מפטירין וכתב הרי"ף דעבדינן כלישנא קמא אליבא דגמ' והכין נהוג עלמא דבתר דאכלין כל מגדני ומיני דפירי אכלין בסוף כזית מצה דמיגטרא ולא טעמי' בתר הכין כלום בר מכסא דב"ה וכסא דהלילא . וכ"כ הרא"ש והרמב"ם בפ"ו ובפ"ח ומה שהצריכו מצה שמור' מפורש שם בברייתא הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה דבע"כ פירושו מצה שמור' למצוה דאל"כ קשה וכי סופגנין ואיך לאו מצה נינהו אלא מצה שמורה למצוה קאמר וסופגנין ואיך כיון דלא חזו למצוה דמצה עשירה היא לאו שמורה למצה נינהו וכן הא דבלקות של עו"ג כו' כך פירושו : **ומ"ש** זכר לפסח הנאכל על השובע כ"כ הרא"ש והמרדכי בסדר הראשון וכ"כ הר"ן אההיא דסופגנין וז"ל ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה דמלת מצוה נאכלת באחרונה כשם שהפסח היה נאכל על השבע · וכ"כ בסמ"ג · ובהגהת סמ"ק אבל ברמב"ם פ"ח משמע קצת דהטעם הוא מאחר שאכילת מצה היא המצוה צריך שישאר טעם מצה בפיו ולא משום שהוא זכר לפסח אלא דקשיא דא"כ מרור נמי אע"ג דמרור מדרבנן מ"מ אכילתו היא המצוה אלא ודאי דדוקא מצה כיון שהוא זכר לחירות כמו פסח לפיכך אוכלין מצה באחרונ' זכר לפסח הנאכל על השבע . גם התו' שכתבו (בדף ק"ך) בד"ה בראשונה דאכילת מצה לבסוף להיות טעם מצה בפיו כונתם משום שהוא זכר לפסח דכשם שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כך אחר המצה פן יפסוק טעם מצה מפיו וכ"כ הסמ"ג בפירוש ומש"ה הזכירו התו' בלשונם לאכלו על השבע ולהיות טעם מצה בפיו להורות שאכילת מצה היא זכר לפסח ונפקא מינה מן הטעם דכיון דזכר לפסח הוא יש לו כל דין פסח שלא לאכלו בב' חבורות ואם נרדמו כמו ב' חבורות הוא כמו שיתבאר בסי' שאחר זה · ואפשר שגם הרמב"ם דעתו לומר דאכילת מצה באחרונה המצוה משום זכר לפסח · ומה שאמרו בגמרא נימא מסייע ליה לשמואל דאין מפטירין אחר המצה אפיקומן מדתניא הסופגנין כו' באחרונה אין בראשונה לא אף על גב דבראשונה ודאי לא משום דבעינן שיהא נאכל על השבע זכר לפסח ואכתי מנ"ל דאין מפטירין אחר המצה אפיקומן י"ל דהא בהא תליא דכיון דבראשונה לא דבעינן זכר לפסח הנאכל על השובע ממילא נמי בעינן למיעבד לגמרי זכר לפסח דאין מפטירין אחריו ועוד דלאו דוקא בראשונה ממש אלא כל שאינו באחרונה ממש ראשונה קרי ליה דאלמא דאע"פ דנאכל על השבע נמי לא דבעינן באחרונה ממש משום דאין מפטירין : **ומ"ש** ולא יברך עליו אפשר לומר דאתי לאשמועי' דאע"ג דאכילה זו זכר לפסח ועל הפסח היו מברכין על אכילת פסח מכל מקום על המצה אין מברכין ברכה זו וכן מבואר ברמב"ם דדוקא על הפסח מברכין ולא על המצה שהוא זכר לפסח וכו' א"כ אתי לאשמועינן דאף ע"ג דמצה אחרונה היא עיקר שהיא נאכלת על השבע שלא לבטל טעם אותה אכילה ואח"כ היה ראוי לברך עליה על אכילת מצה אפ"ה אין מברכין עליה דמאחר שכבר מילא כריסו ממנה אין לברך על האחרונה דדוקא בזימיהם שהיו אוכלין מצה עשירה בסעודתם ולבסוף אכלו מצה כדי לצאת י"ח ואז הויא האחרונה עיקר היו מברכין עליה ע"א מצה אבל אנן דלא אכלינן מצה עשירה אין לברך על האחרונה וכ"פ במרדכי להדיא בסדר האחרון ע"ש : **ומ"ש** ויהא זהיר לאכלו קודם חצות בפ' ע"פ אמר רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לראב"ע לא יצא י"ח פירוש דרבי אליעזר ב"ע דריש מקרא דאכילת הפסח עד חצות ומהאית ואילך ה"ל נותר וכיון דאיתקש מצה לפסח בהאי קרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו א"כ אכילת מצה נמי עד חצות וכן פסק בסמ"ג ובמרדכי בסדר האחרון · אבל הרי"ף השמיט מימרא זו דרבא בפסקיו נראה דס"ל דלית הלכת' כראב"ע אלא כר"ע דאמר אכילת פסח מצותה כל הלילה וה"ה מצה דאיתקש לפסח זמנה נמי כל הלילה וכן פסק הרמב"ם ברפ"ו והרב המגיד נתן טעם לדבריו וגם הרא"ש כתב אותו הטעם ומסיק בדבריו ומיהו נכון להחמיר כראב"ע דאפשר דר"ע מודה להרחיק את האדם מן העביר' באיסורא דאורייתא וכן היה נוהג ר"ת למהר לאכול אפיקומן קודם חצות עכ"ל גם במרדכי בסדר האחרון כתב דר"ע נמי אית ליה עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העביר' כדאיתא בברכות וכ"כ הר"ן בספ"ב דמגילה שצריך ליזהר שלא לאכול מצות מצוה בליל פסח אחר חצות · ובאלפסי ישן ראיתי ג"כ שהוגה בהלכות כך מימרא דרבא והכי נקטינן ואף על גב דהאי מימרא לאו באפיקומן איירי אלא במצה שיוצא בה י"ח כתבה רבינו אבל אפיקומן לאורויי לן דאף באפיקומן שאינו אלא זכר לפסח יהא זהיר לאוכלו קודם חצות וכמו שכתב הרא"ש על שם ר"ת : **ומ"ש** וי"א שצריך לכרכו במרור וכו' כן נראה ממ"ש הרא"ש דלפי' פירושו של רשב"ם שכתב דאכילת אפיקומן אינו זכר לפסח אלא אוכלין אותה לשם חובת מצה זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה א"כ צריך לעשות כמו בזמן המקדש שהיו אוכלין הכל ביחד הלל וסיעתו ואף לרבנן מצוה לאכלן ביחד כו' כלומר בזה אחר זה בסמיך ומש"ה כתב רבינו די"א שצריך לכרכו במרור ולטבלו בחרוסת היינו זכר למקדש כהלל ולאכול אחריו כזית מצה לבדה היינו זכר למקדש כרבנן דאע"ג דכבר אכלן ביחד מ"מ מאחר דאתי מרור דרבנן ומבטל למצות חובה דאורייתא צריך לחזור ולאכול מצה לבדה אבל מרור לבדו א"צ דכיון דאינו אלא מדרבנן וכבר אכלו עם המצה שוב לא מחמרינן עליה טפי כך הבין רבינו מדברי הרא"ש לפי פרשב"ם ומנהגינו ליקח חלק הגדול לאפיקומן כאשר כתבא' למעלה בסי' תע"ג ואוכלין ממנו כשעור ב' זתים א' זכר לפסח כאשר כתב הרא"ש וא' זכר למצה הנאכלת עם הפסח כאשר פרשב"ם ואין

דרכי משה

תעו (א) וכתב מהרי"ו ולא ישתה הרבה שלא ישתכר וכ"כ מהרי"ל שלא יאכל הרבה מאד שלא יהא אפיקומן נאכל על אכילה גסה : וכתב

פרישה

סי' תעז (א) **קודם** חצות וגם הלל כתבו התוספות שיקרא קודם חצות : (ב) **וי"א** שצריך לכורכה במרור כו' דומיא דפסח שנאמר בו על מצות ומרורים יאכלוהו

דרישה

והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא ידי קריאתו דבעינן כוונה לצאת ונלע"ד דשאני דבר שאין בו מעשה אלא דיבור בעלמא דבעינן כוונה טפי וכ"כ הב"י לקמן סוף סי' תקפ"ט בשם רבי יונה ז"ל אפילו מי שסובר דמ"ות אינן צריכות כ"מ בדבר שיש בו מעשה אבל בדבר התלוי באמירה ואינו עושה מעשה נמצא כמו שלא עשה שום דבר מהמצוה עכ"ל אלא שאין כן דעת רבינו במ"ש דהכל מודים שבדבר התלוי באמירה דבעי כוונה שהרי ק"ש וברכותיה תלויין באמירה בלי שום מעשה והפ"ה כתב שם סוף סימן בשם רב האי דאם לא קרא להגיה אלא כון לבו לקרות כדרך הקריאה אף שלא כיון לבו לצאת יצא משום דמצות א"צ כוונה ע"ש אבל מ"מ נוכל ליישב דברי הרא"ש ורבינו דלא פליגן אהדדי ע"ד שכתבתי דבמצוה דאיכא מעשה מודה דאינה צריכה כוונה לצאת ודו"ק :

סי' תעז [א] **וי"א** שצריך לכרכו במרור כו' ולאכול אחריו כזית מצה לבדו וא"מ כתב שאין צריך כו' עיין בפי' רש"י ורשב"ם בע"פ סוף דף קי"ט ובפסקי הרא"ש ריש דף קכ"ט דמפולקים סמה במ"ש רב יהודה אמר שמואל שם בגמרא אין מפטירין אחר מצה אפיקומן דפירש"י ורשב"ם דמצה שאנו אוכלין סוף הסעודה היא זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה ואנו אוכלין אות' ע"ש חובה יע"כ אנו מברכין על אכילת מצה בתחלה ולא בסוף במקום הזכר כדאמר רב חסדא לעיל גבי מרור דלאחר שמילא כריסו ממנו היאך חוזר

חדושי הגהות

רבינו לעיל בסמוך אכלן בלא מתכוין יצא דההיא אתיא כמ"ד מצות א"צ כוונה ולדבריהם דמצות צריכות כוונה אכלן בלא מתכוין לא יצא (מהרל"ח) :

תעו א ונראה דר"ל דלא תימא כיון דאפילו בשר עוף צלי אסור אע"ג דאין פסח קרב ממנו משום דמיחלף בגדי א"כ נימא דמבושל דגדי אסור משום דמיחלף בצלי ולכן כתב דמבושל ודאי מנהג כשר הוא דמבושל בצלי לא מיחלף (מהרל"ח) :

(א) ואם שכח ולא אכלו עד שנטל ידיו לברך או שאמר הב לן ונברך או אפי' בירך כבר ונזכר קודם שבירך בפה"ג כתב אבי העזרי שיטול ידיו (ג) ויברך המוציא ויאכלנו ואם לא נזכר עד אחר שבירך בפה"ג לא יאכל פעם אחרת א מפני שהיה צריך לברך בפה"ג על הכוס אחר שיברך בה"מ שנית ונמצא מרבה בכוסות (ד) ובכה"ג כדאי הם מצות שלנו לסמוך עליהם כי כולם שמורות משעת לישה ובעל העיטור כתב שא"צ להזור כלל ויוצא בכזית שאכל בראשונה אע"פ שאכל ד"א אחריו וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לסברא ראשונה וה"ר פרץ כתב אע"ג דאמר הב לן ונבריך יכול לאכול בלא ברכה אע"ג דבעלמא השיב סילוק שאני הכא כיון דאפיקומן מצוה דרמיא רחמנא עלן איכא למימר אתכא דרחמנא סמכינן ולא נהירא לא"א ז"ל :

תעה (א) **אחר** אפיקומן אין לאכול שום דבר דתנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן פירוש משסיימו לאכול הפסח (ב) [א] לא יעקרו ממקומן לאבול במקום אחר ואפי' באותו מקום

ואין כורכין אותו במרור וחרוס' ולא כמה שהבין הרא"ש מפירושו וה"ט דמצה דוקא שהיא דאורייתא אוכלין באחרונה לשם חובה זכר לאכילת מצה הנאכלת עם הפסח אבל מרור וחרוסת שהוא דרבנן אין חיוב לאכלה באחרונה כל עיקר אף לדעת פרשב"ם וכבר כתב כן המרדכי בסדר הראשון של פסח דמן הדין הי' לנו לעשות הכריכה לבסוף של הסעודה כדרך שהיו אוכלין הפסח על מצות ומרורים לאחר הסעודה אלא הואיל והתחיל במצות מצה ומרור בתחלת הסעודה הולך וגומר כל מצותו וכן היה נראה לר"מ וכו' עד אמנם זכר לפסח אוכלין האפיקומן בסוף כל אכילה ורמז בעלמא הוא למסובין וכו' ע"ש · ומשום דלהרא"ש אין אכילה זו אלא זכר לפסח ולא לשם חובת אכילת מצה ולפרשב"ם היא משום חובת מצה הנאכלת עם הפסח על כן צריך ב' זתים ולא סגי בזית א' לאפוקי נפשיה מפלוגתא ודוק : כתב הרוקח שלא יהא לו אכיל' אפיקומן לטורח כדאמרינן בנזיר אכל מצה לשם אכילת גסה עליו נאמר ופושעים יכשלו בם עכ"ל ואע"ג דבפרק רביעי דנזיר לא אמרוה לענין מצה אלא לענין פסח מ"מ מאחר דבריש פרק ע"פ אמרינן דאסור לאכול מצה אכילה גסה וכמו שנתבאר למעלה בראש סי' תע"ה ואף באכילת אפיקומן שהוא באחרונה אמרינן בס"פ ע"פ דאין לאכלו לשם אכילה גסה דאמרינן התם ל"ת בראשונה דקא אכיל לתיאבון אבל באחרונה דילמא אתי למיכלה אכיל' גסה וה"ט דלהרא"ש דזכר לפסח הוא כי היכי דפסח אסור לשם אכילה גסה ה"נ מצות אפיקומן שהוא זכר לפסח ולפרשב"ם נמי שאנו אוכלין באחרונה לשם חובה הא פשיטא דאכילת מצה דמצוה אסור למיכלה אכילה גסה כדין פסח ולפיכך לא דקדק הרב וכתב כדאמרינן בנזיר אכל מצה כו' דדין פסח ומצה אחד הוא' לענין אכילת גסה ולפיכך צריך ליזהר שלא לאכול ולשתות יותר מדאי שלא יאכל אפיקומן על אכיל' גסה . ובמרדכי בסדר האחרון כתב שאין אנו זהירין כמותן בזה ולפעד"נ עיקר דצריך ליזהר בזה :

ומפני שהיה צריך לברך בפה"ג על הכוס אח' שיברך בה"מ שנית כו' וא"ת מ"ש הא מאם נזכר קודם שבירך בפ"ה דיטול ידיו וכו' ולא היה צריך לברך בפ"ה על הכוס אחר שבירך ב"ה ואפשר לומר דמעיקר' הכי תיקון שכוס ג' יהא שותהו לאחר גמר האכיל' דהכי תנן מזגו לו כוס ג' מברך על מזונו ולפיכך אם נזכר קודם שבירך בפ"ה יכול ליטול וכו' דעדיין לא נגמרה האכיל' אבל לאחר שיברך ב"ה שנית דהוי לאחר גמר האכיל' צריך לברך בפ"ה וכ"כ במרדכי בסוף סדר האחרון ע"ש :

ומ"ש וב"ה כתב שאין צריך לחזור כלל כו' ומשמע שאפי' הב לן ונברך או נטל ידיו לחוד ס"ל לב"ה שאין לחזור נראה דטעמו דס"ל לב"פ כיון דיש גאונים מפרשים דהבה לן ונבריך או נטל ידיו אסור לאכול עד שיברך ב"ה תחל' על מה שאכל ואיכא למימר נמי דמעיקרא הכי תקון בפתם שיברך בפ"ה אכוס ג' לאחר ברכת המזון אף עפ"י שלא גמר האכילה דמברך על מזונו סתמא קתני וא"כ אם יחזור ויאכל היה צריך לחזור ולברך בפ"ה על הכוס אחר שיברך ב"ה שנית ונמצא מרבה בכוסות ומש"ה אין לחזור כלל שלא להכניס עצמו בספק איסור גם במרדכי סוף סדר האחרון כתב דראבי"ה גופיה כתב דאחרים אומרים שאין תקנה לשכחותו · וזהו דעת רבינו קלונימוס שהביא המרדכי בסוף סדר הראשון וכתב מהר"ש לוריא שכן עיקר : **ומ"ש** שיוצא בכזית שאכל בראשונה אעפ"י שאכל דבר אחר אחריו · טעמו מפני שלא אמרו אלא אין מפטירין אחר הפסח כו' אבל לא אמרו שאם הפטירו שעושין פסח שני ולא עדיף אפיקומן מפסח כ"כ הר"ר אבודרהם :

תעה ואחר אפיקומן וכו' פי' משהתחילו לאכול הפסח וכו' אע"ג דבלאו פסח נמי קי"ל כלישנא קמא דשמואל דאין מפטירין אחר המצה אפיקומן כמ"ש בריש סימן תע"ד אפ"ה היה צריך להביא מה שהניחו אין מפטירין

ואם שכח ולא אכלו עד שנטל ידיו לברך וכו' כתב אבי העזרי שיטול ידיו ויברך המוציא וכו' כ"כ הגה"מ בשם סמ"ק ס"ו וכ"כ המרדכי בס"פ ע"פ : **ומ"ש** רבינו וא"א ז"ל הסכים לסברא ראשונה בתשובו' כלל י"ד כתב וז"ל ואם שכח לאכול מהמצה עד שנטל ידיו כדי לברך או שאמר הב לן ונברך יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל ממנה אבל אם שכח עד שבירך לא יאכל פעם אחרת כי כל מצות שלנו בחזקת שימור דלישה קיימי ואין להרבות בכוסות ובכלל כ"ד כתב חכמי אשכנז וצרפת פירשו שאין צריך שימור אלא משעת לישה ולכך נהגו שאם שכח ולא אכל כזית מצה שמורה באחרונה שא"צ לחזור ולאכול לפי שכל המצות שלנו שמורות יפה אבל באלו הארצות שנהגו לעשות שימור משעת קצירה ודאי צריך לחזור ולאכול כזית מצה שמורה (ב) ובין שנזכר קודם הלל ובין שנזכר אחר הלל יטול ידיו ויברך המוציא ואין כאן כשותה בין שלישי לרביעי שכיון שהשלישי היה בטעות חזר כוס שהוא מברך עתה עליו להיות שלישי ואם נזכר אחר שבירך על הלל אף ע"פ שעשאן שלא כסדרן שהקדים כוס של הלל שהוא ראוי להיות אחרון קודם לכוס בה"מ שהוא שלישי אין סדר ברכות מעכבות עכ"ל והא דאמרינן דבדאי הם מצות שלנו לסמוך עליהם כ' הרד"א וא"ת שמא לא אכל מצה לבסוף אלא פירות ומיני קטניות אין זה מעכב שלא אמרו אלא אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן אבל לא אמרו שאם הפטירו שעושין פסח שני ולא עדיף אפיקומן מפסח : **ומ"ש** רבינו בשם ר"פ כתבוהו הג"מ בשם סמ"ק · ודע שמצאתי במרדכי שרבינו קלונימוס שכח פעם אחת מלאכול אפיקומן ובעודו מברך בה"מ נזכר וסיים ברכתו כי חשב בעצמו אם אפסיק בברכה ולא אשתה נמצא שבירכתי לבטלה ואם אשתה הרי אמרו חכמים בין שלישי לרביעי לא ישתה ולאחר סיום ברכת המזון לא אכל אפיקומן כדי שלא יהא נמצא שמוסיף כוס מדעתו שאוכל שתי סעודות בליל פסח ויש לתמוה עליו דהכי לאו טעות ניכהו שה"ל לסיים ברכת המזון חוץ מברכת בפה"ג ולא היה שותה והיה נוטל ידיו ואוכל מצה שמורה ואח"כ חוזר ומברך ברכ' המזון כתקנה על הכוס ושותהו ואע"פ שנמצא שאוכל שתי סעודות אין לחוש כדי לקיים מצות אכילת מצה . ואפשר שהיה סובר דברכת המזון טעונה כוס וכל שבירך בלא כוס או שבירך על הכוס ולא שתהו הוי ברכה לבטלה ומפני כך לא תקן בענין זה אבל לדידן ודאי שיש לתקן כך וכדברי אבי העזרי והרה"מ כ' בסוף הל' חמץ ומצה בשם הרשב"א הרי ששכח מלאכול כזית מצה באחרונה וגמר כל הסדר כיצד הוא עושה חוזר ומברך המוציא ואוכל כזית מצה ומברך בה"מ בלא כוס דברכה אינה טעונה כוס עכ"ל וכ"כ ר"י בשם הרשב"א ובשם הראב"ד ז"ל : **כתב** הכלבו בשם הרא"ש שאם נאבדה המצה שהניח תחת המפה לאפיקומן שיכולין לסמוך על מה שאכלו כבר ואין צריכין יותר והרוקח כתב שאם נאכל האפיקומן בסעודה יקח מצה אחרת ויאכל באחרונה כי מצות שלנו בחזקת שימור הן (ג) :

תעה אחר אפיקומן אין לאכול שום דבר דתנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן בס"פ ע"פ (קט:) ופרשב"ם מפטירין לשון הנפטר מחבירו כלומר כשנפטרין מן הסעודה אין מסיימין אותה באפיקומן ובגמרא מפרש עכ"ל · ובגמרא (שם) מאי אפיקומן אמר רב שלא יעקרו מחבור' לחבורה ושמואל אמר כגון ארדליא וגוזליא לאבא ורבי יוחנן אמר כגון קליות ואגוזים ותניא כוותיה דר"י ופרשב"ם שלא יעקרו מחבורה לחבורה אחר שאכלו הפסח בחבורה לא ילכו בחבורה אחרת לאכול לא פת ולא שום דבר גזירה דלמא אתי למיכל את הפסח בשני מקומות אבל לאכול דברים אחרים במקומן הראשון שרי רב ושמואל ור"י פליגי עליה ואמרי כל דבר אסור לאכול אפילו בחבורה הראשונה ולרב אפיקומן משמע אפיקו מנייכו הוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל במקום אחר ולשמואל משמע לשון אפיקומן הוציאו והביאו מיני מתיק' ואיתא תו בגמרא א"ר יהודה אמר שמואל אין מפטירין אחר מצה אפיקומן ומר זוטרא מתני הכי א"ר יהודה אמר שמואל מפטירין אחר מצה אפיקומן וספקו הפוסקים כלישנא קמא וזהו שכתב רבי' אפיקומן הוא לנו במקום הפסח וכו' דלכזית שאוכלין בסוף הסעודה קורין אפיקומן ע"ש שאין מפטירין אחריו אפיקומן ואם אסור לשתות יין אחר כזית מצה שאוכל בסוף הסעודה כתב רבינו בסימן תפ"א : **ומ"ש** רבינו לא יעקרו ממקומן לאכול במקום אחר אע"ג דרב קאמר לה פסק כן משום דשמואל ור"י נמי ס"ל הכי שאסור ליעקר מחבורה לחבורה ולא פליגי עליה דרב אלא להוסיף לאכול כל דבר אפילו בחבורתו הראשונה וכדפירש רשב"ם והר"ן ומשמע לרבינו דמצה יש לה דין פסח גם לענין זה ' ב"ה וכ"כ הרשב"ם ז"ל במשנה ישנו מקצתם · אבל התוספות כתבו דרב לא איירי אלא בקרבן פסח אבל מצה לא אשכחן בשום דוכתא דליתסר

דרכי משה

תעז (א) וכתב מהרי"ל ולכתחלה יקח מהמצה אחרונה כביצה והיינו ב' זתים ולכל הפחות לא ימעט מכזית כתב הכלבו בשם הר"ר אשר שנהגו הקדמונים לאכול מצה אחרונה ביום כמו בלילה עכ"ל ולא ראיתי מנהג זה גם אין טעם לאוכלו ביום דהא אינו בא אלא זכר לפסח ופסח לא נאכל אלא בלילה : (ב) וכ"נ מדברי א"ז דאין יוצאות במצות שאינן נעשות לשם מצות : (ג) אבל בא"ז כתב דאין יוצאות במצות האחרות שלא נעשו לשם מצוה :

ומהרי"ל

דרישה

חור ומברך עליו ואחר אותה מצה של חובה דאוכלין באחרונה קאמר אין מפטירין ממגה לאכול דבר אחר שלא לשכח טעמה עכ"ל רש"י ורשב"ם וכתב עליו הרא"ש ז"ל ולפי זה היה נראה דצריך לאכול עמה מרור וחרוסת כיון שהוא זכר למצה הנאכל' עם הפסח בכריכה ומ"כ צריך לעשות כמו בזמן המקדש שהיו אוכלין הכל ביחד הלל וסיעתו ואף לרבנן מצוה לאוכלן ביחד כלומר זה אחר זה בכה"ך אמנם תמהני למה עושין כריכה בתחלה יספיק בכריכה אחרונ' זכר למקדש הילכך נ"ל דאותה מצה אינה לשום חובה אלא אוכלין אותה זכר לפסח שהיה נאכל על השובע באחרונה ולפי שהוא זכר לפסח יש לו ליתן לה דין פסח שלא לאכול אחריה ומ"כ לאכול עמה מרור וחרוסת עכ"ל הרא"ש והנה רבינו התחיל כדעת הרא"ש וכתב אוכלין ממצה השמורה זכר לפסח ולא יברך אחריו ר"ל מן הדין הוא שאין לברך אחריו כיון שאינה לשם חובה אלא זכר לפסח ואח"כ דעת רש"י ורשב"ם בשם י"א וה"ט משום דהרא"ש כתב נ"ל דעושין ג"כ כריכה לאוכלו במרור וחרוסת לרבנן ולהלל לכל חד כדאית ליה ורש"י ורשב"ם לא כתבו זה בהדיא לכן כתב דעתם בל' י"א ומסיק דעת הרא"ש משום שדחה דבריהם אלא שק"ל על מ"מ רבינו כדעת י"א שיאכל כזית מצה אחריו לבדו שהוא לא נזכר בדברי רש"י ורשב"ם וגם בדברי הרא"ש שיהי' מוכרח לומר שס"ל הכי ואדרבה לפי הסברא נלע"ד לפי דעת רש"י ורשב"ם דכזית מצה זו באה במקום מצה הנאכלת עם הפסח במרור וחרוסת להלל ולרבנן לכל חד כדאית ליה אינו רשאי לאכול אחריו שום דבר כמו שלא היו אוכלין אחר פסח להלל שום דבר אף שאכלו עם הפסח ונמצא ג"כ מרור ולרבנן אכל מרור אחר הפסח שדוקק לומר שמ"ש על מצות ומרורים יאכלוהו שר"ל מתחלה יאכל פסח עם מצה ומרור ולבסוף יאכל פסח לבדו או מצה לבדו בלא מרור שוהו לא נזכר ואף שנאמר בערב תאכלו מצות הא קאמר שם בגמרא דף ק"כ ע"א דקאהדר רחמנא קבעו חובה אף בזמן הזה דליכא פסח בהלא ע"ש ואי משום שאמרו אין מפטירין אחר מצה לק"מ לפי פירושם דמצינו למימר במקום מצה שנאכל עם הפסח קמיירי ואז היה נאכל ג"כ מרור וחרוסת עמהן לכל מר כדאית ליה וכמ"ש וצ"ע :

סי' תעה [א] **לא יעקרו** ממקומן לאכול במקום אחר מכאן משמע דדוקא אחר אכיל' אפיקומן שהוא במקום פסח אסרו לאכול במקום אחר אבל קודם לכן מותר והא דכתב בסימן תפ"ד בשם רב כהן צדק דאסור שהרי כתב דלאו מינים דבעי למיכל תרי וזימני מצי אכיל דמשמע דאסור וכמ"ש ב"י שם היינו דוקא כשאכל ובירך ברכת המזון שאז אסור לו לאכול עוד אפילו באותו מקום דנראה כשתי סעודות דהרואה יסבור שגם כבר אכל אפיקומן וחוזר ואוכל ומברך אחריו וכן משמע בהדיא מדברי רב עמרם שהרי כתב שאם בירך להם ברכת המזון תו לא מצי למשתי בביתיה ברכת המזון ה"ס בלא ב"ה נמי אסור לו לאכול כיון שכבר בירך אלא לאו דוקא קאמר וע"ד שפי' ב"י שם שר"ל שאסור לו לחזור ולאכול שע"י יחזור ויברך

וכ"כ

פרישה

יאכלנו ועיין בדרישה (ג) **ויברך** המוציא ויאכלנו כו' פי' ויחזור ויברך ברכת המזון על הכוס : (ד) **ובכה"ג** כדאי הם מצות כו' עיין בדרישה :

סי' תעה (א) **ואחר** אפיקומן עיין ב"י : (ב) **לא** יעקרו ממקומן לאכול במקום כו' ואפילו באותו מקום כו' עיין כל זה בדרישה :

דמשוב

חדושי הגהות

תעז א אע"ג דאם נזכר קודם שבירך בפה"ג אחר ברהמ"ז ראשון כתב שיטול ידיו ויאכלנו ולא יברך אכוס של ברהמ"ז ראשון א"ב ה"נ לימא אם בירך כבר בפ"ג נמי יטול ידיו ויאכלנו ויברך ברהמ"ז אחרון בלא כוס אלא דשא"ה משום דברהמ"ז אחרון א"א בלא כוס דהכי תיקן מעיקרא שכוס שלישי לאחר גמר אכילה וכ"ת מבואר במרדכי דע"פ (מהרל"ח) :

אבל

מקום לא יאכל אחריו שום דבר ואפיקומן הוא לנו במקום הפסח הלכך משהתחילו לאוכלו לא יעקרו ממקום למקום ולא יאכלו אחריו שום דבר [ג] ואפי' באותו מקום ואם לאחר שהתחילו לאכלו ישנו (א) כל בני חבורה חשוב כהיסח הדעת ולא יאכלו עוד ממנו אפי'

דליתסר בשני מקומות ואי משום דאיתקש לפסח להא על כרחך לא איתקש דאי לא תימא הכי ליפרוך מתניתין לרב וכו': **ואם** לאחר שהתחילו לאוכלו ישנו כל בני החבורה וכו' בס"פ ערבי פסחים (קכ.) שנינו ישנו מקצתן יאכלו כולן לא יאכלו ור"י אומר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו ופרשב"ס ישנו כולן לא יאכלו ואם התחילו לאכול פסחים וישנו לא יאכלו דנראה כאוכל פסחו בשני מקומות דמאחר שישנו הסיחו דעתן עוד לאכול וחשיב ליה תנא כאכילת שני מקומות וחומרא בעלמא הוא וה"ה במצה בזמן הזה לאחר שהתחיל לאכול מצת חובה באחרונה וישן הפסק אכילה הוא ושוב לא יאכל משום דעבדי זכר לפסח בזמן שב"ה קיים ר"י אומר נתנמנמו יאכלו ארישא קאי דקאמר ת"ק ישנו מקצתן יאכלו ואתא למימר ה"מ אם נתנמנמו אבל אם נרדמו אפילו מקצתן לא יאכלו כשיעורו והכי הלכתא כר"י דהא רבה קאי כוותיה כדאמרי' בגמ' ע"כ וגם הרא"ש כו' על משנה זו במצה נמי איירי כדמוכח בגמרא בעובדא דרבה ומוכח נמי התם דרבי יוסי אישנו מקצתן קאי והלכה כר"י אבל הרמב"ם כ' בני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה חוזרין ואוכלין נרדמו כולן ונעורו לא יאכלו נתנמנמו כולן יאכלו ונראה שהוא מפרש דר"י אסיפא קאי דקאמר ת"ק כולן לא יאכלו ואתא ר"י למימר ה"מ אם נרדמו אבל אם נתנמנמו יאכלו והלכה כר' יוסי וכתב הרב המגיד ויש בזה שטה אחרת שאין משנתינו אלא לפסח בלבד אבל לענין מצה לא דהוי הפסק שצריך לחזור וליטול ידיו ולברך המוציא וזו היא שיטת הראב"ד בהשגות ורב"י כ' בשם רי"ף שאם אחר שהתחיל לאכול מצה של מצוה באחרונה ישן הוי הפסק ונרא' דשינ' באמצע הסעודה לא הוי הפסק עכ"ל:

ואח"כ

מפטירין אחר הפסח אפיקומן כדי להורות לנו דאפיקומן שהוא לנו במקום הפסח יש לו כל דין פסח וכי היכי דבפסח אין עוקרין ממקום למקום ה"נ באפיקומן וכן אם ישנו מקצתן או כולן דינו כמו בפסח שלא תאמר דדוקא לענין זה שאין לאכול שום דבר אחר אכילת אפיקומן שלא לבטל טעם מצה מפיו התם הוא דאמרי' דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן אבל לשלא יעקרו ממקום למקום משהתחילו לאכול או ישנו דאיסורו משום שנאכל בשתי חבורו' אינו ענין אלא לפסח ולא למצה קמ"ל דאין חלוק דכל מה שנוהג בפסח נוהג באפיקומן וכן פסק במרדכי בסדר האחרון בשם ראב"ן ולא כדעת התוס' דבמצה אין איסור בב' מקומות והראב"ד ג"כ כתב בהשגותיו דדין ישנו אינו אלא לפסח ולא למצה דליתא · ודע דבמקצת ספרי רבינו כתוב פי' משסיימו לאכול הפסח לא יעקרו ממקומן כו' והכי איתא בגמרא אליבא דרב שמפרש כן אין מפטירין כו' שאם נפטרו וסיימו לאכול הפסח במקום א' לא ילכו בחבורה אחרת לאכול לא פת ולא שום דבר גזירה דילמא אתי למיכל את הפסח בב' מקומות ולפי זה נקט רבינו פי' משסיימו כו' לרבותא דאפילו סיימו לא כ"ש בלא סיימו אלא שהתחילו לבד שאוכל את הפסח בב' מקומות ממש דלא ולפיכך אפיקומן שהו' לנו במקום הפסח נמי משהתחילו לאכול לא יעקרו ממקום למקום ולפי רוב ספרים שכתוב בהן פי' משהתחילו וכו' נקט רבינו בדבריו מילתא דפסיקא דבהתחילו ודאי אסור משום שאוכל בב' מקומות וממילא ה"ה באפיקומן שהוא לנו במקום פסח ושני גרסאות עולי' כהוגן · ומ"מ משמע דאם לא התחילו לאכול אפיקומן אין חשש בעקירת מקום וג"כ אין חשש בשום שינה: **ואם** לאחר שהתחילו לאכול ישנו וכו' משנה שם ישנו מקצתן יאכלו כולם לא יאכלו ר' יוסי אומר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו והלכה כר' יוסי דרבה קאי כוותיה והרי"ף הביא' בפסקיו ולמדו מדבריו שמשנתינו אף לענין מצה נשנית דאל"כ לא הוי ליה להביאה מאחר שאין פסח קרב בזמן הזה וכן הרמב"ם כתבה בסוף פ"ח לענין מצה וכ"כ הרא"ש ורשב"ס וטעם מחלוקת הר"י והרמב"ם עם הרא"ש תלוי בפירוש דברי ר' יוסי שבמשנתינו אי קאי ארישא אי אסיפא ומביאו ב"י:

ואח"כ

דרכי משה

תעח (א) ומהרי"ל החמיר עוד דאפי' ישנו קודם שהתחילו לאכול אפיקומן אלא תוך הסעודה לא יאכל אפיקומן אמנם דברי הטור לא משמע כן וכתב ר"י בהדיא דשינה באמצע סעודה לא הוי הפסק:

וכתב

דרישה

וכ"כ הרי"ף בהדיא וגם הרא"ש הביאו בסימן קל"ט ריש ע"ב. הא דכתב רבינו בריש סי' תפ"ד דאם אכל בביתו יכול לברך בבתים אחרים ולא יאכל עמהם ז"ל שם ואיסו כיון דצריך ליה ברכת המזון לא לטעום מידי דאין אחר הפסח אפיקומן עכ"ד ש"מ דאם לא בירך מותר ע"ש ולפום ריהטא היה נלע"ד דר"ע היקל טפי ודוקא משום חורת שתיית כוס ב"ה הוא דאס' משום דהוה כמוסיף על הכוסות דכיון שצריך לאכול שם ולברך צריך ג"כ כוס ובאיסור ויברך בביתו על כוס ה"ל כוס ה' ודו"ק ומכל זה נלע"ד היתר לילך אחד מבסיבה זו לבית אחר לצרף עמו לברכת זימון ואף למהר"ס שס"ל שאין מצרפין לזימון לכתחלה כ"א למי שאוכל עמו כזית דגן וכתב' לעיל בשמו סימן קל"ז מ"מ גם כאן מותר לו לילך שמה ויאכל עמו כזית כשהי' דעתו מתחלה ע"ז וישמע שם ברכת הזימון דהיינו עד הודה לך ויחזור לביתו ויאכל שם האפיקומן ויברך ב"ה דאין זה משום ב' סעודות כיון שלא בירך שם דאף ששמע ברכת זימון זה אינו ענין לברכת המזון שהרי הדין פשוט דא' מפסיק לשנים לברכת הזימון וחוזר ואוכל בלא נטילה ובלי המוציא וכמ"ש לעיל סימן ר' ע"ש · ולולא דמסתפינא הייתי אומר דיכול לילך לבית אחר ולצטרף לזימון אף שלא יאכל ולא ישתה שם דבר שכיון שכבר אכל בביתו ונתחייב בזימון במקומו יכול להצטרף לזמן במקום אחר ויחזור ויצטרף לזימון שם שהרי חזר ואכל אפיקומן ומע"ג דאמרינן לעיל סימן קפ"ד דדוקא אם אכל במקום השני או אין צריך לחזור למקומו לברך אבל אם לא אכל במקום השני צריך לחזור למקומו שאכל שם ויברך ולא יברך במקום שלא אכל שם היינו דוקא לענין ב"ה אבל לענין לה"צטרף לברכת הזימון מהיכו למימר דמצטרף כיון שכבר נתחייב בזימון שהרי מליכו שמאוד הקילו בברכת הזימון כדאמר בפ"ג שאכלו והביאו לעיל סימן קל"ג שג' בני אדם שבאו מג' חבורות אין רשאין לחלק ומע"ג שמסיק שם מעפ"י שלא אכלו אלו שג' יחד משיתחברו דמשמע יחד לא אכלו אבל כל אחד אכל מכרו היינו משום דאי לא אכלו כלל במקום שנתחברו היה אסור להן לברך ב"ה במקום הזה והיו צריכין לחזור למקומן כמ"ש לעיל סי' קל"ג ועוד הקילו שאף אם כבר בירך א' מהם ב"ה יכול לצרף לזימון כמ"ש לעיל סימן קל"ד . עוד שם שאם א' מהם יצא לשוק קוראין ומודיעין לו שרוצין לזמן והוא מצטרף עמהם כו' כן נלע"ד ותימא על מה שהחמיר הגאון מהרי"ו ז"ל שכתב בדרשותיו סימן דיני פסח דף פ"ה וז"ל מצה אינה נאכלת בב' חבורות משום דאיתקש לפסח ומש"ה נ"ל דאין תקנה שילך אדם לבית אחר ויצרף לזימון דאין יכול לאכול בבית אחר מטעם דפריסית ומהר"ס כתב דבשתייה אין יכול לצרף לג' ואותם ההולכים לצרף יהא בדעתם כשעוקרים לילך שרוצים לשתות לשם בלא ברכה כדי שלא יהא כמוסיף על הכוסות ולאחר שברכו ב"ה לא ישתו לשם מה"ט כדפי' הרי שהחמיר עפי שלמהר"ס אינו יוצא כלל והרא"ש וסייעתו דס"ל דיכול לצרף לזימון בעלה של ירק או בשתיית כוס אחד ג"כ בפסח צריך לחשוב מתחלה כשעוקרים לילך שרוצים לשתות שם בלא ברכה ונלע"ד דמהרי"ו איירי בשכבר אכל אפיקומן כבר בירך ב"ה בביתו או אסור לו לילך לצרף מהני טעמי שכתב ותדע שהרי כתב דמצה איתקש לפסח וזהו דוקא במצה השמורה לאפיקומן וגם מדכתב שלא יהא נראה כמוסיף על הכוסות משמע שכבר בירך בביתו ודו"ק · שוב מצאתי כתב בספר גבורת השם שחיב' הגאון מהורר ליב מפראג שי' שכתב בשער ס"ג ז"ל ויש בני אדם קוראין מבית אחר לזימון וחוזר לביתו ושותה כוס שלא כדין ומנהג עמי הארצות הוא וזה לא מיבעיא כו' עד אלא אפילו אם רוצה להפסיק עד שאומר ברוך שאכלנו משלו שהוא ברכת הזימון ויחזור לאכילתו הנה מחזיק עצמו במחלוקת הגאונים הא רב האי והראב"ד ז"ל כתבו שמי שמפסיק לשנים צריך לחזור וליטול ידיו ולברך המוציא ומע"ג דהרא"ש ז"ל פליג עלייהו ופסק שא"צ לחזור וליטול ידיו ולברך המוציא וכתב דלא דמי להא דאמרינן משתי וברוכי בהדדי לא אפשר דהא הוא לא בירך רק מפסיק תימא גדולה מ"ש מאמר הב לן ונברך דצריך לחזור ולברך כשרוצה לשתות מע"ג דלא ברכו רק דיהבי דעתם לברך ב"ה שהוא הפסק על מה שאכלו כבר וגם לא הסיח דעתו מלשתות ומ"כ ה"נ מע"ג שלא בירך והיה דעתו לחזור ולאכול כיון שנצטרף על ברכת הזימון וזה הזימון הועיל ג"כ לעצמו עד דילא בו ידי זימון כמ"ש הרא"ש בעצמו וגם אם אינו חוזר ואוכל אמ"כ א"צ לברך אפי' ברכת הזן וכיון שעולה לו ג"כ שייך לומר משתי וברוכי בהדדי לא אפשר ואין לעשות כן אפי' בשאר ימי השנה וכ"ש בלילי פסח ומה שהביא הרא"ש ראיה שה"ג אין ראיה שה"ג ס"ל כרב אשי דפסק בברכת המזון אינו הפסק כו' וכ"כ ב"י ז"ל ותמהני שמהרי"ו קאמ' משום ג"כ דעת בה"ג לדעת הרא"ש כיון שהוא עצמו כתב בסימן ק"צ שדעת בה"ג כרב אשי שאין ברכת המזון מפסיק א"כ אין ראיה מדבריו ומה שהביא הרא"ש ראייה לדבריו מדקאמר בגמרא מפסיק לשני' דמשמע הפסקה בעלמא בלא נטילה וברכת המוציא אין ר"ל כו' ע"ש שדחק לתרצו וזהו תמצית דברי הגאון אלא שקצרתי ועל תמיהתו אני מתמיה כי לדעתי אין כאן מקום תיוהא בדברי הרא"ש הנ"ל גם ראיותיו מה"ג אמת ולדק המה בלי פיקפוק כי מה שרצה לדמות ברכת הזימון לאומר הב לן ונברך לומר כמו שאמרינן באומר הב לן ונברך דצריך ליטול ידיו ולברך המוציא מטעם דמיחשב היסח הדעת ובכלל משתי וברוכי בהדדי א"א הוא ה"נ בזימון דכות' נראה דאינו דומה כלל דהא זה פשוט דלא אמרינן משתי וברוכי בהדדי לא אפשר אלא דוקא בברכת המזון שהוא סילוק אכילה ושתיי' שרוצ' לחזור ולשתות תחילה הוא וזהו דוקא שייך בברכת המזון עצמו וה"ה באומר הב לן ונברך שגילה דעתו שהסיח דעתו מלאכול עוד ודעתו לסלק ולברך משא"כ ברכת הזימון שלדעת הרי"ף והרמב"ם וסיעתו א"צ להפסיק רק עד אומרו ברוך שאכלנו משלו והוא אינו בכלל ברכת המזון למחשב לסילוק רק חובה היה על שלשה שאוכלין ליתן שבח והודיה וניתוסף ג"כ מעין ברכת השבח ולא מיחשב זה סילוק אכיל' כלל אפילו לדעת הרא"ש וסיעתו שפסק כרב ששת שצריך להפסיק עד סוף ברכת הזן הא כתב דלא משום דברכת הזן מיחשב מברכת הזימון דלכ"ע ברכת הזימון אינו אלא מה שאומרי' נברך שאכלנו משלו וברוך שאכלנו משלו כו' אלא מתוך שכברך שאכלנו אינו ברכה טוב שיפסיק עד שיסיים המברך ברכה אחת כדי שיהא ניכר שמזומנין עליו. וכ"כ ב"י בשם הר"ר יונה וכיון דלכ"ע אין ענין ברכת הזימון לג' ברכות דברכת הזימון לא מקרי הפסק והיסח הדעת להצטרף ע"י נטילה והמוציא · ויש לדמותו ללומד או מתפלל בתוך הסעודה שלאחר גמר הלימוד והתפלה חוזר לסעודתו בלי נטילה והמוציא וכמ"ש הטור בהדיא בסימן קע"ח ומדבריו שכתב שם נלמד חילוק שכתבתי · ונראה שדעת רב האי והראב"ד שהמפסיק לזימון צריך ליטול ידיו ולברך המוציא ס"ל כדעת הר"ר יום טוב בר יסודא שכתבו התו' והרא"ש בשמו בפ' ע"פ ובפ' כיסוי הדם וגם הטור הביא בסימן קע"ח שס"ל שהתפלה בתוך הסעודה מקרי הפסק מטעם משתי וברוכי בהדדי א"א ודחה התו' והרא"ש והטור דבריו במקומו' הנ"ל מטעם שכתבתי דלא אמרינן הכי אלא גבי ברכת המזון שהוא סילוק והיסח הדעת על מה שאכל ושתה אבל תפלה לא והביא ראיה לדבריהן מהא דתניא חבירי' שהיו מסובין ועקרו רגליהן לילך לב"ה או לבית המדרש כשהן יוצאין אין טעונין ברכה ומסיק וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה אמר ר"י בר"א בזמן ששנינו שם מקצת חברים כו' והא דבעינן שהניחו שם מקצת חבירי' היינו דוקא בעקרו רגליהם הא בנשארו במקומן לא מיחשב התפלה והלימוד להיסח הדעת לדעת התו' והרא"ש והטור וה"ה נמי בברכת הזימון שאין עניינו ברכת המזון ממש וכמ"ש · גם מלינו פלוגתא כזו בין הראב"ד והר"ש בישן שינת ערא' בתוך סעודתו שכתב הרא"ש בפרק קמא דתענית בשם הראב"ד דמיחשב היסח הדעת וטעון ברכה למפרע לברכה לכתחל' והרא"ש ז"ל חולק עליו והביא ראיה לדבריו דלקבעי' קמא סדר בענין הזה והכא גם בזימון לטעמייהו אזלי וכיון דקי"ל כוותיהו דהתוס' והרא"ש וסייעת' בדין תפלה ולימוד הה"נ בזימון וכן פסק נמי ב"י בסימן ר' בהדיא כהרא"ש וסייעתו וגם שבילי הלקט כתב שכן עשה הרא"ם הנכה למעשה גם מ"מ כתב בשם הר"ר משולם שכת' על דברי הראב"ד שכבוד הרב במקומו מונח וכל זה הביא הב"י והגאון מהר"ר ליב רמה עיניו כל אלה שהרי הביא דברי הב"י ופליג עלייהו בראיי' הנ"ל ולע"ד פשוט דאין ראיותיו ראיי' כלל ולכן אין להניח פסק כל הני רבוואת' ולילך אחריו בלי טעם ובפרט מאחר שהרא"ש הביא ג"כ ראי' לדבריו מדקאמר בגמרא אחד מפסיק לשני' ולדבריהם אין כאן הפסק אלא הסעוד' אחרת ואף שהגאון הנ"ל בא לתרצו אשינויא דחיקא לא סמכינן · ומ"ש עוד שאין ראיי' לדברי הרא"ש מבעל ה"ג שה"ג פסק כרב אשי דס"ל דאין ברכת המזון מפסיק ולא קי"ל כוותי' דרב אשי דבריו הללו יותר תמוהי' בעיני הפלא ופלא שאין יסבור כרב אשי הרי רב אשי פסק שאין לברך אפילו ברכת בפה"ג אכוס של ב"ה והוא כתבו התוספת דהיינו טעמא משום דס"ל דאין בה"מ הפסק אבל ה"ג ס"ל דצריך לברך בפ"ה אכוס דבה"מ וכמ"ש בה"ג בהדיא בפ' ג' שאכלו ריש ד' י' דמברכין בפ"ה אכוס של בה"מ אבל לא ברכ' אחרונה ואי לא חשיב ב"ה הפסק אמאי צריך לברך עליו בפה"ג תחלה והא דלא מצריך לברך ברכה אחרונה כתב הרא"ש בפרק כיצד מברכין דס"ל דמשבינן להאי כוס דב"ה מדברים הבאים מחמת הסעודה אע"פ שהפסיק בב"ה עכ"ל ור"ל כיון דהאי כוס הוא נוטל אלא לצאת ידי חובות הסעודה מיחשב לרכי הסעודה וזה שהפסיק בב"ה מיחשב כאילו הפסק בתוך הסעודה והיסח הדעת בזה בתוך הסעודה מצריך ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה מאחר דב"ה פטרו ה"נ דכוותיה אע"פ שכבר בירך ברכת המזון ושותה הכוס אחרון כן צריכין לייסב דעת ה"ג ומכח שסברא רחוקה הוא זה לא קי"ל כוותיה וכמ"ש הרא"ש שם והסמ"ג כתב דנ"ל דע"ם הוא זה בה"ג דודאי גם הוא מצריך לברך אחריו ברכה אחרונה ובאמת שגם הב"י כתב שם בסימן ק"צ דנ"ל דאי' ע"ם ולמד זכות דס"ל כרב אשי וכמ"ש הגאון מהר"ל הנ"ל והוא פלאי שהרי הוכחתי שאינו ס"ל כוותיה מדהצריך לברך ברכה ראשונה ומה"ט אתי שפיר מה שהביא הרא"ש והטור ראייה מה"ג דכתב ג"כ דהמפסיק לזימון א"צ ליטול ידיו ולברך המוציא דהרי גם הוא מצריך בב"ה ברכה ראשונה מטעם דברכת המזון הוא הפסק לכן לע"ד אין להפליג המנהג שנהגו לצרף לזימון אך שיעשה כדרך שכתבתי לעיל דהיינו שקודם שאוכל אפיקומן ילך לבית חבירו ויאכל שם כזית מצה ובזה יכול להצטרף אפילו לדעת מהר"ס דס"ל דאין לצרף לכתחלה כ"א מי שאכל כזית דגן וישהא שמה עד שסיים חבירו ברכת הזן ויחזור לבית שסעד שמה ויאכל שם אפיקומן שלו בלי נטילה וברכת המוציא כדעת הרא"ש הנ"ל דקי"ל כוותיה ככ"ל ויצטרף גם עם ב"ה שלו בזימון אף שכבר יצא ידי זימון הא חזר ונתחייב במה שחזר ואוכל וגם זולת זה הלא הביא הרא"ש לבנו הר"ר יחיאל שיכול להפסיק להצטרף לזימון אפילו כמה פעמים וכמ"ש בשמו הטור סוף סי' ר' ואף שהגאון מהרי"ו כתב ג"כ ז"ל מצה אינה נאכלת בשני חבורות משום דאיתקש לפסח ומש"ה נ"ל דאין תקנה כו' והבאתיו לעיל בסמוך ע"ש וצ"ע הא תנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן דפי' משהתחילו לאכול הפסח לא יעקרו ממקומן לאכול במקום אחר וגם אפילו באותו מקום אסור וכמ"ש הטור ריש סימן תע"ח אבל קודם אכילת פסח שנאכל על השובע לא מצינו שיהא אסור לעקור ממקומן לאכול בשני מקומות ודוגמא זה לנו אחר אכילת אפיקומן ולא קודם לכן גם בטור בסימן תפ"ד משמע מדברי רב כהן לדק דווקא בשכבר בירך ברכת המזון אסור ולא קודם לכן ונראה דגם מהרי"ו איירי בענין זה דכבר אכל אפיקומן בביתו וכמ"ש לעיל ע"ש ודו"ק · אלא שק' מה שמסיק וכתב שם ז"ל ואותם ההולכים לצרף יהא בדעתם כשעוקרים לילך שרוצים לשתות שם כדי שיוכלו לשתות שם בלא ברכה מ"מ הא לדעת הרשב"ם דמהסבינן לפת ולענין דברים הצריכים ברכה במקומן לא צריך מהסבה ולדעת ר"י לא מועיל מחשבה וצריך לברך לפני השתייה כשיחזור וישתה וכמ"ש רבינו בשמם בסימן קע"ח ע"ש וצ"ל דס"ל כרשב"ם ומ"ש לשתות ר"ל אחר אכילה עוד כוסות שאינן מן הצורך: [ג] **ואפי'** באותו מקום לא יאכלו אחריו כו' שם בגמרא ד' קי"ט ע"ב פלוגתת רב ושמואל ור' יוחנן דרב פירש מפטירין שנפטר ממקום למקום ולומר הוציאו מנא לאכול במקום אחר ושמואל ורבי יוחנן דס"ל דאפילו באותו מקום אסור לאכול דבר אחר פסח וה"ה לדידן אחר אכילת מצה השמור' דאפיקומן ופי' אין מפטירין ר"ל שיהא נפטר מאכילת מצה לאכול מיני מתיקה דהיינו אפיקומן ולאכול מיני מתיקה הוא דאסור וכתב רבינו דעת שניהם לאשמועינן דאסור לאכול במקום אחר אפילו לא בעי לאכול שם שום מיני מתיקה אלא עוד כזית ממצה השמורה קמ"ל דלא משום דאין פסח נאכל בשני מקומות וכתב נמי דעת שמואל ור"י להשמועינן דאפילו באותו מקום אסור לאכול דבר אחר לבטל

טעם

אפי' באותו מקום (ג) דהשיב במקום אחר אבל אם ישנו מקצתן אם לא נשתקעו בשינה אלא נתנמנמו מעט לא חשיב סילוק ומותרין לאכול עוד ממנו ואפי' אותן שנתנמנמו אבל אם נשתקעו בשינה חשיב סילוק ולא יאכלו אותן שישנו והר"י כתב דוקא בישנו כולם יש חילוק בין ישנו לנתנמנמו דנתנמנמו יאכלו וישנו לא יאכלו (ד) אבל ישנו מקצתן אפי' שינת קבע יאכלו וכ"כ הרמב"ם וא"א ז"ל כתב כסברא ראשונה:

תעט **ואחר** כך מוזגין לו כוס ג' ומברך עליו בה"מ ומברך בפה"ג ושותהו בהיסיבה ולא יברך אחריו לדעת א"א הרא"ש ז"ל ואם שתהו בלא היסיבה (א) צריך לשתות פעם אחרת בהיסיבה ולא ישתה יין בינו ובין כוס רביעי (א) [א] ומצוה לחזור אחר זימון והכי אתמר במדרש תהלים הקוראים את ההלל צריך שיהו ג' שיהא אחד אומר לשנים הודו וכתב א"א הרא"ש ז"ל ולא נהגו כן (ב) ואי משום הודו לומר בב' סגי באשתו ובניו שהגיעו לחינוך:

תפ **כוס** ד' גומר עליו את ההלל (א) ומתחיל לא לנו בלא ברכה וגו' ואומר עליו ברכת השיר ופליגי מאי ברכת השיר רב יהודה אומר יהללוך וחותם מלך מהולל בתשבחות ר' יוחנן אומר נשמת כל חי וחותם בישתבח וכתב רב אלפס מנהגא כרב יהודה ורשב"ם כתב כיון דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר עבדינן כתרווייהו וחותמין בהלל בא"י מלך מהולל בתשבחות [א] ואומר הלל הגדול ונשמת וחותם בא"י מלך מהולל בתשבחות ובהלל הגדול קי"ל כרב יהודה מהודו לה' עד על נהרות בבל (ב) שהן כ"ו כי לעולם חסדו והה"ר חיים כהן לא היה חותם ביהללוך בא"י וכו' אלא היה אומר עד כי מעולם ועד עולם אתה אל והיה אומר הלל הגדול ונשמת כל חי וחותם כי למה יחתום ב"פ בענין אחד וכן היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל ושותה כוס ד' בהיסיבה בלא ברכה ומברך אחריו על הגפן ואם שתהו בלא הסיבה צריך לשתות פעם אחרת בהיסיבה ומברך לפניו בורא פרי הגפן לפי שהסיח דעתו מלשתות עוד:

כוס

תעט ואח"כ מוזגין לו כוס ג' כו' כתב מהרש"ל לוריא ז"ל שצריך ג"כ שטיפה והדחה וזהו דעת כל האחרונים ואף מי שלא נזהר בו כל השנה אם רואה שהכוס נקי אכן בזה הלילה יזהר ביותר כדי להדר המצוה וימלא הכוס לב"ה ויברך הבעל הבית בעצמו וכ"כ האגודה והאחרונים נתנו טעם משום טוב עין הוא יברך:

ומ"ש ואם שתהו בלא הסיבה וכו' כן נראה מדברי הרא"ש במסקנתו דבכל הד' כוסות צריך לחזור ולשתות בהיסיבה אבל המרדכי מיבעיא ליה בכל הד' כוסות. ונראה בעיני דאין לחזור ולשתות בהיסיבה כל עיקר כיון דהמרדכי מיבעיא ליה ועוד דאנן קי"ל כראבי"ה דבארצנו לא בעי הסיבה ע"ל בסי' תע"ב: **ומ"ש** ולא ישתה יין בינו ובין כוס ד' משנה בפר' ע"פ בין ג' לד' לא ישתה ודקדק רבינו שכתב ולא ישתה יין דמשמע אבל שאר כל מידי מותר לשתות משום דאיתא בירושלמי דטעמא הוי כדי שלא ישתכר וישכח מלגמור את ההלל וזה אינו אלא ביין ולא במים והמרדכי בסדר האחרון כתב דפי' בקונטרס הטעם שלא ישתה בין ג' לד' משום דמחזי כמוסיף על ד' כוסות וצריך לומר דבין ראשון לשני דרגילין לשתות כי היכי דנגרריה לליביה וכן בין שני לשלישי שיושב בסעודה לא מחזי כמוסיף ואף לפי פי' זה אינו אסור אלא ביין אבל לא במים וק"ל. ובתוס' כתבו שי"מ דהטעם שלא יבטל טעם מצה ולא איירי אלא ביין ולא במים: **ומ"ש** ומצוה לחזור אחר הזימון כו' ונראה דדוקא לחזור אח' זימון מתחלה קודם הסעודה התם איכא מצוה וכך נהגו גם עכשיו אנשי מעשה אבל מה שנהגו העולם לילך באמצע סעודתו לבית אחר לצרף לזימון ואחר כך לחזור לסעודתו אינו נכון ממה נפשך אם יאכל שם עביד איסורא דמצה אינה נאכלת בב' חבורות דאיתקש לפסח כדלעיל בסי' תע"ח ואם לא יאכל אלא ישתה בלבד הלא כבר כתב מהר"מ דבשתייה אין לצרף לזימון שלשה אע"ג דהמרדכי בפרק ג' שאכלו כתב בשם מהר"ם דמצטרף ואפי' ברוך שאכלנו יכול לומר דשתייה בכלל אכילה אין זה כשאירע שהיה הג' שותה עם השנים ולא רצה לאכול התם פסק מהר"ם שיש לסמוך על התוספות אבל לכתחלה היה נזהר מהר"ם שלא היה נותן לאדם הבא אליו לשתות אם לא שהיה יכול להזקיקו ליטול ידיו ולאכול עמהם כזית דגן לאפוקי נפשיה מפלוגתא וכן כתב להדיא בהגהת מיימוני' פרק ה' דה' ברכות הלכה ז' ע"ש. ואם כן זה שאינו יכול לאכול עמהם משום ב' חבורות היאך יצטרף עמהם לכתחלה לזימון על ידי שתייה ומ"מ אותן שאינן רוצין לשנות מנהגם וסומכים על קבלתם כדעת התו' דאפי' לכתחלה יכול להצטרף ע"י שתייה יהא בדעתם תחלה קודם שעוקרין עצמם לילך שרוצים לשתות לשם כדי שיוכל לשתות לשם בלא ברכה שלא יהא כמוסיף על הכוסות ולאחר שברכו ב"ה לשם ג"כ לא ישתה מהאי טעמא וכן היא דעת מהרי"ו בדרשותיו ע"ש. ומהר"ל מפראג התמרמר על המנהג מטעם אחר שאמר מאחר שנצטרף לזימון אעפ"י שלא שתה כוס של ב"ה ס"ם כבר הפסיק סעודתו בב"ה ואסור לו לחזור ולאכול בביתו אלא ע"י נטילה וברכת המוציא וא"כ הסעודה הראשונה יש לה ב' כוסו' לפני המזון וסעודה השנייה יש לה ב' כוסות לאחר המזון ודבר זה לא תקנו חכמים ועוד האריך וסוף דבריו דהמנהג אינו הגון כלל וצריך לבטל אותו ע"כ:

תפ ומ"ש שאומר הלל הגדול על כוס ד' כן הוא לפי גירסת רשב"ם שגורס בברייתא כוס ד' גומר עליו הלל ואומר הלל הגדול אבל יש גורסין בברייתא כוס ה' ויתבאר בסי' תפ"א:

ומ"ש ובהלל הגדול קי"ל כרב יהודה מהודו וכו' כ"כ הרי"ף דהכי נהגי עלמא. וכתבו התו' דרננו צדיקים וגומר אינו מן המזמור ואין לאמרו וכן הוא במהרי"ו: **ומ"ש** שגם בנשמת חותם מלך מהולל בתשבחות היינו משום דלא שייך לחתו' בהבוחר בשירי זמרה אלא כשאומרים אותו אחר פסוקי דזמרה בשבתות וימים טובים אבל כיון שעיקר החתימה על הלל צריך לחתום במלך מהולל בתשבחות ועיין בתוספות. כתב מהרש"ל דמ"ש בטופסי המחזורים ברכת בפ"ה אכוס ד' אחר אז רוב ניסים ואומץ גבורותך אינו מן הראוי אלא בסוף חתימת ישתבח מיד יברך בפה"ג והכי משמע בשאלה ששאלו לרב האי גאון על דברי ר' סעדיה בסי' שאחר זה ואח"כ יתחיל אז רוב ניסי' כו' ואומץ גבורותך ושאר פיוטים וכן עיקר:

כוס

תעט ואח"כ מוזגין לו כוס ג' ומברך עליו בה"מ משנה בפרק ע"פ (קיז:): **ומ"ש** ומברך בפה"ג פשוט ה"א: **ומ"ש** ושותהו בהסיבה מסקנא בגמרא בפרק ע"פ (קח.) דכל ד' כוסות בעו היסיבה: **ומ"ש** ולא יברך אחריו לדעת א"א ז"ל נתבאר בסי' תע"ד: **ומ"ש** ואם שתהו בלא היסיבה צריך לשתות פעם אחרת בהסיבה הרא"ש כתב בפרק ע"פ בכוס ראשון ושני אם לא שתה בהיסיבה יחזור וישתה בהיסיבה אבל בכוס שלישי או ד' אם ישתה יותר נראה כמוסיף על הכוסות ומיהו איכא למימר כיון ששתה שלא כתיקונן הוברר הדבר שלא ממנין הכוסות היה ומה ששתה עתה הוא כוס של חובה. ורבינו תפס עיקר סוף דבריו דבכוס ג' ורביעי נמי יחזור וישת' בהיסיב': **ומ"ש** ולא ישתה בינו ובין כוס ד' משנה בפרק ע"פ (קיז:) בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין שלישי לד' לא ישתה ומפרש טעמא בירושלמי כדי שלא ישתכר כלומר וישכח מלגמור את ההלל: **ומ"ש** ומצוה לחזור אחר זימון והכי אתמר במדרש תהלים וכו' כ"כ הרא"ש בפרק ע"פ ואח"כ כ' והעולם לא נהגו כן לחזור אחר זימון והביא דמדרש תילים עם אשתו וקטן שהגיע לחינוך יכול לומר הודו עד כאן לשונו:

תפ כוס ד' גומר עליו את ההלל משנה בפרק ע"פ (קיז:) ד' גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר ובגמרא (קיח.) מאי ברכת השיר רב יהודה אמר יהללוך ורבי יוחנן אמר נשמת כל חי ת"ר ד' גומר עליו את ההלל ואומר הלל הגדול דברי רבי טרפון וי"א ה' רועי לא אחסר מהיכן הלל הגדול רב יהודה אמר מהודו עד על נהרות בבל ורבי יוחנן אמר משיר המעלות עד על נהרות בבל רב אחא בר יעקב אמר מכי יעקב בחר לו יה עד על נהרות בבל. וכ' הרי"ף ומנהג דעלמא כרב יהודה בתרוויהו בברכת השיר ובהלל הגדול. והרא"ש כ' גבי ברכת השיר רשב"ם פיר' דעבדינן כתרווייהו וחותמין בהלל בא"י מלך מהולל בתשבחות ואומר הלל הגדול ונשמת וחותמין שנית בא"י מלך מהולל בתשבחות ורבי חיים כהן לא היה חותם ביהללוך בא"י מלך מהולל בתשבחות כיון דבעו למיחתם בסוף ישתבח דשתי חתימות בחד גוונא למה לי עכ"ל וכל זה לפי גירס' רשב"ם שהוא גורס בברייתא כוס רביעי גומר עליו את ההלל ואומ' הלל הגדול אבל הרי"ף והרמב"ם גורסי' בברייתא כוס חמישי ולפי דבריהן אינו אומר על כוס רביעי הלל הגדול אלא גומר עליו את ההלל וחותם ביהללוך שהרי הם פוסקים כרב יהודה דאמר דברכת השיר היינו יהללוך ודין כוס חמישי כתב רבינו בסימן אחר זה: **ומ"ש** רבינו ומתחיל לא לנו בלא ברכה כן דקדק שם הרא"ש ז"ל:

ומ"ש ושותה כוס רביעי בהיסיבה הכי אסיקנא בפרק ע"פ (קח.) דכולהו ארבע כוסות בעו היסיבה: **ומ"ש** שותהו בלא ברכה תחלה ומברך אחריו על הגפן נתבאר בסימן תע"ד: **ומ"ש** ואם שתהו בלא היסיבה צריך לשתות פעם אחרת בהיסיבה כבר כתבתי בסי' תע"ט דברי הרא"ש בזה: **ומ"ש** ומברך לפניו וכו' כ"כ הרא"ש בפרק ע"פ וז"ל אם שתה כוס ד' בלא היסיבה צריך לברך בפה"ג על כוס שישתה אח"כ בהיסיבה שהרי כששתה כוס ד' בלא היסיבה ולא נזכר להיסיבה הסיח דעתו מלשתות יותר:

כתב הרמב"ם בפ"ח שיש לו לגמור את ההלל בכל מקום שירצה אע"פ שאינו מקום סעודה והראב"ד כתב שאין הדעת מקבלת כן והרב המגיד כתב שדברי הרמב"ם מבוארים בס"פ כיצד צולין (א):

כוס

דרכי משה

תעט (א) וכתב מהרי"ל דכוס של ברכת המזון חשיב חדא שתייה ולא חשיב מוסיף על כוסות ואפילו אם שותה מאותו כוס כמה פעמים וכ"ש שאר כוסות וכ"כ מהרי"ב שכן היה נוהג מהרא"י וכ"כ התשב"ץ: (ב) והמנהג בזמן הזה לחזור אחר זימון וכתב בכלבו הגדול שבקוראים קורא הודו וכן אנא וכולן עונים אחריו ומהרי"ב כתב דהודו לא יאמרו נשים וקטנים אבל אנא יכולין לומר וכן כתב דאין מצרף עמהם לזמן אא"כ אכל עמהם ונראה דדוקא לענין צירוף דבהמ"ז צריך שיאכל עמהן אבל לא לענין אמירת הודו ומהרי"ל כתב דאם אין הגדול רוצה לומר הודו נותן רשות לאחר מ"כ בשם אגודת דנוהגים שבעל הבית מברך ברהמ"ז בליל פסח כדי שיברך הוא על כל ד' כוסות עכ"ל ובשם מהר"ר שמשון משום דנראה הוא גדול הבית הואיל שהוא עושה הסדר ועוד דהוא נראה טוב עין מפה שאמר תחלה כל דכפין ייתי וייכול ואמרינן סוטה (לח.) אין נותנין כוס לברך אלא לטוב עין כו':

תפ (א) והמנהג לומר קודם לא לנו שפוך חמתך כו' כתב מהרי"ב דנוהגים לפתוח הדלת כשאומרים שפוך משום דאיתא בא"ז שלא לנעול דלתות הבתים בליל פסח דליל שמורים

דרישה

טעם מלה וק"ל: ושוב מצאתי שרמ"י בש"ע שסידר כתב בהדיא כדברי בסימן תפ"ד ע"ש שכל זמן דלא אכל אפיקומן מותר לאכול בשני מקומות. גם הרי"ף והרא"ש כתבו בהדיא דלא אסרו אלא היכא דכבר בירך והעתקתי לשונם לעיל בסימן זה ודו"ק:

סי' תעט [א] **ומצוה** לחזור אחר זימון כלע"ד דהטעם הוא אגב שמצריכין ג' משום הודו מהזירין נמי שיהיו הג' ג"כ בשעת הזימון דבזימון נמי אומר א' לשנים נברך כו' כמו בהודו וזה שסיים בראייתו ממדרש תהלים שלא כתב שם אלא משום הודו גם הרא"ש כתב ואי משום הודו כו' וק"ל אלא כיון שבהלל שכתב הודו דמשמע א' אומר לשנים כו' לכך נקט במדרש תהלים הלל לבד משא"כ בב"ה דאל"ל נברך אלא יתחיל ברוך אתה כו' וגם רבינו לא כתב אלא מצוה לחזור אחר זימון ובהלל כתב צריך וק"ל:

כי' תפ [א] **ואומר** הלל הגדול כו' וחותם בא"י מלך מהולל בתשבחות נ"ע דהל"ל לגומר החתימה דישתבח וחותם ואומר הבוחר בשירי זמרה מלך אל חי העולמים וכמ"ש בסי' תפ"א אבל עכשיו בעו תלמידים כו' עד וחותמין בנשמת כל חי הבוחר בשירי זמרה וכן יש להקשות בסוף סימן תפ"ן בנוסח הסדר שכתב רבינו בדרך קצרה ז"ל ונשמת חותם מלך מהולל בתשבחות ולכאורה דרבינו קילור ומשום דגם ברכת ישתבח נוסחא היא מלך גדול בתשבחות ונתהלך

פרישה

(ג) **דחשיב** כמקום אחר פי' ואסור לאכול פסח בב' מקומות וה"ה לאפיקומן הנא עתה במקומו רשב"ם: (ד) **אבל** ישני' מקצת' אפילו שינת קבע כצ"ל:

סי' תעט (א) **צריך** לשתות פעם אחרת כו' כתב הרא"ש ולא חשיב כמוסיף על הכוסות דאיכא למימר דכיון ששתה שלא כתיקונן הוברר הדבר שלא ממנין הכוסות היה ומה ששתה עתה הוא כוס של חובה עכ"ל ועיין רמ"א בש"ע:

סי' תפ (א) **ומתחיל** לא לנו כו' עיין רמ"א בש"ע: (ב) **שהם** כ"ו כל"ח י"א שלכן דקדק במספרם לומר שתיקן כ"ו כל"ח כנגד השם הוייה שמספרו כ"ו. וטעות בידם אלא לשון הגמרא נקט דאמר דהכי כל"ח תיקן כנגד כ"ו דורות שהיו קודם מ"ת:

וכן

לו

תפא כוס חמישי לא הוזכר לגירסת רשב"ם ואין לעשותו ולכך פי' שאומר הלל הגדול על כוס ד' (א) וכן יראה מדברי רבינו האי שנשאל לפניו אשכחן לרב סעדיה שאומר מי שרוצה לשתות כוס ה' יאמר עליו הלל הגדול (ב) ויניח יהללוך ויאמר לאחריו אבל עכשיו באו תלמידים ואמרו שעל כל כוס וכוס צריך ברכה לאחריו כמו לפניו ואומר יהללוך אחר ההלל וחותמין מלך מהולל בתשבחות ושותה כוס ה' ואומרים עליו הלל הגדול וחותמין בנשמת כל חי עד הבוחר בשירי והשיב דברי רב סעדיה כן הוא ומנהג שלכם יפה הוא ואנו לא נהגינן בכוס ה' כל עיקר והני ת"ח דמברכי אחר הלל ואחר הלל הגדול דרב סעדיה ודילכון עדיפא מדילהון דלא אמרו רבנן ב' ברכות ע"כ והעולם נהגו בו לעשותו רשות וכ"כ רב יוסף טוב עלם שאם הוא תאב לשתות יעשה כוס ה' וכ"כ רב שר שלום כוס ה' רשות אם רוצה לשתות ישתה ואומר עליו הלל הגדול וחוזר ואומר עליו יהללוך וכן סידר רב כהן צדק ורבינו משה וכ"כ רב עמרם שחוזר ואומר עליו יהללוך

תפא כוס חמישי לא הוזכר לגירס' רשב"ם ואין לעשותו וכו' הוא אשר כתבתי בסימן שקודם זה שרשב"ם גורס בברייתא רביעי גומר עליו את ההלל ואומר הלל הגדול ולפי גירסא זו לא הוזכר כוס ה' כלל לא במשנה ולא בברייתא אבל הרי"ף והרמב"ם גורסין בברייתא כוס ה' אומר עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון וכתב הר"ן שהרז"ה סובר דר' טרפון פליג אמתני' דתנן לא יפחתו לו מד' כוסות ורבי טרפון סבר דה' ניהוו ולפ"ז לא קי"ל כרבי טרפון ולא נהירא דסוגיין בכוליה פירקין ריהטא דד' כוסות חובה וה' רשות ואם רצה לשתותו אומר עליו הלל הגדול א"כ דמצוה מן המובחר לשתות כוס ה' ולומר עליו הלל הגדול מהודו לה' כי טוב עד על נהרות בבל וכוס זה אינו חובה כמו ד' כוסות והרא"ש כתב רשב"ם גורס כוס רביעי אומר עליו הלל הגדול דכוס ה' מאן דכר שמיה ואם בא לומר כוס ה' רשות ואם ירצה יעשה כוס ה' הכי הל"ל הרוצ' לעשו' כוס ה' או' עליו הלל הגדול אבל לפי גירסת הספרים משמע דלר"ט וי"א כוס ה' ה"ל חובה ונהגו העולם לעשותו רשות עכ"ל : **וכן** יראה מדברי רבינו האיי שנשאל לפניו וכו' כלומר כדברי רשב"ם שסובר שאין לעשות כוס ה' א נרא' מדברי רבי' האי שכ' אנן לא נהגינן בכוס ה' כל עיקר וביאור דברי השאלה שרב סעדיה כ' דכוס ה' רשות ומי שרוצה לשתותו גומר ההלל על כוס ד' ואינו אומר יהללוך ועל כוס ה' אומר הלל הגדול וחותם ביהללוך וזהו שכ' ויניח יהללוך ויאמר לאחריו כלומר יניח מלומר יהללוך על כוס ד' ויאמרנו על כוס ה' אחר הלל הגדול אבל עכשיו באו תלמידים ואמרו שעל כל כוס וכוס צריך ברכה לאחריו כמו לפניו פי' בכל כוס צריך ברכה דכשם שכוס שלפני ברהמ"ז טעון ברכה דעל כוס ראשון אומר קידוש ועל השני אומר אשר גאלנו כך כוסות שלאחריו כל אחד טעון ברכה (א) ולאפוקי מרבינו סעדיה שסובר דכוס ד' אומר עליו ההלל בלא ברכה אלא על כוס ד' חותם ביהללוך ועל כוס ה' חותם בנשמת עד הבוחר בשירי זמרה ולפ"ז מ"ש ושותה כוס ה' ואומר עליו הלל הגדול וכו' היינו לומר שותה כוס ה' אחר שאומרים עליו הלל הגדול וכו' ואפשר לפרש שמ"ש שעל כל כוס וכוס צריך ברכה לאחריו כמו לפניו כלומר שכל כוס וכוס צריך שיוקדם לו ברכה לפניו ולאחריו שכוס ראשון אומר עליו קידוש היום ועל כוס ב' אומר ברכת אשר גאלנו הרי ברכה זו היא אחרונה לכוס א' וראשונה לכוס ב' ועל כוס ג' מברך בהמ"ז ובפה"ג וברכה זו היא אחרונה לכוס ב' וראשונה לכוס ג' וכוס ד' סוברים תלמידים הללו שמברכין עליו ברכת קריאת הלל וכמ"ש רבינו בסימן תע"ג שר"מ מרוטנבורג וקצת גאונים סוברים כן או שהם סוברים שצריך לברך בפה"ג על כוס ד' וכמ"ש רבינו בסימן תע"ד שי"א שצריך לברך בפה"ג לפני כל כוס וכוס אי זו ברכה מאלו שיסברו צריך לברך נמצא שהיא אחרונה לכוס ג' וראשונה לכוס ד' ואח"כ יתחיל יהללוך וחותם מלך מהולל בתשבחות על כוס ה' ושותיהו נמצאת ברכה זו אחרונה לכוס ד' וראשונה לכוס ה' ואח"כ אומר הלל הגדול וחותם בנשמת הבוחר בשירי זמרה והרי כאן ברכה אחרונה על כוס ה' נמצאו שכל אלו ד' כוסות אע"פ שאין לכל אחד מהן ברכה מיוחדת תחלה וסוף עכ"ז לפי סדר שתקנו חכמים נמצא שלכולם יש ברכה לפניהן ולאחריהם אבל קשה לפירוש זה דא"כ היה לרבינו לכתוב כן ושותה כוס ד' ואומר יהללוך אחר ההלל וחותם מלך מהולל בתשבחות ושותה כוס ה' דהוה משמע דעל כוס ה' הוא אומר ההלל וחותם יהללוך ושותיהו ואח"כ אומר עליו הלל הגדול אבל השתא שלא כתב ושותה כוס ד' משמע שעל כוס ד' הוא אומר יהללוך אחר ההלל וחותם מלך מהולל בתשבחות ואח"כ שותה כוס ה' וקודם שישתה אומר עליו הלל הגדול . והשיב דברי רב סעדיה כ"ה ומנהג יפה הוא כלומר למי שרוצה לשתות כוס ה' וכמ"ש לדעת הרי"ף והרמב"ם ואנו לא נהגינן בכוס ה' כל עיקר נראה שטעמו מפני שלא היה גורסין בברייתא כוס ה' אלא כוס ד' וכדגרים רשב"ם : **ומ"ש** דדברי רב סעדיה מנהג יפה הוא היינו מפני שרוב הספרים גורסין בברייתא כוס ה' וכגירסת הרי"ף והרמב"ם . א"נ אפילו אם היה גורס רבינו האי ג"כ כוס ה' היה סובר דלרשות קתני ולא למצוה וכיון דלית ביה מצוה לא היו נוהגין לעשותו כלל ורב סעדיה סובר דלמצוה קתני ומפני כך היה נוהג לעשותו ואפילו אם היה מפרש דלא הוי מצוה אלא רשות היה מנהגם לשתות כוס ה' כיון דלית ביה איסורא ומה שהשיב דדברי רב סעדיה מנהג יפה הוא היינו לומר דמ"ש שלא לברך על כוס ד' ש"ד כלומר ועדיף ממנהג התלמידים וזה שכתב אח"כ והני ת"ח דמברכין אחר הלל ואחר הלל הגדול כלומר שמברכין על כוס ד' אחר הלל יהללוך ועל כוס ה' אחר הלל הגדול נשמת עד הבוחר בשירי זמרה דרב סעדיה ודילכון עדיפא כלומר דרב סעדיה דהיינו דילכון שאינכם מברכין אלא אחת עדיפא מדילהון שמברכין שתים דלא אמרו רבנן ב' ברכות כלומר אחר בה"מ לא אמרו רבנן אלא ברכה אחת דהיינו ברכת השיר אבל ברכה אחרת לא נזכרה לא במשנה ולא בברייתא' :

והעולם נהגו בו לעשותו רשות כך צריך לגרוס והם דברי הרא"ש שכתבתי בסמוך ולא כספרים דגרסי והעולם נהגו כן לעשותו רשות דא"כ משמע שרבינו סובר דלרשב"ם ולרבינו האי כוס ה' הוי רשות ומדברי הרא"ש משמע דלרשב"ם אין לעשותו כלל וכן נראה ג"כ מדברי רבינו האי ואין לפרש דאדברי רבינו האי קאמר והעולם נהגו כן שהרי על דברי רשב"ם כ' וכן יראה מדברי רבינו האי וא"כ כי היכי דלרשב"ם אין לעשותו כלל ה"ל לרבינו האיי לדעת רבינו ומשמע שהוא מפרש כפי' הראשון שפירשתי בדברי רבי' האי דאילו לפי שני לרבי' האי רשות הוי והיכי קאמר על דברי רשב"ם וכן יראה מדברי רבינו האיי :

ומ"ש רבינו וכ"כ רב יוסף טוב עלם שאם הוא תאב לשתות יעשה כוס ה' כן כתב גם הרא"ש והמרדכי כתב בקושי התירו לאיסטניס והולך להוסיף כוס ה' אם לא יכול להתאפק מלשתות ובעלילה צוו עליו לומר בו הלל הגדול עכ"ל : **ומ"ש** רבינו וכ"כ רב שר שלום כוס ה' רשות אם רוצה לשתות ישתה ואומר עליו יהללוך וכן סידר רב כהן צדק וכו' ירא"ה

תפא כוס ה' לא הוזכר לגי' רשב"ם ואין לעשותו כלומר דכיון דלא הוזכר לא במשנה ולא בברייתא דיש לעשות ה' כוסות דלא יפחתו לו מד' כוסות יין תנן ה' לא תנן מש"ה גורס רשב"ם בברייתא רביעי אומר עליו הלל הגדול דס"ל דמאן דגרים חמישי טועה הוא דחמישי מאן דכר שמיה דאין לפרש דה"ק דאם בא לעשות כוס ה' הרשות בידו דא"כ הכי ה"ל למימר הרוצה לעשות כוס ה' אומרים עליו הלל הגדול מדלא קתני הכי משמע דכוס ה' פשיטא ליה דה"ל חובה והא ודאי ליתא שהרי לא הוזכר בשום מקום לשם חובה הלכך גרסי' רביעי אומרים עליו הלל הגדול וממילא אין לעשות כוס ה' אפי' לשם רשות ולכך פי' שאומר עליו הלל הגדול על כוס ד' דוקא : **וכן** יראה מדברי רב האי כו' דמתשובתו שהשיב ואנו לא נהגינן בכוס ה' כל עיקר שמעינן דאין לעשותו אפי' לשם רשות וכפי' רשב"ם וביאור דברי השאלה הוא לפי שרב סעדיה סובר דכוס ה' רשות ומי שרוצה לשתות כוס ה' יאמר עליו הלל הגדול כלומר שיאמר קודם כוס ה' הלל הגדול ולא יאמר יהללוך על כוס ד' אלא גומר הלל הקטן לבד בלא ברכת יהללוך ושותה כוס ד' ומ"ש ויניח יהללוך ויאמר לאחריו כלומר יניח מלומר יהללוך על כוס ד' ויאמרנו על כוס ה' אחר הלל הגדול ואמרו דהכי אשכחן לרב סעדיה וכך היינו נוהגין עד עכשיו אבל עכשיו באו תלמידים ונחלקו על דבריו ואמרו שעל כל כוס וכוס צריך ברכה לאחריו כמו לפניו כו' כלומר דס"ל דאין לחלק בין הכוסות כל עיקר וכמו שצריך לברך על כוס וכוס לפניו בפה"ג ה"נ צריך לברך לאחריו על הגפן וכו' אבל כוס וכוס דכל כוס וכוס מצוה בפני עצמו הוא ולא ס"ל כאותן גאונים שחילקו בין הד' כוסות לענין ברכה אחרונה אלא ס"ל דלכל מילי הן שוין וכמ"ש בשיבולי לקט בשם רש"י ורבינו ישעיה שצריך לברך על הגפן על כל כוס וכוס והביאו האגור בסי' תת"ו ומש"ה נמי ס"ל דחותמין ביהללוך קוד' כוס ד' כדי שיהיו כל הכוסות בסגנון חדא שיהיו כולן סמוכין לברכה דהיינו כוס א' אחר קידוש כוס ב' אחר גאל ישראל . כוס ג' אחר ברכת המזון . כוס ד' אחר חתימת ההלל והשיר וא"כ ממילא כשמוסיף כוס ה' צריך שיהא כוס ד' סמוך לחתימת ההלל דהיינו ברכ' יהללוך . כוס ה' סמוך לחתימ' הלל הגדול דהיינו ברכת ישתבח אבל אם תניח יהללוך עד לבסוף א"כ כוס ד' לא יהא סמוך לברכה כשאר הכוסות . והנה הם תפסו בפשיטות דכוס חמישי רשות ולא היתה השאלה אלא אם העיקר הוא כמו שמצאו על שם רב סעדיה וכמו שהיו נוהגין עד עכשיו או אם העיקר כתלמידים והשיב דברי ר"ם כן הוא כדברי וכו' כלומר ודאי כמו שמצאתם על שם ר"ם כן היו דבריו באמת ומנהג שלכם שתפסתם בפשיטות לעשות כוס ה' יפה הוא אלא שאנו לא נהגינן בכוס ה' כל עיקר אף לשם רשות ובעיקר שאלתכם אם העיקר כר"ם או כתלמידים שבאים לחלוק עליו השיב ואמר והני ת"ח דמברכי' ב' אחר הלל ואחר הלל הגדול דרב סעדיה ודילכון שנהגתם כמותם עד עכשיו דהיינו שלא לברך אלא פעם אחת ביהללוך אחר כוס ה' עדיפא מדילהון . ודע דבנוסחאות המדוייקות בספרי רבינו כתוב בהו בשאלה וחותמין מלך מהולל בתשבחות ושותה כוס ד' ומוזגין כוס ה' ואומרין עליו הלל הגדול כו' אבל הב"י נזדמנה לו נוסחא מוטעת בספרי רבינו גם האריך לפרש דברי התלמידים בפני' שונים ולא ראיתי להאריך בסתירות פירושו ז"ל אלא כאשר כתבתי הוא הנכון וכן מצאתי להרב מהרש"ל ז"ל . עוד אפשר לפרש מ"ש התלמידים על כוס וכוס צריך ברכה לאחריו כמו לפניו דה"ק צריך לסיים בברכה לאחר השבח שאומרים על הכוס כמו כוס של קידוש שמסיים בברכת מקדש ישראל והזמנים וכוס שני שמסיים בברכת גאל ישראל וכוס ג' מסיים בברכת המזון וכוס רביעי מסיים בברכת הלל שכל כוס וכוס מחולק לעצמו שמברך לפניו בפה"ג אבל כוס וכוס : **ומ"ש** והעולם נהגו בו לעשותו רשות כו' כלומר אע"ג דלהרשב"ם ורב האי אין לעשותו כלל אף לשם רשות מכל מקום כבר נהגו העולם לעשותו רשות שלא כדבריהם ויש להם על מי שיסמכו שכ"כ ר"י ט"ע וכן כתב רב שר שלום כוס חמישי רשות אם רוצה לשתות ישתה ואומר עליו הלל הגדול וחוזר ואומר עליו יהללוך כך היא הנוסחא בספרי רבינו המדוייקים ועל זה כתב וכן סידר רב כהן צדק ורבינו משה וכן כתב רב עמרם שחוזר ואומר עליו יהללוך

דרכי משה

שמורים והוו אמונה בהקב"ה ובהבטחתו ובזכות הבטחה זו אנו נגאלים ולזה פותחים בשפוך הדלת כלומר ע"י זה ראוי לבא משיח וכתב מהר"י ואין ראוי לומר רננו צדיקים שבסוף הלל הגדול כי אינו מן המזמור :

תפא (א) ול"נ דלאחריו ולפניו לאו אסעודה קאי דלא הוזכרו בדבריהם כלל אלא אכוס קאי וס"ל דכל כוס וכוס צריך ברכה אחרונה כמו שצריך ברכה לפניו ולכן סבירא להו דצריך

פרישה

סי' תפא (א) **וכן** יראה מדברי רבינו האי כו' עיין בב"י ביאור דברי השאלה ועוד איתא פי' בע"א וזהו עיקר למ"ו ז"ל פי' לאחריו היינו על הגפן ועל פרי הגפן כמו לפניו דהיינו בפה"ג ולא ס"ל כאותן גאונים שחלקו לעיל בין ברכה האחרונה בין הד' כוסות שלא ס"ל דלכל מילי שוין הם ומש"ה נמי חותמין ביהללוך קודם כוס ד' כדי שיהא כל הברכות שוין בסגנון א' שיהא כולם סמוכין לברכה ואם תניח יהללוך עד לבסוף א"כ כוס רביעי לא יהיה סמוך לברכה כשאר הכוסות ודו"ק עכ"ל : (ב) **ויניח** יהללוך ויאמר לאחריו

דרישה

לו במהולל בתשבחות ור"ל שמשם ואילך יסיים אבל הב"י בסימן תפ"ו הקשה קושיא זו דהל"ל דיסיים הבוחר בשירי כו' ושכן הוא בהגדת מיימוני המדפסות וכתב בסוף ז"ל ולאפוקי כפשין

חדושי הגהות

תפא א אבל אינו ר"ל שגירסת רב האי בברייתא כגירסת הרשב"ם שהרי יתבאר בסמוך שרב האי היה גורס כוס ה' בברייתא וכמ"ש הב"י בסמוך אלא דהיה ס"ל דלא קתני לה אלא רשות (מהרל"ח) : אע"ג

יהללוך יראה מדעתם מי שירצה לעשותו חותם ביהללוך אחר ההלל ואומר עליו הלל הגדול ונשמת וחותם ביהללוך וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא טוב למעט בברכות ומי שרוצה לעשותו לא יחתום אחר ההלל ויאמר עליו ההלל הגדול ונשמת ויחתום וכ"כ הרי"ץ גיאת כתב א"א ז"ל יראה מדברי רב יוסף טוב עלם שאסור לשתות אחר ד' כוסות וכ"כ רי"ף בתר דאכלי כל מגדני ופירי אכלו בסוף כזית מצה דמינטרא ולא טעמין בתר הכי כלום בר מכסא דברכת מזונא וכסא דהלילא ומאן דצחי לית ליה רשותא למשתי חמרא אלא מיא וכן כתבו כל הגאונים ותימא מנ"ל הא דהא לא קאמר אלא אין מפטירין לאחר הפסח אפיקומן היינו שלא לאכול אבל למשתי שרי ומנהג פשוט הוא שלא לשתות יין ופי' ה"ר יונה טעם למנהג לפי שחייב אדם לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים ולספר בנסים ונפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחטפנו שינה ואם ישתה ישתכר והכי איתא בתוספתא חייב אדם לעסוק בהלכות פסח וביציאת מצרים כל הלילה וזהו ששנינו מעש' בר"א ור' יהושע שהיו מספרים ביציאת מצרים כל הלילה וכו':

תפב **כתב** רי"ף מאן דלית ליה (א) אלא כזית דמינטרא אכיל ברישא דלא מינטרא ומברך עליה המוציא (ב) [א] ולבסוף מברך על כזית דמינטר לאכול מצה ומברך אמרור ואכיל והדר כריך מצה ומרור ואכיל בלא ברכה (ג) [ב] ותמה עליו א"א ז"ל לפי סברתו שאכל כזית דמינטר לבסוף איך יעשה כריכה אחר שיאכל כזית דמינטר ואוכל שאינו שמור אחריו ויבטל טעם מצה (ד) ויותר מסתבר לפי סברתו להניח הכריכ' (ה) שאינ' אלא זכר למקדש ממה שיבטל טעם מצה שבפיו וכ"כ ה"ר יונה שיאכל כזית דמינטר (ו) באחרונה ויברך עליו על אכילת מצה ולא יאכל אחריו כלום ובעל העיטור כתב שיאכל מיד דלא מינטר ויברך עליו המוציא ועל אכילת מצה ויאכל דמינטר בסוף בלא ברכה וא"א הרא"ש ז"ל כתב שיאכל מיד כזית דמינטר כדי שיאכל מצה לתיאבון ויברך עליו המוציא ועל אכילת מצה (ו) [ד] ואינו חושש אם יאכל לבסוף דלא מינטר :

יהללוך יראה מדעתם כו' כלומר דמ"מ רב שר שלום וחוזר ואומר וכו' וכן סידר רב כהן צדק ור"מ וכ"כ ר"ע שחוזר כו' יראה מדעתם שס"ל דמי שירצה לעשותו חותם ביהללוך כו' ופשוט הוא והב"י נוסחא מוטעת נזדמנה לו בדברי רב שר שלום וכתב מה שכתב. ומה שהזכירו כל הגאוני' בדבריהם יהללוך היינו משום דכתב הרי"ף דמנהגם כר"י דברכת השיר היינו יהללוך ולא נשמת וא"כ צריך לייסב מה שהצריכו לומר נשמת אחר הלל הגדול בכוס ה' ולחתום ביהללוך היינו משום דלא שייך לחתום ביהללוך אחר הלל הגדול גרידא לפיכך צריך לומר נשמת תחלה וק"ל :

כתב א"א ז"ל יראה וכו' כתב ב"י והעולם נהגו כדברי הרי"ף ולדידיה שאר משקים נמי אסור ובמהרי"ו כתב ודוקא מים כמו שהם ולא מים שנתמדו כגון עפי"ל טרנ"ק דהוא מבטל טעם מצה וגרע מיין ע"כ ואפשר דמי לקרי"ץ נמי אסור אבל במי זנגבי"ל שקורין אינגב"ר ווסי"ר לא ראיתי לאסור ובמדומ' שכך קבלתי להתיר אינגב"ר ווסי"ר:

תפב ותמה עליו הרא"ש וכו' ואפשר לייסב דכי קאמר הרי"ף דלית ליה אלא כזית לאו כזית בלחוד דוקא קאמר אלא כשיעור חובתיה קאמר וכן פי' הר"ן דברי הרי"ף בחד פירושא אבל אם אין לו אלא כזית בלחוד גם הרי"ף מודה שלא יעשה כריכה כל עיקר שלא לבטל טעם מצה שבפיו וכמ"ש ה"ר יונה וכן פסק הרמב"ם בפ"ח וכן פסק הרז"ה : **ומ"ש** וב"ה כתב שיאכל מיד דלא מינטר ויברך עליה המוציא וע"א מצה כו'. יש לתמוה דהיאך מברך על אכילת מצה בלא מינטר הא מצת מצוה אינה אלא במינטר כדמוכח בפ' כל שעה ונראה דס"ל לב"ה דד"ת ודאי בכל מצה שהוא לחם עוני יוצא בה י"ח אפילו דלא מינטר ודרשת ושמרתם את המצות אסמכתא בעלמא הוא ולפיכך צריך לברך ע"א מצה מיד כשיאכל דלא מינטר שאם יאכל תחלה בלא ברכה היאך יברך עליה לבסוף לאחר שכריכו מלא ממנה הילכך יברך עליה בתחלה ויפטור גם כזית שיאכל לבסוף דמינטרא שהיא עיקר המצוה והאה באחרונה שישאר טעם מצה בפיו זכר הפסח וכה"ג קאמרינן גבי מרור :

ומ"ש וא"א הרא"ש כתב שיאכל מיד כזית דמינטר וכו' מה שקשה מדתניא הסופגנין והדובשנין אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה כתב הרא"ש שם דהברייתא איירי בזמן הבית הלכך צריך שיאכל כזית שימור באחרונה לקיים על מצות ומרורים יאכלוהו אבל בזמן הזה שאין לנו חובת מצה אלא מבערב תאכלו מצות אין לאחר ברכת המצה ומוטב שיאכלו בתחלה לתיאבון עכ"ל אך קשה היאך מיישב הרא"ש ז"ל הא דקאמר רב הונא בפרק כל שעה בצקות של עו"ג אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה דרב הונא ודאי בזמן הזה קאמר והרא"ש גופיה הביא דבריו בסתם לפסק הלכה בפ' כ"ש . והר"א מפרא"ג כתב דצריך לפרש לדעת הרא"ש ההיא דבצקות וכו' מיירי ביש לו ב' זתים ומברך המוציא וע"א מצה על כזית א' בראשונה וכזית הב' אוכל לבסוף אלא דקשיא א"כ ה"ל לרב הונא למימר נמי ובלבד שיאכל כזית מצה בראשונה לפי דעת הרא"ש עכ"ל ועוד קשה לי דא"כ מן הראוי היה שיבאר הרא"ש ייסוב זה בפסקיו שאינו כ"כ פשוט ותו דגם ההיא דסופגנין היה יכול לייסב בכה"ג ולמאי איצטריך לפרש דאיירי בזמן הבית אלא נראה לי לייסב דהרא"ש סובר דהכי' דבצקו' של עו"ג בע"כ דלא אתי רב הונא לאשמועינן איזה מהן יאכל בראשונ' ואיזהו מהן יאכל באחרונה דא"כ מאי איריא דנקט בצקות של עו"ג הלא דין זה כולל לכל מצה שאינה של מצוה אלא ודאי עיקר כונתו לאורויי לן דבצקות של עו"ג אין לחוש בהן משום חמץ ואדם ממלא כריסו מהן ומפני שהיה אפשר לומר דמתיר לגמרי אף לצאת בה י"ח דשמור דאפייה לחוד הוי שמור לפיכך קאמר ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה דלענין שיצא י"ח אינו יוצא אא"כ יאכל כזית מצה שמור' ובאחרונה דקאמר לאו דוקא דודאי אם היה לו מצה שמורה עיקר המצוה שיאכלנ' בראשונה לתיאבון אלא היכא שלא היה לו בראשונה והביאו לו באחרונה יוצא בה נמי י"ח אבל ברייתא דסופגנין דלא איצטריכא לן להתיר מצה עשירה דהא פשיטא דמצה עשירה אין בה משום איסור חמץ ושיאכל כזית מצה שמורה לצאת י"ח נמי לא איצטריך דהא פשיטא דלצאת בה י"ח לחם עוני בעינן אלא עיקרא לאשמועינן דתחלה יאכל הדובשנין ובאחרונה יאכל המצה שמורה ולא בהסך ולפיכך הוצרך הרא"ש לייסב הברייתא לפי סברתו דאיירי בזמן הבית כו' ודו"ק :

ירא' מדעתם מי שירצה לעשותו חותם ביהללוך וכו' תימא שרב שר שלום כתב שעל כוס ה' אומר יהללוך ורבינו כ' יראה מדעתם שחותם ביהללוך אחר ההלל דהיינו שאומר יהללוך על כוס ד' ודוחק לומר דיראה מדעתם דקאמר רבינו לא קאי אלא לרב כהן ורבינו משה ורב עמרם ואפשר שרבינו מפרש שמ"ש רב שר שלום ואומר עליו יהללוך ה"ק אומר על כוס ד' יהללוך ועל כוס ה' נשמת וגם זה דוחק ויותר נראה לומר שרבינו סובר דלחתימת נשמת קרי רב שר שלום יהללוך ומאחר שלא כתב שאינו חותם בברכת ההלל על כוס ד' משמע שגומר עליו ההלל עם חתימתו" (ב"ה) כל זה כתבתי כפי הנוסחא שהיתה לפני שהיה כתוב בדברי רב שר שלום ואומר עליו יהללוך ולא היה כתוב בו שחוזר ובדברי רב עמרם היה כתוב חוזר ואומר עליו יהללוך אח"כ מצאתי נוסחא שכתוב גם בדברי רב שר שלום חוזר ואומר יהללוך והיא הנוסחא הנכונה שאין צורך לדחוק כלל :

ולפי דעתי שרבינו משה שהזכיר כאן רבינו אינו הרמב"ם אלא רב משה גאון דאילו להרמב"ם אינו אומר שום ברכ' על כוס ה' וכמבואר בלשונו : **כתב** א"א ז"ל יראה מדברי רב יוסף טוב עלם שאסור לשתות אחר ד' כוסות וכו' עד סוף הסימן הכל בפסקי הרא"ש פרק ע"פ וגם הגמ"י כתבו בפ"ו שרבינו יחיאל היה מתיר לשתות יין והעולם נהגו כדברי הרי"ף ומ"מ לד"ה מותר לשתות מים ומיהו שאר משקין נראה דלמאן דאסר לשתות יין ה"נ אסר בהו . והמרדכי כתב שה"ר שמואל מאוירא היה מחמיר על עצמו ולא היה שותה אפי' מים וכ"כ הגהות מיימון פ"ו ולא נהגו כן (ב) :

כתב הכלבו יש אנשים שנהגו למעט אכילתן ביום ראשון של פסח כדי שיאכלו מצה לתיאבון בליל ב' :

כתב האגור בשם שבלי הלקט המהדרין שבישראל נוהגין ליל שני כליל ראשון לכל דבריו זכר לפסח אבל מי שרוצה לאכול ולשתות ליל שני אחר גמר ההלל אוכל ושותה ואין עליו כלום אבל נמצא מוציא עצמו מכלל המהדרים ועובר על דברי חכמים שאמרו לעולם לא יוציא את עצמו מן הכלל עכ"ל :

תפב כתב רי"ף מאן דלית ליה אלא כזית דמינטרא וכו' בסוף פרק ע"פ וכתב הר"ן יש תמיהים על הרי"ף שהתחיל ואומר היכא דלית ליה ממצה דמינטרא אלא כזית בלבד ואח"כ סיים בשני זתים שאמר דלבסוף מברך על כזית דמינטר לאכול מצה והדר אמר דכריך מצה ומרור ואכיל בלא ברכה והרי כאן שני זתים ואפשר שכשאומר הרב כריך מצה ומרור מההיא דלא מנטר קאמר דכיון דכריכה אינה אלא זכר למקדש מסתייה דעביד לה אפילו ממצה דלא מינטרא אי נמי דכי קאמר דל"ל אלא כזית בלחוד לאו כזית בלחוד דוקא קאמר אלא כשיעור חובותיה דוקא קאמר עכ"ל . והרא"ש נראה שתפס פירושא קמא בפשיטות דבאין לו אלא כזית בלחוד מיירי וכריכה דקאמר היינו ממצה שאינה שמורה ודברי הרמב"ם בסוף ה' חמץ ומצה כדברי ה"ר יונה שכשגומר סעודתו מברך על אכילת מצה ואוכל אותו כזית ואינו טועם אחריו כלום וכ' הר"ן בשם הרז"ה דהיכא דל"ל אלא כזי' מצה דמינטר אינו כורך כלל אלא אוכל זה בעצמו וזה בעצמו שהכריכ' בזמן הזה אינה אלא לזכר בעלמא והיכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר :

דרכי משה

דצריך לחתום] אחר כוס רביעי מלך מהולל כו' ולא סגי בחתימת כוס חמישי מאחר דכבר סילק נפשיה מכוס רביעי לגמרי אף בברכה אחרונה כנ"ל פירוש דבריהם :

(ב) ומהרי"ו כתב בדרשות דדוקא מים כמו שהן שרי אבל מים שנתמדו שקורין עפי"ל טראנק גרע מיין ואסור דמבטל טעם המצה והמנהג לשתות מים מבושלים עם שרשים המתוקים שקורין לאקרי"ץ וא"כ לפ"ז אפשר דאף עפי"ל טראנק שרי :

דרישה

נפקין מספיקא שמעתי בשם מהר"ר מאיר בן ערמאה ז"ל שגומר את ההלל ואינו אומר יהללוך כלל ואחר גמר הלל אומר הלל הגדול ונשמ' וישתבח עד ומעול' עד העולם אתה אל ואז יאמר יהללוך עד מלך מהולל בתשבחות ויטבו בעיני דבריו לצא' ידי ספק ואעפ"י שאינו ממש כמו שפסקו הפוסקים מ"מ כיון דנפקי בהכי מידי ספיקא ש"ד עכ"ל ב"י וד"מ הביאו :

סי' תפב [א] **ולבסוף** מברך כו' בפרישה כתבתי שפירושו אחר סעודה וראיתי רבים מפרשים לבסוף לאחר שבירך על אכילת מצה וקודם סעודה וטעות בידם דא"כ קשה למה מצריך הרי"ף לברך המוציא על דאינה מנטרא לברך המוציא ואכילת מצה תרווייהו אכזית דמנטרא דהא הרי"ף ס"ל דא"צ אלא שתי מצות וכמ"ש לעיל בשמו סימן תע"ה וע"ק אדפריך הרא"ש עליו מכריכה דהאיך יאכלנו אחר כזית דמינטר ויבטל טעמו ליפרוך עליו מעיקר הסעודה שיאכל אחר הכריכה ואחר כזית דמינטרא לפי הבנתם ועוד דהרי מסיק רבינו וכתב ז"ל וכ"כ ר' יונה שיאכל כזית דמינטר באחרונה כו' ולא יאכל אחריו כלום והרי מוכח דלסוף סעודה קאמר וק"ל :

[ב] **ותמה** עליו א"א הרא"ש לפי סברתו כו' בפרישה כתבתי מ"ש בגליון ע"ש והוא פלאי בעיני דא"כ מאי קאמר לפי סברתו הא כ"ע מודו בזה דאסור לאכול שום דבר אחר כזית דאפיקומן דע"כ צ"פ לעיל סוף סימן תפ"א אלא בשתייה אבל באכילה כ"ע מודו לכן היותר נראה דלפי סברתו דקאמר לאפוקי מדעת הרא"ש ואיך דכתב רבינו בשמן בסימן זה דס"ל דבאם אין לו אלא כזית אחד א"כ לאכלו בתוך הסעודה ולכן תמה על הרי"ף לפי סברתו דס"ל דאפילו אין לו אלא כזית א' נמי צריך לאכלו לבסוף סימן יעשה כו' וק"ל:

[ג] **ויותר** מסתבר לפי סברתו להניח הכריכה אבל לא קאמר דיותר טוב להפך הסדר ולעשות הכריכה תחלה משום דאיכא למיחש דיעשה כן בשאר השני' ואז אינו יוצא י"ח מצה דאורייתא דהא את' מרור ומבטלו לטעם מצה ואחר שאכל ראשונה מצה אפי' עם מרור לא יאכל לתיאבון משא"כ בזה דאף אם יניח הכריכה בשאר השנים לא יעשה איסור דאינו אלא לזכר בעלמא כהלל וק"ל : [ד] **ואינו** חושש אם יאכל לבסוף דלא מנטר ז"ל מהרא"פ בהגהותיו וכ"ע דאמרינן בציקות של עו"ג כו' ובלבד שיאכל כזית מצה דמנטרא באחרונה ואף דבגמרא אמרו דאפילו באחרונה קאמרו וכ"ש בראשונה ע"ש בע"פ היינו לדיוקי בעלמא קאמר דלא מצי לסבית דלייה משם דאין אוכלין אחר אפיקומן אבל לפי מאי דקי"ל דאין

פרישה

לאמריו כו' נלע"ד דר"ל ברכה דיהללוך דלא יסיים בהלל בברכה וגנים עד אחר סיום נשמת וכל"ש שיסיים ועיין בדרישה' :

סי' תפב (א) **אלא** כזית דמנטרא כו' כתב הר"ן לאו דוקא כזית אלא ר"ל כשיעור חובתיה עכ"ל פי' ב' כזיתי' דהיינו לברכה ולכריכה ולפי זה לא קשה קושית הרא"ש וק"ל : (ב) **ולבסוף** מברך כו' פי' אחר סעודה ודו"ק ועיין עוד בדרישה :

(ג) **ותמה** עליו א"א הרא"ש לפי סברתו שיאכל כזית כו' ככ"ל ועיין בדרישה :

(ד) **ויותר** מסתבר עין בדרישה : (ה) **שאינו** אלא זכר כו' לכאורה נראה דלפ"ז גם על מרור צריך לברך קודם אכילת שמורה כו' גיליון אבל אינו מוכרח דדוקא מצה בא ומבטל טעם מצה שאכל קודם לכן אבל מרור ומידי אחריני' לא תדע דהא אנו שותין ב' כוסות אחר אכילת אפיקומן וגם תמיהת הרא"ש אינו אלא היאך יעשה כריכה כו' אבל על אכילת מרור אינו מתמה איך יאכלנו אחר המצה וק"ל : (ו) **באחרונה** פי' אחר הסעודה : (ז) **ואינו** חושש אם יאכל לבסוף דלא מינטר עיין בדרישה :

שרי

תפג כתב ריה"ף מאן דל"ל חמר' בליל פסח וכו' בס"פ ע"פ ופי' הר"ן שארי בריש' המוציא· מידי דהוה אבפה"ג דקדים לקידוש : ומנח ידיה עילויה עד דגמר קידושא · שכיון שמקדש עליו מצו' לאוחזו בידו כדס שאוחז בכוס שמקדש עליו ובתר דגמר קידושא מברך לאכול מצה משום דקידו' תדיר טפי :

ומ"ש רבינו בשם הר"י גיאת נראה שטעמו משום דכי היכי דכי אית ליה חמרא אינו מברך על אכילת מצה עד אחר ההגדה ה"נ כי לית ליה חמרא וסובר עוד שאין להפסיק בין אכילת מצה לאכילת מרור ועוד דבעינן דליעביד תרי טיבולי הלכך אינו מברך בשעת קידוש אלא המוציא וכו' והרי"ף לא נראה בעיניו דברי הר"י גיאת משום דלפי דבריו אחר שאכל מצה בתחלה חוזר ומברך עליה וכדאמרינן בגמרא (קטו:) לגבי היכא דלית ליה שאר ירקי לאחר שמילא כריסו חוזר ומברך עליו ועוד שלעולם ברכת אכילת מצה סמוכה לברכת המוציא הלכך צריך לסמכה לה כל מאי דאפשר ומש"ה אמר דאין מפסיקין ביניהן אלא בקידוש לפי שהוא תדיר ואע"פ שמפסיק בין אכילת מצה לאכילת מרור לית לן בה שלא הצריכו חכמים לאכלם סמוכין וכן נמי לא חיישינן אי לא עביד תרי טיבולי דכיון דליתנהו אלא משום היכר היכא דלא אפשר לא אפשר ובעל העיטור סובר כהרי"ף דלא חייש לתרי טיבולי היכא דלא אפשר וסובר נמי שצריך לסמוך ברכת אכילת מצה להמוציא ועדיפא מדהרי"ף דלאפי' בקידוש שהוא תדיר אין מפסיקין ביניהן אלא דבעינן סמיכות אכילת מרור לאכילת מצה סובר כהרי"ץ גיאת : **ורבינו** שכתב ואי לא דמסתפינא הוינא אומר שיטבל בירק וכו' סובר שיש לסמוך ברכת אכילת מצה להמוציא כל מאי דאפשר והלכך אינו מפסיק ביניהם אלא בקידוש דלפי שהוא תדיר יש להקדימו לברכת אכילת מצ' וכדעת הרי"ף וסובר שאין להפסיק בין מצה למרור כדברי הרי"ג וסובר שאין לאכול מצה ומרור קודם ההגד' וסובר דאיכ' למיהדר אתרי טיבולי כי היכי דתיהוי היכיר' ואע"ג דלדברי הר"י גיאת נמי עביד תרי טיבולי לית בה היכירא כיון דתרווייהו בתר המוציא עביד להו וזהו שכתב ועוד אם מקדש מיד נמצא שאפי' טיבול הראשון הוא אחר המוציא ואין כאן היכירא לתינוקות : **ומ"ש** וכן יראה דעת רב נטרונאי שכתב ואם אין לו יין סוד' הלל וכו' כלומ' הרי שסובר בהדיא שאין לאכול מצה קודם ההגדה ולא ככל הנך רבוותא וגם סובר שאין להפסיק בין ברכת המוציא לאכילת מצה בקריאת ההגדה כדברי הר"י גיאת ומיהו בקידוש כיון שלא הזכירו אפשר דסבר דמפסיק בו ביניהם דכיון דתדיר הוא יש להקדימו לברכת אכילת מצה כדעת הרי"ף ומאחר שלא כתב שלא יעשה אלא טיבול אחד משמע דבעינן תרי טיבולי וטיבולא קמא יעשה קודם ההגדה כסדר אלא שלפי שהוא צריך לקדש על הפת וא"א לו לקדש עד אחר ההגדה צריך להקדים הטיבול לקידוש · והגהות מיי' כתבו דאיתא בסדר רב שלום גאון דמקדש אריפתא וגומר סדר של פסח ובוצע:

כתב בעל העיטור מי שאין לו יין עבר אדרבנן וכו' ולא יסמוך על הפת שאם קיים כוס אחד לא קיים הג' כלומר שכיון שהוא מקדש על הפת הרי קיים מצוה הנעשית בכוס אחד אבל מצות ג' כוסות אחרים לא קיים :

ורב יוסף בר רב ורב האי גאון כתבו מי שאין לו יין וכו' כלומר וכן חולקים על כל הנך רבוותא שסוברי' דאף בליל פסח מקדש על הפת וא"כ כשאין לו יין נמצא שלא קיים אפי' מצוה הנעשית בכוס אחד כתוב בא"ח בשם הרא"ה מי שעושה סדרו על הפת אינו מברך לא גאלנו ולא יהללוך כי שתיקן ברכה של כוס עכ"ל (א) :

כתב

תפג **כתב** ר"יף מאן דלית ליה חמרא בליל פסח מקדש אריפתא והיכי עביד (א) [א]שרי המוציא ובוצע לריפתא (ב) ומנח ידיה עילויה עד דגמר קרושה (ג) ומברך לאכול מצה ואכיל והדר אכיל שאר ירקי ולסליק לפתורא ואומר מה נשתנה וכל ההגדה עד גאל ישראל ומברך אמרור והדר כריך מצה ומרור ואכיל בלא ברכה והר"י גיאת כתב שאינו מברך בשעת קידוש אלא המוציא וגומר הקידוש ואוכל (ד) ומטבל ירקות בחרוסת (ה) וגומר ההגדה ואח"כ מברך על אכילת מצה ועל אכילת מרור ובעל העיטור כתב שמיד בקידוש אחר שבירך המוציא יברך על אכילת מצה וגומר הקידוש ואוכל וכיון שאוכל מצה יאכל מרור מיד שאין להפסיק בין אכילת מצה לאכילת מרור ע"כ ואי לא דמסתפינא הוינא אומר שיטבול בירק מיד בלא קידוש ואח"כ יסדר ההגדה וההלל עד למעינו מים (ו) ויקדש ויברך המוציא ויגמור הקידוש ויברך על אכילת מצה ויאכל אח"כ מרור כסדר שאם קדש מיד צריך לאכול מצה מיד ולברך עליה ומרור אחריה מיד שאין להפסיק בין מצה למרור ונמצא משנה כל הסדר ועוד אם מקדש מיד נמצא שאפי' טיבול הראשון הוא אחר המוציא ואין כאן היכירא לתינוקות הלכך מוטב לטעום קודם הקידוש לקיים המצוה כסדרה ממה שישנה כל הסדר וכן א יראה דעת רב נטרונאי שכתב ואם אין לו יין סודר הלל והגדה על הפת ומה נשתנה וחותם ומברך המוציא ולאכול מצה וגומר סעודתו כתב בעל העיטור מי שאין לו יין עבר אדרבנן דאמרי ולא יפחתו לו מד' כוסות וצריך למכור מה שיש לו לקיים מצות חכמים ולא יסמוך על הפת שאם קיים כוס אחד לא קיים הג' לכן ימכור מה שיש לו ולהוציא הוצאות עד שימצא יין או צמוקים כמו שאדם צריך לחזור אחר לולב ואתרוג (ז) ורב יוסף בר רב ורב האי גאון כתבו מי שאין לו יין מקדש על הפת בלילי שבתות וי"ט חוץ מלילי פסח שהרי אמרו ולא יפחתו לו מד' כוסות :

כתב

תפג כתב הרי"ף מאן דלית ליה חמרא כו' וטעמו דשרי ברישא המוציא משום דדמי לבפה"ג דקדים לקידוש וכדין כל שאר שבתות וימים טובים כשמקדשין על הפת שמברך המוציא תחלה :

ומ"ש ובוצע לריפתיה היינו הפרוסה לפי סברת הרי"ף שמברך על הפרוסה המוציא וע"א מצה כדלעיל בסי' תע"ה ומשום הכי הצריך לבצוע לאלתר קודם קידוש דכיון דאפסיקא הילכתא בפרק כיצד מברכין כר' חייא אליבא דרבא שאחר שיסיים ברכת המוציא בוצע מיד א"כ כאן אף על גב דמנח ידיה עלויה עד דגמר קידושא כדס שאוחז בכוס שמקדש עליו וה"נ כיון שמקדש על הלחם מצוה לאוחזו בידו מ"מ הבציעה צריכה שתהיה תיכף סיום הברכה משא"כ בכל שבתות וי"ט כשמקדש על הפת דבעינן שיקדש אתרתי שלימתא הלכך אינו בוצע עד אחר שיסיים כל הקדוש על השלמות כדלעיל בסי' רע"ב בשם רבינו האי גאון · ובתר דגמיר קדושה מברך לאכול מצה גם על אותה בציעה משום דקדוש תדיר טפי והדר אכיל שאר ירקי פי' ע"י טבול כהם שהוא מטבל בשאר ירקות אחר הקדוש מיד כשעושה הסדר על היין כמו שנינו מזגו לו כוס ראשון בש"א מברך על היום כו' הביאו לפניו מטבל בחזר' וכו' וס"ל להרי"ף דאין חילוק בין כשטבול קודם ברכת המוצ' או לאחר ברכת המוצי' לעולם איכא היכירא לתינוקות במה שחוזרין ומטבלין למרור שאז שואל התינוק למה מטבלין הלילה הזה ב' פעמים וכאשר כתבתי בסי' תע"ג בשם מהר"ל מפרא"ג · ומה שלא הצריך הרי"ף לטבל קודם קידו' היינו משום דאסור לטעום כלום לכתחל' משתחשך עד שיקדש כדאית' להדיא בפ' ע"פ ע"ל בסי' רע"א : **ולסליק** לפתורא כו' טעמו משום דאין לאכול מצה ומרור עד שיאמר תחלה ההגדה · ומה שאכל מצה תחלה בשע' קידוש אותה אכילה אינה אלא במקום טעימת יין קידוש ומפני שאין ראוי לברך ע"א מצה אחר שכבר מילא כריסו ממנה לפיכך היה מוכרח לברך אז גם כן ע"א מצה אבל מרור והכריכה שיכול לאכול אח"כ צריך לומר ההגדה תחלה כמו כשעושין הסדר על היין וס"ל להרי"ף דברכת גאלנו לא נתקנה דוקא על כוס של יין הלכך אומר כל ההגדה עד גאל ישראל ככ"ל טעמו של הרי"ף בסדר שלו :

ומ"ש והר"י גיאת כתב וכו' נראה דטעמו דטפי עדיף לברך ע"א מצה אחר ההגדה כמו כשעושין הסדר על היין ועוד דס"ל דאף לרבנן שאוכל מצה בפני עצמו ומרור בפני עצמו מ"מ צריך לאכלן יחד זה אחר זה בסמוך כמ"ש הרא"ש בפ' ע"פ ומה שקש' דלאחר שמילא כריסו ממנ' יברך ע"א מצה נראה בעיני דס"ל לר"י גיאת שאינו אוכל אחר גמר הקידוש אלא פחות מכזית דברכת המוציא אינה טעונה כזית וא"כ לא שייך לומר בכה"ג לאח' שמילא כריסו כו' כמו שכתבתי בסימן תע"ג אבל מ"ש רבינו דא"צ כזית בטבול ראשון אבל הרי"ף סובר דלכתחלה ודאי צריך לאכול כזית מברכת המוציא וכמ"ש הרא"ש בע"פ ורבינו בסי' תע"ה וגם נתבאר טעמם וא"כ שייך לומר לאחר שמילא כריסו כו' לפיכך צריך לברך ע"א מצה מיד אחר הקידוש כדפי' וס"ל לר"י גיאות דטבול ראשון נמי בחרוסת כהרמב"ם ור"ע לעיל בסימן תע"ג ככ"ל טעמו של הר"י גיאות בסדר שלו :

ומה שכתב ב"י דהרי"ף והר"י גיאות פליגי אי בעי שני טבולים לא הבנתי דבריו שהרי מפורש דלתרווייהו בעינן ב' טבולים ואני מוסיף לומר דאף לב"ה בעינן שני טבולים אף עפ"י שלא הזכירן בדבריו שהרי לא הזכיר ג"כ טבול דמרור משום דפשיטא דבעינן ב' טיבולים כדי שישאלו למה יגרע סדר דעל הפת משאר כל הסדרים · וג"כ אפשר לומר שב"ה הזכיר בדבריו הב' טבולין אלא דרבינו לא העתיק מדבריו כי אם במה שחולקים בענין הסדר אבל . בענין הטבולים אין ביניהם מחלוקת וטעמו של ב"ה היא דעיקר מצוה הראשונה בלילה זה היא ברכת ע"א מצה אלא שמברך תחלה המוציא משום דתדיר קודם וכמ"ש בסי' תע"ג שזו היא סברת אותן שמניחין הפרוסה על השלמה ע"ש ולפיכך סובר ב"ה שמיד בקדוש אחר שביר' המוציא יברך ע"א מצה שברכת ע"א מצה היא המצוה הראשונ' וסובר דאין להפסיק בין אכילת מצה למרור אלא יאכלם ביחד סמוכין זה אחר זה אף לרבנן כסברת הרא"ש ור"י גיאות · ועל סדר של רבינו קשה היאך יטעום לכתחלה משתחשך קודם קידוש שבזה עושה איסור בידים ולכן נראה עיקר דמוטב לשנות קצת הסדר שאין בזה איסור ממה שיטעום קודם קידוש ומרב נטרונאי אין ראיה דאפשר דאיהו ס"ל דא"צ לטבול טבול הראשון קודם המוציא דוקא אלא יכול לעשות הב' טיבולים לאחר המוציא · אבל רבינו שתופס עיקר דדוקא בעינן קודם המוציא א"כ ודאי עושה איסור שטועם קודם קידוש הלכך לראשונים אנו שומעין שלא לטבול קודם המוציא · ולענין מעשה פסק ב"י בש"ע כדברי הרי"ף אלא דבזה נ"ע

דרכי משה

תפג (א) ונראה דצריך לברך אשר גאלנו דהא איתא במקום ברכת שעשה נסים דמברכין אבל ניסא ואף ביהללוך הוא סברא רחוקה שלא לאמרה משום שאין לו כוס דהא בבית הכנסת אמרינן אותה אחר הלל בלא כוס וה"ה כאן כן נ"ל כתב מהרי"ל במקום שנהגו לשתות משקה העשוי מדבש ואין חוששין לזיופא קמח מי שאין לו יין יקח אותה משקה לד' כוסות ובהגהות מנהגים כתב דלכוס של קידוש אין לוקחין שאר משקין ואין מקדשין. אלא על היין או פת כדלעיל סימן ער"ב אמנם לי נראה דבליל פסח יש לסמוך אמ"ר דמקדשין על שאר משקין אם הוא חמר מדינה :

וכ"ב

פרישה

סי' תפג (א) **ש"י** המוציא ובצע לרפת' וכו' עיין בדרישה : (ב) **ומניח** ידיו עליו כו' פי' דכ"ן למקדש על הפת מצוה לאוחזה בידו כדס שאוחז בכוס שמקדש עליו ר"ן :

(ג) **ומברך** לאכול פ"ה הרי"ף אזיל לטעמיה שכתב לעיל סימן תפ"ה דאינו צריך אלא ב' מצות ומברך על הפרוסה המוציא ואכילת מצה:(ד) **ומטבל** ירקות בחרוסת כו' סובר כהרמב"ם ור"ע דלעיל : (ה) **וגומר** ההגדה כו' כתב א"ח בשם הרא"ה מי שעושה סדרו על הפת אינו מברך לא גאלנו ולא יהללוך כי שתיקן ברכות של כוס עכ"ל וכן משמע מדברי הטור בסמוך אבל לא משמע כן מדברי הרי"ף דלעיל : (ו) **ויקדש** ויברך המוציא ויגמר הקידוש כו' כ"ל דה"פ יטבל בירקי ויגמור ההגדה קודם הקידוש ואח"כ יקדש דהיינו שיברך המוציא מתחילת הקידוש כיון שמקדש על ריפתא ויגמור עליו הקידוש וק"ל :

(ז) **ורב** יוסף בר רב כו' והם חולקים על כל הנך רבוות' וסוברים שלא קיי' אפילו מצות כוס אחד ב"י :

אלא

דרישה

דאין אוכלין אחר אפיקומן דמצה א"כ ברייתא כפשוטו וה"ט הביא רבינו הברייתא סתמא לעיל בס"ס תכ"ד ואפשר שסובר האשר"י דהתם מיירי כשיש לו שני זתים מצה דמכתרא ויאכל כזית בראשונה ויברך עליו המוציא ואכילת מצה וימלא כריסו מבליקות של עו"ג ואח"כ חוזר ואוכל כזית דמיכטר שישאר הטעם בפיו אבל תמהני כי לפי זה למה לא אמר ג"כ ובלבד שיאכל כזית מצה בראשונה עכ"ל וכתב מ"ן ז"ל עליו וז"ל ובודאי לא עיין בדברי הרא"ש שהרי כתב ז"ל דוקא בזמן הבית צריך שיאכל כזית דמכטר באחרונה לקיים על מצות ומרורים יאכלוהו אבל בזמן הזה שאין לנו היבת מצה אלא מכערב תאכלו מצות אין לאחר ברכת המצה שמוטב שיאכלו בתחלה לתיאבון ע"כ · ומיהו נ"ע א"כ למה סתם רבינו לכתוב כן בס"ס תכ"ד שמיירי גם בזמן הזה :

סי' תפג [א] **שרי** המוציא ובצע לריפתא נ"ע למה בצע לרפתא במקדש על הלחם בלילי פסח מבמקדש על הריפתא בשאר לילי שבת וכמו שכתב רבינו לעיל

סי'

חדושי הגהות

תפג א אע"ג שכתב בהדיא שאין לאכול מצה עד אחר ההגדה אלא דר"ל דנראה נמי מדבריו שמטבל בירקות קודם ההגדה וכמ"ש רבינו (מהרל"ח) :

מובן

תפר כתב רי"ף מאן דבעי לברוכי בתרי או בתלתא בתי היכי עביד מברך ברישא בביתא דיליה ואכיל כל מאי דצריך ומברך בה"מ והדר מברך לכל חד וחד בביתיה ושתו אינהו כסא דקדושא ודאגדתא ואכלי ירקי ומצה ואיהו לא אכיל ושתי בהדייהו ושביק להו למיגמר סעודתייהו ומברכי אינהו בה"מ והדר אזיל לביתא אחרינא ועביד הכי אע"ג דבברכת הנהנין קי"ל שאינו יכול לברך לאחרים (א) אא"כ יהנה עמהם שאני ברכת הלחם של מצה וקידוש היום שהן חובה הלכך יכול לברך להוציא אחרים ואע"פ שאינו נהנה והדר אזיל לביתיה וגמר הלילא ושתי כסא דהילילא (ב) [א] ואי בעי לאקדומי להני בתי ברישא בריך להו ולא אכיל ולא טעים והדר אזיל לביתיה ומקדש ושפיר דמי ואם ירצה יגמור הכל בביתו (א) ואח"כ ילך לקדש בבתים האחרים ויקדש להן ולא יאכל וישתה עמהם וכתב בעל העיטור מסתברא דלא מצי מברך בפה"א אשאר ירקי כיון שאינו טועם עמהן (ג) שלא אמרו אלא (ד) בברכת הלחם של מצוה וצריך למיעבד כרב חסדא דמברך בפה"א (ה) ולאכול מרור בחזרת ואכיל וכי מטי למרור אכיל בלא ברכה ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל דכיון דתקנת חכמים היא משום היכירא לתינוקות הוי כברכת מצוה ויכול להוציאם אע"פ שאינו טועם ומ"ש רי"ף ומברכי אינהו בה"מ הרי תקנה ליודעים בה"מ ואם אינן יודעים כתב רב עמרם שאין תקנה להוציאם שאם מברך להם בה"מ תו לא מצי למישתי בביתיה בה"מ וכ"כ רב כהן צדק שאם אינן יודעין בה"מ אסור לקדש כי אם בבית אחד ואם קדש בב' בתים הוי מוציא שם שמים לבטלה וליכא למימר אע"פ שבירך בה"מ אוכל עדיין מצה בבית אחד ומברך בה"מ דאטו איניש דבעי למיכל תרי זימני בליליא מצי אכיל ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה וכתב א"א הרא"ש ז"ל דאפילו אם אינן יודעין בה"מ יש תקנה (ו) להקרותם מלה במלה כקטן שמקרא את ההלל שעונין אחריו

מה

ב"ח

צ"ע דבא"ח בשם הרא"ה כתב מי שעושה סדרו על הפת אינו מברך לא גאלנו ולא יהללוך כי שתיקן ברכות של כוס ודלא כהרי"ף וכן נראה מדקדוק לשון רבינו בסדר שלו שכתב עד למעיינו מים ולא כתב עד גאל ישראל כלשון הרי"ף וכיון דספק ברכות להקל דברכות אינן מעכבות הלכך יעשה הסדר כהרי"ף אלא שלא יברך גאלנו ויהללוך עוד צריך להיות נזהר לפי מנהגינו שמברכין המוציא על השלמה שלא יבלע אלא עד אחר גמר הקידוש ודלא כהרי"ף דאזיל לטעמיה שמברך המוצי' על הפרוס' לכך מוטב שיבלע מיד אחר שיברך המוציא שהרי פרום ועומד הוא אבל לדידן דבעי' שלמו' משום לחם משנה כמו בשאר שבתות וי"ט לא יבלע מן השלמה אלא עד אחר גמר הקידוש ואח"כ מברך ע"א מצה ובוצע מן הפרוסה ואוכל מכל א' וא' כזית ביחד וכו': כתב מהרש"ל מצאתי בשם הגאון מה"ר משה יניק שאם אין לו יין שלא יקדש על הפת לשנות הסדר אלא יעשנו על מי דבש כי נפלו כמה דעות חלוקות בענין סדר על הפת וק"ל ע"כ וכ"פ בהגהת ש"ע:

תפר כתב רי"ף מאן דבעי וכו' עד ומקדש וש"ד:

ומ"ש אם ירצה יגמור הכל בביתו כו' כן פי' גם הר"ן דלרבות' נקט הרי"ף שיכול לברך לכ"א ואחד בביתו קודם כוס ד' ומכ"ש אחר כוס ד' שיכול לברך לכל א' א':

ומ"ש ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל כו' כתב ב"י דמדכתב בפסקיו כלשון הרי"ף דסדר ומברך ליה בין המוציא ובין ע"א מצה בין בפה"א בין ע"א מרור ובין בפה"ג כולהו חד טעמא אינון דמצוה נינהו וכן הלכה וכו' אלמא דס"ל דכיון דתקנת חכמים היא משום היכירא דתינוקו' הוי כברכת המוציא שהיא חובה עכ"ל מיהו אין מזה ראייה דהא איכא לפרש דבריהם דמברך בפה"א לגבי מרור כמו שמברך המוציא לגבי ע"א מצה ובפה"ג לגבי קידוש דהני כולהו ודאי חד טעמא אינון דמצוה נינהו והמצוה תלויה בברכת ההנאה ולפיכך יכול לברך וקרוב לומר שגם ב"ה שכתב מסתברא כו' לא בא לחלוק אהרי"ף אלא לפרש דבריו שמ"ש דמברך בפה"א לא שמברך בפה"א אשאר ירקי אלא אמרור דוקא וכדר' חסדא אלא נ"ל דרבינו שמע כך מאביו בע"פ או בתשובה כתב כן · ותימה היאך אפשר לומר דבשביל תקנת חכמים ה"ל כברכת מצוה שהרי בע"פ אמרינן דליכא למימר דהא דתניא ר"י אומר אף על פי שטבל בחזרת מצוה להביא לפניו חזרת כו' דמשום דתיהוי היכירא לתינוקות הוא דא"כ מאי מצוה אלמא דלא חשבי' ליה למצוה משום תקנת חכמים · ואפשר דהרא"ש ה"ק דהמצוה של ספור יציאת מצרים תלויה בתקנת חכמים זו דכיון דעבדינן היכירא לתינוקות כדי שישאלו ויבואו לקיים מצות ספור יציאת מצרים וכמ"ש והיה כי ישאלך והגדת לבנך ה"ל כברכת המוציא לגבי ע"א מצה שהמצוה תלויה בברכת ההנאה אבל ברכ' עצמה ודאי לאו מצוה היא ולכך קא מתמה בגמרא וקאמר א"כ מאי מצוה:

ומ"ש בשם רב עמרם שאין תקנה להוציאם שאם מברך וכו' משמע שבאותן בתים אינן יודעים אבל בני ביתו כול' יודעין וא"כ נרא' דהכי פירושו דכיון שמברך להם ב"ה שהוא ברכת הנהנין א"כ בע"כ צריך הוא לילך לבית אחר לקדש ולברך מיד אחר אכילתו קודם שיברך ב"ה בביתו דלאחר שבירך ב"ה בביתו אי אפשר לו לברך עוד ב"ה לאחרים כיון שכבר יצא אלא ודאי דתחלה מברך ב"ה בבי' אחר ושותה לשם כוס של ב"ה להוציא גם את עצמו וא"כ כשחוזר לביתו ובני ביתו יודעים מסתמא לברך ב"ה מ"מ אי אפשר לו שישתה שוב כוס של ב"ה בביתו ונמצא שלא ישתה בביתו רק שלש כוסות ולא הוציא לבני ביתו י"ח ד' כוסות וב"י פי' מה שפי' ולא נהירא:

ומ"ש וכ"כ רכ"צ כו' פי' שגם הוא סובר שאין תקנה שהרי כתב שאם קידש בשני בתים הוי מוציא ש"ש לבטל' ממה נפשך שאם יברך ב"ה תחלה בביתו הוי מוציא ש"ש לבטלה בבית אחר דכיון שהוא כבר יצא י"ח ב"ה ולא בא רק להוציא אותם בברכתו כשאר ברכת הנהנין ה"ל ברכה לבטלה ואם מברך תחלה ב"ה בבית אחר ואח"כ חוזר לביתו ומברך ב"ה ושותה כוס של ב"ה הויא נמי מוציא ש"ש לבטלה מה"ט גופיה וליכא למימר שיחזור ויאכל דתו לא הויא מוציא ש"ש לבטלה כיון שהוא בא ג"כ להוציא עצמו י"ח בסמ"ז דא"כ נמצא שאוכל ב' סעודות בליל פסח שאז ודאי אעפ"י שמניח מלאכול כזית מצת אפיקומן עד סוף הסעודה מ"מ אסור דמיחזי כאוכל ב' פסחי' ודו"ק:

ומ"ש וכ' הרא"ש דאפי' אם אינן יודעין ב"ה וכו' באיזה תשובה כתב כן כי לא נמצא כן בפסקיו וצריך לומר לפי זה דמ"ש הרא"ש בפסקיו כלשון הרי"ף דמברכים אינהו ב"ה לאו דוקא דודאי יש תקנה להקרותם כו' אלא דאורחא דמילתא

ב"י

תפר כתב רי"ף מאן דבעי לברוכי בתרי או בתלתא בתי היכי עביד מברך ברישא בביתא דיליה וכו' בס"פ ע"פ:

ומ"ש שאני ברכת הלחם של מצה וקידוש היום שהם חובה כלומר ברכת המוצי' של מצה וברכת בפה"ג של קידוש אע"פ שהן ברכות ההנאה כיון דחובה נינהו (ר"ה כט:) אע"פ שיצא מוציא:

ומ"ש רבינו ואם ירצה יגמור הכל בביתו וכו' כלומר אף על פי שהרי"ף כתב ומברך בה"מ והדר מברך לכל חד וחד בביתיה וכו' והדר אזיל לביתיה וגמיר הלילא ושתי כסא דהלילא לאו דוקא שאם רצה לגמור בביתו גם כוס רביעי קודם שילך לברך בבתים האחרים הרשות בידו דלרבותא נקט הרי"ף שקודם שיגמור הסדר יכול לברך בבתים אחרים וכ"ש אחר גמר כל הסדר והכלבו כתב שאם רצה מקדש ועושה הסדר בביתו ואחר הבריכה קודם שיאכל סעודתו ילך ויעשה כן בכמה בתים ויחזור לביתו באחרונה ויגמור סעודתו ויברך על מזונו וישתה כוס ג' ויגמור ההלל על כוס ד' ואח"כ ילך לבית אחר והם יברכו על מזונם וישתו ויגמור להם ההלל על כוס ד' אבל הרד"א כתב להתחיל בביתו ולומר עד גאל ישראל ולברך המוציא ועל אכילת מצה ואחר כך הולך לשאר בתים ואחר כך חוזר לביתו וגומר סעודתו לפי שלא התירו לעקור מסעודתו ללכת למקום אחר אפי' הניח שם זקן או חולה אלא לדבר מצוה עוברת כגון לקראת חתן או כלה:

כתב בעל העיטור מסתברא דלא מצי מברך בפה"א אשאר ירקי כלומר בטיבול ראשון וטעמיה משום דלא אמרו בגמרא דאע"פ שיצא מוציא אלא בברכת הלחם של מצה דהיינו המוציא וברכת בפה"ג של קידוש היום דחובה נינהו אבל טיבול דאינו של חובה ולא עבדינן ליה אלא משום היכירא דתינוקות כיון שיצא אינו מוציא והלכך צריך למעבד כדאמר רב חסדא גבי מאן דל"ל שאר ירקי שצריך לעשות שני הטיבולי' במרור דמברך בפה"א ולאכול מרור בחזרת ואכיל וכי מטי למרור כלומר כשמגיע לטיבול שני שהוא טיבול שרגילות לאכול בו מרור דמצוה ולברך עליו השתא דל"ל שאר ירקי אכיל ליה בלא ברכה ה"נ עביד היכא דמברך לבתי אחריני דכיון דמברך בפה"א ולאכול מרור על טיבול אחד ה"ל ברכת בפה"א כברכת המוציא דמצה וברכת בפה"ג דקידו' היום שאע"פ שיצא מוציא: **ומ"ש** ולא נהירא לא"א ז"ל היינו מדכתב בס"פ ע"פ דמדפשטינן בגמ' דברכת בפה"ג דקידוש היום אף ע"פ שיצא מוציא שמעינן שאע"פ שבירך לעצמו המוציא על המצה שהוא חובה כי איכא מאן דלא שמע ולא נפק ידי חובתי' הדר ומברך לי' בין המוציא בין על אכילת מצה בין בפה"א בין אכילת מרור כולהו חד טעמ' אינון דמצוה נינהו עכ"ל ופי' רבינו הטעם דברכת בפה"א נמי אע"פ שיצא מוציא אע"ג דלאו חובה הוא לטבל טיבול ראשון בשאר ירקי דכיון דתקנת חכמים הוא משום היכירא דתינוקות הוי כברכת המוציא שהיא חובה ויכול להוציאם אע"פ שאינו טועם ודברי הרא"ש בזה הם דברי הרי"ף · ומאחר שלא הזכיר הרא"ש דברי העיטור כלל לא ה"ל לרבינו לכתוב ולא נהירא לא"א ז"ל אלא כך ה"ל לכתוב והרי"ף והרא"ש כתבו דאף מבפה"א דשאר ירקי מוציא את אחרים וטעמא משום דכיון דתקנת חכמים היא משום היכירא לתינוקות וכו':

ומ"ש רבינו ואם אינן יודעים כתב ר"ע שאין תקנה להוציאם שאם מברך להם ברהמ"ז תו לא מצי למישתי בביתיה ברהמ"ז נראה דה"פ דמאחר שבהמ"ז היא ברכת הנהנין ואינו יכול להוציא אחרים אא"כ הוא חייב לברך א"כ כל שמברך להם בהמ"ז ע"כ צריך לאכול עמהם כזית כדי שיוכל לברך להם תו לא מצי למשתי בביתיה בהמ"ז כלומר שוב אינו יכול לאכול ולשתות בביתיה דאסור לאכול בליל פסח ב' סעודות דמיחזי כאוכל שני פסחים · ורב עמרם מיירי בשהקדים לעשות הסדר בשאר בתים ומש"ה קאמר שאם בירך בהמ"ז דהיינו שאכל באחת מהבתים אינו יכול לאכול עוד בביתו · וכ"כ רב כהן צדק שאם אינם יודעים בהמ"ז אסור לקדש כי אם בבית אחת כלומר ולאכול כל סעודתו באותו בית דבבית אחר אינו יכול לברך להם בהמ"ז לפי שאסור לו לאכול עמהם · ואם קידש בשני בתים הוי מוציא שם שמים לבטלה שבאחת משני הבתים אינו אוכל עמהן ומברך להם וכיון שאינם יוצאים בברכתו ה"ל ברכה לבטלה וליכא למימר אף על פי שבירך ברכת המזון בבית שאכל שם חוזר ואוכל בבית השני ומברך בהמ"ז כדי להוציא' דמאחר שהוא ג"כ חייב בברכת המזון מוציאם שפיר ותו לא הוי מוציא ש"ש לבטלה דא"כ נמצא שאוכל שתי סעודות בליל פסח ואפי' אם יניח מלאכול מצת אפיקומן עד סוף סעודה שנייה אסור וז"ש דאטו איניש דבעי למיכל תרי זימני בליליא מצי אכיל ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה כלומר אע"פ שמניח מלאכול כזית מצה אפיקומן עד סוף סעודה מי מצי אכיל הא ודאי לא הלכך כל שאינ' יודעים בהמ"ז אסור לקדש כי אם בבית אחד: **וכתב** א"א ז"ל דאפילו אם אינן יודעים בהמ"ז יש תקנה להקרותם מלה במלה וכו'

ואפשר

דרכי משה

תפר (א) וכ"כ הר"ן פרק ע"פ דף רנ"ג דהכי עדיף טפי:

וכתב

דרישה

סי' רע"ב ו"ל דמקדשין עליו ואומר ויכולו השמים ומברך ברכת המוציא ואינו פורס וגומר הקידוש ופורס ואפשר משום דהרי"ף לשיטתו דס"ל דמברך על אכילת מצה על אות' פרוסה דהמוציא ומש"ה מצריך לבצוע ברישא כדי שאח"כ כשבא לברך עליה על אכילת מצה ימצאנה בצוע אלא שק' מ"מ מאם יש לו יין דמברך שתי הברכות מיד בשעת בליעה כמ"ש רבינו לעיל סי' תע"ה:

סי' תפר [א] **ואי בעי** לאקדומי להני בתי ברישא בריך להו ולא אכיל ולא טעים מידי אין להקשות לפי מה שכתבתי לעיל בסי' תע"ח דקודם שאכל אפיקומן מותר לאכול בשני מקומות א"כ קשה למה כתב כאן ולא אכיל ולא טעים מידי ואי משום דאין קידוש אלא במקום סעודה הא קידש ג"כ בבתים אחרים ומותר לשתות ולאכול שם ולחזור

פרישה

סי' תפר (א) **אלא** א"כ יהנה עמהם מטעם שכתבתי לעיל ס"ס קפ"ו ע"ש: (ב) **ואי בעי** לאקדומי כו' עיין בדרישה: (ג) **שלא** אמרו כו' אעפ"י שיצא מוציא · (ד) **בברכת** הלחם של מצוה פי' לאפוקי טיבול שאינו חובה אלא כדי שישאלו לכך צריך לעשות טיבול ראשון ג"כ מחזרת ולברך עליו בפה"א על אכילת מרור וכי מטי למרור פי' לטיבול שני שדרכו במרור לבד: (ה) **ולאכול** מרור בחזרת ואוכל וכו' אוכל בלא ברכה כצ"ל ופי' רב חסדא קאמר כן אמי שאין לו שאר ירקות שיעשה כן ולאפוקי ממ"ד שיברך פעם ראשונה בפה"א למוד ופעם שנית על אכילת מרור כדאיתא בפ' ע"פ דף קט"ו: (ו) **להקרותם** מלה במלה כו' עיין מ"ס מ"ו ז"ל לעיל סימן קפ"ו דאפילו בלא זימון אסור לברך להן כשלא אכל כזית דגן:

מצה

מה שהוא אומר שאין כאן מוציא ש"ש לבטלה וכ"כ הרי"ץ גיאת ואפשר דאף בה"מ יכול לברך כדי להוציאם כי היכי דברכת הלחם של מצה מוציאם כיון שהוא חובה ה"נ בה"מ כיון שתקנו ד' כוסות ותקנו אחד מהם על בה"מ הוי חובה נמי [א] כמו שכתבתי בשם א"א הרא"ש ז"ל [ב] על טיבול של ירקות:

תפה **אמר** שבועה שלא אוכל (א) מצה סתם אסור לאכול מצה בליל פסח אמר שבועה שלא אוכל מצה בליל פסח לוקה ואוכל מצה בליל פסח:

תפו **סדר** בדרך קצרה (א) לפי שכתבתי הסדר בדיעות שונות אסדרנו על דעת א"א הרא"ש ז"ל למען ירוץ הקורא בו יתן לפני כל אחד ואחד כוס של רביעית אנשים ונשים וטף (א) ויקדש מיד קודם נטילה יק"ז יין קידוש זמן ואם הוא שבת אומר תחלה ויכולו ואם הוא מוצאי שבת אומר יקנה"ז יין קידוש נר הבדלה זמן (ב) וישתה רביעית או רובו בהיסיבת שמאל ולא יברך אחריו ויכול לשתות בין כוס ראשון לשני אפילו כמה פעמים ואם לא היסב צריך לשתות פעם אחרת בהיסיבה והיסיבת ימין ופרקדן לא הוי היסיבה ואשה חשובה צריכה היסיבה אבל לא אשה שאינה חשובה ובן אצל אביו צריך היסיבה אפילו אם הוא רבו

ואפשר דאף בהמ"ז יכול לברך כדי להוציאם וכו' וכמ"ש בשם א"א ז"ל על טיבול של ירקות כתב רבינו כן משום דלא דמי כוס דבה"מ לברכת המוצי' דהכא משום דהתם כיון שהוא חייב לאכול מצה וא"א לו לאכלה אא"כ יברך ברכת המוציא ה"ל ברכת המוציא כברכת המצות שאע"פ שיצא מוציא אבל ד' כוסות אפשר לקיימן בלא בה"מ שאף על פי שכל כוס תיקנו על דבר מיוחד ואחד מהכוסות תיקנו על בה"מ מ"מ אם שתאן שלא על הסדר שתקנו חכמים ודאי יצא וא"כ בה"מ אינה ענין לכוס ג' כברכת המוציא לאכילת מצה וכיון שכן בה"מ דליל פסח הרי היא כבה"מ דשאר ימים שאם יצא אינו מוציא לפיכך כתב דלמאי שסובר הרא"ש דבפה"א דטיבול ראשון אע"ג דלאו חובה הוא אלא משום היכירא דתינוקות חשיב כברכת המצות ואע"פ שיצא מוציא ה"ה בבהמ"ז דליל פסח כיון דתקנת חכמים היא לברך בה"מ על כוס ג' חשיב כברכת המצות ואף ע"פ שיצא מוציא: **ואיכא** למידק כיון דהרי"ף סבר דברכת בפה"א דטיבול דשאר ירקי חשיב ברכ' המצוה ואף ע"פ שיצא מוציא למה כתב ומדברים אלהו בה"מ דמשמע שהוא אינו יכול להוציאם ואמאי לא חשיבה מצות תקנת חכמים דכוס ג' בבה"מ כברכת בפה"א בטיבול ראשון דשאר ירקי· ואפשר לומר דאין ה"נ שהוא סובר שאם אינן יודעים לברך שיכול להוציאם דחשיבא ברכת המצות אלא דאתא לאשמועינן שאע"פ שאינו גומר להן הסדר אלא הם גומרים לעצמם ש"ד ומיהו להרא"ש שכתב שאפילו אם אינם יודעים ברכת המזון יש תקנה להקרותם וכו' דמשמע דאל"כ אינו יכול להוציאם קשיא ושמא י"ל דברכת בפה"א דשאר ירקי אע"פ שאינו חובה מ"מ כיון דמפני שיכירו התינוקות וישאלו הוא וכיון שהוא דבר הגורם לספר ביציאת מצרים חשיב מצוה ומש"ה אף על פי שיצא מוציא אבל תקנת כוס ג' בבהמ"ז אינו ענין ליציאת מצרים כלל דכל שתה ד' כוסות איכא שפיר זכר ד' גאולות ואפילו שתאן שלא על הסדר שתיקנו חכמים הלכך בה"מ לא חשיבה ברכת המצות אלא ברכת הנהנין וכל שיצא אינו מוציא:

אבל יש לתמוה על רבינו שכתב ואפשר דאף ברכת המזון יכול לברך כדי להוציאם וכו' כמ"ש בשם א"א ז"ל על טיבול של ירקות דמשמע דהרא"ש מצי סבר הכי: **כתב** ה"ר דוד אבודרהם על מ"ש רבינו ואפשר דאף בה"מ יכול לברך כדי להוציאם וכו' אין דבריו נכונים בעיני מדאמרי' בירושל' פרק מי שמתו כל מצוה שאדם פטור מהם מוציא את הרבים י"ח חוץ מבה"מ דכתיב ביה ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא מברך עכ"ל ואין משם הכרח כלל דשאני הכא שכוס זה חובה בליל זה וכיון שצ"ל עליו בה"מ דמי שפיר לברכת המוציא דמצה שמוציא אחרים אע"פ שאינו נהנה:

תפה אמר שבועה שלא אוכל מצה וכו' ירושלמי בפ"ג דשבועות כתבוהו הרי"ף והרא"ש בסוף פרק ע"פ ופירש הר"ן דטעמא דרישא משום דשבועה חלה לבטל את המצוה בשב ואל תעשה בכולל הלכך הך שבועה מגו דחיילא אמצה דכל השנה חיילא נמי אמצה דלילי פסח וטעמא דסיפא דכיון דליכא כולל אין שבועה חלה לבטל את המצוה וכתב עוד הר"ן שהרז"ה חולק על הרי"ף שכתב זה הירושלמי ואמר דלפום גמרא דילן ליתיה והוא ז"ל סתר דבריו והוכיח דלא פליג אגמרא דידן:

תפו סדר בדרך קצרה וכו' כל זה מבואר לעיל ומ"ש לוקח פחות מכזית משאר ירקות כבר כתבתי בסימן תע"ג דדברי הרא"ש שכתב דעל ירקות דטיבול ראשון כיון שמברך עליהם בפה"א ואין מזכיר עליהם אכילה א"צ מהם כזית ומשמע שאם רצה לאכול מהם כזית או יותר הרשות בידו והרמב"ם כתב שאוכל מהם כזית ולכאורה נראה דכיון דלהרא"ש רשאי לאכול כזית ולהרמב"ם צריך לאכול כזית יותר טוב לאכול כזית דלכ"ע שפיר עביד מלאכול פחות מכזית דלהרמב"ם לא נפיק ידי חובתיה אבל נראה לומר דכיון שאם יאכל כזית צריך לברך אחריו לדעת ר"י כמו שנתבאר בסימן תע"ג ואם יאכל פחות מכזית א"צ לברך אחריו טפי עדיף לאכול פחות מכזית מלאכול כזית שאם מברך אחריו לדע' רשב"ם

דמילתא נקט דמסתמא כיון דהכל חייבים בה כדתנן בפרק מי שמתו ודאי יודעים ב"ה: **ומ"ש** ואפשר דאף ב"ה יכול לברך כו' זהו מדברי רבינו שחולק על הרי"ף והרא"ש והר"י גיאת דלדידהו אינו יכול לברך להם ב"ה דאינו דומה לברכת הלחם של מצה והוא ז"ל סבירא ליה דאפשר דאף ב"ה יכול לברך להם דכיון דתקנת חכמים הוא הוי כברכת מצוה כמו שסובר הרא"ש בטבול של ירקות· אבל הרא"ש גופיה ודאי לא ס"ל הכי שהרי לא מצא שום תקנה כי אם להקרותם מלה במלה כו' וצריך לומר דס"ל להרא"ש גופיה לחלק דוקא טבול של ירקות דהמצוה של ספור יציאת מצרים תלויה בה לקיים והיה כי ישאלך בנך והגדת לבנך הלכך דומה לברכת הלחם של המוציא שמצות אכילת מצה תלוייה בה אבל ב"ה דאין המצוה של הכוס תלוי בה כל עיקר אלא תקנת חכמים גרידא היא דקאמר בגמרא ד' כסי תקנו רבנן כל חד וחד נעביד ביה מצוה א"כ אינו דומה לברכת הלחם של המוציא ואינו יכול לברך להם ב"ה לדעת הרא"ש אבל עדיין קשה הלא הרא"ש פסק בפ"ג שאכלו שיכול ב"ה להוציא את האחר אף על פי שלא אכל כלל וה"ט דמאחר שכבר אכל והוא חייב לברך יש כאן ערבו' ולא בעינן כזית דגן אלא כשהם ג' כדי שיוכל לומר שאכלנו וכמ"ש הסמ"ק בשם ר"י בהלכו' ב"ה הביאו רבינו בסוף סימן קפ"ו ודוחק לומר דהכי נמי איירי בשהם ג' דהא סתמא נקט ועוד היאך שייך לזמן ע"י שיקרא לפניה' מלה במלה דזמון כה"ג אינו דומה להלל אלא ודאי איירי בדליכא ג' ונראה בעיני דדוקא מי שכבר אכל מעצמו יש כאן ערבות כמ"ש ר"י אבל כאן שהולך לבית אחר לקדש להם ומברך להם המוציא וע"א מצה ומאכילם לכתחלה פשיטא שאין ראוי לברך להם שאין כאן ערבות הא למה הדב' דומה למי שמצוה לחבירו שיאכל והוא יברך בעדו ב"ה דזה ודאי אסור· ובשם מהרש"ל ראיתי כתוב שהרא"ש לא הסכים לדעת ר"י פ' ג' שאכלו אלא לענין זה שאף בב"ה שייך ערבות מאחר שכבר אכל ונפקא מינה שיכול להוציא בכזית דגן אפילו מי שאכל כדי שביע' כדלעיל בסימן קנ"ז וה"ט דכיון דמן התורה לא בעינן אכילה כלל מטעם ערבות הלכך סגי בכזית דגן ומוצי' אף מי שאוכל כדי שביעה אבל לא ס"ל כר"י בהא דיכול להוציא את האחר אפילו לא אכל כלל אלא לעולם בעינן כזית דגן אפילו אין שם רק שנים כדאיתא בירוש' ומסמך ליה אקרא ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא מברך והרא"ש הבי' לשם גם הירושלמי· וכתב בסוף שהוא מדרבנן ואסמכוה אקרא וס"ל להרא"ש מאחר דלא אשכחן להדיא בתלמודא דפליג אירושלמי יש לנו לומר דלא פליגי ועבדינן כהירושלמי לחומרא וע"ל בסי' קפ"ו דגם רבינו הכי ס"ל דלא כר"י ולשם הארכתי בזה בס"ד:

תפה אמר שבועה שלא אוכל מצה סתם אסור לאכול מצה בליל פסח. ירושלמי כתבוהו הרי"ף והרא"ש בפ' ע"פ והר"ן לשם כתב דטעמא דרישא משום דשבועה חלה לבטל את המצוה בשב ואל תעשה בכולל: ומה שמשמע בפ' שבועו' שתים בתרא שאין שבועה חלה לבטל את המצוה אפי' בכולל היינו דוקא בקום עשה וכ"כ התוס' לשם בשם ר"י (בדף כ"ד) בד"ה אלא הן ועיין עוד בהר"ן פ"ג דשבועות בדף סי"א ע"א ודף סי"ד ע"א ולשם נתבארו דברי בעל המאור והשגת הרמב"ן עליו בענין זה· ועיי' במ"ש בי"ד בסי' רל"ה דהנשבע על המצוה דרבנן אף על פי שהשבועה חיילא ויכול לעבור עליה בשב ואל תעשה מ"מ כופין אותו שישאל על שבועתו ולפיכך בנשבע שלא לאכול מרו' בליל פסח דהשבועה חלה כיון דאכילת מרור בזמן הזה דרבנן היא כופין אותו שישאל על שבועתו אבל בנשבע סתם שלא לאכול מרור ומצה כיון דהשבועה היא בכולל לאו נשבע לבטל את המצוה הוא אין עליו דין כפייה אבל ודאי ראוי שישאל על שבועתו:

תפו סדר בדרך קצרה כו' כל זה מבואר למעלה ומ"ש וישתה רביעית או רובו פי' לכתחלה ישתה רביעית ובדיעבד יצא ברובו ומ"ש בסי' תע"ב דא"צ שישתה כולו אלא רובו הכי פירושו א"צ שישתה כולו דיצא ברובו אבל לכתחלה בעי כולו (והא) דכתב רבינו למעלה בסי' רע"א בכוס דקדו' בשאר שבתו' דשותה מלא לוגמיו לכתחל' התם שאני דלא בעינן שישתה שיעור כוס אלא טעימה בעלמא הלכך אף לכתחלה סגי במלא לוגמיו כנ"ל וראיתי כתוב בשם מהרש"ל לפרש דברי רבינו דה"ק דבכוס שיש בו יותר מרביעית שותה רביעית כדעת התו' ואם הוא של רביעית שותה רובו ולענין פסק הלכה נראה בעיני דבכוס שהוא יותר מרביעית צריך לכתחלה לשתות רביעית שלם מאחר דאיכא מותר ומה שפסק בתלמודא להדיא והוא דשתי רובא קאי אמאי דקתני השקה מהם לבניו יצא דעלה קאמר והוא דשתי רובא דהתם הוא דיצא דיעבד אבל לענין לכתחלה לא שמעינן דסגי ברובא ואדרבה יש לדקדק ממאי דקאמר בקידוש דאם שתה מלא לוגמיו יצא דמשמע דלכתחלה לא סגי במלא לוגמיו דהיינו אפילו שתה רובו של כוס דהא סתמא קתני ומ"מ ודאי דוקא בכלי שהוא יותר מרביעית כדפי'. וראיתי מי שפי' דה"ק שאם הוא כוס גדול שלא יכול לשתות רובו צריך לשתות רביעית אבל בכוס קטן אע"פ שהוא יותר מרביעית סגי ברוב רביעית ולא נהירא דמדכתב הרא"ש בפ' ע"פ בדף קל"ז ע"ב דלאו מלא לוגמיו ממש בעינן והוא פחות מרביעית אבל מלא לוגמיו ממש הוי יותר מרביעית ודלא כר"ע ורב צמח גאון שכתבו אם קידש ולא טעם רביעית לא יצא דאמר מר המקדש אם טעם מלא לוגמיו יצא וכו' והשת' קשה שמא גם הגאונים ס"ל כהרא"ש ומה שכתבו דבפחו' מרביעי' לא יצא איירי בכלי גדול דלא שתה רביעי' וגם לא שתה רובא דכסא אלא ודאי אין חילוק ביניהן אם לא כדפי'· ואין להקשו' לדידי נמי לוקמי' הא דמלא לוגמיו יצא דאיירי בכוס שאין בו אלא רביעית ואינהו איירי בכוס שיש בו יותר מרביעית דא"כ לא הוי ליה למתני יצא כיון דבכה"ג

דרכי משה

תפו (א) וכתב מהרי"ב מי שעושה הסדר לא ימזוג בעצמו אלא אחר ימזוג דרך חירות כתב מהרי"ל דכשמכין הקערה שבה ירקות והמצות יניח ירק איפו"ך שעושין בו טיבול ראשון סמוך לו יותר מן המצות כדי שיפגע בו בראשונה ולא יעבור על המצות ועיין במרדכי בע"פ סדר קצרה והרבה שאלות ותשובות בענייני הסדר ובהג"מ בנוסחא

פרישה

פי' תפה (א) **מצה** סתם אסור כו' פי' הר"ן הטעם דרישא משום דשבועה חלה לבטל המצוה בשב ואל תעשה בכולל הילכך הך שבועה מיגו דחיילא אמצ' דכל השנה חיילא נמי אמצ' דליל פסח אבל בסיפא ליכא כולל דאין השבועה חיילא לבטל המצוה ע"כ:

פי' תפו (א) **ויקדש** מיד כו' צריך לשפשף ידיו אחר שהסיב כדי שיביא את עצמו לידי נטילה קודם הקידוש ויברך אשר יצר ולא עכ"י מ"ו ז"ל:

(ב) **וישתה** רביעי' פי' בכוס שיש בו יותר מרביעית צריך לשתות רביעית כדעת התו' ואם כוס של רביעי' שותה רובו אפי' לכתחלה כדלעיל סימן תע"ב וכ"פ בהלכות שבת מהרש"ל

דרישה

ולחזור לביתו לקדש ולברך ג"כ כדי להוציא בני ביתו ונראה דלרבותא קאמר אפי' אי בעי דלא ליכול שם מצי לקדש ולברך כל הברכות כדי להוציאם משא"כ בשאר ימים וע"ל סי' תע"ח מ"ש שם וכ"כ רמ"י בסי' זה בהדיא כמ"ש שם דמותר לאכול בשני מקומות כל זמן שלא גמר סעודתו באכילת האפיקומן ע"ש וכ"כ הרי"ף והרא"ש וכמ"ש לעיל לשונם בסי' תע"ח:

[ב] **על** טיבול של ירקות מה שדימה ב"ה לברכת בפה"א של טיבול ראשון ולא קאמר שיכול לברך להוציא אחרים אעפ"י שכבר יצא כמו בשאר כוסות כגון כוס שני וכוס ד' עיין טעמו בב"י ונראה לומר דה"ט דרבינו משום דלגמרא דידן טעמא ואכלת ושבעת וברכת איכו

חדושי הגהות

תפד א מובן מלשונו שהבין דברי הרא"ש דמש"ה אינו יכול להוציא אחרים בבהמ"ז שכבר יצא משום דלא הוי ברכת חובה ולכן כתב דאע"ג דלאו חובה גמור הוא מ"מ הוי מתקנת חכמים בלילה הזה שתיקנו ד' כוסות כמו טיבול של ירק ולכן שפיר יכול להוציא אע"פ שכבר יצא אבל כבר נתבאר בדברי הרא"ש בפרק ג' שאכלו שאין דעתו כן דשפיר הוי ברהמ"ז ברכת חובה דכיון שכבר אכל חובה עליו לברך אלא משום כך אינו יכול להוציא חבירו כשלא אכל משום שאינו יכול לומר נברך שאכלנו וכ"כ התוס' שם

דהכה"ג אפי' לכתחלה סגי כדפי' והרמב"ן הסריו על המדה דלעולם צריך לשתו' רוב הכלי אפי' הוא גדול והיינו דס"ל דהא דקאמר תלמוד' והוא דשת' רובא דכס'. קאי אכלי וא"כ לפי זה אף בדיעבד לא יצא אם לא שתה רוב הכלי דהא אדיעבד קאי כדפרישית לעיל וא"כ קשה למאי קתני דאם לא שתה מלא לוגמיו דהיינו רוב רביעית לא יצא הא פשיטא דהא בעינן רובא דכלי אלא שנ"ל דס"ל דמלא לוגמיו ממש קאמר דהוא טפי מרביעית ובעינן רוב הכלי ובעינן נמי מלא לוגמיו דהוי יותר מרוב הכלי היכ' שהוא כוס של רביעי' או מעט יותר וכל זה דוחק הוא עכ"ל מהרש"ל ואני אומר ברור הוא דהרמב"ן ס"ל דהסיא דמלא לוגמיו לענין קדוש הוא דהת' ודאי אף בכלי גדול לא בעינן אלא טעימ' בעלמ' וטעימת מלא לוגמיו הוי טעימא מעליי' אבל גבי ד' כוסות בעינן שתיית כוס הלכך בעינן לעולם רוב הכוס אפי' בכלי גדול לדעתו ודו"ק . ולענין הלכה לאפוקי נפשיה מפלוגתא לא יקח כלי גדול וכמ"ש בסימן תע"ב שם העיקר ע"ש :

ומ"ש ויביאו לפניו קערה שיש בה ג' מצות וכו' כן כתבו כל האחרונים ולא ידעתי למה דבמשנתינו משמע שאין מביאין המצ' אלא אחר טיבול הראשון שכך שנינו מזגו לו כוס ראשון ב"ש אומרים מברך על היום כו' הביאו לפניו מטבל בחזרת וכו' הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת וב' תבשילין והוכיחו מקצת המחברים דמדקתני בסיפא הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת מכלל דעדיין לא הביאו אלמא דטיבול ראשון אינו בחרוסת וממילא מוכח דאין להביא מצה והחזרת והחרוסת ושני תבשילין עד אחר טיבול ראשון והכי מסתבר דכיון דהיכירא לתינוקות הוי מה שטובלין אם מביאין קודם סעודה אז הקערה עם המצות מחזי כטובל בתוך הסעודה שהרי המצה לפניו ונראה ליישב דלאו לפניו ממש קאמר אלא ר"ל שיהא מוכן הכל לפניו שלא יצטרך להפסיק והקערה שיש בה ג' מצות ומרור וב' תבשילין יניח מן הצד ושאר ירקות יניח לפניו ממש וטובל בחומץ וכו' ואח"כ ישים הקערה לפניו ובוצע המצה האמצעית וכו' אלא שלא נהגו כן אלא מביאין הקערה עם הכל ממש מיד : **ומ"ש** ויברך יושב בלא הסיבה' כתב ב"י הוא ממה שנתבאר בסי' קפ"ג ע"ש :

ומ"ש וגומר ההלל ואומר יהללוך וכו' עד וחותם מלך מהולל בתשבחות כבר כתבתי בסי' ת"פ דהטעם הוא כיון שהחתימה חוזרת גם על הלל חותמין במלך מהולל בתשבחות לד"ה ואין שום חולק בזה . ומ"ש בסי' תפ"א גבי עכשיו באו התלמידים כו' דבכוס חמישי חותם בנשמת כל חי הבוחר בשירי זמרה שאני התם כיון דהחתימה אינה על ההלל שכבר חתם עליו ביהללוך בכוס ד' ועכשיו הוא שחותם אחר הלל הגדול ונשמת לפיכך ס"ל להני תלמידים דחותם בהבוחר בשירי זמרה כמו בכל שבתות וי"ט כשאומרים אותו אחר פסוקי דזמרה וכ"כ בסמ"ג וכל בו והג"ה מיימוני' שאחר כוס ה' חותם במלך אל חי העולמים אבל כשאינו שותה כוס ה' שאומר הכל על כוס ד' דברי הכל שחותם במלך מהולל בתשבחות ככ"ל ברור ואין שום מחלוקת בחתימת כוס רביעי כמו שעלה על דעת ב"י והר"ס ערמא' ז"ל : **ומ"ש** ואם ירצה לשתות כוס ה' וכו' עד ואומר הלל הגדול ונשמת וחותם פי' חותם ביהללוך במלך מהולל בתשבחות כמו שנתבאר דעתו למעלה בסימן ת"פ :

סדר

רשב"ס הוא ברכה שאינה צריכה ואם אינו מברך אחריו נהגה מהעה"ז בלא ברכה לאחריו וכיון שאכילה זו אינה אכילת חובה אלא כדי שיהא היכר לתינוקות בפחות מכזית נמי סגי וכן ראוי לנהוג : **ומ"ש** ויקח כזית ממרור ויטבלנו כולו בתוך החרוסת כבר כתבתי בסימן תע"ה דבגמרא דחינן לה ושהפוסקי' לא כתבוהו ושיעור כזית נראה מדברי התוס' בס"פ גיד הנשה (קג:) דהוי כחצי ביצה (א עמ"ש סימן תע"ה אות א') :

ומ"ש ויברך יושב בלא היסיבה הוא ממה שנתבאר בסימן קפ"ג :

ומ"ש וגומר ההלל ואומר יהללוך וכו' עד וחותם מלך מהולל בתשבחות כבר נתבאר בסימן ת"פ שזהו דעת ה"ר חיים כהן ושכן היה נוהג הרא"ש ויש לדקדק כיון שחותם בישתבח יש לו לחתום בהבוחר בשירי זמרה שהיא חתימת ישתבח ומדכתב רבינו בסימן תפ"א גבי עכשיו באו תלמידים דבכוס ד' אומר יהללוך וחותם מלך מהולל בתשבחו' ובכוס ה' חותם בנשמת כל חי הבוחר בשירי זמרה איכא למידק איפכא דכיון דהתם אדכר הבוחר בשירי זמרה והכא לא אדכר אלא מהולל בתשבחות דלא קאמר הכא שיחתום אלא עד מהולל בתשבחות בלבד ואח"כ מצאתי בהגהות מיימון החדשות ופירש"י ור"י ט"ע שאם היה חולה או איסטניס וצריך לשתות ימזוג כוס ה' ויאמר הלל הגדול ויאמר נשמת וישתבח עד מלך אל חי העולמים וכ"כ סמ"ג וכלבו ולאפוקי נפשין מספיק' שמעתי בשם מהר"ר מאיר בן ערמא' ז"ל שגומר את ההלל ואינו אומר יהללוך כלל ואחר גמר הלל אומר הלל הגדול ונשמת כל חי וישתבח עד ומעולם עד עולם אתה אל ואז יאמר יהללוך עד מלך מהולל בתשבחות ויטבו בעיני דבריו לצאת ידי ספק ואף על פי שאינו ממש כמ"ש הפוסקים מכל מקום כיון דנפקי בהכי מידי ספיקא שפיר דמי :

סדר

רבו מובהק ותלמיד אצל רבו א"צ היסיבה אפי' אינו רבו מובהק אלא א"כ יתן לו רשות ושמש צריך היסיבה ויביאו לפניו קערה שיש בה ג' מצות סדורות זו על זו ומרור ושאר ירקות [א] וב' תבשילין זרוע של טלה וביצה בין אם פסח במ"ש או בחול (ג) ונוטל ידיו ומברך על נטילת ידים ולוקח פחות מכזית משאר ירקות ויברך עליו ב"פ האדמה וטובל בחומץ אבל לא בחרוסת ואינו מברך אחריו בורא נפשות ובוצע מצה אמצעית מן הג' לשנים (ד) ונותן חציה לאחד מן המסובין לשומרה ומשים אותה תחת המפה לאפיקומן וחציה הב' ישים בין שתי השלימות ויגביה הקערה ויאמר הא לחמא עניא וכו' עד מה נשתנה וא"צ להסיר ממנה הב' תבשילין ומסיר הקערה מן השולחן כאילו כבר אכלו (ה) ומוזג כוס שני ואומר מה נשתנה ומחזיר הקערה לפניו וכשיגיע למצה זו יגביהנה וכן למרור ולא יגביה התבשיל כשיגיע לפסח שהיו אבותינו אוכלין וכשיגיע עד לפיכך יגביה כוסו ויאחזנו בידו עד סוף גאל ישראל וקורא ההלל עד למעינו מים ואינו מברך לפניו ואומר בא"י אמ"ה אשר גאלנו וגאל וחותם בא"י גאל ישראל ושותה כוס שני בהיסיבה (ו) ואינו מברך לא לפניו ולא לאחריו ונוטל ידיו ומברך על נט"י ויקח הקערה שיש בה המצות שתי השלימות והפרוסה ביניהן וישים ידו עליהן ויברך המוציא (ז) ולא יבצע ויברך על אכילת מצה ויבצע מן השלימה העליונה ומן הפרוסה כאחת כזית מכל אחת ויאכלם יחד בהיסיבה (ח) ואם אכל בלא היסיבה צריך לאכול פעם אחרת (ט) ואם אינו יכול לאוכלם ביחד יאכל תחלה של המוציא ואח"כ של אכילת מצה (י) ויקח כזית ממרור (יא) ויטבלנו כולו בתוך החרוסת ולא ישהנו בתוכו ויברך עליו על אכילת מרור ולא יברך בורא פרי האדמה ויאכלנו בלא היסיבה ואם לא היה לו שאר ירקות אלא מרור בטיבול ראשון מברך עליו בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור ואוכל ובטיבול הב' טובלו בחרוסת ואוכלו בלא ברכה ולוקח כזית ממצה השלישית וכורכו בכזית ממרור וטובלו בחרוסת ואוכל בלא ברכה זכר למקדש כהלל ויש מצריכין היסיבה גם לזאת וגומר סעודתו ואוכל ושותה (יב) כמה שירצה ויאכל באחרונה כזית מאפיקומן בהיסיבה וקודם חצות ואחריו לא יאכל ולא ישתה יין זולת הכוסות שהן חובה ואם שכח מלאוכלו עד שנטל ידיו לברך או שאמר הב לן ונבריך או שבירך בה"מ ועדיין לא בירך בפה"ג יטול ידיו ויברך המוציא ויאכלנו אבל אם לא נזכר עד שבירך ברכת המזון ובירך בורא פרי הגפן לא יאכל פעם אחרת ויטול ידיו אם הוא רגיל במים אחרונים ולא יברך עליהן (יג) [ב] וידיח כוס של ברכה בפנים (ב) וישטפנו בחוץ וימלאנו ויאחזנו בימין ויברך יושב בלא היסיבה ואומר יעלה ויבא בבונה ירושלים ואם שכחו דינו מפורש למעלה בהלכות סעודה ויברך בורא פרי הגפן וישתה בהיסיבה ולא יברך אחריו ואם שתה בלא היסיבה צריך לשתות פעם אחרת ולא ישתה בין כוס זה לרביעי יין ומתחיל לא לנו בלא ברכה וגומר ההלל ואומר יהללוך ואינו חותם אלא עד עולם אתה אל ואומר הלל הגדול ונשמת (יד) וחותם מלך מהולל בתשבחות ושותה בהיסיבה בלא ברכה ומברך לאחריו על הגפן ואם שתאו בלא היסיבה ישתה פעם אחרת בהיסיבה וצריך לברך לפניו ואחר כך לא ישתה אלא מים ואם ירצה לשתות כוס חמישי לא יחתום ביהללוך אחר ההלל ושותה בלא ברכה לפניו ולאחריו ואומר הלל הגדול ונשמת וחותם ושותה כוס ה' בלא ברכה ולאחריו יברך :

סדר

דרכי משה

בנוסחא של מה נשתנה טעם הסימנים מה שנתן ר"י דהיינו דצ"ך וכו' : (ב) וכתב מהרי"ב דבכוס ראשון פשיטא שצריך ג"כ הדחה אבל בשני א"צ ושמעתי שמהרא"י נהג לשטוף הכוס לכל כוס וכוס לפי דבריו צריכים למימר מה שהוזכר כאן הרחה היינו להדחה יתירה עכ"ל :

ול"ד

דרישה

אינו עיקר אלא לאסמכתא בעלמא נקט הירושלמי וכמ"ש רבינו לעיל בסוף סי' קפ"ו ז"ל ובירוש' מסמיך לה אקרא וגם כתב בשם הסמ"ק שכתב בשם ר"י דמי שלא אכל יכול להוציא מי שאכל ואף שכתב שם הב"י דרבינו לא דק דאין דעת ר"י כן הא שם כתבתי טעם לדברי הסמ"ק ורבינו ע"ש א"נ דדוקא מטעם שלא יכול לומר שאכלנו דהיינו בצירוף לזימון אינו יכול לברך אבל להוציא את הבור שאינו יכול לברך כמו נדון דידן ס"ל דיכול לברך ואף שרבינו חולק שם עליו וכתב דל"כ ליה היינו נמי מטעמא דכתיבנא שם אבל על כל פנים טעמא דאכלת ושבעת אינו עיקר אלא אסמכתא בעלמא כדמוכח שם וא"כ ס"ל לרבינו במדמה לברכות טיבול דירקות דמחשבי למוכה ומברכין להן משום חובת הלילה ה"ה נמי בברכת המזון וק"ל ולפ"ז מ"ש רבינו מתחלה בשם רב עמרם שאם אינן יודעין לברך ברכת המזון אין תקנה להוציאם אין עיקר טעמא מכח שנאמר ואכלת ושבעת וברכת רמ"ש ר' דוד אבודרהם אלא הטעם כמ"ש לעיל סוף סי' קפ"ו וק"ל ועיין מ"ש בשם מ"ו ז"ל סי' קפ"ו גם בסי' זה כתב ליישב קושית הנ"ל ע"ש בק"ש שלו והנלע"ד כתבתי ודו"ק :

סי' תפו (א) **וב'** תבשילין כו' ז"ל מהרש"ל בסדר פסח שלו יקח שני תבשילין דהיינו הזרוע והביצה ויאכלם ויזהר שלא יהיה שום אחד צלוי דהא אפי' ביצה אסור לאכול באותו לילה אם היא צלויה כדאיתא במרדכי ובמנהג. אשכנז שצולין הזרוע והביצה היינו לפי שאין אוכלין אותן ומשמרין אותן לליל שניה ומנהג זה זר הוא בעיני והוא נגד מנהג התלמוד עיין בע"פ :

[ב] **וידיח** הכוס כו' מנפנים כו' כתב מהר"י דבכוס ראשון פשיטא דצריך ג"כ הדחה אבל בשני

פרישה

מהרש"ל והאריך בהגהותיו : (ג) **ונוטל** ידיו ומברך כו' ומהרש"ל כתב שאין צריך ליטול ידיו אלא סומך אנטילה דקודם הקידוש : (ד) **ונותן** חציו כו' ולא פחות מחצי' מהרש"ל :

(ה) **ומוזג** כוס שני ומחזיר הקערה לפניו ואומר מה נשתנה כן הוא בדפוס ב"י אבל בספרים המדוייקים הוא איפכא ואומר מה נשתנה ומחזיר הקערה לפניו וכ"כ ה"מ דקודם שמתחיל עבדים מחזיר הקערה וכ"כ בש"ע וכן נלע"ד עיקר דהא לכך מסירין הקערה כדי שישאלו התינוקות למה מסירין הקערה כיון שעדיין לא אכלנו ואם שואלין כן א"צ לומר מה נשתנה כלל ומתחיל עבדים וכשאין שואלין שואל אדם את עצמו במקום התינוק ג"כ יסיר השאלה כשאין הקערה לפניו שאז הוא שעת השאלה וק"ל :

(ו) **ואינו** מברך לא לפניו ולא כו' אבל מהר"ס ומ"ו ז"ל כתבו שצריך לברך ברכה ראשונה אכל ד' כוסות : (ז) **ולא** יבצע פי' ולא יפרידנה : (ח) **ואם** אכל בלא הסיבה כו' אבל מהרש"ל פסק בהגדה שאין צריך לחזור וסומכין אראבי"ה :

(ט) **ואם** אינו יכול לאוכלם ביחד יאכל תחלה של המוציא כו' נלע"ד דאז של המוציא א"צ הסיבה וכמ"ש בפסקי מהרי"א סוף סימן קכ"ב ע"ש דשם הביא דעת הפוסקים שלא הצריכו הסיבה אלא לכזית דהמצה ולאפיקומן ע"ש :

(י) **ויקח** כזית שהוא כחצי ביצה : (יא) **וטובלו** בחרוסת וכ"פ מ"ו ז"ל בסדרו : (יב) **כמה** שירצה אבל לא לשובע ממש דא"כ יהיה אכילת אפיקומן אכילה גסה מהרי"ל : (יג) **וידיח** כוס של ברכה כו' עיין בדרישה : (יד) **וחותם** מלך מהולל כו' עיין מ"ש לעיל סי' ת"פ :

כי

חדושי הגהות

שם וכמש"ל סימן קפ"ו וא"כ אין ראיה מטיבול של ירקות דשא"ה שאינו יכול לומר שאכלנו וכבר השיגו הרד"א בזה והב"י כתב ליישב דברי רבינו ולא זכר מ"ש הוא עצמו לעיל סימן קפ"ז שהביא שם דברי תוס' והרא"ש דפרק ג' שאכלו כמו שכתבתי בסמוך (מהרל"ח) : **תפו** א ר"ל בד"מ סימן תע"ה :

ר"ל

תפז סדר היום בשני ימים הראשונים ערבית שחרית ומנחה אומר ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע אתה בחרתנו וכו' ותתן לנו ה' אלהינו [א] את יום חג המצות הזה זמן חירותינו יעלה ויבא והשיאנו וחותם [ב] מקדש ישראל והזמנים ואם חל בשבת מזכיר גם של שבת ואומר את יום המנוח הזה ואת יום חג המצות הזה וחותם מקדש השבת וישראל והזמנים כתב בעל העיטור על שם רבינו נסים שכשחל בשבת אין אומר ברכה מעין ז' שנתקנה בשביל המאחרים בבה"כ שלא יזיקום המזיקים והאידנא אין צריך דליל שמורים הוא ונוהגין באשכנז שאין ש"צ מקדש בבית הכנסת לפי שאין עני בישראל שאין לו ד' כוסות וא"כ כל אדם מקדש בביתו :

תפח שחרית נכנסין לבית הכנסת וקורין הזמירות (א) של שבת ומתפללין תפלת שחרית וגומרין את ההלל ומברכין לגמור את ההלל והר"מ מרוטנבורק לא היה מברך לגמור את ההלל אף כשגומרין אותו אלא לקרות את ההלל כי היה אומר כשמברך לגמור אם יחסר ממנה אות אחת או תיבה אחת הוי ברכה לבטלה וא"א הרא"ש ז"ל היה אומר שאין לדקדק בזה (א) כי לגמור הוי פירושו לקרות כמו ותיקין היו גומרין אותו פירוש ב קורין אותו אין מפסיקין בו אלא כדרך שאמרו בק"ש באמצע הפרק שואל בשלום אביו או רבו ומשיב שלום לאדם נכבד שנתן לו שלום ובין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד ומשיב שלום לכל אדם ואם פסק באמצע ושהה אפי' כדי לגמור את כולה אין צריך לחזור לראש אלא למקום שפסק (ג) תניא בהלל אפי' י' קורין וי' מתרגמין וסדר קריאתו כתבתי בהלכות ר"ח ואומר ש"צ קדיש שלם ומוציאין ב' ספרים וקורין בא' בפ' בא מן משכו עד מארץ מצרים על צבאותם ויש מתחילין מן והיה היום הזה לכם לזכרון ומפטיר קורא בשני בפ' פנחס ובחדש הראשון עד סוף הפרשה ומפטיר ביהושע מן בעת ההיא עד ויהי ה' את יהושע ומחזיר הספרים למקומן ומתפללין תפלת מוסף ג' ראשונות ואתה בחרתנו ומפני חטאינו וכו' עד משה עבדך כאמור ובחדש הראשון בארבעה עשר יום לחדש פסח לה' ובחמשה עשר יום לחדש וגו' והקרבתם עולה

תפז סדר היום וכו' ותתן לנו ה' אלהינו את יום חג המצות הזה זמן חירותינו השמיט רבינו את י"ט מקרא קודש הזה וזה כמנהג אשכנז שהרי בסימן תקפ"ב כתב וז"ל נוהגין בספרד לומר את יום פלוני הזה את י"ט מקרא קודש הזה ובחול המועד אומרים את יום פלוני הזה את יום מקרא קודש הזה והכי איתא במ"ס בין בתפלה בין בכוס צריך להזכיר י"ט מקרא קודש הזה את יום חג פלוני הזה ובאשכנז אין נוהגין לאומרו והכי מסתבר דכיון שאומר את יום חג פלוני הזה הכל בכלל דמ"ש להזכיר מקרא קודש טפי מאיסור עשיית מלאכה ושאר כל הלכותיו עכ"ל וכן א"ר האי גאון ה"ט בבבל אלא ותתן לנו את יום חג פלוני הזה עכ"ל ולי נראה כמנהג ספרד כיון דאיתא הכי במסכת סופרים ולא נמצא תנא או אמורא שיחלוק בדבר ומה שטען רבינו דמ"ש להזכיר מקרא קדש טפי מאיסור עשיית מלאכה ושאר כל הלכותיו וי"ל דשנא ושנא דמקרא קדש מורה על שצריך להזכירו בתפלה וכמ"ש הרמב"ן בפ' אמור טעם מקרא קודש שיהו כולם קרואים ונאספים ביום הזה לקדשו אותו כי מצוה היא על כל ישראל להקבץ בבית אלהים ביום מועד לקדש היום בפרהסיא בתפלה והלל לאל עכ"ל ועוי"ל שאין אנו מזכירים בתפלה אלא מה שמוזכר בתורה ומה שאין אנו מזכירים מלאכה שהוא נזכר בתורה היינו משום דבכלל מקרא קודש הוא דכיון שהוא קדוש ממילא משמע שהוא אסור בעשיית מלאכה ומה שמזכיר הכתו' אח"כ איסור עשיית מלאכה אינו ענין בפני עצמו אלא פי' מקרא קודש : **ומ"ש** וחותם מקדש ישראל והזמנים כך פשוט בפרק שלשה שאכלו (מט .) וכתבו התוספות בפ"ק דברכות (יב .) שאם טעה ואמר מקדש השבת וחוזר בתוך כ"ד יצא אחרי שהוא יודע שהוא י"ט : **כתב** בא"ח אם שכח לומר אתה בחרתנו ואמר יעלה ויבא יצא ואפילו בשבת וי"ט אם הזכיר בו של שבת וי"ט יצא עכ"ל מצאתי כתוב בתשובת אשכנזים שי"א דכשחל י"ט בשבת אין להזכיר של שבת ביעלה ויבא דלא שייך הזכיר דיעלה ויבא לענין שבת בשום מקום וי"א שיש להזכיר ומביאים ראיה מלכתב המרדכי בפ' במה מדליקין שאין להזכיר של שבת ביעלה ויבא שבעבודה בר"ח וחולו של מועד דאלמלא ר"ח אין שבת בעבודה משמע דבקדושת היום יש לאומרו דליכא האי טעמא גם באשיר"י פי' הטעם שאין להזכיר של שבת ביעלה ויבא שבעבודה לפי שכבר חתם קדושת היום ולא מצינו הזכרה אחר החתימה גם יש מרבותינו הפוסקים שפסקו שאין להזכיר של שבת ביעלה ויבא שבבה"מ שכבר הזכיר רצה והחליצנו ושני טעמים אלו לא שייך לקדושת היום עכ"ל : וכן נהגו העולם להזכיר של שבת ביעלה ויבא שבאמצע התפלה ומ"מ נראה שאם שכח ולא הזכיר בו של שבת שאין חוזר דכיון דפלוגתא דרבוותא היא בדיעבד סמכינן על האומרים שלא להזכיר (א) : **ומ"ש** רבינו נסים שכשחל בשבת אין אומרים ברכה אחת מעין שבע כתב ג"כ הכלבו וגם הרד"א כתב שי"א כן אלא שכתב ומיהו נהגו לאומרו אבל עכשיו פשט המנהג שלא לאמרו : **ומ"ש** שנוהגין באשכנז שאין ש"צ מקדש בבה"כ ג"כ כתב הכלבו והרד"א : **כתב** הרוקח בסוף סי' פ"ד למה א"א ישמח משה כשחל י"ט בשבת ואין עוקרין רצה והחליצנו ואומרים יעלה ויבא נראה טעמא לפי שאתה בחרתנו מוזכר גם של שבת כמו ישמח משה שאין אומרין אותו אלא לפי שמתן תורה בשבת היה והוא מדבר ממתן תורה אבל יעלה ויבא אינו מדבר כ"כ משבת כמו רצה והחליצנו ע"כ :

תפח שחרית נכנסין לבה"כ וקורין הזמירות וכו' וגומרין את ההלל מימרא בפ"ב דערכין (י.) : **ומ"ש** ומברכין לגמור את ההלל כ"כ מדברי המפרשים בפ"ב דברכות א : **ומ"ש** והר"מ לא היה מברך לגמור וכו' כן כתב המרדכי בפרק שני דשבת בשמו : **ומ"ש** וא"א ז"ל היה אומר שאין לדקדק בזה וכו' בפרק היה קורא כתב כן : **וכיון** שגומרין אותו אין מפסיקין בו וכו' נתבאר בסימן תי"ו וכן מ"ש ואם פסק באמצע ושהה אפילו כדי לגמור את כולה א"צ לחזור לראש אלא למקום שפסק נתבאר שם : **כתב** הרמב"ם בהלכות חנוכה שימי הפסח חוץ מב' ימים הראשונים שוים בקריאת ההלל לר"ח וכתב ה"ה שכן נראה שהוא דעת המפרשים חוץ מהרמב"ן שחילק ביניהם. ואמר דבחולו של פסח אפילו יחיד מחויב לקרות בדילוג שעיקר התקנה כך היתה לאומרו בחולו של פסח בדילוג ולברך עליו : **תניא** בהלל אפילו י' קורין וי' מתרגמין בר"פ הקורא את המגילה עומד (כא :) תנו רבנן בתורה אחד קורא ואחד מתרגם ובלבד שלא יהא אחד קורא וב' מתרגמין ובנביא אחד קורא וב' מתרגמין ובלבד שלא יהא ב' קורין ושנים מתרגמין מ"ט כיון דחביבא להו יהבי דעתייהו ופירש"י ובלבד שלא יהא א' קורא ושנים מתרגמין וכ"ש שאין שנים קורין וטעמא משום דתרי קלי לא משתמעי מגילה אפילו עשרה קלי משתמעי משום דכיון דחביבי להו יהבי דעתייהו ושמעי : **ומוציאין** שני ספרים כתבו הרא"ש והר"ן והמרדכי בפ' בני העיר שלא נמצא בתלמוד שמוציאין שתי תורות אלא שרב עמרם כתב כן ואולי כי רבנן סבוראי הנהיגו כן והגאונים אחריהם וסומכין על מה שאמרו בגמרא (תענית כז :) שא"ל הקב"ה לאברהם דבזמן שאין ב"ה קיים יהיו ישראל קורין בסדר קרבנות ומעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ומוחל אני להם על כל עונותיהם : **וקורין** בא' בפרשת בא מן משכו גו' ומפטירין ביהושע מן בעת ההיא וגו' בפ' בני העיר (לא.) כתבו התוספות בפרק הקורא עומד (כג) בי"ט אם קרא

כל

תפז סדר היום וכו' השמיט רבי' את י"ט מקרא קודש הזה וזה כמנהג אשכנז שכתב בסי' ת"ל ובסי' תקפ"ב ובסימן ת"ל יתבאר מנהגינו בס"ד : **ומ"ש** ואם חל בשבת מזכיר גם של שבת כו' פלוגתא דתנאי בברייתא בפ"ב דבילה ואיפסקא הילכתא כרבי דאף בשבת אינו מתפלל כי אם שבע ומתחיל בשבת ותתן לנו את יום המנוחה הזה ואח"כ ואת יום חג המצות וחותם מקדש השבת וישראל והזמנים · והתו' והמרדכי בספ"ק דברכות כתבו דאף בי"ט שאינו בשבת אם טעה ואמר מקדש השבת וחזר בתוך כדי דבור יצא אחרי שהוא יודע שהוא י"ט ומביאו ב"י · ובהזכרת שבת ביעלה ויבא נשא ונתן מהרי"ל בתשובתו סי' ג' ונראה מסוף דבריו שאין להזכיר של שבת וכן נראה עיקר בעיני דהכי מוכחא מפשטא דתלמודא פ"ב דבילה וכן משמע מפרש"י לשם כאשר כתב מהרי"ל ז"ל · ומה שהביאו ראייה ממה שהצריך המרדכי בפ' ב"מ לתת טעם אחר לשאין צריך להזכיר של שבת ביעלה ויבא בעבודה בר"ח וחש"מ דאלמלא ר"ח אין שבת בעבודה איכה ראייה כלל דהתם ודאי כיון דעומד בברכת עבודה והיא ברכה בפני עצמה ומזכיר בה של ר"ח סד"א דצריך לחזור ולהזכיר ג"כ של שבת לפיכך הוצרך לטעם אחר דאלמלא ר"ח וכו' אבל בקדושת היום שהכל ברכה אחת היא מה צורך להזכיר עוד ש"ש ביעלה ויבא הרי כבר הזכיר ש"ש באותה ברכה באתה בחרתנו ובזה נדחה גם הראייה שהביאו מן האשר"י בפ' ב"מ · ותו דמ"ש מהזכרת יעלה ויבא שבברכת המזון שאין מזכירין בו של שבת מאחר שכבר הזכיר רצה והחליצנו באותה ברכה וא"כ ה"נ דכוות' הלכך אין להזכיר כל עיקר של שבת ביעלה ויבא לא בשום תפלה ולא בברכת המזון וכן קבלתי מאדוני אבי הר"ש ז"ל ודלא כמ"ש בית יוסף והרב בהגהת ש"ע :

תפח שחרית נכנסין לב"ה כו' כלומר דאין משכימין דבי"ט מאחרין לבא וממהרין לצאת כדתניא בפ"ב דמגלה ועיין במ"ש לקמן בסי' תקפ"ד ובסי' תרמ"ד ובסי' תרס"ח :

ואפילו

דרכי משה

תפז (א) ול"ד לר"ח שחל להיות בשבת שנתבאר לעיל סימן תכ"ה ראין מזכירין של שבת ביעלה ויבא דשאני התם דיש לשבת ברכה בפני עצמו וכבר חתם בשל שבת משא"כ בי"ט וחילוק זה כתב הרא"ש פרק במה מדליקין ומטעם זה כתב ב"י שאין להזכיר של שבת ביעלה ויבא. שבבהמ"ז שכבר הזכיר רצה שהוא תפלה של שבת :

תפח (א) וכתב מהרי"ל מנהגים שלנו שקורין מזמור שיר ליום השבת אך שמתחיל טוב להודות לה' וכ"כ אבודרהם בשם רבינו סעדיה ומיהו נהגו לאומרו די"ט נמי מיקרי שבת עכ"ל וכן נוהגים :

וכ"ה

פרישה

סי' תפח (א) כי לגמור הוי פירושו לקרות ורמ"א כתב בש"ע ז"ל ומברכין לקרות את ההלל ולשון רבינו אינו משמע כן מדכתב לעיל בהלכות ר"ח סי' תכ"ב שמברכין לקרות ההלל וכאן בסי' זה ולקמן בסי' תרמ"ד מתחיל וכתב לגמור את הלל וכתב ע"ז והר"מ כתב דלא מברך לגמור אלא לקרות ושרמ"ש קפידא ולא כתב פלוגתם לעיל בהל' ר"ח ש"מ דבר"ח גם הר"ם מודה דאין לברך לגמור כיון שמפסיק בהלל ואינו גומרו ואף שגם ל' לגמור פי' לקרות מ"מ עדיף טפי לומר לקרות כיון שאינו גומרו אבל בי"ט כשגומרו ס"ל לרבינו לומר לגמור ולכך פתח בדברית הרמ"ם לומר לגמור וק"ל שוב מצאתי שכתב רמ"י בש"ע שסידר דאין קפידא בין בר"ח בין במועד בין לקרות בין לגמור רק שיזהר שלא ישנה לומר בר"ח לקרות ובי"ט לגמור דמלשנה מראה בנפשו דס"ל פי' לגמור כמשמעו ויש לחוש לשיטת הרמ"מ שאם יחסר אות או תיבה א' כו' ע"ש ול"נ מ"ש דהרשות בידו לברך גם בר"ח לגמור דבהדיא כתב ב"י סי' תכ"ב בשם שבילי לקט דכתב ז"ל מי שטעה ובירך בר"ח לגמור א"צ לחזור משמע דלכתחלה יברך לקרות וכ"כ מהרי"ל דנהגו לברך לקרות וכ"כ התוספות שם ומ"ש רמ"י דאין לשנות משום דמראה בנפשו דפי' לגמור הוא כמשמעו נ"ל דאין קפידא כיון דברוב פעמים אינו מדלג שום תיבה וגם פי' לגמור יוכל לפרש לקרות אף אם יארע שדילג א' או שתים אין מחשב ברכה לבטלה וטוב יותר לברך לגמור במועד כדדייק לישנא דרבינו וק"ל : (ג) תניא בהלל אפי' י' קורין כו' כיון דחביבא להו יהבי דעתייהו ושמעי אף ע"ג דבתורה אמרי' אחד קורא וא' מתרגם משום דתרי קלי בהדי הדדי לא משתמעי :

דרישה

בשני א"כ ושמעתי שמהרא"י הצריך לשטף הכוס לכל כוס וכוס ולפי דבריו צ"ל מה שמזכיר כאן הדחה היינו להדחה יתירתא עכ"ל והביאו ד"מ ולע"ד מ"ש ולפי דבריו כו' ר"ל בשלמא אי אמרינן דכוס שני א"כ הדחה א"ש דהוצרך להזכיר הדחה דכוס ברכת המזון דה"א דא"צ הדחה כמו כוס שני כיון שכבר הדיחו ראשונה קמ"ל דצריך שמא בתוך הסעודה בא לתוכו פירורין וכמ"ש לעיל סימן תפ"ב וק"ל :

סי' תפז [א] את יום חג המצות הזה וכתב ב"י ז"ל השמיט רבינו את י"ט מקרא קודש הזה והולך לשיטתו שכתב בסי' תקפ"ב שאין לאומרו ע"ש אבל במסכת סופרים איתא שצריך לאומרו וכ"כ הרמב"ן וכ"פ ב"י ע"ש · ורמ"א כ' שלא לאומרו :

[ב] מקדש ישראל והזמנים כתבו התוס' בפ"ק דברכות שאם טעה ואמר מקדש השבת וחזר בתוך כדי דיבור יצא אחרי שהוא יודע שהוא י"ט · כתב בא"ח אם שכח

לומר

מכאן

חדושי הגהות

תפח א ר"ל תוס' ורא"ש ברכות י"ד : ב כתב מהרל"ח ר"ל לר"ח שכתב הרא"ש בשמו פרק קמא דברכות שפסק דזמן ק"ש מהנץ החמה עד ג' שעות כריב"ל שפסק הלכתא כר"ש

שאמר

תפט ואפילו אינו לילה ממש כו' כ"כ הרא"ש בשם רי"ו וכ"כ בסמ"ג בעשה ר' בשם הרשב"א אבל הר"ן כתב דאינו נכון וכ"כ התו' במנחות וכ"כ הרשב"א בתשובה דהמדקדקים אינם סופרים עד צאת הכוכבי' וכן ראוי לעשות אבל מנהג העולם עכשיו לברך בספק חשכה אבל קודם ספק חשכה פשיטא דאין לברך ואפילו בע"ש עיין בתשובת מהרש"ל בסי' י"ג ודלא כמה שנמצא במנהגים בשם הראב"ן :

ומ"ש ומצוה על כל אחד ואחד לספו' לעצמו בפר"י ת"ר וספרתם לכם כ"א וא' מונה לעצמו פי' דאי הוה כתיב וספרת לשון יחיד הוה משמע דסגי בספור של אחד בשביל כולם השתא דכתיב וספרתם דרשינן מיניה דבעינן ספירה לכ"א וא' וכך פי' התו' ר"פ לולב הגזול וכ"כ הרא"ש לשם : **ומ"ש** ולברך תחלה כ"כ כל המחברים וה"ט דמדאוכר רחמנא שתה' ספירה לכ"א וא' ממילא צריך לברך על הספירה וכתבו התו' דמאי דכתיב גבי יובל וספרת לך אבית דין קמוה' להו רחמנא ושמא ב"ד סופרים ומברכין כמו שאנו מברכין על ספירת העומר וגבי זבה דכתיב וספרה לא שייך בה ברכה דאי חזיא אפילו בשביעי סתרה עכ"ל אבל הר"ן כתב דהכי גמרי רבנן דהאי וספרת' מונין ממש מש"כ בשאר ספירות הכתובים בתורה ע"כ : **ומ"ש** בשם אבי העזרי שי"א שא"צ למנות הימים רק עד שיגיע לשבוע כו' כ"כ המרדכי בשם רבינו אפרים בסוף פ' שני דמגלה :

ומ"ש וי"א שאין להזכיר השבועו' אלא בסוף השבוע וכו' כ"כ בעל המאור בסוף פסחי' שהוא המנהג היפה אבל לא נהגו כמותם אלא כאשר כתב רבינו והרא"ש בתשובה :

ומ"ש וכתב עוד אבי העזרי היכא דפתח ואמר בא"י כו' כ"כ המרדכי פ"ב דמגילה וכתב שם שלמד כן מדאיבעיא לן בספ"ק דברכות היכא דנקט כסא דשיכרא בידיה וקסבר דחמר' הוא פתח אדעת' דחמרא וסיים בדשיכר' מאי בתר פתיח' אזלי' ולא יצא או דילמא בתר חתימה אזלינן ויצא ולא אפשיטא וכיון דלא איפשטא וספירת העומר דאורייתא הוזר ומברך וסופר וכדאמרינן בפ' מי שמתו ספק קרא ק"ש אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב חוזר וקורא קסבר ק"ש דרבנן אמת ויציב דאורייתא' וחוזר ואומר אמת ויציב ואין ברכה לבטלה וה"נ ספירת העומר דאורייתא וחוזר ומברך וסופר עד כאן לשונו וכתב ב"י ולפי מ"ש בשם הר"ן שרוב המפרשי' מסכימים דספירת העומר עכשיו אינה אלא מדרבנן בעלמ' הויא ספיקא במידי דרבנן ולקולא ואינו חוזר ומברך עכ"ל ועל פי הדברים האלה פסק הרב בש"ע דדין בסיים בה' או סיים בה' והם ה' והם ד' אינו חוזר ומברך ותימה היאך אפשר לומר בסיי' ה' והם ד' שהוליא שקר מפיו דאינו חוזר ומברך דמאי שנא מפתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור בתפילת ערבית דלא יצא כדלעיל בסי' ר"ט ובההיא דנקט כסא דשיכרא כו' כתב בעל המאור בהדיא לשם דהיכא דנקט דשיכרא וקסב' דחמר' הוא ופתח אדעת' דשיכרא וסיי' בדחמרא דבכה"ג לא איבעיא לן דפשיטא דלא יצא וכן משמע מפרש"י לשם. ואף לפי פי' הרי"ף והרא"ש דהכי איבעי' לן היכא שאומר בפה"ג שהכ"ב יש להוכיח דדוקא בדסיי' שהכ"ב הוא דאיבעיא לן אבל היכא שלא אמר רק בפה"ג פשיט' לן דלא יצא ואע"ג דמדברי הרמב"ם בפ"ח דה' ברכות נראה שסובר דבכה"ג נמי יצא ואינו חוזר כבר כתב ה"ר יונה בספ"ק דברכות לפרש דברי הרמב"ם שדעתו כדעת הרי"ף

אורח חיים הלכות פסח תפח תפט

עולה אשה לה' פרים בני בקר שנים ואיל אחד עד ושני תמידין כהלכתן וג' אחרונות ואין מזכירין גשם (ג) מכאן ואילך וכן פוסקין משם ואילך מלשאול בברכת השנים ולמעל' בתפלת החול כתבתי דינו אם טעה ושאל או הזכיר גשם מכאן ואילך :

תפט **ערבית** אחר התפלה מתחילין לספור העומר שזמנו מתחלת ליל י"ו בניסן ומונה והולך מ"ט יום [א] וזמן הספירה מתחלת הלילה ואפילו אינו לילה ממש אלא ספק חשיכה יכולין לספור שכח לספור בתחלת הלילה הולך (א) וסופר כל הלילה ומצוה על כל אח' ואחד (ב) לספור לעצמו וצריך לספור מעומד ולברך תחלה וסופר הימים והשבועות כיצד ביום הראשון עומד ומברך על ספירת העומר היום יום אחד עד שמגיע לז' ימים ואז יאמר היום שבעה ימים שהם שבוע א' וביום ח' יאמר היום ח' ימים שהם שבוע אחד ויום אחד עד שיגיע לי"ד יאמר היום ארבעה עשר ימים שהם ב' שבועות וכן לעולם וכתב אבי העזרי י"א שא"צ למנות הימים רק עד שיגיע לשבוע כגון היום יום אחד עד שיגיע לשבעה ימים ואז יאמר היום שבעה ימים שהם שבוע אחד אבל מכאן ואילך א"צ למנות ימים של שבוע שעברה עם השבוע הבא אלא ביום שמנה יאמר היום שבוע אחד ויום אחד ואצ"ל היום שמנה ימים שכבר מנאם בשבוע שעבר וכן ביום ט' עד שיגיע לי"ד יאמר היום ארבעה עשר ימים שהם שני שבועות וביום ט"ו יאמר היום ב' שבועות ויום אחד וכן לעולם ויש אומרים שאין להזכיר השבועות אלא בסוף השבוע כגון ביום ז' יאמר היום ז' ימים שהן שבוע אחד וביום ח' אינו אומר אלא היום ח' ימים עד שיגיע לי"ד וכן לעולם וכאשר כתבתי כן נהגו וכן עיקר : וכתב עוד אבי העזרי היכא דפתח ואמר בא"י אמ"ה אדעתא דלימא היום ארבעה שהוא סבור שהם ארבעה ונזכר וסיים בחמש והן חמשה מי אזלינן בתר פתיחה וכיון דפתח אדעתא דלימא ארבעה לא נפיק או דלמא בתר חתימה אזלינן וכדין חתים ונפיק אי נמי איפכא הם ד' ופתח אדעתא דלימא ארבעה וטעה וסיים בה' מי אזלינן בתר פתיחה ונפיק או בתר חתימה ולא נפיק ומסתברא דבתרווייהו לא נפיק דבעיא פתיחה וחתימה ודאי . אם אינו יודע החשבון ופתח אדעתא דליסיים כמו שישמע מחבירו ושתק עד שישמע מחבירו וסיים כמוהו יצא דפתיחה וחתימה איכא

כל הסמנין שהוא צריך ושכח לקרות בחיבת היום יחזיר ס"ת ויקרא אחד בחובת היום ואחרון שקרא קודם כמאן דליתיה אם קטן קורא בספר שני כתבתי בסי' רפ"ב :

תפט ערבית אחר התפלה מתחילין לספור העומר שזמנו מתחלת ליל ט"ז בניסן וכו' פשוט במנחות (סה:) פרק ר' ישמעאל בברייתא וכתבוה הרי"ף והרא"ש בסוף מסכת פסחים : **ומ"ש** וזמן הספירה מתחלת הלילה ואפילו אינו לילה ממש אלא ספק חשיכה יכולין לספור בסוף מסכת פסחים כתב הרא"ש ונראה דספק חשיכה יכול לברך וא"צ להמתין עד שיהא ודאי לילה כיון דהוי ספיקא דרבנן . ועוד נראה דעדיף טפי סמוך לחשיכה משום תמימות ומיהו התוספות כתבו בפרק ר' ישמעאל (סו .) דאינו נראה והר"ן כתב רוב המפרשים מסכימים דספירת העומר השתא דליכא הבא' ולא קרבן אינה אלא מדרבנן בעלמא זכר למקדש ולפיכך אמרו בתוספות דכיון דמדרבנן היא טוב לספור ביום ראשון בספק חשיכה כדי שיהיו שבע שבתות תמימות לגמרי ואין זה נכון שיכנים עצמו בספק לכתחלה ואי משום תמימות אין להחמיר בתמימות בזמן הזה שהוא מדרבנן טפי מספירה דאורייתא אלא כל שסופו בלילה תמימות קרינן ביה אבל הרמב"ם כתב בפ"ח מהלכות תמידין ומוספין שמצוה זו של ספירת העומר מוטלת על כל איש ישראל בכ"מ ובכל זמן עכ"ל . ובתשובת הרשב"א כתב לצבור שטעו ביום המעונן ובירכו על ספירת העומר חוזרין דהיכי לימא היום י' ימים ואינם אלא ט' כי אותו היום ט' הוא ולא עשירי עד צאת הככבים והמדקדקים אינם סופרים עד צאת הככבים וכן ראוי לעשות עכ"ל וכך הוא מנהג העולם : **כתב** ה"ר דוד אבודרהם כתב במחזור ויטרי המתפלל עם הצבור מבע"י מונה עמהם בלא ברכה תימר אתר אם אזכיר בלילה בביתי אחזור ואברך כדין ונמצא שלא בירכתי לבטלה ואם אשכח הרי מניתי ימי' ושבועות למצוה אבל הרמב"ם כתב אם מנה ולא בירך יצא וכן עיקר ולפיכך צריך ליזהר מי ששואל אותו חבירו כמה ימי הספירה שיאמר לו אתמול היו כך וכך שאם אומר לו היום כך וכך נמצא שכבר מנה ואינו יכול לחזור ולמנות בברכה ודוקא כשהגיע זמן הספירה דהיינו בין השמשות אבל אם שאל אותו מבע"י וא"ל כמה יהיה לנו מהספירה זאת הלילה יכול לומר לו כך וכך הם ואין בזה חשש עכ"ל כתב הרשב"א שאלת כשחזן מקדים לברך והקהל עונין אחריו אמן מי שחזר ובירך לאחר מכאן אם היא ברכה לבטלה . תשובה אם דעת היחידים שלא לצאת בספירת הש"ץ צריך לחזור ולברך ואע"ג דקי"ל מצות אין צריכות כוונה כתבו רבותינו הצרפתים דדוקא מן הסתם אבל אם אינו רוצה לצאת בו לא ע"כ :

שכח לספור בתחלת הלילה הולך וסופר כל הלילה זה פשוט מדתנן (מגילה כ :) כל הלילה כשר לקצירת העומר : ומצוה על כל אחד ואחד לספור לעצמו בפ' ר' ישמעאל ת"ר וספרתם לכם שתהא ספירה לכל אחד ואחד :

וצריך לספור מעומד כ"כ הרא"ש בסוף פסחים וכי מברכינן מעומד דת"ר בקמה תחל לספור אל תיקרי בקמה אלא בקומה :

"(ב"ה) וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ז מתמידין ומוספין ואין מונין אלא מעומד ואם מנה מיושב יצא כתב עוד הרמב"ם בפ' הנזכר שנשים ועבדים פטורים ממצוה זו וכן בדין דמצות עשה שהזמן גרמא היא :

כתב הרשב"א שאלת אם צריך לומר היום כך וכך לעומר או היום כך וכך . תשובה הכל א' אבל יותר ראוי לומר כך וכך לעומר כדי לבאר יותר (א) :

וסופר הימים והשבועות בפ' ר' ישמעאל (סו .) אמר אביי מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי וכתבו הרי"ף והרא"ש בסוף פסחים : **ומ"ש** רבינו בשם אבי העזרי שי"א שא"צ למנות הימים וכו' וי"א שאין להזכיר השבועות וכו' הוא במרדכי פ"ב דמגילה . והר"ן כתב בסוף פסחים והפירוש הנכון במצוה למימני שבוע היינו בתשלום כל שבוע ושבוע אבל ברוב המקומות החמירו על עצמם לומר בכל יום ויום היום כך וכך לעומר שהן כך שבועות וכך ימים וכ"כ הרא"ש בתשובה וז"ל נהגו בכל תפוצות ישראל למנות יומי ושבועי בכל לילה ואומרין שהם כך וכך שבועות כך וכך ימים ולא שמענו מי שערער בדבר אלא הרז"ה ומנהג אבותינו תורה היא עכ"ל : **כתב** עוד אבי העזרי היכא דפתח ואמר בא"י אמ"ה אדעתא דלימא היום ארבעה וכו' כן כתב המרדכי פ"ב דמגילה וכתב שם שלמד כן מדאיבעי' לן בסוף פ"ק דברכות (יב.) היכא דנקיט כסא דשיכרא בידיה ופתח אדעתא דחמרא וסיים בשיכרא אי אזלינן בתר פתיחה אי בתר חתימה ולא איפשיטא וכיון

דרכי משה

תפט (א) וכ"ה בתא"ו נ"ה ח"ד בשם ספר אשכול וספר המנהיג ונראה דכי מטא זמן ספירה אסור להתחיל לאכול עד שיספור ואם התחיל אחר שמטא זמן חיובו למ"ד ספירה דאורייתא

דרישה

לומר אתה בחרתנו ואמר יעלה ויבא יצא ואפי' בשבת וי"ט אם הזכיר בו של שבת וי"ט יצא עכ"ל בתשובת מהכ"ו אעפ"י שאין מזכירין שבת ביעלה ויבא בתפלה בר"ח או בחש"מ כמ"ש הסמ"ג והמרדכי וגם בברכת המזון אין מזכירין שבת ביעלה ויבא כיון שכבר אמר רלה פ"מ מזכירין שבת ביעלה ויבא בי"ט שחל בשבת אעפ"י שהזכיר שבת כבר באתה בחרתנו מיהו אם לא הזכיר אינו חוזר ועיין במהרי"ל שכתב בשם מהרר"ס סג"ל ומהר"י סג"ל שאין להזכירו ומביאין ראיה מדברי רש"י ומתרכ"י המרדכי ע"ש ד' ל"ב סוף ע"ב אבל דברי ב"י דברי טעם הם ע"ש וכן פי' רמ"א וכן מוכח לקמן ס"ס תרנ"ג שכתב שיחיד אינו מזכיר של שבת באתה נותן יד הואיל ואמרו אחר סיום תפלתו וכ"כ מנהגים וכ"כ הרא"ש ומזה הטעם אין מזכירין שבת ביעלה ויבא כשאומר ברלה ושמא הא כשאומר יעלה ויבא קודם רלה מזכיר של שבת בתוכה ומן התימה שבמסרי"ל בסדר תפילת נעילה ד' ס"ד ע"ד כתב שמהר"י סג"ל נהג עצמו כן כשהיה מתפלל בלחש לא היה מזכיר שבת באתה נותן וכשהיה מחזיר התפלה היה מזכירו וא"כ קשה מדידיה אדידיה מ"ש יעלה ויבא שכתב שלעולם אין להזכיר בה של שבת :

פרישה

(ג) **מכאן** ואילך כו' ואף באיתו מוסף אינו מזכיר כמ"ש בסי' קי"ד. ותימה מ"ש מכאן ואילך אינו מזכיר והלא כבר פסק מבעי"ט וי"ל דכ"מ לענין אם טעה והתחיל הברכות של מול וקי"ל אם התחיל איזה ברכה לא יפסיק באמצע אלא גומר אות' ברכה כיון שאפילו בשבת וי"ט צריך לגמור י"ח ברכות אלא שחכמים הקילו בשבת וי"ט ובאף אם התחילו בברכת השנים וחייב לסיימ' אין לומר ותן טל ומטר כמו ביוצר :

סי' תפט (א) **וסופר** כל הלילה דזמן העומר כל הלילה וכל שסופר תמימו' קרי' ביה ר"ן : (ב) **לספור** לעצמו דכתיב לכם שתהא ספירה לכל א' וא' ומעומד דכתיב

סי' תפט [א] **וזמן** הספירה מתחלת כו' כתב בתשובת הרשב"א כו' ליבור שטעו ביום המעונן ובירכו על ספירת העומר חוזרין דהיכא לימ' היום י' ימים ואינו אלא ט' ימים והמדקדקים אינן סופרין אלא בצאת הכוכבים וכן ראוי לעשות עכ"ל ועיין רמ"מ בש"ע . כתב ר' דוד אבודרהם המתפלל עם הציבור מבע"י מונה עמה' בלא ברכה ואם

חדושי הגהות

שאמר משום ר"ע ובמתניתין ליומא כתב הרא"ש שהוא מפרש שהא דאר"י ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה ר"ל קורים שהתחילו לקרות ק"ש עם נץ החמה : וא"ב

איכא ע"כ: כתב בעל הלכות גדולות שאם שכח לברך כל הלילה שיספור ביום ואינו נראה לר"י וא"א הרא"ש ז"ל כתב שיספור ביום בלא ברכה · כתב עוד בה"ג שאם שכח לברך באחד מן הימים שלא יברך עוד בימים שלאחריו ורב סעדיה כתב שאם שכח באחד מן הימים יברך בימים שלאחריו חוץ מלילה הראשון שאם שכח ולא בירך בו (ג) שלא יברך עוד (ד) ורב האי כתב בין בלילה הראשון בין בשאר לילות אם שכח ולא בירך בו יברך בשאר לילות וכ"כ הר"י: אסור לאכול חדש אף בזמן הזה (ה) עד תחלת ליל י"ח בניסן ל"ש לחם. ול"ש קלי ול"ש כרמל:

תצ **יום** שני מתפלל סדר שהתפללו ביום הראשון וקורין בפרשת אמור שור או כשב עד סוף הענין. ומפטיר קורא כמו ביום הראשון ומפטיר במלכים בפסח דיאשיהו מוישלח המלך עד ואחריו לא קם כמוהו יום ג' שהוא חולו של מועד ערבית שחרית ומנחה מתפלל כדרכו ואומר יעלה ויבא בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו וכן מזכירו בבה"מ ואם לא אמר אין מחזירין אותו ובמוסף מתפללין כדרך שמתפללין במוסף בי"ט אלא כשיגיע לע"י משה עבדך כאמור אומר והקרבתם עולה וגו' עד ושני תמידין כהלכתן: שאלה לרב האי אם יש לומר בח"ה בעבודה ביעלה ויבא ביום חג פלוני הזה ביום מקרא קודש הזה והשיב אין ראוי לומר כן ואין אומרים בבבל אלא ביום חג פלוני הזה ואין מזכירין יום מקרא קדש בעבודה אבל במוסף אומר ותתן לנו מועדים לשמחה את יום חג פלוני הזה את יום מקרא קדש הזה ויש מדקדקין וא"א מקרא קדש ואין זה דקדוק ע"כ ואיני יודע מה חילוק יש

ב"י

וכיון דספירה דאורייתא אזלינן לחומרא וצריך לחזור ולברך וכדאמרינן בפ' מי שמתו (כא.) ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר וקסבר אמת ויציב דאורייתא וחוזר ואומר אמת ויציב ואין בו ברכה לבטלה ה"נ ספירת העומר דאורייתא וחוזר ומברך וסופר עכ"ל ולפי מש"ל בשם הר"ן שרוב המפרשים מסכימים דספירת העומר עכשיו אינה אלא מדרבנן בעלמא הוא ספיקא במידי דרבנן ולקולא א ואינו חוזר ומברך: **כתב** בה"ג שאם שכח לברך כל הלילה שיספור ביום כן כתב התוס' בפרק ר' ישמעאל (סו.) בשמו וכתב שכן נראה מדתניא מלותו בלילה לקצור אם נקצר ביום כשר אבל נראה לר"ת עיקר אידך סתמא דפ' ב' דמגילה ומייתי לה בסוף פירקין כל הלילה כשר לקצירת העומר ודייקי מינה דקתני לילה דומיא דיום מה דיום בלילה לא אף לילה ביום לא ומפני כך העלה הרא"ש בסוף פסחים והר"ן והמרדכי בפ"ב דמגילה שאם שכח ולא ספר בלילה יספור ביום בלא ברכה: **וכתב** עוד בה"ג שאם שכח לברך באחד מן הימי' שלא יברך עוד בימים שלאחריו כ"כ התוס' בשמו בפ' ר' ישמעאל וטעמו משום דבעינן תמימות והם כתבו עליו ותימא גדולה הוא ולא יתכן וגם הרא"ש כתב בסוף פסחים שאינו נראה לר"י דכל לילה ולילה מצוה בפני עצמה והר"ן כתב בסוף פ' ערבי פסחים בשם מר יהודאי דמאן דלא מני בלילה קמא לא מני בשאר לילות פירוש משום דבעינן תמימות אבל בשאר לילוותא היכא דלא מני מאורתא מני מיממא ורב האי חולק ואומר דלא משום דבעינן תמימות שכח באחד מן הימים כמי חסר המנין ולפיכך הוא אומר שאם לא ספר בלילה סופר ביום עכ"ל ומשמע דרבי' האי כמי לא איירי אלא בשכח בלילה ונזכר ביום אבל היכא דלא נזכר גם ביום אפשר דסבר שלא יברך עוד אלא שרבי' כ' שדעת רבי' האי כדע' ר"י ולר"י כיון דתליא טעמ' דבכל לילה מצוה בפ"ע הוא ודאי אפי' אם לא נזכר ביום כמי מברך בשאר לילות: **כתב** בתה"ד (סי' לז) אם ספק לאחד אם ספר לילה אחד או לאו יראה דיספור בברכה מכאן והלאה ולא מיבעיא אם נזכר ביום ההוא שאז ודאי צריך לספור בלא ברכה מתוך הספק ושוב יספור בשאר לילות בברכה והכי נוהגין אפילו בודאי שכח בלילה לספור וסופר ביום בלא ברכה וסופר שוב בברכה דמיקרי שפיר תמימות הואיל ולא דילג יום אחד לגמרי אלא אפילו לא נזכר הספק עד לילה השנייה אע"פ כן סופר בברכה מתוך הספק ואע"ג דבודאי שכח יום א' נהיגי כהלכות גדולות שכתב שכח יום אחד שוב אינו סופר פירוש בברכה דבלא ברכה מאי נפקא מינה דלא כתוספות דפ' ר' ישמעאל ודלא כאשיר"י דשילהי פסחים מ"מ בספק מיהא למיסמך עלייהו ע"כ וכתב עוד שם סי' ס' דבליל שבת או ליל י"ט מברכין וסופרין לאחר הקידוש ואע"ג דנהגו במוצאי שבת וי"ט לברך ולספור קודם הבדלה התם היינו טעמא דאפוקי יומא מאחרינן ליה וכשחל י"ט האחרון של פסח במ"ש דאז אומר על הכוס קידוש והבדלה בפעם אחת יש לספור קודם שמברך על הכוס בב"ה דיש לאחר ההבדלה היותר שנוכל: **כתב** ה"ר דוד אבודרהם בליל מ"ש נהגו לספור העומר אחר שאומרים סדר קדושה וקדיש תתקבל והטעם שאין סופרים מיד אחר הקדיש שאומר לאחר התפלה מפני שאותו קדיש אינו שלם אלא עד לעילא ואין לספור אלא אחר קדיש תתקבל כמו בשאר לילות: **אסור** לאכול חדש אף בזמן הזה עד תחלת ליל י"ח בניסן וכו' בפ' ר' ישמעאל (סח:) אמר רבינא אמרה לי אם אביך לא הוה אכיל חדש אלא באורתא דשיבסר נגהי תמניסר דסבר לה כרבי יהודה דאמר מן התורה אסור אף לאחר חורבן וכתיב עד עצם היום הזה וקסבר עד ועד בכלל וחייש לספיקא דיומא הילכך שיבסר דספיקא דשיתס' הוא לא אכיל עד אורת' וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בסוף פסחים: **ומ"ש** ל"ש לחם ול"ש קלי ולא שנא כרמל הוא לשון התורה ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו:

תצ **יום** שני מתפללין כסדר שהתפללו ביום הראשון וקורין בפר' אמור שור או כשב וגו' ומפטיר במלכי' בפסח דיאשיהו בפרק בני העיר (לא.):

יום ג' שהוא חולו של מועד ערבית שחרית ומנחה מתפלל כדרכו ואומר יעלה ויבא בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו וכן מזכירו בבה"מ ואם לא אמר אין מחזירין אותו ברייתא בפרק במה מדליקין (כד.): **שאלה** לרבינו האי אם י"ל בח"ה בעבודה ביעלה ויבא ביום חג פלוני הזה ביום מקרא קודש וכו' ואיני יודע מה חילוק יש בין יעלה ויבא שבעבודה ובין מוסף כ"ל דטעמא דרבינו האיי משום דתפלת מוסף היא במקום קרבן מוסף שהוא בא לכבוד המועד הלכך מזכיר בו כדרך שהוא מזכיר בי"ט: אם אומרים בתפלה את יום מקרא

ב"ח

סרי"ף והרא"ש אעפ"י שאין לשון הרמב"ם משמע כפירושו מכל מקום נדחק להעמיד דבריו מפני שלא יעלה על הדעת לומר דילא כשהוציא שקר מפיו · ובעל מגדל עוז ייסב דבריו בע"א על פי תשובתו של הרמב"ם לחכמי לוניל דלא נאמרו דבריו אלא בשכר היוצא מן הגפן אבל בשכר שעורי' אין מקום לומר שיהא יוצא כשסיים בפה"ג וכמו שהשיגו הראב"ד וכבר האריך גם הב"י על זה בביאורו להרמב"ם ע"ש ולענין הלכה נראה ברור דכשהוא עומד בד' וצריך אדעת' דלימא ד' וטעה וסיים בה' דלא יצא וצריך לחזור ולברך כאשר כתבתי דכן היא דעת כל הגאונים וכן הדין בדנקט כסא דשיכרא דשעורי' וכו' אבל כשהוא סבור שהוא ד' וצריך אדעת' דד' ונזכר וסיים בה' והם ה' אינו חוזר ומברך לדעת רוב המפרשי' דספיר' העומר דרבנן ואזלינן בה לקולא וכמו שפסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם בהך בעיא דנקט כסא דשיכרא כו' דלא אפשיטא ואזלינן בה לקולא דלא מהדרינן ליה דספיקא דרבנן לקולא ואע"ג דלמאי שכתבו התו' והמרדכי בסוף פ"ק דברכות שר"י פוסק בההי' דנקט כסא דשכר' וכו' לחומר' וצריך לברך פעם אחרת וצריך לפרש דהיינו טעמי' דלא דמי לספק קרא ק"ש כו' דהוי ספק שלא יתברר לעול' משא"כ בספק שמסתפק בו בעל התלמוד דאע"ג דמדרבנן הוא אזלינן לחומר' וא"כ בספירת העומר כמי מה"ט צריך לחזור ולברך אע"ג דמדרבנן הוא דנראה דהעיקר כדברי הרי"ף והרמב"ם והרא"ש: **כתב** בה"ג שאם שכח לברך כל הלילה שיספור ביו' כ"כ התוספות בפר"י והרא"ש והר"ן בסוף פסחי' משמו וכן ראיתי כתוב בהלכות גדולות שבידינו היום בהלכות עצרת בדף ל' וטעמו משום דפוסק כסתם מתניתין בפר"י דאם נקצר העומר ביום כשר ממילא ג"כ הספיר' כשירה ביום ותימה שהמרדכי כתב בשם בה"ג שלא יברך ביום: **ומ"ש** ואינו נראה לר"י טעמו שהוא פוסק כראב"ש שאם לא קצר בלילה אינו קוצר ביום לפיכך אם לא סיפר בלילה אינו סופר ביו' וכך פסק ר"ת והאריך הסמ"ג בעשה קמ"ט ור' לבאר טעמו וכתב בסוף דבריו והעם נהגו לספור בלא ברכה וכדעת הרא"ש בסוף פסחים וכן היא דעת הר"ן והמרדכי בפ"ב דמגלה בשם ראבי"ה והכי נהוג: **וכתב** עוד בה"ג שאם שכח וכו' טעמו משום דבעינן תמימות וליכא · וטעמו של רב סעדיא גאון משום דס"ל דכל ספירות הימים מצוה אחת היא שהתחלתה בי"ו בניסן וגמרה בה' בסיון הלכך כשהתחיל לספור בלילה הראשון שהתחיל במצוה אעפ"י ששכח בא' מן הימים לית לן בה ומברך בימים של אחריו שאינו רק שגומר המצו' שהתחיל בה אבל אם שכח בלילה הראשון שוב לא יתחיל לברך עוד כי אין זה מצות הספירה להתחיל בי"ז בניסן או ביום אחר ומאחר שעבר זמן ההתחלה בטלה ממנו המצוה לגמרי. וטעמו של רבינו האי משום דכל לילה ולילה מצוה בפני עצמה היא וכ"כ הרא"ש בשם ר"י ולענין הלכה היאך לנהוג עיין בתרומת הדשן בסימן ל"ז ומביאו ב"י: **אסור** לאכול חדש בזמן הזה עד תחלת ליל י"ח בניסן מימר' דרבינא בפ' ר"י כתבוהו הרי"ף והרא"ש בסוף פסחי' ומה שנהגו בדורותינו להקל באיסור חדש לגמרי כתבתי שהטעם הוא שסמכו על מקצת מן האחרוני' שהתירו החדש בשל עו"ג והחזקתי דבריהם בתשוב' שחברתי על זה בס"ד וב"י סימן רל"ג יתב' עוד בס"ד וע"ש. כתבו התו' בספ"ב דמגלה ואחר שבירך על הספירה יאמר יהי רצון שיבנה וכו' משא"כ בתקיע' שופר ולולב וה"ט לפי שאינו עתה אלא הזכרה לבנין ב"ה אבל לשופר ולולב יש עשייה:

תצ **שאלה** לרב האי וכו' איכא למידק דהכא משמע דס"ל לרב האי דדוקא בחש"מ אין לומר מקר' קודש בעבוד' ביעו"י אבל בי"ט באת' בחרתנו אומרו ולקמן בסי' תקפ"ב כתב בהדי' בשם רב האי שאין אומרי' בבבל בי"ט אלא ותתן לנו את יום חג פלוני הזה ואפשר לומר דאע"ג דהשאלה היתה איעל' ויבא בעבודה בחש"מ מ"מ מה שהשי' רב האי אין ראוי לומר כן ואין אומרי' בבבל אלא ביום חג פלוני הזה כוונתו לומר דאין אומרי' בבבל כל עיקר מקרא קודש אף באת' בחרתנו בי"ט וכמ"ש בסימן תקפ"ב בהדיא:

ומ"ש שאין מזכירין מקרא קודש בעבודה לאו דוקא בעבודה דודאי אף בי"ט בשחרית באתה בחרתנו נמי אין מזכירין מקרא קודש אלא לפי שהשאלה היתה אחש"מ שאין אומרים בשחרית אתה בחרתנו ולא יעלה ויבא בעבודה השיב ג"כ שאין מזכירין מקר' קודש בעבודה אבל במוסף אומר וכו':

ומ"ש ואיני יודע מה חלוק יש וכו' כ"ל דטעמו של רבינו האי דפירושו של מקרא קודש הוא שיהו כולם קרואים ונאספים ביום הזה לקדושת קרבן מוסף

דרכי משה

דאורייתא צריך להפסיק ולספור ולמ"ד דרבנן א"צ להפסיק ואם התחיל לאכול קודם שהגיע זמן הספירה א"צ להפסיק אפילו למ"ד דאורייתא וכן מוכח הסוגיא פ"ק דשבת (יא.) לענין תפילה וק"ש כמ"ש הר"ן פ"ק דשבת:

והמנהג

פרישה

דכתיב בקמה תחל לספור אל תקרי בקמה אלא בקומה: (ג) **שלא** יברך עוד כו' דבעי' תמימות:

(ד) **ורב** האי כתב בין בלילה כו' דכל לילה ולילה מצוה בפני עצמה היא: (ה) **עד** תחלת ליל כו' דכתיב עד עצם היום הזה וקסבר עד ועד בכלל וחיישינן לספיקא דיומא הילכך שיבסר דספיקא דשיתסר הוא לא אכיל עד אורתא:

ובאשכנז

דרישה

ואם יזכיר בלילה יברך ויספור · עוד כתב מי ששואל אותו חבירו בין השמשות כמה ימי הספירה בזה שלילה יאמר לו אתמול היה כך וכך שאם יאמר לו היום כך וכך אינו יכול לחזור ולמנות בברכה אבל קודם בין השמשות כיון שאין זמן ספירה אין בכך כלום. כתב הרשב"א אפילו ענה אמן על ברכת הקהל אם היה דעתו שלא לצאת יחזור ויברך ויספור אמר כך דאע"ג דמצות אין צריכות כוונה ממש דווקא מן הסתם אבל אם אינו רוצה לצאת בו לא ע"כ וכתב עוד בתשובה אם צריך לומר היום כך וכך לעומר או היום כך וכך בעומר תשובה הכל אחד אבל יותר ראוי לומר כך וכך לעומר כדי לבאר יותר ע"כ. כתב בת"ה אם שכח לברך יום אחד בין יום ראשון בין שאר ימים סופר בשאר ימים בלא ברכה אבל אם הוא מסופק אם דילג יום א' ולא סיפר יספור בשאר ימים בברכה עוד כתב ליל שבת וי"ט מברכין וסופרין קידוש בב"ה ובמ"ש וי"ט קודם הבדלה אחר קדיש שלם דלאפוקי יומא מאחרינן ליה וכשחל י"ט האחרון של פסח במ"ש דאז אומר קידוש והבדלה בפעם אחד יש לספור קודם שמברכין יום בבית הכנסת עכ"ל. ואחר שבירך על הספירה אומר יהי רצון וכו' לפי שהספירה אינה אלא הזכרה לבנין ב"ה משא"כ בשופר ולולב שהן מצות עשה תוס' פרק היה קורא:

כתב

חדושי הגהות

תפט א וא"כ לפמ"ש בריש הסימן בשם הרא"ש דספירה בזמן הזה דרבנן ליתא להא דאבי"ה ולא ה"ל לרבינו לכותבו בסתם כאילו אין חולק עליו הואיל והרא"ש חולק עליו אבל מ"מ

יש בין יעלה ויבא שבעבודה ובין מוסף (א) ובאשכנז א"א מקרא קדש כלל לא ביום טוב ולא בח"ה והכי מסתברא דמאי שנא להזכיר מקרא קדש טפי מאיסור מלאכה ושאר כל הלכותיו דכיון שהזכיר חג פלוני הכל בכלל · כל הימים של ח"ה וב' ימים אחרונים של י"ט קורין ההלל (ב) ואין גומרין אותו אלא כאשר כתבתי בהלכות ר"ח ומוציאין בכל יום ב' ספרים וקורין ביום הראשון של ח"ה ג' בפ' בא אל פרעה מקדש לי עד סוף סדרא ובשנייה קורא רביעי בקרבנות המוספין בפ' פנחס ומתחיל והקרבתם עד סוף פיסקא בשני קורין ג' בפרשת ואלה המשפטים מאם כסף תלוה את עמי עד לא תבשל גדי בחלב אמו והד' כמו אתמול וכן בכל ימי ח"ה בג' קורין בפרש' כי תשא פסל לך עד לא תבשל גדי בחלב אמו בד' בפרשת בהעלותך מוידבר ה' אל משה עד ולאזרח הארץ בחמישי שהוא שביעי של פסח והוא י"ט סדר התפלה כבשני ימים הראשונים אלא שרב עמרם כתב שבתפלת מוסף מוסיף על הפסוקים של והקרבתם וביום השביעי מקרא קודש וגו' ואין נוהגין כן : ומקדשין בליל ז' על היין ואין אומרים זמן וקורין ה' בפרשת בשלח מריש סדרא עד רופאך ומפטיר קורא והקרבתם כמו בח"ה ומפטיר בשמואל מוידבר דוד עד סוף השירה בי"ט השני קורין ה' בפרשת ראה כל הבכור עד סוף סדרא ואם חל בשבת מתחילין עשר תעשר ומפטיר קורא כמו אתמול ומפטירין בישעיה עוד היום בנוב לעמוד עד צהלי ורוני · שבת שחל בח"ה (א) ערבית שחרית ומנחה מתפלל כדרכו של שבת ואומר הזכרה ברצה (ג) ובמוסף (ד) מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע וחותם בשניהם וקורין ז' בפרשת כי תשא מראה אתה אומר אלי עד בחלב אמו ומפטיר קורא והקרבתם ומפטי' ביחזקאל מן היתה עלי עד סוף הענין והכי אמר רב האי שמעתי מפי חכמים כי תחיית המתים עתידה להיות בניסן ונצחת גוג ומגוג בתשרי ומש"ה בניסן מפטירין העצמות היבשות ובתשרי ביום בא גוג (ה) וסימן הפרשיות משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא פי' משכו שור או כשב קדש לי כל בכור אם כסף תלוה פסל לך במדבר סיני ויהי בשלח כל הבכור וזה לא ישתנה אלא כשחל פסח ביום ה' כי כשחל ביום ז' או ביום א' אין שבת בח"ה וכשיבא ביום ג' בא שבת ביום ה' שסימנו פסל אבל כשיבא ביום ה' אז קורין ביום א' ב' משך תורא וביום ג' שהוא שבת קורא ראה אתה אומר אלי שהוא פסל וביום אב"ג קורין קדש בכספא במדברא כסדר שהן כתובין בתורה שמן הראוי לקרות' לעולם כסדר שכתובים בתורה אלא שקורין שור או כשב בשני לפי שיש בו ענין הפסח ובט"ו יום וגו' ופרש' בשלח בז' לפי שאז עברו הים ובשאר הימים קורין כסדר שכתובים בתורה שבת שחל להיות בי"ט קורא במנחה בסדר אותה שבוע :

במוצאי

ב"ח

מוסף שמקריבי' בו ביום כי מצוה היא על כל ישראל לקבץ אל בית אלהים ביום מועד לקדשו בקרבנות המוספים בשביל המועד לפיכך אין אומרים אותו אלא במוסף : ומ"ש דבאשכנז אין אומרים מקרא קודש כלל וכו' פי' שאין אומרים מ"ק כל עיקר אף באתה בחרתנו ואף בי"ט וכמ"ש להדיא בסי' תקפ"ב כן היה המנהג בזמנו אבל אנו עכשיו בני אשכנזי' מנהגינו לומר מקרא קודש באתה בחרתנו בין בי"ט ובין בחש"מ אבל ביעלה ויבא בעבוד' אין אומרים מקרא קודש : ומ"ש הרב בהגהת ש"ע אנו אין נוהגין לומר מקרא קודש כלל לא בי"ט ולא בחש"מ ע"כ לא דק כי הוא ז"ל העתיק לשון רבי' שכ"כ לפי מנהג אשכנז שהיה בזמנו אבל עכשיו נהגו בני אשכנז לאומרו באתה בחרתנו וכ"כ מהר"ש לוריא וז"ל ומנהגינו לומר מקרא קודש עכ"ל : שבת שחל להיו' בחש"מ ערבית שחרי' ומנחה מתפלל כדרכו של שבת ואומר הזכר' ברצה ובמוסף וכו' בפ"ב דביצה ת"ר שבת שחל להיות בר"ח או בחש"מ ערבית שחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר מעין המאורע בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו ר"א אומר בהודא' ובמוספין מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע רשב"ג ור"י בנו של ר"י בן ברוקא אומר כל מקום שזקוק לשבע מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע אמר רב הונא אין הלכה כאותו הזוג ופירש"י מסיים בשל שבת מקדש השבת ותו לא וכתב עוד אין הלכה כאותו הזוג אלא כת"ק דאמר ערבית ושחרית ומנחה מתפלל ז' ואומר מעין המאורע בעבוד' ומיהו לאו הלכת' כוותיה בהא דקאמר ובמוספין וכו' אלא בהא הילכת' כרבי דאמר אף חותם בה מקדש השבת ישראל והזמנים או ר"ח בר"ח עכ"ל וכ"כ התו' לשם. וא"כ יש לדקדק על לשון רבינו שכתב מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת שהם דברי ת"ק במוספין ולית הילכתא כוותיה כך הקשה בית יוסף והאריך בכמה פי' ע"ש · ונלע"ד דס"ל לרבי' דודאי אף רבי סובר כת"ק דמסיים בשל שבת אלא שמוסיף עליו לומר דמסיים ג"כ בשל ישראל והזמנים והיינו דקאמר אף חותם בה כו' דמלשון אף משמע שמוסיף על מתימ' ת"ק ישראל והזמנים ולאפוקי מתני תנא קמיה דרבינא במילתיה דרבי מקדש ישראל והשבת והזמנים דלדידיה לא נקט רבי במילתיה לישנא דאף שהרי אינו מוסיף עליו אלא משנה החתימה לגמרי ולפיכך כתב רבינו ליש' דת"ק ואח"כ הוסיף לומר וחותם בשניהם וכ"כ ה"ר ירוחם ומסיים בשל שבת בתחלה בחתימה ואומר בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים ואינו אומר מקדש ישראל והשבת והזמנים והיינו כדפרישית :

ומפטיר ביחזקאל מן היתה עלי עד סוף הענין ואין אומר בה של פסח לא באמצע ולא בחתימה כך היא הנוסחא בספרי רבינו המדוייקי' והטעם משום דאם אין שבת אין הפטרה בחש"מ וכדאמר רב גידל בפ' ב"מ ר"ח שחל להיות בשבת המפטיר בנביא א"צ להזכיר של ר"ח שאלמלא שבת אין נביא בר"ח והכי נקטינן כרב גידל דאין מזכירין של ר"ח כלל בהפטרה לא באמצע ולא בחתימתה כמו שפסק ר"י וכמו שנתבאר למעלה בסי' רפ"ד וסי' תכ"ה וה"ל דכוותה בח"ה אלא שיש לתמוה על מנהגינו שבשבת חש"מ של סוכות חותמין בהפטר' מקדש השבת ישראל והזמני' ומ"ש מחש"מ של פסח ואפשר לומר דדוקי' של פסח דאין גומרין בו ההלל כמו בר"ח נהגינן כרב גידל אבל בשל סוכו' דגומרין בו ההלל ואינו דומה לר"ח נקטי' כריב"ל דפליג אדרב גידל ואומר יום הוא שנתחייב בד' תפלות וכמו שפסקו הרי"ף והרמב"ם ואע"ג דאינהו ס"ל דצריך להזכיר אף של ר"ח בהפטרה דלא כרב גידל מ"מ אנן מחלקינן בינייהו דבר"ח ובח"ה של פסח דדומה לר"ח אינו מזכיר דנקטינן כרב גידל ובח"ה של סוכות דאינו דומה לר"ח ואינו ענין לדרב גידל מזכיר כנ"ל לומר ביישוב המנהג :

במוצאי

ב"י

מקרא קודש הזה כתבתי בסימן תפ"ו : כל הימים של ח"ה וב' ימים אחרונים של י"ט קורין הלל ואין גומרין אותו כך מפורש בערכין פ"ב (י.) והתם יהבא טעמא מ"ש בחג דאמרינן כל יומא ומ"ש בפסח דלא אמרינן כל יומא ושבלי הלקט כתב בשם מדרש הרנינו פ' סוכה שהטעם שאין גומרין ההלל כל ימי הפסח הוא לפי שנטבעו המצריים וכתיב בנפול אויבך אל תשמח ודין קריאת ההלל נתבאר בסי' תפ"ח ובה' ר"ח וכתב ה"ה בה' חנוכה דעת רבינו להשוות חולו של פסח לר"ח וזה נראה כדעת כל המפרשים חוץ מהרמב"ן ז"ל שחילק ביניהם ואמר דבחולו של פסח אפילו יחיד מחויב לקרותו בדילוג שעיקר תקנה כך היתה לאמרו בחולו של פסח בדילוג ולברך עליו עכ"ל ודברים אלו כתבם הר"ן בפ' במה מדליקין : וקורין ביום הראשון ג' וכו' ובשנייה קורא ד' וכו' בפרק הקורא עומד (כא.) שנינו בר"ח ובחולו של מועד קורין ארבעה · וכתב ר"י בחה"מ שקורין ג' בספר אחד אינו אומר עליו קדיש כי לא נשלמה עדיין חובת עולי היום : ומ"ש שביום ראשון קורין קדש ובשני אם כסף תלוה וכו' וסימן הפרשיות משך תורא קדש בכספא וכו' וכן ההפטרות בפרק בני העיר (לא.) : ומ"ש וזה לא ישתנה אלא כשחל פסח ביום ה' וכו' כן כתב הרא"ש והמרדכי בפרק בני העיר וכ"כ ר"י בשם ר"ע : ומ"ש ומקדשין בליל ז' על היין וא"א זמן בפר' לולב וערבה (מז.) א"ר יוחנן אומרים זמן בשמיני של חג ואין אומרים זמן בז' של פסח והתם מפרש טעמא : שבת שחל בח"ה ערבית שחרית ומנחה מתפלל כדרכו וכו' ובמוסף מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת וכו' ברייתא בפ"ב די"ט (יז.) ופ' בכל מערבין (מ:) במוספין מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדוש' היום באמצע ואע"ג דמשמע מינה שאינו חותם אלא בשל שבת בלבד כבר פירש"י והתוספות דלית הלכתא כוותיה בהא אלא כרבי דאמר אף חותם בה מקדש השבת וישראל והזמנים וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מה' תפלה שחותם כך ולשון רבינו אינו מכוון שכתב מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת וזו היא סברת תנא קמא ופרש"י בה מתחיל להזכיר של שבת תחלה ותתן לנו את יום המנוח הזה ואת יום חג פלוני הזה ומסיים הברכה בשל שבת ותו לא ומאחר דקי"ל דהלכה כרבי דאמר שצריך לחתום מקדש השבת וישראל והזמנים לא הוה ליה לכתוב מסיים בשל שבת דמשמע דאינו חותם אלא מקדש השבת בלבד וצ"ל דמשום דבעי לכתוב מתחיל בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע נקט נמי מסיים בשל שבת בלשון הברייתא ולא חש כיון דליכא למיטעי שהרי כתב בפירוש שחותם בשניהם ואפשר שרבינו לא היה מפרש מסיים בשל שבת כפירש"י דאחתימה קאי אלא היינו לומר שאחר שהזכיר קדושת היום חוזר ומזכיר של שבת כגון ישמחו במלכותך וכו' ולא איירי ת"ק לענין חתימה והא דאמר רבי אף חותם בה מקדש השבת וישראל והזמנים היינו כשם שמזכיר ענין שבת וענין קדושת היום בברכה זו כך צריך לחתום בשניהם · אי נמי אפילו אם פי' מסיים בשל שבת דקאמר ת"ק לענין חתימה קאמר רבינו נקיט ליה לענין סיום בענין שבת כדפריסית ולא לענין החתימה ועי"ל שרבינו מפרש מסיים בשל שבת דקאי אחתימה ולאו למימרא שיחתום בשל שבת בלבד אלא לומר שיקדים של שבת לישראל והזמנים דלתחלת החתימה קרי סיום וכ"כ ר"י בנ"ד חלק ד' מתחיל בשל שבת כלומר ותתן לנו ה' אלהינו את יום המנוח הזה את יום חג וכו' ומסיים בשל שבת תחלה בחתימה ואומר ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל והזמנים ואינו אומר מקדש ישראל והשבת והזמנים ע"כ אלא שקשה ע"ז א"כ מאי מוסיף רבי דקאמר אף חותם בה מקדש השבת וישראל והזמנים דה"נ קאמר ת"ק וצ"ל דאה"נ דס"ל לר"י דמסיים בשל שבת דקאמר ת"ק היינו בשל שבת בלבד ולא קי"ל כוותיה אלא כר' ותפס לשון ת"ק לפי שהוא נח ופירשו אליבא דהלכתא וכך אפשר לומר לדעת רבינו : ומ"ש שקורין בפרשת ראה אתה אומר אלי ומפטירין היתה עלי בפ' בני העיר (לא.) : שבת שחל להיות ביו"ט קורא במנחה בסדר אותה שבוע במסכת סופרים פרק י"א במה קורין במנחה של יום טוב בסדר שפסק מפני הרגל :

במוצאי

דרכי משה

תצ (א) והמנהג לומר בו שיר השירים ואם שבת בימים האחרונים של פסח אומרים אותו ביום האחרון בשבת וכתב אבודרהם נהגו עולם לקרות בחג המצות שיר השירים מפני שמדבר

דרישה

סי' תצ כתב רבינו ירוחם בנתיב ה' כשקורין ג' בספר אחד אינו אומר עליו קדיש כי לא נשלם עדיין חובות עולי היום עכ"ל : ומקדשין בליל ז' ואומרים בתפלה ובקידוש זמן חירותינו כמו בי"ט ראשון רמ"א אבל מ"ו כתב שמצא כתב בשם מהר"ש שביום ז' של פסח יאמר בתפלה ובקידוש יום שמחתינו לפי שהכל שמחים שמצריים נטבעו בים :

(ה) וסימן הפרשיות משך כו' ז"ל הר"ן ד' שס"ט ע"א וטעם סדר פרשיות הללו משום דבשני אית לן לאיקרי שור או כשב משום דכתיב ביה וספרתם לכם ובשני מתחילי' לספור את העומר

פרישה

סי' תצ (א) ובאשכנז א"א כו' ומנהגינו לומר מקרא קודש מ"ו : (ב) ואין גומרין אותו לפי שנטבעו המצריים וכתיב בנפול אויבך אל תשמח וזהו טעם לימים אחרונים ועיין מ"ש ב"י בשם שבלי לקט : (ג) ובמוסף בשאר הימים כו' ס"א ובמוסף מתחיל בשל שבת ומסיים שבת ואומר קדושת היום באמצע וחותם בשניהם עיין בב"י שביאר ויישב בדוחק : (ד) מתחיל בשל שבת ותתן לנו יי' כו' ומסיים לומר ישמחו במלכותך כו' עיין בב"י :

חדושי הגהות

ס"ם ל"ק מדברי רבינו אדברי עצמו דלעיל פסק דספק חשיכה יכולין לספור א"כ משמע דס"ל דספירה דרבנן הוא ומשום הכי יכולין לספור לילה ספק דסיפור דרבנן הוא וכאן כתב דברי ראבי"ה בסתמא דמשמע דה"נ ס"ל דבעי' פתיחה וחתימה והיינו משום דספירה דאורייתא היא די"ל דלעולם ס"ל דספירה דאורייתא ומ"ש לעיל דעם חשיכה יכולין לספור לאו מטעמא דהרא"ש דספירה דרבנן הוא אלא משום

תצא **במוצאי** י"ט בין במוצאי י"ט לחול בין במוצאי י"ט לחוה"מ מתפללין ערבית (א) כמו במ"ש ומבדילין על הכוס כדרך שמבדילין במ"ש אלא שאין מברכין (ב) לא על הנר ולא על הבשמים. י"ט שחל להיות במ"ש בין יום א' של יו"ט בין יום ב' אומר ותודיענו שאומר אתה בחרתנו עד עלינו קראת ותודיענו ה' אלהינו משפטי צדקך וכו' עד והקדשת את עמך ישראל בקדושתך ותתן לנו ה' אלהינו וכו':

תצב **נוהגים** באשכנז ובצרפת להתענות שני וחמישי ושני אחר הפסח והחג וממתינין עד שיעבור כל חודש ניסן ותשרי ואז מתענין לפי שאינן רוצין להתענות בניסן ותשרי וסמכו אותם על מקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' אולי חטאו בני וגו' ובשביל שימי המועד הם ימי משתה ושמחה אולי חטאו ועושים אותם כמו ת"צ לקרות ויחל:

תצג **נוהגין** בכל המקומות שלא לישא אשה בין פסח לעצרת והטעם שלא להרבות בשמחה שבאותו זמן מתו תלמידי ר"ע וכתב הר"י גיאת דוקא נישואין שהוא עיקר שמחה אבל לארס ולקדש שפיר דמי ונישואין נמי מי שקפץ וכנס אין עונשין אותו אבל אם בא לעשות בתחלה אין מורין לו לעשות כך וכזה הורו הגאוני' ויש מקומו' שנהגו שלא להסתפר (א) [א] ויש מסתפרי' מל"ג בעומר ואילך שאומרים שאז פסקו מלמות מצאתי כתוב מנהג שלא לעשות מלאכה מפסח ועד עצרת משקיעת החמה עד שחרית

בית יוסף

תצא **במוצאי** יו"ט בין במוצאי יו"ט לחול בין במוצאי יום טוב לחול המועד מתפללין ערבית כמו במוצאי שבת כלו' שאומר אתה חוננתנו והכי אמרינן בשלהי יומא (פח.) מתפלל י"ח ברכות שלימות מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת: **ומ"ש** ומבדילין על הכוס פשוט בפ' ערבי פסחים (קד:) מבדילין במוצאי יום הכפורים ובמוצאי יום טוב ובמוצאי שבת לי"ט ובמוצאי שבת לחולו של מועד: **ומ"ש** אלא שאין מברכין על הנר פשוט הוא דכיון דיו"ט מותר בהדלקת הנר לא שייך לברך על הנר: **ומ"ש** ולא על הבשמים כ"כ הרמב"ם בפ' כ"ט מהל' שבת וכן משמע מדאמרינן בפרק ע"פ (קב.) דבמוצאי שבת ליו"ט מברכים יקנה"ז ולא הזכירו בשמים ובפרק המביא כדי יין (לג:) כתבו התוספות שהטעם משום דטעמא דמברכין אבשמים במוצאי שבת הוי משום נשמה יתירה וביום טוב ליכא נשמה יתירה וא"ת אמאי לא מברכין אבשמים כשחל יו"ט במ"ש וי"ל דכיון דביו"ט יש לו מאכלים משונים וטובים מיישב דעתו ממילא בלא ריח בשמים: **כתב** המרדכי בס"פ המביא כדי יין שנהגו במגנצ"א וקולוני"א לברך על הבשמים ביום טוב שחל להיות במ"ש וכן פירש רבינו גרשום ורבינו משולם ורש"י אומר שאין מברכין ופירש ר"י הטעם דתענוג יו"ט ושמחתו משיב נפש שאבדה ע"כ וכבר כתבתי כן בסמוך בשם התוספו' וכך נהגו שלא לברך על הבשמים: **יום** טוב שחל להיות במוצאי שבת וכו' אומר ותודיענו בפרק אין עומדין (לג.):

תצב **נוהגים** באשכנז וצרפת להתענות שני וה' ושני וכו' כתבו התוס' בסוף מסכת קידושין אהא דאמרינן (פא.) סקבא דשתא ריגלא פירוש רעוע ימות השנה ליחוד ולעבירה כל ימות הרגל שהם קבוצות אנשים ונשים לשמוע כולם הדרשה ונותנין עין זה על זה וי"א לכך נהגו להתענות לאחר הפסח ולאחר הסוכות עכ"ל: **ומ"ש** רבינו לפי שאינם רוצים להתענו' בניסן ותשרי טעם ניסן כבר נתבאר בסימן תכ"ט שהוא מפני שרובו אסור בתענית ותשרי יש ליתן בו טעם לפי שהוא מרובה במועדות: **ומ"ש** רבינו ועושין אותן כמו תענית צבור לקרות ויחל יתבאר בסימן תקס"ו:

תצג **נוהגים** בכל המקומות שלא לישא נשים בין פסח לעצרת והטעם שלא להרבות בשמחה וכו' עד וכזה הורו הגאונים כ"כ רבינו ירוחם בנכ"ב: **ומה** שכתב יש מקומות שנהגו שלא להסתפר כ"כ הרי"ן שועיב בדרשת יום ראשון של פסח וכן המנהג פשוט בינינו: **ומ"ש** ויש מספרין מל"ג בעומר ואילך כ"כ הרד"א בשם אבן הירחי משמו של הרז"ה וכ"כ ג"כ הרי"ן שועיב וז"ל שמעתי שיש במדרש שמתו מפסח עד פרוסת העצרת והוא ט"ו יום קודם העצרת כאמרם עד פרום הפסח פרום החג שהם ט"ו יום בניסן ובתשרי וכשתסיר ט"ו יום מט"מ יום נשארו ל"ד והנה הם ל"ג שלימים ומגלחים ביום ל"ד בבקר כי מקצת היום ככולו עכ"ל ובספר אדם וחוה הועתק כן. וכל זה כתב הרשב"ץ בתשובה וכו' ולפ"ז כל יום ל"ג אסור ומקצת ל"ד ולפי דעת הרמב"ן מקצת לילה סגי כדאיתא בספר תורת האדם ויש להתיר ביום ל"ג אם הוא ע"ש לכבוד השבת עכ"ל (א) ודע דכשם שמותר להסתפר מל"ג ואילך כך מותר לישא אשה דכיון שפסקו אז מלמות למה יהא אסור לישא אשה וכ"כ הרד"א ורבינו שלא הזכיר אלא שמסתפרים נקט חדא מינייהו (ב) ויש נוהגים להסתפר בר"ח אייר לפי שר"ח הוא כמו יו"ט ואין לנהוג בו דבר שהוא משום אבילות וי"ל שכיון שלא נהגו רוב העולם כן טעות הוא בידם ואפשר שילא לפס כן ממ"ש הרי"ן שועיב בשם התו' שמ"ש ל"ג לעומר אינו כמו שנוהגים אלא ל"ג יום כשתסיר שבעת ימי הפסח וז' שבתות ושני ימים של ר"ח שהם ט"ז ימי' שאין אבלות נוהג בהם נשארו מן המ"ט יום ל"ג עכ"ל. ומפני שראו שם דב' ימים של ר"ח אין אבילות נוהג בהם נהגו בהם היתר והא ודאי הוא שבוש דלא אמרו דב' ימים של ר"ח אין אבילות נוהג בהם אלא לנוהגים איסור תספורת עד עצרת דבלא ב' ימים דר"ח משכחת ל"ג יום אבל לדידן דלא נהגינן איסור אלא עד ל"ג יום בעומר בלבד כל ל"ג יום אסור להסתפר ואפי' בר"ח (ג): **מצאתי** כתוב מנהג שלא לעשות מלאכה מפסח ועד עצרת משקיעת החמה עד שחרית וכו' כן כתב רבינו ירוחם בנ"ה ח"ד בשם רבינו האיי גאון ז"ל:

בית חדש

תצא **במוצאי** י"ט כו' מתפללין ערבי' כמו במ"ש כלו' שמתפלל י"ח שלימות ואומר אתה חוננתנו דהכי אמר ר"נ אמר שמואל בפ' ת"ה כל השנה כולה אדם מתפלל הביננו חוץ ממ"ש ומוצאי י"ט מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת אף על גב דסלקא בקושיא לא אדחייא ליה כיון דלא סלקא בתיובתא כך פסק רב האי וכן פסק הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכן פסק רבי' למעלה בסימן ק"י לאפוקי מדעת הרשב"א והר"י גיאת ור"י אחרון דאף במ"ש ומוצאי י"ט מתפלל הביננו ועיין בתוספות בסוף יומא משמע שהם גורסים במימרא דשמואל מ"ש לחוד ומפרשי' דאף שמואל מודה דבמוצאי י"ט מתפלל י"ח שלמות מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת ע"ש: **ומ"ש** ומבדילין על הכוס כו' כ"כ הרי"ף בפ' ע"פ והילכת' אומר הבדלה במ"ש ומי"ט ומי"ה ומי"ט לחש"מ ובמ"ש לי"ט אבל לא במי"ט לשבת עכ"ל הרי"ף: **ומ"ש** אלא שאין מברכין על הנר פשוט הוא דכיון די"ט מותר בהבער' לא שייך לברך עליו: **ומ"ש** ולא על הבשמים כ"כ הרמב"ם בפכ"ט מהל' שבת וכן משמע מדאמרינן יקנה"ז ולא הזכירו בשמי' אבל במרדכי בפ' המביא כתב דנהגו במגנצ"א ובקלוני"א וכן פסקו ר"ג ור' משולם לברך על ההדס במ"ש שחל להיות בי"ט ולכך אמרו יקנה"ז ולא הזכירו הדס דאין נר בלא בשמים וכתב עוד במרדכי דרב עמרם ורש"י אומרי' דאין מברכין על ההדס ופר"י הטעם דתענוג י"ט ושמחתו משיב נפש שאבדה עכ"ל וכך נהגו שלא לברך על הבשמים ועיין בתו' פ' המבי' (כד' לג) בד"ה כי הוינא שם האריך על זה:

תצב **נוהגין** באשכנז כו' התו' בסוף קידושין כתבו שי"א שלכך נהגו להתענות משום הא דאמרינן לשם סקבא דכולה שתא ריגלא:

תצג **נוהגין** בכל המקומות כו' עד וכזה הורו הגאונים נראה לי דאין חילוק בין נישואין של מצוה כגון שאין לו אשה ובנים לנשואין שאינו של מצוה דהאבלות ישנה כזו שאינה אלא מנהג לא חילקו ביניהם וכך נהגו. ומה שכתב יש מקומות שנהגו שלא להסתפר כלומר בענין נשואין נהגו בכל המקומו' איסור אבל בתספורת יש מקומות שנהגו איסור ויש מקומות שנהגו היתר ועכשיו נוהגין כל המקומות שלא להסתפר: **ומ"ש** ויש מסתפרין מל"ג בעומר ואילך שאומרים שאז פסקו מלמות. כתב בית יוסף דאין מסתפרין אלא ביום ל"ד אבל בל"ג עצמו נוהגין איסור והיינו טעמא דאיתא במדרש דט"ו ימים קודם עצרת פסקו מלמות ונשארו ל"ד יום שמתו בהם לפיכך נוהגין אבלות כל ל"ד יום. ומה שאין נוהגין איסור ביום ל"ד גופיה ה"ט דמאחר שנוהגין אבלות בליל ל"ד ומקצת היום בהתחלתו אמרינן מקצתו ככולו ולפי זה אין להסתפר כ"א ביום ל"ד עצמו אחר שהתחיל עמוד השחר ולא בלילה שלפניו ולפי דעת זו כל ל"ג אסור אף בר"ח אייר ועיין בדבריו. אבל במדינות אלו נוהגין להסתפר ביום ל"ג עצמו וה"ט לפי שאנו תופסין עיקר כדברי התוספות שכתבו האחרונים משמם שלא מתו אלא בימים שאומרים תחנה בהם ונמצא שלא מתו בז' ימי הפסח ובז' שבתות ובשני ימים של ר"ח אייר ובר"ח סיון שהם י"ו ימים אלא שמאחר שאי אפשר לז' ימי הפסח בלא שבת נמצא שאינם רק י"ו ימים שלא מתו בהם נשארו ל"ג שמתו בהם לפיכך נוהגין אבלות ל"ב יום ומסתפרים בל"ג עצמו מטעם שנתבאר דמקצתו ככולו ואין מסתפרין אלא בל"ג עצמו ביום ולא בלילה שלפניו. ולפי טעם זה של תוספות כאשר כתבנו נתפשטו שני המנהגים יש מקומות שאין מסתפרים עד ל"ג ומל"ג ואילך ול"ג עצמו בכלל מסתפרין

ביום

דרכי משה

שמדבר בגאולת מצרים ובחג השבועות רות מפני שכתוב בו בתחלת קציר ועוד שאבותינו שקבלו התורה נתגיירו וכן רות נתגיירה ובחג הסוכות אומרים קהלת מפני שכתוב בו תן חלק לשבעה וגם לשמונה שהם ימי החג ואמרינן במסכת סופרים הקורא בחמש מגילות מברך על מקרא מגילה ואפילו היא כתובה בין הכתובים עכ"ל וכ"כ מהרי"ל וכ"ה בהג"מ הל' ט"ב וכן המנהג דלא כמרדכי שכתב פ"ק דמגילה דאם היא כתובה בין הכתובים יש לברך עליה על מקרא כתובים כתב במנהגים שלנו די"ל אף בי"ט אחרון של פסח זמן חירותנו וכ"כ מהרי"ל וכן המנהג דלא כי"א שכתבו די"ל זמן שמחתינו לפי שהיו שמחים שטבעו בים וכבר מוכרת סברא זו בהגהת מהרי"ל:

תצג (א) והמנהג פשוט הוא להסתפר ביום ל"ג ומרבין בו משתה ושמחה קצת וכ"כ מהרי"ל ומנהגים דיש להסתפר ביום ל"ג וכתב טעמים ע"ז. כתב מהרי"ל אם חל ל"ג בעומר באחד בשבת אסור לגלח בע"ש אבל מהרי"ו כתב דשרי וכתב מהרי"ל עוד ואין מסתפרים עד יום ל"ג בעומר בעצמו ולא מבערב: (ב) וכ"ה במנהגים שלנו דשרי: (ג) וכ"ש שאין נכון אותו מנהג שנהגו קצת להסתפר כל ימי ניסן עד אחר ר"ח אייר ובמהרי"ל כתב דיש נוהגים להסתפר עד ר"ח אייר וכן מקילין קצת במקומינו ונראה שאין שום א' מן המנהגים הוא טעות רק שלא ינהגו היתר בשתיהם כי אותו מנהג שנוהגים בו אבילות לאותו מנהג אין להסתפר מל"ג ואילך אע"ג דמסתפר בל"ג בעומר עצמו מ"מ נשארו ל"ב יום וזהו הטעם שאנו מסתפרים בל"ג בעומר ולא ביום ל"ד כי אנו מחשבים ג' ימים ר"ח אייר ב' ימים ור"ח סיון יום א' אבל לאותו מנהג שנהגו היתר בל"ג בעומר אסור להסתפר בר"ח אייר וכ"ש קודם לכן כנ"ל ומ"מ בעיר א' לא ינהגו מקצתם כמנהג זה ומקצתם כמנהג זה משום לא תתגודדו כתב מהרי"ל ומנהגים שלא לומר תחינות בל"ג בעומר מ"כ בהג"ה מנהגי' כ"ד לעומר היה מילה ומהר"ד מלאנצ"הוד היה בעצמו בעל ברית והיה מגלח זקנו כדרכו ביום שקודם מילה סמוך לערב קודם הליכתו לבה"כ וצוה להאב להסתפר ג"כ עכ"ל:

במנהגים

פרישה

העומר ובשביעי אית לן למקרי ויהי בשלח שבו' אמרו ישראל שירה על הים והשאר כולן נקראים כסדר כתיבתן בתורה וכתוב בהן מעניינו עכ"ל וע"ד זה כ' רבינו בסמוך קורא ראה אתה אומר אלי שהוא פסל לך כו' שכתוב בו ששת ימים תעבדו וביום השביעי תשבות:

סי' תצא (א) **כמו** במ"ש פי' שאומר אתה חוננתנו: (ב) **לא** על הנר כו' דכיון די"ט מותר בהדלקת הנר לא שייך לברך על הנר ולא על הבשמים כתבו התוס' שהטעם שמברכין על הבשמים משום נשמה יתירה ובי"ט ליכא נשמה יתירה וא"ת אמאי אין מברכין על הבשמים כשחל י"ט במ"ש וי"ל דכיון די"ט יש לו מאכלים משונים וטובים מייטב דעתו ממילא בלא ריח בשמים:

סי' תצג (א) **ויש** מסתפרים מל"ג בעומר כו' וה"ה שנושאים נשים והדא מינייהו נקט ב"י:

סמוך

דרישה

סי' תצג [א] **ויש** מסתפרים מל"ג בעומר כו' הר"ר דוד אבודרהם כתב בשם אבן ירחי משמו של הרז"ה וכ"כ נמי האבן שועיב וכן הועתק בספר אדם כ"ה וכן השיב הר"ש בר צמח בתשובה שכל ל"ג ימים אסור ומקצת יום ל"ד ולפי דעת הרמב"ם מקצת ליל י"ד סגי ופסק ב"י עד יום ל"ד בבוקר אבל רמ"א כתב ובמדינות אלו אין נוהגין כן אלא מסתפרין ביום ל"ג ומרבין בו קצת שמחה וא"ה בו תחנון ואין להסתפר עד ל"ג בעצמו ולא מבערב ואם חל ביום א' נוהגין להסתפר ביום ו' לכבוד השבת ומי שהוא בעל ברית או מל בנו מותר להסתפר בספירה לכבוד המילה עוד כתב והרבה מקומות נוהגין להסתפר עד ר"ח אייר ואותן מקומות לא יספרו מל"ג בעומר ואילך ואעפ"י שמותר להסתפר בל"ג בעומר עצמו ואותן מקומות שנוהגין להסתפר מל"ג בעומר ואילך לא יסתפרו כלל עד אחר

הדרושי הנהות

משום דלענין תפלה אמר רבי יודא מפלג המנחה לילה הוא ואמרינן שם מאן דעביד כר"י עביד ס"ל דה"ה נמי יכולין לספור אז וגם משום דכתיב תמימות (מהרל"ח):

ואפשר

שחרית משום תלמידי ר' עקיבא שמתו (ב) סמוך לשקיעת החמה ונקברו אחר שקיעת החמה והיו העם בטלין ממלאכה על כן גזרו שלא לעשות שמחה בינתיים ונהגו הנשים שלא לעשות מלאכה משתשקע החמה ועוד שאנו סופרים העומר אחר שקיעת החמה [ב] וכתיב שבע שבתות תמימות תהיינה מלשון שבות (ג) ולשון שמיטה שבע שבתות וכתיב וספרת לך שבע שבתות שנים מכאן שהספירה בבית דין מה שנת השמיטה אסור במלאכה אף זמן ספירת העומר דהיינו לאחר שקיעת החמה אסור במלאכה :

תצד **ביום** חמשים (א) לספירת העומר הוא חג שבועות וסדר התפלה כמו בי"ט של פסח אלא שאומרים את יום חג שבועות הזה זמן מתן תורתינו ובמוסף מזכיר קרבנות המוספין וביום הבכורים וגו' עד ושני תמידין כהלכתן וגומרין ההלל ומוציאין ב' ספרים וקורין ביום הא' ה' בפרשת וישמע יתרו מבחדש השלישי עד סוף סדרא ומפטיר קורא בשני וביום הבכורים ומפטיר במרכבה דיחזקאל ומסיים בפסוק ותשאני רוח וביום השני קורין בפרשת כל הבכור עד סוף סדרא ומפטיר קורא כמו אתמול ומפטיר בחבקוק מן וה' בהיכל קדשו עד למנצח בנגינותי ונוהגין בכל המקומות לומר במוסף אחר חזרת התפלה אזהרות העשויות על מנין המצות וכל מקום ומקום לפי מנהגו :

הלכות יום טוב

תצה (א) **בחדש** הראשון בי"ד יום לחדש בין הערבים פסח לה' וגו' ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג המצות וגו' כל מלאכת עבודה לא תעשו וכן נאמר בז' שלו ובראשון ובח' של חג ובעצרת ור"ה הלכך כל מלאכה האסורה בשבת אסורה בי"ט חוץ ממלאכת אוכל נפש דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ותנן אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד שמותר בי"ט חוץ מהוצאה והבערה שמתוך שהותרו לצורך אוכל נפש הותרו נמי שלא לצורך ובלבד שיהא בהן צורך קצת כאשר יתבאר

ב"ח

מסתפרין כדפי' ויש מקומות שמסתפרים עד ר"ח אייר ור"ח אייר בכלל אבל אח"כ אין מסתפרים עד עצרת רק בל"ג בעצמו לחוד מסתפרין וה"ט דעד ר"ח אייר ור"ח אייר בכלל איכא י"ו ימים ונשארו ל"ג שמתאבלים בהם ולפיכך מסתפרים בל"ג עצמו משום דמקצתו ככולו כדפרי' וממילא דאף בר"ח סיון אין להסתפר לפי מנהג זה עיין בדרשות מהרי"ל · וכתב בהג"ה' ש"ע ולא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג זה משום לא תתגודדו וכל שכן שאין לנהוג היתר כשתיהן עכ"ל ופשוט הוא ומשמע דכל זה אינו אלא לענין תספורת אבל לענין נישואין כבר כתב רבינו שנוהגין בכל המקומות שלא לישא אשה בין פסח לעצרת דמשמע דאין היתר בעולם לישא אשה בכל הימים הללו אכן ב"י כתב דלמאי שכתב רבינו ויש מסתפרין מל"ג ואילך לדידהו נמי מותר לישא אשה כיון דפסקו אז מלמות למה יהא אסור לישא אשה וכ"כ ה"ר אבודרהם ורבינו שלא הזכיר אלא שמסתפרין נקט חדא מינייהו עכ"ל וכך פסק בש"ע וממילא לפי מנהגינו נמי כל מקום ומקום לפי מנהגו באיזה יום שמותר להסתפר מותר נמי לישא אשה וכ"כ במנהגים דמהר"א טירנא שעתה נוהגין גם לישא אחר ל"ג כמו שמסתפרין מל"ג ואילך וממילא לאותן שמסתפרין עד ר"ח אייר ור"ח אייר בכלל מותרים נמי לישא אשה באותן הימים : וצריך להתישב במ"ש בהגהות דמנהגים דאיתא במנהגי דור"א דכשחל ר"ח אייר בשבת אז נושאין בו דממ"נ אם נהגו לשם היתר עד ר"ח אייר ור"ח אייר בכלל מאי איריא בשבת אפילו אינו שבת נמי ואם לא נהגו היתר עד ר"ח אייר אלא מל"ג ואילך אפי' כשהוא שבת נמי לא. ונראה לי דודאי לא נהגו היתר אלא מל"ג ואילך אלא דמ"מ ס"ל דבחל ר"ח אייר בשבת מאחר דמיתוספ' שמחה ביום השבת שהוא שבת ור"ח אין להחמיר באבילות ישנה כולי האי ונושאין בו ואע"ג דאין נושאין בר"ח אייר דעלמא שאינו של שבת מ"מ בחל בשבת נושאין בו כנ"ל והכי נקטינן ודו"ק : כתוב בדרשות מהרי"ל אם חל ל"ג בעומר ביום א' אינו מותר לגלח בע"ש שלפניו וע"ש הטעם · אבל מהרי"ו התיר והביא ראייה מרחיצה דשרי כה"ג באבל לפי שאינו אלא מנהג וגילוח דספירה נמי אינו אלא מנהג ולא עדיף מרחיצה דהתם : וכתב מהרש"ל דכן עיקר וכ"כ בהגהו' ש"ע דכן נוהגין :

תצה **בחדש** הראשון כו' כתב ב"י אף על גב דקרא קמא בערב פסח קאמר הביאו כאן להוכיח ממנו דקרא דבט"ו לחדש ניסן קאמר : **ומ"ש** ותנן אין בין כו' נראה דהביא המשנה משום דמפשטיה דקרא לא משמע שיהא מותר ביום טוב מלאכת אוכל נפש לישראל עצמו אלא על ידי אחרים כמו שאמר יעשה לכם דמשמע ע"י אחרים כמו שכתב בסמ"ג תחלת הלכות יום טוב על פי המכילתא לכך הביא המשנה דתני סתמא אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד שפירושו שאוכל נפש בלבד הוא שמותר ביום טוב ומשמע דלגמרי מותר אף לישראל עצמו והיא המשנה דפרק קמא דמגילה לענין מלאכה דאורייתא אבל המשנה דפרק משילין אינה אלא לענין שבו' כמו שפי' התו' לשם ומש"ה הוסיף רבינו על לשון המשנ' ואמר שמותר בי"ט. לומר דהאי ליכא מאן דפליג דמותר לגמרי כדפי' וקרא דיעשה לכם צריך לומר דמשמעו בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים בין א"י ובין ישראל חברך וכדאיתא במכילתא · ואח"כ תיקן וכתב וחוץ מהוצאה והבערה כו' לאורויי לן דלשון אין בין וכו' דמשמע דוקא אוכל נפש ותו לא לא קי"ל הכי דטובא איכא בינייהו גם הרי"ף והרא"ש בפ' משילין הביאו המשנה כצורתה ואח"כ תקנו ע"פ סוגיית הגמרא דלאו דוקא אוכל נפש · ועוד יראה לומר דמה שהוסיף רבינו וכתב שמותר בי"ט בא להורות לנו דדוקא לענין איסור קאמר דאין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד שמותר בי"ט ובשבת אסור אבל יש ביניהם שזה בסקילה וזה בלאו וכמ"ש התו' בפ"ק דמגלה :

ומ"ש וחוץ מהוצאה והבערה שמותר כו' כ"כ גם הרמב"ם בפ"א והוא מדתנן בפ"ק דביצה בש"א אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את הס"ת לר"ה וב"ה מתירין · ואסיקנא בגמ' דפליגי במתו' וכו' ואמרינן תו התם דהכי נמי פליגי בהבערה שלא לצורך וידוע דהלכה כב"ה :

ומ"ש ובלבד שיהא בהן צורך קצת זו היא דעת התו' בפס ר"ח ור"ת דלא כפרש"י והרמב"ם ז"ל ויתבאר בסי' תקי"ח · ואיכא למידק מאי איריא הוצאה והבערה כל שאר מלאכות נמי הותרו במתוך לב"ה כדאיתא להדיא בפ"ק דביצה לענין שחיטת עולת נדבה בי"ט ופירשו התו' דאיכא נמי צורך י"ט בשחיטת' שלא

ב"י

תצד **ביום** נ' לספירת העומר הוא חג השבועות וכו' וגומרין הלל פשוט בערכין פ"ב (י·) : **ומ"ש** וקורין חמשה כן קורין ביו"ט כמו ששנינו פ' הקורא עומד (לא·) : **ומ"ש** שקורין ביום הראשון בחדש השלישי ומפטירין במרכבה ביחזקאל וכן פרשת והפטרת יום שני הכל בפרק בני העיר (לא·) :

כתב האגור בסימן תרל"ה כתב ר' ישעיה שאסור להתענות במוצאי חג שבועות אפי' בזמן הזה וזהו אסרו חג אמרה תורה עשו אסר לחג ובירושלמי קורא לאסרו חג בנה דמועדא פירוש בן המועד ואסור לומר צידוק הדין כי אם ביחיד ע"כ : וכן כתב הריב"ש ז"ל בספר עין יעקב בפ"ב דחגיגה (יח :) אהא דמייתי התם מעשה ומת אלכסנדראי בלוד ובאו כל ישראל לספדו ולא הניחן ר"ט מפני שיום טבוח היה :

תצה **בחדש** הראשון בי"ד יום לחדש בין הערבים פסח לה' וגו' ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג המצות וגו' כל מלאכת עבודה לא תעשו אע"ג דקרא קמא בע"פ איירי כתבו רבינו להוכיח על פסוק שני דבט"ו לחדש ניסן איירי : **ותנן** אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד משנה בפ' משילין (לו :) ובפ"ק דמגילה (ז :) ואע"ג דבפ"ק דמגילה אוקימנא האי מתניתין דלא כר"י דמתיר מכשירי אוכל נפש ורבינו סובר דהלכה כר"י כמ"ש בסי' תק"ט ובפרק משילין (לז ·) אוקימנא להאי מתני' כב"ש דאילו לב"ה הא איכא בינייהו הוצאה דאסורה בשבת ומותר בי"ט מ"מ רצה רבינו לתפוס לשון המשנה ותקן דבריהם וכתב חוץ מהוצאה והבערה ומכשירי אוכל נפש · ואף ע"פ שיש עוד דברים אחרים בין י"ט לשבת כגון הא דתנן (ביצה לה :) משילין פירות דרך ארובה בי"ט אבל לא בשבת לא נחית רבינו למנות כל הדברים שביניהם ולא הזכיר אלא הדברים שהן מלאכות גמורות בלבד והוי יודע דאפי' דבר האסור משום שבות בשבת חייבין עליו בי"ט כדתנן בפרק משילין (לו :) כל שחייבין עליו משום שבות ומשום רשות ומשום מצוה בשבת חייבין עליו ביום טוב ואכתוב פי' משנה זו בסימן תקכ"ד בס"ד . ומאחר דאסרינן שבות בי"ט שמעינן שכל מה שאסור לישראל לעשותו אסור לומר לעו"ג לעשותו כמו בשבת ומיהו צרכי חולה שאין בו סכנה אע"פ שאסור לעשותן ע"י ישראל אומר לעו"ג ועושה אפילו בשבת וכמ"ש בסימן שכ"ח : **ומ"ש** רבינו וחוץ מהוצאה והבערה שמתוך שהותרו לצורך אוכל נפש הותרו נמי שלא לצורך וכו' בפ"ק דביצה (יב :) תנן בש"א אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ס"ת לר"ה וב"ה מתירין ומפר' בגמ' דפליגי במתוך שהותר' הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך דב"ה אית להו מתוך וב"ש לית להו מתוך ואמרי' תו התם דלב"ה כי היכי דאמרינן מתוך שהותר' הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ה"נ אמרינן מתוך שהותר' הבער' לצורך הותרה נמי שלא לצורך וכ"כ הרמב"ם בפ"א וכתב ה"ה המכוון אצלי בדעת רבינו כך הוא שכל מלאכה שחייבין עליה בשבת ואותה מלאכה היא שלא לצורך אכילה אם עשה אותה בי"ט לוקה חוץ מן ההוצאה וההבערה שאינו לוקה ואפי' עשאן שלא לצורך אכילה ופי' מלאכה שהיא שלא לצורך אכילה נתבאר בדברי רבינו שכולל כל מלאכה שאינה נעשית באכילה ושתייה וא"כ היה מן הדין שיהיו הבערה והוצאה נאסרין כמו כתיבה ואריגה אלא שמתוך שהותרו לצורך אכילה הותרו שלא לצורך ונראה טעם לשניהם אלו ההוצאה לפי שאף היא באוכל ומשקה ואע"פ שהיא בדברים אחרים אמרינן מתוך והבערה אע"פ שאינה באוכלין ומשקין כתיב לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת בשבת הוא דאסור הא בי"ט שרי ודרשו כן לפי שביום השבת מיותר הוא דהא בשבת מיירי קרא לעיל מיני' וביום השביעי וגו' אבל שאר מלאכות שאינן לצורך אכילה כגון כתיבה והריסה ואריגה ובניין אפילו עשאן לאכילה לוקה ושאר מלאכות שהן באכילה כגון שחיטה ואפייה אפי' עשאן שלא לאכילה אינו לוקה כמו שיתבאר בפ' זה שאם בישל לעו"ג או לצורך חולה אינו לוקה עכ"ל : ומ"ש

דרכי משה

תצד (א) במנהגים שלנו מר"ח סיון עד ח' בו אין נופלים על פניהם כ"כ בהגמיי' ח"ב : וכ"ד

דרישה

אחר ל"ג בעומר ולא ינהגו מקצת העם מנהג זה ומקצת מנהג זה משום דלא תתגודדו וכ"ש שאין לנהוג היתר בשתיהם עכ"ל וטעם דמנהגים הללו הוא משום דאיתא ל"ג ימים שאין מסתפרין בהן ונוהגין בהן אבילות דהיינו מתחלת הספירה עד ל"ג בעומר ואז מותר בכל דבר ואיכא דמפרש דהיינו כל הספירה עד שבועות אלא שמתחיל האבילות בר"ח אייר וגם ל"ג בעומר אינו בכלל נמצא שנשאר ל"ג ימים מר"ח אייר עד שבועות חוץ ו' בסיון וטעם שלהם הוא משום דאיתא במדרש ע"ו יום קודם שבועות פסקו מלמות וכשתסיר ע"ו יום ממ"ט יום ישארו ל"ד יום והם ל"ג שלימים ומגלחין ביום ל"ד דמקצת היום ככולו כ"כ רשב"ץ :

[ב] **וכתיב** שבע שבתות תמימות תהיינה מל' שבות ול' שמיטה שבע שבתות שנים ר"ל דלהכי אין עושין מלאכה בשעת הספירה מדאפקיה רחמנא לספירה בל' שבתות ושבתות הוא ל' שבות דהיינו שישבתו וינוחו ממלאכה וג"כ הוא ל' שמטה כמ"ש שבע שבתות שנים דאותו שבת ר"ל שישמטו ג"כ ממלאכה וזריעה בימי השמיטה וכאשר פירשתי כ"כ רבינו ירוחם בשמו בספר תא"ו כ"ה חלק ד' ע"ש ומסיק ע"ז הלימוד מה שמטה אסור במלאכת קרקע אף כאן אחר שקיעת החמה סופרין ושובתין ממלאכתן כן כתב רב האי בתשובה עכ"ל ומ"ש רבינו וכתיב וספרת לך שבע שבתות שנים וכתיב שבעה שבועות תספר מכאן שהספירות בב"ד כו' אינו שם ברבינו ירוחם וגם בשום מחבר לא מצאתיה והנה שמעתי מפרשים לפרשוהו דר"ל דכמו שאנו לומדים שמטה מספירת העומר מדכתיב בשניהן לשון ספירה דצריכין ב"ד לספור שנת השמטה כמו שאנו סופרין שבתות העומר כך ילפינן נמי ספירת העומר משמיטה מה שנת השמיטה אסור במלאכה אף אחר שקיעת החמה שהוא זמן הספירה אסור

פרישה

(ב) **סמוך** לשקיעת החמה ביבמות פ' הבא על יבמתו תנא כולן מתו מפסח ועד עצרת ונראה שלא בכל יום מתו אלא פסקו בנתיים ולא מתו אלא בל"ג ימים ומ"ש שאז פסקו למות ר"ל שבכך מנין ימים פסקו מלמות :

(ג) **ולשון** שמיטה שבע שבתות וכתיב וספרת לך שבע שבתות שנים וכתיב שבעה שבועות תספר לך מכאן שהספירה בב"ד כו' כך היא הגירסא הנכונה וה"פ דלהכי אין עושין מלאכה אחר שקיעת החמה דהיינו זמן ספירה מדאפקיה רחמנא לספירה בל' שבתות שהוא ל' שבות דהיינו שישבתו וינוחו ממלאכה וג"כ הוא ל' שמיטה כמ"ש שבע שבתות שנים לאותו שבת ר"ל שישמטו ג"כ ממלאכת חרישה וזריעה בימי השמיטה ואחר כך כתב עוד ט"א דכיון דילפינן ספירת עומר משמיטה לענין ספירה בב"ד ילפינן נמי מיניה לענין ביטול מלאכה יעיין בדרישה שהארכתי בזה לפי צורך הענין :

סי' תצה (א) **בחודש** הראשון בארבעה עשר כו' אע"ג דקרא זה בע"פ מיירי כתבו רבינו להוכיח על פסוק שני דבט"ו לחודש ניסן איירי ב"י : אין

יתבאר בעז"ה וכן מכשירי אוכל נפש כיון שצריך לתיקון האוכלין מותר לעשותן בי"ט וכגון שא"א לעשותן מאתמול אבל אם היה אפשר לו לעשותן מאתמול אסור לעשותן בי"ט אבל שאר כל המלאכות אסורות בי"ט ולוקין עליהן וקצירה וטחינה ובצירה וסחיטה אע"פ שהן אוכל נפש אסרום חכמים ופר"י הטעם לפי שאדם רגיל לקצור שדהו ולבצור כרמו כאחד ולדרוך כל ענביו ולטחון הרבה ביחד וחשו חכמים שאם היו מתירין בי"ט היה קוצר כל שדהו ובוצר כל כרמו ודורך כל ענביו וימנע משמחת י"ט וכן צידה אסרו שפעמים שתעלה במצודתו דגים הרבה ובירושלמי מסמיך להו כולהו אקרא

ומ"ש רבי' וכן מכשירי אוכל נפש וכגון שא"א לעשותן מאתמול וכו' בפרק אין צדין (כח:) ויתבאר בסימן תק"ד בס"ד: **ומ"ש** וקצירה וטחינה ובצירה וסחיטה אף על פי שהן אוכל נפש אסרום חכמים ופר"י הטעם לפי שאדם רגיל לקצור שדהו וכו' עד וירושלמי מסמיך להו אקראי הכל דברי הרא"ש בר"פ אין צדין שבא לאפוקי ממאי דמשמע מדברי רש"י דצידה אסורה מדאורייתא : **ומ"ש** וכן צידה אסרו שפעמים שתעלה במצודתו דגים הרבה כלומר צידה אף על גב דלא שייך בה טעמא דשייכי' בקצירה וטחינה ובצירה וסחיטה אסרוה מטעם אחר שפעמים שתעלה במצודתו דגים הרבה ודמי לעובדין דחול : **ומ"ש** וירושלמי מסמיך להו אקראי היינו לומר דאע"ג דבירושלמי מייתי מקראי שלא יקצור ולא יברור ולא ירקד ולא יטחון בי"ט אסמכתא בעלמא נינהו ואינן אסורין אלא מדרבנן ודעת הר"ן ג"כ בר"פ אין צדין דהנך מלאכות אינן אסורות אלא מדבריהם לפום גמ' דידן (א) ונתן טעם לדבר שחכמים אסרו המלאכות הנעשות לימים הרבה כקצירה וטחינה וכיוצא בהם ואף לקיטת פירות הנפסדים כתותים וענבים אסרו לפי שהלכו אחר רובה של לקיטה שאינה ליומא ואף על פי שהתירו שחיקת הפלפלין ולא הלכו אחר רובה של טחינה היינו טעמא לפי שאין אותה שחיקה שהוא ליומא נעשית באותו ענין שהיא נעשית לימים הרבה שזו במדוך וזו בריחיים ואף פלפלין בריחיים שלהם אינה כדרך טחינת חיטים לימים הרבה ואף צידת דגים נמי אסרו לפי שאין דרך לצוד אותם יום יום לפי שאינו סומך על הספק שלא לתקן מאכלות שהרי אינו יודע אם תעלה מצודתו ריקנית אלא עיקרה מיום לחברו הוא ולפיכך אסרוה מדבריהם וכן מטין דברי הרמב"ם בפ"א מהלכות י"ט שכל מלאכת אוכל נפש האסורה בי"ט אינה אלא מדבריהם ועדיין אין כל זה מחוור לפי שהסוגי' מהירושלמי מוכחת שהן מן התורה ואף ברייתא שבפרק המצניע (צה.) כפשטה הכי מוכחא עכ"ל הר"ן וז"ל הרמב"ם כל מלאכה שאפשר להעשות מעי"ט ואין בה הפסד ולא חסרון אם נעשית מבערב אסרו חכמים לעשות אותה בי"ט אע"פ שהיא לצורך אכילה ולמה אסרו דבר זה גזירה שמא יניח אדם מלאכה שאפשר לעשותן מעי"ט לי"ט ונמצא י"ט כולו הולך בעשיית אותן מלאכות וימנע משמחת י"ט ולא יהיה לו פנאי לאכול ומזה הטעם בעצמו לא אסרו הוצאה בי"ט ואע"פ שכל הוצאה היא מלאכה שאפשר לעשות מעי"ט ולמה לא אסרוה כדי להרבות בשמחת י"ט ויוליך ויביא כל מה שירצה וישלים חפציו ולא יהיה כמו שידיו אסורות אבל שאר מלאכות שאפשר לעשותן מעי"ט הואיל ויש בהן עסק אין עושין אותם בי"ט כיצד אין קוצרין ולא זורין ולא דשין ולא בוררין ולא טוחנין את החטים ולא מרקדין בי"ט שכל אלו וכיוצא בהם אפשר לעשות בעי"ט ואין בכך הפסד ולא חסרון אבל לשין ואופין ומבשלין בי"ט שאם עשה אלו מבערב יש בכך הפסד או חסרון טעם שאין לחם חם או תבשיל שבשל היום כלחם שנאפה מאמש וכתבשיל שנתבשל מאמש ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאמש וכן כל כיוצא באלו עכ"ל והראב"ד השיגו וה"ה טען בעדו וכתב עוד ואני אומר שמלאכת עבודה כולל כל מה שדרך העבד לעשות לאדוניו ואין רוב בני אדם עושין אותן לעצמם אלא שוכרים אחרים לעשותן לפי שהוזהרנו במלאכות אלו לזכור כי היינו עבדים והיינו עושין מלאכה הרבה לאדונינו אבל כל מלאכה שדרך רוב בני אדם לעשותה כל אחד בביתו לעצמו לא הוזהרנו לפי שאינה מלאכת עבדים שגם האדונים עושים אותה ולזה כל מלאכה שאדם עושה ממנה לעצמו לימים הרבה דרך לעשותה ע"י אחרים כגון הברירה והקצירה והטחינה וההרקדה אבל אפייה ולישה ושחיטה ובישול אין אדם מכין מהם לימים הרבה ורוב בני אדם עושין אותן לעצמן עכ"ל וכתב עוד שיש מי שסובר שהטחינה והקצירה אסורים דבר תורה מפני שעושין מהם לימים הרבה ונתלו בזה בסוגית הגמ' אע"פ שאינן מוכיחות עכ"ל : **כתב** סמ"ג מדתנן (ביצה יד.) והמלח במדוך של עץ למדנו שכל מלאכת אוכל נפש מותר ע"י שינוי אפילו בדבר שאינו מפיג טעמו ואפשר לעשות מעי"ט (ג) : **כתב** הכלבו שביתת בהמה ומחמר י"א שאחר שנקרא מלאכה ה"ז ביו"ט בכלל לא תעשה כל מלאכה אבל בח"ה ודאי מותר וי"א שאפי' בי"ט מותר שאין לאוסר' רק בשבת שפרט לך בה הכתוב ע"כ

שלא יהא שולחנך מלא ושלחן רבך ריקם כדמוכח בפ' שני ובפ"ק דכתובות נמי שרינן חבורה בי"ט במתוך וכו' ופשיטא דה"ה בכל שאר מלאכות שהרי כולן הן בכלל ל"ת כל מלאכה והותרה לצורך אוכל נפש ומתוך שהותרו לצורך הותרו נמי שלא לצורך ואפילו בנפל ביתו בי"ט כתבו התוס' פ' המצניע (דף צ"ה) בד"ה ומנור' דמדינא הוה שרי לבנות דמתוך שהותרו בנין לצורך אוכל נפש דמגבן הוי משום בונ' הותרה נמי שלא לצורך אלא דאסור מדרבנן משום דהוי עובדא דחול וכ"ל דאה"כ שכל המלאכות הותרו במתוך אם יש בהן צורך שמחת י"ט ומה שהזכיר רבינו הוצאה והבערה לחוד היינו בזמן הזה כל שחיטה היא לצורך אוכל נפש או שלא לצורך כלל דשחיטת עולה ליכא האידנא ובנין בית כבר כתבו דאסור משום עובדא דחול וכ"כ המרדכי בפ' אין צדין ואפייה ובישול וכיוצא בהן לא תמצא בהן שלא לצורך אוכל נפש אם לא שאופה ומבשל לכלבים שאין בזה צורך שמחת י"ט כלל משא"כ הוצאה והבערה שתמצא בהן לעולם אף שלא לצורך אוכל נפש ויש בהן שמחת י"ט כמו שיתבאר לקמן בסימן תקי"ד ותקי"ח אבל להרמב"ם שמתיר ד"ת אפילו אינו לצורך כלל במתוך וכו' עדיין הקושיא במקומה עומדת למה נקט בלשונו הוצאה והבערה יותר משאר מלאכות דדמי להו כגון שחיטה ואפייה ובישול הלא בכולן אינו לוקה מטעם מתוך וכו' וה' המגיד כתב ע"ז מה שכתב ומביאו ב"י עיין עליו וצל"ע · ולהרמב"ם דמתיר במתוך אפי' שלא לצורך כלל א"כ אמאי כתב דהבונה בי"ט לוקה הלא מדהותר מלאכת בנין לגבן בי"ט לצורך אוכל נפש ד"ת הותרה שלא לצורך כלל : **ומ"ש** וקצירה כו' עד ובירושלמי מסמיך להו כולהו אקראי כ"כ הרא"ש בר"פ א"צ ולאפוקי ממאי דמשמע מתוך פי' רש"י לשם דצידה אסורה ד"ת כיון דאפשר מעי"ט וכן הבין הרמב"ן בספר המלחמו' מפרש"י והשיג עליו כמו שהשיג עליו הרא"ש דבאוכל נפש ממש אין לחלק בין אפשר ללא אפשר ולעד"נ כדי ליישב דברי רש"י דגם הוא מודה דמדאורייתא שרי ומ"ש וז"ל ואף על גב דשחיטה ואפייה ובישול מאבות מלאכות הן והותרו לצורך יום טוב ה"ק דאף על פי דאבות מלאכות הן ואפייה לא אמרו בה רבנן והותרו לצורך מגוה ובגיד' אמרו בהו רבנן טעמא דמילתא משום דשחיטה אי אפשר מעי"ט פן יתחמם ויסריח אבל צידה אפשר לצודו מבע"י ויניחנו במצודתו במים ולא ימות ולמחר ישלהו הלכך אמרו בהו רבנן·מיהו הר"ן ז"ל לא נעלם ממנו שכך אפשר לפרש דברי רש"י ואעפ"כ השיג עליו ואמר דא"כ אם עלתה מצודתו מעי"ט ריקנית יהא מותר לצוד בי"ט שהרי אי אפשר ואין זה השגה דרש"י ז"ל ס"ל דחכמים השוו מדותיהם וכיון דעל הרוב אפשר לצוד מעי"ט לא התירוהו כלל ומה"ט נמי אסרו כל לקיטה בי"ט אפילו בתותים ותאנים שנפסדין כשנלקטו מעי"ט כדי שלא לחלק בין לקיטה ללקיטה משא"כ בשחיטה ואפייה ובישול דלא תמצא כל עיקר שלא יהא נפסד אם עשאן מעי"ט ומה שהשיג עוד וכתב שהדגים שנילודו נפסדין אעפ"י שעומדין במים במצודה לא ידענו מי הגיד לו להרב זה מיהו אין אנו צריכין לכל זה דאפשר דרש"י ס"ל דבאוכל נפש ממש נמי לא שרו ד"ת אלא בשלא אפשר מעי"ט כמו שיתבאר בסמוך בדברי הסמ"ג בס"ד :
ומ"ש בשם ר"י שהוא פי' הטעם לפי שאדם רגיל לקצור שדהו כו' אף ע"ג שהרא"ש לא כתב פירוש זה בשם ר"י כבר אפשר שראה כן כתוב בתו' ר"י והכי משמע מדברי התוספות בפרק המצניע (דף צ"ה) שכתבו ז"ל ומיהו תימא לר"י כיון דמותר לגבן בי"ט מן התורה אפילו באפשר אפילו לא יהא מותר מדרבנן אלא בדלא אפשר א"כ נפל ביתו בי"ט יהא מותר לבנותו בי"ט דמתוך וכו' וי"ל דאסור מדרבנן דהוי עובדא דחול כי היכי דאסורה טחינה והרקדה בי"ט עכ"ל אלמא דס"ל לר"י דטחינה והרקדה אינה אסורה אלא משום עובדא דחול אך קשה ממ"ש הסמ"ג וז"ל אומר ר"י בר שמואל דמכשירין דין הוא שיהיו מותרין מן התורה בכל ענין אם לא מיעט רחמנא הוא שהרי כך יהיו טובים אם נעשים מאתמול כאילו נעשו היום אבל אוכל נפש ודאי אסור מן התורה אלא בדבר המתקלקל אם נעשה אתמול ולהכי גזרינן בפירות הנושרין גזירה שמא יתלוש ובמשקין שזבו גזירה שמא יסחוט מפני שתליש' וסחיט' אסורין מן התורה בדבר שאינו מתקלקל אם נעשה מאתמול שאם כאמר שתלישה וסחיטה עצמה אסורין מדרבנן גזירה י"ט אטו שבת א"כ היא גופיה גזירה ואנן ניקום וניגזור גזירה לגזירה

דרכי משה

תצה (א) וכ"ד המרדכי פ"ק דביצה אבל המ"מ פ"א די"ט כתב טעם אחר בזה וע"ש : (ב) ובמהרי"ל מחמיר לעשות אוכל נפש שאפשר לעשותו מעי"ט ולכן אומר לעשות חלב שקדים בי"ט ודעת הטור משמע כדעת הסמ"ג וכ"ד ר"ן אבל בא"ז כתב כדברי מהרי"ל שכל שאפשר לעשות מעי"ט אסור לעשות בי"ט :

וכ"ש

דרישה

אסור במלאכה וכן פירש נמי האלוף מהורר מרדכי יפה בספר לבוש הסור שלו וק"ל על פי' זה טובא חדא דגזירה שוה זו לא מצאתיה לא במשנה ולא בברייתא לא בגמרא ולא בתורת כהנים ספרא וספרי ופסיקתא' שיגעתי לחזור אחריה ולא מצאתיה אך זה מצאתי שבספרא פ' בהר דרש על מ"ש וספרת לך הנאמר בשמיטה ז"ל וספרת לך בב"ד ובספרי פ' ראה דורש על הספירה של' בעומר ז"ל שבע שבועות תספור לך בב"ד ומניין לכל א' וא' ת"ל וספרתם לכם ר"ל בפ' אמור כתיב כן הרי לפניכו בשניהן שוין כדרש שיהא ספירה בב"ד והשנית מה ענין הג"ש זו ללמוד זה מזה מאי פסקא ומאי אולמא הא מהא וא"ל דלמדין מינה דדמו שכמו שאנו מברכין על ספירת עומר כך היו הב"ד מברכין במנין שנת השמיטה דממ"כ אם פשוט הוא דמצות הס"י צריך לעשות ברכה בשעה שמקיימין ציוו א"כ אין אנו צריכין ללמוד זה מספירת העומר דמגופה נלמד ממה שנצטוו הב"ד למנות כמ"ש וספרת לך ואי אינו פשוט תקשה לכפסך בספירת עומר גופא מנ"ל שאתה לומד שמטה ממנו ואף שהתוס' כתבו במנחות פרק ר' ישמעאל דף ס"ה גבי יובל כתיב וספרת לך דלב"ד קאמר להו רחמנא ושמא ב"ד סופרין ומברכין כמו שאנו מברכין על ספירת עומר עכ"ל מ"מ אין שייך לומר ע"ז ג"ש אלא שכ"כ מן הסברא שהיו עושין ג"כ כמו שאנו עושין סופרים ומברכין וגם יש ראיים מזה שאין כפירוש רבינו במ"ש שהרי הם מסופקים וכתבו זה בתורת שמא ואי ג"ש הוא מאי ספיקא יש בדבר וע"ק כיון דהתוס' הם מסופקים בדבר אם יספרו ויברכו למה כתב רבינו מכאן שהספירה בב"ד כאילו זה פשוט לו שיספרו ויברכו אלא שגילה לנו שמכאן הוא וכ"ש להרמב"ן שכתב בפי' בפ' אמור ז"ל בתורת כהנים וספרת לך בב"ד ולא ידעתי אם לומר שיהיו הב"ד הגדול חייבים לספור שנים ושבועות בראש כל שנה ולברך עליהם כמו שנעשה בספירת העומר או לומר שיזהרו ב"ד ויקדשו שנת החמשים עכ"ל הרי לפניכו שנסתפק בזה יותר מהתוס' וכ"ש לבעל החזקוני שכתב בסדר בהר ז"ל וספרת לך שבע שבתות שנים לפי שאין כאן אלא ספירה א' והוא בב"ד א"כ לברך אבל עומר דכתיב ביה ב' ספירות אחד בפ' אמור ואחד בפ' ראה אחד לב"ד ואחד לציבור צריך לברך הרי לפניכו שהוא סובר שלא היו מברכין הב"ד אספירת השמטה ולא באתי להקשות מהחזקוני או מהרמב"ן אדברי רבינו דבודאי יכול לומר גברא אגברא קרמית אלא להוכיח מינה דאין זה ג"ש מקובלת וגם לתמוה אפשיטות דכתב רבינו מכאן שהספירה בב"ד אי לענין ברכה קאי הרי אינו פשוט בעיני כל הני רבוותא ובעיני קצת פשיטא להיפך ויותר ק' מזה דאין הלשון של מכאן שהספירה בב"ד סובל זה הפי' דקאי אברכה דא"כ עיקר חסר מן הספר והלשון אינו סובל אלא כאילו בא ללמד שהספירה שנצטווינו למדנו מכאן שיהא בב"ד וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מאי אולמיה האי קרא דספירת עומר מהאי קרא דשמיטה דנלמוד ממנה עליה וע"ק דלפי דבריהם הוי לרבינו להפך להקדים קרא דספירה נקרא דשמיטה כי כן דרך הלימודים להקדים המלמד ללמד וכל זה ק' לי לגיר' הספרים המדוייקים שנדפס בהן כמ"ש לעיל וכ"ש שיותר ק' לגירסת הספרים שנדפס בהן בל' הזה וכתיב וספרת שבע שבתות שנים מכאן שהספירה בב"ד מה שנת השמיטה כו' דלגירסא זו בלי קושיותינו הנ"ל אין לה הבנה דמשמע מינה דנלמד דהספירה בב"ד מקרא זה למוד מדכתיב בשמיטה וספרת לך שבע שבתות שנים זולת מקרא דוספרת הנאמר בספירת עומר וא"כ אין לו שום קישור בכאן לכן היה נלע"ד לפרש דכוונת רבינו הוא להיפוך ללמד ספירת עומר מספירת דשמיטה דכמו שאותו ספירה דשמיטה בודאי קאי אב"ד ור"ל שהם יקדשו היובל וימי השמיטות ויקבעו זמן התחלתן וסופן דמה"ט צוה הש"י לב"ד ע"ז כל מקראי קודש שנאמר בהן אלה מועדי יי' אשר תקראו אותם מקראי קודש אשר תקראו אותם במועדם ודרשו תקראו שהכל תלוי בכם אפי' מוטעין כו' כך מ"ש בפ' ראה שבעה שבועות תספר לך קאי אב"ד ואף שמצות ספירה מוטלת על כל א' וא' מישראל מ"מ תלה ציוו הספירה בב"ד שהם יאמרו לכם באיזה יום יהיה ראשון של פסח שידעו להתחיל כל ישראל למנות ספירה מיום השני וכן איתא בהדיא בפ' ר' ישמעאל הנ"ל וגם בתוספתא בפ' אמור ז"ל ר"א אומר הרי הוא אומר תספר לך ספירתך תלוי בב"ד ופירש"י תספר לך משמע לך תהא מסורה הספירה שתלויה בב"ד שב"ד קובעין המועדות וצריך לשאול אימתי חל י"ט ראשון שתתחיל למנות הספירה ממחרת והשתא א"ש דהוצרך ללמד זה מספירה הנאמרה בשמטה משום דאי לאו מ"ש בשמטה ה"א מדגילה לן התור' מ"ש בפ' אמור וספרתם לכם שהספירה יהיה לכל א' וא' מישראל ולא קפיד לצוות הב"ד ה"ה נמי מ"ש בפ' ראה שבעה שבועות תספר לך נמי קאי אכל א' וא' מישראל אלא שהתורה כותב פעם בל' רבים ופעם בל' יחיד וכמו שע"כ צריך אתה לומר במ"ש בתר הסוא קרא ועשית חג שבועות לה' אלהיך מסת נדבת ידך שכתוב בל' יחיד וקאי אכל יחיד ויחיד מישראל אבל השתא שמצינו שכתב נמי גבי שמטה וספרת לך שבע שבתות שנים והתם ודאי אב"ד קאי שהרי לא כתב גביה בשום מקום לרבים מסתברא נמי לדרוש מ"ש שבעה שבועות תספר לך אב"ד וכמ"ש ומדילפי' בהא ספירת עומר משמיטה ילפינן נמי לענין שביתת מלאכה וזה שסיים מה שנת השמטה כו' ולא איירי בזה הלמד מענין ברכה כלל וי"ל דמברכין אספירה דשמיטה או לא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ע"כ שכתבתי לעיל דעת התוס' והרמב"ן והחזקוני · וא"ל מאחר דילפינן ספירת העומר משמיטה נילף נמי שמיטה מעומר דיברכו הב"ד אספירה דידהו וי"ל דאין זה ג"ש אלא גילוי מילתא ואסמכתא משמיטה שלא יעשו מלאכה בשעת הספירה

צירוף

אקראי ויש דבר שהחמירו בו יותר מבשבת כגון באיסור מוקצה לרב אלפס דאף על גב דקיימא לן בשבת כר' שמעון בי"ט פסק כר"י לפי שהוא קל והחמירו בו כדי שלא יבואו לזלזל בו וכ"כ בשאלתות וכ"פ הרמב"ם ז"ל אבל בעל ה"ג ורש"י ור"י ור"ת פוסקים כר"ש בין בשבת בין בי"ט אלא שר"ת היה מחלק לומר שאין הלכה כר"ש אלא במוקצה אבל בנולד הלכה כר"י וכן ר"ח פסק כר"ש אף בי"ט אלא במוקצה מחמת איסור ונולד פסק כר"י בי"ט :

תצו **ואנן** שעושין ב' ימים כל מה שאסור בראשון אסור גם בשני וגוערין עליו למי שמזלזל בו ואם הוא צורבא מרבנן אין מחמירין ולענין מת לבד הוא חלוק שני מן הראשון כאשר יתבאר בעז"ה וכן לכחול העין אף על פי שאסור בראשון אלא על ידי עו"ג אלא אם כן יש בו סכנה בשני מותר אפי' ע"י ישראל אף ע"פ שאין בו סכנה ובי"ט שני של ר"ה אסור אם לא ע"י

לגזירה עכ"ל וידוע דסתם ר"י הוא ר"י בר שמואל ואפשר לייחב דס"ל לר"י דלוק' אותה תלישה ושחיטה שלא היה מתקלקל אם נעשו מעי"ט אסורין מן התורה בי"ט אבל בדבר המתקלקל היה מותר ד"ת ואפ"ה אסרוהו חכמים משום דילמא מימנע משמחת י"ט כ"ל · ונ"ע דלהרמב"ם ושאר גאונים דאוכל נפש ממש שרי לגמרי ד"ת ואפי' אפשר מעי"ט א"כ מאי קאמר תלמודא בריש פ"ק דביצה גבי ביצה גזירה שמא יתלוש ושמא יסחוט היא' גופיה גזירה וכו' וכמו שהקשה התוס' לשם וצריך לומר מאחר דאסמכוה אקרא הוי כמו איסור דאורייתא ממש וגזרו עוד אף ביצה אטו הך ואעפ"י שהיא גופיה אינה אלא גזירת חכמים · כתב ב"י ע"ש הכל בו שי"א שאין איסור מחמר בי"ט רק בשבת שפרט לך בה הכתוב ונראה שטעמו מפני שבי"ט אינו אסור אלא מה שהוא אב מלאכה דהוי בכלל כל מלאכת עבודה לא תעשו · וכן מוכח בירושלמי לענין הבערה דאיכא מ"ד דהבערה שלא לצורך אסור ביום טוב משום דהבערה היתה בכלל שאר מלאכות ולחלק יצתה ואיכא מ"ד דמותר משום דסבר דהבערה ללאו יצתה ולא הוי אב מלאכה · והתוס' בפרק שני די"ט (דף כ"ג) הביאו הך ירושלמי וכן שאר מחברים הביאו וא"כ מחמר דלכ"ע אינו מאבות מלאכות מותר בי"ט וכן עיקר דלא כסברת המחמירין שבכל בו וכן מבואר ברמב"ם וסמ"ג שכתבו דאין מוציאין משא על גבי בהמה בי"ט שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול אלמא דד"ת אין איסור בשביתת בהמתו ובמחמר כדפרי' ודלא כמ"ש בב"י ודין שביתת הבהמה בי"ט כתוב לעיל סי' רמ"ו :

ויש דבר שהחמירו בו יותר מבשבת כגון באיסור מוקצה וכו' פי' דאע"ג דבפ' מי שהחשיך פליגי רב אחא ורבינא והלכה כדברי המיקל דבמוקצה מחמת מיאום נמי הלכה כר"ש לבר ממוקצה מחמת איסור דדחייה בידים מכל מקום בי"ט פסק כר' יהודה לפי שהוא קל כו' וכדרב נחמן דמוקי' לסתמא דמתניתין הכי בריש פ"ק דביצה ואע"ג דפליגי עלה רבה ורב יוסף ורב יצחק אפ"ה פסק כר"נ לפי שהסוגיות לשם מוכיחות כר"נ דהלכה כר"י בי"ט ועיין במ"ש האלפסי בסוף מסכת ביצה : **ומ"ש** וכ"כ בשאלתו' באגודה ובמרדכי בפ"ק דביצה כתוב דהשאלתות פוסקין כר"ש בין בשבת בין בי"ט : **ומ"ש** אלא שר"ת היה מחלק כו' אע"ג דהרא"ש והסמ"ג והמרדכי כולם כתבו בשם בה"ג שהיה מחלק בזה מ"מ כתבו רבינו בשם ר"ת מפני שמבואר מדבריו דבכל נולד אסור בין בשבת בין ביום טוב ואפילו קורה שנשברה ה"ל נולד ואסור כדכתב הסמ"ג בשמו לייחב הסתם משנה דאין מבקעין עצים מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה בי"ט שמביא רב נחמן ממנה ראייה דהלכה כרב יהודה ביום טוב וכתב הוא ז"ל דלא סתם לן כמותו אלא בנולד דקורה שנשברה הוי נולד כמו שברי כלים ומה שאין מבקעין עצים מן הקורות זהו משום מוקצה מחמת חסרון כיס דאפי' ר"ש מודה אבל בה"ג לא כתב דנולד אסור אלא כגון שברי כלים בי"ט כמו שהעתיק הסמ"ג לשונו ממש ולפיכך כתב רבינו חילוק זה על שם ר"ת להורות חומרא בכל נולד שבעולם ועל זה כתב וכן ר"ח וכו' כלומר דגם הוא אוסר בסתם כל נולד בעולם אלא שבזה חולק אר"ת דלר"ת אסור הנולד אף בשבת ולר"ח אינו אוסר הנולד אלא בי"ט ועוד דלר"ח אסור בי"ט מוקצה מחמת איסור ולר"ת מותר · וכ"כ הרא"ש לשם על שם ר"ח כנ"ל וכ"י פי' לפי שהרא"ש דחה ראיית בה"ג ולא דחה ראייה ר"ת על כן הזכיר דברי ר"ת לבד ואין זה מתקבל דאף על פי שהראיי' נדחה מ"מ עיקר דבריו לא נדחו והיה לו לכתוב עיקר הדין על שם בה"ג כמ"ש משם ר"ת אבל למאי דפרי' ניחא ותדע שהרי אף ר"ש מודה בנולד דאסור כמ"ש רבינו להדיא בסי' תל"ח באפר שהוסק בי"ט דחשוב כנולד ואסור אף לר"ש וא"כ למה כתב דבנולד פסק ר"ת כר"י אלא ודאי דבכל נולד קאמר דפסק ר"ת כר"י דאילו לר"ש אינו אסור בנולד אלא בנולד בו הוא דבר חדש ממש : **ומ"ש** בשם ר"ח דבמוקצה מחמת איסור פסק כר"י בי"ט אע"ג דבשבת נמי הלכה כר"י במוקצה מחמת איסור כדפרי' מכל מקום יום טוב חמיר טפי דאילו בשבת אינו אסור אלא מוקצה מחמת איסור דדחייה בידים אבל בי"ט במוקצה מחמת איסור גרידא נמי אסור :

תצו **ואנן** שעושין שני כו' וכן לכחול וכו' בפ"ב דביצה בעא מיניה רב אשי מאמימר מהו לכחול את העין ביום טוב היכא דאיכא סכנה לא מיבעיא לי דאפילו בשבת שרי כי קא מיבעיא לי סוף אוכלא ופכוחי עינא ופי' רש"י שקרוב להתרפאות הוא ואינו כוחל אלא להגיה מאורתו · ומסקנת הגמרא כאשר פסק רבינו . והרמב"ם ז"ל כתב וכן מותר לכחול את העין ביום טוב שני ואף על פי שאין שם חולי נראה מדבריו שהוא ז"ל מפרש דתרתי קא מיבעיא ליה חדא סוף אוכלא דהיינו בחולי שאין בו סכנה ופכוחי עינא היינו דליכא חולי אלא להנאת הגוף אבל מדברי שאר כל המפרשים יראה כפירוש רש"י דלא מיבעיא ליה אלא בחולי שאין בו סכנה ומשום צערא והא מסיק דשרי ביום טוב שני אבל כשאין שם חולי אסור וכך משמע מדברי רבינו והכי נקטינן :

ומ"ש ובשני מותר אפילו על ידי ישראל וכו' שם אמימר שרא למיכחל עינא בי"ט ב' של ר"ה וכתב האלפס דלית הילכתא כוותיה דקי"ל קדושה אחת היא אבל בי"ט ב' של גליות מותר וכ"כ הרא"ש ושאר מחברים אבל באגודה כתב על דברי האלפס וז"ל אבל בתוספות אסר לישראל אפי' בי"ט ב' של גליות אך מתיר לומר לא"י עכ"ל : אין

ע"כ · ואיני יודע טעמו של המתיר דהא כיון דמקשינן יו"ט לשבת חוץ מקלת דברים שנתפרשו בתלמוד ושביתת בהמה איכה מכללם היאך אפשר לומר שהיא מותרת בי"ט ואע"פ שלא כתבה הכתוב בי"ט כל שאר מלאכות ג"כ לא נכתבו בי"ט בפרט ומלא תעשה כל מלאכה ילפינן להו והא נמי דכוותייהו ומיהו בהא איכא למימר דשביתת בהמתו ומחמר לאו בכלל לא תעשה מלאכה נינהו שהרי אינה מכלל ארבעים אבות מלאכות ולא מתולדותיהן אלא לאו לעצמו ייחד לו קרא והלכך אפשר דכיון דלא כתביה רחמנ' בי"ט מישרא שרי אבל אין נראה שיהא כן דעת הפוסקים שהרי סתמו דבריהם לומר שי"ט שוה לשבת לכל דבר חוץ מהוצאה והבערה וכו' ולא הוציאו שביתת בהמה ומחמר מן הכלל אלמא סבירא להו דביו"ט נמי אסורין והרמב"ם בפ"ה וסמ"ג כתב דאין מוציאין משא ע"ג בהמה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול וכתב ה"ה שיש מי שכתב לפי שאין משתמשין בב"ח כל עיקר והרשב"א כתב שני הטעמים עכ"ל : **ויום** טוב דבר שהחמירו בו יותר מבשבת כגון באיסור מוקצה להרי"ף דאע"ג דקי"ל כר"ש וכו' בריש מסכת יו"ט (ב.) תנן ביצה שנולדה בי"ט בש"א תאכל וכה"א לא תאכל ואוקמה רב נחמן בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ודאית ליה מוקצה אית ליה נולד ודלית ליה מוקצה ל"ל נולד ב"ש כר"ש וב"ה כר"י ואקשי' ומי אר"נ הכי והא תנן בש"א מגביהין מעל השלחן קליפים ועצמות וב"ה מסלק את הטבלא כולה ומנערה ואר"נ אנו אין לנו אלא ב"ש כר"י וב"ה כר"ש כלומר אין לנו כשטת משנה זו לפי שמוחלפת שטתה אלא כך שמעתי מרבותינו דב"ש כר"י ומחמרי וב"ה כר"ש ומשני אמר לך ר"נ גבי שבת דסתם לן תנא כר"ש מוקים לב"ה כר"ש וגבי יו"ט דסתם לן תנא כר"י מוקי לב"ה כר"י ופסק כן הרי"ף בסוף מס' ביצה דבשבת נקטינן כר"ש וביו"ט נקטינן כר"י והביא עוד ראיות לדבריו והרא"ש כ' שם שר"י ור"ח ור"י אולקין ואמרי דהלכה כר"ש אף ביו"ט והביאו ראיות לדבריהם וכתב דלא אשכחן מאן דמפליג בין שבת ליו"ט אלא ר"נ נדחק לחלק להעמיד אוקימתא דידי' אבל לשאר אמוראי א"צ לחלק ובה"ג פסק כר"ש במוקצה בי"ט אבל בנולד פסק כר"י והביא ראיה מדדרש רבא (ביצה ל"ג.) אשה לא תכנס לבית העצים ליטול אוד וכו' ואיכא ראי' דרבא לטעמיה דאפי' בשאר מוקצה דלאו נולד סביר' לי' כר"י אבל אנן דקי"ל כר"ש במוקצה ה"ה בנולד ומיהו ר"ת דייק משמואל דבשילהי שבת (קנו:) סבר כר"ש ואפ"ה קאמר בס"פ נוטל דלא הוה מטלטל גרעיני תמרי אלא אגב ריפתא ואין ראיה משמואל דמחמיר על עצמו היה ועוד דקדק ר"ת דנולד אסור מסתמא דתלמודא דפרק נוטל (קמג:) דאסר לטלטולי גרעיני דתמרי פרסייתא משום דהוי נולד והא דפריך בס"פ כירה (מה:) אמלתא דר"י מדר"נ דמאן דל"ל מוקצה לית ליה נולד לא קי"ל הכי וה"מ לשנויא דלא קי"ל הכי ולא חשש ור"ח כתב הכא מהא שמעינן דכל מידי דחזי ליה לאיניש דעתיה עילויה והא דאר"נ עז לחלבה ורחל לגיזתה ותרנגולת לביצתה ותורי דרידיא ותמרי דעיסקא באנו למחלוקת ר"י ור"ש הא בהדיא קי"ל כר"ש ואע"ג דביו"ט קי"ל כר"י ה"מ כגון נולד ומוקצה מחמת איסור וכיוצא בו אבל הני כולהו שרי ביום טוב וכן כתב בעל העיטור עכ"ל הרא"ש ז"ל ואע"פ שבה"ג ג"כ סובר דבנולד הלכה כר"י מפני שנדחי' ראייתו לא כ' רבינו כן בשמו וחילוק סברות אלו כתב המרדכי בריש ביצה וגם סמ"ג אלא שהמרדכי כתב שהשאלתות סוברים דהלכה כר"ש במוקצה בין ביום טוב בין בשבת ורבינו כתב שהן סוברים דהלכה כרבי יהודה ביום טוב והרמב"ם בפ"א פסק כדברי הרי"ף וכתב ה"ה יש מן הגאונים חולקים ואומרים שאין מוקצה בי"ט יותר מבשבת ולזה כתב בהשגות א"א לא הכל שוים וכבר הכריע בעל המאור והרמב"ן והרשב"א כדברי הלכות ורבינו והביאו ראיות לזה ועיקר עכ"ל · וכתב הר"ן בסוף ביצה שהרז"ה סובר דכי סתם לן תנא בי"ט כר"י ה"מ במידי דמותסר בשבת כגון ביקוע עצים מן הקורות דאף על גב דלית לן מוקצה בשבת מ"מ הביקוע מצד עצמו אסור בו ולפיכך אע"פ שביקוע עצים מותר בי"ט אנו אוסרין לבקע מן הקורות מדין מוקצה וכן הדין בתורי דרידיא שאסורין לשחטן בי"ט משום מוקצה כיון שהשחיטה אסורה בשבת מצד עצמה אבל תמרי דעיסקא וכיוצא בהם כיון דבשבת שרי דלית לן מוקצה אף בי"ט שרי דליכא מידי דבשבת שרי וביו"ט אסור ואין זה דעת הרי"ף שהרי כתב כאן דתמרי דעסקא אסורין בי"ט ולקושייתו של בעל המאור יש לומר דכי אמרינן ליכא מידי דבשבת שרי וביו"ט אסור ה"מ בשבת וי"ה שדינם שוה וקדושה אחת להם ולא אתי לזלזולי ביה אבל בי"ט משום דאתי לזלזולי ביה לא ראו להשוותו לשבת והרי מצינו שמחלקין ביניהן שהרי אמרו שבת (מב:) מניחין נר על גבי דקל בשבת ואין מניחין נר ע"ג דקל ביו"ט ולפיכך כל מוקצה אע"פ שהוא מותר בשבת אסור בי"ט עכ"ל . ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימי' לדעת אחת וגם הכריעו כדבריהם האחרונים הכי נקטינן : חילוקי מוקצה ובאיזה דברים יש מוקצה אפי' לר"ש נתבאר בסי' ש"י :

תצו **ואנן** שעושין שני ימים כל מה שאסור בראשון אסור גם בשני וגוערין עליו וכו' בפרק מקום שנהגו (נב:) רבי נתן בר אסיא אזיל מבי רב לפומבדיתא בי"ט שני של עצרת שמתיה רב יוסף א"ד נגדי' רב יוסף א"ל אביי נשמתיה מר דרב ושמואל דאמרי תרווייהו מנדין על שני יו"ט של גליות א"ל ה"מ היכא דעלמא הכא צורבא מרבנן הוא דטבא ליה עבדין ליה. והקשה הר"ן דהכא משמע דמאן דעבר אדרבנן משמתין לי' ואילו בפ' כירה (מ:) אמרינן דהמבשל בחמי טבריה לוקה מכת מרדות מדבריהם ובדוכתא טובא אמרינן הכי אלמא מילקא אין שמותי לא ותירץ דבמלתא דהוי עיקרי' מדרבנן דכי עקר ליה קא עקר לכולה מצוה משמתי לי' כגון הני וכדאמרי' כמי (עדיות פ"ה) את מי נדו את אלעזר בן הנכן שפקפק בנטילת ידים אבל בדבר שעיקרו מן התורה והוא עובר על מה שאסרו בו חכמים מכין אותו מכת מרדות כי ההוא דמבשל בחמי' טברי' ע"כ ותמהני דהא מדרב ושמואל דאמרי מנדין על שני י"ט של גליות משמע דיום טוב ראשון שוה ליום טוב שני ועל אי זה מהם מנדין הרי שאע"פ שראשון עיקרו מן התורה משמתי' ליה ובפ' זה בורר (כו.) אמרינן דהנהו קבוראי דקבור נפשא בי"ט ראשון של עצרת ושמתינהו רב פפא מיהו בהא איכא למימר דהכי קבוראי הללו י"ט בדבר שהוא אסור מן התורה ומש"ה שמתינהו דכיון דעברו על דברי תורה ממש הי' משמתי' להו אבל אם לא היו עוברין אלא בדבר שאיסורו מדרבנן לא הוה משמתינן להו אלא היה מלקה אותם מכות מרדות אבל קושיא קמייתא עדיין במקומה עומדת וכ"ל דהא דאמרי רב ושמואל מנדין על שני י"ט של גליות אע"ג דבחד כללא כייל להו הא כדאיתא והא כדאיתא דעל י"ט ראשון אין מנדין אלא על דבר שאיסורו מן התורה אבל לא על דבר שאין איסורו אלא מדרבנן וביו"ט ב' ליכא לפלוגי בי' הכי שהרי כל איסורו אינו אלא מדרבנן והלכך לעולם משמתינן עליה : ודע שמ"ש רבינו שכל מה שאסור בראשון אסור בשני היינו לומר שהמלאכות האסורות בראשון אסורות נמי בשני אבל דבר שהוא אסור בראשון משום מוקצה או נולד מותר בשני כמו שיתבאר בסי' תקי"ג ותקט"ו בס"ד : **וכן** לכחול את העין אע"פ שאסור בראשון אלא ע"י עו"ג וכו' בפ"ב דביצה (כב:) בעא מיניה רב אשי מאמימר מהו לכחול את העין ביום טוב היכא דאיכא סכנה לא מיבעי' לי דאפי' בשבת שרי כי קא מיבעיא לי סוף אוכלא ופכוחי עינא מאי

דרישה

ליורף בטעמים הנ"ל אין ללמד למד גמור לענין ברכה די"ל דוקא גבי ספה"ע ס"ל דגלי קרא דכתיב גבי ספירה פעמים כמ"ש המזוקני או שלא היה' ספירה גמורה בשמיטה' כמ"ש הרמב"ן · וגם לגירסת הספרים שלא כתיב בהו האי קרא לשבעה שבועות תספר לך י"ל הכי ור"ל מכאן מפסוק זה הנאמר בשמיטה נלמד שהספירה של עומר תהיה בב"ד ע"ד שכתבתי והו"ק : וה"מ

ע"י עו"ג או שיש בו סכנה והנני מסדר הלכותיו על סדר תיקון המאכל צידה זימון ושחיטה והפשט ומליחת העור והחלבים ולקיחת הבשר ועצים הראוין להסקה ותיקון האש והתבשיל וסדר הפת מדידת הקמח והרקדה ולישה והפרשת חלה ותיקון הפת ואפייתו והיסק התנור ומכשירי אוכל נפש ואיסור בישול לכלבים וביצה שנולדה ביום טוב וכבוי הפתילה והדלקתה והעו"ג המביא דורון לישראל ומה משלחין בי"ט והיתר קנייה מן החנוני ועניין ההוצאה וטלטול מת בי"ט וערובי תבשילין והצירות :

תצו (א) **אין** צדין דגים מן הביברים בי"ט ואין נותנין לפניהם מזונות ואם סתם אמת המים בכניסה וביציאה מעי"ט (ב) מותר ליקח ממנה דגים בי"ט דהוי להו ניצודין ועומדין ואפילו ספק צידה אסור כגון מצודות חיה דגים ועופות שהיו פרושות מערב י"ט ולמחר מוצא בהן אסורין (ג) אלא אם כן ידוע שניצודו מבעוד

מאי אמר לו אסור לאמירה שרא למיכל עינא מעו"ג בשבתא ה"ד אמימר גופי' כחל מעו"ג בשבתא א"ל רב אשי מאי דעתיך דאמר עולא כל צרכי חולה עושין ע"י עו"ג בשבת וא"ר המנונא כל דבר שאין בו סכנה אומר לעו"ג ועושה ה"מ דלא מסייע בהדיה אבל מר קא מסייע בהדיה דקא עמיץ ופתח א"ל איכא רב זביד דקאי כוותך ושני ליה מסייע אין בו ממש ואמימר שרא למיכל עינא בי"ט שני של ר"ה ומפרש טעמא בגמ' משום דס"ל כמ"ד ב' קדושות הן ופשיטא דלית הלכתא כוותיה דהא קי"ל כמ"ד קדושה אחת הן וכתב הרי"ף והרא"ש דמ"מ גמרינן מהא דאמימר דשרי למיכחל בי"ט ב' של גליות וכ"כ הרמב"ם בפ"א מהי"ט וכתב שאע"פ שאין שם חולי מותר וכתב ה"ה שהטעם לפי שהכאת הגוף הוא : **וכתב** הר"ן ומיהו שמעינן דכל צרכי חולה שאין בו סכנה עושין ע"י ישראל בי"ט ב' של גליות מיהו איכ' למימר דה"מ כגון מיכחל עינא דמלאכ' גופה שבות היא אבל להתיר אבות מלאכות אין לנו וכ' ה"ה בפ"א מה' י"ט שזה דעת הרמב"ן שאין מתירין מלאכות גמורות ע"י ישראל אבל כל שבות מתירין לו : **וכתב** עוד הר"ן ושמעינן נמי דמותר לכבות הנר מפני דבר אחר ומות' לכבות הדליקה משום איבוד ממון על פי הפירושי' שפירשנו למעלה ביום טוב שני של גליות דבגמרא מוכח דהנהו כולהו כי הדדי נינהו ושרו לר"י ואסירי לרבנן וכיון דבמיכחל עינא סמכינן אדר"י בי"ט שני של גליות אף בלכבות הנר מפני ד"א ומפני הדליקה סמכי' עליה בי"ט שני של גליות עכ"ל והדבר ברור שאין דעת רבינו כן שהרי כתב שאין חילוק בין ראשון לשני אלא לענין מת ולכחול את העין בלבד וכ"כ שהוא דעת הפוסקים (א) : אם יש חילוק בין שני לראשון לענין ספק מוכן יתבאר בסימן שא"ז בס"ד :

כתוב בא"ח בני א"י שבאו לח"ל אסורים לעשות מלאכה בי"ט שני בישוב אפי' דעתו לחזור וכ"ז שלא הגיע לישוב אפילו אין דעתו לחזור מותר לפי שעדיין לא הוקבע להיות כמותן אבל אם הגיע לישוב ואין דעתו לחזור נעשה כמותן ואסור בין במדבר בין בישוב וכל חוץ לתחום אין נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם וקולי מקום שהלך לשם יש פוסקים שלעולם אינו נוהג כ"ז שדעתו לחזור לעולם עכ"ל ודברים אלו נלמדים מעובדא דרמי בר תמרי דפרק כל הבשר (קי:) וצ"ע :

תצו אין לדין דגים מן הביברים בי"ט ואין נותנין לפניהן מזונות משנה בר"פ ג' דביצה (כג:) אין לדין דגים מן הביברים בי"ט ואין נותנין לפניהן מזונות אבל לדין חיה ועוף מן הביברין בי"ט ונותנין לפניהן מזונות רשב"א לא כל הביברין שוין זה הכלל כל המחוסר צידה אסור ושאינו מחוסר צידה מותר ופירש"י (א) אין נותנין לפני הדגים מזונות · משום דאפשר להם בלא מזונות שהן אוכלין שרשי עשבים וקרקע וגדול אוכל את הקטן והר"ן כתב דבפרק ר"א דאורג (קו:) פירש"י דטעמא דאין נותנין לפניהם מזונות משום דכיון דמוקצין הם לא שרי למיטרח עלייהו וכן מוכיח בירושלמי דגרסינן התם לפי שאין עושין הקנה לדבר שאינו מן המוכן וכתב והא דתנן (קנו:) מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים (שם קנו:) ומטלטלין את הלוף מפני שהוא מאכל לעורבים והא כלבים ועורבים אין ראויין כלל ואפ"ה נותנין לפניהן מזונות לאו קושיא היא דמ"מ מוכנים הם לצורך האדם ומאתמול היה דעתו עליהם כיון שהם ברשותו מה שאין כן בדגים ובחיה ובעוף בזמן שהן מחוסרין צידה שכיון שאין מזומנין לאדם אין נותנין לפניהם מזונות אבל כשאינן מחוסרין צידה כגון בביבר קטן כיון שדעתו עליהם וכאילו הם ברשותו של אדם ממש נותנין לפניהם מזונות ע"כ וכתב עוד אבל לדין חיה ועוף מן הביברים ונותנין לפניהם מזונות דחיה ועוף בביברין ניצודים ועומדין הם ולפיכך נותנין לפניהם מזונות רשב"א לא כל הביברין שוין דאיכא ביבר גדול דלא חשיבי ביה חיה ועוף ניצודים ע"כ · והתוס' (ביצה כג:) כתבו דאין נותנין לפני הדגים מזונות גזירה שמא יצודם · והרמב"ם כתב בפ"ב מהלכות י"ט דגים ועופות וחיה שהן מוקצה אין משקין אותם בי"ט ואין נותנין לפניהם מזונות שמא יבא ליקח מהם וכל שאסור לאכלו או להשתמש בו בי"ט מפני שהיא מוקצה אסור לטלטלו וכתב ה"ה דע שאע"פ שאסור באלו שבמינן ראויים לאכילה אלא שהן מוקצין אינו אסור בבהמה טמאה ועופות טמאים ע"כ ואיכא למידק כיון דמתניתין מחלקא בין דגים לחיה ועוף היאך לא חילק הרמב"ם ביניהם וי"ל שהוא סובר דת"ק היה מחלק ביניהם ואין הלכה כמותו אלא כרשב"ג וסובר דרשב"ג קאי אדגים חיה ועוף הלכך דין כולם שוה דכל שאינן מחוסרין צידה לוקחין מהם בי"ט ונותנין לפניהם מזונות ואם הם מחוסרים צידה אין לוקחין מהם בי"ט ואין נותנין לפניהם מזונות ורבינו אפשר שהוא סובר כדעת הראב"ד והרשב"א שכתב ה"ה דרשב"ג לא קאי אלא אחיה ועוף אבל דגים בכל ביבר אסורין ואפי' הוא ביבר קטן והטעם מפני שהם מכוסים מן העין ולפיכך כתב סתם אין לדים דגים מן הביברין ואין נותנין לפניהם מזונות וגבי חיה ועוף כתב כל שאין מחוסרין צידה מותר לצודן וליתן לפניהם מזונות ומשמע אפי' בביברין וכדרשב"ג ואע"פ שיש להקשות על סברא זו מדין סוכר אמת המים שיתבאר בסמוך וכמו שהקשה ה"ה כי היכי דמיתרצא האי קושיא אליבא דהראב"ד והרשב"א מיתרצא נמי לדעת רבינו אם הוא תופס שטתם · ואפשר לפרש דברי רבינו בע"א ולומר דכהרמב"ם סביר' לי' דדגים שוים לחיה ועוף דרשב"ג אדגים נמי קאי דביברים דידהו שאינם מחוסרין צידה מותר ליקח מהן וכדמשמע מהביא דסוכר אמת המים וממילא משמע דמותר ליתן לפניהן מזונות ומש"ה לא חש לפרש · ויותר נראה לומר שסובר רבינו דדגים אפילו היכא דמותר ליקח מהן אין נותנין לפניהם מזונות מטעמא דפירש"י דאפשר להם בלא מזונות ולפ"ז ואין נותנין לפניהם מזונות לאו אאין לדין קאי אלא מלתא באפי נפשה היא וה"ק לעולם אין נותנין לפניהם מזונות ואפילו היכא דמותר ליקח מהם : **ואם** סתם אמת המים וכו' מימרא בפרק אין לדין (כה.) ומשמע בגמ' דאשמועינן שא"ל זימון דסבירת אמת המים חשוב זימון וה"ה הקש' על הראב"ד והרשב"א שסוברין שאין לדין מביברי דגים כלל מהא דסוכר אמת המים וכ"ל לתרץ דביברים שאני שהם רחבי' הרבה ואע"פ שא"ל מצודה לצוד הדגים שבהם מ"מ מתוך שהם מכוסים מן העין הם נשמטים לכאן ולכאן והלכך לא חשובי כניצודי' אבל אמת המים מתוך שאינה רחבה אינם יכולין להשמט הלכך ה"ל כנצודים וכתב ה"ה דאמת המים אפי' ארוכה כמה כיון שאינה רחבה דגים שבתוכה הוו כנצודים ושרי ע"כ ונראה דלדעת הראב"ד והרשב"א נמי אפי' ארוכה כמה דגים שבתוכו כנצודים הם דכיון שאינה רחבה אינם יכולין להשמט כ"כ : **ואפי'** ספק צידה אסור כגון מצודות חיה דגים ועופות שהיו פרוסות מעי"ט וכו' משנה שם (כד:) מצודות חיה ועופות ודגים שעשאן מעי"ט לא יטול מהם בי"ט אא"כ ידוע שנצודות מעי"ט ופי' הר"ן לא יטול מהם בי"ט משום דה"ל ספק מוכן ובגמרא איפליגו תנאי בספק מוכן ואיפסיקא הלכתא כמאן דאסר וכתב ה"ה בפ"ב דע שכל דין מוקצה ונולד בכלל זה והטעם מפני שהוא דשיל"מ או שרצו חכמים להחמיר בדבר זה והרשב"א חלק ואמר שכיון שהמוקצה והנולד מדבריהם הולכין בספיקן להקל ולא אמרו אסור אלא בדבר שקרוב ליגע בשל תורה כגון ספק נולד ביום טוב ספק נולד מערב יום טוב אבל שאר ספיקות מותרין זו היא סברתו בספרו ואני תמה מזה שא"כ ספק ביצה אם נולד בי"ט או מעי"ט למה היא אסורה ועוד דברייתא דספק מוכן סתמא מיתנייא וכולה סוגייא דפ"ק מוכחא דספק נולד להחמיר ודבריו צ"ע ונראין דברי רבינו שלא חילק עכ"ל : **וכתב** הר"ן שהרא"ש דלוני"ל התיר ספק מוכן ביום טוב שני ואמר שאין היתירו מכוון אבל אגלי יפה הורה משום דה"ל ספק ספיקא דאית לן למשריה
אפי'

תצו אין לדין דגי' מן הביברין בי"ט ואין נותנין לפניהם מזונות משנה ר"פ א"נ ופרש"י דדגים אפשר להם בלא מזונות שהם אוכלין שרשי העשבים וקרקע וגדול אוכל את הקטן ולפי דבריו אפי' במקום שהם ניצודין ועומדין כגון באמת המים דבסמוך לא יתן לפניהם מזונות וה"ה לסיפך שהם בביבר קטן העשוי מחיצות כל סביביו ואין להם לא שרשי העשבי' וקרקע ושלא דגים גדולים מותר ליתן לפניהם מזונות אף על פי שאסור ליקח מהם בי"ט והתוספות הקשו על פירושו מסוגיית הגמרא וכתבו דהא בהא תליא דאם צידה מותרת מותר נמי ליתן לפניהם מזונות בי"ט וכשהצידה אסורה אין נותנין לפניהם מזונות בי"ט גזירה שמא יצודם ומדברי רבינו בסמוך גבי חיה ועוף מבואר דס"ל כפי' התוס' ולכך כתב דבמחוסרין צידה אסור לצודן וליתן לפניהם מזונות וכשאינן מחוסרים צידה מותר לצודן וליתן לפניהם מזונות אלמא דהא בהא תליא דאילו לפירש"י לעולם נותנין לחיה ועוף מזונות אפילו במחוסרין צידה דלא אפשר להם בלי מזונות בימי החורף ואף בימי הקיץ במקום דריסת בני אדם שאין עשבים עולין בו כמו שפרש"י במשנה : **ואם** סתם אמת המים כו' מימרא דרב בפרק א"נ זימון אחר דמעשה דסתימ' המים חשיב זימון גמור וזהו שהרי"ף והרא"ש והרמב"ם כתבו בסוף מימרא זו דהא כבר ניצודו מעי"ט וה"ל מוכנין ורבינו ז"ל קיצר מלבאר דה"ל מוכנין מפני שלא בא בכאן לפרש אלא דין צידה ולפיכך כתב בסתם דאם סכר אמת המים מותרין דאין בהם איסור צידה וכיון דמותרין בעל כרחך צ"ל דבסתימ' המים ה"ל מזומנים וא"ת כיון דרבינו ז"ל פסק בסתם דאין לדין דגים מן הביברין ומשמע דאפילו בביבר קטן שא"צ לומר הבא מצודה אסורים א"כ קשה מ"ש מאמת המים דמותרין · וי"ל דביברין כיון שהם רחבי' והדגים מכוסין מן העין נשמטים לכאן ולכאן לחורים ולסדקי' והוי' צידה בי"ט משא"כ בחיה ועוף דאינם מכוסים מן העין ליכא משום צידה בביבר קטן כשאין צורך לומר הבא מצודה ונצודנו אבל אמת המים מתוך שאינה רחבה אינם יכולים להשמט אפילו ארוכה וכן היא דעת הראב"ד והרשב"א וכמ"ש ב"י ודלא כהרמב"ם שסובר דאף בביברין מותרין הדגים בביבר קטן כשא"צ לומר הבא מצודה כדכתב הרב המגיד בפ"ב ולפי זה הנוהגים לשום הדגים בביבר קטן העשוי ממחיצות כל סביביו ומתחתיו כמו תיבה וקורין אותו קשט"ן בל"א שרחב קצת אסורים הדגים בי"ט משום צידה לדעת הראב"ד והרשב"א ורבינו וכן נראה מדברי רש"י שלא מצא היתר בביבר לדגים כי אם לצודן מבע"י ויניחנו במצודתו במים ולא ימות ולמחר ישלהו ולא דמי לאמת המים דשרי דגבול יש לה דאינה רחבה אלא אמה שעל כן נקראת אמת המים וכל שרחב יותר מאמה בת ו' טפחים אסורים הדגים : **ואפילו** ספק צידה כו' ריש פרק אין לדין איפסקא הילכתא מגמיה דשמואל דספק מוכן אסור איכא דמתני להא דשמואל אהא דתניא שוחטין מן הביברין בי"ט (פי' רש"י מן הביברים שניצודין ועומדין) · אבל לא מן הרשתות ומן המכמרות רשב"א אומר בא ומצאן מקולקלין מעי"ט בידוע שמעי"ט ניצודו ומותרין הא ספיקא אסורין אמר שמואל הלכה כרשב"א והרי"ף לא הביא זה ויראה שדעתו דהלכה כלישנא קמא דשמואל ולא כדאיכא דמתני ולכן פסק כת"ק דרשב"א דאפי' מצאן מקולקלין אינו יוצא מידי ספק מוכן דשמא הקלקול היה בשביל שהחיה מנתקת במצודה ועדיין לא ניצוד' ולפיכך לעולם אסור עד שיודע בודאי שניצודו מערב יום טוב כגון שראה שהחיה במצודה מערב יום טוב וכך כתבו כל המחברים ותימה על הרב המגיד שתופס לדבר פשוט דבמצאן מקולקלין מערב יום טוב מותרין כרשב"א וכן פסק בש"ע
ולא

דרכי משה

תצו (א) וכ"ש דליתא לדברי המרדכי שכתב ספ"ב דביצה דלר"י דמתיר מכשירי אוכל נפש מותר לכחול העין בי"ט דנפשו עגומה עליו וקצה באוכל כדאמרינן (ביומא עד:) האי מאן דאית ליה סעודה לא ליכול אלא ביממא עכ"ל וכל הפוסקים לא התירו אלא בי"ט שני :

תצו (א) ונראה דאפי' לדעת רש"י הא דנוהגים האידנא דקונים דגים מבע"י והולכים במים תוך כלי דמותר ליתן לפניהם מזונות שהרי אין להם מזונות ממקום אחר :
וכתוב

פרישה

סי' תצו (א) **אין** לדין דגים מן הביברין לפי שהביבר רחב הרבה ונשמט אילך ואילך וכתב הב"י בשם הראב"ד והרשב"א דאפילו אין הביבר מחוסר צידה (ר"ל שאינו מבקש תחבולה לצודן ולתופסן אבל מ"מ אינו יכול לתופסן בקל) אסור מתו' שהביבר רחב הרבה והדגים שבהן מכוסי' מן העין הם נשמטי' כאן וכאן הילכך לא חשיבי ניצודים אבל אם סתם אמת המים מתוך שאינה רחבה אינו יכולין להשמט הלכך הוי כניצודי' ושרי אפי' היא ארוכה הרבה עכ"ל וכ"פ בש"ע ומ"ש שאמת המים אינה רחבה הרבה ר"ל שאינה רחבה אלא אמה וכמ"ש בפרישה ריש סי' רי"ז ע"ש ואין נותנין לפניהם מזונות גזירה שמא יצודם תוס' ועיין בב"י שכתב שבכל ענין אסור לרש"י ומטעם שא"צ למזונות שהגדול אוכל הקטן ושרשי אדמה ויכול להיות שרבינו ס"ל כוותיה ותרתי קתני שאין נותנין להם מזונות בכל ענין : (ב) **מותר** ליקח ממנה דגים שהיא צרה ואינן יכולי' להשמט : (ג) **אא"כ** ידוע שניצודו מעי"ט כתב המ"מ שאם מצא המצודות מקולקלות מעי"ט בידוע שמעי"ט ניצודו וכ"פ ב"י :

אווז

מבעוד יום (ד) ואווזים ותרנגולין שבבית מותר לצודן וא"צ זימון ושאר כל חיה ועוף כל שמחוסרין צידה שצריך לומר הבא מצודה ונצודנו אסור לצודן וליתן לפניהם מזונות וכל שאין מחוסרים צידה מותר לצודן וליתן לפניהם מזונות · איל וצבי שקננו בפרדס וילדו בו עפרים ועדיין הם קטנים שא"צ צידה מותרין בלא זימון ודוקא בפרדס הסמוך לעיר בתוך ע' אמה דדעתו עילווה אבל אם אינו סמוך לעיר לא והאם אפילו זימון אין מועיל לה כיון שמחוסרת צידה: יוני שובך ויוני עלייה וצפרים שקננו בטפיחים אסור לצודן הלכך אין מועיל להם זימון [א] וה"מ בגדולים אבל בקטנים מותר לצודן אבל זימון צריכין וכיצד הוא הזימון אומר זה וזה אני נוטל למחר

ב"ח

ולא נהירא אלא כדפרישית · עוד כתב הרב המגיד לשם שהרשב"א חולק ואומר דדוקא בדבר שקרוב ליגע בשל תורה כגון ספק נולד אסור אבל שאר ספיקות דמוקצה ונולד שהוא מדבריהם הולכין בספיקו להקל ואני תמה שאם כן ספק ביצה למה היא אסורה וכו' ודבריו צ"ע עכ"ל ולעד"נ דדוקא היכא דאיתחזק איסורא כגון דהוה קמן ביצה שנולדה ביום טוב ואחר כך נסתפקו על ביצה אחת אם זאת היא. שנולדה ביום טוב אם לאו מחמרינן בספיקו וכן בכל ספק נולד היכא דאיתחזק איסורא ואף על גב דהוי מדבריהם הולכין אחר ספיקו להחמיר בדשיל"מ אבל היכא דלא אתחזק איסורא הולכין להקל בשל דבריהם אפי' בדשיל"מ אם לא בכגון ספק נולד שקרוב ליגע בשל תורה גם הר"ן ז"ל חילק בפרק קמא דביצה אמימרא דבדק בקינה של תרנגולת כו' בחילוק זה עיין שם (בדף רפ"א ע"ב): **אווזין** כו' בריש פרק אין צדין הכל אווזין ותרנגולים ויוני הדרסיאו' פטור ומוכחת הסוגיא דפטור ומותר וכן כתב הרא"ש בשם בעל העיטור · וכתב עוד דאעפ"י דמדברי התו' משמע דמפרשים דפטור אבל אסור קאמר היינו דוקא לפי סברת המקשה שהקשה כ"כ בפשיטו' אבל למסקנ' דמותר דבאין לכלוכן לערב ומזונותן עליך אפי' לכתחלה שרי למודיניהו · והא דאין צריכין זימון גם זה שמפני שהן ברשות אדם · וכתב ב"י בשם מהר"י אבוהב דאין חילוק בין אווזין לתרנגולים ההולכים בחצר להולכים בבי' וכדמוכח מדברי הרא"ש · עוד כתב ב"י דאין לחוש אי מטלטל ושביק להו דכולן חזו לאכילה ומותרין לטלטל ויכול לברור איזהו שירצה וכדכתב בהג"ה אשיר"י פרק קמא דביצה והרמב"ם בפ"ב מיהו בהג"ה מיימוני' לשם בשם ראבי"ה ורשב"ט כתוב דאף על פי דאינו מוקצה מ"מ חשו חכמים לטירחא וירא שמים יתן עיניו מתחלה ליטול ולא יברור ע"כ ונראה לי ברור דלא פליגי בדינא אלא ראוי להחמיר קאמר כדמשמע לשונו שכתב מיהו ירא שמים וכו': **ושאר** כל חיה ועוף כו' משנה וגמרא לשם וע"פ פי' רש"י דשיעורא דרב אשי כל היכא דרהיט .אבתריה ומטי לה בחד שחייא ביבר קטן וכו' ושיעורא דרב יוסף כל שאומרים הבא מצודה וכו' חדא שיעורא היא וכן נראה מהרי"ף והרא"ש והרמב"ם שלא הביאו רק דברי רב יוסף ושלא כדברי התוספות שהקשו על פירש"י וכתבו דשיעורא דרב אשי קאי לבהמה וחיה ושיעורא דרב יוסף לעופות וכך הם דברי רבינו שכתב ושאר כל חיה ועוף כל שמחוסרין צידה כו' הורה לנו דאין חילוק בין חיה ועוף בדין זה וכ"כ ה' המגיד שכן עיקר: **וה"מ** בגדולים כו' כ"כ התו' בפ"ק במתניתין דב"ש אומרים אין מוליכין את הסול' כו' דלב"ה מועיל זימון ליוני שובך וכי היכי דלא תקשי אהך דאוסר משום צידה צריך לחלק בין גדולים לקטנים וכ"כ המרדכי וכ"כ הרא"ש בשם ה"ר יוסף גם הר"ן פירש כן לשם במתניתין דב"ש אומרים לא יטול אא"כ נענע מבע"י אכן מפי' רש"י בפיסקא ואם אין שם אלא הן מותרין מבואר דס"ל דזימון מועיל אף לגדולים ואין אסורין משום צידה לפי שאין יוני שובך צריכין צידה מעליא וזהו שפירש"י במפורחים גדולים ופורחים למרחוק דאלמא דאפי' בגדולי' כשמצאן במקום שזימנן מותרין והא דתניא דהלד יוני שובך חייב היינו דוקא יוני הבר וכן פי' רש"י להדיא וז"ל יוני שובך ויוני עלייה יוני הבר הן ושטין ואוכלין בחוץ דבאותן שייך איסור צידה וכ"ל דרש"י ז"ל מפרש דקננו בטפיחים קאי אכולן דבין יוני שובך ויוני .עלייה ובין צפרים דכל אלו כשקננו בטפיחים העשוי' בחומות לקנן שם עופות הבר חייב בהן משום צידה אבל שאר יוני שובך דא"צ צידה אינן אסורין משום צידה וכן היא דעת הרי"ף בפ"ק דביצה והרמב"ם בפ"ב וכתב המגיד שזו היא ג"כ דעת העיטור מיהו לענין מעשה צריך להחמיר כדעת התו' והשותים מימיהם וכן פסק בש"ע וכדברי רבינו:

וביצד הוא הזימון אומר זה וזה וכו' משנה בפ"ק דביצה (דף י') בש"א לא יטול אא"כ נענע מבע"י ובה"א עומד ואומר זה וזה אני נוטל ומסיק בגמרא דאין חילוק בין בריכה ראשונה דאית בהו משום חורבן שובך ובין בריכה שנייה

ב"י

אפי' בדשיל"מ דכיון דאכן לא עבדינן י"ט שני אלא משום מנהג אבהתין לא מחמרינן ביה טפי מינייהו וכי היכי דלדידהו ספק לדידן נמי דינו כספק דכיון דחומרא מדרבנן הוא הבו דלא לוסיף עליה והא ודאי תרי ספיקי נינהו שא"א שיבא לפניך ספק מוכן בי"ט שני אלא בשני ספיקות: **כתב** ה"ה בפ"ב מהלכות י"ט מבואר בגמ' שאם מצא המלודות מקולקלות מעי"ט בידוע שמעי"ט ניצודו ולא נזכר בהלכות וגם לא הזכיר רבינו לפי שדבר הכרחי הוא ופשוט ולא נזכר בגמרא אלא בגררא דאם אין ידוע שהוא אסור עכ"ל:

אווזין ותרנגולין שבבית מותר לצודן וכו' ברייתא בפרק א"צ (כה.) אר"ש בן אלעזר מודים ב"ה וב"ש על שהזמין בתוך הקן ומצא לפני הקן שאסורין בד"א ביוני שובך ויוני עלייה וצפרים שקננו בטפיחי' ובבירה אבל אווזין ותרנגולין ויוני הרדיסאות א"צ זימון וכתב' הרי"ף והרא"ש וסיימו בה מפני שהן ברשות אדם והא דתנן כל המחוסר צידה אסור בעי בגמ' (שם כד.) ה"ד מחוסר צידה אמר ר"י אמר שמואל כל שאומרים הבא מצודה ונצודנו א"ל אביי והא אווזין ותרנגולין שאומרים הבא מצודה ונצודנו ותניא הצד אווזים ותרנגולים ויוני הרדיסאות פטור וכתב התוספות על זה וא"ת והא קי"ל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור וי"ל לפי מה שפי' במתני' ניחא דגזרינן מזונות אטו שמא יבא לצוד מהם וא"כ ע"כ צריך לומר דאסור מן התורה דאם הוה אסור אלא מדרבנן לא הוי גזרינן ליתן מזונות משום שמא יצודם דהוי גזירה לגזירה וכתב הרא"ש ולפ"ז אסור לצוד בי"ט אווזין ותרנגולים ההולכים בחצר ואין העולם נזהרין מזה ובעל העיטור כתב דפטור דאווזין ותרנגולים פטור ומו.תר קאמר ואף לדברי התוספות איכא למימר מה שהוצרכו לתרץ דכל המחוסר צידה אסור היינו חייב משום דאביי הקשה כל כך בפשיטות לרב יוסף מאווזים ותרנגולים דמתני' ומאי ה"ל קושיא כולי האי כיון דמצינו לפרש דפטור דתרנגולי' הוי פטור אבל אסור לכך הוצרכו לתרץ דמחוסר צידה חייב הלכך אפי' אי מפרש דפטור דאווזין ותרנגולין פטור אבל אסור אכתי תיקשי לך ומיהו אפשר אף לדברי התוספות הוי פטור ומותר כיון דבאין לכלוב ומזונותן עליך לא מיתסר למצדינהו: **כתב** הרמב"ם בפרק ב' מהלכות י"ט אווזין ותרנגולים ויונים שבבית הרי אלו מוכני' וכו' הגה' מיימון בשם ראבי"ה מיהו ירא שמים יתן עיניו מתחלה ליטול ולא יברור ויניח דאע"ג דאינו מוקצה מ"מ חשו חכמים לטרחא וכ"פ רשב"ט ע"כ וכך הוא דעת הגאון מהרי"א ז"ל שכתב על דברי רבינו אין לומר שיש חילוק בין ההולכי' בחצר להולכים בבית שהרא"ש אמר ההולכי' בחצר והמחבר אמר אווזי' ותרנגולי' שבבית שהנה המחבר לא אסר אלא במה שצ"ל הבא מצודה וכו' נראה לפ"ז שאין לחלק אבל נרא' שיש להחמיר בזה שהרי גבי יוני שובך אסרו (ביצה ט:) בלא זימון שיאמר זה וזה אני נוטל למחר ואמרי' בגמרא שהטעם בזה הוא משום דחיישינן שאם לא יאמר זה וזה אני נוטל אלא שאומר מכאן אני נוטל למחר דשקיל כחושים ומנח להו וכו' ונראה שכשמטלטל הכחוש מטלטל מה שלא הזמין ובזה אסור וג"כ כשנוטל אווזין ותרנגולים ומניחן ונוטל אחרים נמצא שמטלטל מה שלא היה צריך ולפיכך אין להתיר ליקח אלא מה שיודע שהם ראויים לשחיטה ואפילו שנאמר דלא דמי ליוני שובך שבכאן כולם מוכנים מש"כ כשאומר מכאן אני נוטל שלא הכין אלא השמנים עכ"ז טלטול העוף שלא לצורך שאפשר לבדוק מעי"ט אי זו שמינה ואי זו כחושה נראה שאסור בי"ט עכ"ל · אבל בהג"א פ"ק דביצה כתב מי שיש לו תרנגולי' בביתו שהקצה אותם לגדל ביצים צריך להזמין אותם מעי"ט אם עלה על דעתו לאכול מהם בי"ט ואותם שלא הזמין אסורים בטלטול דמוקצה הם אבל תרנגולת העומדת לאכילה אין לחוש אי מטלטל ושביק להו ויכול לברור אי זה שירצה דכולן חזו לאכילה ומותרים כולן לטלטל עכ"ל וזה כדעת הרמב"ם והכי נקטינן:

ושאר כל חיה ועוף כל שמחוסר צידה שצ"ל הבא מצודה ונצודנו אסור לצודן וכו' בפרק א"צ (כג:) תנן אבל לדין חיה ועוף מן הביברים ונותנין לפניהם מזונות רשב"ג א"א לא כל הביברים שוים זה הכלל כל המחוסר צידה אסור שאינו מחוסר צידה מותר ובגמרא (כד.) ורמינהי ביברין של חיה ועופות אין צדין מהם בי"ט ואין נותנין לפניהם מזונות קשיא חיה אחיה קשיא עופות אעופות ומסיק אמר רבה בר רב הונא הכא בצפור דרור עסקינן שאינה מקבלת מרות והשתא דאתית להכי חיה אחיה נמי ל"ק הא בביבר קטן הא בביבר גדול ה"ד ביבר קטן ה"ד ביבר גדול א"ר אשי כל היכא דרהיט אבתרה ומטי לה בחד שחייה ביבר קטן ואידך ביבר גדול א"נ כל היכא דאיכא עוקצי עוקצי ביבר גדול ואידך ביבר קטן א"נ כל היכא דנפיל טולא דכותלי אהדדי ביבר קטן ואידך ביבר גדול · ופירש"י בחד שחייה בפ"א שהוא שוחה עליו לתפסו אין לו להשמט ממנו : עוקצי · זווית : דנפיל טולא דכותלי אהדדי · מרוב קטנו וקצרו . ואיפסיקא בגמרא הלכה כרשב"ג: ואיתא תו בגמרא (שם) ה"ד מחוסר צידה אמר שמואל כל שאומרים הבא מצודה ונצודנו ופירש"י הבא מצודה. כלומר שצריך לבקש תחבולות לתפסו · וכו' הר"ן כל שאומרים הבא מצודה ונצודנו כ"ל שזה כולל שיעור הביבר שאם הוא גדול כל כך שצריך בו מצודה אסור וכולל ג"כ המינים דאפילו בביבר גדול כל שאין המין צריך למצודה כגון אווזים ותרנגולים ויוני הרדיסיאות דבאין לכלובן לערב ונוחין לתפסן שם שאין בהם משום צידה וכן הדין בחיות בני תרבות והכי מוכח בגמרא ועופות דלאו בני תרבות מוכח בגמרא דבכל היכא שהן במקום מקורה ואין להם מקום לצאת ממנו חשיבי נצודים בר מצפור דרור שאינה מקבלת מרות שדרה בבית כבשדה ושיעור דביבר קטן מפרשים בגמרא דכי רהיט בתר חיה ומטי לה בחד שחייה כלומר במרוצה אחת ביבר קטן ושחייה מלשון עיכוב א"נ כל היכא דנפלי טולא דכתלים אהדדי וכו' וכן נמי כל היכא דאית ליה עוקצים כלומר זויות להשמט בהם חשיב כביבר גדול שאומרים הבא מצודה ונצודנו עכ"ל והרי"ף והרא"ש לא כתבו אלא ה"ד מחוסר צידה כל שאומרים הבא מצודה ונצודנו ולא הזכירו אוקימתא דרבה ודרב אשי כלל וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ב . וכתב ה"ה יש מחלקין בפי' מחוסר צידה בין חיה לעופות מחמת אוקימתא דרב אשי דלעיל ממימרא דשמואל ודעת ההלכות ורבינו להשוותן ועיקר עכ"ל · ודברי רבינו כדברי הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל שסתמו דבריהם לומר דמחוסר ציד' היינו כל שאומרים הבא מצודה ונצודנו ולא חילקו בין חיה לעוף: **איל** וצבי שקננו בפרדס וילדו עפרים וכו' עד כיון שמחוסרת צידה וכו' מסקנ' דגמרא בפרק א"צ (כה.) וטעמן של דברים פשוט דבפרדס הסמוך לעיר כיון שאינם מחוסרין צידה מתמול דעתיה עלייהו וכמי שזימנן דמי אבל בפרדס שאינו סמוך לעיר אי זמין אין ואי לא זמין לא דאסח דעתו מינייהו ואע"ג דבגמרא לא אמרו אלא פרדס הסמוך לעיר ולא הזכירו שיעור סמיכתו כתב רבינו דהיינו בתוך ע' אמה מדתנן בפרק המביא כדי יין (לא.) איזהו קרפף כל שהוא סמוך לעיר ופירשו המפרשים דהיינו כל שהו' תוך ע' אמה ושירים וכמו שיתבאר בסימן תק"א: **יוני** שובך ויוני עלייה שקננו בטפיחים אסור לצודן וכו' בפ"ק דביצה (י:) גבי זימון שחורים ומצא לבנים וכו' כתב הרא"ש משמע דיוני שובך אינם אסורים אלא בלא זימון והקשה ה"ר יוסף דבריש אין צדין תניא הצד יוני שובך ויוני עלייה וצפורים שקננו בטפיחים חייב וי"ל דהתם מיירי בגדולים והכא בקטנים כדאמרינן התם. גבי חיה שקננה בפרדס הא בה הא באמה וכ"כ המרדכי שם וכתבו הר"ן במתניתין (שם ·) דב"ש אומרים לא יטול אא"כ נענע מבע"י וכמו שאכתוב בסמוך וכתב ה"ה בפ"ב דע שכל הדינין שיתבארו בדין הזימון הם ביוני שובך שאינם יכולין לפרוח אלא שהם מדדין אבל מפריחין ומחוסרין צידה אסור לצודן ואין זימון מועיל בהם ויש מתירים בזימון בכל גוונא לפי שאין יוני שובך צריכין צידה מעלייא וכן דעת העיטור והרשב"א כדברי האוסרים ומדברי רבינו יראה כדעת העיטור עכ"ל: **כתוב** בהג"א פ"ק דביצה אין אדם יכול להזמין אלא לפי מה שהוא צריך ואם הזמין יותר לא הוי הכנה: **וביצד** הוא הזימון אומר זה וזה אני נוטל למחר וכו' משנה בפ"ק דביצה (שם) בש"א לא יטול אא"כ נענע מבע"י ובה"א עומד ואומר זה וזה אני נוטל וידוע דהלכה כב"ה וכתב הר"ן מיהו אמרינן

דרישה

סי' תצז [א] וה"מ בגדולים אבל בקטנים מותר משמע דבגדולים שייך צידה ולכאורה יש לדקדק ממאי דפריך בגמרא פ"ק דביצה והביאו ב"י בזה הסי' בד"ה ואם אין שם קן וז"ל ה"ד אלימא בפורחי' איכא למימר הנך אזלי לעלמא והני אחריני נינהו דעדיפא ה"ל למפרך אפי' לא אזלי לעלמא אסורי' משום צידה וי"ל דבקטני' אפי' מפורחים אין אסור משום צידה אלא משום מוקצה ובגדולים דווקא שייך איסור צידה ובלא"ה יש לדחות · דהמקשה הלא מגוהו נקט וה"מ למפרך מאיסור צידה ג"כ:

פרישה

(ד) אווזין ותרנגולין שבבית כו' ב"י הביא דברי מהר"י אבוהב שכתב וז"ל אין לומר שיש חילוק בין תרנגולין ההולכים בבית להולכים בחצר שהרא"ש כתב ההולכים בחצר והמחבר כתב שבבית כו' נראה לפ"ז דאין לחלק אבל נראה שיש להחמיר בזה כו' וכתב ב"י שדעת מהר"י כדעת הגה' מיימוני שכתבו ג"כ ירא שמים יתן עיניו מתחלה כו' ומדברי ב"י נראה שמ"ש רבינו תרנגולי' שבבית הוא ל"ד והוא בחצר וגם מ"ש רמב"ם אווזי' ותרנגולי' שבבית הוא ל"ד ויכול לברור איזה שירצה ולכך כתב בסוף שהגהה' אשר"י שכתבו

למחר וא"צ לנענע · [ב] זימן שחורים ומצא לבנים או איפכא או ב' ומצא ג' [ג] פשיטא שאסורין אלא אפילו זימן שחורים ולבנים ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים אסורין (ה) [ד] זימן ג' ומצא ב' מותרין (ו) בתוך הקן ומצא לפני הקן ולא בתוכו אסורין ואם אין שם קן אחר מותרין וכגון שאינו פורח דליכא

ב"י

אמרינן בגמרא דדוקא באומר זה וזה אני נוטל אבל באומר מכאן אני נוטל למחר לא סגי דאע"ג דס"ל למשרייא כה"ג משום ברירה אפ"ה חיישינן דזימנין דמכח כחושים ושקיל שמינים ונמצא שטלטל אותן שלא הזמין א"נ דמשתכחי כולהו כחושים ואתי לאימנועי משמחת י"ט ולפיכך צריך שיאמר מעי"ט זה וזה אני נוטל שמאחר שאינו מקפיד למשמש בהם כבר נמלך עליהן בדעתו בין שיהו שמינים בין שיהו כחושים ולא אתי לטלטל ולמספק ומיהו כי אמרינן דמהני זימון דוקא במדדין אבל במפריחין לא דהא אמרינן בפרק א"צ הלך יוני שובך ויוני עלייה ולפרים שקננו בטפיחים ובבירות חייב עכ"ל וכ"כ ר"י וכתב עוד ר"י אם זימן כל השובך וא"צ אלא לזוג אינו מועיל עד שיאמר זה וזה אני נוטל כ"כ התוספות פי' ואם אפשר שיצטרך לכולן מזמין כל השובך ולמחר נוטל כל מה שצריך : **זימן** שחורים ומצא לבנים וכו' אפילו זימן שחורים ולבנים וכו' משנה וגמ' (שם :) ומפרש התם טעמא דשנים ומצא ג' אסורין ממ"כ אי אחריני נינהו הא אחריני נינהו ואי לא אחריני נינהו הא איכא חד דמערב בהו וכתבו התוס' (שם) והר"ן וליכא למישריינהו משום דחד בתרי בטיל דבעלי חיים חשיבי ולא בטלים ועוד דכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ובמצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים מפרש טעמא בגמרא משום דאמרינן הנך אזדו לעלמא והני אחריני נינהו · וכתב ר"י וכל זה מיירי שאין מכירן ופשוט הוא (ב) וכתוב בהג"א זימן שחורים ולבנים וכו' וכגון בקיני' המודבלי' במחיל' כדרך קינין שבשובכי' אבל בקן א' ודאי אתהפיכו ומותרים : **זימן** שלשה ומצא שנים מותרין ג"ז משנה שם ומפרש בגמרא מ"ט הני אינהו נינהו וחד מינייהו אזיל לעלמא ואפילו אם הניח ג' מקושרים וכא ומצא שנים בלבד קאמר רב אשי דשרי דהואיל ומנתחי אהדדי ואורחייהו בהכי אמרינן דהני אינהו נינהו וחד מינייהו אזל לעלמ' ויש לתמוה למה לא כתבו כן הפוסקי' ואפשר דטעמייהו משום דלא אמר רב אשי הכי אלא אליבא דמ"ד דכי פליגי רבי ורבנן בהניח מאתים מעשר שני ומצא מנה דרבי אמר מנה מונח ומנה מוטל וחכ"א הכל חולין בכיס א' הוא דפליגי אבל בשני כיסי' ד"ה מנה מונח ומנה מוטל דאילו למ"ד בשני כיסי' מחלוקת אבל בכיס א' ד"ה חולין ל"צ לאוקומי במקושרים כדמשמע בגמרא והפוסקים סוברי' דהלכה כמ"ד בשני כיסים מחלוקת כו' וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מה' מעשר שני וכיון שכן ל"ל לאוקומי במקושרין ולפיכך לא הזכירו כן ואפשר דסברי דכיון דמקושרין היו אמרי' כולהו ניטלו והנך אחריני נינהו ומיהו רבינו כתב בס"ס תל"ט דהא דהניח עשר שנים משמע צריך לבדוק אחר כולן דוקא בקשורין יחד אבל אם אינם קשורין ביחד א"צ לבדוק אלא אחר האחד והיינו אליבא דמ"ד בכיס אחד מחלוקת כמ"ש שם וא"כ סובר שהלכה כמותו וכיון שכן יש לתמוה למה לא כתב כאן דהא דזימן ג' ומצא שנים מותרין אפילו הניחם מקושרין נמי מותרים א ואפשר דכיון דכתב סתם זימן שלשה ומצא שנים מותרין אף אם הניחם מקושרין במשמע : **בתוך** הקן ומצא לפני הקן ולא בתוכו אסורין ג"ז משנה שם בגמרא (יא.) לימא מסייע לרבי חנינא דאמר רוב וקרוב הלך אחר הרוב אמר אביי בדף רבה אמר בשני קינין זו למעלה מזו עסקינן ולא מיבעיא זימן בתחתונה ולא זימן בעליונה דאסירן דאמרינן הנך אזלו לעלמא והנך אשתרבוב ונחות אלא אפי' זימן בעליונה ולא זימן בתחתונה ומצא בעליונה ולא מצא בתחתונה הנך נמי אסירי דאמרי' הנך אזלו לעלמא והנך הרוכי הריך וסליקו ופי' רש"י לפני הקן דרך כל שובכין להיות מעט מן דף העלייה בולט חוץ למגולה של כל קן וקן ושם היונים יוצאים לאויר ונוחים שם כרצונם וחוזרים לקן · הלך אחר הרוב · כי הכא דלא אמרי' אלו אותן שזימן בתוך הקן שהוא קרוב לפני הקן אלא אמרינן מעלמא אתו : בדף · דכולהו קרוב נינהו הלכך הלך אחר הרוב דאיכא תרתי : רבא אמר . הא לא איצטריך לאשמועינן אלא בב' קינין זו למעלה מזו ובשתיהן גוזלות וזימן את שבזו ולא זימן את שבזו ולמחר לא מצא בתוך הקן שזימן אלא לפניו ובאותו שלא זימן לא מצא לא לפניו ולא לתוכו הלכך אסורי ולא משום חשש יוני דעלמא אלא מאחר שלא מצאן במקומן ועוד שבקן האחר המוקצה לא מצא כלום יש לחוש שמא אלו שמצ' לפני הקן המוכן לא מתוכו יצאו אלא מתוך המוקצה · ור"י כ' בח"ד דברי רבא אבל כל שאר פוסקים לא הזכירו דבר זה כלל ואפשר שטעמא משום דהא דאמרי אביי ורבא לאו לקושטא דמלתא אמרי הכי אלא לדחות דלא לסייע לר"ח וכיון דקי"ל דהלכה כרבי חנינא כדאיתא בפרק לא יחפור (כג :) אית לן למימר דטעמא דמתניתין משום רוב וקרוב הלך אחר הרוב ותו ל"צ לאוקומי בשני קינין זו למעלה מזו והלכך ליכא למימר דשני קינין זה למעלה מזה אפי' זימן בתחתונה ולא זימן בעליונה שרו דכיון דאותם שזימן מצאם במקומן לא חיישינן להו כלל : **ואם** אין שם קן אחר מותרין וכגון שאינו פורח וכו' שם במשנה אם אין שם קן אלא הן הרי אלו מותרין ופירש"י אם אין סביבותיהם אתמול אלא הן הרי אלו

ב"ח

שנייה בכל ענין צריך שיאמר זה וזה אני נוטל וא"צ לנענע ופרכינן ולב"ה ל"ל למימר זה וזה אני נוטל לימא מכאן אני נוטל למחר ומסקי' דילמא מטלטל ושביק מטלטל ושביק דזימנין דמשתכחי שמנים כחושים וכחושים שמנים וקא מיטלטל מידי דלא חזי ליה ופרש"י כל אותן שטלטל יותר על צרכו מוקצין היו משמע מדבריו דאפילו הזמין כל היונים שבשובך אין הזמנה מועלת אלא למה שהוא צריך וכל מה שאינו צריך הוי ליה כמזמין עצים ואבני' לאכילה שאין הזמנה מועיל לכן לטלטלן כיון שאין אדם אוכלן וכדאמר בפ' א"צ אי דלא חזי כי אזמין להו מאי הוי ולפיכך אסור לטלטלן אא"כ שיאמר זה וזה אני נוטל וכן משמע בסוגיא וכ"פ האגודה בשם ר"י וז"ל דלמא מטלטל ושביק כו' והקשה ר"י ויכין כל יוני השובך ליקח למחר מה שהוא צריך ותירץ דאין זה מן המוכן כיון שיודע שאין צריך לכולן וכ"פ בהגהת אשיר"י וברבינו ירוחם וכתב עוד ה"ר ירוחם מיהו אם אפשר שיצטרך לכולן מזמין כל השובך ולמחר נוטל כל מה שצריך ע"כ וכן משמע מדברי האגודה בשם ר"י שכתבתי בסמוך וכ"פ בהגהת ש"ע : **זימן** שחורים וכו' משנה שם (דף י) זימן שחורים ומצא לבנים לבנים ומצא שחורים ב' ומצא ג' אסורין ג' ומצא ב' מותרין ובגמרא פשיטא אמר רבה הכ"ע כגון שזימן שחורים ולבנים והשכים ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים מה"ד הני אינהו נינהו ואיתהפוכי איתהפוך קמ"ל הנך אזדו לעלמא והני אחריני נינהו ונראה דבהך אוקימתא רבותא אשמועינן דל"מ במצא שחורים במקום לבנים ולבנים לא מצא כל עיקר דפשיטא דאסורין דאמרינן דכי היכא דאזדו הלבנים אזדו השחורים ואלו אחרים הן אלא אפי' מצא נמי לבנים במקום שחורים מ"ד לא אזדו כל עיקר ואתהפוכי אתהפוך קמ"ל · ודע שרש"י ז"ל פי' זימן שחורים ולא היה שם עוד כותו שבאותו הקן לא היה עוד שחור שלא זימן שאילו היה כן אפילו בלא מצא לבנים אסורין דהא איכא חד דמערב בהו אבל אם לא היה שם עוד אעפ"י שבקן האחר היו שחורים שלא זימן מותרים אלו שבקן המזומן דכיון שמצאן במקומן לא חיישינן דלמא איתהפוכי אתהפוך מקן לקן עוד פי' רש"י זימן שחורים ולבנים בב' קינין כו' כותו דאילו בקן אחד ודאי אתהפוכי אתהפוך ומותרין שכן דרך היונים שבקן ותדע דמדקתני בסיפא בתוך הקן ומצא לפני הקן אסורים משמע דוקא לפני הקן אבל אם מצאן בתוך הקן שהזמין אעפ"י שלא מצאן במקום שהניחן ממש מותרין ואפילו מצאן על פתח הקן כיון שלא מצאן לפני הקן מותרין וכל זה מפני שכן דרך היונים לשנות מקומן בקן או על פתח הקן וכן פסק בהג"ה אשיר"י משם א"ז : והא דב' ומצא ג' אסורין קאמר בגמרא ממה נפשך אי אחריני נינהו הא אחריני נינהו ואי לא אחריני נינהו הא איכא חד דמערב בהו ונ"ל דהך פירושו ממ"כ בין לר' בין לרבנן דפליגי במעשר הכא ודאי אסורין דאי אחריני נינהו כרבנן דאמרי הכל חולין הא אחריני נינהו ואי לא אחריני נינהו כרבי דאמר חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה הא איכא חד דמערב בהו הילכך בין למר ובין למר אסורין והיינו ממה נפשך דקאמר ולא כפרש"י ז"ל : **זימן** ג' ומצא ב' מותרין כתב ב"י דאע"ג דבגמ' מתרץ לה רב אשי דאפילו ב' גוזלות מקושרים תלינן לקולא ואמרינן הואיל ומנתחי אהדדי הני אינהו נינהו וחד מינייהו אזול לעלמא ורבינו תופס דבריו עיקר כמבואר בה' חמץ מ"מ אין תפיסה עליו שלא ביאר כן בהדיא משום דאיכא למימר דסתם דבריו משמען דבכל ענין מותרין אפילו היו מקושרין גם הר"ן כתב לפרש דברי הרי"ף שכתב בסתם מותרין דל"מ בשאינן מקושרים אלא אפילו במקושרין נמי מותרין השנים ע"ש · ואיכא למידק בזימן ב' ומצא ג' דאסורין בע"כ דאיירי נמי דהשנים שזימן מקושרין היו דומיא דג' ומצא ב' ואמאי אסורין אין לך היכר גדול מזה דאלו הב' מקושרין ואם נאמר דמתניתי' איירי במצאן מותרין כל שכן דקשה מאי איריא דמצא ג' אפי' מצא ב' כמו שהניח נמי אסורין כיון דמצאן מותרין איכא למימר הני אחריני נינהו דדוקא בהניח ג' ומצא ב' דחדא ודאי קא מדדה ואזיל לעלמא מינתחי והותר הקשר לגמרי אבל בהניח ב' מקושרין ומצא ב' מותרין אין לתלות לקולא וי"ל דאה"נ דבכה"ג אפילו במצא ב' מותרין אסורין והא דתנן ב' ומצא ג' היינו משום דמתניתין איירי נמי בשלא היו מקושרין מתחלה דהתם ודאי אינן אסורין אלא במצא ג' והשתא מתיישב טפי מה שסתמו המחברים דבריהן ולא כתבו רק המשנה כצורתה' לאורויי לן דבהניח ב' ומצא ג' בכל ענין אסור' ובהניח ג' ומצא ב' בכל ענין שרי כ"ל :

בתוך הקן וכו' משנה שם בתוך הקן ומצא לפני הקן אסורים ופרש"י ובתוך הקן לא מצא כלום וכן מוכח בסוגיא ע"ש אבל מצא בתוך הקן שהזמין אעפ"י שלא מצאן במקום שהניחן ממש מותרין כדפרישית ודע דהתם קאמר לימא מסייע ליה לרבי חנינא דאמר רוב וקרוב הלך אחר הרוב ודחי אביי דמתני' איירי בדף ורבא דחי דמתניתין איירי בב' קינין זו למעלה מזו כו' והמחברים לא הביאו דבריהם וה"ט דמאחר דקי"ל כר' חנינא דהלך אחר הרוב א"כ אפילו בדליכא
דף

דרכי משה

(ב) וכתוב בא"ז הזמין בתוך הקן ומצא על פתח הקן מותרים וכ"ה בתוספתא וכתב האגור הרשב"א התיר בתשובה בני יונה קטנים שהובאו לישראל משובכי העיר למי שלא הובאו בשבילו עכ"ל ונ"ל דדוקא אם יש לחוש שבאו מחוץ לתחום אבל אם וודאי באו מתוך התחום אפילו לאותו ישראל שרי ועוד נ"ל דאע"ג דבעיא זימון מבע"י מ"מ בשל עו"ג אין שייך מוקצה כמו שיתבאר לקמן וכ"כ לעיל בהלכות שבת וכך כתב ב"י דזהו טעמו של תשובת הרשב"א משום איסור הבאה חוץ לתחום ולא משום מוקצה וכמ"ש :
ונראה

פרישה ·

…תרנגולי' העומדי' לאכילה אין לחוש אי מטלטל ושביק כו' שהוא כדברי הרמב"ם …ל מ"ש מהר"י אבוהב אבל נראה שיש להסמיך כו' הוא כחולק על משמעות דברי …ד נראה דכל זה אינו מוכרח ונוכל לפרש דמ"ש רבינו תרנגולים שבבית דלהכי … בלשונו וכתב שבבית ר"ל שתרנגולי' שבבית דעתו עליהם וידועי' לו איזה שמינה …שה ולא יבא לידי טילטול שלא לצורך וזה ג"כ דעת הרמב"ם שכתב ג"כ שבבית …כתב הסולכים בחצר צ"ל דמיירי שכתן עיניו מתחלה עליהם ליטול וכדעת ר"י …ש ר"י אבוהב על דברי רבינו נראה לפי זה דאין לחלק כו' אבל נראה כו' ה"פ …ורה משמע מדברי רבינו דאין לחלק וזה שכתב אבל נראה דר"ל דליכא למשמע …ינו ומאי סבר בית דוקא וכמ"ש :(ה) **זימן** ג' ומצא שנים מותרין עיין מ"ש … ולדברין קשה למה קיצר רבינו דה"ל למכתב דאפי' במקושרים אפ"ה בהניח ג' ומצא שנים מותרים והוא כתב דאפשר דכיון דכ' רבינו סתמא בכל ענין איירי אפי' … ולי היה נראה לפרש דרבינו ס"ל כהרמב"ם ושאר פוסקים דהלכה כמ"ד בשני כיסין מחלוקת כו' אבל בכיס א' דברי הכל חולין וסבר רבינו מקושרים כעין כיס א' נמי מודי … כשאין מקושרין אמרינן אינהו נינהו וחד מינייהו אזל לעלמא לכך כתב גבי הניח עשר ומצא תשע צריך לבדוק אחר כולן דוקא כשקושרין כו' אע"ג דפליגי בשני כיסי' ואפ"ה …ים הכל חולין די"ל דשאני גבי כיסי' דאין מנתחין ואדם הנוטל נוטל שניהם משא"כ בגוזלות דעתו לדדות וכמו שמשמע שם מדברי רש"י ע"ש וגם גבי חמץ לא עביד ליטול כולם אלא מה דצריך א"כ מקושרים אמרינן כולן נטל והני אחריני נינהו וה"נ מיירי רבינו דוקא כשאין מקושרי' ככ"ל אבל בתוס' שמביא ב"י בא"ח בסי' תל"ט לא משמע הכי :
(ו) **בתוך** הקן ומצא לפני הקן כו' עיין מ"ש ב"י בזה ואינו יודע מה"ל לפרש דברי כל הפוסקים דסברי לסתיר . ולע"ד נראה לפרש דבריהם דסברי לאיסור וכן מוכח בגמרא מדפריך לימא מסייע ליה לר' חנינא דאמר רוב וקרוב הולכין אחר רוב ומשני אמר רבא בשני קינים זו למעלה מזו עסקינן כו' ואפי' זימן בעליונה ולא בתחתונה כו' ה"נ אסורי …ה"ק דלעולם רוב וקרוב אין הולכין אחר הרוב והא דאסור לאו משום יוני דעלמא אלא מאחר שלא מצאו במקומן ועוד שבקן האחר המוקצה לא מצא כלום וא"כ בהדיא דשני קינין
זו

דרישה

[ב] **זימן** שחורים כו' כתב ב"י בשם רבינו ירוחם כל זה מיירי שאין מכירן וא"כ כ' בשם הגה' אשר"י דמיירי בקינים המודבלים במחילה כו' כל זה פירש"י להדיא שם פ"ק דביצה ולא הוצרך לכתבו בשם ר"י וה"א :
[ג] **פשיטא** שאסורין בגמרא מפרש טעמא ממ"כ אי אחריני נינהו הא אחריני נינהו ואי לא אחריני נינהו הא איכא חד דמערב בהו וכתבו התוס' והר"ן וליכא למשריינהו משום דחד בתרי בטל דב"ח חשיבי ולא בטלי ועוד דכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל ע"כ : [ד] **זימן** ג' ומצא ב' כו' אפי' מקושרים ב"י ע"ש ועיין בפרישה :
צריך

חדושי הגהות

חצ"ז א ואפשר משום דאין אנו בקיאים באיזה קשירה אמרי' דמנתחי דוודאי כשקשורים בחוזק לא אמרינן דמנתחי ואסורים ולכן לא כתב רבינו להתיר בקשורים (מהרל"ח) :
בר"ן

דליכא למיתלי דאתו מעלמא אלא מדדה מעט מעט (ו) וכיון שאינו פורח אפילו אם יש קן בתוך נ' אמה שאפשר לו לדדות ממנו אם אינו עומד להדיא בענין שיכול לראותו אלא עומד בתוך קרן זוית מותר שאינו מדדה משם לכאן כיון שאינו יכול לראות קנו בכל פעם : (ס) השוחט בהמה בי"ט [ה] צריך שלא יבדוק עד שיפשיט שאם ימצא טריפה לא יהא רשאי להפשיטה ובענין טלטול הבשר לרב אלפס שפוסק במוקצה כר"י בי"ט אסור ולר"ת שפוסק כר"ש שרי ובענין מכירה לעו"ג נראה שמותר כדרך שהתירו מכירה לישראל שלא ישקול ולא יזכיר סכום דמים ואם אינו מאמינו יקח ממנו משכון שאם לא כן לא ישחטו ואתי לאמנועי משמחת יום טוב כדאמר גבי נתינת עורות לפני הדורסן :

תצח **אין** מראין סכין לחכם בי"ט לראותו אם הוא ראוי לשחוט אלא יראנו לעצמו וישאילו לאחרים ויכול להוליך סכין ובהמה אצל טבח לשחוט אפילו גדי קטן שצריך להוליכו על

אלו מותרין דודאי אלו הם שהזמין בתוך הקן ובאו לפניהם ובגמרא היכי דמי אלימא במפורחין היכא למימר הכך אזלו לעלמא והני אחריני נינהו אלא במדדין אי דליכא קן בתוך נ' אמה פשיטא דמותרים דא"ר עוקבא בר חמא כל המדדה אין מדדה יותר מנ' אמה לעולם דאיכא קן בתוך נ' וכגון דקיימא בקרן זוית מ"ד אדדויי אדדו קמ"ל כל היכא דמדדה והדר חזי לקיניה מדדה ואי לא לא מדדה וכתב הרמב"ם כל זה בפ"ב אבל הרי"ף והרא"ש השמיטוהו ולא ידעתי למה :

כתב הרשב"א בתשובה עו"ג שהביא דורון לישראל בי"ט בני יונה קטנים משובכו שיש לו בעיר נראה דמותרין הם כיון שאין צריך צידה דה"ל כפירות שאין במינן במחובר דאפילו מחוץ לתחום מותרין למי שלא באו בשבילו אף ע"ג דבפירות של ישראל שבאו מחוץ לתחום אסורין בין לו בין לאחרים דמוקצין הן כל שכן חוץ לתחום הקצו אותם הבעלים מדעתן של ישראל צריכין הכן אבל עו"ג א"צ הכן עכ"ל ועיין בתשובות הרא"ש שכתבתי בסימן תקי"ז :

השוחט בהמה בי"ט צריך שלא יבדוק עד שיפשיט וכו' לא מצאתי זה מבואר לא בגמרא ולא בדברי הפוסקים אלא שר"י בח"ב גבי דין בהמה שצריכה בדיקה מפני שנפלה או רגלתה בהמה שוחטין אותה בי"ט ולא חיישינן שיבדקו אחר שחיטה ותמצא טריפה ונמצא שטרח בה ושחטה שלא לצורך כת' בשם המפרש שלא יבדקנה עד שיפשיט עורה שמא תטרף ויאסר לטלטלה ולא יוכל להפשי' והכלבו כתב השוחט בהמה ונמצאת טריפה ה"ז לא יפשיטנה ולא יזיזנה ממקומה ואין חוששין אם תסרח לערב וגם אין חוששין שמא ימנע מלשחוט וימנע משמחת י"ט בשביל זה ואם ירצה להפשיט הבהמה אחר השחיטה קודם הבדיקה הרשות בידו לפי שמשנשחטה בחזקת היתר עומדת ואחר ההפשטה מעמידין הבשר והעור בחום היום שלא יסרח אם נמצאת טריפה לא יזיזנה ממקומה עד מוצאי י"ט ואע"פ שזה קרוב להערמה כדי שלא ימנע משמחת י"ט התירו זה ע"כ ונראה דרבינו נמי עלה טובה אתא לאשמועינן : **ומ"ש** ובענין טלטול הבשר לרב אלפס שפסק במוקצה כר"י בי"ט אסור לר"ת שפוסק כר"ש שרי מחלוקת הפוסקים במוקצה בי"ט נתבאר בסימן תצ"ה ודע דבסי' תקי"ח כתב רבינו בהמה שהיתה מסוכנת מעי"ט ומתה בי"ט מותר לטלטלה אפילו לר"י היתה בריאה ומתה אפילו לר"ש אסורה היתה חולה קצת פלוגתא דר"י ור"ש עכ"ל . ולפ"ז מ"ש כאן שטלטול בשר הטריפה בי"ט הוא פלוגתא דר"י ור"ש צ"ל דבהיתה חולה קצת מיירי דאילו היתה בריאה אפי' לר"ש אסור וזה דוחק שהרי אין דרך לשחוט לאכילה בהמות חולות קצת ואמאי סתם הכא רבינו מילתא בדבר שאין דרכו בכך ושמא י"ל דהכא בבריא' ממש עסקינן ואפ"ה שרי לר"ש ולא דמי למתה דכיון דהיתה בריאה מעי"ט לא היה דעתו עליה שתמות ומש"ה אסור לטלטלה אבל דעתו היה לשחטה ולפיכך מותר לטלטלה אם נמצאת טריפה שהרי עשויה היא להמצא טריפה :

תצח **אין** מראין סכין לחכם בי"ט וכו' בפ' א"נ (כח:) איבעיא להו מהו להראו' סכין לחכם בי"ט רב מארי בריה דרב ביסנא שרי ורבנן אסרי ורב יוסף אמר ת"ח רואה לעצמו ומשאילה לאחרים ופירש"י מהו להראות . הטבח סכין לחכם בי"ט לבדוק שהטילו חכמים על הטבחים להראות סכין חכם קודם שישחוט שום בהמה ומהו לעשות כן בי"ט מי מיחזי כעובדא דחול דאוושא מלתא שדעתו למכור באיטליז : לעצמו . בביתו סכין שלו דלא אוושא מלתא עכ"ל : **וכתב** בהג"א בשם א"ז מפירש"י משמע דוקא טבח העשוי למכור בשר באיטליז אסור להראות סכינו בי"ט דאוושא מלתא שנראה כרוצה למכור בשר באיטליז ודבר זה אסור אבל לשאר כל אדם מותר להראות סכינו לחכם עכ"ל והרי"ף כתב בשם בה"ג דטעמא דאסור להראות סכין לחכם היינו משום דחיישינן דלמא אזיל חוץ לתחום והר"ן כתב בשם הרז"ה דמש"ה אין מראין סכין לחכם משום דה"ל כעין ראיית מומין של בכור א ולעצמו מיהא שרי דאינו אלא לברר ספק אבל לאחרים אינו אלא שמפני כבודו של חכם אמרו שלא יהא ראוי הסכין לשחוט בו עד שיתן רשות ונמצאת נתינת רשותו תיקון גמור כעשיית כלי והרמב"ם כתב בפ"ד שהטעם שאסרו להראות סכין לחכם שמא תהיה פגומה ויאמר לו אסור לשחוט בה משום פגימתה וילך ויחדדנה במשחזות וחכם שרואה סכין לעצמו הרי זה משאילה לעם הארץ וכתב ה"ה שיש מי שהקשה על טעם זה שנראה ממנו שלא נאסר אלא לע"ה ובגמרא נזכר סתם ואין זו קושיא שכיון שהזכירו שת"ח רואה לעצמו ומשאילה ממילא שלא אסרו אלא להראות לע"ה וטעמו של הרמב"ם נראה עיקר לפי שהטעם הוא מפני איסור ההשחזה התיר לחכם לראו' ולהשאילה והרשב"א ז"ל הסכים לטעם רש"י עכ"ל (א) : **ויכול** להוליך סכין והבהמה אצל טבח לשחוט וכו' בפ"ק די"ט (יח:) בש"א אין מוליכין טבח וסכין אצל בהמה ולא בהמה אצל טבח וסכין ובה"א מוליכין זה אצל זה וכו' הר"ן פי' ואפילו דרך ר"ה ואע"ג דאפשר דעביד לה מאתמול אפ"ה שרי משום דהוצאה באוכל נפש כתיקון אוכל נפש עצמו היא ולא כמכשירין ותיקון אוכל נפש עצמו אפילו אפשר לעשותו מעי"ט שרי דלא מפלגינן בין אפשר ללא אפשר אלא במכשירין עכ"ל ואמרינן בגמרא דטעמא דב"ש שאוסרין להוליך בהמה אצל טבח וסכין משום דאתי לאמלוכי דאמר

דף נמי אסורין וה"ה אפילו בדליכא שני קנין זו למעלה מזו א"נ דאיכא ב' קנין זו למעלה מזו אבל הזמין שניהם אפ"ה אסורין דחיישינן ליוני דעלמא שהן מן הרוב ואצ"ל היכא דאיכא דף או היכא דאיכא ב' קנין זו למעלה מזו והזמין באחת ובאחרת לא הזמין דפשיטא דאסורין ולכך כתבו המשנה בסתם להורות דבכל ענין אסורין כשמצאן לפני הקן ולא בתוכו אבל מדברי ב"י נראה שסובר דלמסקנא בב' קנין זו למעלה מזו והזמין באחת ובאחרת לא הזמין כו' מותרין היונים אפי' מצאן לפני הקן ודלא כרבא ולא ידעתי טעם לזה אדרבה למסקנא הכל אסור ולבי אומר לי שיש ט"ס בדבריו :

ומ"ש וכיון שאינו פורח כו' איכא למידק דמשמע דכשמצאן בתוך הקן שהזמין מותרין אפילו בפורחין ותימ' דהא עכ"פ אסורים משום צידה דכיון דפורחין גדולים הן ואין הזמנה מועלת להן כדלעיל בס"ו וצריך לומר דאיירי בקטנים ובפריחה מועטת וכ"כ הר"ן להדיא ע"ש :

השוחט בהמה בי"ט צריך שלא יבדוק עד שיפשיט כו' פי' עלה טובה קמל"ן וכ"כ הכל בו וה"ר ירוחם בשם המפרשים ומה שאסור ההפשט כשנמצאת טרפה ולא שרינן סופו משום תחלתו ה"ט דהפשט הוא אב מלאכה וג' דברים דהתירו סופן משום תחלתן אינן אלא באיסור דרבנן :

ומ"ש ובענין טלטול הבשר לרי"ף שפוסק במוקצה כר' יהודה בי"ט אסור וכו' כן מבואר בפ' מי שהחשיך לוי כי הוה מייתו טרפה לקמיה בי"ט לא הוה חזי ליה אלא הוה יתיב אקיקלית' דאמר דילמא לא מיתכשרא ואפילו לכלבים לא חזיא ומפרש התם דלוי ס"ל כר"י דאית ליה מוקצה אבל לר"ש שרי וא"כ להרי"ף שפוסק במוקצה בי"ט כר"י אסור לטלטל בשר טרפה זו אבל לר"ת שפוסק כר"ש שרי ומההיא דלוי משמע דאפילו לר"י יכול לטלטלה קודם שנודע שהיא טרפה ופשיטא דה"ה הפשט נמי שרי לפי שמשנשחטה בחזקת היתר עומדת וכ"כ בכל בו וב"י כתב לחלק בין בהמה בריאה שמת' דאסור לטלטלה אפילו לר"ש ובין נשחטה ונמצא טרפה דמותר לטלטלה שהרי היא עשויה להמצא טרפה וכן מוכח מההיא עובדא דלוי דלר"ש שרי לטלטל הטרפה ואע"ג דמודה ר"ש בבעלי חיים שמתו שאסורין כדאיתא בפ' א"נ :

תצח **אין** מראין סכין כו' אלא יראנו כו' הכי אסיק רב יוסף בפ' א"נ וד' טעמים נאמרו בזה וטובא איכא בינייהו לענין דינא . לרש"י הטעם לפי שנראה כמעשה חול דאושא מילתא שהטבח רוצה למכור בשר באיטליז ועמו הסכים הרשב"א כמו שכתב ה' המגיד וכתב בהגהת אשר"י דלפי פי' זה שא' כל אדם שאינו טבח מותר להראות סכינו לחכם וכ"כ ב"י אכן מדברי הסמ"ג בשם רש"י משמע דלאו דוקא נקט רש"י טבח שהרי כתב וז"ל רש"י פי' אסור להראות הסכין להחכם מפני שנראה כמעשה חול דפרהסיא בסחורת מכירת בשר וחכם רואה לעצמו שאין בזה כ"כ בפרהסיא עכ"ל הנה שלא הזכיר בדבריו טבח . להרמב"ם הטעם לפי שיש לחוש שמא תהיה פגומה ויאמר לו אסור לשחוט וילך ויחדדנה במשחזות ולפי זה דוקא לע"ה אסרו להראות אבל כל שאינו ע"ה אין לחוש לזה כן מבואר בדברי הרמב"ם והסמ"ג גם הרמב"ן הזכיר פי' זה ואמר שהוא נכון יותר מכל הפירושים . להרי"ף ולהרא"ש בשם בעל הלכות טעמי' דמילתא דחיישינן דילמא ילך אחר החכם חוץ לתחום ולפי טעם זה אין חילוק דאפילו אינו טבח ואפילו אינו ע"ה חיישינן דילמא מישתלי וילך אחריו בלי כוונה חוץ לתחום . לבעל המאור הטעם הוא דראיית הסכין כראיית בכור היא שמעכבת השחיטה ונראה כמתקן וכדן את הדין ולפי טעם זה אפילו אם עבר והראהו אסור לשחוט בו כמו בעבר וראה מומי בכור כנ"ל לפי פירושו דבדיעבד ודאי שרי לשחוט אפילו אם עבר וראהו ומצאו יפה :

ויכול להוליך הבהמה אצל הטבח והסכין לשחוט ואפי' גדי קטן שצריך להוליכו על כתיפו או יוליך הטבח והסכין אצל הבהמה כך הוא הגרסא נכונ' בספרי רבינו והכי תניא בפרק קמא אליבא דב"ה ולא חיישינן דילמא אתי לאמלוכי כדחיישי ב"ש • ובמקצת ספרי רבינו כתוב ויכול להוליך הסכין והבהמ' אצל הטבח כו' או טבח ילך אצל הבהמה והסכין והוא ט"ס דאין נדנוד איסור בהליכת הטבח בלא סכין ואף ב"ש מודים בזה דשרי והא דנקט טבח וסכין אצל בהמה לא נקט טבח אלא משום הוצאת הסכין שביד הטבח א"נ רבותא אשמועינן דלא מיבעיא באיכא אחריכא אלא אפילו בטבח דנראה כמעשה חול בפרהסיא למכור בשר באיטליז אפ"ה שרי : **ומ"ש** אפילו גדי קטן כו' טעמו משום דקשיא ליה למה ליה למתני הולכת הבהמה אליבא דב"ה דהא ודאי כיון דהולכ' הסכין ביד הטבח שרי להוציא כ"ש הולכת הבהמה ברצועה שבין קרניה ולכך

דרכי משה

תצח (א) ב ונראה מטעם של רמב"ם כ' מהרי"ל הרוצה לשחוט בי"ט צריך לבדוק הסכין מעי"ט וישמרנו מהפגימה וכ"כ מהרי"ו בהגהות הלכות שחיטה ונראה דטעמא מאחר דבזמן הזה אין מראין הסכין לחכם אלא כל שוחט בודק לעצמו הסכין יש לחוש שמא ימצאנו פגומה וישחזנו דמאחר שאין כל השוחטים ת"ח יש לגזור גזירה זו כמו בימיהם

דרישה

[ה] **צריך** שלא יבדוק עין מ"ש בזה הב"י ומשמע מדבריו דדוקא אם נמצא טריפה מותרת משום דהיה דעתיה עליה והוי חזי לאדם אבל מתה אסורה אע"ג דחזי לכלבים מאחר שמבע"י לא היה דעתו שתמות וז"א דקי"ל כל מה דחזי לאדם חזי לבהמה ואם היה דעתו עליה מבע"י לשוחטה והוי חזי לאדם אע"ג דמתה מותרת וצ"ל דהרב קילר קצת בלשונו דלקמן איירי דודאי אין דעתו לשוחטה בי"ט : או

פרישה

זו למעלה מזו הוא סמוך מרוב וקרוב ואע"ג דהוי רוב וקרוב מותר מ"מ שני קינין אסור משום מוקצה וכיון דקי"ל כר' חנינא דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב ואסור מכ"ש דשני קיני' זו למעלה מזו דאסיר ככלע"ד פשוט :

(ו) **וכיון** שאינו פורח אפי' יש קן בתוך נ' אמה כו' עד אלא עומד בקרן זוית מותר שאינה מדדה משם לכאן כיון שאינו יכול לראות קנו בכל פעם . כן הוא בגמרא פ"ק דביצה דף י"א ע"א . וכתבו ג"כ הרמב"ם בפ"ב מהי"ט . אבל הרי"ף והרא"ש השמיטוהו בהלכותיהן ופסקיהן • גם בה"מ סי' ר"ם סעיף ט' צריכין לומר לרבינו סברא זו והוא ג"כ בסוגיא דפ' לא יחפור דף כ"ד וגם שם השמיטוהו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ג"כ לא כתבו שם והב"י כתב כאן גם שם בסמ"ג ז"ל ולא ידעתי למה השמיטוהו ועוד יש להתעורר שם בב"מ קושיות אחרות ועל הכל פקחתי עיני בס"ד וכתבתי ישוב הדברים שם בב"מ ע"ש בדרישה :

(ס) **השוחט** בהמה כו' ז"ל ב"י ואחר ההפשט מעמידין הבשר והעור בחום היום שלא יסרח אם נמצאת טריפה לא יזיזנה ממקומה עד מוצאי י"ט כו' דבריו צריכין ביאור קצת ונראה דהכי פירושו ואחר שהפשיטו מניחי' הבשר והעור שמניחים הבשר עם העור ואין נוטלין העור מן הבשר אע"פ שהפשיטו כדי שלא יסרח מחום היום ומ"ש אם נמצאת נראה שצריך להגיה שאם והוא נתינת טעם ור"ל שאם נמצאת טריפה לא יזיזנה ממקומה עד מו"ט ונסרח לכך מונח הבשר עם העור כדי שלא יסרח וכן מ"כ שם בכלבו : וכגון

חדושי הגהות

תצח א בר"ן שלפנינו איתא בזה"ל והרז"ה כ' דמש"ה אין מראין סכין לחכם משום דה"ל כעין ראיית מומין וכתב הרמב"ן שאם היה בטעם זה עיקר אף ת"ח בדין הוא שלא יהא רואה לעצמו ואין זו קושיא אצלי דלעצמו אינו אלא לברר הספק אבל לאחרים כו' : ב בר"מ שלפנינו איתא הכי כתב הרמב"ם פ"ד שהטעם שמא תהיה פגומה כו' וכתב ה"ה

על כתפו [א] או טבח ילך אצל סכין ובהמה ואין שוחטין המדבריות ולא משקין אותן השקאה שלצורך שחיטה שדרך להשקות הבהמה קודם שחיטה כדי להפריש בין העור ובין הבשר אבל שאר השקאה שרי להשקותה ומדבריות היינו שרועות חוץ לתחום ואינן באות ללון בתוך התחום ודווקא לר"י אבל מאן דפסיק במוקצה אפילו בי"ט כר"ש שרי אם הובאו שלא לצרכו ומיהו בעל העיטור כתב דאף לר"ש אסירי כיון דבחד לישנא קאמר בגמרא דר"ש מודי בהו דכגרוגרות וצמוקין דמו אזלינן לחומרא אבל בה"ג כתב מוקצה הוא מדרבנן וכיון דאיכא תרי לישני אזלינן בה לקולא ושרי לר"ש [ג] ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל. עגל שנולד בי"ט מותר לשוחטו אם

דאמר נשבוק האי בהמה בחושה ומייתינא בהמה אחריתא דשמינא מינה וב"ה לא חיישי להכי ומשמע דמהאי טעמא נמי אסרי ב"ש להוליך סכין אצל בהמה דלמא ממליך ולא שחיט הכא בהמה וב"ה לא חיישי להכי ונראה דהא דקתני טבח וסכין אצל בהמה עיקר מלתא משום הוצאת סכין היא וטבח כדי נסביה דפשיטא שהאדם יכול לילך לכל מקום שירצה אפי' שלא לצורך כל שהוא בתוך התחום ובספרי רבינו כתוב או טבח ילך אצל סכין ובהמה וט"ס הוא וצריך להגיה או טבח ילך עם סכין אצל בהמה ומיהו י"ל שכך היה גורס בגמרא וב"ש אסרי לילך טבח אצל סכין ובהמה משום דדלמא ממליך ולא שחיט או שמא ימצא הסכין פגום ונמצא שטרח שלא לצורך : ואין שוחטין המדבריות ולא משקין אותן וכו' בסוף מסכת י"ט (דף מ.) תנן אין משקין ושוחטין את המדבריות אבל משקין ושוחטין את הבייתיות ובגמרא (שם) למה ליה למימר משקין ושוחטין מלתא אגב אורחיה קמ"ל דלישקי איניש בהמתו והדר לשחוט משום סרכא דמשכא ופירש הר"ן ז"ל למימר משקין דלמנין השקאה ודאי אלו ואלו מותרות דאלו ואלו מזונתן עליך אלא משום שחיטה נקט ולשחיטה נ"ל השקאה משום סרכא דמשכא כלומר שתהא נוחה להפשיט : ומ"ש שאע"פ שהן מוקצות מותר להשקותן השקאה דלאו לצורך שחיטה יש להקשות עליו מדתנן אין צדין דגים מן הביברי' בי"ט ואין נותנין לפניהן מזונות אלמא כל מידי דמוקצה אין נותנין לפניהן מזונות וי"ל דשאני דגים דאין מזונותן עליך שהרי אפשר להם בלא נתינת מזונות שהם אוכלים שרשי עשבים וקרקע וגדול אוכל את הקטן ולמאי דפירש"י בפ' ר"א דאורג (קו:) דטעמא דאין נותנין לפניהן מזונות משום דכיון דמוקצים הם לא שרי למיטרח עלייהו אפשר דלא אמרינן הכי אלא בדבר שהוא מוקצה מחמת שאינו ניצוד לגמרי אבל בדבר שהוא ניצוד ומצוי אצלך כבהמות מדבריות כיון שמזונותן עליך מותר להשקותן וליתן לפניהם מזונות ומיהו למ"ש הרמב"ם דדגים ועופות וחיה שהן מוקצה אין משקין אותם בי"ט ואין נותנין לפניהם מזונות שמא יבא ליקח מהם וכל שאסור לאכלו או להשתמש בו בי"ט מפני שהוא מוקצה אסור לטלטלו משמע דבהמות מדבריות נמי כיון שאסור לאכלן בי"ט לדידיה דפסק כר"י בי"ט אסור להשקותן כלל אלא שאפשר לומר דלא אסר הרמב"ם אלא בדברים המוקצים מפני שטעונין צידה דאיכא למיחש שמא מתוך שמאכילם יבא לצודם אבל בהמות מדבריות אינן טעונות צידה הלכך מותר ליתן לפניהם מזונות והכי דייק לישניה שכתב דגים ועופות וחיה ולא כתב ג"כ בהמה שהיא מוקצה עמהם וטעמא משום דסתם בהמה אינה מחוסרת צידה אפי' אם היא מדברית : מדבריות היינו שרועות חוץ לתחום וכו' (ביצה מ.) ת"ר אלו הם מדבריו' ואלו הם בייתו' מדבריו' כל שיוצאות בפסח ורועות באפר ונכנסות ברביעה ראשונה ואלו הם בייתות כל שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום רבי אומר אלו ואלו בייתות הן אלא אלו הן מדבריות כל שיוצאות ורועות באפר ואין נכנסות לייסוב לא בימות החמה ולא בימות הגשמים ומי אית לר' מוקצה והא בעא מיניה רבי שמעון ב"ר מר' פצעילי תמרה לרבי שמעון מהו א"ל אין מוקצה לר"ש אלא גרוגרות וצמוקין בלבד אבע"א הני נמי כגרוגרת וצמוקין דמו ואבע"א לדבריו דר"ש קאמר וליה לא ס"ל ואבע"א לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי אין מוקצה אלא לדידכו אודו לי מיהת היכא דיוצאות בפסח ונכנסות ברביעה ראשונה דבייתיות הן ואמרי ליה רבנן לא מדבריות הן ואותא להאי סוגיא בפרק כירה (מה:) ופירש"י אלא כגרוגרות וצמוקים שהן מתחלה ראוים לאכילה והוא דוחה אותם בידים להעלותן לייבשן ושוב אינם ראוים עד שייבשו אבל אלו לא דחה אותם בידים ואיכא דאכיל מינייהו הכי אוכעית אומא הני מדבריות שאין נכנסות לייסוב כלל כגרוגרות וצמוקין דמיין שמקצה אותם מאכלו בידים ופסק הרי"ף כסתם מתני' וכדפריש ת"ק דברייתא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות י"ט וז"ל בהמות שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום הרי אלו מוכנים ולוקחים מהם ושוחטין אותן בי"ט אבל הרועות ולנות חוץ לתחום אם באו ביום טוב אין שוחטין אותם ביום טוב מפני שהן מוקצין ואין דעת אנשי העיר עליהם וכתב הגאון מהרי"א ז"ל על דברי רבינו המחבר בלשונו לא פירש יפה כדעת מי סובר שהרי כתב מדבריות היינו שרועות חוץ לתחום ואינן באות ללון בתוך התחום וזה הלשון אפשר שיהיה פירושו שלעולם אין באות ללון בתוך התחום שזהו פירוש מדבריות לרבי או שיהיה פירושו שאינם באות ללון בכל יום אלא ברביעה שזהו פירוש מדבריות לדעת רבנן עכ"ל · ולי נראה דמסתמא ליכא למימר דפליג אפסק הרי"ף והרמב"ם שפסקו כת"ק ועוד שהרא"ש הביא דברי הרי"ף ומשמע דהכי ס"ל ולישנא דרבינו שפיר דייק דכת"ק הוא שפסק דסתם אינם באות ללון בכל לילה משמע :

כתב הר"ן כי אמרינן דאסירי משום מוקצה ה"מ בבהמות של ישראל אבל של עו"ג לית בהו משום מוקצה דהא אמרינן בירושלמי דאין עו"ג צריך הכן ומיהו יש לחוש אם באו בשביל ישראל עכ"ל וז"ל א"ח כתב הרשב"א כבר בארנו שהמוקצה מד"ס והולכין בספיקו להקל לפיכך עו"ג שהביא בהמה במקולין אפי' באו לצורך ישראל אם ידוע שלנות חוץ לתחום אסורות ואם ספק מותרות ואם הביאום לצורך העו"ג או אפי' סתם . בעיר שרובה עו"ג מותר שכל המביא לצורך הרוב מביא בהמות הידועות ללון חוץ לתחום ונכנסו בעיר בי"ט שני אני אומר שמא מבערב הכניסן וחוץ לחומה לנו ומותרות וכ"ש השוחטין בבקר שחזקה מבערב הכניסום לתוך התחום ולא ראיתי לאח' מרבותי שחששו לזה עכ"ל : ודוקא לר"י אבל מאן דפסיק במוקצה אפי' בי"ט כר"ש שרי והוא דעת בה"ג שכתב רבי' בסמוך דלר"ש שרי בהמות מדבריות : ומ"ש אם הובאו שלא לצרכו פשוט הוא דאילו הובאו לצרכו אסור לו לד"ה דהבאה מחוץ לתחום בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר אבל לאותו שהובאו בשבילו אסור כמו שיתבאר בסי' תקט"ו בס"ד : ומ"ש רבינו ומיהו בעל העיטור כתב דאף לר"ש אסירי כו' כיון דבחד לישנא קאמר בגמרא וכו' היינו לישנא קמא מתלת לישני שכתבתי בסמוך דקאמר הני נמי כגרוגרות וצמוקין דמו : ומ"ש אבל בה"ג כתב מוקצה הוא מדרבנן וכיון דאיכא תרי לישני אזלינן בה לקולא ושרי לר"ש דברי בה"ג כתב הרא"ש בסוף מסכת ביצה וז"ל בה"ג כתב מוקצה דרבנן וכיון דאיכא תרי לישני חד דאית ליה מוקצה לר"ש במדברי' וחד דלית ליה עבדינן לקולא ושוחטין את המדבריות עכ"ל ואע"ג דלתרי לישני בתראי לית ליה לר"ש מוקצה במדבריות לא כתב הרא"ש כן משום דהוה משמע דלאי לא הוה אלא חד לישנא דאמר דל"ל לר"ש מוקצה במדבריות לא הוה אלא כאידך לישנא דאמר דלר"ש נמי אית ליה מוקצה במדבריות והא ודאי ליתא דאפי' לא הוה אלא חד לישנא כנגד חד לישנא הוי פסקינן כלישנא דמיקל משום דמוקצה מידי דרבנן הוא אזלינן לקולא ורבינו שכתב כיון דאיכא תרי לישני אפשר דה"ק כיון דאיכא תרי לישני דלחד לישנא אית ליה לר"ש מוקצה במדבריות ולאידך לישנא לית ליה נקטינן כלישנא דמיקל דכיון דמוקצה הוא מדרבנן נקטינן לקולא ואפשר עוד דה"ק בה"ג כתב דשרי לר"ש מתרי טעמי חדא דמוקצה דרבנן ועוד אפילו הוה דאורייתא כיון דאיכא תרי לישני דסברי דל"ל לר"ש מוקצה במדבריות אע"ג דללישנא קמא אמרינן דאית ליה מוקצה במדבריות אין דבריו של אחד במקום שנים הלכך אזלינן בה לקולא :

ומ"ש בדברי רבינו תוספת ג שהסברא הראשונה שהזכיר היא בעצמה סברת בה"ג ולא היה לכתוב אלא וכת' בעל העיטור דאף לר"ש אסירי כיון דבחד לישנא וכו' אבל בה"ג כתב וכו' : ומ"ש רבינו ולזה הסכים הרא"ש לאו למימרא שבהדיא פסק הרא"ש כך שהרי לא הכריע בין הפוסקים כר"י לפוסקים כר"ש אלא היינו לומר דלמ"ד הלכ' כר"ש במוקצה איכא לספוקי אי אית לי' מוקצה במדבריות וכלישנא קמא או אי לית ליה וכאידך לישני דמקילי ומדכתב הרא"ש דברי בה"ג ולא כתב דברי בעל העיטור נראה שהוא מסכים דמאן דסבר דהלכה כר"ש דל"ל מוקצה אפילו בי"ט במדבריות נמי ל"ל מוקצה : וסמ"ג בסוף הלכות י"ט כתב דברי בה"ג וכ"כ ג"כ רבינו ירוחם ולא כתב סברת העיטור ויש לדקדק שהם סוברים כבה"ג בזה וכמו שדקדק רבינו לדעת הרא"ש ז"ל ולענין הלכה כבר כתבתי בסימן תצ"ה דהלכה כמאן דאית ליה מוקצה בי"ט : עגל שנולד בי"ט מותר לשוחטו ברייתא בפ"ק דביצה (ו') עגל שנולד בי"ט

ולכך פי' דאשמועינן אפילו גדי קטן על כתיפו דאושא מילתא ואפ"ה שרי : ואין שוחטין המדבריות כו' בסוף פ' משילין תנן אין משקין ושוחטין את המדבריו' אבל שוחטין ומשקין את הבייתות · ובגמרא למה ליה למימר משקין ושוחטין מילתא אגב אורחיה קמ"ל דלישקי איניש בהמתו והדר לישחוט משום סירכא דמשכא ופירש"י שתהא נוחה להפשיט' שהוא נדבק יותר מדאי בבשר וכן פי' הר"ן וכך פי' רבינו אבל הרי"ף פי' משום סירכא דריאה דאי איכא סירכא מישתמט' ובהג"ה מצאתי בשם ה"ר שמואל הזגה על פירושו דחס ושלום לא תהא כזאת בישראל להכשיר את הטרפ' בהערמה עכ"ל ולא קשה מידי דודאי סירכא גמורה לא תינתק על ידי השקאה אלא דוקא דסירכו' שבאות מחמת זיעה וכמ"ש הכלבו בשם רבותיו וכן נראה מפי' המשניו' להרמב"ם ס"פ משילין שכך הוא מפרש ע"ש : ומ"ש דאין משקין את המדבריות השקאה שלצורך שחיטה היינו לומר כגון אם רוצה לשחטו במוצאי י"ט ומשקה אותן בי"ט לצורך שחיטה זה אסור : ומ"ש אבל שאר השקאה שרי להשקותה אע"ג דבסימן שקודם זה נתבאר דאין נותנין מזונות לדגים שבביבר כבר פי' התו' שהטעם הוא גזירה שמא יצודם וכך תופס רבינו עיקר כמ"ש לשם ובמדבריות שהם ניצודים לא שייך האי טעמא · ולפרש"י נמי דהטעם דאפשר להו בלא מזונות בהשקאה דמדבריות לא שייך גם זה ואפילו לפרש"י בפ' האורג דטעמא דמילתא כיון שהן מוקצין לא שרי למיטר' עלייהו ומדבריות נמי מוקצין הן מ"מ יש לחלק דשאני דגים כשמחוסרין צידה שכיון שאינן ברשותו אינן מוכנין לאדם אבל הני בהמות שהן ברשותו שאין מחוסרין צידה אעפ"י שהן מוקצין שאין דעתו עליהן לשוחטן אפ"ה נותנין לפניהם מזונות ולא גרעי מכלבים ועורבים שאינן ראויין כלל ואפילו הכי נותנין לפניהם מזונות כדתנן ואת הנבלה לפני הכלבים ומטלטלין את הלוף מפני שהוא מאכל לעורבים וכהאי גוונא כתב הר"ן בריש א"ל ובסוף משילין ע"ש אכן בדברי הרמב"ם יש לדון דס"ל להחמיר דשאני עורבים וכלבים שאינן מוקצה בדעתיה עלוייהו להשתמש בהם בכל צרכיו אעפ"י שאינן ראוי' לאכילה משא"כ המדבריות דאקצה להו מדעתיה דאסור ליגע בהן והב"י כתב דלהרמב"ם נמי משקין המדבריות ע"ש ולי נראה כדפרישית ועיין בדברי הרמב"ם בפ"ב : ומ"ש ומדבריות היינו שרועות חוץ לתחו' ואינן באות ללון בתוך התחום פי' אינם באות ללון בכל לילה אלא ברביעה והיינו כרבנן דפליגי עליה דר' במשנה ובברייתא ס"פ משילין דמיקל ואמר אלו ואלו בייתות הן וכו' דליתא וכך פסק הרי"ף והרמב"ם והרא"ש לשם : ומ"ש ודוקא לר' יהודה וכו' כן מבואר ברי"ף והרא"ש לשם : ומ"ש ומיהו בה"ג כתב כו' פי' דבעל העיטור חולק וראייתו מפ' משילין דקאמר בחד לישנא דר"ש מודה במדבריות דמוקצין הן כגרוגרות וצמוקין וא"כ יש לנו להחמיר כאותו לשון אבל בה"ג דחה ראייתו וכתב כיון דמוקצה מדרבנן הוא ואיכא תרי לישני בגמרא לחד לישנא אית ליה לר"ש מוקצה במדבריות ולאידך לישנא לית ליה נקטי' כלישנא דמיקל דבדרבנן נקטינן לקולא ולזה הסכים הרא"ש ז"ל כלומר שגם הוא סובר דלר"ש אין במדבריות משום מוקצה שהרי הביא בפסקיו דברי הרי"ף ודברי בה"ג שסוברין כן ולא הביא דברי העיטור וכתב ב"י דלענין אם הלכה כר"ש בי"ט אם לא בזה לא הכריע הרא"ש כלום עכ"ל ולעד"נ מדבריו שמביא במסקנתו דברי ר"ח דאף בי"ט הלכה כר"ש חוץ מנולד ומוקצה מחמת איסור ע"ש אבל בשבת התיר הרא"ש להדיא אף הנולד כדכתב בסוף פ' נוטל דלא כר"ת דמחמי' בנולד אף בשבת : עגל שנולד בי"ט מותר וכו' פי' הואיל ומוכן אגב אמו : ומ"ש

דרישה

סי' תצח [א] או יוליך הטבח להסכין כו' כדי נסב טבח דפשיטא שיכול לילך בכל מקום שירצה ב"י ולעד"נ למחוק הוי"ו של וסכין ומו לק"מ ודו"ק : [ג] ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל כתב ב"י לאו למימרא דבהדיא פסק הרא"ש כן דהא לא הכריע בין הפוסקים כר"י לפוסקים כר"ש כו' ולע"ד מאחר שהרא"ש ז"ל הביא דעת בה"ג ור"י

חדושי הגהות

ת"ה שטעם זה עיקר אבל רש"י ורי"ף והר"ן פירשו טעמים אחרים מטעמו של רמב"ם כתב מהרי"ל תרוצה לשחוט כו' : ג ולי נראה דביאור ל' רבינו כך הוא דמתחלה כתב סתמא דפתני'

אם האם עומדת לאכילה אבל אם עומדת לגדל ולדות אסור לר"י והא דשרי דוקא דקים לן בגויה שכלו לו חדשיו דאי לא"ה אסור עד ליל יום ח' (א) [ג] וכגון שהפרים ע"ג קרקע שיצא מכלל ריסוק אברים ואם נולד בשבת כתב הרב ר' אפרים שאסור ביום טוב שלאחריו משום הכנה ובעל העיטור כתב שמותר וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל

ומ"ש אם האם עומדת לאכילה כו' כ"כ הרא"ש לשם דבעומדת לגדל ולדות אסור למאן דאית ליה מוקצה ומשמע להדיא דלר"ש שרי וא"ת הא ר"ש מודה בנולד כשהוא דבר חדש ממש וי"ל דבבעלי חיים אין לאסור משום נולד וכן כתבו התוספות לשם וא"ת ומ"ש מאפרוח שנולד בי"ט שאוסרין מקצת הגאונים כדלקמן בסי' תקי"ג וי"ל דאפרוח דמי לגרוגרות ולמוקים דבעודו בקליפתו לא היה ראוי לכלום אבל עגל שהיה ראוי לאכול אפילו קודם שנולד אגב שחיטת אמו שרי לד"ה וכהאי גונא כתב הרא"ש וכתב עוד דלא קשה ליתסר משום הכנה אפי' אם האם עומדת לאכילה כמו ביצה שנולדה ביום טוב דלא שייך הכא טעמא דהכנה דדוקא לידת ביצה חשוב הכנה משום דע"י הלידה הוכנה לגדל אפרוח דאילו נמצא' במעי אמה אינה מגדלת אפרוח וגם טובה יותר לאכול אבל ולד הוא טוב לאכילה וראוי לכל דבר אם נשחטה אמו ונמצ' במעי אמו כמו אחר הלידה :

ומ"ש והא דשרי דוקא דקי"ל בגויה דכלו לו חדשיו וכו' וכגון שהפרים כו' כן כתב הרא"ש לשם וה"ר ירוחם כתב על דבריו אלה וז"ל ותמהתי כי כבר נפסקה הלכה כר' נחמן דאמר בית הרחם אין בו משום ריסוק אברים וכן פסק הרא"ש בעצמו פ' אלו טרפות. ובודאי ט"ס הוא כי אין צריך שיפרוס אכן מדברי רבינו שהעתיק דבריו אלה וגם הוא פסק בי"ד בסימן מ"ו ובסימן נ"ח דבית הרחם אין בו משום ריסוק אברים ואפי' אינו יכול לעמוד מותר לשחוט מיד אם ידוע שכלו לו חדשיו ובאין ידוע ימתין עד ליל ח' משמע דאין כאן ט"ס כל עיקר ולכך נתחבטו האחרונים ליישב סתירה זו בדברי הרא"ש ורבינו מהר"י בן חביב ז"ל כתב דלכתחלה דוקא יש לחוש לריסוק אברים וזהו מ"ש בה' י"ט דמדבר בענין היתר שחיטה אבל בה' טרפות מדבר בענין דיעבד אם הוא טרפה אם כבר נשחט ולכך אמרו דאין בו משום ריסוק אברים וכשר בדיעבד ודברי הרא"ש אפשר ליישב כן אבל דברי רבינו בי"ד שכתב לענין טרפה גם כן מותר לשחוט מיד אי אפשר ליישב בכה"ג עוד כתב ב"י שיש מי שכתב דבה' י"ט מדבר במקשה לילד ובה' טרפות מדבר באינו מקשה לילד וגם על זה קשה שהיה להם לפרש בהדיא וגם למה כתב דין המקשה בהלכות י"ט ולא בהלכות טרפות והרב מהרר שלמה לורי"א ז"ל כתב וז"ל דהאי וגם צריך שיפרוס וכו' קאי אהיכא שאינו ידוע שכלו לו חדשיו שאסור עד ליל יום ח' וגם צריך שיפרוס וכו' אבל לא הפרים וכו' כגון שלא עמד אסור אפילו אחר ח' דחיישינן לריסוק אברים ולא אמר רב נחמן דלא חיישינן לריסוק אברים אפילו אית ביה ריעותא אלא היכא שידוע שכלו לו חדשיו והוא בשלמותו ובבריאותו כה"ג ודאי לא חיישי' אבל בלא כלו לו חדשיו חיישינן וכן פסק הרוקח ורבים טעו בפסק זה עכ"ל · וב"י העתיק לשון הרוקח שכתב בסי' תש"ח אבל בלא נודע שכלו לו חדשיו אסור וכן הורו כל רבני שפיר"א ומפרש הוא ז"ל דבתוך ח' ימים אין כאן הידוש הוראה דתלמוד ערוך הוא בפר"א דמילה דאסור אלא ודאי אפי' אחר ח' ימים הורו לאיסור אם לא עמד אכן לפע"ד למעיין לשם ברוק"ח יראה להדיא דהוראה זו היתה בעגל שנשחט תוך ח' ימים · גם שמעתי ממורי הרב מהר"ר הירש שור ז"ל שהקשה על פירושו דלמה לי הפרים ע"ג קרקע הא בשהי' מעת לעת כבר יצא מכלל ריסוק אברים וא"צ בדיקה וא"כ בלא כלו לו חדשיו דצריך להמתין עד ליל ח' שוב לא שייך לחוש לריסוק אברים · ומהר"ם איסרל"ש פי' דכלו לו חדשיו צריך שיפרים על גבי קרקע אם רוצה לשוחטו בי"ט משום דחיישינן שמא ימצא ריעות' באבריו הפנימיי' ונמצא ששחט בי"ט שלא לצורך ודבריו נכונים וברורים בטעמא ואע"ג דגבי עוף הנדרס דצריך בדיקה פסקו הרא"ש ורבינו דיכול לשחטו בי"ט ולא חיישינן שמא ימצא טרפה שאני התם כיון דשהה מעת לעת אחר שנדרס ויצא מכלל ריסוק אברים וא"צ בדיקה אלא משום דחיישינן שמא נשתברו רוב צלעותיה או נשברה השדרה ונפסקו חוט שלה או אחד משאר מיני טרפות בזה ודאי סמכינן ארובא דבהמות בחזקת היתר עומדות ויכול לשוחטה ביום טוב אבל עגל זה שאינו בכלל הרוב שהרי תיכף שנולד אתייליד ביה ריעות' שאינו יכול לעמוד חיישינן לריסוק אברים לענין זה שאינו יכול לשוחטו בי"ט עד שיפרים ע"ג הקרקע כדי שיצא מספק ריסוק אברים לגמרי :

ואם נולד בשבת כתב ה"ר אפרים שאסור בי"ט שלאחריו משום הכנה פי' לאו דמיתסרא מדאורייתא משום הכנה דהא בשבת גופיה אינו אסור אלא מחמת איסורו של שבת דרביע עליה שהרי בנולד בי"ט מותר לשחטו אלא כיון דבשבת עצמו אסור משום מוקצה מחמת איסור אסורה בי"ט שלאחריו משום הכנה שאם אתה מתירו בי"ט נמצא שהשבת הכין לי"ט ולא לעצמו כיון שאסורה בו וה"ל כביצה שנגמרה בראשון ונולדה בשני שלא הכינה לעצמה כלום אלא לשני אלא דהתם אסור משום הכנה דאורייתא והכא הוה כעין דאורייתא וכה"ג פי' התוס' והר"ן בביצה שנולדה בשבת שאסורה בי"ט שלאחריו משום הכנה דלאו הכנ' דאורייתא קאמר אלא כעין דאורייתא : **ומ"ש** וב"ה כתב שמותר וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל

בי"ט מותר הואיל ומוכן אגב אמו וכתב הרא"ש ובבהמה העומדת לאכילה דאי בבהמה העומדת לגדל וולדות אסור למאן דאית ליה מוקצה ולא שייך הכא טעמא דהכנה דדוקא לידת ביצה חשיב הכנה משום דעל ידי לידה הוכנה לגדל אפרוח דאילו נמצא במעי אמה אינה מגדלת אפרוח וגם טובה יותר לאכול אבל ולד הוא טוב לאכילה וראוי לכל דבר אם נשחטה אמו ונמצא במעי אמו כמו אחר הלידה והא דמותר לאכלו ביום הלידה היינו היכא דקים ליה דכלו חדשיו אבל אי לא קים ליה דכלו חדשיו אסור עד ליל שמיני כדאיתא פרק ר"א דמילה (קלו :) וגם צריך שיפרים ע"ג קרקע שילא מספק ריסוק איברים כדאי' בפרק אלו טריפות (נא :) עכ"ל וכך הם דברי רבינו ודברי תימה הם דבפרק אלו טריפות אר"נ בית הרחם אין בו משום ריסוק איברים אע"ג דאיתא התם א"ל רבא לר"נ תניא דמסייע לך תינוק בן יום אחד וכו' ת"ש ושוין שאם נולד הוא ומומו עמו שזה מן המוכן וכו' הב"ע שהפרים ע"ג קרקע אין משם ראיה דהא דאוקימנא בשהפרים ע"ג קרקע לאו לקושטא דמלתא אוקימנא הכי אלא לדחויי דלא לסייע לר"נ מהאי מתניתא אבל לפום קושטא אע"פ שלא הפרים ע"ג קרקע נמי שרי וכ"נ מדברי כל הפוסקים והרא"ש בעצמו כתב שם דברי ר"נ סתם ולא הצריך שיפרים ע"ג קרקע וגם רבי' בספר י"ד סי' נ"ח כתב עובר שנולד אע"פ שבית הרחם הוא מקום צר אין חוששין לו לריסוק איברים אפילו אם רואים בו ריעותא שאינו יכול לעמוד ומותר לשוחטו מיד אם ידוע שכלו לו חדשיו עכ"ל ולא הזכיר שצריך שיפרים על גבי קרקע (ב) וכבר תמה רבינו ירוחם (נ"ד ח"א) כן על דברי הרא"ש והעלה שבודאי ט"ס יש בדבריו במס' י"ט כי א"צ שיפרים והרב מהרי"ן חביב ז"ל כתב ליישב ולקיים גירסת הספרים וז"ל אומר כי חילוף הנושאי' יסבב חילוף הדינים וקרוב אני לומר שההבדל ביניהם דומה להבדל שיש בין לכתחלה לדיעבד כי עיקר שאלתינו בי"ט הוא עגל שנולד בי"ט נתירהו לכתחלה לשוחטו בו ביום או לאו ובתשובת שאלה זו ראה הרא"ש כי ראוי להחמיר ושנסלק עצמינו מכל ספק ולא נשחטנו בו כיון שאחר עבור מעת לעת יצא מכלל ריסוק איברים וידמה זה קצת לדבר שיש לו מתירין שהחמירו בו בי"ט אמנם בדין הטריפה עיקר שאלתינו היא על הנולד ביום זה ושחטו קודם מעת לעת אם נטריפנו מטעם שנתרסקו איבריו בשעת הלידה ולתשובה זאת השאלה פסק ר"נ שאין לאסור אכילתו בשביל זה ומדברי הר"ן בזה למדנו שבעלי התלמוד חלקו במציאת נעלם הזה אם נחשוב זה במיעוטא דשכיח או במיעוטא דלא שכיח וכל זה היה ידוע להרא"ש וראה להכריע ביניהם כמ"ש כלל הדברים כי לענין טריפה פסק כרב נחמן ולענין היתר שחיטה בי"ט ניחוש לכתחלה לדברי הדוחה ואומר הב"ע כגון שהפרים ע"ג קרקע ויש לדקדק זה בלשון הרא"ש בדין י"ט שאמר וצריך שיפרים ע"ג קרקע כדי שיצא מספק ריסוק ולא אמר כדי שנדע שאין בו ריסוק איברים רק קאמר לשון ספק לרמוז אל כוונתו שאמרתי שכפי טבע הנושא הזה שהוא שחיטה בי"ט ראוי להסתלק מן הספק ולא נשחטנו ביומו משא"כ לאסרו באכילה משום טריפה עכ"ל ד וראיתי מי שכתב דכיון שהמפרשים חלקו בההיא דר"נ אם הוא דווקא בשאינה מקשה או גם במקשה לילד אפשר לדחות ולומר שמה שכתב הרא"ש ורבינו בדיני י"ט הוא במקשה לילד ומ"ש בדיני מאכלות אסורות הוא בשאינה מקשה לילד (ג) וכתב ה"ה בפ"ב שכל שאמו אינה עומדת לחרישה או לחלבה הוי מוכן אגב אמו ואע"פ שהיא טריפה לפי שהטריפה עומדת היא לכלבים והכי איתא בהדיא בגמרא : **ואם** נולד בשבת כתב הר"א שאסור בי"ט שלאחריו וכו' וכ"כ הרא"ש דלא שייך הכנה בלידת העגל אף על פי שהרא"ש לא איירי בהדיא בנולד בשבת מ"מ מדכתב גבי עגל שנולד בי"ט דלא שייך ביה טעמא דהכנה למד משם רבינו דהיכא דנולד בשבת מותר בי"ט שלאחריו דהא לא מיתסרא ביצה בי"ט שאחר שבת אלא משום הכנה כדאיתא בגמ' (ביצה ב:) וכיון דסבר הרא"ש דבעגל שנולד לא שייך ביה טעמא דהכנה ממילא משמע דבנולד בשבת מותר בי"ט שלאחריו וה"ה בפ"ב הסכים ג"כ לדברי המתירים כשנולד בשבת לשחטו בי"ט שלאחריו ואפילו ביומו מותר לחולה ולזה הסכים הרשב"א ז"ל ע"כ והר"ן כתב בפ"ק דביצה סברת האוסרים וסברת המתירים וכתב אח"כ אבל עגל שנולד בי"ט הדבר ברור שהוא מותר בשבת דהואיל ושרי בי"ט נמצא שי"ט לעצמו הכין וממילא הותר לשבת :

בהמה

דרכי משה

פימיהם (בהולכה) בהלכות סכין ומצאתי כתוב בשחיטות ישנים דאם לא בדק מעי"ט מותר לבדוק בי"ט בשעת הדחק אבל לאחר השחיטה יבדוק ואין בכך כלום ומעשה באחד שרצה לשחוט שור בי"ט ולא בדק הסכין מעי"ט מה עשה הלך ושחט עוף קטן בלא בדיקת הסכין ולאחר השחיטה בדק סכינו והלך אח"כ לשחוט השור עכ"ל ומשמע מכאן דאע"ג דבחול אסור לשחוט בלא בדיקת הסכין על סמך שיבדקנו לאחר השחיטה כמ"ש בי"ד סימן י"ח מ"מ בי"ט שרי הואיל ולא אפשר בע"א : (ב) וכן הקשה מהר"א מפראג בהגהותיו : (ג) ועל תירוץ האחרון קשה לי דה"ל להזכיר שני הדינים בכל א' מן המקומות ומה ראו להזכיר האיסור לענין י"ט והיתר לענין איסור מאכל הואיל דבשתיהן הדין שוה ועל תירוץ הראשון

דרישה

ור"י ור"ת ורש"י באחרונה וגם דרכו של הרא"ש להיות מסתמא בשיטת התוס' לכך סבר רבינו דהרא"ש ז"ל הסכים לדעת בה"ג ור"י ור"ת ורש"י · ומ"מ ב"י דייק שפיר דאין שייך לומר הסכים במקום שלא הכריע בהדיא וגם א"כ ה"ל למכתב כן לעיל בה"ם תל"ה במקום שכתב דעת החולקים במוקצה בי"ט אי הלכה כר"ש אי כר"י :

[ג] **וכגון** שהפרים ע"ג קרקע כו' ב"י הקשה דכאן כתב רבינו והרא"ש אבין דלריכין שיפרים ג"כ על גבי קרקע והרא"ש בפ' אלו טריפות כתב דברי ר' נחמן סתם דבית הרחם אין בו משום ריסוק איברים ולא הצריך שיפרים ע"ג קרקע וגם רבינו בי"ד סי' ט"ו וכ"ח כתב עובר שנולד אעפ"י שבית הרחם הוא מקום צר אין חוששין לו לריסוק איברים אפי' אם רואין בו ריעותא שאינו יכול לעמוד ותירץ מהרי"ן חביב ז"ל שההבדל ביניהן דומה להבדל שיש בין לכתחלה לדיעבד כי עיקר שאלתינו בי"ט הוא על עגל שנולד בי"ט אי נתירהו לכתחלה לשוחטו בו ביום או לאו ובתשובה שאלה זו כתב הרא"ש כי ראוי להחמיר ושנסלק עצמינו מכל ספק ולא נשחטנו כו' כיון שאחר עבור מעל' יצא מכלל ריסוק איברים וידמה זה קצת לדבר שיש לו מתירין שהחמירו בו ה"ט אמנם בטריפה עיקר שאלתינו היא על שנולד ביום זה ושחטו קודם מעל' אם נטרפנו מטעם שנתרסקו איבריו בשעת לידה ולתשובת זאת השאלה פסק רב נחמן שלא לאסור אכילתו בשביל זה כו' וכ"ל דמאי דנקט דין לכתחלה בי"ט דס"ה אם שואלין בשאר ימי החול לשוחטו לכתחלה ראוי להחמיר להסתלק מספק והא דנקט י"ט הפני שהכוונה הוא שחיטה בי"ט שמדבר בסי' זה מה ומי ובאיזה ענין הוא מותר לשחוט בי"ט לכך נקט בי"ט וגם מ"ש ודומה לדבר שיש לו מתירין שהחמירו בו בי"ט ג"כ לאו דוקא י"ט אלא ר"ל כמו שהחמירו בדבר שיש לו מתירין כמו כן הכא

פרישה

סי' תצח (א) **וכגון** שהפרים ע"ג קרקע כו' ז"ל מ"ו וגם שהפרים וכן הוא בהדיא בגמרא עכ"ל פי' שבא לפרש דהא דבעי' שיפרים ע"ג קרקע היינו כשלא ידעי' שכלו לו חדשיו אינו ניתר עד שיפרים אבל כשכלה חדשיו הא בהדיא כתב הרא"ש · וגם הטור י"ד בסי' ט"ו ובסי' נ"ח דלא בעי' הפרסה ע"ג קרקע ואע"ג דכבר הוי ח' ימים דילמא הואיל ולאו ודאי דכלו חדשיו שמא עדיין בן ז' היה ויכול לחיות וחיישינן הואיל וכן הוא יש לחוש לריסוק איברים ונטרף ממכה וכ"ע דזהו נגד מ"ש בפרק אלו טריפות והביאוהו הר"ן ס"פ המביא דף רכ"ו ע"ב דזהו סי' ריסוק איברים דכל שהי מעת לעת בידוע שלא נתרסקו איבריו ואין חוששין לריסוק איברים אפי' אם רואין בו ריעותא שאינה יכולה לעמוד עיין בסי' נ"ח בי"ד שכתבתי שם מה שתירץ מהר"י חביב וב"י ובד"מ הקשה בכאן על ב' אות' תירוצ' ז"ל ועל תירוץ האחרון ק"ל דהיה לו להזכיר הדינים בכל א' מן המקומות ומה ראה להזכיר האיסור לענין י"ט והיתיר לענין איסור מאכל הואיל ובשתיהן הדין שוה · ועל תירוץ הראשון ק' ג"כ דהיה לו להזכיר ג"כ איסור שחיטה לכתחלה בלא י"ט כיון דאפשר להמתין עד למחר עכ"ל · וז"ל רמ"א בש"ע דחיישינן שמא ימצא בו ריעותא באיבריו הפנימיות ונמצא ששחט בי"ט שלא לצורך כצ"ל והוא מדברי הרא"ש והטור עכ"ל נראה מדבריו דלק"מ דלא חיישינן לריסוק איברים כלל וכמ"ש בי"ד סי' נ"ח דלא חיישינן בסתם אפי' אי חזינן ריעותא שאינו יכול לעמוד ומותר לשחטו לכתחלה בחול אלא בי"ט אסור לשחוט שמא ימצא ריסוק או שינוי באיברים הפנימיים שלא יכול לראות קודם שחיטה ונמצא שטרח בי"ט שלא לצורך ומסיק שם בד"מ ז"ל וכבר נתבאר לעיל בסי' תצ"ו דאסור לשחוט במקום שהטריפות מצוי וא"ל לפ"ז א"כ היה לו לרא"ש ולרבינו בעל הטור לפרש לענין איסור טריפות דאם נמצא בו שינוי באיברים

חידושי הגהות

דמתני' אין שוחטין המדבריות כו' ר"ל לר"ה וכתב מה שהוא ד"ה ודוקא לר"י כו' אבל לר"ש הוא מחלוקת בעל העיטור ובה"ג (מהרל"ח) : ד דברי הרא"ש יש ליישב כן אכן דברי רבינו אין סובלים פירושו שהרי כתב בהל' טריפות ומותר לשוחטו מיד משמע דאפילו לכתחלה שרי ומורי מהר"מ ז"ל כתב בתורת חטאת דבי"ט צריך שיפרים ע"ג קרקע משום דחיישינן

ז"ל דלא שייך הכנה בלידת העגל [ד] בהמה מסוכנת שירא שמא תמות והוא אבל כבר וא"צ לה אסור לשוחטה אלא א"כ יש שהות ביום לאכול כזית ממנה מבע"י ואפילו אין שהות ביום לבודקה ולנתח' יכול לאכול בלא בדיקה ואם שחטה בשדה לא יביאנה לעיר במוט או במוטה כדרך שעושה בחול אלא יביאנה בידו איברים איברים: עוף שנדרס שצריך שהייה מעת לעת ובדיקה אחר שחיטה משום חשש טריפות יכול לשוחטו בי"ט ולא חיישינן שמא ימצא טרפה אע"ג דאתיליד ביה ריעותא בכור בזמן הזה שאסור לשוחטו בלא מום אין חכם יכול לראותו בי"ט אם יש בו מום לשוחטו אפילו אם עבר וראה ומצאו שיש בו מום אין יכולין לשוחטו

בהמה מסוכנת שירא שמא תמות וכו' משנה בפ' אין צדין (כה:) בהמה מסוכנ' לא ישחוט אא"כ יודע שהוא יכול לאכול ממנה כזית צלי מבע"י ר"ע אומר אף כזית חי מבית טביחתה וכתב הרא"ש התירו לאכול כזית מבית טביחתה בלא בדיקה משום הפסד ממונו ולכאורה משמע מדבריו דלא סגי לשחוט אא"כ יאכל כזית ממנה וכ"כ מדברי הרמב"ם שכתב בפ"א מהלכות י"ט מי שהיתה לו בהמה מסוכנת לא ישחוט אותה בי"ט אא"כ יודע שיכול לאכול ממנה כזית צלי מבע"י כדי שלא ישחוט ביום טוב מה שיאכל בחול אבל ה"ה כתב שם פירוש כל שיש שהות ביום כדי לאכול אע"פ שאינו אוכל מותר דמשום הפסד התירו לו בכך וכן מבואר בפרק אלו עוברין (מו.) אבל בריאה לא ישחטנה אא"כ צריך לאכול ממנה בי"ט וכ"כ ז"ל עכ"ל וכ"כ הר"ן בפרק הנזכר ור"י כתב ואע"פ שלא אכל כזית כיון שגמר בלבו לאכלו למאן דלית ליה הואיל ואי מיקלעי ליה אורחים וכו' ולמאן דאית ליה הואיל אפילו גמר בלבו א"צ כדמוכח בפרק אלו עוברין והתירו לאכול כזית בלא בדיקה משום הפסד ממונו ע"כ ופשטא דסוגיין ר"פ אלו עוברין משמע כדברי ר"י הלכך מאחר שהרי"ף והרא"ש פסקו בפ' אלו עוברין כמאן דאי' ליה הואיל וגם הרמב"ם פסק כן בפ"א מהל' י"ט אפילו גמר בלבו א"צ אלא כיון שיש שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית צלי מבע"י שרי ומ"מ יש לתמוה על רבינו למה השמיט מלת צלי דמסתמא הלכה כת"ק ושמא י"ל דכיון דאין דרך לאכול בשר חי כל שאינו אומר חי בהדיא ממילא משמע דצלי קאמר: כתב הרשב"א בתשובה שלא התירו לשחוט אחר הסעודה אלא המסוכנת משום הפסד ממונן של ישראל אבל הבהמה הבריאה אסור באמ' ואפילו בממון של ישראל אפילו אם יאכל ממנה כזית וכבר כתבתי כן בסמוך בשם ה"ה ז"ל: ואם שחטה בשדה לא יביאנה לעיר וכו' משנה בפרק אין צדין שם ופירש"י לא יביאנה במוט ובמוטה בשני ב"א משום דאוושא מלתא ומזלזל בי"ט . וכתב הר"ן ואע"ג דמפיש בהלוכה שאני הכא כיון דמביא במוט ובמוטה מחזי כעובדא דחול ואיכא מ"ד דלא מיתסר אלא במסוכנת שיש לה קול שלא נשחטה לגמרי בשביל י"ט אבל בריאה ששחטה לצורך י"ט מביאה אפילו במוט ובלבד שישנה אם אפשר אבל אחרים אומרים דה"ה לבריאה וכן דעת הרמב"ם בפ"ה וכתב שם ה"ה בשם הרשב"א שכזה ראוי להורות כתב הר"ן בשם הרשב"א שאינו נוטל את עורה שלא התירו אלא בשוחט מדעתו בי"ט שהתירו סופה משום תחלתה כדי שלא ימנע משמחת י"ט אבל בשוחט את המסוכנת לא והכי מוכח בירושלמי דפרקין דגרסינן התם תני אבל מניחה ע"ג עורה כילד הוא עושה משייר ממנה אבר אחד ומביא עמו ע"כ (ד):

עוף שנדרס שצריך שהייה מעת לעת וכו' פירוש עוף שנדרס ברגלים ויש לחוש שנתרסקו איבריו ולכן צריך שהייה מעת לעת ובדיקה אחר שחיטה יכול לשחטו בי"ט ולא חיישינן שמא ימצא טריפה וכו' דין זה בעיא בפרק המביא כדי יין (לד.) אי מחזקינן ריעותא בגווה משום חשש איסור מלאכה בי"ט דלמא משתכח טריפה ונמצא ששחטה שלא לצורך או לא מחזקינן ריעותא ומותר לשחטה בי"ט ולא איפשיטא בהדיא וקיימא לה הרא"ש לקולא וכ"פ הרמב"ם בפ"ב וכתב ה"ה שכן הוכיח הרשב"א אבל הר"ן כתב דנקטינן בה לחומרא דה"ל ספק דאורייתא ולא דמי לשאר בהמות דלא"ג דמחמירין אכפשי' ובדקין מיהו סמכינן ארובא ורוב בהמות אינם טריפות וכ"כ הכלבו (ה) בשם בעל ההשלמה ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם והרשב"א ז"ל: כתב בהג"א פרק המביא כדי יין בשם א"ז דמקום שהטריפות מצויות כמו הכשרות אסור לשחוט בהמה בי"ט ע"כ וזה כדעת מי שפוסק בהאי בעיא לחומרא דאילו לדעת מי שפוסק בה לקולא פשיטא דשרי דלא עדיף מה שהטריפות מצויות מהיכא דאתיליד ריעותא בגוף העוף עצמו:

בכור בזמן הזה שאסור לשחטו בלא מום אין חכם יכול לראותו בי"ט וכו' בפרק אין צדין (כה: כו.) תנן בכור שנפל לבור ר"י אומר ירד מומחה ויראה אם יש בו מום יעלה וישחוט ואם לאו לא ישחוט ר"ש אומר כל שאין מומו ניכר מעי"ט אין זה מן המוכן ואמרינן בגמרא דקא מיפלגי ברואין מומין בי"ט ר"י סבר רואין ור"ש סבר אין רואין וכתב הרי"ף והרא"ש דקי"ל כר"ש דאמרינן (שם כז:) אמי ורדינא לא חזי בוכרא בי"ט ואמר ר' אמי שפיר עבד דלא חזי איני והא רבי אמי גופיה חזי רבי אמי מאתמול הוה חזי ובי"ט שיולי הוה משייל היכי הוה עובדא ומנא תימרא דגרמא אסור דתניא מום לא יהיה בו אין לי אלא שלא יהיה בו מום מנין שלא יגרום לו על ידי ד"א וכו' ת"ל כל מום ואסיקנא בגמרא דהא דאמר רבי שמעון כל שאין מומו ניכר מערב יום טוב אין זה מן המוכן היינו לומר דאפילו היה בו מום מעי"ט כיון שלא הראהו לחכם מערב י"ט אין זה מן המוכן ואפילו עבר וראהו בי"ט אסור לשחטו בי"ט ואסיקנא נמי דהיכא דנולד בי"ט ומומו עמו אם עבר ובקרו מבוקר אבל לכתחלה אסור לבקרו וכן כתב הרא"ש ז"ל וכתב הר"ן ר"ש ס"ל דאין רואין מומין בי"ט דה"ל מתקן וכדן את הדין ומש"ה אסר ליה משום מוקצה אפילו בקרו חכם דהכי דייק לישנא דאינו מן המוכן והכי נמי מפרשינן ליה משום מוקצה בס"פ כירה (מו:) ומשום טעמא דמי יימר דמזדקיק ליה חכם ואמאי דאמרינן רבי אמי מאתמול הוה חזי ובי"ט שיולי הוה משייל כתב דראייה לחודא היא דחשיבא כמתקן ודן את הדין אבל היתר חכם שראהו מעי"ט כיון דהתירו הוי מחמת ראייתו וראייה מאתמול הות אין כאן תקון כלל ופעמים שהיה טרוד מערב י"ט ומשראה את המום אומר לו לך עכשיו וכוא למחר והיה שואלו על המום איך בא לו מפני שנחשדו כהנים על הבכורות להטיל בהם מום . וכתב עוד ואף על גב דקיימא לן כר"ש אמרינן בגמרא שאם נולד ומומו עמו

ז"ל דלא שייך הכנה בליד' העגל כבר כתבתי דברי הרא"ש שמחלק בין לידת ביצה לולד דהולד כיון שהוא טוב לאכילה וראוי לכל דבר אם נשחטה אמו כמו אחר הלידה לא שייך ביה הכנה כל עיקר והר"ן כתב דיש מתירין מטעם אחר דכיון דאילו אית ליה חולה בתוך ביתו חזי אפילו לבריא באומצא אפילו בי"ט שרי וכ"כ ה' המגיד בשם הרשב"א והכי נקטינן ואנ"ל בנולד בי"ט שהוא מותר בשבת שלאחריו דכיון דמותר בי"ט נמצא שי"ט לעצמו הכין וממילא הותר לשבת וכ"כ הר"ן: בהמה מסוכנת כו' משנה פרק א"צ בהמה מסוכנת לא ישחוט אא"כ יודע שהוא יכול לאכול ממנה כזית צלי מבע"י ר"ע אומר אף כזית חי מבית טביחתה ופי' רש"י שהוא מזומן ומופשט מעורו ועומד ובגמ' אמר רמי בר אבא הפשט וניתוח בעולה וה"ה לקצבי' מכאן למדה תורה ד"א שלא יאכל אדם בשר קודם הפשט וניתוח מאי קמ"ל אילימא לאפוקי מדרב הונא דאמר בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך במה נשחטה נשחטה בחזקת היתר עומדת והא אנן תנן מתניתין כדרב הונא דתנן ר"ע אומר אפילו כזית חי מבית טביחת' ותני ר' חייא מקום טביחתה ממש קודם הפשט אלא רמי בר אבא אורח ארע' קמל"ן וכך כתב הרא"ש ש"מ דהפשט וניתוח לקצבים דרך ארץ הוא ולא איסור' והתירו לאכול כזית מבית טביחתה בלא בדיקה משום הפסד ממונו וכו' ירלה מדבריו דאע"ג דמדר"ע דאמר כזית חי מבית טביחתה שמעינן דלת"ק דוקא אחר הפשט וניתוח אפ"ה הלכה כר"ע מדפריך סתמא דתלמודא מיניה אלמא דהלכתא כוותיה וכך הם דברי רבינו ולכך כתב בסתם לאכול ממנה כזית מבע"י דמשמע אפי' חי כר"ע גם כתב ואפילו אין שהות ביום לבודקה ולנתחה כר"ע אבל הרמב"ם והסמ"ג כתבו כת"ק דבעי' כזית צלי ואחר הפשט וניתוח ודלא כמו שפירש ב"י דאף הרא"ש ורבינו פוסקים כת"ק דהא ודאי לית' ודו"ק . ומה שמשמע מדברי הרא"ש ורבינו דלא סגיין לשחטה אא"כ יאכל ממנה כזית ה' המגיד והר"ן ורבינו ירוחם חולקים על זה דאעפ"י שאינו אוכל אלא יש שהות לאכול שרי . עוד כתב ה' המגיד דדוקא במסוכנת התירו זה אבל לא בבריאה וכ"כ הרשב"א בתשובה: ואם שחטה בשדה כו' משנה שם וכתב הר"ן דהיכא מ"ד דוקא במסוכנ' שיש לה קול שלא נשחטה לגמרי בשביל י"ט לא יביאנה במוט אבל בריאה שנשחט לצורך י"ט מביא אפילו במוט ע"י שינוי אם אפשר והכי משמע מלשון רבינו שאמר ואם שחטה וכו' דדוקא במסוכנת קאמר והרמב"ם פוסק דה"ה לבריאה וה' המגיד כתב. שהרשב"א כתב שכך ראוי להורות . כתב הר"ן דהמסוכנת לא יפשיט את עורה אא"כ שייר ממנה אבר אחד ומביאו עמו דהכי אית' בירושלמי אבל בהגהת אלפסי בשם ר' ישעיה אחרון כתב וז"ל ולא התירו בה אלא השחיטה שמא תמות ותפסד אבל להפשיטה לא התירו אלא לצורך י"ט עכ"ל וכן ראוי להורות: עוף שנדרס כו' פי' שנדרס ברגלי' והיא בעיא דלא אפשיטא בפרק המביא ופסק הרמב"ם בפ"ק והרא"ש לשם לקולא וכתב ה"ה שכן הוכיח הרשב"א ואע"ג דצריך בדיקה משום טרפות כל בהמה נמי צריך בדיקה בריאה משום טריפות הריאה דשכיחא ואפ"ה שוחטין אותה בי"ט דסמכינן ארובא וה"כ סמכי' ארובא אע"ג דאתיליד ביה ריעות' דנדרס מ"מ מן הרוב הוא ומשום הכי פסק בהגהת אשיר"י דבמקום שהטרפות מצויות כמו הכשרות דליכא רוב אסור לשחוט בהמה בי"ט ודלא כמה שהבין ב"י מהגה"ה זו: בכור בזמן הזה כו' פלוגתא דר' יודא ור"ש במשנה בפ' א"צ ומסקנ' דגמר' דהלכה כר"ש דאין רואין מומין בי"ט דה"ל כמתקן ודן את הדין וכך פסקו כל המחברים ואפילו במום שנולד מעי"ט אם לא ראוהו בעי"ט כי אם בי"ט ומאח שהוא מום קבוע אינו נשחט בי"ט וטעמא דמילתא משום מוקצה ואע"ג דר"ש לית ליה מוקצה הכא כיון דאי' ליה אין רואין הלכך לאו דעתיה עלויה מאתמול והלכך אסור אפילו ראוהו בדיעבד כן פי' התו' והר"ן: ומ"ש עמו

דרכי משה

הראשון ג"כ קשה לי דה"ל להזכיר ג"כ איסור שחיטה לכתחלה בלא י"ט כיון דאפשר להמתין עד למחר והנ"ל בקושיא זו דוודאי אין חוששין לריסוק איברים כ"ז שאין אנו רואים שינוי באיברים הפנימים אבל אם אנו רואים שינוי באיברים הפנימים חיישינן ליה ולכן לענין איסור טריפות מותר לשחטו דאנו סומכים שאילו היה מרוסק היינו רואים בו שינוי איברים אחר כך ובלא שינוי ודאי אמרינן דלא נתרסק אבל לשוחטה בי"ט אסור דחיישינן שמא יראה בו שינוי אחר כך וכבר נתבאר לעיל סימן תצ"ז דאסור לשחוט במקום שהטריפות מצוי ומטעם זה נסתפקו בגמרא בשחיטת עוף הנדרס כדלקמן סימן זה ואין להקשות לפ"ז א"כ ה"ל לרא"ש ולרבינו הטור לפרש לענין איסור טריפות אם נמצא בו שינוי טריפה י"ל שסמך אמ"ש בדין נפולה שאם שהתה מעת לעת אע"פ שאמרינן שיצא מכלל ריסוק אברים מ"מ צריכים בדיקה באיברים הפנימים כמ"ש בי"ד סימן נ"ח ולכן עגל שנולד אע"ג דלא צריך בדיקה מ"מ כשרואים בו שינוי ודאי טריפה כנ"ל: (ד) ובהגהות אלפסי פרק אין צדין ולא התירו במסוכנת אלא השחיטה שמא תמות ותפסיד אבל הפשיטה לא התירו אלא לצורך י"ט עכ"ל: (ה) ונ"ל דדוקא גבי עוף הנדרס מתיר הרא"ש משום דמוקמי' ליה אחזקתיה הראשונה דה"ל חזקת כשרות ולכן לא

פרישה

באיברים הפנימים טריפה י"ל שסמך על מ"ש בדין נפולה שאם שהתה מע"ל אעפ"י שאמרי' שם שילא מכלל ריסוק איברים מ"מ צריכין בדיקה באיברים הפנימיים כמ"ש בי"ד סי' נ"ח ולכן בעגל שנולד אע"ג דלא צריכין בדיקה מ"מ כשרואין בו שינוי ודאי טריפה כנ"ל עכ"ל ודו"ק ויש להקשות מ"ש מעוף שנדרס בסמוך דאתיילד ביה ריעותא ואפ"ה שרי לשוחטו בי"ט ודוחק לחלק ולומר שאני עוף שהיתה בחזקת כשרות קודם שנדרס משא"כ עגל זה שנולד עתה דהא עוף ובהמה בחזקת איסור עומדת עד שנשחטה כראוי ועיין בדרישה: יאמר

דרישה

הכא ג"כ המחירו בדין זה שאיירי בעגל שנולד בי"ט אם מותר לשחטו לכתחלה בו ביום בי"ט וס"ס בנולד בחול אסור לשוחטו בו ביום מפני שיש לו מתירין למחר גם מ"ש אא"כ שכפי טבע הנושא הזה שהוא שמיטה בי"ט כאילו אמר שהוא עגל שנולד בי"ט דאסור לשוחטו לכתחלה בו ביום שהוא י"ט וס"ס בו ביום בחול נמי אסור אבל כל זה אינו מספיק ליישב דברי רבינו דהא בהדיא כתב רבינו בי"ד סי' ט"ו וכ"ה דמותר לשוחטו ומותר משמע אפילו לכתחלה אבל אין להקשות לפי' מעוף הנדרס כו' דבסמוך דשוחטי' לכתחלה דהא דשוחטין היינו דוקא לאחר ששהה מעל"ע אלא שצריך עוד בדיקה. ולענין בדיקה אין לו מתירין דהא גם אם המתין עד למחר צריך בדיקה ומיהו גם לתירץ רמ"א ז"ל יש ליישב דס"ל הואיל וכבר שהה מע"ל ויצא מכלל ספק ריסוק איברים א"כ אף הבדיקה שבודקים שמא ימצא טריפה מחמת הדריסה אינה אלא חומרא בעלמא ומש"ה הקילו בו ועיין בי"ד סי' נ"ח דלהרמב"ם צריך בדיקה לאחר מע"ל משום טריפה וגם משום ריסוק:

[ד] בהמה מסוכנת שירא שמא תמות כו' במשנה בפרק אין צדין בהמה מסוכנת לא ישחוט אא"כ יודע שהוא יכול לאכול ממנו כזית צלי מבע"י ר"ע אומר אף כזית חי מבית טביחתה והביא ב"י לדברי רבינו ירוחם ע"ז שכתב ז"ל ורבינו ירוחם כתב ואעפ"י שלא אכל כזית כיון שגמר בלבו לאכול למאן דלית ליה הואיל ואי מיקלעי ליה אורחי' ולמאן דאית

חדושי הגהות

דחיישינן שמא ימצא בו ריעותא אחר שחיטה דאף על גב דמסתמא אין חוששין לריסוק איברים מ"מ כל שנמצא בו ריעותא אחר שחיטה חיישינן ולכן ביום טוב לא ישחטנו אא"כ הפריס משום דשמא ימצא בו ריעותא אחר שחיטה ונמצא ששחט בי"ט שלא לצורך ויישוב זה ג"כ אינו נ"ל דהא גבי עוף שנדרס שצריך בדיקה ואעפ"כ התירו הרא"ש ורבינו לשוחטו בי"ט

לשוחטו אבל אם נולד במומו ועבר וראהו נשחט על פיו ואם ראה המום מעי"ט וראה שהוא מום שראוי לישחט עליו יכול לחקור עליו בי"ט אם נפל בו המום מאליו ומתירו שכל מום שלא נפל בו מעצמו אלא אחרים גרמו לו בכוונה אינו חשיב מום לישחט עליו: בהמה חציה של עו"ג וחציה של ישראל יכולין לשוחטה בי"ט ואפילו יש להם ב' יכול לשחוט שתיהן כתב הרמב"ם ז"ל השוחט בהמה בי"ט מותר לתלוש הצמר לעשות מקום לסכין ובלבד שלא יזיזנו ממקומו אלא ישאר הצמר מסובך שם בשאר צמר הצואר אבל בעוף לא ימרט הנוצה והרמב"ן התיר למרוט אף הנוצה ור"י פסק כדברי הרמב"ם ז"ל אלא שהוסיף אף בתלישת הצמר לאוסרו אא"כ אינו מתכוין לתולשו אבל במתכוין אסור ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל [ס] מותר לשחוט לכתחלה חיה ועוף בי"ט לר"ת

ומ"ש אבל אם נולד במומו בי"ט וכו' שם קאמר רב נחמן דהכי אמר רב הונא פי' רש"י שאין בזה משום תיקון ולא משום דין שלא היה בו חזקת איסור מעולם ומ"מ אע"ג דבגמרא מוקי לה דוקא בדיתבי דייני התם פי' שמיד שנולד ראו בו את המום דלא הוקצה כלל היינו משום כי היכי דלא תידוק מיניה דאין מוקצה לחצי שבת אבל למאי דקי"ל דאין מוקצה לחצי שבת כמו שנתבאר למעלה בסימן ש"י תו לא צריכין לאוקמי בדיתבי דייני התם דודאי אפילו בדלא יתבי דייני התם כיון שנולד עם מומו לא היה לו חזקת איסור מעולם ואין בו משום תיקון ולא משום דין ולא משום מוקצה אלא שאף עפ"כ לכתחלה אסור לבקרו בי"ט כי היכי דלא ליתי לאחלופי בשאר מומין: והיכא דנשחט ואח"כ הראה מומו פסקו התו' בשם ר"י דהלכה כר"י לגבי ר"מ דמתיר במומין דאינם עשויים להשתנות וכ"כ בהגודה בשם התוס' בפ' אין צדין:

מותר לשחוט לכתחלה חיה ועוף בי"ט לר"ת

עמו שזה מן המוכן כלומר שאם עבר ובקרו מבוקר ושוחטו לכתחלה ואין בו משום תיקון ולא משום דין מאחר שלא היתה בו חזקת איסור מעולם ומיהו דוקא דיעבד אבל לכתחלה לא מבקרינן ליה עכ"ל וה"ה כתב בפ"ב לא נתבאר בדברי רבינו אם עבר ובקרו זה שנולד בו מום מבערב מה דינו ונחלקו המפרשים בזה יש מתירין לשחטו ויש אוסרין ובטעם איסור ראיית המומין בי"ט כתב הרמב"ם בפ"ב שהוא מפני מומין שנולדו ביום טוב שאין שוחטין עליהם מדין מוקצה שהרי לא היה דעתו עליהם מעי"ט ומפני כך אסרו אף בנולדו מעי"ט כל שלא ראה אותם חכם מבערב וה"ה כתב שיש טעם אחר לאסור ראיית מומין ויש מי שאומר מפני שיבא לטלטל לפעמים מה שאינו ראוי לו כלומר שאם ימצא שאין המום מום נמצא שאין הבהמה ראויה וא"א שלא יטלטלנה ויש מי שכתב משום דמיחזי כמתקן ע"כ וגבי בכור שנולד ומומו עמו כת' הטעם שזה מוכן לפי שלא היתה לו חזקת איסור מעולם ועוד שהיה מוכן אגב אמו ולכתחלה אין מבקרין אותו משום נולד מעי"ט וכולה חדא גזירה היא כך י"ל לפי טעם רבינו עכ"ל והוי יודע דהא דתניא שאם נולד ומומו עמו הוי מן המוכן מוקי לה בגמ' (שם) בדייתבי דייני התם כלומר כשנולד הוו יתבי התם דייני ובפוטרו את הרחם ראו את מומו דלא הקצו כלל וכך פירש"י שאם נולד היום ומומו עמו שזה מן המוכן שאין בזה משום תיקון ומשום דין שלא היתה חזקת איסור בו מעולם וכדמוקי לה לקמן כגון דייתבי דייני התם אבל אין נראה כן מדברי הפוסקים שסתמו דבריהם ולא חילקו ומשמע מדבריהם דאפילו לא הוו יתבי דייני התם אם עבר וראהו שרי וטעמא משום דלא איצטריכינן לאוקומי ברייתא בהכי אלא למ"ד יש מוקצה לחצי שבת ומכיון דקי"ל דאין מוקצה לחצי שבת כמו שנתבאר בסימן ש"י תו לא צריכין לאוקמא בדייתבי דייני התם ואע"ג דלמ"ד אין מוקצה לחצי שבת נמי אמרינן בגמרא כגון דייתבי דייני התם ההוא דימויא בעלמא הוא לומר דלא תסייעיה מהכיא מתניתא דהא איכא לאוקומה בדיתבי דייני התם אבל לקושטא דמלתא כיון דס"ל דאין מוקצה לחצי שבת אע"ג דלא יתבי דייני התם נמי אם עבר וראהו שוחטין אותו בי"ט:

תניא בפרק מצילין (לז.) אותו ואת בנו שנפלו לבור רבי אליעזר אומר מעלה את הראשון ע"מ לשוחטו ושוחטו והשני עושה לו פרנסה במקומו כדי שלא ימות רבי יהושע אומר מעלה את הראשון ע"מ לשוחטו ואינו שוחטו וחוזר ומערים ומעלה את השני רצה זה שוחט רצה זה שוחט ופסק הרמב"ם בפ"ב מהלכות י"ט כרבי יהושע וכתב דמשום צער ב"ח התירו להערים · וכתב ה"ה בירושלמי נראה דאפי' אינו שוחט אחד מהם מותר ורבי' הביא ברייתא כפשטא בגמרא שלנו וכ"כ הרשב"א שראוי להחמיר ולשחוט אח' מהם ע"כ: **כתב** הרמב"ם בפ"ב מהלכות י"ט בכור שנפל לבור עושה לו פרנסה במקומו שהרי אינו יכול להעלותו מפני שאינו ראוי לשחיטה בי"ט וכתב ה"ה מפורש בפרק אין צדין דלדידן דקי"ל כמ"ד אין רואין מומין אפילו נפל לבור לא ירד מומחה לבור לראות אם יש בו מום כדי להעלותו אלא עושה לו פרנסה במקומו: **בהמה** חציה של עו"ג וחציה של ישראל יכולין לשחטה בי"ט בס"ב דביצה (כא.) א"ר חסדא בהמה חציה של עו"ג וחציה של ישראל מותר לשוחטה בי"ט משום דא"א לכזית בשר בלא שחיטה עיסה חציה של עו"ג וחציה של ישראל אסור לאפות בי"ט דהא אפשר למיפלגה בלישה וכתב הרא"ש ובהמה אפילו הן שתים א"א למיפלג לפי שאינן שוין והכלבו כתב בהמה המשותפת עם העו"ג שוחטין אותה בי"ט לפי שא"א לאכול ממנה כזית בלא שחיטה פירוש ואף ע"פ שיש להם שתי בהמות אם אינם שוות בדמיהן שיאמר לו העו"ג טול איזה מהם שתרצה ע"כ משמע מדבריו שאם הן שוות בדמיהן אינו יכול לשחטה אלא חולקין אותה מחיים ול"נ שאע"פ שהן שוות בדמיהן אם אינם שוות לגמרי כגון שזו גדולה וכחושה וזו שמינה וקטנה שזה יכול לומר אי אפשי ליקח כל חלקי בכחושה או אי אפשי ליקח כל חלקי בקטנה ולפיכך יכול לשחטה בי"ט ולכן סתם הרא"ש וכ' לפי שאינן שוות ללמד שאע"פ שהן שוות בשום ענין כיון שאינם שוות לגמרי א"א למיפלגינהו ומ"מ יש לתמוה למה נתן טעם לפי שאינן שוות דמשמע שאם הם שוות לגמרי אסור לשחטה ואמאי והא אף על גב דאפשר למיפלגה מחיים שמא אינו רוצה לשחוט לצרכו בהמה שלימה שא"ל אלא לחציה ואם תהיה כולה שלו יפסיד הבשר והשתא ששוחטה בלא חלוקה מחיים אינו נוטל אלא חציה ומפני חלקו הוה לן למשרייה משום דא"א לכזית בשר בלא שחיטה ושמא י"ל שלא כתב כן הרא"ש אלא בששוחט את שתיהן בי"ט דאילו בשוחט אחת מהם לבד אע"פ שהן שוות לגמרי שרי מטעמא דפרישית: **כתב** הרמב"ם השוחט בהמה בי"ט מותר לתלוש הצמר וכו' כ"כ ברפ"ג מהלכו' י"ט וטעמו מדתנן בבכורות פרק הלוקח בהמה (כד:) ר' יוסי בן משולם אומר השוחט את הבכור עושה מקום לקופיץ מכאן ומכאן ותולש השיער ובלבד שלא יזיזנו ממקומו ואיבעיא לן עלה בגמרא כנגדו בי"ט מהו טעמא דרבי יוסי בן משולם משום דקסבר תולש לאו היינו גוזז ובי"ט אסור דס"ל עוקר דבר מגידולו או דלמא בעלמא סבר ר' יוסי בן משולם תולש היינו גוזז והיינו טעמא דשרי משום דס"ל דבר שאין מתכוין ובי"ט דבר שאין מתכוין מותר ואסיקנא דבי"ט מותר דתולש לאו היינו גוזז ופרכינן עלה והא תניא התולש את הכנף והקוטמו והמורטו חייב שלשה חטאות ואמר ר"ל תולש חייב משום גוזז ומפרקינן שאני כנף דהיינו אורחיה ומשמע דכיון דהיינו אורחיה דכנף בי"ט אסור אבל הרמב"ן כתב שמותר לתלוש נוצה מצואר העוף בי"ט כדי לשחוט דכיון דלא שאני לן באיסור תלישה בין מחיים לאחר מיתה וניתנה י"ט לידחות אצל מלאכה זו שהרי עתידה הנוצה ליתלש משום אוכל נפש אף מחיים מותר והביא דבכורות ה"פ והתניא התולש את הכנף וכו' כלומר היכי אמרת דתולש צמר מן הבהמה לאו היינו גוזז מ"ש מתולש את הכנף דחייב משום גוזז ומפרקינן דלא דמי כנף לצמר דצמר לאו היינו אורחיה בתלישה אלא בגזיזה וכנף היינו אורחיה וכיון דהיינו אורחיה אם לא היה סופו של י"ט לידחות אצל מלאכה זו כשם שאין סופו לידחות אצל צמר אה"נ דהוא אסור אבל כיון שסופו לידחות אע"ג דהיינו אורחיה מה לי מחיים מה לי לאחר מיתה ועוד דקי"ל כר"ש דמלאכה שא"צ לגופה פטור עליה הלכך אפי' לכתחלה שרי משום שמחת י"ט וכתב הר"ן בפ"ק דביצה ובפרק כלל גדול שכן נהגו אבל הרא"ש בפרק הלוקח בהמה סתר דברי הרמב"ן וז"ל מ"ש שמותר לגזוז לצורך אוכל נפש מחיים כמו לאחר שחיטה לא נ"ל דודאי לאחר שחיטה כיון דכבר הותרה לאכול וא"א לאכול בלא תלישת נוצה מותר לתלשה כמו שמותר לצלותה ולבשלה אבל בעוד שלא נשחטה כל מה דעביד מכשירי אוכל נפש דאפשר למיעבד מאתמול הוא ואסור ומ"ש דמלאכה שא"צ לגופה היא כתבתי לעיל בשם ר"י דאין לדמות מלאכה שא"צ לגופה לעוקר דבר מגידולו כלאחר יד והמחמיר תע"ב עכ"ל והמרדכי כתב בפ"ב דביצה להיתר ובפרק כלל גדול כתב לאיסור וה"ה כתב שדעת הר"י והרשב"א כדעת הרמב"ם לאסר והוא ז"ל הסכים לדבריהם ולענין הלכה נקטינן ככל הני רבוותא והרא"ש שהסכימו לאסור: **ומ"ש** רבינו בשם הר"י שתלישת הצמר אסור אא"כ אינו מתכוין לתלשו כך פי' שם התו' והרא"ש וכ"כ לכאורה משמע הבעי' דהא כי אתינן למשרייה בי"ט מטעם שאין מתכוין לתלוש הוא דאתינן למשריי' ופירש"י (שם בגמ') שאין מתכוין לתלוש אלא מפנהו ומושכו אילך ואילך ואם נתלש נתלש והרמב"ם נראה שסובר דהיינו למאי דהוה ס"ד מעיקרא דעוקר דבר מגידולו כי האי אסור בי"ט אבל בתר דאסיקנא דאפי' למ"ד דבר שאין מתכוין אסור שרי בי"ט משום דתולש לאו היינו גוזז דהוי עוקר דבר מגידולו כלאחר יד תו לא צריכינן למימר דלא שרי אלא בשאינו מתכוין דוקא דאפי' במתכוין נמי שרי משום דהוי עוקר דבר מגידולו כלאחר יד ודע דבפרק הלוקח בהמה אמרינן דהא דקאמר רבי יוסי בן משולם תולש את השיער ל"ש אלא ביד אבל בכלי אסור והא דקתני עושה מקום בקופץ תני עושה מקום לקופץ ונראה דה"ה בי"ט דבכלי אסור והכי משמע לישנא דהרמב"ם שכתב השוחט בהמה בי"ט מותר לו לתלוש הצמר למקום הסכין בידו דייק לכתו' בידו למעט כלי ולא ידעתי איך לא נתעור' ה"ה בזה וגם שאר הפוסקי' שלא הזכירו זה לא ידעתי מאיזה טעם: **מותר** לשחוט חיה ועוף בי"ט לר"ת

דרכי משה

לא חיישינן שמא יהיה טריפה אבל במקום דלא הוי ליה חזקת כשרות אסור וכמו שכתבתי לעיל גבי עגל שנולד ביום טוב שהוא אסור לדעת הרא"ש כן נראה לי: ול"נ

דרישה

דאית ליה הואיל דמיקלעי אפי' גמר בלבו א"ל וכתב הוא ז"ל ר"ל פשטא דסוגיי' דאילו עוברין משמע כדברי רבינו ירוחם וא"כ מאחר שהרי"ף ורא"ש פסקו בפ' אלו עוברין כמאן דלית ליה הואיל וגם הרמב"ם בפ"א דיו"ט א"ל בלבו גמר כיון שיש שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית מעי"ט שרי עכ"ל ולפ"ז צ"ל שזה היה ג"כ דעת רבינו כמ"ש אא"כ יש שהות ביום לאכול כזית ממנה מבע"י ואפי' אין שהות ביום לבדקה ר"ל אעפ"י שהוא אכל כבר וא"צ לאכול ואפי' גמר בלבו א"צ דאמרינן הואיל ואי מקלעי אורחי' וצריך שיהא שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית שהוא כדי לשוחטה ולהפשיטה ולאכול ממנה מיד ואפי' אין שהות ביום כדי לבודקה התירו לאכול כזית בלא בדיקה משום הפסד ממונו כך צריך לפרש דברי רבינו לפי מה שפי' ב"י ז"ל ולפירושו צריך שיהיה דברי רבינו מכוונים כדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דהא גם הוא פסק כמ"ד אמרי' הואיל ולעד"נ דדברי רבינו מבוארים בלשונו שלא כדברי ב"י שהרי כתב והוא אכל כבר וא"צ להם אסור לשוחטה ומה דין זה מאם אכל כבר לשונו מוכיח דלא מצי סבר כמ"ש ב"י דא"צ לאכול וגם לומר בלבו אין צריך רק שיהא שהות ביום כו' דא"כ למה תלה הדין זה אם אכל דעדיפי מיני' הל"ל אפי' לא אכל עדיין אסור לשחטו אא"כ יש שהות ביום כדי לאכול כו' או הכי הל"ל אפי' אכל כבר מותר לשחוט אם יש שהות ביום כדי לאכול ומדנקט אכל כבר כו' נ"ל לפרש דבריו הכא דמ"ש אא"כ יש שהות ביום לאכול כזית ר"ל אם אכל כבר והוא שבע עד שאינו צריך לה כלל או צריך שיהא שהות עוד ביום שירעב קצת עד שיוכל לגמור בלבו לאכול כזית ממנה ואעפ"י שאינו אוכל וא"ל על רבינו למה צריך לגמור הא קי"ל כמ"ד אמרינן הואיל דמיקלעי אורחי' די"ל דסובר רבינו דבמסוכנת לא אמרי' הואיל דמיקלעי כיון דהקילו בה יותר לאכול אפי' בלא בדיקה כולי האי לא אקילנא בה וכן מוכח שם מלשון הגמרא דפריך אליבא דמ"ד לא אמרינן הואיל ומסוכנתי לא ישחוט אלא כדי שיוכל לאכול כו' וקאמר בשלמא לדידיה דאמרינן הואיל ואי בעי למיכל מצי אכל מש"ה ישחוט כו' ומדנקט אבל מסוכנת הואיל ואי מצי אכיל ולא נקט הואיל דמיקלעי אורחי' מסיק שפיר דאפי' למאן דאית ליה הואיל במסוכנת לא אמרי' הואיל דאורחי' מטעם שכתבתי אלא צריך הוא עצמו לגמור בלבו לאכול כזית והשתא א"ש דנקט רבינו והוא אכל כבר לכך צריך שיהא שהות ביום כדי שירעב קצת שיוכל לאכול כזית אבל אם לא אכל עדיין פשיטא דיכול לשחוט כיון דיכול לאכול מיד וכ"ל שכך היא ג"כ דעת הרי"ף והרא"ש ורמב"ם אעפ"י דפסקו כמ"ד אמרי' הואיל וכמ"ש על דברי רבינו:

[ס] **מותר** לשחוט לכתחלה חיה ועוף בי"ט לר"ת אם יש לו דקר כו' אבל להרי"ף לא ישחוט לכתחלה כו' מסלקותם תלויה בגירסת הגמרא פ"ק דביצה השוחט חיה ועוף בי"ט בש"א יחפור בדקר ויכסה ובה"א אומרים לא ישחוט אא"כ היה לו עפר מוכן ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה כו' ובגמ' רמי האי מתניתין אהא דתנן התם בש"א אין מסלקין כו' ומשני ר' יוחנן מוחלפ' השיטה ופר"ת דמוחלפת השיטה היינו דהשוחט דב"ה סברי יחפור בדקר ויכסה ואע"ג דר"ת כתב דאין צריך הכנה מ"מ כתבו התוס' לפי שיטת רבינו תם דצריך דקר נעוץ ואפי' בעפר תיחוח בעי הכנה וזה שכתב רבינו לר"ת ר"ל לשיטת ר"ת כפי מה שפירשו בו התוס' והרי"ף גירסא אחרת היה לו ומתני' דהשוחט כדקאי קאי כמ"ש הר"ן והביאו ב"י ולדידיה לא ישחוט לכתחלה כדי לכסותו בדקר נעוץ כדברי ב"ה אבל בדיעבד מודה ב"ה וכמו שמבואר במשנה שהבאתי:

הרמב"ם

חדושי הגהות

בי"ט כמ"ש בסימן זה ולא חיישינן שמא ימצא טריפה כ"ש בעגל שנולד בי"ט שא"צ בדיקה דלא חיישינן שמא ימצא טריפה והב"י כתב וראיתי מי שכתב כו' וג"ז אינו נ"ל חרא דלא היו סותמים דבריהם ועוד דלמה כתב בהל' י"ט דין המקשה ובהל' מ"א דין שאינה מקשה ומהרש"ל תירץ בספרו שמ"ש הרא"ש ורבינו שצריך שהפרים עג"ק קאי אלא כלו חדשיו דאם לא כלו חדשיו אסור עד ליל ח' וגם צריך שופריס ע"ג קרקע דע"כ לא קאמר ר"נ דבית הרחם אין בו משום ריסוק איברים אלא בשכלו חדשיו אבל בלא כלו חדשיו יש בו משום ריסוק איברים אם לא הפרים עג"ק וכ' שכן הוא ברוקח דבלא כלו חדשיו חיישינן לריסוק איברים מ"מ גם על ישוב זה יש לתמוה דבי"ד סי' ט"ו כתב רבינו דין

לר"ת אם יש לו דקר נעוץ ועפר תיחוח בענין שא"צ לחפור ולא לכתוש וכ"ש אם הזמין עפר מאתמול אבל לרי"ף לא ישחוט לכתחלה אא"כ יש לו עפר מוכן מאתמול ואם שחט כבר ויש לו דקר

לר"ת אם יש לו דקר נעוץ וכו' בפ"ק דביצה (ב.) תנן השוחט חיה ועוף ביום טוב בית שמאי אומרים יחפור בדקר ויכסה ובית הלל אומרים לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה ובגמרא (ח.) ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה אמר רבי זריקא אמר רב יהודה והוא שיש לו דקר נעוץ מבעוד יום והא קא עביד כתישה א"ר חייא בר אשי אמר רב בעפר תיחוח והא קא עבוד גומא כדא"ר אבא החופר גומא וא"צ אלא לעפרה פטור עליה כלומר וכיון דבשבת פטור בי"ט היכא דשחט כבר שרי לכסות כן כתב הרא"ש והר"ן ובגמרא רמי הא מתניתין אהא דתנן התם (שם :) בש"א אין מסלקין את התריסין בי"ט וב"ה מתירין אף להחזיר ושני ר' יוחנן מוחלפת השטה ופירש"י דמתניתין דסילוק תריסין מחליף והיא דהשוחט כדקאי קאי והקשו עליו התו' וכתבו דלכך פר"ת דמוחלפת השטה והיינו דהשוחט דב"ה סברי יחפור בדקר ויכסה ואומר ר"ת תמיה אני על מה הצריכו העולם הכנה וזכור אני דבימי נערותי לא היו מצריכין אך עתה לפי מה שטעו דמוחלפ' השטה לא קאי אהשוחט וב"ה לחומרא לפיכך מצריכין הכנה ומיהו זה אינו דלפי פירושו נמי לכל הפחות סברי ב"ה מאי דסברי ב"ש מעיקרא וב"ש בעו דקר נעוץ ואפי' בעפר תיחוח בעי הכנה דלא פליגי ב"ש וב"ה אלא בהא דבכה"ג דשרי ב"ש בדיעבד שרו ב"ה לכתחלה ולעולם בעו דקר נעוץ משום הכנה : **וכתב** הרא"ש ותימא על הרי"ף שכתב כל המשניות כצורתן ולא הביא גמרא דמוחלפת השטה וה"ר יוסף כך פירש דלא מהפכינן מלתייהו כלל אלא ה"פ החליפו ב"ה שיטתן להקל בסילוק תריסין טפי מאחריני משום דהוו צרכי רבים ואין רוב צבור יכולים לעמוד בה והר"ן כתב דמשמע דהרי"ף גריס כמקצת נוסחי דגרסי עלה דהיא דלמא לא היא ע"כ לא אמרו ב"ה הכא אלא משום דאין בנין וסתירה בכלים אבל התם לא ולפי גירסא זו לא מיתהפכא חדא מינייהו עכ"ל ודברי הרמב"ם בפ"ב ופ"ג מהלכות י"ט כדברי הרי"ף : **והשתא** ביאור דברי רבי' כך הם מותר לשחוט לכתחלה חיה ועוף בי"ט אם יש לו דקר נעוץ מאתמול בעפר תיחוח שמאחר שהוא נעוץ מאתמול א"צ לחפור ומאחר שהוא בעפר תיחוח א"צ לכתוש אע"פ שלא הזמין עפר זה מאתמול שנעיצת הדקר לא היה לדעת הזמנה וכ"ש שאם הזמין עפר מאתמול ששוחט ומכסה בו אע"פ שאין לו דקר נעוץ בו דכל שהזמינו מותר לטלטלו להדיא וזה לשטת ר"ת כפי מה שפירש בו התוספ' אבל להרי"ף אע"פ שיש לו דקר נעוץ בעפר תיחוח לא ישחוט דמאחר שלא הזמינו מאתמול אסור לשחוט כדי לכסות בו ומיהו היכא דעבר ושחט מותר לכסות בדקר הנעוץ מאתמול בעפר תיחוח : **ומ"ש** רבינו גבי דקר נעוץ בענין שא"צ לחפור וכן ממה שאמרו בגמרא גבי יש לו דקר נעוץ והא קא עביד גומא משמע דכשאין לו דקר נעוץ ולא עפר מוכן טעמא דאסור לכסות היינו מפני מלאכת החפירה וקשה דא"כ כי הזמינו נמי יהא אסור לכסות בו אם אין לו דקר נעוץ שהרי הוא חופר וי"ל דכיון דחופר גומא וא"צ אלא לעפרה פטור עליה ומ"מ איסורא איכא לא רצו חכמים להתיר לעשותו בי"ט אלא דוקא כיש לו דקר נעוץ דהשתא לא מיחזי כחופר גומא להדיא והיינו בלא הזמינו אבל כשהזמינו לא גזרו ביה כלל · ומיהו רש"י פי' גבי מכנים אדם מלא קופתו עפר דבעפר תיחוח קאמר שאינו מחוסר לא חפירה ולא כתישה אלא הכנה משמע דעפר תיחוח לית ביה משום חופר וקשה לי דהא בתר דאוקמוה לדקר נעוץ בעפר תיחוח פריך והא קא עביד גומא אלמא דבעפר תיחוח נמי אית ביה משום חופר גומא לכך נ"ל דהא דקאמר דבעפר תיחוח מיירי משום כתישה איצטריך וחפירה כדי נסב' שאע"פ שהוא תיחוח הוא מחוסר חפיר' אלא שחכמים התירוה כדפרישית א"כ מלאתי שהתו' הקשו גבי הא דבתר דאוקימנא לדקר נעוץ בעפר תיחוח פריך והא קא עביד גומא מפרק כירה דמשמע התם דעפר תיחוח לית ביה משום שלא יזיז עפר ממקומו ותירצו דהכא מיירי שהעפר קשה סביב והתיחוח באמצע דכשמגביה הדקר ניכרת הגומא ולפ"ז אפשר ליישב דשפיר קאמר רש"י דבעפר תיחוח אינו מחוסר חפירה דכיון דבמכנים מלא קופתו עפר מיירי כולה תיחוח אבל בעפר תיחוח שסביבותיו עפר קשה אית ביה משום גומא וצריך לטעמא דפרישית ומדאמרינן גבי שחט בהמה וחיה ונתערבו דמם שאם יכול לכסותן בדקירה אחת יכסה משמע דהיכא דאין שם תערובת דם בהמה אע"פ שלא הזמין עפר מאחר שיש לו דקר נעוץ מכסה אפילו בכמה דקירות ואפילו למ"ש הרמב"ם דבאין לו עפר מוכן מיירי כמ"ש שם רבינו מכל מקום יש להביא ראיה מדלא מפלגי הכא בין דקירה אחת לב' דקירות כדמפלגי התם : כתב סמ"ג מורי כתב דהיכא דשחט כבר ואין לו עפר מוכן שיכול לכסות באינו מוכן כדאמרינן ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה וגם סמ"ק כתב אם שחט ולא מצא עפר רק שאינו מוכן מכסהו בו והגה"מ כתבו בפ"ג דהר"י כתב היכא דשחט כבר ואין לו עפר מוכן יכול לכסות בשאינו מוכן כדאמרינן ושוים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה וק"ל דהא מוקמינן להא בגמרא והוא שיש לו דקר נעוץ מבעוד יום ע"כ ול"נ דטעמא דהני רבוותא שהם סומכים על ר"ת בדיעבד מיהא (ו) :

אפר

לר"ת כו' בפ"ק תנן השוחט חיה ועוף בי"ט בש"א יחפור בדקר ויכסה וב"ה לא ישחוט אא"כ היה לו עפר מוכן מבעוד יום ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה ובגמרא ומודים וכו' אמר רב יהודה והוא שיש לו דקר נעוץ מבע"י והא קא עביד כתישה אמר רב בעפר תיחוח והא קא עביד גומא כדאמר ר' אבא החופר גומא בשבת ואין צריך אלא לעפרה פטור עליה · ותו רמינן בגמרא מהך מתניתין דשמעינן מינה דגבי שמחת י"ט ב"ש לקולא וב"ה לחומרא אהכמה מתניתין דהתם דב"ש לחומרא וב"ה לקולא ואמר ר"ל מוחלפת השיטה ומשמע מפירש"י דכל הנך משניות דמייתי מחליף ואותה דהשוחט כדקאי קאי וכתבו התו' דקשה טובא להדא פירושא ולכך פי' ר"ת דמוחלפת השיטה היינו ההיא דהשוחט כו' דב"ה סברי יחפור בדקר ויכסה והשתא ניחא הכל ואומר ר"ת תמה אני על מה הצריכו העולם הכנה וזכור אני דבימי נערותי לא היו מצריכים כלל אך עתה לפי מה שטעו דסבורים דמוחלפת לא קאי אהשוחט וכו' וב"ה לחומרא לפיכך מצריכין הכנה ומיהו זה אינו דלפי פירושו נמי לכל הפחות סברי ב"ה מאי דסברי ב"ש מעיקרא וב"ש בעו דקר נעוץ ואפילו בעפר תיחוח בעו הכנה מדקאמר הכא ע"כ לא קאמרי ב"ש התם אלא היכא דאיכא דקר נעוץ משמע אפילו בעפר תיחוח בעו ב"ש דקר נעוץ מבע"י משום הכנה כדפ"ה ותדע וכו' גם הרא"ש הביא דברי ר"ת ושר"י תמה על דבריו ע"ש · וכדי ליישב דברי ר"ת נראה שהיה ר"י סבור שגם ר"ת מפרש דדקר נעוץ בעינן כדי שיהא מוכן כמו שמפרש הוא ולכך היה סבור דכיון דלר"ת לא בעינן עפר מוכן ממילא לא בעינן דקר נעוץ והא ליתא דפשיטא שר"ת מפרש דלא שרינן במתניתין בין לב"ש ובין לב"ה לחפור בדקר בעפר תיחוח ולכסות אא"כ בדקר נעוץ מבע"י כמו שכתב ר"י אלא שר"ת מפרש דאפילו לא הכין הדקר הנעוץ מבע"י כדי לכסות בו אלא שמצא כך דקר נעוץ בי"ט ונמצא שאין זה מן המוכן אפ"ה מותר אפי' לכתחלה לשחוט לב"ה למאי דמחליף ההיא דהשוחט דלא בעינן דקר נעוץ משום הכנה כמו שהבין ר"י אלא משום דאיכא לד רמז חפירה דאף על גב דעפר תיחוח חפור ועומד הוא מכל מקום איכא לד רמז חפירה ואסורה משום מראית עין בלא דקר נעוץ וכן פירש"י להדיא אמאי דקאמר בגמ' ע"כ לא קאמרי ב"ש התם אלא היכא דאיכא דקר נעוץ כו' וז"ל אבל היכא דליכא דקר נעוץ דאיכא לד רמז חפיר' לא שרי אפילו בעפר תיחוח שהוא כחפור ועומד כו' ועוד טעם אחר דאיכא למיחש דילמא איכא שם רגבים דבעו כתישה · אבל בדאיכא התם דקר נעוץ מעי"ט וניתקן בי"ט והעלה עפר עינינו רואות שהעפר כולו תיחוח ולא עפר גוש וכה"ג כתב הרמב"ם בספ"ג מהי"ט ולפי זה דוקא בחופר מקרקע עולם ס"ל לר"ת דבעי' דקר נעוץ אבל בעפר המטלטל דלא צריך לא חפירה ולא כתישה אעפ"י שלא הכין מותר לשחוט לכתחלה כדי לכסות באותו העפר . ולעניות דעתי נראה שדברי ר"ת עיקר שאם כדברי ר"י דדקר נעוץ משום הכנה וא"כ בעינן שיכוון הדקר מעי"ט כדי לכסות בו מה צריך דקר נעוץ במכאן אני נוטל למחר סגי כמו שדקדק הגמ' לב"ה דמתני' שאומר עומד ואומר זה וזה אני נוטל ל"ל למימר זה וזה אני נוטל במכאן אני נוטל למחר סגי והוצרך לתרץ דילמא מטלטל ושביק וכו' ואולי ר"י סובר דבמוקצה דקרקע' עול' צריך שיעשה שום מעשה של תיקון מבע"י כמו שכתוב במרדכי פ' כל הכלים בשם ר"ב לענין מוקצה דעצים ואבנים אבל לר"ת א"צ לדחוק בזה ועוד קשה לדברי ר"י דלמאי תנן ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה למה צריך דקר בשחט הא אפילו אפר כירה שהוסק בי"ט דנולד גמור הוא שרינן בירושלמי לכסות בו בשחט כבר כדי שלא יעבור על מצות כיסוי כ"ש בעפר תיחוח כשאינו מוכן אלא ודאי דלא בעינן דקר נעוץ משום שאינו מוכן אלא משום דאיכא לד רמז חפיר' וכו' כדפי' ולפיכך אף בדיעבד בעינן דק' נעוץ לב"ש למאי דמחליף וממילא לב"ה נמי דמתיר לכתחלה בדקר נעוץ לא משום הכנה אלא משום חפירה אבל הכנה לא בעינן כל עיקר . ומה שתירץ הרא"ש קושיא זו בע"א ואמר דה"ט דבעינן דקר נעוץ משום דאיכא תרתי איסורי חדא דאינו מוכן ועוד דקא עביד גומא אע"ג דאינו צריך אלא לעפרה איסורא מיהא איכא עכ"ד לא נתחוורו דבריו אצלי דאי משום גומא מה הועיל דקר נעוץ דהא אכתי איכא גומא כדמוכח ממאי דפריך והא קא עביד גומא דאלמא דאפילו בדקר נעוץ בעפר תיחוח איכא משום גומא אלא צריך לומר דמאי דשרי אפילו דעביד גומא היינו משום שמחת י"ט למר אפילו לכתחלה ולמר דיעבד כמו שפי' הרא"ש עצמו קודם זה וא"כ בעל כרחך מאחר שאין הדקר נעוץ מבטל הגומא שהרי אף בדקר נעוץ איכא משום גומא וגם לא משום שאינו מוכן דהא אפילו בנולד גמור שרי בשחט כבר א"כ אין הדקר נעוץ אלא משום דאיכא לד רמז חפירה וחשש כתישה כדפרישית אבל הכנה לא בעינן . ונראה בעיני שכך היה מפרש גם רבינו דברי ר"ת ז"ל דלא כמה שהבין ר"י ז"ל וז"ש מותר לשחוט לכתחלה חיה ועוף בי"ט לר"ת אם יש לו דקר נעוץ ועפר תיחוח בענין שא"צ לחפור ולא לכתוש וכ"ש אם הזמין עפר מאתמול כוונתו להורות לנו דלר"ת אפילו לא נעץ מבע"י כדי לכסות בו למחר אלא יש לו דקר נעוץ ועפר תיחוח שאינו מן המוכן והוא בענין שא"צ לחפור ולא לכתוש דהיינו שהדקר הנעוץ העלה עפר תיחוח ולא עפר גוש שוחט אפילו לכתחילה : **ומ"ש** וכ"ש אם הזמין עפר מאתמול פי' וכ"ש אם אותו עפר תיחוח ודקר נעוץ הוא ג"כ מזומן מאתמול א"כ שאר עפר תיחוח המיטלטל שא"צ חפירה וכתישה והזמינה מאתמול דפשיטא דשרי וכתב זה אעפ"י דפשוט הוא כדי שלא תטעה לפרש דבריו שאמר תחלה בדקר נעוץ ועפר תיחוח דאיירי בהזמין כפי' ר"י לכך כתב וכ"ש אם הזמין כו' דממילא מוכן דמ"ש תחלה איירי בלא הזמין אלא שמצא כך דקר נעוץ שאינו מן המוכן וכ"ש אם הזמין תחלה כו' גם בסמ"ג מבואר שמפרש כשיטה זו שכתב וז"ל מורי כתב דהיכא דשחט כבר ואין לו עפר מוכן שיכול לכסות באין מוכן כדאמרי' ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה ע"כ ותימה מה ראייה מביא ממתניתין הא מוקמינן לה בגמרא בדקר נעוץ מבע"י שהוא מוכן לפר"י וכמו שהקשה בהג"ה מיימונית ולא תירץ כלום אכן ל"ק מידי דברור הוא דמורי מפרש דדקר נעוץ אינו כי אם משום דאיכא לד רמז חפירה אפי' אינו מוכן כמ"ש לדעת ר"ת ואעפ"י שהיה יכול להביא ראייה מהירושלמי דאפילו באפר שהוסק בי"ט דנולד גמור הוא מכסין בשחט כבר ומכ"ש בעפר דמוקצה וכמו שהביא הסמ"ג הירושלמי קודם זה · אפשר לומר דס"ל למורו דמשם ליכא ראייה דאיכא למידחי ולומר דלא התירו בירושלמי אלא למאן דשרי מוקצה ונולד בי"ט כי יש מי שסובר לפרש כן כאשר אכתוב לקמן בס"ד ולכך הביא ראייה ממתניתין דקתני ושוין וכו' דאלמא דאפילו לב"ה דאסרי נולד בי"ט אליבא דרב נחמן אפ"ה מתירין סיכה דשחט כבר · ומה שהאריך כ"י לפלפל כדעת ר"ת ובדברי רבינו והכין דלר"ת בהזמין עפר מאתמול שאמר מכאן אני נוטל למחר אעפ"י שאין דקר נעוץ בו שרי לחפור מקרקע עולם ולשחוט לכתחלה ובלא הזמין שרי בדקר נעוץ ולרי"ף אע"פ שיש לו דקר נעוץ בעפר תיחוח לא ישחוט מאחר שלא הזמינו אבל אם הזמינו יכול לשחוט לכתחלה אף לרי"ף כל זה לא נסור ולא הארכתי בקושיות לסתור דבריו כי לע"ד הכל מוכן מתוך מה שכתבתי ועוד יתבאר בסמוך בס"ד : **ומ"ש** אבל לרי"ף לא ישחוט לכתחלה כו' טעמו משום דבסוף השמועה דקאמר מוחלפת השיטה גרסינן במקצת ספרים א"כ עד כאן לא קאמרי ב"ה התם אלא משום דאין בנין בכלים וכו' דלפי גירסא זו לא מיתהפכו כל עיקר והלכה כב"ה דלא ישחוט לכתחילה אא"כ היה לו עפר מוכן מבע"י פי' עפר המיטלטל המוכנת מאתמול אבל דקר נעוץ אפילו לא היה מוכן לא ישחוט לכתחלה משום דאיכא לד חפירה וכתישה ואם שחט כבר ויש לו דקר נעוץ בעפר תיחוח יכול לכסות בו ולמאי שכתבתי דדקר נעוץ לא בעינן אלא משום דאיכא לד חפירה

דרכי משה

(ו) ול"נ דעפר שאינו מוכן שהתירו הני רבוותא לא במקום דצריך דקירת דקר אמרו אלא באפר כירה שאינו מוכן וכמ"ש רבינו בסמוך כי ההיא שרי כמ"ש הרא"ש בחדיא ונראה ה שלא כתב בשם הכלבו בסמוך והביאו ראיה מהא דאמרינן בסמוך שאם שחט שיחפור כו' ר"ל דאינהו ס"ל דדקירת דקר לא מהני רק שלא מקרי עשיית גומא בי"ט אבל לא מקרי הכנה ואפ"ה שרי וה"ה

חדושי הגהות

דין נפל שאסור עד ליל ח' ולא כתב שם שצריך שהפרים ענ"ק ועוד דכל ריסוק איברים לא חיישינן ליה רק מעת לעת ובלא כלו חדשיו הרי צריך להמתין עד ליל ח' ומה ריסוק איברים שייך עוד וגם ברוקח אינו מובא כמ"ש הוא לפרש דבריו לכן נ"ל דוודאי דברי ר"י עיקר דט"ס בכל הספרים (מהרל"ח) ; ה טעות סופר יש באן והמעיין בד"מ הארוך הובא

דקר נעוץ ועפר תיחוח יכול לכסות בו: אפר כירה שהוסק מעי"ט יכולין לשחוט ולכסות בו הוסק בי"ט חשוב כנולד ואסור אף לר"ש אא"כ הוא עדיין חם שראוי לצלות בו ביצה ואם שחט כבר מותר לכסות אפילו אינו ראוי לצלות בו: הכנים עפר הרבה לביתו לצורך גנתו והוא כנוס במקום אחד מותר לכסות בו דכל זמן שהוא צבור דעתו עליו לכל מה שיצטרך: מכנים אדם מלא קופתו עפר לבית בסתם ועושה בו כל צרכו ולא אמרינן שהוא בטל אגב קרקע הבית והוא שיחד לו קרן זוית ומיירי שהוא תיחוח שאינו צריך לא כתישה ולא חפירה ולא היה חסר אלא זימון אבל אם הכנים מלא קופתו לצורך גנתו לא דכיון שהוא מועט בטל: כוי אין שוחטין אותו בי"ט דכיון שהוא ספק בהמה אסור לכסותו מספק הלכך אסור לשוחטו ואם שחטו אין מכסין את דמו (ז) אפי' אם יש לו עפר מוכן שהרואה שמכסין את דמו (ב) יאמר ודאי חיה הוא ויבא להתיר חלבו (ג) ולערב אם רישומו ניכר יכסנו: שחט בהמה וחיה ונתערבו דמם זה בזה אם יכול לכסותו בדקירה אחת שא"צ להרבות בשביל דם הבהמה יכסנו ואם לאו לא יכסנו

ואפילו

אפר כירה שהוסק מעי"ט וכו' בפ"ק דביצה (ב·) תנן שאפר הכירה מוכן הוא ובגמרא (ח·) לא שנו אלא שהוסק מעי"ט אבל הוסק בי"ט אסור ואם ראוי לצלות בו ביצה מותר ופירש"י שהוסק מעי"ט · מאתמול דעתיה עילויה לכל מילי: אבל הוסק בי"ט · דליכא למימר דעתי' עילוי' מאתמול אסור: ואם ראוי לצלות בו ביצה מותר. דאתמו' בעודן עצים היו מוכנים להיסק ולבשל ולצלות ועודנו בתשמישו זה ואיידי דחזי להפוכי ביה לצליית ביצה שקיל ליה נמי ומכח ליה על הדם: **ומ"ש** רבינו דכשהוסק בי"ט אסור אף לר"ש כ"כ שם התו' והרא"ש וז"ל ור"ש מודה בכך נולד שהוא מעשה חדש דמעיקרא עצים והשתא אפר וכן מוכח בפרק מי שהוציאוהו (מו·) וכו' רבינו זה ללמד דאפילו למאן דפסק כר"ש ביום טוב בין במוקצה בין בנולד כמו שנתבאר בסימן תצ"ה מודה בהאי דאסור: **ומ"ש** רבינו ואם שחט כבר מותר לכסות ירושלמי כתבוהו התו' והרא"ש בפ"ק דביצה (ח.) וכתב עליו הרא"ש ואף ע"ג דבשחט בעו ב"ה דקר נעוץ אבל בלא דקר נעוץ לא משום דאיכא תרתי איסורי חדא דאינו מוכן ועוד דקא עביד גומא אע"ג דא"נ אלא לעפרה איסורא חדא איכא: כתב הכלבו בשם ה"ר משולם שאם שחט מותר לכסות באפר כירה שהוסק ביום טוב ולא יכסה בדקר עכ"ל וכ"ל דה"ק ולא יחפור בדקר ויכסה אבל אם היה לו דקר נעוץ ודאי עדיף טפי והכי אמרינן בירושלמי אם שחט מוטב שיטול מאפר שהוסק בי"ט ואל יחפור בדקר ויכסה אלמא דבאין לו דקר נעוץ קאמר אבל אם יש לו דקר נעוץ עדיף וכן נראה מדברי הרא"ש ורבינו: **מכנים** אדם מלא קופתו עפר וכו' בפ"ק דביצה (שם) אמר רב יהודה מכנים אדם מלא קופתו עפר ועושה בה כל צרכו דרש מר זוטרא והוא שייחד לו קרן זוית ומקמי הכי תניא הכנים עפר לגנתו ולחורבתו מותר לכסות בו ופירש"י הכנים עפר הרבה במקום אחד לצורך גנתו או לצורך חורבתו לשוטחן בהם: מותר לכסות בו · דכל זמן שהוא צבור דעתיה עילויה לכל צרכיו: מכנים אדם מלא קופתו עפר · בסתם ונותנו במקום אחד ועושה בו כל צרכיו ולא אמרינן בטלה לה גבי קרקע הבית איידי דזוטרא והוא שייחד לה וכו' ולא שטחה דמוכחא מלתא דלצרכיו קא בעי לה ובעפר תיחוח קאמר שאינו מחוסר לא חפירה ולא כתישה אלא הכנה ומשמע לרבינו דכיון דפירש"י הכנים עפר הרבה לצורך גנתו וכו' ודוקא בהכנים הרבה הוא דמותר לכסו' בו אבל אם הוא מועט לא דבטל לגבי קרקע הגנה או החורבה משא"כ בהכניסו לבית או לחצר דהתם אע"פ שלא הכנים אלא מלא קופתו אינו בטל לגבי קרקע הבית והחצר וא"ת דמשמע דמיירי שהוא תיחוח שא"צ לא כתישה ולא חפירה ומשמע דבאין דקר נעוץ מיירי והא לעיל בסמוך פרישית דתיחוח לא מהני אלא לומר שאין צריך כתישה ודקר נעוץ הוא דמהני לאין צריך חפירה י"ל דהתם שאני שהוא קרקע עולם הלכך אף על פי שהוא תיחוח צריך חפירה אם אין דקר נעוץ בו אבל הכא שהוא עפר המיטלטל אף על פי שאין דקר נעוץ בו אין צריך חפירה וכתב בא"ח בשם הרשב"א הכנים עפר לגנתו לחורבתו לכסות בו גנו ה"ז כדקר נעוץ ואין סומכין עליו לכתחלה בי"ט ואם עבר ושחט מכסין בו עכ"ל: **כוי** אין שוחטין אותו בי"ט דכיון שהוא ספק בהמה אסור לכסות וכו' משנה בפרק כיסוי הדם (פג·) כוי ואין שוחטין אותו בי"ט ואם שחטו אין מכסין את דמו: **ומ"ש** רבינו אין מכסין את דמו אפילו אם יש לו עפר מוכן שהרואה שמכסין את דמו יאמר ודאי חיה הוא ויבא להתיר חלבו בפ"ק דביצה (ח:) אמרינן דאפילו יש לו עפר מוכן אין שוחטין אותו ויהיב טעמא רמי בריה דרב ייבא גזירה משום התרת חלבו ופי' הרי"ף והרא"ש דמאן דחזי דמכסי לדמי' בי"ט אתי למימר דמין חיה הוא דאי ספק הוא לא הוו מטרחי רבנן לכסות לדמיה מספק ביום טוב ואתי למישרי תרבא דיליה הלכך אין מכסין את דמו בי"ט כלל אבל לערב במוצאי י"ט מכסין את דמו דכיון דלא מכסי ליה בי"ט אע"ג דמכסי ליה בחול לא אתי למימר הכי: **כתב** הרא"ש עוד והא דאין שוחטין אותו לכתחלה וישמור את הדם עד הלילה ויכסנו לפי שאין שוחטין לתוך הכלי ואם ישחטנו על העפר יבלע בארץ ולא יהא רשומו ניכר ע"כ: **ומ"ש** רבי' ולערב אסר שומו ניכר יכסנו פשוט הוא וכן משמע מדברי הרא"ש ז"ל: **שחט** בהמה וחיה ונתערבו דמם זה בזה וכו' בפ"ק דביצה (ח:) תני ר' זיר' לא כוי בלבד אמרו אלא אפילו שחט בהמה חיה ועוף ונתערבו דמם זה בזה אסור לכסותו בי"ט א"ר יוסי בר יאסינאה ל"ש אלא שאין יכול לכסותו בדקירה אח' אבל יכול לכסותו בדקירה אחת מותר פשיטא מהו דתימא ניגזור דקירה אחת אטו שתי דקירות קמ"ל ופירש"י אלא אפילו שחט וכו' דאיכא חד דטעון כיסוי אפ"ה אין מכסין משום דקא טרח נמי בשל בהמה:

ומ"ש

חפירה וכתישה אף לרי"ף לא בעינן בשחט כבר דקר נעוץ מוכן מבע"י אלא אפי' אלא כך דקר נעוץ שאינו מוכן נמי שרי וז"ש רבינו בסתם ויש לו דקר נעוץ דמשמע אפילו אינו מוכן מאתמול ודלא כדברי הרא"ש שהסכים לפי' ר"י דדקר נעוץ בעינן שיהא מוכן כנראה מדבריו במ"ש דס"ט דבעינן דקר נעוץ משום דבלא דקר נעוץ איכא תרתי לאיסורא חדא דאינו מוכן כו' דאלמא דדקר נעוץ בעינן כדי שיהא מוכן ונראה מדברי רבינו דלא הביא דברי הרא"ש אביו בזה שהוא תופס עיקר כפי' ר"ת והדין עמו כדפרי' וכמו שנראה מפירש"י שהבאתי למעלה ואיכא לתמוה הרבה על מ"ש התו' דדקר נעוץ משום הכנה כדפ"ה דלא מצאנו בפ"ה שום ענין שמורה על זה דמה שפירש"י ה"ג וליטעמיך ליכסייה בדקר נעוץ או באפר כירה דהא בהדיא תני במתניתין דמוכן הוא עכ"ל אאפר כירה קאמר דבהדיא תני במתניתין שאפר כירה מוכן הוא ומינה קשיא וליטעמיך אמאי אין שוחטין כו' לכתחלה בדאית ליה אפר כירה אבל מדקר נעוץ ל"ק ולא מידי דפשיטא דאין שוחטין לכתחלה לב"ה אם אינה מוחלפת אלא דקשיא להיכא דכבר שחט לכוי אמאי אין מכסין דמו בדקר נעוץ בדאי' ליה וזה דבר ברור כ"ל · ולענין הלכה יראה דאף עפ"י דהרז"ה האריך לבאר דמוחלפת הסיא דהשוחט וכמו שפי' ר"ת ולזה הסכימו התו' בכמה מקומות בפ"ק וכן יראה מדברי הרמב"ם כמו שאבאר דבריו בסמוך בס"ד מ"מ כבר כתב הרמב"ן בספר המלחמות שכל הגאונים פסקו כדברי הרי"ף והאריך ליישב דבריו וכך היא הסכמת הרא"ש כנראה מדבריו שהביא באחרונה דברי ה"ר יוסף שפירש דלא מהפכינן למילתייהו כלל אלא ה"פ החליפו ב"ה שיטתן להקל בסילוק תריסין טפי מאחריני משום דהוי צרכי רבים שבזה נתיישב התימה שתמה הרא"ש מתחלה על דברי הרי"ף גם במרדכי הארוך כתב שדעת הרי"ף כפי' ה"ר יוסף שהרי לא החליף השיטה כל עיקר ובלאו הכי נמי אתי שפיר לפי הגירסא שבספרים דגרסי אי נמי וכו' ובמרדכי כתב נמי שם שספר המצות ואבי עזרי לא פסקו כר"ת הלכה למעשה הלכך נקטינן לחומרא דלא ישחוט לכתחלה אפילו בדקר נעוץ בעפר תיחוח שהכין לכסות בו משום דאיכא צד רמז חפירה לכתחלה אבל בשחט כבר מכסה בדקר נעוץ בעפר תיחוח אפילו לא הכין מאתמול כנ"ל להלכה אבל למעשה ראוי לאסור אם לא הכינה מאתמול ואף בשאר עפר המיטלטל שאינו מוכן אין לכסות אפילו שחט כבר כמו שפסק הרמב"ם ובסמוך אבאר דבריו בס"ד · כתבו התו' דדקר נעוץ בעפר תיחוח מיירי שאפילו עפר קשה סביב והתיחוח באמצע דכשמגביה הדקר ניכרת הגומא ואפ"ה שרי משום שמחת י"ט וכשכל המקום סביב עפר תיחוח וכשמגביה הדקר אז נופלת הקרקע ואין ניכר כאן שום גומא פשיטא דשרי וא"ת א"כ מאי פריך תלמודא והאיכ' גומא אמאי לא משני דמתני' איירי כשכל המקום סביב עפר תיחוח ואפשר לומר בדוחק דס"ל לתלמודא דמתני' סתמא קתני אף בעפר קשה סביב אבל נ"ל עיקר דתלמודא דס"ל דכשכה"מ סביב עפר תיחוח לא בעי' דקר נעוץ דדקר נעוץ אינו אלא משום דאיכא צד רמז חפירה וכתישה וכשכל המקום סביב עפר תיחוח לית ביה משום חפירה וכתישה כל עיקר ומאי דמשני בעפר תיחוח היינו לומר שהעלאת הדקר היא עפר תיחוח שכן דרך קרקע עולם על הרוב כשנועצין בה דקר מעל' עפר תיחוח בהעלא' רואין אם יש שם עפר גוש אם לאו וזהו שדקדק הרמב"ם וכתב וז"ל מי שהיה לו דקר נעוץ בי"ט ונתקן בי"ט והעלה עפר אם היה אותו עפר תיחוח ה"ז מכסה בו ומטלטלו אבל אם העלה עפר גוש ה"ז לא יכתוש בי"ט עכ"ל מבין ריסי לשונו יראה שמפרש דקר נעוץ דמתניתין בנעוץ בסתם עפר ומש"ה פריך והא קא עביד כתישה ומשני בעפר תיחוח כלומר שהעלה עפר תיחוח ומש"ה פריך והא קא עביד גומא דפשיטא דאיכא גומא דכל המקום סביב הקרקע קשה אלא שהעלה עפר תיחוח אבל כשכל המקום סביב עפר תיחוח ליכא משום גומא ולא בעינן כל עיקר דקר נעוץ אלא דינו כשאר עפר המיטלטל וכל זה שלא כפירוש ר"י דדקר נעוץ משום הכנה דלדידיה לעול' בעי' דקר נעוץ אפילו כל המקום סביב עפר תיחוח:

אפר כירה כו' משנה שם שאפר כירה מוכן הוא ומוכח בגמרא דלכ"ע שוחטין לכתחלה אם יש לו אפר כירה דעדיף מדקר נעוץ:

ומ"ש דחשוב כנולד ואסור אף לר"ש כ"כ התו' והרא"ש לשם ועיין במ"ש למעלה סוף סימן תצ"ה ולקמן בריש סי' תק"א: **ומ"ש** ואם שחט כבר כו' ירושלמי כתבוהו התו' והרא"ש שם ומ"מ הרמב"ם חולק על זה כמו שיתבאר בסמוך בס"ד כתב הכלבו בשם ה"ר משולם שאם שחט מותר לכסות באפר כירה שהוסק בי"ט ולא יכסה בדקר ע"כ ופשוט הוא דבדקר נעוץ קאמר וס"ל דדקר נעוץ גרע מאפר כירה דאית ביה משום גומא דדקר נעוץ אינו מבטל הגומא וגם אינו מוכן וכמ"ש למעלה משא"כ אפר כירה שהוסק בי"ט דלית ביה משום גומא כי אם מוקצה לבד ודלא כמ"ש הב"י גם מכאן ראייה לכל מה שכתבתי למעלה: **הכנים** עפר הרבה לביתו לצורך גינתו כו' והוא כנוס במקום אחד כו' כן פי' רש"י לשם דלא כמה שכתבו התו' לחד פירושא דהכנים לצורך גינתו לא שרי רק לכסות בו אבל לא לשאר צרכיו והא דבעינן כנוס טעמא דמילתא דאם אינו כנוס בטל אגב קרקע · ודבר פשוט הוא דמאחר דדעתו עליו לכל צרכיו יכול לשחוט אף לכתחלה לכסות בו · ומה שכתב מותר לכסות בו נמשך אחר לשון הברייתא ודלא כמ"ש באורח' חיים בשם הרשב"א דדוקא בשכבר שחט אבל לכתחלה לא והביאו ב"י: **מכנים** אדם מלא קופתו עפר וכו' ומיירי שהוא תיחוח כו' כן פרש"י ופשוט הוא דבהכנים הרבה לצורך גינתו דבסמוך נמי מיירי שהוא תיחוח וכו': **ומ"ש** אבל אם הכנים מלא קופתו לצורך גינתו לא דכיון שהוא מועט בטל כן משמע מפירש"י לשם וכך ביארו התו' דבריו ופשוט הוא דגם במלא קופתו יכול לשחוט לכתחלה וכן מוכח בגמרא:

שחט בהמה וחיה ונתערבו כו' שם תני ר' זירא לא כוי בלבד אמרו אלא אפי' שחט בהמה חיה ועוף ונתערבו דמם זה בזה אסור לכסות בי"ט א"ר יוסי בר יסינאה לא שנו אלא שאין יכול לכסותו בדקירה אחת אבל יכול לכסותו בדקירה אחת מותר פשיטא מהו דתימא נגזר דקירה אחת אטו ב' דקירות קמ"ל ופירש"י לא כוי בלבד אמרו דאין מכסין בי"ט דדין הוא שלא יכסוהו שמא בהמה היא וטרח טירחא דלא מצוה ואפילו באפר כירה אלא אפילו שחט וכו' דאיכא חד טעון כסוי אפ"ה אין מכסין משום דקא טרח נמי בשביל בהמה וזה מבואר בדברי הרמב"ם דאף בעפר מוכן יכסנו דוקא בדקירה אחת ומה שהשיג רבינו ואמר דאפילו בדק' נעוץ יכול לכסותו בדקיר' אחת נראה בעיני דלא השגה היא דאף למאי שהבין הוא ז"ל מדברי הרמב"ם שסובר גם כן דבדקר נעוץ לא שרי אלא דיעבד

מ"מ

דרכי משה

וה"ה שאר עפר שאינו מוכן ועיין באשר"י : (ז) ובהגהות אלפסי פ"ב דביצה בשם ריא"ז הא דאין מכסין דם כוי היינו שהיה הדם בזוית אחד אבל אם היה באמצע החצר שמלכלך חצירו ה"ז כדבר מאום וכגרף של רעי וראוי לכסותו בעפר מוכן ואפילו אם היה דם בהמה :

בהג"א

פרישה

(ב) **יאמר** ודאי חיה הוא כו' דאי מספק לא הוו מטרחי רבנן לכסות דמו מספק בי"ט :
(ג) **ולערב** אם רישומו ניכר כו' וכתב הרא"ש והא דאין שוחטין לכתחלה וישמור הדם עד הלילה ויכסנו לפי שאין שוחטין לתוך הכלי ואם ישחוט על העפר יבלע בארץ ולא יהיה רשומו ניכר ע"ש וכתב רמ"א ודוקא ששחטו בקרן זוית וכה"ג אבל אם שחטו באמצע החצר אפי' דם בהמה יכול לכסות אם יש לו עפר מוכן דהוי ליה כגרף של רעי וצריך לכסות שלא יתלכלכו כליו בחצר עכ"ל :

אע"פ

ואפי' דקירה אחת אסור לעשות ולכסות בה (ו) והרמב"ם ז"ל כתב אם יש לו עפר מוכן ואפר כירה יכסנו בדקירה י אחת ונראה אם יכול לכסותו בדקירה אחת כיון ששחט כבר מותר אפילו אין לו עפר מוכן רק שיהיה לו דקר נעוץ ועפר תיחוח ואם יש לו עפר מוכן יכול לכסותו ז ואפילו בהרבה דקירות · שחט צפור מעי"ט ולא כסה דמו לא יכסנו בי"ט :

אין

ומ"ש רבינו והרמב"ם כתב אם יש לו עפר מוכן וכו' בפ"ג מה' י"ט וטעמו משום דאע"ג דאית ליה עפר מוכן ואפר כירה כל שצריך יותר מדקירה אחת לכסותו אסור משום דטרח נמי בשל בהמה ואם אין לו עפר מוכן אע"פ שיש לו דקר נעוץ בעפר תיחוח אסור לכסותו אפילו בדקירה אחת דאי תימא דבדקר נעוץ אע"פ שלא הזמין העפר מותר בדקירה אחת א"כ אין חילוק בין עפר מוכן לדקר נעוץ הלכך ע"כ אית לן למימר דע"כ לא שריא בדקר נעוץ אף על פי שלא הזמין העפר אלא בשביל הדם בר כיסוי אבל כשנתערב בו דם בהמה לא · ורבינו שכתב שאם יכול לכסותו בדקירה אחת כיון ששחט כבר מותר וכו' נראה שהוא מפרש שהטעם שאסו' לכסות היינו מפני שמטלטל עפר בי"ט לצורך דם בהמה דלאו בר כיסוי הוא וא"כ היינו דוקא כשאין לו עפר מוכן אבל אם היה לו עפר מוכן מכסה אפילו בכמה דקירות :

שחט צפור מעי"ט ולא כסה את דמו לא יכסנו בי"ט מימרא בפרק קמא דביצה (שם) :

אין

מ"מ איכא למימר דאה"נ דס"ל להרמב"ם בנתערבו דשרי בדקר נעוץ אם יכול לכסות בדקירה אחת ומאי דנקט אם יש לו עפר מוכן ואפר כירה לרבות' נקט הכי דאפילו בהכי לא שרי טפי מדקירה אחת אלא דנ"ל מבואר מדברי הרמב"ם דס"ל דדקר נעוץ דינו שוה לשאר עפר דאם נעצו מעי"ט כדי לכסות בו בי"ט עפר מוכן הוא ואם לא נעצו לשם זה לאו מוכן הוא ודינו כשאר עפר שאינו מוכן דאפילו בשחט כבר אין מכסין בו לפי סברתו וז"ש הרב בספ"ב המכניס עפר מעי"ט אם ייחד לו בחצרו קרן זוית ה"ז מוכן ומותר לטלטלו ולעשות בו כל צרכיו וכן אפר שהוסק מעי"ט מוכן וכו' ומותר לטלטלו וכו' · מי שהיה לו דקר נעוץ מעי"ט וניתקן בי"ט והעלה עפר אם היה אותו עפר תיחוח ה"ז מכסה בו ומטלטלו כו' מדכתב ומטלטלו אלמא דבדקר נעוץ נמי מותר לכל צרכיו ויכול לשחוט לכתחלה כדי לכסות בדקר נעוץ אם נעצו מתחלה לשם כך דה"ל מוכן הנה הודיע בכאן איזהו עפר מוכן ואיזהו שאינו מוכן וס"ל דדקר נעוץ דמתניתין איירי במוכן ושלא כפי' ר"ת דאיירי באינו מוכן וס"ל להרמב"ם דלמסקנא הסוגיא מוחלפת במתניתין דהשוחט ולב"ה שוחטין לכתחלה כשהכין לו דקר נעוץ מבע"י כדין שאר עפר מוכן וזה שכתב הרב אחר זה בראש פ"ג מי שהיה לו עפר מוכן או אפר מוכן שמותר לטלטלו ה"ז שוחט חיה ועוף ומכסה דמם ואם אין לו עפר מוכן או או אפר הראוי לטלטלו ה"ז לא ישחוט ואם עבר ושחט לא יכסה דמם עד לערב דקשיא טובא אמאי לא יכסה בדקר נעוץ שהרי הכל מודים דבדיעבד יכול לכסות בדקר נעוץ אלא ודאי דכשכתב הרב מי שהיה לו עפר מוכן בכלל זה אם היה לו דקר נעוץ שהכין שגם הוא עפר מוכן וכשכתב ואם אין לו עפר מוכן כו' היינו לומר שאין לו גם כן דקר נעוץ שהכין ולכך לא יכסנו עד לערב שלא התירו לכסות באינו מוכן בי"ט אפילו כבר שחט והיינו דקאמר בתלמודא דידן דאין מכסין באפר כירה שהוסק בי"ט ומשמע דאפילו שחט כבר אין מכסין אותו ומה שמתי' בירושלמי בשחט כבר ס"ל להרמב"ם דהיינו דוקא לדעת המתירין מוקצה ונולד בי"ט כמו בשבת אבל לדעת האוסרין מוקצה בי"ט אין לכסות בעפר שאין מוכן אפילו דיעבד וכן פסק ה"ר ישעיה אחרון ז"ל כמ"ש בהג"ה אלפסי וא"כ כשכתב הרמב"ם בנתערבו דאם היה לו עפר מוכן או אפר כירה דיכול לכסות הכל בדקירה אחת בכלל עפר מוכן הוה נמי אם היה לו דקר נעוץ שהכין שגם הוא נקרא עפר מוכן אבל אינו מוכן אסור לכסות בו אפילו לא נתערבו בין בדקר נעוץ בין בשאר עפר שאינו מוכן ולפי זה גם הרמב"ם ס"ל דדקר נעוץ אינו אלא משום דאיכא לד רמז חפירה וכתישה כמ"ש למעלה : ומ"ש רבינו ואם יש לו עפר מוכן יכול לכסותו אפילו בהרבה דקירות תימה גדולה דמנ"ל הא ותו דפשטא דברייתא דתני לא כוי בלבד אמרו וכו' משמע להדיא דאפילו בנתערבו דינו ככוי שאין מכסין ואפי' בעפר מוכן משום דקא טרח נמי בשביל בהמה וכמו שפי' רש"י להדיא ונראה ליישב דס"ל דאי אפשר לומר כפי' רש"י דמשום דקא טרח בשביל בהמה אסורה שהרי אף הנולד התירו בירושלמי לטלטל כדי שלא יעקר מצות כסוי בשחט כבר כ"ש דשרי לטרוח ותו דאי משום טורח מאי קא קשיא ליה לתלמודא אדרבא דקאמר אפר כירה מוכן לודאי ואין מוכן לספק לספק מ"ט לא כו' אמאי לא משני דרבא ה"ק דאע"ג דדעתו לכל מילי הכנסתו מועלת לודאי ואינו מועלת לספק משום דדילמא קטרח טירחא דלאו מצוה ומעיקר' נמי מאי קשיא לן ארב יהודה מכוי לוכסייה כדרב יהודה תיפוק ליה דאסור משום טירחא אלא ודאי דבעפר מוכן ליכא למימר משום טירחא ואפילו לכתחלה כ"ש אם כבר שחט ותנא דרבי זירא הכי קאמר לא כוי בלבד אמרו לאיסור אלא אפילו בנתערבו אסור אבל אין האיסורין שוין דבכוי אסור אף בעפר מוכן ובנתערבו אינו אסור כי אם בדקר נעוץ ודוקא ביותר מדקירה אחת וטעמא דמילתא דכל דקירה הוא תחלת חפירה וזה אסור אף בלא נתערבו משום דאיכא לד חפירה שלא התירו באינו מוכן אם שחט אלא בדקר נעוץ אבל בלא דקר נעוץ אסור וכיון שכן אף בדאיכא דקר נעוץ כיון שצריך לדקירה אחרת אסור ותדע דהא אף לפרש"י אין איסור הכוי שוה לנתערבו דבכוי אף לדקירה אחת אסור ובנתערבו דקירה אחת שרי אלא ודאי דה"ק לא כוי בלבד אמרו לאיסור וכו' וא"ת לפי זה אמאי אשמועינן טפי בנתערבו דאסור בב' דקירות הלא אף בלא נתערבו אסור וי"ל דאתי לאשמועינן בנתערבו · כיון דאינו יכול לכסותו בדקירה אחת לא יכסנו כל עיקר ואפילו דקירה אחת אסור דשמא יכסה בדקירה זו דם הבהמה ולא יכסה דם החיה כל עיקר משא"כ בלא נתערבו דאף עפ"י שאינו יכול לעשות ב' דקירות מכל מקום דקירה אחת מיהא יכול לעשות כי היכי דלקיים מצות כיסוי כל מה דאפשר ונראה בעיני דמכאן הכריחו הרמב"ם ורבינו דין זה דאפילו דקירה אחת אינו יכול שזה אינו מפורש בגמרא אלא ודאי דקשיא להו ל"ל למיתני דאסור לעשות ב' דקירות בנתערבו הא אפילו בלא נתערבו נמי אסור כדפרי' · ומאי דמדקדק תלמודא פשיטא מה"ד נגזור דקירה אחת אטו ב' דקירות קמ"ל ולא קאמר דאתיא לאשמועי' דבאינו יכול לכסות בדקירה אחת דאפילו דקירה אחת אסור היינו משום דמלישנא דר' יוסי בר יאסינאה משמע דאתי לאורויי לן היתרא בדקירה אחת ותו דכבר שמעינן להא מילתא מדתני ר' זירא גופא ולכך הוצרך לומר דר"י בר יאסינאה אתי לאשמועינן היתירא דדקירה אחת דלא ליגזור אטו ב' דקירות כנ"ל ליישב דברי רבינו ולפי זה אף בלא נתערבו אסור בב' דקירות ודלא כמ"ש ב"י להקל בזה ונמשך אחריו הרב בהגהת ש"ע ודו"ק וגם לא כמ"ש הרב המגיד והב"י דהרמב"ם סובר כהרי"ף דלא מיתהפכא חדא מינייהו ודקר נעוץ לא שרי אלא בדיעבד דליתא אלא כדפרי' ודוק היטב · כתב הר' ישעיה אחרון אהא דכוי דאין מכסין היינו דוקא כשהיה הדם בזוית אחת אבל אם היה באמצע החצר שמלכלך חצרו ה"ז כדבר המאוס וכגרף של רעי וראוי לכסותו בעפר מוכן ואפילו אם היה דם בהמה · אבל באינו מוכן אסור אפילו היה באמצע החצר ונכון הוא באדם אם אסתנים כרב יוסף שהדם נמאס אליו אבל בשאר כל אדם אפשר דלא מכל מקום יש להקל באמצע החצר מטעם אחר שלא יתלכלכו כליו בחצר וכ"כ בהגהת ש"ע :

אין

דרישה

(ו) והרמב"ם ז"ל כתב אם יש לו עפר מוכן כו' וכתב ב"י ז"ל ואם אין לו עפר מוכן אעפ"י שיש לו דקר נעוץ בעפר תיחוח אסור לכסותו אפי' בדקירה אחת דאי תימא בדקר נעוץ אעפ"י שלא הזמין העפר מותר בדקירה אחת א"כ אין חילוק בין עפר מוכן לדקר נעוץ כו' ול"ע מנ"ל לפרש דברי הרמב"ם לבדקר נעוץ אסור לכסות דילמא עפר מוכן ודקר נעוץ ולא הזמין עפר הם שווים להרמב"ם וכ"ל שהוא ז"ל רצה לחלק להרמב"ם בין עפר מוכן לדקר נעוץ מדברי רבינו שחלק על הרמב"ם וכתב אם יכול לכסותו בדקירה אחת כו' רק שיהא לו דקר נעוץ כו' עכ"ל דרבינו דייק מדברי רמב"ם דנקט עפר מוכן ולא נקט דקר נעוץ משמע דבדקר נעוץ אסור לכסותו אפי' בדקירה א' והטעם הוא כמו שדייק ב"י :

ומיהו

חדושי הגהות

הובא שם במסובב וזה"ל (וכתב הכלבו בשם ה"ר משולם שאם שחט מותר לכסות באפר כירה שהוסק ביום טוב ולא יכסה בדקר עד כאן לשונו) : ו ומבואר שם דר"ל כשיכול לכסות הכל בדקירה אחת שרי וכמבואר שם בגמרא והבין רבינו מדבריו דר"ל דבשאין לו עפר מוכן אפילו יש לו דקר נעוץ אסור לכסות אפילו יכול לכסות הכל בדקירה אחת ולכן השיג עליו וכתב ונראה אם יכול לכסותו בדקירה אחת כיון ששחט כבר מותר וכו' רק שיהיה לו דקר נעוץ כו' אבל המעיין בדברי הרמב"ם יבין שלא היתה כוונתו כן אלא שהרמב"ם נקט עפר מוכן וה"ה דקר נעוץ דדקר נעוץ נמי קרוי מוכן לכסות דם בדיעבד דהא גבי וודאי דם חיה ועוף נמי לא הזכיר הרמב"ם לדקירה בדקר נעוץ שכתב שם בר"פ הנזכר וז"ל מי שהיה לו עפר מוכן או אפר מוכן שמותר לטלטל הרי זה שוחט חיה ועוף ומכסה דמם ואם אין לו עפר מוכן או אפר הראוי לטלטלו ה"ז לא ישחוט ואם עבר ושחט לא יכסה את דמם עד לערב עכ"ל הרי שכתב שאם אין לו עפר מוכן אפילו בדיעבד לא יכסה עד לערב ולא כתב שמותר לכסות בדקר נעוץ בדיעבד אלא שסמך עצמו עמ"ש דין דקר נעוץ בפ' שלפני זה הפ' וכתב ואם אין לו עפר מוכן ור"ל שגם דקר נעוץ אין לו כיון שגם הוא מוכן לכיסוי הדם בדיעבד ה"ה נמי בדין בהמה וחיה שנתערבו דמם סמך עצמו נמי עליו וכתב עפר מוכן ור"ל ה"ה דקר נעוץ דמלתא דפשיטא הוא דהואיל ויכול לכסות הכל בדקירה אחת מה לי אם הוא היה הכל דם חיה או אם דם בהמה מעורב בו דכיון שמכסה הכל בדקירה אחת הא לא קא טרח משום בהמה כלל וכסברת רבינו בעצמו (מהרל"ח) : ז מפשטא דגמרא לא משמע הכי אלא משמע דאפילו בעפר מוכן אסור לכסות בב' דקירות משום דקטרח טרחא דלא מצוה דבתר דמסיק התם דכוי אסור לכסות אפילו בעפר מוכן משום גזירה דהתרת חלבו איתא שם בגמרא תני ר"ז לא כוי בלבד אמרו אלא אפילו שחט בהמה חיה ועוף ונתערבו דמם זה בזה אסור לכסותו בי"ט דכוי דין הוא שלא יכסהו שמא בהמה היא וטרח טרחא דלא מצוה ואפילו באפר הכירה אלא אפי' שחט בהמה וחיה כולי דאיכא חד דטעון כיסוי אפ"ה אין מכסין משום דקטרח נמי בשל בהמה א"כ משמע בהדיא דדין בהמה וחיה שנתערבו דמן הוא ממש כדין הכוי דאפילו בעפר מוכן אסור לכסות בשתי דקירות משום דקטרח טרחא דלא מצוה וא"ל שמה שכתוב רבינו שבעפר מוכן מותר לכסות אפילו בהרבה דקירות היינו כששחט באמצע החצר שצריך לנקר חצירו וכדאיתא שם בגמרא ולכן אפילו דם בהמה מותר לכסות ומ"מ בדקר נעוץ שאינו מוכן אסור שלא התירו דקר נעוץ אלא משום מצות כיסוי ולכן אסור לכסות דם בהמה וחיה שנתערבו בדקר נעוץ כל שאינו יכול לכסותו בדקירה אחת דאם היה דעת רבינו כן אין תפיסה מדבריו לדברי הרמב"ם דשמא הרמב"ם איירי בשלא שחט באמצע החצר שא"צ לנקר חצירו וממשמעות לשון רבינו משמע שרוצה לתפוס דברי הרמב"ם גם בזה ונ"ל שרבינו נמשך לדעת התוספות דפרק כיסוי דם (פד :) בזה ד"ה כסוי שאין וודאי כו' שנראה שם מדבריהם דס"ל כיון דמסיק בגמרא דביצה דטעמא דכוי אין מכסין את דמו בעפר מוכן הוא משום גזירה דהתרת חלבו משמע דמדינא מותר לכסותו בעפר מוכן משום דמפרשי דמק"ו דמייתי בפרק כיסוי הדם דילפינן ספק כיסוי שאין דוחה יום טוב מודאי כיסוי שאינו דוחה שבת דמהך קל וחומר לא ילפינן אלא דדקר נעוץ שאינו דוחה יום טוב בספק כיסוי אבל עפר מוכן לא ילפינן בקל וחומר אלא שאסרו לכסות בעפר מוכן משום גזירה דהתרת חלבו וכדמסיק בגמרא דביצה אם כן בדם בהמה וחיה דליכא גזירת דהתרת חלבו מותר לכסות בעפר מוכן וא"כ ע"כ מפרש התו' הא דתני ר"ז לא כוי בלבד אמרו כולי לאו לאסור עפר מוכן בדם בהמה וחיה קאתי אלא לאסור דקר נעוץ דאסור בכוי בק"ו משבת כדאיתא בברייתא דכיסוי הדם עלה קאי ר"ז וקאמר דלא כוי בלבד אמרו דאסור לכסות בדקר נעוץ אלא אפילו דם בהמה וחיה שנתערבו נמי אסור לכסות בדקר נעוץ אבל בעפר מוכן שאינו אסור בכוי אלא משום גזירה דהתרת חלבו בדם בהמה וחיה שנתערבו דליכא להך גזירה אה"נ וכ"ה דעת רבינו וז"ש ואם יש לו עפר מוכן מותר לכסות אפי' בהרבה דקירות אך הרמב"ם נראה שאין דעתו לפרש כן כלל חדא דמהך ק"ו דילפינן ספק כיסוי דיו"ט מודאי כיסוי דשבת משמע דאפי' עפר מוכן ילפינן דאסור בספק כיסוי די"ט כמו שהוא אסור בוודאי כיסוי דשבת ועוד אי לאו דעפר מוכן אסור בספק כיסוי די"ט מדין ק"ו ליכא משום גזירה דהתרת חלבו משום דיאמרו משום ספק מכסין ה"נ בי"ט אי לכסות מדינא משום ספק מצות כיסוי לא יאמרו דוודאי חיה הוא כי יאמרו נמי דמשום ספק מכסין כיון שמותר לכסות מספק ומחמת קושיות אלו דחקו התוס' דפ' כיסוי הדם לפר' דלפי האמת לא ילפינן בק"ו משבת אלא דדקר נעוץ אסור בספק כיסוי דיו"ט כמו בוודאי כיסוי דשבת אבל עפר מוכן לא ילפינן אע"ג דאסור נמי בוודאי כיסוי דשבת ונתנו שם טעם לדבר אבל העולם יטעו לומר דעפר מוכן נמי ילפינן בק"ו משבת כמו שאסור לכסות בוודאי כיסוי בעפר מוכן בשבת ה"נ אסור לכסות בספק כיסוי בעפר מוכן בי"ט וכיון שיראו שמכסים את הכוי בעפר מוכן בי"ט אמרו ודאי חיה הוא ויתירו חלבו כ"כ התוספות שם אבל הרמב"ם ז"ל אין נראה לו לדחוק כך אלא מפרש כפשטא דברייתא רפרק כיסוי הדם דילפינן מק"ו דאפילו עפר מוכן אסור בספק כוי די"ט כמו שאסור בוודאי כיסוי דשבת והא דמסיק בגמרא דביצה דטעמא דכוי הוא משום גזירה דהתרת חלבו היינו משום דקיהיב טעמא למה שאמרו אין שוחטין את הכוי לכתחלה בי"ט משום דאין יכול לכסות דמו דהשתא ל"ל משום דקטרח שלא לצורך דהא לצורך ולצורך הוא כדי שישחוט ולא ימנע משמחת י"ט כהא דתנן שם נותנים העור לפני הדורסים שהתירו נמי סופו משום תחלתו לכן מפרש טעמא כיון שמשום ספק מצות כיסוי אסור למיטרח בי"ט דילפינן בק"ו מודאי כיסוי דשבת אף משום שמחת י"ט לא רצו להתיר משום גזירה דהתרת חלבו דהרואה יאמר דוודאי חיה הוא דכיון דמשום ספק מצוה אסור למיטרח בי"ט בק"ו משבת וזה מכסה בי"ט יאמר שוודאי חיה הוא כי לא ידע שמשום שמחת י"ט התירו לו והשתא בדיעבד בוודאי משום ספק כיסוי אסור לכסות בי"ט אפילו בעפר מוכן בק"ו מוודאי כיסוי דשבת אלא משום שמחת י"ט היו מתירים לשחוט ולכסות אי לאו גזירה דהתרת חלבו וא"כ בדם בהמה וחיה דליכא משום שמחת י"ט שהרי כבר נשחטו קאמר ר"ז דאסור נמי לכסות משום דקטרח טרחא משום ספק כיסוי דאסור בי"ט אפילו בעפר מוכן מק"ו דוודאי כיסוי דשבת וע"כ צריכים אנו לפרש השיטה הכי לפי מה שפירש"י ביצה בהך דר"ז כמו שהבאתי לעיל פירושו דמפרש דאסור לכסות כוי אפילו בעפר מוכן משום טרחא ולא משום התרת חלבו והשתא ניחא דלא מייתי הך סוגיא דהתרת חלבו בפרק כיסוי הדם דשם הוא מקומו אלא משום דבפרק כיסוי הדם לא נחית אלא לפרושי טעמא דאין מכסין וקמייתי ברייתא דילפינן בק"ו משבת אבל בביצה דאיירי בה' י"ט קמפרש טעמא למה אין שוחטים בי"ט

ויתירו

תצט אין מרגילין בי"ט פי' שמפשיטין העור שלם כדי לעשות ממנו נאד כתב בה"ג אסור למלוג גדי ואם רצה למולגו כדי לאכול עורו מפני שיש בו טורח יותר בהפשט שרי בהמה שנשחטה בי"ט מותר להגביה עורה וליתנה במקום דריסת הרגלים אף על פי שאין בשר עליו כלל ומותר למלוח עליו בשר מליחה מועטת כדרך שמולחין לצלי אע"ג דדמי קצת לעיבוד ומותר להערים למולחו כאן מעט וכאן מעט עד שימלח את כולו אבל אם נשחטה מערב י"ט אסור אין מולחין החלבים ולא מהפכין בהם אפילו לשוטחן על גבי יתידות (א) אע"פ שנשחט בי"ט ואם רצה למלוח בשר עליהן באויר בתוך ידו בענין שאינו נוגע בהן יש מתירין כיון שאין כאן הוכחה שעושה בשביל החלבים שיש לתלות שבשביל הבשר הוא עושה (ב) ויש אוסרין (ג) מדלא שרי אלא למלוח

תצט אין מרגילין בי"ט בבכורות פרק כל פסולי המוקדשין (לג.) ת"ר אין מרגילין בי"ט משום דקא טרח טרחא דלא חזי ליה ופירש"י אין מרגילין להפשיטו דרך הרגלים כל העור שלם לעשות ממנו מפוח לנפחים או למוכרי דבש ושמן שנותנין אותו בעורות כבשים המפשיטים שלימים . והרמב"ם כתב בפ"ד מהלכות י"ט לא ירגיל בי"ט כיצד הוא המרגיל זה המוציא כל הבשר מרגל אחת כדי שיוציא כל העור שלם ולא יקרע מפני שטורח בהפשט זה טורח גדול ואין בו צורך למועד ע"כ נראה מדבריו שכל שאינו מפשיט בענין שמוציא כל הבשר מרגל אחת מותר ואע"פ שכל עור הגוף שלם מלפניו ומאחריו כמו שנוהגים היום שהרי אין בזה טורח יותר מאילו היה פותחו מלפניו ואדרבה כשהוא שלם מלפניו ומאחריו הוא יותר נוח להפשיט וכן נראה ממה שפי' בפרק העור והרוטב (קכג.) אהא דתנן המפשיט בבהמה ובחיה וכו' לשטיח כדי אחיזה ולחמת עד שיפשיט את כולו המרגיל כולו חיבור וכו' אבל לפי מה שפירש"י (שם) דמרגיל היינו שמתחיל להפכו מרגלי' כלפי ראשה ומפשיטו כפול לחמת ומפשיט לחמת היינו שמפשיטו כפול לצורך חמת ומתחיל מפיה והופכו כלפי זנבה משמע דבי"ט אסור להפשיט העור שלם כה"ג כל שהוא מתחיל להפך העור מרגלים כלפי ראשה אבל אם מתחיל מפיה כלפי זנבה מותר דלא אסרו אלא להרגיל והאי לאו מרגיל הוא : **כתב** בה"ג אסור למלוג גדי וכו' דברי בה"ג כתבם הרא"ש בס"פ המביא כדי יין וגם התו' כ' שם (לד.) שאסור למלוג כל גופו של גדי הואיל ויכול בהפשט הקלה לעשות טפי וכתב ה"ה בפ"ג בשם הרשב"א אהא דתניא מולגין את הראש ואת הרגלים יש מן הגאונים שאמרו שלא התירו למלוג כל בהמה אלא ראש ורגלים בלבד אע"פ שמתכוין לאכול עור של בהמה לפי שאין עושין אלא המפונקים ביותר ואסרו לעשות זה כדרך שאסרו לגמר את הכלים ועוד שנראה יותר כמעשה חול ויש מורי הוראה שהורו שלא אמרו ראש ורגלי' בלבד אלא שדברו בהווה עכ"ל : **אם** מולגין הראש והרגלים או אם מהבהבין אותם או טופלין אותם בסיד ובחרסית או אם גוזזין אותם במספרים כתב רבינו בסי' ת"ק : **בהמה** שנשחטה בי"ט מותר להגביה עורה וליתנה במקום דריסת הרגלים וכו' ומותר למלוח עליו בשר וכו' בפ"ק דביצה (יא:) תנן בש"א אין נותנין את העור לפני בית הדריסה ולא יגביהנו אלא א"כ היה עמו כזית בשר וב"ה מתירין ובגמרא (שם) תנא ושוין שמולחין עליו בשר לצלי אמר אביי ל"ש אלא לצלי אבל לקדירה לא פשיטא לצלי תנן הא קמ"ל דאפילו לצלי כעין קדירה אסור ופי' הר"ן לצלי כעין קדירה אדם שמולח צלי שלו קרוב למליחת קדירה שלו אסור : **ומ"ש** ומותר להערים ולמלוח כאן מעט וכאן מעט וכו' ירושלמי כתבוהו הרי"ף והרא"ש שם וגם הרמב"ם הביאו בפ"ג מה' י"ט :

בסי' שאחר זה אכתוב דלא שרי להערים אלא דוקא קודם אכילת שחרית :

כתב המרדכי בפ"ק דביצה אית מרבותינו דאמרי דלא שרי הערמת שום איסור אלא לצורבא מרבנן שאינו פורץ גדר ע"כ ואין נראה שיהא דעת הפוסקים כן שהרי כתבו דין זה סתמא ובהדיא כתב ר"י במ"ב דהערמה זו מותרת לכל אדם אפי' אינו צורבא מרבנן : **כתב** המרדכי בפ"ק דביצה מה שהתירו לטלטל נוצה של עופות אחר שהסירו אותם מעוף מידי דהוי אעור לפני הדורסן דהתירו סופן משום תחלתן : **אבל** אם נשחטה מעי"ט אסור בפ"ק דביצה (שם :) אמר עולא ג' דברים התירו סופן משום תחלתן וחד מינייהו נתינת עור לפני בית הדריסה ופריך בגמרא תנינא כלומר מאי נפקא לן מעולא ומשני מ"ד טעמייהו דב"ה משום דחזי למיזגא עליה ואפי' מעי"ט נמי קמ"ל התירו סופן משום תחלתן די"ט אין דעי"ט לא כלומר דבעי"ט ליכא למיגזר משום תחלה דאי נמי לא שרית לה אינו נמנע מלשחוט מעי"ט דהא יכול לשוטחו ולמולחו מעי"ט ונראה שמפרש רבינו דכי אמרי' דעי"ט לא היינו לומר דכל שנשחטה מעי"ט אע"פ שהופשטה בי"ט לא התירו וכ"נ מדברי הרא"ש ז"ל וכבר כ' ה"ה בפ"ג שיש מי שסובר כן ומצאתי כתוב שכן דעת הרשב"א ז"ל אבל מדברי הרמב"ם נראה דכל שהופשט בי"ט אע"פ שנשחטה מעי"ט התירו וכ"נ שהוא דעת רש"י שפירש ואפי' מעי"ט שהופשט מבע"י וכ"כ הר"ן והקשה הרא"ש דהכא משמע דעור אסור לטלטל אי לאו משום שמחת י"ט ואילו במסכת שבת (מט.) משמע דשרי לטלטולי ותירץ בשם ר"ת דהתם ביבישים דחזי שפיר למיזגא עלייהו והכא בלחים שאינו ראוי להשתמש בהם אלא מדוחק וכ"כ הר"ן ז"ל: כבר כתבתי בסימן תצ"ח שהשוחט את המסוכנת לא מפני שהוא צריך לה אלא כדי שלא תמות שאסור להגביה העור אא"כ שייר בו אבר אחד : **אין** מולחין את החלבים ולא מהפכין בהם ברייתא בפ"ק דביצה (שם) : **ומ"ש** אפילו לשטחן ע"ג יתדות שם פלוגתא דתנאי ופסקו הפוסקים כת"ק דאסר וכתב הרמב"ם שהטעם מפני שאינם ראויים לאכילה : **ומ"ש** רבינו ואם רוצה למלוח בשר עליהן באויר וכו' הר"ן כתב בפ"ק דביצה שהרשב"א נסתפק בדבר והוא כתב דמשמע ליה דאסור דמתוך שאין דרך למלוח על החלבים מחמת איסורן מוכחא מילתא דלעבדן קא עביד :

עלי

תצט אין מרגילין בי"ט ברייתא בפ' כל פסולי המוקדשין וטעמא דמילתא דקטרח טירחא דלא חזיא ליה בי"ט שהרי אי אפשר להשתמש בנאד זו בי"ט זה : **ומ"ש** פירוש שמפשיטין העור שלם כו' כן פרש"י לשם ופי' עוד ל' אין מרגילין להפשיטו דרך הרגלים וכו' ולא ביאר דבריו אם הפשט מרגלי' כלפי ראשה או מראשה כלפי הרגלים אבל בפרק העור והרוטב ביאר דבריו וכתב דמרגיל היינו שמתחיל להפכו מרגלים כלפי ראשה וכו' ורבינו סתם וכתב פי' שמפשיט העור שלם כו' נראה שסובר דלענין י"ט אין חילוק דכל שמפשיט העור שלם דקטרח טירחא דלא חזיא ליה בי"ט אסור ודוקא לענין חבור לטומאה יש לחלק בין מתחיל מראשה כלפי הרגלים לבין מתחיל מכלפי הרגלים לכלפי ראשה כמו שמפורש במשנה לשם אבל לענין י"ט אין חילוק וזהו שרש"י ז"ל סתם דבריו בפרק כל פסולי המוקדשין וכתב להפשיטו דרך הרגלים וכו' דמשמע דבכל ענין אסור ולא כמה שפי' ב"י דאף לפרש"י דוקא מרגליה כלפי הראש אבל מראשה כלפי זנבה מותר ביום טוב דלא אסרו אלא להרגיל והאי לאו מרגיל הוא דליתא אלא בכל ענין אסור כדמשמע מדברי רבינו ועוד נ"ל ברור דברייתא דנקט מרגיל לרבותא נקט הכי לפי פרש"י במרגיל שהדבר ידוע דיותר טורח במפשיט העור שלם מראשה כלפי רגליה מבמפשיט מרגליה כלפי ראשה ולכך נקט מרגיל דאפי' במפשיט מרגליה כלפי ראשה אסור בי"ט ומכ"ש מראשה כלפי רגליה . אבל לפי פי' הרמב"ם במרגיל שהוא מתחיל מפיה ומוציא כל הבשר מרגל אחת כו' כמ"ש בב"י צריך לפרש דדוקא מרגיל אסור ולענין מעשה ראוי להחמיר בכל ענין במפשיט העור שלם כדברי רבינו נ"ל : **כתוב** בה"ג אסור למלוג גדי מפני שיש בו טורח יותר מבהפשט ואם רצה למולגו כדי לאכול עורו שרי כך הוא הנוסחא במקצת ספרי רבינו וטעמו מדתני' בס"פ המביא כדי יין מולגין את הראש ואת הרגלים ומהבהבין אותו באור וס"ל לבה"ג דלאו דוקא נקט הראש והרגלים דה"ה כל העור נמי אם רצה למלגו ברותחין כדי לאכול העור דשרי דמאי שנא אלא שדבר בהווה אבל אם אין כונתו במליגה זו כדי לאכול העור אלא שאינו רוצה להפשיט והמליגה במקום הפשט היא זה ודאי אסור מפני שיש בו טורח יותר מבהפשט וכך נוטה דעת הרשב"א בהוראה זו כמ"ש ה"ה משמו בפ"ג . אלא דקשיא לי מ"ש רבינו דין זה בשם בה"ג והרא"ש בפ' המביא לא כתב כך אלא כתב וז"ל בה"ג אוסר למלוג את כל הגדי כדי לאכול העור משום דקל יותר להפשיט הנה מבואר דלבה"ג אסור אפילו אם כוונתו כדי לאכול העור וכן פסקו התוספות לשם וכמו שכתב האגודה וז"ל פי' בה"ג דוקא ראש ורגלים אבל כולו גדיא לא ופירשו התוס' אפי' רוצה לאכול עור הגדי עכ"ל וכ"כ ה"ר ירוחם ורבינו ושמיה אחרון ז"ל לכן נראה לי גירסת ספרים אחרים בספרי רבינו עיקר שכך כתוב שם כתב בה"ג אסור למלוג גדי כדי לאכול עורו מפני שיש בו טורח יותר מבהפשט עכ"ל שזה מסכים למ"ש הרא"ש ושאר מחברים בשם בה"ג . כתב בסמ"ק בסי' קל"ד אבל בעוף דלא שייך בה הפשט מותר למלוג ולהבהב כל הגוף ע"כ : **בהמה** שנשחטה בי"ט מותר להגביה עורה כו' משנה בפ"ק בש"א אין נותנין את העור לפני הדורסן ולא יגביהנו אא"כ היה עליו כזית בשר וב"ה מתירין ולא זו אף זו קתני ב"ש דל"מ לפני הדורסן דזהו צורך עבוד שמתעבד ע"י הדריסה אלא אפילו להגביה עורה לשוטחה ע"ג כלונסות נמי אסור ורבינו דקדק וכתב מותר להגביה עורה וליתנה במקום דריסת הרגלים הפך מלשון התנא משום דלמאי דקי"ל כב"ה דשרי איפכא הוי לא זו אף זו וק"ל : **ומ"ש** ומותר למלוח וכו' שם תנא ושוין שמולחין עליו בשר לצלי ואסיקנא דאפי' לצלי כעין קדרה נמי אסור פי' אדם שמולח צלי שלו קרוב למליחת קדרה שלו נמי אסור וכ"ש מליחה לקדרה דאסור ורבינו סתם וכתב לצלי דהיינו נמי כדרך שמולחין רוב בני אדם צלי שלהן : **ומ"ש** אף ע"ג דדמי קצת לעבוד הורה לנו טעם דין זה דמליחה לקדרה דאסו' היינו טעמא דזהו עבוד ממש ולא התירו לעשות מלאכה גמורה שלא לצורך אכילה הלכך לא התירו אלא נתינתם לפני הדורסן ומליחה מועטת שכל זה דמי קצת לעיבוד אבל אינו עיבוד גמור : **ומ"ש** ומותר להערים וכו' ירושלמי כתבוהו הפוסקים ור"ל מולח מעט בשר בכאן ומעט בשר בכאן עד שימלח העור כולו וכ"כ הרמב"ם להדיא . וכתב הר"ן דהתירו הערמה זו לפי שההפסד בא לו מחמת י"ט אבל אם ההפסד בא לו מחמת פשיעתו כגון שלא הניח עירוב תבשילין לא התירו לו להערים והחמירו בו יותר מבמזיד וכמו שיתבאר לקמן בסי' תקכ"ז ועיין במ"ש בסימן תק"ג . ובב"י כתב כאן וז"ל בסימן שאחר זה אכתוב דלא שרי להערים אלא דוקא קודם אכילת שחרית עכ"ל וכונתו להורות לנו דאף בהערמת מליחה ע"ג העור לא שרי אלא קודם אכילה וכן כתב להדיא בסימן שאחר זה ולא נהירא דודאי כיון שהבשר ראוי לאכילה התירו סופן משום תחילתן אף אחר אכילת שחרית ועיין במה שאכתוב בסימן שאחר זה : **ומ"ש** אבל אם נשחטה מעי"ט אסור אוקמתא דגמרא לשם דדוקא בי"ט התירו סופן משום תחלתן אבל בעי"ט לא דאי נמי לא שרית ליה אינו נמנע מלשחוט מעי"ט דהא יכול לשוטחו מבע"י ודעת רש"י להתיר אפילו בנשחטה מעי"ט אם הופשט בי"ט כנראה מפירושו וכן סוברים מקצת גאונים וכן יראה מדברי הרמב"ם אבל דעת הרא"ש והרשב"א להחמיר כיון שנשחטה מעי"ט וכך כתב רבינו והכי נקטינן : **אין** מולחין החלבים וכו' ברייתא פ"ק וכתב הר"ן אין מולחין את החלבים כדי שלא יסריחו דמולח מידי דשייך ביה עיבוד כגון חלבים דלאו אוכלים גמורין הן יש בו משום מעבד ע"כ כונתו ליישב דמה שהוצרך לומר דאין מולחין החלבים היינו משום דס"א דאין כאן משום עבוד דאוכלין הן קמ"ל דשייך ביה משום עיבוד דלאו אוכלין גמורים הן ופירוש דאין מהפכין היינו לומר שלא יהפוך אותו לצד שנתקשה שהיה מלמעלה למטה ומה שהוא למטה יהיה למעלה ויתקשה ג"כ מהרוח : **ומ"ש** אפי' לשוטחן ע"ג יתידות פי' ליכנס בהן הרוח שם בברייתא משום רבי יהושע אמרו שוטחן ברוח ע"ג יתדות ואיכא תרי לישני בגמרא חד אמר הלכה כר' יהושע וחד אמר אין הלכה וכתב הרי"ף וסוגיין כלישנא בתרא דאין הלכה כר' יהושע וכן פסקו שאר כל הפוסקים אלא דמשמע ליה דר' יהושע דהאמר שוטחן ע"ג יתדות לרבותא נקט הכי ומכ"ש דהיפוך בעלמא שרי וא"כ יש לתמוה על לשון רבינו שכתב אפילו לשוטחן :

פרישה

פ' תצט (א) **אעפ"י** שנשחטה בי"ט כו' מפני שאינם ראויה לאכילה רמב"ם : (ב) **ויש** אוסרין כו' ז"ל הר"ן נ"ל דאסור דמתוך שאין דרך למלוח על החלבים מחמת איסורא מוכחא מילתא דלעבדן קא עביד ע"כ : (ג) **מדלא** שרי אלא למלוח ע"כ כו' ולעד"נ דמשום הא לא מריא דו"ל דהא דנקט בגמ' היתר למלוח ע"ג העור

הדרושי הגהות

ויתירו סופו משום תחילתו וקמפרש טעמא משום התרת חלבו וכ"נ שהוא דעת הרי"ף והרא"ש שכתבו להא דר"ז סתמא משמע דס"ל אפילו בעפר מוכן אסור לכסות ברם בהמה וחיה שנתערבו כמו בכוי וכדעת הרמב"ם ורש"י כו' (מהרל"ח) :

ונראה

עדי שהוא דף עב וכבד וכו' משנה בפ"ק דביצה (שם) בש"א אין נוטלין את העלי לקצב עליו בשר וב"ה מתירין ובגמרא (שם) תנא ושוין שאם קיצב עליו בשר שאסור לטלטלו ופירש"י טעמא משום דהא איתעביד צורך י"ט: וכתב הרי"ף וה"מ מחמה לצל אבל לצורך גופו ולצורך מקומו מותר כדאוקימנא לה בפרק כל הכלים והרא"ש כתב ר"י פי' דאפילו לצורך גופו ולצורך מקומו אסור דבפרק כל הכלים (קכג.) מדמי לה לסיכי זיירי ומזורי ורבה מוקי לה מחמ' לצל וסר"י פסק כאוקימתא בתרייתא דרבה ובירושלמי מוכיח כדברי ר"י עכ"ל ביאור הדברים דבריש פרק כל הכלים אותביה לרבה מהא דתניא ושוין שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו ושני דשאני עלי דדמי לסיכי זיירי ומזורי דכיון דקפיד עלייהו מייחד להו מקום ה"נ מייחד ליה מקום כלומר מקצה אותו בידים דכה"ג לדברי הכל אסור אפילו לצורך גופו אלא דמשום שמחת י"ט התירו ב"ה לטלטלו לקצב עליו בשר ואחר שקצב עליו אסור לטלטלו דלית ביה תו משום שמחת י"ט ובתר הכי הדר לאותובי מהאי ברייתא גופה ושני דהא דקתני אסור לטלטלו דוקא מחמה לצל אבל לצורך גופו ולצורך מקומו מותר כדין כל סתם כלים שמלאכתן לאיסור והרי"ף פסק כאוקימתא בתרייתא דמדמי עלי לסתם כלים שמלאכתן לאיסור ור"י פסק כאוקימתא קמייתא דמדמי ליה לסיכי זיירי ומזורי דמייחד להו מקום הלכך לצורך גופו ולצורך מקומו נמי אסור והיינו דוקא בעלי וכלים דכוותיה שדרך לייחד להו מקום אבל כל שאר כלים שמלאכתן לאיסור מותר לטלטלן לצורך גופן ולצורך מקומן גם לדברי ר"י כדאסיק רבא בפרק כל הכלים וכתב רבינו בסימן ש"ח. ולשון רי"ו אינו מכוון שכתב כלים שאסור לטלטלו ר"י כתב ד אפילו לצורך גופו ולצורך מקומו אסור ע"כ ומשמע מדבריו דבכל כלי שמלאכתו לאיסור איירי ר"י וליתא אלא בעלי ודכוותיה כדפרי' ואפשר שטעה הסופר בדברי ר"י וכתב כלי במקום עלי:

תק אין קונין בשר מהטבח בפיסוק דמים וכו' בפרק אין צדין (כז:) תנן אין נמנין על הבהמה לכתחלה ביו"ט אבל נמנין עליה מעי"ט ושוחטין ומחלקין ביניהן ובגמרא (שם) מאי אין נמנין אמר רב יהודה אמר שמואל אין פוסקין דמים על הבהמה לכתחלה ביו"ט היכי עביד א"ר מביא שתי בהמות ומעמידן זו אצל זו ואומר זו כזו תנ"ה לא יאמר אדם לחבירו הריני עמך בסלע הריני עמך בשתים אבל אומר לו הריני עמך למחצה לשליש ולרביע: ופירש"י היכי עביד · דקתני שוחט הוא ומחלקן ביניהם היכי עביד שידעו למחר כמה היתה שוה לפסוק דמיה: מביא להם · ביו"ט שתי בהמות שוות ויאמר ראו שזו כזו ולמחר שמין הנותרות: הריני עמך · נמנה על בהמה זו בסלע והיינו כשמואל דאמר אין פוסקין לה דמים ביו"ט ובתר הכי תנן (כח:) לא יאמר אדם לטבח מכור לי בדינר בשר אבל שוחט ומחלק ביניהם ובגמרא (שם: כט.) היכי עביד כי הא דבסורא אמרי תרטא ופלגי תרטא בנהרדעי אמרי חלקא ופלגי חלקא בפומבדיתא אמרי אוזיא ופלגי אוזיא בנהר פקוד ובמתא מחסיא אמרי ריבעא ופלגי ריבעא: ופירש"י היכי עביד · כשאינו רוצה ליקח כל הבהמה ולא מחצה ולא שליש ולא רביע אלא בדינר או בשנים מה יאמר לו: בסוריא אמרי דרכן היה לומר לטבח תן לי תרטא או פלגא תרטא וכו' כל הטבחים היו מנתחין בהמותיהם בשוה כך וכך נתחין מן הבהמה ולאותם נתחין קרו בסורא תרטא ובנהרדעי חלקא ובפומבדיתא אוזיא ובנהר פקוד ריבעא עכ"ל ומשמע דהכא נמי היה מביא שתי בהמות ומעמידן זו אצל זו ואומר זו כזו דאל"כ היאך ידעו כמה צריך לפרוע שהרי יש בהמה שנתח ממנה שוה דינר ויש בהמה שנתח ממנה שוה שני דינרים: אסור לשקול בשר אפילו ליתנו בכף מאזנים וכו' שם במשנה (כח.) רבי יהודה אומר שוקל אדם בשר כנגד הכלי או כנגד הקופיץ וחכ"א אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר ובגמרא (שם) מאי כל עיקר א"ר יהודה אמר שמואל אפי' לשומרו מן העכברין א"ר אידי בר אבין והוא דתלי בתריטא ופירש"י והוא דתלי בתריטא · בטבעת שתולין אותו בה כששוקלין דמחזי שנותנו לשם משקל וכתב הרי"ף והרא"ש והא דרבי חייא ור"ש בר' דהוו שקלי מנה כנגד מנה ביו"ט לא קי"ל כוותייהו אלא כרבנן דאמרי אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר וזהו שכתב רבינו ואסור לשקול מנה כנגד מנה וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם בפ"ד מהל' יו"ט ושלא כדברי רבינו ישעיה וגאון אחד שכתב האגור שפסקו הלכה כר"ש: ומ"ש רבינו או במים מימרא בפרק אין צדין (שם): ומ"ש ומותר לשקול בידו וכו' טבח אומן אפילו זה נמי אסור שם טבח אומן אסור לשקול בשר בידו ופירש"י שלוקח הבשר בידו אחת והמשקל בידו אחרת ומכוין המשקל משמע דוקא בכה"ג אסור שדומה לכף מאזנים אבל אם יודע לכוין המשקל

למלוח ע"ג העור מכלל דע"ג החלבים אסור בכל ענין משום דבמליחה מועטת סגי להו ואפילו במליחה לצלי הוי בהו כעיבוד והכי מסתבר: עלי שהוא דף עב וכבד וכלי הוא אלא שמלאכתו לאיסור לכתוש בו הריפות מותר לטלטלו לצורך גופו לקצב עליו בשר ולאחר שקצב עליו אסור לטלטלו ודוקא מחמה לצל אבל לצורך גופו ולצורך מקומו מותר (ד) ולר"י אפילו לצורך גופו ולצורך מקומו נמי אסור ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל:

תק אין קונין בשר מהטבח בפיסוק דמים (א) שיאמר לו תן לי בסלע או בשתים ושלא יאמר לו הריני שותף עמך בסלע אלא מחלק להם שלישיות או רביעיות כפי החלקים. שדרך לחלק בעיר בלא פיסוק דמים ומביא שני בהמות ויאמר זו כזו ולמחר שמין הנשארת וכפי מה ששוה כך יפרע לו: אסור לשקול בשר ואפילו ליתנו בכף מאזנים לשומרו מן העכברים אסור אם היא תלויה במקום שרגילין לשקול בה מפני שנראה כשוקל ואסור לשקול מנה כנגד מנה או במים כגון שנותן מים בכלי ונותן בו החתיכה ולפי מה שעולין המים יודע כמה יש בחתיכה ומותר לשקול בידו שלוקח החתיכה בידו ומשער כמה יש בה וטבח אומן אפי' זה נמי אסור

לשוטחן כו' דמשמע דלא פליג ר"י אלא אשוטחן והא ודאי ליתא דת"ק לא הזכיר בדבריו שטיחה אלא היפוך וז"ל דרבינו מפרש דת"ק דנקט ואין מהפכין אף השטיחה ע"ג יתדות בכלל זה שאסור ליגע בהן כל עיקר בין להפכן מלמטה למעלה ובין להפכן ולשוטחן ע"ג יתדות ור"י התיר ההיפוך לשטיחה אבל לא ההיפוך מלמטה למעלה שזה הוי עובדין דחול ולכך נקט בלשון אפי' ודוחק · וברמב"ם פ"ג וכן בסמ"ק ובסמ"ג כתבו' ואין מהפכין בהם ואין שוטחין וכו' מבואר מדבריהם שאין בכלל ההיפוך השטיחה · ומה שלא התירו השטיחה בחלבים ג"כ הטעם משום תחלתן כמו שהתירו השטיחה בעור לפני הדורסן מפרש בגמרא דחלבים כיון שאינן ראוים לאכילה מוכחא מילתא שלתיקון החלבים הוא מהפכן ושוטחן והאי למימר מ"ט שרו ליה רבנן כי היכי דלא ליסרח מה לי למשטחינהו ומה לי למימלחינהו ומליחה בחלבים יש בו משום מעבד אבל גבי נתינת העור לפני הדורסן לא מוכחא מילתא שהוא שטיחתו לצורך עבוד דמימר אמר האי דשרו ליה רבנן מפני צורך י"ט התירו דחזי למזגא עלייהו וממה שהתירו מליחת בשר לצלי ע"ג העור ליכא למטעי שהרי לא התירו אלא למלוח הבשר לא העור ומש"ה יש מתירין למלוח בשר ע"ג החלבים באויר משום דלא מוכחא מילתא שעושה בשביל החלבים ואע"ג דבעור שרי למלוח הבשר אף על העור ממש מכל מקום בחלבים אי אפשר אלא באויר כדי שלא יאסר הבשר ויש אוסרין מטעם שהמליחה מועטת לגבי החלבים הוי בהו כעיבוד גמור והכי ודאי משמע מדתניא סתמא אין מולחין את החלבים דמשמע כל מליחה אסור והר"ן כתב טעם אחר לאסור דמאחר שאין דרך לקרב הבשר לחלבים כדי שלא יאסור ועכשיו בא ומלחן ע"ג החלבים מוכחא מילתא דלמעבדן קא עביד והכי נקטינן · פסק בהג"ה אשיר"י דהחלבים מותר לטלטלן ולאו מוקצה הוא דחזו להדלקה ועוד דדעתיה עלויהו להצניען שלא יאבדו:

תק אין קונין בשר מהטבח בפיסוק דמים שיאמר לו תן לי בסלע או בשתים משנה פרק א"צ לא יאמר אדם לטבח שקול לי בדינר בשר אבל שוחט הוא ומחלק ביניהם ובגמרא היכי עביד כי הא דבסורא אמרי תרטא ופלגא תרטא וכו' ומשמע דשקול דקאמר לאו דוקא דה"ה באומר תן לי בדינר נמי אסור משום דאסור להזכי' שם דמים וכ"כ הרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק דתן לי בסלע אסור: ומ"ש ושלא יאמר לו הריני שותף עמך בסלע ג"ז משנה שם אין נמנין על הבהמה בתחלה בי"ט אבל נמנין עליה בעי"ט ושוחטין ומחלקין ביניהם · ובגמרא מאי אין נמנין אמר רב יהודה אמר שמואל אין פוסקין דמים על הבהמה לכתחלה בי"ט היכי עביד אמר רב מביא שתי בהמות ומעמידן זו אצל זו ואומר זו כזו תנ"ה לא יאמר אדם לחבירו הריני עמך בסלע הריני עמך בשתים אבל אומר לו הריני עמך למחצה לשליש ולרביע ומשמע לי דהא דקאמר היכי עביד הכי ·קאמר היכי עביד אם לא נמנו עליה מעי"ט אבל לכתחלה ודאי צריך הוא שימנה עליה מעי"ט כדמשמע מפשטא דמתניתין דהיינו שיפסקו דמיה מעי"ט כמה היא שוה וכמה יקח כל אחד ואחד ואח"כ בי"ט שוחט ומחלק ביניהם כפי המינוי שהיה ביניהם בעי"ט ונמצא שבי"ט עצמו לא קא עבדי ולא מידי אלא שאם לא נמנו עליה מעי"ט דאסור לפסוק דמים בתחלה בי"ט היכי קא עביד וקאמר דמביא ב' בהמות כו' ולמחר פוסקים דמי השנייה וכל אחד ואחד נותן דמי חלקו דכמאן עכשיו שפיסוק דמיה אינו בתחלה אלא לאחר שחיטה וחילוק למחר ביום חול אכן מדברי רש"י משמע שגורס במשנה אין נמנין על הבהמה בתחלה בי"ט אבל שוחט הוא ומחלקים ביניהם דלפי גירסא זו מאי דקאמר היכי עביד ה"פ הא דקתני שוחט הוא ומחלקין ביניהם היכי עביד שידעו למחר כמה היתה שוה לפסוק דמיה וכמו שפירש"י להדיא דהשתא אף לכתחלה אין צריך למנות עליה מעי"ט דשפיר יכול לסמוך על זה לכתחלה לשחוט בי"ט ולעמוד ב' בהמות זו אצל זו וכן נראה מדברי שאר כל המחברים וכך היא דעת רבינו: ומ"ש ושלא יאמר לו הריני שותף כו' לישנא דברייתא נקט ולאו דוקא דה"ה נמי דאסור לומר בשעה שמחלקין ביניהם · אני בסלע ואתה בשתים שאין מזכירין שם דמים אלא זה נוטל שליש וזה נוטל רביע וכ"כ הרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק להדיא · ומדברי רבינו נראה דבהא דלא יאמר אדם לטבח שקול לי בדינר בשר דקאמר היכי עביד כי הא דבסורא כו' נמי איירי במביא ב' בהמות ומעמידן זו אצל זו כו' דאל"כ היאך ידעו כמה צריכין לפרוע והתלמוד לא חש לפרש שכבר פירשה כן אמתניתין דאין נימנין שנישנית תחלה ולי נראה דאף ע"פ שהדין דין אמת מכל מקום הפירוש בתלמוד אינו כן אלא דמתניתין דלא יאמר לטבח שקול וכו' לא קא עסיק בפיסוק דמי הבהמה שכבר הורה לנו דינו במשנה דאין נמנין אלא קא עסיק בדין אמירה לטבח ומיירי בבהמה שכבר פסקו דמיה מערב יום טוב ואפילו הכי לא יאמר לטבח תן לי בדינר בשר וכן נראה מלשון הרמב"ם והסמ"ג שתחלה כתבו המשנה דאין פוסקין דמים לכתחלה על הבהמה ביום טוב אלא מביא ב' בהמות כו' ואח"כ כתבו לא יאמר אדם לטבח כו' אלא תן לי חלק או חצי חלק ולמחר עושין חשבון על שויו משמע דשויו כבר ידוע:

אסור לשקול בשר וכו' שם פלוגתא דתנאי ופסקו המחברים דהלכה כחכמים דאין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר ופירשו בגמרא מאי כל עיקר אפילו לשמרו מן העכברים והוא דתליא בתריטא מפני שנראה כשוקל בשר ביו"ט : ומ"ש ואסור לשקול מנה כנגד מנה פירש"י כשיודע משקל ראשונה שהיא מנה ושוקל כנגדה עכ"ל ואע"ג דרבי חייא ורבי שמעון הוי שקלי מנה כנגד מנה לא קי"ל כוותייהו אלא כרבנן דאמרי אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר כ"כ הרי"ף והרא"ש : ומ"ש ומותר לשקול בידו כו' שם אמר רב יהודה אמר שמואל טבח אומן אסור לשקול בשר ביד · ופירש הרא"ש דאפילו לשקול בלא ליטרא אסור לאומן ולא כפי' רש"י דאין איסור אלא דוקא בלוקח בשר בידו אחת והמשקל בידו אחת ומכוין המשקל שדומה לכף מאזנים · ורבינו דקדק וכתב תחלה ומותר לשקול בידו שלוקח וכו' להורות דבאינו אומן נמי לא שרי אלא בשוקל בידו בלא ליטרא אבל בליטרא אסור אפילו ביד ואפילו אינו אומן ונראה בעיני שנלמד כן מן התוספתא שהביא הרא"ש ממנה ראיה לפירושו דהכי קתני אבל שוקל בידו ומניח ואם היה טבח אומן לא ישקול בידו מפני שידו כמשקל אבל הותך בסכין

דרכי משה

תק (א) בהג"א פרק אין צדין הא דאין פוסקים דמים בי"ט היינו בדבר שאין מקחו ידוע וכתב עוד הא דמותר להביא שני בהמות ויאמר זו כזו דוקא ישראל מישראל אבל לא ישראל

פרישה

העור לרבותא נקט מע"ג דגבי עור שייך עיבוד אפ"ה שרי וכ"ש החלבים דלא שייך בהו עיבוד כ"כ דראוי' קצת לאכילה ואין מניחה לאוכלי':

(ד) ולר"י אפי' לצורך כו' היינו דוקא עלי וכלים דכוותיה שדרך ליחד להו מקום דקפיד עלייהו מקצה אותן בידים דכהאי גוונא לר"י אסור אפי' לצורך גופו אלא משום שמחת י"ט התירו לטלטל לקצב עליו בשר אבל כל שאר כלים שמלאכתן לאיסור מותר לטלטלן לצורך גופן ולצורך מקומן גם לדברי ר"י כדמסיק רבא בפ' כל הכלים וכתבו רבינו בסי' ש"ח וסברא ראשונה היא סברת רי"ף שסובר שאין אדם מקפיד על עלי כ"כ ב"י ע"ש:

אלא

אסור כתב הרשב"א לכאורה נראה דכל זה לא איירי אלא בלוקח מן הטבח או בשני שותפין שחולקין ביניהם אבל לשקול בביתו לידע כמה יבשל מותר [א] ומיהו גבי מדיד' קמח משמע דאפי' בביתו נמי אסור אין עושין בית יד בבשר פי' לנוקבו לתלות בו ודוקא בסכין אבל ביד מותר ולעשות בו סי' מותר אפי' בסכין : מולגין הראש והרגלים ברותחין כדי להסיר השער ומהבהבין אותן באור אבל אין טופלין אותן בסיד ולא בחרסית ולא באדמה דמיחזי כעיבוד ואין גוזזין אותן במספרים שנראה כעושה לצורך השער [ב] מותר למלוח הרבה חתיכות ביחד אף על פי שאינו צריך אלא אחת :

אין

ב"ח

בסכין ונותן לזה ולזה משמע להדיא דבכה"ג דקאמר דאסור לאומן דהיינו בשוקל בידו לבד בלא משקל מפני שידו כמשקל שרי בשאר כל אדם שאינו אומן ומשמע נמו בסיפא דאפילו באומן שרי לכוין דרך חתיכתו לחתוך ליטרא או חצי ליטרא והיינו דקתני אבל חותך בסכין ונותן לזה ולזה ומכאן הוציא הרשב"א זכרונו לברכה דין זה שכתב עליו הרב המגיד דדבר פשוט הוא דלאו פשוט כ"כ מאחר שהוצרך בתוספתא לבאר היתר זה דלא תימא דבאומן הכל חשיב כמו משקל ואסור קמ"ל דלא : כתב הרשב"א לכאורה וכו' גם במרדכי בפרק א"נ כתב בשם הירושלמי דמותר לב"ה לשקול אם יחפוץ לידע כמה הגיע לחלקו שכן דרך ב"ה להיות מונה ומשם למד הרשב"א ז"ל דבשוקל בביתו לידע כמה יבשל נמי מותר מטעם זה שכן דרך ב"ה להיות מונה כדתנן נמי התם הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי בצים או אגוזים במנין שכן דרך בעה"ב להיות מונה בתוך ביתו שלא החמירו על בעל הבית לשנות דרכו בי"ט לקלקל עניינו כיון דלא מוכח דמשום דמים הוא דמדכר מנין ומשקל אלא שכך צריכים וכן פי' הר"ן לשם ומה שהשיג רבינו וכתב ומיהו גבי מדידת הקמח משמע דאפילו בביתו נמי אסור נ"ל ליישב דלמאי שכתבתי דטעמו של הרשב"א מפני שכך דרך בע"ה להיות מונה א"כ במדיד' הקמח הדבר ידוע שאין דרכ' של אשה להיות מודדת קמח דאדרבה דרכה ללוש עיסה מרובה בבת אחת מפני שהפת נאפה יפה בזמן שהתנור מלא אלא דוקא בי"ט שטוב יותר למעט באפייה מפני שאסור לאפות פת מרובה ולפיכך היא מודדת כמה היא צריכה לי"ט או כדי שלא תפחת משיעור חלה ושתטול חלה בעין יפה מדידה זו כיון שאין דרכה בכך מידמייא כמודד למקח וממכר ואסורה בי"ט והיינו נמי טעמא דנחתום למודד תבלין ונותן לתוך קדירתו כדי שלא יקדיח תבשילו שכך דרך הנחתום להיות מודד בתוך ביתו כדי שלא יקדיח תבשילו אבל אי לאו חששא דשמא יקדיח לא היה דרכו בכך להיות מודד בתוך ביתו ונמצא שכשהוא מודד מיחזי כמודד למקח וממכר והוה אסור ובזה נסתלק' גם השגת ב"י כנ"ל ליישב דברי הרשב"א ומ"מ לענין מעשה ראוי להחמיר :

מותר למלוח הרבה חתיכות וכו' בפ"ק דביצה א"ר יהודה אמר שמואל מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת אעפ"י שא"צ אלא לחתיכה אחת רב אדא בר אהבה מעריס ומלח גרמא גרמא והרי"ף והרא"ש הביאו דברי שניהם והרא"ש ז"ל כתב וז"ל משום דאין עבוד באוכלין מיקל במליחת בשר ואע"ג דלית לי' טעמא כלל בשריותא דשמואל שאין החתיכות שהוא צריך לה מיתקנת ומשובחת כלל במליחת שאר החתיכות וגם צריך להפוך כל חתיכה וחתיכה ולמולחה עכ"ל נראה מדבריו שבא לתת טעם להיתר אף הערמה ואמר דה"ט דכיון דאין עבוד באוכלין יש להקל שהרי אין לומר טעם כלל אף במה שמתיר שמואל למלוח בבת אחת דאי מטעם דאמר רשב"א ממלא אשה כל התנור פת מפני שהפת נאפה יפה כו' הא ודאי דאין החתיכה שהוא צריך לה מיתקנת וכו' ואי מטעם דאמר ת"ק ממלא אשה קדרה בשר אעפ"י שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת כו' דבחד טירחא סגי הא ודאי דבמליחת בשר צריך להפוך כל חתיכה כו' וא"כ בע"כ אין להתיר אלא משום דאין כאן מלאכה ד"ת דאין עבוד באוכלין הלכך יש להקל אף בהערמה כך הוא פי' דברי הרא"ש ומה שפסק רבינו כשמואל ולא הביא דברי רב אדא דאמר מעריס וכו' תמה ב"י מפני מה לא פסק כרב אדא שהרי הרי"ף והרא"ש הביאו דבריו וכו' ולי נראה ליישב דמדכתב רש"י ותוס' בפ"ב דביצה וז"ל ולא דמי להערמ' דרב אדא דמלח גרמא גרמא דאין עבוד באוכלין ואי משום טירחא הא עדיפא דילמא תם שלא יסריח הבשר וממנע ולא שחיט עכ"ל דאלמא דלא התירו הערמה אלא בשחט בי"ט ולכך כתב דברי שמואל בסתם דמולח הרבה בבת אחת שזה מותר אף בנשחט מעי"ט אבל הערמ' אסור בנשחט מעי"ט . ודין היתר הערמה בנשחט בי"ט כבר כתבו הרב בסימן שקודם זה שכתב ומותר להעריס למלוח כל מעט כו' דפשיט דכי היכי דשרי הערמה זו ה"ה דשרינן להעריס למלוח גרמא גרמא ולפי זה אין רב אדא חולק על שמואל דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי וכך היא דעת הרמב"ם שהביא בפ"א דברי שמואל אבל דין ממלאה אשה קדרה בשר וכו' ונראה מדבריו שהוא מפרש דמליחת בשר בבת אחת הוי כמו ממלאה אשה קדרה בשר כו' דבחד טירחא סגי להו דלא כפירוש הרא"ש וכך פירש רש"י להדיא ולפיכך אף בנשחט מערב יום טוב שרי אבל רב אדא דמעריס דלאו חד טירחא הוא היינו דוקא בנשחט ביום טוב והתם ודאי שרי אף הערמה כמו במולח כאן מעט כו' ועוד נראה דבנשחט ביום טוב מדינא שרי למלוח הכל גרמא גרמא אף בלא הערמה שהרי בחלבים שאסרו לשוטחן אינו אלא מפני שאינן ראויין לאכילה ומוכחא מילתא וממילא בבשר הראוי לאכילה לא מוכחא מילתא ושרי אלא כיון דאיכא טירחא בכל גרמא וגרמא בפני עצמ' לא שרינן ליה אלא ע"י הערמה מאחר שכבר מלח כדי צרכו . אבל למלוח בבת אחת אפי' נשחט מערב יום טוב שרי כנ"ל דעת רבינו והרמב"ם ז"ל גם דעת הרי"ף והרא"ש כך היא וכן מבואר מדברי הרא"ש פרק תולין שחילק בין הערמה להערמה וכתב דהערמה דרב אדא דמלח גרמא גרמא מותר לדברי הכל וע"ש . ודע דבתוספות ובסמ"ק כתב בשם מהר"ש מאוי"רא דהאי הערמ' דרב אדא היינו דוקא קודם אכילה אבל לאחר אכילה אסור להעריס וכן כתב ה"ר ירוחם ובהג"ה אשיר"י ורבינו לא כתב כן ונראה דטעמו מפני שהוא מפרש דהר"ש מאיבר"א סובר דהערמה זו שרי אף בנשחט מערב יום טוב ולכך לא שרינן לה אלא קודם אכילה אבל למאי שכתבנו דלא שרי אלא בנשחט ביום טוב וכדי שלא ימנע משמחת יום טוב הלכך שרי

אפילו

ב"י

המשקל בידו אחת מותר והר"ן כתב שאחרים פי' שהוא יודע לכוון משקל הבשר בלא ליטרא ואסור שהרי הוא כמאזנים וכך פירש הרא"ש וכתב שפירש"י אינו נראה בעיניו וכך הם דברי רבינו וכתב ה"ה בפ"ג מהי"ט בשם הרשב"א שלא אסרו אלא דרך משקל אבל הטבח האומן אע"פ שיודע לכוון דרך חתיכתו לחתוך ליטרא או חצי ליטרא חותך כדרכו ואינו חושש ופשוט הוא עכ"ל : בני חבורה המקפידים זה על זה אם יש להחמיר עליהם שלא ישקלו ביד אפילו אם אינם טבח אומן יתבאר בסוף סימן תקי"ו בס"ד : כתב הרשב"א לכאורה נראה דכל זה לא איירי אלא בלוקח מן הטבח וכו' מהירושלמי נראה כדברי הרשב"א שהרי כתב המרדכי בפרק אין צדין ירושלמי תפים אדם עצמו בליטרא לידע כמה הגיע לו פירוש אע"פ שאמרו אין משגיחין בכף מאזנים לא אמרו אלא לטבח אבל לבעל הבית אם יחפוץ לידע כמה הגיע לחלקו שרי לשקול שכן דרך בע"ה להיות מונה עכ"ל . ול"נ דתלמודא דידן לא סבר הכי דהא איפליגו רב ושמואל (שם כט.) במודדת קמח לעיסתה ומשמע דבמודדת בתוך ביתה איפליגו ואפילו רב לא שרי אלא כדי שתטול חלה בעין יפה אבל היכא דלא שייך האי טעמא רב נמי אסר וזהו שכתב רבינו ומיהו גבי מדידת קמח משמע דאפילו בביתו נמי אסור וגם מדאמרינן בפרק אין צדין (שם) הנחתום מודד תבלין ונותן לתוך הקדירה כדי שלא יקדיח תבשילו משמע הא אי לאו חששא דשמא יקדיח תבשילו אסור לו למדוד אע"ג דתוך ביתו הוא מודד וה"ה דלשקול נמי אסור דמ"ש הלכך נראה שאין לסמוך על הירושלמי הזה והגאון מהר"י אבוהב ז"ל כתב על מה שהקשה רבינו ממדידת קמח דשאני התם שהיה יכול לעשותו מעי"ט מה שאין כן בבשר אם שחטה בי"ט ומפני כך לא גזרו אפילו כשהיה לו בשר מעי"ט ועוד שהרשב"א סובר כסברת המתיר למדוד קמח ביו"ט עכ"ל ואינו נרא' בעיני דקמח נמי הא אפשר שלא היה לו בעי"ט ולקחו ביו"ט ונמצא שאין חילוק בינו לבשר ועוד דלפי דברי הרב קשה מה ראו להתיר בנשחט מעי"ט משום נשחט בי"ט ואדרבה הוה להו למיסר בנשחט ביו"ט אטו נשחט בעי"ט ומ"ש שהרשב"א סובר כסברת המתיר למדוד קמח ביו"ט לפי מה שכתבתי לא שייך למדחי הכי שהרי הוכחתי דאפילו למאן דשרי למדוד קמח בי"ט משמע דהיכא דלא שייך טעמא דתטול חלה בעין יפה מודה דאסור למדוד : אם מותר להטיל גורל בי"ט כשחולקין בשר או שום דבר נתבאר בסימן שכ"ב : אין עושין בית יד בבשר ודוקא בסכין אבל ביד מותר פשוט בפרק אין צדין (שם) ופירש רש"י ביד לנקוב באצבעו שרי דלאו דרך חול הוא אבל בסכין דרך חול הוא כשמוכר בשר עושה בו בית יד ונותנו ללוקח להוליכו לביתו וביו"ט צריך לשנות לעשות היכר שאין מקח וממכר מותר בו : ומ"ש ולעשות בו סימן מותר אפי' בסכין שם א"ר הונא מותר לעשות סימן בבשר כי הא דרבה בר רב הונא מחתך לה אתלת קרנתא : מולגין את הראש ואת הרגלים וכו' עד ואין גוזזין אותם במספרים ברייתא בסוף פרק המביא כדי יין (לד.) : אם מותר למלוג גדי כתב רבינו בסימן תצ"ט : מותר למלוח הרבה חתיכו' ביחד וכו' בפ"ק דביצה (יא:) א"ר יהודה אמר שמואל מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת אף ע"פ שאינו צריך אלא לחתיכה אחת ופירש"י בבת אחת דחד טרחא לכולהו וכתב הרא"ש משום דאין עיבוד באוכלין מיקל במליחת בשר ואע"ג דליתא טעמא כלל בהאי שריותא שאין החתיכה שהוא צריך לה מיתקנת ומתשבחת כלל במליחת שאר החתיכות וגם צריך להפוך כל חתיכה וחתיכה ולמולחה עכ"ל : ודע דסמוך להאי מימרא אמרינן בגמרא דרב אדא בר אהבה מעריס ומלח גרמא גרמא ופירש"י מעריס לאחר שמלח זו לאוכלה היום אומר חבירתה עריבה עלי לאוכלה היום וחוזר ומולחה . וכתב הר"ן ואף ע"ג דאמרינן לקמן (יז.) גבי מי שלא הניח עירובי תבשילין וביטל בהערמה דקנסינן ליה טפי ממזיד התם היינו טעמא לפי שפשיעתו גרמה לו פסידתו שהיה לו להניח עירוב תבשילין אבל הכא כיון שהפסד בא לו מחמת י"ט התירו לו להעריס וכתבו הרי"ף והרא"ש הא דא"ר יהודה אמר שמואל וגם הא דרב אדא ולכאורה נראה דרב אדא לא שרי אלא ע"י הערמה דווקא ובין אם נאמר דרב אדא לפרש דברי שמואל אתא בין אם נאמר דלאיפלוגי עליה אתא ה"ל לרבינו לכתוב דלא שרי אלא ע"י הערמה דמדכתבו הרי"ף והרא"ש דבריו משמע דס"ל דהלכתא כוותיה ולכן יש לתמוה על רבינו שכתב סתם מימרא דשמואל ולא הצריך להעריס ומצאתי שהרמב"ם ג"כ לא הזכיר הא דרב אדא בר אהבה שהרי סתם וכתב בפ"א מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת אף ע"פ שאינו צריך אלא לחתיכה אחת . וכתב ה"ה רבינו הזכיר מימרא דשמואל ולא כתב דרב אדא בר אהבה ואפשר שהיה סבור שהם חולקים שמואל לא התיר אלא בבת אחת ורב אדא בר אהבה התיר בזו אחר זו ומעריס בכל אחת ואומר בזו אני רוצה וקי"ל כשמואל והרשב"א פסק כרב אדא וכתב ובמקום הפסד ממונו שלא יסריח הבשר התירו לו הערמה זו עכ"ל ורי"ו כתב מולח אדם כמה חתיכות בשר ביו"ט אפילו אין צריך אלא לחתיכה אחת ואפילו להעריס ולמלוח חתיכה אחת ואח"כ ליטול אחרת ולומר זו אני רוצה ליו"ט שהיא יפה מהראשונה עד שמולח כולן מותר וכתב ה"ר שמואל מאוירא ודווקא קודם אכילה אבל לאחר אכילה לא עכ"ל נראה שהוא מפרש דרב אדא להוסיף על דברי שמואל בא ולומר דאפי' במעריס שרי וכמו שפי' ה"ה אלא שרי"ו פסק כרב אדא ורבינו אפשר שהוא מפרש כן ופסק כשמואל לחומרא ועדיין יש לתמוה

דרישה

סי' תק [א] ומיהו גבי מדידת קמח משמע כו' ב"י הביא דברי מהר"י אבוה"ב שכתב על מה שהקשה רבינו ממדידת קמח דאסרי' בגמרא למדוד אפילו בביתו ותירץ דשאני התם שהיה יכול לעשותו מעי"ט משא"כ אם שחטה בי"ט ומפני כך לא גזרו אפי' כשהיה לו בשר מעי"ט ודחה הוא ז"ל דבריו דקמח נמי הא אפשר שלא היה לו מעי"ט ולקחו ביו"ט ועוד דלפי דברי הרב קשה מה ראו להתיר בנשחט מעי"ט משום נשחט בי"ט ואדרבא הוה ליה למיסר בנשחט בי"ט אטו נשחט מעי"ט ול"נ דלא שייך למידחי משום הכי דשפיר יש לחלק בין בשר לקמח דבבשר התירו לשחוט בי"ט אע"ג דיכול לשחוט מעי"ט משום דבשר השוהה הוא מפיג טעמא ומפני כך מותר לשקול בביתו אבל קמח יכול לעשות מעי"ט אע"ג שלקח בי"ט אסור למדוד ומשום ה"נ התירו בנשחט מעי"ט משום נשחט בי"ט לפי שרוב שוחטי' בי"ט מטעם שכתבתי ולא חש למעוטי השוחטי' בעי"ט משא"כ בקמח שאפשר לו ליקח בעי"ט גם מה שמדקדק מגמרא דנקט טעמא דרב דמתיר בקמח כדי שתיטול חלה בעין יפה משמע אבל היכא דלא שייך האי טעמא רב נמי אוסר נראה דלק"מ דס"ל מה שקאמר הטעם כדי שתטול חלה בעין יפה לא קאמר אלא שלא תאמר כיון שמדקדקי' כ"כ א"כ איכא קפידא במדה ואסור ע"ז קאמר כיון דהקפידא היא בשביל כדי שתטול חלה מבע"י מש"ה אין לחוש על הקפידא וה"ה מ"ש בנחתום כדי שלא יקדיח תבשילו ולא קאמר ה"ט אלא שלא תאסר כיון שמדקדקים כ"כ במדידה בלמאוס משא"כ בשקול בשר בביתו אין מדקדקים כ"כ א"צ לטעם להתיר כ"כ ודו"ק :

[ב] מותר למלוח הרבה חתיכות ביחד אעפ"י וכו' וכתב ב"י ז"ל בפ"ק דביצה אמר רב יהודה אמר שמואל מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת אעפ"י שאינו צריך אלא לחתיכה אחת ודע דסמוך להאי מימרא אמרינן בגמרא דרב אדא בר אהבה מעריס ומלח גרמ' גרמ' וכתבו הרי"ף והרא"ש הא דאמר ר' יהודה אמר שמואל וגם הא דרב אדא . ולכאורה נראה דרב אדא לא שרי אלא ע"י הערמה דוקא ובין אם נאמר דרב אדא לאפלוגי אתא עליה דשמואל ובין לפרושי אתא ה"ל לרבינו לכתוב דלא שרי אלא ע"י הערמה דמדכתבו הרי"ף והרא"ש דבריו משמע דס"ל דהילכתא כוותיה עכ"ל ולעד"נ דרבינו סבר כסברת הרשב"א שכתב המ"מ בפ"א דכשמולחין הכל ביחד גריעא מזה שימלח כל אחד לעצמו ע"י הערמה וסובר רבינו דרב אדא היה מחמיר על עצמו ולכך לא איתמר בדרך פלוגת'

רב

תקא אין מבקעין עצים מן הקורות שעומדין לבנין אפילו לר"ש ולא מהקורה הנשברה בי"ט לר"י אבל לר"ש מותר אם היא רעועה וקרוב הוא שתשבר ואם אינה רעועה אפילו רבי שמעון מודה ואם נשברה מעי"ט מבקעין ממנה וכשהוא מבקע לא יבקע (א) [א] אלא בקופיץ ובצד הקצר שלו אבל לא בצד הרחב שיש לו שתי פיות א' קצר וא' רחב והרחב דומה למלאכת אומן ובקורדום אפי' בצד הקצר אסור וכן לא במגל ולא במגירה ובספר המצות אסר גם בקופיץ לפי שאין אנו בקיאין מהו קופיץ ולא התיר אלא בסכין ואפילו ביקוע בקופיץ לא שרי אלא בקורה גדולה דא"א להסיקה בלא ביקוע אבל עצים של הסקה גדולים קצת וראויין להסק' בלא ביקוע לא יבקעם כלל כיון שאפשר להסיקם בלא ביקוע

לתמוה עליו א למה לא פסק כרב אדא מאחר שנראה מדברי הרי"ף והרא"ש שהם פוסקים הלכה כמותו: ומ"ש ר"י בשם הר"ש מאויר"א כ"כ סמ"ק וז"ל מערים למלוח גרמא גרמא ביו"ט ומיהו דווקא קודם אכילת שחרית אבל לאחר אכילה לא וכ"כ רבינו בסי' תק"ג. בשם בעל העיטור לענין מבשל ומשמע דה"ה לענין מולח גרמא גרמא או מולח ע"ג הטור.

בסימן שקודם לזה כתבתי סי"א דלא שרינן הערמת שום איסור אלא לצורכא מרבנן ויש מתירין לכל אדם הערמה זו וכיוצא בה: כתב המרדכי בפ"ק דביצה בשם אבי"ה אותן כ"א שקונין בשר מערב י"ט ומולחין אותם בי"ט כתב רבינו אפרים דאיסורא עבדי דאפשר לעשות מעי"ט ובתה"ד (סי' פ') כתב שאחד מהגדולים קבל מרבותיו דלא נהגי' הכי מפני שהדבר ידוע שהבשר השוהה במלח מפיג טעמו אמנם מספקא בדגים שקרעו אותם מעי"ט אי שרי למולחם בי"ט והעלה שיש מיני דגי' שבשרן רך שמתקלקלים בשהייה מועטת במלח ובודאי מפיגים טעמם טפי מבשר ואינהו ודאי שרי ויש מיני דגים שאדרבה אם שוהין במלח משביחים ואינהו ודאי צריך למולחן מעי"ט ע"כ (ג): כתב המרדכי בפרק קמא דביצה מצאתי טוב ואין כאן משום שוויא אוכלא דכל שיש יותר בניקור הבשר ביום הבשר מותר בכל מקום ששוא ואוכל חשוב במקום קביעות הבשר וברירה לא שייכא כאן עכ"ל. ובהגהות אשירי בפרק הנזכר כתב אהא דרב אדא מערים ומלח גרמא גרמא משום פסידא שלא יסריח הבשר התירו ע"י הערמה ואומר ריב"א דהאה שמכינן לנקר הבשר ואפי' אינו צריך אלא למקצתה דדמי להא דמערים ומלח גרמא גרמא וכ"כ הרוקח וז"ל מותר לנקר כל בהמה בי"ט ולמולחה אע"פ שאינו צריך אלא לחתיכה אחת כרב אדא בר אהבה ע"כ ובהגמ"י פ"ג כתב בשם ראבי"ה דמותר לנקר בשר בי"ט אפילו נשחט מעי"ט ואין בזה משום בורר אוכל משום דא"א לאכול בענין אחר עכ"ל ובעל תה"ד כתב שיש לתמוה על סברא זו מדאמרינן בפרק תולין (קלט:) דבין הגיתות מותר לתת יין עכור בשמרים לתוך המשמרת משום דבלא"ה משתתי ועוד שבאותה הגה' מסיק דראבי"ה מייתי ראיה דשרי לנקר אע"ג דנשחט מעי"ט מהא דשרי רב להפריש חלה בי"ט מעיסה הנילושה מעי"ט ואנן פסקינן בשם רוב הגאונים דלא ס"ל הכי ובהג"א מוכח דריב"א סבר דלניקור בשר שייך ברירה מדלא התיר אלא משום פסידא הא לא"ה אסור וע"כ מטעם ברירה הוא והא דשרי משום פסידא היינו בשוחט בי"ט דא"א מקמי הכי אבל שחט מעי"ט דאין הניקור מפיג טעמו ואדרבה מסריח טפי כדמוכח מדברי ריב"א לכך נראה דיש לנקר ע"י שינוי (ג) כמו בקופיץ או בקורדום דבסמ"ג כתב אפילו מלאכה גמורה שהיא לצורך אוכל נפש אף אם אפשר לעשות מעי"ט מותר לעשות ע"י שינוי כמו דיכת מלח עכ"ל והעולם נוהגין לנקר כדרכן לצורך יו"ט אפילו בהמה שנשחטה מעי"ט ונראה שהם סומכים על פשט דברי הגך רבוותא דשרו:

תקא אין מבקעין עצים מן הקורות וכו' בפרק המביא כדי יין (לא.) תנן אין מבקעין עצים מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה בי"ט ומפ' בגמרא (שם) דה"ק אין מבקעין מן הסואר של קורות ולא מן הקורה שנשברה בי"ט אבל מבקעין מן הקורה שנשברה מעי"ט ופירש"י טעמא דרישא משום מוקצה: סואר של קורות. המוסדרות לארץ של בניין: ולא מן הקורה שנשברה בי"ט. ואע"ג דהשתא לססקה קיימא בין השמשות לאו להכי קיימא כלומר וה"ל נולד: ומ"ש אפילו לר"ש אין מבקעין עצים שעומדין לבנין כ"כ סמ"ג וטעמו מפני שהם מוקצין מחמת חסרון כיס דמודה ביה ר"ש: ומ"ש אבל לר"ש מותר אם היה רעועה וקרוב הוא שתשבר ואם אינה רעועה אפי' ר"ש מודה כ"ל דהיינו מדתני' בהסוף פירקא (שם ל.) אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ור"ש מתיר ואוקימנא לה בגמרא בסוכה נופלת וברעועה דמאתמול דעתיה עילויה ופירש"י ברעועה דמסיק אדעתי' דנפלה ולמחר נפלה הלכך מוקצה ליכא דאמרינן דעתיה מאתמול עילויה ולת"ק לא אמרי' דעתיה עילויה בהוס מידי דלא חזי בין השמשות: גרסינן בירושלמי אין מבקעין עצים מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה בי"ט הדא דאת אמר בקורה שנשברה בי"ט אבל בקורה שנשברה מעי"ט מותר בשאין בהם תואר כלי אבל אם יש עליה תואר כלי אפילו נשברה מעי"ט אסור (א):

וכשהוא מבקע לא יבקע אלא בקופיץ וכו' בפרק המביא כדי יין (לג:) תנן אין מבקעין לא בקרדום ולא במגל ולא במגירה אלא בקופיץ ופירש"י דכל הני כלי אומן הם ונראה כעושה מלאכה ולפיכך אסור אבל קופיץ סתמיה לאו למלאכת אומן הוא וקופיץ פירוש שהוא סכין של קצבים דומה לקרדומות שלנו שאינם כלי אומן ויש שעושים בו שני ראשים והשני דומה לקרדום האוכפות שקורין אייש"ש: ואיכא בגמרא תרי לישני בפירוש דמתניתין ופסק הרמב"ם בפ"ד מהלכות י"ט כלישנא בתרא דאמר דלא דשרי בקופיץ ל"ש אלא בזוכרות שלו אבל בנקבות שלו אסור וכתב הרא"ש שכן פסק העיטור ופירש"י זכרות ראש הקצר נקבות הראש הרחב: ובספר המצות אסר גם בקופיץ וכו' כ"כ סמ"ק בשם התוספות: ואפי' ביקוע בקופיץ לא שרי אלא בקורה גדולה וכו' כ"כ הרא"ש בפרק המביא כדי יין וכתב דקלת משמע כן מדברי הרמב"ם וגם ה"ה כתב בפ"ד נראה מדברי רבינו שלא הותר הביקוע אלא

אפילו לאחר אכילה דכיון דעיקר הסיתר מאחר שהבשר ראוי לאכילה לא מוכח' מילתא וכמו נתינת הטור לפני הדודסן דהתירו סופן משום תחילתן כיון דלא מוכחא מילתא והה"נ במאי דשרינן להערים בנשחט בי"ט למלוח על הטור כאן מעט וכו' אף במולח לאחר אכילה שרי ולא כמו שכתב ב"י להחמיר בלאחר אכילה דבלי ספק אין חילוק כיון שהטעם הוא משום דהתירו סופן משום תחלתן. אבל נשחט מערב י"ט אפי' קודם אכילה אסור להערים כדפרי' וכן נראה דעת הרא"ש שלא הביא דברי הר"ש מאויר"א וכן עיקר כ"ל ועיין במ"ש לקמן בסימן תק"ב:

תקא אין מבקעין עצים וכו' משנה פרק המביא אין מבקעין עצים מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב ובריש ביצה קאמר רב נחמן דהלכה סתם לן תנא הלכה כרבי יהודה וכתבו התוספות לא מייתי מרישא דאין מבקעין קורות דהא מיירי בסואר של קורות דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס ובהא כ"ע מודו אפילו ר"ש אלא מייתי מסיפא ולא מן הקורה שנשברה. וא"ת והא ר"ש אינו מתיר אלא ביושב ומצפה ויש לומר דהכא נמי הואיל ונשברה ביום טוב מסתמא היתה רעועה מאתמול והוה כיושב ומצפה מתי תשבר קורתו ותהיה ראויה להסקה עד כאן לשונו ומהם הוציא רבינו חילוקי דינים אלו וכן מבואר בריש פרק המביא גבי עצי סוכה דאף ר"ש אינו מתיר אלא בסוכה רעועה דמאתמול דעתיה עילווה. וכן בנבלה שנתנבלה בשבת מוקים לה בפרק אין צדין במסוכנת דמצפה מתי תמות בהמתו ודכוותא בקורה רעועה אבל בריאה לא וכ"כ במרדכי פ"ק דביצה ועיין במ"ש לעיל סי' סוף תל"ו: ולענין הלכה כבר נתבאר בסימן תל"ה דר"א מחמיר בנולד גבי י"ט וקורה שנשברה נמי הוי נולד כדכתב הרמב"ם פ"ב וכ"פ הסמ"ג להדיא א"כ אסור לבקוע עצי' מקורה בי"ט אפילו היתה רעועה:

וכשהוא מבקע לא יבקע אלא בקופיץ כו' משנה שם אין מבקעין לא בקרדום ולא במגל ולא במגרה אלא בקופיץ ובגמרא לא בקרדום אמר רב חיננא בר שלמיא ל"ש אלא בנקבות שלו אבל בזכרות שלו מותר פשיטא בקופיץ תנן מה"ד ה"מ קופיץ לחודיה אבל קרדום וקופיץ אימ' מגו דהאי גיסא אסור האי גיסא נמי אסור קמ"ל ואיכא דמתני לה אסיפא אלא בקופיץ אמר רב חיננא בר שלמיא ל"ש אלא בזכרות שלו אבל בנקבות שלו אסור פשיטא לא בקרדום תנן מה"ד ה"מ קרדום אבל קופיץ אימא מגו דהאי גיסא שרי האי גיסא נמי שרי קמ"ל. פי' נקבות שלו הצד הרחב והצד הקצר הוא הזכרות ויש לתמוה דמשמע דלישני לא פליגי בדינא אלא דלישנא קמא קאמר דבקרדום שרי בצד הזכרות וקופיץ כוליה זכרות הוא ובלישנא בתרא קאמר דבקופיץ אסור בצד הנקבות ובקרדום כוליה נקבות הוא אבל הכל מודים דבזכרות שרי בין בקרדום בין בקופיץ ובנקבות אסור בין בקרדום ובין בקופיץ וכן כתב הר"ן דבאתריה דהאי היו עושין לקרדום נקבות וזכרות וקופיץ כוליה זכרות ובאתריה דהאי הוי עושין לקופיץ נקבות וזכרות וקרדום כוליה נקבות וכן מבואר מלשון הרמב"ם והסמ"ג שכתבו דלא יבקע בקופיץ בצד הרחב מפני שהוא כקרדום אלמא דקרדום כוליה נקבות הוא והיינו כלישנא בתרא ואם כן קשה על רבינו שכתב דבקרדום אסור אף בצד הזכרות. וצריך לומר דס"ל דהכי לישני פליגי וא"כ בע"כ דללישנא קמא אינו אסור בצד הרחב אלא בקרדום וללישנא בתרא אינו מותר בצד הקצר אלא בקופיץ דאל"כ מנ"מ בין הני לישני וכן נראה מדברי הרא"ש שכתב וז"ל הרמב"ם ז"ל פסק כלישנא בתרא וכן בעל העיטור עכ"ל ואי לישני לא פליגי אלא מר כי אתריה ומר כי אתרי' מאי פסק שייך למימר בהכי לישני אלא ודאי דפליגי ודו"ק. ומיהו ברמב"ם אינו מבואר דהכי ס"ל דאדרבה מדכתב מפני שהוא כקרדום משמע דס"ל לפרש דמר כי אתריה ומר כי אתריה כמ"ש הר"ן: ומ"ש וכס"ה אסר גם בקופיץ כ"כ בסמ"ק בשם התוספות וכן הוא בתו' שלנו: ומ"ש ואפילו בקוע בקופיץ לא שרי וכו' כ"כ הרא"ש והכי משמע בדברי הרמב"ם: ומ"ש

דרכי משה

ישראל מעו"ג וע"ל מדין זה סימן תקי"ו: (ב) וכן פסק מהרי"ל היתר במליחת בשר ביום טוב אף על פי שקנאו מעי"ט: (ג) וכ"כ מהרי"ל בשם מוהר"ש לנקר על ידי שינוי ודווקא ניקור מעט כגון ניקור הצלעות אבל לא אחוריים שקורין הינטר טיי"ל שיש בו טורח רב:

תקא (א) ונראה שמיירי שמאתמול היה עליו תואר כלי ואחר כך נשבר ביום טוב ולכן אסור דאם לא כן אף שנשאר בו תואר כלי שרי כמו שיתבאר למטה בסימן זה: והנה

פרישה

סי' תקא (א) אלא בקופיץ ובצד הקצר כו' קופיץ הוא סכין של קצבים דומה לקרדומות שלנו שאינו כלי אומן ויש שעושין לו ב' ראשי' ואסור לבקע בו דנראה כעושה מלאכה רש"י וכתב הר"ן וז"ל ק' למה התירו לבקע ע"י שינוי והא מכשירין שאפשר לעשותן מעי"ט נינהו הרמב"ד תירץ שעשאו כדיכת מלח שהתירו אותו ע"י שינוי כיון דא"א לבשל ולאפות בלא עצים ול"נ שכל שההנאה מגופו של דבר כאוכל נפש עצמו הוא ול"ד למכשירין שאין אדם נהנה מהן עצמו כסכין ושפוד ותנור אלא מה שהוכשר ע"י מסא"כ בעלים שמתחמם כנגדם וכיון שלא קבען לעשות מדורה שרי אע"ג דאפשר מאתמול אף לבשל בהן שרי משום מתוך המכונסים:

דרישה

רב אדא אמר דהוי משמע דס"ל הכי מדיכא ומדקאמר רב אדא מערים ואלא משמע דלעצמו היה מחמיר ורבינו כתב דמדינא שרי למלוח הכל ביחד כשמואל ולא אצטריך לאשמועי' דשרי בהערמה דמילתא דפשיטא היא כך נלע"ד לפרש דברי רבינו ואתי שפיר מה שהביא הרי"ף והרא"ש הא דשמואל והא דרב אדא דלא סתרי אהדדי כמ"ש. כתב בת"ה שאחד מן הגדולים קיבל מרבותיו שהבשר שקונים בעי"ט שהדבר ידוע שהבשר השוהה במלח מפיג טעמא וכן אותן דגים שבשרן דק שמתקלקלין בשהייה מועטת במלח וכודאי מפיגי' טעמא טפי מבשר ואינהו כמי שרי למלוח בי"ט אף עפ"י שקנאו אותן מערב יום טוב אבל אותן דגים שאדרבה כששוהין אותן במלח משבימין ודאי צריך למולחן מעי"ט. עוד כתב על בשר ששחט מעי"ט שאסור לנקר אותו בי"ט דהא היה יכול לעשותו מעי"ט דודאי אין הניקור מפיג טעמו ואדרבה מסריח טפי כדמוכח מדברי ריב"א לכן נראה שיש לנקרו ע"י שינוי כמו בקופץ ובקרדום דבסמ"ק כתב אפי' מלאכה גמורה שהיא לצורך אוכל נפש אפי' אם היה אפשר לעשות מעי"ט מותר לעשות בי"ט ע"י שינוי כמו דיכת מלח עכ"ל וכ"פ רמ"א וב"י מתיר א פי' בלא שינוי לנקר:

סי' תקא [א] אלא בקופיץ ובצד הקצר כו' וכתב הר"ן למה התירו לבקע ע"י שינוי והא מכשירי כו' עד לבשל בהם שרי משום מתוך עכ"ל וכתב מהר"י אבוהב על טעמו של הר"ן אינו מגמגם בטעם זה שהרי מה שהתירו במדורה לחמם לא התירו אלא מתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש וא"כ היכא אמרינן מתוך שהותרה הבערה למדורה לבקע העצים כתיר אותה ג"כ לבשל אחר שהמדורה לחמם לא התיר אלא מכח שהותר בבישול עכ"ל. ולעד"נ דטעם של הר"ן הוא נכון ואין לגמגם עליו כלל והכי דייק הר"ן מאמר שלא מצינו בתורה בהדיא היתר מלאכה בי"ט אלא מלאכת אוכל נפש אלא שממנו למדו חז"ל היתר הבערה ומדורה לחמם מכח מתוך שהותרה הבערה כו' וכמ"ש כאן וכ"כ

חדושי הגהות

תק א ונראה לומר דסבירא ליה לרבינו דמדינא שרי אפילו בב"א בלא הערמה כדברי ר"י אלא דרב אדא החמיר על עצמו היה שלא להתיר לעצמו אלא ע"י הערמה כדא"ר אדא מערים כו' משמע דווקא לעצמו החמיר ולכן לא כתב רבינו אלא הא דר"י א"ש שהוא מדינא אכן הרי"ף והרא"ש כתבו ג"כ להא דרב אדא להורות למי שרוצה להחמיר על עצמו שיעשה כרב אדא (מוהרל"ח):

ואפשר

ביקוע אבל לשברם ביד יראה מפירש"י שמותר אבל מלשון א"א הרא"ש ז"ל יראה דאפילו לשברם ביד נמי אסור וטוב להחמיר : אין מביאין עצים [ב] אלא מן (ב) המכונסין שבקרפף הסמוך לעיר בתוך ע' אמה וד"ט (ג) ואפי' אין לו פותחות או שיש לו פותחות אפי' בסוף התחום אבל מן השדה אפי' מכונסין או מפוזרין אפי' מן הקרפף אין מביאין: עלי קנים ועלי גפנים אפי' כנסם מאתמול חשיבי כמפוזרים (ד) מפני שהרוח מפזרם אא"כ הניח עליהם כלי מאתמול שלא יפזרם הרוח [ג] וכשמלקט בחצר עצים כדי לשרוף לא יעשה מהם צבור אלא יביא מעט וישרוף (ה) ויחזור ויביא מעט וישרוף

ומ"ש אבל לשברם ביד יראה מפרש"י שמותר וכו' ברש"י שלנו בסוגיא זו לא נראה מדבריו כן זולתי בתוספות שכתבו דכיון דאין אנו בקיאין בקרדום ולכך יש לנו לאסור לבקע עצים רק ביד · וז"ל הרב מהר"ש לוריא מה שכתב יראה מפרש"י שמותר לא נהירא דלא כתב רש"י דשרי ביד אלא גבי מפשח לולבות כו' בפ' המביא והתם נמי מן גדול הוא שאי אפשר להריח בו ולטלטלו בו אלא אחר שעשה ממנו מקלות אף שהוא גדולות וראויות לקחת דנגרי לא היה מפשח יותר כדמשמע דלא עביד אלא אלוותא ודו"ק עכ"ל : ומ"ש אבל מלשון א"א הרא"ש ז"ל יראה דאפילו לשברם ביד נמי אסור היינו מדכתב דעצים שהם גדולים קצת לא יבקעם כיון שיכול לאפות בהם בלא ביקוע טירחא שלא לצורך הוא ואב מלאכה דטוחן א"כ לפי טעם זה ודאי דאף ביד נמי אסור · כתב מהר"ש לוריא המדקדקי' נהגו לאסור אף בח"ה ומתקני' כל עצים הקטני' הצריכים אף לבשול דגים מקודם י"ט ואין להקל להם עכ"ל : כתב הר"ן דיש מקשין למה התירו לבקע ע"י שינוי והא מכשירין שאפשר לעשותן מעי"ט נינהו ותירץ הראב"ד דכיון דאי אפשר לאפות ולבשל בלא עצים עשו אותן כדיכת מלח שהתירו אותה ע"י שינוי עכ"ל וטעם זה אינו אלא לפי דעתו והיא דעת הרמב"ם בפ"א שחיקת תבלין מכשירי אוכל נפש הוא אבל לפי דעת הסמ"ג שסובר שדיכת מלח אוכל נפש ממש הוא שהרי כתב וז"ל ומדתנן והמלח במדוך של עץ למדנו שכל מלאכת אוכל נפש מותרת ע"י שינוי אפילו בדבר שאינו מפיג טעמו ואפשר לעשות מעי"ט וכן היא דעת הרשב"א בתשובה בסימן תרפ"ד א"כ אין מכאן ראייה למכשירין · עוד כתב הר"ן ול"נ שכל שהוא נהנה מגופו של דבר כאוכל נפש עצמו הוא ולא דמי למכשירין דעצים עושה מהם מדורה ומתחמם כנגדה ואף לבשל בהם שרי משום מתוך והשיג עליו מהר"י אבוהב שהרי המדורה לחמם לא הותרה אלא במתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש וא"כ היאך נתירו לבשל משום מתוך שהותר למדורה לחמם מאחר שהמדורה עצמה לחמם לא הותרה אלא ממה שהותר בבישול והשגה זו אי אפשר ליישבה לפי דעת הר"ן שהוא עצמו כתב בפ"ב די"ט במשנה דב"ש אומרים לא יחם וכו' ועושה אדם מדורה ומתחמם כנגדה דכיון דמתהני בה שרי משום מתוך עכ"ל אכן יראה לי דאפשר לומר דמדורה לחמם כיון דהנאת כל גופו היא דמיא לאוכל נפש ואע"ג דבפ"ב די"ט קא מבעיא לן האי מדורה מאן קתני לה ופשטינן דלב"ש לא שני להו בין הנאת גופו להנאת אבר אחד היינו דוקא לב"ש אבל לב"ה איכא למימר דס"ל דהנאת כל גופו דמיא לאוכל נפש ושרינן ליה בלא מתוך והכי משמע ליושנא דתלמוד' בפ"ב די"ט ע"ש ודלא כפי' הר"ן לשם וא"כ שפיר נוכל לפרש כאן גבי ביקוע כפירושו של הר"ן נ"ל : אין מביאין עצים אלא מן המכונסין שבקרפף כו' מימרא דרב יהודה אמר שמואל בפרק המביא ופי' רש"י דטעמא משום מוקצה דמכונסין שבשדה ומפוזר בקרפף לאו דעתיה עלוייהו והר"ן כתב דטעמא משום גבוב והוי כמעמר ומדינא אפילו מפוזר בשדה שרי דגבוב ביום טוב הותר לצורך אכילה היא כבקוע עצים או כהבערה עצמה אלא שבשדה אסרו משום דמחזי כמגבב למחר וליומא אחרינא ומכונס נמי מיחלף במפוזר אבל בקרפף לא גזרו אלא במפוזר דמיחזי כמאן דעביד למחר ומשום הכי אין מביאין אלא במכונס שבקרפף · והתוספות בפרק המביא כתבו דלא שייך עמור אלא במקום שגדלים שם כדמוכח בפ' כלל גדול גם הר"ן הביא ראייה לסברא זו ע"ש בפרק המביא : ומ"ש הסמוך לעיר בתוך ע' אמה כו' שם במשנה איזהו קרפף כל שהוא סמוך לעיר דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר כל שנכנסין לו בפותחת אפי' בתוך תחום שבת ואיבעיא לן בגמרא ר' יוסי לקולא קאמר או לחומרא קאמר ואסיקנא ש"מ ר"י תרתי לקולא קאמר ש"מ הכי גרים רש"י ותוס' פי' דבין בסמוך בלא פותחת ובין בפותחת ואינו סמוך תרוייהו שרי לר' יוסי ואיפסקא בגמרא הילכתא כר' יוסי גם הרא"ש כתב גירסת רש"י ופירושו ואחריו נמשך רבינו אבל מדברי הרי"ף יראה שהיה גורס ש"מ ר' יוסי לקולא קאמר ומפרש פי' אחר בהלכה דהיינו קולא להתיר בפותחת אפי' אינו סמוך אבל אם אין לו פותחת אפי' סמוך אסור וכן יראה מדברי הרמב"ם ז"ל · ושיעור סמוך פי' הרא"ש תוך עיבורה של עיר דהיינו ע' אמה וד' טפחים וכ"כ המפרשים : וכשמלקט בחצר עצים כו' משנ' שם ר"א אומר נוטל אדם קיסם לחצות בו שיניו ומגבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מוכן הוא וחכ"א מגבב משלפניו ומדליק ותו איתא התם ת"ר מגבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מוכן הוא ובלבד שלא יעשה צבורין ור"ש מתיר ופסק רבינו כת"ק דברייתא מפני שהוא מכריע דר"ש מתיר לגמרי וחכמים שבמשנה אוסרין לגמרי דלא התירו אלא לגבב מלפניו להדליק ועוד נראה דמה שלא פסק כחכמים שבמשנה שהם רבים מפני שת"ק ור"ש דברייתא כולהו ס"ל כרבי אליעזר דכל מה שבחצר מוכן הוא ועוד דלפרש"י דחכמים שבמשנה בתרתי פליגי דאפילו להדליק דוקא מלפניו ולחצוץ שיניו אפילו מלפניו לא דעצים לא ניתנו אלא להסקה א"כ חכמים ס"ל דלא כהילכתא כמו שכתבו התוספות לשם הילכך נקטי' כר' אליעזר בכל דבריו והיינו כת"ק דברייתא דקאמר נמי מגבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מוכן הוא ואעפ"י שלא אמר ר"א בפירוש שלא יעשה צבורין מ"מ הכי ס"ל והכי משמע ליושנא דמגבב מן החצר ומדליק דמיד שמגבב מדליק שלא יעשה צבורין ואף בברייתא לא היה צריך לומר כן בפירוש אלא משום דבעי למיתני עלה ור"ש מתיר וק"ל ומשום הכי מיושב שהרי"ף והרא"ש הביאו המשנה לבדה ולא הביאו הברייתא מפני שמלשון ר"א דקאמר מגבב מן החצר ומדליק היינו לומר שידליק מיד ולא
יעשה

אלא בעצים גדולים אבל בעצים דקים שהם נוחים להדליק אסור וכ"כ הרשב"א שכ"כ לדברי רבינו וכך כתב בתוס' עכ"ל : וגם הר"ן כתב כן בשם התוס' והמרדכי כ' בשם אבי"ה דביקוע דאמרינן דשרי ה"מ לאתויכות גדולות ואף ע"פ שאפשר לעשותו מעי"ט לאו מלאכה היא אלא עובדא דחול אבל דקות לא דאפשר לבקע מעי"ט ואמרינן בפ' כלל גדול (עד:) האי מאן דסלית סילתא חייב משום טוחן ע"כ : ומ"ש אבל לשברם ביד יראה מפירש"י שמותר ולא יודע אמאי לשון של רש"י דייק הכי : ומ"ש אבל מלשון א"א הרא"ש ז"ל יראה דאפי' לשברם ביד נמי אסור וכו' שלמד כן רבינו ממ"ש אבל עצים של הסקה והם גדולים קצת לא יבקעם כיון שיכול לבשל ולאפות בהם בלא ביקוע טרחא שלא לצורך היא ואב מלאכה הוא כדאמרי' בפרק כלל גדול האי מאן דסלית סילתא חייב משום טוחן עכ"ל פי' סלית סילתא עצים דקים להבעיר האש . ומשמע לרבינו דכיון שכתב דטרחא שלא לצורך הוא ואב מלאכה הוא משום דהוי טוחן א"כ לא שאני לן בין בכלי לביד דביד נמי הוי טוחן וכיון דשלא לצורך הוא אסור ומיהו בתוספתא דביצה פ"ג משמע דשרי לבקע ביד דתניא לא יתן אדם אבן ע"ג בקעת כדי לשוברה אבל מכניסה בחור ושוברה : כתב הר"ן ומקשו הכא למה התירו לבקע ע"י שינוי והא מכשירין שאפשר לעשותן מעי"ט נינהו ותירץ הראב"ד דכיון דא"א לבשל ולאפות בלא עצים עשו אותו כדיכת מלח שהתירו אותה ע"י שינוי ול"נ שכל שהוא נהנה מגופו של דבר כאוכל נפש עצמו הוא ולא דמי למכשירין שאין אדם נהנה מן המכשירין עצמן כסכין ושפוד ותנור אלא ממה שהוכשר על ידיהם משא"כ בעצים שנהנה בהם בעצמם שעושה מהם מדורה ומתחמם כנגדה וכיון שלבקען לעשות מדורה שרי אע"ג דאפשר מאתמול אף לבשל בהם שרי משום מתוך ומיהו כיון שמבקען לצורך עשיית כלים לא התירו לבקע אלא ע"י שינוי עכ"ל. והרמב"ם כתב בפ"ד ולמה אסרו בקרדום וכיוצא בו שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול שהרי אפשר היה לו לבקע מעי"ט ולמה לא נאסר הביקוע כלל מפני שאפשר שיפגע בעץ עבה ולא יכול להבעירו וימנע מלבשל לפיכך התירו לבקע בשינוי וכל הדברים הדומים לזה מזה הטעם התירו בהן מה שהתירו ואסרו מה שאסרו ע"כ וכתב הגאון מהרי"א ז"ל על טעמו של הר"ן אני מגמגם בטעם זה שהרי מה שהתירו במדורה לחמם לא התירו אלא מתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש וא"כ היכי אמרינן מתוך שהותרה הבערה למדורה לבקע העצים נתיר אותם ג"כ לבשל מאחר שהמדורה לחמם לא הותר אלא ממה שהותר בבישול : אין מביאים עצים אלא מן המכונסין שבקרפף הסמוך לעיר וכו' בפרק המביא כדי יין (שם) א"ר יהודה אמר שמואל אין מביאין עצים אלא מן המכונסין שבקרפף והא אנן תנן מן הקרפף ואפי' מן המפוזרי' מתניתין יחידאה היא ופירש"י דטעמא משום דמוקצים הם והר"ן כתב שאחרים פי' דטעמא משום גיבוב דהוי כמעמר וסבירא לן דכל מגבב אפי' בקרקע מיחזי כמאן דעביד למחר ומכונס שבשדות מיחלף במפוזר ומש"ה אין מביאין אלא מן המכונס שבקרפף : ומ"ש רבינו אלא מן המכונסין שבקרפף הסמוך לעיר וכו' שם במשנה איזהו קרפף כל שהוא סמוך לעיר דברי ר"י ר' יוסי אומר כל שנכנסין לו בפותחו' אפי' בתוך תחום שבת ואיבעיא לן בגמרא ר' יוסי לקולא דקאמר"י כל שסמוך לעיר והוא דאית ליה פותחות ואתא ר' יוסי למימר כיון דאית ליה פותחות אפי' בתוך התחום נמי א"ד לחומרא קאמר דקאמר"י איזהו קרפף כל שסמוך לעיר בין אית ליה פותחות בין לית ליה פותחות ואתא ר' יוסי למימר דוקא דאית ליה פותחות הא לית ליה פותחות אפי' סמוך לעיר נמי לא ופשטינן דר' יוסי לקולא קאמר ואיפסיקא בגמרא הלכה כר' יוסי ופירש"י דלר' יוסי בחדא מתרתי סגי או בפותחות אעפ"י שהוא רחוק ובלבד שיהא בתוך תחום שבת או בסמוך לעיר אפילו בלא פותחות וכ"כ הרא"ש ז"ל וכ"ה דברי רבינו אבל מדברי הרמב"ם בפ"ב נראה שהוא סובר דלר' יוסי בין סמוך בין רחוק לא שרי אלא דוקא בפותחות שהרי כתב מביאין מן המכונסין שברה"י ואפי' היתה מוקפת שלא לשם דירה ובלבד שיהיה לה פותחות ותהיה בתוך תחום שבת ואם חסר אחת מכל אלו הרי הן מוקצה וכתב ה"ה שכן דעת העיטור אבל דעת הראב"ד והרשב"א כפירש"י : ומ"ש רבינו דסמוך לעיר מיקרי בתוך ע' אמה וד"ט כן כתב שם הרא"ש וכ"כ הר"ן וה"ה בשם הרשב"א ז"ל ופותחות דתנן פי' מסגרת וכ"ל דטעמא משום דכל שיש לו מסגרת מחזי כחצר ולא הוה עצים שבתוכו כמוקצים : עלי קנים ועלי גפנים אפילו כנסן מאתמול חשיבי כמפוזרין וכו' מימרא דרב' בפ' המביא כדי יין (שם) ופירש"י כמפוזרין דמו ואפי' לא פזרתן הרוח דמסתמא לא סמכא דעתי' סבר מבדר להו זיקא ואי אתנח מנא עלייהו להכבידן שפי' דמי דסמכא דעתיה ולפירושא דאחרי' שכתבתי דטעמא דאיסורא משום גיבוב טעמא דעלי קנים ועלי גפנים משום דאע"ג דמכונסין נינהו חיישינן שמא בשעה שירצה ליקח אותם יפזרם הרוח ואתי ללוקטם ואי אתנח עלייהו כלי מאתמול ליכא למיחש להכי ושרי : וכשמלקט בחצר עצים כדי לשרוף לא יעשה מהם צבור וכו' שם (לג:) ת"ר מגבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מוכן הוא ובלבד שלא יעשה צבורין צבורין ורבי שמעון מתיר במאי קא מיפלגי מ"ס מיחזי דקא מכין למחר וליומא אחרינא ומ"ס קדירתו מוכחת עליו ומשמע דקי"ל כת"ק וכ"ס הר"ן אע"ג דסתם מגבב הוי בקסמים דקים וקשין כתב רבינו בשמלקט בחצר עצים מפני ששנינו (שם ·) ר"א אומר נוטל אדם קיסם לחצוץ בו שיניו ומגבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מוכן וחכ"א מגבב מלפניו ומדליק ופירש"י מגבב קסמים
דקים

דרישה

וכ"כ הר"ן והביאו הב"י לקמן ריש סי' תקי"א וכיון שלמדנו היתר במדורה לחמם הוי כאילו נכתב בהדיא בתורה לחמם במדורה וכיון שנהנה מגוף הדבר עצמו הוי כאוכל נפש עצמו ולא כמכשירי אוכל נפש וכיון שלבקען לעשות מדורה שרי אע"ג דאפשר מאתמול אף לבשל מהם שרי מתוך :

[ב] אלא מן המכונסים שבקרפף כו' ז"ל ב"י אבל מדברי הרמב"ם בפ"ב נראה שהוא סובר דלר' יוסי בין סמוך ובין רחוק לא שרי אלא דוקא בפותח' כו' ולכאורה יש לדקדק בדברי הרמב"ם מדקמבעי' בגמרא ר"י לקולא קאמר או לחומרא קאמר ופשטי' דר"י לקולא קאמר ולפי פי' רמב"ם דלר"י לא שרי אלא דוקא בפותחת וא"כ צ"ל דר"י לחומרא קאמר וצ"ל דהרמב"ם לא היה גורס ר"י לקולא או לחומרא וגם רש"י ותוס' בפרק המביא כדי יין לא הוי גורסי' ר"י לקולא או לחומרא וע"ש וא"ש להרמב"ם וגם מה שמסיק בגמרא ר"י תרתי לקולא קאמר נ"ל דהרמב"ם לא היה גרים ליה דלדידיה לא הוו תרתי לקולא אלא חד לקולא דבפותחת לחוד סגי בין סמוך בין רחוק :

[ג] וכשמלקט עצים בחצר כדי לשרוף לא יעשה מהם כו' משנה בפ' המביא כדי יין דף ל"ג ר' אליעזר אומר נוטל אדם קיסם מלפניו לחצוץ בו שיניו ומגבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מוכן הוא וחכמים אומרים מגבב משלפניו ומדליק ופירש"י מלפניו דנקט ר' אליעזר לאו דוקא דלר"א אפי' מן החצר דקאמר כל מה שבחצר מוכן היא והא דנקט משלפניו משום רבנן דפליגי דאפי' משלפניו להדליק אין לחצוץ לא. ותוס' פירשו שם דבתרתי פליגי חכמים אר' אליעזר חדא דדוקא משלפניו מגבב אבל מן החצר לא ותו
משלפניו

פרישה

(ב) המכונסים שבקרפף טעמא דמפוזרין לא פירש"י משום מוקצה הם והר"ן פי' דגיבוב אפי' בקרפף מיחזי כמעמר ומיסוי. כמאן דעביד למחר ומכונס שבשדה מיחלף במפוזר : (ג) אפילו אין לו פותח' ואפי' לא הוקף לשם דירה ופותח' פי' מסגרת וכל שיש לו מסגרת מהני בחצר ולא הוי עצים שבתוכו כמוקצה : (ד) מפני שהרוח מפזרם ואפי' לא פזרם מ"מ לא סמך עלייהו :

(ה) ויחזור ויביא מעט וישרוף והרמב"ן התיר כה"ג אפי' בשדה כשמדליק בשדה :
מפני

דקים וקשין מן החצר ומדליקן וחכ"א מגבב משלפניו ומדליק אבל מן החצר לא הואיל ודקים הן וטורח לקוששן מאתמול לאו להכי קיימי וכתב הר"ן שם אברייתא דבלבד שלא יעשה צבורין צבורין ואף על גב דקיימא לן כרבנן דמתניתין שאין מותר לגבב אלא משלפניו נפקא מינה לעצים גסים דלא בטילו אגב חצר ולא מיתסר אפילו לרבנן דאינהו לא אסרי אלא בקסמים דקים מפני שהם בטלים אגב חצר אבל בגסי' לא ואפ"ה אסור לעשות מהם צבורין צבורין עכ"ל וכך הוא דעת רבינו ונראה דבעצים קטנים קצת מיירי אלא שהם גדולים יותר מקיסמים דקים עד שאינם בטלים לגבי חצר אע"פ שהם מפוזרים בו ומשמע מדברי הר"ן ורבינו דכיון דשייך בהו גיבוב קצת לא שרי לגבבן אלא בחצר דווקא אבל לא בשדה ואפשר דאפילו בקרפף נמי לא והרמב"ם כתב בפ"ב אין מביאין עצים מן השדה אפילו היו מכונסין שם מבערב אבל מגבב הוא בשדה משלפניו ומדליק שם וכתב ה"ה נראה שרבי' מפר' שחכמי' לא הזכירו חצר לפי שהם סוברי' שבכל מקום יכול לגבב משלפניו ולהדליק שם ולא נאסרו אלא להביאן עכ"ל ביאור הדברים דחכמים לא שאני להו בין חצר לשדה אלא הכל תלוי בין מלפניו לשלא מלפניו דמלפניו דהיינו סמוך למקום בישול הקדירה אפי' בשדה מותר ושלא בפניו אפי' בחצר אסור דכיון דרחוק ממקום בישול הקדירה הוא ליכא למימר קדירתו מוכיח עליו ומחזי כמי שמגבב לצורך מחר ויש לתמוה על הרי"ף והרא"ש שהשמיטו הא דתני' ובלבד שלא יעשה צבורין צבורין דאין לומר שפוסקים כר"ש דמתיר דמאיזה טעם יניחו דברי ת"ק ויפסקו כיחידאה ואפשר שטעמם משום דכיון דקתני בההיא ברייתא מגבב מן החצר סתם ולא קי"ל הכי אלא כרבנן דאמרי דאפי' בחצר אינו מותר לגבב אלא משלפניו ובעצים גדולים לא איירי ברייתא דסתמא לא שייך בהו גיבוב הלכך כל שהם קטנים דשייך בהו לשון גיבוב אסור לגבב אלא משלפניו ומדליק וכל שהם גדולים דלא שייך בהו לשון גיבוב אפי' עושה צבורין צבורין לית לן בה דכיון שאין טורח כ"כ בלקיטתם ליכא למימר בהו דמחזי כמאן דמכניף למחר וליומא אחריתא ועל רבינו יש לתמוה למה כתב שמגבב קסמים דקים וקשים מלפניו ומדליק א :

עצים שנשרו מן האילן בי"ט אין מסיקין בהם וכו' יתבאר בסימן תק"ז בס"ד :

אוד שהוא עץ שמחתין בו האש ונשבר בי"ט אין מסיקין אותו בפרק המביא כדי יין (שם) אוד שנשבר אסור להסיקו בי"ט לפי שמסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים ואמרינן בגמרא דהיינו דווקא לרבי יהודה והכי מפורש בהדיא בפרק במה מדליקין (כט.) דגרסינן אר"י א"ר מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים דר"י ור"ש מתיר ודע דבפרק כל הכלים (קכד.) דייק אהא דאין מסיקין בשברי כלים דנשברו אימת אילימא דנשברו מעי"ט עצים בעלמא נינהו אלא לאו ביום טוב וכן פירש"י אהא דאוד שנשבר ביום טוב אין מסיקין אותו דנשבר ביום טוב מיירי והכי דייק לשון רבינו שכתב ונשבר בי"ט דמשמע הא אם נשבר מעי"ט מסיקין בו. והרמב"ם לפי שהוא סובר דהלכה כר"י כתב בפ"ב דאין מסיקין בכלים שנשברו בי"ט מפני שהם נולד אבל מסיקין בכלים שלימים או בכלים שנשברו מעי"ט שהרי הוכנו למלאכה אחרת בערב. וגם רש"י פי' בפרק כל הכלים דטעמא דאין מסיקין בשברי כלים משום דהוו נולד וכדכתב הרמב"ם ואע"ג דבפ' המביא כדי יין אהא דדרש רבא אוד שנשבר אסור להסיקו בי"ט לפי שמסיקי' בכלים וכו' אמרינן למימרא דרבא כר"י ס"ל דאית ליה מוקצה והא א"ל רבא לשמעיה טוי לי בר אווזא ושדי מעיה לשורנא נ"ל דלאו למימרא דטעמא דאין מסיקין בשברי כלים הוי משום מוקצה דמאי מוקצה שייך בהו אם נשברו מעי"ט הרי היו מוכנים להסקה מבעי"ט ואם נשברו בי"ט קודם שבירתן היו ראויים לטלטלם ודאי ואחר שבירתן אי לא הוו מיתסרי משום נולד ראויים היו לטלטלן כדין עצים דהסקה הלכך ע"כ לא מיתסרי אלא משום דהוו נולד אלא דמשום דבעי לאותובי לרבא ממאי דאמר רבא שדי מעיה לשורנא דהוי מטעם מוקצה נקט למימרא כר"י ס"ל דאית ליה מוקצה דס"ל למקשה דמאן דסבר כר"י בנולד סבר נמי כוותיה במוקצה אבל לעולם מאן דאסר להסיק בשברי כלים לא אסר אלא משום דהוו נולד כדפרישית :

גרסינן בירושלמי פרק המביא כדי יין רב אמר מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים הדא דאת אמר בכלים שנשברו בי"ט אבל בכלים שנשברו מעי"ט מותר כשאין עליהם תואר כלי אבל יש עליהם תואר כלי ואפי' שנשברה בי"ט מותר (ב) : **ודע** דבפרק במה מדליקין (כט:) גרסינן א"ל רב שמואל לרב יוסף לר"י דאמר מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים כיון דאדליק בהו הוו להו שברי כלים וכי קא מהפך באיסורא קא מהפך דעביד כדרב מתנה דאמר עצים שנשרו מן הדקל לתנור בי"ט מרבה עצים מוכנים ומסיקן וכתב ה"ה בפ"ב שמתוך כך כ' הרשב"א שכשאמרו מסיקין בכלים ובלבד שלא יהא מהפך בהם לאחר שאחזה בהם האור ואכלה קצתם לפי שנעשו שברי כלים והרי הם כנולד וכשהוא מהפך באיסור קא מהפך ואם ריבה עליהם עצים מוכנים מותר להפך בהם שביותר הוא מהפך בהם ולא נזכר זה בהלכות ולא בדברי רבינו ואפשר שהיה להם גירסא אחרת או פי' אחר בזה עכ"ל והר"ן כתב בפרק המביא כדי יין להא דרב יוסף : **שקדים** ואגוזים שאכלן מעי"ט מסיקין בקליפתן וכו' בפרק במה מדליקין (שם) מסיקין באגוזים ואין מסיקין בקליפתן דר"י ור"ש מתיר מסיקין בתמרי' ואין מסיקין בגרעיניהם דר"י ור"ש מתיר וכ' הרמב"ם בפ"ב אגוזים ושקדים שאכלן מעי"ט מסיקין בקליפתן בי"ט ואם אכלן בי"ט אין מסיקין בקליפתם ויש נוסחאות שיש בהם שאם אכלן מבערב אין מסיקין בקליפתן שהרי הוקצו ואם אכלן ביום טוב מסיקין מפני שהן מוכנין על גב האוכל :

וכתב הראב"ד על הנוסח השנייה מעולם לא שמענו זאת הנוסחא וגם ה"ה כת' שנוסחא הראשונה נראה עיקר וכך הם דברי סמ"ג שכתב דאין מסיקין בקליפי שקדים ואגוזי' מפני שהם נולד ומדברי הרמב"ם עצמו נראה שנוסחא זו עיקר ובנוסח זה היא שנויה בתוספתא דביצה פ"ג : **ודע** דבתוספתא בפרק הנזכר תניא אגוזים ושקדים עצמם אין מסיקין מהם בי"ט לפי שאינן מן המוכן והתוספת' זו פליגא אהא דתניא מסיקין באגוזים מסיקין בתמרי' ואפשר לומר דהתם כשהן בקליפה שהאוכל מוכן להיסק אגב הקליפה ותוספתא בשאין קליפיהן עליהם דאינם מוכנים להיסק כלל :

אסור

וישרוף : **עצים** שנשרו מן האילן בי"ט אין מסיקין בהן ואם נשרו לתוך התנור יתבאר בדין התנור בע"ה: **אוד** שהוא עץ שמחתין בו האש ונשבר בי"ט אין מסיקין בו לר"י (ו) מפני שהוא שבר כלי: **שקדים** ואגוזים שאכלן מעי"ט מסיקין בקליפתן ואם אכלן בי"ט

יעשה צבורין צבורין וגם הם סוברין דהלכה כר"א דמתני' ולא כחכמים וכמו שפסק רבינו ויותר נכון לומר שהם חולקים על רבינו ופוסקים כחכמים דמגבב משלפניו ומדליק ולכך לא כתבו הברייתא אלא המשנה כצורתה' דמשמע דהלכה כחכמים וכמו שפסק הרמב"ם ומפרשים נמי דמגבב משלפניו ומדליק אפילו לעשות צבורין צבורין דהא טעמייהו דאסור דקא מכניס למחר וליומא אחריני' וזה אינו אלא כשמגבב במקום אחר אבל כשמלקט מלפניו דהיינו סמוך למקום בישול הקדרה ד"ה דקדירתו מוכחת עליו ושרי כנ"ל לפרש טעמו של הרי"ף והרא"ש ורבינו ודלא כהב"י שכתב דדעת רבינו לפרש כפירושו של הר"ן לחלק בין גבוב של עצים קטנים ממש לגבוב של עצים קטני' קצת דבקטני' ממש לא שרי לגבב אלא משלפניו דהא ודאי ליתא לדעת רבינו דאם כן אמאי לא כתב דבקטנים ממש מגבב משלפניו ומדליק וכמו שתמה על זה ב"י עצמו ולא תירץ כלום אלא ודאי כדפרישית עיקר ולענין הלכה נקטינן כרוב המחברים דדוקא משלפניו וכל גבוב של עצים קטנים דין אחד להם דלא כהר"ן וכשמלקט מלפניו שרי אף לעשותן מהן צבור אבל שלא מלפניו אסור בכל ענין ובעצים גדולים דלא שייך בהו גבוב פשיטא דשרי אפילו שלא מלפניו דדעתי' עלוייהו מאתמול דאפילו מן המכונסין שבקרפף מביאין ובמפוזרין דאסור היינו משום מוקצה אבל בחצר אף במפוזרין אין בהם משום מוקצה לדברי הכל ולא נחלקו חכמים אלא בגבוב דבעצים קטנים שצריכים גבוב הואיל ודקין וטורח לקששן מאתמול לאו להכי קיימי ובטלי לגבי החצר כנ"ל מדברי שאר כל המחברי' זולתי ברמב"ם דמשמע דאף במפוזרין שבחצר אסור שאין היתר אלא במכונסין שברה"י או לגבב מלפניו ומדליק ואף בשדה ואין חילוק בין קטנים לגדולים ע"ש וצ"ע בלשון רבינו שדקדק וכתב וכשמלקט בחצר עצים כדי לשרוף וכו' דמשמע שאפילו מלקט מלפניו לא יעשה מהם צבור דסתמא קתני ובלבד שלא יעשה מהן צבורין צבורין דבכל ענין אסור דלא כמ"ש לדעת הרי"ף והרא"ש הילכך ראוי להחמיר אף בזה. המסקנא דכל שלא מלפניו אסור בין קטנים בין גדולים אלא א"כ במכונסין שברה"י אבל מלפניו שרי ללקט מעט וישרוף אבל לצבור אסור בכל ענין אפילו כשמלקט מלפניו ומשמע דבמביא ממכונסין שברה"י אין איסור בצבור ואף הגבוב דמלפניו אין להתיר אלא בחצר אבל לא בשדה ודלא כהרמב"ם דמיקל בזה : **אוד** וכו' בפ' המביא דרש רבא אוד שנשבר אסור להסיקו בי"ט מפני שהוא שבר כלי ואסור משום מוקצה לר' יהודה ואע"ג דנולד נמי הוי כדפרש"י בפ' כל הכלים וכ"כ הרמב"ם בפ"ב ומכאן הוכיח בה"ג דנולד אסור בי"ט כמבואר בסמ"ג ובאשיר"י מ"מ מאחר דרבא אינו מחלק בין מוקצה לנולד דאף במוקצה שאינו נולד ס"ל כר"י כדמוכח בסוף נוטל לכך לא דקדק התלמוד וקאמר אליבא דרבא. דהאי אוד שנשבר בי"ט אסור משום מוקצה וכנ"א דלמאי דקי"ל בנולד כר' יהודה בי"ט אסור וכן בכל שאר שברי כלים אין מסיקין דה"ל נולד : **שקדים** ואגוזים וכו' בפרק ב"מ אמר רב יהודה אמר רב מסיקין בתמרי' ובאגוזים ואין מסיקין בקליפתן דר"י ור"ש מתיר ורבינו נקט שקדים ואגוזים ע"פ התוספת' ונמשך אחר הרמב"ם שכתב כן ובגמרא פ' ב"מ מבואר דאסור משום נולד דתמרים אע"ג דמעיקרא גרעינין והשתא גרעינין מכל מקום מעיקרא מיכסיין והשתא מגליין ואגוזים נמי אף על גב דמעיקרא מיגליא והשתא נמי מיגליא מכל מקום כיון שאין קליפה שלהן שלם כמו שהיה מתחלה דומה לשברי כלים ואסורין משום נולד ועוד יראה לי דמה שלא כתב רבינו דין תמרים היינו משום דאף לר"י שרי להסיק בקליפות משום דחזי למאכל בהמה כדאמרינן בפרק נוטל בתמרי ארמייתא ובפ"ב די"ט דא"ל אביי לרב יוסף הני סופלי לחיותא היכי שדינן להו וכו' ועיי' לעיל בהלכות שבת בסי' ש"ח בדין גרעיני תמרה :

אסור

דרכי משה

(ב) והנה צ"ע שכבר כתב בשם הירושלמי דאם יש עליו תואר כלי אפילו נשברה מעי"ט אסור וכמ"ש לעיל אלא נראה דיש לחלק דאם נשברת מעי"ט ונשאר עליו תואר כלי ואח"כ נשברה לגמרי ביום טוב אסור להסיק דמאחר דעדיין היה עליו תואר כלי מבע"י ה"ל ככלי שנשברה בי"ט ואסור אבל אם לא נשבר אלא בי"ט ועדיין נשאר בו תואר ה"ל כאלו

לא

פרישה

(ו) **מפני** שהוא שבר כלי והוא נולד ובירושלמי איתא שאם עדיין תואר כלי עליו אפי' נשבר בי"ט מותר כמו שמסיקי' בכלים שלימים עי' בגמרא שאסור לספון בעצים שמסיקים בכלים שלימים ולאחר שאחז בהו האש דה"ל שברו כלים אא"כ ריבה עליהם עצים מוכנים :

ולא

דרישה

משלפניו לא יטול אלא להדליק אבל לחצוץ שיניו לא דלא נתנו עצים אלא להסקה והקשו התוס' על פירש"י דלפי' חכמים ס"ל דלא כהילכתא דפליגי בפלוגתא דר"ש ור"י באיסור מוקצה וכתבו לכן נ"ל דטעמא דרבנן דלכך אסור לחצוץ שיניו גזירה שמא יקטום ולא משום איסור מוקצה עכ"ל ואיכא למידק לפי' התוס' דטעמ' דחכמי' לאו משום איסור מוקצה הוא למה אמרו מגבב משלפניו דוקא וא"ל דטעמא הוי משום דהוי כמעמר וכמ"ש הר"ן דבחצר לא שייך טעם כמו שמשמע במתני' שם ובגמרא דנקט קרפף ושלא לא מדכרי חצר כלל משמע דבחצר לא שייך טעם דמחזי כמעמר לכך כלע"ד דס"ל להו לתוס' דמשלפניו דנקטי חכמים הוא ל"ד אלא כ"ל שלא יעשה ציבורין אלא יניח וישרוף מיד והשתא א"ש דחכמים דמתני' היינו ת"ק דברייתא ולא פליגי ולא כמו שדחק הר"ן ז"ל לפרש בע"א דלא פליגי אהדדי וב"י הביאו בסי' וכו דבלאו הכי א"ש וכמ"ש וזה נראה שהוא דעת הרי"ף והרא"ש ז"ל שהשמיטו הא דתניא ובלבד שלא יעשה ציבורין ציבורין דמאחר שכתבו מתני' שהבאתי לא הוו צריכין לכתוב ברייתא דת"ק דברייתא היינו חכמים דמתני' וכמ"ש והשתא א"ש טפי ממ"ש ב"י ז"ל ולהרי"ף והרא"ש חכמים דמתני' פליגי את"ק דברייתא וסבירא להו כחכמים דמתני' ולכך השמיטו הא דתניא ובלבד שלא יעשה ציבורי' כו' דלדידיה היינו כ"ל דרבינו הא שכתב דתניא ובלבד שלא יעשה ציבורי' לא ס"ל להרי"ף והרא"ש וזה דוחק גדול ולפי מה שפירשתי דחכמים דמתניתן היינו ת"ק דברייתא א"ש ומתיישב ג"כ מה שתמה ב"י ז"ל על הרי"ף והרא"ש שלא הזכירו הא דתניא ובלבד שלא יעשה צבורין כו' וגם מה שתמה על רבינו למה לא כתב שמגבב קסמין דקים וקשים שלפניו כו' לק"מ די"ל משום דס"ל לרבינו דמלפניו ל"ד אלא ר"ל שלא יצבור אלא יניח וישרוף מיד וכזה כתב רבינו והא דנקט רבינו בלשונו עצים ולא נקט בלשון המשנה דקתני נוטל אדם קיסם וסתם קסמים דקין כיון דבאיסור מוקצה ס"ל דלא הוי חילוק בין עצים גדולים לקטנים ומדא מינייהו נקט :

אסור

חדושי הגהות

תקא א ואפשר משום שכתב דעלי קנים אפי' מכונסים אסורים משום שדרכן להתפזר מכ"ש דקסמים דקים שמפוזרין כבר שאסור לגבבן ומה שלא כתב רבינו שמותר לגבב קסמים דקין משלפניו בתוך הבית שמותר אפילו לרבנן דמתני' אפשר משום דס"ל לרבינו שפשוט הוא דמאי דקתני במתני' וחכמים אומרים מגבב מלפניו ומדליק לא משום איתרא מלפניו קתני לה אלא משום דיוקא דבחצר אסור לגבב ולאפוקי מדר"א דמתיר לגבב מחצר והא דלא נקט דיוקא והכ"א לא יגבב מן החצר משום דרבנן בתרתי פליגי אר"א דר"א נוטל אדם קיסם משלפניו לחצוץ בו שיניו ומגבב מן החצר ומדליק כו' קאמר וחכ"א מגבב מלפניו ומדליק ר"ל דבתרתי פליגי עליה דלגבב בחצר אסור אפילו להדליק ולפניו נמי אסור לגבב לחצוץ בו

שיניו

בי״ט אין מסיקין בהם לר״י: [ד] אסור להסיק בי״ט ב׳ של ר״ה הלפידים שכבו בי״ט ראשון וכן בכל י״ט שאחר השבת אסור להסיק באותן שכבו בשבת אא״כ ג ירבה עליהם עצים אחרים ויבטלם ברוב ובלבד שלא יגע בהן עד אחר שיתבטלו ברוב ובשאר יום טוב מותר:

תקב **אין** מוציאין האש לא מן העצים (א) ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן המים כגון שנותנין מים בזכוכית זכה כנגד

אסור להסיק בי״ט שני של ר״ה הלפידים וכו׳ טעם דין זה משום איסור הכנה כדין ביצה שנולדה בי״ט ראשון של ר״ה שאסור׳ בשני משום הכנה וכן בשבת וי״ט הסמוכין זה לזה דאסור בשני משום הכנה פי׳ שהרי בשני הותר בשביל אותה לידה של ראשון וא״כ הוי ראשון מכין לשני והכי נמי בלפידים אלו שיותר טובות הן להדליק כשהודלקו כבר וכבו א״כ הכבוי של יום ראשון הוי מכין לשני ואף עפ״י שלא היה בדעתו להכינה לא גרע מביצ׳ שהוכנה בי״ט ואפילו הכי אסור משום הכנה ומקור דין זה מהירושלמי דאיתא התם דאסורין שירי שמן שירי מדורה שירי פתילה שנשארו משבת לי״ט כמו ביצה ובספר התרומה בסי׳ רנ״ג כתב דה״ה לב׳ י״ט של ר״ה והרא״ש בפ״ק דביצה הביא דבריו ואחריו נמשך רבי׳ ופסק בסתם לאיסור: **ומ״ש** אא״כ ירבה עליו עצים וכו׳ למדו . מדין עצי׳ שנשרו לתוך התנור שיתבאר בסי׳ תק״ז בס״ד: **ומ״ש** ובשאר י״ט מותר היינו משום דאין שם איסור הכנה כיון שאח׳ מהם חול כדין ביצה בב׳ י״ט של גליות דנולדה בזה מותרת בזה . וב״י השיב על בעל התרומה במה שאסר בב׳ י״ט של ר״ה דא״כ אף ביום ראשון היה לו לאסור הלפידים כמו ביצה שנולדה שאסורה בו ביום וכן בכל יום טוב ה״ל למיסר הלפידים ביום שכבו וצ״ע ול״ק מידי דברור הוא דטעם דין זה לדעתו מאחר שכבר אפו ובישלו לצורך היום ושוב אין בהם צורך ליום ראשון לא לעשות מדורה ממנו לחמם ולא לבשל אלא שנשארו כך כבוים אם כן אסורין לטלטלן ביום ראשון שלא לצורך שמחת י״ט דלא הותרה הבערה שלא לצורך במתוך אא״כ שהוא לצורך שמחת י״ט כמו שיתבאר לדעת בעלי התו׳ ואם כן אם יבעיר אותן ביום שני לצורך י״ט הוי ראשון מכין לשני כמו ביצה אבל אינו דומה לגמרי לביצה דביצה אסורה ביום ראשון ואפילו לצורך והני לפידים שריין ביום ראשון לצורך י״ט אף אחר שכבו דלאו מוקצה הן אלא לענין זה קאמר דהוי כמו ביצה שאם נשארו עד למחר שלא היה צריך להן ביום ראשון אסורין בשני משום הכנה ואע״ג דעגל שנולד בי״ט מותר בשבת ואינו אסור משום הכנה דהואיל ושרי בי״ט כמלא שי״ט לעצמו הכין וממילא הותר לשבת כדכתב הר״ן בריש ביצה ולא אמרי׳ מאחר שלא היה צורך בעגל זה בי״ט ולא היה יכול לשחטו שלא לצורך ונשאר עד למחר וא״כ אסור משום הכנה י״ל דשאני התם דלא שייך בלידת העגל איסור הכנה כמ״ש למעלה בסי׳ תכ״ה בשם הרא״ש ומותר אפי׳ בי״ט שאחר שבת . מ״מ לענין הלכה אין נראה לאסור בב׳ י״ט של ר״ה אבל בשבת וי״ט ראוי להחמיר מאחר שמפורש בירושלמי לאיסור ולא כהגהת ש״ע שכתב להתיר אף בשבת וי״ט כ״ל:

תקב אין מוציאין האש לא מן העצים כו׳ משנה פ׳ המביא ומפרש טעמא ובגמ׳ משום דקא מוליד בי״ט ומדברי הרמב״ם דפ״ד מבואר דס״ל דלאו נולד קאמר לאסור לר׳ יהודה כביצה שנולדה דלפי זה אף אם כבר הוציא האש אסור להשתמש בו אלא ה״ק דאסור להוליד ולהמציא האש בי״ט כיון שאפשר להמצי׳ אותה מבערב ואף לר״ש אסור ואם הוציא אין איסור להשתמש בו וכ״כ הסמ״ג והסמ״ק כלשון הרמב״ם וכ״כ ב״י וכך נראה מדברי רבינו שכתב בסתם דאין מוציאין ולא כתב דאסור לר״י:

מיהו

אסור להסיק בי״ט שני של ר״ה הלפידים שכבו בי״ט ראשון וכן בכל י״ט שאחר השבת וכו׳ בפ״ק דביצה (ד׳ ·) אתמר שבת וי״ט רב אמר נולדה בזה אסורה בזה ורבי יוחנן אמר נולדה בזה מותרת בזה ואמרינן בגמ׳ דקא מיפלגי בהכנה דרבה ופסק רבא הלכתא כוותיה דרב בהא וגם במאי דאמרינן נמי התם בב׳ י״ט של ר״ה רב אמר נולדה בזה אסורה בזה: **וכתב** הרא״ש וא״ת הא דאמרינן בירושלמי שירי פתילה שכבו בשבת מהו להדליק ביום טוב רב ורבי חנינא אוסרין ורבי יוחנן מתיר ומ״ט אין אנו נוהגין איסור מאחר דפסקינן הלכתא כרב ויש לומר משום דבירושלמי לא אסר ליה מטעם הכנה דלא שייך הכנה בכהאי גוונא אלא מטעם קדושה אחת הן אסר ליה דמסיק עלה בירושלמי רב הונא אמר בשם רב הלכה כד׳ זקנים רב חסדא מיחלפא שיטתיה דרב דתמן הוא עביד ליה שתי קדושות והכא הוא עביד ליה קדושה אחת אלמא בהדיא דמטעם קדושה אחת אסר ליה ולא מטעם הכנה והא דפסקינן כרב היינו באיסורי הכנה וה״ר ברוך בס״ת כתב דר״ח לטעמיה דל״ל הכנה בפרק בכל מערבין (לח:) הלכך מפרש טעמי׳ דרב משום קדוש׳ אחת אבל לדידן דאית לן הכנה אין מחלפין שיטתיה דרב וטעמא משום הכנה שיותר טובות להדליק כשהדליקו כבר וכבו הלכך בשבת וי״ט ושני י״ט של ר״ה אסור להדליק בליל י״ט ב׳ הפתילה שכבה בראשונה אם לא שנדלקו וכבו בחול והשתא הוכנו מעי״ט וכן הלפידי׳ שכבו בראשון אם לא שירבה עליהם עצים אחרים ויבטלם ברוב כדרב מהנה ובלבד שלא יגע בהם אבל יכול להפוך בהם אחר שנתבטלו ברוב עכ״ל ורבינו סתם דבריו לדעת בעל התרומה וכ״כ בהגה״מ פ״א והמרדכי בריש ביצה כתב בשם ראבי״ה כדברי בעל התרומה וכתב דאסור לטלטלם כמו ביצה . וכתב עוד והקשה ה״ר יהודה מפרי״ש למנהגינו שאנו מדליקין שיורי פתילה ומדורה ושמן שכבו בשבת וי״ט זא״ז ותירץ לו ר״י דודאי הירושלמי סבר שיש שם הכנה אבל התלמוד שלנו לא חשיב ליה הכנה כיון שגוף הפתילה ועצי המדורה בעולם והוי כמו אפייה ובישול דלא מיקרי הכנה כיון שאינו מתקן אלא דבר שישנו בעולם כבר ונראה דעל זה סמכו העולם לחזור ולהדליקם בשבת שאחר י״ט או בי״ט אחר בשבת עכ״ל וכתב בת״ה על דברי הרא״ש דמדכתב דמצי לבטלן בעצים אחרי׳ ע״כ דלא אסירי הלפידים מדאורייתא דאיסור שהוא מן התורה לא שרי לבטל וי״ל דאשיר״י לא קאי אמאי דכתב אם לא שירבה אלא אשני י״ט של ראש השנה דהתם ודאי לאו דאורייתא היא דמן התורה אין י״ט אלא יום א׳ אי נמי קאי אי״ט ושבת ואיירי בי״ט ב׳ שלאחר השבת והלשון משמע קצת הכי דכתב להדליק בליל י״ט ב׳ ואילו שבת וי״ט לא הזכיר התם כי היכי דלא ליהוי עלה שריותא דביטול וכ״ע בספר אשיר״י עכ״ל ואיני יורד לסוף דעתו של בעל התרומות דלפי דבריו הוה ליה למיסר בי״ט של ראש השנה שיורי פתיל׳ והלפידים שכבו בו ביום בין שתאמר דטעמא דאסר להדליק בהם בי״ט ב׳ של ר״ה משום דקדושה אחת הן בין שתאמר משום הכנה דכשם שביצה שנולדה בו ביום אסור הכי נמי מיתסרי הני ב וכן הוה ליה למיסר להדליק בכל יום טוב הפתילה שכבו בו ביום וצ״ע (ג): **חילוקים** בדין שיורי פתילה שכבו ביום ראשון של ראש השנה או בשבת שלפני יום טוב אם מותר להדליק בהם ביום ב׳ אכתוב בסימן תקי״ד: **ומ״ש** ובשאר יום טוב מותר פשוט הוא דהא בפ״ק דביצה אפסיקא הלכה דשני י״ט של גליות נולדה בזה מותרת בזה: **ולענין** הלכה כיון שאחר פוסקים לא הזכירו איסור זה משמע דלא סבירא להו כדברי בעל התרומות אלא אפילו ביום טוב שני של ראש השנה וכן ביום טוב שאחר השבת שרי להדליק שיורי פתילה ולפידים שכבו ביום ראשון:

תקב אין מוציאין האש לא מן העצים ולא מן האבנים וכו׳ משנה בפרק המביא כדי יין (לג:) ומפרש טעמא בגמרא (שם:) משום דקא מוליד והרמב״ם כתב בפ״ד שהטעם מפני שלא הותר בי״ט אלא להבעיר מאש מצוייה אבל להמציא אש אסור שהרי אפשר להמציא אותה מבערב וכו׳ ה״ה שטעמו מפני שאין זה כביצה שנולדה שאסורה שהרי דבר זה אינו ראוי לעצמו אלא לבשל או לאפות בו ונראה שאם הוציא שמותר להשתמש בו ולא אסרוהו אלא מפני שלא היה לו להוליד כיון שאפשר לו מבערב והטעם הזה כ׳ ג״כ הרשב״א כדברי רבינו עכ״ל (א):

ואין

דרכי משה

לא נשבר כלל ומותר להסיק בו דהא מסיקין בכלים: (ג) ול״נ דאפשר דאה״נ דלדעת האוסרים אסור ולא נקטו דאסור להסיק בי״ט שני אלא משום דרגילות הוא שלא לחזור ולהבעירן עד י״ט שני וכל הבערה ראשונה שעושין בי״ט ראשון אף אם כבה מעט אין לו לחוש בזה שהכל הבערה אחת הוא וכחד היא חשיבא ותו דהרי בהג״מ כתב דאסור לבשל מיום אחד לחבירו אפילו בב׳ ימים של ראש השנה אע״ג דכיומא אריכתא דמי דדוקא להחמיר אמרו כן ולא להקל א״כ אפ״ל אע״ג דחשבינן ראש השנה כיומא אריכתא לומר דב׳ ימים ודאי אסורין כשבת ויום טוב זה אחר זה ולא כב׳ י״ט של גליות מ״מ נחשבים כב׳ ימים לאסור להכין מאחד לחבירו אבל לעשותו כיום אחד ממש לא עשו אותו דאז הוי אמרינן להקל כיומא אריכא דמי דהוי לאסור כמו ביצה הכנה זו הכנה גרועה היא דהרי יש מתירים אותו א״כ די לנו לאוסרה במקום דעיקר הכנה דאורייתא דהיינו בי״ט אחר שבת או להיפוך אבל לאוסרה בו ביום דאף בביצה אינו אלא מדרבנן משום גזירת י״ט אחר שבת כדאיתא פ״ק דביצה לכן לא גזרו בהכנה זו כנ״ל:

תקב (א) כתב במהרי״ל באגודה התיר לכסות האש בי״ט והאשיר״י אוסר ותירץ מהר״ש דל״פ דבזמן שאינו מכבה האש וגם האפר הוא מן המוכן מותר אבל לכסות בכלי או באפר שאינו מוכן אסור ודוקא לצורך י״ט ראשון מותר לכסותו אבל לצורך י״ט שני אסור עכ״ל וצ״ע דאמאי לא יכסה בכלי ואפשר דר״ל בכלי דמלאכתו לאיסור שאינו מן המוכן וגם זה אינו נראה דהא מותר לטלטל כלי לצורך גופו אע״פ שמלאכתו לאיסור ובתום׳ ובאשר״י פ״ב דביצה כתב דאסור לכסות האש בי״ט ומשמע שם דדוקא כשמכבהו

דרישה

[ד] **אסור** להסיק בי״ט שני של ר״ה הלפידים שכבו כו׳ עיין מ״ש בזה בב״י ומ״ש עליו בד״מ . ועש שבמהרי״ל בהל׳ ר״ה דף מ״ט סוף ע״א כתב בשם מהרי״ל תמיהת ב״י וז״ל והקשה מהר״י סג״ל מאחר דבי״ט של גליות הנשאר בהבערה שהרית מותר בלבריס באותו היום א״כ ה״ל ממ״כ יהיה מותר בשני אם הן קדושה א׳ ואם ב׳ קדושות הן מ״מ יהא מותר עכ״ל הרי שהיה ק״ל כקושי׳ ב״י וכתב מ״ו בהגהותיו ז״ל ולא אאמין שלא אותו השאלה מפיו דהלא מה שאוסר ביום שני הוא משום הכנה כדאיתא בסמ״ג . וביום עצמו לא שייך הכנה גם מ״ש דביום ראשון שרי לא גרסינן דהא שם בסמ״ג כתב בשם ר״ם שאין הטעם משום הכנה אלא משום נולד וא״כ לפ״ז דווקא באותו היום אסור בי״ט של גליות ומ״מ בר״ה אסור אף ביום שני אפי׳ לפי זה הטעם מפני שקדושה אחד היא עכ״ל ור״ל לפי טעם של הכנה אסור בשני ימים של ר״ה משום דלקולא לא משבי׳ לקדושה אחת אלא בשבת וי״ט זא״ז ולפי טעם זה אפשר דמותר באותו יום עצמו ומיהו לפי דמחשב ככולד אסור אפי׳ באותו יום גם ביום שני דמחשבי׳ לקדושה אחת לחומרא והרי זה קרוב לתירוצים של ד״מ ודו״ק . ועל ב״י יש לתמוה למה לא הקשה קושייתו על רב ור׳ חנינא דאוסרי׳ בהדיא וכמו שהביא בהדיא בד״ז בשם ירושלמי ויש לדחוק ולפרש שתמיהתו על שלא הזכיר בהדיא לאיסור כיון שדרך הפוסקים לפרש ולא לסתום אבל מ״מ כל לדברים בזה וריש הם בעיני מאוד ודבר ק׳ הוא לאסור הלפידי׳ שכבו להדליק בו ביום שדומה ללפידים שכבו בי״ט וביצה שנולדה בי״ט דאסורה בו ביום ל״ד כלל להדדי דהאי גבי ביצה דלא היה לה שעת היתר בו ביום והיום נולדה לכך אסורה אבל גבי לפידים היו מותרין אין סברא שאמר שכבו יאסרו ולכן מותר בו ביום ואף ע״ג דאמרו בירושלמי דב׳ י״ט של ר״ה קדושה א׳ הן וא״כ ה״ל להתיר גם ביום שני כבר כתבתי לעיל דדוקא לחומרא אמרו כו׳ ומהא דאמרי׳ בירושלמי דטעמא דרב ור׳ חנינא דאמרו פתילה שכבה בשבת אסור להדליק בי״ט משום דקדושה אחד הן דהא אפי׳ הוי כשני קדושות לא שייך למימר בשבת וי״ט אחד מהם חול כמו בשני י״ט של גליות וא״כ ל״ל לאסדורי מטעמא דקדושה אחד הם וי״ל דרב חסדא דמוקי הכי בירושלמי לטעמיה אזיל דלית ליה הכנה ואיסורא הוי משום נולד ולכן מפרש טעמא דרב׳ משום קדושה אחד יאסרו דאם הוו ב׳ קדושות היה נולד בזה מותר בזה אבל לדידן דאית לן הכנה א״כ לתלות בקדושה אחד דאפי׳ הוו ב׳ קדושות אסור להדליק דהוי קודם ואין אחד מכין לחבירו כנ״ל וזה ברור ועיין בביאור סמ״ג ד׳ ב׳ ע״ג דג״כ כתב דאפי׳ באותו יום אסורי׳ ולק״מ דלא כתב שם כן אלא לרב חסדא דאסרה משום נולד אבל לדידן ס״ל דאינו משום איסור נולד ומש״ה בו ביום מותר עכ״פ וביום שלאחריו בשני י״ט של ר״ה או בי״ט שאחר שבת אסור משום הכנה כן הוא דעת מ״ו אבל לעד״נ דאפי׳ רב חסדא לא ס״ל הכנה וס״ל דטעם בי״ט אחר שבת דאסור משום איסור מוקצה ולא ס״ל לאסור ביום ראשון של ר״ה עצמו ודוקא בי״ט שאל אחר שבת קאמר דאסור בי״ט וה״ט כיון דכבו בשבת ועל כרחו היה בדיל מנהג כל יום השבת ה״ל מוקצה לבו ביום וכיון דשבת וי״ט קדושה אחד הן אסור ג״כ בי״ט שאחריו אסא״כ בשני י״ט של ר״ה גם רב חסדא ס״ל דמותר לחזור ולהדליקם בו ביום שכבה דאין שייך בהכ״ג איסור נולד ומוקצה כיון שהותר לו להדליק העץ ודרך העץ מתחלה להבות ולחזור ולהדליקם בו ביום וממילא שמותר ג״כ בי״ט שני לרב חסדא דלא ס״ל טעם הכנה וס״ה בי״ט שקודם שבת שכבה בו ומותר לחזור ולהדליקה בו ביום טוב ואם הוי שהוד מזי לשום דבר בשבת לא הוי אסור משום מוקצה והשתא יתיישב ל׳ הסמ״ג שם דהוצרך לומר דדוקא לטעם דהכנה אסור בשני י״ט של ר״ה ושבת שאחר י״ט ואין צריך לתירוץ של מ״ו שם וע״ש ודו״ק:

וכן

פרישה

סי׳ תקב (א) **ולא** מן האבנים בגמרא מפרש משום נולד . ורמב״ם מפרש שאסור שהרי אפשר להמציא אותו מבערב ובדיעבד אם הוציא מותר להשתמש בו:

ואין

חדושי הגהות

שינוי אלא מגבב מלפניו ומדליק דוקא (מוהרל״ח) וכ״כ רש״י שם במתני׳ ע״ש: ב ול״נ שאין מקום לתמיהתו די״ט מכין לעצמו ומותר כשכבו באותו יום ומה שאמרו בביצה היינו משום דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול נגמרה וגזרו כל י״ט משום י״ט אחר שבת משא״כ בלפידים דליכא למימר הכי (מהרל״ח): ג כ״כ שם הרא״ש ויתבאר לקמן סימן תק״ז גבי עצים שנשרו מן הדקל בי״ט לתוך התנור כו׳ אלא שיש לתמוה דע״כ לא שרינן להרבות עליהן עצים מוכנים אלא בעצים שנשרו מן הדקל בי״ט שאין אסורין אלא משום מוקצה דרבנן דמוקצ׳ דרבנן מבטלין איסורן לכתחלה אבל כאן שאיסורן משום הכנה והכנה דאורייתא ובדאורייתא אין מבטלין איסור לכתחלה) אלא שיש לומר כיון שהלפידים היו כבר בעולם אלא שנוחים הן להדליק במה שכבו בשבת לא הוי הכנה ממש ולא הוי אסורן אלא מדרבנן משום דהוי כעין הכנה ולפיכך מותר לבטלן ברוב וכ״כ מהרא״י בתה״ד סימן פ״א (מהרל״ח): ותמיה

ואין עושין פחמין ג"ז משנה שם (לב .) ופירש"י משום דהוו כלי לצורפי זהב והר"ן פי' טעמא מפני שהוא מכבה : **ואין** נופחין במפוח מפני שדומה למלאכת אומן אלא בשפופרת ברייתא שם (לד ·) : **כתב** א"א ז"ל במפוח קטן של בעל הבית וכו' עד מכלל דכל מפוח אסור שם וכ"כ גם כן התוספות וסמ"ג אלא שהתוספות כתבו בסוף דבריהם מיהו העולם נהגו היתר ע"י להפכו מלמעלה למטה ואומר הר"פ דיש לדחות מה שפי' מדלא מפליג וכו' דשמא הא עדיפא ליה דכולה בשל אומן קא מיירי ע"כ :

כשעושה האש ונותן עליה הקדירה צריך ליזהר בסידור העצים ובנתינת הקדירה עליהם שלא יהא דומה לבנין דאמר רב יהודה האי מדורתא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור וכן ביעתא וכן קידרא וכן פוריא וכן חביתא בפרק המביא כדי יין (לב : לג ·) איתא להאי מימרא דרב יהודה : **ומ"ש** רבינו פי' כשעושין מדורה גדולה עושין ד' שורות של עצים וכו' כן כתב שם הרא"ש לפר' דברי הרי"ף וביאור דבריו שכשעושין מדורה גדולה עושין ד' שורות של עצים לד' רוחות כעין ד' דופני התיבה ונותנים עליהם עצים למעלה ודומה לאהל ובהא קאמר שלא יעשה הדפנות תחלה ואח"כ יעשה עליהם הגג משום דהוו דרך בנין אלא אחד יאחוז העליונים שהם לגג בידו באויר ואח"כ יסדרו תחתיו עצים הכתלים דהשתא לא הוי דרך בניין וכך הם דברי רש"י והרמב"ם כתב בפ"ד העושה מדורה בי"ט כשהוא עורך את העצים אינו מניח זה על זה שיסדר המערכה מפני שנראה כבונה אלא או שופת העצים בערבוב או עורך בשינוי כיצד מניח עץ למעלה ומניח אחר תחתיו ואחר תחתיו עד שהוא מגיע לארץ וכיוצא בזה

בנגד השמש והנעורת נדלק בה (ג) ואין עושין פחמין ואין נופחין במפוח מפני שדומה למלאכת אומן אלא בשפופרת כתב א"א הרא"ש ז"ל במפוח קטן של בעל הבית שרי (ג) דלא דמי למלאכת אומן ולא לנפחים ולא לצורפי זהב (ד) ומיהו אין להקל מדלא אשכחן היתירא אלא בשפופרת מכלל דכל מפוח אסור · כשעושה האש ונותן עליה הקדירה צריך ליזהר בסידור העצים ובנתינת הקדירה עליהן שלא יהא דומה לבנין (ה) דא"ר יהודה מדורתא מלמעלה למטה שרי ממטה למעלה אסור וכן פוריא וכן חביתא פי' כשעושין מדורה גדולה עושין ד' שורות של עצים כעין ד' דופני התיבה ונותנין עליה עצים ובהא קאמר שלא יעשה הדפנות תחלה אלא אח' יאחז העליונה בידו ואח' יעשה הדפנות תחתיהם שלא יהא דרך בניין מדורה העשויה מעצים דקים (ו) מותר להסיר מהם כל זמן שלא אחז בהן האור וכן הקדירה כששופתין אותה לא יניח אבנים תחלה ויתן אותה עליהם אלא יאחזנה באויר ויתן האבני' תחתיה [א] וכן ביצים כשצולין אותם ומניחין אח' ע"ג ב' והאש ביניהם יאחזנה העליונה בידו ויתן האחרות תחתיה וכן פוריא כשרוצה להעמיד המטה אוחז הקרשים למעלה ומכניס הרגלים תחתיהן אבל לא יתן הרגלים תחלה והקרשים עליהן ודווקא כשהדפנו' מחוברות כגון דופני התיבה הא לאו הכי שרי דאין עשיית אוהל עראי כזה אסור בלא עשיי' מחיצות ועי"כ א"צ ליזהר כשמשימין השולחן שישימו השולחן ואח"כ הרגלים (ז) דכיון שאין לו מחיצות אין לחוש וכן חביתא כשרוצין להטותה על אבנים מטין אותה תחלה ואח"כ נותנים אבנים תחתיה או כשמסדרין הכיות זו על זו א' ע"ג ב' יאחזנה העליונ' בידו ומסדר התחתונות תחלה (ח) אבל אבנים של בה"כ מותר לצדדן רש"י פירש דכל זה דלא כהלכתא דקי"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר אבל ר"י פירש דחשיב שפיר מתכוין (ט) שהרי מכוין למה שעושה כתב הרב רבי' שלמה בן אדרת בשם התוספו' שלא אסרו אלא כי האי גוונא שצריך לאויר שלמטה אבל אם אינו צריך לאויר מותר ע"כ מותר להניח ספר מכאן ואח' מכאן ואח' על גביהן כיון שאינו צריך לאויר שלמטה אין סומכין הקדירה בבקעת עץ לחה דכיון שהיא לחה ואינה ראויה להסקה (י) אסור לטלטלה לצורך שום דבר (יא) אבל יבישה שראויה·

ומיהו אין להקל וכו' פי' כיון דאיכא לפרש מכלל דכל מפוח אסור אע"ג דיש לדחות דהא דנקט היתר בשפופר' אשמועינן רבותא דאפי' בשל אומן שרי בשפופרת אבל בשל בעל הבית פשיטא דאפילו במפוח שרי וכמ"ש התו' בשם הר"פ ומביאו ב"י אפ"ה אין להקל כיון דאיכא לפרש לאיסור דכל מפוח אסור : **מדורה** העשוייה מעצי' דקים מותר ג"ז מימרא דר"י בפ"ב די"ט לפי גירסת הרי"ף והרא"ש וכי"ג הס דגרסי קינסא שרי וכ"כ המרדכי בשם ר"ח וכ"כ הרמב"ם בפ"ד ונראה בעיני דעצים קטנים לאו דוקא אלא דרגילות הוא בעצים קטנים ליקח אחד מהם להאיר בלילה לכך הזכיר שאסור כשאחז בהן האור וה"ה דבעצים גסים נמי אסור אם אחז בהן האור גם הרוקח כתב בסתם עצים שבאש אין לסלק דהוי כמכבה :

אסור

הם דברי הרי"ף וכתב הרא"ש פי' לפירושו כשעושין מדורה גדולה עושין ד' שורות של עצים וכו' וכמ"ש רבינו בסמוך : **ומ"ש** רבינו מדורה העשויה מעצים דקים מותר להסיר מהם וכו' אינו ענין למימרא זו דר"י אלא מפני שהזכיר דין אחד במדורה סמך לו דין זה שהוא ג"כ במדורה ואח"כ סיים לפרש כל הדברים שנזכרו במימרא זו דרב יהודה קידרא וביעתא ופוריא וחביתא. ודין זה דמדורה העשויה מעצים דקים איתא בפ"ב דביצה (כב ·) א"ר יהודה קינסא שרי כך היא גירסת הרי"ף ופירשה כמ"ש רבינו וכ"פ הרא"ש בשם הערוך וכ"פ המרדכי בשם ר"ח וכ"כ הרמב"ם בפ"ד ואיצטריך רב יהודה לאשמועינן דשרי דלא תימא דהוי כמסתפק משמן שבנר דאסור ומשמע דאם אחזה האור בהם אסור להסיר מהם מיהו משמע מלשון רבינו דדוקא בעצים דקים הוא דאסור לפי שכולם חשובים כאחד והרמב"ם כתב בפ"ד אגודה של עצים משמע דדוקא באגודת עצים הוא דאין מותר להסיר מהם אלא בשלא אחזה בהם האור ולא כשאחזה אבל עצים גסים אפילו אחזה בהם האור מותר להסיר מהם אבל הרוקח סתם וכתב עצים שבאש אין לסלק דהוי כמכבה והמרדכי כתב על פירוש ר"ח דקינסא שרי ולפ"ז משמע שאם אחזה בהם האור אסור להסירם בי"ט מיהו ליקח האוד מצד זה להניחו בצד זה של מדורה מותר כיון שאין מתכוין כלל לכיבוי ע"כ ובפ"ב כ' אם לוקח אדם אוד מן המדורה להאיר בלילה לא דמי למסתפק מן הנר מיהו העולם רגילין ליזהר וכן עכ"ל ודע שיש גורסין קינבא במקום קינסא ומפרשי' בע"א ויתבאר בסימן תקי"ד בס"ד : **ומ"ש** רבינו וכן הקדיר' כששופתין אותה וכו' לעיל קאי ולסיים פי' מימרא דר"י דאמר וכן קידרא וכן ביעתא וכן פוריא וכן חביתא בא עכשיו רבינו : **ומ"ש** וכן ביצים כשצולין אותם ומניחין אחת ע"ג שתים וכו' כך פירשו התוס' והרא"ש והר"ן ולאפוקי מרש"י שפי' ביעתא ביצים גסות הניתנות ע"פ כלי חלול כעין טרפייד או על האסכלא דכיון דלא עביד השתא מחיצות לא הוי דרך בנין ושרי והרמב"ם כ' בפ"ד אפילו ביצים לא יעמוד אותם שורה ע"ג שורה עד שיעמדו כמו מגדל אלא ישנה ויתחיל מלמעלה למטה : **ומ"ש** על וכן פוריא ודוקא כשהדפנות מחוברות וכו' כ"כ התוספות והרא"ש שם ומשמע מדברי התוספות שאע"פ שיש להם מחיצות אם אינם מגיעות לארץ מותר ומיהו כשמגיעות פחות מג"ט סמוך לקרקע נראה דכנוגעים בקרקע דמו דכל פחות מג"ט כלבוד דמי (ב) והר"ן בר"פ תולין כתב בשם הרשב"א טעם אחר להתיר פריסת השולחן ע"ג ספסליו שהוא מפני שא"צ לאויר שתחתיו משא"כ במטה שמשתמש באויר שתחתי' בנתינת סנדלים וכיוצא בהם וכבר כתב ג"כ רבי' בסמוך טעם זה בשם הרשב"א והמרדכי בפ' המביא כתב ב' הטעמים : **ומ"ש** רבינו אבל אבנים של בית הכסא מותר לסדרן מימרא דר"כ בפ' המביא כדי יין (לב ·) ופירש"י אבנים גדולות שמסדרין אותם להיות כמין מושב חלול ויושבין עליהם בשדות במקום המיוחד לכ"ה ומפרש טעמא בגמרא משום דבנין עראי מדאורייתא שרי ורבנן הוא דגזרו ביה והכא משום כבוד הבריות לא גזרו : **ומ"ש** רבינו רש"י פי' דכל זה דלא כהלכתא וכו' כ"כ שם אהא דקא' בגמרא והלכתא יבשתא שרי רטיבא אסור אבל התוספות כתבו דדוחק הוא לומר דכל הני מילי דלא כר"ש אלא נראה לומר דאפילו ר"ש מודה הכא דאסור דהא דאר"ש דבר שאין מתכוין מותר היינו כגון שעושה דבר שאין מתכוין לעשותו אבל הכא מתכוין לעשות מה שהוא עושה וגם הרא"ש כתב על דברי רש"י ול"נ דמה ענין זה לדבר שאין מתכוין הרי הוא עושה מה שמתכוין לעשות ואע"פ שאין מתכוין לבנין מ"מ מתכוין הוא לעשות דבר הדומה לבנין ואסרוהו חכמים גזירה אטו בנין ואליבא דהלכתא היא מלתיה דרב יהודה וכן דעת הרי"ף שפסקה להא דרב יהודה וכ"פ הרמב"ם בפ"ד : **כתב** הרשב"א בשם התוספות שלא אסרו אלא כה"ג שצריך לאויר של מטה וכו' כ"כ ג"כ שם הר"ן בשם התוספות :

אין סומכין את הקדירה בבקעת עץ לחה וכו' בפרק המביא כדי יין (לב :) תנן אין סומכין את הקדירה בבקעת ופירש"י קסבר לא ניתנו עצים אלא להסקה ור"ש מתיר ופירש"י ור"ש מתיר דלית ליה מוקצה ובתר הכי איפליגו אמוראי (לג .) בחיזרא כלומר ענף עץ שהוא חד כקוץ וראוי לתקעו בכלי כמין שפוד ולצלות בו ואסיקנא והלכתא יבישא שרי רטיבא אסור וכ' ע"ז רש"י הך הלכתא אליבא דמאן דאית ליה מוקצה איקבע אבל אנן כר"ש ס"ל ותמה עליו הרא"ש דרב אשי קבע הלכתא דלא קי"ל הכי ור"ת פי' דטעמא דאין סומכין לאו משום מוקצה אלא משום גזירה י"ט אטו שבת כדמסיק בפרק כל הכלים (קכד ·) ומסיק התם דמתני' דהכא ב"ש היא ור"ש מתיר כב"ה והא דקתני שלא ניתנו עצים אלא להסקה ה"פ ובשבת לא חזו להסקה וגזרי' י"ט אטו שבת ומסקנא דשמעתין והלכתא יבישא שרי רטיבא אסור קיימא שפיר כהא דמוקי התם מתני' כב"ש והא דאסור רטיבא לאו משום דסבר כב"ש דלא ניתנו עצים אלא להסקה אלא היכא דחזו להסקה שרו ב"ה לכל דבר ורטיבא דלא חזי להסקה אסרו לכל דבר · ולא משום דמוקצה אלא משום דגזרינן בי"ט אטו שבת א עכ"ל וכך הם דברי רבינו והמרדכי כתב

בשם

דרכי משה

בשמכסהו בדרך שגורם לו כיבוי אבל בלא"ה שרי ואפילו בכלי כמו שאומר שם בגמרא שכופין כלי על גבי הנר מפני תשמיש המטה וכ"ש לצורך אוכל נפש : (ב) ואין דבריו נראים דלא אמרינן לבוד להחמיר אלא להקל וכ"כ הרא"ש בפ"ק דסוכה וכ"ה שם בגמרא (יח :) והוא לקמן ס"ס תרל"ב (וע' מג"א) :

וכמדרומה

פרישה

(ג) **ואין** עושין פחמין ופחמין אסור מטעם שהוא כלי לצורפי זהב רש"י ור"ן פי' שהוא מכבה : (ג) **דל"ד** למלאכת אומן ולא לנפחי' ולא לצורפי זהב נראה דט"ס יש כאן וה"ג לא לנפחי' בלא וי"ו וכן מלאכתי בחסר"י דהא אין מלאכת אומן שייך יותר כ"א בנפחי' וצורפי זהב ודו"ק : (ד) **ומיהו** אין להקל כו' ז"ל התוס' מיהו העולם נהגו היתר ע"י להפכו מלמעלה למטה ואומר הר"פ שיש לדחות מ"ש מדלא מפליג כו' דשמא הא עדיפא ליה דכולה בשל אומן איירי עכ"ל : (ה) **דאמר** ר"י האי מדורתא מלמעלה למטה שרי ממטה למעלה אסור וכן ביעתא וכן קדירה וכן פוריא וכן חבית' ורבינו הכניס מדורה העשוי' מעצים דקים אגב דאיירי בדין מדורה ומ"ש אח"כ וכן הקדירה חוזר אדלעיל אהא דאמר רב יהודה כו' וכ"כ ב"י : (ו) **מותר** להסיר מהן כו' אצטריך לאשמועינן דשרי דל"ת דהוי כמסתפק משמן שבנר כו' שאסור ומשמע מדברי רבינו דבעצים גדולים אפי' אחז האור מותר להסיר מהם וכ"כ הרמב"ם בהדיא אבל הרוקח אוסר והמרדכי כתב מיהו ליקח האוד מצד זה להניחו בצד אחר של מדורה מותר כיון שאין מתכוין לכיבוי כלל וכתב רמ"א מותר לכסות האש בכלי או בעפר מוכן אם אינו מכבה ודוקא לצורך י"ט א' אבל לצורך י"ט שני אסור : (ז) **דכיון** שאין לו מחיצות כו' ואפי' יש לו מחיצות מד' רוחות אם אינן מגיעות פחות מג"ט לארץ יש להתיר מכח שאין צריך לאוי' כדבסמוך : (ח) **אבל** אבנים של בית הכסא כו' דבנין עראי מדאורייתא שרי ורבנן הוא דגזרו ביה והכא משום כבוד הבריות לא גזרו גמרא : (ט) **שהרי** מכוין למה שהוא עושה ז"ל הרא"ש אעפ"י שאינו מתכוין לבנין מ"מ מתכוין הוא לעשות דבר הדומה לבנין ואסרוהו וגזרו אטו בנין : (י) **אסור** לטלטלה ולא משום מוקצה אלא משום דגזרי' י"ט אטו שבת : (יא) **אבל** יבישה שראוי' כו' וכן כפי' ר"ת בפ' המביא כדי יין אבל הרי"ף והרמב"ם אסרו אפי' בעץ יבש ועיין ב"י מ"ש בשם הר"ן :

והוא

דרישה

סי' תקב [א] **וכן** ביצים כשצולים כו' עיין ב"י :

אין

חדושי הגהות

תקב א ותמיה הוא בעיני דכיון שאינו ראוי להסקה מ"ש י"ט מ"ש שבת אם הוא אסור לטלטל משום מוקצה אסור בי"ט כמו בשבת ואם אינו מוקצה מותר לטלטלו בשבת כמו בי"ט ושמא משום דסתם עצים להסקה קיימי ובשבת אסור להסיק הוו כל העצים מוקצים ואסור לטלטלן אלא דבי"ט שמותר לטלטל עצים הראויים להסקה כדי לבשל

בהן

שראויה להסקה מותרת לכל דבר [ג] אין מבשלין בקדירו' של חרס חדשות אלא אם כן הרתיחן תחלה מעי"ט מפני שהבישול הראשון מחזקן (יב) והוא גמר תיקונם:

תקג (א) **אסור** לבשל בי"ט אלא כדי צורך היום (ב) אבל מי"ט לחבירו (ג) או מי"ט לשבת אסור אבל ממלאה אשה הקדירה מבשר אע"פ שאינה צריכה (ד) אלא לחתיכה אחת מפני שהתבשיל מיתקן יותר א כשיש הרבה בקדירה וי"א דאפי' אמרה בפי' שהיא רוצה אותו לצורך מחר שהוא מותר (ה) ויש אוסרין ונראה

תקג אסור לבשל בי"ט אלא כדי צורך היום כו' ברייתא פ"ב דביצה ת"ר אין אופין מי"ט לחבירו ק"ו מי"ט לחול באמת אמרו ממלאה אשה קדרה בשר אעפ"י שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת ממלא נחתום חבית של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד אבל לאפות אינו אופה אלא מה שצריך לו רשב"א ממלאה אשה כל התנור פת מפני שהפת יפה בזמן שהתנור מלא אמר רבא הלכה כרשב"א ופי' רש"י ממלאה אשה כו' דבחד טירחא סגי וכן בנחתום לגבי מילוי אבל לאפות כל ככר וככר צריך אפייה ורדייה לעצמו ומשמע לכאורה דלא שייך האי טעמא שהוא יפה בזמן שהוא מלא אלא לגבי פת אבל לא לגבי תבשיל והכי משמע בכל דברי הפוסקי' הרי"ף והרא"ש והרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק והאגודה שלא הזכירו זה אלא לגבי פת · והשתא ודאי דאף למאי דקיל"ן כרשב"א אפ"ה בתבשיל אינו מותר אלא בחד טירחא אבל אסור ליתן בקדרה חתיכה לאחר שהניח הקדרה ע"ג האש כיון דאין התבשיל מיתקן יותר בכך אבל רבינו ס"ל דאף התבשיל מיתקן יותר כשיש הרבה בקדרה וכ"כ הרוקח וכ"כ הרב המגיד בשם הרשב"א וצריך לפרש לדידהו דמאי דמתיר ת"ק בתבשיל יותר מבפת היינו דוקא כשנותן כל החתיכות בקדירה בבת אחת דהוי חד טירחא אבל בב' טירחות אסור בתבשיל כמו בפת דמשום תוספת תיקון התבשיל והפת לא שרינן ליה לטרוח ולפ"ז למאי דקיל"ן כרשב"א הכל מותר בין בתבשיל בין בפת ואפשר דאף רש"י סובר כן דהאי אפשר להכחיש המפורסם שהתבשיל מיתקן יותר כשיש הרבה בקדרה ומ"ש דבחד טירחא סגי היינו דוקא לת"ק אבל לרשב"א הכל מותר וכך אפשר לפרש לדעת שאר כל הפוסקים ומה שלא הזכירו האי סברא אלא בפת כמשכו אחר לשון הברייתא אבל אה"נ דה"ה בתבשיל מיתקן יותר כשיש הרבה ומותר אפילו בב' טירחות וכן עיקר: **ד"א** דאפילו אמרה בפי' שהיא רוצה אותה לצורך מחר שהוא מותר ויש אוסרין ונראה שהוא מותר וכו' הא דיש אוסרין היא סברת הרוקח וז"ל אבל אין לומר אלו יהיו לצורך י"ט ולא אלו אך כשממלאה הקדרה אז התבשיל טוב ואיכה ניכרת הערמת' והסכים לדרב אדא דמלח גרמא גרמא דלא מוכחא מילתא וכן במועד קטן מטילין שכר במועד אעפ"י שיש לו ישן דלא מוכחא מילתא כו' והאריך להביא כמה הערמות דבתלמוד שהתירו כיון דלא מוכחא מילתא ורבינו הסכים לסברת המתירין שהרי אין זה בכלל הערמה

בשם אבי העזרי כדברי רש"י אבל הרי"ף כתב אין סומכין את הקדירה בבקעת וכן הדלת לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה וכתב הר"ן פי' שכיון שאין מיוחדים אלא להסקה בלבד ואין תורת כלי עליהם יש להם דין מוקצה לגבי שאר מלאכות ומיהו במידי דאיכא תורת כלי עליהם שרי לאישתמושי ביה אפילו למלאכה שאינו מיוחד לה דהא מסיקין בכלים אע"פ שאין מיוחדין להסקה וסוגיין דהכא מחלפא בהדי סוגיין דפרק כל הכלים דהתם מייתינן מתניתין דאין סומכין את הקדירה בבקעת ואמרינן דהיינו טעמא משום דגזרינן י"ט אטו שבת ומפקינן לה מהלכתא דמוקמינן לה כב"ש וכדאיתא התם ולא מדכרינן טעמא דלא ניתנו עצים אלא להסק' והכא לא מדכרינן עלה ב"ש וסוגיין דהכא עיקר משום דאיתא בדוכת' הלכך נקטינן כסוגיין והיא סוגיא ליתא עכ"ל ודעת הרמב"ם כדעת הרי"ף שכתב בפ"ד אין סומכין את הקדירה ולא את הדלת בבקעת של קורה שלא התירו לטלטל עצים בי"ט אלא להסקה בלבד עד כאן לשונו ולגבי חיזרא כתב הרי"ף כמסקנא דאסיקנא יבישא שרי רטיבא אסור ויש לתמוה עליו כיון שהוא פסק כמאן דאמר לא ניתנו עצים אלא להסקה היכי שרי ביבישה לתקעו בכלי ולצלות בו הא מאן דהוה אסר בחיזרא לא הוה אסר אלא מטעם דלא ניתנו עצים אלא להסקה כדאיתא בגמרא וי"ל דאע"ג דלא ניתנו עצים אלא להסקה שרי לתקעו בכלי ולצלות בו מפני שתשמיש זה דומה להסקה והיינו דיהבינן טעמא למאן דשרי מה לי לצלות בו מה לי לצלות בגחלתו כלומר כיון שתשמיש זה לצלות בלי הוא וכי מסיק לה בכורא תשמישו נמי לצלות בלי הוי תשמיש זה דומה להסקה ושרי והר"ן כתב הא דאמרינן רטיבא אסור לאו למימרא דרטיבא אסור למיתביה בהיסק גדול אלא לומר כיון דרטיבא לא חזי אלא ע"י תערובת לא אמרינן מה לי לצלות בו מה לי לצלות בתערובת גחלתו כיון שאינו ראוי לצלות בגחלתו בפני עצמו כדרך שהוא צולה בו לבדו ע"כ והרמב"ם כתב בפ"ב קוץ רטוב הרי הוא מוקצה מפני שאינו ראוי להסקה לפיכך אסור לו לעשות כמו שפוד לצלות בו בשר ובפ"ד כתב לא תכנס אשה בין העצים ליטול מהם אוד לצלות בו וכתב שם ה"ה כבר נתבאר בפ"ב שקוץ רטוב אסור לצלות בו וקוץ יבש כתבתי שם שמותר ואפשר שאוד ר"ל לדעת רבינו עץ לח ורטוב שאינו ראוי להסקה בפ"ע אבל עץ יבש ודאי מותר כ"כ הרשב"א ז"ל עכ"ל ול"נ דאין צורך לידחק בכך אלא אוד עץ יבש הוא ואפ"ה אין צולין בו ולא דמי לחיזרא שהוא חד ודק כמו שפוד וא"צ תיקון כלל הלכך כיון דיבש הוא שראוי להסקה צולין בו אבל אוד כיון דעב הוא ולא חזי לשפוד בלא תיקון אלא ע"י הדחק אע"ג דיבש הוא שראוי להסקה אין צולין בו ולפ"ז צ"ל שמה שנתן טעם הרמב"ם שם שלא התירו לטלטל עצים בי"ט אלא להסקה בלבד לא קאי האי טעמא אלא לאין סומכין את הקדירה ולא הדלת בבקעת אבל מ"ש לא תכנס אשה בין העצים ליטול מהם אוד לצלות לא מיתסר אלא מטעמא דפרישית: **אין** מבשלין בקדירות של חרס חדשות וכו' בפרק המביא כדי יין (שם) תנן אין מלבנין את הרעפים לצלות ובגמר' (ל"ג ·) מאי קא עביד א"ר יוחנן הכא ברעפים חדשים עסקינן מפני שצריך לבדקן ואמרי לה מפני שצריך לחסמן ופירש"י שצריך לבדקן אם יוכלו לקבל ליבון הלכך ביום טוב לא דלמא פקעי ואשתכח דטרח שלא לצורך ואמרי לה שצריך לחסמן להקשותן בהיסק ראשון הם מתחזקים ומתקשים הלכך אע"ג דלצורך י"ט הוא כמי דהא צולין עליהם מיהו כיון דבהיסק זה נעשה כלי אסור ובתר הכי מייתינן בגמרא הא דתנן אחד מביא את האור ואחד מביא את העצים ואחד שופת את הקדירה כולם חייבים בשלמא כולהו קא עביד מעשה אלא שופת את הקדירה מאי קא עביד אמר ר"ל הכא בקדירה חדשה עסקינן ומשום ליבון רעפים נגעו בה וכו' הרא"ש מסכה משמע דהלכתא כלישנא דאמר דטעמא דאין מלבנין את הרעפים מפני שצריך לחסמן דקאמרינן הכא בקדירה חדשה עסקינן ומשום ליבון רעפים נגעו בה והיינו משום חיסום דאיכא חיוב חטאת משום מכה בפטיש אבל משום שצריך לבודקו ליכא חיוב חטאת ומכאן יש ללמוד שאין לבשל בקדירה חדשה בי"ט דחסומי קא מחסם להו וקא מזוגא למדייתי ואין מחזיקין מים עד שיבשלו בהם פעם אחת וגרסינן בירושלמי דמ"ק רבי יודן ב"ר ישמעאל אורי מדוחק להביא כירה חדשה מבית האומן לשפות עליה קדירה בי"ט עכ"ל אבל התוספות כתבו הכא בקדירה חדשה עסקינן ומשום ליבון רעפים נגעו בה יש נזהרים שלא לבשל בתחלה בקדירה חדשה ולא היא דהכא בקדירה ריקנית דלא שייך בה ליבון רעפים ששופת' קודם שמביא המים אבל כשמבשלין בה מאכל לא שייך בה ליבון רעפים ובסמ"ג כתב גרסינן בירושלמי ר' יהודה ב"ר ישמעאל הורה מדוחק להביא כירה חדשה מבית האומן לשפות עליה קדירה בי"ט ויש רוצים ללמוד מכאן שאסור לבשל בקדירה חדשה בי"ט וצריך ליתנ' על האש מעי"ט אבל יש לחלק בין קדירות שלנו לכירה והמרדכי כתב וז"ל כתוב בסה"מ יש רוצים ללמוד מכאן שאסור לבשל בקדירה חדשה בי"ט לכתחלה וצריך לתתה על האש מעי"ט בלא מים וכ"כ ר' אבי"ה ואולי יש לחלק בין קדירה שלנו לכירה עכ"ל והגהו"מ כתב בפ"ג דברי סמ"ג ואח"כ כתב אמנם הר"מ היה מזהיר לבשל בכל קדירה חדשה מעי"ט אם רוצים לבשל בה בי"ט וכ"כ התוספות וכן נמצא בתו' הר"מ דאסר אם לא מדוחק כגון שאין לו מה יאכל וכן הרוקח עכ"ל ורבינו ירוחם כתב קדירה חדשה לבשל בה בי"ט כתבו התוספ' שאסור ודקדקו כן מדאסור ללבן רעפין כמו כן הקדירה אין גמר תיקונו עד שיבשלו בה פעם אחת שאז מתחזקת ונראה דבקדירות שלנו שכל תיקונן וגמר עשייתן היא בבישולן בתנור של יוצרים שאינו אסור וכן עמא דבר עכ"ל וכן המנהג פשוט היום לבשל בקדירות חדשות בי"ט ומעולם לא ראינו מי שפקפק בדבר (ג):

תקג אסור לבשל בי"ט אלא כדי צורך היום אבל מי"ט לחבירו או מי"ט לשבת אסור כלומר וכ"ש מי"ט לחול דאסור ודברים הללו פשוטים ומתבארים בפ"ב דביצה (טז:) וכתב בהגה"מ בשם סה"ק יזהר שלא ישחוט מי"ט לחבירו דשמא שני חול ואפילו בשני י"ט של ר"ה ואע"ג דקדושה אחת הן הוינו להחמיר ולא להקל ועוד דהאידנא יום ראשון עיקר ע"כ ובסה"ק מסיים כלשון הזה אך אם הוא אוכל קצת מן העוף או מן הבהמה בו ביום שרי משום דא"א לכזית בשר בלא שחיטה אבל לאפות ולבשל מי"ט לחבירו אסור אפי' כשאוכל קצת ממנו בו ביום דהתם לא שייך האי טעמא עכ"ל וכ"כ הכלבו בשם הר"פ (א) ויש לתמוה שהרי התירו חכמים לבשל קדירה מלאה בשר אע"פ שא"צ אלא לחתיכה אחד ולאפות תנור מלא פת אע"פ שא"צ אלא לככר אחד מיהו בהא איכא למימר דמיירי בתנורים דידן שלא התירו לאפות יותר מכדי צרכו כדלקמן סימן תק"ז אבל מה שאסר לבשל מי"ט לחבירו אפילו כשאוכל קצת ממנו קשיא ואפ"ל דמיירי דמבשל לאחר אכילה וכסברת בעל העיטור דכתב רבינו בסמוך ואפ"ה שרי לשחוט על ידי אכילת כזית מידי דהוי אבהמה מסוכנת שנתבאר בסימן תצ"ח שאפילו אחר אכילה יכול לשחטה וסובר דבריאה נמי יכול לשחוט אחר אכילה כל שאוכל ממנו כזית: **אבל** ממלאה אשה הקדירה מבשר אע"פ שא"צ אלא לחתיכ' אח' ברייתא בפ"ב דביצה (יז·) באמת אמרו ממלאה אשה קדירה בשר אע"פ שא"צ אלא לחתיכה אחת ממלא נחתום חבית של מים אע"פ שא"צ אלא לקיתון אחד ופי' רש"י ממלאה אשה קדירה וכו' דבחד טרחא סגי וכן בנחתום לגבי מלוי: וה"ה כתב בפ"א בשם הרשב"א ממלאה אשה קדירה וכו' כדי שיאכלו משמני' לפיכך יראה לי שאפי' ליתן בקדירה חתיכה אחר שהניח הקדירה ע"ג האש מותר עכ"ל. ומיהו לדברי רש"י שנתן טעם משום דחד טרחא הוא כל כה"ג דהוי תרי טירחי נראה דאסור ודברי רבינו כדעת הרשב"א שהרי נתן טעם מפני שהתבשיל מיתקן יותר כשיש הרבה בקדירה והכי נקטינן כמאן דמיקל כיון דהוי מידי דרבנן: גבי מלוי חבית של מים כתב ה"ה בשם הרשב"א ובלבד שיתן את הכל קודם שהניח חבית ע"ג האש ע"כ והטעם לפי שאין המים יפים יותר כשיש הרבה בכלי ולפי דעתו ז"ל אסור להוסיף שלא לצורך אבל מעיקרא חד טרחא הוא ושרי עכ"ל: **ומ"ש** וי"א דאפי' אמרה בפי' שהיא רוצה אותו לצורך מחר שהוא מותר ויש אוסרין כ"כ הרוקח וז"ל ממלאה אשה קדירה בשר אע"פ שאין צריך אבל אין לומר אלו יהיו לצורך י"ט ולא אלו אך כשממלאה הקדירה אז התבשיל טוב ואיכה

דרכי משה

(ג) וכמרומה לי שנהגו במקומינו איסור שהרי המנהג פשוט שכל הקדירות החרשות שקונין לפסח מבשלין בהם מים קודם פסח ונראה שזו היא הטעם שאינן רוצים שיהיו תחלת בישולן בהם ביום טוב: תקג (א) ונראה דמיירי שמרבה בבישול או באפייה בשביל יום טוב שני ואינו מבשלו ואופה בבת אחת דאילו מבשלו או אופה בבת אחת שרי כמש"ר בסמוך

דרישה

[ג] **אין** מבשלין בקדירות כו' וכתב ב"י ז"ל ורבינו ירוחם כתב קדירה חדשה לבשל בה בי"ט כתבו התוס' שאסור ודקדקו כן מדאסור כו' ל"נ דהא התוס' כתבו בהדיא להתיר והביאו

סי' תקג (א) **אסור** לבשל בי"ט כו' וה"ה לאפות ולשחוט אסור אא"כ צריך לכזית וכן יכולה לבשל הרבה קדירות ולאכול מכל א' מעט קודם ואם עבר וביטל אחר אכילה כתב ריב"ש בתשובה שמותר אם צריך לכזית וכ"פ ב"י ורמ"א: (ב) **אבל** מי"ט לחבירו כו' ומכ"ש מי"ט לחול וכ"כ ב"י אבל א"ל דדוקא מי"ט לחבירו קאמר וכדאשכחן לענין הכנה דאין י"ט מכין לחבירו דדוקא הנולד בזה אסור בזה אבל הנולד בי"ט מותר בחול דל"ד דדוקא גבי נולד דהאיסור נעשה מאיליו לכן מותר בחול אבל לעשות מלאכה בידים בי"ט לצורך חול אין סברא כלל לכך נ"ל דרבינו לרבותא נקט י"ט וכ"ש חול ובד"מ נדפס בהדיא אפי' במקום אבל: (ג) **אי** מי"ט לשבת אסור ואפי' בב' ימים של ר"ה דכי אמרי' דקדושה א' הן ה"מ לחומרא אבל לקולא לא וכמ"ש לעיל סי' תק"ח: (ד) **אלא** לחתיכה א' ואפי' לאחר שהניח הקדירה על האש מותר ליתן לתוכה חתיכה מיה להאי טעמא דרשב"א: (ה) **ויש** אוסרין אלו יש אוסרין סברי כר"ש שהטעם שממלא משום דחד טירחא הוא וכה"ג הוו תרי טירחו':

פרישה

(יב) **והוא** גמר תיקונן כתב רמ"א וכן המנהג אם לא ע"י הדחק שסומכין על רבים המתירין ולכן נהגו כשקונין קדרות חדשות בפסח מבשלים בהן קודם י"ט עכ"ל ול"ד בפסח רק שבפסח דרך לקנות קדירות חדשים וק"ל:

סוך

חרושי הגהות

בהן ומתוך שמותרים לטלטל להסקה מותרים לטלטל נמי לכל דבר ואף עצים שאינם עומדים להסקה היו בכלל שאר עצים שמותר לטלטלן אלא שגזרו בהן בי"ט אטו שבת אך צ"ע מי דחקו לר"ת לפרש משום גזירה י"ט אטו שבת דהא עצים שאינם ראוים להסקה הוו כאבנים ואפילו ר"ש מודה בטלטול אבנים דאסור בי"ט כמו בשבת דלא שרי ר"ש מוקצה אלא בכלי אבל עצים שאינם ראוים להסקה כאבנים הם ואפילו לר"ש אסור לטלטלן (מהרל"ח):

תקג א לאו למימרא דאי לאו שהתבשיל מיתקן יותר היה אסור למלאות אפילו אם נותן הכל בבת אחת דהא מתיר נמי באותה ברייתא לנחתום לחמם חבית מלא מים כולי כמו שיתבאר

ונראה שהוא מותר כיון דטעם ההיתר מפני שהתוספ' גורם טעם בתבשיל אם כן אפילו פירשה בפירוש נמי מותר כתב בעל העיטור דווקא קודם אכילה יכולה להרבות בבישול אבל לאחר אכילה אינה יכולה לבשל ולומר אוכל ממנו כזית דאין לך הערמה גדולה

ואינה ניכרת הערמתה : **ונראה** שהוא מותר כיון דטעם היתר מפני שהתוספת גורם טעם בתבשיל וכו' הם דברי רבינו ודברים של טעם הם לפי דבריו שכתב דטעמא דשרי למלאות קדירה בשר מפני שמתבשיל מיתקן יותר כשיש הרבה בקדירה ומיהו לפי טעמא של רש"י דמשום דחד טרחא הוא שרי הכי איכא למימר דלא התירו אלא במבשל סתם שנראה שאינו מבשל אלא לצורך י"ט : **ונראה** דאיכא תו בין הני תרי טעמי דלדברי הרשב"א ורבינו אע"פ שאינו אוכל מהבשר כלל שרי לבשל כיון שדעתו לאכול מהתבשיל ולדברי רש"י משמע שצריך שיהא בדעתו בשעה שמבשל לאכול כזית מאותו בשר בו ביום אבל אם אין בדעתו לאכול בו ביום מאותו בשר כלל אע"פ שדעתו לאכול מאותו תבשיל אסור לבשל דלא חשיב תבשיל במקום בשר כדי שנתיר לבשל בשבילו ומיהו יש לדחות ולומר דלרש"י נמי שרי לבשל אע"פ שאין בדעתו לאכול היום אלא מהתבשיל בלבד ולא דמי למי שיש לו בשר בקדירה שאין מתירין לו להוסיף בשר בשביל תוספת תיקון התבשיל דשאני התם שכבר יש לו בשר ותבשיל ובשביל תוספת תיקון כל דהו לא שרינן ליה : **כתב** בעל העיטור דוקא קודם אכילה יכולה להרבות בבישול וכו' והתוספות כתבו בפ"ק דביצ' (יא :) גבי הא דאמרי' רב אדא בר אהבה מעריס ומלח גרמא גרמא וכן רגילין העולם שמערימים ומולים התרנגולת ואוכלין ממנה מן הכבד ומיהו ה"ר שמואל היה אומר דהיינו דוקא קודם אכילה אבל לאחר אכיל' לא וכ"כ בהג"א שם וכן דעת הריב"ש בתשובה וכתב דמ"מ אם עבר ובישל אחר אכילה בהערמ' אכילת כזית אין לו דין מעריס לאסו' עליו התבשיל אלא דין מבשל במזיד או בשוגג יש לו דשרי ובפ"ב דביצה (שם) גבי הא דתניא מבשל הוא לי"ט ואם הותיר הותיר לשבת ובלבד שלא יערים פירש"י ובלבד שלא יערים לאחר שבישל לצורך לומר עוד אני צריך להזמין אורחים ויבשל תבשילין ויותירם לשבת וכתבו התוספ' ע"ז וא"ת מ"ש מההיא דרב אדא מעריס ומלח גרמא גרמא וי"ל דשאני התם דהוי איבוד אוכלין בעלמא ומשום שמחת י"ט התירו דאי לא"ה חייש שמא יסרח הבשר ומימנע ולא שחיט אבל הכא בבישול דחמור וגם היה יכול לעשות תקנה ע"י עירוב תבשילין מבע"י עכ"ל משמע מדבריה' דאפי' קודם אכיל' נמי כל שמבשל קדירו' יותר מכדי צורך היום הוי מעורים ואסור מיהו אם אוכל מעט מכל אחד כיון דקודם אכילה הוא מבשלם אפשר דשרי וכ"כ רבינו ירוחם גבי מי שלא הניח עירוב תבשילין שיוכל לבשל ולאפות לצורך י"ט ואוכל מכל מין ומין ואם יותיר יותיר עכ"ל וכתב הרשב"א שנשאל על אחד שהתיר לטפל בי"ט ראשון בלק בגבינה לצורך ליל י"ט שני ובלבד שיתן מעט מאחת מהנה לתינוק אחד והביא ראיה מרב אדא בר אהבה דמעריס ומלח גרמ' גרמא והוא ז"ל השיב שטעה שאם אתה אומר כן למה הוצרכנו להתיר למלאות קדירה בשר מחמת שהתבשיל יפה בזמן שהקדירה מליאה בשר והא לדברי המתיר מותר לבשל כמה חתיכות בזה"ז ואפילו בקדירות מוחלקות כיון שהוא רוצה לאכול אחד מהחתיכות ועל מה שהביא המתיר ראיה מרב אדא דמלח גרמא גרמא כתב דטעות גמור הוא בידו דהתם היינו משום שמחת י"ט והתירו סיפן משום תחלתן שאם אי אתה מתיר לו כן אף הוא לא ישחוט ואתי לאימנועי משמחת י"ט והערמה זו מותרת לפי שלא באה לו מחמת פשיעתו כאותה הערמה דאפייה מחמת שנאבד עירובו בפשיעתו וכ"ש עכשיו שלא רבים יחכמו ולא עדיפי מבני בשכר והמרדכי כתב בפ"ב דביצה אמר רבא הלכה כרשב"א ל"ש תנור קטן וכו' ומשמע אפילו בהערמה והא דתניא לקמן ואם הערים אסור מוקמינן ליה בתלמודא דחנניה היא ואליבא דב"ש ורבינו יואל התיר לאפות בי"ט לצורך ברית מילה שחל להיות ממחרת בחש"מ והיה יום חגם שלא היו יכולין לאפות אם לא בי"ט ולא היה די לקהל בתנור אחד והתיר לאפו' בב' פעמי' מפני צריכות פת אחד לכל תנוק ותנור לשנים וג' ישראלים עד כאן אבל הגה"מ כתב בפ"א על מ"ש הרמב"ם ממלאה אשה תנור פת אף ע"פ שא"צ אלא לככר אחד בפר"ח כתב ובלבד שלא יערים כך קבלתי מרבותי היינו דלא כרבינו יואל שהתיר ג' תנורים מליאים לצורך ברית מילה של מחר בחש"מ רק ע"י צריכות פת א' מכל תנור ע"כ לשון הגהות חדשות ודבר פשוט הוא שאין הלכה כרבינו יואל שהרי הגהות והרשב"א פליגי עליה בהדיא וכ"כ מדברי התוספ' בפרק כל שעה (לז .) גבי היתר אפיית פת עבה וכ"כ שהוא דעת כל הפוסקים :

כתב הרמב"ם בפ"א אפה כדי לאכול בי"ט והותיר מותר לאכול המותר בחול וכתב הרב המגיד זה פשוט ונלמד מדין מי שלא עירב עירובי תבשילין : **כתב** המרדכי בפ"ב דביצה מעשה היה בקולוני"א שאפו לכתחילה פשטיד"א מי"ט לחבירו והתירו רבני קולוני"א בדיעבד באכילה כר"י דאמר המבשל בשבת בשוגג יאכל למ"ש בין לו בין לאחר וכ"ש בי"ט דקיל ורבינו יואל אסר דע"כ לא שרי ר"י אלא גבי שבת דחמירא ולא אתי לזלזולי ביה אבל י"ט דקיל אי שרי ליה אתי לזלזולי ביה ואסור וכן אמר ה"ר אביגדור שראה שבא מעשה לפניו וצוה להשליך לאיבוד ואפילו ליתן לשפחתו אסר לו עד כאן לשונו ובתשב"ץ כתוב שמהר"ם התיר אשה שאפתה מיום טוב ראשון של ראש השנה לחבירו מדתנן המבשל בשבת בשוגג יאכל והרמב"ם כתב בפ"א המבשל או האופה ביום טוב כדי לאכול בו ביום או שזימן אורחים ולא באו ונשאר התבשיל והפת ה"ז מותר לאוכלו בין בחול בין בשבת ובלבד שלא יערים ואם הערים אסור . (ב) ואפילו בשבת שאחר י"ט מפני שהחמירו במערים יותר מן המזיד וכתב ה"ה שכתב כן מדאמרינן גבי י"ט שחל להיות ערב שבת ואכל עירובו קודם אפייה ובישול מבשל הוא לי"ט ואם הותיר הותיר לשבת ובלבד שלא יערים ואם הערים אסור ואמר רב אשי דטפי החמירו במערים מבמזיד ולמד מזה דלכל שכן במערים לצורך חול דאסור וכן כתבו המפרשים עד כאן לשונו וכ"כ הריב"ש בתשובה וז"ל הרשב"א שאלה תבשיל שנתבשל בי"ט ראשון לצורך י"ט שני אם מותר : **תשובה** זו בעיא בגמרא עבר ואפה מאי ואתיקן למיפשטא מדתניא מי שהניח עירובי תבשילין וכו' ודמי רב נחמן והרי"ף

הערמה דטעם ההיתר הוא מפני שהתוספת גורם טעם בתבשיל וכ"ל כאילו כל התבשיל נתבשל לצורך היום וא"כ אפילו פירש בפירוש נמי מותר ודברי טעם הם ונראה בעיני שאף הרוקח ז"ל לא היה מתיר אלא שלא אמרה בפירוש דהוי הערמה ממש והתבשיל אסור דהא ודאי אין כאן הערמה כיון שהוא צריך עכ"פ לחתיכה אחת וכמו שכתב רבינו אלא דלכתחלה אסור שלא תאמר כך מפני שמדבריהם ניכר קצת הערמה וכן נכון להזהיר על זה : **כתב** בעל העיטור דוקא קודם אכילה כו' בפ"ב די"ט תניא גבי מי שנאבד עירובו בפשיעתו מבשל הוא לי"ט ואם הותיר הותיר לשבת ובלבד שלא יעריס ואם הערים אסור ופירש"י שלא יערים לבשל בב' קדרות שיאמר אני צריך להזמין אורחים או יבואו לי אורחים אבל בקדרה אחת מותר להערים ולהרבות וכן פי' התוס' ושאר מחברים אחריהם כמו שיתבאר בסמוך וכן מפרש בעל העיטור והשתא ודאי כיון דאפילו קודם אכילה אסרו הערמה לבשל לצורך היום ואח"כ לחזור ולבשל ולומר שיזמין עוד אורחים מכ"ש כשחוזר ומבשל אחר אכילה דניכר הערמתו והדבר פשוט דקודם אכילה נמי אם אינו צריך אפילו לחתיכה אחת שכבר בישל לצורך סעודת שחרית כמה מיני תבשילין אף שאינו אוכל מכל תבשיל רק מקצתו וחוזר ומבשל תבשיל אחד לצורך הלילה דאסיר. ואע"פ דאוכל ממנו כזית בתוך הסעודה שחרית דלשון הברייתא משמע להדיא דוקא כשצריך לחתיכה אחת הוא דשרי הא לאו הכי הויא הערמה ואסור וכך מפורש בסמ"ק שכתב ויש ליזהר שלא ישחוט מי"ט לחבירו שמא השני חול ואפי' בשני י"ט של ר"ה דאף ע"ג דקדושה אחת הן דוקא להחמיר ולא להקל אך אם הוא אוכל קצת מן העוף או מן הבהמה בו ביום שרי משום דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה אבל לאפות ולבשל מי"ט לחבירו אסור אפילו כשאוכל קצת ממנו בו ביום דהתם לא שייך האי טעמא עכ"ל ואח"כ העתיק הברייתא דממלאה אשה קדרה בשר וכו' אלמא דס"ל דהברייתא עכ"פ דוקא בשצריך לחתיכה אחת עכ"פ כמו שנוהגין לאכול הרבה מיני תבשילין מכל אחד חתיכה אחת או שתים אבל כשאינו צריך כלל ועיקר בישולו לצורך הלילה אסור אפילו כשאוכל ממנו קצת וליכא למימר דמאי דאסר בתחלה מיירי באחר אכילת שחרית כמ"ש שפי' ב"י שהרי אחר כל זה כתב ומיהו דוקא קודם אכילת שחרית אבל לאחר אכילה לא ע"כ ואם כן תחלת דבריו הם בקודם אכילה כדפרי' ואפ"ה בשחיטה התיר אפילו בכה"ג דכיון שאוכל ממנו קצת אעפ"י שאינו צריך ה"ל כמי שמבשל תבשיל א' לאחר אכילה ואכלו כולו דשרי אף עפ"י שאינו צריך לאכול עוד וה"כ ה"ל כמי שצריך לכל הבהמה הנשחטת מאחר שאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה וא עפ"י דתנן בהמה מסוכנת לא ישחוט אא"כ יודע שהוא יכול לאכול ממנה כזית צלי מבע"י דמשמע דוקא מסוכנת אבל לא בריאה דהתם ה"פ כשיכול לאכול אעפ"י שאינו אוכל אבל בריאה אסור אפילו יכול לאכול אבל באוכל ממנה קצת שרי אפילו בריאה כך הוא לדעת הסמ"ק אבל כבר חלקו עליו דלא מפלגינן כלל בין שחיטה לבישול והכל אסור אם אינו צריך לאכול ממנו היום ובסגנון זה הוא שיטת כל המחברים שכתבו היתר באוכל ממנו קצת דכותם היא דוקא בכה"ג שצריך לאכול ממנו קצת ואף כשיש לו תבשילין הרבה מ"מ הוא בכלל צריך כיון שדעתו היא מתחלה כדי לאכול משמנים שחרית אבל כשדעתו אינה אלא לבשלו לצורך הלילה ואינו אוכל ממנו קצת אלא כי היכי דלא ליאסר עליו זאת היא הערמה ואסור והארכתי בזה מפני שראיתי הרבה טועין בפשט זה לבשל לצורך הלילה בקדרה אחת ואח"כ בסעודת שחרית נותנין גם אותו תבשיל על השלחן ואוכלין ממנו קצת והוא איסור גמור ומה שכתבו התוס' בפ"ק דביצה וז"ל מעריס ומלח גרמא גרמא וכן רגילין העולם שמערימין ומולחין התרנגולת ומבשלין ואוכלין מעט מן התרנגולת כגון הכבד ומיהו הר"ר שמואל היה אומר היינו דוקא קודם אכילה אבל אחר אכילה לא וכ"כ בהגהת אשר"י וכ"כ רבינו ירוחם בח"ב נראה דהאי דכתבו ומיהו הר"ש היה אומר כו' הוא להורות דהעולם טועין בזה מפני שהם עושין כן אפי' לאחר אכילה וזה פשוט דאסור דדוקא קודם אכילה התיר רב אדא למלוח הרבה אפי' אינו צריך אלא לחתיכה אחת אבל ודאי דאפילו קודם אכילה אין היתר אא"כ שצריך לחתיכה אחת עכ"פ כדפרי' ולפ"ז דבמה שהיו נוהגין העולם להתיר על סמך אכילת הכבד בסתמא אין בו צורך היום היה יכול לסתור מנהגם אפילו היה קודם אכילה מכל מקום נקט האמת בדבריו שהם היו עושין כן לאחר האכילה ולזה אין היתר בעולם משא"כ בקודם אכילה שיש היתר היכא דצריך לחתיכה אחת ותדע שהרי בפ"ב דביצה כתבו התוספות להדיא דהאי דמלח גרמ' גרמא דמיירי בקודם אכילה כדכתב ה"ר שמואל שאני התם דהוי עבוד באוכלין בעלמא ומשום שמחת י"ט כדי שלא ימנע מלשחוט הוא דשרי הא לאו הכי אסור וכן פי' הר"ן לשם וכ"כ הרשב"א בתשובה וכן הוא בפירוש רש"י אלמא דאפילו בקודם אכילה אסור להערים והיינו בכה"ג שאין צריך אפילו לחתיכה אחת וכיון שאין צריך אין חילוק בין אוכל ללא אוכל . ורבינו יואל פי' ההיא דממלא' אשה כו' דשרי אפילו בהערמה והא דתניא ואם הערים אסור לאו הלכתא היא וכל הגאונים חולקין עליו . ודע דבמרדכי הארוך כתב בפ"ב דביצה ההיא דאוסרין לזמן לעו"ג בי"ט שמא ירבה בשבילו וא"ת ומה בכך הא אמר לעיל ממלא' אשה את הקדרה כו' וי"ל דהתם אילו היה כריסו מחזיק הכל ראוי לו ע"כ מותר לאפות ולבשל לו בבת אחת יותר מצרכו אבל לאפות להדיא או לבשל לצורך עו"ג אסור ומה"ט נמי אסר רב חסדא עיסה אגיה של עו"ג כו' וכה"ג כתב באגודה ולפ"ז נראה דאפילו כשצריך לחתיכה אחת ומבשל הרבה לצורך הלילה ונותנו על השולחן לאכול ממנו לא יאמר לבני ביתו שלא לאכול מזה התבשיל כי אם קצת דהא עיקר ההיתר הוא משום שאילו היה כריסו מחזיק הכל וכו' אלא אם יותיר יותיר ולא יאמר כלום ואפשר שזאת היא סברת היש אוסרים שהביא רבינו שלא לומר בפי' כו'. אבל הרא"ש והר"ן ז"ל פי' בע"א דההיא דאסור לזמן לעו"ג וכו' ה"פ שמא ירבה בשבילו לבשל בקדרה אחרת לבדו וכן פי' הרוקח ולפי זה אין איסור באמירה

זו

דרכי משה

בסמוך ממלאה אשה קדירה כולי או אפשר דר"ל דמפרש בהדיא דאופה ומבשל למחר ולכן אסור אף על גב דצריך לאכול מקצתן היום כמו שיתבאר בסמוך ולגבי שחיטה אפילו בכה"ג שרי מאחר דא"א לכזית בשר בלא שחיטה כנ"ל ודלא כדברי ב"י שכתב שינויים דחוקים על דברי הסמ"ק ובתשובת מהרי"ל סימן ס"ט די"ט ראשון לגבי י"ט שני מחשב כחול וכל דבר שאפשר לעשותו בי"ט ראשון אסור לעשותו בי"ט שני דהוי כאפשר לעשותן מעי"ט : (ב) ונראה דאף הרמב"ם לא אסר אלא בהערים אבל בעבר ובשל בין בשוגג בין במזיד יש לסמוך אדברי המתירים ורבי' יואל ור"א ביחידים הם בכסבר לאוסרן :

ספ"ק

חדושי הגהות

שיתבאר בסמוך אף על פי שאין המים מתוקנים יותר כשיש הרבה בכלי אלא מפני כן כתב רבינו שהתבשיל מיתקן יותר שאפילו ליתן בקדירה חתיכה אחר שהניח הקדירה על גבי האש מותר משא"כ במים דרוקא כשמילא כל החבית כאחת מותר ולא בשני פעמים וכ"כ ה"ה בפ"א לדעת הרשב"א שכתב נמי בהך דממלאה אשה כולי כדי שיאכלו משמנים שכתב ה"ה שר"ל שאפילו ליתן חתיכה בקדירה אחר שהניח הקדירה גבי אש מותר ולאפוקי מפירש"י שפירש שם דבחד טרחא סגי דלדידיה דווקא כשהניח כל הקדירה בבת אחת שרי ולא בזה אחר זה (מהרל"ח) :

כבר

ז׳ והמחמיר תע"ב · והיכא דעבר והערים ובישל לצורך הלילה על סמך שיאכל ממנו קצת הפמ"ג שאינו צריך אסור התבשיל לדידיה שרי בלא הערים ע"ת שהחמירו במערים יותר מבמזיד ונראה דכאן אפילו במזיד שבשל לצורך הלילה ואין דעתו לאכול ממנו כל עיקר נמי דינא הכי ואעפ"כ דמי שלא הניח ע"ת צריכין התבשיל במזיד כאן יש להחמיר יותר ודלא כהריב"ש בתשובה סימן רכ"ל שאמת דהכל אחד וכבר הארכתי בזה בתשובותי בס"ד ואפילו היה שוגג קנסינן שוגג אטו מזיד ואסור לדידיה אבל לאחריני שרי ובני ביתו נמי כאחריני דמו :

ומ"ש וכן נחתום כו׳ כתב הרב המגיד בשם הרשב"א צריך שיתן את הכל קודם שהניח החבית ע"ג האש שהרי אין המים יפים יותר כשיש הרבה בכלי ואין היתירו אלא משום דחד טירחא הוא והכא איכא ב׳ טירחות ונראה בעיני לפי זה שאסור לומר בפי׳ שהוא רוצה אותו לצורך מחר לדעת רבינו שאמר דטע׳ ההיתר מפני שהתוספת גורם טעם בתבשיל ולכן אפילו פירש בפירוש נמי מותר א"כ לפי זה במילוי מים אסור ויש הוכח׳ לזה מדכתב רבינו המחלוקת אתבשיל לבד ולא כתבה בסוף הסי׳ גם אמילוי מים אלמא דבמילוי מים אין היתר כ"ל וכבר כתבתי למעלה דאף בתבשיל ראוי להחמיר :

גדולה מזו [א] וכן נחתום יכול לחמם חבית מלא מים אע"פ שאינו צריך אלא לקיתון אחד :

תקד תבלין או פלפלין נידוכין כדרכן [א] לרב אלפס אפי׳ במדוך של אבן חוץ

והרי"ף לא פסק בה כלל ומיהו מסתברא דשרי מדלא דחו לה רב נחמן ורבה ש"מ הכי ס"ל ועוד דס"ל משל דבריהם דאי מדאורייתא מיסרא שרי היכא דלא הואיל וכ"ל מדברי הרמב"ם ע"פ שלא כתב בה כלל מפורש וכן פסק בעל העיטור והוא דעתי נוטה : **ויותר** ע"ש שהקשו שם מהא דתנן המעשר פירותיו בשבת בשוגג וכו׳ ואוקימנא בדלאיה ליה פירי אחריני ותו אקשינן מהמטביל כלי בשבת ואוקימנא בדלאיה ליה כלי אחרינא אי נמי אפשר בשאלה אני אומר שלא עמדו הדברים במסקנא שהרי חזרו והקשו עוד שם מהמבשל בשבת בשוגג יאכל וכו׳ ופירקו איסור׳ דשבת שאני ומסתברא לי דהשתא דאתית להכי כולהו איננך נמי איסורא דשבת נינהו ובהכנו הוא דאסרי במזיד דידהו אבל ביום טוב כלל לא דמעיקרא הוא דמהדרי לפרקינהו כדי שלא תחלוק בין שבת לי"ט אבל בסוף דלא קם ליה פריק פירוקא אחרינא דסגי לכולהו וכן כ"ל יישובן של דברים עד כאן לשונו : **וכן** נחתום יכול לחמם חבית מלא מים אע"פ שא"צ אלא לקיתון א׳ כבר נתבאר בתחלת סימן זה :

תקד תבלין או פלפלין נדוכין כדרכן לרי"ף אפילו במדוך של אבן וכו׳ בפ"ק דביצה (יד.) תנן בש"א תבלין נדוכין כדרכן במדוך של אבן והמלח בפך ובעץ הפרור ובה"א תבלין נדוכין כדרכן במדוך של אבן והמלח במדוך של עץ ובגמרא דכ"ע מיהא מלח בעיא שינוי מ"ט רב הונא ור"ח חד אמר כל הקדירות צריכות מלח ואין כל הקדירו׳ צריכות תבלין וח"א כל התבלין מפיגין טעמן ומלח אינה מפיגה טעמה מאי בינייהו א"ב דידע מאי קדירה בעי לבשולי א"נ במוריקא ופירש"י כל הקדירות כל מיני תבשיל צריכות מלח הלכך מאתמול הוה ידע דאיבעי ליה לדיכה : ואין כל הקדירות צריכות תבלין · ואדם אינו יודע מה יעלה בלבו לאכול למחר : מפיגין טעמם · ממירים טעמם אם ידוכם מאתמול : דידע · מאתמול מאי קדירה בעי לבשולי ללישנא קמא בעיא שינוי ללישנא בתרא לא בעי שינוי א"נ תבלין של מוריקא איכא בינייהו שיש קדירה שמתבלין אותה בכרכום ואינו מפיג טעמו אם נידוך מבע"י והוא לא היה יודע מה יבשל מחר ללישנא בתרא בעי שינוי ללישנא קמא לא בעי שינוי ואיתא תו בגמרא אר"י אמר שמואל כל הנידוכין נדוכין כדרכן ואפילו מלח והא אמרת מלח בעי שינוי הוא דאמר כי האי תנא דתניא א"ר מאיר לא נחלקו ב"ש וב"ה על הנידוכין שנדוכין כדרכן ומלח עמהם לא נחלקו אלא לדוכן בפ"ע שב"ש בפך ובעץ הפרור ללוי אבל לא לקדירה ובה"א לכל דבר ופירש"י דלב"ה מלח נמי נדוך כדרכו בלא שום שינוי ואיתא תו בגמרא (שם) א"ל רב לר׳ אחא ברדלא כי דייכת אדלי אדלויי ודוך ופירש"י הטה המדוכה על צדה דסבר כשמואל דאמר נדוכה כדרכה במדוך של אבן ומיהו שינויא זוטא בעי : ואיתא תו בגמרא (שם) דרב ששת שמע קל בוכנא אמר הא לאו מגוויה דביתאי הוא ודלמא אכוויי אדלי דשמעי דהוי צליל קליה ודלמא תבלין הוו תבלין כבוחי מנכת קלייהו פירוש כשמשתברים הגרעינין נשמע קולם כמנבחים קרויסנ"ט ופסק הרי"ף כר"י אמר שמואל דאמר כל הנידוכין נדוכין כדרכן ואפי׳ מלח וכתב והא דאמר רב אדלי ודוך אוקמוה רבוותא במילתא אבל תבלין לא בעי הגלאה ומסתייע הדין סברא מהא דאמרי׳ רב ששת שמע קל בוכנא וכו׳ והשמיט הרי"ף דברי רב הונא ור"ח ותמה הר"ן למה השמיטה דהא כי היכי דבעיא אמתני׳ דכ"ע מיהא מלח בעי שינוי מ"ט ויהב טעמא ר"ח ורב הונא מר כדאית ליה ומר כדאית ליה ה"נ איכא למיבעי אהך מסקנא מ"ט מלח בעיא הגלאה טפי מתבלין ואיצטריכנא לטעמייהו דר"ח ורב הונא וא"כ ה"ל להרי"ף להביאה בהלכות אבל כ"ל דמאי דא"ל רב אדלי ודוך חומרא בעלמא היא דאיהו ודאי כר"י אמר שמואל דאמר כתנא דברייתא ס"ל דאי כתנא דמתני׳ היכי סגי בהגלאה והא מדוך של עץ בעי אלא ודאי לחומרא בעלמא אמר דלמאן דליכא פורתא ולישנא דרב ששת נמי דאמר האי לאו מגו דביתאי הוא הכי מוכח לומר שהוא מחמיר על עצמו דבמלתא דאיסור ממש לא שייך האי לישנא וכי דמשום חומרא בעלמא עבדי הכי דלמא לא מחמרי אלא במלח דלעולם איכא בה תרתי שכל הקדירות צריכות לה ושאינה מפיגה טעמה אבל בחדא מינייהו לא מחמרי ומוריקא נמי וידע מאי קדירה בעי בשולי אע"ג דאית בה תרתי אפשר שלא התמירו בו דכיון דחומרא בעלמא היא ובדרבנן אין לנו אלא מלח מן הטעמים שכתבנו ועוד מפני שהיא נדוכת יפה בהגלאה מפני רכותה משא"כ בתבלין עכ"ל וקשה לי קצת על דבריו דאי חומרא בעלמא הוא דהוו מחמרי הנך אמוראי במלח לדוכה ע"י שינוי ולא מן הדין לא ה"ל להרי"ף להביא אלא מימרא דרב יהודה דאמר כל הנדוכין נדוכין כדרכן ואפילו מלח דמשמע דמלח נמי לא בעי שינוי כלל ולא ה"ל להביא דברי הנך אמוראי דמהלו אדלויי כיון דחומרא בעלמא היא ולא מידנא לכך נ"ל שהרי"ף פסק כמ"ד כל התבלין מפיגין טעמן ומלח אינה מפיגה טעמה שמאחר שהדבר ניכר לחוש שהוא כן נקטינן כוותיה וכיון שכן ע"כ אית למימר דכי א"ר יהודה דאפילו מלח נדוך כדרכו לאו כדרכו לגמרי קאמר אלא לומר דלא בעי שינויא רבה כדמצריך תנא דמתניתין דאפילו לב"ה אסור לדוכה במדוך של אבן דליתא אלא במדוך של אבן נמי שרי ומש"ה קאמר כל הנדוכין נדוכין כדרכן ואפילו מלח אבל מ"מ מתאר שאינו מפיג טעמו שינוי זוטא מיהא בעי דהיינו דלילי אדלויי והיינו דקאמר רב אדלי ודוך והיינו נמי עובדא דרב ששת וכ"כ מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ג דכין את התבלין כדרכן שאם ידוך אות׳ מבער׳ יפיג טעמן אבל מלח אינו נדוך בי"ט אא"כ הטה המכתש או שידוך בקערה וכיוצא

בש"א תבלין נידוכין במדוך של עץ והמלח בפך ובעץ הפרור ובה"א תבלין נידוכין כדרכן במדוך של אבן והמלח במדוך של עץ ובגמרא דכ"ע מיה׳ מלח בעי שינוי מ"ט רב הונא ורב חסדא חד אמר כל הקדרות צריכות מלח ואין כל הקדרות צריכין תבלין ואחד אמר כל התבלין מפיגין טעמן ומלח אינה מפיגה טעמה מאי בינייהו איכא בינייהו דידע מאי קדירה בעי לבשולי א"נ במוריקא א"ר יהודה אמר שמואל כל הנידוכין נדוכין כדרכן ואפי׳ מלח והא אמרת מלח בעי שינוי הוא דאמר כי האי תנא דתניא א"ר מאיר וכו׳ אמר ליה רב לרב אחא ברדלא כי דייכת אדלי אדלויי ודוך ר"ש שמע קול בוכנא אמר האי לאו מגווי׳ דביתאי היא ודילמא אדלויי אדלי דשמעיה דהוי צליל קלי׳ ודילמא תבלין הוי תבלין כבוחי מנכח קלייהו · והרי"ף ז"ל הביא המשנה כצורתה והביא ג"כ הסוגיא דגמרא מרב יהודה אמר שמואל ואילך והשמיט דברי רב הונא ורב חסד׳ ופי׳ גם כן שמה שאמר אדלי אדלויי ודוך לענין מלח קאמר ליה אבל תבלין לא בעו הגלאה והביא ראיה מדקמשני שמעיה דהוה צליל קליה והדר אקשינן ודילמא תבלין הוה שמעינן דתבלין לא בעי הגלאה ומשמע לי דס"ל לרי"ף דכל מיני תבלין לא בעו הגלאה אפילו ידע מאי בעי לבשולי ואפילו מוריקא וראייתו מדאקשינן ודילמא תבלין הוו ומאי קושיא דילמא אפי׳ את"ל דתבלין הוו מ"מ אסור במוריקא או היכא דידע מאי קדרה בעי לבשולי אלא ודאי דבכל ענין לא בעי שינוי בתבלין וכן מבואר בסמ"ג שכתב וז"ל ומקשה עוד ושמא דתבלין היו כותשין שא"צ הטייה ושינוי ומתרץ כי ידע שלא היה כותשין התבלין כי יש להם קול ניבוח משמע שכל מיני תבלין נידוכין כדרכן ודוקא במלח צריך הטייה עכ"ל ולפי זה צריך לומר דהטעם שמלח צריך שינוי אחר מתבלין הוא משום הפגת הטעם וכל מיני תבלין יש בהן הפגת טעם א׳ מרובה וא׳ מועט ואף מוריקא ומשא ומתן זה חולק אמשא ומתן של בני ישיבה שאמרו דאיכא בינייהו דרב הונא ורב חסדא במוריקא ולכך לא הביא הרי"ף דבריהם והמשא והמתן שעליו גם כתב בסתם דתבלין לא בעו הגלאה דמשמע דכל מיני תבלין שבעולם לא בעי שינוי ואפילו ידע מאי קדירה בעי לבשולי וכדמשמע ממאי דאקשינן ודילמא תבלין הוו דאלמא דסתמא דתבלין לא בעי שינוי בכל מיני תבלין שבעולם ומשמע נמי מדברי הרי"ף שהביא המשנה כצורתה דמלח במדוך של עץ ופסק נמי כרב דמלח סגי בהגלאה דאין חילוק בין שינוי לשינוי דכל שינוי בין שינוי במדוך של עץ או שינוי דהטיי׳ הכל הוי שינוי ושרי ולפ"ז רב דאמר דמלח בעי הגלאה חולק אשמואל דאמר כי האי תנא דתניא אמר ר"מ כו׳ דמלח לא בעו שינוי כל עיקר דיחידאה הוא ולית הלכתא כותיה אלא כסתמא דמתניתי׳ דמלח בעי שינוי אלא דלא בעינן בדוקא שינויא דמדוך של עץ דה"ה נמי בשינוי דהגלאה סגי ולהכי הביא הרי"ף דברי שמואל לאורויי לן דרב פליג עליה דשמואל בהא והלכתא כוותיה דרב באיסורי ועוד טעם אחר דלית הילכתא כשמואל דהא רב ורב ששת וכל בני הישיבה שנשאו ונתנו אדברי ר"ש כולהו חלקו עליו וס"ל דמלח בעי שינוי וכתנא דמתניתי׳ והיינו דקאמר ר"ש האי לאו מגו ביתאי כלו׳ דהאנא לא ס"ל להקל כשמואל אלא כרב ואיש אחר הוא שסובר כשמואל לדוך מלח בלא הגלאה ובלא שינוי כל עיקר וכך הם דברי הרמב"ם שכתב בסתם דכין את התבלין כדרכן משום דמפיגי׳ טעמם דמשמע כל מיני תבלין בעולם גם כתב דמלח בעי שינוי דהגלאה או שידוך בקערה וכיוצא בה כדי שישנה כו׳ והיינו כדפרי׳ שרב ורב ששת חולקים אשמואל ודלא כפירש"י דרב ס"ל כשמואל עיי׳ עליו ונתיישב מה שלא הביאו הרי"ף והרמב"ם והסמ"ג דברי רב הונא ורב חסדא והמש׳ והמתן שעליה׳ שנתקשו בו הר"ן והב"י עיין עליהם. ועתה נבא לבאר דברי רבינו דמ"ש תבלין או פלפלין נידוכין כדרכן כו׳ פי׳ כל תבלין אפילו מוריקא נידוכין כדרכן ולא בעו שינוי חוץ מן המלח שצריך שינוי קצת פי׳ ובהכי סגי ואצ"ל אם ישנה טובא כגון לדוכם בקערה או במדוך של עץ ומה שאמר והפלפלין הוא לפי דבתוספתא תניא הפלפלין כתבלין אלמא דאין הפלפלין בכלל סתם תבלין ותו דבפ׳ תולין משמע דפלפלין אסור לדוכן ואשמועינן דהיינו בשבת אבל בי"ט שרי דלא כפרש"י ור"ח והשאלתות אלא כמ"ש ר"י בתוספות שם (דף קמא) ובפ"ק דביצה (דף י"ד) : ומ"ש

דרישה

וסביאו ב"י בד"ז וז"ל יש נוהרים שלא לבשל בתחלה כו׳ ודוקא בקדירה ריקני׳ כו׳ אבל כשמבשלין בה מאכל לא שייך בה ליבון רעפי׳ וצ"ע מיהו גם המרדכי כתב בשם התוספות דאסור והביאו ב"י לפני זה וצ"ל דגירסא אחרת היתה לפניהם :

סי׳ תקג [א] וכן נחתום יכול לחמם כו׳ לפי מ"ש הסמ"ג בשם הרשב"א והביאו ב"י ובלבד שיתן את הכל קודם שהניח החבית ע"ג האש ע"כ נראה דנקט רבינו הוא ל"ד דל"ד ממש להא דלעיל דממלא קדירה דהתם מותר ליתן בקדירה מתיכה אפי׳ אחר שהניח הקדירה ע"ג האש וכמ"ש סמ"ג והביאו ב"י אלא דבהא הם שוים דמותר למלאות קודם שינים ע"ג האש · עיין בב"י שהביא לדברי סמ"ג שכתב ז"ל אם אוכל קצת מן העוף או מן הבהמה בו ביום שרי משום דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה אבל לאפות ולבשל מי"ט לחבירו אסור אפי׳ כשאוכל קצת ממנו כו׳ ותמה עליו הוא ז"ל ממה שהתירו חכמים לבשל קדירה מלאה בשר אעפ"י שא"צ אלא לחתיכה אחת ומתוך כך הוצרך לדחוק ולהעמיד דברי סמ"ג דמיירי כשמבשל לאחר אכילה ולעד"נ דאינו מוכרח לזה די"ל דסמ"ג מיירי כשאומר בפירוש שהוא רוצה אותה לצורך מחר וסבר כי"א שהביא רבינו וכן מוכח לשונו שכתב לבשל מי"ט לחבירו דמשמע דמיירי שאומר שהוא לצורך חבירו והא דהתירו חכמים למלאות קדירה כו׳ איכא למימר דלא התירו אלא לבשל סתם שנראה שאינו מבשל אלא לצורך י"ט · ומ"ש על דברי הסמ"ק דשרי לשחוט בריאה אפי׳ אחר אכילה אף ע"ג דחכמים לא התירו אלא מסוכנת דוקא היינו לענין שא"צ בדיקה ואעפ"י שאינו אוכל רק שיעור שהות ביום כדי לבודקה ולאכול דזה דוקא במסוכנת התירו משום הפסד אבל לא בבריאה אבל אם אוכל ממנה כזית בבדיקה מותר אפי׳ בבריאה :

סי׳ תקד [א] לרב אלפס אפי׳ במדוכה של אבן כו׳ עיין בב"י דברי הרי"ף ומה שהקשה הר"ן והב"י ומדבריהם משמע דס"ל לרי"ף דתנא דברייתא דקתני לא נחלקו ב"ש וב"ה על הנידוכין כדרכן ומלח עמהן לא נחלקו אלא לדוכן בפני עצמן כו׳ וב"ה מתירין לכל דבר דמשמע דלא בעי שינוי פליגי אתנא דמתני׳ דבעי שינוי ורב יהודא דאמר הנידוכין נידוכין כדרכן כברייתא ס"ל ולפ"ז רי"ף שפסק כרב יהודה אמר שמואל לא ס"ל כתנא דמתניתין ודבר תימה הוא וא"כ הרי"ף שהביא המשנה ודברי רב יהודא דסתרי אהדדי ה"ל להשמיט ברייתא דמסייע לרב יהודא וע"ק בעיני כיון דהתנא דברייתא דמתיר בלא שינוי פליג אתנא דמתני׳ מנ"ל להנך אמוראי להצריך שינוי כל דהו דכיון דהלכתא כתנא דברייתא שלא הזכיר שום שינוי וגם ק׳ מה שלא הזכירו הרי"ף והרמ"ם ורבינו דין מוריקא דלא מתיישב שפיר לפי׳ ב"י ואע"ג דב"י כתב דס"ל דכרכום ישנו קלתה פגם טעם כו׳ מ"מ ק׳ מנ"ל מאחר שאינו מוכרח כלל בגמרא והוא היפך ממשמעות הסוגיא לכן היה נלע"ד דהרי"ף וכל הפוסקים שוים בהא דתנא דמתני׳ ותנא דברייתא לא פליגי אהדדי ומודה תנא דברייתא דאין דוכין מלח במדוך של אבן בלא שינוי וכמו שמוכיח מלשונו וגם תנא דמתני׳ ס"ל כוותיה בהא דמלח נידוך במדוך של אבן ע"י שינוי כל דהו ול"ד מדוך של עץ קתני והא דפריך בגמרא ממתניתין דקתני מלח בעי שינוי עליה דרב יהודא דאמר כל הנידוכין נידוכין כדרכן ול מה שפירשתי דתנא דמתני׳ מודה דמותר לדוך מלח כדרכו ע"י שינוי כל דהו א"כ מאי פריך י"ל דהיינו למאי דהוה ס"ד מעיקרא דמדוך בעי שינוי רבה ומדוך של עץ דקתני במתניתין דוקא של עץ ולכך פריך עליה דרב יהודה דמתיר אפילו מלח לדוך כדרכו אבל לפי מאי דאסיקו הוא דאמר כתנא דברייתא דמתיר אפי׳ מלח לדוך במדוך של אבן ולא בעי שינוי רבה אלא שינוי מליכו

(א)חוץ מן המלח שצריך שינוי שיט' קצ'(ב) ומיהו אסו' לטחון הפלפלין בריחיים קטנים שלהם וכ"כ הרמב"ם ז"ל אבל לדעת התוס' גם פלפלין (ג) ותבלין צריכין הטייה אם יודע מעי"ט כמה קדירות רוצה לבשל ואם אינו יודע שרי ושום וחרדל. ושחליי' אפי' אם יודע מעי"ט שרי לפי שנפגמי' ביותר אם שוחקין אותם מעי"ט (ד) מותר להוליך תבלין ומדוך אצל הקדירה או הקדירה אצלם: אין כותשין הריפות וכיוצא בזה במכתשת גדולה (ה) אבל בקטנה שרי ובאתרא דאיכא למיחש שיכתשו

וכיוצא בה כדי שישנה שאם שחק המלח מעי"ט לא יפיג טעמו ע"כ ומיהו לפי דרך זה ה"ל להרי"ף והרמב"ם לכתוב דמוריקא בעי הלכאה כיון שאינו מפיג טעמו ובשלמא להרמב"ם שהזכיר במלח טעמא דאינו מפיג טעמו איכא למימר דממילא משמע דמוריקא כיון שאינו מפיג טעמו דינו שוה למלח אבל להרי"ף שלא הזכיר טעמא דהפגת טעם קשיא וגם להרמב"ם קשה לפמ"ש ה"ה דסבר דכרכו' דינו כשום משמע דא"צ שינוי כלל ואפשר שהם סוברי' דכרכו' יש בו קצת הפג' טעם ואע"ג דבגמ' אמרי' דאינו מפיג טעמו הייכו לומר שאינו מפיג טעמו כ"כ כמו תבלין אבל מ"מ מפיג הוא קצת והכי דלמאי דהוה ס"ד דמלח בעי שינוי רבה לא הוה מדמי' מוריקא לתבלין כיון שאין הפגת טעמו דומה לשלהם אבל למה דאסיקנא דמלח לא בעי אלא שינוי כל דהו אלמא שחיקה לא חמירא כולי האי הלכך כיון דהרכוס מפיג טעמו אין להשוותו למלח והרשב"א כתב בתשובה דתבלין נדוכין כדרכן ומלח כל שאפשר לעשותו מבערב בעי שינוי שאין דכין אותה אלא במכתשת של עץ או שיטה וזה מבואר כדברי הרי"ף והרמב"ם: ומ"ש רבינו ומיהו אסור לטחון הפלפלים בריחיים קטנים שלהם בפ"ב דביצה (כג.) תנן דראב"ע מתיר לשחוק הפלפלים בריחיים שלהם וחכמים אוסרין ופסקו הפוסקים כחכמים וטעמא משום דהוו כעובדין דחול אבל נדוכין הן במדוך של אבן כדין התבלין והכי תניא בהדיא בתוספתא הפלפלים כתבלין וכ"פ הרמב"ם בפ"ג וכ"כ התוס' והרא"ש והר"ן בפ"ק דביצה וכ"כ סמ"ג והא דאיתא בפרק תולין (קמא) א"ר יהודה הני פלפלי מידק חדא חדא בקתא דסכינא שרי תרי תרי אסור רבא אמר כיון דמשנה אפילו טובא נמי התם בשבת איירי הכא בי"ט ודלא כפירש"י התם וכן ר"ח והשאלתות דבי"ט איירי דא"כ ה"ל לפרושי דכולי מסכתא איירי בשבת וכו' הגה"מ בפ"ג דפלפלים בריחיים שלהם אפילו חדא חדא אסור בי"ט: וכתב ה"ה בפ"ג בשם הרשב"א שאסור לטחון החרדל בריחיים שלו שהרי זה דומה לשחיקת הפלפלין שאסור משום עובדין דחול אבל נדוך הוא כדרכו וכ"כ הר"ן בשמו בפ"ק דביצה ושלא כדברי המרדכי (א) שכתב בשם רבינו יקר דמותר לעשות חרדל ברחיים שלנו בי"ט: ומ"ש רבינו וכ"כ הרמב"ם על כל מ"ש לדעת הרי"ף קאי שכך הם דברי הרמב"ם בפ"ג וכמ"ש: ומ"ש רבינו אבל לדעת התוס' גם פלפלין ותבלין צריכין הטיי' וכו' ז"ל הרא"ש בפ"ק דביצה על דברי רב הונא ורב חסדא צריך ליזהר שלא לדוך תבלין כדרכן היכא דידע מאי קדירה בעי לבשולי דלא ידעינן כמאן הלכתא ואין לומר בשל סופרים הלך אחר המיקל כיון דמר מיקל בחד צד ומר מיקל בחד צד ומיהו שומין ודאי מותרין לדוך כדרכן דמתקלקלים ביותר אי עביד להו מאתמול זו היא שיטת ר"י שפוסק כדרב הונא וכדרב חסדא וכן דעת בעל המאור והכי איתא בירושלמי ר' אמי בשם רבי יוחנן השום והשחליים והחרדל נדוכין כדרכן משמע דוקא הני אבל אחריני לא עכ"ל וכך הם דברי רבינו שכתב בשם התוספות ומיהו יש בדבריו קיצור דהא לדעת התוספות שפוסקים כדברי רב הונא ורב חסדא לחומרא א"כ מוריקא דינו שוה למלח דלעולם בעי שינוי אפילו לא ידע מעי"ט כמה קדירות רוצה לבשל מחר וכ"כ הר"ן בשם התוספות ובעל המאור דנקטינן כחומרא דהני תרי לישני ולפ"ז מלח ומוריקא בעי שינוי וכולהו תבלין נמי היכא דידע מאי קדירה בעי בשולי בעי שינוי אבל היכא דלא ידע לא בעי שינוי עכ"ל והרא"ש שלא כתב דלפי שטה זו צריך ליזהר שלא לדוך מוריקא בלא שינוי אפילו לא ידע כמה קדירות בעי לבשולי משום דכיון דכתב דאיכא ביניהו מוריקא ומא"כ כתב דהיכא דידע כמה קדירות בעי לבשולי צריך ליזהר שלא לדוך תבלין כדרכן משום דלא ידעי' כמאן הלכתא ממילא משמע דמוריקא בעי שינוי לעולם דהא לא ידעינן כמאן הלכתא ונקטינן לחומרא וכ"כ רבינו ירוחם דהיכא דידע כמה קדירות בעי לבשולי א"כ מוריקא אסור לדוכן כדרכן ויש לדקדק בדברי רבינו לשיטת התוספות דס"ל דלא קי"ל כרב יהודה כל הנדוכין נדוכין כדרכן ואפילו מלח וכדקתני תנא דברייתא אלא כרב הונא ורב חסדא דמפרשי טעמא דמתניתין דמצריך שינוי במלח א"כ מאחר דמתניתין קתני דלב"ה מלח נדוך במדוך של עץ משמע דדוקא בשל עץ שרו ב"ה שהוא שינוי גדול אבל בשל אבן אפילו על ידי הטייה לא שהוא שינוי זוטא ומדברי רבינו משמע דגם לשיטת התוספות מלח בהטייה סגי לה במדוך של אבן ונראה שהוא ז"ל סובר דשינוי דמדוך של עץ בלא הטייה שוה לשינוי דמדוך של אבן בהטייה וב"ה חד מתרי שינויי נקטי והיינו דאמר רב אללי ודוך וכן כרב ששת אמרינן ודלמא דאללי אללויי וע"כ סבר כתנא דמתני' דאמר דלב"ה מלח נדוך במדוך של עץ אפילו בלא הטייה ומינה נשמע דה"ה למדוך של אבן בהטייה דאילו לתנא דברייתא אפילו מלח במדוך של אבן לא בעי הטייה: ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם והרשב"א מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן: כתב הגה"מ בפ"ב בשם סמ"ג העולם נוהגין כשדכין תבלין במדוך לעשות קצת הטייה או שינוי אחר וטעמא דמתוך כך יהיו זכורין שאסור לדוך יותר מהצריך לי"ט (ב): כתב הר"ן בשם הירושלמי דמותר לשחוק קונדיטון בי"ט ולא ידעתי למה הוצרך לכתוב כך שהרי כבר פסק הרי"ף דכל תבלין נדוכין כדרכן ומה לי לקדירה מה לי לקונדיטון ושמא י"ל דסד"א דלקונדיטון אפילו נשחקו מאתמול אינן מפיגין טעמן כמו שמפיגין לקדירה קא משמע לן: כתב הכלבו שהגרגיר שקורין אורוגא אסו' לעשותה בי"ט לפי שהעשוי מבערב טובה (ג): כתב הריב"ש שנשאל אם מותר לגרוד הגבינה בכלי שהוא מורג חרוץ בעל פיפיות והשיב דנראה שצריך לעשות איזה שינוי דומיא דמלח שהרי אם היה עושה מעי"ט לא הוי מפיג טעמו (ד) ואם הוא מפיג טעמו א"צ שינוי דומיא דתבלין: מותר להוליך תבלין ומדוך אצל הקדירה וכו' בפ"ק דביצה (יא.) ב"ש אין מוליכין תבלין ומדוך אצל מדוכה ולא מדוכה אצל תבלין ומדוך וב"ה מתירין ומפרש בגמרא (שם) טעמא דב"ש דחיישי דלמא אתי לאימלוכי שלא לבשל קדירה דבעיא תבלין ונמצא טורח שלא לצורך וב"ה לא חיישי להכי: ופירש"י מדוך. בוכנא שדכין בו תבלין במדוכה: ורבינו כתב קדירה במקום מדוכה ואפשר שכך היתה גירסתו או דלא חשש מלהחליף זה בזה כיון שדינם שוה ונראה דאפי' לדרך ר"ה שרי להוליך זה אצל זה כמ"ש הר"ן בדין הולכת סכין וטבח אצל בהמה ובהמה אצל סכין וטבח שנתבאר בסי' תצ"ח: אין כותשין הריפות וכיוצא בזה במכתשת גדולה וכו' שם (יד.) ת"ר אין עושים טיסני ואין כותשים במכתשת ומפרשי' דה"ק מה טעם אין עושין טיסני לפי שאין כותשין במכתשת ופריך ולימא אין כותשין במכתשת אי תנא אין כותשין במכתשת ה"א ה"מ במכתשת גדולה אבל במכתשת קטנה ש"ד קמ"ל והתניא אין כותשין במכתשת גדולה אבל כותשין במכתשת קטנה אמר רבא ל"ק הא לן והא להו ופירש"י הא לן דלית לן עבדי דמזלזלי הא להו דאית להו עבדי דמזלזלי ועושין בגדולה ואומרים בקטנה עשינו והרמב"ם כתב בפ"ג אין כותשין את הריפות במכתשת גדולה אבל כותשין במכתשת קטנה שזהו השינוי שלה ובא"י אפילו בקטנה אסור שהתבואה שלהם טובה היא ואם כותשין אותה מעי"ט און בכך הפסד ולפי דבריו בתבואות ח"ל שאינה יפה אע"ג דליכא עבדי שרי ומיהו מדברי הרי"ף משמע דס"ל דהיכא דליכא עבדי אסור שכתב הא דאיתא בגמ' רב פפי איקלע לבי מר שמואל אייתו ליה דייסא ולא אכיל ודלמא במכתשת קטנה עבדוה חזייה דהוה דייק טפי ודלמא מאתמול עבדוה חזייה דהוה קליף ליהרי' טפי והבע"א שאני בי מר שמואל דאיכא עבדי חיישינן ושמא יש לחלק בין היכא דאיכא פריצותא דעבדי אלמא דס"ל דהיכא דאיכא סתם עבדי להיכא דאיכא פריצותא דעבדי וכתב ה"ה בהשגות א"א אין הדע' נוחה מזה הטע' אבל אנשי א"י די להם כל ימיהם בקטנה ואין להם שינוי אבל אנשי בבל עיקר תבשיליהם בדייסא שאוכלים בה הלחם והיו עושין אותה במכתשת גדולה ומכתשת קטנה היא להם שינוי ולפי דבריו כ"מ שאין רגילין הרבה בדייסא הרי הוא כא"י
ולזה

ומ"ש ומיהו אסור לטחון הפלפלין וכו' פלוגתא דתנאי במשנה בפ"ב דביצה (דף כ"ג) ופסקו הפוסקים כחכמים דאסרי ולא כראב"ע דמתיר וטעמא משום דהוה כעובדין דחול וכתב בסמ"ק דאפילו על ידי שינוי חדא חדא אסור בריחיים משום עובדא דחול: ומ"ש אבל לדעת התו' כ"כ התוס' בסוגיית הנזכרות כיון דפליגי רב הונא ורב חסדא ולכל אחד איכא קולא וחומרא עבדינן לחומרא אלא דקשה לפי זה דה"ל לרבינו לפרש דבמוריקא אסור אפילו לא ידע מאי קדירה בעי לבשולי וכך תפס עליו ב"י ולי נראה ליישב דרבינו רמז דכתב הרא"ש וז"ל וצריך ליזהר שלא לידוך תבלין כדרכן היכא דידע מאי קדירה בעי לבשולי דלא ידענא כמאן הילכת' וכו' דמדלא כתב נמי דצריך ליזהר במוריקא אפילו לא ידע אלמא דאין חלוק ולכך כתב בסתם לאורויי לן דכל תבלין לא אסירי אלא בדידע ואעפ"י דלמאי דלא ידעינן כמאן הילכתא איכא להחמיר במוריקא אפילו לא ידע ס"ל להרא"ש דמ"מ בהא מילתא קיל"ן כדקאמר תלמודא ודילמא תבלין הוו דאלמא דכל מיני תבלין לא בעי שינוי ואפילו כפרש דה"ק ודילמא תבלין הוו ולא ידע מאי קדר' בעי לבשולי מ"מ שמעינן דכל מיני תבלין שוין דלא בעו שינוי היכא דלא ידע אבל בידע מודים דבעי שינוי אף בתבלין ועוד נראה דרבי' מפרש דאף לדעת התוס' חולקים רב ור"ש אשמואל וס"ל דמלח בעי שינוי ובשינוי דהטייה סגי. ולענין הלכה נראה דתפסינן לחומרא כדעת התוס' וצריך שינוי בכל תבלין היכא דידע וכו' ובמוריקא נמי בעי שינוי ואפי' דלא ידע דלא כרבינו ובפלפלין נמי יש להחמיר כראבי"ה דפסק כר"ש ור"ח והשאלתות דאף בי"ט צריך שינוי דליתנהו בכלל שאר תבלין שנידוכין כדרכן דפלפלין ומוריקא לא מפיגין טעמן וכההוא לישנא קי"ל דתלי טעמא בהפגת הטעם ובריחיים שלהם אסור מפני שהוא כמכביר דתניא הריחיים של פלפלין יש בהם משום ג' כלים אמצעי משום כלי כברה וכו' ע"כ במרדכי הארוך ע"ש ראבי"ה ובסמ"ק כתב עוד להחמיר לעשות שינוי בפלפלי' דמתוך כך זכורין שלא לדוך יותר מן הצורך והאריך בזה ע"ש: ומ"ש ושום וכו' ירושלמי הביאוהו הפוסקים השום והשחליי' והחרדל נידוכין כדרכן ובמרדכי כתב ע"ש רבינו יקר דמלשון נידוכין כדרכן משמע דאף ברחיים שלנו מותר לעשות חרדל דהיינו דרכן אבל ה' המגיד והר"ן בשם הרשב"א כתבו דאסור משום עובדין דחול דלא התירו אלא דיכה ולא שחיקה והכי נקטינן דלא כדמשמע מדברי רבינו שכתב לפי שנפגמי' ביותר אם שוחקין אותו מעי"ט אלמא דמתיר אפילו שחיקה בריחיים בי"ט וכמ"ש ה"ר יקר דלא קי"ל הכי וכן פסק בש"ע: מותר להוליך תבלין ומדוך אצל הקדירה וכו' ברייתא פ"ק די"ט (דף י"ד) ב"ש אומרי' אין מוליכין תבלין ומדוך אצל מדוכה ולא מדוכה אצל מדוך ותבלין וב"ה מתירין וכך כתב במקצת ספרי רבינו אבל במקצתם כתוב אצל הקדר' או הקדירה אצלם ואפשר דאתא לאשמועינן דלא חיישינן לאימלוכי בקדירה דאמר נשבוק האי קדרה דבעיא תבלין ומייתינא אחרינא דלא בעיא תבלין כדאיתא בגמרא דף י"א ונמצא דטרח שלא לצורך: אין כותשין הריפות וכו' ברייתא פ"ק דביצה (דף י"ד) ודברי רבינו כפירש"י אבל הרמב"ם כתב דרך אחר והראב"ד פי' ג"כ בדרך אחר ומביאו ב"י:
ומ"ש

דרכי משה

תקד (א) ספ"ק דביצה וס"פ תולין: (ב) ונ"ל דכן יש לנהוג דבזה יוצאים ג"כ דעת התוספות דמצריכים שינוי: (ג) ונראה דמ"מ ע"י שינוי שרי דלא גרע ממלח: (ד) ונראה ללמוד מזה דאסור ג"כ לפרר מצה על כלי זה בי"ט דהרי אפשר ג"כ לעשותו מעי"ט אבל המנהג פשוט להיתר ונראה דבי"ט הראשונים של פסח אין להחמיר משום
דיש

פרישה

סי' תקד (א) חוץ מן המלח כו' דתבלין מפיגין טעמן אבל לא מלח שאינו מפיג טעמו ועוד דכל הקדירות צריכין מלח: (ב) ומיהו אסור לטחון הפלפלין כו' משום דהוי עובדא דחול. וגם חרדל אסור בריחי' שלו רשב"א: (ג) ותבלין צריכין הטיה וה"ה מוריקא: (ד) מותר להוליך תבלין ומדוך כו' ולא חיישינן שמא לא ידוך ונמצא שטרח בי"ט שלא לצורך: (ה) אבל בקטנה ובא"י אפי' בקטנה אסור שדרכן לדוך בקטנה כל השנה:
ולכתוש

דרישה

מלינו למימר דמדוך של עץ דנקט תנא דמתניתין הוא ל"ד ואפי' במדוך של אבן מותר ע"י שינוי כל דהו כמו שמוכח מלשון תנא דברייתא דקתני ובה"א לכל דבר ולא קתני כדרכן דהוי משמע כדרכן בלא שום שינוי מדקתני לכל דבר מוכרח הוא דה"פ נידוכין הן לכל דבר ר"ל בין לכלי בין לקדירה אבל לא כדרכן דצריך שינוי כל דהו וא"ל דבעי שינוי רבה דעל מה נחלקו דומיא דלא נחלקו קאמר ולא נחלקו דקאמר ר"ל בעי שינוי קאמר וכמו שפירש"י בפ"ק דביצה ד' י"ד בהדיא אלא שמל' רש"י משמע דלא בעי שינוי כלל ודומיא דלא נחלקו לגמרי קאמר מיהו זה אינו מוכרח מלבעי הכי אמוראי דמביא אברייתא שינוי וזהו שאמר הגמרא הוא דאמר כי הא תנא. ר"ל אעפ"י של' המשנה משמע דדוקא קאמר דאסור לדוך כ"א במדוך של עץ שמואל ס"ל כהאי תנא דמיניה נלמד דתנא דמתני' ל"ד קאמר וסב"י גופא כתב בסוף ענין זה דרבינו ס"ל ע"פ שיטה התוס' דתנא דמתני' לאו דוקא קאמר אלא או מדוך של עץ בלא הטלה או של אבן עם הטלה ע"ש ואף שמואל סתמא קאמר כל הנידוכין נידוכין כדרכן אפילו במדוך של אבן ולא בעי דוקא של עץ ומ"מ סמך אל המשנה דקתני של עץ דמיניה נלמד דשינוי עכ"פ בעינן ופתמיה כפירושו דמי ודו"ק. והשתא א"ש שהביא הרי"ף ז"ל תרווייהו מתניתי' ומימרא דרב יהודה דלא פליגי אהדדי ותרווייהו הלכה והא דהשמיטו מוריקא נלע"ד דס"ל דדינו שוה לתבלין ומטעם שכתב ב"י וע"ש:
ורבי

שיכתשו בגדולה ויאמרו בקטנה עשינו אסור אף בקטנה וכיון שאין שיעור מפורש מה נקרא גדולה או קטנה נכון להחמיר לאסור בכל אסור למדוד תבלין כדי ליתנם בקדירה (ו) ולנחתום מותר כדי שלא יקדיח תבשילו:

תקה **קדירה** שיש בה אוכלין מותר לחלוב בהמה לתוכה לרי"ף אע"פ שאסור ליינק מן הבהמה בי"ט אא"כ היה מצטער אם לא יינק אפ"ה מותר לחלוב לתוך הקדירה אבל אם אין בה אוכל אסור [א] ור"ח אוסר אף כשיש בה אוכל:

תקו (א) **אין** מודדין קמח בי"ט כדי ללוש אלא יפחות או יוסיף מעט על המדה ויש מתירין בפסח מפני שצריך לדקדק במדידה שלא יפחת משיעור חלה ושלא יוסיף משום השש חימוץ

ומ"ש וכיון שאין שיעור מפורש וכו' קשיא לי כיון שרש"י פי' דקטנה היינו אלא לתבלין כל שמיוחד לדוך בו תבלין ה"ל קטנה וא"כ מפורש השיעור:

אסור למדוד תבלין וכו' בס"פ א"כ דרש רב חסדא הנחתום מודד תבלין וכו' ומפרש רבינו דוקא נחתום אבל שאר כל אדם אסור אבל ה' המגיד כתב בשם מקצ' גאונים דלאו דוקא נחתום וכן פסק בש"ע מותר אדם למדוד תבלין כו':

תקה קדירה שיש בה אוכלין וכו' מימרא דרב חסדא בפרק חבית ופסק הרי"ף לשם כותיה והאריך על זה וכתב דדוקא בחולב לתוך הקדרה דכמברר אוכל הוא אבל ביונק מן הבהמה כסוחט משקה הוא ואסור אם לא במקום צער גניחת הלב כדאיתא בפרק חרש והר"ן כתב דבחולב לתוך הקדרה שיש אוכל נמי אסור אם הבהמה אינה עומדת לאכילה דה"ל כבורר אוכל מתוך הפסולת אבל ממ"ש רבינו בסתם להיתר משמע דאפילו אינה עומדת לאכילה שרי כדעת הרמב"ן מיהו בש"ע החמיר כהר"ן:

ומ"ש ור"ח אוסר אף בשיש בו אוכל טעמו דמדמה חולב ליונק שאינו מותר אלא במקום צער ולית הילכתא כרב חסדא אבל הרי"ף הביא דבריו והשיב עליהן ואיכא לתמוה דרבינו הביא כאן דברי ר"ח במסקנתו ולעיל ריש סימן ש"כ משמע מדבריו דלא סבירא ליה כר"ח אלא כהרי"ף:

תקו אין מודדין קמח וכו' ס"פ אין צדין פליגי בה רב מתיר למדוד כדי שתטול חלה בעין יפה ושמואל אוסר וכתב הרא"ש יש פוסקין כרב דהלכה כרב באיסורי ויש פוסקין כשמואל כיון דאפשר מאתמול וכן פסק הרי"ף והרמב"ם וב"ה וכן זהירות הנשים שלא למדוד במדה שמודדין בחול אלא או פוחתות או מוסיפות ואף למתירין דוקא בימיהם שהיו נותנין א' מכ"ד בחלה וטעם זה לא שייך האידנא ומיהו בפסח שאין לשין יותר מעשרון וגם אין לפחות משיעור חלה אפשר שדומה לנטילת החלה בעין יפה למתירין עכ"ל משמע דלאוסרין אף בפסח אסור וכך הם דברי רבינו שכתב מתחלה לדברי הכל אין מודדין קמח בי"ט כדי ללוש וכו' כלומר האידנא דאין המדידה משום נטילת חלה בעין יפה אלא כדי ללוש בלחוד אסור למדוד לד"ה ונראה דאף בכלי המיוחד למדה שרי אם יפחות או יוסיף וז"ש הרא"ש שלא למדוד במדה שמודדין בה בחול לא על הכלי שמודדין בו קאמר אלא על כמות המדה קאמר ולכן שינה רבינו לשון הרא"ש וכתב אין מודדין וכו' אלא יפחות או יוסיף מעט על המדה אח"כ כתב ויש מתירין בפסח וכו' פי' אותם שפוסקין כרב שמותר כדי ליטול חלה בעין יפה בפסח נמי מותר דצריך לדקדק וכו':

ורב

ולזה הסכים הרשב"א ז"ל ודעת רבינו כדעת הה"לכות ואין באחד מן הפירושים הכרח עכ"ל: **ומ"ש** רבינו וכיון שאין שיעור מפורש מה נקרא גדול' וכו' הם ד"ע:

אסור למדוד תבלין כדי ליתנ' בקדירה ולנחתום מותר וכו' בפ' אין צדין (כט.) הנחתום מודד תבלין ונותן לתוך הקדירה כדי שלא יקדיח תבשילו ומשמע לכאורה שלא התירו אלא לנחתום דוקא ולא לשאר כל אדם וכדברי רבינו אבל ה"ה כתב בפ"ד דלאו דוקא נחתום אלא ה"ה לכל אדם אלא שדברו חכמים בהווה וכתב שכן נראה מדברי קצת גאונים:

תקה קדירה שיש בה אוכלין מותר לחלוב הבהמ' בי"ט לתוכה וכו' בפרק חבית (קמד) אמר רב יהודה אמר שמואל סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה וכתב הרי"ף פי' הקדירה יש בה אוכל הלכך ה"ל משקה הבא לאוכל וכאוכל דמי והקערה אין בה אוכל ולפיכך אסור ואיתא עלה בגמרא א"ר חסדא מדברי רבינו נלמוד חולב אדם עז לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה וכתב רי"ף דאיכא מ"ד דהאי מימרא דשמואל לא מיתוקמא אלא בי"ט ולא בשבת ואיכא מ"ד דהאי מימרא דשמואל בשבת היא ודיוקא דדייקא מינה רב חסדא בלחוד הוא דהויא בי"ט וכן הדעת נוטה ור"ח כך היה דעתו אלא שאמר שדברי שמואל ורב חסדא לא הלכה אינון ואנן עיינינן בדברי ר"ח ואשכחנא בהו פירכא דלעולם הלכה כשמואל לענין סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדירה הלכך הלכה נמי כרב חסדא דקא יליף מיניה דחולב אדם עז בי"ט לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה והכי חזינן לרב האי גאון כדפסיקא וליכא בה ספיקא והא דאמרינן בפרק חרש (קיד:) שאסור ליינק מן הבהמה בי"ט אלא במקום צער יונק מן הבהמה חמור הוא מן החולב לתוך הקדירה ואף על פי שהוא מפרק כלאחר יד שהיונק בפיו כסוחט משקה הוא והחולב לתוך הקדירה כמברר אוכל הוא ולפיכך מותר עד כאן והא דשרי ליינק משום צער נתבאר בסימן שכ"ה דאפילו אם הוא מצטער מחמת רעבון מותר בי"ט וכתב הר"ן דהיינו טעמא דשרי לסחוט אשכול של ענבים לתוך הקדירה בשבת ואסור לחלוב עז לתוך הקדירה משום דאשכול גופיה ראוי לאכילה משא"כ בעז דלא חזיא בשבת ואי שרית לחלוב לתוך הקדירה נסי דהאי חלב כיון דבא לאוכל כאוכל דמי מ"מ ה"ל כבורר אוכל מתוך פסולת הלכך דוקא בי"ט דעז גופיה חזיא לאכילה אבל שבת דלא חזיא לאכילה לא ובפ"ק דביצה כתב דהא דא"ר חסדא חולב אדם עז לתוך הקדירה בעז העומדת לאכילה דוקא עסקינן דה"ל אוכלא דאפרת הא אם אינ' עומד' לאכיל' לא וכדאמרי' התם בגמרא אי בתרנגול' העומד' לגדל ביצים מ"ט דב"ש מוקצה הוא ואע"פ שבפרק חבית כתב בשם הרמב"ן שאין מוקצה מחמת איסור הבא מעצמו כגון זה דלא דחייה בידים ולא עבר עליו אפי' בשוגג מכיון שנסתלק האיסור נסתלק המוקצה ומש"ה שרי האי חלב שנחלב לתוך הקדירה שאע"פ שהעז היתה מוקצה מ"מ האי חלב שנחלב נסתלק ממנו תורת מוקצה ולא נעשה איסור בדבר ובכה"ג ליכא למיחש משום מוקצה ע"כ כבר כתב בפ"ק דביצה שאותו דרך שכתב שם דבעז העומדת לאכילה עסקינן הוא עיקר וכ"כ בסמ"ג וסמ"ק בהלכות שבת דבעז העומדת לאכילה עסקינן וכ"כ הג"א בריש ביצה חלב שנחלב בי"ט אפי' ממילא אסור בי"ט ל"ש נחלב לתוך הקדירה ול"ש לתוך הקערה משום נולד וכן אם נחלב בשבת הסמוך לי"ט אסור בי"ט משום הכנה והיא דחולב אדם עז לתוך הקדירה מיירי בבהמה שלא הקצה להלבה ועומד לאכילה דאי בעי שחיט לה ולא חשיב נולד ואפ"ה לתוך הקערה אסור משום נולד דמעיקרא אוכל והשתא משקה והכלבו כתב יש שהתירו בדבר זה אם העז עומד לחלבה שמאחר שהעז מוקצה חלבה ג"כ מוקצה וי"א דאפילו עומד לחלבה אין חלבה מוקצה אם אינו עומד לגבן ולייבש הגבינות לסחורה דומיא דתרנגולת העומדת לגדל ביצים ולגדל אפרוחים וכ"ד הרז"ה ז"ל ע"כ: **כתב** בהג"א ספ"ק דביצה אם חולב עו"ג וישראל רואהו והביא לישראל דורון בי"ט ראשון בשני י"ט של גליות מותר לערב כביצה ע"כ נראה מדבריו דבו ביום אסור אבל הרשב"א כתב בתשובה מה שאמרת בעו"ג החולב בי"ט שחל להיות אחר השבת בפני ישראל אפשר שהוא מותר לאכילה כדין אמרת והחלב אינו מוקצה שהרי מוכן הוא שאפילו ישראל אפשר שהוא מותר לחלוב אותו לתוך הקדירה שיש בה אוכל ע"כ (א) ולטעמיה אזיל שכתב בפרק חבית שכדברי הרמב"ן הוא הנכון: **ולענין** הלכה כיון דמידי דרבנן הוא נקטינן כדברי המתירים: **כתב** סמ"ג בהלכות שבת חולב אדם עז לתוך הקדרה ולא לתוך הקערה ואם יש בקערה פרורין ש"ד ודוקא בי"ט ועז העומדת לאכילה שיוכל לשחטה בי"ט אבל סמ"ק כ' בהלכו' שבת חולב אדם עז בי"ט לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה ואי אית בקערה בישולא שפיר דמי ויש שסומכין לעשות כן כשמשימין פירורין בקערה לחלוב עליו בי"ט אבל אין רוח חכמים נוחה הימנו אך אם העו"ג עשה כן מותר לישראל לאכול החלב אחרי שראהו ישראל אבל לשתותו אסור והג"מ בפ"ח מה"ש כתבו דברי סמ"ג ודברי סמ"ק וכתב דברי סמ"ק כלשון הזה ואי אית בקערה בישולא ש"ד לחלוב לתוכה בי"ט אבל אי אית ביה פירורין ודאי שרי שהחלב נכנס בתוכו ונעשה אוכל והוי משקה הבא לאוכל אך מ"מ אין רוח חכמים נוחה הימנו אבל על התיכת פת שאין החלב מתערב עמו זה אסר רבינו יחיאל אך אם עו"ג עושה כן וישראל רואהו מותר לישראל לאכלו אבל לשתותו אסור עכ"ל: **כתב** הריב"ש בתשובה פי' לתוך הקדירה שהוא מותר כשיש בה אוכל דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי וזהו כשבא לאוכל לתקנו שאז נראה דלא בעי ליה למשקה וכך הם דברי רש"י אבל החולב כל צאנו למשקין לא הותר מפני פרוסה אחת שנתן בכלי: **אם** מותר לומר לעו"ג לחלוב בהמתו בשבת נתבאר בסימן ש"ה: **כתב** סמ"ג בה"ש ה"ר יוסף התיר לדוך שומין בי"ט ולקחת הבוסר ולדוך ולסחוט משקין של הבוסר על השומין הנדוכין משום דהוי משקה הבא לאוכל כסחיטת אשכול הבא לקערה ולא הודה לו ר' יעקב דדוקא נקט אשכול של ענבים שענבים ראויים לאכילה אבל בוסר אינו ראוי לאכילה כי אותן שאוכלין בטלה דעתן והוי כבורר אוכל מתוך פסולת ע"כ וסמ"ק לא הביא אלא דברי ר"ת דאסר וכבר נתבאר זה בסי' ש"ך ושם נתבאר אם מותר לסחוט לימוני':

תקו אין מודדין קמח בי"ט כדי ללוש וכו' בפרק אין צדין (כט.) א"ר ירמיה בר אבא אמר רב מודדת אשה קמח לעיסתה כדי שתטול חלה בעין יפה ושמואל אמר אסור והא תנא דבי שמואל מותר אמר אביי כיון דאמר שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן ופירש"י הבא לשאול הלכה למעשה מורין לו אסור ואי חזינן איניש דעביד לא מחינן בידיה דהלכה דמותר אבל אין מורין כן וכתב הרא"ש ולפ"ז מצינו לפרושי דרב דשרי לאו הלכה למעשה קאמר ולא פליגי ויותר נראה דרב ושמואל בהלכה למעשה פליגי והלכה כרב באיסורי וכ"פ בה"ג בשם ישיבת סוריא אבל מתיבתא דפומבדיתא סדרו לאיסורא כשמואל וטעמייהו משום דיכול למדוד מאתמול דלאו צורך קדירה הוא דניחא שלא יפגום טעמא או שלא יקדיח התבשיל וכ"פ הרי"ף והרמב"ם בפ"ד ובעל העיטור וכן זהירות הנשים שלא למדוד במדה שמודדין בה בחול אלא או פוחתות או מוסיפות ואף למתירין היינו דוקא בימיהם שהיו נותנין א' מכ"ד חלה וטעם זה לא שייך האידנא ומיהו בפסח שאין לשין יותר מעשרון גם אין לפחות משיעור חלה אפשר שדומה לנטילת חלה בעין יפה למתירין עכ"ל והר"ן כתב ופסק הרי"ף כשמואל דלמעשה אסור ומיהו מסתברא דלצורך הפסח שהאשה צריכה למדוד אפי' למעשה דלא גרע מתבלין לנחתום וה"ה כ' בפ"ד דלהרי"ף והרמב"ם איסור גמור הוא למדוד קמח בי"ט ומימחא נמי מחינן בידה דמאן דעביד הכי ושכן נראה עיקר והמרדכי כת' בשם אבי"ה מנהג כשר למדוד מע"פ לצורך ליל שני של פסח כשאופין מצות ואף על גב דהלכה כרב בהא קי"ל כשמואל דהלכה למעשה קאמר ורא"בן פסק כרב עכ"ל והגה"מ כ' בפ"ד עתה שאין מפרישין חלה כ"א משהו אסור למדוד בי"ט ובליל י"ט שצריך לעשות ג' שלשה מצות של מצוה וצריך לעשות שיעור חלה לא ימדוד אותם אלא ילוש אותם בשני פעמים ובכל פעם ישים יותר מן חצי מדה וכ"כ התוס' בס"פ אין צדין

ואין

דרכי משה

דיש אוסרים לפרר המצות קודם פסח כמש"ל סימן תע"א וא"כ א"א לעשות מעי"ט אבל בי"ט אחרונים של פסח נראה דיש להחמיר אבל במהרי"ל כתב דשרי דאין טחינה אחר טחינה ובזה דבריו נראים אבל מ"ש עוד שם דאסור לפרר משום פירורים הגדולים דהוי ברירה לא נהירא דהרי אפילו פסולת מתוך האוכל שרי לברור ביום טוב כדלקמן סימן תק"י:

תקה (א) ואפשר דבעז העומדת לאכילה אפי' הג"א מודה דשרי מטעמא דרשב"א ומ"ש דאסור היינו בעז שאינה עומדת לאכילה ולטעמיה אזיל דס"ל דאסור לחלוב לתוך הקדירה וכ"מ בב"י וא"כ לפי מה דנקטינן דבכל עז שרי לחלוב תוך הקדירה כמ"ש א"כ גם כאן שרי בכל ענין אבל במהרי"ל אוסר כדברי הג"א:

דרישה

סי' תקה [א] ורבי חננאל אוסר אף כשיש כו' ואפי' יש פירורין בקערה שהחלב נכנס לתוכם ונעשה אוכל אפ"ה כתב סמ"ג שאין דעת חכמים נוח הימנו וכ' עוד שאסור לכתוש הבוסר ולסחוט הימנו משקה לתת לתוך השומן משום שאין דרך לאכול הבוסר ואותן האוכלים בטלה דעתן אצל כל אדם והוי כמברר אוכל מתוך פסולת עכ"ל כתב בהגהות אשר"י בספ"ק דביצה אם חלבו עו"ג וישראל רואהו והביאו לישראל דורון בי"ט ראשון בשני י"ט של גליות מותר לערב כביצה עכ"ל והרשב"א התיר אפי' בו ביום וכ"פ ב"י אבל רמ"א כתב שנהגו לאסור ואין לשנות ואסור לאכול עד יום שני עכ"ל:

פרישה

(ו) ולנחתום מותר כו' למבשל קדירה קרי ליה נמי נחתום בפ' אין צדין וז"ל המ"מ בפ"ד ל"ד נחתום אלא ה"ה לכל אדם אלא שדברו חכמים בהווה וכ' שכן נראה מדברי קצת גאונים:

סי' תקו (א) אין מודדין קמח בי"ט כו' אבל מותר ליטול קמח מן הכלי בלא מדידה אעפ"י שעושה מצות שאין פוחתין מעשרון וכמ"ש ה"מ והביאו ב"י:

ורב

אפילו

חימוץ(ב) ורב אלפס אוסר וכ"כ הרמב"ם ז"ל ואין מרקדין הקמח בתחל' בי"ט אפי' ע"י שינוי אבל אם רקדו מאתמול ונפל בו צרור או קיסם ורוצה לרקדו פעם שנית (ג) מותר אף בלא שינוי לא נפל בו דבר אלא שרוצה לרקדו שנית כדי שיהא הפת נאה צריך שינוי קצת (ד) כגון ע"ג שולחן אבל א"צ שינוי גדול לרקד אחורי הנפה הלש עיסה בי"ט יכול להפריש ממנה חלה ולהוליכה

צדין דעכשיו שאין מפרישין חלה כ"א משהו אסור למדוד בי"ט ובפסח נמי יש ליזהר מלמדוד בי"ט למצות וצריך לעשות פחות מכשיעור ולא ימדוד במדה שעשוי למדוד בחול במקום שלא יפחות או יוסיף אם המדה קטנה :

ומ"ש רבינו והרי"ף אוסר וכן הרמב"ם איני יודע לו טעם דאי אמדידת קמח בפסח קאי לא מצאתי להם שאסרו בפסח בהדיא ואי משום דאסרו בי"ט סתם ולא כתבו דבפסח שרי זו אינה ראיה שהם תפסו לשון הגמרא ולדעת המפרשים על לשון הגמרא דהיינו בשאר יום טוב אבל בפסח שרי גם על דבריהם יפרשו כן ואי קאי אמדידת קמח בשאר י"ט לא ה"ל לכתוב ורי"ף אוסר וכן הרמב"ם דמשמע שקודם לכן כתב דמותר אבל מאחר שקוד' לכן כתב דאין מודדין כך הוה ליה לכתוב וכן דעת הרי"ף והרמב"ם וצריך לומר דבשיטת הרא"ש כתב כן שהוא כתב דבפסח אפשר שדומה לנטילת חלה בעין יפה למתירין משמע דלדברי הפוסקים דאסור כדשמואל בפסח נמי אסור שהרי אפילו בימיהם שהיו נותנין אחד מכ"ד חלה אסר שמואל ולהרא"ש לא עדיף פסח מנטילת חלה בעין יפה בימיהם וכיון שהרי"ף והרמב"ם פסקו כשמואל דאסר ממילא משמע דאפילו בפסח אסור למדוד לדידהו הכי נקטינן :

ואין מרקדין קמח בתחלה בי"ט אפילו ע"י שינוי כ"כ הרא"ש בפרק אין צדין והר"ן כתב שם גרסינן בגמרא פוק חזי כמה מהולתא רקדן בנהרדעא ולפי גירסא זו נראה שאפילו ריקוד מותר בשינוי וכך העידו בתוספות על רבינו שמואל שהיה מתיר לרקוד בשינוי אבל רש"י גורס כמה מהולתא הדרן בנהרדעא כלומר חוזרות בעיר כדי לשנות אבל ריקוד לעולם אסור עכ"ל וכן דייק ה"ה מדברי הרמב"ם בפ"ג שהרקדה בתחלה אסורה וכן העלה הרשב"א ואפילו בשינוי אסור ע"כ והתוספות כתבו דיש לסמוך על רשב"ם להתיר לשפחה עו"ג תחלת הרקדה ע"י שינוי אבל אנו לעצמנו אין לסמוך ע"כ :

ומ"ש אבל אם רקדו מאתמול ונפל בו צרור או קיסם וכו' וכן מ"ש לא נפל בו דבר אלא שרוצה לרקדו שנית וכו' שם ת"ר אין שונין קמח בי"ט משום ר' פפוס ורבי יהודה בן בתירא אמרו שונים ושוין שאם נפל לתוכו צרור או קיסם ששונין דביתהו דרב יוסף נהלא קימחא אגבא דמהולתא אמר לה חזי דאנא ריפתא מעליא בעינא דביתהו דרב אשי נהלא קמחא אגבא דפתורא א"ר אשי הא דידן ברתיה דרמי בר חמא ורמי בר חמא מרא דעובדא הוה ואי לאו דחזיא מבי נשא לא הוה עבדא : ופירש"י אגבא דמהולתא. באחורי הנפה כדי לשנות : ריפתא מעליא. אין את צריכה לשנות דשונין קמח בי"ט : אגבא דפתורא. אחורי השולחן שיש לו תוך והיא היתה שונה הקמח על אחוריו משום שינוי. והתוספות כתבו אגבא דפתורא פ"ה אחורי השלחן כמו אגבא דמהולתא ואפשר ע"ג השולחן ממש וחשיב שינוי לפי שדרך לרקד בעריבה וכתב הר"ן דטעמא דאין שונין פירש"י משום דאפשר מאתמול פי' לפירושו ומיתסר מדרבנן דאילו מדאורייתא לא מפלגינן באוכל נפש עצמו בין לא אפשר בין אפשר ושוין שאם נפל לתוכו צרור או קיסם ששונין דהא לא אפשר מאתמול דבי"ט נפל ואחרים פי' דמש"ה אסר ת"ק שאע"פ שרוב בני אדם אין שונין אלא ליומן אפ"ה אסור דמיחלף במרקד שהיא מלאכה שנעשית לזמן מרובה וקי"ל כת"ק דאין שונין מיהו בשינוי שרי כדמוכח עובדא דדביתהו דרב אשי ואפשר דמדינא בלא שינוי שרי כדמוכח עובדא דדביתהו דרב יוסף דהוה נהלה קמחא אגבא דמהולתא ואמר לה חזי דאנא ריפתא מעליא בעינא מינך כלומר ואינך צריכה לשנות ואפשר שלכך הביאה הרי"ף בהלכות ודביתהו דרב אשי הות מחמר' אנפשה עכ"ל. והרא"ש כתב מה שהביא הרי"ף הני תרי עובדי אע"ג דלכאורה משמע דפליגי אהדדי רב יוסף לא בעי שינוי ורב אשי בעי שינוי ומסתמא הלכה כרב אשי ולא ה"ל להביא עובדא דרב יוסף אומר אני דס"ל דל"פ אהדדי דשינוי דאגב מהולתא לא בעי לפי שאינו נרקד יפה והיינו דאמר לה רב יוסף ריפתא מעליא בעינא ואגב מהולתא אין הפת יפה אבל שינוי דאפתורא בעי ולא כהרמב"ם שדימה שניהם יחד שכתב ואם שינה מותר כגון שריקד מאחורי הנפה או שנרקד ע"ג השולחן עכ"ל ודברי רבינו כדעת הרא"ש ונראה דבריהם שהם תופסים עיקר מה שפי' התוס' באגבא דפתורא שהוא ע"ג השולחן ממש וה"ה כתב בפ"ג דמהא דאמר רב יוסף לדביתהו יש פוסקים כרבי פפוס ור' יהודה ששונין בלא שינוי וזה דעת ההשגות וגם הרשב"א ובעל העיטור הסכימו ששונין בלא שינוי ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש הסכימו דבעי שינוי הכי נקטינן ומיהו בשינוי דע"ג השלחן סגי וא"צ שינוי דאחורי נפה :

גרסינן בגמרא שם תני תנא קמיה דרבינא אין שונין קמח בי"ט אבל נפל צרור או קיסם בורר בידו א"ל כ"ש דאסור דה"ל כבורר ופירש"י כ"ש דאסור דמחזי כבורר ובורר אב מלאכה היא כהרקדה ושונה אינו מרקד שהרי נראה שהכל יוצא ואין כאן סובין . וכתב ה"ה בפ"ג שלזה נתכוין הראב"ד שכתב אם נפל בו צרור או קיסם אסור ואם שנה מותר ביאור דבריו שאסור לסלק הצרור ביד אבל יוכל לשנות הקמח אבל הרשב"א פי' שמותר לסלקו ביד וזה נראה דעת רבינו שלא כתב איסור הנטילה ביד עכ"ל אבל הכלבו כתב בשם הראב"ד פעם שנייה מרקדין אותו בי"ט אם לא נפל בו צרור או קיסם אבל אם נפל בו צרור או קיסם אין שונין לרקדו משום דמחזי כבורר ואם שנה מותר עכ"ל והרי"ף והרא"ש לא כתבו הא דרבינא ויש לתמוה עליהם ועל הרמב"ם למה לא פסקו כן דהא רבינא דבתרא הוא קאמר לה וליכא אמורא דפליג עליה ואפשר שהם סוברים דרבינא כלפי מה שרצה הסוא דקתני קמיה להחמיר בשונים קמח מבנטילת צרור א"ל דאת"ל דאסור לשנות קמח כ"ש דאסור ליטול צרור דהוה משמע ליה דסא דקתני אין שונין קמח אין שונין כלל קאמר ואפילו ע"י שינוי אבל לדידן דקי"ל דשונין ע"י שינוי מיה' מודה רבינא דלא עדיף נטילת צרור משונין קמח או אפ"ל דודאי אסור ליטול צרור או קיסם ביד ולא כתבוהו הפוסקים גבי הרקדת קמח לפי שאינו ענין להרקדה וסמכו על מ"ש בדין בורר וזה נראה יותר (א) :

הלש עיסה בי"ט יכול להפריש ממנה חלה וכו' בפ' משילין (לו:) תנן דאין מגביהין תרומות ומעשרות בי"ט ובגמרא (לז.) ה"מ פירי דטבילי מאתמול אבל פירי דטבילי האידנא כגון עיסה לאפרושי ממנה חלה מפריש ויהבינא לכהן ובפ"ק דביצה (יב:) תנן ב"ש אין מוליכין חלה ומתנות לכהן בי"ט בין שהורמו מאמש בין שהורמו מהיום ואיפסקא הלכתא בגמרא כר' יוסי דאמר לא נחלקו ב"ש וב"ה על המתנות שמוליכין לא נחלקו אלא על התרומה שבש"א אין מוליכין ובה"א

ורב אלפס אוסר וכו' פי' אף בפסח אוסר ואעפ"י שלא כ"כ בפירוש מ"מ מאחר שפוסקין כשמואל שאסור אעפ"י שמודד לצורך מצוה כדי למדוד בעין יפה ה"ה דבפסח דלצורך מצוה היא נמי אסור למדוד לדידהו לדברי הרא"ש וכ"כ במרדכי בשם אבי עזרי דכיון דקי"ל הלכה למעשה כשמואל דאוסר צריך למדוד בע"פ לצורך ליל פסח ובתוספות החמירו יותר דאף לפוסקים כרב אפ"ה יש ליזהר אף בפסח שלא למדוד במקום אלא יפחות וכו' וה"ט דדילמא דוקא כדי למדוד בעין יפה התירו אבל היכא דלא שייך האי טעמא רב נמי מודה דאסור למדוד והר"ן כתב בהיפך דאפילו להרי"ף דפוסק כשמואל דאסור מודה דלצורך פסח שרי דלא גרע מתבלין לנחתום וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא' נקטינן לחומרא :

ואין מרקדין הקמח וכו' שם ת"ר אין שונין קמח בי"ט משום ר' פפיס ור"י בן בתירא אמרו שונין ושוין שאם נפל לתוכו צרור או קיסם ששונין דביתהו דרב יוסף הות נהלא קימחא אגבא דמהולתא א"ל חזי דאנא ריפתא מעליא בעינא דביתהו דרב אשי הות נהלא קימחא אגבא דפתורא א"ר אשי הא דידן ברתיה דרמי בר חמא מרא דעובדא הוי ואי לא דחזאי בבי נשא לא הוה עבדא וכתב הרא"ש וכל הני עובדא אשונין דרבייתא קאי אבל תחלת הרקדה אפי' ע"י שינוי אסור ומה שהביא הרי"ף הני תרי עובדי אע"ג דלכאורה משמע דפליגי אהדדי אומר אני דלא פליגי דשינוי דאגב מהולת' לא בעיא לפי שאינו נרקד יפה והיינו דקאמר רב יוסף חזי דאנא ריפתא מעליא בעינא ואגב דמהולת' אין הפת יפה אבל שינוי דאפתור' בעינן ודלא כהרמב"ם שדימה שניהם יחד שכתב אם שינה מותר כגון שרקד מאחורי הנפ' או שנרקד ע"ג השלחן עכ"ל הרא"ש ומשמע דהרא"ש פוסק כמ"ד שונין כדדרש רבא בר רב הונא אלא דבעי שינוי אגבא דפתורא ושונין דקאמר ר' פפיס ור"י ב"ב היינו ע"י שינוי דוקא. וכך הם דברי רבינו אלא דאיכא לתמוה דמתיר בנפל בו צרור בלא שינוי והא ודאי משמע דהאי ושוין בנפל בו צרור איירי נמי ע"י שינוי דומיא דפלוגתייהו בלא נפל בו צרור דבכל דוכתא דקאמר לא נחלקו בהא מיירי דומיא דנחלקו וכדמוכח בסוגיא דדיכת תבלין בפ"ק דביצה והכי משמע מדאיתא התם תני תנא קמיה דרבינא אין שונין קמח בי"ט אבל נפל בו צרור או קיסם בורר בידו פי' אין שונין אפילו נפל בו צרור אלא בורר בידו הצרור וא"ל רבינא כ"ש דאסור דה"ל כבורר וכיון דאין היתר בנפל בו צרור לא בשונין ולא ביד א"כ בע"כ צ"ל הא דקתני ושוין שאם נפל לתוכו צרור או קיסם ששונין אין זה אלא ע"י שינוי דוקא וצ"ל דס"ל לרבינו דהכי קא"ל רבינא לדידך דאסור להיות שונין כ"ש דאסור לברור ביד אבל לדידי מותר כדקתני ושוין וכו' אבל נטילה ביד ודאי אסור וכששונין לא בעי שינוי בין בנפל בו צרור ובין לא נפל בו צרור והאי לא נחלקו הוי דומיא דנחלקו דלא בעי' שינוי והלכה כר' פפיס ור"י ב"ב דשונין אלא דמ"מ מדחזינן לרב אשי דאמר הא דידן ברתי' דרמי בר חמא מרא דעובדא וכו' אנן נמי מחמרי' דבעי שינוי זוטא דע"ג השלחן אם אינו מרקדו משום דנפל בו צרור אלא כדי שיהא פת נאה כעובדא דר"א והכו דלא לוסיף עליה להחמיר דבעי שינוי אף בנפל בו צרור דהא מדינא לא בעי' שינוי כלל ועוד דבשונין כדי ליפותו מרקד בככר' אחרת ואין הכל יוצא ודמיא לתחלת הרקדה פשיטא דבעי שינוי אבל במרקד לפי שנפל בו צרור מרקד בככרה הראשונה והכל יוצא הלכך לא בעי שינוי והכי משמע מפירש"י למעיין בו וזאת היא דעת רבינו וכן פסק הרמב"ם בפ"ג דבנפל בו צרור לא בעי שינוי ומדברי הסמ"ג יראה שתופס שיטה אחרת והוא דפלוגתייהו בשונין ואין שונין היינו במרקד פעם שנייה פן נפל בו צרור ולת"ק אין שונין מספק ושוין בנפל בו צרור בודאי דשונין ורב אשי החמיר בספק דבעי שינוי אעפ"י דמדינא לא בעי שינוי אבל בודאי נפל בו צרור לא בעי שינוי ועובדא דרב יוסף דלא הוצרך שינוי איירי בודאי נפל בו צרור ורבינא דאמר לתנא דתני קמיה בורר ביד כ"ש דאסור היינו לומר דלדידך כ"ש דאסור כדפי' לדעת רבינו גם דברי הרמב"ם אפשר לפרשן כדעת הסמ"ג ע"ש ומשמע לפי זה דאם מרקדו שנית בככרה אחרת כדי שיהא הפת נאה דהיינו שמוציא הקמח וקולטת את הסולת אסור אפי' ע"י שינוי שזה הוי כתחלת הרקד' דאסורה דה"ל תקון גמור ומלאכה דאורייתא לא התירו קודם לישה אף ע"י שינוי דכך לי תחלת הרקדה שמוציא את הסובין וכך לי הרקדה שנייה שמוציא את הקמח וכל שונין דקאמר בתלמודא היינו שמרקד פעם שנייה באותה ככרה עצמה שהכל יוצא. וז"ל הראב"ד בהשגותיו הלכה כר"י ב"ב ור' פפייאס שאמרו שונין ואם נפל בו צרור או קיסם אסור ואם שינה מותר עכ"ל וכונתו דבנפל בו צרור אין שונין כדמוכח מדברי רבינא ואם שינה מותר דע"י שינוי ודאי שרי כדמוכח מדתניא ושוין וכו' אבל בלא נפל בו צרור אף שינוי לא צריך ופלוגתייהו בלא נפל בו צרור דלת"ק אין שונין אפילו ע"י שינוי ולר"י ב"ב ור' פפיים שונין אף בלא שינוי ושוין בנפל בו צרור דשונין וע"י שינוי ופסק כר"י ב"ב וכר' פפיים דבלא נפל בו צרור לא בעי שינוי וס"ל דרב יוסף לא הצריך שינוי כל עיקר וחולק ארב אשי דמצריך שינוי א"כ רב אשי חומרא בעלמא קא עביד ולא מדינא אבל בנפל בו צרור אינו מותר בלא שינוי לדברי הכל וכך מפורש בכלבו שזו היא דעת הראב"ד ולא כמו שהבינם ה' המגיד ולענין הלכה יש להחמיר אף בנפל בו צרור בודאי דצריך שינוי כהראב"ד וכן פסק בשלטי הגבורים בשם ר' ישעיה אחרון ז"ל וכן בספק אם נפל בו צרור בעי שינוי כדעת רוב הגאונים וכל זה במרקד פעם שנייה באותה ככרה אבל בככרה אחרת כדי שיהא הפת נאה אפי' על ידי שינוי אסור ודלא כמשמעו' פירש"י והרא"ש ורבינו שאף זה מותר ע"י שינוי ואסור לברור הצרור ביד דמחזי כבורר כדאמר רבינא ודלא כמ"ש ה"ה המגיד בשם הרשב"א והרמב"ם להקל בזה וכל זה במרקד פעם שנייה אבל תחלת הרקדה אסור אף ע"י שינוי והתוס' כתבו דמותר ע"י אף תחלת הרקדה וע"י שינוי עוד כתבו דע"ג השלחן הוי שינוי לפי שדרך לרקד בעריבה דלא כפירש"י דדוקא באחורי השלחן וכן נראה ממ"ש הרא"ש ורבינו מדלא כתב אחורי השלחן כפירש"י אלמא דס"ל כמ"ש התוס' ובש"ע לא פסק כן ולפעד"כ עיקר כדאמרן : **הלש** עיסה בי"ט יכול להפריש ממנה חלה הכי

דרכי משה

תקו (א) ואין דבריו נראים דאם היה דעתם לאסור היה להם לפרש בהדיא אלא ודאי נ"ל דמדסתמו ש"מ דשרי וכמו שפירש המ"מ דעת הרמב"ם : וכ"ב

פרישה

(ב) **ורב** אלפס אוסר פי' אפי' בפסח וס"ט משום דס"ל דהרי"ף פסק הלכה כשמואל ושמואל אוסר שמואל וכמ"ש המ"ע לכך אסור אפי' בפסח משא"כ למתירין דס"ל בשאר י"ט אינו אסור אלא מכח חומרא ולכך מתירין בפסח וב"י פי' דברי רבינו קצת בע"א וע"ש : (ג) **מותר** אף בלא שינוי אבל ליטול הקיסם בידו מסקינן אסור משום בורר וכתבו התוס' שיש להתיר להניח לרקוד לשפחה ע"י שינוי אפי' תחלת הרקדה : (ד) **כמו** ע"ג שלחן פי' התוספות על השלחן ממש והוא שינוי שדרך לרקד בעריבה וא"צ להפוך השלחן כרש"י : וכן

הכי איתא במקצת נוסחאות בפרק משילין ובפ"ק דביצה נמי מוכח דלכ"ע בגלגל עיסה בי"ט דמפריש ממנה חלתה בי"ט כיון שהחיוב בא עכשיו :

ומ"ש ולהוליכה לכהן וכן מתנות כהונה כלומר ל"מ בחלה דנילושה ביום טוב ומפרישה בי"ט דמוליכה לכהן בי"ט אלא אפילו מתנות כשנשחטה מעי"ט מפרישן היום ומוליכן לכהן בי"ט דאין בו משום מתקן דכמפורשות ועומדות הן וניכרות הם קודם הפרשה כלאחר הפרשה וכי מפריש להו השתא לאו מידי עבד משא"כ בחלה דדוקא בהורמו מאמש יכול להוליכן בי"ט וא"כ מ"ש רבינו אפילו הורמו מאמש לא כתב אלא משום חלה דאין יכול להוליכה בי"ט אא"כ הורמה מאמש אבל בלש עיסה מערב י"ט אסור להפריש חלתה בי"ט בא"י לד"ה ואם הפריש אסור להוליכה לכהן וכ"כ הרב מהר"י אבוהב בשם הרשב"א ז"ל והוא דבר ברור לפע"ד דלא כב"י שהשיג על דבריו :

ומ"ש ועיסה שנילוש' מעי"ט וכו' פלוגת' דאבוה דשמואל ורבה בפ"ק דביצה ופי' הרי"ף כאבוה דשמואל דאסר ור"ח פסק כרבה דמתיר וכתב הרא"ש דטעמא דרבה כיון דחלת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש לא מיחזי כמתקנו ואפ"ה אסר אבוה דשמואל כיון דאם קרא עליה שם אסור לזרים אלמא שם תרומה עליה ואיתא בכלל אין מגביהין תרומות ומעשרות בי"ט אבל בא"י הוה כמתקן כיון דאסור לאכול בלא הפרשה : **ומ"ש** בשם רבינו חיים כ"כ הרא"ש לשם ורצונו לומר דאם משייר כדי שיעור חלה לבד שהוא כזית דברי בחול לדעת רש"י אבל בי"ט אסור דה"ל בכלל אין מגביהין וכו' דכיון דלא השאיר אלא שיעור חלה נקרא עליו שם חלה וה"ל כאילו תיקן העיסה בי"ט אבל לדעת התוס' והרא"ש דחולקים אפירש"י אלא צריך לשייר יותר מכדי שיעור חלה מדכתיב ראשית שיהיו שיריה ניכרים וכמו שסתם רבינו דבריו בכאן שכתב רק שישאר ממנה מעט יותר מן החלה לפי זה ודאי דאף בי"ט אין כאן משום אין מגביהין וכו' מאחר שזה הנשאר לא נקרא עליו שם חלה עד שיפריש מזה הנשאר וז"ש רבינו וכיון דאיכא פלוגתא וכו' עד אלא אוכל ומשייר כלומ' דמשייר בענין שכתבתי בסמוך שישייר ממנה מעט יותר כמ"ש התו' והרא"ש וכמ"ש בי"ד ריש סי' שכ"ג וע"ל בסי' תנ"ז : כתבו התוס' והגהות אשיר"י בשם הירושלמי דאף רבה לא התי' אלא בעיסה שלא נגמרה ליעשות לגמרי מעי"ט דאי נגמרה לגמרי מודה דאין מפרישין בי"ט וכ"כ במרדכי הארוך אבל ה' המגיד בשם הרשב"א כתב בהיפך דאף אבוה דשמואל לא פליג אלא בשנגמרה הלישה לגמרי מעי"ט אבל אם גמר הלישה בי"ט מפריש ממנה בי"ט בזמן הזה וכו' ונראה דאזלינן לחומרא :

וכשפירש החלה בי"ט וכו' בס"פ א"כ תנן ועל החלה שנטמאת וא"ל לא יזיזנה ממקומה משום דאינה ראויה לכהן באכילה ואפי' בהסקה אינה ראויה דאין מבערין קדשים בי"ט וכתבו התוס' דלכלבו נמי לא דמאותה בשרפה דוקא גזירה תרומה אטו קדשים עוד כתב הסמ"ג דא"א לאפותה שאין אופין ומבשלין בי"ט אלא לאכול וזו לשרפה עומדת כתב המרדכי בפ"ק דביצה שאם גלגל עיסה מעי"ט ולא הפריש ממנה חלה דאין להפריש ממנה חלה בי"ט וה"ה דאין לאפותה בי"ט כיון שאין יכול לאוכלה וכתב ב"י דאיכא לתמוה אמאי אינו יכול לאוכלה הרי תרומת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש עכ"ל ולא קשה כלל דה"ק כיון שאין יכול לאוכלה עכשיו קודם אפייה א"כ אסור לאפותה לפי שיש בעיסה חלק ממנה דטרח באפייתה שלא לצורך דהיינו מה שהוא כדי חלתה מידי דהוה עיסה חציה של עו"ג וחציה של ישראל דאסור לאפותה משום דאפשר למיפלגא בלישה וה"נ אפשר למיפלגא אלא איסורא דאין מגביהין וכו' רביע עלה דאסור להפרישה בי"ט הלכך אסור לאפות כל העיסה בשביל חלק החלה שבה והכי נקטי' :

מותר

ולהוליכה לכהן (ס) וכן מתנות כהונה יכול להוליכם לכהן (ו) [א] אפי' הורמו מאמש ועיסה שנילושה מעי"ט בא"י לכ"ע אסור להפריש ממנה חלה בי"ט אבל בחוצה לארץ דקי"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש רק שישייר ממנה מעט יותר מן החלה (ז) פסק ר"ח שיכול להפריש ורי"ף וכן רש"י (ח) פסקו שאין להפריש ורבינו חיים כתב בשם רש"י דאפי' מה שאוכל ומשייר החלה הוי בכלל אין מגביהין תרומות ומעשרות וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא טוב שלא להפריש אלא אוכל ומשייר (ט) וכשפירש החלה בי"ט לא ישרפנה מיד אלא יניחנה עד הלילה וביום טוב של פסח שאסו' להניחה משום חימוץ כתבתי בהלכות

וכה"א מוליכין וידוע דהלכה כב"ה ומשמע דאפילו תרומה שהורמה מאמש שרו ב"ה להוליך וחלה ומתנות דשרו לכ"ע להוליך בהורמו מאמש נמי שרו להוליך דהא במתניתין נמי שרו ב"ה אפי' בהורמו מאמש וכי אמרינן בברייתא דר"י אומר שלא נחלקו במתנות שמוליכין משמע דבגוונא דמתניתין דשרו ב"ה אפי' בהורמו מאמש אמרי דכ"ע מודו ביה וכ"כ הרמב"ם בפ"ד שאפי' תרומת מעשר שהפרישן מאמש מותר להוליכן לכהן בי"ט ואצ"ל חלה ומתנות וכ"כ שהוא דעת הפוסקים ומשמע מדברי כולם שאין חילוק בין חלה למתנות ולפ"ז צריך לפרש שמ"ש רבינו אפי' הורמו מאמש קאי בין לחלה בין למתנות ואע"פ שלא הזכיר מבע"י אלא חלה שהורמה מדין מתנות הוא נלמד אבל מצאתי לגאון מהרי"א ז"ל שכתב שיש חילוק בין מתנות לעיסה דבמתנות אפי' נשחטו מאמש יכול להפרישן משא"כ בעיסה וטעמא משום דמתנות כיון דלא טבלן ועוד דכמפורשות ועומדות הן וניכרין הן קודם הפרשה כלאחר הפרשה כי מפריש להו השתא לאו מידי קא עביד משא"כ בעיסה עכ"ל ולפ"ז מתפרש לשון רבינו כפשוטו דלא קאמר אפי' הורמו מאמש אלא במתנות אבל חלה דוקא בהורמה היום הוא שרשאי להוליכה אבל הורמה מאמש לא ומיהו קשה דבגמ' לא משמע הכי אלא דאפי' הורמה מאמש נמי מותר כמו שהוכחתי לכך צ"ל ע"כ דאפי' הורמו מאמש שכתב רבינו קאי גם אחלה ושלא כדברי הרב ז"ל :

ועיסה שנילושה מעי"ט בא"י לכ"ע אסור להפריש ממנה חלה בי"ט וכו' בפ"ק דביצה (ט) אמר רבא גלגל עיסה מעי"ט מפריש ממנה חלתה בי"ט אבוה דשמואל אמר אין מפריש ממנה חלתה בי"ט ופירש"י דלרבא אע"ג דתנן אין מגביהין תרומות ומעשרות בי"ט והא נמי כתרומת דגן דמיא שהי' יכול להפרישה מעי"ט אפ"ה מפריש שלא גזרו על תרומת עיסה שהרי מותר לגלגלה בי"ט ולאפותה כדי לאכול פת חמה ואבוה דשמואל סבר שלא התירו להפריש חלה אלא בעיסה שנתגלגלה בי"ט אבל זו הו"ל להפריש מעי"ט כתרומת דגן ופירות ופסק הרי"ף כאבוה דשמואל וכ"פ הרמב"ם בפ"ג אבל הרא"ש כתב דטעמא דרבא כיון דקי"ל תרומת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש לא מיחזי כמתקנו כיון דיכול לאכול בלא הפרשה ואפ"ה אסר אבוה דשמואל כדמפרש טעמא בגמ' ופסק הרי"ף כאבוה דשמואל מדאמרינן בפרק משילין אין מגביהין תרומות ומעשרות בי"ט ואפילו ליתנם לכהן בו ביום וה"מ דטבילי מאתמול אבל פירי דטבילי האידנא כגון עיסה שנילושה בי"ט מפרישין ממנה חלה ויהבינה לכהן ולמאי דפרישית טעמיה דרבא אין מכאן ראיה דרבא דוקא בח"ל קאמר אבל בא"י שצריך להפריש קודם אכילה אסור והכא דפרק משילין אמתניתין קאי דאיירי בא"י ור"ח פסק כרבא דהוא בתרא ויש ספרי' דגרסי רב וכן מסתבר מדאקדמיה לאבוה דשמואל וגם ה"ר ברוך בעל התרומות פסק לקולא עכ"ל והר"ן כתב בשם הרז"ה כדברי הרא"ש דהסיא דפרק משילין בחלת א"י שהיא טובלת משה"כ כי טובלא מאתמול אסור להפרישה דהוי מתקן אבל הכא בחלת ח"ל עסקינן שאינה טובלת וכדאמרי' בגמ' חלת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש והרמב"ן סמך דדברי הרי"ף דכיון דרבא אמר סתמא גלגל עיסה מעי"ט משמע דאפי' בחלת הארץ קאמר עכ"ל ומתוך מ"ש תלמודא שזהו שכתב רבינו דלכ"ע בחלת א"י אסור להפריש הוא מפני שהוא סובר דר"ח וה"ר ברוך שפסקו כרבא הם סוברים כפירוש הרא"ש דע"כ לא שרי רבא אלא בחלת ח"ל דאילו חלת א"י אסור כדאיתא בפרק משילין ומיהו אין זה מוכרח שהרי אפשר שהם מפרשים דאפילו בחלת הארץ שרי רבא וכדפי' הרמב"ן והסיא דפרק משילין יסברו שאינה גירסא נכונה משום דליתא ברוב ספרים וכמ"ש הר"ן שי"א כן · והראב"ד כתב על דברי הרמב"ם בפ"ג אנו מחלקים בין חלת הארץ לחלת ח"ל דעיסת ח"ל כיון דקי"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש אין זה משום מתקן טבלים בי"ט והלכה כרבא דהוא בתרא ע"כ וזה כמו שכתב רבינו לדעת ר"ח וה"ה כתב שהרשב"א הכריע כדברי הרי"ף והרמב"ם מיהו כתב שלא אמרו אינו מפריש בי"ט אלא כשנגמר גלגול העיסה והלישה לגמרי מעי"ט אבל אם גמר הלישה היה ביום טוב מפריש ממנה בי"ט בזמן הזה שכל העיסה טמאה מחמת טומאת מת והאריך בזה עכ"ל וכ"כ הגה"מ וז"ל ודוקא לשה מערב יו"ט אז אין מפרישין ממנה חלה ביו"ט אבל עיסה שלא עירב רק מים וקמח מערב י"ט שעדיין לא נתחייב בחלה עד גמר הלישה בי"ט מפריש חלה מסה"ג עכ"ל · והתוספות כתבו נראה דהלכה כרבא דהוא בתרא ודוקא גלגל שלא נגמרה ליעשה לגמרי דאי נגמרה לגמרי אפי' רבא מודה דאין מפרישין אותה בי"ט והכי איתא בירושלמי : **ורבינו** חיים כתב בשם רש"י דאפי' מה שאוכל ומשייר החלה הוי בכלל אין מגביהין תרומות ומעשרות כ"כ הרא"ש בפ"ק דביצה וכיון דאיכא פלוגתא ברבוותא טוב שלא להפריש אלא אוכל ומשייר כלומר כיון דפליגי ר"ח והרי"ף דלמר יכול להפרישו ולמר אינו יכול להפרישו טוב שלא להפריש אלא אוכל ומשייר ואע"ג דלר' חיים בשם רש"י לאכול ולשייר נמי אסור לא חשש רבינו לאותה סברא דחומרא גדולה היא ואפשר דתיקון זה שכתב רבינו מהני גם לפי מ"ש רבינו חיים בשם רש"י דלאוכל ומשייר שכתב רבינו לאו כגוונא דאוכל ומשייר שכתב רבינו חיים בשם רש"י דההוא אוכל ומשייר היינו לומר שאוכל כל הפת ומשייר בו כדי חלה בלבד או מעט יותר דה"ל כמפריש ממש ואוכל ומשייר שכתב רבינו היינו שמשייר הרבה יותר מכדי חלה דתו לא הוי כמפריש חלה בי"ט שהרי במוצאי י"ט מפריש חלה מתוך פת מרובה והכי דייק לשון רבינו דגבי רבינו חיים בשם רש"י כתב ומשייר החלה וגבי תקנתא לאפוקי מפלוגתא דרבוותא לא כתב אלא אוכל ומשייר ולא הזכיר החלה אלמא דמשייר יותר משיעור חלה קאמר :

וכשפירש החלה ביום טוב כלומר בין מעיסה שנילוש' ביום טוב בין מעיסה שנילושה מעי"ט למ"ד שיכול להפריש לא ישרפנה מיד מפני שאסור לשרוף קדשים ביום טוב וזה פשוט : ולענין אם מותר לאפותה ביום טוב וכן אם מותר לטלטל נתבאר בסימן תנ"ז : **כתב** המרדכי בפ"ק דביצה גלגל עיסה מעי"ט אין מפריש ממנה חלה בי"ט והכי קיימא לן וה"ה שאין לאפותה בי"ט כיון שאין יכול לאכלה מיהו ודאי אם גלגל' ואפאה מעי"ט ולא הפריש ממנה חלה מצי לאכלה בי"ט בלבד שיניח מעט כדי חלה כשמואל דאמר תרומת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש עכ"ל ויש לתמוה על מ"ש דגלגל עיסה מעי"ט אין לאפותה בי"ט לפי שאינו יכול לאכלה ואמאי אינו יכול לאכלה הרי תרומת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש וא"כ שפיר יכול לאפותה שהרי ראויה לאכלה בי"ט ובלבד שישייר ממנה וכ"כ שהוא דעת הפוסקים שיכול לאפותה בי"ט : **כתב** הגה"מ פ"ג דדוקא כשנילושה עיסה כולה ביחד התם אמרינן אוכל והולך ואח"כ מפריש אבל מצות שלנו שכל אחת נילושה לבדו סברא הוא שלא יועיל בלא הקפה לפטור את כולן וכ"כ מדברי התוספות והרא"ש בפ"ק דביצה וכתב עוד שם בשם סה"ק אם שכח ולא הפריש חלה במצות שכל אחת ליגשה לבדה צריך לשייר מכל אחת ואחת ומצרפם בכלי לאחר י"ט ומפריש מאחת על כולן ועל מה שנאכל ומיהו נראה שטוב וכשר שיפריש מכל אחד ואחד דלא מהני צירוף סל למה שנאכל כבר ע"כ והתוס' כ' בפ"ק דביצה דמצות בע"פ אם שכח ולא הפריש צריך לשייר מכל אחד ואחד מפני שניבולן כל אחת ואחת בפ"ע ולמחר יניח כל החתיכות בסל אחד ומצרפן לחלה ויפריש מן כולן אחת ומיהו אם ירצה לעשות דבר קל יעשה מצה אחת ויאפה אות' ויצרפם ויפריש מכל האחרות אגב אותה מפני שחיובה בא עכשיו עכ"ל (ג) :

מותר

דרכי משה

(ב) וכ"כ המרדכי ר"פ אלו עוברין והגה"מ פ"ג דיו"ט דיכול מיעבד כה"ג בי"ט שילוש עוד עיסה וע"י אותה עיסה יפריש חלה על כל האחרות ומ"ש דמצות הנילושים כ"א בפ"ע אינו יכול

דרישה

סי' תקו [א] **אפילו** הורמו מאמש אחלה נמי קאי וכן משמע בהדיא בפ"ק דביצה בברייתא דקתני א"ר יוסי לא נחלקו ב"ש וב"ה על המתנות שמוליכין לא נחלקו אלא על התרומה שב"ש אומרים אין מוליכין וב"ה אומרים מוליכין כו' וכיון דשמעי' לב"ה דמתיר להוליך אפי' תרומה דאין רשאי להפריש ולא נתנה לנו חכמים שום כח וזכות בהפרשת' וממילא נשמע מדבריהם במכ"ש חלה שיש לנו כח להפרישה בשנילושה בי"ט דמותר להוליכ' אליבא דר"י דקי"ל כוותיה אפי' בעיסה שנילושה בעי"ט והופרשה בעי"ט ולכך יש לתמוה על ב"י דאסדר להוכיח כן מלשון הפוסקים והוא ברייתא ערוכה היא ונלמד מכ"ש מתרומה . וגם ע"ז יש לתמוה על ב"י שהביא דברי מהר"י אבוה"ב שכתב שיש חילוק בין חלה למתנות אפי' נשחטו מאמש יכול להפרישן משא"כ בעיסה כו' ודחה הוא ז"ל דבריו וכתב דלפי דבריו צריך לפרש דברי רבינו כפשוטו דלא קאמר אפילו הורמו מאמש אלא במתנות אבל חלה דוקא בהורמה מהיום הוא שרשאי להוליכה אבל הורמה מאמש לא וכתב

דלא

פרישה

(ה) **וכן** מתנות כהונה יכול להוליכן מהא דלא כתב במתנה ג"כ שיכול להפריש יש להוכיח דס"ל לרבינו דבמתנות אפי' נשחטו מאמש יכול להפרישן ואפי' רי"ף דאוסר בחלה מודה דמותר להפריש במתנה מהר"י אבוהב וכאן מיירי בנשחטה בי"ט ומילתא דפשיטא הוא שיכול להפריש בי"ט :

(ו) **אפילו** הורמו מאמש אחלה נמי קאי דגם בחלה שייך לשון הרמה בלשון הכתוב מראשית עריסותיכם חלה תרימו וכן משמע בגמרא ודלא כמהר"י אבוהב דמחלק בין מתנה לחלה ב"י ורמ"א ועיין בדרישה : (ז) **פסק** ר"ח שיכול להפריש כה"ג דלא מיחזי כמתקנו :

(ח) **פסקו** שאין להפריש כתב המ"מ בשם הרשב"א שלא אמרו אלא כשנגמר גלגול העיסה והלישה קודם י"ט לגמרי אבל אם גמר הלישה היה בי"ט מפריש ממנו בי"ט בזמן הזה שכל עיסה טמא טומאת מת עכ"ל : (ט) **וכשפירש** חלה וכו' והיא טמאה :

ולא

בהלכות פסח מה יעשה בה: מותר לעשות פת עבה בי"ט פירוש פיתין גדולים (י) ולא חיישינן שמתוך כך יבא לאפות יותר ממה שצריך: היה לו קמח או עיסה בשותפות עם העו"ג (יא) אסור לאפות ביום טוב:

תקז (א) אופין בפורני ולא חיישי' לטרחא ובלבד שלא תהא חדשה דחיישינן שמא תפחת וימנע משמחת י"ט ומחממין חמין באנטיכי אף על פי שעצים שנשרו מן הדקל בי"ט או בשבת שלפניו אסור להסיק אם נשרו בתוך התנור מרבה עליהם עצים מוכנים ומבטלן כיון דקליא א לאיסוריה מותר לבטל איסור דרבנן

דרכי משה

שיור מאחת על האחרונה נראה דמיירי שלא גילוש העיסה מתחלה ביחד כלל אלא שמתחלה לשו כל מצה ומצה בפ"ע אבל במה שנהגו האידנא שלשים עיסות גדולות ואחר כך מחלקים למצות ועורכים כ"א לבדה יכול לפרוש מאחת על האחרות מאחר שגילושה תחלה ביחד וכ"מ בהג"מ פ"ג:

תקז (א) וג"ל דאף על גב דאין אנו בקיאים איזה קרוי גדול או קטן ולכן כולם אסורות וכמ"ש הטור לעיל ס"ס תקד לענין מדוכה מ"מ מאחר שכתב רבינו לקמן סימן זה דמותר להסיק תנור חדש ש"מ דסתם תנורים שלנו אינם נקראים גדולים וכן נתבאר בי"ד סימן צ"ז וע"ש: וכן

פרישה

(י) ולא חיישינן שמתוך כך כו' פי' הואיל שאין בה טירחא כ"כ כמו שיש בפת קטן בעריכת כל א' מהן:

(יא) אסור לאפות ביום טוב אלא יחלקנה ויאפה את שלו ולא התירו משום שהפת יפה כשהתנור מלא אלא בשל ישראל ר"ן:

סי' תקז (א) אופין בפורני הוא כמו שלנו הגדולים ופיהם בצידם וכתבו התוספות דבפורני קטן משמע בגמ' אפי' חדש שרי:

מותר

דרישה

דלא משמע הכי בגמרא אלא אפי' סורמה מאמש כמי מותר ואיני יודע מה עלתה על דעתו לדמות דברי מהר"י אבוה"ב בדבריה אלו והלא דבר פשוט שמהר"י ז"ל לא הזכיר כלל הולכה בהורמה מאמש דבזה פ"ל שפיר כמ"ש ב"י דאפי' בחלה מותר וכמו שמשמע בברייתא שהבאתי ולא דיבר אלא בהפרשת חלה דמפרישין בשילושה מאמש כמ"ש רבינו בסדיא בסמוך דבא"י לכ"ע אין מפרישין כו' אבל במתנות אפי' רי"ף דאסר בחלה אפי' בא"ל מודה דמתנות מותר אפי' בא"י מטעם שכתב מהר"י אבוה"ב ועיין מ"ש ב"י בשם המרדכי דפ"ק דביצה ותמה ב"י

חידושי הגהות

תקז א לכך צריך לטעם דמקלי קלי דמשום האי טעמא בטיל שפיר אפילו דבר שיש לו מתירין אבל אם לא הוי דבר שיש לו מתירין בלא טעם דמקלי קלי קאמר שם דמבטלים איסור לכתחלה במוקצה שאין לו שורש מדאורייתא וכמ"ש התוספות שם מ"מ רבינו ס"ל כדברי הרא"ש שם שמפרש דלמסקנא כל איסור דרבנן אפילו שאין לו מתירין נמי אסור א כבר כתב הב"י כל זה לעיל בסימן זה וצריך טעם על הכפלו:

דרבנן ובלבד שלא יגע בהן עד שיתבטלו ברוב ואחי ה"ר יחיאל ז"ל כתב שאם נפלו בתנור בשבת אסור להסיקן בי"ט שלאחריו אפילו על ידי ביטול ברוב ולא דמי לנשרו בי"ט דבההיא ליכא אלא איסור דרבנן גזירה שמא יעלה ויתלוש אבל הנך שנשרו בשבת אסורין מדאורייתא בי"ט משום הכנה ובאיסור דאורייתא אין מבטלין איסור: אסור ב ליקח עץ מבין העצים לחתות בו האש בתנור דה"ל מתקן מנא: תנור שנפל לתוכו מטיח הטיט אם אפשר לאפות ולצלו' בו בלא גריפה אסור לגורפו אבל מותר להשכיב האש והאפר שבו כדי שיהא חלק ולא יגע בפת אבל אם צריך לגורפו אפילו אם אפשר לאפות ולצלות בו בלא גריפה ואינו גורפו אלא כדי ליפות הפת או הצלי שלא יגע בו הטיח ויחרך שרי

ב"ח

משמע שלא הוצרך התלמוד לחלק בין מקלי קלי לאיסוריה ללא מקלי קלי אלא לרב אשי דאמר כל דבר שיש לו מתירין אפי' באיסור דרבנן לא בטיל והני עצים נמי כדבר שיל"מ הן שיש להן היתר אחר י"ט והוו אסירי אי לאו משום דמיקלי קלי אבל איסור דרבנן שאין לו מתירין אפי' איתיה לאיסורא בעיניה מבטלין לכתחלה כשאין לו שורש מן התורה דוגמתו מפורש לו וליכא למגזר כמו מוקצה שגזרו משום הוצאה שאינו דומה לו אבל סתם יינם אף על פי שהוא מדרבנן כיון דכתיב ישתו יין נסיכם והוא שנתנסך בפירוש לע"ג אין מבטלין לכתחלה אפי' סתם יינם וכ"כ במרדכי הארוך ע"ש ראבי"ה וא"כ קשה אמאי כתב רבינו בסתם דאין לבטל איסור דרבנן אלא היכא דמקלי קלי ומשמע אפילו אין לו מתירין היפך משמעות הסוגיא וי"ל דרבינו נמשך אחר דברי הרא"ש דלאחר שכתב לשון האלפסי אמר והא דקאמרינן נמי דמבטלין איסורא דרבנן לכתחלה היינו דוקא היכא דמקלי קלי לאיסורא אבל בעלמא אין מבטלין לכתחלה אפי' באיסורא דרבנן ואפי' אין לו מתירין כלל עכ"ל אלמא דמפרש דמעיקרא דמשני ה"מ בדאורייתא אבל בדרבנן מבטלין אמסקנא סמיך דדוקא במקלי קלי מבטלין בדרבנן והא דלא הוה משני מעיקרא ה"מ היכא דאיתיה לאיסור בעיניה הכא מקלי קלי לאיסוריה היינו כי היכי דלא תימא דאף איסורא דאורייתא מבטלין כי ליתיה לאיסורא בעיניה והא ליתא דבאיסורא דאורייתא אין מבטלין אפילו כי ליתיה לאיסורא בעיניה ולהכי קאמר תלמודא ה"מ בדאורייתא לאורויי דבדאורייתא אין היתר לבטל כלל לכתחלה וכן פסק במרדכי בשם רשב"ט והיא דעת מהר"ם לקמן בסימן תרע"ו גבי נר חנוכה ע"ש ועיין עוד בי"ד סוף סי' צ"ט ובמ"ש לשם בס"ד. ודע דממ"ש רשב"ם בהגהתו להרי"ף ומביאו המרדכי יראה דדוקא במידי דאכילה אין מבטלין כגון תרומה שנפלה לפחות מק' שעל דבר זה נשנה אין מבטלין איסור לכתחלה וכן איסור שנפל לקדרה בפחות מס' אין מוסיפין עליו וכן בעצים דאיסור אסור להוסיף ולבטל מפני שהגוף נהנה בחמום דהוי כמו אוכל נפש אם לא מטעם דמקלי קלי אבל בסכך פסול דסוכה מבטלין לכתחלה ברוב סכך של היתר כדתנן המקרה סוכתו בשפודין וכו'. וכתב הר"ן מסתברא דביטול ברוב בעצים דוקא שאינו מכיר האיסור לאחר שנתערבו הא מכירן אין מועיל להן שאין ביטול מועיל לדבר שהוא ניכר לעין ע"כ וכן פסק הרב בהג"ה ש"ע ולפע"ד יראה דלמסקנא דמקלי קלי אפילו ניכר מתחלה כיון דלבסוף לא יהא ניכר דמקלי קלי מועיל להן ביטול ואין ראיה משאר איסורין שנשארין בעין וכדפי' בסמוך דמהך טעמא דמקלי קלי נמי שרי לבטל לכתחלה אעפ"י שיש לו מתירין כנ"ל להלכה אבל למעשה צ"ע:

אסור ליקח עץ מבין העצים וכו' בפרק המביא דרש רבא אשה לא תכנס לדיר העצים ליטול מהם אוד ופירש"י משום מוקצה דלא ניתנו עצים אלא להסקה והתו' כתבו דאפי' לר"ש אסור דה"ל מתקן מנא לכבד בו את התנור וכ"כ הרא"ש בשם ר"ת ובה"ג וכך הם דברי רבינו ובין לרש"י ובין לתו' ליכא איסור' אלא בלוקח עץ מבין העצים שלא הכינו לכך אבל אם הכינו לכך מעי"ט ליכא משום מוקצה ולא משום מתקן מנא והתוספות בפרק נוטל כתבו עוד וז"ל ולפי זה נ"ל אע"ג דלא מיתקנא ליה אפ"ה אסור גזרינן שמא יבא לידי תקון כלי ע"כ:

תנור שנפל לתוכו מטיח הטיט וכו' משנה פ' המביא סוף (דף ל"ב) ורש"י פי' אין גורפין הטיח דמתקן מנא הוא ואתיא כרבנן דפ' א"נ (דף כ"ח) דאמרי מכשירי אוכל נפש אסור ע"כ ובגמרא תני רב חייא בר רב יוסף קמיה דרב נחמן ואם אי אפשר לאפות אא"כ גורפו מותר ופי' רש"י מותר כר' יודא ע"כ מבואר מדבריו דמפרש דהך ברייתא פליגא אמתניתין דאוסר לגרוף בסתם אפילו לא אפשר לאפות בלא גריפה כרבנן ובריית' אתיא כרבי יהודה דמתיר במכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותו מעי"ט ולפי זה איירי מתניתין דנפל הטיח בי"ט. א"כ מעי"ט ולא היה יודע מבע"י וכן פי' רש"י להדיא בפרק אין צדין בהא דדרש רב חסדא גריפת תנור וכיריים בי"ט באנו למחלוקת ר"י ורבנן בדלא היה יודע מבע"י שנפל הטיח לתוכו וכיון דקי"ל הלכה כר"י במכשירין שא"א לעשותן מעי"ט דמותרין לעשותן בי"ט כדלעיל ריש סימן תצ"ה א"כ קי"ל נמי כהך דתני רב חייא בר יוסף דאיתא כר' יהודה דלא כתנא דמתניתין מיהו ודאי מודה ר"י דכשאפשר לאפות ולצלות בו בלא גריפה דאסור לגורפו משום דמתקן מנא הוא לרש"י. אבל הרא"ש כתב דאסור לגורפו משום דאסור בטלטול דמוקצה דעפר ואבנים מודה בה ר"ש דאסור אבל אין בגריפה זו משום מתקן מנא והכי משמע בגמרא דקא מפרש לרישא דאין שוברין את החרס משום דקא מתקן מנא ולא קמפרש הך טעמא לסיפא דאין גורפין את התנור אלמא דאין בו משום מתקן מנא ולא צריך נמי לפרש דאסור משום טלטול דפשוט הוא דאסור לטלטל את העפר שלא לצורך ולפ"ז לא פליגא ברייתא דר' חייא בר' יוסף אמתניתין דמתניתין מיירי באפשר לאפות ולצלות בו שלא יחרך כלל הפת והצלי בלא גריפה וכך הם דברי רבינו ומשום הכי לא כתב כפי' רש"י משכיבין את האפר והעפר דהאי ודאי אסור אלא כתב אבל מותר להשכיב האש והאפר דמותר לטלטלן:

ומ"ש אבל אם צריך לגורפו וכו' היינו ברייתא דרב חייא בר יוסף וכמו שפי' הרא"ש דכיון דאין בו אלא משום איסור טלטול שרינן לה לצורך אוכל נפש שלא יחרך הפת והצלי אלא דקשיא לפי זה מה ענין זה לתנור שנפל בו טיח אפילו לא נפל בו טיח ה"ל למיתני דמותר להשכיב האש והאפר שלא יגע בפת ולרש"י ניחא דאתא לאשמועינן דמותר להשכיב הטיח שנפל בו ואין בזה משום מתקן מנא ואפשר דתנא דמתניתין מילי מילי קתני והך דמשכיבין האש והאפר קאי אכל תנור בי"ט דמותר להשכיב האש והאפר אלא דלישנא דמתניתין דתני בה אין גורפין תנור וכיריים אבל מכבשין לישנא דאבל משמע דקאי אנפל בו טיח

ב"י

הדקל בי"ט מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן והא קא מהפך באיסורא כיון דרובא דהיתרא נינהו כי קא מהפך בהיתירא קא מהפך כלומר שהאיסור בטל ברוב והא קא מבטל איסור לכתחלה ותנן אין מבטלין איסור לכתחלה הני מילי בדאורייתא אבל בדרבנן מבטלין ולרב אשי דאמר כל דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטול הני מילי היכא דאיתיה לאיסורא בעיניה הכא מיקלא קלי איסורי' ופרש"י והא קא מהפך באיסורא. כשמוליכין בתנור מזוית לזוית: בהיתירא מהפך. שהאיסור בטל ברוב ואהא דאמרינן מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן כתב הר"ן איכא מ"ד דדוקא כשיש בתנור עצים של היתר הא לאו הכי לא והכי מוכחי מקצת נוסחי דגרסי מוסיף ומרבה עליהם עצים מוכנים ואהא דאמרי' כיון דרובא דהיתרא נינהו כי קא מהפך בהתירא קא מהפך כתב מסתברא דדוקא בשאינו מכיר עצי האיסור לאחר שנתערבו הא מכירן אין ביטול מועיל להם שאין ביטול מועיל לדבר שהוא ניכר לעין: **ואחי** ה"ר יחיאל כתב שאם נפלו בתנור בשבת אסור להסיקן בי"ט שלאחריו וכו' אבל הנך שנשרו בשבת אסורין מדאורייתא בי"ט משום הכנה פירוש דאיתא בריש ביצה אמר רבה מאי דכתיב והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו חול מכין לשבת וחול מכין לי"ט ואין י"ט מכין לשבת ואין שבת מכין לי"ט ומשמע מדברי התוס' דדרשא גמורה היא ומדאורייתא מיתסרא הכנה מי"ט לשבת ומשבת לי"ט:

אסור ליקח עץ מבין העצים לחתות בו האש וכו' בפרק המביא כדי יין (לג:) דרש רבא אשה לא תכנס לדיר העצים ליטול מהם אוד ופירש"י אוד לעשות ממנו אוד לתנור פורגון בלע"ז וטעמא משום דלא ניתנו עצים אלא להסקה והרא"ש כתב שר"ת פי' משום דמיחזי כמתקן כלי לכבד בו את התנור וכ"כ בה"ג וכתב רבינו ירוחם דלפירש"י למאן דלית ליה מוקצה שרי ולפירוש ר"ת וה"ג אסור לכ"ע ופשוט הוא. והרמב"ם כתב בפ"ד לא תכנס אשה בין העצים ליטול מהם אוד לצלות בו וכתב ה"ה כבר נתבאר בפ"ב שקוץ רטוב אסור לצלות בו וקוץ יבש כתבתי שם שמותר ואפשר שאוד ר"ל לדעת רבינו עץ לח ורטוב שאינו ראוי להסקה בפ"ע אבל עץ יבש ודאי מותר וכ"כ הרשב"א והוא ז"ל פירש ליטול מהם אוד לתקן בו את האש שבתנור אא"כ הוכן מעי"ט עכ"ל. ולי נראה דלהרמב"ם נמי אוד אפילו יבש אסור וטעמא משום דקוץ יבש לא חזי כל כך להסקה וטפי חזי לצלות בו ומש"ה שרי אבל עצים סתמן עומדין להסקה וכשמברר בי"ט מביניהן עץ דק הראוי לצלות בו מיחזי כמתקן כלי בי"ט ואסור אי נמי משום דלא התירו לטלטל עצים אלא להסקה כמבואר בדברי הרמב"ם ודייק רבא בלישניה דאמר לא תכנס לדיר העצים למימר' דטעמ' משום דלא הוברר לכך מעי"ט:

תנור שנפל לתוכו מטיח הטיט וכו' בפרק המביא כדי יין (לב) תנן אין גורפין תנור וכיריים אבל מכבשים ופירש"י אין גורפין. אם נפל לתוכו מן הטפילה והטיח אין גורפין אותו דמתקן מנא הוא ואתי כרבנן דאמרי מכשירי אוכל נפש אסור: מכבשין. משכיבין את האפר והעפר שיהא חלק משפילו ומשווהו שלא יגע בפת שמדובק בדופנותיו וישרפנו. ובגמ' (שם) תני רב חייא בר יוסף קמיה דר"נ אם אי אפשר לאפות אלא א"כ גורפו מותר דביתהו דרבי חייא נפל לה אריחא בתנורא בי"ט אמר לה חזי דאגא ריפתא מעליא בעיגא א"ל רבא לשמעיה טוי לי בר אווזא ואזדהר מחרוכא ופירש"י אם א"א וכו' מותר. כר"י: ריפתא מעליא בעיגא. כלומר גרפי התנור: טוי לי בר אווזא. צלה לי אווז בתנור שתנורים היו קטנים ופיהם למעלה ותולה הצלי לתוכה וסותם פיו והוא נצלה: אזדהר מחרוכא. שלא יתחרך כלומר גרוף את התנור שלא יהא בשוליו דבר גבוה כמו אריח או אבן שהוסק בתנור שנוגע בצלי ושורפו: והרמב"ם כתב בפרק ג' אין גורפין תנור וכיריים אבל מכבשין את האפר שבהן ואם אי אפשר לאפות בו או לצלות אא"כ גרף מותר וטעמו אכתוב בסימן תק"ט בס"ד. והר"ן כתב אם א"א לו לאפות אלא א"כ גורפו מותר דמדיל' שרי כר"י אלא דהיכא דאפשר בלאו הכי אסור וכתב הרא"ש הך גריפה דשמעתין מיירי בשנפלו לתוך התנור מן הטפילה והטיח של תנור ואין צורך כ"כ בגריפה זו אלא שיהא הפת נאה שלא יגע בפת ושלא יגע בצלי ויחרך ואפ"ה התירוה דאין בה אלא איסור טלטול בעלמא אבל גריפה שלנו שמכבין את הגחלים אפשר שלא היו מתירין הני אמוראים בשביל פת אבל בתנורים שלנו א"א לאפות כלל שלא גריפה הלכך מותר ואפילו לרבנן דכבוי לצורך אוכל נפש מותר אף לרבנן עכ"ל. וביאור דברי רבינו כך הם אם אפשר לאפות ולצלות בו בלא גריפה ולא יתחרך הפת או הצלי אסור לגורפו מפני שהוא מטלטלו שלא לצורך אבל מותר להשכיב האש והאפר שבו כדי שיהיה חלק ולא יגע בפת כלל אע"פ שאם היה נוגע בו לא היה כדי לחרכו אבל אם יש בטיח שנפל לתוכו כדי לחרך הפת או הצלי אם היה נוגע בהם אף על פי שבלא גריפה היה אפשר לאפות ולצלות בו כיון שהיה מתחרך מות' לגרפו דחשיב טלטול לצורך ומשמע מדברי רבי' דכי תנן משכיבין האש ואפר קאי אבל טיח אינו משכיב כיון דאין בו כדי לחרך הפת כי משכיב ליה הוי מטלטל שלא לצורך ואסור ואע"פ שרש"י כתב משכיבין את האפר והעפר מדנקט עפר משמע דאטיח קאמ' דמשכיבין רש"י לטעמיה דלא אסר לגרוף אלא משום דמתקן מנא אבל לא משום טלטול דכיון דאית ביה צורך כל דהוא שלא יגע בפת חשיב לצורך לענין טלטול אף ע"פ שאין בו כדי לחרך ורבינו סובר כהרא"ש דטעמא דאין גורפין הוי משום טלטול ואם כן משכיבין נמי לא דהא מטלטל ומפני כך לא הזכיר גבי משכיבין אלא אש ואפר שהם מותרין בטלטול כנ"ל. ובס"ם זה אכתוב שר"ת פירש דהא דתנן אבל מכבשין אפי' בשהיה אפשר לעשותו מאתמול שרי:

גרסינן בפרק אין צדין דרש רב חסדא אחד סכין שנפגם ואחד שפוד שנרצם ואחד

ואחד

דרישה

ב"י עלין דמ"ש דגלגול עיסה מעי"ט אין לאפות בי"ט לפי שאינו יכול לאוכל' ואמאי אינו יכול לאוכלה הרי תרומת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפרים וא"כ שפיר יכול לאפות שיכול לאוכלה ולעד"נ ליישב דברי המרדכי דמ"ש שאינו יכול לא קאי אעיסה כיון דסבר כשמואל דתרומת ח"ל אוכל והולך אלא אחלה קאי וס"ק ואין יכול לאפות' בי"ט כיון שאין יכול לאוכלה ר"ל החלה וא"כ היאך יאפה העיסה בי"ט כיון שגם חלק חלה נאפה עמה ואפשר שב"י דייק מהא דקאמר בסיפא מיהו ודאי אם גלגלה ואפאה מעי"ט ולא הפרים ממנה חלה מאי לאוכלה וכיון דמאי לאוכלה דקאמר בסיפא קאי אעיסה כן ולא יכול כו' נמי אעיסה קאי כן נ"ל לדעת ב"י אבל אינו מוכרח:

ופי'

חדושי הגהות

אסור לבטלו לכתחלה אא"ב מקלי קלי איסורא וכמ"ש בשמו בטור י"ד סימן צ"ט וכ"כ בטור זה סימן תרע"ז בשם הר"ם מרוטנבורג וטעמייהו משום דס"ל דכי מפליג מעיקרא בין דאורייתא לדרבנן אמסקנא סמך לומר דדווקא בדקליה לאיסורא הוא דמבטל מדרבנן (מהרל"ח): בולעיל סימן תק"א גבי לפידים שכבו דאיסורן נמי משום הכנה כתב רבינו דמותר לבטלן ברוב צ"ל שטעמו דלאו הכנה גמורה הוא הואיל וכבר היו בעולם וכמ"ש למעלה ומהאי טעמא נמי אפשר לומר דגם עצים שנשרו בשבת מותר לבטלן ברוב הואיל וכבר היו בעולם ואפשר לומר דמ"ם כיון שהיה בהן איסור דמחובר שהוא דאורייתא הוי הכנה טפי מלפידים שכבו מהרל"ח:

ול"ג

ואחר גריפת התנור באנו למחלוקת ר"י ורבנן וכתב הר"ן גריפת תנור שנפל לתוכה מהטיח שלו ולא היה יודע מבע"י כ"כ רש"י אבל הרב בעל התוספות אוסר אלא בשנפל ביום טוב ואפשר שאף רש"י לזה נתכוין שנפל הטיח לתוכו ביום טוב אלא שלא היה יודע מבע"י שיפול שאילו היה יודע היה מתקן וה"ה כתב בפ"ג בשם הרשב"א דהא דשרי לגרוף דוקא בנפל בי"ט ורבינו לא חילק בין נפל בי"ט לנפל מעי"ט לפי שמעשה דרבי הוה כך היה ולאו דוקא בי"ט ע"כ: **ודוקא** בתנורים שלהם שהיו מדביקים הפת סביבה וכו' אבל בתנורי' שלנו שמכבין הגחלים בגריפתם אם אפשר לאפותה זולתה וכו' אסור יש לתמוה דהכי שכתב הרא"ש דגריפה שלנו לא היו מתירים האמוראים בשביל פת היינו אי הוה אפשר לאפות בלא גריפה אבל כיון שסתם תנורים דידן א"א בלא גריפה כשכתב הרא"ש הלכך מותר משמע דבכל תנורים דידן מותר דאין גם אחד בהם שלא יהא צריך גריפה וא"כ כך ה"ל רבינו לכתוב אבל תנורים שלנו כיון שא"א לאפות להם בלא גריפה מותר וכ"כ רבי' ירוחם ולא ה"ל לרבי' לכתוב אם אפשר לאפות זולתה אסור דמשמע דבתנורים דידן משכחת שאפשר לאפות בלא גריפה וליתא כדפרישית. ונראה דגריפה דידן אחר שגרף ריבוי האש והאפר אין לטבל המכבדת במים ולחזור ולגרוף מפני שאז לא נשאר אלא מעט אפר ואש והיה יכול לאפות הפת או הכלי בלא גריפה ואין מכבדין אותו אלא כדי שיהא הפת יפה ונמצא שהוא מכבה גחלים שלא לצורך אוכל נפש ואסור אם א"צ להפיג חום התנור ומיהו לכבד בלא טיבול המכבדת במים שרי אע"פ שכבר טיבלה מתחלה כיון שנתגוללה באפר וגם ע"י חום האש שוב לא נשאר כח במים שבה לכבות גחלים וכן אם הוסק התנור ביותר ומטבל המכבדת במים להפיג חום התנור שרי וכמ"ש רבינו בסמוך נראה דבענין זה הוו שריית המכבדת שכת' רבינו בשם ר"מ דשרי: **ואפשר** שמ"ש רבינו אם אפשר לאפות זולתה וכו' אסור נתכוון לטיבול המכבדת במים פעם שנית שכתבתי דאסור דלא משכחת בתנורים דידן גריפה אסורה אבל ה"ה כתב בפ"ג בשם הרשב"א לגרוף התנור מן האפר והגחלים לאחר הסקה יראה לי שהוא מותר ואף ע"פ שהוא מכבה א"א בלא כן וכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש וה"ז כמניח בשר על הגחלים וכן נהגו עכ"ל ונראה מדבריו שגורף כדרכו בחול ואינו חושש:

תנור וכיריים חדשים הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר אבל אין סכין אותן בשמן ולא טחין אותן וכו' ברייתא בפ' המביא כדי יין (לד:) ופירש רש"י חדשים. וכ"ש ישנים: הרי הן ככל הכלים הניטלין. בשבת בחצר דחזו למיתב בגוייהו מידי: אין סכין אותן שמן. להחליקן ולצחצחן: ואין מפיגין אותן. לאחר הסיקן בצונן שמתקשין על ידי הצונן וכולהו משום דמתקן מנא הוא: וכתב הרא"ש וכיון דחדשים הם א"כ בלא הפגת צונן אפי' היסק ראשון אסור כדאמרינן לעיל ברעפים חדשים וי"ל דתנור אינו נגמר בהסקה עד שיפיגנו בצונן ע"כ וזהו שכתב רבינו אבל היסק ראשון מותר: **ומ"ש** רבינו ואם צריך להפיגו כדי לאפות בו וכו' שם בברייתא וכתב הר"ן דלא דמי לליבון רעפים דאסרינן לעיל דהתם תיקונו של כלי קודם לתשמיש שמשתמש בו אבל כאן בשעת תשמישו הוא מתקן לתשמישו וא"ת היכי שרי הכא לאפות בתנור חדש והתניא התם אין אופין בפורני חדשה שמא תפחת וכתבה רבינו בסמוך תירצו בתוס' דפורני שאני שהוא גדול ויש לחוש יותר שמא תפחת: **ומ"ש** ולכך היה אומר הר"מ מרוטנבורק שמותר לשרות במים המכבדת וכו' נתבאר בסמוך:

מותר לאפות תנור מלא פת אע"פ שא"צ אלא פת אחד בפ"ב דביצה (יז) באמת אמרו ממלאה אשה קדירה בשר אע"פ שא"צ אלא לחתיכה אחת ממלא נחתום קיתון של מים אע"פ שא"צ אלא לקיתון אחד אבל לאפות אינו אופה אלא מה שצריך לו רשב"א אומר ממלאה אשה כל התנור פת מפני שהפת נאפה יפה בזמן שהתנור מלא אמר רבא הלכה כרשב"א ופירש"י ממלאה אשה קדירה וכולי דבחד טרחא סגי וכן בנחתום לגבי מילוי אבל לאפות כל ככר וככר צריך אפייה ורדייה לעצמו. בזמן שהתנור מלא שתנורים שלהם קטנים היו ומדביקין פת בדפנות ומתוך שהוא מלא מתמעט חללו ואין מקום לחמימותו להתפשט והפת נאפה יפה וסיים בו הרא"ש אבל בתנור גדול אין לאפות יותר מכדי צרכו וכן משמע מדנקט רשב"א נחתום דאיירי ביה ת"ק ונקט אשה משמע דוקא אשה שאופה לביתה בתנור קטן אבל נחתום שאופה בתנור גדול לא עכ"ל. ומשמע לרבינו שהכל תלוי באם מדבקים הפת בדפנותיו אם לאו הלכך תנורים דידן אפילו קטן שבקטנים חשיב גדול לגבי תנורים דידהו שהיו מדבקים הפת בדפנות והיה חומו יותר כשהוא מלא וכ"כ ממ"ש הגה"מ בפ"א בשם הרוקח וכתב שכן פירשו כל רבותינו. וזה שלא כדברי המרדכי שכתב הא דאמר רבא הלכה כרשב"א לא שנא תנור קטן ל"ש גדול כדגרסינן בפרק המביא ואופין בפורני ומשמע אפי' בהערמה והא דתניא לקמן ואם הערים אסור מוקמינן לה בתלמודא דחנניה היא ואליבא דב"ש ורבינו

שרי ודוקא בתנורים שלהן שהיו מדבקין הפת סביבה ואין צריכין לגורפן אלא מהטיח שנופל לתוכו אבל בתנורים שלנו שמכבין הגחלים בגריפתן אם אפשר לאפות זולתה אלא שרוצה לגרוף כדי ליפות הפת אסור אבל אם א"א לאפות בלא גריפה מותר: תנור וכירים חדשים הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר אבל אין סכין אותן בשמן ולא טחין אותן במטלית ולא מפיגין אותן בצונן כדי לחזק אבל היסק ראשון מותר אף ע"פ שהוא חדש שאינו נגמר להתחזק עד שיפיגנו ואם צריך להפיגו כדי לאפות בו כגון שהוסק יותר מדאי יכול להפיגו בצונן ולכך היה אומר הר"ר מאיר מרוטנבורק שמותר לשרות במים המכבדת שמכבדין בו התנור אע"פ שמכבה: (ג) מותר לאפות תנור מלא פת אע"פ שא"צ אלא פת אחד ופירש"י דוקא להם שתנוריהם היו קטנים והיו מדבקין הפת בדפנותיהן ומתוך שהוא מלא אין מקום לחומו להתפשט והפת נאפה יפה אבל בתנורים שלנו אין לאפות יותר ממה שצריך אסור לגבל טיט לטוח בו פי התנור אבל יכול ליקח מהטיט שעל שפת הנהר לטוח בו ובלבד שייחדו לכך מעי"ט שיציין אותו ואפר מותר לרש"י לגבלו ולטוח בו ולר"י אסור אא"כ נתן עליו מים מאתמול

טיח דאין גורפין אותו אבל מכבשין וי"ל דאשמועינן הכא בתנור שנפל בו טיח דמותר להסקיה הא והאפר ולא חיישי' דלמא אתא נמי לגרוף את הטיח או להשכיב גם עפער דאסור בטלטול: **ומ"ש** ודוקא בתנורים שלהם וכו' כ"כ הרא"ש אלא דהכי קשה על לשון רבינו דאם אפשר לאפות זולתה וכו' דהא בתנורים כמ"ש הרא"ש וכ"ה בפ"ג בלא גריפה משם הרשב"א ותירץ דרבינו מדבר בשגרף כבר ריבוי האש והאפר דשוב אין לו לטבל המכבדת במים פעם שנית אם אינו צריך להפיג חום התנור אלא ליפות הפת אם אפשר לאפות זולתה אסור וכו' ולפי עניות דעתי נראה דאף באינו מטבל פעם שנית במי' אלא חוזר ומכבד שנית הגחלים קטנים והאפר ליפות גם כן אסור כיון שיכול לאפות זולתה ועוד יש לומר דאף במכבד פעם אחת בלבד קאמר דאם התנור גדול והגחלים מונחים במקום אחד בתנור ושאר התנור פנוי יכול לאפות הפת בלא כיבוד אלא דאתי לכבד הגחלים כדי שלא יהיו סמוכין לפת שמא יהא נחרך בקלתו דאסור. ואכתי קשיא לי טובא לדעת הרא"ש דמחשב כיבוי זה לצורך אוכל נפש א"כ פשיט' דהותר אף שלא לצורך במתוך אם איכא ביה צורך קצת כדין הוצאה והבערה ושאר מלאכות כדלעיל ריש סימן תצ"ה א"כ אם בא לגרוף כדי שיהא הפת נאה למה יהא אסור דאף למ"ש התוספות בשם ר"ח ור"ת דבעינן שיהא לצורך שמחת י"ט הא ודאי דבפת נאה איכא ביה יותר שמחת י"ט מבטיל לגבי הוצאה ואפשר ליישב ע"פ דברי התוספות בפ"ב ריש (דף כ"ג) בד"ה על גבי חרס דיש לחלק בין הבערה לכבוי וז"ל ואפילו למאן דשרי הבערה שלא לצורך כלל בירושלמי היינו לפי שישנו פעמים לצורך אוכל נפש אבל כבוי דלעולם אינו לצורך תקון אוכל נפש ודאי אסור לכ"ע בי"ט וכו' ואף על פי דכתב הרא"ש דכבוי לצורך אוכל נפש מותר אפילו לרבנן מכל מקום אינו דומה להבערה דא"א לתקן האוכל בלא הבערה ולפיכך אמרינן ביה מתוך אבל הכיבוי אינו מתקן האוכל נפש דפשיטא דאם לא היה צריך לכבוי היה ג"כ מתקן האוכל ע"י האש ולפיכך אף על פי דאם יש בכבוי צורך אוכל נפש מותר לכבות מ"מ לא אמרינן גביה מתוך וע"ל דהכבוי לצורך הפת כדי שיהא נאה ולא יחרך דומה למכשירי אוכל נפש דגזירת הכתוב הוא דאסור מדכתיב הוא ולא מכשירין ולא שרינן ליה במתוך ואף על פי דהכא א"א לעשותו מעי"ט מ"מ לא דמי לשאר מכשירין שהן מכשירי אוכל נפש ממש משא"כ בכיבוי וכיוצא בזה כתב הרא"ש בפ"ב ליישב למה לא התירו הכבוי לצורך תשמיש המטה במתוך ותירץ בחד שינויא דכבוי זה חשיב כמכשירי אוכל נפש ואף על גב דפשיטא דלא שייך לומר התם דאפשר מאתמול אלא דנותנין עליו דין מכשירין שאפשר לעשותן מאתמול ואסור וה"נ דכוותה גבי כבוי ולענין הלכה כתב ב"י דנהגו לגרוף לאחר הסקה ואף עפ"י שהוא מכבה כיון דא"א בלאו הכי כמ"ש הרשב"א מיהו ודאי אין לגרוף בעצמו אם אפשר ע"י אחרים:

תנור וכיריים חדשים הרי הן ככל הכלים וכו' ברייתא פרק המביא (דף ל"ד) ופירש"י חדשים: וכ"ש ישנים. הרי הן ככל הכלים וניטלין בשבת בחצר דחזו למיתב בגוייהו מידי. אבל אין טחין וכו' להחליקן ולצחצחן וכולהו משום דמתקן מנא. אבל היסק הראשון מותר וכו' וכ"כ הרא"ש דלא דמי לליבון רעפים שנגמרים בהיסק לחוד ואסור כדלקמן בסימן תק"ח דתנור אינו נגמר בהסקה עד שיפיג בצונן ועיין בריש סימן תק"ט בדין תנור חדש ולא פנו ממנו האבני' מעי"ט: **ומ"ש** ואם צריך להפיגו כדי לאפות בו וכו' הקשו התו' ומ"ש מהא דתניא אין מלבנין את הרעפים כדי לצלות בהן וכאן מותר אם עושה לצלות בהן: וי"ל דתנור כיון דנעשה ע"י משקין אינו ודאי חוסמן והר"ן פי' בע"א והביאו ב"י ומיהו הא כדי לאפות בו היינו לומר שהוא חושש שמא ישרף הפת אבל אם אינו חושש אלא לשמא יחרך ולא יהא פת נאה אסור לכבות כדלעיל. ואכתי קשה היאך התירו תנור חדש להפיגו בצונן כדי לאפות בו והא אמרינן דאין אופין בפורני חדשה שמא תיפחת תירצו התו' דבפורני שהוא גדול יש לחוש יותר שמא תיפחת ע"כ ונראה דרצונם לומר דמתוך שהוא גדול גם היסקו רב וגדול ויש לחוש שע"י היסק הגדול תפחת: **אסור** לגבל טיט וכו' בפרק המביא סוף (דף ל"ב) קאמר רב אשי אנן ארקתא דפרת סמכינן וה"מ דאיירי' מאתמול ופירש"י עשה בו סי' ונתקו לצד אחר עכ"ל נראה דבסימן לחוד אסור משום דקא עביד גומא ולהכי בעינן נמי דנתקו לצד אחר ורבינו קיצר וכתב כלשון הגמרא: כתב הר"ן דגיבול אסור משום דנראה כמגבל לצורך בנין ומש"ה קיטמא שרי דלא מיחזי כמגבל לבנין דלאו לבנין קיימא וכו' ולעד"נ דגיבול אסור משום דאפשר מעי"ט אבל טיחה דאי אפשר אלא בי"ט שרי אף על פי דממרח כיון דלצורך אוכל נפש הוא וקיטמא דשרי יתבאר בסמוך: **ואפר** מותר לגבלו וכו' שם אמר רבינא וקיטמא שרי והרי"ף והרמב"ם בפ"ג ובספ"ה מהלכות שבת כתבו

יואל התיר לאפות ביום טוב לצורך ברית מילה שחל להיות ממחרת ולא היה די להקל בתנור אחד והתיר לאפות ב"פ מפני צריכות פת אחד לכל תנור עד כאן: **ומה** שהתיר להערים נתבאר בסי' תק"ג שיש חולקים עליו וז"ל א"ח מותר למלאות התנור פת אע"פ שא"צ אלא לככר אחד וכו' כתב הרא"ה דוקא במתכוין לכך אבל בלאו הכי אסור עכ"ל ואין נראה כן מדברי הפוסקים: **אם** יש לאדם אחד פת הדראה ורוצה לאפות פת נקייה או איפכא כתבתי בסי' תק"ו:

אסור לגבל טיט לטוח בו פי התנור אבל יכול ליקח מן הטיט וכו' בפרק המביא כדי יין (לב:) א"ל רבינא לרב אשי אמר לן רב אחא מסולל דמר שרקין ליה תנורא בי"ט א"ל אנן ארקתא דפרת סמכינן והוא דאיירה מאתמול: ופירש"י שרקין ליה תנור. עבדי אדוכי טחים סביבות כסוי פי התנור בטיט שלא יצא חומו כשהבלי בתוכו שהרוח קשה ללכי ותימא לן מילתא משום דגיבול טיט תולדה דלישה הוא: ארקתא דפרת סמכינן. על שפתו של פרת אנו נסמכים בדבר שאין אנו צריכין לגבל טיט ששפת פרת טיט מגובל הוא: והוא דאיירה מאתמול. עשה בו סי' ונתקו לצד אחד. והרמב"ם כתב בפ"ג כלשון הזה סותמין פי התנור בטיט ורקק שבסביבות הנהר והוא שרככו מאמש. וכתב הר"ן והוא דאיירי' מאתמול ואע"ג דאכתי איכא משום ממרח כשטח אותו בתנור היינו טעמא משום דמדיכא בין גיבולו ובין טיחתו מותר משום דלצורך אוכל נפש הוא והרי הוא כהבערה גופא לפי שבטיחה זו משתמר החום אלא דגיבול אסור משום שנראה כמגבל לצורך בניין: **כתב** המרדכי אנן ארקתא דפרת סמכינן וכן מותר לטוח התנור שמטמינין בו את החמין בטיט המוכן מעי"ט או שהיה דעתו על הטיט שברחוב ע"כ. ואיני יודע מה מלמדינו בהדיא אמרינן בגמרא דשרי ועוד מאי וכן דקאמר. ואפשר דאתא לאשמועינן שאע"פ שאינו לצורך י"ט עצמו אלא לצורך מחרתו שהוא שבת שרי דכיון שעירב כל מה שהוא מותר לעשות לצורך י"ט מותר לעשות לצורך השבת: **ואפר** מותר לרש"י לגבלו ולטוח בו וכו' בפרק המביא כדי יין (שם) אמר רבינא וקיטמא שרי ופירש"י שרי

פרישה

(ג) **מותר** לאפות תנור מלא פת כו' כתב הרא"ש אם יש לאדם הרבה פת נקיה אינו אופה פת אחרת אא"כ יש לו בני בית שרגיל להאכילם פת הדראה אבל אם יש לו הרבה פת הדראה אין יכול לאפות פת נקיה עכ"ל:

כתבו כפרש"י דאפר מותר לגבלו ולטוח בו בי"ט דלאו בר גיבול הוא אבל כתו' בפ"ק דשבת (דף י"ח) ובפרק המביא הוכיחו דמידי דלאו בר גיבול הוא חייב משו' גיבול מיד שנתן עליו מים לרבי דהלכה כמותו לגבי ר' יוסי בר יהודה מש"ה כי נתן עליו מים מאתמול דנתגבל מעי"ט שרי לטוח בו בי"ט וכמ"ש רבינו משם ר"י ומיהו נראה דאסור לחזור וליתן מים עליו בי"ט דודאי נתייבש קלתו וה"ל מגבל בי"ט: **ומ"ש** ור"ת פי' וכו' היינו אפילו כי נתן עליו מים מאתמול אית ביה משו' גיבול בי"ט והך וקיטמא שרי מיירי בלא נתינת מים ומניחו ע"פ התנור ואשמועינן דדוקא קיטמא דלית ביה מירוח הוא דשרי אבל

שרי לגבלו ולטוח בו דלאו בר גיבול הוא וכ"פ הרי"ף וכ"כ הרמב"ם בפ"ג · וכתב הרא"ש שהקשה ר"ת מדאמרינן בפ"ק דשבת אחד נותן את האפר ואחד נותן את המים האחרון חייב דר"י ור' יהודה אומר אינו חייב עד שיגבל אלמא כי מגבל ליה לכ"ע חייב · ועוד מוכח התם בפרק מי שהחשיך דמחייב טפי במידי דלאו בר גיבול דנתינת מים זהו גיבולו · ואליבא דרבי אפשר דמיירי שנתן בו מים מעי"ט ונתינתה זהו גיבולו וכבר נתגבל מעי"ט ור"ת פירש דקאי אמתני' אבל מכבשין כלומר שמשכיבין האפר וקמ"ל דבא דמותר אפילו היה אפשר מבע"י עוד פי' ר"ת דאיירי להניח קיטמא על כסוי התנור להחזיק החום ואשמועינן דוקא קיטמא אבל עפר

מאתמול ור"ת פי' דאפר נמי אסור לגבלו ופירש הוא אפר מותר פי' להניחו על פי התנור כדי שישמור חומו אבל עפר אסור להניח עליו:

תקח (א) **אין** מלבנין הרעפים כדי לצלות עליהם שבליבון זה הם מתחזקין וה"ל כמתקן מנא (ב) ולא שוברין החרס ולא חותכין הנייר לצלות בו צלי (ג) ולא פוצעין הקנה לצלות בו מליח אבל פוצעין האגוזים במטלית (ד) ולא חיישינן שמא יקרע:

תקט **מכשירי** אוכל נפש (א) שאי אפשר לעשותן מעי"ט דוחין יו"ט כגון גריפת תנור ושפוד שנשבר חודו בי"ט בענין שאין ראוי לצלות בו מותר לתקנו אבל אם נתעקם קצת ועדיין ראוי לצלות בו (ב) אסור לתקנו אפי' אם יכול לתקנו בידו בלא כלי: סכין שנפגמה בי"ט מותר לחדדה (ג) במשחזת של עץ או על חברתה ומורין

פרישה

סי' תקח (א) **אין** מלבנין הרעפים כדי לצלות עליהם כו' נלע"ד מדכתב רבינו סתם אין מלבנין הרעפים ולא חילק בין חדשים לישנים משמע דבכל גווני אסור וכן דקדק הממ"מ מדברי הרמב"ם שסתם ג"כ כדברי רבינו והביאו ב"י והע"ג דלעיל בסימן תק"ב גבי קדירה ס"ל לרבינו דוקא חדשות אסורי' מ"מ שאני רעפים דבכל פעם שמתלבני' הן מתחזקים וכמו שמשמע מדברי הממ"מ:

(ב) **ולא** שוברין החרס פרש"י כשצולי' דגים על האסכלא שוברי' חרסי' או חותכין נייר ושורין במים וסודרים ע"ג האסכלא מפני שהשתכת מתחמם ושורף הדג דכל דבר דעביד להסתמש בו הוי תיקון כלי: (ג) **ולא** פוצעי' פי' לתת קרומיותיו תחת המליח על האסכלא רש"י: (ד) **ולא** חיישינן שמא יקרע דאפי' נקרעים לא נפקא לן דאין זה קורע ע"מ לתפור רש"י:

סי' תקט (א) **שא"א** לעשותן מעי"ט כו' בפ' אין צדין כר' יהודה דדריש כתיב הוא ולא מכשירין וכתיב לכם לכל צרכיכם ולא קשיא כאן במכשירין שאפשר לעשותן מעי"ט וכאן במכשירין שא"א לעשותן מעי"ט: (ב) **אסור** לתקנו דטירחא שלא לצורך הוא רש"י: (ג) **במשחזת** של עץ כגון פומא דדיקולא וכיוצא בו:

אין

ומורין לעשות כן אבל במשחזת של אבן אף על פי שמותר לחדד בה (ד) אין מורין לעשות כן אבל להעביר שמנוניתו אף בשל אבן מורין לעשות כן ואם (ה) נפגמה מעי"ט אסור והרמב"ם כתב אפילו על גבי עץ הלכה (ו) ואין מורין כן ועל גבי משחזת של אבן אין משחיזין כלל וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה נפגמה מעי"ט (ז) אסור לחדדה במשחזת ואם לא נפגמה מעי"ט אלא עמדה פי' התחילה קצת להתקלקל ואינה חותכה יפה אם יכול לחתוך בה ע"י הדחק יכול להשחיזה בי"ט [א] ופי' רב אלפס אגב ריחייא או דיקולא

דכל הני דשרי כגון שנתקלקלו בי"ט או שהיה מאתמול טרוד כדאמרינן לקמן לא התיר ר"י אלא במכשירין שאי אפשר לעשותם מערב י"ט ואיתא תו בגמרא א"ר יוסף סכין שעמדה מותר לחדדה בי"ט והוא דפסקא אגב דוחקא וכתב הרי"ף על זה ודוקא אגב ריחייא או אגב דיקולא אבל במשחזת לא וכתב הרא"ש מה שפסק הרי"ף אבל במשחזת לא היינו שאין להורות כן אבל הלכה כר"י דאף במשחזת של אבן מותר דאמתניתא דאין משחיזין את הסכין דאוקמה רב הונא במשחזת של אבן קאמר רב חסדא דלא כר"י והרי"ף לא הביא כל הני לישני דאיתא בגמרא משום דקיימי אמתני' דאין משחיזין את הסכין דלאו הלכתא הוא דקי"ל כר"י ומה שהביא הרי"ף ההיא עובדא דרבה דקא מעבר סכינא אפומא דדיקולא לא הביאה אלא להשמיענו דהלכה כר"י אבל לא הביאה להשמיענו דאין מורין כן דלא מסתבר למימר דבמשחזת של עץ אין מורין כן דהא אפי' רבנן מתירין במשחזת של עץ אפילו לחדדה לחד לישנא וכיון דבשל סופרים הוא אזלינן בתר לישנא לקולא הלכך נראה בשל עץ אפילו לחדדה מורין דתשיאין ע"ג חבירתה אפי' לחדדה ובמשחזת של אבן להעביר השמנונית מותר רק לחדדה במשחזת של אבן אין מורין כן עכ"ל אבל הר"ן פירש דברי הרי"ף כפשטן לומר שהביא ההיא עובדא דרבה דקא מעבר סכינא אפומא דדיקולא להשמיענו דהלכה כר"י ואין מורין כן בשבת דנהי דהלכה שמותר להשחיז את הסכין אפי' לחדדה במשחזת של עץ כר"י אפ"ה אין מורין כן לכל כדי שלא יבאו להשחיזה במשחזת שלה דבכה"ג אפילו ר"י מודה לפי שהוא עושה כלי · ומש"ה רבא דס"ל כר"י לא הוה מעבר סכינא אלא בדיקולא ולא במשחזת ורב יוסף אפומא דריחייא כדאיתא בגמרא אבל במשחזת לא דה"ל עושה כלי ולפיכך כתב הרי"ף בסמוך דדוקא אגב ריחייא או אגב דיקולא אבל במשחזת לא ואף על פי שאפשר לדחות ולומר דרבה ורב יוסף משום דקיימי רב נחמני' ואביי קמייהו לא משחזי במשחז' של אבן דכיון דס"ל דאין מורין כן לא הוו מצי לאהדורי ולמימר להני רבנן דקיימי קמייהו דכרבנן עבדי דבגמרא מוכח דלרבנן במשחזת של אבן אפילו להעביר שמנוניתא אסור אבל אין הכי נמי דהיכא דלא הוי איניש בהדייהו דבמשחזת אבן משחזי כר"י אפ"ה כיון דלא חזינן דעביד אלא הכי מנ"ל לאהדורי בתר קולי ועוד דשמעתא דלקמן מוכחי דבמשחזת אפי' לר"י אסור ומש"ה אסרי להראות סכין לחכם וסכין שעמד' דלא פסקא אפילו אגב דוחקא וכן דעת הרמב"ם בפ"ד מהלכות י"ט עכ"ל. משמע מדבריו דסתם משחזת איננה אלא של אבן ומשחזת של עץ היינו כגון פומא דדיקולא וכיוצא וז"ל הרמב"ם ז"ל בפרק הנזכר אין משחיזין את הסכין במשחזת שלה אבל מחדדה ע"ג העץ או על גבי חרס או אבן ואין מורין דבר זה לרבים כדי שלא יבואו לחדדה במשחזת ואיכא למידק דמשמע הכא דהרי"ף והרמב"ם סברי דהלכה כר"י במכשירין ואילו מההיא דשפוד שנרצף משמע דהרמב"ם סבר לית הלכתא כר"י וצריך לומר דאע"ג דמדאורייתא שרי כר"י רבנן אסרוה לפי שאין צורך אוכל נפש כ"כ שהרי יכול לתחוב בו הבשר אע"פ שהוא עקום אי נמי ללפותה ע"ג הגחלים · ודעת ה"ה דלהרי"ף והרמב"ם לית הלכתא כר"י בשום מכשירין וכדמשמע ממ"ש בפ"ד גבי אין מכבין האש כדי שלא תתעשן הקדירה יש מקשין ע"ז ממה שאמר בפרק אין צדין הלכה כר"י ותירצו שלא כל המכשירין שוים ויש שהלכה בהם כר"י ומתוך כך אסרו לכבו' את הבקעת מפני הדליקה ומפני תשמיש ומפני שלא תתעשן הבית אבל בשביל שלא תתעשן הקדירה ותבשילו שהוא מכשיר אוכל נפש ממש מותר והוא שאין לו מקום לפנותו ודעת רבינו לאסור הכל וכדעת ההלכות עכ"ל · והכי משמע נמי ממ"ש גבי השחזת הסכין ולפי דבריו יש לתמוה היכי שרו הכא להעביר הסכין אפומא דדיקולא או אפומא דריחייא · וי"ל שה"ה סובר דכל כה"ג אפילו רבנן מודו דשרי שאין כאן מלאכה כלל כיון שאינו משחיז במשחזת שלה וגם הסכין חותך קצת הלכך לא בכלל מכשירין דאסרי רבנן הוא ושרי לכ"ע הלכך לא חילק בהשחזת הסכין בין נפגם בי"ט לנפגם מעי"ט דאפי' בנפגמה מעי"ט מותר לחדדה ע"ג העץ או על גבי חרס או אבן דלאו מלאכה היא כלל שאילו היתה מלאכה אפילו בנפגמה מעי"ט היה אסור דלית הלכתא כרבי יהודה כלל ולפ"ז הא דאמר רב חסדא דסכין שנפגמה מחלוקת ר"י ורבנן היינו לחדדה במשחזת שלה אבל ע"ג עץ או חרס או אבן לרבנן נמי שרי ושפוד שנרצף דקאמר דאתא למחלוקת ר"י ורבנן היינו בשנעקם לגמרי וצריך תיקון גמור הלכך הוי בכלל מכשירין דאסרי רבנן ואסר רב יהודה בנרצף דהיינו נעקם קצת אע"ג דמפשיט ליה בידיה גזירה משום נרכס · וגריפת התנור דאמר רב חסדא שהוא מחלוקת ר"י ורבנן ואפ"ה כתב הרמב"ם בפ"ג שאם אי אפשר לאפות או לצלות אא"כ גרף מותר נ"ל דגריפת תנור דקאמר רב חסדא היינו באפשר לאפות בו ע"י הדחק ואפ"ה שרי ר"י אבל כשאי אפשר לאפות בו כלל לרבנן נמי שרי דגריפת תנור לאו מלאכה גמורה היא ולא אסרוה רבנן אלא גזירה אטו שאר מכשירין שהם מלאכה גמורה והיכא דאי אפשר לאפות אא"כ גרף לא העמידו דבריהם כדי שלא ימנע משמחת י"ט והרמב"ם עצמו כתב טעם כיוצא בזה בפ"ד על מה שאסרו ביקוע עצים והתירוהו בקופיץ ובצד החד שלו כנ"ל שצ"ל לדעת ה"ה שמפרש דהרמב"ם לא ס"ל דהלכה כר"י במכשירין כלל ומפני כך כתב על דברי הרמב"ם דינים אלו של השחזת הסכין הם כדעת ההלכות כמשך אחר האמור למעלה שאין הלכה כר"י במכשירין ומפורש בהלכות פרק אין צדין כדברי רבינו שלעולם אין משחיזין את הסכין במשחזת ואפילו עמדה או נפגמה בי"ט ודברי רבינו וההלכות עיקר וכמה משניות סתומות דלא כר"י עכ"ל ומיהו לדעת הרי"ף אי אפשר לומר דאין הלכה כר"י במכשירין כלל דא"כ למה כתב בפ' אין צדין הא דאמר רב חסדא הלכה כר"י ולפיכך דברי ה"ה במ"ש לדעת הרי"ף צ"ע : **ואיבא** למידק למה לא כתב הרמב"ם דלהעביר שמנוניתא מותר להעביר הסכין ע"ג עץ או חרס וכיוצא ומורין כן לרבים כדאשכחן בהנך רבנן דאמרו להנהו רבנן דקמייהו דלהעביר שמנוניתא קא בעו · ושמא י"ל דכיון דלא כתב אלא דלהשחיז אין מורין ממילא משמע דלהעביר שמנונית' שרי דסתם ההשחזה איננה אלא כדי לחדדה אבל להעביר שמנונית' מהיכא תיתי לן לאסור : **ולענין** הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחד כפי מה שפירש הר"ן דברי הרי"ף הכי נקטינן ואע"פ שהרא"ש פירש דבריו בע"א נראין דברי הר"ן שמסכים דעת הר"ב עם דעת התלמיד:

נפגמה מעי"ט אסור לחדדה במשחזת ואם לא נפגמה מעי"ט אלא התחילה קצת להתקלקל וכו' מימרא שם כתבתי בסמוך סכין שעמדה מותר לחדדה בי"ט וה"מ דפסק' אגב דוחק' ופירש"י שעמדה . מחריפות שלה שאינה חותכת יפה אבל לא נפגמה מותר לחדדה בי"ט . ואע"ג דמאתמול ומשלשום התחילה לקלקל ולילך דלא ה"ל לאסוקי אדעתיה מאתמול דסבר לא צריכנא אבל נפגמה מאתמול לא הוי שרי דמוכח קלקול שלה וה"ל למיעבד מאתמול : והר"ן כתב שאחרים פירשו שעמדה בי"ט דוקא : והרמב"ם בפ"ד השוה דין נפגמה לדין איננה יכולה לחתוך אלא על ידי הדחק ואין בה פגם . ולא חילק בין נפגמה מעי"ט לנפגמה בי"ט שכתב וז"ל אין משחיזין את הסכין במשחזת שלה אבל מחדד' על גבי העץ או ע"ג חרס או אבן ואין מורין דבר זה לרבים כדי שלא יבואו לחדדה במשחזת בד"א כשיכולה לחתוך בדוחק או שנפגמה אבל אם איננה יכולה לחתוך כלל אין משחיזין אותה אפילו על העץ שמא יבא להשחיזה במשחזת עכ"ל

ודברי

ומ"ש והרמב"ם כתב אפי' ע"ג עץ וכו' טעמו דפסק כי האי לישנא דמחמיר בשל עץ לתנא דמתניתין וכתב הר"ן שכך הוא דעת הרי"ף וב"י האריך ליישב דברי הרב המגיד על זה והנכון אצלי מ"ש הרמב"ן בספר המלחמות שהרי"ף תפס לו דרך הגמרא והסוגיות מכריחות לומר שאף עפ"י שנפסקה הלכה כר' יהודה לא סמכו עליו לגמרי ודברים שהם עיקר מכשירי גוף האוכל כגון גריפ' התנור הלכה ומורין כן היכא דלא אפשר שלא יחרוך כדאשכחן בר' חייא לדביתהו ורבא לשמעיה שאם אתה מחמיר עליו אתה מונעו לגמרי משמחת יום טוב ודברים שאינם עיקר מכשירי אוכל נפש אלא שהם צריכין כגון כיבוי שלא יתעשן הבית וכיבוי דליקת הבית או כיבוי הנר מפני תשמיש המטה אסורין לגמרי בין להורות ובין לעשות בהן מעשה בייחוד · ודברים שהם מכשירי אוכל נפש אלא שא"צ כ"כ כגון סכין שעמדה שאפשר בשאלה שהרי מצויין לכל מותר ע"י שינוי דכיון דאפשר בשינוי לא שרינן ליה בענין אחר אלא שאין מורין משום דשכיחי ולא אתי לאמנועי משמחת יום טוב וזהו דעת הרב אלפס וכן דעת ר"ח עד כאן והר"ן בפ"ב הביא דבריו וכתב ה"ה שזו היא דעת הרשב"א והיא דעת התוס' בתירוץ אחרון בפ"ב די"ט (דף כ"ב) בד"ה הביא וכ"כ הרא"ש לשם כלשון התוספות והסמ"ג הביא תירוץ זה בלחוד וכן עיקר והיא ג"כ דעת הרמב"ם מש"ה אע"פ שר"י מתיר גבי השחזת הסכין אפילו בשל אבן מ"מ אנן לא שרינן ליה אלא ע"י שינוי בשל עץ או ריחייא ודיקולא וכיוצא בזה שכל אלה הן שינוי ואף באלו הלכה ואין מורין כן כדי שלא יבא לחדדה במשחז' וכדמשמע פשטא דעובדא דרבא ורב יוסף ואין חילוק ג"כ בין סכין שנפגמה לסכין שעמדה ומש"ה כתב הרי"ף גבי סכין שעמדה ודוקא אגב ריחייא או דיקולא אבל לא במשחזת ורצונו לומר הלכה ואין מורין כן כעובדא דרבא ורב יוסף שאין לחלק בין נפגמה לעמדה וזו היא ג"כ דעת הרמב"ם שמדמה שניהם יחד ומיהו דוקא שנפגמה או שעמדה ביום טוב דלא ה"ל לאסוקי אדעתי' מאתמול והא דלא פירשו הרי"ף והרמב"ם דבר זה אפשר שנסמכו על מה שכתבו הלכה כר"י במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב אם כן פשיטא דסכין כמי שנפגמה או עמדה מערב יום טוב דהיה אפשר לתקנו מערב יום טוב אסור ביום טוב וכך פסק הסמ"ג והסמ"ק כלשון הרמב"ם וכתבו ג"כ דוקא בנפגמה ביום טוב והכי נקטינן דסכין שנפגמה ביום טוב או אינו יכול לחתוך בה אלא מדוחק דלא ה"ל לאסוקי אדעתיה מאתמול דצריך לתקנו הלכה היא דמחדדו על גבי עץ או על גבי אבן וחרס וכיוצא בהם או על גבי חבירתה ואין מורין כן לרבים כדי שלא יבואו לחדד במשחזת או לזלזל להקל גם בנפגמה מערב יום טוב אבל להעביר השמנונית משמע דמורים אף לרבים בשל עץ אבל על גבי משחזת ובנפגמה מערב יום טוב או עמדה שאינה יכולה לחתוך כלל אפילו על גבי משחזת של עץ אסור ואף להעביר השמנונית אסור · ואיכא להקשות לסרא"ש הא דאמר רב חסדא אחד סכין שנפגמה ואחד שפוד שנרצף ואחד גריפת התנור וכיריים ביום טוב באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן והלכה כרבי יהודה הא פשיטא היא דכיון דאף במשחזת של אבן דהוי עשיית כלי שרי ר' יהודה כל שכן הני תלת דדינם ככל מכשירי אוכל נפש אבל להרמב"ם ניחא דאיצטריך דאף על גב דר"י מודה בעשיית כלי דאסור מכל מקום בכל הני שרי דליכא עשיית כלי אלא תיקון בעלמא וכדכתב הר"ן אלא דלהרא"ש קשה וי"ל דלא קי"ל כר"י בכל מכשירין אלא בדבר שהוא צורך אוכל נפש הא לאו הכי כגון כבוי דליקה ולכבות הבקע' בשביל שלא יתעשן וכו' שאמירו בו וכן פי' התוספות והרא"ש בפ"ב וכ"כ הסמ"ג והבאתי דבריהם בסמוך ולפיכך איצטריך לאשמועינן בהני תלת דהלכה כר' יהודה ושריין: **נפגמה** מעי"ט אסורה וכו' מימרא דרבא שם סכין שעמדה מותר לחדדה בי"ט וה"מ דפסקה אגב דוחקא וס"ל לרבינו דוקא עמדה דלא ה"ל לאסוקי אדעתיה מאתמול דסבר לא צריכנא אבל נפגמה מאתמול לא הוי שרי דמוכח קלקול שלה וה"ל למיעבד מאתמול וכן פרש"י ודלא כהרמב"ם שמדמה שניהם יחד כדפרישית לעיל ומה שחוזר וכתב רבינו דין נפגמה מעי"ט הוא לפי דמתחלה לא כתבה אלא להורות טעם הדין בנפגמה ביום טוב דהלכה ואין מורין כן לחדדה במשחזת של אבן דה"ט משום דאתי לאחלופי ולחדדה גם אם נפגם מעי"ט וכאן כתב גוף הדין דאיכ' לחלק בין נפגמה לאינה חותכ' יפה: **ופי'** רב אלפס וכו' נראה מדברי רבינו דלהרי"ף במשחזת אסור מדינא דלא כמ"ש הרא"ש דלר' יהודה אף במשחזת של אבן שרי מדינא להרי"ף אלא

דאין

פרישה

(ד) **אין** מורין לעשות כן שלא יזלזלו בשאפשר לעשותו מבע"י דהם אפי' ר' יודא מודה דאסור רש"י:

(ה) **נפגמה** מעי"ט וכתב ב"י ז"ל ויש יתור בדברי רבינו שהרי כבר כתב לעיל שאם נפגמה מעי"ט אסור ולעד"נ דלפרושי אתא דהא דאסור דוקא לחדדה אבל מותר להעביר שמנינו' וק"ל ואפשר עוד דאפי' לחדדה לא אסור אלא בסתם משחזת דהיינו של אבן אבל בשל עץ מותר: (ו) **ואין** מורין כן דומיא דהסיא מעשה דרבא דאפשר שהיה נפגם מעי"ט עיין בב"י: (ז) **אסור** לחדדה במשחזת נראה אע"ג דכתב סתם משחזת נראה דמיירי במשחזת של אבן שהרי הרי"ף ג"כ כתב אבל לא במשחזת סתם ופי' הרא"ש דמיירי במשחזת של אבן וכמו שהביא ב"י דבריו בסי' זה לכך נראה דבכל מקום דנקט סתם משחזת דבשל אבן מיירי.

אבל

דרישה

סי' תקט [א] ופי' רב אלפס אגב ריחייא או דיקולא כו' וב"ה כתב אפי' במשחזת וכתב ב"י ז"ל דהרא"ש ס"ל כב"ה שהרי דברי רי"ף שכתב אסא דסכין שעמדה דוקא אגב ריחייא או דיקולא אבל במשחז' לא כתב הרא"ש דהיינו לומר שאין מורין כן משמע מדברי ב"י דגם ב"ה סבר דאין מורין כן ולא משמע הכי מדברי רבינו דא"כ מנ"ל לרבינו לעשות מחלוקת בין רי"ף ובין בעל עיטור כיון דאפשר לפרש דברי הרי"ף כדעת ב"ה וכמו שפי' הרא"ש לכן נלע"ד דב"ה ס"ל דהלכה ומורין כן ובזה הוא חולק על הרי"ף ואין לתמוה לפי' זה על רבינו שכתב והכי מסתבר כדעת ב"ה דהלכה ומורין כן ולעיל גבי סכין שנפגמה בי"ט כתב דבמשחזת של אבן אע"ג שמותר לחדד בה אין מורין לעשות כן י"ל דשאני גבי סכין שנפגמה בי"ט לכך אין מורין כן לרבים כדי שלא יזלזלו אף כשאפשר לעשותו מבע"י ואתם אפי' לר"י אסור וכמו שהביא ב"י בשם רש"י אבל הכא גבי סכין שעמדה ויכול לחתוך בה ע"י

הדחק

דאין מורין כן שזה הפירוש אינו במשמע. דלשון הרי"ף אלא ס"ל מדינא אסור במשחזת אף לר' יהודה דכיון שעמדה ומאתמול התחילה להתקלקל ר' יהודה נמי מודה דאין להתיר אלא ע"י שינוי דריחיא או דיקולא ואם עמדה לגמרי שאינה חותכת כלל דינו כנפגמה מעי"ט דה"ל מתקן מנא ממש בי"ט ואסור אבל כשחותך אגב דוחקא אין בו משום תיקון ממש ושרי ע"י שינוי דריחייא ודיקולא אבל לא במשחזת של אבן דכולי האי לא מקילינן כיון שהתחיל להתקלקל מאתמול אבל בהתחיל להתקלקל בי"ט אפי' נפגמה או אינה חותכת כלל מותר לחדדה אף במשחזת של אבן לר"י ככל מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותן מעי"ט אלא דאנן מחמירין וקי"ל הלכה ואין מורין כן וזאת היא דעת רבינו לפרש בדברי הרי"ף דלא כהרא"ש אביו וכן פסק בהגהת אשר"י ע"ש הא"ז ואף עפ"כ הסכים רבינו לדעת העיטור דסכין שעמדה ופסקה אגב דוחקא אף במשחזת שרי לר' יהודה דלא ה"ל לאסוקי אדעתיה מאתמול דתתקלקל כ"כ והכי משמע פשטא דמימרא דרבא ומשמע נמי מדהתיר רבינו בסתם דאף מורין כן דלא דמי לנפגמה בי"ט דאתי לאחלופי בנפגמה מעי"ט אבל סכין שעמדה דשרינן לה אפי' התחילה להתקלקל מאתמול ליכא למיחש לאחלופי מיהו ודאי אפשר לומר דאתי לאחלופי בסכין שעמדה לגמרי מערב יום טוב אי נמי בסכין שנפגמה מערב יום טוב וכן נראה עיקר וכן מבואר בדברי הרא"ש דאף בסכין שעמדה הלכה ואין מורין כן והכי נקטינן דלא כדמשמע מדברי רבינו ובשפוד שנרצם משמע נמי הלכה ואין מורין כן משום דאתי לאחלופי בנרצם מעי"ט וכ"כ ה"ר ירוחם אבל בגריפת התנור משמע דלכ"ע הלכה ומורין כן דהא ר' חייא לדביתהו ורבא לשמעי' אורויי מורי לגרוף ולאזהורי מזהירי מהרוב' וצ"ל דגריפת התנור שרינן טפי דעיקר מכשירי גוף האוכל הוא וכו' כמ"ש בסמוך ע"ש הרמב"ן ואיכא להקשות אמאי לא כתב הרמב"ם דין שפוד שנרצם בי"ט דמותר לתקנו כר' יהוד' דהלכה כמותו · ומ"ש הרב המגיד דהרמב"ם פוסק לגמרי כרבנן ושזהו דעת הרי"ף הוא פי' תמוה ובודאי דלהראשונים שומעין הרמב"ן והרשב"א והתוס' שהבאתי לעיל דכולם כתבו דהלכה כר' יהודה במכשירין אלא שבפרטן איכא לחלק לפי מה שהוא הענין ואין ספק שגם הרמב"ם פוסק כר"י אלא דבשפוד שנרצם ס"ל דאף עפ"י דאמר רב חסדא סכין שנפגמה ושפוד שנרצם וגריפת התנור באנו למחלוקת ר"י ורבנן מ"מ לא אמר בפירוש שכולן שוין בדין להתיר כר' יהודה והלכך אנן מחלקין ביניהם דגריפ' התנור בי"ט הלכה ומורין כן כדמוכחי עובדי דר' חייא לדביתהו ורבא לשמעיה וסכין שנפגמה בי"ט הלכה ואין מורין כן ודוקא ע"י שינוי כדמוכח הסוגי' דרבה ורב יוסף דקיימי קמייהו רב נחמיה ואביי ושפוד שנרצם בי"ט אסור לגמרי כדתני' בפ' מי שהביא ואין מתקנין את השפוד ואין מחדדין אותו דמשמע דלגמרי אסור לתקנו ורב יהודה אמר שמואל נמי דשפוד שנרצף אסור לתקנו בי"ט ואע"ג דפשיט ליה בידיה וכל שכן דאסור לעשות פחמין לעשות כלי ברזל ואף ע"ג דלר"י גופיה שרי כיון שנרצם ביום טוב אנן לא ס"ל לזלזל בהכי כנ"ל לדעת הרמב"ם והכי נקטינן להחמיר כמותו לאסור כל תקון שפוד בין בשפוד של מתכת בין בשפוד של ברזל אפי' תיקון כל דהוא · ודלא כבעל. המאור שחולק להקל בשפוד של מתכת עיין עליו. עוד נלע"ד דאף בדבר שהלכה ואין מורין כן יכול לעשות כן בפני רבים היכי דמצי לאישתמוטי כי הכא גבי סכין שנפגמה או שעמדה דיכול לחדדה בשל עץ דמצי לאשתמוטי ולמימר דלהעביר שמנונית' הוא דקא עביד כדחזי' בהני עובדי דרב נחמיה ואביי כנ"ל :

תקי מוללין מלילות וכו' מימרא דרבא בפ"ק דביצה ומשמע מפירוש רש"י לשם דביום טוב דוקא ע"י שינוי שרי למלול אבל בשבת אסו' אפי' ע"י שינוי וכן פי' התוספות לשם וכך היא דעת בעל המאור אבל דעת הרי"ף דביום טוב מותר למלול בלא שינוי וכבר ביאר הרמב"ן בספר המלחמות לשם שכן הוא העיקר וכן היא דעת הרמב"ם בפ"ג מהלכות יום טוב כמו שכתב הרב המגיד גם מדברי הר"ן לשם נראה שהוא סבור כן וכן היא דעת הרא"ש בפרק מפנין ואחריהם נמשך רבינו דלמעלה בסי' שי"ט לענין שבת כתב דמולל בשינוי מעט בראשי אצבעותיו וכאן כתב בסתם מוללין מלילות משמע אף בלא שינוי והכי נקטינן :

הבורר

דיקולא אבל לא במשחזת ובעל העיטור כתב אפילו במשחזת והכי מסתבר (ס) אבל אם אינו יכול לחתוך בה אפילו על ידי הדחק אסור להשחיזה דהוה ליה מתקן מנא :

תקי **מוללין** מלילות ומפרכין קטניות בי"ט ומנפח מעט מעט ואוכל אפילו בקנון ותמחוי אבל לא בנפה וכברה :

הבורר

ודברי רבינו כדעת רש"י. יש כאן ייתור בדברי רבינו שכתב לעיל ואם נפגמה מעי"ט אסור וחזר וכתב כאן נפגמה מעי"ט אסור לחדדה במשחזת א :

ומ"ש רבינו בשם העיטור דאפילו במשחזת כ"כ הרא"ש ג"כ שהרי כתבתי שעל דברי הרי"ף שכתב אהא דסכין שעמדה ודוקא אגב ריחיים או דיקולא אבל במשחזת לא כתב הרא"ש דהיינו לומר שאין להורות כך אבל הלכה כר"י דאף במשחזת של אבן מותר ומ"ש דטעמא דכשאינה יכולה לחתוך אלא ע"י הדחק אסור להשחיזה הוי משום מתקן מנא כ"כ הר"ן וכבר כתבתי שהרמב"ם נתן טעם אחר דהיינו שמא יבא להשחיזה במשחזת ורש"י כתב דטעמא משום דהוי טרחא יתירה : **כתב** הרשב"א בתשובה מותר לתפור עוף בי"ט שמילאהו בשר כתוש מבפנים שהרי אותה תפירה צורך אוכל נפש הוא ור"י כתב בח"ב מולייתא כלומר שממלאים מבשר וביצים ותופרים אותו כתב בירושלמי שאסור לעשותו בי"ט שמא יחתוך התפירה אלא כיצד יעשה יתקן מעי"ט החוט וישימנו במחט ויזהר שלא יחתוך החוט דכל מכשירין שאפשר לעשותן מעי"ט אסור לעשותן בי"ט (א) כ"כ הראב"ד עכ"ל והכלבו כתב ג"כ דברי הראב"ד :

כתב האגור בשם שבלי הלקט שמותר לחתוך אגד גדיים ועופות מקולסים וחוטים תפורין וכ"כ המרדכי בפרק המביא כדי יין וכבר כתבתי זה בסי' שי"ז : **כתב** בתשבץ סי' ש"פ שיכולין לשרוף פתילה או סמרטוט שקושרין בו האווז או התרנגולת בי"ט : **כתב** במרדכי פ"ב דביצה ר"י התיר בתשובה ללבן בי"ט כלי שקורין טרפ"א בלע"ז שאפו בו ביום תחתיה פלאדו"ן ואחר הליבון יאפה עליה פשטיד"א של בשר ומשום תיקון כלי אין כאן שהרי נרא' כמחממ' לבשל תחתיו ומשום מכשירין נמי ליכא שהרי הבערה זו צריכה לבישול ע"כ וכ"כ הגה"מ בפ"א בשם סה"ג צריך ליזהר שלא ימתין עד שיצטנן אחר הליבון אלא מיד שיעבירו מן האש יתנו אותו על מאכל שצריך לאפות ודוקא כשמלבנה מחלב לבשר או איפכא דאז לא בעי ליבון גמור שתשרף קליפתה אלא סגי ליה בליבון קצת כמו שרגילין העולם לתת עליה קש לנסות ובהכי סגי דלא גרע מהגעלה דמועלת אף בתשמישו ע"י האור היכא דהתיר' בלע אבל טרפ"א של עו"ג הבלוע' מאיסור שצריכה ליבון גמור שתשיר קליפתה לבון זה ודאי אסור לעשותו דניכר בטוב דלהכשירה הוא עושה ומיתסר מידי דהוי אהגעלת כלים דאסור לעשות בי"ט ע"כ וכ"כ המרדכי בסוף מס' ע"ג (ג) :

אסור להטביל כלי חדש או להטבילו מטומאתו ונתבאר בסימן שכ"ג ויתבאר עוד בסי' תקי"ח : במה מותר לשפשף את הכלים ובמה אסור נתבאר בסי' שכ"ג לענין שבת ונראה דה"ה לענין י"ט : כתב הרא"ש בתשובה אין נוקבין נקב חדש בי"ט בחבית דהוי מכשירי אוכל נפש דיכול לעשותן מעי"ט :

כתב התוס' בפ"ק דביצה (ח.) אהא דא"ר יהודה ל"ש אלא שהוסק מעי"ט וכו' וא"ת ואנו איך אנו מסלקין אפר כירה ביום טוב לאפות הפשטיד"א אף ע"פ שאין ראוי לצלות בו ביצה ואומר הר"י דמוקצה אינו אסור לטלטל ביו"ט בשביל אוכל נפש ושמחת י"ט וראיה מלקמן פר' אין צדין ע"כ וכ"כ המרדכי בפרק בכל מערבין :

תקי מוללין מלילות ומפרכין קטניות בי"ט וכו' מימרא דרבה בפ' קמא דביצה (יב:) והא דתניא המולל מלילות מעי"ט למחר מנפח על יד על יד ואוכל ואפילו בקנון ואפילו בתמחוי אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה מסיק בגמרא דה"ה דביום טוב שרי למלול אלא איידי דתנא רישא דברייתא מע"ש תנא נמי סיפא מעי"ט ופירש"י דמפרכים היינו שמפרך השרביטין ומוציא הזרע : מוללין מלילות · דרך כלאחר יד הוא : מלילות של חטין · שמוללן בידיו כשהם רכים : על יד על יד · מעט מעט : אבל לא בטבלא וכו' · דמיחזי כמאן דעביד לצורך מחר שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא הרבה : וכתב הר"ן מוללין מלילות דרך כלאחר יד הוא ואפילו בשבת לאו איסורא מדאורייתא הוא אלא מדרבנן וביום טוב לא גזור וכתב ה"ה בפ"ג סובר רבי' שביום טוב מולל כדרכו בלא שינוי וכן דעת ההלכות ומה שאמר כיצד מולל והצריכו שינוי הוא בשבת דוקא ואף על פי שיש חולקין כן עיקר עכ"ל וגם הר"ן כתב בפרק קמא דביצה שלדעת קצת כי אמרינן מוללין בי"ט דוקא על ידי שינוי אבל בשבת אסור אפילו על ידי שינוי והוכיח שאין כן דעת הרי"ף אלא ביום טוב מותר למלול אפי' שלא על ידי שינוי ונראה מדברי הר"ן שגם הוא סובר כך וכן הוא דעת הרא"ש בפ' מפנין והכי נקטינן :

הבורר

דרכי משה

תקט (א) וכן המנהג לשרוף החוט שתופרים בו אבל לפי המרדכי דאוסר שריפת השפוד כדי לקצרו היה נראה דאף כאן אסור אבל נהגו להקל בזה ונראה דאף לדברי המרדכי דאוסר לשרוף היינו דווקא קודם שנתמלא העוף ונתפר ורוצה לשרוף החוט לצורך התפירה אבל לאחר שנתמלא העוף ונתפר ורוצה להסיר משם המחט או החוט הנשאר פשיטא דשרי אף לחתוך דהא א"א לעשות זה מעי"ט אלא שנהגו לעשות בשריפת החוט : (ב) וכ"ה בהג"מ פ"א וכ"כ א"ז ומשמע דבליבון שרי אף על גב דמאתמול היה יודע שצריך ליבון אבל בהגעלה אסור כ"ז שהיה יכול להגעילו מבע"י וכתב מהר"א מפראג וז"ל נראה דכל שכן שפוד שצלו בו ביום כבד או בשר שאינו מלוח שמותר ללבנו כדי לצלות בו ביום מאחר שאין נראה שום תיקון כמו בהכשר טרפ"א של חלב עכ"ל ול"נ דשרי מט"א דהרי אי אפשר לעשותו מבעוד יום :

ושם

דרישה

הדחק ליכא למיגזר דילמא אתי לזלזולי אף כשאפשר לעשותו מבע"י כיון דסכין שעמדה אפי' מבע"י מותר להשחיזה בי"ט ליכא למגזר מידי · עיין בב"י בד"ה סכין שנפגמה כו' הביא דברי הרי"ף ודעת הרא"ש ופי' על דברי הרי"ף וגם דעת הר"ן ופירושו על דברי הרי"ף ומדברי שניהם משמע דסברי הלכה כר' יהודה ומ"כ כתב דעת המ"מ דס"ל דלהרי"ף והרמב"ם לית הילכתא כר"י בשום מכשירין ותמה עליו ע"ש והניח הדבר בצ"ע ולע"ד ק' מאד לפרש כן בדברי המ"מ שיסיה בפירושו נגד כל הפוסקים וגם מאה שכתב הרי"ף ז"ל בפרק שני דביצה אהא דקא בעי' מהו לכסות את הכר בי"ט משום דבר אחר וקבעי למפשטיה ממתניתין דאין מכבין את הקערה כו' ודחה שם בגמרא ומוקמה כר"י וכתב הרי"ף ז"ל דמהא שמעי' דלית הלכתא כהא מתני' אלא אסור לכבות כו' שהשיג עליו הרז"ה מהא דפ' אין צדין דאמר רב חסדא הלכה כר' יהודה והביאה הרי"ף ותירץ דהא דמסקי' הכא אסור היינו משום דאין מורין כן אבל מדינ' שרי כר"י והרמב"ן ז"ל דחה דברי הרז"ה ותירץ דהא דקי"ל כר"י היינו לומר שהן מותרין מן התורה ומיהו מדבריהם לא רצה להתירו אלא כפי מה שהם קרובים לאוכל נפש כו' והאריך שם וגם הרא"ש והר"ן כתבו דברי הרז"ה והרמב"ן ומאמר שכל הפוסקים שוים בהא דהלכה כר"י וכן מוכח מתוך הגמרא ואין חילוק ביניהם אלא בהא אם בכל מכשירין הלכה כר"י אם לאו ומ"כ איך יעלה על הדעת לפרש דברי המ"מ דמפרש דברי הרי"ף דלא כמאן לכן היה נלע"ד דהמ"מ ידע שפיר הא דקאמר רב חסדא הלכה כר"י ומה שהביאה הרי"ף וגם מה שהקשו הרז"ה והרמב"ן בפ' אין צדין כמו שהבאתי ובתירוץ הקושיא דעת אמרת היה להמ"מ עם הרמב"ם והכי ס"ל דקי"ל כר"י היינו במכשירי' שהן קרובים לאוכל נפש כמו גריפת התנור שהוא מיוחד לאוכל נפש דאי לא שרית ליה אתי לאמנועי משמחת י"ט וכמ"ש הרמב"ן וכיוצא בזה כתב הרמב"ם עצמו בפ' רביעי על מה שאסרו ביקוע עצים והתירוהו בקופיץ ובצד החד שלו וע"ש ומ"ש המ"מ דאין הלכה כר"י אינו ר"ל דהלכה כרבנן דודאי לרבנן גם פגימ' הסכין וגריפת התנור ובקיעת עצים אסור ואע"ג דבפ"ד מהל' י"ט כתב המ"מ גבי שפוד שנרצף דאין הלכה כר"י אלא כרבנן לא בעי למימר דלגמרי הלכה כרבנן ומדיקא אלא ר"ל דגבי שפוד שנרצף נוהגין הלכה כרבנן ואפשר משום דס"ל דשפוד לא הוי כ"כ קרוב לאוכל נפש וגם לא אתי לאמנועי משמחת י"ט כמ"ש הרמב"ם דאפשר בשאלה שהיא דבר המצוי אצל הכל וגם יכול לצלותה ע"ג גחלים ככ"ל שכ"ל לדעת המ"מ וז"ל הרמב"ם שם פ"ד אין מבקעין עצים בי"ט לא בקורדם כו' עד ולמה אסרו בקורדם שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול שהרי אפשר היה לו לבקע מעי"ט · ולמה לא נאסר' הבקוע כלל מפני שאפשר שפוגע בעץ עבה ולא יכול להבעירן וימנע מלבשל לפי' התירו לבקע בשינוי וכל הדברים הדומים לזה מזה הטעם התירו בהן מה שהתירו ואסרו מה שאסרו עכ"ל הרמב"ם הרי לפנינו בכלל להתיר כל דבר שמשמחת י"ט תלוי בהן וגם התיר לבקע בשינוי אפי' היה אפשר לבקע ובודאי כה"ג לרבנן אסור דהביקוע מלאכה גמורה היא ואע"ג דגם לר"י לא שרינן מכשירין כ"א בדלא אפשר לעשותן מעי"ט מ"מ מדמלינן שהתורה התירה במכשירי' שא"א לעשותן בעי"ט הקילו חכמים ג"כ אפי' באפשר לעשותן מעי"ט בדברים שמשמחת י"ט תלוי בהן וע"י שינוי וגם לפי' הב"י בדברי המ"מ ק' מ"ש בדברי אביי ורבא הלכה ואין מורין כן דמדקאמר הלכה משמע דפליגי ולפי' ב"י לכתב דאפי' רבנן מודו בהא לא שייך לומר הלכה וגם מ"ש ב"י דמ"ש רב חסדא סכין שנפגמה פליגי ביה ר' יוחנן ורבנן מיירי לחדדה במשחזת של אבן אבל בשל עץ לדברי הכל מותר ק' דהא מתני' קתני אין משחיזין ואיכא חד לישנא בגמ' דמוקי לה במשחזת של עץ גם קשה מה מקשה הגמרא אדברי ר' יהודה שאסור לתקן שפוד שנרצף פשיטא מאי פשיטא הוא כיון דאפי' רבנן מודו דמותר לתקן סכין שעמד ונפגם ואפי' עמד ונפגם מעי"ט ולא אסר רב יהודה שפוד שנרצף כ"א משום גזירה דנרצם כמ"ש הב"י א"כ לא שייך ע"ז למפרך פשיטא לכן היותר נלע"ד כמ"ש דגם המ"מ לא ס"ל הלכה כרבנן אלא כר"י דמן התורה מותר ומיהו לא

פרישה

(ס) **אבל** אם אין יכול לחתוך בה עיין בב"י ובש"ע דמשמע אפי' עמד בי"ט אסור · דס"ל מתקן מנא וכתב הר"ן ורש"י יהיב טעמא משום דהוי טירחא יתירה והרמב"ם כתב שמא יבא להשחיזה במשחזת :

אין

חדושי הגהות

תקט א ול"נ דר"ל אף על גב דנפגמה מעי"ט אסור עמדה מעי"ט מותר (מהרל"ח) :

אין

הבורר קטניות או שאר דבר אם יש טורח בברירת האוכל יותר מפסולת כגון שהאוכל מרובה בורר כדרכו לזרוק הפסולת ואם טורח יותר בברירת הפסולת כגון שהוא דק נוטל האוכל ומניח הפסולת ודוקא כשהאוכל מרובה על הפסולת מכמותו ומשכחת לה באוכל מרובה ואפ"ה יש טורח יותר בברירת הפסולת כגון שהוא דק כדפרישית אבל אם כמות הפסולת מרובה אסור אפי' לטלטלו שהאוכל בטל ברוב ומ"מ לוזים ובטנים שנשתברו ועדיין מעורין בקליפיהן אע"פ שהפסולת מרובה על האוכל מותרין דלא מיקרי פסולת מרובה כיון דאורחייהו בהכי והוי כמו שומר לפרי ולא דמי לעצמות וקליפין כיון שנפרדו לגמרי מן האוכל : אין מסננין החרדל במסננת שלו ואין ממתיקין אותו בגחלת של עץ אבל בשל מתכת מותר : (א) אין תולין המסננת בי"ט לסנן בה שמרים היתה תלויה ועומדת מותר ליתן בה שמרים לסנן ומערים ותולה אותה ליתן בה רמונים ונותן בה שמרים ובלבד שיתן בה רמונים תחלה : (ב) אין עושין גבינה בי"ט (ג) ואין גוזזין הירק במספרים שרגילין לחותכם בהן מן המחובר ומתקנין את (ד) הקונדס והעכביות אף על פי שמותר לטרוח לתקן צרכי סעודה ביום טוב מכל מקום מה שאפשר לשנות מדרך חול יעשה הלכך (ה) המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל וקופה לתת לתוכה ארבעה או חמשה כדים ביחד אלא יביאם לפניו בידו אחד אחד או שנים שנים דמוכח שלצורך י"ט מביאם (ו) וכן כל כיוצא בזה ישנה מדרך חול אפילו אין בשינוי קלות המשא ואם א"א לו לשנות כגון

הבורר קטניות או שאר דבר אם יש טורח בברירת האוכל וכו' עד דלא מיקרי פסולת מרובה כיון דאורחייהו בהכי והוי כמו שומר לפרי הכל נתבאר בסי' שי"ט (א) ודע דבנפה ובכברה אסור לברור בי"ט והכי תנן בהדיא בפ"ק דביצה (יד.) ולא חשש רבי' לכתבו פה לפי שסמך על מ"ש גבי מוללין מלילות : וכתב ה"ה בפ"ג שכתב הרשב"א שמה שאמרו אבל לא בנפה הוא מפני שיש בה בשבת חיוב חטאת ולא רצו להתירה בי"ט ומתוך הטעם הזה יצא לו שכל מה שיש בשבת חיוב חטאת כגון בורר שלא לאכול לאלתר אלא להניח לבו ביום אפי' בי"ט אסור והוא ז"ל נחלק עליו ואומר שאין חילוק בי"ט בין בורר לאלתר לבורר לבו ביום אלא הרי דינו כאופה ומבשל שמותר לאכול בו ביום וזהו שבהלכות ובדברי רבינו לא נזכר חילוק זה כלל עד כאן לשונו :

תנן בפרק קמא דביצה (שם) רג"א אף מדיח ושולה ובגמרא תניא א"ר א ב"ר צדוק כך היה מנהגן של בית ר"ג שהיו מביאין דלי מלא עדשים ומציפין עליו מים ונמצא אוכל למטה ופסולת למעלה והתניא איפכא ל"ק הא בעפרא הא בגילי. ופירש"י מדיח במים : ושולה הפסולת שצף למעלה: איפכ'. אוכל למעלה ופסולת למטה : עפר. למטה מן האוכל : גילי. קש למעלה מן האוכל וכתב הרמב"ם בפי' המשנה דאין הלכה כר"ג וכ"כ שהוא דעת הפוסקים שלא הזכירו זה וטעמא משום דמשמע דפליג את"ק והלכה כת"ק דסתם לן תנא כוותיה אבל ר"י פסק כר"ג ונראה שטעמו משום דאר"א ב"ר צדוק היו נוהגים בית ר"ג וכו' ומעשה רב : **אין** מסננין את החרדל במסננת שלו ואין ממתיקין אותו וכו' ברייתא בפרק ר"א דמילה (קלד.) ופירש"י אין מסננין. משום דמיחזי כבורר שמשליך הסובין שלו : ואין מתיקי' אותו בגחלת. כדרך שרגילין לכבות את הגחלת או אבן נסוקה : בגחלת של עץ. אסור דשייך בה כיבוי : גחלת של מתכת. לא שייך בה כיבוי דאינו נעשה פחם : ומפרש בגמרא טעמא דאסור משום דהוה אפשר לעשותו מאתמול בה"' תק"ד כתבתי שאסור לעשותו בי"ט בגרגרה שקורין אורוג"א : **אין** תולין המשמרת בי"ט וכו' פלוגתא במתני' פרק ר"א דתולין (קלז:) והלכה כחכמים דאמרי אין תולין המשמרת אבל נותנין לתלויה בי"ט ומפרש בגמרא דטעמא דאין תולין כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול : **ומ"ש** ותולה אותה ליתן בה רמונים ונותן בה שמרים ובלבד שיתן בה רמונים תחלה מימרא שם (קלט:) ופירש"י מערים ותולה אותה לצורך רמונים דלאו עובדין דחול נינהו ומסנן בה שמרים הואיל וניתלית דהא אמרינן נותנין לתלויה בי"ט : והוא דתלי בה רמונים ברישא דמוכח דמעיקרא לאו לשמרים תלויה : בכל שאר דיני סינון יין ושאר משקין נראה שי"ט שוה לשבת וכבר נתבאר משפט דברים אלו בסי' שי"ט :

אין עושין גבינה בי"ט בעיא דאיפשיטא בפרק ר"א דמילה (קלד.) וטעמא מפרש בגמרא משום דהוה אפשר לגבן מאתמול וגבינה דאתמול חשיבה כשל היום גרסינן בירושלמי ספ"ק דביצה מהו להעמיד חלב אם אומר את כן אף הוא חולב ומעמיד מי"ט לחול וכתבו הר"ן בספ"ב דביצה והגה"מ בפ"ג מהלכות י"ט וכ"כ הרוקח דאסור להעמיד ולגבן בי"ט. ובפרק המצניע (צה.) ת"ר החולב והמחבץ והמגבן כגרוגרות המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש שגג בשבת חייב חטאת הזיד בי"ט לוקה מ' דר"א וחכ"א אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות ופירש"י אחד זה ואחד זה אחד שבת ואחד י"ט וכתב רבינו ירוחם שמפני ברייתא זו כתבו קצת מפרשים דחולב ומחבץ ומגבן אסור וכן הרודה חלות דבש אפי' דבש הראוי לאכילה דלא התירו אלא מבשל ואופה וכיוצא בזה אבל בתו' כתבו דלא אסרו אלא חלות דבש ועלה קאי בפרק המצניע דבי"ט לוקה אבל חולב ומחבץ ומגבן לצורך י"ט מותר דמעלי כשהוא בן יומו ורודה חלות דבש דאסור דוקא דבש והדביש אבל בראוי לאכילה מותר ואפילו שאפשר לעשותו מעי"ט מן התורה כל אוכל נפש מותר אפי' אפשר לעשותו מעי"ט ודוקא במכשירי אוכל נפש חילקו בין אפשר לעשותן ובין לא אפשר עכ"ל. ולפום ריהטא לא משמע מדברי התוס' בפרק המצניע שרוצים להתיר לגמרי אלא לומר דלא מיתסר מדאורייתא אבל מדרבנן מיהו מודו דאסור וגם לא הזכירו שם דהא דקתני לוקה לא קאי אלא ארודה חלות דבש מ"מ אפשר שבמקום אחר כתבו כדבריו או שבנוסחאות תוס' שבידו היה כתוב כן ומיהו על מ"ש לדעת התוס' דמגבן לצורך י"ט מותר דמעלי כשהוא בן יומו יש לתמוה דהא איבעי' לן בפרק ר"א דמילה ופשטיה לאיסור' וצ"ע. והר"ן כר"פ אין לדין הכי' ברייתא זו וכתב דמשמע דהא דקתני הזיד בי"ט לוקה וכו' לא קאי אמחבץ ומגבן דהא גיבון בי"ט לא מיתסר אלא מדרבנן והכי מוכח מדלא אייתי הך ברייתא בפרק ר"א דמילה כי איבעי' לן מהו לגבן. כתב הריב"ש בתשו' מה שמוציאין החמאה מהחלב אסור משום בורר דהרי הוא כמחבץ שגם זה מעמיד שומן החלב ונעשה חמאה על ידי טורח גדול וראוי ליאסר ואפילו ע"י עו"ג דאמירה לעו"ג שבות ואפי' בדבר שאין בו אלא איסורא דרבנן עכ"ל :

ואין גוזזין הירק במספרים וכו' ומתקנין את הקונדס ואת העכביות ברייתא בפרק המביא כדי יין (לד.) ופירש"י אין גוזזין הירק התלוש שיש בו ראשי עלין נרקבים וכמושים אין גוזזין אותם בתספורת שלו שגוזזין בה מן המחובר דמאן דחזי סבר שליקטן היום : קונדס ועכביות מיני ירקות שיש טורח בתיקונן : **אע"פ** שמותר לטרוח לתקן צרכי סעודה בי"ט וכולי הלכך המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל וקופה אבל מבי' הוא על כתיפו או לפניו שם (כט :) ופירש"י ממקום למקום. בתוך התחום או ע"י עירוב : לא יביאם בסל ובקופה. לתת שלש וד' בתוך קופה ויביאם משום דנראה כמעשה דחול לשאת משאות. אבל מבי' על כתיפו אחד או ב' דמוכח דלצורך י"ט : או לפניו. בידו ומשמע מדבריו דבמוליך הכדים בחוץ במקום רואים דוקא הוא דאמר דלא יביאם בסל ובקופה אבל מטלטל במקום שאין רואים כגון מזוית לזוית באותו בית מביא כי היכי דבעי (ב) : **ומ"ש** רבינו אפילו אין בשינוי קלות המשא שם (ל) אתקין רבא במחוזא דדרו בדקקא לידרו ברגלא דדרו ברגלא לידרו באכפא דדרו באכפא ניפרו' סודרא עליה ופי' רש"י בדקקא. משוי שאדם נושא על כתפו בחול בטורח בי"ט ישאנו ברגלא עתר שקורין פורק"א שהוא שינוי להקל : לידרו ברגלא. בשני בני אדם במוט על כתפיהם דהיינו נמי שינוי להקל : לידרו באכפא. במוט שבידיהם משום שינוי ואע"פ שאינו להקל מ"מ שינוי הוא ואינו מרבה טורח בשינויו : נפרוס סודרא. קל הוא ואינו מכביד ושינוי בעלמא הוא ולהצנע. והרמב"ם כתב בפ"ה משאות שדרכן לישא אותן במוט ישא אותן על גבו מאחוריו ושדרכן לישא אותן על גבו מאחוריו ישא אותם על כתפו ושדרכם להנשא על הכתף ישא אותם בידו לפניו או יפרוס עליהם בגד וכל כיוצא בזה משינוי המשא : **ומ"ש** רבינו ואם א"א לו לשנות כגון

הבורר קטניות כו' ומ"מ לוזים כו' הרא"ש שם עיין במ"ש למעלה בסימן סי"ט בס"ד : **אין** מסננין וכו' ברייתא פר"א דמילה הביאו הרי"ף והרא"ש ספ"ב דביצה ואית' התם א"ל אביי לרב יוסף מ"ש מבשר' אגומרי א"ל התם ליכא כבוי הכא איכ' כבוי כך היא גיר' הרי"ף והרא"ש ופירש הרמב"ן דקס"ד הא דאין ממתקין אותו בגחלת של עץ משום דאין כבוי זה לצורך אוכל נפש והיינו דאמר ומ"ש מבישר' אגומרי שיש בו כבוי ואינו לצורך אוכל נפש ממש שהרי אפשר לצלות בלא כיבוי והמובחר שבצלי אינו על הגחלים ממש אלא סמוך להם שלא ע"ג גחלת או בתנור גרוף ואעפ"כ אין חוששין לכיבוי זה ומפרקינן התם ליכא כבוי כיון שסופו מבעירה ומשום הבערה נמי ליכ' דמיירי שמניחו ע"ג האש הדלוק לקדרה ואינו עושה לו מדורה בפני עצמו ומש"ה שרי הכא איכ' כבוי ואסור אבל רש"י ז"ל גורס התם לא אפשר הכא אפשר ופי' התם לא אפשר לצלות מעי"ט דביומ' שכיח' טפי וכיון שאינו אפשר לעשות אלא בו ביום אין מדקדקין בדבר לומר אפשר לצלות בענין אחר אלא באיזה ענין שמזדמן או הוא רוצה בו התירו משום שמחת י"ט הכא גבי חרדל אפשר למתק מעי"ט שדרכו למתק ממנו הרבה כטחינת חטים הלכך אסור למתק בי"ט בגחלת של עץ שמכבה וגם זה מדברי הרמב"ן אבל בעל המאור פירש התם לא אפשר לאכול צלי אלא כך כי הוא המובחר הכא אפשר בלעדיו לפי שאין במיתוק החרדל צורך כ"א לאנשים מפונקים דלפי פירושו אפילו אם לא היה אפשר מעי"ט למתק החרדל כגון שהיה טרוד נמי אסור למתקן בי"ט בגחלת של עץ דכיון שאין בו צורך כ"א לאנשים מפונקי' ומעונגי' יותר מדאי אינו דבר שוה לכל נפש ולא שרי' מלאכה בכל כי האי מילת' וכיון להחמיר ועוד דלפי גי' הרי"ף והרא"ש נמי אין היתר למתק בגחלת של עץ וק"ל :

אין עושין גבינה בי"ט בפר"א דמילה בעא מיניה אביי מרבה מהו לגבן א"ל אסור ומ"ש מלישה התם לא אפשר דפת חמה מעלי' הכא אפשר מאתמול והא אמרי נהרדעי גבינה בת יומא מעלי' ה"ק אפי' בת יומא וכ"ש מאתמול כך פירש"י והרב בעל המאור ספ"ב דביצה פי' ג"כ כאן התם לא אפשר באכילת פת אלא חמה כי הוא המובחר הכא אפשר כלומר הגבינה אפשר בלעדיה כי החלב טוב ממנה אפי' מן הגבינה המובחרת שהיא בת יומא והא אמרי נהרדעי גבינה בת יומא מעלי' קס"ד שהיא מעולה יותר מן החלב א"ל ה"ק אפי' גבינה בת יומא מעלי כלומר אפי' גבינה כל זמן שיש בה טעם החלב מעלי' מאחר הגבינה שאינה בת יומא ויצאה הליחות ממנה וכ"ש שהחלב יותר טוב מכולן גם פה ראוי להחמיר שלא לעשות גבינה בי"ט אפי' כשלא היה אפשר לעשות מעי"ט כגון שהיה טרוד אפ"ה לא יעשה מאחר שהחלב טוב ממנה ולא כדמשמע מדברי רבינו ירוחם שכתב בשם התוס' דחולב ומחבץ ומגבן לצורך י"ט מותר היכא דלא היה אפשר מעי"ט מאחר דמן התורה מותר באוכל נפש אפי' היכא דאפשר מעי"ט א"כ בדלא אפשר מעי"ט שרי אפי' מדרבנן והיה מפרש בההיא דאפי' בגבינה בת יומא מעלי' כפרש"י דהיינו לומר וכ"ש היבשה דמעלי' ושניהם יותר טובים מן החלב ולכך היכא דלא היה אפשר לחלוב ולחבץ ולגבן מעי"ט מותר בי"ט כיון דמעלי' כשהוא ב"י יותר מן החלב דאין להקל כיון דיש לפרש דאפי' גבינה מעלי' וכ"ש החלב שטוב ממנה דלפי זה אין היתר בעולם לעשות גבינה בי"ט כדפי' וכן נר' מדברי רבינו שכתב בסתם לאיסור

מותר

דרכי משה

תקי (א) ושם נתבאר דרבים חולקים על רבינו וס"ל דמותר ליטול האוכל מתוך הפסולת אף אם הפסולת מרובה ולא אמרינן דבטיל לגביה : (ב) וא"ז כתב בשם ריב"א דאינו אסור

פרישה

סי' תקי (א) **אין** תולין המשמרת בי"ט כו' כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול הילכך בשיתן תחלה בה רימונים דלאו עובדא דחול הוא הואיל שניטלת בשביל דבר אחר מותר רש"י : (ב) **אין** עושין גבינה בי"ט דגבינה של אתמול חשובה כשל היום גמרא :

(ג) **ואין** גוזזין הירק כו' פרש"י ירק התלוש שיש בו ראשי עלין נרקבין וכמושין אין גוזזין אותן במספורת דמאן דחזי סבר שלקטן היום :

(ד) **קונדס** ועכביו' ירקות שיש טורח בתיקונן וכבר תנא קוץ זה הקונד' ודרדר אלו העכביו' : (ה) **המביא** כדי יין כו' ובתוך התחום אן ע"י עירוב רש"י :

(ו) וכן כל כיוצא בזה כו' עיין בד"ה : ביצה

דרישה

לא קי"ל לגמרי כר"י שהרי כמה משניות סתמו דלא כוותיה אלא דחכמים אסרוהו ומ"מ כיון שמן התורה מותר יש ביד חכמים להקל ולהחמיר ולחלק בדבר שהוא יותר צורך לאוכל נפש ולשמחת י"ט ומ"ש המ"מ אבל כיבוי הא"ש ז"ל ודעת רבינו לאסור הכל כדעת ההלכות מזה אינו מוכח דהא אהרי"ף דאסר ג"כ הכל כתבו הרז"ה והרמב"ם והרא"ש על דבריו לדוקא בזה אסור אבל בפגימת הסכין ודכוותיה שהן קרובין יותר לאוכל נפש מותר אלא ר"ל לאסור הכל כל כיבוי אפי' מפני קדירה שאין לו מקום לפנות גם אמ"ש המ"מ גבי שפוד שנרלף אין הלכה כר"י אלא כרבנן וכל תיקון דשפוד אסור אפי' כנתקלקל בי"ט הסי טעמא דס"ל דלא התירו חכמים אלא מכשירין הקרובים לאוכל נפש עצמן כסכין והדומה לו ואף שאין

כגון שזימן הרבה אורחים וצריך למהר ולהביא לפניהם יעשה כדרכו :

תקיא **מותר** לעשות מדורה להתחמם כנגדה ולחמם מים לרחוץ רגליו אבל לא כל גופו לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מעי"ט כתב רי"ף שמותר ור"י אסר ולזה הסכים א"א ז"ל : אדם מותר לטבול בי"ט מטומאתו אבל אסור להטביל כלים חדשים או טמאים לטהרם אין עושין מוגמר פירוש שמפזר מיני בשמים על הגחלים בין אם מכוין להריח בין אם מכוין למגמר הבית או הכלים אבל אם עושה כדי ליתן ריח טוב בפירות למתקן לאבילה מותר לא שנא אם מפזרן על גבי חרס או על גבי גחלת של עץ :

אין

תקיא מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה ולחמם מים לרחוץ רגליו משנה בפ"ב דביצה בש"א לא יחם אדם חמין לרגליו אא"כ היו ראויים לו לשתייה וב"ה מתירין ועושה מדורה ומתחמם כנגדה ובגמ' אסיקנא דב"ש פליגי נמי אמדורה ואסרוה · וכבר כתבתי בסי' תק"א דאיכ' למימר אע"ג דלב"ש מדורה אינו כאוכל נפש ומש"ה אסרוה דלא ס"ל מתוך מ"מ ב"ה ס"ל דמדורה דהנאת כל גופו היא דמי' לאוכל נפש ושרינן ליה בלא מתוך אבל רחיצת רגליו ב"ה נמי מודו דלאו אוכל נפש היא ולא שרינן ליה אלא במתוך ודלא כהר"ן שפי' דמדורה נמי שרינן לב"ה מטעם מתוך ודבריו אלו סותרין למ"ש בפ' המביא דמדורה כיון שהגוף נהנה מגופו של דבר כאוכל נפש עצמו הוא : **אדם** מותר לטבול בי"ט מטומאתו משנה בפ"ב דביצה פלוגת' דב"ש וב"ה והלכה כב"ה דאדם בשבת וכלים מלפני השבת :

ומ"ש אבל אסור להטביל כלים חדשים הכריחו הרא"ש מדקא יהיב רבא טעמ' לטבילת כלים מפני שנראה כמתקן אבל אדם נראה כמיקר א"כ בטבילת כלים חדשים נמי איכ' משום מתקן ואסור והלכת' כרבא וע"ל בסי' שכ"ג : **ומ"ש** אבל אם עושה כדי ליתן ריח טוב בפירו' כו' בעיא שם מהו לעשן ואסיקנ' רבא אמר ע"ג גחלת נמי מותר ואע"ג דמכבה ומבעיר ומוליד ריח בגחלים מידי דהוה אבישר' אגומרי דאיכ' כל הני ואפי' הכי שרי ה"נ שרי ולפי גירסת הרי"ף דבבישר' אגומרי ליכא כיבוי כמ"ש בסימן שקודם זה צריך לפרש דה"נ גבי עישון פירות ליכא כיבוי דסופו מבעיר ומשום הבערה נמי ליכא דהניחו ע"ג האש הדלוק לקדרה ומשום אולודי ריחא נמי ליכא כיון שאינו מכוין להריח אלא להכשיר וכ"כ הר"ן והעתיקו מדברי הרמב"ן ז"ל גם מה שהקשה ב"י ומ"ש דגבי מוגמר שרי אפי' בגחלת של עץ ולמתק החרדל לא שרי וכו' נלע"ד דהיינו הך דאקשינן בגמ' ומ"ש מבישר' אגומרי דעישון פירות דימהו בעל התלמוד לבישר' אגומרי ושינויי' דפרקינן בגמ' אקושיית ומ"ש מבישר' אגומרי מינן לשנויי נמי אקושי' דמ"ש מעישון פירות וכמו שתירץ הוא ז"ל דשאני חרדל דהא אפשר למתקו כו' :

אין

כגון שזימן הרבה אורחים וכו' שם אם א"א לשנות מותר ופירש"י אם א"א לשנות · שאין לו סודר לכסותו ורבינו מפרש דהיינו שזימן אורחים הרבה : **כתב** הר"ן הא דלא חיישינן הכא בסודר' דלמא אתי לידי סחיטה כתב הרז"ה דהכא ביין ובין ליכא למיחש לסחיטה והכי אמרינן בהדיא בגמרא ר"פ שואל (קמח :) דהכי נשי דמליין חצבי מיא מש"ה לא פרסו סודרא עילויה אבצא משום דלמא אתי לידי סחיטה וכתבו שם התוספות מכאן מייתי ר"ת ראיה דביין ושמן לא שייך סחיטה : ואמרינן תו בגמ' נכסייה בנכתמא זימנין דמפסיק ואתי למקטריה הלכך לא אפשר תנן תו במתני' פ' המבי' כדי יין המוליך את התבן לא יפשיל את הקופה לאחוריו אבל נוטלה בידו ולא כתבו רבינו משום דבכלל מה שכתב שצריך לשנות מדרך חול הוא : **אם** אדם מצווה בי"ט על שביתת בהמתו או אם מותר לחמר בי"ט כתבתי בסימן תש"ה : **תניא** בתוספתא פ"ג דביצה אין מביאין עצים לא בחבל ולא בקופה ולא במחצלת אבל מביא במטפחת ובחיקו (ג) בהמה ששחטה בשדה אם יביאנה לעיר במוט ובמוטה נתבאר בסי' תצ"ח :

תקיא מותר לעשות מדורה להתחמם מכנגדה ולחמם מים לרחוץ רגליו בפ"ב דביצה (כא :) תנן בש"א לא יחם אדם חמין לרגליו אא"כ היו ראויים לשתייה וב"ה מתירין ועושה מדורה ומתחמם כנגדה · וכתב הר"ן דטעמא דשרו הני תרי מילי משום דמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך · וכתב הרי"ף ודוקא חמין לרגליו הוא דשרו ב"ה אבל כל גופו לא כדתנן בפרק כירה (לט :) אמרו להם חכמים אם בי"ט כחמין שהוחמו בי"ט אסורין ברחיצה ומותרין בשתייה · וכ"כ התוספות (ביצה שם) דדוקא לרגליו אבל לכל גופו אסור דדבר השוה לכל נפש בעינן וזה אינו ראוי אלא לבני אדם מעונגים אבל ידיו ורגליו שוה לכל נפש" : " ב"ה וכתב ה"ה דאפילו אינו רוחץ גופו בבת א' אלא אבר אבר אסור כך מפורש בפרק כירה ומוסכם : **ומ"ש** לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מעי"ט כתב רי"ף שמותר ז"ל בפרק הנזכר חזינן לגאון שכתב דהאי דאמרינן לא ירחוץ אדם כל גופו בשבת בחמין שהוחמו מע"ש דוקא בשבת אבל בי"ט שרי לרחוץ כל גופו בחמין שהוחמו מעי"ט דלאו דבר שחייבין עליו משום שבות ולא משום רשות ולא משום מצוה אלא גזירה היא וכי גזרינן בשבת אבל בי"ט לא וכתב הר"ן מיהו דוקא חוץ למרחץ אבל במרחץ אסור מדתניא בפרק כירה (מ.) מרחץ שפקקו נקביו מעי"ט למחר נכנס ומזיע ויוצא ומשתטף בבית החיצון ובודאי מדקתני פקקו נקביו בחמין שהוחמו מעי"ט מיירי ואפ"ה משתטף אין רוחץ לא ומשתטף בבית החיצון אין בבית הפנימי לא הלכך בתוך המרחץ אפילו בחמין שהוחמו מעי"ט אסור אבל חוץ למרחץ שרי · ובפרק כירה (שם) אהא דאמר ר"ש בן פזי אמר ריב"ל בתחלה היו רוחצין בחמין שהוחמו מע"ש התחילו הבלנין לחמם חמין בשבת אסרו להם החמין והתירו להם את הזיעה ועדיין היו רוחצין בחמין ואומרי' מזיעין אנחנו אסרו להם הזיעה והתירו להם חמי טבריא כתב הרא"ש אלו הגזרות היו אף בי"ט דהא ברייתא בי"ט מיירי דקתני מעשה במרחץ של בני ברק שפקקו נקביו מעי"ט ועלה קא מסי' משרבו עוברי עבירה ומייתי מהא דריב"ל בתחלה היו רוחצין בחמין שהוחמו מע"ש אלמא דעל שבת וי"ט גזרו כאחד וכבר כתב כן רבינו בסימן שכ"ו וגם נתבאר אם יש חילוק בין אמבטי גדולה לקטנה : והר"ן כתב בפ"ב דביצה וז"ל כבר כתבתי בפרק כירה מה שנ"ל שלדברי רבותינו בעלי התוספות שאומרים דלהחם חמין בי"ט לרחיצת כל הגוף מדאורייתא אסור בחמין שהוחמו מעי"ט נמי אסור לרחוץ בהם כל גופו גזירה ערב י"ט אטו י"ט כי היכי דגזרינן התם ע"ש אטו שבת אלא מיהו כיון דמדרבנן בעלמא הוא על דברי הגאונים ז"ל ראוי לסמוך עכ"ל · והאגור כתב בשם תשובת הרשב"א לאסור אבל סמ"ג פסק כדברי הגאון וכ"פ הרמב"ם בפ"א וכתב ה"ה כן הסכמה מן הגאונים ואפילו לרחוץ כל גופו כא' וכן עיקר עכ"ל והכי נקטינן : **כתב** המרדכי בפ"ב דביצה ר"י כתב דמותר לרחוץ תינוק קטן כדאיתא פרק בתרא דיומא (עח :) דתנוקות מותרין ברחיצה וסיכה בי"ט דכל מידי דאית ביה רביתא לתינוק לא גזרו ביה רבנן וכ"ע כי כ"ל דלא גזרו על תינוק לרחוץ אבל אסור לגדול לעשות הבערה לצורך שום רחיצה דהא אין שוה לכל נפש עכ"ל : כתב הכלבו [א] מותר להחם הרבה מן המים דומיא דממלאה אשה קדירה בשר ועל זה הורו חכמים הראשונים במקום שיש תינוק שיש צורך לרחוץ כל גופו שנותנין מים הרבה להחם להדיח הקערות ומן השיריים רוחצין גוף התינוק ע"כ . וסיים בה בא"ח אבל במרחץ אסור אפילו פניו וידיו ורגליו (א) : רחיצה בחמי טבריא דין שבת וי"ט שוה וכבר נתבאר משפטם בסימן שכ"ו :
ומ"ש אדם מותר לטבול בי"ט מטומאתו אבל אסור להטביל כלים חדשים או טמאים לטהרם בפ"ב דביצה (יז :) תנן חל להיות אחר השבת בש"א מטבילין את הכל מלפני השבת וב"ה כלים מלפני השבת ואדם בשבת ובגמ' (שם יח .) דכ"ע מיהת כלים בשבת לא מ"ט אמר רבה גזירה שמא יטלנו בידו ויעבירנו ד"א בר"ה תינח שבת י"ט מאי איכא למימר גזירה י"ט אטו שבת רב יוסף אמר גזירה משום סחיטה וגזרו בכלים דלאו בני סחיטה אטו כלים שהן בני סחיטה רב ביבי אמר גזירה שמא ישהא רבא אמר מפני שנראה כמתקן כלי וכתב הרא"ש וז"ל הביא הרי"ף טעמא דרב יוסף דאמר משום סחיטה וטעמא דרב ביבי דאמר גזירה שמא ישהא ושביק טעמא דרבה דאמר גזירה שמא יעבירנו ד"א בר"ה וטעמא דרבא משום דנראה כמתקן ותמהני למה האריך לפר' מסנה זו מה שייך טבילת כלי האידנא ועוד לפי הטעמים שכתב מותר להטביל כלים חדשים בי"ט הלכך נראה דטעמא דרבה עיקר דהלכתא כוותיה לגבי דרב יוסף וכן מצינו זה הטעם גבי שופר ולולב ומגילה וכן רבא בתראה הוא ותרווייהו טעמים אסור להטביל כלים חדשים בי"ט עכ"ל וכבר כתבתי זה בסי' שכ"ג וגם כתבתי שיש חולקין בזה ומתירים להטביל כלי עו"ג הלקוחים מן העו"ג : וגם כתבתי ג"כ שלדברי האוסרים להטביל' מה תקנה יעשה להן כדי להשתמש בי"ט ועכין היתר טבילת אדם נתבאר בסימן שכ"ו : **ואין** עושין מוגמר משנה שם (לב :) ר"ג מתיר לכניח מוגמר בי"ט וחכמים אוסרים משום דכתיב אשר יעשה לכל נפש ודבר זה אינו שוה לכל נפש שאינו אלא למפונקים או למי שריחו רע ובגמרא א"ר אסי מחלוקת להריח אבל לגמר הבית או הכלים ד"ה אסור איבעיא להו מהו לעשן פירות בעשן בשמים לקלוט טעם הבשם אר"י ע"ג גחלת אסור מפני שהוא מכבה ע"ג חרס מותר ואסיקנא רבא אמר ע"ג גחלת נמי מותר מידי דהוה אבישרא אגומרא וכן א"ר אסי לעשן שרי וכ' הר"ן פירש"י ע"ג גחלת נמי מותר דאוכל נפש הוא וראוי אף לעניים אלא שאינו מצוי להם ודמי לנזדמן לו צבי בי"ט כדאמרינן בפ"ק דכתובות (ז .) ואי משום כיבוי ואולודי ריחא והבער' שרי מידי דהוה אבישרא אגומרי דאיכא כל הני ושרי אבל הרי"ף סובר דבבישרא אגומרא ליכא כיבוי ולדבריו ה"ק אף על פי שאין זה צורך אוכל נפש ממש מותר להניח לבונה ע"ג אש הדולק לפי שאין כאן כיבוי שסופו מבעיר וכיון שכיבוי אין כאן הבערה אין כאן ומשום אולודי ריחא נמי לא מיתסר כיון שאינו מכוין להריח אלא להכשיר אוכלין מידי דהוי אבישרא אגומרי דכולהו איתנהו ביה כיבוי והבערה כי הכא ואולודי ריחא בגחלים אע"פ שאינו לצורך אוכל נפש ממש שהיה אפשר לצלות סמוך לגחלים ולא על גבן עכ"ל הר"ן ומתוך דבריו יתבאר לך שמה שכתב הרי"ף גבי הא דאיבעיא לן מהו לעשן פי' מהו לעשן את הפירות כדי להכשירן לאכילה וגם הרמב"ם שכתב בפ"ד מותר לעשן תחת הפירות כדי שיוכשרו לאכילה לאו למימרא דדוקא שנכשירם ע"י עישון זה לאכילה וזולת העישון לא היו ראויים לאכילה אבל אם היו ראויים לאכילה קודם לכן אלא שע"י העישון מתעלים יותר לא אלא אפילו היכא דקודם העישון ראויין לאכילה כיון שהעישון מחשיב יותר שרי דהוי דבר השוה לכל נפש · ואיכא למידק מ"ש דגבי מוגמר שרי ואפי' בגחלת של עץ ולמתק החרדל לא שרי אלא בגחלת של מתכת כמו שנתבאר בסי' שקודם זה וי"ל דשאני חרדל דהוה אפשר למתקו מבע"י שכן דרכו למתק ממנו הרבה בבת אחת אבל עישון פירות אינו נעשה אלא ביומו כדי שלא יפסק ריחו . גרסינן בגמרא (ביצה כג :) רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו סחופי כסא אשיראי ביומא טבא אסור משום דקא מוליד ריחא ומ"ש ממוללו ומריח בו וקוטמו ומריח בו התם ריחא מיהא איתא ואוסופי הוא דקא מוסיף ריחא הכא אולודי הוא דקא מוליד ריחא ופירש"י סחופי כסא אשיראי · לכפות כוס מבושם על השיראים של מלבוש להכניס בהם ריח הבושם של הכוס אסור דקא מוליד ריח בשיראים ע"כ וה"ה כ' זה בפ"ד (ב) בעיני איסור גמור שמחממין יורות בית המורף בי"ט של פסח אף כי לפעמים אין קור גדול כ"כ דמדמינן ליה למוגמר ולמרחץ דהוי איסור דאורייתא דאינו שוה לכל נפש אלא למעונגים כך מצאתי בתשובת אשכנזים כמדומה לי שהיא של מהרי"ל מולן ז"ל :

אין

דרכי משה

תקיא (א) וכתב מהר"א מפראג אבל על ידי עו"ג אסור להחם אפי' לצורך מילה אבל אם הוחמו לצורך עצמו או שעבר ישראל וחממו מותר לרחוץ בו עכ"ל : (ב) וכ"כ בהג"א ספ"ב : (ג) במהרי"ל כתב דמוהר"ש היה מולח כמה חתיכות צנון ביחד כדי לאוכלן אחר כך ומהרי"ל היה אוסר להטביל אסור אלא ממקום למקום אבל מבית לבית באותו העיר מותר : רק אחת כדינו בשבת וכמה שאמר לעיל סימן שכ"א :

ומרדכי

דרישה

שאין לשונו דהמ"מ משמע כן מ"מ מדסיים המ"מ וכתב אח"כ ז"ל דינים אלו של השחות הסכין הם כדעת ההלכות נמשך אחר האמור למעלה דאין הלכה כר"י במכשירין ומפורש בהלכות כו' וכיון שבהלכות מפורש וכתב דהלכה כר"י וסוא כתב בשם ההלכות דאין הלכה כר"י ע"כ צ"ל דס"ל מ"ש בהלכות הלכה כר"י היינו לאפוקי לומר דהלכה כרבנן דס"ל דמדאורייתא מכשירין אסור דלדידהו כל דבר אסור אם לא עניני אוכל נפש עצמו אפ"ה לר"י ונכונו לחלק ביניהם כמ"ש ודו"ק :

סי' תקיא [א] מ"ש ב"י בשם הכל בו דמותר להחם הרבה מן המים דומיא דממלא אשה קדירה בשר לכאורה יש לתמוה מה בא ללמדנו בזה שדומים לקדירה כו' דהא בהדיא אמרו כן גבי נחתום דיכול למלא חבית מלא מים אעפ"י שאין צריך אלא לקיתון אחד גוכל לומר דבא לאשמועינן דיכול להוסיף בקדירה אפי' לאחר שהניח הקדירה ע"ג האש ואע"ג דלעיל בסי' תק"ג הביא ב"י בשם הרשב"א דגבי מילוי חבית

תקיב **אין** מבשלין לצורך א"י בי"ט הלכך אפילו להזמינו אסור שמא ירבה בשבילו ודוקא להזמינו דכיון שרוצה לכבדו חיישינן שמא ירבה בשבילו אבל לעבדו ושפחתו בביתו וכן שליח השלוח לו מותר להאכילם עמו ולא חיישינן שמא ירבה בשבילם [א] כתב הרמב"ם אבל אם בא הא"י מאליו אוכל עמו שכבר הבינוהו ואינו נראה דאע"פ שכבר הבינוהו אכתי איכא למיחש שמא ירבה בשבילו אם הוא חשוב וראוי. לכך אלא צריך שיאמר לו אם יספיק לך במה שהכננו לעצמינו בוא ואכול: אנשים א"י שמוטל על בני העיר לאפות. להן אסור לאפות להן בי"ט אפילו אם אינן מקפידין אם יאכל הישראל ממה שהוא אוכל ובה"ג

תקיב אין מבשלין לצורך א"י בי"ט פשוט בפ"ב דביצה (כא:) וטעמא משום דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ודרשינן לכם ולא לא"י: **ומ"ש** הלכך אפי' להזמינו אסור שמא ירבה בשבילו גם זה שם אריב"ל אין מזמנין את הא"י בשבת ואין מזמנין אותם ביום טוב גזירה שמא ירבה בשבילו: **ומ"ש** ודוקא להזמינו וכו' אבל לעבדו ושפחתו בביתו וכן שליח השלוח לו וכו' כ"כ שם הרא"ש וז"ל אם נשלח שליח א"י לישראל בי"ט מותר להאכילו בי"ט וכן נוהגין באשכנז שיש להם עבדים ושפחות א"י דלא אסר ריב"ל אלא לזמן את הא"י שהוא חפץ ביקרו ומרבה לו מנות וחיישינן שמא יבשל קדירה לבדה שלא היה מבשל בה אם לא בשביל הא"י דאם לא הרבה בשביל הא"י אלא בקדירה שהוא מבשל בה ליכא חשש איסור והא ליכא למיחש בעבדים ושפחות שבבית ישראל וכ"כ גם בפ' מי שהפך שלא אסרו חכמי' אלא לזמן הא"י שהוא רוצה לכבדו ומרבה מנות בשבילו אבל אם יש לישראל עבדים ושפחו' א"י אוכלין עמו בי"ט ולא ראינו מי שנזהר מזה וגם שליח א"י שנשתלח לישראל אוכל עמו בבית בי"ט עכ"ל וגם הר"ן כתב דמהאי טעמא שרי להאכיל בי"ט עבדים ושפחות שבבית ישראל דליכא למימר שמא ירבה קדירה אחרת בשבילן ומיהו משמע דלהרבות פת בשבילן אסור אלא בדאית ליה מידי אחרינא דאפשר לפרנסינהו כדאמרינן (בביצה כא.) ואף על פי שראיתי מי שהתיר מפני שמזונותן עליו ומטעם זה התירו אף בא"י ההולך עם ישראל מפני שמזונותיו עליו לא נתחוור לי אלא לדברי מי שפוסק כר"ע דאמר (שם) אפילו נפש בהמה במשמע מפני שמזונותי' עליו אבל לדעת הרי"ף שפוסק כר"י הגלילי אינו נראה כלל עכ"ל ומ"ש דלהרבות פת בשבילן אסור אלא בדאית ליה מידי אחרינא אדקדק בו בס"ס זה בס"ד וגם בהגהות מיימון פ"א כתוב להתיר בשפחות שלנו משום דאפשר לפייסינהו במידי אחרינא (א) בתשב"ץ התיר ליתן לא"י חתיכה פשטיד"א או מאווזא בי"ט דלא חיישי' שמא ירבה בשבילו רק בשמזמינו על השולחן: **כתב** הרמב"ם אבל אם בא הא"י מאליו אוכל עמו וכו' בפ' א' מהל' י"ט וכת' כן מדגרסי' בפ"ב דביצה (שם) מרימר ומר זוטרא כי הוה מיקלע להו א"י בי"ט אמרי לי' אי ניחא לך במאי דטריח לן מותר ואי לא טרחא יתירא אדעתא דידך לא טרחינן וסובר ז"ל שאין אמירה זו מעלה ולא מוריד בהיתר הדבר וכתב ה"ה שדקדק כן ממ"ש אין מזמנין את הא"י ולא אמרו אין מאכילין את הא"י משמע שלא אסרו אלא במזמנין אותו אבל בבא מאליו אין לחוש אבל הרשב"א כתב שהאמירה מעכב עכ"ל ורבינו סובר כדעת הרשב"א ולפיכך כתב ואינו נראה דאע"פ שכבר הבינוהו וכו' אלא צריך שיאמר לו אם יספיק לך במה שהכננו לעצמינו בוא ואכול: **כתב** הרמב"ם בפ"א עשה לעצמו והותיר מאכיל המותר לא"י וכתב ה"ה זה פשוט ונלמד מהנזכר למעלה בא"י הנכנס מאליו כתב הכלבו אין מזמנין הא"י בי"ט גזירה שמא ירבה בשבילו והירוש' מתיר אם אין מכירו שאין לחוש שמא ירבה בשבילו. וכתב עוד עיסת א"י או שפחה שמזונותם עליו כל זמן שישראל אוכל מפתן או מתבשילן נאפית בי"ט אבל אין ראוי לייחד להן פת או מנה לבדה. וכן ראוי להזהיר לאלו שאופין פתן בתנורים הא"י ונותנין שכרן פת או ככר שלא ייחדו לו אותו ככר עד אחר אפייה כדי שלא יהיה טורח האפייה ועשיית הככר וטלטולו ידוע ומפורסם שהוא בשביל הא"י אך אחר האפייה נותנין לו בשכרו אי זה שירצה לפי שכל ככר ראוי לישראל והוי כמי שמזונותיהן עליו אחר אשר לא יאפה לו הפת אם לא יתננו חלקו ע"כ ואף ע"פ שיש לדקדק בדבריו טוב לחוש ולהזהר כתב בהג"מ פ"א לשלוח לא"י ע"י א"י בי"ט כתב בא"ז דשרי פי' שאע"פ שאסור לעשות בי"ט שום מלאכה לצורך א"י מ"מ לשלח לא"י על ידי א"י שרי (ב): **כתב** בהורת חיים לא ישלח לא"י דורון ביום טוב לא פת ולא תבשיל אם היה בדעתו לשלוח ביום טוב שאי אפשר שלא ירבה בשבילו ומה שאמרו ממלאה אשה קדירה וכו' היינו דוקא לצורך ישראל עד כאן לשונו וכבר נתבאר בתחלת סימן זה שאין כן דעת הפוסקים: **אנשי** הא"י שמוטל על בני העיר לאפות להם אסור לאפות להם ביום טוב כולי בפ"ב דביצה (שם) בעו מיניה מרב הני אכסי א"י דרמו עליה קימחא מהו לאפות בי"ט א"ל חזינא אי יהבי ליה ריפתא לינוקא ולא קפדי כל חדא וחדא חזיא לינוקא ושרי ואי לא אסור ופסק הרמב"ם כן בפ"א אבל הרי"ף והרא"ש כתבו דליתא להא דרב אלא בין כך ובין כך אסור דאמר ריב"ל אין מזמנין את הא"י ביו"ט גזירה שמא ירבה בשבילו וכ' ה"ה שכן דעת הרבה מהמפרשים וטעמם מדקאמר בגמ' ופליגא דריב"ל והם מפרשי' דהאי דרב קאי וכן פירש"י וכתב ה"ה שיש מי שמעמיד דברי הרמב"ם באומרו שלא היה בגירס' ספריו ופליגא וזהו שכתב רבינו על דברי הרמב"ם ואינו כן לפי גירס' הגמ' שלנו וכו' עוד ה"ה ואני מקיים הגי' ומקיים דבריו וכי אמרו ופליגא לאו אהא דרב קאי דלא דמיין להדדי דהתיא דרב אם לא היו אופין כל הפת להם לא היו יכולין לאפות ממנו פת א' ולתתו לתינוק אבל בזימון הא"י לא יגרע חלק הישראלים אם לא יזמנהו שהרי משל ישראל הוא נותן לו ופת התינוק הוא מאכסי א"י וכי אמרו ופליג' כ"ל דאמאי דסלי' מיניה קאי דא"ל אביי לרב יוסף למ"ד לכם ולא לגבוה הני סופלי לחיותא היכי שדינן וכו' זה כ"ל נכון לדע' רבינו ודינו קיים ויש לו בזה הודאת בעל הריב שכך כתב בהשגות א"א יפה אמר אע"פ שלא הסכים לדעת הרב ז"ל עכ"ל ותמהני שלפי מה שפירש הוא לדברי הרמב"ם דרב מיירי בשלא היו יכולין לאפות ממנו פת אחד ולתתו לתינוק גם הרי"ף לא יחלוק על זה וכ"כ שם הר"ן דבכה"ג ודאי שרי דבדידיה קא טרח וא"כ היאך הביא ראייה לקיים דינו של הרמב"ם מדכתב הראב"ד יפה אמר אע"פ שלא הסכים לדעת הרב ולדברי הראב"ד משמע ודאי דהרמב"ם מיירי אפי' בשיכולין לאפות ממנה פת אחד ולתתו לתינוק דבכה"ג הוא דפליג עליה הרי"ף ושמא י"ל שה"ה מפרש שמ"ש הראב"ד אף ע"פ שלא הסכים לדעת הרי"ף לאו לענין דינא קאמר דכפי מה שפירש ה"ה דדברי הרמב"ם הדין שוה

תקיב אין מבשלין כו' כתב הרמב"ם וכו' פי' מותר לומר לו בא ואכול עמו ואין לחוש שמא ירבה בשבילו וכתב ה' המגיד שדקדק כן מדאמר ריב"ל אין מזמנין משמע שלא אסרו אלא במזמנין אותו ולא בבא מאליו: **ומ"ש** ואינו נראה וכו' הכי משמע מדאמר התם מרימר ומר זוטרא כי הוה מקלע להו א"י בי"ט א"ל אי ניחא לך במאי דטריח לן מוטב ואי לאו טירחא יתירא אדעת' דידך לא טריחנ' ולדעת הרמב"ם ז"ל דמרימר ומר זוטרא דאמרי לי' הכי מדת חסידות הוה אבל מדינ' אינו צריך כיון שלא הזמינו כדמשמע מדברי ריב"ל דאמר אין מזמנין: **אנשי** וכו' שם בגמ' בעיא דאיפשיט' דאם אין מקפידין שרי וכתר הכי קאמר וכו' ופליגא דריב"ל דאמר אין מזמנין וכו' פי' דכיון דאמר אין מזמנין ואף על גב שהרשות ביד ישראל ליקח מן התבשיל שיבשל בשביל הא"י דהא שלו הוא ואפ"ה אסור כ"ש הכא דאסור אפי' אין מקפידין: ומ"ש

דרכי משה

תקיב (א) ומרדכי פ"ב דביצה ע"ג דשפחות שלנו הואיל ואפשר לפייסינהו במידי אחריני שרי אפילו מרבה בשבילייהו ונ"ל דווקא באותו תנור ובאותו קדירה עכ"ל ונראה דהאי דקאמר דוקא באותו קדירה כולי הוא סברת המרדכי ופליג אסברת ראבי"ה דמתיר מטעם דאפשר לפייסינהו דלפי אותו הטעם בקדירה אחרת נמי שרי ואי באותו קדירה בכל גוונא שרי והא דאסור לאזמוני מטעמא דאתי להרבות בשבילייהו לא באותו קדירה כמו שאמר ממלאה אשה כולי אע"פ שא"צ אלא לחתיכה אחת וה"ה בתנור אלא חיישינן שירבה אחרת וכ"ה דעת הר"ן והרא"ש בפ"ב דביצה ובא"ח אסר להרבות בשביל עו"ג אפילו בקדירה אחת וכב"י ואין כן דעת הפוסקים ומ"ש ואין כן דעת הפוסקים הוא הרא"ש והר"ן אבל התוספות כתב בהדיא כדברי אורח חיים לצורך עו"ג אסור אפילו באותו קדירה אלא דברי המרדכי אין ליישב בכך דהא מטעם אפשר לפייסינהו בכל ענין שרי וכמ"ש למטה: (ב) משמע דס"ל דהאי מותר לשלוח דקאמר בהג"א לא קאי אמידי דמאכל ולכן הוצרך לפרש אף על גב דאסור לעשות שום מלאכה כולי דאי אמידי דמאכל קאי ה"ל לפרושי אע"ג דאסור להזמין אותו מ"מ לשלוח שרי אלא ש"מ דס"ל דדבר המאכל אסור לשלוח לו כמו בהזמנה וכ"כ משם אורח חיים בהדיא דאסור לשלוח בי"ט ולא משמע כן מדברי הג"מ אלא

דרישה

אבית של מים צריך שיתן הכל קודם שהכיס אבית ע"ג האש י"ל דשאני הכא שיש צורך לרחוץ כל גופו שהוא קצת לצורך לכך התירו להוסיף:

סי' תקיב [א] **כתב** הרמב"ם אבל אם בא העו"ג מאליו כו' כתב ב"י שכ"כ מדגרסינן בפ"ב דביצה מרימר ומר זוטרא כי מקלעי כו' משמע מדבריו דהרמב"ם למד דין זה מההיא מימרא דמר זוטרא ולכאורה נראה דאין ללמוד כלום מההיא מימרא ואדרבה איפכא איכא למידק מההיא מימרא דצריך שיאמר לו כו' וה"מ כתב על הרמב"ם שדקדק כן ממה שאמרו אין מזמנין את העו"ג ולא אמרו אין מאכילין משמע שלא אסרו אלא במזמינים כו' והביאו ב"י ואפשר לומר דס"ל לב"י דמההיא לחוד דאין מזמנין ליכא למידק כלום דאיכא למימר מ"ש אין מזמנין ל"ד אין מזמנין וה"ה דאין מאכילין כיון דלא עדיפא היתר אכילה לא"י לכך כתב דלמד ג"כ מההיא מימרא דמרימר ומר זוטרא דמותר להאכיל בי"ט לעו"ג הבא מאליו וכיון דמלינו היתר אכילה לעו"ג מצינו שפיר לדקדק על מ"ש אין מזמנין ולא אמרו אין מאכילין משמע שלא אסרו אלא לזמנו אבל בבא מאליו אין לחוש וממילא הא דקאמרי שם בההיא מימרא אמרי לי' אי ניחא כו' ההיא אמירה לא מעלה ולא מוריד. עיין בב"י שהביא א"ח שכתב לא ישלח לעו"ג דורון בי"ט כו' עד היינו דוקא לישראל עכ"ל וכתב הוא ז"ל עליו וכבר נתבאר בתחלת סי' זה שאין כן דעת הפוסקי' ואיני יודע למה דחה את דבריו והלא האמת אתו שאסרו לזמן את העו"ג ואפי' לא הרבה בשבילו אלא בקדירה שהוא מבשל דגזרי' שמא יבשל קדירה לבדה שלא היה מבשל בה וכן משמע מדברי הרא"ש בהדיא והביאו ב"י ברים סי' זה וגם כאן שהיה בדעתו לשלוח לו קודם שבישל חיישינן שמא ירבה בשבילו קדירה אחרת לכך אסור אפי' למלאת בקדירה שהוא מבשל. ב"י הביא דברי מהרב איסרל וז"ל אם לבנו בו מאכל או מלאוה כו' אסור אף ע"ג דלכאורה הרמב"ם והרא"ש פליגי כו' משמע שבמקום אחר מצא דהרא"ש מתיר היכא שעושין כדי לבשם התרנגולי' ולטעמא ונראה דמס"ה כתב ב"י לפני זה על מ"ש הרא"ש בתשובה שרוטב שנתקן בי"ט בבילה בת יומא אסור דטעמא הוי משום דלחזות' עביד וכל מידי שנעשה למחזות' לא בטיל דאי הוה משום טעמא לחוד הוי בטיל להרא"ש וג' חילוקים. יש בדבר מידי דעביד למחזות' אסור אפי' להרא"ש ומילתא דעביד לטעמא מותר להרא"ש ולשערי דורא אסור ומידי דלא עביד לא למחזותא ולא לטעמא מותר אליבא דכ"ע: מ"ש הב"י בשם הכלבו ביצה שנולדה בי"ט שנתבשלה בשוגג בו ביום עם בשר כו' מותר דהא קי"ל דמיא דביעי הוא שאינן נותנין טעם כו' ואע"ג דבי"ד סי' פ"ו משמע דלא אמרי' גיעול ביצים מותר בקלופה והכא מיירי בקלופה כדמוכח מפאנד"א שהביא ואפ"ה התירו והטעם נראה דבי"ד מיירי שהבצים הם טריפה והאיסור הוא מן התורה לכך החמירו בקלופה משא"כ כאן בביצה שנולדה שאסורה משום דבר שיש לו מתירין ואינו אסור אלא מדרבנן הקילו אפי' בקלופה מהאי טעמא דגיעולי בצים כו' ונראה דאפי' ליכא ס' מותר מהאי טעמא ובזה נתיישב מה שתמה ב"י דלפי מ"ש בשם ר"ת בלאו האי טעמא נמי שרי כו' דלפי מה שפירשתי א"ש דבא ללמדינו דאפי' אין בו ס' מותר מה"ט דגיעולי בצים

מותרת וכן כתב בת"ה כלל ע"ד סעיף ג' ע"ש. מ"ש רבינו בשם אמין הר"ר יחיאל שאם נולדה בשבת אסור בי"ט שלאחריו משום הכנה כו' והאריך עליו הב"י בהרבה קושיות חדא דהא רב אסר בנולד משום מוקצה הוא דאסור ולא משום הכנה ואם איתיה דשייך ביה הכנה מ"ט דשמואל ור"י כו' מ"מ מביצה שנולדה בי"ט. ותו הקשה דאי משום הכנה אסר רב באפרוח שנולד בי"ט ע"כ אסור בי"ט שאחר השבת וא"כ מאי אשמועי' הר"ר יחיאל והאריך בתירוצים ליישבו וכתב שהוא דוחק בעיניו ומשמע לי בהדיא מדבריו ז"ל דמדמה הכנה דאפרוח להכנה דביצה וע"ז העמיד קושייתו על הר"ר יחיאל ולענ"ד דל"ד כלל להדדי דשאני הכנה דאפרוח מהכנה דביצה דגבי ביצה אין בו משום איסור מוקצה כלל אלא משום איסור הכנה כדאמרי' בפ"ק דביצה ד' ב' בתרנגולים העומדי' לאכילה ובי"ט שחל להיות אחר השבת עסקינן ומשום איסור הכנה וקסבר רבה כל ביצה דמיתילדא האידנא אתמול גמר' כו' פי' וכיון דנגמר' בשבת אסור בי"ט שלאחריו משום דאין שבת מכין לי"ט אבל לא משום איסור מוקצה. כיון דתרנגולים העומדי' לאכילה הוי מוכן אגב אמו ואפי' אי הוי עומד לגדל ביצים לה"ט מותר דס"ל דאין אדם מקצה מדעתו מה שראוי לו וכיון שידע שהתרנגולת תלד ביצה לא מקציה דעתיה מינה משא"כ באפרוח שנולד מביצה שאין אדם יודע זמנו שילא וג"כ הוי כמוקצה דגרוגרו' כמ"ש לעיל וא"כ פריך אלא מעתה י"ט דעלמא תשתרי פרש"י שאין אחר השבת ומשני גזירה משום י"ט שאחר השבת ותו פריך שבת דעלמא תשתרי ומשני משום גזירה שבת אחר י"ט עכ"ל הגמרא ובהדיא משמע מתוך סוגי' זו דבביצה אין כלל איסור מוקצה ואין אסור אלא מטעם הכנה דכל ביצה דמתילדא האידנא גמרה מאתמול כו' משא"כ באפרוח דלא שייך ביה כלל איסור הכנה דשייך גבי ביצה אלא משום איסור מוקצה דאפרוח שבקליפה אינו ראוי לכלום ואפי' ר"ש מודה דהוי מוקצה כגרוגרות וצמוקים דדחה בידים וכמו שכתבו שם התוס' בהדיא ולפי מה שפירשתי דגבי ביצה בי"ט דעלמא הוי מותר אלא שגזרו משום י"ט אחר השבת נראה דגבי אפרוח הוי איפכא דבי"ט אחר השבת ונולדה בשבת הוי מותר בי"ט שאחריו כיון דלא שייך ביה הכנה כמ"ש אלא שחכמים גזרו כיון דבי"ט דעלמא אם נולדה בי"ט אסור משום מוקצה וא"כ בי"ט שאחר השבת ונולדה בשבת אין לך להתיר בי"ט אלא משום נולדה מאתמול וא"כ הוי שבת מכין לי"ט לכך גזרו אפי' בי"ט שאחר שבת ונולדה בשבת ומאחר שהוכחתי לך מתוך סוגי' הגמר' דהכנה דגבי אפרוח אין דומה כלל להכנה דגבי ביצה דאין הכנה אלא מכח המוקצה בזה יתיישבו מאליו כל קושיות ב"י ואבאר כל א' בפני עצמה מ"ש מאחר דרב אסור משום הכנה באפרוח שנולד בי"ט ע"כ אסור בי"ט שאחר השבת דהא ביצה שנולדה בי"ט כו' וא"כ מאי אשמועינן כו' ולפי מ"ש א"ש כיון דהכנה דגבי ביצה לא שייך כלל גבי אפרוח אלא איסור מוקצה וא"כ ה"א כשנולד בשבת מותר בי"ט שלאחריו דהשתא לאו מוקצה הוא ואע"ג דבין השמשות היה אסור לית לן בה וכמ"ש ב"י עצמו לכך אשמעי' הר"ר יחיאל דספיר שייך ביה הכנה ואסרו משום י"ט דעלמא וכמ"ש ומ"ש ג"כ מה שהקשה מאי דאסר רב משום מוקצה דמשמע דלא שייך ביה הכנה ולפי מ"ש דהכנה דגבי ביצה לא שייך גבי אפרוח ולא

ובה"ג התיר אם אינן מקפידין וכ"כ הרמב"ם אנשים א"י שנתנו קמח שלהם לישראל לאפות להן אם אינן מקפידין שהישראל אוכל ממנו מותר לאפות להם ואינו כן לפי גירסת הגמ' שלנו וכשם שאסור לבשל לצורך א"י כך אסרו לבשל לצורך בהמה ודוקא בישול ואפייה אבל לטלטל מזונות וליתן לפניהם מותר אפי' בשבת ואבי העזרי והר"ז הלוי כתבו שמותר לבשל לצורך בהמה ולא נהירא לא"א ז"ל:

תקיג (א) **ביצה** שנולדה בשבת וי"ט אסור ליגע בה וכ"ש שלא לאוכלה ואפילו ספק נולדה בי"ט או בחול אסורה ואפי' נתערב באלף כולן אסורות ואבי העזרי אסר אפילו התבשיל שנעשה בספק ביצה שנולדה בי"ט וכ"כ הר"ם מרוטנבורק ולפי

ומ"ש ובה"ג התיר כו' וכ"כ הרמב"ם וכו' טעמם דלא הוו גרסי בגמ' ופליגא דריב"ל ומפרשי' דלא פליגי דדוקא גבי זימון א"י דאפשר למיפלגי' מקודם בישול מה שהוא רוצה לאכול ממנו הלכך אינו מועיל מה שיוכל הישראל לאכול ממנו מקצתו מאחר שעיקר בישול הקדרה בשביל הא"י לבדו אבל הכא שלא היה אפשר ליקח מן הקמח לאפות לעצמו שהיו מקפידין אלא שלאחר שאפו את הכל אז לא קפדי הלכך כל ריפתא וריפתא חזיא לישראל ושרי אבל רבינו נמשך לגרסתינו דגרסינן ופליגא דר' יהושע בן לוי וכן הוא גירסת הרי"ף והרא"ש ועל כן כתב ואינו כן לפי גירסת הגמ' שלנו ועיין בדברי ה' המגיד בפ"א: **וכשם** וכו' פלוגת' דר' יוסי הגלילי ור"ע ופסקו המחברים כר' יוסי הגלילי דאמר לכם וכו' ודלא כראבי"ה והרז"ה דפסקו כר"ע דמתיר לכלבים: **ומ"ש** אבל לטלטל מזונות וליתן כו' כן הוכיח הרא"ש דאף לר' יוסי הגלילי אין איסור אלא לאפות ולבשל בי"ט לצורך בהמה מפני שהיא מלאכה ממש אבל טלטול שאינו אסור אלא מדרבנן שרי וכן פסק בהג"ה מיימוני פ"א ומש"ה פסק דאסור להביא דרך ר"ה בי"ט כל מאכל בהמה דהוצאה מכלל אבות מלאכות היא אבל לשלוח לא"י ע"י א"י בי"ט כתב בא"ז דשרי פי' אפי' דרך ר"ה דע"י א"י אינו כ"א שבות וה"ה דלבהמה ע"י א"י שרי אלא דרבות' נקט אפי' לא"י ע"י א"י וק"ל. תנן במסכת חלה עיסת כלבים בזמן שהרועים אוכלים ממנה נאפית בי"ט ובפ"ב דביצה הביאו משנה זו להקשות ממנה אדרב חסדא דאמר עיסה חציה של א"י וחציה של ישראל אסור לאפות בי"ט דאפשר למיפלגיה בלישה ומשני שאני עיסת כלבים הואיל ואפשר לפייסן בנבלה כו' והתוס' ושאר פוסקים כתבו משנה זו לפסק הלכה דאתי' כר' יוסי הגלילי דדרשינן לכם ולא לכלבים ולפיכך אם אין הרועים אוכלין ממנו אסור לאפות בי"ט ותימה אמאי לא כתבו רבינו בחבורו. וב"י הקשה אפי' אית ליה נבילה לפייסן מ"מ מאחר שאינו צריך לכל העיסה א"כ עושה מלאכה שלא לצורך י"ט ואסור ותירץ דמיירי שאופה הכל בתנור אחד ואתי' כרשב"א דאמר ממלאה אשה תנור פת כו' והכי אית' בירוש' ולי ירא' דלמ"ש במרדכי הארוך אין אנו צריכין לזה די"ל דאפי' בשני תנורי' שרי וטעמ' דמילתא מאחר שאילו היה כריסו מחזיק הכל הכל ראוי לו על כן מותר לאפות ולבשל יותר ממה שצריך ודוקא לאפות להדי' לצורך כלבים אסור בשני תנורים או בקדרה לבדה אבל בהא"ג שיכול לפייסן בנבילה ואפשר שיאכלנו כולו אם היה כריסו מחזיק הכל אין בו איסור כל עיקר מידי דהוה אריבוי תבשילין שאנו מבשלין בי"ט אעפ"י שברור לו שלא יאכלנו כולו ומה שאמר רשב"א ממלאה אשה תנור פת מפני שהפת נאפה יפה בזמן שהתנור מלא דמשמע דוקא בתנור אחד הא לאו הכי אסור איכ' למימר דהיינו דוקא שמבשל לצורך א"י בהדי' כגון עיסה חציה של ישראל וכו' דהתם דוקא בתנור אחד שרי משום שהפת נאפה יפה אבל במבשל או אופה הרבה לצרכו אפי' בב' קדרות או ב' תנורים שרי הואיל אילו היה כריסו וכו' כדפרי' ועיין במ"ש למעלה בסימן תק"ג ובסוף סי' תק"ו:

תקיג ביצה שנולדה כו' ברייתא' פ"ק דביצה אחת ביצה שנולדה בשב' ואחת ביצה שנולדה בי"ט אין מטלטלין אותה כו': **ומ"ש** רבינו אסור ליגע בה דמשמע דאפי' נגיעה בלי טלטול אסור הכי אית' בירו' הביאו הרא"ש לשם גבי כפיית כלי על הביצה ובלבד שלא יהא הכלי נוגע בביצה אלמ' דאפי' נגיעה בעלמ' אסור. ואע"ג דשאר מוקצה אינו אסור אלא לטלטל גבי ביצה שהוא דבר המתגלגל אי אפשר שלא יזוזה ממקומה כשנוגע בה הלכך אף הנגיעה אסור וכ"כ ה"ה בפכ"ה מה' שבת שזהו טעמו של דבר ודלא כמהרא"י שכ' שטעם זה דוחק הוא והוא ז"ל כתב טעם אחר עיין עליו בת"ה סי' פ"ז וע"ל בסי' ש"י: **ומ"ש** וכ"ש שלא לאוכלה ריש ביצה תנן ביצה שנולדה בי"ט ב"ש אומרים תאכל וב"ה אומרים לא תאכל ומפני שלא שנינו בהדי' בנולדה בשבת שאסורה הוכרח ללמדו במכ"ש מטלטול דאין אכיל' בלא טלטול וכדכתבו התוספות לשם: **ומ"ש** ואפי' ספק וכו' ברייתא' שם וספקה אסורה נתערבה באלף כולן אסורו' ומשמע מלשון רבינו דנתערבה אספיק' קאי ואפ"ה אסורה אע"ג דאיכ' ס"ס וכ"כ להדי' בי"ד סי' ק"ב ולשם כתבתי הלכה למעשה ע"ש: **ומ"ש** ואבי העזרי אסר אפי' התבשיל כו' כלומר לא מיבעיא כשממשו בעין אלא שאינו ניכר שנתערב בשאר ביצים שלמה בשלמות או טרופ' בטרופו' אלא אפילו נימוח כולו ולא נשאר כי אם טעמו כגון שנתנו בתבשיל אפ"ה אסור וכתב במרדכי ריש ביצה שני טעמי' לסברתו חדא דלחזותא ולטעמא עבידא ותו דדשיל"מ אפילו באלף לא בטיל: ומ"ש

שוה לפניהם אלא לענין פירושא דופליגא קאמר דלהרי"ף קאי אהא דרב ולהרמב"ם לא קאי אהא דרב: **ומ"ש** רבינו ודוקא בישול ואפייה אבל לטלטל מזונות וליתן לפניהם מותר אפי' בשבת כתב כן רבינו מפני שכתב שם הרא"ש הרז"ה הקשה על הרי"ף מדאיתא בגמרא (שם) א"ל אביי לרב יוסף לר"י הגלילי דאמר לכם ולא לכלבים הני סופלי לחיותא היכי שדינן להו ביו"ט א"ל הואיל וחזו להסקה תיקח ביו"ט בשבת מאי איכא למימר מטלטלין להו אגב ריפתא ובהדיא תנן מחתכין את הנבילה לפני הכלבים ואפי' בשבת ולדין חיה ועוף מן הביברין בי"ט ונותנין לפניהם מזונות וקודר אדם קב או קביים ונותן לפני בהמתו ומתירין פקיעי עמיר לפני בהמה ומפספסין את הכיפין ומלקטין לתרנגולים וכולי וכל אלו מותרין בלא אגב ריפתא דלא כר"י הגלילי ולא ידענא מה הביא מכל אלו המשניות ראייה לר"ע אטו מי איכא מאן דפליג בטלטול מזונות ליתנה לפני בהמה אפילו בשבת והרי"ף פסק כר"י הגלילי שאסר לבשל ולאפות ביו"ט לצורך בהמה ומתוך קושיא דסופלי עלה בלבו דר"י הגלילי אסר אף לטלטל מאכל בהמה וזה א"א לומר כדפרישי' אלא צ"ל כדפרשב"ם דסופלי לא חזי לחיותא אלא ע"י שמרככין או שורקין אותן אלא שלפעמים אוכלין אותם ע"י הדחק הלכך לר"י הגלילי שא"א לתקנו בי"ט היכי מטלטלין להו למישדי לחיותא והלא מוקצין הם כיון דאינם ראויים לאכילה כ"א על ידי הדחק ומשני דחזו להסקה ופריך בשבת מאי איכא למימר ואפילו לר' עקיבא איכא למימר דמטלטלין להו אגב ריפתא עכ"ל וכתב ה"ה בפ"א בשם הרשב"א דכיון דקי"ל כר"י הגלילי אין מוציאין תבן ותבואה מרשות לרשות להאכיל לבהמתו שהוצאה מלאכה גמורה היא ולא התירו אכל בהמה אלא טלטול לבד שהוא מד"ס עכ"ל וזהו כפי שטתו שכתבתי למעלה בדין ההוצאה ע"כ וכ"כ הגה"מ בפ"א בשם ר"ת וכ"כ הרוקח אסור להביא כל מאכל דרך ר"ה ע"כ וכ"כ המרדכי דקי"ל כר"י הגלילי הלכך אסור להביא דרך ר"ה מאכל בהמה וכן אין עושין מורסן לעופות בי"ט דממעטינן מלכם ע"כ ויש לתמוה דהא שרינן בסוף מסכת שבת לגבל לשוורים ע"י שינוי ואפשר דמ"ש אין עושין מורסן לעופות ביו"ט בלא שינוי קאמר דאילו ע"י שינוי מישרא שרי דלא הוה אלא כמו טלטול בעלמא וכ"כ הכלבו בהל' י"ט שריית המורסן לתרנגולים מותרת ובלבד ע"י שינוי לפי שהדבר קרוב לגיבול. ואהא דתנן עיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלין ממנה נאפית בי"ט כתב הר"ן ואמרינן בגמרא דדוקא בדאית ליה נבילה הוא דשרי מפני שיכול לפייס הכלבים בנבילה עכ"ל. ויש לתמוה עליו למה כ"כ דהא כי אמרינן הכי בגמרא היינו למאן דלית ליה הואיל ומש"ה בעינן דאית ליה נבילה שיכול לפייסה בה והלכך הויא כל העיסה נאכלת לאדם ומותר לאפותה שאילו לא היה לו במה לפייסן ע"כ צריך להאכילן מעיסה זו וה"ל כעיסה חציה של א"י וחציה של ישראל שאסור לאפותה בי"ט אבל מאן דאית ליה הואיל אע"פ שאין לו במה לפייסן שרי דהואיל ואם היה לו במה לפייסו הוי שרי השתא נמי שרי ומאחר דקי"ל כמאן דאית ליה הואיל וכמו שפסק שם הרי"ף וכ"פ הרמב"ם בפרק א' א"כ אפילו אין לו במה לפייסן שרי. וי"ל דאפילו מאן דאית ליה הואיל היינו לענין חיוב מלקות אבל מ"מ איסורא מיהו איכא והלכך כי אמרינן בגמרא שאני עיסת כלבים הואיל ויכול לפייסן בנבילה היינו לומר שאין בה חיוב אבל איסורא מיהא איכא. ואף על גב דנאפית קתני דמשמע לכתחלה לאו דוקא דלעולם לא שרי אלא דוקא בשיש לו במה לפייסן כנ"ל ואחר שכתבתי זה מצאתי לו ז"ל שכתב כיוצא בדברים אלו בפרק הנזכר גבי הא דאמר רבא עיסה חציה של עו"ג וחציה של ישראל אסור לאפותה ביו"ט אבל ה"ה כתב בפ"א שכתב בעל העיטור והרשב"א דלדידן דאית לן הואיל אפילו אין לו נבילה מותר הואיל ואפשר שתזדמן לו ולזה סתם רבינו עכ"ל. ולד"ה איכא למידק אפילו אית ליה נבילה שאפשר לפייסן בה אמאי שרי לאפות כל העיסה שהרי כיון שהכלבים אוכלין ממנה נמצא שא"כ כולה לאדם בי"ט ובשלמא למ"ד דכי אסרינן לאפות עיסה שחציה של עו"ג אפי' בתנור אחד נמי אסרינן שאף על פי שהפת נאפת יפה בשעה שהתנור מלא לא שרינן מה"ט להרבות אלא בשלו אבל בשל עו"ג לא איכא למימר דהכא לא שרי לאפות אלא מלא תנור דכיון דכולה של ישראל ולכלבים אפשר לפיים בנבילה חשוב שלו ומפני כך מותר להרבות בו אע"פ שיהיה לצורך כלבים אבל למ"ד דלא אסרינן אלא ביותר מכדי תנור קשיא אחר שכתבתי כל זה מצאתי דמוקי לה בירושלמי פ"ק דמסכ' חלה כרשב"א דאמר ממלאה אשה תנור פת מפני שהפת נאפת יפה בזמן שהתנור מלא (ג):

תקיג ביצה שנולדה בשבת וי"ט אסור ליגע בה וכו' ברייתא בפ"ק דביצה (ג:) אחד ביצה שנולדה בי"ט ואחד ביצה שנולדה בשבת אין מטלטלין לא לכסות בה את הכלי ולא לסמוך בה כרעי המטה אבל כופה עליה את הכלי בשביל שלא תשבר וספיקה אסורה נתערבה באלף כולן אסורות ומפרש בגמרא דספיקה אסורה דקתני היינו ספק יו"ט ספק חול וטעמא משום דהוי דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין לא בטיל וכתב ה"ה בפ"א וספיקה שנתערבה באחרות יש מי שהורה שכולן מותרות וכי קתני נתערבה באלף כולן אסורות אודאי קאי ויש מי שאסר ולדעת המתירין הסכים הרשב"א ז"ל וכן נראה מדברי רבי' עכ"ל: **ומ"ש** רבינו אסור ליגע בה נראה דל"ד דדבר שהוא מוקצה אינו אסור ליגע בה כל שאינו מטלטלו וכמ"ש בסימן ש"ח בשם המרדכי וכמה רבוותא ומיהו לפי מ"ש בסימן ש"י בשם ה"ה נראה דביצה שאני דמתוך שהוא דבר המתגלגל חיישינן שמא יגעננו כשנוגע בו ולפי מ"ש בשם בעל תה"ד אין היתר ליגע בשום מוקצה אא"כ הכנהו והתשמיש שמשתמש במוקצה אינו אלא לצורך דבר שאינו מוקצה: **ואבי"ה** אסר אפילו התבשיל שנעשה בספק ביצה שנולדה בי"ט כ"כ המרדכי בריש ביצה וכ"פ בשערי דורא דאם ליבנו מאכל בספק ביצה שנולדה ביו"ט או מלאו ממנו תרנגול אסור:

ולפי

דרכי משה

אלא משמע שם דאדבר מאכל קאי ואפ"ה שרי וכדברי התשב"ץ דלעיל: (ג) והביא פירוש הירושלמי זו בלא מחלוקת ונ"ל דלא קי"ל כוותיה דלפי הירושלמי בלא טעמא דמצי לפיים הכלבים בנבילה שרי כמ"ש ר"ם זה ולעיל סי' תק"ז ולפי טעם תלמודא דידן דתלי הטעם הואיל ואפשר לפייסן במידי אחרינא אפילו בקדירה אחת או בתנור אחד נמי שרי וכמ"ש ר"ם זה ומה שהקשה הב"י אף על גב דאפשר לפייסינהו מ"מ אמאי שרי לאפות כל העיסה מ"מ הכלבים אוכלים ממנו והוי כעיסה חציו של ישראל וחציו של עו"ג דאסורה לאפות בי"ט ומתוך כך נדחק לומר כדברי הירושלמי לק"מ דמאחר דאפשר לפייסינהו הוי כבולו של ישראל ולא עשה כלום לכלבים וכ"ה בגמרא ודברי ב"י ומ"מ צ"ע דלפי דבריו דמיירי כאן בתנור אחד ואפ"ה לא שרו אלא מכח דאפשר לפייסינהו הא בלא"ה אסור אפילו בתנור אחד א"כ לצורך עו"ג בתנור או בקדירה אחת אסור ולעיל בר"ם זה כתב שאין כן דעת הפוסקים כו' לכן נראה לי מה שכתוב הוא מוכרח על פי סוגית הגמרא דאל"כ לא הוי מקשה מידי מההיא עיסת כלבים להיא דעיסת עובדי גלולים וע"ש:

ובמרדכי

דרישה

ולא אסרו י"ט אחר השבת אלא משום י"ט דעלמא דאסור משום מוקצה לכך אסר רב משום מוקצה דאל"כ שרי בכל מקום וגם מה שהקשה דהי אית' דשייך ביה הכנה מ"ע דר"י דמתיר מ"ע דגבי ביצה כו' ולפי מ"ש דמה שאסרו משום הכנה גבי אפרוח הוא משום איסור מוקצה אבל ר"י דלית ליה משום מוקצה גבי אפרוח א"כ לדידיה לא הוי בו איסור הכנה כלל וק"ל י כתב בת"ה דעו"ג מסיח לפי תומו שנולדה קודם י"ט ואינו יודע שהישראל נוהג איסור בדבר אם חל י"ט באמצע השבוע אפילו בשני י"ט של ר"ה דאז איסור ביצה אינו אלא מדרבנן כמאן אבל בי"ט דאמון שאחר השבת אסור אבל אם חל י"ט ביום ז"א דהשתא הוי י"ט שני אחר השבת מותר ביום א' לדידן דבקיאין בקביעא דירחא דיום שני אינו אלא מדרבנן

ב"י

פרישה

סי' תקיג (א) **ביצה** שנולדה בשבת או בי"ט אסור כו' מפרש רבה הטעם דאיסור ביצה הוא משום הכנה דכל ביצה דמתילד' האידנא מאתמול נגמרה וגזרי' ביצה שנולדה בי"ט שחל באמצע השבוע משום י"ט שחל באחד בשבת שאותה ביצה שנולדה ביום אחד נגמרה בשבת שלפניו ואין שבת מכין לי"ט וגם אין י"ט מכין לשבת שאם י"ט ביום ו' ונולדה בשבת שאמרין אסור' מהאי טעמא. אבל בי"ט של גליות מותרת מכח ממ"נ דהאחד מינייהו חול הוא אבל חל י"ט ראשון בשבת ויום שני באחד בשבת אסור ג"כ בי"ט שני אע"ג דהוא יום שני של י"ט של גליות דשמא היום י"ט ונמצא נגמרה מאתמול וב' י"ט של ר"ה ביומא אריכתא הוא דלא מכח ספיקא אנן עושין ב' ימים כמו ב' ימים טובים

ולפי מה שפי' ר"ת דהא דאמרינן דבר שיש לו מתירין לא בטיל דוקא כשהוא בעין אבל טעמו בטל בס' היה נראה שהתבשיל מותר (ב) כיון שלא נתכוין לבטלה ומותר לכפות עליה כלי שלא תשבר (ג) ובלבד שלא יגע בה הכלי וביו"ט שני מותרת בשני י"ט של גליות אבל בשני י"ט של ר"ה או משבת לי"ט של אחריו (ג) או מי"ט שלפני השבת לשבת אסורה בשני: ביצה שיצא' רובה מעי"ט וחזרה ויצאה בי"ט מותרת דחשיב לידה משיצאה רובה הלכך אפילו בדק בקינה של תרנגולת מעי"ט סמוך לחשיכה ולא מצא בה בצים ולמחר השכים ומצא בה בצים מותרות שתרנגולת אינה יולדת בלילה ובודאי מאתמול ילדה אף על פי שבדק אתמול ולא מצא בה אנו תולין שמאתמול יצא רובה וחזרה וכגון דאיכא זכר בהדה ואפי' עד ס' בתי ובלבד שלא יפסיק נהר שאין בו גשר שאז אינה יולדת בלילה אבל אי ליכא זכר בהדה לא (ד) שאז יולדת בלילה ואם לא בדק מעי"ט אפילו אי ליכא זכר בהדה שריא דתלינן דמאתמול היתה שם דאף בלא זכר רובן יולדות ביום הלכך מותר ליקח בצים מן העו"ג בליל ראשון של י"ט דתלינן מעי"ט ילדה וכן בליל ב' בשני י"ט של גליות אבל לא בליל ב' של ר"ה ולא בליל א' של י"ט שאחר השבת (ה) דאימור מאתמול

ולפי מה שפר"ת דהא דאמר דשיל"מ דוקא כשהוא בעין וכו' היה נראה שהתבשיל מותר כיון שלא נתכוון לבטלה נראה דאין זה מוכרח דאיכא למימר דלר"ת נמי אסור משום דלחזותא וטעמא עביד וכל מידי שנעשה לתת טעם לא בטיל וכן כתב המרדכי דמטעם זה ג"כ היה אומר אבי"ה דלא בטיל (א) ונראה שמטעם זה כתב הרא"ש בתשובה הרוטב שנתקן צ"ט בביצה בת יומא אסור דדשיל"מ הוא ולא בטיל ובהגהת שערי דורא מ"כ בשם ה"ר אישראל אם ליבנו בו מאכל או מלאו בו תרנגולת אסור והכי נהוג אע"ג דלכאורה הרמב"ם והרא"ש פליגי דהא ביצה במאכל ובתרנגול' מין בשאינו מינו הוא נוכל לומר דס"ל כשיטת הכתוב בתוס' דהיכא דהקדירה מיתקנה בכך חשיב מין במינו ובליבון הביצה מתקן התרנגולת והתבשיל דעושין כן כדי לבשם התרנגולת ויראה מה שהוצרך ראבי"ה טעם אחר לאסרו משום חזותא ולא ר"ל משום דהוי מין במינו דסבר כשיטה קמא שכתב ע"כ:

כתב הר"ן בריש ביצה דהא דדשיל"מ אפי' באלף לא בטיל דוקא במינו אבל שלא במינו בטיל והכי משמע בהדיא בפרק הנודר מן המבושל (נב.) ע"כ וכ"כ עוד בפרק בתרא דע"ג וכן הן דברי ר"ת שכתב רבי' בסמוך וכס' י"ד סי' ק"ב וכתבו התוס' בפרק משילין (לח:) וכו' דהכי איתא בהדיא בירושלמי וכ"ד הרמב"ם בפט"ו מהלכות מ"א ודעת הרשב"א בת"ה: **כתב** הכלבו ביצה שנולדה בי"ט שנתבשל בשוגג בו ביום עם בשר ותבשיל הכל מותר חוץ מן הביצה שמניח' עד למחר דהא קי"ל גיעולי ביצים מותרות דמיא דביעי הוא שאין נותנין טעם כלל וכו' שזה היה מעשה בלוני"ל בביצים שנולדו ביו"ט והושמו בטפילה שקורין פנאד"ה והתירו הכל חוץ מן הביצים ע"כ ולפי מ"ש רבינו בשם ר"ת בלאו האי טעמא נמי שרי דטעמו בטל בששים (ב): **ומותר** לכפות עליה כלי שלא תשבר ברייתא בפ"ק דביצה (שם) ונתבאר בסימן ש"י שכך היא דעת רוב הפוסקים ושם נתבאר שלר"ה אין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה מפני שהוא מבטל כלי מהיכנו: **ומ"ש** ובלבד שלא יגע בה הכלי ירוש' בר"פ משילין והביאו הרא"ש בפ"ק דביצה ובסימן ש"י כתבתי דברי ה"ה ודברי ת"ה בטעם הירושלמי הזה. גרסי' בירושלמי ר"פ משילין ביצה שנולדה ביו"ט סומכין לה כלי בשביל שלא תתגלגל: **ומ"ש** וביו"ט שני מותרת ביו"ט שני של גליות אבל בשני י"ט של ראש השנה או משבת לי"ט שלאחריו או מי"ט שלפני השבת לשבת אסורה בשני בפ"ק דביצה (ד.) אתמר שבת וי"ט רב אמר נולדה בזה אסורה בזה ור"י אמר נולדה בזה מותרת בזה ואתמר נו התם שני ימים טוב של גליות רב אמר נולדה בזה מותרת בזה ורב אשי אמר נולדה בזה אסורה בזה ואתמר נו התם (שם) ב' י"ט של ר"ה רב ושמואל דאמרי תרוייהו נולדה בזה אסורה בזה דתנן בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום פעם אחת נשתהו העדים מלבוא ונתקלקלו הלוים בשיר התקינו שלא יהו מקבלין אלא עד המנחה ואם באו מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש אמר רבא הלכתא כוותי' דרב בהני תלת בין לקולא בין לחומרא ומפרש רבה טעמא דאיסור דביצה שנולדה ביום טוב משום הככה וקסבר כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה ורבה לטעמיה דאמר רבה והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו חול מכין לשבת וחול מכין לי"ט ואין שבת מכין לי"ט אלא מעתה י"ט דעלמא תשתרי גזירה משום י"ט שאחר השבת שבת דעלמא תשתרי גזירה משום שבת שאחר י"ט. ובשני י"ט של גליות פירש"י שאין עושין אותם אלא בני גליות הרחוקים מב"ד ואין השלוחין יכולין להגיע אצלם מר"ח עד י"ט להודיעם באיזה יום נקבע החדש ועושין ב' ימים יו"ט מספק: נולדה בזה מותרת בזה. דחד מינייהו חול וממ"נ שריא: ובשני י"ט של ר"ה פירש"י אסורה בזה שהם ודאי חוק קבוע להיות כיום ארוך מדרבנן שמתחלה לא מחמת ספק התחילו לעשותן אם באו עדים מן המנחה ולמעלה אע"פ שאין מונין למועדות מהיום לא מזלזלין ביה בהאי שלשים אלא גומרין אותו באיסורו אלמא תחלת עשיית שני י"ט של ר"ה אפי' בב"ד היה ולא מספק שהרי ודאי שי"ט למחר ואף ע"פ כן תקנו לעשותו ש"מ חק החכמים הוא ומאותן הוא היה לעשותן בבאו עדים אחר המנחה והרחוקים יש להם לעשותן בכל שנה שמא יבואו עדים אחר המנחה והרי קדושה אחת ואין לומר ממה נפשך חד מינייהו חול דשמא אין כאן חול אלא שניהם קודש. כתב הרמב"ם בפ' א' דבר שהיה מוקצה בי"ט ראשון או שנולד בא' אם הכין אותו לשני ה"ז מותר נראה מדבריו דביצה שנולדה בא' אינו מותרת בשני אא"כ הכינה בראשון ואיני יודע מניין למד כן ואפשר דלא קאי אלא למוקצה ולא לנולד: **כתב** הר"ן שבת וי"ט הסמוכים וה"ה לי"ט ושבת ולא שנא שבת וי"ט ראשון ולא שנא שבת וי"ט ב' כגון שחל י"ט ראשון בשבת וכתב עוד וחומר שבת וי"ט טפי משני י"ט של גליות דהיינו משום דשני י"ט של גליות תרווייהו ספק ניניהו ואכל חד וחד איכא למימר שמא האי חול הוא אבל שבת וי"ט שבת ודאי קדוש הוא וי"ט הסמוך לה כמי שמא י"ט גמור הוא: **כתבו** הגמ"י בפ"א ביצה שנולדה בראשון תאכל בב' וכ"פ כל רבותי דלא כראב"ן שכתב שהנהיגו גאונים ראשונים בכוליה להחמיר גזירה י"ט של גליות אטו ב' י"ט של ר"ה: **כתב** ר"י אם נולדה בשבת אסורה בי"ט שלאחריו כגון אם היה י"ט יום א' פי' וכן ביום ב' אם הוא י"ט כיון שנולדה בשבת דאין י"ט מכין לשבת ולא שבת מכין לי"ט ע"כ ותמהני היאך כתב וכן ביום ב' אם הוא י"ט דכיון דאם נולדה בראשון מותרת בשני כשנולדה בשבת למה תיאסר ביום ב' והלא בין שיהיה יום ראשון קודש או שיהיה חול למחרתו שהוא יום ב' מותר ואפשר דבי"ט של ר"ה קאמר ושמא לא יום ב' של שבוע קאמר אלא יום שני של י"ט שחל להיות באחד בשבת אע"פ שלפ"ז אין טעם למ"ש אם הוא י"ט: **ביצה** שנולדה רובה מערב יום טוב וכו' מימרא דרב מרי שם: **הלכך** אפילו בדק בקינה של תרנגולת מערב יום טוב וכו' מימרא דר"י בפ"ק דביצה (ז:): **ומ"ש** וכגון דאיכא זכר בהדה וכו' עד תלינן דמאתמול היתה שם הכל מבואר שם בגמרא: **ומה** שנתן טעם משום דאף בלא זכר רובן יולדו' ביום כך פירש"י והתוספות והר"ן: **הלכך** מותר ליקח ביצים מן העו"ג בליל ראשון של י"ט דתלינן מעי"ט ילדה וכן בליל שני בשני י"ט של גליות כ"כ הרא"ש והר"ן בפרק קמא דביצה. וכתב ה"ה בפ"ד בשם הרשב"א וטעמא משום דרובן הם של זכרים שאינם יולדות אלא ביום ואפי' בדספק' מארעא הרי אמרן דרובן אינן יולדות אלא ביום ומשום הכי כתב המרדכי דאפילו אין תרנגול זכר בעיר שרי: **ומ"ש** אבל לא בליל ב' של ר"ה כ"כ הר"ן והג"א ופשוט הוא. ובקצת ספרי רבינו כתוב ולא בליל י"ט שאחר שבת וגם זה פשוט דהא בשני י"ט של ר"ה ובי"ט הסמוך לשבת נולדה בזה אסורה בזה. כתב הר"ן דאיכא מאן דשרי ליקח בצים מן העו"ג אפילו ביום א' של ר"ה ובשני י"ט של גליות משום דרובן של ביצים לאו בני יומן ניניהו ואזלינן בתר רובא כל היכא דאתי מאן דמזבן לגביה אבל למיזל לבתי דידהו דה"ל מקום קביעותן אסור דלמא איכא חד דמזבן ביצים בני יומן וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ובסוף פרק אין צדין כתב כך בשם התוס' ומיהו כתב שהוא חוכך אי אזלינן בתר רובא בדשיל"מ כיון דקי"ל

ומ"ש ולפי מה שפי' ר"ת כו' בתוס' בפ' משילין כ"כ ע"ש בד"ה וליבטל (דף ל"ח) וב"י כתב ליישב דאיכא למימר דלר"ת נמי אסור משום דלחזותא וטעמא עביד וכו' ואני אומר מה בכך מ"מ חולק ר"ת אראבי"ה דמשמע מדבריו בטעם השני שכתב דאפי' לא עביד לחזותא וטעמא ואפי' אינו ממשו ונתערב ג"כ באינו מינו אפ"ה אסור משום דשיל"מ ולר"ת טעמו בטל בס' בשאינו מינו: **ומותר** לכפות עליה כלי וכו' לטיל בסי' ש"י התבאר כל זה ע"ש וביום טוב שני וכו' פרק קמא דביצה ואסיקנא אמר רבא הלכתא כוותיה דרב בהני תלת בין לקולא ובין לחומר' פי' בשני יום טוב של גליות דב' קדושות הן נולדה בראשון מותרת בשני דממ"כ חד מנייהו חול וסעודת חול לא חשיבא ולא שייכא ביה הזמנה אבל בב' יום טוב של ראש השנה דקדושה אחת הן וכן שבת וי"ט הסמוכין נולדה בזה אסורה בזה משום הככה דכתיב והכינו את אשר יביאו חול מכין לשבת וחול מכין לי"ט ואין י"ט מכין לשבת ואין שבת מכין לי"ט ואם חל ר"ה בה"ו ונולדה ביצה ביום ה' כתב הכלבו שיש מתירין הביצה בשבת ויש אוסרין וכן פסק הרוקח לאיסור ע"ש בסי' ש'. כתב הר' ירוחם ואם חל יום טוב בא' בשבת ובשני בשבת ביצה הנולדה בשבת אסורה אף בשני בשבת וכן פסק במהרי"ל והב"י תמה על דברים אלו ובתשובה הארכתי לתת טעם לזה ומכל מקום לענין מעשה אין להחמיר: **ביצה** שיצאה רובה מערב יום טוב וכו' דאף בלא זכר רובן יולדות ביום כ"כ התוס' פ"ק דביצה כדי לתרץ למה תלינן לקולא בלא בדק הא ביצה דשל"מ הוא וניזל בספיקו לחומרא לומר דילדה בלילה שהרי בדליכא זכר בהדה יולדות בלילה כמו ביום ואמר כיון דרובן יולדות ביום אזלינן בתר הרוב כיון שלא בדק מאתמול והשכים קודם עמוד השחר אבל בבדק מעי"ט סמוך לחשיכה אפילו השכים קודם עמוד השחר לא תלינן לקולא אחר הרוב ולומר דיצתה רובה וחזרה דאי דיצת' רובה וחזרה לא שכיח ותלינן דילדה בלילה דשכיח טפי מיצת' רובה אבל בדאיכא זכר בהדה דקים לן דאינה יולדת בלילה כל עיקר תלינן דיצתה רובה וחזרה הואי שהרי בדק יפה סמוך לחשיכה ולא מצא ולמחר השכים קודם עמוד השחר ומצא א"כ אי אפשר בענין אחר אלא שיצתה רובה וחזרה וזה דבר פשוט דבלא השכים קודם עמוד השחר אפי' לא בדק סמוך לחשיכה וליכא זכר בהדה אזלינן לחומרא דכיון דרובן יולדות ביום הוי ספק נולדה בעי"ט ספק נולדה ביום וכיון דדשל"מ הוא אזלינן בספיקו לחומר'. כתב במרדכי דא"י המל"ת דביצים אלו נולדו קודם י"ט סמכינן עליה כיון דאינו משבי' מקחו וכת' מהרא"י דדוקא בי"ט דעלמא שאינו לאחר השבת ואפילו בי"ט שני של ר"ה משום דלדידן דבקיאין בקביעא דירחא אין איסור ההכנה אלא מדרבנן וה"ה בי"ט אחר השבת אם הוא י"ט שני אבל בי"ט שאחר השב' והוא יום טוב ראשון דאיכא הכנה דאורייתא' אינו נאמן. מ"מ נראה דאם הוא קודם עלות השחר דליכא למיחש אלא לשמא נולדה בשבת דאין איסור ההכנה אלא מדרבנן נאמן הא"י במל"ת

דרכי משה

תקיג (א) ובמרדכי רפ"ק דביצה אם ליבנו המאכל עם הביצה אינו בטל לפי שהחזותא ניכר ואינו בטל וכתב באו"ה דהכי נוהגין וכ"כ בהגהת ש"ד בשם מהרא"י אם ליבנו מאכל או מלאו בו תרנגולת אסור והכי נהוג דאף על גב דבמין בשאינו מינו אפי' דשיל"מ בטל בס' וכ"כ מהרי"ח דכל שאין האיסור בעין אפי' מין במינו בטל בס' מ"מ הרי כתבו התוס' דהיכא שהקדירה מתוקנת בכך חשיב מין במינו ובליבון הביצה מתקן התרנגולת והתבשיל דעושין כן לבסם התרנגולת וחשיב נמי ממשות של איסור ולא חשוב נימוח אלא בשאינו ניכר במראה אלא בטעם עכ"ל: (ב) ומ"מ יש ללמוד מדברי הכלבו לענין אם נתבשלה עם שאר ביצים דשרי מטעם הכלבו ובהג"א פרק השוכר הא דדשיל"מ אינו בטל היינו דווקא כשממשות האיסור קיים אבל נתמחה מותר: (ג) ומיהו ביום שני של י"ט של אחר שבת שרי כגון אם אירע י"ט יום א' ב' מותר ביום ב' וכ"ה במהרי"ל וכתב ב"י וכ"מ מדברי הר"ן שכתב שאם חל י"ט ביום ז' א' אסור בי"ט שני משמע הא אם חל י"ט א' ב' שרי ביום שני דממ"נ אם יום ראשון הוא יום טוב א"כ יום שני הוא חול ושרי ואם יום שני יום טוב א"כ יום ראשון הוא חול אם כן

פרישה

טובים של גליות דאף בתחלה קבעו חכמים כך שכשבאו עדים מן המנחה ולמעלה דהיו נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש אע"ג דודאי היה לחם ולא היו מונין מועדות מהיום מ"מ לא היו מזלזלין בההוא יומא וגומרין אותו בקדושה והרחוקים מב"ד היו צריכין לעשות בכל שנה ב' ימים ר"ה שמא יבואו העדים מן המנחה ולמעלה דאז אין מקבלין עדותן באותו היום ועושין ב' ימים קודש רש"י:

(ב) **כיון** שלא נתכוין לבטל אבל בהג"ה ס"ד כתב בשם מהרא"י דר"ת מודה בזה אם לבנו מאכל או מלאה בו תרנגולים כיון שהמאכל והתבשיל מתוקן בכך חשיב שפיר מין במינו ולא בטיל וכ"פ ב"י וכ"כ המרדכי: (ג) **ובלבד** שלא יגע בה הכלי שאסור לבטל כלי מהיכנו עיין בסי' ש"י ב"י: (ד) **שאז** יולדת בלילה דספי' מארעא יולדת: (ה) **דאימור** מאתמול הוה נראה דר"ל יום

מאתמול הוה: **השוחט** תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותרות ואפי' בי"ט שלאחר השבת: **אפרוח** שנולד בי"ט יש מתירין והגאונים אוסרין וגם רי"ף אוסר ואם נולדה בשבת כתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל (ו) שאסור בי"ט שלאחריו משום הכנה דודאי שייך ביה הכנה דבעודו בקליפתו לא היה ראוי לכלום:

תקיד **אסור** לכבות הדליקה בי"ט אפי' רואה את ביתו שנשרף. אסור לכבות הבקעת בין אם מכבה מפני שחס עליה שלא תשרף בין אם מכבה כדי שלא תתעשן הקדירה

ודוקא

במל"ת אם אומר שנולדה קודם שבת ופשוט הוא: **השוחט** תרנגולת ואפי' בי"ט שלאחר השבת כ"כ הרא"ש לשם וכן כל שאר המפרשי' ונחלקו על ה"ר אפרים שאוסר בי"ט שלאחר השבת מספק דילמא מאתמול גמרי לה ואין שבת מכין לי"ט דלא מיקריא הכנה אלא ע"י לידה עיין בספר המלחמות להרמב"ן ריש ביצה: **אפרוח** שנולד בי"ט כו' יפה רב אמר אסור מוקצה הוא ושמואל אמר מותר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה והרי"ף הביא דברי שניהם ולא פסק כלום ואמרו עליו שהוא נוטה להחמיר כרב דהלכתא כוותיה באיסורי ובעל המאור פסק לקולא משום דבגמרא משמע דרב כהנא ורב אשי סברי כוותיה דשמואל וכן היא דעת הרשב"א: **ואם** נולד בשבת כת' אחי הר"י שאסור בי"ט שלאחריו משום הכנה וכו' פי' שיש בזה איסור הכנה כמו גבי ביצה שנולדה בשבת שאסורה בי"ט שלאחריו משום הכנה כדאיתא בגמ' ה"נ באפרוח ולאו הכנה דאורייתא קאמר דלא תמצא הכנה דאורייתא אלא בביצה שנולדה בי"ט שאח' השבת ומטעם דמאתמול גמרה לה אבל בנולדה בשבת דהגמר היה בע"ש ביום חול איננה אסורה בי"ט שלאחריו משום הכנה ד"ת אלא מדבריהם כעין הכנה כמו שהארכתי בזה למעלה גבי עגל בסי' תל"ח וגבי עלים שנשרו מן הדקל בסי' תק"ז ונמצא שגם באפרוח איכא משום הכנה מדבריהם כשנולד בשבת שהרי ע"י הלידה של שבת הוכן לאכלו בי"ט אבל בנולד בי"ט אפילו בי"ט שלאחר השבת אינו אסור משום הכנה כל עיקר שהרי האפרוח לא נגמר בשב' שלפניו אלא שנתגדל ולא שייך הכנה אלא כי גמרה מאתמול שאז מתחדש בריה חדשה לגמרי ולפיכך אמרו בגמ' לרב דאפרו' שנולד בי"ט אסור משום מוקצה דליכא איסור הכנה באפרוח אלא בנולד בשבת שלפני י"ט דאסור בי"ט שלאחריו משום הכנה מדבריהם לדפי' ומ"ש הר"י דודאי שייך ביה הכנה כו' כתב כן כדי שלא תקשה על זה ומ"ש מעגל שנולד בשבת לעיל בסי' תל"ח שהתיר הרא"ש בי"ט שלאחריו ונחלק ארבינו אפרים שאוסר משום הכנה לכך כתב ה"ר יחיאל דבאפרוח ודאי שייך הכנה כלומר אף להרא"ש שכתב דבעגל לא שייך הכנה שאני התם דהולד הוא טוב לאכילה וראוי לכל דבר אם נשחטה אמו ונמצא במעי אמו כמו אחר הלידה כדכת' הרא"ש בפ"ק דביצה אבל אפרוח דבעודו בקליפתו לא היה ראוי לכלום ודאי אף להרא"ש שייך ביה הכנה כמו בביצה שנולדה בשבת שאסורה בי"ט שלאחריו משום הכנה משום דע"י הלידה הוכנה לגדל אפרוח וגם טובה יותר לאכול ה"נ בלידת האפרוח איכא הכנה יותר ויותר ומה שדקדק הר"י וכתב דאם נולדה בשבת שאסורה בי"ט שלאחריו משום הכנה ולא כתב נמי דאם נולדה בי"ט דאסור בשבת שלאחריו משום הכנה היינו משום דבשבת בלאו הכי לא חזי לשוחטו משום איסור שבת וא"כ דגם התם איכא איסור הכנה וכ"כ הר"ן להדיא ופשוט הוא והב"י הבין שדעת הר"י שאיסור הכנה באפרוח דומה ממש לאיסור הכנה דביצה ועיקר האיסור הוא באפרוח שנולד בי"ט שאחר השב' או בשבת שאחר י"ט ובי"ט דעלמא או שבת דעלמא נמי אסור משום הכנה גזירה אטו י"ט אחר שבת או שבת אחר י"ט ומש"ה טען עליו ונסתפק בדבריו ולא נהירא לא העיקר כאשר כתבתי:

תקיד אסור לכבות הדליקה בי"ט וכו' בפ"ב דביצה בעא מיניה אביי מרב' מהו לכבות את הדליקה בי"ט היכא דאיכ' סכנת נפשות לא קא מבעיא לי דאפילו בשבת שרי כי קא מבעיא לי משום איבוד ממון מאי א"ל אסור איתיבי' אין מכבין את הבקעת כדי לחום עלי' ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה מותר ההיא ר"י דאמר לכם לכל צרכיכם כי קאמינא לרבנן ופסקו הרי"ף והרא"ש דהכי הילכתא ואסור לכבות את הבקעת בין לחום עליה ובין שלא יתעשן הבית או הקדרה הכל אסור ורבינו לא הזכיר דין עישון הבית מפני שנסמך על מ"ש דאסור לכבות הדליקה ומכ"ש עישון בעלמא דאסור וכך פי' רש"י וז"ל איתיביה וכו' ואין לך עישון בית גדול מן הדליק' וצורך י"ט הוא לכבותה שלא יצטרך ליושב בשרב ובגשמים עכ"ל וזהו שדקדק רבינו וכתב דאפילו רואה את ביתו שנשרף כלומר ומכ"ש דאסור לכבות בשביל שלא יתעשן הבית עוד אפשר שדקדק לומר אפי' רואה את ביתו שנשרף כלומר ויש בו משום איבוד ממון לחוד אבל אם היה שם סכנת נפשות לא קא מבעי' לן דפשיט' דמותר כדאית' בגמרא וכ"ל דלדעת רבינו שכתב בסמוך גבי עישון קדרה דאם אי אפשר לו להצילו מעישון בלא כיבוי דהותר לכבות כיון שהוא צורך אוכל נפש ה"נ בדליקת הבית יכול לכבות אם יפסיד סעודתו וכלי תשמישו לצורך סעודה או אם אין לו בית אחר שיוכל לדור בו בי"ט והה"נ כדי שלא יתעשן הבית שהוא יושב בו דאין לך צורך לאוכל נפש גדול מזה לפי סברא זו ובסמוך אכתוב מזה עוד: **אסור** לכבות הבקעת וכו' ודוקא כשאפשר לו להצילה כו' כ"כ הרא"ש וכתב טעמו של דבר דכיון דאם לא יכבה תתעשן הקדרה מותר לכבות לצורך אוכל נפש כמו שמותר לבשל ולאפות ותימה שהרי אף ר"י מוד' דאסור אם אפשר לו להצילה מעישון בלא כיבוי דאף בגריפת התנור דאין בה לא איסור טלטול בעלמא לפי דעת הרא"ש קאמר בברייתא לבי' דר' יהוד' דלא שרי לא א"כ שאי אפשר לו לאפות בלא גריפה וא"כ כ"ש כיבוי דאסור היכא דאפשר בלא כיבוי ובגמרא קאמר דלר' יהוד' שרי ולרבנן אסור לכן יראה לי עיקר דאף כשאי אפשר לו להצילה מעישון אסור לרבנן דאינו דומה למבשל ואופה שהוא מתקן גוף האוכל ממש אבל הכיבוי אפילו לצורך מ"מ אין בכיבוי תיקון לאוכל לא הצל' מהפסד האוכל כמו כיבוי דליקת הבית משום איבוד ממון דדמיין למכשירי אוכל נפש ואסור וכ"כ כל המחברי' בסתם לאסור הכבוי כדי שלא תתעשן

דקי"ל אפי' באלף לא בטיל ואפשר דהתם שאני דאיתחזק איסורא עכ"ל. אבל ה"ה כתב בפרק ד' בשם הרשב"א כיון דדבר שיש לו מתירין הוא אסור וכ"נ מדברי רבינו בסימן תקי"ז וכ"כ המרדכי בריש ביצה וז"ל אין להתיר ביצים של עו"ג בי"ט מטעם דאזלינן בתר רובא דנולדים קודם י"ט דאיכא למימר דביצים הוו כמו דבר המתכבד שמתמעט בכל יום דמיד שנולדו הביצים מיד אוכלים אותם וא"כ ליכא רוב כדמוכח פ"ק דפסחים (ז.) בדבר המתכבד גבי מעות הנמצאין בהר הבית דלא אזלינן בתר רובא משום דאמרינן הראשונים נתבטלו. וכתב עוד שאם החנוני עו"ג מסיח לפי תומו דנולדה קודם י"ט נראה דשרי הואיל ואין העו"ג משביח מקחו דיותר טובים שנולדו מחדש מאותם שנולדו מעי"ט והוא שאין העו"ג בקי בטיב ישראל אבל אם ידע העו"ג דנולד אסור בי"ט לא סמכינן עליה דמתכוין להשביח מקחו ולהתיר וכתוב בתה"ד דאיירי בי"ט דעלמא שאינה לאחר השבת דבדידיה ביצה שנולדה אינה אסורה אלא מדרבנן אבל בי"ט שאחר השבת שאסור מדאורית' משום הכנה לא סמכינן עליה אמנם נראה דאם חל י"ט בשבת וביום א' דהשתא הוי י"ט שני י"ט שלאחר השבת סמכינן אעו"ג מסיח לפי תומו משום דלדידן דבקיאים בקביעא דירח' אינו אלא מדרבנן ונראה נמי דכ"ש בי"ט של ר"ה דקי"ל נולדה בזה אסורה בזה אם העו"ג מסיח לפי תומו סמכי' עליה דהכא ליכא הכנה מן התורה כל עיקר ע"כ. ואע"פ שכתב הרא"ש בתשובה כלל י"ח דאין עו"ג מל"ת נאמן אלא בעדות אשה בלבד וכ"כ גם הרשב"א והריב"ש בתשוב' כיון דמידי דרבנן הוא הסומך על דברי המרדכי לא הפסיד (ד):

השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותרות ברייתא בריש ביצה (ג.) וכתב הרא"ש משמע דבכל י"ט איירי אף בי"ט שאחר השב' וא"ת כיון דאשכח גמורות דלמא אם לא נשחטה היתה יולדות היום ותיאסר מספק' וי"ל דלא מיקרי הכנה אם לא שנגמרה הביצה היום ע"י הכנה שמאתמול ובמעי אמה לא נגמרה עד שתצא לאויר העולם ודלא כר' אפרים דמוקי הך ברייתא בי"ט דעלמא אבל בי"ט שלאחר השבת אסורה מספק דלמא הוו מתילדא היום ע"כ והר"ן הסכים לדעת הרא"ש וכתב שכ"נ מדברי הרי"ף וכתב ה"ה בפ"א שכך הכריעו המפרשים ז"ל: **אפרוח** שנולד בי"ט וכו' בריש ביצה (ו.) אתמר אפרוח שנולד בי"ט רב אמר אסור מוקצה הוא ושמואל ואיתימא ר"י אמר מותר וכתב הר"ן לא פסק בזה הרי"ף הלכתא כמאן משום דמספקא ליה ור"ח פסק כרב וכ"ד הרמב"ם בפ"ב אבל הרז"ה פסק כשמואל וכ"ד הרשב"א ז"ל. והרא"ש כתב יש פוסקים הלכה כרב ויש פוסקים כשמואל והגאונים פסקו כרב וכ"ד הרי"ף דאזלינן לחומר' ולהכי לא הזכי' פסק עכ"ל והכי נקטי' (ה):

ואם נולד בשבת כתב אחי ה"ר יחיאל שאסור בי"ט שלאחריו משום הכנה דודאי שייך ביה הכנה וכו' ויש לתמוה דהא רב דאסר בנולד בי"ט משום מוקצה הוא דאסר ולא משום הכנה אלמא לית ביה משום הכנה ועוד דאם איתא דשייך ביה הכנה מאי טעמייהו דשמואל ור"י דשרו מ"ש מביצה שנולדה בי"ט א מיהו בהא איכא למימר דשאני אפרוח דאית ביה טעמא דהואיל ומתיר עצמו בשחיט' כדאית' בגמרא ואקמייתא נמי יש לתרץ דה"ק מוקצה הוא ומאח' שהוא מוקצה שייך ביה משום הכנה אבל קשה דאי משום הכנה אסר רב באפרוח שנולד בי"ט ע"כ אסור ביום טוב שאחר השבת דהא ביצה שנולדה ביום טוב לא מיתסרא אלא גזירה משום יום טוב שאחר השבת ואם כן מאי אשמעינן ה"ר יחיאל שאם נולד בשבת אסור ביום טוב שאחריו ואפשר שהיא גופה קא משמע לן ה"ר יחיאל דלא מיתסר משום מוקצה דא"כ כשנולד בשבת יהא מותר בי"ט שאחריו דהשתא לאו מוקצה הוא ואע"ג דבין השמשות שלו היה אסור לית לן בה דלא אמרינן מגו דאתקצאי לבין השמשות אלא היכא שהאיסור מחמת אותו היום אבל היכא שהאיסור מחמת יום שעבר כי הכא לא וכמו שכתבו התוספות (ד.) והר"ן בריש ביצה והרא"ש בפ' לולב וערבה אלא טעמא דאיסורא משום הכנה דהשתא כיון דבנולד בי"ט קי"ל דאסור כ"ש בי"ט שאחר השבת וה"פ ואם נולד בשבת כתב ה"ר יחיאל שאסור בי"ט שאחריו דכיון דשייך ביה הכנה כי אסרינן ליה בי"ט משום גזירה אטו י"ט שאחר השבת הוא כנ"ל ודוחק והר"ן סובר כדברי רבי יחיאל שכתב בריש מס' ביצה הלכך לדידן דאית לן הכנה דרבה נולדה בזה אסורה בזה ופירות נמי שנשרו בזה אסורים בזה דאע"ג שא"א שיהו אסורין מן התורה כביצה אפ"ה כיון דביומן אסירי אף הוא אינו מכין לחבירו וה"ה לאפרוח שנולד בי"ט נראה דאסור משום מוקצה דאף בשבת שלאחריו אסור דכל שאינו מכין לעצמו אינו מכין לשבת:

תקיד אסור לכבות הדליקה בי"ט אפילו רואה ביתו שנשרף וכו' בפ"ב דביצה (כב:) בעא מיניה אביי מרבה מהו לכבות הדליקה בי"ט היכא דאיכא סכנת נפשות לא קא מיבעיא לי דאפילו בשבת שרי כי קא מיבעיא לי משום איבוד ממון מאי א"ל אסור איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחום עליה ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדירה מותר ההיא ר"י היא כי קאמינא לרבנן ופירש"י איתיביה וכו' ואין לך עישון בית גדול מן הדליקה וצורך י"ט הוא לכבות שלא יצטרך ליושב בשרב וגשמים: ר"י דאמר לקמן מכשירי אוכל נפש דשרו ודריש יעשה לכם לכל צרכיכם הוא והאי נמי צרכיהם הוא והא דאסרי כרבנן דדרשי הוא לבדו: והר"ן כתב שאחרים פי' דבשביל שלא יתעשן הבית היינו מפני הפסד ממונו ואין כאן צורך י"ט שלא כדברי רש"י דאי מפני שלא יתעשן הבית שהוא יושב אין לך אוכל נפש גדול מזה ואפי' לרבנן שרי ויש בגמ' הוכחה לזה עכ"ל וכ"כ המרדכי בשם רבינו אלחנן דהא דאיבעיא לן מהו לכבות בבית

שאין

דרכי משה

כן הפסיק יום חול בין שבת לי"ט ושרי ודלא כדמשמע מדברי רי"ו [בס'] תא"ו דאף ביום שני אסור: (ד) ואפשר דבאיסור דרבנן אפילו הרא"ש והריב"ש והרשב"א מודים דנאמן ולא אמרו דאינו נאמן אלא בדבר דאורייתא דומיא דעדות אשה: (ה) ובהג"א פ"ב דביצה דאף דמאן דמתיר לא שרי אלא בנולד עם הכנפים דהיינו נוצות גדולות שיש להם קנים שעל גופו דבלאו הכי אסור לאוכלו משום שקץ עכ"ל מא"ז:

ומאחר

פרישה

יום ראשון וקראו אתמול כיון דכבר התחיל יום אחר אבל אין לפרש דס"ק דאימור הייתי להתיר ולומר דמאתמול בעי"ט וליזל בתר רובא כמ"ש הר"ן והביאו ב"י דהלשון לא משמע הכי: (ו) **שאסור** בי"ט שלאחריו משום הכנה נראה דמה"ט נמי ביצה שנולדה בי"ט אסור בשבת שלאחריו או איפכא וכמ"ש ב"י בסי' זה בד"ה כתב רבינו ירוחם כו' אם נולדה בשבת אסורה בי"ט שלאחריו כו':

ודוקא

חדושי הגהות

תקיג. א אין דבריו מובנים כלל דאף אם שייך ביה הכנה למה יהיה אסור ביום שנולד הא יום טוב מכין לעצמו ומותר ומה שמקשה מביצה אין איסור ביצה שנולדה בי"ט משום שהוכנה בי"ט אלא משום דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול נגמרה וחיישינן משום י"ט אחר שבת שאז הוכנה בשבת ואין שבת מכין ליום טוב כמבואר בגמרא ריש ביצה מה שאין כן באפרוח שהכנתו ביום שנולד ולא מאתמול ולכן כשנולד ביום טוב התירוהו שמואל ור"י משום דיו"ט מכין לעצמו אלא שרב אסרו משום מוקצה אבל כשנולד בשבת לדברי הכל אסור ביום טוב שאחריו משום דאין שבת מכין ליום טוב (מהרל"ח):

פשוט

(א) ודווקא כשאפשר לו להצילה מעישון בלא כבוי כגון שיסירנה מאש זה ויתננה על אש אחר אבל אם אין לו אש אחר ואם לא יכבנה תתעשן הקדירה מותר לכבותה (ב) כדי שלא תתעשן הקדירה אסור לכבות את הנר אפילו אם צריך לכבותו כדי לשמש מטתו (ג) ואפי' להטותו כדי להתרחק השמן מן הפתילה אסור דאף זה חשיב כבוי ואסור ליקח פתילה מנר הדולק אפי' ליתנה בנר אחר שהרי מיד כשמוציאה מכבה אותה ומאי נפקא מינה כשידליקנה אחר כך : נר של שעוה שרוצה להדליקו בי"ט וחס עליו שלא ישרף כולו יכול ליתן סביביו דבר המונע מלישרף בענין שיכבה

שאין בו צורך י"ט כלל אלא דר בבית אחר אבל דר באותו בית ואין לו בית אחר לדור בו אין לך צורך י"ט גדול מזה ומותר אפילו לרבנן דר"י וכתוב בא"ח בשם התוס' דליקה שנפלה בבית שהוא דר בו ואם לא יכבנה יפסיד סעודתו מותר והא דתניא אם בשביל שלא יתעשן הבית מותר כתב המרדכי דמפרש בירושלמי היינו בשאין שם אויר אבל יש שם אויר מתליכה ואמאי דאמרינן ההיא ר"י היא כי קאמינא לרבנן כתב הרי"ף וכן רבה וכן אמימר כולהו דחו להא מתניתא ואוקמוה כר"י למימר דלאו הלכתא היא ושמעי' מינה דלית הלכתא כי הא מתניתא אלא אסור לכבות את הבקעת בין לחוס עליה בין שלא יתעשן הבית או הקדירה הכל אסור והקשו המפרשים דהכא משמע דלית הלכתא כר"י ואילו בפרק אין צדין (כח:) אמרינן דהלכה כר"י וכתב הר"ן שמפני כך כתב הרז"ה דהא דמסקינן הכא דאסור היינו משום שאין מורין כן ומיהו מדינא קי"ל דשרי והרמב"ן אומר שאינו נראה כן דהכא ודאי לגמרי אסרי אלא דשמעתא קשיין אהדדי לפיכך כתב ז"ל נהי דקי"ל כר"י במכשירין היינו לומר שהם מותרים מן התורה ולא דרשי' הוא ולא מכשיריו ומיהו מדבריהם לא רצו להתירם אלא כפי מה שהם קרובים לאוכל נפש דגריפת התנור התירו לגמרי מפני שהוא מיוחד לאוכל נפש דאי לא שרית ליה אתי לאימנועי משמחת יום טוב אבל בסכין שעמדה מתוך שאפשר בשאלה שהסכין מצוי הוא אבל הכל לא התירו לגמרי אלא על ידי שינוי כיון דאפשר בהכי ובכה"ג נמי אין מורין דסכיני שכיחי ולא אתי לאימנועי משמחת יו"ט אבל כבוי בקעת כדי שלא תתעשן הבית וכבוי הנר מפני דבר אחר אף על פי שהוא צורך אוכל נפש לא רצו להתיר מכשיריו וכן בכחילת העין לא סמכי אדרבי יהודה אלא ביום טוב ב' כללו של דבר קי"ל כר"י דמכשירין מדאורייתא שרו אלא שחכמים חלקו בהם לפי מה שהם עכ"ל וכך הם דברי ר"י שכתב בנ"ד ח"ב וז"ל ולפי מ"ש המפרשים יש בזה ג' חילוקים האחד דבר שאין בו מכשירי אוכל נפש ממש החמירו בו ואסור כגון כבוי הנר מפני תשמיש המטה או כדי שלא יתעשן הבית או לכחול העין וכיוצא בזה הב' דבר דאי לא שרי לי' אתי לאימנועי משמחת י"ט כגון גריפת תנור וכיריים וכיוצא התירו אותן לכתחל' הג' מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותן עם אחרי' כגון השחז' סכין ושפוד שנרצ' וכיוצ' באלו הלכה ואין מורין כן לרבים עכ"ל. ומ"ש ואין מורין כן לרבי' אינו מדוקדק דאפי' יחיד הבא לשאול אין מורין לו כן והרא"ש כ' שמעי' מהא דלי' הלכת' כי הא מתני' אלא אסו' לכבות את הדליק' בין לחוס עלי' בין שלא תתעשן הקדיר' והבי' והאי דאסו' לכבו' כדי שלא תתעשן הקדיר' היינו באפש' להציל' מעישון בלא כיבוי כגון שיסירנו מאש זה לבשלה על אש אחר ואם אין לו אש וצריך לבשל קדירתו באש זה ואם לא יכבה תתעשן הקדירה מות' לכבו' לצורך אוכל נפש כמו שמותר לבשל ולאפות ומיהו קשה דכל הני אמוראי סברי כרבנן ובפ' אין צדין פסקי' כר"י ואפש' משום דאמרי' התם הלכה ואין מורין כן א"כ במידי דלאו אוכל נפש ממש החמירו טפי עכ"ל וה"ה כתב בפ"ד שיש מקשין על דברי הרי"ף ממ"ש בפ' אין צדין הלכה כר"י ותירצו שלא כל המכשירין שוין ויש שהלכה בהם כר"י ומתוך כך אסרו לכבות את הבקעת מפני הדליקה ומפני תשמיש ומפני שלא תתעשן הבית אבל בשביל שלא תתעשן הקדרה ותבשילו שהוא מכשירי אוכל נפש ממש מותר והוא שאין לו מקום לפנותה וזהו דעת הרשב"א אבל דעת רבינו לאסור הכל כמו שיתבאר בסמוך וכדעת ההלכות עכ"ל וכ"כ שם הרמב"ם בפירוש אין מכבין את האש בשביל שלא תתעשן הקדירה או הבית ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש והרשב"א ז"ל (א) ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן : ומ"ש אסור לכבות את הנר אפילו אם צריך לכבותו כדי שישמש מטתו בפ"ב דביצה בעא מיני' אבא בר מרתא מאביי מהו לכבות את הנר מפני ד"א אמר לו אפשר בבית אחר אין לו בית אחר מאי אפשר לעשות לו מחיצה אין לו לעשות לו מחיצה מאי אפשר לכפות עליו את הכלי אין לו כלי מאי א"ל אסור איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדירה מותר אמר ליה ההיא ר"י כי קאמינא לרבנן וכתב הרא"ש שם ובפרק קמא דיום טוב דאף על גב דבעיל' מצוה שרי בפ"ק דכתובות (ז.) במתוך הכא שאני משום דהוי כעין מכשירין וכת' הרוקח מכבין בקעת שלא יתעשן הבירה או שלא יתעשן הבית שאינו יכול לישב או לכבות הנר כדי לשמש אבל אם יכול לכפות כלי על הנר או להוציא הנר בבית אחר אין לכבות כדאמרינן בפ' י"ט עכ"ל ונראה שטעמו מפני שהוא סובר שהלכה כר"י לגמרי ולא קי"ל כפשיטות' דאביי אבל כל שאר פוסקים סוברים דקי"ל כפשיטותא דאביי דאסור לכבות הנר מפני ד"א : בסימן תצ"ו נתבאר אם יש חילוק בין י"ט ראשון לי"ט שני בענייני' אלו : כתבו התוספות בפ"ב דביצה (כב.) יש למחות בנשים שלא לכסות האור בי"ט אבל בשם ספר אגודה מצאתי כתוב לכסות האש בעפר בלילה כדי שימצאו למחר בי"ט מותר :

ואפילו להטותו כדי להתרחק השמן מן הפתילה אסור דאף זה חשיב כיבוי ואסור ליקח פתילה מנר הדולק וכו' נר של שעוה שרוצה להדליקו ביום טוב וחס עליה וכו' בפ"ב דביצה שם עולא איקלע לבי רב יהודה קם שמעיה זקף שרגא איתיביה רב יהודה לעולא הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה א"ל לאו אדעתאי ופירש"י זקף שרגא שהיה רוצה שיסתלק השמן לאחוריו ולא ימשך אחר הפתילה ותכבה : הנותן שמן בנר · בשבת : והמסתפק · הנוטל ממנו ואוכל חייב משום מכבה וכבוי ביום טוב לא אשתרי וכתבו התוספות והמסתפק ממנו חייב משום מכבה אינו ר"ל מפני שממהר כבויה דלא הוה אלא גרם כיבוי וגרם כיבוי בי"ט שרי אף ע"פ שממהר כבויה ובשבת נמי אינו חייב אלא היינו טעמא הואיל דבאותה שעה שהוא מסתפק ממנה מכבה קצת ומכחיש אורו דלא יכול לאנהורי כולי האי כי איכא שמן מועט בנר לכך נראה ככבוי ומכאן יש להתיר קנדיל' (ב) של שעוה גדולה לחתוך למטה ממנה כיון דבשעה שחותך אותה אינו מכחיש מאור שלה כלל אף ע"פ שהוא גורם לגרום כבויה שרי ודוקא לחתוך אותה באור אבל בסכין אסור אליבא דכ"ע דאמרינן לקמן במתני' חותכה באור כפי שתי נרות עכ"ל וכ"כ המרדכי בפ"ב דביצה טעמא דהכא חייב משום מכבה דכשנוטל השמן מכחיש מאור הנר ודבר זה לא שייך אלא בשמן אבל אם יש חתיכה של חלב והסיר חתיכה אחת מן הנר או פתילה של שעוה וחתכה באור כיון דאין כאן אלא גרם כיבוי אין כאן איסור וכן אם לוקח אדם אוד מן המדורה להאיר בלילה לא דמי למסתפק מן הנר מיהו העולם רגילים ליזהר וכגון ע"כ וכ"כ בסג"מ פ"ד ובהגה"א כתוב אם חתיכה קטנה של חלב בנר דולק ונוטל אח' מן החתיכות

תתעשן הקדרה או הבית ומשמע אפי' יש בזה הפסד אוכל גם התוס' כתבו בפ' ב' דביצה דליכא כבוי לצורך תיקון אוכל נפש כאשר הארכתי למעלה בסי' תק"ז ובזה נמי מיושב מה שלא התירו הכבוי לעשן הבית או הקדרה או הדליק' במתוך שהרי ודאי יש בזה שמחת י"ט שלא ישרף או יתקלקל הבית וכן הקדרה אלא ודאי דכל כבוי אינו לצורך תיקון אוכל נפש · ולפיכך אין היתר אלא הכבוי לצורך אוכל נפש ממש אי נמי במכשירין לא אמרינן דמותר במתוך ועיין במה שכת' בסי' תק"ו סעיף ח' כן נ"ל מיהו בהגהת ש"ע פסק להקל דהיכא דאי אפשר להציל או לבשל הקדרה בע"א רק שיכבה מותר לכבו' וכן בבית אם אין לו מקום אחר לאכול שם ויפסיד סעודתו מותר לכבות וכבר הורה זקן :

אסור לכבות את הנר וכו' אפילו אם צריך לכבותו כדי לשמש מטתו פי' לא מבעיא לכבותו מפני שחס עליו שלא ישרוף כולו אלא אפי' כדי לשמש מטתו אסור א"כ הכי קאמר לא מיבעיא אם אפשר לו לשמש מטתו בלא כבוי כגון לילך לבית אחר או לכפות עליו הכלי או לעשות מחיצה דפשיטא דאסור לכבותו אלא אפילו אם צריך לכבותו כדי לשמש מטתו כגון שאין לו בית אחר ולא כלי לכפות עליו ולא וילון לעשות ממנו מחיצה אפ"ה אסור והכי אית' בגמר' להדיא ואין להקשות ומאי שנא מעישון קדרה והבית דשרינן לה לכבות אם אי אפשר להציל הקדרה והבית שהוא יושב בו בלא כבוי לדעת רבינו כדפי' דיש לומר דהתם דמי לאוכל נפש ממש אבל הכבוי לצורך תשמיש הנאת הגוף לחוד הוא ולא דמי לאוכל נפש · כתב בהגהת מיימוני' התוספות הוכיחו מכאן דלא יועיל שיאפיל בטליתו דלא מסכה תלמודא שמותר בכה"ג ש"מ דבלילה אסור לשמש אבל הנר ע"י האפלת טלית אא יעשה לו מחיצה או יכפה עליו כלי או יוצא וכן מצאתי ביסוד של הר"א אב"ד ע"כ וה"ה השבת מותר לכפות כלי על הנר כדי לשמש מטתו ואין לחלק בין שבת לי"ט בשום חילוק והא ראייה דכופין קערה על הנר כדי שלא תאחז ואין לומר דהתם משום סכנה דהא לשם בס"פ האורג פרש"י ואשמועינן דכלי ניטל לצורך הכלי' הקורה שאינו ניטל ע"כ משמע דליכא שום חשש איסור מאחר דאנן קי"ל דכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל אף שלא לצורך דבר גדול וקי"ל בשם מהרא"ש והרב מהר"ש לוריא כתב וז"ל והא דעושין מחיצה בפני הנר אינו צריך לעשות אא הפסק בעלמא כמו לפני ס"ת אבל לא שלא יבהיק אורו למעלה מן המחיצה או מן הסדקים רק להפסיק בין הנר הדולק ומ"מ צריך להאפיל בטליתו מאחר שהחדר מלא אור דלא גרע משימש מטתו ביום ומה שיש רוצים לדקדק מלשון התוס' שכתבו מכאן נראה שלא יועיל במה שיאפיל וכו' ואי הוה צריך האפלת טלית לא היו צריכין לשום ראייה ל"ק מידי דהתוס' הוכרחו להביא ראייה דלא תימ' אין הכי נמי שיעשה מחיצ' שלא יבהיק אורו דומיא דכופין עליו כלי וכה"ג אין צריך להאפיל לכך כתבו שלא יועיל האפל' טלית בלא מחיצה עכ"ל : נר של שעוה כו' יראה מדברי רבינו דאסו' לחתוך מן הנר של שעוה בשעה שהוא דולק וכדכתב בהג"ה אשיר"י משם הא"ז ודלא כדעת התוס' בפ"ב דביצה דמתירין לחתכה באור משום דה"ל גרם כבוי מאחר דבשע' שחותך אותה אינו מכחיש מאור שלה כלל דלית' דלא שרינן גרם כבוי אא היכ' שאינו נוגע בדבר הדולק אא עושה הילה לה דבר הגור' כבוי כשתגיע שמה הדליק' ולפיכך יכול ליתן סביביו דבר המונע מלישרף בענין שיכבה כשיגיע שם דגרם כיבוי כה"ג מותר אבל כשלוקח הפתילה או השמן בעצמו או ממעט מאחד מהם וה"ה בחותך בקנדיל"א בעודו דולק חשיב מכבה ואסור וכך היא מסקנת הרא"ש ומה שדקדק ב"י מדכתב רבינו שרוצה להדליק דדוקא כשלא הדליקה עדיין אבל אם היתה דלוקה כבר אינו יכול לעשות שום תיקון תימה דא"כ מאי איריא דיכול ליתן סביביו דבר המונע מלשרוף אפי' לחתוך ממנה באור יכול כיון שלא הודלקה עדיין אא ודאי דליתן סביביו דבר המונע מותר אפילו כבר הודלקה כיון שאינו עושה מעשה בגוף הקנדי"לא ומה שכתב שרוצה להדליק לאו דוקא קאמר דאפי' הוא דולק שרי מאחר דגרם כבוי הוא זה שעושה דבר הוכה לה אא דאורח' דמילת' הוא ליתן סביביו כו' קודם שידליקנו ועי"ל דאתי לאשמועינן דאפילו קודם שדולק דוקא ליתן סביביו כו' אין אבל אסור לחתוך למטה בסכין דהוי כעובדא דחול פסק מהר"ש לוריא דאסור לחתוך מן הנר אפילו באור או ליקח חתיכת חלב מעל הנר בשעה שהוא דולק כדברי הא"ז שהרי ר' יואל הלוי אסר גרם כבוי לכתחילה בי"ט אם לא בהפסד מרובה ומ"מ נראה דדוקא בגרם כבוי ע"י מעשיו כגון החותך מן הנר והדומה לו אבל לתת סכין או שאר כלי הניטל על נר של שעוה שלא במקום הדלקת' שרי וכן התיר הר' קלונימוס במרדכי פ' כל כתבי בשם ה"ר י"ט וה"ה דשרי להטמין הנר בחול

דרכי משה

תקיד (א) ומאחר שנתבאר שגם המרדכי והר"ן כך דעתייהו א"כ נראה דהכי נקטי' להלכה ומידי דרבנן הוא דאזלינן לקולא מכ"ש במקום דרוב בתראי ס"ל דאזלינן בתרייהו ודלא כדברי הב"י דכתב כיון דהרמב"ם והרי"ף הסכימו לדעת אחת אזלינן בתרייהו : (ב) וכן המנהג פשוט להתיר ואפשר שגם דעת הטור להתיר ומה שלא כתב שיחתכנה באור לפי שבזה לא יוכל להציל כל הנר שלא ישרף שהרי כשחותכה באור גם חלק שלמטה דולק לפעמים ואפשר שישרוף כולו לכן כתב תקנה שיוכל לעשות שיכבה הנר ולא ישרף

פרישה

סי' תקיד (א) ודווקא כשאפשר לו להצילה מעישון כו' זה מדברי הרא"ש והביאו ב"י וגבי מכבה שלא תתעשן לאסור כתבו הר"ן והמרדכי דהיינו דווקא מפני הפסד ממונו דאי מפני שלא יתעשן הבית שהוא יושב בו אין לך אוכל נפש גדול מזה אבל מדברי הרא"ש ורבינו שכתבו סתמא לאיסור נראה דאין מחלקין בדברי רש"י ונראה דטעמא משום דל"ד לעישון קדירה שהאוכל עצמו יתקלקל והוי צורך אוכל נפש משא"כ גבי בית דאף שתתעשן יכול לאכול חוץ לבית וק"ל : (ב) כדי שלא תתעשן הקדירה וכן מותר לכבות הדליקה מביתו בשאין לו בית אחר לאכול שם כ"כ המרדכי והר"ן :

(ג) ואפילו להטותו כדי להתרחק כו' כתבו התוס' דאין ר"ל דאסור משום גרם כיבוי שממהר לכבות דגרם כיבוי בי"ט שרי אלא היינו טעמא הואיל דבאותה שעה שהוא מסתפק הוא מכבה קצת כו' ומכאן יש להתיר קנדיל"א של שעוה גדולה לחתוך למטה ממנה כיון דבשעה שחותך אין מכבה כלום כו' אבל מדברי הרא"ש שכתב דכיון דנוגע בדבר הדלוק אפי' רבנן דמתירין גרם כיבוי מודה בזה לאסור ול"ד לגרם כיבוי דפליגי בה דמיירי דעושה הולה לו דבר הגורם הכיבוי כשיגיע אליו ולפי דבריו אסור לחתוך קנדיל"א של שעוה ועיין בב"י שהביא כל זה :

ודוקא

בחול כדי שלא ישרוף אא כשיעור שירצה עכ"ל : נר שכבה מותר לחתוך ראש הפתילה כו' בפ"ק דביצה אמר רב יהוד' קינב' שרי והסכים הרא"ש לפירוש הערוך דאחר שכבה הנר חותכין ראש הפתילה שנשרף כו' כמ"ש רבינו ומ"ש ודוקא שרוצה לחזור ולהדליקו בו בלילה כלומר צריך שיהא כוונתו להדליקו באותו לילה עכ"פ אבל אם כוונתו בתקונו זה אינו כי אם להדליקו בליל שני הוי מתקן מי"ט לחבירו או מי"ט לחול דאסור ומאי דנקט להדליקו בו בלילה אורח' דמילת' נקט שאין דרך להדליק ביום דשרגא בטיהרא מאי אהני : ומ"ש אבל בליל ב' של ר"ה וכו' כלומר הא דלא אסרינן ליה אם כוונתו להדליק בליל ב' של יום טוב אלא א"כ חתך ראשי הפתיל' כדי שתהא נוח לידלק היינו דוקא בשני י"ט של גליות אבל בליל שני של ר"ה וכן בליל י"ט של אחר השבת אסור להדליק שירי פתילה שכבו בראשון אפילו לא חתך ראש הפתילה והיינו טעמא לפי שבמה שכבה בראשון מעצמ' הוכנו להדליק בו פעם שנית שבמקום שנכבית הפתילה נעשית ויתקנה בהויתה פחם ונדלקת יותר בקל ואע"ג שלא היה בדעתו להכינם לא גרע מביצה שנולדה בידי שמים וה"ל מכין משבת לי"ט ואסור אם לא שהודלק ונכבה מע"ש דהשת' כבר הוכנו מחול לי"ט ושרי ונתיישב מה שהיה קשה להב"י מלשון אבל ועיי' לעיל בסי' תק"א גבי דין לפידים : נר של בטלה וכו' בירושלמי משמע שאסורה מספק הביאוהו התוס' והרא"ש ספ"ב דביצה וכתב ה"ר ירוחם ונראה דמדליקו לכבוד דאילו לבטלה ממש פשיטא שאסור דלא אמרי' מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה שלא לצורך כלל אא דלא בעינן לצורך אוכל נפש אבל מיהא בעינן דליהוי לצורך שמחת י"ט ונראה שזהו דעת רבינו שכתב פי' שא"צ לו דלכבוד נמי מקרי אינו צריך לו : ומ"ש אבל של ב"ה וכו' כ"כ הרא"ש בפ"ב דביצה וטעמא משום דלצורך מצוה ושמחת י"ט מדליקין אותו ושרי ע"י מתוך ודלא כהרשב"א שכתב דנרות ב"ה אינן אלא לכבוד ואפשר דאסור דליתא אלא יש בהן נמי שמחת יום טוב גם הוא ז"ל כתב דנהגו בו היתר וכן כתב ה"ר ירוחם בשם התוספות דלשם מצוה הם ולשמחת י"ט אמרינן ביה מתוך כדאמרינן בהוצאת קטן וס"ת ולולב :

וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה וכו' כלל ה' סימן ח' והבית יוסף הביא תשובת הרשב"א שאסו' לתקן הפתילות והעששיות בי"ט אחר המנחה ופי' דהיינו דוקא אם לא נודע בבירור שידליקו בו ביום שהרי אין דרך להדליק אחר המנחה אבל אם בא להדליק מתקן הפתילות והעששיות ומדליקן כדברי הרא"ש

שיכבה כשיגיע שם דגרם כבוי מותר : נר שכבה מותר לחתוך ראש הפתילה כדי שיהא נוח לידלק ולא חשיב תיקון מנא (ז) ודוקא שרוצה לחזור ולהדליקו בו בלילה (ס) אבל בליל ב' של ר"ה וכן בליל י"ט של אחר השבת אסור להדליק שירי פתילה שכבו בראשון שבמה שכבה בראשון הוכנו להדליק בו פעם שני והוה ליה מכין משבת לי"ט ואסור אם לא שהודלק ונכבה מע"ש · נר של בטילה פירו' שאינו צריך לו אסור להדליק אבל של ב"ה לא חשיב של בטילה ומותר להדליקו וכתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה שמותר להדליקו ביום הראשון בערב לצורך ליל ב' ואפילו בי"ט שני בערב ואין בזה משום אין י"ט מכין לחול שמיד בהדלקתו יש מצוה לאותו שעה שבכל שעה אפילו ביום יש מצוה בהדלקת נרות

הפתילות הרחוקות מן הפתילה אין נראה שיהא חייב ומיהו לכתחלה אסור לעשות כן בין בשבת בין בי"ט וכן לחתוך מן הנר של שעוה בשעה שהוא דולק אא"ו ע"כ והרא"ש כתב המסתפק ממנו חייב משום מכבה הא דחשיב ליה מכבה היינו משום דכשממעט השמן ומרחיקו מפי הנר כהה אור הנר ואין דולק יפה כבתחלה וה"ל מכבה ואין לפרש משום שממהר בכבויית הנר כשיכלה השמן דהיינו גרם כיבוי שנחלקו רבי יוסי וחכמים דתנן עושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה רבי יוסי אוסר בכלי חרס חדשי' מלאים מים שאינם יכולי' לקבל האור והן מתבקעים ומכבי' הדליקה וקי"ל כרבנן דגרם כיבוי מותר ומיהו הכא דשפופרת ע"פ הנר דאסור דלמא אתי לאסתפוקי מיניה היינו ע"כ מפני שממהר כיבוי שאינו מכחיש מאור הנר כלל שהרי הנר לעולם מלא שמן כי מן השפופרת מטפטף תמיד לאור הנר אף אם יסתפק מעט משמן שבתוך השפופרת אינו מכחיש מאור הנר הלכך נראה לי טעמא דמסתפק מן הנר משום שממהר כבויו ואף רבנן דר' יוסי מודו בהאי גרם כיבוי דחייב דע"כ ל"פ התם אלא משום דאינו נוגע בדבר הדולק אלא עושה חוצה לו דבר הגורם הכבוי כשתגיע שמה הדליקה אבל השמן והפתילה שניהם גורמים הדליקה והממעט מאחד מהם ממהר את הכיבוי ואין ליטול פתילה דולקת מנר זה ליתן בנר אחר דמיד שסלקה מן הנר ה"ל מכבה ומה הועיל אם חזר והדליקה עכ"ל ונראה מדבריו דקנדי"לא של שעוה בעודו דולק אסור לחתכו לשנים אף אם חתכו באור דכיון שעשה מעשה בשעוה ובפתילה חשיב מכבה ואסור ולא דמי לפתילה דשרי לחתכה באור דשאני התם דכשבא לחתכה באור עדיין לא היתה דולקת דלית ביה משום מכבה וכך הם דברי רבינו שלא מנה תיקון לנר של שעוה אלא לתת סביביו דבר המונע מלשרוף קודם שידליקנה כמו שנראה מדקאמר נר של שעוה שרצה להדליקו בי"ט משמע דכשרוצה להדליקה ועדיין לא הדליק מיירי אבל אם היתה דלוקה כבר אינו יכול לעשות שום תיקון וכ"מ מדברי הרא"ש שכתבתי . כתב המרדכי בפ' כל כתבי שיש מתירים ביום טוב לתת סכין או כלי או דבר הניטל על נר של שעוה שלא במקום הדלקתה שאינה אלא גרם כיבוי אבל רבינו יואל פירש דאפילו בי"ט לא שריא גרם כיבוי לכתחלה אלא במקום היזק דוקא עכ"ל :

וכתב הר"ן הא דאמרי' המסתפק ממנו חייב משום מכבה מיהו להוסיף בה פתילות כתבו דשרי דכולה הדלקה היא דאי לא תימא הכי אסור להדליק ב' פתילות בנר אחד דהא א"א להדליקן כא' אלא ודאי שרי (ג) :

נר שכבה מותר לחתוך ראש הפתילה כדי שיהא נוח להדליק וכולי בפ"ק דביצה שם אמר רב יהודה קינבא שרי ופירש"י למחוט ראש הפתילה שנעשה פחם שקורין מוקי"ר וכתבו התוספות דל"נ דלקמן קרי ליה מוחטין את הנר לכך נראה דתרי חיטויי יש אחד בשעה שדולק והיינו ההיא דלקמן ויש אחר לאחר שכבה שמתקנין אותו כדי שידליק מהר ומסיר הפחם שבראש הפתילה ובכך נוח כשידליק אותה והיינו ההוא דהכא גם הרא"ש כ' דאין נראה לו פירש"י מהטעם שכתבו התוספות אלא נראה כמו שפירש הערוך אחר שכבה הנר חותכין ראש הפתילה שנשרף וקמ"ל שאין בו משום תיקון כלי שמתקן הפתילה כדי שתהא נוחה לידלק ודוקא כשרוצה להדליק באותה לילה עכ"ל פירוש באותה לילה או באותו יום אבל לתקן מי"ט לחבירו אסור וכ"ש לתקן מיום טוב לחול :

ומ"ש רבינו אבל בליל שני של ראש השנה וכו' נראה שצריך להגיה ולמחוק אבל לפי שאינו נופל בלשון דמשמע שמה שאוסר להדליק בליל ב' של ר"ה הוא מטעם מה שאמר בתחלה שחתך ראש הפתילה ואינו כן שבליל ב' של ר"ה או בליל יום טוב שאחר השבת אפילו לא חתך ראש הפתילה אסור להדליק בה כדפרישית ואפילו לטלטלה אסור לדעת רבינו כמו שנתבאר בסימן תק"א וכך מצאתי בספר מדוייק שלא היה כתוב בו אבל וטעם איסור זה נתבאר בסימן הנזכר וכת' בתה"ד לדברי האוסרין להדליק בליל ב' של ראש השנה או בליל יום טוב שאחר השבת שיורי פתילה שכבו בראשון איכא למימר דוקא מאותו הצד שהודלקה אבל אם היא ארוכה קצת שיכול להדליק בצדה השני מודה ראבי"ה דמותר להפכה ולהדליק באותו צד והא דאסר ראבי"ה לטלטלה צ"ל דאיירי כגון שהיא קצרה שאינה ראויה להדליק בה באידך גיסא מיהו כתב דאיכא למימר דלא ידליק בצד השני דאיכא למיגזר דלמא אתי למעבד באידך גיסא כיון דאיסור הכנה דאורייתא היא שייך למגזר בה אפס לכאורה משמע להוכיח דהכנה זו דפתילה לאו דאורייתא היא וכיון דאינו אלא מדרבנן לא גזרינן דלמא אתי למעבד באידך גיסא . וכתב עוד ולפי מה שביארנו שאסור להדליק באידך גיסא א"כ אסור לטלטל כדכתב ראבי"ה והיה נראה אפי' היא מונחת בפי הנר דצריך הוא למקומה להניח אחרת תחתיה וקי"ל דכל כלי אע"פ שהוא מוקצה לטלטל מ"מ לצורך גופו ומקומו מותר גבי פתילה לא שרי דלאו כלי הוא כדמשמע בפרק במה מדליקין אמגס בתוס' בפרק כירה איתא להדיא דפתילה שלימה חשיב כלי וכן משמע בכמה דוכתי בגמ' ומיהו י"ל דהך פתילה חשיב כדחייה בידים וא"כ אפי' לצורך גופו ומקומו אסור (ד) :

בהג"מ פ"א כתב כדברי האוסרין להדליק בליל שני של ר"ה או בליל יום טוב שאחר השבת שיורי פתילה שכבו בראשון וכתב דה"ה דאסור להדליק בשמן שנשאר בנר שכבה משבת לי"ט או מי"ט של ר"ה לחבירו משום דשמן גיל טפי כשדולקין בו פ"א והוי הכנה [א] וכתב הרוקח דלדברי האוסרין להדליק באותו שמן מרבה עליו שמן אחר ומותר כדאשכחן גבי עצים שנשרו מן הדקל מרבה עליהם עצים מוכנים ומבטלן נראה מדברי הרוקח בדינין הללו דלד"ה נרות לוי"ש בלע"ז שהדליק בהם בשבת מותר להדליק בהם בי"ט וליכא למימר בהו מגו דאתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא משום דבשבת דין הוא דנר שכבה אסור לטלטלו משום מגו דאתקצאי דחשבינן ליה כאילו דולק כל היום אבל הכא אפי' חשבינן ליה שעודנו דולק מה בכך הרי מותר לטלטל בי"ט נר הדולק ולענין הלכה כבר כתבתי בסימן תק"א שדעת רוב הפוסקים שמותר להדליק בי"ט שני של ר"ה או ביום טוב שלאחר השבת שיורי פתילה שכבו ביום ראשון והכי נקטינן :

נר של בטילה פי' שאינו צריך לו אסור להדליקו ירושלמי בפ' משילין כ' התוספות והרא"ש בסוף פ"ב דביצה ודין זה שנוי שם בירושלמי מחלוקת ובסוף הדברי' אמרו רבי נחום בעי קמיה דר"י אמר לא תיאסור ולא תישרי משמע שאין להתיר ולפיכך סתם רבינו דבריו לאיסור וכ"ד הרשב"ד וכן דעת הסג"ה בפ"א כ' ר"י נר של בטילה נראה שמדליקו לכבוד דאילו לבטלה ממש פשיטא דאסור אבל מדברי הרמב"ם בפ"א משמע דמותר להדליק נר של בטילה וכת' ה"ה דאף ע"ג דר"י אמר בירושלמי לא תיאסור ולא תישרי לא סמך עליו רבינו דכיון דבגמרתינו ר"י עצמו הוא אותם דאמר בפ"ק דביצה דכי היכי דאמרי ב"ה מתוך בהוצאה ה"נ בהבערה :

אבל של בית הכנסת לא חשיב של בטילה ומותר להדליקו כ"כ הרא"ש בפ"ב דביצה וטעמא משום דלשם מצוה ושמחת י"ט מדליקין אותו ושרי על ידי מתוך והרשב"א בתשובה נסתפק בדבר מפני שלא התירה תורה אלא אוכל נפש א"כ דבר השוה לכל נפש אבל כאן שאינו אלא לכבוד בעלמא לא ואע"פ שיש שם משום כבוד בית אלהינו שהרי אסרו לשחוט נדרים ונדבות ביו"ט אלא דבירושלמי שאלו מהו להדליק נר של בטילה וכו' מ"מ נהגו בו היתר להדליק ביו"ט נרות של ב"ה : וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה כלל ה' סימן י"ח ונראה לפרש דבריו במדליק מבעוד יום דאילו במדליק סמוך לחשיכה אפילו בנר שאינו של מצוה שרי כי היכי דלא ליפלוג על מ"ש התוספות בפ"ב די"ט דמה שנהגו העולם להדליק הנר מי"ט לחבירו ואין מדקדקין אם הוא לילה י"ל דאף על גב שאינה לילה מכל מקום הוה סמוך לחשיכה ואף באותו יום צורך הוא אותו הדלקה אבל רבי' ירוחם כתב יש מי שאוסר להדליק הנר מיום טוב לחבירו דהויא הכנה כלומר שמדליקין ועדיין אינו לילה וכתבו התוספות דנהגו להתיר בסמוך לחשיכה וכו' משמע דפלוגתא היא ומ"מ משמע דהלכה כמאן דשרי דמסתבר טעמיה כתב הרשב"א שנשאל אם מותר לשמש הכנסת לתקן הפתילות והעששיות בי"ט אחר המנחה מאחר שכוונתו הוא לצורך היום כי באולי באותו יום יביאו שמן לאותן עששיות וידליק ונמצא שטורח לצורך י"ט ואע"פ שלא היתה שעת תפלה שכבר גמרו סדר היום והשיב נראה דאסור דכיון דגמרו במנחה סדרו של יום אין דרך להדליק לכו ביום אלא לצורך הערב דומה למ"ש בפ' כל כתבי קערה שאכל בהם ערבית מדיחן לאכול בהן שחרית וכו' מן המנחה ולמעלה אין מדיחין אותן כוסות וקיתוניות מדיחין

דרכי משה

ישרף כולו אבל את"נ אם רוצה לעשות בכה"ג שרי וע"ל סימן רס"ה (אות ג) מדין זה : (ג) כתב מהרי"ל דמותר לילך עם נר של שמן בי"ט אף על פי שמזיז השמן הואיל ואינו מתכוין בכיבוי שרי וכתב עוד דיכול להעמיד נר של שמן בי"ט במקום שהרוח שולט בו ואתי לידי כיבוי אבל לא יעמידנו שם במקום שהרוח מנשב : (ד) ומאחר שכבר נתבאר שנקטינן

דרישה

סי' תקיד [א] ב"י הביא דברי הרוקח שכתב דלדברי האוסרים להדליק באותו שמן מרבה עליו שמן אחר ומותר והביא ראיה מעצים שנשרו מדקל כו' ולפי מ"ש הר"ן הביאו ב"י בסימן תק"ז דלא שרי אלא כשיש בתנור עצים של היתר נראה דלפ"ז אין ראייה מעצים דגבי שמן הכל הוא איסור : ומותר

פרישה

(ז) ודוקא שרוצה לחזור ולהדליקה כו' מכאן מדוקדק דלא כב"י שכתב בסי' תק"א לבעל התרומות שיורי פתילה ועצים אסור אפי' לבו ביום והכא כ' בהדיא דמותר וכתב מ"ו ז"ל אורחא דמילתא נקט שאין דרך להדליקה ביום אבל ה"ה ביום שלאחריו נמי מותר :

(ה) אבל בליל שני של ר"ה כו' ז"ל ב"י נ"ל דיש למחוק מלת אבל דהא בליל ב' של ר"ה או בי"ט אחר שבת אפי' לא חתך ראש הפתילה אסור להדליק בה ואפי' לטלטלה אסור לפי דעת רבינו כמ"ש בסי' תק"א וכך מצאתי בספר מדוייק שלא היה כתוב בה אבל כו' ולענין הלכה כבר כתבתי בסי' תק"א שדעת רוב הפוסקים שמותר להדליק בי"ט של ר"ה או בי"ט שאחר השבת בשירי פתילה שכבו ביום ראשון והכי נקטינן עכ"ל ונראה דבלא"ה הוי מצי לדקדק כן דאל"כ מאי אירוא שני י"ט של ר"ה אפי' שני י"ט של גליות נמי אסור דלא שרי אלא דוקא באותו יום או באותו לילה דאין מכין מי"ט לחבירו וכ"ש מי"ט לחול :

והאיסור

נרות בב"ה : אין נותנין נר ע"ג אילן מעי"ט דחיישינן (ו) שמא יבא להשתמש באילן : אין פוחתין הנר פי' נר של חרס בעודו רך כמו ביצים של יוצר ממעכין אותו ביד לעשות לו בית קיבול אסור לעשותו בי"ט משום דמתקן מנא (ז) אין חותכין הפתילה לשנים אבל בפי ב' נרות שנותן ב' ראשיה בפי ב' נרות וצריך להדליק שניהם ומדליקה באמצע מתיר רי"ף אבל אם אין צריך להדליק שניהם אלא שעושה כדי לחותכו לשנים לא וא"א הרא"ש ז"ל חוכך בה להחמיר (ח) אף בפי ב' נרות וצריך לשניהם ולא גודלין אותה ולא מהבהבין פירוש להחריכה כדי שתהא נוחה להדליק אבל אם היתה גדולה כבר אלא שאינה קשה כל צורכה יכול למעכה בידו כדי להקשותה ויכול לשרותה בשמן [ג] ומותר להסיר הפחם שבראש הנר בשהוא דולק ואפילו בכלי (ט) אע"פ שנופלת לארץ וכבתה והרמב"ם ז"ל אוסר בכלי ולא נראה לא"א הרא"ש ז"ל: תקטו עו"ג שהביא דורון לישראל ביום טוב אם יש במינו במחובר

מדיחין כל היום שאין קבע לשתייה ונרות בית הכנסת נראה לי דכעין קערות הן שיש להם קבע שאין מדליקין בחול אלא לכבוד תפלת ערב ובקר והריס גם מכבין אותם אחר תפלת הבקר עכ"ל. ותשובה זו נראה שהיא חולקת על תשובת הרא"ש דבסמוך דלהרא"ש אפי' אחר המנחה יש מצוה בהדלקת הנרות ולהרשב"א אחר תפלת המנחה אסור להדליקו לפי שמשם ואילך אין מצוה בהדלקתן וכ"כ המגור ולי נראה דאפשר דלא פליגא שאם בא להדליק נרות בב"ה אחר תפלת המנחה רשאי להדליק להרשב"א נמי דמ"מ מצוה איכא בהדלקת נר בב"ה באי זו שעה שתהיה ולא אסר אלא לתקן הפתילו' והעששיות על סמך שמא יבואו שמן באותו היום משום דכיון דגמרו במנחה סדרו של יום אין דרך להדליק בו ביום ואם כן אין דרך להביא שמן אחר תפלת המנחה להדליק לצורך היום אבל אה"נ שאם רצה להדליק מדליק ואינו נמנע ותדע דהא מדמי להו לקערות שאין מדיחין אותן מן המנחה ולמעלה ואם נזדמנה לו סעודה אחר תפלת המנחה פשיטא שרשאי להדיחם והכי נמי דכותי' אם רצה להדליק אפי' אחר תפלת המנחה מדליק דבכל שעה שיש נרות דולקות בבהכ"נ הוא כבוד בית ה' והלכך אם בא לתקן הפתילות והעששיות אחר תפלת המנחה ויש לו שמן להדליקם בו ביום רשאי:

אין נותנין נר על גבי אילן מעי"ט בפרק כירה (מה.) ומה שנתן רבינו טעם דחיישינן שמא יבא להשתמש באילן כן כתב הרמב"ם בפ"ד והרא"ש כתב בפרק במה בהמה דהא דאין נותנין נר ע"ג דקל בי"ט לא בשביל שיהא נקרא משתמש במחובר אם נוטלו משם אלא גזרינן שמא יעלה באילן כדי ליטלו דלא אמרו חכמים אלא אין עולין על גבי אילן בי"ט ע"כ:

כתב הכלבו אסור להניח נר על גבי אילן מעי"ט שמא יעלה באילן ויתלוש עליו או פריו והוי פסיק רישיה וכל תשמיש במחובר אסור משום האי גזירה ודוקא למעלה מג' אבל למטה מג' מותר ע"כ וטעמו ממה שנתבאר בסי' של"ו דשרשי אילן שהיכא גבוהים מן הארץ ג"ט מותר להשתמש בהם דכקרקע חשיבי: אין פוחתין הנר משנה בפרק המביא כדי יין (לב:) ופי' רבינו בה כפירש"י אבל התוס' פירשו שרגילים לשום באוירו קודם אפייתו קש או ד"א כדי לשמור האויר בשעת אפייה שלא יפלו המחיצות יחד ויסתום האויר ולאחר אפייתו קצת מסלקין אותו דבר שבתוכו וע"ז קאמר אין פוחתין הנר כלומר שאין מסירין מה שבתוכו דהוי כמו גמר כלי והר"ן פי' שדרך היוצרים לעשות כיסוי לכלי חרס שיש להם בית קיבול ומשימין אותם בכבשן כדי שיתייבשו מעט לפי שא"א לתקנם כעודם לחים ואח"כ מוציאין אותם קודם שישרפו לגמרי ונוטלין כיסויים ומתקנין אותם ואותה נטילת כיסוי נקרא פחיתה והיינו דתנן אין פוחתין את הנר כלומר אין נוטלין כיסוי ממנו דבנטילתו משוי ליה מנא והרמב"ם פירש בע"א שכתב בפ"ד שני כלים שהם מחוברים בתחלת עשייתן כגון שתי נרות או שני כוסות אין פוחתין אותם לשנים מפני שהוא כמתקן כלי וכך פי' בפי' המשנה ג"כ ובהג"מ כ' פי' רי"ף ע"ז וז"ל ולאו הכין הלכתא דהא בגמ' מוקי לה כיהודה וגם בעל הה"ג לא אדכרה כלל משום דלא קי"ל הכי ע"כ ואני לא מצאתי לרי"ף שכתב כן ולא הביא אלא משנתינו כצורתה אלמא קסבר דהכי נקטינן ואולי שנתכוונו לכתוב ר"פ והמעתיקים שגו וכתבו רב אלפס במקום רבי' פרץ:

אין חותכין הפתילה לשנים אבל בפי ב' נרות שנותן ב' ראשיה בפי ב' נרות וכו' משנה שם אין חותכין את הפתילה לב' ר"י אומר חותכה באור לשתי נרות ובגמרא (שם) מ"ש בסכין דלא דקא מתקן מנא באור נמי קא מתקן מנא תני ר' חייא חותכה באור בפי שתי נרות ופירש"י דקא מתקן מנא אחת היתה ועושה אותה שנים : בפי ב' נרות · נותן ב' ראשיה בתוך ב' נרות אם צריך להדליקן כאחד ומדליק באמצע דלא מוכח דלתקוני מנא קא מכוין אלא להדלקה בעלמא · וכתב הרא"ש משמע דאם אין צריך להדליק שניהם לא והכי איכא בירושלמי בשצריך לשתיהן ומדכתבו הרי"ף הגמרא שמפרש דברי ר"י מכלל דס"ל דהלכה כר"י ולא ידענא טעמא מאי ופסוק כיהודה במקום רבים דמשמע דרבנן אסרי לגמרי עכ"ל ונראה שטעמו של הרי"ף מדאיתא בגמרא תני בר קפרא שש דברי' נאמרו בפתילה וכו' וחותכה באור בפי שתי נרות ומדסתם בר קפרא כרבי יהודה אלמא הלכתא כוותיה וכן פסק הרמב"ם בפ"ד (ה) : ולא גודלין אותה ולא מהבהבין אותה עד ויכול לשרותה בשמן ברייתא שם ופירש"י במשנה דפתילה כלי היא להדלקה שצריכה עשייה ותיקון מטעם זה אין גודלין ולא מהבהבין אותה וכתב הרוקח שלא דיכול לשרותה בשמן כשאין הנר דולק אבל אם הנר דולק אז חייב משום מכבה שמסתפק מן השמן ופשוט הוא : ומותר להסיר הפחם שבראש הנר כשהוא דולק שם אמר רב נתן בר אבא אמר רב מוחטין את הפתילה ביום טוב מאי מוחטין אמר רב חנינא בר שלמיה משמיה דרב לעדויי חושכא ופירש"י לעדויי חושכא · כשהיא נעשית בראשה פחם מעבירה · וכתב הרא"ש לעדויי חושכא מסיר ראש הפתילה שנשרף ונעשה פחם ומחשיך את הנר ואע"פ שנופלו לארץ והוא כבה מותר כמו שהוא מותר להדליק את הנר להשתמש לאורו כך מותר לכבות מה שמונע הדלקת הנר והרמב"ם אסר להסירו בכלי ואפשר דחשיב ליה תיקון כלי שהוא מתקן הפתילה ולא מסתבר דאין כאן תיקון כלי · וגם מדקאמר מוחטין סתם משמע דבכל ענין מותר עכ"ל · וז"ל הרמב"ם בפ"ד אינו חותך את ראש הפתילה בכלי אבל נופץ את ראשה בידו · וכתב ה"ה דמדאמרי' גבי אין חותכין את הפתילה לשנים מ"ש בסכין דלא דקמתקן מנא באור נמי מתקן מנא סובר רבינו שכשם שאין חותכין אותה בכלי כך אינו חותך פיה בכלי וכשאמרו מוחטין דוקא ביד אבל שאר המפרשים אומרים שלנפץ את ראשה אפילו בכלי מותר וכשאמרו מוחטין רצו לומר שאפילו במחט מותר להסיר משכה וזהו דעת ההגהות ולזה הסכים הרשב"א ואין זה מוכרח עכ"ל · ומדברי רש"י והרא"ש נראה שאין מותר להעביר אלא ראש הפתילה שהוא עשוי פחם אבל לחתוך גוף הפתילה לא וכן יל"ד מדברי הרמב"ם שכתב ואינו חותך ראש הפתילה בכלי אבל נופץ ראשה בידו ומדלא כתב אבל חותך ראשה בידו כדקתני רישא אינו חותך ראש הפתילה בכלי משמע דה"ק אינו חותך ראש הפתילה כלומר גוף הפתילה ואפילו בידו מפני שהוא דבר שדרכו לעשות בכלים והוי כמתקן מנא אבל נופץ ראשה בידו כלומר מעביר פחם שבראשה ואפילו במחט מפני שדרכו להעבירו בידו והלכך לית בה משום מתקן מנא: כתב המרדכי בריש ביצה הנשים המדליקות נרות ומכבות אותם מבע"י יפה עושות בערב ר"ה או ערב י"ט שלפני השבת או ע"ש שלפני י"ט משום הככה ע"כ וטעמו מפני מה שנתבאר בסימן תק"א ובסי' זה דבליל שני של ר"ה ובליל י"ט שאחר השבת אסור להדליק פתילה שכבו בראשון הוכנו להדליק בהם פעם שנית וה"ל מכין משבת לי"ט ואסור אם לא שהודלק וכבה מע"ש וכבר נתבאר שאין הלכה כן: כתוב בהג"א פרק המביא כדי יין ורוקח המדליק ליל יום טוב צריך לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום טוב וכתב הגה"מ פ"ה מה"ש והמרדכי בפרק ב"מ דהכי איתא בירושלמי :

תקטו עו"ג שהביא דורון לישראל בי"ט אם יש במינו במחובר או שמחוסר צידה אסור לאוכלו בו ביום וכו' בפרק אין צדין (כד:) א"ר פפא הלכתא עו"ג שהביא דורון לישראל בי"ט אם יש בלוקו המין במחובר אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו ואם אין מאותו המין במחובר תוך התחום מותר חוץ לתחום אסור והבא בשביל ישראל אחר ופירש"י אם יש מאותו המין במחובר אסורין משום מוקצה ואפילו לר"ש יש מוקצה כגרוגרות וצמוקים ומחובר כגרוגרות

הרא"ש דבכל שעה יש מצוה : אין חותכין הפתילה לשנים כו' משנ' שם אין חותכין את הפתילה לשנים ר' יהודה אומר חותכה באור לשתי נרות ובגמ' מ"ש בסכין דלא דקא מתקן מנא באור נמי קא מתקן מנא תני ר' חייא חותכה באור בפי שתי נרות ופרש"י נותן ב' ראשיה כו' וכמ"ש רבינו ומ"ש בשם הרא"ש היינו משום דס"ל דאין הלכה כר' יהודה דמשמע דרבנן פליגי ואסרו לגמרי ולי נראה דאפשר לומר דאף הרי"ף סובר דהלכה כת"ק ומה שהביא הרי"ף הגמר' שמפרש דברי רבי יהודה לא מפני דס"ל דהלכה כר' יהודה אלא דמדרבי יהודה נשמע לת"ק דלא תימא דעד כאן לא קאמר ת"ק דאין חותכין אלא בחותכה לשתי נרות אבל בפי שתי נרות מודה דשרי אבל השתא דקא מפרש בגמרא דר' יהוד' לא שרי אלא בפי שתי נרות מכלל דלת"ק אפילו בפי שתי נרות אסור אבן הרמב"ם בפ"ד פסק כר' יהודה ויפה פי' הב"י דמדתני בר קפרא סתמא כר' יהודה אלמא דהלכתא כוותיה :

ולא גודלין אותה כו' שם תני בר קפרא שש דברים נאמרו בפתילה ג' להחמיר וג' להקל וכו' וכאן קא חשיב ד' שתים להחמיר אין גודלין ואין מהבהבין שתים להקל ממעכה ביד ושורה בשמן ולמעלה כתב' עוד שנים א' להחמיר אין חותכין את הפתילה לשנים וא' להקל אבל חותכה באור בפי ב' נרות וכתב אלו השנים בפני עצמן מפני המחלוקת שנחלקו בו הרי"ף והרא"ש אם הלכה היא להקל באור בפי שתי נרות : ומ"ש ומותר להסיר פחם וכו' שם אמר ר' נתן בר אבא אמר רב מוחטין את הפתילה בי"ט והרמב"ם מפרש דוקא בידו אבל לא בכלי דחשיב ליה תיקון כלי והרא"ש נחלק על זה דאין כאן תיקון כלי וגם מדאמר מוחטין סתם משמע דבכל ענין מותר גם ה' המגיד כתב בשם מקצת גדולים דאפי' בכלי מותר וכשאמרו מוחטין ר"ל שאפי' במחט מותר להסיר חשכה · ונראה בעיני שאותו הכלי העשוי כעין צבת לחתוך ראש הפתילה שנעשה פחם ורחב בשני ראשיו ובשעה שהוא מעביר הפחם נמעך בין שני ראשים אלו ונכבה זה אסור אפילו לדעת המתירין דכבוי זה אין צורך בו דדוקא בכלי כעין מחט שמפילו לארץ והוא כבה מעצמה מותר הא לאו הכי ודאי אסור לכבות בידים וה"ה שאסור להעביר בשני אצבעותיו דדבר ידוע שנכבה בין אצבעות אלא דוקא נופץ את ראשה בידו לדעת הרמב"ם או לדעת המתירין במחט וכיוצא בו בענין שאינו מכבה ממש בשעת הסרה אלא לאחר שנפל לארץ היא כבה מאליו וא"ת א"כ פשיט' דמותר ומאי אתא רב נתן לאשמועינן י"ל דאשמועי' דלא תימא דאסור דחיישי' שמא יבא לידי כבוי או שמא כיון שהוא כבה אחר שנפל לארץ ה"ל גרם כבוי קמל"ן דלא חיישינן להא ולענין הלכה נקטינן כדברי הרמב"ם דדוקא נופץ את ראשה בידו הא לאו הכי אסור ומה שפי' הב"י בדברי הרמב"ם נראה בעיני דרחוק הוא מדבריו מאד אלא נראה ברור דהרמב"ם תרתי אתי לאשמועינן חדא דאפילו חתיכה לבד בסכין ובמחט שאינו מכבה בשעת חתיכה אפ"ה אסור וא"צ"ל כשמסירו בכלי העשוי כמין צבת כדפרישית ואחר כך כתב אבל נופץ את ראשה בידו דדוקא' נופץ אין אבל להסירה בין ראשי אצבעותיו אסור אעפ"י שאינה מסירה בכלי והכי נקטינן כ"ל :

תקטו עו"ג שהביא דורון כו' בפ' אין צדין אמר רב פפא הילכת' עו"ג שהביא דורון לישראל בי"ט אם יש מאותו המין במחובר אסור

דרכי משה

שנקטינן להלכתא שמותר להדליק בו אין צריך לומר דבטלטול שרי ואפילו למי שרוצה להחמיר לענין הדלקה מכל מקום לענין לטלטולי יש לסמוך אמתירין : (ה) וכן המנהג פשוט להיתר :

כתב

פרישה

(ו) והאיסור שלא יעלה משום שאין משתמשין במחובר כתב הכלבו דוקא למעלה מג' טפחים אבל למטה מג' מותר ע"כ ופי' ב"י דטעמא ממ"ש בסי' של"ו דשרשי האילן הסמוכין לארץ בג' טפחים מותר להשתמש בהן דכקרקעי חשיבי : (ז) אין חותכין הפתילה לשנים דפתילה אחת הוא ומתמלא א' היתה ועושה אותה שני' והוי מתקן מנא : (ח) אף בפי שתי נרות כו' דסבר הלכה כרבנן דפליגי אר"י ולא מהבהבין במי' דכל זה מיקרי תיקון מנא : (ט) אע"פ שנופל לארץ וכבה דכשם שמותר להדליק הנר כדי להשתמש לאורו כך מותר לכבות מה שמונע הדלקת הנר אהר"י:

מותר

דרישה

[ג] ומותר להסיר הפחם שבראש הנר כו' ז"ל ב"י ומדברי רש"י והרא"ש נראה שאינו מותר להעביר כו' עד אבל לחתוך גוף הפתילה לא נראה דר"ל גוף הפתילה בראש הפתילה דדוקא הפחם מותר להסיר מראשה אבל לא יקמוץ שם מגוף הפתילה עם הפחם דאל"כ פשיטא דאסור דהא הרא"ש אפילו לחתוך באור בפי שתי נרות אוסר וכמ"ש רבינו בשמו וגם נר' דר"ל דאסור לעבי' בכלי דאילו ביד אינו מוכח מל' רש"י אלא שהב"י בא לומר כיון שע"כ צריכין לחלק בין העברת הפחם להעברת ראש הפתילה בזה יש ליישב דהרמב"ם לא פליג ומ"ש אחר כך עוד בית יוסף ז"ל וכו' יש לדקדק מדברי הרמב"ם פי' דברים אלו

צריכין

אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו ואם אין מאותו המין במחובר בתוך התחום מותר חוץ לתחו' אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר פרש"י אם יש מאותו המין במחובר אסורין משום מוקצה ואפילו לר"ש יש מוקצה בגרוגרות וצמוקים וממובר כגרוגרות וצמוקים דמי דמדלא לקטן מאתמול אקציהו מדעתיה ולא תחלוק במחובר בין שלו בין של עו"ג · ולער' אסורין בכדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת י"ט והא דקאמר ולערב אסורין בכדי שיעשו הא לאחר מכן מותרים אפילו לערב ראשון נמי אע"ג דליל י"ט שני הוא ממתין בכדי שיעשו ומותרין ממ"נ אם הלילה הוא חול הרי המתין בכדי שיעשו ואם קדש הוא כמאן שלקטו בחול כך דעתי נוטה ויש לי ראיות הרבה מהביא בר טביא דעירובין ומביצה שנולדה בזה המותרת בזה אלמ' האחד חול הוא וממ"נ מותר ולא זכיתי לשאול את פי רבינו יעקב בדבר זה כי היו נוהגין בו היתר במקומינו והיה לי דבר פשוט ולאחר פטירתו של רבי שמעתי את רבינו יצחק הלוי שהוא אוסר עד מוצאי י"ט שני וכל אנשי עירו כמותו וגם ה"ג אוסרין כן ודנתי לפניו ולא הועיל לי הדבר וכל טעמו אינו אלא מדנקט בכדי שיעשו בלילה כראויה לעשייה קאמר ואני אומר צריך להמתין בכדי שיעשו משום שמא היום היה קדש והלילה חול ותדע מדלא קאמר לערב של שני אסורים בכדי שיעשו לערב הראשון קאמר ובתשובת ר"ג מ"ה מצאתי כמותי גם עתה בא אלי מכתב מגרמייז"ש שבא לשם אדם גדול זקן ויושב בישיבה מן רומה ושמו ר' קלונימוס ובקי בכל התלמוד והורה כן ונחלק עליהן . חוץ לתחום אסורין לא שמעתי טעם מקובל בדבר דאי משום מוקצה אמאי מותר לישראל אחר ואי משום שנעשה בו איסור בשבילו א"כ לישראל אחר נמי אסור דעו"ג שהדליק את הנר בשבת תנן אם בשביל ישראל אסור ולא חלקו בינו לחבירו . וי"ל דגבי איסור תחומין דרבנן לא אחמור כולי האי ודיין אם אסרוה על זה עד כאן לשונו · ובפרק בכל מערבין האריך רש"י זכרונו לברכה בטעמו של דבר והביא ראיות לדבריו והתוספות בפרק אין צדין ובפרק בכל מערבין כתבו משם רבינו תם ור"י שהקשו על פי' רש"י דפירש דלכך בעינן כדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת יום טוב אם כן המבשל בשבת אמאי יאכל הא נהנה ממלאכת שבת אלא ודאי אין זה הטעם אלא הטעם שמא יאמר לעו"ג לך ולקט ומזה הטעם אסורין עד מוצאי יום טוב האחרון בכדי שיעשו דאי אמרת דמותרין בליל י"ט שני במוצאי י"ט הראשון חיישינן שמא יאמר לעו"ג בי"ט ראשון לך והבא כדי לאכול מהן בשני וא"כ ע"כ לילה הראויה לעשייה קאמר ומה שהביא רש"י מביצה כו' יש לדחות אותה דהתם נולדה מאליה מן השמים וגם ראיה שהביא מהבוא בר טביא דעירובין י"ל דמיירי שהיו המצודות פרוסות מעי"ט ומאליהן נצודו וכללא הכי הוא דדבר הבא מאליו או דבר מוקצה הבא בידים שהביא העו"ג בשביל עצמו או בשביל עו"ג אחר ונתן לישראל בי"ט ראשון מותר בשני אבל אם הביאו בשביל ישראל מן המחובר אסור עד מוצאי י"ט שני בכדי שיעשו ואם לאו שאין במינו במחובר חוץ לתחום אסורין תוך התחום מותרין עכ"ל ונראה לי שעיקר כוונת התו' להוכיח דהא דבעינן בכדי שיעשו אינו אלא כדי שלא יאמר לעו"ג לך ולקט כו' אבל עיקר טעמו של איסור שאסרו בכל שני הימים אפשר לומר שאסרו לגמרי אפילו היכא דליכא למיחש שמא יאמר לעו"ג לך ולקט כו' כגון בישראל אחר שלא הובא בשבילו אעפ"י כן אסור משום שלא חילקו חכמים בדבר שנעשית בו מלאכה גמורה בשביל ישראל בין אותו ישראל לישראל אחר ואפשר דהיינו טעמא דמאחר שאיסור זה קל הוא בעיני הבריות עשו הרחקה ביותר באיסור דאורייתא ואסרו אף לישראל אחר כיון שהובא בשביל ישראל תדע דהא רבינו יהודה מפריי"ז אסר לפי פי' ר"ת במחובר אפילו לא הביאה בשביל ישראל כלל, רק בשבילו או בשביל עו"ג אחר וכמ"ש בסימן זה בס"ד וא"כ לשאר גאונים אסור לכל הפחות לכל אדם מאחר שהובא בשביל ישראל · וכ"כ התו' והרא"ש להדיא בפ' כל כתבי וז"ל נכרי שהדליק את הנר משתמש ישראל לאורו ואם בשביל ישראל אסור מדקאמר אסור בסתם משמע דאסור לכל ישראל ואפילו לישראל אחר והא דאמר בפרק בכל מערבין ההיא ליפתא דאתא למחוזא דחזיא רבא דמיכמשא שרי רבא למיזבן מיניה אמר האי ודאי מאתמול עקרוה מאי אמרת חוץ לתחום אתא הבא לישראל זה מותר לישראל אחר ואמרינן נמי בפרק אין צדין הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר היינו דוקא באיסור חוץ לתחום דרבנן אבל דאורייתא כי הכא לא עכ"ל ופן נמי משמע מדברי רש"י שהבאתי והתו' העתיקו ג"כ דבריו בפ' אין צדין דאלמא מדבריהם אלו דאין מחלקין בין ישראל זה לישראל אחר אלא באיסור תחומין שהוא דרבנן אבל בדאורייתא כלל וכלל לא וכן משמע עוד מדברי התו' בפ' אין צדין ובפ' בכל מערבין שכתבו דבדבר שאין במינו במחובר הבא מחוץ לתחום לא בעינן בכדי שיעשו דלא החמירו אלא בדבר שנעשה בו מלאכה דה"כ הקלו שמותר לישראל אחר אפילו בו ביום והשתא קשה הלא אף בדבר שנעשה בו מלאכה הקלו שמותר לישראל אחר ביום שני אעפ"י שאסור לאותו ישראל הבא בשבילו אף ביום שני מאי אמרת סוף סוף לא הקילו שמותר לישראל אחר ביום ראשון כמו שהקילו גבי תחומין זה אינו הוכחה כלל דמה שאסור לישראל אחר ביום ראשון אינו משום שהוא דבר שנעשה בו מלאכה אלא משום שהוא מוקצה שהיה במחובר ולא עדיף משאר מוקצה ותדע שהרי היכא דלא שייך מוקצה כגון נר שהדליק עו"ג או כבש שעשה עו"ג אעפ"י שנעשה בו מלאכה גמורה מותר להשתמש בו מיד כל היכא שלא נעשה בשביל ישראל ובמחובר אסור להשתמש בו ביום שנתלש אעפ"י שלא נתלש בשביל ישראל כלל אלא בשביל עו"ג והיינו משום שהוא מוקצה וכמו שהאריכו בזה התו' בפ' בכל מערבין בד"ה הא ודאי מאתמול נעקרה וכו' ע"ש וא"כ מאי זו ראיה שהביאו התו' דלא בעינן בכדי שיעשו בדבר הבא מחוץ לתחום אלא ע"כ לומר דתו' ס"ל דבמחובר אסור אף לישראל אחר אף בי"ט שני כמו לאותו ישראל הבא בשבילו ואעפ"י דלא שייך למגזר בישראל אחר שמא יאמר לעו"ג לך ולקט לי וכו' אפ"ה אסור שלא חילקו בדבר שנעשה בו איסור דאורייתא כדפי' ומזה הוכיחו התו' דהשתא כיון דמחמרינן כולי האי במחובר החמירו נמי בו דבעינן בכדי שיעשו במוצאי י"ט שני וליכא למילף מיניה לדבר הבא מחוץ לתחום דהתם כיון שהקילו בו שמותר לישראל אחר אפילו לבו ביום ה"נ לאותו ישראל מותר מיד וא"צ להמתין בכדי שיעשו כללו של דבר מפשטן של דבריהם משמע לסדיא דבמחובר לא חילקו כלל בין אותו ישראל לישראל אחר וכן משמע להדיא מדברי הר"ן בפ' כל כתבי ובפ' שואל .

וכן כתב הרמב"ן בס' המלחמות בפ' אין צדין וע"ש גם בר"ן גם הר"ף בסמ"ק כתב בביאור דבמחובר אסור לישראל אחר כמו לאותו ישראל הבא בשבילו וכ"כ המרדכי להדיא כדבריו בפ' בכל מערבין וכ"כ בספר הכל בו · ומה שכתבו התו' ומזה הטעם אסורין עד מוצאי י"ט האחרון כו' אין זה עיקר הטעם למה שאסרו גם בי"ט שני אלא מזה בא להוכיח דמה שאסרו לערב בכדי שיעשו היינו לערב מוצאי י"ט אחרון דלא כפירש"י דהא כיון שאיסור בכדי שיעשו היינו משום שלא יאמר לך ולקט וכו' אם אתה אומר שלא אסרו רק בעי"ט הראשון תמה על עצמך הא אכתי איכא למיחש שמא יאמר לעו"ג לך ולקט לי כו' ומאי אהני להו מה שאסרו בכדי שיעשו אלא בע"כ דאסרו בלאו הכי עד מוצאי י"ט האחרון והשתא אהני מה שאסרו נמי בכדי שיעשו משום כדי שלא יאמר לעו"ג לך ולקט לי וכו' ודו"ק . מיהו בדברי הרא"ש צריך לי עיון שאחר שכתב בפ' אין צדין פרש"י ומה שהקשה עליו ר"ת ופי' בע"א כתב ולפרש"י אסור לכל ישראל בכדי שיעשו שלא יהנה ממלאכת י"ט אבל לפי' ר"ת דפי' משום שמא יאמר לעו"ג להביא בי"ט שיאכל לערב מיד מסתבר שמותר לישראל אחר מיד ולא חיישינן שיאמר לעו"ג להביא בשביל אחר דאין אדם חוטא ולא לו והא דלא קאמר ומותר לישראל אחר מיד כדקאמר גבי בא מחוץ לתחום כיון דבו ביום אסור לכל בשביל שעה מועטת דבכדי שיעשו לא חש להאריך עכ"ל מדכתב דלדעת ר"ת מותר לישראל אחר מיד אלמ' דר"ל שתכף ומיד שיצא מכלל איסור מוקצה שהיה עליו מתחלה מותר לו מיד והיינו מיד בליל י"ט שני וא"צ להמתין כלל בכדי שיעשו משמע שס"ל להרא"ש דלדעת ר"ת עיקר טעם האיסור שאסרו במחובר עד בכדי שיעשו למוצאי י"ט שני ולא התירו בליל שני בכדי שיעשו מכח ממה נפשך כמו שהוא לדעת רש"י היינו משום דגזרינן שמא יאמר לעו"ג לך ולקט לי וכו' וכיון דבישראל שלא הובא בשבילו לא שייך הך גזירה א"כ ליתא גביה איסור כלל אלא משום מוקצה ולכן מותר בליל י"ט שני מיד וא"צ בכדי שיעשו · וקשה לי דא"כ מאי תירץ הרא"ש במה שאמר בשביל שעה מועטת דבכדי שיעשו לא חש להאריך והלא מבואר לפי דבריו כמו שפירשנו דלישראל אחר מותר בליל י"ט שני מיד ולאותו ישראל שהובא בשבילו אסור עד מוצאי י"ט שני ועד בכדי שיעשו וא"כ חילוק יום שלם ויותר יש ביניהם ויש לדחוק דסוף סוף כיון דאם הובא בי"ט שני מן המחובר אסור אף לישראל אחר אלא בו ביום ואין חילוק ביניהם כ"א בשעה מועטת לכן לא חש להאריך ואפשר לומר עוד דהרא"ש ג"כ מפרש לדעת ר"ת דבמחובר אסור אף לישראל אחר עד מוצאי י"ט שני דהא לא חילקו חכמים בגמר' בין ישראל זה לישראל אחר לגבי איסור חוץ לתחום שהוא מדרבנן אלא שאף על פי כן ס"ל להרא"ש כיון שאיסור בכדי שיעשו אינו אלא מפני שמא יאמר לעו"ג לך ולקט לי כו' מסתבר לומר שלא אסרו זה בישראל אחר כיון דליכא למיחש גביה שיאמר לעו"ג לך ולקט לי כו' אבל בי"ט גופיה אסור אף לישראל אחר ואף בי"ט שני ואתי שפיר השתא מ"ש דבשעה מועטת דבכדי שיעשו לא חש להאריך אלא דקשה לפי זה מ"ש רבינו לדעת ר"ת במחובר וז"ל ודוק' לאותו שהובא בשבילו אבל לאחרי' מותרים מיד בלילה משמע דמותרין מיד בלילה במוצאי י"ט ראשון דליכא לפרש דלענין בכדי שיעשו קאמר דמותרים ביד בלילה וא"צ להמתין בכדי שיעשו אבל לעולם אסורין אף לאחרים עד ליל מוצאי י"ט שני דא"כ לא יתיישב מ"ש בסמוך לזה ואפילו לאותו שהובא בשבילו כו' וכן דבר הניצוד מאליו או פירות שנשרו מאליהן אסורין בו ביום ובלילה מותרין מיד משמע דהא דכתב בתחלת דבריו אבל לאחרים מותרין מיד בלילה ר"ל נמי דאסורין בו ביום לבד ובלילה של י"ט שני מותרין מיד כמו דבר הניצוד מאליו ופירות הנושרין ואפשר לומר דמ"ש וכן דבר הניצוד כו' היינו לומר דלענין זה הם שוין שבלילה הם מותרין מיד ושאין צריך להמתין בכדי שיעשו אבל לענין שיהא מותר בליל י"ט שני חילוק יש ביניהם דאם הובאו בשביל ישראל אסורין לאחרים בכל ב' ימים אלא שאין צריך בכדי שיעשו בליל מוצאי י"ט שני וכן אפילו אם הובאו בשבילו אם העו"ג תלשן לצרכו ושוב הביאן לו מותרין מיד בלילה וא"צ להמתין בכדי שיעשו דליכ' למיגזר שמא יאמר לעו"ג לך ולקט לי וכו' אבל מכל מקום אסור בשני הימים מאחר שהובא בשביל ישראל משא"כ בדבר הניצוד מאליו או פירות שנשרו דאסורין רק בו ביום ומלשונו של רבינו משמע הכי מדכתב גבי דבר הניצוד מאליו או פירות כו' אסורין בו ביום ובלילה מותרין מיד ובתחלת דבריו לא כתב אסורין בו ביום ואע"פ שקשה דה"ל לרבינו לפרושי ולא ליסתום מ"מ נגד הדוחק הגדול הבא בדברי הרא"ש אם נפרש שדעתו לומר דלאחרים מותר מיד בליל י"ט יש לנו לסבול דוחק קטן כזה בדברי רבינו ומיהו בתשובת מהרא"י סימן ע"ח משמע להדיא שתפס בפשיטות שדעת הרא"ש הוא דלר"ת במחובר מותר לאחרים מיד בליל י"ט שני ודלא כדעת הר"ף שבסמ"ק וכן משמע להדי' בדרשות מהרי"ל בהלכות יום טוב שכתב ולא נהגינן כמו הרא"ש דכתב דגם הניצוד ונתלש בשביל ישראל זה מותר לאחר בי"ט שני ע"כ ואני אומר אם כך קבלו הם ז"ל הפירוש בדברי הרא"ש נקבל ואם לדין יש תשובה כדפרי' :

פסק נראה כיון דנהגינן לכתחלה להחמיר כדעת ר"ת ור"י ולא כדעת רש"י נכון ג"כ להחמיר לכתחלה לאסור לישראל אחר אף בי"ט שני כמ"ש הסמ"ק והמרדכי להדיא וכדמשמע פשט דברי התו' והרא"ש וכמו שהסכים הר"ן והרמב"ם דלענין מלאכה גמורה אין לחלק כלל בין ישראל זה לישראל אחר · וכבר ראיתי מה שכתב מהרש"ל בתשובותיו סימן ל"ט ופסק דבשתמא דמילתא שרי לישראל אחר ביום שני ודלא כמ"ש מהרא"י דאין להתיר אלא היכא דקבעי להו הך דורון לאורחים · ועיקר סברתו דהא בישראל אחר לא שייך למיגזר שמא יאמר לעו"ג לך ולקט וכו' והא ליתא דפשוט הוא דהא דאסרו מטעם שמא יאמר לעו"ג לך ולקט לי וכו' אינו אלא לתת טעם על מה שאסרו בכדי שיעשו אבל מה שאסרו בי"ט עצמו אינו דוקא מפני זה אלא אף היכא דלא שייך למיחש שמא יאמר לעו"ג לך ולקט לי וכו' כמו בישראל אחר נמי אסרו בכל שני הימים דבדבר הנעשה בו איסור דאורייתא לא רצו לחלק בין ישראל זה לישראל אחר כלל וכמ"ש רוב המפרשים וכדלעיל וראיה לזה מדמחלקינן בגמ' דוקא בחוץ לתחום בין אותו ישראל לישראל אחר משמע דבמחובר אין לחלק וכמו שהזכירו התוס' ומה שדחה מהרש"ל ז"ל ואמר דאין זו ראיה כלל דהתם גבי תחומין שרי לישראל אחר אפי' ביום טוב ראשון ובמחובר אסור לכ"ע ביום ראשון משום מוקצה ומה שמותר ביום שני אין בו חדוש דלמה יהא אסור שהרי אין בו שום

דרישה

צריכין ביאור ולכאורה יש לדקדק מכ"ל לפרש הא דכתב הרמב"ם בסיפ' כופץ ראש' בידו ר"ל כיון שדרכה להעביר בידו ומותר אפי' בכלי דילמא הוי כפשוטו וגם מדבריו נראה שהוא מפרש דברי הרמב"ם היפך ממה שמפרש הרא"ש וסמ"ע דברי הרמב"ם ולכאורה לא משמע הכי מתוך לשונו ונראה דה"ע מתחלה הביא דברי הרא"ש והמ"מ שמפרשים דברי הרמב"ם דס"ל שאסור להסירו בכלי היפך שאר מפרשים והוא ז"ל בא להוכיח קלת מלשון הרמב"ם ולייסבו לשאר פוסקים ולזה התחיל והוכיח דמשמע מדברי הרא"ש ורש"י שיש לחלק בין ראש הפתילה ובין גוף הפתילה ועפ"י חילוק זה יש לייסב דברי הרמב"ם מה שהקשה בלשונו על מה שסיכה בסיפא ליסגא וכתב וכופץ ראשה בידו ובריסא כתב ואין חותך ראש הפתילה משמע דרישא איירי בגוף הפתילה וסיפא איירי בראש הפתילה וה"ק אינו חותך ראש הפתילה כלומר גוף הפתילה ואסור אפי' בידו והא דנקט בכלי ר"ל כיון שדרכו לעשות בכלי וא"ל דהא דנקט כלי ר"ל דדוקא בכלי אסור אבל ביד מותר אפי' גוף הפתילה א"כ ה"ל לפלוג בדידיה ולאשמעי' דאפי' בגוף הפתילה מותר בידו מכ"ש ראש הפתילה מותר להסיר בידו ולכך צ"ל דבגוף הפתילה אסור אפי' בידו וכיון דבריש' איירי אפי' ביד וסיפ' דנקט בכלי ר"ל כיון שדרכו להעשות בכלי ע"כ צ"ל הא דנקט בסיפא גבי ראש הפתילה כופץ ראשה בידו ר"ל אפי' בכלי והא דנקט בידו ר"ל כיון שדרכו לעשות בידו דאין לפרש דדוקא נקט בידו א"כ ה"ל לכתוב סתם אבל כופץ ראשה ואנן ידעינן דאותו שאסר בריסא ביד גבי גוף הפתילה התיר בסיפא גבי ראש הפתילה ומדכתב בסיפא בידו מוכרח הוא דס"ק כיון שדרכו להעשות בידו מותר אפי' בכלי ככ"ל לפרש דבריו כאן אבל בכ"מ לא הזכיר כלל מדבריו

במחובר או שמחוסר צידה אסור לאוכלו בו ביום אפילו לטלטלו ולערב אסורין בכדי שיעשו לפירש"י בב' ימים טובים של גליות (א) מותר מיד בליל י"ט שני בכדי שיעשו ומיהו גם אם הובא ביום ב' צריך להמתין במוצאי י"ט בכדי שיעשו (ב) אבל בשני י"ט של ר"ה או בי"ט שלאחר השבת או שלפניו צריך להמתין במי"ט ושבת כדי שיעשו ופי' כדי שיעשו כדי התלישה והצידה

כגרוגרות וצמוקין דמו מדלא לקטן מאתמול אקציגהו מדעתיה ולא תחלוק במחובר בין שלו בין של עו"ג ולערב אסורין בכדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט והא דקאמר לערב אסורין בכדי שיעשו הא לאחר כן מותרין אפילו לערב ראשון כמי דאע"ג דליל י"ט ב' הוא ממתין בכדי שיעשו ומותרין ממ"נ אם הלילה חול הרי המתין בכדי שיעשו ואם קודש הוא נמצא נלקטו בחול כך דעתי נוטה ויש לי ראיות הרבה מהסוגיא דבר טביא דעירובין ומביצה שנולדה בזה מותרת בזה אלמא האחד חול הוא וממ"נ מותר וכתב הרא"ש שהקשה ר"ת לפירש"י דפי' משום שלא יהנה ממלאכת י"ט מהא דתנן המבשל בשבת בשוגג יאכל ואמאי והא נהנה ממלאכת שבת היא ואפ"ה שרי וכ"ש כשהעו"ג עושה המלאכה מעצמו ויש ליישב פירש"י דיותר החמירו בעו"ג שעשה לצורך ישראל ממה שעשה ישראל בשוגג דבמלתא דלא שכיחא לא גזרו ור"ת פי' דטעם שצריך להמתין לערב בכדי שיעשו משום גזירה שמא יאמר לעו"ג להביא לו בי"ט כדי שיאכל לערב מיד ולהאי טעמא צריך להמתין עד ערב שני בכדי שיעשו דחיישינן שמא יאמר לעו"ג להביא ביום ראשון כדי שיאכל ביו"ט שני והאי טעמא לא שייך אלא בעו"ג שעושה בשביל ישראל אבל אם עשה בשביל עצמו מותר לערב מיד כדמוכח בפרק שואל גבי מרחץ אם רוב עו"ג בעיר למ"ש רוחץ בה מיד דאפי' ביום השבת מותר ליהנות ממה שעושה העו"ג לעצמו כדתנן מילא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל וכו' או כדבר הניצוד מאליו לא שייכא הך גזירה הלכך מהסוגיא טביא אין ראיה שנצוד מאליו ולפר"ת היה צריך להמתין בכדי שילך העו"ג למקום שצד הדגים ותלש הפירות ויחזור לכאן דאי לא תימא הכי אלא בכדי תלישה וציד' בלבד אכתי איכא למיחש שמא יאמר לעו"ג בי"ט כדי שיאכל בלילה אחר שעה מועטת ושמא י"ל דלא החמירו כולי האי ויראה שימתין עד שעה שיכול להביא מאותו המין הנמצא בסמוך לעיר ולא נחמיר כולי האי בכדי שיביא מן המקום שהביאן העו"ג וגם בעל הלכות כתב כר"ת ושני י"ט שחלו בחמישי ובששי והובא ביום ראשון כתב בעל העיטור שאסור עד מ"ש בכדי שיעשו שלא להביא לצורך שבת וה"ר יחיאל מפרי"ש התירו בשבת שאין להחמיר כולי האי וכן מסתבר ולפירש"י אסור לכל ישראל בכדי שיעשו שלא יהנה ממלאכת י"ט אבל לפר"ת שפי' משום שמא יאמר לעו"ג להביא בי"ט שיאכל לערב מיד מסתברא שמותר לישראל אחר מיד ולא חיישינן שיאמר לעו"ג להביא בשביל אחר דאין אדם חוטא ולא לו כל זה לשון הרא"ש ז"ל ומחלוקת זה דרש"י ור"ת כתבוהו התוס' בפרק הנזכר (שם) ובפרק בכל מערבין (לט:) והמרדכי בפרק בכל מערבין ומעתה יתבארו דברי רבינו דמ"ש אם יש במינו במחובר היינו מימרא דרב פפא:

ומ"ש או שמחוסר צידה הכי משמע התם בגמרא דמחוסר צידה דינו כמחובר לקרקע וכן משמע מדאיתא בפרק בכל מערבין (לט:) ההוא בר טביא דאתציד בראשון ואשתהיא בשני ואסיקנא דשרי משום דב' קדושות הן אלמא בו ביום מיהא אסור: **ומ"ש** אסור לאכלו בו ביום ואפילו לטלטלו כן כתבו שם הרי"ף והרא"ש וז"ל הא דאמרינן אם יש מאותו המין במחובר אסור לא מיבעיא באכילה דאסור אלא אפילו לטלטל נמי אסור דלא חזי לאכילה וכמוקצה דמי והכי אמרינן בהדיא בגמרא (ביצה כד:) פירות בני יומן מי שרו בטלטול:

ומ"ש ולערב אסורין בכדי שיעשו לפירש"י בשני י"ט של גליות מותר מיד בליל י"ט שני בכדי שיעשו מבואר הוא: **ומ"ש** ומיהו גם אם הובא ביום ב' צריך להמתין במו"ט בכדי שיעשו פשוט הוא דהא סתמא קאמר רב פפא אסורין לערב בכדי שיעשו ל"ש נלקט ביום ראשון ל"ש נלקט ביום ב' ובהדיא אמרינן בפרק בכל מערבין (מ.) גבי הנהו בני גנכא דגזו להו עו"ג אסא בי"ט שני ואסיקנא דבעי' בכדי שיעשו ומ"מ לשון רבינו שכתב ומיהו צריך ביאור ונראה דה"ק אע"פ שרש"י מיקל בנלקט בראשון להתירו בי"ט שני בכדי שיעשו לא תימא די"ט שני כחול משוי ליה ודבר הנלקט בשני יהא מותר בו ביום לדעתו או לערב בלא כדי שיעשו דלית' דגם בנלקט בשני צריך להמתין במו"ט בכדי שיעשו:

ומ"ש אבל בשני י"ט של ר"ה או בי"ט שלאחר השבת או שלפניו צריך להמתין במוצאי י"ט ושבת כדי שיעשו זהו פשוט דהא לא שרי רש"י מיד בליל י"ט שני אלא משום מה נפשך אם חול הוא הרי המתין בכדי שיעשו ואם קודש הוא הרי נלקט בחול והאי טעמא לא שייך בשני י"ט של ר"ה ולא בי"ט הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה וכ"כ התו' בפרק בכל מערבין (לט:) דבשבת וי"ט אף לפירש"י אסור מזה לזה וכ"כ הר"ן בריש מסכת ביצה דאפילו פירות שנגמרו בזה אסורין בזה דכיון דביומן אסורין אף הוא אינו מכין לחבירו: **ומ"ש** ופירוש כדי שיעשו כדי התלישה והצידה לבדה וכו' כ"כ התוס' בפ' בכל מערבין דלפי דברי רש"י שפי' דטעם בכדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת י"ט א"צ להמתין כשיעור שילך ויצוד ויתלוש ויביא אלא שיעור תלישה שהוא ברגע אחד קטן דאז לא יהנה ממלאכת י"ט וכתבו דבה"ג מפרש דצריך להמתין עד מוצאי י"ט בכדי שיעשו כדי שיאכל לאלתר במי"ט ולפי טעם זה היה צריך להמתין במי"ט שני כשיעור שיתלוש ויביא דאי כדי שיתלוש לבד איכא למיחש שמא יאמר לעו"ג בי"ט לתלוש כדי שיאכל במי"ט אחר שעה מועטת ושמא י"ל דכולי האי לא החמירו חכמים עכ"ל · וכבר כתבתי כן בשם הרא"ש לדעת ר"ת שהוא כדעת בה"ג אלא שהוא כת' שכ"ל שימתין עד שעה שיוכל להביא מאותו המין הנמצא סמוך לעיר ויתבאר בדברי רבינו בסמוך [א] אבל הר"ן בפרק א"צ אף ע"פ שכתב שדברי רש"י עיקר כתב דכדי שיעשו היינו כדי שילך העו"ג למקום שלקט וגמר המלאכה ויחזור לכאן ואם נסתפק לו מהיכן הביאו כדי שיבואו מחוץ לתחום והכי מוכח במס' מכשירין (פ"ב) דתנן התם מצא בה ירק אם רוב עו"ג לוקח מיד כלומר למ"ש אם רוב ישראל ממתין בכדי שיבואו ממקום קרוב מחצה על מחצה ממתין בכדי שיבואו ממקום קרוב והאי ירק ודאי איסורו משום מחובר הוא ולא הזכיר שיעור תלישה לפי שהיא נעשית בשעה מועטת וקאמר דצריך להמתין כדי שיבואו ממקום קרוב אלמא שיעור ההבאה נמי בעינן עכ"ל וגם הרשב"א כתב בתשובה בשם ר"ח דכדי שיעשו היינו כדי שילך משחשכה בגן ויגזוז ויביא ומבואר בדבריו שר"ל שצריך להמתין לפי ריחוק מקום הבאתן או הקירוב וה"ה כ' בפ"ב מהל' יו"ט פי' כדי שיעשו יש מי שכתב כדי שילך לפרדס או לגן שממנו היו הפירות ויביא כאן ויש מי שכתב שאם הוא רחוק שרי כשיעור שהיה חוץ לתחום והראשון נראה יותר וכ"כ רבינו בפ"ו מהלכות שבת עכ"ל והגה"מ כתב בפ"ו מה"ש בשם סמ"ק דבר שיש במינו במחובר אסור לישראל בכדי שיעשו היינו הלקיטה ולא ההבא' אבל לישראל שבשבילו בא צריך להמתין גם בכדי ההבאה למאן דבעי בכדי שיעשו בחוץ לתחום ומיהו יש להסתפק אי סגי בכדי ההבאה מחוץ לתחום לחולא או ממקום שהובאה משם אפילו רחוק הרבה וגם יש לספק אי סגי בלילה או אם צריך להמתין בכדי שיעשו ביום ומסתברא להקל בכולה עכ"ל כתבו התוספות בפ"ג דביצה (כד:) יש לספק אם הביא קופה מליאה פירות אם צריך להמתין כדי שילקט באדם אחד או בכמה בני אדם (א): ומ"ש

שום לך למיסר כמו שפירש"י עכ"ד גם זה אינו כלום דהא ודאי חדוש גדול ה"ל לאשמעינן כיון דהרב ר"י מפרי"ש ס"ל לפי האמת דאסור אף אם לא הובא בשבילו לכל בני ימים והלכך נראה שאין להקל נגד פסק מהרא"י וגם מהרש"ל הודה שאחד מן החכמים חלק עליו לאסור וכפי דברי מהרא"י גם מדברי הרב בהגה"ת ש"ע משמע שפוסק כמהרא"י והכי נקטינן ועוד נראה המחמיר לעצמו כדברי הסמ"ק המפורשין לאיסור אף באורחין תע"ב כי כן נראה לי פשוט בכל המפרשים שהביאו דברי התוס' שאין מחלקין כלל באיסור דאורייתא בין אותו ישראל לישראל אחר אבל לאחרים אין להחמיר כ"כ אלא כמו שפסק מהרא"י להקל באורחים · והב"י הקשה על מ"ש מהרא"י להקל באורחים הלא תלמוד ערוך הוא בפ' בכל מערבין שאסור לכל בני הבית כשהובא הדורון בשביל הבעל הבית והאריך ביישוב זה ולפעד"נ פשוט שאין דעת מהרא"י להתיר בשביל האורחין המסובין על השלחן מי שהובא הדורון בשבילו דפשיטא דאין לזה היתר דעל כל המסובין על שלחנו איכא למיגזר שמא יאמר לעו"ג לך והבא ויותר יש מקום לגזירה זו כשיש לו אורחים וכ"כ גם הרשב"א בתשוב' דבכל אוכלי שלחנו יש לגזור שמא יאמר לעו"ג והביאה המגור · ולא אמר מהרא"י להקל לישראל אחר היכא דקבעי להו לאורחין אלא היכא דהישראל אחר הזמין אורחין לביתו וקבעי ליה הך דורון שהובא לזה מיהו מהרי"ל הלכות יום טוב נסתפק במי שזימן אורחים אם יש להן דין בני ביתו אם לאו ע"ש ע"כ הפסק דרך כלל שדברי ר"ת עיקר לאסור הדורון שיש במינו במחובר או שמחוסר צידה בכל הב' ימים אף בב' ימים של גליות בין לאותו ישראל ובין לישראל אחר: **ומעתה** נבא לבאר דברי רבינו שמ"ש עו"ג שהביא דורון וכו' ואפילו לטלטלו ה"א בגמרא פרק אין צדין וליטעמיך פירות בני יומן מי שרו בטלטול וה"ט דכיון דלא חזו לאכילה לשום אדם או משום דמחובר וצידה דמי לגרוגרות וצמוקים כדפי' רש"י דמדלא לקטן מאתמול אקציגהו מדעתיה או משום דמודה ר"ש בכל מוקצה מחמת איסור שאין דעתו עליו כגון כוס וקערה ועששית כדפירש הר"ז הלוי הלכך אסור נמי בטלטול מה שאין כן בדבר הבא מחוץ לתחום דאף על גב דאסור באכילה מותר בטלטול כיון דמותר לישראל אחר אף באכילה וכמו שיתבאר בסוף סימן זה:

ומ"ש ולערב וכו' ומיהו וכו' בפרק בכל מערבין כתב רש"י בסוף הפסק וז"ל ותדע דעיקר מלתא דרב פפא לערב יום טוב ראשון איתמר וכו' עד ומסקנא קבעינן הלכתא אף ביום טוב שני בכדי שיעשו דלא אתי לזלזולי ביה עכ"ל ועל פירוש זה כתב רבינו ומיהו גם אם הובא ביום שני וכו' כלומר מדינא לא בעינן בכדי שיעשו אלא כי היכי דלא ליתי לזלזולי:

ומ"ש אבל בשני י"ט של ר"ה הכי משמע מפי' רש"י דלא שרינן ביום טוב אלא בשל גליות וכ"כ התוספות פרק בכל מערבין וז"ל ובשבת ויום טוב אף לפירש"י אסור מזה לזה אף בדבר הבא מחוץ לתחום וכו' אלא מיהו אין זה דעת הרא"ש ורבינו אלא אף לר"ת שרי ביום שני בבא חוץ לתחום וכל שכן לרש"י כמו שיתבאר בסוף סימן זה: **ומ"ש** ופי' כדי שיעשו כדי התלישה והצידה לבד וכו' כ"כ התוספות בפרק בכל מערבין דלפי טעמו של רש"י כדי שלא יהנה ממלאכת

דרכי משה

תקטו (א) כתב הר"ש בפירוש המשניות פ"ח דתרומות דאם נתן פירות שנשרו לתוך פיו אף על גב דכבר לעסן צריך לפלטן ואסור לבלען וע"ש וע"ל סימן שב"ח אם הביאו לו

פרישה

סי' תקטו (א) **מותר** מיד בליל י"ט שני כו' דרש"י אסר ביומו משום מוקצה דמחובר כגרוגרות וצמוקים דמי דמודה בו ר"ש דמדלא לקטינהו מאתמול אקציגהו מדעתיה ולא תחלוק בין מחובר שלו לשל עו"ג ולערב אסור שלו בכדי שיעשה כדי שלא יהנה ממלאכת י"ט ולאחר מכדי שיעשה מותר אפי' בליל שני של י"ט עצמו ממ"נ אד מיניה חול הוא כדאמרינן בביצה שנולדה בזה מותרת בזה ומה"ט אסור אפי' לישראל אחר שלא הובא בשבילו דהא מ"מ נעשית מלאכה ואסור ליהנות ממלאכת י"ט אבל בב' ימים של ר"ה או בי"ט ושבת דליכא למימר הלא מיניה ממ"נ חול הוא אסור בתרווייהו אבל ר"ת פי' דטעמא שצריך להמתין לערב בכדי שיעשה משום גזירה שמא יאמר לעו"ג כדי שיאכל לערב מיד ומש"ה הוצרך להמתין עד ערב ליל שני בכדי שיעשה דחיישינן שמא יאמר לעו"ג להביא לו ביום ראשון כדי לאכול בי"ט שני והאי טעמא לא שייך אלא אם העו"ג עושה בשביל ישראל אבל אם עושה בשביל עצמו מותר לערב מיד כדאמרינן גבי מרחץ וגם לישראל שלא הובא בשבילו מותר דלא חיישינן שיאמר לעו"ג להביא בשביל אחר דאין אדם חוטא ולא לו ולר"ת היה צריך להמתין בכדי שילך העו"ג למקום שצד הדגים ותלש הפירות ויחזור לכאן אלא נראה שאין להחמיר אלא ימתין כדי שיוכל להביאן ממקום הסמוך לעיר שנמצא אותו המין ולא חיישינן שמא יאמר לעו"ג להביאן בי"ט כדי שיאכלנו שעה מועטת קודם מפני שהוא דבר ברחוק יותר כל זה ל' הרא"ש אבל הר"ן כתב שצריך להמתין בכדי שיוכל להביאן ממקום מיבורר שלקטן שם ואם נסתפק לו היאך הביאן כדי שיבואו מחוץ לתחום ואפי' לרש"י צריך להמתין שיעור זה וכ"כ הרשב"א והסמ"ג וכ"פ ב"י : (ב) **אבל** בשני י"ט כו' כתב בתשובת

דרישה

מדבריו אלו משמע דלא לקושט' דמילתא כ"כ אלא דלכאורה יש לדקדק כן מדברי הרמב"ם :

סי' תקטו [א] ב"י ז"ל הביא דברי הר"ן ז"ל אבל הר"ן בפ' אין לדין אף עפ"י שכתב שדברי רש"י הם עיקר כתב דכדי שיעשו היינו כדי שילך העו"ג למקום שלקט כו' ואם נסתפק לו מהיכן הביאו כדי שיבואו מחוץ לתחום והביאו ראייה ממסכת מכשירי' מהא דתנן מצא בה ירק כו' אם מחצה על מחצה ממתין בכדי שיבואו ממקום קרוב כו' דברים אלו צריכין ביאור ולכאורה משמע דהא דקאמר אם נסתפק כו' ר"ל אם הוא ספק אם בא מחוץ לתחום אם לא וע"ז יש לתמוה דהא לרש"י הוי ספק זה מותר וכמ"ש רבינו בס"ס זה ואיך כתב הר"ן לפרש"י צריך להמתין כדי שיבואו מחוץ לתחום וגם יש לתמוה על מה שהביא ראייה מהא דתנן גבי ירק כדי שיבואו ממקום קרוב ופי' ממקום קרוב משמע דלא בעי להמתין כדי שיבואו חוץ לתחום וכמו מקום קרוב דתנן גבי חלילין והביאו ב"י בס"ס זה ולהר"ן ז"ל צריך להמתין כדי שיבואו חוץ לתחום לכן נראה דמ"ש אם נסתפק ר"ל שידוע הוא שהעו"ג הביאו מחוץ לתחום אבל אין יודע אם הוא רחוק הרבה מחוץ לתחום או קרוב וע"ז כתב א"צ להמתין אלא כדי שיבואו מחוץ לתחום ר"ל ממקום קרוב מחוץ לתחום והשתא א"ש מאי שהביא ראייה מירק אם מחצה על מחצה ממתין בכדי שיבואו ממקום קרוב דהוי ג"כ פי' ממקום קרוב ממש וכמו שפירשתי. וג' חילוקי' בדבר הא' אם ידוע שהביאו מחוץ לתחום ומהיכן הביאו צריך להמתין כדי שילך העו"ג למקום שלקט ויחזור לכאן · הב' אם ידוע שהביא מחוץ לתחום אבל אינו יודע מאיזה מקום הביאו צריך להמתין כדי שיבואו ממקום קרוב שחוץ לתחום · הג' אם הוא ספק אם בא מחוץ

והצידה לבדה וא"צ להמתין כדי הבאה לכאן וקודם בכדי שיעשו אסורין לכל אף למי שלא הובאו בשבילו (ג) ואפי' אם ספק אם נלקטו היום אם לאו אסורין אבל אם ניכר בהן שלא נלקטו היום מותרין מיד אם היו בתוך התחום ולר"ת אפי' בשני ימים של גליות אסורין עד מו"ט שני כדי שיעשו ופי' כדי שיעשו כדי שיוכלו להביא ממין זה ממקום הקרוב הנמצא ממנו סמוך לעיר ודוקא לאותו שהובא בשבילו אבל לאחרים מותרין מיד (לערב יום א') בלילה ואפילו אותו שהובאו בשבילו (ד) אם העו"ג תלשן לצורכו ושוב הביאן לו מותרין מיד בלילה וכן דבר הניצוד מאליו או פירות

ב"ח

ממלאכת י"ט אין צריך להמתין כדי שילך ויתלוש ויביא אלא כדי שיעור תלישה לבד שהוא ברגע קטן כדי שלא יהנה ממלאכת י"ט וכו' וכך הוא מבואר ממה שכתב הרא"ש פ' א"נ: **ומ"ש** וקודם בכדי שיעשו אסורין לכל וכו' פי' אף עפ"י שלא לקטן בשבילו מן המחובר אלא בשביל עו"ג אפ"ה בעי' בכדי שיעשו מפני שלפי טעמו שלא יהנה ממלאכת י"ט אין חלוק ואסור כל היכ' שנעשה בו מלאכה בי"ט והכי משמע מדברי הרא"ש דדוקא לר"ת לא בעינן בכדי שיעשו אם נעשית המלאכה אבל לא לפי' רש"י וזה שלא כדעת התוס' בס"פ בכל מערבין והסמ"ק שכתבו דאף לרש"י לא בעינן בכדי שיעשו אם נעשו בשביל עו"ג מיהו נראה דאף להרא"ש ורבינו בפירות שנשרו או בדבר הנצוד מאליו לא בעינן בכדי שיעשו אף לפרש"י דהא לא שייך הכא טעמא שלא יהנה ממלאכת י"ט כיון שנעשית מאליו: **ומ"ש** ואפי' אם ספק וכו' הכי משמע ליה מלישנא דרב פפא דאמר אם יש במינו במחובר וכו' דאלמ' אפי' ספק שנלקטו היום מ"מ מאחר שיש במינו במחובר אסור וכתבה רבינו פה בשיטת רש"י לאורויי דבספק אסורים נמי בכדי שיעשו דאעפ"י דרש"י פי' בפ' שואל בהא דאמר שמואל חיישינן שמא חוץ לחומה לנו דחששא זו לקולא וא"צ להמתין לערב בכדי שיעשו מ"מ בחששא דמחובר דרכן של בני אדם ללקטן ביומו ואין דרכן ללקטן מבערב הולכין אחר הרוב ואין תולין להקל והכי משמע מדאמר רב פפא אם יש במינו במחובר אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו אלמ' דכל שיש במינו במחובר אפי' לא נודע בבירור שנלקט היום אסור בכדי שיעשו וכ"כ הר"ן בפ' שואל בשם ה"ר יונה לפי פירש"י וזה דעת רבינו ג"כ לרש"י ז"ל שכתב דין ספק כאן בפירש"י אך קשה דלעיל בסי' שכ"ה כתב רבינו בסתם כדברי הסמ"ג דבספק נלקטו היום מותרין מיד כיון שהוא ספק ונראה דדוקא בשבת ראה רבינו דברי הסמ"ג שהם מפורשים להתיר בספק אבל בי"ט דקיל ואתי לזלזולי ביה מחמרי' טפי וכדמשמע מפסט' דרב פפא דהחמיר בי"ט בספיקו ומדלא קאמר הכי בשבת אלמ' דוקא ביום טוב מחמרי' אבל לא בשבת: **ומ"ש** ולר"ת וכו' כבר נתבאר דעתו ולפי טעמו נראה לכאורה דפירש בכדי שיעשו הוא בכדי שילך ויתלוש ויביא כדי שלא ירויח במה שיאמר לעו"ג לך ולקט והביא אלא שהרא"ש כתב שאין להחמיר כל כך לדעת ר"ת ושגי במקום קרוב הנמצא ממנו סמוך לעיר וכמ"ש רבינו:

ומ"ש ודוק' וכו' כבר בארתי לשון זה בסעיף א' בס"ד ע"ש: **ומ"ש** ואפילו אותו שהובא בשבילו וכו' תימ' דמשמע דאסור בכל ב' הימים אלא דאין צריך להמתין בכדי שיעשו והתוס' בפרק אין צדין וכן באשיר"י משמע דאם תלשן העו"ג לצרכו ושוב נתנן לישראל בי"ט ראשון דינו כנצוד מאליו ופירות הנושרין דאינן אסורין אלא בו ביום כיון שלא נעשית המלאכה בשביל ישראל וכר' דרבינו תופס עיקר כה"ר יהוד' מפרי"ז שהביאו התוס' לשם לפי שיטת ר"ת וז"ל רבינו יהודה היה אוסר במחובר ובנצוד אפי' לא הביאם מן המחובר בשביל ישראל רק בשבילו או בשביל עו"ג אחר דבדבר אכילה להוט יותר וגזרינן שמא ישראל בעצמו יעשה המלאכה דה"ל גזרינן בפירות הנושרין דאסורין בו ביום גזירה שמא יעלה ויתלוש אלא דהכא כיון שנעשה בו מלאכה אסור בכל שני הימים אף על פי שנעשה בשביל עו"ג גם המרדכי בפ' בכל מערבין כתב האי טעמ' ע"ש ולפ"ז מ"ש רבינו ואפי' אותו שהובאו בשבילו אם העו"ג תלשן לצרכו וכו' לאו דוק' לצרכו דה"ה נמי בתלשן לצורך עו"ג אחר אסור בכל שני הימים אלא דלא בעינן בכדי שיעשו וס"ל לרבינו דכך היא דעת רבינו יהוד' ואעפ"י דמחמיר בנעשה בשביל עו"ג דאסו' בכל שני הימים מכל מקום בלילה מותר מיד וא"צ להמתין בכדי שיעשו לפי טעמו של ר"ת ולפי זה צריך להבין דמ"ש הפוסקים במחובר וצידה כשהובא בשבילו דאסור ר"ל שהובאו מן המחובר ולקטן לצורך ישראל . ומ"ש כשלא הובאו בשבילו אלא בשביל עו"ג דשרי ר"ל שלא הובאו מן המחובר בשביל ישראל אלא לקטן בשביל עו"ג אעפ"י שלאח"כ הובאו דורון לישראל ורבינו ז"ל ביאר זה בלשונו הקצר והניח וכתב ואפי' אותו שהובאו בשבילו אם הא"י תלשן לצרכו וכו' ודעתו לפי שיטת ר"ת כדעת ר"י מפרי"ז וכדפרי' והכי נקטינן כדעת רבינו והב"י כתב דלדעת רבינו יהודה אסור אף בכדי שיעשו ולית' . כתב האגור ונהגו להתיר באשכנ"ז כשהובאו מאליהן אבל מורי אבי ז"ל החמיר לעצמו עכ"ל ונראה דה"ק דלרש"י דלא גזרינן שמא יאמר לעו"ג לך ולקט ואין האיסור אלא שלא יהנה ממלאכת י"ט ומש"ה אינו אסור אלא בו ביום כל זה דוק' כשהובאו הדורונות מאליהן בביתו של ישראל ולא שלח הישראל שלוחו לעו"ג להבי' לו אבל אם שאל הישראל מן העו"ג להבי' לו אף רש"י מודה דאסור בשני הימים דאי שרית ליה ביום שני יאמר לעו"ג לך ולקט וכו' ומורי אבי החמיר לעצמו אף בהובאו מאליהן כר"ת וצ"ע הכין מ"ש כשהובאו מאליהן דהיינו לומר פירות הנושרין מאליהן ושרי ליה מאריה:

ואם

ב"י

ומ"ש רבינו וקודם בכדי שיעשו אסורים לכל אף למי שלא הובאו בשבילו נתבאר בדברי הרא"ש. שכתבתי דלפי' רש"י אסור לכל ישראל בכדי שיעשו שלא יהנה ממלאכת י"ט אבל לפר"ת שפי' משום שמא יאמר לעו"ג להביא ביום טוב שיאכל לערב מיד מסתבר שמותר לישראל אחר מיד:

ומ"ש ואפילו אם ספק אם נלקטו היום אם לאו אסורין וזהו בין לפירש"י בין לפר"ת דהכי אסיקנא בהדיא בגמרא (ביצה כד:) דהלכה כמ"ד ספק מוכן אסור ובסי' תל"ו כתבתי שי"א דהא דאסרי' ספק מוכן דוקא ביום ראשון אבל יום שני לא משום דה"ל ספק ספיקא ויש שחולקים בדבר ואם ספק מוכן צריך להמתין בכדי שיעשו נתבאר בסי' שכ"ה ויתבאר עוד בסימן זה ותור וגוזל שניד עו"ג אם חוששין שמא ניצוד היום אכתוב בסי' תקי"ו בס"ד:

ומ"ש רבינו אבל אם ניכר בהם שלא נלקטו היום מותרין מיד אם היו בתוך התחו' בפרק בכל מערבין (מ.) ההיא ליפתא דאתי למחוזא ונפק רבא חזייה דכמישא שרא רבא לזבוני מיניה אמר הא ודאי מאתמול נעקרה מאי אמרת מחוץ לתחום אתאי הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר וכל שכן האי דאדעתא דעו"ג אתא כיון דחזא דקא מפשי ומייתי להו אסר להו וכתב רבינו אם היו בתוך התחום משום דבישראל שהובאו לצרכו איירי אבל לישראל אחר אפילו הובאו מחוץ לתחום שרי כמבואר בהאי עובדא וכמ"ש רבינו לקמן דהבא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר . ומהאי עובדא משמע דפירות שתלש עו"ג לעצמו בי"ט שהם אסורין לישראל ביומן משום מוקצה וכ"כ הר"ן בפרק אין צדין ובגמרא פרק אין צדין (כד:) אמרי' דכוורי דאדימי ופירי דכבישי בירקא שרו ופירש"י כוורי דאדימי . אדומים שלא נס ליחן ואדמימות שתחת לחייהן : ופירא דכבישי בירקא . כשלקטם וטמנם מיד בירק שלא יבריח לחלוחן והני ודאי מוכן ניכהו דניכרין שמעי"ט הם ואשמעינן דאף ע"ג דדמי לבני יומן לא חיישינן למראית העין:

ומ"ש ולר"ת אפי' בשני י"ט של גליות אסורין עד מוצאי י"ט שני כדי שיעשו כבר נתבאר שזהו דעתו של ר"ת: **ומ"ש** ופירוש כדי שיעשו כדי שיוכלו להביא ממין זה ממקום הקרוב וכו' גם זה נתבאר בדברי הרא"ש שאעפ"י שלפי טעמו של ר"ת היה ראוי להמתין כדי שילך למקום שצד העו"ג הצבי והדגים ותלש הפירות ויחזור לכאן מ"מ י"ל שלא החמירו כל כך ויראה שימתין עד שעה שיוכל להביאו מאותו המין הנמצא בסמוך לעיר ולא נחמיר כולי האי בכדי שיביא מן המקום שהביאו העו"ג: **ומ"ש** ודוקא לאותו שהובא בשבילו אבל לאחרים מותרי' מיד בלילה פירושו הא דאסר ר"ת עד מו"ט שני דוקא לאותו שהובא בשבילו אבל לאחרים מותר בליל י"ט שני מיד אפי' קודם בכדי שיעשו דכיון שטעמו של ר"ת אינו אלא משום שמא יאמר לעו"ג להביא בי"ט כדי שיאכל לערב מיד או שיאמר לעו"ג להביא ביום ראשון כדי שיאכל בי"ט שני כל שאינו מותר אלא לישראל אחר לא חיישינן שיאמר לעו"ג להבי' בשביל אחר דאין אדם חוטא ולא לו וכ"כ רבינו ירוחם עו"ג שהביא דורון לישראל זה מתוך התחום ויש במינו במחובר לפירש"י אסור אף לישראל אחר עד לערב בכדי שיעשו ולפירוש ר"ת מותר לישראל אחר לערב מיד ולא בעינן בכדי שיעשו אלא דוקא לישראל שבאו בשבילו ע"כ ואע"ג דלרש"י אפילו לישראל עצמו מותר בכדי שיעשו בהא ר"ת לקולא ורש"י לחומרא דרש"י לטעמי' שפירש דטעמ' דאיסורא כדי שלא יהנה ממלאכת יום טוב דאפי' בישראל אחר שייך האי טעמא אבל לפירוש ר"ת שפי' דטעמא כדי שלא יאמר לעו"ג להביא בי"ט כדי לאכול לערב מיד כל שאסור לאותו שנלקטו וניצודו עד כדי שיעשו בישראל אחר לא שייך האי טעמא דאין אדם חוטא ולא לו מיהו היינו לדעת הרא"ש שכתב לפי' רש"י אסור לכל ישראל בכדי שיעשו שלא יהנה ממלאכ' י"ט אבל לפירוש ר"ת שפי' משום שמא יאמר לעו"ג להביא בי"ט שיאכל לערב מיד מסתבר שמותר לישראל אחר מיד וכו' וכ"כ בתה"ד לדעת הרא"ש אבל סמ"ק כתב אם יש בו חשש דאיסורא דאורייתא כגון דמחובר או דלידה אסור לשני הימים עד כדי שיעשו של ליל מוצאי י"ט אפי' בב' י"ט של גליות ואפי' לישראל אחר שלא הובאו בשבילו אסורין וכ"כ המרדכי בפ' בכל מערבין וכ' בת"ה שהורה אחד מהגדולים כדברי סמ"ק אמנם אם יש בדבר צורך כגון שזימן אורחים נכבדים וקא בעי להו הך דורון נראה דיש לסמוך אדברי האשיר"י דכתב אפילו לפר"ת שרו לישראל אחר משום דליכא למיגזר בכה"ג ולכך נראה להתיר הואיל ולפירש"י שרי אפילו לאותו ישראל שהובאו בשבילו: **ומ"ש** ואפילו אותו שהובאו בשבילו אם העו"ג תלשן לצרכו מותרין מיד בלילה וכן דבר הניצוד מאליו או פירות שנשרו מאליהן אסורין בו ביום ובלילה מותרין מיד ג"ז מבואר בדברי הרא"ש שכתבתי דטעמא דר"ת לא שייך אלא בעו"ג שעושה בשביל ישראל אבל אם עשה בשביל עצמו מותר לערב מיד או בדבר הבא מאליו לא שייכא הך גזירה ומשמע ודאי דלא אתא הרא"ש אלא להתירם לערב מיד אבל בו ביום פשיטא דאסורין משום מוקצה וכ"ה דעת הגה"מ בפ"ו מהל' שבת וכ"כ הרא"ש עצמו בתשובה והביאם רבינו בסימן תקי"ז והביא ראיה מליפתא דמחוזא ואף על פי שכתב הרא"ש דאפילו ביום השבת מותר ליהנות ממה שעושה העו"ג לעצמו כדתנן (קכב.) מילא מים לבהמתו משקה אחריו ישראל וכו' הנך שאני דלית בהו משום מוקצה ואף על גב דקתני הדליק נר משתמש לאורו ישראל הא לא נגע ישראל בנר משא"כ בפירות הנושרין או תלשן עו"ג לצרכו או דבר הניצוד מאליו או שצדו עו"ג לצרכו דאית בהו משום מוקצה ולא מייתי הרא"ש ראיה מהכך אלא לומר דכל שעושה העו"ג לעצמו לא מיתסר מפני מעשה העו"ג והלכך אי מידי דלית ביה מוקצה הוא מותר בו ביום ואי מידי דאית ביה מוקצה הוא כשיוצא היום שכבר עבר איסור מוקצה אינו אסור כלל משום מעשה העו"ג אלא מותר מיד ואפילו בליל ב' של גליות וכ"כ המרדכי והג"א בפרק בכל מערבין וז"ל אבל דבר הניצוד או הנלקט ממילא או בשביל עו"ג א"צ כלל להמתין בכדי שיעשו ומותר בי"ט שני לכ"ע ואפי' אם אחר צידתו נמלך והביאו לישראל כיון שלא צדו בשביל ישראל א"צ להמתין בכדי שיעשו עכ"ל . ואף על פי שהרא"ש לא חילק בין עו"ג העושה בשביל ישראל לעושה בשביל עצמו אלא לדעת ר"ת התוספ' בסוף פרק בכל מערבין (לט:) חילקו כן גם לדעת רש"י מההיא דפרק שואל (קנא.) אם רוב עו"ג בעיר במ"ש רוחץ בו מיד כ"כ רבינו ירוחם וכ"כ בהגה"מ פ"ב בשם סמ"ק וז"ל דבר שנעשה בשביל עו"ג או נעשה מאליו אם יש שם חשש דלידה או דמחובר דיש לחוש שנלוד או נלקט היום אז ודאי בו ביו' שהובא אסור משו' מוקצה אבל הובא בי"ט ראשון מותר בי"ט שני בב' י"ט של ר"ה או י"ט שלאחר השבת או לפניו אסור אף ביו' ב' אבל במו"ט שני מותרין מיד אף בלא כדי שיעשו כיון שלא נעשה בשביל ישראל ואם נצוד או נלקט בשביל ישראל לפי' ה"ג צריך להמתין עד מו"ט שני בכדי שיעשו ולפירש"י

דרישה

מחוץ לתחום אם לאו לרש"י מותר ולדברי הגאונים אסור כמו שהביא רבינו בס"ס זה וכן משמע שם . מ"ש ב"י בד"ה ולענין הלכה כו' ז"ל ונראה שזה שכתב הסמ"ג דאם ליקט בשביל הישראל ובשביל עו"ג אסור למוצאי שבת בכדי שיעשו כו' היינו דוקא בשרוב ישראל ולפסות מסכה על מקלה אבל אם הרוב עו"ג לא צריך בכדי שיעשו וכ"כ הרא"ש בסוף פרק אין צדין דקמח שנטמן היום שרי בעיר שרובה כו' דאדעת' דעו"ג טמני ליה עכ"ל וצ"ע מנ"ל להביא ראייה מדברי הרא"ש כיון דהרא"ש בנטמן סתמ' איירי ואז איכא למימר דסתמא אדעת' דרוב עו"ג נטמן אבל סמ"ג מיירי אם ליקט בשביל עו"ג ובשביל ישראל והא מני סבר אפי' ברוב עו"ג נמי אסור כיון שלקט ג"כ בשביל ישראל וצ"ע . מ"ש ב"י בד"ה ולענין הלכה כקטיני' כדברי התוס' כו' ז"ל ויש לדקדק בדברי בעל ת"ה שכתב בסי' ע"ם אם יש בדבר צורך כגון שזימן אורחים נכבדים וקא בעי להו הך דורון נראה דיש לסמוך על האשר"י שכתב אפי' לפירש"י שרו לישראל

פרישה

בתשובת הרשב"א דאם אלו ביום ה"ן אסור גם בשבת שהרי כיומא אריכתא נינהו:

(ג) **ואפילו** אם ספק אם נלק' היום כו' אין להקשות מאי אפי' דקאמר והלא ברישא כבר כתב אם יש במינו במחובר ומשמע גם כן דמיירי בספק אם נלקטו דאל"כ מה לי יש במינו במחובר או אין במינו במחובר כיון שנלקטו היום . די"ל דברישא מיירי דלקטו היום ואפ"ה צריך שיהא במינו במחובר כמו שפירש"י בפ' אין צדין כיון שיש במינו במחובר אסורים משום מוקצה ואפי' לר"ש יש מוקצה בגרוגרות וצמוקין ומחובר כגרוגרות וצימוקים דמי מדלא לקטן מאתמול ור"ל כיון דמינו במחובר מסתמא אקצה דעתו מיניה דלא ידע שיתלשו מאן להו בשבת ויביאן לו משמע אבל אם אין במינו במחובר לא הוי אסור משום מוקצה ולפ"ז מיירי רבינו ברישא בידוע שלקטן היום ולכך כתב אח"כ ואפי' בספק וק"ל:

(ד) **אם** העו"ג תלשן לצורכו אבל המרדכי כתב אבל ר' יהודה מפרי"ז היה אומר דבכל מידי דאכילה

פירות שנשרו מאליהן אסורין בו ביום [א] ובלילה מותרין מיד ואם חל י"ט ביום ה' וששי [ב] והובאו ביום הראשון כתב בעל העיטור שאסורין עד מ"ש בכדי שיעשו וכ"כ בה"ג והר"י מפרי"ש התיר' בליל שבת בכדי שיעשו ולזה הסכי' א"א הרא"ש ז"ל ודבר שאינו במינו במחובר ואינו מחוסר צידה אם בא מתוך התחום מותר לכל ואם בא מחוץ לתחום אסור לאוכלן למי שהובאו בשבילו אבל

ולפירש"י צריך להמתין רק מוצאי י"ט ראשון בכדי שיעשו ע"כ ובפ"א כ' בשם סמ"ג והתוספ' דפירות שנשרו מאליהן בי"ט ראשון של גליות מותרות בי"ט שני. והתוספות כתבו בפרק אין צדין (כד:) ר' יהודה היה אוסר במחובר ובילה אפילו לא הביאום בשביל ישראל רק בשבילו או בשביל עו"ג אחר ולא משמע כן גבי מרחץ בשבת דשרי הואיל ואיכ' עו"ג בעיר ואין סברא לחלק בין דבר אכילה לד"א ע"כ. ומשמע דלענין ליל י"ט שני וכן לענין כדי שיעשו קאמרי דר"י סובר שכשם שכשנלקטו בי"ט ראשון בשביל ישראל צריך להמתין עד מי"ט שני בכדי שיעשו ה"ה כשנלקטו בשביל עו"ג בי"ט ראשון דצריך להמתין עד מי"ט שני בכדי שיעשו דאין חילוק בין נלקטו בשביל עו"ג לנלקטו בשביל ישראל והם חולקין עליו ואומרי' דהא ודאי יש חילוק בין נלקטו בשביל עו"ג לנלקטו בשביל ישראל כדאשכחן גבי מרחץ דשאני לן בין היכא דרובא עו"ג להיכא דאין רובא עו"ג כמו שנתבאר בסי' שכ"ז כתב האגור כל דברי רבינו ואח"כ כתב ונהגו להתיר באשכנז כרש"י כשבאו מאליהן אבל מורי אבי ז"ל החמיר לעצמו ע"כ (ג) ואיני יודע למה תלה ההיתר ברש"י שהרי כבר נתבאר דלדברי הסוברים כר"ת נמי שרי כשבאו מאליהן ואפשר דמשום דלדעת רש"י ליכא מאן דפליג דשרי דהא לא איתעביד בהו מלאכה בשביל ישראל אבל לדעת ר"ת אע"ג דכמה רבוותא שרו מ"מ רבינו יהודה אסר מש"ה תלה שריותא ברש"י ולפ"ז נראה שאביו שהיה מחמיר טעמו מפני שהיה חושש לדברי רבי' יהודה לפי שנראה מדברי המרדכי שהוא נוטה לדעתו שכתב אבל רבי' יהודה מפרי"ש היה אומר דבכל מידי דאכילה אסור גם כשנעשה בשביל עו"ג גזירה שמא יעשה המלאכה דמתוך שהוא להוט כ"כ יגזרינן ומדכתב סברת רבי' יהודה לבסוף משמע דהכי ס"ל: **ואם** חל י"ט ביום ה' וששי והובאו ביום ראשון כלומר דאילו הובאו ביום ב' גם לפירש"י צריך להמתין עד מ"ש בכדי שיעשו כמו שיתבאר אבל היכא שהובאו בראשון לפירש"י מותרין בליל י"ט ב' בכדי שיעשו ולר"ת אסורין גם ביו"ט שני איפליגו בעל העיטור והר"י מפרי"ש לדעת ר"ת אם אסורין עד ליל שבת או עד מוצאי שבת ואע"פ שהרא"ש לא כתב אלא והר"י מפרי"ש התירו בשבת שאין להחמיר כולי האי ולא הזכיר כדי שיעשו סובר רבינו שלא התיר אלא דוקא בכדי שיעשו דאין סברא להקל יותר במי"ט לשבת מבמי"ט לחול ודין זה שנחלקו בו בעל העיטור והר"י מפרי"ש כתבו הרא"ש בפ' אין צדין והתו' כתבו שם אומר הר"י דוי"ט שחל להיות בה' בשבת ובע"ש או באחד בשבת ובשני בשבת הבא ביום ראשון שרי ליום ג' ולא בעינן הראוי לעשות דשני ימים קודש לא שייך שמא יאמר לעו"ג ויש להחמיר בדבר ע"כ ואע"פ שהתוספות כתבו שיש להחמיר בדבר כתב הרא"ש דמסתבר כדעת ר"י: **כתב** בת"ה דלדברי סמ"ק דקאמר דדבר שיש בו חשש מחובר או צידה שהובא ביו"ט שני של ר"ה שחל להיות בה' א"א ליהנות מהן אפילו בשבת שאחר יו"ט ואע"פ שכת' אשי"רי בשם ר' יחיאל דאפילו לפר"י שרי בשבת שאחריו נראה דהיינו בפירות שנלקטו מן המחובר דחזו לשבת למיכלינהו חיים אבל דגים דצריכים בישול ובשבת אסורין לבשלם משום דמוקצין הם אסורין אפי' לישראל אחר עכ"ל: כתב הכלבו שנוהגין היתר חכמי לוניל וגם הראב"ד ז"ל בפירות או בביצה שנולדה ביו"ט הא' של ר"ה והוא ביום ה' בשבת לפי ששני ימים של ר"ה אינן משום קדושה א' אלא משום גזירה דהא אנן בקיאינן בקביעא דירחא הלכך די לנו שנאסור אותו הדבר לעצמו של יו"ט שני ששני הימים הם כיומא אריכתא ולא נאסור אותו ליום השבת משום גזירה אחרת דהכנה שאין לנו לגזור שתי גזירות זה אחר זה ואמנם יש מן החכמים חולקין על זה בשני י"ט של ר"ה ע"כ ודעת הרוקח נראה שהיא כדעת האוסרין: **וכתב** בתשובת הרשב"א מה שאמרת בעו"ג שהביא דורון לישראל בדברים שיש במינן במחובר לקרקע ביו"ט של ר"ה שחל להיות בה' בשבת וה"ר שלמה בן אברהם דמונטפלי"ר התיר לאכלן בשבת משום דלא אמרינן הכנה משני ימים כ"א מיום א' תשובה מי הוא שיבא אחרי הר"ב ז"ל את אשר כבר עשה וכבר הורה זקן בהכנה דרבנן אבל לדין יש תשובה דכל יו"ט של ר"ה כיומא אריכתא שוו להו רבנן לכולהו מילי בר מלגבי מת ואנו לא ראינו מי שנהג בו היתר בכל מקומותינו עכ"ל: **כתב** בהג"מ החדשות שדעת הרמב"ם כדעת ה"ג ולא חש לקימחיה מי שכתב כן דבהדיא סובר הרמב"ם כדעת רש"י שהרי כתב בפ"א שני ימים טובים אלו של גליות שתי קדושות הן ואינם כיום אחד לפיכך דבר שהוא מוקצה ביום טוב ראשון או שנולד בראשון אם הכין אותו לשני ה"ז מותר כיצד ביצה שנולדה בראשון תאכל בשני חיה ועוף שניצודו בראשון יאכלו בשני דבר המחובר לקרקע שנעקר בראשון יאכל בשני ולא חילק בין ניצודו ונתלשו בשביל ישראל לניצודו ונתלשו בשביל עו"ג. וכתב ה"ה שמדין ביצה המפורש בגמרא דשני י"ט של גליות נולדה בזה הותרה בזה למד לדבר המחובר וכפ"ב יתבאר אם צריך להמתין בכדי שיעשו וי"א המחובר שנתלש בי"ט אינו מותר עד מי"ט שני בכדי שיעשו והעיקר כדברי רבי' וכן הסכים הרשב"א ז"ל עכ"ל וכתב רבי' ירוחם שכן דעת הראב"ד והרי"ף שכן הורה הרשב"א הלכה למעשה וכבר כתבתי שהר"ן ג"כ כתב שדברי רש"י עיקר. אבל הרא"ש נראה מדבריו שסובר כר"ת שהרי כתב על דברי הר"י מפרי"ש שהם לדעת ר"ת שכן מסתבר וסמ"ג כתב ג"כ שהריב"ש היה נוהג הלכה למעש' כדעת ה"ג: **ולענין** הלכה נקטינן כהנך רבוותא דשרו דרבים וגדולי' הם ובמידי דרבנן כתב סמ"ג אם ליקט העו"ג בשבת פירות וצד דגים בשביל עו"ג ובשביל ישראל אסור למ"ש בכדי שיעשו כמו שמפורש בירושלמי אבל אין ידוע אם בשביל ישראל צד דגים בשבת אם לאו או בהיפוך שידוע לכל שבשביל ישראל נעשה אבל ספק אם נלקט היום בשבת אם לאו אותו היום אסור משום ספק מוכן אמנם אם מותרים למ"ש מיד כשמואל ר"פ שואל (קנא.) דאמר אין צריך להמתין במ"ש כדי שיעשו גבי הא דתנן עו"ג שהביא חלילין לא יספוד בהם ישראל אא"כ באו ממקום קרוב ואמר שמואל חיישינן שמא חוץ לחומה לנו פי' חששא זו לקולא יש לנו לומר שבאו ממקום קרוב ומותר עכ"ל. ובס"ס זה יתבאר שהגאונים חולקים ומפרשים דהא דאמר שמואל חיישינן לחומרא קאמר ושם אכתוב דברי הר"ן וה"ר יונה דמשמע מינייהו דאפילו לדברי המפרשי' דחיישי' לקולא קאמר שמואל היכא דמספקא לן אם נלקטו היום אם לאו אסור. ונראה שזה שכתב סמ"ג דאם ליקט בשביל עו"ג ובשביל ישראל אסור למ"ש בכדי שיעשו היינו דוקא כשהרוב ישראל או לפחות מחצה על מחצה אבל אם הרוב עו"ג לא בעינן כדי שיעשו ואפילו בו ביום היה מותר אם לא מפני שהוא מוקצה וכ"כ הרא"ש בס"פ אין צדין דקמח שנטחן היום שרי בעיר שרובה עו"ג דכיון דרובה עו"ג אדעתא דעו"ג טחני ליה וכתבו רבינו בסימן תקי"ז: כתב הרוקח כמהין ופטריות שהביא עו"ג לישראל אסורין וכ"ל דאיצטריך לאשמועינן דלא תימא הואיל מחובר לקרקע מאחר שגם על העצים הם גדלים לפעמים דכיון דמקום גדילתם הוא כמחובר לקרקע דמי וכדאמרינן בפ' ח' שרצים האי מאן דעקר פיטור' מהבבא חייב משום דעוקר דבר מגידולו: גרסינן בפ' בכל מערבין הנהו בני גננא דגזו להו עו"ג אסא ביומא טבא לאורתא שרי להו רבינא לאורוחי לאלתר אתו ושיילוה לרבא אמר להו בעינן בכדי שיעשו וכתב הר"ן בפרק אין צדין וא"ת ואמאי מצריכין להריח כדי שיעשו דהא מחובר מותר להריח בו בשבת ויו"ט כדאמרינן בסוכה (לז:) הדס במחובר מותר להריח בו י"ל כיון דאי אפשר להם להשתמש ממנו במקום זה אלא על ידי הגזיזה אסור להריח בו דמ"מ הרי הן נהנין עכשיו ממלאכ' י"ט ואיכא למיגזר שמא יאמר לעו"ג לגוזו: **ודבר** שאינו במינו במחובר ואינו מחוסר צידה אם בא מתוך התחום מותר לכל פשוט במימרא דר"פ שכתבתי אם אין מאותו המין במחובר תוך התחום מותר: **ומ"ש** ואם בא מחוץ לתחום אסור לאוכלן למי שהובאו בשבילו ואחרי' מותרי' אף לאכלן ג"ז שם במימרא דר"פ חוץ לתחום אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר ופירש"י דטעמא משום דכיון דאיסור תחומין דרבנן לא אחמור כולי האי ודי אם אסרוהו על זה וכתב הר"ן דלדברי הרי"ף והרמב"ם שסוברים דתחום ג' פרסאות דאורייתא אפשר שהטעם שהקילו להתירו לישראל אחר היינו משום דאיסור תחומין אינו שוה בכל שמה שהוא לאחד חוץ לתחום הוא לאחר תוך התחום לפיכך הקילו בה ודע דבכה"ג דאין במינו במחובר ואינו מחוסר צידה אלא שבא מחוץ לתחום מודה ר"ת דמותר בי"ט שני משום דבתחומין הקילו כך כתבו התוספות בפרק בכל מערבין בשם בה"ג וכ"כ סמ"ק בשם רבינו יחיאל והמרדכי כתב בפרק בכל מערבין דלאותו ישראל שהובאו בשבילו אסור עד כדי שיעשו במוצאי י"ט דכיון דהביאם בשביל ישראל א"כ איכא למיחש שמא יאמר לעו"ג לך והבא בשביל י"ט ב' אי שרינן ליה בב' אבל לישראל אחר שלא הובאו בשבילו גם בי"ט ראשון מותר מיד עכ"ל וגם הכלבו כתב בשם הר"י לאותו שהובאו בשבילו אסורין עד מי"ט שני דכיון שהובאו בשביל ישראל איכ' למיחש שמא יאמר לעו"ג לך והבא לי בשביל יום ב' אי שרינן ליה בשני מיהו אח"כ כתב בשם הרי"ף ג"כ כמדומ' לי שהתיר ר' יחיאל בב' י"ט של גליות גביות שהובאו מחוץ לתחום גם לאותו ישראל שהובאו בשבילו: **ולענין** הלכה נקטינן כדברי התוספות וה"ר יחיאל דגדולים הן ומקילין במידי דרבנן: וכתב הרשב"א בתשובה דהא דאמר דדבר שאין במינו במחובר והובאו מחוץ לתחום מותר למי שלא הובאו בשבילו ה"מ בפירות עו"ג אבל בפירות ישראל אסורין לכל דמוקצין הן דכל שהן חוץ לתחום הקצום הבעלים מדעתן דשל ישראל צריכין הכן אבל עו"ג אין צריך הכן: **וכתב** עוד שאלת אי סמכי' על בעל העיטור עו"ג שהבי' דורון לישראל דאפי' למי שבא בשבילו מותר תוך ד"א תשובה כ"ל דלא שהוא סמך על הירושלמי שאמר קבליכון ואוכליכון גו מוגריון דידך ואלו מגמרא רב פפא סתם אמר: **כתב** בתשובת הגאונים אפילו בקרטבא שהם מקום מלכות ועו"ג מרובים וישראל מעט אם יש לחוש שמרבים ומביאים בשביל ישראל אסור כדאמרינן בההוא ליפתא דאתא למחוזא. ובא"ח כתב בשם הרשב"א כבר ביארנו שהמוקצה מד"ס והולכין בספיקו להקל ואם הביאום לצורך העו"ג או אפילו סתם בעיר שרובה עו"ג מותר שכל המביא לצורך הרוב מביא: **ומ"ש** רבינו אם בא מחוץ לתחום אסור לאוכלן למי שהובאו בשבילו אבל מות' לטלטלן כ"כ הרא"ש בפרק אין צדין וטעמא משום דכיון דשרי באכילה לישראל אחר אין לו דין מוקצה ליאסר בטלטול. ומיהו הא

ואם חל י"ט ביום ה' וו' וכו' פי' אליב' דשיטת ר"ת נחלקו וכ"כ הרא"ש וטעם מחלוקתם מפורש בתוס' וכמ"ש הרא"ש ומביאו ב"י: **ודבר** שאין במחובר וכו' עד ומותר לטלטלו כ"כ הרא"ש בפ' א"צ ונראה שלמד כך מפלוגת' דת"ק ור"ג בספק מוכן דע"כ לא פליגי אלא בספק מוכן אבל בודאי מוכן ד"ה דמותר לקבלו דאע"פ דאסור באכילה בהובאה מחוץ לתחום בשבילו משום קנסא שמא יאמר לעו"ג להביא מ"מ אינו מוקצה דבשל עו"ג א"צ הכן ומ"ה מותר לישראל אח' אף באכילה דאין עליו דין מוקצ' וע"ל בסי' ת"א נתבאר שאפי' העו"ג שהביאן חוץ לתחומן לתוך העיר דמותר לטלטלן בכל העיר דכל העיר כד' אמות והא דאסור באכילה לאותו ישראל שהובא בשבילו כתבו התו' בפ' בכל מערבין דביום ראשון הוא דאסור אבל ביום השני מותר והסמ"ק והמרדכי אוסרין אף ביום שני ורבינו לא כתב דין זה כאן לפי שנסמך על מ"ש בסוף סימן זה דאפילו בראש השנה אינו אסור אלא ביום ראשון כ"ש בב' י"ט של גליות: ומ"ש

דרכי משה

לו כלים מבית האומן בי"ט אם מותר ללובשן בי"ט עד כאן לשונו: (ב) נראה מדברי האגור דס"ל כדברי הר"י מפרי"ש דלדעת ר"ת אף נעשו בשביל עו"ג או הובאו מעצמן אסורים

פרישה

דאכילה גם כשנעשה בשביל עו"ג גזירה שמא יעשה המלאכה דמתוך שהוא להוט כ"כ גזרו והאגור כתב נהגו להתיר באשכנז אבל מורי אבי ז"ל החמיר לעצמו: אבל

דרישה

לישראל אחר כו', ומשמע מדבריו שאורחים דין אחר יש להם וזה הפך ממה שאמרו בגמרא בכל דלת' לבי ריש גלות' אדעת' דכולהו רבנן הוא ותירץ ע"ז ב' תירוצים. ולענ"ד דאפשר לחלק בע"א וכמ"ש בעל ת"ה בסי' ע"ב והביאו ב"י בסי' של"ג ז"ל כל שבות דשרי משום מצוה שרי נמי משום כבוד אורחים מיהו הנ"מ באורחים שבאו לתוך ביתו כו' אמנם אם זימן אורחים לסעוד סעודה בביתו כו' אין לנו ראייה להקל כו' וכתב ב"י ע"ז דלא במזמן חבירו שיסעוד אצלו מיירי דהא פשיטא דסעודה הרשות היא אלא באורחים שנתארחו אצל אחר וזימנם אחר לסעוד סעודה בביתו הוא דמספקא ליה עכ"ל ונלמד מכאן ג' חילוקים באורחים הא' האורחים שבאו לתוך ביתו הוא מסיב סעודת מצוה. הב' במזמן את חבירו לסעוד אצלו פשיטא

חדושי הגהות

תקטו א פשוט הוא דלר"ת דינא הכי הוא דהא לא נעשית בה שום מלאכה לומר שלא יהנה כו' אלא בין לרש"י בין לר"ת מותרים בלילה מיד וביאור לשון רבינו כך הוא ואפילו אותו שהובאו בשבילו אם העו"ג תלשן לצרכו כו' מותרים מיד בלילה לר"ת דהא וכן דבר הניצוד מאליו כו' מותר מיד אף לרש"י וכיון דליכא משום שלא יהנה כמו כן דבר שנעשה בשביל עו"ג מותר מיד לר"ת כיון דליכא למיחש לשמא יאמר לעו"ג לעשותו בי"ט כיון שלא עשאו בשבילו (מהרל"ח): ב אבל אם הובאו ביום טוב שני שביום ו' אפילו

ומ"ש ואם הוא ספק וכו' טעם מחלוקת זה בפי' דברי שמואל בפ' שואל חיישינן שמא חוץ לחומה לנו וע"ל בסי' שכ"ה ושם נתבאר:
וכתב הרשב"א וכו' וטעמו דכיון דהפירות מצויין בעיר למה נחוש לפירות שמחוץ לעיר אדרבה כאן נמצאו כאן היו ועוד דספק דרבנן הוא ולקולא אזלינן ועיין במרדכי ריש פרק אין צדין:
תקיו מותר לשלוח ביום טוב דורון וכו' פלוגתא דבית שמאי ובית הלל בפרק קמא דביצה והלכה כב"ה דאפילו בהמה וחיה וכו' מותר לשלוח:
ומ"ש

(ה) אבל מותר לטלטלן ואחרים מותרין אף לאכלן ולערב צריך להמתין מי שהובאו בשבילו כדי שיעשו לרב אלפס וכ"כ בעל התרומו' ולר"י א"צ (ו) ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ואם הוא ספק אם בא מחוץ לתחום אם לא לרש"י מותר ולדברי הגאונים אסור וכתב הרשב"א שאף לדברי הגאונים אין לאסור אלא בעו"ג שאין שרוי עמו בעיר דאיכא למיחש שמא מחוץ לתחום הביאם אבל עו"ג השרוי עמו בעיר ופירות המצויין בעיר אין לחוש מספק ודבר שאין במינו במחובר שהובא לישראל בי"ט ראשון של ר"ה מותר בשני אע"פ שקדושה אחת הן שאין עליו איסור הכנה ולא דבר התלוי בקדושה שנאמר קדושה אחת הם אלא משום קנסא שמא יאמר לו להביא ודיו אם קנסו בראשון וכן משבת לי"ט:

תקיו (א) **מותר** לשלוח ביו"ט דורון בין מנות של תבשיל הראוי לאכילה או בהמה חיה ועוף בין חיים בין שחוטים

הא דשרי לטלטל דוקא בתוך ד"א או בתוך העיר דכולה מתא כד"א דמיא אבל להוציאן לא לפי שחפצי עו"ג קונים שביתה וכיון שבאו חוץ מתחומן אין להם אלא ד"א ג וכדאית' בפרק מי שהוציאוהו כ"כ הר"ן בפרק אין צדין והרב המגיד בפ"ב מהלכות יום טוב וכן כתב הרא"ש בפרק מי שהוציאוהו וזה לשונו צריך ליזהר בדבר הבא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה שמותר לישראל אחר או אפי' בא בשביל עו"ג שלא לטלטל חוץ לד"א בעיר שאינה מוקפת חומה ואפילו מוקפת מחיצה צריך שתהא מוקפת לשם דירה וכתב ר"מ ז"ל דסתם עיירות מוקפות לדירה הם דאין דרך להקיף מחיצה עד שיבנו הבתים תחלה אבל מבצרים סתמייהו הוקפו ולבסוף ישבו עכ"ל וכ"כ התוס' והמרדכי שם והג"מ בפ"ה מהלכות י"ט וכתבו רבי' בסימן ת"א. וכתב ה"ה בפ"ב מהלכות י"ט והג"מ בפ"ו מה"ש בשם סמ"ג דכי אמרינן דאסור לאכלן מי שהובאו בשבילו כל בני ביתו נמי אסורים כמוהו דאדעתא דכולהו אתא כדאיתא בכל מערבין כל דאתא לבי ריש גלותא אדעתא דכולהו רבנן אתא וכ"כ המרדכי בפ' בכל מערבין דאסור לכל בני הבית כשהובאו בשביל בעל הבית ויש לדקדק בדברי בעל תה"ד שכתב בסימן ע"ח אם יש בה בדבר צורך כגון שזימן אורחים נכבדים וקא בעי לכבד הן דורון נראה דיש לסמוך אדברי המאירי שכתב אפילו ד לפירש"י שרי לישראל אחר משום דליכא למיגזר בהכ"ג לכך נראה להתיר הואיל ולפירש"י שרי אפילו לאותו ישראל שהובא בשבילו עד כאן ומשמע מדבריו שהאורחים דין ישראל אחר יש להם וזה נראה הפך ממ"ש בגמרא כל דאתא לבי ריש גלותא אדעתא דכולהו רבנן אתא וא"ל שהוא סובר כמאן דפליג התם ואמר דכישראל אחר חשיבי דהיכי נשווי לבעל תה"ד חולק על כל הני רבוותא. וי"ל דרבנן הוו סמיכי תדיר אתכא דריש גלותא והלכך כל דאתי לביתיה אדעתא דידהו אתי דהא כ"ע ידעי דא"א לתכא דריש גלותא בלא רבנן ומשם למדו המפרשים לבני ביתו הסמוכים תדיר על שולחנו אבל מי שזימן אצלו אורחים כיון שאינם רגילי' לסמוך תדיר על שלחנו לא חשיבי מבני ביתו אלא כישראל אחר דמו (ג) ואפשר לחלק בע"א ולומר דאורחי' נמי חשיבי כבני ביתו וכל מה שאסור לבעה"ב אסור גם להם מיהו ה"מ כשזימנם קודם שהביאו לו הדורון דאיכא למימר דאדעתא דידהו אתא אבל אם זימנם לאחר שהביאוהו לו הדורון חשיבי כישראל אחר דליכא למימר דאדעתא דידהו אתא וכי שרי בעל תה"ד לאורחים היינו כשזימנם אחר שהביאו לו הדורון דאילו זימנם קודם לכן גם לאורחים אסור דאדעתא דידהו נמי אתא. וראשון נראה עיקר: **ולערב** צריך להמתין מי שהובאו בשבילו כדי שיעשו להרי"ף וכו' בפרק אין צדין (כד:) אהא דאמר רב פפא אם אין מאותו המין במחובר בתוך התחום מותר חוץ לתחום אסור כתב הרא"ש וא"צ להמתין לערב בכדי שיעשו דלא החמירו חכמים אלא בדבר שנעשה בו איסורא דאורייתא ואין לחוש שמא הביאו העו"ג דרך ר"ה סרטי' ופלטיא דלא שכיח האידנ' ר"ה דששים רבוא בוקעי' בו והא דתנן בפ' שואל (קנא:) עו"ג שהביא חלילין לא יספוד בהם ישראל במ"ש עד כדי שיבואו ממקום קרוב תירץ ר"י דשאני מלתא דמת דאוושא טפי והכל יודעים שבשביל המת הביאו ואחמור טפי והרי"ף כ' בתשובה דאף בבא מחוץ לתחום צריך להמתין בכדי שיעשו וכ"כ בספר התרומה ובסה"מ דאין לסמוך על מה שחילק ר"י במת ומסתברא כדברי ר"י כיון שמצינו בקבר שנעשה בשביל ישראל דאסור עולמית ובשאר דברים שנעשו בשביל ישראל כגון מינו במחובר מותר לערב בכדי שיעשו גם במובא מחוץ לתחום יש לחלק עד כאן לשונו והר"ן כתב מסתברא דאין במינו במחובר בעי נמי לערב בכדי שיעשו דלא קיל טפי אין במינו במחובר מיש במינו אלא שהוא מותר לישראל אחר וכבר כתבו בהפך ואינו נראה עכ"ל וכ"כ הרשב"א בתשובה שנראין הדברים דאפילו בבא מחוץ לתחום צריך בכדי שיבואו דבכל כי הא כאיסורא דרבנן איכא למיגזר ולמיסר טפי מאיסורא דאורייתא דבכל שהאיסור קל איכא למיגזר טפי דלמא אתי לזלזולי ביה וכו' עוד שהמתנת הערב לפי מקום ריחוק הבאתן או הקירוב. וגם סמ"ג כ' בהל' שבת בסוף דבריו דנכון להחמיר ואע"פ שיש לדחות אדימוי לא סמכינן: ובתה"ד סי' פ"ג כתב דעו"ג שהביא דורון לישראל בי"ט חוץ לי"ב מיל והוא דבר שאין בו חשש צידה או מחובר אע"פ שרוב הגאונים כתבו דתחומין די"ב מיל דאורייתא ירא דאין להחמיר כמו מחובר וצידה וטעמ' משום דכיון דנהגינן כר"י וה"ג דמפרשים שהטעם שאסרו חכמים דורון שהביא עו"ג לישראל היינו משום גזירה שמא יאמר לעו"ג להביא לו מן המחובר או דבר הניצוד ועשה איסור דאורייתא בשבילו והאי טעמא לא שייך כ"כ בתחומין די"ב מיל דלא שכיח שיאמר לעו"ג להביא לו אוכל או משקה כ"כ מרחוק ע"כ וכ"כ מדברי הר"ן שכתבתי גבי הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר: **ואם** הוא ספק אם בא מחוץ לתחום אם לא לרש"י מותר ולדברי הגאונים אסור בפרק שואל (קנא.) עלה דמתני דעו"ג שהביא חלילין לא יספוד בהם ישראל א"כ באו ממקום קרוב אמרי' בגמרא מאי מקום קרוב רב אמר קרוב ממש ושמואל אמר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו וקי"ל דהלכה כשמואל ופי' רש"י דשמואל לקולא לומר דאע"פ שלא נכנסו לעיר עד הבקר חוששין שמא מבע"י באו בתוך התחום ולנו בלילה חוץ לחומה ולפי דבריו כל היכא דמספקא לן האי מלתא תלינן לקולא אבל הגאונים פי' דשמואל להחמיר אתא ולומר שאע"פ שנכנסו בבקר הכהנים אסור דחיישינן שמא בלילה הביאום ממקום רחוק ולנו חוץ לחומה ולפי דבריהם כל היכא דמספקא לן האי מלתא תלינן לחומרא ודעת הרי"ף כדעת הגאונים וכן דעת הרמב"ם בפ"ו מה"ש. וכתב הר"ן בפרק שואל דאיכא למידק על דברי רש"י מדאמר ר"פ עו"ג שהביא דורון אם יש במינו במחובר אסור עד הערב בכדי שיעשו והא התם דאיכא למיתלי שנתלשו מעי"ט ואפ"ה אסור תירץ הר"י דכל שיש במינו במחובר דרבנן של ב"א ללקוט אין לוקטין אותו מבערב וכיון דרובן עושין כן אין תולין להקל עכ"ל ולפ"ז ספק אם נלקטו או ניצודו היום אסורים למ"ש או מוגהי י"ט עד כדי שיעשו כאילו ודאי נלקטו או נצודו בשבת או בי"ט ואפי' לדברי רש"י שמפרש דחיישינן שמא חוץ לחומה לנו לקולא קאמר וכבר כתבתי שסמ"ג חולק על זה. ולענין הלכה נקטינן כדברי הגאונים וסיעתם שהן רבים וגדולים (ד): **וכתב** הרשב"א שאף לדברי הגאונים אין לאסור אלא בעו"ג שאין שרוי עמו בעיר וכו' כ"כ הר"ן בפרק שואל ובפרק אין צדין וכ"כ ה"ה בפ"ב מהלכות יום טוב וכ"כ בסמ"ק: **כתב** המרדכי בר"פ א"צ א"ר אמר שמואל הלכה כר' יהושע משמע דשמואל אית ליה מוקצה אפילו בספק מוכן וכתב אבי"ה אע"ג דבספק מוכן מחמירין היינו משום דמוקצה הוא כדאיתא פ' כל הכלים וגם הרקח' לאיסור ולא להקל אבל אם אין ספק מוקצה אלא ספק תחומין כגון שיש לעו"ג המביא דורון ב' בתים וא' בתוך התחום שרי אפי' למי שהובא בשבילו דגרסינן בפ' מי שהוציאוהו (מג:) גבי יש תחומין למעלה מעשרה ספק תחומין דרבנן להקל ואע"ג דדבר שיש לו מתירין הוא לא דמי לביצה דאמר רב אשי פ"ק דביצה (ד.) לעולם ספק י"ט ספק חול דהתם כי מוקמת לה אחזקתה הרי לא נולדה וכן בספק לידה שלא ניצוד משא"כ בספק תחומין עכ"ל: **ודבר** שאין במינו במחובר שהובא לישראל בי"ט ראשון של ר"ה מותר בשני וכו' כ"כ הר"ן בפרק א"צ בשם חכמי לוני"ל ואע"פ שכתב על דבריהם ואני אומר כמה רב גוברייהו דשרו הכי הרא"ש כ' דברי חכמי לוני"ל סתם לפסק הלכה וגם ה"ה כתב בסוף פרק א' כדברי חכמי לוני"ל וכ"כ בא"ח וכתב דה"ה לשבת וי"ט: **כתב** הכלבו אפשר לומר דוקא עו"ג שהביא דורון לישראל יש לגזור שמא יאמר לו לך והבא לי אבל ישראל ששלח דורון לחבירו ע"י עו"ג כגון שמסר לו מעי"ט ונשתהה העו"ג ולא הביאו עד י"ט זה היה מעשה והסכימו חכמינו ז"ל להתירו אפילו למי שבא בשבילו והטעם שאין לחוש שמא יאמר לו לך והבא לי עוד באיסור לפי שלא ישמע לו ע"כ וכ"כ הרשב"א שאלת ישראל שגר לחבירו ע"י עו"ג פירות מעי"ט שאין במינם במחובר לקרקע ונתעכב העו"ג והביאם בי"ט אם מותרין אפילו לבא בשבילו תשובה מסתברא לי שמותר תוך ד"א אפילו לבא בשבילו כל שכן אחרים שהרי אין העו"ג מביא משלו כדי שנגזור שמא יאמר הבא לי:

תקיו מותר לשלוח בי"ט דורון בין מנות של תבשיל הראוי לאכילה או בהמה חיה ועוף וכו' משנה בפ"ק דביצה (יד:) בש"א אין משלחין בי"ט אלא מנות ובה"א משלחין בהמה חיה ועוף חיים ושחוטים משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות אבל לא תבואה ור"ש מתיר אף בתבואה ופרש"י
אבל

דרכי משה

אסורים ולכן כתב דהמנהג כרש"י וכבר נתבאר דנקטינן כדברי רש"י אף בנעשו בשביל ישראל כ"ש אם נעשו בשביל עו"ג או נעשו מאיליו דאף לדברי ר"ת שרי לדעת הפוסקים והמחמיר יחמיר והמיקל לא הפסיד: (ג) וכ"מ מת"ה סימן ע"ח: (ד) ומעתה נדחו הם דברי המרדכי ר"פ א"צ שכתב היכא שיש לעו"ג שני בתים אחד חוץ לתחום ואחד תוך התחום תלינן שהביאן מתוך התחום דהיינו דס"ל כרש"י שכבר מבואר דלא קי"ל הכי והחימא על הב"י שכתב דקי"ל כדברי האוסרים ואח"כ הביא דברי המרדכי כאילו לא היה בו שום מחלוקת (גם לעיל סימן שכ"ה בש"ע סעיף ט' פסק כדעת הרי"ף והגאונים ומ"מ כתב דאם יש לעו"ג שני בתים ואחד מהן בתוך התחום דתולים להקל וצ"ע ולא דמי להא דכתב הטור בשם הרשב"א דאף לדעת הרי"ף והגאונים אם עו"ג שרוי עמו בעיר ופירות מצויין בעיר אין לחוש בספק דל"ד דוודאי כאן שהעו"ג שרוי עמו בעירו ופירות מצויין בתוך העיר מה"ת לאסור ולחוש שהובא מחוץ לעיר אבל כשיש לו שני בתים והאחד מחוץ לתחום אזי יש לספק אם הובא מתוך התחום או מחוץ לתחום כיון שיש לו נמי בית אחד מחוץ לעיר ואינו שרוי עמו בעיר ומה דהתיר משום דס"ל כדעת רש"י וכ"כ המרדכי בהדיא וצ"ע):

עיין

דרישה

פשיטא דאין בו מאוס כלל והג' כשנתארחו אצל אחר וזימנם אחר לסעוד ולפי זה יש לייסב הכא מה שדקדק ב"י על ת"ה מהא דאמרי' כל דאת' לבי ריש גלותא אדעתא דכולהו רבנן אתא משמע דאורחים אין להם דין ישראל אחר י"ל דהתם מיירי דריש גלותא זימנם לאכול אצלו ובזה פשיטא דאין בסעודה זו מאוס כלל ובעל ת"ה מיירי כשנתארחו אצלו ובאו מן השדה לתוך ביתו דזה פשיטא הוא דהוי מאוס וכמו שהבאתי לעיל בשמו. בסמ"ג כתוב דדבר שיש בו משם מחובר או צידה שהובא בי"ט ראשון אסור בי"ט שני אפי' לישראל אחר ע"ש. וכתב בת"ה לדבריו אם אל יום טוב ביום ה' ו' והובאו בה' אסור לאכול ממנו אפילו בשבת שאחר יום טוב ואף על פי שכתב שאשר"י בשם ר"י דאפי' לפי' ר"י שרי בשבת שאמרינן נראה דהיינו בפירות שנלקטו מן המחובר דחזו לשבת למיכלינהו חיים אבל דגים דצריכים בישול ובשבת אסור לבשלם וביום ו' נמי אסור משום דמוקלין הם אסורין אפי' לישראל אחר עכ"ה:

ורי"ף

פרישה

(ה) **אבל** מותר לטלטל' דכיון דלאחרים מותר לאכל' אין לה' דין מוקלה לאסור בטלטול ומיהו דוקא תוך ד' אמות או עיר המוקפת לדירה דנחשבת כולה כד' אמות והיינו סתם עיר דנבנו הבתים תחלה ואח"כ מקיפין אותו אבל מבצר דסתמייהו היקפו תחלה וכיולא בו אסור לטלטל בו אלא ד' אמות דחפצי העו"ג קוני' שביתה וכיון שילאו חוץ לתחום אין להם אלא ד' אמות. כ"כ בהר"ן והרא"ש והמ"מ:
(ו) **ולזה** הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכתב דלא החמירו חכמים אלא היכא דנעשה בו איסורא דאורייתא ואין לחוש שמא הכניסו דרך סרטיא ופלטיא דלא שכיח אבל הר"ן כתב וכן הרשב"א כהרי"ף וכתבו דאדרבה באיסור דרבנן דקיל יש להחמיר בהכ"ג טפי וכתב המ"מ דכי אמרינן דאסור למי שהובאו בשבילו לכל בני ביתו נמי אסורים וב"י דקדק אהא ת"ה לחלק בין זימן אורחים לבני ביתו אללו תמיד עוד חילק בע"א ע"ש:
סי' **תקיו** (א) **מותר** לשלוח בי"ט דורון כו' ורי"ף מתיר אף בתבואה שפוסק כר"ש שמתיר בתבואה

חדושי הגהות

אפילו לדעת רש"י אסורים בשבת משום הכנה דאין י"ט מכין לשבת (מהרל"ח): נ כמו שנתבאר בסימן ת"ת (מהרל"ח): ד בתה"ד איתא לפר"י והובא כן לעיל בסימן זה בב"י והמכוון לפר"ת וכן הועתק בד"מ שלפנינו:

ר"ל

שחוטים יינות שמנים וסלתות וקטניות [א] ורי"ף מתיר אף בתבוא' והרמב"ם ז"ל אוסר ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכשושלח לא יעשה שורה לשלוח בג' בני אדם ביחד (ב) משום דאוושא מלתא וג' מינים בג' גברי מיבעיא ולא איפשיטא (ג) והרמב"ם ז"ל מתיר [ב] משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורין שאף הם ראויים לישען עליהן ואפי' אם יש בהן כלאים (א) אם הם קשין שראוין להציע תחתיו ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם ואפי' תפילין משלחין אע"פ שאינן ראוין במועד ראויין בחול וכל דבר שראוי בחול (ד) משלחין אותו ביום טוב:

תקיז **מותר** לומר לחנוני ישראל תן לי ביצים או אגוזי' או לרועה הרגיל אצלו תן לי גדי או טלה ולטבח תן לי כתף או ירך ולנחתו' תן לי ככר ולחנוני תן לי ה' ביצים וי' רמונים וכל כיוצא בזה [א] ובלבד שלא יזכיר לו שם מדה לומר לו תן לי קב או קבים ולא סכום דמים לומר אטול כך וכך ואשלם לך דינר ולא סכום מנין לומר כך וכך יש לך בידי תן לי כך וכך ויהיה לך בידי כך וכך והני מילי חנוני ישראל אבל חנוני עו"ג אסור ליקח ממנו דבר

אבל לא תבואה שאינה ראויה ביום שאין טוחנין בי"ט ובגמרא תניא ר"ש מתיר בתבואה של חטים לעשות מהם לודיות פירוש לודיות מאכל העשוי מחטים וכתב הרא"ש מדהביא הרי"ף א ברייתא זו משמע דפסק הלכה כר"ש ולא ידענא טעמא מאי והרמב"ם פסק בפ"ה כת"ק וכן עיקר עכ"ל גם ה"ה כתב איני יודע למה נפסוק כר"ש במקום ת"ק וכ"ש דמסתבר טעמיה דת"ק דאזיל בתר רובא לפיכך כ"ל דברי רבי' עיקר גם י"מ שפסק כן עכ"ל: **ובשולחה** לא יעשה שורה לשלוח בג' ב"א ביחד וכו' שם תני רב יחיאל ובלבד שלא יעשנו בשורה תנא אין שורה פחותה מג' ב"א ופירש"י שלא יעשנו בשורה לא ישלח הדורון ע"י אנשים הרבה דאוושא מלתא ונראה כמוליכים למכור בשוק. והר"ן כ' שרבינו אפרים פי' מפני שנראה כאחד מוכר והשני לוקח והג' סרסור: **ומ"ש** וג' מינים בג' גברי בעיא ולא איפשיטא גז"ש והרמב"ם בפ"ה פסקה לקולא. וכתב ה"ה דטעמיה משום דהוי ספיקא דרבנן ולקולא כ"פ ז"ל עכ"ל וכ"פ סמ"ג והר"ן כתב אבל בה"ג פסקה לחומרא וכ"כ דעת הרי"ף שהשמיטה וצ"ע למה עכ"ל: **משלחין** כלים בין תפורים בין שאינם תפורים וכו' משנה שם ומשלחים כלים בין תפורים בין שאינם תפורים ואע"פ שיש בהם כלאים ובגמ' (שם) בשלמא תפורים חזו למלבש שאינם תפורים חזו לכסויי אלא כלאים למאי חזו ואוקימנא בקשים: **ומ"ש** רבינו בין שאינם תפורים שאף הם ראויים לישען עליהם אפשר שהיה גורס חזו לזגויי במקום חזו לכסויי או אפשר שכתב כן משום דבכלאים אפי' לישען עליהם אינם ראויים אא"כ הם קשים: **ומ"ש** דקשים ראויים להציע תחתיו ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם יתבאר בה' כלאים בס"ד: **ומ"ש** ואפי' תפילין משלחין אע"פ שאינם ראויים במועד וכו' ג"ז בסוף פ"ק דביצה (טו:) וכתב בעל השלמה הא דאמרינן משלחין תפילין בי"ט והרי אינם צורך כלל לא צורך אכילה ולא צורך היום אפשר דמבית לבית קתני לא מר"ה א"כ תפילין שרי ללבשן אלא שא"צ אות וכתב עוד יש שואלים היאך שרי לשדורי תפילין בי"ט משום דהוי דבר שניאותין בו בחול מ"מ לא הוי צורך י"ט ואפי' במועד אמרינן אין מוליכין ומביאין כלים מבית האומן אלא לצורך המועד כ"ש בי"ט וי"ל כיון שמחה עכשיו בהן צורך הוא א"כ שרוצה ללמוד בהם תורה א"כ שרוצה להניחם לנטורי נפשיה ולא בתורת חיוב עכ"ל. ומדברי פוסקים שסתמו דבריהם נראה דאפילו להוליכם דרך ר"ה בידו שרי דכיון דאיכא שמחת י"ט בשילוח מתנות אלו שפיר הוי צורך י"ט ואפי' לדברי הפוסקים דאסור לשלוח תבואה איכא למימר בתבואה שאני שאף בחול אינה ראויה כמות שהיא שהרי היא מחוסרת טחינה אבל תפילין ראויין בחול כמות שהן הלכך שרי (ג):

תקיז מותר לומר לחנוני ישראל תן לי ביצים או אגוזים משנה בס"פ א"צ (כ"ט.): **ומ"ש** או לרועה הרגיל אצלו תן לי גדי או טלה וכו' ברייתא שם ופי' רש"י הרגיל אצלו שמתוך שרגיל אצלו מאמינו ונותן לו בלא פיסוק דמים ודע שיש בדברי רבינו תוספת שלא היה צריך לכתוב מותר לומר לחנוני תן לי ביצים ואגוזים כיון דכתב בתר הכי ולחנוני ה' בצים וי' רמוני' אלא מפני שבמשנה שנינו אומר אדם לחנוני תן לי ביצים ואגוזים במנין שכן דרך בע"ה להיות מונה בתוך ביתו פתח רבינו בחנוני ולא הזכיר במנין מפני שהיה עתיד לומר לחנוני תן לי ה' ביצים וי' רימונים. והא דקתני שכן דרך בע"ה להיות מונה בתוך ביתו פי' הר"ן הלכך לא מוכח דמשום דמים הוא דמדכר ליה מנין אלא שכך צריכין: **ומ"ש** ובלבד שלא יזכיר לו שם מדה וכו' שם בברייתא ובלבד שלא יזכיר לו סכום מדה רשב"א אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח ור"ח גורס ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח רשב"א אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מנין וכתבו התוספות והרא"ש שיש ליזהר בשניהם וכ"כ הרמב"ם בפ"ד שלא יזכיר שם דמים ולא סכום מנין ונתבא' כל זה יפה בסי' שכ"ג: **וה"מ** חנוני ישראל אבל חנוני עו"ג אסור ליקח ממנו דבר שממינו במחובר כו' בפרק אין צדין כתב הרא"ש וז"ל כתב בה"ג ה"מ חנוני ישראל אבל חנוני עו"ג במה דאיתא במחובר א"כ קימחא דאיכא למימר נטחן בי"ט או בא מחוץ לתחום א"כ ביצים דאיכא למימר דמתילדא בי"ט אסור למישקל מיניה כדגרסינן (שם כד:) עו"ג שהביא דורון לישראל אם יש ממינו המין במחובר לקרקע אסור וה"ה כל דבר שנעשה בו איסור מלאכה האסורה לישראל ולא היה לו להזכיר מחוץ.

ומ"ש ורי"ף מתיר אפילו בתבואה טעמו משום דפסק כר"ש דמתיר אף בתבוא' ותמהו עליו למה פסק כיחידא' ונראה ליישב דס"ל לרי"ף כיון דאפילו תפילין מותר לשלוח משום דכל דבר שניאותין בו בחול משלחין אותו בי"ט א"כ כ"ש תבואה חד' דניאותין בה בחול לטחנה ולאפות פת ועוד דאף בי"ט יש בני אדם שמבשלי' דגן ועושין ממנו מאכל בעוד' חטי' זאת היא דעת הרי"ף אבל הרמב"ם והרא"ש פוסקין כתנא קמא ומתפילין אין ראיה כיון דאפילו מניחן ביום טוב ליכא איסור הלכך משלחין אותו וכן פי' התוספות לשם:

תקיז מותר לומר לחנוני ישראל וכו' משנה ס"פ א"צ הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי בצים ואגוזים במנין שכן דרך ב"ה להיות מונה ורבינו השמיט מה ששנינו במנין וכו' לפי שבברייתא נחלקו בה כמו שיתבאר בסמוך ונקטינן דאסור להזכיר לו סכום מנין אלא א"ל בסתם תן לי בצים או אגוזים כמו תן לי גדי או טלה וכו' ואיכך השנויים בברייתא' בסתם: **ומ"ש** ולחנוני תן לי ה' בצים וי' רמוני' נראה דלא זו אף זו קתני דלא מיבעיא כשא"ל בסתם תן לי בצים דלא הזכיר לו מנין כלל דשרי אלא אפילו הזכיר לו מנין ה' בצים כיון דלא הזכיר לו סכום מנין לומר כך וכך יש לך בידי וכו' שרי: **ומ"ש** ובלבד שלא יזכיר לו שם מידה שם בברייתא' ובלבד שלא יזכיר לו סכום מדה רשב"א אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח ופרש"י סכום מדה קב או קביים. סכום מקח דמים והתו' כתבו דהא פשיטא דאסור ועוד מאי קאמר סכום מדה ה"ל למימר שלא יזכיר לו מדה ולכך נ"ל כר"ח דגרים סכום מנין לומר לו כך וכך יש לך בידי וכו' רשב"א אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח תן לי ה' אגוזים בששה פשיטים וכבר נתת לי כך וא"כ אני חייב לך מכל י"ב פשיטים אבל סכום מנין שרי וכן איתא בתוספתא ובה"ג ומכאן יש ליזהר שלא להזכיר אפילו סכום מנין לפי שדומה למקח וממכר עכ"ל ונראה מדברי התו' דלרשב"א נמי כשמזכיר סכום דמים בסתם אסור אפילו לא הזכיר סכום מקח לומר לו וכבר נתת כך וכך וכו' אלא דכיון דת"ק ס"ל דאפילו סכום מנין אסור קאמר רשב"א דאינו אסור אלא סכום מקח אבל סכום מנין שרי וכן נראה מדברי הרא"ש שכתב וז"ל ורשב"א מתיר אעפ"י שמזכיר סכום מנין מאחר שאינו מזכיר סכום מקח שלא יאמר לו טול כך וכך להשלים דינר ולכן כתב רבינו בסתם ולא סכום דמים לומר אטול כך וכך ואשלם לך דינר עכ"ל ולא כתב וכבר נתתי לי כך וכך וא"כ אני חייב לך מכל י"ב פשיטין משום דאפילו מזכיר לו דמים בסתם נמי אסור דהא נמי מקרי סכום דמים דאסור וכן נראה ממה שהקשו התו' אפירש"י אמאי תנא סכום מדה אבל אסכום מקח לא הקשו כלום מיהו באלפסי גורס בדברי ת"ק סכום מקח ובדברי רשב"א סכום מנין וכתב עוד סכום מקח כגון שיש עליו כסף לא יאמר לו תן לי בכסף ויש לך עלי כסף אחר הרי יש לך בידי שתי כספים ומשמע דוקא בכה"ג הוא דאסור אבל סכום דמים בסתם לומר תן לי כך וכך ואשלם לך דינר מותר דאין לפרש כאן דלא נקט סכום מקח אלא לאפוקי סכום מנין כמו שפי' לדעת התוספות דהא ודאי כיון דגרם בדברי ת"ק סכום מקח משמע דקאמר דאפי' סכום מקח אסור וכ"ש סכום מנין דאי הוה ס"ל לת"ק דסכום מנין שרי ה"ל לחלק ולומר דסכום מקח אסור וסכום מנין שרי אלא ודאי הכי קאמר אף סכום מקח אסור וכ"ש סכום מנין דאסור וקאמר רשב"א דסכום מנין לחוד אסור אבל סכום מקח שרי וכבר תמה על זה הר"ן דהא פשיטא היא אם א"ל תן לי בכסף דאף עפ"י שלא עשה עמו חשבון דאסור דהיינו מקח וממכר ותירץ דמיירי באינו פוסק עמו בפירוש על מה שהוא לוקח עכשיו לומר לו תן לי בכסף אלא א"ל תן לי בכדי שיהיה לך בידי שני כספים וסד"א דשרי קמ"ל ע"ש ובאלפסי ישן כתובה סגה"ה ואני שמואל קבלתי סכום מקח אם ישאל לו מאה אגוזים אם מאה נמכרים בפשוט אל ישאל ממנו מאה אלא או פחות או יותר ישאל ממנו עכ"ל וע"ל בסימן שכ"ג היאך נקטינן: **וה"מ** חנוני ישראל וכו' כ"כ התו' והרא"ש דלא כבה"ג שאוסר בחנוני עו"ג אף בדבר שאינו במחובר אם יש לחוש שבא מחוץ לתחום וכן בקמח אוסר אם יש לחוש שנטחן היום וכך היא דעת רוב פוסקים דמדינא ליכא איסורא ובית יוסף האריך בזה ועיין לעיל בסימן שכ"ה מה שכתבתי ביישוב דעת בהלכות גדולות וגם במ"ש לשם בדין קמח או פת שנאפה בשבת או ביום טוב ועיין לעיל בדין מדיד' בסימן שכ"ג וסי' שכ"ד:

כל

דרכי משה

תקיז (א) ע' סימן ש"ח אם מותר לטלטל שעטנז בי"ט: (ב) כתב הכלבו בשם השלמה דסנדל המסומר אסור לשלחו בי"ט דלמא יבא לנעלו ולא דמי לתפילין דאף אם לבשן אינו עושה איסור:

וכתב

פרישה

בתבואה של חטים מפני שראויה לעשות ממנה מאכל אבל הרא"ש פסק כת"ק שאזלי' בתר הרוב והרי אסור לטחון בי"ט: (ב) **משום** דאוושא מילתא כן פירש רש"י אבל הר"ן פי' מפני שנראה האחד מוכר והב' לוקח והג' סרסור: (ג) **והרמב"ם** זכרונו לברכה מתיר משום שהוא ספיקא דרבנן והרב אלפס וה"ג אוסרים: (ד) **משלחין** אותן בי"ט ואפי' דרך רשות הרבים דכיון שהוא שמחת י"ט כשלוח מתנות שפיר הוי צורך י"ט ול"ד למטים דלעיל שאוסרם הרא"ש דשאני תבואה דאפי' בחול אינם ראוים כמו שהן שהרי צריכין טחינה ב"י ועיין שם מה שכתב בשם בעל השלמה:

וכן

דרישה

סי' תקיז [א] **ורי"ף** מתיר אף בתבואה כו' משנה בפ"ק דביצה בש"א אין משלחין בי"ט אלא מנות ובה"א משלחין בהמה חיה ועוף חיים ושחוטים. משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות אבל לא תבואה ר"ש מתיר אף בתבואה ובברייתא' תניא שם ר"ש מתיר בתבואה כגון חטים לעשות מהם לודיות שעורין ליתן לפני בהמתו עדשי' לעשות מהן רסיסין ורי"ף פסק כר"ש ורמב"ם והרא"ש פסקו כת"ק שאסר בחיטים ואע"ג דחטים חזי לכוס בין השמשות אפ"ה אסרו משום דאזלי' בתר רובא והרא"ש תמה על הרי"ף דפסק כר"ש במקום ת"ק וגם המ"מ תמה בזה על הרי"ף. ולעד"נ דס"ל לרי"ף דר"ש לא פליג את"ק אלא מפרש מה שסתם ת"ק וכתב אבל לא תבואה סתמא ולכאורה משמע דכל תבואה אסור להוציא לזה א"ר שמעון דאף בתבואה מצינו התיר כגון חטים דראוי' לעשות לודיות וכיוצא בו וליסנא דר"ש דייק הכי שכתב ר"ש מתיר אף בתבואה וזה נראה יותר בלשונו דהוי מצי למימר ר"ש מתיר ותו לא ומכן ידעינן דהאי שאסר ת"ק ר"ש מתיר ומדהאריך בלשונו נראה קצת מוכח דה"ק ר"ש דלכאורה משמע מדברי ת"ק דלא מצינו היתר בתבואה לכך אמר ר' שמעון מתיר אף בתבואה ר"ל אף בתבואה מצינו היתר כמו חטים וכיוצא בו ואפשר דת"ק ג"כ מודה בתבואה אלו הראוי' לעשות מהן מידי והשתא מ"ש שפסק הרי"ף כר"ש כיון דלא פליגי דהלכה כתרווייהו: [ב] **משלחין** כלים בין תפורין ובין שאינן תפורין כו' משנה שם בפ"ק דביצה והביאו ב"י ופריך בגמרא בשלמא תפורי' חזו למלבוש שאינ' תפורי' חזי לכסויי אלא כלאים למאי חזו ומוקמי' בקשין וכתב ב"י על דברי רבינו שכתב בין שאינן תפורין שאף הן ראוים לישען עליהן ז"ל אפשר שהיה גרס חזו לזגויי במקום חזו לכסויי בו עכ"ל ולעד"נ דבלא"ה א"ש וס"ל לרבינו דמאי דנקט חזי לכסויי היינו לפי מאי דס"ד דמקשן מעיקרא אבל לפי אמת דמוקימנא כלאים בקשין ופירש"י חזו ליסב עליהן תו לא מצטריך למימר גבי שאינן תפורין דחזו לכסויי דטעמא דשייך גבי כלאים דחזו ליסב ולישען עליהם שייך נמי גבי בגדים שאינן תפורין ולכן כתב רבינו גבי בגדים שאינן תפורין וגבי כלאים טעם דראויין לישען עליהם דשייך גבי תרווייהו:

סי' תקיז [א] **ובלבד** שלא יזכיר שם מידה כו' ולא סכום דמים כו' ולא סכום מנין כו' ברייתא בפ' אין צדין ורש"י ורי"ף כל אח' גירס' אחרת היה לו בברייתא זו והביאם ב"י בסי' שכ"ג ומה שהביאם בסי' זה בשם ר"ש נראה דט"ס הוא כי היא גירסת הרי"ף וגירסת ר"מ הוא הפך גירס' הרי"ף וכתב הרא"ש ולכן יש ליזהר בשניהם ועפ"י זה כתב רבינו כל הג' מידה ומנין ודמים שכל אחד מהם הוא סברת ת"ק ע"פ הגירסא הנ"ל ואף שהרא"ש לא הזכיר אלא שנים מידה ומנין ולא הזכיר דמים נראה

דדמים

חדושי הגהות

תקיז א ר"ל שמפרש דברי ר"ש (מהרל"ח):

ב דבר שבמינו מחובר שמא נלקט היום ולא דבר שמחוסר צידה שמא ניצודו היום ולא בצים שמא נולדו היו' אבל דבר שאינו במינו במחובר אפי' הובא היום מחוץ לתחו' שרי (א) וכן קמח שנטחן היום ג שרי בעיר שרובה עו"ג דאדעת' דעו"ג טחני ליה ומשום מוקצה ליכא דחיטין נמי חזו לכוס ביה"ש ולעשו' מהן קליו' ודייסא כ' א"א הרא"ש ז"ל בתשובה לא התירו לקנות בי"ט אלא כדרך שמפרש בגמרא הולך אדם אצל חנוני וכו' אבל ישראל שאומר לעו"ג מעי"ט שתקנה לי יונים למחר לא יפה עשה אבל אם עשה כבר מותר לאכול מהם אפי' בו ביום ובלבד שלא יהיו מפריחין ולא יהיו אסורין משום מוקצה אבל אם רגיל בכך אסור לאכול מהן אפילו קנה כבר דאין זה חשוב דיעבד כיון שרגיל בכך : מותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה אפי' הוא מיוחד למדה ובלבד שלא יזכיר בו שום מדה לומר תן לי מדה פלונית ד והרמב"ם ז"ל אוסר בכלי המיוחד למדה ה ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל : לא ימדוד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו אבל קודר הוא קב או קביים ונותן לפניה ופירש"י קודר נוקב נקב בכרי עצמו וממלא שלא כדרך מדה ורי"ף פירש קודר משער לפי אומר דעתו :

כל

מחוץ לתחום דהא ודאי שרי כדאיתא בפ' בכל מערבין (מ·) גבי ליפתא דאתא למחוזא ופ' מי שהוציאוהו (מז:) גבי הנהו דיכרי דאתו למברכתא וכן קמח שנטחן בי"ט מאי איסור איכא כיון דרובא עו"ג אדעת' דרובא טחני ליה כדאמרינן בנר הדלוק במסיבה ומשום מוקצה ליכא למימר דחטים חזו לכוס בין השמשו' או לעשות מהם קליות ודייסא עכ"ל וגם הר"ן כתב בשם בה"ג דכולה ברייתא בישראל אבל בעו"ג לא משום דקתני בה הולך אצל פטם הרגיל אצלו ואומר לו תן לי תור אחד או גוזל אחד ואילו בעו"ג אסור דחיישינן שמא יצוד וכן ככר או גלוסקא לא דחיישינן שמא היום נטחנו החטים ואפשר דאפי' בעו"ג נמי שרי בר מפירות שיש במינם במחובר אבל בתור וגוזל ליכא למיחש שמא היום ניצודו שרובן ניצודין מאתמול ובצים נמי רובן מאמש הן ולפיכך מותרין דאזלינן בתר רובא כדכתבינן בפ"ק וכ"כ בתו' אלא שאני א הכא אי אזלינן בתר רובא בדשיל"מ כיון דקי"ל דאפי' באלף לא בטיל ואפשר דהתם שאני דאיתחזק איסורא ומיהו בפת ליכא למיחש למידי שאפי' נטחן היום משום מוקצה ליכא שכבר היו החטים ראויין לכוס ומשום מלאכה ליכא דלצורך עו"ג נעשית עכ"ל וזה שכתב דביצים אפשר למיזבן מעו"ג בי"ט כתב בפ"ק דהיינו דוקא כדאתא מאן דמזבן לגבי' אבל למיזל לבתי דידהו דהו"ל מקום קביעותן אסור דלמא איכא דמזבין ביצים בני יומן וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי וככר כתבתי זה בסימן תקי"ג וכתבתי שם שמדברי הפוסקים נראה דביום אסור למיזבן ביצים מעו"ג אפי' אתי מאן דמזבן לגביה וה"ה כתב בפ"ד כדברי הרא"ש והר"ן דחנוני ופטם ורועה שאמרו בין עו"ג בין ישראלים הכל מותר חוץ מדברים שיש במינן במחובר או שיש לחוש שמא נצוד היום שאסור ליטלו מן העו"ג אא"כ נסתלק הספק כגון שמכיר בו שלא נעקר ולא נצוד היום · והמרדכי כתב בס"פ אין צדין משמע מדברי הגאון דכשאין לחוש למחובר ולמוקצ' שרי למישקל אפי' כנגד עו"ג הרגיל אצלו ולכאורה משמע כן מההיא דגרסי' בעירובין גבי ההוא ליפתא דאתא למחוזא וכו' ופ' מי שהוציאוהו גבי הנהו דיכרי דאתו למברכתא דכי מעיינת התם משמע שעו"ג הביאום ויש לדחות דחנוני ישראל אמר קודם י"ט להביאם להם ופסקו את דמיהם ואיחרו העו"ג שלא הביאום לחנוני ישראל עד י"ט ובני העיר היה להם לקנות לנגד הישראל ולא לנגד העו"ג יש תשובה לאסור ויש להתיר ראב"ן כתב לאיסור וטעמא משום שמא ירבה בשבילו להביא כיון שרגיל אצלו עכ"ל והתוס' כתבו שם הולך אצל חנוני הרגיל אצלו בין הוא עו"ג בין ישראל דאין לחלק רק היכא דאיכא חששא דמחובר או נולד והרוקח כתב שאביו ורבני שפירא הורו לאיסור בחנוני עו"ג ורבני צרפת מתירין ואע"פ שנ"ל להתיר אני מחמיר כהוראת רבותינו כדאית' בירושלמי שילהי בכל מערבין אע"פ שכתבו לכם סדר מועדות אל תשנו ממנהג אבותיכם נוחי נפש עכ"ל ולענין מעשה נראה דבמקום שלא נהגו איסור מותר ליקח אפי' מחנוני עו"ג כל דבר אכילה אע"פ שהוא מוקצה דבדבר שהוא של עו"ג לא שייך מוקצה ואפי' ידוע שהובא מחוץ לתחום נמי שרי כיון שלא הובא בשביל ישראל זה ומיהו אם הוא דבר שיש לחוש שמא נלקט או נצוד או נולד היום אסור · ולענין ליקח פת חמה מן העו"ג בי"ט התוס' בפ"ב דע"ג (סו:) גבי ריחא לאו מלתא היא כתבו מכאן יש להתיר פת חמה שנאפה בי"ט דאין לאסור משום שהעצים שנאפה בו נתלשו היום ומוקצים הם דמה בכך הא פר"י דלא אמרינן יש שבח עצים בפת רק לענין איסורי הנאה ואי משום שמא טחנו החטים היום וגם נילושו אין בכך כלום כיון דמעיקרא בעודן החטים היו ראויים לכוס מיהו בה"ג חשיב להו נולד בשטחנו בי"ט מיהו רבינו יחיאל היה נוהג היתר בדבר אמנם בשני ימים של ר"ה שמע מורי שיש אוסרים לפי שלפעמים נמשך הקציר עד ר"ה ויכולין לקצור בי"ט של ר"ה ולאפות בי"ט שני וכגון להחמיר בשני י"ט של ר"ה עכ"ל ובהג"מ פ"א כתוב אסרו ר"י ור"ת ליקח פת מן העו"ג בי"ט אא"כ הוה ידעינן שהקמח הוא מנופה מעי"ט וטעמא דכל מידי דאכילה גזרינן אי שרית ליה פת של עו"ג שנאפה בי"ט אתי ישראל גופיה לנפות קמחו ובמקום שיש לירא שהעצים שאפה בו ליקטן היום מן המחובר צריך ליזהר גם בזה שידע שנלקטו מעי"ט והרמ"ה הנהיג לחתום הקמח מעי"ט או לסוגרו בחדר והמפתח יהיה ביד ישראל היכא שרוצה לקנות קמח או פת שנאפה היום בי"ט מן העו"ג וגם הג"א כתב בפ' אין צדין שר"י ור"ת אסרו ונהיגו שלא ליקח פת מן העו"ג כחתומין בי"ט אם לא שיודע שהקמח היה נטחן מעי"ט והעצים נלקטו מעי"ט והר"י ב"ר ברוך והר"ש התירו לקנות פת שאפה עו"ג בשבת בשעת הדחק (א) . וכתב האגור אם י"ט חל אחר השבת פת שנאפה בשבת אסור בי"ט משום הכנה ומהרי"ו מולן הודה לדברי כמוס יעקב ווי"ל עכ"ל ואין הוראה זו נכונה שהרי נתבאר בסי' שכ"ה דאף בשבת עצמה התירו הרא"ש וגדולים אחרים ורבינו ירוחם בהל' שבת כתב סברת ר"ת וסברת הרא"ש ואח"כ כתב ובאותן המקומות שרגילין הגשים או אנשים לקנותו בשבת ואומרים לעו"ג ממש סכום מקח ואומרים תן לי פשוט או ב' פשיטים מלחם וגם קוראים לעו"ג בביתם ונותנים לו המעות ראוי לאסרו להם מכל וכל שלא יאכלו פת הנאפה בשבת כך נראה לי עכ"ל :

כתב א"א ז"ל בתשובה כלל כ"ג וז"ל ישראל שאמר לעו"ג מעי"ט קנה לי יונים למחר לצורך י"ט דע כי לא יפה עשה לקנות לו במעות בי"ט כי אסור לקנות בי"ט אפי' בלא מעות אלא בכה"ג דאמרינן בפרק אין צדין הולך אצל רועה הרגיל אצלו ואומר לו תן לי גדי א' וכו' ובלבד שלא יזכיר לו סכו' מקח הלכך זה שהוה לעו"ג לקנות לו לא יפה עשה אבל אם עשה כבר בדיעבד מותר לאכול ממנו אפי' בו ביום ובלבד שלא יהיו היונים מפריחים ולא יהו אסורים משום מוקצה כדאמרינן בפ' בכל מערבין גבי ההוא ליפתא דאתא למחוזא חזינהו רבא דכמישן אמר הני ודאי מאתמול עקרינהו מאי אמרת מחוץ לתחום אתו הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר וכ"ש הכא דאדעתא דעו"ג אתו וקניה זו בלא דמים כי ההיא דס"פ אין צדין ואע"ג דנלקטו לשם עו"ג אם נלקטו היום היו אסורים משום מוקצה הלכך אם היונים גדולים שיכולין לפרוח חוץ לתחום אסורים משום מוקצה ואם לאו מותרין בדיעבד היכא שקנאם אבל אם רגילים לעשות כך אסור לאכול מהם אפי' קנו כבר דאין זה נקרא דיעבד אלא לכתחלה כיון שרגילין בכך :

מותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה וכו' בפ' אין צדין (שם) וככר נתבאר בסי' שכ"ג כל מאי דשייך לדין זה :

לא ימדוד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו אבל קודר הוא קב או קביים וכו' בס"פ אין צדין (שם) וכתב הרא"ש והר"ן פירש"י וכו' וסי' הרי"ף ולא הכריעו והרמב"ם בפ"ד כתב כדברי הרי"ף · אם מותר למדוד תבלין ליתן בקדרה נתבאר בסימן תק"ד · אם מודדין קמח כדי ללוש נתבאר בסי' תק"ו · גרסינן בפ' שואל (קמט·) ובס"פ איזהו נשך (עה·) א"ר יהודה אמר שמואל בני חבורה המקפידים זה על זה עוברין משום מדה ומשום משקל ומשום מניין ומשום לוין ופורעין בי"ט וכדברי הלל אף משום ריבית ופי' רש"י בפרק איזהו נשך המקפידין זה על זה · שאין מוחלין על דבר מועט ומקפידים להלוות זה את זה במדה במשקל ובמנין עוברין בשבתות וי"ט משום לוין ופורעין דתנן במסכת שבת ובלבד שלא יאמר לו הלוני והתם מפרש טעמא שמא יכתוב ובתוס' כתבו פי' מתוך שמקפידין באים לידי כך שהקפידות גורמת להם להזכיר המדה כדי שיהא מבורר ויפה מה שמתחייב לזה וכן מתוך שמקפידים שוקלים במאזנים א"כ אפי' ביד אסור להם לשקול כמו במאזנים לפי שמדקדקים הרבה אע"ג דשרי התם בטבח שאין אומן בשאינו מקפיד וכן אסור להם לומר מלא לי כלי זה אפי' בלא הזכרת מדה וכן משמע מתוך פירש"י בפרק שואל בני חבורה שמדקדקים זע"ז שאמר אחד לחבירו מנה שלקחת גדולה היא תן לי כמותה והוא שוקלה בידו משום מניין פר"ח אם היו אגוזים ושקדים ודומה להם ואמר לקחת עשרים אגוזים גם אני אקח עשרים או אומר בשעה שנוטל המתן עד שאשקול המנה ועד שאמדוד אורך הדגי' והקישואי' ואמנה הביצים והאגוזים והשקדים שאתה נוטל שאטול גם אני כמשקלה וכמדתה וכמנינה משמע שר"ל אע"ג דשרי לומר לחנוני הרגיל אצלו תן לי ד' אגוזים זהו לפי שאין משמע שם שתהא שום קפיד' על המניין אלא שמודיעו שכל כך הוא צריך אבל כשאומר לקחת ד' גם אני אטול עשרים מראה שמדקדק ומקפיד על המניין והוי עובדא דחול כעין משא ומתן וא"כ שרי בכה"ג כעמיד כגון שאמר לו המתן עד שאמנה לך האגוזים שאתה נוטל ואטול גם אני כמניכם וכן כעין זה במידה ובמשקל אסור ע"כ והרא"ש כתב שם ב' פירושים אלו ולא הכריע ביניהם גם רי"ו כתב ולא הכריע אבל במסכת שבת ובמסכת ביצה לא הזכיר זה הרא"ש כלל ונראה שהטעם מפני שהתוספות כתבו בפרק שואל פירוש לפי שמקפידין זה על זה עוברין אפילו על מה שאין שאר בני אדם עוברין משום מדה דאמרינן בביצה יכול אדם לומר לחבירו מלא לי כלי זה אבל לא במדה פירוש כלי שמודדין בו אסור דדמי למקח וממכר והם כיון שהם מקפידים כל כלים הוי לגבייהו מדה לפי שמקפידים לידע שיעורו לשלם להם הכלי וכן משקל שוקלין ומכוונין זה כנגד זה ואמרינן בביצה אין משגיחין במאזנים בי"ט ומשום מניין דאמרינן בביצה הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי וכו' ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח שאם היו נותנים מאה אגוזים בדינר ולקח כבר תשעים לא יאמר לו תן לי ד' אגוזים שאתחייב לך עשרה אגוזי' שנראה שעושה להשלים המכר אבל יכול לומר תן לי עשרים אגוזים סתם ובבני חבורה המקפידים אסור שיבאו לידי איסור שיזכירו להשלים וכדברי הלל אף משום ריבי' וכו' וקשה לפירוש זה דאם הלל לא איירי אלא במקפידים א"כ מאי קאמר לעיל

לימא

דרכי משה

תקיז (א) וכתוב במהרי"ל דפת הנאפה בי"ט אסור לקנותו מן העו"ג אף למ"ד דפת הנאפה בשבת מותר לאוכלו בשבת דבי"ט גזרינן דאתי למיעבד היתירא בעצמו אבל בהג"א פרק אין צדין משמע דחמיר פת שנאפה בשבת מפת שנאפה בי"ט וא"כ למאן דמתיר בשבת כ"ש דמתיר בי"ט וע"ל סימן שכ"ח מרין פת שנאפה בשבת :

דלא

דרישה

דדמים לא אצטריך ליה לאשמעינן כיון שאסר מידה ומניין מכ"ש דדמים אסורים ומ"מ רבינו כתב כל הג' לפי ג' הגירסות :

מתחילין

פרישה

סי' תקיז (א) וכן קמח שנטחן היום שרי כו' ומשום מוקצה ליכא דחיטין נמי חזו לכוס כו' מה שהתיר מטעם דחזו לכוס ולא התיר מטעם דגמרו בידי אדם וכמו שהתיר הרא"ש לעיל בסי' שכ"ה פת של עו"ג שנאפה בשבת משום דגמרו בידי אדם י"ל דשאני התם שהיה קמח או עיסה בין השמשות ולא היה מחוסר אלא לישה ואפייה או אפייה לחוד לכן מתירין מטעם דנגמרה בידי אדם אבל כאן כשהיו חטין בין השמשות שמחוסר הרבה מלאכות טחינה הרקדה לישה ואפייה לא אמרינן הוי גמרו בידי אדם ודינן כאילו הוי במחובר דאוסר בו ר"ש וכמו שהארכתי בביאורי לעיל סי' שכ"ה ע"ש :

העושה

חדושי הגהות

תקיז א זה משולל הבנה ואולם בהר"ן שלפנינו שם נוסף מלה אחת בתוך שני חצי אריח כזה אלא שאני (חוכך) הכא אי אזלינן כו' : ב לפי מה שנתבאר בסי' (תקי"ג) שהבא מחוץ לתחום בשביל זה מותר לאחר ולכן גם החנווני עו"ג מותר לישראל ליקח ממנו (מהרל"ח) : ג יש בכלל היתר הפת בשבת שכתב לעיל סימן שכ"ה בשם הרא"ש להיתר וכ"ש קמח ולפי מה שכתבתי לעיל לדעת ר"ת אף ר"ת מודה בקמח בי"ט שמותר דע"כ לא אסר בפת בשבת אלא משום שמחוסר טחינה ואפייה והוי כגרוגרות וצימוקים משא"כ קמח בי"ט שאינו מחוסר אלא טחינה (מהרל"ח) : ד נ"ל להגיה והרמב"ן אוסר שכ"כ הרא"ש שם בשמו שהוא פוסק כר"י שמפרש דברי ת"ק דמתניתין הכי אבל הרמב"ם פ"ד מהי"ט פוסק אפילו בכלי המיוחד למדה מותר וכמו שמפרש רבא שם דברי ת"ק דמתניתין וגם לעיל סימן שי"ג הביא דברי הרמב"ם ולא הביאו בלשון מחלוקת כלל כמו שנתבאר לעיל ולכן נ"ל להגיה והרמב"ן אוסר (מהרל"ח) : ה שכ"כ בפרק א"צ ומסתברא כרבא דבתרא הוא ורבא קאמר דאפילו כלי המיוחד למדה מותר לתנא קמא (מהרל"ח) :

וא"כ

תקיח **כל** הוצאה שיש בה קצת צורך אפילו אינה לצורכו אלא לצורך מצוה כגון קטן למולו וס"ת לקרות בו ולולב לצאת בו מותר וכשם שמותר להוציא כך מותר להחזירו וכן אם צריך לילך לב"ה או לטייל בשמחת י"ט ואינו יכול להניח קטן בבית יחידי יכול להוציאו עמו וכן מפתח שסגר בו האוכלים שירא להניחו בבית יכול להוליכו עמו וכת' רבי' שמואל דוקא להוליכו בידו אבל ברצוע' כדרך חול לא ואין נר' לחלק דלא מיחזי כ"כ עובדא דחול מה שהוא תלוי ברצועה וכן כל צרכי תכשיט יכול להוציא כדי להתקשט בו בי"ט אבל דבר שאין בו צורך אכילה ולא צורך תכשיט כגון מפתח שסוגר

לימא מתני' דלא כהלל להכי נראה לפרש עוברין משום מדה ומשום משקל כלומר קרובים לבא לידי כך שיעברו משום מדה שעל ידי שמקפידים זה על זה ורגילים ליקח במדה זה מזה גם בי"ט יעשו כך וגם כל בני אדם היו אסורים בכלי של מדה כדאמרינן בביצה אבל למקפידים נותן הוא עצה שלא ישתתפו שקרובים הם לבא לידי איסור מדה וכן לידי איסור משקל מתוך שרגילים לשקול על ידי הקפדתן גם בי"ט לא ירגישו עד שישקלו ולידי מנין כשישאר לאחד מהם ס' אגוזים ויאמר לו תן לי מ' להשלים מאה כמו שרגילים לעשות ע"כ · ומאחר שהכריחו התוס' לפרש פירוש הראשון נמצא שלענין הדין אין חילוק בין בני חבורה לשאר בני אדם ולכן לא הוצרך לפרש הרא"ש לא במסכת שבת ולא במסכ' י"ט הא דשמואל ונראה שזה היה דעת הרי"ף והרמב"ם וסמ"ג שלא חילקו בין בני חבורה לשאר בני אדם ומטע' זה לא חילק רבינו ביניהם (ג) :

תקיח כל הוצאה שיש בה קצת צורך אפילו אינה לצרכו אלא לצורך מצוה וכו' בפ"ק דביצה (יב·) תנן בש"א אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ס"ת לר"ה וב"ה מתירין וכתב הרא"ש פירש ר"ח קטן למולו לולב לצאת בו ס"ת לקרות בו דטעמא דב"ה דשרו מפרש בגמרא דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ולא שרי במתוך אלא דבר שהוא לצורך קצת כגון הנך שהם לצורך מצוה ור"ת פירש דלאו דוקא למולו אלא ה"ה נמי אם צריך לילך לב"ה או לטייל בשמחת י"ט וא"א להניח את הקטן יחיד בבית יכול הוא להוציאו עמו וכן להוליך עמהם ספרים לב"ה ואף להחזירן דהתירו סופן משום תחלתן · גרסינן בירושלמי בש"א ולא את המפתח וב"ה מתירין א"ר הושעיא בר רב יצחק הדא דתימא במפתח של אוכלין אבל במפתח של כלים לא והא רבי אבהו יתיב ומתני ומפתחא דפלטרין בידיה פלפלין ה"ל בהדיה · בתשובת הגאונים כל הוצאה גבי צורך י"ט שמותרת משום אכילה דכוותיה מותר משום תכשיט משום כבוד י"ט אבל הוצאה שלא לצורך אכילה ושלא לצורך תכשיט כגון אותן שיוצאין עם המפתחות קשורות באיזוריהן שלא כדין הם עושים ואסור לעשות כן וכן פסק הלכה בשתי ישיבות עכ"ל הרא"ש וגם הר"ן כתב על הירושלמי דקאמר הדא דתימא במפתח של אוכלין אבל של כלי לא משמע דלאו דוקא אוכלין אלא ה"ה לכלים שיש בהם צורך ליום דמפתח של כלים דקאמר דלא היינו כלים שאין ליום צורך בהם עכ"ל וכך הם דברי רבינו וכתבו התוספות בשם ר"ח דלאו דוקא קטן למולו דה"ה שלא למולו דשרי גם טיול דהא אשכחן נמי דמשחקין בכדור שקורין פלוט"א בי"ט בר"ה אע"ג דליכא אלא טיול וכתב רבינו ירוחם וז"ל ור"ת כתב כי אפילו לטייל מותר להוציא כגון כדור שמשחקין בו וכיוצא בו וכן אם אדם צריך לילך לב"ה או לטייל ואינו יכול להניח הקטן יחידי שיכול להוציאו עמו וגם המרדכי כתב בפ"ק דביצה בשם ר"ת ור"ח שמותר להוציא הקטן לטייל שיש שם שמחת יום טוב : **ומ"ש** רבינו במפתח שסוגר בו האוכלין שירא להניחו בבית כלומר דאל"כ הוצאה שלא לצורך היא ומשמע דמפתח שסוגר בו כלים שאין בהם צורך היום כלל אפילו אם ירא להניחו בבית אסור להוציאו אבל בהגה' סמ"ק סי' רפ"ב כתוב דמפתח תיבה שאין בה אלא מעות כיון דלבו דואג משום פסידא חשיב צורך קצת וכ"כ ג"כ בסימן קל"ג וכ"כ רבי' ירוחם שר"ת התיר להביא מחזורים מב"ה אפילו שלא היו צריכים להם עד מוצאי י"ט לפי שדרין בין העו"ג כדאמרינן בירושלמי שלא יהא לבו דואג עליו והמרדכי כתב בפ"ק דביצה שמותר לישא מחזורים לב"ה ונראה דה"ה להחזירם ללמוד אע"ג דאינו רוצה להחזירם ללמוד בהם היום אע"ג דעולא לא חשיב ליה בהדי ג' דברים שהתירו סופן משום תחלתן משום דלא מתני במתניתין בהדי' ואח"כ כתב בשם הר"ם דלהחזיר ספרים לבית בי"ט אסור אם אינו רוצה ללמוד בהם היום (א) : **ומ"ש** רבינו בשם רבינו שמואל דדוקא להוליכו בידו אבל ברצועה כדרך חול לא כ"כ סמ"ק וכ"כ רבינו ירוחם בשם הר"פ . והרי"ף כתב ב"ה סברי מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך פי' לצורך לצורך אכילה ושלא לצורך כגון קטן ולולב וס"ת וה"ה לכלים אבל אבנים וכיוצא בהם אפי' ב"ה אסרי וכן הלכה ע"כ והרא"ש כתב דברי הרי"ף נראה שהוא מפרשה ע"פ שיטתו וכן דעת הר"ן שכתב אבל אבנים וכיוצא בהם אפילו ב"ה אסרי פי' דכי אמרי' מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך היינו דוק' כשיש בה צורך קצת כגון קטן למולו או לטיילו בחוץ דאיכא משום עונג י"ט או ס"ת לקרות בו ומ"ש הרי"ף וה"ה כלים בכה"ג נמי הוא שיש בהם צורך היום קצת אבל אין בהם צורך היום כלל אסור ולוקה כאבנים וכיוצא בהם וזו היא הסכמת האחרוני' אבל מדברי רש"י ז"ל נ"ל דהוצאת כלים אע"פ שאין בהם צורך ליום כלל כל שאינו מוציא אותם לצורך מחר שרי ואף דברי הרי"ף מטין כן וזה תלוי בדקדוק סוגית הגמרא וכתבתיו בחידושי עכ"ל והרמב"ם כתב בפ"א כל מלאכה שחייבין עליה בשבת אם עשה אותה בי"ט שלא לצורך אכילה לוקה חוץ מן ההוצאה שמרשות לרשות וההבערה שמתוך שהותרה הוצאה בי"ט לצורך אכילה הותרה שלא לצורך אכילה לפיכך מותר בי"ט להוציא קטן או ס"ת ומפתח וכיוצא מאלו מרשות לרשות וכתב ה"ה אסיקנא בגמ' דב"ה סברי אמרי' מתוך ופירש"י דדבר תורה מותרת לגמרי בכ"ד אלא בהוצאת אבנים וכיוצא אסורה מדבריהם משום טירחא וכ"כ מן ההלכות וזה דעת רבינו ולא הוצרך להזכיר איסור דבריהם בהוצאת אבנים לפי שכתב בפרק זה שכל שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו בי"ט אלא לצורך אכילה ויש בזה שיטה אחרת לקצת מפרשים אחרונים שהם סוברים שלא הותר אלו שלא לצורך כלל אא"כ יש בו צורך היום קצת כקטן ולולב אבל כשאין בו צורך מצוה ולא צורך הדיוט ביומו כלל כהוצאת אבנים לוקה עליה ואפי' לב"ה עכ"ל ושיטת המפרשים האחרונים שכתב היא שיטת הרא"ש : **ולענין** הלכה כיון שה"ה סובר שדעת הרי"ף כדעת הרמב"ם ורש"י וגם הר"ן כתב שדברי הרי"ף מטין כדברי רש"י וטעמא דמסתבר הוא דהרמב"ם בשיטת הרי"ף רבו אמרה הכי נקטינן ומשמע דלד"ה אסור להוציא דבר שאין בו צורך מצוה ולא צורך הדיוט ביומו כלל אלא דלשיטת האחרונים אסור מדאורייתא ולשיטת הרמב"ם אינו אסור אלא מדרבנן וכ"כ שהוא דעת רש"י אלא שמלשון הר"ן נראה דלרש"י נמי מדרבנן לא מיתסר · טעם למה אמרו מתוך שהותר' הוצאה לצורך הותרה שלא לצורך כתבתי בסי' תצ"ה ירושלמי בפ"ק דביצה ר"ש ברבי יוסי ברבי בון הוי מטעני ליה מערס לערס א"ר זעירא קומי רבי יוסי נימא דהו' איסטנים בריא הוא מיני ומינך : **כתב** הר"ן בפ"ק דביצה שנראה מלשון הרי"ף שהוא סובר דבי"ט לא בעינן עירובי חצירות כלל אבל הרשב"א כתב דכלים שאין בהם צורך ליום כלל אסור להוציאן מחצר לחצר בלא עירוב דכי היכי דמרה"י לר"ה אית בהו איסורא דאורייתא ה"נ מחצר לחצר איכא איסורא דרבנן הלכך צריך עירוב הא דאמרינן באידך פירקא מערבין עירובי חצירות וכו' דמשמע מהכא דאין צריך לערב בחצירות בי"ט כלל היינו בכלים שיש בהם צורך ליום קצת וכדכתיבנא שמותר להוציאם וקרוב היה לחלוק ולומר שכיון שרוב ההוצאות

תקיח כל הוצאה וכו' משנה בפ"ק דביצה בש"א אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את הס"ת לר"ה וב"ה מתירין ומפרש בגמרא דפליגי במתוך וכו' מתקיף לה רבה דילמא בעירוב והוצאה פליגי דמר סבר יש עירוב והוצאה לי"ט ומר סבר אין עירוב והוצאה לי"ט מתקיף לה רב יוסף אלא מעתה ליפלגו באבנים אלא מדלא מפלגו באבנים ש"מ בהוצאה שלא לצורך פליגי אי אמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותר' נמי שלא לצורך כך היא גירסת רש"י ז"ל ופי' אלא מעתה דס"ל לב"ה אין איסור והוצאה לי"ט ליפלגו באבנים אלא מדלא אפלוג באבנים ש"מ דכ"ע יש איסור והוצאה לי"ט אלא שמן התורה הותרה לצורך וב"ה אית להו כיון דהותרה לצורך הותרה מן התורה לגמרי אלא רבנן גזור במידי דהוה טירחא דלא צריך כגון אבנים אבל בקטן וס"ת דצריכינן להו בי"ט לא גזור וב"ש לית להו מגו ומידי דלצורך אכילה שהתורה התירתו הותר ושאינו לצורך אכילה באיסורו עומד מן התורה עכ"ל ודבריו סתומים שאפשר לפרש דלא אסרו טירחא דלא צריך אלא כגון אבנים שאין מוציא אותם אלא לצורך מחר אבל דבר שאין מוציא אותם לצורך מחר אעפ"י שאין בהן צורך ליומו כלל שרי כגון הוצאת המפתח שסוגר בו הכלים שירא להניח בבית ואין בהן צורך ליומו כלל או הוצאת אותן הכלים עצמן נמי שרי וכן נראה מדברי הר"ן שמפרש כך דעת רש"י ז"ל ושכך מטין דברי הרי"ף ז"ל מיהו נוכל לומר שאף לרש"י ז"ל אינו מותר אלא דומיא דקטן ולולב·וס"ת דצריכינן להו בי"ט וכדמשמע מסוף לשונו שכתב אבל בקטן וכו' דצריכינן להו בי"ט לא גזור וכן נראה מדברי התוס' שמפרשים כך דעת רש"י ז"ל ע"ש וכך כתבו בשם ר"ח ז"ל ועוד הוסיפו בשם ר"ת ז"ל להתיר הוצאת הקטן בשביל טיול ואין חילוק בין פירש"י לפי' ר"ח ור"ת אלא דלפרש"י וגרסתו אפילו הוצאת אבנים אין בהם מלקות ד"ת אלא איסור דרבנן וכך היא דעת הרמב"ם בפ"א וכמ"ש ה' המגיד וכתב שכן נראה מדברי הרי"ף וכ"כ במרדכי הארוך דמדכתב הרי"ף אבל אבנים וכיוצא בהם אפי' ב"ה אסרי משמע דאין בהם אלא איסור דרבנן וכדברי רש"י ולפר"ח ור"ת וגרסתם איכא בהוצא' אבני' מלקו' מדאורייתא ולזה הסכימו הרא"ש והאחרוני' וכך הם דברי רבינו שמ"ש כל הוצאה שיש בו קצת צורך פי' שיש בו קצת צורך ליומו אפילו אינו לצרכו אלא לצורך מצוה לצאת בה ידי חובת היום כגון קטן וכו' ומשמע דלצורך שאר מצוה אסור כיון שאינו מצוה לצאת בה ידי חובת היום : **ומ"ש** וכשם שהוא מותר להוציא כך מותר להחזירו טעמו דהתירו סופן משום תחלתן אבל לא משום שלבו דואג עליו שלא יגנבו הס"ת והלולב וכ"ש בקטן דצריך להחזירו לאמו דדואג עליו דא"כ ק' כיון דכשלבו דואג משום פסידא חשיב צורך היום קצת מפתח שסוגר בו הכלים אמאי אסור אפי' ירא להניחם שמא יגנבו כמו שיתבאר אלא ודאי דלא התירו אלא משום תחלתן וכ"כ הרא"ש בהדיא גבי החזרת הספרים : **וכן** מ"ש מפתח שסוגר בו האוכלים וכו' ירושלמי הביאו הרא"ש ושאר מפרשים והיינו דוקא כשירא להניחו בבית הא לאו הכי אין בהוצאתו שום צורך : **ומ"ש** בשם רבינו שמואל נראה שטעמו מדתניא בתוספתא דביצה יוצא אדם במפתח שבאצבעו לר"ה ואינו חושש ופי' הרא"ש לשם דהיינו במפתח של אוכלין וסובר רבי' שמואל דמדתני באצבעו משמע דוקא באצבעו אבל ברצוע' כדרך חול לא ורבינו שכתב עליו ואין נראה לחלק וכו' הוא תמוה שהרי ראיית ר"ש ברורה בירושל' ואפשר מאחר שהרא"ש הביא בסוף דבריו תשובת הגאונים שכתוב בה בסוף התשובה אבל הוצאה שלא לצורך אכילה ושלא לצורך תכשיט כגון אותן שיוצאין עם המפתחו' קשורות באזוריהן שלא כדין הם עושים ואסור לעשות כן עכ"ל משמע דלצורך אכילה אפי' קשורו' באיזוריהן שרי והתו' דנקט באצבעו ל"ד ולענין הלכה נרא' כדברי הר"ש שכך כ' הסמ"ק ורבי' ירוחם וכך משמע פשטא דתוספתא כדפי' ותשובת הגאונים אפשר ליישב דלא נקט קשורות באיזוריהן לדייק מיני' דלצורך אכיל' שרי אפי' קשורין באיזוריהן דהא ודאי ליתא אלא נקט קשורין באיזוריהן לאורויי לן איסורא דקא עבדי הני אינשי חדא שמוציאין שלא לצורך אכילה ועו' שמוציאין כדרך חול קשורין באיזוריהן וזהו שכפלו דבריהם וכתבו שלא כדין הן עושין ואסור לעשות כן כלומר דמה שמוציאין שלא לצורך אכילה שלא כדין הן עושין כן ומה שקשורין באיזוריהן אסור לעשות כן אפילו היו לצורך אכילה או לצורך תכשיט כנ"ל שאסור לקשור ברצועה באיזוריהן כדרך חול וכמו שפסק ה"ר שמואל : **ומ"ש** וכן כל צרכי תכשיט כו' תשובת הגאונים הביאה הרא"ש : **ומ"ש** אבל דבר וכו' כגון מפתח שסוגר בו הכלים וכיוצא בו שאין בו צורך כלל כלומר שאין בו צורך ליומו כלל אעפ"י שיש בהן צורך למחר וירא שמא יגנבו דמה שלבו דואג משום פסידא לא חשיב לצורך היום זו היא דעת רבינו כמו שנראה ממ"ש תחלה במפתח של אוכלין שירא להניחו בבית דמשמע דבשל כלים אפי' ירא לא ויש לתמוה אדברי המקילין בסמ"ק בשל כלים בירא להניחו בבית דא"כ הירושלמי דמחלק בין של אוכלין לשל כלים במאי קמיירי דאי בירא אפילו בשל כלים נמי שרי ואי באינו ירא אפילו בשל אוכלין נמי לא דהא ודאי הוצאה שלא לצורך היא וצריך לומר לדברי המקילין בסמ"ק דדוקא בשביל מעות שיש לו בתיבה או דבר חשוב כגון מחזורים שבב"ה שלבו דואג עלייהו התם ודאי חשיב צורך היום אבל בשביל סתם כלי תשמישו שאינן חשובים וכיוצא בהן אף על פי שירא להניחו בבית שמא יגנבו מ"מ אין לבו דואג עליהן אם נפסדים אסור להוציא ובכה"ג מותר בשל אוכלין ולענין הלכה יראה להקל באיסור דרבנן וכן נהגו עפ"י דברי הסמ"ק אלא שההמון לא ידעו לחלק ומקילין אף בהוצאת המפתח שלא לצורך לגמרי וצריך לכופן לשמוע דברי חכמי' והמחמיר

דרכי משה

(ב) דלא כתוספות פרק אין צדין והגמ"ר דשבת דכתבו דאף במקום שאחרים שרי הם אסורים כתב מהרי"ל אסור להטיל גורלות אפילו ע"י עו"ג בשבת ויום טוב דהוי כמשחק בקוביא וע"ל סימן שכ"ב : תקיח (א) ואפשר דהמרדכי לא מיירי במקום שיש להתיירא מן העו"ג :

שסוגר בו הכלים וכיוצא בו שאין בו צורך כלל אסור להוציא ביום טוב וכל דבר שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו ביום טוב לקח עץ שאינו מיוחד לשפוד וצלה בו בשר אסור לטלטלו אח"כ שאינו כלי אלא שומטו ומניחו בקרן זוית כדי שלא יוזקו בו אפי' אין עליו בשר כלל : מותר לטלטל הסולם משובך לשובך אפי' בר"ה וה"מ סולם קטן כגון של שובך אבל גדול כגון של עלייה אסור לטלטלו ואפי' בבית : מותר

והממחיר בכל אלה תע"כ : **וכל** דבר שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו בי"ט כ"כ הרמב"ם בפ"ה ובפ"ב וכ"ל שראייתם בזה מדקאמר אלא מעתה ליפלגו בהכנס כו' ופרש"י אי אין איסור הוצאה אין איסור טלטול שלא נאסר טלטול אלא משום הוצאה ומה שלא גזרו על כל טלטולים אפילו על אוכלים וכלים משום דאין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה אלא מדלא אפלוג בהכנס ש"מ דכ"ע יש איסור הוצאה בי"ט אלא שמן התורה הותרה לצורך כו' אלמא משמע דבי"ט נמי אע"ג דהותרה הוצאה במתוך מ"מ כיון דאיכא איסור הוצאה איכא נמי איסור טלטול בכ"ד שאסרו לטלטל משום הוצאה בשבת אסור נמי בי"ט:

לקח עץ וכו' בס"פ א"צ אמר רב יהודה אמר שמואל שפוד שצלו בו בשר אסור לטלטלו בי"ט רב מלכיו אמר שומטו ומניחו בקרן זוית אמר ר' חייא בר אשי והוא שיש עליו כזית בשר רבינא אמר אף על פי שאין עליו בשר מותר לטלטלו מידי דהוה אקוץ בר"ה כך היא גירסת רש"י ופי' שפוד שצלו בו בשר בי"ט אסור לטלטלו מיד לאחר שנצלה הצלי לפי שנמאס ומוקצה וכבר נעשה צורך י"ט שומטו מלפניו מהר בגרירה ובטלטול מן הצד עד שיעבירו מלפניו לקרן זוית אבל לא טלטול גמור שרי לטלטולי בטלטול גמור ולסלקו שלא יוזקו בו אנשי ביתו עכ"ל משמע מדבריו דמיירי בשפוד שמיוחד לצלות בו דס"ל כלי ואפ"ה אוסר שמואל משום מוקצה מחמת מיאוס כיון שצלו בו עכשיו ולרבינא שרי לטלטולי בטלטול גמור אבל הרי"ף והרא"ש גורסין בדברי רבינא אעפ"י שאין עליו בשר שרי מידי דהוה אקוץ בר"ה ומפרש רבינו ורבינא לא אתא אלא לומר דשרי לשומטו ולהניחו בקרן זוית ולא בעי בשר כדבעי רב חייא בר אשי ומפרש נמי דמיירי בלקח עץ שאינו מיוחד לשפוד דאינו כלי דמוקצה הוא אף לרבי שמעון דלא כפירש"י דמיירי בשפוד ישן דמוקצה מחמת מיאוס הוא דא"כ קשיא הך דרבינא אדרבינא בפרק מי שהחשיך דאית ליה הלכה כר"ש אף במוקצה מחמת מיאוס וקשיא נמי דשמואל אדשמואל דהתם דאית ליה הלכה כר"ש דלית ליה מוקצה וכמו שהקשו התו' בפ' א"צ ומה שכתבו התוספות ליישב דשאני שפוד דלאחר מלאכתו אין כאן תורת כלי עליו וכותש משום דאינו עושה מעשה כלי אלא מעשה קוץ בעלמא מש"ה לא התירו לטלטלו אלא לצורך גופו דאין עליו תורת כלי לא נהירא ליה לרבינו יישוב זה דלמה יגרע שם כלי משפוד המיוחד לצלות בו משאר כלים ולכך פי' דמיירי בעץ שאינו מיוחד לשפוד ויפה פי' וכן פסק בש"ע :

מותר לטלטל הסולם כו' כבר הגיע הב"י המשנה והגמרא ודברי הפוסקים על זה ונתקשה ביישוב דעת רבינו והניחו בצ"ע ולי יראה מבוא' מדברי התו' פ"ק דביצה ופרק חלון ודברי הרא"ש פ"ק דביצה דלר"ת שרי לטלטל סולמות קטנים של בית שדרך לטלטלם מזוית לזוית ובין ביו"ט ובין בשבת שרי ובכה"ג איירי בפ' חלון ולא דמי לסולמות של שובך ושל עלייה שהם גדולים וחזו להטיח בהן גגו ולפיכך אסורים בין בי"ט ובין בשבת ובכה"ג איירי פ"ק דביצה אלא דלר' דוסא בשל שובך שרי להטות מחלון לחלון דליכא חשדא ולת"ק שרי אף להוליך משובך לשובך משום דשובכו מוכיח עליו דכיון שהוא ניכר שהוא של שובך לא חיישינן לרואה שיאמר להטיח גגו הוא צריך ולפי זה סולמות שלנו שהן קטנים ולא חזו להטיח בהן גגו שרי לטלטל אף בי"ט ולהר"א מבורגייו"ל אין חלוק בין גדולים לקטנים דכולהו חזו להטיח בהן הגג אלא בין י"ט לשבת דביום טוב אסור בר"ה משום דהרואה אומר להטיח גגו הוא צריך הלכך אף ברה"י אסור דכל דבר שאסרו חכמי' מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור אבל בשבת דליכא הך חששא כיון שאסור להוציא לחוץ לא גזרו בחצר ולפי זה אסור לטלטל אף סולמות שלנו בי"ט ואפילו בביתו ורבינו ז"ל דקדק בדברי הרא"ש פרק חלון שכתב וז"ל משמע הכא כו' דמדלא כתב ולפי זה אסור לטלטל סולמות שלנו בי"ט וכו' מוכח דהרא"ש מפרש דכוונת ר"ת בדבריו היא הא דשרי של שובך היינו טעמא דליכא חשדא מהרואה כו' דכיון דקטנים הם אין ראויין לעלות בהן לגג וז"ש בפרק קמא דביצה שובכו מוכיח עליו דכיון דסולם של שובך קטן הוא מוכיח דלא להטיח גגו הוא מוליך שהרי אין ראויין לעלות בהן לגג ולפיכך מותר לטלטלו אפי' בר"ה אבל של עלייה שהיא גדולה ראויין לעשות בהן לגג אסור ברשות הרבי' דאיכא חשדא מהרואה והלכך אפי' ברה"י נמי אסור דכל שאסרו מפני מראית עין כו' ואף להר"א מבורגייו"ל שרי בסולמות שלנו מטעם זה דכיון דאין ראויין לעלות בהן לגג ליכא חשדא מהרואה כמו שהוא לר"ת ולא נחלק הר"א מבורגייו"ל אתירוצו של רבינו תם אלא במ"ש דבפר' חלון איירי בסולמות קטנים וכו' דס"ל דבשל גדולים שראויין לעלות בהן לגג אסור לטלטל בשבת כמו בי"ט ועל זה קאמר הר"א מבורגייו"ל דליתא דאף בשל גדולים שרי בשבת דכיון שאין מטלטל בר"ה מותר לטלטלו בחצר אבל במ"ש ר"ת דבקטנים שאין ראויין לעלות בהן לגג שרי אף בי"ט מודה הר"א מבורגייו"ל לר"ת דפשיטא דשרי מדשרינן בשל שובך אף בר"ה מטעם דשובכו מוכיח עליו דהיינו לומר דכיון שהוא קטן שאין ראוי לעלות בו לגג ליכא חשדא וה"ה כל שאר סולמות שבבית שמטלטלין מזוית לזוית כמו סולמות שלנו שרינן להו אף בי"ט ואף ע"ג דדברי הרא"ש בפ"ק דביצה סותרין לזה ס"ל לרבינו דלשם העתיק לשון התו' וכאן חזר בו דאף להר"א מבורגייו"ל שרינן לטלטל סולמות קטנים בי"ט · ומעתה כנא לבאר דבריו דמ"ש מותר לטלטל הסולם משובך לשובך אפי' בר"ה היינו כלישנא קמא דרב חנן דב"ה שרי אף לר"ה וכמו שפסק הרא"ש בפ"ק דביצה ומ"ש וה"מ סולם קטן כגון של שובך פי' שאינו ראוי לעלות בו לגג וליכא חשדא מהרואה אבל גדול כגון של עלייה אסור לטלטלו אפי' בבית ולמעלה בסי' ש"ח כת' סולם אפי' של עלייה והוא גדול מותר לטלטלו בשבת בחצר והיינו כפי' הר"א מבורגייו"ל שהוא העיקר · והרמב"ם כתב וז"ל אין מוליכין את הסולם של שובך משובך לשובך בר"ה שמא יאמרו לתקן גגו הוא מוליכו אבל ברה"י מוליכו אעפ"י שבכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית עין אפילו בחדרי חדרים אסור כאן התירו מפני שמחת י"ט עכ"ל פסק כלישנא בתרא דר' חנן דב"ה לא שרו אלא ברה"י אבל במ"ש דהטעם הוא משום שמחת י"ט הוא כנגד הגמרא שבביאור אמרו דלרב חנן לית ליה דרב שאמר כ"מ שאסרו חכמים מפני מראית העין וכו' ורב דאית ליה כל מקום וכו' פליג ארב חנן וס"ל דב"ה שרו אף בר"ה ותנאי היא וכב' השיגו הראב"ד ולא נתייש' בלבי מ"ש ה"ה על זה אכן יראה לי דדעת הרמב"ם דלמאי דאר"י מוחלפת השיטה דהיינו מתניתין דהשוחט כמ"ש למעלה בסימן תצ"ח שכך מפרש הרמב"ם וכפירושו של ר"ת ובעל המאור דהסיפא דהשוחט היא שמוחלפת ואיכך כולהו מתניתין כדקאי קאי וטעמייהו דב"ש דשרו להוליך משובך לשובך משום שמחת י"ט הוא א"כ לא צריכינן לאוקמי דרב חנן בתנאי בין ללישנא קמא בין ללישנ' בתרא

הסוכאות א"צ עירוב אף במיעוטן לא הזקיקו לפרש ושריין בלא עירוב ודברי הרי"ף מטין כן כמ"ש אלא שיש בגמרא הוכחה לסברת הרשב"א ז"ל ע"כ · ובפ"ב דביצה כתב דכלים שאין בהם צורך ליום כלל אפשר דכי היכי דמפיק להו מרה"י לר"ה עבר אדאורייתא ה"נ לאפוקינהו מחצר לחצר בלא עירוב אסור מדרבנן או אפשר שכיון שרוב הוצאות בי"ט א"צ עירוב אף מפני מיעוטן לא הצריכוהו וכבר כתבתי זה בפ"ק ומיהו ליכא ספיקא שאם עירב מהני ליה עירוב להוציא מחצר לחצר אף דבר שאין בו צורך היום כלל ובלבד שיהא תורת כלי עליו וכמו שהוא דינו בטלטול עכ"ל וכ"כ מדברי המרדכי שאם עירב מהני :

כתב המרדכי בספ"ק דביצה דמותר לשלוח משכון לעו"ג בי"ט ע"י עו"ג אם ישלח לישאל לו אבל לא ע"י ישראל דהוי כמו אפייה ובישול שאסור לעשות בשביל עו"ג ומשכונות שאנו אוסרים להחזיר בשבת וי"ט משום דמיחזי כמשא ומתן אם לא מפני הדחק לעו"ג אלס אנו מתירים ע"י עו"ג והתום' כתבו בפ"ק כתובות (ז:) הוצאה לצורך עו"ג נראה דאסור ומה שנהגו עתה להוצי' לצורך עו"ג היה נראה לרשב"א משום דר"ה דידן לא הוי אלא כרמלית דאין רחבו י"ו אמה וגבי י"ט לא גזר רבנן כי היכי דלא תיקון עירובי חצירות בי"ט כדמשמע בר"פ דביצה (טו :) ושוב חזר בו דמחצר שאינה מעורבת אין ללמוד לכרמלית דאמיר טפי : אם מותר להוציא לצורך בהמה נתבאר בסימן תקי"ב : **וכל** דבר שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו בי"ט כ"כ הרמב"ם בפ"ה וסיי' כה אלא לצורך אכילה וכיוצא בה ופשוט הוא (ב) ובפ"ב כתב כל שאסור לאכלו או להשתמש בו ביו"ט מפני שהוא מוקצה אסור לטלטלו : אם אין כהן בעיר אם מותר לישראל לטלטל החלה והתרומ' כתבתי בסימן תנ"ו : **הנושא** משא ביו"ט היאך צריך לשנות נתבאר בס"ס תקי"ו: **לקח** עץ שאינו מיוחד לשפוד וצלה בו בשר אסור לטלטלו אח"כ וכו' בפ' אין צדין (כח :) אר"י א"ש שפוד שצלו בו בשר אסור לטלטלו בי"ט רב אדא בר אהבה א"ר מלכיו שומטו ומניחו בקרן זוית א"ר חייא בר אשי והוא שיש עליו כזית בשר רבינא אמר אף על פי שאין עליו בשר מותר לטלטלו מידי דהוי אקוץ בר"ה ופסקו הרי"ף והרא"ש כרבינא ופירש"י אסור לטלטלו · מיד לאחר שנצלה הצלי לפי שנמאס ומוקצה וכבר נעשה צורך יו"ט : שומטו ומניחו בקרן זוית · שומטו מלפניו מהר בגרירה ובטלטול מן הצד עד שיעבירו מלפניו לקרן זוית אבל לא טלטול גמור : שרי לטלטולי · בטלטול גמור ולסלקו שלא יוזקו בו אנשי ביתו : מידי דהוה אקוץ בר"ה · דאמרינן בפרק כירה דמותר להוליכו פחות מד"א עד שמסלקו לצידי ר"ה כדי שלא יזיק · וסובר רבינו שלא נאמרו דברים אלו אלא בעץ שאינו מיוחד לשפוד דאילו מיוחד לשפוד תורת כלי עליו ומותר לטלטלו בכל ענין שירצה וכ"נ מדברי התום' שכתבו על דין זה דשאני שפוד דלאחר מלאכתו אין תורת כלי עליו והיינו ע"כ כשאינו מיוחד לשפוד אבל רבינו ירוחם כתב דמאחר שאינו עושה מעשה כלי אלא מעשה קוץ בעלמא לא התירו לטלטלו אלא לצורך גופו וכ"כ סברת התום' עכ"ל ונראה מדבריו שאפילו בשפוד המיוחד לצלות בו מיירי והכלבו כתב שפוד שצלו בו בשר אסור לטלטלו פירוש ואפי' ע"ג הבשר שנשאר עליו אחר הסרת הצלי ממנו אלא שומטו בקרן זוית ושוב לא יטלנו אלא לצורך גופו או לצורך מקומו ע"כ · ועל מ"ש רבינו אסור לטלטלו אלא שומטו ומניחו בקרן זוית איכא למידק דהיינו לרב מלכיו אבל לרבינא דקי"ל כוותיה שרי לטלטולי בטלטול גמור כדפירש"י וי"ל שרבינו גורס רבינא אמר אע"פ שאין עליו כזית בשר שרי ואינו גורס מותר לטלטלו וכך היא גירסת הרי"ף והרא"ש ומפרש רבינו דשרי לשומטו ולהניחו בקרן זוית קאמר דלא אתא למימר אלא דלא בעי בשר כדבעי רב חייא בר אשי : **מותר** לטלטל הסולם משובך לשובך וכו' בפ"ק דביצה (ט ·) תנן בש"א אין מוליכין את הסולם משובך לשובך אבל מטהו מחלון לחלון וב"ה מתירין ואיכא תרי לישני בגמרא (שם) לחד לישנא מודו ב"ה דבר"ה אסור ולחד לישנא שרי ב"ה אפילו בר"ה וכתב הרא"ש שפסקו הגאונים דלקולא עבדינן ולכך לא הביא הרי"ף אלא המשנה כצורתה משום דס"ל דב"ה מתירין בכ"מ והר"ן כתב שהטעם שלא הביא הרי"ף שום א' מהלשונות הוא מפני שפסק בפרק חבית כדאמר רב יהודה א"ר כ"מ שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור הלכך ע"כ ב"ה אפילו בר"ה שרי דאי הוי אסרו בר"ה ברה"י נמי הוי אסרו אלא ודאי בכל ענין שרו :

ומ"ש רבינו אבל גדול כגון של עלייה אסור לטלטלו ואפי' בבית ג"ז שם תניא א"ר יהודה בד"א בסולם של שובך אבל בסולם של עלייה דברי הכל אסור משום דהרואה אומר להטיח גגו הוא צריך · וכתב הרא"ש דלפרושי דברי ת"ק אתא והכי הלכתא וכ"נ שהוא דעת הרי"ף ז"ל וכתב הר"ן דמוכח בגמ' דאפי' הטוי מחלון לחלון אסור והקשה הרא"ש מדאמרינן בפרק חלון שמותר לטלטל סולם בשבת ותי' ר"ת דהתם איירי בסולמות של בית שדרך לטלטלם מזוית לזוית ולא דמי לסולמות של עלייה שהיו גדולים וחזו להטיח בהם גגו וה"ר אברהם מבורגייו"ל תי' דהכא ביו"ט שמותר להוציא הסולם לר"ה והרואה אומר להטיח גגו הוא צריך וכיון דאסור בר"ה גם בחדרי חדרים אסור אבל בשבת דאין דרך להוציא דרך ר"ה הלכך בבית מותר ולהאי שינויא אסור לטלטל סולם שלנו בי"ט עכ"ל ורבינו נראה מדבריו כאן שהוא פוסק כשינויא דר"ת שהרי כתב אבל גדול כגון של עלייה אסור והיינו כדמפרש ר"ת דסולמות של עלייה טעמא דאסורים מפני שהם גדולים וקשה שבסימן ש"ח נראה שסובר כשינויא דה"ר אברהם מבורגייו"ל שהרי כתב סולם אפי' של עלייה והוא גדול מותר לטלטלו בשבת בחצר והיינו כה"ר אברהם דאילו לר"ת בין בשבת בין ביו"ט אסור וי"ל דכה"ר אברהם הוא פוסק כדמשמע מדבריו בסי' ש"ח ומ"ש כאן אבל גדול כגון של עלייה אסור כה"ר אברהם נמי אתי דהתם סולם של עליה גדול הוא לד"ה אלא שר"ת מפרש דסולם של עליה בין בשבת בין ביו"ט אסור והא דשרי התם מיירי בסולם של בית שאינו גדול כ"כ ובין בשבת ובין ביום טוב שרי וה"ר אברהם מפרש דסולם של עלייה שהוא גדול אסור ביו"ט ומותר בשבת אבל סולם של בית בכלל סולם של שובך הוא ומותר בין בשבת בין ביו"ט אבל קשה ע"ז ממ"ש הרא"ש על דברי ה"ר אברהם להאי שינויא אסור לטלטל סולם שלנו ביו"ט ומשמע דבסולם של בית קאמר ושמא יש לדחוק ולומר דבסולם גדול כמו של עלייה קאמר ואע"פ שהתום' כתבו אמאי דקאמר התם מאי דקא שרי ת"ק אסר רבי דוסא דאפילו בשאר סולמות לא שרי אלא הטוי ותימא רבי דוסא דאמר כמאן וי"ל דרבי דוסא יאמר דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה משמע דקי"ל כרבי דוסא ותימא דבפרק חלון אמרינן דמטלטלין את הסולם וי"ל דשני מיני סולמות הם והתם מיירי בקטנים והכא מיירי בגדולים וה"ר

דרכי משה

(ב) וכ"כ המרדכי ר"פ בכל מערבין:

מותר להוציא גרף של רעי לאשפה ואסור להחזירו אלא אם כן יתן לתוכו מים ואפילו רעי בלא גרף מותר להוציאו אף על פי שאסור להביא לפניו דבר שעתיד לימאס כדי להוציאו לכשימאס מותר לקבוע ישיבתו אצלו כדי להוציאו לכשימאס: בהמה שהיתה מסוכנת מערב יום טוב ומתה ביום טוב מותר לטלטלה אפי' לר"י היתה בריאה ומתה אפי' לר"ש אסורה הית' חולה קצת פלוגתא דר"י ור"ש: [א] מתחילין בערימת התבן שהוא מוכן שעומד להסקה אבל לא בעצים שהן מוקצין והא איכא לאוקומי כר"ש וסיפא בארזי ואשוחי דמודי בה רבי שמעון כיון שעומדין לבניין הוי מוקצה מחמת חסרון כיס ואיכא נמי לאוקומי כר"י ובכל מיני עצים ורישא איירי בתיבנ' סריא דאית ביה קוצי ואינה ראויה אלא להסקה וזה תלוי בשינוי דעת הפוסקים בענין מוקצה (א) העושה סוכה בעצרת לצל אסור ליטול ממנה עצים ביום טוב ואפי'

ב"י

וה"ר אברהם מבורגיי"ל פירש דהתם מיירי בשבת וכו' ולפ"ז אסור לטלטל הסולם שלנו בי"ט ואפי' בביתו דשמא הלכה כרבי דוסא וצ"ע עכ"ל דנראה מדבריהם הסולם של בית אע"פ שאינו גדול אסור להוליכו ממקום למקום וכדר' דוסא מ"מ י"ל מאחר שהרא"ש לא הזכיר דרבי דוסא כלל אם כן בשל שובך פשיטא ליה דשרי כב"ה ולפיכך יש מקום לומר דכשכתב להבא שינויא אסור לטלטל סולם שלנו בי"ט בסולם גדול כמו של עלייה דוקא קאמר אבל של בתים סתם הוו בכלל של שובך כנ"ל וצ"ע והרמב"ם כתב בפ"ה אין מוליכין את הסולם של שובך משובך לשובך כב"ה שמא יאמרו לתקן גגו הוא מוליכו אע"פ שבכ"מ שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור כאן התירו מפני שמחת יו"ט ופי' ה"ה סוגית הגמ' לדעתו · ואח"כ כתב וז"ל וכתב רבי' סולם של שובך לפי שסולם של עלייה אסור אפילו להטותו מחלון לחלון וכן מוכח בגמרא ולא הוצרך רבי' לבאר זה בביאור לפי שכבר כתב בפכ"ו מהל' שבת שסולם של עלייה אסור בטלטול ונתבאר בפ"א מהל' אלו שכל מה שאסור בשבת אסור ביו"ט חוץ ממה שנזכר בהל' אלו: מותר להוציא גרף של רעי לאשפה וכו' עד כדי להוציאו לכשימאס הכל נתבאר יפה בסי' ש"ח: בהמה שהיתה מסוכנת מעי"ט ומתה ביו"ט מותר לטלטלה אפילו לר"י וכו' בפרק אין צדין (כז.) תנן בהמה שמתה לא יזיזנה ממקומה וכתב הרי"ף תרגמ' זעירי בבהמת קדשים והיתה מסוכנת מעי"ט טעמא דבהמת קדשים דאין מאכילין אותה לכלבים הא דחולין שרי לטלטלה דכיון דמסוכנת היא מעי"ט דעתיה עילוה מעי"ט להאכילה לכלבים ולפיכך שרי לטלטלה וכתב הר"ן שהשיג עליו הרז"ה משום דבגמרא אמרינן פלוגתייהו דר"י ור"ש במחתכים את הנבילה דמודה ר"ש בבע"ח שמתו שאסורין ופלוגתייהו במסוכנת דוקא הלכך לדברי הרי"ף שפסק בסוף מכילתין בי"ט כר"י דאית ליה מוקצה אפי' בהמת חולין מסוכנת שמתה לא יזיזנה ממקומה ואפשר שהרי"ף היה גורס כמ"ש בקצת נוסחאות בגמרא הב"ע במסוכנת וד"ה כלומר דבמסוכנת אפילו ר"י מודה דשריא ובבריאה אפי' ר"ש מודה דאסורה כ"פ בחולה מאתמול ומתה בשבת או בי"ט אבל זו הגירס' אינה בעיקר הנוסחאו' עכ"ל ורבינו תופס אותה גירסא עיקר וכך היא בספרים שלנו ונראה שכך היתה גירס' הרא"ש שגם הוא כתב כדברי הרי"ף וסיים בה ולפיכך שרי לטלטלה לד"ה ודעת הרמב"ם כדעת הרי"ף שכתב רפ"ב בהמה שמתה ביו"ט אם היתה מסוכנת מעי"ט ה"ז מחתכה לכלבים ואם לאו הואיל ולא היה דעתו עליה ה"ז מוקצה ולא יזיזנה ממקומה וכתב ה"ה מסקנא בגמרא והל' דבמסוכנת בבהמת חולין מותר לד"ה ודוקא מסוכנת אבל חולה לא כיון שיש לנו מוקצה בי"ט עכ"ל:

כתוב בהג"א בפר' אין צדין בשם א"ז אם היתה בריאה בין השמשות ונטרפה ביו"ט אסור לטלטלה ולכך רואין את הטריפה אבל האספסה שאם תטרף ימיתנה שם ולא יטלטלנה ע"כ וזה שכתב רואין את הטריפה אבל האספסה הכי אמרינן בסיף מסכת שבת (קנו:) לוי כי הוו מייתו טריפה לקמיה ביומא טבא לא הוי חזי לה אלא הוה יתיב אקוקילתא דאמר דלמא לא מתכשרא ואפילו לכלבים לא חזיא מיהו התם מפרש טעמא דלוי דסבר לה כר"י דאית ליה מוקצה אבל לר"ש שרי ולפי מ"ש רבי' ז"ל דמיירי בהיתה חולה קצת מעי"ט שאם היתה בריאה אפי' לר"ש אסור ואם היתה מסוכנת אפי' לר"י שרי: ואם יש חילוק בין בהמה שמתה לבהמה שנטרפה לענין טלטול הבשר כתבתי בסוף סי' תצ"ז:

מתחילין בערימת התבן וכו' משנה בפרק המביא כדי יין (ל:) מתחילין בערימת התבן אבל לא בעצים שבמוקצה ופירש"י רחבה שאחורי הבתים קרויה מוקצה ושם נותנין עצים וכל דבר שאין דעתו ליטול עד זמן מרובה ובגמרא (שם) אמר רב כהנא זאת אומרת מתחילין באוצר תחלה כלומר בדבר האצור שהיה מוקצה לאוצרו לזמן ארוך כה"ג דסתמא אוצרין אותו לבהמה מני ר"ש היא דלית ליה מוקצה אימא סיפא אבל לא עצים שבמוקצה אתאן לר"י דאית ליה מוקצה הכא בארזי ואשוחי עסקינן דמוקצה מחמת חסרון כיס ואפילו ר"ש מודה ופירש"י ארזי ואשוחי אין אדם מפסיק אותן דעומדין לבניין: אשוחי · ארז נקבה דמוקצה מחמת חסרון כיס נינהו שדמיהם יקרים: איכא דמתני לה אסיפא אבל לא בעצים שבמוקצה א"ר כהנא זאת אומרת אין מתחילין באוצר תחלה מני ר"י היא דאית ליה מוקצה אימא רישא מתחילין בערימת התבן אתאן לר"ש דלית ליה מוקצה התם בתיבנא סריא פי' נרקב ומסריח שאין ראוי למאכל בהמה ומתמיה לעצים ולאו היינו אוצר ופריך תיבנא סריא הא חזיא לטינא כלומר אם כן אין עומד להסקה קאי ומשני דאית ביה קוצים כלומר ואין יכול לגבלו בידו וברגליו הלכך להסקה קאי: ומ"ש רבינו מתחילין בערימת התבן שהוא מוכן ועומד להסקה אינו מדוקדק דהא לר"ת אע"פ שאינו עומד להסקה מתחילין וצריך לפר' דה"ק מתחילין בערימת התבן לר"י דוקא כשהוא מוכן ועומד להסק' ולר"ש אע"פ שעומד לבניין הוי כאילו הוא מוכן ועומד להסקה דלית ליה לר"ש מוקצה ועי"ל שבתחלה כתב שמתחילין בערימת התבן שהוא מוכן ועומד להסקה דבהא כ"ע מודו דמתחילין אבל לא בעצים שהם מוקצים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דלכל חד מינייהו במוקצ' דידיה אין מתחילין ואח"כ כתב דאיכא לאוקומי כר"ש בארזי ואשוחי ולפ"ז רישא אפי' בתבן העומד לבניין קאמר דמתחילין: ומ"ש רבינו שזה תלוי בשינוי דעת הפוסקים בענין מוקצה נראה דהיינו לומר דמאן דפסק כר"ש מוקי מתניתין כר"ש כי היכי דתיקום סתם מתניתין אליבא דהלכתא ומאן דפסק כר"י מוקי לה כר"י ויל"ד מה בא רבי' ללמדנו דדבר פשוט הוא דלר"ש כיון דלית ליה מוקצה דמתחילין בערימת התבן אע"פ שאינו עומד להסקה ולר"י דאית ליה מוקצה אין מתחילין אא"כ אינו עומד אלא להסקה ועוד דבר שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס אסור אף לר"ש כמבואר ממ"ש בהלכות שבת סימן ש"י ואפשר דאף ע"פ שכתב שם בענין שבת חזר ושנאו כאן בהלכות י"ט · ולא באתא לאשמעינן דעצים אף ע"פ שאינם עומדין אלא להסקה אם אין דעתו ליטול מהם עד זמן מרובה ה"ל מוקצה ואסור ליטול מהם לר"י דאית ליה מוקצה ועדיין ניחא לי מ"ש וזה תלוי בשינוי דעת הפוסקים בענין מוקצה דמשום מאי דנפקא מינה לענין מתניתין כמאן אתיא שאינו ענין לכוונת רבינו בחבור זה: העושה סוכה בעצרת לצל אסור ליטול ממנה עצים וכו' בפרק המביא כדי יין (שם) תנן אין מביאין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ובגמרא (שם) מ"ש מן הסוכה דלא דקא סתר אהלא מן הסמוך לה נמי קא סתר אהלא אר"י א"ש מאי סמוך סמוך לדפנות רב מנשיא אמר אפי' תימא באין סמוך לדפנות כי תניא הסיא באסוריית' תני רבי חייא בר יוסף קמיה דר' יוחנן אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ור"ש מתיר ושוין בסוכת החג בחג שאסורה ואם התנה עליה הכל לפי תנאו ופריך ור"ש מתיר והא קא סתר אהלא אר"כ בר יצחק בסוכה נופלת עסקינן ור"ש לטעמיה דלית ליה מוקצה דתנן מותר להסיק בכלים ואין מסיקין בשברי כלים ר"ש מתיר ופריך מי דמי התם אדם יושב ומצפה מתי תכבה נרו הכא אדם יושב ומצפה מתי תפול סוכתו אר"כ בר יצחק הכא בסוכה רעועה עסקינן דמאתמול דעתיה עילויה ושוין בסוכת החג בחג שהיא אסורה ואם התנה עליה הכל לפי תנאו ומי מהני בה תנאה והא א"ר ששת משום ר' עקיבא מנין לעצי סוכה שאסורין כל ז' שנא' חג הסוכות לה' וגו' א"ר יוסף סיפא אתאן לסוכה דעלמא אבל סוכה דמצוה לא מהני בה תנאה ופירש"י אין נוטלין עצים מן הסוכה · כגון בפסח או בעצרת ויושב בסוכה בגינה או בפרדס: אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה · השתא משמע אם הוא עב שנתנו קנים הרבה ליטול מהם · ובגמרא פריך הא סתר אהלא דכיון דביטלה לגבי סכך כל פורתא דשקיל מיניה סתירה הוא: סמוך לדפנות · קנים הנזקפים סביבות לדפנו' ולא נארגו עם הדופן לא בטלי לגבי דופן ואינו דומה לסמוך לסכך שהסכך אינו ארוג לפיכך הכל שוה העליון כתחתון סכך הוא: אפילו תימא כשאין סמוך לדפנות · אלא סמוך לסכך: וכי תניא מתניתין באסורייתא · חבילות של קנים שנתנן על הסכך ומדלא התיר אגדן לא בטלינהו לגבי סכך אלא להצניעם שם ור"ש

ב"ח

בתרא דהכא משום שמחת י"ט הוא דאקילו ביה רבנן ללישנא קמא הקילו ב"ש כר"י וב"ה הקילו אף כר"ה וללישנא בתרא הקילו ב"ה כר"י וכולהו משום שמחת י"ט ומאי דמוקי לה בגמרא בתנאי היינו לפום מאי דלא מהפכינן להכיא דהשוחט וב"ה לגבי שמחת י"ט לאומרא קאמרי אבל למסקנא דמהפכינן להכיא דהשוחט לא צריכינן לאוקמי בתנאי זה נ"ל ברור בדעת הרמב"ם ובש"ע פסק לאומרא כהרמב"ם אלא דמחלק דבשבת לא שרו אלא לנטותו מחלון לחלון אבל יוליכנו משובך לשובך ובי"ט מותר להוליכו משובך לשובך:

בהמה שהיתה מסוכנת כו' בפרק א"צ הב"ע במסוכנת וד"ה כך היא הגירס' בספרי' שלנו והיא גי' הרי"ף והרא"ש אבל רש"י גרס הב"ע במסוכנת ופי' דלר"ש דוקא שרי אבל לר' יהודה אף במסוכנת אסור וכך היא דעת בעל המאור והר"ן העיד שזו הגירס' היא בעיקר הנוסחאות לכך יראה להחמיר בין במסוכנת ובין בחולה קצת וכר"י וכ"ש בריאה דאפילו ר"ש מודה בה:

מתחילין בערימת התבן כו' משנה ר"פ המביא ומתחילין בערימ' התבן אבל לא בעצים שבמוקצה ובגמר' א"ר כהנא זאת אומרת מתחילין באוצ' תחילה מני ר"ש היא דלית ליה מוקצה אימא סיפא אבל לא בעצים שבמוקצה אתאן לר"י דאית ליה מוקצה הכא בארזי ושוחי עסקינן דמוקצין מחמת חסרון כיס ואפילו ר"ש מודה · איכא דמתני לה אסיפ' אבל לא בעצים שבמוקצה אמר רב כהנא זאת אומר' אין מתחילין באוצר תחלה מני ר"י היא דאית ליה מוקצה אימא רישא מתחילין בערימת התבן אתאן לר"ש דלית ליה מוקצה התם בתבנא סריא תבנא סריא הא קא חזי לטינא דאית ביה קוצי וכתבו התו' וז"ל התם בתבנא סריא דאית ביה קוצים וגם אינו ראוי למאכל בהמה וקאי להסקה ואפי' ר"י מודה וא"ת ומ"ש מעצים שבמוקצה דקאסר ר"י אע"ג דחזיין להסקה וי"ל דלא דמי דדוקא גבי אוצר של תבן לא הקצה דעתו למה שראוי עתה דלא הקצה דעתו כי אם ממאכל בהמה ועתה היא ראוי להסקה ומזה לא הקצה דעתו אבל אוצר של עצים הקצה דעתו ממה שראוי עתה עכ"ל ומשמע דדוקא ללישנא בתרא דמודה ר"י בתיבנא סריא דאית ביה קוצים צריך לדחוקי ולחלק בחלוק זה שכתבו התו' אבל ללישנא קמא דמתניתין ר"ש היא ודאי דלר"י אסור אף בתיבנא סריא דאית ביה קוצים דאעפ"י שעומדין להסקה מ"מ כיון שערימת התבן אוצר הוא ולא זימנן מבעו"י דינן כשאר אוצר של עצים שעומדין להסקה ואסורין משום מוקצה לר"י ומעתה נבאר דברי רבינו דתחלה כתב המשנה מתחילין בערימת התבן וכו' ואח"כ מפרש דהא איכא לאוקמא בין לר"ש ובין לר"י דלר"ש רישא בסתם אוצר של תבן דשרי מפני שהוא מוכן דעומד להסקה כלומר דאעפ"י דאצור למאכל בהמה מ"מ עומד נמי להסקה וכיון דלית ליה לר"ש מוקצה א"כ מוכן הוא ושרי וסיפא איירי בארזי ושוחי שהן מוקצין מפני שעומדין לבנין ולר"י סיפא בכל מיני עצים תניא דאסור דכל אוצר מוקצה הוא לר"י ואסור ורישא איירי בתיבנא סריא דאית ביה קוצי דאינה ראוייה עכשיו אלא להסקה ואף ר"י מודה בה שהוא מוכן ומ"ש וזה תלוי בשינוי דעת הפוסקים בענין מוקצה רצונו לומר דמאן דפסק כר"ש מוקי מתניתין כר"ש ומאן דפסק כר"י מוקי לה כר"י ואף ר' יהודה מודה בתבנא סריא דאית בה קוצי דשרי ואתי רבינו לאורויי דלא נפרש דאף למאן דפסק כר"י מוקי למתניתין כר"ש וסיפא בארזי ושוחי אבל לר"י אסור להתחיל בערימת התבן אפי' בתיבנא סריא דאית ביה קוצי הואיל ואוצר הוא ולא זימנן להסקה וקאמר רבינו דליתא אלא ודאי הוא דלמאן דפסק כר"י מוקי למתניתין כר"י ולפיכך תיבנא סריא דאית ביה קוצי מודה בה ר"י אפי' הוא אוצר שרי להסקה בי"ט כנלע"ד פשוט ולא כמה שפי' ב"י ע"ש: העושה סוכתו בעצרת לצל וכו' משנה ובריי' פרק המביא דף ל' ומ"ש רבינו בעצרת לאו דוקא דה"ה בפסח וכן פי' רש"י להדיא לשם במשנה אלא דשכיחא טפי לעשות סוכה בעצרת בגינה או בפרדס

פרישה

סי' תקיח (א) העושה סוכה בעצרת פי' שאז בזמן עצרת חום גדול ועושין לצל ולאפוקי פסח שחום אין גדול כ"כ: ואם

דרישה

פי' תקיח [א] מתחילין בערמת התבן שהוא מוכן כו' וכתב ב"י ז"ל דלשון רבינו במה שכתוב בריש' שהוא מוכן כו' אינו מדוקדק ונדחק לפרשו ולתקנו ולפענ"ד

ואפי' היתה רעועה ונפלה ור"ש מתיר ברעועה ונפלה (ב) ואם לאחר שתקנה בדפנותיה ובסככה סמך לה עוד חבילות ולא חברם שמה או שזרקם עוד יותר על הסכך מותר ליטלו לכולי עלמא ואם התנה ליטול ממנה ביום טוב ונפלה מותר אף לתנא קמא אפילו מעיקר סככה אבל בסוכת החג לא מהני תנאה:

בית

בפרדס לפי שאז חום השמש גובר ועושין סוכה לצל: **ומ"ש** ואפי' היתה רעועה ונפלה פי' לא מבעיא בלא נפלה דאסור לכ"ע ליטול ממנה עצים בי"ט משום דסתר אהלא אפי' סככה עב מאד וא"כ כל הסכך לצל אפ"ה אסור משום דבטלי לגבי סכך והכל שוה עליון כתחתון סכך הוא וכל פורתא דשקיל מיניה סתירה הוא וכן אסור ליטול מן הדפנות מהך טעמא דסתר אהלא ואפילו נפלה בי"ט ולא היתה רעועה דלאו דעתיה עליה מאתמול דלאו נביא הוא דידע שעתידה ליפול למחר ואסור משום מוקצה אפי' לר"ש אלא אפי' היתה רעועה וגם נפלה נמי ס"ל לת"ק דלא אמרי' מאתמול דעתיה עלויה בשום מידי דלא חזו ביה"ש ור"ש מתיר ברעועה ונפלה דאמרינן דעתיה עלויה מאתמול כיון שהיתה רעועה וכיון דנפלה ליכא סתר אהלא הכי מוקמינן לה בגמרא: **ואם** לאחר שתקנה וכו' שם במשנה ובריית' אין מביאין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ובגמרא מקשינן מאי שנא מן סוכה דלא דקא סתר אהלא מן הסמוך לה נמי קא סתר אהלא א"ר יהודה אמר שמואל מאי סמוך סמוך לדפנות רב מנשיא אמר אפי' תימא בשאין סמוך לדפנות כי תניא ההיא באיסורייתא ומשמע לרבינו דלרב מנשיא אף בסמוך לדפנות לא שרי אלא באיסורייתא ולא חברם שמה וחולק אדרב יהודה דמתיר בסמוך לדפנות בקנים הנזקפים דכיון דלא נארגו עם הדופן לא בטילי לגבי דופן משא"כ בסמוך לסכך דאין הסכך ארוג והכל שוה עליון כתחתון הכל סכך הוא ואסור אבל לרב מנשיא בין בסכך ובין בדפנות לא שרי אלא באיסורייתא אבל באינן איסורייתא אסור אף בסמוך לדפנות ואין לחלק ביניהם אלא בהא דבדפנות אם חברם שמה אפי' באיסורייתא אסור שהרי נתכוין לעשות שיהא הכותל עב אבל בסכך כל שהן איסורייתא שלא התיר אגדן לא בטליהו לגבי סכך אלא הניחם עליו להצניעם דלא שייך חיבור גבי סכך וז"ש רבינו ואם לאחר שתקנה בדפנותיה ובסככה סמך לה עוד חבילות וכו' כלומר שסמך לדפנותיה עוד חבילות ולא חברם שמה או שזרק החבילות עוד יותר על הסכך מותר אלמא משמע דבקנים הנזקפים סביב הדפנות אסורים אפי' לא חברם שמה דלא שרי בלא חברם אלא באיסורייתא וב"י כתב להשיג על זה מלשון רש"י דמשמע דבסמוך לדופן אפי' אינם חבילות אלא קנים הנזקפים מותר ליטלם ואינה השגה דרש"י לא כתב כן אלא בפירוש דברי רב יהודה אבל לרב מנשיא מתניתין סתמא קתני אלא מן הסמוך לה בין בסמוך לסכך בין בסמוך לדפנות ובאיסורייתא דוקא קתני דשרי אבל באינן איסורייתא אסור בכל ענין גם לא כמ"ש ב"י דרב יהודה ורב מנשיא לא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא דליתא אלא ודאי פליגי והלכה כרב מנשיא דמחמיר ובתרא הוא וכדפי' הוא העיקר. עוד נראה דבאיסורייתא שרי לכ"ע אפי' לא נפלה דהא אין שם לא משום סתר אהלא ולא משום מוקצה והכי משמע בסוגיא דמוקי למתניתין באיסורייתא לכ"ע ובתר הכי מוקי לברייתא לר"ש דמתיר ברעועה ונפלה והכי משמע מדברי רבינו דהיתר עצים תלוי או ברעועה ונפלה לר"ש או בסמוך לה איסורייתא ואפי' לר"י ופשוט הוא ומשמע נמי דלא שרינן באיסורייתא אלא בסוכה דעצרת ופסח אבל בסוכת החג אפי' באיסורייתא אסור מדרבנן משום מוקצה כי היכי דאסור היתר על כדי הכשר סוכה כדלקמן בסימן תרל"ח וכן פי' ב"י ומ"ה כתב רבינו דין זה כאן בסוכה של עצרת: **ומ"ש** ואם התנה ליטול ממנה בי"ט ונפלה מותר וכו' שם בברייתא ואם התנ' עלי' הכל לפי תנאו ופריך מי מהני בה תנאה בסוכ' החג והאמר רב ששת וכו' אמר רב מנשיא אמר שמואל סיפא דמהני בה תנאה אתאן לסוכה דעלמא ופי' רש"י ואריש' דברייתא קא מהדר דאפליגו בה ת"ק ור"ש ואוקימנא בשנפלה ומשום מוקצה וקאמר אם התנה עליה מבע"י שאם תפול למחר יסיקנה הכל לפי תנאו דכיון דנפלה לית בה משום דקא סתר אהלא וכיון דהתנה לית בה משום מוקצה ומשמע מדברי רבינו דתנאה מהני אפי' לא היתה רעועה ולא כדעת התוס' בפ' כירה (דף מ"ד) ע"ל בסי' רע"ט ולקמן בסימן תרל"ח: **ומ"ש** אבל בסוכת החג לא מהני תנאה כלומר אפי' היתה רעועה מעי"ט ונפלה בי"ט נמי לא מהני ביה תנאה דמקרא דחג הסוכות שבעת ימים לה' נפקא לן מה חג לה' אף סוכה לה' פי' שהוא הקדש לה' דאסור ליהנות ממנה ודרשא גמורה היא כדמוכח בפ"ק דסוכה אלא דר"י פי' בתוס' דדוקא כל זמן שהסוכ' בעמידה שייך בה מה חג לה' וכו' אבל כשנפלה לא שייך בה מה חג לה' וכו' ואינה אסורה אלא משום מוקצה ולר"ת אפי' נפלה נמי שייך בה מה חג לה' וכו' והיינו לפי שיעור סוכה ב' דפנות שלמות ושלישית אפי' טפח אבל אי עביד דפנות שלמות יותר משיעור סוכה לא נפיק מקרא ועל היותר קאמר שאסור מטעם מוקצה כמ"ש התוס' בפ' המביא סוף (דף ל') בד"ה אבל עצים ורבינו קיצר כאן וכתב בסתם דבסוכת החג לא מהני תנאה אבל לקמן בסי' תרל"ח ביאר דבריו ע"ש:

בית

ור"ש מתיר. אפי' מן הסכך: ואם התנה עליה. לפני יו"ט: נופלת. שנפלה ביו"ט דליכא סתירת אהל וטעמא דת"ק משום מוקצה דהא בין השמשות היתה קיימת ומוקצה היא מחמת איסור סתירה אבל הסמוך לה לאו מוקצה הוא דלית ביה משום סתירה: אדם יושב ומצפה אימתי תפול. יודע שסופה לנפול הלכך בין השמשות דעתיה על המותר: הכא אדם יושב ומצפה. וכו' בתמיה וכי נביא הוא ויודע שעתידה ליפול למחר: בסוכה רעועה. דמסיק אדעתיה דנפלה ולמחר נפלה הלכך לר"ש מוקצה ליכא דאמרינן דעתיה מאתמול עילויה ולת"ק לא אמרי' דעתיה עילויה בשום מידי דלא חזי בין השמשות: סיפא. דקתני ואם התנה עליה אסוכה דעלמא קאי ואריש' דברייתא קא מהדר דאיפליגו בה ת"ק ור"ש דקתני אין נוטלין עצים מן הסוכה ואוקימנא כשנפלה ומשום מוקצה וקאמר אם התנה עליה מבע"י שאם תפול מחר יסיקנה הכל לפי תנאו עכ"ל רש"י וכ' הר"ן ואם התנה עליה הכל לפי תנאו ואפילו לר"י דתנאי מהני לכל מוקצה מחמת איסור לאחר שיעבור זמן איסורו ומעתה יתבארו דברי רבינו מ"ש העושה סוכה בעצרת פשוט הוא דלאו למימרא שעשאה בעצרת דהא אסור לעשותה ביו"ט אלא העושה סוכה בחול בזמן עצרת אסור ליטול ממנה עצים ביו"ט ודייק לכתוב עצרת לאפוקי חג הסוכות דאז כיון דזמן מצותה הוא ליכא כד היתר אבל קשה בעצרת או בפסח כיון דלאו זמן מצותה הוא כי עשאה לשם חג מאי הוי ועוד דאם לא עשאה לשם מצוה אע"פ שיושבין בה בחג אפשר לומר דמהני בה תנאה דלא חל שם שמי' עלה מאחר שלא נעשה בה מעשה לשם מצוה וא"כ מאי איריא עצרת דנקט אפילו בחג נמי הוי דינא הכי ואע"ג דהא איכא לדחויי דסבר רבינו דבלא עשיית מעשה חל שם שמים עליה כיון שהיא ראויה למצוה והיינו דסתם וכו' בתר הכי אבל בסוכת החג לא מהני תנאה ולא חילק בין עשאה לשם מצוה לעשאה לצל אבל מ"מ טענה קמייתא טענה היא דכיון דלאו מצותה היא כי עשאה לשם חג מאי הוי לכך נראה לפרש דלא כ' לצל אלא ליישב דלא תיקשי סוכה בעצרת היכי משכחת לה הא אין סוכה אלא בחג ואחר כך ע"י הגשמים והשלגים היא נסתרת לכך כתב שעשה אותה אח"כ לצל והיינו דכתב העושה סוכה ולא כ' אין נוטלין עצים מן הסוכה בי"ט כלישנא דמתני' ואפשר דמש"ה דייק וכ' בעצרת ולא כ' בפסח אע"פ שדינם שוה מפני שקודם פסח אין חום השמש גדול שיצטרכו לעשות סוכה לצל אבל בין פסח לעצרת חום השמש חזק ודרך לעשות סוכה לצל: **ומ"ש** אסור ליטול ממנ' עצים בי"ט אפי' היתה רעועה ונפלה ורבי שמעון מתיר ברעועה ונפלה כלו' אבל אם לא היתה רעועה מאתמול מודה ר"ש דאפי' נפלה אסור דמוקצה מחמת איסור הוא דכיון שהיתה בריאה מאתמול לא יהיב דעתיה עילויה ודמיא לכוס וקערה ועששית דמודה בהו ר"ש וכן אם לא נפלה אסור משום דקא סתר אהלא והכל מבואר בגמרא שכתבתי. ומ"ש ואם לאחר שתקנה בדפנותיה ובסככה סמך להן עוד חבילות וכו' משמ' דה"ק לאחר שתקנה בדפנותיה סמך לדפנותיה או אחר שתקנה בסככה זרק יותר על הסכך דאין לפרש דדוקא בשתקנה בדפנותיה וסככה הוא דכי סמך לדפנותיה מותר ליטלו אבל אם סמך לדפנותיה קודם שיתן הסכך אסור ליטלו דמאי שנא ואע"פ שיש קצת טעם לחלק אינו כדאי ולשון רבינו בדין זה אינו מכוון שכתב אבל סמך לדפנות חבילות וכבר נתבאר מל' הגמ' ומלשון רש"י שכתבתי דבסמוכות לדופן אפי' אינם חבילות אלא קנים הנזקפים סביב הדפנות מותר ליטול דכיון דלא נארגו עם הדופן לא בטלו לגבי דופן ומיהו בזורק על הסכך אף ע"פ שלא פירש רבינו בהדיא דדוקא בזורק חבילות מקושרות הוא דמותר ליטלם הא לא"ה לא איכא למימר דאחבילות שהזכיר בסמוך קאי וסתם חבילות מקושרות הן א:

וכתוב בהג"א בשם א"ז דהא דשרי ליטול מהסמוך לדפנות דוקא בשלא נתכוון לעשות שיהא הכותל עב דאם נתכוון לעשותה עב אסור והכי אמרינן בירושלמי וכ"ל דהיכא דסמך לדופן או שזרק על הסכך חבילות מקושרות כיון דשרי ליטול מהם לד"ה משום דלא בטלי לגבי דופן וסכך ה"ה דבסוכה של מצוה נמי שרי ליטול דכיון דלא בטלי לגבי דופן וסכך לא חל שם שמים עליהם ומיהו אפשר דמדרבנן מיהא אסירי משום מוקצה כמו שאסרו היותר על כדי הכשר סוכה מטעם זה כמו שיתבאר בסימן תרל"ח בס"ד: **ומ"ש** ואם התנה ליטול ממנה בי"ט ונפלה מותר וכו' מבואר הוא שהרי אמרו ואם התנה עליה הכל לפי תנאו והיינו ודאי כשנפלה דאל"כ הא קא סתר אהלא ומשמע לי דאף על פי שהיתה בריאה מהני בה תנאה דכיון שהתנה עליה לא אקצי דעתיה מינה וכמ"ש בסמוך בשם הר"ן דאפילו לר"י מהני תנאה בכל מוקצה מחמת איסור לאחר שיעבור זמן איסור ובפרק כירה כתב ג"כ דהא דאסיקנא דנר שהדליקו עליו באותו שבת אסור דוקא בשלא התנה עליו אבל התנה עליו שיטלטלנו אחר שכבה שרי לטלטלה משכבה ואפי' נר גדול וכן דעת הרמב"ן ואע"פ שיש מי שחולק בדבר וכמ"ש בסימן רע"ט וכ"כ התוס' בפ' כירה (מח.) דבסוכה רעועה דוקא מהני תנאי מ"מ לדעת הרמב"ן והר"ן משמע דמהני בה תנאה אע"פ שהיתה בריאה: **ומ"ש** אבל בסוכת החג לא מהני תנאה כלומר אפי' היתה רעועה מעי"ט ונפלה ביום טוב וכבר כתבתי דהיינו דוקא בחג שהוא זמן מצותה ולישנא דברייתא דייק הכי דקתני ושוין בסוכת החג בחג שאסורה ויתבאר זה בסי' תרל"ח ובסי' תרס"ז בס"ד והרי"ף השמיט כל מאי דשקלי וטרי בהאי ברייתא אליבא דר"ש מפני שהוא פסק דלית הלכתא כר"ש במוקצה. ומטעם זה השמיט ג"כ הרמב"ם כל זה ולא כתב בפ"ב אלא דברים אלו בלבד נוטלים עצים הסמוכים לדופני הסוכה ומסיקין בהם ונראה מדבריו דשמואל דאוקי מתניתין בסמוך לדפנות לית ליה דרב מנשיא דאוקמא באיסורייתא דכל שהוא על הסכך חשוב כסכך ופסק כשמואל אבל הרי"ף והרא"ש כתבו דברי שמואל ודברי רב מנשיא משום דס"ל דמר אמר חדא ומר אמר חדא ול"פ ומ"מ יש לתמוה למה השמיט הרמב"ם הא דתניא ואם התנה עליה הכל לפי תנאו כיון דאפילו ר"י מודה בה וכמ"ש הר"ן והרא"ש ומשמע דע"כ הכי הוא דלר"י איצטריך דאי לר"ש למה לי התנה כי לא התנה נמי שרי ואפ"ל שהוא מפרש דלר"ש איצטריך נמי התנה להיכא שהיתה בריאה מעי"ט דבלא התנה לא שרי אלא כשהיתה רעועה מבע"י דוקא אבל לר"י אפי' התנה נמי לא דסבר הרמב"ם דבמוקצה לא מהני תנאה:

בית

דרישה

ולעד"נ דס"ל לרבינו דמודה ר"ש בעריסת התבן כשאוכלין אותו לבהמה שהוא מוקצה לזמן ארוך ואסור משום דהוי כגרוגרות וצמוקין ולא שרי ר"ש אלא דבר שמוכן לשכיבה לבהמה ולהסקה כגון שמונח במקום שמסתפקים לשכיבה ולכך דייק רבינו וכתב ברישא שהוא מוכן משום דקשיא ליה ברישא דתני מתחילין בעריסה דמשמע אפי' שאסרו לזמן ארוך וא"כ לא אתיא כמאן דאפי' לר"ש אסור כמו שפירשתי לזה כתב מפני שהוא מוכן ר"ל לר"ש גם להסקה או בתיבנא סריא לרבנן דלא סגי בהכי מדפריך בגמרא אליבא דרבנן תבנא סרי' הא חזי לטינא כו' מיירי כגון דאית ביה קוצים ור"ל דאית ליה ולמר כדאית ליה דלכל חד מינייהו במוכן דידיה ומתחילין כדמפרש ואזיל ונראה שגם לזה נתכוין רבינו בסיפא שכתב אבל לא בעצים שבמוקצה שהן מוקצים וה"מ למימר אבל לא בעצים שבמוקצה ותו לא כלשון המשנה אלא ע"כ צ"ל דגם בסיפא דקתני אבל לא עצים היה קשה לו דאתיא דלא כמאן כיון דסתם עצים עומדים להסקה ואפי' לר' יודא שרי לכך כתב שהם מוקצים ר"ל למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דלכל חד מנייהו במוקצה דידיה אין מתחילין וכדמפרש ואזי' ומה שתמה על רבינו מאי בא ללמדינו במ"ש שזה תלוי בשינוי דעת הפוסקים כו' דדבר פשוט הוא דלר"ש מתחילין בעריסה אפי' שאינו עומד להסקה כו' ודחק גם בזה ליישב דבריו ולעד"נ דשפיר יש נפקותא לענין דינא כיון דמסיק בגמרא הב"ע דאית ביה קוצים ולפום פשיטותא דגמרא משמע דגם לר"ש צריך הככה זו כיון דמסיק בפשיטות הכי לכך אשמעי' רבינו דלר"י צריך לאוקמי הכי ולא לר"ש ולמר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וס"ס באורו ושומי דוקא לר"ש קמ"ל הכי ולא לר"י אע"ג דקאמר סתמא הכא במאי עסקינן וזהו סטעם רבינו שהצריך לבאר ולומר דלר"ש מפורש הכי ולר"י הכי וק"ל

פרישה

(ב) **ואם** לאחר שתקנה בדפנותיה ובסככה כו' משמע לי דה"ק לאחר שתקנה בדפנותיה סמך לדפנותיה או אחר שתקנה בסככה זרק יותר עוד על הסכך ול' רבינו בדין זה אינו מכוון: ואסור

בית

חדושי הגהות

תקיח א וא"כ עכ"ל שצריך להגיה בדברי רבינו וכצ"ל ואם לאחר שתקנה בדפנותיה ובסככה סמך לה עוד יותר ולא חברם שמה או שזרק חבילות על הסכך מותר ליטלו לכ"ע והשתא הוי פירוש כדאמרינן בגמרא דבדפנות אפילו סמך לה קנים מותרים ובסכך דווקא כשזרק עליו חבילות מותרים (מהרל"ה):

מלוה

[ב] בית שאינו טוח בטיט אלא לבנים מסודרים זה על זה והוא מלא פירות ונפחת ביום טוב מותר ליקח מהם במקום הפחת ולא אמרי' מוקצין הן כיון שאין בפחיתתו אלא איסור דרבנן לא אסח דעתיה מינייהו אבל אם היה בנוי בניין גמור אפילו ר"ש מודה שאסור ליטול ממקום הפחת:

תקיט **חניות** שאינן מחוברין בקרקע אלא כעין מגדל של עץ וסוגר אותו בדלת וכשרוצה לפותחו מסלק הדלת ונותנו

בית שאינו טוח בטיט אלא לבנים מסודרים זה על זה וכו' משנה בפרק המביא כדי יין (לא.) בית שהוא מלא פירות וסתום ונפחת נוטל ממקום הפחת רמ"א אף פותח בתחלה ונוטל ובגמרא (שם) מאי והא קא סתר אהלא אמר שמואל באוירא דליבני ופירש"י ונפחת מאליו נוטל ממקום הפחת ולא אמרינן מוקצין הם מחמת איסור דאין יכול לפתחו ביום טוב ואסח דעתיה מינייהו דכיון דלא הוי פתיחתו איסורא דאורייתא כדמוקמא לה באוירא דליבני לאו מוקצה הוא. באוירא דליבני סידור של לבנים בלא טיט וכ"כ הרא"ש וז"ל הא דאמרינן נוטל ממקום הפחת דוקא באוירא דליבני כדמוקמי' לה בגמרא דליכא בסתירתה אלא איסורא דרבנן הלכך! לאו מוקצה הוא אבל בנין גמור דאיכא בסתיר' איסור דאורייתא אסור דאתקצאי בה"ש מחמת איסור ואפי' לר"ש דלא שרי אלא בסוכה רעועה שנפלה עכ"ל אבל הרמב"ם סתם וכ' בפ"ב בית שהוא מלא פירות מוכנים ונפחת נוטל ממקום הפחת ומשמע דאפי' בבית בנוי בניין גמור מיירי ונראה שטעמו משום דכיון דלא אוקימנא באוירא דליבני אלא משום דקשיא לר"מ אית לן למימר דת"ק מיירי בכל ענין הלכך כיון דקי"ל כת"ק אפי' בבית בנוי בנין גמור שרי וזה נראה שהיה דעת הרי"ף שלא כ' אלא מתניתין כצורתה ויש לתמוה על הר"ן שלא השגיח בזה וכתב לשון רש"י דת"ק לא שרי אלא באוירא דליבני וליתא להרי"ף אלא אפי' בניין גמור שרי וא"ת לדעת הרי"ף והרמב"ם היאך שרו בבית שהוא בניין גמור הא כיון דסתום היה מעי"ט נמצא שהפירות היו מוקצין מחמת הבית והיאך הותרו ביו"ט כבר כ' ה"ה בשם הרשב"א שלא נאמרו דברים כללו אלא בבית רעועה שדעתו שיפחת והרמב"ן כתב שאפי' בריא ונפחת בי"ט מותר לפי שאין הפירות מוקצים מחמת עצמן ואינן בסים לדבר האסור וכתב ה"ה שכדברי הרמב"ם עיקר וכן דעת הר"ן שכ' דברי הרמב"ן בלבד. והמרדכי כתב פרק בכל מערבין וא"ת וה"י דאוקימנא באוירא דליבני דהשתא ליכא משום סתירה ובניין מ"מ היאך שרי לפתחו והלא מטלטל האבנים והעפר שהן מוקצות ואומר ריב"א דטלטול מוקצה שהוא לצורך אוכל נפש מותר לטלטלו כדי לקחת האוכל וראיה ממנהגינו שאנו מסיקין על גב אפר שהוסק ביו"ט שהוא מוקצה ומטלטלין אותו לצורך אוכל נפש לכסות הפשטיד"א עכ"ל ויש לתמוה דא"כ למה לא התירו לשחוט לכתחלה כדי לכסות באפר שהוסק ביו"ט וצ"ע: כ' ר"י בח"ד עומד אדם על המוקצה מבע"י ואומר מכאן אני נוטל למחר וא"צ"ל מכאן ועד כאן כי יש ברירה כלומר דלמחר כשיטול ממנו הוברר הדבר שזה היה בדעתו אע"פ שלא רשם מה שיטול פי' וזה מיירי בפירות שלא נתבשלו כל צרכם ויש אנשים שאוכלין אותו כך ויש שאין אוכלין וחזו ולא חזו ומאחר שאמר מכאן אני נוטל גלי אדעתיה דראויים הם לו וכתבתי ממנו למעלה כך פשוט ומוכח בביצה פרק המביא עכ"ל וכ' כן גדתנן בפ' המביא (לד:) ר"א אומר עומד אדם על המוקצה ע"ש בשביעית ואומר מכאן אני נוטל למחר וחכ"א עד שירשום ויאמר מכאן ועכ"ל ופירש"י ע"ש בשביעית דאין מעשר נוהג בה ואין מחוסר אלא הזמנה וה"ה במעושר ובשאר שני שבוע אלא אורחא דמלתא נקט דסתם מוקצה לאו מעושר הוא: ואומר מכאן אני אוכל למחר. וסגי בהכי דיש ברירה: עד שירשום. בסי' דאין ברירה ע"כ. ופוסק רבינו ירוחם הלכה כר"א ומ"ש פי' וזה מיירי בפירות שלא נתבשלו כל צרכן וכו' הוא מדתניא בפרק אין צדין (כו:) היה אוכל בענבים והותיר והעלן לגג לעשות מהם צמוקים בתאנים והותיר והעלן לגג לעשות מהן גרוגרות לא יאכל מהן עד שיזמין מבע"י וכן אתה מולא באפרסקין ובחבושין ובשאר כל מיני פירות ה"ד אי דחזו למה לי הזמנה אי דלא חזו כי אזמין להו מאי הוי ואסיקנא דהב"ע בדאחזו ולא אחזו דאיכא איניש דאכלי ואיכא איניש דלא אכלי אזמין גלי דעתיה ולא אזמין לא גלי דעתיה וכ"כ רש"י אמתני' דעומד אדם על המוקצה דמיירי בצריך הזמנה והזמנה מועלת לו כגון אחזו ולא אחזו דאמרינן בפרק אין צדין ויש לתמוה על ר"י למה פסק כר"א במקום שחולקין עליו רבים ואומרים עד שירשום ואפשר משום דתנן בפ"ק דביצה (י.) בש"א לא יטול אא"כ נענע מבע"י ובה"א עומד ואומר זה וזה אני נוטל ומשמע דקס ליה ר"א כב"ה וחכמים כב"ש והלכה כב"ה וקס לה הלכתא כר"א ומיהו התוס' כתבו דשפיר אתי ר"א כב"ש דמוקצה דבעלי חיים עדיף ומחמירין טפי ושפיר אתי חכמים כב"ה דשאני הכא דהקפי' בידים וכיון שכן קמה לה הלכתא כחכמים דאמרי עד שירשום וכ"פ הרמב"ם בפ"ב מה' י"ט ויש לתמוה עליו אם הוא מפרש פלוגתא דר"א ורבנן ביש ברירה ופוסק הלכה כרבנן נמצא שהוא פוסק דאין ברירה במוקצה דרבנן ואנן קי"ל דבדרבנן יש ברירה וכ"פ הוא ז"ל בסוף הל' עירובין דדבר שהוא מד"ס יש ברירה וצ"ע:

כתב הכלבו נשאלה שאלה על מוקצה של אוצר וכיוצא בו אם נמלך עליו בי"ט ראשון ואמר הרי אני מכינו למחר אי שרו ליה ממ"נ כיון דב' קדושות הן כי היכי דשרי' בעו"ג שהביא דורון לישראל ביו"ט ראשון דשרינן ליה ביו"ט שני והשיבו דבמוקצה דאיכא למיגזר ביה דילמא מטלטל ושביק כגון תרנגולת העומדת לגדל ביצים בהא מיחזי ודאי דאסור כדחזינן ביומי שובך דלא סגי להו במכאן אני נוטל למחר עד דאמר זה וזה אני נוטל אבל במוקצה אחר דליכא למיגזר האי גזירה כגון עצים ופירות של אוצר ודאי מיחזי דמהני בהו הככה דאמרינן ממ"נ ע"כ:

תניא בתוספתא דביצה פ"ד סוכי תאנים ובהם תאנים מכבדות תמרה ובהם תמרה הכניסן לעצים אין אוכל מהם ביום טוב לאכל בהמה אוכל מהם ביו"ט:

כתוב בהג"א פר' א"צ עו"ג שעשה מנעלי' ביו"ט בהסם למכור לכל מי שירצה ובא יהודי אחד הרגיל אצלו ולקחם מחנותו זה היה מעשה ואסרם ה"ר יו"ט משום מוקצה וה"ר אליה התירם קואיל וגמרו בידי אדם ויכול לגמרו ביו"ט לית ביה משום מוקצה מה"ז ע"כ וכבר נתבאר זה בסימן רנ"ב. בפרק בירה (מג.) מייתי הא דתניא היה אוכל בתאנים והותיר והעלן לגג לעשות מהם גרוגרות בענבים והותיר והעלן לגג לעשות מהם צמוקים לא יאכל עד שיזמין וכן אתה אומר באפרסקין ובחבושין ושאר כל מיני פירות ואוקימנא כר"י ואוכל אצטריכא ליה סד"א כיון דאכל ואזיל לא בעי הזמנה קמ"ל כיון דהעלן לגג אסוחי אסחיה לדעתיה מינייהו וכתבו התוס' מדנקט אוכל במוקצה דדחייה בידים נראה דאכיל ואזיל שרי ליה לר"י במוקצה דלא דחייה בידים כגון גבי אוצר:

כתוב בא"ח תירוש הזב מגיגית ענבים גרף של רעי ויכול להניח שם כלי שאינו רשאי להניח כלי תחתיו שלא יבטלנו מהיכנו כיצד יעשה יניח שם מטתו או שולחנו ואז יהיה אותו הדלף לפניו לקבלו כדי שלא יעשה שם טיט וכשיתמלא הכלי לא יריקנו לתוך כלי אחר שלא יבטלנו מהיכנו אלא מריקה בתוך הגיגית שזבו ממנה המשקין ויש שהורו להניח כלי שיש בו מים תחת הדלף שנוטף מהגיגית משום דאותו דלף קמא קמא בטיל במים שבכלי ויש לפקפק בהוראה זו לפי שהוא דבר שיש לו מתירין ואפילו באלף לא בטיל עכ"ל:

תקיט חניות של עץ שאינם מחוברים בקרקע אלא כעין מגדל של עץ וכו' בפ"ק (יא:) תנן בית שמאי אומרים אין מסלקין את התריסין ביום טוב ובית הלל מתירין אף להחזיר ובגמרא (שם) מאי תריסין אמר עולא תריסי חנויות אמר עולא ג' דברים התירו סופן משום תחלתן וחד מינייהו תריסי חנויות ופריך מאי קמ"ל תנינא ומשני מהו דתימא טעמייהו דב"ה משום דאין בנין וסתירה בכלים ואפילו דבתים נמי קמ"ל התירו סופן משום תחלתן דחנויות אין דבתים לא אמר אביי בשיש להם ציר מן הצד דברי הכל אסור אין להם ציר כל עיקר ד"ה מותר כ"פ בשיש להם ציר באמצע מר סבר גזרינן

בית שאינו טוח בטיט וכו' משנה בפ' המביא (ד' לא) בית שהוא מלא פירו' סתום ונפחת נוטל ממקום הפחת ר"מ אומר אף פותח לכתחלה ונוטל ומפרש בגמ' דר"מ לא התיר לכתחלה אלא באוירא דליבני פירש"י סדור של לבנים בלא טיט דאם טוח בטיט קא סתר אהלא ואסור לכ"ע לכתחלה אלא מיירי בלא טיט ואפ"ה לת"ק אסור לכתחלה אלא דבנפחת מאליו בי"ט שרי ליקח מהם כיון שאין בפחיתתו אלא איסור דרבנן לא אסח דעתיה מינייהו כן פירש"י וכ"כ הרא"ש וכ' עוד אבל בנין גמור אפי' ר"ש מודה וכו' וכמ"ש רבינו שהרי ר"ש לא התיר בסוכה שנפלה אלא ברעועה דדעתיה עלויה והכי נמי בבית לא שרי בנפחת כשבנוי בנין גמור אלא כשהיה רעוע וכ"כ הרב המגיד בשם הרשב"א אבל בשם הרמב"ן כתב שאפי' בריא ונפחת בי"ט מותר לפי שאין הפירות מוקצין מחמת עצמן ואינן בסים לדבר האסור והא דמוקמינן לה באוירא דליבני היינו דוקא לר"מ דמתיר לכתחילה אבל לת"ק דאינו מתיר אלא בנפחת מאליו אפי' בנוי בנין גמור שרי אם מותר לטלטל מוקצה משום אוכל נפש נתבאר למעלה בסי' תק"ז דשרי וב"י בסי' זה הקשה על זה דא"כ למה לא התירו לשחוט לכתחלה כדי לכסות באפר שהוסק בי"ט ול"ק ולא מידי דשאני כיסוי דאינו לצורך אוכל נפש שהרי מותר לאכול אפי' לא כיסה א"כ הכיסוי מצוה בפני עצמה היא ואסור:

תקיט חניות שאינן מחוברין בקרקע וכו' בפ"ק (דף י"א) תנן בש"א אין מסלקין את התריסין בי"ט וב"ה מתירין אף להחזיר ומפרש בגמרא הא דמותר להחזיר אעפ"י דחזרה שלא לצורך י"ט היא אינו משום דאין בנין וסתירה בכלים דלפי זה אף דבתים נמי שרי אף להחזיר והא ודאי דמדרבנן מיהא היה אסור להחזיר כיון דטירחא שלא לצורך י"ט היא אלא טעמא דהיתירא היא דהתירו סופן הוא החזרה משום התחלתן הוא סילוק התריסין דסילוק התריסין להניח עליו צרורות רוכלין בשוק צורך י"ט הוא לרבים ואי לא שרית ליה להחזיר ירא הוא להניחה פתוח' בשוק ולא פתח לה כלל ואתי לאמנועי משמחת י"ט לפיכך התירו אף להחזיר ולפי זה אם אין בהן צרכי רבים אלא לצרכו בלבד אסור להחזיר אפי' דחנויות שבשוק אבל תריסין דכלים שבבתים אעפ"י שהן צרכי רבים אסור להחזיר דאין שייך להתיר כאן סופן משום תחלתן דבכלי הבית אינו ירא להניח אותן פתוחות ואפי' לא שרית ליה להחזיר ודאי מסלקן כדי למכור לרבים ולא אתי לאימנועי משמחת י"ט. ומש"ר וסוגר אותו בדלת וכו' למוכרן פי' למוכרן לרבים וכן פירש"י (בדף י' י"א) וכ"כ הרי"ף והרא"ש כאן בפירוש וכ"כ עוד הרא"ש בסוגיא דמוחלפת השיטה בשם ה"ר יוסף דמאי דמקילין ב"ה בסילוק תריסין היינו משום דהוו צרכי רבים ואין רוב הצבור יכולין לעמוד בזה וכך הם

דרישה

[ב] **בית** שאינו טוח בטיט כו' ולא אמרינן מוקצין הן כיון שאין בפחיתתו אלא איסור דרבנן משמע דס"ל הלכתא כרבנן דר"מ דפליגי בפ' המביא והביאו ב"י וצ"ע דלעיל בסימן שצ"ו כתב רבינו ז"ל ונתן עירובו במגדל ונעל לפניו ואבד המפתח אם הוא של לבני' מסודרים אלו על אלו בלא טיט בי"ט הוי עירוב וכתב ב"י שהוא משנה בפרק בכל מערבין ואוקמיה רב ושמואל במגדל של לבנים ור"מ כו' ומשמע ליה דמדאוקמוה כר"מ הכי קי"ל עכ"ל ב"י הרי בהדיא דסובר רבינו הלכתא כר' מאיר. לכן נלע"ד דמ"ש רבינו בסי' שצ"ו אם הוא של אבנים סדרים כו' מפני שיכול לסיתרו כו' לאו משום דס"ל כר"מ וכמוקימתא קמייתא אלא אפי' אליבא דרבנן דפליגי אדר' מאיר קאמר דעירובו עירוב והטעם כיון דמיירי באוירא דליבנ' דליכא בסתירת' אלא איסור דרבנן ואנן קי"ל כרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות ומש"ה הוי עירובו עירוב אפי' לרבנן. וא"ל א"כ למה אוקי בגמרא כר' מאיר כיון דמצי לאוקמי אפי' כרבנן וכמו שפירשתי כבר הקשו בתוס' שם כיוצא בזה ותירצו דניחא לאוקמה כרבנן דפליגי עליה כו' ע"ש אבל אנן דקי"ל כר' דבר ברור הוא דאף בלא הסיא אוקימת' הוי דיכא דעירובו עירוב ולא קי"ל כהסיא אוקימת' דמוקי כר' מאיר ולא כמ"ש ב"י בסי' שצ"ז דס"ל לרבינו שהלכה כר"מ ונראה נמי מדבריו שכתב דסבר רבינו כו' משמע אבל רי"ף שלא הביא אלא אוקימת' בתרייתא דמוקי בשל עץ כו' פליג אמ"ש רבינו באוירא דליבני דהוי עירובו עירוב. ולפי מה שפירשתי א"ש די"ל דאע"ג שהרי"ף לא הביא אוקימתא דרב ושמואל דמוקי כר' מאיר ולא סביר כהסיא אוקימתא מ"מ גבי אוירא דליבני סיבר כרבינו דעירובו הוי עירוב מטעם שכתבתי כיון דקי"ל כר' ומ"ה לא הוצרך רי"ף להביא דין זה כיון דכבר כתב גבי פלוגת' דר' ורבנן ממילא הוי ג"כ הכא דיכא הכי והרא"ש שהביא ג"כ אוקימתא קמיית' לאו משום דס"ל הלכה כר"מ הביאה אלא משום מילי אחריתא דכתב שם הרא"ש דר"מ לפי הסיא אוקימית' הביאה וק"ל. ב"י הביא דברי מרדכי בשם ריב"א דטלטול מוקצה שהוא לצורך אוכל נפש מותר לטלטלו כדי לקחת אוכל כו' ותמה עליו ב"י דא"כ למה לא התירו לשחוט לכתחל' כדי לכסות באפר שהוסק והניחו בצ"ע ולעד"נ דל"ד כלל דשאני הכא גבי אוירא דליבני דשרי לפותחו משום דהוי כמו ששובר אגוז או שקדים בשביל האוכל שבהם דשרי משא"כ גבי בהמה לשחוט ועוד יש לחלק ש"כי גבי אוירא דליבני דהוי לורך אוכל נפש ממש אבל גבי בהמה דאכתי לא הוי אוכל והוו כמו מכשירי אוכל נפש לכך לא התירו. ב"י הביא בד"ה בית שאינו כו' דברי רבינו ירוחם שכתב עומד אדם על המוקצה מעי"ט ואומר מכאן כו' וכתב שהוא מדתנן בפרק המביא ר' אליעזר אומר עומד אדם על המוקצה כו' אומר מכאן אני נוטל וחכמים אומרים עד שירשום כו' ותמה עליו למה פסק הלכה כר' אליעזר במקום שחולקין עליו רבים ותירץ דמשמע ליה לרבינו ירוחם דקס ליה ר' אליעזר כב"ה כו' וע"ש והוא כנגד התוס' והרמב"ם ב"י ולעד"נ דלא צריך לאוקמיה דברי רבינו ירוחם כנגד התוס' אלא ס"ל לרבינו ירוחם דפלוגתא דר"א ורבנן הוא ביש ברירה ור"א סבירא יש ברירה ורבנן סברי אין ברירה ולפי מאי דקי"ל דבדרבנן יש ברירה הוי הלכת' כר' אליעזר לכך פסק רבינו ירוחם כר"א וזה נראה ברור בעיני ותמה אני על ב"י דלא פי' דברי רבינו ירוחם כן כיון דמאיב' דרמב"ם פי' הוא עצמו כן בסמוך. ומ"ש ישוב על דברי רבינו ירוחם דס"ל דר' אליעזר קס כבית הילל כו' אע"ג דב"ה סברי דלא סגי להו במכאן אני נוטל למחר עד דאמר

ונותנו לפני החנות ומסדר עליו צרורות רוכלין למוכרן מותר לסלקו ולהחזירו אבל אם יש לו כיוצא בזה בבית מותר לסלקו (א) ואסור להחזירו והא דשרי בחנויות דוקא כשיש לו ציר באמצ' פי' באמצע הדופן יש ציר ויש לדלת שם בליטה כנגדו שתוחבין אותו בצי' ואינו נראה כ"כ כבונה אבל יש לו ציר למעלה ולמטה אפי' בחנויות אסור ואם אין לו ציר כלל אפי' בבית נמי מותר: חותמו' שבכלים כגון שידה תיבה ומגדל שהכסוי קשור בהן בחבל יכול להתירו או לחותכו בסכין (ב) או להתיר קליעתו וכתב א"א הרא"ש ז"ל דווקא כגון קשירת חבל וכיוצא בו אבל פותחות של עץ או של מתכת אסור להפקיע ולשבר דבכלי נמי שייך בניין וסתירה גמורה ובספר המצות קטן כתב ובשבירת פותחות של כלים נחלקו בו ה"ר אליעזר ממיץ מתיר וה"ר שמעון אוסר ומיהו ע"י עו"ג יש להקל ע"כ ושל קרקע כגון דלת של בור שקשור בו בחבל יכול להתירו דלאו של קיימא הוא שהרי עומד להתיר אבל לא מפקיע וחותך (ג) משום דהוי סותר: אוכלי בהמה אין בהן משום תיקון כלי הלכך מותר לקטום קש או תבן לחצוץ בו שיניו אפי' בסכין אבל קיסם שאינו אוכל בהמה אפי' ליטלו בלא קטימה ולחצוץ בו שיניו אסור: מותר לטלטל עצי בשמים כדי להריח בהן

ב"ח

הס דברי רבינו במ"ע ומסדר עליו צרורות רוכלין למוכרן וכו' פי' דלמכרן לרבים דרכי רבים ניכהו ומש"ה התיר גם החזרה ולפי זה נראה דבחנויות שלנו שהן עשויין בכותלי הבית המחוברין לקרקע אסורין אף לסלק התריסין לבד דמה שלא אסרה התלמוד דבתים אלא החזרה אבל לסלקן שרי אינו אלא בכלים שבבתים כגון תריסין דתיבות הבית וכ"כ רש"י והכל בו להדיא והכי משמע מדברי רבינו ומיהו אם אין לו ציר כלל אלא מעלים אותן בקרשים דהיינו שעושין חקיקה למעלה ולמטה שהקרשים נכנסים בו דזה אין לו דין ציר לאסור משום דמחזיר ציר למקומו ושרי כמ"ש ב"י לעיל סי' שי"ג אפשר לומר דאף במחוברין לקרקע נמי שרי מיהו אפשר לומר דלא התיר ב"י אלא באותן שהם מיטלטלין אבל במחוברין לקרקע אסור וצ"ע ומיהו כשהוא מקרש אחד ודאי דאסור בין אין לו ציר ובין יש לו ציר כמו שנתבאר לעיל בסי' השי"ג וכן פסק לשם בש"ע סעיף ד': **חותמות** שבכלים וכו' כבר נתבאר כל זה למעלה בסימן שי"ד ואיכא למידק אמאי לא הביא רבינו כאן דברי הר"פ שאוסר להסיר את היתדות וכו' וכדכתב לעיל גבי שבת ואפשר כיון דה"ר יעקב מקינו"ן חולק על זה ומתיר להסיר היתדות שאחורי התיבות משום דסתירה גרועה היא כיון שאינו צריך לשבור שום דבר אע"פ דהר"פ חולק עליו מטעם גזירה שמא יתקע כדאמר בפרק כל הכלים וכמ"ש במרדכי בפרק בכל מערבין ראה רבינו להכריע דדוקא בשבת יש להחמיר כהרי"ף אבל לא בי"ט דלא גרע מזקיפת המנורה של חוליות דב"ה מתירין אף להחזיר והוא שלא יתקע ולא גזרינן שמא יתקע כדכתב הרמב"ם בפ"ד מה' י"ט ובשבת במנורה של חליות כ"ע ל"פ דאסור משום שמא יתקע אלא ודאי דבי"ט לא החמירו בענין זה כדכתבו התו' להדיא בפ"ב בתירוץ הראשון ע"ש (בדף כ"ב) בד"ה וב"ה סברי: **אוכלי** בהמה אין בהן משום תיקון כלי מימרא דרב יהודה בפ' המביא (דף ל"ג) ופירש"י כמ"ש רבינו ומ"ש אפילו בסכין כ"כ לשם הרא"ש בפלוגתא דר"א ורבנן דבתבן וקש שרי לקטו' אפילו בכלי אבל בקיס' אסור אפי' בלא קטימה ופירש"י דהטעם משום מוקצה דהואיל ודרכן לדבר האסור לעשות ממנו כלי לא התירו לטלטלן אלא להסקה ואפי' לר"ש אסור לטלטל הקיסם לשום צורך דמוד' ר"ש במוקצה דעצים ואבני' אבל התו' כתבו דלר"ש ודאי שרי לטלטל הקיסם לשום צורך אלא לכך אסרו לחצוץ בו שיניו גזירה משום שמא יקטום וכן מסיק נמי בגמרא עכ"ל ועיי' במ"ש התו' לשם בד"ה וחכמי' וכן נראה מלשון רבינו שכתב תחלה דאוכלי בהמה דאין בהן משום תיקון כלי מותר לקטמו אפי' בסכין אבל קיסם דאית ביה משום תיקון כלי אם היה קוטמו הילכך אפילו בלא קטימה אסרו לחצות בו שיניו גזירה שמא יקטום: **מותר** לטלטל עצי בשמים וכו' שם פלוגתא דר"א ורבנן והלכה כרבנן דשרי ומסיק בגמרא דה"ט דרבנן דאזלי לטעמייהו דקוטמו לכלי לחצות בו שיניו ולפתוח בו את הדלת אינו אלא משום שבות דקטימ' תיקון כלאחר יד הוא ולאו תיקון מעליא הוא א"כ מחתכו וממחקו בסכין א"כ הכא דלהריח מותר לכתחלה ולפי זה אפי' אם הן קשין שראוי לעשות ממנו כלי כגון מקלות גדולות

שר אוי

ב"י

גזרינן ציר באמצע אטו ציר מן הצד ומר סבר לא גזרי' ופירש"י חנויות כמו תיבות ועומדות בשוק ואינן מחוברות לקרקע: תריסין · דלתות פתחיהן: התירו סופן · שאינו צורך י"ט: משום תחלתן · שהוא צורך י"ט ואי לא שרית סופן לא עביד תחלתן: דאין בנין וסתירה בכלים · והלכך ב"ה אפי' בתיבות הבית שרו לסלק דלתותיהן ולהחזיר ואע"ג דלאו לשמחת י"ט קמ"ל טולא דאע"ג דאין בנין וסתירה בכלים קאסרי ב"ה מדרבנן אי לאו משום תחלתן דחנויות שהן צרכי רבים אבל תריסי כלי הבית לא: ביש להם ציר · ידות לשני ראשים דדומות לבנין בשיש להם ציר באמצע כעין בליטה ותוחבין אותו בחור שבאמצע דופן פתח התיבה עכ"ל: וכ"כ ה"ה בפ"ד בשם הרשב"א דמאי דאמרינן דבתים לא פי' שידה תיבה ומגדל שבבתי' וכ"כ הר"ן על מ"ש הרי"ף ודוקא תריסי חניות דבעי לאפוקי תבלין דאי לא שרית ליה להחזיר לא פתח ואתי לאימנועי משמחת י"ט אבל דבתי לא דכיון דברשותיה ניכהו א פתח ולא מימנע דכיון דברשותיה ניכהו כלומר שאותן תיבות עומדות בתוך הבית פתח ולא אתי לאימנועי שאינו ירא להניח אותן תיבות פתוחות וכתב הכלבו בשיש להם מן הצד ופרש"י כאותן של דלתות בתינו שהן מלמעלה ולמטה אסור גזירה שמא יתקע והוא כבונה ע"כ וביאור דברי רבינו חנויות שאינן מחוברים לקרקע אלא כעין מגדל עץ כלומר וכן בשוק מותר לסלקו ולהחזירו אבל אם יש לו כיוצא בזה בבית מותר לסלקו ואסור להחזירו וכ"כ הכלבו מסלקין תריסי חנויות להוציא תבלין הצריכין לו בי"ט כתב הרי"ף פירוש כעין תיבות שמסלקין המכסה שעליהם לתת עליו תבלין וכיוצא בו למכור אבל כעין חנויות שלנו שהן בכותל הבית אסור הכל בין סילוק בין החזרה ומה שאמר בגמרא דבתים הכל קאי אכלים כדפ"ה ע"כ והא דאסרינן ביש להם ציר מן הצד פשיטא דהיינו דוקא כשהוא צריך להסיר קרש שבו הציר כדי לפתוח דאילו בפותח ונועל בעוד שהוא קבוע ודאי שרי דאל"כ יהא אסור לפתוח דלתות הבית בשבת ולישנא דמתני' הכי משמע דקתני אין מסלקין את התריסין דאלמא בסילוק התריסין דוקא היא דשייך למיסר אבל שלא בסילוק התריסין נראה דודאי שרי ובכה"ג דצריך לסלק התריסין קאמר בכלבו דכעין חנויות שלנו שהן בכותל הבית אסור בין סילוק בין החזרה ולפי מ"ש רבינו בסי' שי"ג גבי דלת העשוי מלוח א' וכו' נראה דאפי' אינו מכניס הציר כלל · ומיהו כבר כתבתי שם שיש מתירים כל שאינו מכניס הציר כלל . גרסינן בירושלמי אהא דתנן וב"ה מתירין אף להחזיר א"ר אחא מחזיר ובלבד שלא יחזיר כל צרכו א"ר יוסי בר בון כשאין שם פתח אבל יש שם פתח משתמש דרך הפתח ונראה דהכי פירושו דרב אחא אמר אף ע"פ שהתירו להחזיר כיון שלא התירו אלא בקושי אינו מחזיר לגמרי אלא מחזיר כדי שיהא משתמר לבד ודיו ורבי יוסי בר בון אמר שלא התירו לסלק ולהחזיר אלא בשאינו יכול להשתמש אלא ע"י כך אבל אם יכול להשתמש ע"י חלון שבמגדל אע"פ שהוא משתמש בדוחק ישתמש דרך שם ולא יסלק ויחזיר והפוסקים שלא כתבו הירושלמי הזה אפשר שהם סוברים שמאחר שלא נזכר זה בגמרא דידן כיון שהתירו חכמים לסלק ולהחזיר בכל ענין התירו שלא נתנו דבריהם לשיעורין והילכך אף להחזיר כדרכו התירו וכן לא חילק בין יש שם חלון שהוא יכול להשתמש בו לאין שם חלון בכל גוונא שרי לסלק ולהחזיר דלא פלוג רבנן:

כתב הרמב"ם בפ"ד מה' י"ט כלים שהם מפוללין כגון מנורה של חוליות וכסא ושולחן שהן חתיכות מעמידין אותם בי"ט והוא שלא יתקע לפי שאין בניין בכלים · וכתב ה"ה עליו משנה בפרק י"ט שחל (כא:) ב"ש אומרים אין זוקפין את המנורה בי"ט וב"ה מתירין אף להחזיר ואמרו בגמרא במנורה של חוליות עסקינן משום דמיחזי כבונה וסברי בית שמאי יש בניין בכלים ויש סתירה בכלים וב"ה סברי אין בנין בכלים ואין סתירה בכלים וכתב רבינו והוא שלא יתקע פשוט הוא ונלמד מתריסי חנויות שאם יש להם ציר מן הצד שאסור להחזירן וגדולה מזו כתב הרשב"א שיראה לו שלא אמרו אלא במנורה שאין עשויה לתקוע חוליותי' אבל בעשויה לתקוע אסור לזקפה ואין נראה כן מדעת רבינו ואין זה כתריסין שיש להם ציר מן הצד שחוששין שמא יתקע משום דהתם קרוב הוא מאד לתקוע מפני הציר שהוא מן הצד משא"כ כאן עכ"ל: **חותמות** שבכלים כגון שידה תיבה ומגדל וכו' בפרק המביא כדי יין (לא:) אמר שמואל חותמות שבקרקע מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך שבכלים מתיר ומפקיע וחותך ופירש"י טעמא דחותמות שבכלים משום דאין סתירה בכלים וכבר כתבתי בדינים אלו בסי' שי"ד (א): **וכתב** א"א ז"ל דוקא כגון קשירת חבל וכיוצא בו אבל פותחות של עץ או של מתכת אסור וכו' בפרק בכל מערבין (לד:) וכ"כ התוספות שם ובפרק חבית (קמו·) וכ"כ המרדכי בפרק חבית: **ומ"ש** וסמ"ק כתב ובשבירת פותחות של כלים נחלקו בו הרא"מ מתיר והרא"ש אוסר כ"כ ג"כ בסמ"ג ולא כתבם בשם סמ"ק אלא משום דמסיים בה שנהגו להקל ע"י עו"ג · וכתב האגור בסי' תפ"ו שמימיו לא ראה מי שהורה לשבר הפותחות ומשמע לי דע"י ישראל קאמר דאילו ע"י עו"ג אין להחמיר כיון דאיכא מאן דשרי אפי' ע"י ישראל: **ושל** קרקע כגון דלת של בור שקשור בו בחבל יכול להתירו וכו' מימרא דשמואל הזכרתיה בסמוך ופירש"י מתיר את הקשר דהא לאו קשר של קיימא הוא שהרי להתיר תמיד הוא עשוי: אבל לא מפקיע · החבל לסהור עבות גדילתו ולא חותך דהא סתירה הוא ויש סתירה בבנין של קרקע: אם מותר לתפור מולייתות בי"ט כתבתי בסימן תק"ט ושם כתבתי שמותר לחתוך אגד גדיים ועופות מקולסים וחוטים תפורים: **אוכלי** בהמה אין בהם משום תיקון כלי הלכך מותר לקטום קש או תבן לחצוץ בו שיניו וכו' בפר' המביא כדי יין (לג·) א"ר יהודה אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי ופירש"י אוכלי בהמה כגון קש ועלי קנים אין בהם משום תיקון כלי ומותר לתקן ולקטום קש של שבלין בשבת לחצוץ שיניו ותניא ר"א נוטל אדם קיסם מלפניו לחצוץ בו שיניו וחכ"א לא יטול אלא מאבוס של בהמה ושוין שלא יקטמנו ואם קטמו לחצוץ בו שיניו ולפתוח בו הדלת בשוגג חייב חטאת במזיד בי"ט סופג את המ' דברי ר"א וחכ"א אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות ופרש"י לא יטול אלא מן האבוס של בהמה · דדבר הראוי לאכילה מוכן לכל צורך אבל עצים הואיל ודרכן לדבר האסור כגון לעשות כלים לא התירו לטלטלן אלא להסקה: שלא יקטמנו אקיסם קאי · וכתב הרא"ש וכן משמע דאקיסם קאי דאבוס של בהמה לא חזי לפתוח בו הדלת והא דאמרי רבנן שאין בו אלא משום שבות בקטמו בידו דהוי כלאחר יד דאי בסכין אמאי לא מיחייב כיון דעביד לחצוץ שיניו ולפתוח בו את הדלת ובתוספתא משמע דקאי אאבוס של בהמה ולפום גמרא דידן ושוין ע"כ קאי אקיסם ואמרי רבנן דבקיסם לחצוץ בו שיניו איכא חיוב חטאת בכלי ושבות ביד האבוס של בהמה אף בכלי שרי לקטום לחצוץ בו שיניו דדוקא בקיסם דאיכא חיוב חטאת בכלי גזרינן ביד אטו כלי אבל באבוס של בהמה לא גזרינן כלי דיד אטו כלי דקיסם אבל לפי התוספתא משמע דרבנן אסרי באבוס של בהמה לקטום בסכין וגמרא דידן עיקר ואפי' בסכין מותר לחתוך מן האבוס של בהמה לחצוץ בו שיניו עד כאן לשונו: **מותר** לטלטל עצי בשמים כדי להריח בהם וקוטמין ומוללין להריח בהם אפי' אם הם קשים ג"ס זה שם פלוגתא דרבנן ור"א והלכה כרבנן דשרי:

קמטים

דרכי משה

תקיט (א) כתב מהרי"ל עו"ג שהביא כתב חתום מותר לפתוח ביום טוב :

ועיין

דרישה

דאמר זה וזה אני נוטל וכמ"ש הכלבו בסמוך וא"כ מאי מייתי ראייה מבית הילל מ"מ נראה דהכי מייתי ראייה דב"ה לא הצריכו לרשום ואע"ג דהצריכו לומר זה וזה כו' נ"ל דווקא התם גבי בעלי חיים שצרכו למוקצה דבעלי חיים עדיף ומחמירין בהו או מטעם דילמא ירא שכחושים הם ויסבקם וכמו שכתב אחר כך אבל גבי פירות אין סילוק

בין

פרישה

סי' תקיט (א) **ואסור** להחזירו דלא אתי לאמנועי לפותחן כיון דברשותיה הוא אינו ירא להניחן פתוחות :

(ב) **או** להתיר קליעתו דאין בנין וסתירה בכלים : (ג) **משום** דהוי סותר ויש סתירה בבנין של קרקע :

ולוה

חדושי הגהות

תקיט א מלות אלו "פתח "ולא "מימנע "דכיון "דברשותיה "ניכהו בהר"ן שלפנינו ליתא :

אין

בהן וקוטמין ומוללין להריח בהן אפילו אם הן קשין: קמטים שעושין הנשים בבתי זרועותיהן ובבתי שוקיהן אסור לעשותן משום תיקון מנא:

תקכ **רבן** גמליאל אומר מותר לכבד בי"ט בין המטות במקום שאכלו משום פירורין אבל בשאר הבית אסור ושבת אפי' בין המטות אסור ורבנן פליגי עליה ואוסרין הכל והלכתא כוותייהו ומיהו ר"ח ורי"ף פסקו דאפילו בשבת מותר לכבד בכ"מ כמו שמותר לרבנן והתוס' אוסרין לכבד (א) ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל:

תקכא **מי** שיש לו פירו' בראש הגג וראה מטר שבא יכול לשלשלן למטה דרך ארובה שבגג (א) שיורידם למטה בחבל אבל לא יטרח להורידם לא בסולם ולא במדריגה (ב) ולא בחלונות שבמעקה (ג) אפילו להפילם דרך שם (ד) ולא יושיטם מגג לגג אלא ד' או ה' קופות אבל טפי לא (ה) ובשבת אסור: מותר לכסות פירות או כדי יין או לבני' מפני הדלף שלא ירד עליהם לרש"י דוקא בי"ט ולר"י אפי' בשבת (ו) נותנין כלי תחת הדלף אף ע"פ שאינו ראוי לשתי' ואפי' בשבת ואם נתמלא כולו שופכו וחוזר ונותנו:

תקכב (א) **אין** הסומא יוצא במקלו ולא הרועה בתרמילו ואין יוצאין לכסא אח' אנשים ואחד הנשים פי' שיושב בכסא

קמטים שעושים הנשים בבתי זרועותיהם וכו' בפ"ב דביצה (כג.) אמרינן קטורי בידים מעשה אומן הוא ואסור ופירש הרא"ש דהיינו שעושין בתי זרועות של נשים סמוך ליד וכן בתי שוקיים קמטים וכ"פ הר"ן פרינז"וש בלע"ז:

תקכ רבן גמליאל אומר מותר לכבד בי"ט בין המטות וכו' משנה בפ"ב דביצה (כב:) אף הוא פי' ר"ג אומר ג' דברים להקל מכבדין בין המטות ומניחין את המוגמר ועושין גדי מקולס וחכמים אוסרים וכתב הרא"ש משמע דאף ר"ג דמיקל לא שרי לכבד אלא בין המטות ובי"ט אבל כל הבית אסור כדאיתא בהמצניע והתם מסיק על ריבוץ הבית והאידנא דקי"ל כר"ש שרי לרבץ הבית ופסק ר"ח וה"ג דה"ה לכבד שרי ולא נהירא דבפרק כל הכלים פליגי במכבדות של תמרה וכו' אלא ודאי ר"ש מודה דה"ל מזיז עפר ממקומו א"כ דחשיב פסיק רישיה טפי מריבוץ ובין המטות דוקא התירו ומשום פירורין ובי"ט ולא בשבת עכ"ל וכבר נתבאר בסי' של"ז דעת הרא"ש והחולקים עליו בדין זה:

תקכא מי שיש לו פירות בראש הגג וראה מטר שבא יכול לשלשלן למטה וכו' ר"פ משילין (לה:) פירות דרך ארובה ביום טוב אבל לא בשבת ופירש"י מי שיש לו חטים ושעורים שטוחין על גגו להתייבש וראה גשמים ממשמשין ובאי' התירו לו לטרוח ולהשליך דרך ארובה שבגג והם נופלים לארץ דליכא טירחא יתירא ודוקא ארובה דכל ארובה מלמעלה למטה היא בתקרת הגג אבל חלון כגון גג שמוקף מחיצה וחלון בכותל וצריך להגביהו עד החלון ולהשליכו לא טרחי' כדלקמן ובגמרא (לו.) אר"נ לא שנו אלא באותו הגג אבל מגג לגג לא תניא נמי הכי אין מטלטלין מגג לגג אפי' בשגגותיהם שוים תנא לא ישלשלם בחבלים בחלונות ולא יוריד' בסולמות ופירש"י אין מטלטלין בפירות שבגג שבא להצילם מפני הגשמים איירי ואפי' בשגגותיהם של שני בתים שוים שאין זה גבוה מזה שיהא שם טורח עלייה וירידה בחלונות כגון אם מוקף מחיצה ואין בו ארובה אבל יש חלון במחיצה לחצר או לבית לא ישלשלי' בשקי' דרך החלון בחבל מפני שיש טורח להעלות מן הגג לחלון ומשם לארץ וסולם כל המדריגה קרי סולם ואף הכבשים שלנו וביאור דברי רבינו יכול לשלשלם למטה דרך ארובה שבגג ושלשול זה דוקא שמורידם בחבל אבל ע"י סולם למדריגה לא ואפי' שלא ע"י סולם ומדריגה אלא ע"י הורדה בחבל דוקא דרך ארובה אבל דרך חלונות לא ולא מיבעיא בהורד' בחבל דלא אלא אפי' להפילם שלא בחבל נמי לא דהא אפילו מפילם דרך שם מ"מ יש טורח להעלותם לחלון:

ודע [א] דלהרמב"ם פי' אחר במשנה זו שכ' בפרק ה' מי שהיו לו פירות על גגו וצריך לפנותן למקום אחר לא יושיט' מגג לגג וכו' אבל משילין אפי' דרך ארובה ממקום למקום באותו הגג: **ואפי'** להורידם בארובה לא התירו אלא ד' וה' קופות וכו' שם אמתני' דמשילין פירות דרך ארובה בעי בגמ' (לה:) עד כמה א"ר זירא א"ר אסי כאותה ששנינו מפנין אפי' ד' וה' קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש ודלמא שאני התם דאיכא ביטול בה"מ אבל הכא דליכא ביטול בה"מ לא אי נמי התם היינו טעמא דליכא הפסד ממון אבל הכא דאיכא הפסד ממון אפי' טובא נמי וכתב הרא"ש דהלכה כרבי זירא ואע"ג דתלמודא שקיל וטרי דלמא לא שריא הכא כולי האי או דלמא שריא הכא טפי מ"מ הכי אמוראי לא מספקא להו אלא מדמו לה להאי דהתם ושבקינן ספיקא דסוגיא דגמרא ואזלי בתר פשיטותא דהני אמוראי וכתב הר"ן שכן הוא דעת הרז"ה אבל הרי"ף כתב המשנה כמות שהוא לבד וגם הרמב"ם בפ"ה סתם ולא חילק ומשמע דאפילו טובא משילין וכתב ה"ה שכן עיקר להקל בשל דבריהם: **ומ"ש** רבינו ובשבת אסור אכולה מלתא קאי וכדתנן משילין פירות דרך ארובה בי"ט אבל לא בשבת גרסינן בגמ' התם (לו.) תנן אבל לא את האוצר ואמר שמואל מאי אבל לא את האוצר אבל לא יגמור את האוצר כולו דלמא אתי לאשווי גומות הכא מאי התם בשבת הוא דאסור משום דחמיר אבל בי"ט דקיל שפיר דמי א"ד התם דאיכא ביטול בית המדרש לא הכא דליכא ביטול בה"מ לא כ"ש ולא הזכירו הפוסקים זה משום דכיון דתלמודא ספוקי מספקי ליה מסתמא דינו כשבת וא"ת לדברי הרי"ף ורמב"ם שפסקו כהסיא דד' וה' קופות לקולא בהא נמי ה"ל למפסק לקולא וי"ל דשאני התם דתניא סתם ותני משילין פירות דמשמע אפי' טובא אבל לגמור את האוצר דלא אידכר במתניתין אית לן למימר שי"ט שוה לשבת דאל"כ ה"ל למתניתין לפרושי והר"ן כתב דלפי דרכו של הרז"ה כיון דבהסיא דד' וחמש קופות נקטינן כמאן דיליף י"ט משבת בהא נמי וליף י"ט משבת והכלבו כתב לגמור את האוצר אסרו בשבת משום אשווי גומות ובי"ט בעיא ולא איפשיטא ואפ"ל דהאי ספיקא דרבנן ולקולא שכן משילין פירות דרך ארובה ביום טוב מה שאין כן בשבת ובעל השלמה כתב דלחומרא עבדינן עד כאן: **מותר** לכסות פירות או כדי יין וכו' עד סוף הסימן הכל נתבאר בסימן של"ח:

תקכב אין הסומא יוצא במקלו ולא הרועה בתרמילו ואין יוצאין בכסא אחד אנשים ואחד הנשים ברייתא בפרק אין צדין (כה:) ופירש"י אין הסומא יוצא במקלו דהוי דרך חול ואיכא זילותא די"ט וכתב הרא"ש אין הסומא יוצא במקלו אע"ג דלפירש"י בפ' במה אשה (סו.) מי שנכוו גידי שוקיו מותר לצאת במקל בשבת שאני התם דאינו יכול להלך כלל בלא מקל וכמנעלים דידיה דמו אבל סומא במקל דידיה לתרוצי סוגיא דידיה עביד ואיכא זילותא די"ט וגם הר"ן כתב כן ומשמע בירושלמי פ"ק דביצה דהא דאין יוצאין בכסא דוקא בכסא הוא דאסור משום עובדין דחול אבל שלא בכסא מותר להוציאו:

כתב הרוקח דה"ה לחולה שעמד מחליו שמותר לילך במקל ונראה דהיינו דוקא בשאינו יכול להלך כלל בלא מקל דאם לא כן אסור דדמי לסומא דלתרוצי סוגיא.

שראוי לעשות ממנו בית יד לקורדום אפ"ה שרי לקטמן להריח בהן דלא גזרינן שמא יקטום לשם כלי גמור כיון דהתם נמי אין בהם אלא משום שבות ואין צ"ל ברכין שאינן ראויין לעשות מהן כלי כל עיקר: **קמטים** וכו' בפ"ב ריש (דף כ"ג) קטור' בידים מעשה אומן הוא ואסור ופי' הרא"ש כמ"ש רבינו דעושין קמטים וכו' אבל רש"י פי' קטורה לשון קשר שמקשרין בתי ידים ובתי שוקיים של נשים על עץ חלק או על אגוד' של קשים משמע שאסור לעשות אותו הקשר לבד אעפ"י שאינו קשר של קיימ' משום דמעשה אומן הוא ויש קצת נוסחאות בפי' רש"י שכתוב בהן שמקמטין במקום שמקשרין והיינו כפי' הרא"ש אלא דקשה לפי זה במה שפי' קטור' לשון קשר לכן נראה עיקר כנוסח' הראשונה וצריך ליזהר אף בקשר בלבד ובאלפסי כתב וי"א שהוא עישון בית הידים עכ"ל וקיטור' ל' קיטור הכבשן ור"ל שמעשנין אותו בבושם ואסו' ומאי דמסיק התם דלעשן פירו' מבשמים לקלוט טעם הבושם שרי מידי דהוה בישר' אגומרי ואוכל נפש הוא דשרי אבל מה שאינו אוכל נפש אסור והקשה מהרש"ל דלפי פי' זה משמע דבחש"מ שרי לעשן בי ידיה דדוקא בי"ט אסור מוגמ' משום דאינו שוה לכל נפש ובספ"ק דמ"ק אמרי' קטור' בי ידיה אסו' בחש"מ והרי"ף מייתי ליה התם וצ"ל דאין עישון זה דבי ידיה כעישון ומוגמר דשאר בגדים דבי"ט אסור ובחש"מ מותר אלא בענין אח' הוא ואסור אפי' בחש"מ ואכתי איכא להקשו' לפי' הרא"ש ורבי' דהיינו קמטים קמטים כיון דאפי' בחש"מ אסורי' הקמטי' וכדלקמן בסי' תקמ"א א"כ פשיטא דכ"ש דאסור בי"ט ולאו' נורך איתמר ליה בי"ט וי"ל דבגמר' הכי אית' קטור' שרי מאי קטורא אי קטור' בידיה מעשה אומן הוא ואי לעשן אסור דקא מכב' לעולם לעשן מידי דהוה בישרא אגומרי השתא ודאי ל"ק דתלמוד' לא אתא לאשמעינן אלא היתירא דלעשן פירות בבושם שרי אבל קטורי בידיה לעשות קמטים דאסור בי"ט לא איצטריך דפשיטא דאפי' בחש"מ אסור כ"ש בי"ט אלא דלפי דעולה מן הסוגיא דאסור לעשות קמטים בי"ט כתבוהו הפוסקים בהלכות י"ט וכן חזרו וכתבוהו במקומו בהלכות חש"מ וק"ל:

תקכ ר"ג אומר וכו' משנה פ"ב (דף כ"ב) ודברי רבי' הם כמו שפי' הרא"ש לשם וע"ל בסי' של"ז נתבאר באריכות בס"ד:

תקכא מי שיש לו פירות כו' משנה ר"פ משילין ומ"ש אבל לא יטרח להורידם לא בסולם ולא במדרגה פי' אפי' במדרגה שלנו דליכא טירחא כולי האי כמו בסולם שיש אויר בין השליבות ואפ"ה אסור וכן פירש"י סולמות כל מדרגה קרוי סולם ואף הכבשים שלנו עכ"ל ומ"ש ולא בחלונות שבמעקה וכו' שם פירש"י אם הגג מוקף מחיצה ואין בו ארוב' אבל יש חלון במחיצה לחצר או לבית לא ישלשלם בשקין דרך החלון בחבל מפני שיש טורח להעלות מן הגג לחלון ומשם לארץ עכ"ל וז"ש רבינו אפי' להפילם דרך שם כלומר אפי' אינו טורח להורידם בחבל דרך חלון אלא להפילם לשם אפ"ה אסור מפני שיש טורח לעלות מן הגג לחלון ומשם לארץ עכ"ל וכ"פ רש"י במשנה וצריך להגביהו עד החלון ולהשליכו לא טרחינן: **ומ"ש** ובשבת אסור פי' מה שמותר לשלשל פירו' דרך ארובה מפני המטר אינו אלא בי"ט אבל בשבת אסור וע"ל בסי' של"ח:

תקכב אין סומא יוצא במקלו כו' ברייתא בפ' א"צ (דף כ"ה) ואסיקנ' דהא רבי' צריכין לו מותר ולפי' התוס' לשם בד"ה שאני ילתא דבאשה נמי דרבים צריכין לה דומיא דילתא דבת ריש גלותא היתה ורבים צריכים לה

פרישה

סי' **תקכ** (א) **ולזה** הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכתב דאף ר"ש מודה דה"ל מזיז עפר ממקומו א"כ דחשיב פסיק רישיה טפי מהריבוץ ובין המטות דוקא התירו בי"ט אבל שבת אסור:

סי' **תקכא** (א) **שיורידם** למטה בחבל וכ"ש להפילן בלא חבל: (ב) **ולא** בחלונות שבמעקה דיש טורח להגביהן עד החלון: (ג) **אפי'** להפילו דרך שם פי' בלא חבל: (ד) **ולא** יושיטם מגג כו' אפילו הן שווים: (ה) **ובשבת** אסור אכולה מילתא קאי ב"י:

(ו) **נותנין** כלי תחת הדלף אעפ"י כו' ול"ד לתירוס הזב מגיגית ענבים שאינו רשאי להניח כלי תחתיו שלא יבטלנו מהיכנו כמו שהביא ב"י בשם א"ח בשם תקי"ח דשאני התם דגיגית היא הון לביתו. לכך אין להתירו משום דהוי כגרף של רעי כיון דלא הוי במקום דירתו אבל הכא מיירי שהדלף יורד במקום דירתו ולכך התירו ליתן כלי תחתיו משום דהוי כגרף של רעי ועיין בב"י סי' ש"ח מדינים אלו:

סי' **תקכב** (א) **אין** הסומא יוצא במקלו אע"ג דבסמוך מתיר למי שנתכוו רגליו היינו משום דלא יכול לילך בלא זה כמנעלים דידיה דמי אבל סומא במקל דידיה לתירוצי סוגיא דידיה עביד והוי דרך חול ואיכא זילותא די"ט אסר"י ומוס' הדין

דרישה

בין אומר זה וזה או אמר מכאן אני נוטל ושמיר קם ר' אליעזר כבית הלל:

סי' **תקכ** [א] **ב"י** הביא משנה בפ"ב דביצה ר"ג אומר ג' דברים להקל מכבדי' הבית כו' והביא הרא"ש דברי ר"ג וכתב משמע אף ר"ג דמיקל לא שרי לכבד אלא בין המטות ובי"ט כו' ולכאורה יש לתמוה על הרא"ש כיון דפסק כרבנן לא הוי ליה להביא דברי ר"ג כלל ונראה לפרש דהרא"ש בא להוכיח שלא כדברי ר"ח וה"ג דכתבו אהא דמסיק בפ' המצניע על ריבץ הבית והאידנא דקי"ל כר"ש שרי לרבץ הבית וכתבו דה"ה לכבד שרי ולזה כתב הרא"ש משמע דאף ר"ג דמיקל לא שרי לכבד אלא בין המטות ובי"ט אבל כל הבית אסור משום דהוי פסיק רישא טפי מהריבוץ ולרבנן אפי' בין המטות אסור וא"כ בה"ג ור"ח שכתבו דאפי' לכבד שרי פסקו דלא כמאן ולכך הביא הרא"ש דברי ר"ג. גם רבינו הביא דברי ר"ג מה"ט ללמדינו דבשבת או שלא בין המטות ליכא מאן דמתיר אבל א"ל שהביאו לדברי ר"ג ללמדינו דמדברי ר"ג שלא התיר אלא בין המטות למדנו לדברי רבנן שאוסרין אפי' בין המטו'. דו"ה דהא פשוט הוא דחכמים אוסרין קאי אמ"ש ר"ג בין המטות מותר ואף את"ל שר"ג ל"ד בין המטות קאמר מכל מקום איסור דחכמים קאי אמ"ש ר"ג בפי' דהיינו בין המטו' וק"ל:

סי' **תקכא** [א] **מ"ש** ב"י דלהרמב"ם מי שהיו לו פירות על גגו וצריך לפנותו למקום אחר לא יושיטם מגג לגג כו' אבל משילין אפי' דרך ארובה ממקום למקום באותו גג עכ"ל נראה דה"פ דלרבינו ורש"י כל הסוגיא מיירי דמשליכין דרך ארובה שבגג והן נופלין לארץ ולרמב"ם מיירי קצל במשילין דרך ארובה מגג לגג או באותו גג ממקום למקום. מ"ש ב"י בד"ה ודע דלהרמב"ם כו' וז"ל מ"ש רבינו ובשבת אסור אכולה מילתא קאי כו' איני יודע מה בא ללמדינו במ"ש אכולה מלתא קאי כיון דרבינו לא כתב קודם זה אלא דין אחד דמותר לשלשלן למטה כו' אפי' ד' וה' לא הוי לב"י צריך לאשמעינן דאכולה מילתא קאי. מ"ש ב"י בד"ז ולא הזכירו הפוסקים זה משום דכיון דתלמודא ספוקי מספקא ליה מסתמא דינו כשבת נראה דר"ל דגם רי"ף ורמב"ם בכלל הפוסקים

בכסא (ב) ונושאין אותו בו ואם רבים צריכין לו (ג) ואינו יכול לילך שם בענין אחר מותר (ד) ובלבד שלא יכתף פי' שלא ישים כל א' ידו על כתף חברו והכסא על זרועותיהם ואי איכא ביעתותא שירא לילך בלא כיתוף מותר אף ע"י כיתוף : מי שנכווצו גידי שוקיו יכול לילך במקל : אין פרה יוצאה ברצועה שבין קרניה (ה) ואין מנהיגין אותה במקל :

תקכג **מקרדין** הבהמה בי"ט אף על פי ששיני המגרדת קטנות ועושה חבורה שרי כיון שאינו מכוין לכך וכ"ש קרצוף ששיניה גדולו' ואינו עושה חבורה (א) ופירש ר"י שמגרדות שלהן היו בענין שאין השער נתלש אבל שלנו שבודאי השער נתלש

לה מותר : **ומ"ש** ואם רבים צריכין לו ואינו יכול לילך שם בענין אחר כתב ב"י דהר"ן חולק דאפי' יכול לילך שם בענין אחר התירו לו משום דוחקא שלא ידחפוהו בני השוק או שלא לטנף הבגדים ומיהו נראה דאף רבינו לא אמר להיכא שאינו יכול לילך כלל בע"א דא"כ אפי' אין רבים צריכין לו מותר כמו למי שנתכווצו גידי שוקיו אלא ר"ל דאינו יכול לילך בטוב אלא ביגיעה רבה כגון שהוא זקן או חולה קצת דלתרוצי סוגיא דידיה קא עביד דומיא דסומא דמקלו ואיכא זילותא די"ט וא"ת כאן משמע דוקא בי"ט שרי היכא דרבים צריכין לו ובסי' ש"א כתב דאף בשבת שרי לד"ה אע"ג דאיסור דאורייתא הוא וי"ל דכיון דקי"ל הנושא את החי במטה פטור אף על המטה מפני שהמטה טפלה לו א"כ אף בשבת אין שם אלא איסור דרבנן והיכא דרבי' צריכין לו מותר וכדפי' לשם : וכתב מהרש"ל היכא דאין רבי' צריכין לו דאסור אף בי"ט היינו דוקא בר"ה או בכרמלית דמיחלף בר"ה אבל מבית לחצר היכא דלא עירב שרי דאין עירוב והוצאה לי"ט לאפוקי בשבת דאפי' חוץ לעירוב אסור : **ומ"ש** ובלבד שלא יכתף וכו' ה"א בסוגיא דגמ' דקא משני שאני ילתא דבעיתא . ולאו דוקא ילתא אלא ה"ה איש דבעית אלא כיון דהקושיא היתה מעובדא דילתא קא משני נמי שאני ילתא ויש גורסין שאני איתתא דבעיתא משמע דבסתם אשה שרי אבל בסתם איש אסור אא"כ בידוע דבעית וזה דעת הרשב"א הביאו ב"י עוד כתב ב"י דמלשון הרמב"ם שכתב ואיש שהיו רבים צריכין לו יוצאין בכס' אחריו ומוציאין אותו על הכתף אפי' באפריון עכ"ל משמע דאין איסור בכתף כלל והכי משמע מדברי הרי"ף וטעמם דפסק הלכ' כאמרי לה לקולא דמשום דוחקא דצבורא שרי לכתופי דלא לידחקו לי' צבורא וה"ה מפני טעם אחר איזה שיהיה ונראה מדברי הרמב"ם דיוצאה בכסא שאמרו היינו שהיו נוהגין להוציא אחר האנשים החשובים כסא ביד איש אחד ליסב בו במקום שירצה ואלונקי הוא אפריון שיושב בו כשמכתפין אותו עכ"ל ומהרש"ל קשיא ליה דבסוגיא לא משמע הכי מדמקשה על הא דאין יוצאין בכסא איני והא שלח רב יעקב בר אידי זקן אחד היה בשכונתינו והיה יוצא בגלודקי שלו וכו' וסמכו נמי על דברי אחי שקיא וכו' וכן אמר רב נחמן אנא אפיקתיה למר שמואל משמשא לטולא ומטולא לשמשא משמע להדיא דקאי על מה שמוציאין האנשים בכסא ועוד הקשה על פי' הב"י ומסיק דט"ס הוא בדברי הרמב"ם אלא כך צ"ל ויוצא בכסא עכ"ל בפ' א"צ ס"ם י"ד ולפעד"נ דאין כאן ט"ס גם לא כפי' ב"י אלא דהרמב"ם ס"ל דכיתוף שהוא נקרא בשם אלונקי ופירושו אפריון שמוציאין בו אותו שרבים צריכין לו לדרוש להם בשבתא דריגלא כעובדא דאמימר ומר זוטרא וכיוצא בזה ואז מותרין לצאת אחריו בכסא למקום שנושאין הגדול כדי לשמוע הדרשה אם הם זקנים או חולים קצת שהליכה ברגליהם קשה להם יוצאין בכסא אחר הגדול והיינו דקא פריך תלמודא אברייתא דתני אין יוצאין בכסא מזקן אחד שהיה בשכונתינו וכו' דקשיא טובא מאי פריך הא קאמר ריב"ל אם רבים צריכין לו מותר ותו מאי היה שאלתם מריב"ל הלא הלכה פסוקה היא דמותר מעובדא דאחי שקיא ומדרב נחמן בר יצחק אלא בע"כ דלא שאלו אלא על אותן שבאו לשמוע הדרשה אם מותרין הן גם כן לצאת בכסא אחריו והשיב אם רבים צריכין לו מותר לצאת בכסא אחריו כולי עלמא וא"כ קשיא מברייתא דקתני אין יוצאין בכסא וכו' ומשני התם כדקאמר טעמא אם היו רבים צריכין לו מותר פי' דכשרבים צריכין לו כגון בשבתא דריגלא כולי עלמא יכולין לצאת בכסא אחד אנשים ואחד נשים הגדול יוצא אפי' בכתף באלונקי שהוא אפריון וכ"ע יוצאין בכסא אחריו אם הן זקנים או חולים ולפי זה אין צריך לדחוק דילתא דיצאה באלונקי לפי שרבים צריכין לה דבת ר"ג היתה כדכתבו התוס' אלא דילתא יצאה כדי לשמוע הדרשה והא דיצאת באלונקי משום דבעיתא והכי משמע מלישנא דהרמב"ם להדיא שכתב ואיש שהיו רבים צריכין לו יוצאין בכסא אחריו ומוציאין אותו על הכתף אפי' באפריון אלמא דלכ"ע שרי לצאת אחר הגדול שרבים צריכין לו בכסא דוקא ולא בכתף ובאפריון ולגדול עצמו שרי אפי' על הכתף ואפי' באפריון ודלא כמו שפי' ב"י דלהרמב"ם אין איסור בכתוף כלל דודאי דהכתוף אסור לכ"ע שהולכין אחר הגדול שרבים צריכין לו ולא שרינן להו אלא לצאת בכסא בלא כתוף מיהו פירושו של ב"י הוא נכון לפרש בו דעת הרי"ף שלא הזכיר איסור כתף כלל שוב ראיתי בספר הרמב"ם שנדפס בויניצי"א שנת ש"י שהגיהו הרב מהר"ם מפדואה דכתוב בו יוצא בכסא וכדעת מהרש"ל ועם כל זה נראה עיקר כספרים ישנים דכתוב בהן יוצאים בכסא אחריו וכדפי' ודו"ק :

אין

סוגיא עביד (א) : **ואם** רבים צריכין לו מותר בפרק אין צדין אם רבים צריכי' לו מותר ובירושלמי לא סוף דבר שצורך לרבים בו אלא שמא יצטרכו הרבים בו וכתב הר"ן אין יוצאין בכסא פי' דרכן היה להוציא אנשים חשובים בכסא ע"ג ב"א שלא ידחפום בני השוק או שלא יטנפו בדרכים והוא כעין עובדין דחול וכשרבים צריכין לו לא חיישינן להכי : **ומ"ש** רבינו ואינו יכול לילך שם בע"א הוא סברת עצמו שאם הוא יכול לילך בע"א למה יתירו לו אלא ודאי בשהדרך רחוק והוא זקן או חולה שא"א לילך שם ברגליו אלא ביגיעה גדולה הוא דשרי להוליכו בכסא אם רבים צריכים לו אבל מדברי הר"ן שכתבתי בסמוך נראה דאפי' אם יכול לילך ברגליו שלא ביגיעה אם רבים צריכים לו מותר להוציאו בכסא כדי שלא ידחפוהו בני השוק או שלא יטנף בדרכים: **ומ"ש** רבינו ובלבד שלא יכתף שם בגמרא ופירש"י טעמא משום דמתחזי דרך חול ופרהסיא ולהוליך למקום רחוק טפי מכשנושאין בין ידיהם : **ואי** איכא ביעתותא שירא לילך בלא כיתוף מותר אף ע"י כיתוף גם זה שם איני והא ר"כ שרא לילתא למיפק באלונקי פי' בכיתוף שאני ילתא דבעיתא והרא"ש גורס שאני אתתא דבעיתא ונראה שכך היה גורס הרשב"א ולפיכך חילק בכיתוף בין איש ואשה ואמר שהאיש כל זמן שאינו מבעית ואין בכיתופו מפני כבוד הצבור אסור לכתפו וכמ"ש ה"ה בשמו בפ"ה ורבינו תפס עיקר כספרים דגרסי ילתא ואפי' למאן דגרים אתתא יש לפרש דאורחא דמלתא נקט שהאשה דרכה ליבעת יותר מן האיש אבל אה"נ שאם האיש נבעת שרי לכתף ואם האשה אינה נבעתת אסור : **ודע** שהרי"ף לא הזכיר איסור בכיתוף כלל והרמב"ם התירו בהדיא שכתב בפ"ה איש שהיו רבים צריכים לו יוצאי' בכסא אחריו ומוציאין אותו בכתף אפי' באפיריון ונראה שהטעם משום דגרסינן התם בגמ' אמימר ומר זוטרא מכתפי להו בשבתא דריגלא משום ביעתותא ואמרי לה משום דוחקא דציבורא אלמא דאיש שרבים צריכים לו שרי לכותפו כי היכא דלא לידחקו ליה ציבורא וה"ה מפני טעם אחר איזה שיהיה וכיון דאמימר ומר זוטרא עבדי בה עובדא נקטינן כוותייהו ולא חיישינן למ"ד התם ושלא יכתף ואע"ג דלחד לישנא אמרינן דהוו מכתפי' להו משום ביעתותא ומשמע דמשום ביעתותא דוקא הוא דשרי וכדשרי ר"כ לילתא הא לא"ה לא סוברים הרי"ף והרמב"ם דכיון דמידי דרבנן הוא נקטינן כלישנא דמיקל טפי כנ"ל . ונראה מדברי הרמב"ם דיוצאה בכסא שאמרו היינו שהיו נוהגים להוציא אחר האנשים החשובים כסא ביד איש אחר ליסב בו במקום שירצה ואלונקי הוא אפיריון שיושב בו כשמכתפי' אותו : **מי** שנכווצו גידי שוקיו יכול לילך במקל נתבאר בסמוך גבי סומא ונתבאר בארוכה בסי' ש"א : **אין** פרה יוצאה ברצועה שבין קרניה בפ"ד דביצה (כג.) תנן ג' דברים ראב"ע מתיר וחכמים אוסרים וחד מינייהו לצאת פרה ברצועה שבין קרניה ומשמע לרבינו דבי"ט מיירי והלכה כחכמי' דאסרי אבל רש"י והר"ן פי' דבשבת איירי ומשום דמשוי הוא ואינו תכשיט לה ונראה מדבריהם דבי"ט ל"ל בה : **ואין** מנהיגין אותה במקל משנה בפ' המביא כדי יין (לב:) אין מנהיגין את הבהמה במקל בי"ט ואמרינן בגמ' (לג.) דבהא אפילו ר"ש דלית ליה מוקצה מודה משום דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא ופירש"י דלא מטעם מוקצה אסור אלא מפני שנראה כמוליכה ממקום למקום שהוא צריך להנהיגה הרבה כדי למכור בשוק . וכתב הר"ן וכ"ת למה לן האי טעמא תיפוק ליה משום מוקצה דהא לא ניתנו עצים אלא להסקה כלומר ואפי' ר"ש אית ליה מוקצה בכי האי היכא למימר נ"מ דאפי' אזמניה מאתמול דלאו מוקצה הוא אפ"ה אסו' משום האי טעמא דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא :

תקכג **מקרדין** הבהמה בי"ט וכו' פלוגתא דתנאי בפ"ב דביצה (כג.) ואיפסיקא בגמרא הלכה כראב"ע דשרי לקרד אע"פ שהוא עושה חבורה משום דקי"ל כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר וכתבו התוס' והרא"ש תימה דלא מדכר הכא אלא איסור חבורה ואנו רואים כשמגרדין סוסים במגרדת של ברזל שתולשין מן השער והוי כפסיק רישיה כהסיא דתנן נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק וצ"ל שלא היה עשוי כעין שלנו ולא היה תולש את השיער אבל שלנו ודאי אסור עכ"ל הרא"ש וזה שכתב רבינו בשם ר"י וכתב רבינו ירוחם שיש מי שכתב דאפי' בשלנו מותר אע"פ שמשיר שיער מאחר שאינו נהנה לא הוי פסיק רישיה וכדאמרינן בפ"ק דכתובות (דף ו) להדק גזייתא בי"ט דמותר ולא דמי לסורק שיער שהוא נהנה ע"כ וכבר נתבאר בסי' ש"ג סברא זו ודברי החולקים עליה והרמב"ם כתב בפ"ד מה' י"ט מסירין זבובים שנתלים בבהמה אע"פ שאין עושין חבורה וכתב ה"ה זהו פי' מקרדין את הבהמה ואמרו שם פ"ב דביצה דהלכה כת"ק דשרי אפי' בקטנים שעושים חבורה דדבר שאין מתכוין מותר ופי' מסירין הזבובים בכלים קטנים וחדים שלפעמים עושים חבורה עכ"ל והנה ה"ה רצה לפרש ע"פ שיטת המפרשים דגדולים וקטנים שאמרו בגמר' קאי אשיני המגרדת ואין הדבר כן דהרמב"ם סובר דלא נזכר דין מגרדת כלל ומ"ש בגמרא דקירוד הוי קטנים וקרצוף הוי גדולים אזבובים הנתלים קאי דכשהם קטנים כשעוקרין אותם ביד או בכלי מיקרי קירוד וכשהן גדולים נקרא קרצוף וכשעוקרין הקטנים נעשי' חבורה לפעמים אבל כשעוקרין הגדולים אין נעשית חבורה וכן פירש הוא ז"ל בפי' המשנה פ"ב דביצה ופ"ג דעדיות וז"ל קירוד הוא הסרת הזבובים הקטנים הנאחזים בירכות הבהמה והם מניחין המקומות פצועים כשעוקרין אותם וקרצוף היא הסרת הזבובים הגדולים שאין פוצעין המקום שהן אוחזים בהם עכ"ל וגם הערוך הזכיר פי' זה שכתב קירוד כמין תולעים והוא רמש כמו איככ"א שנושכין בבשר הבהמה והם קטנים ואין נפרדין מן הבהמה אלא בעשיית חבורה כגון האיככ"א שאין שולפין אותם מן השיער אלא בקושי והפרדת הגדולים נקרא קרצוף ובלשון ערבי קורין לתולעת קירוד עכ"ל ולפ"ז ניחא שאין אנו צריכין לחלק בין מגרדות שלנו למגרדות שלהם דלא הזכירו חכמים דין מגרדת כלל דפשיטא להו דבכל גוונא אסור מפני שתולש שיער והוי פסיק רישיה ולדברי הסוברים דפסיק רישיה שאינו נהנה שרי פשוט להו דכל שאינו עושה חבורה אע"פ שתולש שיער שרי :

אין

דרכי משה

תקכב (א) ועיין בדינים אלו סימן ש"א :

וכתב

דרישה

הפוסקים דס"ל דדינו כשבת ולכך הקשה ומ"ת לדברי רי"ף ורמב"ם שפסקו בהסיא דד' וחמש קופות לקולא בהא נמי ה"ל לפסוק לקולא כו' ולזה כתב אא"כ והר"ן כתב דלפי דרכו של הרז"ה כיון דבהסיא דד' וה' קופות נקטינן כמאן דיליף י"ט משבת בהא נמי יליף י"ט משבת אבל לרי"ף ורמב"ם דלא ילפי י"ט משבת בהסיא דד' וה' קופות ה"נ לא יליף לענין לגמור את הא"ר ולא כמ"ש ב"י לדעת רי"ף ורמב"ם :

אין

פרישה

סדין דסומא אסור לילך במקלו יש ללמוד דהזקנים אסורים להלך במקל בי"ט וכ"ש בשבת דדמי לסומא דלתירוצי סוגיא עביד :

(ב) **ונושאין** אותו בו עיין בב"י שמביא דברי הרמב"ם והר"ן שפי' כל א' בענין אחר :

(ג) **ואינו** יכול לילך שם בע"א כו' כגון שהוא זקן או חולה:

(ד) **ובלבד** שלא יכתף פירש"י משום דמיחזי דרך חול ופרהסיא ולהוליך למקום רחוק מדברי רבינו שכתב כאן גבי י"ט התירו אי איכא ביעתותא ולעיל גבי שבת כתב סתמא לאיסור ובלבד שלא יכתף ולא הזכיר היתר משום ביעתותא ואיכא למשמע מיניה דגבי שבת אסר רבינו לכתף אפי' היכא דאיכא ביעתותא משום דשבת חמור ולא יליף מי"ט ואפ"ה שרי להוציא בשבת בכסא והטעם אפשר כיון דקי"ל החי נושא את עצמו לא מיתסר להוציא את האדם אלא מדרבנן ובמקום שרבים צריכים לו לא גזרו וכמ"ש ב"י בס' ש"א ואע"ג דמר זוטרא ואמימר מכתפי להו בשבתא דריגלא אלמא דבשבת נמי שרי לכתף הרי כבר פירש"י דבבית המדרש היו מכתפים אותם עד מקומם ועד"ז נראה שיש ליישב הרי"ף ורמב"ם שלא הזכירו דין זה גבי שבת משום דאזלי לטעמייהו דסברי יציאה בכסא שאמרו היינו שהיו נוהגים להוציא אחר האנשי' החשובים כסא ביד איש אחר ליסב בו במקום שירצה וכמ"ש הסמ"ע וב"י בשם זה לפי' דברי הרמב"ם ע"ש וכיון שנושאין הכסא בפני עצמו אין לו טעם להתירו בשבת ולכך לא הזכירו דין זה בשבת ויכול להיות דאם נושאין אותו אנשים בכסא מודה הרי"ף דשרי אף בשבת מטעם דחי נושא את עצמו ובדיעבד הם שוים לרבינו ובזה נתיישב תמיהת ב"י שתמה בסי' ש"א ע"ש : (ה) **ואין** מנהיגין אותה במקל אפי' כשהכינו אותו מאתמול לכך משום שנראה כאילו רוצה להוליכה ממקום למקום שהוא צריך להנהיגה הרבה כדי למוכרה בשוק :

סי' תקכג (א) **ופרי"י** שמגרדות שלהן כו' נראה דר"י לטעמיה שאסור לתלוש הצמר לעשו' מקום לסכין לשחוט והביאו ב"י בסי' תצ"ח והטעם משום דהוי פסיק רישא :

ולא

תקכג **אין** מיילדין הבהמה בי״ט והכל אסור : [א] אין מיילדין הבהמה בי״ט אבל מסעדין אותה שאוחז בולד כדי שלא יפול לארץ ונופח לו בחוטמו ונותן לו דד לתוך פיו · בהמה טהורה שרחקה ולדה מותר לזלף מן שלייתה עליה וליתן מלא אגרוף מלח ברחמה כדי שתרחם עליו ואסור לעשות כן לטמאה :

תקכד **אין** עולין(א) ע״ג אילן בי״ט(ב) ולא רוכבין ע״ג בהמה(ג) ולא שטין ע״פ המים [ד] ולא מספקים להכות כף על הירך ולא מטפחין להכות כף על כף לא בחמתו(ד) ולא ד רך, שמח׳ ולא מרקדין ולא דנין לר״ת היכא דאיכא דעדיף מיניה אבל אי ליכא דעדיף מיניה שרי ולרש״י אסור בכל ענין ולזה הסכים ,א״א הרא״ש ז״ל ולא מקדשין לרבינו תם דוקא כשיש לו אשה ובנים ולרש״י אסור בכל ענין ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל ולא מגרשין ולא מייבמין (ה) ולא חולצין ולא מקדישין (ולא מעריכין) (ו) ולא מחרימין ולא מפרישין תרומות ומעשרות אפי׳ ליתנם לכהן בו ביום ודוקא דטביל מאתמול אבל טביל בו ביום כגון שלש עיסה מותר להפריש ממנה חלה וכולן אם עשאן בין שוגגין בין מזידין מה שעשה עשוי :

תקכה **הלואת** י״ט פליגי בה א רבה ורב יוסף רבה אמר ניתנה ליתבע בדין ורב יוסף אמר לא ניתנה ליתבע יש פוסקין כרב יוסף ורב אלפס פסק כרבה וכן דעת התוספות כתב הרמב״ם גבאי צדקות גובין מן החצירות בי״ט אבל לא יכריזו כדרך שמכריזין בחול אלא גובין בצנעה ונותנין לתוך חיקם ומחלקין לכל שכונה ושכונה בפני עצמה :

אין מיילדין הבהמה בי״ט אבל מסעדין אותה וכו׳ הכל משנה וגמ׳ בה״ס מסכין (קכח.) ופירש״י נופח לו בחוטמו שהחיריו סתומין לו בריריו : **בהמה** טהורה שריחקה ולדה מותר לזלף וכו׳ עד סוף הסי׳ גם זה שם ארשב״ג מרחמין היינו על בהמה טהור׳ בי״ט היכי עביד אמר אביי מביא בול של מלח ומניח לה בתוך הרחם כדי שתזכור צערה ותרחם עליו ומזלפין מי שליא ע״ג ולד כדי שתריח ריחו ותרחם עליו ודוקא טהורה אבל טמאה לא מרחקה ולדה ואי מרחקה לא מקרבה ופירש״י מרחמין · מאהבין את ולדה עליה : בול של מלח · מלא אגרוף דכייב לה ווכרת צער לידה: ומרחמין את הולד. אם ריחקתו : מי שליא · שורה את השליא במים : לא מרחקה · אין דרכה לרחק : עו״ג המכנים בהמותיו לדייר שדה של ישראל בי״ט אם יכול ליתן לו שכר כתב רבינו בסי׳ תקל״ז :

תקכד אין עולין ע״ג אילן בי״ט ולא רוכבין על גבי בהמה ולא שטין על פני המים ולא מספקים ולא מטפחים ולא מרקדים ולא דנין ולא מקדשין ולא מייבמין ולא חולצין הכל משנה בפרק משילין (לו :) ויהיב טעמא בגמ׳ (שם) לא עולין באילן גזירה שמא יתלוש ולא רוכבין ע״ג בהמה גזירה שמא יחתוך זמורה ולא שטין ע״פ המים גזירה שמא יעשה חבית של שייטין פי׳ כלי של גומא שאורגין אותו ועושין כמין חבית ארוכה ולמידין בו לשוט ולא מספקין ולא מטפחין ולא מרקדין גזיר׳ שמא יתקן כלי שיר ואמרינן בירושלמי לא מספקין הבא מחמתו ולא מטפחין טיפוח שהוא לרצונו וכתבוהו הרי״ף והרא״ש ז״ל וזהו שכ׳ רבינו לא בחמתו ולא בדרך שמחה והלא דנין פריך בגמרא והלא מצוה קא עביד ומשני ל״צ דאיכא דעדיף מיניה והלא מקדשין פריך והלא מצוה קא עביד ומשני ל״צ דאית ליה אשה ובנים והלא חולצין והלא מייבמין פריך בגמרא והלא מצוה קא עביד ומשני ל״צ דאיכא גדול ומצוה בגדול לייבם וכולהו טעמא מאי גזירה שמא יכתוב ומשמע דהיכא דליכא דעדיף מיניה שרי לדון והיכא דלית ליה אשה ובנים שרי לקדש והיכא דליכא גדול שרי לחלוץ ולייבם וכ״כ הר״ן בשם ר״ת מיהו כתב שהשיב ר״ת שאין מקדשין אשה בשבת אלא מדוחק · גדול ואפי׳ קדש מבע״י אסור לכונסה לחופה בשבת שהרי קונה אותה ליורשה וכ״כ הגה״מ בפ״ד בשם סמ״ג שכתב ר״ת כימדוחק גדול היה מתיר ולא היה מורה כן הלכה למעשה וכתב עוד בשם סמ״ק דאסור לכנוס בי״ט וכ״כ הרשב״א דאסור לישא בי״ט ובכלל לא מיבמין הוא אבל רש״י פירש והא מצוה קא עביד כלו׳ והו״ל נמתשבינהו בהדי הנך דמני התם שהם משום מצוה ומשני דהכא במאי עסקינן בדאיכא דעדיף מיניה וכו׳ ומש״ה לא מני להו בהדי הנך דמשום מצוה אבל אין הכי נמי דאפילו ליכא דעדיף מיניה אין דנין ואפי׳ לית ליה אשה ובנים אין מקדשין ואפי׳ ליכא גדול לא חולצין ולא מיבמין וזה דעת הרי״ף והרא״ש ז״ל שכתבו המשנה כצורתה לבד דמשמע דבכל גוני אסור ומשני כך כתב רבינו ולזה הסכים א״א ז״ל אע״פ שאין הלשון מדוקדק שמאחר שלא כתב הרא״ש בפי׳ לא דברי רש״י ולא דברי ר״ת לא שייך לשון הסכים אלא כך הוה ליה לכתוב וכן נראה שהוא דעת א״א ז״ל והרמב״ם נראה שהוא סובר כדעת רש״י שבפכ״ג מה׳ שבת כ׳ סתם דאין דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מייבמין. ויש לדקדק בדברי רבינו מאח׳ שכ׳ פלוגתא דרש״י ור״ת בלא דנין ולא מקדשין למה לא כתבה בלא חולצין ולא מייבמין א: **ומ״ש** ולא מגרשין כ״כ שם הר״ן ונתן טעם גזירה שמא יכתוב והתו׳ נתנו טעם מפני שנראה כקונה קנין בשבת שהרי היא קונה א״ע לזכות במציאתה ובמעשה ידיה ואיהו בשביב מרע דתקיף ליה עלמא טובא שרי לגרש אפי׳ בשבת כדאי׳ בהזור׳ (גיטין עז) : **ולא** מקדישין ולא מחרימין ולא מגביהין תרומות ומעשרות ג״ז במשנה פ׳ משילין (שם) ומפרש בגמרא טעמא גזירה משום מקח וממכר ופירש״י דלמקח וממכר דמי שמוציא מרשותו לרשות הקדש ומקח וממכר אסור מן המקרא דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר א״כ מקח וממכר אתו לידי כתיבת שטרי מכירה וא״ת ה״ל גזירה לגזירה כולה חדא גזירה היא והר״ן כ׳ ואע״ג דמקח וממכר לא מיתסר אלא מדרבנן הני בהדי מקח וממכר חדא מלתא נינהו ואתי לאיחלופי : **ומ״ש** דאין מפרישין תרומות ומעשרות אפילו ליתנם לכהן בו ביום כן פירש״י שם דאפילו ליתנם לכהן בו ביום דאיכא למימר לא מוכחא מלתא דלתקוני טבלא מכוין דאין ידוע שיהא הוא צריך לשירי׳ ורואים שמוליך תרומה לכהן ומיחזי דכולא מלתא משום שמחת י״ט דכהן שצריך לה הוא אפ״ה אסור : **ומ״ש** ודוקא דטביל מאתמול אבל טביל בו ביום כגון שלש עיסה מותר להפריש ממנה חלה שם בגמרא ונתבאר בסי׳ תק״ז : **וכולן** אם עשאן בין שוגג בין מזיד מה שעשה עשוי ירושל׳ כתבוהו שם הרי״ף והרא״ש וכתב שמעינן מינה דמאן דמקני בשבת מקרקעי או מטלטלי הקנאתו הקנאה וכ״כ הרמב״ם בסוף הלכות מכירה (א) : **כתב** רבינו ירוחם בשם גאון מי שרכב בי״ט כדי להציל ממון אע״פ שילא חוץ לתחום כיון דקי״ל דתחומין דרבנן ורכיבה אינה אסורה אלא משום שמא יחתוך זמורה אין ראוי לפוסלו לעדות אבל מלקין ומנדין אותו ואי גורנא מרבנן הוא לא מנדינן ליה ע״כ : תנן בפרק המביא אין מנהיגין במקל בי״ט ונתבאר בסימן תקכ״ב : דינים הנזכרים בסי׳ זה נתבארו ג״כ בסי׳ שכ״ט ושם תמצא קצת חידושים בהם : **כתב** הריב״ש בתשובה שאסור לפדות הבן בשבת או ביום טוב :

תקכה הלואת י״ט פליגי בה רבה ורב יוסף וכו׳ בר״פ שואל (קמח :) ופירש״י לא ניתנה ליתבע בב״ד שאין ב״ד נזקקין לה לעולם ומפרש התם טעמא דרב יוסף משום דאי אמרת ניתנה ליתבע אתי למיכתב טעמא דרבה משום דאי אמרת לא ניתנה ליתבע לא יהיב ליה ואתי לאימנועי משמחת י״ט וע״כ לא איפליגו אלא בלא משכון אבל במשכון הא תנן שואל אדם מחבירו וכו׳ ואם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר השבת : **ומ״ש** רבינו שהרי״ף פסק כרבה אינו ברור שהוא כתב דאיכא מאן דפסק כר׳ב יוסף משום דרביה דרבה הוא ועוד דהא רב אויא סבר לה כוותיה דשקיל משכנתא פי׳ בשעת הלואה ורבה בר עולא קא מעריס אערומי שלא היה תובעו בפי׳ אלא אומר לו הלויני וכשהלוהו אומר לו יש לי אצלך כך וכך ואיכא מאן דפסק כרבה משום דהוא בתר׳ וקי״ל כבתראי עכ״ל · ונראה שלא הכריע כדברי שום אחד מהם וכ״כ הר״ן וה״ה שהרי״ף לא הכריע בזה דבר : **ומ״ש** שהתוספות פסקו כרבה כ״כ שם הרא״ש בשמם וכן פסק הרמב״ם בפ״ד : **וכתב** הר״ן דאפילו לדברי מי שפוסק דלא ניתנה ליתבע אי תפים מלוה לא מפקינן מיניה כי הא דרבה בר עולא דמערי׳ ושקיל מיניה ועוד דאמן לא ניתנה ליתבע קא אמרינן כלומר בב״ד אבל בין דידיה תבע׳ ואי תפים תפים ולא עוד אלא דאי אזל אידך ותפים מיני׳ מידי מפקינן מיניה דלוה ויהבי׳ למלוה דהשתא לאו הלואת י״ט מגבינן אלא גזילה דמפקי׳ ומיהו היכא דלא תפס מלוה זוזי אלא משכון והדר לוה ותפיס הוא משכון גופיה לא מפקינן מיניה דהא לא קנייהו מלוה לגמרי וכי הדר תפיס ליה לוס דידיה קא תפיס הלכך אי מפקינן ליה מידי לוה הלואת י״ט הוא דקא מגבינן : **וכתב** עוד דאמרינן בגמרא גבי י״ט של ר״ה אם היה החדש מעובר דאמרינן עלה שאני התם דאיגלאי מלתא דחול הוא כתב הרשב״א מכאן נ״ל ללמוד דכ״ע בי״ט דרבנן ניתנה ליתבע ואינה ראיה אלא דשאני הכא שנהגו בראשון בטעות אבל לדידן דעבדינן תרי יומי מתקנתא אסור דאפילו הלואת י״ט שני לא ניתנה ליתבע עכ״ל : **ולענין** הלכה כיון שהרמב״ם והתו׳ מסכימים דהלכה כמ״ד ניתנה ליתבע הכי נקטינן (א) : **כתב** הרמב״ם גבאי לדקה גובין מן החצירות ביום טוב אבל לא יכריזו כדרך שמכריזין בחול וכו׳ ע״כ

תקכד אין עולין ע״ג אילן וכו׳ משנה בפ׳ משילין סוף (דף לו) וע׳ לקמן בסי׳ של״ט וכמ״ש לשם בס״ד · הקשה הב״י אמאי לא כתב רבינו פלוגתא דרש״י ור״ת בלא חולצין ולא מיבמין כמ״ש בלא דנין ולא מקדשין · וגר׳ ליישב דרבינו ס״ל דלכ״ע אסור לייבם משום דקונה אותה ליורשה כי היכא דאסור ליכנס לחופה וכדכתב בב״י וכן חליצה דאיכא קושר ומתיר פסיעות דהוה מגיע הבאה בעבירה ולכולי עלמא אסור ותלמודא דקפריך והלא מצוה טעביד לא פריך אלא מלא מייבמין ודקא משני לא צריכא דאיכא גדול ומצוה בגדול לייבם ה״ק לדידך דקא מקשת והא מצוה קעביד בייבום נמי ל״ק דאפי׳ היה שם מצוה איכא למידחי דאיכא גדול וכו׳ אבל לפי האמת אפי׳ ליכא גדול נמי לא מייבמין :

תקכה הלואת יו״ט פליגי בה וכו׳ ר״פ שואל אדם : **ומ״ש** יש פוסקין כו׳ כ״כ הרי״ף ומשמע דרב אלפס פסק כרבה לא משמע הכי בספרי הרי״ף שבידינו היום דכתב שתי הסברות ולא הכריע ואין ספק דבספר הרי״ף שהיה ביד רבינו היה כתוב דהכריע כרבה :

דרכי משה

תקכד (א) וכתב הר״ן פרק משילין ע״א דף רנ״ו ומיהו אם עשה במזיד לא יאכל בו ביום מידי דהוי אמבשל בשבת במזיד אבל בשוגג יאכל : תקכה (א) ובתא״ו נ״ר ח״א כתב דשבת וי״ט דין אחד להם :

פרישה

סי׳ תקכד (א) **ולא** ע״ג אילן גזירה שמא יתלוש : (ב) **ולא** רוכבין ע״ג בהמה שמא יחתוך זמורה : (ג) **ולא** שטין על פני המים שמא יעשה חבית של שייטין שמלמדין בו לשוט : (ד) **ולא** דרך שמחה שמא יתקן כלי שיר : (ה) **ולא** חולצין כולהו משום שמא יכתוב : (ו) **ולא** כו׳ דכמקח וממכר דמי שמוציא מרשותו לרשות הקדש : סותרס

דרישה

סי׳ תקכג [א] **אין** מילדין הבהמה בי״ט אבל מסעדין כו׳ כ״כ רבינו ג״כ לענין שבת בסי׳ של״ב כו׳ ומשנה היא בפרק מפנין ואע״ג דר״י נסתפק אם גם לענין שבת דינא הכי הוי וכמו שהביא ב״י בסי׳ של״ב מ״מ סבר רבינו כיון דמשנה נשנית במסכת שבת מוכרח הוא דלענין שבת נמי נשנית לכך כתב ג״כ לענין שבת דאל״ה לא ה״ל לתנא לאומרה במסכת שבת:

סי׳ תקכד [א] **ולא** מספקין להכות כף על ירך ולא מטפחים להכות כף על כף כן פרש״י והביאו בסמ״ק ובירושלמי משמע דהכניסה בענין א׳ הם אלא ספוק עושה בחמתו וטפוח ברצונו והביאו ב״י וגם בסמ״ק ורבינו שכ׳ פרש״י ופי׳ ירושלמי נראה שתפס אלו ב׳ הפירושים יחד ויש עוד פי׳ אחר בזה והביאו בהג״ה סמ״ק והוא ספק פירש״י ופי׳ דמספקין הוא כף על כף דכתיב וישפוק את כפיו ונראה שזה היה דעת רבינו שכתב בסי׳ של״ט ובלבד שלא יספיק על כף ולכאורה נראה כסתרי אהדדי דברי רבינו וצ״ל דרבינו כתב שני הפרושים פי׳ רש״י כאן ולעיל כתב בפי׳ הג״ה סמ״ק ויש לדקדק קצת בדברי רבינו דלעיל בסי׳ של״ט כתב כסדר המשנה וכתב ולא מטפחין בריש׳ וכאן כתב ולא מספקין ברישא : [ב] **ולא** מגרשין כו׳ כתב ב״י כ״כ שם הר״ן

חדושי הגהות

תקכד א אין נראה לדקדק כלל דכי פריך בגמרא אלא חולצין ולא מייבמים והלא מצוה קעביד לא פריך אלא על לא מייבמים דהוי מצוה גמורה אבל אלא חולצין לא פריך וכן כי משני לא צריכא דאיכא גדול מיניה דלפר״ת כי ליכא גדול מיניה שרי היינו דוקא לייבם אבל לא לחלוץ דחליצה לאו עיקר מצוה היא וגם לר״ת אין חולצין בי״ט אפילו אי ליכא גדול וע״כ לומר כן דאי ס״ד אלא חולצין נמי פריך בגמרא והלא מצוה קעביד ומשני ל״צ דאיכא גדול א״כ לחד לישנא דבפרק החולץ דאתמור חליצת קטן והליצת גדול פליגי בהו ר״י וריב״ל ח״א חליצת גדול עדיפא וח״א כי הדדי נינהו א״כ למ״ד כי הדדי נינהו לא הוי משני מידי כי משני דאיכ׳ גדול דהא כי הדדי נינהו אלא עכ״ל דאלא חולצין ל״פ בגמרא והלא מצוה קעביד משום דלא הוי מצוה גמורה וא״כ הואיל וליכא בין ר״ת ורש״י אלא בהא דלא מייבמים דלר״ת כי ליכא גדול מייבמים בי״ט ולרש״י אין מייבמים כיון דר״ת פסק דהשתא מצות חליצה קדמה אפי׳ אם שניהם רוצים אין שומעין להם כמ״ש רבינו בשמו בטור א״ע סימן קמ״ח א״כ ליכא נפקותא השתא במחלוקת דרש״י ור״ת בהא דלא חולצין ולא מייבמין ולכן לא כתבו רבינו (מהרל״ח) :

תקכה א בגמ׳ איתא ג״כ רבה אבל גיר׳ הרי״ף רבא והוא הגירסא הנכונה לפי מה שמבואר בפוסקים וגם מדהזכירוהו לבתר רב יוסף ובהרא״ש איתא רבה והוא טעות דמוכח להמעיין שם ;

תקכו **מת** המוטל לקוברו אם הוא בי"ט ראשון יתעסקו בו עו"ג אפי' מת בו ביום ואפי' אם יכולים להשהותו עד למחר שלא יסריח ורש"י פירש דלא שרי אלא היכא דאשתהי כגון שמת בשבת שלפני י"ט וכ"כ בה"ג דלא שרינן ליה אלא אי הוי מסריח אי משהינן לי' עד למחר וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא הראשונה כתב ה"ר יחיאל הלוי שישראל יכולין להוליכו דמתוך שהותרה הוצאה לצורך (א) הותרה נמי שלא לצורך וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל והרמב"ן אוסר דלא שרי ע"י מתוך אלא בדבר שיש בו צורך היום להנאת הגוף ממש והוצאת המת דומה לטלטול אבנים בי"ט ב' יתעסקו בו ישראל אפי' בי"ט שני של ר"ה ואפי' לא אשתהי (ב) ואפי' למיגז ליה אסא ולעשות לו תכריכין ולבנות ארון ולחצוב קבר מותר וה"מ

תקכו מת המוטל לקברו אם הוא בי"ט ראשון וכו' בפ"ק ריש (דף ו') אמר רבא מת בי"ט ראשון יתעסקו בו עממין בי"ט שני יתעסקו בו ישראל ואפילו בשני י"ט של ר"ה משא"כ בביצה אמר מר זוטרא ל"ש אלא דאשתהי אבל לא אשתהי משהינן ליה רב אשי אמר אע"ג דלא אשתהי נמי לא משהינן ליה מ"ט י"ט שני לגבי מת כחול שוויה רבנן אפילו למיגז ליה גלימא ולמיגז ליה אסא ופירש"י מת המוטל לקברו אם יום ראשון הוא וכו' עכ"ל נראה דס"ל לרש"י דאם היה פירושו דרבא מחלק בין מת בי"ט ראשון למת בי"ט שני א"כ קשה למר זוטרא דקאמר לא אמרן דיסעתקו בו ישראל ביום שני אלא דאשתהי וכו' דס"ל לרבא לחלק במת ביום טוב ראשון בין נקבר ביום ראשון דיתעסקו בו עממין ולא ישראל כלל אכי' יסריח ודאי ואם לא נקבר עד יום ב' יתעסקו בו ישראל כיון דאשתהי לכן פי' רש"י דה"ק דכך הוא פי' דברי רבא מת המוטל לקוברו אם י"ט ראשון הוא יקברוהו עממין ולא ישראל ואם י"ט ב' הוא למר זוטרא היכא דאשתהי יתעסקו בו ישראל ואי לא אשתהי משהינן ליה אבל בי"ט ראשון אפי' אשתהי יתעסקו בו עממין ולא ישראל כלל ולרב אשי אע"ג דלא אשתהי לא משהינן ליה די"ט שני כחול שוויה רבנן אבל בי"ט ראשון אע"ג דאשתהי יתעסקו בו עממין ולא ישראל כלל דבהא לא פליגי אלא בי"ט שני הוא דפליגי כך הוא לפי פרש"י והר"ן כתב עוד דיש מי שפי' דלמר זוטרא לא שרי בי"ט ראשון בעממין אלא בדאישתהי אבל לא אשתהי אפילו בעממין לא ורב אשי נמי מודה לא ולא פליגי אלא אי"ט שני דיתעסקו בו ישראל דאפי' לא אשתהי לא משהינן ליה דכחול שוויה רבנן ולא נהירא דאפילו ביום טוב ראשון יתעסקו בו עממין אפי' לא אשתהי בין למר זוטרא ובין לרב אשי ולא פליגי אלא ביום טוב שני כדפי' וכך היא דעת הרא"ש שכתב דלרש"י בפרק תולין בי"ט ראשון לא יתעסקו בו עממין אלא בדאישתהי אבל לא אשתהי משהינן ליה וכ"כ בה"ג והשיג עליהן אלא בי"ט ראשון נמי שרי ע"י עממין אפילו לא אשתהי וזהו שכתב רבינו מת המוטל לקוברו אם הוא בי"ט ראשון וכו' ותיקן לישנא דרבא כמו שתיקנו רש"י וכתב דבי"ט ראשון מותר ע"י עממין אפי' לא אשתהי דלא כפירש"י בפרק תולין: **כתב** ה"ר יחיאל הלוי וכו' נראה דט"ס הוא וצ"ל ה"ר יואל הלוי שכ"כ התשב"ץ משמו והיה כתוב בספרים הר"י הלוי וחשבו המדפיסים שר"ל ה"ר יחיאל ואינו כן אלא הוא ה"ר יואל הלוי אביו של ראבי"ה אבל ה"ר יחיאל הלוי לא אשכחן בשום מקום בפוסקים: **בי"ט** שני יתעסקו בו ישראל וכו' היינו כרב אשי די"ט שני לגבי מת כחול שוויה רבנן דאפי' איכא עממין שרי ע"י ישראל: ומ"ש

כ"כ בפ"ד מהלכות י"ט וכתב ה"ה שהוא ירושלמי וברייתא במסכת דמאי: **תקכו מת** המוטל לקוברו אם הוא בי"ט ראשון יתעסקו בו עו"ג וכו' בפ"ק דביצה (ו.) אמר רבא מת בי"ט ראשון יתעסקו בו עו"ג בי"ט שני יתעסקו בו ישראל ואפי' בשני י"ט של ר"ה משא"כ בביצה אמר מר זוטרא לא אמרן אלא דאשתהי אבל לא אשתהי משהינן ליה ורב אשי אמר אף ע"ג דלא אשתהי לא משהינן ליה מ"ט י"ט שני לגבי מת כחול שוויה רבנן ואפי' למיגז ליה גלימא ולמיגז ליה אסא וכו' הר"ן איכא מ"ד דמר זוטרא אכולה מלתא דרבא קאי דלא אמרינן בי"ט ראשון ע"י עו"ג ולא בי"ט שני ע"י ישראל אלא כדאשתהי אבל לא אשתהי לא ופי' אשתהי בין שנשתהא כבר בין שעתיד לשהות כגון שיש שבת אחריו ורב אשי נמי דאמר אע"ג דלא אשתהי לא משהינן ליה לא פליג אלא במת בי"ט שני משום דכחול שוויה רבנן אבל מת ביום טוב ראשון דהוי מדאורייתא' מודה רב אשי למר זוטרא דדוקא בדאשתהי אבל לא אשתהי לא ולא נהירא דא"כ לא הל"ל סתמא אף ע"ג דלא אשתהי נמי לא משהינן ליה אלא ודאי משמע דמר זוטרא לא קאי אלא אמת בי"ט שני משו' דשרי לאיעסוקי ביה ישראל אבל מת בי"ט ראשון דלא שרי אלא בעו"ג אפי' למר זוטרא שרי אע"ג דלא אשתהי ע"כ והרא"ש כ' שם דבשבת גבי עובדא הוה בבי כנישתא דמעון וכו' ואמר רבא מת בי"ט ראשון וכו' פירש"י בדאשתהי וכ"כ בה"ג מאן דשכיב בי"ט ראשון וחזו ליה דלא מיכטר עד למחר טרחי' ומייתינן עו"ג וקברי ליה ואי ליכא עו"ג אסור לישראל למקבריה בי"ט ראשון אע"ג דסריח ובי"ט שני היכא דליכא עו"ג לעסוקי ביה יתעסקו בו ישראל משמע דלא קברינן בי"ט ראשון ע"י עו"ג אי מיכטר עד למחר ולפי דבריהם נ"ל דמר זוטרא דאמר לא אמרן אלא דאשתהי קאי אכל מה דאמר רבא אי"ט ראשון ואי"ט שני וכ"כ בא"ז ופוסק כמר זוטרא ורב אשי דפליג אמר זוטרא לא קאי אכל מאי דאמר מר זוטרא אלא דוקא איום ב' ולישנא דתלמודא לא משמע הכי וגם לא מסתבר כלל שלא יהא הסברות דוחה אמירה לעו"ג שבות דרבנן ואע"ג דלא סריח כבוד המת הוא שלא להלינו והמדחה מטתו ה"ז משובח ועוד איכא תוספת צער לאוננים בי"ט עכ"ל וכ"כ הר"ן שהוא דעת הרמב"ם בפ"ח וכתב ה"ה שכך הוא המחוור ושכך העלה הרמב"ן ז"ל: וכתב הר"ן בפ' תולין שכך הוא מנהגן של ישראל להתעסק בעו"ג בי"ט א' אע"ג דלא אשתהי (א): **כתב** ה"ר יחיאל הלוי שישראל יכולין להוליכו וכו' כ"כ תשב"ץ בשם רבינו יואל הלוי ובהג"מ פ"א אחר סברת ר"ת כתבו וכל זה דווקא בעשיית ארון ותכריכין אבל להלבישו ולהוציאו ולהשימו בקבר כתב ראב"ן דמותר אפילו בי"ט ראשון לישראל דומיא דהוצאת קטן למולו ולולב לצאת בו וס"ת לקרות בו דשרי מטעם כיון דאיכא צורך מצוה ע"כ וכ"כ המרדכי

בפרק תולין: **ומ"ש** רבינו וכ"כ א"א ז"ל נראה שכתב שסובר כן הרא"ש מדכ' בפ"ק דביצה גבי י"ט ב' שנהגו באשכנז שהעו"ג חופר הקבר ועושה ארון ותכריכין וכל דבר שהוא איסור דאורייתא אבל טלטול והוצאת המת עושה ישראל דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך והוא דאיכא צורך מצוה ע"כ ומשמע לרבינו דמהאי טעמא שרי הרא"ש הוצאתו ביום א'. ובתשובה כתב כן בפירוש וז"ל וגם בי"ט א' ישראל מכתפין בו עד הקבר ומשימין אותו בקבר דמתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ובלבד שיהא לצורך מצוה כגון קטן למולו וז"ל הר"ן בפ"ק דביצה ודאמרינן יתעסקו בו עו"ג איכא מ"ד דדוקא בקבורתו אבל טלטולו מותר ע"י ככר או תינוק והוצאתו נמי מותרת כב"ה דאמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ואיכא מאן דאסר ולישנא דיתעסקו בו עו"ג הכי משמע דמדלא אמרי' יקברו אותו עו"ג משמע דכל עסקיו ע"י עו"ג דוקא שאין כאן כבודו של מת שנתיר בו משום כבודו כלל כיון שסופו להתעסק בו עו"ג. ועוד כתב הרמב"ן דהוצאת מת לקבורה כהוצאת אבנים לבנין שאין לומר בו מתוך כיון שאין בו צורך היום כלל עכ"ל והרשב"א בתשובה כ' כדברי הרמב"ן ז"ל: ומדברי הרמב"ם בפ"א הי"ה נראה להתיר שכ' המת ביו"ט ראשון יתעסקו בקבורתו העו"ג ובי"ט ב' יתעסקו בו ישראל ועושין לו כל צרכיו וכו' ומדנקט גבי י"ט ראשון יתעסקו בקבורתו העו"ג משמע דבקבורתו ממש הוא דיתעסקו העו"ג אבל בטלטולו והוצאתו יתעסקו בו ישראל אלא שה"ה כ' שלדעת הרמב"ם בי"ט ראשון אין ישראל מתעסקין בו כלל אפי' לטלטלו אלא מה שמותר בשבת וכ' בכלבו שבנרבונ' נהגו להתיר וגם בתרומת הדשן כתוב דסמכינן אר"י ואשיר"י דמסקו כוותיה ושרו אמנם היכא דאין רוצים לקוברו בו ביום אלא שרוצים להוציאו מן הבית לבית הקברות כדי לקוברו למחר ומוציאין אותו היום בשביל עגמת נפש או בשביל הכהנים אין נראה דשרו וכ"כ בהגה בהגהות אשיר"י פ"ק דמועד קטן מפירש"י דאפי' בי"ט ב' אם אין רוצין לקוברו בו ביום לא שרי לעשות בו שום איסור מלאכה רק טלטול בעלמא ודבר שאין בו טורח: וכתוב עוד בהגה על מ"ש המרדכי פרק תולין נהגו לקוברו על ידי עו"ג אפילו בו ביום ומטהרין אותו על ידי עו"ג מפני שצריך הדין משום כבוד ואתו לידי כיבוס ע"כ מצאתי תשובה דישראל מטהרין אותו וכן נמצא כתוב על שם אחד מהגדולים וכן הדעת נוטה למה שכתב מרדכי דצריך הדין מפני כבוד אדרבה יש לחוש טפי לכבוד זה לטהרו על ידי ישראל בידים או בקש ועל גבי עור דליכא למיחש לסחיטה וכיבוס שנעשה על ידי עו"ג כדין דמרדכי גופיה כתב שם בפ' תולין בתשובת ר"ב דאפי' בהוצאה מבית לכרמלית למת על ידי ישראל ולא ע"י עו"ג כ"ש אם יגעו בו עו"ג הטמאים כזבים לכל דבריהם. כתב הכלבו נהגו בנרבונה שישראל נושאין המת אפי' בי"ט ראשון עד הקבר וכן רוחצין אותו בלי ככר ותינוק והטעם משום דטלטול בעלמא הוא ולחמם המים לרחיצה ג"כ מותר שמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך והוא דאיכא צורך י"ט או צורך מצוה אבל אחר יציאת נשמה מטלטלין אותו מן המטה לארץ על ידי ככר או תינוק משום דהוי כמחמה לצל ע"כ וסיים בה בא"ח ואפי' בשבת מותר ע"י ככר כיון דליכא אלא איסור טלטול ויש אוסרים טלטול ע"י ככר מחמה לצל וכן הוצאתו כי אם ע"י עו"ג וכ"כ הרמב"ן דמאן דמתיר הטלטול וההוצאה טעה בשתיהן וכן פסק הרשב"א: **וכתב** עו"ש שמענו על הראב"ד שצוה להלין מת בי"ט ראשון עד י"ט שני כדי שיתעסקו בו ישראל וחלקו עליו חביריו דלאו שפיר עבד דאין לנו להשהות מת לי"ט שני דמוטב לקברו בעו"ג דאסור להלינו עכ"ל: **כתב** הרמב"ן בספר תורת האדם כתב בעל הלכות עבדים דישראל אסור להן למיקבר מיתא בי"ט ראשון דאמר רבא יתעסקו בו עו"ג ודוקא עו"ג אבל עבדים לענין מלאכה דשבת וי"ט איתקש למריהו ואי קברי מחינן ע"כ הוציא זה ממה שאמרו בפרק החולץ (מח:) וינפש בן אמתך בעבד ערל הכתוב מדבר וכו' אלא מיהו לא כל מלאכה אסורה להם אלא לצורך ישראל בלבד דאתמר בפרק ארבעה מחוסרי כפרה (ט.) עבד ואמה התושבין עושין מלאכה בשבת לעצמן כישראל בחול הלכך קבורת המת הזה לצורך ישראל הוא ואסור על ידם כדברי בעל הלכות אלא שאני אומר עבד ערל עו"ג עובד עבודה שלו שאינו תושב אינו בכלל איסור שלא הזכירה תורה אלא תושבים שהרי קבלו עליהם ז' מצות והזהירה תורה על שביתתן בשבת לצורך ישראל אבל אלו עו"ג ערלים אינם בכלל ומ"מ לא נתברר לי מנין לבעל הלכות שיהא י"ט כשבת לענין איסור מלאכה דעבדים שאני אומר כיון שגזרת הכתוב בשבת אין למדים ממנה י"ט שאין דנין קל מחמור להחמיר עליו ע"כ וכבר כתבתי בסי' ש"ד סברת הפוסקים בענין מלאכת עבד ערל של ישראל: **כתב** הר"ן בפ"ק דביצה מת בי"ט ראשון דוקא הוא דיתעסקו עו"ג אבל בשבת וי"ה לא וכ"כ הרמב"ן בספר ת"ה דלא מבעיא חפירת קבר וכוך דאית בהו מלאכות גמורות דאסור בעו"ג בשבת אלא אפילו הוצאתו בכה"ק להניחו בכוך העשוי מאתמול דהוה ע"י ישראל שבות וע"י עו"ג שבות דשבות אפ"ה אסור ונתן טעם לדבר מפני כבוד המת שלא יאמרו נתחלל עליו שבת במיתתו וכ"כ הריב"ש בתשובה: **וכתב** עוד הדבר ברור שלעולם לעשות בי"ט ראשון דע"י ישראל אי אפשר אפילו י"ט הסמוך לשבת כדאמרינן בפרק תולין (קלט:) ובפ"ק דביצה ומה שאמרת במת בי"ט ראשון שחל להיות בערב שבת ואי אפשר בעו"ג כגון שאין במקומן בית הקברות ולהמתין עד יום ראשון לא ירצו העו"ג להוליכו לפי שהוא יום אגס ולהמתין עד יום השני הרי המת מסריח תמה על עצמך דוד מלך ישראל מוטל בחמה לא התירו לטלטלו רק ע"י ככר או תינוק ולכן אין לזה תקנה אלא שיקברנו בביתו בו ביום ע"י עו"ג וארון וישימהו בו וימררהו במר ובזפת כדי שלא יהא ריחו נודף ולמ"ש יקברנו עכ"ל: **בי"ט** שני יתעסקו בו ישראל אפי' בי"ט שני של ר"ה ואפי' לא אשתהי ואפילו למיגז ליה אסא ולעשות לו תכריכין כבר כתבתי בסמוך דהכי איתא בפ"ק דביצה וכתב הר"ן מסתברא כיון דחול שוויה רבנן אפי' אפשר בעו"ג יתעסקו בו ישראל וכן הסכי' הרמב"ן (ג) שלא כדברי רב אחא משבחא שכ' דדוקא היכא דליכא עו"ג אבל בדוכתא דשכיחי עו"ג לא שריא אלא בעו"ג: וכתב

דרכי משה

תקכו (א) כתב בהג"א פ"ק דביצה דל"ד אשתהי אלא ה"ה אם המת אינו יכול להמתין עד למחר שלא יסריח מחמת חום או נפוח דינו כנשתהא עכ"ל א"ז: (ב) וכ"כ המרדכי: וכ"ב

דרישה

הר"ן ונתן הטעם גזירה שמא יכתוב כו' נראה דמ"ש כ"כ הר"ן אע"ג דגם התוס' כתבו גם והביאו ב"י בסמוך בא ללמדינו שרבינו ס"ל טעמא משום כתיבה מדעירב גירושין בין ייבום לחליצה ש"מ דייבום וגירושין טעם א' להם ולזה כ' וכ"כ הר"ן לטעם הוי משום קנין: וקטן

פרישה

סי' תקכו (א) **הותרה** נמי שלא לצורך. ודוקא אם רוצה לקוברו אבל לפנותו מבית לבית אסור אין לתמוה על רבינו שלא הזכיר גלימא ג"כ אף ע"ג דאי' בגמרא ג"כ די"ל דבכלל תכריכין דנקט הוי גלימא ג"כ בכלל וכדי שלא תטעה לפרש דתכריכי דנקט הן תכריכי' ממש ולא גלימא לכן היפך מסדר הגמרא והתחיל בלמיגז ליה אסא ומש"כ ולעשות לו תכריכי' לומר כי היכי דלמיגז אסא לא מעכבא דהא אפשר בלא אסא כמו כן לעשות תכריכין איירי ג"כ אפי' שאין מעכב כגון גלימא ומ"ש ולבנות ארון ולחצוב קבר מותר מה שחילק לבנות ארון וקבר ולמיגז אסא וגלימא לתרתי בבא לפי שבתחלה כתב לשון הגמרא דמתיר למיגז אסא וגלימא ואח"כ כתב אמי דפליגי ביה הפוסקים רש"י ור"ן והרא"ש והביא ב"י: (ב) **ואפילו** למיגז ליה אסא שמניחי' אותו על מיטת המת לכבוד: ונראה

וה"מ שרוצים לקוברו בו ביום אבל אם אין רוצין לקוברו בו ביום אין עושין לו שום דבר איסור מלאכה ואפי' ע"י עו"ג אבל טלטול שרי (ג) ונראה שהכיפה שבונין על הקבר שאין לבנותה בי"ט דכיון שנקבר בקבר למה יחלל י"ט שלא לצורך אלא יכסו הקבר בנסרים ועפר עד אחר המועד (ד) וטוב למעט באיסור דאורייתא בכל מה שיוכלו (ה) וכן נוהגין באשכנז שהעו"ג עושה הארון והתכריכים וחופר הקבר וכל מה שהוא איסור דאורייתא אבל טלטול המת והוצאתו עושין על ידי ישראל (ו) ור"ת היה מחמיר בדבר שלא לעשות האידנא כלל ע"י ישראל וכן כתב ר"ח אבל רב אלפס לא כתב כן ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל : כתב ר"י שלא יעשו הדבר אלא בצנעה דאפילו בח"ה תנן וארון עם המת בחצר פירוש כשעושין לו הארון עושין אותו אצל המת כדי שידעו הכל שהוא לצרכו ומיהו איתא בירושלמי לא שנו אלא באדם שאינו מפורסם אבל באדם מפורסם ואפילו בשוק ומטעם זה האידנא שיהודים מועטין דרין במקום אחד וכשיש מת בעיר ידעו כל השכונה הוו כולהו כמו מפורסם כתב בה"ג מותר ללוות המת בי"ט הראשון בתוך התחום וביו"ט שני אפי' חוץ לתחום והרמב"ן היה מסופק אם מותר לחזור למקומו או אם נאמר שאין לו אלא אלפים ממקומו ואם אותם אלפים נבלעים בתוך תחומו יחזור למקומו

מעשה

וכתב עוד הר"ן ולמיגד ליה גלימא למיגד לחתוך כמו גודו אילנא גלימא לתכריך למיגז ליה אסא לגזוז הדס מן המחובר שהיו מניחין אותו על מטת המת לכבוד וכו' רש"י במסכת מ"ק (ח:) דדוקא הכי לפי שטירחתן מועט אבל לחצוב לו קבר שטירחתו מרובה לא שרי ולא נהירא אלא ה"ק דאפי' הכי דלא מעכבי דהא אפשר בלא אסא ואפשר נמי לכרכו בתכריכין אפ"ה שרי וכל שכן חפירת הקבר דלא אפשר בלא"ה וכ"כ הרא"ש ואפי' למיגד ליה גלימא ולמיגז ליה אסא וכ"ש לחפור לו קבר ולעשות לו ארון ובפ"ק דמ"ק כתב ליישב דברי רש"י שלא יחלוק ע"ז וכ"כ בסה"ג שהתיר ריב"א לתלמידיו אפי' החפירה והתחיל בעצמו לחפור וכן נהגו העולם : **וה"מ** שרוצים לקוברו בו ביום אבל אם אין רוצין לקוברו בו ביום אין עושין לו שום דבר איסור מלאכה ואפי' על ידי עו"ג אבל טלטול שרי כ"כ הרא"ש בפ"ק דמ"ק שלמד מדברי רש"י ז"ל וכו' בת"כ דמדלא מסיק רק טלטול הא הוצאה אסירא אפילו לכרמלית כמי מלאכה דרבנן נקראת ואף ע"ג דמשמע דלכבסו למת ולגזוז שערו נמי שרי מ"מ הוצאה הויא מלאכה טפי דגזיזת שער של מת אינו מלאכה כלל :

ונראה שהכיפה שבונין על הקבר שאין לבנותה ביום טוב וכו' משמע מדבריו דכיפה של בנין דוקא קאמר דאין לבנותה בי"ט אבל כיפה של עפר שצוברים העפר על הקבר עד שנעשה כמו תל נראה שמותר לעשותו בי"ט שגמר הקבורה הוא זה ומיהו הגאון מהרי"א ז"ל כתב דמכיון שאמר טוב למעט באיסור דאורייתא יש ליזהר אפי' בזה עכ"ל ואיני רואה שום הכרע לדבריו :

ור"ת היה מחמיר בדבר שלא לעשות האידנא כלל ע"י ישראל סברת ר"ת כתבו התוספות והרא"ש בפ"ק דביצה הא דאיתא התם אמר רבינא והאידנא דאיכא חברי חיישינן ופירש"י דחברי היו כופין את ישראל לעשות מלאכתן וביו"ט היו נדחין מהם ע"י שאומרים להם י"ט הוא ואם יראו אותם מקברים מתיהם יכופו אותם למלאכה וז"ל הרא"ש בזמן הזה אין לאסור מטעם זה כיון דליכא חברי האידנא כמו שאין נזהרים מגילוי לפי שאין נחשים מצוי' וכה"ג לא הוי דבר שבמנין והרי"ף נמי לא כתבו בהלכותיו אבל ר"ת היה מחמיר בדבר וגם ר"ח פסק כרבינא ומעשה אירע בצרפת ועשו כל צרכי המת ורכבו עמו עד שהביאוהו לעיר אחרת וקברוהו שמה וכעס עליהם ר"ת משום דאמרינן בפ' תולין (קלט.) דשלח להו לבני בשכר מת לא יתעסקו בו לא יהודים ולא עו"ג לא בי"ט ראשון ולא בי"ט שני לפי שאינם בני תורה ואין ראיה מהא דאמרינן בס"פ ר' ישמעאל (נט.) ר' חייא בר אבא איקלע לגבלא ואסר להו תורמוסין דשלקי עו"ג ואכלי ישראל לפי שאינם בני תורה והכי נוהגין להקל בכל הנאכל כמו' שהוא חי או שאינו עולה על שולחן מלכים ולא מחמירינן לפי שאין אנו בני תורה ועוד היה אומר ר"ת לפי שיש יהודים שמשתדלים לכתוב להם ולעשות כל צרכם ואם יראו שיתעסקו לעשות מלאכה לצורך המת יכופו אותם לעשות מלאכה לצרכם : ונהגו באשכנז שהעו"ג חופר הקבר ועושה ארון ותכריכין וכל דבר שהוא איסור דאורייתא אבל טלטול והוצאת המת עושה ישראל דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה שלא לצורך וז"ל ת"ה כתב אשיר"י דנהגו באשכנז בי"ט שני שעושין על ידי העו"ג עשיית הקבר והארון ותכריכין כל מלאכה שהם דאורייתא אבל כל מה שהוא רק איסור דרבנן עושין ע"י ישראל ונראה דהיינו בדאיתא עו"ג אבל אי לא אפשר על ידי עו"ג כגון ביום הגם וכה"ג עושין הכל ע"י ישראל ונראה דאפי' בי"ט של ר"ה יש לעשות כן עכ"ל (ג) והריב"ש כתב בתשובה וכן הטעם האחר שהביא ר"ת משום שעושים מלאכת השרים לכתוב להם ודמי לחברי הא נמי ליתא דשאני חברי שהיו כופים כל היהודים לעשות מלאכתן אבל מפני יהודים מועטים הנכנסים מרצונם לעבודת השרים לא נחדל מקבור מתינו עכ"ל : **ומ"ש** רבינו ולזה הסכים א"א ז"ל כ"כ בתשובה וז"ל ר"ת אוסר לעשות צרכי המת ע"י ישראל בי"ט שני ולא נהגו העולם כמותו וגם ר"י פסק להתיר עכ"ל : לחמם מים לרחוץ המת בי"ט שני פשיטא דשרי כיון דכחול שויוה רבנן ואפילו בי"ט ראשון כתבתי לעיל בשם הכלבו דשרי משום מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך :

כתב ר"י שלא יעשו הדבר אלא בצנעא וכו' ומטעם זה האידנא שיהודים מועטים דרים במקום אחד וכשיש מת בעיר ידעו כל השכונה הוו כולהו כמו מפורסם כ"כ הרא"ש והר"ן בפ"ק דביצה : **כתב** ר"י החופר קבר למת בי"ט שני מותר ליטול שכר ממנו כיון שהתירו לו חז"ל דשמא לא ימצא בחנם אע"ג דאסור ליטול שכר בשבת אפילו במלאכה המותרת בשבת : **כתב** בה"ג מותר ללוות המת בי"ט הראשון וכו' והרמב"ן היה מסופק אם מותר לחזור למקומו וכו' ז"ל הרמב"ן בספר ת"ה בהלכות מותר ללוות את המת בי"ט ראשון בתוך התחום וביו"ט שני אפי' חוץ לתחום וכ"כ הרי"ץ גיאת ז"ל אלא שאני מסופק בחזרה לאחר קבורת המת שיש לומר שאין להם אלא אלפים ואין לנו בכל היוצאין חוץ לתחום אפילו ברשות ב"ד לדבר מצוה אלא שיש להם אלפים אמה להתיר להם חזרה בהבלעת תחומין אבל לחזור יותר מד' אלפים לא אבל כיון די"ט של דבריהם מיהו בשל דבריהם שהתירו חזרה משום שלא תהא מכשילן לעתיד לבא כדאמר בי"ס (עז.) וצריך תלמוד עכ"ל וה"ה כתב בפ"א כתבו מקצת הגאונים מותר ללוות המת בי"ט ראשון בתוך התחום ומיהו בי"ט שני אם מותר להם לחזור למקומם כל שיש שם פחות מד' אלפים שהוא הבלעת תחומין הנזכרת פכ"ז ליוצא ברשות ונראה להקל עכ"ל : **וכתב** הריב"ש בתשובה שהטעם שמותר ללוות המת אע"פ שאינו דבר הכרחי לקבורתו משום שהוא כבוד המת עושין בשבת כמו בחול דומיא דלמיגד ליה גלימא ולמיגז ליה אסא ור"י כתב בנכ"ח ח"א קוברי המת בי"ט שני והוליכו אותו חוץ לתחום י"מ שאינם יכולים לחזור בו ביום למקומן אבל הרמב"ן כתב בתשוב' שחוזרים למקומם בו ביום כדאמרינן שאתה מכשילן לעתיד לבא וכ"ש דכחול שויוה רבנן לגבי מת ועוד כתב בתשובה שכלי הקבורה שהוליכו עמהם חוץ לתחום שמותרים כמו כן להחזיר אותן למקומן מאחר שמלאכתן להיתר ושמא יצטרך להם למת אחר בו ביום וכן נמי שמא יגנבו ואפילו היה בית סמוך לחומה המשתמר להם מותר להחזירם בבית שירצו דגבי דבר שמלאכתו להיתר כל מחמה לצל שרי ולא אמרינן אם אפשר להצילן מן החמה בטלטול מועט לא יטלטלם יותר אלא כיון שהוא נוטלן משם כדי להניחן בצל מטלטלן ומניחן באיזה מקום שיזדמן לו לדעתו ולרצונו ה"נ מחזירן לאיזה מקום שירצה ע"כ : **כתב** הרמב"ן בספר ת"ה ראיתי בתוספו' שמעשה היה בצרפת בי"ט ב' והלכו אחרי המת רוכבים על סוסים עד מקום קבורה וכמדומה מדבריהם שלא מיחו בידם חכמים שבאותו הדור וחס ושלום שלא התירו רבותינו כן אלא במקום דלא אפשר כעין ששנינו לגבי עדות החודש מי שראה את החודש ואינו יכול לילך מוליכין אותו על החמור ואפי' במטה השתא בעדות החודש שהוא צורך כל ישראל ודבר שמחללין עליו את השבת חששו לשבות זו ולא התירוה אלא במקום דלא אפשר כ"ש דבר קל שאינו דוחה שבת אפילו בעו"ג הלכך לא מיבעיא הבאים משום כבוד שאסור אלא אפי' אבלים שחייבין לקוברו אסור ומיהו קוברים שצריכים לקברו במקום שאי אפשר מתירין להם אפילו לרכוב על גבי בהמה די"ט שני לגבי צרכיו בכל דלא אפשר כחול שויוה רבנן עכ"ל : **כתב** הרשב"א בתשובה על אחד שבאו עו"ג ואמרו שהכוהו לסטים בדרך רחוק מן העיר כפרסה וחצי ונסתפק השואל אם ימצאוהו מת אם מותר להביאו לעיר לקוברו או אם יקברוהו במקומו והשיב דמותר להביאו לקוברו בקברי ישראל וכ"ש אם יש בעיר מקום קבר לאבותיו די"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן אפילו למיגז ליה אסא כ"ש ליקבר בקברי ישראל וכ"ש בקברי אבותיו וזו הקפדת האבות היתה וכל גדולי ישראל ומעשה בכל יום ואין אנו משגיחין בתחומין כלל במת בי"ט שני וכן מעשים ומביאים אותו מעיר שאין שם קברות לישראל לעיר שיש שם שכונת קברות ע"כ וזה שלא כדברי הג"א שכתב בפרק אלו מגלחין בשם א"ז מעשה היה בצרפת שהוליכו מת בי"ט שני לקוברו אל עיר אחרת וכעס עליהם ר"ת אע"ג שבאותה העיר לא היה בה"ק שאמר שהיה להן לקברו באותה העיר ולאחר י"ט להוציאו ולהוליכו אל עיר אחרת ורבינו שמחה כתב דאם ליווהו צריכים כפרה ואין להוליך המת מעיר שיש בה קברות לעיר אחרת אבל מחוץ לארץ לא"י מוליכים עכ"ל ומ"ש ואין להוליך המת מעיר שיש בה קברות וכו' נ"ל דמיירי בחול ומלתא באנפי נפשה הוא דאי בי"ט אפילו מעיר שאין בה קברות ס"ל דאין מוליכין : **ולענין** הלכה כדברי הרשב"א נקטינן שהם נכונים בטעמא דלא גרע מלמיגז ליה אסא ועוד דרב מובהק הוא ועוד שהעיד שעושין מעשים : **כתב** הרוקח בסי' ש"ה שמותר לשכור ספינה בי"ט שני להוליך המת ממקום למקום דקי"ל ביום טוב ב' יתעסקו בו ישראל אע"ג דלא אשתרי כ"ש הכא אם לא ישכיר ישתהא ויסריח : **נשאל** הריב"ש על יהודי שמת רחוק מיישוב ישראל והעו"ג שמוהו במערה במלבושיו וסגרו פי המערה ולא ניתן לקבורה ונודע הדבר לקרוביו בי"ט אם מותר לצאת לדרך בי"ט שני ללכת למקום שהוא שם כדי לקברו והשיב שאין ללכת חוץ לתחום בעד קבורת מת שאינו לפניהם ולא יוכלו להגיע אליו עד לאחר המועד והביא ראיה לדבר אבל הרשב"ץ כת' בתשובה דהא ודאי מת זה מוטל עליו לקברו אע"פ שהוא רחוק ממנו הרבה כיון שאין שם יותר קרובים ואדרבה הוי מת מצוה וכיון שבחול מוטל עליו לקברו מחללין עליו י"ט שני שהרי אמרו י"ט ב' לגבי מת כחול שויוה רבנן ואע"פ שמת זה רחוק ד' או ה' ימים כיון די"ט לגבי מת כחול הוא לא מפלגי בין נקבר בו ביום לנקבר למחרתו כל שמעשה י"ט ממהר הקבורה שכ"ז שמשתהא הוא מרבה להתנוול וכ"ש אם יחושו לאכילת כלבים והממהר לעשות צרכיו למהר קבורתו עושה מצוה עכ"ל *ב"ה ונראים לי דבריו :

מעשה

ומ"ש ור"ת היה מחמיר וכו' טעמא מדקאמר בתר הכי והאידנא דאיכא חברי חיישינן פי' אומה רשעה שקורין חברי שכופין את ישראל לעשות מלאכה וביו"ט איכא לאשתמוטי לומר דאסור לנו לפי דת ישראל לעשות מלאכה וכשרואין שקוברין את המת בי"ט שני יכופום ג"כ לעשות מלאכתם ואמר ר"ת שבזמן הזה איכא לחוש ג"כ שיכופו אותנו לעשות מלאכתם ע"ש בתוס' ובאשיר"י שנחלקו עליו דכיון דליכא השתא חברי שרי ע"י ישראל אלא שנוהגין להחמיר באיסור דאורייתא בדאיכא עממין אבל כשלא אפשר ע"י עממין כגון ביום הגם עושין הכל ע"י ישראל ביום טוב שני אבל יום ראשון אפילו ליכא עממין ואשתהי ואפילו יסריח אסור ע"י ישראל אלא משהינן ליה עד יום טוב שני אם אינו שבת ואם י"ט שני בשבת משהינן עד יום א' והכי נקטינן :

מעשה

דרכי משה

(ג) וכ"כ המרדכי הלכות אבל :

פרישה

(ג) **ונראה** שהכיפה שבונין כו' והביא ב"י דברי מהר"י אבוהב שכתב כיון שאמר טוב למעט באיסור דאורייתא יש ליזהר מלעשות אף כיפה של עפר וכתב שאינו רואה שום הכרע מדבריו ולעד"נ לדקדק מדברי רבינו שכתב דכיון שנקבר בקבר למה יחלל י"ט שלא לצורך מזה הטעם יש ליזהר ג"כ מלעשות כיפה של עפר וכדעת מהר"י אבוהב דהא כבר נקבר בקבר ומ"ש רבינו שאסור לבנות הכיפה משום דבימיהן היו בונין כיפה ולא הגביהו עפר על הקבר וק"ל :

(ד) **וטוב** למעט באיסור כו' נראה דר"ל דאף שמדינא מותר הכל אפילו איסור דאורייתא מ"מ טוב להחמיר וכמו שנהגו באשכנז שהעו"ג עושה הכל כל מה שהוא איסור דאורייתא לבד טילטול והוצאתו עושין ישראל משום מתוך שהותרה כו' ולא מכח דינא דר"ת שהחמיר מכח דלא בני תורה נהגו איסור דלר"ת אסור הכל וכמ"ש רבינו ור"ת היה מחמיר בדבר שלא לעשות האידנא כלל ע"י ישראל ר"ל אפי' טילטול והוצאה משום דלא אמרינן מתוך אלא בצורך מצוה וחיישינן שאם יראו העו"ג שיתעסקו לעשות מלאכה לצורך המת יכופו אותו לעשות מלאכה לצורכם וכן נ"ל באשר"י אע"ג שהביא דברי ר"ת באחרונה ולא דחה אותה לא משום דסבר כר"ת דמחמיר אלא לא הוצרך לדחות אותם כיון דכבר דחה אותם בתחילת דבריו דכתב שלא שכיח חברי' האידנא כו' :

(ה) **וכן** נוהגין באשכנז שהעו"ג כו' ואם אין עו"ג הכל מותר ע"י ישראל ת"ה : (ו) **ור"ת** היה מחמיר כו' דיש ישראל יהודים המשועבדים למלאכת השרים ודומים לחברי :

ועל

מעשה שמת תינוק בן ל' בי"ט השני ואמר הריב"ם כיון שלא היה יודע ודאי שכלו לו חדשיו אין דינו כשאר מת לחלל עליו יום טוב וה"ר יעקב בן ה"ר יצחק הלבן אומר כיון הרוב נשים יולדות ולד של קיימא דינו כשאר מת:

תקכז י"ט שחל להיות בע"ש לא יבשל בתחלה לצורך שבת בקדירה בפני עצמה דאילו בקדירה אחת יכול לבשל כמו שירצה אבל מבשל הוא לי"ט ואם הותיר הותיר לשבת [א] (א) ועל ידי עירוב מבשל לכתחלה לצורך שבת ועירוב זה פר"ת שצריך לעשותו מפת וממיני תבשיל (ב) פת לאפות עליו ותבשיל לבשל עליו ור"י פי' דסגי בתבשיל לבד וה"ר שמשון הזקן כתב כר"ת וכן בה"ג (ג) וכן נהגו וצריך שיהא התבשיל ראוי ללפת בו

ב"ה ויותר נראה לומר דבתוך שלשים כיום שלשים והמתיר בזה מתיר בזה ונראים דברי המתיר והוא שגמרו שערו וצפרניו שהרי על סמך זה דרוב נשים יולדות וולד קיימא אנו מוהלים בשבת לכל סתם וולדות שאין אנו יודעים שכלו להם חדשיהם ודברי ההגהות אינם אלא בנפלים שאנו יודעים בוודאי שלא כלו להם חדשיהם:

מעשה שמת תינוק וכו' נראה דהא דנקט בן שלשים לרבות' דהריב"ם נקט הכי דאפי' ביום שלשים אין לקוברו אף בי"ט שני וכ"ש בתוך שלשים אבל לר"י בן ר"י הלבן דמתיר בבן שלשים ה"ה בתוך שלשים נמי מותר אלא דהמעשה שנחלקו עליו כך היה בבן שלשים מיהו בי"ט שני דנקט דוקא הוא דלא התיר אלא בי"ט שני דכחול שויוה רבנן לגבי מת ולכן היה מיקל לקוברו בשני אבל בי"ט ראשון מודה דמחמרינן וחיישינן למיעוט המצוי ואסור לקוברו אפי' ע"י עו"ג ובתשובה הארכתי:

תקכז י"ט שחל להיות בערב שבת כו' משנה ר"פ שני ורצונו לומר אבל מבשל הוא לי"ט בכמה קדרות ואם הותיר אפילו הותיר שתים הותיר לשבת ושרי כיון דמתחלה לא נתכוונו לבשל קדרה בפני עצמה לצורך שבת אבל בקדרה אחת יכול לבשל אפי' מרבה בה חתיכות לצורך שבת וע"ל סי' תק"ג:

ועירוב זה פר"ת שצריך לעשותו מפת וממיני תבשי' וכו' ור"י פי' דסגי בתבשיל לבד כו' טעם מחלוקת זה מפורש בתו' (ד' י"ז) בד"ה אמר רבא ובאשר"י לשם ומסקנת כל הפוסקי' שכן עמא דבר כר"ת והג"ה מיימון כתבו עוד ומיהו היכ' דאירע דלא עירב אלא בתבשיל לבד סומכין על כל הנך רבוותא דשרו. ובמרדכי הארוך הביא הירושלמי ר' חייא רבה עלה לביתו וכבר נכנס יום טוב א"ל אנשיקן עירובי אמר לון אייתא להכי טלופחין מאתמול א"ל אין ומדקדק לשם הדא אמרה אפי' מין אחת פירוש שאין צריך אלא תבשיל אחד שהרי סמך על העדשים לחוד וכן פסק בש"ע · מיהו מ"ש וכבר נכנס י"ט זהו לפי פי' ה"ר אפרים שהבי' רבינו בסוף סי' זה אבל כל הגאונים מפרשים שלא נכנס י"ט וכך היא דעת רבינו ועיין במ"ש בסוף

מעשה שמת תינוק בן ל' בי"ט השני ואומר הריב"א כיון שלא היה יודע ודאי שכלו לו חדשיו וכו' וה"ר יעקב בן הר"י הלבן אומר כיון דרוב נשים יולדות ולד של קיימא דינו כשאר מת משמע דע"כ לא פליגי אלא כשמת ביום ל' דאילו עברו עליו שלשים יום הא קי"ל (שבת קלה:) דכל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל ואם מת בתוך ל' יום הרי הוא כאבן ואין דוחין י"ט לצורך קבורתו (ד) וכן כתב בהג"ה פ"א מהלכות מילה וז"ל נפלים אשר נהגו להסיר ערלתם בצרור אבן אסור אפי' בי"ט ב' של גליות דהא דאמרינן גבי י"ט ב' לגבי מת כחול שויוה רבנן הני מילי מת שהוא בר קיימא שעובר התלינו בלאו ויש בזיון בשהייתו אבל נפל דאין מצוה לקוברו כדמוכח בכמה מקומות בתלמוד שמטילין אותו לבור אין י"ט נדחה על צרכי קבורתו ועוד דמה שנהגו להסיר ערלתו אין זה מנהג של תורה אך שהמנהג להסירו משום תקנת הפושעים דאמרינן בב"ר שהקב"ה מעביר ערלה מן הקטנים שמתו ולא מלו ונותנה על פושעי ישראל עד כאן לשונו וכן כתוב בהגהות אחרונות דמרדכי בסוף עירובין ״

כתב הר"ן בפ"ק דביצה (ה) איכא מ"ד דכיון די"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן קורעין בו שאף זה כבודו של מת ואינו נראה שאין אלו עסקיו וכן דעת הרמב"ן שלא לקרוע כלל עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בסוף פ"ו מהלכות י"ט אין קורעין בי"ט כלל אפילו קרוביו של מת וכתב ה"ה שכן עיקר (ו) ואפילו בי"ט ב' האחרון של פסח ושל עצרת ושל סוכות שהקובר בהם את מתו נוהג בהם אבילות לדברי הגאונים אף בימים אלו אינו קורע לדעת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל וכ"כ רבינו בטור י"ד סי' ש"מ · אם אומרים צידוק הדין וקדיש בי"ט כתב רבינו בטור י"ד סי' ת"א · דיני מת לו מת ברגל או קודם הרגל ושמע שמועה ברגל כתב רבינו בסי' תקמ"ז ותקמ"ח ובספר י"ד בה' אבל · כתוב בתשובת הרשב"א דאע"ג די"ט שני לגבי מת כחול הוא מ"מ אסור בתפילין דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ומת שאני דמשום כבודו הקילו וכן לענין ז' ימי אבילות דרבנן הקילו ופשוט הוא · כתב הכלבו בסימן קי"ד כשמת בליל י"ט ב' משכימין וקוברים אותו למחר קודם תפלה וכשמת ביום קוברין אותו אחר אכילה:

תקכז יום טוב שחל להיות בע"ש לא יבשל בתחלה לצורך שבת משנה ברפ"ב דביצה (טו:) ופירש"י לא יבשל בתחלה להיות תחלת בישולו ועיקרו לשם שבת אלא לשם י"ט יהא תחלת בישולו והמשויר יהיה לשבת כדקתני ואזיל: **ומ"ש** דהיינו דוקא בקדירה בפ"ע דאילו בקדירה אחת יכול לבשל כמו שירצה נתבאר בסימן תק"ג ויתבאר עוד בסי' זה: **ומ"ש** אבל מבשל הוא לי"ט ואם הותיר הותיר לשבת שם במשנה והיינו לומר דיכול לבשל כמה קדירות לצורך י"ט ואם הותיר הותיר לשבת ופירש"י ובלא הערמה כדקתני לקמן: **ומ"ש** וע"י עירוב מבשל לכתחלה לצורך שבת שם במשנה ועושה תבשיל מעי"ט וסומך עליו לשבת ופירש"י עושה תבשיל לשם עירוב ושיילינן בגמרא מ"ט אמר רבה כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה לי"ט רב אשי אמר כדי שיאמרו אין אופין מי"ט לשבת קל וחומר מי"ט לחול · ופירש"י מ"ט · למה תקנו עירוב: כדי שיברור וכו' · מתוך שמערב זוכר את השבת ואינו מכלה את הכל לי"ט ובורר מנה לזה ומנה לזה: רב אשי אמר · לא לכבוד שבת תקנוהו אלא לכבוד י"ט כדי שיאמרו אין אופין מי"ט לשבת אלא א"כ התחיל מבעי"ו דאינו אלא כגומר והולך אבל אתמולי לא ק"ו דמי"ט לחול לגמרי לא: והרמב"ם כתב י"ט שחל להיות ע"ש אין אופין ומבשלין בי"ט מה שהוא אוכל למחר בשבת ואיסור זה מד"ס כדי שלא יבא לבשל מי"ט לחול שק"ו הוא לשבת אינו מבשל כ"ש לחול ולפיכך אם עשה תבשיל מעי"ט שהיה סומך עליו ומבשל ואופה מי"ט לשבת ה"ז מותר ותבשיל שסומך עליו הוא הנקרא ע"ת · וכתבו ההגהות על מה שכתב ואיסור זה מד"ס אבל התוס' וכל רבותינו מגרפת פי' דהכנה דרבה אסורה מן התורה אפילו מי"ט לשבת כגון היכא שאינו יכול ליהנות ממנה בי"ט כגון סמוך לחשיכה דליכא למימר הואיל ומקלעי ליה אורחים חזי להו או לענין קניין שביתה שהוא צורך מחר ואפ"ה מועיל ע"ת דרבה לטעמיה דאית ליה הואיל והא דאמר רב אשי כדי שיאמרו וכו' על טעם העירוב קאמר שלכך נתקן כדי שיאמרו וכו' וכן פ"ה וכ"כ בה"ס ע"כ. וכתבו התוס' בריש ביצה תימא הואיל והכנה מדאורייתא היאך אופין ומבשלין מי"ט לשבת וכ"ת ע"י ע"ת וכי אתי תקנתא דרבנן ועוקר הכנה דאורייתא וי"ל דרבה גופיה אזיל לטעמא דאית ליה הואיל ואפי' לדידן ניחא דכל דבר אפוי ומבושל לא שייך ביה הכנה שאינו מחוסר רק תיקון בעלמא דמעיקרא הוה חזי ליה רק גבי ביצה שהוא דבר חדש שלא היה בעולם ע"כ · ובאמת שדעת הרמב"ם מבואר בגמרא פרק אלו עוברין (מו:) דאמרינן התם מדאורייתא צרכי שבת נעשים בי"ט ורבנן הוא דגזרו ביה גזירה שמא יאמרו אופין מי"ט לחול וכיון דאצרכוה רבנן ע"ת איתא ליה היכרא ואע"ג דלמאן דלית ליה הואיל אמרינן התם הכי משמע דמאן דאית ליה הואיל נמי סבר הכי דבהא ל"פ והתוס' ז"ל שסוברים שאע"פ שאינו מפורש בגמ' שחולקים בכך מ"מ לרבה לא שאני ליה בין מי"ט לשבת למי"ט לחול: **כתב** הרמב"ם למה נקרא שמו עירוב שכשם שהעירוב שעושים בחצירות ומבואות מע"ש משום היכר כדי שלא יעלה על דעתם שמותר להוציא מרשות לרשות בשבת כך זה התבשיל משום היכר וזכרון כדי שלא ידמו ויחשבו שמותר לאפות בי"ט מה שאינו נאכל בו ביום ולפיכך נקרא תבשיל זה ע"ת · וכתב ה"ה כבר נתבאר בפ"א מה"ע למה נזכר בהיכר החצירות עירוב ומדעתי שהוא סובר שע"ז ג"כ אמרו עירובי תחומין ועיקר מלת עירוב בדברים אלו איננה בתחלת הנחתה אלא גבי חצירות והושאל' לתחומין ולתבשילין לפי שאף הן נעשין באוכל· והראב"ד כתב שאינו כך אלא שהוא מערב צרכי שבת על י"ט לעשותו יחד ואפשר שאף בתחומין יאמר כן שהוא מערב התחומין שלא היה יכול לילך וכגון הוא עכ"ל:

ועירוב זה פר"ת שצריך לעשותו מפת וממיני תבשיל וכו' שם במשנה דעושה תבשיל מעי"ט וסומך עליו לשבת בש"א שני תבשילין ובה"א תבשיל אחד כתב הרא"ש ר"ת היה אומר דפלוגתא דב"ש וב"ה הוא בבישול דב"ש סברי דלבשל סגי בתבשיל אחד וכן משמע ליה מדמתניתין דלא הזכיר אלא בישול אבל לאפות אף בית הלל מודו דבעינן פת דכולהו אית להו דרבי אליעזר דאמר אין אופין אלא על האפוי והא דאמר אביי ל"ש אלא תבשיל אבל פת לא לצורך בישול קאמר וכל מילי בכלל בישול דכתיב ובשלו את הפסח וכן להכא חמין כדאיתא בפרק כירה (מ:) גבי מים הפושרים זהו בישולו אבל אפייה לאו בכלל בישול הוא כדאשכחן דפת ושלקות הוו שתי גזירות ומ"מ הוצאה והדלקה שריין אע"ג דלא הוו בכלל פת ותבשיל דלא אצרכוה רבנן אלא בעיקר תיקון הסעודה ור"י אומר מה שמדקדק ר"ת מפת ושלקות דאין אפייה בכלל בישול אינה ראיה אלא אפילו הוי בכלל הוציאוה מכללו לפי שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה כמו בשלקות ואח"כ הוסיפו לאסור את הפת והא דדרשינן את אשר תאפו אפו לאו ד"ה הוא דתניא בתוספתא העושה תבשיל מערב י"ט אופה ומבשל עליו בשבת ומטמין עליו את החמין: עוד תניא התם רשאין בני מבוי לעשות תבשיל ולאפות ולבשל עליו ובהדיא פליגי ר"א ור' יהושע בירוש' וז"ל כתיב את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ר"א אומר אין אופין אלא על האפוי ומבשלין על המבושל ורבי יהושע אומר אופין ומבשלין על המבושל וקי"ל כר' אליעזר שמותי הוא ונהגו להחמיר כדברי ר"ת וכ"כ בה"ג וכן כ' רבי' שמשון הזקן עכ"ל והר"ן סתר דברי ר"ת והעלה דל"צ פת ושכן דעת הרי"ף ז"ל וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם בפ"ו: והמרדכי כתב כדעת ר"ת דבעינן פת ותבשיל והתוספות כתבו שר"י חולק על ר"ת ומ"מ אור"י לא מלאני לבי לעבור על דברי דודי וצריך פת ותבשיל וכן עמא דבר עכ"ל וה"ה כתב בפ"ו דע שבתבשיל אחד בלא פת סגי וכ"כ מן ההלכות וכ"כ מקצת הגאונים וזה דעת הרמב"ם והרשב"א ז"ל וכדברי רבינו אלא שנהגו להחמיר להצריך פת ותבשיל להוציא מידי כל ספק עכ"ל . וכתב הגה"מ שר"י ורבו של רש"י היו נוהגים לערב בפת ותבשיל וכן פשט המנהג ומיהו היכא דאירע דלא עירבו אלא בתבשיל לבד סומכים על כל הנך רבוותא דשרו · כתב המרדכי שם דאיתא בירושלמי עירובי תבשילין כך הם בפת כביצה ותבשיל כזית והא דקאמר פת כביצה ותבשיל כזית פליג אתלמודא דידן דמשמע שיעור כזית ולא מפליג בין פת לתבשיל עד כאן (א): **וצריך** שיהא התבשיל ראוי ללפת בו הפת לאפוקי דייסא שם בגמ' (ד' ז) איכא תרי לישני ופסקו הפוסקים כלישנ' בתרא שהוא אמר אביי ל"ש אלא תבשיל אבל פת לא מ"ט מידי דמלפת בעי' ופת לא מלפת ודייסא נמי לא מלפתא דא"ר זירא הני בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא ופירש"י דמלפת · ליפתן בעינן דמוכח' מלתא שעשוי לשבת ופת לא מלפת הלכך לא מוכחא מלתא שהרי בכל יום יש לאם · וכתב ה"ה וכ"ש פירות דלא

דרכי משה

(ד) אבל בש"ע שחיבר לא חילק בין תוך שלשים ליום שלשים וכתב דמותר לקברו אם גמרו שערו וצפרניו.ומ"מ נ"ל דאם לא נימול עדיין אין לקברו בי"ט ויש להמתין עד למחר ולהסיר ערלתו כמנהג: (ה) ובפרק תולין דף קנ"ח: (ו) וכ"כ המרדכי במ"ק דף שצ"א ע"ב: תקכז (א) ובא"ז כתוב דטוב ליקח לכתחלה כביצה דכן הוא בירושלמי: וע"ל

דרישה

סי' תקכז [א] ועל ידי עירוב מבשל לכתחלה לצורך שבת אין לפרש דכיון דשרי רבינו לבשל מי"ט לשבת ע"י עירוב דס"ל דהכנה מדברי סופרים וכדעת קצת הפוסקי' זה אינו דהא בהדיא כתבו התוס' דלמ"ד הואיל דהוי הכנה דאורייתא ומסתמא רבינו קאי בשיטתיה וסבור ג"כ דהכנה הוי דאורייתא וטעם דע"ת מועיל אע"ג דהכנה הוי דאורייתא ולא אתי תקנתא דרבנן ועוקרה הכנה דאורייתא כבר כתבו התוס' שני תירוצים ע"ז והביאם ב"י תירוץ ראשון הוא דרבה לטעמיה אזיל דאית ליה הואיל ואח"כ כתבו טעם אחר דכל דבר אפוי ומבושל לא שייך בו הכנה שאין מחוסר רק תיקון בעלמא דמעיקרא הוי קמוי ליה רק גבי ביצה שהוא דבר חדש שלא היה בעולם עכ"ל ונראה לע"ד לדקדק מדברי הרא"ש ורבינו שסתמו וכתבו להתיר ע"י עירוב ולא חילקו בין סמוך לחשיכה דליכא למימר הואיל ובין מבעו"י דאיכא למימר. הואיל משמע שפיר דס"ל כתירוץ בתרא דתוס' דכל דבר מבושל לא שייך בו הכנה ומילא אין חילוק בין סמוך לחשיכה מבעו"י והכל שרי ולכך סתמו דאי הוה ס"ל כתירוץ ראשון של תוס' א"כ לא ה"ל להרא"ש ורבינו לאסתמוי מלאדכורי בשום דוכתא דסמוך לחשיכה אין מועיל העירוב אלא ודאי הם סתמו כתירוץ שני שבתוס' · ולפ"ז נוכל לומר שגם הרמב"ם שכתב ואיסור זה מדברי סופרים כדי שלא יבא לבשל מי"ט לחול כו' נראה שגם הרמב"ם סבור דהכנה מדאורייתא דגם הוא ס"ל כמ"ד דאית ליה הואיל והא דקאמר איסור

פרישה

סי' תקכז (א) ועל ידי עירוב מבשל כו' וטעם דתיקנו עירוב כדי שיבור מנה יפה לשבת פי' מתוך שמערב זוכר את השבת ולא מכלה הכל ביום טוב ובורר מנה לזה ולזה רב אשי אמר לא לכבוד שבת תקנוהו אלא לכבוד י"ט כדי שיאמרו אין אופין מי"ט לשבת א"כ כשהתחילו מבעי"ט דאינו אלא כגומר והולך אבל אתמולי לא ק"ו דמי"ט לחול לגמרי לא רש"י ז"ל:

(ב) פת לאפות עליו דאפיה לאו בכלל בישול הוא אע"ג דהוצאה והדלקה נמי לאו בכלל פת ותבשיל ניניהו מ"מ לא אצרכוה רבנן אלא בעיקר תיקון הסעודה: (ג) וכן נהגו לכתחלה

בו הפת (ד) לאפוקי דייסא ומיהו כל מיני תבשיל צלי שלוק ומבושל ראוי לכך ואפי' עדשים (ה) שנשארו בשולי הקדירה ושמנונית שנדבק בסכין (ו) גורדו וסומך עליו ובלבד שיהא בו כזית שזהו שיעורו בין בתחלתו בין בסופו בין לאחד בין לאלף וי"א דוקא שבשלו העדשים מעי"ט והתך בסכין השמנונית מעי"ט דהשתא איכא הוכחה אבל אם נשארו העדשים והשמנונית מג' או ד' ימים קודם אין סומכים ונראה דשרי בכל ענין: דגים קטנים מלוחין אע"פ שאין בישולן בישול לאוסר' משום בישולי עו"ג אפילו הכי חשיבי בישול לענין עירובי תבשילין להיותן תבשיל אבל במליחה בלא בישול לא אע"פ שנאכלין מחמת מלחן: מצוה על כל אדם לערב וגם מצוה על כל גדול העיר לערב על כל בני עירו ונפקא מינה למי שהוא טרוד או שכח ולא עירב שיוצא בעירובו של חבירו אבל מי שאפשר לו לערב ואינו מערב אלא שרוצה

בית יוסף

דלא ופשוט הוא (ג) וכבר נתבאר בסמוך דהא דאמרינן אבל פת לא לדעת ר"ת היינו לצורך בישול אבל כדי לאפות בעי' פת: **ומ"ש** ומיהו כל מיני תבשיל צלי שלוק ומבושל ראוי לכך ברייתא שם ופירש"י שלוק. מבושל הרבה מאד: מבושל. כהלכתו: **ודע** דבברייתא איתא דכבוש ראוי לכך וכתבוהו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ופירש"י כבוש. בחומץ וחרדל ומיני ירקות ולא ידעתי למה השמיטו רבינו ואפשר שטעמו מפני שהוא סובר דבלא חומץ נמי כל ששהא בדבר לח יום אחד מיקרי כבוש כמ"ש בספר י"ד סימן פ"ז וכיון דדגים מלוחים אין מערבין עליהם דלא בישול כמו שיבאר בסמוך ממילא אידחיא לה הא' ברייתא דקתני דמערבין בכבוש דהא דגים מלוחים כבוש מיקרי ואפ"ה אין מערבין בהם ומ"מ לענין הדין סומכים על דברי הפוסקים שכתבוהו. גרסינן תו בברייתא דאפי' קוליים האספנין שהדיחן בחמין מעי"ט סומכין עליו משום ע"ת ופירש"י קוליים האספנין. דג מליח הוא ונאכל כמות שהוא חי אלא שנותנין עליו חמין וזהו בישולו והרמב"ם כתב וז"ל אפי' דגים קטנים שהדיחן במים חמין והדחתן הוא בישולן לאכילה ה"ז סומך עליהם וכתב ה"ה שזהו פירוש מאי דתניא דאפי' קוליים האספנין שהדיחן בחמין מעי"ט סומכין עליו משום ע"ת. כתב הרמב"ם דמעושן יוצאין בו משום ע"ת וכתב ה"ה שהוא ירושלמי בפ' הנודר מן המבושל. גרסינן תו בירושלמי בההוא פירקא כל אוכל שהוא חי אין בו משום בישולי עו"ג ויוצאין בו משום ע"ת וכתבו הר"ן בסוף תעניות והמרדכי בהל' ט"ב שבתחלת מ"ק וכ"כ הג"מ בשם סמ"ג פ"ה מהל' תעניות יוצאים בתפוחים מבושלים משום ע"ת כדמוכח בירושלמי דנדרים: **ואפילו** עדשים שנשארו בשולי קדירה ושמנונית שנדבק בסכין גורדו וסומ' עליו ובלבד שיהא בו כזית פשוט בפרק ב' דביצה (שם) פירש"י שבשולי קדירה. שנשארו בלא מתכוין סומך עליהם מעי"ט לשם עירוב ולא אמרינן לא חשיבי ובטלי: גורדו. מעי"ט. כתב המרדכי פירש"י סומך עליהם מעי"ט ולא בי"ט עצמו וכן פר"י (ג) דצריך להתנות מעי"ט ולומר אם אשכח לעשות ע"ת אסמוך ע"ז התבשיל או על שמנונית זה הנגרד מן הסכין ואשמעינן ר' חייא דהא דתנן עושה תבשיל ה"מ לכתחלה אבל בדיעבד היכא דשכח עבדין כדפר"י ובירושלמי איכא פלוגתא אם צריך להתנות מעי"ט ואיכא מ"ד שא"צ להתנות מעי"ט גם ע"ז סמך הר"ש מבונביר"ק והתיר לסמוך עליהם בי"ט עצמו בלא תנאי משום דבשל סופרים הלך אחר המיקל עכ"ל. ולטעמיה אזיל הר"ש מבונביר"ק שסובר שבי"ט שני עצמו יכול לערב כמ"ש בס"ס זה בס"ד וגם אכתוב שאין לסמוך על דבריו: ומ"ש דאשמעינן רבי חייא דהא דתנן עושה תבשיל ה"מ לכתחלה וכו' שנראה מדבריו שאין סומכין על עדשים שבשולי קדירה אלא בדיעבד דוקא לא משמע לי הכי מפשטא דמלתא אלא לכתחלה נמי סומכין על עדשים שבשולי קדירה או על שמנונית שנדבק בסכין שאם אין לו בעי"ט שום תבשיל אלא עדשים שנשארו בשולי קדירה או אותו שמנונית שנדבק בסכין יכול לערב עליהם לכתחלה:

ומ"ש רבינו שזהו שיעורו בין בתחלתו בין בסופו בין לאחד בין לאלף גם זה בפ"ב דביצה (שם) א"ר אבא אמר רב ע"ת צריכין כזית בין לא' בין לק' תנן אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחלה שייר ממנו כל שהוא סומך עליו לשבת מאי כל שהו לאו אע"ג דליכא כזית לא דאית בהו כזית ת"ש תחלתו וסופו אין לו שיעור מאי לאו אין לו שיעור כלל לא אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה: ופירש"י סופו. אכלו או שאבד ושייר ממנו קצת: למטה. לא פחות מכזית:

ומ"ש וי"א דוקא שבשלו העדשים מעי"ט וכו': **דגים** קטנים מלוחים אע"פ שאין בישולם בישול וכו' ג"ז בפ"ב דביצה (שם) א"ר אסי אמר רב דגים קטנים מלוחים אין בהם משום בישולי עו"ג. א"ר יוסף ואם צלאן עו"ג סומך עליהם משום ע"ת וכתב הרא"ש אפי' מלחן עו"ג וצלאן דמליח' עו"ג לא אסרה אע"פ שנאכלי' מחמת מלחן חיים דלא אסר אלא בישולי עו"ג וצליית העו"ג לא אסרת' כיון דנאכלי' חיים וכ' הר"ן אם צלאן עו"ג סומך עליהם משום ע"ת שאע"פ שאין בו משום בישולי עו"ג לאו משום דלא ליהוי תבשיל אלא דהתם משום איקרובי דעתא הוא וכל שנאכל כמות שהוא חי אין קירוב הדעת בבישולו אבל מ"מ כיון דתבשיל מיהא הוי סומכין עליו משום ע"ת:

ומ"ש אבל במליחה בלא בישול לא אע"פ שנאכלין מחמת מלחן כן משמע מדברי הגמרא ודברי הרא"ש שכתבתי בסמוך: **מצוה** על כל אדם לערב וגם מצוה על כל גדול העיר לערב על כל בני העיר וה"ה למי שהוא טרוד וכו' שם (טו:) ושלחו מנות לאין נכון לו מאי לאין נכון לו למי שלא היה לו להניח ע"ת אבל מי שהיה לו להניח ולא הניח פושע הוא וכתב הרא"ש למי שלא היה לו להניח ע"ת כגון שהיה טרוד מעי"ט ולא היה לו פנאי להניח אבל היה לו פנאי להניח. ולא הניח פושע הוא דכל אדם חייב להניח ע"ת ואין לו לסמוך על גדול העיר שמניח על כל בני העיר כדאמרי' לקמן שמואל מערב אכולה נהרדעא רבי אמי ורבי אסי מערבי אכולה טבריא דודאי כל גדול העיר יש לו לערב על כל בני עירו וה"מ למי שהיה טרוד ולא היה יכול לערב או ששכח ולא עירב אבל לכתחלה אין לו לאדם לסמוך על עירוב של גדול העיר אלא צריך כל אדם להניח בביתו עירוב ואם נזכר ולא הניח עירוב ולכתחל' סומך על עירוב של גדול העיר פושע הוא ואינו יוצא בעירובו כדאמרינן לקמן ההוא סמיא דהוה מסדר מתנייתא' קמיה דשמואל יומא חד חזייה דהוה עציב א"ל אמאי עציבת א"ל דלא אנחי ע"ת א"ל סמוך אדידי. לשתא אחריתא חזייה דהוה עציב א"ל אמאי עציבת א"ל דלא אנחי ע"ת א"ל פושע את לכ"ע שרי לדידך אסור עכ"ל וכך הם דברי רבינו אבל רש"י פירש בההיא עובדא דסמיא לדידך אסור שאין דעתי על המזידים והפושעים שאינם חרדים לדברי חכמים נראה דטעמא משום דשמואל לא

בית חדש

בסוף הסימן: **ומיהו** כל מיני תבשיל צלי שלוק ומבושל ראוי לכך וכו' שם (דף י"ו) מייתי תלמודא ברייתא תבשיל זה צלי ואפילו כבוש שלוק ומבושל וקוליים האספנין שנתן עליו חמין מעי"ט והרמב"ם כתב עוד דמעושן נמי יוצאין בו דה"א בירושלמי ורבינו השמיט כבוש וקוליים האספנין ומעושן ולא נקט אלא מיני תבשילין דנתבשלו ממש אבל האש דשכיחי אצל כל אדם: **ואפי'** עדשים וכו' שם תני ר' חייא עדשים שבשולי קדר' סומך עליהם משום ע"ת וכ"ת דאית בהו כזי' א"ר יצחק בריה דר"י שמנוני' שע"ג הסכין גורדו וכו' ופרש"י סומך עליהן מעי"ט וכו' גורדו מעי"ט וי"א דדע' רש"י היא דוק' שבשלו העדשי' מעי"ט ואתכו השמנוני' בסכין בעי"ט דהשת' איכא הוכח' שהשאירו וגורדו בעי"ט לצורך ע"ת ויכול לסמוך עליו אבל אם נשארו מג' או ד' ימים מקודם אין סומכין עליו ודעת רבינו דשרי בכל ענין ולא נקט רש"י מעי"ט אלא להוציא יו"ט עצמו והוא לומר דצריך להתנות מעי"ט ולומר אם אשכח לעשות ע"ת אסמוך על זה התבשיל או על שמנונית זה הנגרד מן הסכין אבל מקודם עי"ט ודאי נמי שרי והכי משמע להדיא מהך ירושלמי דא"ל ר' חייא אית הכא טלופחין מאתמול אלמא דאפי' בעדשין שמאתמול קודם עי"ט נמי שרי לסמוך עליו וא"כ בע"כ דרש"י לא בא אלא להוציא י"ט עצמו וכ"כ המרדכי בשם ר"י שזאת היא דעת רש"י שכתב בעי"ט לאפוקי בי"ט עצמו ודלא כמ"ד בירושלמי דא"צ להתנות מעי"ט אלא נקטינן כרב חסדא דצריך להתנות מעי"ט ונראה דמה שפי' רש"י סתמא דתלמודא דידן לחומרא כמ"ד צריך להתנות מעי"ט הוא לפי דבפיסקא דעושה אדם תבשיל מעי"ט קבעה תלמודא להא דתני ר' חייא עדשים וכו' משמע פשטא דקאתי לאשמעינן דאפי' בעדשים ושמנונית סומך עליו מעי"ט וחשיב כאילו עושה תבשיל מעי"ט וסומך עליו לשבת אלמא משמע דצריך להתנות מעי"ט ודלא כהר"ש בונבור"ק שבמרדכי שפסק כדברי האומר בירושלמי דלא צריך להתנות דבשל סופרים הלך אחר המיקל דליתא אלא קי"ל כפשטא דתלמודא דידן לחומרא דצריך להתנות ותו משמע דסומכין לכתחלה אעדשים וגריד' השמנוני' מן הסכין ואין ראיה מלשון סומכין עליו דמשמע סומכין עליו בשע' הדחק אבל לא לכתחלה כמ"ש מהרש"ל דהא במתניתין תני נמי ועושה תבשיל מעי"ט וסומך עליו לשבת והתם לכתחלה קאמר דסומך עליו לבשל בי"ט הרבה תבשילין לצורך שבת והכי נמי יכול לסמוך עליו לכתחלה וכ"כ ב"י מיהו נראה ודאי דמצוה מן המובחר היא לעשות תבשיל לכתחלה לצורך ע"ת כמו ששנינו ועושה תבשיל מעי"ט כו' ועובדא דירושלמי נמי משמע הכי דתני בה ר' חייא רבה עלה לביתו אמרין ליה איכשנון מערבא א"ל אית הכא טלופחין מן אתמול א"ל אין וכו' משמע דוקא היכא דשכח ואין הזמן מספיק לעשות תבשיל א"כ שהשעה דחוקה לו ואין לו דבר לעשות תבשיל אבל היכא דאפשר לו לעשות תבשיל יעשה לכתחלה תבשיל אע"ג דמדינא יכול לסמוך לכתחלה אעדשים שנשארו בקדרה מ"מ מצוה מן המובחר היא לעשות תבשיל וזאת הוא דעת המרדכי שכתב ואשמעינן ר' חייא דהא דתנן עושה תבשיל ה"מ לכתחלה אבל דיעבד היכא דשכח עבדין כדפרישית עכ"ל דהכל מודים דלכתחלה מצוה מן המובחר לעשות תבשיל אלא דהיכא דשכח סומך עליו דיעבד ומיהו מדינא יכול לסמוך עליו לכתחלה אף ע"ג דלא שכח אלא דלא עבד מצוה מן המובחר כתב מהרש"ל בפ"ב סוף סימן ח' וז"ל נראה דלא בעי להתנות מעי"ט אלא בדסומך על תבשיל שנשאר בלא מתכוין כגון שולי קדרה והדומה לו אבל מי שעשה תבשיל מיוחד לשם ע"ת או שהפרישו לשם כך אפי' היה דעתו אח"כ להתנו' ולברך עליו ושכח מלהתנות ולברך סומך עליו בדיעבד והברכה אינה מעכבת עכ"ל וכדבריו משמע בירושלמי דלא פליגי בצריך להתנות אם לאו אלא בעובדא דרבי חייא דסמך על טלופחין דנשארו בקדרה בלא מתכוין מאתמול דלחד מ"ד תנאי ה"ל לרבי חייא הגדול ולאידך מ"ד לא הוה ליה תנאי לרבי חייא כלל הא לאו הכי א"צ תנאי (הגה"ה הא דכתב הר"ש מבונבור"ק דבפלוגתא דע"ת כיון דמדברי סופרים הוא הלך אחר המיקל כך כתב גם הרמב"ם דע"ת מד"ס הוא ומביאו ב"י ודהכי איתא בפ' אלו עוברין ואע"ג דלמאן דלית ליה הואיל אמרינן התם הכי משמע מאן דאית ליה הואיל נמי סבר הכי דבהא לא פליגי עכ"ל ולא משמע הכי בסוגיא אלא בהא מילתא ודאי פליגי וכן השיג עליו מהרש"ל פ"ב סימן ג' ע"ש עכ"ה): **דגים** קטנים מלוחים וכו' פי' אעפ"י דאם נתבשלו אח"כ ע"י עו"ג אינ' נאסרי' משום בישול עו"ג כיון שנאכלים חיים ע"י מליחה אפ"ה חשיבי בישול לענין ע"ת וסומך עליהם משום תבשיל אבל במליחה בלא בישול לא וכו' משום דלא דמי לכבוש דהוי כמבושל אבל מליחה איננה אלא כרותח דצלי ואע"ג דצלי גופיה חשיב תבשיל מ"מ מליחה דאיננה אלא כצלי ולא צלי ממש לא חשיב לסמוך עליו והיא מימרא דרב אשי שם (דף י"ו):

מצוה על כל אדם לערב וגם מצוה על כל גדול העיר לערב על כל בני עירו שם ר"פ שני ולפי שקשה כיון דכל אדם מצוה לערב לאיזה צורך יהא גם הגדול מערב לזה אמר ונפקא מינה למי שהוא טרוד וכו' ודברי רבינו בזה כדברי הרא"ש לשם אבל מי שה"ל להניח ולא הניח פושע הוא היינו שלא הניח מפני שסמך על הגדול זהו פושע ואינו יוצא בעירובו של גדול אעפ"י שהגדול הניח עליו את העירוב ואפי' אם שכח לערב אינו יוצא בעירוב של גדול אלא בשכח פעם אחת אבל בשכח פעם שנייה פושע הוא כדמוכח מעובדא דסמיא לפי פשוטו. והכי נקטינן לחומרא וכדמשמע מפי' רש"י לקולא גם מפי' הר"ן משמע דאזלינן לקולא וכמ"ש ב"י ע"ש וליתא וכן פסק בש"ע שוב ראיתי למהרש"ל שכתב לחלק בין בר בי רב לע"ה דע"ה לא ידע שמחוייב כל א' להניח עירוב וסמך על גדול או על אחר חשיב כאונס אבל אם הוא בר בי רב חשיב כפושע דאפי' לא ידע דשגגת תלמוד עולה זדון ע"כ ואין לזה ראייה אלא אין חילוק דכיון דלא ידע חשיב כאונס אפילו

דרכי משה

(ב) וע"ל דיתבאר דיוצאים בפירות המבושלים: (ג) וכן כתב בהג"א פ"ב דביצה ובא"ז:

כתב

פרישה

לכתחלה: (ד) **לאפוקי** דייסא דאע"ג דמיקרי ג"כ נכסא: (ה) **שנשארו** בשולי הקדירה כו' בלא נתכוין: (ו) **גורדו** פי' מעי"ט:

וכל

דרישה

איסור זה מדברי הסופרים כראה שהוא ע"ש תירוץ שני שבתוס' דכל דבר שהוא אפוי ומבושל לא שייך ביה הכנה כו' ולזה כתב דאיסור זה מדברי סופרים וחכמים אסרו בלא עירוב והתירו ע"י עירוב כדי שלא יבואו לבשל מי"ט לחול והטעם מפורש בגמרא ובדברי הרמב"ם שהבאתי וב"י שכתב אחר דברי הרמב"ם וז"ל אבל הגהות מיימוני כתבו ז"ל אבל התוספות כתבו דהכנה הוי דאורייתא הביאו ב"י משמע דסבירא להרמב"ם כל הכנה הוי מדברי סופרים ונראה שדקדק כן מהגהות מיימון שהשמיטו תירוץ שני שבתוס' ולא כתבו אלא תירוץ א' משמע דלא סבירא ליה תירוץ שני ולפ"ז א"א לפרש דברי הרמב"ם בע"מ אלא דסבור כל הכנה מדברי סופרים כך היה דעתו של ב"י אבל לפי האמת אינו מוכרח וגם הגהות שם לא כתבו בלשון

(*)

שרוצה לסמוך על עירובו של גדול העיר נקרא פושע ואינו יוצא בו וכשמערב על אחרים צריך שיכוון בדעתו על אותו שרוצה לערב בשבילו ואינו צריך לפרש אלא שמניח בכלל על כל בני העיר ודי (ז) וכל מי שהוא בתחום העיר יוצא בו (ח) אבל אותו שהניחו בשבילו א"צ לדעת בשעת הנחה רק שיודיעוהו למחר בי"ט קודם שיתחיל לבשל לצורך השבת וצריך לזכות להם ע"י אחר ואינו מזכה להם לא ע"י בנו ובתו הקטני' ועבדו ושפחתו הכנענים אלא על ידי בנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העברים [ב] וקטן שאינו סמוך על שלחן אביו חשיב כגדול וגדול הסומך על שלחן אביו חשיב כקטן

ואשתו

לא היה דעתו על הפושעים הא לא"ה הוה מהני גם לפושעים וכ"כ הרשב"א בתשובה וז"ל א"ל פושע את לכ"ע שרי לדידך אסור כ"ל טעמא שאין דעת המניח על הפושעים אבל אם אמר המניח בפירוש שהוא מניח אף על הפושעים הוא סומך לפושע על מי שהניח ומיהו שפירש הר"ן פושע את דכיון דעביד גלית אדעתך שאינך רוצה לסמוך בשל אחרים ולא הנחת ואף אני אין דעתי על הפושעים שאינם רוצים לסמוך עלי ע"כ משמע דאם היה דעתו של שמואל גם על הפושעים שאינם רוצים לסמוך עליו הוה מהני וכן אם היה דעתו של סמוך לסמוך בשל אחרים אין להכריח דפליג אדברי הרא"ש דהני פושעים דדייקינן שם היה דעתו של שמואל עליהם שהם יכולין לסמוך עליו היינו פושעים בגדול העיר ואינם רוצים לסמוך עליו אבל מי שהוא פושע שלא להניח עירוב איכא למימר דלא מהני וכדכתב הרא"ש ועל מאי דמשמע מדברי רש"י יש לתמוה מדאמרינן אבל היה לו להניח ולא הניח פושע הוא ואמאי קרי ליה פושע כיון שיכול לסמוך על גדול העיר וי"ל דהא דיכול לסמוך על גדול העיר היינו בשעבר ולא הניח אבל לכתחלה מודה רש"י שצריך כל אדם לערב בביתו ואם לא עירב בביתו מיקרי פושע אע"פ שהוא יכול לסמוך על גדול העיר ולדעת הרא"ש בדיעבד נמי אינו סומך על גדול העיר כיון שנזכר ולא הניח ורבינו ירוחם אחר שכ' דברי הרא"ש כתב אבל מורי ה"ר אברהם בן אסמעאל כ' ומסתברא דהאידנא דנהגי שש"ל מערב אכל בני מתא ומכריז מותר לסמוך עליו לכתחל' ולא הוי פושע ע"כ וזה כדברי רש"י והרשב"א :

כתב הכלבו התירו בעלי הוראה לסמוך על עירוב אפי' מי שהניח עירוב ואבד ואע"פ שגילה דעתו כשהניח עירובו שאין בלבו לסמוך על עירוב חבירו אם יאבד עירובו ואין בעירובו שהניח גילוי דעת ע"כ (ד) :

ומ"ש וכשמערב על אחרים צריך שיכוון בדעתו על אותו שרוצה לערב בשבילו בפ"ב דבילה פשיטא דעת מניח בעינן : **ומ"ש** ואין צריך לפרט אלא שמניח בכלל על כל בני העיר ודי שם (יז·) שמואל מערב אכולה נהרדעא ר' אמי ור' אסי מערבי אכולה טבריא :

ומ"ש וכל מי שהוא בתחום העיר יוצא בו גם זה שם ועד כמה עד תחום שבת ופירש"י דלעומדים חוץ לתחום לא היה דעתו של מניח עליהם ונראה מדבריו שאם פירש שהוא מערב אף על אותם העומדים חוץ לתחום מהני אבל הר"ן כתב עד תחום שבת דמסתמא דעתו על כל הנמצאים בתחומו אבל טפי מהכי אפשר דאפי' בשפירש ומהכה לא מהני שאינו בדין שיערב אחד על כל העולם · וכתב ה"ה בשם הרשב"א אפי' עירב עירובי תחומין ויכול לבא אינו סומך עליו שלא נתן דעתו מן הסתם אלא על אותן שהן תוך תחומו ולפיכך אם פירש אפילו על מי שיכול לבא אלו ע"י עירובי תחומין אף הם סומכין עליו ע"כ וזה דעת התוס' ואין לדברים אלו ראיה עכ"ל : **ומ"ש** אבל אותו שהניחו בשבילו אין צריך לדעת בשעת ההנחה לעיל קאי וה"ק כשמערב על אחרים צריך שיכוון בדעתו על אותו שרוצה לערב בשבילו אבל אותו שהניחו בשבילו אין צריך לדעת בשעת הנחה ודין זה בעיא שם ופשטי' מדמכריז ר' יעקב בר אידי כל מי שלא הניח ע"ת יבא ויסמוך על שלי ומדמכריז משמע שלא היו יודעין בדבר בשעת הנח' וכתב הר"ן דשמואל ור' אמי ור' אסי דהוו מערבי אכולה מתא ולא הוו מכרזי משמע שמתוך שהיו רגילין בכך כבר היה הדבר נודע לכל אנשי המקום וסומכין עליהם ומהא שמעינן שמי שדרכו להניח בכל שנה כשמואל ורבי אמי ורבי אסי אין צריך להכריז אלא סומכין עליו מן הסתם אבל מי שאין דרכו להניח כר' יעקב בר אידי צריך להכריז עכ"ל : **ומ"ש** וצריך לזכות על ידי אחר פשיט בפרק חלון (עט:) : **ומ"ש** ואינו מזכה לא על ידי בנו ובתו הקטנים וכו' כן כתב הרי"ף והרא"ש בפ"ב דבילה ולמדוה מהמשנה השנויה בפרק חלון (עט:) אבל עירובי חצירות וגם הרמב"ם כתב בפ"ו כל שזוכה בעירוב שבת זוכה בע"ת וכל שאינו זוכה באותו עירוב אינו זוכה בזה :

ומ"ש וקטן שאינו סמוך על שלחן אביו חשיב כגדול וגדול הסומך על שלחן אביו חשיב קטן כבר נתבאר בסימן שס"ו שזה הוא דעת הרא"ש ושהרמב"ם והרי"ף וגדולים אחרים חולקים עליו וכתב שם רבינו שטוב להחמיר כדברי שניהם ומיהו היינו לכתחלה אבל בדיעבד כל אחד מהם חשיב גדול דכיון דמידי דרבנן הוא סומכים על דברי המיקל : **וכתב** בהגהת סמ"ק גבי עירובי הצירות דאפי' לדברי האומר דגדול הסומך על שלחן אביו חשיב קטן לאחר שנשא אשה לא מהני סמיכות שולחן וכ"כ הכלבו בשם הר"פ : **וכתב** הרא"ש (שם) בפ"ב דבילה ובפרק חלון דעבדו ושפחתו העברים אע"פ שסמוכים על שלחנו לא הויא ידם כידו דדוקא בנו גדול הוא דהויא ידו כיד אביו לפי שרגיל להיות תמיד סמוך על שולחנו אבל אחר הסמוך על שולחן בעה"ב אין מציאתו לבעל הבית ואפילו אוכל אצלו בחנם כ"ש עבדו ושפחתו העברים דבשכרן קא אכלי והוא מדברי התוס' בפרק התקבל (גיטין סד:) ובפ"ק דמציעא (יב:):

כתב הכלבו שמזכה ע"י עבדו ושפחתו העברי' אפי' הם קטנים שהקטן זוכה לאחרים בדבר שהוא מד"ס והא דמזכין עירוב ע"י קטן כתבו הרמב"ם בה"ע פ"ו וכתב ה"ה דהכי איתא בפרק התקבל (סד):

ואשתו

אפי' אם היה בר רב ודוקא בפעם אחת אבל בשנייה פושע הוא כי היכי דבשבת מחמת טירדא משכחין ליה אונס ובשניה ה"ל פושע כעובדא דשמואל דמסדר מתנייתא' דהוה ליה בר בי רב הכי נמי בלא ידע ה"ל אונס בראשונה ולא אמרינן בכה"ג שגגת תלמוד עולה זדון דלא יהא אלא שגגה ולזדון בעירובו של גדול כנ"ל · ובהגהות ש"ס כתב דע"כ שאינו יודע לערב דינו כשכח או נאנס דסומך על הגדול והוא מדברי הא"ח

וכן **וכשמערב** על אחרים צריך שיכוון בדעתו וכו' שם (דף י"ז) א"ר הונא א"ר ע"ט צריכין דעת פשיטא דעת מניח בעינן דעת מי שהניחו לו בעינן או בעינן ת"ש דשמואל מערב אכולה נהרדעא וכו' מהרש"ל על מ"ש הפוסקים דכשמודיעו בי"ט שהוא ע"ש שעירב עליו סומך עליו דיש מקשים הא פשיטא הוא דצריכי' לידע דאם לא ידעו איך יבשלו או יאפו ותירץ בדוחק דאתא לאשמעינן שאם לא ידע בבירור שיערבו עליו לא מהני עד שידע בודאי שיערבו עליו או על כל בני העיר ומתוך כך פסק דעכשיו' דנוסח העירוב הכתוב בסידורים הוא שכ"א מערב על כל בני העיר א"צ לידע דודאי עירבו עליו וכמ"ש הר"ן דכיון דשמואל ורב אמי ורב אסי הוו מערבין על כולה מתא והיו רגילין בכך היו סומכים עליהם אעפ"י שלא הכריזו והיה הדבר נודע לכל אנשי העיר עכ"ל ואעפ"י שפסק זה נראה ודאי אמת מ"מ אין צריך לתרץ מה שיש מקשים בסברא זו דלכלפע"ד דאין כאן שום קושיא דצריך לתרוץ דהא בפרש"י מפורש דהא דקא מיבעיא לן מי בעינן דעת מי שהניחו לו ה"פ כלום צריך שימלך בו תחלה לעשותו על פיו עכ"ל נראה דמספקא לן דילמא לא מהני אם הודיעו לאחר שהניח עליו ע"ת אפי' הודיעו בערב י"ט ופשט ליה מהא דשמואל דמערב אכולה נהרדעא דמסתמא לא היה נמלך עם כל בני העיר אלמא דאפי' לא נודע לבני העיר עד אחר שהניח נמי סומך עליו ומשמע לפוסקים דמסתמא משמע אפי' לא נודע לו אלא ביום טוב עצמו נמי סומך עליו ועיקר דעת הפוסקים להורות דסגי בנודע לו בי"ט וא"צ שיהא נודע לו בעי"ט וכן הוא משמעות לשון האלפסי והרא"ש והסמ"ג וכך מפורש בדברי רבינו וא"כ אין כאן קושיא דלא אתא לאשמעינן דצריך שיהא נודע לו בי"ט בע"ש דהא פשיטא הוא אלא לדיוקא אתא דיכול לסמוך עליו בידיעה זו בי"ט עצמו וא"צ שיהא נודע לו בי"ט ודבר פשוט הוא וא"צ להביא זה לפנים כי אין כאן קושיא כלל : **ומ"ש** וכל מי שהוא בתחום העיר יוצא בו שם ועד כמה עד תחום שבת ופרש"י דלעומדין חוץ לתחום לא היה דעתו של מניח עליהן ותימ' הא פשיטא הוא כיון שעומד חוץ לתחום דאפי' היה דעתו עליו לא מהני עירובו כיון שלא יכול לבא אל עירובו דליהוי כגומר והולך וי"ל דמיירי באותו שהניחו ע"ת ויכול לבא ע"י עירוב ואפ"ה כיון דעומד חוץ לתחום לא היה דעתו של המניח עליו מן הסתם אלא א"כ פי' דמניח עירוב אף על אותן שהן חוץ לתחו' ויכולין לבא ע"י שהניחו עירובי תחומין אז יכולין גם לסמוך עליו וכ"כ ה' המגיד בשם הרשב"א והתו' והביאו ב"י והכי נקטינן :

ומ"ש ואינו מזכה להם על ידי בנו ובתו הקטנים וכו' ע"ל סימן שס"ו היאך היא המסקנא :

ומ"ש

דרכי משה

(ד) כתוב בא"ז ע"ה שאינו יודע בטיב עירוב ולא הניח ע"ת ה"ל כשכח וסומך על אחרים ולא מקרי פושע בכך :

אבל

דרישה

בלשון אבל התוס' כמ"ש הב"י בשמם ל' אבל דמשמע דפליגי ידו"ק · ומ"ש בסוף הגהות מיימון הכ"ל וב"י קילר ולא הביא' ז"ל אחכם טעמים האלו אין מספיקין לאסור מבע"י כו' ולכאורה דברים הללו תמוהים וקשים שם מיניה וביה וביאור הדברים נראה כך לפי שהיה קשה לו כיון דמדאורייתא שרי אלא חכמים אסרו מחשש שמא יבא לבשל אחול א"כ למה שרי ע"י עירוב ה"ל לאסור לגמרי לבשל בי"ט אשבת כי מצינו פעמים הרבה שאסרו חכמים דבר המותר לגמרי לכך כתב אחכם טעמים האלו אין מספיקין לאסור כו' כיון דאיכא למימר הואיל לא אסרו לגמרי והתירו ע"י עירוב ואין לתמוה כיון דאמרי' הואיל א"כ למה אסרו בי"ע משום שמא יבשלו מי"ט לחול הא מטעם הואיל יש להתיר ג"כ מי"ט לחול די"ל דאפ"ה אסרו חז"ל מי"ט לחול דאין מן הדין לטרוח בי"ט לצורך חול ואעפ"י שאין לוקין ע"ז ואין בו איסור דאורייתא מטעם הואיל מ"מ רבנן אסרוהו והצריכו ג"כ עירוב תבשילין כדי להתיר לבשל מי"ט לשבת מטעם גזירה שמא יבא גם כן לבשל מיום טוב אחול מטעם הואיל · ב"י הביא דברי הרא"ש בד"ה ואשתו כו' וז"ל וכתב הרא"ש על דברי הרי"ף ול"נ דאין מזכה ע"י אשתו דהא דאמרי' גבי עירובי חצרות במזכה ע"י אשתו מוקי לה בשלהי נדרים בשיש לה בית באותו חצר דעיגו דזכיא לנפשה זכיא נמי לאחריני כו' יש לתמוה בדברי הרא"ש שהוכיח מהאי אוקימתא דשלהי נדרים משמע דסבר כן ולעיל בסי' שס"ו הביא ב"י בשם התוס' והרא"ש דהאי אוקימתא אתיא כר' יהודה בן בבא כו' ושפוסקים הלכה כר' יהודה בן בתירא ופי' שם ב"י דהאי אוקימתא דלא כהלכתא הלכך בנשים לית לן בה בין שיש לה בית לאין לה בית במקבלת פרס ואינה מקבלת פרס תליא מילתא דכל דמקבלת פרס ידה כידו וכל שאין מקבלת אין ידה כידו וכר' יהודה בן בתירא דקי"ל כוותיה א"כ משמע בהדיא דסבר הרא"ש דהאי אוקימתא דלא כהלכת' והכא סתר דברי הרי"ף מהאי אוקימתא משמע דסבר כן ונראה לע"ד לייסב דבריו הכי דס"ל להרא"ש ז"ל מאמר שהרי"ף כתב שם מסכתינו כלורתה שמזכה ע"י אשתו ודבר פשוט הוא דסתם אשה יש לה מזונות מבעלה או נתן לה מעות למזונותיה או אמר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך ובכל אלו מקבלת פרס מקרי וכמ"ש ב"י לפי האמת ואפ"ה סתם וכתב דמזכין ע"י אשתו ע"כ צ"ל דסבר כרבי יהודה בן בבא וע"כ צ"ל דסבר ג"כ כהאי אוקימתא דשלהי נדרים דהוי ג"כ כרבי יהודה בן בבא וכיון דסבר הרי"ף כהאי אוקימתא לכך דחה הרא"ש דברי הרי"ף מהאי אוקימתא אבל הרא"ש עצמו לא סבר כהאי אוקימתא אלא כר' יהודה בן בתירא ולא שאני לן בין יש לה בית לאין לה בית אלא במקבלת פרס תליא מילתא וכמו שפירשתי ועיין בב"י סי' שס"ו ומ"מ צריך ליתן טעם למה לא כתב רבינו פלוגתת הרי"ף ור"י עם הרא"ש בענין זה לעיל סי' שס"ו ובאמת ארבינו לק"מ שכמשך אחר דברי הרא"ש והרא"ש לא הזכיר דברי הרי"ף ומחלוקתו בעירובין לא בפרק הדר ולא בפרק חלון ע"ש ומ"ש רבינו בשם ר"י לא מצאתי כ"כ בשם ר"י בשום מקום כ"א התוס' כ"כ סתם שם בפרק חלון · ב"י הביא בד"ה כתבו הגהות כו' וז"ל ומצאתי כתוב כגון שחל סוכות בה"ו ואם הותיר פת יאכלנו כו' הא דלא נקט כל שני י"ט ומהיום למחר דמילתא דפשיטא הוא דלא שייך הככה כלל מהיום למחר כיון דממ"כ אחד מהם חול והא דלא נקט שחל י"ט שחל בה"ו דבא לאשמעינן דאפילו יום שמיני דסוכות דהוי כי"ט אחר שהוא י"ט בפני עצמו אפ"ה יכול לסמוך על אותו עירוב שעירב י"ט ושבת ראשון והאי דנקט שחל בה"ו ולא נקט שחל ביום ו"ז משום דבעי לאשמעינן רבותא דיכול לאוכלו ביום ה' שאחרין אעפ"י שהוא י"ט בפני עצמו ואי חל בו' ו' דעירב על יום ו' לבשל בו לצורך שבת לא הוי רבותא כ"כ לאוכלו ביום ו' וק"ל · ב"י סתר טעם רבינו שכתב מפני שאין העולם יודעים כו' וגתן טעם אחר כיון שהוא לא עירב נאסר לאכול ולבשל כלל לא לו ולא לאחרים וטעמו אין כ"ל משום דק"ל לפי טעמו למה לא יוכל לבשל לאחרים לא יהא אלא שכירו שלא עירב וכי לא יכול לבשל לבעליו בשלמא לטעם רבינו מפני שאין העולם יודעים שהוא לאחדים לפ"ז יש לאסור אפי' שכירו שלא עירב אבל ב"י דסבר כיון שאין מבשל בביתו אלא בבית אחרים מוכחא מילתא לאחרים הוא מבשל ולפ"ז שפיר יכול לבשל לבעליו ואין טעם לאסור וא"כ למה אסר מי שלא עירב לבשל לאחרים דמסתמא כיון שמבשל לאחרים מטי ליה הנאה מיניה והוי כשכירו ולמה יהא אסור לכך נראה טעם רבינו יותר נכון · ב"י הביא בס"ם זה המרדכי בשם מהר"ם לעשות עירוב תבשילין עכשיו ביום טוב שני נראה דל"ד קאמר י"ט שני דגם בי"ט ראשון יכול לערב והא דנקט י"ט שני לרבותא נקט אפילו בי"ט ב' דלא מצי לערב ע"י תנאי אפ"ה מצי לערב וכמו שהביא ראייה וע"ש · ב"י ז"ל הביא ס"ם זה דברי הרוקח שכתב וז"ל כתב הרוקח שכח ולא עירב בי"ט ונזכר בי"ט בלילה אין להניח ואם הניח עשוי והביא ראייה מהא דאמרי' בפ' משילין אין מגביהין כו' ואיני יודע אם הכסה זו לומר שהוא מערב על תנאי או אם סובר שאם הניח עירוב בי"ט עצמו אפילו שלא בתנאי מהני וע"ש ויש לתמוה עליו איך עלתה על דעתו לפרש דברי הרוקח שהוא מערב ע"י תנאי דהא תלמוד ערוך הוא בפ"ב דבילה והביאו ב"י דיכול לערב ע"י תנאי בי"ט ולא צריך ראייה לזה וכ"ל שהוא היה סובר שמיירי דשכח ג"כ לערב בי"ט ראשון ונזכר בליל שני לכך היה מסופק אם ע"י תנאי קאמר ואשמעינן דמועיל ע"י תנאי אפי' בשני וכ"ל שהוא היה גורס אם שכח בי"ט דמשמע שכח אפי' בי"ט ראשון וזה דוחק גדול איך יועיל תנאי בליל י"ט שני אבל לפי גירסא שמצאתי ברוקח שגורסי' אם שכח מעי"ט ולפ"ז הוי כפשוטו ומיירי שנזכר בי"ט ראשון ובלא תנאי קאמר דע"י תנאי דבר פשוט הוא שיכול לערב ואין להקשות למה לא יערב ע"י תנאי די"ל כגון שחל י"ט בו' ו' או שטעה וסבר שא"ל תנאי ועירב בלא תנאי ואשמעינן דעירובו עירוב ודו"ק : [ב] וקטן שאינו סמוך על שלחן אביו חשיב

כגדול

פרישה

(ז) **וכל** מי שהוא בתחום אבל אותם שחוץ לתחום אפילו הניחו עירוב דיכולין לבא מסתמא לא נתן דעתו עליהן אא"כ התנה עליהן בפי' התוס' והרשב"א ורמ"א :

(ח) **אבל** אותו שהניחו כו' אדלעיל קאי בראשון שהוא ודאי קודש אסר"י : על

ואשתו פסק רב אלפס ור"י שמזכה להם על ידה וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאינו מזכה על ידה וכ"כ בעל העיטור כיצד הוא עושה לוקח העירוב בידו ונותנו למי שיש לו זכות בשביל מי שמערב על ידו ואומר לו זכה בעירוב זה בשביל פלוני ונוטלו הזוכה מידו וחוזר ונוטלו מיד הזוכה ומברך על מצות עירוב ואומר בדין יהא שרי לן לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולמיעבד כל צרכנא מי"ט לשבת ולכל בני העיר הזאת או למי שירצה לפרט ואף ע"פ שהניח עירוב כתב א"א ז"ל שאינו יכול לבשל מיום טוב הראשון לשבת וכ"כ בעל העיטור ויכול להניח העירוב (ט) על דעת להיות סומך

ואשתו פסק הרב אלפס ור"י שמזכה להם על ידה דברי הרי"ף בפ"ב דביצה וכן דעת הרמב"ם וכתב הרא"ש על דברי הרי"ף ולי נראה דאין מזכה ע"י אשתו דהא דאמרינן גבי עירובי חצירות דמזכה על ידי אשתו מוקי לה בשילהי נדרים (פח:) בשיש לה בית באותו חצר דמגו דזכיא לנפשה זכי' נמי לאחריני אבל אין לה בית באותו חצר לא דיד אשה כיד בעלה ובע"ת אין אדם צריך לזכות לאשתו ולבני ביתו אלא כשהוא עירב כולם מותרין וכיון דאין צריך לזכות אין מזכין על ידה א מידי דהוה אעירובי חצירות כשאין לה בית בחצר אבל הר"ן כתב דליתא דכי אוקימנא התם הכי ה"מ אליבא דר"מ דאמר אין קנין לאשה בלא בעלה כדאיתא פ"ק דקידושין (כג:) אבל לרבנן דפליגי עליה דר"מ התם לא צריכינן בעירובי חצירות שתהא לה בית באותו מבוי הלכך מצי מזכה על ידי אשתו עד כאן לשונו ולענין הלכה נקטינן ככל הני רבוותא דשרו לזכות על ידי אשתו:

כיצד הוא עושה לוקח העירוב בידו ונותנו למי שיש לו זכות וכו' דבר פשוט הוא דבהולך לערב על אחרים מיירי ומפני כך צריך לזכות דאילו באינו רוצה לערב על אחרים אינו צריך לזכות כלל אלא לוקח העירוב בידו ומברך ואומר בדין עירובא יהא שרי לנא לאפויי וכו' כתב הר"ן בפ"ב דביצה צריך הזוכה להגביה מן הקרקע טפח דכיון דברשות מזכה הוא לא מצי זכי בלא הגבהה דהכי תני לה בתוספתא גבי עירובי חצירות ורבי' לא הזכירו כאן לפי שסמך על מ"ש בסימן שס"ו לגבי עירובי חצירות דמשם נלמד לע"ת:

ואומר בדין יהא שרי לנא לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא וכו' הרי"ף והרמב"ם לא כתבו אלא לאפויי ולבשולי וכתב ה"ה יש מי שהוסיף בנוסח האמירה להדליק את הנר וכ"כ בעל ההלכות למיפא ולבשולי ולמיעבד כל צרכין ולאדלוקי שרגא וכתב הרשב"א שכן ראוי לומר עכ"ל וכ"כ הרא"ש והר"ן בפ"ב דביצה גבי מתני' דג' דברים ר"ג מחמיר כדברי ב"ש ואכתוב דבריהם לקמן בס"ד: **אע"פ** שהניח עירוב כתב א"א ז"ל שאינו יכול לבשל מיו"ט ראשון לשבת כ"כ בתשובה ונתן טעם משום דודאי יום ראשון עיקר וי"ט שני אינו אלא משום גזירת וכו' וכיון שאפשר לו לשחוט בב' שהוא כחול למה ישחוט בראשון שהוא ודאי קודש וכ"כ רבינו ירוחם בשם המפרשים וכ"כ הר"ן בפ"ב בשם רבינו אפרים דאינו מבשל מיו"ט ראשון לשבת ונתן טעם משום דשבת קרובה התירו ע"י עירוב שבת רחוקה לא התירו וכ"כ ה"ה בשם העיטור וגם הרשב"א כתב בתשובה דאינו מבשל מי"ט ראשון לשבת על ידי עירוב מהטעם שכתב הירושלמי ואע"פ שכתב שמתוך גירסת הירושלמי הוא מסופק בדבר נקטינן ככל הנך רבוותא דפשיטא להו דאסור: **כתב** הגה"מ דאיתא בירושלמי מי"ט לחבירו ומי"ט לשבת ופי' ראבי"ה כגון שב' ימים של י"ט הם שבת וע"ש ואשמעינן שצריך בעי"ט שניהם עכ"ל נראה שר"ל שצריך שיאמר בעירוב זה יהא מותר לבשל מיו"ט לחבירו ומי"ט לשב' שאע"פ שאינו מבשל אלא ביום א' לצורך יום אחר כיון שאותו יום שמבשלים לצרכו יש לו ב' שמות צריך להזכירו בב' שמותיו (ה) וקשה לי שאין הלשון מכוון דמשמע דבשני ימים הוא רוצה לבשל לצורך שני ימים אחרים ואינו כן אלא ביום א' רוצה לבשל לצורך יום אחר וכך היה ראוי לומר מי"ט לחבירו שהוא י"ט ושבת והמרדכי בפ"ב דביצה כתב דברי ראבי"ה בע"א וז"ל והא דקאמר בירושלמי מי"ט לחבירו פי' ראבי"ה כגון אם חל י"ט ע"ש ושבת אז צ"ל מי"ט לחבירו דהיינו כמו מיום טוב לשבת ע"כ ולפ"ז אפשר דה"ק או יאמר מי"ט לחבירו או יאמר מיום טוב לשבת דבאיזה מהם שיאמר ש"ד ומצאתי כתוב שיתכן לפרש הירושלמי הזה כגון שחל סוכות בה"ו ואם הותיר פת ביום ה' יאכלנו ביום ה' אחריו שגם באותו יום יהיה י"ט אע"פ שיש ימי חול בינתיים צ"ל י"ט דהכנה שייך בה משום דסעודת י"ט חשובה מידי דהוי אבינ' ואי משום ימי היתר שבינתיים ודכוותייהו לענין ביצה שרי לא דמי דהתם ממילא הכנה בידים ע"כ ודברי התוס' בריש ביצה בהפך שהרי כתבו דלא שייך הכנה אלא בביצה שהוא דבר חדש שלא היתה מעולם ולא היתה ראויה כלל מעיקרא אבל דבר שאינו מחוסר רק תיקון דעלמא כגון אפייה ובישול לית ביה משום הכנה: **ומ"ש** ויכול להניח העירוב ע"ד להיות סומך עליו כל זמן שהוא קיים אפילו לי"ט אחר בריש פ"ב דביצה (טו:) בעי מ"ט תקנו ע"ת אמר רבא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה לי"ט רב אשי אמר כדי שיאמרו אין אופין מי"ט לשבת ק"ו מי"ט לחול וכתב הרא"ש נראה דנפקא מינה בין אלו ב' הטעמים דלרבא צריך לערב דוקא בעי"ט כדי שיברור מנה יפה לשבת ולרב אשי יכול לערב אפי' קודם עי"ט וי"ט של סוכות שחל להיות בה' בשבת יכול לערב עי"ט עירוב א' לשבת זו ולשבת הבאה וכ"כ המרדכי בשם הירושלמי דע"ת של י"ט ראשון מועיל גם לאחרון ובלבד שיאמר בפי' עד מוצאי י"ט האחרון וכ"כ הגה"מ וכתב עוד אבל להניח בי"ט א' שיועיל בכל י"ט שבאותה שנה לא ולא דמי לעירובי חצרות שמניח בפעם אחת לכל שבתות השנה משום דהכא הוי טעמא כדמפרש רבא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט ואי מקדים לערב כולי האי אין לך שכחה גדולה מזו עכ"ל. ויש להסתפק בדברי הרא"ש אם הוא סובר כדברי ההגהות ולפיכך כתב דבי"ט של סוכות יכול לערב עירוב אחד לשבת זו ולשבת הבאה ולא כתב לערב בי"ט אחד שיועיל בכל י"ט שבאותה שנה או אם סובר דנקטינן כרב אשי ומפני כך כתב דבי"ט של סוכות יכול לערב עירוב אחד לשבת זו ולשבת הבאה דאילו לטעמא דרבא אינו יכול לערב מי"ט ראשון לי"ט אחרון דכיון דמרחק כמה יומי אין לך שכחה גדולה מזו וכיון דהלכה כרב אשי לית לן למיחש לשמא יברור כלל ואם כן אפי' מי"ט אחד לכל י"ט שבשנה יכול לערב ומה שלא כתב הרא"ש כן היינו מפני שאין
דרך

ומ"ש ואשתו פסק רב אלפס ור"י שמזכה להם על ידה וא"א הרא"ש כתב שאינו מזכה על ידה טעמו כיון דבע"ח אין מזכין על ידה אלא כשיש לה בית באותו חצר דמגו דזכיא לנפשיה זכיא נמי לאחריני ובע"ת דאינה צריכה לזכות אין מזכין על ידה מידי דהוה אע"ח כשאין לה בית בחצר עכ"ל ולפי זה מודה הרא"ש שאם אינו מעלה לה מזונות כיון דצריכה לעשות ע"ת לעצמה דמזכין נמי על ידה שהרי צריכה לזכות לעצמה ופשוט הוא והר"ן דחה ואמר דהא דאוקימנא התם כשיש לה בית באותה חצר ה"מ לר"מ דאמר אין קנין לאשה בלא בעלה אבל לרבנן לא צריכינן דאית לה בית וכו' הלכך מצי מזכה ע"י אשתו עכ"ל ומביאו ב"י ופסק הלכתא דשרי לזכות ע"י אשתו ודע שמ"ש רבינו דרב אלפס התיר לזכות ע"י אשתו כך כתוב בספרי הרי"ף ישנים אבל מזכה ע"י בנו ומ' וע"י אשתו כדאמרי' לענין שבת אבל בספרי הדפוס שבידינו כתוב תוס' וז"ל ואוקמינן להאי דקתני ע"י אשתו פ' אלו נדרים (דף פ"ח) שיש לה לאשתו חצר באותה מבוי והיא שרויה לבדה מגו דזכיא לגופה זכיא נמי לאחריני אבל איתתא דיתבה בהדי בעלה בחצר אחת לא זכיא מידי לאחרינא דקי"ל יד אשה כבעלה ואע"ג דהתם משמע דלר"מ הוא דצריך לרבנן לא צריך מיהו כיון דרב קאמר התם כר"מ קי"ל כרב באיסורי ועוד דבקדושין קאמר רבא דכ"ע יד אשה כבעלה ובע"א פליגי דאשתכח דלד"ה צריך שיהא לה חצר ואותה חצר כתנוהו לה ע"מ שאין לבעלה רשות בה וכדרבנן דלר"מ לא משכחת לה שיהא לה חצר שלא יהא שלו דקאמר במשנה פ"ק דקדושין (דף כ"ג) בכסף ע"י אחרים ובשטר ע"י עצמו דקנייה רבו בכל ענין אלא אליבא דרבנן וכיון דהחצר שלה ולא לבעלה ומקבלת פרס ואוכלת במקומה דינא הוא דצריכת לערב כר"י ב"ב דאמרינן בפרק הדר (דף ע"ג) דאוסר בנשים אבל בעירוב תבשילין דלא שייך לא מצי זכיא לאחריני מש"ה לא תנן (פ"ד דמסכת מעשר שני ועיין בפ"ק דקידושין דף כ"ג) גבי מעריס אדם על מעשר שני ע"י אשתו אלא בשיתופי מבוי בלבד כדאמרינן לענין שבת עכ"ל והגה"ה זו חולקת אפסק האלפסי דמתיר לזכות ע"ת ע"י אשתו ומהרש"ל הקשה דהיאך תלינן הא דאוקימנא התם כשיש לה חצר וכו' בפלוגתא דר"מ ורבנן דהלא מפורש בנדרים לשם דמותיב אמתני' דבפרק חלון דתני בה ומזכה ע"י אשתו מדתניא להדיא דאין זכין להן ע"י אשתו ומסיק רב אשי מתניתין בשיש לה חצר וכו' אלמא דהך אוקימתא אינו תלוי כלל בפלוגתא דרב ושמואל אי הלכה כר"מ או כרבנן וכן פי' התו' והרא"ש לשם להדיא גם הר"ן כתב להדיא בנדרים דאין תלוי האי אוקימתא' במילתא דרב וכו' והאריך ודחה לדברי הר"ן דבפ"ב די"ט ולע"ד גברא קא חזינא תיובתא לא קא חזינא דאין ספק דהוה מצי לשנויי מתניתין כרבנן ברייתא כר"מ דהא פשיטא דלרבנן דאין יד האשה כיד בעלה יכול לזכות על ידי אשתו אלא דניחא ליה לתלמודא לאוקמי מתניתין כר"מ משום דסתם מתניתין ר"מ דמה"ט פריך ר' זירא ממתניתין דחלון אמתניתין דנדרים אליבא דרב כדפי' רש"י לשם אבל ברייתא דאין זכין להן על ידי אשתו פשיטא דכר"מ איתא ולא כרבנן כדפי' ואיתא לדברי הר"ן בפ"ב די"ט דלא כמהרש"ל ואיתא נמי למ"ש בהגהות דאלפסי שבדפוס ומ"מ לענין הלכה נקטינן אעפ"י דלכתחלה אין לזכות על ידי אשתו בדיעבד סומכין על דברי המיקל בעירוב וכדלעיל בסימן שס"ו:

כיצד הוא עושה וכו' לעיל קאי דקאמר מצוה על כל אדם לערב וגם מצוה על כל גדול וכו' וכדי לפרש כיצד יעשה הגדול אמר דנותנו למי שיש לו זכות וכו' דאילו במי שמערב לעצמו לוקח העירוב בידו ומברך ואומר בדין יהא שרא לנא לאפויי וכו' ועכשיו נהגו כל העולם לזכות לכל בני העיר ומברכין ג"כ בלשון זה שכתב רבינו וכמ"ש בכל הסידורים ומ"ש לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא כ"כ הרא"ש לשם שכך נהגו אעפ"י שלא תקנו אלא לעיקר סעודה היינו דא"צ לעשות העירוב אלא מפת ותבשיל שהוא עיקר סעודה אבל צריך להזכיר כל דבר שאסור לעשות בלא עירוב עכ"ל וזה שלא כדעת הרי"ף והרא"ש דלא כתבו אלא לאפויי ולבשולי. ודע דמהרש"ל בתשובתו סי' ע"ח למד מדברי הרא"ש דאסור לשחוט בי"ט שני לצורך שבת אפי' עושה ע"ת כיון שלא התנה ולא פי' ולשחוט דכי היכי דצריך להתנות ולומר ולאדלוקי ולא הוי בכלל ולמעבד כל צרכנא הכי נמי כ"ש שחיטה ואף עפ"י דבתשובת הרא"ש מפורש דיכול לשחוט דחה ואמר דהיינו דוקא דהזכיר בע"ת לשחוט ע"ש ושרי ליה מאריה דאין ספק דמותר לשחוט כמפורש בתשובת הרא"ש בסתם ולא דמי למאי דמצריכין לפרש ולאטמוני ולאדלוקי שרגא דהתם כיון דאפשר לאפות ולבשל לצורך שבת וא"צ להטמין וכן אפשר בלא הדלקת נר שאין זה מעיקר הסעודה אבל לשחוט פשיטא שהיא בכלל ולבשולי שאי אפשר לבשל אם לא ישחוט תחלה וכן שאר מלאכות הפשט ומליחה וכל המלאכות שקודמין לבישול דאין צריך להתנות עליהן בפירוש לפי שהן בכלל ולבשולי ובזה מיושב במה שהוסיפו לומר ולמעבד כל צרכנא דקאי על מ"ש תחלה לאפויי וכו' ובא לומר שהוא מתנה על ד' מלאכות אלו אפייה ובישול והטמנה והדלקת הנר שיעשה ג"כ כל מה שצריך עוד מלאכה לצורך תשלום אלו הד' מלאכות וכדפי' ולפע"ד דחזר בו מתשובה זו בחבורו כיון שלא הזכיר דין זה לשם: **ויכול** להניח עירוב ע"ד להיות סומך עליו כ"ז שהוא קיים אפילו לי"ט אחר זהו ע"פ מ"ש הרא"ש ריש פ"ב דרבא ורב אשי פליגי בהא מילתא והלכה כרב אשי דבתרא הוא ומשמע דס"ל להרא"ש ורבינו דיכול לסמוך בכל י"ט שבאותה שנה וכן פי' ב"י אבל מהרש"ל השיג ואמר דאפי' לרב אשי צריך לערב בכל עי"ט ולא יועיל ע"ת דעי"ט ראשון לי"ט אחרון כ"ש דלא יועיל לכל י"ט שבאותה שנה וכן לא יועיל ע"ת כלל אף לאותו י"ט אלא היכא שעשה מעי"ט אבל כשעשאו קודם ערב יום טוב לא יועיל ואפי' לרב אשי וכן עמא דבר והאריך בזה מיהו אף על גב דהכי נהוג לכתחלה מ"מ כדאי הם הרא"ש ושאר הפוסקים לסמוך
עליהן

דרכי משה

(ה) אבל בא"ז כתב דאין לאומרו וטעות נפל בירושלמי וכ"מ דעת ב"י שאין לאומרו וכן המנהג. כתב מהרי"ל שאם אינו יודע לומר העירוב בלה"ק יאמר בלשון חול:
כתב

פרישה

(ט) **על** דעת להיות סומך עליו כו' לכתחלה לא יסמוך עליו:
שיכול

דרישה

כגדול ולעיל בסי' של"ו כ' רבינו וטוב להחמיר כדברי שניהן והא דלא כתב ג"כ הכא י"ל שסמך על מ"ש לעיל וגם בשאר דברים קיצר בערוב תבשילין וסמך על מ"ש לעיל גבי עירובי חצרות אלא שיש לדקדק קצת לפי מאי שפירשתי דרבינו רצה לקצר כאן וסמך אלעיל וזה אינו מכוון כי רואה אני בדברי רבינו כאן אריכות דכתב יותר במה שהביא תחלה ל' המשנה ואח"כ הביא פירוש הרא"ש ובזה היה יכול לקצר היטב ולא ה"ל להביא אלא פי' הרא"ש ותו לא וכמו שהביא גם
בסימן

חדושי הגהות

תקכז א ומה שלא כתב רבינו הטור שיכול לזכות על ידי אשתו בשאין מעלה לה מזונות כמ"ש לעיל סימן שס"ו לענין עירובי חצירות אפשר משום דמלתא דפשיטא היא דכיון דזכיית העירוב לענין בישול הוא והוא אינו מעלה לה מזונות צריכה ע"ת לעצמה פשיטא דאשתו כאחר דמיא אבל לעיל סימן שס"ו קמ"ל אע"ג שהיא עמו
בביתו

סומך עליו כל זמן שהוא קיים אפי' לי"ט אחר · נאכל או נאבד קודם שבשל לשבת אינו יכול לבשל עליו אפי' באותו י"ט נשאר ממנו כל שהוא (ס"א כזית) סומך עליו ולאחר שהכין צרכי שבת יכול לאוכלו מיד התחיל בעיסתו ונאכל העירוב אמר אביי גומר וא"א הרא"ש ז"ל כתב איכא לאיסתפוקי במלתיה דאביי אי בעי למימר גומר עיסה זו שהתחיל בה ושוב לא יבשל ולא יטמין וכן אם התחיל לבשל תבשיל אחר יגמרנו לבד או שמא כיון שהתחיל להתעסק באחד מצרכי שבת בעוד העירוב קיים גומר כל צרכי שבת והלשון משמע כן דקאמר גומר דמשמע כל צרכי שבת דאי אעיסה לחוד קאי הל"ל גומרה והדבר שקול עד יבא יורה צדק: מי שלא עירב אסור להדליק נר של שבת וכשם שאסור לבשל לעצמו כך אסור לבשל לאחרים ב אפילו בביתם שאין העולם יודעין שהוא לאחרים וגם אחרים אסורין לבשל לו ואין לו תקנה אלא שיקנה קמחו ותבשילו לאחרים והם אופין ומבשלים ונותנין לו דשלהם הם מבשלין ונותנין לו אח"כ ואפי' בביתו יכולין לבשל דאחר שנתנה להם במתנה קנו אותו ובעל העיטור כתב מסתברא אחרים שלא הניחו עירוב אופין ומבשלין למי שהניחו דשלוחו של אדם כמותו ולא נהירא דבהדיא גרסינן אינו אופה לאחרים ואם עבר במזיד ובשל מותר לאכלו אבל אם הערים לבשל שתי קדירות לצורך היום והותיר אחת לצורך מחר אסור לאוכלה ואם

עליהן בדיעבד וכ"פ ב"י בספרו הארוך ובש"ע והכי נקטינן :

ומ"ש נשאר ממנו כל שהוא וכו' כתב ב"י דרבינו נמשך כאן אחר לשון המשנה שאמרה ואם שייר ממנו כל שהוא סומך עליו לשבת כדמפרש בגמרא כל שהוא לאו דוקא דשיור כזית בעינן וסמך על מ"ש לעיל דכזית הוא שיעור העירוב בין בתחלתו בין בסופו ע"כ מיהו בספרי רבינו המדוייקים כתוב דכן נשאר ממנו כזית · ומיהו כתב מהרש"ל דכיון שצריך להיות העירוב קיים אין ראוי לאכלו עד ליל שבת ומכל מקום היה מנהג מהר"ש להניח הככר תחת הלחם המשנה בליל שבת ובמחרתו ובסעודה שלישית היה בוצע עליו דמאחר דמתעביד ביה מצוה חדא ראוי לעשות עליו מצוה אחרת וכן נהגו בעירובי חצרות ע"כ :

התחיל בעיסתו וכו' עד יבא יורה צדק מיהו הראב"ד בהשגות אינו מסופק אלא מפרש' לחומרא גומר עיסה זו לבד וכתב להקל בצד אחד וז"ל מה שעשה בעוד שהעירוב קיים מותר לו לשבת ופי' ה' המגיד דמה שנעשה ביותר אפי' נתכוין בו לצורך י"ט יכול הוא להניחו לשבת ולבשל מכאן ואילך לי"ט עכ"ל ומביאו ב"י והכי נקטינן כקולו וכחומרו וכן פסק בש"ע :

מי שלא עירב וכו' זהו ע"פ שיטתו של הרא"ש שצריך להתנות ולומר לאטמוני ולאדלוקי אבל להרי"ף ולהרמב"ם יכול להדליק ונראה דאע"פ דנהגו לכתחלה כהרא"ש כדאי הם הרי"ף והרמב"ם לסמוך עליהן בדיעבד אם לא עירב להדליק נר של שבת שהיא מצוה . וכשם שאסור וכו' שם בעיא דאיפשטא וכגירסת התוספות וקנייה זו היא בלא ק"ס אלא בלשון מתנה גרידא ובמשיכה ואף על פי דמחזי כעובדין דחול משום מצוה התירו להקנותו כי היכי דמקני לולב ואתרוג ביו"ט וכ"כ במרדכי ומביאו ב"י : ומ"ש שאין העולם יודעין שהוא לאחרים כלומר אעפ"י דשלוחו של אדם כמותו ואם כן אחרים שערבו אינן צריכין לזכות לבני בית' דכשעירב כולם מותרים וכמ"ש הרא"ש ואם כן מדינא ודאי זה שלא עירב מותר לאפות ולבשל לאחרים בביתם . כשעירבו הם אפ"ה אסרו חכמים מפני מראית העין דאותן שידעו שזה לא עירב סבורים שמבשל ואופה לעצמו משלו בבית אחר כדי שלא יבינו שעובר על דברי חכמים כנ"ל דעת רבינו ודלא כמה שנראה ממ"ש ב"י ומהרש"ל דאהו דברי רבינו בזה אלא דבריו ברורים וישרים :

ומ"ש רבינו על דברי בעל העיטור ולא נהירא הוא לפי דכך הוא משמעות לשון הברייתא בסתמא דתני בה מי שלא הניח עירוב תבשילין הרי זה לא יאפה ולא יבשל לא לו ולא לאחרים ולא אחרים אופין ומבשלין לו אבל הדבר פשוט דלא קשיא כלל דמדינא ודאי מותר לאפות ולבשל לאחרים כדפי' בסמוך דרבינו מודה בזה אלא דס"ל לרבינו דברייתא אוסר לפי שאין העולם יודעים אבל בעל העיטור לא ס"ל כך פירושא אלא הכי פירושו דאינו אסור אלא שלא יאפה ולא יבשל משלו לא לו ולא לאחרים וכן אחרים אין אופין ומבשלין לו משלו והכריח בעל העיטור לפרש כן דהא בע"כ פשיטא הוא דאחרים יכולין לאפות ולבשל משלהם וליתן לו אח"כ במתנה כדמוכח מהך בבא דמקנה קמחו לאחרים ואם כן בע"כ הא דתני ולא אחרים אופין ומבשלין לו היינו לומר דמשלו אין אופין ומבשלין אם כן רישא נמי דאסור לו לאפות ולבשל לא לו ולא לאחרים היינו לומר גם כן דמשלו אסור דומיא דסיפא ולפע"ד דהעיקר כדברי בעל העיטור ופירושו והכי נקטינן :

ואם ערב במזיד ובשל וכו' שם איבעי' להו עבר ואפה מאי ת"ש מי שהניח ע"ת וכו' ואם הערים אסור וקס"ד דה"ה לעבר ואפה א"ר אשי הערמה קא אמרת שאני הערמה דאחמירו ביה רבנן טפי ממזיד ר"כ בר יצחק אמר אפי' את"ל דמזיד והערמה שוין כדקס"ד דפשטן איכא למדחי דהך ברייתא דאוסר הערמה וה"ה למזיד חנניא היא ואליבא דב"ש (אבל לב"ה שרי תרווייהו) ונראה דרנב"י לא אתא אלא למידחי פשיטות' דאפי' למאי דקס"ד ליכא ראיה לאיסורא היכא דעבר ואפה אבל קושטא ודאי הכי הוא דאחמירו רבנן הכא בהערמ' טפי ממזיד וכדמשמע מלישנא דרב אשי דדחי ליה ברייתא ואמר הערמה קאמרת וכו' אלמא דדבר פשוט הוא דהערמה דהכא חמירא טפי ממזיד ורנב"י נמי מודה לרב אשי דקושטא הכי אלא דדחי ליה לפשטן דאף למאי דקס"ד ליכא למיפשט לאיסורא : ומ"ש

דרך תבשיל להתקיים כ"כ ומיהו אי מערב במעושן שהוא עשוי להתקיים זמן הרבה אפ"ה שיוכל לערב מיו"ט אחד לכל ימים טובים שבשנה לדעת הרא"ש וזה נראה יותר וכ"כ מדברי רבינו שסתם וכתב שיכול להניח העירוב ע"ד להיות סומך עליו כל זמן שהוא קיים אפי' לי"ט אחר והכלבו כתב יש לעיין אם יניח עירוב תבשילין קודם י"ט שני ימים או יותר אם יועיל לו ועל זה כתב ה"ר נתנאל לחומרא דאין לשנות מנהג עי"ט בלא ראיה ברורה ואין לנו אלא לשון משנתינו עושה אדם עירוב תבשילין מעי"ט וסומך עליו לשבת וגם הברייתות והתלמוד כך הוא ועוד כיון דאין אופין [אלא] על האפוי ואין מבשלין אלא על המבושל אין כבוד יו"ט בתבשיל שכבר עברה צורתו ואין בתבשיל שייך זכרהו מאחר שבא להשכיחו וכן טעמא דכולהו אמוראי לא שייכי אלא ערב י"ט ועוד האריך בטעמו של דבר ולענין הלכה לכתחלה נקטינן להחמיר ובדיעבד להקל כיון דמידי דרבנן הוא :

נאכל או נאבד קודם שבישל לשבת אינו יכול לבשל עליו וכו' משנה בפרק ב' דביצה אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחלה ואם שייר ממנו כל שהו סומך עליו לשבת וכבר כתבתי דמפרש בגמ' דשייר ממנו כל שהו לאו דוקא דלעולם בעינן שישתייר ממנו כזית וכל שנשתייר ממנו פחות מכזית אינו סומך עליו ורבינו נגרר כאן אחר לשון המשנה וכתבה כמות שהיא וסמך על מ"ש לעיל שכזית הוא שיעור העירוב בין בתחלתו בין בסופו :

ומ"ש ולאחר שהכין צרכי שבת יוכל לאכלו מיד ברייתא שם :

ומ"ש התחיל בעיסתו ונאכל העירוב ואמר אביי גומר גם זה שם : ומ"ש בשם הרא"ש איכא לאסתפוקי במלתיה דאביי וכו' עד והדבר שקול עד יבא יורה צדק גם זה שם · והר"ן גם כן נסתפק בכך וה"ה כ' בהשגות א"א נ"ל שאם אפה ולא בישל או בישל ולא אפה ונאכל העירוב או אבד מה שעשה בעוד שהעירוב קיים מותר לו לשבת עד כאן וסברא נכונה הוא שמה שנעשה ביותר אפי' נתכוין בו לצורך י"ט יכול הוא להניחו לשבת ולבשל מכאן ואילך לי"ט עכ"ל : מי שלא עירב אסור להדליק נר של שבת כ"כ הרא"ש והר"ן שם גבי מתניתין דג' דברים ר"ג מחמיר כדברי בית שמאי ודקדקו כן מן הירושלמי אבל מדברי הרמב"ם שכתבתי אצל נוסח לשון העירוב נראה דהדלקת הנר אינו תלוי בעירוב : וכשם שאסור לבשל לעצמו כך אסור לבשל לאחרים וכו' שם (יז.) איבעיא להו מי שלא הניח ע"ת הוא נאסר ואין קמחו נאסר או דילמא הוא נאסר וקמחו נאסר למאי נ"מ לאקנויי קמחו לאחרים אי אמרת הוא נאסר וקמחו נאסר צריך לאקנויי קמחו לאחרים ואי אמרת הוא נאסר ואין קמחו נאסר לא צריך לאקנויי קמחו לאחרים מאי ת"ש מי שלא הניח ע"ת ה"ז לא יאפה ולא יבשל ולא יטמין לא לו ולא לאחרים ולא אחרים אופין ומבשלין לו כיצד הוא עושה מקנה קמחו לאחרים ואופין ומבשלין לו ש"מ הוא נאסר וקמחו נאסר ש"מ ופי' הר"ן לאקנויי בלשון מתנה בלא סודר אלא כשאר מטלטלין הניקנין במשיכה (ו) . והמרדכי כתב בה"ג התיר להקנותו ביום טוב משום מצוה וכן לולב ואתרוג יוצאין בהם כל העם ע"י מתנה ע"מ להחזיר ודכוותיה קונין בש"מ ואפי' בשבת עכ"ל ואיני מבין דבריו דאי בלשון מתנה בלא סודר מאי איריא משום מצוה בלא מצוה נמי אמאי ליתסר ואי בקנין סודר מאי מייתי מלולב הא גבי לולב לאו בקנין סודר מקנינן ועוד דכיון דאפשר להקנות לו קמחו במשיכה תו ליכא מצוה בקנין סודר ולמה התירוהו . ואפשר דאפי' להקנות במשיכה בלא קנין סודר סובר המרדכי דאסור משום דמחזי כמקח וממכר ובמקום מצוה התירו :

ומ"ש רבינו שהטעם שאסור לבשל לאחרים אפי' בביתם הוא מפני שאין העולם יודעים שהוא לאחרים אינו נראה דמה יודעים העולם אם זה עירב או לא עירב ועוד שאפי' אם יודעים שלא עירב כיון שאינו מבשל בביתו אלא בבית אחרים הא מוכח מלתא דלאחרים הוא מבשל אלא טעם הוא מפני שכיון שלא עירב הוא נאסר לאפות ולבשל כלל לא לו ולא לאחרים כשם שאסור לבשל מי"ט לחול לא לו ולא לאחרים ג :

ומ"ש על דברי בעל העיטור ולא נהירא דבהדיא גרסינן אינו אופה לאחרים אפשר לומר שבעל העיטור מפרש דהא דאמרינן אינו אופה לאחרים היינו לומר שהקמח שלו אינו אופה אותה לא לו ולא לאחרים דקמחו נאסר כ"ז שהוא שלו אבל קמח של אחרים שהניחו עירוב מותר לו לאפותו לצרכם דשלוחו של אדם כמותו ומ"מ פשטא דברייתא לא משמע אלא אפי' קמח של אחרים שהניחו עירוב אסור לאפותו ואפי' לצרכם וכ"כ מדברי הרמב"ם ז"ל : ואם עבר במזיד ובישל מותר לאוכלו אבל אם הערים לבשל שתי קדירו' וכו' שם איבעי' להו עבר ואפה מאי ואתינן למיפשט' מדתני' אכלו עד שלא בישל עד שלא הטמין ה"ז לא יבשל ולא יטמין אבל מבשל הוא ליו"ט ואם הותיר הותיר לשבת ובלבד שלא יערי' ואם הערים אסור וש"מ דאם עבר ואפה אסור ודחי רב אשי שאני הערמה דאחמירו בה רבנן טפי ממזיד ולא איפשטא בעיין ופירש"י שלא יערים לאחר שבישל לצורך לומר עוד אני צריך להזמין תבשילין אחרים ויותירם לשבת אבל בקדירה אחת אם ירבה לשבת הא אמרינן דאפי' לחול שרי כדלעיל ממלאה אשה קדירה בשר ואע"פ שא"צ אלא חתיכה אחת וכתב הרא"ש דמשמע מדברי רב אשי ואיכך אמוראי דדחו לכך פשיטותא מסתבר להו משום כבוד שבת אין לקונסו וגם הר"ן כתב דכיון דלא איפשטא בעיין ה"ל ספיקא דרבנן ולקולא וכ"פ הרמב"ם וכתב ולמה החמירו ואסרו על המזיד ולא אסרו על המערי' שאם תתיר למערים נמצאו הכל מערימין וישתקע שם ע"ת אבל המזיד אינו מצוי : כתב הכלבו בשם הר"פ אפ"ל דוקא לו אבל לאחרים מותר וכ"כ בתשובת שאלה עכ"ל ומשמע מדבריו דאמערי' קאי : כתוב בהג"א אבל בשוגג פי' ריב"א דשרי ולא כדברי רבינו יואל והמחמיר תע"ב או שמא אין להחמיר כדי שלא ימנע משמחת י"ט אלא מתירין לו בדיעבד ומלמדין אותו שלא יעשה

דרכי משה

(ו) כתב מהרי"ו מי שמתענת בי"ט אסור לו לבשל לאחרים דכיון שאינו יכול לבשל לעצמו אסור לבשל לאחרים כמי שלא הניח עירוב דאסור לבשל לאחרים : ואינו

דרישה

בסי' של"ו כן נלע"ד דבאריכות דברים האלו הראה רבינו מ"ש לעיל דטוב להחמיר כדברי שניהם וכהי משמע מדבריו שכתב וצריך לזכות כו' ואין מזכה לא ע"י בנו ובתו הקטנים אלא ע"י בנו ובתו הגדולים ודעתו היה כך כיון דהא דאין מזכה אלא ע"י בנו הגדול מיירי לפי הרא"ש באוכל על שלחנו דהכי קאמר ברישא אבל לא ע"י קטן ר"ל אפילו כשאין סמוך על שלחן אביו וזהו כמ"ש לעיל וטוב להחמיר כדברי שניהם ודוקא ע"י גדול שאינו סומך על שלחן אביו והא דכתב בסמוך וקטן שאינו סומך על שלחן אביו חשוב כגדול ונראה דזה מיירי בדיעבד משום דס"ל דדברי הרא"ש שעיקר ודוקא לכתחלה חושש רבינו לדברי הרמב"ם אבל בדיעבד סמכינן אהרא"ש אף לקולא וכ"ש לחומרא ולכן כתב וגדול הסומך על שלחן אביו חשיב כקטן שהוא כדברי הרא"ש לקולא ולחומרא וב"י שכתב דבדיעבד כל אחד חשוב גדול נראה דב"י כתב לפי סברתו שסבר דברי הרמב"ם עיקר וק"ל ככ"ל :

והמכניס

חדושי הגהות

בביתו ואצ"ל עירובי חצירות לעצמה מ"מ כיון שאינו מעלה לה מזונות יש לה יד ויכול לזכות על ידה (מהרל"ח) : ב ונראה שיש להגיה בדברי רבינו אפילו בביתם שאז העולם יודעים שהוא לאחרים ור"ל דאפ"ה אסור משום שהוא אסור במלאכה לגמרי (מהרל"ח) : ג לפי מה שהגהתי לעיל בדברי רבינו ניחא דר"ל אין חחשש משום מראית העין אלא מה שהוא אסור לבשל לאחרים אפילו בביתם היינו משום שהוא נאסר במלאכה ולא משום מראית עין שאין העולם יודעים שהוא של אחרים ולכן ג"כ כשמקנה קמחו לאחרים דמותר לאחרים לבשל לו ג"כ מותרים לבשל לו אפילו בביתו (מהרל"ח) :

המ

ועשה כך יותר והכל לפי ראות עיניו של החכם שעואלין אותו ועשה מה' עכ"ל כתב המרדכי בפ"ב דביצה שמי שלא עירב ובשל בהשכמה לי"ט הרבה בקדרה אחת וותיר לשבת דבכה"ג אפי' לצורך חול שרי דכתיב' ממלאה אשה קדירה וכו' וכ"כ סמ"ק ופשוט הוא וכבר כתב כן רבינו בתחלת סי' זה ורבינו ירוחם כתב מי שלא הניח ע"ת יכול לבשל ולאפות לצורך י"ט ולאכול מכל מין ומין ואם יותיר יותר כמ"ש למעלה עכ"ל ונראה שזו היא שכתבנו אבל מבשל הוא לי"ט ואם הותיר הותי' לשבת והיינו ודאי אפי' בכמה קדירות ומשמע דקודם אכילה דוקא הוא דשרי אבל אחר אכילה לא וכמ"ש בסי' תק"ג ואע"פ שיש מי שמתיר סברא זו עיקר וכבר כתבתי שם דמדברי רש"י נראה דקודם אכילה נמי כל המבשל קדירות יותר מכדי צורך היום הוי מערים ואסור מיהו היכא דאוכל מעט מכל אחד כיון דקודם אכילה הוא מבשלם אפשר דלרש"י נמי שרי :

ומ"ש ואם אין אחרים שעירבו שיוכל להקנות להם התירו לו חכמים משום כדי חייו וכו' בפ"ב דביצה אמתניתין דג' דברים ר"ג מחמיר כדברי ב"ש אין טומנין את החמין מי"ט לשבת אמרינן בגמר' היכי דמי אי דאנח ע"ת מ"ט דב"ש ואי דלא אנח ע"ת מ"ט דב"ה א"ר הונא לעולם שלא הניח ע"ת וכדי חיין שרי ליה רב הונא לטעמיה דא"ר הונא

ואם אין אחרים שערבו שיוכל להקנות להם התירו לו חכמים משום כדי חייו משום כבוד שבת לעשות דבר מועט ואפי' הוא בעצמו כגון לאפות ככר אחד ולבשל קדירה אחת ולהדליק נר אחד וכתב ה"ר מאיר מרוטנבורק (י) שיכול לחפש בחדר שום חפץ בנר אפי' מבע"י ולהניחו דולק עד הלילה : ואם נזכר ביום ראשון של יום טוב יכול לערב בתנאי שיתנה ויאמר אם היום קודש איני צריך לערב ואם היום חול ולמחר קודש בעירוב זה יהא שרי לן לאפויי ולבשולי וכו' למחר אצ"ל כלום שאם קודש הוא הרי כבר עירב מאתמול ואם הוא חול א"צ לעירוב וכתב ה"ר אפרים דדוקא דלית ליה מידי דבשיל מאתמול אבל אית ליה מידי דבשיל מאתמול לא מהני תנאה ונראה שא"צ וכ"כ בע"ה ודוקא בב' י"ט של גליות יכול להניחו על תנאי אבל י"ט של ר"ה לא :

תקכח י"ט אין צריך עירובי חצירות ושתופי מבואות אבל עירובי תחומין צריך כמו שבת וכל הלכות תחומין כתבתי בהלכות שבת : יו"ט שחל להיות בע"ש (א) אין מערבין לא עירובי חצירות (ב) (א) ולא עירובי תחומין אבל

ומ"ש הרא"ש וז"ל ורא"ה מרב אשי ומרנב"י דקאמר הא מני חנניא היא ולאביה דב"ש דלימון אמוראי בתראי דלחו לכך פשיטותא ומסתברא להו משום כבוד שבת אין לקונסו עכ"ל כלומר אף ע"ג דבשין לא איפסיקא ומסתברא לקונסו כיון דעבר במזיד מ"מ מדברי האמוראים ירא' דמסתברא להו איפסקא דאתפ"י דעבר במזיד אין לקונסו משום כבוד שבת דאם לא כן למה להו לאמוראי' לדחות כך פשיטותא לאיסורא ודאיכא למימר עבר ואפס מותר הסך הסברא אלא בע"כ דמסתברא להו דמותר משום כבוד שבת אבל לענין הערמה ודאי כולי עלמא מודו דהכא חמירא טפי ממזיד ולא הוייתי צריך לפרש זה אלא להוציא ממ"ש מהרש"ל דירא' דתופס הרא"ש כל הדחויים האלו ואף הערמה שריא והך ברייתא דאוסר' הערמה חנניא היא ואליבא דב"ש היא דלאו כהלכתא ואם כן קשה על מ"ש רבינו דהערמה אסורה ונדחק בפי' דברי הרא"ש ואין כאן קושיא כי הדברים מבוררים כשמש דהערמה דהכא אסור לדברי הכל וכן כתב הרא"ש בפ' תולין גבי הא דא"ל הערמה מדרבנן הוא ועורבא מרבנן לא אתי למיעבד לכתחלה דכתב וז"ל לא כל הערמה בחילי דרבנן שוין יש הערמה שמותר לכל אדם כי ההיא דפ"ק די"ט רב אדא מערים ומלח גרמא גרמא ויש הערמה דלא שריא אלא לצורך דרבנן כי הך דהכא ויש הערמה דאסור לכ"ע ואחמור בה רבנן טפי ממזיד כי ההיא דפ"ב די"ט גבי ע"ת וכו' עד ואם הערים אסור ויש דאיכ' פלוגתא כי ההיא דפרק כל כתבי אין מערימין בכך ר"י בר יהודה אומר מערימין וכן אותו ואת בנו שנפל לבור בי"ט דפליגי בהו ר"א ור' יהושע עכ"ל : כתב ב"י וכי תימא למה החמירו הכא בהערמה טפי ממזיד וי"ל שאם תתיר למערים נמצאו הכל מערימין וישתקע שם ע"ת אבל המזיד אינו מצוי עכ"ל ולפי זה שוגג גם כן אינו מצוי ושרי וכ"כ בהגהת אשיר"י ע"ש ריב"א וכ"כ בהגהות ש"ע מיהו בהגהת אשיר"י מסיק דהכל לפי ראות עיניו של החכם ששואלין אותו יעשה עכ"ל נראה דרצונו לומר דאפשר לחוש בשואל שיעשה מזיד ויאמר שוגג הייתי ויש להחמי' לו אפי' היה שוגג ומ"מ מסתברא שלא להחמיר בשוגג טפי ממזיד והכי נקטינן :

וכתב ה"ר אפרים וכו' ונראה שא"צ וכ"כ בעל העיטור פי' דעת ה"ר אפרים היא לפרש הך עובדא דר' חייא רבה בירושלמי דעל לביתי' א"ל אנשיכון מערבה א"ל אית הכא טלופחין מאתמול א"ל אין דקשי' ליה להר"א דלאיזה צורך שאל אית הכא טלופחין מן אתמול ה"ל להניח עירוב תבשילין ביום טוב ראשון ולהתנות דמשמע ליה דכשנכנס ר' חייא לביתו כבר נכנס י"ט כמ"ש במרדכי הארוך הבאתי לשונו בתחלת סימן זה אלא בע"כ דאין להניח ע"ת על ידי תנאי אלא בדאית ליה מידי דבשיל מאתמול וכן נראה ממ"ש הר"ן בפ"ב שזאת היא דעת ה"ר אפרים ע"ש אבל דעת רבינו היא דהך ירושלמי מיירי דר' חייא ודאי לא נכנס לביתו קודם שנכנס י"ט ולא הכינו תבשיל כדי לעשות ע"ת ונסמך ר' חייא על כזית טלופחין שנשאר בשולי קדרה כמ"ש רבינו בסעיף ב' ולא היה מקום לעשות ע"ת ע"י תנאי כיון דעדיין לא נכנס י"ט אבל אם לא נזכר דשכח לעשות ע"ת עד שנכנס י"ט פשיטא דמניח ע"ת על ידי תנאי אפילו לית ליה מידי דבשיל מאתמול דבהא מלתא לא איירי הירושלמי והכי נקטינן דלא כה"ר אפרים דיחיד הוא בדין זה כנגד כל הגדולים :

תקכח יום טוב אין צריך ע"ח ושתופי מבואות כך העלו הרי"ף והרא"ש בפ"ק ומיהו הר"ן כתב על שם הרשב"א דכלים שאין בהן צורך ליום

מי שלא הניח ע"ת אופין לו פת אח' ומבשלין לו קדירה אחת ומטמינין לו קיתון אחת ומדליקין לו את הנר משום רבי יצחק אמרו אף צולין לו דג קטן וכתב הרא"ש יש מדקדקים מדקתני אופין לו ומבשלים לו משמע דאחרים עושין לו אבל לא הוא עצמו וליתא שאם יש אחרים שעירבו יקנה להם קמחו ויעשו לו כל צרכיו ועוד מאי קאמר משום כדי חייו שרו ליה רבנן מה הוצרכו להתיר זה כיון שיכול להקנו' להם קמחו הלכך מיירי בדליכא מאן דעירב ומשום כדי חייו התירו לעשות דבר מועט ואופין ומבשלין אבני ביתו קאי וכן משמע בירושלמי וכך כתב הר"ן וכתב דהכי קיימא לן אבל הרי"ף והרמב"ם השמיטו האי מימרא דרב הונא וכתב הרב המגיד שהם סוברים שאינה הלכה אבל הרז"ה והרשב"א פסקו וכן כתב בספר קצר שלו לא היו שם אחרים להקנות קמחו או שלא רצה להקנות קמחו לאחרים אופין לו במקום פת אחד וטומנין לו קדירה אחת וצולין לו דג קטן ומדליקין לו את הנר עכ"ל ונראה דטעמא דהרי"ף והרמב"ם הוה משום דרבא אוקי מתניתין בשהניח ע"ת וכ"ת א"ה מ"ט דב"ש שאני הטמנה דמוכחא מלתא דאדעתא דשבת קא עביד ומשמע דרבא לית ליה הא דרב הונא ואע"ג דתניא כוותיה דרב הונא מאחר דרבא בתרא הוה לא חש לה אנן נמי לא חיישינן לה ורבי' שכתב ואפי' הוא עצמו נראה שהוא סובר כמו הרשב"א שאע"פ שיש כאן מי שעירב אם לא רצה זה שלא עירב להקנות לו קמחו מותר לאפות הוא עצמו פת אחת וכו' אפשר שסובר שכן הוא דעת הרא"ש ג"כ אע"פ שדבריו סתומים דאילו כדמשמע לכאורה מדברי הרא"ש דדוקא בדליכא מאן דעירב איירי אבל איכא מאן דעירב לא מאי ואפילו היא עצמו דקאמר הא כיון דאין כאן מי שעירב הוא ואחרים שוים הם וכדברי הרשב"א מצאתי בתשו' אשכנזים וז"ל ועוד נ"ל אפי' איכא אחריני שעירבו שרי איהו למעבד כל הני לנפשי' ואע"ג דאפשר באחרים ובאקנויי קמח לאחרים חדא דלא אשכחן פלוגתא בהכי אלא לגמרי שרי משום כדי חייו ועוד בידי ראייה פשוטה מתוספתא דביצה פ"ב הרי שכח ולא עירב עירבו אחרים מותרים לעשות לו או משלו או משלהם בהקנאה אם בא לעשות יותר מכדי חייו אבל דבר מועט יכול לעשות אפי' הוא כגון הדלקת הנר ומילוי מים ולכאורה ה"ה פת אחד וקדירה א' דהא הדלקה מנית בהדייהו כי שרית ליה משום כדי חייו עכ"ל (ז) :

כ' הרא"ש מדקאמר ומדליקין לו את הנר משמע מי שלא עירב אף להדליק אסור ומדליקין לו את הנר דקאמר היינו נר אחד כמו פת אחד וקיתון אחת אע"פ שלא פי' כן לכן נהגו כשמניח עירוב לומר לאפויי ולבשולי ולאדלוקי ולאטמוני ואע"פ דפירשתי לעיל שלא תיקנו אלא לעיקר סעודה היינו דא"צ לעשות העירוב אלא מפת ותבשיל שהוא עיקר סעודה אבל צריך להזכיר כל דבר שאסור לעשות בלא עירוב עכ"ל וכ"כ הר"ן ודחה דברי החולקי' בזה וכתב שכן דעת בה"ג וכן משמע בירושלמי וכן דעת התו' וכתבו שאפי' הניח עירוב אם לא הזכיר הדלקה אסור להדליק לו רק נר אחד (ח) ונראה שכל זה שלא כדעת הרי"ף והרמב"ם שהרי לא הזכירו בנוסח דברי העירוב לאדלוקי שרגא וגם המרדכי אחר שכתב דעת ר"ת כתב אמנם בירושלמי אינו מזכיר רק לאפויי ולבשולי ומ"מ ה"ה כתב יש מי שמוסיף בנוסח האמירה להדליק את הנר וכ"כ בה"ג למיפא ולבשולי ולמעבד כל צרכין ולאדלוקי שרגא וכתב הרשב"א שכן ראוי לומר עכ"ל : וכתב הר"מ שיכול לחפש בחדר שום חפץ וכו': ואם נזכר ביום הראשון של יום טוב יכול לערב בתנאי שיתנה ויאמר אם היום קודש וכו' פשוט בפ"ב דביצה (יז.) ואם יש חילוק בין זמן זה לזמן שהיו מקדשים ע"פ הראייה כתב רבינו בסי' שאח"ז : ומ"ש בשם ה"ר אפרים דוקא דלית ליה מידי דבשיל מאתמול וכו' כ"כ הר"ן בשמו וכתב שכ"כ מן הירוש' : ומ"ש אבל י"ט של ר"ה לא פשוט בפ"ק די"ט ופירש"י דטעמא מפני שהוא כיום ארוך ושניהם קודש בס"פ במה מדליקין (לד.) אהא דתנן ספק חשיכה מערבין ואקשינן רישא אסיפא ושנינן כאן בעירובי חצרות כאן בעירובי תחומין כ' המרדכי ה"ה עירובי תבשילין ספק חשיכה מערבין ודבר פשוט הוא : כתב המרדכי בפ"ב דביצה שהורה הר"ש מבונבורג לעשות עירוב תבשילין עכשיו בי"ט ב' ופוסק כד"ס הלך אחר המיקל והלכת' כרבא דאמר כדי שיברור מנה יפה לשבת ופריך אפילו בי"ט שני נמי ומשני שמא יפשע משמע הא לא"ה יכול להניח עירוב תבשילין אפילו בי"ט עצמו וכיון ששכח דאין כאן פשיעה יניח בי"ט עצמו עכ"ל ואין נראה שיהא כן דעת הפוסקי' שהרי לא התירו אלא לערב מי"ט לחברו כדאמרינן בגמרא ואפילו בה אפליג הרמב"ם בזמן הזה כמבואר בדברי רבי' בסי' שאחר זה ואם באנו לסמוך על דברי המתירים לערב מי"ט לחבירו הבו דלא לוסיף עלה הלכך נראה שאין לסמוך על אותה הוראה כתב הרוקח שכח ולא עירב בי"ט ונזכר בי"ט בלילה אין להניח ואם הניח עשוי דדמי להא דאמרי' בפר' משילין (לו:) אין מגביהין תרומות ומעשרות בי"ט ובשלהי המביא (לה.) טבל מוכן הוא ואם עבר ותקנו מתוקן עכ"ל ואיני יודע אם הכהה זו לומר שהוא מערב על תנאי או אם סובר שאם הניח עירוב ביו"ט עצמו אפילו שלא בתנאי מהני וכדברי הר"ש מבונבורג וזה נראה יותר דדין מניח אדם עירוב תבשילין מי"ט לחבירו ומתנה אחר כך כתבו מפורש ומיהו כבר כתבתי שאין לסמוך על דברי הר"ש מבונבורג :

תקכח י"ט א"צ עירובי חצירות ושיתופי מבואות אבל עירובי תחומין צריך כמו שבת כך העלו הרי"ף והרא"ש בפ"ק דביצה וכן כתב הרמב"ם בפ"ח מהלכות עירובין וכבר כתבתי בסי' תקי"ח היכא דעירב עירובי חצירות אם מועיל לו לשום דבר : וכל הלכו' תחומין כתבתי בה"ש בסי' שצ"ז נתבאר שכל אדם יש לו ולכליו ולבהמתו אלפים אמה ודין בהמת העיר ושור של רועה ופטם והשואל כלי מחבירו ושנים ששאלו חלוק או שיש להם חבית ובהמה בשותפות ואשה ששאלה מים ומלח וכלים המיוחדים לאחד מן האחים ובור של יחיד ומים הנובעים ומי שפירותיו בעיר אחרת או שהפקיד ביד אחר ומי שזימן אורחים מעיר אחרת ובסימן תקי"ו נתבאר דין שבת וי"ט הסמוכים ודין ב' י"ט של גליות ובי"ט של ר"ה לענין עירובי תחומין : י"ט שחל להיות בע"ש אין מערבין לא עירובי חצירות ולא עירובי תחומין מסקנא בגמרא בפ"ב דביצה (טז:) ופירש"י דטעמא דעירובי חצירות לא הוינו משום דמיחזי כמתקן וטעמא דעירובי תחומין משום דמוקצה ביתא הוא וכו' הר"ן דהא דאין מערבין דוקא כגון שלא עירב בא' אבל אם עירב בראשון מערב ברגליו בב' וכבר נתבאר זה בסימן תי"ו : ומ"ש

דרכי משה

(ז) ואינו נ"ל שיהא דעת רבינו והרא"ש כן שהרי כתב בהדיא ואם אין אחרים שיוכל להקנות כולי דמשמע דלא ברצונו תליא מלתא אלא בדאיכא אחרים צריך להקנות להם :
(ח) ובא"ז כתב וצ"ל בדין יהא שרא לנא לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולהוציא מרה"י לרה"ר ומרה"ר לרה"י ואם לא הזכיר כל זה אלא אמר כן בסתם בדין יהא שרא לנא למעבד כל צרכנא לא עשה ולא כלום עכ"ל :
תקכח (א) וכתב בהג"א פ"ב דביצה בשם א"ז הא דלא מניח עירובי חצירות בי"ט היינו דלא הניח עירוב תבשילין אבל אם הניח עירוב תבשילין מותר לערב בי"ט עירובי חצירות אבל

פרישה

(י) שיכול לחפש בחדר שום חפץ בנר אפילו מבע"י כו' נראה דר"ל שלבד נר אחר שהתירו מבעוד יום ולהניחו דולק עד הלילה אפילו בחדר שאין בו צורך כל כך להדליק בו : לו להדליק בחדר שהוא אוכל שם יכול לחפש בחדר שום חפץ אפילו סי' תקכח (א) אין מערבין לא עירובי חצרות דחמי כמתקן : (ב) ולא עירובי תחומין דעקר

אבל אם נזכר ביום הראשון בשני י"ט של גליות יכול לערב עירובי חצירות בתנאי שיאמר ביום הראשון אם היום חול בעירוב זה יהא מותר לטלטל מחצר לבתים ומבתים לחצר ואם היום קודש אין בדברי כלום ולמח' יאמר אם היום קודש כבר ערבנו מאתמול ואם חול בעירוב זה נהא מותרין אבל עירובי תחומין (ג) אין מניחין אותו בי"ט בתנאי כתב הרמב"ם ז"ל (ב) דוקא בזמן שב"ד מקדשין ע"פ הראייה ובני גליות עושין ב' ימים מספק אבל האידנא שבני א"י סומכין ע"פ החשבון ואין אנו עושין ב' ימים מספק אלא משום מנהג וכדשלחו מתם הזהרו בשני ימים טובים של גליות משום מנהג אבותינו אע"ג דבקיאין בקביעי דירחא לפיכך אין מערבין בתנאי בזמן הזה לא עירובי חצירות ולא עירובי תחומין ולא שתופי מבואות ואדוני אבי הרא"ש ז"ל לא כתב כן :

תקכט מצות י"ט

תקכט **מצות י"ט** לחלק אותו חציו לבה"מ וחציו לאכילה ושתייה (א) ואף על פי שצריך כל אדם לצמצם יציאותיו אל יצמצם בהוצאת י"ט (ב) וצריך לכבדו ולענגו כדרך שמענג ומכבד השבת ובהלכות שבת כתבתיו (ג) וי"א שצריך לעשות בו ג' סעודות וכן כתב הרמב"ם ז"ל וא"א הרא"ש לא נהג כן כתב הרמב"ם ז"ל חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו כל אחד כראוי לו כיצד (ד) הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו [א] והאנשים אוכלין בשר ושותין יין כשהוא אוכל ושותה

ב"ח

ליום כלל אסור להוציאן מחצר לחצר בלא עירוב וכו' ומביאו ב"י בתחלת סימן תקי"ח ע"ש : **כתב** הרמב"ם דוקא בזמן שב"ד מקדשין על פי הראיה וכו' פי' דאז בני הגולה לא היו יודעין יום שקדשו בו החודש בארץ ישראל אם קדשוהו ביום שלשים או ביום שלשים ואחד והיו בני הגולה עושין ב' ימים יום טוב כדי להסתלק מן הספק והיה בדין להתנות מספק אבל היום שבני א"י סומכין על החשבון ומקדשין את החודש עליו אין עושין י"ט שני כדי להסתלק מן הספק אלא מנהג בלבד כי הראשון ודאי קדש וכך שלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם אעפ"י דבקיאין בקביעא דירחא שמא ח"ו יגזרו שמד ויבואו לשכוח סוד העיבור אין לנו לערב ולהתנות : **ומ"ש** וא"א הרא"ש לא כתב כן הוא מדכתב בסתם כלשון התלמוד דבב' י"ט של גליות מערב ביו"ט הראשון ומתנה ולא כתב להא דהרמב"ם אלמא דתופס עיקר כדעת החולקים עליו דכיון דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם כו' לית לן לאחמורי טפי מינייהו וכיון דאיכהו מצי מתנו אנן נמי מתנינן והכי נקטינן ועיין בב"י :

תקכט מצות יום טוב לחלק אותו וכו' פסק כר' יהושע לגבי ר"א משום דר"א שמותי הוא ע"ל ריש סימן רמ"ב נתבאר באריכות : **כתב** הרמב"ם חייב אדם וכו' הקשה הב"י דהא בפ' ע"פ איתא תניא ריב"ב אומר בזמן שבה"מ קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ועכשיו שאין ב"ה קיים אין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש ומשמע דסגי ביין בלא בשר ולמה הצריך הרמב"ם שיאכלו בשר וישתו יין ע"כ ונרא' דס"ל לרבינו דממתני' דפ' אותו ואת בנו בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט וכו' בד' פרקים אלו משחיטין את הטבח בעל כרחו וכו' משום שהיו מרבין בשמחה לעשות סעודות כדפי' רש"י לשם אלמא דאיכא נמי שמחה בבשר אף על פי שאינן שלמים ובפרק כל כתבי נמי קאמר במה מענגו לשבת בבשר שמן ובדגים גדולים והך דע"פ הכי פירושו בזמן שב"ה קיים עיקר שמחה בבשר שלמים כדכתיב קרא וזבחת שלמים וגו' דאיכ' תרתי שמחה חדא שמחת הבאת שלמים לה' אידך שמחת אכילת בשר מה שאין כן ביין דליכא אלא חדא שמחה אבל עכשיו שאין ב"ה קיים אין עיקר שמחה אלא ביין כדכתיב קרא ויין ישמח לבב אנוש אבל בשר אינו עיקר שמחה דלא אשכחן קרא דכתיב בו שמחה בבשר שאינו של שלמים . וזאת היא דעת התוספות שכתבו התוספו' לשם ריש (דף ק"ט) וז"ל במה משמחן ביין היינו בזמן הזה אבל בזמן ב"ה אין שמחה אלא בבשר עכ"ל פי' בזמן הזה עיקר שמחה ביין ובזמן ב"ה אין עיקר שמחה אלא בבשר מטעמא דפי' . עוד הקשה ב"י דמ"ש הרמב"ם הקטנים נותן להם קליות ואגוזים לא מצאתי מפורש דבפרק ע"פ לא אמרו אלא דמחלק קליות ואגוזים לתינוקות כדי שלא ישנו וישאלו וא"כ היכא דלא שייך האי טעמא מנ"ל עכ"ל וי"ל דהיא גופא דלא ישנו וישאלו אינו אלא דלפי שהם שמחים ומשתעשעים בקליות ואגוזים הם נעורים וא"כ מכאן נשמע דהכא מילתא יש לשמוח בתינוק בי"ט ומהרש"ל כתב דבתוספתא דע"פ איתא להדיא הקטנים ביום טוב בראוי להם דהיינו קליות ואגוזים :
ומ"ש

ב"י

ומ"ש אבל אם נזכר ביום הא' בב' י"ט של גליות יכול לערב עירובי חצירות בתנאי שיאמר ביו' הא' אם היום חול וכו' בפ"ב דביצה (יז·) אר"ח בר אבי א"ר מניח אדם עירובי תחומין מי"ט לחבירו ומתנה וכ"ש עירוב תבשילין ורבא אמר מניח אדם עירוב תבשילין מי"ט לחבירו ומתנה אבל לא עירובי תחומין דלמיקנא ביתא בי"ט לא כתב הרי"ף והרא"ש הלכתא כרבא דהוא בתרא ומסתברא לן דה"מ בעירובי תחומין דמיקנא ביתא הוא אבל עירובי חצירות דביטול רשות הוא מניח אדם עירובו בא' ומתנה ונימא הכי אי האי יומא חול בהאי עירובא לישתרי לן לטלטולי בשבת וכו' וכבר נתבאר בסי' שקודם זה דהיינו דוקא בב' י"ט של גליות אבל בב' ימים טובי' של ר"ה אינו יכול לערב על תנאי : **כתב** הרמב"ם דוקא בזמן שבית דין מקדשין ע"פ הראייה וכולי אבל האידנא שבני ארץ ישראל סומכין על חשבון וכולי לפיכך אין מערבין בתנאי בזמן הזה לא עירובי חצירות וכו' בפ"ו ומבואר בדבריו שם דה"ה לעירובי תבשילין שאין אדם מערב ומתנה מי"ט לחבירו בזמן הזה והראב"ד השיגו וה"ה טען בעד הרמב"ם והר"ן כתב שאין דברי הרמב"ם מחוורין דרבה דאמר מניח אדם ע"ת מי"ט לחבירו ומתנ' מסתבר' דלדידי' הוא דקאמר ואע"ג דבקיאי' בקביעי דירח' כן בדין כיון דהשתא לא עבדינן להו אלא משום דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותי' לית לן לאחמורי טפי מינייהו וכיון דאינהו הוו מצו מתני אנן נמי מתנינן וכ"כ הרשב"א בתשוב' שלא נראו לו דברי הרמב"ם בזה : **ומ"ש** רבינו על דברי הרמב"ם ז"ל ואדוני אבי לא כ"כ היינו מדסתם וכתב ההיא דמניח אדם עירובי תבשילין מי"ט לחבירו ומתנה ולא חילק בין זמן שמקדשים ע"פ הראייה לזמן הזה וכ"כ שהוא דעת הרי"ף ז"ל שגם הוא סתם וכתב דין זה ולא חילק בין זמן לזמן :

כתב בכתבי מה"ר ישראל סי' קנ"ה שיש לעשות כדברי האשיר"י דבשל סופרים הלך אחר המיקל : ולפי מ"ש דכמה רבוות' פליגי עליה דהרמב"ם ז"ל בלאו האי טעמא נמי שפיר דמי למיעבד כוותייהו :

תקכט מצות י"ט לחלק אותו חציו לבה"כ וחציו לאכילה ושתיה פלוגתא דר"א ור' יהושע בפ"ב דביצה (טו :) ובפסחים פרק אלו דברים (סח :) והלכה כר' יהושע דאמר חציו לה' וחציו לכם תניא בפרק הקורא עומד בי"ט מאחרין לבא וממהרין לצאת ופירש"י בי"ט מאחרין לבא לבה"כ שצריך לטרוח בסעודת י"ט כך מפורש במסכת סופרים וממהרין לצאת משום שמחת י"ט : **ואע"פ** שצריך כל אדם לצמצם יציאותיו אל יצמצם בהוצא' י"ט (ביצה טו :) אמר להם הקב"ה לישראל לוו עלי וקדשו היום והאמינו בי ואני פורע ונתבאר זה יפה בסימן רמ"ב וזה שכתב רבינו ובהלכות שבת כתבתיו : **ומ"ש** וצריך לכבדו ולענגו כדרך שמכבד ומענג השבת כ"כ הרמב"ם בפ"ו וז"ל כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים שנאמר לקדו' ה' מכובד וכל ימים טובים נאמר בהם מקרא קודש וכן ראוי לאדם שלא יסעוד בערבי י"ט מן המנחה ולמעלה כע"ש שדבר זה בכלל הכבוד עכ"ל (א) וי"א שצריך לעשות בו שלש סעודות וכ"כ הרמב"ם בפ"ל מה"ש ואינו מוכרח בדבריו : **וכתב** הכלבו שיש שכתבו שהסעודה הג' בי"ט היא כשאוכלין תבשיל אחר לבד הראשון שאע"פ שאין מפסיק בה בברכת המזון ולא החמירו לעשותן רק בשבת ע"כ : אימתי מותר להתענות בי"ט נתבאר בהלכות שבת סימן רפ"ח די"ט שוה לשבת בענין זה אם חייב אדם לאכול פת בי"ט כתבתי בסי' קפ"ח (ג) ושם כתבתי אם חול המועד דינו כי"ט לענין זה או לא · גרסינן בפרק כל כתבי (קי"ז ·) א"ר אבא חייב אדם לבצוע על ב' ככרות בשבת מ"ט לקטו לחם משנה כתיב וכתב הרי"ף בפרק ערבי פסחים ופירשו רבנן דבימים טובים נמי בעי לבצוע על ב' ככרות כשבת דעיקר חיובא בשבת משום דלא הוה המן נחית בשבת אלא הוה נחית בע"ש זוגי זוגי ובימים טובים נמי לא הוה נחית אלא הוה נחת בעי"ט זוגי זוגי כמה דהוה נחית בערבי שבתות הלכך בעינן למבצע בי"ט על תרתי ריפתן שלימתא כדמחייבי' בשבת וכ"כ הרמב"ם בפ"ל מהלכות שבת וכתב גם כן שצריך לקבוע בכל סעודה על היין כמו בשבת : **כתב** הרמב"ם צריך אדם להיות שמח וטוב לב במועד וכו' עד ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עבירה הכל בפ"ו : וכמ"ש רבינו והאנשים אוכלים בשר ושותין יין מסיים הרמב"ם שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין ובפרק ערבי פסחים (קט ·) ת"ר חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל במה משמחן ביין ר' יהודה אומר אנשים בראוי להם ונשים בראוי להם אנשים בראוי ביין ונשים בראוי להם תני רב יוסף בבבל בבגדי צבעונין בארץ ישראל בבגדי פשתן המגוהצין תניא רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבה"מ קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ועכשיו שאין בה"מ קיים אין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש · ויש לתמוה על הרמב"ם למה הצריך שיאכלו בשר וישתו יין דהא בברייתא קתני דבזמן הזה אין שמחה אלא ביין ומשמע דביין סגי בלא בשר : **ומ"ש** הקטנים נותן להם קליות ואגוזים לא מצאתיו מפורש דאע"ג דתניא בפרק ע"פ (שם) אמרו על ר"ע שהיה מחלק קליות ואגוזים לתינוקות בע"פ הא מפרש התם טעמא כדי שלא ישנו וישאלו וא"כ היכא דלא שייך האי טעמא מנ"ל וצ"ע כתבו הגה"מ בפ"ו מהלכות י"ט גרסינן בירושלמי פ"ק דקידושין בהביא דאמרינן האחין שחלקו ר' מונא אומר כלי רגל חולקין כלי שבת מיבעיא מכאן משמע שבגדי י"ט יהיו טובים מבגדי שבת (ג) עכ"ל · תניא בפרק מקום שנהגו (נ :) העושה מלאכה בע"ש וי"ט מן
המנחה

דרכי משה

אבל לא עירובי תחומין אבל בהר"ן פ"ב דביצה דף רפ"א ע"ב לא משמע כן דכתב דלא מבעי עירוב תבשילין אלא לצרכי סעודה היינו אפייה ובישול משמע אבל לקנות עירוב לא מהני : (ב) ואין להקשות לדברי הרמב"ם דלפי טעם זה היה לנו להחמיר גם בזמן הזה בביצה שנולדה ביום זה לאוסרה ביום ב' כמו בב' ימים של ראש השנה וי"ל דלא קאמר הר"מ אלא לענין עירוב דצריך להתנות ולומר אם היום חול אבל בביצה שאין צריך שום אמירה אפילו בזמן הזה שרי וכ"נ מדברי המ"מ דלא קאמר הר"מ אלא במקום דבעי' תנאי :

תקכט (א) מיהו אם עי"ט בשבת יכול לקיים סעודה ג' בעת האוכל מעט לכבוד י"ט כ"כ מהרי"ל בהלכו' י"ט : (ב) כתב מהרי"ו מי שמתענה בי"ט צריך ללמוד כל היום או לומר תחינות כיון דהאי גברא לא מקיים חציו לה' וחציו לכם דבהא מודה ר"י לר"א דבעיא כולו לה' עכ"ל ולא נהירא חדא דהא מתענה לה' והרי כולו לה' ועוד דכתבתי לעיל סימן רפ"ח דהא דמותר להתענות היינו משום דה"ל עונג וא"כ זהו תענוגו וא"כ מיקרי כולו לכם דמה לי עונג זה או עונג אכילה ושתיה כנ"ל : (ג) בתא"ו נ"ד ס"א כל השמנים שאסור להדליק בהן בשבת מותר להדליק בהן בי"ט חוץ מבשמן שריפה וע"ל סימן רס"ג דיש לברך על הדלקת נר של יום טוב ושם נתבארו כל דיני הדלקה :
בתא"ו

דרישה

סי' תקכט [א] **והאנשים** אוכלים בשר ושותין יין כו' · ותמה עליו ב"י אהא דתניא אמר ר' יהודה בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת ושמחת ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש וא"כ למה הצריך הרמב"ם שיאכלו בשר וישתו יין עכ"ל ולעד"נ דל"ק מברייתא גופא שהביא ב"י לדקדק בדברי הרמב"ם שחלק בברייתא בין בזמן שבה"מ קיים בין בזמן שאין ב"ה קיים השמחה היא ביין ונראה כי הטעם הכי הוא לפי שבזמן שב"ה קיים כתוב בתורה בהדיא וזבחת שלמים ואכלת ובפסוק זה לא מבואר הטעם אם הבשר מצד עצמו משמח או משום חשיבות הקרבן אבל מ"מ מלינן שהיה השמחה בבשר ועכשיו שאין ב"ה קיים אין שמחה בלא יין ר"ל יין ודאי משמח אבל בשר אע"ג דבזמן שב"ה קיים היה שמחה בבשר מ"מ אנו לא יודעים טעם אם מצד עצמו הוא משמח וא"כ ג"כ עכשיו הוי שמחה בבשר או מצד חשיבות הקרבן ועכשיו שאינו קרב אין שמחה אלא ביין ר"ל ביין הוי ודאי אבל מ"מ יכול להיות שגם בבשר יש שמחה קצת וזה היה דעת הרמב"ם שכתב ז"ל שאין שמחה בלא בשר ואין שמחה אלא ביין ומלקיכהו לתרי בבא והוי מצי לערבינהו בחד בבא מוכח קצת מלשונו דסבר ג"כ שאין טעמם שוים דיין הוא משמח מצד עצמו וכמ"ש ויין
משמח

פרישה

דמקני ביתא הוא : (ג) **אין** מניחין אותו בי"ט בתנאי דאסור למיקני בית בי"ט אבל עירובי חצירות ביטול רשות הוא :

סי' תקכט (א) **ואעפ"י** שצריך כל אדם לצמצם יציאותיו כו' כן פרש"י בפ"ב דביצה ד' י"ו אהא דתניא מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה כו' ופירש רש"י ליזהר מלעשות יציאה מרובה שלא יוסיפו לו אלא מה שפסקו לו : (ב) **וצריך** לענגו שנאמר ולקדוש ה' מכובד וכל י"ט נאמר בו מקרא קודש :

(ג) **וי"א** שצריך לעשות בו ג' סעודות וא"א הרא"ש ז"ל לא כ"כ ואע"ג דלענין לבצוע על שתי ככרות אמרי' בפ' כל כתבי חייב לבצוע על ב' ככרות כו' וכתב הרי"ף בפרק ע"פ אמרו רבנן דבי"ט נמי בעי לבצוע על ב' ככרות והביאו ב"י ומ"ש דלא פליג הרא"ש ג"כ שם י"ל דשאני התם גבי לענין לבצוע ב' ככרות דטעם דשבת הוי משום דלא הוי המן נחית בשבת אלא הוי נחית בע"ש זוגי זוגי ובי"ט נמי לא הוי נחית אלא הוי נחית בעי"ט זוגי זוגי וכמ"ש רש"י וכמו שפי' הרי"ף אבל ג' סעודות בשבת ילפינן מג' פעמים היום דכתובים גבי שבת וס"ל שבת דוקא ודו"ק :

(ד) **הקטנים** נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות כתב ב"י זה לא מצינו מפורש ואף ע"ג
דתניא

ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים אבל מי שנועל דלתי ביתו ואוכל ושותה עם בניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו מצוה אלא שמחת כריסו ועל אלו נאמר זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם הוא אע"ג שהאכילה והשתייה במועד מצות עשה היא לא יהא אוכל ושותה כל היום אלא כך היא המדה כל העם (ה) משכימין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומתפללין וקורין בתורה בענין היום וחוזרין לבתיהם ואוכלין (ו) והולכין לבתי מדרשות ושונין עד חצי היום ומתפללין תפלת המנחה וחוזרין לבתיה' לשתו' שאר היום עד הלילה כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל לא ימשוך בבשר ויין ובשחוק ובקלות ראש ויאמר כל המוסיף בזה מרבה בשמחת מצוה לפי שאין השחוק וקלות ראש הרבה שמחה אלא הוללות וסכלות ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר חייבין ב"ד להעמיד שוטרים ברגלי' שיהו שוטטים ומחפשין בגנות ופרדסים ועל הנהרות שלא יתקבצו שם לאכול ולשתות אנשים ונשים ויבואו לידי עבירה וכן יזהירו בדבר זה לכל העם שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עבירה מדת החסידים אשר השם לנגדם תמיד ובכל דרכיהם ידעוהו בעת שמחתם אז יותר ויותר מברכין ומשבחין להקב"ה אשר שמחם ויאמר האדם בלבו בעת שמחתו והנאתו ואם כך היא שמחת העה"ז אשר היא הבל כי יש אחריה תוגה וצער א"כ מה תהי שמחת העה"ב התמידית שאין אחריה תוגה ויתפלל להקב"ה שיטה לבו לעבדו לעשות רצונו בלב שלם ושישמחנו בשמחת העולם ויזכנו לחיי העה"ב לאור באור פני מלך חיים :

הלכות חול המועד

תקל **חול** המועד שהן הימים שבין ראשון של פסח לשביעי ושבין ראשון של חג לשמיני מותרין בכל מלאכה מן התורה אלא שחכמים אסרום במקצת מלאכות אע"ג דילפי' להו מקראי טובא אסמכתות בעלמא נינהו אבל עיקרן אינו אלא מדרבנן הלכך התירו דבר האבד פירוש שהוא אבד אם לא יעשנו והתירו כל צרכי רבי' ואפי' צרכי יחיד אם אינו מעשה אומן והתירו כל צרכי המועד ואפי' בדברים האסורים התירו בשביל הפועל אם אין לו מה יאכל והנני מסדר אותם תחלה אבאר דברים שבגופו ואחר כך דברים הצריכין לו בעניני האכילה ואחר כך הצריכין לו לשאר תשמישין ודבר האבד בענין קרקע ודבר האבד בתלוש ומשא ומתן ובניין מלאכת הדיוט וצרכי רבים וכתיבה כניסת נשים ותכשיטיהן הספד וקריעה וקבורת המת והבראה ודיני אבילות הרגל וחול המועד :

תקלא **אין** מגלחין במועד והטעם שלא יכנס למועד כשהוא מנוול פי' שאם היה יכול לגלח במועד לא היה חושש לגלח ערב המועד ונמצא נכנס למועד מנוול ומצוה על כל אדם לגלח קודם המועד לכבוד המועד וכיון שהוא אסור לגלח במועד יהא זהיר לגלח קודם המועד ור"ת פי' כיון שזהו הטעם אם כבר גלח קודם המועד מותר לגלח במועד וקשה מאד להתיר וגם אינו נראה כן מתוך הגמרא

המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה לעולם ונתבארו פרטי דין זה בסימן רנ"א: **מדת** החסידים אשר ה' לנגדם תמיד ובכל דרכיהם ידעוהו בעת שמחתן אז יותר ויותר משבחין להקדוש ברוך הוא אשר שמחם וכו':

תקל חול המועד שהן הימים שבין ראשון של פסח לשביעי ובין ראשון של חג לשמיני מותרים בכל מלאכה מן התורה אלא שחכמים אסרום במקצת מלאכות אע"ג דילפינן להו מקראי טובא אסמכתות בעלמא נינהו אבל עיקרן אינו אלא מדרבנן כ"כ התו' בפ"ב דחגיגה (יח.) והרא"ש בריש מ"ק דאע"ג דמדוכתי טובא משמע דאיסור מלאכה בחש"מ דאורייתא מדוכתי אחריני משמע שהן מדרבנן והכריעו דקושטא הכי הוי דלא מתסר אלא מדרבנן וכ"כ גם המרדכי ומיהו כתב בשם רא"מ דחה"מ אסור במלאכה מדאורייתא ורבינו כתב בסימן תקל"ו דלרב אלפס מלאכת חה"מ היא מדאורייתא וגם אכתוב שאיני יודע מנין למדה רבינו שהרי"ף סובר כן . ודעת הרמב"ם בפ"ז מהלכות י"ט כדעת התו' והרא"ש דאין אסור מלאכה בח"ה אלא מדרבנן . ונמוקי יוסף כתב בריש מ"ק שהרמב"ן הטיל פשרה ואמר שכל מלאכה שאינה לצורך המועד ואינה דבר האבוד אסורה מן התורה ושהיא לצורך המועד מותרת בין במלאכת אומן בין במלאכת הדיוט אע"פ שאינו דבר האבד וכן כל שהוא דבר האבד מותרת אע"פ שאינו לצורך המועד ואע"ג דאית ביה טירחא יתירתא וחכמים מדבריהם אסרו קצת מלאכות אלו ועיקר חש"מ ודאי דבר תורה הוא ולזה הסכים הרשב"א ספ"ק דע"ג עכ"ל וגם המגיד כתב דברים אלו בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל . ולע"ד נראה דאיסור מלאכ' בחה"מ ד"ת כדמשמע בסוגי' שבפ' אין דורשין (יח.) אלא שהתורה מסרה לחכמים שיאסרו המלאכות שנראה להם ויתירו מה שנראה להם וכעין מ"ש הר"ן בריש יומא גבי עינויי די"כ בר אכילה ושתיה . וכן מבואר בהדיא בפ' אין דורשין בברייתא' לא מסרו הכתוב אלא לחכמים לומר אי זו מלאכה אסורה ואי זו מותרת ואע"פ שהגמ"י כתב דאין לדקדק מכאן דמדאורייתא' הוא דא"א שיהיו חכמי' מקילי' כ"כ אם היה דאורייתא לאו מלתא הוא דאין קולות הללו גדולות ממה שהקלו בי"ה לרחוץ פניהם המלך והכלה כדי שיהו נראים יפים וכולי אחריני דשרי התם : **ומ"ש** הלכך התירו דבר האבד והתירו כל צרכי רבים ואפילו צרכי יחיד אם אינו מעשה אומן והתירו כל צרכי המועד ואפילו בדברים האסורים התירו בשביל הפועל אם אין לו מה יאכל הכל מתבאר והולך בהלכות אלו וטעם הלכך כלומר מפני שאיסורו מדרבנן היה להם כח להתיר דבר האבד משא"כ אילו היה איסורו מדאורייתא וזה ע"פ מ"ש בשם הגה"מ :

תקלא אין מגלחין במועד והטעם שלא יכנס במועד כשהוא מנוול פשוט בר"פ אלו מגלחין (יג: יד.) ור"ת פירש כיון שזהו הטעם אם כבר גלח קודם המועד מותר לגלח במועד וקשה מאד .להתיר וגם אינו נרא' כן מתוך הגמרא

ומ"ש ואע"ג שהאכילה והשתייה במועד מ"ע היא וכו' אלא כך היא המדה וכו' הקשה מהרש"ל מעובדא דר"א שהיה דורש כל היום כולו ואח"כ אמר להם לכו אכלו משמנים אלמא דהתפלה והדרשה תהיה קודם סעודת שחרית ולא קשיא מידי שהרי בגמ' מקשה היאך אמר ר"א על הכתות שיצאו שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה שמחת יום טוב מצוה הוא ומשני ר"א לטעמיה דאמר שמחת י"ט רשות וכו' אלמא דלמאי דקי"ל כר' יהושע דשמחת יום טוב מצוה היא מיד שיגיע שעה רביעית דהיא זמן סעודה חייב לקיים המצוה בזמנה ואח"כ לעסוק בתורה עד חצי היום וכסדר ההנהגה שכתב הרמב"ם והיינו משום דלאחר חצי היום הגיע זמן המנחה אבל לר"א דשמחת י"ט רשות היא חייב להקדים תלמוד תורה עד חצי היום ולא יותר דמכאן ואילך כזורק אבן לחמת ולהכי אמר ר"א על אותן שיצאו קודם שעה ששית שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה ודו"ק ומהא דאמר בפ"ק דרב לא אוקי אמורא עליה מי"ט לחבריה נמי ל"ק דהתם כדקאמר טעמא דרב אורויי הוה מורי בדרשתו כדאיתא בפרק אמרו לו אבל הרמב"ם לא אמר אלא דלאחר הסעודה הולכין לבתי המדרשות ושונין עד חצי היום והיינו לימוד בלא הוראה ותו לא מידי :

תקל חול המועד וכו' עד אסמכתא בעלמא נינהו כ"כ התוס' בפ"ב דחגיגה (דף י"ח) והרא"ש ריש מ"ק מיהו בב"י הביא דעת הרמב"ן והרשב"א דעיקר חש"מ ודאי ד"ת הוא והיינו כשאינו לצורך מועד ואינו דבר האבד אבל לצורך המועד א"נ שלא לצורך המועד אלא שהוא דבר האבד מותר מן התורה לגמרי אלא שהחכמים אסרו מדבריהם קצת מלאכות אלו ודעת זו נכון לפע"ד והוא דכיון דבי"ט לא התירה התורה אלא לצורך אוכל נפש מכלל דבחש"מ מותר כשהוא לצורך המועד אפי' אינו אוכל נפש ומדכתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו שהוא לומר אפי' מלאכת דבר האבד אסור כמו שפירש"י בפ' אמור מכלל דבחש"מ מותר בדבר האבוד דאל"כ מאי איכא בין חש"מ לי"ט וה"א להדיא בתורת כהנים סדר אמור פרשה י"ב וכל מלאכה לא תעשו הרי זה בא ללמד על ימי מועד שהם אסורים במלאכה יכול יהיו אסורין במלאכת עבודה ת"ל הוא הוא אסור במלאכת עבודה ואין ימי מועד אסורין במלאכת עבודה וכו' ומה שאמרו בפ' שני דחגיגה שהתורה מסרה לחכמים אינו אלא שהם יבחנו איזה מלאכה אסורה לפי שאינו דבר האבד ואיזהו היא דבר האבד ושריא אבל כשאינו דבר האבד כלל אסורה דבר תורה מדאיצטריך קרא בי"ט למיכתב מלאכת עבודה וא"ת לדעת התוס' והרא"ש דחש"מ מותר לגמרי מן התורה למה נכתב מלאכת עבודה גבי י"ט לימא קרא סתמא כל מלאכה לא תעשו דכיון דאין חילוק בין מלאכה למלאכה דבי"ט אסור אפי' דבר האבד ובחש"מ מותר אפי' אינו דבר האבד מהי תיתי לחלק וי"ל דאי כתב סתמא הו"א דכי היכי דשרי בי"ט אוכל נפש ה"ה דשרי נמי דבר האבד אע"פ שאינו אוכל נפש דהך היא הסברא מבחוץ להכי כתב מלאכת עבודה לאורויי דאע"פ דאוכל נפש שרי אפ"ה דבר האבד אסור הפך הסברא אך קשה להרמב"ן בפירושו לתורה בסדר אמור דמשיג על רש"י ופי' דמלאכת עבודה דקאמר קרא הכי פירושו מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש דאוכל נפש מלאכת הנאה תקרא ושאינה אוכל נפש מלאכת עבודה תקרא ובסדר בא דקאמר קרא בפי' אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם כתב קרא סתם כל מלאכה לא יעשה בהם אבל בשאר פרשיות כתב קרא מלאכת עבודה להורות דמלאכת אוכל נפש שריא ומש"ה בשבת ויוה"כ כתב בסתם כל מלאכה לא תעשו משום דאוכל נפש נמי אסור השתא לפי זה קשה מנ"ל להרמב"ן מקרא דמלאכת דבר שאינו אבד אסור בחש"מ מן התורה וי"ל דהרמב"ם לא השיג אפירש"י אלא במה שפי' מלאכת עבודה משמעו דבר האבד שאין זה לפי פשוטו של מקרא מטעם הקושיות שהקשה שם אבל מדרש חכמים בתורת כהנים דכתב הוא הוא אסור במלאכת עבודה ואין ימי המועד אסורין במלאכת עבודה הך דרשא ודאי לא דרשינן ליה אלא לענין דבר האבד דמלאכת עבודה אע"פ דפשוטו פי' מלאכה שאינו אוכל נפש דרשו חכמים דמשמעו ג"כ מלאכה שיש בו צורך וחסרון כיס וזה מוכרח מדאיצטריך קרא למיכתב הוא למידרש הוא אסור במלאכת עבודה שהוא דבר האבוד ואין ימי המועד אסורים בדבר האבד דאם לא כן לא אצטריך למיכתב הוא : **ומ"ש** הלכך התירו דבר האבד וכו' וכל צרכי רבים וכו' כלומר לפי דעת זו שעיקרן אינו אלא מדרבנן ניחא טפי מה שהתירו דבר האבד וצרכי רבים וכו' דהם אסרו והם התירו אבל להרמב"ן והרשב"א קשיא טובא היכן מצינו איסור דאורייתא מקצתו אסור ומקצתו מותר כמו שהקשה ר"ת הביאו הרא"ש בריש מ"ק ועוד הקשה כמה קושיות וכיוצא בזה כתב גם נימוקי יוסף ע"ש :

תקלא ור"ת פי' וכו' כ"כ בהגהת אשירי ר"פ ואלו מגלחין דכתב הא"ז יש שרוצים לומר אדם שגילח ערב הרגל מותר לגלח ברגל כו' ואין נראה וכו' : **ומ"ש** רבינו וקשה מאד להתיר פי' כיון דכל ישראל נוהגין שלא לגלח במועד היאך נתיר לאחד לבדו דבר זה קשה מאד להתיר אפי'

פרישה

דתניא בערבי פסחים ר' עקיבא היה מחלק קליות ואגוזים לתינוקות הא מפורש התם טעמא שלא ישנו וישאלו וא"כ היכא דלא שייך ה"ט מנ"ל הכיח בב"ע ול"כ דאין כדאי לתמוה מטעם זה דר"ל אע"ג דלא אשכחן מפורש בהדיא אבל מ"מ כיון דמצינו גבי ר"ע דקליות ואגוזים ממשיכי' דעתם ולבן דתינוקות אחריהם שהם משמחים התינוקות לכן ראוי ליתן להם בי"ט להיות שמחים : (ה) **משכימין** לבתי כנסיות כו' לכאורה יש לתמוה קצת מהא דתניא בפ' הקורא עומד בי"ט מאחרין לבא וממהרין לצאת ונראה דמ"ש הרמב"ם ומשכימין לא בעי למימר מיד בבקר והשכמה אלא ר"ל אעפ"י שאכילה במועד מצות עשה מ"מ צריך שיקדים לב"ה קודם שיאכל ואח"כ חוזרין לבתיהן ואוכלין כו' ומשכימין דקאמר ר"ל מקדימין לב"ה לאחר אכילה שהזכיר לפני זה וק"ל :

(ו) **ומ"ש** והולכין לבתי מדרשות ושונין עד חצי היום כו' ומכאן משמע דלא יפה אנו נוהגין שמאחרי' לצאת מב"ה עד חצי היום וכאן משמע אחר ביאה מבית הכנסת ואחר אכילתן חוזרין לבית המדרש ושונין עד חצי היום כו' :

כתב הכלבו שיש שכתבו שהסעודה ג' בי"ט הוא כשאוכלין תבשיל אחד לבד הראשון ואף עפ"י שאין מפסיק בה בברכת המזון ולא הזכירו לעשותן רק בשבת ע"כ : ועוד

אפי' היה מותר מן הדין ועוד דבגמרא משמע דמדינא אסור דאי איתא דשרי ה"ל לפורטה בהדי הנך דתנן ואלו מגלחין במועד : ומ"ש כי היכי דקאמר גבי כבוס וכו' איכא למידק הלא גבי כבוס לא תנן ליה במתני' דלותיב מיני' לר"ת דס"ל למתני נמי גבי גילוח במתני' דהלא כבוס אינה אלא מימרא דרב אסי אמר ר' יוחנן ואפי' נפרש דרבינו נמי קשיא ליה דס"ל לתלמודא לומר כן על משנת אלו מגלחין כי היכי דקאמר על משנת ואלו מכבסין דמי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לו לכבסו וכו' וכמו שפי' ב"י אכתי קשה דמי הגיד לו לרבינו בחלוק אחד דמותר לכבסו אפי' אם לא כבסו קודם המועד דליקשי מיניה לגילוח ודלמא לא התירו בחלוק אחד אלא בדכבסו קודם המועד אבל בדלא כבסו קודם המועד אסור לכבסו במועד ובדאית ליה תרי ומיטנפי אפי' כבסם קודם המועד אסור לכבם במועד משום דדי לו בשתי חלוקים שכבסם לפני המועד אחד לי"ט ראשון וא' לי"ט אחרון וכמ"ש התוס' לשם (דף יד) בד"ה שאין לו וא"כ לפי זה ניחא דבגילוח נמי יכול לגלח במועד אם גילח לפני המועד אלא דתלמודא אשמעינן לגבי כבוס כדי לחלק דלא שרי בחלוק אחד אלא היכא דכבסו קודם המועד אבל לא כבסו קודם המועד אסור ובתרי ומיטנפי אסור אפי' אם כבסם קודם המועד משא"כ בגילוח דליכא לפלוגי במידי דלא איירי בה תלמודא דפשיטא דשרי לגלח במועד כיון שגילח קודם הרגל ולא נכנס למועד מנוול דהדין נמשך אחר הטעם ולא צריך לפרש ונראה דרבינו תופס עיקר כמו שנמצא בתוס' לשם (דף י"ח) בד"ה אע"ג דכתבו וז"ל אע"ג דאית ליה תרי ומיטנפי מדלא משני הב"ע בשלא כבסו לפני הרגל דלא שרינן במי שאין לו אלא חלוק אחד אלא היכא דכבסו משמע דמי שאין לו אלא חלוק אחד שרי לכבסו במועד אפי' פשע ולא כבסו לפני המועד כך נ"ל ובתוס' מסופק בזה וכ"ל דהכא משמע דלא פלוג עכ"ל כלומר דליכא לפלוגי במידי דבחלוק אחד אפי' לא כבסו לפני המועד נמי שרי משום דאפילו אם כבסו קודם המועד הוא חוזר ומתלכלך אבל בתרי ומיטנפי אסור לכבסם במועד אפילו כבסם קודם המועד ולפי זה ודאי קשה דבגילוח נמי ליכא לאפלוגי במידי והוה ליה לפרושי היתירא דאם גלח קודם המועד כדי שלא נטעה לומר דמתניתין דוקא נקט אלו מגלחין הני אין מי שגילח קודם המועד לא כי היכי דמפרש גבי כבוס דלא נטעה דדוקא נקט אלו מכבסין הני אין מי שאין לו אלא חלוק אחד לא אלא בע"כ קושטא הכי הוא דבגלוח אסור אפי' אם גילח קודם דלא דמי לכיבוס דשרי משום דאפי' כבסו קודם המועד חוזר ומתלכלך ודו"ק : וכן וכו' ה"א בירושלמי כתבו שם הרא"ש הקשה הב"י הלא הרי"ף והרא"ש פסקו שם דאפילו לאפקירותא כי פייס לבעל דיניה ומיפיים שרי ליה לאלתר ואין הלכה כאביי דלאפקירותא עד דחייל שמתא עליה תלתין יומין וכן פסק הרמב"ם וא"כ היאך כתב הרא"ש ורבינו בכאן דאעפ"י שהתירו קודם הרגל אין נידוי פחות משלשים יום דמשמע לכאורה דפסקו כאביי ולהרא"ש אפשר לומר שלא הביא הירושלמי לפסק הלכה דנידוי שלשים יום אלא ללמד שאם היה אפשר לו לפייס לבעל דינו קודם הרגל ולא פייסו עד הרגל אינו מגלח אבל בדברי רבינו שפסק כאן כפי' דאין נידוי פחות מל' יום ובי"ד סימן של"ד כתב ע"ש הרמב"ם הא דאמר סתם נדוי ל' יום היינו לענין כשהיו מנדין אותו היו אומרים פלוני יהא בנידוי ל' יום ומ"מ אם חזר בו ופייס לבעל דינו מתירין אותו לאלתר אפילו נידהו לאפקירותא וכמ"ש הרי"ף והרא"ש ודאי דקשה טובא דפסקיו סותרין זה את זה והאריך ב"י ליישב קושיא זו בכמה גווני ולפע"ד אין כאן קושיא כלל שהיא צריך ליישב דהלא מפורש בי"ד דאין מתירין לו לאלתר אא"כ חזר בו ופייסיה לבעל דיניה אבל אם לא חזר בו ולא פייסיה לבעל דיניה אלא שבא לב"ד ומבקש שיתירו לו מתירין לו היכא מותר לאחר ל' יום וכמ"ש הרא"ש גופיה ע"ש הרמב"ם וז"ל א"כ דלא פייסיה ואפ"ה אחר ל' יום מתירין לו וכו' ומ"מ צריך הוא שיבא לב"ד ויבקש שיתירו לו וכו' עכ"ל ומביאו ב"י השתא הירושלמי דקא מסיק אלא במה אנן קיימין בשהתירו לו קודם הרגל וחל ל' שלו ברגל שאין נדוי פחות מל' יום מוקי למתניתין במי שלא חזר בו ולא פייסיה לבעל דיניה אלא שבא לב"ד ובקש מהם שיתירו לו והתירו לו קודם הרגל ואפ"ה כיון שלא חזר בו אסור לגלח עד אחר ל' יום דאין נדוי פחות מל' יום וכך הם דברי רבינו וז"ש אבל אם נשאר בנדוי שלא ביקש שיתירו לו וברגל בקש וכו' דהדין תלוי באם בקש מב"ד קודם הרגל שיתירו לו והתירו לו אעפ"י שלא פיים לבעל דיניה מגלח ביום ל' שחל ברגל אבל אם לא ביקש מב"ד שיתירו לו עד שנכנס הרגל והתירו לו אינו מגלח ולפי זה צריך לומר דמ"ש הרא"ש במה אנן קיימין אם כשהתירו לו קודם הרגל יגלח ואי בשלא התירו לו קודם הרגל אל יגלח כלומר אל יגלח ברגל דלאו אנוס הוא דה"ל לפייס את בעל דינו כדי שיתירו לו עכ"ל לאו דוקא לפייס את בעל דינו קאמר דהא אפילו לא פייס את בעל דינו נמי מתירין כשבקש מב"ד שיתירו לו אלא נקט הרא"ש האי לישנא משום דלמאי דקס"ד בקושיא דקודם הרגל כבר נשלמו ל' יום א"כ קשיא טובא הא ודאי דאף אם היה מפויים לבעל דינו היה מפוייס שהרי אין עליו

הגמ' דאם איתא ה"ל לפורטה בהדי הנך דתנן ואלו מגלחין כי היכי דקאמר גבי כיבוס כל מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו במועד משום דאפילו אם כבסו קודם המועד הוא חוזר ומתלכלך ה"נ ה"ל לפרושי היתר דאם גלח קודם המוע' (א) ועוד מי יודע אם גלח קודם המועד (ב) דכה"ג קאמר בגמ' על הא דבעי מי שאבדה לו אבידה בערב המועד אם מותר לגלח במועד מפני שהיה אנוס שלא היה לו פנאי לגלח קודם המועד וקאמר מי יודע שהיה אנוס הלכך נראה שאין להתיר אלא לאותם שמפרש בהדיא ואלו מגלחין מי שיצא מבית השביה ולא היה לו פנאי לגלח קודם המועד ומי שיצא מבית האסורין ואפילו היה חבוש ביד ישראל שהיו מניחין לו לגלח אפ"ה כיון שהי' חבוש הי' בצער ולא היה יכול לגלח [א] וכן המנודה בימים הקדמונים שלא היה יכול לגלח קודם שהרי הוא אסור בתגלחת וכגון שהתירו לו קודם הרגל וחל יום ל' ברגל שלא היה יכול לגלח קודם (ג) שאין נידוי פחות

הגמרא דא"כ הוה ליה לפורטה בהדי הנך דתנן ואלו מגלחין כי היכי דקאמר גבי כיבוס כל מי שאין לו אלא חלוק א' מותר לכבסו במועד וכו' פי' ה"ל למתני' לפורטה בהדי הנך דתנן ואלו מגלחין או התלמוד ה"ל לומר כן על משנת ואלו מגלחין כי היכי דקאמר על משנת ואלו מכבסין דמי שאין לו אלא חלוק א' מותר לכבסו במועד וכו' ומ"ש דכי האי גוונא קאמר בגמרא על האי דבעי מי שאבדה לו אבידה בערב מועד וכו' וקאמר מי יודע שהיה אנוס איכא לאקשויי גבי מי שאין לו אלא חלוק א' נמי נימא מי יודע שאין לו אלא חלוק אחד כבר הקשו כן בגמרא ותירצו אזורו מוכיח עליו ופי' רש"י דמי שאין לו אלא חלוק אחד פושטו ומתעטף במקטרנו וחוגרו באזורו ועומד ומכבס החלוק ומודיע לכל שאין לו אלא חלוק א' ודין זה שכתב רבינו נסתפקו בו התו' בפרק אלו מגלחין אבל בהג"א בשם א"ז ובהגה"מ פ"ז מהי"ט כתב כדברי רבינו וזה לשונם יש רוצים לומר אדם שגלח ערב הרגל מותר לגלח ברגל דטעמא מאי אין מגלחין משום שלא יכנס מנוול וזה לא נכנס וטעות הוא בידם חדא דלא חשיב בהדי אלו מגלחין מי שגלח ערב הרגל ועוד הרי אבדה לו אבידה דאנוס הוא וכו' וכ"ת התם לא מוכחא מלתא הכא נמי לאחר שגלח ברגל לא מוכחא מלתא אם גלח ערב הרגל אם לאו וכ"כ המרדכי וכן נראה שהוא דעת הרשב"א שכתב בתשובותיו שאלה חולה שנתרפא בחולו ש"מ אם מותר לגלח במועד מפני שלא היה יכול לגלח לפי שאמרו שהגלוח קשה לחולה ומחזירו לחליו מסתברא לי שאסור לגלח שא"כ ליתנייהו בהדי הנך דמתני' דאלו מגלחין והדיא אמרו בגמרא הא שאר כל אדם אסורים ועוד נראה לי ראיה מדאמרינן (יז:) קטן הנולד במועד מותר לגלח שאין לך יוצא מבית האסורים גדול מזה אלמא משום לתא דבית האסורים דוקא הוא שאין להתיר ומשום דבכלל השנויין במשנתינו הוא הא משום דלא היה יכול לגלח קודם המועד לא עכ"ל והא דמי שאבדה לו אבידה בערב מועד הכי איתא בגמרא (יד.) בעי ר' זירא אבדה לו אבידה ערב הרגל כיון דאנוס מותר או דלמא כיון דלא מוכח מלתא לא רב אסי מתני הכי בעי ר' זירא אומן שאבדה לו אבידה ערב הרגל מהו כיון דאומן הוא מוכח מלתא או דלמא כיון דלא מוכח מלתא כי הנך לא תיקו ופירש"י כגון ספר שהכל באים אצלו ערב הרגל ורואין שאבדה לו אבידה ואנוס הוא ואינו יכול לספר עצמו כי הנך דמתני' דקתני מגלחין דידוע לכל וכתבו התוס' דלא מיבעי' ליה אלא באומן עצמו אבל בני העיר אע"פ שאין להם אומן אחר פשיטא ליה דאסורי' וכתב א בב"י דכיון דסלקא בתיקו אזלינן בה לחומרא וכ"כ שהוא דעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם שהשמיטוה אבל הג"א בשם א"ז פסקוה לקולא ויש לתמוה על הרמב"ם והרא"ש שכתבו מלאכת ח"ה דרבנן למה לא פסקוה לקולא : ואלו מגלחין מי שיצא מבית השביה וכו' ר"פ ואלו מגלחין (יג:) הבא ממדינת הים ומבית השביה והיוצא מבית האסורים והמנודה שהתירו לו חכמים וכן מי שנשאל לחכם והותר : ומ"ש ולא היה לו פנאי לגלח במועד בברייתא שם (יז:) כל אלו שאמרו מותרים לגלח במועד בשלא היה להם פנאי אבל היה להם פנאי אסורים : ומ"ש ומי שיצא מבית האסורים ואפילו היה חבוש ביד ישראל וכו' ירושלמי כ' הרא"ש שם : וכן המנודה בימים הקדמונים שלא היה יכול לגלח קודם וכו' וכגון שהתירו לו קודם הרגל וחל יום שלשים ברגל וכו' גם זה ירושלמי כתב שם הרא"ש במה אנן קיימין אם כשהתירו לו קודם הרגל יגלח ואם בשלא התירו לו קודם הרגל אל יגלח כלומר אל יגלח ברגל דלא אנוס הוא דה"ל לפייס את בעל דינו כדי שיתירו לו אלא במה אנן קיימין בשהתירו לו קודם הרגל וחל ל' שלו ברגל שאין נדוי פחות מל' יום . ויש לתמוה ע"ז דגרסי' בפרק אלו מגלחין (טז.) ההוא טבחא דאתפקר ברב טובי בר מתנה אימנו אביי ורבא ושמתוהו לסוף אזיל ופייסיה אמר אביי היכי ליעביד לישרי ליה לא חיילא שמתא עליה תלתין יומין לא לישרי ליה ב קא בעו רבנן לאיפטורי א"ל לרב אידי בר אבין מידי שמיע לך בהא א"ל הכי אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל טוט אסר וטוט שרי א"ל ה"מ לממונא אבל לאפקירותא עד דחיילא שמתא עליה תלתין יומין וכתב הרי"ף הא דסבר אביי דלא שרינן שמתא דאפקירותא ואע"ג דמפייס לבעל דיניה אלא עד דחיילא שמתא עליה תלתין יומין ליתא אלא כי מפייס לבעל דיניה ומיפיים שרי ליה לאלתר ג ממעשה דרשב"ל וממעשה דרב הונא (נדרים ז:) וכ"פ הרמב"ם ג"כ והיינו דלא כהאי ירושלמי ואפשר היה לומר שהירושלמי סובר כדאביי ולא קי"ל כוותיה אבל קשה כיון דאתי דלא כהלכתא למה כתבוה הרא"ש ורבינו . ועוד דאם כן קשה אמתניתין מאי דמקשה בירושלמי במה אנן קיימין אם בשהתירו לו קודם הרגל יגלח ואי בשלא התירו לו קודם הרגל כיון דלאו אנוס הוא ד שהיה לו לפייס את בעל דינו כדי שיתירו לו אל יגלח ומצאתי בירושלמי ביומוי דר' זירא הוון מרחקין ומקרבין אמר לון ר' אילא השתא מרחקין והשתא מקרבין א"ר יוסי חזרו ומנו לכשיחזור בו יהו מקרבין אותו ומשמע ליה דס"פ ביומוי דר' זעירא היה מנדין וכיון שהיה מפייס לבעל דינו היו מתירין

דרישה

משמח אבל בשר אפשר היה שמחתו אלא מסיבות קרבן ולא מצד עצמו אבל מ"מ יש שמחה קצת וכיון דאין טעמם שוה לכך אלקינהו לתרי בבי ולזה כתב הרמב"ם שאנשים אוכלין בשר ושותין יין ר"ל עיקר שמחה הוי ביין ובבשר ג"כ איכא קצת שמחה משא"כ בזמן שבה"מ היה קיים היה עיקר שמחה בבשר כמ"ש בתורה בהדיא שמחה בבשר ולא נזכר שם שמתן יין :

סי' תקלא [א] וכן המנודה שלא היה כו' כתב ב"י ואפשר היה לומר שהירושל' סובר כאביי כו' ואע"ג דבירושלמי שרי להתיר קודם ל' דלכשישלמו ל' יום יהא מותר ואביי לא רצה להתיר קודם ל' וא"כ היכי קאמר הב"י דירושלמי סבר כאביי נראה דס"ק דירושלמי ואביי לכל הפחות בהא הם שווים שלא היו מתירין קודם ל' יום להיות מותר לאלתר דאביי ג"כ לא רצה להתיר מיד ויכול להיות שגם אביי התיר מיד קודם ל' יום לכשישלמו ל' יום יהא מותר והא דלא רצה להתיר היינו שיהא מותר לאלתר :
מ"ש

פרישה

סי' תקלא (א) ועוד מי יודע אם גלח קודם המועד אבל גבי אין לו אלא חלוק א' אזורו מוכיח עליו גמ' ופירש"י לכל שהוא פושט את חלוקו ומתעטף במקטרנו וחוגרו באזורו ועומד ומכבס החלוק ומודיע לכל שאין לו אלא חלוק א' : (ב) כמו גבי מי שאבדה לו אבידה כו' ויש ליישב דברי ר"ת הכי דלגלח ברבים מודה ר"ת דאסור מטעם שכתב רבינו וקא דשרי לגלח היינו למי שדר ביחידי דליכא למימר מי יודע אם גלח קודם המועד ומש"ה לא פירשה במתני' ולא בגמרא משום דהם דברו בהיתר בכל ענין אפילו בפרהסיא אלא שקצת ק' דבמועד אין חילוק בין הוא במקום שאין רואין או בפרהסיא וכמו גבי בנין בקיבולת דאסרי' לקמן אפי' במקום שאין רבים מצוין שם משום דחיישי' שמא יבואו ויראו : (ג) שאין כו' פחות מל' יום וכ"כ הרא"ש והוא מהירושלמי וא"ת א"כ למה היו מתירין לו כיון שעומד היה בנידויו נגד סוף גמ' דמ"ק היכא פסיו שהמנדים ילכו בתוך ל' למדינת

חדושי הגהות

תקלא א הנה בכל הלכות חה"מ יחס הרב"י הפירוש שסביב הרי"ף במ"ק בשם נ"י כאלו הוא היה המחבר אותו ועמדתי משתומם מרעיד שבכל ספרי הרי"ף שבידינו ציון המציין למעלה בראש כל עמוד שהמחבר הוא הרבינו ניסים ולענ"ד נראה שהדין עם הב"י שבר"פ מי שהפך כתוב בפירוש שסביב הרי"ף והמגיד משנה כתב וכולי . ואין זה מדרך הר"ן להביא דברי ה"ה אע"כ שהנ"י הוא המחברו ודוגמא לזה הראני אדמו"ח הגאון האמיתי מופת הדור מו"ה ישעיה ברלין נ"י בתשובת חכם צבי סימן נ"ב שהוכיח במישור שפירוש הרי"ף בב"ק הוא הנ"י כיון שהביא דברי הריטב"א שאין זו דרכו של הר"ן וא"כ ה"ה הכא : ב בגמרא שלפנינו איתא קא בעו רבנן למיעל פירוש שצריכים למיעל לביתא דטבחא אבל הגירסא שבב"י היא גרסת הרא"ש ופי' בספר קרבן נתנאל פירוש גירסא זו שצריכין רבנן לילך לדרכם ואין שם מי שיתיר לו : ג היינו מעשה דר"ש בן לקיש דאיתא שם יז ; ודלא כמ"ש ברי"ף דר"ש בן לוי שהוא ט"ס : ד ואפשר שהרי"ף ורמב"ם מפרשין המשנה כשלא היה יכול לפייסו קודם הרגל ולכך מותר לו

פחות מל' יום אבל אם נשאר בנידוי שלא ביקש שיתירו לו וברגל ביקש והתירו לו לאו אנוס הוא ואינו יכול לגלח וכן מי שנדר שלא לגלח (א) ונשאל על נדרו ברגל (ד) וכגון שלא מצא מי שמתיר לו קודם הרגל אבל אם מצא (ה) ולא נשאל לא והבא ממדינת הים שלא יכול לגלח קודם וכגון שהלך להרויח מזונותיו או להתעשר אבל אם לא הלך אלא לטייל לא יגלח דלאו אנוס הוא דאפשר לו שלא ילך [ג] והראב"ד פירש אפילו לטייל דאמרינן לא יגלח דוקא מא"י לחוצה לארץ אבל אם הלך בחוץ לארץ או בארץ

מתירין לו ואמר להם ר' אילא שאין להתיר לו עד שיעברו שלשים יום כדתניא בברייתא ואמר ליה ר"י שאמר שנשנית אותה ברייתא נמנו וגמרו שלא יהא הדבר תלוי בשלשים יום אלא כיון שיחזור בו יתירו לו מיד והשתא מתני' נשנית בזמן שהיו אומרים אין נידוי פחות מל' יום ואביי סבר דלעולם דינא הכי איתיה שלא חזרו ונמנו ואנן לא קי"ל כוותיה ב"ד חזרו ונמנו שכיון שיפייס לבעל דינו יתירו לו ואפילו מיד ולפי זה כשכתב הרא"ש הירושלמי שעל משנתינו לא לפסוק הלכה כנידוי ל' יום כתב אלא ללמד שאם היה אפשר לו לפייס לבעל דינו קודם הרגל ולא פייסו עד הרגל אינו מגלח [ג] אבל מדברי הרא"ש שכתב שם בשם הראב"ד נראה שהיה מפ"ש הירושלמי דר' זעירא הוו מרחקין ומקרבין שכתב וז"ל הקשה הראב"ד לדברי הרי"ף שפסק דלוי' הלכתא כאביי דאמר לאפקירותא בעינן דליחול עליה שמתא תלתין יומין אלא שריכן ליה לאלתר אי פייסיה לבעל דיניה א"כ מאי הך דקתני בברייתא אין נידוי פחות מל' יום אי דפייסיה לבעל דיניה הא אמרת דלאלתר שרי' ליה ואי לא פייסיה לבתר ל' יום אמאי שריכן ליה וי"ל דמיירי כשמפייסיה לבעל דיניה וה"ק אין מנדין אותו תחלה לפחות מל' יום ואם חזר מתירין לו מיד מ"מ מתחלה מנדין אותו לדעת ל' יום וכן אומר בשעת הנדוי יהא בנדוי ל' יום וא"א יהא בנדוי ט"ו יום ומיהו אם חזר באמצע מתירין לו א"כ דלא פייסיה ואפ"ה אחר ל' יום מתירין לו שסבר קבל דינו כמי שחייב מלקות כיון שלקה בין חזר בין לא חזר אין מלקין אותו יותר ומ"מ הוא שבא לב"ד וביקש שיתירו לו אבל אם זלזל בנדויו ולא חש לבקש שיתירו לו מניחין אותו בנידויו עד שימות ולכשימות סוקלין את ארונו עכ"ל. ואפ"ל דמאי דקאמר מתחלה מנדין אותו לדעת ל' יום ומיהו אם חזר באמצע מתירין לו היינו לומר שמתירין לו מיד לכשישלמו ל' יום יהא מותר אבל להתירו בתוך ל' שיהא מותר מיד לא ואביי סבר דכל בתוך ל' יום אין מתירין לו כלל אף ע"פ שלא יהא מותר עד אחר ל' יום ולא קי"ל כוותיה אלא אפי' בתוך ל' יום מתירין לו דלכשישלמו ל' יום יהא מותר ואם תאמר כיון דלעולם הוא עומד בנידויו עד סוף ל' מנ"מ שיתירו לו בתוך ל' י"ל דהוכא שבתוך ל' ילכו למדינת הים המנדים אותו והיינו דקאמר בעובד' דהכוא טבחא לא לישרו ליה קא בעי רבנן לאיפטורי והכי א"ש הירושלמי הזה אף ע"פ שפייס לבעל דינו והתירו לו אין היתר חל עד שיעברו ל' יום וחל יום ל' ברגל. וכ"כ ממ"ש פסקי התוס' אסור לגלח במועד לבד הבא ממדינת הים ברגל ומנודה שפייס קודם לרגל ושלמו ל' ימי נידוי ברגל או נידוי שלנו שהוא שבעה ולפי זה מ"ש הרא"ש בשם הראב"ד על הירוש' דביומוי דר' זעירא הוו מרחקין ומקרבין וכו' מדקאמר השתא מרחקין והשתא מקרבין מיחזי דהוו מרחקין ומקרבין לאלתר ואע"פ שלא חזר בו ואני תמה על מה שנהגו כך ומה היו אומר בהא דתניא אין נידוי פחות מל' יום ונראה מכאן שהכל תלוי בדעת ב"ד למעט ולרבות בימי הנידוי ולמעט בימי נידויו להוסיף על הנידוי ולרבות ממה שהיו מרחקין ומקרבין לאלתר בלא חזרה ולא כך היתה כוונתם בתחלה בשעת הנדוי וכ"ש אם התנו לו ימי הנדוי בכך וכך שמתירין לו הנדוי כשיבא זמן שפסקו לו אלא שגער בהם ר' אלעאי שהיו עושין דבריהם כחוכא ואטלולא והיתה יראתם מתמעטת וחזרו ונמנו לכשיחזור בו יהא מקרבין אותו עכ"ל נ"ל שמה שכתב שהכל תלוי בדעת בית דין למעט ולרבות בימי נידויו היתה לומר שמתחלה היו מתנין שלסוף כך ימים יתמנו עליו ויתירוהו כלומר דלכשיגיע תשלום ל' יום יהא מותר אבל שיהא מותר קודם שיחול עליו הנדוי ל' יום לא עלתה על דעתם ויותר נראה לומר שכוונתו בפירוש הירוש' הזה דהא דתניא אין נידוי פחות מל' יום היתה לומר שאם נידוהו סתם אינו פחות מל' יום אבל אם לא נדוהו סתם אלא לי' או לט"ו ימים אינו מנודה יותר ומתני' בשנדוהו סתם שאע"פ שיכולין מיד להתירו עדיין הוא בנידויו עד תשלום ל' יום ומ"מ דברי רבינו אינם בדקדוק שכתב וכגון שהתירו לו קודם הרגל וחל יום ל' ברגל דכיון דקי"ל דנדוי שלנו כנזיפה שלהם דהיינו שבעה ימים הכי איבעיא ליה למכתב וכגון שהתירו לו קודם הרגל וחל יום ז' ברגל אלא שנמשך אחר לשון הירוש' שכתב שחל ל' שלו ברגל: והרמב"ם כתב מי שהיה מנודה ולא התירוהו אלא במועד מותר לגלח משמע דלית ליה הא דירוש' דלא משכח פתרי אמתניתין אלא בשהתירו לו קודם הרגל וטעמא משום דבגמרא דידן משמע דבשהתירו לו ברגל עסקינן דאמתניתין דקתני שהתירו לו חכמים קאמר דאזל ופייסיה לבעל דינו ואתא קמי רבנן ושרו ליה ונראה דטעמא משום דכיון שלא היה בדעתו קודם הרגל לפייס את בעל דינו אנוס ואפשר שזה היה דעתו של הרי"ף שהשמיט הירוש': **וכן** מי שנדר שלא לגלח ונשאל על נדרו ברגל וכו' ג"ז הירוש' שם כתב הרא"ש במה אנן קיימין אי בשנשאל קודם הרגל יגלח אם בשלא נשאל קודם הרגל אל יגלח ברגל כלומר אל יגלח ברגל דלאו אנוס הוא דהיה לו לישאל על נדרו קודם הרגל אלא אנן קיימין בשנשאל קודם הרגל ולא מצא פתח לנדרו אלא ברגל ה כהדא ר"ש בר' לא מצאו פתח לנדרו עד שבא אחד מזקני גליל: **וכתב** הרא"ש ולפי הירוש' מאן דאית ליה פותחין בחרטה פירו' חרטה כל דהו וא"כ למצוא פתח וטעם לעקור את הנדר מעיקרו אסור לגלח במועד כיון דהיה יכול לישאל קודם הרגל ואף ע"ג דאיכא למימר היה בדעתו להשלים נדרו ונמלך ברגל והתירו לו לא חשיב זה אונס ורש"י לא פי' כך עכ"ל. והרי"ף והרמב"ם שלא הביאו הירושלמי הזה משום שהם סוברים דכיון דתלמודא דידן לא פירש כן שהוא סובר דכל שהיה בדעתו להשלים נדרו ונמלך ברגל והתירו לא חשיב אונס: **והבא** ממדינת הים שלא היה יכול לגלח קודם משנה הזכרתיה בסמוך וכתב ר"י הבא ממדינת הים פי' כגון שלא בא ליישוב עד ח"ה או שלא היה לו שהות לגלח קודם הרגל כי כשבא לא היה שהות ביום: **ומ"ש** רבינו וכגון שהלך להרויח מזונות או להתעשר וכו' שם (יד:) והבא ממדינת הים מתני' דלא כר"י דתניא רבי יהודה אומר הבא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא שלא ברשות אמר רבה לשוט דברי הכל אסור לגלח למזונות ד"ה מותר כי פליגי להרויח רבי יהודה מדמי ליה לשוט ורבנן מדמי ליה למזונות: ופירש"י לשוט. אם יצא שלא לצורך אלא כדי לשוט בעולם ולראותו וחזר במועד ד"ה אסור לגלח במועד: למזונות. שיצא לחזור אחר מזונות שאין לו מזונות וחזר במועד ד"ה מותר לגלח במועד לפי שיצא באונס: להרויח. שיש לו נכסים הרבה ויוצא כדי להרויח יותר וקי"ל כרבנן: **ומ"ש** רבי' והראב"ד פי' אפי' לטייל דאמרי' לא יגלח דוקא מא"י לח"ל וכו' שם כתב הרא"ש בשמו דפלוגתא דר"י ורבנן איירי ביוצא לח"ל והכי מוכח בירושלמי
ומסתבר

עליו נדוי יותר מל' יום וא"ל דאם היה מפייס לבית דין דהיו מתירין לו אבל למסקנא מוקי לה בירושלמי בדלא פייסיה לבעל דיניה אלא שביקש מב"ד וכו' ולשון פסקי התוספות שהביא ב"י ומנודה שפייס קודם לרגל נמי מוכח הכי דרצונו לומר שפייס לב"ד דאל"כ הוה ליה לומר שפייס לבעל דיניה אלא ומנודה שפייס סתם קאמר ומשמע אפי' לא פייס לבעל דיניה אלא פייס לבית דין בלבד דמנודה הוא ל' יום ואח"כ מותר כיון דפייס לב"ד והתירוהו לו וכדפי' וכן ראיתי במרדכי הארוך שכתב לפרש הירושלמי במ"ש הרא"ש וכתב כל לשון הרא"ש זולתי במ"ש הרא"ש דלאו אנוס הוא דה"ל לפייס את בעל דינו כדי שיתירו לו כתו' לשם דה"ל לפייס קודם הרגל ואינו אנוס לגלח ברגל וכו' והיינו דה"ל לפייס לב"ד וכדפי' בפסקי התו' והכי נקטינן לחומרא דוקא בהתירו לו קודם הרגל ודלא כמה שפסק בש"ע שכתב כלשון הרמב"ם להקל אף בלא התירוהו אלא ברגל וכן כתב במרדכי דהכי משמע בגמרא דידן דליתא אלא כמפורש בירושלמי: **וכן** מי שנדר וכו' וכגון שלא מצא מי שמתיר לו קודם הרגל אף ע"ג דהרא"ש כתב דבירושלמי קא מוקים לה בשנשאל קודם הרגל ולא מצא פתח לנדרו אלא ברגל כהדא ר' שמעון בר ר' לא מצאו פתח לנדרו עד שבא אחד מזקני גליל לא כתב רבינו כן משום דכתב עוד הרא"ש דלמאן דאית ליה פותחין בחרטה וא"כ פתח אסור לגלח במועד אלא דוקא היכא דלא מצא אדם שיתיר לו קודם הרגל וע"ל דבכלל מ"ש וכגון שלא מצא מי שמתיר לו קודם הרגל הוה כמי שלא מצא מי שימצא לו פתח להתיר נדרו עד שבא אחד ברגל ומצא לו פתח וכעובדא דר"ש בר רבי:
מותר

דרכי משה

(א) בתא"ו נ"ד ח"ה דאף אם היה בדעתו לגמור הנדר ותוך המועד נמלך ונשאל עליו אפ"ה אסור לגלח. ורש"י ורי"ף ורמב"ם מתירין בכה"ג ודעת הרא"ש לאסור וכן משמע
דעת

פרישה

היה אבל דעת הרמב"ם מותר מיד לאחר שמפייס בעל דינו ושמתירין לו ועיין בב"י שהאריך בזה:

(ד) וכגון שלא מצא מי שמתיר לו קודם הרגל נראה דלפי מאי דקי"ל כמאן דאית ליה פותחין בחרטה פי' חרטה כל דהוא וא"כ למצוא פתח לפ"ז נ"ל מ"ש רבינו שלא מצא מי שמתיר לו ר"ל ג' שיתירו לו:

(ה) ולא נשאל לא וב"י כתב שדעת הרי"ף והרמב"ם דכל שהיה דעתו להשלים נדר ונמלך ברגל והתירו לו חשוב אונס וכדלעיל אם הוא התירו למנודה ברגל מותר לגלח ע"ש:
ול"ש

דרישה

[ב] מ"ש ב"י שם אבל מדברי הרא"ש שכ' שם בשם הראב"ד נראה שהיה מפרש הירושלמי דביומוי דר' זעירא בענין אחר כו' והביא מה שהקשה הראב"ד על הרי"ף שפסק דלית הלכתא כאביי דאמר לאפיקורוס בעינן דליחול עליה שמתא תלתין יומין אלא שרינן לאלתר אי פייסי' לבעל דיניה א"כ מאי הך דקתני בברייתא אין נידוי הי' פחות מל' יום כו' ונראה מדבריו שמכאן מוכח דהרא"ש פי' שהיה ירושלמי דר' זעירא בע"א וז"ל דהכי דייק כיון דהראב"ד הקשה לדברי הרי"ף מברייתא דקתני אין נידוי הי' פחות מל' יום כו' ולפי מה שפי' ב"י ההיא דירושלמי דזעירא לקמן דאיכא לשנויי שאמר שנשנית אותה ברייתא נמנו וגמרו שלא יהא הדבר תלוי בל' יום וכמו שפי' ב"י בהדיא אלא ע"כ כ"ל דהראב"ד והרא"ש דברין פירשו הירושלמי בענין אחר ואע"ג דבהדיא כתב הרא"ש בשם הראב"ד פי' אחר בירושלמי דר' זעירא והביאו ב"י בסמוך אין לתמוה על ב"י דמסדר לסוגיא מדיוק דברי ועפי ה"ל לאתויי מ"ש הראב"ד בהדיא נראה דב"י ז"ל רצה להעתיק כל דברי הרא"ש בסוגיא זו מראש ועד סוף כיון דגם מריש דבריו מוכח דסבר פירוש אחר בירושלמי וביאר א"ש מראש ועד סוף כדי ליישב דברי הירושלמי אליבייהו וגם לדברי הרי"ף ועפ"ש ולפע"ד דברי ב"י דמוקים ולפי הבנתו בדברי הירושלמי יש לדקדק מה בא הירושלמי להקשות אי בשלא לו קודם הרגל אל יגלח דה"ל לפייס את בעל דינו ומאי קושיא היא דילמא מיירי בדלא מטי זמנו עד הרגל ולא יוכלו להתיר קודם הרגל ולמה ליה לדחוק ולפרש דהתירו קודם מטו סוף זמנו ברגל ועוד כדחק מאד מאד בפי' הירושלמי ובדברי הראב"ד לכן נלע"ד לייסב מה שהקשה לרבינו והרא"ש מההיא דירושלמי במה אנן קיימין כו' על פי מ"ש בשם הראב"ד על ההיא ירושלמי דר' זעירא וז"ל מדקאמר השתא מרחקין והשתא מקרבין מיחזי דהוי מרחקין ומקרבין לאלתר אפילו בלא חזרה ואני תמה על מה שנהגו כך ומה מריס בהא דתניא אין נידוי היה פחות מל' יום ותירץ מכאן נראה שהכל תלוי בדעת ב"ד למעט או לרבות בימי נידוי ומה שהיו מרחקין ומקרבין לאלתר אפילו בלא חזרה כך היתה בתחילה כו' ור' אילעי גער בהם שהיו עושים דבריהם כחוכא ואטלול' וחזרו ונמנו לכשיחזור בו יהו מקרבין אותו עכ"ל. והביאו ב"י ופשוטו דה"פ דהכל תלוי בדעת ב"ד ר"ל יכול להתיר אפי' מיד ובלא חזרה אם היה כוונתם כך בתחלת הנידוי אלא שלא היו רגילים לפסוק כן וביומי דר' זעירא היה נוהגין לפסוק כן וגער בהן ר' אילעי ומשום הא לפי החמירו על עצמם שלא להתיר כ"א ע"י חזרה אבל ע"י חזרה היו מתירין לפעמים אפי' מיד שהכל תולה בדעת הב"ד ולפי פי' זה נראה לייסב דברי ירושלמי אליבא דכ"ע קשה בירושלמי ואם כשלא התירו קודם הרגל אל יגלח משום דה"ל לפייס קודם הרגל נראה דה"ק אף את"ל דמיירי בדלא מטי זמנו עד הרגל מ"מ לא הוה אנוס כיון דהכל עת ב"ד א"כ ה"ל לפייס ולבקש שיתירו לו דילמא הב"ד היו מתרצים להתיר לו מיד קודם הרגל וכיון דלא פיים וביקש קודם הרגל שיתירו לו א"כ לא היה בדעתו קודם הרגל שיתירו לבקש שיתירו לו לכך לא הוי אנוס ולא יגלח ומ"ש אי בשלא התירו לו ר"ל שלא ביקש שיתירו לו ומשני כשהתירו לו קודם הרגל וחל ל' יום שלו ברגל ר"ל דמיירי כשהיה אבל קש ופיים שיתירו לו והב"ד לא נתרצו לו דאף דיש ביד ב"ד להתיר תוך ל' מ"מ הב"ד לפי ראות עיניהם ולפי האפיקורס שעשה הן דנין ולכך קאמר שזה מיירי שלא יתרצה ת מותר עד סוף ל' ואותן ל' כלו במועד. ומ"ש שאין נידוי היה פחות מל' יום ר"ל מתחלה נידוהו לזמן ב"ד שהוא ל' יום ועדיין לא כלה אותו זמן וק"ל ובהכי אתי שפיר הכל ומה ב"י כיון דלא קי"ל כאביי לא קי"ל נ"כ כירושלמי ולפי מה שפירשתי א"ש דמאי דלא קי"ל כאביי משום דסבר דאין תלוי כלל בדעת הב"ד להתיר מיד ולכך לא רצה להוקי טעמא אף על גב שהיה אפך להתירו כדמשמע מדבריו ורי"ף סבר דאם ב"ד מתרצים להתיר רשאי להתיר מיד וכן דעת הירושלמי כמו שפירשתי וכן דעת הרא"ש ג"כ ודוק שלפי מ"ש יפורשו דברי הירושלמי והראב"ד כפשוטן בלי דוחק כלל ובזה ג"כ נתיישב קצת קושיא אמרונא שהקשה הב"י ז"ל מ"מ דברי רבינו אינם בדקדוק שכתב התירו לו קודם הרגל וחל ל' יום ברגל כיון דקי"ל דנידוי שלנו כנזיפה שלהם ז' ימים ה"ל לכגון שהתירו לו קודם ואם חל יום ז' ברגל כו' די"ל כיון דלא כ"כ בירושלמי אלא שלא למה לא בא לו קודם זמנו ואם לנידוי וזה היה בימיהן שייך בל' יום ולכך נקט דינו אל' יום וק"ל: [ד] **והראב"ד** פי' אפילו לטייל דאמרי' לא יגלח דוקא מא"י לח"ל כו'
הרא"ש

חדושי הגהות

ח ברגל (מהרל"ח): ה בירושלמי מפרש שלא מצא פתח לנדרו קודם פסח וכיון דכתב שם הרא"ש דלמאן דאית ליה פותחין בחרטה פירוש בחרטה כל דהו ואין צריך למצוא פתח א"כ היה אסור לגלח במועד לכן כתב רבינו שלא מצא מי שמתיר לו שטעם זה אזיל לר"ה (מהרל"ח) ועיין בב"י:
פירש"י

בארץ אפילו הלך לטייל יגלח: קטן מותר לגלח בח"ה לא שנא נולד במועד (ו) ול"ש קודם לכן: אבל שחל ז' שלו בשבת (ז) ערב הרגל מותר שלא היה יכול לגלח קודם וכל אדם מותר לגלח מה שעל שפת פיו אפי' אינו מעכב עליו ומה שאצל השפה מכאן ומכאן אם מעכב עליו מגלח (ח) ואם לאו לא יגלח והראב"ד כתב שאפילו מה שעל השפה לא יגלח אלא אם כן מעכב עליו ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל:

תקלב **מותר** ליטול צפרנים לא שנא דיד לא שנא דרגל ופירש ה"ר יהודה דוקא בסכין אבל לא במספרים והרב ר' ברוך מוסיף לאסור אפילו בסכין ולרב אלפס התירו אפילו במספרים (א) ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל. כל רפואה מותר בח"ה:

תקלג **מותר** לטחון קמח לצורך המועד (א) ואפי' כיון מלאכתו במועד ולקוץ עצים מן המחובר ולהטיל שכר בין של

תקלב מותר ליטול צפרני' ברייתא בפרק אלו מגלחין פליגי בה ר' יהודה ור' יוסי ופסקו הפוסקים כשמואל דאמר הלכה כר' יוסי דמתיר ואמר רב ובגנוסטרי אסור פי' במספרים וכתבו הרי"ף והרא"ש וה"מ בימי אבלו אבל במועד אפי' בגנוסטרי שרי אבל ה"ר יהודה מפרש דאף במועד אסור בגנוסטרי אבל בסכין שרי וה"ר ברוך מפר' דהסכין נמי הוו בכלל גנוסטרי ולא שרי אלא ליטלם בשיניים או בידים או דרך שינוי אחר שלא במספרים וסכין · כתב סמ"ק דלצורך מצות טבילה נוטלן כדרכן בחול והכי נהוג איסור אם לא בטבילה:

ומ"ש ל"ש דיד ל"ש דרגל פי' ל"מ דיד מותר ליטול משום דמאיס אלא אפילו דרגל דלא מאיס נמי שרי והכי איתא בגמרא (דף יח:):

תקלג מותר לטחון קמח וכו' ברייתא בפרק מי שהפך דף י"ב וסוף הברייתא ובלבד שלא יערים ורבי' לא הביאו לפי דאסיקנא תנאי היא וסמך על מה שכתב אח"כ דהרמב"ם כתב לקולא ודעת הרא"ש להחמיר כרבנן ופירש"י שלא יערים שלא יעשה הרבה ויאמר לצורך המועד אני עושה ומתכוין כדי שישייר

ומסתבר כהאי פירושא דלא קרי ר"י שלא ברשות היוצא להרוחה שכן הוא דרך כל התגרים ועוד דגרסי' בגמ' (שם) אלא למזונות הא אמרת ד"ה מותר והאיך סליק אדעתיה דר' יהודה קרי למזונות שלא ברשות אבל לפי הירוש' ניחא דאף למזונות לצאת ח"ל שפיר דמי דחשיב ר' יהודה שלא ברשות עכ"ל · ומשמע לרבי' דכיון דלא איירי ר' יהודה ורבנן אלא ביוצא לח"ל א"כ הכל בח"ל או הכל בארץ בכל גוונא מותר אפי' יוצא לשוט דאין לפרש שאין חלוק בין מא"י לח"ל להכל בארץ או הכל בח"ל אלא ביוצא להרוחה אבל ביוצא לשוט אפי' הכל בארץ או הכל בח"ל אסור דא"כ יכפל הראב"ד והרא"ש לאשמעינן מלתא דלא כהלכת' דהא ליכא בהאי מלתא נפקותא אלא לרבי יהודה דאסר בהרוחה דאילו לרבנן אין חילוק בין מא"י לח"ל להכל בא"י או הכל בח"ל דאי להרוחה אפי' מא"י לח"ל שרי ואי לשוט אפי' הכל בא"י או הכל בח"ל אסור הלכך ע"כ לומר דאתי לאשמעינן דלא אסרי רבנן לשוט אלא מא"י לח"ל אבל הכל בארץ או הכל בח"ל אפילו לשוט שרי וכ"כ נ"י בפירוש בשם הראב"ד דכל שהכל בארץ או הכל בח"ל אפי' לשוט כיון דברשות יצא מותר לגלח לדברי הכל:

קטן מותר לגלח בח"ה וכו' (שם:) איכא תרי לישני בגמרא ופסקו הרמב"ם והרא"ש כלישנא בתרא דאמרי משמיה דשמואל קטן מותר לגלחו במועד לא שנא נולד במועד ל"ש נולד מעיקרא והרי"ף לא הכריע ואפשר שסמך דמסתמא הלכה כלישנא בתרא וכתב הרא"ש דטעמא משום דלא שייך בהאי גלוח שלא יכנס מנוול לרגל · וכנ"י כתב קטן מותר לגלח פי' אם יש לו שער רב ומצער מותר לגלחו ולא אמרינן והלא יכנס ברגל כשהוא מנוול דלאו בר מצוה הוא ולא גזרינן קטן אטו גדול: **אבל** שחל שביעי שלו בשבת ערב הרגל מותר וכו' שם בברייתא (יז:) האבל מותר בגלוח ואוקימנא כגון שחל ז' שלו להיות בשבת ערב הרגל ואתאבא שאול דאמר מקצת היום ככולו ויום ז' עולה לו לכאן ולכאן כלומר עולה לז' ולל' וכיון דכבר התחילו ל' איבעי ליה לגלוחי קודם הרגל אלא דשבת הוי ואנוס הוא להכי מגלח במועד ופסקו הפוסקים כן ויתבאר עוד בסימן תקמ"ח והרמב"ם כתב בפ"ז מהלכות יו"ט כל מי שאי אפשר לו לגלח ולכבס בעי"ט ה"ז מותר לכבס ולגלח במועד כיצד אבל שחל ז' שלו להיות בי"ט או שחל להיות בעי"ט והרי הוא שבת שאי אפשר לגלח וכתב ה"ה ומה שנמצא בספרי רבינו שאם חל שביעי שלו להיות בערב י"ט שהוא מגלח במועד הוא טעות סופר או אגב שיטפא שהרי בביאור כתב בפ"י מהלכות אבל חל ששי שלו בערב הרגל ואין צ"ל ה' או ג' אינו מגלח ולא בטלה ממנו אלא גזרת ז' בלבד ואין מותר לרחוץ ולסוך ולא לעשות דבר עד שיכנס יו"ט ויו"ט מפסיק שאר השבעה ולאחר י"ט משלים ל' מיום המיתה ואסור בהם בכל חמשה דברים ובפ"ו מפרש שם שהם' דברים אלו הוא תספורת וכבוס ופשוט הוא כן בגמרא שאין רגל מפסיק גזירת ל' אלא כשחל ז' ערב הרגל דאמרי' כבר נהג בגזירת ל' יום שביעי עולה לכאן ולכאן ושם מבואר שאין אבל מגלח במועד אלא כשחל שביעי שלו בערב הרגל והוא שבת וכדעת אבא שאול דקי"ל כוותיה וכן מבואר מדבריו פ"י מהלכות אבל בביאור ומ"ש שם אמת ויציב עכ"ל. ול"נ דאפשר ליישב דמאי דנקט הרמב"ם חל ז' שלו להיות ביום טוב לאו משום היתירא דלגלח נקטיה דגלוח ודאי אסור עד תשלום ל' דכל שקבר את מתו פחות משבעה ימים לפני הרגל לא בטלה ממנו גזירת ל' אלא משום היתירא דלכבס שהזכיר קודם לכן בסמוך נקטי' ולגלוח קתני וה"ק כל מי שאי אפשר לו לכבס ולגלח בערב י"ט ה"ז מותר לכבס ולגלח במועד כיצד אבל שחל ז' שלו להיות בי"ט הרי זה מותר לכבס במועד ואם חל להיות בעי"ט והוא שבת שאי אפשר לגלח בו ביום מפני שהוא שבת מגלח במועד ואע"פ שבסוף דבריו כתב הרי אלו מגלחין ומכבסין במועד הבא ממדינת הים ויוצא מבית השביה וכו' קאי תרוייהו אתגלחת וכבוס ואחל שביעי שלו להיות ביו"ט לא קאי אלא מכבסין דאילו תגלחת אסור עד תשלום ל' יום כמו שנתבאר ודבר פשוט הוא דמאי דנקט כשחל ז' שלו להיות ביו"ט רבותא קאמר דלא מבעיא אם חל ג' או חמישי שלו בי"ט דפשיטא שלא היה אפשר לו לכבס מעי"ט ומפני כך מותר לכבס במועד אלא אפי' חל ז' שלו להיות בי"ט נמי א"א לו לכבס מעי"ט והלכך מותר לכבס במועד: **כתב** המרדכי תניא בתוספת' אע"פ שהתירו לספר לא יסתפר בר"ה אלא בצנעא וכ"כ הרמב"ם בספ' תורת האדם (ג):

כתב בתה"ד מי שעשה עבירות ובא ליטהר במועד ירא"ה דשרי לגלחו במועד כדי לטובלו ולהכניסו לדת האמת דכיון דנהגינן לגלח בעלי תשובה כאלו ע"פ ר' משה הדרשן כדפירש"י בפ' בהעלותך שנתן טעם להתגלח הלויים לפי שהיו כפר' על בכורי ישראל שחטאו בע"ג וע"ג קרויה מת ומת אתקש למצורע והמצורע טעון תגלחת וא"כ דמי להא דתניא בפרק אלו מגלחין (שם) דנזיר ומצורע אפי' היה להם פנאי לגלח קודם המועד מותרין לגלח במועד כדי שלא ישהו קרבניהם ובעלי תשובה נמי נראה להתיר כדי שלא ישהא כמה מצות שהרי אין מצטרפין אותו לכל דבר שבקדושה עד שיגלח ויטבול ואע"ג דודאי אינו מעכב מ"מ מנהג אבותינו תורה היא וכדאסמכינן אקרא ודחי' גלות דרבנן מקמיה עכ"ל והיינו למנהג אשכנז אבל אנן דלא נהגינן להצריך לבעלי תשובה גלוח כלל פשיטא דאין מגלחין במועד:

וכל אדם מותר לגלח מה שעל שפת פיו וכו' (שם יח.) אמר אביטול ספרא משמיה דרב שפה מזוית לזוית הנחה כל שמעכבת א"ר אמי ובשפה המעכבת כך הוא גירסת הרא"ש וכתב ז"ל פירש הראב"ד דמזוית לזוית זהו כל שלמעלה מפתיחת הפה הנחה זה הוא מה שחוץ לפה מכאן ומכאן וקרי ליה הנחה מפני שצריך להניחו שלא יגלח אותו במועד אלא אם שמעכב עליו אבל בשפה יכול לגלח בין שהוא מעכב בין שאינו מעכב ר' אמי אמר ובשפה נמי כל שמעכב ופליג אדרב ואמר דשפה אינו יכול לגלח אלא מה שהוא מעכב ממנה כך מצאתי הנוסח בה"ג הלכך דרב אמי פליג אדרב והוא בתראה הלכת' כוותיה ע"כ ולא נהירא לי דהא דפסקו הגאונ' כבתראי היינו מאביי ואילך אבל מקמי הכי אין הלכה כתלמיד במקום הרב ועוד בשל סופרים הלך אחר המיקל והכי ס"ל להרי"ף שכתב בהלכותיו ומותר לגלח שפה בחול המועד ומשמע דלא מפליג עכ"ל · והרמב"ם ג"כ סתם וכתב בפ"ז מהלכות יו"ט מותר ליטול שפה בחולו של מועד וכתב ה"ה יש מי שכתב דדוקא שמעכבת האכילה או שהוא איסטניס ורבינו כתב כלשון ההלכות ואפשר שבמועד בכל גוונא מותר עכ"ל ומדלא כתב הרי"ף והרמב"ם הנחה כל שמעכב' נראה שאינם גורסים בדאביטול ספרא אלא שפה מזוית לזוית בלבד וכך הוא בנוסחי דידן בגמרא וסוברים דהלכה כוותיה ומשמע שהם סוברים שאף מה שמן הצדדים מותר לגלח אע"פ שאינו מעכב וכ"כ ר"י שנראה מדבריהם וכיון דאיסור דרבנן הוא נקטינן לקולא: **כתב** המרדכי שרבינו מאיר מגלה בשם ר"ת דשמא לא התירו שפה אלא בתער ולא במספרים דומיא דתכפוהו אבילו וכן כתבו התוס' אבל דאיתא התם בקשו ממנו שפה והתיר להם יש לפרש ע"י שינוי דומיא דצפרני' וסמ"ג כתב מותר ליטול צפרניו ושפה בח"ה אפילו בלא שינוי ור"מ בשינוי דוקא ע"כ וכיון דאיסורא דרבנן הוא נקטינן לקולא: **כתב** המרדכי דמותר לחוף ולסרוק ראשו בח"ה דאין לאוסרו משום תלישת שיער וכן מותר לרחוץ בחמין בחש"מ והאריך בטעם הדבר:

תקלב מותר ליטול צפרנים לא שנא דיד ל"ש דרגל בפרק אלו מגלחין (יז:) ת"ר כשם שאמרו אסור לגלח במועד כך אסור ליטול צפרנים במועד דברי ר' יהודה ור' יוסי מתיר וכשם שאמרו אבל אסור לגלח בימי אבלו כך אסור ליטול צפרנים בימי אבלו דברי ר' יהודה ורבי יוסי מתיר ואיפליגו אמוראי בפסק הלכה ופסקו הפוסקים כשמואל דאמר (שם יח) הלכה כר"י במועד ובאבל א"ר פנן בר חליפא לדידי מיפרשא לי מיניה דשמואל ל"ש דיד ל"ש דרגל א"ר חייא בר אשי אמר רב ובגנוסטרי אסור וכתבו הרי"ף והרא"ש וה"מ בימי אבלו אבל במועד אפילו בגנוסטרי מותר ואיכא מ"ד דבגנוסטרי אסור ואנן לא ס"ל הכי וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות י"ט מותר ליטול צפרניו אפילו בכלי וכ"כ סמ"ג: **ומ"ש** רבינו ופירש ה"ר יהודה דוקא בסכין וכו' טעמו משום דסבר דבסכין הוי שלא כדרכן וז"ל סמ"ק ובמספרים הוי כדרכן וה"ר ברוך סבר דבסכין נמי כדרכן בגנוסטרי אסור פי' במספרים ופירש רבינו ברוך דה"ה בסכין דאסור שכן דרך ליטול צפרנים בסכין: **כתוב** בהג"א בשם מהר"ם אשה שאירעה טבילתה בח"ה לא תטול צפרנים בגנוסטרי היא בעצמה ושמא ה"ה בסכין אסור אלא אומרת לעו"ג ליטול צפרניה ואע"ג דאמירה לעו"ג שבות במקום מצוה לא גזרו אבל היא עצמה אינה יכולה ליטול יפה בשיניה או בידיה וכן כתב סמ"ק בהגהות וכן כתוב בהגהת מיימון בשם הר"ם מאינגי"לטירא וכתב עוד וכן כתב בספר התרומה וכתב אם אין לה שפחה או תנקר יפה יפה תחת צפרניה ותסיר כל לכלוך וטיט וצואה מתחתיהן או תטלם בשיניה או דרך שינוי אחר שלא במספרים וסכין והתוס' פי' פ"ב דמועד קטן דהטובלת לנדותה מותר ליטול צפרניה היא בעצמה בלא שינוי דלא גרע מהעבר' שער של בית השחי והערוה דשרי וכ"כ סמ"ק (א) ולענין הלכה מאחר שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל מסכימים להתיר אפילו שלא במקום מצוה ואפילו במספרים הכי נקטינן (ג): **כל** רפואה מותרת בח"ה תוספתא כתב' הרי"ף והרא"ש בפ"ק דמ"ק שותים מי זבלים ומי דקלים וכוס של עיקרים במועד:

תקלג מותר לטחון קמח לצורך המועד וכו' בפרק מי שהפך (יב:) ת"ר טוחנים במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם טחן והותיר ה"ז מותר קוצצים עצים במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם קצץ והותיר ה"ז מותר מטילין שכר במועד לצורך המועד ושלא

דרכי משה

דעת הטור וכתב המרדכי דמ"ק דף ש"ץ ע"ד דמתירין נדרים במועד אפילו שלא לצורך וכן מתירין חרמים במועד: (ב) ומשמע מדברי המרדכי דוקא אלו שמגלחין במועד כגון היוצא מבית השביה כו' דמאחר שאסור לאחרים צריך לגלח בצנעא אבל לגלח השפה או קטן דלכ"ע בכה"ג שרי:

תקלב (א) וכדברי הגה"מ כתב המרדכי דמ"ק ע"ב ובהלכות נדה דף של"נ ע"ג כתב סתמא כדברי סה"ת וכתב מהרי"ל דכן נוהגים ול"נ דיש לסמוך לצורך טבילה אדברי המתירין ליטול במועד אפילו שלא לצורך מצוה וכמ"ש ב"י דהכי נקטינן וכ"ש דהסמ"ק והתוספות הסכימו דלצורך מצוה שרי ונראה דהכי עדיף טפי ממה שמנקרים מטיט וצואה דיש לחוש שמא לא תנקרם יפה וכ"ה המנהג לחתוך הצפרנים לצורך טבילה: (ב) אבל אין המנהג כן אלא אין חותכין צפרנים במועד: ובמרדכי

פרישה.

(ו) **ול"ש** קודם לכן דלא שייך גבי' הטעם כדי שלא יכנוס לרגל כשהוא מנוול דלאו בר מצוה הוא אסר"י ואפי' בפרהסיא מותר רמ"א: (ז) **ערב** הרגל דמקצת יום ז' ככולו ויום ז' עולה לו לשבעה ושלשים וכיון דכבר התחילו השלשים איבעי ליה לגלוחי קודם הרגל אלא דשבת הוי ואנוס הוא להכי מגלח במועד וע"ל סי' תקמ"ח ב"י: (ח) **ואם לאו לא יגלח** · ב"י הוכיח ופסק דמגלח · כתב המרדכי דמותר לחוף ולסרוק ראשו בח"ה דאין לאסרו משום תלישת שער וכן לרחוץ בחמין בח"ה והאריך בטעם הדבר:

סי' תקלב (א) **ולזה** הסכים א"א הרא"ש ז"ל ורמ"א כתב המנהג לאסור אפילו בסכין אם לא לדבר מצוה כגון טבילת אשה שמותר אפילו במספרים כדרכה בחול וכ"כ התוס':

סי' תקלג (א) **ואפילו** כיון מלאכתו במועד דלצורך אוכל לא אסרו כיון מלאכתו אסר"י:

שאומר

של תמרים בין של שעורים לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם עשה לצורך המועד והותיר מותר ואם יש לו שכר ישן ומערי' לעשותו חדש (ב) שאומר שחפץ יותר בחדש כתב הרמב"ם ז"ל דמותר וא"א הרא"ש ז"ל לא הביא זה בפסקיו ונראה שדעתו לאסור דפלוגתא דתנאי היא: מותר לעקור פשתן מפני שראוי לכסות בו את האוכלים ולעקור כשות' שראוי להטיל בו שכר לצורך המועד (ג) ולעקור שומשמין שהיבשים שבו ראויין לאכול מיד. פירות שנתבשלו קצת ונאכלין ע"י הדחק מותר ללוקטן כדי לאוכלן ואם לקטן לאכלן והותיר וחושש שמא יתליעו אם לא יכבשם להוציא ליחה שבהם יכול לכבשם אבל אסור ללוקחן תחלה כדי לכבשם (ד) וכן מותר לצוד דגים לאכלם ולכבוש אם הותיר מהם אבל אסור לצודן או לקנותן כדי לכבשן אא"כ יהו ראויין לאכול מהן במועד ומיהו אפי' אינן ראויין אלא ע"י הדחק מותר וכן כל דבר אסור לכבשו אא"כ יהא ראוי לאכול ממנו במועד (ה) אבל אם הוא דבר שאינו נמצא אחר המועד מותר לקנותו ולכבשו: ציידי חיה ועוף צדין בצנעה לצורך המועד וכן כותשי חטין לעשות דייסא וטוחני פולין לעשות גרוסות (ו) נעשין בצנעה לצורך המועד:

תקלד **אין** מכבסין במועד והטעם כמו גילוח ואלו שמכבסין (א) הבא ממדינת הים ומבית השביה ומבית האסורין ומנודה

ושלא לצורך המועד אסור ואם הטיל והותיר מותר ובלבד שלא יערים ורמינהי מטילין שכר במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים ואע"פ שיש לו ישן מערים ושותה מן החדש תנאי היא דתניא אין מערימין בכך ר' יוסי בר יהודה אומר מערימין ופירש"י ובלבד שלא יערים שלא יעשה הרבה ויאמר לצורך המועד אני עושה ומתכוין כדי שתשתייר לאחר המועד: וכתבו הרא"ש והמרדכי הא דשרי הכא לצורך היינו אפי' כיון מלאכתו במועד דבצורך אוכל לא אסרו כיון מלאכתו והרי"ף והרא"ש לא הזכירו דין הערמה כלל משמע דס"ל כת"ק שלא התיר להערים. והרמב"ם בפ"ז מה' י"ט פסק שאע"פ שיש לו שכר ישן מערים ושותה מן החדש שאין הערמה זו נכרת לרואה וכן כל כיוצא בזה וכתב ה"ה בהשגות א"א הא דלא כהלכתא דר"י הוא דאמר הכי ופליגי רבנן עליה אבל בודאי אם החדש טוב לו מישן שלא בדרך הערמה מותר ע"כ ורבינו פוסק להקל בשל דבריהם אבל בהל' הרי"ף גירסא פוסק כת"ק שאסר להערים עכ"ל וכיון דלא אשכחן מאן דשרי אלא הרמב"ם ה"ל יחידאה ולא נקטי' כוותיה בהא. כתוב בפסקי התוס' אין צריך לגמגם שלא יטחון יותר מכדי צרכו וכן להטיל שכר ולקוץ עצים ולא יערים לטחון בכוונה יותר מכדי צרכו וכן כתב המרדכי וז"ל א"כ לגמגם שלא יטחון יותר מכדי צורך אכילה אלא יטחון בהרווחה ואם יותיר יותיר ואסור להערים שלא יטחון יותר בכוונה או שיש לו קמח ויערים ויאמר מזה אני רוצה וכ"כ לר"ת [להחמיר] שלא להערים ע"כ כ' הרשב"א בתשובה דאפילו יש לו לחם מותר לטחון דפת חמה עדיף מן הצוננת:

גרסינן בגמרא (שם) רב חלדו ליה חלדא בחולא דמועדא משום דלא הוה לו מה יאכל וכתבו רבינו בסימן תקל"ז. גרסינן בגמרא אמר רב חננאל א"ר קוצץ אדם דקל במועד אע"פ שאינו צריך אלא לנסורת שלו לייט עלה אביי רב אשי ה"ל א אבא בשלניי"א אזל למקליה בחולא דמועדא א"ל רב שילא משלניי"א לרב אשי מאי דעתיך דאמר רב חננאל אמר רב קוצץ אדם דקל במועד אע"פ שא"צ אלא לנסורת שלו הא לייט עלה אביי א"ל לא שמיע לי כלומר לא ס"ל איסתמיט נרגא בעא למפסקי' לשקיה שבקיה והדר אתא ומשמע דלא קי"ל כדרב חננאל כיון דרב אשי הדר ביה אבל בהג"א בשם א"ז כ' דנראה בעיניו דהלכה כרב חננאל ונראה דטעמא משום דרב אשי לא סבר לה לדאביי והא דאשתמיט נרגא ובעא למפסקי' לשקיה לאו משום דלית הלכתא כר"ח אלא מפני שזלזל בכבודו של אביי ואמר לא סבירא לי והלך לעשות מעשה כנגדו ונראה שלזה נתכוון רש"י שכתב אשתמיט נרגא בעא למפסקיה לשקיה דרב אשי משום דעבר אדאביי. ומ"מ הפוסקים שהשמיטו להו נראה שסוברים דלית הלכתא כרב חננאל:

מותר לעקור פשתן מפני שראוי לכסות בו את האוכלים וכו' שם רב יהודה שרא למעקר כיתנא ולמקטל כשותא ולמעקר שומשמי א"ל אביי לרב יוסף בשלמא כיתנא חזי לחפיפה כשותא חזי לשכרא אלא שומשמי למאי חזו חזי לנזיי דאית בהו: ופרש"י לחפיפה. לכסות בו מאכל כגון תאנים ותמרים לצורך המועד: לנזיי. גרעינין דאית בהו בשומשמין דחזי למעבד בהו משחא [א] וכתב רבינו ירוחם כל דבר שצריך לצורך המועד אפי' שלא יהיה לצורך אכילה כגון פשתן לחפיפה וכל כיוצא בזה מותר לעקור משמע מלשונו שאינו יכול לעקור אלא כדי מה שצריך אבל ה"ה כתב הר"א פי' לחפיפה לנוי הכנים לחוף בו הפנים ולפי שאין דרך הפשתן לעקרו לחלאין התירו לעקרו כולו כיון שצריך למקצת עכ"ל וטעם זה צ"ל גם בעקירת כשותא ושומשמי:

פירות שנתבשלו קצת ונאכלין ע"י הדחק וכו' בספ"ק דמ"ק (י:) אמר רבא הני תוחלני מגזריהו שרי מייליהו אסור וכתב הרא"ש פי' תמרים שלא נתבשלו כל צרכן מותר ללקטן במועד לצורך אכילה והנותרים מאכילה אסור לכבשן כדי שתצא מהם הליחה שלא יתליעו רב פפא אמר כיון דאי שבקי להו מתלעי כפרקמטיא האבד דמי ושרי כלומר כיון שלקטן שאינו צריך לאכילה יתליעו ויופסדו הויא כפרקמטיא אבודה אם לא ימכרנה עתה שמותר למכרה במועד הלכך הני תוחלי נמי שרא למייליגהו כדי שלא יופסדו כיון דמתחלה לקטינהו לאכול עכ"ל ורש"י פי' בע"א והרמב"ם לא הזכיר דין זה:

ומ"ש וכן מותר לצוד דגים לאכלם ולכבוש וכו' שם (יא.) תנן כל כבשים שהוא יכול לאכול מהם במועד כובשן ופירש"י כבשים שכובשן במלח שיכול לאכלן במועד שלא יהא צריך להמתין באכילתן עד לאחר המועד שיהיו נכבשין מהר וראויין לאכול מיד ובגמרא בדיתא לבאי כוורי אזל כ"ע צודי אייתו כוורא שרי להו רבא למתלח מינייהו א"ל אביי והא תנן כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד כובשן א"ל כיון דמעיקרא אדעתא דאכילה אייתינהו ואי שביק להו פסדי כפרקמטי' האבד דמי ושרי ואיכא דאמרי שרו להו רבא מיצד מיזל אתווי מימלח א"ל אביי והא אנן כבשין שהוא יכול לאכול מהן כובשן תנן א"ל הני נמי מתאכלי אגב איצצא: ופירש"י בדיתא. שם מקום: כוורי. הכי עשו דרך לנהר שלא מימיו ונשתיירו שם דגים הרבה: למתלח הרבה. אף על גב שאין יכולים לאכלם במועד שהרי היו מלוחים הרבה: א"ל ה"נ. דמלחינהו: מתאכלי במועד אגב איצצא. שמושך המלח מהם: ובכ"י פירש איצצא דוחקא אם רוצה לדוחקן תחת המכבש ולסוחטן מן המלח יהיו ראויין לאכלם במועד והרמב"ם כתב בפ"ז מהלכות יו"ט צד אדם דגים כל שיכול לצוד ומולח הכל במועד שהרי אפשר שיאכל מהם במועד אם יסחוט אותם בידו פעמים רבות עד שיתרככו וכתב בכ"י שאע"פ שמלח הרבה יותר מהצריך הרי יכול לומר בכל א' בשעת הנאה ומליחה לזה נעשה איצצא וכן בשימלח חבירו והערמה כי האי שריא אפי' בי"ט וכ"ש בח"ה כדאמרי' בפ"ק דביצה (יא:) מערים ומלח גרמא גרמא: **ומ"ש** רבי' אבל אם הוא דבר שאינו כמצא אחר המועד מותר לקנותו ולכבשו נראה שלמדו מדין השיירות שמותר לקנות מהן לפי שהוא דבר שאינו מצוי תמיד וכמו שיתבאר סימן תקל"ט וגם מדין מי שצריך לקנות יין בעת בציר לצורך שתייה כל השנה ואם יעבור המועד לא ימצא כמו שמצא עכשיו שנתבאר בסי' ההוא שמותר לקנותו:

ציידי חיה ועוף צדין בצנעה וכו' משנה בספ"ב דמ"ק (יג:) הציידין והדשושות והגרוסות עושין בצנעה לצורך המועד ופירש"י והדשושות. שדשין וכותשין חטין לדייסא: והגרוסות. שטוחנין פולין לגריסין: בצנעה. שמא יאמר זה שלא לצורך המועד וז"ל הרמב"ם כל מלאכות שהן לצורך המועד כשעושין אותן אומניהן עושין בצנעה כיצד הציידין והטוחנין והבוצרין למכור בשוק הרי אלו עושין בצנעה לצורך המועד וכתב ה"ה וז"ל כתב רבינו כשעושין אותן אומניהן לפי שא"ל לעשותן בצנעה אלא האומנין שעושין מלאכות לרבים וכ"כ הרמב"ן ועיקר עכ"ל והטעם מפני שהן צריכין לעשות הרבה ביחד ונראה כאילו עושין אותן לצורך חול:

כתב המרדכי ציידי דגים שהדבר ניכר שהוא לצורך המועד היה נראה להתיר אף בפרהסיא מדאמרינן בפ"ק שרא למיזל ולמיצד משמע בפרהסיא ויש לדמותו לתבלין שניכר שהוא לצורך המועד ושרי בגמ' עכ"ל: **כתוב** בתה"ד סי' קנ"ג היתר פשוט דחולבין הבהמות בח"ה אפי' ע"י ישראל ונראה דאפי' שלא לצורך המועד קאמר משום דהוי דבר האבד:

תקלד אין מכבסין במועד והטעם כמו גלוח פשוט בפרק אלו מגלחין: **ואלו** מכבסין הבא ממדינת הים ומבית השביה וכו' עד מטפחות הספגין משנה

שישייר לאחר המועד עכ"ל ואכולהו תלתא בבי אקמח ועצים ושכר קאי וקאמר ובלבד שלא יערים ורמינן עלה מדתניא מטילין שכר במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים ואעפ"י שיש לו ישן מערים ושותה מן החדש פי' רש"י שיכול לומר לצורך המועד הטילו ופרקינן תנאי היא דתניא אין מערימין בכך ר"י ב"ר יהוד' אומר מערימין והרמב"ם פוסק להקל כר"י ב"ר יהודה דכל בדרבנן אזלינן להקל אבל הראב"ד בהשגות כתב דהלכה כרבנן דהם רבים וזו היא דעת רבינו שכתב שדעת הרא"ש לאסור הערמה כיון דפלוגתא דתנאי הוא כלומר והלכה כרבים לגבי יחיד אבל אפשר לייסב דעת הרמב"ם דגם הוא פוסק כרבים לגבי יחיד אלא דמפרש דבמסקנא הערמה זו לשתות מן החדש אף רבנן מודו דשרי ולא פליגי אלא בהערמה לעשות שכר יותר מצורך המועד דמוכחא מילתא דהערמה ואסור לרבנן ומעיקרא דרמינן ברייתות אהדדי קס"ד דאין לחלק בין הערמה זו לזו ופרקינן תנאי היא הך ברייתא דמתיר בהערמה דתניא אין מערימין בכך דליסנא יתירא דקאמר בכך משמע בכך דוקא כלומר במותיר הוא דאסור להערים אבל בשותה מן החדש מערימין ר"י בר יהודה אומר מערימין ואפי' במותיר וכ"ש בשותה מן החדש אלמא בשותה בהערמה הכל מודים דשרי ואחר כן כתב בסתם הציידין והטוחנין וכו' אם עשה לצורך המועד והותיר ה"ז מותר ולא כתב לפרש דאסור להערים ולהותיר דממילא משמע מדלא התיר אלא לשתות מן החדש בהערמה אלמא דלהותיר בהערמה אסור כרבנן דאמרי אין מערימין בכך וכדפי' מיהו פשטא דסוגיא משמע דאין חלוק בין מותיר בהערמה ובין שותה בהערמה בכולהו לרבנן אסור אבל לשון הרמב"ם מורה כדפי' וכ"כ במגדל עוז ופשיטא דלהרמב"ם ה"ה בטחינה ובצירה יכול להערים ולטחון ולבצור ולומר רוצה אני לאכול פת חמה וכל כיוצא בזה ולענין הלכה נקטינן ככל הפוסקים דכל הערמה דהכא אסור לרבנן שהם רבים כנגד ר"י ב"ר יהודה ועיין לעיל בסימן תקכ"ז בדין הערמה דע"ת הבאתי מ"ש הרא"ש בפ' תולין דאיכא חלוקים טובא בדין הערמה:

מותר לעקור פשתן וכו' שם שומשמין חזי לנזיתא דאית בהו פירש"י גרעינין דאית בהו בשומשמין דחזו למיעבד בהו משחא עכ"ל דהיינו לומר דחזו מיד דס"ל לצורך המועד ורבינו כתב שיבשים שבו ראוין לאכול מיד משמע שהשומשמין עצמם ראוין לאכול מיד לא הגרעינין למעבד בהו משחא מיד:

תקלד אין מכבסין במועד וכו' עד ומטפחת הספרים שנותנין עליהן כשמסתפרין פי' שצריך להסתפר לכל אותם שהתירו חכמים ובירושלמי קאמר עלה מכבסין אותם מפני הכבוד פי' התו' מפני כבוד המסתפרי' שנותנין

דרכי משה

תקלד (א) ובמרדכי דמ"ק דף שצ"ב ע"ב דאף אלו לא יכבסו רק חלוק א' וכ"ה בהג"א פרק אלו מגלחין:

וכן

פרישה

(ב) **שאומר** שחפץ יותר בחדש או שיעשה הרבה ויאמר לצורך המועד אני עושה ומתכוין שישתייר אחר המועד אסור רש"י: (ג) **ולעקור** שומשמין אמרו לי הלועזים דשומשמין מין אחר הוא מה שקורא בערס שומשמין ממה שאנו קורין: (ד) **וכן** מותר לצוד דגים כו' ואפילו בפרהסיא שניכר שהוא לצורך המועד מרדכי: (ה) **אבל** אם הוא דבר כו' כמ"ש לקמן סי' תקל"ט: (ו) **נעשין** בצינעא לצורך המועד ודוקא האומנים העושים הרבה

דרישה

הרא"ש כתב בשמו דפלוגתא דר"י ורבנן איירי ביוצא לא"ל כו' וכתב ב"י דמשמע ליה לרבינו דבא לאשמעינן הכל דהכל בח"ל או הכל בא"י אפי' לשוט שרי ואין לפרש דבא לאשמעינן דלא פליג ר"י אלא ביוצא לח"ל אבל הכל בח"י או הכל בח"ל מודה ר"י דשרי כשיצא להרויח אבל לשוט אסור בכל מקום דא"כ איכפל הרא"ש והראב"ד לאשמעי' מילתא דלא כהלכתא כו' וע"ש ולכתי יש לדקדק דילמא בא לאשמעי' דשרי לרבנן אפילו מא"י לח"ל דלא תימא רבנן דשרי דוקא הכל בח"י או הכל בח"ל והוא לא איצטריך לאשמעינן וע"כ צ"ל דבא לאשמעי' אע"ג דרבנן אסרו לטייל ה"מ מא"י לח"ל אבל הכל בא"י או הכל בח"ל שרי אפי' לטייל:

סי' תקלג [א] ב"י הביא בשם רבינו ירוחם דכל דבר שצריך לצורך המועד אפילו שלא לצורך אכילה. כגון פשתים. לחפיפה מותר לעקרו וכתב דמשמע מדבריו שאינו יכול לעקור אלא מה שצריך אבל המ"מ כתב לפי שאין דרך לעקור פשתן לחלאין התירו לעקרו כו'

חדושי הגהות

תקלג א פירש"י אבא יער ושלניר"א שם העיר כלומר שהיה לו יער באותו מקום:

שנותנין אותם בפניהם ואין כבוד להם במטונפי' ויש גורסין הספרים ואיירי בספרי
הקודש דמכבסין אותן בימי הרגלים מפני כבוד הרגל :
ובכל כלי פשתן מותרים לכבסן מימרא דרבי יוחנן שם וכתב הרא"ש עלה והאידנא
נהגו בהן איסור ואין ספק דלא קאי אלא אכלי פשתן ונהגו כן משום
דמהר"ם פסק דכלי פשתן נמי אסור
כאביי ורבא דפליגי אר' יוחנן כדמוכח
הסוגיא דף (י"ח) אבל בגדי קטנים נהגו
בהם היתר בכל מקום ובכל זמן דלא
אשכחן מאן דפליג אמ"ש בירושלמי דבגדי
קטנים דינן כמי שאין לו אלא חלוק
אחד דמותר לכבסו ואינו ענין לכלי פשתן
גם לשון רבינו משמע הכי ואינו יודע למה
נסתפק ב"י בדברי הרא"ש ורבינו אי
קאי גם אבגדי קטנים וכן נראה מדברי
הר' ירוחם כמ"ש ב"י גופיה ופשוט הוא :
ומי שאין לו אלא חלוק אחד וכו' מימר'
דר' יוחנן שם ומ"ש ובסמ"ק אסר
אא"כ איזורו מוכיח עליו ה"א בגמרא
ריש פ' אלו מגלחין (דף יד) ובפרק כל
הבשר (דף קח) :
ומ"ש והר"פ הוסיף לאסור וכו' הקשה
הב"י דמאי הוסיף הלא
להסמ"ק נמי כשאין אזורו מוכיח עליו
אסור כמ"ש לשם להדיא בפניס אבל אין
אזורו מוכיח עליו אסור ותירץ דהסמ"ק מפרש כפירש"י בפ' אלו מגלחין דאיזורו
מוכיח עליו פי' דכשפושט חלוקו ומתעטף במקטרינ"ו והוגרו באיזורו ועומד ומכבס
החלוק נודע לכל שאין לו אלא חלוק אחד דלפי זה לא התירו אלא לכבסו בעצמו
אבל ע"י אחר א"כ מכבסו בעצמו אלא שהוא לבוש חלוק שאול בשעת הכבוס אסו'
כיון דאין שם אזורו מוכיח עליו אבל הר"פ מפרש איזורו מוכיח עליו כדפי' רש"י
בפ' כל הבשר דכשמכבס החלוק אם איזורו שהוא קבוע בו מוכיח שאין לו אלא
חלוק אחד דאם היה לבוש חלוק אחר היה נוטל האזור מזה וקובעו בזה שהוא לבוש
דלפי זה אפילו מכבסו ע"י אחר או שהוא לבוש חלוק שאול מ"מ חלוק זה שמכבסו
עם האזור הוא מוכיח שאין לבעל החלוק זה שום חלוק אחר אלא זה בלבד וז"ש
רבינו והר"פ הוסיף לאסור בכל חלוקים שלנו דאפילו מכבסו בעצמו ומתעטף
במקטרינ"ו נמי אסור כיון שאין לנו איזור קבוע בחלוקו שיהא מוכיח עליו אבל
להרי"ף והרמב"ם והרא"ש מותר לכבסו אפי' אין איזורו מוכיח עליו דתופסין פירש"י
בפ' אלו מגלחין וס"ל כיון דמסתמא מכבסו בעצמו והתירו לו משום דאיזורו שחגור על
מקטרנ"ו מוכיח עליו לא חלקו בין מכבסו בעצמו למכבסו ע"י אחר ובין לבוש חלוק
שאול בשעת כביסה לאינו לבוש דסתם התירו לו דלא נתנו דבריהם לשעורין ולפיכך
לא הוצרכו הפוסקים להביא להך דאיזורו מוכיח עליו כלל עכ"ד וכל זה נראה
דוחק אבל מה שנראה אמת דהסמ"ק ג"כ מפרש כפרש"י בפ' כל הבשר ולכך
כתב דאם אין איזורו מוכיח עליו אסור דהיינו כשאין מכבס החלוק עם האיזור
הקבוע בחלוק ומ"ש והר"פ הוסיף וכו' היינו לפי דהסמ"ק כתב דכלי פשתן אפילו
טובא מותר לכבס ואם אינו כלי פשתן מותר בשאין לו אלא חלוק אחד כשאיזורו
מוכיח עליו והוסיף הר"פ לאסור בכל חלוקים שלנו אעפ"י שהם של פשתן כיון
שאין לנו איזור קבוע בחלוק שיהא מוכיח עליו וע"ז כתב וכ"ש מי שאין לו אלא
מפה אחת או סדין אחד שאין לו לכבסו דליכא הכא הוכחה כלל וסתם סדין בכל
התלמוד הוא בשל פשתן וקאמר דהא פשיטא דאסור אלא אפילו חלוק א' דאיכא
קצת הוכחה כשחגור על מקטריג"ו והוא ג"כ של פשתן דאיכא תרתי לטיבותא נמי
אסור כיון שאין איזורו מוכיח עליו לגמרי דהיינו שיהא קבוע האיזור בחלוק ומכבסו
עמו שאין לנו איזור מוכיח עליו בכה"ג אבל דעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם והסמ"ג
שלא הביאו הך דאיזור מוכיח עליו נראה שדחו אותו מהלכה וכמ"ש מהרא"י בכתביו
סי' רל"ט דכל היכא דחזינא דמביא האלפסי שאר מילי מהך דינא דאתמר בלא
פלוגתא והשמיט איהך מילי ש"מ דסבר דלאו הילכתא היא ודכוותא הכא דהשמיט
הך דאיזורו מוכיח עליו סובר דלאו הילכתא היא וטעמו דבריש פרקין גרסינן בעי
ר' זירא אבדה לו אבדה ערב הרגל וכו' רב אשי מתני הכי בעי ר' זירא אומן
שאבדה לו אבדה וכו' תיקו ומשמע להאלפסי דבלישנא קמא נמי קאי בתיקו ואע"ג
דאביי הקשה אלישנא קמא יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין והכא
נמי יאמרו כ"ע אסורין לגלח וזהו מותר דלא מגליא אונסיה לכ"ע ולא דמי
לחלוק אחד דמגליא אונסיה דאיזורו מוכיח עליו מכל מקום כיון דלר' זירא לא
אפשיטא ליה דהיכן לסברא דאביי מקמי ספיקא דר' זירא ור' זירא לית ליה הך
סברא דאיזורו מוכיח עליו אלא סובר דאיכא הוכחה כלל ואפ"ה שרי לכבסו כיון
דאנוס הוא דאין לו אלא חלוק אחד אע"ג דלא מיגליא אונסיה וכן באבדה לו
אבדה ערב הרגל אע"ג דמבעיא ליה לר' זירא ולא אפשיטא נקטינן להקל באיסור
חול ש"מ דהוי מדרבנן וכיון דאנים מותר לגלח אע"ג דלא מיגליא לכ"ע אונסיה
וכדין מי שאין לו אלא חלוק אחד ובזה מתיישב דלא הביאו האלפסי והרא"ש והרמב"ם
הך דינא דאבדה לו אבידה ערב הרגל וכתב ב"י בריש סי' תקל"ח דנראה דס"ל
דאזלינן

ומנודה שהתירו לו חכמים שמנודה היה אסור בתכבוסת ומי שנדר
שלא לכבס ונשאל ברגל והתירו לו (א) שכל אלו לא היה להם פנאי
לכבס כדפי' לעיל גבי תגלחת ומטפחות הידים שאפילו אם כבסן
קודם הרגל חוזרין ומתלכלכין ומטפחות הספרים שנותנין עליהן
כשמסתפרין (ב) ואית דגרסי הספרים ומטפחות הספגנין שמסתפגין
בהן כשיוצאין מבה"מ ובגדי קטנים וכל כלי פשתן (ג) מותרין לכבסן
[א] וכ' א"א הרא"ש ז"ל ולא נהיגין כן ואין להתירן ומי שאין לו
אלא חלוק אחד אפילו אינו של פשתן מותר לכבסו שהוא
מתלכלך מיד אף אם כבסו קודם לכן [ג] ובספר המצות קטן אסר
אלא א"כ אזורו מוכיח עליו וה"ר פרץ הוסיף לאסור בכל חלוקים
שלנו שאין לנו אזור מוכיח עליו וכ"ש מי שאין לו אלא מפה אחד
או סדין אחד שאין לו לכבסו דליכא הוכחה כלל וא"א הרא"ש
ז"ל הביא מימרא דר' יוחנן שאין לו אלא חלוק א' וכו' ולא הביא
ההיא

משנה בפ' אלו מגלחין (יג : יד :) : ומ"ש ואית דגרסי הספרים כלו' מטפחות
של ספרי הקודש וכן משמ' בירושלמי כתב הכלבו עכשיו נהגו בזה מומרא
וכן ראוי לעשות : כתב המרדכי דהא דתנן ואלו מכבסין במועד הבא ממדינת
הים וכו' וכל הטולים מטומאה לטהרה פירש רבינו אברהם להביא בעל קרי
שאירע לו קרי במועד ולאיתויי נמי בעלת
הכתם שנמצא' במועד (ג) :
ובגדי קטנים וכל כלי פשתן מותרין
לכבסן . בגדי קטנים הוא
ירושלמי שם כתבוהו הרא"ש וסמ"ג
וכ"י וכתב דדוקא בשל צמר אצטריך
למימר דאילו בשל פשתן אפילו בשל
גדולים נמי והגהות מיימון הביא גם כן
הירושלמי הזה וכתב עליו פי' כי דרך
הקטנים להתלכלך בטיט ובצואה תדיר
מ"מ לא יכבס אלא אחד עכ"ל וכ"כ
המרדכי וגם הג"א כתב וז"ל דמיירי
דמיטנפי ופי' ראב"ד היכא דאית ליה תרי
דמיטנפי אסור לכבס שתיהן אלא אחד
יכבס ותו לא . וכתוב בת"ה דאע"ג דהני
רבוותא כתבו דאין לכבס בגדי קטנים
אלא אחד אחד נראה דהיינו דוקא
חלוקותיהן ומטפחותיהן אבל סדינין קטני'
שמלפפין בהם התינוקות כיון דלא סגי
לתינוק באחת מהן אלא צריכין בכל פעם
ג' או ד' לכרוך בהם התינוק שרי לכבס ג' או ד' בפעם אחת ותו דבהני סדינין
איכא רביתא לתינוק וכל מידי דאית ביה רביתא לתינוק לא גזרו ביה רבנן וכתב
עוד בת"ה דבחלוק של קטן לא בעי אזור מוכיח דניכרים וידועים דשל קטנים הם
והתוספות כתבו בסוף תעניות (כט :) יש לנשים לכבס בגדי התינוקות בט"ה כדי
לשכב דהוי כמי שאין לו אלא חלוק אחד שיש רגילות להחליף בגדיהם וכל שעה
צריך לו כל בגדיו ועל זה נהגו העולם לכבסן בט"ה עכ"ל (ג) :
ובגדי פשתן הוא בגמרא דידן (יח .) מימרא דרבי יוחנן ופסקוה הרי"ף והרא"ש
והרמב"ם והמרדכי וכתב דלכאורה משמע בגמרא דאביי ורבא פליגי
עליה דר' יוחנן וסברי דאסור ואזלינן לחומרא אכן ראבי"ה ורבינו אברהם פסקו
כרבי יוחנן והגהת מיימון החדשות כתבו דנראה למהר"ם דאסור לכבס כלי פשתן
כאביי ורבא והרא"ש כתב הירושלמי וסמוך לו כתב הא דכלי פשתן מותר לכבסן
ואח"כ כתב והאידנא נהוג בהו איסור ואין להתירו ויש לדון בדבריו אי קאי גם
אבגדי קטנים או אי לא קאי אלא אכלי פשתן בלבד ומדברי רבינו נראה שהוא
מפרש דקאי גם אבגדי קטנים דהא עירב ותני בגדי קטנים בהדי כלי פשתן וא"כ
כשכתב בשם הרא"ש ולא נהגו כן וכו' משמע דאתרוייהו קאי אבל מדברי ר"י
נראה דלא קאי אלא אכלי פשתן בלבד : ומי שאין לו אלא חלוק אחד אפי' אינו
של פשתן מותר לכבסו שם א"ר אסי א"ר יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד
מותר לכבסו בחול המועד ופי' רבינו דהיינו דוקא בחלוק שאינו של פשתן דאילו בשל
פשתן מאי איריא אין לו אלא חלוק אחד אפילו אית ליה תרי נמי דהא רבי יוחנן
גופיה הוא דאמר כלי פשתן מותר לכבסן וכן כתב סמ"ג מי שאין לו אלא חלוק
אחד אפילו אינו של פשתן מותר לכבסו במועד. וכתבו התוספות מדלא משני הכא
במאי עסקינן בשלא כבסו לפני הרגל וכו' משמע דמי שאין לו אלא חלוק אחד
שרי לכבסו במועד אפי' פשע ולא כבסו לפני המועד כנ"ל ובתו' מסופק בזה עכ"ל
ובסמ"ק אסר אא"כ אזורו מוכיח עליו והר"ף הוסיף לאסור בכל החלוקים שלנו וכו'
לשון רבינו אינו מדוקדק בזה דמאי הוסיף לאסור דקאמר הא כיון דסמ"ק אסר
אא"כ אזורו מוכיח עליו ממילא משמע דחלוקים שלנו כיון שאין להם אזור אסור
וז"ל סמ"ק ומי שאין לו אלא חלוק אחד ואזורו מוכיח עליו מותר לכבס אבל אין
אזורו מוכיח עליו אסור ובחלוק שלנו ליכא אזור מוכיח עליה ולכך אסור לכבס
אפי' מי שאין לו אלא חלוק אחד וכ"ש מי שאין לו אלא מפה וסדין דאסור לכבס
דליכא הוכחה כלל ע"כ ואע"פ שבסמ"ק של רבינו היה כתוב הא דחלוק שלנו בשם
הר"ף מ"מ לא ה"ל לכתוב והר"ף הוסיף דהא לאו תוספת הוא כדפרישי' ומיהו
בסמוך אכתוב ליישב זה ויש לתמוה על מה שכתב סתם לאסור בחלוקים שלנו
דהא סתם חלוקי דידן של פשתן הם וכלי פשתן מותר לכבסן וה"ל לפרש' דבחלוקים
שאינן של פשתן קאמר (ד) : ומ"ש רבינו וא"א ז"ל הביא מימרא דרבי יוחנן
מי שאין לו אלא חלוק אחד וכו' ולא הביא ההיא דאזורו מוכיח עליו
אע"ג דההיא דאזורו מוכיח עליו לא אתמר בגמ' סמוך להא דא"ר יוחנן מי שאין
לו אלא חלוק אחד וכו' אלא דבריש פרקא (יד .) אהא דאמרינן דמי שאבדה לו
אבידה בערב הרגל אסור לספר ברגל אע"ג דאנוס הוא משום דלא מוכחא מלתא
כלו' דלא ידעי כולי עלמא דאנוס הוה פריך ממי שאין לו אלא חלוק אחד שמותר
לכבסו אע"ג דלא ידעי כ"ע שאין לו אלא חלוק אחד ומשני הא אתמר עלה אמר
מר בר רב אשי אזורו מוכיח עליו מ"מ ה"ל להרא"ש לכתוב על מימרא דמי שאין
לו אלא חלוק אחד הא דאמר עלה מר בר רב אשי אזורו מוכיח עליו וכן יש לתמוה
על הרי"ף והרמב"ם שכתבו הא דמי שאין לו אלא חלוק אחד ולא הביאו ההיא
דאיזורו

דרכי משה

(ב) וכ"כ רי"ו נ"ד ח"א אבל המ"מ פ"ז די"ט כ' דזהו דעת הרמב"ם אבל רש"י ומפרשים אחרים סוברים דאם היו יכולין לגלח או לכבס תוך טומאתן אסור : (ג) דלא כמהרי"ל שכתב אסור לכבס רק אחד אחד : (ד) ובהג"א פ"ק דמ"ק דכל שאר מינים דינו ככלי צמר : (ה) ול"נ דקושיא השנייה הוא תירוץ הראשונה וזה תוספות של ה"ר פרץ לאסור אף בשל פשתן בלא אזור מוכיח . דאף על גב דבגמרא התיר בכלי פשתן הרי כבר כתב הרא"ש ולא נהגו כן ואין להתירן וא"כ היה לנו לומר לכל הפחות באין לו אלא חלוק א' היה להיות שרי בלא אזור מוכיח ע"כ כתב והר"פ הוסיף

דרישה

כו' עכ"ל משמע מדבריו דס"ל דפליגי אהדדי ולעד"נ דנוכל לפרש דלא פליגי אהדדי ומ"ש
הם"מ שאין דרך לעקור לתלאין ר"ל גבעול אחד אין דרך לעקור לתלאי' ליקח מה שצריך
למפיפה ולהשאיר העיק' בקרקע לכך התירו לעקור כל הגבעול אבל לעקור שדה כו' לא
התירו ולפ"ז לא פליג אר' ירוחם :
סי' תקלד [א] וכתב א"א הרא"ש ז"ל ולא נהגו כן וכתב ב"י מדברי רבינו נראה דמ"ש
הרא"ש ולא נהגו כן קאי גם אבגדי קטנים דהא עירב ותני בגדים

פרישה

הרבה יחד ומוכרים בשוק ונראה כאילו עושין לצורך חול כ"כ המ"מ ב"י :
סי' תקלד (א) שכל אלו לא היה להם פנאי נראה דמיירי שבאו בח"ה וכמו שהתחיל בריש
סי' ואילו שמכבסין הבא ממדינת הים כו' ולזה כ' כדפרי' לעיל ר"ל
דמיירי שבח"ה באו וק"ל : (ב) ואית דגרסי הספרים כלומר מטפחת של ספרי הקודש וצ"ע קצת
במאי נשתנה גירסא זו מראשונה דכתב ואית דגרסי ואית דמפרשי ה"ל למכתב :
מי

קטנים בהדי כלי פשתן ולע"ד איפכא מסתברא דלא קאי אלא אבגדי פשתן וכדעת רבינו ירוחם וכו' יש לדקדק ממ"ש וכל כלי פשתן מותרין לכבסן ומותרין שכתב נראה שהוא מיותר
וצ"ל דקאי אכלי פשתן למוד וכל כלי פשתן התחל' עניני' ולכך הולך לסיי' דמותרין לכבסן דסף די"ל דבגדי קטנים התחלת עניני' הוא מדלא כתב וכל כלי פשתן ובגדים הקטנים משמע
דכל בגדי פשתן התחלת עניני' . עיין בב"י שהביא ת"ה שכתב ז"ל אע"ג דהני רבוות' כתבו דאין לכבס בגדים קטנים אלא א' א' נראה דהיינו דוקא חלוקותיהם אבל סדיני' קטנים
שמלפפי' בהן התינוקות כיון דלא סגי לתינוק בא' כו' משמע מדבריו דבגדי קטנים דאסרו הוי אפי' בגדי פשתן דאי לא תימא הכי א"כ ה"ל לכתוב אע"ג דאין לכבס בגדי קטנים היינו
דוקא חלוקותיהם כו' אבל סדיני' קטנים כו' כיון דבגדי קטנים הם של פשתן אלא הכי ה"ל למימר שאני בגדים קטנים שהם של צמר משא"כ סדיני' דהוי של פשתן אלא ע"כ צ"ל דבגדי'
של קטנים דקאמר איירי אפי' של פשתן לא התירו אלא א' ולפ"ז צ"ל דקאי אליבא דמהר"ם והגהו' מיימוני שהביא ב"י אח"כ בסמוך דפסקו כאביי ורבא שאסרו אפילו של פשתן אבל לפי
הפוסקים כר' יוחנן דשרו בכלי פשתן א"כ בגדי קטנים שרי אפי' בשל צמר וכמ"ש הרא"ש בהדיא והביאו ב"י בסמוך :
[ג] ובסמ"ק אסר אלא א"כ איזורו מוכיח עליו ותמה ב"י על רבינו דלא ה"ל לכתוב והר"ף הוסיף כיון דלאו תוס' הוא ומה הוסיף לאסור דקאמר כיון דסמ"ק אסר אלא א"כ
איזורו מוכיח עליו ממילא משמע דחלוקים שלנו כיון שאין להם איזור מוכיח אסור ונדחק ליישבו וכתב אדהא דקאמר בגמרא איזורו מוכיח עליו פירש"י שני פירושים בפ'
אלו

דאזורו מוכיח עליו וכ"ל שהם מפרשים אזורו מוכיח כדפירש"י כאן דמי שאין לו
אלא חלוק אחד פושטו ומתעטף במקטרינ"ו וחוגרו באזורו ועומד ומכבס החלוק
ומודיע לכל שאין לו אלא חלוק אחד ע"כ וכן פי' בערוך דלפ"ז הא דאמרינן אזורו
מוכיח עליו לאו תנאה הוא לומר שאם אין אזורו מוכיח עליו אסור לכבס אלא
הייתו לומר שכל שאין לו אלא חלוק א'
ומכבסו אזורו מוכיח עליו שאין לו אלא חלוק
א' שהרי הוא חגור בלא חלוק דמאי
דאמרינן הא אתמר עלה אמר מר בר רב
אשי וכו' לאו למימרא שמר בר רב אשי
אתא לפרושי דר' יוחנן לא התיר אא"כ
אזורו מוכיח עליו דוקא דא"כ ה"ל לתלמודא
לאתויי הא דמר בר רב אשי אבל מימרא
דר' יוחנן בסמוך אלא היינו לומר דכי
אקשו בני הישיב' על ר' יוחנן אמאי שרי
לכבס מי שאין לו אלא חלוק אחד דהא
איכא לאסור מפני הרואים שאינם יודעים
שאין לו אלא חלוק א' שני מר בר רב אשי דכל שאין לו אלא חלוק אחד כל הרואים
אותו שמכבסו יודעים שאין לו אלא חלוק א' שאזורו מוכיח עליו והשתא ניחא שלא
הוצרכו הפוסקים להביא דברי מר בר רב אשי אלא דאכתי איכא למידק דא"כ לא
שרי רבי יוחנן למי שאין לו אלא חלוק אחד אלא לכבסו ע"י עצמו דאז אזורו מוכיח
אבל לכבסו ע"י אחר ואפי' ע"י אשתו לא דהא הרואים כביסת החלוק אינם רואין
את בעליו חגור בלא חלוק ואפשר לומר דא"כ דלא שרי רבי יוחנן אלא לכבסו
ע"י עצמו דוקא וליתא דמי שאין לו אלא חלוק א' מותר לכבסו ע"י עצמו משמע
וכיון שכן לא הוצרכו הפוסקים לפרש יותר דהא מלישנא גופיה משתמע אלא דא"כ
אנו צריכים לומר דבשבא לכבס חלוקו אסור לשאול חלוק מחברו וללבוש בעודו
מכבס חלוק זה כדי שיהא אזורו מוכיח עליו וא"כ ה"ל לפוסקים לכתוב ההיא
דאזורו מוכיח עליו ללמדנו דין זה ואע"פ שיש לדחות דודאי בשאינו מוצא מי
שישאילנו חלוק מיירי דאי במוצא למה התירו לו לכבס במועד וכיון דבשאינו מוצא
מי שישאילנו מיירי לא הוצרכו הפוסקים לכתוב ההיא דאזורו מוכיח עליו וא"ל
שה"ל לכותבה משום דאפשר שימצא מי שישאילנו חלוק בעוד שהוא מכבס חלוק
זה בלבד דאינו רוצה להשאילו לזמן יותר ואסור לו ללבוש החלוק השאול בעודו מכבס
זה דשאלה כה"ג לא שכיחא ולא חשו לה הפוסקים ועי"ל דאכן ה"ק דמי שאין לו
אלא חלוק א' מסתמא אין לו מי שישמשנו והוא מכבסו ע"י עצמו ואז אזורו מוכיח
עליו וליכא למגזר ביה מפני כך התירו חכמים למי שאין לו אלא חלוק אחד לכבסו
במועד ולא חלקו בין מכבסו ע"י עצמו למכבסו ע"י אחר ובין מוצא מי שישאילנו
חלוק בשעת הכביסה בלבד לאינו מוצא דסתם התירו למי שאין לו אלא חלוק א'
לכבסו ולא חלקו בדבר דלא נתנו חכמים דבריהם לשעורין ולפיכך לא הוצרכו
הפוסקים להביא ההיא דאזורו מוכיח עליו כלל והר"פ שכתב דחלוקים שלנו אסור
מפני שאין לנו אזור מוכיח עליו נראה שהוא מפרש כדפירש"י בפ' כל הבשר (קח.)

דאזלינן בה לחומרא אבל לפע"ד איפכא מסתברא דכיון דכתבו הך דר' יוחנן דאין
לו אלא חלוק אחד דמותר לכבס אע"ג דלא מוכחא מילתא דלית לן הך סברא
דאיזורו מוכיח עליו א"כ שמעינן להדיא דבאבדה לו אבדה ערב הרגל אע"ג דלא
מוכחא מילתא כלל נמי אזלינן בה לקולא ומותר לגלח דהא בגמרא מדמינן להו
לסדדי אלא דאביי דחי ואמר דיש להקל
טפי בחלוק אחד משום דאיזורו מוכיח
עליו וכיון דאידחי ליה הך סברא ונקטינן
דאזורו לאו הוכחה היא ואפילו הכי שרי
ה"ה באבדה לו אבדה דמותר לגלח וכמ"ש
הגהת אשיר"י משם הא"ז דנקטינן בהא
לקולא כך היא דעת הרי"ף והרא"ש
והרמב"ם דאזלינן בהו לקולא מיהו לענין
הלכה למעשה נקטינן כהר"פ דאפילו בכלי
פשתן ואפילו אין לו אלא חלוק אחד כיון
שאין לנו איזור קבוע בחלוק שמוכיח עליו
אסור וכ"כ באגוד' וכך ירא' ממ"ש מהרא"י

ההיא דאזורו מוכיח עליו : מי שיש לו כלים בבית האומן והן
לצורך המועד יכול להביאם לביתו ואם אינן לצורך המועד לא
יביאם ואם אין לאומן מה לאכול נותן לו שכרו ומניחו
אצלו ואם אינו מאמינו נוטלו ממנו ומניחו בבית הסמוך לו ואם
ירא שמא יגנבו משם מפנן משם למקום הראשון המשתמר :

תקלה אין מפנין מחצר לחצר לא לפנות דירתו ולא לפנות
כליו שאינן לצורך המועד אבל באותו חצר מותר
מבית לבית ואם אין הבתים פתוחין לחצר אלא למבוי י"א שמותר
מבית

בת"כ גבי בגדי קטני' הקשה ב"י דהמרדכי כ' בשם התוספת' אע"פ שהתירו לכבסם
לא יוליך לכובס אלא מכבס בצנעא בתוך ביתו ואח"כ כתב כל אלו שמכבסין במועד
לא בעינן צנעא מפני כבוד המועד שאין מתכבסין יפה בבית כמו על הנהר וזהו
סותר למ"ש תחלה דצריך לכבס בצנעא ותירץ דמאי שכתב דבעי צנעא היינו
למי שהוא מותר לכבס בימי אבלו אבל במועד לא בעי צנעא עכ"ל אבל בהגהת
ש"ע מבואר דאף במועד לא שרי בפרהסיא אלא כשרוחץ ע"ג הנהר משום דמתכב'
יותר יפה ע"ג הנהר ואיכא כבוד המועד אבל אם אינו כובסו ע"ג הנהר אינו
כובסו אלא בצנעא ולא בפרהסיא וכדאיתא בתוספתא :

מי שיש לו כלי' וכו' ברייתא ס"פ מי שהפך משמע אבל להוליך כלים אסור אפי'
לצורך המועד ולא דמי לי"ד בניסן דשרי להוליך כדלעיל בסימן תס"ח
דמועד חמיר טפי :

תקלה אין מפנין מחצר לחצר וכו' משנה וגמרא בפרק מי שהפך והיינו
דוקא כשאין פתח בין שתי החצירות וצריך לפנות מחצר דרך
ר"ה דה"ל פרהסיא כ"כ ב"י וא"ת לפלוג וליתני בחצרות בין יש פתח ביניהם לאין
פתח ביניהם וי"ל דאתא לאשמועינן היתירא מבית לבית דאע"פ שאין פתח ביניה'
וצריך לפנות מזה לזה דרך החצר נמי שרי : ואם אין הבתים פתוחים לחצר
אלא למבוי וכו' פי' ואין פתח ביניהם וצריך לפנות דרך מבוי או דרך ר"ה
אסור דה"ל פרהסיא אבל לבית הסמוך לו מותר דלא חשיב פרהסיא וכ"כ במרדכי
הארוך דאם לא הוצרך להוציא דרך ר"ה כי אם דרך פתח שבין שניהם או דרך
חצר מותר נמיהו חולק הוא אדעת י"א בזה דאם צריך הוא להוציא דרך מבוי או
דרך ר"ה אסור אפילו מבית לבית הסמוך לו ומביאו ב"י ונראה דיש להחמיר כמ"ש
המרדכי דכל דרך ר"ה או דרך מבוי חשיב פרהסיא כמו מחצר לחצר דרך ר"ה
או

אזורו מוכיח עליו תמיד הוא קבוע בחלוקו וכשהוא פושט חלוק ולובש חלוק אחר נוטל האזור מזה וקובעו בזה וזה שאין לו אחר מכבסו עם אזורו והרואה כשהוא
מכבסו ואזורו עמו יודע שאין לו חלוק אחר ע"כ דהשתא חלוקים שלנו שאין אזור קבוע בהם אם לא היו של פשתן אסור לכבס אפי' אם אין לו אלא חלוק אחד משום
דליכא אזור מוכיח עליו וכך הם דברי התוס' בפ"ד דתענית (כט:) והשתא יש ליישב מ"ש רבינו בסברת הר"ף לשון הוסיף שרבינו גורס בסמ"ק שהגהות הר"ף מתחיל
מאבל אין אזורו מוכיח עליו אסור וסמ"ק לא כתב אלא שמי שאין לו אלא חלוק א' ואזורו מוכיח עליו מותר לכבס ולשון זה אפשר לפרשו כדפירש"י במ"ק והוא פי'
הרי"ף והרא"ש והרמב"ם אלא שהם סוברים דלא נפקא לן מיניה מידי כדפרישית ולפיכך לא הזכירוהו וסמ"ק סובר דנפקא לן מיניה להני מילי שכתבתי
בסמוך שלא התירו אלא לכבסו ע"י עצמו דוקא ושלא יהיה לבוש חלוק שאול בשעת הכבוס ומ"מ כל שמכבסו ע"י עצמו ואינו לבוש חלוק אחר בשעת כבוס בחלוקים
דידן שרי אפילו אם לא היו של פשתן והר"פ הוסיף לאסור בכל חלוקים שלנו אם לא היו של פשתן שאין לנו אזור מוכיח עליו שהוא מפרש אזורו מוכיח עליו
כדפירש"י בפרק כל הבשר וזה אינו נמצא בחלוקים שלנו : כתב המרדכי תניא בתוס' אע"פ שהתירו לכבס לא יוליך לכובס אלא מכבס בצנעא בתוך ביתו ואח"כ בסמוך
כתב כל אלו שמכבסין במועד מכבסין כדרכן ואפילו בנהר ואבל' ולמועד לא בעי צנעא מפני כבוד המועד שאין מתכבסין יפה בבית כמו על הנהר וראיה
מבר הדיא (במ"ק יח:) לדידי חזי לי ימא דטבריא דמפקא לה משיכלי דמני אלמא דהא דשרי לכבס במועד אפי' בפרהסיא ע"ג הנהר וכ"כ בהגה"מ (ו) והיה
קשה בעיני היאך חולקין על התוספתא ובדקתי ומצאתי שבלשון הזה היא שנויה כל אלו שאמרו מכבסים במועד הותר לכבס בתוך ל' יום של אבל ואע"פ שהתירו
לו לכבס לא יוליך כליו לכובס אבל מכבס הוא בצנעא בתוך ביתו ומשמע שהם מפרשים דהא דקתני לא יוליך כליו לכובס לא קאי אלא למי שהוא מותר לכבס
בתוך ימי אבלו אבל מי שהוא מותר לכבס במועד לא בעי צנעא : מי שיש לו כלים בבית האומן והן לצורך המועד וכו' ברייתא' בס"פ מי שהפך (יג.) ובפ' מקום
שנהגו (נה:) מביאים כלים מבית האומן כגון כד מבית הכדר וכוס מבית הזגג אבל לא צמר מבית הצבע ולא כלים מבית האומן ואם אין לו מה יאכל נותן לו
שכרו ומניחו אצלו ואם אינו מאמינו מניחו בבית הסמוך לו ואם חושש להם שמא יגנבו מביאן בצנעא בתוך ביתו כך היא גירסת ספרים שלנו אבל הרי"ף והרא"ש
גורסים ואם חושש להם שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת וכן נראה שהיא גירסת רבינו שכ' מפנן למקום הראשון המשתמר וכ"כ שהיה גורס סמ"ג והרמב"ם כתב בפ"ח אם
חושש להם שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת אבל לא יביא לביתו אלא בצנעא ונראה שהוא היה גורס כספרים דידן דגרסי מביאן בצנעא בתוך ביתו ומ"ש מפנן לחצר
אחרת הוא ממה ששנינו שם במשנה אין מביאין כלים מבית האומן אם חושש להם מפנן לחצר אחרת ומה שחלק רבינו בין כלים שהם לצורך המועד לשאינם לצורך המועד
כן פירש"י דה"ט דשרי ברייתא להביא כד וכוס משום דלצורך המועד הם וכ"כ הפוסקים ז"ל . וז"ל ב"י אין מביאין כלים מבית האומן אם אינם לצורך המועד שיחשבו
הרואים שהבעל הבית נתן לתקן אותם במועד ויאמרו שהאומן תקן במועד (ז) :

תקלה אין מפנין מחצר לחצר לא לפנות דירתו וכו' משנה בפ' מי שהפך (יג.) אין מפנין מבית לבית אבל מפנה
הוא לחצירו והא אמרת רישא אין מפנין אמר אביי סיפא אתאן לבית שבחצר ופי' בכ"י סיפא אתאן ורישא ה"ק אין מפנין מבית זו לבית שבחצר
אחרת דרך ר"ה אבל מפנה הוא מבית לבית שבאותה חצר דבצנעא הוא : ומ"ש רבינו לא לפנות דירתו ולא לפנות כליו משום דבכלל אין מפנין הוא בין פנוי דירה בין פנוי
כלים . וכתב שאינו לצורך המועד מפני שאם הוא לצורך המועד ודאי שרי כמו שנתבאר בסי' שקודם זה . וכתוב בהגהות אשיר"י דכשאיל' לצורך המועד אם
חושש שמא יגנבו יכול לפנותן למקום המשתמר אפי' הוא רחוק הרבה ופשוט הוא (ח) : ומ"ש רבינו ואם אין הבתים פתוחים לחצר אלא למבוי י"א שמותר
מבית לבית הסמוך לו מכאן ואילך אסור וכ"כ בהג"א בשם א"ז וז"ל ולדידן דליכא חצירות יש להחמיר בדבר ומבית לבית הסמוך לו נראה דמותר אבל יותר
מכאן אסור ובמרד' ישן כתוב ולדידן דליכא חצירות צריך להחמיר שלא לפנות מבית לבית לא פירות ולא כלים ולא שאר דברים דרך ר"ה כל עיקר ואף כי צר לו
מקום ואף בצנעא אסור אך אם לא הוצרך דרך ר"ה כי אם דרך פתח שבין שניהם דרך חצר מותר עכ"ל :

וכא

דרכי משה

הוסיף לאסור כו' וזה הפירוש נ"ל ברור ולא כמ"ש ב"י : (ו) פ"ז דו"ט וכל זה דלא כמהרי"ל שכתב דמדינין של קטנים צריכים לכבס בצנעא בבית ולא על גב נהר ונ"ל דדוקא
בפרהסיא כה"ג שרי דעדיף הכיבום שעל גב נהר מהכיבום שבבית ולכן שרי משום דהוה כבוד מועד בזה אבל לכבס בפרהסיא ולא על גב הנהר אסור כדברי התוספ' שאוסר להוליך
הכלים לכובס עו"ג דמאחר דאפשר בצנעא עדיף טפי לעשות בצינעא . ובזה מתורץ מה שהקשה ב"י שהמרדכי והג"מ חולקים על התוספתא וישבו בדוחק ולפי דברי אינן חולקים כלל .
ודברי שניהם הלכה וע"ל סימן תקמ"ג דין נתינת כלים לכובסת עו"ג במועד : (ז) וכתוב בהג"א ספ"ב דמ"ק מביאים כלים מבית האומן אע"פ שאינו לצורך המועד לעיל סימן
רנ"ב כב"י בשם רוקח הא דאין מביאין כלים מבית האומן היינו בנגמרה מלאכתן במועד אבל נגמר קודם מועד מותר והר"י אוסר בכל ענין וכ"נ דעת שאר הפוסקים :
תקלה (א) דהא כל דבר האבד מותר כמ"ש סימן תקל"ז :

וכתוב

דרישה

אלו מגלחין פי' דמי שאין לו אלא חלוק א' פושטו ומתעטף במקטר"נו וחוגרו באיזורו ועומד
ומכבס חלוק ומודיע לכל שאין לו אלא חלוק א' ובפרק כל הבשר פי' איזורו מוכיח עליו תמיד
הוא קבוע בחלוקו וכשהוא פושט חלוקו ולובש חלוק אחר נוטל האזור מזה וקבעו בזה וזה
שאין לו אלא חלוק א' מכבס עם איזורו והרואה כשהוא מכבס ואיזור עמו יודע שאין לו אלא
חלוק א' והעלה דרי"ף סובר כפרש"י בפרק אלו מגלחין והוכיח מדברי הרי"ף והרא"ש בסד
תירולא דלפי פירש"י באלו מגלחין כיון דכל מי שאין לו אלא חלוק אחד מסתמא אין לו מי
שישמשנו והוא מכבסו ע"י עצמו ואז איזורו מוכיח עליו מפני כך התירו לכבסו בין ע"י עצמו
בין ע"י אחר דסתם התירו חכמים ולא חלקו דלא נתנו דבריהם לשעורים כו' ולפי פי' זה
אין לחלק בין חלוקים שלה' לחלוקים שלנו אבל לפי פירש"י בפרק כל הבשר שהאיזור תמיד הוא
קבוע בחלוקו לפי זה יש לחלק בחלוקים שלנו שאין להם איזור מוכיח ובזה נתיישב דברי רבינו
שכתב דברי מהר"ף בלשון הוספה דרבינו סובר דסמ"ק שכתב מי שאין לו חלוק אחד ואיזורו
מוכיח עליו מותר לכבס הוא סובר כפרש"י בפ' אלו מגלחין וכדעת הרי"ף והרא"ש אלא שהם
סוברים דלא נפקא לן מיניה מידי בזה ולכן השמיטו הא דאזורו מוכיח עליו דנפקא לן מיניה
שלא יכבס ע"י אחר או שלא ישאל כו' וא"כ לסמ"ק אין חילוק בין חלוקים שלנו לשלהם אבל
הר"ף שחילק בין חלוקים שלנו לשלהם ע"כ נ"ל דסבר כפירש"י בפ' כל הבשר דלפ"ז יש לחלק
ביניהם וכמו שפירשתי ומש"ה כתב רבינו דברי הר"ף בלשון הוספה ומ"ש דרבינו היה גורס
בסמ"ק שהגהות הר"ף מתחיל מאבל אין איזורו מוכיח עליו אסור נראה דמש"ה כ"כ משום
דאי הוי השאבל אין אזורו כו' מדברי סמ"ק א"כ הוי ק' לפי מה שפי' דסתם כל מי שאין לו
אלא חלוק א' אין לו מי שישמשנו ומכבסו ע"י אחר א"כ לא ה"ל לסמ"ק לכתוב אבל כו'
כיון דלא שכיח כלל . הא דאיזורו מוכיח עליו . ומש"ה הרי"ף והרא"ש לא הזכירו . ולכן פי'
דרבינו היה גורס אבל הגהות מהר"ף מתחילין אבל אין איזורו כו' כך צריך לפרש לפי מה
שפירש ב"י כ"ל ולעד"נ דלקמן והכא הוי דעתו של רבינו שכתב דברי הר"ף בל' הוספה משום
דסובר רבינו דסמ"ק שכתב רבינו מי שאין לו אלא חלוק א' ואיזורו מוכיח עליו מותר ולא
חילק בין חלוקים שלנו לשלהם ע"כ נ"ל דסובר כהפוסקים כר"י דכלי פשתן מותר וחלוקים
שלנו הוי מפשתן ולכן לא חילק אבל הר"ף שחילק ואסר חלוקים שלנו ע"כ נ"ל דסבר כמהר"ם
והגהות מיימוני דפסקו כאביי ורבא דאסרו אפילו כלי פשתן ולכן אסר חלוקים שלנו כיון שאין
להם איזור מוכיח עלין ומ"ש מה שכתב רבינו דברי הר"ף בל' הוספה ואחר שכתבתי זה
מצאתי בד"מ שכתב בקיצור כן :

מבית לבית הסמוך לו מכאן ואילך אסור והא דאין מפנין מחצר לחצר דווקא כששניהם שלו או של אדם אחד אבל מאדם אחר לתוך שלו מותר גרסי' בירושלמי אין מפנין מדירה נאה לנאה ולא מכעורה לכעורה והני מילי בששתיהן שלו או של אדם אחר אבל מאדם אחר לתוך שלו אפילו מנאה לכעורה מותר הזבל שבחצר אסור להוציאו אלא יסלקנו לצדדים ואם נתרבה עד שנעשית החצר כרפת מותר להוציאו :

תקלו (א) מי שצריך לרכוב לצורך המועד ולא נסה ללכת ברגלים יכול ליטול צפרני הסוס ולתקן ברזליו והאוכף והרסן וכל צרכי הרכיבה ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד מותר להקיז דם לבהמה ואין מונעין ממנה כל רפואה ואין מרביעין אותה · אין מושיבין תרנגולת על הביצים לגדל אפרוחים הושיבה עליהם קודם המועד וברחה מעליהם יכול להחזירה והני מילי תוך ג' ימים לבריחתה שאין טורח בחזרתה וישבה עליהם ג' ימים קודם שברחה שכבר נפסדו הבצים אבל לא ישבה עליהם ג' ימים או אפי' ישבה עליהם ג' ימים ויש ג' ימים שברחה מעליהם אין מחזירין אותה וזהו לרב אלפס דמלאכת חה"מ מדאורייתא אבל לר"ת שהוא מדרבנן

או דרך מבוי : והא דאין מפנין מחצר לחצר וכו' כ"כ הרא"ש בשם הראב"ד דמשנתינו דאין מפנין מחצר לחצר אע"ג דתנן בסתמא צריך לפרש דאינו אסור אלא דוקא כששניהם שלו או של אדם אחר אבל מאדם אחר לתוך שלו מותר דאל"כ היה חולק אירושלמי דמייתי בסמוך וכיון דאיכא לאוקמי דלא פליגא אגמ' דידן ניחא טפי והא דמייתי רבינו כמי הירושלמי אינו אלא לאורויי דין דירה נאה וכעורה : גרסינן בירושלמי אין מפנין מדירה נאה לנאה וכו' משמע מכעורה לנאה מפנין אפילו שתיהן שלו או של אדם אחר וכ"כ בהגהות מיימוני' ומביאו ב"י וכתב עוד ב"י אבל בנוסחא דידן בירושלמי איתא דכשאינה בתוך שלו אין מפנין ואפילו מכעורה לנאה וכ"כ בש"ע : וצ"ע בדין הבאת כלים מבית האומן שלא לצורך המועד דאסור להביא מחצר לחצר דרך מבוי לביתו וכמ"ש בסי' הקודם מי שרי מבית לבית באותו חצר כי היכי דשרי לפנות כליו ולכאורה משמע דמותר אבל במרדכי הארוך ראיתי שכתב דאסור ופי' בשם ר"ת דהטעם הוא שלא יאמר הרואה כי במועד צוה לתקנו והכי משמע ממ"ש ב"י בשם נמוקי יוסף בסוף סימן הקודם :

תקלו מי שצריך לרכוב וכו' ספ"ק דמ"ק (דף י') משום רבינו (פי' רב) אמרו אפי' סוס שרוכב עליו וחמור שרוכב עליו מותר ליטול לפרניס בחש"מ אבל חמרא דריחיא לא רב יהודה שרא למישקל טופרא לחמרא דריחיא ופסקו הפוסקים כרב יהודה וכאן כתב רבינו דין סוס וחמור שרוכב עליו ובסימן תק"מ כתב דין חמור דריחיא ומ"ש ואפי' סוס שרוכב עליו וכו' נראה דר"ל אפילו אינו לצורך המועד אלא שרוכב עליו לטייל כמו מהרא שרינן פסק ב"י ומ"ש התו' משמע שאסור לרכוב בחנם היינו שאינו לצורך המועד כלל ואפי' לטייל אבל במקצת ספרים לא גרסינן אפי' וכן באלפסי ובאשי"רי לא גרסי אפי' : כתב הרמב"ם והסמ"ג מותר לפרוק הסוס כדי ליפותו הוא מדאמרי' ספ"ק רב שרא לסרוקי סוסיה אבל התו' הקשו אפרש"י שכתב איסטלי"ר דהא קי"ל דבין קידור ובין קירצוף שרי אפי' בי"ט דקי"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר עכ"ל ומיהו במרדכי הקשה ג"כ קושיא זו אפירוש רש"י ותירץ דסרוקי סוסיא היינו כעין איסטריג"לא שלנו דודאי אסור בי"ט דהוי פסיק רישיה שמשיר נימין עכ"ל ועי"ל בסי' תקכ"ג כתב רבינו כן בשם ר"י : ואין מרביעין אותו ברייתא בפ' מי שהפך (דף י"ב) ואעפ"י דר' יהודה פליג ואמר המורה שתבעה מרביעין עליה זכר שלא תצטנן ושאר כל הבהמות מכניסין אות' לפקרו' פסקו הפוסקים כת"ק דאסור להרביע כל בהמה ומה שהביא הגהות אשיר"י דברי ר' יהודה אינו אלא משום דמתיר הבהמות שאסורין בהרבעה להכניסה לדיר והיא רובעת מעצמה ומסתמא לא פליג עליה ת"ק בהא אבל ודאי דהלכה כת"ק דכל הבהמות אסורין בהרבעה ואפי' חמור' שתבע' ודלא כמ"ש ב"י דמשמע מדברי הגה"ת אשיר"י דהלכה כר' יהוד' דליתא :

אין מושיבין תרנגולת וכו' משנה פ' מקום שנהגו (דף נ"ה) וכרב הונא דמחמיר דלא שרי להחזירה אלא כשישבה עליהן ג' ימים דנפסדו הבצים לגמרי ואיכא הפסד מרובה ודלא כרב אמי דמיקל להחזירה אפי' לא ישבה עליהן ג' ימים דלא נפסדו לגמרי וראויין לאכילה למי שאינו איסתנים אלא דאיכא הפסד מועט דמוכרן בזול לפי שאינן ראויין לכל אדם ולהפסד מועט נמי חששו והאלפסי פרק מקום שנהגו הביא דברי רב הונא ולא הביא דברי רב אמי אלמא דפוסק כרב הונא דמחמיר וסובר רבינו דהאלפסי מלאכת חש"מ דאורייתא ולכך פסק לחומרא ועליו קאמר הרא"ש יש פוסקים כרב הונא לחומרא אבל למאי דפסק ר"ת וריב"א דאיסו' מלאכה בחש"מ דרבנן אזלינן ביה לקולא אבל מדברי ב"י מבואר שנוסחאתו באלפסי אינו רק המשנה כצורתה וכתב מה שכתב אבל רבינו גורס באלפסי כנוסחא דידן דהביא דברי רב הונא ומיהו איכא לתמוה דמנ"ל לרבינו דרב אלפס פוסק כרב הונא משום דס"ל דמלאכת חול המועד דאורייתא דילמא דמשום דמסתברא טעמא דרב

והא דאין מפנין דוקא בששניהם שלו או של אדם אחר וכו' היינו הירושלמי שכ' בסמוך ונראה שהיה ראוי לכתוב דגרסינן בירושלמי · והירושלמי הזה כתבו הרא"ש שם וכתב עליו בשם הראב"ד נראה דה"ה אפילו מחצר לחצר מותר והא דקאמר בגמרא סיפא אתאן לבית שבחצר היינו משלו לשלו או משל אחרים לשל אחרים אבל משל אחרים לשלו הכל מותר וליכא פלוגתא בין גמ' דידן לירושלמי עכ"ל · כתבו הגה"מ דירושלמי מתיר מדירה כעורה לנאה ובתוך שלו אפי' מדירה נאה לכעורה שרי ע"כ ובנוסחא דידן בירושלמי דכשאינו בתוך שלו אין מפנין אפי' מכעורה לנאה · והרמב"ם פ"ח מה' י"ט התחיל לכתוב מהירושלמי דאין מפנין מכעורה לנאה ולא מנאה לכעורה ולא גמרו וכתב ה"ה רבינו סובר שהירושלמי אין מסכים לגמרתינו במה שהתירו הפנוי לתוך שלו שא"כ למה הקשו על משנתינו ולמה לא תרצו אבל מפנה הוא לחצר שלו וכפשט הלשון אלא ודאי סוף הירושלמי חולק עם הגמרא שלנו ולזה אין לסמוך בזה עליו עכ"ל ונראה שזה היה ג"כ דעת הרי"ף שלא הביאו . כתב המרדכי בפ' מי שהפך תנא ובלבד שיכניסם בצנעא בתוך ביתו וכ"ש שאסור להסיע ממונו מעיר לעיר אם לא בשביל דבר האבוד ע"כ ויתבאר זה בסימן תקל"ח בס"ד · כתוב במרדכי ישן פרק מי שהפך א"ר יוחנן אם הזכירוך לבולי יהא ירדן גבולך פי' בולי שר עו"ג וקאמר ר' יוחנן אם הזכירוך לשר עו"ג ואתה ירא מותר לך לברוח על הספק דאין לך דבר האבד גדול מזה ור' יוחנן דקאי בארץ ישראל נקט לברוח בעבר הירדן ואע"ג דאסור לצאת ממקום למקום על לא דבר במועד דהא אין יוצאין מדירה לדירה משום טירחא וכל שכן לצאת למרחקים אם אינו למזונות או לעשות פרקמטיא בדבר האבד הכא שרי דגם זה דבר האבד עכ"ל :

הזבל שבחצר אסור להוציאו וכו' עד סוף הסי' ברייתא ואוקמתא דרבא בפרק מקום שנהגו (נה :) וכתבה הרא"ש בפרק מי שהפך :

תקלו מי שצריך לרכוב לצורך המועד ולא נסה ללכת ברגליו יכול ליטול צפרני הסוס וכו' בספ"ק דמ"ק (י·) סוס שרוכב עליו וחמור שרוכב עליו מותר ליטול צפרניו בחול המועד . וכתב הרא"ש ומיירי באדם שרגיל ברכיבה ולא למוד ללכת ברגליו וצריך לרכוב לצורך המועד וה"ה נמי לתקן ברזלי רגליו ומה שלא הזכירה לפי שבימיהם לא היו רגילים לתקן ברזלים לרגלי הבהמות כמו שעושין בארץ רוסיא"ה שאינם עושים ברזלים לטלפי סוסיהם אלא רק הצפרנים נוטלים לפי שהארץ עפר תיחוח ואין אבנים מצויים שם אבל בארץ הזאת שאין הבהמות יכולות לילך בלא ברזלים מותר לתקנם במועד וכן האוכף והרסן אם הוא צריך לרכוב לצורך המועד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד עכ"ל וגם התו' והמרדכי וסמ"ג התירו לתקן ברזלי הסוס ומשמע מדברי הרא"ש דדוקא לרכוב לצורך המועד הוא דשרינן לתקן צרכי רכיבה והוא שלא נסה ללכת ברגליו אבל אם נסה ללכת ברגליו או אפי' אם לא נסה ללכת ברגליו אם הוא שלא לצורך המועד אסור לתקן צרכי רכיבה אבל לרכוב אע"פ שאינו לצורך המועד שרי כיון שאינו עושה שום מלאכה אבל בתוספות שלנו כתוב בלשון הזה סוס שרוכב עליו פירשו בתוס' לצורך המועד משמע שאסור לרכוב בחנם ע"כ ומיהו לרכוב כדי לטייל נראה דאפילו לפי דבריהם לצורך המועד מיקרי לענין להתיר לרכוב ואפשר דאף לתקן צרכי רכיבה נמי שרי ומ"ש התוספות שאסור לרכוב בחנם היינו שאינו לצורך המועד כלל ואפילו לטייל אבל לטייל מישרא שרי וכן נוהגים העולם לרכוב על הסוס בחול המועד לטייל וגם נוהגים לרכוב על הסוס לילך מעיר לעיר אפי' שלא לצורך המועד והא ודאי שלא כדברי התוספות הוא אבל הם סומכים על מה שנראה מדברי הרא"ש לרכוב אף שאינו לצורך המועד מותר ומיהו לפי מ"ש בסימן שקודם זה בשם מרדכי יש איסור לילך במועד מעיר לעיר אם לא לצורך מזונו שאין לו מה יאכל או לעשות פרקמטיא בדבר האבד ולענין הלכה נקטינן להקל כדמשמע מדברי הרא"ש וכמנהג העולם · כתב הרמב"ם וסמ"ג מותר לסרוק הסוס כדי לייפותו והוא פשוט בספ"ק דמ"ק (שם) :

מותר להקיז דם לבהמה ואין מונעין ממנה כל רפואה ברייתא שם וכתבו התוספ' דאפילו רפואה שיש בה מלאכה שרי : ומ"ש דאין מרביעין אותה ברייתא בפרק מי שהפך (יב ·) ופירש"י משום דעביד מלאכה בחול המועד כלומר שהוא טורח בדבר שאינו לצורך המועד ואינו דבר האבד ואף ע"ג דרבי יהודה פליג ואמר בהמה שתבעה מרביעין עליה זכר בשביל שלא תצטנן הרי"ף והרא"ש לא הזכירו אלא דברי ת"ק בלבד וכ"פ הרמב"ם ודלא כדמשמע מדברי הגהות אשיר"י דהלכה כרבי יהודה : אין מושיבין תרנגולת על הביצים לגדל אפרוחים וכו' משנה בפרק מקום שנהגו (נה:) מושיבין שובכין לתרנגולי' בארבע עשר ותרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה ואם מתה מושיבין אחרת תחתיה ובגמרא (שם) בעתא אותובי מותבינן אהדורי מיבעיא אמר אביי סיפא אתאן לחולו של מועד אמר רב הונא לא שנו אלא תוך ג' למרדה דאכתי לא פרח צימרא מינה ואחר ג' לישיבתה דפסדי לה ביעי לגמרי אבל לאחר ג' למרדה דפרח לה צימרא מינה ותוך ג' לישיבתה דאכתי לא פסדי ביעי לגמרי אסור ר' אמי אמר אפי' תוך ג' לישיבתה מהדרינן במאי קא מיפלגי מר סבר להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו ומר סבר להפסד מועט נמי חששו ופירש"י סיפא. דקתני מחזירין בחולו של מועד קאמר ומשום הפסד ביצים דדבר האבד מותר : לא שנו · דאף במועד מחזירין אלא תוך ג' למרדה שעדיין לא עברו ג' ימים שברחה מעליהם דאכתי לא פרח צימרא לא עבר חמימותה ממנה והיא נוחה להחזירה : ולאחר ג' לישיבתה · שכבר ישבה עליהם ג' ימים קודם שעמדה מעליהם וכבר נשתנו הביצים ואם לא תחזור הרי הן אובדים דאין ראויים לאכילה : אבל לאחר ג' למרדה · שהיא קשה וטורחה גדול להחזיר' או אפי' תוך ג' למרדה אם תוך ג' עמדה מעליהם דאכתי לא פסדי ביעי שהרי ראויין לאכיל' לא מהדרינן: אפי' תוך ג' לישיבתה·הואיל ונשתנו קצת ואין ראויים לכל אדם אלא למי שדעתו יפה ואינו איסטניס מהדרינן: להפסד מועט·שמוכרן בזול למי שדעתו יפה עכ"ל· וכך הם דברי הרא"ש וכ' עוד ונראה דבהפסד מועט תוך ג' פליג ר' אמי אבל בטרחא דבתר שלשה למרדה לא פליג ארב הונא וכתב עוד יש פוסקים כרב הונא לחומרא אבל למאי דפסיק ר"ת וריב"א דאיסור מלאכה בח"ה דרבנן א"כ אזלינן ביה לקולא ונתבארו דברי רבי' ומיהו מ"ש שהרי"ף סובר דמלאכת ח"ה מדאורייתא איני יודע מנין לו שאם מפני שכתב הברייתות דילפי מקראי דמלאכת ח"ה דאורייתא אין משם ראיה דהא איכא למימר דאע"ג דסבר דאסמכתות בעלמא נינהו כתבם · [א] ואיכא לעיוני למה לא כתב רבינו אם מתה מושיבין אחרת תחתיה וי"ל שהוא מפרש דכי אמרי' סיפא אתאן לח"ה אברחה מחזירין אות' בלבד קאי אבל אאם מתה מושיבין אחרת תחתיה לא קאי אלא אי"ד וכ"כ מדברי הרמב"ם והכי דייק לשון רש"י וטעמא משום דכיון דהיא פירקא בי"ד עסיקא ואתי כל מאי דאפשר לאוקומי מתניתין בי"ד מוקמינן ולפ"ז ה"פ דמתניתין מושיבין שובכין בי"ד ובח"ה אין מושיבין לכתחלה אבל מחזירין ובי"ד כיון דמושיבין לכתחלה א"נ"ל שאם מתה מושיבין אחרת אבל בח"ה לא ואע"ג דדבר האבד הוא דפסדי ביעי כיון דנפיש טרחא אסור דומיא דאחר ג' ימים למרדה דאסור להחזירה משום דפרח צימרא מינה ואיכא טורח להחזירה וכ"ש דאם מתה אין מושיבין אחרת ולכן לא כתב רבינו כאן שאם מתה מושיבין אחרת משום דלאו במועד מיתנייה אלא בי"ד ולא כתבה ג"כ גבי י"ד משום דכיון שכתב מושיבין שובכין לתרנגולים לכתחלה מכ"ש שאם מתה מושיבין אחרת · וא"ת לפי זה קשה דמאי

דרישה

סי' תקלו [א] ב"י תמה על רבינו למה לא כתב אם מתה מושיבין אחרת תחתיה ותירץ דרבינו סובר דכי אמרי' בגמרא דסיפא אתאן לחול המועד אברחה מחזירין לבד קאי אבל אם מתה לא קאי ואח"כ הקשה לפ"ז מאי משני סיפא אתאן לחש"מ הא אכתי איכא למפרך לגבי י"ד סתמא אותובי לכתחלה מותביני' אם מתה מושיבי' אחרת מיבעי' והאריך קצת ביישוב סוגיא זו ולענ"ד דלפי מאי דמסיק הוא עצמו בסמוך בביאור דברי הרמב"ם דסובר שיש טורח יותר כשמתה להושיב אחרת תחתיה מלהושיב שובכין לכתחלה כו' ע"ש א"כ גם דברי רבינו ה"מ ליישב כן ומה שהקשה דאכתי איכא למיפרך גבי י"ד סתמא אותובי לכתחלה מותבינן כו' אם מתה מושיבין אחרת מיבעיא ולפי מאי דמסיק לק"מ כיון דאם מתה יש טורח יותר להושיב אחרת מלהושיב לכתחלה ולכך הוצרך תנא דמתני' לאשמועי'

פרישה

סי' תקלו (א) מי שצריך לרכוב לצורך המועד אבל לרכוב בלא מלאכה מותר אפי' בחנם : אסור

מדרבנן אפי' לא ישבה עליהם ג' ימים אם הוא תוך שלשה ימים לבריחתה מחזירין אותה:

תקלז **דבר** האבד (א) מותר לעשותו בח"ה בלא שינוי הלכך בית השלחין שהיא שדה שצריך להשקותה תמיד שאם לא כן תפסד מותר להשקותה ודוקא שהתחיל קודם המועד שאז נפסדת אם לא ישקנה יותר אבל אם לא השקה קודם לכן אסור להשקותה ואם היא שדה לחה הוי כאילו התחיל להשקותה קודם אבל שדה הבעל שהי' שדה שא"צ להשקותה שדי לה במטר השמים ואין משקין אותה אלא להשביחה (א) אסור להשקותה ואפילו בבית השלחין לא התירו אלא היכא דליכא טרחא יתירה כגון מן המעיין לא שנא ישן או חדש ולא חיישינן כיון שהוא חדש (ב) שמא יתקלקל אבל מים מכונסים ונקוין בגומא וצריך לדלות מהן ויש בו טורח (ג) או ממי גשמים מקובצים אסור להשקות.

דמאי משני סיפא אתאן לחולו של מועד והא אכתי איכא למפרך לגבי י"ד השתא מותבי לכתחלה מותבינן אם מתה מושיבין אחרת מיבעיא וי"ל דמעיקרא לא הוה קשיא ליה דניתני מתני' זו ואצ"ל זו דהא בכל דוכתא אמרינן זו ואצ"ל זו קתני אלא משום דהכי תלת בבי לא מיתני בחדא סוגיא דרישא ומציעתא מיתני בזו ואצ"ל זו ומציעת' וסיפא מיתני בלא זו אף זו הוה קשיא ליה וכיון דאוקימנא מציעת' בח"ה קמו להו רישא וסיפא דסיפא דמיירי בי"ד בזו ואין צ"ל זו ותו לא קשה מידי · והרמב"ם כתב בסוף הלכות י"ט מושיבין שובכין לתרנגולים ותרנגולת שישבה על הביצים ג' ימים או יותר מושיבין אחרת תחתיה בי"ד כדי שלא יפסדו הביצים ובמועד אין מושיבין אבל אם ברחה במועד מעל הביצים מחזירין אותה למקומה עכ"ל · ויש לתמוה עליו דהא פלוגתא דרב הונא ור' אמי ע"כ אבבא דברחה קאי דאילו במתה לא שייך למימר למרדה והוא ז"ל סתם וכתב ברחה מחזירין אותה למקומה דמשמע אפילו תוך ג' לישיבתה ואחר ג' למרדה ועוד דבבא דמתה מושיבין אחרת תחתיה משמע ליה דמיירי אחר ג' ימים לישיבתה שהרי כתב בה שישבה על הביצים ג' ימים וא"כ אמאי קאמר דבמועד אין מושיבין כיון דאיכא הפסד ה"ל למישרי כדשרינן כל דבר האבד ועוד כיון שהוא ז"ל סובר דבבא דמתה מושיבין אחרת תחתיה מיתוקמא בי"ד אמאי מצריך שיהיה אחר ג' ימים לישיבתה אפי' תוך ג' נמי דהא תוך ג' לא גרע ממושיב בתחילה דשרי כדקתני רישא. וי"ל דהרמב"ם נמי סבר דבמתה אפי' תוך ג' ימים לישיבתה מושיבין אחרת בי"ד ולא כתב במתה שישבה על הביצים ג' ימים אלא לאשמעינן דאפ"ה במועד אין מושיבין וכן מ"ש מושיבין אחרת תחתיה בי"ד כדי שלא יפסדו הביצים משום רבותא דמועד נקטיה לאשמועינן דאע"ג דאיכא פסידא דביעי אין מושיבין דאילו לי"ד גופיה אפי' ליכא פסידא דביעי שרי דהא במושיבין שובכין לכתחלה ליכא משום פסידא ואפ"ה שרי ומאחר שכתב דבמועד במתה אין מושיבין אחרת אפי' אחר ג' ימים לישיבתה ממילא משמע שמ"ש שאם ברחה במועד מחזירין אותה למקומה אחר ג' ימים לישיבתה דוקא קאמר וכדרב הונא דהא על מ"ש בתחלה שישבה על הביצים ג' ימים או יותר קאי וסברא הוא כיון דבמתה אסור אפילו אחר ג' לישיבתה שלא נתיר בברחה אפילו תוך ג' ומסתיין שנתיר בה אחר ג' לישיבתה דוקא וטעמא דמחמרינן במתה טפי מבברחה משום דבברחה אין טורח כ"כ להחזירה מאחר שהיא עצמה ישבה כבר עליהן אבל במתה ובא להושיב אחר' תחתיה איכא טרחא טובא דכיון שהוחמו תחת תרנגולת אחת אין תרנגולת אחר' רוצה לישב עליהן אלא בקושי וכיון דטרחא יתירה הוא אע"פ שהוא דבר האבד אסור · וא"ת אמאי לא כתב דהא דשרי להחזיר בברחה היינו דוקא תוך ג' למרדה כדאמר רב הונא ורבי אמי נמי משמע דלא פליג עליה בהא כדכתב הרא"ש י"ל שמאחר שכתב דבמתה אין מושיבין אחרת משום דהוי טרחא יתירא ממילא משמע דבברחה אחר ג' למרדה אין מחזירין כיון דטרחא יתירה הוא א"כ שהרמב"ם מפרש אבל אחר ג' פרח לימרה מינה הלך לו החום ואפי' אם תחזור ותשב על אותם ביצים שוב לא יועיל ומשום דהוי טרחא שלא לצורך אין מחזירין וכיון דאחר ג' למרדה אין הנאה בחזרתה לא הוצרך הרמב"ם לאסרו דבלא"ה אין לך אדם שיחזירנה כיון שאין שם תועלת בחזרתה ועי"ל שהרמב"ם דנקט ג' ימים לאו אברחה ואמתה ובא להושיב אחרת תחתיה במועד בלחוד קאי אלא גם להיכא דמתה ובא להושיב אחרת תחתיה בי"ד נמי קאי דדוקא אחר ג' ימים לישיבתה מושיב אחרת תחתיה אבל תוך ג' ימים לישיבתה לא שהוא ז"ל סובר שיש טורח יותר כשמתה להושיב אחרת תחתיה מלהושיב שובכין בתחלה ומש"ה אע"פ שהתיר בי"ד להושיב שובכין בתחלה אסור להושיב אחרת תחתיה כשמתה משום דהוי טרחא יתירא אלא כשהוא אחר ג' ימים לישיבתה דאיכא פסידא דביעי דאז אע"ג דהוי טירחא יתירא שרי בי"ד אבל במועד לא כיון דטרחא יתירה הוא והוא מפרש דפלוגתא דרב הונא ורבי אמי קאי אבבא דברח' ואבבא דמתה אע"ג דתוך שלשה למרדה ואחר ג' למרדה לא קאי אלא לברחה תוך ג' לישיבתה ואחר שלשה לישיבתה קאי בין אברחה בין אמתה ולפ"ז ניחא שמ"ש שישבה על הביצים ג' ימים וכן מ"ש כדי שלא יפסדו הביצים לי"ד גופיה נמי אצטריך והרי"ף כתב המשנה כצורתה ולא כתב שום דבר מה נאמר בגמרא עליה וצריך טעם למה ואפשר שהוא מפרש דרבי אמי אחר ג' למרדה נמי פליג דאע"ג דאיכא תרתי לריעותא שהוא תוך ג' לישיבה ואחר ג' למרדה אפ"ה שרי וסובר ז"ל דהלכה כרבי אמי ומפני כך לא הוצרך להביא אלא המשנה כצורתה וממילא משמע דבכל גוונא שרי ולפ"ז צ"ל שסובר דלר' אמי לא צריכינן לדחוקי מתני' לאוקומי בח"ה דלדידיה לא שייך למיפרך השתא אותובי מותבינן אהדורי מיבעיא דכיון דמתני' אפילו אחר ג' למרדה שרי ליכא למיפרך הכי דהשתא איכא בהדורי טפי מבאותובי דהא ודאי מאחר שמרדה ג' ימים איכא טרחא להחזירה יותר מלהושיבה בתחלה ומאן דמתמה ואמר השתא אהדורי מהדרינן אותובי מבעיא וכן אביי דאצטריך לדחוקי ולמימר סיפא בח"ה הוי סברי כרב הונא דאחר ג' ימים למרדה אין מחזירין דכיון דתוך ג' ימים למרדה ליכא טרחא כמו באותובי בתחלה ושייך למיפרך השתא אותובי מותבינן אהדורי מיבעיא ואצטריך לדחוק ולאוקומה בח"ה אבל אנן דלית לן דרב הונא ל"ק לן מידי ומיתוקמא מתני' שפיר בי"ד כפשטה ומפני כך לא כתב כדרב אלא משנתינו כצורתה והשתא דאתית להכי אפשר לומר דהרמב"ם נמי מפרש דר' אמי אאחר ג' למרדה נמי פליג אלא אע"פ שהוא תוך ג' לישיבתה ואחר שלשה למרדה שרי והלכה כרבי אמי ולפיכך סתם וכתב שאם ברחה במועד מעל הביצים מחזירין אותה למקומה ולא אג' ימים שהזכיר ברישא קאי אלא אפילו תוך שלשה ימים לישיבתה נמי מחזירין ומיהו בהא פליג אהרי"ף שהוא סבור דאוקימתא דאביי לרבי אמי נמי איתא ומ"ש גבי מתה ג' ימים וכן מ"ש כדי שלא יפסדו הביצים אפשר דלרבותא דמתה במועד נקטיה כדברי פירוש הראשון או דלי"ד נמי איצטריך כדברי הפי' השני ובין כך ובין כך לא קאי לברחה דברחה בכל גוונא שרי להאי פירושא:

דרב הונא להפס' מועט לא חששו במידי דאיסורא וכדמסיק אביי ספ"ק דפסחים סוף (דף כ') ועיין בפסק שחברתי על ענין זה בסעיף ג' והוא נדפס בתחלת ספר בית חדש לי"ד:

תקלז דבר האבד מותר וכו' ריש מ"ק משקין בית השלחין במועד וכו' ובגמרא מפרש דשלחין לישנא דצחותא הוא דכתיב ואת' עיף ויגע מתרגמי' ואת משלהי ולאי וה"א מתחלף בחי"ת ובית הבעל לישנא דמייתבותא הוא דכתיב כי יבעל בחור בתולה ומתרגמי' ארי כמה דמיתותב עולם עם בתולתא ורש"י פי' בית השלחין שדה שהיא עומדת בהר וצריך להשקותה תמיד משקין אות' אפי' בחש"מ לפי שהיה לו הפסד גדול אם אינה משקה אותה וכו' בית הבעל שדה הוא בעמק ואינו צריך להשקותה ואין בה הפסד אם אינו משקה אותה עכ"ל:

ומ"ש ל"ש ישן או חדש מפרש בגמרא דבית השלחין שרי אפי' חדש דכיון דאיכא פסידא לא חיישינן דלמא אתי לאינפולי וטרח טירחא יתירא אבל בית הבעל אסור אפילו ישן דלא אתא לאינפולי דכיון שאין בה הפסד ואין משקין אותה

תקלז דבר האבד מותר לעשותו בחול המועד בלא שינוי הכי אמרי' בפ' מי שהפך (יב:) דס"ל לר' יוסי ואפסיקא בגמ' הלכת' כוותיה: **הלכך** בית השלחין שהיא שדה שצריך להשקותה תמיד וכו' מותר להשקותה ריש מסכת מ"ק (ב.) משקין בית השלחין במועד בין ממעיין שיצא בתחלה בין ממעיין שלא יצא בתחלה אבל אין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון ובגמ' (שם) מאן תנא דפסידא אין ורווחא לא ואפילו במקום פסידא מיטרח נמי לא טרחינן כלומר טרחא יתירה לא טרחינן דקתני אבל לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון. ופירש"י מאן תנא · דמתני' דפסיד' שרי למיטרח בה בח"ה כגון בית השלחין: ורווחא לא · כגון דבית הבעל דאסור להשקות מאחר שאין בה הפסד שאין צריך להשקותה אלא להרווחה דמלתא לשווי אפלי חרפי וכתוב בכ"י אף ע"ג דאי הוה משקה בית הבעל הוה עביד טפי לא מיקרי פסידא אלא דבר שהגיע לפירות והדר מפסיד אבל להוסיף על מה שנראה לעין הרווחה מיקרי ולא הפסד ולא דחיקן חול המועד משום הרווחתו: **ומ"ש** רבי' ודוקא שהתחיל קודם המועד וכו' אבל אם לא השקה קודם לכן אסור משנה שם (ו:) ר"א בן יעקב אומר זרעים שלא שתו מלפני המועד לא ישקם במועד והכמים מתירין ופסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כראב"י ובגמרא תניא כשאמרו אסור להשקותן במועד לא אמרו אלא בזרעים שלא שתו מלפני המועד אבל זרעים ששתו מלפני המועד מותר להשקותן במועד ופירש"י זרעים שלא שתו לפני המועד · שלא היו מלומדים לשתות תמיד לפני המועד: לא ישקם במועד דהואיל ולא משקה להו תדיר לפני המועד לא ה"ל פסידא אי לא משקה להו במועד · וה"ר פירש שלא שתו מלפני המועד לא ישקם במועד לפי שאין להם הפסד במועד ואם היה בהם הפסד כבר הגיע ההפסד להם מערב מועד ואין מותר אלא דבר האבד במועד והראב"ד כ' כ"ל שאם אירע אונס בהם לפני המועד שלא השקום שמותר להשקותם במועד ואינו אסור אלא כששכח להשקותם או שנתעצל בהם עכ"ל כ"י והרמב"ם כתב בפ"ח מהלכות י"ט זרעים שלא שתו מלפני המועד לא ישקם במועד מפני שהם צריכים מים רבים ויבא לידי טורח יותר כלומר וכל היכא דאיכא טרחא יתירה אפילו במקום פסידא לא טרחינן ורבינו ירוחם כ' זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד פירוש דנראה כמכוין מלאכתו במועד פירו' וכן באילן עכ"ל: **ומ"ש** רבינו ואם היא שדה לחה הוי כאילו התחיל להשקותה קודם שם על האי מתניתין אם היתה שדה מטוננת פירוש לחה כעין טיט מותר להשקותה במועד דאף על פי שלא שתו לפני המועד אילו שתו כיון שהיא לחה אבל רש"י פירש דקאי אהא דתנן התם ראב"י אומר מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה וקאמר שאם היתה לחה ויבש' מותר להשקות' אף על גב דהוה שדה בית הבעל דכיון דהויא לחה עד השתא אי לא משקה לה הוי פסידא יתירא וכך הם דברי הרמב"ם ופירש הטעם שאין בזה טורח יותר ודברי רבינו כפירוש כ"י: **ומ"ש** אבל שדה הבעל וכו' אסור להשקותה כבר נתבאר: **ומ"ש** ואפילו בבית השלחין לא התירו אלא היכא דליכא טרחא יתירא כבר נתבאר: **ומ"ש** כגון מן המעיין לא שנא ישן או חדש זהו מה ששנינו (ב.) בין ממעיין שיצא בתחלה בין ממעיין שלא יצא בתחלה דיצא בתחלה היינו חדש ושלא יצא בתחלה היינו ישן: **ומ"ש** ולא חיישי' כיון שהוא חדש שמא יתקלקל לישנא דגמ' דלמא אתי לאינפולי ופירש לא חיישינן שמא יפלו כתליו ויבא לתקן במועד והוי טרחא יתירא: **ומ"ש** אבל מים מכונסים ונקוים בגומא וכו' או ממי גשמים מקובצים זו היא ששנינו (שם) אבל אין משקין לא ממי גשמים ולא ממי הקילון ופי' הרמב"ם קילון בור עמוק וכן פי' בנמוקי יוסף וז"ל קילון בור עמוק מים מכונסים דאיכא טרחא יתירא לדלות ונקטיה אחר מי גשמים לאשמעינן דאיסור מי גשמים אינו אלא שאפילו אפשר להשקות בתחלה מהכנוס של מי גשמים טורח כשיחסרו המים היה צריך לדלות ושמעינן שאם היה אגם מים שלא יבאו לעולם במועד לצורך דלי אלא שמשקה מהם ברגליו בקל היה מותר וכך מפורש

דרכי משה

תקלז (א) וכתוב בתא"ו נ"ד ח"ה ולא נאמר שיעשה מלאכה עד כדי שלא יפסיד אלא מכל דבר יעשה המלאכה מכל וכל ויגמור אותה והכלבו כתב דכל מה שאפשר להקל בטרחא

פרישה

סי' תקלז (א) **אסור** להשקותה פי' ב"י לפי שאין פסידא במועד ואם היה בהם הפסד כבר הגיע ההפסד מערב המועד ואין מותר אלא דבר האבוד במועד: (ב) **שמא** יתקלקל פי' שמא יפלו כותליו ויבא לתקן במועד והוי טירחא יתירה: (ג) **או** ממי הגשמים ומקובצים אסור דאע"ג דמתחלה א"צ לדלות ומשקה מהם בקלות מ"מ

דרישה

למשמעי' דאפילו להושיב אחרת מותר ומה שדקדק ב"י מסא דלא כתב רבינו גבי י"ד דמושיבין אחרת משמע דסבור כיון דמושיבין לכתחלה מכ"ש שאם מתה מושיבי' אחרת מזה אין לדקדק דרבינו איפכא ס"ל שיש טורח יותר להושיב לכתחלה מלהחזיר אחרת כשמתה הראשונה משום דאיכא למימר כיון שכתב רבינו גבי י"ד אם ברחה מעל הביצים שיכול להחזירה עליהם שלא יפסדו הביצים נראה דבכלל זה הוי גם כן מתה דמושיבין אחרת תחתיה ולרבותא נקט ברחה

וכ"ש ב"י לפי' הרי"ף דברחה ומרדה אינו טירחא להחזירה יותר מלהושיבה בתחלה ובסכי א"ש דברי רבינו ומה שהקשה ב"י על דברי הרמב"ם ועוד דבבא דמתה מושיבין אחרת תחתיה משמע

להשקות מהן אפי' ב' ערוגות זו למעלה מזו אין דולין מהתחתונה להשקות העליונה ואפי' אחת חציה גבוהה וחציה נמוכה אין דולין מהמקום הנמוך להשקות הגבוה יאורות מים המושכים מהאגמים אם אינן פוסקין שמקלחין תמיד מותר להשקות מהם ואם הן פוסקין אסורין : [א] חריצין שהמים באין דרך שם מהנהר לשדה אסור להשקותה מהן אע"פ שנמלאו קודם י"ט (ד) לפי שהן פוסקין ואם אמת המים עוברת ביניהם (ג) שאז אינן פוסקין מותר אפי' אם אין רוב השדה (ה) ראוי להשקות מן האמה : בית השלחין שיש בה מעיין שמימיו נוטפין ממנה לשדה אחרת ומתקבצין שם ונעשין בריכה כל זמן שמנטפין ולא פסק מעיין ראשון יכולין להשקות ממנה שדה אחרת מהבריכה שנתקבצה בו אבל אם פסק מעיין הראשון

או

אותה אלא להרווחה לשויא אפלי חרפי לא שרינן לאטרותי במועד : **יאורות** מים המושכים מהאגמים וכו' מימרא דשמואל לשם (דף ד') והכי פי' יאורות שאין נעשין בידי אדם אלא מעצמם נמשכו נהרות מהאגמים אם אינן פוסקין לעולם אפי' בשנה שחונה מקלחין תמיד מותר להשקות מהן אבל אם דרכן לפסוק אסורין שמא יפסקו ויבא לתלות בדלי והוי טורח יתירא· חריצין וכו' ברייתא שם והכי פי' יאורות הנעשים בידי אדם כדי שיבואו המים דרך שם מן הנהר לשדה דודאי הוא שרגילין לפסוק אסור להשקות מהן מטעמא דפרי' ואם אמת המים עוברת ביניהם פי' דלאחר שנעשו חריצין להמשיך לתוכן מים מן הנהר נמשך לתוכן גם אמת המים דהשתא אעפ"י שמי הנהר פוסקין מן החריצין מ"מ אמת המים אינו פוסק לעולם מותר אפי' אם אין רוב השדה ראוי להשקו' מן האמה וכרב אשי ודלא כרב פפא ולפענ"ד דכך היא גם דעת רש"י בפירושו וכמ"ש ב"י בשם הראב"ד הביאו ב"י ודלא כמ"ש ב"י דרש"י לא פי' כן עוד האריך ב"י לפרש בכמה גווני הך דיאורות והך דחריצין ולא נהירא ומה שכתבנו הוא הנכון

מפורש בגמרא דלאמרינן בשלמא מי קילון איכא טרחא אלא מי גשמים מאי טרחא יתירא איכא אמר ר' אילעא אמר ר' יוחנן גזירה מי גשמים אטו מי קילון רב אשי אמר מי גשמים נמי גוביהו לידי מי קילון אתו וטורח מי גשמים נמי אתו לידי מי קילון כלומר כי מדלו מיא מולאה נעשית ממילא מי קילון שאינו אלא וטורחא תלתא : ומ"ש להתיר אגם מים שלא יכזבו לעולם במועד לצורך דלי יתבאר בסמוך· והרמב"ם כתב כלשון הזה לא ידלה וישקה מן הבריכה או ממי גשמים מפני שהוא טורח גדול אבל משקה הוא מן המעיין בין שהיה בין שיצא בתחלה ממשיכו ומשקה בו וכן כל כיוצא בזה עכ"ל נראה מדבריו לאומרים שכל שהוא צריך לדלות ולהשקות מיקרי טרחא יתירא ואסור אבל אם אינו צריך אלא להמשיך ולהשקות ולא לדלות כלל משמע דשרי אפי' במי בריכה ומי גשמים ויש לתמוה שכפי מ"ש בגמרא במי גשמים אפי' ממשיך אסור או גזירה אטו מי קילון או משום דמי גשמים נמי לידי מי קילון אתי ולפיכך צריך לפרש דה"ק לא ידלה וישקה מן הבריכה וכן לא ישקה ממי גשמים אף על פי שאינו דולה אלא ממשיך ברגלו : ומ"ש מפני שהוא טורח גדול אדולה ומשקה מן הבריכה קאי כפשטיה דטורח גדול הוא ואמשקה ממי גשמים ה"ק לפי שאפשר לבא לידי טורח גדול כלומר שכשיתחיל להמשיך ולהשקות יחסרו ויצטרך לדלות דהוי טורח גדול וסוף דבריו דייקי הכי שכתב גבי מעיין ממשיכו ומשקה בו משמע דלא שרי אפילו ממשיך אלא במעיין דוקא אבל לא בבריכה ולא במי גשמים וכן נראה מדבריו בפי' המשנה :

ומ"ש אפי' ב' ערוגות זו למעלה מזו אין דולין מהתחתונה להשקות העליונה ואפי' אחת חציה גבוה וחציה נמוכה וכו' ברייתא שם (ד·) ופי' בב"י ב' ערוגות והאח' גבוה מחבירתה ואין המים יכולין לעלות לערוגה העליונה אלא ע"י זריקה שיזרוק בכלי מזו לזו וקמ"ל ברייתא זו שאע"פ שאין גבוה אלא מעט אפ"ה אסור משום טרחא : **יאורות** מים המושכים מהאגמים אם אינם פוסקים וכו' שם א"ר זירא נהרות המושכים מים מהאגמי' מותר להשקות מהם בחולו של מועד איתיביה ר' ירמי' אבל לא ממי גשמים ולא ממי הקילון א"ל הני אגמי דבבל כמיא דלא פסקי דמו וכתבו הרי"ף והרא"ש נהרות המושכים מים מן האגמים מותר להשקות והוא דלא פסקי וכ"כ הרמב"ם בפ"ח ופי' בב"י המושכים מן האגמים שנקבצים ממי גשמים והוא דלא פסקי כלומר שיש בהם שפע מים ומזלא הא כהא דרב אשי דלא אסרה משום גזירה אלא דמיירי במיעוט מי גשמים אבל כל היכא שיש בהם שפע מים לא גזרי בה וגם רש"י כתב דר' אילעא א"ר יוחנן דאמר גזרינן מי גשמים אפי' היכא דלא פסקי אטו מי קילון ל"ל הא דרבי זירא דלא גזר והרב המגיד פי' נהרות המושכים מן האגמים פי' נהרות קטנים שהמים שלהם נמשכים מן האגמים דהיינו מי גשמים מותר להשקות מהם והוא דלא פסקי פי' שאין אותו נהר פוסק מן האגם אלא עדיין נמשך ממנו לפי שאם פסק שמא יבא למלאות בכדו להשקות והוי טורח יותר וכן נראה מדברי רש"י שכתב נהרות המושכי' מהאגמים מותר להשקות מהם לא גזרו דלמא פסיק מי גשמים ואזל וטרח ומייתי מנהר אחר ע"כ מדבריהם משמע דדוקא בשאין אותו נהר פוסק מן האגם אבל אם הוא פוסק אע"פ שיש בנהר זה שפע מים רבים שלא יכול לבא במועד לצורך דלי אפ"ה אסור להשקות ממנו ונראה דטעמא משום דאע"ג דאית ביה שפע מים רבים כיון דלאו מלתא פסיקתא היא גזרי' שמא יחשוב שהם מרובים כ"כ שלא יוכל לבא במועד לצורך דלי ואולי לא יהיו כ"כ מרובה ויצטרך לדלות והוי טרחא יתירה אבל כל שאין אנו מתירין. אלא בשלא פסק מן האגם דוקא הוא מלתא פסיקתא וליכא למטעי ביה שכל שלא פסק א"א לבא לצורך דלי· ולפיכך מותר (ג) :

חריצין שהמים באים דרך שם מהנהר לשדה אסור להשקות מהם וכו' שם ת"ר הפסיקות והבריכות שנתמלאו מים מעי"ט אסור להשקות מהם בחולו של מועד היתה אמת המים עובר' ביניהם מותר א"ר פפא והוא שרובה של אותו שדה שותה מאותה אמת המים רב אשי אמר אף על פי שאין רובה של אותה שדה שותה כיון דקא משכא ואתיא מימר אמר אי לא שתיא לחד יומא תשתי לתרי ותלתא יומי וידוע דהלכה כרב אשי דבתרא הוא וכן פסק הרמב"ם ופירש"י פסיקות ובריכות חדא מלתא היא : אם אמת המים עוברת ביניהם · בין הבריכות האלו מותר להשקות ממי גשמים דאי פסקי מי גשמים משקה מאמת המים : והוא שרובה של אותה שדה שותה מאותה אמת המים · שיכול להשקות רוב השדה בפעם אחת מאותה אמת המים אבל אם אינו יכול להשקות בפעם אחת מאותה אמת המים רובו של שדה אינו משקה מפסיקות ובריכות דלמא מפסיק ואזיל : תשתי לתרי או תלתא יומי · מההיא אמת המים ולא טרח ומייתי מאמת המים אחריתא ע"כ ונראה מדבריו שאע"פ שאין אמת המים נכנסת לתוך הפסיקא או הבריכה כיון שעוברת באותה שדה שרי אבל בב"י כתב בשם הראב"ד דדוקא בשאמת המים עוברת בתוך הבריכה או הפסיקא מדקתני עוברת ביניהם ואז הוא דאמרינן מימר אמר וכו' אבל אי לא עיילא לגווה אע"ג דעיילא לשדה אסור דאיכא למיחש דלמא אתי למטרח ולאיתויי עכ"ל וכ"כ מדברי רבי' שכ' ואם אמת המים עוברת ביניהם שאז אינם פוסקים דאי בשאינה עוברת ביניהם כבר אפשר להם להפסיק אע"פ שהיא עוברת בתוך השדה ולפ"ז דין הבריכות והפסיקות שוה לדין נהרות המושכים מן האגמים דאלו ואלו אם פוסקים אסור להשקות מהם ואם אינם פוסקים מותר להשקות מהם וביאור דברי רבי' כך הם חריצים שהמים באים דרך שם מהנהר לשדה אסור להשקותם מהם לפי שהם פוסקים כלומר לפי שדרך הוא שאחר שנתמלאו החריצים שבשדה זו מים פוסקים מי הנהר מלבא להם לפי שבעלי שדות אחרים ממשיכין המים לתוך שדותם למלאות חריציהם וכיון שהם פוסקים אין משקין מהם בעודם פוסקים אע"פ שהם מלאים מים משום דחיישינן דלמא אתי לידי מי קילון כדאמרינן לעיל גבי מי גשמים דאם אמת המים עוברת ביניהם כלומר שמי הנהר אינם פוסקים מלבא לתוכם מותר ויותר נראה לפרש שרבינו סובר דחריצים אע"פ שלא פסקו מי הנהר מלשפוך לתוכה כל שהמים הבאים נהם מכונסים בתוכם ואין יוצאים מהם אסור להשקות מהם מפני שהם עשויי' לפסוק שבעלי שדות אחרים ממשיכין המים לשדותיהם אחר שנתמלאו חריצי שדה זו וחיישינן שאחר שיתחיל זה להשקות יפסיקו המים מלבא לתוך החריץ וע"י השקאתו יחסרו המים ויצטרך לדלות הלכך אסור להשקותה מהן אבל כשאמת המים עוברת ביניהם כלומר שמי הנהר נכנסים לתוך החריץ מצד זה ויוצאים מצד זה שהולכת אמה זו להשקות שדות אחרות כל כה"ג ליכא למיחש שיפסיקו בעלי שדות מי הנהר הבאים לחריצים אלו אחר שנתמלאו שהרי צריכים עדיין להשקות כמה שדות אחרות ואמת המים כזו אין דרך להפסיקה מהנהר והלכך שרי להשקות מהם ונראה דיאורות המושכים מהאגמים כי לא פסקי ה"ט דשרי להשקות מהם שהם נמשכים והולכים ע"פ השדות כמו אמת המים זו ומפני כך אין דרך להפסיקן מהאגמים ומש"ה שרי להשקות מהם אבל אם היו נכנסים לתוך חריצין שבשדה זו בלבד אף על גב דלא פסקי אסור להשקות מהם ותשמע לי דהיינו דאמר רבי זירה הני אגמי דבבל כמיא דלא פסקי דמו כלומר אע"פ שהם מי גשמים כיון שהם נמשכים והולכים תמיד על פני כמה שדות יש להם דין אמת המים הנמשכת תמיד מהנהר על פני כמה שדות ואינה פוסקת שמותר להשקות ממנה כדקתני בברייתא : **בית** השלחין שיש בה מעיין שמימיו נוטפין ממנה לשדה אחרת וכו' שם תנו רבנן בריכה שנטפ' מים משדה בית השלחין זו מותר להשקות ממנה בית השלחין אחרת והא עבידא דפסקא אמר רבי ירמיה ועדיין היא מטפטפת אמר אביי והוא שלא פסק מעיין ראשון פירש"י בית השלחין שהיה גבוה והי' מעיין נובע מלדו ובצד אחד היה בית השלחין נמוך ובין אלו בית השלחין היה בצד בית השלחין הנמוך בריכה קטנה וכשמשקין בית השלחין הגבוה מן המעיין נוטף טיפין מן בית השלחין הגבוה לתוך הבריכה הנמוכה מותר להשקו' אותו בית השלחין הנמוך מאותה בריכה ואף על גב דבריכה עבידא דפסקא הואיל ומטפטפת מבית השלחין הגבוה מים שבאו לו מאמת המעיין : והא עבידא דפסקא · בריכה ואזיל ומייתי : עדיין היא מטפטפת · מבית השלחין גבוה לתוך הבריכה דודאי לא פסקא : והוא שלא פסק מעיין · המטפטפת מבית השלחין גבוה לבריכה מותר להשקות מבריכה לבית השלחין נמוך אבל אי פסיק מעיין אע"ג דעדיין מטפטף מבית השלחין גבוה לתוך הבריכה אין משקין מן הבריכה לבית השלחין נמוך דלמא פסקא ואזיל וטרח ומייתי ממעיין אחר :

ירקות

דרכי משה

בטרחא יעשה: (ב) ומדברי רבינו נראה כדברי המ"מ:(ג) וג"ל דאין חילוק בין אם אמת המים נכנס לתוך החריצים ואינה יוצא ממנה לחוץ או שיוצאה ממנו לצד השני לחוץ ולעולם

אם

דרישה

משמע דמיירי אחר ג' ימים לישיבת' כו' ומ"כ אמאי קאמר דבמועד אין מושיבין כיון דליכא הפסד ה"ל למשרי כו' ואע"ג דקושיא זו איכא למדחי דמשום הכי אסור במועד משום דהוי טירחא יתירה דלהושיב אחרת הוי דומיא לאחר ג' ימים למרדה וכמו שפי' ב"י ברים הסי' על דברי רבינו מ"מ שפיר הקשה משום דסמך אקושיא ראשונה כיון דסתם הרמב"ם וכתב אבל אם ברחה במועד מעל הביצים מחזירי' אות' למקומה משמע אפי' אחר ג' למרדה וא"כ לא חייש לטירחא יתירה ולכן הקשה דגם במתה הוי להתיר במועד כו' והאריך בתירוצים ומ"ש בסוף דבריו דמ"ש הרמב"ם אם ברחה מותר להחזירה מיירי דוקא תוך ג' למרדה ומה שלא תירץ כן מיד אחר קושייתו בלא המרכת דברים משום דהוי ק' היכא סתם הרמב"ם ובמאי נראה דמיירי תוך ג' למרדה ולכן הוכיח תחלה דבמתה אין מושיבין אחרת משום דהוי טירחא יתירה ממילא משמע דבברחה אחר ג' למרדה אין מושיבין אחרת משום טירחא יתירה אבל לתירץ הני שכתב טעם אחר למה נקט הרמב"ם ג' ימים במתה וע"ש ולפ"ז אכתי יהיה קשה למה סתם הרמב"ם והתיר במורדת ובמה שכתבתי לא יתיישב וכ"ל דס"ל כתירוץ השני שכתב על הא דסתם הרמב"ם וז"ל א"כ שהרמב"ם מפרש אבל ג' פרח לגמרה אינה הולך לו המקום כו' ע"ש בב"י :

סי' תקלז [א] **חריצין** שהמים באים דרך שם מהנהר כו' בפ' מי שהפך ת"ר הפסיקות והבריכות שנתמלאו מים מעי"ט אסור להשקות מהם בח"ה ואם היתה אמת המים עוברת ביניהם מותר אמר רב פפא והוא שרובה של אותו שדה שותה מאותו אמת המים רב אשי אמר אעפ"י שאין רובה של אותה שדה שותה כיון דקא משכה ואתי' מימר אמר אי לא שתי' לחד יומי תשתי לתרי ותלתא יומי עכ"ל הגמרא ופירש"י פסיקות ובריכות חדא מלתא היא אם אמת המים זה עוברת ביניהם בין הבריכות האלו מותר להשקות מימי הגשמים דאי פסק מי גשמים משקה מאמת המים והוא שרובה של אותה שדה שותה מאותה אמת המים אבל אם אינו יכול להשקות בפעם אחת מאותו אמת המים רוב של שדה אינו משקה מפסיקות ובריכות דילמא מפסיק ואזיל. תשתי לתרי או תלתא יומי מההיא אמת המים ולא טרח ומייתי מאמת המים אחריתא ע"כ ונראה מדבריו דמיירי שהבריכו' אילו הם נתמלאו מים ממי הגשמים דעבידא דפסקי ולפי פי' משמע אעפ"י שאין החריצין מושכי' מאמת המים אלא הם בפני עצמם ונתמלאו ממי גשמים אפ"ה אם אמת המים עוברת ביניהם שרי להשקות ממי גשמים משום דאי פסקי מי גשמים משקה מאמת המים אבל ב"י כתב ז"ל והראב"ד כתב דדוקא כשאמת המים עוברת בתוך הבריכה או הפסיקא

מדקתני

פרישה

מ"מ· אח"כ כשנתמעט צריך לטרוח ולדלות משא"כ במעיין דלעולם הוא משקה ברגליו בקלות כ"י : (ד) **לפי** שהן פוסקים נ"ל ב"י אעפ"י שלא פסקו מי נהר מלשפוך לתוכן כיון שאין יוצאין מהן אסור דבעלי שדות אחרים ממשיכים המים לשדותיהן אחר שנתמלא חריצי שדה זו וחיישינן שיפסקו המים מלבא לתוך החריץ וע"י השקאתו יחסרו המים ויצטרך לדלות אבל כשאמת המים עוברת ביניהם ר"ל שנכנס לתוך החריץ מצד זה ויוצא מצד זה שהלכה אמה זו להשקות שדות אחרים כל כה"ג ליכא למיחש שיפסקו בעלי השדות מי הנהר שהרי צריכין עדיין להשקות כמה שדות אחרות ואמת המים כזו אין דרך להפסיקה מהנהר ולכך שרי להשקות וכ"ל דיאורות המושכים מהאגמים דלא פסקו דשרי כמי מיירי שהם נמשכים והולכים על פני השדות ומפני כך אין דרך להפסיקה מהאגמים כו' ע"ש שמפורש טו' בע"א אבל זה כ"ל עיקר : (ה) **ראוי** להשקות מן האמה גמרא דמימר אמר אי לא שתיא לחד יומא תישתי

לתרי

(ו) או אפי' לא פסק ואינה מנטפת יותר אסור : ירקות שרוצה לאוכלן במועד יכול לדלות מים להשקותן כדי שיגדלו ויהיו ראויי' למועד אבל אם אינו רוצה לאוכלן (ז) ועושה כדי להשביחן אסור : שדה הבעל שיש בה אילנות יכול להמשיך המים (ח) מתחת אילן זה לתחת אילן זה ובלבד שלא ישקה כל השדה : אין עושים בתחלה החריצין שסביב עיקרי הגפנים היו עשויים כבר ונתקלקלו יכולין לתקנן אין עושין בתחלה האמה המושכת מים לשדה היתה עשוייה כבר ונתקלקלה שלא נשאר בעומקה אלא טפח יכול להעמיקה ו' טפחים : אסור לפתוח מקום לשדה כדי שיכנסו בה מים להשקות' ואם עושה כדי לצוד דגים כדי לאוכלן במועד כגון שפותח למעלה מקום שיכנסו ולמטה מקום שיצאו מותר אע"פ שסוף סוף גם השדה שות' : אסור להשוות השדה לצורך חרישה (ד) ואם ניכר שמכוין כדי לדוש לצורך המועד כגון שמשוה כולם מותר אסור ללקט עצים מן השדה לייפותו לחרישה ואם ניכר שמכוין לצרכן שצריך העצי' כגון שנוטל הגדולים ומניח הקטנים מותר : אסור לקצץ ענפי האילן לתקנו ואם ניכר שמכוין בשביל הענפים להאכילן לבהמתו

ב"י

ירקות שרוצה לאוכלן במועד יכול להשקותן במועד וכו' ברייתא שם מדלין מים לירקות ואם בשביל לייפותן אסור וכתבו התוספות (שם:) מדלין ממקום עמוק קרוי דילוי ואף על גב דאיכא טרחא יתירא בשביל לאכול אבל לייפות אפי' ליכא טרחא לא התירו וכתב ה"ה בפ"ח מהלכות יו"ט הטעם שכל שהוא לצורך המועד אפי' טורח גדול מתירין בו אבל אם אינו לצורך המועד אין מתירין להם הדלאה שהוא טורח גדול ואפי' הוא דבר האבד ובברייתא לאו דוקא כדי לייפותן אסור אבל אם היו נפסדין מותר בהדלאה אלא כל שאינו כדי לאכלן הרי הוא כבית השלחין שאין מתירין בו טרחא יתירא כך כתבו ז"ל וברור הוא בדברי רבינו עכ"ל : **שדה** הבעל שיש בה אילנות יכול להמשיך וכו' משנה שם (ו:) ר"א בן יעקב אומר מושכין המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקו את כל השדה ופירשו בראש הפרק (ב:) דטעמא משום דכבית השלחין דמי וצריכים למים והרמב"ם כ' דטעמא משום דאין בו טורח יותר וכ"כ רבינו ירוחם וכתב ה"ה קרובים כמו שדרך לנטען ממטעו בסאה אבל לא רחוקים וכך אמרו בירושלמי מה אנן קיימין אי במרווחין הכל אסור אי בדלופין ד"ה מותר אלא אנן קיימין בנטועים מטע עשר לבית סאה ראב"י עביד לון כמרווחין ורבנן עבדין לון כדלופין וכו' עוד רבי' דמיירי באילנות במקום משקה דאי לא ישקה איכא פסידא ופשוט הוא ואע"ג דחכמים פליגי עליה דראב"י פסקו הפוסקים כראב"י וה"ה כ' שהרי"ץ גיאות פי' משנה זו בבית השלחין ואין שם לא ירקות ולא זרעים אלא אילנות לבד והמשכת המים מאילן לאילן מספיק להו וכ"כ מדברי רבינו עכ"ל : **כתב** הרשב"ם אם היתה השדה (וכן פירש"י) מותר להשקות את כולה והיינו מדאמרינן אם היתה שדה מטוככת מותר פירוש מטוככת לחה ואין שם טורח יתר ומותר ולא הזכיר זה רבי' לפי שהוא סובר דהא דשדה מטוככת לא קאי אמושכין מאילן לאילן מים אלא אההיא דזרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד וכמו שנתבאר בתחלת סימן זה : **אין** עושין בתחלה החריצין שסביב עיקרי הגפנים משנה שם (ב.) אין עושין עוגיאות לגפנים ופי' רש"י עוגיאות חריצין שבעיקרי הגפנים כדי שיתמלאו מים : **ואם** היו עשויין ונתקלקלו יכולים לתקן שם בגמרא (ד:) וכתב בב"י בשם הראב"ד בגמרא לא אסרינן אלא בחדתי וה"ה כעין חדתי אם לא ניכר החריץ אבל אם ניכר החריץ מעט מותר ולא בעי טפח כדבעינן בגמרא באמת המים דהתם בעינן מקום לעבור בו מים בשטף אבל הכא מימיו עומדים ובמשהו סגי להו וגם ה"ה כתב פי' רבי' עתיקי אם היו עשויות ונתקלקלו וכן הוא שאם נסתמו לגמרי ואין מקום גומא ניכר ודאי אסור שהרי זה כעושה אותם בתחלה כתב ז"ל עוד כתבו שאין מותר להעמיק בהם יותר ממה שהיו עכ"ל : **אין** עושין בתחלה האמה המושכת מים לשדה היתה עשויה כבר ונתקלקלה וכו' משנה שם (ב.) ר"א בן עזריה אומר אין עושין את האמה בתחלה במועד ובשביעית וחכ"א עושין את האמה בתחלה בשביעית ומתקנין את המקולקלות במועד ובגמרא (ד.) מאי מקולקלות א"ר אבא שאם היתה עמוקה טפח מעמידה על ו' טפחים : ופירש"י כלומר שבתחלה היתה שם אמה בת ששה טפחים ונסתמה עד טפח : מעמידה על ששה טפחים · כלומר חוזר ומעמיד אותם ה' טפחים שנסתמה וה"ה כתב בשם רש"י א"כ אפי' לא חפר בה עדיין אלא טפח מעמידו על ששה ע"כ : **גרסינן** בגמרא (שם) פשיטא חצי טפח על ג' טפחים כיון דלא עבר מיא לאו כלום הוא טפחיים על שנים עשר דקא טרח טירחא יתירא לא טפחיים על שבעה מהו הכא חמשא קא מעמיק והכא חמשא קא מעמיק או דלמא כיון דאיכא טפח יתירא איכא טרחא טפי תיקו ופירש"י אם היתה בתחלה בת ג' טפחים ונסתמה עד חצי טפח : כיון דלא עברי ביה מיא · כלומר ודאי באמה בת ג' טפחים לא עברי בה מיא שפיר לא קודם לכן ולא עכשיו הוי טרחא דלא צריך : טפחיים על י"ב · שלכתחלה היתה של י"ב ונסתמה עד ב' טפחים והאי בעיא דסלקא בתיקו פסקה הרמב"ם לקולא בפ"ח וכתב ה"ה שהטעם לפי שהוא בשל דבריהם : **אסור** לפתוח מקום לשדה כדי שיכנסו בה מים להשקותה ואם עשה כדי לצוד דגים וכו' עד כגון שקילן כולן מצד אחד מותר הכל מימרות איתא בספ"ק (י:) ושם ביארו במה ניכר בכל אחת ואחת לאיזה דבר הוא מתכוין ובעינן משוה השדה הכי איתא בגמרא אמר רבא האי מאן דמתקיל ארעא לדעתא דבי דרי שרי אדעתא דארעא אסור היכי דמי מוליא במוליא וגלא בגלא אדעתא דבי דרי שקל מוליא ושדא בגלא אדעתא דארעא : ופירש"י דמתקיל תיקלא · שחופר משם האדמה לצורך הגורן לחבוט] שם חיטים לצורך המועד היינו אדעתא דבי דרי ושרי : אדעתא דארעא · שחופר שדהו לצורך זריעה אסור משום דדמי כחורש בי"ט : מוליא במוליא · שנוטל הקרקע ממקום גבוה ומניחו שם על מקום גבוה היינו מוליא במוליא : או גלא בגלא · שחופר במקום נמוך ומניחו במקום נמוך היינו אדעתא דארעא ואסור שזה דרכו של חורש שאינו משגיח באיזה מקום שירד המחרישה בקרקע ואפילו במקום נמוך חורש והיינו דומיא דחרישה ואסור : אבל שקל מוליא · שנוטל הקרקע ממקום גבוה : ושדא בגלא · במקום נמוך היינו אדעתא דבי דרי אדעתא דגורן שכך דרכו של גורן מתשוה הגרעות נראה מדבריו שהיה גורס מוליא במוליא וגלא בגלא אדעתא דארעא שקל מוליא ושדא בגלא אדעתא דבי דרי אבל גירסת רי"ף והרא"ש כמ"ש ורבינו שכתב גבי מתכוין לדוש שמשוה כולה נראה שתופס כדברי רש"י שיותר צריך קרקע שוה לדוש מלחרוש ומדברי הרמב"ם פ"ב מהלכות זכייה נראה כדמשמע מגירסת רי"ף והרא"ש שכתב וז"ל המשוה פני הארץ אם דעתו לתקן ארץ קנה ואם דעתו להשוות מקום שיעמיד בו גורן לא קנה כיצד היה לוקח עפר ממקום גבוה ונותנו למקום הנמוך ה"ז מתקן הארץ ראינוהו שאינו מקפיד על זה אלא משליך העפר והצרורות בכל מקום בלא הקפדה הרי זה בחזקת אינו מתכוין אלא להשוות מקום לדייש וכיוצא בזה כתב רי"ו בכ"ד והרמב"ם בפ"ח מהל' י"ט סתם וכתב המשוה פני הקרקע אם מתכוין לתקן מקום שיעמיד בו כרי של תבואה

ב"ח

הנכון : **ירקות** וכו' ברייתא שם מדלין לירקות כדי לאכלן ואם בשבי' ליפותן אסור ופירש"י מדלין משמע שהוא דולה מים ומשקה לירקות כדי לאוכלן בחש"מ ואם בשביל ליפותן שיגדלו הירקות אסור דהרווחה היא ואיכא להקשות הלא לדלות שיש בו טורח אסור אפי' הן נפסדים ולמה תני דליפותן אסור הלא אפי' כדי שלא יהא נפסדין נמי אסור וה' המגיד פי' דה"ה כ' דלאו דוקא ליפותן אסור אלא אפי' היו נפסדין נמי אסור ומביאו ב"י והוא דוחק ולפעד"נ דמשום רבותא דרישא נקט מדלין וה"ק מדלין לירקות כדי לאוכלן דאפי' טורח רב מותר כדי לאוכלן בחש"מ ואם בשביל ליפותן אסור אפי' אינו טורח כלל דהרווח' היא אבל בלדלות משום פסידא לא קמיירי דהכי תני לה גבי בית השלחין דאסור וכך הם דברי רבינו ירקות שרוצה לאוכלן במועד יכול לדלות מים כדי להשקותן וכו' ואף עפ"י שיש בו טורח אבל אם אינו רוצה לאוכלן ועושה כדי להשביחן אסור להשקותן אעפ"י שאין בו טורח : **שדה** הבעל שיש בה אילנות וכו' משנה שם (דף ו') ראב"י אומר מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה דאיכא טירחא ובשדה בית הבעל איירי דאילו בית השלחין אפילו אין בה אילנות נמי שרי אלא בבית הבעל איירי דאעפ"י דאין משקין אותה אפ"ה ביש בה אילנות דצריכין למים טפי ופסידא יתירא איכא דינו כשדה בית השלחין וכן פירש"י וז"ש רבינו שדה הבעל דאפי' של בעל כיון שיש בה אילנות יכול להמשיך וכו' ומיירי בממשיך המים מאילן לאילן בלא טורח דאי איכא טורח אף בית השלחין דאיכא פסידא נמי אסור וכמ"ש הרמב"ם הביאו ב"י והשתא ניחא הא דהקשו התוס' מאי תנא מושכין ולא תנא משקין משום דלשון משיכה משמע דמשקה אותן ע"י משיכה בעלמא בלא טורח וזה דעת ה"ר ירוחם שכתב מושכין אמת המים מאילן לאילן פי' שאין בו טורח גדול וכו' דבא ליישב למה לא תנא משקין : ומ"ש אח"כ ומיירי שעומדין במקום משקה דאי לא ישקה איכא פסידא נראה דתרתי גופי הלכות אתא לאשמעינן חדא דלא התירו להשקות אלא דוקא כשהאילנות עומדי' במקום משקה דא"כ להשקות ע"י דלי דאיכא טירחא אלא יכול להשקות' במשיכה בעלמא בלא טורח וכמ"ש תחילה אידך אשמעינן דוקא דאם לא ישקה איכא פסידא אבל אי ליכא פסידא אלא משקה להרווחה אסור אעפ"י דליכא טורח וכדין בית השלחין : **אין** עושין בתחלה וכו' בגמרא (דף ד') ומשמע דוקא נתקלקלו שלא נסתמה הגומא לגמרי וניכר החריץ מעט מותר לתקן ולא בעינן טפח אלא במשהו סגי לה כיון דמימיה עומדין סביב הגפנים אבל באמה המושכת מים לשדה שצריך שהמים מקלחין ושוטפין לשדה בעינן שנשאר בעומקה טפח אבל אם נסתמו שלא ניכר החריץ כלל אף בסביב הגפנים אסור שהרי זה כעושה אותם מתחלה מיהו אפילו ניכר מעט אינו מותר להעמיק בהם יותר ממה שהיו דכיון דסגי בהכי הוי טירחא דלא צריך אבל באמה אפי' לא חפר בה עדיין אלא טפח מעמידו על ששה כך כתב ה' המגיד בשם רש"י והיינו טעמא דאמרן דבאמה בעינן דמעמיק ששה טפחים כדי שיקלחו המים לשדה שעל כן נקראת אמה לפי שעומקה אמה בת ששה טפחים : **אסור** לפתוח מקום לשדה וכו' בפ"ק בגמרא (דף י') ומצאתי בפירש"י דאלפסי ישן וז"ל רוצה הוא שיתפשטו המים בשדהו ויעברו שם כדי לזבל שדהו באותם המים ובשדה בור עסקינן וכי שרו רבנן להשקות במועד שדה שיש בו זרעים עכ"ל : **אסור** להשוות השדה וכו' שם בגמ' ורש"י גורס מולי' במולי' וגלא בגלא אדעתי' דארעא ואסור קשקל מוליא ושדא בגלא אדעתי' דבי דרי ושרי וכתבו התוס' שכך גרס רבינו גרשם וכך נרא' מדברי רבינו אבל האלפסי והרא"ש גורסין איפכ' מוליא במוליא וגלא בגלא אדעתיה דבי דרי ושרי מוליא בגלא וגלא במוליא אדעתא דארעא ואסור וכתב ב"י אדעתא דארעא הוא ואפי' מתכוין לצורך בי דרי כיון דמתחזי כמאן דעביד אדעתא דארעא אסור עכ"ל ומביאו ב"י וכ"כ ה"ר ירוחם ולפי זה נראה דלהלכה בפלוגתא דרבוות' היכא הוא מתחזי כמאן דעביד אדעתא דארעא או אדעתא דבי דרי דתרווייהו אסירי ולא כמ"ש בש"ע בלשון רבינו שתופס פירש"י עיקר אלא תרווייהו אסירי : **אסור** לקצץ ענפי אילן וכו' עד שקוצץ כולו מצד אחד מותר פירש"י דכשקוצץ ענפים שראויין למאכל בהמה מחד גיסא בין לחין בין יבשין שרי אבל כשקוצץ מהאי גיסא דדיקלא ומהאי גיסא ענפים יבשין שבו היינו אדעתא דדיקלא

דרכי משה

אם דרכן לפסוק אסורים ואם לאו מותרים ודלא כב"י דחילק בהכי : (ד) וכתב בב"י דכל שאינו ניכר שעושה לדוש אסור אע"פ שמכוין לדישה וכ"כ המ"מ וכתב דה"ה אם עושה מעשה המוכיח לאיסור אע"ג דכוונתו להתיר אפ"ה אסור :

ונראה

פרישה

לתרי או לתלתא יומי פרש"י מהכיא אמת המים ולא טרח ומייתי מאמת המים אחריני : (ו) או אפי' לא פסק אע"ג דעדיין לא פסק חיישינן שמא יפסיק וטרח ומייתי ממעיין אחר : (ז) ועושה כדי להשביחן אסיר כתב המ"מ ל"ד להשביחן אלא אפילו אם נפסדים אסור לדלות מהן שהיא טירחא יתירא כמו שאמרו בשדה בבית השלחים אם לא לצורך אכילה המועד : (ח) מתחת אילן זה לתחת אילן זה ואילן בשדה בית השלחים איירי דמיד צריכין למים

ועוד

דרישה

מדקתני עוברת ביניהם ואז הוא דאמרי' מימר אמר כו' אבל אי לא עיילא לגווה אע"ג דעיילא לשדה אסור דאיכא למיחש דילמא אתי למיטרח ולאיתויי עכ"ל ונראה מדבריו דבהא פליג עם רש"י דלרש"י סגי אם אמת המים עובר' באותו שדה אעפ"י שהבריכות אין נוגע' בה כלל ולב"י צריך שיהא הבריכה או הפסיקה מושכת מאמת המים הנובעי' וליסגא הכי דייק שכתב שאם אמת המים עוברת בתוך הבריכה ונראה שלעת רבינו היא כדעת ב"י וביאור דברי רבינו כך הוא מדלין שהמים באין דרך שם מהנהר ושדה ונהר דנקט נראה שהוא מים מכונסים במקום אחד במי גשמים ואין נובעי' וכמו נהרות המושכים מים מאגמים ופירשו כל המפרשים דהיינו מי גשמים והביאו ב"י קודם זה וה"ה נהר דנקט רבינו הוי ג"כ מים מכונסי' ובזה הוא שוה לפירש"י ומ"ש אם אמת המים עוברת ביניהם שאז אין פוסקים זה הוא כדעת ב"י

לבהמתו כגון שקוצץ כולן מצד אחד מותר : (ט) אין מתליעין האילנות ולא מזהימין הנטיעות אבל סכין האילנות ואת הפירות בשמן : (י) אישות ועכברים שמפסידין בשדה אילן מותר לצודן כדרכו שחופר גומא ותולה המצודה בה ואפי' בשדה הלבן הסמוכה לשדה האילן מותר לצודן כדרכן שיוצאין ממנה ומפסידין שדה האילן ואם אינה סמוכה לשדה האילן אין צדין אותן אלא ע"י שינוי שנועץ שפוד בארץ ומנענע לכאן ולכאן עד שנעשית גומא ותולה בה המצודה (יא) והרמב"ם אוסר בשדה הלבן הסמוכה לשדה האילן בלא שינוי וא"א הרא"ש ז"ל התיר (יב) אין מכניסין צאן לדיר בח"ה לזבל השדה ואם הכניסן העו"ג מעצמו (יג) מותרין אף בשבת אפי' אם מחזיק לו טובה על שהכניסן ובלבד שלא יתן לו שכר ואפי' אין נותן לו אלא שכר מזונו אסור ובי"ט יכול ליתן לו שכר מזונו ובלבד שלא יתן לו שכר אחר ובח"ה אפי' אם נותן לו שכר אחר מותר (יד) ובלבד שלא ישכרנו ובלבד שלא יסייעו ולא ימסור לו שומר (טו) לנער הצאן ואם היה העו"ג שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה מסייעין אותו בח"ה ומוסרין לו שומר לנער הצאן בשבת : אסור לקצור השדה בח"ה אם הוא בענין שאינו נפסד אם יעמוד עד לאחר המועד (טז) ואם אין לו מה יאכל קוצר ודש וזורה

דיקלא ואסור : **אישות** וכו' משנה פ"ק סוף (דף ו') ובגמר' מאי אישות בריה שאין לה עינים וטעם מחלוקת הרמב"ס והרא"ש בדין שדה הלבן הסמוכה לשדה אילן תלוים בגירסאות ומביאו ב"י וקטינן לחומרא כהרמב"ס : **אין** מכניסין צאן לדיר וכו' ברייתא בפ' מי שהפך (דף י"ב) אין מדיירין לא בשבת ולא בי"ט ולא בחש"מ ואם באו מאליהן מותרין (לדיר) ואין מסייעין אותם ואין מוסרין להם שומר לנער את צאנם היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע מסייעין אותם ועושה בה עו"ג בשבת וי"ט ומסייעין אותם במועד ומוסרין להם שומר לנער את צאנם רבי אומר בשבת בטובה ביום טוב במזונות במועד בשכר א"ר יוסף הלכתא כר' כך היא גירסת רש"י ומפר' דמסייעין במועד כלומר יכולין לסייע לאותו שכיר לדייר ומוסרין לו רועה אחר לנער את צאנו שמדיירי' אותה הואיל ואינו שכיר לשבת ממש נראה מבואר דס"ל דלצדדין קתני היה שכיר שבת וכו' מסייעין אותן ומוסרין להו לנער את צאנם דבמועד מותר אף לסייעם כאילו של עו"ג הוא ואצ"ל דמוסרין להם לנער וכו' ובשבת מוסרין להם לנער וכו' אבל אסור לסייעם ועל פי זה כתב רבינו ואם היה העו"ג שכיר שבת וכו' מסייען אותו בחש"מ ומוסרין לו שומר לנער את הצאן בשבת כלומר אבל אין מסייעין אותו בשבת אעפ"י שהיה שכיר שבת אבל גירסת הרי"ף והרא"ש היא היה שכיר שבת וכו' מסייעין אותן ומותרין להם שומר וכו' משמע דהיה שכיר שבת וכו' מותר ג"כ לסייע אותם אפילו בשבת וי"ט ואיכא לתמוה אמ"ש בש"ע ואם היה העו"ג שכיר שבת וכו' מסייעין אותו בחש"מ ומוסרין לו שומר לנער את הצאן דמשמע דבשבת אף למסור לו שומר אסור והא דלא כגירסת רש"י ולא כגירסת האלפסי והרא"ש וצ"ע ומ"ש רבינו ואם הכניסן העו"ג מעצמו מותרין אף בשבת אפי' אם מחזיק לו טובה וכו' זהו לפ"מ דמפרש דרבי ארישא קאי בבאו מאליהן ולא הוי שכיר שבת וסובר דבמועד אין שוכרין אותם לכתחלה אבל באו מאליהן מותר לתת שכר ובי"ט מזונות וכ"כ הרב המגיד בפ"ח מהלכות י"ט בשם רש"י ומביאו ב"י אבל בפרש"י שלנו נראה דקאי רבי אהיה שכיר שבת וכו' ובמועד שוכרין אותו לכתחלה וכן נראה מדברי הרמב"ס כמו שפי' לשם ה"ה ומביאו ב"י ובי"ט יכול ליתן לו שכר מזונו כתב כ"י פי' דלאחר י"ט יתן לו שכר מזונו וכו' כלומר אבל בי"ט לא יאכל עמו דהא אין מזמנין עו"ג בי"ט וכ"כ הרא"ש לשם בשם הראב"ד והשיג עליו הרא"ש דאין אסור אלא לזמנו לעו"ג שהוא רוצה לכבדו ומרבה מנות בשבילו אבל בעו"ג שהוא שלוה אללו מותר להאכילו וכמ"ש לעיל בסי' תקי"ב ולכן כתב רבינו כאן בסתם מותר בי"ט לתת לו מזונות :

מי

תבואה או שידוש בו מותר ואם נתכוון לעבודת הארץ אסור וממעשיו ניכר לאיזה דבר הוא מתכוין וכתב עליו הרב המגיד פ"ב מהל' זכייה ביאר רבינו פרטי המעשים גבי הרוצה לזכות בנכסי הגר וכל מה שבנכסי הגר לא קנה במועד מותר לעשותו ומ"ש כאן אפשר שהוא מפני שכל שיש לו כוונה לאסורה אע"פ שאינו עושה מעשה מוכיח ודאי אסור לעשות במועד ולא הזכירו חכמים הכוונה אלא שאם הוא עושה מעשה המוכיח כוונה אסור ולא כל שיכול לומר לכך נתכוונתי אבל בנכסי הגר הכל הולך אחר מעשה המוכיח זה נראה ואולי קודר רבינו בכאן וכיאור שם וגלמד מכאן ממון המפורש מכ"ל וז"ל ר"י אדעתא דארעא היא ואפי' הוא מתכוין לצורך בי דרי כיון דמתחזי כמאן דעביד אדעתא דארעא אסור ע"כ וכתבו התו' שיש מפרשים דבי דרי דקאמר היינו גורן אלא דיר לבהמות וכתב ר"י וז"ל שקל מוליא ושדא בנגא אדעתא דארעא שרוצה להשוותה יפה אסור אפי' שמתכוין לצורך בי דרי כלומר להכניס שם בהמות לזבל השדה כיון שנראה למתקן השדה על דעת הקרקע וכתב עוד רבינו ירוחם להשוות הבית שלא יכשל בגומות בחש"מ מותר כך כתבו המפרשים מההיא דנגא בנגא וכ"כ דעת רש"י עכ"ל וכ' הגהות מיימון בפ"ח בשם סמ"ק שמותר להסיר גבשושית שבביתו בח"ה שאינו אסור אלא חרישה בלבד וכתבו רבינו בסי' תק"ת :

אין מתליעין את האילנות וכו' ברייתא בעבוד' כוכבים בפ' ר' ישמעאל (נ:) ופירש"י מתליעין. נוטלין תולעת שבאילן: מזהימין. כשיש מכה באילן ונשרה קצת קליפתו מדביקין שם זבל וקוטריס שלא ימות: מגזמין. קוטס את הנוף כדי שיוציא טפות הרבה סביבות הגזום : אבל סכין שמן לגזום. כדי שלא ימות האילן אם נגזם קודם לכן וכתבו התוספות אין מתליעין ומזהמין במועד מיירי כגון שאינו אבד בהמתנה עד אחר המועד דאל"כ שרי כיון דאוקמי אילנא הוא אי נמי אפילו הוא עבד ממש איכא למימר דאסור במועד. משום טרחא יתירה: **אישות** ועכברים שמפסידין בשדה אילן מותר לצודן כדרכו וכו' משנה בפ"ק דמ"ק (ו:) צדין את האישות ואת העכברים בשדה האילן ובשדה הלבן כדרכו במועד ובשביעית רבי יוסי אומר בשדה האילן כדרכו ובשדה הלבן שלא כדרכו ובגמרא (ז.) תניא רשב"א אומר כשאמרו בשדה הלבן כדרכו לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוכה לאילנות שמא יצאו משדה לבן ויחריבו את האילנות כך היא גירסת הרי"ף והרא"ש אף על פי שבספרים דידן בגמרא כתוב בענין אחר ומשמע דהלכה כסתם מתני' וכדפי' רשב"א והלכך בשדה האילן ובשדה הלבן הסמוך לשדה האילן צדין אותן כדרכן אבל בשדה לבן שאינו סמוך לשדה האילן אין צדין אותן כדרכן ומיהו שלא כדרכן מיהו משמע לרבינו דצדין אותן וכן דעת הראב"ד ג"כ אבל הרמב"ס נראה מדבריו בפירוש המשנה שבמקום ר"י אומר הוא גורס וחכ"א ופסק הלכה כמותם ונראה שהוא גורס בדברי רשב"א כשאמרו בשדה הלבן שלא כדרכו לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוך לאילנות ואחכמים קאי ואפי' אי גרים ביה כדרכו כגירסת הרי"ף והרא"ש דהשתא ע"כ קאי את"ק סובר הרמב"ס דמדת"ק נשמע לחכמים דכיון דת"ק כי שרי בשדה הלבן כדרכן איירי דוקא בשדה לבן הסמוך לאילנות א"כ חכמים נמי אשדה לבן הסמוך לאילנות מהדרי ואמרי דאינו צד אלא שלא כדרכו וממילא משמע א דכשאינה סמוכה לאילנות מהדרי ואמרי דאינו צד אלא שלא כדרכו וממילא משמע דכשאינה סמוכה לאילנות אינו צד כלל ואפילו שלא כדרכו : וה"ה כתב שהרי"ץ גיאות פסק כדברי הרי"ף והרא"ש דבשדה הלבן סמוך לשדה האילן צד כדרכו וכתב שמ"מ נראה מדבריו שהוא מסכים לדעת הרמב"ס שלא לצוד אפילו בשינוי בשדה הלבן שאינו סמוך לאילנות וכן עיקר שלא כדברי הראב"ד שכתב דכשאינה סמוכה צדין בשינוי ואין זה נכון דכל שאינו סמוכה אין צדין כלל עכ"ל : **ומה** שפירש רבינו כיצד הוא כדרכו וכיצד שלא כדרכו ברייתא שם כיצד כדרכו חופר גומא ותולה בה מצודה כיצד שלא כדרכו נועץ שפוד ומכה בקרדום ומדדה האדמה מתחתיה ודברי רבינו בפירושו כדברי הרמב"ס אבל רבינו ירוחם פי' שלא כדרכו כיצד נועץ שפוד ומכה עליו ומנענעו אילך ואילך כדי שיכנע האדמה שתחתיה וירחיב הגומ' פירוש ושם היא מתה שאין לה כח להלוך בעפר תיחוח אבל אין עושין חפיר' דכל מה שיוכל לשנות משנה: **אין** מכניסין צאן לדיר בח"ה לזבל השדה וכו' בפרק מי שהפך (יב.) ת"ר אין מדיירין לא בשבתו' ולא בימים טובים ולא בחולו של מועד ואם באו מאליהן מותר ואין מסייעין אותם ואין מוסרין להם שומר לנער צאנם היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע מסייעין אותן ומוסרים להם שומר לנער את צאנם ר' אומר בשבת בטובה ביום טוב במזונות במועד בשכר א"ר יוסף הלכה כר' ופי' בנ"י אין מדיירין שמכניסין בהמות לשדה ושוכבות שם בלילה ומזבלות אותו וכל הלילה מטיילות ממקום למקום עד שמזבל כל השדה ואסור אע"פ שאינו בידים מפני שנראה כמזבל והמזבל מתולדות זורע או חורש הוא: ואם באו עו"ג מאליהם לדייר שלא מדעתו של ישראל אין מסייעין אותן לדייר: וכן אין מוסרין להם שומר לנער בירושלמי מהו מנערים מוליכם ממקום למקום ומתוך כך הגללים מתנערים דכמאן דאמר להו עבידו דמי: היה שכיר וכו' אם היה העו"ג שבא לדייר השדה שכיר שבת וכו' מסייעין ומוסרין דכיון דמעיקרא לאו אדעתא דמועד שכר אותו אין זה מכוין מלאכתו במועד: בטובה שבא העו"ג לדייר ברצון נפשו בלא שכר של כלום אין צריך למחות בידו במזונות דמזונות לא מיחזי כשכר ממש כיון דמדייר נמי איגה מלאכ' גמורה שרי: במועד בחש"מ אם בא העו"ג מאיליו לדייר אף כי דעתו ליטול שכר מותר להניחו וליתן לו לאחר המועד שכר מיהו לומר לעו"ג עביד ויהבינא לך שכר לאחר המועד אסור דכל שאינו עושה אינו אומר לעו"ג ועושה עכ"ל. והרמב"ם בפ"ח מהל' י"ט כתב היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע מסייעין אותן ושוכרין שומר לנער את צאנם ממקום למקום כדי שיזבלו את כל השדה. וכתב ה"ה נראה מלשון רבינו שהוא מפרש מימרא דרבי על שכיר שבת ועל השומר המנער את הצאן קאמר רבי שבשבת מחזיקין לו טובה ובי"ט נותנין לו מזונות ובמועד שוכרין אותו בדמים וזהו שכתב ושוכרין שומר וכו' ויש מי שפירש דהא דרבי בבאו מאליהן מותר לתת להם שכר ובי"ט מזונות כך פירש"י ודברי רבי' נראין אלא שאני תמה למה לא כתב וי"ט עכ"ל. ומשמע מדבריו דבמועד שוכרין אותו ממש ושלא כדברי נ"י דכיון דלאו מלאכה היא לא אסרו אמירתו לעו"ג במועד וכ"כ הכלבו בשם הרי"ף שמותר לדייר לכתחלה במועד ואפילו בשכר: **אסור** לקצור השדה בח"ה וכו' בפרק מי שהפך (שם:) רב הונא חלדו לי' חלדא בח"ה איתיביה רבה בר רב הונא דבר שאבד במועד מותר לעשותו בד"א בתלוש אבל מחובר לקרקע אפי' כולו אבד אסור ואם אין לו מה יאכל קוצר ומעמר ודש וזורה וכורר וטוחן ובלבד שלא ידוש בפרות אמר ליה יחידאה הוא ולא ס"ל

דרישה

כ"י דצריך שיהא הבריכה מושכת מים הנובעים ונוגעים בה דאז אינם פוסקים וזה שכתב רבינו שאז אינם פוסקים דאי כשאין עוברת ביניהם כבר אפשר להם להפסיק. ולישנא דרבינו נמי הכי דייק דמתחלה כתב ל' נהר ובסיפא כתב אמת המים משמע דתרתי נינהו וכמו שפרש"י ולפ"ז א"ל לחלק כמו שחילק ב"י אם אין אמת המים עוברת ביניהם אסור להשקות כו' שבעלי שדות אחרים ממשיכי' המים כו' ע"ש וצריך לומר דלא היה בדעתו לחלק בין נהר לאמת המים לכך הצריך בסילוקים אחרים וגם מ"ש ב"י דמי שנהר נכנסים לתוך הצריך מצד זה ויוצאים בצד זה. ולפ"ז ק"ק למה לי כלל חריץ זה כיון שאמת המים עוברים דרך שם בלאו הכי היה עובר ולפי מה שפירשתי א"ל לכל זה גם מ"ש דדין הבריכות והפסיקות שוה לדין נהרות שמושכים מן האגמי' ולפי מה שפירשתי הוי ב' ענייני'. ומ"ש שם בב"י וז"ל ואם היתה אמת המים כו' והוא שרובה של אותה שדה יכולה לשתות מאותה אמת המים דודאי כיון דמיעוט' יכול להשקות מן הבריכות לא יטרח להביא מנהרות רחוקות ע"כ נראה דר"ל כיון דהמיעוט של שדה יכול להשקות מבריכות ורוב יכול להשקות מאות' אמת המים ליכא למיחש למידי דודאי לא יטרח להביא מנהרות רחוקים וק"ל. ב"י הביא בשם דברי הרמב"ם שכתב וז"ל דהיכא דאין לו מה לאכול כו' ובלבד שלא ידוש בפרות שכל דבר שאין בו הפסד צריך לשנות ע"כ ולכאורה יש לתמוה על מה שכתב שכל דבר שאין בו הפסד והלא אפי' יש בו הפסד מודה כו' דצריך לשנות כמ"ש ב"י בסמוך ע"פ הגמרא וצ"ל דמאי דקנז כל דבר שאין בו הפסד ר"ל שע"י שינוי לא יגיע לו שום הפסד וכמ"ש ב"י בסמוך אבל לשונו אינו מכוון יפה לפ"ז ומ"ש א"כ דאדם חשוב א"ל להחמיר נראה דהיינו דוקא בכדי אכילתו דאל"כ קשיא מהא דכתב בס"ם זה בשם רבינו ירוחם דאדם חשוב צריך ליזהר אפי' במלאכת דבר האבוד כו' :

פרישה

ועוד דאין בזה טירחא יותר : (ח) **אין** מתליעין האילנות פירש"י שנוטל תולעת שבאילן ולא מזהימין כשיש מכה באילן ונשרה קליפתו מדביקין שם זבל וקוטרים שלא ימות אבל סכין שמן לגזום כדי שלא ימות אם נגזום קודם לכן ואסורים משום שאינו אבודים בהמתנה עד אחר הרגל א"כ משום טירח' יתירה תו"ס' : (ט) **אישות** בריה שאין לה עינים : (י) **והרמב"ם** אוסר בשדה לבן הסמוכה כו' ק"ק על רבינו מאחר שכתב פלוגתא דהרמב"ס ורא"ש וה"ל לכתוב ג"כ דבאינה סמוכה אסור להרמב"ס אפי' ע"י שינוי כמ"ש המ"מ בשמו ודלא כהרי"ף והרא"ש : (יא) **אין** מכניסין לאן לדיר כו' אעפ"י שאינו מזבל בידים מפני שנראה כמזבל והמזבל מתולדה דזורע או חורש הוא : (יב) **מותרין** אף בשבת פי' א"ל למחות לו ויכול ליתן לו שכר דמזונו דמזונו' לאו שכר ממש הוא ומדייר לאו מלאכה ממש הוא : **ובלבד** שלא ישכירנו דכל שאינו עושה אינו אומר לעו"ג ועושה : (יג) **לנער** את הצאן בירושלמי מוליכן ממקום למקום ומתוך כך הגללי' מתנערין : (טו) **ואם** אין לו מה יאכל כו' אפי' אם מוצא בשוק לקנות

מ"ס

חדושי הגהות

תקלז א כל אלו התיבות מן " דכשאינה " סמוכה כולי עד משמע שפת יתר הוא ושגגו בזה כל מדפיסי הטורים שלפנינו :

פירוש

וזורה ובורר כדרכו ובלבד שלא ידוש בפרות וה"מ שאינו צריך אלא לו לבדו אבל אם הוא צריך לדוש לצורך רבים דש אפי' בפרות: מי שיש לו כרם אצל כרמו של עו"ג והעו"ג בוצר שלו בחול המועד (יז) ואם לא יבצור הישראל גם את שלו יפסיד יכול לבוצרו ולדרוך היין ולעשות החביות וכל צרכי היין בלא שינוי ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד:

תקלח מי שלקט זיתיו ונתנן בבית הבד והפכן בענין שנפסדין אם אינו דורכן מיד או שיינו בבור וצריך להורכו ואירעו אונס שלא היה יכול לדורכו עד שתגיע המועד דורך זיתיו וענביו כדרכו ומכניסן לחביות וסותמן ועושה כל הצריך להם כדרכו בלא שינוי ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד כגון שהיה סבור שהיה יכול לשהות עד אחר המועד ואירע דבר שאינו יכול לשהות או שאירעו שום אונס קודם המועד: ומותר לזפת בין החביות בין כלים קטנים שהם לשתייה ויש אוסרין בקטנים ומתירין בגדולים [ב] וא"א הרא"ש ז"ל כתב סתם להתיר ולא חילק · מותר להכנים פירות

ס"ל כוותיה דתניא כלל אמר רשב"ג משום רבי יוסי דבר התלוש מן הקרקע אפי' מקצתו אבד מותר והמחובר לקרקע אפילו כולו אבד אסור ואי רבי יוסי ידוש נמי בפרות הא אמר רבי יצחק בר אבא מאן תנא שינוי במועד בדבר האבד דלא כר' יוסי אמר ר"ל הכי נמי כיון דכל יומא לאו בפרות דיישי האי נמי לאו שינוי הוא ופירש"י דקתני מחובר אפי' כולו אבוד נמי אסור רבי יוסי היא ויחידאה היא ולא סבירא לן כוותיה: כיון דכל יומא לאו בפרות דיישי · הלידכא לאו שינוי הוא כל דיישי בלא פרות ולעולם רבי יוסי היא והא לאסר בפרות משום דאוושא מלתא היא ובתר הכי אמרינן רב הלכו ליה חגלא בחולו דמועדא שמע שמואל אקפד לימא שמואל כיחידאה סבירא ליה לא הגלא דחטי הוה דלא פסיד כלומר שאם היה של שעורים לא היה מקפיד שמואל לפי שהוא דבר האבד שדרך השעורים כשהם יבשים יותר מדאי שהגרגרים נופלים משא"כ חטים ורב מאי טעמא עבד הכי אין לו מה יאכל הוה ושמואל לא סיימוה קמיה אי נמי אדם חשוב שאני ונתבארו דברי רבי' וכ"ל הפוסקים וכתב הרמב"ם דהיכא דאין לו מה יאכל אע"פ שמוצא בשוק לקנות אין מצריכין אותו ליקח מן השוק אלא קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר וטוחן מה שהוא צריך ובלבד שלא ידוש בפרות שכל דבר שאין בו הפסד צריך לשנות ונראה לי שלמד כן מדאמרי' גבי עובדא דרב דאין לו מה יאכל הוה ואפילו הכי אקפד שמואל לחד לישנא משום דאדם חשוב הוא ואם איתא שלא היה מוצא לקנות אטו משום דאדם חשוב הוא ימות ברעב אלא ודאי בשמוצא לקנות מיירי ואפ"ה מותר לקצור בכה"ג אם אינו אדם חשוב ומ"מ יש לתמוה עליו במה שכ' שהטעם שלא ידוש בפרות הוא מפני שכל דבר שאין בו הפסד צריך לשנות דהא אסיקנא דטעמא דלא ידוש בפרות לאו משום שינוי הוא ואפשר שהוא ז"ל מפרש כיון דכל יומא לאו בפרות דיישי כלומר דלפעמי' דיישי בלא פרו' אשתכח דכי דייש בלא פרות ליכא הפסד וביון שכן לאו שינוי הוא כלומר אינו בכלל מה שאמרו מאן תנא שינוי בדבר האבד דלא כר' יוסי דעד כאן לא אמר ר' יוסי דלא בעי שינוי בדבר האבד אלא היכא דאי' הפסד אבל היכא דאפי' משנה ליכא הפסד מודה רבי יוסי דצריך לשנות והא דאמרינן שלא ידוש בפרות ה"ה לשאר בעלי חיים דלא אלא דבתרא הוא ביוצא בהם דבשאר ב"ח נמי אוושא מלתא ומיהו להרמב"ם שנתן טעם משום שינוי אפשר דבשאר ב"ח שרי שהרי שינוי הוא ואיכא למידק למה לא כתבו הפוסקי' דלאדם חשוב אפי' אין לו מה יאכל אסור ואפשר דכיון דרב הלכו ליה אף ע"ג דאדם חשוב הוה כוותיה נקטינן דהלכה כרב באיסורי ועוד דהא ללישנא דקאמר לא סיימוה קמיה לשמואל נמי אי הוה ידע דלא היה לו מה יאכל לא הוה מקפיד עליו אע"פ שהיה אדם חשוב וכיון דאיסור מלאכה בח"ה דרבנן הוא נקטינן בלישנא דמיקל וכ' הרא"ש והא דשרינן הכא לצורך המועד היינו אפילו כיון מלאכתו במועד דלצורך המועד אוכל לא גזרו כיון מלאכתו וכבר כ' רבינו זה בסי' תקל"ג: ומ"ש רבינו אבל אם הוא צריך לדוש לצורך רבים דש אפילו בפרות ירושלמי כ"כ הרא"ש שם: מי שיש לו כרם אצל כרמו של עו"ג וכו' יכול לבצרו ולדרוך היין וכו' בפ' מי שהפך (שם) ר' ינאי הוה ליה ההוא פרדיסא כי מטא חולא דמועדא קטפיה לשנה שיהויה כולי עלמא לפרדיסא לחולא דמועדא אפקריה לפרדיסיה ההוא שתא משמע שאם יש לו כרם שמותר לבוצרו במועד והיינו כשהוא דבר אבד וכתב שם הרא"ש אהאי דקאמר זופתין חביתא מיירי כגון שאירע לו כרם שלא היה יכול לעשות קודם המועד א"כ היה סובר שהיה יכול להמתין עד לאחר המועד ואירע דבר שלא יכול וכה"ג איתא בירושלמי אמתניתין דמי שהיה יינו בתוך הבור הא לכתחלה אסור מה אנן קיימין אם כשהגיע זמנו לבצור ולא בצר הוא חטא כלומר אפילו הוא דבר האבד כיון מלאכתו במועד הוא ואי בשלא הגיע זמנו לבצור יכול הוא קאים אלא ב כי כן קיימין כשהגיע זמנו לבצור הוא דסבר דיכול קאים ואם הגיע זמן הבציר במועד אם יש לישראל כרם צריך הוא לבצור כמו כן פן יהיה לבער כשיבצר העו"ג סביבות כרמו כי יפרצו כרמו ויהיה למרמס וכיון שבצר מותר לדרוך וליתנו לחביות פן יפסידו וגם אם העו"ג רוצה ליתן לו יין בחובו נראה דכמציל מידו דמי וכן אדם שצריך לקנות יין בבציר לצורך שתיית כל השנה ואם יעבור המועד לא ימצא כמו שנמצא במועד דבר האבד הוא ומותר לקנות לצורך כל השנה ומותר לקשור חביות ולזופתן ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד עכ"ל דברים אלו בסי' תקל"ט וכ"כ המרדכי ג"כ וכ"כ הגהות מיימוניות בשם ס"ה וכ' ר"י בשם הראב"ד אע"פ שהפועלים הדורכים אותו אינו אלא דבר האבד ויש להם מה שיאכלו מותר משום אבידה דבעל הבית כי היכי דמותר לבעל הבית כשאין לפועל מה יאכל וכתב עוד ר"י דמההוא עובדא דר' ינאי שכתבתי יש ללמוד דאדם חשוב צריך ליזהר אפילו במלאכת דבר האבד שמא יטעו העולם לומר שכיון מלאכתו במועד וכ"כ הרוקח ":

"(ב"ח) ולי נראה דאין משם ראיה דשאני התם שאירע תקלה על ידו ואדרבא משם ראיה דאדם חשוב אין לו ליזהר כל שלא באה תקלה על ידו דהא רבי ינאי מעיקרא לא היה נזהר ועוד י"ל דאפילו בתר ההוא עובדא לא נמנע רבי ינאי אלא דבההוא שתא אפקריה להודיע לבני אדם שלא כיון מלאכתו במועד ואף גם זאת מדת חסידות היתה ולא מן הדין:

מי שלקט זיתיו ונתנן בבי' הבד והפכן בענין שנפסדין וכו' עד ועושה כל הצריך להם כדרכו בלא שינוי בריש פרק מי שהפך (יא.) איפליגו רבי יהודה ורבי יוסי במתניתין ואיפסיקא הלכתא בגמרא (יב.) כר' יוסי דשרי בדבר האבד לעשות בלא שינוי ודע שהרמב"ם כתב בפ"ז הופך אדם את זיתיו במועד ואם זיתיו הפוכים אבל הופך לא שאינם מתעפשות כ"כ והכי איתא בירושלמי וה"ה הביא ראיה כדברי הרמב"ם וכתב במתניתין דקתני מי שהפך לרבותא הוא דאע"פ שכבר הפכן ואינם מתעפשות כ"כ מותר: ומ"ש רבינו ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד שם במשנה: ומותר לזפת בין החביות בין כלים קטנים שהם לשתייה שם אמר שמואל זופתין חביתא ואין זופתין כוזתא מר חייש לפסידא רב דימי מנהרדעא אמר זופתין חביתא ואין זופתין כוזתא מר חייש לפסידא ומר חייש לטרחא פירוש כוזתא כלי קטן ומאן דאמר זופתין חביתא חייש לפסידא ובחביתא איכא פסידא יתירא אי לא זפית לה משום דכפיש ייניה ובכוזתא ליכא פסידא יתירא ומאן דאמר זופתין כוזתא דחייש לטרחא יתירא ובכוזתא ליכא טרחא יתירא ובחביות איכא טרחא יתירא והרי"ף והרא"ש כתבו מחלוקת זו ולא הכריעו הלכה כדברי מי והרמב"ם פסק פ"ח מהלכות י"ט כדברי שניהם להקל וכן פי' סמ"ק וסובר רבינו שכך היתה דעת הרא"ש מדכתב א"כ גבי מי שצריך לקנות יין לצורך כל השנה ואם יעבור המועד לא ימצא כמו שנמצא במועד מותר לקנות ומותר לקשור החביות ולזופתן ומדלא חלק בין חביות קטנות לגדולות משמע דבכולהו שרי ואין מזה ראיה דסתם חביות גדולות הן ואפשר דמדכתב דברי שמואל ודברי רב דימי ולא הכריע משמע דמספקא לן הלכה כדברי מי וספיקא דרבנן לקולא: ומ"ש יש אוסרים בקטנים ומתירין בגדולים היינו כרב דימי מנהרדע' וקשה לי על מי שפסק כן דהא שמואל מריה דתלמודא הוה טפי מיניה ועוד דהא סוגיין דיהבתא דחייש לטרחא דהא אמרינן בריש מ"ק (ב.) דאפילו במקום פסידא מטרחא נמי לא טרחינן מיהו בהא איכא למימר דהתם שאני דהוי מידי דמחובר דהוי מידי דתלוש לא מחמרינן כולי האי והא דקאמר זופתין חביתא דבר פשוט דבשלא כיון מלאכתו במועד מיירי וכבר כתבתי לשון הרא"ש בזה בסי' הקודם: כתב המרדכי דאף למאן דאסר זפותי חביתא נראה דהשתא מותר לתקן חביות בגלגלים שלהם וכן צרכי תיקון שא"א לתת יין בלא תיקון דפלוגתא דזופתין חביתא היכא בחבית שלימה איירי וזופתין אותה מבפנים כדי שיתחזק היין והשכר אבל תיקון הגלגלים צירקל"ס וסידקי החביות האלו ודאי דבר האבד הוא ובהג"מ צריך ליזהר לקשור החביות קודם המועד אם ידוע שיהיה לו יין ויגיע הבציר תוך המועד דהיינו כיון מלאכתו במועד אבל אם אין ידוע לו מקודם יין או נתנו לו בחובו מותר וכ"פ בס"ה ודווקא כשהן לצורך המועד מותר לקשרן ולתקן להם שוליים אבל לצורך אחר המועד אסור עכ"ל כתב בהג"מ אומר דלדידן מותר לזפות חביות שלנו משום דפליגי בייגות שלהם שהם חזקים וטובים דליכא פסידא כ"כ אי לא הוה מזופף אבל ייגות שלנו שקל שמואל מודה דמותר לזפת חביות דאיכא פסידא מרובה אבל לזפת נאדות וקנקני' אסור וירא שמים יזפף כליו קודם המועד עכ"ל: מותר להכנים פירות מפני

תקלח מי שלקט זיתיו וכו' נראה דמ"ש בכל ספרי רבינו ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד כגון שהיה סבור כו' הוא טעות נפל בספרים והשורות צריכין להיות מהופכות וכצ"ל ואירעו אונס שלא היה יכול לדורכו עד שהגיע המועד או כגון שהיה סבור שהיה יכול לשהות עד אחר המועד ואירע דבר שאינו יכול לשהות או שאירע שום אונס קודם המועד דורך זיתיו וענביו כדרכו וכו' ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד ומותר לזפת וכו' דמכוין מלאכתו במועד דאסור היינו דוקא דיודע דיצטרך לעשות מלאכתו במועד ואינו עושהו קודם המועד אלא ממתין עד המועד שיהיה פנוי כמ"ש במרדכי ספ"ק דמ"ק וכמ"ש הגה"ת מיימוני להדיא אבל היה סבור שיכול לשהות עד אחר המועד ואירע אונס קודם המועד מותר לעשות במועד כל מה שצריך וכ"כ במרדכי וכן פסק בש"ע ופשוט הוא ומ"ש ומכניסן לחביות וסותמן ה"א במשנתינו ר"פ מי שהפך ר' יוסי אומר זולף וגומר וגף כדרכו אבל במקלת' כתוב זולף וגומר כדרכו וכן הוא בפרש"י שבאלפסי ובנ"י דלא גרסינן וגף גבי זיתים משום דאין דרך לעשות לזיתי' מגופה דאפילו הניחם מגולה לא פסדי אבל בנ"א פי' דגרסינן ליה משום דאיכא פסידא כשמוליכין אותו ממקום למקום בלא מגופה שיתנז השמן ונשפך לארץ ועוד אפילו כשעומד במקומו נמי צריך לכסות שלא יכנסו לתוכו שרצים או יפול לתוכו דברים המאוסים ויתקלקל השמן אלא מיהו לפי זה לא ס"ה צריך לתקן מגופה דהיה מספיק בכיסוי מועט אלא דאיכא למימר דצריך מגופה שלא יפיג השמן טעמו ויתקלקל דאעפ"י דשמן שהניחו מגולה לא מתקלקל שמא כשהוא חדש מתקלקל כל זה כתבו התו' לשם בדבו' ראשון: ומותר לזפת בין החביות בין כלים קטנים שהם לשתיי' כלומר בין החביות שהם גדולים וכו' ובמקלת ספרים כתוב בפירוש בין חביות גדולות ובין קטנות שהם לשתייה והוא פלוגתא דאמוראי לשם לשמואל חיישינן לטרחא יתירא ולכן קטנות מותרות דליכא טירחא אבל גדולות אסורים ולרב דימי מנהרדעא חיישינן לפסידא ובגדולות איכא פסידא יתירא אי לא זפתם משום דכפיש יינם וזה שאמר רבינו ויש אוסרים בקטנים וכו' דפוסקים כרב דימי דבתרא הוא אבל רוב פוסקים פסקו הלכה כדברי שניהם להקל וכדעת הרא"ש: כל

פרישה

סי' תקלח (טו) ואם לא יבצור הישראל כו' רמב"ם: ... מצריכין אותו לקנות אלא קוצר כו' רמב"ם: ... יפסיד כי יפרצו כרמו ויהיה למרמס ואעפ"י דלפועלים אינו דבר האבד התירו להם כמו שהתירו לו כשאין לפועל מה לאכול ראב"ד ואשר"י:

כל

דרישה

סי' תקלח [א] מ"ש המ"מ והביאו ב"י בריש סי' שמתניתין דקתני מי שהפך לרבותא הוא דאעפ"י שכבר הפכן ואינן מתעפשות כ"כ מותר ק"ק למה לא כתב הרמב"ם ג"כ לרבותא מי שהפך וצ"ל דיש פנים לכאן ולכאן וכ"א הוי רבותא ורמב"ם נקט אבל הופך לרבותא ר"ל אפי' הופך אע"ג דאינם מתעפשת כ"כ וכמ"ש הרא"ש וק"ל: [ב] וא"א הרא"ש ז"ל כתב סתם ולא חילק וכתב ב"י ז"ל ואין כ"ל משם ראייה דסתם חביות גדולות הן ואע"ג דיש להוכיח ספיר להרא"ש דהכל שרי כיון דמצינו דהיתר בחביות גדולות והוא כדעת רב דימי עכ"ל נ"ל דגם בקטנה היתר דאל"כ הוי הכל כרב דימי וזה דוחק דימי כנגד שמואל כיון דשמואל הוי מריה דתלמודא טפי מינה אלא ע"כ צ"ל דפסק בתרווייהו לקולא ומ"כ שפיר יש להוכיח מדברי הרא"ש דהכל שרי מ"מ שפיר דחה ב"י דברי רבי' מדסתם הרא"ש להתיר ומזה אין להוכיח כלום ולזה כתב ואפשר דמדכתב כו' ור"ל מדהביא הרא"ש תרווייהו סתמי ולא הכריע הלכה כדברי מי משמע דפסק כתרווייהו הביא דברי ר"י וכתב רבינו ירוחם בשם המפרשים דהא דלא קנסו בנו אחריו דווקא בדבר האבוד אבל בדבר שאינו אבוד אם עשאו בח"ה סי' מאבדין אותו ממנו ואפי' את

חדושי הגהות

ב פירוש כמו הכא במאי עסקינן שבתלמוד בבלי:

דמדקתני

פירות מפני הגנבים ואם הם במקום המשתמר אסור להכניסם ושולה פשתנו מן המשרה וכל כיוצא בזה מדבר האבד ובלבד שלא יכוין להשהותו עד המועד ומיהו יעשה בצנעה כגון שיכניסם בלילה ואם הוא דבר שיש בו פרסום בלילה יותר מביום כגון שצריך להכניסן באבוקות ובקולות יכניסם ביום · היו לו תאנים שטוחין בשדה לייבש וירא מהמטר יכול לכסותן בקש כיסוי רפה אבל לא כיסוי עב: המכוין מלאכתו במועד קונסין אותו שלא יעשנה אע"פ שהוא דבר האבד ואם מת לא יקנסו בנו אחריו ומותר לו לעשות' אם הוא דבר האבד:

תקלט (א) **כל** סחורה אסור' אפי' כל שהוא בין לקנות בין למכור ואפי' סחורה שנמכרת לפני המועד (ב) אסור לתבוע דמיה' במועד אא"כ יהא הלוקח אדם שאינו מצוי במקו' המוכר ונזדמן לו בח"ה אז הוא מותר דהוה כדבר האבד ואם יש לו סחורה ואם לא ימכרנה עתה יפסיד מן הקרן מותר למוכרה אבל אם לא יפסיד מן הקרן אלא שאם ימכרנ' עתה ירויח יותר משאם ימכרנה אח"כ אסור למוכרה ואם אין לו מה יאכל או אפי' יש לו אלא שאם ימכרנה עתה יהיה לו מעות בריוח ויוציא יותר לשמחת י"ט מותר למכור

תקלט כל סחורה וכו' עד אסור לתבוע דמיה ספ"ק דמ"ק סוף (דף י) אמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסור א"ר יוסי בר אבין ובדבר האבוד מותר·רבינ' הוה מסיק זוזי בבני אקרא דשנותא אתא לקמי' דרב אשי א"ל מהו למיזל האידנא עלייהו א"ל כיון דהאידנא משכחת להו וביומי' אחריני' לא משכחת להו כפרקמטי' האבוד דמי ושרי ומשמע ליה לרבי' מדברי הרא"ש לשם ומביאו ב"י דלא יתכן לאסור משום פרקמטי' אלא משא ומתן של סחורה כגון סחורה שנמכרה לפני המועד ומקבל דמיה במועד א"כ המלוה לו מעות לפני המועד ומקבל סחורה בפרעון דמיה במועד דאיכא משא ומתן של סחורה או בתחלה או בסוף אבל אם לפני המועד הלוה לוה מעות ומקבל מעותיו מן הלוה במועד פשיטא דשרי אפילו אינו דבר האבוד ולא על זה שאל רבינא לרב אסי ודלא כמה שהבין ב"י דאם מכר לו סחורה לפני המועד דשרי לקבל דמיה במעות במועד וכן פסק בש"ע דליתא אלא כמו שמבואר במ"ש רבינו שזה אסור:

ואם יש לו סחורה וכו' שם מימרא דר"י בר אבין שהבאתי בסמוך וע"פ דברי הרא"ש דוקא היכא דיפסיד מן הקרן:

ומ"ש דמותר למכור אם על ידי כך יוציא יותר לשמחת י"ט כתב ב"י דאינו מותר אלא במי שיש לו מעות מועטי' דאילו היה לו מעות בריוח היה מוציא יותר לשמחת י"ט אבל מי שיש לו מעות הרבה שיוכל להוציא לשמחת י"ט בלא מכירה לא הותר לו למכור כדי שיוציא

מפני הגנבים משנה בפ' מי שהפך (שם): **ומ"ש** ואם הם במקו' המשתמר אסור להכניס' נלמד מתוך המשנ' הנזכרת: **ומ"ש** ושולה פשתנו מן המשרה שם במשנה: **ומ"ש** ובלבד שלא יכוין להשהותו עד המועד ג"ז שם במשנה: **ומ"ש** ומיהו יעשה בצנעה כגון שיכניסם בלילה שם על המשנה זו תנא ובלבד שיכניסם בצנעה לתוך ביתו וכתב המרדכי אולי אף בפרהסיא יש להתיר דבר שהוא ידוע שלצורך המועד ומעשה בא לפני ר"י בשעורים של ישראל שהיו בבית העו"ג והיה ירא שאם לא יוליכם לביתו יאכלום והתיר להביאם בעגלות בח"ה משום דבר האבד (א) וכתב עוד המרדכי תנא ובלבד שיכניסם בצנעה בתוך ביתו וכ"ש שאסור להסיע ממקום מעיר לעיר אם לא בשביל דבר האבד:

ומ"ש רבינו ואם הוא דבר שיש לו פרסום בלילה יותר מביום וכו' שם רב יוסף הוה ליה כשורי עיילינהו ביממא אמר ליה והא תניא ובלבד שיכניסם בצנעה בתוך ביתו א"ל צנעה דהכי יממא הוא דכיון דבלילה בעי גברי יתירי ובעי מדוכרי דנורא פי' אבוקות של אש אושא מלתא:

היו לו תאנים שטוחים בשדה לייבש וכו' משנה שם (יג:) מחפין את הקליעות בקש ר' יהודה אומר אף מעבין בגמרא (שם) פליגי בה אמוראי חד אמר מחפין אקלושי מעבין אסמוכי וחד אמר מחפין בין אקלושי בין אסמוכי מעבין עושה אותה כמין כרי תניא נמי הכי מעבין עושה אותה כמין כרי דברי ר"י ופי' רש"י אקלושי · שמכסהו בענפים מרוחקים זה מזה דלא הוי כסוי גמור: אסמוכי. הענפים סומך זה לזה דהוי כיסוי גמור: כמין כרי · מכניסין אותן ביחד כדי שיהו נוחין לכסות ע"כ ור"י פירש מעבין אותן כמין כרי ומניח אלו על אלו כדי שיהיו העליונות מגינות על התחתונות ורבינו פסק כת"ק וכמ"ד מחפין אקלושי אבל דברי הרמב"ם בפירוש המשנה כמ"ד מחפין אסמוכי וכ"כ דהא תניא כוותיה וגם ה"ה כתב בפ"ח דהכי קיימא לן ושמפני כך סתמו הרי"ף והרמב"ם דבריהם וכתבו לשון המשנה בלבד· כתב נ"י בפרק מי שהפך ירושלמי פרקמטיא אבודה שרי מטלטלתא במועדא כלומר אם יש לו סחורה ממיני פירות או תבואה ואם תעמוד שלא יהפכו ממטה למעלה יתעפש או ירקב מותר להפך אותה בח"ה ע"כ ומיני תבואה או פירות דנקט לאו דוקא דה"ה לכל סחורה כיון דדבר האבד הוא:

המכוין מלאכתו במועד קונסין אותו שלא יעשנה משנה שם (יב) על דבר האבד שמותר לעשותו במועד וכולם אם כיונו מלאכתן במועד יאבדו ופירש"י יאבדו שאסור ליהנות מהם והרמב"ם כתב וכל המכוין מלאכתו והניחה למועד ועשאה במועד ב"ד היו מאבדין אותה ומפקירין אותה לכל וכ"כ סמ"ג וכ' ה"ה הרמ"ך כתב הגאונים מפרשים היו מניחים אותה לאבד ומונעין אותו מלעשות אותה מלאכה אבל להפקירה לכל ולאבדה בידים לא היו קונסין ע"כ ומצאתי בהלכות הרי"ץ גיאת בשם רב פלטוי ורב מתתיה ורב נטרונאי ז"ל דמאי יאבדו דב"ד היו מחויבים להפסידה ולהפקירה משום קנסא ומ"מ לא משמע בגמ' מידי אבל הסכמת הגאונים כדברי רבינו יעקב עכ"ל ודברי רבינו כדברי הרמ"ך ז"ל: **וכתב** בנ"י והיכא דליכא ממונא למקנסיה כגון חייט או אורג או סופר שעשו מלאכת אחרים היו קונסין אותו בעצמו ומשמתינן ליה עד שיקבל דינא וכ"כ רבי' בשם רב נטרונאי": ב"ה ואיני מבין דבריו דהא בחייט או סופר או אורג איכא ממונא למקנסיה שכר פעולתו ושמא כשלקחו כבר שכר פעולתן ואכלוהו מיירי ואכתי איכא למידק מאי משמתין אותו עד שיקבל דינו דקא' ושמא שיקבל דינו היינו שיחזיר המעות השכירות שקבל ויתנהו ביד ב"ד כדי שיאבדוהו ועוד יש לדקדק מאי ומלקינן ליה דקאמר דהא לא אשכחן בגמ' מלקות דיאבדו תנן מסתי' פסדיה:

כתוב בפסקי התוספות פ"ק דמ"ק (ז·) גבי אם היה כותלו גוהה לרשות הרבים סותרו ובונהו מפני הסכנה אם נתעצל שהי' סבו' להמתין לא מיקרי כיון מלאכתו וכ"כ המרדכי ג"כ ובפ"ב גבי עו"ג הפורע לו יין בחובו כתב הבטיחו העו"ג ליתן לו לפני המועד והמתין לפי שסבור להמתין עד אחר המועד ועתה מתקלקל וכל כה"ג שרי וכך הוא מפורש בירושלמי שכתבתי בסי' זה גבי בצירת כרם וז"ל נ"י יש מי שכ' דדוקא מכוין מלאכתו הוא דקנסו אבל שוכח או מתעצל וכ"ש אנוס אין מונעין אותו ע"כ: **ומ"ש** רבינו ואם מת לא יקנסו בנו אחריו שם בעיא דאיפשיט': **ומ"ש** מות' לו לעשותה אם הוא דבר האבד לפירוש רבינו דיאבדו פשוט הוא וגם הרמב"ם וסמ"ג שהחמירו במכוין עצמו לאבדה ממנו ולהפקיר' כתבו דבנו לא קנסינן ליה כלל ואין מונעין אותו מלעשותה כדי שלא תאבד וכתב רבי' ירוחם בשם המפרשים דהא דלא קנסו בנו אחריו דוקא בדבר האבד אבל בדבר שאינו אבד אם עשאו בח"ה מאבדין אותו ממנו ואפי' מת קונסין בנו אחריו וכ"ל כי זהו למאן דסבר דאיסור מלאכה בח"ה דאורייתא ולפיכך בדבר שאינו אבד קונסין בנו אחריו כדאמרינן גבי כהן שהרס אוזן בכור וקנסו בנו אחריו מאחר שהוא איסור מדאורייתא עכ"ל וז"ש בהורס אוזן בכור לא דקדק בשמועתו דהא בהדיא פשטינן בפ' כל פסולי המוקדשין (לד:) דהורס אוזן בכור לא קנסו בנו אחריו ומינה נשמע במתכוין מלאכתו בח"ה אע"פ שאינו דבר האבד דלא עדיף מהורס אוזן בכור ומת דלא קונסין בנו אחריו:

תקלט כל סחורה אסורה אפי' כל שהוא בסוף פ"ק דמ"ק (י:) אמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסורה. וכתב הרא"ש פי' לקנות סחורה או למכרה אפילו כל שהו אסור משום טרחא וכ"כ הרמב"ם ומשמע דלא שנא בצנעה ול"ש בפרהסיא אסור ושלא כדברי הרוקח שכתב בסי' ש"ד דמי שבא דבר סחורה לידו לישא וליתן בצנעה מותר ומיהו האגור כתב כדברי הרוקח וז"ל רבינו נתן השיב מי שבא סחורה לידו לישא וליתן בתוך ביתו בצנעה בח"ה מותר שאפילו בשבת איסור קל הוא הלכך בצנעה מותר וכ"כ בעל היראים דוקא בשוק דאיכא טורח אבל בבית נראה דמותר מרדכי עכ"ל ולענין הלכה נראה דאם ריוח מרובה הוא שרי בצנעה כיון דמידי דרבנן הוא כדאי הם הני רבוותא לסמוך עליהם ויוציא ממנו לשמחת י"ט יותר על מה שהיה בדעתו להוציא: **ומ"ש** רבינו ואפילו סחורה שנמכרה לפני המועד אסור לתבוע דמיה במועד וכו' שם רבינא הוה מסיק זוזי בבני אקרא דשנות' אתא לקמיה דרב אשי א"ל מהו למיזל עלייהו האידנא א"ל כיון דהאידנא משכחת להו וביומא אחרינא לא משכחת להו כפרקמטיא האבודה דמי ושרי ומפשטו של מעשה זה נראה דאפי' דמים שהלוה אסור לתובעם במועד אא"כ אינו מצוי בעיר בשאר ימים אלא שהרא"ש כתב על שמלוין לעו"ג בריבית כתב ר"י בתשובה שלא היה נראה לר"ת לאסור משום פרקמטיא אלא משא ומתן של סחורה ולא הלוא' והא דרבינא הוה מסיק זוזי בבני אקרא דשנות' ולא הוה שרי ליה רב אשי אלא משום דבתר הכי לא משכח להו אלמא אפילו פרעון הלואה אסור וכ"ש להלוות אותה הלואה היתה כעין פרקמטיא שהיה מלוה להן מעות ונותנין לו יין בפרעון והיה משתכר בו כדאמרי' בפרק איזהו נשך (עג·) אבל הלואה אינה כעין פרקמטיא ושרי עכ"ל ונראה דמש"ה כתב רבינו אפילו סחורה שנמכרה לפני המועד אסור לתבוע דמיה במועד ולא כתב אפילו מעות שהלוה אסור לתבעם במועד אלא דא"כ הוה ליה לפרש דאינו אסור אלא כשמקבל פירות או סחורה בפירעון הפרקמטיא שמכר כי ההוא עובדא דרבינא שהיו נותנין לו יין בפרעון פרקמטיא שמכר להם אבל אם אינו מקבל אלא מעות שרי דאע"ג דמכח פרקמטיא אתו כיון שהפרקמטיא נמכרה קודם המועד וזקף עליו המעות בחוב ה"ל כהלואה וכיון שעכשיו במועד אינו מקבל אלא מעות משמע ודאי דשרי לדעת ר"ת · וכתב שם בהגהת אשיר"י פרעון לקבל מישראל היכא דמצי למפרע מיניה אחר המועד כמו במועד אין ראיה כ"כ לאסור אבל הקפה של עו"ג שחייב לישראל בלא משכון מתיר רש"י לקבלו במועד ורשב"ם אוסר דישר כח המחמיר עכ"ל ונראה דבחוב הבא מחמת הלואה מיירי ומש"ה כתב דאין ראיה כ"כ לאסור דהכיא עובדא דאקרא דשנות' איכא לאוקמי בהלואה דכעין פרקמטיא וכדאוקמה הרא"ש ומ"ש בהקפה של עו"ג דרשב"ם אומר דישר כח המחמיר יש לתמוה דמה שחייב עו"ג לישראל בלא משכון חשיב דבר האבד ולמה יחמיר אדם על עצמו בדבר האבד ונראה דכיון שאינו בודאי אבד אם לא יתבענו עכשיו סובר רשב"ם דשפיר דמי להחמיר דלא הוי דבר האבד אלא דבר שיאבד בודאי אם לא יעשה עכשיו וה"ה כתב בפשיטות דלהפרע מן העו"ג דברי הכל מותר דבכלל דבר האבד הוא וכן הלכה (א): **ואם** יש לו סחורה ואם לא ימכרנה עתה יפסיד מן הקרן וכו' שם א"ר יוסי בר אבין ודבר אבד מותר וכתב הרא"ש ולא מקרי דבר אבד אלא שיחסר מן הקרן כגון הנך דמייתי התם בגמרא אבל אם יום השוק הוא במועד ויוכל עתה למכור סחורתו בריוח ולאחר המועד לא יוכל להרויח כ"כ אבל מן הקרן לא יפסיד אסור למכור במועד והכי איתא בירושלמי אי ידע דלא מזדבן והוא פחות מקרנא מזדבן: **ואם** אין לו מה יאכל או אפי' יש לו אלא שאם ימכרנ' עתה יהיה לו מעות בריוח וכו' שם כתב הרא"ש דהכי משמע בירושלמי

דרכי משה

תקלח (א) ונראה דזה המעשה מיירי דא"א לעשות כי אם בפרהסיא אבל במקום דאפשר לעשות בצנעא עושה בצנעא והמ"מ כתב פ"ז די"ט הא דצריך להכניסם בצנעא דוקא בדבר שאינו נפסד ודאי כגון הכנסת פירות דאינו אלא ספק שמא יגנבו וכן כל כיוצא בזה עכ"ל. ומשמע הא בודאי דבר אבוד מותר אפילו בפרהסיא · אבל במרדכי פרק מי שהפך משמע דבכל דבר אבד יעשה בצנעא מיהו נראה במקום דא"א שרי לעשות בפרהסיא וכמעשה שעשה ר"י:

תקלט (א) וכ"כ בנ"י פ"ק דמ"ק דף שע"ד וכן משמע לקמן מדברי רבינו בסימן זה וכתב המרדכי סוף מי שהפך דראבי"ה התיר לקבול בשביל חובותיו במועד עכ"ל [ופשוט הוא

דרישה

מת היו קונסין בנו אחריו וכ"ל כי זהו למאן דסבר איסור מלאכה בח"ה דאורייתא ולפי' בדבר שאינו אבד היו קונסי' בנו אחריו · כדאמרי' גבי כהן שהרס אוזן בכור קנסו בנו אחריו מאחר שהוא איסור דאורייתא עכ"ל ר"י ועל מ"ש בהורס אוזן בכור כתב ב"י דלא דקדק בשמועתו דהא בהדיא פשטינ' בפ' כל פסולי המוקדשין דהורס אוזן בכור לא קנסו בנו אחריו ולכן כתב דמכוין מלאכתו בחול המועד אעפ"י שאינו דבר האבד לא קנסו בנן אחריו דלא עדיף

פרישה

סי' תקלט (א) **כל** סחורה אסורה כו' משום טירחא וטירד' וימנע משמחת י"ט אפר"י· והמ"מ כתב גזיר' שמא יכתוב בי"ט: (ב) **אסור** לתבוע דמים במועד ב"י פסק דהיינו דוקא שיקח ממנו בעד הדמים סחורה או יין אבל קלב לו במלוה קודם י"ט שרי לתובעם וכ"ש שיכול לתבוע הלואתו מהעו"ג שלוה לו בלא משכון ופסק ברוקח והאגור אם נזדמן לו ריוח מרובה במועד יכול למכור בצינעא ויוציא לשמחת י"ט יותר ממה שהיה

חדושי הגהות

תקלח א דמדקתני במתניתין דמפני הגנבים מותר מכלל דבלא"ה אסור (מהרל"ח):

בירוש' דגרסי' התם בפ"ב ר"י ור"א הוו מפקידין לר' הושעיא אי את ידע דאת מזבן ואתי שתי גבן זבין ר' יונה הוה ליה ספרין אתא שאיל לרב הונא מהו למזבנינהו במועדא א"ל שרי מיהדי את במועדא ואת שתי קונדיטון במועדא התיר לו למכור בשביל שישמח במועד וישתה יין קונדיטון ואילו לא היו לו מעות בריוח לא היה שותהו עכ"ל וכ"כ סמ"ג וגם סמ"ק כתב אין קורין דבר האבד אא"כ פוחת מן הקרן אך אם מרויח להרבות בשמחת י"ט ממה שמרויח מותר ע"כ. וכ"ל שאם יש לו מעות הרבה ואומר אמכור סחורתי ואוציא לשמחת י"ט יותר ממה שהיה בדעתי להוציא דלא שרינן ליה דלא נאמרו דברים הללו בירושלמי אלא במי שיש לו מעות מועטים ואם עליהם מלהוציא כ"כ לשמחת י"ט כדי שלא יצטרך ללוות או לשאול מהבריות ואילו היה לו מעות בריוח היה מוציא בריוח יותר בכה"ג שרינן ליה למכור כדי שישמח בי"ט כחפצו אבל מי שיש לו מעות בריוח להוציא

למכור וכן אם באו שיירות והביאו סחורו' שאינן מצויין כלל אחר המועד א או יקנו ממנו (וכן אם אינו מצוי) שיבואו שיירות כאלו לקנות מהם ולמכור להם (ג) והרמב"ן ז"ל כתב דוקא למכור להם מותר כל דבר אבל לקנות מהם אם קונה הדבר להשתכר אסור אע"פ שהריוח ניכר שקונה בזול מהשיירא אבל אם צריך הדבר לצורכו ודעתו לקנותו ונזדמן לו עתה מי שמוכר בזול והדבר ידוע שלא יזדמן לו אחר המועד שיירא כזו דבר האבד הוא ומותר (ד) וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק בזה (ה) אבל מציאה אסור לטרוח ולחפש עליה כגון נהר שהציף דגים על שפתו אסור לאוספם כדי לכבשם

שוויא עוד יותר ודבריו נכונים וכן פסק בש"ע: **וכן** אם באו שיירות וכו' שם כתב הרא"ש כך על פי הירושלמי וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מה' י"ט וכ"כ סמ"ג ורוב פוסקים ודלא כהרמב"ן ודלא כמ"ש המרדכי בשם ר"ת לאיסור פסק ב"י הלכה למעשה להיתר וכן בירידי' מותר למכור ולקנות כיון שקבועים מזמן לזמן אבל ביומא דשוקא שהוא יום אחד בשבוע אסור וכן פסק בש"ע ועיין בב"י שהאריך: **אבל** מציאה אסור וכו' כתב ב"י דלא דמי לשיירא דמותר כיון דאינה מצויה תמיד דהתם ודאי חשיב דבר האבד כיון דפרקמטיא היא ודעתם של ב"א עליה להרויח ממנו פרנסת' אבל מציאה אינה מצויה כלל ואין דעתם עליה כלל לא חשיב דבר האבד א"כ מליחת דגים הוה מלאכה ואיכא טירחא לא שרינן לה משום רווחא ועי"ל מציאה ליכא פסידא אלא רווחא בעלמא היא אבל פרקמטיא ביטול דידה פסידא היא וע"ש : מי

לשמחת י"ט ככל אשר יתאוה ואין בדעתו להוציא כל כך לא נתיר לו למכור כדי שיוציא יותר וכ"כ ממ"ש המרדכי בסוף פ"ק דמועד קטן הא דתנן אין לוקחין בתים עבדים ובהמה אלא לצורך המועד או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל מתוך הירושלמי משמע דהיינו ר"ל אין לו מה יאכל ממש אלא יש לו בצימצום ורוצה למכור ולהרויח כדי שיהיו לו מעות בריוח מותר והרמב"ם כתב כל שאסור לעשותו במועד אם אין לו מה יאכל ה"ז עושה כדי פרנסתו וכן עושה סחורה כדי פרנסתו ע"כ נראה מדבריו שאינו מותר אלא בשאין לו מה יאכל ע"כ ואפשר שגם הוא ז"ל מתיר ביש לו בצימצום ורוצה למכור ולהרויח כדי שיהיו לו מעות בריוח דגם זה בכלל כדי פרנסתו הוא: **וכן** אם באו שיירות והביאו סחורות שאינן מצויין כלל אחר המועד וכו' שם כתב הרא"ש גרסי' בירוש' פרקמטיא אבודה שרי מזבניא במועד ר' יעקב בשם ר' אחא בשם ר' יוסי הדא שיירתא שרי למיזבן מינה במועד לא הוה ידע דשיירתא עלתא ומוזלא עבידתיה אלמא עבורי רווחא פסידא היא משמע מהך ירושלמי אם נזדמן במועד דבר שאינו מצוי מיקרי שפיר דבר האבד כגון אם באו שיירות של סוחרים במועד והביאו סחורות הרבה ומוכרין בזול ולא ימצאו אחר המועד אף השיירות קונין עתה הסחורות ביוקר קונין מהם ומוכרים דמניעת הריוח הוא הפסד כיון דדבר שאינו מצוי הוא עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות י"ט וז"ל אין עושין סחורה במועד בין למכור בין לקנות ואם היה דבר האבד שאינו מצוי תמיד לאחר המועד כגון ספינות או שיירות שבאו או שהם מבקשים לצאת ומכרו בזול או לקחו ביוקר הרי זה מותר לקנות או למכור וכן פירש סמ"ג וכתב ה"ה בירושלמי הדא שיירתא שרי למיזבן מינה בחולא דמועדא וכתב בהלכות בפ"ב וגם הגאונים כתבוהו ומדברי רבי' נראה שמותר לקנות מן השיירא אפי' כדי להשתכר ולעשות סחורה וכן פירש הראב"ד וקצת המפרשים שהעברת ריוח נקרא דבר האבד ומכאן יצא להם שמותר להלוות בריבית בחולו של מועד והטעם בזה לפי שאין בכל אלו מלאכה גמורה שתהיה אסורה דבר תורה אפי' בי"ט ואין כאן אלא מקח וממכר שאסור מדבריהם בי"ט גזירה שמא יכתוב ובחולו של מועד התירו מפני העברת הריוח אבל הרמב"ן כתב שלא התירו לקנות מן השיירא אלא מה שהוא צריך לתשמישו ואם לא יקנהו מן השיירא ויצטרך לקנות אחר המועד יהא נפסד שלא ימצאהו בערך שמוצאהו עכשיו אבל כדי להרויח ולעשות סחורה בודאי אסור לפי שהעברת ריוח אינו כדבר האבד ולפיכך אסור להלוות לעו"ג בריבית עכ"ד ולהפרע ממנו ד"ה מותר וכן מותר לו לזקוף חובו כדי להבטיח מה שהוא חייב לו שכל זה בכלל דבר האבד הוא לד"ה עכ"ל ה"ה וכ"ז כ' ג"כ כ"י וכתב שטעם הירושלמי דקאמר דהא שיירתא שרי מיזבן מיניה במועדא משום דאע"ג דבדבר של טורח מקרי הרווחה ואסור מ"מ מידי דליכא טרחא כגון מקח וממכר מקרי דבר האבד לפי שכל עסקי סחורה הוא שקונה בשעת הזול ומוכר בשעת היוקר. והמרדכי בפ"ק דמ"ק כתב בשם ר"ת על פרקמטיא המזדמנת במועד ולאחר המועד לא משכחינן לה אפ"ה אסור דלא קרינן דבר האבד אלא זרעים שיבשו ותאנים דמיתלעי ומי שהפך זיתיו שהקרן נפחת אבל מה שלא בא לידו לא מקרי דבר האבד וגם מי שיש לו פרקמטיא למכור ונזדמנו לו לוקחין או אירע יום השוק בח"ה ויכול למכרה עתה ביוקר שאם לא ימכרנה עכשיו אינו יודע מתי ימכרנה כ"כ בטוב ודאי האי לא מקרי דבר האבד וכן פי' ריב"א דאם זה ענין פרקמטיא מיקרי דבר האבד א"כ כל סחורה הוא כך שלכך הוא רוצה למכור שכך הוא בענין שאם לא ימכור עתה לא יוכל למכור כ"כ בטוב והא לא מיקרי דבר האבד דכמו כן לפעמים ימכרנה אח"כ יותר ביוקר. וכ"כ הגה"מ ומיהו כתבו אמנם אם מוכר כדי שיהיו לו מעות בריוח מותר וכדאמרינן בירושל' וכבר נתבאר זה: **וכתב** הריב"ש בתשובה ירושלמי הדא שיירתא שרי למיזבן מינה בחולא דמועדא לא הוה ידע דשיירתא אזלא ומוזלא עבידתיה אמר רבי מונא אין ידע דלא מיזבן ופחית מן אגרא יזבין ואי לא לא יזבין אמר רבי יוסי בר בון אגרא וקרנא קרן הוא אין ידע דלא מזבין והוא פחית מן קרנא יזבין ואי לא לא יזבין פירוש פחית מן קרנא דרבי יוסי בר בון ר"ל מן השכר שהוא מכלל הקרן לפי סברתו כי הוא חולק עם ר' מונא וכן פי' זה הירוש' הריא"ג וסמך על דברי רבי יוסי בר בון כמו שהוא מן הדין להקל בדרבנן כי אין בזה מלאכה גמורה וכן הביא תשובה לרבי' האיי בענין שיירא של הוגגים הבאה בחש"מ ויש במה שנמכר להם שכר ובשנמנעים באים לידי הפסד וחסרון שכר וכן במה שהם מוכרים אם אין לוקחים מהם אי אפשר ליקח כמותו לאחר מכאן והאריך לומר שמותר משום דבר האבד גם הראב"ד כתב כן וגם להרמב"ן שחלק על הראב"ד אין נראה שיקפיד במכירה להצריך שיהא נפסד בקרן דכיון שהפרקמטיא היא בידו והוא מוצא מי שקונה אותה עתה ביוקר ובריוח גדול ואחר המועד לא יתנו לו כ"כ ריוח אין לך הפסד מן הקרן גדול מזה שהרי עתה שוה סחורתו כמו שנותנין בה וזו דעת ר"י בר בון אליבא שהר"מ מקוצי כתב שאפי' למכור צריך שיהיה פוחת מן הקרן ונראה שפוסק כרבי מונא או שהיה לו נסחא אחרת בירושלמי או שלא היה מפרש אותו כפירוש הנכון שפירש הריא"ג עכ"ל:

ומ"ש שפסק הר"מ מקוצי כרבי מונא לא הביא אלא דק שסמ"ג לא הביא אלא דברי ר"י בר בון: וכתב הריב"ש בסוף דבריו בדברים כאלה שהם מדרבנן ויש הרבה מן המתירים אין לחוש לגעור במקילים ולהוכיח אותם וגם אני כך דרכי אלא שלבא לישאל אני אומר כי יש מתירים ויש אוסרים וראוי להחמיר כדברי הרמב"ן ושכן אני מחמיר לעצמי והשומע ישמע והחדל יחדל עכ"ל (ג) ולע"ד נראה שמאחר שהרמב"ם והרא"ש והראב"ד וסמ"ג וקצת מפרשים מתירין וכ"כ מדברי הרי"ף והגאונים שכתבו הירושלמי סתם דמשמע דאפי' כדי להשתכר ולעשות סחורה מותר לקנות ולמכור בשיירא יש לסמוך עליהם הלכה למעשה ולהורות להיתר במקום שאין להם מנהג קבוע לאסור: **ואיכא** למידק כיון דהרא"ש סבר דהעברת ריוח הוי כדבר האבד למה כתב שאם יום השוק הוא במועד ויכול עתה למכור סחורתו בריוח ולאחר המועד לא יוכל להרויח כל כך אבל מן הקרן לא יפסיד אסור במועד ונראה לומר דשאני התם שיום השוק הוא יום אחד בשבוע מבני העיר וסביבותיה וכיון שהוא מצוי בכל שבוע נמצא שאין כאן הפסד שאם לא מכרו ביום שוק של שבוע זו ימכרנו ביום שוק של שבוע הבא ומפני ספק שמא לא ימכרנו כל כך ביוקר לא שרינן ליה למכרו במועד דהא אפשר שביום שוק הבא ימכרנו ג"כ ביוקר: **ומ"ש** הרא"ש ולאחר המועד לא יוכל להרויח כל כך היינו לומר דאפשר דלא ירויח כל כך וכיון דלאו דבר האבד בודאי הוא אסור אבל שיירות כיון שהוא דבר שאינו מצוי תמיד הוי דבר האבד בודאי ומפני כך התירו. אחרי שכתבתי זה מצאתי שכתב הוא ז"ל בתשובה דלא מקרי דבר האבד אלא ספינות או שיירות שבאו וקונין ביוקר או מוכרין בזול ולא ימצא כיוצא בזה אחר המועד אבל אלו אם לא ימכרו ביום השוק שלאחר המועד ימכרו בשוק שבתוך המועד לא הוי דבר האבד עכ"ל. וזה מבואר כמ"ש (ג): **וכתב** מהר"י קולן בשורש ק"ח על דבר ההלואה לא"י על המשכונות דאתרי' דמר כיון שהוא דבר קבוע לעולם באותו עיר להיות היריד תמיד בתוך חג הפסח וכן בחג הסוכות הדעת מכרעת דבכה"ג שרי אפי' פרקמטיא גמורה דכדבר האבד דמי כיון שהוא עיקר מחייתם וריוח שלהם ואם יאסר עליהם דבר זה הרי הם יורדים לחייהם ופשיטא דעדיף משיירא שנזדמנה ומבקשת לצאת ואפי' הפוסקים החולקים ואומרים דכיון שלא בא לידו עדיין דלא מקרי דבר האבד אפשר דבכה"ג מודו דכיון שידוע הוא בלי ספק שהסוחרים באים תמיד למועד היריד הקבוע חשיב כבא לידו ודוגמא לדבר מצינו בפ"ב דבתרא (כא:) וכו'. מ"מ אע"פ שאינו מדמים לא הייתי אומר לעשות מעשה אם לא מכח מנהג ע"כ. וכתב עוד דמכ"ש שהן יכולין למכור המשכונות שכבר נחלטו ואין זה נקרא מכוין מלאכתו במועד שהרי א"א בענין אחר וגם אם היה מזדמן להם קונה ביוקר כאשר בימי היריד לא היו ממתינים אלא אדרבה פשיטא שהיו מוכרים מיד פשיטא הוא שאין זה נקרא מכוין מלאכתו במועד ועוד האריך בדבר: **ומ"ש** רבינו אבל מציאה אסור לטרוח ולחפש אחריה כגון נהר שהציף דגים וכו' בספ"ק דמ"ק (יא:) בדיתא לבאי כוורי שרא רבא מילד מיזל אתויי ומימלח א"ל אביי והא אנן כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד כובשן תנן

דרכי משה

הוא דלא שרי אלא במקום דמותר לתבוע החובות] : (ב) וכתב האגור והמנהג שלא למחות ביד העושים ונוהגים היתר והמתע"ב : (ג) ונראה דוקא ביום השוק השכיח בכל שבוע ושבוע ולכן אסור אבל ביום השוק דאינו שכיח הוה דינו כשיירות הבאות וכ"כ מהרי"ק שורש ק"ח דיריד שאינו שכיח הוה כשיירות שאינן מצויות ומיהו נראה דכל זה לא שרי אלא שיום השוק בעירו או שהשיירות באו לעירו אבל שיסע בסחורתו על יום השוק למקום אחר לכ"ע אסור אם לא בדבר האבד וכמ"ש לעיל סימן תקל"ה ומיהו אפשר לומר דאם לא יוכל להרויח אחר המועד כמו במועד אף כה"ג שרי לדעת המתירים שסוברים דהעברת הריות הוה כדבר האבד וכבר נתבאר לעיל סימן תקל"ח דבדבר האבד ממש לא בעינן צנעה ומותר לעשות אפילו בפרהסיא כתב הכלבו תגר שקונה מזה ומוכר לזה מיד וחוזר וקונה ומוכר מותר לקנות ולמכור דהוי דבר האבד

פרישה

שהיה בדעתו להוציא וכ"פ רמ"א : (ג) **והרמב"ן** ז"ל כתב דוקא למכור להם מותר כל דבר כו' מה שמחלק בין למכור בין לקנות הטעם הוא כיון שפרקמטיא היא בידו והוא מוצא מי שקונה אותה עתה ביוקר ובריוח גדול ואחר המועד לא יתנו לו כ"כ ריוח אין לך הפסד מן הקרן גדול מזה שהרי עתה שוה סחורתו כמו שנותנים בה משא"כ לקנות דלא בא לידו ואין שייך האי טעמא וכה"ג כתב הריב"ש והביאו ב"י בסימן זה :
(ד) **וא"א** הרא"ש ז"ל לא חילק בזה דס"ל דהעברת ריוח מקרי דבר האבוד ומטעם זה מותר להלוות והטעם דאין בכל זה מלאכה גמורה דאפילו בי"ט אינו אלא מדבריהם גזירה שמא יכתוב ובמ"ה התירו משום העברת ריוח כ"כ המ"מ וה"ה ליסע לירידי' הקבועים מותר אפי' מעיר לעיר אבל הירידי' שבכל שבוע יש יום א' שבאים שם שביבותיה אסור שמא לא ימכרו היום ימכרו ביום השוק אחר : (ה) **אבל** מציאה אסור לטרוח כו' הטעם משום דגבי מציאה לא הוציא עליו שום קרן וליכא הפסד כלל משא"כ בסחורה דהוצאת ממונו בהם הוי הפסד דאילו היה המעות בידו הוי מרויח בהם וכעין זה כתב הרא"ש דשאני מציאה דליכא משום

דרישה

עדיף מגרס אוזן בכור דלא קנסו בנו אחריו. ואני אומר דלא על רבינו ירוחם לבד היה לן לתמוה אלא גם על המפרשים שכתב ר"י בשמם לכן נלע"ד ליישב דברי ר"י הכי ועיקר דיוקו הוא מריש פ' מי שהפך דבעי מיניה ר' ירמיה מר' זירא כיון מלאכתו במועד ומת מהו שיקנסו בנו אחריו את"ל גרס אוזן בכור קנסו בנו אחריו משום דאיסורא דאורייתא ע"כ ופירש"י אבל האי כיון דמלאכתו במועד דלאו איסור' דאורייתא הוא דהא בלא מתכוין מותר לגמרי הוי מוכח בהדיא מתוך סוגיא זו דעד כאן לא קבעי אלא במתכוין מלאכתו במועד והוא דבר האבד שאין איסורא דאורייתא אבל בדבר שאינו אבוד פשיטא ליה דקונסי' בנו אחריו כיון דאיסורא דאורייתא ואף על גב דבהדיא פסיל' בפ' כל פסולי המוקדשין דגרס אוזן בכור לא היו קנסו בנו אחריו י"ל שאני גרס אוזן בכור דלא עשה אלא חד איסורא לכך לא היו קנסוהו לבנו אבל הכא כיון מלאכתו במועד והוא דבר שאינו אבוד דעביד תרתי כיון מלאכתו במועד ועביד איסורא דאורייתא יש לומר דלכך קנסוהו שלא יעשנה ואם מת קנסו בנו :
ועי"ט

חדושי הגהות

תקלט א גירסת או אי אפשר לקיימה אלא צ"ל או יקנו ממנו וכו' ואם נגרום או יקנו כו' כצ"ל או יקנו ממנו ואינו מצוי שיבואו שיירות כאלו וכו' וב' גירסות אלו מצאתי בקצת

לכבשם אא"כ יהו ראויין לאכול מהם במועד: מי שמלוה לחבירו על החפץ על תנאי שאם לא יפרע לו לסוף ח' ימים שיהא קנוי לו יש מתירין שהרי עיקר הקנייה היא לאחר המועד ואינו נראה להתיר שא"כ מותר כל משא ומתן שהם יערימו לעשות כן: עו"ג שפרע לישראל יין בחובו מותר לקבלו ממנו דכמציל מידו דמי ומי שצריך לקנות יין בעת בציר לצורך שתייה כל השנה ואם יעבור המועד לא ימצא כמו שמוצא עתה דבר האבד הוא ומותר. ומותר לקנות ולתקן החביות ולזופתן ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד אבל יותר מכדי צורך שתייתו לא יקנה: (ו) מוכרי [פירות] כסות וכלים לצורך המועד מותרין בצנעה כגון אם חנותו פתוח לרה"ר פותח חציו ומניח חציו נעול ואם הוא פתוח לסטיו פותח כדרכו ואם הוא מוכר ירק וכל דבר שאינו מתקיים (ז) פותח ומוכר כדרכו [א] ועי"ט האחרון מוכרין כדרכן ומעטרין השוק בפירות משום כבוד י"ט האחרון וי"א שצריך ליזהר בעי"ט האחרון שלא להכין ליום ב' של י"ט אלא ע"י הערמה שיאכל ממנו מעט בו ביום דכיון דבקיאינן בקביעא דירחא ה"ל חול וא"כ מכין מחול המועד לחול ונ"ל דאדרבה שאין ליזהר בכך כי היכי דלא אתו לזלזולי בי"ט שני דמהאי טעמא נמי לא מבדילינן בליל ב' כי היכי דלא לזלזולי ביה ולא ראיתי לא"א הרא"ש ז"ל נזהר בזה: (ח) ואין לוקחין בתים ואבנים עבדים ושפחות אלא לצורך המועד או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל שאז מותר לקנות ממנו כל דבר: בענין הלואה ברבית לעו"ג יש אוסרים שדומה לסחורה וכתב ר"ת להתיר דלא מיקרי פרקמטיא אלא משא ומתן של סחורה ולא הלואה וכתב ר"י כיון שר"ת התיר ורוב בני אדם נוהגין היתר

מי שמלוה לחבירו וכו' נראה דאפילו לחבירו דאיכא למיחש שיערימו יחד ואפ"ה מותר ורבינו נמי לא השיג על זה אלא במלוה לחבירו לפי שהם יערימו וכו' וכ"כ בהג"א בשם א"ז להתיר במלוה לעו"ג: אבל יותר מכדי שתייתו לא יקנה דס"ל כקונה סחורה להרויח דאסור מיהו אם הוא בענין שיגיע לו ריוח גדול שאינו מצוי לו א"כ כדי להרויח בו כל כך דמי לשיירות ושרי לקנות יותר מכדי שתייתן וכן נראה מדברי ב"י וכ"כ בהגהת ש"ע:

ואם הוא מוכר ירק וכו' שם רב הונא שרי להו להני כרופייתא למיזל לזבוני כי אורחייהו בשוקא ואותבוה מדתניא ערב י"ט האחרון של חג מוציא ומעטר את שוקי העיר בפירות בשביל כבוד י"ט האחרון מפני כבוד י"ט אחרון אין שלא מפני כבוד י"ט האחרון לא לא קשי' הא בפירי הא בתבלין פירש"י בתבלין מוכר כדרכו כגון כרוב וכרשינין הכל יודעין דלצורך המועד הן וליכא חשד' שאין ראוין להתקיים הלכך אפילו בפרהסיא מותר עכ"ל נראה דהני כרופייתא פירושו מוכרי כרוב וכרשינין שאינן ראויים להתקיים ועל פי פירוש זה כתב רבינו ואם הוא מוכר ירק וכו' אבל התו' בשם הר"פ הקשה על פירש"י שפי' תבלין כרוב וכרשינין דאינן תבלין וכתב בשם הערוך דפירש כרופייתא מוכרי מיני בשמים וא"כ מה שנמצא בפירש"י שלנו כרופייתא מוכרי בשמים אינו מפירש"י אלא הגה"ה היתה כתובה בגליון והכניסוה הסופרים בפנים אבל רבינו נמשך אחר פרש"י שהרי לא כתב דתבלין שהן בשמים מותר למכור כדרכו אלמא דס"ל דפי' תבלין הוא ירק כגון כרוב וכרשינין ונראה דדעת רבינו דפרש"י עיקר דלשון תבלין משמעו בשמים ומשמעו נמי כל מה שנותנין בקדרה לתקן התבשיל דכל דבר שהוא תיקון לדבר אחר נקרא תבלין וכיון דהכא צריך לפרש דמותר כדרכו לפי שאין ראוין להתקיים א"כ בע"כ ירק הוא ונקרא תבלין לפי שהכרוב והכרשיני הם מתקנין התבשיל שנותנין טעם בתוכו כמו בצל וקפלוט גם הרי"ף והרא"ש והרמב"ם לא כתבו אלא תבלין בסתם כלשון הגמרא ואפשר דגם הם תופסים פרש"י וקושיית התוס' בשם הר"פ איכא קושיא דלשון תבלין לפעמים פירושו בשמים ולפעמים פירושו מיני ירקות שמתקנים בהם הקדרה וכמו שפירש"י בחומש על תובל קין שתבל והתקין אומנות קין מיהו במרדכי הארוך מפרש דתבלין היינו בשמים דמותר למכור בפרהסיא לפי שדרכו ליקח לצורך המועד ואעפ"י שהן דברים המתקיימים עד החול שרי ודוקא פירות וכסות וכלים דברים המתקיימים עד החול לא שרי אלא בצינעא כיון דאית בהו תרתי חדא שאינו ניכר כל כך שהוא לצורך המועד אידך שהן דברים המתקיימי' עד החול אבל דברים שאין מתקיימים אפילו אינו ניכר שהוא לצורך המועד · א"כ דברים המתקיימים וניכר שהוא לצורך המועד כגון בשמים שרי והכי נקטינן: ומ"ש ועי"ט האחרון וכו' כתב ב"י דמשמ' מדברי הרמב"ם דלא התירו לעטר השוק בפירו' אלא בערב י"ט האחרון של חג הסוכות מפני כבוד הרגל דרגל בפני עצמו הוא אבל לענין למכור בפרהסיא מותר אף בי"ט האחרון של פסח עכ"ל אבל מדברי רבינו משמע דאף לעטר השוק בפירות מותר אף בערב י"ט האחרון של פסח והכי משמע פשטא דלישנא דסתמא דתלמודא דהביאו הרי"ף והרא"ש ולא חילקו כלל: ואין לוקחין בתים ואבנים וכו' כך היא גירסת הרי"ף והרא"ש וכתב בהגהת אשיר"י וצריך לאבנים כגון שהיה כותלו רעוע דסותרו ובונהו בי"ט והתירו סופו משום תחילתו עכ"ל אבל בסדר המשנה לא גרסינן אבנים וכן הרמב"ם ספ"ז לא הזכיר אבנים אלא בתים ועבדים ובהמה:

בנין

תנן א"ל ה"כ מתאכלי אגב איצצא וכבר כתבתי זה בסי' תקל"ג ושם נתפרש וא"ת מהטעם שהתירו בשיירות מפני שהוא דבר שאינו מצוי תמיד היה להם להתיר במציאה שהוא יותר בלתי מצוי ונראה דשיירות דמידי דפרקמטי' הוא ולפי שבני אדם מרויחים בו פרנסתם דעתם עליו והלכך חשיב דבר האבד אבל מציאה שמתוך שאינה מצויה כלל כמעט אין דעתם של בני אדם עליו לא חשיב דבר האבד ואחר שכתבתי זה מצאתי להרא"ש שהקשה קושיא זו בשם הראב"ד ותירץ דשאני מציאה דליכא שום פסידא אלא רווחא בעלמא הוא אבל פרקמטיא ביטול דידה פסידא הוא אי נמי ע"כ לא שרינן משום רווחא אלא מקח וממכר שהוא דרך כל אדם לא מקרי מלאכה וגם ליכא טרחא אבל מליחת דגים מיקרי מלאכה ואיכא טרחא לא שרינן לה משום רווחא עכ"ל: מי שמלוה לחבירו על חפץ על תנאי שאם לא יפרע לו לסוף ח' ימים שיהא קנוי לו יש מתירין וכו' כ"כ בהג"א ספ"ק דמ"ק בשם א"ז וז"ל אם הלוה ישראל מעות לעו"ג שלא ברבית על הסחורה ע"מ שאם לא יפרע אחר ח' ימים שתהא הסחורה קנויה אחר ח' ימים לישראל המלוה אפשר דמותר מ"מ יש להשתיק על העושה בו כפרקמטיא גמורה עכ"ל: עו"ג שפרע יין לישראל בחובו מותר לקבלו ממנו כ"כ הרא"ש בפ' מי שהפך וכתבתיו בסימן תקל"ד: ומ"ש ומי שצריך לקנות יין בעת בציר וכו' עד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד גם זה מדברי הרא"ש שם וכתבתיו בסי' הנזכר: ומ"ש אבל יותר מכדי צורך שתייתו לא יקנה הם דברי רבינו וטעמו מפני שהוא כעשוי' סחורה דאסור ויש לדחוק ולומר דכיון דאינו מצוי תדיר הוי כדין השיירות דשרי וכתבו התו' גבי הא דאמרינן (י:) דדבר האבד מותר דאסור לקנות סחורה שמא תהיה יותר ביוקר לאחר המועד אבל לקנות יין כשר בתוך המועד מותר וה"ר יוסף פי' דיש לאסור דאע"פ שלא ימצא בזול הרי ימצא ביוקר ואין זה דבר האבד ע"כ · וגם בהג"א כתב בשם א"ז לקנות יין ולדרכו לצורך החול לא שמעינן מנין ראיה להתיר ואפי' אם יש לירא שיתייקר אחר המועד ואין רוצה לומר אסור היכא שיתיקר ואפי' את"ל דמותר צריך לקנות בצנעא עכ"ל והמרדכי כתב לקנות יין במועד שלא לצורך המועד אע"פ שיתייקר לאחר המועד אין ביד ר"ת להתיר ורשב"ם היה שותק מלומר לא אסור ולא היתר דמוטב שיהיו שוגגין ואל יהו מזידין אך המשכיל יזהר עכ"ל ומדברי הרא"ש ואי נראה דהביא להתיר שכתב ומי שצריך לקנות יין בעת הבציר לצורך שתיית כל השנה ואם יעבור המועד לא ימצא כמו שמוצא עתה דבר האבד הוא ומותר ומדכתב ואם יעבור המועד לא ימצא כמו שמוצא עתה משמע דלאחר המועד ימצא אלא שלא ימצא כל כך בזול כמו שמוצא עתה ואפ"ה מותר: מוכרי פירות כסות וכלים לצורך המועד מותרים בצנעא משנה בפ"ב דמ"ק (יג·) וכ"כ ה"ה שמפני שאומנתן בכך כל השנה בעי צנעה אע"פ שהוא לצורך המועד וזהו שהזכירו מוכרי: ומ"ש כגון אם חנותו פתוח לר"ה כו' ברייתא שם: ומ"ש ואם הוא מוכר ירק וכו' שם רב יהודה שרא להכנו כרופייתא למיזל לזבוני כי אורחייהו בשוקא ואותבוה מדתניא עי"ט האחרון של חג מוציא ומעטר את שוקי העיר בפירות בשביל כבוד יום טוב האחרון מפני כבוד יום טוב האחרון אין שלא מפני כבוד יום טוב לא לא קשיא הא בפירי הא בתבלין ופירש"י כרופייתא. מוכרי בשמים: בתבלין · מוכר כדרכן כגון כרוב וכרשינין הכל יודעין דלצורך המועד הן וליכא חשדא שאין ראוין להתקיים הלכך אפי' בפרהסיא מותר וז"ל הרמב"ם מוכרי תבלין מוכרין כדרכן בפרהסיא וכתב ה"ה מפני שהדבר ידוע דתבלין לצורך סעודת היום לוקחין אותו ע"כ: ועי"ט האחרון מוכרין כדרכן וכו' שם וכתב הרמב"ם דהיינו עי"ט אחרון של סוכות וכתב ה"ה שכן הוא כדבריו לפי שי"ט האחרון של חג הוא רגל בפני עצמו ומעטרין את השוק לכבוד הרגל מה שאין כן בי"ט האחרון של פסח ע"כ ואפשר דלענין למכור בפרהסיא אפי' בעי"ט האחרון של פסח נמי מותר ולא הזכיר עי"ט האחרון של חג הסוכות אלא לענין עיטור השוק בפירות דבעי"ט האחרון של פסח אין מעטרין: ויש אומרים שצריך ליזהר בעי"ט האחרון שלא להכין ליום שני של י"ט וכו' וראיתי לא"א הרא"ש ז"ל נזהר בזה כך הגירסא בספרינו ובספר אחר מצאתי דגרים ולא ראיתי והיא הגירסא נכונה מפני שהיא כמנהג העולם שאינם נזהרים בכך: אין לוקחין בתים אבנים ובהמה אלא לצורך המועד או לצורך המוכר כו' משנה בפ"ב דמ"ק (שם:) וכ' בהג"א דמשכחת אבנים שיהיו לצורך המועד כגון שהיה כותלו גרוע דסותרו ובונהו בי"ט והתירו סופו משום תחלתו וכתבו התו' אין לוקחין בתים עבדים וכו' אלא לצורך המועד פירש ה"ר יוסף דה"ה בשאר דברים צריך לצורך המועד דהא אסור למכור פירות אלא לצורך המועד אלא רבותא קמ"ל דאפילו הני דהוין בפרהסיא שרי לצורך המועד וצ"ע אי צריך בהני צנעה כמו בההיא דפירות כסות וכלים וה"ה כתב אין לוקחין בתים עבדים וכו' פי' אין זה בלוקח מן השיירא אלא בלוקח כדרכו וכ"ל פירושא שאר דברים כיון שצריך להם אף על פי שא"ל להם במועד רשאי הוא לקנותן לפי שמקח וממכר אינו אסור דבר תורה אפי' בי"ט ולפיכך במועד כל שהוא צריך לו או להשתכר שמוצא בזול לפי דעת רבינו והרא"ה מותר הוא לקנותו אבל בתים ועבדים · ובהמה כיון דאוושי ואוושא מלתא לא התירו לקנות אלא לצורך המועד או לצורך המוכר ושדות וכרמים דאוושא מלתא ג"כ איכא למימר דאין לוקחין ומתניתין לא תנא להו לפי שאין לומר בהן לצורך המועד ולא תנא מה שצריך לעשות בו מלאכה קודם שיהנה ממנו עכ"ל. וכתוב עוד בהגהות אשיר"י אהא דאמרינן דמותר לשכור הפועל שאין לו מה יאכל לעשות מלאכה שאינה לצורך המועד אפי' יש למוכר ואין לשכיר הצריך להשתכר כדי להוליכו לבית הקונה מה יאכל מותר להם להקנות משום שישתכר השכיר וה"ה לפירות וכסות שמותר לקנות בצנעה לצורך המועד · כתב הכלבו שפירש ריב"א דמותר לקנות מנעלים חדשים במועד אמנם אומרים שאבי העזרי אוסר והר"ף כתב מיהו נהגו העולם עתה לקנות כלים חדשים (ב עבסי' תקמ"א בב"י): בענין הלואה ברבית לעו"ג יש אוסרים שדומה לסחורה וכתב רבי' תם להתיר וכו' עד ווילאוהו לשמחת יום טוב הכל מדברי הרא"ש והמרדכי בסוף פ"ק וכ"כ הגה"מ וסמ"ג וכבר כתבתי בסי' זה דיעות בדבר:

ומ"ש

דרישה

סי' תקלט [א] ועי"ט האחרון מוכרין כדרכן וכתב ב"י בשם הרמב"ם כו' ולפי מה שפי' ב"י דברי הרמב"ם דלענין למכור בפרהסיא אפי' בעי"ט האחרון של פסח נמי מותר ולא הזכיר עי"ט האחרון של חג הסוכות אלא לענין עיטור השוק בפירות דבעי"ט האחרון של פסח אסור ולפ"ז ק"ק מאי פריך בגמרא מהא דתניא עי"ט האחרון של חג מוציא ומעטר כו' עי"ט האחרון אין שלא מפני כבוד י"ט לא כו' ומה פריך אפילו בשאר יום דח"ה נמי מותר והא דקתני עי"ט האחרון לענין עיטור נקט דבשאר חול המועד אין מעטרין וצ"ל דפריך מהא דקאמר מוציא ר"ל למכור דמשמע דוקא מעי"ט האחרון כו' · ב"י הביא הגהות אשר"י שכתבו אפי' יש למוכר ואין לשכיר שצריך להשתכר כדי להוליכו לבית הקונה מה יאכל מותר כו' נראה דה"פ ר"ל הא דשרי לקנות בצינע' לצורך מועד ל"ד לצורך הקונה

פרישה

משום פסידא אלא רווחא בעלמא הוא אבל פרקמטיא ביטול דידה פסידא הוא א"כ ע"כ לא שרינן משום רווחא אלא מקח וממכר שהוא דרך כל אדם לא מקרי מלאכה וגם ליכא טירחא אבל מליחת דגים מקריא מלאכה ואיכא טירחא לא שרינן משום רווחא עכ"ל: (ו) מוכרי פירות כסות כו' כתב המ"מ מפני שאומנתן בכך כל השנה בעי צינעא אעפ"י שהוא לצורך המועד וזהו שהזכירו מוכרי: (ז) פותח ומוכר כדרכו שהכל יודעי' שקונה לצורך המועד: (ח) אין לוקחים בתים ועבדים כו' עיין ב"י ובמ"מ: ומלשון

חדושי הגהות

בקצת ספרי הטורים הישנים: ב לא ידעתי כוונתו בזה ואולי כיון שכתוב בד"מ הנדפס בפ"ע על דברי הכלבו שכ"כ גם בתשב"ץ והמדפיסים שהעתיקו כל דבר הנוסף אשר מצאו בד"מ כתבו כאן עיין סימן תקמ"א וכוונתם בזה שהב"י כ"כ לקמן בשם התשב"ץ וכזה עשו הרבה פעמים ועמ"ש בסימן תקמ"א ס"ק ב':

היתר אין בידי לאסור והמחמיר תבא עליו ברכה ואני רגיל לומר למלוים בחול המועד שיקחו מיד העו"ג ריבית של שבוע הראשון ויוציאוהו לשמחת יום טוב וה"ר מאיר מרוטנבור"ק כתב שמותר להלוות למכירין ובלבד שילוה להם שבוע הראשון בחנם וא"א הרא"ש ז"ל התיר למכירין אפילו אם יקח השבוע הראשון וז"ל בתשובה ובאשכנז הירא את דבר ה' נוהגין איסור בהלואה בריבית לעו"ג בחול המועד ואני התרתי בביתי להלוות לאלו שרגילין תמיד ללוות בביתי שאם לא ילוה להם ילכו ללוות במקום אחר וירגילום לבא אצלם ואיכא פסידא :

תקמ **בנין** אפי' כל שהוא אסור ואם נפרץ גדר שדהו מקרהו בהוצא ודפנא או צר בצרור ואינו טח בטיט ושל חצירו בונהו כדרכו אבל אסו' לסותרו כדי לחזור ולבנותו ואם הוא מסוכן ונוט' ליפול מותר לסותרו ולחזו' ולבנותו מותר ליטול גבשושי' שבבית ומותר לעשות מעקה לגג ומרפסת מעשה הדיוט כגון בהוצא ודפנא או צר בצרור ואינו טח בטיט · סדקין שבגג שהמים יורדין דרך שם מותר לסותמן ביד ובלבד שלא יעשה מעשה אומן במחצלים שהוא כלי האומנות ציר הדלת והמפתח והצנור והקורה שנשברו אפילו מעי"ט יכול לתקנם בח"ה לא שנא הן של עץ או של ברזל ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד : מותר לבנות ארוות סוסים פי' אבוס שיאכלו בהן מעשה הדיוט ולבנות ספסל קטן או אצטבא לצורך המועד כתב הרי"ף י"מ אצטבא בניין שעושין מאבנים או מטיט ולא נהירא דזה הוי בנין גמור אלא נ"ל אצטבא כעין ספסל שלנו : נסר שמחברין לו רגלים וכן ארוות (סוסים) דשרי לאו בנין גמור אלא להושיב האבוס של בהמה למקומו וא"א הרא"ש ז"ל כתב בסתם ונראה שרעתו להתיר אפילו של בנין : תנור שראוי להתייבש בענין שיהיה ראוי לאפות בו במועד מותר לעשותו ואם

לאו

ומ"ש בשם הר"מ כ"כ שם בהג"א וז"ל ר"י היה מורה הלכה למעשה להלוות למערופות שלו בחנם שבת ראשונה שהמועד בתוכה ואם יעכב יותר יתן ריבית משם ואילך וז"ל הרא"ש בתשובה לענין הלואה בח"ה אע"פ דדמי לפרקמטיא אינו דומה לגמרי כי בקניית פרקמטיא יש טורח גדול בשווי הדקדוק של מקח ומתוך טרדתו ימנע משמחת י"ט וגם לפעמים יקנה ביוקר וילטער ואם ימכור במועד לפעמים בפחות ממה שקנה איכא צערא אבל במלוה בריבית שמחה היא וגם ליכא טרחא כולי האי והלכך הקילו בה והתירו ע"י שמוציא הריוח של אותה שבוע במועד יותר על מה שהיה מוציא אם לא היה לו זה הריוח ומ"ש במנהגי הר"מ שלמערופו' שלו היה מלו' בחנם אותה שבוע כדי שלא יסורו ממנו ודבר האבד מות' מאחר שחושב אותו דבר האבד לא ידעתי למה היה מלוה בחנם אפי' בשכר מותר כמו שיירא העוברת עכ"ל והגאון מהר"י קולון כתב בשורש ק"ח דמאחר שדעת ר"י נוטה לאסור להלות בריבית היה לו לחלוק ולומר דע"כ לא פליג רבינו תם על ר"י אלא דוקא בהלואה דאשראי שאינה על המשכון אבל במלוה על המשכון שצריך המלוה לעיין ולשום המשכון כדי לדעת כמה יכול להלוות עליו דמיא טפי למשא ומתן של סחורה מ"מ מאחר שכבר פשט המנהג פשיטא שאין בידינו למחות אפי' היתה הלכה ברורה לאסור דהנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין וכו' וגם מתוך מ"ש בטור א"ח מי שמלוה לחבירו על חפץ על תנאי שאם לא יפרע לו תוך שנה יהיה קנוי לו וכו' משמע דלא איפליגו אלא משום הקנייה אבל בהלואה גופא לא פליגי דשרי ואע"ג דהויא על המשכון עד כאן ולענין הלכה כיון דלאיסור מלאכה בח"ה דרבנן והרא"ש דבתרא וגדול הוא וגם מהר"י קולון כתב שכך פשט המנהג הכי נקטינן :

וכתב עוד בהג"א וגם להתנות וליקח ערבות במועד על מלוה שלאחר מועד כתב דיכול להיות שהוא מותר וכבר כתבתי בסי' זה דברי הג"א בדין אם מותר לפרע וכתבתי בשם ס"ה דלד"ה מותר לזקוף חוב העו"ג כדי להבטיח מה שהוא חייב לו וכן מותר לפרע ממנו שכל זה בכלל דבר האבד הוא לד"ה וכ"כ כ"י : **ומ"ש** רבינו בשם הרא"ש בתשובה איני יודע למה חזר רבינו אחר דבריו בתשובה שהרי בספ"ק דמ"ק כתב לשון זה בעצמו · כתבו התוס' בספ"ק דמ"ק דהלואה דשולחנו' בקביעות וחילוק נראה דחשיב פרקמטי' ואפילו לדעת ר"ת אסור עכ"ל (ד) :

תקמ בנין אפילו כל שהוא אסור הכי משמע בפרק קמא דמ"ק (ז·) : **ומ"ש** ואם נפרץ גדר שדהו מקרהו בהוצא ודפנא או צר בצרור וכו' בפ"ק (ו:) תנן מקרין את הפרצה במועד ופירש"י שאם נפלה מקלקתה חוזר ומתקנה במועד ובגמרא (ז:) כיצד מקרין רב יוסף אמר בהוצא ודפנא במתני' תנא וצר בצרור ואינו טח בטיט ופירש"י הוצא · ענפי דקלי' : ודפנא · בי"ר וקא עביד גדר מדפנ' ומגדל אותה מהוצא דקל : צר בצרור · מניח אבנים זה על גב זה : א"ר חסדא ל"ש אלא כותל גנה אבל כותל חצר בונה כדרכו ופי' רש"י בכותל גנה · דליכא פסידא יתירא אי עיילי בה אינשי : אבל בכותל חצר בונה כדרכו · דאיכא פסידא יתירא אי עיילי בה גנבי וגנבי ממוניה : **כתבו** התוס' בשם הר"ף דהא דכותל חצר בונה כדרכו דוקא במקום סמוך לר"ה שיש לחוש לגנבים אבל בין חצר לחצר ומשום בני חצר אסור לבנות כדרכו : וגם המרדכי כ' בשם ר"י דכותל שבין ב' חצירות ושכיני ישראל דליכא למיחש לגנבי אסור לבנותו כדרכו אלא שלא כדרכו כגון צר בצרור ואינו טח בטיט או הוצא ודפנא וכ"כ הגה"מ וכ"כ סמ"ק · וכ' ה"ה גבי הא דשרי למבני אצטבא דלפי דברי הרמב"ן כותל חצר שנפל מפני שמירת ביתו עשוהו כצורך אוכל נפש לפי שהוא דבר האבד ואינו צריך שינוי : **ומ"ש** רבינו אבל אסור לסותרו כדי לבנותו כך מפרש שם בגמרא : **ומ"ש** ואם הוא מסוכן ונוטה ליפול מותר לסתרו ולחזור ולבנותו בברייתא שם ומפרש טעמא דסתר ליה מפני הסכנה ופריך לסתור ולא ליבני ומשני א"כ מימנע ולא סתר · וכתב כ"י בשם הראב"ד דל"ג נוטה לר"ה דאפי' למבוי או לחצר מותר מפני שהכל סכנה וכ"כ ר"י והמרדכי כתב וז"ל אף כי יש לחוש לגנבי כמו בסמוך לר"ה אינו מותר לבנותו כדרכו אא"כ נפרץ מאליו אבל לסתור ולבנותו אסור אפילו רעוע וגוהה דלא התירו לסתור ולבנות אלא א"כ גוהה לר"ה מפני סכנת נפשות וס"ה אם היה מקום שהגנב בא על עסקי נפשות ואיכא למיחש לסכנת נפשות נראה לר"י דמותר אף לסתור ולבנות כותל חצר אם הוא רעוע וגוהה עכ"ל ודברי כ"י ור"י נראין עיקר : **מותר** ליטול גבשושית שבבית כ"כ בפסקי התו' בפ"ק דמועד קטן וכ"כ סמ"ג וסמ"ק וכ"כ הגהות מיימוניות בשם ס"ה דלאע"ג דמלאכה גמורה היא ואינו דבר האבד שרי בח"ה כיון שאינה מלאכה של טורח :

ומותר לעשות מעקה לגג ולמרפסת מעשה הדיוט משנה בפרק קמא דמ"ק (יא·) : **ומ"ש** כגון בהוצא ודפנא או צר בצרור וכו' שם בגמרא :

סדקין שבגג שהמים יורדים דרך שם מותר לסותמן ביד וברגל ובלבד שלא יעשה מעשה אומן במחצלים כו' משנה שם שפין את הסדקים ומעגלין אותן במעגלה ביד וברגל אבל לא במחצלים ובגמרא השתא במעגלה אמרת שרי ביד וברגל מיבעיא ה"ק שפין את הסדקין ומעגלין אותן כעין מעגלה ביד וברגל אבל לא במחצלים ופירש"י כעין מעגילה · ולא מעגילה ממש אלא כעין מעגלה ביד וברגל וכ"כ כל הפוסקים ודלא כדמשמע מדברי ר"י דשרי לעגיל במעגילה : **ציר** הדלת והמפתח והצנור והקורה שנשברו אפילו מעי"ט יכול לתקנם וכו' משנה שם הציר והצנור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו מתקנן במועד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד . ופירש"י צנור הוא חור שבאסקופה התחתונה : הקורה · מה שעל הפתח שמחזק בו הדלת : ובלבד שלא יכוין לעשות מלאכתו במועד · כשיש לו לתקן כל אלו בשאר ימות השנה ומניחו עד המועד ע"כ ומדקתני ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד משמע דכשנשברו מעי"ט מיירי · וכ"כ המרדכי דאף אם נשברו קודם המועד מותר לתקנם : **ומ"ש** לא שנא הן של עץ או של ברזל הכי משמע בגמרא וטעמא דשרי לתקן כל הני מפני שהן דבר האבד שאם יניח הפתח פתוח ולאות שבורות נמצא מאבד כל מה שבבית וכיון דדבר האבד הוא לא בעי שינוי והכי אמרינן בהדיא בגמרא דרבי יוסי דקי"ל כוותיה לא בעי שינוי בדבר האבד : **גרסי'** בגמרא (שם) אמר רבינא כמאן מדלינן האידנא קביותא דדשא בחולא דמועדא כמאן כר' יוסי דאמר לא בעינן שינוי בדבר האבד וכתב ר"י פירש"י קביותא יתד כמין נגר שעושין אותו לנעול הדלת וי"מ קביותא המשקוף שהדלתות שוקפות בו ונסתלקו המסמרי' ורוצה ליפול מחזירים אותו למקומו ותוקע אותו במסמרים : **מותר** לבנות ארוות סוסים וכו' שם (י:) רב יהודה שרי וכו' ולמיבני אוריא רבא שרי וכו' ולמיבני אצטבא וכתב ה"ה אוריא פי' אבוס של בהמה וכתב הרמב"ן דדוקא במעשה הדיוט וכ"כ דודאי לא עדיף מעשיית מעקה שאינו מותר במעשה אומן כתב ר"י ובונין אוריא פי' רפת בקר וכן אוריות הסוסים שהוא דבר האבד שמזיק לבהמה כשאינה שוכבת יפה ופי' רמ"ה אוצר הצריך לו בח"ה או שהוא דבר האבד אם לא יניחנו באוצר ומיירי שלא כיון מלאכתו במועד והמרדכי כ' אוריא פי' מקום שאוכל שם הסוס אבל אין לפרש בית הסוס דהא ודאי אסור וכ"כ סמ"ק וז"ל למיבני אוריא אינו ר"ל בניין גמור כדפי' בקונדרס אלא ר"ל להושיב האבוס של בהמה למקומו כדפירשו התוספות עכ"ל :

ומ"ש רבינו בשם הרי"ף עד להושיב אבוס של בהמה למקומו כתבוהו הגהות מיימון בפ"ח מהל' י"ט בשם סמ"ק וכ' שהתו' פירשו כדבריו ורש"י פי' כדברי י"מ והרב המגיד כתב בשם הרמב"ן דהא דשרי למיבני אצטבא דוקא במעשה הדיוט אבל לא במעשה אומן לפי שכל שהוא לצורך המועד כיון שאינו צורך אוכל נפש לא הותר במעשה אומן אלא במעשה הדיוט ע"כ ולפי דבריו כותל חצר שנפל שבונה כדרכו הוא מפני שמירת ביתו ועשאוהו כצורך אוכל נפש לפי שהוא דבר האבד ואינו צריך שינוי עכ"ל וכ"כ כ"י : **תנור** שראוי להתייבש בענין שיהא ראוי לאפות בו במועד מותר לעשותו וכו' שם (יא·) ר"י שרא לאמי תנוראה למגדל תנורי אימי והא תני רבה בר שמואל ושוין שאין גודלין תנור לכתחלה לא קשיא כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים ופי' רש"י למגדל תנורי לעשות התנור מחדש : בימות החמה · כלומר כשיש ימות החמה כגון בפסח שאין יורדים בו גשמים מותר לפי שלאלתר ייבש ויכולין לאפות בו פת ברגל לצורך הרגל : כאן בימות הגשמים · כלומר כשיורדים הגשמים ברגל כגון בסוכות אין עושין תנור לפי שאינו יבש לאלתר עד לאחר הרגל ועביד טרחא שלא לצורך הרגל :

ומ"ש

תקמ בנין אפילו כל שהו אסור וכו' משנה וגמרא פ"ק דמ"ק (דף י) ומשמ' מדברי רבינו דכל שהוא מסוכן ונוטה ליפול מותר לסותרו ולחזור ולבנותו אפילו אינו נוטה לר"ה וכ"כ כ"י בשם הראב"ד דל"ג נוטה לר"ה וכ"כ ה"ר ירוחם ומביא ב"י והא דמחלק במרדכי לשם בין סמוך לר"ה דאסור לסתור ולבנותו אפי' רעוע וגוהה ולא התירו לסתור ולבנות אלא א"כ גוהה לר"ה מפני סכנת נפשות אין זה אלא בסמוך לר"ה ולא לר"ה בעצמה דמסתמא ליכא סכנת נפשות בסמוך לר"ה שאין שם עוברים ושבים מיהו ודאי לאו דוקא לר"ה אלא ה"ה בגוהה למבוי או לחצר דאיכא נמי עוברים ושבים מבני המבוי או מבני החצר ואיכא נמי סכנת נפשות דמותר לסותרו ולבנותו ומש"ה אפי' סמוך לר"ה דליכא עוברים ושבים היכא דאיכא למיחש לגנבי שבאים על עסקי נפשות כתב המרדכי דמותר לסותרו ולבנותו כ"ש בגוהה למבוי ולחצר דאיכא סכנה כמו בגוהה לר"ה ולא אמר המרדכי דאסור בסמוך לר"ה אלא בדוכת' דליכא עוברים ושבים כגון בכותל לתוך שלו אי נמי בקרן זוית סמוך לר"ה ואין כאן מחלוקת דלא כמה שהבין ב"י דאיכא מחלוקת בין המרדכי ובין כ"י וה"ר ירוחם דליתא אלא כדפי' : **מותר** ליטול גבשושית שבבית כ"כ הסמ"ג והסמ"ק והם דברי התוס' בפ"ק ולא נמצא בתוס' שלנו אבל הוא כתב בפסקי תוספות ומביאו ב"י · במחללים כתוב בהגה"ה עץ הוא כעין רגל שדוחק הוא במערכה לסתום הסדקים עכ"ה :

תנור שראוי להתייבש וכו' שם ריש (דף י"א) רב יהודה שרי לאמי תנוראה למיגדל תנורי ומסיק דהיינו דוקא בראוי להתייבש וז"ל רש"י בסוכה (דף ל"ז) ולשון תלמודא לומר לכל אומן בדבר לשון זה מגדלי כגון למגדלי אוסרי ולמיגדלי תנורי בהש"מ הא למדת שפי' לשון זה לשון עשיה ותיקון הוא עכ"ל :

ומ"ש

דרכי משה

האבד : (ד) ובמהרי"ל כתוב בשמונה מעות להלוות ביום טוב ישנה דאם רגיל למנות ב' ב' ימנה אחד אחד :

ומשמע

דרישה

הקונה או הלוקח אלא אפי' כשאין לשכיר שהולרך להשתכר להוליך לבית הקונה ואין לו לאכול שרי לקנות :

מסרגין

לאו אסור לעשותו והעשוי כבר מותר לעשות לו בית מושב להעמידו עליו ומותר לעשות בית מושב לריחים להעמידה עליו ולנקר אותם כשהם חלקים ביותר בין אם היא חדשה או ישנה ולתקן אמת המים שטוחנין על ידה וליטול צפורני החמור המגלגל הריחים אבל אסור לתקן הנקב שבאמצע האבן המתגלגל שהוא מעשה אומן :

תקמא **מותר** לעשות מצודות דגים מערבה שהוא מעשה הדיוט אבל לא הארוגין מחוטין שהוא מעשה אומן [א] מסרגין המטות פי' לארוג אותם שתי וערב בחבלים שהיו בה כבר אלא שלא היו סדורים והוא מסדרן אבל לא יפשיל החבלים בתחלה (א) ומל' רש"י יראה שמותר להפשיל לה החבלים לכתחלה רק שלא יעשה החבלים מחדש וכל זה בצריך לה במועד : כסכוסי קרמי מותר פירוש שממעכין בגדי פשתן בידים אחר הכיבוס כדי ללבנן ולרככן ואסור לעשות הקמטין שבבתי הידים והשוקיים ואסור לתקן מלבושיו (ב) ומנעליו הקרועין ולא אמרי' דהוי דבר האבד שהרי יתקלקלו אם לא יתקנם דלא מיקרי דבר האבד אלא כשעיקר הדבר נפסד כמו מי שהפך זיתיו וכו' אבל בשביל מעט תוספת קלקול לא מקרי דבר האבד הלכך אסור ג"כ לומר לעו"ג (א) לתקנו לו דכל מה שאסור לעשות אסור לומר לעו"ג לעשותו : (ג) ההדיוט שאינו יודע להוציא מלא מחט כאחד שכן דרך האומן תוחב הרבה תחיבות במחט

ומ"ש והעשוי כבר מותר לעשות לו בית מושב להעמידו עליו כ"כ התוס' לשם (דף י) בד"ה ר' יהודה וז"ל נראה דוקא העמדה דתנור אין זה בנין בתחלה אלא הוא עשוי כבר אבל אינו מחובר בקרקע וצריך לחברו בטפילה בארץ כדמפרש בפ' כל הכלים א"כ כי הויא דפר' המביא וכו' כלומר אף ע"ג דהעמדה דתנור לאו בנין בתחלה הוא מ"מ במה שמחברו בארץ הוא בנין גמור שצריך לחברו בטפילה דהיינו סיד וטיט וכו' והרמב"ם בפ"ח כתב ובונין על חרס של תנור ועל הכירה הטפילה שלהם עכ"ל נראה שמפרש העמדה דתנור הוא שבונין מבחוץ לתנור וכירה טפילה מטיט כל סביב החרס כדי שישמור חומו :

תקמא מותר לעשות מצודות דגים וכו' ספ"ק דמ"ק ריש (דף י"א) רב שרא למיגדל אוהרי בחולא דמועדא מ"ט מעשה הדיוט הוא אבל אוזלי אסור מ"ט מעשה אומן הוא ופי' בו הרא"ש וב"י כמ"ש רבינו ותימא היאך מותר לעשות מלאכה כי האי בלא שינוי וצריך לומר דחשיב ליה דבר האבד כמ"ש בסמוך בדין מסרגין המטות :

מסרגין המטות וכו' משנה ומסקנא דגמרא (דף י) דשתי וערב כמי שרי בלא שינוי דחשיב ליה דבר האבד אבל לא יפשיל חבלים בתחלה כלומר חבלים שלא היה במטה זו אסור להפשילם ולארוג אותם במטה זו אבל מלשון רש"י שכתב שאין גודלין אותם לכתחלה מבואר שאין אסור אלא שלא יעשה החבלים במועד מחדש אבל אם נעשה קודם מועד מותר להפשילם אף על פי שלא היו החבלים מעולם במטה זו :

ואסור לעשות הקמטי' וכו' מה שקשה על זה דהא אסור בחולו של מועד כ"ש בי"ט ולמה כתבו גם רבינו בי"ט כתבתי ליישב זה לעיל בסימן תקי"ט :

ומ"ש ואסור לתקן מלבושיו וכו' עד הלכך אסור לומר לעו"ג וכו' כ"כ התוס' ריש (דף י') וכ"כ הרא"ש ולשון הלכך פי' לא תימא כיון דאיכא קלת דבר האבד יש להתיר לתקנם ע"י עו"ג אלא אסור ג"כ ע"י עו"ג דלא פלוג רבנן דכל היכא דאסור ע"י ישראל אסור לומר לעו"ג לעשותו : **ההדיוט** וכו' משנה וגמרא ריש (דף י) וכתב הכל בו ההדיוט תופר כדרכו ואפי' לאחרים ואפילו בשכר אם יהיה לצורך המועד בזה עכ"ל וצורך המועד דקאמר הכא היינו לומר שצריך לשכר זה במועד לפי שאין לו מה יאכל במועד דשרי וכמו שיתבאר בסימן שאחר זה והב"י לא פירש כך וכתב עליו וטעות הוא וכו' ואין כאן טעות :

אפילו

ומ"ש והעשוי כבר מותר לעשות לו בית מושב ומותר לעשות בית מושב לריחי' להעמידה עליו נראה שזהו מה ששנינו שם מעמידין תנור וכירים וריחיים ופי' הרא"ש מעמידין היינו שמתקנים אותו יפה על עמדו כדי להשתמש בהם ומדברי הרמב"ם נראה דס"ל שבונין על חרס התנור והכירה הטפילה שלה ומשמע מדברי רבינו שאפי' בימות הגשמים מותר לעשות בית מושב לתנור וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפ"ח וכ' ה"ה שיצא לו ממה שהעמידו בגמרא ברייתא דרבה בר שמואל בימות הגשמים וברא"ש הברייתא אמרו מעמידין תנור וכירים במועד :

ומ"ש ולנקר אותם כשהם חלקים ביותר וכו' שם (י·) שנינו ר' יהודה אומר אין מכבשין את הריחים בתחלה ובגמרא מאי מכבשין א"ר יהודה מנקר ריחים ר' יחיאל אמר בת עינא פירש"י בת עינא נקב שעושין באמצע הריחים וכתב הרא"ש אין מכבשין את הריחים בתחלה פירוש חדשה אבל ישנה מכבשין כתב הראב"ד ומסתברא מדא"ר יהודה אין מכבשין בתחלה מכלל דרבנן שרי אפי' חדשה והלכתא כת"ק והביא ראיה לדבר מדאיתא התם דרש רב חמא נוקרין ריחיים במועד ומדלא מפליג בין חדשה לישנה אלמא בכל גוונא שרי וכ"כ דעת הרמב"ם שסתם וכתב בפ"ח נוקרים את הריחיים ולא חלק בין חדשה לישנה :

ומ"ש ולתקן אמת המים שטוחנין על ידה וליטול צפרני החמור המגלגל הריחים (שם :) רב יהודה שרא למשקל טופרי לחמרא דריחים ולמבני אמתא דרחייא . ואע"ג דאמרינן התם משום רבינו אמרו חמור שרוכב עליו מותר ליטול צפרניו אבל חמרא דריחיא לא פסקו הפוסקים כרב יהודא :

ומ"ש אבל אסור לתקן הנקב שבאמצע האבן המתגלגל שם אהא דאפליגו רב יהודה ורב יחיאל בפי' מכבשין כתב הרא"ש בשם הראב"ד דר' יהודה סבר דווקא מנקר ריחים דמעשה הדיוט הוא אבל בת עינא לא דמעשה אומן הוא ורב יחיאל אמר בת עינא וכ"ש מנקר ריחיא והלכה כרב יהודה מדדרש רב חמא נוקרים ריחים במועד ומכדי רב חמא הלכה למעשה אתא לאשמעינן ואם איתא דבת עינא נמי שריא איבעי ליה למימר נוקרים ריחים ועושים לה בת עינ' עכ"ל וכך הם דברי רבינו אבל הרמב"ם פסק בפ"ח פותחים עין לריחיים וכתב ה"ה שכ"ד הגאונים שניקור הריחים ובת עין שלהם מותר ואפילו לגמור מלאכתן כדרכו וכן הסכים הרמב"ן ז"ל עכ"ל :

כתב נ"י בספ"ק דמ"ק בשם הרמב"ן בירושלמי התירו להסיק אלפסין וקדירות לצורך המועד וכ"כ ה"ה בפ"ח מה' י"ט וכ' עוד בשמו וכ"ל שאף עשייה מתחלה בכלל היתר זה מפני שהן מכשירי אוכל נפש ונעשות כדרכן ומפני זה התירו עשיית תנור וכיריים וכן התירו לגדל מהולתא ע"כ :

כתב המרדכי בפ"ק דמ"ק בשם הירושל' והתוספתא מפרקין המגעל מעל גבי האימום אבל לא מחזירין אותו : **וכתב** עוד המרד' בשם אבי העזרי כי היכי דמתני' ס"פ המביא (לד.) דתנור וכירים חדשים אין טשין ואין סכין אותן ואין מפיגין אותן בצונן כדי לחזקן ואם בשביל לאפות מותר ה"נ מתני' בירושל' לענין ח"ה ומסיים הורה ר' יודן מדוקק לסביא כירה חדשה מבית האומן לשפות עליה הקדירה בי"ט (א) : **וכתב** ה"ה בפ"ח בשם הרמב"ם סכין ודאי מותר לחדד כדרכו פי' במלאכת אומן ולעשותו לכתחלה כשנשבר במועד אפשר שהוא אסור לפי שהוא דבר הנשאל ויש להתיר עכ"ד :

תקמא מותר לעשות מצודות דגים מערבה וכו' בספ"ק דמ"ק (יא.) רב שרא לחייא בר אשי למיגדל אוהרי בחולא דמועדא מ"ט מעשה הדיוט הוא אבל אוזלי אסור מ"ט מעשה אומן הוא · ופי' בכ"י אוהרי מצודות של דגים עשויות מזמורי' והדיוט יכול לעשותן אוזלי רשתות של מטוה וכן פי' הרא"ש :

מסרגין המטות משנה שם (ח:) מסרגין את המטות ר"י אומר אף ממתחין וכתב הרא"ש הרי"ף הביא משנה זו כצורתה ר"ל דהלכה כרבנן ואסיקנא בגמר' (י:) דמסרגין היינו שתי וערב שרי ליה רבנן בלא שינוי דחשיב ליה דבר האבד ואמרי' בגמ' (שם) ושוין שאין מפשילין חבלים לכתחלה ומפרש רבינו דהיינו לומר דלסרג בחבלים שלא היו בה מעולם לד"ה אסור דכיון דלא היו בה מעולם הוי עושה אותה מחדש ולא שרו רבנן לסרג אלא בחבלים שהיו בה כבר והוסרו ועכשיו בא לסרג בהם דלא מיחזי כעושה כלי מחדש אבל רש"י פי' אין מפשילין חבלים לכתחלה אין גודלין חבלים לכתחלה ונראה מדבריו שאם החבלים גדולים קודם המועד שמותר לסרג בהם המטות במועד ואפי' לא היו החבלים אלו מעולם במטה שרו וכ"כ ממ"ש ה"ה בפ"ח שהוא דעת הרמב"ם וכ"כ ר"י וז"ל מסרגין המטות כלומר לארוג המטות בחבלים שתי וערב ונעשה ביניהם כמו חלונות פי' ובלא שינוי מותר דדבר האבד חשבינן ליה ול"נ כי מעשה הדיוט הוא מותר ובלבד שלא יהיה לצורך המועד וכ"ש שממתחין כלומר שאם היו החבלים כבר ארוגות במטה זה ימים רבים ונעשה רפויות ממתחן וכ"פ רי"ף כסתם מתני' ויש מי שפסק כר' יוסי דברייתא דממתחין אבל לא מסרגין וראשון נראה עיקר עכ"ל · ומ"ש דלא שרי לסרג אלא לצורך המועד כ"כ ג"כ סמ"ג וכ"כ רבינו וכ"נ דשלא לצורך המועד למה יתירו לעשות שום דבר אע"פ שהוא מעשה הדיוט : **ומ"ש** רבינו מלשון רש"י יראה שמותר להפשיל בה חבלים לכתחל' אינו מדוקדק דכיון דבהדיא אמרי' בגמ' דאין מפשילין לה חבלים לכתחלה היאך אפשר שרש"י חולק על הגמ' וע"כ כוונת רבינו לומר שמתוך פירש"י בהפשלת חבלים יראה שמותר לסרג אפי' בחבלים שלא היו מעולם במטה וכמ"ש וביאור לשון רבינו כך הוא מסרגים את המטות פי' לארוג אותם שתי וערב בחבלים שהיו בה כבר אבל לא יסרג חבלים בתחלה כלומר בחבלים שלא היו מעולם במטה זו ומלשון רש"י יראה שמותר לסרג בחבלים שלא היו במטה מעולם רק שלא יעשה החבלים מחדש שזהו פירוש מ"ש אין מפשילין חבלים בתחלה : **כסכוסי** קרמי מותר מימרא דרבא שם בסוף הפרק (י·) ומה שפירש בו רבינו כך הם דברי הרמב"ם בפ"ה וכן פי' סמ"ג וכתב עוד ור"י פי' שמחליקין את הבגדים באבן זכוכית לאחר הכיבוס והוא גיהוץ ל"א לכסכוסי במי קמח וראשון עיקר דכסכוס הוא לשון שפשוף כדאמרינן בפרק תולין (קמא·) עכ"ל וכן פיר' ר"י וכ' דוקא בצריך לו בח"ה ופשוט הוא : **ומ"ש** ואסור לעשות הקמטין שבבתי הידים והשוקיים גם זה שם קטורי בירי אסור מ"ט מעשה אומן הוא ופירש"י קטורי בירי· לכווץ הקמטים שאדם עושה בבית יד שממלאין אותן בקנה של שבלים חלקות ומקמטין וכתב המרדכי שאף ע"פ שהם לצורך המועד אסור וכ"כ ר"י וכ"כ בהגהות וכתב בהג"א בשם א"ז שאע"פ שצריכין למועד אסור משום דליכא פסידא ונראה כבנין מעלי' ועוד פירש"י דקטורי בירי היינו שהיו נוטלין כלי' חלוקין והיו מחליקין עליהם בית יד של חלוקים מעשה אומן הוא ואסור ור"י כ' שהחלקה זו נקראת כסכוסי קרמי דשרי רבא והרמב"ם פי' קטורי בירי היינו לעשות קשרי בית הידי' : **ומ"ש** אסור לתקן מלבושיו ומנעליו הקרועים ולא אמרי' דהוה דבר האבד וכו' עד דכל מה שאסור לעשות אסור לומר לעו"ג לעשותו הכל דברי הרא"ש שם על מתני' דההדיוט תופר כדרכו וכ"כ שם התוספות וכ"כ סמ"ג וגם המרדכי כ' שם כן בשם ר"ת וכ"כ הגה"מ ומיהו כתב הרמב"ן ורבי' יואל וראבי"ה פסקו להיתר היכא דנתקרעו במועד וריב"א מסופק בדבר ור"י כתב בשם כמה גדולים לאסור ואפילו לומר לעו"ג שיתקן לו ואפילו לצורך המועד אם לא ע"י שינוי והוא שיהא לצורך המועד כתוב א בתשב"ץ לתקן מנעלי' בח"ה אסור אבל לקנות חדשים מתיר ריב"א אמנם מהר"ם אומר שראבי"ה אוסר ומיהו נהגו העולם לקנות חדשים ע"כ : **ההדיוט** שאינו יודע להוציא מלא מחט וכו' משנה שם (ח:) ההדיוט תופר כדרכו והאומן מכליב ובגמ' (י.)

ה"ד

דרכי משה

תקמ (א) ומשמע דדעתו דגם לשפות הקדירה על כירה חדשה אסור במועד כמו בי"ט לכן הביאו התם לגבי דיני ח"ה : **תקמא** (א) ובא"ז כתב דמותר לתקנן על ידי עו"ג מאחר

דרישה

סי' תקמא [א] **מסרגין** המטות כתב הב"י וכ"כ רבינו ירוחם כו' נראה דב"י מייתי ראייה מדקדוק רבינו ירוחם בסיפא דמילתא וכ"ש שממתחי' שאם

פרישה

סי' תקמא (א) **ומלשון** רש"י יראה שמותר להפשיל לה החבלי' כו' וכתב ב"י דלשונו אינו מדוקדק דכיון דבהדיא אמרינן בגמרא דאין מפשילין לה חבלים לכתחילה היאך אפשר שרש"י חולק על הגמרא ודחק ליישבו ולענ"ד לגרוס בדברי רבינו בתחילה ולא לכתחלה כלשון הגמרא ורבינו לישנא דידיה נקיט ובמה שהתחיל אבל לא יפשול החבלים בתחלה דפי' לסרג בחבלים שלא היו בה מעולם ועליה סיים ומלשון רש"י יראה שמותר להפשיל לה החבלים בתחלה ר"ל שלא היה בה מעולם אבל לעשות חבלים לכתחלה מודה רש"י שאסור וליסנא דרבינו למוד וליסנא דגמרא למוד : (ב) **ומנעלין** הקרועי' ומיהו ע"י שינוי שרי לתקנם לצורך המועד ר' ירוחם ורמ"א : (ג) **ההדיוט** שאינו יודע להוציא כו' וגם אינו יודע ר"ל לא נקרא הדיוט אא"כ יהיה הדיוט בשניהם וכדעת הרא"ש והביא ב"י ולזה סיים בל' שאינו יודע בכל א' מאלו כו' וא"ש שפי' הוא של ומי וא"כ למוקמו : אין

חדושי הגהות

תקמא א גם הר"מ כ"כ בסוף סימן תקל"ט בשם התשב"ץ ובתשב"ץ שלפנינו לא מצאתי כלל מזה רק כל זה אף מ"ש כאן בשם הר"מ הוא מדברי הכלבו : בגמרא

ה"ד הדיוט אמרי דבי רבי ינאי כל שאינו יכול להוציא מלא מחט כאחת רבי יוסי בר חנינא אמר כל שאינו יכול לכוין אימרא ב בשפת חלוקו · ופירש"י שאינו יכול לכוין אמרא בשפת חלוקו · שאינו יודע לחתוך אותו בגד עב שעושין ממנו אימרא בשפת חלוקו אלא שבמקום אחד מקצרו ובמקום אחד מרחיבו ע"כ ורבינו מפרש דקאי אתפירת האימרא שאינו יודע לכוין שתהיה האימרא שוה אלא כאן קצר וכאן רחב והוא מעוקם וכן פירש ר"י וכתב הרא"ש ולא אפסיקא הלכתא כמאן הלכך המכיר בעצמו שהוא יודע באח' מאלו לא יתפור במועד ואמרי' תו בגמרא מאי מכליב רבי יוחנן אמר מפסיע רבה בר שמואל אמר שיני כלבתא : ופירש"י מפסיע · שאינו תופר ביושר אלא מפזר התפירה ולהכי קרי מכליב שדומים תחובי המחט לשיני הכלב רחוקות זה מזה כשיני הכלב : שיני כלבתא · שאינו תופר כדרכו תוחב זה בסמוך זה אלא שתוחב המחט פעם אחת למעלה ופעם אחת למטה ולהכי קרי ליה כלבתא דהכי קיימי שיני הכלב שן אחד גבוה מחבירו וכתב הרא"ש הכי נמי לא איפסיקא הלכתא כמאן הלכך אומן הצריך לתפור לצורך המועד יעשה כחומרי שניהם תפירות רחבות ותפירה אחת למעלה ואחת למטה כשיני הכלב וכ"כ המרדכי וכ"כ הגה"מ בשם סמ"ק וכתב עוד לכך יזהר כל אדם שלא יתפור כי אם ע"י שינוי כי רוב ב"א בקיאים בהוצאת מלא מחט והרמב"ם כתב בפ"ז מהל' י"ט מי שצריך לו בגד או לבנות לו מקום במועד אם היה הדיוט ואינו מהיר באותה מלאכ' ה"ז עושה אותה כדרכו ואם היה אומן מהיר ה"ז עושה אותה מעשה הדיוט כיצד התפירה מכליב ובבניין מניח אבנים ואינו טח בטיח עליהם ומאחר שסתם הדברים משמע לי שסובר דכל הני אמוראי ליכא ביניהו פלוגתא כלל אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא והלכך כל שאינו אומן מהיר מיקרי הדיוט בין שאינו יכול להוציא מלא מחט בין שאינו יכול לכוון אימרא מיקרי הדיוט לכ"ע ואומן כל שתפסה בין שמפסיע בין כשיני הכלב מותר לדברי הכל וכתב רבינו ירוחם שכ"כ שהיא דעת הרי"ף ז"ל וכתבו התוספות ההדיוט תופר כדרכו נראה דדוקא לצורך המועד אבל בחנם לתם יתירו אפי' ע"י שינוי מיהו לא איירי בדבר האבד דהיכא דליכא דבר האבד קיימא לן כר' יוסי דאין מצריך שינוי בדבר האבד עכ"ל וכ"כ המרדכי ומיהו אם אין הפסד בשינוי כתבתי בסי' תקל"ז בשם הרמב"ם שצריך לשנות · כתב הכלבו ההדיוט תופר כדרכו אפילו לאחרים ואפי' בשכר אם יהיה צורך המועד מזה ע"כ וטעות הוא דהא כל בשכר אסור כמו שיתבאר בסי' שאחר זה (ג) : **כתב** בת"ה שנשאל אם תופס המחט בשינוי באצבעותיו אי שרי לתפור בח"ה כה"ג או לא והשיב דיראה דלא שרי : **כתב** בפסקי התוס' בפ' אלו מגלחין אין לגדל פתילה במועד ושמא [גס] ע"י עו"ג אסור ואף לפתילות ב"ה דלאו מצוה יתירה כציצית אבל כ"י כתב בפ' ההוא יש מי שכתב דלגדל פתילות בחולו של מועד נראה שמותר דגדילת פתילות מעשה הדיוט הוא ושרי וכ"כ ר"י בשם הרי"ט וכן נהגו :

תקמב אפילו מלאכות המותרות אינם מותרות אלא לעשותן לעצמו וכו' בפרק מי שהפך (יב.) רב חמא שרא להו לאבונגרי דבי ריש גלותא למיעבד להו עבידתא בחולא דמועדא אמר כיון דאגר לא שקלי שרשויי הוא דקא משרשי ליה ולית לן בה · ופירש"י אבונגרי · מסדרי שולחנות : למעבד עבידתייהו · אם נשבר השולחן שרי לתקנה : שרשויי · ריוח בעלמא כדי סעודתא דקא אכלי בהדייהו ולא קא חשיב מלאכה וכתב הרא"ש כיון דשרושי הוא דקא משתרשי לא מיחזי כשכירות פירוש סעודתם הם נוטלים ולא דבר אחר על כרחין הני שמשום מלאכ' המותרת במועד היו עושין כגון תיקון הספסלי' והאיצטבלאו' ואפ"ה דוקא שרשויי אבל בשכר אסור שמע מינה דאסור בשכר אפי' מלאכה המותרת במועד דקבלת שכר במועד כעובדא דחול דמיא וכיוצא בזה אמרינן לקמן בפ"ב כותב אדם תפילין ומזוזה לעצמו ולאחרים בטובה פירוש בחנם אבל לא בשכר וכן פירש"י לקמן עכ"ל וכ"כ המרדכי :

ומ"ש וכל מלאכה מותר על ידי פועל שאין לו מה יאכל וכו' בפרק מי שהפך (יג.) איבעיא לן ופשטינן לה מדתנן בפרק ואלו מגלחין אין כותבין שטרי חוב במועד אם אינו מאמינו או שאין לו מה יאכל ה"ז יכתוב ודייקינן שאין לו מה יאכל לאיתויי מאי לאו לאיתויי שכר פעולה ש"מ ופירש"י לאו לאיתויי שכר פעולה שאין לו לסופר מה יאכל שרי בחולו של מועד וכתב בעל כ"י כתוב בשם הרמ"ה דהא דשרי הכא למיכתב בשכר טעמא דכיון דאשתרי הלואה לצורך הלואה אשתרי נמי אגרא לצורך הסופר אבל מידי אחרינא כגון לכתוב ס"ת אפי' בספר העזרה אע"ג דלית ליה לסופר מה יאכל אסור לאגורי כלל אלא למידי דהוי צורך המועד ותהני דשכר פעולה סתמא שרינן ממתניתין ועוד דאמרינן בגמרא גבי י"ד דלא שריא אלא ג' אומניות וכו' ומכל זה משמע היתר פעולה בכל מלאכה למי שאין לו מה יאכל ע"כ וכ"נ שהוא דעת כל הפוסקים דכל מלאכה שרי ע"י פועל שאין לו מה יאכל כתב רבינו ירוחם פועל שאין לו מה יאכל פי' וגם אין לו מה שימכור מותר ליתן לו מלאכה לעשות כדי שירויח ממה שיאכל עכ"ל ואין נראה כן מדברי הפוסקים שסתמו דבריהם ולא הזכירו שאין לו מה ימכור וטעמא דמסתב' הוא דאם לא כן אטו איכפלו רבנן לאשמעינן האי דיכא בגברא ערטילאי שאין לו מה למכור ועוד דתימא אם חייבוהו חכמים למכור כלי תשמישו כדי שלא יעשה מלאכה מה שלא חייבוהו למכור אם אין לו מאתים זוז ורוצה ליטול לקט שכחה ופאה ושמא אף רבינו ירוחם לא אמר אלא אם יש לו סחורה למכור אבל כלי תשמישו לא ובסוף סי' תקמ"ד אכתוב דלצורך מצוה אפי' יש לו מה יאכל שרי וגם יתבאר לך אם מותר לבנות בית הכנסת :

תקמג כל מלאכה או דבר שאסור לעשותו אסור לומר לעו"ג לעשותו ברייתא בפ' מי שהפך (יב.) כללו של דבר כל שהוא עושה אומר לעו"ג ועוש' וכל שאינו עושה אינו אומר לעו"ג ועושה : **ומ"ש** ואפי' דבר שמותר לעשותו בי"ט כגון עו"ג שקבל לבנות ביתו של ישראל וכו' שם אמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר אמר רב פפא ואפי' חוץ לתחום לא אמרן אלא דליכא מתא דמקרבא להתם אבל איכא מתא דמקרבא להתם אסור אמר רב משרשיא

במחט מלא ארכו ואחר כך מושכו ומי שאינו יודע לעשות כן וגם אינו יודע לכוין אימרא בשפת החלוק שדרך לתפור בגד על השפה שלא יקרע והדיוט אינו יודע לכוין בה שתהיה שוה אלא פעמים מרחיב ופעמים מקצר ומי שאינו יודע שום אחד מאילו יכול לתפור כדרכו לצורך המועד ואם יודע אחד מאלו לא יתפור אלא דרך שינוי שיפסיע פסיעות גסות וגם יתחוב אחת למעלה ואחת למטה כשיני כלב :

תקמב **אפילו** מלאכות המותרות אינן מותרות אלא לעשותן לעצמו או לאחרים בחנם (א) אבל אסור לעשותן בשכר ומיהו אם אינו נותן לו שכר קצוב אלא שאוכל עמו בשכרו מותר וכל מלאכה מותר על ידי פועל שאין לו מה יאכל כדי שישתכר וירויח :

תקמג **כל** מלאכה או דבר שאסור לעשותו אסור לומר לעו"ג לעשותו ואפילו דבר שמותר לעשות בי"ט כגון עו"ג שקבל לבנות ביתו של ישראל מעי"ט בקבלנות שמותר לו לבנותו בי"ט אם הוא חוץ לתחום העיר וגם אין עיר אחרת בתוך תחומו של הבית בח"ה אסור אפילו חוץ לתחום שהרי יכולין לילך שם

תקמב אפילו מלאכות המותרות וכו' כל מ"ש רבינו בסימן זה הוא תלמוד ערוך בפ' מי שהפך ריש (דף י"ב) ופי' רש"י כיון דלא שקלי שכר אלא ריוח בעלמא כדי סעודתו דקא אכל בהדייהו לא קא חשיב מלאכה עכ"ל וכיוצא בזה בפרק אלו מגלחין (סוף דף י"ח) דתנן ר' יהודה אומר כות' אדם תפילין ומזוזות לעצמו ופי' רש"י לעצמו לקיים זו המצוה אבל לצבור למכור דדרך שכירות הוא חשיב מלאכה וכו' עכ"ל : **וכל** מלאכה וכו' שם (דף י"ג) תנן למותר למכור בתים וכו' כשאין לו למוכר מה יאכל וקמבעיא לן שכר פעולה שאין לו מה יאכל מהו ופסטינן מדתנן אין כותבין שטר חוב במועד ואם אינו מאמינו שאין לו לסופר מה יאכל ה"ז יכתוב שמע מינה וכתב ה"ר ירוחם פועל שאין לו מה יאכל פירוש וגם אין לו מה שימכור מותר ליתן לו מלאכה לעשות כדי שירויח ממה שיאכל עכ"ל · ונראה דהכי מוכח בהך סוגיא דקא בעי למיפשט מדתנן לצורך המוכר שאין לו מה יאכל לאתויי מאי לאו לאתויי שכר פעולה ודחינן לא פירושי קא מפרש לצורך המוכר כיצד כגון שאין לו למוכר מה יאכל ולעולם לא תיפשוט מינה לשכר פעולה אלמא דלמכור בתים ועבדים ובהמה כשאין לו מה יאכל כיון דליכא מלאכה שרי טפי מה שאין כן בשאין לו דבר למכור אלא צריך לשכר פעולה כדי שיהיה לו ממה שיאכל איכא למימר דאסור הלכך לפי זה אף למאי דפשטינן דשכר פעולה נמי שרי היינו דוקא כשאין לו מה שימכור אבל כשיש לו למכור בתים או עבדים ובהמה לא התירו לו שכר פעולה לעשות מלאכה שאסורה במועד וב"י תמה על זה דהלא לא חייבוהו חכמים למכור אם אין לו מאתים זוז וכו' ואיכא לתמוה על דבריו דהתם לא עביד איסורא אם נוטל לקט שכחה ופאה הלכך לא חייבוהו למכור אבל במועד דאיכא איסורא חייבוהו למכור כי היכי דלא ליעבד איסורא :

תקמג כל מלאכה או דבר שאסור לעשות וכו' ברייתא בפרק מי שהפך ריש (דף י"ב) כללו של דבר כל שהוא עושה אומר לעו"ג ועושה וכל שאינו עושה אינו אומר לעו"ג ועושה דאלמא אפילו אינה מלאכה אלא כגון סחורה נמי כיון שאינו עושה אינו אומר לעו"ג ועושה :

ומ"ש ואפי' דבר שמותר לעשות ביו"ט וכו' שם אמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר א"ר פפא ואפי' חוץ לתחום נמי לא אמרן אלא דליכא מתא דמיקרב' להתם אבל איכ' מתא דמקרבא להתם אסור א"ר משרשיא וכי ליתא למתא דמיקרבא להתם נמי לא אמרן אלא בשבת וי"ט דלא שכיחי אינשי דאזלי ואתו להתם אבל בחש"מ דשכיחי אינשי דאזלי ואתי להתם אסור מר זוטרא בנו ליה אפדני מקבלי קיבולת חוץ לתחום איקלע רב ספרא ורב הינא בר חנינא ולא עלו בגויה וא"ד הוא נמי לא על בגויה ומקשינן והאמר שמואל מקבלי קיבולת בחוך התחום אסור חוץ לתחום מותר ומפרקינן אדם חשוב שאני · וא"ד סיוע סייע בתיבנא בהדייהו וצריך לומר דעובדא דמר זוטרא הוי נמי בשבתא דאי בחש"מ לא הוה קשה לדשמואל מידי דהא לא התיר שמואל לבנות חוץ לתחום אלא בשבת אבל בחש"מ אסור מדינא כדרב משרשיא ואפילו לא הוי אדם חשוב שפיר עבדי דלא עלו בגויה כיון שנבנה באיסור אלא ודאי דהך עובדא בשבתא הוי דמחוץ לתחום מדינא שרי ולהכי צריך לשנויי דאדם חשוב שאני א"נ סיועי סייע בתיבנא אלא דקשה דלעיל בסי' רמ"ה ה"ל לרבינו לכתוב חלוק זה דבאדם חשוב אם בנו לו בשבת חוץ לתחום דלא יכנסו לתוכו וצריך לומר דס"ל דהלכה כלישנא בתרא דסיוע סייעי' בתיבנא אבל אי לא סייע מותר ליכנס בתוכו ואפילו באדם חשוב כיון דליכא איסורא בבנו לו מחוץ לתחום בשבת ולהכי לא הזכיר רבינו דין זה כלל בהלכות שבת אבל הכא בחש"מ דאיכא איסורא בבנו לו חוץ לתחום מדינא נכון להחמיר שאין ליכנס לתוכו ואפילו לא הוי אדם חשוב וכל זה פשוט וברור לפע"ד בסוגיא ובדעת רבינו בהלכות שבת ובהלכות חולו של מועד אבל דברי ב"י אינני מבין דכתב כאן וז"ל ומדכתב רבינו סתם נכון להחמיר ולא חילק בין אדם חשוב לשאינו חשוב נראה שהוא סובר דכלישנא סיוע סייעיה בתיבנא נקטינן וכו' דהא ודאי אפי' ללישנ' קמא דלאדם חשוב שאני היינו דוקא בשבת דליכא איסורא לבנות לו חוץ לתחום אבל בחש"מ דאיכא איסור' אין ליכנס לתוכו אפי' לא בנו לאדם חשוב וכדפי' וכדי ליישב קצת דברי ב"י נראה שהיה מפרש דשמואל ודאי אף בחש"מ קאמר דחוץ לתחום מותר לבנות מדקבעה סתמא דתלמודא למימרא דשמואל הכא בחש"מ ולא קבעוה למימריה בהלכות שבת וס"ל דאף בחש"מ לא שכיחי אינשי דאזלו מדוכתא לדוכתא כמו בחול ממש וכדכתב הרא"ש ורב פפא ורב משרשיא פליגי עליה דשמואל וס"ל

דלא

דרכי משה

מאחר שהוא קצת אבוד : (ב) וכדי שלא להשוותן טועה אומר דמיירי בשכר ושרי כמ"ש לקמן בסימן תקמ"ב דיש שכר דשרי ע"ל ס"ס תקמ"ד מעשה אומן לצורך מטוה :

תקמב (א) וכתב רי"ו בתא"ו נ"ד ה"ד אף על גב דכשעושה לאחרים בחנם מחרבת השכר לפועלים העושים בשכר אפ"ה שרי הואיל דהעושה אינו עושה בשכר עכ"ל. וכ"ה בנ"י פרק מי שהפך וכן משמע בגמרא גבי הני דבי נגרא דריש גלותא וכתב הכלבו דדבר האבד מותר לעשות אפילו בשכר קצוב :

כתב

דרישה

שאם היו החבלים כבר במטה זו ימים רבים ונעשו רפוים כו' מדקדק לישנא דכ"ש משמע דמתיר אפי' כשלא היו במטה ככ"ל :

בד"ה

חידושי הגהות

ב בגמרא איתא בחפת חלוקו וברש"י שאינו יודע לתחוב אותו כו' :

ברש"י

(*)

דלא שרי אלא בשבת אבל בחש"מ אסור אפילו בנו לו חוץ לתחום ועובדא דמר זוטר' בחש"מ הוה ומותבינן עלייהו מדשמואל דכיון דמתיר אפילו לכתחלה לבנות לו חוץ לתחום אפילו בחולו של מועד א"כ לא היה להם להחמיר כל כך שלא יכנסו לתוכו בשכבר נבנה. ואפילו לרב פפא ורב מגרשיא דאסרי לבנות לו חוץ לתחום בחש"מ מכל מקום בשכבר נבנה לא היה ראוי לאסור ליכנס לתוכו כיון דשמואל מתיר אפילו לבנות לכתחלה ומשני אדם חשוב שאני וכו' אבל אין פירוש זה אמת חדא דלא משמע כלל דרב פפא ורב מגרשיא פליגי עליה דשמואל אלא פירושי קא מפרשי לדשמואל ותו דהלא פירש"י להדיא לדשמואל דבשבת דוקא קאמר וחוץ לתחום שרי והיאך נעלה על דעתינו לפרש לדברי שמואל דאף בחולו של מועד קאמ' דחוץ לתחום שרי הפך פירש"י אלא האמת הוא דתקפה עליו משנתו כשכתב דברים אלו והעיקר הוא כדפרישית:

תקמד צרכי רבים מותרים לעשות בחולו של מועד וכו' משנה וגמרא ריש מ"ק ועל פי פי' הרא"ש לשם ומביאו ב"י:

ומ"ש אפילו כיונו מלאכתן במועד וכו' כתוב לשם בשם הראב"ד ועל פי הירוש' דטעמ' דמלת' שאם לא יהיו נעשים דברים אלו במועד בשעה שהם בטלים ממלאכתם ומתחברים כולם שוב לא יהא נעשה ולפי זה נראה דהאי אפי' כיונו מלאכתן וכו' לאו דוקא במעשה אומן ורבים צריכין להם עתה קאמר אלא אריש' נמי קאי כשאינו מעשה אומן ואין רבים צריכין להם עתה דמותר גם כן אפילו כיונו מלאכתן במועד ואפילו בפרהסי' ובטירחא יתירת' והכי משמע להדי' מלשון הרא"ש שכתב האי אפילו אם כיונו מלאכתן במועד אדין צרכי רבים שאינו מעשה אומן ואין רבים צריכין להם עתה שכתב תחלה ורבינו דקדק וכתבו בסוף לאורויי דאתרווייהו קאי ואמר אפילו אם כיונו מלאכתן במועד וכו':

אסור

שם הלכך אין חילוק בין חוץ לתחום או תוך התחום ואפילו נבנה הבית באיסור ע"י עו"ג נכון להחמיר שלא יכנסו בו וה"מ בבית שהוא במחובר אבל בתלוש שנתן לו מלאכה קודם המועד בקבולת לעשותו בביתו מותר: מותר ליתן לעו"ג מלאכה בקבולת או בשכיר יום שיעשנה אחר המועד ובלבד שלא ימדוד וישקול וימנה כדרך שעושה בחול:

תקמד צרכי רבים מותרין לעשותן בח"ה כגון לתקן הדרכים ולהסיר מהם המכשולות ולציין הקברות שיזהרו בהם הכהנים ולתקן המקואות בורות ומעיינות של רבים שנפל בהם עפר ואבנים ונתקלקלו מותר לתקנן ואפי' אין רבים צריכין להם עתה כיון שאינו עושה מעשה אומן אבל לחפור להם בורות מחדש שהוא מעשה אומן אם הרבים צריכין להם עתה מותר אפי' כוונו מלאכתן במועד ואפי' בפרהסי' ובטרחא יתירתא ואם אין צריכין להם עתה לא יעשו אבל בורות שיחין ומערות של יחיד אסור לחפור אותם מחדש אפילו אם צריך להם עתה ואם היו עשויין כבר ונתקלקלו אם צריך להם עתה מותר לתקנן ואם א"צ להם עתה אסור לתקנן אבל מותר להמשיך מים לתוכן אפי' אם אין צריך להם עתה: אסור

מגרשיא וכי ליכא מתא דמקרבא להתם נמי לא אמרן אלא בשבתות וי"ט דלא שכיחי אינשי דאזלי להתם אבל בחש"מ דשכיחי אינשי דאזלי ואתי להתם אסור:

ומ"ש ואפילו נבנה הבית באיסור ע"י עו"ג נכון להחמיר שלא יכנסו בו כלומ' אפילו נבנה כבר הבית כיון שנבנה באיסור נכון להחמיר שלא יכנסו בו וענין זה שם מר זוטרא בריה דרב נחמן בנו ליה אפדנא מקבלי קיבולת חוץ לתחום איקלע רב ספרא ורב הונא בר חיננא ולא עלו לגויה ואיכא דאמרי הוא נמי לא על בגויה והאמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר אדם חשוב שאני איכא דאמרי סיועי סייע בתיבנא בהדייהו ופירש"י סיועי הוה מסייע בתיבנא שהיה נותן להם תבן למלאכה דהואיל והוא מסייע בהדייהו אסור [א] מדכתב רבינו סתם נכון להחמיר ולא חילק בין אדם חשוב לשאינו חשוב נראה שהוא סובר דכלישנא דסיועי סייע בתיבנא נקיטין דבתרא הוא וא"כ נבנה באיסור ומדלא קאמר תלמודא אסור ליכנס בה אלא דהנך רבנן אי נמי מר זוטרא גופיה לא על בגויה משמע דלא מדת הדין היתה אלא מדת חסידות וזהו שכתב רבינו נכון להחמיר כלומר אף על גב דמדינא שרי נכון להחמיר:

ומ"ש וה"מ בבית שהוא במחובר וכו' שם אהא דאמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום וכו' כתב הרא"ש בשם הראב"ד האי קיבולת לאו קיבולת דשדה איירי דהכיא אפילו בימי אבלו מותר לכתחלה וכ"ש במועד ולא קיבולת דתלוש הוא דאפילו בשבת מותר אלא בקיבולת דבניין איירי וכתבו הגה"מ בשם סמ"ק דתלוש מותר בביתו של עו"ג וה"מ בקיבולת אבל בשכיר יום אסור בכל ענין ע"כ ובהגהות אשיר"י כתוב מי שמקבל עליו קיבולת קודם המועד כגון מידי דאית ליה קלא כמו קרקעות ובהמות אסור לישראל שיניח לעשות מלאכתו במועד ואפי' עושה מלאכתו חוץ לתחום ע"כ: מותר ליתן לעו"ג מלאכה בקיבולת או בשכיר יום וכו' שם תניא מקבלין קיבולת במועד לעשותה לאחר המועד ובלבד שלא ימדוד ושלא ישקול ושלא ימנה כדרך שהוא עושה בחול ופי' בנ"י מקבלי קיבולת פי' נותנין מלאכה לעו"ג במועד כדי לעשותה לאחר המועד ולאו דוקא קיבולת אלא אפי' לשכור שכיר וי"א דאף אם יעשה העו"ג במועד א"צ למחות בידו כדאמרי' בפ' קמא דשבת (יט ·) ופוסק עמו לשבות ואינו שובת: לא ישקול כגון מטוה שנותני' לאריג מפני שהוא דרך חול וכן כסף שנותנים לצורף לעשות כלי אסור לשוקלו ודעת המרדכי כסברא זו שכתב נ"י דאף אם יעשה העו"ג במועד שרי וכתב רבינו ירוחם שכן עיקר כתב בנ"י שם בגמרא משמע מעובדא דבי נגרי דריש גלותא דכל סיוע שאינו אלא הנאה בעלמא ואיכא ניכרת מותר לעשותה לכתחלה בחולו של מועד לקבלנין ופי' בי נגרי עו"ג אוכלי שולחנו והיו רודים על בעלי מלאכתו למהרם ופעמים היו מסייעים להם שמתוך שממציאים להם הצריך למלאכה ממהרים ושכרם של פועלים מתרבה בזה מ"מ הני בי נגרי לא הוו שקלי אגרא אלא למצוה מן בעיני ר"ג עבדי ולפיכך אע"פ שהיו מביתו של ר"ג והמלאכה היתה של ר"ג שרא להו רבא למעבד וגם רבינו ירוחם כתב שאותם הבי נגרי היו מסייעים לאריסי ריש גלותא וכיון שלא לוקחים הבי נגרי שכר שרי:

תקמד צרכי רבים מותרים לעשותם בחול המועד כגון לתקן הדרכים ולהסיר מהם המכשולו' וכו' משנה בריש מ"ק (ב ·) עושין את האמה בתחלה בשביעית ומתקנין את המקולקלות במועד ומתקנין את קלקולי המים שבר"ה וחוטטין אותן ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוואות המים ועושין כל צרכי הרבים ומציינים את הקברות ובגמ' (ד' ה) תניא יוצאין לקווץ את הדרכים פי' לפנות קוצים שבדרכים ולתקן את הרחובות ואת האסטרטאות ולמוד את המקוואות וכל מקוה שאין בו מ' סאה מרגילין לתוכו מ' סאה: ומ"ש בורות ומעיינות של רבי' שנפל בהם עפר ואבנים וכו' זהו ששנינו מתקנין את קלקולי המים שבר"ה וחוטטים אותן ופירש"י חוטטין כפל צרורות בקרקעית הבור מעלה אותן ובגמרא (שם) חטיטה אין חפירה לא א"ר יעקב א"ר יוחנן לא שנו אלא שאין רבים צריכין להם אבל רבים צריכים להם אפי' חפירה מותר ואיתא נמי בגמ' (ד :) אביי שרי להו לבני הרמך לשחופי נהר א פי' שנפלו אבנים ועפר ומנעו מרוצתו וגטלום להיות סומך כבתחלה ר' ירמיה שרא להו לבני סכותא ב למיכר נהרא טמימא רב אשי שרא להו לבני מתא מחסיא לאקדוחי נהר בירס אמר כיון דרבים שתו מיניה צרכי רבים ניניהו ותנן עושין כל צרכי הרבים וכתב הרא"ש פי' הראב"ד שהיה רחוק הנהר מבירס העיר והיה להם טורח לשאוב מן הנהר וקדחו את גדותיו והביאו את המים דרך חריץ אל העיר ואמר כיון דשתו רבים מיניה כי היו לבני בירס מעט בורות ולא היו מספיקין להם אלא בדוחק ועתה ישתו מים רבים מן הנהר בהרוחה דצרכי רבים נינהו וכל אלה אע"פ שהי' טורח גדול ופרהסיא וכיון מלאכה במועד אעפ"כ התיר להם לפי שצרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעת הבטלה משום דדמי לקידרא דבי שותפי ובשעה שהם בטלים ומתחברים כולם ועושים אם לא יעשם אז לא יעשה לעולם וגרסינן בירושל' בהדא דבני סוכתא אתפתחא מסותא פי' מרחץ של עיר שמחה סכותא נפתחה ושרא להו מעבדיניה במועד מן הדא מתקנין את קלקולי המים שבר"ה בטריחא וכוונו פי' בתמיה כ"כ התיר להם שהם כוונו מלאכתם במועד והיה בו טורח גדול ולא כן תנינן ובלבד שלא יכוין מלאכתו אי לא מתעבדא במועד כדין לא מתעבדא וכל אלו ירא שלא היה לצורך המועד ואפ"ה התיר להם מטעמא דפרישית דצרכי רבים לא יעשו לעולם אם לא במועד וא"ת מ"ש מחפירת בורות שיחין ומערות של רבים דבעינן צורך המועד התם מפני שהן מלאכת אומן ואינו יכול לשנות בהם ואם ישנה יפסיד בהם אבל כל אלו מעשה הדיוט וזהו ההפרש שיש בצרכי רבים כי מעשה אומן בעינן שיהא צורך המועד ואם צורך המועד הוא אע"פ שכיונו מלאכתן במועד וטורח גדול הוא מותר והיינו חפירת הבורות שיחין ומערות ובני דסוכתא דירושלמי אבל במעשה הדיוט לא בעינן צורך המועד והיינו דומיא דחטיטת בורות שיחין ומערות שמותר לרבים ואפי' אינו לצורך המועד וכן היו כל אלו המעשים של בני הרמך ובני דסוכתא ונהר בירס אע"פ שלא היו לצורך המועד מעשה הדיוט הם כי החפירה ההיא לא היתה אומנות ואינו דומה לחפירת בורות שצריך לטוח יפה להחזיק מימיה ומטעם זה אסור חפירת בורות שיחין ומערות ואפי' צריך להם למועד לפי שמעשה אומן הם ולא התירו מעשה אומן אלא לצורך רבים אבל חטיטת בורות שיחין ומערות מעשה הדיוט והתירו ליחיד שצריך לו במועד ולרבים אפילו א"צ להם עכ"ל והרמב"ם כתב בפ"ח מהל' י"ט בורות שיחין ומערות של יחיד אם היה צריך להם חוטטין אותן ושפין סדקיהם אבל אין חופרין אותן לכתחלה ובפ"ז כתב עושין כל צרכי הרבים במועד כיצד מתקנין קלקולי המים שבר"ה ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות וחופרין לרבים בורות שיחין ומערות וכורין להם נהרות כדי שישתו מימיהם עכ"ל ומדכתב גבי חפירת בורות וכריית נהרות כדי שישתו מימיהן למשמע כדי שישתו אותם במועד וגבי מתקנין קלקולי המים לא כתב כן משמע לחטיטת דרבים אפי' שלא לצורך המועד שריא וכדברי הראב"ד ז"ל וכתב ה"ה שם וז"ל כתב הר"ם דודאי אם אין לו ליחיד מה ישתה אפי' חפירה מותרת ובלבד שלא יעריס לחפור בור גדול מספיק להרבה ימים דומיא דאין לו מה יאכל שקוצר ודש ודין הגמרא הוא בשיכול לשתות מי כהר ואפשר לו לטרוח ולילך לדלות מן הנהרות עסקינן ורוצה לשתות מי באירו ולזה התירו חטיטה ולא חפירה ואם יש לו מים בבור או שותה ממקום שהוא רגיל לשתות אפילו חטיטה אסורה לו אבל כשאין לו מה ישתה ודאי מותר אפילו לחפור ע"כ ויש לחוש לפי שהמים מצויים בזול ואפשר שאפילו אין לו מה ישתה אלא מפני דוחק הרבה לא התירו לו חפירה וזה נראה כדעת רבי' שלא חלק עכ"ל: ומ"ש רבינו אבל מותר להמשיך מים לתוכן אפי' אם א"צ להם עתה ברייתא שם בורות ומערות של יחיד כונסין מים לתוכן אבל לא חוטטין וע"כ בשא"צ להם במועד היא דאי צריך להם חטיטי נמי מגרא שריא וכ"כ הרי"ף והרמב"ם והרא"ש בהדיא דבורות שיחין ומערות של יחיד אם א"צ להם אין חוטטין אותם ואין שפין סדקיהם אבל כונסין לתוכן מים ואע"פ שא"צ להם ופירש"י כונסין לתוכן מים שמקבלים מימי גשמים שמקבלין בכלים כשיורדים מהגגים ומוליכין לבורות שיחין ומערות ואע"פ שיש בהם כבר מים די לכל ימי הרגל מות' לפי שאין בזה טורח מרובה: כתב הרשב"א שאלת צבור שהיו בונים ב"ה אם מותר להשלים בח"ה. תשובה מסתברא לי שאסור כיון שהיא מלאכת אומן ואיכא מלאכת האבד ואיכא צריכה למועד שיש להם בית אחר להתפלל שם או שיש בבנוי שבאותו ב"ה מקום להתפלל ועוד אני מסתפק אם התירו צרכי רבים במועד במלאכת אומן יותר מצרכי יחיד אלא מדברים הצריכים לגוף כחפירות בורות שיחין ומערות וכיוצא בהם בהסרת הקוצים מן הדרכים ותיקון הרחובות שבכל אלה יש בהם צורך לרבים לחיותן ולשמור מהמזיקין שאי אפשר לרבים להתכונן בדרכים כדאיתא בב"ק (כז :) ואפי' בשבת התירו (שבת מב ·) לטלטל

דרישה

סי' תקמג [א] בד"ה ומ"ש ואפי' נבנה כו' וכתב ב"י ז"ל ומדכתב רבינו סתמא נכון להחמיר ולא חילק בין אדם חשוב לשאינו חשוב · נראה שהוא סובר דכלישנא דסיועי סייעי בתיבנא נקטינן דבתרא' הוא וא"כ נבנה באיסור עכ"ל ולכאורה משמע מדבריו דבעי למימר דרבינו לא סבר כלישנא קמא וזה אינו מוכרח דע"כ לא מחלק לישנא קמא בין אדם חשוב לשאינו חשוב אלא כשנבנה בי"ט או בשבת חוץ לתחום דמדינא הוי שרי כשמואל והכיאו ב"י ובהדיא מוכח בגמרא דמיירי בשבת וי"ט מדפריך מהא דשמואל דמיירי ג"כ בשבת או בי"ט ולכך מחלק בין אדם חשוב לשאינו חשוב אבל כשנבנה באיסור אסור ליכנס בו אפילו ללישנא קמא ולכך צריך לפרש דברי ב"י דה"ק מה שלא מחלק רבינו בין אדם חשוב לשאינו חשוב הוא אליבא לישנא בתרא אבל לישנא קמא לא מיירי בהכי · ב"י סבירא בס"ס זה ז"ל כתוב בנ"י שם בגמרא אהסיא עובדא דבי נגרי דבי ריש גלותא כו' פי' בי נגרי עו"ג כו' ולעיל ריש סי' תקמ"ב בשם הרא"ש הביא אבי נגרא מסדרי' שלמנות למיעבד עבידתייהו ומשמע דבישראל מיירי :

ב"י

חדושי הגהות

תקמד א ברש"י שלפניו פירש בע"א אבל ברש"י שסביב הרי"ף פירש כעין העתקת הב"י : ב פירש"י למיכרא נהרא טמימא לפנות מקור המעיין שנסתם : לעיל

תקמה אסור לכתוב בח"ה ואפילו להגיה אות אחת בספר אסור ואסור לכתוב תפילין ומזוזות לאחרים בשכר אבל לעצמו או לאחרים בחנם או אפי' בשכר כדי שיהיה לו הוצאותיו יותר בריוח לשמחת י"ט מותר אפילו יש לו מה יאכל שאם אין לו מה יאכל כל מלאכה נמי שרי ודוקא תפילין ומזוזות משום מצוה שאף בח"ה צריך להניח תפילין ולברך עליהן וכן היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל אבל שאר ספרים אסור בין בחנם בין בשכר אם יש לו מה יאכל: מותר לטוות תכלת לציציותיו

לטלטל סקוץ בר"ה ולהוליכו פחות מד"א ובכרמלית אפי' טובא כדי שלא יזוקו הרבים וכן תיקון המרחצאות דשרי בירושלמי ומשמע התם דאפי' אם כוונו מלאכתן במועד דאף המרחצאות יש בהן חיי נפש משום רחיצת הגוף דלא ליתי שיחנא וכיבי כדאיתא בר"פ אלו נדרים (פ:) ומיהו ל"ש אלא בצריכי להו רבים אבל לצורך יחיד לא משום דאפשר ליה לאתויה שלא במרחץ אי נמי לא צריך ליה או אזיל לדוכתא אחרינא אבל רבים אי אפשר ואי האי לא צריך האי צריך והוא הדין לקלקולי המים ולתקוני הדרכים דאפשר ליחיד להתבונן בדרכים ואף בברייתא משמע נמי דמשום חיי נפש התירו כן שהרי שנינו בברייתא יוצאין לתקן את הדרכי' וכו' ומנין שאם לא יצאו ולא עשו כל אלו דמים שנשפכו מעלה עליהם הכתוב כאילו שפכום ת"ל ועשית מעקה לגגך והיה עליך דמים אבל לתקן את העיר וחומותיה אע"פ שהן צרכי רבים כל שאין בו משום חשש נפשות אינו מותר וכעין ששנינו בתוס' מי שהיה כותלו גוהה לר"ה סותרו ובונה אותו משום סכנת נפשות חומת העיר שנפרצה גודרין אותה גדרה ונפרצה אין גודרין אותה ואם היתה סמוכה לספר סותר אותה ובונה כדרכו ולפיכך מסתבר לי שאין בונין בית הכנסת ואפילו של רבים ואע"פ ששנינו עושין כל צרכי רבים היינו כגון אלו חסירו' ובורות ובירוש' אמרו אלו הן צרכי רבים דיני ממונות דיני נפשות דיני מכות ערכין וחרמין והקדשו' ומשקין את הסוטה ושורפין את הפרה ועורפין את העגלה ורוצעין עבד עברי ומטהרין את המצורע ופירקין מגעל מעל האימוס אבל אין מחזירין אותו ובכל אלו אין דבר שצריך למלאכת אומן ומה שמנו בהדי הנך טובא שאין בהם צ"ר כבר פי' הראב"ד למה שכתוב כאן עכ"ל: (א)

ב"ה ובנין ב"ה בזמן הזה דבר האבוד הוא שאם יתעכבו בבנינו חיישינן שמא ימנעום העו"ג מלבנות:

תנן בריש מועד קטן (ב.) דבמועד יוצאין על הכלאים ובעיא בגמ' (ו.) מ"ש בחולו של מועד דנפקי' ומשני משום שכר פעולה דמוזלי גבן ודייק מינה בגמ' דיהבינן להו שכר מתרומת הלשכה דאי מדידהו מאי נפקא לן מינייהו והקשו התו' למ"ד שכר פעולה שאין לו מה יאכל אסור היאך שוכרין פועלים תירצו דשמא י"ל דהכי דמצות התירו ואע"ג דקי"ל כמאן דאמר שכר פעולה שאין לו מה יאכל מותר כתבתי זה כדי ללמוד דהיכא דהוי לצורך מצוה אע"פ שיש לפועל מה יאכל מותר כתב המרדכי בשם הירושלמי והתוספ' אלו הן צרכי רבים דנין דיני ממונות ודיני נפשות ופודין את השבויין וכ' ראבי"ה לא ידענא אמאי חשיב פדיון שבויים שהרי אפילו בשבת מותר וצ"ל למנות ולטלטל כסף הפדויים עד כאן (ב):

תקמה אסור לכתוב בחול המועד ואפי' להגיה אות אחת בספר אסור משנה בפרק ואלו מגלחין (יח:) וכתב הרמב"ם שהטעם מפני שזו מלאכה שאינה לצורך המועד וכ"כ סמ"ג: וכתב ה"ה בשם הרא"ה שכשם שמותר לכתוב תפילין ומזוזות לעצמו כך מותר להגיה בס"ת לצורך עצמו לשום מצוה שמשנתינו איננה אלא בעושה לאחרים ע"כ והוא ז"ל חלק עליו דאיכא למימר כיון שכתיבת ספרים אסורה במועד אפילו לעצמו שהרי לא התירו בברייתא אלא תפילין ומזוזות והטעם מפני שא"א לעשות ס"ת אחת בחולו של מועד או מטעם אחר אף הגהתו אסור וכ"נ מדברי רבינו עכ"ל. ול"נ שאם לא היה להם ספר כשר מותר להגיהו בח"ה כדי לקרות בו בצבור וכדברי הרא"ה ואם אין להם ספר כלל מותר לכתוב בח"ה ספר שלם אם אפשר ע"י סופרים הרבה דהא ודאי צורך המועד הוא לקרות בתורה בצבור ולישנא דהרמב"ם דייק הכי שנתן טעם לאין מגיהין אות אחת אפילו בספר העזר' מפני שזו מלאכה שאינה לצורך המועד משמע שאם היה בה צורך המועד כגון שצריכין לקרות בו בצבור שרי ובתה"ד סימן פ"ס כתב דאיתא בא"ז דהא דאין מגיהין אפי' אות אחת בספר העזרה פי' כשמוציאין בעזרה לקרו' בו ואפילו לצורך רבים ע"כ ואח"כ כ' בעל תרה"ד דספר העזרה יש לומר שלא היה צריך לקרות בו במועד וכ"כ במיימון בהדיא ע"כ. וגם הרוקח כתב אם אין לו ספרים מותר לכתוב:

כתב הכלבו נראה שמותר להגיה ולכתוב ספרים בחנם שמא לאחר י"ט לא יהיה לו פנאי על זה עכ"ל. וכ"ל דבכותב או מגיה לצורך רבים קאמר ושרי לי' מדין צרכי רבים דאפי' במכוין לעשותן במועד שרו כמו שנתבאר בסימן תקמ"ד אלא דהתם לא התירו שלא לצורך המועד אלא בדבר שאינו מעשה אומן:

ומ"ש רבינו ואסור לכתוב תפילין ומזוזות לאחרים בשכר וכו' שם (יט.) ת"ר כותב אדם תפילין לעצמו ולאחרים בטובה דברי ר' מאיר ר"י אומר מערים ומוכר שלו וכותב לעצמו ר"י אומר כותב ומוכר כדי פרנסתו ואסיקנא הלכה כותב ומוכר כדי פרנסתו ופי' הרא"ש כדי פרנסתו בריוח דמי שאין לו מה יאכל מותר לעשות כל מלאכה וכן פירש"י וכ"כ בנ"י לצורך פרנסתו לאו כדי חייו קאמר אלא אע"פ שיש לו לחם ומים מותר כדי שיעש' הוצאת י"ט יותר בהרוח' בבשר ויין אבל אם היה עשיר לא וז"ל רבי' ירוחם כותב ומוכר לאחרים כדי פרנסתו אפילו אם יש לו מה יאכל ואפילו בהרווחה כותב ומוכר כלומר שיהיה לו יותר ברווח לקנות יין ובשר לצורך המועד וכן פי' בס"ג דמיירי שאין לו מה יאכל וי"מ דאפי' יש לו מוכר כדי פרנסתו ובלבד שלא יעשה חבילה כדי למכור בחול אחר המועד עכ"ל. וסובר רבינו דר"י להקל מכולם אתא וא"כ לדידיה נמי שרי לאחרים בטובה ולכן כתב דלאחרי' בחנם מותר וכ"כ סמ"ק אבל הרמב"ם כתב בפ"ז ואם אין לו מה יאכל כותב ומוכר לאחרים כדי פרנסתו וכתב ה"ה כדי פרנסתו פירש רבינו אם אין לו מה יאכל אבל רש"י פי' כדי פרנסתו בהרווחה ולא הוי שאין לו מה יאכל דהתם אפי' ר"מ מודה דשרי ע"כ ודעת הגאונים היא כדעת רבינו שאין מלאכה זו מותרת לפי שאין לו מה יאכל יותר משאר מלאכות וכן מבואר בהלכות הרי"ץ גיאת ואפשר לדעת רש"י שכיון שעשיית תפילין ומזוזות מותר לצורך עצמו הקלו לעשות לאחרים אפילו בהרווחה וכדי פרנסתו עכ"ל. ואפשר שטעמו של הרמב"ם מפני שהוא סובר דאין מניחין תפילין בח"ה דבכלל י"ט הוא וא"כ אין להתיר בכתיבתן יותר מבמלאכה אחרת והרא"ש מפני דסובר שמניחין תפילין בח"ה הוצרך לפרש דהקילו בכתיבתן יותר מבמלאכה אחרת וכיון דבכל שאר מלאכות אם אין לו מה יאכל עושה ואם יש לו מה יאכל אלא שאין לו כדי פרנסתו בהרווחה לא יעשה צ"ל שבתפילין הקילו שאפילו יש לו מה יאכל אם אין לו כדי פרנסתו בהרווחה כותב. ולפי דברי הרמב"ם נראה שצריך לפרש דר"י לאחמורי מכולהו אתא דלאחרים בטובה או להערים ולמכור את שלו אסור ולא שרי אלא אם כן אין לו מה יאכל: **ומ"ש** רבינו ודווקא תפילין ומזוזות משום מצוה וכו' אבל שאר ספרים אסור וכו' פשוט הוא וכבר כתבתי בסמוך דין כתיבת ספרים והגהתן: **כתב** סמ"ק אסור לכתוב במועד ספרים תפילין ומזוזות אבל כותב אדם תפילין ומזוזו' לעצמו ובירושלמי מפרש רב כד"א להניח פי' להניחם אחר המועד אבל להניחם במועד אפי' להניחם לאחרים יכול לכתבן עכ"ל. ולדברי האומרים דאסור להניח תפילין בח"ה יפרשו הירושלמי דה"ק כד"א להניח כלומר להניח בקרן זווית כדי למוכרם אבל אם אין לו או לחבירו תפילין וצריך להם כדי להניחם במוצאי י"ט יכול לכתבן:

כתבו התוספות (שם) בעשיית תפילין וציצית לא איירי במתני' ושמא אין אסור כי אם בכתיבה וטוויה עד כאן: **מותר** לטוות תכלת לציציותיו וכו' שם במשנה טווה אדם על ירכו תכלת לציציתו ופירש"י על ירכו אבל לא בידו בין אצבעותיו ובפלך כדרך חול ובגמרא ת"ר טווה אדם על ירכו תכלת לציציתו אבל

תקמה אסור לכתוב בחש"מ אפילו להגיה אות אחת בספר אסור משנה בפרק אלו מגלחין סוף (דף י"ח) ופירושו דאפ"ה דאסו' להשהות ספר אינו מוגה בתוך ביתו מ"מ כיון דהיה לו להגיהו קודם המועד ה"ל מכוין מלאכתו במועד ואפילו אם לא נמצא הטעות אלא עכשיו במועד ולא ידעו מקודם אפילו הכי אסור מפני שזו מלאכה שאינה לצורך המועד וכ"כ הרמב"ם בפ"ז אלא דלפי זה אם אין להם ס"ת אחרת אלא זו מותר להגיהו כדי לקיים מצות קריאה בס"ת בצבור לחובת היום וכן נראה מלשון הרא"ה שהביא ה' המגיד לשם והכי נקטינן ועי' בב"י. כתוב בתרומת הדשן סימן פ"ס דאסור לכתוב במועד אפי' לצורך רבים בלא שינוי אם אינו לצורך המועד דסתם כל כתיבה מעשה אומן הוא שהרי הרמב"ם כתב דשאילת שלום וחשבונותיו התירו חכמים לכתוב משום שאין אדם מקפיד על כתיבתו וה"ה כמעשה הדיוט משמע שיתר שאסרו חכמים אינו אלא משום דמעשה אומן הוא עכ"ל ואיכא לתמוה דהחמיר יותר בכתיבה דלצורך רבים מכתיבה דשאילת שלום וחשבונותיו דלפע"ד הדבר פשוט דלא אסרו כתיבה במועד אלא בכתב אשורית שכותבין בהם תפילין ומזוזות וס"ת דמעש' אומן הוא אבל כל כתיבה מאשי"ט שלנו אינו מעשה אומן ומש"ה התירו לכתוב אפי' שאילת שלום וחשבונותיו ומכ"ש דשרי לכתוב לצורך רבים בכתיבה שלנו דמאשי"ט אפי' אינו לצורך המועד ובלא שינוי וכדעת הגדול שהביא בת"ה דראה שהוא עצמו כתב במועד בלא שינוי לצורך רבים אעפ"י שלא היה צורך המועד ונראה דודאי הגדול היה כותב מאשי"ט אפי' לא היה צורך רבים אלא צורך יחיד כגון אגרת שלומים וחשבונותיו אלא דמעשה שהיה כך היה לצורך רבים. מיהו נוהגין לדקדק לכתוב בשינוי קצת ונראה דהשינוי יהא שהכתב בעצמו לא יהא יפה באותיותיו כמי שהוא נוהג לכתוב כתב יפה בחול אבל אם הכתב יפה כמנהגו בחול אלא שהמשנה להתחיל לכתוב בקרן זווית של הנייר אין זה שינוי וכן כתבו התוספות ריש (דף י"ט) בד"ה וטווה ועוד יתבאר דין זה בסמוך סעיף ד':

ואסור לכתוב תפילין וכו' עד שאם אין לו מה יאכל כל מלאכה נמי שרי כך פי' רש"י ריש (דף י"ט) וכ"כ הרא"ש ונימוקי יוסף ושאר מפרשים אבל ברמב"ם מפורש דלא התירו לכתוב אפילו תפילין ומזוזות אלא כשאין לו מה יאכל וס"ל דאין חלוק בין שאר מלאכות דאסיקנא בפרק מי שהפך דשכר פעולה שאין לו מה יאכל שרי ובין מלאכת כתיב' דתפילין ומזוזות דהלכה כרבי יוסי בברייתא דאומר כותב ומוכר כדי פרנסתו ואתא לאשמעינן רבותא דאפי' במלאכה שהיא מצוה כגון כתיבת תפילין ומזוזות לא שרי אלא כדי פרנסתו בצמצום ולא יותר להרווחה וכל שכן שאר מלאכה דלית בה מצוה דלא שרי אלא כדי שיהא לו כדי פרנסתו ולא להרווחה ולכן לא כתב הרמב"ם כאן המסקנא דפרק מי שהפך דשכר פעולה שרי אם אין לו מה שיאכל אלא כתב הך דר' יוסי דפרק אלו מגלחין דאפי' בתפילין ובמזוזות לא שרי אם אין לו מה יאכל אלא כדי פרנסתו אבל לא יותר להרוו' ומכל שכן בשכר פעולה שאינה של מצוה דלא שרי טפי אלא כדי פרנסתו בצמצום ודו"ק ועוד נראה דהרמב"ם נתכוין להוציא מדעת הרמ"ה שהביא נ"י בפ' מי שהפך דלא התירו שכר הפעולה כשאין לו מה יאכל אלא כשבא ללוות מחבירו התם הוא דאפילו מאמינו מותר לסופר לכתוב שטר חוב אם אין לסופר מה יאכל דמתוך שהותרה הלואה במועד לצורך הלוה הותר נמי שכר הפעולה לצורך הסופר אבל שכר פעולה גרידא אפי' להגיה בספר העזרה אסור אפי' אין לו לסופר מה יאכל אלא א"כ שהוא לצורך המועד ומביאו ב"י בסימן תקמ"ב שכה להוציא מדעת הרמ"ה נזהר הרמב"ם שכתב להדיא דפרק מי שהפך שלא כתב אלא מי שצריך ללוות במועד ולא האמינו המלוה בעל פה ה"ז כותב שטר חוב עכ"ל ולא כתב דאפי' מאמינו כותב אם אין לו לסופר מה יאכל כדי שלא נפרש דדוקא כאן התירו שכר פעולה אם אין לו מה יאכל מטעם מתוך וכו' כמו שפי' הרמ"ה וכתב להדיא דפרק אלו מגלחין דכותב תפילין ומזוזות במועד ומוכר לאחרים כדי פרנסתו אם אין לו מה יאכל דאף על פי שאין שייך כאן לומר מתוך וכו' נמי שרי שכר פעולה אף אם יש לו מה יאכל ומכל שכן בבא ללוות במועד דהותר שכר פעולה אם אין לו לסופר מה יאכל מטעם מתוך וכו' וכן כתב עוד הרב בסוף אותו פרק דבכל מלאכה מותר לשכור פועל עני שאין לו מה יאכל כדי שיטול שכרו להתפרנס בו. מיהו בין לפי' הראשון דפרישית ובין לפירוש שני דעת הרמב"ם היא שאין להתיר שכר פעול' אף בכתיבת תפילין ומזוזות אלא כדי פרנסתו בצמצום שיגיע לידו מה שיאכל ולא יותר להרווחה וכתב הרב המגיד שכך היא דעת הגאוני' וכן מבואר בהלכות הרי"ץ גיאות ודלא כפירש"י ודעימיה דמתירין אפי' להרווחה ולפי הנראה כך הלכה מיהו דוקא לדידהו שאין מניחין תפילין בחולו של מועד ולכן פסק ב"י בש"ע כאן כדברי הרמב"ם ולעיל בסימן ל"א פסק דאין להניח תפילין במועד דהשתא כיון דאין כתיבה זו לצורך המועד אסור להרווחה אבל לדידן שמניחין תפילין בחולו של מועד ה"ל לצורך המועד ומותר להרווחה וכן כתב בית יוסף וכן כתב בהגהת ש"ע ע"ש: **מותר** לטוות תכלת לציציותיו שם במשנה ודקדק רבינו מדלא קאמר בסתם מותר לטוות תכלת לציצית אלא אמר

דרכי משה

תקמה (א) כתב ריב"ש סימן רכ"ו בתשובותיו דלא התירו מלאכת אומן במועד לצורך מצוה שאע"פ שהתירו צרכי רבים במלאכת אומן הלכות מועד עיקרות הן ואין למידין זו מזו כולי וצ"ע אי מותר לתפור תכריכי מת במלאכת אומן ואף על גב שאפילו י"ט שני גבי מת כחול שוויה רבנן מ"מ אפשר דח"ה גרע טפי למ"ד מלאכה בח"ה אסור מדאורייתא משא"כ בי"ט שני דאינו אלא דרבנן ומיהו המנהג פשוט דתופרין לו כדרכו דהרי עושים כל צרכיו בלא שינוי כמ"ש לקמן סימן תקמ"ז: (ב) וצ"ע דמאי איסור בענין טלטול הכסף דהרי לא מצינו בשום מקום שאסור למנות ולטלטל כסף במועד אפי' אם אינו כסף פדויים ואפשר דה"פ דודאי פריון שבוים ממש קאמר דמותר במועד והא דקשיא אפי' בשבת נמי על זה קאמר שה"ה שבת אלא דנקט מועד דאז הכל שרי אפי' המנין והטלטול ואז יכול לפדותו ממש אפילו בנתינת המעות משא"כ בשבת כנ"ל:

וכ"ה

לציציותיו בין ביד בין בפלך אבל לאחרי' אסור מותר לכתו' חשבונותיו לחשב יציאותיו וכותבין גיטי נשים וקדושין ושוברין דייתיקי ומתנות ופרוזבולין ואיגרות שום ששמו ב"ד נכסי לוה למלוה ואגרות מזון חליצה ומיאונין ושטרי בירורין שכותבין פלוני בירר פלוני דיין ופלוני לפלוני ואגרות ב"ד פירוש פסקי דינין ואגרות רשות פירוש שאלת שלום שאדם שולח לחבירו ויש אוסרין ומפרשים אגרות של רשות שטרי ממשלה וכן כתב בה"נ אגרות רשות ומפרשים רבנן פתקי דרשות' אבל דיסקי לא וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה אין כותבין שטרי חוב שיכול להמתין מלכותבן עד אחר המועד ואם אינו מאמינו והלוה צריך למעות למועד או שאין לסופר מה יאכל מותר יש מתירין לכתוב על ידי שינוי כגון בעיגול או בעיקום וריב"א היה אוסר כיון דאפי' אות אחת אסור להגיה כ"ש

אמר לציציותיו אלמא דוקא לעצמו מותר אבל לאחרים אפילו בחנם אסור דלא דמי לתפילין דהוי חובת הגוף הלכך מותר לאחרים בחנם כדי שיקיים המצוה שמוטל על אחרים מטעם ערבות אבל ציצית דחובת גברא הוא כשלובש את הטלית ואם אינו לובשו פטור כדלעיל בסימן י"ט אם כן אין על האחרים חיוב ערבות והא דנקט תנא תכלת עיקר המצוה שהיא פתיל תכלת נקט והוא הדין כשאין תכלת מותר גם כן לטוות הלבן ופשוט הוא והכי נקטינן:

מותר לכתוב חשבונותיו וכו' כבר נתבאר בס"א דכתיבה זו היא מאשי"ט מעשה הדיוט הוא ושרי אפילו אינו לצורך המועד והא דכתב בספר רוקח סימן ש"ח דרבינו שמריה התיר לכתוב חשבונו בחולו ש"מ ע"י שינוי משום דדבר האבד הוא דקשה חדא הלא מאשי"ט לא בעי שינוי דמעשה הדיוט הוא י"ל בהא דס"ל כדעת מהרא"י דכתיבה יפה דמאשי"ט שכותב אדם בחול צריך ג"כ שינוי במועד שלא יהיו כתובים האותיות יפה אלא אותיות שבורות וכ"כ התו' ריש (דף י"ט) וז"ל ויש כותבין ע"י חלוק האות וכן היה עושה רבי זקני והיו"ד שאי אפשר היה כותב בכתב הפוך עכ"ל ומשמע דכל זה איירי בכתיבה מאשי"ט אלא דקשה עוד שאמר משום דדבר האבד הוא לדבר האבד לא בעי שינוי כמ"ש בסי' תקל"ז וכך הקשה ב"י ולפע"ד נראה דצריך להגיה וי"ו על תיבת משום דצריך להיו' ומשום ותרתי היתירא אתא לאורויי חדא דמותר ע"י שינוי או אפי' בלא שינוי משום דדבר האבד והכי מוכח מסוף דבריו שהקשה מדאית' בתוספתא כותב אדם חשבונותיו ויציאותיו במועד והיינו דהלשון משמע דכותב כדרכו בלא שינוי ומסתמא ליכא הכא דבר האבד ומתרץ י"ל דמיירי ביציאותיו שהם לצורך שמחת י"ט אבל לכתוב משכנות שאין כתיבה זו לצורך מועד לא שרי בלא שינוי ואפ"ה משום דאיכ' דבר האבד במשכנות מותר אפילו בלא שינוי וניחא השתא הא דמביא ראייה לשם מפרקמטיא דכל שהוא אסור ופרקמטיא האבד מותר בלא שינוי ואי איתא דמצריך תרתי שינוי וגם שיהא דבר האבד והקשה מתוספתא ותירץ דהתם הוי לצורך המוע' מאי האי דקאמר בתר הכי אפי' הכי משום דבר האבד מותר ומאי מביא ראיה נמי מפרקמטיא ודו"ק ונראה דעפ"י דברי הרוק"ח נהגינן שלא לכתוב אפי' מאשי"ט בלא שינוי היכא דליכא דבר האבד והשינוי צריך שיהא בכתיבת כל אות ואות שלא יהא כתקונו וכדמוכח מדברי התוספתא ולא מהני בשינוי על הנייר ומהרא"י החמיר עוד אפילו בכותב לצרכי רבים כל שאינו לצורך המועד כמ"ש בס"א וב"י השיג עליו בזה ופסק דיש לכתוב בלא שינוי ושכן נהגו אבל מנהגינו במדינות אלו להחמיר שלא לכתוב כלל אלא ע"י שינוי וכדפי' שיהא השינוי בכל אות ואות וכמ"ש הג"ה מיימוני שהיה נוהג מהר"ס לכתוב אותיות שבורות וחתוכות ומביאו בית יוסף: **ואגרות** רשות פירוש שאלת שלום וכו' וכן פי' הרי"ף והרא"ש והרמב"ם וכן פירש בירושלמי: **ומ"ש** ויש אוסרין ומפרשין וכו' כן פי' רש"י: **ומ"ש** אבל דיסקי לא נראה דרצונו לומר כל כתב בעלמא נקרא דיסקי והכי משמע בפרק השולח (דף ל"ו) דכתב רש"י דיסקי שטרי שאלות ותשובות ושלומות והא דאיתא פ' י' יוחסין (דף ע') אפיק דיסקא דהזמנתא משמע נמי דלשון דסקי הוי כתב בעלמא ומפרש דלשם הוי כתב של הזמנה ולפי זה סבירא ליה לבה"ג דכל הכתבים אסורים חוץ מפסקי דרשוותא וכ"כ בהגהת מיימוני פ"ז בשם ה"ג והשאלתות וכבר נתבאר דנהגו להקל בכל כתבים ועל ידי שינוי וכתב מהרש"ל וז"ל וכתבי הזמנות שנוטלין שכר נראה שצריך להוציא אותן מעות לשמחת יום טוב מיד עכ"ל:

אין כותבין שטרי חוב וכו' משנה פרק אלו מגלחין סוף (דף י"ח) ומ"ש או שאין לו להסופר מה יאכל מותר אוקימתא דגמרא בפרק מי שהפך ומכאן יצא לו לרבינו מ"ש בתחלת הסימן שאם אין לו מה יאכל כל מלאכה נמי שרי דלא כהרמ"ה דמפרש דלא התירו שכר פעולה אלא בלוה מטעם מתוך וכו' וכבר הארכתי מדין

אבל לא באבן דר"א ופירש"י אבל לא באבן · שתולה בחוט כדי שיוכל לשזרו יפה וחכ"א אף באבן ר"י אומר באבן אבל לא בפלך וחכ"א בין באבן בין בפלך ואסיקנא הלכה בין באבן בין בפלך ומשמע דה"ה דלא בעי שינוי דעל ידו אלא טווה כדרכו ולזה סתם רבינו וגם הרמב"ם בפ"ז סתם וכתב וטווה תכלת לבגדו וכ"כ בהגה' אשיר"י דבלא שום שינוי שרי וכ"כ רבינו ירוחם · וכת' עוד בהגהות דאיכא למימר דוקא תכלת שהוא דבר מועט אבל כל חוטין של ציצית לא וצריך שינוי · וכתב עוד שם וכל הני דשרי לכתוב ולטוות דווקא בשלא כיון מלאכתו במועד ורבינו ירוחם כתב וז"ל טווה ציצית לטליתו ומתקנו בח"ה דכיון דציצית נוהג בח"ה מותר · ומשמע מדבריו דבכל חוטין של ציצית קאמר דשרי וכן נמי משמע דאפילו כיון מלאכתו נמי שרי דכיון דדבר מצוה הוא ליכא למקנסיה: **מותר** לכתוב חשבונותיו ולחשב יציאותיו תוספת' כתבוה הרי"ף והרא"ש בפרק אלו מגלחין וכתב הרמב"ם בפ"ז דטעמא מפני שכתיבות אלו אין אדם נזהר בתיקונן מאד ונמצאו כמעשה הדיוט והרשב"א כתב בתשובה דטעמא משום שמא לא יזכור ויאבד ממונו · וה"ה כתב בשם הרמב"ן דטעמא מפני מלאכת הדיוט ולצורך המועד הותרו · וי"א משום דבר האבד ואינו נראה עכ"ד והם כדברי רבינו ובהשגות פירש משום דבר האבד ודברי רבי' והרמב"ן עיקר עכ"ל והראב"ד גם הוא כ' דמשום לצורך המועד התירו לכתוב חשבונותיו ויציאותיו ולא כתב דטעמא משום דבר האבד אלא באיגרות הרשות . וצ"ל שלדעת הרמב"ם צ"ל שאם אינם לצורך המועד אע"פ שמעשה הדיוט הוא לא היו מתירין חכמים וכמו שנתבאר בסי' תקמ"א גבי הדיוט תופר כדרכו ומיהו לדברי הרשב"א דמפרש טעמא משום דבר האבד אפי' אינם לצורך המועד שרי:

כתב הרוקח סי' ש"ח רבינו שמריה התיר לכתוב משכונות בחולו של מועד ע"י שינוי משום דדבר האבד הוא ואע"ג דאמרי' בתוס' כותב אדם חשבונותיו ויציאותיו במועד י"ל יציאותיו שיש לו להוציא והכל משום שמחת י"ט אבל משכונות לא ואפ"ה משום דבר האבד מותר ע"כ והכלבו התיר לכתוב מזכרת חובותיו של מעות שהלוה לעו"ג ולא הצריך שינוי וכן נראה מדברי הרמב"ם שנתן טעם מפני שאין אדם נזהר בתיקונן ולדברי הרוקח קשה שהרי דבר האבד א"צ שינוי כמו שנתבאר בסי' תקל"ז (א): **וכותבין** גיטי נשים וקדושין וכו' עד ואיגרות רשות משנה שם (יח:): **ומ"ש** איגרות של רשות פי' שאלת שלום שאדם שולח לחבירו כן פירשו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם וכן פירשו בירושלמי וטעמא דשרי למיכתב כל הני כתב הרמב"ם בפ"ז דאגרות של רשות מפני שאין אדם נזהר בתיקונן מאד וה"ל כמעשה הדיוט והראב"ד כתב דטעמא משום דשמא לא יזדמן לו מוליך הכתב כלומר והוי דבר האבד וה"ה כתב בשם הרמב"ן דטעמא משום דמעשה הדיוט הן דכל הדיוט כותב כפי מה שיזדמן לו ולפיכך א"צ שינוי וגיטין ושוברות ומתנות כתב הרמב"ם דטעמא דשרו משום דלצרכי רבים הם וכתב ה"ה רש"י ושאר מפרשים פירשו שהוא משום דבר האבד וכתב רש"י גיטין שרוצה לצאת בשיירא ואם אינו כותב חשב זאת עגונה נראה מדבריו דהא לאו הכי אסור וקשה דהא מתני' סתמא מתני' ובודאי דבכל גוונא שרי וכן עיקר עכ"ל · ולי נראה דאפשר דרש"י נמי בכל גוונא שרי אלא דיהיב טעמא שמפני שאפשר לבא לידי עיגון התירו לכתוב כל גיטין · ובאיך כתב הרמב"ם דטעמא דשרו מפני שהם דברים דשייכי לב"ד וכשם שמותר לדון כך מותר לכתוב כל הדברי' דשייכי לב"ד והתוס' כתבו דכל הני הוי דבר האבד פן ימות הנותן או העדים או ב"ד או תלך למדינת הים וכ"כ כ"י ורבינו ירוחם:

כתב בתשובת ריב"ש בשם הר"ן כל דבר המזדמן תדיר אע"פ שבכל פעם ופעם הוא דבר פרטי נראה לצרכי רבים ניהו מדתנן בריש מ"ק ועושין כל צרכי הרבים ואמרו עלה בירוש' אלו הן צרכי הרבים דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות וכו' והטעם מפני שצורך הרבים הוא להעמיד המשפט ולנהוג בדברים הללו וכן מה ששנינו ואלו כותבין במועד גיטין ושוברות וכו' כ' הרמב"ם שהטעם מפני שכל אלו צרכי רבים הם ע"כ והא דכותבין קידושי נשים משמע בגמרא דבין שטר קידושין שכתב בו הרי את מקודשת לי בין שטרי פסיקתא שרי וכ"כ רבינו ירוחם וכתב סמ"ק אבל שטר כתובה שט"ח הוא ואסור לכיתבו במועד והכלבו כתב בשם ה"ר דוד בר לוי אית דמוכחי מדיכול להחזיר גרושתו דמי שנשא ערב הרגל מותר לכתוב כתובה ולהתמה בח"ה דהא מחזיר גרושתו עביד לה כתובה ויש לדחות דדלמא על כתובה ראשונה החזירה ויש להתיר מטעם דבר האבד שמא יצא ערעור בהסכמת תנאיהם עכ"ל: **ומ"ש** רבינו שיש מפרשים אגרות של רשות שטרי ממשלה כלומר כתב צווי השלטון דרשות הוא שלטון כמו (אבות פ"ה) אל תתוודע לרשות כך פירש"י וכ"כ בהגהות מיימון בשם בה"ג והשאלתות: וכתב עוד בהגהות אבל שאר כתבים כותב שלא כדרכן וכן היה נוהג הר"ת להחמיר וכותב ע"י אותיות שבורות וחתוכות עכ"ל והתוספות והמרדכי כתבו לאסור לכתוב אגרות ואפילו על יהודי שהיה תפוס כתבו התוספות שהתירו בדוחק לכתוב ובהגהת אשיר"י כתבו מרכיו לשלוח לחבירו ליכא מאן דשרי ומה שנוהגין לכתוב אגרות בעיגול איסור גמור הוא עכ"ל: ותרומת הדשן כתב בשם אחד מהגדולים שמותר לכתוב לחבירו ע"י שתופס הקולמוס בין האצבע והגודל ומאחר ששינה בשעת הכתיבה אינו חושש בתיקונו ומותר אע"ת שלמסתכלה אין ניכר שינוי(ב): כתוב עוד בת"ה על צבור המבקשים לשלוח אחר מנהיג או אחר ש"צ לשוכרו על זמן לאחר המועד דלא שרי למכתב אע"פ דלצרכי רבי' הוא משום דלא התירו צרכי רבי' שלא לצורך המועד אלא בדבר שאינו מעש' אומן ואין דבריו מחוורין כלל דמשמע ודאי דלא חשיב' כתיב' מלאכת אומן אלא כגון כתיבת סת"ם אבל כתיבת אגרות ודאי מעשה הדיוט הוא וכמ"ש בשם הרמב"ן ז"ל וכיון שכן אפילו לדברי האוסרים לכתוב אגרות שלום במועד כל שהוא לצורך רבים שרי אפי' שלא לצורך המועד ואפי' אם כוונו מלאכתם במועד: **כתב** בספר תורת א"ו בסימן כ"ד כלשון הזה מצאתי בגליון שמתי' ר"ת לכתוב בח"ה בכתיבת משיט"ה שהיא כתיבה דקה בלא שינוי כדאמרינן (שבת קג:) בתיקון סופרים וכתבתם כתיבה תמה בעינן דהיינו גסה עכ"ל וכ"כ בא"ח ואין זה ברור בעיני (ג): שרי לא נתנה בשיני רק כתיב' גסה **ולענין** הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והראב"ד והרמב"ן ז"ל מסכימים להתיר לכתוב אגרות שלום וירושלמי הוי סייעתייהו הכי נקטינן ואפילו בלא שינוי מותר מדלא הוזכר בדבריהם והמרדכי כתב בפסיקות האלפסי מתיר לכתוב כתבי' בלא שינוי · ונראה דכל כתבים מותר לכתוב בין של שאלת שלום בין של פרקמטיא ואפי' איכא אבודה ולאפוקי מחלוקת האגור שהרי סתם התירו ולא חלקו וכן נהגו (ד): **אין** כותבין שטרי חוב וכו' משנה פ' אלו מגלחין (יח:) אין כותבין שטרי חוב במועד אם אינו מאמינו או שאין לו מה יאכל ה"ז יכתוב ופירש"י אם אינו מאמינו המלוה ללוה או שאין לו מה יאכל לסופר ואע"ג דבירושלמי הקשו על זה ואמרו אם אתה אומר כן כמלאת מתיר את האומנות במועד אלא אם אינו מאמינו למלוה או שאין לו מה יאכל למלוה הבאה גמרא דידן פליגא עליה שהרי התירו כל מלאכה משום פועל שאין לו מה יאכל כתבו התוספות אין כותבין שטרי חוב פירש בתוספתא ה"ה שטר מכירה דהא בהדי אלו כותבין במועד לא השיב שטר מכירה ול"כ דהא דלא קתני משום דאין כותבין שטר מכירה אלא על הקרקע ואמרינן לעיל אין מוכרין בתים אלא לצורך המועד ולצורך המועד פשיטא דשרי וה"ה אם מכר קודם למועד ועתה רוצה לכתוב דשרי במועד דהא נמי דבר האבד רק אם היה לו אונס ולא היה יכול לכתוב קודם המועד עכ"ל:

כתוב בספר ת"ה תניא בתוספתא אין כותבין כתב אריסות וקבלנות במועד ר"י מתיר שמא יקדמנו אחר פי' בשקבל השדה קודם לכן התני' ר"י כדי שלא יחזרו בהם דקודם כתיבת שטר שניהם חוזרים עד שירד לתוכה ואפ"ה אסר ת"ק והלכה כמותו עכ"ל: **ויש** מתירין לכתוב ע"י שינוי וכו' בסמוך כתבתי בשם הגהות אשיר"י שאסור לכתוב בעוגל והתוס' כתבו בפרק אלו מגלחין (יט·) מה שנהגו לכתוב בעוגל לא מלינו היתר גם ע"י היפוך שהוא נקרא מלד א' לא היו מתירין וגם אי לא אסור משום מלאכה הא אסרינן אפי' טרחא דלאו מלאכה מיהו נהגו לומר דמתני' לא איירי ע"י היפוך ויש כותבין ע"י חלוק האות וכך היה נוהג רבי זקני והיו"ד

דרכי משה

תקמה (א) וכ"ה בהג"מ סוף מי שהפך דמותר לכתוב בלא שינוי כשמלוה לעו"ג וכ"כ מהרי"ל דכותבין הכתבים שתולים במשכנות : (ב) ובמהרי"ל כתב דיש לכתוב בכתב ששינה כדי שידע המשתלח ודוקא אם כותב לע"ה אבל אם כותב לת"ח אין צריך שיודיעו דיודע בעצמו שהכותב שינה וכ"פ הכלבו ונהגו לכתוב בשינוי והמחמיר הרי זה משובח עכ"ל : (ג) וכ"נ דהרי בימים האחרונים היה נוהג כתיבה משיט"ה אפילו הכי הצריכו בו שינוי : (ד) וכ"נ אליבא דהלכתא אך מקומות אלו נוהגים לשנות וכן ראוי להורות לכתחלה והמיקל

כ"ש זה שהוא כתב גמור אדרבה בשרוצין ליפות הכתב כגון למסורת עושין כן ואפי' מי שכותב האותיות בהיפוך שמצד השני נראית ובאותו צד שכותב אינן נראית היה אוסר ולא היה מתיר לכתוב אלא אותיות חתוכות והיו"ד שכולה גוף אחד יעשה נקודה אחת ויש שעושין אותה עיגול קטן וא"א הרא"ש ז"ל כתב תשובת שאלה בח"ה והתיר לי להעתיקה דחשיב דברה אבד: דנין בח"ה בין דיני ממונות ובין דיני נפשות ומשמתין ומכין למי שלא יקבל עליו הדין:

תקמו (א) **אין** נושאין נשי' במועד לא בתולו' ולא אלמנו' ולא מייבמין ומותר לארס (ב) ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין ומותר להחזיר גרושתו מן הנשואין ולא מהאירוסין ובערב המועד הכל מותר

וכיו"ד שא"א היה כותב בכתב היפוך עכ"ל וגם המרדכי כתב שאסור לכתוב בעיגול משום דלכל הפחות יש אות א' כתובה כהוגן אבל נהגו לכתוב אותיות חתוכות ופסוקות וקטועות ואף כי לא מצינו שהתיר התלמוד על ידי שינוי אולי אין זה כתיבה ואין כח לאסור וגם הגהות מיימון כתבו בפ"ז מהלכות י"ט בשם סמ"ק שיש לאסור שלא לכתוב על ידי שינוי בעיגול אלא צריך לעשות בכל אות ואות שינוי אותיות חתוכו' ושבורות באמצעיתן והיו"ד יעשה אותה כעין עיגול קטן עכ"ל (ה): **וא"א** הרא"ש כתב תשובת שאלה בח"ה והתיר לי להעתיקה, דחשיב דבר האבד ובתשובת הרא"ש כלל רביעי כתוב פסק אחד על ענין הזכרת גשם בפסח שרצה הרא"ש שיזכירו ולא קבלו ממנו וכתוב בסופו לא הייתי כותב בחול המועד כי לא הורגלתי בכך אלא שצורך שעה הוא מפני חילול שמים וגם יש בדבר הזה קצת לצורך המועד ע"כ ונראה שאותו פסק הוא שהתיר לו להעתיק לפי שהיה רוצה לשלחו למקום אחר ואם לא היה נשאר ההעתק בידו היה דבר האבד ולאותו פסק קורא תשובה לפי שהוא משיב על החולקים עליו דאי לא תימא הכי אלא שתשובה אחרת היתה צריך לתת טעם. להרא"ש עצמו למה כתבה בחול המועד אח"כ מצאתי בתשובות הרא"ש כלל כ"ג בלשון הזה כתב תשובה על שאלה בח"ה מפני שהיה השליח ממתין לה והתיר אף להעתיקה עכ"ל הרי שנתן טעם למה כתב התשו' במועד מפני שהיה השליח ממתין לה כלומר ולא היה השליח רוצה להתעכב עד אחר המועד ומפני כך חשיב לה דבר האבד דשמא אח"כ לא ימצא ביד מי ישלחנה אי נמי שהשאלה היתה דבר שיש בו צורך המועד:

וכתוב בהגהת סמ"ק מצאתי כתוב דמותר לכתוב קידושין בחולו של מועד ונ"ל ראיה מהא דפריך בפר' ב' דתמורה (יד:) והא א"ר אבא א"ר יוחנן כותבי הלכות כשורפי תורה וכו' דלמא מלתא חדתא שאני פי' דבר חדש וירא שמא ישכחנו אלמא דאפי' בזמן שנאסרת הכתיבה בדברים שבע"פ הותרה בדבר של חידוש גם בחש"מ נתיר מטעם זה לכתוב דברים שהם חדשים אלו וירא שמא ישכח עכ"ל וכתשו' הרשב"א (ח"ג סי' רע"ג) כתוב שאלת אם מותר לכתוב חשבון תקופות בחולו של מועד כמו שמותר לכתוב חשבונותיו כדאית' בתוספתא דמשקין משום דכדבר האבד דמי שמא ישכח חשבונות שבינו לבין אחרים ואמרינן שבתוס' מדקדקי' מאותה תוספתא שאם שמע מרבו דבר חדש או עלה בידו עיון או סברא ומתיירא שמא ישכחנו שמותר לכתבו תשובה מסתברא שאפי' היה כדברי התוס' שאמרת בכתיבת התקופות אסור דחשבונות של הוצאות ודבר עיון מחודש בהלכה הוי כדבר האבד שמא ישכח אבל חשבון התקופות ידוע הוא למי שבקי בחשבונות התקופות ואין זה מוציא מלבו דבר מחודש ואין זה אלא כמי שכותב מה שמקובל על פה או כמי שכותב ומעתיק אחד מהספרים. גם במ"ש התוס' אני מסתפק זה כמה ואף בימי רבותי נ"ע תמהני שאמרו אין מגיהין אות אחת ואפי' בספר העזרה ולמה לא ניחוש שמא ישכח וכל הספרים צריך הגה מטעות שמא ישכח ועוד דמאי איכא משום ואל תשכן באהליך עולה (כדאיתא כתובות יט.) ויכתוב אדם פירושיו וחידושיו ועושה אדם חיבוריו וכותב ונמצא עושה מועדיו חול ויכתוב תפילין לאחרים דהא איכ' מצוה אלא מסתברא לי שלא אמרו אלא ביגיעותיו וחשבונותיו שבינו לבין אחרים שהכל תלוי בזכרון שמא לא יזכיר ויאבד ממונו אבל חידוש ששמע או שעלה בידו בעיונו זו באוכנת' דליכא תלי ולאחר המועד עשוי הוא לחזור אחר שמועותיו ויבין כמו שהבין מתחלתו וכן אם מתיירא שמא ישכח ישנה בעל פה פעמים הרבה כדי שיהא שגור בפיו כמ"ש (מגילה ז.) תנא מיניה מ' זמנין ודמיא כמאן דמנחא בכיסתיה וכדרך שהיו עושים לזכרון עד שלא נכתבה המשנה והגמ' וכן הטעם בהגה' ספרים עשוי הוא לחזור ולראות בהם ולהגיה עכ"ל ועל מ"ש רבינו שהרא"ש התיר לו להעתיק תשובת שאלה נראה שהוא סובר כדברי התוס' ושלא כדברי הרשב"א ולפי מה שנתן הרמב"ם טעם לכתיבת חשבונותיו מפני שכתיבות אלו אין אדם נזהר בתקונן מאד ונמצאו כמעשה הדיוט אפשר דס"ל דשרי לכתוב דבר חידוש שאין אדם נזהר מאד בתיקון כתיבתו שאין כוונתו אלא שלא תשכח מפיו וגם רבי' ירוחם כ' וז"ל אם שמע דבר חידוש ורוצה לכתבו כדי שלא ישכח מותר או להעתיקו אם לא ימצא להעתיק אחר המועד דאין לך דבר האבד גדול מזה וכ"כ רבינו פרץ זולתי שהיה הוא מחמיר על עצמו והיה כותבו בשינוי עכ"ל: **כתב** הרוקח לתקן קונטריסין לכתוב אחר המועד אסור ז"ל א"ח י"מ ספר העזרה ספר שקורא בו כ"ג בי"ה ועל זה אין מגיהין אותו במועד לפי שאינו צריך עד יוה"כ הא אם צריך לקרות בו מגיהין אותו במועד בין במקרא בין בתלמוד שאין לך דבר האבד גדול מזה כ"כ הריטב"א בשם רבותיו וכן נראה הלכה למעשה ובלוחות של שעוה מותר לכתוב לד"ה לפי שאינה נקראת כתיבה והראב"ד כ' מותר לכתוב לאחרים בחנם: ולכתוב שמועות וקושיות ותירוצים נראה שמותר דהוי כדבר האבד שמא ישכח (ו) וכן נראה שמותר להגיה ספרים בחנם שמא לאחר י"ט לא יהיה לו פנאי א והרשב"א כ' שאם הרב עומד שם לאחר המועד אסור שהרי יכול לשאלו עכ"ל: **דנין** בח"ה בין דיני ממונות וכו' כל זה ברייתא בר"פ אלו מגלחין (יד:) ומבואר בירושלמי דהוא משום צרכי רבים כ' המרדכי בס"פ מי שהפך שהתיר ראבי"ה לקבול בשביל חובותיו במועד והביא ראיה מדאמר בירושלמי קובלין לרשות שהוא שליט על בולי: [בין דיני נפשות כו' פי' בזמן שהיו הסנהדרין בלשכת הגזית ודנים דינים כהלכה]:

תקמו אין נושאין נשים במועד לא בתולות ולא אלמנות ולא מייבמין משנ' בפ"ק דמ"ק (ח:) ונאמרו בגמ' כמה טעמי' בדבר וחד מינייהו מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו וכתב הרמב"ם זה הטעם ורבינו כתב בטור אבן העזר סי' ס"ד וטעמא דאין נושאין נשים במועד משום דאין מערבין שמחה בשמחה או משום ביטול פריה ורביה פי' שלא ישהא לישא עד המועד לפיכך מותר לישא בערב המועד עכ"ל: **ומ"ש** ומותר לארס ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין בפרק אלו מגלחין (יח:) אמר שמואל מותר לארס במועד ותנא דבי שמואל מארסין ואין כונסין ואין עושין סעודת אירוסין וטעם משום דאירוסין בלא סעודה ליכא שמחה כדאיתא בפ' החולץ (מג:) וכ' הריב"ש בתשוב' (סי' רס) אפי' יעשו ריקודין ומחולות אין זו שמחה האסור במועד ואפי' אם הארוס עושה סעוד' עם ריעיו כל שאינה בבית ארוסתו לא ממעיט מושמחת בחגך ולא באשתך וכ"כ רבינו האיי והרא"ג וכן לסעוד החתן בבית חמיו שלא בשעת אירוסין נמי שרי עכ"ל:

ומ"ש ומותר להחזיר גרושתו משנה בפ"ק דמ"ק (ח:) ופירש"י משום דאינה שמחה כ"כ: **ומ"ש** מן הנשואין ולא מן האירוסין כ"כ שם התוס' והרא"ש וה"י בשם הירושלמי והטעם פשוט דמאחר שלא כנסה עד עתה שמחה היא לו והרי"ף והרמב"ם לא הזכירו הירושלמי הזה ולא ידעתי למה:

ומ"ש ובערב המועד הכל מותר ברייתא שם כל אלו שאמרו אסורין לישא במועד מותרים לישא ערב הרגל ומייתי התם (ט.) דלא תקשי מברייתא לכל הטעמים שנתנו למה אין נושאין נשים במועד ומ"ד דטעמא מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו משני עיקר שמחה חד יומא הוא כלומר עיקר שמחה דנשואין ביום ראשון דנשואין: **כתב** הרמב"ם אין נושאין נשים ולא מייבמין במועד וכו' ומארסין נשים במועד ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין ולא סעודת נשואין שלא יערב שמחה אחרת בשמחת החג נראה מדבריו שאפי' נשא אשה קודם המועד לא יעשה סעודת נשואין במועד ומיהו יש לדחות דדוקא בנושא אשה במועד וכגון שהחזיר גרושתו קאמר שלא יעשה סעודת נשואין אבל מי שנשא ערב מועד מותר לעשות סעודת נשואין במועד וכן נראה מדברי רש"י שפי' אהא דתניא כל אלו שאמרו אסורים לישא במועד מותרים לישא ערב הרגל כלומר מותר לישא לכתחלה ואע"ג דז' ימים של סעודה היו ברגל וכ"מ מדברי הגה"א בפ"ב דסוכה וכ"כ מדברי הריב"ש בתשובה והרשב"א כתב בתשובותיו שאלת הא דאמרי' אין נושאין נשים במועד ומותר לישא ערב הרגל משום דעיקר שמחה חד יומא אי דוקא באכלו סעודה ראשונה מסעודת נשואין ערב הרגל משום דאין שמחה אלא במקום סעודה או אפילו לא אכל אלא בנשואין לחוד תשובה נראין הדברים בין עשה סעודה בין לא עשה סעודה שעיקר השמחה הן הנשואין ואין מערבין אותה שמחה עם שמחת הרגל אבל הסעודה טפלה היא לעיקר השמחה וזהו שאין עיקר השמחה אלא יום אחד שהוא תחלת הנשואין ואע"פ ששמחין בסעודת הנשואין כל שבעה ומצוה נמי הוו שעליהם פטרו את החתן ואת השושבינים מן הסוכה עכ"ל ובתשובה אחרת כתב מי שנשא אשה עי"ט ובאו פנים חדשות אם צריך לחזור ולברך ז' ברכות תשובה אסור לעשות סעודת נשואין במועד כדאיתא בפרק אלו מגלחין ומיהו אם באו לו פנים חדשות מעצמן אפשר שמברכין לפי שחתן טעון ברכה כל שיש פנים חדשות וכיון שבאו פנים חדשות אפשר לומר שאין מבטלין הברכה מפני שמחת מועד · ובתשובה אחר כתב לכנוס בערב י"ט מותר כדאמרינן פרק אלו מגלחין ודקשיא לך שהרי עושין סעודה כל ז' לשם חופה ומערבין שמחה בשמחה כבר הקשו כן שם ופריקו למ"ד משום פריה ורביה לחד יומא לא משהי נפשיה למ"ד משום שמחה וכן משום טרחא עיקר שמחה ועיקר טרחא חד יומא עכ"ל וכיון שהוא עצמו כתב להתיר וכדברי רש"י ומידי דרבנן הוא נקטינן לקולא ומותר לזמן קרואים לעשות סעודת נשואין במועד כיון שנשא ערב הרגל וכן נהגו: **כתבו** התוס' שם (ח:) דסעודת ברית מילה מותר לעשות בח"ה דליכא שמחה כדאמרי' פ"ק דכתובות דלא מברכין שהשמחה במעונו משום דאית ליה צערא לינוקא וא"כ כיון שזמנו קבוע אין לבטל זה מפני זה וכ"כ בהגה"א פ"ב דסוכה בשם א"ז: **וכתבו** עוד התו' אבל סעודת פדיון הבן נ"ע אם מותר לעשות במועד ואין לומר הא זמנה קבוע תיכח בזמנה שלא בזמנה סילך יהא מותר ונ"ל דקיימא לן כרב אשי דדריש בפ"ק דחגיג' בחגך ולא באשתך ומינו אסור לערב שמחה בשמחה ועי"ל דלא חשיב שמחה בשמחה כי אם סעודת נשואין לבד עכ"ל:

עושה

מדין זה בס"א ובס"כ: **וא"א** הרא"ש ז"ל כתב תשובה שאלה והתיר לו להעתיקה לחשוב דבר האבד פי' דמשום הכי התיר להעתיקה משום דהיה שולח גוף התשובה למקום אחר וה"ל דבר האבד ממנו אם לא יעתיקנה כי לא יהיה זכור מ"ש בתשובה אבל מ"ש התשובה בלאו האי טעמא שרי לכתוב דאפילו אגרת שלומים שרי להרא"ש וכדעת הרי"ף והרמב"ם כ"ש תשובה אבל בכלל כ"ג כתב וז"ל וכתב תשובה על השאלה בח"ה לפי שהיה השליח ממתין לה וכו' משמע דצריך ליתן טעם על כתיבת התשובה ואפשר דכיון דהרא"ש היה מחמיר על עצמו שלא לכתוב בחולו של מועד משום הכי הוצרך לומר טעם על כתיבת התשובה במועד משום דהשליח היה ממתין לה ולא היה רוצה להתעכב עד אחר המועד וכן כתוב להדיא בכלל רביעי וז"ל לא הייתי כותב בחולו של מועד כי לא הורגלתי בכך אלא לצורך שעה היא וכו' אבל מי שנוהג היתר לכתוב תשובת שאלה וכל שכן הוא וב"י כתב ג"כ כיוצא בזה:

תקמו אין נושאין נשים במועד וכו' משנה פרק קמא דמ"ק סוף (דף ח') והאריכו בגמרא בטעם האיסור ויליף לה מקרא דאין מערבין שמחה בשמחה. וכתב בהגה"ת סמ"ק וז"ל ומכאן יש נזהרין שלא לעשות שני חופות ביום אחד גם מביאין ראייה מהירושלמי דמפיק מקרא שלא לערב שמחה בשמח' מיעקב אבינו דא"ל לבן מלא שבוע זאת וגו' ולא היא דהתם השתי שמחו' היו לאדם אחד דיעקב היה נושא שתי נשים וכן גבי רגל שמחת האשה שהוא נושא ושמחת הרגל הם שתיהן לו הלכך שייך בהו עירוב שמחות אבל בב' חופות שעושין משתי נשים לשני אנשים לא שייך הכא עירוב שמחה בשמחה וכן היה נוהג מורי רבינו יחיאל לעשות חופת יתום או יתומה עם חופת אחד מבניו הכל ביום אחד אך משתי אחיות פי' בספר חסידים (דאין לעשות ביום א' עכ"ל) ובמקצת ספרים כתוב דאפי' בשבוע אחד אין לעשות ואין לשנות המנהג עכ"ל הגה"ה ממרפ"א:

עושה

דרכי משה

(ה) מיהו נוהגים שכותבין איגרת שלומים ע"י שורות עקומות ואין למחות בידן מאחר דכבר כתבתי דאליבא דהלכתא יש להתיר באיגרת שלום לגמרי אפילו בלא שינוי כלל. אבל בשאר כתבים האסורים לכתוב במועד יש להחמיר דאפילו ע"י עיגול אסור: והמיקל במקום שאין מנהג לא הפסיד: (ו) ונראה דהכי נקטינן לענין הלכתא ודלא כמהרי"ל דאוסר:

וע"ל

פרישה

סי' תקמו (א) **אין** נושאין כו' בא"ע בסי' ס"ד ושם כתב הטעם משום דאין מערבין שמח' בשמחה ועוד שלא ישהא לישא עד המועד ויבטל מפריה ורביה ועוד שלא יניח שמחת הרגל ויעסוק בשמחת אשתו רמב"ם: (ב) **ובלבד** שלא יעשה סעודת אירוסין דאין שמחה בלא סעודה:

כתב

חדושי הגהות

תקמה א לעיל מזה כתב בשם הרשב"א דלגמרי אסור ועיין בשכ"ג ישוב לזה:

פירוש

מותר עושה אשה תכשיטיה בח"ה כגון כוחלת ופוקסת ומעברת סרק על פניה ומעברת סכין על פרחתה ועל פניה שלמטה :

תקמז **ח"ה** אסור בהספד ובתענית (א) הלכך אין מניחין המטה ברחוב העיר שלא להרבות בהספד והנשים מענות פי' שכולן עונות כאחת אבל לא מקוננות שתהא אחת מדברת וכולן עונות אחריה ולא מטפחות להכות כף אל כף נקבר המת אף לא מענות ואפי' כל ל' יום לפני המועד אסור להספיד על מת שמת לו מלפני ל' יום קודם המועד (ודוקא להספיד בשכר אסור על מת שמת ל' יום קודם הרגל) ואפי' אם יש לו הספד בלא זה כגון שמת לו מת עתה שאותו מותר לסופדו אפי' מת ערב הרגל אסור להספיד עמו על המת שמת לפני ל' יום קודם המועד אבל בחנם מותר לרב אבל לשמואל אפי' בחנם נמי אסור והרמב"ן פסק כרב והראב"ד פסק כשמואל ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל : אין קורעין בחול המועד ולא חולצין כתף ולא מברין אלא קרובים של מת אבל קרובים קורעין אפילו ביום שמועה אם שמעו תוך שלשים יום ומברין האבל ומיהו אין מברין אלא על מטות זקופות שאין אבילות נוהג בחול המועד שיצטרך לכפות המטות להברותו עליהן ובספר המצות קטן כתב שאין קורעין ולא מברין בח"ה וא"א הרא"ש כתב כסבר' ראשונה · חכם ששואלין אותו דבר הלכה בכ"מ ואומרה הכל קורעין עליו בין

עושה אשה תכשיטיה בחש"מ משנה וברייתא שם (דף ט') פי' כוחלת נותנת כחול בין עיניה כדי שיהיו נאים : פוקסת מחלקת שערה לכאן ולכאן : סרק שם כדי שתראה אדומה :

תקמז ואפילו כל שלשים וכו' משנה בפרק קמא (דף ח') פי' רגילים היו לשכור ספדן לחזור על קרוביו של מת שמת מלפני שלשים ולומר בכו עמי כל מרי נפש ואסור להספיד כך כל שלשים לפני המועד : **ומ"ש** ואפי' יש לו הספד בלא זה וכו' גם זה שם במשנה ונחלקו בה רב ושמואל רב קאמר דהטעם דשלשים יום הוא משום דהמעות שכינס לשמחת יום טוב יתננו להספדן בשכרו ונמנע משמחת יום טוב ולפי זה אם סופדו בחנם שרי · ולשמואל הטעם הוא שאותו העצבון והצער ע"י ספדן אינו נשכח מלבו עד ל' יום לפי זה אפילו סופדו בחנם נמי אסור :

אין קורעין בח"ה וכו' משנה בפרק אלו מגלחין סוף (דף כד) תנן סתמא אין קורעין ולא חולצין וכו' ומפרש לה הרא"ש לשם בשם הראב"ד במועד דוקא קאמר שאין קורעין וכו' אלא . קרוביו שחייבין להתאבל עליו אבל שאינן קרוביו אין רשאין לקרוע במועד אבל הסמ"ק מפרש הך משנה בחול שאינו מועד דאם אינן קרוביו אסורין לקרוע משום בל תשחית וכי"ד סימן ש"מ סעיף ל' ול"א הארכתי בזה ע"ש · לשון ב"י וכתוב בסמ"ג ובסמ"ק אומרים שרש"י קרע בחש"מ אבל הבראה אין עושין דהוי פרהסיא ונראה דה"ה לקריעה וגם לאחר המועד אין להברות כיון שעברה סעודה ראשונה עכ"ל והאי ונראה וכו' הוא לשון הגהת סמ"ק אבל הסמ"ג כתב בלשון אחר : **חכם** ששואלין אותו וכו' נראה דטעות הוא וכצ"ל חכם ות"ח ששואלין אותו וכו' וכ"כ בי"ד סי' ש"מ סעי' ח' וכל מה שכתב רבינו כאן עד אחת מכל המצות נתבאר לשם מסעיף ד' עד סעיף עשירי :

כתב

עושה אשה תכשיטיה בח"ה משנה בפ"ק דמ"ק (שם.) : **ומ"ש** כגון כוחלת ופוקסת וכו' עד סוף השי' ברייתא שם (ט :) : **תנן** התם (ח:) עושה אשה תכשיטיה במועד ר' יהודה אומר לא תסוד בסיד מפני שהוא ניוול לה ובגמ' (ט :) תניא מודה ר"י בסיד שיכול' לקפלו במועד שטופלתו במועד שאע"פ שמצירה היא עכשיו שמחה היא לאחר זמן ומשמע דת"ק שרי אף ע"פ שאינה יכולה לקפלו במועד והלכה כמותו וכן פסקו הגה"א בשם א"ז אבל הרמב"ם כתב טופלת עצמה בסיד וכיוצא בו והוא שתוכל לקפלו במועד וכתב ה"ה שאפשר שסובר דת"ק לא פליג אדרבי יהודה וסמ"ג כתב כדברי הרמב"ם כתב עוד הרמב"ם מעברת אשה שער מבית השחי ומבית הערוה בין ביד בין בכלי וטעמו מדתניא התם מעברת סכין על פניה שלמטה :

תקמז חול המועד אסור בהספד ובתענית הלכך אין מניחין את המטה ברחוב העיר שלא להרבות בהספד משנה בפרק אלו מגלחין (כז .) אין מניחין את המטה ברחוב שלא להרגיל את ההספד וכתב נ"י מפני שאסור להרגיל אלא לכבוד ת"ח לפיכך אין מוליכין המת לבה"ק במועד עד שיהיה כל הקבר מתוקן ומזומן : **ומ"ש** והנשים מענות וכו' שם במשנה (כח :) נשים במועד מענות אבל לא מטפחות בראשי חדשים בחנוכה ובפורים מענות ומטפחות אבל לא מקוננות איזהו ענוי שכולן עונות כאחת קינה שאחת מדברת וכולן עונות אחריה וכתב רבינו בהלכות אבל דה"מ לאינש דעלמא אבל לת"ח מענות ומקוננות כדרכן בחול וה"מ בפניו אבל שלא בפניו לא ויתבאר בסמוך וגם יתבאר דיום שמועה כבפניו דמי : **ואפי'** כל ל' יום לפני המועד אסור להספיד וכו' משנ' בפ"ק דמ"ק (ד' ח.) לא יעורר אדם על מתו ולא יספידנו קודם לרגל שלשים יום ובגמרא (שם) מאי לא יעורר על מתו אמר רב כד הדר ספדנ' במערבא אמרי יבכון עמיה כל מרירי ליב' ופי' בנ"י כד הדר ההוא ספדנ' בעיר וצועק שיבכו עמו כל מרי נפש כי הוא יודע לספוד כהוגן ומי שהיה לבו דוה עליו הולך וסופד על קרובו וכתב רבינו ירוחם פי' לא יעורר לא ישכור ספדן לעורר על מתו שמת זה כמה ימים והראב"ד פי' מת לו מת במועד לא יעורר אחרים שהם מרי נפש על קרוביהם שמתו שיבכו עמו וז"ל סמ"ג שנינו שאסור לאדם שיספוד על מתו קודם הרגל ל' יום כדי שלא יבא הרגל והוא נעצב ולבו דואג ומזכיר אלא יסיר הדאגה מלבו ויכוין לבו לשמחה ואיתא תו בגמרא מ"ש ל' יום אמר רב כהנא ואמרי לה א"ר יהודה אמר רב מעשה באדם שכנס מעות לעלות לרגל ובא ספדן ועמד על פתח ביתו ונטלתן אשתו ונתנתן לו ונמנע ולא עלה באותה שעה אמרו לא יעורר אדם על מתו ולא יספידנו קודם לרגל ל' יום ושמואל אמר לפי' שאין המת משתכח מן הלב ל' יום מאי בינייהו איכא בינייהו דקעבדי בחנם ופירש"י שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום · כלומר כיון דמת אינו משתכח מן הלב ל' יום אי מספידו פחות מל' יום לפני הרגל אתי למיספד ברגל דעדיין לא שכחו וכתבו התו' נראה דהלכה כרב באיסורי ואפי' לשמואל י"ל דלא אסירי אלא ע"י ספדנ' אבל הוא עצמו שרי דיותר מתאפק מצערו ע"י צעקה ויצמח אחר זמן והרא"ש כתב וז"ל כתב הרי"ץ גיאת כיון דטעמא משום עליית הרגל שרי והקשה הר"ם א"כ לימא איכא בינייהו בזמן הזה אלא אף בזמן הזה אסור אי משום דכל דבר שבמנין צריך מניין אחר להתירו אי משום דלאו דוקא משום עליית רגל אלא נמי משום שמחת הרגל שאדם מקמץ מעות לצורך המועד אתי לבטולי משמחת הרגל והראב"ד כתב וקי"ל כשמואל דגרסינן בירושלמי לא יעורר אדם על מתו איזהו העורר מזכירו בין המתים לא יספידנו קודם לרגל ל' יום העושה לו הספד בפני עצמו הדא בישן אבל בחדש מותר אי זהו חדש תוך ל' יום ישן אחר ל' יום כלומר אם מת לו מת בתוך ל' יום אפילו ערב הרגל מותר לספדו כדרכו מפני שהמרירות כבר הוא בלבו על מיתת המת ואין בו תוספת מפני ההספד מזה נראה דמפני צער המועד היא כשמואל והרמב"ן ז"ל כתב כיון דקי"ל דהלכתא כרב באיסורי אין לשנות כל זה מפני שיטת הירושלמי אי אתיא כוותיה דשמואל ול"נ כיון דבחד לישנא אמר רב כהנא נסמוך על הירושלמי דהאי לישנא עיקר ואין אנו צריכין לסתור הכלל שלנו עכ"ל וכתב ה"ה שכן דעת הרשב"א לפסוק כרב אבל הרמב"ם בפ"ו מהל' יום טוב פסק כשמואל וכן כתב בפרק י"א מהל' אבל ושם כתב בד"א במת ישן אבל אם מת בתוך ל' יום סמוך לחג מעורר וגם הרמב"ן כתב בת"ה דמת חדש בתוך ל' יום לד"ה מותר ונ"ל שלא נאמרו דברים הללו אלא לפי מנהגם שהיו הולכים להספיד מתיהם באמצע השנה או אחר תום השנה לעורר בכי וילל' שאותו העצבון והצער אינו נשכח מלבו עד ל' יום אבל מה שנוהגים בזמן הזה שבתשלום השנה סופדים את המת ומזכירים נשמתו אף לדברי שמואל שרי דאין זה עורר שלא ישכח מן הלב ל' יום אדרבא דעתם להפסיק ע"י כך אבלותם שהרי קודם לכן לובשים שחורים ואח"כ מסירים אותם ולובשים מחלצות ונראה דמי שבאה לו שמועה אפי' רחוקה בתך ל' קודם לרגל מותר לספדו דה"ל כחדש דקאמר בירושלמי דשרי שהטעם שכתב הרא"ש שייך גם בזה שהמרירות כבר היא בלבו על מיתת המת ואין בו תוספת מפני ההספד : **אין** קורעין בח"ה ולא חולצין כתף ולא מברין אלא קרובים של מת וכו' משנה בפרק אלו מגלחין (כד :) אין קורעין ולא חולצין ולא מברין אלא קרוביו של מת ואין מברין אלא על מטות זקופות וכתב הרא"ש בשם הראב"ד כל הני במועד דוקא שאין רשאין לקרוע על מת במועד אלא דוקא קרובים הראויים להתאבל והכי מפרש לה בירושלמי וכן חליצת כתף ולהברות ברחבה אינם במועד אלא בקרוביו של מת ואין מברין את האבל במועד בתוך ביתו אלא על מטות זקופות ואפי' מי שלבו גס בו אפי' קרוביו ממש שאין כפיית המטה נוהגת ברגל כלל וכ"כ ראבי"ה דמתניתין איירי במועד דגרסי' בירושלמי על משנה זו ובלבד קרובים הראויים להתאבל תניא חכם שמת הכל קרוביו ואפי' קרובים שאינם ראויים להתאבל כהדא דרבי בון דמך במועדא א ולא עבד ליה ר' מנא חסדא אמרי לצפוראי עד מית סנאה בתר מועדא עביד ליה יקרא על ואמר קדמיהן הדא דתניא חכם שמת הכל קרוביו בהיכון דהוון גביה אנן לא הוון גביה וכיון דמתניתין איירי במועד שמעינן דיש קריעה במועד ושמעינן נמי דעושין הבראה במועד והר"ס מארץ האי כתב דאין עושין הבראה בח"ה והביא ראיה מהירושלמי דגרסינן התם רבי תנחום דמך בחנוכה רב חסדא דמך בריש ירחא עבדי להו איבריא סברין מימר דמדעתיה דרבי אמי אשכחין דלא מדעתיה דרבי אמי ויש לדחות שעשו הבראה ולא נמלכו בו ואפשר שאם שאלוהו לא היה מוחה ואפי' היה מוחה מאן לימא לן דהלכתא כוותיה דעפי מסתבר דהלכה כסוגיא דירושלמי דמוקי מתני' במועד וש"מ דהבראה שריא בחול המועד עד כאן לשונו · וכתב המרדכי בה"ג כתב על מתו קורע ביום קבורה במועד ולא ביום שמועה אם שמע במועד וראבי"ה כתב דאפילו ביום קבורה לא יקרע בחה"מ ור"ת כתב דאפי' ביום שמועה קורע בח"ה ודבריו נראין וכן משמע בירושלמי עכ"ל ובהג"מ כתבו ג"כ סברות אלו והסכימו לדברי האומרים דאפי' ביום שמועה קורע · ובסמוך אכתוב שכך הוא דעת הרא"ש לקרוע במועד ביום שמועה קרובה וכתוב בסמ"ג ובסמ"ק אומרים שרש"י קרע בח"ה אבל הבראה אין עושין דהוי פרהסיא ונראה דה"ה לקריעה וגם לאחר המועד כיון שעברה סעודה ראשונה עכ"ל וגם בתו' פרק אלו מגלחין כתוב שרש"י היה אומר שאין עושין הבראה ברגל הואיל דליכא אבילות ולאחר המועד נמי לא יעשוה הואיל ובטלה סעודה ראשונה והמרדכי כתב י"א דהיכא דצריך למנות ז' אחר הרגל נראה לומר דצריך לעשות הבראה כדאמרינן אכילה ראשונה אינו אוכל משלו והרי הוא מתחיל עכשיו אבילותו וכן הדין אם שמע שמועה בשבת ויש חולקין כיון דנדחה יום ראשון אין מברין ע"כ ובהגה"מ הסכימו לדברי האומרים דמברין בח"ה ודברי הרמב"ם בפ"ו מה' י"ט כדברי הרא"ש ז"ל וכך הם דברי הרמב"ן בת"ה וכתב דבין קרובים הראויים להתאבל בין כל המחוייבים קריעה קורעין במועד אבל לכבוד הרשות קתני מתני' דאין קורעין וכן נוהגין העולם לקרוע ולהברות בח"ה כדעת הרמב"ם והראב"ד והרמב"ן והרא"ש ז"ל (ב) : **חכם** ששואלין אותו דבר הלכה בכ"מ ואומרה הכל קורעין עליו וכו' (שם כה .) על הא דתנן אין קורעין ולא חולצין וכו' פריך בגמרא ואפי' חכם והתני' חכם שמת הכל כקרוביו הכל קורעין עליו הכל חולצין עליו הכל מברין עליו ברחובה של עיר ל"ל דלאו חכם הוא ואי אדם כשר הוא חיובי מחייב למקרע דלאו אדם כשר הוא אי דקאי התם בשעת יציאת נשמה חיובי מחייב דלא קאי התם בשעת יציאת נשמה וכתב הרא"ש בשם הראב"ד חכם שמת הכל כקרוביו הכל קורעין עליו וכו' אפי' במועד דהא פריך אמתניתין דאיירי במועד ואפי' ביום שמועה איירי דאי בין מיתה לקבורה אפי' על אדם כשר דלאו חכם חייב לקרוע מדקאמר הכל כקרוביו אלמא דקרובים קורעין בח"ה אף ביום שמועה ודלא כה"ג שכתבו דמי שבאה לו שמועה קרובה אסור לקרוע ואחר המועד קורע ונוהג אבילות ע"כ וכן פסק ר"מ שמועה קרובה קורע בח"ה וכתב עוד ירושלמי כשם שקורעין על החכמים כך קורעין על ת"ח איזהו ת"ח אמר חזקיה כל ששנה וכו' ובגמרא דידן בפרק אלו קשרים (קיד .) אמר רבי יוחנן איזהו ת"ח כל ששואלין אותו דבר הלכה בכ"מ ואומרה כתב הרמב"ן וכן לענין קריעה וכך מצינו בתשובה אמר ה"ר משה איזהו ת"ח שאין מועד בפניו כל ששואלין אותו דבר הלכה בכ"מ ואומרה ואפי' במסכת כלה עכ"ל הרא"ש :

ומ"ש

דרכי משה

תקמז (א) וע"ל סימן תקס"ח : (ב) ובמהרי"ל כתב דאין לקרוע במועד רק על אביו ואמו וכ"כ בת"ה סימן רפ"ח דכן נוהגין באשכנז ועיין בי"ד סימן ש"מ :

עיין

חדושי הגהות

תקמז א פירוש על זה שלא עבד ליה רבי מנא חסדא שלא ספדיה לרבי בון אמרי ציפוראי עד מית סנאה כלומר עד מיתת שנאו שלא היו אוהבים רבי מנא לרבי בון זה לזה בתר מועדא עביד ליה יקרא שספדו כראוי ואמר הא דלא ספדיניה במועד משום דהדא דתניא חכם שמת הכל קרוביו אינו אלא באינון דהוויין גביה במיתתו אבל אנן לא הוויגן

ומ"ש רבינו בין בפניו בין שלא בפניו וכן מ"ש ואפילו ביום שמועה שאינו יום קבורה ואפילו לא קרע ביום שמועה יקרע בכל זמן שעוסקין בהספד וכו' ביום שמועה כמו בפניו דמי שם כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה אמרי לא גמרינן מיניה אמר להו אביי מי תניא הרב שמת חכם שמת תניא ועוד כל יומא שמעתתיה בפומין דבי מדרשא סבור מאי דהוה הוה א"ל אביי תניא חכם כ"ז שעוסקין בהספד חייבין לקרוע סבור למקרע לאלתר אמר אביי תניא חכם כבודו בהספדו וכתב הרא"ש בשם הראב"ד לא קרעו רבנן עליה וכו' לפי' הראב"ד שלא היו שם בשעת מיתה וקבורה אלא אח"כ באו ולא קרעו עליו דאמרי לא גמרינן מיניה וקשיא לן אטו רב ספרא לאו אדם כשר הוה והלא הכל קורעין על אדם כשר אפילו בחולו של מועד וי"ל ה"מ הני העומדים שם בין מיתה לקבורה ואי לא לא מחייבי והם סוברי' דחכם דינו כאדם כשר ותו לא אח"כ היה רבו אז בין בפניו בין שלא בפניו קורע ביום שמועה אפילו במועד א"ל מי תניא הרב שמת חכם שמת תניא וקאמר הכל קרוביו בין בפניו בין שלא בפניו ואי תקשי לך הך ירושלמי שהבאתי לעיל ואמר קדמיכון חכם שמת הכל כקרוביו באיכון דהוו גביה אבל לא הוינן גביה איכא למימר הכא לא בקריעה איירי אלא בהספד וקי"ל דאין מספידין במועד אלא בפניו סבור מאי דהוה הוה כיון שלא קרעו ביום השמוע' אע"פ שהוא בתוך ז' שוב אינו קורע דהא לאו שעת חימום הוא אמר להו חכם כל זמן שעוסקין בהספדו והוא תוך ז' או לפי מה שהוא ההספד עכ"ל :

תקמח כתב

בה"ג וכו' כ"כ הרא"ש בשמם בפרק אלו מגלחין (דף ל"ה) ובי"ד סוף סי' שצ"ט כתב שדעת הגאונים כדעת בה"ג ושאין כך דעת ר"ת והרא"ש ומ"מ לא היה מוחה במי שנוהג כדברי הגאונים עכ"ל אבל כאן לא כתב רבינו זה לפי שנמשך אחר מ"ש הרא"ש ריש (דף לח) שהכריעו החכמים האחרונים שאין שום אבילות דאורייתא אף ביום הראשון כ"א אנינות וראיותיהם ברורות וחזקות ולא תזוז מינה עכ"ל דלפי זה אפילו היתה מיתה וקבורה ביום האחרון של חג או בי"ט שני של עצרת אינו נוהג אבלות כלל בי"ט דלא אתי עשה דרבנן דיחיד ודחי עשה דרבים דרבנן והכי נהוג · מי שבא לנהוג כדברי הגאונים מוחין בידו משום לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות שכבר קבלנו עלינו לנהוג בזה כר"ת והרא"ש :

ומ"ש

בין בפניו בין שלא בפניו וחולצין עליו ומברין עליו ואפי' בח"ה ואפי' ביום השמועה שאינו יום קבורה ואפי' לא קרע ביום שמוע' יקרע בכל זמן שעוסקים בהספד אפי' עוסקין בו יותר מז' ימים כגון בשאר ימות השנה אבל בח"ה אין מספידים אלא בפניו ויום השמועה כמו בפניו דמי ועל רבו שלמדו חכמה או שהאיר עיניו במשנה אחת כגון חברים שלומדים זה עם זה קורעין בח"ה אפי' ביום שמועה ואין מתאחין לעולם ועל אדם כשר דלא סנו שומעניה ואינו חשוד על שום עבירה ולא על ביטול מצוה אלא שאינו חכם בתורה קורעין בח"ה אם ידע בין מיתה לקבורה אבל אם לא ידע בין מיתה לקבורה לא ועל כל אדם אם עומד בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע אפי' בחול המועד ואפילו אם הוא חשוד בעבירות רק שלא יהא מומר לע"ג או מומר להכעים לעבור על אחת מכל המצות · עושין כל צרכי המת בח"ה גוזזין לו שערו ומכבסין לו כסותו ומנסרין לו ארזים ובלבד שלא יקוץ אותם מן המחובר ומיהו דוקא בצנעה שיעשה הארון עם המת בחצר שיהיה ניכר שהוא לצורכו ואם מת אדם מפורסם שיש לו שם מותר אפי' אם יעשנו בשוק ובמקו' שיהודים מועטים דרים במקום אחד והכל יודעים כשיש מת בעיר הכל חשוב כמפורסם אין חופרין כוכין וקברות בח"ה ופי' הראב"ד (אפי') לקבור בהן במועד אבל מחנכין אותן שאם הוא ארוך מקצרו או מאריכו או מרחיבו ורש"י פירש אין חופרין כוכין לקבור בהן אחר המועד אבל לקבור בהם במועד חופרי' אותן אפי' בח"ה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל :

תקמח (א) **כתב** בה"ג מי שמת לו מת באחד מימי הרגל או בחש"מ חוץ מביום האחרון אינו נוהג אבילות ברגל עד שיצא כל הרגל (ב) ומיהו יום האחרון עולה לו אע"פ שאין אבילות נוהג בו ומשלים עליו ו' ימים ואם מת ביום האחרון נוהג

ומ"ש אבל בח"ה אין מספידין אלא בפניו שם (כז:) אמתני' דאין מניחין את המטה ברחוב אמר ב עולא אין מועד בפני ת"ח כלומר לענין הספד וה"מ בפניו אבל שלא בפניו לא ואסיקנא דיום שמועה כבפניו דמי וכתב הרמב"ם בפ' כ"א מהלכו' אבל ויום שמועתו כבפניו הוא וסופדין אותו אע"פ שהיה רחוק: ומ"ש רבינו ואפילו לא קרע ביום שמועה יקרע כל זמן שעוסקין בהספד אפילו עוסקין בו יותר מז' ימים כגון בשאר ימות השנ' לא ניתן ליכתב בהלכות אלו דאינו ענין לחול המועד אלא שמאחר שהתחיל לכתוב דיני ת"ח גמרם: ומ"ש ועל רבו שלמדו חכמה או שהאיר עיניו במשנה אחת כגון חברים שלומדים זה עם זה קורעין בח"ה וכו' בס"פ ואלו מגלחין (כו.) אמרינן דת"ח שבבבל עומדים זה מפני זה וקורעין זה על זה וכתב הרא"ש בפרק אלו מגלחין פירש"י דקורעין זע"ז כדין רבו שאין מאחין לעולם דכל יומא שמעתתא דהדדי בפומייהו דאילו בקריעה עצמה אין חלוק בין חכם לרבו מובהק עכ"ל וכ"כ התו' והר"ן וכ"י ודלא כהרמב"ן שכתב בתורת האדם דמתאחה: ומ"ש רבינו גבי עומד בשעת יציאת נשמה דאפילו אם הוא חשוד בעבירות כמי קורעין עליו כ"כ שם הרא"ש בשם הר"מ ודלא כהר"י שאמר דהא דחייב לקרוע כשעומד בשעת יציאת נשמה ה"מ באדם שאינו רשע אבל באדם רשע וחשוד אין אדם חייב לקרוע: עושין כל צרכי המת בחוה"מ וכו' ברייתא בפ"ק דמ"ק (ח:) עושין כל צרכי המת גוזזין לו שערו וכו' ועושין לו ארון מנסרים המנוסרים מעי"ט רשב"ג אומר אף מביא עצים ומנסרן בצנעה בתוך ביתו וכתב הרי"ף והרא"ש והלכתא כרשב"ג דסתם כן תנא כוותיה וכ"פ הרמב"ם: ומ"ש ובלבד שלא יקוץ אותם מן המחובר ירושלמי הכל מודים שלא יקוץ לו ארזים ואמרי' תו בירושלמי ודכוותיה לא יחצוב לו אבנים מן ההר היו חצובות מן ההר פלוגתא דר' יהודה ופי' היו חצובות מן ההר אלא שצריך לחלקן ולרבען או לחלוק אחד לשנים או לשלשה דומיא דארזים לנסר וכתב הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כתב בפ"ז דאין חוצבין אבנים לבנות בהם קבר וכתב ה"ה דאבנים חצובות מותר לחלקן דומיא דנסרים דקי"ל כרשב"ג וב"י כתב היו חצובות אלא שהיו צריכים לחלק אחד לשנים או לג' דומיא דארזים לנסר פלוגתא דרבי יהודה ורבנן דפליגי במתניתין דלרבנן לא בעי עמו בחצר ולר' יהודה בעינן ואיכא למידק אמאי אסרינן לקוץ לו ארזים ושרינן למיגז אסא וי"ל דהאסא שאני שידוע לכל שהוא ראוי לחי לבריח ולמת להעביר הזוהמא וליכא שום חשדא אבל ארזים אתי למימר לצורך בנין הוא קוצץ כ"כ ב"י בשם המפרשים ז"ל: ומ"ש ומיהו דוקא בצנעה שיעשה הארון עם המת בחצר פי' שהמת שם כדי שיהיה ניכר שהוא לצורך מת ולא יאמרו שהוא עושה מלאכה בח"ה מתני' היא בפ"ק דמ"ק (שם): ומ"ש ואם המת אדם מפורסם וכו' ירושלמי כתבוהו הרי"ף והרא"ש שם: ומ"ש ובמקום שהיהודים דרים בשכונה אחת וכו' כ"כ שם התו' וכ"כ שם המרדכי והג"א בשם מהר"ם וכ"כ הר"ן בפ"ק דביצה וכ"כ הגמ"י וכ"כ סמ"ק: אין חופרין כוכין וקברות בח"ה משנה שם אין חופרין כוכים וקברות במועד אבל מחנכין את הכוכין ועושה נברכת במועד ומפרש בגמר' כוכין בחפירה וקברות בבנין כיצד מחנכין אמר רב יהודה אם היה ארוך מקצרו במתניתא' תנא מאריך ומרחיב בו וכתב הרא"ש שאין חופרין כוכין פירוש להקבר לאחר המועד וכ"פ רש"י שהיה דרכן לחפור כוכין להיות מוכנים לצורך מתים שימותו דטרח' יתירה הוא ותמה הראב"ד אם לצורך אחר המועד הוא למה מחנכין אותו במועד ופי' הראב"ד ז"ל דלקבור בו במועד איירי ואפ"ה אין חופרין אותו בתחלה במועד מ"ט משום דאפשר ליה בנברכת והוא הבקיע שכן הקברות שלנו ירושלמי עושין נברכת במועד זה הבקיע וכל שהוא תושב נקרא בקיע כי זה הבקיע אין עושין אותו קבר לעולם אלא לשעה כמו גר ותושב והיינו מהמטרות דאמרן לעיל זה שמת במועד נותנין אותו לתוכו עד לאחר המועד שחופרין לו קבר או בונין לו קבר לפי כבודו ולא מסתבר כלל כפירושו כי גנאי גדול הוא למת לפנותו מקבר לקבר קודם שיתעכל הבשר וראוי הוא להתיר צורך קבורה יותר מהיתר צורך האבד ומה שתמה על החינוך תירץ הרמב"ן לפי שכוכין והקברות צרכי רבי' הן רבי' מתו ורבים ישתו ובצרכי רבי' כתבתי למעלה דאין עושין אותו בתחלה במועד אלא אין צריכי' להם במועד כמו שאין חופרין בורות שיחין ומערות של רבים במועד בשאין צריכי' להם במועד אבל חוטטין אותם אף על פי שאין צריכים להם עד לאחר המועד והחינוך דמיא לחטיטת בורות עכ"ל וכ"ד הרי"ף שכתב על משנה זו פי' להקבר בהם לאחר המועד וגם הרמב"ם כתב בפ"ח אין חופרין קבר להיות מוכן למת שימות ואין בונין אותו אבל אם היה עשוי מתקנו במועד וכתב ה"ה טעם הדבר בשם הרמב"ן וכ"ד הר"ן בפ"ק דביצה וכ' בשם הרמב"ן דטעמא משום דכיון דצרכי רבים הן אע"פ שאינן לצורך המועד להתחיל בהן הוא דאסור אבל להרחיב שרי ואפי' בקבר של בני משפחה ואפילו של יחיד נמי אפשר דשרי דכיון דמצוה הוא הקילו בו מקצת מלאכה אפי' שלא לצורך המועד כמו שהתירו בצרכי רבים וה"ה שמא יצטרך לו במועד והא דתנן עושין נברכת כתב ב"י מותר לחפור לכתחלה נברכת שמכבסין לפי שיש בה צורך לח"ה כדתנן ואלו מכבסין במועד כן פירש"י והגאוני' ומפרש בדברי רש"י דטעמא משום דגנות בה טרח' כולי האי וכתב ה"ה בפ"ח שהרמב"ם והאחרוני' הקשו על פי' זה ופירשוהו מענין קברות ופי' הרמב"ן שהוא תוספ' חפירה לקבר העשוי כבר והותרה לצורך המתים שימותו ורבי' כתב לשון זה אבל ממ"ש סמוך לחפירת בורות ולא למטה בדין חפירות הקברות נראה שהוא מפרשה כפרש"י והגאונים והעיקר כפי' הרמב"ן ז"ל עכ"ל ובפירוש המשניות שבהדיא הרמב"ם כפירש"י והגאונים ז"ל: **אם** אומרים צ"ה וקדיש בח"ה כתב רבינו בהל' אבל סימן ת"א: **כתב** הגה"מ בפ"ח מהי"ט גבי המלקט עצים מתוך שדהו וכו' מכאן כתב הר"ם דאין לתלוש עשבים ועפר במועד בבה"ק כמו שנוהגים לעשות בחול:

תקמח כתב בה"ג מי שמת לו מת באח' מימי הרגל וכו' כ"כ הרא"ש בשמו בפ' אלו מגלחין וז"ל כתב בה"ג היכא דשכיב שכבא בי"ט ראשון או בי"ט שני או בחש"מ או ביום א' של ב' י"ט האחרונים לא נהיג אבילות עד דנפקו כולהו יומי טבי אבל יומא בתרא מיסלק סליק למנין ז' ימי אבילות אבל לא נהיג ביה אבילות כלל אבל אי שכיב ליה שכבא בי"ט שני של ב' ימים אחרונים נהיג ביה אבילו' וסליק ליה למנין ז' דאתי עשה ודאי דיחיד ודחי עשה ספק דרבים דכתיב ואחריתה כיום מר והוה דאורייתא וי"ט האחרון ספיקא דרבנן וכ"כ הרי"ף שם ולטעמייהו אזלי דסברי דאבילות יום ראשון דאורייתא וכ"כ הרמב"ם פ"י מהל' אבל וז"ל המקומות שעושין שני י"ט מונה הז' מי"ט האחרון אע"פ שאינו נוהג בו אבילות הואיל ומדבריהם הוא עולה לו מן המנין ומונה אחריו ו' ימים בלבד ל' יום מיום הקבורה הקובר את מתו בי"ט שני שהוא י"ט האחרון או בי"ט שני של עצרת נוהג בו אבילות הואיל וי"ט שני מדבריהם ואבילות יום ראשון של תורה ידחה עשה של דבריהם מפני עשה של תורה אבל אם קבר בי"ט שני של ר"ה אינו נוהג בו אבילות ששניהם כיום ארוך הן עכ"ל ויתבארו דבריו להלן בסי' ז"ז · וכ' הרא"ש בפ' הנזכר דלפי דבריהם צריך לחלק באבילות דאם מת אחיו מאמו ואחותו נשואה בי"ט שני אינו מתאבל דלא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים ורבי' בספר י"ד סי' שצ"ט כתב שכדעת בה"ג הוא דעת כל הגאונים וכ"כ הרמב"ן וכתב דלדעת הגאונים אין דינם אלא בז' מתים המפורשי' בתורה באותן שהוסיפו עליהם מדברי סופרים אין מתאבלי' עליהם בי"ט וי"א דבי"ט שני של ר"ה אין מתאבלין כלל דקדושה אחת להן אע"פ שעולה אינו נוהג בו אבילות

וזו

פרישה

תקמח (א) **כתב** בה"ג מי שמת לו מת כו' עיין בי"ד סימן שצ"ט ות"ב ושם תמצאנו מבואר יותר ושם כתבתי קצת הגהות מהרש"ל ע"ז הסי' :

(ב) **ומיהו** יום האחרון כו' ואם מת ביום האחרון נוהג בו אבילות כו' מדמפלג בין מת ביום טוב האחרון למת קודם י"ט האחרון ויישבתי מה שק' על הרמב"ם בהלכות שכתב אין אבילות נוהג בפורים ובדוכתא אחריתא כתב אבילות נוהג וע"כ צ"ל אם מת בפורים נוהג אבילות והא דקאמר אינו נוהג מיירי שמת קודם פורים וכמו שמחלק בה"ג הכא לענין יו"ט האחרון ומ"ש יום האחרון עולה כו' ר"ל חוץ מיום ב' של ר"ה שאינו עולה ששניהם כיום ארוך וכ"כ מהרי"ל בדף ק"ט ע"א והביאו מהרש"ל ז"ל בהגהותיו בי"ד ס"ס ת"ו אם מת בשבת שאינו נקבר עד יום א' אין האבילות מתחיל אלא מסתימת הגולל דלמ' בי"ד היה שבת שני ז' לאבילות וק"ל :

ואם

חדושי הגהות

הוינן גביה : ב בגמרא דמ"ק איתא רב פפא ובמגילה (ג:) איתא רבה בר רב הונא וכ"ה גירסת הרי"ף והרא"ש :

גם

ומ"ש שאין אבלות נוהג במועד כלל אלא אנינות וכו' נראה דס"ק דלבה"ג דאבלות נוהג במת ביום אחרון פשיטא דגם אנינות נוהג בו דלא עדיף משבת דנוהג בו אנינות אלא אפילו לר"ת דאין אבלות נוהג בי"ט כלל לא תימא דשמחת הרגל דוחה ג"כ לאנינות דעדיף משבת לזה אמר דלענין אנינות מודה ר"ת דלא עדיף משבת: ומ"ש ומיהו אעפ"י שאסור בתשמיש המטה א"צ לישן וכו' נרא' דלפי דלהרמב"ם מותר בתשמיש המטה כמ"ש בשמו בי"ד בסי' שצ"ט א"כ הל"ל כיון דאיכא מאן דמיקל אעפ"י שאנו נוהגין להחמיר דאסור בתשמי' המטה מ"מ כיון דקילא ליה כך אבלות למקצת הגאונים צריך שמירה דישן בין האנשים וכו' וכדחיישינן גבי חתן לכך אמר דא"צ שמירה דלא דמי לחתן דאיכא תרתי

נוהג בו אבילות וכ"כ רב אלפס ור"ת כתב (א) שאף אם מת ביום אחרון אינו נוהג אבילות שאין אבילות נוהג במועד כלל אלא אנינות שאם מת לו מת בח"ה אסור בדברים שאונן אסור בהם ואם מת בי"ט אם אינו רוצה לקוברו בו ביום אין עליו דין אנינות אא"כ צריך להחשיך על התחום להכין לו צרכי קבורה אז חל עליו דין אנינות משעה שמחשיך אבל אם מת בי"ט שני והוא רוצה לקוברו או בי"ט ראשון ורוצה לקוברו ע"י עו"ג חל עליו אנינות אבל לאחר שנקבר אין עליו דין אבילות אלא לענין דברים שבצנעה שנוהגין ברגל ומיהו אע"פ שאסור בתשמיש המטה א"צ לישן בין האנשים אלא אשתו ישנה עמו בחדר ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל אע"פ שאין אבילות ברגל אם מת לו מת ברגל הרגל עולה למנין שלשים ומתעסקין בו ברגל לנחמו ולאחר הרגל מתחיל למנות שבעה וכשיכלו ז' למיתת המת אע"פ שעדיין לא כלה האבילות מלאכתו נעשית על ידי אחרים ועבדיו עושין לו בצנעה בתוך ביתו מת לו מת קודם הרגל ונהג אבילות אפילו שעה אחת לפני הרגל בטלה ממנו גזירת שבעה וימי הרגל עולין לו למנין ל' הרי שבעה לפני הרגל וימי הרגל ומשלים עליהם עד ל' ודוקא שנהג אבילות באותה שעה אבל אם שגג או הזיד ולא נהג אבילות

וזו היא דעת הרמב"ם ולפי דעתי ודעת הגאונים כיון שהוא דרבנן אתי אבילות יום ראשון שהוא דאורייתא ודחי ליה הלכך נוהג בו כבשאר י"ט של גליות עכ"ל ובסי' שצ"ח כתב דאחותו אנוסה או מפותה הויא כמי מדברי סופרים ושהרמב"ן כתב דאשתו כמי הוא מדברי סופרים והוא נחלק עליו ואמר דהא ודאי דאורייתא היא אם היא גדול' וכתב הרשב"א בתשובו' דלא אמרו הגאונים אלא בשי"ט האחרון הוא יום מיתה וקבורה אבל אם מת בי"ט ראשון ונקבר בשני לא הכי דייק לישנא דבה"ג והרי"ף והביא ראיה מדתני' בפ"ק דכתובו' (ג:) הי' טבחו טבוח וכו' ומת אביו של חתן וכו' מכניסין המת לחדר וכו' ואינו נקבר עד יום מחר ואם איתא דיום מיתה אפי' בלא קבורה דאורייתא איך הותר בתשמיש וכן אם יום קבורה דאורייתא לא היה נוהג לכשיקבר ז' ימי חופה דלא עדיפי ימי חופה מי"ט שני ועוד דבהדיא איתא בפ' טבול יום (ק.) לענין אנינות מת לו מת בי"ד וקברו בי"ד יום מיתה דאורייתא וכו' מת בי"ג וקברו בי"ד יום קבורה דרבנן וכו':

ומ"ש רבינו שר"ת חולק ואומר שאף אם מת ביום אחרון אינו נוהג אבילות כ"כ שם הרא"ש בשמו ושהקשה על דברי בה"ג ואח"כ כתב על מתניתין דהקובר את מתו ג' ימים קודם הרגל וז"ל למעלה כתבתי שהכריעו חכמים האחרונים שאין שום אבילות דאורייתא אף ביום ראשון כי אם אנינות וראיותיהם ברורות וחזקות ולא תזוז מינה עכ"ל. וזהו שכתב רבינו בסמוך ולזה הסכים א"א ז"ל וכתבו רבינו בסי' שצ"ט ומ"מ לא היה מוחה במי שנוהג כדברי הגאונים ור"י כתב שכדברי בה"ג נראה עיקר וכן בדין כיון שהרי"ף והרמב"ם סוברים כן:

ומ"ש שאין אבילות נוהג במועד כלל אלא אנינות שאם מת לו מת בח"ה אסור בדברים שאונן אסור בהן ואם מת בי"ט אם אינו רוצה לקברו בו ביום אין עליו דין אנינות כלל וכו' בפרק אלו מגלחין (כג.) אהא דתנו רבנן מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית אחר ואינו מיסב ואוכל ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ואינו מברך ואינו מזמן ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו ופטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ובשבת מיסב ואוכל בשר וכו' כתב הרא"ש רש"י פי' במס' ברכות (יח.) אין מברך א"נ לברך ברכת המוציא משמע שאם רצה לברך הרשות בידו ולא משמע כך בפ' מי שמתו דקאמר התם חוץ לד"א כמי אסור אלמא דיש בדבר איסור וי"א דהא דמשמע דאסור לברך היינו בשצריך לעשות בצרכי המת אבל אם כבר עסק או שיש לו עוסקים אחרים יכול לברך ובירושלמי לא משמע הכי ועוד אמרי' פ' מי שמתו אין המת מוטל לפניהם הם יושבים וקורין והוא יושב ודומם ואינו עוסק בצרכי המת מדקתני והוא יושב ודומם והוא יכול לכוין בפסוק ראשון של שמע וקאמר דאינו קורא הלכך נראה שאסור להתפלל כל מי שמוטל עליו לקברו והיינו אונן שמתאבלין עליו וכן משמע בירוש' דגרסי' התם תני אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו מפני כבוד המת או מפני שאין לו מי שישא משאו מאי בינייהו כגון שיש לו מי שישא משאו אי תימא מפני כבוד המת אסור אי תימא מפני שאין לו מי שישא משאו הרי יש לו מי שישא משאו והתניא פטור מנטילת לולב תפתר בחול פירוש חול המועד והתניא פטור מתקיעת שופר מה אית לן למימר בחול ולא ביום טוב א"ר חנינא מכיון שהוא זקוק להחשיך על התחום להביא לו ארון ותכריכין כמי שנשא משאו דמי [א] מיהו בהא פליגא ירושלמי אגמרא דידן דמשמע התם דאפי' בשבת כיון דמחשיכין על התחום להביא לו ארון ותכריכין דחלה עליו אבילות והכא אמרי' דבשבת חייב בכל מצות האמורות בתורה וה"ה בי"ט וי"א דגמרא דידן איירי בשחרית והתם איירי לעת ערב דשייך אז למימר דמחשיכין על התחום ולא בשחרית ולי נראה דלא קשיא דודאי בחול שיכול לעשות צרכי המת אע"פ שאינו עסוק יש עליו דין אנינות מפני כבודו של מת שיהא לבו פנוי לחשב על צרכי המת ויעסוק בהם תמיד אבל בשבת וי"ט שאין יכול לעסוק לצורך המת אלא להחשיך בעלמא דוקא בשעה שהוא מחשיך פטור אבל כל היום חייב והא דקתני פטור מתקיעת שופר היינו בשעה שהוא מחשיך ולישנא משמע הכי מכיון שהוא זקוק להחשיך משמע בשעה שהוא עסוק להחשיך וכי"ט שני דנקבר ע"י ישראל כחול שויה רבנן ונוהג דין אנינות ובי"ט ראשון אם רוצים לקברו בו ביום ע"י עו"ג כיון שהוא צריך להמציא להם צרכי ארון ותכריכין ירא' דלא גרע ממחשיך על התחום להביא לו ארון ותכריכין ופטור עכ"ל: ומ"ש אבל לאחר שנקבר אין עליו דין אבילות אלא דברים שבצנעא שנוהגים ברגל בפ"ק דכתובות (ד.) אמר מר הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים מסייע ליה לר' יוחנן דאמר ר"י אע"פ שאמרו אין אבילות במועד אבל דברים של צנעה נוהג ובסמוך אכתוב שיש מי שחולק בזה: ומ"ש ומיהו אע"פ שאסור בתשמיש המטה א"צ לישן בין האנשים וכו' בפרק אלו מגלחין הביא הרא"ש הא דתני' בפ"ק דכתובות גבי מת אביו של חתן או אמה של כלה הוא ישן בין האנשים ואשתו ישינה בין הנשים וכ' עליה בשם הראב"ד איכא מ"ד דאי אתרמי ליה אבילות ברגל שצריך כמו כן שיישן הוא בין האנשים ואשתו ישינה בין הנשים משום דדמי האי אבילות לאבילות דחתן דמזלזלין דלא נהגו אבילות ברגל וקי"ל דאסור בתשמיש המטה דאמרי' דברים שבצנעא נוהג הלכך בעי הרחקה יתירה כי הכא ול"נ דשאני רגל משבעת ימי המשת' דשבעת ימי המשתה אית ביה אפושי שמחה לשושבינים ולכל בני החופה ומשום הכי אתי לזלזולי ביה אבל שמחת רגל לית בה כה"ג ול"נ דלא דמיא קילותא דרגל לקילותא דהכא דהכא אקילו ביה טפי שהרי מת לו מת קודם שהלו שבעת ימי המשתה והתירו לו חכמים להכנים את המת לחדר ואת הכלה לחופה כדי לדחות אבילות מעליו אבל רגל חל מאליו הלכך לא קיל ליה כולי האי ע"כ לשון הרא"ש. ול' רבי' אינו מסודר שנראה ממנו שכל דברי' אלו אינו אלא לדעת ר"ת והרא"ש ולא לדעת בה"ג ורב אלפס ואינו כן שהרי מ"ש שאם מת לו מת בח"ה אסור בדברים שאונן אסור בהם וכו' עד אלא אשתו ישינה עמו בחדר גם לבה"ג ורב אלפס איתנהו זולת מ"ש אבל לאחר שנקבר אין עליו דין אבילות וכו' דקאי גם אי"ט האחרון דמשמע דבה"ג ורב אלפס חולקים בזה וכך היה לו לסדר לשונו ור"ת כ' שאף אם מת ביום אחרון אינו נוהג אבילות ולזה הסכים א"א ז"ל ואח"כ ה"ל לכתוב אע"פ שאין אבילות נוהג במועד כלל מ"מ נוהג בה אנינות שאם מת לו מת בח"ה וכו' עד חל עליו אנינות ואע"פ שאין אבילות במועד דברים שבצנעה נוהג ומיהו אף על פי שאסור בתשמיש המטה א"צ לישן בין האנשים וכו' דהוה משמע ודאי שמחלוקת ר"ת וה"ג אינה בדברים אלו: ודע יודע שזה שכתב רבי' שהקובר את מתו ברגל נוהג דברי' שבצנעה' הרמב"ם נראה שחולק עליו שכתב בפ"י מהלכות אבל הקובר את מתו בתוך הרגל לא חלה עליו אבילות כלל ואינו נוהג אבילות ברגל אלא לאחר הרגל מתחיל למנות ז' ונוהג בהם כל דברי אבילות ואח"כ כתב הקובר את מתו בי"ט שני שהוא י"ט האחרון נוהג בו אבילות ומדכתב גבי קובר את מתו ברגל לא חלה עליו אבילות כלל דמשמע דאפילו דברים שבצנעה אינו נוהג וגבי לאחר הרגל מתחיל למנות ז' כתב שנוהג בהם כל דברי אבילות דמשמע אפי' דברים של פרהסיא וגבי קובר את מתו בי"ט האחרון כתב נוהג בו אבילות ולא כתב כל דיני אבילות משמע דלא קאמר דנוהג אלא דברים שבצנעה בלבד ולא דברים של פרהסיא ובתחלת הפרק כתב אין אבילות בשבת אלא בדברים שבצנעה כגון עטיפת הראש וכן ברגלים וכן ר"ה וי"ה אין דבר מדברי אבילות נוהג בהם משמע בהדיא דאפי' דברים שבצנעה אינם נוהגים ברגל וכבר כתב רבי' בי"ד סי' שצ"ט שהרמב"ם סובר שאפי' דברים שבצנעה אינו נוהג ברגל ושם אכתוב טעמו בס"ד ומ"מ התו' והרא"ש פסקו בריש כתובות דדברים שבצנעה נוהג וכן העלה הרמב"ן בספר ת"ה וכן כ"ל הלכה למעשה ואת"ת והיאך אפשר שיסבור הרמב"ם שהקובר את מתו בתוך הרגל שלא ינהוג בו אפי' דברים שבצנעה ומי עדיף י"ט משבת שדברים שבצנעה נוהגים בו י"ל דשאני התם דכיון דז' ימי אבילות בעי ואין שבעת ימים בלא שבת הלכך ע"כ צריך לנהוג קצת דיני אבילות אבל ברגל כיון דכשקדם האבילות הרגל מפסיקו כשלא חל האבילות עדיין דין הוא שלא ינהוג בו כלל ועפ"ז היה אפשר לומר דליכא פלוגתא בין ה"ג לר"ת בי"ט האחרון לענין דיכא שמ"ש בה"ג שהקובר את מתו בי"ט האחרון נוהג אבילות היינו דברים שבצנעה דוקא שאילו קברו בשאר ימות החג אינו נוהג כלל אבילות בחג ואפי' דברים שבצנעה ור"ת סובר דבין קברו באמצע הרגל בין קברו ביום האחרון נוהג דברים שבצנעה ולא דברים של פרהסיא וא"כ קובר את מתו בי"ט האחרון הכל שוים שנוהג דברים שבצנעה ולא דברים של פרהסיא אבל מדברי הרא"ש נראה שה"ג ור"ת חולקין לענין הדין בי"ט אחרון דלה"ג נוהג אפילו דברים שבפרהסיא ולר"ת אינו נוהג דברים שבפרהסיא אבל דברים שבצנעה מיהא נוהג:

אע"פ שאין אבילות ברגל אם מת לו מת ברגל הרגל עולה למנין ל' וכו' עד ועבדיו עושין לו בצנעה בתוך ביתו ברייתא בפ' אלו מגלחין (יח:) ומסיים בה ואין רבים מתעסקין בו שכבר נתעסקו בו ברגל וכ' רבי' בסמוך וגם בספר י"ד סי' שצ"ט ופירש"י ואין רבי' מתעסקין עמו כלו' אין צריכין לנחמו אחר הרגל שכבר נחמוהו ז' ימים ברגל וכו' ר"י בה"ג מלאכתו נעשית ע"י אחרים פי' בבתיהם אבל לא בביתו ודוקא דבר שאינו אבד אבל דבר האבד הוא בעצמו עושה: ודיש לתמוה על הרי"ף שהשמיט הא דקתני מלאכתו נעשית ע"י אחרים וכו' עד סוף הברייתא וכן יש לתמוה על הרמב"ם שכתב בפ"י מהל' אבל שהקובר את מתו ברגל אחר הרגל מתחיל למנות ז' ונוהג בהן כל דברי אבילות: מת לו מת קודם הרגל ונוהג אבילות אפי' שעה אחת וכו' שם במשנה (יט.) הקובר את מתו ג' ימים קודם לרגל בטלה ממנו גזירת ז' ובגמרא (כ.) ת"ר קיים כפיית המטה ג' ימים קודם לרגל א"נ לכפותה אחר הרגל דברי ר"א וחכ"א אפילו יום א' ואפילו שעה אח' אר"א בר"ש הן הן דברי ב"ש הן הן דברי ב"ה שב"ש אומרים ג' ימים וב"ה אומרים אפי' יום א' אר"ה אר"ח בר אבא א"ר יוחנן אפי' יום א' אפי' שעה אחת רבא אמר הלכה כת"ק רבינא אמר אפילו יום א' ואפילו שעה אחת וכדבריו פסקו כל הפוסקים:

ומ"ש דימי הרגל עולין לו למנין ל' ברייתא שם גבי קובר את מתו ברגל ומשמע ודאי דכ"ש לקובר את מתו קודם הרגל ובסמוך האריך רבינו לבאר היאך ימי הרגל עולים למנין ל' וכ"כ ר"י: ומ"ש ודוקא שנהג אבילות באותה שעה וכו' שם כתב הרא"ש בשם הראב"ד דמדקתני בברייתא קיים כפיית המטה ולא קתני ליגנא דמתניתין הקובר את מתו ש"מ בעינן קיים אבילות קודם הרגל שאם לא קיים אבילות קודם הרגל שוגג או מזיד אין רגל מפסיקו שלא

דרכי משה

תקמח (א) עיין בי"ד סימן שצ"ט נתבאר דינים אלו בארוכה ושם כתבתי דנוהגין כר"ת:

ואם

דרישה

סי' תקמח [א] ב"י בד"ה מ"ש שאין אבילות כו' הביא לשון הרא"ש וסוף דבריו ומיהו בהא פליג ירושלמי אגמרא דידן דמשמע התם אפילו בשבת כו' וי"א דגמרא דידן איירי בשחרית והתם איירי לעת ערב דשייך או למימר דמחשיכין על התחום ולא בשחרית ואח"כ כתב ול"נ דודאי בחול שיכול לעשות צרכי המת כו' ע"ש ונ"ט דהא

אבילות או שהיה קרוב לחשיכה ולא היה יכול לנהוג אין הרגל מבטל אבילות אלא נוהג ברגל דברי' שבצנעה ומונה ז' ימים אחר הרגל ובאותן השבעה מלאכתו נעשית ע"י אחרים ועבדיו עושין לו בצנעה בתוך ביתו א ואין רבים מתעסקין בו לנחמו שהרי נתעסקו בו ברגל ורגל עולה למנין ל' ואם נהג ז' לפני הרגל והרגל פוגע בתוך ל' מבטל ממנו גזירת ל' אפילו אם חל יום ז' ערב הרגל מותר לספר ולכבס ולרחוץ ערב הרגל וכן נמי אם חל יום ח' להיות בשבת ערב הרגל מותר לספר ולכבס ולרחוץ ע"ש ואם לא גילח בערב הרגל מותר לגלח אחר הרגל שהרי נתבטל ממנו גזירת ל' אבל בתוך הרגל לא יגלח כיון שהיה אפשר לו לגלח קודם הרגל ואם חל יום ז' שלו בשבת ערב הרגל מותר לגלח ברגל כיון שלא היה אפשר לו לגלח (ד) קודם ואם חל יום א' או יום ו' שלו (ב) בערב הרגל מותר לספר ולכבס ואסור לרחוץ עד הלילה וגם אסור ללבוש מה שכבס עד הלילה וריב"א פי' כמו שאסור לרחוץ כך אסור לכבס כל היום ומיהו (ה) שניהם מותרין סמוך לחשיכה ואין צריך להמתין עד הלילה וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא

שלא יהיה חוטא נשכר ואח"כ כתב מסקנא דמלתא הקובר את מתו שעה אחת קודם הרגל אם קיים מצות אבילות באותה שעה בטלה ממנו גזירת ז' ואם נקבר עם חשיכה ולא קיים מצות אבילות לא בכפיית המטה ולא בחליצת הסנדל לא בטלה ממנו גזירת ז': ומ"ש אלא נוהג ברגל דברים שבצנעא כבר כתבתי בסי' זה שכן פסקו התוס' והרא"ש וכן העלה הרמב"ן שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שכתב שאין נוהג ברגל אבילות כלל ואפי' בדברים שבצנעא:

ומ"ש ומונה ז' ימים אחר הרגל וכו' כ"כ שם הרא"ש וטעמא משום דחשיב כאילו קברו ברגל דתניא כיס דמונה ז' ימים אחר הרגל ובאותן השבעה מלאכתו נעשית ע"י אחרים וכו' ולא היה צריך רבינו לכפול הדברים וכך היה לו לכתוב אין הרגל מבטל האבילות ודינו כמו קובר את מתו ברגל:

ומ"ש ורגל עולה למנין ל' כבר נתבאר בסמוך: ואם נהג שבעה לפני הרגל והרגל פוגע בתוך ל' מבטל ממנו גזירת ל' אפילו אם חל יום שביעי ערב הרגל וכו' וכן נמי אם חל יום שמיני להיות בשבת ערב הרגל וכו' שם (יט:) תנן הקובר את מתו ג' ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזירת ז' ח' ימים קודם הרגל בטלה ממנו

ומ"ש וכן נמי אם חל יום ח' לא זו אף זו והא ליתא תרתי דקילא ליה ואיכא נמי אפוקי שמחה וכו' הקשה ב"י דמאי וכן דקאמר דמשמע ולא כתב יישוב על קושייתו אבל בי"ד סי' שצ"ט סעיף ז' כתבתי ליישב זה בס"ד: ואם חל יום ז' שלו בשבת ערב הרגל וכו' ואם חל יום א' או יום ו' שלו בערב הרגל מותר לספר ולכבס וכו' עיין בב"י בסימן שצ"ט כתוב שם ג"כ לשון זה וביארתי שם דבור זה באורך וגם כתבתי דמ"ש לספר הוא ט"ס וצריך להעבי' קולמו' על לספר ולהגיה מותר לכבס וכו' ע"ש גם ראיתי שכתב מהר"ס איסרלש ליישב הנוסחא דמותר לספר מיירי בתספורת המותר תוך ל' כגון נטילת השער שעל השפה דמותר באבל לאחר ז' להרי"ץ גיאות כמו שכתב רבינו בשמו בי"ד ריש סימן ש"ץ ומ"ש המגיד משנה פ"ז דס' י"ט שמ"ש הרמב"ם שם דאבל שחל ז' שלו בי"ט דמגלח במועד שהוא טעות ולא מוקי לה בנטילת שער שעל השפה זהו לפי שהרמב"ם כתב להדיא ריש פ"ו

גזירת שלשים ובגמרא (שם) תניא הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל בטלה ממנו גזירת שבעה שמונה ימים קודם לרגל בטלה ממנו גזירת שלשים ומגלח ערב הרגל אם לא גלח ערב הרגל אסור לגלח אחר הרגל אבא שאול אומר כשם שמצות שלשה מבטלת גזירת שבעה כך מצות שבעה מבטלת גזירת ל' שבעה ואם אכן שמונה תנן קסבר אבא שאול מקצת היום ככולו ויום ז' עולה לכאן ולכאן אמר רב חסדא הלכה כאבא שאול ומודים חכמים לאבא שאול כשחל ח' שלו בשבת ערב שבת ולשון רבי' אינו מכוון שלא היה לו לכתוב וכן נמי אם חל יום ח' להיות בשבת ערב הרגל וכו' דמשמע דטפי רבותא הוי בח' שחל להיות בשבת ערב הרגל מבז' שחל להיות בשבת ערב הרגל ואין הדבר כן שהרי בח' מודים חכמים ובשביעי הם חולקים וכך ב היה לו לכתוב ואצ"ל אם חל יום ח' להיות בשבת ערב הרגל שמותר לספר ולכבס ולרחוץ בע"ש: כתב בהג"א בשם א"ז אפילו חל יום ח' או יום ט' בערב הרגל צריך להמתין עד סמוך ללילה שאז ניכר שבשביל הרגל הותר כך כתב ראבי"ה ובסמוך אכתוב עוד בזה גבי חל יום ו' שלו להיות בערב הרגל: ומ"ש רבינו ואם לא גילח בערב הרגל מותר לגלח אחר הרגל שהרי נתבטל ממנו גזירת ל' כבר נתבאר בסמוך שהוא פלוגתא דאבא שאול ורבנן ואיפסיקא הלכתא כאבא שאול:

ומ"ש אבל בתוך הרגל לא יגלח כיון שהיה אפשר לו לגלח קודם הרגל ואם חל יום ז' שלו בשבת ערב הרגל מותר לגלח ברגל וכו' שם (יז:) אמתני' דאלו מגלחין במועד תנא האבל מותר בגילוח היכי דמי אילימא שחל ח' שלו בערב הרגל איבעי ליה לגלוחי בערב הרגל אלא שחל ח' שלו להיות בשבת ערב הרגל איבעי ליה לגלוחי ע"ש לא צריכא שחל ז' שלו להיות בשבת ערב הרגל וסבר לה כאבא שאול דאמר מקצת היום ככולו ויום ז' עולה לו לכאן ולכאן וכיון דשבת הוי אנוס הוא: ואם חל יום ראשון או יום ו' שלו בערב הרגל וכו' שם (יט:) א"ר הונא ברי' דרב יהושע הכל מודים שאם חל ג' שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב וכתבו הרי"ף והרא"ש וה"ה אפי' יום ו' מ"ט דהכתי לא שלים אבילות דידיה אלא רגל הוא מפסיק ליה אבילו' הלכך אין מותר לרחוץ עד דעל רגל וקי"ל כותיה עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בפ"י מהלכות אבל. וכתב הגהות אשיר"י פירש"י ורוחץ בליל' כגון ורבי' אב"ן כתב עד הערב עד אחר תפלת מנחה דעמדו מנחמים אצלו וחלה אבלותו וכ"כ רבינו שמואל ורוב הגאונים כתבו לאסור כאשר מבואר בס' מהר"מ אעפ"כ נהגו העולם היתר מהר"מ וכ"כ המרדכי והגהות מיי' פ"י מהלכות אבל כתב בשם ה"ג וריב"א כפירש"י ואח"כ כתבו סברת ראב"ן ואח"כ כתב שיש נוהגין דאפי' חל יום ח' או תשעה ערב הרגל שלא היו רוחצים עד הערב משום דעתה נוהגים העולם חומרא ברחיצה כמו בתספורת גזרו הא אטו הא ויש שנוהגים היתר כה"ג לרחוץ בבקר ומקילין בערב הרגל אע"פ שמחמירים כל השנה וכן דעת ראבי"ה ור"י הלוי שהיה נוהג להתיר רחיצה לעת ערב אחר תפלת המנחה ובתשוב' הר"ש הלוי שמותר לרחוץ בחמין בערב הרגל סמוך לחשיכה וכן העידו משום הרי"ז הגאון ז"ל וכ"כ בס"ה וכתב הר"מ אחר שרבותינו הנזכרים לעיל אוסרים עד הלילה נכון להחמיר ואעפ"כ נהגו העולם היתר עכ"ל וכ"כ המרדכי במ"ק. וכתוב בת"ה דכיון דנהגו היתר ה"ה היכא שמת לו מת בע"ש ואותו שבת ערב הרגל מותר לרחוץ בחמין בע"ש: וכתב הרא"ש וז"ל כתב הראב"ד הא דלא אמרי' מקצת היום ככולו לענין רחיצה משום דאפשר ליה לרחוץ לאורתא משא"כ בתגלחת ותכבוסת שהרי אסור לגלח ולכבס משתחשך ואף ע"פ שמותר לכבס ערב הרגל מ"מ אסור ללבשו עד שתחשך דהוי כרחיצה והכי אמרינן לקמן בזקיפת המטה שזקפה ע"ש ואעפ"כ אינו יושב עליה עד שתחשך וכתו' שפירשו לפני ריב"א הקשו מ"ש מגילוח דשרי בשביעי ערב הרגל ותירצו דברחיצ' ותכבוסת בתוך שבעה החמירו יותר מגילוח דהוי בתר שבעה ולפ"ז אסור לכבס תוך שבעה אפי' ערב הרגל ומסתברא כדברי הראב"ד דאף כיבוס מותר תוך שבע' בערב הרגל כיון דה"א לכבס בלילה וכ"כ הרמב"ן עכ"ל: ומ"ש רבינו ומיהו שניהם מותרין סמוך לחשיכה וכו' התוס' אחר שכתבו דברי ריב"א כתבו והרי"ט פי' עד הערב היינו מבעי"ט ולאפוקי דלא שרי מן הבקר ונראה דה"ה לכיבוס מותר לערב מבעי"ט עכ"ל ומשמע דלריב"א קאמר שאע"פ שלא הקילו לומר בו מקצת היום ככולו להתירו מן הבקר בערב סמוך לחשיכה מיהא שרי דהוי כאילו כבר נכנס י"ט וזהו שכתב רבינו ומיהו שניהם מותרין סמוך לחשיכה כלומר אע"ג דריב"א אוסר לכבס בעי"ט כל שהוא סמוך לחשיכה מותר לכבס ולרחוץ ודלא כסברא קמייתא שמתרת לכבס כל היום ואוסרת לרחוץ אפי' סמוך לחשיכה ולפי מ"ש רבינו להתיר לספר ולכבס היה אפשר לפ' דה"ק ריב"א כמו שאסור לרחוץ כך אסור לכבס כל היום וה"ה לספר ומיהו שניהם מותרין כלומר כיבוס ותספורת מותרים סמוך לחשיכה משום דא"א לעשותן משתחשך אבל לרחוץ אסור אפילו סמוך לחשיכה משום דאפשר לעשותן משתחשך אלא דא"כ מאי ואין צריך להמתין עד הלילה דקאמר הלא כיבוס ותספורת שניהם אסורין בי"ט אבל למאי דפרישית דקאי לרחיצה וכיבוס כיון דרחיצה מותר בי"ט שייך למימר וא"צ להמתין עד הלילה ועוד דא"כ אמאי נקט ריב"א כיבוס ושבק תספורת הלכך מחוורתא כדפרישית מעיקרא ומה שיש לדקדק על מ"ש רבינו בסברא קמייתא דמותר לספר אכתוב בסמוך בס"ד: ולענין הלכה נקטי' כד' הראב"ד שהסכימו בהם הרמב"ן והרא"ש ואע"פ שהרי"ף והרמב"ם לא התירו עד דעל רגל דמשמע דהיינו דוקא משחשיכה אפשר שלא אמרו כן אלא ברחיצה מפני שאפשר לעשותה משחשיכה אבל כיבוס כיון שא"א לעשותה משחשיכה מודו דמותר ולא ילבישנו עד שחשיכה מיהו טוב ליזהר מלכבס עד אחר חצות כדי שיהא ניכר שמפני כבוד הרגל הוא מכבס: ומ"ש רבינו אם חל יום א' או יום ו' שלו בערב הרגל נראה שהוא מפרש דהא דנקט ר"ה בריה דרב יהושע דהכל מודים אם חל ג' שלו בערב הרגל זהו מפני שהם סוברים דשלשה ימים עדיפי משני' ובדקתני הקובר את מתו ג' ימים קודם לרגל בטלה הימנו גזירת שבעה ומש"ה נקט חל שלישי שלו לומר שאע"פ שכבר עברו ג' ימים החמורים אסור לגלח אבל אנן לא שני לן בין ג' לפחות מג' לענין זה כלל לפיכך לא רצה רבינו לכתוב אם חל שלישי כדנקט רב הונא בריה דרב יהושע וכתב במקומו חל יום ראשון דלדידן הוי יום ראשון כמו יום ג' לדידהו וכתב או יום ששי כמו שכתבו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כי היכי דלא תימא דוקא כשחל בראשון אבל חל בו' לא ומן הראוי היה לרבי' לסתו' דבריו ולכתוב אם חל א' מימי האבילות חוץ מן השביעי בשבת מותר וכו' אלא שנגרר אחר דברי הגמ' שהזכיר' ג' ואחר דעת הרי"ף והרא"ש שכתבו וה"ה אפילו יום ששי: ומ"ש רבינו מותר לספר הוא תמוה בעיני מאד דהא בריש פרק אלו מגלחין (יד:) אהא דתניא דאבל מותר בגילוח במועד אמרי' האי אבל היכי דמי אילימ' שחל שמיני שלו בערב הרגל איבעי ליה לגלוחי בערב הרגל אלא שחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל איבעי ליה לגלוחי בע"ש לא צריכא שחל שביעי' להיות בשבת ערב

דרכי משה

(ב) ואם חל יום א' או יום ו' בערב הרגל מותר לספר בו כך הוא הגירסא בספרים כאן ובספר י"ד סימן שצ"ט וכ"ה הגירסא בספר רבינו ירוחם וכתב מהר"א מפרא"ג דלספר ט"ס הוא דהא איסור תספורת הוי כל ל' וכשחל יום א' או ו' בערב הרגל אין הרגל מבטל רק גזירת ז' עכ"ל וכן ב"י הקשה קושיא זו וכתב דקשה עליו לומר דטעות נפל בספרים בב' מקומות בשוה והניח הדבר בצ"ע ובמ"מ פ"ז דיום טוב כתב דגם בספרי מיימון היה כתוב גירסא זו וכתב האגור שהוא טעות ובאמת שקשה עליו לומר שטעות נפל בספרים דא"כ לא הוזכר כאן תספורת כלל וא"כ אמאי קאי מ"ש אחר כך ורווקא בשאר קרובים כו' וראיתי בספר מראה מקום רבי יחיאל שכתב דיום ו' הוא טעות ויש לו להיות יום ל' והאי יום א' דקאמר לאו יום א' למנין ז' קאמר אלא יום א' למנין ל' מאחר דמקצת יום ככולו

פרישה

(ד) ואם חל יום א' או יום ו' שלו בערב כו' כיון שא"א לעשות בלילה בי"ט:

(ה) שניהם מותרים סמוך לחשיכה וכ"פ מהרש"ל ורמ"א ועיין בי"ד סי' שצ"ט בהגהות

דרישה

דהא לא הוסיף בתירוצו ממה שתירצו י"א והכל עולה בקנה א'. מ"ש ב"י בד"ה והוי יודע כו' וז"ל וע"פ זה היה אפשר לומר דליכא פלוגתא בין בה"ג לרבינו תם לענין דיכא ומ"ש בה"ג הקובר מתו בי"ט האחרון נוהג בו אבילות היינו דברים שבצינעא דאילו מת בשאר ימי הרגל אינו נוהג אפילו דברים שבצינעא ולעד"נ דלא אפשר כלל לומר הכי כיון דטעמא דבה"ג דיום ראשון הוא דאורייתא כמ"ש בה"ג בהדיא והביאו ב"י בריש סי' זה ומ"כ היאך אפשר לומר לבה"ג דבי"ט האחרון אינו נוהג אלא דברים שבצינעא ובשאר ימות הרגל אינו נוהג כלל כיון דיום ראשון דאורייתא יש לו לנהוג אפי' דברים של פרהסיא. ב"י בד"ה ואם נהג כו' ז"ל ל' רבינו אינו מכוון כו' ולעד"נ דלשון רבינו הוי מכוון שפיר וסובר רבינו דטפי הוי רבותא כשחל יום שמיני בשבת ערב הרגל מבשביעי שחל להיות ערב הרגל וטעם סברא זו הוא ע"פ מ"ש ב"י עצמו בסימן זה בד"ה ומ"ש רבינו אם חל יום א' שכתב דטפי יש להתיר כשחל יום שלישי בערב הרגל מבשביעי שחל להיות בשבת ערב הרגל דשאני התם גבי שביעי שחל להיות בשבת ערב הרגל לכך אסרו לגלח ביום ששי כיון דלמחר אכתי לאו רגל הוא הילכך לא מצי לבטל איסור התגלחת משא"כ ביום הסמוך לרגל ממש דמפני כבוד הרגל מבטל מיניה איסור תגלחת כו' וכה"ג יש לפרש דברי רבינו הכא ג"כ דלרבותא כתב וכן אם חל

חדושי הגהות

תקמח א גם לעיל גבי מת ברגל ה"ל לרבינו לכתוב שבשכלו ז' למיתת המת אף על פי שעדיין הוא תוך ז' שלו אין רבים מתעסקים לנחמו וכמ"ש רבינו בי"ד סימן שצ"ט אלא שכתבו כאן גבי מת קודם הרגל שאין צריך לנחמו בכל ז' שלו כיון שכבר כלו כל ז' למיתת המת (מהרל"ח): ב אפשר לומר כיון דאיכא ג"כ סברא למימר איפכא כשחל יום ה' בשבת ערב הרגל אסור שאז הוא מספר בשביעי ועדיין לא הגיע הרגל [וכמ"ש הב"י לקמן גבי חל יום ו' ערב הרגל ע"ש בסוף דבריו] אף על גב דבאמת בגמרא מודים

כסברא הראשונה ודוקא בשאר מתים אבל באביו ואמו שאסור לספר עד שיגערו בו חביריו אפילו פגע בו הרגל אינו מבטלו ומיהו כתב בסמ"ק דווקא שפוגע בו הרגל בתוך ל' אבל אם עברו ל' ופגע בו הרגל או אפילו חל יום ל' ערב הרגל הרגל מפסיק ומותר לגלח: ראש השנה וי"ה חשיבי כרגלים לבטל האבילות נהג שעה לפני הפסח אותה שעה חשובה כז' וח' ימי הפסח הרי ט"ו ומשלים עליהם ט"ו שעה אחת לפני עצרת חשובה כז' ועצרת חשיב כז' ימים שכיון שאם לא הקריב קרבנות עצרת בעצרת יש לו תשלומין כל ז' חשיב כז' הרי י"ד ומשלים עליהם ט"ז ויום ב' של עצרת עולה למנין ט"ז דכיון שאנן בקיאים בקביעא דירחא ואין אנו עושים ב' ימים אלא משום מנהג חשיב כחול ועולה למנין ט"ז שעה אחת לפני ראש השנה וראש השנה הרי י"ד ומגלח ע"ה שמבטל ממנו גזירת ל' שעה אחת לפני י"ה וי"ה הרי י"ד ומגלח ערב החג שעה אחת לפני החג והחג הרי י"ד ושמיני עצרת חשיב ז' הרי כ"א ויום ב' של שמיני עצרת הרי כ"ב ומשלים עליהם שמונה

פ"ו דהלכות אבל דאבל אסור כל ל' אפי' לגלח שפמו וכדעת הראב"ד שהביאו רבינו בסימן ש"ץ אבל דברי רבינו וה"ר ירוחם יש ליישב בכך:

ומ"ש רבינו כאן ודוקא בשאר מתים וכו' לאו אבבא זו קאי אלא ארישא קאי דהרגל מבטל גזירת שלשים וכו' וכן כתב בית יוסף:

ומ"ש ומיהו כתב בסמ"ק וכו' כך הוא בסמ"ק שלנו בהלכות אבל בדין הרגלים ולפני ב"י לא היה כתוב זה בסמ"ק שלו וכתב מה שכתב:

ר"ה וי"כ חשיבי כרגלים וכו' כל זה עד ומשלי' עליהן שמונה נתבאר ביורה דעה סוף סימן שצ"ט ולשם כתב דקובר מתו ביום ראשון דר"ה דמונה מיום שני דר"ה וביו"ט של גליות מונה מיום האחרון ואפי' היה שבת דעולה למנין ע"ש:

שמע

ערב הרגל תנא ברא סבר לה כאבא שאול דאמר מקצת היום ככולו ויום ז' עולה לו לכאן ולכאן וכיון דשבת הוי אנוס הוא תנא דידן ס"ל כרבנן דאמרי לא אמרי' מקצת היום ככולו ואכתי לא שלים אבילות דז' הרי בהדיא דכשחל ז' שלו בשבת ערב הרגל אפילו לאבא שאול אסור לגלח בע"ש שהוא יום ו' ואע"פ שהרא"ש כתב בשם הראב"ד הא דלא אמרי' מקצת היום ככולו לענין רחיצ' משום דאפשר ליה לרחוץ לאורת' מש"ה בתגלחת ותכבוסת שנראה מדבריו אלא דתגלחת ותכבוסת כיון דלא אפשר למיעבד לאורתא שרי למיעבד מבע"י התם בחל שביעי שלו ערב הרגל היא וה"פ דהוה קשיא ליה מ"ש כשחל שביעי בערב הרגל דאמרינן ביה מקצת היום ככולו ויום ז' עולה לכאן ולכאן ושרינן ליה לגלוחי בערב הרגל כאילו כבר עברו כל שלשים וכן לענין תכבוסת אם חל יום ג' שלו בערב הרגל אמרי' ביה מקצת היום ככולו ומותר לכבס בו ביום כאילו כבר עברו כל השבע' דמדלא נקט ר"ה בריה דרב יהושע אלא אסור לרחוץ עד הערב משמע דלכבס שרי בו ביום וגבי רחיצה לא אמרינן הכי וניחא ליה דרחיצה שאני דאפשר לרחוץ לאורתא משא"כ בתגלחת ותכבוסת הלכך כשחל יום שביעי בערב הרגל מותר לגלח בו ביום וכשחל יום ג' בערב הרגל מותר לכבס בו ביום אבל כשחל יום שלישי או יום ששי בערב הרגל אסור לגלח ולפיכך היה נ"ל שט"ס יש בדברי רבינו וצריך למחוק לספר אבל מצאתי בספר י"ד סימן שצ"ט שכתוב שם דין זה וכתוב ג"כ לספר והוא דוחק לומר שנפל הטעות בשני הספרים ועוד שרבינו ירוחם ג"כ כתב שאפי' יום ראשון שחל להיות בערב הרגל מותר לגלח ולכבס בו ביום ודוחק גדול לומר שגם בספרו נפל הטעות לכן נ"ל שהם סוברי' דמשא"כ בתגלחת ותכבוסת דקאמר הראב"ד אחר יום שליש' בערב הרגל קאי דשרי לגלח ולכבס בו ביום ולא דמי לחל שביעי שלו בשבת ערב הרגל דלכ"ע אסור לגלח בע"ש שהוא ששי לאבלו דשאני התם דלמחרת אכתי לאו רגל הוא הלכך לא מצי מבטל איסור תגלחת משא"כ ביום הסמוך לרגל ממש דמפני כבוד הרגל מיבטל מיניה איסור תגלחת ואע"פ שהוא יום ג' או יום ראשון לאבלו ומיהו קשה דהיכי אפשר למימר דכשחל יום ששי בערב הרגל שיהא מותר לגלח בו ביום דהא אפי' אמרי' ביה מקצת היום ככולו נהי דחשבינן כאילו עברו כבר כל שבעה אכתי בתוך ל' הוא דהא לאחר הרגל הוא צריך להשלים גזירת שלשים וא"כ האיך יהא מותר לו לגלח בערב הרגל הלכך משמע ודאי דחל ז' בערב הרגל אסור לגלח ואה"ל בחל שלישי או ראשון וכ"כ מדברי הרמזים ולפיכך דברי רבינו ודברי רבי' ירוחם צ"ע: **ודוקא** בשאר מתים אבל באביו ואמו וכו' לעיל קאי שהרגל מבטל גזירת ל' וכ"כ בהדיא בספר י"ד בסי' שצ"ט והא דרגל מבטל גזירת ל' דוקא בשאר מתים וכו' ודין זה מדתניא בפ' אלו מגלחין (כב:) על כל המתים כולם מספר לאחר ל' יום על אביו ועל אמו עד שיגערו בו חביריו וכתב הרא"ש על זה ואפי' פגע רגל אחר ל' יום אינו מגלח עד שיגערו בו חביריו וכ"ד סמ"ג שכתב אהא דתניא דעל אביו ועל אמו אינו נכנס לבית המשתה עד י"ב חדש מכאן למדנו לדבר שאינו תלוי בשבעה ושלשים אין רגל מפסיק וכן פוסק בירוש' וגם הרמב"ם כתב שאפילו מתו קודם הרגל בל' יום אינו מגלח עד שיסלת פרע או עד שיגערו בו חביריו:

ומ"ש רבינו בשם סמ"ק שאפילו חל יום שלשים בערב הרגל הרגל מפסיק ד ליתיה בסמ"ק שבידינו ואפשר שרבינו כתב כן לדעת סמ"ק שאם פגע בו הרגל אחר שעברו ל' מפסיק כשיום ל' חל בערב הרגל הוי כאילו הוא יום ל"א דהא קי"ל מקצת היום ככולו הלכך הרגל מפסיק ומותר לגלח אחר הרגל. אחר כך מצאתי בהגהות מיימון פ"י מהלכות אבל בשם ספר מצות קטן כדברי רבינו ומן הטעם שכתבתי":

"ב"ה ולשון ומיהו שכתב רבינו אינו מדוקדק שהוה לי' לכתוב בתחלה סברת הרא"ש שאפי' פגע בו הרגל לאחר ל' אינו מגלח וסמ"ק חילק בזה ולא לכתוב ומיהו שנראה שפירושו הוא שמפרש סמ"ק ואין חולק עליו ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם והרא"ש וסמ"ג:

ר"ה וי"כ חשיבי כרגלים וכו' בפ' אלו מגלחין (יט:) פלוגתא דתנאי במתני' ואיפסיקא הלכתא בגמרא כר"ג דאמר ר"ה וי"כ כרגלים: **נהג** שעה לפני הפסח אותה שעה חשובה כז' וכו' בפרק אלו מגלחין (ד' כד:) דרש רב עננא בר ששון יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי כאן י"ד דא"ר אלעזר א"ר אושעיא מנין לעצרת שיש לה תשלומין כל ז' שנאמר בחג המצות ובחג השבועות וכו' אלדברי' רב פפא לרב אויא סבא ודרש יום ראשון ור"ה הרי כאן י"ד אמר רבינא הלכך יום אחד לפני החג וחג וח' שלו הרי כאן כ"א יום וא"ת למה ר"ה עצמו חשיב שבעה שהרי אין לו תשלומין כמו העצרת תירץ הרמב"ן דכיון דהוי כרגל לגזירת ז' חשיב כרגל שלם לגזירת שלשים מפני שהוקשו כל המועדים זה לזה דכתיב אלה מועדי ה' וכתב הרא"ש וז"ל הקשה הראב"ד מכדי רב פפא כר"ג סבירא ליה דאמר ר"ה וי"ה כרגלים וכיון די"ה רגל הוא ומפסיק למה לי מוטבנא דידיה בין דלחשביה לר"ה ז' בין דלא לחשביה אלא חד יומא כי מטי ר"ה בטלו גזירת ז' וכי מטו י"ה בטלו גזירת ל' ותירץ דבכה"ג כי מטי י"ה לא בטלו גזירת ל' כיון דלא הוי אבילו' ז' כי אורחייהו דתרתי הפסקות בהדי הדדי בחדא אבילות לא עבדינן אלא ז' כי אורחייהו או ל' כי אורחייהו וכיון דר"ה חשבינן במקום ז' יוה"כ אפילו במקום ז' לא חשבינן ליה וכי מטי סוכות הוא דבטלי ממנו אבילות ומעיקרא לא דתרי עילויי בחדא אבילות לא עבדינן ולהכי קאמר הרי כאן י"ד ולא קאמר בטלה ממנו גזירת ז' כמתני' לאשמעינן דבעינן אשלומי ומיזל עד הרגל וליכא הפסק כלל מהכך עד דמטי לעיקר הרגל משום דלא חשיבי כרגלים גמורים ומיהו אם קובר מתו ז' ימים קודם ר"ה בטלו ממנו גזירת ל' כרגל גמור וכ"כ בה"ג היכי דמית לו מת קודם ר"ה יום א' עולה לו למנין ז' ור"ה ז' הרי י"ד וז' ימים שבין ר"ה לי"ה הרי כ"א יום וי"ה שהוא כרגל ז' ונקיט ליה תרי יומי בתר יום הכפורים למשלם תלתין יומין והרז"ה הקשה על פי' זה הקובר את מתו אחר ר"ה מותר לגלח בעי"ה שהוא יום ז' שלו ואם זה מפני שנהג מקצת יום א' בגזירת ל' מותר לגלח זה שנהג כל אלו הז' בגזירת ל' נאסר אותו ואין הדעת סובלת כן מיהו לא קשה כולי האי כי הראב"ד ז"ל פירש בו טוב טעם והרמב"ן ז"ל כתב דהא דנקיט רבי עננא בר ששון יום א' לפני עצרת ועצרת הרי כאן י"ד לאשמעינן דאין הלכה כר' אליעזר אלא עצרת כרגלים אף בזמן הזה נקט נמי רב פפא האי לישנא גבי ר"ה לפסוק כר"ג דר"ה כרגלים וכן נ"ל שאין לעשות בנין בלא יסוד כי באו להחמיר ולומר סברות רחוקות ודחוקות מכח קושיא ואם יש תירוץ לקושיא נתרועע היסוד ונפל הבנין ויפה תירצה הרמב"ן ז"ל ורבינו שמשון ז"ל פי' דכ"מ לענין הא דתניא לקמן שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו שניה יוצא ואינו יושב במקומו שלישית יושב במקומו ואינו מדבר וכו' ולענין זה קאמר הרי כאן י"ד דמיד אחר ר"ה יש לו דין שבת שלישית וכיון דנתרצה הקושיא א"כ י"ה מבטל ממנו גזירת ל' וא"ת א"כ בחג נמי יבטל ממנו שמיני עצרת גזירת שלשים שאני הכא שלא נהג כלל דין שלשים אע"פ שגיהוץ ותספורת אסורי' במועד מ"מ מטעם אבילות מיהא לא נאסר עכ"ל ומ"ש אח"כ גבי מסקנא דמלתא הקובר את מתו שעה אחת קודם הרגל וכו' שעה א' לפני ר"ה ור"ה הרי י"ד ומגלח ערב החג נ"ל שחסרון יש בספרי' שבידינו כי כן נ"ל הרי י"ד ומגלח עי"כ שעה א' לפני י"ה וי"ה הרי י"ד ומגלח ערב החג שהרי הספרים לדע' הרמב"ן דסבר דשעה א' לפני ר"ה מגלח בעי"ה ושלא כדברי הראב"ד וכ"כ ברמזי' וכך הם דברי רבינו וכ' בב"י שכ"כ הרמב"ן הלכה למעש': **ומ"ש** רבי' דיום ב' של עצרת עולה למנין י"ו הואיל ובקיאינן בקביע' דירחא כ"כ שם הרא"ש במסקנא דמלתא וכ' רבינו ירוחם דביום ב' דר"ה לא אמרינן הכי דתרוייהו כחד יומא חשיבי דקדושה אחת הן הלכך יום א' לפני ר"ה וב' י"ט של ר"ה הרי כאן י"ד ומשלים עליהם י"ו ודבריו לדעת בה"ג שהקובר את מתו יום א' לפני ר"ה אין י"ה מבטל ממנו גזיר' ל' אבל להרא"ש שסובר שי"ה מבטל ממנו גזירת ל' אין נפקותא ביום ב' של ר"ה כלל אם עולה או אם אינו עולה והרמב"ם כ' בפ"י הקובר את מתו אפי' שעה אחת קודם הרגל או קודם ר"ה וי"ה בטלה ממנו גזירת ז' כמנהג מונה לאחר ר"ה וי"ה כ"ג יום ולאחר הפסח י"ו יום שהרי בטלה גזירת שבעה ושבעת ימי החג הרי י"ד וכן אם קבר קודם עצרת מונה אחריה ט"ז יום אף ע"פ שהוא יום א' הרי הוא רגל ועולה לז' ימים קבר את מתו קודם חג הסוכו' מונה אחר החג ט' ימים בלבד שהרי ש"ע רגל בפ"ע וכמ"ש י"ט הראשון מפסיק ז' ושבעת ימי החג ושמיני של חג רגל א' הרי כ"א יום עכ"ל ויש לתמוה עליו שהרי אמרו בגמ' בפי' יום א' לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד ונמצא שא"צ למנות אחר ר"ה אלא י"ו יום והאיך כ' שהוא צריך למנות כ"ג וכבר השיגו הראב"ד ונראה שטעמו מדאמרי' בגמ' רבינא אקלע לסורא דפרת א"ל רב חביבא מסורא דפרת לרבינא אמר מר יום א' לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד א"ל אנא מסתברא כר"ג הוא דאמינא והוא ז"ל מפרש דרבינא לא אודי במנין ר"ה שיהא עולה ז' מפני שאינו רגל והיינו דאמ' מסתברא כר"ג

דרכי משה

ככולו וכ"מ באשירי' עכ"ל וגם זה אינו שוהלי דהא דיני כיבוס ורחיצה דקאמר לא שייכי אלא בהפסקת ז' ולא בהפסקת ל' דהא מדינא כיבוס ורחיצה מותרים לאחר ז' ולא מסתבר למימר דמיירי לפי המנהג דנוהגין לאסור כיבוס ורחיצה תוך ל' דהא לא נזכרים אותן מנהגין בדברי הפוסקים הנ"ל ועוד דמ"מ קשה להגיה כל הספרים ולכן נראה ליישב גירסת הספרים ועניין תספורת דקאמר ר"ל תספורת המותר תוך ל' כגון נטילת שפה לדעת מקצת רבוותא כמ"ש בי"ד סימן ש"צ ומ"ש המ"מ על גירסא זו שהיא טעות בדברי הרמב"ם היינו משום דהרמב"ם לית ליה ההיא דנטילת שפה תוך ל' כמ"ש בדברי הרמב"ם אבל דברי רי"ו ודברי רבינו יש ליישב בכך ומ"ש לקמן בסמוך בד"א בשאר מתים כו' לאו אבבא זו קאי אלא ארישא קאי שהרגל מבטל גזירת ז' וכן כתב ב"י ע"פ מה שהקשה בגירסת הספרים ולפי מ"ש ניחא כן נ"ל:

וכתב

דרישה

חל יום ח' בשבת ערב הרגל ר"ל לא מיבעיא כשחל יום ז' ערב הרגל דמותר לגלח כיון דהוי סמוך ממש לפני הרגל משום כבוד הרגל התירו אלא אפי' כשחל יום ח' בשבת ערב הרגל אפ"ה מותר לגלח בע"ש אע"ג דלמחרת לא הוי רגל מ"מ כיון דע"ש יום שביעי הוא מותר לגלח ואע"ג דבגמרא משמע איפכא דטפי הוי רבותא יום שביעי מיום ח' שחל להיות בשבת ערב הרגל יש לומר דסברא זה היא אליבא דת"ק דפליג אאבא שאול וסבר דלא אמרינן מקצ' היום ככולו ולא אמרינן דרגל מבטל ממנו שלשים לכך הוי רבותא טפי בח' שחל להיות בשבת ערב הרגל דלא צריך למימר מקצת היום ככולו ולכך מודים חכמים בזה אבל רבינו כתב לפי' מאי דאיפסק הלכה כאבא שאול דאמר מקצת היום ככולו וא"כ הוי רבותא טפי בח' שחל להיות בשבת ערב הרגל ולא הוי ע"ש סמוך לרגל ואפ"ה מותר לגלח ככ"ל ליישב דברי רבינו:

מ"ש ב"י בד"ה ומ"ש רבינו ואם חל יום ראשון כו' ולפיכך היה נ"ל שט"ס יש בדברי רבינו וצריך למחוק ולספר כו' וע"ש והאריך הרבה לתמוה על רבינו ולעד"נ דגירס' הרא"ש הוא עיקר דגרס ואם חל יום שביעי או יום ו' שלו בערב הרגל ולפ"ז נראה ליישב דברי רבינו דמה דנקט חל ו' שלו להיות ברגל לאו משום התירא דלגלח נקיט דלספר ודאי אסור עד תשלום ל' יום דכל שקבר את מתו פסות משבעה ימים לפני הרגל לא בטלה ממנו גזירת ל' אלא משום התירא דלכבס שהזכיר א"כ נקט ולאידך קתני וה"ק אם חל יום שביעי שלו או יום ו' שלו מותר לספר ר"ל ביום שביעי ולכבס אפי' ביום ו' וכה"ג כתב ב"י בהדיא ליישב דברי הרמב"ם בסי' תקל"א ע"ש כן נראה ברור בעיני:

אלמא

חדושי הגהות

מורים חכמים בזה לפי שהוא קיל מ"מ לא רצה רבינו לכותבו באצ"ל (מהרל"ח): ד אבל בהגה"ת סמ"ק איתא וז"ל ההג"ה אם עברו שלשים הראשונים מותר להסתפר ערב הרגל וה"ש דאמרו בירושלמי דשיעור גערה ל' יום כלומר מלבד ל' הראשונים הלכך הוי דבר משום ל' והרגל מפסיקו ונראה דאפילו אם חל יום ל' משלשים הראשונים ערב הרגל מותר לספר

שמונה שמע שמועה קרובה בשבת או ברגל ולמ"ש ורגל נעשית רחוקה אינו נוהג אלא יום אחד כדין שמועה רחוקה ונוהג אבילות ביום א' ומקצתו ככולו ובשבת או ברגל נוהג דברים שבצנעה שמע שמועה רחוקה בשבת או ברגל אינו נוהג בשבת וברגל אפי' דברים שבצנעה אלא למ"ש נוהג שעה אחת ודיו וכן למוצאי הרגל שמע שמועה קרובה בשבת כתב בסמ"ק דשבת עולה ליום אחד ולמחר קורע וה"ל יום ו' יום ז' לאבילות (ו) והרב רבי' יחיאל כתב דשבת אינו בתחלת המנין אלא יתחיל למנות מיום ראשון וה"ל שבת יום שביעי וינהוג דברים שבצנעה מקצת היום :

הלכות תשעה באב ושאר תעניות

תקמט גרסינן בפרק בתרא דתענית ה' דברים אירעו את אבותינו בי"ז בתמוז וה' בט"ב בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות (א) ובוטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה (ב) והעמיד צלם בהיכל בט' באב נגזר גזירה על אבותינו שלא יכנסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובשנייה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר שחרש טורנוסרופוס את ההיכל : ור"ע היה דורש כה אמר ה' צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיו לבית יהודה לששון ולשמחה צום הרביעי זה י"ז בתמוז שבו הובקעה העיר שנאמר בחדש הרביעי בט' לחדש ויחזק הרעב בעיר וכתיב ותבקע העיר ולמה נקרא רביעי שהוא בחדש הרביעי שמונין להדשים מניסן צום החמישי זה ט"ב (א) שבו נשרף בית אלהינו שנאמר בחדש החמישי בעשור לחדש וגומר ולמה נקרא שמו חמישי שהוא בחדש החמישי צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ולמה נכתב כאן ללמדך ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלהינו ולמה נקרא שביעי שהוא בחדש השביעי צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתוב לך וגומר ולמה נקרא שמו עשירי שהוא בחדש העשירי והיה ראוי להקדימו בסדר הפורענות אלא שכתב בסדר החדשים אע"ג דכתיב בקרא צום הרביעי בט' לחדש הובקעה העיר האידנא מתענין בי"ז בו משום דמתחל' תקנו תענית בט' בו לפי שבט' בו הובקעה העיר בראשונה ובשנייה הובקעה בי"ז וכיון דבשניה הובקעה בי"ז תקנו להתענות בי"ז בו לפי דהורבן

בית יוסף

כר"ג אמרי' להפסיק כרגלים אבל לא למנות יומי שבעה ועוד סובר שאין י"ה מבטל גזירת ל' מן הקובר את מתו קודם ר"ה שכל שלא הפסיקו רגל ראשון שפגע בו תחלי' אין רגל מפסיקו כפי הסברא הנזכרת למעלה כ"כ הרמב"ן ליישב דברי הרמב"ם ומ"מ כ' שאין דבריו נראין שאין הפרש בין ר"ה לשמיני של חג שנמנה ז' ולע"ש שזה מכלל הרגל וזה אינו רגל אבל אין לנו בגמרא שיהא מניין זה תלוי ברגל ולא רגל אלא או שנתלה הדבר במי שיש לו תשלומין ז' או שנאמר דכל המפסיקין עולים כמימרא דרב פפא דאמר אפילו ר"ה וכיון דמוסיף רבינא אפילו שמיני של חג שמעינן מינה דכל המפסיקין נמנין ז' ליומן :

שמע שמועה קרובה בשבת או ברגל ולמ"ש ורגל נעשית רחוקה וכו' בפרק אלו מגלחין (שם) א"ר יוסי בר אבין שמע שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה עולה לו ואינו נוהג אלא יום א' תני רב אדא למן קיסרי קמיה דר' יוחנן שמע שמועה קרובה בשבת ולמ"ש נעשית רחוקה אינו נוהג אלא יום א':

ומ"ש ונוהג אבילות ביום ראשון וכו' כך הוא דין כל שמועה רחוקה שאינו נוהג אלא יום אחד ומקצתו ככולו :

ומ"ש ובשבת או ברגל נוהג דברים שבצנעה כ"כ הרא"ש בשם הרמב"ן דכיון דאכתי שמועה קרובה היא הוי כקובר את מתו ברגל :

ומ"ש שמע שמועה רחוקה בשבת או ברגל אינו נוהג בשבת וברגל אפי' דברי' שבצנע' וכו' ג"ז מדברי הרא"ש בשם הרמב"ן ז"ל : שמע שמועה קרובה בשבת כתב בסמ"ק דשבת עולה ליום א' ולמחר קורע וה"ל יום ז' לאבילו' וה"ר יחיאל כ' דשבת אינו בתחל' המניין אלא יתחיל למנות מיום א' וה"ל שבת יום ז' וינהוג דברים שבצנעה מקצת היום כך מצאתי כתוב בקצת ספרי רבינו :

כתב רבינו ירוחם בנתיב כ"ח מת לו מת ערב הרגל שאמרנו שערב החג ושמיני עצרת עולין למנין כ"א יום וצריך לנהוג ט' ימים אחר החג להשלים ל' ולא ידע שמת עד שעברו י' ימים אחר הרגל ולפי המנין שמנינו כבר עברו ל' יום והוי שמועה רחוקה כתב בעל המאור שיש מן החכמים שנסתפקו בזה וכתבו דה"ל ספק אבילות וקי"ל כדברי המיקל באבל והוה ליה שמועה רחוקה ולדעתי נ"ל דהוה ליה שמועה קרוב' שאין הדברי' נראין שיעלה הרגל למי שלא בא לו עדיין שמועת המת כי לעולם אין דין מי שלא נהג אבילותו ולא שמע בו כדין מי שנהג הלכך ל"ש ערב הרגל ול"ש יום שמיני עצרת וכל כיוצא בו אינן נמנין לגבי שמועה אלא לעצמן עד כאן תוכן דבריו והרבה ראיות על זה עכ"ל וגם כ"י בפרק אלו מגלחין כתב כל זה והרמב"ן בס' ת"ה הסכים לדברי בעל המאור ז"ל והכי נקטינן :

תקמט גרסינן בפר' בתרא דתעניות (כו.) ה' דברים אירעו לאבותינו בי"ז בתמוז וחמשה בט"ב וכו' משנה שם ופירש"י בטל התמיד לפי שגזרו מלכות מלהקריב עוד : והועמד צלם בהיכל · שהעמידו מנשה כדמפורש בתרגום ירושלמי דהשמים כסאי : על אבותינו · דור המדבר אם איש באנשים האלה : ביתר · עיר הגדולה והיו ישראל דרים בה בפ' הניזקין (נז.) אשקא דריספקא חרב ביתר · ובירושלמי והעמיד צלם בהיכל אית תני הועמד מאן דאמר הועמד דמות צלם של מנשה מאן דאמר העמיד של אפוסטמוס ובגמרא מייתי מקראי דשבירת הלוחות והבקעת העיר והעמדת צלם בהיכל היו בשבעה עשר בתמוז ובטל התמיד ושריפת התורה קבלה היתה בידם שבי"ז בתמוז היו וכן מייתי מקראי שגזירת דור המדבר וחורבן בית ראשון היו בט"ב וחורבן בית שני שנוי בברייתא שבו ביום היה ולכידת ביתר וחרישת העיר קבלה היתה בידם שבאותו היום היו : ורבי עקיבא היה דורש כה אמר וכו' עד אלא שכ' בסדר החדשים בפ"ק דר"ה (יח:) אלא שבמקום זה י"ז בתמוז צום הרביעי וצום החמישי וגו' צום הרביעי זה י"ז בתמוז שבו הובקעה העיר וכו' עד אלא ש... בברייתא' זה ט' בתמוז ורבינו כתב זה י"ז בתמוז מפני הטעם שכתב בסמוך דחורבן בית שני חמיר לן· ועוד דבירושלמי פרקא בתרא דתענית איתא להאי ברייתא ...ב בה צום הרביעי זה י"ז בתמוז ומקשי עלה כתיב בתשעה לחדש הובקעה העיר ואת אמרת הכין א"ר תנחום בר חנילאי קילקול חשבונות יש כאן וכתבו התוספ' ...פ"ק דר"ה דפליג אתלמודא דידן ור"ל דמתוך טרדתם טעו בחשבונם ולא רצה הפסוק לשנות מכמות שהיו סוברים עכ"ל · וכיון שבירושלמי היא שנויה ...ן זה י"ז ולדידן הוי י"ז יום תענית לד"ה שכזה רבינו כן · ואע"ג דבגמרא דידן קאמר רשב"י שאין נראין לו דברי ר"ע אלא צום העשירי זה ה' בטבת שבו באה ...עה לגולה שהוכתה העיר לא כ' רבינו אלא דברי ר"ע משום דנהוג עלמא כוותיה : ומ"ש אע"ג דכתיב בקרא צום הד' בט' לחודש האידנא מתענין בי"ז בו ...ם דמתחל' תקנו תעני' בט' בו וכו' כ"כ התו' וז"ל זה ט' בתמוז שבו הובקע' העיר היינו בראשונ' אבל בשנייה הובקעה בי"ז ומש"ה עבדי י"ז תענית וכ"כ הרמב"ן בספר

בית חדש

שמועה קרובה בשבת או ברגל ולמ"ש ורגל נעשית רחוקה וכו' כן כתב בי"ד סי' ת"ב וגם נתבאר דדברים שבצנעא כל היום אסור ע"ש באורך :

שמע שמועה קרובה בשבת כתב בסמ"ק וכו' עד סוף הסימן כן כתב רבינו בי"ד סוף סימן ת"ב ולשם בסימן ת' כתבתי ביאורו ודלית הילכתא כר' יחיאל דמחמיר ע"ש :

תקמט גרסינן כו' והעמיד צלם בהיכל כך היא הגירסא בכל הספרי' ורצונו לומר דאפוסטמו' העמיד צלם בהיכל אבל רש"י פי' והועמד שהעמידו מנשה וכו' ובירושלמי כתובים שני הדיעות ומביאו ב"י ומ"ש ונחרשה העיר שחרש טורנוסרופוס הרשע את ההיכל נראה דרבינו נמשך בלשון זה אחר לשון הרמב"ן בספר תורת האדם ופי' מה ששנינו ונחרשה העיר הוא ההיכל לבדו כמה דקתני בברייתא כשחרש טורנוסרופוס הרשע את ההיכל נגזרה גזרה על ר"ג להריגה וכו' אבל הרמב"ם והסמ"ג כתבו וזה לשונו ובו ביום חרש טורנוסרופו' הרשע ממלכי אדום את ההיכל ואת סביביו לקיים מ"ש ציון שדה תחרש עכ"ל הוסיפו לומר ואת סביביו כדי ליישב מה ששנינו בסתם ונחרשה העיר מפני שגם שאר העיר שסביב ההיכל נחרש וגם נתיישב מאי דקתני בברייתא היכל מפני שהתחלת חרישתו בהיכל היתה וז"ל רש"י בגמרא נחרשה העיר כדכתיב ציון שדה תחרש שנחרשה כולה ונעשית כשדה חרושה עכ"ל ולפי פירושו צ"ל מאי דקתני בברייתא היכל אינו אלא לומר שבשעה שנחרש ההיכל אז תיכף נגזרה גזירה על ר"ג וכו' אבל מודה שכל העיר נחרשה :

צום חמישי זהו ט' באב בפרק בתרא דתענית מוקי קרא דבסוף מלכים דכשרף בשבעה והיינו דבשבעה נכנסו להיכל ואכלו ושתו בו ז' וח' וט' עד שפנה היום לעיתותי ערב הציתו בו האש ונשרף עד שקיעת החמה בעשור כדכתיב בספר ירמיה וכ"כ התו' בפ"ק דר"ה וע"ל סימן תקנ"ח : צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ולמה נכתב כאן ללמדך וכו' כך היא גירסא הנכונה בדברי רבינו ובגמרא זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ללמדך כו' ומפרש רבינו דמ"ש ללמדך וכו' הוא כדי לתרץ למה נכתב כאן וכן הוא הלשון בספר תורת אדם להרמב"ן וקצת קשה מאי קאמר למה נכתב כאן הלא המקרא לא בא אלא להורות שכל הד' צומות אסורין בהספד ובתענית כשבית המקדש קיים ואי משום שנכתב תוך הצומות שהן בעבור החורבן הלא מדרש זה לר"ע הוא שמפרש הכתובים כסדר החדשים וכמ"ש רבינו גופיה בסמוך ונראה לי דמאחר שעולי בית שני לא שאלו רק האבלה בחדש החמישי גו' ולא הזכירו שאר הצומות נראה דעיקר שאלתם לא היתה כי אם מפני הצומות שהם צמים בעבור חורבן הבית והעיר האם מחוייבים לצום גם לאחר שנבנה הבית והעיר על תלם וכדאיתא התם בגמ' הכהו הוא דתלנהו בבנין ב"ה ופירש"י דעל ידי החורבן הוקבעו לצום וע"י הבנין הוקבעו לי"ט וכו' ומפני זה לא שאלו רק על הצום החמישי שהוא נתקן על עיקר החורבן וכדינו דין צום הרביעי וצום העשירי שנתקנו ג"כ על חורבן העיר אבל על צום גדליה לא שאלו מפני שהיה נחשב בעיניה' כשאר צומות שצמין בעבור מיתת הצדיקים שאין נוהגין להתענות בהן כי אם בשע' החורבן והשתא שפיר קאמר בברייתא למה נכתב כאן כלומר מאחר שלא נכתב צום השביעי בשאלה ששאלו לא ה"ל לכתוב ג"כ כאן בתשובה שהשיב להן המקום בענין הצומות של חורבן הבית והעיר דמסתמא ודאי כשישיב להם שלא יצומו בצומות שהם

דרכי משה

תקמט (א) וכ' הגה"מ רמ"ק השייכים בהלכות ט"ב דאיתא בתוספתא דשבת שלפני ראש חדש אב אין מברכין החדש שנאמר במספר ירחים אל יבא וליתא דאדרבא צריך לברך ישראל באותו זמן שהוא זמן מוכן לפורענות עכ"ל וכן נוהגים וע"ל סימן תכ"ו אם מקדשים החודש קודם שבת נחמו : ואין

פרישה

...בות מהר"ש ז"ל : (ו) והרר"י כ' דשבת אינו בתחלת המנין אלא יתחיל למנות מיום א' ...נראה דהא שכתב אינו מן המנין היינו דוקא למנין שבעה אבל למנין שלשים נראה דמודה דשבת עולה ולכך סתם רבינו לעיל בסי' זה וכתב ואם אל יום שמיני בשבת ופי' בי"ד ...ינו כגון ששמע שמועה קרובה בשבת משמע שבת עולה למנין ונראה ג"כ דמודה ר"י אם אבילות בשבת לערב שעה אחת דעולה דמברייתא כלמד ולכך סתם רבינו בריש סי' שצ"ט בי"ד וע"ש :

סי' תקמט (א) ובוטל התמיד שגזרה מלכות מלהקריב עוד : (ב) והועמד צלם בהיכל שהעמידו מנשה וכן בתרגום ירושלמי · ואית דגרסי העמיד וקאי על אפוסטמוס · לשון המיימוני"י יש ימים שכל ישראל מתענין בהם מפני הצרות שארעו בהן כדי לעורר הלבבות ולפתוח בדרכי תשובה ויהיה זכרון למעשים הרעים ולמעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות שבזכרון דברים אלו נשוב להטיב שנ' והתודו את עונם וגו' ואלו הן יום ג' בתשרי שנהרג בו גדלי' בן

חדושי הגהות

...פר ערב הרגל כיון דמקצת היום ככולו א"כ אותו יום ל' מקצתו מל' יום שניים והוי כמו יום ז' דשאר מתים דאבילות דאבא שאול דחל ערב הרגל מותר לספר ערב הרגל דמבטל גזירת המת משום דמקצתו יש לו דין שלשים ה"ת יום ל' דאביו ואמו שמקצתו יש לו דין ל' שניים והאריך שם בביאור הענין ע"ש (מהרל"ח) : ועיין

דחורבן בית שני חמיר לן ומ"מ צום הד' הוא להבקעת העיר ולצרות שהוכפלו בו :

תקנ פריך בגמרא קרי להו צום וקרי להו ששון ומשני רב פפא בזמן דאיכא שלום וליכא שמד כגון שב"ה קיים ששון בזמן דאיכא שמד וליכא שלום צום והאידנא דליכא שלום וליכא שמד רצו מתענין רצו אין מתענין ופירוש דליכא שלום שהבית חרב וליכא שמד במקום ידוע בישראל רצו רוב ישראל והסכימו עליהם שלא להתענות אין מתענין רצו רוב צבור מתענין והאידנא רצו ונהגו להתענות לפיכך אסור לפרוץ גדר וכ"ש בדורותינו הלכך הכל חייבין להתענות מדברי קבלה ומתקנת נביאים ומיהו כולם מותרים ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ואין צריך להפסיק בהן מבע"י חוץ מתשעה באב ואם חלו בשבת נדחין עד אחר שבת :

תקנא ט"ב אין בית דין יכולין לבטלו כיון שהוכפלו בו הצרות משנכנס

שהם בעבור החורבן מכ"ש שאין להם לצום כצום שנתקן מפני מיתת הצדיק כמו שחשבו בשאלתם והשיב ללמדך ששקולה וכו' ומפני זה כמי דקדק עליהם המקום בתחלת תשובתו להם. אמר אמור אל כל עם הארץ ואל הכהנים לאמר כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי כו' הנה הזכיר הה' והז' לבד להורות להם הדרך האמת שדין צום הז' שקול כמו צום הה' כצ"ל לפי דעת רבינו והרמב"ן מיהו יראה לי שמה שאמר התנא ללמדך וכו' אינו כדי לתרץ למה נכתב כאן אלא כדי לתרץ למה חזר והזכיר הכתוב צום הה' וצום הז' אחר שכבר הזכירן בתחילת התשובה ומה בא הכתוב ללמדנו והשיב דיתורא דקרא אתא ללמדך ששקולה מיתת הצדיקים שהיתה בחדש השביעי כשריפת בית אלהנו שהיתה בחודש החמישי ומש"ה חזר וכתבו אבל הרמב"ן ורבי' שכתבו ולמה נכתב כאן לא כיונו לזה דא"כ הכי הל"ל ולמה חזר ונכתב כאן וק"ל ומלשון הרמב"ם והסמ"ג יראה שמפרשים ללמדך שמיתת צדיק כזה שקולה כשריפת בית אלהינו לאשר נכנה נחלת ישראל הנשארים וסיבב להחס גלותן ע"ש :

תקנ פריך בגמרא קרי לה צום פי' הלשון אינו מיושב דמשמע הוא גופיה ששון ושמחה מאי שאי אפשר שהרי הצום עצמו צער יגון ואנח' הוא וה"ל למימר חדש הרביעי וחדש החמישי וכו' יהיה לששון שהחדש נהפך מאבל לי"ט ומיגון לשמחה והב"י פי' בע"א והפירוש שכתבתי הוא פשוט :

והאידנא דליכא שלום וליכא שמד רצו מתענין רצו אין מתענין משמע מדברי רבינו דבכל הד' צומות ברצו תלו ומאי דקאמרינן בגמרא א"ה ט' באב נמי אמר רב פפא שאני ט"ב הואיל והוכפלו בו הצרות היינו לומר דרבנן תקנו להחמיר בו בכל החומרות אעפ"י שאין שמד ואין שלום מאחר דהוכפלו בו הצרות וכמו שהיו נוהגין כשיש שמד אבל המקרא שאמר צום הרביעי גו' הושוו כל הד' צומות ולפיכך כאן בסימן זה בפי' המקרא כתב סתם והאידנא וכו' אבל בסימן שאחר זה כתב דיני ט' באב כפי תקנת חכמים ועוד יתבאר בסמוך בס"ד :

ומ"ש רצו רוב ישראל פי' רוב ישראל שבאותה מדינה והיינו רוב צבור :

ומ"ש והאידנא רצו ונהגו וכו' עד הלכך הכל חייבים להתענות מד"ק ומתקנות הנביאים ומיהו כולם מותרים ברחיצה וכו' איכא לתמוה דלפי מ"ש דהכל חייבין להתענות מד"ק ומתקנת הנביאים כל הד' צומות אסורין ברחיצה וכו' דלא גרע תקנת נביאים מגזירת נביאים בתעניות אמצעיות ואחרות ועוד דדברי קבלה כד"ת ובי"ה אסור ברחיצה וכו' וכמ"ש הר"ן בשם הרמב"ן דמעיקר התקנה אסור ברחיצה וכו' בכל הד' הצומות ומה שלא נהגו בחומרות הללו בג' צומות היינו משום כיון דהני ברצו תלו הרשות בידן ומעיקרא רצו להתענות בלבד והיינו בזמן שאין שמד ואין שלום כמו האידנא דכיון דמן הדין תלו ברצו לא רצו בג' צומות כי אם להתענות בלבד וא"כ לפמ"ש רבינו וכ"ש בדורות הללו הלכך הכל חייבין להתענות מדברי קבלה וכו' לאו ברצו תלו וכל דין תענית צבור יש בהן ואסורין ברחיצה וכו' והיאך כתב שוב ומיהו מותרין ברחיצה כו'. וצריך לפרש דמ"ש רבינו ומיהו כולם מותרים ברחיצה כו' לאו אדסמיך ליה קאי אלא אמ"ש תחלה והאידנא רצו ונהגו להתענות לפיכך אסור לפרוץ גדר עליו קאי ואמר ומיהו כולם מותרין ברחיצה וכו' ודו"ק ועיין במ"ש הסמ"ק בשם הרי"ץ גיאות ביישוב מה שנהגו לקבוע ג' צומות אלו חובה: גרסינן בפ"ק דמגלה ר' נטע נטיעה בפורים ורחץ בקרוני של צפורי בי"ז בתמוז וכו' משמע לכאורה דבא להורות דאע"ג דאסור בתענית אינו אלא רשות דכך רצו ושלא לנהוג באיסור רחיצה וסיכה וכו' כדין תענית צבור וכ"כ התו' והמרדכי בשם ראבי"ה שהביא ראיה מההיא דקאמר שמואל בפ"ק דתעני' לענין נעילת סנדל אין תענית צבור בבבל אלא ט' באב בלבד וכיון דמותר בנעילת הסנדל ה"נ מותר לרחוץ בחמין בג' צומות ור"י הלוי אביו היה אוסר וראייה מפ"ק דר"ה דמתיב רב כהנא אמ"ד בטלה מגילת תענית ממעשה דגזרו תענית בחנוכה בלוד וירד ר"א ורחץ ור"י וסיפר ואמרו לאותן שגזרו תענית צאו והתענו על מה שהתעניתם אלמא דר"א ור"י באו כדי לעקור את התענית משמע דלמתענים בו אסור ברחיצה ולדעתו היא דפרק קמא דמגלה דרבי שרחץ נמי כדי לעקור את התענית לגמרי בא וממילא משמע דלמתענים בו אסור ברחיצה וכה"ג כתב הר"ן בפ"ק דר"ה בשם הרמב"ן. ומ"מ נ"ל דאין משם ראייה כלל לזמנינו זה לאסור בו רחיצה משום דהתם הם טעו ונהגו חובה לאסור ברחיצה וסיכה כו' אפילו היכא דליכא שמד על כן באו הם לעקור את התענית לגמרי לומר דאינו חובה להתענות דברצו תלו וכיון דברצו תלו ואנן לא נהגינן איסור ברחיצה ובשאר חומרו' דאיתנהו בתענית צבור הרשות בידינו הוא וזהו שכתב המרדכי בסוף דבריו וכתב ראבי"ה דנהגו היתר ברחיצה עכ"ל ודו"ק אמנם עכשיו לא ראינו מי שנהג לרחוץ בג' צומות ואסור להורות היתר משום אל תטוש וגו' ואע"ג דבהג"הת אשיר"י פ"ק דתענית כתב וכן הוא המנהג שרוחצין באלו התענית עכשיו אין המנהג כן :

תקנא תשעה באב וכו' עד כיון שהוכפלו בו הצרות אע"ג די"ז בתמוז נמי הוכפלו בו הצרות מ"מ חורבן ב"ה תקיפא טובא ועוד

בספר ת"ה וז"ל ובט' בתמוז אין מתענין אבל בי"ז בו מתענין דכיון שמתחלה קבלו עליהם על שם שבו הובקעה העיר בראשונה ובשניה הובקעה בי"ז בו נהגו להתענות בי"ז דחורבן שני חמיר לן ומ"מ צום רביעי הוא להבקעת העיר ולצרות שהוכפלו בו וי"ל מוכח בפ"ק דמגילה (ה:) די"ז תענית ומיהו בט' בו אין מתענין אלא רצו לגזור עליהם להתענו' בט' ובי"ז דד' צומות קבלו עליהם ואין מטריחין על הצבור יותר מדאי עכ"ל : **ומ"ש** ומ"מ צום הרביעי הוא להבקעת העיר וכו' היינו לומ' דאע"ג דצום הד' דקאמר קרא אינו אלא על ט' בתמוז שפיר מצינן למקרי לי"ז בתמוז צום הד' להיות לו כל דין שהיה לט' בתמוז מקודם וזה לסיבת הבקעת העיר שנבקעה בו וצרות שהוכפלו בו הלכך אע"פ שצום הד' הכתוב במקרא אינו אלא על ט' בתמוז לדידן יש לי"ז בתמוז כל דין שהיה לט' בתמוז לדידהו כתב רבינו ירוחם ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם אמרו כי בר"ה נהרג ונדחה תעניתו ליום חול :

תקנ פריך בגמרא קרי להו צום וקרי להו ששון וכו' בפ"ק דר"ה (יח:) תנן על ו' חדשים השלוחים יוצאים על ניסן מפני הפסח על אב מפני התעניות וכו' ופריך בגמרא (שם:) וליפקו נמי אתמוז וטבת דאמר רב חנא בר ביזנא אמר ר"ש חסידא מאי דכתיב כה אמר ה' צום הד' וצום הה' וצום הז' וצום הי' יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה קרי להו צום וקרי להו שמחה בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום אמר רב פפא ה"ק בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה יש שמד צום אין שמד ואין שלום רצו מתענין רצו אין מתענין אי הכי ט"ב נמי א"ר פפא שאני ט"ב הואיל והוכפלו בו הצרות ופירש"י דאמר רב חנא בר ביזנא וכו' דכולהו ימים תענית נינהו : בזמן הזה שאין ב"ה קיים. ומתני' בזמן הזה קא מיירי : שיש שלום. שאין יד העו"ג תקיפה על ישראל : יהיו לששון ולשמחה. ליאסר בהספד ובתענית : יש שמד צום. חובה להתענות בהם : רצו אין מתענין. וכיון דרשות הוא לא מטרחינן שלוחים עלייהו : והרמב"ן פי' יש שלום שב"ה קיים וכך הם דברי רבי' ואיכא למידק מאי קשיא ליה קרי להו צום וקרי להו ששון דשפיר קאמר הני ימים דהשתא הוו צומות עתידין להיות לששון וי"ל שמקרא זה הוא תשובה למה ששאלו עולי בית שני האבכה בחדש החמישי הנזר כאשר עשיתי זה כמה שני' ובאה התשובה צום הד' וצום הה' וכו' יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו ומשמע דה"ק כל הצומות הללו יהיו לששון ולשמחה ולא תצומו בהם כי אין חפץ לה' בצומות כי אם שתאהבו האמת והשלום וכיון דקרא אתא למימר שלא יצומו בימים אלו מאותו היום והלאה לא היה לו להזכירם בלשון צומות אלא הכי הל"ל ימי חדש ד' והה' וכו' יהיה לששון ולשמחה וממילא משתמע דאימי הצומות קאמר וכדקאמר האבכה בחדש החמישי וממילא משמע דאיום הצום קאמר אע"ג דלא קאמר האבכה בצום החדש החמישי הלכך מדאפקינהו בלשון צום איכא למימר דאתא לאשמעינן שאף על פי שהם בטלים באותו זמן אם יהיה שמד חם ושלום יחזרו הצומות לקביעותם :

ומ"ש רבינו פירוש דליכא שלום שהבית חרב וליכא שמד במקום ידוע מישראל וכו' עד הלכך הכל חייבין להתענות מדברי קבלה ותקנת נביאים הכל לשון הרמב"ן בספר ת"ה וגם כך כתב ה"ה בפ"ה שעכשיו נהגו הכל להתענות תעניות אלו והרי הן חוב' על כל ישראל עד שיבנ' בית המקדש :

ומ"ש ומיהו כולם מותרין ברחיצה וסיכה וכו' כתב הר"ן בפ"ק דר"ה בשם הרמב"ן מסתברא דכולהו ד' צומות תענית צבור הן ונביאים גזרו אותם וכל חומרי תענית עליהם מפסיקים בהם מבעוד יום ואסורים ברחיצה וסיכה ובנעיל' הסנדל ובתשמיש המטה כט"ב אלא האידנא כיון דנהגו להתענות בהן ולא נהגו בחומרות הללו משמע דמעיקרא כך רצו להתענות בלבד אבל לא רצו לנהוג באותן חומרות וכיון דהני ברצו תליא א הרשות בידן אבל מעיקר התקנה ודאי אסורין בכולן ע"כ. וכתבו התוס' בספ"ק דתעניות (יג:) דשאר תעניות בר מט"ב מותר ברחיצה אפילו בחמין כך פסק ראבי"ה ור' יואל אביו אסר לרחוץ בחמין ע"כ. וכ"כ המרדכי וכ' בשם ראבי"ה שנהגו העולם היתר בדבר ע"כ וכן מנהג הפשוט :

ומ"ש ואם חלו בשבת נדחין עד אחר השבת בפ"ק דמגילה (ה.) תנן זמן עצי הכהנים וט"ב וחגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין ופירש"י ט"ב שחל להיות בשבת וה"ה לי"ז בתמוז ולי' בטבת והאי דנקט ט"ב משום דהוכפלו בו צרות והכל מתענין בו אבל שאר צומות אמרי' במסכת ר"ה רצו מתענין רצו אין מתענין וגם הרמב"ם כתב אחד מד' צומות שחל להיות בשבת דוחין אותו לאחר השבת חל להיות בע"ש מתענין בע"ש וכתב ה"ה אחד מד' צומות שחל להיות בשבת וכו' ט"ב מאחרין ולא מקדימין משום דאקדומי פורענותא לא מקדמינן וממילא דה"ה לשאר תעניות ובחל להיות ע"ש כתב כך כפסקא הלכה בעירובין (מ:) מתענה ומשלים וכ' הראב"ד שלא אמרו משלים אלא שאינו אוכל קודם שקיעת החמ' אבל ודאי משתשקע החמ' מתוספ' שבת הוא וכבר קדש היום אם רצה לאכול אוכל שכיון שנכנס לתחום שבת שוב אינו רשאי להתענות עכ"ד וז"ש בשם הראב"ד נתבאר ממ"ש בסימן רמ"ט וסימן תקע"ב : וה"ר דוד אבודרהם כתב בהלכות תענית שי' בטבת הוא משונה משאר תעניות שאם היה חל בשבת לא היו יכולין לדחותו ליום אחר מפני שנאמר בו בעצם היום הזה כמו בי"ה ולא ידעתי מנין לו זה וכ' עוד די' בטב' חל לפעמים בששי ומתענין בו ביום ושאר צומות לעולם אין חלים בששי. כתב האגור בשם שבלי הלקט שאין קורין בספר במנחה בע"ש כשחל בו אחד מד' צומות הללו עכ"ל ולא נהגו כן כתב הרד"א אם חל י' בטבת ביום ו' מתפללין שחרית כשאר הצומות וכן במנחה אבל א"א הוידויים ולא נפילת אפים במנחה מפני שהוא ע"ש. כתב עוד הרד"א בשבת שקודם לצומות הללו אחר קריאת ההפטרה קודם אשרי צריך שיכריז ש"צ להודיע לקהל באיזה יום יחול הצום ואומר אחינו ישראל שמעו צום פלו' יום פלו' יהפוך אותו הקב"ה לששון ולשמחה כמו שהבטיחנו בנחמות ונאמר אמן וג' תעניות אין מכריזין עליהם ט"ב י"ה ופורים וסימניך אכ"ף (א) : **דין** עוברות ומניקות בצומות יתבאר בסימן תקנ"ד ובסימן תקע"ה:

תקנא תשעה באב אין ב"ד יכולין לבטלו כיון שהוכפלו בו הצרות בפ' קמא דר"ה (יח:) וכתבתיו בסימן שקודם זה וא"ת י"ז בתמוז נמי הוכפלו בו הצרות כבר תירצו התו' דחורבן ב"ה תקיפא טובא ולא דמי לט"ב דצרה אחת הוכפלה בו :

משנכנס

דרכי משה

תקנ (א) ואין המנהג להכריז שום א' מהן:

ולפ"ז

חדושי הגהות

תקנ א ואף על גב דלפמ"ש רבינו וכמ"ש הר"ן בשם הרמב"ן שבדורותינו חייבים להתענות מדברי קבלה היה נראה לומר שיהא אסורים בכל החומרות כמו ט"ב כיון שאין החיוב עתה משום המנהג רק מדברי הקבלה מ"מ צ"ל דס"ל לרבינו דלאו ממש הוא אלא ראוי לנהוג כחומרא שנהגו הדורות שלפנינו וכיון שהם לא נהגו בשאר החומרות גם אנו אין לנו לנהוג איסור בשאר החומרות (מהרל"ח) :

וכ"כ

משנכנס אב ממעטין בשמחה ובר ישראל דאית ליה דינא בהדי עו"ג לישתמיט מיניה דריע מזליה תניא בפרק החולץ קודם לזמן הזה פירוש מר"ח עד התענית העם ממעטים בעסקים מלישא וליתן מלבנות ולנטוע ומארסין ואין כונסין ואין עושין סעודת אירוסין דבאירוסין בלא סעודה ליכא שמחה אבל בנישואין בלא סעודה איכא שמחה · רבי' נסים התיר לארס אפי' ביום ט"ב והכי איתא בירושלמי ומפ' טעמא שלא יקדימנו אחר וקאמר בירוש' הדא דתימא בניין של שמחה אבל אם היה כותלו גוהה ונוטה ליפול מותר ובניין של שמחה מפרש בפ"ק דמגילה הבונה בית חתנות לבנו ונטיעה של שמחה כגון אבורנקי של מלכים פי' שנוטעין לצל להסתופף בצלו ולפי זה הא דאמר אם היה כותלו גוהה מותר אפי' בכותל של בית חתנות קאמר שמותר אם גוהה וי"א כיון דגמרא דידן אוסר בניין סתם כל בניין קאמר (א) כדרך שאסרו כל משא ומתן כמו שאבל אסור בכל כדי שיהו נראין כמתאבלין על

משנכנס אב ממעטין בשמחה משנה בפרק ב' דתעניות (כו:) ומ"ש ובר ישראל דאית ליה דינא בהדי עו"ג לישתמיט מיניה דריע מזליה שם (כט:): תניא בפרק החולץ (מג.) קודם לזמן הזה העם ממעטים בעסקיהם וכו' עד ואין עושין סעודת אירוסין ומפרש בגמרא דקודם לזמן הזה דקתני קודם דקודם הוא ופי' רש"י קודם שבת שחל ט"ב בתוכה וכתב הרמב"ן בספר ת"ה קודם לזמן הזה כלומ' מר"ח עד התענית וכן העתיק רבינו: ומ"ש רבינו דאיתא בירושלמי מותר ליארס אפי' ביום ט"ב הוא בפ"ק ובפ' בתרא דתעניות ומפרש טעמא שמא יקדמנו אחר ברחמים וכדאיתא בגמרא דידן פרק אלו מגלחין (יח:) לענין ח"ה וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מה"א מותר לארס בכל יום חול אפילו בט"ב בין ביום בין בלילה: וקאמר בירושלמי הדא דתימא בניין של שמחה אבל אם היה כותלו גוהה ונוטה ליפול מותר בפרק בתרא דתעניות אמתניתין דמשנכנס אב ממעטין בשמחה וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בפרק קמא דתעניות אהא דתנן עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ובמתן ובבניין ובנטיעה ותני עלה בניין בניין של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה והרמב"ן כתבו בת"ה על ברייתא דהחולץ: ומ"ש בניין של שמחה מפרש בפ"ק דמגילה הבונה בית חתנות לבנו וכו' בגמר' דידן פ"ק דמגילה (ה:) מייתי הא דתנן בפ"ק דתעניות גבי תעניות צבור עברו אלו ולא נענו ממעטים במשא ובמתן בבניין ובנטיעה באירוסין ובנשואין ותני עלה בניין בניין של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה איזהו בנין של שמחה זה הבונה בית חתנות לבנו איזו היא נטיעה של שמחה זה הנוטע אבורנקי של מלכים ולא היה צריך רבי' לאתויי מפ"ק דמגיל' דמייתי לה התם אגב גררא דהא בפ"ק דתעניות (יד:) גופיה איתיה: ומ"ש ולפ"ז הא דאמר אם היה כותלו גוהה מותר אפילו בכותל של בית חתנות קאמר שמותר אם גוהה כלומר דאי בשאינו של בית חתנות אפי' אינו גוהה נמי דהא לא אסר ברייתא כלל באינו של חתנות וכ"כ הרא"ש בפ"ק דתעניות גבי תעניות צבור על הירושלמי דקאמר אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו פי' כותלו של בית חתנות והרמב"ם כתב בפ"ג מהלכות תעניות עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן ובבניין של שמחה כגון ליזור וכיור ובנטיעה של שמחה כגון מיני הדס ומיני אהלים וכ"כ הר"ן בספ"ק דתעניות וז"ל מדאמרינן בירושלמי הדא דתימא בבניין של שמחה אבל אם הי' כותלו גוהה סותרו ובונהו משמע דכי אמרי' איזהו בניין של שמחה זה הבונה בית חתנות לבנו דלאו דוקא אלא ה"ה לכל בניין שא"צ דאינו נעשה אלא לנוי ולהרווחה בעלמא וכתב עוד בשם רבינו האיי גאון מדקא משוינן בניין נטיעה אירוסין ונשואין למשא ומתן מה משא ומתן רשות אסור והוא של שמחה אף בניין ונטיעה אירוסין ונשואין אסור בשל שמחה אבל מי שאין לו בית חתנות כלל ואין לו אשה ובנים הא ודאי של מצוה הוא ואע"פ שהוא שמחה מותר ואע"ג דלענין עברו תעניות צבור ולא נענו מיירי משמע לכאורה דה"ה מר"ח עד ט"ב דהני תרתי זמני כי הדדי נינהו ומה שאין נוהגין לישא אשה כלל אפי' מי שאין לו אשה ובנים משום דלא מסמכא להו מלתא ואע"פ שהיה אפשר דרב האיי לא אמר אלא בעברו תעניות צבור ולא נענו אבל מר"ח עד ט"ב חמיר ואע"פ שאין לו אשה ובנים אסור אי משום דהאי זימנא חמיר טפי אבלות' דידיה ואי משום דזמן קצר הוא ולא דמי לעברו תעניות צבור ולא נענו דהוי זמן ארוך טובא מ"מ התוספות פ"ק דמגילה (ה:) כתבו על עברו תעניות צבור דחמירי מט"ב שמארסין בו: וכתבו התוס' בפ"ק דמגילה ממעטין במשא ומתן פירוש של שמחה דומיא דבניין ונטיעה דבסמוך ובפרק החולץ (מג.) כתבו י"מ דמשא ומתן נמי איירי בשל שמחה כגון צרכי חופה ואין נראה דלא אסר אלא סעודה עצמה ונראה דריבוי משא ומתן קא אסר שימעטו יותר מבשאר ימים (א): ומ"ש רבינו וי"א כיון דגמרא דידן אוסר בניין סתם כל בניין קאמר כלומר אע"ג דבירושלמי קאמר אמתניתין דמשנכנס אב ממעטין בשמחה הדא דתימא בבניין של שמחה אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו דמשמע דאתא למימר דלא אמרו למעט בבניין משנכנס אב אלא בבניין של שמחה דוקא כיון דגמרא דידן בפרק החולץ אוסר בניין סתם כל בניין במשמע ואע"ג דבגמרא דידן נמי בפ"ק דמגילה ובפ"ק דתעניות אמרו דכי תנן ממעטין בבניין ונטיעה היינו דוקא בשל שמחה היינו לענין תענית צבור אבל מר"ח עד התענית דקתני סתמא ממעטין מלבנות ולנטוע משמע דאפילו שאינו של שמחה אסור: ומ"ש כדרך שאסרו משא ומתן נראה שאין זה הכרע שהרי גבי תעניות צבור קתני כי האי לישנא ממעטין במשא ובמתן ובבניין ובנטיעה אפ"ה אמרי' בגמרא דלא נאסר אלא בניין ונטיעה של שמחה דוקא אלא כל עיקר הטענה מדאסר בגמרא דידן בניין סתם גבי מר"ח עד התענית ולא פי' דהיינו דוקא בדשמחה כדפירש גבי תעניות צבור אלמא דאפילו באינו של שמחה אסר ומ"ש כדרך שאסרו משא ומתן ה"ק א"ת למה אסרו בניין שאינו של שמחה אל תתמה שהרי אסרו משא ומתן אע"פ שאין בו שמחה והטעם שאסרו דברים אלו אע"פ שאינם של שמחה מפני שהם דברים שאבל אסור בהם כדי שיהו נראים כמתאבלים על ירושלי' ומדברי התוס' בפ' החולץ נראה דאית למילף למשנכנס ר"ח עד התענית מתעניות צבור דכי היכי דהתם לא מתסר אלא בניין ונטיעה של שמחה ה"ה הכא וכסברא ראשונה שכתב רבינו ועכשיו לא נהגו רוב העולם למעט במשא ומתן כלל משנכנס אב ונראה שהם מפרשים דלא מתסר בניין ונטיעה אלא דוקא בדשמחה כדברי הסברא הראשונה שהזכיר רבינו ומפרשים דלא נאסר משא ומתן אלא בדשמחה דומיא דבניין ונטיעה וכדברי הסברות שדחו התוס' ומפני כך נושאים ונותנים כדרכן ואינם חוששים ולפ"ז צריכים ליזהר ממשא ומתן של שמחה

ועוד דלא דמי לט' באב דארע אחת הוכפלה בו תו' פ"ק דר"ה ומביאו ב"י והנה לאסור רוב דיני ט' באב הם מנהג שנהגו רוב ישראל ועיקרי הדינים לא נודע ביניהם ומפני זה נשתבשו ההמון במקצת' להחמיר או להקל שלא כדין על כן ראיתי לכתוב תחלה עיקר הדין כדמות הקדמה למה שיבא אחר זה · תשעה באב מצוה מד"ס היא ומפורש בדברי הנביאים איסור אכילה ושתייה שבו דכתיב צום החמישי וכו' ופרק בתרא דתענית ת"ר כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט' באב אסור באכילה ובשתייה וברחיצה ובסיכה כו' כדלקמן ריש סימן תקנ"ד ועתה שאין שמד ואין שלום אף ט' באב אינו מתקנת נביאים אלא מתקנת חכמים כמו שיתבאר · וקודם לזמן הזה משנכנס אב צריכין למנוע מדבר שמשמח הלב ואעפ"י שאינו מלאכ' וכמו ששנינו משנכנס אב ממעטין בשמחה והיינו שהעם ממעטין במשא ומתן ובבנין ונטיעה ואין נושאין נשים ומארסין ואין עושין סעודת אירוסין דכל אלו משמחין את הלב · אבל באכילת בשר ושתיית יין אעפ"י שמשמח לא אסרום חכמים מפני שבמניעתם יש צער לגוף משא"כ במו"מ שאעפ"י דאיכא שמחה בהיותם מ"מ אין צער לגוף במניעת' ואף לספר ולכבס לא אסרו מר"ח דאין בהם שמחה וגם הוא צורך הגוף אבל בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה אסרו לספר ולכבס וסמכו' על המקר' שאמר והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה ויליף טעמא מדכתיב ושבתה לאסו' השבת שחל ט"ב להיות בתוכה ומשום הכי אסרו דוקא לספר ולכבס מפני שהוא מלאכה לצורך תענוגי הגוף שבזה מראים קצת אבלות שכשעוסקים בתספורת וכבוס' נראים כאינם חוששין להתאבל על החורבן אבל אכילת בשר ושתיית יין ורחיצת חמין וסיכה וכו' שהוא שומר הבריאות דאף המרחצאו' יש בהן חיי נפש דלא ליתי שיחנא וכיבי כדאיתא ר"פ אלו נדרים וכמ"ש הרשב"א בתשובה לענין חול המועד הביאה ב"י לעיל סי' תקמ"ד וגם איכא מלאכה לא אסרוהו כלל כי אם בסעודה שמפסיק בה וה"ט דמאחר שהסעודה גופה לצורך ט"ב צריכה שתהיה בעניות ושפלות · וברחיצה וסיכה חולקים מקצת גאונים שאינו אסור כי אם משחשכה כמו שיתבאר כל זה בס"ד וביאור עיקר דינים אלו והמנהגים שנהגו יבא בסימנים הבאים בס"ד: והכי איתא בירושלמי ומפרש טעמא שלא יקדמנו אחר ברחמים פי' שיתפלל אם לא ישאנה ימות הוא או היא ולא יראה שישא' אחר ויצטער הוא אבל לא שמא יקדמנו אחר וישאנה דהא מ' יום קודם יצירת הולד בת קול יוצא ואומר בת פלוני לפלוני ומה נפסך אי חזיא ליה לא אזלא מיניה ואי לא לא תועיל התפילה וכן איתא בפרק אלו מגלחין בדין אירוסין בחול המועד (סוף דף י"ח) והתו' הקשו שם תימא אמאי לא משני הא בזיווג ראשון הא בזיווג שני ע"כ ולא קשיא ולא מידי דתלמוד מהדר אטעמא דאפי' היכא דהוא והיא לא נישאו עדיין: וקאמר בירושלמי ה"ד בנין של שמחה ה"א בפ"ב דתענית אמתני' דמשנכנס אב ממעטין בשמחה ורבינו מפרש דזהו בנין חתנות כדקאמר בפ"ק דמגלה לענין תענית צבור ואיכא להקשות למה לא הזכיר רבינו דאיתא בפ"ק דתענית שם הגוף וכך הקשה הב"י ויראה שרבינו נתכוין להביא קצת סמך דמאי דאתמר לענין תענית צבור דזהו בנין חתנות נילף מיניה נמי לענין ט' באב שהרי בפ"ק דמגלה אייתינן ליה למילף מיניה דמותר לנטוע נטיעה בפורים בשל שמחה דכיון דביומי דתענית אסור בשל שמחה ממילא בפורים מותר בשל שמחה הסתא לפי זה נדון בדרך כ"ש למילף דין ט' באב מתעניות צבור דמאי דאסור שם בבנין של שמח' ה"ה בט' באב: ומ"ש ולפי זה וכו' כ"כ הרא"ש ותימא למה נתיר כותלו גוהה שהרי סוף סוף של שמחה הוא וי"ל דדוקא ביש בו סכנה ולאו דוקא דגוהה ברשות הרבים אלא אפילו גוהה למבוי ולחצר מותר לסותרו ולבנותו מפני שהכל סכנה וזהו שאמר בירושלמי אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו ולא כתב גוהה לר"ה והכי איתי' בירושלמי לענין מועד כותל הגוהה סותר ובונה כדרכו וכמ"ש הנימוקי יוסף בשם הרא"ב"ד בפ' משקין וע"ל בסימן תק"מ וכמ"ש לשם בס"ד אך קשה מ"ש רבינו ולפי זה דהא אפילו לסברת י"א דאוסרין כל בנין מ"מ בכותל גוהה ומפני הסכנה מותר לסתור ולבנות כדרכו דלא חמיר ממועד דהתירו לסתור ולבנות ולא סגי לסתור לבד משום דתימנע ולא סתיר והוי סכנה ה"נ ודאי לענין תשעה באב ויש לומר דעיקר כוונת רבינו במ"ש ולפי זה אינו אלא להורות דלפי סברא זו הא דקאמר אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו לאו בכל בנין קאמר דאינו מותר אלא בכותלו גוהה אלא דוקא בשל חתנות קאתי לאשמעינן והכי קאמר דאפילו בשל חתנות מותר אם גוהה אבל בשאינו של חתנות אפילו אינו גוהה מותר לאפוקי לסברת י"א דאפילו בשאינו של חתנות אינו מותר אלא בכותל גוהה: ומ"ש וי"א כיון דגמרא דידן אוסר וכו' סברא זו לא מצאתי בפוסקים בפירוש אבל מדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש יראה דסבירא להו הכי שהרי לא כתבו ההיא דירושלמי לענין ט' באב אלא לענין תענית צבור ובדיני תשעה באב כתבו סתם משנכנס אב ממעטין בשמחה שהוא כולל כל דבר המשמח כגון משא ומתן ובנין ונטיעה והדומה להם אלא שאוסרין כל בנין כדרך שאסרו כל משא ומתן דאל"כ היה להם לפרש עלה דמתניתין דמשנכנס אב ממעטין בשמחה מאי דקתני עלה בירושלמי הדא דתימא וכו' כדי לבאר דלאו בכל ענין אסור וכמו שפירשו בירוש' ויותר נראה שסברת י"א שכתב רבינו היא ע"פ סברא אחת מסברת התוס' שכתבו בפ' החולץ וז"ל מלישא וליתן מלבנות ולנטוע בפ' בתרא דתעני' מוקי בירושלמי ובבנין ונטיעה של שמחה כגון אבורנקי של מלכים וי"א דמשא ומתן נמי איירי בשל שמחה כגון צרכי חופה ואין נראה דלא אסר אלא סעודה עצמה ונראה דרבוי משא ומתן קא אסר שימעטו יותר מבשאר ימים עכ"ל ועל פי זה כתב רבי' די"א כל בנין קאמר כדרך שאסרו כל משא ומתן פי' כמו שאסרו בין משא ומתן של שמחה כגון צרכי חופה או שאר משא ומתן ה"נ אסרו כל בנין אבל מ"מ אינו דומה ממש למשא ומתן

דרכי משה

תקנא (א) וכ"כ הכלבו בשם הרי"ף:

במנהגים

פרישה

בן אמיקס ונכבש גולת ישראל כו' עד ונלכדה ביתר והיה בה אלפים ורבבות מישראל והיה להן מלך גדול ודמו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא מלך המשיח ונפל ביד הרומיים ונהרגו כולם והיתה צרה לישראל כמו חורבן ב"ה רמ"ף:

סי' תקנא (א) כדרך שאסרו כו' מ"ו כתב ז"ל כדרך שאסרו כל משא ומתן פי' בין משא ומתן של שמחה כגון צרכי חופה או שאר משא ומתן ה"נ כל בנין אסרו אבל מ"מ אינו דומה למשא ומתן דהתם ממעטין מעסקיהם קאמר ר"ל רק כדי פרנסתן

על ירושלים: שבת שחל ט"ב להיות בתוכה פי' השבוע שחל בה ט"ב אסורים לספר ולכבס ואפי' אינו רוצה ללובשו עתה אלא להניחו עד אחר תשעה באב ואפי' אין לו אלא חלוק אחד אסור לכבסו וללובשו וכן המכובסי' מקודם לכן אסור ללובשן ולא ללובשן לבד אלא בין ללבוש בין להציע בהן המטה בין איש בין אשה אסור ואפי' מטפחות הידים והשלחן הכל אסור וכיבוס שלנו מותר אבל גיהוץ שלנו אסור וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ והרי הן ככיבוס שלנו ומותר לפי שאין חוששין לגוהצן לפי שהן קרובין לבשר (ג) ומתמלאין זיעה תמיד והא דשרי דוקא לגוהצן ולהניחן אחר ט"ב אבל אסור ללובשן בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה כתב הרמב"ן הא דאין בכלי פשתן משום גיהוץ דוקא בישנים אבל בחדשים

ומתן דהתם ממעטין בעסקיהם קאמר ר"ל רק כדי פרנסתן אבל בבנין אפילו מעט אסור ודלא כהירושלמי ומ"ש התוס' פ"ק דמגלה ממעטין במשא ומתן פי' של שמחה דומיא דבנין ונטיעה וממעטין רוצה לומר שלא יהו שנים כלל ואמירי מט' באב שמארסין בו אבל אין לפרש ממעטין אבל שנים קצת דא"כ ה"ל לפרש השיעור מהו קורא ממעט עכ"ל ונראה לכאורה דדברי התו' סתרי אהדדי אכן המעיין בהם יראה דלא קשה מידי דבפ"ק דמגילה לענין תענית של גשמים הוא ותנן התם עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן בבנין ובנטיעה באירוסין ונשואין ומאחר דלענין אירוסין ונשואין ליכא לפרש אבל שנים קצת דא"כ הוה ליה לפרש מהו השיעור ופשיטא דפירושו שאין מארסין וכונסין כלל ה"נ דכוותיה לענין משא ומתן ובנין ונטיעה נמי אסור לגמרי קאמר פירוש בשל שמחה לגמרי אסור וגם המשא והמתן אינו אסור אלא בשל שמחה דומיא דבנין ונטיעה · אבל בפרק החולץ לענין תשעה באב קאמר ותני התם העם ממעטים בעסקיה' מלישא וליתן מלבנות ולנטוע ומארסין אבל לא כונסין ואין עושין סעודת אירוסין וכיון דלא אסר אלא סעודה עצמה אלמא דצרכי חופה נמי מותר והשתא בע"כ צריך לפרש דריבוי משא ומתן דוקא הוא דקא אסר ולא שני לן בין צרכי חופה לשאר משא ומתן ומעתה נמי צ"ל דכל בנין אסור אפילו אינו של שמחה דומיא דמשא ומתן דאסור בכל ענין ולא קי"ל כהירושלמי דמיקל אף לענין תשעה באב בבנין והב"י מנוחתו כבוד לא פירש כן · ולענין הלכה נראה כסברא הראשונה וכמו שמפורש בהירושלמי ולא נשוה הירושלמי חולק אתלמודא דידן בדבר שאינו מפורש להדיא בתלמודא דידן והדרבה הלשון ממעטין דקאמר משמע דממעטין לאסור בשל שמחה דוקא ודומיא דהכי משא ומתן נמי אינו אסור אלא בצרכי חופה ומ"ש התו' בפ' החולץ דאינו כרחה שהרי לא אסר אלא סעודה עצמה יש לתרץ דעשיית הסעודה לחוד ומשא ומתן לצרכי חופה דאושא מלתא לחוד וכל אחד יש לו סברא להיתר ולאיסור ולדידהו תרווייהו אסורין גם מה שכתבו התו' בפ"ק דמגלה לענין תענית של גשמים דממעטי' רוצה לומר שלא יהו שנים כלל אין צריך לפרש כן דהתם נמי הלשון ממעטין פי' שממעטין קצת באירוסין ובנשואין והיינו שאין מארסין ואין כונסין אא"כ לא קיים מצות פריה ורביה ולעולם הלשון דממעטין לא ישתנה פירושו ומשמעו וה"נ לענין משא ומתן ובנין ונטיעה קאמר דממעטין קצת לאסור בשל שמחה דוקא וכך מטין דברי הרמב"ם בפ"ג מהלכות תענית ומ"מ לענין בנין יראה כדברי הר"ן דכל בנין שהוא לנוי ולהרווחה אסור אפילו אינו בנין של חתנות ואינו מותר אלא בכותל גוהה ומפני הסכנה וכך מטין דברי הרמב"ם שלא הזכיר בית חתנות אלא ציור וכיוד שהוא לנוי ולהרווחה וכתב הרב המגיד שלמד כן מההוא דירושלמי שלא התיר רק בכותל גוהה · ועוד יראה לי דמאחר דהירושלמי עיקר דבריו אמתני' דמשנכנס אב ממעטין בשמחה איתאמר' ולשם לא הזכיר של בית חתנות היאך תסלק אדעתין להקל ולפרש דדוקא בשל חתנות קאמר אלא ודאי מאי דקאמר הדא דתימא בבנין של שמחה כל שהוא של שמחה כגון לנוי ולהרוחה אסור ולכן נקט להתיר כותל גוהה דמילתא דפסיקא הוא שאינו של שמחה שהרי אינו אלא מפני הסכנה וה"ה לכל בנין שהוא צריך לו הוא דשרי דוקא ומ"מ הדעת מכרעת אם שכר עו"ג קודם ר"ח אב לבנות לו בית בקבלנות דעו"ג אדעתיה דנפשיה קעביד אין בו איסור דעיקר טעמא הוא למעט בשמחה והרי הישראל יושב בטל ואינו עוסק בשמח' ואפילו בשבת מותר מן הדין ואינו אסור אלא מפני הרואה ופשיטא דלענין ט' באב שהוא דרבנן אין לאסור מפני הרואה והדבר צריך הכרע אמנם לשכור לו עו"ג מר"ח אב ולבנות לו בית מיד פשיטא דאסור וכן שלא יסייע הישראל עצמו בבנין הבית כל שהוא לנוי ולהרוחה ועיין במהרי"ל ולפי פסק זה כל משא ומתן שאינו של שמחה מותר וכן נהגו ומהר"ש לוריא כתב ייסוד למנהג אפילו לסברת י"א וז"ל ועכשיו נהגו להקל שלא חשו באיסור משא ומתן כלל ואפשר דס"ל דעכשיו בזמן הזה הכל הוא כדי חיינו כמ"ש התו' בפ' איזהו נשך עכ"ל:

שבת שחל תשעה באב וכו' משנה וגמרא בפרק בתרא דתענית · ומ"ש ואפילו אין לו אלא חלוק א' שם דאפי' לר"נ דמתיר לכבס ולהניח אפ"ה אוסר בחלוק א' לכבס וללבוש כ"ש לרב ששת דקי"ל כוותיה דאוסר לכבס ולהניח דאוס' בחלוק אחד לכבסו וללובשו: **ומ"ש** וכן המכובסין קודם לכן וכו' שם שלח רב יצחק בר גיורי אעפ"י שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ אבל אסו' ללבשן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה משמע דלגמרי אסור אפילו המכובסים קודם לכן שהרי לא חילק ומעתה נדון בק"ו בכלי צמר דכ"ש דאסור:

ומ"ש ולא ללבשן לבד וכו' שם אמר רב ששת תדע דבטלי קצירי דבי רב אלמא דהכל אסור דאי לא מאי בטלי וכ"כ הרמב"ן והרשב"א בתשוב' סימן קפ"ז וממילא שמעינן שאף המכובסין מקודם לכן אסור אף להציע כמו לענין לבישה דאסור הכל כדמוכח מההיא דשלח רב יצחק דלא חילקו חכמים:

ומ"ש לפי שאין חוששין לגוהצן יפה כו' הרא"ש שם ומשמע דס"ל להרא"ש דהגיהוץ הוא שמעבירין אבן על הבגדים להחליקן ולעשותן כעין חדשים ואין זה רק ליפות הבגד כמ"ש הערוך וכמ"ש הר"ן ע"ש הגאון ה"ר יהודה בר ראובן ומשום הכי כתב הרא"ש דבכלי פשתן אין חוששין לגוהצן יפה ליפותן שהרי אין הגיהוץ מתקיים בהן ומתקלקל מיד מפני הזיעה ולפי טעם זה אפי' בחדשים אין בהם משום גיהוץ אבל הרמב"ן חולק על זה כמו שיתבאר בסמוך בס"ד:

כתב הרמב"ן הא דאין בכלי פשתן משום גיהוץ דוקא בישנים כו' פירוש דעת הרמב"ן היא שהגיהוץ עיקרו אינו אלא כדי ללבן הבגד מהזיעה והטינוף שעליו

שמחה כגון צרכי חופה וכיוצא בהם דאי לאו הכי כמאן שאינם חוששים למה שאמרו ממעטין במשא ומתן ונראה שזה היה דעת קצת פוסקים שלא הזכירו ברייתא' זו דהחולץ מפני שהם מפרשים דבניין ונטיעה ומשא ומתן דקא אסר כולהו בשל שמחה דוקא הוא דקא אסר ומאחר שכתבו משנכנס אב ממעטין בשמחה ממילא משמע דכל הנך מילי כיון דשמחה נינהו אסור וכן מצאתי שכתב הכלבו בשם הר"פ דאמרי' ביבמות שבת שחל ט"ב להיות בתוכה אסור לישא וליתן י"ל היינו משא ומתן של שמחה כגון צרכי חופה דומיא דלבנות ולנטוע דמפ' התם כגון אבורנקי של מלכים א"כ אסור להרבות במשא ומתן ר"ל שיתמעטו יותר משאר ימים עכ"ל: ואפשר לומר עוד שהעולם סוברים שאין למעט בעסק כלל ואפי' הם צרכי חופה והוא דהחולץ מדת חסידות היא או במקום שנהגו ולפיכך השמיטוה הרי"ף והרא"ש והרמב"ם וראיתי בני בודי"ן נוהגים שלא לישא וליתן כלל משנכנס אב ונראה שאין להם על מה שיסמוכו דהא דלא כמאן דמי לסברא שדחו התוס' כל משא ומתן דלאו צורך חופה היא שרי ואי לסברת התוס' בהחולץ כל משא ומתן שרי ובלבד שימעטו יותר מבשאר ימים ואפי' צרכי חופה משמע דשרי ע"י מיעוט דהא לא שאני להו בין צרכי חופה לשאר משא ומתן ואע"פ שבסברא שנייה שכתב רבינו קאמר כדרך שאסרו כל משא ומתן הא כיון דעל הברייתא קאי אין להחמיר יותר ממה ששנוי בברייתא ומאחר שבברייתא לא אסרו אלא למעט מלישא וליתן משמע דלא נאסר משא ומתן לגמרי ועוד שסברא זו לא באה לומר כל משא ומתן אפי' ע"י מיעוט אסור אלא לומר דכי היכי דלא שני לן בין משא ומתן דשמחה לשאינה של שמחה דבין של שמחה בין שאין של שמחה אסור בבניין נמי אפילו דלאו דשמחה אסור ומיהו לא נחית בעל סברא זו לאסור במשא ומתן יותר ממה ששנוי בברייתא דהיינו למעט דוקא אבל לא לאסור לגמרי ומיהו אפשר שנהגו כן ע"פ מ"ש התוס' בפ"ק דמגילה ממעטין ר"ל שלא יהיו שנין כלל אבל אין לפרש ממעטין אבל שנין קצת דא"כ ה"ל לפרש השיעור מה קורא מעט ע"כ ואע"פ שלפנין עברו ת"צ כ"כ והם סוברים דת"צ חמירי מט"ב מ"מ יש ללמוד מדבריהם דהיכא דקתני ממעטין לא נתברר השיעור ויש לאסור לגמרי זה כתבתי למצוא להם על מה שיסמכו אבל חומרא יתירה היא דאפילו מלאכה ממש אינה אסורה בט"ב עצמו מן הדין וכ"ש משא ומתן דקיל טפי ודי שנאסור אותו בט"ב עצמו אבל לא שנקדים לאסור קודם לכן ומיהו הנוהגים כן אסורים עד שיתירו להם כעין התרת נדרים וכמ"ש המרדכי בפ' מקום שנהגו:

שבת שחל ט"ב להיות בתוכה פי' השבוע שחל בה ט"ב אסורי' לספר ולכבס משנה בפ' בתרא דתענית (כו.):

ומ"ש ואפי' אינו רוצה ללבשו עתה וכו' שם (כט:) אר"נ לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח מותר ורב ששת אמר אפילו לכבס ולהניח אסור מיתיבי אסור לכבס לפני ט"ב אפילו להניח לאחר ט"ב וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ תיובתא ופירש"י דטעמא דאסיר משום דנראה כמסיח דעתו שעוסק בכיבוס בגדים: **ומ"ש** דאפי' אין לו אלא חלוק א' אסור לכבסו וללבשו כ"כ הרמב"ן בס' ת"ה ופשוט הוא:

ומ"ש וכן המכובסין מקודם לכן אסור ללובשן ולא ללובשן לבד וכו' עד הכל אסור כל זה כתב הר"ן שם וכ"כ הרמב"ן בספר תורת האדם והביאו ראיה מדאמר רב ששת תדע דאסור אפי' לכבס ולהניח דהא בטלי קצרי דבי רב פי' שהכובסים היו בטלים באותו שבוע ובטלו לגמרי משמע וכן פסק הרשב"א בתשובה: **ומ"ש** וכבוס שלנו מותר אבל גיהוץ שלנו אסור וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ ברייתא כתבתי' בסמוך גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ ופירש"י גיהוץ שלנו אינו יפה אלא ככיבוס שלהם ואסור לגהץ אבל כיבוס שלנו מותר וכן הכריע הר"ן וגם הרמב"ן כתב פירשו הגאונים דה"ק גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם שהוא אסור הא כיבוס שלנו מותר וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ שלנו ולא כיבוס שלהם והיתר זה אינו אלא לכבס ולהניח דוקא אבל ללבוש אסור כדין כלי פשתן דבסמוך וכ"כ רבינו בסמוך בשם הרמב"ן כיבוס שלנו לכבס ולהניח מותר אבל ללבוש בין חדשים בין ישנים צבועים ולבנים בין מכובסים עכשיו בין מכובסים קודם אסור ללבשן בשבת זו ושלא ככתוב בכלבו יש סוברין להתיר אפילו לכבס וללבוש בכיבוס שלנו:

ומ"ש רבינו גבי כלי פשתן לפי שאין חוששין לגוהצן אין לומר דאין מגהצין אותן קאמר דהא בשגיהצום קאי וקאמר דאין בהם משום גיהוץ אלא ה"פ לפי שאין חוששין לגוהצן יפה וכ"כ הרא"ש וכתב הרמב"ן גבי אבל דטעמא דכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ מפני שאינם מתגהצים כהוגן ואין זיעה וטינוף יוצאה מהם: **ומ"ש** והא דשרי דוקא לגוהצן ולהניחן אחר ט"ב וכו' שם שלח רב יצחק בר גיורי משמיה דרבי יוחנן אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ אבל אסור ללבשן בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה וז"ל הרמב"ם שבת שחל ט"ב להיות בתוכה אסור לספר ולכבס וללבוש כלי מגוהץ אפילו כלי פשתן עד שיעבור התענית ואפי' לכבס ולהניח לאחר התענית אסור וצ"ל שמה שאמר אפי' לכבס ולהניח אסור אשאר כלים קאי ולא אכלי פשתן ואפשר דאע"ג דמדינא שרי סתם דבריו כי היכי דלישתמע תרוייהו איסור מפני שנהגו העולם איסור וכן נראה ממ"ש ה"ה וז"ל העולה מכל זה שאסור ללבוש אפי' כלי פשתן מכובסין עד התענית אבל לכבס כדי להניח כולן אסורין חוץ מכלי פשתן והרמב"ן הוסיף להתיר כיבוס שלנו אפי' בכלי צמר כדי להניח ורבינו לא כתב בזה שום היתר לפי שנהגו להחמיר עד כאן לשונו ותדאמרי' גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם משמע דכיבוס שלנו מותר וגיהוץ שלנו מיהא אסור אבל הרא"ש כתב גיהוץ שלנו הרי הוא ככיבוס שלנו ומותר ואם נוסחא אמיתית היא צריך לומר דאגיהוץ דבזמן הזה קאמר דגריע טובא דבני בבל הוו אמרי דגיהוץ דידהו לא חשיב אלא ככיבוס דבני א"י הלכך כיבוס דגריע טובא שרי ולדידן דגיהוץ דידן הוי ככיבוס דבני בבל א"כ גם גיהוץ שרי ומיהו לא נפקא לן מינה מידי שהרי כתב רבינו בסמוך דנהגו אבותינו איסור אף בכיבוס שלנו ובסי' זה אכתוב שי"א דכיבוס שלנו אסור מן הדין וכתב בת"ה שמהר"מ אסר לכבס בגדי קטנים בשבת זו אבל מתוך דברי ת"ה נראה שלא נהגו כן וגם אנו לא ראינו ולא שמענו מי שנוהג כן:

כתב הרמב"ן הא דאין בכלי פשתן משום גיהוץ דוקא בישנים וכו' ז"ל הרמב"ן בספר תורת האדם באבילות ישנה הא דאמרי' כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ

פרישה

פרנסתן ובבנין אפילו מעט אסר ואעפ"י שפי' התו' פ"ק דמגילה פי' ממעטין לאו דוקא דאל"כ היה לו לפרש מאי קרי מיעוט שמחה אכן התוס' דפ' החולץ כתבו להדיא איפכא וז"ל ונראה דריבוי משא ומתן קאמר שמיעטו יותר מבשאר ימים ע"כ ועכשיו נהוג להקל שלא חוששין באיסור משא ומתן כלל ואפשר דס"ל דעכשיו הכל הוא כדי חיינו וכמ"ש התו' בפרק איזהו נשך ע"ש עד כאן לשונו: (ג) ומתמלאין זיעה תמיד ואין מועיל גיהוץ בהן שאין זיעה יוצא מהן הואיל דנתבאר דאיסור חדשים הוי בין בצמר בין בפשתן ואיסור ישן דוקא בצמר הלכך חדשים ר"ל איסור הנשנה כחדשים דהיינו בין בצמר בין בפשתן אסור כמו בין לבנים בין צבועי':

וכן

גיהוץ ודאי בישנים הוא דאילו בחדשים אפי' בכלי פשתן יש בהן משום גיהוץ באבל כדפרשינן אלא בישנים היא אלמא דכלי צמר אפילו בישנים קאמרינן דאסור וכולה שמעתא במכבס ישנים היא וש"מ דכל שם גיהוץ אסור הלכך כלים חדשים בין לבנים בין צבועים אסורים וכן ישנים מכובסין כולם אסורים ואפי' להניח אחר השבת וגיהוץ שלנו נמי אסור בין בחדשים בין בישנים יוצאים מתחת המכבש מיהו כבוס שלנו לכבס ולהניח מותר דמלאכת עראי היא וכן כלי פשתן בכל מקום ואפי' בגיהוץ שלהם וללבוש בין חדשים בין ישנים לבנים וצבועים בין מכובסים עכשיו בין קודם לכן כולן אסור ללבשן בשבת זו ואפי' של פשתן עכ"ל ביאור דבריו דגבי אבל תניא בפ' אלו מגלחין (כג.) כל ל' יום לגיהוץ אחד כלי' חדשים ואחד כלים ישנים יוצאים מתחת המכבש ר' אומר לא אסרו אלא בכלים חדשים בלבד ר' אלעזר בר' שמעון אמר אלא בכלים חדשים לבנים בלבד ופסקו הפוסקים כמ"ד לא אסרו אלא כלים חדשים לבנים בלבד וכתב הרמב"ן דלת"ק דאסר כלים ישנים בגיהוץ כלי פשתן ישנים אינם בכלל לפי שאינם מתגהצים כהוגן אלא חדשים ולבנים ודאי אסורים הלכך לר' אלעזר בר' שמעון דאמר חדשים לבנים כלי צמר וכלי פשתן שוים הם לענין אבלותו בירושלמי על כל המתים כולם הוא אסור בגיהוץ עד ל' יום וכו' מ"מ למדנו לכלי פשתן שהם בכלל גיהוץ ואנן דקי"ל אפילו בשל צמר חדשים ולבנים כמאן כולם שוים בדיניהם עכ"ד בענין גיהוץ דאבל והשתא אתא למימר דגיהוץ דשבת שחל ט' באב להיות בתוכה חמיר טפי דכלים חדשים בין דצמר בין דפשתן בין לבנים בין צבועים אסורים וכלים ישנים דצמר יוצאים מתחת המכבש בין לבנים בין צבועים אסורים אפילו לכבס ולהניח ומיהו כלי פשתן ישנים בין לבנים בין צבועים לכבס או לגהץ ולהניח מותר אבל ללבוש הכך נמי אסורים ואפילו היו מכובסים או מגוהצים מקודם לכן ולמד הרב ז"ל דינים אלו מדאמרינן כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ וע"כ בישנים קאמר דאילו בחדשים ודאי יש בהם משום גיהוץ כמו שנתפרש גבי אבל וכיון דבישני' אצטריך לאשמעינן דאין בהם משום גיהוץ אלמא דכלי צמר אפילו ישנים אסורין בגיהוץ וכיון שכן למדנו מכאן דכל שום גיהוץ אסור וכשם שאין אנו מחלקים בין חדשים לישנים בבגד צמר כך לא נחלוק בהם בין לבנים לצבועים וכן בכלי פשתן חדשים שהם אסורים בגיהוץ לא נחלק בין לבנים לצבועים וזהו שכתב הלכך כלים חדשים בין לבנים בין צבועים אסורים וכו' וכך פירושו כלים חדשים בין לבנים בין צבועים בין דצמר בין דפשתן אסורים וכן ישנים מכובסים בין לבנים בין צבועים בין דצמר בין דפשתן כולן אסורים דבכיבוס לא שאני לן בין צמר לפשתן וכל הני דאמרן אסורים בין דגיהוץ בין דתכבוסת אפי' לגהץ ולכבס להניח לאחר השבת אסור: ומ"ש עוד וגיהוץ שלנו נמי אסור בין בחדשים בין בישנים יוצאים מתחת המכבש פי' בכלי צמר בין בחדשים בין ישנים בין לבנים בין צבועים ובכלי פשתן דוקא בחדשים אבל ישנים כבר נתבאר דאפילו בגיהוץ שלהם שרו ומ"ש יוצאים מתחת המכבש הוא משום דמשמע ליה דבגיהוץ לא מתסר בישנים אא"כ יוצאים מתחת המכבש דשבת דט' באב כיון דמתסר בישנים ילפי' לה מת"ק דאסר גבי אבל בישנים וכיון דחזינא דלא אסר ת"ק בישנים אלא ביוצאים מתחת המכבש דוקא ה"נ דכוותיה ובספרי רבינו כתוב בין בישנים בין בחדשים יוצאים מתחת המכבש וטעות סופר היא שהרי הראב"ד הוא שסובר כן דיוצאין מתחת המכבש בין בחדשים בין בישנים היא והרמב"ן חלק עליו וכתב דלא קאי יוצאין מתחת המכבש אלא לישנים דוקא אבל בחדשים אפי' אינם יוצאים מתחת המכבש אסורים וכתב שכ"ד הרמב"ם ולפיכך צריך להגיה ולכתוב בין בחדשים בין בישני' יוצאים מתחת המכבש ומ"ש ומיהו כיבוס שלנו לכב' ולהני' מותר כבר כתבתי שכן פירש"י והמפרשי' ונתן הרב ז"ל טעם לדבר משום דמלאכת עראי היא: ומ"ש וכן כלי פשתן בכל מקום ואפי' בגיהוץ שלהם מותר לגהצם ולהניח פירוש כלי פשתן ישנים דאילו חדשים יש בהם משום גיהוץ כמו שנתבאר אלא ודאי בישנים מיירי וכבר ביאר שעליהם אמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ: ומ"ש וללבוש בין חדשים בין ישנים בין לבנים וצבועים בין מכובסין עכשיו בין קודם לכן כולן אסור ללבשן בשבת זו ואפי' של פשתן פשוט מדאמרי' שלח ר"י בר גיורי משמי' דר' יוחנן אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהם משו' גיהוץ אבל אסור ללבשן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה וכבר נתבאר דהא דכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ בישנים מיירי ועלייהו קאמר דאסור ללבשן וכ"ש בכולהו איך: **כתב** בא"ח כיבוס במים להניח מותר אפי' בעט"ב: **גיהוץ** פי' הערוך שמעבירין על הבגדים אבן חלקה להחליקן ורש"י פירש בפרק אלו מגלחין דגיהוץ היינו מים ואפר או נתר ובורית ולדבריו צריך לומר דכיבוס היינו א במים לבדם:

בחדשים יש בהן משום גיהוץ [א] אלמא דכלי צמר אפי' ישנים אסורים הלכך כלים חדשים בין לבנים בין צבועים אסורים (ג) וכן ישנים מכובסין כולן אסורין אפי' להניח אחר השבת וגיהוץ שלנו נמי אסורין בין בישני' בין בחדשים יוצאין מתחת המכבש ומיהו כיבוס שלנו לכבס ולהניח מותר דמלאכת עראי הוא וכל כלי פשתן בכ"מ אפי' בגיהוץ שלהן מותר לגוהצן ולהניח אבל ללבוש בין חדשים בין ישנים צבועים ולבנים בין מכובסין עכשיו בין מכובסין קודם אסור ללובשן בשבת זו אפי' כלי פשתן ע"כ כתב אבי העזרי נהגו אבותינו איסור אף בכיבוס שלנו

כתב

שעלו בו כבר ובגדי פשתן מדרכן להתרבה בזיעה וטינוף לפי שהן קרובין לבשר ולפיכך אינם מתגהצים כהוגן וטינוף הלכך דוקא בישנים אבל בחדשים שעדיין לא נתרבה בהם הזיעה והטינוף ויוצא מהן ע"י הגיהוץ יש בהן משום גיהוץ אבל כלי צמר אפילו ישנים יש בהם משום גיהוץ שהזיעה והטינוף שבהם יוצא מהם על כל פנים כשמגהצים אותן ומ"ש הלכך כלים חדשים וכו' ר"ל כלי צמר חדשים המגוהצים בגיהוץ שלהם בין לבנים ובין צבועים אסורים ללבוש וכן ישנים המכובסין בכבוס שלהם כולן אסורין ללבוש בין לבנים ובין צבועי' ולא לבד ללבוש אסור אלא אפי' לגהץ או לכבס ולהניח אסור נמי וגיהוץ שלנו נמי אסורין בין לבנים בין צבועים בין בחדשים ובין בישנים אלא שבישנים יש צד היתר אם אינן יוצאים מתחת המכבש ומ"מ דעת הרמב"ן דדוקא בגיהוץ יש צד היתר אבל בכבוס שלהם אע"ג שהוא כמו גיהוץ שלנו חמיר טפי ואסור בישנים לגמרי דלא שייך הא מילתא דיוצאין מתחת המכבש אלא לענין גיהוץ ופשיטא דגם בגיהוץ שלהם אין איסור בישנים אלא ביוצאין מתחת המכבש וזהו שכתב הרמב"ן בתחלת דבריו הלכך כלים חדשים וכו' וכן ישנים מכובסים כו' כלומר דדוקא בחדשים אין לחלק אפילו בגיהוץ וכן במכובסים אפי' בישנים אין לחלק אבל בגיהוץ ובישנים יש לחלק דדוקא ביוצא מתחת המכבש וזה ברור שהרי בפ' אלו מגלחין קתני יוצא מתחת המכבש בגיהוץ שלהם אח"כ כתב הרמב"ן ומיהו כבוס שלנו פי' אפי' בחדשים מותר לכבס ולהניח וכל זה דוקא בכלי צמר אח"כ כתב וכל כלי פשתן פי' בין לבנים בין צבועים בגיהוץ שלהם מותר להניח ומ"מ דוקא בכלי פשתן ישנים אבל בחדשים כבר כתב בתחלת דבריו שיש בהן משום גיהוץ ומ"ה סתם דבריו פה לפי שנסמך על מ"ש בתחלת דבריו ומ"ש אפי' בגיהוץ שלהם הוא לומר ומכ"ש בכבוס שלהם או בגיהוץ שלנו דמותר לכבס ולגהץ ולהניח בכלי פשתן ישנים וכ"כ הר"ן להדיא שזו היא דעת הראב"ד והרמב"ן גם הב"י העתיק דברי הרמב"ן גופיה בדין זה שכך כתב בשם הגאונים שפירשו כן ואיכא לתמוה על הב"י שכתב בביאורו לדברי הרמב"ן במ"ש וכן ישנים מכובסין כו' ז"ל וכן ישנים מכובסין בין דצמר ובין דפשתים. כולן אסורות דבכבוס לא שאני לן בין צמר לפשתן וכו' דדבר זה אי אפשר לפרש לדעת הרמב"ן דלדעתו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ שלנו ולא משום כיבוס שלהם כדפרי' גם דברי הב"י גופיה קשה אהדדי שהוא עצמו כתב קודם זה לדעת הרמב"ן וז"ל ומיהו כלי פשתן ישנים בין לבנים ובין צבועים לכבס או לגהץ ולהניח מותר וכו' ונראה דלא דק או הוא טעות סופר מכל מקום במה שפירש הוא תחלת דברי הרמב"ן שכתב הלכך כלים חדשים כו' דאכלי צמר ופשתן קאי אי אפשר אלא דוקא אכלי צמר קאי כדפי'. ויש רוצים לפרש דודאי תחלת דברי הרמב"ן אכלי צמר קאי אלא שלא הזכיר בדבריו רק מדין גיהוץ וז"ש וכן ישנים מכובסים היינו לומר דגם המה אסורין לגהץ ובא להוציא שאין איסור לגהץ בגדי צמר ישנים שאינן מכובסים תחלה מאחר שאין הגיהוץ פועל בהם כלום וז"ש וגיהוץ שלנו נמי אסורין בין בחדשים בין בישנים כמו שאסור גיהוץ שלהם בין בחדשים ובין בישנים המכובסין וה"ה בגיהוץ שלנו ודוקא בישנים היוצאין מתחת המכבש וכן משמע קצת בספר תורת אדם שכתב ושמע מינה כל שם גיהוץ אסור הלכך כלים חדשים וכו' דמשמע שלא בא לבאר רק כל מילי דגיהוץ דשלהם ודשלנו אבל אי אפשר לפרש כן שהרי לדעת הרמב"ן עיקרן של הגיהוץ אינו רק ללבן והיינו מים או אפר או נתר ובורי' כמ"ש נימוקי יוסף בפרק ואלו מגלחין וא"כ אין טעם למ"ש וכן ישנים מכובסין כו' כ"ל ודו"ק ומ"מ לענין דינא ב' הפירושים שכתבתי הם האמת לדעת הרמב"ן: **כתב** אבי העזרי נהגו אבותינו איסור אף בכיבוס שלנו פירוש דוקא בשבת שחל להיות תשעה באב בתוכה וכ"כ המרדכי שכך נהגו אבותינו וכ"כ התו' בפרק בתרא דתענית בשם רש"י ובר"ן משמע שגם הרמב"ן סובר לאיסור מדינא וה"ט משום דכבוס שלנו עכשיו הוא יפה ככבוס של ארץ ישראל ואינו דומה לשל בבל ואין דברי הב"י נוחין לי במה שכתב דדברי הרמב"ם הם לפי המנהג שנהגו העולם לאסור אלא דינא היא וכשיטת הר' יהודה בר ראובן מיהו עכשיו נהגו אסור מר"ח וכ"כ מהרי"ל ובמנהגים האחרונים ואין לשנות וכתוב ברוקח אבל אשה בימי לבונה מלבנת ומכבסת אפי' בשבוע שחל ט' באב להיות בתוכה ע"כ ודבר פשוט הוא דודאי במקום מצוה לא גזרו גם הר"ן בשם רבינו האי גאון גבי בנין ונטיעה וכו' השוה מידה זו דבשל מצוה אפי' בשל שמחה מותר וכ"כ הרמב"ם בפ"ג לענין תענית של גשמים ממעטין באירוסין ובנשואין אלא א"כ לא קיים מצות פריה ורביה וכו' וכתב הרב המגיד ודבר ברור הוא כו' ומזה אתה למד להתיר בכל דבר שהוא לענין מצוה ומה שאנו נוהגין להחמיר לענין נשואין אפי' מי"ז בתמוז ואפילו לא קיים מצוה פריה ורביה אפשר משום דלא מסמכי

כתב הר"ן בפ' בתרא דתעניות הא דאמרי' כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ ודאי בישנים הם ומיהו דכלי צמר אפי' בישנים אסור איכא מ"ד דטעמא דכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ הוא מפני שאינם מתלבני' כ"כ ולפיכך אין בהם לא משום גיהוץ בבל ולא משום כבוס ארץ ישראל וכ"ד הראב"ד והרמב"ן ולפ"ז מותר לתת פשתן לכובס בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה לכבס ולהניח אבל ה"ר יהודה ב"ר ראובן כתב שהגיהוץ אין עקרו על הליבון אלא על חומרתא שמעבירין עליו ועל המכבש שמכבשין אותו שם שע"י כן הוא מחזירן לחידושן שיש להם צורת כלים חדשים שהן אסורין בכל ענין בין בלבנים בין בצבועים וכן מוכיח בברייתא של מסכת שמחות שהגיהוץ אין עיקרו משום ליבון ששנינו שם ואלו הן כלים המגוהצים כלים היוצאים מתחת המכבש דברי ר' וכו' נראה מזה שעיקר הגיהוץ מפני שהן כחדשים וכן ידוע מכלי הצמר הדקים והגסים שהן חוזרים ע"י אומנות זו עד שאינו ניכר בהן אם חדשים או ישנים ולפיכך אמר בכלי פשתן שאין בהם משום גיהוץ שאין אומנות זו עושה בהן כלום שלעולם ניכרים בשחיקותם ואין מלאכת הגיהוץ מחזרת אותן לחידושן ולפיכך מותרין בבבל שאין הכיבו' אסור בהם משום כיבוס אלא הגיהוץ שמחדש אותם אבל בארץ ישראל אע"פ שאין הגיהוץ מחדש אותן הרי הגיהוץ מלבן אותם ואסרים מפני הליבון ולפ"ז כלי פשתן החדשים אסורים בכל מקום שבשעה שהם חדשים יש בהן משום גיהוץ כדאמרינן בפרק ערבי פסחים (קט.) במה משמח' בארץ ישראל בכלי פשתן המגוהצים ואסורין שלא יקנה אותם לעצמו בשבת של ט"ב אפי' להניח לאחר ט"ב כדינן דלכבס ולהניח ולכבסן בארץ ישראל אסור מפני שהם מתלבנין אבל בבבל מותר מפני שאין מתלבנין שם יפה לפי שמימיהם עכורים שאינה ארץ הרים וגבעות כארץ ישראל הלכך כיבוס שבארצות הללו אפשר שהוא ככיבוס א"י וכיון שלפי שטה זו יש בכלי פשתן משום כיבוס א"י אף אנו אוסרים לתת כלי פשתן לכובס בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה אפי' לכבס ולהניח וכן מטין דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות תעניות עכ"ל: **כתב** אבי העזרי נהגו אבותינו איסור אף בכיבוס שלנו כ"כ גם התוס' בפר' אלו מגלחין (כג.) וכ"כ המרדכי בתחלת מ"ק וכ"כ עוד התוס' פרק בתרא דתעניות (ל.) שהחמיר רש"י שלא לתת סדינים לכובס בשבוע שחל ט"ב להיות בתוכה וכבר כתבתי בסי' זה שכתב המגיד שלא כתב הרמב"ם שום לד יותר

פרישה

(ג) וכן ישנים מכובסים ר"ל איסור דישני' דהיינו צמר נמי כולן אסורין פי' בין לבנים בין צבועים ור"ל דאסור לגהץ אפי' להניח' אחר השבת והשתא א"ש דמ"ל להזכיר בריש' בין צמר ובין פשתן דשם איסור חדשים ניכר דקאי ג"כ אפשתן ושם איסור ישנים ניכר דקאי

דרישה

סי' תקנא [א] אלמא דכלי צמר אפי' ישנים אסורים הלכך בין כו' וכתב ב"י הלכך פי' כיון דלא שאני לן בצמר בין חדשים לישנים ה"ה נמי דאין חילוק בהן בין לבנים לצבועים וכן בכלי פשתן חדשים לא נחלק בין לבנים לצבועים שכולן אסורים

חדושי הגהות

תקנא א ולפ"ז הרמב"ן עכ"ל דס"ל כפירוש הערוך דהא מתיר אפילו גיהוץ שלהם בכלי פשתן ישנים ואוסר כיבוס שלהם אפילו בכלי פשתן ישנים כמבואר

כ' רבי' שב"ט דה"ה נמי כלים חדשים אסור לתקן בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה דגרסי' בירוש' בפ' מקום שנהגו (ד) נשי דנהיגי דלא למשתי עמרא מגו דעייל אב מנהגא ופירש רבי' ניסים מלשון או בשתי או בערב וכיון שהשתי אסור כ"ש תיקון בגדים חדשים וראוי להחמיר בזה מר"ח דהיינו נמי בכלל מיעוט שמחה ואית נוסחות דגרסי דלא למיכל בשרא ולמשתי חמרא ומזה נהגו במקומות שלא לאכול בשר ולא לשתות יין בשב' זו ויש מוסיפין מר"ח עד התענית · ותספורת של שבת זו כתב הרמב"ן שדינו כדין אבל אחד ראשו ואחד כל שער שבו ובזקן כל שמעכב האכילה מותר מי שתכפוהו אבילות של מת ושל שבת של ט"ב והכביד שערו מיקל בתער

ב"ח

מסמני לסו מילתא א"כ ועיקר שסוברים כמו שחילק ר"ת בפ' החולץ ומהר"ס הביא בדין תשמיש המטה דשאני אבלות דרבי' דהחמירו בו טפי שאם לא יעשה היכירא יהא נראה כאילו אינם חוששים להתאבל על ירושלים הלכך דוקא נשואין שהוא מפורסם ורבי' מתעסקין עמו אבל מילי דצנעא ודיחיד כמו לבישת לבני' ומכ"ש בתמוה הוא פשיטא שאין להחמיר ומכ"ש נדה שיכולה לרחוץ ולטבול וכמ"ש במהרי"ל ובהגהת ש"ע ס"י כ' ובסעודת מצוה כגון מילה ופדיון הבן וסיום מסכתא וסעודת אירוסין אוכלין בשר ושותין יין כל השייכים לסעודה אבל יש לצמצם שלא להוסיף ובשבוע שחל ט' באב להיות בתוכה אין לאכול בשר ויין רק מנין מצומצם וזה אפי' בערב ט"ב שרי ובלבד שלא יהא בסעודה שמפסיק בה עכ"ל וכל זה כתוב במנהגי מהר"א טירנא ומהרי"ל והא דאיתא בפ' החולץ דקודם והיינו מר"ח מקמי שבת שחל להיות בתוכה מארסין ואין עושין סעודת אירוסין וכדכתב רבינו בתחלת סי' זה וכן פסק בש"ע ס"ב אין זה אלא שלא במקום מצוה כגון שיש לו אשה ובנים אבל לצורך מצוה מותר אפי' בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה וכמ"ש הר"ן מיהו עכשיו נוהגין איסור אפי' אין לו אשה ובני' : וז"ל מהר"ש לוריא אמ"ש רבינו אפי' מטפחת וכו' ואנחנו נוהגים איסור אפי' מר"ח כל דבר שנוהג בשבוע שחל להיות ט"ב בתוכה חוץ ממה שייך לכבוד השבת אין לשנות כלל כגון כתונת ומטפחת דנהגינן היתר אבל בסדינים כמדומה שנהגו איסור וצ"ע דמחמירין באבל ממש אף הכתונת לשבת אבל מטפחת הידים והשלחן כמדומה שנהגו היתר פשוט אפי' באבל הכלע"ד כתבתי וע"ל ביורה דעה סימן שפ"ט עכ"ל : עוד נוהגין עכשיו להחמיר מתחלת ראש חדש לענין כבוס אבל תספורת נוהגין להחמיר מי"ז בתמוז וכמ"ש במנהגי מהר"א טירנא ונשאלתי באבל שאירע שלשים שלו בי"ח בתמוז והשבתי דאין להחמיר בתספורת דאע"ג דבתכפוהו אבליו זה אחר זה מיקל בתער אבל לא במספרים כדאיתא בפרק אלו מגלחין מ"מ כאן שאינו אלא מנהג בעלמא אין להחמיר כולי האי אבל כה"ג בשבת שחל להיות ט' באב בתוכה אסור בין בכבוס בין בתספורת :

כתב רשב"ט דה"ה וכו' פי' כמו שאסור לספר ולכבס בשבוע זו מפני שהוא מלאכה לצורך תענוגי הגוף הוא הדין נמי כלים חדשים ומפני שנראה כמוסיף על התלמוד שלא אסרו אלא לספר ולכבס לכן הביא ראייה מהירושלמי לפי פירוש הר"ן גאון שאפי' בשתי יש מנהג לאיסור כ"ש תיקון בגדים חדשים ומעתה סברא לומר דבכלל האיסור תספורת וכביסה נמי איסור תיקון כלים חדשים ואע"ג דלפי הסברא היה ראוי לאסור אף תקון כלים ישנים כמו לענין כיבוס דישני' דאסור אלא דמאחר דלא אתי במכ"ש דשתי דאיכא למימר דשאני שתי שהוא תקון מחדש והוי נראה כמוסיף על התלמוד הלכך לא אסרו רשב"ט ומשום הכי נמי לא אסר רשב"ט מר"ח מפני שלא אסרו בתלמוד מר"ח אלא דברים המוסיפים שמחה וכמו שלא אסרו לספר ולכבס מר"ח וכמו שנתבאר בתחלת סימן זה אח"כ כתב וראוי להחמיר בזה מר"ח וכו' כלומר אעפ"י שבתספורת וכביסה אין איסור מר"ח מפני שאינו בכלל מיעוט שמחה אבל תקון בגדים חדשים יש בהן משום מיעוט שמחה · וכ"ל קצת סמך לדבריו שהרי הקונה כלים חדשים מברך שהחיינו וזה פשוט דברכת שהחיינו איננה באה אלא על דבר שמחה וכ"ל לפי מנהגינו לאסור כבוס מר"ח אפי' בישנים וכדעת הרמב"ן ולאו מדינא ה"ה נמי תקון כלים יש לאסור מר"ח אף בישנים ואף עפ"י שאינו בכלל מיעוט שמחה בתספורת וכביסה ונראה עוד דלפי הדין אין איסור אלא שלא יכבס הישראל בעצמו שהרי עיקר הטעם דנראה כמסיח דעתו מלהתאבל על ירושלים שעוסק בכיבוס בגדים ה"ה לענין תיקון בגדים אלא שנהגו לאסור וכן משמע במהרי"ל :

ותספורת של שבת זו כתב הרמב"ן שדינו כדין אבל וכו' עד כל שמעכב האכילה מותר הרב ז"ל נמשך לדעתו שכך פסק כדין אבל אבל להרי"ץ גיאות דבאבל תוך ז' אף למה שמעכב האכילה אסור וכן פסק בש"ע בי"ד סי' ש"ץ א"כ הכא נמי אסור אף למה שמעכב האכילה ואיכא לתמוה דבש"ע פסק כאן כהרמב"ן וביורה דעה פסק כהרי"ץ גיאת : ולאחר

ב"י

היתר בכיבוס בשבוע זו לפי שנהגו להחמיר וכן פשט המנהג כתב בתה"ד מתוך הסברא נראה להתיר לנשים העבריות לכבס בגדים לעו"ג בשבת זו שהרי אין איסור כיבוס בשבת זו משו' דאסור במלאכה אלא כדי למעט בשמחה ולהראות האבילות והא לא שייך בכיבוס בגדי העו"ג אמנם סובר אני להחמי' משום דאיכא למיחש למראית העין עכ"ל · ואני אומר דהכי משמע בירושלמי לאסור דגרסינן התם בפ' בתרא דתעניו' הדין קצרא אסיר ליה למעבד עבדתי' משמע דבכל גוני קאמר ל"ש דישראל ל"ש דעו"ג :

כתב רבינו שב"ט דה"ה כלים חדשים אסור לתקן בשבת שחל ט"ב להיות בתוכ' דגרסינן בפרק מקום שנהגו נשי דנהיגי דלא למשתי עמר' וכו' כל זה במרדכי בתחלת מ"ק וז"ל רשב"ט כתב ופסק דה"ה כלים חדשי' אסור ללבשן ואסור לתקן ולהניח ובירושלמי פ' מקום שנהגו הני נשי דנהיגי דלא למשתי מדעייל אב מנהג' וי"ל דלא לישתי חמרא אבל רבינו נסים גאון לא גריס חמרא ופירש לשון בשתי או בערב וכיון שהשתי אסור כ"ש תיקון בגדים וראוי להחמיר בזה אפי' מר"ח תניא בהחולץ קודם הזמן הזה העם ממעטין בעסקיקן וכו' וה"ה לתיקון בגדי' חדשים דהוא נמי בכלל מיעוט שמח' ע"כ ובהג"מ הזכירו זה ג"כ ובהג"מ החדשות בשם הרוקח כתוב וז"ל נראה דאסור לתקן בגדים חדשים ומנעלים חדשים בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה (ב). וכתוב בתה"ד נראה דאותה מלאכה שעושין הנשים לצעיפי' קודם הכביסה שמוללים הקצוות אין לאסור בשבת זו כל עיקר בצעיפי עו"ג דאפי' בצעיפי ישראליות איננו אלא חומרא יתירה דלא דמי כלל לתיקון השתי ולבגדים החדשים וגם הנשים הטוות חוטים כדי לתפור בהם בגדים ומחייתם ממלאכה זו נראה דשרי לטוות בשבת זו דהך נמי לא דמי לתיקון השתי שהוא תחלת אריגת הבגדים (ג) ואיכא שמחה בדבר משא"כ בחוטי התפירה עכ"ל ודע דהתם בירושל' יהיב טעמא למנהגא דלא למשתי מפני שבו פסקה אבן השתיה מהטעם כי השתות יהרסון (ד) ויש לשאול מאחר שהירושל' אומר מגו דעייל אב דהיינו מר"ח מה ראה רבי' שב"ט שלא לאסור אלא בשבת עצמה שחל ט"ב להיות בתוכה כמו שמבואר בדברי רבי' וכדמשמע במרדכי ועוד יש לשאול למה כתב שהטעם שראוי להחמיר מר"ח הוא מפני שזה בכלל מיעוט שמחה הוא תיפוק ליה משום דאמרי' בירושלמי דמדעייל אב הוי מנהג' ועוד יש לשאול היאך כתב רשב"ט דאסור לתקן כלים חדשים הא בירושלמי לא קאמר דאסור אלא שהוא מנהג כשר וכ"ל דמשום דבירושל' קאמר דמדעייל אב הוי מנהגא למד רשב"ט דבאותה שבת איכא איסורא דאי לא"ה לא היו מחמירין לנהוג איסור מר"ח והיה מספיק שהיו אוסרים באותה שבת אלא ודאי מדינא אסור באותה שבת והם החמירו לנהוג איסור מדעייל אב וכתב שראוי להחמיר בזה מר"ח ולאסרו אף במקום שלא נהגו מטעם מיעוט שמחה וכדתניא בהחולץ דמר"ח עד התענית ממעטין בעסקיקן כו' ועי"ל שרשב"ט סובר דהא דקאמר בירושלמי מנהגא היינו לומר שהוא מנהג כשר אבל איננו אסור מן הדין אלא באותה שבת בלבד דלא קי"ל כר"מ דאסר מר"ח אלא כרשב"ג דלא אסר אלא באותה שבת וזהו שכתב רשב"ט דשבת שחל ט"ב להיות בתוכה אסור כלומר מדינא כשאר דברים האסורים באותו שבת וקודם לאותה שבת מותר כרשב"ג ומיהו ראוי להחמיר מר"ח אע"ג דלא קי"ל כר"מ משום דבכלל מיעוט שמחה הוא וכההיא דתניא בפר' החולץ והא דקאמר דלא למשתי עמר' נראה דל"ש לו ל"ש לאחרים בין בחנם בין בשכר נהגו דלא למעבד דהא בכל גווני שייך טעמא דשפסקה בו אבן שתיה וכי השתו' יהרסון :

ותספורת של שבת זו כתב הרמב"ן שדינו כדין אבל וכו' עד ולא בכתר וחול כך כתב בספר ת"ה וטעמיה משום דבפ"ב דתעניות (כו·) תנן שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור לספר ולכבס ואתא הרמב"ן למימר דהא דאסור לספר לאו שער ראשו דווקא קאמר אלא ה"ה לכל שער שבו דאסור כמו באבל חוץ ממה שמעכב האכילה בזקן דגם האבל מותר בו לדעת הרמב"ן :

ומ"ש דמי שתכפוהו אבילות של מת ושל שבת של תשעה באב מיקל בתער וכו' הוא משום דמדמי ליה למי שתכפוהו אבליו דאיתא בפרק אלו מגלחין (יז:) ופי' דבר זה כתבתי בטור י"ד סי' ש"צ כתב הכלבו אין איסור לספר אלא אותה שבת בלבד עד התענית ולפני אותה שבת מותר מ"מ מנהג הזקנים שלא להסתפר כלל לפני אותה שבת כדי שיכנסו ליום התענית כשהם מנוולים וגוערין מאד למי שיספר ע"כ (ה) כתב בהלכות שמחות אסורים הגדולים לספר לקטנים ולכבס כסותם בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה ע"כ : והא דאסר לכבס כסות

דרכי משה

(ב) במנהגים על מילה שהיתה בין ראש חדש אב לט"ב ולבשו המוהל ובעל ברית בגדי שבת ונוהגים דגם האב לובש בגדי שבת : (ג) והאריך בתשובה ומשמע שם דאם ידוע שהמלאכה לעו"ג ומפורסם לרבים דשרי גם משמע מכאן דאסור לאומן לתקן כלים של אחרים בשבת זו אף על גב שלאומן אינו שמחה דבמלאכתו הוא עוסק דהרי לא התירו כאן אלא טוויית החוטין משמע הא הבגד עצמו אסור וכ"כ ב"י : (ד) ולפי טעם הירושלמי זה צ"ע דמנ"ל ללמוד דכ"ש תיקון בגדים חדשים אסור דלמא דוקא שתי אסור מטעם אבן שתייה אבל שאר תקונים שרי : (ה) ובמנהגים שלנו דנוהגים איסור תספורת מי"ז בתמוז ואילך וכן אין נושאין נשים מי"ז בתמוז ואילך :

כתב

דרישה

אסורים בגיהוץ וז"ש הלכך כלים חדשים כו' עד וכן ישנים מכובסי' בין לבנים בין לבועים בין דלמר בין דפשתן כולם אסורים דבכבוס לא שאני לן בין למר לפשתן כו' רבים תמהין על ל' ב"י ז"ש דבכיבוס לא שאני לן בין למר לפשתן משום דמשמע לסו דמ"ש וכן ישנים מכובסים כולן אסורין לגהץ אפי' להניח אחר השבת הכל בבא א' ומ"כ ק' לסו דדברי ב"י סתרי זה את זה דאיך כתב בישנים בין למר בין פשתן אסור להניח הא לפני זה כתב לעיל כפי' דברי הרמב"ם וכופל דברי הרמב"ן כמה פעמים דכלי פשתן לא נאסרו ישנים לא בכיבוס ולא בגיהוץ וגם מיד אחר זה כתב אהא דכתב הרמב"ן בין ישנים יוצאין מתחת המכבש דבכלי למר בין בישנים בין בחדשים וכלי פשתן דוקא בחדשים אבל ישנים כבר נתבאר דאפילו בגיהוץ שלהם שרי · ומכח זו הקו' רוצים קצת לידחק ולומר דבכלי' מכובסין אסור הגיהוץ טפי מבכלים יוצאים מתחת המכבש ויש שרוצים לדחוק ולפרש דמ"ש וכן ישנים מכובסים דר"ל לכבס ישנים דהכיבוס דידהו אין חילוק בין למר לפשתן אפי' בישנים כיון שהכיבוס מלבנו משא"כ בגיהוץ שעושה אותו כמו חדש אבל איננו משום ליבון וזה אין שייך בפשתן וכמ"ש ב"י בשם הר"ן די"מ כן ויש איסור כיבוס בפשתן טפי מגיהוץ וכל זה טעות בעיני דהא כבר כתב ב"י לעיל בפי' הרמב"ן דגם כיבוס דידהו להניח לית בו איסור בפשתן גם הר"ן כתב בהדיא דהרמב"ן בעל שמועה זו לית ליה האי פירושא אלא ס"ל דטעם דכלי פשתן לית בהו משום גיהוץ מפני שאין מלתבנים הילכך לית בהו משום גיהוץ לכל ולא משום כיבוס א"י גם מ"ש דאשונה לחלק בין כיבוס ליוצא מתחת המכבש ליתא דהא כתב הרא"ש במועד קטן ד' מ"א ריש ע"ב דאין איסור גיהוץ אלא על שנותנין אותו במכבש אחר הגיהוץ וכמ"ש ג"כ הב"י בשם הרמב"ן בסמוך וגיהוץ הוא לפי פי' במים ואפר או בורית וכיבוס הוא במים בלבד וא"כ מאחר שכבר נתגהץ הוא נתלבן עפי אפילו נתכבס דאין לחלק ולומר דאם נתכבס במים תחילה לבד ואח"כ מגהצין אותו נתלבן יותר מאילו מגהצין אותו תחילה דזה הכל שטות ורעיון רוח דוודאי כשמגהצין אותו לא מגהצין אותו ונותנין אותו אח"כ במכבש כדרך שהאומנים עושין בחדש עד שנתכבס תחילה

פרישה

דקאי אלמר וכן מה שמסיק וכתב וגיהוץ שלנו נמי אסור בין בחדשים בין בישנים נמי מפורש ועומד הוא דחדשים קאי גם אפשתן משא"כ ישנים וק"ל · ומ"ש הרמב"ן דבחדשים יש בו משום גיהוץ גם בפשתן כ"ל דהרמב"ן לטעמיה דס"ל דהא דאין בפשתן משום גיהוץ משום דאין מתגהצי' כהוגן ואין זרע וטיכוף יוצא מהם וזהו דוקא בישנים אבל בחדשים לא שייך האי טעמא ומה"ט לא כתב רבינו האי חילוק משום דלפי טעמא דאין חוששין לגיהוץ כיון דיתמלאו אח"כ זיעה מה"ט אפי' חדשים הוה כמי מסתבר שאין בהן משום גיהוץ · וכ"פ מ"ש הרמב"ן וכן כלי פשתן דאין בו משום גיהוץ אפי' בגיהוץ שלהן מותר לגוהצן ולהניחן והב"י כתב לפני זה בשם הרמב"ן דוקא בגיהוץ שלנו וז"ל וגם הרמב"ן כתב פירשו הגאונים דה"ק גיהוץ שלנו ככבוס שלהן ואסור הא כיבוס שלנו ולא כיבוס שלהם מותר וגם רבינו סתם וכתב ז"ל וכיבוס שלנו מותר וגיהוץ שלנו אסור וכלי פשתן אין בהן משום גיהוץ והרי הוא ככיבוס שלנו ומותר משמע שאגיהוץ שלנו קאי גם ל' הברייתא דקתני ז"ל וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם וכלי פשתן אין בו משום גיהוץ משמע דאגיהוץ שלנו קאי · ודוחק לומר מ"ש הרמב"ן וכן כלי פשתן אפי' בגיהוץ שלהן ר"ל לאפוקי גיהוץ בזמנינו ושלהן ר"ל של בני בבל דוגמא מ"ש הרא"ש ז"ל גיהוץ שלנו הרי הוא ככיבוס שלנו דפי' הב"י מ"ש וגיהוץ שלנו ר"ל בזמנינו דגריע טובא מגיהוץ דבני בבל ויותר כ"ל דמ"ש ב"י לעיל בשם הרמב"ן דאין בו משום גיהוץ שלנו דלאו דוקא קאמר אלא נקט האסורים שנזכרו בגמר דהיינו גיהוץ שלנו ר"ל דבני בבל וכיבוס שלהם ר"ל דבני א"י דהם מותרין בפשתן ישני' אבל ה"ה דגיהוץ דבני א"י נמי ליכא איסור בכלי פשתן ישני' דזיל בתר טעמא דאין חוששין לגוהצן יפה לפי' רמב"ן בישני' דכבר נתמלאו זיעה וטיכוף לא מועיל בהן אפי' גיהוץ א"י ועוד בגיהוץ אפשר אין חילוק גדול בין גיהוץ דבני בבל לגיהוץ דבני א"י ודו"ק :

(ד) חני נשי דנהיגי דלא למשתי עמרא כו' בירושלמי מפני שבו פסקה אבן השתייה מהטעם כי השתות יהרסון וכתב בת"ה שמותר לטוות חוטי' כדי לתפור בהן בגדים דלא דמי

חדושי הגהות

כמבואר לעיל ואי ס"ל דגיהוץ היינו מים ואפר כולי א"כ הוי ליה לאסור יותר בגיהוץ שלהם מבכיבוס שלהם דאינו אלא במים לבד (מהרל"ח) :

כסות קטנים משמע דלא בגדים שמלפפין בהם קטנים המוציאים רעי ומשתינים בבגדיהם קאמר דהכנסו משרא שרי ודייק לישניה שכתב לשון כסות ולא לשון בגד (ו) :

ולאחר התענית מותר מיד כר"מ וכו' בפרק בתרא דתעניות (כט : ל.) אסור לספר ולכבס מר"ח עד התענית דברי ר"מ ר"י אומר כל החודש כולו אסור רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד אמר רבא הלכה כרשב"ג ואמר רבא הלכה כר"מ ותרוייהו לקולא וצריכא דאי אשמעינן הלכה כר"מ ה"א אפי' מר"ח קמ"ל הלכ' כרשב"ג ואי אשמעינן הלכה כרשב"ג ה"א אפי' לאחריו קמ"ל הלכה כר' מאיר :

ואם חל ט"ב יום א' או בשבת ונדחה וכו' ירושלמי כתבוהו הרא"ש והר"ן שם ט"ב שחל להיות בשבת שתי שבתות מותרין וכתב הרא"ש הטעם דכיון שנדחה התענית עד יום א' לא הוי שבת שחל ט"ב להיו' בתוכה :

ובספר המצות כתב שנהגו כשחל להיות בשבת לאסור כל השבוע שלפניו וכו' עד כ"ש כשחל להיות בשבת כל זה כתבו הגה"מ והכלבו :

ומ"ש רבינו ואם חל ט"ב בע"ש וכו' ברייתא בפרק בתרא דתעניות (כט .) וכתבו התוספות שם (ל .) היכא דחל ט"ב להיות בה' בשבת מותר לספר ולכבס מחצות ואילך מפני כבוד השב' דאין להמתין עד ע"ש מפני טורח השבת עכ"ל ודבר תימה הוא להתיר לכבס ולספר ביום ט"ב עצמו ותו דבהדיא תניא התם חל להיו' בה' לפניו אסור לאחריו מותר ואם איתא לאשמעינן דביום עצמו מותר ותו דגבי חל להיות בע"ש קתני אם לא כבס בה' מותר מן המנחה ולמעלה ומסיק דלייט עלה אביי וכ"ש כשחל להיות בה' דודאי אסור בו ביום אפילו מן המנחה ולמעלה. ואין לומר דמאי דשרו התוס' מחצות ולמעלה היינו ביום ד' שהוא עט"ב דהא תניא בחל להיות בה' לפניו אסור ותו דטפי איכא לאחמורי אחר חצות מקודם חצות הלכך אין לסמוך על הוראה זו :

כתב אבי העזרי נהגו אבותינו שלא לרחוץ מר"ח וכו' כ"כ המרדכי בשמו בתחלת מ"ק וכתוב בהגה"מ סימן ק"ל דמשמע דאפילו בצונן אסור אע"ג דלשון הרמב"ן דוקא בחמין נהגו איסור נראה דא"ז ומרדכי פליגי עליה בהא דאינהו סברי דנהגו מר"ח ואילך ואיהו לא כתב אלא בשבת זו הכא נמי נימא דבהא נמי פליגי אמנם כמדומה לי שראיתי בימי חור פי רוחצים בנהרות מר"ח ולא מיחו בידם והמחמיר תבא עליו ברכה עכ"ל (ז) :

ויש פרושים שמתענים מי"ז בתמוז ואילך · ויש מתענין מבשר ויין כ"כ הג"מ :

ומ"ש וי"א כנגד ג' שבועים שהתענ' דניאל גז"ש בשם רבינו סעדיה :

כתב הכלבו יש נמנעים מאכילת בשר משנכנס אב לפי שאין שמחה אלא בבשר ואף על פי כן אין להמנע מהתבשיל שנתבשל בו הבשר דלצעורי נפשיה קא מכוין והא אצטער ועוד דאמרינן בנדרים (נב .) הנודר מן הבשר מות' בתבשיל וכת' בשם ה"ר אשר שטעם הנמנעים מבשר ויין מי"ז בתמוז מפני שבו בטל התמיד וגם נסוך היין בעונותינו ומדברי המרדכי שאכתוב בסי' שאחר זה נראה שהנוהגים איסור מר"ח או מי"ז בתמוז בבשר ויין אפי' בשר עוף או בשר מלוח ויין תוסס אסור ומיהו אם כשהתחיל לנהוג התנה שלא יאסר בבשר עוף וכיוצא פשיטא דלא נאסר בהם :

וכ"כ

בתער אבל לא במספרים ומכבס כסותו במים אבל לא בנתר ובחול ולאחר התענית מותר מיד כר"מ ודלא כרשב"ג דאסר כל השבת והלכה כרשב"ג דלא אסר אלא באותה שבוע ולא כר"מ דאסר מר"ח ואילך ואם חל ט"ב יום א' או בשבת ונדחה עד אחר השבת מותר בב' שבתות בשבוע שלפניו מותר כיון שנדחה התענית עד יום הראשון א"כ שבת ראשונה אינה שבת שחל ט"ב להיות בתוכה ובשנייה נמי הוא אחר התענית הלכך מותר בשניהם ובספר המצות כתב שנהגו כשחל להיות בשבת לאסור כל שבוע שלפניו לספר ולכבס וכתב בספר המצות קטן פי' לפירושו כל השבוע לבד מיום ה' ומיום ו' כי היאך יאסור ביום ה' ו' הלא כשחל ט"ב בע"ש שרי ביום ה' כ"ש כשחל להיות בשבת וגם בשאר ימי השבוע הוא חומרא יתירה ואם חל ט"ב בע"ש כגון למקדשין ע"פ הראייה מותרין בה מפני כבוד השבת : (ה) כתב אבי העזרי נהגו אבותינו שלא לרחוץ מר"ח ויש עלינו לקיים משום אל תטוש תורת אמך · ויש פרושים שמתענין מי"ז בתמוז ואילך ויש מתענין מבשר ויין וגרסינן בירושלמי מה יש ביניהם בין י"ז בתמוז לט"ב כ"א יום משהובקעה העיר עד שחרב הבית וי"א כנגד שלשה שבועים שהתענה דניאל ומנהג אשכנז ·

ולאחר התענית מותר מיד כר"מ · ויש נוהגין איסור עד שבת נחמו וכמו שכתב במנהגי דמהר"א טירנא ובמהרי"ל ויראה פשוט דהנוהגי' כן שלא לאכול בשר ולשתות יין עד שבת נחמו ומחמירין כרשב"ג צריכין להחמיר נמי בתספורת וכביסה ותיקון בגדים וכ"כ במהרי"ל שאסור לספר ולכבס עד יום ו' אם לא מפני השבת · ודברים אלה אינן דין כי אם לאותן פרושים שנמנעין מבשר ויין עד שבת נחמו צריכין להזהר נמי בתספורת וכביסה אם לא בה' מפני כבוד השבת ואעפ"י שנמנעין מבשר ויין עד שבת עצמו וכל זה פרישה בעלמא ולאו מדינא וכמ"ש במהרי"ל גופיה לשם דאינו אסור אלא עד התענית והיינו מדינא ואין דברי מהרש"ל נראין שהשיג בתשובה על הנוהגין כן לפי שמחמירין כרשב"ג לאחר שכבר נפסקה הלכה כר"מ דמאחר שגם רשב"ג נסמך על המקרא שאמר ושבתה אלא שאנו לא ראינו להחמיר על הצבור כל כך וזהו שאמרו בגמרא ותרווייהו לקולא מ"מ יחיד הרוצה להחמיר על עצמו אין מוחין בידו ולא גרע מעשירי באב שרגילין הפרושים בכל החומרות שנוהגין בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה ומקצתן נמין בו והכל אינו מן הדין כי אם חומרא בעלמא והכל כבוד הבית שנחרב בעונינו ומה שהביא ראייה מפ"ק דברכות שאם בא להטות בערב כב"ש חייב מיתה אע"ג דלב"ה נמי שרי להטות מ"מ מאחר שבא לכוין לעשות נגד הלכ' חייב מיתה וה"ה נמי הכא שבא לכוין להחמיר כרשב"ג נגד ההלכה דאסור אינה ראייה כל עיקר דהתם ודאי לא אמרו דחייב מיתה אלא כשהיה זקוף וסטה במתכוין דאף לב"ה דאית להו מטין וקורין ה"מ דמטה ואתא מעיקרא כדאיתא התם בעובדא דר"א בן עזריה ור' ישמעאל אבל כל שאר חומרו' פשיטא דיכול להחמיר כ"א לעצמו תדע דהא בפ"ב דביצה תנן בג' דברים ר"ג מחמיר כדברי ב"ש אין טומנין את החמין מי"ט לשבת כו' עד מה נעשה לבית אביך שהן מחמירין על עצמן ומקילין על כל ישראל ובפ"ק דשבת נמי תנן אמר רשב"ג נוהגין היו של בית אבא שהיו נותנין כלי לבן שלהן לכובס עו"ג ג' ימים קודם השבת והיינו שהיו מחמירין על עצמן כב"ש וכפירש"י לשם אלמא דכל שאר חומרות שרי ואינו דומה להטייה דק"ש וה"ה נמי חומרא זו דט' באב עד שבת נחמו הלכך אין לבטל המנהג ועד היום נוהגין כן מקצת פרושים וכן עיקר ודלא כמהרש"ל : הג"ה מיימוני ויש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מר"ח עד שיעבור התענית ע"כ וזהו מנהג אשכנז ועיין במה שאכתוב לקמן בסימן תקנ"ח · ומי שיש לו תישים שזמנן הגיע לשוחטן ולמכור העורות מר"ח ואילך ורוצה ליתן לקצב עו"ג לנוחרן נראה דכיון דישראל אסור לנוחרן וכדתניא עיקור שיש בה טריפה אסור ושאין בה טרפה מותר ופירש"י בפ"ק דע"ג (דף י"א) עיקור שיש בה טרפה שהבהמה נטרפת בו אסור לעשותן ואעפ"י שאין סופו ליהנות ממנה אסור לגרום טרפות לבהמה בידים עכ"ל וכל שאסור לישראל עצמו אסור לומר לעו"ג לעשותו בשלו וכ"ש הכא דסופו ליהנות ממנה ואעפ"י שהתו' הקשו על פרש"י והתירו לגרום להם טרפות יש לנו לתפוס כרש"י לחומרא ואף לפי' התו' כיון שנהנה אסור לעשות סחורה בנבלות וטרפות כמבואר בי"ד סימן קי"ז :

וכתב בספר המצות הקטן פי' לפירושו כל השבוע לבד מיום ה' ומיום ו' כרא' בעיני דס"ק אם אינו רוצה להמתין עד יום ו' מפני טורח השבת שפיר דמי לכבס בה' ובגמרא ובשאר פוסקים לא הזכירו כי אם כיבוס אבל בסמ"ק לשם כתוב לספר ולכבס בה' וכו' ובתוס' כתבו דאם חל ביום ה' מותר לספר ולכבס מחצות ואילך כו' ור"ל ביום ד' מחצות ואילך דאילו ביום ה' פשיטא דאסור דאפי' אם חל בע"ש לייט עלה אביי וכמ"ש הב"י והוא מדברי הר"ן אלא ודאי דביום ד' קאמר ולא קשה מהא דתניא אם חל בה' לפניו אסור היינו דוקא שלא לצורך שבת אלא לכבס ולהניח אבל לצורך שבת ודאי מותר אם אי אפשר להמתין עד ע"ש מפני טורח השבת ולא גרע מחל בע"ש דמותר לכבס בה' מפני כבוד השבת וסתמא קתני דמותר ומשמע אפי' לאחר חצות ואדרבה נראה דטפי עדיף דכל כמה דמיקרב' לשבת טפי עדיף דמיחזי לכבוד שבת וה"נ לחל ביום ה' שמותר לכבס ביום ד' ויש לסמוך על הוראה זו שנראה מדברי התו' שפסק כן הלכה למעשה ודלא כדברי הב"י שדחה מהלכה . ועל סמך הוראה זו הורתי הלכה למעשה ליוצא בדרך למרחקים בשבוע שחל בה ט' באב לכבס לו בגדי פשתן לכבוד שבת אפי' לכמה שבתות שהוא צריך דודאי אי אפשר לו להמתין עד אחר ט' באב דאז כבר החזיק בדרך ואי אפשר לו. לכבס בהיותו הולך בדרך · ומה לי אם אי אפשר לו להמתין עד אחר ט' באב מפני טורח שבת כמ"ש התו' או שום טורח אחר או טירדא המונעו וק"ל ומ"מ אם אפשר ע"י עו"ג לא יכבס בעצמו דע"י עו"ג אין איסור אלא מנהג. כמ"ש בסמוך כ"ל :

כתב אבי העזרי נהגו אבותינו שלא לרחוץ מר"ח ואילך וכ"כ במרדכי במנהגיו וכ"כ בהג"ה אשיר"י מא"ז וכן שאר מחברים האחרונים ועיין בתרומת הדשן אם אף בצונן. אסור ומסיק דנוהגין לאסור כל גופו אפי' בצונן אבל חפיפת הראש מותר אפי' בחמין למי שנזהר בו בכל שבת ע"ל סי' תקכ"ב ס"ז : ואם אירע ר"ח בערב שבת כ"ל דרוחצין לכבוד השבת וכ"כ במנהגים שכן נהגו ואף עפ"י שכתב שם ג"כ ובמנהגי דורא דרבותינו שבמגנצ"א נזהרין ומקדימין לרחוץ מ"מ לא נראה כלל להורות להחמיר שהרי במרדכי בפ' ב' דשבת האריך לבאר בראיות דמצוה לרחוץ בע"ש ובמרדכי האריך מסיים בסוף דבריו אבל ביום ה' לא הוי יקרא דשבתא אא"כ אי אפשר לו לרחוץ בע"ש עכ"ל ועוד שאף בשבת של חזון הוא חומרא יתירא שהרי אף הכבוס התירו חכמי התלמוד לכבוד השבת אפי' ביום ה' שחל ט' באב להיות בתוכה ואף אנו נוהגין היתר בזה וא"כ היאך נחמיר ברחיצה שלא אסרוה חכמי התלמוד כל עיקר וכבר הפליג על זה הרב מהר"ש לוריא בתשובה סי' צ"ב שאין המנהג כ"כ יאות לבטל הרחיצה בע"ש אלא מה אעש' שכבר נתפשט המנהג עכ"ל וא"כ נימא הבו דלא לוסיף עלה דדוקא בערב שבת של חזון דהל לפעמים בערב ט' באב ראוי להחמיר מחצות ואילך כמו ערב תשעה באב דעלמא ומשום לא פלוג נהגו לאסור בכל ערב שבת של חזון אבל בערב שבת שהוא ר"ח שאינו שבת של חזון לא ראיתי לאסור כלל ובפרט הרגיל לרחוץ בכל ע"ש כשאפשר לו ונמנע עתה מון יש בידו : **ויש** פרושים שמתענין מי"ז בתמוז וכו' ואותן צריכין להשלים מהרי"ש :

ומ"ש וי"א כנגד ג' שבועים שהתענה דניאל כו' פרש"י בדניאל ג' שמטות שנים והם כ"א שנים וברא"ש ירמיה כתב מקל שקד אני רואה ופירש"י אמכדליי"ר ומדרש אגדה השקד הזה משעת חניטתו עד גמר פירותיו כ"א יום כמנין שבין י"ז בתמוז שבו נבקעה העיר לט' באב שבו נשרף הבית ע"כ ואפשר ע"ד זה

דרכי משה

(ו) כתב מהר"א מפראג ואשה בימי ליבונה מלבנת ומכבסת אפילו בשבוע שחל להיות ט"ב בתוכה עכ"ל הרוקח ונדה יכולה לרחוץ ולטבול מהרי"ל עכ"ל הג"ה וכ"כ האגודה וכתב עוד דאם אירע ליל טבילה י' באב רוחצת וטובלת ליל י' באב ואם א"א רוחצת בעט"ב ותטבול בליל י' וכ"כ הגה"ת ש"ד דכל יום מר"ח ועט"ב לובשת לבנים מלבד בט"ב עצמו דאפורה ללבוש לבנים ממש אבל לובשת חלוק בדוק ויפה ולא מגוהץ וכן הדין עכ"ל וכתב במהרי"ל שהיה אוסר לתת כלי לכובס העו"ג מר"ח ואילך אבל קודם ראש חדש שרי · וכ"כ התוס' בפרק בתרא דתענית בשם רש"י ולפי דבריו ה"ה דאסור ללבוש המכובסים קודם לכן דהא דין אחד להם וכ"ז לחומרא לדעת הפוסקים שהרי לא אסרו הכל אלא בשבוע שחל ט"ב בתוכה : (ז) כתב הר"ן בתענית בג' פרקים דף ער"ב ע"א דמדינא רחיצה שרי וכתב המ"מ פ"ח דההם דמדינא רחיצה שריא אפילו בעט"ב

פרישה

דמי לשתי שהוא בתחלת אריגת בגדים ואיכא שמחה וקנברים ישנים ע"ש : (ה) **כתב** אבי העזרי נהגו אבותינו שלא לרחוץ כו' כתב בת"ה דמשמע אפי' בצונן אמנם כמדומה לי שראיתי בימי אורפי רוחצין בנהרו' מר"ח ולא מיחו בידם והמחמיר תע"ב ורמ"א כתב המנהג לאסור אפי' בצונן מר"ח ובע"ש של חזון רוחצין פניו ידיו ורגליו בצונן · וגרסי' בירושלמי מה יש ביניהם פי' בין י"ז בתמוז לט' באב כ"ל ור"ל מה אירע ביניהם שכך נוהגין להתאבל מי"ז בתמוז עד ט' באב ומשני כ"א כו' ר"ל מתחלת הבקעת העיר עד שנשרף ב"ה היה כ"א יום א"כ הצרות היו מתגברין ומתחדשו' ביניהן בכל יום ולא כמו וע"ד שאמר ירמיה מקל שקד אני רואה ואמז"ל שמקל זה משעת חנטתו עד גמר פירותיו כ"א יום כמנין ימים שבין י"ז בתמוז לט' באב ואפשר ע"ד .זה הוא גירסת ירושלמי ועיין בהגהות מהרמ"ף ומ"ש נגד ג' שבועות שהתענה דניאל פי' שהתענה ג' שמיטות שנים שהם כ"א שנים משום חורבן הבית : אלא

דרישה

תמילה יפה יפה לכן נלע"ד דאין פי' רבינו לדעת ב"י כאשר הבינו אותו כל אשר שמעתי מימי דהיינו לפרש מ"ש אפילו להניח אותו אחר השבת דקאי אשלפניו ולהיות הכל בבא א' אלא תרתי קתני דמתחלה כתב דברי רב נחמן בגמרא דאוסר ללבוש ואח"כ כתב דברי רב ששת דאוסר אפילו להניח ומש"ה מתחלה דאיירי מאיסור לבישה בשבוע זו קאמר דבחדשים בין לבנים בין צבועים וכן ישנים מכובסים כולם אסורים פי' ללובשו דוגמא מ"ש רבינו לעיל ז"ל וכן המכובסים מקודם לכן אסור ללובשן ולכך כתב סתם אסורין ולא כתב איסור לגהצן ואלא ודאי מלבישה איירי וקאמר דהמה בעצמם אסורין מלהשתמש בהן והייכו בחדשים משום דסתם חדשים הן כאילו הן מכובסים ומגוהצין דהא כיבום וגיהוץ ומכבס הוא אסור בשבוע זו אינו אלא משום דעושה אותו כחדש וכ"כ הרא"ש שם בהדיא ע"ש ואח"כ קפתח וקתני ואפילו להניח ר"ל לא לבישה לבד אסרתי לך אלא אפילו לגהץ או לכבס ולהניח נמי אסור וזהו

אשכנז היחידים נמנעים מבשר ויין מי"ז בתמוז ואילך ומראש חודש ואילך נמנעים כולם מבשר ויין זולת שבת שאוכלין ושותין כדרך כל השנה כולה וכן כתב הרמב"ם י"מ שנוהגים שלא לאכול בשר (ח) מר"ח עד התעני' ונהגו הכל שלא ליכנס לבית המרחץ בשבת זו ואסור לשנות מנהג אבותינו:

תקנב **ערב ט"ב** לא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא יאכל ב' תבשילין רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה שאם רגיל לאכול ג' יאכל ב' היה רגיל לשתות ד' כוסות ישתה ג' והלכה כתנא קמא ובשר מליח מותר ועד כמה אינו נקרא בשר מליח מפרש

זה הוא גירסת הירושלמי מהרא"פ: וכתב מהר"ש לורי"א בתשובה סימן צ"ב דמי שאינו אוכל בשר ושותה יין מי"ז בתמוז מותר ליכנס במרחץ והאריך בזה. ובספ' חסידים והאחרונים הביאוהו לפסק הלכה דאין לברך שהחיינו בין המצרים ולפי זה נ"כ אין לקנות אז כלים חדשים או ללבוש כלי חדש מאחר שאי אפשר לו לברך שהחיינו כל בין המצרים: נשאלתי על מי שקבל עליו בפירוש שלא לאכול בשר מי"ז בתמוז עד ט' באב וכן שלא לאכול פירות כל הזמן הזה אם מותר לאכול בשבת והשבתי נ"ל פשוט דאסור ויתירו לו נדרו ואפי' נדר לצוס סך ימים ואירע בהן שבתות וי"ט צריך התרה לכל הפחות מדרבנן ולא דמי להא דתנן ראה אותם אוכלין תאני' וכו' וכמ"ש רבינו בי"ד סימן רל"ב דאפי' התרה א"צ דשאני התם דהנדר טעות דשגגה גמורה וכמ"ש התו' בפ"ד דנדרים לחלק בין ההיא דראה אותן אוכלין תאני' ובין ההיא דתנן פותחים לאדם בכבוד שבתות וי"ט ומכ"ש בנדון זה שלא נדר רק שלא לאכול בשר ופירות דאינו מוכיח כ"כ שלא נתכוין גם לשבתות ובכה"ג ודאי דברים שבלב דלא מוכחי כי הכי לא הוו דברים ואע"פ שנהגו הפרושים לאכול בשר ופירות בשבתות בין המצרים היינו לפי שמתחלה כך קבלו עליהם בפירוש וצ"ד כך נהגו כן כל יחיסם אבל מי שלא נהג כן אלא דעכשיו מקבל עליו ואומר בסתם שלא לאכול בשר ופירות בין המצרים צריך התרה:

תקנב ערב ט' באב וכו' משנה בפרק בתרא דתענית והכריע הרמב"ן דהלכה כת"ק וכן נראה מדעת הפוסקים והרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק ורבינו ירוחם שלא הביאו אלא דברי ת"ק והרא"ש והרי"ף והאגודה כמי אף עפ"י שהביאו המשנה כצורתה מ"מ מאחר שהביאו מאי דקאמר בגמרא עלה דת"ק תנא אבל אוכל הוא בשר מליח כו' אלמא דפוסקים כת"ק דאי כרשב"ג אפי' בשר שאינו מליח מותר רק שישנה אלא ודאי הלכה כת"ק ולא ס"ל כהאי כללא כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו חוץ מערב וכו' וכמ"ש הרי"ף בסוף פ' המדיר ועיין בב"י פ"ק דב"ב בשם הר"ן:

ומ"ש

וכ"כ הרמב"ן ז"מ שנוהגין וכו' עד סוף הסי' בת"ה וז"ל הרמב"ם בפ"ה כבר נהגו כ"י שלא לאכול בשר בשבת זו ולא יכנסו למרחץ עד שיעבור התענית ויש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מר"ח עד התענית עכ"ל וכתב על זה ה"ה המנהג הזה לא פשט בארצות אלו לענין אכילת בשר שאין נמנעין אלא ערב התענית אבל אין נכנסין למרחץ ודבר ברור הוא שבדין גמור אפילו ערב ט"ב מותרין לרחוץ עכ"ל: **כתב** הרשב"א בתשובה נהגו אבותיכם כ"ע שלא לאכול בשר משנכנס אב ואע"פ שאין כאן איסור כלל מדין התלמוד שאפי' בערב הכוס בסעודה שאין מפסיק בה מותר לאכול בשר ולשתות יין אפי' כן מי שאוכל בשר בכל המקומות שנהגו בו איסור פורץ גדרן של ראשונים ופורץ גדר ישכנו נחש של דבריהם עכ"ל: **מצאתי** כתוב בשם מהר"י מולן לחוף הרא"ש ערב שבת של חזון ישעיהו הורו רבותי דשרי ועל הרגלים לא שאלתים ולכאורה נראה דהקילו ברא"ש מהא דאמרינן (תענית יג:) אבל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר ואף הכא לא שנא. וכתב בפרנס ורוחצין הראש סמוך להכנסת כלה. מצאתי כתוב בתשובה אשכנזית לשתות יין הבדלה לא ראיתי רבותי נזהרים וגדולה מזו אמר לי מהר"ש משפירא שדן לפני מהר"ש שמותר לברך ברכת המזון על כוס של יין ולטועמו והודה לו מהר"ת אכן לבי מגמגם בזה כיון דמדמי ליה לנדר כמו שפסק מהר"מ דצריך התרה למי שנהג איסור (ט) וגם בספר אגודה התיר לבשל דגים בחומץ משום דנודר ביין מותר בחומץ משמע דלענין יין חשיב נדר עכ"ל (י) מצאתי בתשובה אשכנזית לברך שהחיינו בין המצרי' כתוב בספר חסידים דלא ונראה לע"ד כגון מלתא דאפשר לדחויי כגון פרי או מלבוש אבל אי מיקרי פדיון הבן אין מחמיצין את המצוה או הברכה עכ"ל (יא) כתוב בהגהות מיימוניות החדשי' באיכה רבתי איתא שצריך ליזהר מי"ז בתמוז עד ט"ב שלא לילך יחידי מד' שעות עד ט' שעות ואין להכות אפילו הרב את תלמידו ואפי' ברצועה שבהן קטב מרירי שולט וסכנה יש בדבר שנאמר כל רודפיה וגו' כדאיתא התם עכ"ל וכ"כ הרוקח בסי' ש"ט ובמדרש תילים מזמור צ"א מוזכר זה ג"כ יותר בארוך:

תקנב ערב ט' באב לא יאכל וכו' משנה בפ' בתרא דתעניות (כו:) והכריע הרמב"ן דהלכה כת"ק וכ"כ שהוא דעת הפוסקים:

ומ"ש ובשר מליח מותר שם בגמרא (ל.): **ומ"ש** ועד כמה נקרא בשר וכו' גז"ש ולכאורה דמשמע שנשחט מגינן הכי ב' ימים ולילה א' וכן פירשו התו' וכ"כ סמ"ק ורש"י פי' דאשהה במלח קאי וכן פי' ה"ה והר"ן ז"ל וכתבו התו' לדידן אסור לאכול בשר אפילו מלוח מזמן מרובה כיון דאנו רגילין לאכול בשר מלוח ע"כ וכיוצא בזה כתב רבינו בסמוך בשם סמ"ק:

ומ"ש

דרכי משה

בעט"ב א"ב נראה לכבוד שבת היה לנו להתיר מכל שכן דכיבוס דאסור מדינא ואפ"ה מותר לכבוד שבת אלא שנהגו איסור אפילו ברחיצה וכ"כ במהרי"ל בשבת של חזון מותר לרחוץ ראשו במים צוננים אבל לא בחמין וב"י כתב בש' מהר"י מולין דמותר לרחוץ ראשו בחמין אבל לא פניו ידיו ורגליו אלא בצונן וכתב בספר הפרנס דחופף ראשו סמוך לשבת וכן איתא בתשובת מהרי"ל סימן ט"ו ושמעתי מקצת ב"א נוהגים שמי שחופף ראשו כל ע"ש גם בע"ש זו חופפין ראשן אבל לרחוץ כל גופו כל אדם נוהגין בו איסור: (ח) כתב בתא"ו ני"ח ח"ב ויש מקומות שנוהגים להצניע סכין של שחיטה ולא לשחוט לקצבים מר"ח אב עד אחר ט"ב וכ"כ הרמב"ן עכ"ל וכ"ה בהג"מ וכ"ה המנהג מלבד מה ששוחטים לצורך השבת או לחולה או למילה וכדומה לו: (ט) וכתב בתשו' מהרי"ל סי' ט"ו ול"נ דמאחר דכבר כתבתי דמותר לשתות יין בסעודת מצוה א"כ כ"ש יין הבדלה דהוה יין של מצוה ואין לפקפק דליבעי' התרה מאחר דהוה כמו נדר די"ל דמעיקרא בכה"ג לא נהגו וכמ"ש מהר"ם בהג"מ פ"א דהלכות תענית לענין תענית בה"ב שאירע בהן ברית מילה: (י) וכתב עוד באגודה דנוהגין שלא לשתות שכר ואין המנהג כדבריו דאפילו שכר דבש שותין כתוב במנהגים מהרא"ק דאם אירע סעודת מצוה כגון מילה ופדיון הבן או סעודת אירוסין או סיום מסכתא מותר לקבץ מנין מצומצם לאכול בשר ולשתות יין וכן כתב מהרי"ל ומנהגים מהר"א טירנא וכתבו דאף בערב תשעה באב דינא הכי ומ"מ נ"ל ובלבד שלא בסעודה המפסיק בה ובמהרי"ל חולק דבעט"ב אסור לאכול שם רק מנין מצימצם וכן בשבוע שחל ט"ב להיות בתוכה ויש מקילין בו אבל מר"ח עד שבוע שחל ט"ב בתוכה מותר לאכול שם השייכים למילה כגון קרוביו וריעיו עכ"ל: (יא) וכ"ה בתשובת מהרי"ל וכ"כ בב"י סימן קס"ג דאם יכול לברך על הפרי אחר ט"ב שהחיינו לא יברך עליו בין המצרים משמע דבדבר דא"א לברך עליו אחר כך מותר לברך עליו ולאכלו דלא כמהרי"ל שכתב שלא לברך שהחיינו על שום פרי כתב בהגהת אשר"י פ"ב דתענית בשבת של חזון אין מחליפין כליהם רק הכתונת בלבד וכ"ה במרדכי הלכות ט"ב וכתב שם והכתונת הוא מעיל ולא חלוק וכן פירש רד"ק ומ"ש כתונת המעיל פעמים קורא שניהם כאחד עכ"ל והמנהג שלא ללבוש שום בגד לשבת חזון חוץ מהכתונת לבד וכ"ה באגודה וברוקח בהדיא וכ"ה במהרי"ל וכתב דאין להחליף את הטלית אלא ילבש טלית של חול וכתב שם מעשה בר"ש בנו הבחור שהיה לו נישואין בשבת נחמו וציווהו ללבוש כל בגדי שבת בשבת של חזון ואף מהרי"ל עשה שפינהל"ץ לבנו בשבת ז' אב והיה האב לובש קטא של שבת לכבוד החתן. וכתב עוד דפורסין פרוכת של שבת אבל אם חל ט"ב בשבת ונדחה היו פורסין פרוכו. יחד לחול כ"ה המנהג באוסטרייי"ך ומגענ"ץ:

כתב

דרישה

וזהו שהקדק ב"י וכתב ז"ל וכל הני דאמרן אסורין בין דגיהוץ בין דתכבוסת אפילו לגהץ ולכב' ולהניח לאחר השבת נמי אסור עכ"ל ר"ל דהאי אפילו להניח הוא בבא בפני עצמו וקאי להוסיף אמאי דכתב לפני זה דאסור ללבוש חדשים אפי' שהם מגוהצים ולא ישנים מכובסים מפני הכיבוס ובא להוסיף ולומר דהאי איסור גיהוץ וכיבוס אפילו בלהניח נמי אסור ואא"כ בא להוסיף עוד וקאמר ל"מ גיהוץ שלהם אלא אפילו גיהוץ שלנו נמי אסיר להניח אלא הכיבוס שלנו ולהניח מותר אפילו בצמר ובכלי פשתן אפילו בגיהוץ שלה' והיינו דוקא להניח אבל ללבוש אפילו כלי פשתן ואפילו ישנים אפילו נתכבסו בכיבוס שלנו ואפילו צבועים בכל ענין אסור ללובשו ומש"ה א"ש מ"ש ב"י תחילה אותן ישנים כו' דאיירי בין בצמר בין דפשתן כיון דאלבישה קאי ואע"ג דפשוט הוא דאסור דהא אוסר אא"כ אפילו בכיבוס דידן מ"מ לא מנע הרמב"ן עצמו מלכתוב כל החלוקה בדרך לא זו אף זו וגם כדי לכתוב תחילה דברי רב נחמן ואח"כ דברי רב ששת וכמ"ש לעיל והשתא א"ש כל מ"ש ב"י גם לפני זה שכתב ז"ל והשתא אתי למימר כו' עד וכלים ישנים דלמר יוצאין מתחת המכבס בין לבנים בין צבועים אסורים לכבס ולהניח דדקדק לומר דלמר ועוד דכתב לכבס וק' דבדברי הרמב"ן אבל מכבס הזכיר גיהוץ ועוד דהרמב"ם כתב תחילה ובין ישנים מכובסים אסורים ולא הזכיר בבא דאשונה מכבס אלא ודאי ה"ט משום דהב"י השמיט ברישא דבבא זו דוכן ישנים מכובסים אסורים דאיירי בלבישה וכללה במ"ש בסוף אבל ללבוש הכך נמי אסורים והא דכתב רישא הלכך בחדשים אע"ג דגם בלבישה איירי כדי לאשמעינן דאין חילוק בין צבוע ללבן וכיון דאשמעינן הדא זימנא תו לא צריך ובישני' יוצאים מתחת המכב' דכ' רמב"ם דאסורים בגיהוץ שלנו ל"ד גיהוץ דבבל אלא ה"ה כיבוס דידהו נמדויי' בדברי הרמב"ם דכ' כיבוס שלנו מותר לכבס ולהני' משמע דמכיבוס שלה' איירי כמי לפני זה דאסור אפילו להניח כמו גיהוץ שלנו וכמ"ש ב"י לעיל מינה ז"ל בני בבל הוי אמרין דגיהוץ דידהו לא חשיב אלא ככיבוס דא"י והיינו דוקא בכיבוס דידהו אסור לכבס ולהניח אבל בכיבוס דידן מותר לכבס ולהניח וכלי פשתן אפילו לגהץ תניא בישנים אבל ללבוש בכל ענין אסור ובזה נתיישב הכל אלא דמ"ש הב"י דבכיבוס לא שאני לן בין צמר לפשתן לשון זה לא נתיישב יפה ונלע"ד דנתחלף כך בלמ"ד וצ"ל דבליבוס שאני לן בין צמר לפשתן וק"ל כך נלע"ד לפרש דברי רבינו לפי מ"ש ב"י אבל לע"ד היה נראה לפרשו בע"א יותר ונאמר דלפי האי פירושו ק' דמ"ש אפילו להניח ולא קאמר ואפילו בוי"ן ש"מ דהכל בבא א' הוא ומאיסור גיהוץ קאי גם איסור לבישה פשוט הוא וקשה בסיפא גם ק' דאדקאמר בחדשים בין לבנים בין צבועים ה"ל למימר נמי בין צמר בין פשתן גם דוחק לומר דברישא בחדשים ובישנים איירי בין בצמר בין בפשתן וכתב עלה וגיהוץ שלנו נמי אסור בין בחדשים בין בישנים והא ישנים נחלק מישנים דלעיל מוכיח גם מחדשים דקתני בהדיא דמתרווייהו מיירי גם בפשתן וישנים דמכבס איירי דוקא בצמר ולא בפשתן ולא ה"ל לסתום אלא לפרש לכן נלע"ד דפי' כאשר כתבתי בפרים'. כתבו הגהות אשר"י בסוף מסכת תענית והגהות מרדכי דמ"ק וכ"פ האגור בשם שבולי לקט יחיד שקבל עליו להתענות ב"ה כל השנה וחל ערב ט' באב להיות בשני מתפלל מנחה ואוכל סעודה מפסקת טרם יבא השמש ויהיב טעמא דקי"ל כמ"ד מתענין לשעות ואומר עננו בתפלת מנחה וכתב רמ"א שכן הדין בתענית חלום: כתבו הגהות מיימוני שא"א תחנון בעט"ב במנחה משום דאיקרי מועד וכמ"ש רבינו בסימן תקכ"ט שלא לומר צו"ץ בשחל ט' באב בשבת או במוצאי שבת. כתבו הגהות מיימוני החדשים באיכה רבתי איתא שצריך ליזהר מי"ז בתמוז עד ט' באב שלא לילך יחידי מד' שעות עד ט' שעות ואין להכות אפי' הרב לתלמידו ואפילו ברצועה שבהן קטב שולט וסכנה יש בדבר שנאמר כל רודפיה השיגוה.

כתב הרמ"א המנהג' שלא ללמוד בעט"ב מחצות ואילך כ"א בדברים המותרים ללמוד בט' באב ולכן אם חל בשבת א"א בו פרקי אבות וכן לא יטייל עט"ב עכ"ל אבל מ"ן כתב ומלילי לי לנהוג כוותייהו כמנהגם אלו שלא ללמוד והתיר ללמוד עד בין השמשות ונהג לעצמו בפרישות שלא ריבה בסעודה כמו שנהגו קודם מנחה אלא בשחרית קודם חצות אבל ב' תבשילין ואח"כ לא אכל עד אחר מנחה שאז אכל ביצים ופירות לסעודה מפסקת ורמ"א כתב בש"ע ז"ל ומנהג בכל גלילות אשכנז לאכול סעודה קבועה קודם מנח' ואח"כ מתפללין ואוכלין סעודה מפסקת ונוהגין להרבות קצת בסעודה הראשונה כדי שלא יזיק להם התענית שפוסקים מבע"י כמו בי"כ ויש קצת ראייה לזה ממדרש איכה רבתי ומיהו מי שיכול לסגף את עצמו ויודע שאין התענית מזיק לו קדוש יאמר לו כנ"ל עכ"ל. כתב הת"ה חתן המתענה ביום חופתו נראה שראוי להתפלל מנחה קודם שיכנס לחופה ויתפלל עננו כדי שיהא מותר לשתות הכוס דקי"ל מתענין לשעות ומתפלל תפילת תענית בכה"ג נהגינו' אבל לשתות קודם תפילת תענית נראה דלא שפיר דמי. כתב רבינו ירוחם מי שנדר ואומר אם לא אלך למקום פלוני אשב בתענית מאחר שמה שהתנה היא דבר הרשות הוי אסמכתא אבל אם אמר אם לא אעשה מצוה פלוני' אשב בתענית וכן אם אמר אם יצילני הש"י מצרה או אם יצליח דרכי לא הוי אסמכתא. לייסב שיטת הרא"ש ורבינו דאין יתור ופקפוק להקשות עליהם מדברי הגמרא שהביא ב"י ע"ש וכדי לייסב מ"ש הוספה דסליחות מהוספת טל ומטר דהא אידי ואידי דליבור הוא וא"ל דסליחות אומר הש"ץ עם הקהל ביחד משא"כ בטל ומטר שאומר בל' יחיד בפני עצמו בתפילתו דא"כ ה"ל להרא"ש לחלק בקיצור ולומר דשאני טל ומטר דכל יחיד אומרו לנפשו מש"ה לא מקרי רבים לכן נ"ל דשאני טל ומטר דבאומרו ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה זה מיחשב שינוי ברכה דאינו מתפלל אמוס ברכה לתתו על פני האדמה כ"א בטל ומטר משא"כ באומר ותן ברכה ע"פ האדמה שהוא בקשה כוללת אבל בשאינו משנה בברכה כלום אלא מוסיף בה בקשת צרכו או צרכי רבים אין זה מקרי שינוי וע"ז אמרו בא להוסיף מוסיף רק שיתחיל נמילה מעין הברכה ולפ"ז אם אמר ותן ברכה ע"פ האדמה בלא שינוי ואח"כ הוסיף ואמר ותן טל ומטר וגם אם אמר בהזכרה משיב הרוח ומוריד הגשם לא הוי מיקרי שינוי אלא הוספה ודוחק לחלק ולומר דשאני טל ומטר שקבעו לו חכמים עתים לומר בתפילתו ועתים שלא לאומרו לכך הקפידו עליו ומקרי שינוי ברכה כשאינו אמרו בעתו דמ"מ שהקפידו כהוספת צרכיו מבקשת צרכיו בענין אחר מיהו הב"י הביא הגהות הרא"ם ישן שמשמע מיניה שס"ל האי חילוק שז"ל וסברא הוא לקרות בתורה ולשנות מטבע של תפילה מפני פחד וסכנת נפשות כו' עד מקרי יחידים ולולי פה הקדוש הרא"ם ז"ל היה כלע"ד חילוק אחר דשאני בקשת מטר שהוא תולה במערכ' שמים דאף אם יצטרך עיר כניכוס למטר מ"מ מטר זה יכול להיות שמזיק במקומות אחרים שהמטר רע להם וידוע שהמטר מתפשט והולך כמה פרסאות משא"כ שאר בקשות שמבקש להש"י על נפשו ואין להתפלל על שינוי טבע שיתן מטר על זאת העיר בלבד. ז"ל הרמב"ם כל הסרוי לתענית כיון שהיה מתענה על צרתו או על חלומו בין שהיה מתענה על ציבור על צרתם ה"ז לא ינהג עידונין בעצמו ולא יקל ראשו ולא יהיה שמח וטוב לב אלא דואג ואונן כענין שנ' מה יתאונן אדם חי וגו' כתב ר"א בכתבים סי' ע"ן ובהגהות מרדכי מי שנדר להתענות סך תענית יכול לדחותה עד ימות החורף ויכול ללות יום ארוך ולשלם יום קצר דכל א' מיקרי יום וכתב רמ"א עוד כתב ר"א בכתובים סי' ס"א שעני ימים ושני לילות רצופים יש להשוותם למ' תעניות שאינם רצופים וי"א דוקא באדם חלוש בב' ימים אבל אדם בריא צריך ג' ימים רצופים:

ואסור

מפרש בגמ' כל זמן שהוא כשלמים (א) שלא עבר עליו יותר מב' ימים ולילה אחת אבל מכאן ואילך נתבטל טעמו ואבי העזרי פירש משום דבשלמי' כתיב שמחה וכיון שעבר עליו זמן שלמים לית ביה משום שמחה ואמרי' נמי גבי בן סורר ומורה [ב] דאינו חייב אלא בבשר שהוא כשלמים (ב) שיש בו שמחה וממשיך בתריה ואמר רבא אכל בשר עוף אינו נעשה בן סורר ומורה וגרסינן בפ"ק דחגיג' ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים אבל לא בעופות דכתיב ושמחת את שיש בו שמחה יצאו עופות שאין בהן שמחה מכל הני משמע דה"ה נמי בסעודה המפסקת שרי וכן פסק רבינו שב"ט ע"כ ונראה אף ע"פ שאין בו שמחה אסור שלא משום שמחה לבד אסרו בשר אלא כדי להרבות אבל תדע שהרי אבל אחר מצוה להשקותו יין דאמרינן לא נברא יין אלא לנחם בו אבלים שמצוה לנחמו לשכח צערו והכא אסרו יין כי אם ישתה ישכח רישו ומצוה שיזכור חורבן הבית ויצטער עליו הלכך מטעם זה (ג) יש לאסור אפי' עופות כמו בשר ובסמ"ק כתב עתה שרוב מאכל שלנו בשר לאחר שעברו עליו ב' ימים נראה שאסור ומותר לשתות יין מגיתו דהיינו תוך ג' ימים לדריכתו וב' תבשילין כתב רבי' האי גאון כגון אורז ועדשים שהן ב' מינין והרי"ץ גיאת כתב כל ב' תבשילין הוא דרך כבוד ואסרו חכמים אפי' מין אחד של קטניות או מין אחד של ירק ואצ"ל ב' מינין וכ"כ הרמב"ן ונוהגים בצרפת ליתן כמה מינים בקדירה א' דכיון שמתבשל יחד נקרא הכל תבשיל א' ובאשכנז מחמירין ונראה דאפי' לדברי המחמירין דבר שדרכו בכך כל השנה כגון אפונין שנותנין בהם בצלים וביצים שרי כתב א"א הרא"ש ז"ל י"א דווקא ב' תבשילין מדבר שאינו נאכל כמו שהוא חי אבל דבר הנאכל כמו שהוא חי כגון חלב וגבינה ודג מליח יבש לא מקרי תבשיל והראב"ד כתב דאפי' תבשיל מגבינה נקראת תבשיל והכי

ומ"ש דבשר עוף שרי בסעודה המפסקת כ"כ המרדכי בתחלת מ"ק בשם אבי"ה ורשב"ט ומיהו כתב בשמם דלדידן דנהיגינן איסור מר"ח אסור אפי' בשר עוף או בשר מליח ויין תוסס וכ"כ בהג"א סוף תעניות בשם א"ז וז"ל אע"פ שמתוך הלכה משמע שמותר לאכול בסעודה המפסקת בשר מליח או בשר עופות או וגדיים ולשתות יין תוסס מ"מ אין נכון לעשות כן ואיסור נמי איכא משום אל תטוש תורת אמך עכ"ל: **ומ"ש** רבינו ומותר לשתות יין כו' פשוט בגמרא פ' בתרא דתענית וכתב סמ"ק דגם בזה הלב נוטה לאסור וכן נהגו עכ"ל וכבר כתבתי בסמוך שכן כתב המרדכי והג"א: **ומ"ש** ושני תבשילין כתב רבינו האי וכו' ובאשכנז מחמיר הכל שם בפסקי הרא"ש וביאור הדברים שרבי' האי סובר דלא אסרו אלא שני תבשילין משני מינין כל תבשיל ממין א' אבל אם בישל ממין אחד בב' קדירות מותר והרי"ץ גיאות חולק ואומר דגם זה אסור וכתב הרמב"ן דכדברי הרי"ץ גיאות עיקר דכל שני מיני קדירה או אילפס אסורים והם שנקראים תבשיל בתלמוד בכל מקום אבל ב' מינים שבקדירה אחת תבשיל אחד הוא ויש שמחמירין לאסור בב' מינים בקדירה אחת ואפי' בדג וביצה שעליו ואותך קפלוט תחת הדג מפני שהם קרויין ב' תבשילים לענין עירוב ואינו כן קל הוא לענין עירוב ואינו לענין ט"ב עכ"ל בתורת האדם והר"ן כתב בסוף תעניות שיש מהגאונים הראשונים שלמידין דין ב' תבשילין לענין ט"ב מדינן לענין עירובי תבשילין ומתוך הדברים האלו יתבאר לך שמ"ש רבינו ונראה דאפי' לדברי המחמירין דבר שדרכו כך כל השנה וכו' שרי אינו כן שהרי דג וביצה שעליו דרכו בכך כל השנה ואפ"ה איכא מאן דאסר ומ"מ לענין מעשה כדאי הוא הרמב"ן לסמוך עליו שדחה סברת המחמירים (א):

כתב א"א הרא"ש ז"ל דוקא ב' תבשילין וכו' עד והכי מסתבר בפ"ב דתעניות ופי' הטעם דמסתבר הכי דלא שייך לחלק בין נאכל כשהוא חי ובין אינו נאכל כמו שהוא חי כלו' הוא הטעם אלא דבריבוי תבשילין יש כבוד ותענוג וכן עושין תבשילין טובים מדבר שנאכל כמו שהוא חי כמו מדבר שאין נאכל כמות שהוא חי וגם הגמי' כתבו דדבר הנאכל חי בשלו מיקרי תבשיל וכ"כ המרדכי בהלכות ט' באב שבתחלת מ"ק בשם סמ"ג והר"ן כ' בסוף תעניות דעת הרמב"ן שכל מה שמתבשל בקדירה אחת אפילו שלענין עירוב נידונין כשני תבשילין כאן אינו אלא תבשיל אחד לפי שאינו דרך חשיבות אלא במתבשל בפני עצמו ויש מתירין לפי שטה זו לאכול מיני פירות מבושלים כל שהן נאכלים כמות שהן חיין ושמם הראשון עליהם אע"פ שאמרו בירושלמי כל שהוא נאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי עו"ג וסומכין בו משום עירובי תבשילין שכבר אמרו שאין למדין בזה מדין עירובי תבשילין אלא שהרמב"ן ז"ל לא כתב היתר בפירות אלא בחיין עכ"ל:

ומ"ש

ומ"ש מפרש בגמרא כל זמן שהוא כשלמי' פי' התו' והסמ"ג דהיינו משעת שחיטתו אבל רש"י והר"ן וה"ה פירשו דאשהה במלח קאי וכן מבואר ברמב"ם בה' ממרים כמו שאכתוב בסמוך בס"ד: **ומ"ש** אבל מכאן ואילך נתבטל טעמו וזהו מפרש"י שם בגמרא: **ומ"ש** ואבי העזרי פי' משום דבשלמי' כתיב שמחה וכו' היינו לומר דאבי העזרי חולק אפירוש זה וס"ל דאעפ"י דאין הטעם נתבטל ומשובח הוא ויש בו מעדן ותענוג אפ"ה מותר משום דלית ביה משום שמחה והוי כמו שאר מיני מעדנים שעושין מדגים ומאפה וחלב ומש"ה נמי גבי בן סורר ומורה אינו חייב כיון דלית ביה משום שמחה לא ממשיך בתריה ומשום האי טעמא נמי אכל בשר עוף אינו נעשה בן סורר ומורה ואע"ג דמעדן ותענוג הוא וכדגרסי' פ"ק דחגיגה כו' וממילא לענין ט' באב נמי שרי בשר עוף כיון דלית ביה שמחה ורבינו השיג על זה וס"ל דכל מה שהוא מעדן ותענוג כהי שאין בו שמחה ממש לפי לשון המקרא שאמר ושמחת מ"מ הוא מעדן ותענוג ואינו מרבה אבל ואסור ולפיכך גם עופות אסורים שהוא נמי מעדן ותענוג ומה שהתיר התלמוד בשר מליח היינו משום שאין בו מעדן ותענוג שכבר נתבטל טעמו כדפי' רש"י אח"כ כתב רבינו ובסמ"ק כתב וכו' כלומר לדידן שיש בו מעדן אסור אף בשר מליח כמו עופות לדין התלמוד וצ"ל לדעת הסמ"ק שדין בשר מליח משתנה לפי הזמן וגם הוא חולק אדברי אבי העזרי ודו"ק: **ומ"ש** תדע שהרי אבל אחר מצוה להשקותו יין כו' יש לדקדק דמבשר גופיה ה"ל להביא ראייה שהרי אבל אע"פ שאסור בכל מיני שמחה הותר בבשר: **ומ"ש** דלענין ט' באב אסור גם בבשר אלא ודאי כדי להרבות אבל וצ"ל דעדיף ליה טפי למידק מיין דאפי' מצוה היא באבל להשקותו ואפי' הכי לענין ט' באב אסרוהו · אבל בבשר ליכא מצוה אפי' בשאר אבל ומ"מ אין הוכחתו ברורה ולע"ד שלפי סברתו גם שאר מאכל שהוא מעדן ותענוג כמו של דגים או של חלב כיוצא כמי יהא אסור כדי להרבות אבל אלא ודאי לא אסרו אלא בשר ויין שנמצא כתוב אלו לשון שמחה וכן משמע פשט לשון התלמוד בפ' בן סורר ומורה דקאמר התם משום שמחה הוא וכו' וכמ"ש בסמוך ומ"ה בשר דגים ובשר עופות נמי שרי לדין התלמוד כדברי ראבי"ה ועיקר ומ"מ צ"ע לבאר מ"ש ראבי"ה ואמרינן נמי גבי בן סורר ומורה דאינו חייב אלא בבשר שהוא כשלמים כו' ובפ' בן סורר ומורה מבואר להדיא איפכא והכי איתא התם רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אכל בשר מליח ושתה יין מגתו אינו נעשה בן סורר ומורה: תנן התם ערב ט' באב לא יאכל וכו' תנא אבל אוכל הוא בשר מליח וכו' עד כמה אמר ר"ח בר כהנא כ"ז שהוא כשלמים כו' הכא מאי התם משום שמחה הוא כ"ז שהוא כשלמים נמי אית ביה משום שמחה הכא משום אמשוכי הוא וכל שהוא לא מימשך ויין עד מ' יום אלמא דלגבי בן סורר ומורה אפי' יש בו משום שמחה אינו נעשה בן סורר ומורה דלא מימשך ואפי' משעבר לילה אחת מפיג טעמא ולא חשיב וה"ה בעופות איכא למימר כמי דאיכא שמחה אלא דלא חשיב ולא מימשך וצ"ל דראבי"ה מפרש מאי דקאמר בגמרא הכא תנא הכא מאי בלשון קושיא הוא והכי קא קשיא ליה ארבה ורב יוסף מאחר דלענין ט' באב בשר מליח ויין מגתו לא אקרי בשר ויין כדתניא בברייתא א"כ ה"ה ודאי לענין בן סורר ומורה לא אקרי בשר ויין ותדע לך שכן הוא מדרב חנינא בר כהנא שנתן שיעור למה שהיינו לענין ט' באב ולא נתן שיעור למה שהיינו לענין בן סורר ומורה אלא ודאי דדין אחד להם א"כ רבה ורב יוסף מאי אתו לאשמעינן וזהו שאמר הכא מאי כלומר הכא מאי סברא איכא למימר דליהוי ביה שיעור אחר מלענין ט' באב אדאיצטריך רבה ורב יוסף להשמיענו. ומשני התם משום שמחה כו' פי' רבה ורב יוסף סבירא להו הך סברא אבל רב חנינא בר כהנא לא ס"ל כותייהו אלא הכל שוה ודין אחד להם והילכתא כותי' דמשום שמחה הוא גם בשר עוף טעמ' משום שמחה הוא גם הרמב"ם בפ' י"ז מה' ממרים פסק כן לענין בן סורר ומורה וז"ל וכן אם אכל בשר מליח ביום הג' למליחתו או שתה יין מגתו פטור כו'. וכדברי ראבי"ה והיינו כרב חנינא בר כהנא ודעתם עיקר וכ"כ בהג"ה אשיר"י משם הא"ז ובמרדכי בשם רשב"ט ולא כדעת רבינו שהוא יחיד ומיהו לפי המנהג הכל אסור אף מר"ח ומ"מ איכא נפקותא בדבר למי שאי אפשר לו לאכול חלב רק בשר יאכל בשר עוף כיון דמן ההלכה אין איסור רק בבשר בהמה גם לסעודה המפסקת: **ונראה** דאפי' לדברי המחמירין כו' הב"י הביא מ"ש הרמב"ן דיש מחמירין לאסור בב' מינין בקדרה אחת ואפי' בדג וביצה שעליו וכו' ומפני זה השיג על דברי רבינו וכו' שהרי דג וביצה שעליו דרכו בכך כל השנה ואפי' הכי איכא מאן דאסר ולעד"נ דרבינו ס"ל דוקא כגון אפונין שאין ממשו' הבצים והבצלים נראה שהכל מתערב ונימוח ברוטב שבו דהשתא האפונין הם עיקר התבשיל והבצים בטלים הן במיעוטן ברוטב ואין כאן ב' תבשילין אבל בדג וביצה שעליו או חותך קפלוט

דרכי משה

תקנב (א) כתב המרדכי הל' ט"ב דצלי מיקרי בישול:

כן

פרישה

סי' תקנב (א) **שלא** עבר עליו יותר משני ימים ולילה אחד כו' התו' וסמ"ק כתבו דמשעת שחיטה מיכין הכי שתי ימים אבל לרש"י ור"ן ור"מ פי' דאשהה במלח קאי ב"י וצ"ע לפרש"י דהא אמרו בגמרא כל זמן שהוא כשלמים א"כ אפי' לא נמלח הבשר כמי יהא מותר דהא ודאי בשלמים היה נותר אחר ב' ימים ולילה א' בין נמלח בין לא נמלח ע"כ נראה לע"ד דגם רש"י ס"ל אפי' בלא מלח נמי הוא מותר לאכלו אחר ב"י דטפי מתקלקל כשהוא מונח בלא מלח מכשהוא מונח במלח דהא ברית כרותה למלח שהוא מקיים כל דבר שנמלח בו ולרבותא נקטו בשר מליח ושמעתי מפרשי' הא דתניא בפ' בתרא דתענית ד' ל' ע"א דמותר לאכול בשר מליח וכל הפוסקים הנמשכים אחריו דר"ל מליח יבשה וסריבה ע"ד ארץ מליחה לא תשב דלאחר שהא ב' ימים משמיטתו כבר כלה ממנו לחלוחיתו וזהו כיסא לתום' ולסמ"ק אבל לפי' ר"י ז"א דבהדיא פרש"י שם בגמרא דלא הוי' בשר מלוח עד שישהא במלח ב' ימים אלמא דפי' בשר מלוח בשר שנמלח וכן משמע בר"ן שם · אבל לפי מ"ש ר"ל אפילו מלח וק"ל וכן התו' לא הזכירו שם מלח משמע לל"ד מלח ע"ש:

(ב) **שיש** בו שמחה וממשיך בתרי' עיין בפ' בן סורר ומורה דמשמע בהדיא שבן סורר ומורה אינו חייב על בשר ששהה לילה אחת שאז אינו ממשיך וז"ל רא"ף בהגהותיו בפ' בן סורר ומורה אמרי' התם בערב ט' באב משום שמחה וכל זמן שהוא כשלמי' נמי אית ביה שמחה כאן גבי סורר ומורה משום אמשוכי הוא ובכל שהוא לא ממשיך ופירש"י בכל שהוא משעבר לילה אחת מפיג טעמא ולא חשיב וזהו דלא כבפנים וע"כ הפנים אינו נכון ע"ש ותמצא עכ"ל וסביאו מ"ו ז"ל ולעד"נ דלק"מ דהאבי העזרי דבא להוכיח בזה דאין איסור באכילת בשר עוף .משום דלית ביה תורת שמחה ולא תורת אמשוכי כמו שיש בשאר בשר והוכיח זה מבן סורר ומורה וממה שאדם יוצא י"ח שמחה ברגל מתרווייהו יחד וה"פ מדאמרי' גבי סורר ומורה דאבשר עוף אינו נעשה בן סורר ומורה ש"מ דלית ביה אמשוכי דהיינו לומר שיש בו תענוג גדול באכילת בשר עוף ומ"ה אינו כדאי לאכלו בע"ט באב והוכיח מדאמר רבא דלא נעשה בו בן סורר ומורה ש"מ דלית בו תענוג יתירא דניחוש שנמשך ע"י וא"ת אף שאין בו תענוג לאמשוכי ע"י מ"מ יש בו שמחה ע"ז מייתי ראייה דחגיגה דלית בבשר עוף משום שמחה וזה שסיים וכתב אבל הכי משמע דה"ה נמי בסעודה המפסקת שרי והכי הלעת דבריו מדאמר רבא גבי דין בן סורר ומורה שאינו חייב אלא בבשר שהוא כשלמי' וממשיך בתרי' קאמר דאבשר עוף ג"כ אינו נעשה בן סורר ומורה והיינו ע"כ מטעם דאינו נמשך בתריה והוא אינו חייב אלא אבשר הנמשך בתרי' וממילא לריך להיות בו שמחה שבכלל מאתים מנה דהא אמרינן שם דהשמחה היא כל זמן שהיא כשלמים דהיינו שני ימים ולילה אחד ובן סורר ומורה אינו נעשה אלא כל זמן שלא עבר עליו לילה ראשונה והא דנקט בלישני' בבן סורר דתליא בשמחה משום דהאבי העזרי קאי אדלעיל מיניה דמה שהתירו לאכול בשר מליח בסעוד' המפסקת לאו מטעם דנתבטל טעמו למוד אלא משום דלית ביה שמחה וכיון שכן דבעי' בשר שיהא בו שמחה ממילא נשמע דבבשר עוף ג"כ מותר דהא בבן סורר ומורה דבעי' גבי שמח' ואמשוכי מותר בבשר עוף וברגל אינו יוצאים בעופות וכמ"ש לעיל וק"ל ולפ"ז היה כ"ל למחוק וי"ו מואמר רבא ולגרוס אמר רבא וז"ל הגמרא בפ' סורר ומורה ד' ע"א רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אכל בשר מליח ושותה יין מגתו אינו נעשה בו בן סורר ומורה תנן התם כו' עד ערב ט' באב אוכל אדם בשר מליח ושותה יין מגתו בשר מליח עד כמה כ"ז שהוא כשלמי' ויין מגתו עד כמה כל זמן שהוא תוסס הכא מאי ומסיק התם דמשום שמחה כו' כדלעיל · ומ"ה נמי נקט אבי העזרי בלישני' משום שמחה לאשמעי' מטעם בשר מליח משום דאינו נזכר שם בסוף מסכת תענית הטעם דלריך להיות דומיא דשלמים אי משום שמחה או משום דאין בו עוד טעם יוצאין י"ח פי' משום שמחת י"ט · בנדרים שהוא בשר בהמה וז"ל המשנה ישראל יוצאין י"ח בנדרים ונדבות ובמעשר בהמה והכהנים בחטאת ואשמות ובבכור ובחזה ושוק אבל לא בעופות ולא במנחות ע"ש בפרש"י:

(ג) **יש** לאסור אפי' עופות כמו שאר בשר פי' על עופות לבד הוא חולק דנהי שאין בו שמחה

חדושי הגהות

תקנב א ט"ס יש כאן עיין מג"א סק"ב : ב ר"ל לפי דעת הבעיין דבעי בסנהדרין (ע .) גבי בן סורר אי הוי נמי דיניה כמו ט"ב דכל שהוא כבשר שלמים חייב הוי טעמו משום

והכי מסתבר ע"כ ובירקות ופירות מותר ללפת בהן הפת כשהן חיין אפי' כמה מינין : ויש מקומות שנוהגין להפסיק בעדשים שהוא סימן לאבילות מה עדשה זו גלגל אף אבילות גלגל הוא שחוזר בעולם ומה עדשה זו אין לה פה אף אבל אין לו פה שאין לו להרבות בדיבור ובאשכנז נוהגין לאכול ביצים שהוא ג"כ סימן לאבילות לכך אין אוכלין תבשיל אחר בסעודה המפסקת וכל זה למי שא"א אבל למי שאפשר (ד) יחמיר על עצמו כר"י בר' אלעאי שבעט"ב היו מביאין לו פת חריבה במלח ויושב בין תנור לכירים ושותה קיתון של מים ודומה לו כמי שמתו מוטל לפניו כתב אבי העזרי (ה) מיבעי ליה לאינש לשנויי שאם היה רגיל לסעוד בי' בני אדם יסעוד בה' שבזה מודה ת"ק לרשב"ג (ו) וישב על גבי קרקע ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא יאכל ב' תבשילין ויש פרושים שמונעין עצמן מכל לפתן אלא פת במלח ומים במשורה כמו רבי יצחק בר' מנחם ויש אוכלין ביצה לבדה שהיא מאכל אבל כמו רבי יצחק בר"י ע"כ וכ"כ הרמב"ם ז"ל מימינו לא אכלנו אפי' תבשיל של עדשים בעט"ב אא"כ בא בשבת כתב בתשו' שרבי' משולם אכל בעט"ב עם ג' בני אדם ולא בירך בזימון אלא בירך לבדו וכן נהג ר"י ואני תמה דאפי' אבל חייב בזימון וא"א הרא"ש ז"ל היה נוהג לאכול לבדו בסעודה המפסקת להתבודד וכל זה בסעודה שמפסיק בה וכשהיא אחר חצות אבל אם היה קודם חצות או אחר חצות ודעתו לאכול עוד אחרי כן שרי וכתב הרמב"ן סעודה המפסיק בה שאין דעתו עוד לאכול אחריה סעודת קבע אע"פ שדעתו לאכול אחריה עראי לא כאלו שבטנם בטן רשעי' אוכלין בשר ושותין יין ומשתכרין (ז) ואח"כ אוכלין עראי כדי להפסיק באכילה שאין בה בשר ויין ואם חל ט"ב בא' בשבת או שחל בשבת ונדחה לא' בשבת אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסק' ומעלה על שלחנו אפי' כסעודת שלמה בעת מלכותו כתב רב שר שלום ט"ב שחל ביום א' או בשבת ונדחה ליום א' שפיר

קפלוט תחת הדג שכל א' בעין וניכר בפני עצמו חשוב תבשיל כמו הדג ואע"ג דדרכו בכך : **ומ"ש** ובירקו' ופירות וכו' כ"כ הרמב"ן ומשמע אבל במבושלין אס' וכ"כ הר"ן לדעתו וכ"כ הסמ"ג בשם ריב"א וזה עולה כדעת הראב"ד דאפילו דבר שנאכל כמות שהוא חי מקרי תבשיל גם הסמ"ק הוכיח כן מדברי ריב"א ע"ש וכן האגודה הביא דברי הה"מ לענין תפוחים וכתב אח"כ וכן נהגו שלא לשתות שכר ועיין בתשוב' מהרש"ל לוריא בדין שכר : **ומ"ש** וכל זה בסעודה שמפסיק בה וכו' אבל מה שכתוב בסי' זה קאמר דאינו נוהג אלא בסעודה שמפסיק בה ואף מ"ש הרמב"ם מימינו לא אכלנו כו' אינו אלא בסעודה שמפסיק בה דאילו בסעודה שאינו מפסיק בה אין שם מנהג ולא חסידות שלא לאכול תבשיל ואפי' כמה מיני תבשילין : **וכתב** הרמב"ן ומסתברא סעודה המפסיק בה שאין דעתו עוד לאכול אחריה סעודת קבע כן מבואר בסוגיא דקאמר רב יהודה ל"ש אלא בסעודה שמפסיק בה אבל בסעודה שאינו מפסיק בה מותר וא"כ הסועד ערב ט"ב אם עתיד לסעוד סעוד' אחרת מותר לאכול בשר ולשתות יין וכו' אלמא דוקא כשעתיד לאכול סעודה אחרת שהיא קבועה הא לאו הכי אסור ודבר פשוט הוא שמ"ש הרמב"ן לא כאלו שבטנם בטן רשעים אוכלים בשר כו' שדבריו אלא לפי המנהג ספרד שנוהגין לאכול בשר כל היום כדין התלמוד ולא פשט בגיהם המנהג שכתב הסמ"ג שלא לאכול בשר כל היום כולו וכמ"ש הב"י אבל ודאי שיש לקרא תגר גם לפי מנהגינו שלא לאכול בשר אם אוכלין אחר חצות סעודה גמורה ברבוי תבשילין ואח"כ אוכלין עראי דהוי בכלל בטן רשעים ואע"ג שאין עוברין באיסור בשר ויין שאסרו לסעודה המפסקת מכל מקום עוברין על איסור ב' תבשילין שאסרו לסעודה המפסקת שהרי אין אחריה סעודת קבע ולכן ירא שמים לא יאכל אחר חצות

ומ"ש רבי' ובירקות ופירות וכו' כ"כ הרמב"ן ז"ל בתה"א : **ומ"ש** ובאשכנז נוהגים לאכול ביצים וכו' וכ"כ הרא"ש בסוף תעניות ובהגהות מיימון כ' שאוכלים ביצים קרים וקשים : **ומ"ש** וכל זה למי שא"א אבל למי שאפש' יחמיר על עצמו כר' יהודה בר אילעאי וכו' הא דר' יהודה בר אילעאי איתא בסוף תעניות (ל.) וז"ל הרמב"ם בפ"ה חסידים הראשונים כך היתה מדתן ערב ט' באב היו מביאין לו לאדם לבדו פת חריבה במלח וטורה במים ויושב בין תנור וכיריים ואוכל' ושותה עליה קיתון של מים בדאגה ובשממון ובכייה כמי שמתו מוטל לפניו כזה ראוי לעשות לחכמים או קרוב לזה ומימינו לא אכלנו עט"ב תבשיל אפילו של עדשים אא"כ היה בשבת עכ"ל כתב הגהות מיימון ודומה כמי שמתו מוטל לפניו לכך נהגו לישב על גבי קרקע בסעודה המפסקת וכ"כ התוספות צריך לשנות מקומו שהוא רגיל לאכול כמו שהיה מנהג ר' יהודה בר אילעאי שישב ואכל ערב ט"ב בין תנור וכיריים מקום שהיה מכוול ע"כ וכתב בת"ה דבסעוד' המפסק' צריך לישב על גבי קרקע ואפ"ה אינו צריך לחלוץ מנעליו (ב) דהא דבעינן בה ישיבת קרקע לא מטעם אבילות הוא אלא טעמא מש"ם דבעי' סעודה ענייה ושפלה דבהכי חשיבא שפלה ועניה כדאמרינן בכמה דוכתי לחשיבות סעודה מיסב ואוכל ולדידן דלא נהגינן לעולם בהיסיבה אין שפלות הסעוד' ניכר אלא בישיבה על גבי קרקע ומ"ש שא"צ לחלוץ מנעליו מבואר בדברי הרמב"ן שכתב רבינו בסי' שאחר זה . גרסינן בירושלמי בסוף תענית רב מן דהוה אכיל כל צרכו הוה צבע פסתיה אקיטמא כלומר היה מטבל פת באפר ואמר זו סעוד' ט"ב לקיים מה שנא' ויגרס בחצץ שיני וכתב הרמב"ן בת"ה וגם הגהו' מיימון כתבוהו אלא שכתב ר"י בר אלעי במקום רב : **כתב** אבי"ה איבעי ליה לשנויי שאם היה רגיל לסעוד בי' בני אדם יסעוד בה' שבזה מודה ת"ק לרשב"ג פי' דהתם בגמרא (ל:) מפ' רשב"ג דאמר ישנה כיצד משנה שאם היה רגיל לאכול ג' תבשילין יאכל שנים היה רגיל לשתות עשר כוסות שותה ה' הי' רגיל לסעוד בי' בני אדם יסעוד בה' ומפ' אבי"ה דלא פליג ת"ק ארשב"ג אלא בתבשילין וכוסות דלעולם אינו רשאי לאכול יותר מתבשיל א' וגם אינו רשאי לשתות אפילו כוס א' של יין אבל במאי דאמר שאם היה רגיל לסעוד בי' ב"א יסעוד בה' לא פליג ת"ק דהא ת"ק מחמיר טפי מדרשב"ג דלרשב"ג סגי בשינוי שיעור תבשילין וכוסות ות"ק לא סגי ליה בשינוי אלא צריך שלא ישתה יין כלל ושלא יאכל יותר מתבשיל א' וא"כ במאי דמחמיר רשב"ג דלא איירי ביה ת"ק משמע דלא פליג עליה אבל אין נראה שיהא כן דעת הרמב"ם שלא הזכיר כלל הא דאם היה רגיל לסעוד בעשרה יסעד בה' ודברי אבי העזרי כתבם המרדכי בתחלת מ"ק . וכ"כ הרוקח וכ"כ מדברי התוס' שכתבו שצריך למעט בשתייתו שאם היה רגיל לשתות י' כוסות משכר או ממשקה אחר לא ישתה כי אם חמש וכתב עוד המרדכי בשם אבי"ה דלא פליג ת"ק בהא דקאמר רשב"ג באידך ברייתא אם היה רגיל לאכול אחר אכילה צנון או מליח הרשות בידו אע"ג דקאמר הרשות בידו מצוה להתנהג בפרישות ע"כ : **כתוב** בתשובה שרבינו משולם אכל בעט"ב עם ג' ב"א ולא בירך בזימון וכו' כ"כ הגה"מ וז"ל הנהיגו רבותינו וכ"כ רב שרירא גאון שנהגו שלא לזמן בג' בזו הסעודה אלא כל א' ישב לעצמו דכתיב ישב בדד וידום וכן נהגו ר"י ורבינו משולם לברך לעצמם אפילו כשאכלו עם ג' ב"א ונכון הוא שלא ישבו ג' יחד לאכול שלא יתחייבו בזימון אלא כל אחד ישב בדד וידום ויברך לעצמו ע"כ וכיוצא בזה כתוב בהג"א בסוף תעניות : **וכל** זה בסעוד' שמפסיק בה וכשהיא אחר חצות כו' בפ' בתרא דתעניו' (שם .) אהא דתנן עט"ב לא יאכל אדם ב' תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין א"ר יהודה לא שנו אלא משש שעות ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר וא"ר יהודה לא שנו אלא בסעודה המפסיק בה אבל בסעודה שאינו מפסיק בה מותר ותרוייהו לקולא כתב סמ"ג כבר נהגו כל ישראל שלא לאכול שום בשר ושלא לשתו' שום יין כל היום כולו ע"כ ולא פשט מנהג זה בינינו להמון העם (ג) : **וכתב** הרמב"ן סעודה המפסיק בה שאין דעתו עוד לאכול אחריה סעודת קבע וכו' כך כתב בספר ת"א . וכ"כ הר"ן בפרק בתרא דתעניות וכתב דהכי דייק לישנא דברייתא כתבו הג"א בסוף מסכת תענית יחיד שקבל עליו תענית ב' וה' כל ימות השנה ואירע ערב ט"ב להיות בשני מתפלל מנחה ואוכל סעודה המפסקת טרם יצא השמש (ד) וכ"כ האגור בשם שבלי הלקט ויהיב טעמא משום דקי"ל כמ"ד מתענין לשעות וכ"כ בהגהות מרדכי דמ"ק . וכתב בתה"ד סימן ער"ה אחד מן הגדולים העתיק מתשובת הרא"ש מי שנדר להתענות ב' וה' ואירע ט"ב ביום ג' ישאל על נדרו או ילוה תעניתו ויפרענו ובא"ז כתוב בנימוקי רב שרירא שסועד טרם יצא השמש דקי"ל מתענין לשעות ומתפללין מנחה תפלת תענית וצריך להתפלל מנחה ואח"כ סועד כתבו הגה"מ נהגו שלא לומר תחינות בעט"ב במנחה משום דאקרי מועד : **ואם** חל ט"ב בא' בשבת או שחל בשבת ונדחה לא' בשבת אוכל בשר ושותה יין וכו' ברייתא בס"ב דתעניות (כ"ט .) : **כתב** רב שר שלום ט"ב שחל להיות ביום א' או בשבת ונדחה ליום א' שפיר דמי למיכל בשרא וכו' ואפילו בשבת אין אנו אוכלין בשר ושותין יין ולישנא דאפילו דנקט אפשר דה"ק לא מיבעיא כשחל להיות בא' בשבת דהשתא התענית קבוע בזמנו ואמיר טובא אלא אפי' כשחל להיות בשבת ונדחה דהשתא כיון שאין התענו' קבוע בזמנו לא חמיר כולי האי דביום השבת שהוא זמנו אינו חל בלל אפ"ה אין אנו אוכלין בשר ושותין יין בסעודה מפסקת . ואפשר דהאי ואפילו אינו מדוייק והוי כאלו כתוב ואף בשבת אין אנו אוכלים בשר ושותין יין בסעודה המפסקת וכך מצאתי בסמ"ק וז"ל אבל אנו אין אנו רגילין בכך ואף בשבת אין אנו אוכלין בשר ושותין יין

דרכי משה

(ב) וכן המנהג דלא כמנהג מהרא"ק שכתב דצריך לחלצם : (ג) וכבר כתבתי לעיל סימן תקנ"א שהמנהג פשוט במדינות אלו שלא לאכול בשר ולשתות יין מר"ח רק לדבר מצוה שרי וכתוב באגודה דאין לשתות שכר בסעודה המפסקת ואין נוהגין כן . כתב מהרי"ל בעט"ב אוכלין סעודת השייכה ללילה קודם מנחה ואחר כך הולכין לב"ה ומתפללין מנחה וחוזרין ואוכלין סעודת המפסקת עכ"ל וכ"ה המנהג אך טוב לאכול אותה סעודה קודם חצות או שלא יאכל כדי שבעו ויהא בדעתו לאכול עוד סעודה קבוע שלא יהיה בכלל אותן שכתב הרמב"ן דהוה בטנם בטן רשעים ונוהגין בכל המקומות להרבות קצת בסעודה זו שאוכלין קודם מנחה רק נזהרין מבשר ויין זהו מנהג של רוב העם חוץ מהמדקדקי' שנזהרי' גם בסעודה זו למעט באכילתו ונ"ל טעם המנהג דס"ל דלא מקרו בטן רשעים רק כשאוכלין בשר ויין אבל בשאר מינים יש להרבות דומיא דעי"כ שמרבין בסעודה כדי שיוכלו לתתענות ולא יזיק להם התענית וראייה קצת ממדרש איכה רבתי דאמר ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר אלו ישראל שאוכלין ושותין ומשתכרין בעט"ב ואחר כך קורין איכה עכ"ל אבל מ"מ שומר נפשו ירחק מזה כי כדאי הוא בית אלהינו לאבד עליו סעודה א' בשנה ודי שיאכל האדם כדי צורכו כמו שאר פעם שמתענין ולא להרבות בסעודה כלל : (ד) ובמהרי"ל וכן אם התענה תענית חלום :

וכתוב

פרישה

שמחה ממש ולא נתקיים בו ושמחת בחגיך מ"מ מעדן הן ותענוג אבל בשר מלוח לאחר זמנו שאין בו שמחה אין בו מעדן ותענוג ושרי כמו שאר כל מאכל ומ"ה כתב אח"כ ובסמ"ק כתב שרוב מאכל שלנו בשר כו' ר"ל אפילו אין בו שמחה מ"מ הוא עונג ומעדן שהוא רוב מאכל שלנו ואסור כמו עופות מ"ו :

(ד) **יחמיר** על עצמו כו' בהגהות מיימוני' כתב שהיה טובל פתו בעפר לאח' שגמר אכילתו מפת חריבה במלח היה אוכל מעט ממנה ואמר זו סעודת ט' באב לקיים מה שנאמר ויגרס בחצץ שיני : (ה) **מיבעי** ליה לאיניש לשנויי כו' וכתבו התו' שצריך למעט בשתייתו שאם רגיל לשתות עשרה כוסות משכר או ממשקה אחר לא ישתה כ"א חמש וכתב עוד במרדכי בשם אבי"ה שאם הוא רגיל לאכול אחר סעודתו צנון או מליח מצוה להתנהג עתה בפרישות ושבזה מודה ת"ק לרשב"ג שהרי אפי' במה שמקיל רשב"ג מחמיר ת"ק ושלא יאכל ב' תבשילין כדלעיל כ"ש שמחמיר במה שמחמיר בו רשב"ג ולא איירי בו ת"ק :

(ו) **וישב** על גבי קרקע כו' אבל לא יחלוץ מנעליו כמ"ש בסמוך בשם הרמב"ן בסי' תקנ"ג וכ"כ בת"ה וביאר הטעם דהא דיושבים בסעודה זו ע"ג קרקע לאו משום אבילות הוא אלא משום דבעי סעודה עניה ושפלה : (ז) **ואח"כ** אוכלין עראי כו' שמעתי מפרשי' דברי הרמב"ן דווקא אכילת עראי שאינו קובע לסעודה בכלל הוא דאסור הא אם קובע עצמו כמו שאנו עושין שאנו נוטלין הידים ויושבין על הארץ ומברכין ברכת המזון שרי ומדקדקין בו מלשון הרמב"ן שכתב שאין דעתו עוד לאכול משמע הא אם דעתו עוד לאכול אף שכבר שבע מאכילה ראשונה ש"ד . ולענ"ד דזה ליתא דא"כ מאי קמל"ן הרמב"ן פשיטא הא סעודה מפסקת אמרו"ל והא דקאמר ואין דעתו עוד לאכול ר"ל שאוכל תחלה כל שבעו וממילא אף שאוכל אח"כ מקרי אכילה גסה ולא סתם אכילה . וז"ל מ"ו לא כאילו שבטנם בטן רשעים אוכלים בשר כו' מדבר למנהג מקומות שהיו אוכלין בבשר בע"ט באב רק שבסעודה מפסקת לא היו אוכלין בדין התלמוד וה"ה לדידן כמי ברבוי המעדנין אפילו הן של מיני חלב עכ"ל :

אין

חדושי הגהות

משום שכשהוא כשלמים יש בו שמחה וממשיך בתריה אבל לא קאי למסקנא הכי דמסיק התם דגבי ט"ב הטעם משום שמחה אבל בבן סורר הטעם משום אמשוכי ובכל שהוא לא מימשך ולא הביא ראבי"ה ר' הבעיין אלא ללמוד ממנו שכיון שהבעיין רצה לדמות דין עט"ב לדין בן סורר ומורה מכלל דס"ל כשם שבשר עוף אין בן סורר ומורה חייב עליו בעט"ב נמי שרי (מהרל"ח) :

צ"ל

שפיר דמי למיכל בשרא ולמשתי יין אבל אנו (ס) אין אנו רגילין כך ואפי' בשב' אין אנו אוכלין בשר ושותין יין בסעודה המפסקת משום חורבן הבית וכ"כ אבי העזרי ויש נוהגין שאין אוכלין בשר ואין שותין חמר' בסעודה המפסק' שאין חובה להעלות על שולחנו בסעודת שלמה אך רשאי לעשות כן וסעודה שלישית יכול לקיים קודם סעודה המפסקת ע"כ ונ"ל דכיון שנמנע מלאכול בשר ולשתות יין משום אבל הוא אסור כדמוכח במ"ק (כג·) דכל דבר שניכר בו שעושה אותו משום אבל אסור לעשותו בשבת וא"א הרא"ש ז"ל היה נוהג לאכול בשר ולשתות יין :

תקנג **כתב** הרמב"ן משהתחיל לאכול סעודה המפסקת מו' שעות ולמעלה אסור לרחוץ ולסוך כמו בט"ב עצמו וטעמא משום כיון שהתחיל באבילות אסור לרחוץ אע"ג דאכתי לא עייל ט"ב דהנאה דסיכה ורחיצה הנאה שלאחר שעה היא ונראה כרוחץ לצורך ט"ב אבל נעילת סנדל ושאר אבילות אין נוהגין עד שתחשך וכו' א"א הרא"ש ז"ל דבר תימה הוא שיהא מותר לאכול ולשתו' ויהא אסור לרחוץ ולסוך : כתב הראב"ד כיון שהפסיק סעודתו חל עליו התענית מן הסתם ואסור לאכול ואפי' לרחוץ אע"פ שלא פירש מן הרחיצה כיון שהפסיק סעודתו ופירש ממנה ונאסר לו עוד לאכול נאסר נמי ברחיצה · וא"א הרא"ש והתוס' פירשו דאפי' לאחר שהפסיק יכול לחזור ולאכול וכ"כ רי"ף משום גאון לענין תענית צבו' שפוסק מבע"י אע"פ שפסק חוזר ואוכל עד שיבא השמש וכתב הוא ומסתבר ה"מ דלא קבליה עליה לתענית אבל קבליה עליה איתסר למיכל ולמשתי וכתב הרמב"ן דלא שייך למימר קבלה אלא בי"ה שצריך להוסיף עליו מבע"י אבל בשאר תעניות אפי' ט"ב שבין השמשות שלו אסור אם נפסק ונמלך דבר פשוט הוא שחוזר ואוכל ע"כ ואין נראה לחלק דודאי קבלה אוסר בכל תענית שצריך להפסיק בו מבע"י :

תנו

יין בסעוד' המפסקת : **וכ"כ** אבי העזרי ויש נוהגין שאין אוכלין בשר ואין שותין חמרא וכו' כן כתב המרדכי בריש מ"ק וכ"כ סמ"ק בשם גאון ומיהו אח"כ כ' שיש מי שסובר שאין להחמיר בדבר זה שלא לזלזל בכבוד שבת דכי קתני ומעלה על שלחנו וכו' ודאי בסעודה המפסקת קתני אמנם צריך להפסיק מבע"י כמו כשאירע בחול ע"כ · כתבו הג"מ יש גדולים שנהגו כשחל ט"ב במ"ש שאוכלין אחר סעודה שלישית בין מנחה למעריב סעודה אחרת ואוכלין ביצים ושותין מים ואין מברכין בזימון והר"ס לא חש על זה המנהג ולא שינה בסעודותיו משא' שבת וכן פשט המנהג כדברי הר"מ וכתב בהג"מ חדשות אמנם בבגדי שבת נהגו לשנות קצת בשבת ואין מחליפין כל בגדיהם שבת זו כבשאר שבתות להראות קצת סימני אבילות עכ"ל וכיוצא בזה כתוב במרדכי ריש מ"ק ולא נהגו כן כ' עוד בהג"מ מנהג לחלוץ מנעלים קודם התחלת תפלת ערבית ואם הוא שבת לא יחלוץ עד אחר ברכו לבד מש"צ שיחלוץ קודם מפני הטירוף ע"כ (ה) כשחל ט"ב במ"ש אם אומר צדקתך כתב רבינו בסי' תקנ"ט :

תקנג כתב הרמב"ן משהתחיל לאכול סעודה המפסקת משש שעות ולמעל' אסור לרחוץ ולסוך וכו' כ"כ בספר ת"ה וטעמו מדתניא בפ' דתעניות (ל·) כל שהוא מחמת ט"ב אסור לאכול בשר ולשתות יין ואסור לרחוץ רבי ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כל זמן שמותר לאכול מותר לרחוץ פירוש כל שהוא מחמת ט"ב זהו הסעודה המפסיק בה שאסור לאכול בשר ולשתות יין ומכיון שקבל עליו מקצת אבילות אסור לרחוץ ואע"ג דאכתי לא עייל ט"ב רחיצה הנאה דלאחר שעה הוא ונראה כרוחץ לט"ב ומש"ה אסור הא בנעילת הסנדל ובשאר דיני אבילות אינו נוהג אלא משתחשך ור' ישמעאל בר' יוסי לית ליה האי סברא אלא כ"ז שמותר לאכול דהיינו עד שתחשך מותר לרחוץ ולישנא דתוספתא כל שהוא מסעודת ט"ב אסור לאכול בשר וכו' ואסור לרחוץ ולסוך. ור' ישמעאל בר' יוסי מתיר והלכתא כת"ק דסתמא תניא ורבי ישמעאל בר יוסי משום אביו יחידאה הוא ולא סבירא לן כוותיה עכ"ל והרי"ף לא הביא ברייתא זו בהלכותיו ותמהו עליו הרמב"ן והר"ן והעלו דמכי מתחיל בסעוד' המפסיק בה מו' שעות ולמעלה אסו' לרחוץ אפי' פניו ידיו ורגליו ואסור לסוך כט"ב עצמו · והרא"ש אחר שהביא בפ' בתרא דתעני' כל דברי הרמב"ן כת' ולא כן עמא דבר ודבר תימה הוא שיהא מותר לאכול ולשתות ויהא אסור לרחוץ ולסוך והראב"ד פי' כל שהוא משום ט"ב כלו' סעודה המפסיק בה אסור לרחוץ משהפסיק כמו שאסור לאכול אפי' לא פירש כלו' מרחיצה כיון שפירש מאכיל' וחל עליו התענית לענין אכילה אסור גם ברחיצה וכל שאינו משו' ט"ב כגון תענית צבור אע"פ שמפסיק מבע"י מותר לאכול בשר ולשתות יין בסעודה שהוא מפסיק בה ומותר לרחוץ ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כל שעה שמותר לאכול פי' אם לא היה מפסיק מותר לרחוץ ואע"פ שהפסיק מאכילה מותר ברחיצ' ואני כתבתי לעיל בשם ר"י שאע"פ שהפסיק מותר לאכול והביא ראיה מעובדא דאיכה רבתי שר' יהודה בן בתירא אכל ערב י"ה אחר שהפסיק ואם כן גם לרחוץ ולסוך מותר וכן עמא דבר עכ"ל · וכ' הרמב"ן בשם הראב"ד שאע"פ שהוא סובר שכיון שהפסיק סעודתו אסור לשתות ולרחוץ אם התנה תנאו מועיל לרחיצה ולשתות מים ואפי' לרחוץ כל גופו עד שקיעת החמה ודע שיש ט"ס בספרי רבינו וכך היא הנוסחא הנכונה כתב הראב"ד כיון שהפסיק סעודתו חל עליו התענית מן הסתם ואסור לאכול ואפי' לרחוץ אע"פ שלא פירש מן הרחיצה כיון שהפסיק סעודתו ופירש ממנה ונאסר לו עוד לאכול נאסר נמי ברחיצה וא"א והתו' פירשו דאפי' לאחר שהפסיק יכול לחזור ולאכול וכ"כ רי"ף משום גאון לענין ת"צ : **ומה** שכתב רבי' וכ"כ הרי"ף משום גאון לענין ת"צ שפוסק מבעוד יום וכו' עד איתסר למיכל ולמשתי בפ"ק דתעניות · והרמב"ם כ' בפ"ג כל תענית שאוכלין בה מבע"י· אם אכל ופסק וגמר שלא לאכול אינו חוזר ואוכל אע"פ שיש שהות ביום וכת' הר' המגיד זו היא סברת ההלכות שכתבו ולענין תענית שפוסק בה מבע"י חזינן לגאון דקאמר הכי וכו' ולזה כ' רבינו אם אכל ושתה ופסק וגמר שלא לאכול וכו' לפי שאינו אסור אלא בשגמר שלא לאכול אבל אם לא גמר שלא לאכול ודאי אינו אסור והגמר הזה הוא קבלת התענית שהזכירו בהלכות ויש מן המחברים שחלקו בזה ואמרו שאפילו פסק על דעת שלא לאכול חוזר ואוכל כל היום והביאו ראיה מעובדא דאיכה רבתי דר' יהודה בן בתירא אכל ערב י"ה אחר שהפסיק ואני אומר שאם כוונת ההלכות ורבי' היא בשקבל עליו בפירוש והוציא בשפתיו שלא יאכל עוד היום וקבל עליו תענית אין מן המדרש הזה תשובה עליה' עכ"ל ובאמת שכך נראה מדברי הרא"ש דלא אסר הרי"ף אלא בשקבל עליו בפירוש שלא יאכל עוד היום ואע"פ שבהגהות פירשו דברי הרמב"ם כפשטם דבגמר בדעתו שלא לאכול אסור אע"פ שלא קבל בפי' ודע שהגמ"י בפ"ג כתבו שהר"מ דחה אותה ראיה דר"י ב"ב שאותו מעשה היה בבקר ודקאמר אכלו ופסקו פירושו שבעתי כבר דאת"ל בער' היה ופי' אכלו ופסקו נתכוונתי שלא לאכול עוד היום א"כ הרי קבלו עליו והיאך חזר ואכל וכן פי' אבי"ה עכ"ל אבל סמ"ג הביא ראיה מהאי עובדא שאע"פ שפסק חוזר ואוכל עד שיבא השמש וכדברי ר"י : **ומ"ש** רבי' בשם הרמב"ן דלא שייך קבלה אלא בי"ה וכו' כ"כ שם הר"ן בשמו וגם הרב המגיד כתב בפ"ג דברי הרמב"ם וכתב שאע"פ שמדברי הרמב"ם נראה דת"צ יש להם תוספ' שהרי כתב שאוכלין ושותין בהם מבעוד יום כמו שעושין בצום כיפור דברי הרמב"ן נראין עיקר לא יהו חמורין אלו מט"ב שאין לו תוספ' עכ"ל : **ומ"ש** רבינו ואין נראה לחלק דודאי קבלה אוסר בכל תענית שצריך להפסיק בו מבע"י י"ל דלא קשיא דהיכא דתוס' אסור מדינא כיון דתוספ' אין לו שיעור למעלה כל מה שהוא מוסיף לקבל עליו להתענות מכלל תוספ' הוא ואסור משום דהוי כמרחיב זמן התוס' ובידו הוא להרחיבו אבל כל תענית א שאין לו תוס' כשמקבל עליו להתענות בסוף יום זה כיון שאכל ושתה בתחלת היום לא מיקרי תענית אפי' תענית שעות לא הוי כדעת הרא"ש שכ' רבינו בסי' תקס"ב ולענין הלכה נראה דלא נאסר מלאכול אלא כשקבל עליו בפי' שלא יאכל עוד היום כיון שהרי"ף סובר כן והרמב"ם אפשר שסובר כן ושאר מפרשים חוץ מהראב"ד סוברים כן ומיהו היכא שקבל בפי' שלא לאכול אסור כמבואר בדברי הרי"ף ולא כדברי הרמב"ן כתב הרמב"ן בספר תורת האדם הקבלה שהזכיר הרי"ף אינו ענין אלא לי"ה מפני שיש לו תוספת אבל י"ל שהקבלה אוסרת עליו בזמן הזה שהוא משקיעת החמה והוא מפלג המנחה ולמעלה הואיל והוא יכול לעשותו תוספת בימים של תורה יכול נמי לעשותו ביום של דבריהם הואיל ורצה להוסיף אותו עליו ולעשותו כיום עצמו · כתב הרמב"ם בפ"ה ט' באב לילו כיומו לכל דבר ואין אוכלין

אלא

חלות סעודה בריבוי תבשילין שמה שנוהגין לאכול אח"כ סעודה המפסקת בפירות על הקרקע היא אכילת ערלאי ובעל נפש שאינו רוצה לשנות המנהג שכתב בהגהת ש"ע ירבה בסעודה קודם חלות וכבר העיר על זה הרב מהר"ש לוריא בתשובה סי' ל': **ונ"ל** דכיון דנמנע וכו' וכתב מהרש"ל על זה וז"ל סוף דבר בשבת אין לעשות אבלות כלל רק מה שנהגו להראות אבלות בענין הבגדים שאין משנין כלל כי אם הכתונת משום עונג שבת וחפיפת הראש בחמין אסור אפי' לכבוד השבת כי אם בצוננין וכן המסקנא ועיקר עכ"ל ומיהו יש נוהגין היתר בחפיפת הראש ע"ל סימן תקנ"א סי"ב · ונראה לי דמה שכתוב במרדכי הג"ה ופי' כתונת הוא מעיל ולא חלוק וכו' אינו עיקר ושום תלמיד הגיהו לפי מה שנוהגין רוב האשכנזים שלא לשנות החלוק הסמוך על בשרו לפיכך דחק לפרש כתונת הוא המעיל אבל העיקר שלא להראות אבלות בחלוק שעל בשרו · וכן נוהגים במלכותינו ועיין במהרי"ל ובתשו' שכתב מהר"ש לורי"א בזה :

כתב בש"ע סעיף י"א והוא מתשובת הרא"ש יחיד שקיבל עליו תענית בה"ב כל השנה ואירע ערב ט' באב להיות בשני ישאל על נדרו או ילוה תעניתו ויפרע ובהגהות ש"ע כתב דהגאונים סוברים דאין לו ללות התענית דקבלת בה"ב כל השנה ה"ל יום זה כדלקמן בסי' תקס"ח דאין יכול ללות ולפרוע אעפ"י שהוא מצער אלא צריך להתענות עד אחר תפילת המנחה ואוכל סעודה המפסקת קודם ביאת השמש ואסור לאכול יותר אלא סעודה המפסקת מפני נדרו וכן נוהגין ועיין בת"ה סימן רע"ח ובהגהות מרדכי דפוס גדול :

תקנג כתב הרמב"ן משהתחיל וכו' אע"ג דלפי מה שהעתיקו הרא"ש והר"ן לא הוזכר להדיא בדברי הרמב"ן משהתחיל מ"מ רבינו דקדק דלפי טעמו של הרמב"ן שכתב דכיון שהתחיל באבלות שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מחמת השעה באב כך יש לו לנהוג אבלות שלא לרחוץ ושלא לסוך דכיון דהנאתם לאחר שעה ניכנו הוי כרוחץ לצורך ט' באב א"כ לפי טעם זה ודאי מיד משהתחיל לאכול סעודה המפסקת ונמנע מבשר ויין ושאר חומרות שבו אסור נמי לרחוץ ולסוך כמו בט' באב עצמו : ומ"ש הרא"ש שחולק עליו וכתב ודבר תימה הוא חולק נמי אהיכא שכבר פסק מסעודתו דמאחר דיכול לחזור ולאכול כל זמן שלא קבל עליו התענית לדעת הרא"ש והתו' א"כ לדעת הרמב"ן שחוזר ואוכל עד חשיכה ה"ה נמי שמותר לרחוץ ולסוך כל אותן הזמן ומ"ש רבינו אדברי הראב"ד וא"א הרא"ש והתו' פירשו דאפי' לאחר שהפסיק יכול לחזור ולאכול היינו נמי לומר וכיון שמותר לאכול גם לרחוץ ולסוך מותר אעפ"י שהפסיק מסעודתו וכ"כ הרא"ש להדיא בפסקיו ורבינו קיצר לשם מפני שנסמך על מה שכתב תחלה ודבר תימה הוא ומבואר לפע"ד מדברי הרא"ש שלא חלק אהראב"ד אלא כל זמן שלא קבל עליו התענית אבל משקבל עליו התענית שאסור לו לאכול אסור נמי לרחוץ ולסוך אלא שמתוך תשובת מהר"ש לוריא סימן כ"ב יראה שהבין לדעת התו' והרא"ש אפילו קבל עליו התענית מותר לו לרחוץ ולסוך ולא נהירא : **וכתב** הרמב"ן דלא שייך למימר קבלה כו' כ"כ בספר המלחמו' בפ"ק דתעניות גם בעל המאור נחלק על הרי"ף בדין זה מטעם אחר ע"ש וכתב שכן נמצא בפירוש בתשובה לרבינו האי גאון ז"ל וכמדומה שהמנהג להחמיר כדעת הרי"ף ואין לשנות וכך פסק גם הב"י להחמיר ועיין לקמן בסימן תר"ח כתבתי דהמנהג הוא שאף בקבלה בלב הוי קבלה ואסור לו לחזור ולאכול ע"ש :

ת"ר

דרכי משה

(ה) וכתוב במנהגים משום מהרא"ק ויש לשליח צבור לומר המבדיל בין קודש לחול קודם שיחלוץ מנעלים :

בתבי

פרישה

(ס) אין אנו רגילין בכך ואפילו בשבת כו' עיין ב"י :

ונראה

חדושי הגהות

תקנג א צ"ל דס"ל לרבינו דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון וא"כ כל התעניות שהצריכו להפסיק מבעוד יום יכול להוסיף עליהם מבעוד יום ולכן כל שקבל עליו אינו יכול לחזור בו (מהרל"ח) :

ר"ל

תקנד תנו רבנן כל המצות הנוהגות באבל נוהגות בט"ב אסור ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ואסור לקרות בתורה נביאים וכתובים ולשנות במשנה ובמדרש ובתלמוד בהלכות ובאגדות אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות ושונה הוא במקום שאינו רגיל לשנות דברי ר"מ מפני שהוא צער לו ר"י אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות ולא שונה במקום שאינו רגיל לשנות והלכתא כוותיה אבל קורא הוא באיוב ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן בטלים בו משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב באשכנז נוהגים לקרות פ' קרבו גוים לשמוע אחרי שקראו דברי' הרעים שבירמיה וכתב הר"מ מרוטנבורק איני יודע מהיכן נהגו שקורין כמה פסוקי נחמה שבירמיה וגם קורין פרש' קרבו גוים שבישעיה שכולה נחמות שהרי לא התיר הספר לקרות אלא דברים הרעים שבירמיה וא"כ היה ראוי לדלג כל פסוקי דנחמה אח"כ שמעתי שיש נקיי הדעת שמדלגין כל פסוקי דנחמה ע"כ: וכתב הרמב"ן ונהגו קצת שלא לקרות פרש' הקרבנות ומשנת איזהו מקומן ומדרש ר"י בבה"כ לפי שאסור לקרות בתורה ואינו נראה לפי שאין לנו איסור בסדר היום שהרי קורין ק"ש ומברכין לפניה ולאחריה וכן קורין בתורה ומפטירין בנביא ופ' הקרבנו' ואיזהו מקומן כנגד התמיד תקנוה ואומר כדרכו ואינו חושש ואיסור אכילה ושתייה בו כדרך איסורו בי"ה אלא שזה ענוש כרת וזה מדברי קבלה ומכין אותו מכת מרדות וגרסי' בפ' מקום שנהגו עוברות ומניקות מתענות בו ומשלימות כדרך שמתענות ומשלימות בי"ה ובין השמשות שלו אסור וכ' הרמב"ן ומיהו חיה כל ל' יום וכן חולה שהוא צריך לאכול א"צ אומד אלא מאכילין אותם מיד דבמקום חולה לא גזרו רבנן וכן רחיצה וסיכה אסורין בו לגמרי כמו בי"ה בין בחמין בין בצונן דא"ר אלעזר אסור לאדם שיושיט אצבעו במים בט"ב כדרך שאסור ביה"כ ומיהו טביל' של מצוה מותרת ומותר לרחוץ ידיו לתפלה דהוי כטבילה של מצוה כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב בין בי"ה וכן שאר היום אחר שעשה צרכיו צריך לברך א"י יכול ליטול ידיו ומיהו צריך ליזהר שלא ליטול כל ידיו אלא לפי הצורך להעביר הלכלוך ואפי' שלא לצורך ברכה ותפלה אם היו ידיו מלוכלכות בטיט וצואה ורוחץ אותם להעביר הטיט והצואה

ואינו

ב"ח

תקנד ת"ר כל המצות וכו' בפרק בתרא דתענית ועיין פירוש' לקמן ריש סי' תקנ"ה ומ"ש ותינוקות של בית רבן בטלי' וכו' הלשון משמ' שאפי' בדברים הרעי' שבירמיה קינות ואיוב אסור ולא ידענא טעמא מאי ואפשר דתינוקות שאינן מבינין בטוב מה שמוציאין מפיהם ועיקר שמחתם במה שיודעין בטוב להקרות ראשי הפרשיות אין לחלק בהן בין דברי נחמות לדברים הרעים אבל התינוק שהגיע למדה זו שמבין מה שהוא אומר אה"נ דמותר ללמוד עמו בדברים הרעים ומ"ש משום שנא' פקודי ה' ישרים משמחי וגומ' הוא טעם למה שאסור לגדולים בדברי הנחמות ולתינוקו' לגמרי שכל זה משום שמחה הוא שנאמר פקודי ה' גו' וק"ל: וכתב הרמב"ן מיהו חיה כל ל' יום פי' כל ל' יום היא בחזקת חול' שאין בו סכנה וכדאיתא ס"פ מפנין וכמ"ש רבינו לעיל בסימן של"ו א"כ ביה"כ אפי' אמרה צריכה אני אין מאכילין אותה אחר ז' ללידתה וכן שאר חולה שהוא צריך לאכול ביה"כ צריך אומד אבל בט' באב א"צ אומד אלא מאכילין אותה מיד ואפי' אמרה איני צריכה דכללא הוא דבמקום חולי לא גזרו רבנן וט"ב לזמנינו דאין שמד ואין שלום נמי גזירה דרבנן היא ואינה מדברי קבל' שהוא כדברי תורה כדאמר בפ"ק דר"ה רצו מתענין וכמ"ש ר"ת ביולדת בצום גדליה להתיר לאכול וה"ה לט' באב גם הר"ן והרב המגיד פסקו כדברי הרמב"ן וכתב עוד ה"ה דדבר פשוט הוא וכו' והרב מהר"ש לוריא בתשוב' הבין שר"ת חולק על הרמב"ן בדין זה ופסק להחמיר וכבר השבתי עליו בתשובה בס"ד דמן הדין אין איסור כלל ומ"מ כבר נהגו בנות ישראל להחמיר להתענות כל זמן שאין להם חולשא ונתרפאת מלידתה ואף בשאר ג' צומות נהגו להחמיר בשהן בריאות ולא מן הדין: וכתב הב"י אדברי ר"ת שהתיר ליולדת בצום גדליה לאכול כיון דרצו תלו כו' ולפי' הרשב"א והרב המגיד בלאו האי טעמא שרי מטעם מניקה עכ"ד ונראה לי דדברי ר"ת הם אף ביולדת שאינה מניקה כגון שמת הולד וכיוצא בזה גם דברי הרמב"ן בחיה כל ל' יום אפי' אינה מניקה קאמר שמותר מטעם חולה ותו דר"ת שכתב האי טעמא היינו מפני שהוא כולל להתיר אף בט' באב דכיון שהאידנא אין שמד ואין שלום א"כ רשות הוא ואף ט"ב אינו אלא תקנת חכמים ובמקום חולי לא גזרו רבנן וכמו שכתבתי בסמוך אבל טעם דמניקה אינו מועיל כי אם לג' צומות וק"ל: ומ"ש וכן רחיצה וסיכה אסורין כו' דא"ר אלעזר וכו' וקשה שהרי בפ"ק דתענית אמרו והילכתא דאבל פניו ידיו ורגליו בצונן מותר והתם מדמה אבל לט' באב וכן פסק המרדכי להם לענין ט' באב בשם ר"ש משאנ"ץ וי"ל דרבינו נמשך אחר הרא"ש אביו שכתב וז"ל ואע"ג דמשמע הכא דאבל וט' באב שוין לענין פסק הלכה החמירו בט' באב יותר מבאבל וכדר"א בפרק מקום שנהגו ע"כ וזהו שדקדק בלשונו לכתוב דא"ר אלעזר וכו' גם הר"ן כתב כשיטה זו פ"ק דתענית: ומ"ש ומיהו טבילה של מצוה מותר כו' לכאורה נראה שרבינו פוסק כאן שהאשה טובלת ביה"כ ובט' באב כדברי ת"ק שחולק אר"ח סגן הכהנים ותימה דלקמן בס' י"כ משמע להדיא שדעתו נוטה להחמיר כר"ת מדהביא דבריו באחרונה משמע שכך היא מסקנתו לאסור ע"ש סוף סימן תרי"ג ונראה לומר דעיקר כוונת רבינו אינו רק להורות היתר לרחוץ ידיו לתפלה ולברכה מאחר דרחיצה זו לכ"ע הוי רחיצה של מצוה דלצורך תפילה וברכה היא וזהו שהביא דברי ת"ק שאמר דכל חייבי טבילות טובלין כדרכן וכו' וטעמא דת"ק מפני דשל מצוה היא ועד כאן לא פליגי

ב"י

אלא מבע"י ובין השמשות שלו אסור כי"ה וכתב ה"ה זה נתבאר בהרבה מקומות ועיקר בפסחים פ' מקום שנהגו (נד:) שם נתבאר שבין השמשות שלו אסור מכאן למד הרמב"ן שאין לט"ב תוספת מבע"י כמו שיש לי"ה שאם היה לו תוספת לא היה צורך לומר שבין השמשות שלו אסור שהרי תוספת מבעוד יום הוא ודבר ברור הוא עכ"ל:

תקנד תנו רבנן כל המצות הנוהגו' באבל נוהגות בט"ב וכו' עד משמחי לב הכל בפ"ג דתעניות (ל.) וכתב הר"מ מרוטנבורק איני יודע מהיכן נהגו שקורין בפסוקי נחמה שבירמיה וכו' כל זה כתבו הגה"מ וז"ל מהר"מ קורא תגר על הקורין קרבו גוים וכמה פסוקי נחמות וכו' דנקיי הדעת מדלגין את כולם ונהגו לקרות איוב ודברים הרעים שבירמיה ודבר זה התירו חכמים אבל הקורא פסוקי נחמות שבירמיה וקרבו גוים שבישעיה עבירה היא בידו שהרי אפי' דברי תורה שאינו לא נחמה ולא תוכחה אסור כ"ש וכ"ש דברים טובים ונחמות שאסור לקרותן עד כאן לשונו מהגמ"י החדשים כתב הכלבו קורא הוא בקינות ובאיכה ובדברים הרעים שבירמיה ובמדרש איכה רבתי כדי להזכיר חורבן ב"ה כ' ה"ר יצחק ובפ' אלו מגלחין וכיוצא בהן והר"פ כתב ובפי' איכה אבל לא בפי' איוב משום דהוי עמוק טפי ואמרי' קורין דוקא אבל לענין סברא אסור עכ"ל. ובתשוב' מהרי"ל כתוב ללמוד בט"ב פי' ירמיה ואיוב לא ידעתי במה נסתפק אדוני לחלק בין הפירוש והקריאה אטו בשופטני עסקינן שאינם מבינים מה שמוציאין מפיהם אי משום שיש בו עיון מכ"ש דעדיף דהא ר"מ מתיר אפי' אינו תוכחה לקרות ולשנות במקום שאינו רגיל ואע"ג דקי"ל כר' יהודה מ"מ חזינן דכל מה דמצטער ללמדו ומתקשה טפי עדיף וללמוד בפ' אלו מגלחין התיר ג"כ באותה תשובה אע"ג דלאו עניינא דט"ב הוא דהא איתא דהוי ביה שום שמחה לא היו מתירים לאבל לקרות בו וגם התירו פרק אלו מגלחין סתמא אף ע"פ שיש בו כמה דינין מנודה ומוחרם הכל לא חשיב שמחה ועוד דחשיב נמי תוכחה כמו איוב באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן לבו ודאי ליסא וליתן לפניו דמפרסמי מלתא טובא אפש' דאסור כדמפ' הרא"ש באבל ע"כ. כתב האגור בשם מהר"י מולן ללמוד בט"ב ע"י הרהור אסור (א):

כתב הרמב"ן נהגו קצת העם שלא לקרות פרשת הקרבנות וכו' עד ואומרים כדרכו ואינו חושש כ"כ בספר תה"א: ומ"ש ואיסור אכילה ושתיה בו כדרך איסורו בי"ה אלא שזה ענוש כרת וכו' כ"כ שם הרמב"ן ופשוט הוא: וגרסינן בפרק מקום שנהגו (נד:) עוברות ומניקות מתענות בו ומשלימו' וכו' ובין השמשות שלו אסור וכתב ה"ה בפ"ה מה' תענית שנראה לו לדקדק שעוברות ומניקות פטורות מלהתענות בג' צומות אחרים שלא החמירו עליהם אלא בט"ב בלבד וכ"כ הרשב"א בתשובה וכתב עוד ואעפ"כ ראוי לעוברות ומניקות שלא להקל כל כך ואם תאכלנה שלא להתענג במאכל ובמשתה אלא אוכלות ושותות כדי קיום הולד והכי איתא בירושלמי וכתבו הגה"מ בפ"ה וכ"כ הרמב"ם פ"ג (ב) ומשמע מדברי הגה"מ דלא שרי לאכול עוברות ומניקות בג' צומות אחרים אא"כ היו מצטערות אבל רבינו ירוחם כתב בנתיב כ"ז בשם הגאונים מעוברת אסורה להתענות זולתי בט"ב וי"ה משום צער הוולד ע"כ (ג): וכתב הרמב"ן ומיהו חיה כל ל' יום וכן חולה שהוא צריך לאכול א"צ אומד וכו' כ"כ בתה"א וכ"כ הר"ן בסוף תעניות (ד) וכתבו הגה"מ שר"ת התיר לאשה יולדת לאכול בצום גדליה אפי' אחר ז' ואע"ג דאמרי' בפרק מפנין (קכט.) דלאחר ז' אם אמרה איני צריכה אין מחללין עליה את השבת וצום גדלי' דברי קבלה ודברי קבלה כד"ת אפ"ה מותר דכיון דרצו מתענין רצו אין מתענין א"כ רשות הוא ומותר לה לאכול ע"כ. וכ"כ בהגהות מרדכי דמ"ק ומסיים בה ועתה אין שמד ואין שלום ולפמ"ש בסמוך בשם הרשב"א וה"ה בלא האי טעמא שרי מטעם מניקה: וכן רחיצה וסיכה אסורים בו לגמרי וכו' דא"ר אלעזר אסור לאדם וכו' בפרק מקום שנהגו (שם): ומ"ש ומיהו טבילה של מצוה מותרת דכל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב בין בי"ה כ"כ הרמב"ם בפ"ג מהלכות שביתת עשור וטעמו מדתניא בספ"ק דתענית (יג.) כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב בין בי"ה א"ר חנינא סגן הכהנים כדאי הוא בית אלהינו לאבד עליו טבילה אחת בשנה ופסק כת"ק וכ"פ הרמב"ן בתה"א דהלכה כת"ק וה"מ טבילה בזמנה דקי"ל טבילה בזמנה מצוה אבל שלא בזמנה אסורה אבל התו' כתבו בפ"ב דביצה (יח:) כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב בין בי"ה היינו דוקא להני שטובלין טבילת מצוה בזמנה אבל השתא שכל טבילות שנשותינו טובלות היינו טבילה שלא בזמנה דהן סופרות ז' נקיים מספק שהן זבות אינן טובלות בט"ב ובי"ה. ומיהו יש לחלק כדאמרי' ביומא (פח.) נדות ויולדות טבילתן בלילה זב וזבות טבילתן ביום וכו' אלמא ש"מ קסבר האי תנא דטבילה שלא בזמנה לאו מצוה היא ואפ"ה שריא בי"ה ומיהו בט"ב אין טובלין כר' חנינא בן אנטיגנוס דאמר כדאי בית אלהינו לאבד טבילה א' בשנה וקאמר עלה בירושל' הורה רבי לוי כרבי חנינא בן אנטיגנוס ועוד אומר ר"י דבזמן הזה אין טובלין לא בי"ה ולא בט"ב דדוקא הם שהיו עוסקים בטהרות היה צריך לטבול מיד כדי שלא יטמאו הטהרות אבל השתא דהטביל' אינה באה אלא לטהרה לבעלה יכולה היא לרחוץ ולחוף עי"ה כדי שתסרוק שערה ותוספת מעט למוצאי י"ה משום דצריך חפיפה סמוך לטבילה וכן בט"ב דהא אפי' תטבול בי"ה ובט"ב אסורה לבעלה וגם בפ' שמנה שרצים (קיא.) כתבו דהלכה כרבי חנינא ורבינו אע"פ שכתב כאן סתם דכל חייבי טבילות טובלין בין בי"ה בין בט"ב בהלכות י"ה כתב שר"ת חולק ואומר דאין טובלין והא דתניא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בי"ה היינו דוקא למ"ד טבילה בזמנה מצוה ואנן קי"ל דלאו מצוה הלכך ימתין עד למחר וגם מהרי"ק כתב בסימן ל"ה שמעולם לא ראה מי שטבלה בימי אבלה וכ"ש בי"ה או בט"ב והכי נקטי' אפי' לרחוץ כדי ללבן כ' בא"ז דשרי רק שתשנה הרחיצה קצת אבל חלוק לבן ודאי תלבש וסדין לבן תציע שלא תבא לידי ספק ע"כ (ה): ומ"ש רבינו דמותר לרחוץ ידיו לתפלה משום דהוי כטבילה של מצוה וכו' עד ודלא כהרמב"ם שכתב בי"ה וט"ב שאין בהם רחיצה וכו' הכל לשון הרא"ש בסוף תעניות וכן כתב הרמב"ן בתה"א וכ' עוד דנטילת ידים לתפלה מצוה היא ולהקביל פני רבו עובר במים להקביל פני שכינה לא כ"ש אבל שלא בשעת התפלה אם היו מטונפות מדרך קינוח רוחץ כדרכו ואם לאו אינו רוחץ אלא לתפלה וכדבריו כתב הר"ן במסכת יומא וז"ל רבינו ירוחם הסכימו בעלי התוספות שנוטל ידיו שחרית ומ"מ צריך ליזהר שלא ליטול אלא עד סוף קשרי אצבעותיו ולא כל היד והכי נקטי':

ומ"ש

דרכי משה

תקנד (א) כתבו מנהגים ומהרי"ל דאסור ללמוד בעט"ב אחר חצות ואם חל ט"ב ביום א' א"א פרקים במנחה בשבת: וכתוב עוד במנהגים דמותר לחזור הפרשה בט"ב וכתב עוד בתשובת מהרי"ל סימן מ"ד דאפילו חל עט"ב בשבת אפ"ה אין ללמוד אחר חצות: (ב) וכ"כ הכלבו: (ג) ומשמע שם דאפילו אינה מצטערת נמי אסור ואין המנהג כדבריו: (ד) והמ"מ ריש פ"ה מיהו לקמן סי' תקנ"ט משמע מדברי ב"י דיולדות נוהגות להתענות אחר ז' וע"ל גבי ברכת כוס של מילה: (ה) ונראה דאף על גב דלענין טבילה מחמירין ואין טובלין משום דכדאי בית אלהינו לאבד עליו טבילה אחת בשנה או משום טעמים אחרים שכתבו התוס' פ"ב דביצה מ"מ לענין רחיצה לטפלה או לשאר מצוה

ב"ע

ואינו מכוין לתענוג מותר שלא אסרו אלא רחיצה וסיכה של תענוג כדאיתא בגמרא מי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש ירושלמי ט"ב רוחץ ידיו ומעבירם ע"ג עיניו פירוש לאחר שנגבם ועדיין לחות קצת ואם היה לפלוף על גבי עיניו ודרכו לרוחצם במים רוחץ ומעבירו ואינו חושש דה"ל כמלוכלך בטיט וצוא' שרוחץ כדרכו ואינו חושש וכ"כ הרי"ץ גיאות ודלא כהרמב"ם ז"ל שכתב בי"ה וט"ב שאין בו רחיצה אינו מברך על נט"י ולא המעביר חבלי שינה: ההולך להקביל פני רבו מותר לעבור במים עד צוארו ואינו חושש בפ' בתרא דיומא עט"ב מביאין לו מטפחת ושורה במים ומקנח בה בלילה פניו ידיו ורגליו פי' שורה במים עט"ב ומוציאה מן המים והיא מתנגבת ומקנח בה בלילה ידיו ורגליו כדי להצטנן ולמחר מעבירה על גבי עיניו להעביר הלכלוך אפי' אין דרכו לרחוץ עיניו בכל יום ועושה עתה לתענוג שרי כיון שהיא נגובה: ירושלמי הבא מן הדרך ורגליו כהות מותר לרחוץ במים ואיסור נעילת הסנדל כאיסורו בי"ה דוקא של עור אבל של בגד או של עץ או של שעם וגמי מותר תנא אבל ומנודה שמהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל ולכשיגיעו לעיר יחלוצו וכן בט"ב ותענית צבור כתב אבי העזרי נראה דבזמן הזה שאנו בין הא"י שאין לחלוץ אלא כשנכנס ברחוב היהודים או בבית ישראל ואם חל ט"ב בשבת מותר בכולן וה"ר יצחק כתב אע"פ שאנו דוחין אותו עד למחר אסור בתשמי' המטה מידי דהוה אקובר מתו ברגל שנדחה עד אחר הרגל אפ"ה דברים שבצנעא נוהגין ה"נ שבת זו גבי ט"ב הוא כמו רגל ואסור בתשמי' המטה והר"ם מרוטנבורג חלק עליו וסוף דבריו ומיהו נכון להחמיר כדברי מורי שאפי' הוא מיקל ואני מחמיר היה לי לעשות כדבריו וכ"ש עתה שהוא מחמיר ואני מיקל וא"א הרא"ש ז"ל כתב ומיהו לשון התוספתא דקתני ומעלה על שולחנו ואינו מונע עצמו משום דבר משמע אפי' בדברים שבצנעא וכן עמא דבר וכ"כ הרמב"ן אין שאילת שלום לחברים בט"ב הדיוטות שאינן יודעין ונותנין שלום משיבין אותן בשפה רפה וגרסינן בפרק מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בט"ב עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ובכ"מ ת"ח

ב"י

ומ"ש כדאיתא בגמרא מי שיש לו חטטים בראשו סך כדרכו ואינו חושש בפרק בתרא דיומא (עז:) והירושלמי הזה שכתב הכי איתיה בפ"ק דתעניות ובפ"ב דיומא בט"ב מרחיץ ידיו ומעבירן על פניו. וכ"כ הרא"ש ורבינו נראה שגורס עיניו ומפרש דלא שרי אלא לאחר שנגבם ועדיין לחות קצת אבל להרחיצם להדיא לא: ומ"ש ואם היה לפלוף על גב עיניו וכו' כ"כ גם כן הרמב"ן בתה"א: ומ"ש הרמב"ם בי"ה וט"ב שאין בהם רחיצה וכו' הוא בפ"ז מהלכות תפלה כתב הרא"ש בפ"ב דיומא בשם גאון מי שמבקש לקנח פניו בי"ה אם איסטניס הוא ואין דעתו מיושבת עליו כל השנה עד שיקנח במים יקנח אבל שאר כל אדם אסור אבל אם ניצוצות של מי רגלים ניתזו על רגליו חייב לרחוץ ולשפשף אותן ביד וכתב רבינו בסי' תרי"ג ושם אכתוב סברות הפוסקים בדינים אלו: ההולך להקביל פני רבו עובר במים וכו' בפרק בתרא דיומא (שם) ת"ר ההולך להקביל פני רבו או פני אביו או פני מי שהוא גדול ממנו עובר במים עד צוארו ואינו חושש ואיבעיא להו הרב אבל התלמיד מאי ולא איפשיטא ופסקו הפוסקים לחומרא לגבי י"ה אבל לגבי ט"ב היה נראה למיפשטא לקולא כיון דספיקא בדרבנן היא אלא שהפוסקים לא פסקו כן לפיכך נ"ל שהם סוברים כיון דתקנת נביאים הוא חמיר כדברי תורה ועי"ל שמאחר שדין זה לא נזכר אלא בי"ה ונקטינן ביה לחומרא הרי לא הותרה העברה במים אלא אצל גדול ממנו ולא אצל קטן ממנו ומהיכי תיתי לן למשרי בט"ב לעבור הרב אצל התלמיד: גרסינן בפ"ב דיומא (שם) רב יוסף שרא לבני תרבו למעבר במיא למיתי לפרקא ושרא להו למיזל נמי כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבא וגרסי' תו רבה שרא לבני עבר ימינא למעבר במיא לנטורי פירי ולא כתב רבינו דבר מזה לפי שסמך על מ"ש בהלכות י"ה וגם בגמרא לא נאמרו דברים אלו וגם קצת דינים אחרים אלא לגבי י"ה ומשם נלמוד לט"ב ולא כתבו רבי' מכולם כי אם דין ההולך להקביל פני רבו ולא סיים הברייתא ששנוי בה אביו גדול ממנו כדי לעורר לב המעיין בהלכות ט"ב שילך לעיין בהלכות י"ה:

בפרק בתרא דיומא ערב ט"ב מביאין לו מטפחת ושורה במים ומקנח בה בלילה פניו ידיו ורגליו פי' שורה במים ערב ט"ב ומוציאה מן המים והיא מתנגבת ומקנח בה בלילה פניו ידיו ורגליו כדי להצטנן וכו'. כך היא הגירסא הנכונה בדברי רבינו והדין מבואר בפ"ב דיומא (עח.) זעירא בר חמא א"ל ליוסף בריה דריב"ל תא אימא לך מלתא מעלייתא דהוה עביד אבוך ערב ט"ב מביאין לו מטפחת ושורה במים ומקנח בה פניו ידיו ורגליו ולמחר מעבירה על גב עיניו ואינו חושש ופי' הרא"ש שורה במים ערב ט"ב ומוציאה מן המים והיא מתנגבת ומקנח בה בלילה פניו ידיו ורגליו כדי להצטנן בה ולמחר מעבירה ע"ג עיניו להעביר מהם לפלוף וחבלי שינה וכן פירש הר"ן וכך הם דברי רבינו וטעם פי' זה משום דא"א לומר שבלילה היה מוציאה מן המים דמי התיר לו להוציאה מהמים שהרי הוא נוגע במים בשעה שמוציאה וכן מי התיר לו לקנח בה בלילה פניו ידיו ורגליו כיון שבלילה הוציאה מהמים הרי עדיין המים נוטפים ממנה והיאך אפשר לו לקנח בה לכך פי' שמבע"י היה מוציאה וכשבא בלילה לקנח בה כבר היתה נגובה ולא היה מקנח בה אלא כדי להצטנן. ומ"ש דקשיא ליה למה היה צריך להעביר מפה זו הנגובה על עיניו הרי נתבאר לעיל שאם היה לפלוף ע"ג עיניו ודרכו לרחצם במים רוחץ ומעבירו ואינו חושש לכך כתב שמפה זו לא הוצרכו אלא למי שאין דרכו לרחוץ עיניו בכל יום ועושה עתה לא מפני שמצטער בכך שהרי אין דרכו לרחוץ עיניו בכל יום אלא שעושה כן להתענג בעלמא ושרי מאחר שהיא נגובה וכיוצא בפי' זה כתב המרדכי בתחלת מ"ק בשם אבי העזרי וז"ל מטינוף שרי לרחוץ אף בי"ה וגם בט' באב אם מלוכלך בטיט וצואה מותר ומטפחת דריב"ל היתה כדי להעבירה על עיניו משום תענוג להקר ועוד אכתוב בזה בסימן תרי"ג: ירושלמי הבא מן הדרך ורגליו כהות מותר לרחוץ במים בפרק בתרא דיומא: ואיסור נעילת הסנדל כאיסורו בי"ה דוקא של עור אבל של בגד או של עץ או של שעם וגמי מותר הכי משמע בפרק בתרא דיומא (שם) וכך הסכימו הרי"ף והרא"ש וכ"כ הרמב"ם בהל' י"ה דלא כדעת רש"י ודעת הרז"ה שכ' הר"ן שם: וכתב רבינו בספר י"ד סי' שפ"ב שאם הוא של עץ ומחופה עור אסור וכ"כ הרמב"ן בתורת האדם: תניא אבל ומנודה שמהלכים בדרך מותרין בנעילת הסנדל ולכשיגיעו לעיר יחלוצו וכן בט"ב וכן כת' ירושל' בפ"ק דתעניות וכתבוהו הרי"ף והרא"ש: כתב אבי העזרי נראה דבזמן הזה שאנו בין הא"י שאין לחלוץ וכו' כ"כ רבינו ירוחם ג"כ בשם אבי העזרי אלא שכתב עליו קולא גדולה היא זו והגמ"י כתב דברים אלו בשם הר"ם מאינגילטיר מפי ר' שמשון וז"ל הגהות מרדכי במ"ק ההולך בדרך מותר בנעילת הסנדל עד רחוב הקהל בזמן הזה משום א"י עד כאן לשונו כלומר משום שמלעיגים כשהולכים יחופים ולענין מעשה אין להקל בדבר (ו): ואם חל ט"ב בשבת מותר בכולן בסוף מסכת תעניות (כט:) תניא ט"ב שחל להיות בשבת אוכל ושותה ומעלה על שולחנו ואפי' כסעודת שלמה בשעתו וכתב שם הרא"ש תוס' השנויה בלשון ברייתא זו וכתוב בה עוד ואינו מונע מעצמו כלום ופי' הרא"ש כלומר שאינו נמנע מרחיצה וסיכה ותשמיש וא"צ לנהוג דברים של צנעא: ומ"ש והר"י כתב אע"פ שאנו דוחין אותו עד למחר אסור בתשמיש המטה מידי דהוה אקובר מתו ברגל וכו' עד (ז) וכן עמא דבר בפסקי הרא"ש פרק בתרא דתעניות: כתוב בהגהות מרדכי דמ"ק דבט"ב וי"ה אסור לישן עם אשתו במטה: אין שאלת שלום לחברים בט"ב והדיוטות שאינן יודעים משיבין אותם בשפה רפה תוספתא וירושלמי כתבן הרא"ש בסוף תענית והרמב"ן בתורת האדם והרמב"ם בסוף הלכות תענית כתב הכלבו לא ילך ויטייל בשוק כדי שלא יבא לידי שחוק והתול (ח): וגרסינן בפרק מקום שנהגו לעשות מלאכה בט"ב עושין וכו' משנה שם (נד:) ומפרש בגמרא דהיינו טעמא דרשב"ג משום דלא מחזי כיוהרא דאמרי מלאכה הוא דלית ליה פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא ופירש"י הרואה אותו בטל אומר אין לו מה לעשות ולא מיחזי כנוהג בו איסור

והגמ"י

ב"ח

פליגי עליה אלא דס"ל דטבילה בזמנה אינה מצוה וכן ר"ח סגן הכהנים אינו חולק אלא מטעם דכדאי הוא בית אלהינו וכו' אבל כל היכא דאיכא רחיצה של מצוה ליכא למ"ד שיהא אסור ולפיכך לצורך תפלה וברכה דלכ"ע הוי של מצוה מותר לרחוץ וכשיטה זו כתב גם הרא"ש בסוף תענית והר"ן ביומ' ולא בא רבינו להורות כאן שתהא אשה טובלת בט' באב או בי"ה אלא נסמך על מ"ש לקמן בשם ר"ת להחמיר דס"ל דטבילה בזמנה אינה מצוה אפי' ביה"כ ומכ"ש בט' באב שנוסף עוד חומרא דר"ח סגן הכהנים גם הסמ"ג החמיר טפי בט' באב מביה"כ שכתב על דברי ת"ק ובט"ב אין כך הלכה כאשר ביארנו בה' נדה ושם כתב שר"י פסק כר"ח סגן הכהנים מטעם דכדאי כו' ומשמע להדיא אבל ביה"כ קי"ל כת"ק וא"כ רבינו שכתב להחמיר ביה"כ כר"ת מכ"ש לענין ט' באב. ומ"מ יראה דדוקא לענין י"כ וט' באב ס"ל להחמיר כר"ת ולאו מן עיקר ההלכ' אלא חומרא בעלמא אבל לענין שתהא אשה טובלת בשבת ס"ל לרבינו דמותרת לטבול וכמ"ש בי"ד ריש סימן קצ"ז ע"ש:

בפ' בתרא דיומא עט"ב מביאין וכו' פי' שורה במים כו' נראה דרבינו בא לבאר שלא נפרש דמפה זו יש בה טופח ע"מ להטפיח דא"כ ודאי רחיצה גמורה היא ואסור כשעושה כך לתענוג וזהו שכתב והיא מתנגבת כלומר שאין בה כדי טופח ע"מ להטפיח אבל מ"מ נשאר בה קצת מלחלוחית המים שכשיקנח בה תצטנן דהשתא אע"פ שאין עושה כן אלא לתענוג שרי דאין כאן משום איסור רחיצה אבל אם היה עושה כן כדי להעביר הלכלוך לבדו ולא לשום תענוג כלל אפי' רחיצה במים להדיא הוי שרי כמ"ש הרי"ץ גיאות והסמ"ק בהלכות ט' באב אחר שכתב דרחיצת ידים שחרית מותר וכן כל היום כשעושה צרכיו משום דאין איסור רק לתענוג כתב ויש שנוהגין לשרות מפה ליטול הידים ע"כ כלומר שאינן רוצים לרחוץ ידיהם להדיא במים אלא ע"י מפה השרוי' שיש בה טופח ע"מ להטפיח וראוי ליטול בה הידים ועל הנוהגין כן כתב במרדכי סוף מסכת יומא שהוא מנהג שטות דאי כבר נטל ידיו ואינו עושה כן אלא משום תענוג להקר ידיו הא ודאי אסור דלא התירו ליטול הידים בבקר אלא להסיר הלכלוך אבל רחיצה לתענוג אסור והא רחיצה גמורה היא כיון שיש בה ספק כדי ליטול הידים ויותר יש בו מטופח ע"מ להטפיח ואי ליטול ידיו שהם מלוכלכין הא ודאי שרי אפי' רחיצה להדי' ומה צורך במפה והב"י י"כ הביא דברי המרדכי בזה והשיג עליהם ולא ירד לדקדק אחר כונתו האמיתית שהוא כדפרישית שיש כל כך מים במפה השרויה כדי ליטול בה ידיו ואינה בענין המפה דריב"ל בגמרא שהיא היתה נגובה ואינה ליטול הידים אלא להעביר הלכלוך שבעינים כמו שפי' רבינו ודו"ק ומיהו נראה ליישב קצת לנוהגים כך מפני שהם מחמירין לחוש לדעת הרמב"ם שאוסר ליטול ידיו אפי' שחרית שהרי כתב שאינו מברך ענ"י וסוברין דליטול שחרית ע"י מפה שרויה אפי' יש בה טופח ע"מ להטפיח מודה הרמב"ם דשרי כיון שאינו רחיצה גמורה אבל מ"מ אין לו לברך ענ"י מאחר שאינו נוטל ידיו ע"י כלי כדין נט"י שחרית והמרדכי השיג עליהן מאחר שרוב הגאוני' חולקין אהרמב"ם וחשיב ליה למנהג שטות והמנהג עכשיו ליטול ידיו במים ע"י כלי כדין נ"י שחרית בין בט' באב ובין ביה"כ כדעת רוב הגאונים ולא כהרמב"ם: ואיסור נעילת הסנדל וכו' מיהו בסמ"ג כתב על של בגד ובתוספתא אוסר עכ"ל ונכון להחמיר גם יש גאונים שסוברין דכל מידי דמגין מנעל איקרי ואסור הלכך יש להחמיר לילך יחף לגמרי וכן ראיתי רוב רבותינו גם בט' באב ומיהו אין לגעור באותן שנהגו להקל בנעל של בגד: וכן עמא דבר וכ"כ הרמב"ן כתב מהרש"ל והאידנא עמא דבר לאיסור ע"כ וכ"כ בהגהת ש"ע גם במנהגי דמהר"א טירנא כתוב שמכריזין בלילי שבתות דברים שבצנעא נוהג: אין שאלת שלום לחבירים פי' תלמידי חכמים אין נותנין זה לזה שלום בט' באב וכ"כ הרמב"ם פ"ה הלכה י"א אבל במרדכי כתב לשון התוס' אין שאלת שלום לחבירו וכו' משמע כל שהוא חבירו אפי' אינן חברים:

תשעה

דרכי משה

נ"ע מורי דשרי וכ"ה המנהג: (ו) ואינו נ"ל לדחות דברי הגאונים מפני סברא בעלמא וכדאי הם לסמוך עליהם ואף על פי שכתב רבי' ירוחם דקולא גדולה היא מ"מ לא מלאו לבו לחלוק עליהן ודלא כב"י שרחה דבדיהם בקש וכתב דאין להקל בדבר: (ז) ומהר"א כתב בהגהותיו דאנו נוהגין בו איסור ושמש בית הכנסת מכריז דברים שבצנעה נוהג וכ"ה במנהגים ובאגודה ובהג"מ דמ"ק הלכות ט"ב דבט"ב ויום הכפורים אסור לישן עם אשתו במטה וע"ל סימן תרי"ד דאסור ליגע באשתו ביום הכפורים כאילו היתה נדה ואפשר דה"ה בט"ב: (ח) וכ"ה במרדכי:

במנהגים

ת"ח בטלים רשב"ג אומר לעולם יעשה אדם עצמו ת"ח ויבטל ולא חיישינן ליוהרא ר"ג אומר כל העושה מלאכה בט"ב אינו רואה סימן ברכה לעולם וכל האוכל ושותה בט"ב אינו רואה בשמחה של ירושלים וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה שנא' שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה וכל האוכל בשר או שותה יין בסעודה שמפסיק בה עליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמותם :

תקנה **ט"ב** אינו חייב בכפיית המטה ולא בעטיפת הראש שהן נוהגות באבילות והא דתניא כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב ההוא לענין מצות לא תעשה הנוהגות באבל תניא אבל לענין מצות עשה שבאבל כגון כפיית המטה ועטיפת הראש לא ואצ"ל קריע' דליתיה בכלל מצות הנוהגות באבל כדאמרי' אבילות לחוד וקריעה לחוד וכתב א"א הרא"ש ז"ל ומסתברא דחייב בתפילין כיון דאבל גופיה לא מיתסר אלא ביום ראשון דלא אחמיר ט"ב משאר ימי אבילות ובריייתא מצות הנוהגות באבל כל ז' ימים קאמר ופרושי קא מפרש להו כגון רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ולקרות בתורה והר"מ מרוטנבורג כתב (א) ונראה דבט"ב אין להניח תפילין כמו ביום ראשון של אבל שאין יום מר יותר ממנו יום קביעות בכייה לדורות וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל אפשר שדחק למצוא טעם למנהג אשכנז אבל לכאורה נראה כמ"ש ועוד כתב הר"מ מרוטנבורג וציצית נהגו קדמונינו ובכל אשכנז שלא להתעטף בו בט"ב ואסמכוה אקרא בצע אמרתו ואיתא במדרש בזע פרפורין דיליה ויש שאינן רוצין לשנות המנהג וגם אין רוצין להיות בלא ציצית (ב) ומתעטפין בטלית קטן תחת בגדיהם כתב רבי' האי אבל שחל יום ז' שלו בט"ב מה שהוא אסור בט"ב כגון רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה עומד באיסורו כל היום אבל דברים (ג) המותרים בו (ד) ואסורין באבל כגון עיטוף וכפיית המטה והסרת תפילין הרשות בידו אם רצה להמתין עד הערב ימתין ואם רצה להסיר מנהג אבילות מיד יעשה והביא ראיה הרמב"ם ז"ל מדבריו שט"ב מותר בתפילין ואיני מבין מ"ש דברים המותרין בו ואסורין באבל כגון סילוק תפילין שהרי גם אבל מותר מיום ראשון ואילך :

תקנו **כתב** בה"ג אע"ג דקי"ל מתפלל אדם של מ"ש בשבת ואומר הבדלה על הכוס אם חל ט"ב באחד בשבת לא יבדיל מבעוד יום דאי אבדיל קבליה לתשעה באב ואסור לו לשתות

אלא

תקנה תשעה בא"ד אינו חייב בכפיית המטה עד ואיני מבין כו' כתב הב"י ואפשר לדחוק ולומר דר' האי סובר דהלכה כר' יהושע כו' ותימה גדולה היאך עלה על דעתו לפרש דר' האי חולק אתלמוד ערוך דפוסק עולא הלכה כר' אליעזר בחליצה והלכה כר' יהושע בהנחה וכן פסקו כל הפוסקים ואפילו בשני פסקו דאינו חולץ כרבא דהתם גם הסמ"ג הביא בשם הירושלמי שפוסק כן אלא שמהפך הגירסא ע"ש ולי נראה לתרץ קושי' רבינו דר' האי סובר דע"כ לא קאמרינן דהלכה כר"א אלא שאינו חולץ בשביל פנים חדשות אם הניחן עליו קודם שבאו אבל אם באו קודם שהניחן אין מניחן עד שילכו וכמ"ש המרדכי פרק אלו מגלחין וכן בהגהת מיימונית פ"ד דאבל אלא דאינהו כתבו דביום ג' אפילו יש שם פנים חדשות מניחן בפניהן ועל זה חולק רב האי דכל שבעה אין לו להניחן עד שילכו וזהו שכתב רבינו האי כגון הסרת תפילין דלפי' הב"י הל"ל חליצת תפילין כלשון התלמוד אלא ודאי דר"ל כגון שבאו פנים חדשות קודם שהניחן וצריך הוא להסירן לצד אחר שלא להניחן בפניהם עד שילכו ועל זה קאמר דהרשות בידו אם רצה להמתין עד הערב ימתין ואם רצה להניחם אחר שילכו מאצלו מיד יניחן אבל להניח תפילין כל ז' אם לא באו פנים חדשות וכן אם הניחן כבר שאינו חולץ אפילו באו פנים חדשות מזה לא דיבר רבינו האי כלום דפשיט' דהלכה כעולא דפוסק הלכה כר"א בחליצה והלכה כר' יהושע בהנחה ונתיישבו דברי רבינו האי בלי שום דוחק בס"ד :

תקנו כתב בה"ג אף ע"ג דקי"ל כו' פי' סד"א כיון דאי אפשר להבדיל על הכוס במ"ש מאחר שאז אסור לו לשתות א"כ יבדיל מבע"י כדי שיוכל לשתות קמ"ל דלא דהא אף עתה אסור לו לשתות דאי אבדיל קבליה לט' באב כו' :

ומ"ש

והגמ"י כתבו רשב"ג לא חייש ליוהרא ות"ק חייש ליוהרא ופי' תוספות דאפי' לת"ק עכשיו יעשה כל אדם עצמו כת"ח ואל יעשה מלאכה בט"ב וליכא יוהרא כיון דבשאר ימים נמי אין אנו רגילין כל כך במלאכה דדוקא בימיהם שהיו כולם רגילין במלאכה שייך יוהרא ולא עכשיו מיהו במקום שרגילין לעסוק במלאכה כמו בספרד צ"ע אם צריך לבטל ממלאכה בט"ב ושמא גם שם נהגו שלא לעשות מלאכה סמ"ק עכ"ל ואני אומר כי מנהג פשוט היה בספרד שלא לעשות מלאכה בט"ב וכן מנהג כל ישראל בכל מקום ששמענו שמעם (ט) כתב הרוקח אפי' במקום שנהגו שלא לעשות הני מילי ע"י עצמו אבל על ידי עו"ג מותר אפי' בביתו · כתב בתה"ד ללחלוב הפרות בט"ב ע"י ישראל משמע לכאורה דשרי ואח"כ נסתפק קצת בדבר והעלה דטוב להחמיר אם אפשר ע"י עו"ג :

כתב הרשב"א בתשובה (סימן תקכ"א) ולענין פרקמטיא שאמרתי אם מותר בט"ב מסתברא שהכל תלוי במנהג ואם הוא מקום שנהגו שלא לעשות בודאי נראה שאסור בפרקמטיא להרויח ולהשתכר אבל במקום שנהגו לעשות מלאכה נראה שמותר אלא שממעט שאפי' משנכנס אב ממעטין מלישא וליתן ומלאכת האבד מסתברא שמותר כדרך שאמרו בחש"מ עכ"ל (י) :

ר"ג אומר כל העושה מלאכה בט"ב אינו רואה סימן ברכה לעולם וכו' עד סוף הסי' בפרק בתרא דתעניות (ל:) וגירסת רבי' א כגירסת הרי"ף והרא"ש ועל אינו רואה סימן ברכה פירש"י מאותה מלאכה ועל ותהי עונותם על עצמותם פי' הר"ן דלהכי נקט עצמות משום דאמרינן בהמפלת השותה יין חי עצמותיו שרופי' מזוג עצמותיו שהויין כראוי עצמותיו משופין : כתב הרא"ש בתשובה שאלת אם בט"ב מן המנחה ולמעלה או סמוך למנחה קטנה אם יכול אדם לרחוץ פניו ידיו ורגליו להקר אי אמרינן מקצת היום ככולו כיון דהוי אבילות ישנה הלילה וחם אלא כל היום אסור ע"כ וכתב הכלבו מי שמיקל לרחוץ מן המנחה ולמעלה רגליו עובר על דברי חכמים אך מנהג קדום שהנשים רוחצות ראשן מן המנחה ולמעלה ביום ט"ב וזקני הראשונים הנהיגו זה ועשו סמך לדבר על מה שאמרו בהגדה כי המשיח נולד ביום ט"ב וצריך לעשות זכר לגואל ולנחמם כדי שלא יתיאשו מן הגאולה וזה דוקא לנשים לפי שהן חלושות מלהאמין בנחמות מפני שאינן יודעות ספר לפיכך צריכות חיזוק ע"כ ואני אומר כי המנהג ההוא נשתקע ולא נאמר וכל הבא להקל בדבר בין איש בין אשה כופין אותו שלא יעבור על דברי חכמים (יא) כתבו התוספות בסוף תעניות (ל·) היכא דחל ט"ב בה' בשבת מותר לכבס ולספר מחצות ואילך מפני כבוד השבת דאין להמתין עד ע"ש מפני טורח השבת עד כאן לשונו וכבר כתבתי בסימן תקנ"א שאין לסמוך על הוראה זו :

תקנה ט"ב אינו חייב בכפיית המטה ולא בעטיפת הראש עד כדאמרינן התם אבילות לחוד וקריעה לחוד כ"כ הרמב"ן בספר תה"א וכ"כ הרא"ש והר"ן בסוף מסכת תעניות : **ומ"ש** בשם הרא"ש דחייב בתפילין וכו' עד ומתעטפין בטלית קטן תחת בגדיהם בפסקי הרא"ש בסוף מסכת תעניות : **ומ"ש** ומסתברא דחייב בתפילין וכו' כ"כ הרמב"ן בספר תה"א והר"ן בסוף תעניות והרמב"ם כתב מקצת החכמים נוהגין שלא להניח בו תפילין של ראש נראה מדבריו שרשאי אדם להניח תפילין בט"ב אלא שמקצת החכמים נהגו שלא להניח של ראש וכן דקדק הרב המגיד מדבריו ולאפוקי מרבי' ירוחם שכתב בשם הרמב"ם שאין להניח בו תפילין כיום ראשון של אבל וכתב עוד שכן דעת הרי"ף ואיני יודע מנין לו שהרי"ף סובר כן : וז"ל הרשב"א בתשובה תפילין בט"ב נמצא לגאון רבינו האי שמותר להניחם ולזה הסכים הרמב"ן בספר תה"א עכ"ל והגה' מיימון כתב על מ"ש הרמב"ם מקצת החכמים נוהגין שלא להניח בו תפילין של ראש כ"כ בסמ"ג והרוקח מפני שנקראים פאר וכן הר"ם אמנם היה מניח תפילין מן המנחה ולמעלה עכ"ל וכן נהגו העולם שלא להניח תפילין בתפלת שחרית ובמנחה מניחין אותם (א) כתב האגור היחידים לובשין טלית קטן תחת בגדיהם בלי ברכה עכ"ל כתבו הכלבו הר"ש מאויר"א היה מחמיר על עצמו לשכב מוטה על הארץ ובהגהות מרדכי דמ"ק כתב יש בני אדם שמשימין אבן תחת ראשם ליל ט"ב ורמז לדבר ויקח מאבני המקום ובהמ"ק ראה דכתיב מה נורא המקום הזה וחורבן ראה ממעשה הגאונים מצאתי עכ"ל : **כתב** רבינו האי אבל שחל יום ז' שלו בט"ב וכו' בספר תורת האדם : **ומ"ש** רבינו ואיני מבין מ"ש דברים המותרים בו ואסורין באבל כגון סילוק תפילין שהרי גם אבל מותר מיום ראשון ואילך אין ספק שזו קושיא חזקה על דברי רבינו האי ואפשר לדחוק ולומר דרבינו האי סובר שהלכה כרבי יהושע דאמר בפרק אלו מגלחין אבל שני ימים הראשונים אסור להניח תפילין משני ושני בכלל מותר להניח תפילין אם באו פנים חדשות חולץ ומשמע לרבינו האי דכל ימי האבילות אם באו פנים חדשות חולץ ואפי' ביום הז' בבוקר כל זמן שלא עמדו מנחמים מאצלו אם באו פנים חדשות חולץ והשתא קאמר שאם חל ז' שלו בט' באב ובאו פנים חדשות קודם שעמדו מנחמים מאצלו וחלץ תפיליו אם רצה להמתין מלהניחם עד הערב ימתין ואם רצה להניחם אחר שעמדו מנחמים מאצלו מיד יניח ונראה מש"ה לא נקט רבינו האי הנחת תפילין אלא הסרת תפילין דאי הוה נקט הנחת תפילין הוה משמע דאסור להניח תפילין בז' של אבל והשתא דנקט הסרת תפילין משמע שכבר היו מונחין התפילין והסירם מפני הפנים חדשות :

תקנו כתב בה"ג אע"ג דקי"ל מתפלל אדם של מ"ש בשבת ואומר הבדלה על הכוס אם חל ט"ב באחד בשבת לא יבדיל מבע"י וכו' דברי בה"ג וטענות הרמב"ם עליו והכרעת הרא"ש הכל כתוב בארוך בפסקי' בסוף מסכת תעניות ולא ראיתי להאריך בו וכתב הרא"ש שנהגו העם כדברי ה"ג וכ"כ סמ"ג והכי נקטי' כתב המרדכי בתחלת מ"ק שהר"ש מבונבור"ק היה אומר בקול רם בלא כוס בורא מאורי האש ולא היה אומר בשמים דהוי תענוג וכ"כ הגה"מ וגם סמ"ק כתב שמברך בורא מאורי האש וכ"כ הרד"א אין מבדילין על הכוס עד מוצאי ט"ב ואין מריחין עצי בשמים מפני שבליל ט"ב אין לעשות נחת רוח אבל

מברכין

דרכי משה

(ט) במנהגים שלנו כתוב ואסור במלאכה עד חצות : (י) כתב בת"ה סימן קצ"ו כל מלאכה בין של טורח בין שאינו של טורח אפילו מלאכת הדיוט אם יש בה שיהוי קצת שמשתהה בה אין לעשותה בתשעה באב מפני שעל ידי כך מתבטל מעינוי אבל הדלקת נרות וקשירה וכדומה שאין בה שיהוי מותר : (יא) מיהו נוהגין להקל במלאכה ובכמה דברים אחר חצות אבל ברחיצה לא ראיתי שנוהגין להקל : **תקנה** (א) כתב הכלבו בשם ראב"ד ועדיף טפי לשום אפר מקלה בראשו במקום תפילין אפר תחת פאר עכ"ל :

וכן

פרישה

סי' **תקנה** (א) **ונראה** דבט' באב אין להניח תפילין שנאמר בהן פארך חבוש עליך : (ב) **ומתעטפי'** בטלית קטן תחת בגדיהם כו' כתב האגור שאין מברכין עלין וכתב הגהות מיימוני אלא מניחין במנחה ציצית ותפילין ומברכין עליהן : (ג) **המותרי'** בו ואסורים באבל פי' בב' ימים ומקצת יום ז' : (ד) **ואסורין** באבל כגון סילוק תפילין כו' ב"י דחק ליישב שרב האי סבר כר' יהושע דכ"ז שלא עמדו המנחמין מאצלו אפילו ביום ז' אם באו פני' חדשות חולץ תפילין מפניהן אע"פ שמותר להניח משני ואילך והשתא קאמר שאם חל ז' שלו בט' באב ובאו פנים חדשות קודם שעמדו מנחמי' מאצלו וחולץ תפילין מפניהן אם רצה להמתין מלהניח' עד הערב ימתין ואם רוצה להניחם מיד אחר שעמדו מנחמים מאצלו יניח ומש"ה נקט רב האי הסרת תפילין משמע שכבר היו מונחין התפילין בראשו והסירם מפני הפנים חדשות שבשאר ימים לאחר שהסירם מפני פנים חדשות אינו חוזר ומניחם אבל ביום ז' היה מותר וצריך להניח אותם אפי' אחר הסרתם מפני שמקצת היום ככולו ועבר האבילות אבל משום ט' באב הרשות בידו :

ואין

חדושי הגהות

תקנד א ר"ל משום דבגמרא איתא להאי מימרא בשם רבי עקיבא והטור הביאו בשם ר"ג והוא כגירסת הרי"ף והרא"ש אבל יש לתמוה שהך וכל האוכל ושותה וכולי כתב סתמא כאילו ג"כ ר"ג אמרה והוא דלא כמאן דברי"ף כתבו בשם חכמים וברא"ש בשם ר"ע :

ואפשר

אלא יברך במ"ש על האש ואינו מבדיל עד אחר התענית ואז מבדיל על הכוס ואינו מברך על האש והרמב"ן כתב שאין לו להבדיל על הכוס ואדוני אבי הרא"ש ז"ל הסכים לדברי הלכות גדולות וכ"כ רב נטרונאי:

תקנז **בט"ב** צריך להזכיר מעין המאורע מאי היא נחם ה' אלהינו את אבילי ציון ואומר אותה בבונה ירושלים לפי שהיא מעניינה וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל כל ימי תמהתי למה א"א אותו אלא בתפלת המנחה כיון דקאמרינן יחיד בט"ב צריך להזכיר מעין המאורע מסתמא בכל תפלותיו קאמר כמו ערבית שחרית ומנחה דר"ח חנוכה ופורים וה"ר יהודה אלברצלוני כתב ומדכרינן מעין המאורע ערבית ושחרית ומנחה ובשומע תפלה מדכרינן דתענית' כשאר תענית צבור ואיכא דוכתין דנהיגי למימר ערבית שחרית רחם ובמנחה נחם והא מלתא תליא במנהגא אע"ג דליכא שינוי בין נחם לרחם דאנן כל יומא דט"ב מצלינן על נחמה ובעינן רחמים על הא מלתא:

תקנח **תניא** בז' באב נכנסו עו"ג להיכל ואכלו בו ושתו בו וקלקלו בו יום ח' וט' עד שפנה היום לעת ערב הציתו בו האש ונשרף עד שקיעת החמה ביום י' והיינו דא"ר יוחנן אלמלא הייתי התם קבעתיו בעשירי שרובו של היכל בו נשרף ואיתא בירושלמי רבי אבין ציים ט' וי' ר' לוי ציים ט' וליל י' מפני שלא היה בו כח לצום כל יום י' צם ליל עשירי ואנו בזמן הזה תש כחנו ואפי' בי"ה שהיה ראוי לעשות מספק ב' ימים אין אנו מספיקין ומ"מ מנהג כשר הוא שלא לאכול בשר בליל י' ויום י' רק להשיב הנפש שיהא קרוב לעינוי:

תקנט **סדר** היום כתב אבי העזרי ליל ט"ב חולצין מנעליהם (עסי' תקנ"ב) והולכין לבה"כ ויושבין לארץ כאבילים (א) ואין מדליקין נרות רק נר אחד לומר לאורו איכה וקינות ועומד ש"ץ ומתפלל ערבית ואומר קדיש שלם (ג) וקורא (ב) איכה ואומר קינות ואח"כ סדר קדושה ויתחיל ואתה קדוש ולא יאמר ובא לציון גואל שאין גאולה בלילה ולא ואני זאת בריתי שנראה כמקיים ברית על הקינות ועוד דלא שייך למימר ואני זאת בריתי שהכל בטילים בו אבל בבית האבל יש לאומרו שאם האבל בטל המנחמין אינן בטלין ואומר קדיש בלא תתקבל והולכין לבתיהן ואין

מברכין על האור קודם שקורין איכה וכ"כ בה"ג עכ"ל וכן נהגו העולם (א):

תקנז בתשעה באב צריך להזכיר מעין המאורע מאי היא נחם ה' אלהינו את אבילי ציון וכו' ירושלמי כתבוהו הרי"ף והרא"ש בסוף מסכת תעניות ואיתא התם הוכן אומרה אמר רבי ירמיה כל דבר שהוא להבא אומרו בעבודה וכל שהוא לשעבר אומרו בהודאה' וכתבו הרי"ף והרא"ש ונהגו עלמא למימר בבונה ירושלים וסמכו אהא (ע"ג ח.) דאמר רב יהודה בר שמואל בר שילת משמיה דרב אעפ"י שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר. וכתב א"א ז"ל כל ימי תמהתי למה אין אומרין אותו אלא בתפלת המנחה וכו' בפ' בתרא דתעניות רבינו ירוחם כתב שכדברי הרא"ש עיקר והכלבו כתב סתם דבכל תפלות ט"ב אומרים אותה אבל הרוקח כתב אין מתפלל נחם בברכת ירושלים אלא במנחת ט"ב. והרד"א כתב שהוא מחלוקת בין רב עמרם ורבי' סעדיה ופשט המנהג כדברי רבינו סעדיה שאינו אומר אותו אלא במנחה (א) ונראה לי שטעם רבי' סעדיה משום דלעת ערב הציתו בו אש הלכך באותה שעה מזכירין שפלות ירושלים ואבליה ומתפללין על תנחומיה וז"ל הריטב"א בתשובה לענין נחם בט"ב דעתי דכיון דמשום המאורע אמרינן ליה על פי הירושלמי לאומרו בכל תפלותיו ערבית שחרית ומנחה ככל מעין המאורע שבכל מקום אלא שבערבי' ושחרית שהוא כמי שמתו מוטל לפניו א ואינו בנחמה אומרים רחם ולמנחה אומרים נחם שדומה למי שנקבר מתו ומ"מ ש"צ אינו אומרו אלא במנחה כמו שנהגו עכ"ל:

ומ"ש רבינו בשם הר"י ברצלוני יש בקצת ספרי רבי' חסרון הניכר וכך היא הנוסחא הנכונה והר"י אלברצלוני כתב ומדכרין מעין המאורע ערבית שחרית ומנחה ובשומע תפלה מדכרי דתענית: **ומ"ש** דאיכא דוכתא דנהיגי למימר ערבית ושחרית רחם ובמנחה נחם כתב הכלבו שכן נהגו הראשוני' ומנהג הר"ש מאוירא היה אומר נחם בין ביום בין בלילה והעולם נוהגים עכשיו שלא לאמרו אלא במנחה כתב הרד"א בתפלת החול בשם ה"ר גרשום בר' שלמה שאם טעה ולא הזכירו במקום הנהוג שיאמר אותו בהודאה שהוא מקומו המיוחד לו מן הדין ואם לא נזכר עד שהשלים תפלתו אינו חוזר ומתפלל משום דקי"ל בפ' ב"ת (כד.) כי בימים שאין בהן קרבן מוסף אם טעה ולא אמר מעין המאורע אין מחזירין אותו (ב):

תקנח תניא בז' באב נכנסו עו"ג להיכל ואכלו ושתו בו וכו' בסוף מס' תעניות (כט.) ואמרינן התם שהטעם שקבעוה בתשעי משום דאתחלתא פורענותא עדיפא: **ואיתא** בירושלמי רבי אבין צייס ט' ועשירי ר' לוי צייס ט' וליל י' בסוף תעניות כתב הרד"א שהרא"ש היה נוהג שלא לאכול בשר בליל י'. ובהג"מ כתב יש ב"א שמתענים מבשר ויין עד חצי יום י'. כתוב בתשו' מהרי"ל העושה ב' ימים ט"ב ט' וי' וט"ב חל בשבת ונדחה נראה דאין צריך להתענות יום י"א דהא י' גופיה חומרא יתירא הוא והא קמן חזינן דאפי' ביום י' גופיה אקילינן בעובדא דרבינו יעבץ וא"כ י"א מנין לכן אבל שלא לאכול בשר ולשתות יין ליל מוצאי ט"ב נ"ל דיש ג"כ למנוע כה"ג למי שנוהג שלא לאכול במוצאי ט"ב דאין זה משום חומרא א דריב"ז דבו נשרף ההיכל דאפילו מי שאוכל ביום י' בשר יש שנמנעים במוצאי ט"ב משום חומרא דתענית ואבילות של יום ושייך לבין המצרים:

תקנט סדר היום כתב אבי העזרי ליל ט"ב חולצין מנעליהם וכו' ויושבים לארץ כאבילים כן כתבו הגהת מיימון גרסינן בגמרא כל המצות הנוהגות באבל נוהגין בט"ב לכן נראה למהר"מ מנהג צרפתים שאין יושבין על ספסלים עד תפלת המנחה דומיא דאבל שיושב ע"ג קרקע כל ז' ימי אבלות עכ"ל (א): **ומ"ש** ואין מדליקין נרות רק נר א' לומר לאורו איכה וקינות כתב הרא"ש בסוף תעניות שזה מנהג כשר הוא כדאמרי' באיכה רבתי שאמר הקב"ה למלאכי השרת בשעת חורבן מלך בשר ודם כשהוא אבל מה עושה א"ל מכבה את הפנסי' שלו א"ל אף אני אעשה כן שנאמר שמש וירח קדרו וכ"כ הגהת מיימון וכ"כ המרדכי במ"ק בשם הר"ס: **ומ"ש** ואומר קדיש שלם כלומר שאומר תתקבל וכ"כ הגהת אשיר"י דמס' תעניות ובסמוך אכתוב דברי הגהות מיימון: **ומ"ש** ועוד דלא שייך לומר ואני זאת בריתי שהכל בטילים בו פי' מד"ת וכ"כ הגהות מיימון מדלג ואני זאת בריתי עד ואתה קדוש וטעמא משום דאסור בדברי תורה ולא שייך לומר לא ימושו מפיך: **ומ"ש** ואומר קדיש בלא תתקבל כ"כ הגהות מיימון ונתנו טעם לפי שכבר אמר באיכה שתם תפלתי אבל קודם קריאת קינות

ומ"ש והרמב"ן כתב שאין לו להבדיל על הכוס פי' שאין לו להבדיל כלל לא בשבת ולא במוצאי שבת ולא במוצאי ט"ב וסגי בשיבדיל בתפלה ועיין בדבריו באשיר"י סוף תענית וכתב עוד הרמב"ן שם לדחות דברי האומר דנותנין לתינוק לשתות וע"ל בסי' תקנ"ט גבי מילה וכתב הרא"ש וכן נהגו העם כדברי בה"ג וכ"כ רבינו ירוחם שראה כן בכמה מקומות אבל כתב לשם שלא יכניס עצמו בספק ברכה לבטלה ושכן עיקר:

תקנז בט"ב צריך להזכיר וכו' ירושלמי כתבוהו הרי"ף והרא"ש בסוף מס' תענית ומ"ש כתב הרא"ש כל ימי תמהתי וכו' לפעד"נ דהקדמונים היתה קבלה בידם שלא תקנוה אלא במנחה והוא שתקנו לומר נחם להתפלל על הנחמה א"כ בערבית ושחרית שהוא כמי שמתו מוטל לפניו ואינו בנחמה אין לומר אותו אלא במנחה:

תקנח תניא בז' אב וכו' עד רק להשיב נפש נראה דר"ל דאפילו שאר מאכלים לא יאכל רק כדי להשיב נפש אבל לא קאי אאכיל' בשר דבשר אין לאכול כלל גם מהר"ש לורי"א בתשובה כתב דאנו נוהגין כדברי רבינו שלא לאכול בשר אף ביום העשירי וכן ראיתי רבותי נוהגין וגזרו על הצבור לנהוג כן וגם כשחל ט' באב בשבת ונדחה ליום א' אסור לאכול בשר במוצאי התענית כמו שפסק מהרי"ל בתשובה סימן קכ"ה אבל ביום ב' שלאחריו מותר בבשר ויין וכ"ש לרחוץ או לספר ולכבס מותר וכתב עוד מהרש"ל דבעשירי אסור אף לספר ולכבס ולרחוץ ודלא כמה שפסק במנהגים דמהר"א טירנ"א עיין עליו ומאחר שאין לאכול בשר במוצאי תענית ג"כ לא ישחוט עד שיעבור התענית וכן משמע בהגהת מיימונית שכתב שנהגו לבטל השחיטה עד שיעבור התענית ודלא כנמצא בתשובת הרשב"א סימן ש"ו שנוהגין העם שלא לשחוט עד חצות או עד לערב וכן במרדכי אכן כשחל ט"ב ביום ה' יש להקל ולשחוט לצורך שבת:

תקנט סדר היום ויושבין לארץ וכ"כ בהגהת אשר"י מא"ז וכן במרדכי וז"ל הגהת מיימוני' ת"ר כל מצוה הנוהגת באבל נוהגת בט' באב אסור באכילה וכו' ונראה למהר"מ מנהג צרפת שאין יושבין על הספסלים כל היום עד תפלת המנחה דהא אבל כל ז' הימים אין לו לישב אלא ע"ג קרקע עכ"ל וקצת קשה שהרי הכא ברייתא דוקא לענין מצות ל"ת הנוהגות באבל תניא ואף שם לאו בכל מילי אלא הני דוקא דקא מפרש רחיצה וסיכה וכו' וכמו שכתב הרא"ש וכדלעיל ריש סי' תקנ"ה ותו קשה דא"כ עד חשיכה היה לו לנהוג איסור זה כמו שהשיב הרא"ש לענין רחיצה וז"ל על ששאלת אי שרי לרחוץ פניו כו' כדי להקר סמוך למנחה קטנה חלילה וחס אלא כל היום אסור דאי אמרת מקצת היום ככולו א"כ כיון שנהגו בבקר קצת אבלות יפסוק איסור ט' באב ולא הוזכר אבלות ישנה לענין זה עכ"ל ונראה דאף מהר"ם לאו דינא קאמר אלא שהביא סמך למנהג ולא נהגו איסור רק עד מנחה שאז עבר רוב היום באבלות ומ"ה אין לגעור באותן שנוהגים לישב על הספסלי' אחר יציאה מב"ה ובכאן טועין ההמון שנועלין מנעליהן אחר חצות ומקצתן נוהגין היתר מיד כשיושבים על הספסלים ולא ידעו לחלק בין מה שאסור מן הדין כגון נעילת הסנדל דפרושי קא מפרש בברייתא דאסור ובין מה שאינו אלא מנהג וצריך לכופן שלא לעבור על דברי חכמים וכמ"ש הרא"ש לענין רחיצה דכל הנך דקא מפרש בברייתא דאסורים מדינא אסורים עד חשיכה גם במהרי"ל כתוב להדיא והולכין יחפין עד חשיכה ופשוט הוא לפי מה שהביא מהר"ם סמך מהברייתא לישיבת קרקע יש ללמוד ממנו דבכל מידי דאסור באבל כל ז' יש לנהוג בו איסור גם בט' באב לכל הפחות עד אחר חצות אבל כפיית המטה ועטיפת הראש אפי' באבל ממש אין אנו נוהגין בזמנינו זה וכ"ש בט' באב: **ומ"ש** ועוד דלא שייך לומר ואני זאת בריתי שהכל בטילים בו פי' בטילים מד"ת הנקר' ברית ולפי טעם זה גם בשחרית אין לאמרו וכן המנהג שאין לומר

דרכי משה

תקנו (א) וכן במנהגים שלנו ובמרדכי בהגה' בהלכות ט"ב ומבדילין בתפלה אף על פי שאין מבדילין על הכוס וע"ל סימן רצ"ט המתענה ג' ימים אחר השבת אימתי מבדיל

תקנז (א) וכ"ה המנהג: (ב) כתב מהרי"ל מי שאכל בט"ב צ"ל נחם בבה"מ ומיהו נראה אם לא אמרו אין מחזירין אותו:

תקנט (א) אבל המנהג לישב על גבי ספסלים מיד אחר יציאת ב"ה של שחרית דהיינו עד אחר חצות היום מאריכים עם הקינות בב"ה כתב במנהגים ומסירין הפרוכת מלפני ארון הקודש על שם בצע אמרתו וכ"ה המנהג: (ב) במהרי"ל כשהיה קורא איכה היה קורא איכה ראשון בקול נמוך ובב' איכה היה מגביה קולו מעט יותר וכן הפסיק בין כל איכה ואיכה וכ"ה המנהג וע"ל סי' ת"ץ דמברכין על איכה לקרות מגילה וכ"ה בהגהת מרדכי דמ"ק דף שצ"ו והג"מ בפ"ה בשם מוהר"ם וב"י כתב והעם נהגו שלא לברך על מגילה רק על מגילת אסתר עכ"ל ואין המנהג כדבריו וכתבו עוד הגהות אכן יש לאומרה בנחת ובלחש וכשיגיע החזן עד השיבנו אליך וגומר יאמר הקהל אותו פסוק בקול רם וחוזר

פרישה

תקנט (א) **ואין** מדליקין נרות רק נר א' כו' במסכ' סופרים ובאיכה רבתי איתא' להדליק בב"ה כ"א נר אחד לצורך החזן רמ"ף מ"ו. וכתב האגודה עוד נר אחד להדליק ממנו א"ל הקב"ה כו' ומכאן הביא ראייה מהר"ם למנהג שנהגו שלא נר חזן אם יכבה: (ב) **וקורא** איכה כו' הגהות מיימוני' וכתב ר"ם דמגילת רות וקינות

חדושי הגהות

תקנז א ואפשר שזה ג"כ הטעם שפשט המנהג שא"א נחם אלא במנחה (מהרל"ח): תקנח א צ"ל רבי יוחנן:

ואין נותנין שלום זה לזה אלא כאבלים ונזופין ואם חל ט"ב בשבת או כמ"ש א"א צו"ץ מידי דהוה אר"ח שחל (להיות באחר) בשבת שאין אומרים צו"ץ בשבת דט"ב נמי אקרי מועד ואין אומרים ויהי נועם (ד) ויש מהגאונים שכתבו כיון שא"א ויהי נועם גם סדר קדושה אין לומר ורב צמח גאון כתב א"א ויהי נועם אבל אומרים ובא לציון וכולה סדר קדושה אבל ואני זאת בריתי אין אומרים ורבינו נסים כתב א"א ויהי נועם אבל מנהגינו לומר ערבית ושחרית ואני זאת בריתי ולמה לא נאמר והעם עוסקים באיוב וירמיה וקינות בשחרית מסדרין הברכות והזמירות כמו בשאר הימים (ה) ויש מקומות שנוהגין שלא לומר השירה ומתפללין י"ח ברכות ויחיד אומר עננו בשומע תפלה (ג) וש"ץ בין גואל לרופא כמו בשאר תענית ואומר נחם בבונה ירושלים ואינו כשאר תענית צבור לא לענין כ"ד ברכות ולא לענין תפלת נעילה וכתב רב עמרם מנהגינו להרבות סליחות בסלח לנו וא"א תחינות דאיקרי מועד (ד) ואם חל בב' ובה' אומר אל ארך אפים וא"א והוא רחום ובספרד א"א אא"א (ז) ומוציאים ס"ת וקורין ג' בפ' ואתחנן כי תוליד בנים ומפטיר הוא הג' ומפטיר בירמיה אסוף אסיפם וכתב אבי העזרי וגולל ס"ת במקומו שלא למעט בכבודו אבל במסכת סופרים כתב יש קורין ספר קינות בערב ויש שמאחרין עד הבוקר לאחר קריאת ספר תורה שאחר קריאת ספר תורה עומד ומתפלש באפר ובגדיו מפולשין וקורא בבכייה ויללה אם יודע לתרגמו מוטב ואם לאו נותנו למי שיודע לתרגם כדי שיבינו כל העם והנשים והתינוקות שהנשים חייבות כאנשים וכ"ש בנים זכרים והקורא בט"ב אומר ברוך דיין האמת ויש מניחין א את תיק הספר על הקרקע ואומר נפלה עטרת ראשינו וקורעין ומספידין כאדם שמתו מוטל לפניו ויש שמשנין מקומותיהן ויש שיורדין מספסליהן וכולם מתפלשין באפר ואין אומרים שלום זה לזה כל הלילה וכל היום עד שישלימו כל העם קינותיהן ובשעת הקינות אסור לספר דבר ולצאת חוץ כדי שלא יפסיק לבו מן האבל וכ"ש שלא לשוח עם העו"ג ואם יש אבל בעיר הולך בלילה לב"ה וגם ביום עד שיגמרו הקינות ואם יש תינוק למול מלין אותו אחר שגומרין הקינות (ה) ויש ממתינין למולו עד אחר חצות ויש

לומר ואני זאת בריתי לא בערבית ולא בשחרית וכ"כ מהרש"ל: ומ"ש וכתב ר"ע ואם חל בב' וה' אומרים א"א אין המנהג כן: ומ"ש ויחיד אומר עננו היינו לפי דעת שכתב רבינו לקמן בסי' תקס"ה וגם בזה אין המנהג כן כמו שיתבאר לשם בס"ד: ומ"ש אבל במ"ס כתב וכו' אתחלת הסי' קאי שאמר סדר היום כתב אבי העזרי וכו' לומר לאורו איכה וקינות וכו' וקורא איכה וכו' בשחרית מסדרין הברכות וכו' עד שלא למעט בכבודו ועכשיו אמר אבל במ"ס כתוב סדר אחר דיש שמאחרין שאין אומרין ספר קינות דהיינו איכה עד הבקר לאחר קריאת ס"ת וכו' והקורא בס"ת בט' באב אומר ברוך דיין אמת ויש מניחין תיק של ספר התורה על הקרקע ואומר נפלה עטרת ראשינו וקורעין בגדיהם ומספידין כו' ואין חוששין להם שממעט בכבוד הס"ת:

ואם יש תינוק למול מלין אותו אחר הקינות ויש ממתינין למולו עד אחר חצות מל' רבינו יראה שתופס עיקר כסברא הראשונה ולכן כתבה בסתם ותימא על הרב מהר"א טירנ"א שכתב ואם יש מילה מלין אח' איוב כן מסיק באורח חיים עכ"ל שהרי רבינו לא הזכיר בדבריו איוב · אולי הבין ממ"ש בסברא אחרונה ויש ממתינין למולו עד אחר חצות דהיינו אחר איוב שעל הרוב אינו נמשך יותר מאחר חצות וביש מנהגים כתוב גירס' אחר' ולפע"ד משמע דמל' רבי' משמע שסובר עיקר עד אחר הקינות גם מהר"ש לורי"א כתב שכן המנהג וכ"כ בהגהת הש"ע וכן הוא במהרי"ל הלכה למעשה דווקא לאחר קינות ולא אחר איוב ומלכותינו לא נהגו לומר איוב בצבור: ודעת

קינות אומר קדיש כולו כבשאר ימות השנה ויש מקומות שאין מדלגין תתקבל אלא בלילה אחר תפלה אבל בשחרית אומרים אותו לפי שכבר סלקו וסיימו לומר קינות ואומרי' קצת פסוקי נחמות בסופו עכ"ל (ג): ומ"ש ואם חל ט"ב במ"ש א"א צדקתך וכו' כ"כ הגהות אשיר"י בסוף תענית והמרדכי בתחלת מ"ק: ומ"ש שא"א ויהי נועם כך מצאתי במרדכי ישן ונתן טעם משום דמקום שלא נהגו לעשות מלאכה בט"ב אין עושין ותו דאקרי מועד וסמ"ק כתב שהטעם לפי שהוסד על הקמת המשכן ועתה אין לאומרו ביום שנחרב: דין הבדלה בט"ב שחל להיות במ"ש כ' רבינו בסי' תקנ"ו: בסי' תקנ"ה כתבתי שיש לשכב בליל ט"ב מוטה על הארץ ולשום אבן מראשותיו כתבו הגהות מיימ' יש במס"ס דאמגילת רות וקינות ושיר השירים מברך אקב"ו על מקרא מגילה וכן נהג הר"ס אכן יש לאומרה בנחת ובלחש עכ"ל והעולם לא נהגו לברך כלל על שום מגילה חוץ ממגילת אסתר: בשחרית מסדרין הברכו' והזמירו' כמו בשאר הימים כבר כתוב בסימן תקנ"ד שאע"פ שאסור לקרות בתורה כל דבר שהוא סדר היום מותר: ומ"ש שיש מקומות שנוהגין שלא לומר השירה כ"כ הכלבו והטעם משום דאין לומר שיר' לעת כזאת והעולם נוהגין לומר במקומה שירת האזינו (ו): ומ"ש ויחיד אומר עננו בשומע תפלה וש"ץ בין גואל לרופא כמו בשאר תענית כ"כ הגמי"י ודלא כר"י הלוי שהנהיג שלא לאמרו משום שתם תפלתי: ומ"ש ואינו כשאר ת"צ לא לענין כ"ד ברכות ולא לענין תפלת נעילה הכי איתא בפרק מקום שנהגו (נד:): ומ"ש ואין אומרים תחינות דאקרי מועד כ"ה בהל' ט"ב במרדכי שבתחלת מ"ק וכ"כ הרוקח דמטעם זה אין נופלים על פניהם ועוד נתן טעם אחר משום שתם תפלתי סכותה בענן לך וכו' ז"ל הגהת מיימון אין אומר תחינות ולא והוא רחום ולא אל ארך אפים אפי' חל להיות ביום ה' וראבי"ה כ' שיש לומר אל ארך אפים אפילו חל להיות בשאר ימות החול שלא בשני ובה' וכן נוהגים ביש מקומות ע"כ ובהגהות מיימון החדשות כתוב דברי אבי"ה בלשון הזה יש לומר אל ארך אפים וכן נוהגים ביש מקומות אם חל בה' ע"כ · כ' הגהות אשיר"י כבר נהגו אבותינו בכל המקומות שא"א סליחות בט"ב משום דאקרי מועד ומצוה עלינו לקיים מנהג אבותינו עכ"ל (ח): ומ"ש רבינו ומוציאין ס"ת וקורין ג' בפ' ואתחנן ומפטיר אסף אסיפם הכי אמר אביי בפ' בני העיר (לא:): ומ"ש שקורין ג' ומפטיר הג' פלוגתא דתנאי בפ' הקורא עומד (כב:) והלכה כר"י דסבר הכי · כתב הכלבו המפטיר בין בשחרית בין במנחה מברך לפניהם ברכה אחת וג' לאחריה שאינו אומר על התורה רק מסיים מגן דוד וכן בכל שאר התעניות שלא נתקנה ברכה על התורה רק לשבתות וי"ט שמזכירין בהם ענין היום ומודים השם על המתנ' הנכבד' שנתן לנו מאותם הימים עכ"ל: וכו' אבי העזרי וגולל ס"ת במקומו שלא למעט בכבודו הטעם מפני שמניחים עליו מפה שאינה נאה וגם רגילים להפכה ואם היו מוליכין אותה ממקום שקורין בו למקום שדרכן לגוללו היו ממעטים בכבודו ח"ו וכתב הג"מ שאחר קריאת התורה עומד ופותח באשרי ויש נוהגין לומר למנצח ויש שאין נוהגין לאמרו (ט) ואומר ובא לציון בדלוג כדפי' וקדיש בלא תתקבל עכ"ל:

אבל במ"ס כתב יש קורין ספר קינות בערב וכו' עד וכ"ש שלא לשוח עם העו"ג הכל בפי"ח וכתב כל זה הרמב"ן בתורת האדם ותיבת אבל שכתב רבינו נראה שטעמו מפני שכתב קודם לכן שקורין איכה בלילה ולא כתב שקורין אותה ביום מש"ה קאמר אבל במסכת סופרים כתוב שיש מאחרים אותה עד הבוקר ואין קורין אותה בלילה ואפשר לומר עוד דה"ק כבר כתבתי סדר היום בע"א אבל במ"ס מסדר אותו בענין אחר · וכתב הרמב"ן בת"ה על האי ברייתא דמ"ס מסתברא דהך מכילתא מנהגא תניא וכך היו נוהגין שאחד קורא מגילת קינות וכולם שומעין כדרך שאמרו במגילת אסתר ומברך בקריאתה על מקרא מגילה וכך הזכירו שם בפי"ד וכך אמרו שמברך דיין האמת ונמצא שמברך עליה שתים וכן מאי דאמר קורעין ומספידין מנהגי נינהו וכן מקום שנוהגין לשנות מקומם שעושין אותו כשבת שנייה של אבילות ומקום שיורדים מספסלים עושין אותו כשבת ראשונה וכן נהגו עכשיו שאילו מן הדין אין לנו בגמרא שינוי מקום ישיבת קרקע בט"ב כלל ק"ו מכפיית המטה עכ"ל ונראה מדבריו שהוא מפרש דהא דקאמר מ"ס שאומר ברוך דיין האמת לשון זה של מ"ס אינו שנוי זה אחר זה שבהלכה ד' מתחיל יש שקורין ספר קינות בערב וכו' עד וכ"ש בנים זכרים ובהלכה ז' מתחיל והקורא אומר ברוך דיין האמת ויש שמניחין את התורה על הקרקע כאבולות שחורה ואומרי' נפלה עטרת ראשינו וכו' עד וכ"ש שלא לשוח עם העו"ג וא"כ והקורא אומר ברוך דיין האמת דקתני לאו אקורא קינות קאי אלא אקורא בתורה כדפרישית וכן נהגו העולם שהעולה לקרות קודם שיברך ברכת התורה אומר ברוך דיין האמת (י): ואם יש אבל בעיר הולך בלילה לבית הכנסת וכו' כ"כ הרא"ש בסוף תעניות בשם הר"ם וכתב דטעמא משום דאבל כל ג' ימים הראשונים אינו הולך לבית האבל מכאן ואילך הולך ואינו יושב במקום המנחמים אלא במקום המתנחמים ב ובט"ב נמי הוי כמו אבל מג' ימים ואילך והולך לב"ה עם שאר הקהל שהם כמו אבלים":

"(ב"ה) מ"ש דהוי כמו אבל מג' ימים ואילך שטעמו מפני שהוא אבילות ישנה לא חמירא אלא כמו אבל מג' ימים ואילך:

ואם יש תינוק למול מלין אותו אחר הקינות ויש ממתינין עד אחר חצות שתי הסברות כתובות במרדכי דמ"ק ונתן טעם לממתינים עד אחר חצות דקודם לזה חל אבילות עליו ומילה עושין אותה בשמחה דכתיב שש אנכי על אמרתך וכתב שבספר החכמה קורא תגר עליהן לומר שמבטלין הקדמת זריזין ובהג"א כתב אם יש תינוק למול משהינן ליה עד המנחה בזמן שאומרים נחמות משום שש אנכי וגו' והעולם נוהגין שלא למול עד אחר חצות (יא) אבל אין ממתיני' עד זמן שאומרים נחמות וכ' הרוקח בסי' קי"ג שכן נוהגין בשפיר"א שאין מלין קודם

דרכי משה

וחוזר החזן וגומרו עכ"ל ובמהרי"ל כתב ובסיומו היו הקהל אומרים פסוק השיבנו שנית בקול רם והחזן כופלו : בהג"מ פ"ה דתענית וחוזר ומתחיל זכור ה' מה היה לנו אוי הביטה וראה את חרפתנו אמה"ל וכן חולק כל הפסוקים אמצעיתן באוי וסופן באוי מה היה לנו עכ"ל עוד שם בהגהה ואומר בסוף קינות קצת פסוקי נחמה וכן נוהגים ברוטנבור"ג עכ"ל וכן נוהגים במקומינו : (ג) ובמנהגים שלנו קדיש שקודם איכה שלם אבל כל הקדישים שהן לאחר האיכה בלא תתקבל עד למחר אחר יציאה מבית הכנסת : (ד) ובמנהגים שלנו וא"א למנצח בנגינות ולא ויתן לך וכ"כ הכלבו כתב מהרי"ל ואין מברכין הבנים באותו מ"ש : (ה) וכתב המרדכי דמ"ק דף שצ"ו ע"ג דאין לאומרן רק בלחש : (ו) ואין מנהגינו כן אלא אומרים השירה כמו בשאר ימים : (ז) וכן נוהגין וכתב במנהגים שלנו דא"א ג"כ פיטום הקטורת אף מי שנוהג לאומרו בכל יום : (ח) וכן נוהגים : (ט) ובמרדכי הלכות ט"ב דא"א אותו : (י) ואין מנהג זה במקומינו ואין מברכין דיין אמת כלל : (יא) והמנהג במדינתינו למולו מיד אחר הקינות וכ"כ מהדי"ל וכן ראיתי מעשה עיין

פרישה

וקינות וס"ס מברכין בא"י אמ"ה אקב"ו על מקרא מגילה בלחש כדאיתא במסכת סופרים : (ג) וש"צ בין גואל לרופא כמו בשאר תענית לפי דעת האשיר"י בסי' תקס"ה · וכתב רב עמרם מנהגינו להרבות סליחות בסלח לנו כתב אשר"י כבר נהגו אבותינו שלא לומר סליחות דאקרי מועד ומצוה עלינו לקיים מנהג אבותינו : (ד) ואם חל בשני לדידן אינו יכול לחול בשני שהרי לא בד"ו פסח וסי' א"ת ב"ש כו' וק"ל : (ה) ויש ממתיני' למולו עד אחר חצות דמילה עושין אותו בשמחה דכתיב שש אנכי על אמרתך ·

ודעת התוספות שיברך על הכוס ויתן לתינוק לשתות ר"ל לתינוק הנימול מ"ו וק' אי דוקא קאמר הא לאחר תינוק אסור א"כ איך מסיק ע"ז רבינו וכתב ז"ל ומ"מ בט' באב שחל במ"ש לא אמרי' שיבדיל ויתן לתינוק כו' עד מפני שהוא קבוע בלא קבוע נמי הא לא מתירין גם במילה כ"א לתינוק הנימול אלא ודאי לכל התינוקות ס"ל דמותר וכן מוכח לקמן בסי' תקס"ט בב"י שמחלק בין כוס דשהשיינו בי"כ לכוס דמילה משום דקבוע וכן הוכחתי ג"כ בי"ד סי' רס"ה בהל' מילה ע"ש אלא נראה שמ"ו כ"כ שלכתחלה לא יתנו אלא לתינוק הנימול ודו"ק : סמוך

הדרושי הגהות

תקנט א במ"ס איתא שמניחין הס"ת בעצמה וכמ"ש ג"כ הב"י : ב דברי הרא"ש תמוהים מאוד עיין מג"א ס"ק ח' ולפי מה שרצה ליישב דברי הרא"ש עדיין נשארו דברי הבד"ה תמוהים ע"ש . וראיתי בספר קרבן נתנאל שיישב דברי הרא"ש בטוב טעם והוא דודאי מיירי הרא"ש באבל מג' ימים ואילך וכמו שהוכיח ג"כ המג"א שם אלא דקשיא ליה להרא"ש נהי דאחר ג' ימים לא התירו בגמרא רק לילך לבית האבל והיאך התירו לו לילך לבה"כ וא"ל דכל הקהל הוי כאבילים בט"ב דא"כ קשיא על כל הקהל היאך מותרים לילך לבה"כ דהא אצלם הוי יום ראשון של אבל על זה כתב הרא"ש דלק"מ דודאי ט"ב חשיבי כולם אבילים אלא שדינם כמו אבילים מג' ימים ולכן שפיר יכול האבל לילך לבה"כ עם שאר הקהל כיון שהם כמו אבילים וזה נכון מאד ולפ"ז אתי נמי שפיר דברי הבד"ה דעל הרא"ש קשה כיון דט"ב חשובים אבילים על מה ולמה יהיה כאבל אחר ג' ימים הא אצלם יום ראשון הוא על זה פירש הב"ה הטעם דכיון שאבילות ישנה היא לא חמיר כולי האי :

ר"ל

ויש אומרים שאין לברך על הכוס אלא יברך בלא כוס ודעת התוספות שיברך על הכוס ויתן לתינוק לשתות ולא חיישינן דלמא אתי למסרך פי' יבא לשתות אף לאחר שיגדיל כיון שאינו דבר קבוע ומש"ה ט"ב שחל במ"ש לא אמרינן שיבדיל ויתן לתינוק משום דחיישינן דאתי למסרך דחשיב שפיר דבר קבוע כיון שלפי קביעות השנים בא לפעמים באחד בשבת לסוף ג' או ד' שנים פעם אחת ובעל ברית לובש בגדים אחרים אך לא לבנים ממש מעשה שחל ט"ב בשבת ונדחה עד למחרתו והיה רבינו יעבץ בעל ברית והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורחץ ולא השלים תעניתו לפי שי"ט שלו היה וראיה מהא דתניא (עירובין מא.) א"ר אליעזר בר צדוק אני הייתי מבני סנאה בן בנימין וחל ט"ב בשבת ודחניהו עד לאחר שבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שי"ט שלנו היה ונוהגין שלא לשחוט ושלא להכין צרכי סעודה עד לאחר חצות במנחה קורין ויחל כמו בשאר תעניות ומפטירין דרשו ורבי' האי כתב שמנהג להפטיר שובה ומתפללין י"ח ברכות ואומר נחם בבונה ירושלים ועננו בשומע תפלה וש"ץ אומרו בין גואל לרופא :

תקס **משחרב** הבית תקנו שבכל דבר שמחה שיהיה בה זכר לחורבן הבית וע"כ אמרו סד אדם את ביתו בסיד ומניח בו אמה על אמה בלא סיד זכר לחורבן הבית והרמב"ם ז"ל כתב אין בונין בניין מסיד כבנין המלכים אלא טח ביתו בטיט וסד

קודם חצות לפי שקודם חצות חל עדיין האבילות : **וי"א** שאין לברך על הכוס אלא יברך בלא כוס ודעת התוספו' שיברך על הכוס ויתן לתינוק לשתותו ולא חיישינן דלמא אתי למסרך בס"פ בכל מערבין (מ:) אמרי' דבי"ה א"א לומר זמן על הכוס משום דלאי אפשר לטועמו משום דכיון דאמר זמן קבליה עליה לי"ה ואסר ליה ולמיתביה לינוקא לא דלמא אתי למסרך וכתבו התוספות אומר רבינו שמואל דוקא גבי זמן שהוא קבוע חיישינן דלמא אתי למסרך אבל אם אירע ברית מילה בט"ב או בי"ה דלא הוי אלא אקראי בעלמא לא חיישינן דלמא אתי למסרך וכ"כ שם המרדכי וכתב הר"ן בפרק תולין שהרשב"א הקשה עליה' מכשותא בכרמא דאמרינן התם דלא ליתביה לינוקא למזרעיה דדלמא אתי למסרך ולי אינה קושיא דאי שרינן בכשותא ע"י תינוק ישראל אתי למעבד הכי בכל שתא ושתא מה שאין כן במילה בט"ב או בי"ה דלא מתרמיא בהו כולי האי ומ"מ הגאונים אמרו דלא מברכינן אכסא אלא מייתינן אסא ומברכין עליה עכ"ל : והמרדכי כתב במסכת יומא בשם ר"ת דבכוס דמילה לא חיישינן דלמא אתי למסרך דלא דמי לזמן די"ה דהתם שתיית כוס משום י"ה וכן נמי כשותא בכרמא פרק תולין דאסור דלמא אתי למסרך דהתם סרוכה משום זריעה דכלאי' ואתי למסרך ובמרדכי ישן כתב שם דבכי האי ינוקא לא חיישינן למסרך וכי חיישינן למסרך ה"מ בתינוק שגדול קצת ונותן אל לבו כדמשמע בפרק תולין גבי זרע כשותא בכרמא ע"כ כתב המרדכי בס"פ בכל מערבין פעם אחת אירע חופה בי' בטבת והורה רשב"ס לברך על הכוס וליתביה לינוקא · וכתב הר"ד אבודרהם שהרמב"ם כתב בתשובה כדברי הגאונים וכ"ד בעל העיטור כמבואר בדברי רבי' בטו' י"ד סי' תקכ"ט וגם הרשב"א כת' בתשובה בשם הרי"ף כל תענית שאין היולדת שותה בו אין מברכין על יין של ברכת המילה ולענין הלכה נקטינן כדברי הגאונים והרי"ף והרמב"ם ז"ל לברך ברכת המילה בלא כוס ובט"ב אסא נמי לא מייתינן (יב) מטעמא דאין מברכין על הבשמים כשחל להיות במ"ש ובי"ז בתמוז ובג' בתשרי ובעשרה בטבת שהיולדת יכולה לשתות מברכין על הכוס ותשתה ממנו היולדת והוא שתשמע הברכה ולא תפסיק בדברים בין שמיעת הברכה לשתיי' הכוס (יג) : **ובעל** ברית לובש בגדים אחרים אך לא לבנים ממש כ"כ המרדכי בסוף תעני' : **ומ"ש** מעשה שחל ט"ב להיות בשבת ונדחה למחרתו והיה רבינו יעבץ בעל ברית והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורחץ ולא השלים תעניתו וכו' כ"כ הגהות מיימוניות והמרדכי בסוף תעניות ובעל ברית דאמרן נראה דהיינו אבי הבן אלא שהמרדכי כתב בסוף תעניות בעלי ברית ולפ"ז אפשר דגם המוהל והסנדק בכלל וזה לשון התשב"ץ מעשה היה בימי רבינו יעקב בן רבינו יצחק סגן לויה שהיה ברית מילה בי' באב וט"ב שחל להיות בשבת ונדחה לאחר השבת כתיקון חכמים והוא היה אבי הבן והמתין עד לאחר חצות וצוה להתפלל מנחה גדולה והלך ורחץ הוא ובעל בריתו ומלו הנער ואכלו כל צרכיהם ולא השלימו עם הצבור מטעם דאמרינן (תענית טו:) ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כ"ש ברית מילה דחמירא טפי מחמישי לכבוד השבת עד כאן משמע מדבריה' דבעל ברית היינו הסנדק או המוהל די"ט שלהם הוא כמו שהוא של אבי הבן אבל מדברי הג"א פרק אלו מגלחים נראה קצת דבעל ברית קרי בהאי עובדא לסנדק ולא למוהל ומ"מ נראה דלא גרע מוהל מסנדק ומשמע לי דהא דרבינו יעבץ דוקא בט' באב שחל להיות בשבת ונדחה למחרתו דכיון דאדחי לא חמיר כולי האי אבל אם לא היה נדחה אלא שחל להיות בא' מימי השבוע לא היה מיקל בו בכך וכן משמע מהכיא דמייתי מרבי אליעזר בר צדוק דאמר וחל ט"ב בשבת ודחינוהו לאחר השבת ואם איתא דה"ה לחל ט"ב בא' מימי השבוע ה"ל לסתום ולומר והתענינו בט"ב ולא השלמנוהו מפני שי"ט שלנו היה ואין לומר דאיצטריך למימר דחל ט' באב בשבת ודחוהו למחרתו לאשמעינן דאפ"ה התענו בו רוב היום וכדקתני והתענינו דהא ודאי לא אתא אלא לומר דלא השלימוהו מפני שי"ט שלהם היה וא"כ למה ליה למימר דט"ב שחל להיות בשבת ונדחה למחרתו הוה אי לאו למימרא דדוקא בכה"ג הוא דלא בעי לאשלומי אבל אם חל להיות בא' מימי השבוע צריך להשלים וכ"כ מתוך תשובה אחת מחכמי אשכנז שבאו לידי : **ונוהגים** שלא לשחוט ושלא להכין צרכי סעודה עד אחר חצות כ"כ הרא"ש בסוף תענית בשם הר"מ וכתב שלשון התוס' משמע כן דתניא מתקנין בט"ב למוצאי ט"ב פירוש מסוף היום כמו ממנחה ולמעלה דומיא די"ה דמותר בקניבת ירק מן המנחה ולמעלה ע"כ וכ"כ הגהות מיימוניות וכ"כ במרדכי בתחלת מ"ק וכתב דטוב להמתין ממנחה ולמעלה ומשמע מדבריו דלהמתין עד מנחה קטנה קאמר אבל העולם לא נהגו להמתין אלא עד חצות : **כתב** הרשב"א בתשובה על אחד ששחט קודם חצות כל דברים אלו לא נהגו בהם אלא כדי שיהא יושב ומיושב מאבילות של ירושלים ולהתאונן ולהתעסק בנהי וקינות כאבל ואם נהגו שלא לשחוט עד חצות או עד הערב אסור להקל בזה עכ"ל : **במנחה** קורין ויחל ומפטירין דרשו וכו' הר"ד אבודרהם סתם שמפטירין שובה : **ואומר** נחם בבונה ירושלים כבר כתוב משפטו בסי' תקנ"ז ומשפט עננו יתבאר בסי' תקס"ה ותקס"ו כ' התוס' בפ"ב דתעניות (טז.) אהא דאמרינן ויוצאין לבית הקברות ביום ת"צ מכאן נוהגים בכ"מ לילך לבה"ק בט"ב שהרי ט"ב הוי ת"צ : **כתב** בתשב"ץ סימן תס"א שבימי רבינו יעקב סגן לויה מת אדם אחד בט"ב ולא הניח לומ' עליו צ"ה משום דכתיב קרא עלי מועד :

תקס משחרב הבית תקנו שכל דבר שמחה שיהיה בה זכר לחורבן הבית ועל כן אמרו סד אדם את ביתו בסיד ומניח בו אמה על אמה בלא סיד זכר לחורבן פשוט פ"ב חזקת הבתים (ד' ס) ומפרש שם שזה השיור יהא כנגד הפתח וכתבו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל ורבי' אגב שיטפיה נשמט ממנו : **והרמב"ם** כתב אין בונין בניין מסיד כבניין המלכים וכו'

ודעת התוספו' שיברך על הכוס ויתן לתינוק לשתות כתב במרדכי הארוך בתשובת ראבי"ה שהשיג על תשובת רבינו יצחק ב"ר יודא וז"ל סגי ליה במאי דיהבינן ליה לינוקא דאיתמהיל ביומא דתעניתא דגבי ינוקא כי האי לא חיישינן למיסרך וכו' הנה שדעתו דוקא תינוק הנימול ולא כדעת ר"ת דמתיר בסתם לכל תינוק ואין להקשות לדעת ראבי"ה גם בי"כ לענין זמן או בט"ב במ"ש ניתיב לתינוק קטן כי האי דאינו אלא בן ח' ימים משום דאיכא למימר דשמא אינו נמצא תינוק הזה בכל המקומות וה"ל חבילות חבילות וכ"כ שם ראבי"ה וכתב עוד דין זה דיהיב לתינוק הנימול בשם ראב"ן זקינו ע"ש אבל הר"ן בתשובה סי' ל"ב כתב דאין מועיל זה והוי ברכה לבטלה וצריך לשתות ממנו תינוק שהגיע לחנוך וגם אם הביאו הכוס ליולדת שלא שמעה הברכה בב"ה אינו מועיל כלל וכתב על זה דדבר פשוט הוא והאריך בזה עיין עליו מיהו מנהגינו ליתן לתינוק הנימול כדעת המנהגים בס' י"כ וכ"כ בהגהת ש"ע לשם וכ"כ מהר"ש לוריא לענין ט' באב ובכי הא ודאי אין לזוז מן המנהג : כתב בית יוסף ולענין הלכה נקטינן כדברי הגאונים וכו' וכי האי גוונא כתב ביורה דעה סי' רס"ה ומדבריו אלה משמע שסובר דיולדת בט' באב תתענה ותימה שכתב דלא כדברי הרמב"ן שהביא רבינו סי' תקנ"ד דחי' כל ל' יום מאכילים אותה מיד ונראה דהכא כתב לפי המנהג שנהגו הנשים בעצמן להתענות שלא מן הדין ותדע שהרי בסי' זה בש"ע כתב ב"י להדיא שגם בתשעה באב תשתה ממנו היולדת אלמא דלא תתענה וכן פסק לעיל בש"ע סי' תקנ"ד אלא ודאי דמה שכתב כאן וביורה דעה סי' רס"ה הוא לפי המנהג שנהגו ובתשובה הארכתי בזה בס"ד : הגה"ת מיימונית וכתב רב שמואל דאמגלתא ורות וקינות ושיר השירים מברך בא"י אמ"ה אקב"ו על מקרא מגילה בלחש כדאיתא במ"ס ע"כ והביאו מהר"ש לוריא בהגהותיו · תנן רפ"ג דמגילה ואין מפטירין בנביא במנחה וכתבו התוס' שם והטעם שמפטירין במנחה בתענית ולא בשחרית משום דכתיב ביה דרשו משפט ועשו צדקה ואגרא דתעניתא צדקתא לעת ערב ומש"ה נכון לאמרו בערב לאחר שעשו צדקה ע"כ :

תקס משחרב הבית תקנו כו' ברייתא ס"פ חזקת הבתים ואיתא התם אמר רב חסדא וכנגד הפתח וכתבוהו הפוסקים וכתב הב"י ורבינו אגב שיטפא נשמט ממנו ולי נראה דרבינו ס"ל דרב יוסף דאמר וכמ' אמה על אמה פליג ארב חסדא דבכל היכא דמשייר אמה על אמה סגי אפילו שלא כנגד הפתח ופסק כרב יוסף ומכל מקום לא קי"ל הכי אלא כדעת שאר כל הגאונים דס"ל דלא פליגי ורב חסדא מפרש דברי רב יוסף היא : **והרמב"ם** ז"ל כתב אין בונין בנין מסיד כבנין המלכים אלא טח ביתו בטיט וסד בסיד ומשייר בו אמה על אמה ואינו משמע כן בגמרא וכו' כך היא גירסא הנכונה בדברי רבינו ופירוש דבריו שהוא ז"ל הבין לפרש דברי הרמב"ם שאין בונין בנין מלכים לסוד בתיהם בסיד בלי טיח טיט תחלה שזה אסור אפילו ע"י שיור אמה וזהו שכתב הרמב"ם שאין בונין לעולם בנין מסוייד ומכוייד כבנין המלכים ר"ל מסויי' זהו כשסד בסיד בלי טיח טיט תחלה או מכוייד זהו מיני פתוחים וציורים שזהו אסור לעולם פי' שאין לו תקנה אפי' ע"י שיור אמה על אמה אלא טח ביתי בטיט תחלה ואח"כ סד בסיד על הטיט ואז יש היתר בשיור אמה על אמה בלא סיד והיה סבור שטעמו של הרמב"ם בזה מדתניא אין מסיידין אין מכיידין אין מפייחין בזמן הזה שפירושה אין מסיידין בענין זה שהוא דרך גדולה ומעלה בסיד בלי טיח טיט וכן אין מכיידין ואין מפייחין היינו מיני פתוחים וציורים ומדתניא בסתמא אין מסיידין כו' משמע דאין לזה שום היתר בעולם וזהו שכתב הרמב"ם שאין בונין לעולם כו' ומאי דתניא בברייתא דסד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו דבר מעוט ופריש רב יוסף דהיינו שיור אמה על אמה היינו כשטח בטיט תחילה ואח"כ סד בסיד והא דתניא באידך ברייתא לא יסוד אדם את ביתו בסיד ואם עירב בו חול או תבן מותר היינו ע"י שיור אמה על אמה דכיון שעירב בו חול או תבן משחיר קצת וה"ה כשטח בטיט תחלה ואח"כ סד בסיד עליו דמשחיר קצת נמי שרי ע"י שיור אמה על אמה · אבל בסיד ממש כדרך בנין מלכים אסור אפי' ע"י שיור אמה על אמה וכן נראה מלשון הר"ן שכתב אלא סד אדם ביתו בסיד ומשייר בה דבר מעט משמע שאם עירב בו חול או תבן צריך לשייר עכ"ל דעל זה השיג רבינו וכתב ואינו משמע כן בגמרא וכו' וס"ל הך ברייתא דתני סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו אמה על אמה בכל מיני סיד קאמר דמותר ע"י שיור שהרי בסתמא קתני סד בסיד ואפי' הכל סיד בלי טיח טיט או עירוב חול ותבן וכיון דמארי דתלמודא מייתי לה הך ברייתא במסקנא דמילתא ואמוראי רב יוסף ורב חסדא פירשו בה דיגא דשיור היכא הוי ולא פירשו בה דדוקא בעירב תבן או חול או טיט תחילה אלמא דבכל מיני סיד מותר על ידי שיור אמה על אמה דאל"כ ה"ל לפרש דהאי נמי ע"י עירוב חול קאמר כאידך ברייתא דמייתי מקמי הכי גם הרי"ף והרא"ש והסמ"ג והסמ"ק לא כתבו רק ברייתא דסד אדם את ביתו ומשייר בו דבר מועט ואמר רב יוסף אמה על אמה ואמר רב חסדא וכנגד הפתח משמע להדיא דבכל מיני סיד שרי ע"י שיור אמה על אמה וכן נראה מפשט הסוגיא ולפיכך יראה לי שגם הרמב"ם ס"ל הכי ומה שאמר אין בונין לעולם בנין מסוייד ומכוייד כעין מלכים היינו מיני ציורים לבד הוא שאסור לעולם ומאי דתני בברייתא אין מסיידין ואין מכיידין ואין מפייחין משמע ליה דה"ק אין מסיידין בסיד ואין מכיידין ציורין בכותל מן הסיד וכן פי' בערוך ערך כייד וערך פח וזה אסור לעולם אפי' ע"י שיור אמה על אמה אבל בסד ביתו בסיד גרידא בלי ציורין ופתוחין מותר ע"י שיור אמה על אמה ומה שאמר אח"כ אלא טח ביתו בטיט

דרכי משה

(יב) עיין בי"ד סימן רס"ה : (יג) וכתב במהרי"ל במילה שחלה בט"ב עצמו ופסק דהמוהל וסנדק ואבי הבן ילבשו בגדי שבת אחר גמר הקינות כשבאין למול התינוק : ומיהו

וסד בסיד (ס"א בסיד ובטרכסיד) ומשייר בו אמה על אמה ואינו משמע כן בגמרא דבתר דמייתי הך ברייתא ת"ר לא יסוד אדם את ביתו בסיד ואם עירב בו חול או תבן מותר ר"י אומר חול הרי הוא טרכסי' ואסור תבן מותר ומסיק כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו אמה על אמה אלמא ע"י שיור אמה על אמה מותר כל מיני סיד ועושה אשה תכשיטיה ומשיירת בהם דבר מועט ומאי היא בת צדעא פירוש טפול סיד שמטפלת במקום הצדעים ועושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר בה דבר מועט אפילו כסא דהרסנא : תקנו להניח אפר בראש חתנים במקום הנחת תפילין ואסרו עטרות לחתנים ודוקא לחתנים שלא אסרו אלא בעת ריבוי שמחה אבל לשאר כל אדם מותר וקאמר רב לא שנו אלא של מלח וגפרית אבל של ורד והדס מותר ושמואל אומר אף של ורד והדס אסור אבל עושה של קנים וחילת ופסק הרמב"ם ז"ל כשמואל ואיני יודע למה דהא קי"ל כרב באיסורי ופירשו התו' דלא בעטרות של הראש איירי שאין דרך לעשותו מקנים וחילת אלא כעין כיפה שעושין לחתן שיושב בה וכלות מותרות בכל חוץ מבעיר של זהב שאסרו אף לכלות והרמב"ן כתב דלאו דוקא

בטיט וסד בסיד ומשייר בו אמה על אמה ה"ק אלא טח ביתו בטיט אפי' בלא שיור א. סד בסיד ומשייר וה"ל דמאי דתניא על ידי עירוב חול או תבן מותר הוא דוקא על ידי שיור מפני שמשחיר קצת אבל בטח בטיט אפילו בטיט לבן משחיר טובא ולא בעי שיור ולעולם אפילו כשסד בסיד גמור הגי נמי בשיור וזה ברור ונכון למבין ומדקדק בלשון הרמב"ם ויש נוסחאות במקצת ספרי רבינו דגרסי הכי והרמב"ם ז"ל כ' אין בונין בנין מסיד כבנין מלכים אלא טח ביתו בסיד ובטרכסיד ומשייר בו אמה על אמה והיינו משמע כן בגמרא וכו' וכך היתה הגירסא לפני הב"י והרבה על זה קושיות ופירוקי' ולא כיון נכונה אלא הנוסחא ופירושא שכתבתי הוא העיקר והנכון ולענין הילכתא לפי מה שפירשנו דעת הרמב"ם שהיא הינה חולקת על דעת שאר כל רבותינו כך הדין דע"י שיור אמה על אמה מותר אפי' אין טחים בטיט תחלה ואפילו בלא עירוב חול או תבן אלא הכל סיד שרי וה"ה בטרכסיד שהוא עירוב חול בסיד או בלא טרכסיד שהוא עירוב תבן נמי שרי דוקא ע"י שיור אמה על אמה מאחר שהוא ע"י סיד אבל כשטח בטיט שרי אפילו בלא שיור בסיד אמה על אמה אבל כשסד בסיד ומצייר ציורין בכותל מן הסיד אסור אפי' ע"י שיור אבל ציורין בכותל בלא סיד תחלה לא תואר לו ולא הדר ושרי ונראה לי דה"ה ציורין בכותל על טיח בטיט נמי אין בו איסור כיון שאינו על הסיד · ועוד יראה לי דכל היכא שאסור אפילו בדיעבד מחייבין אותו לקלוף שהרי תניא לקח חצר מסויידת מכויידת מפוייחת הרי זו בחזקתה משמע דוקא לקחה אבל אי עביד איהו גופיה אסור דאין בזה לומר שהיא בחזקתה שהרי לא היה לה חזקת היתר בעולם וכן מוכח עוד בסוגיא דפריך מאותה ברייתא אחזקת זיזין וגזוזטראות לר"ה ומה התם דאי עביד שלא כדין מחייבין אותו לסתור מכ"ש לענין איסורא דחמיר טפי כדמשני התם איסורא שאני ודו"ק ועוד יראה דבזמן הזה אפילו לקח חצר מסויידת ומכויידת מחייבין אותו לקלוף דמאי דתניא הרי זו בחזקתה היינו טעמא שיש לנו לתלות שבהיתר עשה בזמן שב"ה קיים וכמו שפירשו שם התו' ובזמן הזה ליכא למימר הכי ונראה שמטעם זה השמיטו הפוסקים דין זה דלקח חצר מסויידת זולתי הרמב"ם אפשר שהוא ז"ל פירשה דהרי הוא בחזקתה היינו דתלינן לומר שהבית היה מקדם של עו"ג ופשיטא דהלוקח מן העו"ג אין מחייבין אותו לקלוף כיון דלא נעשה באיסור ביד עו"ג ומ"מ נראה דאין להקל בלוקח מישראל כ"ל : ומאי בת הלדעא פי' טפול סיד וכו' וז"ל רמב"ם שרגילות לסוד שם ולהסיר שערות והר"ן כתב לשם דהיינו כשהאשה קולעת שערה כולה משיירת ממנה דבר מועט בין אזנה לפדחתה כנגד לדעתא ומביאה סיד טרוף שהוא חבוט וטחה אותו שער והיכה קולעת אותו אלא מטילה אותו כנגד פניה כך עושות בנות עניים אבל בנות עשירים סורקתו בבשמים ובשמן טוב כדי שיתחברו השערות זו בזו עכ"ל :

ומ"ש ואפילו כסא דהרסנא איכא למידק למה כתב כאן בלשון אפילו טפי מאיכך דקא חשיב ובגמרא פ' חזקת לא הוזכר אפילו בכל הני ואולי ריהטא דלישנא בפ' כל כתבי נקט דאיתא התם רב אשי אמר אפילו דבר מועט ועשאו לכבוד שבת הוה ליה עונג מאי היא אמר רב פפא כסא דהרסנא ובגמרא פרק חזקת נמי קאמר עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר דבר מועט מאי היא אמר רב פפא כסא דהרסנא וכיון דהתם בלשון אפילו קאמר כתב רבינו פה נמי בלשון אפי' שוב מצאתי בסמ"ג שכתב אמר רב פפא אפי' כסא דהרסנא אולי כך היו גורסין בפ' חזקת : ופסק הרמב"ם כשמואל ואיני יודע למה דהא קי"ל כרב באיסורי ולי נראה דל"ק מידי דדעת הרמב"ם כיון דשמואל אמר מילתא מציעתא דרב קאי כוותיה דלא אסרינן טפי משל ורד והדס ולוי קאי כותיה דלא שרינן טפי משל קנים וחילתא הלכך הלכתא כוותיה וכה"ג כתב הר"ן בפרק המדיר שזהו ג"כ דעת הרמב"ם ז"ל דפסק בהמדיר את אשתו שלא תתקשט כשמואל אע"ג דקי"ל שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן אלא טעמיה משום דשמואל אמר מילתא מציעתא וכה"ג כתבתי לעיל לענין ק"ש דלא בעינן עמידה בכל פרשה אלא עד לבבך כר' נתן דהוא אמר מילתא מציעתא אמנם לפי גרסתינו בדברי הרמב"ם מבואר שפוסק כלוי דאוסר כל העטרות של חתנים וכ"כ ה' המגיד שהרמב"ם פסק כלוי וכדברי הב"י וצ"ל דרבינו היה לו נוסח' אחרת בדברי הרמב"ם ז"ל : ומ"ש דפירשו התו' דלאו בעטרות של הראש איירי וכו' בפ"ק דגיטין (דף ו') כתבו כן וחלקו על פרש"י דעטרה ממש היא דאין דרך לעשות עטרה משל קנים אלא עטרות שעושין כעין כיפה ומשמע לי דלפי' התו'

כיון

וכו' בסוף הל' תענית כ"כ : ומ"ש רבינו ואינו משמע כן בגמרא דבתר דמייתי הך ברייתא ת"ר לא יסוד את ביתו בסיד וכו' מסיק כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד וכו' נראה מדבריו שהוא סובר שטעמו של הרמב"ם שאסר לבנות בנין מסיד כבנין המלכים הוא מהא דת"ר לא יסוד את ביתו בסיד ומפני כך הוקשה לו מדמסיק בתר הכי סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו אמה על אמה אלמא ע"י שיור אמה על אמה מותר כל מיני סיד ותמהני עליו כמה תמיהי חדא דהא דקתני כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בה וכו' לא מסקנא דשקלא וטריא על דין סד את ביתו בסיד הוא אלא הכי איתא ת"ר כשחרב הבית בראשונה רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין נטפל להם רבי יהושע א"ל מפני מה אין אתם אוכלים בשר וכו' שלא להתאבל כל עיקר א"א להתאבל יותר מדאי א"א אלא כך אמרו חכמים סד את ביתו בסיד ומשייר בו דבר מועט וכיון דברייתא באפי נפשה היא לא שייך למימר דמסיק כך אמרו חכמים סד את ביתו בסיד דהא לאו מסקנא היא ועוד דאם ת"ל מדפליגי ברייתות אהדדי אפשר דהלכה כקמייתא ולא כבתרייתא דמשום דמאי תלמודא מייתי לה בבתרייתא לא מכרעת מלתא דתיהוי הלכתא כוותה ועוד דהא איכא למימר דלא פליגי דבחדא מתרי גווני שרי או שיערב בו חול או תבן או שישייר בו אמה על אמה וברייתא קמייתא תני תקנתא דבחול ותבן ואידך ברייתא קתני תקנתא דשיור אמה · ועוד לפי דבריו מאי ניהו סיד כבניין המלכים ומאי ניהו טח את ביתו בסיד דתרווייהו סיד נינהו ומה בין זה לזה שאסר הרמב"ם בזה והתיר בזה לכך נ"ל דרבינו לא דק בדברי הרמב"ם כלל דהרמב"ם לאו אמיני סיד קפיד דכל מיני סיד שוים ולא אתי למיסר אלא מיני סיוד וכיור כך מפורש בדברי הרמב"ם בנוסחא דידן שכתב כלשון הזה תקנו חכמים שהיו באותו הדור שאין בונין לעולם בניין מסויד ומכוייר כבניין המלכים וזה ברייתא מפורשת היא שם ס"פ חזקת הבתים שנוייה בלא מחלוקת אין מסיידין ואין מכיירין ואין מפייחין בזמן הזה ומשמע ליה דסיוד וכיור ופיוח מיני פתוחים וציורים הם ואפשר דאין מכיירין ואין מפייחין הם פתוחים וציורים ואין מסיידין היינו מיני ציור אלא כמשמעו וה"ק אין מסיידין ועל הסיוד יכייר ויפיח דאפילו כיור ופיוח בלא סיוד לא תואר לו ולא הדר הלכך לא מיתסר ואפשר עוד לומר שדרך העולם כשרוצים לסוד בתיהם טחים בטיט תחלה ואחר כך סדין בסיד אבל המלכים אין טחים בטיט תחלה אלא הכל סיד וקתני דאין מסיידין בענין זה שהוא דרך גדולה ומעלה ובסיוד וכיור כזה אין שום תקנה ואפילו ע"י שיור אמה והיינו דלא קתני האי מתניתא שום תקנתא וזהו שכתב הרמב"ם שאין בונין לעולם בניין מסוייד ומכויי' כבנין המלכים ומדקאמ' לעולם משמע שאין לו שום תקנה ובאיכך תרי ברייתות סובר הרמב"ם דלא פליגי אהדדי אלא חדא ברייתא תני תקנתא חדא ואידך תני אידך תקנתא ותקנתא דשיו' אמה הרי כתב אותה בהדיא ותקנתא דערוב תבן או חול לגירס' רבי' בדברי הרמב"ם דמצריך בטרכסיד שיור אמה פוסק כר' יהודא ולנוסחא דידן שאין כתוב בה טרכסיד נראה שהוא פוסק כרבנן ולא הוצרך להזכיר תקנתא דערוב חול או תבן דהשתא טרכסיד מיקרי ואיהו לא קאמר דבעי שיור אמה אלא בסיד דוקא דאילו טרכסיד בלאו הכי נמי שרי . והרי"ף והרא"ש כתבו בסוף תעני' הסיא דסד אדם ביתו בסיד ומשייר אמה על אמה ואע"פ שלא כתב הא דתניא אין מסיידין ואין מכיירין ואין מפייחין אפשר דלאו משום דסבירא לן שאינה כהלכתא השמיטוה אלא משום דמכיון דסיוד פשוט לא התירו אלא ע"י שיור אמה ממילא משמע דסיוד וכיור כבני המלכים ודאי אסור אפי' ע"י שיור (א) ואפשר שהם סוברים דהכך נמי שרו ע"י שיור אמה אלא שהר"ן כתב על דברי הרי"ף ברייתא דאין מסיידין ואין מכיירין נראה שהוא סובר דלהרי"ף נמי איתא וכמ"ש תחלה והרמב"ן גם כן כתב בת"ה ודע דבהאי ברייתא דאין מסיידין ואין מכיירין מסיים לקח חצר מסויידת מכוייר' ומפוייחת הרי זו בחזקתה נפלה אינו חוזר ובונה אותה כלומר אינו סד ומכייר ומפייח אותה והרמב"ם כתב הלוקח חצר מסויידת ומכויירת הרי זו בחזקת' ואין מחייבין אותו לקלוף הכתלים ולא חשש לכתוב שאם נפלה אינו חוזר ובונה אותה משום דמלתא דפשיטא הוא : ומ"ש ועושה אשה תכשיטיה ומשייר' בהם דבר מועט וכו' עד מקום הנחת תפילין זהו סיום הברייתא שכתבתי בסמוך דמשחרב בית המקדש רבו פרושים בישראל :

ומה שפירש רבינו צידעא טפול סיד כך פי' רשב"ם והר"ן כתב בסוף תעניות בשם העיטור דכשהאשה קולע' שער' משיירת ממנו דבר מועט בין אזנה לפדחתה כנגד צדעת' והרמב"ם כתב כשהאשה עושה תכשיטי הכסף והזהב משיירה מין ממיני התכשיט שנוהג' בהן כדי שלא יהא תכשיט שלם ובהא דתני עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר בה דבר מועט כתב הרמב"ם וז"ל וכן התקינו שהעורך שולחן לעשות סעודה לאורחים מחסר ממנו מעט ומניח מקום פנוי בלא קערה מן הקערות הראויות לתת שם ותקנו להניח אפר בראש חתנים במקום הנחת תפילין גם זה ס"פ חזקת הבתים וכתבו רבינו בטור א"ע סי' ס"ה וכן נוהגים באשכנז בשעת ברכה נותנין לחתן אפר בראשו במקום התפילין ובספרד נוהגין ליתן בראשו עטרה עשוי' מעלה זית לפי שהזית מר זכר לאבילות ירושלים והרא נהרא ופשטי' עכ"ל וכתב הכלבו יש מקום נמנעו שלא לתת אפר מקלה בראשי חתנים מפני שאין העם מוחזקים כלל בהנחת תפילין ולא יהיה להם האפר תחת פאר ויחשבו ג"כ שמא לא יהיה ג"כ פאר תחת אפר ונהגו לעשות זכרון אחר במקומו שנותנין מפה שחורה על ראש החתן והכלה ועל זה פשט המנהג לשבר הכוס אחר ז' ברכות ע"כ (ג) :

ואסרו עטרות לחתנים משנה בסוף סוטה (מט.) בפולמוס של אספסייאנו' גזרו על עטרות חתנים : ומ"ש ודוקא לחתנים שלא אסרו אלא בעת ריבוי שמחה כ"כ הרמב"ן בת"ה גבי עטרות כלות וז"ל ודוקא לכלה אבל שאר נשים מותר כדתנן (נז.) ולא בעיר של זהב מאי עיר של זהב ירושלים דדהבא כדעבד ליה ר"ע לדביתהו אלמא היכא אסורה אלא לכלות וכן עטרות חתנים שכינו דוקא חתנים אבל שאר כל אדם מותרים בהם שלא גזרו אלא בשעת שמחה וכ"כ התוספות בפרק במה אשה (נט:) ובפ"ק דגיטין (ז.) וכ"כ ה"ה : ומ"ש וקאמר רב לא שנו אלא של מלח וגפרית וכו' (שם :) בסוף סוטה ופירש"י של מלח ושל גפרית · ענין עטרה עושים מאבן מלח שהוא צלול כאבן הבדולח וצובעין אותה במיני ציורין בגפרית בשם שעושים בכלי זהב וכסף שקורין נאיל"ה : חילתי · כמין גומא הגדל במים : ומ"ש רבי' ופסק הרמב"ם כשמואל אינו מכוון דהא לשמואל של קנים וחילת מיהא שרי ואילו הרמב"ם סתם וכתב גזרו על עטרות חתנים שלא להניחם כלל ולא חלק בין של שאר מינים לשל קנים וחילת וטעמו מפני שבגמרא אחר מחלוקת רב ושמואל אמרינן ולוי אמר אף של קנים וחילת אסור וכן תני לוי במתני' אף של קנים ושל חילת אסור ופסק הלכה כלוי משום דגדול מרב ושמואל הוא : ומ"ש ופירשו התוספות דלא בעטרות של ראש איירי וכו' בפ"ק דגיטין (ז.) כתבו כן ולא נראה להם דברי רש"י שפירש דעטרה ממש היא : ובכלות מותרות בכל חוץ מבעיר של זהב וכו' בסוף סוטה (שם) תנן בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות ובגמרא (שם) מאי עטרות כלות אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן עיר של זהב תנ"ה איזהו עטרות כלות עיר של זהב

דרכי משה

תקס (א) ומיהו המנהג כדברי הטור דעל ידי שיור אמה על אמה נוהגין היתר בכל : (ב) ובעירינו נהגו בשתיהן נותנין אפר על ראש חתתן וגם החתן משבר הכוס שמברכין עליו ברכת אירוסין ולכן נהגו לברך ברכת אירוסין על כוס של חרם :

דוקא עיר של זהב אלא כל שעיקרו של כסף או של זהב אסור אף לכלות ולא התירו להם אלא שעיקרן של מיני צבעונים אע"פ שיש בו משבצות זהב וכ"כ הרמב"ם ז"ל גזרו על עטרות כלות של כסף וזהב אבל עטרות של גדיל מותר לכלות ושאר כל אדם חוץ מחתן וכלה מותרין בכל ואסרו כל מיני שיר בין בכלי בין בפה ופירש"י כגון לשורר בבית המשתה והתו' מפרשים דאפי' בלא משתה נמי ודוקא למי שרגיל בכך כההיא דאיתא בירוש' ריש גלותא הוה קאים ודמיך בזמר' פירוש בשכבו ובקומו היו מזמרין לפניו ומלשון הרמב"ם ז"ל משמע דבכלי אסור לשמוע בכל ענין ובפה דוקא על היין אבל הוא ביאר בתשובת שאלה דאפי' בפה אסור אף בלא משתה ואין חילוק בין לשון עברי ולשון ערבי כ"ש אם הן דברי ניבול שאסור לשומעו אף בלא מליצה וניגון וה"מ שירת אהבים כגון לשבח יפה ביופיו וכיוצא בו אבל מותר לומר שירות ותשבחות על היין בבית המשתה ואסור לאדם שימלא (א) שחוק פיו בזמן הזה שנאמר אז ימלא שחוק פינו:

תקסא **הרואה** ערי ישראל בחורבנן אומר על הראשונה שרואה ערי

זהב אבל עושה אותה כיפה של מילת ופירש"י עיר של זהב עטרה של זהב ועיר של זהב מצויירת עליה וכתב הרמב"ן בת"ה גרסינן בפ"ק דגיטין (שם) רבינא אשכחי' למר בר רב אשי דקא גדיל כלילא לברתיה א"ל לא סבר לה מר הסר המצנפת והרם העטרה כ"ו שמצנפת בראש כהן גדול תהא עטרה בראש כל אדם נסתלקה מצנפת מראש כהן גדול נסתלקה עטרה מראש כל אדם א"ל דומיא דכהן גדול בגברי והיא לבתו כלה גדיל וכן הני גברי דאסר להו כלילא חתנים נינהו דעטרות חתנים תנן דומיא דגברי בנשי מותר כך פי' ר"ת כמאלו חתנים אסורים בכל העטרות והכלות מותרות בכולן חוץ מעיר של זהב ושאר אנשים ונשים מותרין בכולן וקשה לי מה שאמרו בפרק במה אשה (נט:) גבי אסטמא משום ר"א בר' שמעון אמרו אין בה משום א עטרות כלו' אלא י"ל דכל דאיכסלא אסור משום עטרו' דלאו דוקא עיר של זהב ואסטמ' יש בה משבצות זהב וכיון דעיקרה בגד לא גזרו ודרבינא של מיני צבעונים הוה דקאמר דקא גדיל דומיא דמצנפ' דאסורה לחתני' ומותר' לכלות שא"א לכולן לגמרי והיינו דתניא התם איזו היא עטרות כלות עיר של זהב אבל עושה הוא כפה של מילת לא התיר בה עטרה שיש בה כסף וזהב אלא של מילת היו וכתב ה"ה שכך היא דעת הרמב"ם שכתב של כסף או זהב אבל בנוסח שלנו בספר הרמב"ם כתוב אם היה שם כסף משמע לפי נוסחא זו שאע"פ שעיקרה של גדיל אם קבועים בה משבצות כסף או זהב אסור:

ומ"ש רבינו ושאר כל אדם חוץ מחתן וכלה מותרים בכל כבר נתבאר בסמוך:

ומ"ש רבי' בשם הרמב"ן דכל שעיקרו של כסף או של זהב אסור אף לכלות לאו למימרא דלשאר נשים אסור דהא כל שאינה כלה לא מיתסרא במידי אלא היינו לומר דלא מיבעיא לחתנים דאסור אלא אף לכלות:

ואסור כל מיני שיר בין בכלי בין בפה. בסוף סוטה (מח.) תנן משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות שנאמר בשיר לא ישתו יין ובפ"ק דגיטין (ז.) שלחו ליה למר עוקבא זמרא מנ"ל דאסור שירטט וכתב להו אל תשמח ישראל אל גיל כעמים ולישלח להו מהכא בשיר לא ישתו יין אי מההוא הוה אמינא הני מילי זמרא דמנא אבל דפומא שרי קמ"ל ופירש רש"י זמרא לשורר בבי' המשתאות וכתבו התוס' כן משמע מדקאמר ולישלח להו מהכא בשיר לא ישתו יין ורגילו להחמיר בכיוצא דהכוא דירושלמי דהוה קאים ודמיך בזמרא שמתענג ביותר ושיר של מצות שרי כגון בשעת חופה. שעושין לשמח חתן וכלה וגם סמ"ג כ' בהל' ט"ב דלשמח חתן וכלה שהוא שיר של מצו' מותר ורבינו כתב בסי' של"ח בשם אבי"ה שמותר לומר לעו"ג בשבת לנגן בכלי שיר בחופות דאמירה לעו"ג במקום מצוה שרי ואין שמחת חתן וכלה בלא כלי שיר ע"כ: **ומ"ש** רבינו ומלשון הרמב"ם משמע בכלי אסור בכל ענין ובפה דוקא על היין כ"מ ממ"ש בסוף הלכות תענית וז"ל וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהן ואסור לשמען מפני החורבן ואפי' שירה בפה על היין אסורה שנאמר בשיר לא ישתו יין וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תשבחות או שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן על היין: **ומ"ש** רבינו שמותר לומר שירות ותשבחות על היין בבית המשתה כן כתב הרי"ף והרא"ש בפרק אין עומדין בשם גאון וכ"כ ה"ה בשם גאון ג"כ וכך הם דברי הרמב"ם שכתבתי בסמוך:

גרסינן בסוף סוטה (מח.) א"ר הונא דשמעא זמרא תיעקר אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא שנאמר קול ישורר בחלון חרב בסף אמר רב הונא זמרא דנגדי ודבקרי שרי דגרדאי אסור ופירש"י דנגדי. מושכי ספינות בחבל שרי שאינו אלא לזרוז במלאכתו: ודבקרי. שמומרים בשעה שחורשים אינו אלא לכוון את השוורים לתלמיהם שהולכים לקול השיר שערב עליהם: דגרדאי. אינו אלא לשחוק: **ואסור** לאדם שימלא שחוק פיו בזמן הזה שנאמר אז ימלא שחוק פינו וכו' בריש פרק אין עומדין (לא.) אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה ומפרש רבינו דבזמן הזה דוקא קאמר וכך פירש הרמב"ן בת"ה אבל ה"ר יונה פירש דשלא בזמן הזה נמי קאמר שהשמחה יתירה מרגילין את האדם לשכוח המצות:

תקסא הרואה ערי ישראל בחורבנן אומר על הראשונה שרואה ערי

כיון דבעל כיפה אסור כ"ש בעטרה ממש וא"כ בזמנינו זה שדרך לעשות עטרה בראש משל קנים וחילות כמו שנוהגים העו"ג בשעת נשואין שלהם אסור לישראל וכן משמע להדיא בסוף סוטה דטפי איסור יש בעטרה שבראש מבאותן שעושין כעין כיפה ונראה דפי' התו' אינה אלא בעטרות חתנים אבל בעטרות כלות אפילו בעטרה ממש מותר כשעיקרן של מיני צבעוני' ועיין בסמ"ג בפי' עטרות חתנים:

ואסרו כל מיני שיר בין בכלי בין בפה ופרש"י כגון לשורר בבית המשתה ור"ל אפילו למי שאינו רגיל והתוספות מפרשים דאפי' בלא משתה נמי אסור למי שרגיל ולפי זה אין פי' התו' חולק אפרש"י ונראה ג"כ מדעת התו' דלמי שרגיל אסור אפי' בפה ואפי' בלא משתה עיין בפ"ק דגיטין (דף ז'):

ומ"ש ומלשון הרמב"ם משמע וכו' פי' המחמיר מכל דבכלי אסור אפי' למי שאינו רגיל אפילו בלא משתה ומיקל מכל דבפה דוקא על היין אבל שלא על היין שרי אפי' למי שרגיל וצ"ל שהוא מפרש מאי דתנן משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות שנאמר בשיר לא ישתו יין היינו אפי' שיר בפה ומאי דקאמר בפ"ק דגיטין אי מההיא ה"א ה"מ זמרא דמנא אבל דפומא שרי קמ"ל דצריך לומר בהאי קרא אפסר דטעי לומר שפירושו בזמרא דמנא אבל לפי האמת ודאי שגם המקרא שאמר בשיר לא ישתו יין היינו אפי' שיר בפה ולכך קאמר להו האי מקרא אל תשמח ישראל אל גיל כעמי' דליכא למיטעי בהא דזימרא בפה קאמר דאסור נמי בבי' המשתאות: **ומ"ש** אבל הוא ביאר בתשובת שאלה דאפי' בפה אסור אף בלא מנא משמע דאפילו לשאינו רגיל ובעל כרחך שדעתו לפרש הסיא דמר עוקבא דפ"ק דגיטין דאסר אפי' בפה היא היינו אפילו בלא משתה ומאי דפריך התם ולישלח ליה מהכא בשיר לא ישתו יין היינו דס"ל דהמקרא דקאמר בשיר לא ישתו יין לאו דוקא קאמר בבית המשתה דעיקר קפידא איכה אלא בשביל השיר ואורחא דמילתא הוא לשורר במשתה היין אבל אה"נ דאפי' בלא משתה אסור ומתניתין דסוף סוטה דבטל השיר מבית המשתאות נמי לאו דוקא אלא אפילו בלא משתה נמי אסור כנ"ל לדעת הרמב"ם:

ומ"ש שירת אהבים כו' זהו מדברי רבינו שמפרש כל האסורים שהזכיר למעלה לפירש"י ותו' והרמב"ם כל אלה דוקא בשירי אהבים וכו' וכ"כ כל הפוסקי' בשם גאון ולענין הלכה ירא'ה עיקר כדברי הרמב"ם בתשובת שאלה דכל שאינה של שירות ותשבחות אסור אפילו בלא משתה ואפילו בפה וכדגרסינן בסוף סוטה אמר רב הונא דשמע זימרא תעקר אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא אמר רב הונא זימרא דנגדי ודבקרי שרי דגרדאי אסור פי' הנגינות שמנגנין בני אדם בשעה שמושכין משאוי או בשעה שמנהגין השוורין לחרישה מותר שאינו אלא לתקן מלאכתן אבל הנגינות שמנגנין האורגים וה"ה שאר האומנין באומנתן אסורין שאינן אלא לשמח לבבן ואסור וכדכתיב אל תשמח ישראל אל גיל כעמים וכו' וכ"ש דאסור לשמוע כלי זמר ולפיכך יש להזהיר על המקילים לשתות בכלי זמר ואפילו בשבתות וי"ט דלא התירו אלא בחופה משום שמחת חתן וכלה וכן הנשים המזמרים בפה בעת מלאכתן יש למחות בהם ואם אינן שומעין מוטב שיהו שוגגין ואל יהיו מזידין כדאמר בריש המביא דאפי' באיסור דאורייתא אין למחות בדבר שאנו יודעין בודאי שלא יקבלו ועיין בתו' בהגהות אשיר"י סוף פרק חזקת הבתים:

תקסא הרואה ערי ישראל בחורבנן אומר וכו' בפ' אלו מגלחין ת"ר ואלו קרעין שאין מתאחין כו' ועל ערי יהודה ועל המקדש ועל ירושלי' וקורע על מקדש ומוסיף על ירושלי' ובגמ' ערי יהודה מנלן דכתיב ויבואו אנשים משכם משילה ומשומרון שמונים איש מגולחי זקן וקרועי בגדים ומתגודדים ומנחה ולבונה בידם להביא בית ה' מקרא זה כתוב בירמיה במעשה גדליה אחר החורבן שכבר היו ערי יהודה חריבות וכשנכנסו ממקומם לא ידעו בחורבנם וכשמעו בדרך גלחו זקנם וקרעו בגדיהם והתגודדו ומ"ש הכתוב ויבואו האנשים משכם וגו' אינו לומר שקרעו על שכם ושילה ושומרון שהן ערי ישראל אלא לומר כי משם ביתם ונעקרו לילך ליהודה להביא מנחה בית ה' ובדרך שמעו כי נחרב וקרעו בגדיהם וזה פשוט ולא הוצרכתי לכתבו אלא מפני שראיתי בב"י דק"ל כיון דכתיב ויבואו אנשים משכם וגו' והני עיירות ערי ישראל הם הל"ל דעל כל ערי ישראל קורעין ולא דק. ואיכא למידק ודילמא לא קרעו בגדיהם מפני חורבן יהודה אלא מפני חורבן הבית ששמעו בדרך שזהו פשוטו של מקרא וכן פי' רש"י והרד"ק לשם דקרעו בגדיהן על חורבן בית המקדש וכן משמע המקרא שסיפר ומנחה ולבונה בידם להביא בית ה' דבא לומר מפני ששמעו חורבן הבית שמקריבין שם מנחה ולבונה שהיה בידם קרעו בגדיהם וצ"ל דמאחר שלא הגיעו אז אלא למצפה שהיא אחת מערי יהודה לא היה להם לקרוע על המקדש עד שיגיעו שם ויראו חורבנם סמוך להם כמן הצופים לירושלים אלא בע"כ דקריעתם היה בשביל החורבן מצפ' שראו אז סמוך להם שהיא אחת מערי יהודה ומינה נלמד במכ"ש שצריך לקרוע על המקדש ועל ירושלי' כשרואה חורבנם ומשמע דעל ערי ישראל אין צריך לקרוע דלא אמ"ו אלא בערי יהודה וכמעשה שהיה אבל ערי ישראל דלא חשיבי כערי יהודה לא גם כל הפוסקי' כתבו דין זה בערי דוקא וכן כתב רבינו בסימן ש"מ וא"כ ערי ישראל דנקט הכא לאו דוקא וכ"כ ב"י ושכן המנהג שלא לקרוע אלא על ערי יהודה דוקא ע"כ: ופשוט הוא דהאי ערי יהודה בחורבנן דקאמר היינו אפי' יש שם ייסוב כל שיד האומות שולטת עליו בחורבנן מיקרי דהא מצפה שקרעו עליה היה שם ייסוב עם רב מיהודי' וכשדים אנשי מלחמה דעדיין לא ידעו הם שנהרג גדליה ואת כל היהודים אשר היו אותו במצפה ואעפ"כ קרעו בגדיהם מפני שהיתה נכבשת תחת יד מלך בבל: **ומ"ש** אומר על הראשונה שרואה ערי

פרישה

סי' תקס (א) **שחוק** פיו בזמן הזה כו' וכת' ב"י אבל הר"ר יונה פי' דשלא בזה"ז נמי קאמר שהשמחה יתירה מרגילה את האדם לשכוח המצות עכ"ל וז"ל ר' יונה ר"פ אין עומדין י"מ שטעם הדבר מפני חורבן בית המקדש אבל לא בשעת חורבן מותר ואין זה נכון דא"כ לא היה לו לומר בעולם הזה אלא משחרב בית המקדש אסור לאדם שימלא שחוק פיו כו' מדלא אמר הכי שמעי' שאינו תלוי בחורבן אלא אפי' בזמן ב"ה אמר שאסור למלאות שחוק פיו בעה"ז בשום ענין שהשמחה מרגילה האדם שישכח המצות כמו שאמרנו למעלה. ומאי דאמרי' אימתי ימלא שחוק פינו בזמן שיאמרו כו' לא מפני המקדש לבד אומר אלא ה"ק אימתי יהיה השמחה מותרת בזמן שיעשה עמנו נסים ויושיענו ואז באותו הזמן נשמח כדי לגלות נפלאותיו וגבורותיו ויאמרו העו"ג הגדיל ה' לעשות עם אלה ויראו בשמחתינו. ושמחה בזה שהוא שמחת הבורא היא מצוה גדולה משום פרסומי ניס' ודומה לזה מ"ש במדרש זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה ב"ו הוי אומר בשם כלו' אע"פ שזה היום הוא י"ט ונעשה לנו בו ניסים ונפלאות ואנו שמחים בו אפ"ה עיקר השמחה אינו בעבור י"ט אלא בעבור השם לפרסם את כל הגדולות ואת כל הנוראות שהוא עושה עכ"ל ונלע"ד פי' לפי' דהאי אז ימלא שחוק פינו לאו בעה"ב איירי אלא בימות המשיח או בימי בית שני שהרי נאמר שם לפני זה במזמור קכו שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים אז ימלא שחוק כו' וידוע אדמז"ל על היינו כחולמים שנדרש על ע' שנה דגלות בבל ועכ"פ לא איירי מימי עה"ב אלא מימי הגאולה אלא ה"פ דר"י בעה"ז אפילו בזמן שב"ה קיים אסור למלאות שחוק פינו כל זמן שהיצ"ר גובר עלינו משום שהשמחה גורם שישכח את המצות וזה הוא אפילו בזמן שב"ה קיים ואפילו לימות המשיח נמי אסור אם לא באותו זמן ועת שיעשה לנו הש"י ניסים ונפלאות אז כדי שיגולה הנס מותר לשמח משום פרסומי ניס' דהיינו מתוך שיראו האומות שנהפך לנו אבל לי"ט ולשמחה אז יכירו בגודל שבותינו ויאמרו הגדיל ה' לעשות עם אלה ובאם לא נשמח אזי לא יוכר הבדל בין מה שהיינו בו בזמן הגלות לזמן הגאולה אבל מיד שיפורסם הנס יחזור הדבר לאיסורו מטעם הנ"ל והיינו כל זמן עה"ז עד שנזכה לעה"ב ואז אין יצה"ר יגבר עלינו כי בלע המות לנצח ואז יהיה מותר השמחה עכ"פ ולפ"ז מה שמייתי הקרא אז ימלא שחוק פינו לא מייתי ראייה שאז יהיה מותר אלא מייתי ראייה לאיסור שהרי לא הותר לנו הקרא לשמוח אלא בזמן הנס שעי"כ יאמרו העו"ג הגדיל ה' לעשות וכמ"ש ר"י ראייה ממש זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו בשם. ולא בי"ט ומה שמותר בעה"ב זה א"צ ראייה אלא מסתבר טעמא דמטעם האיסור אנו לומדים ההיתר וק"ל ווה נלע"ד בפי' הרר"י ולא כמ"ש רמ"י

חדושי הגהות

תקס אר"ל כיון דאשמעינן אסטמא משמע דיש עוד דברים שיש בהם משום עטרות כלות:

ערי קדשך היו מדבר וקורע ואינו צריך לקרוע עוד באחרות וכשרואה ירושלים אומר ציון מדבר היתה ירושלים שממה וקורע וכשרואה בית המקדש אומר בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך בו אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה וקורע ומהיכן חייב לקרוע משיגיע לצופים ואם ראה המקדש תחלה קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים ואם ראה ירושלים תחלה קורע על ירושלים בפני עצמו ועל המקדש בפני עצמו היה הולך ובא אם שהה ל' יום שלא ראה אותו צריך לקרוע פחות מכן א"צ לקרוע וצריך לקרוע מעומד וכל בגדים שעליו עד שמגלה לבו ואסור לאחותן פי' תפירה מכפנים ואחרת עליה מבחוץ אבל מותר למוללן ולשוללן וללוקטן ולעשות כמין סולמות פירוש תפירות שאינן מיושרות:

הלכות תענית

תקסב **אמר** רב חסדא כל תענית שלא קבלו מאתמול ושלא שקעה עליו חמה פי' שלא השלימו עד צאת הכוכבים

ערי קדשך היו מדבר וקורע מימרא דר"א בפ' ואלו מגלחין אלא דהגירסא לפס אומר ערי יהודה היו מדבר וקורע אבל כל הפוסקים כתבו הגירסא כלשון רבינו ערי קדשך: **ומ"ש** ואין צריך לקרוע באחרות כן דקדק שם הרא"ש וכ"כ הרב המגיד בסוף הלכות תענית בשם הרמב"ן:

ומ"ש וכשרואה ירושלים אומר ציון מדבר היתה ירושלים שממה וקורע וכשרואה ב"ה אומר בית קדשינו ותפארתנו כו' במימרא הנזכרת אלא שברמב"ם בסוף הלכות תענית כתוב ראה ירושלים בחורבנה אומר בית מקדשינו ותפארתינו כו' וקורע וכשיגיע למקדש קורע קרע אחר כו':

ומהיכן חייב לקרוע משיגיע לצופים ברייתא שם אחד השומע ואחד הרוא' כיון שהגיע לצופים קורע וכן בפרק אלו הן הלוקין כיון שהגיע לצופים קרעו בגדיהם ובפרק אלו עוברין כתב רש"י צופים שם כפר שיכול לראות בית המקדש משם · וכן פסק הרמב"ם בסוף הלכות תענית אכן הרי"ף והרא"ש השמיטו זה גם רבינו עצמו לא כתבו ביורה דעה והכי משמע בברייתא דאף השומע ואינו רואה כיון שהגיע לצופים קורע אבל ברואה אפי' ברחוק הרבה יש לו לקרוע ומטעם זה השמיטוהו הרי"ף והרא"ש ונראה דאף הרמב"ם מודה בזה דיצא ידי קריעה אפי' קרע קודם שהגיע לצופים אלא דאשמעינן דבהגיע לצופים חייב לקרוע תכף מה שאין כן בקודם לצופים דאף על גב דיצא ידי קריעה מכל מקום יכול הוא להמתין מלקרוע עד שיגיע לצופים וזה דעת רבינו דכאן כתב דמן הצופים חייב לקרוע וביו"ד כתב בסתם משום דאף קודם לצופים יצא ידי קריעה כ"ל ודלא כדברי הב"י שאמר דקודם שיגיע לצופים לא חשיבא ראייה וכל זה ע"פ פי' רש"י אבל ר"י חולק וסבר דצופים אינו כפר אלא כל מקום סביב לירושלים שיכול לראותה משם עיין בתוספות פרק אלו עוברין מתניתין דההולך לשחוט את פסחו א"ק דא"כ מאי אח' השומע וכו': **ואם** ראה המקד' תחלה וכו' שם בגמרא ופירש"י וכגון שנכנס לירושלים בשידה ותיבה ומגדל דלא ראה ירושלים עד שראה ב"ה תחלה וכ"כ נימוקי יוסף והרמב"ם כתב דכשבא בדרך המדבר פגע במקדש תחלה ולדידי מאחר דהשתא בחורבנן קיימין אפשר דבתי ירושלים כ"כ חרבין עד שלא יראה משהגיע לצופים כ"א כותל המערבי ובזה הוא פוגע במקדש תחלה · וכתב הרמב"ן בתורת האדם והב"י הביאו ומוסיף על ירושלים כל שהוא ואם פגע בירושלים תחלה קורע טפח לכל אחד ומשמע דאפי' באותו קרע עצמו בשקורע ומוסיף בו טפח יצא אבל בנימוקי יוסף כתב וז"ל ומוסיף על ירושלים כשיראה ירושלים יוסיף בעבור ירושלים עד טבורו אבל אם ראה ירושלים תחלה קורע על ירושלים שיעור טפח ואינו מוסיף על המקדש בעבור כבוד המקדש דשמא לא יהא ניכר קרע המקדש לפיכך ירחיק ג' אצבעות משפת בית הצואר וקורע שיעור קריעה עכ"ל:

מצאתי בלקוטים כשאדם בא לירושלים ורואה את הקובה של ב"ה שהיא עזרה אז חייב להשתחות כנגדה ולקרוע את בגדיו ולבכות ולהתאונן ולהתאבל ולדאג על חורבן בית המקדש ולבכות במרה ולקונן ולומר זה המזמור מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתיך טמאו את היכל קדשך כו' עד סוף וכשקורע מברך ואומר ברוך דיין אמת כי כל משפטיו צדק ואמת הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו · וכשרואה ציון וירושלים הוא חייב כמו כן להוסיף על הקרע הראשון טפח ולבכות במר נפש ולהתאנח ולומר בית מקדשינו ותפארתינו אשר הללוך אבותינו וערי קדשינו היתה לחרבה ולשרפת אש כלה ה' חמתו שפך חרון אפו ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה · וכשרואה שערי רחמים שהם בכותל מערבי הוא הכותל אשר בנה דוד המלך ע"ה צריך לומר פסוק זה טבעו בארץ שעריה אבד ושבר בריחיה מלכיה ושריה בגוים אין תורה גם נביאיה לא מצאו חזון מה' ע"כ וצריך לבאר דמה שכתב דכשרואה הקובה של בית המקדש דחייב לקרוע ולהשתחות וכו' ורצונו לומר דתחלה יאמר בית מקדשינו וכו' כדאיתא בגמרא דקודם הקריעה חייב לומר כן כדי שיהא ניכר על מה הוא קורע:

ומ"ש ולבכות ולהתאונן וכו' אין לה גמרא אבל השכל יחייב כן דה"ל כמי שמתו מוטל לפניו דקורע ובוכה ומתאונן וכן משמע בפשטיה דקרא מגולחי זקן וקרועי בגדים ומתגודדי' דהיו שורטי שריטות בבשרם ובוכים ומתאוננים:

ומ"ש ולומר מזמור לאסף וכו' כל זה לעורר לבו להתאונן ולדאג על חורבן ולהתפלל על בנינה בבונה עצומה: **ומ"ש** שיברך דיין האמת נראה דאין לברך בשם ומלכות דברכה זו לא נתקנה אלא על שמועות הרעות שהם מתחדשים ובאים אבל זו אבלות ישנה היא ולא שייכ' כלל במה שרואה חורבנ':

ומ"ש כשרואה ירושלים חייב להוסיף על הקרע הראשון טפח הוא דלא כפי' הרמב"ן דכתב דבכל שהוא סגי אלא סובר דדין זה דומה למי שקורע ואח"כ מת לו מת אחר תוך ז' דמוסיף וקורע עוד טפח ונראה שזהו דעת נימוקי יוסף שכתב דמוסיף בה עד טיבורו והיינו טעמא מאחר שהקרע הראשון עד כנגד לבו וצריך להוסיף קרע טפח ממילא יגיע עד טבורו:

ומ"ש ולבכות במר נפש ולומר בית מקדשינו ותפארתנו וכו' כבר כתבתי דכן משמע מדברי הרמב"ם דגם ברואה ירושלים אומר בית מקדשנו ותפארתנו וכו' והיינו מפני ציון וירושלים אבל כפי גרסתינו בגמרא לא משמע הכי אלא ברוא' ירושלים אומר ציון מדבר וכו': **ומ"ש** וכשרואה שערי רחמים כו' אין לה גמר' ולא ידעתי מניין לו זה:

תקסב אמר רב חסדא כל תענית וכו' בפרק קמא דתענית אמר רב הונא יחיד שקיבל עליו תענית אפי' אכל ושתה כל הלילה למח' הוא מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו למחר אינו מתפלל תפלת תענית ואסיק אביי קסבר רב הונא מתענין לשעות ומתפללין תפלת תענית ושאני הכא דאיכא שעות דליליא דלא קביל עליה מעיקרא אמר רב חסדא הא דאמר מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום עד הערב א"ל אביי הא תענית מעליותא היא לא צריכא דאימלוך אמלוכי רב חסדא לטעמיה דאמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה

ערי קדשך היו מדבר וקורע מימרא דר"א פרק אלו מגלחין (כו.) אלא שפס כתוב ערי יהודה וכך הם דברי כל הפוסקים וגם רבינו כתב בטור י"ד סי' ש"מ וערי ישראל דכתיב הכא לאו דוקא וכן המנהג שלא לקרוע אלא על ערי יהודה דוקא וק"ל דכיון דבגמרא מייתי לה מדכתיב ויבאו אנשים משכם משילו ומשומרון מגולחי זקן וקרועי בגדים הל"ל דעל כל ערי ישראל קורעין דהא הני עיירות ערי ישראל הם ולא ערי יהוד' ושמא י"ל דהני לא קרעו בגדיה' עד שראו המצפה שהיא מערי יהודה · והאי ערי יהודה בחורבנן דקאמר דהיינו שהן חרבות ואין בהם יישוב כלל אבל אם יש בהם יישוב אף על פי שהם בידי עו"ג היה נראה לכאורה דא"צ לקרוע ואפשר דכל שהם בידי עו"ג אע"פ שיש בהם יישוב בחורבנן מיקרי וכן עיקר: **ומ"ש** ואינו צריך לקרוע באחרות כן דקדק שם הרא"ש וכ"כ ה"ה בסוף הלכות תענית בשם הרמב"ן ז"ל:

ומ"ש וכשרואה ירושלים אומר ציון מדבר היתה ירושלים שממה וקורע במימרא הנזכרת: וכתב ה"ה בשם הרמב"ן אני תמה כיון דקתני על ערי יהודה בחורבנן קורע מה צ"ל בירושלים בחורבנן והלא בכלל היתה ויש לומר שאם קרע בערי יהודה חוזר וקורע על ירושלים שאילו בשאר ערי יהודה קרע על אח' מהן אינו קורע על השנייה וקורע על ערי יהודה בפני עצמה ועל ירושלים קרע אחר בפני עצמו ואם קרע על ירושלים תחלה אינו קורע על שאר ערי יהודה שכבר קרע לקדושה שבכולן · וגם הרא"ש כתב נראה דעל ערי יהודה אינו קורע אלא על הראשונה שראה ועל כל האחרות שראה אינו קורע דאי צריך לקרוע על כל אחת ואחת שהוא רואה למה ליה למימר וקורע על ירושלים דגם היא בכלל ערי יהודה ולא מסתבר למימר שהזכיר ירושלים בשביל פסוק אחר שיש לו לומר ואגב זה נקט וקורע ע"כ: **ומ"ש** רבינו כשרואה בה"מ אומר בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך בו אבותינו היה לשרפת אש וכו' וקורע גם זה במימרא הנזכרת: **ומ"ש** ומהיכן חייב לקרוע משיגיע לצופים ברייתא שם וכ"ל דהיינו לומר שכל שראה בהמ"ק או ירושלים קודם שיגיע לצופים לא חשיבא ראיה דרחוק מקום הוא ומשהגיע לצופים חשיבא ראיה ומשמע דה"ה לערי יהודה שאינו קורע עליהם עד שיהיה סמוך להם כשיעור שיש מן הצופים עד ירושלים: **ומ"ש** ואם ראה המקדש תחלה קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים ואם ראה ירושלים תחלה קורע על ירושלים בפני עצמו ועל המקדש בפני עצמו שם בגמרא: והא דאמרינן שאפשר לראות המקדש קודם ירושלים פירש"י דמשכחת לה כגון שנכנס לירושלים בשידה תיבה ומגדל דלא ראה ירושלים עד שראה ב"ה והרמב"ם כתב דכשהוא בא מדרך המדבר פוגע במקדש קודם שיראה את ירושלים ובמאי דאמרינן קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים פירש הרמב"ן בתה"א כשפוגע במקדש קורע טפח ועל ירושלים מוסיף כל שהו . ובמאי דאמרינן קורע על ירושלים בפני עצמה ועל המקדש בפני עצמו פירוש קריעה טפח לכל אחד ופשוט הוא ונלמד מדין מי שמת לו מת אחר מת:

היה הולך ובא אם שהה ל' יום וכו' ירוש' בפ' הרואה כתבו הרא"ש בפרק אלו מגלחין וגם הרמב"ם כתבו: **ומ"ש** וצריך לקרוע מעומד וכל בגדים שעליו עד שמגל' לבו כ"כ הרמב"ם והוסיף לכתוב שקורע בידו כלומר ולא בכלי וכתב ה"ה שטעמו משום דתניא בפרק אלו מגלחין אלו קרעים שאינן מתאחין הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו וכו' ועל ערי יהודה ועל המקדש ועל ירושלים והוא סובר שכל אלו הדברים הם קרעים שוים וכשם שעל אביו ואמו הם ביד ועד שמגלה את לבו ה"ה לאלו ובהשגו' א"א לא נראה כן מן הגמרא שהרי שנו בתוספתא לא השוו לאביו ולאמו אלא לאחויי בלבד אבל בכלי וכל הבגדים שעליו עד שיגל' את לבו לא הושוו ע"כ ואף דברי הרמב"ם נראין כן עכ"ל ה"ה:

ואסור לאחותן ומותר למוללן ולשוללן וללוקטן ולעשות כמין סולמות ברייתא בפרק אלו מגלחין (כו.) ומה שפירש רבינו על לאחותן הם דברי הרא"ש שם:

תקסב אמר רב חסדא כל תענית שלא קבלו מאתמול ושלא שקעה עליו חמה אינו תענית בפ"ק דתענית (יב.) אלא שאין ב' דינים אלו אמורים שם בשם רב חסדא אלא האחד מהן דהיינו כל תענית שלא שקע' עליו חמה לא שמיה תענית אבל הדין הא' דהיינו כל תענית שלא קבלו עליו מבע"י שמואל הוא דקאמר ליה ופירש"י שלא שקעה עליו חמה שלא התענה עד אות' שעה וכתב הרא"ש דשקיעת החמה דקאמר רב חסדא היינו צאת הכוכבים ואע"ג דאמרינן בפרק מי שהיה טמא (לד.) דמשקיע' החמה עד צאת הכוכבים ה' מילין פי' ר"ת דהיינו מתחלת שקיעת החמה כשהחמה מתחלת להכנס בעביו של רקיע אבל שקיעת החמה היינו סוף שקיע' והוא זמן צאת הכוכבים וכ"כ המרדכי בשם ראבי"ה וכ"כ התוס' בפרק בתרא דע"ג (לד.) וכך הם דברי רבי' וכ"כ הגה"מ בפ"א בשם סמ"ק וז"ל הרבה בני אדם נוהגין לאכול מיד כששקעה החמה מיהו בתוספות ע"ג פי' רבי אלחנן פוק חזי מאי עמא דבר שנהגו להתענות עד צאת הכוכבים אפילו בתענית יחיד והיא דשלא שקעה עליו חמה ר"ל גמר שקיעה ואע"ג דבגמרא מוכח דגמר שקיעה מתחיל בין השמשות דהוא קודם צאת הכוכבים מ"מ לפי שאין העולם בקיאים מה הוא סוף שקיעה לכן נהגו להמתין עד צאת הכוכבים ואע"ג דבגמרא מוכח דאי לאו חומרא דט"ב בין השמשות שלו הוה שרי משמע דבשאר תעניות שרי ספיקא דידהו וי"ל שאני עיולי יומא מאפוקי יומא דבעיולי יומא היינו ליכנס בתעני' שרי בין השמשות שלו כגון ערב ט"ב אבל אפוקי יומא פי' סוף התענית מספיקא לא נפיק עד צאת ג' כוכבים דאז הוי ודאי לילה עכ"ל: כתבו עוד הגה"מ בפרק הנזכר אמרינן בירושלמי כיון שהלבנה זורחת ומאירה

פרישה

רמ"ו בש"ם שלו ז"ל אז ימלא שחוק פינו בעה"ב שכהיה נהנין מזיו השכינה לא בעה"ז עכ"ל ורומז כמו לפי' דר"י הנ"ל דאילו לפי' הרמב"ם ורבינו אינו אוסר אלא בזמן הגלות אבל ברור דלא דק בפי' ר' יונה:

ומשני

הכוכבים אינו תענית להתפלל עננו ואפי' קבלו עליו במנחה ליום המחרת והתענה ובלילה שלאחר התענית נמלך להתענות גם ביום הב' אף על פי שלן בתעניתו וקבל עליו הראשון השני אינו תענית כיון שלא קיבלו תחלה הלכך הא דקיימא לן מתענין לשעות ומתפלל עננו צריך לפרש שקבלו מאתמול וגם שקעה עליו חמה והיכי

ומאירה על הארץ בידוע שכבר שקעה החמה ונפקא מינה לגבי תענית ולשבת עכ"ל (א) : ומ"ש רבינו אינו תענית להתפלל עננו הכי משמע בגמ' דהיכא דאמרינן אינו תענית היינו לומר שאינו מתפלל תפלת תענית וכן משמע מדברי הרמב"ם והרא"ש והר"ן ז"ל גבי תענית שעות והא דקאמר שאינו מתפלל עננו כשלא שקעה עליו חמה נראה דלא מיבעיא אם אכל כבר אלא אפילו אם עדיין לא אכל כיון שדעתו לאכול קודם שתשקע החמה אינו מתפלל עננו . כתוב בתרומת הדשן סימן רנ"ז חתן שמתענה ביום חופתו כמו שאנו רגילים לעשות החופה קודם תפלת המנחה בערב שבת סואך יעשה בשתיית כוסות ברכת אירוסין ונשואין קודם שהתפלל עננו נראה דראוי הוא שיתפלל מנחה קודם שיכנס לחופה ויתפלל עננו דקי"ל מתענין לשעות ומתפלל תפלת תענית ואע"ג דרבו בו פתרונים בכמה גווני מ"מ בהאי גוונא נהגו אכל לשתות קודם תפילת תענית נראה דלאו שפיר דמי עכ"ל: דין י' ימי תשובה כתב רבינו בסמוך ושם אכתוב דין תענית חלום והא דבעינן קבלה מבע"י כדי להתפלל תפלת תענית היינו חוץ מת"צ כמ"ש רבינו בסמו' וחוץ מתענית חלום כמבואר בדברי רבינו בסי' תקס"ח וכדברי הרמב"ם בפ"א : והמרדכי כתב כל תענית שלא קבל עליו מבע"י לאו שמיה תענית ודמיא לנפוחא מליא זיקא משמע דלא חשיב תענית ומותר לאכול אע"פ שקבל עליו אחר חשיכה להתענות כל היום דכיון דלא קביל מבע"י כאילו לא קביל (ב) ומיהו נראה לר"י דאם התענה מתפלל עננו דלא גרע מתענית חלום שמתפלל עננו תום' וראבי"ה פליג עליה בהא וה"ר מרדכי שמע מפי מורינו ז"ל דאם לא קבל מבעוד יום אין מתפלל עננו למחר עכ"ל וז"ל התוס' בפ"ב דע"ג (לד·) מעשה בא לפני ר"ת באחד שעשה הרבה תעניות ולא קבלם מאתמול ואמר ר"ת שלא הפסיד תעניותיו כי מאחר שהיה בדעתו להתענות היינו גמר בלבו והוי בכלל נדיב לב דאמרינן (שבועות כו·) דגמר בלבו אע"פ שלא הוציא בשפתיו והא דבעו שמואל ורבי יוחנן קבלה היינו לכתחלה ועוד היה אומר ר"ת כי אף לא גמר בלבו עד הלילה יכול להתענות ולא יתפלל תפלת תענית ויצא ידי נדרו כאילו קבל מאתמול אך לא היה בידי ראיה ברורה על זה ותיהו מכוס מן המובחר לקבל מבע"י בתפלת המנחה עכ"ל (ג) ודברי ר"ת כתבו בשמו סמ"ג וסמ"ק והגה"מ בפ"א ובס"ס תקס"ג כתב רבינו דברי ר"ת דקבלה במחשבת הלב סגי ושם אכתוב שכן דעת מהרי"ק ובסי' הנזכר יתבאר ג"כ שכן דעת הרא"ש דסגי במחשבת הלב אע"פ שלא הוציא בשפתיו והוא שיהרהר בשעת תפלת המנחה (ד) : ומ"ש ואפי' קבלו עליו במנחה ליום המחרת והתענ' ובלילה שלאחר התענית נמלך להתענות וכו' פשוט הוא דאמימרא קמייתא דכל תענית שלא קבל עליו מאתמול אינו תענית קאי דאילו למימרא דשלא שקעה עליו חמה אינו ענין וכך היה לו לרבינו לסדר א"ר חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית פי' שלא השלימו עד צאת הכוכבים אינו תענית להתפלל עננו : אמר שמואל כל תענית שלא קבלו מאתמול אינו תענית להתפלל עננו ואפי' קבלו עליו במנחה ליום המחרת והתענה ובלילה שאחר התענית נמלך להתענות וכו'· דין זה שם (י"א :) אמר זעירי א"ר הונא יחיד שקבל עליו תענית אפילו אכל ושתה כל הלילה למחר מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו למחר אין מתפלל תפלת תענית · וכתב הרא"ש כך היה הגירסא בספרים שלנו והכי פירושו אפילו אכל ושתה כל הלילה למחר בכרם מליאה מתפלל תפלת תעני' ולאו דוקא למחר אלא אפילו כל לה נתי כדקאמר בפרק ב"מ (כד·) לן בתעניתו שנמלך ולא אכל בלילה והתענה כל היום למחר אינו מתפלל תפלת תענית כיון שלא קבל עליו להתענות כל אותו היום : ומ"ש הלכך הא דקיימא לן מתענין לשעות ומתפלל עננו צריך לפרש שקבלו מאתמול וכו' שם (יא :) על האי מימרא תירץ אביי לעולם קסבר רב הונא מתענ' לשעות מתפלל תפלת תעני' ושאני הכא דאיכא שעות בלילה דלא קבל עליה מעיקרא ופירש"י לעולם קסבר בעלמא דמתענין לשעות ומתענה מתפלל תפלת תענית והכא מ"ט אין מתפלל תפלת תענית דשא"ה ה כא דהתענה אתמול ובלילה לן בתעניתו שלא קבל עליו תענית זה בפ"ע מאתמול כדרך שאר מתענין לשעות ואינו חשוב להתפלל עליו עננו· אמר רב חסדא הא דאמרן מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום עד הערב וא"ל אביי האי תענית מעלייתא היא לא צריכא דאימלך אימלוכי ואמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית וכתב הרא"ש תענית שעות כגון שקבל עליו בזמן המנחה להתענות עד חצי היום ושוב נמ'ך והתענה עד הערב ורש"י פי' במס' ע"ג (לד :) מתענין לשעו' כגון שקבל עליו תענית משש שעות ולמעלה אך לא טעם חצי היום הראשון אלא שלא נתכוין לשם תענית וצ"ל שקבל עליו מאתמול מזמן המנחה והרמב"ם כתב דאפי' לא קבל עליו בזמן המנחה כיון שקבל עליו תענית קודם שעות התענית ותימא מ"ש מתענית יום שצריך לקבל עליו בזמן המנחה ואם קבל עליו בלילה לא הוי תענית הלכך נ"ל דכל תענית צריך קבלה בתפלת המנחה עכ"ל ומיהו דברי הר"ן אהא דאמר שמואל כל שלא קבלה מבעוד יום לאו שמיה תענית כדברי הרמב"ן וכך הם דברי הרמב"ם ג"כ ועל מאי דאמרי' לא צריכא דאימלך אימלוכי כתב הרא"ש לפירושא קמא בשהגיע חצי היום נמלך והשלים תעניתו עד הערב ולאידך פירושא קבל עליו להתענות משש שעות ולמעלה ונמלך ולא אכל ו' שעות הראשונות רב חסדא לטעמיה דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית הלכך לא מיקרי תענית שעות אם לא שיהיה שרוי כל היום בתענית בלא טעימה כלום וסלקא שמעתתא דלא מיקרי תענית אם לא שקבל עליו מבערב וגם שיתענה עד הערב והרמב"ם כתב אם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות שאר היום ה"ז תענית שעות וכירושלמי משמע כדבריו דגרסי' בנדרים פר' קונם יין מלתיה דר' יוחנן אמרה מתענה לשעות דא"ר יוחנן הריני בתענית עד דנחסל פירקין ממלתיה דר' יונה הוה מתענין לשעות דר' יונה הוה צמור ושמע דדמיך בר ה דר' יוסי אע"ג דאכל גובנא ושתה מיא אסקיה צום הסוא יומא וראבי"ה כדחק מאד להשוות יחד הירושלמי והבבלי ופי' על שיטת הרמב"ם ולא נראה בעיני אך נראה שהירושלמי חולק על הבבלי א"נ נוכל לומר דלא פליג דהא דקא"ר יוחנן ור' יונה דמתענין לשעות לאו לענין תפלת תענית קאמר אלא לענין זה שצריך לקיים נדרו דלא תימא דלא מיקרי נדר כיון שלא קביל עליו להתענו' יום שלם קמ"ל דמיקרי שפיר נדר וצריך לקיים דברו אבל לענין עננו לא מיקרי תענית אם לא שהתענה היום שלם עכ"ל

שמיה תענית כך היא גירסת הרא"ש ופי' דלא קביל עליה מעיקרא כלומר מבע"י לא קביל להתענות ביום ב' אלא לאחר שהחשיך דאף במתענה לשעות צריך קבלה בעוד יום וכיון דהפסיק אביי דבעי קבלה מבע"י אף במתענה לשעות ועלה קאמר רב חסדא הא דאמר מתענין לשעות כו' לאורויי דבעינן נמי דשקעה עליו חמה אף במתענה לשעות לכך כתב רבינו א"ר חסדא כל תענית שלא קבלו מאתמול ושלא שקעה עליו חמה אינו תענית להתפלל עננו כו' ואע"ג דלא א"ר חסדא דין זה דקבלו מאתמול להדיא אלא מכללא כדפי' ושמואל הוא דקא' ליה בהדיא כל תענית שלא קבל עליו מבע"י לאו שמיה תענית מ"מ מאחר דדברי שמואל אפשר לפרש דוקא במחויב תענית יום שלם אבל לא במתענין לשעות ודברי רב חסדא הם אף במתכוין לשעות לכך כתבו רבינו ע"ש רב חסדא וזהו שכתב הילכך הא דקי"ל מתענין לשעות ומתפלל עננו כו' דמדברי רב חסדא אנו למדין האי דינא וכדפי': ומ"ש ואפי' קבלו עליו במנחה כו' כלומר לא מיבעיא במי שאוכל ושותה בלילה והשכים בבוקר ונמלך להתענות שאין זו תענית להתפלל עננו מאחר שאין כאן קבלה מבע"י ולא הועיל לו הקבלה משנכנס הלילה אלא אפי' יש כאן קבלה מבע"י בתפלת המנחה של ערב יום הראשון אפ"ה אין קבלה זו עולה לו לתעני' יום ב' מאחר שלא קבל תענית יום ב' בתפלת המנחה של יום ראשון ולא אמרינן תענית אריכתא הוא והא איכא קבלה. ודין זה מימרא דרב הונא דלעיל לן בתעניתו למחר אינו מתפלל תפל' תענית ועל פי פי' הרא"ש דטעמא דהאי דינא הוי לפי שלא קבלו מבע"י אכן המרדכי כתב לן בתעניתו פי' שלילה שאחר התענית ומסיק קסבר מתענין לשעות כשקבל ושאני הכא שלא נתכוין לשם תענית מעיקרא אלא להאריך תעניתו של יום שעבר · וזו היא דעת הרמב"ן שהביא הרא"ש דאם קיבל עליו התענית קודם שעות התענית הוי קבלה ולפיכך מי שלא היה בדעתו להתענו' ובלילה נמלך וקבל עליו התענית הוי תענית והיא דלן בתעניתו היינו שלא נתכוין לשם תענית אלא להאריך תעניתו של יום שעבר והיינו דקאמר אביי שאני הכא דלא קבליה עילויה פי' דלא הוי קבלה כלל ונדחו דברי הרא"ש שהשיג על הרמב"ן וכתב ואי אפשר לומר כן תדקאמר אביי שאני הכא דלא קבליה עילויה וכו' דודאי אפשר וכנ"ן וכך כתב הר"ן אהא דאמר שמואל כל תענית שלא קבלו מבע"י לאו שמיה תענית דקבלת תענית קודם שעות התענית הוי קבלה וכ"כ המרדכי בשם ראבי"ה בענין מתענין לשעות ואף על גב דאח"כ כתב המרדכי דראבי"ה ומהר"ם חולקין אר"י וז"ל דאם לא קבל עלו מבע"י אין מתפלל עננו ואין לו דין תענית היינו דוקא כשלא קבל כלל עליו התענית אלא נתענה כך לילה ויום שאם היה רוצ' לאכול בתוך תעניתו זה היה רשאי ואפ"ה ס"ל לר"י דלא גרע מתענית חלום וע"ז חלקו ראבי"ה ומהר"מ אבל בקבלת התענית קודם שעות התענית מודה ראבי"ה דהוי תענית וכ"כ הר"ז הלוי אסך דרב הונא דלעיל וכ"כ הרמב"ם להדיא מתענה אדם שעות כו' אלא דקשה לי מאי דכתב הרמב"ם קודם זה במי שהתענה ובלילה נמלך ביום שני אעפ"י שלן בתעניתו אינו תענית מפני שלא קבלו עליו מבע"י משמע אעפ"י דקבלה עליו בלילה אינו תענית ווה סותר למה שכתב אחר זה דהוי קבלה ונראה לי דלדעת הרמב"ם לומר דהא דמתענין לשעות היינו בשקבל עליו בפירוש קודם שעות התענית והא דלן בתעניתו שלא קיבל עליו בפירוש אלא בנמלך בדעתו לבד והיינו דקאמר אביי קסבר רב הונא מתענין לשעות ומתפללין תפלת תענית ושאני הכא דלא קבליה עלויה כלומר שאינו אלא נמלך בדעתו ולא קבל בפירוש והשמיטן דאעפ"י שקבל עליו בפירוש בתפלת המנחה של ערב יום הראשון לא הועיל לו לתענית יום ב' וזהו שכתב הרמב"ם קבל עליו מבע"י להתענות למחר בלבד והתענה ובלילה נמלך להתענות ביום שני אעפ"י שלן בתעניתו אינו תענית מפני שלא קבל עליו מבע"י כלומר אף על פי שקבל עליו כבר בערב יום הראשון לא הועיל לו מאחר שלא קבל עליו מבע"י ראשון אלא נמלך בדעתו בלבד אבל ודאי אם קבל עליו בפירוש לא גרע מקבל עליו תענית שעות דמהני בקבלה קודם שעות התענית להתפלל עננו כמו שכתב אחר זה כ"ל ומכל מקום נראה אפי' לאלו הגאונים צריך לפרש דבמחוייב תענית יום שלם ובא ביום א' להתענות אם לא קבלה מבע"י אינו יוצא ידי נדרו והיינו דאמר שמואל כל תענית שלא קבלה עליו מבע"י לא שמיה תענית להיות יוצא ידי נדרו דאילו באינו מחוייב תענית יום שלם אפי' קבלה לאחר שהחשיך הוי קבלה לענין עננו לדעת אלו הגאונים וכ"כ הרא"ש להדיא לפי דעת הרמב"ן הנמשך לשיטת אלו הגאונים וצריך לי עיון לדעת הרא"ש דאעפ"י דס"ל דאף במתענין לשעות צריך קבלה מבע"י להתפלל עננו מ"מ במחוייב תענית יום שלם אפשר דיוצא ידי נדרו אפי' לא קב'ה מבע"י והיא דשמואל דכל תענית שלא קבלה עליו מבע"י לא שמיה תענית להתפלל עננו היא בדוקא וכן משמע מדברי הרא"ש שסובר כן שהרי כתב או דילמא לעולם קא סבר מתענין לשעות ואם קבל עליו תענית יום אחד יוצא ידי חובתו וגם אסור לאכול אלא דלא מקרי תענית לענין עננו אמר אביי לעולם קסבר מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית ושאני הכא דלא קבליה עילוי' משמע דה"ק לעולם קסבר מתענין לשעות ואם קבל עליו תענית יום אחד יוצא י"ח וגם אסור לאכול והמתענה לשעות וקבליה עילויה מתפלל נמי תפלת תענית ושאני הכא דלא קבליה עילויה מעיקרא הלכך אינו מתפלל תפלת תענית בלן בתעניתו אלמא דלענין יוצא י"ח תענית אפי' בלא קבליה עילויה מעיקרא יוצא י"ח והדעת נותנת כן דכיון דמיקרי תענית לענין זה שאסור לו לאכול דלא גרע ממי שקבל עליו תענית לשעות ואכל אח"כ דכתב הרא"ש ורבינו בסמוך דהוי תענית לענין שצריך להשלים נדרו ממילא יוצא נמי ידי חובת נדרו שהיה מחוייב להתענות יום אחד וצ"ע · ויש לדקדק במאי דקאמר רב הונא יחיד שקיבל עליו תענית וכו' ועלה קאמר לן בתעניתו למחר אינו מתפלל תפלת תענית וכיון דיחיד כוללה בשומע תפלה מה בכך שמתפלל תפלת תענית דהא כל יחיד יכול להוסיף בשומע תפלה מכל צרכיו ורש"י כתב למחר אינו מתפלל תפלת תענית אינו יכול להתפלל עננו וכו' משמע למפרש דאינו יכול אף על פי שרוצה להתפלל בלא חיוב דאם לא כן ה"ל לפרש אין צריך להתפלל ונראה דרש"י פי' כן למאי דקס"ד דאין מתענין לשעות ואין שם תענית עליו ואם רוצה לאכול ולסעוד בתוך התענית הרשות בידו · הלכך אינו יכול דהיאך יאמר עננו ביום צום תעניתו והוא לאו תענית כל עיקר אבל למאי דמסקינן דמתענין לשעות ושם תענית עליו ואפי' הכי בלן בתעניתו כיון דלא קבליה עילויה מעיקרא כדרך שאר מתענין לשעות אינו חשוב להתפלל עליו עננו בדרך חיוב אבל

דרכי משה

תקסב (א) וכ"ה בהג"א פ"ק דתענית בעינן להמתין עד שיראה ג' כוכבים או עד שהלבנה זורחת בכח ומאירה על הארץ : (ב) והטור חולק עליו כמ"ש בסמוך לענין תענית שעות וכן דעת הרא"ש ותוספות : (ג) ומדברי הטור למטה משמע כדברי המרדכי והגמיי' : (ד) ונ"ל דמאי דכתב מהר"י דנוהגים להתפלל עננו אף על פי שאינו משלים הוא הדין אם לא קבלו מאתמול דהא תענית שעות מיהא איתא וכל זה בתענית יחיד דהא בלאו הכי יכול להוסיף בשאלת צרכיו בשומע תפלה כמ"ש לעיל סימן קי"ט אבל ש"ץ לא

והיכי משכחת לה כגון שקבל עליו מאתמול להתענות עד חצי היום וכשהגיע לחצי היום נמלך וגמרו או שקיבל עליו להתענות למחר מחצי היום ואילך ולמחר נמלך ולא אכל גם בחצי היום הראשון אבל אם קבל עליו תענית עד חצי היום ואכל אח"כ או שאכל עד חצי היום וקבל עליו תענית משם ואילך אינו נקרא תענית להתפלל עננו ומיהו נקרא תענית לענין שצריך להשלים נדרו והרמב"ם ז"ל כתב שאם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות נקרא תענית לשעות ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל

ואם

ב"ח

אבל ודאי אם ירצה להתפלל הרשות בידו שהרי שם תענית עליו לענין שאסור לו לאכול וכן מבואר בפירש"י במה שפי' אבל או דילמא מתענין לשעות וכו' ואבל לעולם קסבר בעלמא דמתענין לשעו' ע"ש ולפ"ז אפילו קבל עליו תענית עד חצי היום יכול להתפלל עננו אם ירצ' אף אם יאכל אחר חצי היו' אף לדעת הרא"ש דמאחר דשם תעני' עליו לענין שאסור לו לאכול בשעות שקבל עליו להתענות שצריך להשלים נדרו לא מיחזי כשיקרא אם יאמר עננו ולכך נראה להלכה אף על פי דס"ל להרא"ש דאם לא קבלו עליו מבע"י לא הוי תענית אף במתענין לשעות מכל מקום יש לו להתפלל עננו מאחר שרוב הגאוני' דהיינו הרמב"ם והרמב"ן והרז"ה וראבי"ה והר"ן חולקין וס"ל דקבלת תענית קודם שעות התענית הוי קבלה ופשט הסוגיא משמע כדבריהם ועוד שאף להרא"ש דס"ל דאינו מתפלל תפלת תענית היינו שאינה חובה אבל רשות איכא כדפי' הלכך כדי לצאת י"ח כולם עדיף טפי להתפלל עננו ולפי זה מי שנמלך בלילה להתענות למחר וקבל עליו התענית מתפלל עננו · ומיהו דוקא בקבל עליו בפי' התענית אחר שהחשיך אבל אם לא קבל עליו כלל אלא נתענה כך לילה ויום כיון דלא הוי תענית לענין שצריך להשלים נדרו ויכול לאכול אין עליו שם תענית ואינו יכול להתפלל עננו ואעפ"י דמדברי המרדכי והאגודה בשם ר"י משמע דאפי' יכול לאכול מכל מקום אם התענה מתפלל עננו דלא גרע מתענית חלום הלא ראבי"ה ומהר"ם חלקו עליו בזה כמבואר לשם וגם מדברי שאר המחברים יראה שחולקין על זה ועוד נראה מבואר דאינו דומה לתענית חלום דהתם הוי שפיר קבלה דמשמיא רמיא עליה האי תענית' שאין לו לאכול הלכך יאמר ג"כ עננו משא"כ היכא שיכול לאכול ולא הוי תענית דפשיטא דלא יאמר עננו אכן אם גמר בלבו להתענות ולא הוציא בפיו יראה כיון דלר"ת הוי כמו אם קבל בפי' ממילא אפי' גמר בלבו לאחר שהחשיך נמי הוי קבלה לפי מה שנתבאר דלאחר שהחשיך נמי קבלתו קבלה ואין צריך לומר אם גמר בלבו מבעוד יום ואף על פי שלא היה אז שעת תפלת מנחה הוי קבלה לר"ת שהרי ראיית ר"ת היא מצדקה דגמר בלבו הוי כמוציא בשפתיו וכן כל ענייני נדר וכיון שאם קיבל בפירוש מבעוד יום קודם שעת המנחה הוי קבלה כמ"ש בהגהת מיימוני' פ"א והמרדכי בשם ראבי"ה וכ"כ באגודה דשמואל מודה לרב אם קבלו במנחה קודם תפלת המנחה ש"ד וכ"ש קודם לכן וכן נהגו בתענית בה"ב נברך בשבת ושוב אין צריכין לקבל א"כ ה"ה גמר בלבו ולכך יש לתמוה על דברי הרא"ש בפ' קמא דתענית שכתב על דברי ר"ת שאמר דגמר בלבו מועיל וכו' דלישנא דתלמודא לא משמע הכי מדקאמר כל תענית שלא קבלו עליו מבע"י לא שמיה תענית משמ' שאין שם תענית כלל עליו להתפלל עננו ולצאת ידי נדרו ולא הבינותי דבריו הלא לר"ת כשגמר בלבו הוי כאילו הוציא בפיו וקבלו עליו בפי' מבעוד יום · עוד כתב הרא"ש ונראה לי דראיית ר"ת לא היתה אלא למי שהרהר קבלת תענית בלבו בתפלת המנחה ולא הוציאו בפיו מדהביא ראייה מנדיב לב ומצדקה דמחשבת הלב הוי כאילו הוציאו בפיו אבל לא עדיף הרהור שמהרהר כל היום יותר מהוצאת פיו ואם הרהר בשעת התפלה לענין זה ראייתו טובה ונכוחה וקרינן בה שפיר קבלה עליו עד כאן לשונו ותימא דמשמע דס"ל דאם קיבל עליו התענית בפירוש קודם שעת המנחה דלא הוי קבלה ואין צריך להתענות שהרי דימהו להרהור בעלמא ואיני יודע למה לא יהיה עליו דין נדר כיון שהוציאו בפיו ואפשר דדוקא לענין שלא יתפלל עננו קאמר דאין עליו דין תענית כיון שלא היתה הקבלה בשע' מנחה אבל פשיטא דצריך להתענות לקיים נדרו ומ"מ חולק הוא אראבי"ה שכתב דכ"ש קודם לכן הוי קבלה זה אפשר לומר לדעת הרא"ש אלא שמ"מ ממה שכתב תחלה וז"ל משמע שאין שם תענית עליו כלל להתפלל עננו ולצאת ידי נדרו ואח"כ כתב ונראה לי דראיית רבינו תם לא היתה וכו' משמע שדעתו שאם היתה הקבלה קודם מנחה אינו תענית כלל לא להתפלל עננו ולא לענין שצריך להשלים נדרו אלא יכול לאכול וזה ודאי תימא · ועוד תימא שהסכים לראיית רבינו תם להיכא שהרהר בשעת התפלה ובריש שבועות כתב הוא עצמו אהא דקאמר שמואל גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו וה"ה לנדר אלמא דסבירא ליה דגמר בלבו לא הוי כלום אף בנדר דלא כר"ת שמחלק בהא בין שבועה לנדר · וגם על רבינו קשה זה דבסימן שאחר זה הביא דברי ר"ת לפסק הלכה ובי"ד סי' ר"י פסק בסתם דאין הנדר חל עד שיוציא בשפתיו והוא כדברי הרא"ש בריש שבועות וכ"כ בח"מ סימן רי"ב שכך פסק הרא"ש בתשובה והיא דעת הרמב"ם פ"ב מנדרים דדין הנדר שוה לדין שבועה בדבר זה ואינו דומה למי שגמר בלבו להביא עולה ואם כן דבריהם סותרים זה את זה ולענין הלכה למעשה יראה ודאי אם הוציא בפיו להתענות למחר אף שהיה אז קודם תפלת המנחה יש לו דין נדר וצריך להתענות וממילא כיון שאסור לו לאכול מתפלל גם כן עננו לדברי הכל דלא כדעת הרא"ש ולדעת הראבי"ה הוי קבלת תענית ממש ואם גמר בלבו לבד יש להחמיר כר"ת לענין זה דצריך להתענות מדין נדר דכן כתבו הסמ"ג והגה"ת מיימונית בשם רבינו תם · וכ"כ המרדכי והאגודה משם ה"ר פרץ ומשמע דהכי סבירא ליה ואין חילוק בין גמר בלבו קודם שעת מנחה או בשעת המנחה או בלילה הכל שוה דצריך להתענות מדין נדר לר"ת דסבירא ליה לחלק בין נדר לשבועה בדין זה אבל לענין תפלת עננו נראה דבכל ענין לא יתפלל עננו אפילו גמר בלבו בשעת תפלת המנחה שהרי לדעת הרמב"ם והרא"ש בתשובה ובריש שבועות מבואר דאין לו דין נדר מאחר שלא הוציא בשפתיו כלום ולדידהו אם היה רוצה יכול לאכול ואם כן אינו יכול להתפלל עננו דמחזי כשיקרא וכמו שביארתי דזאת היא דעת רוב הגאונים ויש להחמיר כותייהו ותו דמדינא נראה דהכי הוא דהא מסקינן בפ"ג דשבועות דתרומה וקדשים הוי ב' כתובים ואין מלמדין ואפילו למאן דאמר מלמדין חולין מקדשים לא גמרינן ומדלא קאמר שבועה מנדר לא ילפינן אלמא דודאי הוה ילפינן לה מהדדי אי לאו משום דחולין מקדשים לא ילפינן והילכך נדר דתענית דהוי נמי חולין כמו שבועה שלא לאכול פת חטין לא ילפינן לה מתרומה וקדשים שאף על פי שהן נדרים ומועיל בהם גמר בלבו אפילו הכי בנדר דחולין כמו תענית לא מהני גמר בלבו כנ"ל מדינא ודלא כר"ת ומכל מקום לא מלאני לבי להקל נגד דעתו אלא להחמיר הכא והכא כדפרי' ועיין במ"ש לקמן סוף סימן תקס"ג ודע דכל משא ומתן בדין עננו אינו אלא שיאמר עננו ביום צום תעניתנו אבל אם ישמיט מלות אלו פשיטא דיכול לומר כל הנוסח דאינו אלא תחנונים לבד ואפילו לא נס כל עיקר יכול לומר כן ופשוט הוא כנ"ל:

ומ"ש והרמב"ם ז"ל כתב שאם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות נקרא תענית לשעות בפ"א מהלכות תעניות ומבואר בדבריו דהיינו דוקא בשקבל עליו התענית קודם שעות התענית ונמשך הרמב"ם בדין זה אחר תלמוד הירושלמי ודעת הרא"ש היא דהירושלמי מיירי לענין שצריך להשלים נדרו אבל לא לענין תפלת עננו שהרי בתלמודינו מבואר דאמר רב חסדא הא דאמר מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום עד הערב וכו' וראבי"ה הלך בשיטת הרמב"ם והשוה יחד הירושלמי והבבלי וכמבואר במרדכי גם הר"ן האריך בזה ונדחק ביישוב דברי הרי"ף במה שלא הזכיר דין תענית שעות ולא עלה בידו טעם ולי יראה מלשון הרי"ף שכתב לן בתעניתו כלומר אם לא קיבל עליו תענית אלא יום אחד בלבד והתענה אותו יום ובלילה נמלך ולן בתעניתו למחר אין מתפלל תפלת תענית שהרי לא קבלו עליו מבע"י עכ"ל משמע דהיכא דקיבל עליו מבע"י להתענות בלילה כמחר מתפלל עננו על תעניתו של לילה ויכול לאכול אח"כ וא"כ מבואר דס"ל דמתענין לשעות מאחר שקבל התענית קודם שעות התענית וכ"כ באגודה לדעת הרי"ף עיין עליו וס"ל להרי"ף דרב חסדא דאמר הא דאמרת דמתענין לשעות והוא שלא טעם כלום כל אותו היום כו' חולק הוא ארב הונא והילכתא כרב הונא חדא דבירושלמי קאמר דר' יוחנן ור' יונה ורב הכי ס"ל ועוד דרב הונא רביה דרב חסדא הוא ומטעם זה פסק הרי"ף ז"ל הלכתא כרב הונא לגבי רב חסדא בדין נוטה על בשרו פרק מי שמתו וגירסת הרי"ף ז"ל היא ואמר רב חסדא ולא גרסינן רב חסדא לטעמיה דלאו חד טעמא לתרווייהו איכא ולכך סבירא ליה להרי"ף דבמחוייב תענית יום שלם קי"ל כרב חסדא דבעי שקעה עליו חמה דליכא דפליג בהא ובעי נמי קבלה מבעוד יום כדשמואל אבל בתענית שעות לא בעינן אלא קבלה קודם שעות התענית וכדרב הונא וכדמסיק עלה אביי לעולם קסבר מתענין לשעות והכא שאני דלא קבליה עילויה וזו היא גם כן שיטת הרמב"ם שנמשך אחר שיטת הרי"ף ושיטה זו ברורה למדתיה מרמזי הרב המגיד אלא שלא עלה בידו הדרך שפירשנו בס"ד והאריך לבאר דעת הרמב"ם וסוף דבריו שהרמב"ם חזר בו מפסק וכן ודאי עיקר דלא נקרא תענית גמור להתפלל עננו בחיוב אלא אם כן לא טעם כלום כל אותו היום וכדמשמע פשט תלמודינו וכבר כתבתי דמכל מקום הרשות בידו להתפלל עננו אפי' אכל מאחר שקבל התענית קודם שעות התענית:

ואם

ב"י

עכ"ל ודברי ראבי"ה כתב המרדכי שם וז"ל התוס' בפ"ב דע"ג הא דמתענין לשעות נ"ל דמיירי שקבל עליו מאתמול שאם לא יאכל למחר עד חצי היום יהא בתענית עד שתחשך א"כ איכא למימר דמיירי נמי בדלא קבלה מאתמול והא דבעי שמואל קבלה היינו לכתחלה ואי יתיב דמי למפוחא היינו שאינו מקבל עליו שכר תענית אלא נקרא חוטא על שציער עצמו ומ"מ נדרו נדר עכ"ל · וז"ל סמ"ג הא דמתענין לשעות יש לפרש כגון דאמר מאתמול שאם לא יאכל למחר עד חצות יהא בתענית עד שתחשך א"כ יש לפרש דשמואל מיירי באדם שנדר להתענות יום אחד ולא בירר באיזה יום וכשבא יום אחד להתענות אם לא קבלה מאתמול אינו יוצא ידי נדרו ומעשה באחד שעשה כמה תעניו' ולא קבלם מאתמול וא"ר יעקב לא הפסיד תעניותיו עכ"ל · והר"ן כתב דלא מקרי תעני' שעות אלא בשהתענה כל היום וכתב דשמעינן לה מהני תרי מימרי דרב חסדא דבתימרא קמייתא דאמר והוא שלא טעם כלום כל אותו היום אשמועי' דאם אכל מתחלת היום ואח"כ קבל עליו תענית שעות אינו כלום ומשום הכי פרכינן עליה דא"כ תענית מעלייתא היא ופרקינן לא צריכא דאימלך אמלוכי כלומר שלא קבלה עליו מתחלת היו' אלא שנמלך להתענות בחצי היום ובברייתא דכל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית אשמעינן דאפילו קבל עליו להתענות שעות ראשונות של יום אינו כלום כל שהוא אוכל קודם ששקעה עליו חמה · ונמצא שאין תענית שעות כל שאוכל כלום באותו יום אבל הרמב"ם כתב מתענה אדם לשעו' והוא שלא יאכל אחר היום כלום כיצד הרי שהיה טרוד בחפציו ולא אכל עד חצות ונמלך להתענו' אותן שעות שנשארו מן היום ה"ז מתענה אותן שעות ומתפלל בהן עננו שהרי קבל עליו התעני' קודם שעות התעני' וכן אם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות שאר שעות היום ה"ז תענית שעות וכבר השיג עליו הראב"ד אבל הרי"ף נראה שסובר כדברי הרמב"ם שלא הביא בהלכות הא דרב חסדא דאמר והוא שלא אכל כל אותו היום והוא תימא אחר שלא מצינו מי שנחלק עליו ואפשר שהיה גורס כגירס' ר"ח שכתוב בה רב חסדא לטעמיה דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית ולפ"ז כי א"ר חסדא והוא דלא אכל כלום כל אותו היום לא בא למעט מי שאכל בתחלת היום אלא האוכל בסוף היום בלבד ואף בירושלמי נמי משמע הכי שאמרו במסכת נדרים מלתא דר"י אמר' מתענין לשעות דר"י הוה בצור ושמע דדמך ר' ואע"ג דאכל גובנא ושתי מיא אסקי ההיא יומא בתעניתא אלא שאין לסמוך על הירושלמי בזה לפי שנראה שם שדעתם הוא גם כן דלא בעינן שקעה עליו חמה אלא מקבל אדם להתענות ג' שעות ראשונות ואוכל אח"כ שאמרו שם מלתיה דרבי יוחנן אמרה מתענין לשעות דאמר אנא בתענית עד שאשלים פרקי עד שאשלים פרשתי ובגמרא דילן לא ס"ל הכי דהא דחי עלה דהא דא"ר יוחנן אנא בתענית עד שאבא לביתי דלשמוטי נפשיה הוא דעבד ומ"מ תמהני על הרי"ף שלא הזכיר תענית שעות בפירוש ולא ידעתי אם הוא דוחה אותה מדשמואל דאמר כל תענית שלא קבלה מבע"י לאו שמיה תענית ואמרינן עלה למאי דמיא למפוחא דמלי זיקא אלמא הכי מסיק ליה תלמוד' או אין זה מוכיח דהא מסתבר דלאו כאיפלוגי אתענית שעות אתא אלא לומר דכל תענית שאין בו קבלה לא שמיה תענית דתענית שעות נמי קבלה בעי וכיון שאפשר לפרשה כך אינו בדין לדחות מפני המסקנא דמסיק תלמודא דמתענין לשעות ומתפללין תפלת תענית עכ"ל: וה"ה כתב החלק הראשון שכתב רבינו נראה מוסכם מן הגאונים שזהו מתענין לשעות שעלו בגמרא שהוא תענית ומתפלל בהן עננו אבל מ"ש וכן אם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות ה"ז תענית שעות לא ראיתי כן לאחד מן המפרשים והפך ללמד זכות על הרמב"ם ובסוף דבריו כתב שדברי הרמב"ם מן המתמיהים וכתב עוד ראיתי להרשב"א (סי' ה') שכתב בתשובת שאלה ששמע השואל שהרמב"ם חזר בו ותקן כך עינוי שעות אחר אכילה אינו אלא אם לא טעם באותו היום ונמלך להתענות חושבין לו שעות מאותה שעה שנמלך וזהו דבר אמת

דרכי משה

לא יאמר עננו אלא אם קבלו מאתמול ומשלים כן נ"ל וכן נוהגין דוודאי דברי הפוסקים שכל תענית שלא שקעה עליו חמה ושלא קבל עליו מאתמול אינו תענית לענין עננו עיקר שהרי

ואם קבל במנחה להתענות שני ימים או שלשה זה אחר זה אלא שיאכל בלילות שבינתיים הוו קבלה לכולם אע"פ דלא קבל כל א' וא' במנחה שלפניו אבל אם קבל במנחה הרבה תעניות ולא רצופין זה אחר זה מספקא ליה לא"א הרא"ש ז"ל אי הוה קבלה לכולם או לא כתב אבי העזרי מי שרגיל להתענות בעשי"ת א"צ להתענות י' ימים עד צאת הכוכבים רק עד שיצא מבית הכנסת דצערא בעלמא קביל עליה מדפריך תלמוד' עליה דרב חסד' מאנשי משמר שמתענין ולא משלימין (א) ומשני התם לצעורי בעלמא ורב חסדא לא אמר אלא מי שקיבל עליו תענית בפירוש וסתם תעני' יום שלם אבל בעשר' ימי תשובה לא ואין רגילות לקבל בתפלה בעשרת ימי תשובה: תענית שגוזרין על הציבור אין כל יחיד ויחיד צריך לקבלו תחלה אלא ש"ץ מכריז התענית והרי הוא מקובל וכל שכן תעניות הכתובים בפסוק:

אימתי

אמת וכן עיקר עכ"ל: **ואם** קבל במנחה להתענות ב' ימים או ג' זה אחר זה וכו' שם אהא דאמר זעירי אמר רב הונא יחיד שקבל עליו תענית אפילו אכל ושתה כל הלילה למחר מתפלל תפלת תענית כתב הרא"ש ר"ח גורס יחיד שקבל עליו תענית ב' ימים זה אחר זה קבל עליו במנחה להתענות ב' ימים זה אחר זה ולא רצופין אלא שיאכל בלילה בנתיים אפי' אכל ושתה כל הליל' בינתיים למחר מתפלל תפלת תענית דזקרי שפיר קבלה מה שקבל ב' תעניות ביחד אע"פ שאכל ושתה בינתיים וכן גורס הרי"ף וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפ"א וכתב עוד הרא"ש וה"ה אם קבל כמה תעניות ביחד עליו רצופים זה אחר זה דסגי בקבלה אחת ואיכא לספוקי אם קבל עליו בשעת המנחה תענית ב' וה' אי סגי בקבלה אחת כיון שאינם רצופים. והמרדכי כתב שם אפלוגתא דרב ושמואל באימתי מקבלים לתענית נראה סדבר דשמואל מודה לרב שאם קבלו במנחה קודם תפלת המנחה שפיר דמי וכ"ש קודם לכן וכן נהג העם לברך בשבת מקבלי תעניות ב' וה' וב' ושוב א"צ לקבל וכ"כ ג"כ בהג"מ. והרוקח כתב ויחיד שקבל עליו ב' ימים לישב בתענית אם אכל בלילה בין שני הימים מתפלל תפלת תענית יום ראשון ויום שני לן בתעניתו ולא אכל אותה הלילה שבין ב' הימים אין צריך להתפלל עננו ביום שני אם התפלל יום ראשון עכ"ל (ה) נראה שהוא מפרש מימרא זו דזעירי לומר דכל שלן בתעניתו שני הימים חשובים כיום אחד וא"צ להתפלל עננו אלא באחד מהם בלבד: כתב המרדכי יחיד שקבל עליו שני ימים זה אחר זה נראה לרבי דרבותא נקט שאע"פ שקבל רצופים והתחיל כבר בתענית יום אחד מהו דתימא אם אכל הלילה שבין שני הימים כאילו מפסיק בתענית ודמי כאוכל בחצי היום קמ"ל דלא חשיבא הפסקה דמסתמא כך קיבל שני ימים ולא לילה שבינתיים וכתב הכלבו בשם הראב"ד והוא שלא הכניס הלילה בכלל התענית שאם אמר שמקבל עליו תענית שני ימים עם הלילה האמצעי' ואכל בלילה האמצעי' איבד תעניתו ומשלים שני ימים אחרים ואין מתפלל בזה תפלת תעני':

כתב אבי העזרי מי שרגיל להתענות עשרת ימי תשובה אין צריך להתענות עד צאת הכוכבים וכו' כ"כ המרדכי וז"ל כל תענית שלא שקעה עליו חמה נראה דהיינו עשרה בטבת או י"ז בתמוז או צום גדליה וה"ה מי שקבל עליו התענית בפירוש דסתם תענית יום שלם אבל י' ימי תשובה אין רגילות לקבלם בתפלה וכן תענית חלום לצער בעלמא קביל עליה מדפריך מדתנן אנשי משמר מתענין ולא משלימין ומשני התם לצעורי נפשייהו קא מכווני והא ליצער וכן שמעתי מעידי' על זקני ראב"ן שלא היה מתענ' בי' ימי תשובה עד שקיעת החמה אלא אחר צאתו מב"ה היה אוכל ואפ"ה נמי מתפלל עננו ע"כ וכ"כ בהג"א וזה שלא כדברי הרוקח (ו) דאין אומרים עננו בימים שבין ר"ה לי"כ חוץ מצום גדליה לפי שאינן אלא בשביל תשובה בלבד ומה שכתבו דבתענית חלום נמי אין צריך להמתין עד שתשקע החמה רבינו כתב בסי' רמ"ט שהר"מ חולק בדבר ובתה"ד כתב על לשון זה של המרדכי נראה דהכי תרי טעמי בעינן שאין רגילות לקבלם בתפלה וגם משום דלצערא בעלמא קביל עליה וא"כ יש לחלק דדוקא אותם הרגילי' להתענו' כל ימי התשוב' דאיכהו לא צריכי לקבלם בתפלה דמקובלים ועומדים מכח מנהגא ואפילו אותם שרגילים להתענות כולם חוץ מיום אחד כדי שלא יהא עליהן כנדר שאם יארע להם אונס שלא יוכלו להתענות שלא יצטרכו להתרה היינו נמי כמו מתענין כולם אבל המתענין רק ב' או ג' ימים בזו נראה דצריכים לקבלם בתפלה בלילה מקודם וא"כ לא מהני טעמא דלצערא קביל עלייהו בלחוד עוד נראה דאותן שרגילין להתענות בכל שנה מי"ז תמוז עד ט"ב אע"ג דמסתמא אין צריכין לקבלם בתפלה מ"מ צריכין להשלים עד הלילה דהתם ליכא למימר דלצערא בעלמא קביל עלייהו דאדרבה דמו לד' תעניות י"ז וט' וג' וי' שמתענין בהם על החורבן והנהו ג' שבועות נמי רמוזים הם בדניאל להתענות בהם על החורבן ולא דמי לאנשי משמר ולי' ימי תשובה דאותן תעניות לצערא בעלמא על העתיד כדי לקבל התפל' ויקרע גזר דינם ואנשי משמ' כדי שיתקבלו הקרבנות:

תענית שגוזרין על הצבור אין כל יחיד ויחיד צריך לקבלו תחלה וכו' כ"כ הרא"ש בשם הראב"ד בפ"ק דתעניות גבי פלוגתא דרב ושמואל באימתי מקבלו וז"ל ולכ"ע הסכמת צבור להתענות אין צריך קבלה לא במנחה ולא בתפלה אלא ש"צ מכריז והתענית מקובל ומתפללין תפלת תענית ואיתא להא מלתא בירושלמי דר' יהודה נשיאה גזר תעניתא א"ל ר"ל לר' יוחנן והא לא קבילנא א"ל אדבי ריש גלותא סמכינן עכ"ל וכ"כ הכלבו בשם הראב"ד וכ"כ הגה"מ פ"א וז"ל אם הקהל קבעו תענית אע"פ שהיחיד לא ידע ולא קבל צריך להתענו' עמהם כדא"ל ר' יוחנן לר"ל אנן בתרייהו גרירינן אבל הר"ן כתב בסוף הפרק אהא דאמרינן אין ת"צ בבבל שעיקרן של דברים כמו שפי' הרמב"ן שכל התעניות שמתענין בבבל אינם אלא כתענית יחיד לפיכך אינו אסור כחומר תענית צבור הטעם מפני שהדיינים שלהם הדיוטות הם ולא סמוכים ולא היה להם נשיא שתהא גזירתו קיימת על כל ישראל לפיכך כשהצבור מקבלין תענית צריכים לקבל כולם על עצמם כיחידים שכל אחד מקבל על עצמו ומש"ה אינו חייב לנהוג בו אלא כתענית יחיד אבל בא"י שהיה להם נשיא לא היו צריכים לקבל תענית על עצמם לפי שגזירתו קיימת על כולן וכולהו בתריה גרירי כדאמרינן בפ"ג (כד.) דבי נשיאה גזר תעניתא ולא אודעינהו לר' יוחנן ולר"ל לצפרא אודעינהו א"ל ר"ל לרבי יוחנן והא לא קבלינן א"ל אנן בתרייהו גרירינן אלמא כל תענית שגוזר הנשיא א"צ היחידים לקבלו ולפיכך הוא ת"צ אבל בבבל אינו כן אלא תענית יחידים ע"כ. וה"ה כתב בפ"ג מהלכות תעניו' דברי הרמב"ן וכתב שאין נראה כן מדברי הרמב"ם בפ"א וכ"ל שהוא מדייק כן מדכתב הרמב"ם בפ"א כל תענית שלא קבלו עליו היחיד מבע"י אינו תענית משמע דדוקא יחיד

אבל

ואם קבל במנחה להתענות שני ימים וכו' דין זה הוא מימרא דרב הונא דלעיל על פי גירס' ר"ח ורי"ף והרמב"ם: **ומ"ש** מספקא ליה להרא"ש אי הוה קבלה לכולם או לא היינו דוקא לענין חיוב עננו אבל פשיטא שצריך להתענות על כל פנים לקיים נדרו וכבר כתבתי להלכה דצריך להתפלל עננו. שהרי לדעת ראבי"ה הוי קבלה גמורה וכן נוהגין בתענית בה"ב ותו דאף דלהרא"ש מאחר שצריך להתענות יכול להתפלל עננו אע"פ שאינו מחוייב ופשיטא דעדיף טפי לצאת ידי כל הגאונים וכיון דלראבי"ה מחוייב הוא להתפלל יש לו להתפלל וק"ל: **כתב** אבי העזרי מי שרגיל להתענות עשרת ימי תשובה א"צ להתענות עד צאת הכוכבים כו' לאו דוקא עד צאת הכוכבים דה"ה שקיעת החמה נמי אין צריך דלפי הטעם דלצערא בעלמא קביל עלויה אפי' בעוד יום גדול יכול לאכול דאין לו דין תענית כלל לקובעו עליו חובה וכל שעה שהוא רוצה לאכול אוכל וכן יראה ממה שאמר רק עד שיצא מב"ה ולפעמים אנו יוצאין מב"ה בעוד יום גדול וכך היו נוהגין גם הקדמונים ביציאה מב"ה אלא לפי שסובר ראבי"ה בתענית דעלמא דבעינן עד צאת הכוכבים לכך כתב בי' ימי תשובה א"צ להתענות כמו בשאר תענית וק"ל ואיכא למידק דמשמע דראבי"ה ס"ל דבי' ימי תשובה א"צ להתענות כמו בשאר תענית ואפ"ה מתפלל עננו דאם היה סובר דאין מתפלל עננו א"כ מאי אתא לאשמעינן דאין צריך להתענות עד צאת הכוכבים הא ודאי כיון דלא קיבל עליו התענית דאין צריך להתענות אלא ודאי דאתא לאשמועינן אע"ג דהוי תענית לענין עננו אפ"ה אין צריך עד צאת הכוכבי' וכ"כ ראבי"ה להדיא בשם ראב"ן דהיה אוכל מיד אחרי צאתו מב"ה ואפ"ה התפלל עננו עיין במרדכי והגהת אשיר"י ותימא דהא בההיא דאנשי משמר דמשני לצעורי נפשיה בעלמא הוא דמייתי ראיה כ' רש"י וז"ל לצעורי נפשיה עם הצבור אבל אינו תענית לא להתפלל עננו ולא לקבעו עליו חובה כלל אלא כל שעה שהוא רוצה לאכול אוכל עכ"ל וליכא למימר דפליג אפירש"י ומפרש דהכי קא משני תלמוד' דכל היכא דלצעורי נפשיה קא מכוין מתענה קרי ליה להתפלל עננו ואינו משלים התענית דא"כ לא תירץ המתרץ כלום ועוד קשה ארב דאמר כל תענית שלא שקעה עליו החמה לאו שמיה תענית להתפלל עננו וכי גרע האי שקבל עליו התענית ולא השלים עד צאת הכוכבים ממי שלא קבל עליו רק צערא בעלמא דמתפלל עננו אף כשאוכל בעוד היום גדול ונראה לי דודאי הכי הוא כפרש"י: **ומ"ש** ראבי"ה בשם ראב"ן בי' ימי תשובה דאפי' הכי מתפלל עננו ה"ט מפני שהראב"ן תפוס עיקר כר"י בעל התו' דאפי' לא קבל עליו כלל התענית מתפלל עננו וזה שדימהו לתענית חלום לדעתו שביד האדם הוא שלא להתענות תענית חלום ואפ"ה מאחר שהתענה מתפלל עננו וה"נ דכותא וע"ז נתכוין ראבי"ה במ"ש ואפ"ה התפלל עננו כדפי' לעיל ורצונו לומר למ"ש לעיל מיניה דעת ר"י שמתפלל עננו אפי' היכא שהיה יכול לאכול כמו תענית חלום ואף עפ"י שראבי"ה חולק אר"י בזה כמבואר לשם אפילו הכי הביא דברי ראב"ן ללמוד מתוך שתענית י' ימי תשובה אפי' קיבל עליו בסתם להתענות י' ימי תשובה אינם מן הסתם תענית גמור כמו שמקבל עליו בשעת מנחה בפירוש להתענות דצריך הוא להתענו' עד צאת הכוכבי' ולהתפלל עננו דאינו כן אלא מן הסתם אינם רק לצערא בעלמא ואינו מתענה עד צאת הכוכבים ואם היה רוצה הי' יכול לאכול כל שעה שהוא רוצה ונמצא שא"צ ג"כ להתפלל עננו לפי דעת ראבי"ה החולק על ר"י וכן יראה מהלשון שהעתיק רבינו דברי ראבי"ה והשמיט סוף דבריו שכתב להתפלל עננו וז"ל המרדכי כל תענית שלא שקעה עליו חמה וכו' נראה דהיינו עשרה בטבת או שבעה עשר בתמוז וה"ה מי שקבל עליו התענית בפירוש דסתם תענית יום שלם הוא אבל עשרת ימי תשובה אין רגילות לקבלם בתפלה וכן תענית חלום דצער בעלמא קביל עליה אין צריך להשלים התענית עד הלילה מדתנן אנשי משמר וכו' והנה מ"ש דצער בעלמא קביל עליה הוא נתינת טעם למ"ש דעשרת ימי תשובה אין רגילות לקבלם בתפלה ואמר שהוא מפני שאין מתכוונים לשם תענית גמור רק לצערא בעלמא אבל עיקר הטעם דאין צריך להשלים עד הלילה הוא מפני שלא קבלום בתפלה שאם היו מקבלין אותם בתפלה ה"ל תענית גמור לכל דיניו להשלים ולתפלת עננו. ולא הבינותי מה שכתב הרב מהרא"י ז"ל בת"ה וז"ל דהמתענין רק ב' וג' ימים נראה דצריכין לקבלם בתפלה בלילה מקודם כו' דמאחר דלאו שם תענית עליו אלא צערא בעלמא מי ימחה ביד מי שרוצה לקבל עליו צער ב' וג' ימים שלא לשם תענית אבן הוא ז"ל הבין דאף בתענית עשרת ימי תשוב' שאינו משלי' עד צאת הכוכבים מתפלל עננו מן הדין ולכך דוקא מי שרגיל להתענות כולם דמקובלין ועומדין מכח מנהגם יכול להתפלל עננו ואעפ"י שאינו משלים דכך קבלום עליהם מתחלה שלא להשלים אבל מי שאינו מתענה רק ב' וג' ימים דלא היה להם קבלת תענית אין להם דין תענית לענין עננו אם לא מקבלן בתפלה ומילא אם קבלן סתם צריך להשלים עד צה"כ וצ"ל דמפרש מאי דמשני תלמודא התם לצעורי נפשיה בעלמא הוא הכי פירושו דכיון ד לצעורי הוא ולא היה כונתם לשם תענית אם כן מתחלה קבלו על עצמם שלא להשלים אבל לעולם צריך להתפלל עננו ורב חסדא דקאמר כל תענית שלא שקעה וכו' היינו היכא שקבל עליו סתם תענית ודלא כפירוש רש"י וזה ודאי דוחק גדול דא"כ אין חילוק בין לצעורי ושלא לצעורי אלא בין סתם למפרש שלא להשלים וה"ל לשנויי התם דקתני שלא להשלים ואפשר לומר בהא דכל מי שמתנה בתחלה שלא להשלים אין כוונתו לשם תענית גמור אלא לצעורי דלא נקרא תענית אלא אם כן שקעה עליו חמה אבל תפלת עננו הוא להתפלל אפילו כיון לצעורי כן נראה לפי דעת מהרא"י שהבין דברי ראבי"ה ושהוא חולק על פירוש רש"י: עוד

כתב

דרכי משה

שהרי הם רוב הפוסקים והעיקרים ולדידהו אין מתענין לשעות אלא א"כ משלימין ומה שנוהגים להתפלל עננו היינו ביחיד מטעם שכתבתי וכ"נ בי' ימי תשובה שהיחיד אומר עננו והש"ץ אינו אומר עננו אלא בצום גדליה כשמשלימין וכן עיקר: (ה) ואין המנהג כן אלא מתפלל כל יום ויום עננו בתפילת מנחה וכ"פ מהרא"י בכתביו בסימן ק"פ: (ו) ול"נ דודאי לדעת המפרשים שכל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית לענין עננו קאמר כמ"ש לעיל בודאי דגם בי' ימי התשובה אין להתפלל עננו כשאינו משלים דלא עדיף משאר תענית וראב"ן שהתפלל עננו אפשר דמפרש הא דקאמר לא שמיה תענית לא לענין עננו קאמר אלא לענין שאינו יוצא ידי נדרו כמ"ש לעיל:

וכ"כ

פרישה

סי' תקסב (א) ומשני התם לצעורי בעלמא כדי שיתקבלו הקרבנות. אבל בי' ימי התשובה לא עיין בהגהות אשר"י ובמרדכי בשם ראבי"ה בפ"ק דתענית ד' ל"ד ע"ב שכולל עם י' ימי תשובה ג"כ תענית חלום שא"צ להמתין ואין להקשות ע"ז ממה דקי"ל דמשלימין תענית חלום בע"ש ולמדו דין זה כיון דשם מותר להתענות בשבת די"ל התם

תקסג **אימתי** מקבלו רב אמר במנחה כשיגיע זמן המנחה יאמר הריני בתענית יחיד למחר ושמואל אמר בתפלת המנחה פירש ר"ח שיאמר בשומע תפלה הריני בתענית יחיד למחר יהי רצון מלפניך שתקבלנו באהבה והרמב"ם כתב שיאמר עננו בתפלת המנחה וגומר להתענות למחר וכ"כ בה"ג ולא נהירא דהא אמרינן גבי הזכרת עננו ערבית שחרית ומנחה ולא קאמר במנחה שלפני התענית רי"ף פסק כשמואל והראב"ד פסק כרב וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא טוב שלא להפסיק בתפלה ואם היה בדעתו להתענות והרהר בלבו קבלת תענית היה אומר ר"ת דהוי שפיר קבלה אע"פ שלא הוציאו בשפתיו דהוי כמו נדר דאמרינן שאם גמר בלבו להביא עולה חייב אע"פ שלא הוציאו בשפתיו ודוקא שהרהר בשעת מנחה לרב ולשמואל בתפלת המנחה:

הלכתא

ב"ח

כתוב בתרומת הדשן לשם דתעניות שבין המצרים אין צריך לקבלם בתפלה ומשלים עד הלילה וליכא למימר בהו צערא בעלמא קבילו עליה כמו אנשי משמר ועשרת ימי תשובה דאותן התעניות שהן לצערא בעלמא על העתיד כדי לקבל התפלה ויקרע גזר דינם ואנשי משמרות כדי שיתקבלו הקרבנות ברצון אבל הני ג' שבועות הם על העבר על החורבן ודמו לתענית י"ז בתמוז ואיכך ובמחילה מכבוד תורתו ועצמותיו הקדושים כי פי' לצערא בעלמא אינו כמ"ש דדוקא על העתיד דאם כן מאי משני תלמודא אמודא דר"א בר צדוק שהיה מתענה בי' באב ולא השלימו התם נמי לצעורי נפשיה בעלמא הוא והא התם התענו על העבר על החורבן אלא פירושו פשוט שרוצה לומר בלצעורי בעלמא שלא נתכוונו בתענית לקבל עליהן תורת תענית אלא להצטער במניעת אכילה כפי מה שאפשר להם שלא יזיק להם התענית ואם היו רוצים היו אוכלין באמצע היום ולכך אין לו דין תענית לא להשלים ולא להתפלל עננו שאינו רק כמי שסובל יסורין באש ובמים שיהא כפרה על עונותיו שנהנה מהן וכך הוא מתכוין בצער שסובל בתעניתו ולכך נראה פשוט דאף בתענית שבין המצרים אין להם דין תענית כל עיקר אם לא קיבל עליו התענית כדין כל שאר תענית ודמי למפוח מלא זיקא ואף בי' ימי תשובה דלצעורי בעלמא היא לא הוי תענית כל עיקר שאם היה רוצה היה אוכל וא"כ אין לו להתפלל עננו ואפילו התענה עד חשכה וכמו שהארכתי בזה למעלה שכך היא דעת רוב הגאונים וכ"כ ברוקח להדיא דאין אומר עננו בתענית שבין ר"ה לי"כ חוץ מצום גדליה וכן עיקר ואין חילוק בין מתענ' כל י' ימי תשובה לב' וג' ולכן אני נוהג בי' ימי תשובה לקבל עלי התענית להשלימו עד צאת הכוכבים ולהתפלל עננו כדין כל שאר תענית מיהו אם קבל עליו בפירוש שלא להשלים הוי תענית ומתפלל עננו כיון שהתנה שלא להשלים כדמוכח בס"פ בכל מערבין דאפי' אינו משלים הוי תענית גמור והיא דכל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית היינו דוקא בשקבל עליו תענית בסתם:

ומ"ש רוב מפרשים דאף במתענין לשעות צריך שיתענ' עד צאת הכוכבים וכמ"ש רבינו היינו דוקא אם לא פי' להדיא בשעת קבלה שלא להשלים דס"ל כקיבל עליו תענית סתם ודלא כסברת הרוקח דס"ל דלעולם בעינן צאת הכוכבים ואינו מועיל תנאי כדלעיל בסי' רמ"ט ע"ש ולפי זה החתנים דמתענין דנהיגנן בתענית ממש שהרי מתענין אפי' במקצת הימים שאין אומרים בהם תחנה אין להם לשתות מכוס של ברכת אירוסין ונשואין קודם צאת הכוכבים אם לא שהתנו מתחלה שלא להשלים ומהרא"י פסק בסתם בת"ה סי' קנ"ז דיכול לשתות אפשר דס"ל דכיון דנהוג כך ה"ל כמי שהתנה שלא להשלים והמחמיר להתנות בפירוש תע"ב. ואין להקשות א"כ אמאי לא משני תלמודא דאנשי משמר ור"א בר צדוק התנו מתחלה שלא להשלים דפשיטא דתירוץ זה הוא דוחק דהא סתמא קאמרי' והתענו ולכך משני עדיפא מינה לצעורי בעלמא הוא וק"ל:

ומ"ש רבינו שפירוש שקיעת החמה הוא צאת הכוכבי' כ"כ הרא"ש פ"ק דתענית ע"פ ר"ת וכ"כ המרדכי לשם בשם ראבי"ה וכן התו' פ' אין מעמידין וכ"כ הסמ"ק בהג"ה המתחלת הרבה בני אדם נוהגין לאכול בתענית מיד וכו' אכן בתשב"ץ כתוב ע"ש מהר"מ שא"צ עד צאת הכוכבים כמו שאמר ר' אלחנן שכתב הסמ"ק בשמו דבעינן צאת הכוכבים דהיינו גמר השקיעה אלא עם שקיעת החמה יכול לאכול ומשמע לי דכוונתו לומר דאין צריך להתענות אלא עד תחלת השקיעה דהיא שעה א' ורביע שעה פחות חלק כ' מן השעה קודם צאת הכוכבים דהמסקנא בפ' מי שהיה טמא כר' יהודה דברייתא דתני משקיעת החמה עד צאת הכוכבים ד' מילין ר"ל מתחלת שקיעה וכן נוהגין מקצת העולם אבל אינו נכון כלל אלא דוקא עד צאת הכוכבים מיהו בחתן יש להקל שלא לשנות המנהג וליתן לו לשתות אם הוא בתחלת שקיעת החמה אעפ"י שעדיין לא הוי לילה אבל קודם התחלת שקיעת החמה אין לו לשתות:

תקסג אימתי מקבלו רב אמר במנחה כו' בפ"ק דתענית ומבואר לשם בפרש"י דלרב בין בתפלה ובין שלא בתפלה שפיר דמי ולשמואל אי מקבלו בתפלה אין אי לא לא ומשמע דלכ"ע קודם שעת מנחה לא הוי קבלה דבעינן סמוך לתחלת יום תעניתו אבל הר"ן כתב דלרב אפי' קבלו ד' ימים קודם התענית סגי ואפשר שגם רש"י סובר כן וצ"ע בדבריו ולשמואל כ' גם הר"ן דדוקא בתפלת המנחה כדלעיל וכן מבואר בדברי הרא"ש אהא דשמואל דכל תענית שלא קבל עליו מבעוד יום כו' דדוקא בשעת תפלה אבל כל היום אפילו הוציא בפיו לא הוי קבלה וכן מבואר בדברי ה"ר ירוחם אבל ראבי"ה סובר דשמואל מודה לרב דהוי קבלה קודם תפלת מנחה וכ"ש קודם לכן אבל רב לית ליה דשמואל כ"כ המרדכי והגה"ת מיימוניות והגה"ת אשיר"י והאגודה. נראה ודאי דרבינו נמשך לשיטת רש"י והרא"ש אביו ולכך האריך לבאר מחלוקת המפרשים בדברי שמואל דבעי דוקא קבלה בתפלת המנחה באיזה ענין הוי קבלה ואח"כ כתב מחלוקת הפוסקים אי הלכה כשמואל או כרב וכתב וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא טוב שלא להפסיק בתפלה וטעמו דקבלה זו שאומר הריני בתענית יחיד למחר אינו אלא ספור דברים ואינו מענין התפלה והוי כשח שיחה בטילה דהוי הפסק בתפלה ולכך טוב יותר לקבלו בשעת מנחה כרב ואין לדקדק שמא הלכה כשמואל ואם כן לא הוי קבלתו קבלה דהא ודאי אף לשמואל בדיעבד אי לא קיבל עליו בתפלה ועבר זמן התפלה הוי הקבלה בשעת מנחה קבלה ואעפ"י דלא הוי בשעת תפלת מנחה דהא סוף סוף סמיך ליום תחלת תעניתו הוא אלא דלכתחלה ס"ל לשמואל דבעינן דוקא בתפלת המנחה ורב פליג דאפי' לכתחל' יכול לקבל שלא בשעת תפלה ושפיר דמי והב"י האריך והעיקר כמו שכתבתי:

ומ"ש ולא נהירא דהא אמר גבי הזכרת עננו ערבית שחרית ומנחה ולא קאמר במנחה שלפני התענית גם הרא"ש הש"ג עליו בזה ויש ליישב דהתם

ב"י

אבל ת"צ לא בעי קבלה: **כתב** רבינו ירוחם בריש נתיב י"ט מי שנדר ואמר אם לא אעשה כך אשב בתענית הוי אסמכתא ויש ג' חלוקים בדבר אחד אם התנה לדבר הרשות כגון שאמר אם לא אלך למקום פלוני אשב בתענית הוי אסמכתא שנית אם התנה לדבר מצוה כלומר לזרז עצמו אם לא אעשה מצוה פלונית אשב בתענית מועיל ולא הוי אסמכתא שלישית אם התנה להציל עצמו מצרה בעת הצרה כגון יעקב אם יהיה אלהים עמדי או כיוצא בזה מועיל ולא הוי אסמכתא ע"כ:

תקסג אימתי מקבלו אמר רב במנחה ושמואל אמר בתפלת המנחה (יב:) וכתב הרא"ש במנחה כשיגיע זמן המנחה יאמר הריני בתענית יחיד למחר ושמואל אמר בתפלת המנחה פר"ח יאמר בתפלת המנחה מחר אהיה בתענית יה"ר שתהא תפלתי ביום תעניתי מקובלת ובשאלתות דרב אחאי מפרש שיתפלל עננו בתפלת המנחה ולא משמע הכי דרב לא קאמר שיתפלל עננו בתפלתו וכן לשמואל בתפלת המנחה ועוד דבפרק ב"ת (כד.) לא קאמר דמתפלל עננו אלא ערבית שחרית ומנחה ע"כ: **ומ"ש** רבינו בשם ר"ח שקבלת התענית תהיה בברכת שומע תפלה כן כתב המרדכי והרמב"ם כתב כיצד מקבלו כשיתפלל תפלת מנחה אומר אחר התפלה מחר אהא בתענית וגומר בלבו להתענו' למחר וה"ה כתב בקצת ספרי רבינו מצאתי כשיתפלל תפלת המנחה או אחר תפלה ונראה פירושו קודם שיעקור רגליו אחר שסיים תפלתו וכשיתפלל ר"ל בשומע תפלה ודאי דשמואל ה"ק בתפלת המנחה באיזה מקום שירצה אלא שאין להזכיר צרכיו אלא בשומע תפלה או לאחר תפלתו והרד"א כתב שיאמר בשומע תפלה קבלתי עלי תענית למחר יהר"מ או"א שתענני בקראי ותרחיב צעדי ותענני בצר לי ותחנני ותשמע תפלתי וחותם בא"י ש"ת:

ומ"ש רבינו שהרמב"ם כתב שיאמר עננו אינו בנוסחא דידן אבל בנוסחת ה"ה נראה שהיה כתוב כן ותמה עליו. וכבר כתבתי בסמוך שהרא"ש כתב כן בשם השאלתות ותמה עליו: וז"ל א"ח כתב (הר"מ) שקבלת התענית אומר עננו בתפל' המנח' ושאלו לו היאך יוכל לומר עננו והוא אינו מתענה ועוד כי מתפלת המנחה מתחיל התענית והביא ראיה ממה שאמרו (ברכות כז:) מתפלל אדם של שבת בע"ש עכ"ל: **ומ"ש** רבינו רי"ף פסק כשמואל שם וכ"כ הרמב"ם: **ומ"ש** הראב"ד פסק כרב ז"ל הרא"ש שם הראב"ד פסק כשמואל משום דא"ר יוסף כוותיה מסתבר' ולא מחוור דלא פסיק הלכתא אלא מסתברא אמר וכיון דתני' בהדיא דלא כרב יוסף מדחי סברא דיליה וקיימא שמעתתא בין רב ושמואל וקי"ל הלכתא כרב כן נ"ל וכן עמא דבר עכ"ל הראב"ד ומשמע שיש חסרון לשון בנוסחא דידן בספרי הרא"ש וכן צ"ל הראב"ד כתב הרי"ף פסק כשמואל משום דא"ר יוסף כוותיה מסתברא ולא מחוור דלא פסיק הלכתא וכו':

ומ"ש רבינו כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא טוב שלא להפסיק בתפלה איני יכול ליישבו לפי מה שפירש"י בדברי רב ושמואל שכתב במנחה. בזמן המנחה ואפי' בשוק אומר הריני מחר בתענית: בתפלת המנחה. בסופה תוספת רצוי ותחנונים עד שאומר הריני מחר בתענית ודוקא נקט מנחה משום דסמוך לתחלת יום תעניתו לאפוקי תפלת יוצר ודייקא מדפסיק שמואל ופליג אדרב דאמר בזמן המנחה שעורא יתירה עכ"ל אלמא דשמואל בתפלת המנחה דוקא קאמר וכיון שכן היאך כתב רבינו כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא טוב שלא להפסיק בתפלה שנראה שבכך יוצא ידי כולם וליתא דהא למאן דפסק הלכה כשמואל בתפלת המנחה בעי בדוקא וגם אין לומר שרבינו סובר כמ"ש המרדכי דשמואל מודה לרב דאם קבלו במנחה קודם תפלת המנחה שפיר דמי וכ"ש קודם לכן אבל רב לית ליה דשמואל ע"כ דלהוא פירושא צ"ל דרב סובר דקודם תפלת המנחה צריך לקבלו אבל משהתחיל להתפלל תפלת המנחה לא מהני קבלה דאל"כ במאי פליגי וא"כ יקשה דלמאן דפסק כרב קודם תפלת המנחה דוקא בעינן והוה ליה לרבינו לכתוב כן בהדיא ואפשר לומר דסבר כפירש"י וה"ק טוב שלא להפסיק בתפלה כלומר שלא לאומרה בשומע תפלה כמו שפי' ר"ח אלא בסוף התפלה וכמ"ש הרמב"ם שיאמר אחר התפלה מחר אהא בתענית דכיון דסומך הקבלה לתפלת המנחה הוה ליה שואל בתפלת המנחה ויוצא ידי חובתו לדברי הכל ויותר נכון לפרש דהכי קאמר מאחר שאין הכל מסכימים דהלכה כשמואל מוטב להניח דבריו ולאחוז כדברי רב דדלמא לית הלכתא כוותיה דשמואל ונמצא מפסיק בתפלה אבל אם לא משום הפסק התפלה הוה אמרינן כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא דעבד הכי עבד ודעבד הכי עבד אבל משום הפסק תפלה יש לאחוז כדברי רב ולהניח דברי שמואל כן צ"ל לפרש דבריו אבל אינם נראים בעיני משום דחשש זה דשלא להפסיק בתפלה דקאמר איני מכיר דהא קי"ל (ע"ג ח.) שואל אדם צרכיו בשומע תפלה ועוד הא אפשר לאומרו בתפלה בלי שיפסיק בה דהיינו שיאמר אותו בסוף התפלה כמ"ש רבינו בסי' תקס"ח שהמתענה בשבת יכלול עננו באלהי נצור וזה הדרך טוב ויושר לצאת ידי כולם (א) דלפי פירוש רש"י שהוא כפי פשט השמועה לרב ודאי שפיר דמי לקבל בתפלת המנחה במכל שכן. כתבו התוספות בפ"ק דתעניות (יב.) צריך שיאמר למחר אהיה בתענית יחיד כי היכי דלא ליתי למיטעי בת"צ וכ"כ סמ"ק וכבר כתבתי בשם הרא"ש שאומר הריני בתענית יחיד וכ"כ רבינו ואף על גב דאין ת"צ בבבל אלא ט"ב מ"מ אם היה מקבל עליו להתנהג בחומרות ת"צ היה צריך לנהוג בהם ולפיכך טוב לפרש ולומר שאינו מקבל אלא תענית יחיד כי היכא דלא ליתי למטעי אבל אין הכי נמי דאם קבל עליו תענית סתם דא"צ לנהוג אלא כדין תענית יחיד בלבד וכ"כ רבינו בס"ס תקס"ח:

ואם היה בדעתו להתענות והרהר בלבו קבלת התענית היה אומר ר"ת דהוי שפיר קבלה וכו'. הרא"ש בפ"ק דתענית כתב וז"ל בתוס' ע"ג (לד.) כת' ה"ר יהודה בשם ר"ת אם בדעתו להתענות מאתמול ולא קבל עליו במנחה אך בלבו

דרכי משה

תקסג (א) וכ"כ בהגה"מ ובכלבו ובמ"מ:

כתב

פרישה

התם איירי כשרוצה להשלים לא שצריך להשלים עד שקיעת החמה אלא בצאתו מב"ה עד ביתו מותר לאכול ואפ"ה מתכלל תפילת תענית ע"כ והביאו מ"ו בהגהותיו כאן ומהרא"י בת"ה סי' תמ"ן בשם א"ו ומרדכי דין י' ימי תשובה ולא הזכיר שם תענית חלום וצ"ע לפי הטעמי' שכתב מהרא"י דבעי' תרתי שלא יקבל עליו בתפלה וגם שלא יהא התעני' אלא לצעורי

תקסד הלכתא אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר וכתב הראב"ד דוקא שלא גמר סעודתו אלא היה יושב ואוכל יכול לאכול עד שיעלה עמוד השחר אבל גמר סעודתו או אפי' לא גמר וישן בתוך הסעודה אסור לאכול ולשתות ורי"ף פסק אפילו גמר מלאכול כל זמן שלא ישן מותר לאכול וכן אם ישן בתוך הסעודה מותר עד שיגמור וישן אח"כ ודוקא שינת קבע

בלבו היה להתענות מאתמול אלא שלא הוציאו מפיו מיקרי שפיר תענית דהוי בכלל נדיב לב כדאמרי' בפ"ג דשבועות דאם גמר בלבו אע"פ שלא הוציא בשפתיו מועיל ואע"ג דקאמר התם דלענין שבועה לא מהני גמר עד שיוציא בשפתים דכתיב לבטא בשפתים מסתבר דכל ענייני נדר ילפינן מהדדי דהא גבי צדקה דרשינן מוצא שפתיך תשמור ומועיל גמר בלבו וה"ה גבי תענית והא דבעינן קבלה בתפלת המנחה לכתחלה הוא דבעינן הכי ולישנא דתלמודא לא משמע הכי מדקאמר כל תענית שלא קבלו עליו מבע"י לא שמיה תענית משמע שאין שם תענית עליו כלל להתפלל עננו ולצאת ידי נדרו ונראה לי דראיית ר"ת לא היתה אלא למי שהרהר קבלת תענית בלבו בתפלת המנחה ולא המוציאו מדמביא ראיה מנדיב לב ומצדקה דמחשבת הלב הוי כאילו הוציאו מפיו אבל לא עדיף הרהור שמהרהר כל היום יותר מהוצאת פיו ואם הרהר בשעת תפלה לענין זה ראייתו טובה ונכונ' וקרינן ביה שפיר קבלה עליו עכ"ל וכבר כתבתי בסי' תקס"ב שסמ"ג והגמי"י כ' דברי ר"ת וגם המרדכי כתב כן בשם הר"ף וגם מהר"י קולון כתב בשורש קס"א דאע"ג דר"י סובר שצריך להוציא בפה נראה לפסוק הלכה כר"ת :

תקסד הלכתא אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר בפ"ק דתעניות (יב:) ת"ר עד אימתי אוכל ושותה פירוש בכל תעני' שאוכל ושותה משתחשך עד אימת אוכל ושותה בלילה כשמתענה למחר עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי ר"א ב"ר שמעון אומר עד קריאת הגבר וידוע דהלכה כר' מחבירו אמר אביי לא שנו אלא שלא גמר סעודתו אבל גמר סעודתו אינו אוכל איתיביה רבא גמר ועמד ה"ז אוכל התם כשלא סלק ופירש"י אבל גמר ד"ס אינו אוכל: אכל ועמד. אע"פ שבירך ועתד מעולחנו חוזר ואוכל ואין בכך כלום: שלא סלק. את הטבלא דלאו עקירה היא ולא אסח דעתיה מאכילה וכסעודה אריכת' דמי'. איכא דאמרי אמר רבא לא שנו אלא בשלא ישן אבל ישן אינו אוכל איתיבי' אביי ישן ועמד ה"ז אוכל התם במתנמנם ה"ד מתנמנם אמר רב אשי נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר וכו' הרא"ש פי' כראב"ד שלא ישן אבל ישן אפילו בתוך הסעודה אסור דס"ל כמי שגמר סעודתו וסילק משום דאסח דעתיה למיכליה וקי"ל כלישנא בתר' לחומר' אפי' ישן בתוך סעודתו קודם שסילק אסור וכ"ש גמר ובירך עכ"ד הראב"ד וחומרא גדולה היא זו ולישנא דברייתא לא משמע הכי כפירושו דקתני עד מתי אוכל ושותה וכו' וכן נהגו כל העולם דשינה בתוך הסעוד' לא הוי הפסק הלכך ליתא פירושא דידיה והרי"ף כתב האי מלתא לא איפסיקא בה הלכתא בהדיא אלא מדחזינן לגמרא דקא טרחא לפרושי מתנמנם שמעינן דהלכתא כלישנא בתרא ועוד דאסורא דרבנן היא ולקולא עבדינן ובין סלק ובין לא סלק אם לא ישן אוכל והולך עד שיעלה עמוד השחר והיינו דלא כפירוש הראב"ד דהא קרי ללישנא בתרא קולא ועוד שהרי פסק דסלק מותר לאכול וכל שכן ישן לאונסו בתוך סעודתו דמותר לאכול עכ"ל הרא"ש ורבינו ירוחם כתב כדברי הרא"ש דכל שכן ישן תוך סעודתו באונס דמותר לאכול ואינו נקרא ישן אלא שינת קבע שישן אדם במטתו ע"כ ואין דבריו מדוקדקים דהא ודאי שלא על מטתו נמי הוי היסח דעת ואסור לאכול ולא אמרי' דלא הוי היסח דעת אלא במתנמנם או בישן תוך סעודתו והר"ן כתב משמע דללישנא קמא הכל תלוי בגמר ולא גמר שכל שלא גמר אע"פ שישן אוכל וכל שגמר אע"פ שלא ישן אינו אוכל וללישנא בתר' הכל תלוי בישן ולא ישן שאם לא ישן אע"פ שגמר וסלק אוכל וכל שישן אע"פ שלא גמר דינו כגמר וסלק אבל הרי"ף כ' דקי"ל כלישנא בתרא דאסורא דרבנן הוא ולקולא עבדינן ואם כפי מה שפירשנו הרי בכל אחד מהלשונות יש בו להקל ולהחמיר אבל נראה דדעתו ז"ל כלישנא בתרא דקאמר לא שנו אלא של א ישן אע"פ שגמר אבל ישן וגמר אסור עכ"ל וזה כדברי הרא"ש אבל הרמב"ם כתב אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר והוא שלא ישן אבל אם ישן אינו חוזר ואוכל וכתב ה"ה בהלכו' פסקו כלישנא בתרא דכל שלא ישן אפי' סלק אוכל עד שיעלה עמוד השחר והכל תלוי בשינה וזה דעת רבינו עכ"ל נראה שהוא סובר שדעת הרי"ף דללישנא בתרא אם ישן אע"פ שלא גמר אסור וא"ת לפ"ז קשה היאך כתב דקי"ל כלישנא בתרא דאסורא דרבנן הוא ולקולא עבדינן הרי בכל אחד מהלשונו' יש בו להקל ולהחמיר וכמו שהקשה הר"ן י"ל שהוא סובר היאך דהרי"ף מפרש דללישנא קמא דגמר אסור ה"ה לישן דישן כגמר דמי וללישנא בתרא דוקא בישן הוא דאסור אבל גמר כל שלא ישן מותר והשתא הוי שפיר לישנא בתרא לקולא ובאמת שפשט דברי הרי"ף ודברי הרמב"ם מוכיחין כדברי ה"ה וגם פשט השמועה מוכיח כן כמ"ש הר"ן ולא בא הוא ז"ל לפרש מה שפירש בדברי הרי"ף אלא משום דהוה קשיא ליה מ"ש דקי"ל כלישנא בתרא לקולא ולא הוי משכח דלהוי לישנא בתרא לקולא אם נפרש כן ומאחר דאשכחנא לה פתרי לייטב דלהוי לישנא בתרא לקולא לפי פי' זה נראה לומר דהרי"ף נמי כהרמב"ם ס"ל שהכל תלוי בשינה והדברים מוכיחים דהרמב"ם בשיטת הרי"ף רביה אמרה כמנהגו ברוב המקומות והכי נקטינן ויש לדקדק בדברי הרמב"ם למה לא חלק בין ישן למתנמנם כדמפליג בגמ' וי"ל דלא אצטריך ליה דסתם ישן ישן ממש משמע ולא מתנמנם וכ"כ סמ"ג וז"ל אמר רבא ל"ש אלא שלא ישן שינה גמורה אבל ישן שינה גמור' כדרך שינת הלילה אינו אוכל אבל מתנמנם אוכל ע"כ. כתב הרמב"ם בפ"א דהא דאמרינן אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר אפי' בת"צ שאוכלין בה בלילה מיירי :

ואם

דהתם לא קאמר אלא מה שתקנו לומר בתפלה ושאם לא אמר אין מחזירין אותו אבל עננו דקבלת התענית הוא בהכרח שאם לא אמר' לא הוי תענית כל עיקר להתפלל עננו וא"כ אינו דומה להם ולכך לא שנאן יחד והכי מסתברא לומר עננו בשעת קבלת התענית דהשתא הוי הקבלה בלשון תפלה אבל אם אמר הריני כו' זהו ספור דברים בעלמא והוי הפסק בתפלה ולענין הלכה נקטינן שלא לומר עננו אף בערבית ושחרית כ"א במנחה במוצאי תענית והטעם שמא ימצא שקרן כמו שיתבאר בסי' תקס"ה בס"ד וא"כ פשיטא שאין לומר עננו במנחה בכניסת התענית מה"ט גם יש להחמיר שלא להפסיק בשומע תפלה לומר הריני וכו' אלא מקבלה באלהי נצור וכ"כ סמ"ק שזהו פי' דברי שמואל שאומר מקבלה בתפלת המנחה ושכך היה מקבל ר"י התענית באלהי נצור וכ"כ ה' המגיד לפי מקלת נוסחאות שברמב"ם ומצאתי כתוב למהר"ש לורי"א שהיה מקבלה ג"כ בש"ת בלב לחומרא קצת כשמואל אבל לא בפה משום חשש הפסק לחומרא כרב ושוב מקבלה באלהי נצור בפה אכן למאי דכתבינן למעלה דהעיקר לענין נדר דקבלה בלב לא מהני א"כ אין צורך לקבלה בלב מ"מ נכון לנהוג כן מאחר דלר"ת הוי קבלה גמורה גם המרדכי כתב כן פ"ק דר"ב בשם רש"י בתשובה ותשובה לגאון וכבר הארכנו בדין זה למעלה בסי' תקס"ב ס"ב בס"ד ע"ש. מי שמתענה ג' ימים רצופין ולילותיהן עמהן צריך להתפלל בכל יום עננו כן נראה לי עיקר ואע"ג דהקבלה של יום ג' היתה קודם ב' ימים לית לן בה ואעפ"י שלא היתה בשעת מנחה כמו שקבעתי ההלכה למעלה בסי' תקס"ב ומדברי הרוקח משמע שא"צ שהרי כתב בהדיא דלן בתעניתו דמיירי במי שקבל עליו ליושב בתענית שני ימים ולן בתעניתו באותו הלילה שבין שני הימים שא"צ להתפלל עננו יום ב' אם התפלל יום ראשון ומשמע שטעם דין זה לפי שב' הימים חשובים כיום אחד וא"צ להתפלל עננו אלא באחד מהם בלבד וכן פי' הב"י לדעתו בסימן תקס"ב וכן מצאתי באגודה פ' ב"מ ואיכני מבין תוכן דעתם הלא לפי דין התלמוד מתפלל עננו ערבית שחרית ומנחה כדקאמר בפרק ב"מ ומשמע ודאי דבכל תפלותיו צריך לומר עננו אפי' מתפלל כל היום כולו כמ"ש ר' יוחנן ולואי וכו' וא"כ למה יגרע במתענה ב' ימים רצופין שלא יאמר עננו בכל תפלותיו ועוד לפי פרש"י בהדיא דלן בתעניתו והיא גירסת רוב המפרשים מבואר להדיא דדוקא מפני שלא קבל עליו התענית ביום ב' כל עיקר אלא נמלך להתענות בלא קבלה הילכך אינו מתפלל עננו ולא הועיל לו הקבלה של יום ראשון ליום ב' להיות לו דין יום ארוך להתפלל עננו ביום ב' וכך הוא ע"פ גירסת הרי"ף ופירושו אלמא להדיא דאם קבל עליו מתחלה התענית לשני ימים ולן בתעניתו מתפלל עננו גם ביום ב' בכל תפלותיו ונראה דאפילו לדידן דאין מתפללין עננו כי אם במוצאי התענית משום שמא ימצא שקרן מ"מ מתפלל עננו בכל יום דאפי' לא יוכל לגמור נדרו מ"מ כל יום תענית בפני עצמו הוא שהרי שקבע עליו האחה וקבלו מבע"י וכן נמצא בהגהות: כתב המרדכי בשם מהר"ם ריש פ' מקום שנהגו על תענית י' ימי תשובה אם בשעה שהתחיל לנהוג כן היה בדעתו לנהוג כן לעולם צריך התרה כדין דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור ואפילו לא נהג כן אלא פעם אחת ע"כ ולאו דוקא בשעה שהתחיל אלא אפי' אח"כ בשנה אחרת נמי אלא מפני שכתב ואפילו לא נהג כן אלא פעם אחת הוצרך לומר בשעה שהתחיל מש"ע דאם לא נהג כן אפי' פעם אחת אלא היה דעתו מתחלה להתענות י' ימי תשובה וא"כ נתחרט אין צריך התרה דמה שהיה כך בדעתו לא מיקרי קבלה גמורה ואפי' לר"ת אין צריך התרה כ"ל :

תקסד הילכתא אוכל ושותה עד עמוד השחר וכתב הראב"ד כו' פ"ק דתעניות ת"ר עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי ר"א בר שמעון אומר עד קריאת הגבר וקי"ל כר' מחבירו ועוד שם אמר רבא ל"ש אלא שלא גמר סעודתו אבל גמר סעודתו אינו אוכל איתיביה אביי ישן ועמד הרי זה אוכל התם כשלא סילק איכא דאמרי אמר רבא ל"ש אלא כשלא ישן אבל ישן אינו אוכל. איתיביה אביי ישן ועמד ה"ז אוכל התם במתנמנם ה"ד מתנמנם אמר רב אשי נים ולא נים תיר ולא תיר כגון דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מידכר ליה מדכיר וכתב הרי"ף הא מילתא לא איפסקא ביה הלכתא בהדיא אלא מדחזינן לגמרין דקא טרחא לפרושי מתנמנם שמעינן דהילכתא כי האי לישנא בתרא ועוד דאיסורא דרבנן הוא ולקולא עבדינן הלכך בין סילק בין לא סילק אם לא ישן אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר הדין הוא סברא דילן ואיכא מרבוותא מאן דכתב הכין קי"ל דלגבי תענית אכיל בליליא ומפסיק אם גמר וסילק לא יאכל אבל אם לא סילק ודעתו עוד לאכול אעפ"י שישן חוזר ואוכל והאי מימרא דיליה אתי כלישנא קמא ומשמע דלהרי"ף לעולם מותר לאכול אלא א"כ גמר וישן שינת קבע וכך הבינו הר"ן והרא"ש ז"ל מדקרי ללישנא בתרא קולא ועוד כתב הרא"ש דמאחר שפסק הרי"ף דסילק מותר לאכול כ"ש ישן לאונסו בתוך סעודתו דמותר לאכול והקשה הר"ן א"כ כי פרכינן מדתניא ישן ועמד ה"ז אוכל לוקמא בשלא גמר ותירץ דא"כ הוה קשיא דהא פשיטא לן דישן בתוך סעודתו לא הוי הפסק דבתר דעתיה אזלינן שהרי בירושלמי אמרו אפילו גמר וישן אם התנה הרי זה אוכל דבתר דעתיה אזלינן ולי יראה דקושיא מעיקרא ליתא דהסוגיא מוכחת דלא ניחא ליה לאוקומי ישן בשלא גמר דפשטא משמע כשגמר ועמד וישן על מטתו כדרך העולם תדע דבלישנא קמא פריך נמי מהסיה דישן ועמד ה"ז אוכל ולא הוה ניחא ליה לאוקומי בדלא גמר אלא ודאי משום דפשטא דישן לא משמע הכי ורבא הוא שנדחק והשיב התם כשלא סילק אבל בלישנא בתרא דפריך ישן לא הוה ניחא ליה לשנויי דברייתא בדלא גמר דהא פשטא לא משמע הכי ולכך מוקי לה במתנמנם ונראה. דמכאן מוכיח הרי"ף ז"ל דלישנא בתרא לקולא היא דישן פשטא משמע גמר וישן ודו"ק וז"ל הרמב"ם אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר והוא שלא ישן אבל אם ישן אינו חוזר ואוכל ודעתו כדעת הרי"ף ומיירי בסתם ישן שכבר אכל וסילק ובירך התם הוא דאינו חוזר ואוכל אבל אם ישן תוך סעודתו מודה הרמב"ם דחוזר ואוכל כיון דאפי' גמר ובירך חוזר ואוכל כ"ש ישן תוך סעודתו גם ה' המגיד פי' כן שדעת הרמב"ם כדעת הרי"ף אלא שכתב כל שלא ישן אפי' סלק אוכל עד שיעלה עמוד השחר והכל תלוי בשינה משמע מלשונו שדעתו דישן בתוך סעודתו אינו חוזר ואוכל וכך הבין הב"י ואני אומר דמה שאמר הכל תלוי בשינה הוא לאפוקי מלישנא קמא דבגמר' דאפי' אינו ישן אינו חוזר ואוכל לכך כתב דהלכתא דהכל תלוי בשינ' לענין זה דאפי' גמר חוזר ואוכל אם לא ישן והב"י כתב שדעתו לפרש דעת הרי"ף דס"ל דישן בתוך סעודתו נמי אינו חוזר ואוכל ללישנא בתרא ומ"ש דלישנ' בתרא לקולא היינו משום דבלישנא קמא בין גמר ולא ישן ובין ישן ולא גמר אינו חוזר ואוכל אבל ללישנא בתרא אם גמר ולא ישן חוזר ואוכל ולפיכך קרי ליה ללישנא בתרא קולא. ואני שמעתי ולא אבין הלא מבואר בלישנא קמא כי פרכינן מישן ועמד הרי זה אוכל. ותרצינן התם בשלא סילק דבישן ולא גמר חוזר ואוכל ללישנא קמא וכן מבואר במ"ש הרי"ף ואיכא מרבוות' כו'. אכן הב"י ז"ל כתב דבריו אלא לפי גירסתינו בלישנא קמא איתיביה אכל ועמד ה"ז אוכל וכו' וחשב שכך יש ליישב דברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל ס"ל דכי היכא דבגמר ולא ישן אינו חוזר ואוכל ה"ה בישן ולא גמר וזאת היא דעת ה' המגיד ומ"מ תימה על שלא השגיח בדברי ה' המגיד בהעתקתו בלישנא קמא איתיביה אביי ישן ועמד וכו' והיא גירסת הרי"ף והרא"ש עיין עליהם אלא כדפרי' עיקר ודעת הראב"ד נמי לפסוק כלישנא בתרא אלא שמפרש מדקאמר רבא בסתם אבל

ישן

פרישה

לצעורי בעלמא ושניהם הם ג"כ בתענית חלום שלא קבל עליו אלא לצער בעלמא ומ"ש קבל לא מקרי קבלה אם לא שקבל מאתמול בשעת מנחה וא"כ מן הדין לא היה צריך להשלים אם לא שנאמר שמן הסתם מפחד החלום הסתם קבלת תענית של חלום הוא עד צאת הכוכבים וכל המתענה אדעתא דמנהגא מתענה וכאלו קיבל כן בפירוש :

ויקי

קבע אבל מתנמנם שרי ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ואם התנה לאכול עוד מותר לאכול עד שיעלה עמוד השחר אפי' גמר וישן וי"א שא"צ תנאי לשתייה דמסתמא דעתו של אדם לשתות אחר השינה כיון שדרך כל אדם להיות צמא הוי כאילו התנה:

תקסה (א) **יחיד** אומר עננו בשומע תפלה לא שנא יחיד שקבל עליו תעני' לא שנא יחיד המתפלל עם הצבור בתענית צבור ואומר אותו ערבית שחרית ומנחה ואם לא אמר אין מחזירין אותו ואם נזכר קודם שעקר רגליו אומר אותו בלא חתימה וי"א כיון שסיים כבר כל י"ח ברכות שיכול לאומרה בחתימה ואין כאן משום אין יחיד קובע ברכה לעצמו א ולא נהירא ויש מהגאונים שכתבו שא"ל אלא במנחה שמא יאחזנו בולמוס שיצטרך

ואם התנה לאכול עוד מותר לאכול עד שיעלה עמוד השחר אפי' גמר וישן כך היא הנוסחא הנכונה והוא ירושלמי בפ"ק דתעניו' וכתב שם הרא"ש בשם ר"ח והר"ן והתוס' והמרדכי וסמ"ג כתבוה ג"כ וה"ה כת' שהוא כתוב בפי' הראב"ד בספר העיתים אבל לא נכתב בהלכות ויש להחמיר עכ"ל. והגה"מ כתבו בשם הר"מ מצאתי דר"ל דתנאי לא מהניא מדפריך תלמודא וקא תניא ישן מותר ולא משני בשהתנה שמע מינה דתנאי לא מהני מיהו נוכל לומר דלא רצה לאוקומה בשהתנה דמלתא דפשיטא היא להכי אוקמה במתנמנם ונמצא דתלמודא דידן והירושלמי לא פליגי והכי שפיר טפי בכל מקום ע"כ. וכדאי הם כל הני רבוותא שכתב הירוש' הזה לסמוך עליהם להקל בדרבנן: **ויש** אומרים שא"צ תנאי לשתייה וכו' כ"כ המרדכי שי"א כן וכתב בהג"מ שא"ז וסמ"ג פסקו כן וכ"כ הגהות אשיר"י בשם א"ז ומשמע מדבריו שכל משקין מותרין אבל הכלבו כ' בשם הרי"ף דדוק' מים והתו' כתבו בפ' כל כתבי (קיח.) ריב"א פי' במסכת תענית שאף לאחר שישן מותר לשתות ע"פ הירוש' ואין ר"י רוצה להקל כ"כ כיון שלא נזכר בהדיא בתלמוד שלנו והרא"ש כתב בתשובה נהגו ע"פ גמרא דידן כשאדם הולך לישן שמתנה לשתות כל הלילה אע"ג דבירוש' משמע שאין תנאי מועיל אחר שינה בגמר' דידן משמע שמותר בתנאי וכן נוהגין עכ"ל נראה מדבריו שלא נהגו לשתות אלא ע"י תנאי ומיהו מ"ש דבגמרא דידן שרי בתנאי והירושל' אוסר אגב שיטפיה לא דק דאדרבה מגמרא דידן איכא למשמע דאסר במתנה והירושלמי הוא שכתב בהדיא דשרי כמו שנתבאר בסמוך וכבר כתבתי דנקטינן להקל כדברי הירושלמי ולענין הלכה בשתייה נראה לפסוק כדברי האומרים שצריך תנאי:

תקסה יחיד אומר עננו בשומע תפלה לא שנא יחיד שקבל עליו תענית ל"ש יחיד המתפלל עם הצבור וכו' בפ"ק דתענית (יג:) אדבריה רב יהודה לרב יצחק בריה ודרש יחיד שקבל עליו תענית מתפלל תפלת תענית והיכן אומרה בין גואל לרופא מתקיף לה רב יצחק וכי יחיד קובע ברכה לעצמו אלא אמר רב יצחק בש"ת וכן אמר רב ששת והלכתא בש"ת וכתב הרא"ש יש שהיו רוצים לומר דיחיד שהיה מתפלל בת"צ אומר בין גואל לרופא דלאו קביעותא דיחיד לעצמו הוא דצבור קבעי לה ואע"ג דקא מצלי ביחידי' צבור נינהו ואין נראה לראבי"ה דא"כ הא דפריך מברייתא דאין בין יחידים לצבור וכו' לישני ליה כפשטא דברייתא אין בין יחיד דעלמא דהיינו תענית יחיד לצבור יחידי' בת"צ אלא שהיחיד מתפלל י"ח ויחידים בת"צ מתפללין י"ט אלא ודאי כל יחיד אינו קובע ברכה לעצמו אלא אומרה בשומע תפלה עכ"ל וזהו מ"ש רבינו ל"ש יחיד שקבל עליו תענית ל"ש יחיד המתפלל עם הצבור בת"צ בקמייתא אשמעינן דאפי' יחיד שקבל עליו תענית אומר עננו ובבתרייתא אשמעינן דאפי' יחיד המתפלל עם הצבור בת"צ אומרו בש"ת ולא בין גואל לרופא וכתב הכלבו וש"צ כשמסדר תפלתו בלחש כיחיד דמי ואומרה בש"ת וכתבו התוס' (שם) תפלת תענית בש"ת ואין יחיד קובע ברכה לעצמו לכך צריך כשאומר עננו בש"ת שצריך לאומרו קודם שאמר הברכה כשמגיע לעננו קודם שיתחיל לומר כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמים יאמר עננו ולא יחתום אלא יאמר כי אתה ה' עונה בעת צרה ומושיע ואח"כ כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמי' בא"י ש"ת עכ"ל (א): **ומ"ש** ואומר אותו ערבית שחרית ומנחה ואם לא אמר אין מחזירין אותו וכו' שם כתב הרי"ף ירושלמי ר' יונה בשם רב אמר יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע והיכן אומרה ר' זעירא בשם רב הונא אמר אומרה בליל שבת ויומו פי' בערבית שחרית ומנחה וגרסינן בפ' במה מדליקין (כד.) שני וחמישי של תענית ערבית שחרית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע בש"ת ואם לא אמר אין מחזירין אותו אלמא צ"ל עננו בתפלת ערבית וש"מ שאם טעה ולא אמר עננו בתפלת תענית אין מחזירין אותו אבל אי אדכר מקמיה דעקר להו לרגליה נימא הכי עננו ה' עננו כי בצרה גדולה אנחנו וכו' כי אתה שומע תפלה ופודה ומציל ועונה בכל עת צרה וצוקה יהיו לרצון אמרי פי וכו' עכ"ל הרי"ף וכתב הר"ן שהרז"ה חולק ואומר שאין מתפללין תפלת תענית בערבית של ליל כניסת התענית ודחה ראיות הללו הכתובות בהלכות והרמב"ן כתב שאי אפש' לדחותן ויישב כל מה שהקשה הרז"ה וכתב עוד הר"ן ובתו' נמי יש ראיה לדברי הרי"ף דתניא התם פעמים שאין אדם שרוי בתענית ומתפלל תפלת תענית ופעמים שאדם שרוי בתענית ואין מתפלל תפלת תענית כיצד כאן בכניסה כאן ביציאה ושמא תאמר והיאך יתפלל בערבית תפלת תענית והרי הוא אינו מעונה עדיין ועתיד לאכול ולשתו' כל הלילה איכא למימר דהיינו מפני הקבלה שקבל התעני' על עצמו מבערב שיום של תורה לכל דבר מערב עד ערב וכן בכל תענית שגוזרין ב"ד בגזירה חמורה כט"ב ותעניות אחרונות מבע"י מפסיקין בהם אלא שבתעני' יחיד הקילו עליו שדיו שיהא נמנע מאכילה בשעה שבני אדם אוכלים דהיינו י"ב שעות של יום ומ"מ התעני' מתחיל מתחלת הלילה שאם לא היה כן לא היה נאסר לאכול ולשתו' כל הלילה אע"פ שגמר וסלק וישן אלא היה אוכל והולך עד שיעלה עמוד השחר כשם שאוכל כל היום בתעניו' שמפסיק בהם מבע"י אלא ודאי התענית מתחיל מתחלת הלילה ומשום הכי אמרינן שצריך לקבל אפי' תענית יחיד מבע"י ואם אינו מתחיל עד למחר למה הוא מקבלו עליו עד הלילה והא אדרבה כל שהקבלה סמוכה יותר לתענית מעליא טפי כדשקלו וטרו רב ושמואל אי מקבלה במנחה או בתפלת המנחה אלא ודאי משמע שהתענית מבערב הוא מתחיל ולפיכך מתפלל תפלת תענית

ישן אינו חוזר ואוכל משמע אפילו ישן בתוך סעודתו נמי אינו חוזר ואוכל וסבירא ליה במכל שכן אם גמר ולא ישן דאינו חוזר ואוכל וזהו שכתב רבי' וכתב הראב"ד דוקא שלא גמר וכו' אבל גמר סעודתו או אפי' לא גמר וישן וכו' דלא גמר וישן בתוך סעודתו לא הוה הפסק כל כך כמו גמר ולא ישן שהסיח דעתו על האכילה ואין שינה מפסיקתו כדלעיל. ולענין הילכתא נקטי' כסברת הרי"ף שהסכימו עמו רוב הגאונים דדוקא גמר וישן הוא דאינו אוכל והמחמיר כסברת הראב"ד קדוש יאמר לו: **ואם** התנה לאכול עוד כו' ירושלמי כתבוהו רוב הפוסקים דלא כה' המגיד שכתב דיש להחמיר דיחיד הוא בדב' זה: **וי"א** שא"צ תנאי לשתיי' כו' כ"כ בסמ"ק ובהג"ה דוקא במים וראוי להחמיר להתנות אף בשתייה דרבים חולקים על סברא זו:

תקסה יחיד אומר עננו בש"ת מימרא דרב יצחק ורב ששת פ"ק דתענית ופסקוהו הפוסקים: **ומ"ש** ל"ש וכו' כלומר לא תימא דבתענית צבור כיון דצבור קבעי לה אע"ג דקא מצלי ביחידי צבור נינהו וקובעים ברכה בפני עצמו בין גואל לרופא קמל"ן דאין חילוק דלעולם יחיד אומר בש"ת כ"כ הרא"ש בשם ראבי"ה ומשמע לי דלדעת רבינו שסובר דש"ץ שאינו מתענה יכול להתפלל עננו בשביל הצבור כדלקמן בסי' תקס"ו וא"כ יחיד המתפלל עם הצבור בתענית צבור נ"ל עננו אפי' מתענה דכיון דצבור הוא דקבעי לה להאי תעניתא על הכל מוטל להתפלל תפלת תענית רק שלא יאמר ביום תעניתי אלא ביום תענית צבור זה ואינו כלל תפלת שוא כ"ל פשוט: **ומ"ש** ואומר אותו ערבית שחרית מנחה כו' כן פסקו הרי"ף והרא"ש פ"ק דתעני' ודלא כהרז"ה: **ומ"ש** וי"א כיון שסיים כו' כ"כ בסמ"ק ה' תפלה בהג"ה וז"ל והר"פ קבל מרבותיו מר' יחיאל מפרי"ש שיכול לחתום בברכה מאחר שנסתיימו כבר סדר הברכות וכן כשמתענים בשבת אומר עננו באלהי נצור ומם יס בא"י ש"ת ועוקר רגליו עכ"ל וכ"כ בהג"ה מיימונית פ"י דה' תפלה ע"ש ומ"ש ולא נהירא פי' אלא כוללה באלהי נצור ואיכא למידק ומ"ש מתענית חלום בשבת שכתב למעלה בסי' ר"ך ב' פירושי' בדברי בה"ג ולחד פירוש' אין לחוש אם קובע ברכה לעצמו כיון שסיים הברכות ולאידך פירושא יאמר עננו בלא חתימה ולא הכריע וכאן כתב דלא נהירא ונראה דלדעת רבינו דבחול שמתפלל י"ח ודאי אפי' סיים י"ח אינו קובע ברכה לעצמו דאל"כ היה מתפלל י"ט ברכות ואין יחיד חשוב כל כך כדאיתא בגמרא אבל בשבת שאינו מתפלל אלא שבע יכול להיות שאומר עננו בחתימ' ברכה ואין זה חשיבות לו כיון שאין כאן אלא ח' ברכות כ"ל: **ויש** מהגאונים שכתבו שאין לומר אלא במנחה כו' כ"כ רש"י בשם הגאונים פ' ב"מ וכ"כ בסמ"ק ס' ע"ב בשם בה"ג ואיכא למידק לדעת רבינו בסי' תקס"ו מכ"מ באחזו בולמוס הלא אפי' לא התענה הש"צ כלל יכול לומר עננו בתענית צבור א"כ כל יחיד ויחיד נמי יאמר עננו כיון שאי אפשר שלא יתענו קצת מהקהל ואפשר כיון שנוסח עננו הוא ביום תעניתנו הוי שקרן אם יאחזנו בולמוס ולכך נהגו שלא לאמרן כל עיקר וא"כ דאם רצה לומ' ביום תענית צבור זה היה יכול לומר עננו כל יחיד ויחיד בתענית צבור לדעת רבינו אלא כדי שלא יטעו אין אומרים אותו כל עיקר אלא במנחה ומ"ש ובספרד נוהגין לומר אותו ערבית ושחרית ומנחה וכן היה נוהג א"א הרא"ש בפ"ק דתענית כתב וז"ל ועל מה שחששו הגאונים שמא יאחזנו בולמוס תימא א"כ היאך אדם לוה תעניתו ופורע ועוד דא"ל רב אסי לר' יהושע לוזיף מר לימא ליה כבר התפללתי תפלת תענית כו' כו' קושייתו כיון דהגאוני' הם דתיקנו שלא לומר אלא במנחה אבל קודם תקנה ודאי היו אומרים אותו ערבי' שחרית ומנחה א"כ תלמודא דקאמ' בסתם לוה אדם תעניתו וכן רב יהושע כל הני ודאי איירי כשהתפללו כבר תפלת תענית כדין התלמוד ואם כן קשיא היאך ילוה הלא נמצא שקרן בתפלתו אלא ודאי כיון שבשעה שהתפלל היה בדעתו להתענות לא מקרי שקרן בתפילתו אם יאכל אח"כ גם הסמ"ק דחה דברי בה"ג שהכניסם לסברא זו שמא ימצא שקרן וכתב אך בתלמוד משמע שאין קפידא אם ימצא שקרן בתפלתו דאמר ירדו גשמים קודם חצות אוכלין ושותין אעפ"י שכבר התפללו עננו ע"כ והב"י השיג על ראיית הרא"ש ז"ל שהם דברי ר"י כמבואר בתו' ובמרדכי פ' ב"מ ואמר דהא דקאמר תל' ולא דילוה איירי בלא התפלל תפלת תענית וכה"ג כתבו התו' בפ"ק דתענית ואין זה כלום דפשטא דמתניתין ודאי איירי בהתפלל ת"ת כדין התלמוד כדפרישית אלא דמ"מ נראה לי ליישב כדעת הגאונים דלא נמצא שקרן ממש קאמרי אלא נראה כנמצא שקרן ואע"ג דמדינא לא הוי שקרן ועוד דההיא דלוה אדם תעניתו אינו שכיח ובשעה שאמר עננו לא עלה על דעתו שלא יגמור התענית הלכך אפי' לוה אח"כ לא הוי בכלל נמצא שקרן משא"כ בדורות האחרונים שירדו חולשא לעולם ושכיח חולי ובולמו' ואם יאמר לכתחלה עננו ה"ל כאילו ידע מתחלה בשעת אמירת עננו שלא יגמור התענית ואפ"ה אמרו הרי הוא ודאי כמצ' שקרן למפרע ולכך תקנו שלא לאומרו לכתחלה בערבית ושחרית ולפי טעם זה אין חלוק דאף בד' צומות אין לומר עננו ערבית ושחרית מאחר דשכיח הוא בדורות הללו חולשא כדפי' ואין אנו נוהגין דלא כמ"ש בכל בו וכמשך אחריו הב"י ומ"מ כתב הר"ן בפ"ק דתענית שאף עתה אם בטוח שיתענה כגון דורות הראשונים מזכיר לעולם וכן יראה עיקר ודוק:

ות"ש

ומיהו רש"י כתב בפ' במה מדליקין שאפי' בשחרית אין להזכיר עננו מפני שאינו יודע אם יוכל לסיים התענית ונמצא שקרן בתפלתו אך אם בטוח שיתענה כגון דורות הראשונים מזכיר עכ"ל והרא"ש כתב כדברי הרי"ף ואח"כ כתב וז"ל רש"י כתב בפ' במה מדליקין בשם הגאונים שאין אנו רגילין לאמרו ערבית ושחרית שמא יארע לו אונס או בולמוס ויטעום כלום ונמצא שקרן בתפלתו ומה שרגילין שש"צ אומר היינו לפי שא"א שלא יתענו מן הקהל קצת ועל מה שחששו הגאונים שמא יאחזנו בולמוס תימא א"כ היאך אדם לוה תעניתו ופורע והלא נמצא שקרן בתפלתו ועוד לעיל דא"ל רב אסי לר' יהושע בריה דרב אידי לוזיף מר תעניתא וליפ־ע לימא

דרכי משה

תקסה (א) כתב הרשב"א סימן כ"ה מיחיד שהתענה ששאלתם אם יאמר עננו ה' ביום התענית הזה תשובה ובלשון רבים אף על פי שהוא יחיד דלעולם ישתתף עצמו עם הציבור וכך נוהגין ואם ירצה לומר תחנונים ובקשת רחמים כפי מה שצריך לשעתו ובלשון יחיד כעין חלבי ודמי שנתמעט היום אף על פי שאמרה בלשון יחיד הרשות בידו עכ"ל ונראה לומר דלאו דוקא שיאמר עננו ביום תענית הזה אלא יוכל לומר עננו ה' ביום תעניתנו אף על גב דרבים אין מתענים עמו מ"מ יכול לומר תעניתנו כלומר כשיתענו כמו

פרישה

סי' תקסה (א) **יחיד** אומר עננו בש"ת כו' בל' רבים וכ"כ בתשובת רמב"ן :

אבל

חדושי הגהות

תקסה א נ"ל דטעי משום דכיון דלא נקבע ברכת עננו אלא בי"ח כשאומרים אותה אחר התפלה שלא במקום שקבעוהו כ"ש דהוי ברכה לבטלה (מהרל"ח) : ואפשר

שיצטרך לאכול ונמצא שקרן בתפלתו (ב) אבל ש"ץ אומרו בכל פעם שא"א שלא יתענו קצת מהקהל (ג) וכ"נ באשכנז ובספרד נוהגין לומר אותו (ד) ערבית שחרית ומנחה וכן היה נוהג א"א הרא"ש זצ"ל וטוב לומר במנחה בתחנונים שאחר התפלה לאחר אלהי נצור רבון כל העולם גלוי וידוע לפניך שבזמן שב"ה קיים אדם חוטא מקריב קרבן ואין מביאים ממנו אלא חלבו ודמו ואתה ברחמיך הרבים מכפר ועתה בעונותינו חרב בית מקדשך ואין לנו מקדש ולא כהן שיכפר בעדינו לכן יהר"מ שיהא חלבי ודמי שנתמעט היום כחלב מונח על המזבח לפניך ותרצני כתב רב נתן שאין מנהג ליחיד המתענה לומר י"ג מדות (ד) ואיני יודע מה חשש יש בדבר שהרי אינו אלא כקורא בתורה שהרי לא אמרו חכמים אלא כל דבר שבקדושה כגון קדיש וקדושה וברכו:

תקסו

בתענית צבור אומר ש"צ עננו (א) בין גואל לרופא וחותם ברוך אתה ה' העונה לעמו ישראל בעת צרה וכתב אבי העזרי ששמע מאביו רבי' יואל ומרבו רבי שמשון ז"ל שהיו תמיהין על מה סמכו הראשונים שמתפלל ש"צ עננו בין גואל לרופא כשמתפללין על גזירה או על כל צרה שלא תבא עליהם וכן למה קורין ויחל דביחידים דמו כדחזינן אפי' באנשי ננוה דחשיבי כיחידים לענין שאלת מטר אבל תענית בה"ב שאחר הפסח ואחר החג נהגו בהן בכל תפוצות ישראל ולא הוי תענית יחיד (ב) והראב"ד כתב על אלו שהן תענית יחיד ולא יאמר בהם ש"צ עננו בין גואל לרופא ולא יקראו בהן ויחל: וכתב א"א הרא"ש ז"ל ובאשכנז עשאו' קבע והכל מתענין בהם וסמכו על מעשה דאיוב דכי הקיפו ימי המשתה והעלה עולות למספר כולם כי אמר איוב אולי חטאו בני וכן בשמחה ומשתה של החג אולי חטאו נ"ל דנהי דביחידים דמו לענין שאלה היינו טעמא כדמפרש בירוש' (ג) שאין לשנות מטבע ברכות דו"ח ברכות תיקון נביאים הם ואין לשנות בהם אבל קהל שמקבלין עליהם תענית ודאי רבים איקרו ויכולין לקבוע ברכות ע"כ ומיהו

לומא ליה כבר התפללתי תפלת תענית אלא ודאי כיון דבשעה שהתפלל היה בדעתו להתענות לא מיקרי שקרן בתפלתו אם אכל אח"כ עכ"ל וזה שתמה הרא"ש יש לדחותו ולומר דלא אמרינן ליה אדם תעניתו ופורע אלא דוקא כשלא התפלל תפלת תענית אבל אם התפלל תפלת תענית לא והיא דר' יהושע בריה דרב אידי בלא התפלל תפלת תעני' שמא ימצא שקרן בתפלתו איירי ומש"ה לא אהדר ליה כבר התפללתי תפלת תענית שלא רצה להוציא שקר מפיו ור"י כתב שנהגו העולם כדברי הגאונים וכ"כ סמ"ג והרוקח (ב):

ומ"ש רבינו בדעת הגאונים שש"צ אומרו בכל פעם נראה דהיינו בשחרית ומנחה שהוא מתפלל בשליחות הצבור אבל בערבית וכן בשחרית כשהוא מתפלל בלחש דין יחיד יש לו וכ"כ מדברי סמ"ק והרוקח והמרדכי בפרק במה מדליקין וכתב המרדכי על דברי הגאונים שכתב רש"י שאין רגילין להזכיר של תעני' לא ערבית ולא שחרית אלא במנחה שמא יאחזנו בולמוס ונמצא שקרן בתפלתו אע"ג שבלאו הכי קיבל עליו מאתמול באלהי נצור מ"מ גנאי הוא יותר אם יאמר עננו בתפלה וכתב הכלבו ועכשיו נהגו שלא להתפלל יחיד עננו אפילו בתפלת שחרית אלא בד' צומות בלבד ונראין דבריו דאפי' לדעת הגאונים בד' צומות אומרו בכל תפלותיו דאפילו יאחזנו בולמוס ויאכל כיון שתקנו חכמים להתענות בו שייך שפיר למימר עננו ביום צום התענית הזה:

ומ"ש רבינו שיש אומרים כיון שסיים כל י"ח ברכות שיכול לאמרה בחתימה ואין כאן משום אין יחיד קובע ברכה לעצמו היינו לומר דלא חשיב קובע ברכה לעצמו אלא כשהוא קובעה בתוך י"ח וכתב דלא נהירא:

וטוב לומר במנחה בתחנונים שאחר התפלה לאחר אלהי נצור רבון כל העולם גלוי וידוע לפניך בזמן שבית המקדש קיים וכו' בקשה זו איתא בפ"ק היה קורא (יז.) ובתשב"ץ סי' רמ"ה כתב שאומרה אחר תפלת ערבית הרוקח בסי' רי"א גבי ת"צ כתב בקשה זו בלשון רבים (ג) ובתשובות להרמב"ן סי' קנ"א יחיד אומר עננו דלעולם לישתתף איניש בהדי צבורא וכן מעשים בכל יום ואם בא להוסיף ולומר דברים שהם דברי תחנונים ורבוי בקשות רחמים כעין מה שהוא צריך לשעו' ובלשון יחיד וכעין קבל חלבי ודמי שנתמעט וכו' אע"פ שהוא אומר בלשון יחיד שפיר דמי ע"כ והיא בתשובת הרשב"א:

כתב רב נתן שאין מנהג ליחיד המתענ' לומר י"ג מדות כך היא דעת הרשב"א (סי' רי"א) שכתב בתשובה (ה) וז"ל מסתברא דכל שאומרה דרך תפלה ובקשת רחמים אין נאמרין ביחיד דדבר שבקדושה הן וכמו שאמרו (ר"ה יז:) באגדה נתעטף הקב"ה כש"צ ואמר להם כשישראל עושין לפני כסדר הזה וכו' אבל אם בא לאומרן דרך קריאה בעלמא ב אומרן כדרך שאומרים האופנים וקראי דקדושה דרך קריאה עכ"ל ואע"פ שכתב הר"ד אבודרהם שה"ר יונה כתב כדברי רבינו לא נהוג עלמא הכי. כתב תשב"ץ סי' ק"ף אסור לומר לאחרים מתענה אני ומביא ראיה מירוש' פ' אין דורשין ההיא אתתא דמיתא כבר הוה נפיק לה אור של גיהנם מאודנא לאודנא חד אמר משום דהוי מתעני' בעת תענית אחד עשיתי שתים וחד אמר משום דמשתעיא לאחריני מתענה אנא:

תקסו בתענית צבור אומר ש"צ עננו בין גואל לרופא הכי משמע בפ' קמא דתעניות (יג:) דקאמר יחיד שהתענה אומר עננו בין גואל לרופא ופריך וכי יחיד קובע ברכה לעצמו אלא בשומע תפלה אלמא דש"ץ קובע ברכה לעצמו ואומרה בין גואל לרופא וכ"כ הרי"ף וכתב בה"ת אומר עננו בין גואל דכתיב ה' צורי וגואלי וסמיך ליה יענך ה': **ומ"ש** שחותם בא"י העונה לעמו ישראל בעת צרה כ"כ הרמב"ם בפ"ג מהלכות תפלה שחותם העונה בעת צרה ומושיע: **אם** שכח ש"צ מלומר עננו אם חוזר ולהיכן חוזר כתב רבינו בסי' קי"ט: **וכתב** אבי העזרי ששמע מאביו רבי' יואל ומרבו רבי שמשון ז"ל שהיו תמהים על מה סמכו הראשונים וכו' עד ויכולין לקבוע ברכה הכל בפסקי הרא"ש בספ"ק דתענית ואיכא למידק דממ"ש ובאשכנז עשאום קבע והכל מתענין בהם משמע שאם לא היה קבע והכל מתענין בהן לא היה להם דין ת"צ וממ"ש אח"כ אבל קהל שמקבלים עליהם תענית ודאי רבי' איקרו ויכולין לקבוע ברכה משמע דכל תענית שקבלו הקהל עליהם אע"פ שאינו קבע יכולין לקבוע ברכה וי"ל שמה שכתב בתחלה הוא כנגד מ"ש הרמ"ש בשם הראב"ד דהנך תעניות כיון דאיכא דעביד להו ואיכא דלא עביד ולא חובה ניגהו ולא על מלתא ידיעא עבדי להו כיחידים דמו ולא יאמר ש"צ עננו אלא בשומע תפלה כתב דהני תעניתא לא שייכי בארץ אשכנז דהתם ליכא מאן דלא עביד להו שעשאו' קבע והכל מתענין וגם ליכא למימר דלאו על מלתא ידיעא עבדי להו שהרי סמכו אותה על מעשה דאיוב וכו' וא"כ אפילו לדעת הראב"ד באשכנז שפיר עבדי להתפלל עננו בין גואל לרופא ואחר כך בא לסתור דברי האומרים שאין אומר ש"צ עננו בין גואל לרופא כשמתפללין על גזירה מעו"ג או על כל צרה שלא תבא וה"ה לתעניות שאחר הפסח והחג בשאר מקומות חוץ מאשכנז וכתב דלא דמי לשאלת מטר דאמרינן (תענית יד:) דבני נינוה כיחידים דמו דשאני שאלת מטר שהוא שינוי מטבע הברכה אבל לקבוע ברכה כל עשרה שמקבלין עליהם תענית יכולין לקבוע ברכה נראה שמאחר שהם יכולים לקבוע ברכה קורין ויחל דהא הטעם שנתנו אביו ורבו של ראבי"ה לשלא יקראו ויחל הוא משום דכיחידים דמו ותניא בתוספתא אין קורין בתורה בתענית יחיד וכמ"ש בשמם בפסקי הרא"ש וכיון דהרא"ש סבר דכצבור

ומ"ש אבל ש"ץ אומר אותו בכל פעם כו' פי' בכל פעם שהוא מתפלל בקול רם בשליחות הצבור אבל כשמתפלל ערבית ושחרית בלחש אינו אומר עננו כל עיקר אבל במנחה אומר עננו בלחש בש"ת וחוזר ואומר עננו בין גואל לרופא בשליחות הצבור כ"כ במרדכי ובשאר מחברים:

ומ"ש וטוב לומר במנחה בתחנונים כו' בפרק היה קורא רב ששת כי הוה יתיב בתעניתא בתר דמצלי הוה אמר הכי רבון העולמים וכו'. כתב רב נתן כו' הרשב"א בתשובה בסימן רי"א כתב דכל שאומרה דרך תפלה ובקשת רחמים אין נאמרין ביחיד דדבר שבקדושה הן ובתשובת מהרי"ו כתב וז"ל בא"ז שלהי מסכת תענית כתב אין ליחיד לומר סליחות ולא ויעבור עכ"ל ונראה לי דבסליחות בלא ויעבור אין שום איסור דאינו אלא תחנונים בעלמא ודברי הא"ז נ"ל דה"ק אין ליחיד לומר סליחות כנהוג עם ויעבור שזה ודאי אסור ולא משום סליחות אלא משום ויעבור שהרי אומר ויעבור דהך תפלה ובקשת רחמים אלא אפי' ויעבור לחוד בלא סליחות נמי אסור ולא תימא דהוי כדרך קריאה בעלמא כמו קדושה ואופנים מאחר שעיקר כונתו לבקש רחמים ונראה בעיני שחולק אדברי הרשב"א שמתיר בכה"ג שאינו אוסר אלא כשאמרן דרך תפלה דהיינו עם סליחות ודעת ה"ר נתן כדעת הא"ז לאסור אפי' ויעבור לחוד וכן נוהגין אבל בסליחות לחוד בלא ויעבור אין איסור נ"ל פשוט ודלא כמהרא"י בת"ה סימן י"ח ע"ש: בתשובת הרשב"א סימן כ"ה יחיד המתענה אומר עננו בלשון רבי' ע"ש ונוהגין לומר עננו ביום צום תעניתי וכמו שכתב באגודה בפרק כ"מ:

תקסו בתענית צבור וכו' עד וכתב אבי העזרי כו' כ"כ הרא"ש והמרדכי משמו פ"ק דתענית וטעמם כמ"ש אפי' באנשי נינוה היינו נומר כיון דקהל או קהילות מקרי יחידים לענין שאלת מטר אע"פ שאין שם הוספת ברכה כ"ש דכיחידים דמו לענין עננו שאין היחיד קובע ברכה לעצמו כדאיתא פ"ק דתענית וכן לענין ויחל דתניא בתוספתא דאין קורין בתורה בתענית יחיד והויא ברכה שאינה צריכה הוו נמי כיחידים אבל תענית בה"ב מודו דלא הוי תענית יחיד אלא תענית צבור לכל דיניו:

ומ"ש והראב"ד כתב על אלו שהן תענית יחיד וכו' פי' על אלו תעניות בה"ב שאחר הפסח ואחר החג וטעמא מפני דאיכא דעביד להו ואיכא דלא עביד ולאו חובה ניגהו ולאו על מילתא ידוע עבדי להו ואע"ג דמכרזו עלייהו בבי כנישתא כיחידים דמו משמע לי מדבריו דלדעתו בתענית שמתענין על גזירה או על כל צרה שלא תבא עליהם איפכא מסתברא כו' ועדיפא ניגהו מאלו שאחר החג ואחר הפסח ואומר ש"ץ עננו בין גואל לרופא כיון דהכל קבלו עליהם לחובה ועל מלתא ידועה והרא"ש הכ' ובאשכנז עשאו' קבע והכל מתענין בהם וכו' כונתו לומר דאפי' להראב"ד ושפיר עבדי בני אשכנז שנוהגין בהם כדין ת"צ מאחר שקבלו עליהן לחובה שהכל מתענין ועל מלתא ידועה דאולי חטאו מתוך משתה ושמחה:

ומ"ש וכ"ל כו' הוא כדי להשיג על ר' יואל ודעימי' שסוברים דקהל או קהילות הוי כיחידים כדאשכחן אפילו באנשי נינוה אף עפ"י שאין שם הוספת ברכה כי אם שאלת מטר וע"ז כתב הרא"ש דאדרבה איפכא מסתברא דדוק' לענין שאלת מטר דהוא שינוי מטבע חשיבי כיחידים אבל לענין הוספת ברכה חשיבי רבי' ויכולין לקבוע ברכות ולקרות ויחל וממילא לדעתו אף בתענית ב' ה' ב' שאחר הפסח ואחר החג אפי' איכא קהל דלא מתענין אלא עשרה נמי יכולין לקבוע ברכות ולקרות ויחל כיון שקבלו עליהן התענית על מילתא ידוע אולי חטאו וכן נהגו בדעת הרא"ש ומשמע לי דמה שכתב הרא"ש סתם אבל קהל שמקבלים עליהן תענית ודאי רבי' אקרו היינו דוקא שהתענית הוא על גזירה או על צרה שלא תבא עליהן כגונא שכתב בתחלת דבריו דעליו קאי אבל בלא שום צורך אלא לסוב

דרכי משה

כמו שיוכל לומר עננו בשיתפללו וכן נ"ל וכן נהגו: (ב) וכ"ה המנהג ומדברי הכלבו משמע דבד' צומות אף יחיד אומרו בכל תפלותיו ולא נהיגין כן: (ג) ובתשובת הרשב"א דלעיל כדברי רבינו לאומרה בלשון יחיד: (ד) אבל ממנהגות שלנו דיכול לאומרה אבל לא יפסיק בהן בשמונה עשרה כתב מהרי"ו בשם א"ז דאין ליחיד לומר סליחות כתב מהרי"ו תפלת האדרת והאמונה יכול יחיד לאומרה כל ימות השנה אבל צבור אסור לאומרה רק ביוה"כ: (ה) וכ"כ בתה"ד סי' ח':

וז"ל

דרישה

(ב) **אבל** ש"ץ אומרו בכל פעם וכשמתפלל בלחש מיקשב כיחיד מ"ו בשם הכל בו: (ג) **וכן** נוהגין באשכנ"ז פי' שחרית ומנחה מ"ו וקאי אש"ב וק"ל: (ד) **ערבית** שחרית ומנחה כו' מעפ"י שיאכל וישתה כל הלילה אח"כ מ"מ אומר עננו מפני הקבלה שקבל עליו בתפלת המנחה ועיין בב"י שהביא דברי הר"ן בזה והארוך ומ"ו ז"ל היה נוהג לאומרו בשחרית כשהתפלל בצבור וגם לציבור התענו דאו א"א שלא יתענה חד והרי הוא אומר עננו בל' רבים: סי' תקסו (א) **בין** גואל לרופא כו' דכתיב ה' צורי וגואלי וסמיך ליה יענך ה' ביום צרה: (ב) **והראב"ד** כתב על אילו שהן תענית יחיד ר"ל על תענית בה"ב: (ג) **שאין** לשנות מטבע ברכות קבל מה שמאריכין בסליחה בברכת סלח לנו אין

זה

חדושי הגהות

ב ואפשר שגם רבי נתן מודה בזה ולא אמר רבי נתן אלא יאמרן היחיד דרך בקשה וא"כ אין לתמוה עליו ממה שתמה עליו רבינו (מהרל"ח):

בגמרא

ומיהו נראה שצריך שיהו עשרה שמתענין ואפי' לרבינו תם שכתב שאם יש ששה או שבעה שלא שמעו קדיש וברכו יכולין לומר קדיש וברכו אף על פי שהשאר שמעו הכא מודה דבעי עשרה דהתם היינו טעמא כמו שכתב אדוני אבי ז"ל מידי · הוא טעמא אלא שכל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה והרי הוא מקדש השם בעשרה אבל הכא לענין קביעות ברכה צריך שיהו עשרה ואפי' אם יש עשרה בעיר שמתענין אם אין י' בבה"כ אינן יכולין לקבוע ברכה : ונוהגין להרבות סליחות (ב) בברכת סלח לנו ופר"י שסומכין על הא דאמרינן (ע"ג ח·) (ד) ואם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר (ה) רק שיתחיל מעין הברכה ואח"כ יכול להאריך בדברי ריצוי ותחנונים כפי רצונו בין יחיד בין רבים והא דאמר רבי יהושע בן לוי שיכול לומר אחר תפילתו אפי' כסדר י"ה לא בא למעט בסוף כל ברכה וברכה אם התחיל מעין הברכה אלא שלאחר התפלה יכול להתחיל ולומר היאך שירצה מה שאין כן בתוך התפלה ויש מקומות שנוהגין לומר סליחות אחר סיום י"ח ברכות וכ"כ רב עמרם שיכולין לומר סליחות בסלח לנו והכי קאמר רב נטרונאי מנהג ב' ישיבות בתענית צבור בשחרית אומרים ז' סליחות ובמנחה ג' ואם יש פנאי אומר ה' וכ"כ רב שר שלום בתענית צבור אין מנהגינו לומר סליחות אחר י"ח ברכות אלא בסלח לנו כתב רב נתן ש"צ שאינו מתענה אינו יכול להתפלל שכיון שאינו מתענה אינו יכול לומר עננו ואיני יודע למה שאינו אומר ביום תעניתי אלא ביום תענית הזה ותענית הוא לאחרים ודאי אם אפשר שיהיה ש"ץ המתענה טוב הוא מאחר אבל אם אי אפשר נ"ל שיכול להתפלל איתא במדרש אהרן וחור תמכו בידיו מכאן שאין פותחין מג' העוברין לפני התיב' בתענית צבור לכך צריך בתענית צבור שיעמדו שנים אצל ש"צ (ו) שיאמרו עמו סליחות וי"א שכל תענית שיארע בב' וה' שקורין שחרית פרשת היום ובמנחה ויחל דתדיר קודם או יקראו שנים בפרשת היום והשלישי ויחל (ז) ורב עמרם כתב שבתעניות הכתובים בפסוק דוקא קורין ויחל חוץ מבט"ב ורב שר שלום כתב שבכל תעניות צבור וכל תעניות שגוזרים על הגשמים וכל דבר הצריך להם אומרים ויחל בשחרית ומנחה בין בב' ובה' בין בשאר ימים כל תעניות יש בו נשיאות כפים במנחה חוץ מביום הכפורים שתחת מנחה נושאין כפיהן בנעילה וכן נוהגין בשתי ישיבות :

תקסז **השרוי** בתענית (א) יכול לטעום עד כדי רביעית ובלבד שיפלוט

דכלבו' חשיבי לענין לקבוע ברכה ה"ה דחשיבי כצבור לענין קריאת ויחל וג"כ ממ"ש רבינו בסוף סי' זה בשם רב שר שלום דבתענית שגוזרין על כל דבר הצריך להם קורין ויחל ומיהו היכא שגוזרין תענית שלא לשום צורך אלא לשוב בתשובה אין לנו שיהיה לו דין תענית צבור לקבוע עננו בין גואל לרופא ולא לקרות בתורה וכך הם דברי הגה' מרדכי ישן שאכתוב בסמוך (א) והמרדכי כתב ג"כ שתמהו רבינו יואל ורבינו אלעזר בר שמואל על מה סמכו כשמתענין בגזירות וכדי שלא תבא צרה שמתפלל ש"צ עננו בין גואל לרופא וקורין בתורה ויחל כדין תענית צבור וגבי אנשי נינוה משמע דכיחידים דמו ויש לדחוק ולומר כיון שמצינו שקבעו צום בהריגת גדליה והוא תענית צבור ה"ה לשאר קושי עולם · ובהגהת מרדכי ישן מצאתי נראה דתענית יחיד ר"ל כגון מי שיש לו חולה בתוך ביתו וכיוצא בזה דלא שייך לקהל אח' ולא למדינה אם מפני פחדים מגזירות או אפי' עלילות מעו"ג כי לקהל או לקהלות לא קרי בתוס' תענית יחיד וסברא איכא לקרות ולשנות מטבע של תפלה מפני פחדים ומסכנת נפשות דעדיפי מעצירת גשם שאומרים עליהם כמה תפלות והך דבני נינוה הוי משום שתקנו חכמים להזכיר טל ולא מטר וגשם והם היו צריכים למטר אמר להם שלא ישנו ממטבע של תפלה לומר בהזכרה מוריד הגשם ובשאלה תן מטר וכן משמע שלא אמר להם ובלבד שלא תוסיפו אבל אמר להם שלא ישנו מטבע התפלה כדאיתא בירושלמי פ' אין עומדין אבל בין כסא לעשור אין קורין בתורה לפי שכל אחד מתענה לבדו לשוב ולשבור לבו ואינו אומר עננו בין גואל לרופא דמיקרי יחידים לענין קביעות עכ"ל · ודברי הרא"ש נראה דלא שנא שסתם וכתב שקהל המקבלין עליהן רבים איקרו ויכולין לקבוע ברכה וכבר כתבתי בסמוך דמשמע דה"ה לקרות בתורה ובדורינו זה ראיתי נוהגין כן וראיתי חולקין עליהן ונהרא נהרא ופשטיה :

ומ"ש רבינו ומיהו צריך שיהו עשרה מתענים וכו' ואפי' אם יש עשרה בעיר שמתענין אם אין עשרה בבית הכנסת אינן יכולין לקבוע ברכה כן כתב ג"כ הרשב"א בתשובה וז"ל לעולם אין ש"צ אומרה ברכה בפני עצמה עד שיהיו שם עשרה שאין סליחות ליחיד עד שיהיו עשרה מקובצים במקום אחד :

ונוהגים להרבות סליחות בברכת סלח לנו ופר"י שסומכין על הא דאמרינן אם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר וכו' והתוספ' כתבו בפ"ק דע"ג (ח·) הא דאמר ריב"ל אם בא לומר אחר תפלתו כסדר יה"כ אומר משמע אבל באמצע תפלתו לא ומה שנוהגין עתה בתענית להאריך בפסוקי דרחמי ובסליחו' בברכת סלח לנו איכא למימ' דציבור שאני עכ"ל ונראה שטעמם משום דמשמע להו דהא דאמרי' אם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר היינו לומר קצת דברים אבל להאריך כל כך כמו שאנו מאריכים לא :

כתב רב נתן ש"צ שאינו מתענה אינו יכול להתפלל הר"ר אבודרהם כתב שרב עמרם כתב כדברי רב נתן וכ"כ בסוף ספר הכלבו בשם רב יהודאי ודבריהם דברי קבלה ועליה' יש לסמוך : **כתב** מהרי"ק בשורש ט' מעשים בכל יום כשאין הכהן מתענה יוצא הכהן מב"ה ועומד לקרות בתורה ישראל המתענה נראה מדבריו שאין עומד לקרות בתורה מי שלא התענה :

איתא במדרש אהרן וחור תמכו בידיו מכאן שאין פותחין מג' העוברים לפני התיבה בתענית צבור לכך צריך בתענית צבור שיעמדו שנים אצל ש"צ כו' · וכ"כ הרוקח בסימן ר"ג וכן כתב המרדכי ביומא בשם פרקי ר"א : **ויש** אומרים שכל תענית שיארע בשני ובחמישי שקורין שחרית פרשת היום ובמנחה ויחל וכו' יתבאר בסימן תקע"ה בס"ד ושם יתבאר ג"כ אם מפטירין בתעני' צבור : **כל** תענית יש בו נשיאות כפים במנחה חוץ מביום הכפורים וכו' בפרק בתרא דתעניות (כו :) ונתבאר בסימן קכ"ט : **אם** חל ת"צ בע"ש או בערב ר"ח או בר"ח אם נופלים על פניהם אכתוב בסימן תקע"ט בשם הר"ן ושם אכתוב כשחל להיות בר"ח באיזה פרשה קורין ובסי' ר"ד נתבאר באיזה מקום מזכיר עננו במוסף :

תקסז השרוי בתענית יכול לטעום עד כדי רביעית וכו' בפרק היה קורא (יד ·) בעא מיניה אשיאן תנא דבי ר' אמי מר"א השרוי בתענית מהו שיטעום אכילה ושתייה קביל עליה והא ליכא או דלמא שתם הנאה קביל עליה והא איכא א"ל טועם ואין בכך כלום ותניא נמי הכי ר' אמי ור' אסי טעמו

לשוב בתשובה אין לו דין תענית צבור כל עיקר וכמו שהעתיק הב"י בשם הגהו"ת מרדכי גם מלשון רב שר שלום שבסוף הסימן יש לדקדק כן והב"י כתב שיש מקומות נוהגין אפילו בבה"ב דין תענית צבור לענין עננו וקריאת ויחל ואנו נהגינן הכי שהרי בער"ה שנהגו הכל להתענות ואפ"ה אין ש"ץ אומר עננו ולא ויחל אכן תימא על מנהגינו שמן הראוי היה שהש"ץ יאמר עננו לפחות בש"ת בשחרית ובמנחה כמ"ש הראב"ד לפי סברתו בתענית שאחר הפסח ואחר החג דלאו על מולתא ידועה היא והוי תענית יחיד וש"ץ אומר עננו בש"ת וה"נ דכוותא וצ"ע :

ומ"ש ומיהו נראה שצריך שיהו עשרה וכו' כ"כ הרשב"א בתשובה ודלא כמו שנמצא בשם ספר אגודה דאפי' אין מתענים רק ג' יכולין להתפלל עננו ולקרות ויחל דלא קי"ל הכי : במהרי"ל כשגוזרי' תענית על כל צרה שלא תבא בה"ב קורין שחרית פ' השבוע ולערב ויחל אבל אם גזרו תעני' בימי אגד"ו קורין ויחל ג"כ בשחר וכן בתענית בה"ב דאחר החג ואחר הפסח קורין בקר וערב ויחל ע"ש בה' תענית וכן נוהגין ולעולם אין מפטירין אלא במנחה :

נוהגין להרבו' בסליחות בברכת סלח לנו ופר"י וכו' ולא מצאתי בשום מחבר שכתב כן בשם ר"י והתוס' והמרדכי פ"ק דע"ג וכן במרדכי פרק אין עומדין כתבו בפירוש דלא כר"י וסבירא ליה דריב"ל בא למעט בסוף כל ברכה וברכה ואפי' התחיל מעין הברכה דאינו יכול להאריך אלא לקצר דוקא ומה שאנו מאריכין בסליחות היינו משום דצרכי רבים נינהו אבל יחיד אינו רשאי להאריך כלל אפי' מעין הברכות נ"ל דאפי' בצבור אין לומר רק סליחות ווידויים ופסוקי דרחמי עם ויעבור אבל אחר ויעבור כגון עשה למען אמתך ועננו ה' עננו וכו' שכל זה אינו מעין הברכה שניתקנה על סליחות העונות ואין זה אלא כמו אבינו מלכנו שאין לומר רק אחר התפלה אפי' בצבור :

כתב ר"נ ש"ץ שאינו מתענה כו' ואינו יודע למה כו' ונראה טעם סברת רבינו דמאחר דאיכא עשרה שמתענין דין תענית צבור יש לו לענין עננו וקריאת ויחל והם מביאין החיוב על הצבור לתפלת עננו אלא מפני שמשקר בדבריו צריך לומר ביום תענית זה ומ"ש דש"ץ המתענה טוב הוא מאחר היינו לפי שהש"ץ הוא שליח בשביל המתענין כמו משה ואהרן וחור ולפי סברת רבינו נראה דה"ה דיכול לקרות בתורה אפילו אינו מתענה דקריאת הצבור חובה מוטל על הכל ע"י העשרה שמתענין ואפי' ר"נ מודה בזה דע"כ לא קאמר אלא לענין תפלת עננו מאחר שהוא שליח בשביל המתענין אבל המנהג הוא שכל מי שלא התענה אינו עולה בתורה כשקורין ויחל ומהרי"ק כתב דהמנהג הוא שהכהן שאינו מתענה והוא בב"ה יצא משם ויקראו במקומו ישראל המתענה ודבר פשוט הוא שאם טעו וקראו לס"ת אותו שאינו מתענה יעלה ויברך שאין כאן איסור כל עיקר לד"ה אלא שנהגו לכתחלה שלא לעלות אבל אם כבר קראוהו עולה :

תקסז השרוי בתענית יכול לטעום עד כדי רביעית ובלבד שיפלוט בעי' דאיפשיטא דאכילה ושתייה קיבל עליה והא ליכא דהא פולט ואע"ג דאיכא הנאה הנאה לא קביל עליה ולפיכך טועם ואין בכך כלום ומיהו טפי מרביעית ואפי' פולט הך הנאה חשיבה כמו אכילה ושתייה ואסור לענין תענית

דרכי משה

תקסו (א) וז"ל מהרי"ל מצאתי במנהגים אם הסכימו הקהל להתענות בה"ב או יותר או פחות לא קורין בבקר כי אם פרשת השבוע ולערב קורין ויחל אבל אם קבעו תענית בימי אגד"ו קורין ויחל גם בשחר : (ב) כתב הרד"א כשאומרים ויקרא בשם ה' יש להפסיק מעט בין בשם לשם ובקרא כתיב בטיפחא :

ובמהרי"ל

פרישה

זה מקרי שינוי אלא הוספה מעניינה של ברכה ועיי' מ"ש בסמוך : (ד) **ואם** בא לומר בסוף כל ברכה כו' והסליחות אמרי' בסוף ברכה למעין החתימה הוי סוף ברכה אבל ותן טל ומטר שאומר אחריו ושבעינו מטובה הוי באמצע הברכה ודו"ק כן היה נ"ל לכאורה אבל זה אינו דהא ג"כ מוסיפין באמצע הברכות וכמ"ש רבינו בסי' ס"ח בשם הראב"ד שכתב ז"ל למעט או להרבות באמצע הברכה אין קפידא לפי' נהגו להוסיף פיוטין במאורות ובאהבה ובזולות כו' גם ב"י כתב בסי' קי"ט ז"ל וא"ת הרי אנו נוהגין ביום תענית להאריך בתחנונים בל' רבים באמצע ברכה סלח לנו וזהו היפך דברי ר"י ז"ל י"ל דבצבור שאני כו' ע"ש הרי לפנינו מה שאנו מוסיפין בברכה סלח לנו קרי אמצע ברכה גם כתב שם ב"י דלהרא"ש ורבינו ס"ל מ"ש ואם בא להוסיף בסוף כל ברכה כו' בסוף לאו דוקא דה"ה באמצע אלא אורחא דמילתא נקט א"כ לרבותא דאע"ג דאינו אומר סמוך לחתימה מה שתקנו חכמים כו' ע"ש מ"ש ב"י ומ"ש שם לייש"ב : (ה) **רק** שיתחיל מעין הברכה כו' ר"ל הא דאמרי' אם בא להוסיף בסוף כל ברכה מעין הברכה אומר ל"ד שאסור לומר כ"א מה שהוא מעין אותה ברכה דו"א רק דצריך להתחיל בדבר הוספה מעין אותה ברכה ואח"כ יכול להאריך בדברי תחנונים כמו שירצה ולאפוקי בש"ת יכול להתחיל במה שירצה ופי' זה נ"ל ברור ולא כמו שפירשוהו ב"י בסימן קי"ט ע"ש ופירושו תפסו רמ"א ז"ל ורמ"י בש"ע שלהם ע"ש ועיין מ"ש שם והארכתי בדבר זה : (ו) **שיעמדו** שנים אצל ש"צ ותימא על מנהגינו שאין אנו נזהרין בזה ונראה לייש"ב בדוחק ודוקא בימיהם דלא הוי לפני כל א' וא' מחזורו אלא היו אומרים בע"פ ולא היו בקיאים היו צריכים שנים להיות עומדים אצל הש"צ שהוא בקי ורגיל ולומר עמו משא"כ בזמננו שקורא כל א' מתוך מחזורו מקרי עומדים אצל הש"צ א"כ דוקא בתענית שמתפללין בו כל היום דומיא דתענית של משה : (ז) **ורב** עמרם כתב שהתעניות כו' ז"ל מ"ו ואנו נוהגין לקרות ויחל בכל תענית אשר גזרו הראשונים דרך קבע אפי' תענית בה"ב שאחר החג אבל תענית שגוזרין דרך מקרה נוהגין לקרות בבוקר מעין הפרשה ובערב ויחל וכ"כ רמ"א :

סי' **תקסז** (א) **יכול** לטעום עד כדי רביעית ז"ל בגמרא פרק היה קורא השרוי בתענית מהו שיטעום אכילה ושתייה קיבל עליה והא ליכא א"ד הנאה קיבל עליה והא איכא א"ל טועם ואין בכך כלום ותני ר' אמי ור' אסי טעמו עד שיעור רביעית ומזה למד ראבי"ה שיכול ללעוס עצי קינמון כו' כמ"ש בשמו בסמוך וכ"כ המרדכי בפ' תעניות בשמו ז"ל כיון דמסיקנא דהנאה לא קיבל עליה נ"ל דיכול ללעוס עצי קנמון כו' ואמרי' בפ' כילד מברכין כס זנגבילא בי"כ פטור וצ"ל דפטור ומותר ופטור דנקט משום דשייך באכילה גמורה חיוב חטאת ואפי' אם בי"כ אסור שאני התם דהוי דאורייתא ועוד דטובא הנאה נאסרו

כן

שיפלוט (ב) וביה"כ וט"ב אסור וכתב אבי העזרי שיכול ללעוס עצי קנמון ועץ המתוק ללחלח גרונו ולפלוט כדאמרינן הם פלפלי ביו"ה פטור וה"ה נמי לכתחלה (ג) והא דנקט דיעבד (ג) משום דבאבילה גמורה (ד) איכא חיוב חטאת :

תקסח **נדר** להתענות ואכל כזית אבד תעניתו והני מילי שאינו יום ידוע להתענות הלכך (א) אבד תעניתו של אותו היום ויאכל וישלימנו ביום אחר אבל אם יש לו יום ידוע להתענות כגון ביום שמת אביו או רבו ושכח ואכל כזית ישלים תעניתו נדר להתענות ומצטער יכול ללוותו ולפרוע וא"צ

טעמי עד שיעור רביעית · כתב האגור בשם המרדכי פירש"י רביעית הלוג ור' יהודה בר נתן פירש רביעי' ביצה עכ"ל ופירש"י עיקר וכתבו התוס' והרא"ש פר"ח כגון שחוזר ופולט הלכך לא חשיבא הטעימה הנאה ומיהו דוקא רביעית אבל טפי מרביעית חשיב' הנאה לענין תענית וכ"כ הרי"ף בפ"ק דתעניו' וכ"כ הרמב"ם·וכ' הרשב"א דאפי' בפעם אחת יכול לטעום עד כדי רביעית אם יודע בעצמו שיכול להעמיד עצמו שלא יבלע כלום אבל הגה' מיימן כתב בפ"א דלא יטעו' רביעית בפעם א' אלא מעט מעט ולרוקקו וכ"כ הרוקח :

ומ"ש רבינו וביו"ה וט' בא"ב אסור כ"כ הרא"ש בפ"ק דתעניו' בשם ה"ר יהודה הברצלוני וכתב הריב"ש בתשובה דטעמ' משום דעשה שאר תעניו' כתענית יחיד כיון דברצו מתענין אוקמינהו· ובפרק היה קורא כתבו התוס' או דלמא הנאה קביל עליה האי לישנא משמע דמיירי בתעני' יחיד שקבל עליו אבל בתענית הכתוב לא ע"כ ומשמע דבכלל תענית הכתוב הם שבעה עשר בתמוז ועשרה בטבת אבל כל שאר תעניות אפי' תענית צבור מאחר שהוא צריך קבלה משמע דשרי דהא פשיט ליה טועם ואין בכך כלום אלמא סבירא ליה דאכילה ושתייה דוקא קב"ל עליה והא ליכא אבל בת"ה כתב דהא דטועם ואין בכך כלום דוקא בתענית יחיד אבל בתענית צבור לא משמע דכל תענית צבור קאמר ומיהו אפשר דלא קרי תענית צבור אלא לתעניו' הכתובים בלבד אבל שאר תעניות צבור כיון דבעו קבלה דינם כדין תענית יחיד לענין זה (א) וכתב עוד בת"ה שנשאלוהו על מי שדרכו לרחוץ פיו בשחרית אי שרי למעבד הכי ביום תעניתו והשיב דבתענית צבור לא כשר למעבד הכי אבל בתענית יחיד שרי ואפילו יש במים שרוחץ פיו יותר מרביעית דדוקא הרוצה לטעום אסור ביותר מרביעית דכיון דמתכוון לטעום מתהני מיני' אע"ג דפולט אבל המתכוין לרחוץ פיו לא מתהני לי' אפי' יותר מרביעית אם חוזר ופולטו ועוד דדוקא תבשיל ושאר משקין לא שרו אלא עד רביעית משו' דבטפי מרביעית אית ליה הנאה אפי' אי פליט אבל מים אפי' ביותר מרביעית לא חשיב מתהני כיון דפליט ובסמ"ק סימן ר"ד כתוב דבי"ה אסור לרחוץ פיו ושיניו משום דאפילו חצי שיעור אסור מן התורה ושמא יבאו לו מים בגרונו :

וכתב אבי העזרי שיכול ללעוס עצי קנמון ועץ המתוק וכו' כן כתב המרדכי בשמו במסכת תענית וז"ל גרסי' פרק היה קורא וכו' דלמא הנא' קביל עליה כתב ראבי"ה נ"ל כיון דמסיקנא דהנא' לא קביל עליה דיכול לכוס עצי קנמון קני"לא בלעז כדי ללחלח גרונו ולפלוט ואמרי' פ' כיצד מברכין (לו:) הם וזנגבילא ביומא דכפורי פטור וכ"ל דפטור ומותר ופטור דנקט משום דשייך באכילה גמורה חיוב חטאת ואפי' אם בי"ה אסור שאני התם דהוי דאורייתא ועוד דטובא הנאות נאסרו בו עכ"ל וכ"כ הגה"מ בשמו פ"א ":

"ב"ה ואין דבריו נראים לי דהא דהם פלפלי בי"ה פטור היינו טעמא משום דאין בהם הנאה כלל אדרבה אזוקי מזיק ליה ששורפו גרונו :

תקסח נדר להתענות ואכל כזית אבד תעניתו וכו' בפ"ק דתעניות כתב הרי"ף ירושלמי בפרק קונם יין נדר להתענות ושכח ואכל כבר איבד תעניתו רבי אבא בשם רבנן דתמן והוא שאמר יום סתם הא אם אמר יום זה מתענ' ומשלים ולא אמרן אלא אם אכל אבל אם טעם לא וכתב הרמב"ם בפ"א מה' תעניות שכח ואכל משלים תעניתו ומיירי באמר יום זה אבל אמר יום סתם כתבו בפ"ד מה' נדרים ודברי הרא"ש והר"ן על הירושלמי הזה אכתוב בסמוך אבל לווה אדם תעניתו ופורע וכתב הר"ן בשם הרא"ה דהא דאמרינן שכח ואכל כבר אבד תעניתו והוא שאכל ככותבת שכן שיעור אכילה לתענית ומי"ה ילפינן לה ע"כ אבל הרא"ש גורס שכח ואכל כזית אבד תעניתו וכך הם דברי רבינו : כתב הגהות מיימוניות בפ"א שכח ואכל משלים תעניתו פירוש גומר תעניתו אם ירצה אבל אם ירצה לוה תעניתו דקי"ל לוה אדם תעניתו ופורע' וכך הם דברי הרשב"א בתשובה ששאלוהו על מה שכתב הראב"ד דהיכא דלוה אדם תעניתו אפי' באומר יום זה הוא דהירושלמי הזה הויא תיובתיה דאם כדבריו למה באמר יום זה מתענה ומשלים והשיב מאן אמר לך דמשלים בע"כ ושלא יהא רשאי ללות ישלים תעניתו ודי עכ"ל : וכתב סמ"ק בתענית חלום שאינו יכול ללות ולשלם אם שכח ואכל כזית מתענה ומשלים : כתוב בתה"ד סימן קנ"ו שכח ואכל יותר מכזית בי"ז בתמוז נראה דאין מתענה יום אחר ואף על גב דנוהגין המדקדקים כשמתעני' תענית יום זה כגון שאמר הריני בתענית למחר ואף עפ"כ מתענה יום אחר אף ע"פ שאין צריכים כדכתוב באור זרוע דאם לא רצה ללוות ישלים ויפטר ואם רצה ילונו ויפרענו וא"צ להשלים מכל מקום מחמירין המדקדקים למיעבד תרוייהו משלימים מפני קבלת יום זה ופורעים לקיים תענית שלם וכ"ע באשיר"י פ"ק בההיא דירושלמי דלוה אדם תעניתו ופורע אי מתיישב שפיר פסק דא"ז דלעיל אמנם בתענית צבור קבוע מגזירת חכמים וחובה להתענות ואם שכח ואכל צריך להשלים ע"כ שהרי יום זה אסור באכילה מדרבנן ואין צריך לפרוע אחר תחתיו דדוקא יום זה חובה ולא אחר וא"א לתקן את אשר עוות אם לא שכוונתו להתענות לכפרה על עונו ושגגתו עכ"ל (א): **נדר** להתענות ומצטער יכול ללוותו ולפרוע ואין צריך התרת חכם וה"מ בתענית סתם וכו' בפ"ק דתעניות (יב·) א"ר יהודה א"ר לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתא קמיה דשמואל אמר לי וכי נדר קביל עליה דלא סגי דלא משלים לצעורי נפשיה קביל עליה אי מצי מצער נפשיה אי לא מצי לא מצער נפשיה היכא דאמרי כי אמריתא קמיה דשמואל אמר לי פשיטא לא יהא אלא נדר נדר מי לא מצי בעי לשלומי ומיזל למחר וליומא אחרינא וכתב הרי"ף לישנא בתרא והרא"ש כתב פר"ח היכא דאיכא צערא או אונס לוה תעניתו ופורע ושמעי' האי סברא משמואל דאמר צערא מקבל עליה אי מצי מצער נפשיה מכלל דרב במצטער קאמר ע"כ משמע דכלישנא קמא ס"ל וכן דעת הרמב"ם שכתב בפ"ד מה' נדרים הנודר לצום והוצרך לדבר מצוה או מפני כבוד אדם גדול ה"ז אוכל ופורע יום אחר אלמא דאי לאו משום דבר מצוה או כבוד אדם גדול אינו יכול ללוות וכ"כ בהג"א וז"ל לוה ופורע ולא בלבד שהתענית קשה עליו או שנזדמנה לו סעודה של מצוה כגון ברית מילה או סיום מסכת אלא אפילו שמחת מריעות משום דרכי שלום נמי שרי ע"כ אלמא דאי ליכא חד מהני אינו יכול ללוותו· וזה שכתב הרמב"ם דמפני כבוד אדם גדול שרי נראה דהיינו כמו מה שכתבו הגהות דמשום שמחת מריעות מפני דרכי שלום שרי ושניהם למדו מדגרסי' בגמרא רב יהושע בריה דרב אידי איקלע לבי א רב אמי עבדו ליה עגלא תליתאה אמרו ליה ליטעום מר מידי אמר ליה בתעניתא יתיבנא א"ל לוזיף מר וליפרע לא סבר לה מר להא דאר"י

תענית אבל לענין ברכה אין חלוק בין רביעית ליותר מרביעית דאם הוא בולע אפי' כל שהוא צריך לברך ואם הוא פולט אין צריך לברך אפי' על הרבה כך הוא לדעת ר"ח והרא"ש בפ' היה קורא (דף י"ד) וע"ל בסימן ר"י ובמ"ש לשם :

ומ"ש וביה"כ וט"ב אסור כך כתב הרא"ש לשם ומשמע דוקא הני דאסירי בה' עינויין אסירי נמי בהנאת טעימה אבל בי"ז בתמוז ושאר ת"צ מותר לטעום אבל התוס' לשם כתבו דלישנא דקאמר אכילה ושתייה קיבל עליה משמע דמיירי בתענית יחיד שקיבל עליו אבל בתעניות הכתובים לא עכ"ל משמע דבכלל ת"צ אסור לטעום והכי נקטינן ועיין בתרומת הדשן סי' קנ"ח:

תקסח נדר להתענות וכו' ירושל' פרק קונם יין הביאו הרי"ף בפרק קמא דשבת ופרק קמא דתענית נדר להתענות ושכח ואכל כבר איבד תעניתו ר' אבא בשם רבנן דתמן והוא שאמר יום סתם ומתענה יום אחד כדי לקיים נדרו הואיל ושכח ואכל ביום זה איבד תעניתו הא אם אמר יום זה מתענה ומשלים ולא אמרן אלא אם בלע אבל אם טעם לא כלומר אפי' אמר יום סתם אם לא אכל אלא טעם בלבד מתענ' ומשלי' אותו היום· ונרא' דהאי טעם היינו בטעם עד רביעית וחזר ופלטו כדלעיל בסימן הקודם הא לאו הכי ה"ל אכילה · ומ"ש באלפסי ואכל כבר וכך תפס הר"ן לשון זה הוא מגומג' אבל הרא"ש גורס ואכל כזית ולהר"ן בשם הרא"ה צ"ל דהי' גורס ואכל ככותבת ורבינו נמשך אחר גירסת הרא"ש והכי נקטינן והא דתניא ושכח ואכל נראה דלאו דוקא שכח דאפי' היה מזיד נמי אלא אורחא דמילתא נקט דלאו ברשיעי עסקינן דעובר על נדרו במזיד ותדע שהרי בסמוך כתב רבינו דאפי' לכתחלה יכול ללוות ולפרוע כשאינו יום ידוע להתענות א"כ פשיטא דשכח לאו דוקא ולכן לא כתב רבינו שכח אלא כתב נדר להתענות ואכל כזית : **ומ"ש** אבל אם יש לו יום ידוע וכו' כ"כ הרא"ש לשם דיום זה היינו כשיום זה הוא קבוע לו להתענות בו תמיד כגון שמת בו אביו וכו' וה"ה במתענה תענית חלום כמ"ש הסמ"ק או שהיה תענית צבור או שנדר על יום זה להתענות בו דהכי כולהו יומי קביעי נינהו להתענות בהם ולא נקרא יום סתם אלא כשנדר להתענות יום אחד או הכום ימים ולא פירש ימים ידועים ואח"כ בירר להתענות יום ידוע לקיים נדרו וקבלו במנחה לשם אמרינן כיון דאותו יום אינו מעיקר נדרו אם טעה ואכל בו כזית איבד תעניתו של אותו יום וכו' וכך הוא דעת הרמב"ם בפ"א מה' תענית ועיי' במ"ש לשם ה"ה ובת"ה סימן קנ"ו כתב בשם המדקדקים דאף בנדר' להתענות יום זה דחייב להשלים תענית מ"מ מחמירין להתענות יום אחד אבל אם היה י"ז בתמוז ושאר צומות הכתובים א"צ להתענות יום אחד אם לא שכוונתו להתענות לכפר' על עונו ושגגתו עכ"ל ומביאו ב"י והדבר פשוט דמ"ש רבינו בנדר יום זה להתענות ואכל כזית ישלים תעניתו דלאו דוקא באכל כזית בלחוד אלא אפילו אכל סעודה גמורה לא יאכל יותר כל אותו היום דמי שאכל שום וריחו נודף אינו אוכל עוד שום ויהא ריחו נודף יותר שהרי ביום זה קי"ל דאסור באכילה מפני נדרו אלא כיון דשיעור אכיל' הוי בכזית נקט כזית : **נדר** להתענות ומצטער וכו' בפ"ק דתענית אמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתא קמיה דשמואל אמר לי וכי נדר קביל עליה דלא סגי דלא משלים לצעורי נפשיה קביל עליה אי מצי מצער נפשיה אי לא מצי לא מצער נפשיה ונראה מה"ש הרא"ש והמרדכי ע"ש ר"ח דרב נמי מודה דאי מצי מצער נפשיה ואינו יכול ללות ולפרוע בחנם אלא היכא דלא מצי לצעוריה נפשיה קאמר דלוה ופורע ופליג עליה שמואל וקאמר שאין זה נדר גמור אלא כקבלה לדבר מצוה ואין במשמע קבלתו אלא אי מצי למצער נפשיה אבל היכא דלא מצי אינו זקוק לפרוע ואיכא תו התם א"ד כי אמריתא קמיה דשמואל אמר לי פשיטא לא יהא אלא נדר נדר מי לא מצי בעי לשלומי ומיזל למחר וליומא אוחרא וכתב הרי"ף לישנא בתרא וכתב הרא"ש שמה שלא הביא הרי"ף לישנ' קמא משום דאף ללישנא קמא הילכתא כרב באיסורי עכ"ל אלמא דס"ל להרא"ש דהך דרב לוה ופורע הילכתא היא והיינו היכא דלא מצי לצעורי נפשיה אבל אי מצי מצער נפשיה אינו רשאי ללות בחנם כמ"ש ר"ח וז"ש רבינו נדר להתענות ומצטער יכול ללות ולפרוע וכך היא דעת הרמב"ם פ"ד דנדרים וכ"כ בהגהת אשר"י פ"ק דתענית דמשום מצוה או כבוד אדם גדול או מפני דרכי שלום לשמח' מריעות שרי ללוות ולפרוע הא לאו הכי לא ועיי' במ"ש התו' לשם (בדף י"ב) ד"ה אי

אי

דרכי משה

תקסז (א) ובמהרי"ל כתב דמותר לשפשף גרונו במים בתענית צבור אבל לא בתשעה באב ובי"כ : (ב) ובמרדכי דתענית ע"ב דף רע"ז משמע דביו"כ יש להחמיר לכתחלה אבל לא בשאר תעניות וכן הוא בהגהות מיימ' פ"א ועיין לקמן הלכות יו"כ סימן תרי"ב : תקסח (א) ובמהרי"ל מעשה באחד ששכח ואכל בעשרה בטבת וצוהו מהרי"ל

פרישה

בו' עכ"ל והביאו ב"י בס"ס אדברי רבינו ודברי רבינו בסמוך הכרים המה שמשמע שעיקר התירו הוא מהסוגיא דהם וזנגבילא בי"כ פטור וז"א אלא מדטעימה בתענית מותר · וס"ל הא דאמרו הם פלפל וזנגבילא יבישת' בי"כ פטור דה"פ דאין אכילה בכך כמ"ש שם ואין בו אלא טעימ' בעלמא וטעימה בתענית מותר ומ"ה פי' פטור האי דפטור ומותר קאמר ומ"ש משום דבאכילה גמורה שייך חיוב חטאת ר"ל פלפלין וזנגבילא רטיבא ואוכלו אבל יבישת' אפי' אוכלו ואינו פולט לית ביה חיוב חטאת כיון דאין דרך אכילה בכך והכי מוכח שם בגמרא דפריך אמימרא ולא שני כאן בפולטו וכאן באינו פולטו ע"ש דפ"א ע"ב ודו"ק : (ב) **וביו"ה** וט' בא"ב אסור ובת"ה משמע דאסור בכל תענית ציבור וכ"כ רמ"א המנהג : (ג) **משום** דבאכילה גמורה פי' ברטובי' כמ"ש לקמן בסי' תרי"ב : (ד) **איכא** חיוב חטאת ואילו אמר מותר לכום לא הוי שמעינן מדיוקא אלא דאכילה גמורה אסור ולא חיוב : סי' תקסח (א) **אבד** תעניתו של אותו היום עיין בב"י בשם ת"ה :

אין

חדושי הגהות

תקסח א בגמרא איתא רב אמי וגירסת הרי"ף ורא"ש רב אשי וכ"ה בגמרא שבת (יא :)

רבי

וא"צ התרת חכם וה"מ בתעני' סתם כגון שנדר להתענות יום אחד וקבלו במנחה אבל אם יש לו יום ידוע להתענות כגון יום שמת בו אביו או רבו (ב) אין יכול ללוותו ולפורעו וכן תענית חלום אין לווין אותו שצריך להתענו' מיד למחרת ואפי' בשבת וצריך להתענות יום אחר על שבטל עונג שבת וא"צ שיהיה תענית האחר (ג) מיד ביום ראשון שלאחר השבת

אי מאי : ומ"ש ואין צריך התרת חכם כן הכריע הרא"ש דלא כדעת רבותיו שהיו מזקיקי' להתיר : ומ"ש וה"מ בתענית סתם וכו' כ"כ הרא"ש דהכי משמע מהירושלמי שמחלק בין יום סתם דאיבד תעניתו ליום זה דמתענ' ומשלים דמשמע דה"ט ליום סתם שיכול ללוות ולפרוע לפיכך איבד תעניתו שהרי יכול להתענות יום אחר תחתיו אבל יום זה אינו לוה ופורע לפיכך משלים אעפ"י שאכל כזית ואעפ"י דלאמר כך כתב דסוגיא דתלמודא לא משמע הכי אלא אפי' ביום זה נמי לוה ופורע אם ירצ' אלא שמכל מקום לא איבד תעניתו כיון שקיבל עליו יום זה ומתענה ומשלים אם אינו רוצה ללוותו על יום אחר משא"כ ביום סתם שמחוייב להתענות יום אחר ואיבד תעניתו של אותו יום והיא דעת הרשב"א בתשו' ודעת הא"ז בהג"א לשם וכ"כ בהגהת מיימוני פ"א שכן הורה ר"י. וכ"כ הר"ן בשם הראב"ד מכל מקום אחר שחזר הרא"ש וכתב וז"ל וכ"ל דאפי' למה שהביא ראיה מהירושלמי דיש חלוק בין יום זה ליום סתם דה"פ וכו' משמע דלא ברירא ליה להרא"ש דינא היכא הוי ולכך תפס רבינו לחומרא דביום זה אינו לוה ופורע : ומ"ש וכן תענית חלום וכו' כבר כתבתי דלאו דוקא תענית חלום אלא ה"ה תענית צבור או נדר להתענות ביום זה אלא כיון דאתא לאורויי לן דין תענית חלום בשבת נקט תענית חלום ותו דתענית חלום מפורש לשם בעובדא דר' יהושע בן לוי דאין לוין אותו : ומ"ש וא"צ שיהיה התענית האח' מיד ביום א' וכו' כ"כ המרדכי פ"ק דשבת אבל בהגה"א פ"ק דתעני' כתב שהמנהג להתענות בא' בשבת מיד ואין לשנות המנהג וע"ל בסימן ר"ד ובסי' רפ"ח :

יחיד

דאר"י אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע אמר ליה תענית חלום הוא ואמר רב יוסף תענית לחלום כאש לנעורת וא"ר"ח ובו ביום הרי דלאו משום דתענית חלום הוא היה לוה אותו אע"פ שלא היתה סעוד' של מצוה אלא מפני כבוד רב אמי דאדם גדול הוא או מפני דרכי שלום ולהרי"ף שלא כתב אלא לישנא בתרא נראה דאפילו בלי שום טענה אם רוצה ללוות תעניתו הרשות בידו דלא יהא אלא נדר ונדר בלי שום טעמ' יכול לשלומי ביומא אחרא ועוד שהרא"ש כתב הרי"ף לא הביא לישנא קמא משום דאף ללישנא קמא הלכתא כרב באיסורי ע"כ ומשמע לכאורה דלרב ברצונו תלוי אם רצה ללוות לוה אע"פ שאין לו אונס כלל אלא שממ"ש הרא"ש פר"ח היכא דאיכא צערא או אונס לוה תעניתו ופורע ושמעינן האי סברא משמואל דאמר נערא מקבל עליה אי מאי מצער נפשיה אלמא דרב במצטער קאמר ע"כ משמע דאפילו לרב לא שרי ללוות אלא במצטער או אנוס כגון מפני כבוד אדם גדול או מפני דרכי שלום וכיוצא בזה הא לאו הכי לא וז"ל הרשב"א בתשובה מה שכתבת בלוה אדם תעניתו ופורע שאין לו לאדם ללוות אלא באונס גדול טעו' הוא בידך שהרי אמרו לוזיף מר וליפרע ושם לא היה אונס גדול כמו שאמר' עכ"ל ויש לתמוה עליו למה כתב שהוא טעות דבהדיא דלוזיף מר כיון שהיה שם כבוד אדם גדול אין לך אונס גדול מזה. ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרא"ש פוסקים כלישנא קמא הכי נקטי' :

ומ"ש ואין צריך התרת חכם שם כתב הרא"ש ראיתי רבותי שהיו מזקיקים להתיר נדר תענית בג' דכיון שאמר הריני בתענית מחר ה"ל כמו נדר ונראה כיון דצריך לפרוע לא נתבטל הנדר אלא מאוח' כדעת אמרי' שהיה בדעתו להתענו' יום א' ולא לקבוע יום זה לחובה וגם מירוש' דנדרים יש ראיה דקאמר מלתיה דרב אמרה מתענין לשעות דאמר רב לוה אדם תעניתו ופורע ולגמרא דידן דכל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית א"א לפרושי אלא דמיקרי תענית מה שהתענה מקצת היום לענין זה דא"צ לשאול על נדרו. כתבו הגהות מיימון בפ"א פסק הר"מ כשמתענין בה"ב אחר החג או אפי' בי' ימי תשובה ואירע ברית מילה מצוה לאכול וא"צ התרה אף על גב דדבר שאינו כי אם מנהג צריך התרה הכא א"צ כי לא נהגו להתענות בכה"ג ודוקא האוכלים שם אבל אם שולחין לאדם מן הסעודה לבית אין לו לאכול מיהו מי שקבל עליו תענית במנחה באחד מעשרת ימי תשובה צריך התרה ע"כ : ומ"ש רבינו וה"מ בתענית סתם כגון שנדר להתענות יום אחד וכו' שם כתב הרא"ש בירושלמי פרק קונם יין משמע דוקא ביום סתם אבל ביום זה לא דגרסינן התם נדר להתענות ושכח ואכל כזית אבד תעניתו רב אמר בשם רבנין דתמן והוא שאמר יום סתם אבל יום זה מתענה ומשלים משמע ביום סתם הוא דאבד תעניתו לפי שיכול להתענות יום אחר תחתיו דלוה ופורע אבל יום זה אינו לוה ופורע לפיכך משלים אע"פ שאכל כזית והתם מייתי לה לעיל ההיא דלוה אדם תעניתו ופורע וסוגיא דשמעתין לא משמע הכי מדקאמר שמואל וכי נדר הוא דלא סגי דלא משלים נערא הוא דקביל עילויה אי מאי מצער נפשיה וכו' ואי איירי ביום זה ניחא דכי לא מצי אין זקוק לשלם דאי ביום סתם למה לא ישלם אי לא מצי השתא ליעבדיה זמנא אחריתי כשיהיה בריא וחזק ויוכל לעשותו. וכ"ל דאפי' למה שהביא ראיה מהירושלמי דיש חלוק בין ביום זה ליום סתם דה"פ יום זה היינו דיום זה קבוע לו להתענות תמיד כגון שמת בו אביו וכיוצא בו וביום סתם דהיינו שקבל עליו להתענות יום אחד ובמנחה קבל עליו להתענות אותו תענית למחר ובשביל קבלתו לא מקרי יום זה וע"כ צריך לפרש כן דהיאך תמצא שקבל עליו יום סתם והלא צריך לומר הריני בתעני' למחר עד כאן לשונו : וכן כתב הגהות אשיר"י בפ"ק דשבת דיום זה דקאמר בירושלמי היינו שהיום גורם שקבל עליו להתענות יום שמת בו אביו וכיוצא בו ויום סתם היינו שאומר יום פלוני ובפרק קמא דתענית כתבו בשם א"ז שכח ואכל אבד תעניתו והוא שאמר יום סתם אבל אם אמר יום זה מתענה ומשלים אם אינו רוצה ללוותו על יום אחר ישלימו אחר שאכל ויפטור ע"כ. וכתב בתה"ד סי' ר"ע נראה דהא דכתב הא"ז דאפי' ביום זה יכול ללוותו ר"ל ביום זה כגון אתענה ביום פלוני (ב) אבל ביום קבוע מודה שאין יכולין ללוות דמסתמא לא פליג אירושלמי והר"ן כתב וז"ל י"א דכי אמרינן לוה אדם תעניתו ופורע ה"מ בשקבל עליו סכום תעניות ולא פירש ימים ידועים וה"ה בירר להתענות יום ידוע בעד אחד מאותם הימים דכיון דאותו יום אינו מעיקר נדרו וכשהוא לווהו עדיין נשאר נדרו קיים בכה"ג לוה ופורע וסמכי לה מהירושל' שהביא הרי"ף נדר להתענות ושכח ואכל אבד תעניתו רב בשם רבנין אמר והוא דאמר יום סתם אבל אם אמר יום זה מתענה ומשלים ומשמע להו דהיינו טעמא דביום סתם איבד תעניתו מפני שיכול להתענות יום אחר תחתיו דלוה ופורע אבל ביום זה דלא שייך למימר דלוה ופורע משלים והתם כמו דאיתי לעיל מיגה הך דלוה אדם תעניתו ופורע ואחרים אמרו דאפילו ביום זה לוה ופורע דהא אמרי' הכא לא יהא אלא נדר ומנדר דצדקה הוא דאתיא עלה וכדכתיבנא והתם בפ"ק דערכין מסקינן דאפילו באומר סלע זו לצדקה כל שלא באת ליד גבאי לוה ופורע וכן דעת הראב"ד והרשב"א ז"ל וכך ירושל' דכתיבנא לא מוכח מידי דהיינו טעמא דביום סתם אבד תעניתו לפי שעדיין הוא מחוייב להתענות יום אחד אבל ביום זה כל ששכח ואכל אינו מחוייב שיפרענו והרי נדרו בטל מעתה ומש"ה מתענה ומשלים עכ"ל והדעת הראשון הוא דעת הרמב"ם שכתב בפ"ד מהלכות נדרים הנודר לצום י' ימים באיזה יום שירצה והיה מתענה ביום אחד מהן והוצרך לדבר מצוה או מפני כבוד אדם גדול ה"ז אוכל ופורע יום אחר שהרי לא קבע הימים בתחלת הנדר ע"כ וכך נראה שהוא דעת הרא"ש במה שפי' הירושל' דקאמר דביום סתם לוה ופורע היינו שקבל עליו להתענות יום א' ובמנחה קבל עליו להתענות אותו תענית למחר ובשביל קבלתו לא מיקרי יום זה דמשמע הא אם לא קבל עליו קודם לכן להתענות יום אחד אלא במנחה קבל עליו להתענו' למחר מקרי תענית זה ואינו יכול ללוותו אלא דאם כן קשה למה הוצרך לדחוק ולהעמיד הא דקאמר בירושל' דיום זה מתענה ומשלים בשיום זה קבוע לו להתענו' תמיד דהיינו כשמת אביו להתענות למחר לכן נ"ל שהוא סובר דאפי' בכה"ג יכול ללוותו וכמה שפירש הירושל' לא בא אלא ליישב דיום סתם דקאמר בירושלמי היינו שקבל עליו במנחה להתענו' מחר ולדידי' כיון שמקבל עליו במנחה להתענו' למחר אין חילוק בין בקבל עליו קודם לכן להתענו' יום אחד ללא קבל ובירוש' חד מינייהו נקטו ואמרי דלוה ופורע וה"ה לאידך דתרוייהו בחד גוונא שייטי כך נ"ל לפי מ"ש בפ"ק דתעניות אבל ממ"ש בפ"ק דשבת משמע דאינו יכול ללוות אלא בקבל עליו להתענו' יום אחד ובמנחה קבל עליו אותו תעני' למחר אבל ביום זה ממש אינו יכול ללוות : ולענין הלכה כיון דהרמב"ם סבר דהיכא דלא נדר להתענו' קודם לכן סך ימים אלא קבל עליו סתם להתענו' ביום זה אינו יכול ללוותו כלל אפי' מפני דבר מצוה והרא"ש בפ"ק דשבת משמע דהכי ס"ל הכי נקטינן. כתוב בת"ה סי' ער"ה שמי שנדר להתענו' שני וחמישי שנה תמימה או חצי שנה נוכל לומר דדמיין ימים הללו קצת ליום קבוע הואיל ובירר ימים הללו משאר ימי השבוע משום דיומי דרחמי אינון ולא מצי ללוותן וכן משמע בא"ז וכו' אפס י"ל דכל זה מיירי אם לא ירצה ללוות ומ"מ הדעת נוטה בנידון דידן דאין ללוות התעני' אלא בשביל אונס או צער ממש או בשביל סעודת מצוה דשייך בגווייהו ואעפ"כ צריך להתענות מקצת היום זמן מועט יותר משהוא רגיל עכ"ל ומ"ש שצריך להתענות מקצת היום וכו' נראה שטעמו מפני שכתב הרא"ש בפ"ק דתעניות דמיקרי תענית מה שהתענה מקצת היום לענין זה דא"צ לשאול על נדרו : במרדכי סוף תענו' מצאתי כתוב מספקא לר' שמא דוקא תעניתו אבל ת"צ שמא אינו רשאי לפרוש מן הצבור ע"כ ורב"י כתב בפשיטות כרא' שהתעני' שמתענין בצבור אינו לוה ופורע ואם שכח ואכל משלים תעניתו כיון שאינו יכול לפרעו וכן כתב הכלבו. בשם הראב"ד דת"צ שהסכימו עליו על כל צרה אינו רשאי ללות ולפרוש מהם ואצ"ל בד' צומות שיש להם זמן קבוע שאינו לוה וכ"כ בפסקי התוס' ופשוט הוא והכי דייק תיבת תעניתו וכתב עוד הכלבו בשם הראב"ד שאפילו באומר יום זה לוה ומיהו מי שקבל עליו שני וחמישי של כל השנה אינו לוה תעניתו לפי שנצטער עצמו צער גדול נתכוון. כתב הרא"ש וז"ל הראב"ד פירש לא יהא אלא נדר אילו אמר סלע זו לצדקה עד שלא בא ליד הגבאי מי לא מצי יזיף ופרע והאי נמי כל כמה דלא בא ליד גבאי דמי שהרי בידו הוא וקבלת תעני' אינו אלא לצדקה כאילו מתנדב מחלבו ודמו לגבוה ותמורתה יתן לעניים ואומדן דעת הוא דאדעתא דהכי קביל הלכך לוה ופורע ומ"ש ותמורתה יתן לעניים לא ידעתי למה כיון דצריך לפרוע תעניתו אפשר שר"ל שבו תלוי הדבר אם ירצה יתן תמורתה לעניים ולא יתענה ואם ירצה יפרע תעניתו ולא מסתבר לי דהא אמרינן גדולה תענית מן הצדקה שזה בגופו וזה בממונו נמצא שאין התשלום שוה עכ"ל ורבינו ירוחם כתב כל זה ואח"כ כתב וראיתי לאבותי נוהגין לפדותו כשיש בו צער או אונס ע"כ ותימא כיון דאיכא צער או אונס מה היו צריכים לפדותו הרי יכולין הם ללוותו וי"ל דמיירי כשלא היו רוצים לצער עצמם להתענות יום אחר אי נמי שהם היו סוברים כדברי האומרים דמקבל עליו להתענות יום זה אינו רשאי ללוותו ונמצא' צער או אונס היו פודים אותו בדמים ונותני' לעניים : כתוב בכתבי מה"ר איסרלן סי' ס' שמי שהוא נדור ובא להתענות סך תעניות יכול לדחותם עד ימות החורף וכ"כ בהגהת מרדכי סוף פ' איזהו נשך : עוד בכתבים הנזכרים סי' ס"א שב' ימים וב' לילות רצופים כ"ל להשוותם נגד מ' תעניות שאינן רצופים : וכן תענית חלום אין לווין אותו שצריך להתענות מיד למחרת ואפילו בשבת כלומר שצריך להתענות מיד למחרת הלילה שראה החלום ואפילו אם הוא בשבת אלמא דלא מהני לבטל חלום רע אלא תענית של אותו יום עצמו הלכך ליכא למימר ביה שילוה אותו וכבר נתבאר זה בעובדא דרבי יהושע ברי' דרב אידי (יב:) שכתבתי : ומ"ש שצריך להתענות יום אחר על שביטל עונג שבת פשוט הוא בפ"ק דתעני' ובפ"ק דשבת (יא.) ולשון רבינו אינו מתוקן כל צרכו ושעור דבריו כך הם וכן תענית חלום אין לווין אותו שצריך להתענות בו ביום עכ"פ כדי לבטל חלום רע ואפילו בשבת צריך להתענות על חלום רע וצריך להתענות ביום אחר על שביטל עונג שבת : ומ"ש וא"צ שיהיה התענית האחר מיד ביום ראשון שלאחר השבת כ"כ המרדכי בפ"ק דשבת וה"ה בפ"א מהל' תענית ובשם הרשב"א מצאתי כתוב דוקא מי שתשש כחו ואינו יכול להתענות ב' ימים רצופים שאל"כ ראוי לו שלא יתעכב לבקש סליחה וכפרה ע"כ וכבר כתבתי בסי' רפ"ח שהזוהר בפ' ויקהל מצריך להתענות ביום שאחר השבת מיד וגם בהג"א בפ"ק דתעני' כתב שהמנהג להתענו'

באחד

דרכי משה

מהרי"ל להתענות בה"ב לכפרה : (ב) וכ"כ רי"ו פי"ד ח"א ובהגה"ה פ"ק דשבת באשר"י משמע דכה"ג מקרי יום סתם :

ונראה

פרישה

(ב) אין יכול ללוותו ולפורעו ודעת הרמב"ם והר"ן והרא"ש וב"י ורמ"א לפסק הלכה דוקא אם נדר להתענות סכום תענית לזמן באיזה יום שירצה והיה מתענה ביום א' אעפ"י שקבלו עליו מאתמול והוצרך לדבר מצוה או מפני כבוד אדם גדול או שמצטער הרי זה לוה ופורע יום א' שהרי לא קבע הימים בתחלת הנדר כמצא דיום זה אינו מעיקר הנדר וכשהוא לווהו עדיין נדרו קיים אבל אם לא קבל עליו קודם לכן להתענות יום אחד אלא במנחה קבל עליו להתענות למחר מקרי תענית זה ואינו יכול ללותו וכתב המרדכי וכ"כ רמ"א וכ"ש שאינו יכול ללות ולפרוע תענית ציבור ומיהו תענית בה"ב שנוהגין להתענות אחר הפסח וסוכות או אפי' בי' ימי תשובה ואירע בהם ברית מילה מצוה לאכול וא"צ התרה כי לא נהגו להתענו' בכה"ג ודוקא כשאוכלין שם אבל אם שולחים לו"א לביתו אין לו לאכול ואם קבל עליו התענית במנחה צריך להתענות וי"א שאם מצטער הרבה בתעניתו יכול לפדותו בממון וה"ה באונס אחר וכו' רמ"א וכ"ל דוקא בקיבל עליו תענית בעלמא אבל קבלו דרך נדר צריך לקיים נדרו : (ג) מיד ביום ראשון שלאחר השבת ז"ל מ"ן ע"ש בתוס' והגהות רמ"ש בשם א"ו שנהגו להתענו'

ביום

באח' בשבת ואין לשנות המנהג וכתיב בתה"ד סי' רע"ח כתוב במנהגים מתענה בשבת לא יתענה באחד בשבת בחנוכה אלא ימתין עד לאחר חנוכה אבל המתענה בי"ט ראשון משום חלום יתענה בי"ט שני עכ"ל ודבר תימה הוא לומר שיתענה בי"ט שני דאע"ג דבקיאי' בקביעא דירחא מ"מ הרי אנן נוהגים בו קודש ואסור לולל בו הלכך לא יתענה עד מוצאי יו"ט אח"כ מצאתי בשבלי הלקט וז"ל נמצא בספר החסידים אדם שהתענה תענית חלום בשבת וחנוכה לא יתענה בא' בשבת בחנוכה אלא ימתין עד לאחר חנוכה ויתענה אבל אם התענה בי"ט בשביל חלום יתענה בי"ט האחרון וכ"ל דהכא שבקוה לחסידותייהו שאין להקל ולבטל עונג יו"ט דלא גרע י"ט שני של גליות מחנוכה ופורים עכ"ל: וכתב בהג"מ פ"א מהלכות תענית פסק ה"ר אלחנן הנודר להתענות בשבת או בר"ח וחנוכה ופורים (ג) צריך למיתב תענית לתעניתי' כדאמר בפ"ק דר"ה (יח:) לאו והתענו על מה שהתעניתם וזה היה בחנוכה ובשוגג וכן הדין בתענית חלום ע"כ ומשמע דה"ה למתענה בעי"ה תענית חלום שצריך להתענות תענית אחר שהרי הוא מצוה לאכול בו ואית ליה סמך בקרא דאורייתא:

השבת כתב רב עמרם ור' קלונימוס שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום בשבת שאין אנו בקיאין בפתרון החלומות לידע איזה רע ואיזה הוא טוב ואין מתענין בספק (ד) וכ"כ אבי העזרי והמתענה בשבת י"א שאומר עננו ברכה בפני עצמה ונראה יותר לכוללו באלהי נצור (ד) בלא חתימה כדפרישית לעיל בסוף ברכות אין תענית צבור בבבל ליאסר במלאכה ולהפסיק מבע"י אלא ט"ב בלבד הלכך יחיד שקבל עליו תענית לא חיישינן שמא תענית צבור קבל עליו ומותר בכולן:

תקסט **יחיד** שמתענה על צרה ועברה או הולה ונתרפא או מת צריך להשלים כל תעניות שקבל עליו אבל הצבור שמתענין על שום דבר ונענו קודם חצות לא ישלימו:

תקע **מי** שנדר להתענות כך וכך ימים וארעו בהם שבתות וימים טובים או ראשי חדשים חנוכה ופורים נדרו בטל וצריך

תקסט יחיד שמתענה וכו' בפ"ק דתענית ת"ר הרי שהיה מתענה על החולה ונתרפא או על הצרה ועברה ה"ז מתענה ומשלים וכתב הרא"ש הקשה על הראב"ד מ"ש מתעני' גשמים שמפסיקים ביום אם ירדו להם גשמים קודם חצות ותירץ דצרת גשמים שאני שעוברת לגמרי אבל שאר צרות שאינם כן מתענה ומשלים והוא ז"ל השיג על תירוצו וכתב שעיקר החילוק בין יחיד לצבור ושכן מבואר ברמב"ם וכ"כ הר"ן והר' המגיד דלצבור לא ישלימו קודם חצות משום טירחא דצבורא א"כ משום דב"ד כי גזרו תעניתא לכן מתנה עליהן בכך אבל יחיד דבריו שבלב אינן דברים וכך כתב רבי' ודלא כמ"ש המרדכי ע"ש ראבי"ה דהך דחולה ונתרפא כגון שנתרפא לאחר חצות דליתא אלא אפי' קודם חצות נמי מתענה ומשלים ביחיד ומ"ש או מת וכו' כן פי' רש"י וכ"כ הרא"ש ומשמע מדבריו דבמת אין חלוק בין יחיד לצבור דאפי' צבור צריכין להשלים כל תענית שקבלו עליהם ואין לח"ק בין יחיד לצבור אלא בנתרפא ועברה הצרה ועיין במ"ש מהרא"י בת"ה בסי' ר"פ:

תקע מי שנדר להתענות וכו' כל מ"ש בסימן זה נתבאר לעיל

כתב ר"ע ורבינו קלונימוס שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום בשבת וכו' כ"כ הגה"א בפ"ק דתענית ואח"כ כתבו ומנהג בזמן הזה שמתענין בשבת תענית חלום וכן היו נוהגין רבותינו ואם הוא ת"ח ישב כל היום כולו וילמוד בתעניתו ויתכפר לו והמרדכי כתב בפ"ק דשבת דאין להתענות אלא על חלום שראה תלת זימני ע"כ. והעולם נוהגין להתענות בשבת על אחד מג' חלומות והם הרואה ס"ת שנשרף או י"ה בשעת נעילה וקורות ביתו או שיניו שנפלו וי"א שהקורא בספר תורה הוא אחד מאלו ואחרים אומרים שהרואה שנושא אשה הוא א' מהן וי"א הרואה שהוא י"ה אף על פי שאינו שעת נעילה והא דרואה שיניו שנפלו דוקא שיניו אבל הרואה שנשרו לחייו חלום טוב הוא דמתו היועצים עליו רעה כדאיתא בפרק הרואה (נו:): **והמתענה** בשבת י"א שאומר עננו ברכה בפ"ע וכו' נתבאר בסי' ר"ד: **דין** המתענה בר"ה תענית חלום אכתוב בסי' תקצ"ז המתענ' תענית חלום אם צריך להמתין עד שקיעת החמה כתבתי בסי' תקס"ב: **אין** ת"צ בבבל ליאסר במלאכה ולהפסיק מבע"י אלא ט"ב בלבד ספ"ק דתענית (יא:) א"ר ירמיה בר אבא אין ת"צ בבבל אלא ט"ב בלבד כתב הרא"ש פי' ראבי"ה לפי שאין שם נשיא דגרסי' בירוש' פ"ב דמכילתין ר' חלבו אמר לר' יודן פוק עמן דצערך עבר א"ר יוסי הדא דתימא אילין תעניתא דעבדין ליתא תעניתא דלית נשיאה עמנא וכתב ראבי"ה דיחיד שקבל עליו תענית סתם לא חיישינן שמא ת"צ קבל עליו כיון שאין ת"צ בבבל והביא ראיה שכן הצבור כשמקבלין עליהם תענית ב' וה' וב' ומברכין למי שמתענה אומרים תענית סתם ואינם אומרים תעני' יחיד וכתב עוד הרב כהנא אמר יחיד שקבל עליו תעני' אסור בנעילת הסנדל חיישינן שמא ת"צ קביל עליה ונראה דס"ל כמש"ל בשם אבי"ה דהאידנא ליכא למיחש משום דקי"ל אין ת"צ בבבל עכ"ל. ומיהו המרדכי כתב בשם אבי"ה כשמקבל התענית אומר אהא בתענית יחיד למחר עכ"ל משמע דלכתחלה צריך לומר כן וכ"כ רבי' בסי' תקס"ג: כתוב בתשובות מהר"י ויי"ל כשבא יום שמת אב או אם באדר שמעתי שהורה מהר"י מולן לצום בשניהן. אבל נראה שיש לצום באדר שני ולא בראשון דאמרי' בנדרים (סג.) הנודר עד אדר אם לא ידע שהשנה מעוברת עד אדר הראשון ואם יודע שהשנה מעוברת עד אדר השני והכא נמי הא ידע ואני רגיל כמו מהר"י ז"ל עכ"ל מצאתי כתוב מתענין יום המיתה כ"כ אבולה ועל המתענים יום הקבורה כתב הכל הוא וראייתו מדקאמר שמואל יום שמת בו אביו וכתב מהר"י קולון בשורש ל"א שאם אירע יום שמת בו אביו בשבת או בר"ח יש לחוש לדחותו למחר כתב מהרי"ל בתשובה על אשה שנדרה לילך על קברי הצדיקים שבמקום פלוני ועכבה ימים רבים ואח"כ אירע שהשכירוה לילך שם פסק דדי בהליכה זו דכיון דלא נדרה להוציא מעות דמיא לנודר לקנות בית בא"י דאין מחייבין אותו עד שימצא הראוי לו דאדעתא דהכי נדר הכא נמי ל"ש וכן הנודר להתענות סכום ימים רצופים ומקלע ליה בהון תענית חובה או שאר תעניות חובה מי לא נפיק הלא לצעורי קביל עליה ה"נ ל"ש ודמיא נמי להא דתנן (חגיגה ז:) ישראל יוצאין ידי חובת שמחה בנדרים ובנדבות אלמא אע"ג דבעי לאיתויי שלמי נדר או נדבה אפ"ה נפיק ביה ידי שמחה אלמא לא אמרינן כיון דהוי לא נדר בעי אתויי שלמי שמחה ברגל לא ליפוק ידי נדרו ולא דמיא להאי (נזיר יג:) דהריני נזיר ונזיר לכשיהיה לי בן וכו' דמיתי ליה מהר"מ בשמחות דהתם תרי נדרי נינהו כתב הרמב"ם בפ"א כל פטרוי בתענית בין שהיה מתענה על צרתו או על חלומו בין שהיה מתענה עם הצבור על צרתם הרי זה לא ינהוג עידונין בעצמו ולא יקל ראשו ולא יהיה שמח וטוב לב אלא דואג ואונן כענין שנאמר (איכה ג) מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו (ה):

תקסט יחיד שמתענה על צרה ועברה וכו' בפ"ק דתעניות (י:) ת"ר הרי שהיה מתענה על החולה ונתרפא או על הצרה ועברה ה"ז מתענה ומשלים וכתב המרדכי בשם ראבי"ה דהא דקתני מתענה ומשלים היינו כגון שנתרפא החולה או שעברה הצרה לאחר הנץ החמה לר"מ ולר' יהודה אחר חצות ולרבי יוסי אחר ט' שעות ומשמע דהלכה כר' יהודה עכ"ל אבל רש"י פי' על החולה ונתרפא. ה"ה אם מת החולה בעי לקיומי נדרו. על הצרה ועברה מתענה ומשלים ואם לאו נראה כמתנה עם קונו. משמע מדבריו דאפי' נתרפא או עבר' הצרה קודם חצות מתענה ומשלים וכת' הרא"ש הקשה הראב"ד מאי שנא מתעני' גשמים שמפסיקים ביום אם ירדו להם גשמים קודם חצות ותירץ דשאני תעני' גשמים דכיון שירדו להם גשמים כל צרכן שוב אין להם צורך בזה הפעם אבל צרה אחר' כל שעה צריך רחמים שלא תחזור ואינו טעם מספיק דבגשמים נמי אפי' לא ירד להן כל צרכן אוכלין ושותין ושמחים ואומרים הלל לפי שנתקבלה תפלתם ובוטחי' בבורא שירדו להם כל הצורך וזה שייך לומר אף בשאר צרות אלא נ"ל לחלק בין צבור ליחיד דלצבור צריכים להלל ולהודות מתוך שמחה ובכרם מלאם אבל יחיד משלים תעניתו וכן משמע מתוך הרמב"ם שכת' גבי צבור שהיו מתענים וירדו גשמים קודם חצות שמפסיקין וכן אם מתענים על צרה ועברה אם קודם חצות לא ישלימו אחר חצות ישלימו אלמא לא מפליג בצבור בין גשמים ובין צרות אחרות וא"כ צריך לחלק בין צבור בין יחיד הרי זה משלים כל התעני' שקבל עליו ונראה דה"ה נמי אם מת החולה כיון שקבל עליו תעני' סתם ולא התנ' דעתו היה אקבלה זו מתוך שקבל עליו תעני' הללו תהיה מקובלת תפלתו שיתפלל על החולה ועל הצרה והאי דנקט ונתרפא משום דבדבר זה יש חילוק בין צבור ליחיד עכ"ל. וכ"כ הר"ן נ"ל דמסתברא שלא יומו בלבד הוא משלים אלא כל הימים שקבל עליו להתענות וטעם הדבר כתב דברי הראב"ד שחלק בין תענית גשמים לתעני' דשאר צרות וכת' עוד אבל מדברי הרמב"ם בפ"א מהל' תעני' נראה שעל היחיד אמרו שהו' מתענה ומשלי' בכל הצרו' כולם והיינו דקא מייתי לה הכא גבי תענית של יחידים והסי' דאמרי' התם לא ישלימו בת"צ דוקא היא שאין מטריחין על הצבור אלא כפי הצורך בלבד והיינו דתני לה התם בלשון רבים לא ישלימו וגם ה"ה כתב שדעת הרמב"ם לחלק בין צבור ליחיד ונתן טעם לדבר משום טרחא דצבור' א"נ משום דב"ד כי גזרו תענית לכן מתנה עליהם בכך אבל יחיד דברים שבלבו אינן דברים: **ולענין** הלכה כיון דהרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן. כתוב בת"ה סי' ר"פ ת"ה וצבור שגזרו תעני' בשביל צור אחד שנתונים בצרה גדולה תפיסה חמורה ולאחר שהתענו יותר מחצי היום בא להם שמועה ברורה שנפטרו מן התפיסה אתמול קודם שקבלו עליהם התענית ירא' דמן הדין א"צ להשלים דאפי' היה נדר גמור כיון דאשתכח למפרע דבטעות הוא אין צריך התרה כדאיתא בנדרים פ' ר' אליעזר (סו.) והלכך בנידון דידן אפי' אי הוי יחיד א"צ להשלים וכ"ש נמי דהא דכ' אור זרוע (א) אההיא דקודם חצות לא ישלימו שאם ת"ח ורוב הצבור רוצים להשלים אין היחיד רשאי לפרוש מהם בנידון דידן לא שייך לת"ח ולרוב הצבור להחמיר על עצמם ולהשלים הואיל ומעיקרא בטעות הוה אמנם זכורני בימי חורפי דהוה עובד' ממש כנידון דידן והשמועות באו בערב סמוך ליכנס בב"ה שנפטרו מן התפיסה קודם קבלת התעני' ואעפ"כ צוה ת"ח א' מהגדולי' וסיימו היום בתענית וקראו בתורה והפטירו במנחה כבשאר תעניות ואפשר משום דהעריב היום כל כך לא חשו למלתא עכ"ל (ג):

תקע מי שנדר להתענות כך וכך ימים ואירעו בהם שבתות וימים טובים וכו' כל סי' זה נתבאר יפה לעיל בסי' תי"ח: ומ"ש

דרכי משה

(ג) ונראה דה"ה חש"מ וכ"כ מהרי"ל: (ד) וכתב באגור דאומר אחר תפלה אלהי בזמן שב"ת קיים כולי: (ה) כתב בספר של מהרא"י ז"ל שב' ימים וב' לילות רצופים יש לחשבן ולהשוותן נגד מ' יום שאינן רצופים עכ"ל ומצאתי כתוב במנהגים וז"ל בתשובת מהר"ם מ"ץ סימן ס"ב בקנס לאחד שעבר חרם קדמונים להתענות מ' יום בכל שבוע ב"ה וכתב ע"ז ואם רוצה להתענות נגד זו ג' ימים וג' לילות רצופין לא יפטור בכך למען ישים אל לבו עוונותיו ימים רבים ויתכפר לו באריכות הזמן עכ"ל הר"מ הר"י פירש שאין לדמות ג' ימים למ' יום אע"פ שאינן רצופים מהר"ם מזמון אמר ששמע ממהר"ש שנראה לו ששני ימים ולילות רצופין בתענית חשובין כמ' יום שאינן רצופין כתב מהר"י ברין אם אדם בריא דוקא ג' ימים וג' לילות ואם חלש די בב' ימים וב' לילות וכן בתשובת מוהר"ר חיים פלטיאל על נשים שמוצאות אצליהם ילדים כתב שג' ימים וג' לילות חשובין כמ' ימים רצופין ע"כ מצאתי ונראה דכל זה לא מיירי אלא לענין אדם שנתחייב להתענות מ' יום מכח איזה חטא ובהא מיירי כאן אבל מי שנדר להתענות מ' יום לא יוכל לפטור נדרו אפי' בג' ימים וג' לילות ויותר אלא צריך לקיים מה שנדר וכ"ש אם היה המ' יום שמתענין קודם ר"ה ויה"כ דוגמת מ' יום שהיה מרע"ה בהר שרוקא קאמר ולא יוכל לפטור עצמו בג' ימים ולילותיהן ודלא כמו שהורה מוהר"ר שלמה לוריא ז"ל לאחד שנדר להתענות מ' יום קודם ר"ה והורה לו להתענות בעד זו ב' פעמים ב' ימים וב' לילות ונ"ל שטעה בהוראה זו מטעם שכתבתי ומצאתי ראייה לדברי במנחות פ' הרי עלי עשרון במשנה שור שוה מנה והביא שנים במנה לא יצא אפילו זה במנה חסר דינר וזה במנה חסר דינר לא יצא וה"ה כאן ואף על גב דיש לחלק בין קבלת תענית לנדר כדלקמן סימן תק"ע מ"מ נראה דבזו אין לחלק וצריך לקיים מה שקיבל עליו ולא דמי להא דכתבתי בשם הראב"ד דיכול לפדות תענית במקום צער או אונס דשאני התם דאדעתא דהכי לא קיבל עליו אבל כאן דסוף סוף יצטער עצמו צריך לקיים מה שקבל עליו או ישאל על קבלתו כן נ"ל: **תקסט** (א) וכ"כ הג"א בשמו: (ב) עיין בי"ד סי' ר"ך: והא

פרישה

ביום א' מיד ובפרט האידנא שסוף יום איד שלהן: (ד) **וכ"כ** אבי העזרי והעולם נוהגין להתענות וע"ל סי' רפ"ח שכתבתי על מה נוהגין להתענות ע"ש: סי

חדושי הגהות

רבי חלבו אמר לרבי יודן נשיאה פוק עמן וצערך עבר (כלומר צא עמנו וצערך שאתה מצטער על הצבור יעבור שעל ידי יציאת הנשיא התענית מקובל) אמר רבי יוסי הדא אמרת אילין תעניתא וכולי כן פסק בעל קרבן עדה: דבנשבע

וצריך התרת חכם שיאמר לו אילו שמת אל לבך שיארעו בו אלו הימי' לא היית נודר ומתיר לו והותר כל הנדר וכתב הרמב"ן דווקא דאפקי' בלשון הרי עלי שהוא לשון נדר אבל אפקיה בל' קבלת תענית אינו חמור כשאר נדר ואפי' התרה אינו צריך ואם נשבע בהם להתענות א"צ התרה א שאין שבועה חלה על דבר מצוה אלא לוקה על שנשבע שבועת שוא:

תקעא **היושב** בתענית (א) אי מצי מצער נפשיה נקרא קדוש ואי לא מצי מצער נפשיה נקרא חוטא (ב) ות"ח אינו רשאי לישב בתעניות מפני שממעט במלאכת שמים וכן מלמדי תנוקות:

תקעב **אין** גוזרין ת"צ בתחלה ביום ה' שלא להפקיע השערים לפי (א) שהרואה שקונין ביום ה' בערב לצורך א ד' סעודות גדולות לצורך סעודת הלילה ולצורך סעודת שבת תמהין וסבורין שרעב בא לעולם אבל משהתחילו כבר להתענות יודעין שהוא בשביל התענית: אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו כבר להתענות ואירעו אלו הימים אפילו לא התענו אלא יום אחד אין מפסיקין ומתענין בהן ומשלימין וכן יחיד שקבל עליו תענית סתם בע"ש מתענה ומשלים אלא אם כן פירש בשעת קבלה שאינו רוצה להתענות אלא עד שישלימו הקהל תפלתם:

תקעג **הלכתא** בטלה מגילת תענית שכל הימים הכתובים במגילת תענית שלא להתענות בהם מותר להתענות בהם חוץ מבחנוכה ופורים (א) וכתב הראב"ד דדוקא יחיד

לעיל סימן ת"ו ומ"ש ואם נשבע בכן להתענות וכו' פי' שנשבע בכן לבדן להתענו' דאי כשנשבע להתענות כך וכך ימים ואירעו בהם שבתות וי"ט הא כבר נתבאר בי"ד סימן רט"ו דחלה השבועה אף על השבתות וי"ט מטעם איסור כולל בשב ואל תעשה וכ"כ לעיל בסימן תפ"ה וצריך נמי לומר דדוקא בנשבע בשבתות וי"ט שהם דאורייתא אבל חנוכה ופורי' ור"ח כיון שהם מדרבנן חלה עליהן שבועה כמ"ש הרא"ש הביאו רבינו בי"ד סימן רל"ט וכאן קיצר רבי' וסתם דבריו לפי שנסמך על מה שמבואר בי"ד כי שם מקום עיקר דינים אלו:

תקעא היושב בתענית וכו' פשוט פ"ק דתענית וכתב בעל ראשית חכמה דאף ת"ח אם נודע לו חטאתו אשר חטא שראוי להתענות עליהם מחוייב הוא להתענות על כל פנים והאריך ע"ז והסמ"ג כתב דכשהצבור מתענין יש לו לת"ח להתענות ולצער עצמו עמהם ומביאו ב"י:

תקעב אין גוזרין וכו' משנה בפ"ב דתענית ודברי רבינו בשלא להפקיע השערים ולפי שהרואה שקונין ביום ה' וכו' הם פרש"י וטעם זה שייך בכל התעניו' שגוזרין על כל צרה שלא תבא אבל הר"ן פי' בשם ר"י דבתעני' של גשמים בלבד אמרו לפי שאז מתייקר השער כשרואין מתענין על הגשמים ולא רצו חכמים שתהא הפקעת השער בתחלה בה' מפני כבוד השבת ע"כ ולפ"ז משמע דבעיר שרובה עו"ג גוזרין בתחלה בה' בין לפירוש רש"י ובין לפירוש הר"י אבל ה' המגיד כתב שנהגו שבשום מקום אפי' בעיר שרובה עו"ג אין גוזרין תענית לכתחל' אלא בשני וכן עיקר ומביאו ב"י וכתב בפסקי תו' דתענית צבור שגזרו תענית ואירעו בהן ר"ח או פורים ולא העלו על דעתם מפסיקין אותו היום ואין מתענין דעכשיו צבור הוו כיחיד לענין תענית וצריכין לפרוע אותו יום שמפסיקין עכ"ל וכתב ב"י משמע מדבריהם דאפי' התחילו מפסיקין ר"ח חנוכה ופורים משום דחשיבי כיחיד כדאמרינן אין תענית צבור בבבל ומכל מקום אין נראה שיהא כן דעת הפוסקים שהרי כתבו סתם דהתחילו אין מפסיקין ולא חילקו בדבר והיא דאין תענית צבור בבבל איכא לאוקמי במילי אחריני כמו שנתבאר בסימן תקס"ח עכ"ל ולפעד"נ דאין ראיה ממ"ש הפוסקים בסתם דהתחילו אין מפסיקין לדחות פסק מפורש דמחלק בכך ובהג"ה מיימוני' פ"א מה' שופר נ"כ מפורש לגבי ט"ו בשבט דוחין התענית לשבת הבא ומביאו ב"י ומשמע נמי אפי' אם התחילו מפסיקין דלא כב"י דמפרש לה דלא התחילו דא"כ מאי דוחין קאמר דאם ר"ל דאין גוזרין בתחלה הא משנה שלמה היא בפ"ב דתענית כדלעיל בסימן תי"ח ומאי אתא לאשמעינן וחו דבסי' תקס"ז כתב הב"י גופיה דאפי' תענית צבור דצריך קבלה דין תענית יחיד יש לו לענין דרשאי לטעום עד רביעית ואין זה אלא מטעם דהך דאין תענית צבו' בבבל מפרשינן לה לחומרא דאיירי בכל מילי נמי חיישינן לחומרא שלא להתענות בר"ח וט"ו דוחין לשבת הבא וכמדומה דכך נהגו מעולם והכי נקטי':

תקעג וכתב הראב"ד כ"כ הרא"ש בשמו ולא דחה דבריו אבל הר"ן דחה דבריו וכתב ב"י שהמנהג כר"ן ותמה על רבי' וה"ר ירוחם שהביאו דברי הראב"ד בסתם וכתוב בהגהת ש"ע מי שיש לו נשואין בחנוכה אין לו להתענות אבל אם יש לו נשואין בניסן מתענה ביום חופתו אפי' בר"ח ניסן מפני שהוא א'חן כימים שמתענין בהם כדלקמן בסי' תק"ף עכ"ל ומ"ש אפי' בר"ח ניסן ר"ל אעפ"י שנקר' י"ט וקבוע כמו חנוכה ואינו דומה לשאר יומי דניסן דאינן כי אם מנהג שנהגו כן ולא קבוע ע"פ תקנת רז"ל אפ"ה

ומ"ש וצריך התרת חכם וכו' והותר כל הנדר משנה בנדרים פרק רבי אליעזר (סו:) ודין צבור שהתחילו להתענות ואירעו אלו הימים כתב רבינו בסי' תקע"ב ואם יש צד היתר להתענות בשבתות וי"ט כתבתי בסימן רפ"ח:

תקעא היושב בתענית אי מצי מצער נפשיה נקרא קדוש וכו' עד מפני שממעט במלאכת שמים פשוט בפ"ק דתעניות (יא·) ואי מצי מצער נפשיה פירש"י אם יכול לסבול התענית:

ומ"ש וכן מלמדי תינוקות פשוט הוא דאין לך עוסק במלאכת שמים גדול מהם שעל הבל פיהם של תינוקו' העולם עומד · כתב סמ"ג אין ת"ח רשאי לישב בתענית ואעפ"כ כשהצבור בצער חייב לצער עצמו עמהם וגם סמ"ק כתב דאם הצבור מתענין יש לו להתענות · וכתב עוד סמ"ג בשם התוספות עיר שהקיפוה אויבים וכן יחיד הנרדף מפני הגיים או ליסטים או רוח רעה אין רשאין להתענות שלא לשבר כחן ע"כ וכ"ל שנודרים שאם ינצלו יתענו כך תעניות ועולה להם כאילו התענו אותם וכדאיתא בפ"ק דתעניות (ח·) גבי ר' זירא דאמרי ליה מנא לך הא אמר להו דכתיב ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום אשר נתת אל לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך:

תקעב אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה ביום ה' וכו' משנה בפ"ב דתעניות (טו:) אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בה' שלא להפקיע שערים אלא ג' תעניות ב' וה' וב' שלש שניות ה' וב' וה'· ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בה' כך לא שניות ולא אחרונות ופסק הרמב"ם פ"א כרבי יוסי וכ"כ מדברי רבי' בסימן תקע"ה ולפי זה מ"ש כאן אבל משהתחילו כבר להתענות יודעים שהוא בשביל התענית היינו לתת טעם למה בג' תעניות עצמם מתענין בה' תענית שנייה אבל לא בא להתיר להתענות בתעניות שניות ואחרונות ה' וב' וה' דמאחר שיש הפסק זמן בין תעניות אלו לאלו אין העולם זוכרים שהוא בשביל התענית ושייך ביה טעמא דהפקעת שערים ודברי רבי' בשלא להפקיע שערים הם דברי רש"י וכתב הר"ן ולפי זה לא בתעני' של גשמי' בלבד אמרו כן אלא בכל צרה שלא תבא על הצבור והכי מוכח מדמתני לה הכא בהדי אין גוזרין תענית על הצבור בר"ח בחנוכה ובפורים דמשמע דכי היכי דהך מתניא בכל תעניות הכי נמי הך דאין גוזרין תענית הצבור בתחלה בה' והר"י פי' דבתענית של גשמים בלבד אמרו שאז השער מתייקר כשרואין שמתענין על הגשמים ולא רצו חכמים שתהא הפקעת השער בתחלה בה' מפני כבוד השבת והרמב"ם לא הזכיר טעם למה אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בה' וכתב ה"ה שלא הזכירו לפי שאפי' במקום שאין לחוש לכך כגון בעיר שרוב' עו"ג הדין כן וכ"כ הגאונים שבשום מקום אין גוזרין תענית לכתחלה אלא בשני וכן נהגו ועיקר עכ"ל:

אין גוזרין תענית על הצבור בר"ח בחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין משנה שם ואפליגו אמוראי (יח:) בכמה תעניו' מיקרי התחילו ופסקו הפוסקי' כדברי האומר דאפי' תעני' א' הויא התחלה והיינו דוקא לצבור אבל יחיד אפי' התחיל מפסיק וכמו שנתבאר בסי' תק"ע ותקע"ה ובסוף סי' זה יתבאר שי"א דעכשיו צבור הוי כיחיד ובסימן תקע"ט יתבאר כשמתענין בר"ח אם נופלים על פניהם ואי זו פרשה קורין ומשם נלמוד לחנוכה ופורים ובסי' ר"ך נתבאר באיזה מקום יאמר עננו במוסף והרמב"ם בפ"א השווה ח"ה להנך ימים דבח"ה נמי אם התחילו אין מפסיקין: **כתב** הגה"מ בפ"א מה' שופר דט"ו בשבט אין להתענות ולצבור שגזרו תעניות ב' וה' וב' ואירע אח' מהם בט"ו בשבט דוחין תענית זה עד שבת הבאה דלא אשכחן תענית בר"ה והו כיון דד' ראשי שנים מתני גבי הדדי מידמו נמי להדדי להא מלתא דכולן שוין שלא להתענות בהן עכ"ל ונראה דלאו למימרא דאם התחילו מפסיקין דאטו מי חמיר ט"ו בשבט מחנוכה ופורים דתנן בהו אם התחילו אין מפסיקין אלא היינו לומר דמעיקרא דוחים מלהתחיל להתענות עד שבת הבא' כדי שלא יתענו בט"ו בשבט וכ"כ ממ"ש דין זה במרדכי ריש ר"ה בלשון זה צבור שבקשו לגזור תענית ב' וה' ב' ופגע בתענית ט"ו בשבט דמתי נוטה שהתעני' נדחה לשבת הבאה ואין קובעין תענית בו שלא מצינו תענית בר"ה כלל וכו' ומדכתב בבקשו לגזור משמע דדוקא קודם שיתחילו מיירי וכדפרישית והגה"מ נראה שלא חשש לדקדק לכתוב שבקשו לגזור משום דממילא משמע דלא איירי בהתחילו מהטעם שכתבתי: **בפסקי** תוספות פ"ק דתעניות מצאתי כתוב צבור שגזרו תעניות ואירעו בהן ר"ח או פורים ולא העלו על דעתם מפסיקין אותו יום ואין מתענין ועכשיו צבור הוי כיחיד לענין תענית וצריכין לפרוע אותו יום שמפסיקין עכ"ל משמע מדבריהם דאפי' התחילו מפסיקין לר"ח חנוכה ופורים משום דחשיבי יחיד כדאמרי' (שם יא:) אין ת"צ בבבל ומ"מ אין נראה שיהא כן דעת הפוסקים שהרי כתבו סתם דאם התחילו אין מפסיקין ולא חלקו בדבר והא דאין ת"צ בבבל איכא לאוקומא במילי אחריני כמו שנתבאר בסי' תקס"ח:

ובן יחיד שקבל עליו תענית סתם בע"ש מתענה ומשלים וכו' שם גבי ט' באב שחל להיות בע"ש מסיק בסוף הפרק הלכה מתענה ומשלים וכתב הרא"ש דה"ה בתעני' יחיד והכי איתא בירוש' אמר רב הונא אפי' יחיד שגזר על עצמו תענית מתענה ומשלים פי' אם ירצה ולא חשיב כמתענה בשבת וכיון שיכול להשלי' אם ירצה והוא קבל עליו תענית סתם וכל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית צריך להתענו' עד צאת הכוכבים אם לא שפירש בשעת קבלת תענית עד שישלים תפלתו עם הצבור עד כאן לשונו ובסי' רמ"ט נתבאר שיש חולקים בזה:

תקעג הלכתא בטלה מגילת תענית וכו' חוץ מחנוכה ופורים מסקנא דגמ' מספ"ק דר"ה (יט:): **ומ"ש** רבי' בשם הראב"ד כך כתבו בשמו הרא"ש והר"ן בספ"ב דתעניו' והכי ראיה מדאמרינן בגמרא (דתענית) (יח:) דרב נחמן גזר תענית בי"ב באדר ואמרו ליה יום טורייינוס הוא אלמא משמע דאע"פ דבטלה אין גוזרין בו תענית לכתחלה על הצבור והר"ן דחה דבריו וכתב דאין נראה מדאמרינן בפ"ק דר"ה (יח·) שגזרו תענית בחנוכה וא"ר אליעזר צאו והתענו על מה שהתעניתם ופשטינן מהא דלא בטלה מגי' תענית אלמא מאן דאמר בטלה אף לגזור בו תענית ומאי דאמרי ליה רבנן לרב נחמן והא יום טורייינוס הוא בעו למיקם אדעתיה אי עביד הכי משום דסבר בטלה והדר ואמר להו דאפי' למ"ד לא בטלה דיום טוריינוס בטולי בטלוה ע"כ· וכן המנהג שלא לדקדק כלל בימי מגילת תענית לא ליחיד ולא לצבור ויש לתמוה על רבי' ור"י שכתבו דברי הראב"ד בלא חולק עליהם ולא כתבו שאין המנהג כן:

ומ"ש

פרישה

סי' **תקעא** (א) **אי** מצי מצער נפשיה ר"ל שהוא חזק ובריא ויכול להתענות: (ב) **ותלמיד** חכם אינו רשאי כו'· אם לא בתענית צבור דלא יפרוש עצמו מהן:

סי' **תקעב** (א) **שהרואה** שקונין ביום ה' בער' לצורך שני סעודו' גדולות י"ם שמגיהו ד' סעודות וכבר הוא נדפס בדפוס ב"י אבל ברש"י ור"ן פ' סדר תעניות ד' י"מ כתוב שני סעודות וצ"ל דה"ט דסעודה שבת יחד מקרי סעודה אחת ור"ל סעודה לצורך יום הלום שהעולם רעבי' וסעודת שבת ועיקר הקפידא הוא בשביל סעודה הנוספת בשביל הלום דאילו לצורך שבת דכל יום ה' קונין לשבת. גם מדכתב שני סעודות גדולות ל' גדולות משמע דכל סעודת שבת קרי סעודה גדולה וק"ל:

סי' **תקעג** (א) **וכתב** הראב"ד דדוקא יחיד כו' והר"ן דחה דבריו וכן המנהג ב"י:

ושבתות

חדושי הגהות

תקע א דבנשבע להתענות בשבתות וי"ט לבד מיירי רבי' דאין שבועה חלה לבטל המצוה דאי בשנשבע להתענות כך וכך ימים ואירעו בהם שבתות וימים טובים כמ"ש בראש הסי' הא כבר נתבאר לעיל סימן תפ"ה דשפיר חייל השבועה לבטל המצוה בשב ואל תעשה בכולל וצריך נמי לומר דלא קאי רבינו אלא אשבתות וימים טובי' דהם דאורייתא דאין שבועה חלה לבטלן אבל חנוכה ופורים שהם מדרבנן פשיטא דחיילא שבועה וצריכה התרה (מהרל"ח): **תקעב** א ב' סעודות גדולות כן הוא ברש"י ועיין בר"ן:

נ"ל

יחיד יכול להתענות בהן אבל צבור אסורין לגזור תענית בהן ואפילו לפניהם ולאחריהם נמי אסור (ג) ושבתות וימים טובים מותרין לפניהם ולאחריהם :

תקעד ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין ודעתו לחזור צריך להתענות כל תעניות שקבלו עליהם שנותנין עליו חומרי מקום שיצא משם כיון שדעתו לחזור : ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין יתענה עמהם ופי' ריב"א ואפי' דעתו לחזור ומיהו כיון שלא קבל עליו תענית אם יצא מן העיר חוץ לתחום מותר לאכול וי"א דאפי' בעיר מותר לאכול שלא בפניה' ע"כ ויראה מדבריו א שמפר' שהולך שם ביום התענית ומסתבר כדבריו אם הולך שם ביום התענית אבל סוגיא דשמעתא מוכח דמיירי בהולך שם קודם לכן וקבל עליו תענית ואז ודאי הוי תענית גמור ואסור לאכול אפי' יצא חוץ לעיר שכח ואכל (א) אל יראה בפניהם כאילו אכל ואל יראה עידונין בעצמו מצוה להרעיב אדם עצמו בשנת רעבון [א] (ג) ואסור לשמש בו מטתו ולחשוכי בנים מותר כל הפורש מן הצבור אינו רואה בנחמתן וכל המצטער עמהן זוכה ורואה בנחמתן :

סדר

ומ"ש ושבתות וימים טובים מותרים לפניהם ולאחריהם בפ"ב דתעניו' (יז :) תניא דאפי' בימים שהיתה נוהגת מגיל' תענית שבתות וי"ט מותרים לפניהם ולאחריהם משום דדברי תורה אינם צריכים חיזוק ומפורש התם בגמרא (יח .) דר"ח נמי דאורייתא הוא ולפניו ולאחריו מותר :

תקעד ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין וכו' ברייתא פ"ק דתעניו' (י:) ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענים ה"ז מתענה עמהם ממקום שמתענין למקום שאין מתענין ה"ז מתענ' ומשלי' שכח ואכל ושתה אל יתראה בפניהם ואל ינהג עידונין בעצמו: פירש"י הרי זה מתענה ומשלים. כל התעניו' שקבלו עליהם בני עירו דנותנים עליו חומרי מקום שיצא משם וסיים בה הרא"ש כיון דדעתו לחזור אכל ושתה דיעבד אל יתראה בפניהם שנראה כחתן בין אבלים ויתקנאו בו ואל ינהוג עידונין בעצמו שלא יאמר הואיל ואכלתי כל שהוא אוכל הרבה:

ומ"ש רבינו בשם ריב"א שם במרדכי וז"ל ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין פי' ריב"א אפי' אם דעתו לחזור מתענה ומיהו כיון שלא קבל עליו להתענות נראה שאם יצא מחוץ לעיר חוץ לתחום מותר לאכול וא"צ להשלים מדלא קתני בסיפא מתענה ומשלים כדתני ברישא וכ"מ בחולין (קי .) דחוץ לתחום מותר כדקאמר התם חוץ לתחום אכלתינהו ופי' רבינו אבי העזרי ואני מוסיף דאפי' בעיר שמתענין שרי ליה למיכל בחדר אחר במקום שלא יהו רואין אותו וסרכי' כדמוכח בפ' מקום שנהגו (נא.) בעובדא דרבה בר בר חנה דדעתו לחזור הוה ואפ"ה כסייה ואין לחלק בין תענית לדבר איסור והתוס' פסקו דכל זמן שהוא בעיר צריך להשתתף עם הצבור בצרתם ואם שכח ואכל אל ינהוג עידונין בעצמו נראה דהכי בעי למימר לא יאמר כיון ששכח ואכל מעט אגמור סעודתי עד שובעי אלא מיד שנזכר יפרוש מלאכול וראבי"ה פי' דעדון אפילו בפני עצמו אסור דמתוך כך פניו צהובות מי שאכל שום וריחו נודף וכי יחזור ויאכל כדי שידוף יותר תוספות ונראין הדברים דא"כ היינו רישא דקתני אל יתראה בפניהם עכ"ל:

ומ"ש רבינו דסוגיא דשמעתא מוכח דמיירי בהולך שם קודם לכן וקבל עליו תענית לא ידעתי היכי מוכח סוגיא דשמעתא הכי ועוד קשה דאי בשקבל עליו תענית מאי קמ"ל פשיטא דמתענה ומשלים מיהו בהא איכא למימר דאיצטריך לאשמעינן דלא תימא לא קבל עליו להתענות אלא בעודו עמהם בלבד :

מצוה להרעיב אדם עצמו בשנת רעבון וכו' עד סוף הסימן בפ"ק דתענית (יא .) והא דאמרינן שאסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון מייתי לה בגמ' מדכתיב וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב וכתבו התוספות וא"ת הרי יוכבד נולדה בין החומו' ואותו העת עת רעב היה וע"כ שמשו מטותיהן בשני רעבון וי"ל דלכ"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידו' ויוסף לא שמש אבל שאר ב"א שמשו ומה"ר אליה מזרחי ז"ל כתב בפ' ויהי מקץ דשמא י"ל דכיון דאי אפשר לבטל מפריה ורביה א"כ יש לו נקיבה בכלל בניו כל זמן שלא נולדה ללוי בת חשוך בנים מיקרי והותר לשמש וק"ל דא"כ גם יוסף היה מותר לשמש שלא היה לו בת דא"כ היה מונה אותה הכתוב בשבעים נפש. והר"ן תירץ דאיסור תשמיש המטה בשני רעבון אינו אלא משום שישראל שרויין בצער ויורדי מצרים יודעי' היו בעצמם שהם שבעים ויוסף נמי יודעים היו בו שהוא שרוי בריוח אבל יוסף היה סבור שהן שרויים בצער ולפיכך לא שמש עכ"ל והא דקאמר הר"ן שהיו יודעים ביוסף שהוא שרוי בריוח איני יודע מהיכן ידע שהיו יודעים כן ט' חדשים או ז' קודם ירידתם למצרים שמפשטי הכתובים נראה שלא ידעו ממנו אם חי אם מת עד שנתודע להם ותיכף ירדו למצרים ואז נולדה יוכבד ונמצא ששמש לוי ט' חדשים או ז' קודם לכן. ול"נ שקודם מתן תורה לא הוה מתסר לשמש בשני רעבון והא דמייתי מוליוסף יולד שני בנים וגו' אסמכתא בעלמא הוא ומייתורא דבטרם תבא שנת הרעב דייק ליה דאחר שבא שנת הרעב אסור לשמש אחר שנתנה תורה ותדע שכן הוא דהא חשוכי בנים משמשי' מטותיהם בשני בצורת ויוסף קודם שנולדו לו שני בנים חשוך בנים היה ומותר היה לו לשמש אפי' אם היו שני רעבון וא"כ היכי מייתי מיניה הלכך ודאי משמע דאסמכתא בעלמא הוא :

גרסינן בירושלמי ספ"ק דתענית תני בשם רבי יהודה תאיבי בנים משמשין מטותיהם א"ר יוסי ובלבד יום שטבלה ולכאורה משמע דתאיבי בנים קאי דלא שרי להו לשמש אלא בליל טבילה בלבד וא"כ הוא יש לתמוה דתאיבי בנים צריכים לשמש תמיד עד שידעו שנשותיהם מעוברות וי"ל שצ"ל דאדלעיל קאי דקאמר בשעה שאתה רואה הסרון בא לעולם עשה אשתך גלמוד ואתא ר"י למימר דהיינו חוץ מליל טבילה שבאותה הלילה צריך לשמש אע"פ שהוא שנת רעבון :

סדר

אפ"ה יש לו להתענות בר"ח מפני שהוא א' מן הימים שמתענין בהם ולפ"ז אף בכ"ח בכסליו שהוא ג"כ א' מן הימים שמתענין בהם ולא עדיף מר"ח ניסן ג"כ מתענה בו ביום חופתו והא דלא הזכירו הרב הו' לפי שאין רגילין לעשות נשואין בסוף החדש :

תקעד ההולך וכו' ברייתא פ"ק דתענית ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין ה"ז מתענ' עמהם ממקו' שמתענין למקו' שאין מתענין ה"ז מתענ' ומשלים ופירש"י ה"ז מתענה ומשלים כל התעניו' שקבלו עליהם בני עירו דנותנין עליו חומרי המקום שיצא משם עכ"ל נראה דר"ל אעפ"י שלא קבל עליו התעניות אלא בני עירו קבלו עליהם ודוקא כשדעתו לחזור וכ"כ הרא"ש לשם וטעמי משום דבפ' מקום שנהגו מוכח דיש לילך אחר מנהג המקום שדעתו להשתקע לשם בין לקולא בין לחומרא כמו שהאריך הרא"ש לשם :

ומ"ש התוספ' בפ"ק דתענית דאפי' כשאין דעתו לחזור מתענה ומשלים היינו דוקא כשהוא עצמו קיבל עליו התענית דצריך לקיים נדרו על כל פנים :

ומ"ש בשם ריב"א דההולך ממקום שאין מתענין למקו' שמתענין דמתענה עמהם אפי' דעתו לחזור כ"כ גם המרדכי בשמו ונראה דדעתו דאף על פי דק"ל דהולכין אחר מנהג המקום שדעתו להשתקע שם בין לקולא ובין לחומרא היינו דוקא בצינעא אבל בפרהסיא צריך לנהוג כמנהג המקום שהלך לשם מפני המחלוקת בין לקולא ובין לחומרא כמ"ש הרא"ש בפ' מקום שנהגו והילכך כאן יתענה עמהם אפי' דעתו לחזור ואפי' בצנעא לא יאכל דמתוך שיאכל פניו צהובות והוי כמו פרהסיא כמ"ש המרדכי משם ראבי"ה : **ומ"ש** ומיהו כיון שלא קבל עליו התענית וכו' נראה דאפי' אין דעתו לחזור נמי שרי חוץ לתחום כיון שלא קבל עליו התעניות גם הר"ן בפרק מקום שנהגו כתב דהא דאמרי' בפ' כ"ה חוץ לתחום אכלתינהו בדין הוא דבתוך התחום נמי הוי שרי בצינעא אם היה דעתו לחזור אלא דבעי לשנויי אפי' אין דעתו לחזור נמי שרי כיון דחוץ לתחום אכלתינהו :

ומ"ש וי"א דאפי' בעיר מותר לאכול וכו' כלומר לסברא קמייתא אין היתר אלא בחוץ לתחום אבל בעיר אסור אפי' בצינעא אפי' דעתו לחזור משום דחשיב כמו פרהסיא דפניו צהובו' כדפי' אבל לי"א כל שהוא בצינעא שרי כשדעתו לחזור ולא חיישינן לפניו צהובות אבל כשאין דעתו לחזור אף בצינעא אסור כדמוכח בהדיא בפרק מקום שנהגו ופ"ק דחולין דנותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם כשאין דעתו לחזור : **ומ"ש** ויראה מדבריו שהולך שם ביום התענית וכו' פי' מדכתב ריב"א ומיהו כיון שלא קיבל עליו התענית וכו' אלמא דפשוט לו שלא קיבל עליו התענית ואי איירי בהלך שם לפני התענית כבר אפשר שקיבל עליו התענית מאחר שמחוייב להתענות עמהם :

ומ"ש אבל סוגיא דשמעתתא מוכח דמיירי בהולך שם קודם לכן הקשה ב"י לא ידענא היכא מוכחא סוגיא דשמעתתא הכי ועוד קשה דאי בשקבל עליו התענית מאי קמ"ל פשיטא דמתענה ומשלים וכו' עכ"ל ולפע"ד נראה דמשמ' ליה מדתני בסיפא שכח ואכל ושתה אל יתראה בפניהם דמשמע דוקא שכח ואכל ושתה דיעבד אבל לכתחלה לא אלמא דאיירי בהלך לשם קודם לכן וקבל עליו התענית כדי להתענות עמהם דהוי תענית גמור ואסור לאכול לכתחלה ואפי' יצא חוץ לתחום ואין צריך לומר דאסור לאכול בעיר שלא בפניהם דאילו הלך לשם ביום התענית ולא קיבל עליו התענית אם כן אף לכתחלה יכול לאכול מחוץ לתחום או בצנעא שלא בפניהם ואמאי תני שכח ואכל וכו' הלא אף בלכתחלה ה"ל לאורויי לן שלא יתראה בפניהם ככ"ל. ומה שהקשה עוד ב"י דאי כשקבל עליו התענית מאי קמ"ל וכו' נרא' דלא קשה כלל דהיא גופיה אתא לאשמעינן דצריך להתענות עמהם וצריך לקבל עליו התענית ואעפ"י שדעתו לחזור לא אמרי' דא"צ לקבל עליו התענית ולא להתענות אלא חייב להתענות עמהם ולקבל עליו התענית :

ואסור לשמש בו מטתו וכו' מימרא דר"ל פ"ק דתענית ויליף לה מדכתיב וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב. וא"ת והלא יוסף חשוך בנים היה דמותר לשמש בשני הרעב תירצו התוס' לשם דיוסף מדת חסידות עבוד אך קשה מנ"ל לרבותינו ז"ל דמותר לשמש בשני רעבון ויוסף חסידות עביד דילמא אסור אפי' חשוך בנים ויוסף דינא קעבד וי"ל דאם כן קשיא יוכבד שנולדה בין החומה דבע"כ צ"ל דהיה לוי משמש בשני רעבון וכי ס"ד דלוי קעביד איסורא אלא בעל כרחך כיון דלא ה"ל בת ולא קיים פריה ורביה ה"ל חשוך בנים ומדינא מות' לשמש אלא דיוסף לא שמש משום חסידות והא דיליף ריש לקיש מקרא דיוסף דאסור לשמש כשקיים פריה ורביה הכי יליף לה דאי איתא דליכא איסורא אפי' בדקיים פריה ורביה אין מקום למדת חסידות בחשוך בנים כיון דהכא ליכא דררא דאיסור בע"כ דאיכא איסורא בדקיים פריה ורביה ולפיכך היה מקום לחסידות אפי' בחשוך בנים :

סדר

פרישה

(ג) **ושבתות** וי"ט מותרין לפניהם ולאחריהם אפי' בזמן שנוהג מגילת תענית דדברי תורה אין צריך חיזוק :

סי' תקעד (א) **אל** יראה בפניהם כאילו אכל ומאי טעמא שום ובצל ודברים שיש להם ריח אסור לאכול ריב"א : (ב) **ואל** יראה עידונין בעצמו אפילו שלא בפניהם לומר הואיל ואכלתי מעט אאכול הרבה אלא מיד שיזכור יפרוש מלאכול מרדכי : (ג) **ואסור** לשמש בו המטה חוץ מבליל טבילה. כך דקדק ב"י מהירושלמי ע"ש וכ"פ בש"ע :

ושוכין

דרישה

סי' תקעד [א] **ואסור** לשמש בו המטה חוץ מבליל טבילה כן דקדק ב"י מהירו' ובזה כלע"ד לייסב מה שהקשו התוס' בפ"ק דתענית מלוי שנולדה לו יוכבד בין החומות ברדתם למצרים ואיך שימש בשני רעבון דאין לתרץ קודם מתן תורה היה דהא יליף זה שם בגמרא מיוסף שנ' בו וליוסף יולד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב ובזמן א' הי' ותירצו שם התוספות דלכ"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות כיוסף לא שימש אבל שאר בני אדם שמשו והר"ן תירץ שאינו אסור אלא בזמן שישראל שרויין בצער ובני ישראל יודעים היו בעצמן שהן שבעי' ויוסף נמי היו יודעים בו שהוא שרוי בריוח אבל יוסף היה סובר שהן שרויין בצער ולפי' לא שימש וב"י הקשה על זה התירוץ איך ידעו ז' חדשים קודם רדתם למצרים שיוסף היה שרוי בריוח ומהר"ר אליה מזרחי תירץ שלוי חשוך בנים היה שעדיין לא היה לו בת ולכך היה מותר (וכמ"ש לקמן בע"א) וב"י הקשה ע"ז דא"כ יוסף ג"כ היה מותר שהרי לא היה לו בת דא"כ ה"ל למנותה בכלל ע' נפש יורדי מצרים וב"י תירץ דקודם מתן תורה היה מותר לכל ולא מייתי הגמרא מיוסף אלא אסמכתא בעלמא מיתורא דקרא פ"ש. ולע"ד יותר נראה דאין להקשות מלוי שנולדה לו יוכבד די"ל דנתעברה ממנו אשתו בליל טבילתה דאין להקשות הא עדיין לא נצטוו אדין נדה דהא ע"כ קיימי כל התורה דאל"כ למה לא שימש יוסף בשנת רעבון וק"ל. במסכת תענית איתא אמרי ליה לרב יהודה איכא מותנ' בחזירי גזר תעניתא משום דדמיין מעייהו לבשר אדם יש שלמדו מכאן ק"ו שגוזרין תענית אם יש בשאר אומות דבר ואחרים חולקים וסמכו דבריהם מפרק במה מדליקין שעכ"ל בתרי אומות לא שליט וב"י פסק כסברא ראשונה דק"ו הוא וכ"כ רמ"א בהגהותיו :

שכאמר

חדושי הגהות

תקעד א נ"ל דאינו מוכח כלל דאף אם הלך שם לפני התענית ס"ל לריב"א דאינו מחוייב לקבל עליו תענית הואיל ודעתו לחזור אלא כל זמן שהוא בעיר אינו רשאי לאכול בפניהם (מהרל"ח) :

אפשר

תקעה סדר תעניות שמתענין בא"י על הגשמים כך היא הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו הגשמים היחידים מתענין פי' ת"ח מתענין בה"ב ואוכלין ושותין משחשכה ומותרין בעשיית מלאכה וברחיצה וסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ומפסיקין בר"ח אע"פ שכבר התחילו להתענות אם פגע בהן ר"ח מפסיקין וכל תלמיד יכול להחזיק עצמו בחזקת ת"ח ואין בו משום יוהרא אבל לא שאר העם הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו הגשמים ב"ד גוזרין שלש תעניות על הציבור ב' וה' וב' אוכלין ושותין משתחשך ומותרין במלאכה ורחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ונכנסין לבית הכנסת ומתפללין ומתחננין כבשאר תעניות כיצד אחר תפלה של שחרית מעיינין בענין העיר עד חצי היום לבטל עושי רשעה ודורשין וחוקרין על עוברי עבירות ומבערין אותן ומכאן ואילך רביע היום קורין ומפטיר בנביאים בתוכחו' מענין הצרות ורביע האחרון מתפללין ומתחננין עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עוד ג' תעניות אחרות ב' וה' וב' ומפסיקין בהן מבעוד יום כמו ביום הכפורים ואסורין במלאכה ביום אבל בלילה מותרין ואסורין ברחיצת כל הגוף בחמין אבל פניו ידיו ורגליו בחמין ורחיצת כל הגוף בצונן מותר ואסורין בסיכה של תענוג אבל להעביר הזוהמא מותר ואסורין בתשמיש המטה ובנעילת סנדל בעיר אבל בדרך מותר

תקעה סדר תעניות וכו' משנה פרק קמא דתענית וכתב הר"ן אע"ג דלפי מקצת נוסחאות משמע דאין היחידים מתחילין להתענו' עד ר"ח כסליו הרי"ף והרמב"ם סמכו על סתם מתני' ומיהו כל זה אין לו ענין אלא בארץ ישראל אבל בגולה כיון שמאחרין את השאלה עד ס' בתקופה אם לא ירדו הגשמי' עד ס' בתקופה ממתינין אח"כ כדי שיעבור ג' רביעות כאומד הדעת וכו' ומשום הכי כתב רבי' ג"כ דסדר הזה בא"י הוא ועיין בסוף סי' זה :

ומ"ש וכל תלמיד וכו' ברייתא שם לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה והתלמידים אין עושין עצמם יחידים דברי ר"מ ר"י אומר עושה וזכור לטוב שאינו שבח לו אלא צער הוא לו כך היא גירסת הרי"ף והרא"ש ופירוש' דר' יוסי לא פליג אלא אתלמידים דרשאין לעשות עצמן יחידים דלא כר"מ מפני שכל התלמידים ראויין לכך אבל אשאר העם לא פליג דמודה ר' יוסי לר"מ דאינו רשאי לעשות עצמו יחיד דאית ביה משום יוהרא ור"מ ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי וכך הם דברי רבינו ודלא כהר"ן שהיה גורס בדברי הרי"ף כדר"מ והתלמידים עושין עצמן יחידים ואחריו נמשך ב"י וכתב מה שכתב ולא נהירא :

הגיע ר"ח כסלו וכו' משנה שם ומ"ש ונכנסין לב"ה וכו' כלומר אין מתפללין ברחוב העיר ולעשות כסדר הכתוב בשבע תעניו' האחרונו' אלא נכנסין לב"ה ומתפללין ומתחננין כבשאר תעניות וכך פשוט בפ"ק ובפ"ב ומ"ש כיצד וכו' פי' מאי עושין בשאר תעניות מעשה שנאספין לב"ה מן הבקר וכולי יומא דתענית וקאמר אחר תפלה של שחרית מעיינינן וכו' והוא מימרא דאביי פ"ק :

ומ"ש ומכאן ואילך כו' עד בתוכחות וכו' האי בתוכחות לא קאי אלא אמפטירין ולא פי' במה קורין לפי שסמך על מ"ש בסי' תקס"ו המסקנא בשם רב שר שלום דקורין בשחרית ובמנחה ויחל בכל תענית צבור וכל תענית שגוזרין על הגשמים ואע"ג דבתעניות אחרונות כתב בסימן תקע"ט דבשחרית קורין ומפטירין בתוכחות ובמנחה קורין ויחל ומפטירין בשובה מ"מ בראשונות אינו כן אלא קורין בין בשחרית בין במנחה ויחל ואינו מפטיר בשחרית כלל אלא במנחה מפטיר בתוכחות מענין הצרות כן נראה לדעת רבינו ובסמוך יתבאר טעמו בדברי הרא"ש והרמב"ם ספ"א מה' תענית כתב וז"ל בכל יום תענית שגוזרין על הצבור מפני הצרות הב"ד והזקנים יושבין בב"ה ובודקין על מעשה אנשי העיר מאחר תפלת שחרית וכו' ומחצי היום ולערב רביע היום קורין בברכות וקללות שבתורה שנאמר מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו ומפטי' בנביא בתוכחות מענין הצרה ורביע יום האחרון מתפללין מנחה ומתחננים וזועקים ומתודים כפי כוחם עכ"ל · וכתב הרב המגיד מ"ש רבינו קוראים בברכות וקללות וכו' משנה בפרק בני העיר בתעניות ברכות וקללות ואנו מנהגינו לקרות בבקר ובערב בפ' ויחל ומפטירין בדרשו ואין אנו נוהגין לא כסדר שאמרו חכמים ולא לקרות אחר חצי היום ולא לקרות מה שנהגו הם ומדברי קצת גאונים נראה שאף הם היו נוהגין כמנהגינו ואיני יודע טעם לשינוי מנהג חכמים ז"ל שתקנו ושנהגו הם עכ"ל אבל הרא"ש בס"פ בני העיר כתב טעם למנהג הזה וז"ל וכן נמי בתענית אנו קורין נמי ויחל ובמשנה תנן שקורין ברכות וקללות אלא שאנו עושין ע"פ מ"ס דגרסינן התם בט"ב ובז' אחרונות של עצירת גשמים קורין ברכו' וקללות אבל בתענית אחרו' קורין ויחל ומפטירין דרשו וי"א שאין להפטי' והעם נהגו להפטי' מיהו איכ' למימר דמתני' נמי איירי בט"ב ובז' אחרונות ולא פליגי וכיוצא בזה כתבו התו' פ' כל שעה (ד' מ) בד"ה אבל עושהו ומ"ש הרא"ש שהעם נהגו להפטיר היינו במנחה וכדאמר אביי מכאן ואילך ריבעא דיומא קרינן בספרא ואפטרתא דמשמע דבשחרית ליכא אפטרתא אלא קריאה בספרא לחוד וכבר כתבנו מנהגינו עכשיו לחלק בקריא' בספר בין כשגוזרין תעני' בב' וה' ובין באגד"ו ובין בה"ב אחר חג הסוכות ופסח ע"ל בסי' תקס"ו ס"ב:

ומתפללין

תקעה סדר תעניות שמתענין בארץ ישראל על הגשמים כך היא הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו הגשמים היחידים מתענים וכו' משנה בפ"ק דתעני' (י:) :

ומ"ש ומפסיקין בר"ח ברייתא שם : **ומ"ש** וכל תלמיד יכול להחזיק עצמו בחזקת ת"ח וכו' שם ת"ר לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה והתלמידי' עושים עצמן יחידים דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר עושה וזכור לטוב לפי שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו כך היא גירסת הרי"ף ולפי זה רבי יוסי למי שאינו תלמיד קאמר דעושה עצמו יחיד דאילו למי שהוא תלמיד רבי מאיר נמי הא קאמר שעושה עצמו יחיד ופסק רבינו כר"מ ותימא דהא קי"ל ר"מ ור' יוסי הל' כר"י לפיכך נ"ל שהוא גורס ת"ר לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה דברי ר' מאיר וכדגרים רש"י בלשון שני וסיפא לא לענין תענית קאמר אלא להתנהג במדת ת"ח בחלוקו ובמטתו ובסודרו ור' יוסי לא קאי אלא ארישא והוא מפר' דבתלמיד פליגי אבל בשא' העם לד"ה אין שום א' מהם יכול לעשות עצמו יחיד ופסק כרבי יוסי ומ"מ יש לתמוה על רבינו שכתב יכול להחזיק עצמו בחזקת ת"ח דמשמע שהרשות בידו אם רוצה שלא להחזיק עצמו בחזקת ת"ח ולא משמע התם הכי דת"ר אל יאמר אדם תלמיד אני איני ראוי להיו' יחיד אלא כל ת"ח יחידי' הם משמע שצריכים הם לעשות עצמם כיחידים על כרחם ושמא הוא ז"ל מפרש דה"ק אל יאמר איני ראוי להיות יחיד אלא כל ת"ח יחידים הם כלומר אם רצו לעשות עצמם כיחידים רשאים הם : **הגיע** ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרים ג' תעניות על הצבור וכו' עד ובתשמיש המטה משנה שם :

ומ"ש ומתפללין ומתריעין כבשאר תעניות כלומר ואין עושין הסדר הכתוב בסי' תקע"ט בג' תעניות ראשונות וכך פשוט בספ"ק (יג:) ובפ"ב (טו) ולענין אם נופלין על פניהם בתענית שחל להיות בע"ש או בערב ר"ח עצמו אכתוב בסי' תקע"ט בשם הר"ן :

ומ"ש רבי' כיצד אחר תפלה של שחרית מעיינין בענין העיר עד חצי היום וכו' תיבת כיצד שכתב רבי' היא נוספת ואין לה טעם ודברים אלו עד ורביע האחרון מתפללין ומתחננין בפ"ק דתענית (יב:) היכי עבדי אמר אביי מצפרא עד פלגא דיומא מעיינינן במילי דמתא מכאן ואילך רובא דיומא קראו בספרא ואפטרתא מכאן ואילך בעיגן רחמי שנאמר ויקומו על עמדם ויקראו בספר תורת ה' רביעית היום ורביעית היום מתודין ומשתחוים לה' אלהיהם וכתב הרא"ש מעיינינן במילי דמתא ב"ד והזקנים בודקים על מעשה אנשי העיר ומפרישין אותם מעבירות שבידם ומטילין שלום ביניהם ואז תשמע תפלתם כדכתיב (ישעיה א') גם כי תרבו תפלה אינני שומע למה ידיכם דמים מלאו ומה תקנתא רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם ואז לכו ונוכחה ופי' רבינו שמה שאמרו מצפרא היינו אחר תפלת שחרית שהרי דבר פשוט הוא שצריכין להתפלל תפלת שחרית וכ"כ הרמב"ם מאחר תפלת שחרית במקום מצפרא · וכתב הר"ן מדאמרינן דמפלגי דיומא לפניא ריבעא דיומא קורין ומפטירין משמע שלא היו קורין בבקר בפרשת תענית אלא מחצי היום ואילך ואף הגאון רב פלטוי כתב בתענית של ב' וה' בצפרא קרינן בפרשה דשבתא ובמנחה בפרשת תענית ולפיכך יש לתמוה על מה שאנו נוהגים לקרות ויחל בבקר ובערב בשני ובחמישי ג"כ עכ"ל ודברי רבינו הם כדברי הגמרא דמשמע דאין קורין בתורה אלא במנחה ולא בשחרית אלא שבסי' תקע"ט אבל שבע תעניות כתב שקורין ג"כ בשחרית ואם דעתו לחלק בין תעניות ראשונות לאחרונו' איני יודע זו מנין לו ואפשר שרבי' העתיק פה לשון הגמ' ולא חשש לפרש לפי שסמך על מ"ש אבל תעניות אחרונות שקורין ג"כ בשחרית וכ"כ שהוא דעתו שהרי כתב בסוף סי' תקס"ו וי"א שכל תענית שאירע בשני ובחמישי שקורין שחרית בפרשת היום ובמנחה ויחל לתדיר קודם או יקראו שנים בפרשת היום והשלישי ויחל ורב עמרם כתב דבתעניות הכתובים דוקא קורין ויחל חוץ מט"ב ורב שר שלום כ' שבכל תענית צבור וכל תעניות שגוזרין על הגשמים וכל דבר הצריך להם אומרים ויחל בשחרית ומנחה בין בשני וחמישי בין בשאר הימים עכ"ל ומשמע שעל דברי רב שר שלום הוא סומך שקורין בפרשת תענית בין בשחרית בין במנחה שהרי הביא דבריו לבסוף ועוד שזהו מנהג העולם ואם רבינו היה סובר שהמנהג אינו מכוון היה לו לתמוה על המנהג וכ"כ עוד ממ"ש בסי' תקע"ט גבי תעניות אחרונות שקורין בתוכחות וכאן אבל תעניות ראשונות כתב סתם קורין משמע דלאו בתוכחות קאמר ואע"ג דסתמא תנן (לא·) בתענית ברכות וקללות ולא חלקו בין תעניו' ראשונו' לאחרונו' אפשר שהוא מפרש דסתם תעניות דתנן בההיא מתניתין בתעניות אחרונות איירי שהם חמורי' ביותר ומיהו אפשר לומר דגם בתעניות הראשונו' סובר רבי' שקורים בתוכחות ובתוכחות שכתב לא אמפטירין בלחוד קאי אלא אקורין נמי קאי אבל קשה שאם דעתו דבתעניות הראשונות קורין בתורה בשחרית ובמנחה נ"ל דקורין בתוכחות לא קאי אלא אתפלת המנחה אפי' בתעניות אחרונות אין קורין בתוכחות שהרי כתב בסימן תקע"ט שבמנחה תעניות אחרונות קורין ויחל וא"כ היאך כתב רבינו דבמנחת תעניו' הראשונו' קורין בתוכחו' ולכן נ"ל דבתוכחות לא קאי אלא אמפטירין ולא פירש במה קורין לפי שסמך על מ"ש בסי' תקס"ו בשם רב שר שלום · ומ"מ מ"ש שמפטירין בתוכחות קשה דכיון דבמנחה קאי לא הל"ל דמפטירין בתוכחות דהא אפי' במנחת תעניות אחרונות אין מפטירין בתוכחות שהרי כתב בסי' תקע"ט דבמנחת תעניו' אחרונו' מפטיר שובה ואפש"ל דשאני הכא שכבר קראו והפטירו בשחרית בתוכחו' אבל בתעניות ראשונו' כיון שהוא סובר כדברי רב שר שלום שבין בשחרית בין במנחה אין קורין בתוכחו' צריך שבהפטרה יזכירו הצרה ואין הפטרה בהם בשחרית אלא במנחה ולפיכך כתב רבי' כן במנחה והר"ד אבודרהם כתב בשם תעניות ראשונות זועקין ומתריעין ומתפללין כמו בשאר תעניות נראה שאם נוהגים שלא להפטיר בשאר תעניות גם בתענית אלו אין מפטירין ונראה שהטעם מפני טורח צבור ולא דמי לז' אחרונות שמפטירין בהם גם בשחרית כמ"ש רבינו בסימן תקע"ט דהתם שאני שכל היום הם עסוקים בסדר היום ואין שם משום טורח צבור וז"ל הרא"ש בס"פ בני העיר גרסי' במ"ס בתעניות של ט"ב ובז' אחרונו' של עצירת גשמים קורין ברכות וקללות אבל בתעניו' אחרות קורין ויחל ומפטירין דרשו וי"א שאין להפטיר ע"כ וכ"כ ר"י פשוט במסכת סופרים שמפטירין בנביא בתענית דרשו ויש מקומות שנהגו להפטיר ויש נהגו שלא להפטיר והכל לפי המנהג ע"כ · ומדברי הרמב"ם בפי"ג מה' תפלה נראה שאין מפטירין בשום תענית לא בשחרית ולא במנחה אלא בט"ב בשחרית בלבד · וכ"כ הר"ד אבודרהם אלא שכתב להפטיר במנחת ט"ב וכן מנהג בני ספרד שלא להפטיר בשום תענית לא בשחרית ולא במנחה חוץ מט"ב שמפטירין בו שחרית ומנחה " (ב"ה) אבל בפ"ה מתעני' כתב אצל כל יום תענית שגוזרים על הצבור מפני הצרות לעכב רביע יום קורי' ברכות וקללות ומפטירין בתוכחות מעין הצרה : וממ"ש רבינו כאן יתבאר לך שאין דעתו כן אלא בכל תעניות שגוזרים על הצבו' מפטירין ואצ"ל בתעניות הכתובים בפסוק וכ"כ הכלבו סי' ס' שבצומות הג' מפטירין דרשו כמו במנחת ט"ב וכ"כ הרוקח סי' רי"א דבתעני' צבור מפטיר במנחה ובסימן רי"ב כתב ג"כ דדוקא במנחה ולא בשחרי' ע"כ ונראה נכרא ופשטי' ולענין איזו פרשה קורין בתעניות ומה מפטירין יתבאר בסימן תקע"ט ושם יתבאר ג"כ כשחל בר"ח באיזו פרשה קורין :

עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עוד ג' תעניות אחרות משנה שם (יב·) : **ומ"ש** ב' וה' וב' כלומר ואין מתחילין להתענות בה' וכבר נתבאר בסי' תקע"ב :

ומ"ש ומפסיקין בהם מבעוד יום וכו' במשנה הנזכרת ב"ד גוזרין ג' תעניות אחרות על הצבור אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורים ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ובגמרא (יג·) תנא כשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר : **ומ"ש** ואסורין ברחיצת כל הגוף בחמין וכו' שם במשנה (יב:) על ג' תעניות אמצעיות נועלין את המרחצאות ובגמרא (יג·) אמר רב חסדא לא שנו אלא כל שהוא משום תענוג כגון ת"ל בחמין אסור בצונן מותר ותניא כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר ומשמע דהיינו בחמין אבל בצונן כל גופו נמי שרי וכן פירש הר"ן וכך פסק הרמב"ם :

ומ"ש ואסורין בסיכה של תענוג אבל להעביר הזוהמא מותר כ"כ הרמב"ם בפ"ג וכתב ה"ה שהוא נלמד מק"ו מאבל דאמרינן בסוף פירקא (שם :) דלהעביר את הזוהמא מותר : **ומ"ש** ובנעילת הסנדל בעיר אבל בדרך מותר ברייתא שם :

ומ"ש

ומ"ש ומתפללין בבתי כנסיות כלומר ולא ברחובה של עיר כמו בתעניות אחרונות וזה פשוט בפרק ב' דתעניות (טו.):
ומ"ש ומתפללין כבשאר תעני' כלומר ואין מוסיפין שש ברכות בתפלה כמו שמוסיפין בשבע תעניו' אחרונות ובספ"ק דתעניות (יג:) שקלו וטרו במלתא ולא איפשיט בה מידי ספיר ודעת הרמב"ם שאין אומרים אותה אלא בשבע תעניות אחרונו' בלבד וכתב הר"ן בפ"ב שכן סובר הרמב"ן וכ"כ שהוא דעת הרי"ף ז"ל וכך הם דברי רבינו: עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עוד ז' תעניות וכו' משנ' שם (יב:): ומ"ש וכל מה שאסו' בג' שלפני אלו וכו' באותה משנ' מה אלו יתירות על הראשוני' שבאלו מתריעין ונועלין את החנוי' בשני מטין עם חשיכה ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת ומפרש בגמרא (יד.) דהאי ומתריעין הוי בשופרות ואמאי דתנן בשני מטין עם חשיכה וכו' פירש הרמב"ם בפי' המשנה שפותחין קצת דלתי החנויות עם חשיכה ואין מוציאין הסחורות שבחנות ואין עושה בהם שורה עכ"ל ותניא בגמרא (יד:) בשני מטין לעת ערב ובה' פותחין כל היום כולו מפני כבוד השבת היו לו שני פתחים פותח אחד ונועל אחד היה לו אצטבא כנגד פתחו פותח ונועל כדרכו ואינו חושש ופירש"י אצטבא. כסא דהשתא אין החנות פתוחה לר"ה ואם הוא פתוח אינו נראה כל כך: פותח כדרכו. אפי' בשני והרמב"ם כתב בפ"ג נועלין את החנוי' ונשמטין לעת ערב ופותחין את החנוי' אבל בחמישי פותחין כל היום מפני כבוד השבת ואם יש לחנות שני פתחי' פותח אחד ונועל אחד ואם יש לחנות אצטבא פותח כדרכו בחמישי ואינו חושש עכ"ל ויש לתמוה עליו שלא הזכיר הטייה בשני ובדקתי בספר ישן מצאתי כתוב מטין במקום נשמטין וזו היא הנוסחא האמיתית והסופר טע' שלא הבין מהו מטין והגיה נשמטין במקו' מטין וטעה ומה שפירש"י דהיה לו אצטבא כנגד פתחו פותח ונועל כדרכו ואפי' בשני מות' מבואר בדברי הרמב"ם שאינו סובר כן אלא דוקא בחמישי מותר מפני כבוד השבת אבל לא בשני ומשמע דה"ה ביש לחנות שני פתחים דקתני פותח א' ונועל אחד דדוקא בה' קאמר אבל בשני לא יפתח לגמרי אפילו פתח אחד ודבר פשוט הוא דהא דבשני מטין עם חשיכה ובה' מותרין היינו דוקא בחנויות המוכרות מאכל ומשתה ומפני הצורך התירו להם אבל חנויות המוכרות שאר דברים אין פותחין אותם כלל וכן משמע מדברי רש"י:
ומ"ש רבינו שמתפללין ברחוב העיר ומורידין זקן להוכיחן ומוסיפין ו' ברכות פשוט במשנה פ"ב דתעניות (טו.) וביאר זה רבינו בסימן תקע"ט: שאע"פ שלא נתבאר כן בגמ' כיון שהזכירו סתם משמע שבכל התפלות מוסיפין

ומתפללין בבתי כנסיות ומתפללין כבשאר תעניות עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין ז' תעניות ב' וה' וב' וה' וב' וה' וב' וכל מה שאסור בג' שלפני אלו אסור אף באלו ויתירין אלו שמתריעין בהם בשופר על הברכות שמוסיפין בהן ומתפללין ברחוב העיר ומורידין זקן להוכיחם ומוסיפים ו' ברכות בתפלת שחרית ומנחה ונועלין החניות ובשני לעת ערב פותחין מעט כדי שימצאו לקנות לסעודת הלילה ובחמישי פותחין כל היום משום כבוד השבת ואם יש לחנות ב' פתחים פותח אחד ונועל אחד ואם יש אצטבא לפניו פותח כדרכו ועוברות ומניקות אין מתענות באלו הז' מפני שהם רבים ולא יוכלו לעמוד בהם ולא בג' ראשונים שעדיין א"צ כ"כ אלא בג' אמצעיות ומיהו לא יאכלו אלא כדי קיום הולד והרמב"ם כתב שמתענין באלו הז' ולא בראשונים ואם לא נענו אין גוזרין עוד תענית וה"מ כשמתענין על הגשמים לפי שכשעברו אלו כבר עברה זמן הגשמים ואין בהם תועלת אבל על שאר פורעניות מתענין והולכין עד שיענו ואע"פ שאין גוזרין עוד תעניות אבל ממעטין במשא ובמתן ובבנין של שמחה כגון בית החתנות אבל כותל של בית חתנות נטוי ליפול יכולין לסותרו ולחזור ולבנותו וממעטין בנטיעה של שמחה כגון אילן שנוטעין להסתופף בצלו והרמב"ם ז"ל כתב בניין של שמחה כגון ציור וכיור ונטיעה של שמחה כגון הדס ואהלים וממעטין בנשואין ואירוסין אא"כ לא קיים פריה ורביה ובשאלת שלום לחבירו אלא כבני אדם הנזופין המנודין למקום ועם הארץ שנותן שלום מחזירין לו בשפה רפה ות"ח לבדן מתענים ב' וה' וב' עד שיצא תקופה של ניסן וכשמתענין מותרין לאכול בלילה ובמלאכה ובשאר הדברים ומפסיקין בר"ח

יצא

ומתפללין בבתי כנסיות וכו' כלומר גם באמצעיות אין מתפללין ברחובה של עיר ואין מוסיפין שש ברכות בתפלה כמו באחרונות וכך היא דעת הרמב"ן וכן הר"ן בשם הרמב"ן ושכך נראה דעת הרי"ף כמ"ש בפ"ב דתענית: עברו אלו ולא נענו וכו' עד פותח כדרכו נראה שלא התירו לפתוח חניות אלא כשמוכרין מיני מאכל ומשקין דמפני הצורך לחיי נפש התירו להם אבל שאר הדברים אסור וכן פי' ב"י: ומ"ש שמוסיפין ו' ברכות בתפלת שחרית ומנחה כ"כ הרמב"ם בפ"ג וכ' הרב המגיד שכ"כ הרמב"ן אבל הר"ן בפ"ק דתענית תפס בפשיטות שאינן בתפלת שחרית והביא לשם ג"כ דעת ר"ח ודעת הרז"ה על זה: ועוברות ומניקות וכו' בספ"ק דתענית מייתי תלמודא תלתא ברייתות דקשיין אהדדי ואוקמא רב אשי בגוונא דמיתרצן כולהו תלתא כמ"ש רבינו וכגירסת רש"י והרי"ף והרא"ש:
ומ"ש והרמב"ם כתב שמתענין באלו הז' ולא בראשונים טעמו כמ"ש ה"ה שהיה גורס גירסא אחרת ע"ש בפ"ג: אבל כותל של בית חתנות נטוי ליפול וכו' ירושלמי אם היו כותלו גוהה סותר ובונהו ומפרש לה רבינו בשל בית חתנות דאי לאו הכי אפי' אינו גוהה נמי מותר והרמב"ם כתב בנין של שמחה וכו' בפ"ג וכתב ה"ה על זה לשון משנה ברייתא והירושלמי דמכאן למד הרמב"ם דלאו דוקא חתנות ממש ולאו דוקא אבורנקי ממש אלא כיוצא בהן דהיינו ציור וכיור ונטיעות העשויות להריח ולהתענג עכ"ל ולפע"ד שלמד כך מהירושלמי דכיון שאינו מתיר אלא בכותל גוהה אלמא דמ"ש איזהו בנין של שמחה זהו הבונה בית חתנות לבנו לאו דוקא אלא ה"ה לכל בנין שא"צ אלא לנוי ולהרוחה כמו ציור וכיור וכ"כ הר"ן בפ"ק דתענית הביאו ב"י לעיל בסימן תקנ"א וזה נתיישב מה שהיה קשה לב"י כאן אדברי הרב המגיד ע"ש:
ותלמידי חכמים לבדן מתענין בס"ב וכו' משנה שם והטעם דאף על פי שאין הגשמים מועלין עכשיו כמו קודם לכן מ"מ קצת הנאה אית בהו ומפני אותה הנאה מתענין היחידים ומשום דלאו הנאה כולי האי אין גוזרין על הצבור: ומ"ש וכשמתענין מותרין לאכול בלילה וכו' כ"כ הרמב"ם וטעמו שמדמ' תעני' יחידים הללו לתענית יחידים שמתענין משהגיע י"ז חשון ולא
ומ"ש שמוסיפין ו' ברכות בתפלת שחרי' ומנחה כ"כ הרמב"ם בפ"ג וכתב ה"ה אותן ולא בשחרית בלבד שאל"כ היה להם להזכיר וכ"כ הרמב"ם עכ"ל:

ועוברות ומניקות אין מתענות באלו הז' מפני שהם רבים וכו' בספ"ק דתעניות (יד.) תני חדא עוברות ומניקות מתענו' בראשונות ואין מתענות באחרונות ותניא אידך מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות ותניא אידך אין מתענו' לא בראשונות ולא באחרונות אמר רב אשי נקוט אמצעיתא בידך דמיתרצן כולהו ופירש"י נקוט מציעיתא בידך כלומר תריץ דבשלש אמצעיות היו מתענין ומתרצא לכולהו הנך מתני' הא דקתני בראשונות ולא באחרונות הנך ראשונות לאו ראשונות ממש ניכהו אלא אמצעיות דאיכהו הוי ראשונות לאחרונות אבל בשבע אחרונות לא מתענות דכיון דשבע ניכהו לא מצו עוברות ומניקו' למיקם בהו והא דקתני באחרונות ולא בראשונות הנך אחרונות אמצעיות ניכהו והראשונות ראשונו' ממש ואין מתענין בהם דלא תקיף רוגזא כולי האי וכ"כ הרי"ף והרא"ש וכך הם דברי רבינו אבל הרמב"ם כתב בפ"ג ובאלו הז' בלבד עוברות ומניקות מתענו' אבל לא בשאר תעניו' וכתב ה"ה שהוא גורס נקוט מליעתא בידך והוא ז"ל מפרש שהברייתות האלו חולקות זו על זו ורב אשי פסק כברייתא אמצעיתא ופירש אחרונות הן שבע אלו שאין אחריהן תעני' ע"כ ובירושלמי אמרו שמתענות בראשונות ואמצעיו' ולא בשבע אחרונות ולד"ה הוא חולק על תלמודא דידן ולא קי"ל כוותיה כתוב בתשב"ץ סי' תכ"ח עוברות ומניקות שמתענו' ברע הן עושות כי הוא רע לולד וגם שמתקלקלות בעיני בעליהן: ומ"ש רבינו ומיהו לא יאכלו אלא כדי קיום הולד כ"כ שם הרמב"ם וכתב ה"ה דבר מבואר הוא בירושלמי באותן שאין מתענו' וגם סמ"ג כ"כ בשם הירושלמי: ומ"ש רבינו ואם לא נענו אין גוזרין עוד תענית וה"מ כשמתענין על הגשמים וכו' בספ"ק דתעניו' (שם) ר' יהודה נשיאה גזר י"ג תעניתא ולא איעני סבר למיגזר טפי א"ל רב אמי הרי אמרו אין מטריחין את הצבור יותר מדאי א"ר אבא בריה דרבי חייא בר אבא רבי אמי דעבד לגרמי' הוא דעבד אלא הכי א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן לא שנו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענים והולכין עד שיענו מן השמים תנ"ה כשאמרו שלש וכשאמרו שבע לא אמרו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכים עד שיענו ומפרש בברייתא טעמא דלגשמים אין גוזרין יותר מי"ג מפני שיצאה זמנה של רביעה וכ"פ הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכתב הר"ן הא דרבי יהודה נשיאה מוכח בגמרא דבשאר פורעניות הוה אע"פ שאין נראה כן ממ"ש סתם הרי"ף וכתב אחריה לא שנו אלא לגשמים אבל בגמ' נראה כמו שכתבתי ומדגזר י"ג תעניתא משמע דעל סדר תעניו' גשמים גזר אותם ג' ואח"כ ג' ואח"כ שבעה ויש לתמוה למה דהא בפרק סדר תעניות אלו משמע דבשאר צרות מיד הן מתענין בג' ראשונות וא"כ למה גזר ג' וז' והלא תחלתן חמורין כסופן והוה ליה לגזור ב' וה' עד שיענו אבל מכאן נראה שאין גוזרין תעני' אלא במנין זה של תענית גשמים וגזירה ראשונה ושנייה של שלש שלש ואם לא נענו מחמירין עוד לגזור גזירה גדולה של ז' תעניות עכ"ל ונראה שר"ל שכשאמרו דלשאר פורעניות מתענין והולכין עד שיענו הי"ג הראשונים הם כדרך של גשמים הג' אמצעיים חמורים מן הראשונים וז' חמורים הרבה ואח"כ גוזרים ג' קלים וג' חמורים וז' חמורים יותר וחוזרים חלילה על דרך זו עד שיענו וזהו דעת הר"ן אבל הרמב"ם כתב בפ"ג שאין גוזרין על הצבור תענית כגון צום כיפור אלא בא"י בלבד ובגלל המטר ובאותן עשר תעניות שהם ג' אמצעיות ושבע אחרונו' וכתב ה"ה דעתו לומר שבשאר הצרות אפילו בא"י אין להם חומר זה הטעם לדבריו שלא ראינו שהזכירו בהן בגמרא חומרות ולפיכך מן הסתם הן מותרים וכ"כ מדברי רש"י ז"ל אבל הרמב"ן ז"ל חולק בזה ואומר שבשאר צרות יש בהן חומרות אלו ומנהגינו כדברי רבינו ז"ל עכ"ל: ומ"ש רבינו ואע"פ שאין גוזרין עוד תעניות כלומר כשל גשמים אבל ממעטין במשא ומתן ובבניין של שמחה וכו' משנה בספ"ק דתעניות (יב:) עברו אלו כלומר כל הי"ג תעניות ולא נענו ממעטין במשא ומתן בבנין ובנטיעה ובאירוסין ובנשואין ובשאלת שלום בין אדם לחבירו כבני אדם נזופים לפני המקום ומפרש בברייתא' בגמרא (יד:) דלא אסור אלא בנין של שמחה ונטיעה של שמחה ואמרי' בירושלמי שאם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו ומפרש רבינו בכותל של בית חתנות דאי לאו הכי מאי איריא כותלו גוהה אפי' אינו גוהה נמי מותר וכבר נתבאר בסי' תקנ"א: ומ"ש בשם הרמב"ם דבניין של שמחה היינו כגון ציור וכיור וכו' הוא בפ"ג וכתב הרב המגיד על לשון הגמרא ולשון הירושלמי שכתבתי בסמוך ומכאן למד רבינו דלאו חתנות ממש ולאו דוקא אבורנקי ממש אלא כיוצא בהן דהיינו ציור וכיור ונטיעות העשויות להריח ולהתענג ע"כ (ואיני יודע היאך למד כן לא מהירושלמי ולא מגמרא דידן) כתבו התוס' בפ"ק דמגיל' (ה:) ממעטין ר"ל שלא יהו עושים כלל ותמירי מט"ב שמארסין בו אבל אין לפרש ממעטין אבל עושים קצת דא"כ ה"ל לפרש השיעור מה קורא מעט ע"כ: ומ"ש אא"כ לא קיים מצות פריה ורביה וכ"כ הרמב"ם שם וכתב ה"ה דבר ברור הוא שאינו מבטל מצות פריה ורביה ובגמרא אסור לאדם שישמש מטתו בשני רעבון תנא חשוכי בנים משמשין מטתן בשני רעבון ע"כ וכ"כ הר"ן בספ"ק דתעניו' וז"ל כתב רבינו האיי גאון מדקא משוין בנין נטיעת ארוסין ונשואין למשא ומתן מה משא ומתן רשות אסור והוא של שמחה אף בניין ונטיע' ארוסין ונשואין אסור בשל שמחה אבל מי שאין לו בית חתנות כלל ואין לו אשה ובנים הא ודאי של מצוה הוא ואע"פ שהוא שמחה מותר עכ"ל: ומ"ש ועם הארץ שנותן שלום מחזירין לו בשפה רפה ברייתא שם: ומ"ש ות"ח לבדן מתענין ב' וה' וב' וכו' שם במשנה (יב:) והיחידים חוזרין ומתענין עד שיצא ניסן ובסמוך יתבאר דהיינו ניסן של תקופה ואיכא למידק דהא אמרי' לעיל דאין גוזרין על הגשמים יותר מי"ג תעניו' מפני שכבר יצא זמנה של רביעה משמע שאח"כ אין תועלת בגשמים ולפיכך אין מתענין עליהם וא"כ למה היחידים חוזרין ומתענין וי"ל שאחר שיצא זמנה של רביעה אע"פ שאין הגשמים מועילים לארץ כמו קודם לכן מ"מ קצת הנאה אית בהו ומפני אותה הנאה מתעני' היחידים ומשום דלא הוי' הנאה כולי האי אין גוזרין על הצבור דומה להגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים שאין גוזרין תעני' על הצבור והיחידים מתחילין להתענו' דמשום דצורך קצת הוא מתענין היחידים ומפני שאינו צורך כל כך אין גוזרין על הצבור: ומ"ש וכשמתענין מותרין לאכול בלילה ובמלאכה ובשאר דברים ומפסיקים בר"ח כ"כ הרמב"ם ונראה שלמד כן מדין תעניו' שמתענים היחידים כשהגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים:

ב"ה צריך לכתוב במקומו וטעמו משום דבירושלמי לא קאמר זה הבונה בית חתנו' לבנו אלא בניין של שמחה סתם משמע דכשאמרו בגמר' דידן בית חתנות לאו דוקא דה"ה לכל דבר של שמחה:

ומ"ש

יצא תקופה של ניסן אין מתענין עוד שהגשמים סימן קללה הואיל ולא ירדו בתחלת השנה וכל זה הסדר כשלא ירדו כלל אבל ירדו ברביעה ראשונה וצמחו העשבים וכמשו מתריעין מיד כשמתענין ב' וה' וב' ונוהגין בהן כל חומר שבע אחרונות אבל יבשו לגמרי אין מתענין שאין בהן עוד תקנה וכן אם פסקו הגשמים בין גשם לגשם מ' יום מתריעין מיד [א] ומתענין עד שירדו הגשמים או שיעבור זמנם: ירדו לצמחים ולא לאילנות כגון שירדו מעט בנחת ואין מספיקין לאילנות מתריעין לפני הפסח שפסח הוא זמן הוצאת פרח האילנות ירדו לאילנות ולא לצמחים כגון שירדו בגבורה מתריעין מיד ירדו לצמחי' ולאילנות ולא ירדו כדי למלאות בהן הבורות לשתייה מתריעין עליהם לפני החג עד שירדו כדי מלוי הבורות ואם אין להם מים לשתייה מתריעין עליהם מיד וכולם אין מתריעין עליהם אלא [ב] במקום הצריך להם כתב הרמב"ם ז"ל ה"מ בא"י אבל מקומות שעונות גשמים שלהם קודם י"ז במרחשון או אחריו כשיגיע זמנן ולא ירדו גשמים יחידים מתענין ב' וה' וב' ומפסיקין בראשי חדשים חנוכה ופורים (א) ושוהין אח"כ כמו ז' ימים לא ירדו גשמים ב"ד גוזרין על הצבור שלש תעניות על הסדר

ולא ירדו גשמים: ומ"ש יצא תקופה של ניסן וכו' כ"ה בירושלמי ופירושו לסוף ל' של תקופת ניסן יצא ניסן של חמה והגיע השמש לתחילת מזל שור ומז הגשמי' סימן קללה הואיל ולא ירדו בתחלת השנ': וכל זה הסדר כשלא ירדו כלל וכו' משנה רפ"ג סדר תעניות האלו האמור ברביעה אבל צמחים ששינו מתריעין עליהם מיד ופרש"י ששינו שנשתנו ממנהגן תחת חטה יצאה חוח תחת שעורה באשה שלא היו חטים בשבולים או שינוי אחר עכ"ל ובערוך פי' שינוי כמשו וכך הם דברי רבינו: ומ"ש ומתריעין מיד שמתענין בה"ב וכו' וכך פרש"י וז"ל מתריעין עליהן מיד אפילו בראשונות שכל חומר האחרונות נוהג בהן ע"כ וכן הכריח הר"ן בריש פ"ג דהאי מתריעין דתנן סתמא בכולה מתני' מתריעין ומתענין קאמר דצמחי' ששינו מתריעין עליהם לפי שאינו דבר שסובל מתון שאם לא יתקנו במהרה יפסדו לגמרי ולפיכך גוזרין תענית בתחל' בחומר ז' תעניות אחרונות דהיינו התרעה בשופר וכן כשפסקו גשמי' בין גשם לגשם מ' יום הרי הצמחים נפסדים במהרה ודלא כדמשמע מדברי הרמב"ם בפ"ב דמתריעין דתנן בצמחים ששינו וכו' התרעה בפה הוא ולא בשופר ולדידיה אין נוהגין בהם חומר תעניות אחרונות והרשב"א בתשובה שהביא ב"י בסוף סי' זה כתוב שמה ששינו מתריעין מיד לא אמרו אלא כששינו מחמת מכה אחרת כשדפון וכיוצא בו וכן פי' הראב"ד וכן נראה גם מדברי הרמב"ם אבל כשירדו גשמים ושינו זרעים לאחר מכאן מחמת עצירת הגשמים על זה לא תקנו להתריע ע"ש: ומ"ש רבינו שמתענין בה"ב היינו לומר שאין מתענין רצופים יום אחר יום וכ"כ הרמב"ם בפ"א וז"ל תעניו' אלו שגוזרין על הצבור מפני הצרות אינן יום אחר יום שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בדבר הזה וכו' והכי משמע בגמרא אהא דתניא ואם אין להם מים לשתות מתריעין עליהן מיד קאמר בגמרא ואיזהו מיד שלהן בה"ב למעוטי רצופין משמע דכללא הוא דכל היכא דקתני מתריעין מיד דבה"ב קאמר וכ"כ ב"י: וכן אם פסקו וכו' שם במשנה ופירש"י בין גשם לגשם בין רביעה ראשונה לשניה: ומ"ש או עד שיעבור זמנם כ"כ הרמב"ם בספ"ב אבל פסקו הגשמים בין גשם לגשם אבל בצמחים שכמשו אין מתענין אלא עד שיבשו לגמרי ואעפ"י שלא עבר עדיין זמן הגשמי' דכיון דיבשו לגמרי שוב אין להם תקנה ולפיכך אין מתענין אלא עד שירדו גשמים או עד שיבשו הצמחים וכ"כ הרמב"ם להדיא ורבינו קיצר בזה וסמך על המבין: וכולם אין מתריעין עליהן אלא במקום הצריך להם שם בברייתא ועל כולן אין מתריעין עליהם אלא באפרכיא שלהן ופירש"י באותו מלכות שכלו בו מי בורות שיחין ומערות עכ"ל דהיינו במקום הצריך להם ומ"מ כיון דקי"ל כת"ק דמתניתין דבשאר צרות סביבותי' מתענות ולא מתריעות כדי להשתתף בצרתן כאן נמי אף על גב דסביבותיהם אין מתריעין מ"מ מתענין עליהן דלא קיל טפי אין להם מים לשתייה ממפולת ושאר צרות כ"ל:
כשם

ומ"ש יצא תקופה של ניסן אין מתענין עוד וכו' במשנה ספ"ק דתעניו' (שם) יצא ניסן וירדו גשמים הגשמים סימן קללה הם ואמר עלה בירושלמי ובלבד ניסן של תקופה ובפ"ק דר"ה (טו.) הא דקאמר התם שבט דחדשים או שבט דתקופה פירש"י שבט דחדשים של לבנה או שבט דתקופת חמה לסוף ל' של תקופת טבת נכנס שבט של חמה וכתב הרמב"ם בפ"ג מה' תעניות דיצא ניסן של תקופה היא כשתגיע השמש לתחלת מזל שור ואיתא תו בירושלמי יצא ניסן הגשמי' סימן קללה א"ר אסי בר אבין הדא דתימא כשלא ירדו להם גשמים אבל אם ירדו להם גשמים מכבר סי' ברכה הם וכתב הרי"ף והרא"ש והרמב"ם וכך הם דברי רבינו שכתב הואיל ולא ירדו בתחלת השנה משמע הא אם ירדו בתחלת השנה אינן סימן קללה: וכל זה הסדר כשלא ירדו כלל אבל אם ירדו ברביעה ראשונ' וצמחו העשבי' וכמשו מתריעין מיד וכו' ריש פ"ג (יח:) סדר תעניות האלו האמור ברביעה ראשונה אבל צמחים ששינו מתריעים עליהם מיד ופירש רש"י סדר תעניות האלו האמורים בפ"א שבתחלה יחידים מתענין ואחר כך צבור הולכים ומתענים עד שלש עשרה תעניות אם לא נענו ברביעה ראשונה אם עבר זמן רביעה ראשונה של יורה ולא ירדו גשמים מתענין והולכים כסדר הזה אבל צמחים שנשתנו ממנהגם תחת חטה יצא חוח ותחת שעורה באשה או שינוי אחר מתריעי עליהם מיד בראשונות שכל חומר האחרונות נוהג בהם וכתב רבינו מתריעים מיד שמתענין ב' וה' וב' ונוהגין בהם כל חומר שבעה אחרונות מדתניא (יט:) בגמרא מתריעין על האילנות בפרוס הפסח וכו' ואיזה מיד שלהן ב' וה' וב' ומשמע דכללא הוא לכל היכא דקתני מתריעין מיד דשני וחמישי ושני קאמר ומשמע דה"ק אין גוזרין שש תעניות בלא התרעה ואח"כ שבע בהתרעה כמו שעושין כשלא ירדו כלל אלא מיד מתחילין להריע וממילא משמע דנוהג בהן כל חומר ז' אחרונות זה נראה שהוא דעת רבינו אבל הרמב"ם בפ"ב במקום מתריעין כתב מתענין וזועקין נראה שהוא מפרש דמתריעין דתנן בפה הוא ולא בשופר וממילא משמע דלדידיה אין נוהגין בהם חומר תעניות אחרונות ולפיכך כתב בפ"ג שאין גוזרים תענית כגון זה כיפור אלא בגלל המטר ובגמרא אר"כ דוקא שנו אבל יבשו לא ואמרי' בגמרא דקמ"ל רב נחמן דלא ת"ג דסדר אקון אקנתא לאו מלתא היא ופירש"י דאקון שעלו בקנה שנתקנו מעט מהו דתימא אם יתפללו מועיל להם וקמ"ל ר"נ דאקנתא לאו מלתא היא ע"כ ומפרש רבינו דיבשו אין בהם עוד תקנה בשום פנים ואפילו ראינו שנתקנו מעט לאו כלום הוא כי לא יצלח לכל. וכ"פ רש"י בחד לישנא וכך הם דברי הרמב"ם והראב"ד וכתב ה"ה שכן עיקר וכתב הר"ן דה"ק רב נחמן דוקא שינוי מתריעין מיד אבל יבשו לא לפי שאין להם תקנה אלא בזריע' בתחל' ולפיכך הרי הם כאלו לא ירדו עליהם גשמים כלל ולפיכך מתענים כפי הסדר השנוי בפ"ק ובלבד שלא תצא זמנה של רביעה אבל כל שיצאה הא אמרי' בפ"ק בגמרא ששוב אין מתענין וכשלא יצאה כמי משמע שאם אין להם שהות לגזור י"ג תעניות על הסדר מתריעי' מיד בלבד בשביל גשמים הצריכים להם למה שהם צריכים לזרוע בתחלה עכ"ל ודברים של טעם הם:

ומ"ש וכן אם פסקו גשמים בין גשם לגשם מ' יום מתריעין מיד וכו' שם במשנה ופירש"י בין גשם לגשם בין רביעה ראשונה לשנייה: ירדו לצמחים ולא לאילנות כגון שירדו מעט בנחת וכו' עד ואם אין להם מים לשתייה מתריעין עליהם מיד הכל שם משנה וגמרא וברייתא ול' הברייתא (יט:) מתריעין על האילנו' בפרוס הפסח על הבורות שיחין ומערות בפרוס החג ומפרש רבינו פרוס הפסח לפני הפסח ופרוס החג לפני החג וגם הרמב"ן כת' במקום פרוס הפסח הגיעה זמן הפסח או קרוב לו ובמקום פרוס החג כת' הגיע זמן חג הסוכות והא דקתני מתריעין עליהם מיד מפרש בברייתא בגמ' איזהו מיד שלהן ב' וה' וב' ולא חשש רבי לכך לפי שסמך על מ"ש בסמוך מתריעין מיד שמתענים ב' וה' וב' דמהתם משמע דכל היכא דקאמר מתריעין מיד היינו ב' וה' וב': גרסינן בירושלמי תני מתריעין על האילן בפרוס הפסח לבורות שיחין ומערות בפרוס העצרת מעתה אפילו יותר מכן יותר מכן מעשה נסים ואין מתריעין על מעשה נסים ע"כ וכי היכי דלא ליפלוג אתלמודא דידן נראה לפרש דעצרת דקאמר היינו שמיני עצרת ואתיא כדתניא בגמר' דידן מתריעים על הבורות שיחין ומערות בפרוס החג ומיהו הא דקאמר יותר מכאן מעשה נסים קשה לפי זה דעיקר גשמים אחר החג הם ושמא י"ל דיותר מכאן מעשה נסים דקאמר לא קאי אלא למאי דקתני מתריעין על האילן בפרוס הפסח: ומ"ש וכולם אין מתריעין עליהם אלא במקום הצריך להם נראה שכתב כן מדתנן התם (יט.) וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים וכו' אותה העיר מתענה ומתרעת וסביבותיה מתענות ולא מתריעו' ר' עקיבא אומר מתריעו' אבל לא מתענות ולא קיימא לן כר"ע בהא ולפיכך כתב רבינו אין מתריעין עליהם אלא במקום הצריך להם אבל תענית מיהא מתענין ויותר נראה לומר שכתב כן מדתניא התם על כולם אין מתריעין עליהם אלא באפרכיא שלהם ופירש"י באפרכיא שלהם באותו מלכות שכלו שם בורות שיחין ומערות ע"כ. ולפי דברי רש"י נ"ל דהא דתנן סביבותיה מתענות ולא מתריעות בשלא ירדו עליהם גשמים כלל היא דאילו ירדו לצמחים או לאילן אין סביבותיה מתענות ולא מתריעות ומיהו בהא דאין מתריעין עליהם אלא באפרכיא שלהם יש להר"ן פי' אחר ואכתבנו בסימן תקע"ו בס"ד:

כתב הרמב"ם הני מילי בא"י אבל מקומות שעונת גשמים שלהם קודם י"ז במרחשון או אחריו וכו' בפ"ג מה' תעניות כתב כן וכתב הרב המגיד זה ברור ומבואר בירושלמי וגם נראה מן הגמרא שלנו עכ"ל: ומ"ש הרמב"ם ושוהין אח"כ כמו ז' ימים טעמו שכך שוהין בא"י שהרי כשהגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים היחידים מתענין ב' וה' וב' כמלאו נגמרים בכ"ה לחשון ואם הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרין ג' תעניות הרי ה' ימים שנשארו מחשון ויום ר"ח כסליו הרי ו' ימים וכז' שהוא מחרת ר"ח כסליו מתחילין להתענו' אם הוא יום ב' ואם לא יהיה יום ב' ימתינו מלהתענות עד יום ב' הבא ראשון ונמצאו שוהין יותר מז' ימים ואפשר שמפני כך כ' שוהין כמו ז' מפני שלפעמים שוהין יותר מז' אבל קשה שלא היה לו לכתוב אלא שוהין כמו ו' ימים שהרי ה' ימים מסוף חדש חשון ויום ר"ח כסליו ו' ימים הם ולא ז' ואפשר שהרמב"ם כתב כמו ז' ימים והיה כתוב ו"ו וטעה הסופר בין וי"ו לזיי"ן [ג] והר"ן כתב בפ"ק דהא דתנן הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרין ג' תעניות על הצבור כל זה אין לו ענין אלא בא"י אבל בגולה כיון שמאחרין את השאלה עד ס' בתקופה נ"ל שאם לא ירדו גשמים עד ס' בתקופה ממתינין אח"כ כדי שיעור ג' רביעיות באומד הדעת ואם לא ירדו התחילו היחידים מתענין וגוזרים שאר תעניות משם ואילך
על

פרישה

סי' תקעה (א) ושוהין אח"כ כמו ז' ימים ר"ל אחר כלות תענית בה"ב ולפ"ז הא דכ' ומפסיקי' בחנוכה ופורים חנוכה אפשר לומר שהוא דוקא כגון שעונת גשמים שלהם היו בחודש כסליו אבל פורים ק' לומר שהוא דוקא שמשם והלא' אין גוזרין ג' תעניות אלא אגב שיטפא נקט והדין אמת שאין תענית יחיד דוחה חנוכה ופורים מיהו לפי המקומות שעונת גשמים שלהם הוא מאוחר כמו ארץ אשכנז שצריכין מטר אחר ימי הפסח ולפעמים אחר שבועות לק"מ מפורים והרמב"ם מיניה איירי ג"כ שהרי כתב אבל מקומות שעונת גשמים שלהם לפניו או אחריו כו' וק"ל וטעמו שכך שוהין לפי שכך היו שוהין בא"י שהרי כשהגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים היחידים מתענין בה"ב כמלא כלי' בכ"ה לחשון ואם הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרי' ג' תעניות הרי ה' ימים שנשארו מחשון ויום ר"ח כסליו הרי ששה ימים ושביעי שהוא מחרת ר"ח כסליו מתחילין להתענות אם הוא יום שני ואם לא יהיה יום שני ימתינו מלהתענות עד יום ב' הבא ראשון ונמצאו שוהין יותר משבעה ואפשר שמפני כך כתב שוהין כמו שבעה מפני שלפעמים שוהין יותר מז' אבל ק' שלא היה לו לכתוב אלא שוהין כמו ששה ימים שהרי ה' ימים נשארו מסוף חשון ויום ר"ח כסלו ששה ימים הם ולא שבעה ואפשר שהרמב"ם כתב כמו ששה והיה כתב ו' וטעה הסופר בין ו' לז':
תניא

חדושי הגהות

תקעה א אפשר דקאי נמי לעיל אצמחו עשבים וכמשו דמתריעין נמי עד שירדו גשמים או עד שיעבור זמנם או אפשר לומר דלא קאי אלא אפסקו גשמים בין גשם לגשם שלפניו אבל בצמחים שכמשו אין מתענין אלא עד שיבשו אפילו אם לא עבר זמן גשמים עדיין דכיון שיבשו אין להם תקנה עוד (מהרל"ח): ב ואע"ג דתנן שם במתניתין גבי עיר שלא ירדו עליה גשמים או עיר שיש בה דבר כו' דאותה עיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות וכן גבי שאר צרות שנתבאר בסי' תקע"ו סביבותיה מתענות ולא מתריעות כבר פירש"י שם לפיכך מתענות שאותה עיר שלא ירדו עליה גשמים תלך לקנות התבואה באותן הסביבות ויהיה בה רעב עכ"ל וה"ה דכן שייך לומר בעיר שיש בה דבר שמעבירין את הדבר מאותה העיר לסביבותי' וכן גבי שאר צרות שבסימן תקע"ו שייך לומר שיבואו לסביבותיה משא"כ כאן שירדו לצמחים אלא שלא ירדו לבורות שאין חשש כלל לסביבותיה לפיכך אין מתענין ולא מתריעים כלל (מהרל"ח): ג אפשר שכיון שלפעמים חשון מלא נמצא נשארו ה' ימים מחשון וראש חדש כסליו ב' ימים ובב' בכסליו שהוא יום השביעי גזרו להתענות למחרתו נמצא ששהו אחר תענית היחידים כמו ז' ימים או אפשר שמונין חדשים לחדשי החמה שחודש במעט ל"א יום נמצא שנשארו ו' מחשון
וראש

הסדר שאמרנו וכל תענית שגוזרין על הצבור בח"ל אוכלין בו בלילה ודינו כשאר התענית שאין גוזרין על הצבור תענית כמו בי"ה אלא בא"י לבד היו מתענין על הגשמים ונענו כמה ירדו ויהיו פוסקין משיכנסו בעומק הארץ החריבה טפח ובבינונית שני טפחים ובעבודה שלשה טפחים ואם התחילו אחר חצות ישלימו אותו היום ואם התחילו לירד קודם חצות לא ישלימו אלא יאכלו וישתו ויעשו יום טוב ולערב יתקבצו ויאמרו הלל הגדול:

תקעו כשם שמתענין ומתריעין על הגשמים כך מתענין ומתריעין על שאר הצרות כגון שצרין על עיירות ישראל כתב הרמב"ם ז"ל אפי' לא באו אלא לשאול מהם מס או לגזור עליהם אפי' על מצוה קלה מתענין ומתריעין עד שירחמו וכל הערים אשר סביבותיהם מתענין ולא מתריעין אלא תוקעין להתקבץ לעזרה ואפי' לא באו אלא לעבור דרך ארצם שאין להם מלחמה עמהם אלא על אחרים ועוברי' על מקום ישראל מתענין

על הסדר השנוי במשנתינו ולא נתבארו אלו יפה דברי הרמב"ם שכתב בזה בפ"ג מה' תענית עכ"ל (א): **וכל** תענית שגוזרין על הצבור בחוצה לארץ אוכלין בו בלילה וכו' כך כ' הרמב"ם שם והוא פירוש למה שאמרו בספ"ק דתעניות (יא.) אין ת"צ בבבל אלא ט"ב בלבד והר"ן כ' על הא דאמר שמואל אין ת"צ בבבל אלא תשעה באב בלבד פירשוהו שאין חומר ת"צ של נעילת הסנדל ורחיצה וסיכה נוהג' בבבל אלא ט' באב ופירש"י דטעמא לפי שאין צריכין לגשמים שהיא טבעני ולפי זה לא אמרה שמואל אלא בתעניות של גשמים אבל בשאר צרות בבל וארץ ישראל שוין וקשה דא"כ היכי פסיק ואמר אלא ט"ב בלבד והראב"ד פי' דהיינו דאין תענית צבור בבבל מפני שהארץ קרה שאין להחמיר עליה' לאסרה בנעילת הסנדל ולא לחייבם להפסיק מבע"י ולא לאסר' במלאכה מפני שהם עניים ולא ברחיצה וסיכה מפני שאינם בריאי' כל כך וצריך להם או שכיון שהותרו במלאכה ובנעילת הסנדל הותרו בכולן ואלה הדברים חלושים לפיכך נראה עיקרן של דברים כמו שפי' הרמב"ן ז"ל דאין שם ת"צ בבבל אלא כל התעניות שמתענין בבבל אינן אלא כתענית יחיד לפיכך אינו אסור בחומר ת"צ והטעם מפני שהדיינים שלהם הדיוטות הם ולא סמוכים ולא היה להם נשיא שתהא גזירתו קיימת על כל ישראל לפיכך כשהצבור מקבלים תענית צריכים לקבל כולם על עצמם כיחידים שכל אחד מקבל על עצמו ומשום הכי אינו חייב לנהוג בו אלא כתענית יחיד ע"כ ורבינו שהביא כאן דברי הרמב"ם סתם פשיטא שאינו מפרש כפירש"י דהא כל תענית שגוזרין על הצבור קאמר דמשמע דלא בתעני' של גשמים בלחוד אתמר וגם אינו מפרש כפי' הראב"ד דהא בחוצה לארץ קאמר דמשמע כ"מ שבחוצה לארץ ולא בבל דוקא אלא ע"כ לומר שהוא מפרש כפירוש הרמב"ן וא"כ קשה שהרי לפי פירושו של הרמב"ן בח"ל שאין להם נשיא כשהצבור מקבלי' תענית צריכים כולם לקבל [על] עצמם כיחידים שכל א' מקבל על עצמו ומשום הכי אינו חייב לנהוג בו אלא כתענית יחיד וכמ"ש הר"ן בשמו ואילו רבינו כ' בסימן תקס"ב תענית שגוזרין על הצבור אין כל יחיד ויחיד צריך לקבלו תחלה אלא ש"צ מכריז התענית והרי הוא מקובל דמשמע שאין בין חוצה לארץ לא"י בענין זה וכמו שנראה מדברי הרא"ש שכתבתי שם וי"ל דלעולם יש חילוק ביניהם דבח"ל נהי דאין כל יחיד צריך לקבלו בהכרזה מיהו בעי ואילו לא הודיעום אפשר דלא מהני אבל בא"י אפילו לא הודיעום עד יום התענית שפיר דמי ועוד י"ל דלעולם סובר רבינו שא"י וח"ל שוין בענין זה ואע"פ שהוא מפרש אין ת"צ בבבל כמו שפירש הרמב"ן שמפני שאין נשיא בבבל אין לתעניות שלהם חומר ת"צ מ"מ במה שסובר הרמב"ן שמפני שאין להם נשיא כשהצבור מקבלים תענית צריכים לקבל כולם על עצמם כיחידים שכל א' מקבל על עצמו לא ס"ל כוותיה אלא דבכל מקום אע"פ שאין להם נשיא אין הצבור צריכין לקבל על עצמם כיחידים דכל בני הצבור בתר ראשיהם גרירי: **כתב** הרשב"א שאלה בכל מלכותנו נמנע המטר מחדש אייר עד צאת חג השבועות והתחילו הצמאים לשנות מקצתן וגזרנו תענית ונהגו התלמידים בתפלה כת אומרת שאין כומר עכשיו ברכות אלא שמרבין בתפלה ומתריעין בשופרות בלבד וכת אומרת שאין שהות לגזור י"ג תעניות לפי שיתייבש כל העולם ולפיכך נתנו לזה חומרא כשבע תעניות וכך מצאנו מפורש לה"ר יונתן תש בה כ"ל כדברי הכת הראשונה דכיון שאינם מזכירים גשמים אז אלא בשמע תפלה וכהיא דבני נינוה היאך יוסיפו ו' ברכות וגם ראינו מעולם מי שעשה כן עכ"ל:

וכתב בתשו' אחרת מה שאמרת שעשית מעשה כשירדו גשמים בעתם ואח"כ נעצרו הגשמים ושינו זרעים ואמרת להתריע ולהוסיף הברכות כמו שנתקנו בז' אחרונות לולא שאמרת שמצאת כן להרמב"ן ז"ל לא הייתי אומר כן שלא תקנו על הגשמים להתריע אלא במחרונות דוקא אבל כשירדו גשמים ושינו זרעים לאחר מכאן מחמת עצירת גשמים זה לא שמענו ומה ששנינו שינו מתריעין מיד לא אמרו אלא כששינו מחמת מכה אחרת כשדפון וכיוצא בו וכן פי' הראב"ד וכן נראה גם מדברי הרמב"ם אבל אם מצאת להרמב"ן ז"ל אני אומר כבר הורה זקן שאין משיבין את הארי אבל שאני לא ראיתי לו בשום מקום כן עכ"ל: **הר"ן** מתענין על הגשמים ונענו כמה ירדו ויהיו פוסקין משיכנסו בעומק הארץ החריבה טפח וכו' בספ"ג דתעניות (כה:) פלוגתא דתנאי ופסקו הפוסקי' כרבי יהודה דאמר הכי ופירש הר"ן בחריבה קרקע שלא היתה עבודה מזמן הרבה: בינונית. שהיתה עבודה מזמן קרוב ועכשיו אינה עבודה ורש"י פירש בחריבה. קרקע יבשה טפח כיון דחריבה היא ונכנסו בה הגשמים טפח ודאי רוב גשמים ירדו: בעבודה. חרושה כגון שדה ניר הנכנסים בה גשמים הרבה ג' טפחים דאפי' בגשמים מועטין נכנסין בה כטפח או כטפחים:

ואם התחילו לירד אחר חצות ישלימו וכו' משנה שם (יט.) היו מתענין וירדו להם גשמים קודם להנץ החמה לא ישלימו לאחר הנץ החמה ישלימו רבי אליעזר אומר קודם לחצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות אמר להם ר' טרפון צאו ואכלו ושתו ועשו י"ט ובאו בין הערבים יצאו ואכלו ושתו ועשו י"ט ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול ובגמרא (כה:) ולימרו הלל הגדול מעיקרא אביי ורבא דאמרי תרווייהו א"א הלל הגדול אלא בנפש שביעה וכרס מלאה ובפרק ע"פ (קיח.) אמרי' אי זהו הלל הגדול רב יהודה אמר מהודו לה' עד על נהרות בבל וקיימא לן כוותיה ופירש"י אגב בנפש שביעה מתוך שכתוב בו נותן לחם לכל בשר נאה לאומרו על השבע ואמרינן בגמ' דבמקום דאיכא למיחש לשכרות אומרים אותו קודם שיאכלו וישתו. כתב הרשב"א בתשו' (סי' קנ"ב) קרוב אני לומר שאם ירדו להם גשמים בליל התענית שא"א הלל הגדול כלל לפי שאינם מתחילים להתענות אלא מעמוד השחר שזהו עיקר תענית שבבבל ואע"פ שקבלוהו מבערב וירדו להם גשמים לאחר שקיעת החמה או לאחר צאת הכוכבים אין זו התחלה ואם מפני שהכתוב אומר למן היום אשר נתת אל לבך להבין ולהתענות נשמעו דבריך אפי' כן אין זו התחלה שא"כ אפילו קבלוהו קודם יום או יומים וירדו גשמים באמצע יהו אומרים כן אלא לא אמרו אלא בשהתחילו ממש ע"כ:

וכתב עוד בתשובה א"א הלל אלא כשנענו ביום התענית ואם התענו ב' וג' ולא ירדו גשמים אע"פ שירדו ביום ג' א"א הלל אדרבה בתעניתא לא נענו ובראתי שמיא ירדו להם ביום אחר עכ"ל" ב"ה וכך הם דברי הרמב"ם והמגיד בפרק א'. והא דתנן שאומרים הלל הגדול כתב הרי"ף אי זהו הלל הגדול רב יהודה אמר מהודו עד על נהרות בבל וקי"ל כוותיה מודים אנחנו לך ה' אלקינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו ברחמיך וכו' כדכתבנו בפ"ק דהיא מסכתא וכתב הר"ן ודאמרינן בפ"ק דמברכין על הגשמים ואלו פינו הראב"ד ז"ל כתב דמשילא חתן לקראת כלה מברכין ואנו פינו ובין הערבים אומרים הלל הגדול או אפשר שבשיורדים גשמים בלא תענית מברכין ואילו פינו אבל כשיורדין ע"י תענית כיון שצריכין לומר הלל הגדול ולברך אחריו א"צ לאודים לברך ואילו פינו עכ"ל (ג) דין ברכת הגשמים כתב רבינו בסי' רכ"ז כתוב בפסקי התוספות הלל הגדול מפני הגשמים יתחילו העומדים בבית ה' בלילות שירות גשמים בלילה וכתיב מעלה נשיאים וגו'. כתבו הרא"ש והר"ן דטעמא דמפלגינן בין קודם חצות לאחר חצות מפרש בירושלמי קודם חצות לא ישלימו עד כדון לפרא הוא לאחר חצות ישלימו כבר עבר רובו של יום בקדושה וכתוב בהג"א בא"ז אם רוב הצבור ותלמידי חכמים שבעיר אינם רוצים להשלים לא ישלימו אבל אם רוב הצבור ות"ח רוצים להשלים אין היחיד רשאי לאכול וכן משמע בירושלמי ספ"ג דתענית דגרסינן התם ביומי דרבי יודן גזרין תענית ונחת מטרא ברמשא סליק רבי מנא לגביה א"ל ליה בגין דאנא צחי מהו דנשתי א"ל אוריך שמא ימלכו להשלים:

תקעו כשם שמתענין ומתריעין על הגשמים כך מתענין על שאר הצרות וכו' בסימן שקודם זה נתבאר כמה תעניות מתענין על שאר צרות: **ומ"ש** כגון שצרין על עיירות ישראל משנה בפ"ג דתעניות (י"ט.): **ומ"ש** הרמב"ם אפי' לא באו אלא לשאול מהם מס או לגזור עליהם אפילו על מצוה קלה וכו' הוא בפ"ב מהל' תענית וכתב ה"ה על הצרת אויבים וכו' הוא בפ"ג דתעניות תנן על עיר שהקיפוה אויבים וכו' בפרק הבא על יבמתו (סג:) אמרו ליה לר' אתו חברי לבבל גזר תעניתא ושם מתבאר שגוזרין תענית על ביטול מצוה ודבר ברור הוא ודין הסביבות מבואר בפרק ג' דתענית (שם) כדעת תנא קמא דריש מתני' דהוא סתם משנה: **ומ"ש** ואפילו לא באו אלא לעבור דרך ארצם וכו' בפ"ג דתענית (יט.) תנן דמתריעין על החרב ובגמרא (כב:) חרב שאמרו אפי' חרב של שלום שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה ואע"פ כן נכשל בה יאשיהו שנאמר וישלח

תקעו כשם שמתענין וכו' משנה פ"ג על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה אויבים וכו' ואיכא למידק על לשון רבינו שאמר כשם דהא לא דמיין להדדי דבגשמים אם לא נענו בי"ג תענית אין גוזרין עוד תענית ובשאר צרות מתענין והולכין עד שיענו כדלעיל בסימן תקע"ה ס"ג וי"ל דלא אתא אלא לאורויי כן דאף בשאר צרות גוזרין תענית במנין זה ובחומרות אלו של תענית גשמים וכמ"ש הרב המגיד בשם הרמב"ן וכ"כ הר"ן שבשאר צרות יש בהן חומרות אלו להוציא מדברי הרמב"ם שבשאר צרות אפילו בא"י אין בהם חומרות אלו ולכך אמר גם רבינו כשם וכו' לאפוקי מדברי הרמב"ם אכתי מיהו דמ"ש הרמב"ם בפ"ב דבאויבי' שצרין על עיירות ישראל נמי מתענין נמשך רבינו אחריו שלא כהר"ן בפרק סדר תעניות אלו שכתב דעל עיר שהקיפוה אויבים אין גוזרין תענית על הצבור כלל לפי שסכנתם בכל יום ויום היא והצלתם צריכה שתהא נחפזת מאד ונפי שאי אפשר לגזור תענית על הצבור בכל יום שאין מטריחין על הצבור יותר מדאי ולפי ענייכם אין מקום לתענית של בה"ב לא רצו לגזור תענית כלל וכן היא שיטת הרמב"ן: **כתב** הרמב"ם אפילו לא באו וכו' איכא להקשות מאין יצא לו להרב ז"ל דסביבותיהם מתענין ולא מתריעין דהא דקי"ל כת"ק במשנה בעיר שלא ירדו עליהם גשמים או עיר שיש בה דבר או מפולת דסביבותיה מתענות ולא מתריעות התם איירי מכה מהלכת ואינן מתענות אלא להשתתף בצרתן כמ"ש הר"ן לשם אבל עיר שהקיפוה אויבים דמכה מהלכת היא מתענות ומתריעות בכל מקום וכדתנן התם ועל אלו מתריעין בכל מקום וכו' ועל החרב מפני שהיא מכה מהלכת וצריך לומר דהרמב"ם מחלק בין על החרב ובין עיר שהקיפוה אויבים דחרב היינו חיילות ההולכים למלחמה ממקום למקום אף על פי שלא באו על ישראל אלא המכתה ה"א עו"ג עם עו"ג אפ"ה מכה מהלכת היא ומתענין ומתריעין עליהן בכל מקום באותו מלכות כי כולם בסכנה עומדין אבל עיר שהקיפוה אויבים שבאו לגזור עליהן מס בלחוד זו אינה מכה מהלכת ש"ה באו אלא על אותה העיר בלבד ולפיכך סביבותיהם מתענין כדי להשתתף בצרתם אבל לא מתריעין וכדין עיר שיש בה דבר או מפולת: **ומ"ש** אלא תוקעין להתקבץ לעזרה נראה שלמד כך מדתנן בעיר שהקיפוה אויבים דאין מתריעין בשבת כר' יוסי אבל לעזרה מתריעין שמעינן מינה דלת"ק נמי דמתריעין אלא דסביבותיה אין מתריעין מ"מ לעזרה ודאי אף בסביבותיה נמי מתריעין ואפי' לא באו אלא לעבור דרך ארצם וכו' שם משנה וברייתא וזו מכה מהלכת היא וכל סביבותיה נמי מתענין ומתריעין

וכ"ב

דרכי משה

תקעה (א) והא דכתב דעושין התענית על הסדר כן דעת הרשב"א בתשובה דלא כי"א דאם היה צורך גדול לגשמים גוזרין מיד תענית כחומרות ז' אחרונות: (ב) והרשב"א בתשובה כתב כדברי הראב"ד:

חדושי הגהות

וראש חדש כפליו מהן ז' ימים ולכך כתב כמו ז' ימים לפי שאינו בדקדוק (מהרל"ח): ד בגמרא ליתא רבי יהודה אלא וחכמים אומרים אבל גירסת הרי"ף ורא"ש רבי יהודה:

אגברה

מתענין ומתריעין וכן על דבר ואיזהו דבר עיר שיש בה ת"ק רגלי ויצאו ממנה ג' מתים בג' ימים בזה אחר זה הוי דבר ביום א' או בד' ימים אינו דבר יש בה אלף ויצאו ממנה ששה בשלשה ימים זה אחר זה הרי זה דבר יצאו ביום אחד או בד' ימים אינו דבר וכן לפי החשבון זה וכתב הרמב"ם ז"ל ואין נשים וקטנים וזקנים ששבתו ממלאכה בכלל אנשי המדינה לענין זה ואם היה דבר בארץ ישראל מתענות שאר גליות עליהם היה בחוצה לארץ ושיירות הולכות ובאות ממדינה למדינה אחרת שתיהן מתענות אע"פ שהם רחוקות זו מזו וכן מתענין על מפולת שבעיר ואיזו היא מפולת שנופלין בתים חזקים שאין ראויין ליפול ועומדין במקו' שאין ראוין ליפול אבל אם הם עומדים על שפת הנהר אפי' הם חזקים הם ראוין ליפול וכתב הרמב"ם ז"ל וכן על הרעם והרוחות שמפילין הבנינים מתריעין עליהם וכן החולים כגון שיש אסכרה בעיר להרבה אנשים אם מתים ממנה מתענין ומתריעין ואם אינן מתים ממנה אין מתענין ואין מתריעין וכ' הרמב"ם ז"ל וכן חיכוך לח הרי הוא כשחין פורח ואם פשט ברוב הצבור מתענין ומתריעין עליו אבל חיכוך יבש צועקים עליו בלבד. וכן על חיה רעה שנשתלחה אפי' לא הזיקה אלא נראית בלבד מתענין ומתריעין בכ"מ אפי' הרחוקים אבל אם אינו משולחת אינו אלא מקרה ואין מתענין וה"ד משולח' נראית ביום בעיר הרי זו משולחת אבל בלילה או ביום בשדה אינה משולחת ראתה ב' בני אדם ורדפה אחריהם משולחת ברחה מפניהם אינה משולחת טרפה ב' בני אדם ואכלה אחד מהם משולחת שאינה עושה מחמת רעבון כיון שאינה אוכלת שניהם אלא שנשתלחה להזיק אכלה ב' אינה משולחת שמחמת רעבון עשתה נכנסה לבית ולקחה תינוק מהעריסה הרי זו משולחת כתב הרמב"ם ז"ל שאר מיני רמש ועוף ורמש הארץ ששולחו והזיקו כגון שילוח נחשים ועקרבים ואצ"ל צרעין ויתושין והדומין להם אין מתענין עליהם ואין מתריעין אלא זועקין בלא תרועה ע"כ ונראה דנחשים ועקרבים מתענין עליהם ועל

ב"ח

ומתריעין כדפי' אלא שרבינו קיצר בזה: **ואם** היה דבר בא"י וכו' פ"ק דתעניות ומשמע דבח"ל אם אין שיירו' הולכו' ובאות ממדינה למדינה א"צ להתענות כיון שהם רחוקים משום דאין זו מכה מהלכת אבל מכל מקום כל סביבותיה מתענות ולא מתריעות כדתנן בפ"ג אליבא דת"ק דהלכה כמותו דמתענות כדי להשתתף בצרתן: **ומ"ש** וכן המפולת וכו' משנה וברייתא שם והיינו נמי לומר שהרחוקים לא מתענות ולא מתריעות וסביבותיהם מתענות כדי להשתתף בצרתן: **וכן** על החולים ברייתא בפ"ג גם בכאן נראה פשוט דאם מתים ממנה דהם עצמן מתענין ומתריעין וסביבותיהם מתענות ולא מתריעות: **וכתב** הרמב"ם וכן חכוך לח וכו' ה"א בס"פ מרובה ושלא כפי' רש"י דיבש קשה מלח: **ומ"ש** דוקא דפשט ברוב צבור היינו משום דבברייתא תניא ומשאר פורעניות הבאה על הצבור משמע דכל הצבור בעינן ורובו ככולו ואף על גב דגבי אסכרה אפילו פשט ברוב הצבור אם אינן מתים ממנה אין גוזרין תענית מ"מ בחכוך שהוא כשחין פורח שהיה במצרים קשה כמות וגוזרין עליו תענית: **ונראה** דנחשים ועקרבים מתענין עליהן טעמו משום דאלו סתמן כשנושכין ממיתין אבל צרעין ויתושין אפי' נושכין אינן ממיתין אלא מזיקין לפיכך אינן מתענין אלא זועקין בלא תרועה אך קשה דברייתא תני בהדי' צירעא ויתושין ושלוח נחשים ועקרבים לא היו מתריעין אלא צועקין וצ"ל דס"ל דמדתני ושלוח נחשים ועקרבים ולא קתני כולהו בהדי צירעא ויתושין ונחשים ועקרבים משמע דנחשים ועקרבים כיון דשלוחין להמית היא אין דינן כצרעין ויתושין דבצרעין ויתושין לא מתענין ולא מתריעין אלא זועקים בלא תרועה אבל נחשים ועקרבים אין מתריעין אבל מ"מ מתענין עליהם משום דאיכא סכנת מיתה ומאי דתני לא היו מתריעין אלא צועקין לצדדין קתני דבצירעין ויתושין לא היו מתענין ולא היו מתריעין אלא צועקין ובשלוח נחשים ועקרבים לא היו מתריעין אבל היו צועקים עם התענית דעל כל פנים היו מתענין וז"ש רבינו ונראה דנחשים ועקרבים מתענין עליהן כלומר אע"פ שלא היו מתריעין מכל מקום היו מתענין עם הצעקה כנ"ל לדעת רבינו דתנא מלתא דפסיקא

ב"י

ושלח אליו מלאכים מה לי ולך מלך יהודה לא עליך אתה היום כי אל בית מלחמתי: **ומ"ש** וכן על דבר ואיזהו דבר עיר המוציאה ת"ק רגלי ויצאו ממנה ג' מתים בשלשה ימים ה"ז דבר ביום א' או בארבעה אין זה דבר משנה שם (יט.) וטעמא משום דכשמתו ביום אחד או בד' ימים אין זה קבע אלא אקראי בעלמא: **ומ"ש** יש בה אלף ויצאו ממנה ו' וכו' וכן לפי החשבון פשוט שם בגמרא (כא.) גרסינן בירושלמי תני א אסכרה כל שהוא שנים בדבר ואחד באסכרה מהו איתא חמי אסכרה כל שהוא ואת אמר הכין לכן צריכה בשהתריעו על האסכרה והלכה לה אח"כ מתו שנים בדבר ואחד באסכרה: **וכתב** הרמב"ם ואין נשים וקטנים וכו' בכלל אנשי המדינה לענין זה בפ"ב כתב כן וכתב הרב המגיד דהכי דייק מתניתין דקתני עיר המוציאה ת"ק רגלי דרגלי משמע הגברי' לבד מטף והר"ן כתב דלשון המוציאה דייק הכי ול"נ שמהירושלמי למד כן דגרסי' התם בתים שאמרו בריאים ולא מרועעים ודכוותה בחורים אבל לא זקינים וכי היכי דממעט זקינים יש למעט קטנים וכן יש למעט נשים לפי שהן חלושות המזג: **ואם** היה דבר בא"י מתענין שאר גליות עליהם היה בחוצה לארץ ושיירות הולכות ובאות וכו' פשוט בפ"ג דתעניות (כא:) ואמרי' בגמרא דטעמא דכשיש דבר בארץ ישראל מתענין בני חוץ לארץ משום דגבירה לוקה שפחה לא כ"ש וכתב הר"ן דאיכא למידק מדתניא בתוספתא' שאם היה בא"י אין מתריעין עליה בסוריא תירץ הרמב"ן דאפשר לומר דקסבר דכיבוש יחיד שמיה כיבוש וגבירה וגבירה ניכהו אי נמי אין מתריעין מפני שאין המכה הולכת כל כך אבל מתענין מפני גבירה ושפחה אי נמי כי אמרינן גבירה ושפחה ה"מ כשהמכה בכל א"י אבל אם היתה במקצתה בני חוצה לארץ אין מתענין כלל דהא איכא גבירה דאיכה לוקה ושפחה תגלל עם הגיולים גרסי' בגמרא (שם:) אמרו ליה לרב יהודה איכא מותנא בחזירי גזר תעניתא משום דדמיין מיעייהו לבשר אדם וכתב הר"ן יש למדו מכאן בק"ו שגוזרין תענית אם יש בעו"ג דבר ואחרים חולקין כיון שהם שתי אומות וסמכו דבריהם מדאמרינן בפ' ב"מ (לג.) שיטנא בתרי אומי לא שליט עכ"ל (א) והתו' כתבו כסברא ראשונה ומשמע כיון דר' יהודה עביד עובדא וליכא מאן דפליג עליה נקטי' כוותיה ואיני יודע למה השמיטוה הפוסקים: **וכן** מתענין על מפולת שבעיר משנה שם (יט) וכן עיר שיש בה דבר או מפולת אותה העיר מתענה ומתרעת וסביבותיה מתענות ולא מתריעות: **ומ"ש** ואי זו היא מפולת שנופלים בתים חזקים שאינן ראויין לנפול וכו' שם (ך:) ת"ר מפולת שאמרו בריאות ולא רעועות שאינן ראויות ליפול ולא הראויות ליפול הי ניהו בריאות הי ניהו שאינן ראויות ליפול הי ניהו רעועות הי ניהו ראויות ליפול לא צריכה מחמת גובהייהו אי נמי דקיימן אגודא דנהרא ופירש"י לא צריכה הא דקתני שאינן רעועות וראויות ליפול אלא כגון דקאי אגודא דנהרא שאע"פ שהיא בריאה ראויה היא ליפול שהמים מפילים אותה שמקלקלים הקרקע ושוחקים את היסוד: **וכתב** הרמב"ם וכן על הרעם והרוחות וכו' בפ"ב וכתב ה"ה נראה שזה נכלל בכלל מפולת שהזכירו חכמים: **וכן** החולי' כגון שיש אסכרה בעיר וכו' ברייתא ברפ"ג דתעניות (יט:) אסכרה בזמן שיש עמה מיתה מתריעין עלי' בזמן שאין עמה מיתה אין מתריעין עליה. וז"ל הרמב"ם בפ"ב הרי שירד חולי אחד לאנשים הרבה באותה העיר כגון אסכרה או חרחור וכיוצא בהם והיו מתים באותו החולי הרי זה צרת צבור וגוזרין להתענות ומתריעין ויש לדקדק למה לא חלקו בין אם מתו ג' מתים בג' ימים לת"ק רגלי למתו ביום אחד או בד' ימים כשם שחלקו בדבר ואפשר דשאני דבר שהוא שינוי אויר הממית בלי שהיית זמן בחולי וכל שאינו באותו ענין שמתו ג' בג' ימים בעיר המוציאה ת"ק רגלי אינו דבר קבוע אלא אקראי בעלמא ואינו עשוי להתעכב הלכך אין מתענין עליו וכ"כ בסמוך מה שאמרו בירושלמי אסכרה כל שהוא: **וכתב** הרמב"ם וכן חיכוך לח וכו' בפ"ב כתב כן והוא מדאמרינן בס"פ מרובה (פ:) מתריעין על החיכוך בשבת ואותיבנא מדתניא ושאר מיני פורעניות הבאים על הצבור כגון על חיכוך לא היו מתריעין אלא צועקין ואסיקנא דלא קשיא כאן בלח כאן ביבש דאמר ריב"ל שחין שהביא הקב"ה במצרים לח מבפנים ויבש מבחוץ ומפרש הרמב"ם שהלח קשה מהיבש כיון דשחין מצרים היה לח והיה קשה אבל רש"י פירש יבש קשה מלח: **ומ"ש** הרמב"ם דאם פשט ברוב צבור מתענין ומתריעין דמשמע דרובא דוקא בעינן אפשר שכ' כן משום דקתני גבי חיכוך שאר פורעניות הבאים על הצבור משמע דכל הצבור בעינן ורובו ככולו: **וכן** על חיה רעה שנשתלחה משנה בפ"ג דתעניות (יט.) על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון וכו' על חיה רעה: **ומ"ש** אפי' לא הזיקה אלא נראי' בלבד שם במשנה מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם וגזרו תענית על שאכלו ב' זאבים שני תינוקו' בעבר הירדן ר' יוסי אומר לא על שאכלו אלא על שנראו ומשמע דלא פליגי ת"ק ור"י אלא בעובדא היכי הוה אבל לד"ה נראו אע"פ שלא אכלו מתענין וגם מתריעין דהוי בכלל חיה רעה דקתני מתניתין דמתריעין עליה וכך מפורש שם בברייתא: **ומ"ש** אבל אם אינה משולחת אינו אלא מקרה ואין מתענין שם בברייתא (כב.): **והיכי** דמי משולחת נראית ביום בעיר וכו' עד נכנסה לבית ולקחה תינוק מהעריסה הרי זו משולחת ברייתא שם ודברי רבי' באו פה בקיצור דבגמ' דייק עלה דברייתא דקתני ראתה ב' בני אדם ורצתה אחריהם משולח' הא עומדת אינה משולחת והדר קתני נחבאת מפניהם אינה משולחת הא עומד' משולחת ושני לי"ק כאן בשדה הסמוכה לאגם כאן בשדה שאינה סמוכה לאגם ופירש"י בשדה הסמוכה לאגם. עמדה אינה משולח' דכיון דסמוכה לאגם היינו רביתא ולא ברחה סברה אי אתו בתראה עריקנא לאגם מיד: בשדה שאינה סמוכה לאגם עמדה משולחת דכיון דלאו מקום רביתא היא וקיימא ודאי משולחת היא. ותו דייק טרפה ב' ב"א ואכלה א' מהם משולחת שניהם אינה משולח' והא אמרת אפי' רצתה אמר רב פפא באגמא גופיה ופירש"י כי תניא ההיא דאכלה אין רצתה לא באגם דכיון דהיינו דוכתא סמכה דעתה ורהטא אבתרייהו. ואמאי דקתני עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה משולחת פריך פשיטא אמר רב פפא בכוכי דציידי ופירש"י כוך קטן של ציידין ואע"ג דלאו בניין קבוע הוא ולא הוי כיישוב הוי משולח' והרמב"ם כ' כל דברים אלו מבוארים יפה בפ"ב וז"ל אין מתענין על חיה רעה אלא בזמן שהיא משולח' כיצד נראתה בעיר ביום ה"ז משולח' נראתה בשדה ביום אם ראתה שני בני אדם ולא ברחה מפניהם הרי זו משולח' ואם היה שדה הסמוכה לאגם וראתה שני בני אדם ורדפה אחריהם הרי זו משולח' לא רדפה אחריהם אינה משולחת ואם היתה באגם אפי' רדפה אחריהם אינה משולח' אא"כ טרפה שניהם ואכלה א' מהם אבל אם אכלה שניהם באגם אינה משולחת מפני שזה הוא מקומה ומפני הרעבון טרפה לא מפני שהיא משולח' בתים הבנוים במדברו' ובארצות השמות הואיל והן מקום גדודי חיה אם עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה הרי זו משולח' ואם לא הגיעה למדה זו אינה משולח' שאלו בני אדם הם שסכנו בעצמם ובאו למקום חיות עכ"ל. וזאת היא נוסחת הרמב"ם האמיתי' שמצאתי בספר ישן ובספרינו היא כתובה בטעות: **כתב** הרמב"ם שאר מיני רמש העוף ורמש הארץ ששולחו והזיקו כגון שילוח נחשים ועקרבים וכו' בפ"ב כתב כן ודין זה ברייתא בסוף פ"ק דתעניו' (יד:) וכתב הראב"ד אם היו נושכים וממיתים אפילו צרעין ויתושין וזבובים כי כולם שלוחי המקום וכתב עליו ה"ה אם כדבריו כשהזכירו בברייתא שילוח נחשים ועקרבים ה"ל לחלק בין ממיתים לאינ' ממיתים אלא הטעם שאינם מתענים הוא מפני שאדם יכול להרגן ולהשמט מהם משא"כ בחיה רעה עכ"ל ול"נ שאם היו נושכים וממיתי' ודאי שמתענין עליהם כדברי הראב"ד שאין אדם יכול להשמט מהם שהרי עשויין לבא ולנשוך את האדם שלא מדעתו וברייתא בשאינם ממיתי' אלא מזיקים והכי דייק לשון הרמב"ם שכתב ששולחו והזיקו (ג): **ומ"ש** רבינו ונראה דנחשים ועקרבים מתענין עליהם דעתו משום דאלו סתמן

דרכי משה

תקעו (א) וכ"כ מהר"א מפר"ג בהגהות: (ב) ומדברי רבינו נראה דהבין דברי הרמב"ם אפילו בממיתין ולכן כתב דבנחשים ועקרבים מתענין אבל לא באחרים מטעם שכתב שם המ"מ

חדושי הגהות

תקעו א אסכרה חולי הנעשה בפה ובגרון והיא חונקת את האדם ולשון אסכרה כמו כי יסכר פי דוברי שקר כל שהוא אפילו מת אחד באסכרת מתריעים עליה · שנים בדבר ואחד

ועל הירקון והשדפון משהתחיל בתבואה אפילו לא התחיל אלא במקום אחד כמלא פי תנור מתענין ומתריעין בכל המקומות אפילו הרחוקים שהם דברים המתפשטין וכן על הסחורות שנזדלזלו בענין שהשכר אבד מתענין ומתריעין כיצד אם ירדו רוב הסחורות שרוב חיי אנשי אותה העיר תלויין בה ונתמעט המשא ומתן עד שצריך למכור עשרה בו' מתענין ומתריעין אפי' בשבת אבל על כל האחרים אין מתענין ולא מתריעין לא בשבתות וי"ט חוץ מהעיר שהקיפוה אויבים או נהר וספינה

סתמן שנושכין וממיתין ובמה שביארתי דעת הרמב"ם אין צורך לדברי רבינו :

ועל הירקון והשדפון משנה בפ"ג (יט·) על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון וכו' מפני שהיא מכה מהלכת : ופירש"י שדפון בתבואות ירקון חולי אבל מדברי הרמב"ם נראה שהוא מפרש דירקון נמי הוא בתבואה :

ומ"ש אפילו לא התחיל אלא במקום א' כמלא פי התנור שם במשנה מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון ומפרש בגמרא דהיינו כמלא פי תנור פת פי' תבואה שיעשה ממנה פת כמלא פי תנור ובברייתא' תניא ר' עקיבא אומר על השדפון ועל ירקון בכל שהו ופירש"י שדפון וירקון כיון שנראה כל שהו מתריעין ומלא תנור דמתני' להתענו' א"נ מעשה היה כך והרב המגיד הקשה על לשון אחרון ופירש דמלא פי תנור קרי כל שהוא לפי שהוא דבר מועט וכך צ"ל לדעת הרמב"ם ורבי' :

ומ"ש מתענין ומתריעין בכל המקומות הרחוקים שהם דברים המתפשטים א"א לומר דאשדפון ואירקון בלחוד קאי שהרי שנינו בפ"ג דתעניות על אלו מתריעין בכ"מ על השדפון ועל הירקון ועל הארבה ועל החסיל ועל חיה רעה ועל החרב מפני שהיא מכה מהלכת ואם נאמר דקאי אכל הנך שהזכיר בסי' זה קשה שהרי כתב כאן צרות שאינן מוזכרות במשנה זו דמתריעין עליהם בכ"מ וצ"ע :

ואהא דתנן מתריעין בכל מקום פירש"י בכל מקום אם נראו באספמיא מתריעין בבבל בבבל מתריעין באספמיא כדקתני טעמא בסופה מפני שהיא מכה מהלכת ולפיכך כל המקומות יש להם לראות כאילו התחילה בהם המכה כבר · וכ"כ הר"ן וכתב עוד ופירוש מתריעין מתענין ומתריעין קאמר וכן דעת רש"י והרמב"ן ז"ל וכך הם דברי רבינו · ושלא כדברי הראב"ד שפי' דהתרע' בלא תענית קאמר וכר' עקיבא דאמר סביבותיה מתריעות ולא מתענות :

אבל הרמב"ם לא כתב בהל' תענית שיהיו מתריעין על שום מכה בכל מקום וצריך ליישב משנה זו לדעתו וצ"ל שטעמו משום דלפשטא דמתני' משמע דעל אלו בלבד מתריעין בכ"מ מפני שהיא מכה מהלכת אבל על שאר צרות כגון מטר או דבר או מפול' אין מתריעין עליהם במקומות הרחוקים לפי שאינה מכה מהלכת וסביבותיה לבדם מתענות ולא מתריעו' לת"ק והוקש' לו ז"ל היכי מצינן למימר דדבר איננו בכלל מכות המהלכות והלא הדבר ידוע שאין בעולם מכה מהלכת ומתפשטת יותר ממנה· ועוד היאך אפשר לומר דבמקומות הרחוקים מתריעים על שום מכה דא"כ היינו צריכים להתענות לעולם שהרי אין זמן בעול' שלא יהא בו חרב בא' מהמקומות וכיון שכן בכל העולם היו צריכים להתענות מפני שהיא מכה מהלכת ולכך הוא מפרש דהא דתנן על אלו מתריעין בכל מקום לאו במקומות הרחוקים קאמר אלא בסביבותיה דוקא וקאי אמאי דקתני לעיל דעל מטר או דבר או מפול' אותה העיר מתענה ומתרעת וסביבותיה מתענות ולא מתריעין ר"ע אומר מתריעות אבל לא מתענות והשתא קאמר דגם על אלו הצרות מתריעין בכל מקום כלומר בסביבות על השדפון ועל הירקון וכו' מפני שהיא מכה מהלכת ויש לסביבות לחוש לעצמם פן תדבקם הרעה אבל עיירות שחוץ לסביבות אין חוששין לדבר כלל והאי מתני' דקתני על אלו מתריעין בכל מקום אתיא כר"ע דאילו לת"ק על אלו מתענין בכל מקום מיבעי ליה וכיון דקי"ל כת"ק הוי דינא הכי בין בהנך דמתני' האי מתני' שדפון ירקון וארב' וכו' בין באינך דלעיל מטר דבר מפולת אותה העיר מתענה ומתרעת וסביבותיה מתענות ולא מתריעות וזהו שכתב אלו הן הצרות של צבור שמתענין ומתריעין עליהם על צרת האויבים לישראל ועל הדבר ועל חיה רעה ועל הארבה ועל החסיל ועל השדפון ועל הירקון ועל המפולת ועל המזונות ועל המטר כל עיר שיש בה צרה מכל אלו אותה העיר מתענה ומתרע' עד שתעבור הצרה וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות אבל מבקשים עליהם רחמים · ועדיין יש לדקדק בדבריו שכלל כל הצרות ופסק דבהן דסביבותיה מתענות אם כן היכי יהיב מתני' טעמא מפני שהיא מכה מהלכ' דמשמע דאיכא מכה שאינה מהלכת שאין הסביבות חוששין להם כלל וצ"ל שהוא מפרש דמפני שהיא מכה מהלכת אינו הבדל בין מכה למכה אלא נתינת טעם הוא כלומר למה כשיש צרה בעיר אחת מתענות או מתריעות סביבותיה ויהיב טעמא מפני שכל מכה שיש בעיר אחת דרכה להיות מהלכת ומתפשטת לסביבותיה :

והוי יודע דתניא ברפ"ג דתענית (יט:) על כולם אין מתריעין אלא בהפרכיא שלהם וכו' הר"ן שבא לומר שאפי' במכה מהלכת אע"פ ששנינו שמתריעין עליהם בכל מקום אעפ"כ אין מתריעין אלא בהפרכיא שלה לפי שאפילו במהלכת אין לחוש על יותר מכאן וכך שנויה בתוספתא מתריעין על הגובאי בכל שהן מפני שהיא מכה מהלכת ר"ש אומר אף על החרב חרב העובר ממקום למקום אפי' חרב של שלום מתריעין עליה וכו' ועל כולם אין מתריעין עליהם אלא באותה הפרכיא בלבד היה בסורי' אין מתריעין עליהם בא"י בא"י אין מתריעין עליהם בסוריא ולפ"ז צ"ל שאע"פ ששנינו ג' ארצות לחזקה יהודה ועבר הירדן והגליל אפ"ה כל א"י הפרכי' אחת חשובה שהרי זקנים שבא"י גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן כדתנן בפירקין וכן מוכח מן התוספתא שכתבנו דקתני היה בא"י אין מתריעין עליה בסוריא הא בכל א"י מתריעין עליו ובגמרא אמרינן לקמן אפי' לא נראה אלא מין אחד בכל א"י מתריעין עליו מיד ואשקלון נמי אע"ג דחוצה לארץ הוה כדתנן בגיטין (ב·) כיון שכבשוהו עולי מצרי' אף ע"פ שלא החזיקו בו עולי בבל נידון כא"י לענין תענית ולפיכך גזרו תענית זקנים שבירושלים על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון כדתנן בפירקין עכ"ל · ומאי דאיכא לאידך על תוספתא זו מדאמרינן בפ"ג דתעניות דאי איכא מותנא בא"י גוזרין תענית בח"ל כתבתי בסמוך בשם הר"ן · ורש"י פי' הא דאין מתריעין אלא בהפרכיא שלהם בע"א וכתבתיו בסימן תקע"ה:

וכן על הסחורות שנזדלזלו בענין שהשכר אבד וכו' בס"פ הספינה (צא·) ת"ר מתריעין על פרקמטיא ואפי' בשבת א"ר יוחנן כגון כלי פשתן בבבל ויין ושמן בא"י אמר רב יוסף והוא דזל וקם שוי עשרה בשיתא :

ומ"ש רבינו מתענין ומתריעין אפילו בשבת קשה דהא אין מתענין בשבת על שום צרה שלא אמרו אלא שמתריעין אבל לא אמרו שמתענין . ואין לפרש דה"ק מתענין בימות החול ומתריעין אפילו בשבת דהא מדקאמר אבל על כל האחרים אין מתענין ולא מתריעין לא בשבתות וי"ט והכא אין מתענין ע"כ בשבת קאמר דבחול הא אמרן לעיל דמתענין וכיון דאין מתענין דסיפא אשבת קאי א"כ מתענין דרישא אשבת קאי וע"כ לומר דלא דק רבינו בזה וגם מ"ש סתם מתריעין דמשמע התרעה בשופר אינו מדוקדק דהא אמרינן בספ"ק דתעניות (יד·) דהתרעה בשופרו' ליכא בשבת ומאי מתריעין בפה וכ"כ הרמב"ם בפי' בפ"ב וז"ל ובכל מקום אין צועקין ולא מתריעין בשבת חוץ מצרת המזונות שצועקין עליה אפי' בשבת אבל אין מתריעין עליה בחצוצרות בשבת וכ"כ הר"ן ברפ"ג דתעניות דהא דתנן על אלו מתריעין בשבת לפי שהדבר ידוע שאסור להתענות בשבת ממילא משמע דכי תנן מתריעין בלא תענית קאמר והך התרעה נמי בענינו היא ולא בשופר כדאמרינן בספ"ק :

ומ"ש אבל על כל האחרים אין מתענין ולא מתריעין לא בשבתות וי"ט חוץ מעיר שהקיפוה האויבים או נהר וכו' משנה בפ"ג דתעניות (יט·) על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה אויבים או נהר ועל ספינה המטורפת בים ר' יוסי אומר לעזרה אבל לא לצעקה ופירש"י בספ"ק (יד·) לעזרה צועקים לבני אדם שיבואו לעזרה ולהצילם אבל לא לצעקה שאין אנו בטוחים כ"כ שמועיל תפלתינו לצעוק עליהם בשבת ומדברי רבינו נראה דלדברי הכל הלכה כרבי יוסי דנמוקו עמו ומאחר שרש"י מפרש דטעמא דרבי יוסי משום דאין אנו בטוחים שתשמע תפלתינו א"כ אין לנו להתחנן ולזעוק כלל דרך תפלה והרמב"ם שכתב שזועקין ומתחננין עליהם לפי זה צ"ל שהוא מפרש דמתריעין בשופר קאמר ת"ק ובהא הוא דפליג

דפסיקא נקט לא היו מתריעין אפילו על נחשים ועקרבים אבל היו צועקין אפי' על צרעין ויתושין ואילו מתענין לא תני לה משום דלא פסיקא ליה דעל נחשים ועקרבים מתענין אבל בצרעין ויתושין אין מתענין :

ועל הירקון וכו' משנה שם וכפי' הרמב"ם דתרווייהו מכת תבואה הן ודלא כפי' רש"י דירקון הוא חולי :

ומ"ש ואפילו הרחוקי' וכו' שם במשנה על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל הארבה ועל החסיל ועל חיה רעה ועל החרב מתריעין עליהם מיד מפני שהיא מכה מהלכת ולמעלה גבי חיה רעה כתב רבינו ג"כ מתענין ומתריעין בכל מקום אפילו הרחוקים וגבי חרב כתב בסתם שיהיו מתענין ומתריעין דמשמע דאפי' הרחוקים כדפי' לעיל אך קשה למה לא כתב ג"כ דעל הארבה ועל החסיל מתריעין בכל מקום דאין לתרץ דה"ל בכלל על הירקון ועל השדפון שהן ג"כ מכת התבואה דכיון שאין שיעורן שוה דירקון ושדפון דוקא כמלא פי התנור וארבה וחסיל אפי' לא נראה אלא כנף אחד בכל א"י מתריעין עליהן מיד בכל מקום א"כ ה"ל להזכיר גם דין ארבה וחסיל בפני עצמו ואיכא להקשות היאך קאמר דבמקומות הרחוקים מתריעין על שום מכה דא"כ היו צריכין להתענות לעולם שהרי אין זמן בעולם שלא יהא בו חרב באחד מן המקומות וכיון שאף הרחוקים צריכין להתענות מפני שהיא מכה מהלכת א"כ יתענו לעולם וי"ל דאף במכה מהלכת אין צריך לחוש לה אלא הרחוקים שבאותו הפרכיא דהיינו באותו מלכות וכתב הר"ן דכך היא שנויה בתוספתא ולפי זה מה שפירש הר"ן במשנה דעל אלו מתריעין בכל מקום אם נראו באספמיא מתריעין בבבל וכו' לדוגמא בעלמא נקט אספמיא ובבל דהא אין מתריעין בכל מקום אלא א"כ באותה הפרכיא והב"י האריך לבאר דברי הרמב"ם שלא כתב שיהיו מתריעין על שום מכה בכל מקום ולא עלה בידו דבר ברור ולפעד"נ דגם הרמב"ן ס"ל דבכל מקום מתריעין על החרב ועל החיה רעה וכל הנך דקא חשיב במתני' ומש"ה סתם דבריו גבי חרב וחיה רעה וכתב דמתענין דבסתם משמע דמתענין בכל מקום · וגבי ארבה וחסיל ג"כ כתב אפילו לא נראה מהן אלא כנף אחד בכל א"י מתענין ומתריעין וכן גבי שדפון וירקון כתב משיתחיל בתבואה וכו' דמשמע נמי דבכל מקום מתענין ומתריעין כיון שהתחיל בתבואה במקום אחד אבל בעיר שהקיפוה אויבים כתב בהדיא סביבותיה מתענין ולא מתריעין דמשמע סביבותיה ולא הרחוקים ובעיר שיש בה דבר כתב דה"ל דוקא כשהשיירות הולכות ובאות ממנה למדינה אחרת שתיהן מתענות אף עפ"י שהן רחוקות זו מזו הא לאו הכי אין מתענות כיון שאינה מכה מהלכת וגבי מפולת כתב דכשרבתה מפולת בעיר מתענין ומתריעין עליה משמע דוקא אנשי העיר ולא הרחוקים וכן בכל שאר החלקים שכתב לשם מבואר דדוקא אנשי העיר מתענין ומתריעין קאמר והא דכתב הרב תחלה דרך כלל כל עיר שיש בה צרה מכל אלו אותה העיר מתענה ומתרעת עד שתעבור הצרה וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות וכו' היינו דוקא במכה שאינה מהלכת דאין לחוש אלא לאותה העיר וכדדייק הלשון שאמר כל עיר וכו' אבל חרב העובר ממקום למקום וחיה רעה משולחת וארבה וחסיל ושדפון וירקון כל אלה אין הצרה תלויה באותה עיר לבד אלא כל העיירות שבאותה מלכות הם ג"כ בסכנה לפיכך מתענין ומתריעין בכל מקום כמו שביאר בתוך דבריו וכדפרי' כנ"ל לדעת הרמב"ם :

וכן על סחורות וכו' ברייתא ס"פ הספינה מתריעין על פרקמטיא ואפי' בשבת ורבינו כתב תחלה מתענין ומתריעין כיצד וכו' עד מתענין ומתריעין ואח"כ כתב ואפילו בשבת כלומר אף בשבת רשאין לגזור על מעוט משא ומתן מה שאפשר ורשאי לעשות בשבת דהיינו התרעה בפה משא"כ בשאר צרות דאפילו בפה אסור בשבת ואין מתענין כדי נקטה דהא אפילו על פרקמטיא אין מתענין וכ"ש בשאר צרות אבל אין לפרש דעת רבינו דנמשך אחר דעת הרמב"ם בפ"א דמתענין אף בשבת על עיר שהקיפוה אויבים ומש"ה כתב דאף על פרקמטיא מתענין אף בשבת דאם כן למה כתב אח"כ מחלוקת רש"י והרמב"ם אם זועקין בשבת על עיר שהקיפוה אויבים וכו' הלא כבר סתם דבריו דאף על פרקמטיא מתענין בשבת אם כן כ"ש דזעקה שרי ואין צריך לומר דשרי בעיר שהקיפוה אויבים ועוד מנ"ל לרבינו ללמוד להקל בפרקמטיא מעיר שהקיפוה אויבים תדע שהרי הרמב"ם גופיה כתב בפ"ב גבי פרקמטיא דמתריעין עליה וזועקין עליה בשבת ולא כתב דמתענין כמ"ש בפ"א אעיר שהקיפוה אויבים אלמא דבפרקמטיא יש להחמיר טפי אלא ודאי דרבינו לא התיר בפרקמטיא אלא התרעה בפה גם בדין עיר שהקיפוה אויבים לא כתב להתיר בשבת בשם הרמב"ם בסמוך אלא לזעוק בלבד· נראה שכך היתה נוסחתו ברמב"ם וכך היא הנוסחא האמיתי' כי מה שכתוב בספרי הרמב"ם שבידינו היתר תענית בשבת הוא דבר מתמיה כמ"ש הרב המגיד וכ"כ ב"י :

ומ"ש חוץ מעיר שהקיפוה אויבים וכו' משנה פ"ג על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה אויבים או נהר ועל ספינה המטורפת

דרכי משה

המ"מ שיכולין להשמר מהן אבל אי איירי במזיקין לחוד מ"ש אלו מאלו וכן יש להקשות על דברי הרמב"ם אי במזיקין לחוד איירי מ"ש אלו דנקט אפילו כל דבר נמי מיהו יש לרחות דלעיל מיירי במזיקים לחוד מיהו דברים אחרים יש לחוש שמא ימיתו ג"כ אבל באלו ס"ל לרמב"ם דאין לחוש ורבינו ס"ל דאפילו בנחשים ועקרבים נמי חוששין וכן נ"ל :

וספינה המטורפת בים ואפי' על יחיד הנרדף מפני לסטי' או רוח רעה זועקין ומתחננין בתפלות בשבת אבל אין תוקעין אא"כ תוקעין לקבץ העם לעזור לאחיהם להצילם כך כתב הרמב"ם ז"ל ורש"י פי' אפי' תפלה להתחנן ולזעוק אין לעשות אלא צועקים על בני אדם שיבואו לעזרתם ומסתברא כדברי הרמב"ם:

תקעז מתפללין על כל צרה שלא תבא עליהם חוץ מעל רוב הגשמים שאין מתפללין על ריבוי הטובה וה"מ

המטורפת בים ר' יוסי אומר לעזרה אבל לא לצעקה ומפרש רבינו דכיון דכתב הרמב"ם אבל אין תוקעין אלא אם כן תוקעין לקבץ העם לעזור וכו' שהם דברי ר' יוסי אלמא דפוסק כר"י והתרעה שהיא לתקוע לצעוק הוא דאסור אבל תקיעה לעזור שרי ולזעוק בפה בתפלה שרי אפילו לר"י ועל זה כתב דרש"י חולק שהוא ז"ל פירש דר' יוסי דקאמר לעזרה היינו לומר שצועקין על בני אדם שיבואו לעזור ולא כת"ק דמתריעין בפה בתפל' להתחנן ולזעוק וכיון דהלכה כר' יוסי אף תפלה לזעוק אסור אלא דקשה דהתם קאמר תלמודא מתריעין במאי אילימא בשופרות שופרות בשבת מי שרי אלא לאו בעניינו אלמא דהתרעה בשופר לכולי עלמא אסור ובהתרעה בפה הוא דפליגי ולר' יוסי בפה נמי אסור ואם כן היאך פסק הרמב"ם דש"י בפה לר' יוסי וכך הקשה ב"י ונ"ל ליישב דהרמב"ם מפרש דת"ק ודאי לא שרי התרעה בשופר אלא בפה ור' יוסי נמי לא פליג להחמיר ולאסור התרעה בפה אלא להקל בהתרעה בשופר קא אתי ר' יוסי ולומר דלעזור שרי אף לתקוע ולא כדמשמע מת"ק דאוסר התרעה בשופר לגמרי אבל בהתרעה בפה לכ"ע שרי וכתב רבינו דהכי מסתברא דשרי לכולי עלמא בהתרעה בפה דכיון דאפילו בפרקמטיא הכל מודים דשרי התרעה בפה אפילו בשבת כ"ש בעיר שהקיפוה אויבים וכו' אבל הרב המגיד היה סבור דהרמב"ם פסק כת"ק ותימה דא"כ אמאי כתב הלשון שאמר ר' יוסי לעזרה ולא לצעקה כיון דלית הילכתא כוותיה ותו קשה דילמא ר' יוסי לא פליג אלא לענין זה דאף התרעה בפה לא שרי אלא לעזרה ולא לצעקה ולית הלכתא כוותיה ושרי לצעוק בפה כת"ק אבל הכל מודים דתקיעה אסורה אפילו אינו תוקע אלא לעזור דלא שרינן משום פיקוח נפש לתקוע בשופר כיון דאפשר בפה אלא כדעת רבינו בפי' דברי הרמב"ם הוא העיקר עוד יש להאריך במה שקשה על דברי רבינו שדבריו בכאן הם סותרין לכאורה למ"ש בסי' רפ"ח ועיי' במ"ש לשם בס"ד:

תקעז מתפללין וכו' משנה ספ"ג דתענית ובגמרא מייתי לה מקרא דכתיב עד בלי די ואמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די דכיון דכך היא מדתו של הקב"ה שכשהוא נעג' לעמו ישראל משפיע להם מטובתו עד שיבלו שפתותיהם מלומר די אין מתפללין עליה ומיהו מרצין לפניו בנוסח תפלה שהביא ב"י ור"מ י"א והלכי אבותינו שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במד' הרחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין ובטובך הגדול רחם עליהם שאין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל והם עמך ונחלתך אשר הוצאת מארץ מצרים ואינם יכולים לקבל לא רוב רעה ולא רוב טובה

דפליג ר"י ואמר לעזרה אבל לא לצעקה אבל התרעה בפה לר' יוסי נמי שרי ולפיכך כתב זועקין ומתחננין בתפלות בשבת אבל לא תוקעין והיינו כר' יוסי כנ"ל שהוא דעת רבינו דאין לפרש שהוא סבור להרמב"ם מתריעין דקאמר ת"ק לאו בשופר היא אלא בפה והא פליג ר' יוסי ואמר לעזרה אבל לא לצעקה והלכה כת"ק דשרי להתריע בפה כלומר לזעוק ולהתחנן אבל להתריע בשופר ודאי אסור דאפי' ת"ק מודה ביה דא"כ מנ"ל שרש"י חולק על הרמב"ם שאם מפני שכתב אבל לא לזעקת תפלה שאין אנו בטוחים כ"כ שתועיל תפלתינו על דברי ר' יוסי הוא שפירש כן ושמא הוא ג"כ סבור דהלכה כת"ק דמתריעין בפה להתפלל עליהם וכדברי הרמב"ם אלא ודאי שהוא סבור דלדברי הכל הלכה כר"י וכדפרישי' · ויש לתמוה על רבינו היאך פירש כן בדברי הרמב"ם ולא עוד אלא שכתב דמסתברא כוותיה דהא בספ"ק דתעניות אמרינן אמתניתין מתריעין במאי אילימא בשופרות שופרות בשבת מי שרי אלא לאו בעניינו הרי מפורש דהתרעה בשופר לכ"ע לא ובהתרעה בפה הוא דפליגי וכיון שכן הרמב"ם שהתיר לזעוק עליהם בתפלה ע"כ לומר שפסק כת"ק וכ"כ ה"ה בפ"ב מהל' שבת שהרמב"ם פסק כת"ק וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה דאין הלכה כר' יוסי ומעתה אפשר דלא פליג רש"י אהרמב"ם שדברי רש"י הם פירוש דברי רבי יוסי אבל לתנא קמא זועקין ומתחננין עליהם והלכה כוותיה והיינו כהרמב"ם ממש ולפ"ז מ"ש הרמב"ם שתוקעין לקבץ העם לעזור לאחיהם להצילם אע"ג דר' יוסי קאמר לה ואנן קי"ל הלכה כתנא קמא בהא לא פליג ת"ק דהא קי"ל דמחללים שבת לפיקוח נפש:

ומ"ש אפי' על יחיד הנרדף מפני לסטים או רוח רעה זועקין ומתחננין בתפלו' בשבת ברייתא בפ"ג דתעניות (כב·) דעל הנך מתריעין בשבת ופירש"י ר"ח רעה שנכנסה בו רוח שידה ורץ והולך ושמא יטבע בנהר או יפול וימות:

ויש לתמוה על רבי' שכ' כאן דמסתבר כדברי הרמב"ם שזועקים על אלו ומתחננים עליהם בתפלה ב ובסי' רפ"ח כתב שאין מתריעין עליהם בתפלה ותחנה ואפשר דבסי' רפ"ח שאמר אין מתריעין בתפלה לא מנע אלא התרועה אבל תפלה בלא תרועה מותר וזהו מ"ש כאן בשם הרמב"ם זועקים ומתחננים אבל אין תוקעין ומיהו קשה דא"כ מאי בתפלה ותחנה דקאמר לא הל"ל אלא ואפי' על אלו אין מתריעין אלא להשמיע קול שיבואו להם לעזרה ולכן י"ל שבסימן רפ"ח כתב פירוש המשנה כשיטת רש"י ולא חשש לכתוב דברי הרמב"ם כלל לפי שסמך על מה שעתיד לכתוב בסי' זה וכן מנהג רבינו בכמה מקומות: **וכתב** הרמב"ם בפ"א מהל' תענית שמתענין על כל אלו אפילו בשבת וכ"כ בפירוש המשנה בפ"ג דתעניות וכתב ה"ה שנראה שטעמו משום מאי דאמרינן בגמרא אהא דתנן דמתריעין על אלו בשבת מאי התרעה אילימא בשופרות שופרות בשבת מי איכא אלא לאו דעניינו והוא מפרש מאי עניינו תפלת תענית שהיא עניינו מתפללין אותה לפי שמתענין ומכאן למד רבינו שמתענין על דברים אלו בשבת ולא ראיתי כן לאח' מהמפרשים והרבה ראיתי שהם מפרשים דהך התרעה דעניינו ר"ל מי שענה ולא עניינו ממש בתפלת תענית ואדרבה יש שפירש שאפילו בחול אין גוזרין תענית על הצבור מחמ' דברים אלו וזה שאמרו שהיחיד רשאי לסגף את עצמו כלומר על הצבור אין גוזרין אבל היחיד רשאי לסגף עצמו ולפי דברי רבי' יש לפרש שהיחיד רשאי לסגף עצמו בתעניות רצופים זה אחר זה ואין כן הצבור אלא על הסדר ובאמת שדברי רבינו במ"ש שמתענים בשבת תמוהים בעיני וצ"ע עכ"ל ורבינו השמיט מדברי הרמב"ם שמתענין בשבת על אלו אולי לא היה כתוב בנסחתו ונוסח' ישרה היתה שהרי בה' שבת פ"ב וס"ל שכתב שם שזועקין ומתחננין על אלו בשבת לא כתב שמתענין עליהם בשבת: **כתב** הרמב"ם ספ"ב כל עיר שיש בה צרה מכל אלו אותה העיר מתענה ומתרעת עד שתעבור הצרה וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות אבל מבקשים עליהם רחמים וכתב ה"ה שכן דעת הר"א דלרבנן דפליגי אר"ע בפ"ג דתעניות אין שום צרה שהסביבות מתענות ומתריעות ואפי' מכה משולח' אלא מתענות ולא מתריעות אבל הרמב"ן סבור שיש צרות משולחות שאפילו הסביבות מתענות ומתריעות ופי' סביבות אותה הפרכיא ע"כ וכבר כתבתי בסימן זה פי' הא דתניא על כולן אין מתריעין עליהם אלא בהפרכיא שלהם ופלוגתא דרבנן ור"ע שכתב ה"ה הוא במתני' פ"ג דתעניות גבי עיר שלא ירדו עליה גשמים או שיש בו דבר או מפולת וסובר הרמב"ם דה"ה לשאר הצרות כולם וכתב הר"ן הא דתנן דעיר שלא ירדו עליה גשמים סביבותיה מתענות ולא מתריעות י"מ שלפיכך מתענות מפני שאותה העיר שלא ירדו עליה גשמים תלך לקנות תבואה מאותן שסביבותיה ויהיה שם רעב ואחרים פירשו סביבותיה מתענות כדי להשתתף בצרתם ולבקש רחמים עליהם כשם שמתענות על עיר שיש בה דבר או מפול' והא דתנן על אלו מתריעין בשב' על עיר שהקיפו' אויבים וכו' כלו' התרעה דעניינו ולא תענית דתענית בשבת ליכא ומשמ' שאין מתענין עליהם אפילו בחול מדאמרי' בגמ' ועל כולם יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית ור' יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף עצמו וכו' ע"כ לא פליגי אלא ביחיד אבל בצבור משמע דמודה ת"ק דאין מתענין ולא עוד אלא דאפילו ביחיד אפשר דקי"ל כר' יוסי משום דא' רב יהודה אמר רב עלה מ"ט דר' יוסי אבל מ"מ צבור אין מתענין וסביבותיה אמאי לא מתענין תירץ הרמב"ן דכשאותם עצמם שהם בצרה מתענין ומתריעין אף סביבותיה מתענין אבל כיון שהם עצמם אין מתענין אע"פ שאין נמנעין בכך אלא מפני בהלתן ותוקף צרתן אפ"ה כיון שהם אין מתענין אף סביבותיה' אין מתענין ואין זה מחוור לפיכך נ"ל דכיון דכל מתריעין השנוי במשנתינו היינו ב' וה' וב' ולא רצופים וכדתניא בברייתא דלעיל או זו היא התרעה שלהן ב' וה' וב' לפי שכל שאין הסכנה בת יומא בכל אלו השנויים במשנתינו שיש להם איזה מיחון גוזרין תעניות על הצבור ב' וה' וב' אבל עיר שהקיפוה אויבים וספינה המטורפ' בים ויחיד הנרדף מפני הליסטים אם באנו להתענות עליהם היינו צריכים להתענו' תעניות רצופים לפי שסכנתן בכל יום ויום היא והצלתם צריכה שתהא נחפזת מאד ולפי שאי אפשר לגזור תענית על הצבור בכל יום שאין מטריחין על הצבור יותר מדאי ולפי ענינם אין מקום לתעניות של ב' וה' וב' לא ראו לגזור תענית כלל אבל אמרו להתריע עליהם בבקשת רחמים בכל יום ויום אפי' בש"ת עד שיצאו מחזקת סכנה והיינו לישנא דאמרינן בגמרא ועל כולם יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית לפי שכל המתענה על כיוצא באלו אינו מתענה בהפסקו' אלא ברציפה וסיגוף ור' יוסי נמי דאמר אין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית כלומר שאילו היו התעניות מופסקין ודאי דלא הוה אסר דבכה"ג לא שייך שמא יצטרך לבריות הלכך ודאי משמע שהבא להתענו' על כיוצא באלו ברציפה וסיגוף הוא שיתענה ולפיכך לא הטילו תענית על הצבור כלל וביחיד אי רשאי אי לא פלוגתא דר' יוסי ורבנן כנ"ל עכ"ל: **ואהא** דתניא ר' יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית שמא יצטרך לבריות ואין הבריות מרחמים עליו פירוש שמא יצטרך לבריות שאין בו כח להתענות ולהתפרנס מייגעו ומר בריה דרבינא שהיה מתענה כל השנה ור"ל דלא תלת מאה צומין כדאיתא בירושלמי לא היו צריכים למעשה ידיהם והיו יכולים להתענות ולסגף עצמם: **תנן** בפ"ג דתעניות (יט) על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל הארבה ועל החסיל ובברייתא (כב·) ארבה וחסיל אפילו לא נראה בא"י אלא כנף אחד מתריעין עליהם וכתב זה הרמב"ם בפ"ב מה' תעניות: **וגרסינן** בההוא פרקא (כב:) אמרו ליה לרבי יהודה אתו קמצי גזר תעניתא א"ל לא קא מפסדן א"ל זוודא אייתו בהדייהו ופירש"י זוודא אייתו בהדייהו בתמיה וכי צידה הביאו עמם שלא יפסידו התבואה: **תניא** נמי בריש ההוא פרק (יט:) מתריעין על הגובאי רשב"א אומר אף על החגב ומשמע דקטינן כת"ק וכ"כ הרמב"ם בפ"ב וז"ל על הארבה ועל החסיל אפי' לא נראה מהם אלא כנף אחד בכל א"י מתענין ומתריעין עליהם ועל הגובאי בכל שהוא אבל על החגב אין מתענין עליו ולא מתריעין אלא זועקין בלבד והרי"ף השמיט כל זה · ואפשר שהטעם הוא מפני שאינן מצויין עכשיו אלו המינים ואפילו אם יבואו אין מי שיכיר אותם ומטעם זה השמיטו רבינו ג"כ: **כתב** הרמב"ם בפ"א תעניות אלו שמתענין על הצרות אין מתענין בהן לא עוברות ולא מניקות ולא קטנים ומותרין לאכול בלילה אע"פ שמתענין למחר חוץ מתענית המטר כמו שיתבאר: וכתב ה"ה דע שכל תענית של דבריהם עוברות ומניקות אין מתענין בהן וכל אדם אוכל בהם בלילה חוץ מאותם שביארו חכמים בהם שהן מתענות ושבלילה אסור וזה שהוצרכו לומר בט"ב ובהלכת תעניות של מטר וזהו מוכרח מן הגמרא ומוסכם מן הפוסקים ז"ל עכ"ל: **גרסינן** בפ"ק דתעניות (ח:) בימי רבי שמואל בר נחמני הוה כפנא ומותנא אמרי היכי נעביד ניבעי רחמי אתרתי לא אפשר אלא ניבעי רחמי אמותנא וכפנא נסבול א"ל ר"ש בר נחמני ניבעי רחמי אכפנא דכי יהיב רחמנא שובע לחיי הוא דיהיב דכתיב פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון ומנ"ל דלא מצלינן אתרתי דכתיב ונצומה ונבקש' מאלהינו על זאת מכלל דאיכא אחריתי ופירש"י דכי יהיב' רחמנא שובע' לחיי הוא דיהיב לחיים ולא למתים דאינו מביא שובע כדי להמית בני אדם אלא כדי שיחיו ומשביע לכל חי רצון שובע נותן לבני אדם חיים ע"כ: **גרסינן** בירושלמי פרק ב' דתעניות רבי חגי בשם ר' זעירא שאם היו ב' דברי' כגון עצירת גשמים וגובאים מתריעין עליהם ר' חגי כד הוי נפיק לתעניתא הוי אמר קומיהון אחנא ג אף ע"ג דאית בלבבן עקין סגי אין אלא להון דאתינן: **גרסינן** בפ"ק דתעניות (שם) בגמ' דידן בימי ר' זירא גזור עו"ג גזירה ונזור דלא למיתב בתענית' א"ל ר' זירא נקבליה עילוון ולכי בטיל גזירה ליתביה א"ל מנא לך הא א"ל דכתיב ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום אשר נתת לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך:

תקעז מתפללין על כל צרה שלא תבא עליהם חוץ מעל רוב הגשמים שאין מתפללין על רבוי הטובה בסוף פ"ב דתעניות (יט·): ומ"ש

חדושי הגהות

ואחד באסכרה מהו מי הוי כג' מתים · ופריך איתא חמי בוא וראה הא תני אסכרה כל שהיא וכ"ש אם מתו עוד שנים . לכן צריכה לא קא מיבעיא ליה אלא שהתריעו על אסכרה והלכה לה ואח"כ מתו ב' בדבר ואחד באסכרה מהו מי אמרינן כיון שכבר הלכה אין מתריעין עליה עוד או לאו כך פירש הגאון בעל קרבן העדה דברי הירושל': ב וכבר ביארתי שם שאין דבריו סותרים זה את זה ע"ש (מהרל"ח): ג אע"ג שיש בלבינו צרות רבות אין לבקש עכשיו רק על דבר זה שהתענינו עליו עכ"ל הגאון בעל קרבן העדה: ר"ל

וה"מ בארץ הרים שצריכה לרוב גשמים אבל ארץ מצולה שרוב גשמים קשין לה ולא עוד אלא שמפילין בתיהם עליהם אין לך צרה גדולה מזו ומתפללין עליהם:

תקעח **כתב** הרמב"ם כשם שצבור מתענין ומתפללין על צרותם כך כל יחיד מתענה ומתפלל על צרתו כיצד היה לו חולה או תועה במדבר או חבוש בבית האסורים יש להתענות ולבקש רחמים בתעניתו ולא יתענה בשבת ומועד וחנוכה ופורים וראשי חדשים עד כאן:

תקעט **כל** יום ויום מז' תעניות האחרונות או שאר תעניות שמתריעין בהם עושין כסדר הזה מוציאין התיבה לרחבה של עיר וכל העם מתכנסין ומתכסין בשקים ונותנין אפר מקלה ע"ג התיבה וע"ג ס"ת להגדיל הבכייה כדי שיכנעו לבם ואחד מן העם נוטל אפר ונותן בראש הנשיא וראש אב ב"ד במקום הנחת תפילין ואח"כ כל אחד ואחד נותן על ראשו ואח"כ מעמידין ביניהם זקן שהוא חכם לא היה שם זקן שהוא חכם מעמידין זקן או חכם אין שם לא זה ולא זה מעמידין החכם שביניהם ואומר לפניהם דברים המשברין את הלב כגון אחינו לא שק ותענית גורמין אלא תשובה ומעשים טובים גורמין שכן מצינו באנשי נינוה שלא נאמר וירא ה' את שקם ואת תעניתם אלא וירא אלהים את מעשיהם כי שבו איש מדרכו הרעה ובקבלה הוא אומר וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ומוסיף בעניינים אלו כפי כחו עד שיכנעו לבם וישובו בתשובה ואח"כ עומדין להתפלל ואם היה אותו שאומר לפניהם דברים כבושין בקי וראוי להתפלל עומד להתפלל ואם לאו מעמידין ש"צ וראוי ואיזהו ראוי זה הרגיל בתפלה ובכל הברכות ורגיל לקרות בתורה נביאים וכתובים ויש לו טיפול ואין לו במה לפרנס ויש לו יגיעה בשדה ושפל ברך ופרקו נאה ומרוצה לעם ולא יהא בעל עבירות ולא יצא עליו שם רע בילדותו ויש לו נעימה וקולו ערב והרמב"ם ז"ל הוסיף בו ולא יהא בבניו ובבני ביתו

ומ"ש והני מילי בארץ הרים שצריכה לרוב גשמים אבל ארץ מצולה וכו' ג"ז פשוט שם (כב.) כתב הר"ש בר צמח שבכל מקום אם רוב גשמים מטשטשין הקרקע ומונעי' החרישה מתריעין ומבקשים רחמים והתרעה הזאת יש לעיין אם היא כסדר שאר תעניות ממה ששנינו וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים וכו' אותה העיר מתענת ומתרעת וכו' וכתבו עלה רבוותא דמתענת שלא כסדר התעניות לפי שבכל הסביבות ירדו גשמים ובה לא ירדו הדבר מוכיח שבא להם בגזירתו של מקום לפיכך מתריעין בה מיד והכל לפי הענין שאם הענין נחפז ואין פנאי להתריע כסדר נראה שאין גוזרין בו תענית על הצבור שאין הצבור יכולים להתענות בכל יום אלא מתריעין בכל יום ובכל תפלה ובהתרעה בפה די ואם יחידים רוצים להתענו' רשאין הם בכך ובהתרעת הפה דהיינו בעננו אבינו עננו תקן נוסח תפלה שהיא הרכבת ג' תפלות של ר' ישמעאל בן אלישע כ"ג ושל חוני המעגל וזה נוסחה ירמי"א ואלהי אבותינו שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת רחמיך ותכנס להם לפנים משורת הדין ובטובך הגדול רחם עליהם שאין פורעניות בא לעולם אלא בשביל ישראל והם עמך ונחלתך אשר הוצאת מארץ מצרים ואינם יכולים לקבל לא רוב רעה ולא רוב טובה השפעת עליהם רוב טובה אינם יכולים לקבל כעסת עליהם אינם יכולים לקבל יהי רצון שיהיה ריוח בעולם וזכור רחמיך (א):

תקעח **כתב** הרמב"ם כשם שצבור מתענין ומתפללין על צרתם כך כל יחיד מתענה ומתפלל על צרתו וכו' בפ"א מהל' תעניות כתב כן. וכתב הרב המגיד אף על פי שאין לו הכרע מן הגמרא הדברים נראים הם שכיון שהתענית הוא מדרכי התשובה והכנעה כל יחיד ויחיד מחוייב לחפש בדרכיו בעת צרתו ולשוב אל ה' וברור הוא בהרבה מקומות שאינו רשאי להתענות בימים שהזכיר רבי' ואפי' התחיל כגון שקבל להתענות ב' וה' של כל השנה והתחיל בו ונגע בו א' מימי' אלו אינו מתענה בהם ובביאור אמרו בפ"ק שהיחידים מפסיקין לראשי חדשים:

תקעט **כל** יום ויום משבעה תעניות האחרונים או משאר תעניות שמתריעין בהם עושין כסדר הזה מוציאין את התיבה לרחבה של עיר וכו' רפ"ב דתעניות (טו.) סדר תעניות כיצד מוציאין את התיבה לרחובה של עיר וכו' וכל הסדר הזה שהזכיר רבינו עד הרי אנו כמתים אם לא תרחם עלינו הכל שם במשנה ובגמרא (טו:): **ומ"ש** או שאר תעניות שמתריעין בהם לאו לאתויי תעניות אמצעיו' דבהנהו אין מתריעין כמו שמפורש במשנה פ"ק דתעניות (יב:) אלא לאתויי מאי דאיתמר ביה מתריעין עליהם מיד כגון פסקו גשמים בין גשם לגשם מ' יום או כשאין להם מים לשתייה וכיוצא בהם ובסוף פ"ק דתעניות (יג:) לחד שינויא בתעניות אמצעיות מצלינן כ"ד ברכות ולחד שינויא לא מצלינן להו בתעניות אמצעיו' ודעת הרמב"ם בפ"ד דלא מצלי כ"ד אלא באחרונות בלבד. וכתב הר"ן בפ"ב שכן סובר הרמב"ן ושכן נראה דעת הרי"ף וזה דעת רבינו והוא סובר דכיון דבתעניות ראשונות ואחרונות שאין מתריעין בהן אין עושין כסדר הזה השנוי במשנה ואין אומרים כ"ד ברכות ובז' אחרונות שמתריעין בהם עושין סדר זה ואומרים כ"ד ברכות א"כ בכל תענית שמתריעין בו עושין כסדר הזה ואומרים בו כ"ד ברכות ולטעמיה אזיל שכת' בסי' תקע"ה דבהכך דתנן מתריעין מיד נוהגים בהם כל חומר שבע' אחרונו' וכבר כתבתי שם שאין כן דעת הרמב"ם שאין מתריעין בשופר באותם תעניות וכן אין נוהג בהם חומר שבעה אחרונות וא"כ לפי דעתו אין סדר זה נוהג בהם וכ"כ מדבריו בפרק ד' שאין עושין כסדר הזה אלא בשבע אחרונות בלבד: **ואם** עושין כסדר הזה בתעניות שאר צרות אכתוב בסוף הסימן בס"ד: **ומ"ש** רבינו וכל העם מתכנסים ומתכסין בשקים שם (יו.) למה מתכסין בשקים א"ר חייא בר אבא לומר הרי אנו חשובים כבהמה ופירש"י דמשער בהמה עשוי מנוצה של עזים: **ומ"ש** ונותנין אפר מקלה וכו' שם במשנ' (טו) נותנים אפר מקלה על גב התיבה בראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל א' נוטל ונותן בראשו ופירש"י אפר מקלה אפר ממש ונראה הוא מעפר סתם והתו' כתבו שאותו אפר הוי מעצם אדם שהרי אפר זה לזכרון העקידה ובעקידה היה עצמות ואמרינן בגמרא (שם) נשיא ואב ב"ד נמי נשקלו אינהו ונינחו בריש(י)ייהו מ"ש דשקיל אינש אחרינא ומנח להו א"ר אבא דמן קיסרי אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים והיכא מנח להו א"ר יצחק במקום תפילין שנאמר לשום לאבילי ציון לתת להם פאר תחת אפר: **ומ"ש** רבינו וע"ג ס"ת כך כתב הרמב"ם ולא ידעתי מנין לו:

ואהא דתנן מוציאין את התיבה לרחובה של עיר בעיא בגמרא (יו.) למה יוצאין לרחוב ר' חייא בר אבא אמר לומר זעקנו בצנעה ולא נענו נבזה עצמינו בפרהסיא ר"ל אמר גלינו גלותינו תכפר עלינו מאי בינייהו איכא בינייהו דגלי מבי כנישתא לבי כנישתא ולמה מוציאים את התיבה לרחובה של עיר אמר ריב"ל לומר כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעוונותינו ולמה נותנין אפר מקלה ע"ג התיבה א"ר יהודה בן פזי כלומר עמו אנכי בצרה ר"ל בכל צרתם לו צר א"ר זירא מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דיהבי אפר מקלה ע"ג תיבה מודעזע כל גופאי ולמה נותנין אפר בראש כל אחד ואחד פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חנינא חד אמר הרי אנו חשובים לפניך כאפר וחד אמר כדי שיזכור לנו אפרו של יצחק מאי בינייהו איכא בינייהו עפר סתם. ובירושלמי ר' יודן ב"ר מנשה ור' שמואל בר נחמן חד אמר כדי להזכיר זכותו של אברהם וחורנא אמר כדי להזכיר זכותו של יצחק מ"ד כדי להזכיר זכותו של אברהם בין אפר בין עפר על שם ואנכי עפר ואפר מ"ד כדי להזכיר זכותו של יצחק ובלבד אפר רואין אפרו של יצחק כאילו צבור ע"ג המזבח: **ומ"ש** ואח"כ מעמידים ביניהם זקן שהוא חכם וכו' שם אם יש זקן והוא חכם אומר ואם לאו אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה ופירש"י אדם של צורה בעל קומה שישמעו ויקבלו דבריו למרך את הלב. וכן פירשו התוספות אבל הרא"ש פירש אדם של צורה ת"ח ולא גמיר כחכם כדאיתא במ"ק (ט.) הללו ב"א של צורה הם א"כ שראוי למנותו פרנס על הצבור כלומר מצוייר הוא לחכם ועומד לקבל גדולה ורבי' מפרש כדברי הרא"ש ולפיכך כתב מעמידין החכם שביניהם כלומר אותו שיודע יותר מכולם אע"פ שאינו חכם לפי האמת:

ויש לתמוה על מ"ש רבינו לא היה שם זקן שהוא חכם מעמידין זקן או חכם דמשמע מעמידין זקן אע"פ שאין חכם והא ליתא דהא אמאי דת"ר אם יש שם זקן אומר זקן וא"ל אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה מתמהינן אטו זקן דקאמרינן אע"ג דלאו חכם הוא ושני אביי ה"ק אם יש שם זקן והוא חכם אומר ואם לאו אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה וכ"כ הרמב"ם ולפיכך נ"ל שיש טעות בספרי רבינו וצריך להגיה לא היה שם זקן שהוא חכם מעמידין חכם אין שם לא זה ולא זה מעמידין החכם שביניהם: **ומ"ש** ובקבלה הוא אומר וקרעו לבבכם וכו' שם במשנה (טו.) וקבלה נקרא מה שהנביא מצוה ומודיע ומזהיר את ישראל ובקרא דמייתי לעיל בסמוך וירא אלהים את מעשיהם לא קאמר ובקבלה הוא אומר מפני שאותו פסוק לא בא בדרך צווי ואזהרה אלא כמספר והולך ולפיכך אינו נקרא קבלה: **ומ"ש** ואם היה אותו שאומר בפניהם דברי כבושין בקי וראוי להתפלל עומד להתפלל ואם לאו מעמידין ש"צ הראוי ואיזהו ראוי זה הרגיל בתפלה ובכל הברכות וכו' ברייתא שם (טז:) ופירש"י ושפל ברך. עניו: ומרוצה לעם. נוח לבריות ומסכימים לתפלתו: ופרקו נאה מפרש בגמרא שם דהיינו שלא יצא עליו ש"ר בילדותו ולפ"ז יש כפל בדברי רבינו שכ' ופרקו נאה ואח"כ כתב ולא יצא עליו ש"ר בילדותו וא"ל דפרושי מפרש מאי פרקו נאה שלא יצא עליו ש"ר בילדותו שהרי הפסיק ביניהם במרוצה לעם ולא יהא בעל עבירות: **ומ"ש** רבינו והרמב"ם הוסיף בו ולא יהא בבניו וכו' בעל עבירה נרא' שטעמו מדתניא (שם:) וביתו ריקם ומפרש בגמ' מאי ריקם ריקם מן העבירה ומפרש הרמב"ם דהיינו לומר שלא יהא בבניו ובני ביתו וכל הנלוי' אליו בעלי עבירה דאילו ללמד שלא יהא הוא עצמו בעל עבירה מפרקו נאה שמעינן לה שמאחר שצריך שאפי' בילדותו לא יצא עליו שם רע כ"ש שצריך שבזקנותו לא יהיה בעל עבירה:

טובה השפעת עליהם רוב טובה אינן יכולין לקבל כעסת עליהן אינן יכולין לקבל יהי רצון שיהא ריוח בעולם וזכור רחמיך דאין זה תפלה שתפסוק רוב הטובה אלא שיפר את כעסו ויזכור רחמיו עלינו ושיהא ריוח בעולם וכן נוהגין בקראקא לומר ריצוי זה בש"ת הצבור. והש"ל על רוב גשמים:

תקעח **כתב** הרמב"ם כשם שצבור מתענין וכו' נראה דאעפ"י דדבר פשוט הוא וכמו שבקש אהרן ממשה רבינו שיתפלל בעד מרים ואברהם התפלל בעד אבימלך וגם הקדים תפלה לצרה בין בית אל ובין העי אעפ"כ כתבו הרמב"ם כדי להורות דאע"פ דיש לו ליחיד להתפלל על כל צרה שלא תבא כמו הצבור מ"מ צריך להפסיק בר"ח אעפ"י שקבל עליו סך כך וכך ימים להתענו' והתחיל בהן דבזה יש חלוק בין צבור ליחיד ובסי' תקע"ב כתבתי דעכשיו נוהגין להפסיק בר"ח אף בצבור שגזרו תענית בסתם והתחילו להתענות ע"ש ובסימן ת"ח ועוד נראה דהרמב"ם סבור שהיחיד חייב להתענות על צרתו כשם שהצבור חייבין להתענות על צרתן והכי משמע לשונו שאמר מ"ע מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרו' על כל צרה וכו' ומד"ס להתענות על כל צרה שלא תבא על הצבור עד שירחמו מן השמים. כשם שהצבור מתענין על צרתן כך היחיד מתענה על צרתו אלמא להדי' שהוא סבור שהיחיד חייב להתענות על צרתו כשם שהציבור חייבי' להתענות על צרתן וכן פי' ה' המגיד עיין עליו:

תקעט **כל** יום ויום מז' תענית וכו' עד אם לא תרחם עלינו הכל הוא בפ"ב דתענית משנה וברייתא ובגמרא מפרש טעם לכל דבר ודבר: **ומ"ש** או שאר תענית שמתריעין בהן פי' באותן שמתריעין עליהם מיד כגון שכמשו ופסקו מים בין גשם לגשם מ' יום או כשאין להם מים לשתיי' וכיוצא בהן משאר צרות כמ"ש בסי' תקע"ה ותקע"ו דכיון שמתריעין בהן מיד נוהג בהן סדר הזה וכל חומרות של ז' אחרונות משא"כ בתעניות הראשונות ואמצעיות של גשמים דאין מתריעין בהן ואין נוהגין כסדר הזה וכך היא דעת הרמב"ם בפ"ד דלא מצלינן כ"ד ברכות אלא באחרונות ולא באמצעיות וכתב הר"ן שכן סובר הרמב"ן ושכן נראה דעת הרי"ף וזאת היא דעת רבינו: **ה"ג** מעמידין ביניהם זקן שהוא חכם לא היה שם זקן שהוא חכם מעמידין חכם אין שם לא זה ולא זה מעמידין החכם שביניהם ואומר לפניהם וכו': **ולא** יצא עליו שם רע בילדותו לא גרסי' ליה בספרים מדוייקים ועיין בב"י ובסידור:

ומ"ש

דרכי משה

תקעז (א) כתב הר"ן פ"ק דתענית דס"ט ע"ב ואומר עננו ה' עננו על סדר האל"ף בי"ת כמו שאנו עושים בעשרת ימי תשובה:

ובהג"א

ביתו וקרוביו ובכל הנלוים אליו בעל עבירה ויוצאין לבה"ק להתחנן כלומר הרי אנו כמתים אם לא תרחם עלינו ובסידור הגאונים מסדר זה אחר קריאת הספר לפי שאז נתקבצו כל העם וזה סידורו יתחיל אשר יצר וזמירות של שבת עד ואראהו בישועתי ואומר אלו המזמורים תפלה לדוד שמעה ה' צדק (תהלים יז) לדוד אליך ה' נפשי אשא (כה) לדוד משכיל אשרי נשוי פשע (לב) בבא אליו נתן הנביא (נא) לך דומיה תהלה (סה) רצית ה' ארצך (פה) לדוד הטה ה' אזנך ענני (פו) לדוד ברכי נפשי את ה' (קג) ברכי נפשי את ה' (קד) הללויה הללו עבדי ה' (קיג) שיר המעלות אל ה' בצרתה לי (קך) שיר למעלות אשא עיני אל ההרים (קכא) אליך נשאתי את עיני (קכג) לולי ה' שהיה לנו (קכד) ממעמקים קראתיך ה' (קל) הלל הגדול ובו"ש וכדי שלא יעבור זמן ק"ש טוב לומר אלו המזמורים בין יוצר למנחה ולא יאמרו בשחרית אלא זמירות של חול ובו"ש וישתבח ויוצר עד גאל ישראל ויתפללו היחידים י"ח ברכות ועננו בש"ת ויחזיר ש"צ התפלה אבות וגבורות וקדושת השם אתה חונן השיבנו וסלח לנו ויאמר כל הסליחות והוידויין וידוי גדול בכללם ויאמר כשחטאו ישראל במדבר ובתכלית הוידוים יאמר עזרא הסופר וכו' ראה בענינו וכו' עננו ה' עננו וכו' עד כי אתה ה' עונה ומציל פודה ומרחם בכל עת צרה וצוקה וקיים לנו ה' אלהינו את הברית ואת החסד והשבועה שנשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה ותראה לפניך העקידה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח וכבש רחמיו לעשות רצונך בלב שלם כן יכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך וישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומנחלתך מי שענה לא"א בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה בא"י גואל ישראל ועונים אמן ותוקעין תר"ת ויעבור ויאמר היום יבואונו חסדיך עם רחמיך היום הרק עלינו מי גשמים אם כבנים אם כעבדים אם כבנים וכו' אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם כי זכר כל היצור לפניך בא מעשה איש ופקודתו ועלילות מצעדי גבר מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש אשרי איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך כי דורשיך לעולם לא יכשלו ולא תכלים לנצח כל החוסים בך וגם את נח באהבה זכרת ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים בהביאך עליהם את מי המבול ככתוב בתורתך ויזכור אלהים את נח וגומר וכל פסוקי הזכרונות אלהינו ואלהי אבותינו זכרנו בזכרון טוב מלפניך ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים משמי שמי קדם ובעבור שמך הגדול ישוב חרון אפך מעמך ומנחלתך וקיים לנו ה' אלהינו את הדבר שהבטחתנו בתורתך ע"י משה עבדך כאמור וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים וגומר מי שענה את משה ואבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה בא"י זוכר הנשכחות ותוקעין תרועה ותקיעה ותרועה ויעבור ויאמר היום גשם נדבות תניף אלהים היום מלא מים פלג אלהים היום תכין מטובתך לעני אלהים אם כבנים וכו' אתה נגלית בענן כבודך על עם קדשך לדבר עמהם וגומר כמו שהוא בתפלת ר"ה עד והלך בסערות תימן ויריעו העם ויתקעו בשופרות ויהי כשמוע העם את קול השופר ויריעו העם תרועה גדולה ותפול החומה תחתיה ויעלו העם העירה איש נגדו וילכדו העיר ובתורתך ה' אלהינו כתוב לאמר וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני ה' אלהיכם ונושעתם מאויביכם וזכור לנו ה' אלהינו זכותו של יהושע עבדך היום ורחם עלינו למען שמך מי שענה את יהושע בגלגל הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה בא"י שומע תרועה ותוקע תקיעה ותרועה ותקיעה ויעבור ויאמר היום אל תזכור לנו עונות ענושה היום אל תשים שמיך כנחושה היום זכור לנו ברית אבות שלשה אם כבנים וכו' שיר המעלות אל ה' בצרתה לי עד סוף המזמור אנא ה' אלהינו זכור לנו היום זכותו של שמואל חוזך ורחם עלינו למען שמך מי שענה את שמואל במצפה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם ביום הזה בא"י שומע צעקה ותוקעין תר"ת ויעבור ויאמר היום עננו בגשמי רצון ברכה ונדבה וטובה היום עננו אל נערץ בסוד קדושים רבה היום עננו ופתח לנו אוצרך הטוב אם כבנים וכו' שיר למעלות אשא עיני וגומר עד סוף המזמור אנא ה' אלהינו זכור לנו היום זכותו של אליהו נביאך ורחם עלינו למען שמך מי שענה את אליהו בהר הכרמל הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה בא"י ש"ת ותוקעין תקיעה תרועה תקיעה ויעבור ויאמר היום מטר משמיך גשם על פני האדמה היום תעלה איד מן האדמה והשקה את כל פני האדמה היום תכשר ברחמים אל תראי אדמה אם כבנים וגומר שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה' וגומר אנא ה' אלהינו זכור לנו היום זכותו של יונה נביאך ורחם עלינו למען שמך מי שענה את יונה

ובסדור הגאונים מסדר זה אחר קריאת הספר פי' זה שיוצאין לבית הקברות מסדרו אחר קריאת הספר וכו': **ומ"ש** וזה סדורו וכו' פי' זהו סידור התפלה מתחלתה ע"פ הגאונים יתחיל אשר יצר כלומר ויסדר כל הברכות והקרבנות כמו שנתבאר בתחלת ספר זה:

ומ"ש ראה בענינו וכו' עננו ה' עננו וכו' עד בא"י גואל ישראל שם במשנה מפורש שבברכת ראה נא בעניינו מוסיף בה דברים ומסיים בה מי שענה את אברהם אבינו וכו' וסיים הברכה בא"י גואל ישראל והר"ן כתב בשם הרמב"ן שמאריכין בברכת גואל ישראל בנוסח זה של תפלת תענית ואומר בה עננו ביום צום תעניתנו וכך היא דעת רבינו ושלא כנראה מדברי הרמב"ם שלא הזכיר עננו משום דס"ל דשש ברכות שמוסיפין עומדות במקומם:

ומ"ש ותוקעין תר"ת ה"א בברייתא לשם אחר ברכת גואל ישראל וכן עונין אחריו אמן וחזן הכנסת אומר להם תקעו בני אהרן תקעו:

ומ"ש ויעבור היום יבואונו וכו' כל אלו ויעבור והיום וכו' שסידר רבינו כאן אין להם סמך בגמרא:

אתה זוכר מעשה עולם וכו' שם במשנה ובברייתא קתני דמוסיף שש ברכות בין ברכת ראה בעניינו ובין ברכת רפאינו ובברכה הראשונה משש אלו אומר פסוקי זכרונות ומסיים מי שענה את אבותינו על ים סוף וכו' וסיום הברכה בא"י זוכר הנשכחות והטעם לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים כמה שנים ונתייאשו מן הגאול' וזכרם המקום וגאלם:

ומ"ש ותוקעין תרועה תקיעה תרוע' שם בברייתא שנינו אחר ברוך זוכר הנשכחות וכן עונין אחריו אמן וחזן הכנסת אומר להם הריעו בני אהרן הריעו וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו באחת אומר הריעו וכך הוא סדורו של רבינו וכך הוא ברמב"ם פ"ד ומ"ש ב"י דלעולם היו תוקעין תר"ת אלא שבאו לחלוק כבוד לתרועה כמו לתקיעה איני יודע מי הזקיקו לפרש כן הלא מפורש בדברי רבינו שכתב על פי הגמרא וכמ"ש הרמב"ם:

אתה נגלית וכו' שם בשנייה אומר פסוקי שופרות ומסיים בה מי שענה את יהושע בגלגל וסיום הברכה בא"י שומע תרועה והטעם לפי שיהושע נענה בשופרות ביריחו וזהו בעוד שהיו ישראל בגלגל: **שיר** המעלות אל ה' בצרתה שם בשלישית אל ה' בצרתה ומסיים בה מי שענה לשמואל וכו' וחותם בא"י שומע צעקה והטעם דשמואל במצפה הוי מעין אל ה' בצרתה דכתיב ויזעק שמואל אל ה':

שיר למעלות אשא עיני אל ההרים שם ברביעית אומרים אשא עיני וכו' והטעם דאליהו נענה בהר הכרמל מעין אשא עיני אל ההרים וחותם בשומע תפלה דכתיב באליהו ענני ה' ענני דהיינו תפלה:

שיר למעלות ממעמקים וכו' שם בחמישית אומרים ממעמקים דיונה במעי הדגה מעין ממעמקי' קראתיך ה' וחותם בעונה בעת צרה שכן כתיב ביה קראתי מצרה לי:

תפלה

ומ"ש ויוצאין לבה"ק להתחנן וכו' (שם:) למה יוצאין לבה"ק פליגי בה רבי לוי בר חמא ורבי חנינא חד אמר הרי אנו חשובים לפניך כמתים וחד אמר כדי שיבקשו מתים עלינו רחמים מאי בינייהו איכא בינייהו קברי עו"ג:

ומ"ש ובסדור הגאונים מסדר זה אחר קריאת הספר וכו' אוצאין לבה"ק להתחנן קאי וכ"כ הרמב"ם וז"ל תעניו' האלו כל מקום שגוזרין אותם שם אחר שמתפללין יוצאין כל העם לבה"ק ובוכין ומתחנני' שם כלומר הרי אתם מתים כאלו אם לא תשובו מדרכיכם וכ"כ הר"ן וז"ל ודאמרי' למה יוצאין לבה"ק היינו שהיו נוהגים אחר שמתפללים שיוצאים כל העם לבה"ק ובוכי' ומתריעין שם אבל לא שיוציאו את התיבה וס"ת לבה"ק ויתפללו שם וכ"ש בקברי עו"ג ח"ו שלא כמנהג המקומות שמוציאין את התיבה לבה"ק ומתפללים שם עכ"ל: **ומ"ש** וזה סדורו פי' זה סדור התפל' מתחלתה יתחיל אשר יצר כלומר ויסדר כל הברכות והקרבנות כמו שנתבאר בתחלת ספר זה:

ועונין תוס' ברכות אלו מפורש במשנה שם אומר לפניהם כ"ד ברכות י"ח שבכל יום ומוסיף עליהם שש ואלו הן זכרונות שופרות אל ה' בצרת' לי וגו' אשא עיני אל ההרים וגו' ממעמקים קראתיך ה' תפלה לעני כי יעטוף ואומר חותמותיהם על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע לצעקתכם היום הזה בא"י גואל ישראל על השנייה הוא אומר מי שענה את אבותינו על ים סוף וכו' עד בא"י המרחם על הארץ ופירש רש"י זכרונות ושופרות כל הפסוקים שאומרים בר"ה אל ה' בצרתה לי וגומר כולן הן מזמורים ואומר חותמותיהן על כל פרשה ופרשה אחר זכרונות חתימת זכרונות ואחר שופרות חתימת שופרות וכן אחר כולן מענין הפרשה כדמפרש ואזיל. על הראשונה בפעם ראשונה הוא אומר מי שענה לאברהם וכו' בגואל ישראל היה מתחיל להאריך והולך ואומר לכולן שש ברכות. על השנייה זו היא ברכה ראשונה של שש ברכות כדאמרינן בגמ' והיאך דגואל ישראל זו היא ברכה עצמה של י"ח ואינה מאותן שש אלא שבה מתחיל להוסיף ולהאריך על הזכרונות הוא אומר זוכר הנשכחות ועל השופרות שומע תרועה והיא שנייה למניינה. ועל אל ה' בצרתה לי היא שלישית למנין ו' שומע צעקה וכן כולן ומי שענה את אבותינו על ים סוף לפיכך אומרה בזכרונות לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים כמה שנים ונתייאשו מן הגאול' וזכרם המקום וגאלם. ובשופרות הוא אומר מי שענה את יהושע בגלגל לפי שנענה בשופרות ביריחו וזהו בעוד שהיו ישראל בגלגל וכן כולן לפי ענין המזמור ושמואל במצפה מעין אל ה' בצרתה לי וחותם בשומע צעקה דכתיב ויזעק שמואל אל ה'. ואליהו נענה בהר הכרמל מעין אשא עיני אל ההרים וחותם בש"ת דכתיב באליהו ענני ה' ענני דהיינו תפלה ויונה במעי הדגה מעין ממעמקים קראתיך ה' וחותם העונה בעת צרה שכן כתיב ביה קראתי מצרה לי על השביעית היינו שביעית לאותה ברכה שהתחיל להאריך בה מי שענה את דוד ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה ושלמה כשהכניס ארון לבית קודש הקדשים ולפיכך חותם מרחם על הארץ שהם התפללו על הארץ ותפלה לעני כי יעטוף על דוחק גשמים נופל עכ"ל ונראה דהא דקאמר דתפלה לעני כי יעטוף נופל על דוחק גשמים היינו מפני שהכל עניים בימי הרעב כדאמרינן לא נקראו ישראל דלים אלא על עסקי תבוא' א"נ מדכתיב ביה משמים אל ארץ הביט דכשהגשמים יורדים נמצא שהשי"ת מביט אל הארץ ברחמים ונ"ל עוד מדכתיב ביה אתה תקום תרחם ציון הוי מעין מרחם על הארץ ופריך בגמ' (יז:) מכדי יונה בתר דוד ושלמה הוה מ"ט מקדים ליה ברישא ומשני משום דבעי למחתם מרחם על הארץ ומדברי הרמב"ם בפ"ד נראה שזכרונות ושופרות ואל ה' בצרתה לי וכו' עד תפלה לעני כי יעטוף הכל אומר קודם שיתחיל ראה נא בעניינו ואח"כ אומר ראה נא בעניינו ומתחנן ובסוף תחנוניו אומר מי שענה את אברהם אבינו וכו' בא"י גואל ישראל וכתב ה"ה שדבריו צריכין עיון שלשון משנה מוכיח כדברי רש"י וכ"כ הרמב"ן והמפרשים האחרונים וכך דעת הר"ן ג"כ וכך הם דברי רבינו:

וכתב

יונה במעי הדגה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה ברוך אתה ה' העונה בעת צרה ותוקע תרועה תקיעה תרועה ויעבור ויאמר היום העתר לעם שופכים לב כמים היום רוח ארמה לא שבעה מים היום הבא ברכה עם גולת המים אם כבנים וכו' תפלה לעני כי יעטוף וגומר אנא ה' אלהינו זכור לנו זכותו של דוד עבדך משיחך ושלמה בנו מלכא ורחם עלינו למען שמך מי שענה לדוד ולשלמה בנו בירושלים הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה בא"י מרחם על הארץ ותוקע תקיעה תרועה תקיעה ויעבור ויאמר היום רצה תפלתנו לשום שארית בארץ היום גשם אל יכלה לרוות הארץ היום הפר כעסך עמנו ומטובך תשבע הארץ אם כבנים וכו' רפאנו ה' וכו' ושמע קולנו ה' אלקינו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו ועננו בורא עולם במדת רחמיך בחר בעמו ישראל להודיע גדלו והדרת כבודו ש"ת תן טל ומטר לברכה על פני הארמה ושבע את העולם כולו מטובך ומלא ידינו מברכותך ומעושר מתנת ידיך שמרה והצילה שנה זו מכל דבר רע ומכל מיני משחית ומכל מיני פורענות ועשה לה תקוה ואחרית שלום חוס ורחם עלינו ועל כל תבואתה ופירותיה וברכה בגשמי רצון ברכה ונדבה וחיים ושובע ושלום כשנים הטובות והסר ממנו דבר והרב ורעב וחיה רעה ושבי וביזה ויצר הרע וחולאים רעים וקשים ומאורעות רעות וקשות וגזור עלינו גזירות טובות מלפניך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת רחמים וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה בא"י ש"ת רצה ומודים וברכת כהנים וקדי' ב עד למעל' ופזמוני' ותוכחות ופתיחות וסליחות כולם עד בדיל שמך רבא ויאמר תחינה ומיושב אם עוננו ענו בנו וקדיש עד למעלה ופזמונים ותוכחות ומוציאין ס"ת וקורין בפ' אם בחקותי כהן עד וישבתם לבטח לוי עד והקימותי את בריתי אתכם שלישי והוא המפטיר עד סוף הקללות עד בהר סיני ביד משה קדיש עד למעלה ויקרא המפטיר על דברי הבצרות ויברך ברכות ראשונות ואחרונות עד מגן דוד ויקראנה בניגון הפטרת ט"ב ויאמר מצלאין אנחנא ונדרוש מי שראוי לדרוש וקדיש דרבנן ויחזור ספר תורה למקומו ויאמר קדיש תתקבל ד לך דומיה לקדיש וסליחות ואם ירצה יתחיל תילים ויקרא קצת כמו

וכתב הר"ן יש שמתמיהין במה שאין אומרים כאן ברכת עננו שהיא תפלת תענית ולאו פירכא היא שהרי שש ברכות הללו שמוסיפין עומדו' במקומם אבל הרמב"ן כתב בליקוטיו שמאריכין בברכת גואל ישראל בנוסח זה של תפלת תענית ואומר בה עננו ביום צום תעניתנו והרמב"ם שלא הזכיר עננו אפשר שטעמו כדברי הר"ן אבל דברי רבינו כהרמב"ן וגם הרד"א כתב שאומר עננו בתוך ברכת ראה כא בענייננו אלא שכתב אחריו מאריך בזכות העקידה ותוח' בא"י העונה לעמו ישראל בעת צרה ואח"כ אומר מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה וכו' בא"י גואל ישראל ויש לתמוה עליו דא"כ נמצא שהוא מוסיף ז' ברכות ואנן ו' תנן דמוסיף שבע לא תנן כמו שפירש"י במתני' וכך מפורש בגמ' דפריך הני שש שבע הויין כדתנן על הראשונה הוא אומר ברוך מרחם על הארץ אמר ר"כ בר יצחק מאי שביעית שביעית לארוכה כדתניא בגואל ישראל מאריך ובחותמו הוא אומר מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך גואל ישראל וכן עונין אחריו אמן וחזן הכנסת אומר תקעו בני אהרן תקעו וחוזר ואומר מי שענה את אבותיכם על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך זוכר הנשכחות וכן עונין אחריו אמן וחזן הכנסת אומר להם הריעו בני אהרן הריעו וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו בד"א בגבולין אבל במקדש אינו כן וכו' ופירש"י שביעית לארוכה שביעית לאותה ברכה שהתחיל להאריך בה ואותה אינה מן המנין אלא מי"ח ברכות היא כדתניא בגואל ישראל הוא מאריך הרי מפורש דאין שם תוספת ברכה כלל זולת אותן שש : וכתב הר"ן שם אמתניתין דמעשה בימי ר' חלפתא ור' חנינא בן תרדיון שעבר אחד לפני התיבה וכו' אמרו לא היו נוהגין אלא בשערי המזרח ובהר הבית כיון שבסדר המשנה מתחלת' לא אמרו בסדר ההתרעות כלום היה נראה לומר שעל סדר ההתרעו' אמרו שלא היה נוהגים כן אלא בשער המזרח ובהר הבית אבל בגבולין אומרים הברכות על הסדר ולא היו מפסיקין ביניהם בהתרעו' וכן דעת הרמב"ם בפ"ד מהל' תענית אבל מ"מ ע"כ תוקעי' היו בסוף התפלה ולפ"ז צ"ל שהמשנה חולקת עם הברייתא השנויה בגמרא אבל רש"י סובר דלתנא דמתני' נמי תוקעין היו בגבולין בין ברכה לברכה כמו ששנינו בברייתא בגמרא ואין הפרש בין מקדש לגבולין אלא שבגבולין עונין אמן על כל ברכה וברכה ובמקדש אין עונין אמן אלא שאומרים אחריה בשכמל"ו כדאיתא בגמרא · וכתב ה"ה שדעת האחרונים כדברי רש"י וכך הם דברי רבינו · א וצ"ל שהוא מפרש דהא"ג דפעם אחת היה אומר תקעו ופעם אחרת היה אומר הריעו לא היה אלא לחלוק כבוד לתרועה כמו לתקיעה אבל לעולם היו תר"ת ושלא כדברי הרמב"ם שכתב דבשער מזרח בהר הבית כשהיה אומר תקעו היו תוקעין ומריעין ותוקעין וכשהיה אומר הריעו היו מריעין ותוקעין ומריעין : **וד"ע** שהרמב"ם כתב בתחלת הלכות תענית מצות עשה לזעוק ולהריע בחצוצרו' על כל צרה שלא תבא על הצבור שנאמר על הצר הצורר אתכם והריעותם בחצוצרות כלו' כל דבר שיצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהם זעקו עליה והריעו ודבר זה מדרכי התשובה היא וכו' ומד"ס להתענות על כל צרה שלא תבא על הצבור עד שירוחמו מן השמים ובימי התעניות האלו זועקים בתפלות ובתחנונים ומתריעין בחצוצרות בלבד ואם היה במקדש מריעין בחצוצרות ובשופר · וכ' ה"ה מדברי רבינו נראה שאין תוקעין בגבולין אלא בחצוצרות ולא בשופר כלל וכ"כ לכאורה מהברייתא שבפרק ראוהו ב"ד (כז:) והראב"ד כ' שתקיעת החצוצרות היתה על סדר הברכות אבל בשופרות היתה בשאר היום בשעה שהיו מתפללין והמחוור כדברי הרשב"א דבמקדש איכא תרתי חצוצרות ושופרות בגבולין ליכא אלא חד מינייהו חצוצרות או שופר וי"ש כדברי הגאונים תקיעה בשופר בתעניו' לפי שבאיזה מהם שירצה רשאי ע"כ והר"ן כ' בסוף פ"ק דתעניות שתקיעות אלו שעל סדר ברכות דתעניות בשופר היה ולא בחצוצרות וכ"כ הרז"ה בשם תשובות הגאונים והכי מוכח נמי בירושלמי והא דמשמע בפרק ראוהו ב"ד (כו:) דבתעניות תוקעין בחצוצרות י"ל דהתם בתעניו' שבמקדש שהם במעמד כל ישראל היה אבל בגבולין אין תוקעין אלא בשופרות וכך נהגו בכל מקום ע"כ · ודברים אלו כתב גם כן בפרק ראוהו ב"ד : **כתב** הר"ן בסוף פ"ק דתעניות מדאמרינן הכא דבעי רחמי בריבעא בתרא דיומא משמע דכ"ד ברכות אינן בתפלת שחרית דא"כ תהא עיקר התפלה בבקר והכא משמע דעיקר התפלה היא בערב ולא עוד אלא שמכאן סמך ר"ח לומר שא"א כ"ד ברכות אלא בערב בתפלת נעילה ואין זה ראיה אבל מ"מ אינו נראה שהיו מתפללין כ"ד ברכות בשחר אלא בערב כיון ששעת הערב יותר מיוחדת לבקשת רחמים והרז"ה אמר שלא תן כ"ד ברכות היו מייחדים תפלה בפני עצמה כעין מוסף וסמך לו על מה שאמרו בירושלמי פ"ק דברכות ואיכא ראיה ומשמע ודאי שאיכא תפלה אחרת שלא מצינו יום שנתחייב בד' תפלות אלא י"ה בלבד כדמוכח בפ"ב דר"ה (לד ·) ורבינו כתב שמתפלל הכ"ד ברכות בשחרית ובערב וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ג וכתב ה"ה אע"פ שלא נתבאר בגמרא כיון שהזכירו סתם משמע שבכל התפלות מוסיפין אותן ולא בשחרית בלבד וכ"כ הרמב"ן ז"ל : **תניא** בפ"ב דר"ה תקיעות אין מעכבות זו את זו וברכות אין מעכבות זו את זו תקיעות וברכות של ראש השנה וי"ה מעכבות זו את זו וכתב הרא"ש דס"פ ו' ברכות שמוסיפין בתענית לצבור אם אינו יודע כולן יאמר מקלתן דאינן מעכבות זו את זו וכן תקיעות שמפורש התם דאחר כל ברכה תוקעין ומריעין ותוקעין אם יודע לתקוע ולא להריע או להריע ולא לתקוע יעשה מה שיודע אבל ר"ה וי"כ מעכבות זו את זו וצריך לברך מלכיות זכרונות ושופרו' או לא יברך כלל וכן תר"ת אם הוא יודע שלשתן יתקע ואם לאו לא יתקע : **ומ"ש** רבינו רפאינו ה' אלהינו וכו' ושמע קולינו ה' אלהינו וכו' פי' שאומר רפאינו ה' וכו' עד בא"י מצמיח קרן ישועה ואחר כך מתחיל ברכ' שמע קולנו ה' אלקינו ומוסיף בה התוספת זה שהזכיר רבינו בורא עולם במדת רחמים בחר בעמו ישראל להודיע גדלו והדרת כבודו שומע תפלה תן טל ומטר לברכה על פני האדמה כו' : **ומ"ש** ומוציאין ספר תורה וקורין בפרשת אם בחוקותי משנה בפרק בני העיר (לא ·) ותענית ברכות וקללות פי' רש"י ברכות וקללות דאם בחוקותי להודיע שעל עסקי החטא באה פורענות לעולם ויחזרו בתשובה ויגללו מדרה שכן מתענין עליה : **ומ"ש** רבינו שהשלישי קורא מוהקימותי את בריתי אתכם עד סוף הקללות הוא משום דתנן בפרק בני העיר (שם) אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן · וכ' הר"ן ומיהו אין אנו נוהגים כן אלא קורין ויחל משה וגם התוספות כתבו בס"פ כל שעה (מ :) שאנו קורין בתעני' ויחל אע"ג דתנן בתעניות ברכות וקללו' ואנו סומכין על מ"ס ע"כ · וגם ה"ס כתב בפ"א אנו מנהגינו לקרות בבקר ובערב בפרשת ויחל ומפטירין בדרשו (א) ואין אנו נוהגים לא כסדר שאמרו חכמים לא לקרות אחר חצי היום ולא לקרות מה שנהגו הם ומדברי קצת גאונים נראה שאף הם היו נוהגים כמנהגינו ואיני יודע טעם לשינוי מנהג חז"ל שתקנו ושנהגו הם עכ"ל אבל הרב רד"א כתב סתם שקורין ברכות וקללות ומפטיר בירמיה על דברי הבצרות עד ושמך נקרא עלינו אל תניחנו וקור' אות' בניגון הפטר' ט"ב עכ"ל נראה מדבריו שכך היו נוהגין בזמנו : **כתב** הר"ן בס"פ שני דתעניות בירושלמי משמע דכשמתענים בר"ח נופלים על פניהם שאמרו שם ובמה קורין ג ר' יוסי אומר קורין ברכות וקללות א"ל ר' מונא בגין מודעתין דהוא תעניתא רביעין על מעוהון ולא ידעון דהוא תעניתא א"ל להודיעך שקורין ברכות וקללות ר' יודן קפוטקאי אמר רבי יוסא בשם רבי יסודה בן פזי קירין בר"ח קם ר' יוסא ואמר קומי דרבי יהודה בן פזי את שמע מן אבוך הדא מלתא א"ל אבא לא הוה עביד כן אלא בעין טב ע"י דאינון ידעין דהוא ריש ירחא קורין בר"ח ושאר כל המקומות

תפלה לעני כי יעטוף וכו' הם בששית אומרים תפלה לעני וכו' דבדוד כתיב ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה ובשלמה כשהכניס הארון לבית קדש הקדשים אמר נמי רעב כי יהיה בארץ ולפיכך חותם מרחם על הארץ שהם התפללו על ארץ ישראל ותפלה לעני כי יעטוף על דוחק הגשמים נופל מפני שהכל עניים בימי הרעב כדאמרינן לא נקראו ישראל דלים אלא על עסקי תבואה : **רפאינו** ה' וכו' שהיים שמע קולנו וכו' כלומר לאחר שסיים השש ברכות מתחיל רפאינו וכו' ואומר כל הברכ' בלי הוספה עד בא"י מצמיח קרן ישועה ואח"כ מתחיל ברכת שמע קולינו וכו' ומוסיף בה התוספת זה שהזכיר בורא עולם במדת רחמים וכו' עד בא"י שומע תפלה ואח"כ רצה וכו' מ"ש וקדיש עד למעלה כלומר חצי קדיש שאומרים עד לעילא מכל ברכתא וכו' ולא יותר : וקורין בפ' אם בחקותי וכו' משנה בפ' בני העיר בתעניות ברכות וקללות ומ"ש שהשלישי קורא מן והקמותי את בריתי אתכם עד סוף כל הקללות הוא מדתנן בפ' בני העיר אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן משום שנאמר ואל תקוץ בתוכחתו : **ומ"ש** דבשחרית קורין ברכות וקללות ובמנחה קורין ויחל הארכתי על זה בסי' תקע"ה ע"ש : מנחה

דרכי משה

תקעט (א) ובהג"א בכל תעני' צבור קורין ויחל ומדלג מעשה עגל ומתחיל פסל לך עד אשר אני עושה עמך וכ"ה ברוקח וכתב שם דהקהל קורין פסוק שוב מחרון אפך וגומר וכן ה' ה' עד ונקה ופסוק וסלחת וגומר והחזן שותק בשעה שהקהל אומרים פסוקים אלו וגם החזן חוזר וקורא אותן וכן המנהג כתב האגור בשם שיבולי לקט תענית בע"ש אין קורין למנחה ובמהרי"ל כתב דקורין ויחל : ומצאתי

חדושי הגהות

תקעט א ר"ל הטור מפרש כן וצריך לומר שהיה לפניו נירסא אחרת בטור שהרי בגירסא שלפנינו כתוב ג"כ לפעמים תקיעה תרועה ולפעמים תרועה תקיעה תרועה ומה שיש לתמוה על הרב"י בזה עיין בלח"מ על הרמב"ם פ"ד הלכה י"ז : ב ר"ל עד לעילא : ג ובמה קורין (ר"ל בר"ח) ר"י אומר וכו' א"ל רבי מנא בגין מודעתין דהוא תענית (בשביל להודיע שהיום תענית) רביעין על מעוהין (נופלין על פניהם) ופריך ולא ידעי' דהוא תעניתא (וכי לא ידעינן בלא"ה שהוא תענית ולמה להו למיפל אפיין) א"ל להודיעך וכולי (לכך נופלין להודיעך שקורין ברכות וקללות ולא כפסק ר"ח) רבי יודן קפוטקאי אמר קמי רבי יוסי וכולי קם רבי יוסי ואמר את שמע מינאי הדא מלתא (שקורין בר"ח) א"ל אבא לא אמר כן אלא בעין טב וכו' (ששם היו יושבין לקדש החודש כדאיתא בר"ה וכיון ששם מקדשין החודש קירין בר"ח) ושאר כל המקומות (אף אני אומר שקורין בר"ח שמתענין ברכות וקללות) כך פירש בעל קרבן העדה דברי הירושלמי : ד הנך ג' תיבות "לך "דומיה "לקדיש לא מצאתים בספרי הטורים הישנים אבל באבודרהם כתב ג"כ כמו שהוא בטורים שלפנינו ול"נ

כמו שקורין בליל י"ה או יותר עד זמן המנחה: מנחה אשרי וקדיש עד למעלה אא"א ויוציא ס"ת וקורין ויחל כהן לוי ומפטיר וקדיש עד למעלה ויפטיר שובה ויתפללו היחידים כמו ביוצר ויחזור ש"צ התפלה כמו ביוצר וידויין וז' ברכות ובלבד שיאמר ואישי ישראל שא"א ברכת כהנים במנחה תחינה ומיושב אם עונינו ענו בנו קדיש ותתקבל ומזמור שיר לך דומיה תהלה קדיש עד לעילא פזמונים סליחות ותילים עד שעת נעילה: נעילה קדיש עד למעלה וש"ץ יזכיר הקהל לומר מה אנו ויתפללו היחידים י"ח ברכות ועננו בש"ת ואחר המברך את עמו ישראל בשלום יאמר וידוי מה נאמר לפניך יושב מרום עד אתה יודע מה אנו וכו' עד מוחל וסולח ויחזיר ש"צ התפלה עד סלח לנו וכו' הוידויין אשמנו וכו' לעינינו וכו' מה אנו אתה הבדלת אנוש וכו' עד ואם יצדק מה יתן לך ואומר ואתה ברחמיך הרבים ויעבור עזרא הסופר ראה בעניינו וז' ברכות כמו ביוצר רצה ומודים וברכת כהנים ושים שלום קדיש תתקבל תענו ותעתרו מן השמים תקובל צעקתכם ותשמע תפלתכם ואח"כ תפלת ערבית:

תקפ **כתב** בה"ג אלו הימים שמתענין בהם מן התורה והמתענה בהם לא יאכל בהן ולא ישתה עד הערב באחד בניסן מתו בני אהרן בי' בו מתה מרים ונסתלק הבאר בכ"ו בו מת יהושע בן נון בי' באייר מת עלי הכהן ושני בניו ונשבה ארון הברית בכ"ח בו מת שמואל הנביא וספדוהו כל ישראל בכ"ג בסיון בטלו הבכורים מלעלות לירושלים בימי ירבעם בן נבט בכ"ה נהרג רשב"ג ורבי ישמעאל ור"ח סגן הכהנים בכ"ז בו נשרף ר"ח בן תרדיון וס"ת עמו בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות ובטל התמיד והובקע' העיר ושרף אפוסטמוס התורה והעמיד דמות ע"ג בהיכל באחד באב מת אהרן הכהן בט"ב נגזרה גזרה על אבותינו

מנחה אשרי וכו' עד ושבע ברכות אע"ג דאינו מוסיף כי אם שש ברכות מ"מ מפני שמוסיפין ומאריכין בברכת גואל ישראל כתב שבע כלומר שבע הן עם ברכת גואל ישראל שמוסיפין בה תוספת מרובה על העיקר וכן במשנה פ"ב מונה שבע ברכות ומתחיל מברכת גואל ישראל לפי שמאריכין בה הרבה: **ובלבד** שיאמר ואשי ישראל וכו' פי' שלא יתחיל ברכת עבודה מרצה אלא מתחיל ואשי ישראל שאין אומרין רצה במנחה אלא כשיש בו נשיאות כפים כמ"ש לעיל בסי' ק"ך בשם רב שרירא גאון והיינו במנחה של שאר תענית שמתפללין סמוך לשקיעת החמה אבל כאן כיון שמתפללין עוד תפילת נעילה ומתפללין מנחה מבע"י מפני שצריכין להתפלל נעילה אחריו ג"כ בעוד שהוא יום וא"כ דמי' תפלת מנחה זו למנחה של שאר ימות השנה שאין לו תענית ושכיחא שכרות ואתיא לאחלופי בה ליתא כפים בשעת שכרות ומ"ש אין במנח' זו שמתפללין מבע"י נשיאות כפים ולכן אין אומרים בה רצה ואעפ"י דביה"כ שאין בו ג"כ נשיאות כפי' במנחה מה"ט גופיה ואפ"ה נהגו בו לומר רצה כדלעיל בסי' ק"כ איכא למימר היכא דנהוג נהוג והכו דלא לכוסיף עליה וע"ל בסי' קכ"ט: **נעילה** וכו' מדברי רבינו משמע שאין אומרים תפלת נעילה אלא בז' אחרונות והר"ן כתב בפרק בתרא דתענית דאף באמצעיות מתפללין נעילה והאריך בזה ע"ש:

תקפ כתב בה"ג אלו הימים שמתענין בהן מן התורה וכו' נרא' דלפי שתקנו על מקצתם להתענות בהם בחנוכה ובר"ח כאילו היה התענית מן התורה כמו יה"כ דמתענין אף בשבת ולכך אומר דשקולין תענית אלו כאילו היו מן התורה וע"ל דכיון שמ"ע מן התורה לזעוק ולהריע על כל צרה שלא תבא על הצבור שנאמר וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות וכמ"ש הרמב"ם רפ"א מה' תענית סובר בה"ג דגם דבר זה בכלל מ"ע זו לזעוק ולהתענות בימים שהיה בהם גזירה וצרה גדולה אע"פ שעברה הצרה שגם דבר זה מדרכי התשובה הוא שידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב עונותיכם הטו את אלה וכו' וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרו' מעליהם וגם בכלל מן התורה להורות שצריך להשלים התענית עד צאת הכוכבים כאילו היו מתענים מדברי קבלה שהוא כד"ת כמו ד' צומות דמתענה עד צאת הכוכבים ואיכא למידק במאי דגזרו להתענות בר"ח ובחנוכה הלא משנה שלימה היא דאין גוזרין תענית על הצבור בר"ח בחנוכה ובפורים וכדלעיל בסי' תי"ח וי"ל דאין זה אלא כשגוזרין על כל צרה שלא תבא דאפשר להתענות לאח' ר"ח אבל בתענית שקבעו על הצרות שעברו בימים אלו שהוא יום מר אי אפשר לדחותם כיון שהתענית צריך להיות קבוע ביום זה שהיינו בו בצרה וזה היה דעת הרוקח בסי' רי"ב שכת דגוירמ"ש מתענים גזירה בר"ח סיון וכו': **ומ"ש** בז' באלול מתו מוציאי דבת הארץ במגפה הקשה על זה הרא"ש בתשובה דמשמעות הכתובים שמתו בט"ב מיד ובאותו היום היתה הגזיר' שימותו במדבר לאחר שהתפלל משה עליהם בט"ב ואז אמרו ישראל חטאנו וכו' ע"כ ובי"י נדחק

המקומות הן קורין ברכות וקללות ע"כ וכיון שאמרו שם שנופלי' על פניהם כשמתענין בר"ח משמע דכ"ש לי' בטבת שחל להיות בע"ש שנופלים על פניהם בתפלת המנחה וכן כשהצבור מתענין בערב ר"ח ולפיכך אמרו שמנהגינו שאין אנו נוהגים כן שלא כהלכה אבל אני אומר ליישב המנהג דדוקא בר"ח אמרו שם דרביצין על מעוהן להודיעך שקורין ברכות וקללות כלומר להודיעך שלא יקראו בר"ח אלא ברכות וקללות. אבל בשאר ימי תענית דליתיה להאי טעמא אין נופלין על פניהם כל שלא היו נופלין אילו לא היה תענית כגון מנחה של ע"ש או של ערב ר"ח ומ"מ מה שאמרו בירושלמי שקורין ברכות וקללות ואין קורין בר"ח נראה דאינו מסכים עם התלמוד שלנו דבפ"ק (יב.) אמרינן דבפלגא בתרא דיומא בריבעא קמא דידיה קורין ומפטירין אלמא אין קורין בשל תענית אלא במנחה ואע"פ שלא נהגו כן אלא קורין בתענית בבקר ובערב מכל מקום כשמתענין בר"ח אינו בדין שתדחה פרשת ר"ח ממקומו עכ"ל וכ"כ הרוקח בסימן רי"ב וז"ל בוורמי"ש מתענין גזיר' בר"ח סיון ונהגו לקרות בשחרית בר"ח ולערב ויחל ודרשו: **מנחה** אשרי וקדיש וכו' וז' ברכות אע"ג דאינו מוסיף אלא ו' ברכות כמו שנתבאר מפני שמאריכו' שצריך להאריך בברכת גואל ישראל כתב שבע: **וזה** שכתב רבי' שגם במנחה מוסיף ברכות אלו כבר כתבתי שכן דע' הרמב"ם והרמב"ן ז"ל: **ומ"ש** ובלבד שיאמר ואשי ישראל פי' שלא יתחיל ברכת עבודה מרצה אלא מואשי ישראל וטעם לפי שאין ברכת כהנים במנחה וזה על פי הסברא שכתב בסימן ק"כ בשם הגאונים ואף על פי שכתב שם שאינו יודע טעם למנהגם מ"מ כתב כאן כדבריה' משום דדברי הגאונים הוו דברי קבלה או שכל סדר זה דתפלת שחרית ותפלת מנחה הוא מדברי הגאונים העתיק דבריהם כהווייתן אע"פ שאינו יודע להם טעם אבל קשה לי שהרי בסימן ק"כ כתב רבינו בשם הגאונים שאין אומרים רצה אלא במנחה של תעניות משמע דבמנחה של תעניות אומר רצה והיאך כ' כאן שאינו אומרו וי"ל דהתם בשאר תעניות שאין בהם נעילה שיש במנחה שלהם נשיאות כפים אבל בתעניות אלו שיש בהם נעילה אין נשיאות כפים במנחה הלכך אין אומרים בה רצה ואע"פ שכ' שם דבי"ה במנחה אע"פ שאין נושאין כפים נהגו לומר רצה איכא למימר דבי"ה דנהוג נהוג והכו דלא לוסיף עליה שאר תעניו' שיש בהם נעילה שאין נשיאות כפים במנחה שלהם: **ומ"ש** רבי' שמתפללין בתעניות אלו תפלת נעילה בר"פ בתרא דתעניות (כו:) תנן בשלשה פרקים בשנה הכהנים נושאים את כפיהם ד' פעמים ביום בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילת שערי' בתעניות ובמעמדות ובי"ה ומתמה בגמרא (שם:) תעניו' ומעמדו' מי אית בהו מוסף וכתב הר"ן ומדמתמיהי' אמוסף ולא מתמיהים אנעילה משמע דבתעניות אית בהו נעילה אבל הדבר ספק אם הוא בכל התעניות אם לא ומשמע ודאי שכשם שהוא באחרונות כך הוא באמצעיות ואפילו לדברי מי שסובר שאין מוסיפין ו' ברכות באמצעיות נראה לי דתפלת נעילה מיהו מתפללין באמצעיו' דהא סקלינן וטרינן בפ"ק דגמרא (יג:) אי מוסיפין ו' ברכות באמצעיות ורב אשי ס"ל דמוסיפין ומוכח לה מדתנן מה אלו יתירות על הראשונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין את השערים אבל בכל דבריהם זה וזה שוין דלדידיה לא שייר מידי הלכך משמע ודאי שמתפללין נעילה באמצעיות אבל בראשונות הדבר צריך תלמוד אי מתפללין בהם נעילה אי לא וכיון דדחי לעיל בפ"ק הא דתניא אין בין ג' ראשונות לאמצעיות אלא שבאלו מותרים בעשיית מלאכה ואלו אסורים דבאיסורים מיירי בתפלה לא קא מיירי אפשר לומר דנהי דבאמצעיות איכא נעילה ליתא בראשונות וכי קתני אין בין באיסורי בלחוד קא מיירי וכך כ"ל מן התו' דקתני מה בין תענית יחיד לת"צ בת"צ כ"ד ברכות משא"כ בתענית יחיד בת"צ נושאים כפיהם ד' פעמים ביום משא"כ בתענית יחיד אלמא כ"ד ברכות ותפלת נעילה כי הדדי ניכהו וכיון דליכא כ"ד בראשונות נעילה לית בהו אלא שאם נסמוך על ראיה זו נצטרך לומר דאיכא כ"ד באמצעיות כסדריה דרב אשי כיון דנעילה אית בהו כמו שכתבתי וכבר כתבתי בזה שני דעות לעיל ויש שלמדו שמתפללים נעילה אף בראשונות מתעניות של מעמדות דאינו נראה שיהיו תעניות מעמדות חמורים יותר מג' ראשונות וכיון שמתפללים בהם נעילה יש לדון מהם לג' ראשונות ומעתה בכל ת"צ ראוי להתפלל תפלת נעילה חוץ מד' צומות דבהדיא אמרי' בפרק מקום שנהגו (נד:) דט"ב אינו כת"צ לתפלת נעילה ואה"ל שאר צומות והטעם שלא תקנו נעילה אלא בתעניות שהוקבעו לתפלה אבל ד' צומות לא הוקבעו אלא לאבל אבל עכשיו לא נהגו להתפלל נעילה בתעניות שגוזרין על הצרות ועל הגשמי' נראה שהם סומכים על מה שכתבנו למעלה שאין מתפללים נעילה בג' ראשונות ויש לדחותה יש מי שאומר שאנשי מעמד אף באותן ג' ימים שלא היו מתענין היו מתפללין תפלת נעילה עכ"ל. והרמב"ם כתב בפ"ד בכל תעניות מתעניות הצרות שגוזרין על הצבור מתפללין תפלת נעילה בב"מ ע"כ וכ"ד הראב"ד וכ' ה"ה שכן עיקר אע"פ שלא נהגו כן רבי' נראה שסובר דבתעניות ראשונות ואמצעיות אין מתפללין תפלת נעילה ובאחרונות דוקא הוא שמתפללין אותה שהרי בסימן תקע"ה אבל תעניות ראשונות ואחרונות לא הזכיר תפלת נעילה וכאן גבי תעניות אחרונות הזכירה: **כתב** הר"ן ברפ"ב דתעניות יש שלמדו מדאמרינן לר"י שמ"ח זכרונות ושופרות אלא ביובל ובר"ה ובשעת מלחמה דהיינו כ"ד ברכות לא על צרת גשמים בלבד נתקנו אלא על כל הצרות והיינו דאמרינן הכא ובשעת מלחמה וה"ה לשאר צרות אלא דנקט שעת מלחמה לישנא דקרא דכתיב (במדבר י') וכי תבואו מלחמה בארצכם ולא פליגי ר"י ורבנן אלא בתעניות גשמים דרבנן סברי שאומרים זכרונות ושופרות ור"י ס"ר שאומרים תחתיהם רעב כי יהיה בארץ אבל מ"מ הכל מודים שעל כל הצרות עושין כסדר משנתינו וכן נראה עיקר עכ"ל ואין נראה כן מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ד בכל יום ויום מז' תעניות האחרונות של מטר מתפללין על סדר זה משמע דבתענית שאר צרות אין מתפללין על סדר זה:

תקפ כתב בה"ג אלו הימים שמתענין בהם מן התורה אע"ג דמתקנת חכמים הם קרי להו מן התורה לומר שיש ליזהר בהן כמו בשל תורה: **ומ"ש** והמתענה בהם לא יאכל ולא ישתה עד הערב כלומר עד שקיעת החמה דהיינו צאת הכוכבים כמו שנתבאר בסימן תקס"ב ולא כמו מי שרגיל להתענות עשרת ימי תשובה שצ"ל להתענו' רק עד שיצאו מבה"כ כמבואר שם: **כל** הימים האלו הכתובים בסימן זה כתובי' בכלבו סימן ס"ג אבל לא ראיתי מעולם ולא שמעתי מי שנהג להתענות בהם ובאמת שיש לתמוה על מי שתקנם היאך תיקן קצתם להתענות א' בר"ח (א): **כתב** בתשובת הרא"ש בסוף כלל י"ג על זה שכתב בה"ג בז' באלול מתו מוציאי דבת הארץ אם על המרגלים הוא אומר קשה על סדר המקראות כי משמע שמתו קודם שאמר משה לישראל שימותו במדבר ומסתמא משה לא המתין להתפלל על ישראל ובט"ב התפלל ואז אמר לו הקב"ה שימותו ומשה אמר מיד לישראל ואז אמרו ישראל חטאנו ועשו תשובה והיאך ימותו המרגלים בז' באלול

דרכי משה

תקפ (א) ומצאתי כתוב בליקוטי מהר"ש כשנשא אשתו הרבנית בחנוכה לא התענה איתו היום של חתונתו ובנו היה לו חופה בראש חדש ניסן וצוהו להתענות משום דר"ח ניסן הוא מן הימים שדרכן של בני אדם להתענות בהן עכ"ל ובגליון מצאתי כתוב אבל שמעתי שבנו של מהר"ש היה לו חופה בחנוכה דר"ח טבת וצוהו להתענות ואמר שאילו לא היה ר"ח וחנוכה גם הוא היה מתענה כי כן היה דרכו להתענות בחתונת בניו עכ"ל ובמנהגים החדשים כתוב בשם גליון דבחנוכה אין להתענות ובניסן יש להתענות: ובמנהגים

חדושי הגהות

תקפ א ול"נ דאפשר משום שנתקנו בהסכמת כל ישראל יש להם רשות לגזור תענית אף בר"ח והא דתנן (תענית טו:) אין גוזרין תענית על הציבור בר"ח כו' היינו כשאינו בהסכמת כל ישראל וע"ל דדוקא תענית שגוזרים על הצרה שלא תבא אין גוזרין בתחלה בר"ח מה שאין כן בתעניות אלו שהם על דברים שעברו (מהרל"ח)

באלול וכי היו מוציאין דבה מט"ב עד ז' באלול ודבריו תמוהים ושמא מוציאי דבה
אחרים עכ"ל ול"נ דאפ"ל שעונשן של מרגלים היה שמיד נשתרבב לשונם כדברי
המדרש והיו מתמצים בחולאים רעים עד ז' באלול מה שלא היה כן לשאר מתי
מדבר שלא הי' מיתתם אלא ב כמשחל בניתא מחלבא אבל הא קשיא לי למה
תקנו להתענות ביום שמתו מוציאי
דבת הארץ שמחה מיבעי באותו יום
דבאבוד רשעי' רנה ושמא מפני שלא זכו
שתתקבל תשובתם מצטערינן דמסתמא
שבו ולא נתקבלו :

תקפא תניא בפרקי ר"א בר"ח
אלול אמר הקב"ה
למשה עלה אלי ההרה שאז עלה לקבל
לוחות אחרונות והעבירו שופר במחנה
וכו' עד כדי לערבב את השטן בפ' מ"ו
הביאו הרא"ש בסוף ר"ה והמרדכי
בתחלתה : **לכן** תקנו חז"ל שיהיו
תוקעין בר"ח אלול וכו' שנאמר
אם יתקע שופר בעיר וכו' איכא למידק
שבכ' הביא ראיה משופר שתקעו במדבר
א"ל תו לאיתויי ראיה מאם יתקע שופר
בעיר וי"ל משום דאיכא למדחי דאע"פ
שע"י שופר נמנעו ישראל במדבר מלחטוא
אינו מפני שהשופר מיוחד לכך דה"ה אם
היו מעבירין כרוז היו נמנעים על ידו
מלחטוא לכך הביא מאם יתקע שופר
בעיר ועם לא יחרדו דמשמע שקול
השופר גורם להחריד האדם מפחד ה'
ומהדר גאונו ועי"ל דמשופר המדבר לא
למדנו אלא שעל ידו נמנעו מלחטוא אבל
עדיין אנו צריכים ללמוד שע"י קול שופר
אדם מתעורר לשוב בתשובה ולכך הביא
פסוק דאם יתקע שופר בעיר ועם לא
יחרדו : **לרב** כהן צדק מנהג ב'
ישיבות לומר סליחות ותחנוני'
בעשרת ימי תשובה וכו' עד ואנו מנהגינו
כהנך דקיימי מר"ח אלול כל זה כתב
הרא"ש בסוף מסכת ר"ה :
נוהגים

אבותינו שלא יכנסו לארץ ונחרב הבית ראשונה ושנייה בי"ח
כבה נר מערבי בימי אחז בי"ז באלול מתו מוציאי דבת הארץ
במגפה בג' בתשרי מת גדליה בן אחיקם והיהודים אשר עמו
במצפה בה' בו מתו כ' איש מישראל ונחבש ר"ע בן יוסף בבית
האסורין ומת בז' בו נגזרה גזירה על אבותינו שימותו בחרב וברעב
ובדבר מפני מעשה העגל בז' במרחשון עורו עיני צדקיהו ושחטו
בניו לעיניו בכ"ח בכסליו שרף יהויקים את המגילה אשר כתב ברוך
מפי ירמיה בח' בטבת היה מעשה דתלמי המלך בט' בו לא כתבו
רבותינו על מה הוא בי' בו סמך מלך בבל על ירושלים להחריבה
בה' בשבט מתו הזקנים שהיו בימי יהושע בן נון בכ"ג בו נתקבצו כל
ישראל על שבט בנימין על ענין הפלגש ועל פסל מיכה בז' באדר
מת מרע"ה בט' בו גזרו תענית על שנחלקו ב"ש וב"ה זה על זה
אלו ימי תעניות קבלו ישראל מן התורה ועוד גזרו רז"ל שיהו
מתענין מפני שלשה דברים בב' וה' על חורבן הבית ועל התורה
שנשרפה ועל חרפת ה' ולע"ל הקב"ה עתיד להפכם לששון ולשמחה
דכתיב והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם וכן יה"ר
במהרה בימינו אמן:

הלכות ראש השנה

תקפא (א) **תניא** בפרקי ר"א בר"ח אלול אמר הקב"ה למשה עלה
אלי ההרה שאז עלה לקבל לוחות אחרונות והעבירו
שופר במחנה משה עלה להר שלא יטעו עוד אחר ע"ג והקב"ה
נתעלה באותו שופר שנאמר (תהלים מ"ז) עלה אלהים בתרועה
וגו' (ב) לכן התקינו חז"ל שיהו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה
(ג) וכל החדש כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה [א] שנאמר
(עמוס ג') אם יתקע שופר בעיר וגו' וכדי לערבב השטן וכן נוהגין
(א) באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפלה ויש מי שמרבין
(ב) לומר סליחות ותחנונים מר"ח אלול ואילך לרב כהן צדק מנהג ב' ישיבות לומר סליחות ותחנונים
בעשרת ימי תשובה וכן אמר רב עמרם בעשרת ימי תשובה משכימין לב"ה בכל יום ומתחיל ש"צ
(ג) אשרי וקדיש ומתחיל תחנונים ומסיים ואנחנו לא נדע וקדיש ואמר רב האי מנהג לומר תחנונים
בהנך עשרה ימים לחוד ושמענא דבמקצת אתרוותא קיימי מר"ח אלול (ג) ואמרי דביה סליק משה
להר בפעם ג' ונחית בלוחות שניות בי"ה וכל המוסיף לבקש רחמים זכות הוא לו ואנו מנהגינו כהנך
דקיימי

נדחק ליישב זה ע"ש ולפעד"נ דאין כאן קושיא שהרי במקרא כתובים
בתחלה תפלת משה על ישראל ואח"כ הגזירה שימותו במדבר ואח"כ כתוב והאנשים
אשר שלח משה וכו' וימותו במגפ' לפני ה' ואיכא למימר שפיר דתפלת משה וגזירה
דימותו במדבר היה בט"ב אבל מיתת המרגלים עצמן לא היתה אלא לאחר ט"ב
בי"ז אלול דכך גזרה חכמתו יתברך ומה
שהוקש' לב"י למה התקינו להתענות ביום
זה אדרבה שמחה מיבעי באותו יום
דבאבוד רשעים רנה ומה שתירץ על זה
אינו מתקבל אבל לפע"ד האמת הוא דלפי
שכל ישראל נענשו על ידם לפי ששמעו
לקולם ונגזרה עליהם גזירה וצרה גדולה
שימותו במדבר ועל כן מדרך התשובה
קבלו עליהן להתענות ביום זה לדורות
כדי שישימו ללבם העון הגדול ששמעו לקול
הרשעים ולא יחזרו עוד לעשות כמעשה
רשעים :

תקפא תניא בפרקי ר"א וכו'
בפ' מ"ו הביאו
הרא"ש סוף ר"ה והמרדכי בתחלת' בדפוס
גדול ומ"ש וכל החדש וכו' עד לערבב
השטן ליתא בספרי פר"א דידן בר"ח
אלול אמר הקב"ה וכו' וכך פירש"י בחומש
משמע לכאורה דביום שני דר"ח קאמר
וקשה שהרי מר"ח עד בקרו של יה"כ אינו
כ"א ל"ח יום ולילותיהן עמהם ותירץ
הרא"ם שעלייתו בכ"ט באב בבקר היה
ע"כ ואין הלשון משמע כן ותו דא"כ אמאי
לא תקעינן בכ"ט באב וי"מ דאלול דהוית
שתא מלייה מליוה ובר"ח שהוא ל' של אב
עלה וירד בבקרו של יה"כ דהשתא איכא
מ' יום ומ' לילות ואעפ"י דהאידנא לא
מצינו אלול מעובר קודם עזרא אפשר
שהיה מעובר כדאיתא בפ"ק דביצה ופ"ק
דר"ה ועוד אפשר ליישב דירידתו ביה"כ
סמוך לערב היתה ויה"כ ממנין מ' הוא
ועלייתו בתחלת ליל ר"ח שהוא ל' של אב
היתה כי אז א"ל הקב"ה עלה אלי ההרה
ועלה מיד ומ"ש כל עליותיו בהשכמה היו
אין זה אלא בעלה מאליו אבל ע"פ הדבור
עלה מיד וכמ"ש הרא"ם בסדר יתרו :
ומ"ש רש"י בסדר כי תשא ובר"ח
כאמר לו ועלית בבקר וכו' ה"פ
בליל ר"ח א"ל היה נכון לבקר והוא שיהא
מזמין עצמו בליל' בענין שיהא בבקר בראש
ההר וז"ש היה נכון לבקר ועלית בבקר אל
הר סיני וכן עשה דבלילה היה בשיפולי
ההר ובבקר עלה אל ראש ההר ולא תקנו
לתקוע בערב אלא בשחרית דל' של אב
עלה אל ראש ההר כי באותה שעה העבירו שופר במחנה וכו' : **והעבירו** שופר בכל המחנה שהרי משה עלה להר כב"ל ופירוש שע"י תקיעה זו נתקבצו כולן
להם הרי משה עלה להר וכו' ולפי דאיכא למימר דאם היו מעבירין כרוז נמי היו נמנעים מחטוא ואין מעלה בשופר זה לכך אמר והקב"ה
נתעלה באותו יום באותו שופר שנאמר עלה אלהים בתרועה וגו' פי' עלה אלהים בתרועה היא תרועה דר"ה דכתיב יום תרועה יהיה לכם אבל ה' בקול שופר מקרא
יתר הוא ואתא לדרשא דבקול שופר דמדבר דעל ידו הלכו אחרי ה' ולא טעו בע"ג גם בזה נתעלה המקום ב"ה וב"ש ולכן התקינו שיהיו תוקעין בשופר בר"ח אלול בכל שנה
ושנה ולפי שעדיין לא ידענו למה תוקעין כל החדש אמר שהוא להזהיר על התשוב' ומשופר המדבר למדנו שמתחילין בר"ח ולפי שלפי זה קשה דגם כל עשרת ימי תשובה
יתקעו כדי להזהיר על התשובה ע"כ אמר וכדי לערבב על השטן שלא יהא נודע לו מתי יהא ר"ה דמטעם זה אין ראוי לתקוע אלא לפני ר"ה בלבד ומיהו טעם זה בלחוד
היה מספיק לתקוע ג' או ד' ימים לפני ר"ה אבל מטעם זה להזהיר על התשובה צריך כל החדש משום דאיכא אסמכתא מקרא אני לדודי ודודי לי ר"ת אלול וס"ת
עולה מ' כנגד מ' יום מר"ח אלול ועד יה"כ כי באלו מ' ימי התשובה מקובלת להיות לבו קרוב אל דודו בתשובה ואז דודו קרוב לקבל תשובתו מאהבה ועוד סמך מקרא
ומל ה' אלהיך "את "לבבך "ואת "לבב זרעך ר"ת אלול וכמ"ש האחרונים בספריהם : **ואמר** רב האי וכו' עד ואנו מנהגינו כהנך דקיימי מר"ח אלול משמע מדברי רבי'
שכל

דרכי משה

תקפא (א) ובמנהגים של מהר"א טירנא מנהג לתקוע מר"ח אלול עד ער"ה שהוא זכור ברית ואז מפסיקין לתקוע וחוזרין ותוקעין בר"ה וזהו ל' יום וסמך לדבר תקעו בחדש
שופר דמשמע חודש שלם שהוא ל' יום והכל כדי לערבב השטן שלא ידע מתי ימי ר"ה ולכן נמי אין מברכין חדש תשרי עכ"ל וכן המנהג רק שאין תוקעין רק בשחרית
ובהגהות מהר"א שיש נוהגין להפסיק לתקוע ג' ימים קודם ר"ה אבל המנהג כדברי מהר"א טירנא : (ב) כתב מהרא"י בפסקיו סימן ל"ג דאבל אסור לילך לסליחות אף על פי
שהוא בלילה אפילו ביום הראשון של סליחות אמנם זכור ברית דהיינו ער"ה שהוא יום התענית לכל משמע דשרי וכתב בהג"א סוף תענית משום א"ז שת"ח שיש לו יראת שמים
צריך להתפלל סליחות אלו שקודם ר"ה וכתב המרדכי דתענית דף ר"ז ע"א דנהגו לעבור לפני התיבה בר"ה וי"ה פרנסים המנהיגים המגינים על הדור שלהם וכ"ה ברוקח ומצאתי
בהגהת מנהגים מי שאינו נשוי אשה לא יתפלל ר"ה וי"ה דומיא דכ"ג דהיו מתקינים לו אשה כדאיתא (ביומא ב.) אבל בשאר ימי סליחות שרי עכ"ל כתב מהרי"ו סימן מ"ז ששאלת
אם אבל יכול להתפלל ימים נוראים וזכורני כשהייתי במי"ץ היה שם א' אבל על אביו ומהר"י מולין לא רצה להתיר לו להתפלל בישוב א' ומהר"י מולין עצמו התפלל ימים נוראים
בימי אבלו וכן מהר"ר געציל ואפשר שאני התם דלא הוי עדיף מינייהו והרי אבל אסור בת"ת ואם רבים צריכים לו מותר וה"נ הוי כרבים צריכין לו עכ"ל ובמהרי"ל ס"ה י"ט
כתב בשם מהר"ש שהורה לאבל להתפלל אחר ז' ימי אבלו ואע"פ שמת לו מת תוך ז' קודם ר"ה מ"מ י"ט מפסיק האבילות וא"כ כלים הז' קודם ר"ה ולכן מותר להתפלל כתב
הכלבו יש מקומות שנוהגין מי שמתפלל שחרית באשמורת הבקר סליחות מתפלל אמש ערבית ושחרית תפלת יוצר ונהגו לחזור אחר הש"ץ ראוי והגון כו' ע"ש על כי התפלה נגד
עבודה תקנוה וצריך לדקדק במספר שניו שיהיו במספר שני העובדים עבודה שהוא מבן כ"ה שנה ולמעלה והמצוה מן המובחר שיהא למעלה מן ל' שנים שאז לבו נשבר ונדכה
ונהגו שאין מתפלל אלא מי שיש לו אשה דומיא דכ"ג שהיו מכינים לו אשה אחרת ושתהיה לו אשה לשומרו מן החטא עכ"ל בהגהת מנהגים ישנים ש"ץ שאינו מוציא אחר מן
הקהל אפילו אחרים לא יצאו וכן המתפלל שלא ברשות אלא מחמת אלמות אין עונין אמן אחריו שנאמר בוצע ברך וגומר ע"כ מצאתי ועיין בח"מ סי' קס"ז אי בני העיר כופין
זה את זה לשכור להם מנין להתפלל ימים נוראים : (ג) והר"ן פ"ק דר"ה דף ס"ג ע"ב
כתב

פרישה

סי' תקפא (א) **תניא** בפרקי ר"א פרק מ"ו • באותו שופר סא דדייק וכתב באותו שופר
משום דס"ל דהאי קרא דעלה אלהים בתרועה כו' על אותו השופר
שהיה במדבר נאמר כי ע"י נמנעו מלטעות אחר ע"ג וזהו שכתב לעיל והעבירו שופר במחנה
לאלהים לא מצינו בשום מקום שהעבירו שופר באותו זמן במדבר אלא דס"ל שהיה כן • וסמיך ליה מפסוק עלה אלהים בתרועה ולכן כתב נתעלה באותו שופר כו' כי פסוק זה אשופר במדבר
קאי : (ב) **לכן** התקינו חז"ל שיהו כו' בר"ח אלול כו' פי' מפני שנתעלה ה' באותו שופר שהציל ישראל מן החטא לכן גם אנו תוקעין : (ג) **וכל** החודש כו' פי' וא"ת ולכתחי קשה מ"מ
שתוקעין בכל החודש הוה לן לפסוק מיד אמר ר"א ע"ז מפני כדי להזהיר כו' ועושין בכל החודש כן לעורר על התשובה דכיון דהוי עת רצון למשה בעלייתו ללוחות אחרונות • וכמ"ש אח"כ
דמ"ה דקיימי מר"ח אלול ומרבים בתחנונים עד יה"כ מה"ט שנא' אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו הוקשה לו לרבינו א"כ שהטעם כדי לעורר העם לתשובה יותר היה לנו להעמיד להעם
הסכימו שידרשו ברבים בכל קהלה ויעוררו העם לתשובה לכן אמר שהתקיעה בכל החודש היא ג"כ כדי לערבב השטן אבל א"ל דתוקעין מהאי טעמא לחוד' כדי לערבב דא"כ מאי יום מיומים
וכמ"ש שהיו למערבים השטן אלא משום שישראל עושין תשובה והוא לא יעכב התשובה א"כ ממילא צריך אתה לומר ג"כ שעכשיו מוזהרין ישראל יותר לעשות תשובה • וא"ת וא"כ למה לי לומר
שנאמר מדבר י"ל דמ"ש וכדי לערבב השטן כאילו אומר ועוד כדי לערבב אלא שקשה למה מתחילין בר"ח שבוע שלפני ר"ס היה לכן להתחיל כמו בסליחות ותחנונים אלא דטעם שהתחלה
בר"ח מכח שופר של מדבר.וכיון שבשבוע שאל בו ר"ה צריכין ג"כ לתקוע כדי לעורר העם לתשובה לכך אין פוסקין וחוזרין ומתחילין אלא תוקעין כל חודש ועיין בדרישה:(ד) **אשרי** וקדיש כו'
פי'

דרישה

סי' תקפא [א] **שנאמר** אם יתקע שופר כו' עיין ב"י :
כמו

חדושי הגהות

ב פירוש יש כמו שמוציאין שיער מן החלב עיין בברכות (ח:) : **תקפא** א מ"מ צריך להביא ראיה ג"כ מקרא דאם יתקע כו' משום דראיה שהביא משופר שתקעו במדבר אינה ראיה
אלא לתקוע בר"ח כמו שתקעו במדבר דה"ק לכן התקינו חז"ל שיהיה תוקעים בר"ח משמע דלא הביא משופר המדבר אלא מה שתוקעים בר"ח אבל למה שתקנו לתקוע בכל החודש
צריך להביא ראיה ממה שנאמ' אם יתקע לחוד לא סגי משום דמחמת התשובה לא היו מתחילין בר"ח לתקוע רק ביום ב' לחודש כמו שאין גוזרים תענית
בר"ח ולכן הביא ראיה משופר שתקעו במדבר וא"צ לרחוק כמו שרחק עצמו הב"י בפירושו (מהרל"ח) : ב בסימן קס"ז לא נזכר מזה כלל ואולם בד"מ שם סימן קס"ג אות
ב'

שכל זה אמר רב האי אבל ממ"ש בסוף ר"ה משמע דהאי ואנו מנהגינו וכו' הוא להרי"ן גיאות וכ"כ ה"ר ירוחם ח"ג : **ומ"ש** לעמוד באשמורת הבוקר וכו' הטעם מהא דאיתא בפ"ק דע"ג הקב"ה שט בי"ח עולמות ובג' שעות אחרונות שט בעולם הזה ועיי' בספר המוסר פ"ד : **וכי** ראשון הוא פי' דליכא למימר דביום הראשון של חג הסוכות קאמר דלמה תלה יותר מצות נטילת לולב ביום הראשון של חג ובמצות עשיית סוכה וחגיגה תלה אותם במנין ט"ו בחדש . ותירצו דאתא לדרש' לאורויי דיום ט"ו הוא ראשון בחודש לחשבון עונות דקודם ט"ו בחדש לא היו נחשבין דמער"ה הניח להם שליש וכו' ומיהו הדרא קושיא לדוכתא למה תלה הכתוב דרשא זו בלולב יותר מבסוכה ומבחגיגה ונראה דלפי דברים תענית תנן מאימתי מזכירין גבורת גשמים ר' אליעזר אומר מי"ט הראשון של חג ואמר רבי אבהו לא למדה ר"א אלא מלולב דכיון דארבע מינין הללו באין לרצות על המים דהשם דאי אפשר לאלו הד' מינין בלא מים כך אי אפשר לעולם בלא מים לכך צריך להזכיר ג"כ משיב הרוח ומוריד הגשם מי"ט הראשון של חג כדי לרצות על המים ולפי זה ניחא דכתיב ביום הראשון גבי נטילת לולב למדרש זה ראשון לחשבון עונות והוא דבפ"ק דתענית איתא א"ר תנחום בר חנילאי אין הגשמים יורדין אא"כ נמחלו עונותיהם של ישראל שנאמר רצית ה' ארצך שבת שבות יעקב וגו' וא"כ בא הכתוב בעצמו ליישב מה שהקשה הוא גופיה למה צוה הקב"ה להקדי' נטילת לולב לרצות על המים מי"ט הראשון והלא זמן הרביעה לא הגיע אלא בר"ח כסליו ולכל היותר לא הגיע אלא בי"ז בחשון ועל זה אמר תדעו למה הקדים לרצות על המים כי הלא היום הוא יום ראשון בחדש לחשבון עונו' כי מהיום והלא' נחשבין כל עונות ואם יהיו נכתמין העונות לפניו יתעלה לא תהיו זוכין לירידת גשמים ועל כן צריכים אתם לרצות על המים מי"ט הראשון כדי שיתרצה המקום להוריד לכם גשמים בשעה שנמחלו עונותיהן של ישראל מכאן והלא' חושבנא כי יום זה ראשון בחדש לחשבון עונות : **אבל** ישראל אינם כן וכתב מהרש"ל ויש מקשין לפ"ז ילבוש בגדים מרוקמים ולבעי ארגמן וצ"ל דא"כ אין כאן הוכח' שבטוח בו ית' כי שמא אינו מפחד מיום הדין כלל ואינו חש אבל כשלובש לבנים זוכר ביום המיתה אי נמי מראה הסליחה ע"ד אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו וגו' : **תקפב ובדיעבד** פליגי וכו' כ"כ

ומסתפרין על פי המדרש א"ר סימון כתיב כי מי גוי גדול וגו' שיודע אופיה של אלהיה פירוש ששם פירשו גדול מלשון גידול כלומר שנתגדלה עם אלהיה ויודעת מדותיו :

דקיימי מר"ח אלול ומנהג אשכנז כשחל ר"ה ביום ה' או בשבת אז מתחיל ביום ראשון שלפניו (ה) לעמוד באשמורת הבקר ואומרי' סליחות ותחנונים (ו) ורוב צבור מתענין ומתפללין תפלת תענית וכשחל ר"ה בב"ג אז מתחילין (ז) ביום ראשון בשבוע שלפני השבוע שחל ר"ה להיות בתוכה · נוהגין באשכנז להתענות כולם בער"ה וסמך לזה ממדרש ר' תנחומא ולקחתם לכם ביום הראשון (ח) וכי ראשון הוא והלא ט"ו הוא אלא ראשון לחשבון עונות (ט) משל למדינה שחייבת מס למלך ולא נתנו לו בא אליה בחיל לגבותו כשנתקרב אליה (י) בי' פרסאות יצאו גדולי המדינה לקראתו ואמרו לו אין לנו מה ליתן לך הניח להם שליש כיון שנתקרב יותר (יא) יצאו בינוני העיר לקראתו הניח להם שליש השני כשנתקרב יותר יצאו כל בני העיר לקראתו והניח להם הכל כך המלך זה הקב"ה בני המדינה אלו ישראל שמסגלים עונות כל השנה (יב) ער"ה הגדולים מתענין ומוותר להם שליש עונותיהם בי' ימים בינונים מתענין ומוותר להם ב' שלישים בי"ה הכל מתענין ומוותר להם הכל במוצאי י"ה עוסקים במצות סוכה ולולב ואין עושין עונות לכך קורא י"ט ראשון ראשון לחשבון עונות ורוחצין ומסתפרין ע"פ המדרש א"ר סימון כתיב כי מי גוי גדול וגומר ר' חנינא ור' יהושע אומרין איזו אומה כאומה זו שיודעת אופיה של אלהיה פי' מנהגיו ודיניו שמנהגו של עולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואין חותך צפרניו לפי שאינו יודע איך יצא דינו אבל ישראל אינם כן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם ומחתכין צפרניהם ואוכלין ושותין ושמחים בר"ה לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס לפיכך נוהגין לספר ולכבס בער"ה ולהרבות מנות בר"ה ומכאן תשובה למתענין בר"ה ונוהגין באשכנז שאין נפילת אפים בער"ה [ב] כמו בשאר עי"ט אע"פ שנופלין על פניהם בבקר באשמורת :

תקפב **ערבית** (א) נכנסין לב"ה וקורין קריאת שמע בברכותיה וחותמין ופרוס (ב) ומתפללין שבע ברכות ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע כמו בשאר המועדות אלא שחותמין בשלישי המלך הקדוש כדאיתא בפ"ק דברכות אר"ח סבא משמיה דרב כל השנה מתפללין האל הקדוש מלך אוהב צדקה ומשפט חוץ מי' ימים שבין ר"ה וי"ה שאומרים המלך הקדוש המלך המשפט ר"א אומר עשרת ימי תשובה אם אמר האל הקדוש מלך אוהב צדקה ומשפט יצא ואסיקנא מאי הוי עלה רב יוסף אמר האל הקדוש מלך אוהב צדקה ומשפט רבה אמר המלך הקדוש המלך המשפט ובדיעבד פליגי מדאמר ר"א יצא מכלל דלרבה אפילו בדיעבד לא יצא והלכתא כרבה הלכך

נוהגים באשכנז להתענות כולם בערב ראש השנה וסמך לזה ממדרש רבי תנחומא ולקחתם לכם ביו' הראשון וכו' עד שבמקום מ"ש רבינו הניח להם הכל כתב במדרש אמר להו מלכא מאן דאזל אזל מכאן ולהלאה חושבנא וכן במקום מ"ש רבינו ומוותר להם הכל כתב שם והקב"ה אמר להם מאן דאזל אזל ומן הכא ולהלן חושבנא ובסוף הענין כתב שם מי"ה עד החג כל ישראל עסוקים במצות זה הוא עוסק בסוכתו וזה הוא עוסק בלולבו וביום הראשון של חג כל ישראל עומדי' לפני הקב"ה ולולביהן בידן ואתרוגיהן בידן ומקלסין לשמו והקב"ה אומר להם מאן דאזל אזל ומן הכא ולהלאה חושבנא לפיכך קורא אותו יום הראשון : **ואהא** דדריש וכי ראשון הוא והלא ט"ו הוא איכא למידק מנ"ל למדרש הכי אימא ראשון של חג קאמר ומצאתי כתוב בשם רבינו הגדול מוהר"ר יצחק דיליאון ז"ל שהטעם מפני שבאותה פרק הביא ג' עניינים סוכה וחגיגה ולולב וגזר הכתוב בסוכה שתהיה בט"ו וגם חגיגה וא"כ בלולב הל"ל כך שדרך הכתוב להזכיר עשיית הקרבנות או עשיית המצות הזמניות למנין החדש ולכן הוקשה להם ז"ל וכי ראשון הוא : **ואיכא** למידק על המדרש דאם כן ער"ה חשוב כי"ה שהרי הוא מתכפר בו שליש העונות כמו י"ה והוא חשוב כמו כל ט' ימי תשובה שהרי בכל ט' ימי תשובה אינו מתכפר אלא שליש ובער"ה לבדו מתכפר שליש וי"ל דשליש ראשון קל להתכפר ושליש שני קשה יותר ושליש אחרון קשה מכולם וקל להבין ואע"ג דבמדרש קאמר דבער"ה גדולים מתענים נהגו באשכנז להתענו' כולם משום דבדבר שהוא צער לו כל הרוצה לעשות עצמו גדול עושה כדאיתא בפ"ק דתעניות (י :) ומפני שאינה ראייה גמורה למנהג שהמנהג להתענות כולם והמדרש אינו אומר אלא הגדולים מתענים לפיכך לא כתב רבינו וראיה לזה אלא וסמך לזה : **כתב** הגה"מ בתחלת הל' ר"ה יש ב"א שנזהרים שלא להתענות ערב ר"ה משום חוקות העו"ג מיהו בפסיקתא בפרש' ביום השמיני יש מצוה להתענות בער"ה וכן יש בירושלמי פרק ב' דתעניות ר' יהונתן צייס כל עירובא ריש שתא וזה ראיה למנהגנו עכ"ל : **מצאתי** כתוב בתשובת אשכנזים בער"ה יכולי' לאכול בברית מילה השייכים לברית ומי שירצה (ד) : **כתב** המרדכי פ"ק דר"ה שתיקנו חכמים להתענות ד' ימים לפני ר"ה כנגד ד' ימים שמר"ה ליוה"כ שאוכלים בהם ואלו הם ב' ימים של ר"ה ובשבת בינתיים ועי"ה (ה) :

תקפב ערבית נכנסין לב"ה וקורין ק"ש בברכותיה וכו' אלא שחותמין בשלישי המלך הקדוש כדאיתא בפ"ק דברכות (יב :) אר"ח סבא משמיה דר' כל השנה מתפללים האל הקדוש מלך אוהב צדקה ומשפט חוץ מי' ימים שבין ר"ה לי"ה וכו' : **ומ"ש** מדקאמר ר"א יצא מכלל דלר'

דרכי משה

כתב דיש נוהגים לקום ג מר"ח אלול : (ד) כתב מהרי"ל מנהג בכל תפוצות ישראל שאוכלין נערים ובתולות קודם עלות השחר של ער"ה עכ"ל ואני ראיתי הרבה מדקדקים שאכלו מעט כדי שיצאו ג"כ דברי הגהות דלעיל שכתב דיש נמנעים להתענות משום חוקות העו"ג לכן אוכלין מעט קודם עלות השחר ועוד נ"ל דאין צריך להתנות לאכול כמ"ש לעיל סימן תקס"ד דשאני תענית זה דהואיל והמנהג לאכול הוי כאילו התנה וכן נוהגים דלא כמהרי"ל שכתב שצריך להתנות כתב הכלבו בער"ה נוהגין להתענות ולתת צדקות גדולות ולטבול בנהר ואין מברכין על טבילה זו ומוהר"ם היה נוהג לשפוך על גופו ט' קבין מים חמין שהם רי"ו בצים במקום טבילה זו דאינה אלא משום טהרה ולא משום חובה עכ"ל . והמנהג הוא לטבול וע"ל סימן תר"ו כתב מהרי"ל דנוהגים בער"ה ועי"כ לילך על הקברות למען הכניע עצמו ליום הדין והמנהג בזמן הזה לומר על הקברות תחינות ובקשות כי בעוד לבו נכנע תפלתו רצויה ודעת המתים מהני כמו שמצינו בכלב שנשתטח על קברי אבות וע"ל סימן תר"ה אם נוהגים להביא כפרות בער"ה כמו שנוהגים בעי"כ עוד כתב מהרי"ל תענית ער"ה א"צ להשלים ואין קורין ויחל וכ"כ במנהגים דאינו ת"צ לכן א"ל בער"ה ברכת כהנים ולא אלהינו ואלהי אבותינו כו' ודין עננו ע"ל סימן תקס"ב : (ה) כ"כ המרדכי ריש יומא וכ"ה המנהג שכל א' מתענה י' ימים לכל הפחות :

תקפב (א) במהרי"ל כתב דיש מקומות נוהגין לומר מערבית בב' לילות של ר"ה ואין מנהג כן במקומינו : (ב) ובמנהגים הקהל אומר פסוק של תקעו בחדש שופר וגומר וכ"כ

דרישה

[ב] **כמו** בשאר עי"ט ולא הוי טעמ' מפני שהוא יום כניסת החג וזה אינו דגם שאר ימים שלפניהם א"א תחנון · בפסח כל חדש ניסן וגם ערב שבועות ג"כ מטעם דא"א תחנון מר"ח סיון וכן מי"כ עד סוכות א"א תחנון מר"ח סיון וכן עי"כ הוא י"ט בעצמו : לכ"ע

פרישה

פי' כל המזמור מדאמרינן אחריו קדיש וכמ"ש לעיל ריש סי' כ"ס : (ה) **לעמוד** באשמורת כו' לפי שאמרי' בפ"ק דע"ג דהקב"ה שט בי"ח עולמות בלילה ובג' שעות האחרונות בבוקר הוא שט בעולם הזה מנהגים : (ו) **ורוב** צבור מתענין כתב המרדכי שתקנו חכמים להתענות ד' ימים לפני ר"ה כנגד ד' ימים שמר"ה לי"כ שאוכלין בהן דהיינו ב' ימים של ר"ה שבת בינתיי' ועי"כ : (ז) **ביום** ראשון כו' אע"ג דהיה די אם היו מתחילין ד' ימים קודם ר"ה מ"מ תקנו יום ראשון בשבוע שהוא יום מסויים דלא יטעו העם : (ח) **וכי** ראשון הוא פי' מהרר"י ליאון דהוקשה לו זה מפני שבפרשה הביא ג' ענייני' סוכה וחגיגה ולולב וגזר הכתוב בסוכה וחגיגה שיהיו בט"ו א"כ בלולב ג"כ הל"ל ולקחתם לכם בט"ו בחודש ואין נתרץ שכתב ראשון מפני שהוא ראשון לימי סוכות דלמה שינה יותר בלולב מבסוכה ומגיגה:(ט) **משל** למדינה כו' וא"ת מאי ענין משל זה צורך לקושייתנו דהא יכול נתרץ בקיצור דכיון דבי"כ נמחלו העוונות ואח"כ עוסקין במצות סוכה ולולב נמצא שבט"ו הוא ראשון לחשבון עוונות וי"ל דאי לאו המשל הייתי אומר דבי"כ לא נמחלו כל העונות כ"א רובן ועדיין נשארו קצת עוונות ישנות בידן ואפ"ה נקרא י"כ דהש"י כיפר לכן "מליגזור עליהן מיתה ואבדון בעוונם ולא הוי א"ש מלת ראשון אבל השתא נשמע מן המשל דבי"כ נמחל הכל כמו שהמלך מוחל כל המס מרוב הבקשות שבקשו מאתו וק"ל : (י) **בי'** פרסאות לכן אמר י' פרסאות כנגד י' ימי תשובה ואע"ג דאנו מתענין בערב ר"ה שהוא קודם י' ימי תשובה הייגו משום דא"א להתענות בר"ה אבל א"ל משום דצריך לצאת לקראתו קודם שנכנס ובא לתוך י' פרסאות דא"כ אין דמיון י"כ למה שאמרי' במשל כשנתקרב יותר יצאו כל בני העיר לקראתו ובי"כ אין מתענין הכל עד שנכנס בעיר שהרי יום כיפור הוא היום שגלה הש"י לגבות חובו מבני אדם כמ"ש התורה : (יא) **יצאו** בינוני העיר כו' פי' וגם הגדולים עדיין הם עם המלך מיום שיצאו לקראתו לא הלכו מאתו אלא מלווין אותו לעיר ותמיד המה עמו בבקשתו והשתא הוא דומה לנמשל דבי' ימי תשובה בינונים מתענין וכ"ש גדולי' : (יב) **ערב** ר"ה הגדולים כו' והא דאשכנז מתענין כולם מפני שבדבר שהוא צער לו כל הרוצה לעשות עצמו גדול עושה כדאיתא בפ"ק דתעניות ואין להקשות א"כ בי' ימי תשובה דקאמר בינונים מתענין ולמה אין עושין הכל עצמן כבינונים ועוד שהרי בי' ימי תשובה גם הגדולים מתענין וכמ"ש וי"ל דדוקא יום אחד מצוי שהכל עושין עצמן גדולים ולא להתענות הרבה ימים שאין מצוי לעשות הכל כגדולים אלא הבינוני' וק"ל :

אלו

חדושי הגהות

כ' הביאו בשם מהרא"י ועיין לעיל סימן נ"ג וסימן נ"ה : ג בד"מ שלפנינו איתא מכ"ה באלול וכן הוא להדיא בר"ן פ"ק דר"ה על מתני' כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון וכו' ואמנם הר"ן עצמו דחי לה שם והסכים לדעת הנוהגים לקום מא' באלול ע"ש :

כפי

הלכך לא יצא וצריך לחזור הלכך בהאל הקדוש אם טעה בו חוזר לראש כדלעיל דג' ראשונות חשובות כאח' ואם טעה בהמלך המשפט אם נזכר קודם שעקר רגליו חוזר לברכת השיבה ואומר משם ואילך על הסדר למאי דפרישית לעיל גבי אמצעיות אין להם סדר ואם לא נזכר עד שעקר רגליו חוזר לראש ואבי"ה כתב דלא פליגי אלא לכתחלה אבל בדיעבד [א] לכ"ע אינו חוזר וכ"כ הראב"ד והרמב"ם ורי"ף כתב שחוזר ולזה הסכים א"א ז"ל: נוהגים באשכנז להתפלל בר"ה וי"ה בכריעה לפי שאנו תלויין בדין לפיכך יכוין להתפלל באימה וביראה והמדקדקי' מכוונין לזקוף בסוף הברכות משום הא דתניא בפרק אין עומדין (לד:) (א) אלו ברכות ששוחין בהם תחלה וסוף באבות ובהודאות (ב) ואם בא לשחות בסוף כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא לשחות ותקנו להוסיף בברכת מגן זכרנו לחיים כי בחיים נופל ל' זכירה דכתיב (יחזקאל יח) ובשוב א רשע מרשעתו כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה וכתיב זכירה באברהם דכתיב כי זכר את דבר קדשו וגומר לפיכך תקנו זכירה במגן ויש במטבע זה י"א תיבות עד מלך עוזר ומושיע ומשם ואילך הוא מטבע הברכה כנגד י"א תיבות שבפסוק החפץ אחפוץ מות רשע וגומר וי"א תיבות שבפסוק ובשוב רשע מרשעתו וכן

בית יוסף

דלר' אפילו בדיעבד לא יצא כ"כ שם הרא"ש כלומר ולא כאבי"ה שפירש דלכתחלה פליגי אבל בדיעבד לד"ה יצא דליתא אלא בדיעבד פליגי ולרב ורבה דקי"ל כוותייהו לא יצא וצריך לחזור וכ"כ הרי"ף שם וכ"פ הרמב"ם בפ"י מהל' תפלה ומ"ש רבינו שהראב"ד כתב כדברי אבי"ה בהשגות בפרק הנזכר כתב שיש מי שמפרש כן אבל אינו מכריע בהדיא שיהיה דעתו כן:

ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל מסכימי' דבדיעבד נמי לא יצא הכי נקיטינן:

והמלך המשפט פירש"י (שם) כמו מלך המשפט כמו (יהושע ג') נושאי הארון הברי' כמו ארון הברית. וה"ר מנוח כתב בפ"ב מהל' תפלה דמלך אוהב צדקה ומשפט משמע שיתנהג עם ברואיו בצדק ומשפט אבל המלך המשפט ר"ל שהוא יתברך שופט העולם א"נ משמע שהוא עצמו הוא המשפט כמו שאנו אומרים הוא החכמה הוא המדע שאין לומר עליו יתברך חכם ומבין שנראה שהוא קונה החכמה והבינה מאחר ע"כ:

ואם הוא מסופק אם אמר האל הקדוש או אם אמר המלך הקדוש התו' (שם) והרא"ש בפרק הנזכר דחוזר כדאית' בירושלמי דתעני' פ"ק כל ל' יום חזקה מה שהוא למוד הוא מזכיר:

ומ"ש רבינו ואם טעה בהמלך המשפט אם נזכר קודם שעקר רגליו חוזר לברכת השיבה ואומר משם ואילך על הסדר למאי דפרישית לעיל דאמצעיות אין להם סדר כלומר כפירוש רשב"ם ור"י שנתבאר בסי' קי"ט ולא כפי' רש"י: **כתבו** תלמידי הר"י נראין הדברים שאם אמר מלך אוהב צדקה ומשפט אין צריך לחזור הואיל ומזכיר מלכיות אבל אם אינו מזכיר לשון מלכיות צריך לחזור משא"כ בשאר ימות השנה מפי הרב מורי נרו עכ"ל וא"ח כתב בשם הראב"ד אפי' אמר מלך אוהב צדקה ומשפט או המלך המשפט חוזר עכ"ל וכ"כ מדברי הפוסקים שסתמו דבריהם (ג): **נשאל** הרשב"א על ש"ץ שטעה ואמר האל הקדוש בי' ימים שבין ר"ה לי"ה ותוך כדי דיבור חזר ואמר המלך הקדוש אם צריך לחזור והשיב דלדברי הגאונים דבנקיט כסא דשיכרא בידיה כו' ודאי אינו חוזר שהרי הוא כמוסיף שבח באמצע ברכתו ומסיים במעין הברכה ואין הכל הולך אלא אחר החיתו' אבל לדעת רש"י שפירש (ברכות יב.) פתח אדעתא דחמרא ואמר בא"י אמ"ה ונזכר ואמר שהכ"ב יצא אבל אילו היה מזכיר מתש חמרא לא יצא הכא נמי לא יצא ואע"פ שדבריו נוחין בהלכה אין בנו כח לחייב לחזור משום לעשות מעשה כנגד הגאונים שב ואל תעשה עדיף עכ"ל (ד):

כתב ה"ר מנוח בפ"י מהל' תפלה דבשבת בינתיים ערבית י"ל בברכה אחת מעין שבע המלך הקדוש עד כאן: **נוהגים** באשכנז להתפלל בר"ה וי"ה בכריעה לפי שאנו תלויים בדין וכו' והמדקדקים מכוונים לזקוף בסוף הברכות משום הא דאמרי' בפ' אין עומדין אלו ברכות ששוחין בהם וכו' כ"כ שם התוס' בספ"ק דברכות (יב:) ובפ' א"ע (לד.) וכ"כ סמ"ק וכבר נתבאר בסי' קי"ג: **ותקנו** להוסיף בברכת מגן זכרנו כי בחיים נופל ל' זכירה וכו' פי' תקנו בברכת מגן זכרנו לחיים מפני שבחיים נופל לשון זכירה וכתיב זכירה באברהם והוי כאילו כתוב באברהם חיים ובר"ה אנו צריכי' להתפלל על החיים לפיכך בברכת מגן שהיא ברכת אברהם תקנו להתפלל על החיים במילת זכירה ולכן אנו אומרים זכרנו לחיים: **ומ"ש** כי בחיים נופל ל' זכיר' דכתיב ובשוב רשע מרשעתו וגו' את נפשו יחיה אע"ג דלא כתיבה זכירה בהאי קרא מדכתיב בקרא דלעיל מיניה ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול וגו' כל צדקותיו אשר עשה לא תזכרנה לו משמע ממילא דבשוב רשע מרשעתו תזכרנה צדקותיו והא דלא מייתי מקרא דכתיב והרשע כי ישוב מכל חטאתיו אשר עשה וגו' כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה דכתיב זכירה בהדיא גבי חיים איכא למימר דהתם לא יזכרו לו פשעיו כתיב ואנן בעי' דתזכרנה לו צדקותיו יחיה כתוב גבי חיים ומש"ה מייתי מקרא דובשוב רשע מרשעתו דהוי כאילו כתיב תזכרנה לו צדקותיו וכתיב ביה את נפשו יחיה ובס' תוגה מצאתי שהיה כתוב מקרא דכל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה:

ומ"ש ויש במטבע זה י"א תיבות נראה שהנוסח' היא זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר חיים למענך אלהים חיים מלך עוזר ומושיע ומגן דאין כאן תוס' אלא י"א תיבות אבל נוסחא שלנו היא אל מלך חפץ בחיים וכו' למענך אלהים חיים אל חי מלך עוזר ומושיע ומגן וכו' ובספר שערי אורה בספירה השניה כתב כלשון הזה ולפיכך אנו מזכירים בר"ה שהוא יום הדין שתי אלו השמות אלהים חיים ואל חי ומגן בברכה ראשונה כמו שאנו אומרים זכרנו לחיים אל מלך חפץ בחיים כתבנו בספר החיים למענך אלהים חיים אל חי ומגן עכ"ל:

ומ"ש וי"א תיבות שבפסוק ובשוב רשע מרשעתו וגו' ואע"ג די"ב תיבות נינהו ב מלת יחיה איכא מן הכלל דכיון שקודם שיזכיר מלת חיים איכא י"א תיבות שפיר קאמר שיש י"א תיבות בפסוק ובכ"א מצאתי כלשון הזה דכתיב ובשוב רשע מרשעתו כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה ונוסחא מכוונת היא שהרי כל פשעיו ראש פסוק הוא ויש בו י"א תיבות ואע"ג דפתח רבינו בקרא דובשוב רשע מרשעתו והבוא קרא לא קודם קרא דכל פשעיו כתיב אלא בתריה איכא למימר דכוונת פסוק דכתיב קודם פסוק כל פשעיו וגו' נקט דהיינו והרשע כי ישוב מכל חטאותיו אשר עשה וכו' ובדין הוא דה"ל למפתח בההוא קרא אלא משום דקרא דובשוב רשע מרשעתו יותר קצר נקטיה:

בית חדש

כ"כ הרא"ש לשם לכאורה משמע דרצונם לומר דדוקא בדיעבד פליגי אבל בלכתחלה הכל מודים דצריך לומר המלך הקדוש וקשה דא"כ במסקנא דקאמר והילכתא המלך הקדוש ה"ל לומר בפירוש והלכתא אם אמר האל הקדוש לא יצא דה"ל למיפסק הלכתא במאי פליגי לכן נראה עיקר דפליגי אף בלכתחלה לר' אלעזר הכל תלוי ברצונו ולפיכך קאמר והלכתא המלך וכו' כלומר אין לו לומר כלל אלא המלך אבל ודאי דס"ל לרבה דאף בדיעבד לא יצא מדאמר ר"א יצא מכלל דלרבה לא יצא אף בדיעבד כן פי' ה"ר יונה וקרוב לפרש כן גם דברי הרא"ש ורבי' דר"ל דאף בדיעבד פליגי ולאפוקי מדעת אבי העזרי דבסמוך דלא פליגי אלא בלכתחלה וכו':

ואבי עזרי וכו' כתב דלא פליגי אלא לכתחלה וכו' ונראה דס"ל דכיון דאין מפורש בתלמוד דמחזירין יש לנו לתפוס הכלל דתניא בפרק במה מדליקין כל ימים שאין בהן קרבן מוסף טעה ולא הזכיר א"צ להחזיר פי' כל דבר שהזכרתו מדרבנן א"צ לחזור דמה שיש בו קרבן מוסף הזכרתו מן התורה היא ואע"פ דהזכרה דמשיב הרוח נמי מדרבנן היא וצריך לחזור אם טעה התם פסק התלמוד בפירוש דצריך לחזור והא דקאמר יצא לא מכרעא דבדיעבד פליגי דאיכא לפרש דה"ק הבא לימלך א"ל שיצא בהאל כמו בהמלך אבל לרב עדיף המלך ומהו אף לרב א"צ לחזור בדיעבד וכך פי' המרדכי לדעת ראבי"ה וכן בריש פר' הקורא את המגיל' עומד או יושב יצא פי' הר"ן דיצא אפי' לכתחלה קאמר וע"ל סימן תר"ץ והכי נמי משמע מדלא שמעינן ליה לרבה דקאמר בפירוש דבדיעבד לא יצא ועיי' במ"ש ה"ר יונה בפ"ק דברכות ועוד נראה דמדקאמר רב כל השנה וכו' דלא איצטריך נראה דה"ק כל השנה מתפללין לכתחלה האל חוץ מעשרה ימים שבין ר"ה ויה"כ שאומרים לכתחלה המלך אבל בדיעבד יצא בכל ענין בין בכל השנה בין בר"ה וי"כ דאין לפרש דאדיעבד קאי ואמר כל השנה וכו' דאין ספק דבכל השנה אין קפידא אם אמר המלך דמ"ש המלך מהאל אלא אלכתחלה קאי ולא קשה אמאי לא אמר ר"א דבי' ימים נמי אומרין האל דא"כ הוה משמע דלכתחלה נמי אמרינן האל ולא המלך והא ליתא דלפי שיטה זו בלכתחלה ס"ל לר"א דיצא בזה כמו בזה משא"כ בשאר ימות השנה דלכתחלה צריך לומר האל בדוקא· כתב ב"י בשם הרשב"א על ש"ץ שטעה ואמר האל הקדוש ובתוך כ"ד חזר ואמר המלך הקדוש א"צ לחזור ולמד ב"י ממנו דה"ה בהמלך המשפט וכן פסק בש"ע ובהגה"ת מיימוני פ"י דתפלי' דהו לדברי האומר דלא פליגי רבה ור"א אלא בהמלך המשפט אבל בהמלך הקדוש אין מחזירין והכי משמע מדברי הפוסקים דאין חלוק אלא דרבינו לעיל בסימן קי"ח בשם אביו הרא"ש ואחיו ה"ר יחיאל כתב לחלק דמאחר שנהגו לומר בכל שנה מלך אוהב צדקה ומשפט א"צ לחזור אם טעה ולא אמר המלך המשפט וכן פסק בהגה"ת ש"ע ואעפ"י שהראב"ד כתב דחוזר ומביאו ב"י אזלינן לקולא בהך מלתא אבל אם טעה בהמלך הקדוש צריך לחזור והכי נקטינן:

נוהגין באשכנז וכו' נראה דס"ל דאף בסוף ברכה ותחלת' נוהגין להתפלל בכריע' דהכי משמע מדניאל שהיה עומד בדין שהלשינו עליו על התפלה והוה כורע על ברכוהי וכן משלמה דכתיב ויהי ככלות שלמה להתפלל וגו' קם מלפני ה' מכרוע על ברכיו ומלך נדון בכל יום וכן כתב אבודרה"ם ובהגה"ת סמ"ק סי' י"א אבל המדקדקים מכוונים לזקוף וכו' ולאו דוקא בסוף הברכות דה"ה בתחלתם וכ"כ בסמ"ק בפנים כדעת המדקדקים מיהו משמע דלכ"ע כיון שאנו תלויין בדין צריך להתפלל בכריעה על ברכיו כשלמה ודניאל אבל אין נוהגין כן אלא יתפלל בכריעת ראשו עם גופו בלבד והכי משמע להדיא בתוספות ספ"ק דברכות שכתב ובר"ה וביה"כ שאנו שוחין כל שעה בתפלה צריך ליזהר שיסיים הברכה רק שיכרע בברוך ושיגביה מיד וכו' כלומר רק שיכריע עד ברוך ושיגביה מיד:

ותקנו להוסיף וכו' עד דכתיב ובשוב רשע מרשעתו כל פשעיו וכו' לפי נוסחא זו צריך לפרש דמ"ש דכתיב בשוב כו' רבינו הוא שאומר דאבל הרשע כשישוב מרשעתו כתיב ביה כל פשעיו וכו' דעיקר ראייתו אינה אלא מפסוק כל פשעיו ולא מפסוק ובשוב וגו' ובמקצת נוסחאות כתיב דכתיב ובשוב רשע מרשעתו אשר עשה ועשה משפט וצדקה הוא את נפשו יחיה וכתיב כל פשעיו וכו' וקשה הא לא כתיב זכירה בהאי קרא ותירץ ב"י דכתיב בקרא דלעיל מיניה והרב בע"י בסדר אמור כתב דמאי דקאמר דכתיב ובשוב רשע וכו' אינו להביא ראיה דבחיים נופל לשון זכירה דהא פשיטא היא אלא לפרש על שתקנו להתפלל על החיות בלבד לזה הביא ראיה דכתיב בשוב וכו' הוא את נפשו יחיה דאלמא דעיקר הבקשה לבעל התשובה הוא על חיותו: וכן

ומ"ש

דרכי משה

(ג) וכ"כ הרמב"ם פ"י מהלכות תפלה ולעיל סימן קי"ח כתב בהדיא כדברי הר"י ולכן נ"ל דא"צ לחזור אם אמר מלך אוהב צדקה ומשפט ויש לסמוך אדבריהם בדיעבד וכן משמע המסקנא בהגהות מנהגים וכעין זה כתב הרשב"א בתשובה סימן ל"ה: (ד) וכתב מהרי"ל דשבת ור"ח

פרישה

סי' תקפב (א) **אלו** ברכות כו' וסוף באבו' ובהודאות ואם כו' כצ"ל: (ב) **ואם בא** לשחות בסוף כל ברכה כו' ה"ה בתחילת הברכה מורי וכ"ל דמש"ה קאמר בסוף משום דהתם אתי למיטעי כיון שמסיים בברוך אתה ה' כו' סומך הרואה שמחויב לשחות· ומזה הטעם אמר רבינו נמי לעיל והמדקדקים מכוונין לזקוף בסוף כו' נמי דה"ה בתחילת הברכה: ועוד

דרישה

סי' תקפב [א] **לכ"ע** אינו חוזר כו' לשון המרדכי ספ"ק דברכות לאבי העזרי ה"פ ר' אליעזר אומר שכך יצא בהאל הקדוש כמו בהמלך הקדוש ושניה' כאחת טובים אבל לרב עדיף המלך הקדוש ומיהו בדיעבד יצא וכ"ל דהא דנדחק אבי"ה לפרש כך הוא משום דק' ליה ל' דרב דאמר כל השנה מתפללין כו' דמשמע דלכתחלה קאמר ומדפליג ר"א עליה כדמשמע ל' דר"א אומר ע"כ צ"ל דר"א ס"ל דאפילו לכתחלה יוצא

חדושי הגהות

תקפב א כפי הנהת הב"י עדיין תאי קרא ובשוב רשע וגו' שמביא הטור כאן ט"ס ואולי נמשך למה שביאר הב"י לקמן ד"ה ומ"ש וי"א תיבות שבפסוק ובשוב כו': ב כתב מהרל"ח אפשר דתיבת את לא קחשיב משום דאת נפשו כתיבה אחת היא משום דהרי יש מקיף מאת לנפשו ואין צריך לרחוק כמו שדחה הרב"י בביאורו עכ"ל: לכאורה

וכן יש בפסוק (ישעי' ו) (ג) ועוד בה עשיריה וגו' ג (ד) ותקנו כנגד אלו הפסוקי' שיש בהם תשוב' לפי שהן ימי תשוב' ויש בהם ס"ח אותיו' כמניין חיים וזהו זכרנו לחיים וכנגד ס"ח תיבות שיש בפ' הקרבנו' של ר"ה בפנחס וכנגד ס"ח אלפין (ד) שהם בעשרת הדברות על שם עץ חיים היא למחזיקים בה ואנו מבקשים חיים בזכות התורה והר"מ מרוטנבורג [נ] היה אומר לחיים בשוא ולא לחיים בפתח (ה) כי לחיים משמע לא חיים כדאיתא בנדרים (יא.) לחולין כמו לא חולין ולא היה אומר לחיים טובים אלא לחיים עד לבסוף בהוראה שהיה אומר וכתוב לחיים טובים כי המבקש צריך לבקש תחלה דבר מועט ואח"כ מוסיף והולך כמו שמצינו (תהלים יט) בדוד תחלה אמר שגיאות מי יבין ואח"כ בקש על הזדונות דכתיב גם מזדים חשוך עבדך ואח"כ אל ימשלו בי אז איתם פירוש העבירות החזקות ומביא משל לזה א"ר אבא כותים הללו יודעים לבקש על הפתחים תחלה אומר תן לי מעט מים ונותנין לו תנו לי בצל אחד ונותנין לו אומר בצל בלא פתא נסיב ליבא כך הצדיקים יודעים לרצות בוראם שנאמר שפתי צדיק ידעון רצון וגם לפי חשבון התיבות שכתבתי שיש בה אין לאומרו : מי כמוך יש בו ה' תיבות עד ונאמן אתה כנגד ויזכור כי בשר המה שיש בה ח' תיבות : ובכן תן פחדך (ו) יש בו מ"ד תיבות וכן יש " במלוך עד בכל משלה כנגד מ"ד תיבות שיש מן (זכריה ח) כה אמר ה' צבאות עד אשר יבא עמי לחלות פני ותקנו לומר ובכן לשון המקרא ובכן אבא אל המלך וגומר לפי שהוא עתה יום הדין ואנו באין לפני מלך מ"ה הקב"ה בכן עולה ע"ב רמז לשם של ע"ב ושם של ד' מתגלגל בצירופו ע"ב ומוסיפין בהוראה וכתוב לחיים כשמגיעין לוכל החיים יודוך סלה

וכן יש בפסוק ועוד בה עשירי' אע"ג דיש בו ט"ו תיבות כ' הר"א מפראג דכנגדו ט"ו תיבו' עם מלך עוזר ומושיע ומגן עכ"ל ואע"ג דקוד' זה לא מנה אלא התוס' כיון דמנייניס אלו אינן אלא סמך בעלמא היכא דלא סליק חושבנא אלא בהדייהו עבדינן בהדייהו וכן פי' ב"י בסמוך ומהרש"ל פי' דמתחיל למנות י"א אחרי ושבה ואותן ד' תיבו' הקדמה היא דאיירי בתשוב' ולשון רבינו מוכח הכי דקאמר וכן יש בפסוק ועוד בה עשיריה ושבה ולא אמר וי"א תיבות שבפסוק ועוד בה וכו' עכ"ל וכיוצא בזה כתב ב"י: **ומ"ש** דבהן ס"ח אותיות כמנין חיים הב"י נדחק לייסב לשון זה וכתב דס"ח אותיות בזכרינו כשיהיה זוכרינו מלא וי"ו יו"ד ולא נהירא דצריך ליזהר שלא יאמר זוכרינו בחולם דאינו לשון בקשה אלא פי' זוכר שלנו ויפסיד הכונה וכמ"ש במנהגים ולפי דרכו היה אפשר למנות ס"ח אותיות כשיהא כתבינו מלא וי"ו יו"ד ותיבת החיים בה"א ותיבת זכרינו מלא יו"ד וכך היא נוסחא שלנו וב"י לא פי' כן מפני שנוסחא ספרדים אינה כלשון זה ומיהו קשה בלשון רבינו שאמר ויש בהן דאי אזכרנו קאמר ה"ל לומר ויש בו על כן נראה דאזכרנו ואכל הפסוקים שהביא קאי ואמר ויש בהן ס"ח אותיות ופי' אותיות תיבות כלשון רבינו ז"ל בברכות גדולה נקמה שניתנה בין שתי אותיות לחד פירושא א"כ ט"ס הוא וצ"ל ויש בהם ס"ח תיבות והוא דבזכרינו י"א תיבות וי"א בפסוק החפץ אחפוץ וי"א בפסוק כל פשעיו וי"א בפסוק ובשוב רשע וט"ו בפסוק ועוד בה עשיריה וח' בפסוק כי זכר סך הכל ס"ח תיבות ואומר רבינו וזהו לחיים כלומר לפי זה מתיישב מה שאין אומרים זכרינו שתחיינו אלא שבאו לבקש שבזכות התשובה המפורשת בפסוקים אלו ובמטבע של זכרינו שיש בהן ס"ח תיבות כמנין חיים יזכרנו לחיים: **והר"ם** מרוטנבור"ק היה אומר לחיים וכו' הר"א מפראג תמה על זה ואמר שהרי בישעיה כתב לחיים בירושלים בפת"ח וכו' ומהרש"ל כתב כי מהר"ם אזיל לטעמיה דכל היכא דאיכא למיטעי לא סמכינן אקרא וכמ"ש גבי ברכת המזון בענין נודה לך כדלעיל בסימן קפ"ז עכ"ל ומיהו אינו מתיישב למה הקפיד כאן יותר מעל מה שאנו אומרים בכל יום בהשכיבנו והעמידנו מלכנו לחיי' ושמור צאתנו ובואנו לחיים אלא יראה העיקר שלא הקפיד אלא בר"ה ויה"כ שאנו תלויין בדין והשטן מקטרג לומר פיו הכשילו שאומר לחיים בפת"ח דמשמעו לא חיים וברית כרותה לשפתים לפסוק עליו הדין למות לא לחיים על פי מעשיו ואין לכנס עמו לפנים משורת הדין ע"פ החסד והרחמים אבל בשאר ימות השנה היה קורא לחיים בפת"ח על פי הדקדוק דכשהשו"א בא בתחלת התיבה באותיות שאינה אהע"ה ולא בי"ת קוראין אותה בפת"ח : **ומ"ש** עד לבסוף בהודאה וכו' ומיהו במנהגים כתב שלא יאמרו לחיים טובים אלא אבל בספר החיים וכך נראה מכתובים דדוד דעשה ג' חלקים דתחל' התפלל על השוגג דאין ראוי להקפיד עליו וככותי שמבקש מעט מים שאינן מקפידין עליהן דאין חנם לעולם ואח"כ על המזיד שראוי להקפיד עליו כשאלת הכותי על הבצל שלא הגיע בחנם אלא בדמים ומקפידין עליו ואח"כ על העברות החזקות שאם ימשלו הם באדם לא יועיל לו מה שנמחלו לו השגגות והזדונות כשאלת הכותי בצל בלא פיתא אין בו תועלת דנסיב ליבא וכן שאלתינו תחלה זכרינו לחיי' כי אין להקפיד על הזכירה ואח"כ וכתוב לחיים דראוי להקפיד על מעשה ומלאכ' הכתיבה ואח"כ לבסוף שאלתינו דאין תועלת לא בזכירה ולא בכתיבה אם לא יהיו חיים טובים ולכן בסוף יאמר בספר חיים טובים כנ"ל עיקר אלא שמהרש"ל כתב שאין לומר אלא וכתוב לחיים כל בני בריתך וכן בספר חיים ברכה ושלום וכו' ובנעילה אומר וכתוב לחיים טובים בני בריתך ומדלגים כל כי אין להוסיף אלא ה' תיבות ואין להזכיר חיים טובים אלא בנעילה וכ"כ בהגהות דמנהגים וכן ראיתי שנהגו כך כל המקומות ועכשיו ע"י המדפיסים נשתבש המנהג איש הישר בעיניו ידפיס לו וזה אומר בכה וזה אומר בכה · ה"ג כנגד מ"ד תיבות שיש מן כה אמר ה' צבאות עוד אשר יבואו עמי וגו' עד ולחלו' את פני ה' : **ומ"ש** ושם של ד' מתגלגל בצירופו ע"ב עיי' פירושו בב"י · עוד מצאתי פירושו היו"ד

ומ"ש וכן יש בפסוק ועוד בה עשיריה קשה שהרי ט"ו תיבות יש בו ואפשר לומר שאין הכוונה לומר שבפסוק ועוד בה עשיריה יש י"א תיבות ולכן לא כתב רבינו וי"א תיבות שבפסוק ועוד בה עשיריה כמ"ש אצל פסוק ובשוב רשע מרשעתו אלא היינו לומר דועוד בה עשיריה הוי כאילו כתיב י"א דועוד בה עשיריה משמע עוד א' על י' דהיינו י"א וכתיב ביה ושבה דמשמע לשון תשובה ועי"ל דמתיבת ושבה ואילך קאמר דאיכא י"א תיבות : **ומ"ש** ויש בהם ס"ח אותיות כמנין חיי' כך גירסת קצת ספרים ומשמע דאהנך קראי קאי וליתא דהא לא משכחת בחד מינייהו ס"ח אותיות ואפשר לדחוק ולומר דבפסוק החפץ אחפוץ ובפסוק ובשוב רשע כשיהיה תיבת דרכיו מלא בקריאתו וכן כשאתה מונה אותיות שם אלקים בקריאתו יש ג' אותיות כשתוציא מהם כ"ב אותיות כנגד כ"ב תיבות שבשני הפסוקים ישארו ס"ח אותיות וזה דחוק מאד ומצאתי נוסחא שכ' בה ס"ח תיבות וע"פ נוסחא זו אפשר דאקרא דועוד בה עשיריה קאי וה"ק ויש בהם כלומר באותם הפסוקים הכתובים אצל ועוד בה עשיריה ס"ח אותיות פי' ס"ח תיבות כמניין חיים דמשמעו שמוע ואל תבינו וכו' עד זרע קודש מצבתה יש ס"ז תיבות ואע"פ שחסר אחד מהמניין אין מדקדקין באחד והוי כאילו הם ס"ח שלימים ואפשר עוד דקאי אקרא דועוד בה עשיריה וה"ק ברכת מגן יש בה מ"ב תיבות וזכרנו יש בו י"א תיבות ופסוק ועוד בה עשיריה יש בו ט"ו תיבות הרי כאן ס"ח אותיות פי' ס"ח תיבות כמנין חיים וכל זה דוחק ויש ספרים דגרסי ויש בה ס"ח אותיות ולפי גירסא זו אפשר דה"ק מזכרנו לחיים עד ומגן משכחת ס"ח אותיות כשיהיה זוכרינו מלא בוי"ו בין זיי"ן לכ"ף ויו"ד בין רי"ש לנו"ן וכתבינו יהיה ג"כ מלא מאות אחד דהיינו וי"ו בין כ"ף לתי"ו או יו"ד בין בי"ת לנו"ן אלא שיש לתמוה למה גבי מנין התיבות לא מנה מלך עוזר ומושיע ומגן לפי שתיבות אלו ממטבע הברכה הם ולא מהתוס' וגבי מנין האותיות מנה אותם ואפשר לומר דמנייניס אלו אינם אלא סמך בעלמא ומש"ה היכא דסליק לן חושבנא בלא תיבות שהם ממטבע הברכה עבדינן חושבנא זולתם והיכא דלא סליק לן חושבנא אלא בהדייהו עבדינן לה בהדייהו : **ומ"ש** וזהו זכרנו לחיים היינו לומר דיש בתוספת ברכה זו ס"ח אותיות כמנין חיים והטעם שכוונו המנין הזה כנגד חיים מפני שעיקר תו' זה נתקן על החיים שכך מתחיל זכרנו לחיים : **ומ"ש** וכנגד ס"ח תיבות שיש בקרבנות של ר"ה כך היא הגי' האמיתי' וכן מצאתיה בספר ישן ודלא כספרים דגרסי אותיות דהא אותיות דקרבנות ר"ה טובא הוו אלא תיבות גרסי' שכך הוא מנין תיבות שבקרבנות ר"ה ס"ח : **ומ"ש** וכנגד ס"ח אלפין שהם בעשרת הדברות בדברות הראשונות קאמר שיש בהם ס"ח אלפין דאילו דברות אחרונות ע"ח אלפין יש בהן : **ומ"ש** ומביא משל לזה א"ר אבא כותים הללו יודעים לבקש על הפתחים וכו' הוא ד במדרש תילים : **ומ"ש** מי כמוך יש בו שמנה תיבות כנגד ויזכור כי בשר המה נראה שהוא סובר דהאי קרא שייך למי כמוך אב הרחמן זוכר יצוריו לחיים ברחמים כלומר מפני שזוכר כי יצוריו בשר המה ובטבע הם חוטאים לפיכך מרחם עליהם : **ובכן** תן פחדך יש בו מ"ד תיבות מכאן נראה שצ"ל כמו שידענו ה' אלהינו לאפוקי מהמוחקים תיבת כמו דא"כ אינם אלא מ"ג תיבות : **ומ"ש** וכן יש במלוך עד בכל משלה פי' כשתתחיל למנות מתיבת מלוך : **ומ"ש** כנגד מ"ד תיבות שיש מן כה אמר ה' צבאות עד אשר יבא עמי לחלות את פני נראה מדברי רבינו שפסוקים אלו מתחילין בכה אמר ה' צבאות ומסיימים אשר יבא עמי לחלות פני ויגעתי ולא מצאתי פסוקים כאלה אך ראה זה מצאתי בנבואת זכריה כה אמר ה' צבאות עוד אשר יבואו עמים ויושבי ערים רבות והלכו יושבי אחת אל אחת לאמר נלכה הלוך לחלות את פני ה' ולבקש את ה' צבאות אלכה גם אני ובאו עמים רבים וגוים עצומים לבקש את ה' צבאות בירושלים ולחלות את פני ה' ע"כ ויש בהם מ"ד תיבות ונראה לי שגירסת רבינו האמיתית הוא כך כנגד מ"ד תיבות שיש מן כה אמר ה' צבאות עוד אשר יבואו עמים עד ולחלות את פני ה' אלא שהסופרים טעו ופסוקים אלו מבואר הוא שעיקם כענין מה שנזכר בובכן תן פחדך ויראוך כל המעשים וישתחוו לפניך כל הברואים ויעשו כולם אגוד' אחת וכו' וכן מעניין מה שנזכר במלוך וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו וכו' : **ומ"ש** ובכן עולה ע"ב וכו' ושם של ד' מתגלגל בצירופו ע"ב פירוש כשתכתוב י'

דרכי משה

ור"ה אומרים בברכת א' מעין ז' המלך הקדוש וחותמין בשל שבת לחוד וכן בי"כ וכ"כ במנהגים שלנו :

ואפילו

דרישה

יוצא דאל"כ מנ"ל לר"א דפליגי דלמא גם רב מודה בדיעבד וכדמשמע ל' דרב וכמ"ש וק"ל · ומ"ש רבינו על דברי אבי"ה וכ"כ הראב"ד ז"ל ב"י ומ"ש רבינו שהראב"ד כתב כדברי אבי"ה בהשגות בפ"י מהל' תפלה כתב הראב"ד שיש מי שמפרש כן אבל אינו מכריע בהדיא שיהיה דעתו כן עכ"ל ולע"ד נראה להוכיח שהראב"ד לא ס"ל כוותייהו דהא י"מ שהרי ב"י הביא מיד אחר זה שה"מ כתב בשם הראב"ד אפילו אמר מלך אוהב צדקה ומשפט או מלך המשפט חוזר ע"כ וכ"כ הכלבו בשמו בהלכות תפלה מ"ש וכדי שלא יסתור דבריו זא"ז ע"כ צ"ל שבשם י"מ כ"כ ולי' לא ס"ל. ורבינו צ"ל שהוא לא ראה מה שכתב הה"מ בשמו ועלתה על דעתי שס"ל כמ"ש בשם י"מ בהגהות וק"ל :

[נ] **היה** אומר לחיים בשוא כו' בקצת טורים נדפס בגי' והוא מהגהות רמ"ף ז"ל ותימא

כי

פרישה

(ג) **ועוד** בה עשירי' כו' אע"ג דהוא ט"ו אפשר לומר שהן נגד זכרינו עם מלך עוזר כו' אבל הוא דוחק וב"י תירץ דמן ושבה ואילך קאמר דאיכא י"א תיבות ועיין לעיל סי' קט"ו דמשמע דא"א לומר כן וכן תירוץ שכתב בשם הג"ה א"א לומר ותירץ ראשון עיקר וכן תירץ מהר"ס מלובלין ע"ש · וכתב מורי לזה יתיישב לשון דקאמר ועוד יש בפסוק ועוד בה עשירה כו' כלומר שבאותו פסוק יש אבל לא מתחילתו ועוד תירץ ב"י בע"א ע"ש ובהג"ה מצאתי שר"ל ועוד יש בפסוק עשרה כתובים ע"ד גוזמא כלומר הרבה פסוקים של תשובה ביחזקאל שיש בהן י"א תיבות וכן משמע הל' שאמר ועוד יש בפסוק כו' שאל"כ הל"ל וי"א תיבו' שבפסוק ועוד בה עשיריה ע"כ וק"ל : (ד) **שהם** בי' דברות פי' בדברות ראשונים דאילו באחרונים ע"ח אלפין יש בהן : (ה) **כי לחיים** משמע לא כו' שמעתי מפרשים דהיינו מכח דהאות אחר הפתח צריכין להיות נדגשת וא' אינה מקבל דגוש ונופלת תחת הפתח להיות הקמץ וזהו דקוק בעיני דהא אמרו כן גם באומר לקרבן כמו לא קרבן כמ"ש רבינו בי"ד סי' ר"ז והתם לא שייך האי טעמא · ועיין מ"ש רבינו לקמן סי' תקצ"א שא"ל פסוק ויזכור כי בשר כו' בפסוקי זכרונות ושם פירשתי : (ו) **יש** בו מ"ד תיבות כתב ב"י מכאן נראה שצ"ל כמו שידענו ה' אלהינו ולא

כים

חדושי הגהות

נ לכאורה אות ד' הנרשם כאן ט"ס וצריך למחוק ואחרי העיון בד"מ מצאנו שלא ט"ס הוא רק שחסרו כאן דברי הד"מ אשר המה בכתובים בקונטרס תד"מ שבסוף הספר : ד הוא בילקוט תהלים סי' י"ט וכן במדר' שוחר טוב שם : ה לפמ"ש הלבוש וז"ל ואומר יעלה ויבוא מלוך על כל העולם כולו ואצ"ל כל שהרי הוא אומר אח"כ כולו עכ"ל (וכן ראיתי

בכמח

י' יו"ד ה' ה"א ו' וא"ו ה' ה"א עולה הכל ע"א ועם השם עצמו עולה ע"ב · או בדרך אחר כשתכתוב שם בן ד' בענין זה יו"ד ה"י וי"ו ה"י עולה ע"ב או כשתכתוב י' י"ה יה"ו יהו"ה עולה ע"ב כ' בא"ח וכן בגימטריא אני והו:

היו"ד שהיא אות ראשונה לד' אותיות השם חשוב אותה ד' פעמים ה' חשוב אותה ג"פ וא"ו חשוב אותו ב"פ ה"א אחרונה חשוב אותה פעם אחת בין הכל עולה ע"ב: ויש מהגאונים שאמרו שאין לאמרו פירו' כל התוספת אין לאומרו וכ"כ בה"ג וכו' אבל בספר החיים אומרים וכו' דלשון לא בג' ראשונו'

כתב הכלבו ענין אלה הג' וכן שאומרין בקדוש' הם עניני מלכו' זכרונות ושופרות הראשון שהוא ובכן תן פחדך כלומר ענין מלכות שממליכין אותו על הכל ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונו והשני שהוא ובכן תן כבוד לעמך הוא לבקש מלפניו זכרון לטובה · והג' שהוא ובכן צדיקים יראו וישמחו הוא מעין שופרות כי כל הרשעה כעשן תכלה וכו' זה נוטה למה שמצינו בת"כ ובמה בשופר של חירות ומה שגומרין בה ותמלוך אתה ה' לבדך וכו' הוא לומר מעין חתימה סמוך לחתימה שחותם בה המלך הקדוש: ויש מהגאונים שאמרו שאין לאומרו וכו' וכ"כ בה"ג לא ישאל אדם צרכיו בג' ראשונות וכו' ומהכא לא שבקי רבנן למימר אפי' זכרינו לחיים במגן וכו' כ"כ הרשב"א בשמו ס"פ אין עומדין וכתבתיו בסי' קי"ב אבל מ"ש דלדעת בה"ג אומר בספר חיים בשים שלום משום דסלקו להו י"ח והוי כאומר תחנונים אחר תפלתו לא ראיתיו בשום מקום וגם אינו נראה טעם זה דכיון דעדיין לא חתם בברכה לא מיקרי סיים תפלתו:

ומ"ש בשם רבינו האי לחלק בין צרכי יחיד לצרכי רבים כבר כתבתי בסי' קי"ב שכן דעת ר"ת ור"ח וה"ר יונה והרא"ש והרשב"א והר"ן:

ומ"ש וכן יש במס' סופרים בשם שחתימתן של ר"ה וי"ה משונה משאר י"ט כך תפלתן משונה וכו' הוא בפי"ט והביאו הר"ן בפ' בתרא דר"ה:

וכתב ר"י שאם לא אמר זכרינו ומי כמוך וכו' כ"כ התוס' בספ"ק דברכות (יב:) ולדברי הרא"ש שכ' רבינו ג"כ הם שם ודעת הר"ן בר"פ בתרא דר"ה כדעת הרא"ש וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ב ופ"י דהל' תפלה וכתב בתה"ד יראה שאע"ג דכולהו גאונים כתבו דחוזר אין לנהוג כן אלא כדפסקי מהר"מ ואשיר"י דאינו חוזר ואפילו לא עקר רגליו ואע"ג דכתבו רבוותא דר"י ראה את ר"ת שחזר בו בדבר שאמרו חכמים אם לא אמר אין מחזירין אותו אפי' ר"ת לא סבר הכי אלא באותם דברים הנזכרים בתלמוד לאותרם אבל הני דאינן מוזכרים כלל לא (ה): ואומר אתה בחרתנו וכו' ותתן לנו את יום הזכרון הזה וא"צ להזכיר ר"ח דקי"ל זכרון אחד עולה לכאן ולכאן הכי אסיקנא בס"ס בכל מערבין (מ ·): וא"א ותתן לנו ה' אלהינו באהבה מועדים לשמחה וכו' כ"כ מדברי ראבי"ה שכתב הרא"ש בסוף מסכת ר"ה: ומ"ש בשם רב שר שלום שאומר בר"ה וי"ה מועדים לשמחה וכו' עד וכן פשט המנהג

סלה יאמר וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך ובשים שלום סמוך לחתימה מוסיפין בספר חיים ברכה ושלום ויש מהגאונים שאמרו (ז) שאין לאומרו משום דקי"ל (ברכות לד) לא ישאל אדם צרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' אחרונות וכ"כ בה"ג לא ישאל אדם צרכיו בג' ראשונות וכו' ומהכא לא שבקו רבנן למימר (ח) אפי' זכרנו לחיים במגן וכתוב במודים נמי לא אמרינן אבל בספר חיים אומרים בשים שלום דסלקו להו י"ח והוו להו כתחנונים ורב האי כתב שי"ל אותו והיא דאל ישאל אדם צרכיו בג' ראשונות היינו דוקא בצרכי יחיד אבל בצרכי רבים שרי וכן יש במסכת סופרים (פי"ט) כשם שחתימתן של ר"ה וי"ה משונה משאר ימים טובים כך תפלתן משונה ואין אומרים זכרנו בג' ראשונות וכתוב בג' אחרונות אלא בשני ימים טובים של ר"ה וביוה"כ בלבד (ט) ובקושי התירו ע"כ וכבר נהגו לאמרו כל י' ימי תשובה ואדרבה תמהתי מעולם למה אין אומרים ובכן תן פחדך כל י' ימי תשובה דמ"ש זה התוספ' שבברכת קדושת השם ממה שמוסיפין באבות וגבורות ושמעתי שיש מקומות שנוהגין לאומרו וכתב ר"י שאם לא אמר זכרנו ומי כמוך וכתוב לחיים ובספר חיים שמחזירין אותו כמו בהמלך הקדוש ואם מסופק אם אמרו אם לאו חוזר וכתב א"א הרא"ש ז"ל אני תמה למה מחזירין אותו [ג] כיון שאינו מוזכר בתלמוד דבהמלך הקדוש והמלך המשפט איכא פלוגתא ופסיק תלמוד' דלא יצ' אבל בזכרנו ומי כמוך אם תקנת גאוני' היא לאומרו מנלן דמחזירין אותו אין זה משנה ממטבע ברכות כיון שאינו מוזכר בתלמוד ע"כ וכ"כ הרמב"ן ז"ל בשם הגאונים שאין מחזירין אותו בין יחיד בין ש"צ ואומר אתה בחרתנו וכו' ותתן לנו ה' אלהינו את יום הזכרון הזה (י) וא"צ להזכיר ר"ח לומר ואת יום ראש חדש הזה דקי"ל זכרון אחד עולה לכאן ולכאן וכשאמר את יום הזכרון הזה גם ראש חדש בכלל (יא) דכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם וכתיב והיה לכם לזכרון ואכולהו קאי ואם הוא שבת אומר את יום המנוח הזה ואת יום הזכרון הזה ואין אומרים ותתן לנו ה' אלהינו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון לא בר"ה ולא בי"ה אבל רב שר שלום כתב אומר בב' ישיבות בר"ה ובי"ה בין בתפלה בין בקדושה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום הזכרון הזה שהרי כתיב אלה מועדי ה' בריש ענינא ובסוף ענינא וידבר משה את מועדי ה' וקאי אכל ענינא אפסח עצרת ר"ה וי"ה סוכה ושמיני עצרת כולהו איתקוש להדדי לקרותו מועדי ה' מקראי קודש וכ"כ רב פלטוי גאון זצ"ל ותתן לנו ה' אלהינו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום הזכרון הזה וכ"כ רב שמואל בן חפני מנהג ב' ישיבות לאומרו וכתב עוד שאם חל ר"ה בחול אומר יום תרועה מקרא קודש ואם חל בשבת אומר זכרון תרועה מקרא קודש וכן נוהגין באשכנז (יב) וכתב רב האי שאין מנהג לומר מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון אלא את יום הזכרון הזה זכרון תרועה וכן

כו' משמע דבתוך ג' הראשונות ובתוך ג' אחרונות בעוד שהוא עוסק בשבחו של מקום אין לו להפסיק בשאלת צרכיו אבל כשכבר סיים השבח ולא חסר כ"א לחתום בברכה אין זה הפסק וה"ל כתחנונים:

וכתב ר"י וכו' וכ"כ התוספות ספ"ק דברכות ונראה דר"י סובר דסתמא דמילתא דנוסח התפלה שביד כל ישראל קבלנוה מאנשי כנסת הגדולה וכל המשנה ממטבע שתקנו חכמים ז"ל ה"ל ברכה שאינה צריכה וצריך לחזור והא דלא הוזכר בתלמוד דמחזירין היינו משום דלא פליגי בה דלכ"ע מחזירין אם שינה כמו כל התפלות שתקנו חכמים ובהמלך הקדוש ובהמלך המשפ' דפליגי בה ואיכ' מ"ד דיצא בזה כמו בזה הוזכרה בתלמוד אבל כל שאר נוסח התפלה לא הוצרכו להזכיר כנ"ל ליישב דעת ר"י מיהו רבים חולקים עליו והכי נקטינן לקולא שלא לחזור בזכרינו וכו': ה"ג וכתיב והיו לכם לזכרון ואכולהו קאי וע"ל סימן תקל"א אם בכלל זה שלא להזכיר פסוקי דר"ח בתפלת מוסף:

ואין אומרין ותתן לנו וכו' עד וכן פשט המנהג הכל כתוב באשיר"י סוף ר"ה אלא שרבינו שינה וכתב דברי רבינו האי סמוך לדברי רשב"ח מפני שרב האי אמר אלא את יום הזכרון הזה זכרון תרועה דמשמע דחולק אדברי הרשב"ח שמחלק בין שבת לחול אלא לעולם יאמר זכרון תרועה אלא דצריך טעם למה דאי משום דכתיב זכרון תרועה מקרא קודש גבי ר"ה ויום תרועה לא כתיב הלא רב האי ס"ל בסמוך דאין אומרים מקרא קודש · ובתרומת הדשן סימן קמ"ה פי' משום דלילה לאו זמן תרוע' לפיכך אפילו בחול קאמר רב האי דאומר זכרון תרוע' ומ"מ חולק הוא אהרשב"ח שאינו מחלק אלא בין שבת לחול דמשמע דבחול אפי' בליל' יאמר יום תרועה והמנהג עכשיו כהרשב"ח דבחול אפילו בלילה אומר יום תרועה דההוא יומא זמן תרועה הוא למחר ובשבת אומר זכרון תרועה אפי' ביום:

ומ"ש רבינו על דברי רב האי וכן פשט המנהג אינו חוזר על אמירת זכרון תרועה אלא על אמירת מועדים לבד וכן מבואר באשיר"י וכמ"ש ה"ר ירוחם שלא הזכירו בדברי רב האי כי אם מאמירת מועדים בלבד וע"ז כתבו שכן המנהג פשוט שלא לומר מועדים וכו' ע"ש:

ונוהגין

הכל שם בפסקי הרא"ש אלא שאין כ' שם בדברי רבינו האי אלא עד וזמנים לששון בלבד ורבי' שכתבו צ"ל דבחל בשבת מיירי דאי בחל בחול יום תרועה מבע"ל ואפשר דאף בחל להיות בחול מיירי וכיון דבלילה היא שאין בה תקיעה אומר זכרון תרועה כמ"ש בסמוך: ומ"ש שאם חל ר"ה בחול אומר יום תרועה מקרא קודש ואם חל בשבת אומר זכרון תרועה כ"כ הרא"ש בסוף ר"ה וכ"כ במס' סופרים פי"ט וז"ל ואם חל ר"ה להיות בשבת אינו אומר יום תרועה אלא זכרון תרועה לפי שאין תקיעת שופר דוחה את השבת בגבולין משום גזירה עכ"ל: וכתב בתה"ד שנ"ל שיש לומר בקידוש ובתפלת ערבית זכרון תרועה אפי' כשחל להיות בחול משום דלילה לאו זמן תרועה היא (ו) אבל העולם לא

דרכי משה

(ה) ואפילו אם א' רצה לחזור לא יחזור ע"ל סי' ק"ו: (ו) וכ"ה בהג"מ כתוב במנהגים כ"מ שאומרים בחול יום תרועה בשבת אומרים זכרון תרועה:

כתב

פרישה

כים מוקמי' תיבת כמו דא"כ לא הוי אלא מג' תיבות · ומהר"ל מלובלין גרס עוד אשר יבואו עמים וגו' עד ולחלות את פני כו' כצ"ל והטעם שיש באלו הפסוקים הענין כעניין שנזכר בוכן תן פחדך ומלוך רמז לשם של ע"ב ושם בן ד' מתגלגל

כו' ר"ל כזה	יו"ד ה"י וי"ו ה"י	הרי לך ע"ב	א"כ כזה
י'			י' יוד
י"ה			ה' הא
יה"ו			ו' ואו
יהו"ד			ה' הא

הכל ע"ב וזה הפירוש האחרון נראה יותר שכן משמע ל' רבינו שכתוב מתגלגל בצירופו שמשמ' שמגלגלין תמיד אות הראשון ומצטרפין הכל יחד אבל אות שאחריו

ועם השם עצמו וכו'

ועוד שדרשו ופרשו באר היטב בשבעים ל' והביאו רש"י בפ' דברי' ובפ' כי תבא ופירשו רא"ם שם כן ע"ש אבל לפירוש הראשון הל"ל מתגלגל במלואו וכתב הכלבו שהני ג' ובכן נגד מלכיות זכרונות ושופרות עיין בב"י שהביאו: (ז) שאין לאומרו פי' אכולהו קאי גם אזכרינו ומי כמוך והא דקאמר לאומרו ל' יחיד משום דר"ל דאין לומר להאי הוספה הנזכרת וק"ל: (ח) אפילו זכרינו לחיים במגן כו' אבל מי כמוך משמע דלא דקדק שלא לאומרו דאינו בקשה אלא לשון שבח להש"י עוד י"ל דמכל חד נקט חדא מג' כתב מהר"ל מלובלין יש לתמוה דכאן כתב רבינו בשם בה"ג דאפי' זכרינו לחיים לא יאמר בג' ראשונות ולעיל בסי' קי"ב כתב בשם בה"ג דצרכי ציבור שרי וכתב וכבר כתבתי לעיל שנ"ל להגיה שם לעיל רב האי במקום בה"ג: במס' סופרי' כו' · פי"ט הלכה ח': (ט) ובקושי התירו כ"ע דלטעמיה דיהיב רב האי דצרכי רבים שרי ועליו כתב וכן יש במסכת סופרים א"כ למה בקושי התירו וכ"ל דמ"ש וכן יש במסכת סופרים הוי מדברי רבינו שכתב שבמ"ס יש כדברי רב האי ולא מטעמיה דלדידיה שרי בכל י' ימי תשובה ובמ"ס מתיר דווקא בר"ה וכ"ל שהיה לו טעם אחר ולא ס"ל חילוק דרב האי כיון דצרכי רבים הוא: (י) וא"צ להזכיר ר"ח כו' ומשמע מל' דלא ס"ל לעיקר האי דרשה שדרשו ז"ל מפסוק בכסא ליום חגינו איזהו חג שהחודש מתכסה כו' וכמ"ש רבינו בסי' תקל"ח בשם בעל העיטור · א"כ ס"ל האי דרשה לעיקר דכיון דא"צ להזכיר ממילא נשמע שאינו ראוי להזכירו מדכתיב בכסה וגו' שצריך לכסות החודש בכל מאי דלא צריכא לגלויי וק"ל: (יא) דכתיב וביום שמחתכם כו' והיה לכם לזכרון גו' אע"פ דדרשו רז"ל וביום שמחתכם זה שבת א"כ גם עליו קאי לזכרון · ולמה אמר בסמוך שאם הוא שבת אומר את יום כו' מ"מ מנוחת שבת קובע הזכרה לעצמו וק"ל: (יב) וכתב רב האי שאין מנהג כו' כמו אבל רב האי כתב ואדלעיל קאי וכן מצאתי בס"א נדפס · מ"ש

דרישה

כי לשון הפסוק הוא בפתח בישעיה סימן ל"ד כל הכתוב לחיים בירושלים וגם על ראייתו יש לפקפק הרבה גם נראה לומר לחיים בפתח לידיע' כמו מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים עכ"ל הגהות רא"ף וז"ל מורי על זה ונראה דלק"מ כי מהר"ם אזל לשיטתו דכל היכא דאיכא למיטעי לא סמכינן אמקר' · וכמ"ש הטור בשמו גבי ב"ה בסי' קכ"ז שאמר כודך ולא אמר נודה לך דמשמע כידה לך את פלוני ושם כתב הטור עליו ז"ל ולא נהגו כן ועוד קרא כתי' נודה לך לעולם לדור ודור כו' עכ"ל וצ"ע על רבינו הטור שהם הקשה עליו מל' הקרא וכאן לא הקשה עליו וי"ל דשם אף אם אחד יטעה לפרשו כידה לך את פלוני אין כאן גדוף או קללה אלא שמאסר בשבח הקב"ה . משא"כ כאן שמכוין אל ברכה וקללה תחשב לו ולכך מודה רבינו דאין הולכין אחר הקרא ויותר נ"ל דשאני לעיל דהנוסח בעצמו כאשר הוא בברכת המזון הוא כעין לשון המקרא נודה לך · משא"כ כאן שאין הנוסח לשון המקרא רק תיבת לחיים לבד לא שייך לתפוס על מהר"ם מכח לשון המקר' וק"ל: [ג] כיון שאינו מוזכר בתלמוד אע"ג שמוזכר במ"ס אינו מיחשב תלמוד וכיולא בזה איתא סי'

חדושי הגהות

בכמה סידורים שנדפס אחריו הנוסח כן) הרי חסר מלה א' להשלים מספר מ"ד תיבות שבפסוקים זכריה ולכן מהראוי לומר מלוך על כל העולם כולו וכן איתא להדיא ברמב"ם בנוסח התפלות מכל השנה שהסדור אחר הל' מילה וכן העתיק הטור לקמן בסי' זה ועיין ט"ז ס"ק ג': ו אלא שיש לתמוה דכאן כתב רבינו בשם בה"ג דאפילו זכרנו לא יאמר בג'

וכן פשט המנהג ונוהגין בספרד לומר את יום חג פלוני הזה את יום טוב מקרא קודש הזה ובח"ה לומר את יום חג פלוני הזה את יום מקרא קודש הזה והכי איתא במ"ס (שם) בין בתפלה בין בכוס צריך להזכיר י"ט מקרא קודש הזה יום חג פלוני הזה ובר"ה ביום טוב מקרא קודש הזה ובר"ח הזה וביום ר"ה הזה וביום תקיעות שופר הזכרון הזה ובאשכנז אין נוהגין לאומרו וחכי מסתבר דכיון שאומר את יום חג פלוני הזה הכל בכלל דמאי שנא להזכיר מקרא קודש טפי מאיסור עשיי' מלאכה ושאר כל הלכותיו וכן א"ר האי גאון אין אומרים בבבל אלא ותתן לנו את יום חג פלוני הזה: ואומר יעלה ויבא מלוך על כל העולם כולו בכבודך קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך ושמחנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת כי אתה אלהים אמת (יג) ודברך מלכנו אמת וקיים לעד בא"י מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון ואם הוא שבת חותם מקדש השבת וישראל ויום הזכרון אבל והשיאנו הנהיג ר"י בגרמיש"א שלא לאמרו לפי שברכת מועדיך לא שייך אלא בג' רגלים דכתיב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך וסמיך ליה איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך וכ"כ רב שאלתיאל דברכת מועד זה קרבן חגיגה דכתיב כברכת ה' אלהיך וזה אינו כי אם ג"פ בשנה ומטעם זה אין לומר במוסף ואין אנו יכולין לעלות ולראות לפניך אלא ואין אנו יכולין לעשות חובותינו לפניך אבל ר"י בר"י הנהיג במגנצא לאומרו בר"ה וי"ה בשם ר"א הגדול וגם רבי משולם שאל את פי ראש ישיבה שבירושלים והשיבו שאומר אותו וכ"כ רב יהודאי ריש מתיבתא יהיד צ"ל בתפלה בר"ה מלוך והשיאנו ובאשכנז ובצרפת נוהגין שלא לאומרו ובשאר ארצות אומרין אותו ומקדש ש"צ בב"ה כמו בשאר י"ט ואומר זמן (יד) דהכי מסקי' הלכתא אומרים זמן בר"ה וי"ה ונפטרין לבתיהם לשלום נוהגין באשכנז כל א' מבקש לחבירו ואומר לו (טו) תכתב בשנה טובה:

תקפג **גרסינן** בפ"ק דכריתות (ה:) אמר [א] רבה מאן דבעי למידע אי מסיק שתא אי לא מייתי בהדין עשרה יומי שבין ר"ה לי"ה שרגא בביתא דלא נשיב זיקא אי משיך נהורא ידע דמשיך שתא ומאן דבעי למידע אי מצלח עסקיה אי לא מרבי תרנגולא אי [ב] שמין שפיר ידע דמצלח אמר אביי השתא דאמרת [א] סימנא מלתא היא יהא איניש רגיל למיכל בריש שתא אתרוגא קרי רוביא כרתי סלקי ותמרי רוביא פירש"י תלתן רוביא ירבו זכיותינו כרתי יכרתו כו' סלקי יסתלקו כו' תמרי יתמו כו' קרי מפני שממהר להיות גדל ומזה רבו המנהגים כ"מ ומקום לפי מנהגו כמו באשכנז שרגילין לאכול בתחלת הסעודה תפוח מתוק בדבש (ג) לומר תתחדש עלינו שנה מתוקה ובפרובינצ"א נוהגין להביא על השלחן כל מיני חידוש ואוכלין ראש כבש והריאה לומר נהיה לראש ולא לזנב והריאה לפי שהיא קלה והר"מ מרוטנבור"ג היה רגיל לאכול ראש איל זכר לאילו של יצחק:

שחרית

ונוהגין בספרד וכו' עד ובאשכנז אין נוהגין לאמרו והכי מסתבר וכו' וכ"כ לעיל בסי' ת"ץ מיהו עכשיו נשתנה המנהג באשכנז שאומרי' מקרא קודש ביום טוב ובחול המועד וכיוצא בזה אשכחן שנשתנה המנהג בענין לדקדק כדלעיל בסימן רל"ב וכן לענין לכפול כל סוף פסוק של כל מזמור לעיל בסימן נ"א וכמ"ש ב"י לשם. ועיין עוד למעלה בסימן ת"ץ במ"ש לשם ואומר יעלה ויבא וכו' עד ודברך מלכנו אמת וכו' המרדכי כתב הטעם מדאיתא באגדה לעולם ה' דברך נצב וגומר כמו שהעתיק ב"י ועיין בספר כד הקמח אות רי"ש מה שכתב בזה: ובמנהגים בהגהות הזהיר שלא לומר ודברך מלכנו אלא ודברך אמת וכו' שנא' לעולם ה' דברך נצב וכו' והכי נהוג: **אבל** והשיאנו וכו' סברות אלו כולם כתבם הרא"ש סוף ראש השנה ולשון אבל חוזר אל מה שכתוב לעיל בסמוך דמנהג פשוט שלא לומר ומועדים לשמחה והיה עולה על לב דגם והשיאנו שהיא ברכת מועדים אין לאומרו ע"כ אמר אבל בוהשיאנו עדיין מחלוקת ובאשכנ"ז ובצרפת אין אומרין אותו אבל בשאר ארצות אומרים אותו וכן מבואר באשיר"י שאף שהמנהג פשוט בכל המקומות שלא לומר מועדים לשמחה וכו' מ"מ להשיאנו אומרים אותו בשאר ארצות זולתי אשכנ"ז וצרפת ונראה דשפיר יש לחלק דוהשיאנו אף ע"פ דעיקרא ניתקנה אברכת מועדים כדכתיב כברכת ה' אלהיך וזה נאמר בג' רגלים מ"מ מאחר שגם ר"ה ויה"כ אקרו מועדי ה' ראוי הוא להתפלל אף עכשיו אברכת מועדים אף עפ"י שהוא נאמר בג' רגלים אבל ותתן לנו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום חג הזכרון הזה דלשון זה משמעו שניתנה ר"ה ויה"כ היא לשמחה ולששון כשאר חגים ומועדים וזמנים וזה ודאי אינו אלא לדון לבראי עולם ניתנו ולשוב בתשובה לכך אין אומרים אותו בשום מקום כך נראה לפרש לדידהו מיהו מנהגינו שלא לומר גם והשיאנו:

תקפג גרסינן בפ"ק דכריתות וכו' וז"ל האגודה סוף ר"ה י"מ רוביא כדי שירבו ישראל וכרתי כדי שיכרתו שונאי ישראל וקשה א"כ יאכל כל דבר אם טוב הוא יהיה כנגד ישראל ואם רעה הוא יהפוך כנגד שונאי ישראל אלא יש לתרץ רוביא וכרתי שניהם גדלים מהר וסימן טוב הם עכ"ל וכתב עוד בשם הגאונים הלכך רגילין לאכול דבש ותפוחים מתוקים סימן לשנה מתוקה ולא יאכלם בלא ברכה ואף כי אוכלים בתוך הסעודה אחר ברכת המוציא עכ"ל ואוכלין ראש כבש וכו' בהגהות אשיר"י להטביל הראש בדבש וכ"כ התשב"ץ בשם מהר"ם וכן נהג מהרי"ל:

שחרית

לא נהגו כן והטעם משו' דלא דמי לשבת דכ' הכא יומא זמן תרועה הוא למחר: **ונוהגין** בספרד לומר את יום פלוני הזה את י"ט מקרא קודש הזה וכו' נתבאר בסי' תפ"ז: **ודברך** מלכנו אמת וקיים לעד כתב המרדכי שהטעם מדאיתא באגדה לעולם ה' דברך נצב בשמים קיים דברך כשם שהתקנת עם אדם כשם שדנת אותו ברחמים כך אתה תרחם הדורות הבאים אחריו לעולם לא כך גזרת על אדם כי ביום אכלך ממנו מות תמות אמר להם ושמא פירשתי יום שיש לך יום משלי אמרתי היום אני נותן לו תתק"ל שנה ומניח לתולדותיו ע' שנה לפיכך אמר רבש"ע אלמלא שדנת אדם הראשון בשעה שאכל מן האילן לא היה אפי' שעה אחת והתקנת עמו ברחמים כך התקנת עמו שאתה דן את בניו ברחמים ע"כ והכלבו כתב טעם אחר שלפי שאמר מלוך על כל העולם כולו בכבודך וכו' ומלכותו בכל משלה אומר ודברך אמת וקיים לעד פירוש אתה הבטחתנו בכמה מקומות בענין הגאולה שתהיה לך לבדך המלוכה ולכך אנו מבקשים שתאמת דבריך כי דברך אמת וקיים לעד והרד"א כ' שני הטעמי'. וכ' עוד הכלבו שר"ת לא היה אומר ודברך אמת וקיים לעד לא בברכות ההפטרה ולא בקידוש ע"כ והעולם לא נהגו כן (ז): **אם** אומרים הצבור תפלות ר"ה בקול רם כתבתי בסי' ק"א: **כתב** הר"י בפ' תפלת השחר שי"א די"ט של ר"ה כיון שתלוי בר"ח אם טעה ולא הזכיר של י"ט בערבי' אין מחזירין אותו דכר"ח דיינינן להו. ונוכל לומר שאע"פ שתלוי בר"ח כיון שהוא י"ט ומצו' י"ט אלימא טפי שיש בה איסור מלאכה משא"כ בר"ח ובתפלה ג"כ אין אנו מזכירין ענין ר"ח כלל אלא ענין י"ט יותר יש לנו לדון אותו כמו י"ט מלדון אותו כמו ר"ח ואם לא הזכיר בערבית מעין י"ט מחזירין אותו עכ"ל:

תקפג גרסי' בפ"ק דכריתות אמר רבה מאן דבעי למידע אי מסיק שתא אי לא וכו' בקצת ספרי רבינו כתוב בפ"ק דברכות וט"ס הוא שנתחלף לו כריתות בברכות ואיתא להאי מימרא נמי בפרק בתרא דהוריות (יב.) והא דאמרינן אי משיך נהורי' פירש"י שדולק כל זמן שהשמן בתוכו: **ודע** דהא דמאן דבעי למידע אי מצלח עסקיה איתא התם נירבי תרנגול' על שמיה דההוא עסקא ורבינו לא חשש לכתוב על שמיה דההוא עסקא משום דממילא משמע דעל שמיה דההוא עסקא קאמר דנירבי ליה: **ואיתא** תו התם בסמוך האי מאן דבעי למיפק לאורחא ובעי למידע אי חזר לביתו או לא ניקום בביתא דחברא פירוש בית חשוך אי חזי בבואה דבבואה נידע דהדר ואתי לביתא ולאו מלתא היא דלמא חלש דעתיה ומיתרע מזליה וסובר רבינו דהא דאמרינן ולאו מלתא היא לא קאי אלא למאן דבעי למיפק לאורחא ולא לאינך וכ"כ מפי רש"י וכ"כ המרדכי במס' יומא בפי' דלא קאי אלא למאן דבעי למיפק לאורחא מפני שהשטן מקטרג בשעת הסכנה כגון בדרך ובדבר קטן חלש דעתי' ואיתרע מזליה ולפיכך כתב רבינו הני ולא כתב ההיא דבעי למיפק לאורחא: **אמר** אביי השתא דאמרת סימנא מלתא היא יהא איניש רגיל למיכל בריש שתא אתרוגא קרי רוביא וכולי גז"ש וגירסת ספרים דידן בגמרא ג למחזי במקום למיכל פירש"י דטעמא משום דהני מילי גדלי לעגל טפי משאר ירקי ומיהו בתמרי לא שייך האי טעמא: **ומ"ש** רבינו אתרוג' ליתיה בגמרא בנוסחי דידן: ומ"ש רוביא ירבו זכיותינו כרתי יכרתו וכו' כתב המרדכי בריש ר"ה שהיה מנהגו של רבי' האיי לומר על כל דבר ודבר כעין מ"ש רבי' ועל הקרא כתב שאומר יקרע גזר דינינו אבל מדברי רבינו אין נראה שכ"ל שום דבר אלא שם אותם הדברים רומז על הענינים ההם. והרד"א כתב כדברי המרדכי וכתב עוד שי"א בלשון תפלה ירמ"י או"א שיקראו לפניך זכיותינו ושיקרע גזר דינינו. ירמ"י או"א שיתרבו זכיותינו וכן כולם (א): וכתב עוד שיש מביאין רמון ואומרים עליו נרבה זכיות כרמון והטעם שפי' רבינו טעם הקרא לבסוף הוא משום דכל אינך שמם מוכיח על סימן טוב אבל הקרא אין אנו מביאין אותה אלא מפני שגדילתה בשדה היא מהרה והפעולה ההיא אינה נעשית עכשיו בפנינו לפיכך הקדים לפרש שאר מינים ששמם מוכיח על הסימן הטוב: **כתוב** בהג"א אנו נוהגין לאכול ראש איל ודבש חי ומטבילין את הראש בדבש. ובמרדכי דמס' יומא כתוב בשם הגאונים על ראשי כבשים שאנו אוכלים כדי שישמיענו הקב"ה לטובה בר"ה וישימנו לראש ולא לזנב ומה שאנו אוכלין טוסנינ ובשר שמן ושותין דבש וכל מיני מתיקה כדי שתהא השנה הבאה עלינו מתוקה ושמינה וכ"כ בספר ד עזרא אכלו משמנים שתו ממתקים (ג):

שחרית

דרכי משה

(ז) כתוב במנהגים ואין לומר ודברך מלכנו אמת כו' אלא ודברך אמת: **תקפג** (א) וכ"כ הכלבו כתב עוד שאוכלין והריאה כו' לפי שהיא מאירת העינים וכן היה נוהג הר"ם ולא היה נזהר לאכול שום ואגוזים ולא שום דבר עכ"ל הכלבו ולא כמקצת שנזהרים לאכול אגוזים בר"ה ואומרים דאגוז בגימטריא חטא ובמהרי"ל דיש ליזהר בהן משום דמוציאין כיחה וניעה ומבטלין התפלה: (ב) כתב מהרי"ל שנוהגים שרגילין לילך אל הנהר ולומר תשוב תרחמנו וגומר משום דאיתא במדרש זכר לעקידה שעבר אברהם במים עד צווארו ואמר הושיעה כי באו מים עד נפש עכ"ל וכ"ה במנהגים אלא שהוסיף שרואין דגים חיים ואפשר שהיא לסימן שלא תשלוט בנו עין הרע ונפרה ונרבה כדגים בירושלמי דר"ה איתא האי מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזליה ולכן נזהרים שלא לישן בר"ה: (ג) כתב במהרי"ל שצריך לברך תחלה בפה"ע דהוי כדברים הבאים תוך הסעודה ומה שלוקחין תפוח כדי לרמוז

דרישה

סי' רע"ח שכתב הרא"ש אך בספרים המוגהים יש שיש לתופרם מבחוץ אף על פי שבמ"ס כתוב כמ"ש אח"כ וי"א מ"ש במ"ס שיש לתופרם מבחוץ כו' ומשמע דהרא"ש לא ס"ל כמו שתירצו הי"א ואפ"ה כתב הרא"ש אך בספרים מוגהים נמצא וע"ש וכ"כ התוס' בהדיא בפרק כל שעה דף ס' ד"ה אבל עושין תכריכין למת כו' ע"ש וכ"כ הרא"ש בהדיא בהגהת דס"ת סוף דף ע"ד מעניין פתוחה וסתומה ז"ל והירושלמי הוא עיקר נגד מ"ס כי מ"ס נתחבר מדורות אחרונים ולא הובא מדבריו בתלמוד עכ"ל: **סי' תקפג** [א] **סימנא** מילתא היא ק"ק מאי ענין סימנא דאביי לסימנא דרבה דבשלמא סימנא

פרישה

מ"ש להזכיר מקרא קודש ל' מורי ואנו נוהגין לאומרו ועיין בסי' ת"ץ ושם כתבתי טעם למה אנו אומרין אותו: (יג) **ודברך** מלכנו אמת במנהגים כתב שא"ל מלכנו וקיים לעד: (יד) **דהכי** מסקינן הלכתא כו' ס"פ בכל מערבין פי' ולא אמרינן דלא שייך זמן אלא אג' רגלים ע"ש: (טו) **תכתב** בשנה טובה אמר שבספר נקרא מחילה וסליחה ע"ש. א"נ משום דתכתב לשנה ר"ת תל"ט ל' לטיא וקללה וכן לשנה טובה תכתב ר"ת לט"ת שהיא ל' לטיא ומש"ה אמר דכתב

חדושי הגהות

בג' ראשונות ולעיל בסימן קי"ב כתב בשם בה"ג דצרכי ציבור שרי וכבר כתבתי לעיל שנ"ל להגיה שם רב האי במקום בה"ג (מהרל"ח): **תקפג** א הגי' שלפנינו בהוריות ובכריתות א' רבה: ב לפנינו איתא שמין ושפיר ופירש"י משמנת ומשבחת: ג כפי הנוסחא שלפנינו בכריתות אי' להדיא למיכל וטעמא בגמ' אף דמן הדין א"צ למיכל רק למחזי מ"מ נקט פעם אחרת לישנא דלמיכל משום סומא. ולכן לענ"ד בחר רבינו לתפוס יותר מלתא למיכל לפי שהוא דבר הנהוג אצל כ"א: ד הוא בנחמיה ח' ונקרא ג"כ על שם עזרא (ע' ב"ב י"ד):

כבר

תקפד **שחרית** משכימין לב"ה ומסדרין הברכות וקורין הזמירות כדרך שאומרים בשבת ויש מקומות שמוסיפין מזמורים מענינו של יום כגון מלפניך משפטי יצא והרנינו לאלהים עוזנו וקורין ק"ש בברכותיה ומתפללין כדרך שהתפללו ערבית ומחזיר ש"צ התפלה בכוונה ובנחת מלה במלה וכל הצבור יכוונו למה שאומר ש"צ ולא ישיחו שיחה בטלה ויש מקומות שנוהגין לומר פיוטים מעניינו של יום ואין אומרים הלל בר"ה וי"ה דא"ר אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה א"א ישראל שירה לפניך לא בר"ה ולא בי"ה אמר להם אפשר אני יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים לפני נפתחין וישראל יאמרו שירה ומוציאין ב' ספרים בא' קורין ה' (ג) בפ' וירא אליו מן וה' פקד את שרה עד ויהי אחר הדברים האלה ואם הוא שבת קורין בו ז' ומפטיר קורא בשני בקרבנות בפ' פנחס ובחדש השביעי עד סוף פסקא ומפטיר קורא בתחלת ספר שמואל ויהי איש אחד מן הרמתים עד וירם קרן משיחו :

תקפה **ועומד** התוקע לתקוע שצריך שיתקע מעומד דכתיב יום תרועה יהיה לכם (ח) וילפינן מלכם דכתיב גבי עומר וספירת העומר מעומד דכתיב מהחל חרמש בקמה אל תקרי בקמה אלא בקומה (א) וקודם שיתקע יברך לשמוע קול שופר ולא לתקוע דלאו בתקיעה תליא מילתא אלא בשומע [א] כדתנן (כז:) התוקע לתוך הבור כו' לא יצא כתב א"ח ויברך שהחיינו

תקפד **שחרית** משכימין לב"ה וכו' : **ואין** אומרין הלל בראש השנה וי"ה דא"ר אבהו אמרו מ"ה לפני הקב"ה וכו' : **נוהגין** בקצת מקומות לומר בר"ה אחר התפלה הכלבו שהטעם משום דגרסינן בפ"ג בפרק בתרא דר"ה (לב:) אבינו מלכנו חטאנו לפניך וכו' דתעניות (כה:) שפעם אחת גזרו תענית ולא נענו וירד ר"ע לפני התיבה ואמר א"מ חטאנו לפניך ומיד נענה וכשראו הדור שנענה באותה תפלה הוסיפו עליו דברי בקשות ותחנונים וקבעו' לי' ימי תשובה עכ"ל וכ"ל דשאר בקשות שאומרים באבינו מלכנו אומרים בר"ה אבל חטאנו לפניך וכן כיוצא בו דבר שיש בו הודאת חטא אין אומרים מהטעם שאין אומרים וידוי בראש השנה (ו) וכ' הר"ן בפרק דראש השנה כשחל ר"ה להיות בשבת א"מ אומו והרא"ש ז"ל כתב בתשובה המנהג הוא לומר אבינו מלכנו בין בר"ה בין בשבת בינתיים בין בר"ה שחרית ומנחה (ג) ואח"כ שהר"ן לא כתב כן טועה הוא במנהג מקומו כמו ששמעתו מתלמידיו פה אל פה וכל אלו הדברים תלויים במנהג וכל מקום אין רוח חכמים נוחה הימנו עכ"ל : **ומוציאין** ב' ספרים כבר נתבאר בסימן תפ"ח שאע"פ שלא נמצא בתלמוד שהיו מוציאין ספר שני לקרות בו קרבנות היום נוהגין להוציאו ע"פ סדר רב עמרם : **ומ"ש** בא' קורין ה' נתבאר בסימן רפ"ב שבי"ט קורין חמשה : **ומ"ש** שקורין וה' פקד את שרה ומפטיר ויהי איש אחד מן הרמתים בפרק בני העיר (לא:) בר"ה וה' פקד את שרה ומפטיר בחנה ופי' הר"ן לפי שבתיהן נפקדו בר"ה כדאיתא בפ"ק : **כתב** המרדכי בספ"ק דר"ה מצאתי בתשובה אחת דבכ"א החבושי' בבי' האסורים אין מביאין אצלם ס"ת אפילו בר"ה וי"כ כדאמרינן בירושלמי פ' בא לו בכל אתר את אמר הולכין אחר התורה והכא תימא מוליכין תורה אצלו א"ל ע"י ב"א שהם גדולים התורה נתעלה בה והא תמן מוליכין אורייתא גבי ריש גלותא אמר ר' יוסי בר בון תמן ע"י שזרעו של דוד משוקע שם איגון עבדין ולא כמנהג אבותיהם עכ"ל : **כתב** בהג"א בפ"ק דר"ה מלין בין קריאת התורה לתקיעת שופר (ד) וכתב בת"ה סימן רס"ו שהטעם משום דכל הסדר ברית אברהם ועקידת יצחק ע"כ והרוקח כ' בסימן ר"ז שהטעם לפי שהשכינה אצל התורה (ה) :

תקפה ועומד התוקע לתקוע שצריך שיתקע מעומד דכתיב יום תרועה יהיה לכם וילפינן מלכם דכתיב גבי עומר וכו' כ"כ הגה"מ בפ"ג בשם סמ"ק : **וקודם** שיתקע יברך לשמוע קול שופר ולא לתקוע דלאו בתקיעה תליא מלתא וכו' ז"ל הרא"ש בפ' בתרא דר"ה ר"ת כתב שיש לברך על תקיעת שופר משום דעשייתה היא גמר מצותה וראבי"ה הביא הירושלמי תוקע שופר צריך לברך אקב"ו לשמוע בקול שופר ושהחיינו ואח"כ תוקעין וכ"כ בה"ג הא דמברכין לשמוע בקול שופר ולא מברכין לתקוע בשופר או על תקיעת שופר כמו על מקרא מגילה משום דבשמיעת קול שופר הוא יוצא ולא בתקיעת שופר כדתנן התוקע לתוך הבור וכו' פעמים שהתוקע בעצמו לא יצא כגון שהיה עומד על שפת הבור והכניס פיו לתוך הבור ותוקע עכ"ל : ורבינו נתכוון לכתוב דברי בה"ג וקיצר במקום שאמרו להאריך והרמב"ם כתב ג"כ שמברך לשמוע קול שופר וכתב רבינו ירוחם שכן עיקר וסמ"ק כתב כדברי ר"ת ואין נוהגין כן : **וכתב** הגאון מהר"ר אליה מזרחי זלה"ה על דברי סמ"ג דאי כדמפרש לה הטור משום דבשמיעה תליא מלתא ולא בתקיעה והביא ראיה מדתנן התוקע לתוך הבור וכו' הא א"ר הונא ל"ש אלא לאותן העומדין על שפת הבור וכו' ואיכא למימר שאני העומדין על שפת הבור דלא תקעו אבל היכא דתקע אפילו לא שמע יצא עכ"ל . ודבר ברור הוא שלשון רבינו הקצר גרם לו לכתוב כן שאילו היה מעתיק דברי הרא"ש לא היה מקשה כן שהרי מתוקע עצמו מייתי לה : **וכתב** הר"ן בפ"ק דפסחים איכא למידק מפני מה אנו מברכים במגילה על קריאתה ותקנוה בעל מפני שיכול הקריאה להתקיים ע"י אחר ובשופר תקנו הברכה על שמיעתו ותקנוה בלמ"ד לפי שא"א להתקיים ע"י שליח נעבד איפכא שתהא ברכת מגילה על השמיעה ובלמ"ד וברכת שופר על התקיעה ובעל וי"ל שלפי שהמגילה יש בה פיסוק אותיות שצריך לשמוע אותן תקנו ברכתה על קריאתה ללמד שלא בקול בלבד הוא יוצא אלא בשמיעת קריאתה אבל בשופר אין לשון תקיעה מוכיח פיסוק קולות יותר משמיעה עכ"ל : **כתוב** בתה"ד דמי שכבר יצא י"ח תקיעת שופר ובא לתקוע כדי להוציא את חבירו דמן הדין לא יברך התוקע אלא השומע מברך אבל אין נוהגין כן : **כתב** א"ח ויברך שהחיינו וכ"כ הרמב"ם וסמ"ג :

תקפד שחרית משכימין וכו' אף על גב דבפרק הקורא עומד תניא ביום טוב מאחרין לבא וממהרין לצאת ופירש רש"י מאחרין לבא לבית הכנסת שצריך לטרוח בסעודת יום טוב וממהרין לצאת משום שמחת י"ט ס"ל לרבינו דאין זה אלא בג' רגלים שניתנו לששון ולשמחה אבל בר"ה שהעולם נדון בו ומקצת גאונים כתבו דטוב להתענות בו אף על גב דלא קי"ל הכי מכל מקום אינו הגון להרבות בסעודה וכדלקמן בסימן תקצ"ז ועוד דמנהגינו להרבות בקרובו"ץ והגון ליזהר ביותר בר"ה שהוא יום הדין לקרות שמע בעונתה גם לקיים מצות תקיעת שופר בהשכמה ועוד צריך למהר לצאת קודם שש שעות לכן כתב שחרית משכימין וכו' וכן בסימן רפ"א גבי שבת ובסימן תר"ד גבי יה"כ כתב ג"כ שחרית משכימין כדתניא התם אבל בהלכות י"ט בסימן תפ"ח כתב בשחרית נכנסין בבית הכנסת נזהר דלא כתב משכימין לפי דבג' רגלים מאחרין לבא לב"ה משום דמצוה לטרוח בסעודת יום טוב ועיין במ"ש לקמן בסימן תרמ"ד : **ומחזיר** ש"ץ וכו' אף על גב דאזהר' זו גם בכל שאר ימות השנה כדלעיל בסימן קכ"ד מכל מקום כיון דקי"ל כר"ג דבתפלות ר"ה ויה"כ הש"ץ מוציא אף לבקי לדעת רבינו אף בתפלת יוצר דר"ה כך הדין כדלקמן בסי' תקצ"א לפיכך הזהיר על הש"ץ ליזהר בר"ה להתפלל בכונה ובנחת וכו' וז"ש וכל הצבור יכוונו וכו' דאפי' הבקי יכוין משא"כ בשאר ימות השנ' דאין הש"ץ מוציא אלא לשאינו בקי ואין הבקי צריך לכוין אבל ר"ה כולם צריכין לכוין . כתב במרדכי ספ"ק דר"ה בני אדם החבושים אין מביאין אצלם ס"ת אפי' בר"ה ויה"כ ומהר"ם מפדוא"ה חילק דדוקא כשלא היו מיחדין אצלם מערב ראש השנה שום ארון או תיבה רק מביאין אותה ממקום אחר בשעת קריאה ואחר הקריאה מחזירין הספר למקומו בענין זה הוי גנאי לס"ת שיוליכו הס"ת אצלם וכו' ע"ש בתשובה סימן פ"ח :

תקפה ועומד התוקע לתקוע וכו' כ"כ בהגהות סמ"ק סימן ר"ג : **ומ"ש** יברך לשמוע קול שופר כך היא הסכמת הפוסקים וכן נוהגין דלא כהסמ"ג שפסק כר"ת לברך לתקוע בשופר ומיהו בדיעבד אם בירך לתקוע בשופר יצא ואין צריך לחזור לברך לשמוע . ובשם אגודה ושכל טוב דאין לומר בקול דמשמע לעשות צוויו ולשמוע בקולו אלא יאמר קול שופר : **ומ"ש** דלאו בתקיעה תליא מלתא וכו' כ"כ הרא"ש וכתב עוד ופעמי' שהתוקע בעצמו לא יצא כגון שהיה עומד על שפת הבור והכניס פיו לתוך הבור ותוקע עכ"ל ודעת רבינו דהאי ופעמים וכו' הוא לפרש הא דתנן התוקע לתוך הבור לא יצא דמשמע דהתוקע עצמו נמי לא יצא ולמה לא יצא הלא העומד בבור ותוקע ודאי שומע קול שופר ועל זה אמר ופעמים וכו' דהא ודאי אף התוקע אינו שומע קול שופר אלא קול הברה ולא יצא ולפי זה הא דאיתא התם ל"ש אלא לאותן העומדין על שפת הבור וכו' לא אתא להוציא התוקע עצמו דיצא אפילו עומד על שפת הבור והכניס פיו לתוך הבור ואין לחלק בין העומד על שפת הבור ובין עומדין בבור אלא לשומעין דהא ודאי ליתא דפשטא דמתניתין משמע דהתוקע עצמו נמי קאמר דלא יצא אם שמע קול הברה וה"ק לא שנו דלא יצא אלא לעומדין על שפת הבור בין תוקע עצמו ובין לשומעין ממנו התקיעה כיון דלא שמעו אלא קול הברה אבל אותן העומדין בבור דשומע קול שופר יצא בין התוקע עצמו ובין השומעין ממנו התקיעה השתא מפשטא דמתניתין שמעינן דאף התוקע לא יצא אם לא שמע קול שופר אלא קול הברה א"כ השמיעה עיקר אם שמע קול שופר אעפ"י דלא תקע ולכן יש לברך לשמוע קול שופר ולזה לא הביא רבינו אלא המשנה לבדה שממנה עיקר הראייה והשמיט האי ופעמים וכו' מפני שאינה אלא לפרש המשנה ובזה נתיישבה השגה שהשיג הר"א מזרחי על רבינו לפי מה שהבין דאין הוכחות דין זה דבשמיעה תליא מילתא מגופא דמתניתין אלא בהצטרף מילתא דרבא דליתא אלא מגופה דמתניתין לחוד מייתי כדפי' : **כתב** אבי עזרי ויברך שהחיינו כ"כ הרמב"ם בפי"א מהלכות ברכות והסמ"ג

דרכי משה

לרמוז על שדה תפוחים הידוע הנרמז במקרא (בראשית כז) ראה ריח בני כריח שדה עכ"ל מהרי"ל :

תקפד (א) ואין המנהג כדבריו : (ב) ובתשובות בר ששת סימן תקיב שלא לאומרו וכ"ה המנהג ובמהרי"ל כתב דנוהגים להאריך בתפילת ר"ה עד חצות : (ג) וכ"כ בנימין זאב בשם תשובת הגאונים : (ד) כתב הכלבו ויש מקומות שנהגו לקרות התוקע ממנין הה' : (ה) וכתב מהרי"ל ומנהגים דאפילו חל בשבת מלין מיד אחר אשרי ואומר יהללו וכתב מהרי"ל כשחל מילה בר"ה יאמר סליחות השייכים למילה דהיינו זכור ברית במוסף גבי כי זוכר כל הנשכחות אתה קודם שיאמר זכור ברית עכ"ל ואין נוהגין כן ונוהגים לומר יום ליבשה כשחל מילה בר"ה :

תקפה (א) בכלבו יש מקומות שנוהגין לתקוע בר"ה יום ראשון על הבימה וביום ב' במקומו עכ"ל ואין נוהגין כן אלא תוקעין ב' הימים על הבימה קודם התפלה והתקיעות שתוקעין

פרישה

דכתב דנוהגין תכתב בשנה טובה בבי"ת . אבל בשלחן ערוך כתב רמ"א דנוהגין לומר לשנה טובה :

סי' **תקפה** (א) **וילפינן** מלכם כו' אע"ג דכתיב נמי שבו לכם פה עם החמור התם פי' המתינו פה כו' וק"ל : בב"י

סי' **תקפה** [א] **כדתנן** התוקע לתוך הבור ז"ל ב"י כתב הר"י אליה מזרחי ז"ל בביאורי סמ"ג דאי כדמפרש לה הטור משום דבשמיעה תליא מילתא כדתנן התוקע לתוך הבור כו' ק' הרי אמר רב הונא ל"ש אלא לאותן העומדים על שפת הבור כו' . וא"ל שאני העומדים על שפת הבור דלא תקעו אבל היכא דתקעו אפי' לא שמע עכ"ל רמ"ס . ודבר ברור הוא שלשון רבינו הקצר גרם לו לכתוב כן שאילו היה רואה דברי הרא"ש לא היה מקשה כן שהרי מתוקע עצמו מייתי לה עכ"ל ב"י . וי"ל דהרא"ש בפ' בתרא דר"ה דף מ"א ריש ע"ג . כתב בשם הג' שכתב ז"ל דמברכין לשמוע קול שופר ולא לתקוע בשופר או על תקיעת שופר כמו על מקרא מגילה משום דבשמיעת קול שופר הוא יוצא ולא בתקיעת שופר כדתנן התוקע לתוך הבור כו' ופעמים שהתוקע בעצמו לא יצא כגון שהיה עומד על שפת הבור כו' והכניס פיו בבור ותוקע עכ"ל הרא"ש והביאו ב"י בריש סימן זה

דרישה

סימנא דרבה י"ל כיון שרואה שנר דולק יפה ותרנגול משמן שפיר יכול לידע שהש"י הסכים עמו להיות לו לסי' טוב אבל בהאי דאכל כרתי ואתרוג' ואיך מאי סימנא מילתא שייך לומר ביה וי"ל דלאו לדמות את' אביי אלא ה"ק השתא דאמרת סימנא מילתא בעלמא היא ולית ביה משום ניחוש א"כ בהאי נמי לית ביה משום ניחוש ומותר וכ"פ בתשובת הגאונים והביא הגה"ה במנהגים ז"ל ומנהג לאכול מתיקה ואין בזה משום ניחוש מרדכי ריש יומא עכ"ל :

חדושי הגהות

תקפד כבר כתבנו למעלה שדרך הרב"ל למנקט בריש הסי' דברי הטור ואף אם לא יאמר עליהם דבר למען ידעו שהוא התחלת הסי' וכ"ה לקמן בסי' תקצ"א ובסי' תקצ"ח : ול"ג

שהחיינו ויתקע תשר"ת ג"פ ותש"ת ג"פ ותר"ת ג"פ ואם התחיל ולא יכול להשלים כתב ר"י דבר פשוט הוא שמשלים אחר ואפילו ג' וד' ודי בברכה שבירך הראשון כי הראשון מברך בשביל כל הצבור ותוקע ולמה יברך השני ואפילו אם בירך ולא יכול לתקוע כלל השני תוקע בלא ברכה וברכה לבטלה לא הוי כיון שיוצא בתקיעת השני א"ר יצחק למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין וחוזרין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין (ג) כדי לערבב השטן פי' למה תוקעין מיושב קודם מוסף וחוזרין ותוקעין על סדר ברכות ב למה מקדימין לתקוע מיושב כדי לערבב השטן פי' כדי שיתערבב מיד בתקיעה ראשונה שלפני התפלה ולא יקטרג בשעת תפלה (ד) וי"מ שמכח תקיעה ראשונה מתערבב בשנייה והכי איתא בירושלמי בלע המות לנצח וכתיב והיה ביום ההוא יתקע (ה) בשופר גדול כד שמע קול שופר חדא זימנא בהיל ולא בהיל אומר שמא ההיא זימנא דשופר גדול כד שמע תניינ' אומר ודאי מטא זמני' ומירתת ומתערבב ולית ליה פנאי למיעבד קטיגוריא אבל לעולם עיקר תקיעה היא מעומד שהיא על סדר ברכות כדתנן

ב"ח

והסמ"ג בה' שופר ואינו מפורש בתלמוד וכן דאומרי' שהחיינו על קביעות מזוזה ומעקה כמ"ש הרמב"ם לפי שאינו מפורש בתלמוד ובמרדכי הארוך סוף סוכה ראיתי בשם הגאונים דהא דמברך אקידוש דר"ה שהחיינו ואינו פוטר זמן דתקיעת שופר היינו משום דלאו דאורייתא היא אלא רבנן שוויוהו כרגלים דהא בעיא היא ס"פ בכל מערבין אי אמרינן זמן בר"ה ויה"כ משום דלאו רגלים נינהו ואסיקנא דאומר זמן מדרבנן והשתא לא אתא זמן דמדרבנן אקידוש ומפיק זמן דתקיעת. שופר דאורייתא אבל זמן דסוכה שעל הכוס מדאורייתא הוא ומפיק זמן דלולב דהוי דאורייתא השתא ניחא דכיון דתניא בפרק לולב וערבה דמברך שהחיינו אלולב ואסוכה שמעינן דכל שכן דצריך לברך שהחיינו אתקיעת שופר :

ואם התחיל לתקוע וכו' פי' מתחיל ממקום שפסק וכ"כ הרא"ש ומביאו ב"י וכן הדין בש"ץ שטעה שמתחיל השני מתחלת הברכה שטעה זה כדלעיל בסימן קכ"ו ולא דמי להקורא בתורה ונשתתק דהשני מתחיל ממקום שהתחיל הראשון ואעפ"י דשומע כקורא בתורה שאני דכתיב תורת ה' תמימ' וכו' כדלעיל סימן ק"מ וכמ"ש הרא"ש ע"ש ראבי"ה בפ' הקורא עומד :

ומ"ש ואפי' אם בירך ולא יכול לתקוע כלל וכו' אינו מדברי ר"י כי במרדכי הארוך סוף ר"ה כתב משם ראבי"ה דאם לא התחיל הראשון לתקוע מספקא ליה לר"י אם אחר יכול לתקוע בברכה שבירך הראשון או לא אלא מדברי רבינו הוא שפסק כן כמ"ש הרא"ש : **ומ"ש** וברכה לבטלה לא הוי כיון שיוצא בתקיעת השני כתב ב"י וז"ל כ"ל דה"ק ברכה לבטלה לא הוי כיון שהשני יוצא בברכתו אלא שתלה הדבר בשיוצא בתקיעת השני ולא דק כיון דהשני יוצא בברכתו אעפ"י שלא יצא הוא בתקיעת השני כגון שיצא והלך לו או שסתם אזניו ולא שמע התקיעה לא היתה ברכתו לבטלה עכ"ל דעת ב"י דכיון דקי"ל דכל ברכות שהם חובה אעפ"י שיצא מוציא כדאיתא ס"פ ראוהו ב"ד א"כ ה"ג זה שבירך ולא תקע ואפי' יצא והלך לו ולא יצא ידי חובת תקיעה נמי לא הוי ברכה לבטלה כיון דברכת חובה היא ומטעם דכל ישראל ערבים זה בזה מיהו אפשר לייסב דברי רבינו דלא אמרו בברכת חובה אף עפ"י שיצא מוציא אלא להוציא את שאינו בקי אבל לא להוציא את הבקי כדלעיל בסי' רע"ג בשם בה"ג ובק"ש ובתפלה אף שאינו בקי לא כדלקמן בסי' תקצ"ד והשתא בתקיעת שופר היה נראה שצריך השני לברך לכתחלה אם הוא בקי שאינו יוצא בברכת הראשון ואם כן נמשך דברכת הראשון לבטלה היא ע"כ אמר דכיון שהראשון יוצא בתקיעת השני כאילו תקע הוא עצמו נמצא שאין השני צריך לחזור ולברך ולא הוי ברכה שבירך הראשון לבטלה והרב מהר"ל מלובלין פי' דדברי רבינו הם ע"פ דבריו שכתב לעיל בסי' ר"ו דמי שנטל בידו פרי לאכלו ובירך עליו ונפל מידו ונאבד צריך לחזור ולברך אעפ"י שהיה לפניו יותר מאותו המין כשבירך על הראשון כיון שלא כיון דעתו מתחלה לכך וה"נ לא כיון המברך מתחלה אלא לברך על תקיעת עצמו וכיון שלא יכול לתקוע הויא ברכה לבטלה וצריך הב' לחזור ולברך ע"ז אמר דלא דמי דכיון דבירך לשמוע ולא כאכל' ממנו השמיע' כשיתקע הב' א"כ יוצא הראשון בתקיעת הב' ולא הוי ברכה לבטלה . ואין פי' זה במשמעו' לשון רבינו כלל אבל העיקר כדפרי' :

אמר ר' יצחק וכו' בפ"ק דר"ה ופרש"י כדי לערבב שלא ישטין כששמע שישראל מחבבין המצות מסתתמין דבריו עכ"ל אבל הר"ן כתב כדי לערבב השטן פי' להכניע את היצר כדכתיב אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו דהשטן היינו היצה"ר וכדר"ל דאמר הוא השטן הוא היצה"ר הוא מלאך המות אבל בספר הערוך כתוב דגרסינן בירושלמי כתיב ובלע המות לנצח וכתיב ביום ההוא יתקע בשופר גדול כד שמע השטן קול שופר חדא זימנא בהיל ולא בהיל וכו' ונראה לי שלכך הקדימו תקיעות שמיושב אף עפ"י שהיה ראוי להקדים אותם שעל סדר הברכות שהן עיקר לפי שאילו היו מקדימין אותם אפשר שלא יהיו חוששין אח"כ לתקיעות שמיושב שאינן אלא לערבב את השטן וכו' עכ"ל ומביאו ב"י ומשמע לי מדבריו דלפי' קמא דכתב דלהכניע את היצר קאמר לא קשיא כלל למה לא הקדימו התקיעות שעל סדר הברכות שהן עיקר דפשיטא היא דקודם התפלה צריך להכניע היצר ואפילו קודם תפלת שחרית היה ראוי לתקוע להכניע היצר אלא משום גזירת שמד שהיה אז תקנוהו אחר תפלת שחרית כדאיתא התם אבל להירושלמי דלערבב השטן ממש קאמר שיהא בהיל ומפחד ולא יקטרג השתא ודאי קשה כיון שאינו מעורב אלא בשמעו שנית לאחר שהתפלל מוסף ולא יוכל לקטרג בסוף היום בגמר הדין א"כ היה ראוי להקדים אותן שהן עיקר . ותירץ מה שתירץ : **ומ"ש** אבל לעולם עיקר התקיעה היא מעומד שהיא על סדר הברכות כדתנן

ב"י

כתב הרמב"ם פ' י"א מהלכות ברכות אחד העושה מצוה לעצמו ואחד העושה לאחרים מברך קודם עשייתה אקב"ו לעשות אבל א"צ לברך שהחיינו אלא על מצוה שעשה לעצמו עכ"ל . נראה מכאן שמי שיצא כבר ידי תקיעה ואח"כ תוקע להוציא אחרים שלא יברך שהחיינו וכן מי שיצא כבר ידי מקרא מגילה וכן מי שאומר קידוש להוציא אחרי' והוא אינו רוצה לצאת ידי אותו קידוש כך מצאתי כתוב נראה שזה כדעת ת"ה דבסמוך ואין נוהגים כן . ואפשר דהרמב"ם לא איירי אלא במצוה שיש בה מעשה אבל מצוה שאין בה מעשה אלא דיבור או קול מברך שהחיינו אפילו כשעושה אותה לאחרים :

ויתקע תשר"ת ג"פ וכו' יתבאר בסי' תק"ץ בס"ד : **ואם** התחיל ולא יכול להשלי' כתב הר"י דבר פשוט הוא שמשלים אחר ואפילו ג' וד' ודי בברכה שבירך הראשון וכו' כ"כ ג"כ הרא"ש בפ' בתרא דר"ה וז"ל ואם התחיל לתקוע ונעף והולרך אחר לגמור מתחיל ממקום שפסק ואינו לריך לברך כיון ששמע ברכת הראשון ואע"פ שלא היה בדעתו לתקוע מ"מ גם על השמיעה היה לריך לברך לשמוע קול שופר אלא שנפטר בברכת התוקע וה"ה אם תקע נפטר בשמיעת הברכה ואף אם לא יוכל המברך לתקוע כלום נפטר התוקע בברכת המברך עכ"ל . וכ"כ ה"ה בפ"ג בשם רבינו האי וכ"כ המרדכי בסוף ר"ה בשם רבינו יואל שראה מעשה בפני רבינו אפרים וריב"ם שאחד בירך ותקע מקלת התקיעות ושלח השופר לאחר וסיים התקיעות בלא ברכה ורשב"ט הביא ראיה מתוספתא דמגילה מעשה בר"מ שקרא מיושב ונתנה לאחר ובירך עליה ופריך עלה בירוש' זה קורא וזה מברך א"ר ירמיה מכאן שהשומע כקורא וכי היכי דהשומע כעונה ה"נ שומע כתוקע עכ"ל . ומשמע דהיינו דוקא כשהיה שם התוקע בשעת הברכה אבל אם לא היה שם באותה שעה לריך הוא לברך בודאי :

ומ"ש רבינו וברכה לבטלה לא הוי כיון שיוצא בתקיעת השני כ"ל דה"ק ברכה לבטלה לא הוי כיון שהשני יוצא בברכתו אלא שתלה הדבר בשיוצא בתקיעת השני א ולא דק דכיון שהשני יוצא בברכתו אע"פ שלא יצא הוא בתקיעת השני כגון שיצא והלך לו או שסתם אזנו ולא שמע התקיעה לא היתה ברכתו לבטלה :

א"ר יצחק למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין וחוזרין ותוקעין וכו' בפ"ק דר"ה (טז.) (ב) ומשום דלכאורה משמע דאתקיעות דמעומד מתמה למה הן לריכות כיון שכבר תקעו מיושב וא"א לפרש כן שהרי עיקר התקיעות על סדר הברכות הן לכך פי' רבי' דאתקיעות דמיושב מתמה למה הן לריכות כיון שסופן לתקוע על סדר הברכות והן תקיעות של עיקר וכ"פ הר"ן ג"כ : וכתב עוד הר"ן ז"ל שלכך הקדימו תקיעות דמיושב אף על פי שהיה ראוי להקדים אותם שעל סדר הברכות שהן עיקר לפי שאילו היו מקדימים אותם אפשר שלא היו חוששים אחר כך לתקיעות מיושב שאינן אלא לערבב את השטן בלבד ולפיכך הקדימו תקיעות דמיושב שבידוע שלא יזלזלו באותם שעל סדר הברכות :

וכתב עוד שהקשו בתוספות דהא עבר משום בל תוסיף ותירצו דלא שייך בל תוסיף בעשיית המצות ב"פ :

ואמאי דאמרינן כדי לערבב את השטן פירש הר"ן ולהכניע את היצר כדכתיב (עמוס ג) אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו דשטן היינו יצה"ר :

ומ"ש רבינו פי' כדי שיתערב מיד בתקיעה ראשונה וכולי וי"מ שמכח תקיעה ראשונה מתערבב בשנייה והכי איתא בירוש' וכו' כל זה כתוב ברוקח וסמ"ג

דרכי משה

שתוקעין על סדר התפלה בשניהם במקומו ב"י כתב במנהגים ויהפוך השופר לצד ימין שנאמר (זכריה ג) והשטן עומד על ימינו לשטנו ובמהרי"ל והתוקע אל יסמוך לשום דבר שאם ינטל אותו דבר הסומך עליו היה נופל ודרש מהרי"ל

דרישה

זה • וק"ל על ישובן דלא ייסב מידי דמכ"ש דיש לתמוה על רבינו דכיון דהרא"ש פי' דבריו והביא ראייה מתוקע עצמו למה סתם הוא והביא ראייה מהא דתנן כו' והם העומד על שפת הבור קאי • ונלע"ד דרבינו דקדק יפה בקיצור והעתיק תחלה ל' המשנה וגמרא ומ"ש עליו הרא"ש ואח"כ נבוא אל ביאור דברי רבינו • בפ' ראוהו ב"ד דף כ"ד ע"ב שנינו התוקע לתוך הבור או לתוך הדות אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא • והם בגמרא אמר רב הונא ל"ש אלא לאותן העומדים על שפת הבור אבל אותן העומדין בבור יצא עכ"ל ופרש"י מפני שהעומדים בתוך הבור שמעו קול שופר לעולם • וכתב הרא"ש ע"ז דף ל"ע ריש ע"ב ז"ל משמע מתוך פרש"י דאותן העומדים על שפת הבור פעמים שומעים קול שופר ופעמים שומעים קול הברה וכן משמע לישנא דרב הונא דאמר ל"ש דמתניתין מפלגא בין שמע קול שופר ובין שמע קול הברה אלא לאותן העומדים על שפת הבור אבל העומדים בבור לעולם שומעין קול שופר ולא ידעתי מה הבחנה יש אם קול שופר שומע אם קול הברה שומע • אם תלוי בהבחנת אדם שיאמר שמעתי קול שופר או תלוי בעומק הבור או בהתקרב אדם על שפת הבור והתרחקו ממנו ולא מסתברא שיהא תלוי בהבחנ' האדם דילמא נשתנה תקיעת הבור פעמים קול שופר ופעמים קול הברה שמע ואם תלוי באמירה או בקירובו וריחוקו לבור כל זה צריך שיעור ע"כ נראה לי אע"ג דרב הונא אמר ל"ש אינו בא כ"א לפרש המשנה וה"פ ל"ש אם קול הברה אלא לאותם העומדים

פרישה

(ב) **בב"י** משום דלכאורה משמע דמתקיעות דמעומד מתמה למה הן לריכין כיון שכבר תקעו מיושב לכ"כ דכיון כו' ר"ל עיקר התימה על התקיעות שמיושב :

(ג) **כדי** לערבב השטן כתב ב"י בשם הר"ן דפי' כדי להכניע היצ"הר כדכתיב אם יתקע שופר דהיינו שטן היינו יצה"ר ול"כ דרבינו לא ס"ל פי' זה אלא ר"ל לערבב השטן שלא יקטרג על ישראל וכן פי' בהדיא שם התו' ורש"י ע"ש דף י"ו ע"ב :

(ד) **וי"מ** שמכח תקיעה ראשונה מתערבב בשניי' כו' ר"ל ולפי' הראשון הוה תקיעות שבברכות גזירת הכתוב וכ"מ בהאי טעמא . דלפי הי"מ אם אין האדם שם כ"כ ואומר די בתקיעה ראשונה או שלא היה מצוי שופר על עירבוב השטן א"צ לתקוע שנית . ולדעת ראשונה כיון דגזירת הכתוב הוא צריך לתקוע פעם שנית ע"כ . וא"ת אמאי לא תני במתניתין כי אם תקיעה שניה כמ"ש רבינו לקמן מיד בסמוך ז"ל כדתנן העובר לפני התיבה בשני כך י"ל דבין לפי' ראשון ובין לפי' שני דמתני' לא תני אלא התקיעות שהן עיקר • ולפי' ראשון הוי תקיעות שבברכות עיקר טעמא שהן גזירת הכתוב ומעירבוב השטן לא קא איירי וכן לפי' שני כמו נקט תקיעות שעל סדר הברכות לומר לך שבסדר הברכות צריך התקיעות כדי שלא יערבב השטן בשעת התפלה וממה שצריך לתקוע ב"פ משום בהיל ולא בהיל . מזה לא קמיירי וק"ל : (ה) **בשופר** גדול כתב במהרי"ל כ"ב ע"א דנראה לו שיתקע בקרן ימין של איל שהוא גדול מדשמאל :

כדתנן

הדרושי הגהות

תקפה א ול"נ דרבינו לא כיון למה שהבין הוא אלא שהיה ק' לרבינו אע"פ ששניהם יוצאים בתקיעה זו מ"מ לא כיון המברך בברכתו אלא על התקיעה שיתקע הוא בעצמו וכיון שלא היה יכול לתקוע כלל א"כ להוי ברכתו לבטלה מידי דהוי אנטל בידו פרי לאוכלו ובירך עליו ונפל מידו ונאבד שנתבאר לעיל בסי' ר"ו שצריך לחזור ולברך אע"פ שהיה מאותו המין לפניו יותר כשבירך על הראשון ומידי דהוי אמברך אדעתא לקרות בפ' חנוכה ונזכר שיש לו לקרות בפ' ר"ח תחלה שנתבאר לעיל בב"י סימן ק"מ שצריך לחזור ולברך א"כ ה"נ לימא הכי כיון שבירך אדעתא שיתקע הוא ולא היה יכול לתקוע א"כ ליהוי ברכתו לבטלה ולברך שנית על התקיעה השנייה מפני זה כתב רבינו לא דמי משום שהראשון לא בירך לתקוע אלא לשמוע וכיון שיוצא בשמיעת תקיעת השני א"כ שפיר שמע תקיעת השופר כמו שהיתה כוונתו בברכתו מה לי שמע תקיעת עצמו מה לי שמע תקיעת אחר מ"מ השמיעה חדא היא וא"כ אה"נ אילו לא יצא הראשון בתקיעת השני דהוי ברכתו לבטלה וודאי אם בירך מתחלה אדעתא להוציא האחרים ולא שיצא הוא בברכתו לא הוי ברכתו לבטלה מידי דהוי אבל ברכת חובה שאע"פ שיצא כבר מוציא אבל זה שבירך אדעתא שיצא הוא ג"כ אם לא היה יוצא בתקיעתו הוי ברכתו לבטלת כמו גבי ברכת הפירות והס"ת שהביא וא"כ דברי רבינו מכוונים ודקדק שפיר (מהרל"ח) : ב דכיון שעיקרם ניתקנו על סדר ברכות למה תוקעין כו' כצ"ל וכן איתא' בטור שלפני מהרל"ח :

הבדק

(ו) כדתנן העובר לפני התיבה בי"ט של ר"ה השני מתקיע פי' מי שמתפלל תפלת מוסף מתקיע ודקדק רב האי מדקאמר מתקיע ולא אומר תוקע אלמא אחר תוקע ולא ש"צ (ז) וכתב א"א ז"ל והטעם כי הא דתנן בפרק אין עומדין (לד·) העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטרוף פי' שמא יטרף דעתו בעניית אמן ואז לא ידע מהיכן יתחיל לחזור ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו מזה הטעם עצמו ואם הוא בטוח שנושא כפיו וחוזר לתפלתו שאינו מתבלבל רשאי וכן הטעם בכאן דתקיעה ודאי לא הוי הפסק הלכך אם הוא מובטח שחוזר לתפלתו רשאי לתקוע וכ"כ בעל העיטור מסתברא שאם ש"צ יודע לתקוע הרשות בידו אלא מנהג הראשונים שהיו זריזין במצות ומחבבין אותן כל אחד ואחד נוטל חלקו כדי לקבל שכר וכ"כ אחי ה"ר יחיאל ז"ל וכן עוד מנהג. באשכנז שגדולי העיר מקדימין לתקוע כל מי שזריז בו יותר מה שאין כן בספרד שבורחים מן המצוה עד שצריכים לשכור אחד מן השוק לתקוע להם ולא ידעתי מאין מצאו היתר זה כי נ"ל שאסור כדתניא (ב"מ נח:) השוכר את הפועל לשמור הפרה והתינוק אין נותנין לו שכר שבת אלמא בהדיא קתני שאסור ליטול שכר שבת אלא ע"י הבלעה כדמפרש בסיפא דברייתא ששכרו לשמור חדש משם יראה שיצא שכרו בהפסדו וע"ז נאמר עבירה גוררת עבירה ע"כ: וא"ר יצחק כל שנה שאין תוקעין בה בתחלתה מריעין לה בסופה מ"ט משום דלא מיערבב שטן ומפרש בה"ג דלא דאקלע בשבתא אלא דאיתיליד אונסא ולא תקעו רמז לדבר אין שטן ואין פגע רע ראשי תיבות שופר פי' כשיש שופר אין פגע רע אע"פ שאין שופר מפורש בתקיעות ר"ה אנו לומדין אותו מיובל דכתי' בי' והעברת שופר תרוע' בחדש השביעי:

שופר

סמ"ג כתב הא דירוש' בשם המדרש וכתב עוד וזל' המדרש אם לא יתפחד מ"מ זוכר שלקץ הימים כשיתקע בשופר גדול יגיע זמנו להיות נבלע לנצח ולעולם כששומע קול שופר זוכר אותה שעה כאדם שרואה מת שזוכר יום המיתה ומעורבב בזה ואינו יכול לקטרג ובספר הזוהר כתוב ת"ח ביומא דר"ה עלמא איתדן וכו דינא דקב"ה יתיב ודן כל עלמא ואיהו סטרא אחרא קאים מסטרא דא וכל אינון דאתדנו למותא אשגח עלייהו ואתרשימו קמיה ובשעתא דישראל מתערו רחמי עלייהו בההוא קול דשופר כדין אתערבו כול' דלא ידעי ולא משגחי באינון דאתדנו עד דלבתר כל אינון דלא מהדרי בתשובה ואגזר עלייהו מותא ודאי נפקין פתקין מבי מלכא ואתמסרו ליה כיון דאתמסרו לא אהדרו פתקין עד דיתעביד דינא וישראל כולהו בעיין לאסתמרא מיניה :

כדתנן (שם לב:) העובר לפני התיבה בי"ט של ר"ה הב' מתקיע פיר' מנהגם היה שש"צ המתפלל ביוצר אינו מתפלל במוסף אלא ש"צ אחר וקתני דתקיעות שעל סדר הברכות אין תוקעין אותם אלא במוסף ולא ביוצר ומתמה בגמרא אמאי אין תוקעין ביוצר דהא זריזים מקדימים למצות א"ר יוחנן בשעת השמד שנו ופירש"י עו"ג גזרו שלא יתקעו והיו אורבים להן כל שש שעות לקץ תפלת שחרית לכך העבירום לתקוע במוספין וכתבו התוספות (שם) ואף על פי שבטל השמד לא עבדינן כדמעיקרא דחיישינן שמא יחזור דבר לקלקולו ולפירו' הירושלמי ניחא טפי דמפרש שם שדמו עו"ג שנאספו לתקוע תרועת מלחמה ועמדו עליהם והרגום ולכך תקנו תקיעות וברכות במוסף דכי חזו דקרו בקריאת שמע ומתפללין וקורין בתורה וחוזרין ומתפללין ותוקעין אמרי בנימוסייהו אינון עסקין כלומר בחוקיהם ובתורתם : ומ"ש רבינו דקדק רבינו האי מדקאמ' מתקיע ולא קאמר תוקע אלמא אחר תוקע ולא ש"ץ כ"כ בשמו הרא"ש והר"ן בפרק בתרא דר"ה : ומ"ש בשם הרא"ש עד רשאי לתקוע הכל כפ' רבינו כך הוא ר"ל שעיקר התקיעות הם כנזכר וביאור המשך לשון אותן שמעומד ומדקדוק רבינו האי משמע שאותן שמעומד אינן עיקר שאם היו עיקר היה יכול הש"ץ לתקוע ולא היה הפסק אבל כיון שאין הש"ץ רשאי לתקוע ומשמע דטעמא משום דהוי הפסק אלמא אינם עיקר לכך כתב דברי הרא"ש דמפרש טעמא שאין ש"ץ תוקע לא הוי משום הפסק אלא מפני הטירוף אבל הפסק לא הוי מאחר שהן עיקר התקיעות : הלכך כתב דברי רבי' האי וכתב עוד ואע"ג דאמרינן גבי סוטה (ל:) מקרא את ההלל שהוא גם כן לשון מפעיל התם נמי טעמא לפי שמקרא אותו לצבור כדאמרינן התם הוא אומר הללויה וכל העם אומרים הללויה : וכתב עוד אחרי שהטעם כדי שלא יטעה בברכות נ"ל שש"ץ רשאי לתקוע תקיעות שמיושב משום דלא שייך בהו האי טעמא ופשוט הוא (ג) : ולא ידעתי מאין מצאו להם היתר זה כי נ"ל שאסור כדתניא השוכר את הפועל וכו' המרדכי כתב בס"פ אע"פ אהא דקאמר התם (סד·) מיחזי כשכר שבת מכאן פסק הר"ב יש לי חשש על החזני' שמשכירי' אותם להתפלל בשבת וה"ר שמואל אומר דאין איסור דהא נותנים שכר לקיים המצו' להתפלל עכ"ל ויש לתמוה על ה"ר שמואל דאטו כדי לקיים המצוה נחלל שבת וי"ל דבגמרא איתא הא על מורד ומורדת דקא בעי מ"ט איהו דיהבינן לי' דשבת ומ"ש איהי דלא יהבינן לה דשבת ומשני איהי דמיפחת קא פחית לא מיחזי כשכר שבת איהו דאוסופי קא מוספא מיחזי כשכר שבת ופירש"י כשכר שבת וגזירה משום מקח וממכר ושכירות עכ"ל ומשמע דאפי' אי הות מוספא ליכא איסורא אפי' מדרבנן דהא מקח וממכר גופיה לא מתסר אלא מדרבנן והיכי גזרינן במורד דאוסופי מוספא אטו מקח וממכר ה"ל גזירה לגזירה אלא ודאי לית ביה איסורא כלל אפי' מדרבנן אלא דלתקן להוסיף לכתחלה לא רצו חכמים משום דהוי מיחזי לאינשי כשכר שבת וכן משמע בפרק מקום שנהגו (נ:) דת"ר ד' פרוטות אין בהם סימן ברכה לעולם וחד מינייהו שכר מתורגמנין מפרש טעמא משום דמיחזי כשכר שבת ואם איתא דהוה שום צד איסור בדבר לא הל"ל אין בהם סימן ברכה דמשמע דלית בהו אסורא אלא שאין רואין סימן ברכה ועוד דמשמע שהיה דרכם לשכור מתורגמני' בשבתות וי"ט להשמיע הדרשה לרבים וטעמא כדפרישית דכיון שאינו שוכר אותו בשבת עצמה אלא מע"ש שוכר אותו שאין איסור בדבר אלא שיש לחוש לכתחלה היכא דאפשר ובמקום מצוה לא חששו כלל וזהו דעת ה"ר שמואל שכתב דאין איסור אלא חששא בעלמא כיון דלקיים המצוה הוא שרו ושלא כדברי הר"ב ה"ר יחיאל כנ"ל : ומ"ש ואור"י כל שנה שאין תוקעין בה בתחלתה מריעין לה בסופה וכו' בפ"ק דר"ה (יז·) פי' צריכי' להתריע בסופה מפני הצרו' שיבואו עליהם כדתנן בפ"ב דתעניות שמתריעין על הצרות : ומ"ש ומפרש בה"ג לא דאיקלע בשבת וכולי כ"כ שם הר"ן בשמו : ומ"ש רמז לדבר אין שטן וכו' הם דברי רבינו הכ' שבנוטריקון שופר נרמז הא דא"ר יצחק כל שנה שאין תוקעין בתחלתה מריעין בסופה דנוטריקון שופר אין שטן ואין פגע רע שתוקעין שופר משמע הא אם אין תוקעין יש שטן ויש פגע רע והיינו שמריעין בסופה כדקאמר רבי יצחק : אע"פ שאין שופר מפורש בר"ה אנו לומדים אותו מיובל וכו' בפ' בתרא דר"ה (לג: לד) ת"ר מנין שבשופר ת"ל והעברת שופר תרועה אין לי אלא ביובל בר"ה מנין ת"ל בחדש השביעי שאין תלמוד לומר בחדש השביעי ומה ת"ל בחדש השביעי שיהו כל תרועות חדש השביעי זה כזה ובסוף הברייתא מייתי לה מדכתי' שביעי ביובל וכתיב שביעי בר"ה בג"ש ומפרש בגמרא דה"ק אי לאו ג"ש הוה מייתינא לה בהיקישא השתא דאתא ג"ש היקישא לא צריך :

שופר

כדתנן העובר וכו' נראה דמביא ראייה שהיא העיקר מדלא תנן במתניתין דתוקעין מיושב אלא תנן דתוקעין על סדר הברכות אלמא דעל סדר הברכות הוא העיקר ואגב גררא הביא מה שדקדק רבינו האי מדקאמר מתקיע : ומ"ש הרא"ש על דבריו ומהרש"ל כתב וז"ל אינו מביא ראיה אלא על שהוא על סדר הברכות עכ"ל ולא משמע הכי ומה שפי' ב"י שלפי דעת רבינו האי משמע שעל סדר הברכות אינם עיקר ולכך היה הפסקה בתפלה אם הי' ש"ץ תוקע והרא"ש סובר דהם עיקר אלא הא דאין ש"ץ תוקע לאו משום דהוי הפסקה בתפלה אלא מפני הטרוף נראה דאינו אמת דא"כ ה"ל להרא"ש לכתוב הך דר' יצחק סמוך לאותה משנה ודברי רבינו האי עליהם אבל מדכתב הרא"ש הך דר' יצחק בריש פרק קמא והך דר' האי בפ' בתרא אלמא דאין ענין זה עם זה כלל אלא רבינו מביא ראיה דעל סדר הברכות הוא העיקר ואגב גררא הביא רבינו מה שכתב הרא"ש על משנה זו כדפרי' : הלכך אם הוא מובטח וכו' וכתב מהרש"ל דלמהר"ם גבי כהנים דאפי' הוא מובטח לא סמכינן עליה היכא דאיכא אחר הכי נמי לענין תקיעה עכ"ל : מריעין לה בסופ'· ב"י פי' צריכין להתריע בסופה מפני הצרות שיבואו עליהן כדתנן בפ"ב דתענית ומהרש"ל פי' דהוא מלשון רעה עיין בהגהותיו לסמ"ג : ומפרש בה"ג וכו' איכא לתמוה על מ"ש במהרי"ל דוקא שהיו מזידין שלא לתקוע אבל כשנתבטלה מחמת אונס לא יאונה להם און וי"ל דבה"ג מדבר באונס דאבדה דקרוב לפשיעה הוא וכ"כ בהגהת מרדכי פ"ק דר"ה לאו שחל בשבת אלא כגון שנאבד השופר או אונס אחר כלומר אונס אחר הדומה לאבידה שהיו יכולין להשמר ממנו שלא יגיע לו שום אונס ולא נשמרו זה נחשב למזיד אבל מהרי"ל מדבר באונס דגנב' דקרוב לשוגג הוא א"כ שהמושל גזר שלא לתקוע א"כ התוקעין אינם יכולין לתקוע דכל זה חשוב אונס דאיקלע בשבתא :

שופר

דרכי משה

מהרי"ל כשתוקע יהפוך השופר למעלה שנאמר (תהלים מז) עלה אלהים בתרועה וכ"ה ברוקח : (ה) נוהגים שהחזן המתפלל שחרית מקרא לפני התוקע מלה במלה סדר תקיעות כדי שלא יטעה בתקיעתו ומנהג יפה הוא :

וטוב

פרישה

(ו) כדתנן העובר לפני התיבה אינו מביא ראייה אלא על סדר הברכות ודו"ק מורי אבל לע"ד נראה דמייתי ראייה שהן עיקר שהרי לא נזכר במשנה שתקעו שום תקיעה כ"א אלו שמתקיע שמתפלל מוסף · והא דאמר רבי יצחק למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין כו' על מנהגינו בעלמא קא יהיב טעמא וכ"כ הר"ן שם אמ"ש בגמרא וברי"ף לפני מימרא זו אמר אבהו מפני מה תוקעין בשופר של איל כו' שבשום דוכתא לא תנן הכי אלא אמנהגינו הוא דיהיב טעמא והביא ראייה ממסכת תענית שמצינו כיוצא בזה ע"ש : (ז) וכתב א"א ז"ל והטעם והמשך דברי רבינו הוא כך שלא תדקדק מדברי רבינו האי כיון שאין ש"ץ רשאי לתקוע משום הפסק ש"מ דתקיעות מעומד אינן עיקר דאל"כ לא הוו הפסק לכן כתב רשאי לתקוע ז"ל מהרי"ל דף כ"ב ע"א וכן היה נוהג מהר"י סג"ל אם לא היה שום תוקע אחר אלא הוא והיה כשאר עומד במקומו לפני העמוד והיה תוקע ולא כשאר תוקעין שתוקעין על סדר הברכות והולכין על המגדל . וז"ל מורי אמר שפסק מהר"ם [עיין בהגהות רמ"ף בסי' קכ"ח שמביא דברי מהר"ם באריכו' ורמיותיו והוא מהמרדכי שכתב] גבי כהנים שאפי' הוא מובטח כו' לא סמכינן עליה היכא דאיכא כהן אחר ה"ה לענין תקיעות וק"ל עכ"ל וכן פי' כולם הב"י ורמ"א ורמ"י בסי' קכ"ח שדוקא כשאין שם כהן אחר וגם בטוח שלא יטרוף או עולה לדוכן עיין סי' קכ"ח · שהעתקתי ג"כ בק"ש ע"ש בסי' קכ"ח ע"ש · ותימא דכאן פסק ב"י בש"ע דאפילו יש אחר אם הש"ץ מובטח יכול לתקוע דהכי דייקי לשונו דכתב בסי' זה סעיף ד' ז"ל אחר תוקע ולא ש"ץ כדי שלא יתבלבל ואם הוא מובטח שחוזר לתפלתו רשאי לתקוע עכ"ל ודו"ק בל' אחר תוקע וגם במה שסיים רשאי לתקוע דמשמע אפילו יש אחר וגם ק' דברי רבינו הטור אהדדי דלעיל סי' קכ"ח מביא דברי הסמ"ג בקיצור ומשמע מיניה ג"כ דס"ל דווקא כשאין כהן אחר סמכינן אזה שהוא בטוח שהרי כתב ז"ל אפי' אם אין שם כהנים אחרים לא יעלה אא"כ הוא מובטח וגם כאן בסי' זה כ' ואם הוא בטוח אחר שכתוב ואם אין שם כהן אחר דמשמע דעל אם אין כהן אחר קאי וק' דמסיק מיד וכ' ע"ז ז"ל וכ"כ ב"ה מסתברא שאם ש"ץ יודע לתקוע הרשות בידו אלא מנהג ראשונים שהיו זריזים במצות כו' דמשמע דמורי אפילו יש אחרים שיכולין לתקוע אפ"ה רשאי הש"ץ לתקוע אם הוא מובטח וכבר דימה

ברכת

דרישה

העומדים על שפת הבור שהקול מתבלבל קודם שיצא לחוץ דלעולם אין שומעין אלא לקול הברה אבל לאותם העומדים בבור לעולם קול שופר הם שומעין ויצאו עכ"ל הרא"ש · והנה יש לעורר על רבינו שמייתי ל' וכתב כדתנן התוקע בתוך הבור לא יצא דמשמע לעולם לא יצא דהרי המשנה חילק ותנא אם קול שופר שמע יצא · לכן ע"כ צ"ל דרבינו תפס פי' הרא"ש הנ"ל לעיקר דפי' דברי רב הונא דמה שאמר אם קול הברה שמע לא יצא דהיינו העומדים על שפת הבור · דהם לעולם לא יצאו · ומ"ש אם קול שופר שמע יצא ז"ל העומדים בתוך הבור לעולם יצאו ומיהו משמע דצריך לגרוס בדברי רבינו כדתנן התוקע לתוך הבור לתוך בלמ"ד ולא בתוך בבי"ת וכן מצאתי הגירסא בדברי רבינו בספרים מדוייקים וכ"כ באסר"י וכן לשון משנה הנ"ל התוקע לתוך הבור כו' ור"ל שעומד על שפת הבור ומכניס פי השופר לבור ותוקע לא יצא התוקע דעליה קאי דאילו גירסת ספרים שלפנינו דכתב בה התוקע בתוך הבור בבי"ת לא הוי מיושב למה קתני לא יצא סתמא דהא התוקע בתוך הבור משמע כמי דהתוקע עומד בתוך הבור ותוקע שם ואז יוצא התוקע וגם כל העומדים עמו בתוך הבור דכולן שומעין קול שופר ולמה סתם וקתני לא יצא וא"כ הוא לא ק"מ ארבינו דמייתי ראייה בקצרה מהא דתנן התוקע לתוך הבור לא יצא דאף שהעומדים בתוך הבור יצאו בתקיעה זו מ"מ האי ליצא משמע דהתוקע אינו יוצא וה"ט משום דבשמיעה תליא מילתא ולא בתקיעה והוא קול הברה שמע ולא קול שופר . ומ"ה קתני כמו המתניתין לא יצא ל' יחיד משום דאתוקע קאי אלא דכ"ש הוא שאר העומדים אצלו על שפת הבור דלא יצאו ומשום דקתני ל' יחיד באומרו אם קול הברה שמע לא יצא דקאי אתוקע קתני כמי אם קול שופר שמע יצא ג"כ בל' יחיד אעפ"י שקאי אהעומדים בתוך הבור · ורב הונא פירשו ונקט בלשונו לשון רבים משמע דאם קול שופר שמעו יצאו צריכין לפרש דקאי אעומדים בתוך הבור פי' ולא אתוקע וכמ"ש פי' כמי אם קול הברה שמע לא יצא ג"כ אהעומדים על שפת הבור וה"ה כמי דהתוקע לא דהא הוא כמי לא שמע רק קול הברה ודו"ק · ולולי פה קדוש הרא"ש כלע"ד דמ"ש במשנה אם קול שופר שמע או קול הברה שמע קאי אקול התוק' וה"פ אם קול שופר שמע דהיינו שעומד

התוקע

תקפו שופר של ר"ה צריך שיהיה ראוי לתקוע בו ושיתקע התוקע במקום שראוי לתקוע ובזמן שראוי לתקוע ויהי' התוקע ראוי לתקוע ושתהיה התקיעה כסדרה והכשרה: שופר הראוי לתקוע בו כיצד שיהא של איל וכפוף דא"ר אבהו למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידתו של יצחק ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני וכפוף דא"ר לוי מצות שופר של ר"ה וי"ה בכפוף ואיתא בירושלמי כדי שיכפפו לבם בתפלה ודווקא לכתחלה אבל בדיעבד או שאין לו איל וכפוף יוצא בשאר מינין ובפשוט חוץ מבשל פרה דתנן כל השופרו' כשרי' חוץ משל פרה נמצא שיש בו ג' חילוקים של פרה פסול אפי' בדיעבד

תקפו שופר של ר"ה צריך שיהיה ראוי לתקוע בו וכו' כל זה הולך ומתבאר בסי' זה ובסימנים שאחריו עד ס"ס תק"ץ:

שופר הראוי לתקוע בו כיצד שיהא של איל וכפוף דא"ר אבהו למה תוקעין בשופר של איל וכו' בפ"ק דר"ה (טז.) כלומר הרי שצריך שיהא של איל ואח"כ מביא ראיה שצריך שיהא כפוף מדא"ר לוי ומימרא דרבי לוי היא בפרק ראוהו ב"ד (כו:) והא דמשמע מדרבי לוי דבי"ה תוקעין היינו דוקא בי"ה של יובל:

ומ"ש דוקא לכתחלה אבל בדיעבד או שאין לו איל וכפוף יוצא בשאר מינים ובפשוט יתבאר טעמו בסמוך אצל סברת הרמב"ם: **ומ"ש** דתנן כל השופרות כשרים חוץ משל פרה משנה זו היא בפ' ראוהו ב"ד (שם.) וטעמא מפורש במתני' מפני שהוא קרן דמע"ג דכל השופרות נקראו קרן דכתיב והיה במשוך בקרן היובל בשמעכם את קול השופר אמרינן בגמרא דכל השופרות איקרו קרן ואיקרו שופר דפרה קרן איקרי שופר לא איקרי וכתב הר"ן בשם התוס' דהא דלא מפיק נמי של ראם מפני שהוא קרן כדכתיב וקרני ראם קרניו ולא משכחן דאיקרי שופר היינו משום דלא איצטריך למעוטי אלא אותן שהן חלולים אבל אותן שאינן חלולים כגון של ראם וכבי לא איצטריך ליה למעוטי דפשוט דלא מקרי שופר אלא אותם שהם חלולים מלשון שפופרת עכ"ל. וזהו מ"ש רבינו בסמוך בשם הרמב"ן וכ"כ ר"י דשל ראם ושל שאר חיות שאינם חלולים פסולים לכ"ע:

וכ' עוד הר"ן וא"ת דתיש ליתסר דלא איקרי שופר ואיקרי קרן דכתיב והצפיר קרן חזות בין עיניו איכא למימר דתיש וכבש חד מינא הוא וכחד שמא מיקרי כדכתיב שה כשבי' ושה עזים א"נ דהתם במראה הנבואה היה נראה כנביא כדי להראותו תקפו של צפיר שלא היה בה נקבות אלא זכרות ולפיכך קראה קרן:

וכ' עוד מיהו אע"ג דמסקינן חוץ משל פרה אפשר דדוקא בטהורים אבל בטמאים לא דהא אמרינן בפ' במה מדליקין (כח:) לא הוכשרו למלאכת שמים אלא של בהמה טהורה בלבד ושופר מלאכת שמים היא דאמרי' לעיל כיון דלזכרון קא אתי כלפנים דמי ומיהו לאו ראיה גמורה היא דהתם בפרק במה מדליקין משמע דמשכן גופיה לא גמרי' מהיא דלא הוכשרו למלאכת שמים דהא אמרינן בההוא שמעתא מאי הוי עלה דתחש וכדאיתא התם ולפיכך הדבר צ"ע עכ"ל (א):

ומ"ש רבינו נמצא שיש בו ג' חילוקים וכו' דברים אלו יתבארו טעמם בסמוך והג' חילוקים שהזכיר רבינו נראה מתוך לשונו שהחילוק הא' הוא השופרות הפסולים אפילו בדיעבד דהיינו של פרה וכן קרני החיות שהם עצם אחד. והחילוק השני הוא השופרות שאינם כשרים אלא בדיעבד דהיינו שופרות של שאר מינים שקרניהם חלולים אבל הם פשוטים. והחילוק הג' הוא השופרות שיוצאים בהם לכתחלה דהיינו שופרות של מינים שקרניהם חלולים והם כפופים ואע"פ שכתב שמצוה מן המובחר לחזור אחר של איל לא מנה אותו בחילוק ד' משום דכיון דכל שהם כפופים דאפי' אינם של איל יוצאים בהם לכתחלה לא רצה למנות של איל חילוק בפני עצמו. אבל תמהתי על הרא"ש שכתב בשם הרמב"ן פרק ראוהו בית דין וז"ל שלשה מדות בשופרות כל השופרות כשרים בדיעבד בין פשוטים בין כפופים חוץ משל פרה מפני שהוא קרן ולכתחלה מצוה בכפופים ובכל הכפופים תוקעים והא דקתני בזכרים זכרים לאו דוקא אלא אכפופים לחוד קפיד ונקט זכרים לפי שהם כפופים וה"ה לכל הכפופים והא דאר"א למה תוקעין בשופר של איל ל"ד נקט איל דשאר כפופים נמי שרי לכתחלה אלא טעמא דמנהגא קא מפרש וה"ק למה תוקעין בשופר של איל ומחזירין עליו למצוה מן המובחר כדי שיזכור לנו עקידת יצחק הלכך מצוה מן המובחר בשל איל עכ"ל וכ"כ הר"ן ג"כ ונראה מלשונם שהג' מדות היינו שופרות שיוצאים בהם בדיעבד דוקא ושיוצאים בהם אפי' לכתחלה ושהם מצוה מן המובחר אבל הנך דבדיעבד נמי פסולים לא חשיב דכיון דהנך אינם חלולים אין שם שופר עליהם וג' מדות דמנו בשופרות שהן הוגנין כשופרות הן ומ"מ אפשר לפר' דבריהם בענין שכתבתי שנראה מלשון רבינו שהג' מדות הן זולת מה שהוא למצוה מן המובחר:

וטעם מחלוקת הרמב"ם ושאר מפרשים הוא במאי דתנן פרק ראוהו ב"ד (שם:) שופר של ר"ה של יעל פשוט שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות ר"י אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים וביובל בשל יעלי' ומיפסק' הלכת' כר"י בר"ה וכדא"ר לוי שופר של ר"ה וי"ה מצוה בכפופים וסובר הרמב"ם דת"ק ור"י לעיכובא פליגי וכיון דקי"ל כר"י נמצא דאין יוצאין אלא בשל איל בלבד ולפיכך כתב ושופר שתוקעין בו בין בר"ה ובין ביובל הוא קרן הכבשים הכפוף וכל השופרות פסולים חוץ מקרן הכבש עכ"ל. ומע"ג דלכאורה נראה דלא קפיד הרמב"ם אלא שיהא קרן כבש אבל לא אכפוף א"א לומר כן דהא ר' לוי דאמר מצוה בכפופים אוקימנא כר"י ואם איתא דמשכחת לה של זכרים שאינם כפופים לא ה"ל לאיסתבק לישנא דזכרים דקאמר ר"י דכל עיקר מילתא תלוי בזכרים אלא ודאי כל של זכרים כפופים הם והכי אמרינן בגמרא בהדיא גבי ר' לוי הוא דאמר כי האי תנא דתניא ר"י אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים כפופים אלמא סתם זכרים כפופים הם וכ"כ ג"כ בסמ"ג. וכ"כ הר"ן שהוא דעת הרמב"ם אלא שתמה עליו וכפ"ז מ"ש ושופר שתוקעין בו בין בר"ה בין בי"ה הוא קרן הכבשים הכפוף לאו למימרא דאיכא קרן כבשים שאינו כפוף אלא ה"ק שופר שתוקעין בו הוא קרן הכבשים שסתם קרן זה הוא כפוף ומפני כך כתב וכל השופרות פסולים חוץ מקרן הכבש ולא כתב חוץ מקרן הכבש הכפוף דסתם קרן כבש הוא כפוף ונתמו כפירושו זהו דעת הרמב"ם אבל הרא"ש כתב בתשובה נראה דל"פ ת"ק ור"י אלא למצוה אבל כולהו מודו דיוצא בדיעבד בין בשל איל בין בשל יעל כדקתני רישא כל השופרות כשרים חוץ משל פרה ואם לא מצא של איל יוצא בשל יעל או בשל עזים ותדע דלמצוה פליגי דהא ר' לוי מצוה קאמר ועוד אטו פשוט וכפוף בקרא כתיבי תעבירו שופר כתי' ביובל וילפי' ר"ה מיני' וכיון דכולהו איקרו שופר חוץ משל פרה אמאי לא יצא ועוד דמשמע מלתייהו דרבנן ור"י מחלוק' בפ"ע ולא קיימי אפלוגת' דת"ק ורבי יוסי וכו' אלא ודאי ר"י ורבנן בר פלוגתייהו דוקא למצוה פליגי וכ"כ הרמב"ן ג' מדות כשירות בשופר וכו' והתו' חזרו והקשו דהא ר' לוי דאמר מצוה של ר"ה וי"ה בכפופים היינו משום דיליף ר"ה וי"ה מהדדי בג"ש דשביעי כדאמרינן לקמן בברייתא כדתנן שוה יובל לר"ה וכו' אי הוה משום מצוה בעלמא כדקאמר כמה דכייף איניש טפי עדיף האי טעמא שייך דוקא בר"ה שהתקיעה לתפלה ולזכרון ולא ביובל שאין התקיעה אלא לסימן שילוח עבדים ולהשמטת קרקעות ומתוך זה היה נראה שאין יוצא בר"ה אלא בכפוף וי"ל דקושיא חלושה היא זאת לדחות כל הראיות חזקות שכתבתי ויש לדחות קושיא זו דר' לוי סבר כיון דבג"ש ילפי' מהדדי ויש טעם לומר בר"ה הסגה כפופים למצוה מעתה כדי להשוות' יחד ראוי גם ביום הכפורים להצריך כפופים למצוה ואף על גב דלא שייך ביה האי טעמא עכ"ל הרא"ש וכן דעת הר"ן. וגם ה"ה הזכיר דעת זה שכתב על דברי הרמב"ם שטה אח' י"ל דמתני' דשופר של ר"ה למצוה היא בדוקא וזו היא שטת ההשגה וכ"כ שם א"א הפריז על מדותיו אלא מצוה בכפופים ואם תקע בשל יעל יצא ע"כ ולא ידעתי למה כתב בשל יעל יצא דלפי שטה זו כל השופרות החלולים כשרים בדיעבד וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ועיקר עכ"ל ה"ה. ומה שתמה על הראב"ד אין לו מקום דודאי פשיטא דיעל דנקט הראב"ד לאו דוקא אלא משום דכל של יעל סתמו הוא פשוט וכדתנן שופר של ר"ה של יעל פשוט נקט יעל וה"ה לאיכך מיני דאע"ג דפשוטים הם יוצא בהם בדיעבד וכ' ר"י דכדברי הראב"ד והרמב"ן עיקר: **ודע** שהר' הה"ר אליה המזרחי זלה"ה בתוספותיו לסמ"ג טען בעד הרמב"ם מכח קושיא התוספות דטעמ' דכמה דכייף איניש טפי עדיף לא שייך אלא בר"ה ולא ביובל דאדרבה פשוט עדיף טפי שהוא סימן נידים פשוטות לשלח עבדים לצאת מתחת ידיהם לא כפוף שהוא סימן שיהו כפופים ודחה מה שתי' הרא"ש דילפי מהדדי בג"ש דג"ש לא גמיר אלא מלתא דכתיבא בקרא אבל מלתא דלא כתיבא בקרא דאינה אלא למצוה לא וא"כ עכ"ל דר"י נמי לעכובא קאמר וקבלה היתה בידם שהשופרות מהם בפשוט ומהם בכפוף אלא דת"ק דר"י ס"ל דר"ה בפשוט משום דכמה דפשיט איניש בתפלתו טפי עדיף ור"י ס"ל בכפוף משום דכמה דכייף איניש בתפלתו טפי עדיף עכ"ל א ונראה שמפני שהרגיש הרא"ש שיש להשיב כן כתב דיש לדחות קושיית התו' כלומ' דאינו תי' גמור אלא דחייה בעלמא ואעפ"כ כתב דאינו חושש לקושייתם מטעם שכתב דקושיא חלושה היא זאת לדחות כל הראיות חזקות שכתבתי הלכך סגי ליה בדחיה בעלמא וז"ל ה"ה אפשר שדעת הרמב"ם אינו אלא למעט של פרה אבל של עז ותיש בכלל כבש הם וכן של יעלים עכ"ל: **והשתא** היכא למידק במ"ש רבינו לעיל ודוקא לכתחלה אבל בדיעבד או שאין לו איל וכפוף יוצא בשאר מינים ובפשוט חוץ מבשל פרה דמשמע לכאורה דה"ק אם אין לו שופר שיש לו ב' תנאי' הא' שהוא של איל הב' שהוא כפוף אלא הוא של איל אבל אינו כפוף או הוא כפוף אבל אינו של איל יוצא דכיון דלית ליה אחר הוי כדיעבד

תקפו שופר של ר"ה וכו' עד אבל בדיעבד או שאין לו איל וכפוף יוצא בשאר מינין משמע דבכפוף ואינו של איל אינו יוצא אלא בדיעבד ותימה דבסמוך כתב דבכפוף יוצא בו לכתחלה אף שאינו של איל ותירץ ב"י שמה שכתב רבינו בתחלה או שאין לו אלא איל וכפוף הכי קאמר שאינו של איל וגם אינו כפוף וכו' ופירש עוד שהשלשה חנוקים מכבד של איל וכפוף ומה שלא מנה אותו בחלק הרביעי היינו מפני שאינו אלא למצוה מן המובחר ע"ש ולא נהירא אלא לדעת רבינו חלק הראשון הוא של פרה דפסול אפילו בדיעבד חלק השני שאר המינים דכשרים בדיעבד חלק שלישי אילים כפופים דכשרים לכתחלה כמבואר בדבריו ודעתו דאעפ"י דהרא"ש הסכים לדברי הרמב"ן דלכתחלה מצוה בכפופים ובכל הכפופים תוקעין והא דתנן זכרים לאו דוקא וכו' אין זה אלא כדי לפרש מתניתין בהא דאמר רבי יהודה בזכרים דפשטא לאו דוקא זכרים כי היכי דשל יעל לתנא קמא לאו דוקא יעל כמ"ש הרא"ש בשם הרמב"ן ה"נ זכרי' לר"י על כן הוסיף ואמר דהאי לר' יהודה זכרים דוקא משום עקדת יצחק א"כ כי אמר בגמרא מר סבר פי' ר' יהודה כל דכייף טפי עדיף הל"ל דעדיף טפי משום עקדת יצחק אלא ודאי זכרים לר"י לאו דוקא כל זה לפרש מתניתין אבל לבתר דמתא ר' אבהו ואמר למה תוקעין בשופר של איל דאלמא דמצוה מן המובחר בשל איל כמ"ש הרמב"ן בסוף דבריו א"כ ממילא נשמע דשל יעל וכפוף אינו כשר אלא בדיעבד וזה כתב רבינו מתחלה שיהא של איל וכפוף דאמר ר' אבהו וכו' ולא הביא דר' יהודה דמתניתין משום דלאו דוקא זכרים קאמר אבל מדר' אבהו דצריך איל למצוה מן המובחר כדי להזכיר עקידתו של יצחק א"כ זה דינו לכתחלה והיינו דבר"ה בדאיכא לפנינו שופר של איל ושל עזים צריך לתקוע לכתחלה בשל איל וע"ז כתב רבינו ודוקא לכתחלה אבל בדיעבד פי' כשכבר תקעו בשל איל או שאין לו של איל וכפוף בין באיל ואינו כפוף ובין בכפוף ואינו איל או אפי' אינו איל וגם אינו כפוף יוצא בדיעבד כדתנן כל השופרות כשרים וכו' וכמ"ש הרמב"ן דעד כאן לא פליגי אלא למצוה וכו':

ומ"ש נמצא שיש בו ג' חלוקים וכו' חזר וכתב כדי לפרש כל חלק וחלק ואמר של פרה פסול ואפילו דיעבד וכו' וזהו חלק אחד כדי להביא ע"ז דברי הרמב"ן

א ב"ה ומ"מ יש לגמגם ממ"ש ה"א מזרחי ז"ל שקבלה היתה בידם מהם בכפוף מהם בפשוט אלא דת"ק דר"י סבר דשל ר"ה הוא בפשוט וכו' וקשה דא"כ הוי של יובל בכפוף הפך המכוון בו וכמו שכתב הוא ז"ל שהפשוטות סי' לשילוח עבדים ולא כפוף שהוא סימן שיהו כפופים :

דרכי משה

תקפו (א) וטוב להחמיר : עיין

דרישה

התוקע בתוך הבור ותוקע שם כמצא דשומע נמי קול שופר יצא התוקע וה"ה כל העומדים עמו בבור אלא שלא איירי מהתוקע. ואם קול הברה שמע ר"ל שעומד התוקע על שפת הבור ומכנים השופר לתוך הבור לא יצא התוקע וה"ה כל העומדים עמו על שפת הבור. וע"ז קאי רב הונא בגמרא לפרש ל"ש דאם קול הברה שמע דלא יצא אלא אותן העומדים על שפת הבור אבל העומדים בבור יצאו קמ"ל דאף התוקע עצמו אינו יוצא מ"מ אחרים העומדים

פרישה

ברכת כהנים לתקיעה. ונלע"ד דס"ל לרבינו דכיון דמנהגן היה לברוח מהתקיעה כמ"ש שהמנהג בסדר היה לברוח מהמצות עד שהוצרכו לשכור אחר מהפסוק א"כ מקרי אין שם אחר לתקוע דהא כל א' אינו רוצה לתקוע ורוצים שש"ץ הוא שלוח' ומושכר להם שיתקע לכך אם הוא מובטח רשאי לתקוע משא"כ בנשיאת כפים דאם יש שם כהן אחר התור' רמיא עלי' בג' ענין שכל אחד ואחד מחויב לישא כפיו. ובזה מיושב ג"כ הש"ע וק"ל:

וס"ה

חדושי הגהות

תקפו א הבדק הבית הנרשם כאן הוא משולל הבנה ולענ"ד שגו המדפיסים בציונו ואין כאן מקומו רק שייך לעיל אחר מלת עכ"ל (של המזרחי שהביא הב"י) :

ול"ג

בדיעבד וכ' הרמב"ן (ס) וה"ה בקרני רוב החיות שהם עצם א' ואין שמם בלה"ק שופר שאין נקרא שופר אלא מקרנים החלולים שיש להם זכרות בפנים ונקלף גרדן מן הזכרות כגון של כבשים ואילים ועזים אבל רוב החיות הן עצם א' ופסולים כמו של פרה וכל שאר מינין כגון יעל ועזים כשרים בדיעבד אפילו הם פשוטים ולכתחלה בעינן שיהא כפוף ואפילו בשל עזים ומ"מ מצוה מן המובחר לחזור אחר של איל לזכור עקידת יצחק והרמב"ם ז"ל כתב כל השופרות פסולים חוץ מקרן הכבשים והכל תפשו עליו בזה: הגוזל שופר ותקע בו יצא אפילו לא נתייאשו הבעלים ממנו (ט) שופר של ע"ג של עו"ג לא יתקע בו ואם תקע בו יצא של ע"ג של ישראל לא יצא שאינה בטלה עולמית וכתותי מכתת שיעורא הלכך אפילו בשל עו"ג לא יצא אא"כ לא נתכוון לזכות בו אבל אם נתכוון לזכות בו ה"ל ע"ג של ישראל (י) ואע"פ שהוא גזול הא אמרינן

כדיעבד והוא כתב בסמוך דכל שהוא כפוף יוצאין בו לכתחלה אע"פ שאינו של איל לכך נ"ל דה"ק אם אין לו שופר שיהיה בו שום הנאי מג' תנאים אלו שאינו של איל אלא שאר מיני' וגם אינו כפוף אלא פשוט יוצא בדיעבד שאם היה כפוף אע"פ שאינו של איל תוקעין בו לכתחלה:

הגוזל שופר ותקע בו יצא וכו' כ"כ הרא"ש (סס) דאיתא בירושלמי מה בין לולב לשופר א"ר אסי בלולב כתיב ולקחתם לכם משלכם ברם הכא יום תרועה יהיה לכם מ"מ והרמב"ם כתב בפ"א כלשון הזה שופר הגזול שתקע בו יצא שאין המצוה אלא בשמיעת הקול אע"פ שלא נגע בו ולא הגביהו השומע יצא ואין בקול דין גזל וביאר דבריו ה"ה שבא לחלק בין שופר הגזול ללולב ומצה הגזולים ונתן טעם לפי שמצות השופר אינ' אלא השמיעה והשמיעה היא בלא הנגעה ובלא הגבהה מן השומע אף על פי שתוקע נגע בו מ"מ אין השומע נוגע בו כלל אלא שומע הקול היוצא ואין בקול דין גזל ולפיכך אף התוקע יוצא בו אבל לולב ומצה אין אדם יכול לצאת י"ח בהם אלא בנגיעת גופן ולפיכך כשהן גזולים לא יצא בהם זהו ביאור דברי רבינו וכן מפ' בירושלמי מה בין לולב ומה בין שופר א"ר אלעזר תמן בגופו הוא יוצא הכא בקולו ודברי' פשוטים הם והשגות א"א אפי' יהיה בקול דין גזל יום תרועה יהיה לכם מ"מ הכי איתא בירוש' ע"כ סובר הרא"ש כדברי מי שאומר כן בירו' ומ"מ אין כאן מקום להשגה אחר שהדין והטעם שהזכיר רבינו אמת עכ"ל:

כתב הג"א בסוף ר"ה בשם א"ז שופר הגזול פסול ומפרש בירושלמי כגון שגזל שופר משופה הוא דאסור אבל גזל קרן ושיפהו דמים הוא חייב לו וכשר ע"כ. ומאחר שהפוסקים שכתבתי מכשירים וא"ז פוסל וכולם ניתלים בירושלמי ראיתי להעתיק דברי הירושלמי ולבאר לפי דברי המפרשים המכשירים ולפי דברי הפוסלים. גרסי' בר"פ לולב הגזול שופר של ע"ג ושל עיר הנדחת ר"א שאמר כשר תני ר' חייא כשר תני ר' הושעיה פסול הכל מודים בלולב שהוא פסול מה בין שופר ומה בין לולב א"ר יוסי בלולב כתיב ולקחתם לכם משלכם לא משל איסורי הנייה ברם הכא יום תרועה יהיה לכם מ"מ אר"א תמן בגופו הוא יוצא ברם הכא בקולו הוא יוצא ויש קול אסור בהנייה מה פליגין בשגזלו משופה אבל אם גזלו ושיפהו דמים הוא חייב לו ע"כ בירושל' וה"פ דמדאפליג ר"ח ור' הושעיה בשופר של ע"ג ושל עיר הנדחת ממילא נשמע דפליגי נמי בגזול דמר מדמי ליה ללולב ומר לא מדמי ליה וקאמר דע"כ לא פסל ביה ר' הושעיה אלא כשגזלו משופה דאית ביה משום מצוה הבא' בעבירה אבל אם גזלו ושיפהו דמים היא חייב לו דקנייה בשינוי מעשה ושינוי השם ולא מיקרי גזול וא"ז סובר דכיון דבגמרא דידן אמרינן דבשופר של עיר הנדחת לא יצא א"כ קמה לה הלכתא כר' הושעיה דפסל וא"כ שופר הגזול נמי פסול כל שגזלו משופה והיכך רבוותא דמכשרי בגזול טעמייהו דכיון דר"א סבר כר' חייא ור' יוסי מדמפרש טעמיה משמע נמי דסבר כוותיה וה"ל ר' הושעיה יחיד לגבייהו ולא קי"ל כותיה ואע"ג דבגמרא דידן (ר"ה כח.) פסלינן בשל עיר הנדחת ובע"ג של ישראל ור' חייא מכשר בשל ע"ג וליכא למימר דדוקא בדעו"ג מכשר ולא בשל ישראל דהא עיר הנדחת ע"כ בשל ישראל היא איכא למימר דאע"ג דפסלינן לה בגמ' לאו משום טעמא דר' הישעיה פסלינן ליה דאיהו פסל ליה משום איסורי הנייה ואנן לא פסלינן ליה משום איסורי הנאה דהא שופר של ע"ג של עו"ג אסור בהנאה הוא וכן שופר של עולה אסור בהנאה הוא ואפ"ה מכשרינן להו אלמא לאו מטעמא דאיסורי הנאה פסלינן לשל ע"ג של ישראל ושל עיר הנדחת אלא משום דכתותי מכתת שיעורייהו וכדאמרינן בגמרא בהדיא וא"כ אע"ג דהלכתא כוותיה בעיר הנדחת ובע"ג של ישראל לאו מטעמיה הוא דאילו לא הוה אלא ההוא טעמא הל' כר' חייא דלאיסור הנאה אינו פוסל בשופר אי מטעמא דר' אלעזר אלא דהיכא דאיכא טעמא אחרינא דכתותי מכתת שעוריה לא אסיק אדעתיה ר' חייא דמיפסיל מש"ה ובהאי לחודיה הוא דלא קי"ל כוותיה הלכך בשופר הגזול דלא שייך ביה כתותי מיכת' שיעוריה נקטינן כר' חייא דמכשר ואפ"ל עוד דכי מכשר ר' חייא בשל עיר הנדחת לאו לגמרי מכשר אלא משום דשמעיה לר' הושעיה דפסל משום דאסור בהנאה א"ל אי משום האי טעמא כשר הוא דאין איסור הנאה לחוד פוסל בשופר אבל אה"נ דאיהו נמי פסל בשל עיר הנדחת משום דמיכתת שיעוריה כדאיתא בגמרא דידן וקם ליה רבי חייא אליבא דהלכתא:

שופר של ע"ג של עו"ג לא יתקע בו ואם תקע בו יצא של ע"ג של ישראל לא יצא וכו' בפרק ראוהו ב"ד (כח) אמר רבא שופר של ע"ג לא יתקע בו ואם תקע בו יצא וטעמא משום דמצות לאו ליהנות ניתנו פי' לא ניתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צוארם ניתנו וכתב הרא"ש וה"א דאמרינן בפ' כיסוי הדם דלא יצא ומפרש טעמא התם משום כתותי מכתת שיעוריה התם מיירי בע"ג של ישראל שאין לו ביטול עולמי' וכיון שאין לו ביטול כתותי מכתת שיעוריה והכא מיירי בע"ג של עו"ג כיון דראוי להתבטל לא מכתת וא"ת ע"ג של עו"ג נמי מכי אגבהה נעשית ע"ג של ישראל וי"ל במגביה ע"מ שלא לקנותה יכך הם דברי רבינו ודבר פשוט הוא שמ"ש רבינו ואע"פ שהוא גזול הא אמרינן דיוצא בגזול קאי למה שכתב דבשל עו"ג לא יצא אלא א"כ לא נתכוון לזכות בו דהשתא ה"ל גזול. והר"ן כתב גם כן כדברי הרא"ש ז"ל וכי אמרינן דאם תקע יצא דוק' בע"ג או בשמשי ע"ג דעו"ג דכיון דבביטול סגי ליה לא מכתת שיעוריה אבל בע"ג

הרמב"ן דס"ה קרני רוב החיות וכו' וזהו חלק הראשון. וכל שאר המינין וכו' זהו כדברי הרא"ש והרמב"ן שבזה מודה ר"י לת"ק קמא ולפי דת"ק סבירא ליה דשל יעל פשוט ולא כפוף וסה"א דר"י דמודה לת"ק בדיעבד ס"ל כמי דוקא פשיט לזה אמר רבינו דליתא אלא בעינן לכתחלה כפוף ואפילו בשל עזים דגם ר"י דאומר זכרים כפופים לאו דוקא זכרים אלא אפי' יעלים בעינן כפופים כמ"ש הרא"ש והר"ן וכדפי' והוא החלק השני. ומכל מקום מצוה מן המובחר וכו' הוא חלק הג'. ונראה דאתא לאשמעינן דלא תימא הא דאיל לכתחלה דוקא בשנזדמנו לפניו אבל כשאין כאן של איל אין צריך לחזר אחריו ולכך חזר ואמר מצוה מן המובחר לחזר וכו' דאיל עדיף אף לחזר אחריו ומשום הכי כתב בתחלה דבשל עזים בדיעבד דוקא כיון דלכתחלה צריך לחזר אחר של איל ונמצא לפי זה דלשון רבינו שאמר ולכתחלה בעינן שיהא של כפוף ואפילו בשל עזים אין פירושו כפירוש לשון לכתחלה שאמר הרמב"ן בזה דאילו הרמב"ן כוונתו אפילו בדאיכא נמי של איל דלפי משנתינו אין לחלק בין זכרים ליעלים אבל דברי רבינו הם על המסקנא דר' אבהו ולא שרי לכתחלה בשל עזים אלא כשאין שם איל כלל ולפי שהב"י לא הרגיש בזה כתב מה שכתב. ונראה שכל זה אינו אלא בר"ה עצמו כשהגיע זמן לתקוע ונושאין ונותנין איזהו שופר כשר טפי לתקוע בו אבל קודם ר"ה דעדיין לא חל עליו חיוב תקיעה יכול לקנות שופר של עזים אף על פי שיש לפניו ג"כ של איל אלא שצריך לקנותו בדמים יקרים ויודע שלא יהא בעירו שופר של איל בר"ה אפי' הכי אין חייב לקנות של איל בדמים יקרים אלא יש לו דין הידור מצוה עד שליש ולא יותר כדלקמן גבי לולב וראיה ברורה מפרק אלו דברים בפסחים (דף ס"ט) דאותביה אביי לרבה מערל שלא מל ענוש כרת דברי רבי אליעזר ופירש רש"י ערל גדול שלא מל ע"פ ענוש כרת בשביל שהיה ראוי לתקן מו' שעות מזמן שחיטת הפסח ולמעלה ולא ניתקן ולא דמי לטמא ושהיה בדרך רחוקה שאין יכולין לתקן באותן שש שעות ומקמי הכי לא רמיא חיובא עלייהו אלמא אף על גב דלא חזי רמיא מצוה עליה היכא דאיפשר למיתקן וכו' וגדולה מזאת קאמר עלה בפרק כיצד צולין (דף פ') היו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין משלחין אחד מהן לדרך רחוקה ועביד פסח שני ולא מיחייב כרת מאחר שבשעה ששולחין אותו לא מיחייב בפסח ולא רמיא מצוה עליה:

וכתב הרמב"ן והוא הדין בקרני רוב החיות כלומר הדין הוא שוה דשניהם פסולין אבל טעם הדין אינו שוה דשל פרה אינו פסול אלא משום דבקרא קרי לה קרן ולא איקרי שופר ועוד דאין קטיגור נעשה סניגור ועוד דקיימא גילדי גילדי כדאיתא פ' ראוהו ב"ד ובשאר רוב החיות ליכא הני טעמי ופסוליהו משום דבעינן שופר מלשון שפופרת והוא שיהא חלול ויש לו זכרות וכו' ופרה אף על פי שהוא חלול ויש לו זכרות פסול משום דקרא קרי ליה קרן ולא קרי ליה שופר ועוד כו': **הגוזל** שופר ותקע בו יצא כתב הרא"ש דה"א בירושלמי ומה בין לולב לשופר אמר רב אסי בלולב כתיב ולקחתם לכם משלכם ברם הכא יום תרועה יהיה לכם מכל מקום נראה דמיתורא דיהיה דרש לרבית מכל מקום אפילו גזול אי נמי מדכתיב גבי לולב לכם בריש' והדר פרי עץ הדר למימרא משלכם אבל הכא ברישא יום תרועה למימרא מכל מקום וכדדרשינן מדכתב ברישא לא תחסום והדר בדישו אלמא דלא תחסום מכל מקום:

והרמב"ם פירש משום דאין בקול דין גזל והכי איתא בירושלמי ועיין בב"י: **ומ"ש** רבינו אפי' לא נתייאשו הבעלים ממנו נראה דאתא לאורויי דלא תימא דוקא נתייאשו ואפילו הכי לכתחלה לא משום דמאיס למצוה קמ"ל דאפי' לא נתייאשו מגזירת הכתוב דלא בעינן בשופר משלכם ומיהו נראה דאף נתייאשו לכתחלה לא יתקע בו דמשמעות הפוסקים שכתבו בסתם בדיעבד יצא אבל לכתחלה משמע דאין לחלק בין נתייאשו ללא נתייאשו:

שופר של ע"ג של עו"ג לא יתקע בו וכו' מימרא דרבא בפ' ראוהו ב"ד והא דבדיעבד יצא אע"פ"י דאסיר בהנאה אם לא ביטלה עו"ג היינו משום דקי"ל מצות לאו ליהנות ניתנו ואפ"ה לכתחלה לא דמאיס למצוה:

ושל ע"ג של ישראל אפי' בדיעבד לא יצא דכיון דבשופר בעי שיעור כדי שיראה לכאן ולכאן והכא כתותי מיכתת שעוריה כיון דאין לו ביטול כאילו אין כאן שיעור דמי אבל בשל עו"ג אע"ג דלא ביטלה עו"ג כיון דיכול לבט'ה ע"י עו"ג כל שעה שירצה יש לה שיעור מקרי וכל זה שלא כר"ת פ' כסוי הדם ופ' מצות חליצה ופ' לולב הגזול דמחמיר בשל עו"ג כל זמן שלא ביטל וכמ"ש משמו המרדכי פ' ראוהו ב"ד אלא כפי' הראשון שכתבו התו' לשם שהסכימו לזה הרשב"א בתשובה בסי' ה' והרא"ש והר"ן פ' ראוהו ב"ד והיא דעת רש"י בפ' מצות חליצה ע"ש:

ומ"ש הילכך אפי' בשל עו"ג לא יצא אא"כ לא נתכוין לזכות בו כ"כ התוספות והרא"ש והר"ן ושאר מפרשים ונראה דהיינו דוקא בשופר שאין לו בעלים כגון שהוא של הפקר אבל ביש לו בעלים אפי' נתכוין לזכות בו לא קנאו כיון שיש לו בעלים ולא נתייאשו ממנו אלא כיון דרבא סתמא קאמר דבשל עו"ג יצא ומשמע אפי' אין לו בעלים קמפרשי התו' דלא יצא בזו אא"כ לא נתכוין לזכות בו ומ"ש רבינו ואעפ"י שהוא גזול לא קאי להיכא שאין לו בעלים אלא מילתא חדתא קאמר וקאי אשל עו"ג בשיש לו בעלים דאעפ"י דאיכא תרתי לריעותא דהוא של ע"ג של עו"ג והוא גזול מבעליו אפ"ה יוצא בו. אבל ב"י כתב וז"ל ודבר פשוט הוא

פרישה

(ס) **וה"ה** בקרני רוב החיות כו' פי' אעפ"י שלא נזכר בהם לא שופר ולא קרן ואין כאן הוכחה מ"מ כיון שאינם חלולים לא איקרי שופר ושל פרה חלול הוא לכך נ"ל שטעמא הוא מפני שלא נקראת שופר וק"ל:

(ט) **שופר** של ע"ג של עו"ג כו' פרק ראוהו ב"ד פרש"י שמשמשין בו לע"ג ונאסר בהנאה ולהכי לכתחלה לא יתקע בו דהתקיעה בעצמה הנאה לאדם שהוא תיקע וכמ"ש לקמן בשם הכלבו. א"נ כפשוטו כיון שהוא של ע"ג אינו ראוי שיתקע בו תקיעת מצוה גם יש לחשש שמא יזכה בו ואם תקע בו יצא דמצות לאו ליהנות ניתנו ובלא נתכוון לזכות בו כמ"ש רבינו מיד דאו יוצא כיון שראוי להתבטל אסר"י ע"ש:

(י) **ואע"פ** שהוא גזול פי' אם הוא של ע"ג של עו"ג ולא נתכוון לזכות בו:

ניקב

דרישה

העומדים בבור ושומעים קול שופר יוצאים והשתא א"ש הכל: גם הרא"ש נראה דפירושו כן אבל דברי ב"י א"א לפרש כן מדכתב רבינו קיצר הלשון וכו' ולפי פי' הראשון והאמירן לית ביה שום קיצור רק כפתור ופרח גם מה דקאמר הגירסא שם על רב הונא ז"ל תנ"ה התוקע לתוך הבור ולתוך הדות יצא והתנן לא יצא אלא לאו ש"מ דרב הונא ה"פ שמייתי ראייה לדרב הונא מדקתני ברייתא התוקע לתוך הבור יצא. דמשמע אפי' עומד בחוץ ותוקע נמי יצא וק' דהא תנן במתניתין דאם קול הברה שמע דהיינו שעומד בחוץ לא יצא אלא ודאי מתני' ר"ל התוקע והעומדים עמו בחוץ. וברייתא ר"ל העומדים בבור שלא מתקיעתו דהתוקע העומד בחוץ ומכניס השופר בתוך הבור. ובזה מיושב נמי ל' הרא"ש שהעתקתי לעיל דמייתי לי' הגמ' שכתוב ז"ל מש ס דבשמיעת קול שופר הוא יצא ולא בתקיעה כו' כגון התוקע לתוך הבור כו' ופעמים שהתוקע בעצמו לא יצא כגון שהיה עומד על שפת הבור והכנים פיו לתוך הבור ותקע עכ"ל שה' מאי ופעמים דכתב הלא זהו פי' דמשגם עצמו דקתני אם קול הברה שמע ומיהו הביא ראייה דבשמיעה תליא מהא דתנן התוקע בתוך הבור וע"ד שכתבתי. ודוחק לומר דכתב ופעמים לכי שטת כרש"י דאינו פסול לעולם כ"א לפעמי' כמ"ש לעיל והיינו אם קול הברה דוקא. א"כ דהאי ופעמים כו' שכתב חוזר נפרש הראייה שמייתי ולומר דמהאי משנה נשמע דלפעמים שעומד בחוץ ותוקע לתוך הבור אינו יוצא ולאפוקי

אמרינן דיוצא בגזול: המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו [א] תקיעת מצוה דמצות לאו ליהנות ניתנו ולא חשיב הנאה מה שיוצא בו ידי חובתו· כל הקולות כשרים בשופר הלכך היה קולו עב מאד או דק מאד או באיזה ענין שיהיה כשר (יא) [ב] ניקב וסתמו שלא במינו אפילו אם אינו מעכב התקיעה לאחר הסתימה שחזר קולו לכמות שהיה בתחלה פסול אפי' נשתייר בו רובו ובעל

שמ"ש רבינו ואעפ"י שהוא גזול קאי למ"ש דבשל עו"ג לא יצא אא"כ לא נתכוין לזכות בו דהשתא ה"ל גזול עכ"ל ושרי ליה מאריה דהא הך מילתא דלא נתכוין לזכות בו לא איירי אלא בשופר של הפקר דלא שייך ביה גזול ואע"ג דלכאורה משמע מלשון הרא"ש דקאי אלא נתכוין לזכות בו וכמו שעלה ע"ד ב"י אי אפשר לפרש כן ומ"ה נשמר רבינו וכתב הכי ואעפ"י שהוא גזול לאחר שכתב אבל אם נתכוין לזכות בו וכו' כדי לאורויי דלא קאי אלא נתכוין לזכות בו וכו' וכך היא גם דעת הרא"ש למעיין בדבריו גם בתו' בפ' כסוי הדם ופ' לולב הגזול לא הזכירו כלל מדין גזל כשכתבו חלוק זה דלא נתכוין לזכות בו אלא הזכירו דין שאול והיינו טעמא דכיון דאיירי באין לו בעלים לא שייך דין גזל אלא דין שאול ודו"ק:

המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו וכו' מימרא דרבא פ' ראוהו ב"ד ופי' דאפי' המודר עצמו תוקע בו אבל הרי"ף ובעל המאור גורסי' מותר לתקוע לו פי' אדם אחר תוקע לו וכ"כ הכל בו בשם הגאון דהוא עצמו אסור כיון דנהנה בתקיעתו ורבינו נמשך אחר גירסת הרא"ש שגורס לתקוע בו וכ"כ הרמב"ם וה"ר ירוחם והאגודה מיהו למעשה נקטינן לחומרא חדא דהא חזינן דהתוקע נהנה בתקיעתו ועוד דהא אמר רבא גופיה המודר הנאה ממעיין טובל בו טבילת מצוה בימות הגשמים אבל לא בימות החמה דאיכא הנאת הגוף אלמא אף על גב דעיקר דעתו בטבילה לשם מצוה אפילו הכי אסור ביה"ח כיון דאיכא נמי הנאה הוא הדין בשופר ומיהו כשאין שם אחר שיכול לתקוע לו כדאי הם הרמב"ם והרא"ש לסמוך עליהן בשעת הדחק וע"ל בסימן תקפ"ט בדין המודר הנאה מחבירו:

ניקב וסתמו וכו' אפי' אינו מעכב התקיעה לאחר הסתימה שחזר קולו לכמו' שהיה בתחלה פסול אפי' נשתייר בו רובו אין לדקדק מלשונו דדוקא כשהיה מעכב קודם הסתימה הוא דפסול אבל אם לא היה מעכב לא קודם הסתימה ולא לאחר הסתימה אינו פסול כיון דאין קולו שלאחר הסתימה בא מן הסתימה ולא הוי שופר וד"א דא"כ ה"ל לרבי' לפרש חילוק זה בהדיא לדעת הגאוני' ותו שהרי לדעת הגאונים אפי' סתמו במינו אם מעכב התקיעה לאחר הסתימה פסול ואין חילוק דאפי' היה מעכב נמי קודם הסתימה ואין אומרין דאין כאן קול סתימה ואעפ"י שהר"א מזרחי כתב על זה שלא שמע טעם נכון מ"מ הדין דין אמת וב"י כ' דהטעם הוא מפני שאי אפשר שיהי' הקול שוה ונמצא שהוא קול שופר וד"א וא"כ הכא נמי איכא למימר האי טעמא דאי אפשר שיהי' הקול שוה ותו כיון דס"ס הקול בא נמי מן הסתימ' שלא במינו הוי קול שופר וד"א אע"פ שלא הי' מעכב קוד' אלא ודאי אין חלוק וכן כל שאר מחברים שהעתיקו דעת הגאוני' לא חלקו בזה אלא כתבו להדיא דלא מתכשר אלא דאיכא תלתא למעליות' נשתייר רובו וסתמו במינו ואינו מעכב התקיעה· ופי' נשתייר רובו היינו שנשתייר רוב אורך השופר שלא ניקב בין שהשופר גדול או קטן והטעם דכל שלא נשתייר רובו ה"ל כאילו דבק שברי שופרות ואפי' יש שיעור שופר מן הנקב פסול אבל נשתייר רובו רובו ככולו וכאילו לא ניקב ואז אפי' לא נשתייר שיעור שופר ממקום הנקב עד הנחת הפה כשר היכא דאיכא תלתא למעליותא. וכתב הר"א מזרחי שאפי' היה הנקב גדול וקרוב לחציו כשר כיון שנשתייר בו כחוט השערה יותר מחציו עיין עליו ונרא' נמי דאם ניקב ברחבו והיקפו צריך נמי שישתייר בו רוב היקפו שלא ניקב ואפי' נשאר מהנקב שיעור שופר ולא דמי לנסדק· ופי' מעכב התקיעה כתב ה' המגיד שנחלש הקול קצת ויוצא משם כך פי' הרמב"ן: ומ"ש

דישראל אמרינן בס"פ כיסוי הדם דלא יצא משום דכיון דאין לה בטלה כתותי מכתת שיעוריה ובשופר בעינן שיעורא וה"ה דבשל תקרובת ע"ג דעו"ג לא יצא דלית לה בטל' עולמי' דהא איתקש למת אלא ודאי בע"ג דעו"ג א"כ במשמשי ע"ג עסקי' וכגון שנטלו ע"מ שלא לזכות בו הא נטלו לזכות בו מדאגבהה קנייה וה"ל כע"ג דישראל· וכן כתב ה"ה בפ"א בשם הרשב"א ז"ל והמרדכי כתב ג"כ דבע"ג של עו"ג מיירי וכגון שהגביהו ע"מ שלא לזכות בו ואח"כ כתב בשם ר"ת דאפי' בע"ג דעו"ג לא יצא אלא דוקא לאחר ביטול ואפי' לאחר ביטול לכתחלה לא יטול ואם נטל יצא וכגון שנתבטל מעי"ט אבל בי"ט בעיא היא במסכת עבודת כוכבים בפ"ג אם יש דיחוי אבל מצות ולא איפשיטא ע"כ (ב):

המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעת מצוה וכו' מימרא דרבא בפ' ראוהו ב"ד (שם) וכו' הר"ן וכו' אמרי' כמי דשרי דוקא במודר הנאה משום דמצות לאו ליהנות ניתנו אבל באומר קונס שופר לתקיעתו עלי אסור לתקוע אפי' תקיעה של מצוה שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות אבל אומר שבועה שלא אשמע קול שופר של מצוה לוקה ושומע קול שופר של מצוה שאין השבועה חלה לבטל המצוה אלא בכולל באומר שבועה שלא אשמע קול שופר עכ"ל וכ"כ הכלבו בשם הרמ"ה והתוס' והג"א והמרדכי כתבו שם בפ"ב דנדרים (טז:) מסיק רבא דאם אמר ישיבת סוכה עלי קונם או אפי' אמר קונם שלא אשב בסוכה אסור ליסב בסוכה של מצוה ונראה דהוא הדין גבי שופר דאם אמר תקיעת שופר עלי קונם אסור לתקוע אם לא נחלק משום דגבי סוכה בלא מצוה יש הנאה בישיבה אבל שופר אי לאו מצוה אין הנאה בתקיעה דאינו מתכוין לשיר עכ"ל:

כתב הכלבו המודר הנאה משופר מותר לתקוע לו תקיע' של מצוה פי' אדם אחר תוקע לו והוא שומע אבל הוא עצמו אמר הגאון שאסור לתקוע בו אפי' תקיעה של מצוה מפני שיש הרבה ב"א נהנים כשהן עצמן תוקעין וכל מידי דאיכא הנאה לגוף ליכא לשרויי בשביל טעמא דמצות לאו ליהנות ניתנו (ג):

כל הקולות כשרים בשופר הלכך היה קולו עב מאד כשר וכו' ברייתא בפרק ראוהו ב"ד (כז:): **ניקב** וסתמו שלא במינו אפי' אם אינו מעכב התקיעה וכו' בפ' ראוהו ב"ד (שם) תנן ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר ובגמ' (שם) ניקב וסתמו בין במינו בין שלא במינו פסול רבי נתן אומ' במינו כשר שלא במינו פסול א"ר יוחנן והוא שנשתייר רובו מכלל דשלא במינו אע"פ שנשתייר רובו פסול איכא דמתני לה אסיפא שלא במינו פסול אמר ר"י והוא שנפחת רובו מכלל דבמינו אע"פ שנפחת רובו כשר והסכימו הפוסקים לפסק הלכה כר"נ משום דכיון דר"י מפרש מלתיה אלמא כוותיה ס"ל· ובהני תרי לישני דר"י אע"פ שהרי"ץ גיאת פסק כלישנא בתרא הסכמת הפוסקים היא לפסוק כלישנא קמא ולחומרא ואהא דתנן אם מעכב את התקיעה פסול פי' הר"ן אם מעכב את התקיעה עכשיו אפילו סתמו במינו פסול דכיון דמעכב את התקיעה נמצא שאינו בטל לגבי השופר וה"ל קול שופר ודבר אחר ואם לאו שאינו מעכב את התקיעה עכשיו אף על פי שהיה הנקב מעכב מתחלתו כשר לפי שמה שסתמו בו בטל לגבי השופר ומיהו דוקא בשסתמו במינו ומתני' ר"נ היא כמ"ש בגמ' ולא מצי לפרושי שכל שמעכב את התקיעה קודם שנסתם פסול אע"פ שאחר שנסתם אינו מעכב את התקיעה דהא בפלוגתייהו דר"נ ורבנן אמרי' בגמ' כלישנא בתרא דר' יוחנן דכי אמרינן שלא במינו פסול דוקא בשנפחת רובו אבל נשתייר רובו בין לר"נ בין לרבנן כשר ובודאי נקב גדול כ"כ א"א שלא היה מעכב התקיעות מתחלה קודם שנסתם וא"כ מתני' אמאן תרמייה אלא ודאי אף על פי שמתחלתו היה מעכב כיון שעכשיו אינו מעכב כלום שהסתימה מהודק יפה ה"ז כשר לפי שהוא בטל לגבי השופר וכ"כ הרמב"ם בפ"א מהלכות שופר עכ"ל· ומאי דתניא רבי נתן אומר במינו כשר כתב משמע ודאי דכי מכשיר ר"נ במינו דוקא בשאינו מעכב את התקיעה דהא מדשקיל וטרי ר"י אליביה משמע דכוותיה ס"ל ואם איתא דר"נ במינו מכשיר אפילו כשמעכב את התקיעה היכי מצי סבר לה כוותיה דהא ר"י הוא דאמר הלכה כסתם משנה ותנן אם מעכב את התקיעה פסול וסתמא קאמר אפי' היכא דסתמו במינו אלא ודאי כדאמרן ועל לישנא קמא דר' יוחנן כתב הלכך להאי לישנא ניקב וסתמו לא מתכשר אלא היכא דאיכא תלתא למעליותא נשתייר רובו וסתמו במינו ואינו מעכב את התקיעה עכ"ל· וכ"ה דברי הרמב"ם שכתב בפ"א סתמו במינו אם נשתייר רובו שלם ולא עכבו הנקבים שנסתמו את התקיעה ה"ז כשר עכ"ל· וזהו הפי' שכתב רבי' בשם הגאונים ז"ל וכתב ה"ה שהסכים הרשב"א שכן עיקר אבל הרא"ש כתב צריך לפרש דמעכב התקיעה לאחר שסתמו קאמר מתני' דכיון דהסתימה מעכב את התקיעה הוי כמו שופר וד"א כי נשתנה הקול מחמת הסתימה אבל על עיכוב הקול דקודם הסתימה לא חיישינן דכיון דעתה חוזר לכמות שהיה אין זה נקרא שופר וד"א ומתני' כרבנן דפסלי אפילו במינו דמתני' סתמא קתני ובירוש' דחיק לאוקמי מתניתין אף כר"נ ומוקי לה בשסתמו בשאינו מינו הלכך שופר שניקב וסתמו במינו אם חזר קולו לכמות שהיה תחלה ד"ה כשר ואם לא חזר קולו כבתחלה פלוגתא דר"נ ורבנן והלכה כר' נתן ובהני תרי לישנא דרבי יוחנן הלכה כלישנא קמא לחומרא הלכך במינו כשר אפילו לא חזר קולו כבתחלה והוא שנשתייר רובו שלא במינו אם לא חזר קולו כבתחלה פסול אפילו אם נשתייר רובו ובלא סתימה נמי אפילו נשתנה קולו כשר כדאיתא בירושלמי וטעמא דר"נ בסתמו שלא במינו ונשתנה קולו הויא שופר וד"א כי שינוי הקול בא מחמת ד"א שאינו ממין השופר אבל מינו אפילו נשתנה קולו אין ד"א גורם שינוי הקול וכל הקולות כשרים בשופר ומהאי טעמא נמי בלא סתימה אף מעכב כשר דאין כאן שינוי מחמת ד"א ואם סתמו שלא במינו והקול הוא כמו שהיה קודם סתימה פסול דשופר וד"א קרינן ביה כיון דאין הקול כמו שהיה קודם נקיבה זו היא שטת התוס' ע"פ הירוש' דר"נ אמעכב את התקיעה קאי ולקולא ולחומרא וראיתי גדולים שפי' דר"נ אואם לאו כשר קאי ולחומרא ופוסל שלא במינו אפילו אינו מעכב את התקיעה ואינו עיקר עכ"ל הרא"ש הדבר מבואר דהני תרי פירושי פליגי בהכי דלפירוש הרמב"ם והר"ן פלוגתא דרבנן ור"נ קיימא אהיכא דאינו מעכב דאילו במעכב בין במינו בין שלא במינו פסול לד"ה ומתני' דמפלגת בין מעכב לשאינו מעכב בסתמו במינו מיירי ור"נ היא דאילו לרבנן אפילו סתמו במינו וגם אינו מעכב פסול הלכך לדידן דקי"ל כר"נ היכא דסתמו במינו ואינו מעכב כשר והוא שנשתייר רובו כדקאמר ר"י ואי בצר חד מהני תלתא פסול ולדעת הרא"ש פלוגתא דרבנן ור"נ קיימי אהיכא דמעכב את התקיעות דאילו בשאינו מעכב אפילו סתמו שלא במינו כשר לד"ה ומתני' דמפלגת בין מעכב לשאינו מעכב אי מוקמית לה כרבנן מיתוקמא בין במינו בין שלא במינו ואי מוקמית לה כר"נ מתוקמא דוקא בסתמו בשאינו מינו דאילו במינו אפי' מעכב את התקיע' כשר ור"י דאמר והוא שנשתייר רובו ודאי קאי אמאי דקתני בברייתא ר"נ אומר במינו כשר הלכך במינו אפילו אם מעכב את התקיעה כשר והוא שנשתייר רובו ואי בצר חד מהני תרי פסול· מיהו אי קאי אמאי דמכשיר מתני' בסתמו שלא במינו ואם אינו מעכב את התקיעה משמע דפלוגתא דרבינו ור"י הוא דלדעת רבי' התם

דרכי משה

(ב) עיין תוספות פרק לולב הגזול (לא:) שהאריכו בזה: (ג) כתב הרשב"א בתשובה סימן כ"ג וסימן תר"ל דכל הפסול בשופר יום ראשון פסול ביום שני: עי'

דרישה

ולאפוקי אם עומד בפנים דיוצא· וזהו הכל דוחק אבל לפי מ"ש א"ש דא"ל המשנה הביא בקלרה ומסיק וקאמר דלפעמים התוקע עצמו לא יצא והיינו כשעומד בחוץ· ולאפוקי היכך בבא דקתני במשנה עצמו דיוצא התוקע והיינו שעומד בפנים ותוקע· ודו"ק· ועכ"פ נ"ל במ"ש הרא"ש והכנים פיו בפנים ר"ל פה השופר ואין צריך שיכנים התוקע שם פיו א"כ דמ"ס קאמר שהכנים פיו ר"ל פיו לבור ולאפוקי שהכנים שם גם אזניו דאז יצא דהא קול שופר שמע ודו"ק שגם לפירש"י יש ליישב דברי רבינו דמייתי ראייה מהתוקע שתוקע לתוך הב[ור] דלא יצא אם קול הברה שמע ולא קול שופר אלא שכתבתי האמת כדי ליישב הא דקיצר רבינו ושינה ל' המשנה לומר לא יצא סתמא וק"ל:

סי' תקפו [א] תקיעת מצוה כתב הכל בו בשם גאון דדוקא אדם אחר תוקע לו והוא שומע אבל הוא עצמו אסור לתקוע בו אפילו תקיעת מצוה מפני שיש הרבה בני אדם נהנים כשה' עצמם תוקעין וכל מידי דאיכא הנאה לגוף ליכא לשרויי משום טעמא דמצות לאו להנות נתנו וכתב הר"ן וכי אמרינן כמי דשרי דוקא במודר הנאה משום דמצוה לאו ליהנות נתנו אבל באומר קונם שופר לתקיעתו עלי אסור לתקוע אפילו תקיעה של מצוה שהנדרים חלי' על דבר מצוה כדבר רשות אבל האומר שבועה שלא אשמע קול שופר של מצוה לוקה ושומע קול שופר של מצוה שאין השבועה חלה לבטל המצוה אלא בכולל שאומר שבועה שלא אשמ' קול שופר עכ"ל והטעם מפרשים שם התוס' דף כ"ח ובמרדכי דלשון קונם חל על החפץ שנאסר לו ואין השופר משועבד לו אבל לשון שבועה שאוסר את עצמו על החפץ וכיון שהוא משועבד ליה לא מצי אוסר עצמו עיין בי"ד סי' ס"ו: [ב] **ניקב** וסתמו שלא במינו פרק ראוהו כדתנן ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר ובגמרא ניקב וסתמו בין במינו בין שלא במינו פסול ר"נ אומר במינו כשר שלא במינו פסול אמר ר' יוחנן והוא שנשתייר רובו מכלל דשלא במינו אפילו נשתייר רובו פסול איכא דמתני' כו' ופסקו הפוסקים כלישנא קמא דרבי יוחנן ולחומרא· וכר' נתן דקיימא ר' יוחנן לפרושא מילתא ואהא דתנן אם מעכב את התקיעה פי' הר"ן אם מעכב את התקיעה עכשיו אפי' סתמו במינו פסול דכיון דמעכב את התקיעה נמצא שאינו בטל לגבי השופר וה"ל קול שופר וד"א ואם אינו מעכב את התקיעה עכשיו אע"פ שמתחילתו היה הנקב מעכב כשר לפי דמה שסתמו בו בטל לגבי השופר וכתבו הר"ן והרמב"ם וכל הגאונים דפלוגתא דרבנן ור' נתן קיימא אהיכא דאינו מעכב דאילו מעכ' בין במינו בין שלא במינו פסול לד"ה ומתני' דמפלג' בין מעכב לשאינו מעכב במינו איירי ור' נתן היא ודעת הרא"ש ור"י דפלוגתייהו קאי אהיכא דמעכב את התקיעות דאילו מעכב א[ת] סתמו שלא במינו כשר לד"ה דלא מיקרי קול שופר וד"א אם לא כשנסתם שלא במינו ומעכב שזה שאינו מינו מיקרי ד"א ומתני' דמפלגא בין מעכב לשאינו מעכב רבנן היא ומיירי בין במינו [ובין] שלא במינו א"כ ר"נ היא ומיירי דוקא בסתמו בשאינו מינו דאילו במינו אפי' מעכב

פרישה

(יא) **ניקב** וסתמו שלא במינו כל זה הוא דעת הרמב"ם והגאונים כמו שסיים רבינו דס"ל דבעינן תלתא למעליותא דהיינו סתמו במינו ואינו מעכב וגם נשתיי' רוב שופר אז כשר ואי בציר חד מהני תלתא פסול: ובעל

(יג) ובע"ה כתב ואם נשתייר שיעור שופר ממקום הנקב עד הנחת פיו כשר כי היכי דאמרינן בנסדק לרחבו [ג] ולא נהירא: סתמו במינו אם אינו מעכב התקיעה ונשתייר רוב כשר אע"פ שהיה מעכב קודם סתימה ואם מעכב התקיעה פסול אע"פ שנשתייר בו הרוב כך היא דעת הגאונים וכ"כ הרמב"ם ז"ל (ד) ולדעת ר"י אם סתמו במינו ונשתייר בו הרוב אפילו מעכב התקיעה שלא חזר קולו לכמות שהיה כשר סתמו שלא במינו אם מעכב התקיעה שלא חזר קולו לכמות שהיה כשהוא שלם פסול אפילו אם נשתייר בו הרוב וכן אם נשאר קולו כמו שהיה קודם סתימה פסול כיון שנשתנה קולו מכמות שהיה כשהיה שלם אבל אם לא היה מעכב התקיעה כשר אע"פ שסתמו שלא במינו כיון שנשתייר בו רוב וכל זמן שלא סתמו כשר אע"פ שנשתנה קולו שכל הקולות כשרים בשופר ולזה הסכים א"א ז"ל: נסדק לארכו (יד) אפילו כל שהוא פסול ה"מ

סתם נמי קאי דכללא כייל ר"י דאין לך כד כשרות אלא א"כ נשתייר רובו אבל ר"י כתב ניקב השופר וסתמו אם אינו מעכב את התקיעה כשר בין במינו בין שלא במינו ואם מעכב התקיעה במינו כשר והוא שנשתייר רובו ע"כ משמע מלשונו שמ"ש והוא שנשתייר רובו לא קאי אלא אאם מעכב אבל באם אינו מעכב לא בעי שישתייר רובו נראה שהוא סובר דהא דקאמר ר"י והוא שנשתייר רובו לא קאי אלא אמאי דקתני ר"נ בברייתא במינו כשר כלומר אף על פי שמעכב התקיעה ומ"ה בעי דליהוי ביה חדא לטיבותא מיהא אבל מאי דמכשר מתני' בסתמו שלא במינו אם אינו מעכב את התקיעה אפילו בשלא נשתייר רובו נמי כשר דטיבותא דאינו מעכב את התקיעה חשיבא טובא ומ"ה אפי' היכא דאיכא תרתי לריעותא כשר ולי"ד עוד כן מדבריו מדכתב ז"ל רי"ף כתב מהא שמעי' שאפי' שלא במינו אם נשתייר רובו ואינו מעכב את התקיעה כשר ולא הבנתי דבריו ולא סברתו בזה ע"כ. ואי איתא שהוא סובר לפירוש הרא"ש אפילו בשאינו מעכבת לא מיתכשר אלא בשנשתייר רובו למה כתב שלא הבין דברי הרי"ף אלא ודאי שהו' סובר לפירוש הרא"ש כיון דבאינו מעכב מיירי לא הו"ל אם נשתייר רובו דאפילו לא נשתייר נמי כשר ולפי' הרמב"ם והר"ן ז"ל לא ה"ל להכשיר כיון דאיכא חדא לריעות' דהיינו שהוא שלא במינו ובהדיא כתב בסוף דבריו וז"ל אבל אם אינו מעכב התקיעה כלומר שהוחלקה הסתימה יפה אפילו סתמו שלא במינו ואפילו לא נשתייר רובו כשר: ולענין מ"ש בשם הרי"ף ליתא בנוסחי דידן הכי אלא ה"ג ר"נ אומר במינו כשר אמר רבי יוחנן והוא שנשתייר רובו מכלל דשלא במינו אפילו נשתייר רובו פסול: ומ"ש דלא נהירא ליה דברי בעל העיטור דכי סתמו שלא במינו אם נשתייר שיעור שופר ממקום הנקב עד הנחת פיו כשר כי היכי דאמרינן בנסדק לרחבו נראה שטעמו משום דלא דמי התם דלא מיפסל אלא משום דנסדק דין הוא שכשנשתייר בו שיעור שופר כשר אבל בסתמו שלא במינו דמפסיל משום קול שופר ודבר אחר כי נשתייר בו שיעור שופר מאי הוי אכתי קול שופר ודבר אחר הוא · וסמ"ג כתב מסופק ר"י אם יפסל אפילו ניקב חוץ לשיעור הכשירו בלא נקבו: ומ"ש רבינו וכן אם נשאר קולו כמו שהיה קודם סתימה פסול בכלל מ"ש אם מעכב את התקיעה שלא חזר קולו לכמות שהיה כשהיה שלם פסול הוא ולא היה צריך לכתוב יותר אלא שנתכוין לאפוקי מהמפרשים שאם מעכב את התקיעה קודם סתימה קאמר וכבר סתרו פי' זה התוספות והרא"ש ז"ל: ומ"ש שכל זמן שלא סתמו כשר אף על פי שנשתנה קולו כבר שהוא ירושל' כתבו התוס' והרא"ש שם ומשמע מדברי התוס' דלא פליג תלמודא דידן אירושל' בהא גם הר"ן ור' ירוחם כתבוהו וכתב ה"ה בפ"א שגם הר"ן והרשב"א כתבו אבל הרי"ף והרמב"ם לא כתבו · והרא"ש כתב בתשובה שופר נקוב אין תוקעין בו עד שיסתם הנקב ואינו מעכב התקיעה כי רבו פירושים בשופר נקוב על פי הירושלמי והבבלי והכי עבדי עובדא כמ"ש עכ"ל · ודברים אלו סתומים דמשמע דאין תוקעין בו בעודו נקוב עד שיסתם ושלא כדברי הירוש' דמכשר ואפשר לדחוק ולומר דה"ק אין תוקעין בו עד שיסתם ואינו מעכב כלומר אבל אם נסתם ומעכב לא ובלא נסתם כלל לא איירי והראשון נראה יותר · והכלבו כתב י"מ אם מעכב התקיעה קודם שנסתם קאמר ואם אינו מעכב שאין נקבו ניכרת בקול כשתוקעין בו כשר אפילו לא סתמו ומ"מ ראוי לסתמו שלא יראה פגום וי"מ אם מעכב את התקיעה אחר הסתימה קאמר ולזה הפי' נראה שצריך לסתמו שאם לא נסתם יהיה פסול כיון שקולו פגום מחמת הנקב: וכתב הר"ר אליה מזרחי זלה"ה ע"כ לומר דפירוש מעכב דמתני' אינו אלא לאחר שסתמו ולפ"ז אם היה מעכב הנקב את התקיעה קודם שסתמו וכשסתמו חזר הקול לכמות שהיה לית דין ולית דיין דכשר מכיון דתלה הדבר בעיכוב דלאחר סתימה ותימא מ"ש מציפהו זהב מבחוץ דאמרי' אם נשתנה קולו מכמות שהיה פסול משום דהוי קול שופר וד"א ואילו הכא מכשיר אע"פ שאותו הקול שלאחר הסתימה הוא קול שופר וד"א שמא י"ל שמאחר שע"י הסתימה חזר הקול לכמות שהיה בהיות השופר שלם אע"פ שקודם הסתימה היה מעכב ועכשיו אינו מעכב לא מיקרי קול הסתימה אלא קול השופר השלם ולא שייך הכא קול שופר וד"א אבל לא שמעתי טעם נכון היכא שהיה מעכב מתחלה ואח"כ סתמו למה יהיה פסול והלא אין כאן קול הסתימה כלל מכיון דקולו דלאחר הסתימה דומה לקולו דקודם הסתימה וה"ל כאילו לא סתמו כלל והיה ראוי שיהיה כמו בניקב ולא סתמו דכשר אפי' מעכב את התקיעה כדקא' בירו' דבהא לא פליג תלמוד דידן אתלמוד ירוש' כדאי' בתוס' ר"ה עכ"ל · ונ"ל דטעמא משום דנסתם אע"פ שעדיין מעכב התקיעה א"א שיהיה מעכב כ"כ כמו שהי' מעכב קודם הסתימה ונמצא שהוא קול שופר וד"א שהרי קול זה אינו דומה לכשהי' שלם ולא כמו שהיה נקוב הלכך מיפסל: נסדק לארכו אפילו כל שהוא שם ת"ר נסדק לארכו פסול וכתב הרא"ש לא תני הכא אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר כדקתני גבי נסדק לרחבו דלארכו לא מיפסל אא"כ נסדק ע"פ כולו מראשו ועד סופו והיינו נסדק דמתני' דאיירי נמי לכל ארכו ואשמעינן ברייתא דאע"ג שנקב שמעכב התקיעה כשר כ"ז שלא סתמו נסדק כולו לאורכו פסול וי"מ דלהכי לא תני בארכו אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר משום דבכל דהו מפסיל לפי שמחמת חוזק התקיעה הסדק הולך ומוסיף עד שיסדק כולו וכל זמן שלא נסדק כולו כבר דבקו כשר ופי' זה עיקר עכ"ל · וה"ה בפ"א כ' שדעת הרבה מן המפרשים דלא

ומ"ש ובעל העיטור כתב ואם נשתייר וכו' נראה שדעתו מאחר שאינו מעכב התקיעה לא מיקרי קול הסתימה אלא קול השופר השלם ולא שייך הכא קול שופר וד"א ולא מיתסר אלא היכא דלא נשתייר שיעור שופר ממקום הנקב דהתם ודאי כיון דהסתימה שלא ממינו ה"ל כאילו השלים השופר בדבר אחר שאינו מינו ופסול ורבינו שכתב ולא נהירא סובר דעיקר הטעם משום קול שופר וד"א דהשתא אף אם נשתייר בו שיעור שופר מאי הוי ס"ס קול שופר וד"א הוא ודע שבה"ג בה' שופר פסק דאפי' סתמו שלא במינו אם נשתייר רובו ואינו מעכב התקיעה כשר בנקב משהו ולא מפסיל אלא היכא שנפחת קרוב לחציו וכך פי' הר"א מזרחי על הסמ"ג שהביא דעת בה"ג אבל הרא"ש והר"ן והגהות מיימוניות כתבו בשם שבה"ג פסק כשטת הגאונים נראה שהיה להם גי' אחרת בדבריו · ובדעת הרי"ף נחלקו רוב המחברים כתבו שדעתו כשיטת הגאונים אבל ה"ר ירוחם כתב שבגרסתו לספר האלפסי כתוב מהא שמעינן דאפילו שלא במינו אם לא נפחת רובו ואפי' מעכב התקיעה כשר וכך ראיתי בספר האלפסי ישן שהביא תרתי לישני דר' יוחנן ובתר הכי כתב מהא שמעינן וכו' וה"ר ירוחם כתב ולא הבנתי דבריו ולא סברתו בזה ולי נראה פשוט שהרי"ף ז"ל לפי גירסא זו תופס שיטת בה"ג דאף שלא במינו כשר בנקב משהו ומש"ה הביא ב' הלשונות בסתם וכתב עליהם מהא שמעינן וכו' להורות דהלכה כתרתי לישני דר' יוחנן ועל הדרך שפי' הר"א מזרחי לדעת בה"ג שהוב' בסמ"ג ודו"ק:

ולדעת ר' יצחק וכו' דעת ר"י היא כיון דאיכא ביה הני תרתי למעליותא כשר אפי' שמעכב התקיעה כיון דלא הוי קול שופר וד"א ולא גרע כשסתמו במינו מאילו לא סתמו כלל דכשר אף עפ"י שנשתנה קולו כדאיתא בירושל' וה"ה אף בסתמו שלא במינו ואינו מעכב התקיעה נמי כשר שהרי אין כאן קול שופר וד"א כיון שלא נשתנה קולו שאין הקול בא אלא מן השופר ומיהו דוקא בנשתייר הרוב דאיכא ביה נמי תרתי למעליותא דאם לא נשתייר הרוב ה"ל כדבק שברי שופרות ומש"ה אפילו סתמו במינו ואינו מעכב התקיעה אינו כשר אף על גב דאיכא ביה נמי תרתי למעליותא עד דנשתייר הרוב דכל זמן דלא נשתייר הרוב ה"ל כדבק שברי שופרות דלשיט' רבינו לעולם בעינן שישתייר בו הרוב אבל ה"ר ירוחם נחלק עליו בזה וכמ"ש בב"י: ומ"ש וכן אם נשאר קולו כמו שהיה קודם הסתימה הוא דפסול כו' פי' לא תימא דוקא כשלא היה מעכב דהתם חזינן דהעיכוב הוא מחמת הסתימה דשלא במינו והוי קול שופר וד"א אבל היכא דהיה מעכב קודם הסתימה וגם לאחר הסתימה נשאר קולו כמו שהיה קודם הסתימה בהא לא הוי קול שופר וד"א כיון שהקול אינו בא מן הסתימה להכי קאמר וכן אם נשאר קולו כמו שהיה וכו' דלעולם פסול דכיון שלא חזר קולו לכמות שהיה שלם אי אפשר שלא ישתנה קולו קצת מחמת הסתימה והוי קול שופר וד"א וכמ"ש ודלא כפירוש בית יוסף: ומ"ש וכל זמן שלא סתמו כשר כו' הכי איתא בירושלמי נראה מדברי רבינו דלשיטת הגאונים גם זה הוא פסול כיון דאית ביה חדא לריעות' דנשתנ' קולו ומש"ה כתב דין זה בסברת ר' יצחק וכן נראה מדברי הרמב"ם שלא כתב להא דהירושלמי נראה שסובר דלא קי"ל הכי אלא כתלמודא דידן דבעינן תלתא למעליות' אבל מדברי ה' המגיד שכתב שהרשב"א סובר כשטת הגאונים שהיא עיקר ואפי' הכי כתב להא דירושלמי משמע שסובר לחלק בין נסתם לאינו נסתם אף לשיטת הגאונים ויש לתמוה על רבינו שלא כתב בדין זה דבעינן נשתייר בו רובו לפי שיטתו דלעולם בעינן דנשתייר בו רובו ואף ה"ר ירוחם שחולק על שטת רבינו כתב בדין זה ודוקא בנשתייר בו רובו ע"ש ולענין הלכה אם ניקב ולא נסתם נראה דאם ניקב לארכו ונשתייר רובו כשר אפילו לא נשתייר שיעור שופר ממקום הנקב ואף על פי שיש בו חסרון וכה"ג כתב הר"א מזרחי להדיא בדין זה עיין בו בדבור נסדק לארכו ואם לא נשתייר רובו פסול אפילו נשתייר שיעור שופר ממקום הנקב וליכא למימר דחשיב ליה לאידך כמאן דשקיל דדוקא בנסדק לרחבו קא אמרינן הכי אבל לארכו הסברא להיפך דכיון דרוב ארכו ניקב הו"ל כאילו ארכו ניקב דרובו ככולו וה"ל כאילו כל השופר נחלק לשתים מצד אחד ופסול אבל בניקב לרחבו נראה כיון שלא נסתם לא גרע מדין נסדק וכי היכי דבנסדק רוב רחבו אם נשתייר שיעור שופר לצד פיו כשר ה"נ בניקב אבל מיעוטו כשר לגמרי ותדע שהרי גבי נסדק כתב רבינו אבל מיעוטו הו"ל ניקב בעלמא וכשר ומ"ש רבינו על דברי בע"ה דלא נהירא סברתו שמדמה ניקב לנסדק היינו בנקב ונסתם דוקא וכמו שפירשנו טעמו בסמוך נ"ל:

נסדק לארכו אפילו כל שהוא פסול שם ת"ר נסדק לארכו פסול וכו' וכתב הרא"ש דפירו' זה דנסדק לארכו אפי' כל שהוא פסול הוא עיקר וקשה מ"ש מניקב לארכו ואין לפרש דאה"נ דלפי פי' זה פסול בניק' לארכו אפי' כל שהוא דא"כ ה"ל לרבינו לפרושי ולמה כתב בסתם דנקב כשר כל זמן שלא סתמו ומצאתי בדברי הר"א מזרחי שכתב בזה וז"ל דמכח התקיעה הסדק מוסיף והולך תמיד עד שנסדק כולו ופסלוהו אף בסדק כל דהוא אע"ג דלא גרע מנקב כדי שלא יבא להסדק בשעת התקיעות ויחשוב שיצא בו אבל בנסדק לרחבו אין לחוש לזה שהרי אפילו נסדק כל הקיפו אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר אבל בלא נשתייר בו שיעור תקיעה שאם יסדק כל הקיפו פסול בנסדק כל שהוא נמי פסול כמו בנסדק לארכו ואפשר לומר ג"כ דברחבו אין הסדק הולך ומוסיף כמו בארכו דאין הסדק נסדק אלא בארכו ומש"ה אין לפסלו אלא בנסדק רוב הקיפו

פרישה

(יג) ובעל העיטור כתב כו' כי היכי דאמרינן בנסדק כו' פי' דס"ל אפילו אם מעכב את הקול אעפ"כ מהני כיון שנשתייר שיעור שופר משבינן לאידך כנקלץ כמ"ש בנסדק לרחבו: (יג) ומ"ש רבינו ול"נ היינו מטעם דלא דמי דהתם לא מיפסל אלא משום דנסדק דין הוא שנשתייר בו שיעור שופר כשר אבל בסתמו שלא במינו דמיפס' משום קול שופר וד"א שהרי קול זה לא דמי לכשהיה שלם ולא כמות שהיא נקוב הילכך מיפסל ועיין בדרישה: (יד) אפילו כ"ש פסול אע"פ שנשאר שיעור שופר לפי שמחמת רוח וחוזק התקיעה

דרישה

מעכב שרי כן הוא טעם פלוגתת הפוסקים בקיצור ורבינו כתב כאן דעת הגאונים והרמב"ם ובסמוך כתב דעת הרא"ש ור"י:

[ג] ול"נ כו' הא דכתב רבינו ול"נ אע"ג דגם בשם הרא"ש כתב בסמוך דאם לא נשתנה קולו ונשתייר בו רוב כשר י"ל שאני התם דהרא"ש ס"ל דכל זמן שלא נשתנה קולו לא מיפסל משום קול שופר וד"א שהרי הד"א לא גרם שום שינוי קול ממה שהיה ראשונה אלא שהצריך רוב כדי שלא יהא כדיבק שברי שופרות דפסול אבל לדעת הגאונים הללו דס"ל דכל שסתמו שלא במינו אפילו לא נשתנה הקול מיפסל משום קול שופר וד"א מטעם דהאי קול הוא בא גם מד"א ומה"ט פסלי' אפילו בנשתייר בו רובו משיעור שופר ובעל העיטור ע"כ ס"ל כוותייהו · וזה מקרי קול שופר וד"א מדמייתי ראייה מנסדק לרחבו · ש"מ דס"ק נמי דהוי קול שופר וד"א מעכב אמרינן כיון דנשתייר השיעור השאר כנקלץ דמי והוה כשופר ארוך וקצרו כדאמרינן בנסדק לרחבו וע"ז כתב רבינו ולא נהירא · דאם ס"ל כוותייהו אפילו נשתייר בו כל שיעור שופר שהוא יותר מרוב שעור שופר עדיין יש לפוסלו מטעם דהכל בא משופר וד"א ולא דמי לנסדק כמ"ש בפרישה גם כתבתי בפרישה דכתב סמ"ג דר"י נסתפק בנשתייר בו שיעור שופר אם לפסלו: (ד) ולדעת ר"י כו' שלא חזר כו' קולו לכמו שהיה כו'

ה"מ שלא דבקו אבל דבקו כשר והוא שדבקו במינו וכתב הרמב"ן דסתימת דבק לא חשיב במינו אא"כ חממו באור עד שנפשר וחבר קצותיו אחד אל אחד אבל א"א ז"ל כתב שדבק חשיב במינו ולא חשיב שלא במינו אלא כשסותם הנקב בחתיכה אחרת אבל כשמחברו בדבק חוזר לכמות שהיה ואין הדבק ניכר בין הסדקים ואם נסדק כולו (טו) בין מצד אחד בין משני צדדין ודבקו אפילו חממו באור וחבר סדקיו זה עם זה פסול נסדק לרחבו אם נשאר מהסדק לצד פיו שיעור תקיעה כשר אפילו אם מעכב התקיעה דחשיב לאידך כמאן דשקיל והוה ליה ארוך וקצרו ואם לאו פסול ודוקא שנסדק רוב רחבו אבל מיעוטו ה"ל נקב בעלמא וכשר וכמה שיעור תקיעה כדי שיאחזנו בידו ויראה מעט לכאן ולכאן והיינו דאמרי' שיעור שופר טפח דהיינו ד' אצבעות בגודל שהם ו' בקטנה ויאחזנו בד' אצבעות בינונית ומה שיראה ממנו לכאן ולכאן משלים והא דקאמר כדי שיאחזנו לאו אתוקע קאי דאם כן ה"ל למתנייה בהדיא הכל לפי מה שהוא אדם ואגרופו של בן אבטיח הוא גדול טפי אלא כדי שיאחזנו אדם סתמא והיינו טפח כדפרישית וה"ר יצחק גיאת כתב שצריך טפח שוחק כדי שיראה לכאן

ב"ח

הקיפו ולא נשאר בו שיעור תקיעה אבל בשנסדק מיעוטו אע"ג דלא נשתייר בו שיעור תקיעה כשר אך קשה דא"כ מאי נסדק לרחבו דקאמר הא לא שייך בקרן סדוק אלא בארכו עכ"ל ונראה לפע"ד דלדעת רבינו צריך לפרש דלא שייך לומר דהסדק מוסיף והולך אלא בארכו ולהכי מכשיר בנסדק מיעוט רחבו ופוסל במיעוט ארכו ומה שהקשה הרב דא"כ מאי נסדק לרחבו דקאמר הא לא שייך וכו' לאו קושי' היא דלענין זה דוקא שנאמר שמכח התקיעה הסדק מוסיף והולך הא ודאי לא שייך אלא בסדוק לארכו שכח התקיעה היא נמשכת לארכו של שופר ואינו כן לרחבו והסדק הנעשה ברחבו אינו מכח התקיעה אלא לשום סיבה ע"י הכאה ונפילה אבל לעולם לשון נסדק שייך לומר על רחבו כמו על ארכו ומכל מקום למדנו מדברי הרב טעם החלוק שהסדק כל שהוא לארכו פוסל יותר מנקב לארכו והוא כדי שלא יבא להסדק בשעת התקיעות כו' :

ומ"ש וה"מ שלא דבקו כו' שם בפסקי הרא"ש אמתני' דשופר שנסדק ודבקו פסול פי' דהיינו שנסדק מצד אחד לארכו על פני כולו משמע אבל אם נשתייר ממנו כל שהוא שלא נסדק אם דבקו כשר וע"ש :

ומ"ש ואם נסדק כולו בין מצד אחד בין מב' צדדים ודבקו אפילו חממו באור כו' פי' לדעת הרא"ש ז"ל איצטריך שסובר דאין חלוק בין דבקו בדבק לחממו באור והכל חשוב במינו וכשר והיינו דוקא כשהסדק הוא כל שהוא שאין פיסולו אלא על שם סופו שהסדק הולך ומוסיף עד שנסדק כולו אבל הכא שפיסולו מחמת שכבר נסדק כולו ואין שם שופר עליו אלא כחתיכת שופר שתקנה ועשאה כעין שופר דמי ומ"ה אפי' דבקו פסול וא"כ סד"א דוקא דבקו בדבק דאעפ"י שאין הדבר ניכר בין הסדקים סוף סוף לא נעשה השופר גוש אחד אבל אם חממו באור עד שנפשר וחבר קצותיו אחת אל אחת תו לא מקרי חתיכת שופר שתקנה אלא שופר שלם קמל"ן דלא ופסול הארכתי להוציא מ"ש הב"י בזה עיי' עליו : **וכמה** שיעור התקיעה כדי שיאחזנו וכו' והיינו דאמר שיעור שופר טפח כלומר אידי ואידי חד שעורא הוא ולאו תימא דפליג רשב"ג דברייתא פרק ראוהו ב"ד אדתני זעירא בפ' המפלת :

ומ"ש והאי דקאמר כדי שיאחזנו לאו אתוקע קאי וכו' פי' דאי אתוקע קאי אם כן הא דהמפלת דתני זעירא חמשה שיעורן טפח וחד מינייהו שופר ותני נמי כדי שיאחזנו ה"ל למתנייה בהדיא דהאי טפח דשופר אינו שוה לאינך טפחים דבשופר הכל לפי מה שהוא אדם דהא אגרופו של בן אבטיח גדול טפי ואיכא למטעי ולהקל למימר דאפי' בן אבטיח התוקע יוצא בטפח בינוני מדחשיב ליה עם שאר טפחים אלא ודאי כדי שיאחזנו אדם סתמא קאמר ולפיכך נקט בהמפלת טפח בסתמא וז"ש רבינו והיינו טפח כדפי' פירוש סתם טפח וכך היא הנוסחא בכל ספרי רבינו בהדיא באל"ף : ומ"ש והר"י גיאת כו' פי' דר"י גיאת דייק מלישנא דכדי שיאחזנו לאשמועינן דבעינן טפח שוחק אבל למאי דפרי' דא"א לומר כדי שיאחזנו על התוקע מטעם דה"ל לבאר בהמפלת בהדיא דשיעור טפח דשופר אינו שוה לאינך טפחים א"כ בסתירה זו נמי נדחו דברי הרי"ץ גיאת דאי טפח שוחק בעינן בשופר ה"ל למיתנייה בהדיא בהמפלת דאינו שוה לשאר טפחים שהם סתם טפח שאינו שוחק אלא ודאי גם בשופר לא בעי טפח שוחק וזהו שאמר ולמאי דפרישית אין צריך וב"י פי' בענין אחר והניח בהדי בלא אל"ף מ"ש וע"ל בסימן תר"ך גבי שיעור טפח דלולב שם ביארתי יותר :

ב"י

דלא מפסיל אלא בנסדק כולו או רובו אבל מיעוטו ודאי לא ועיקר ויש להחמיר עכ"ל · והר"ן כתב שני הפירושים ולא הכריע . וכתב ה"ר אליה מזרחי זלה"ה שהמכשיר בנסדק מיעוט אורכו אפילו אם לא נשתייר בו שיעור תקיעה נמי מכשר מידי דהוי אניקב ולא סתמו דכשר אפי' בלא נשתייר בו שיעור תקיעה אע"פ שיש בו חסרון כ"ש בנסדק שאין בו חסרון · וכתב הר"ן דלדעת המפרשים דבכל דהו מפסיל אם הדקו הרבה בחוט או במשיח' כשר שהרי החוט מעמידו שלא יתבקע וכ"ד הראב"ד בדרשה שלו והכלבו כתב דברי הראב"ד בדרשה שלו וסיים בה והוא שישתייר שיעור תקיעה ממקום הקשירה ולמעלה לצד הפה :

ומ"ש רבי' ה"מ שלא דבקו אבל דבקו כשר שם במשנה שניהו שופר שנסדק ודבקו פסול ופירש"י שופר שנסדק ודבקו בדבק פסול דה"ל כשני שופרות וכתבו התוספות והרא"ש והר"ן נראה מדבריו שהוא מפרש שנסדק משני צדדיו לגמרי ונחלק לשתי חתיכות ולא נהירא דאי הכי היינו דיבק שברי שופרות אלא נסדק היינו שנסדק מצד אחד לארכו ע"פ כולו והיינו טעמא משום דכיון שנסדק כולו אין שם שופר עליו אלא כחתיכת שופר שתקנה ועשאה כעין שופר דמי וכתב עוד הרא"ש ומה שפירש"י ודבקו בדבק הקשה עליו הרמב"ן דה"ל שלא במינו ואמאי איריא נסדק אפילו ניקב פסול ופירש דבקו היינו מעצמו שחממו באור ונפשר ונדבק ולא מסתבר לי כי א"א שידבק יחד ע"י חימום ולא מיקרי חיבור ע"י דבק שלא במינו אלא דוקא כשניקב וסתם הנקב בחתיכה אחרת אבל אם חבר הסדק בדבק חוזר לכמות שהיה ואין הדבק ניכר בין הסדקים ומשמע לרבינו דלא פסלה מתני' בנסדק ודבקו אלא כשנסדק מצד אחד לגמרי משום דאין שם שופר עליו אבל אם נשתייר ממנו כל שהוא שלא נסדק אם דבקו כשר ואפילו לדברי הפוסלים בנסדק כל שהוא היינו בלא דבקו אבל אם דבקו כשר וכ"כ בהדיא ר"י ונראה ודאי שכן הוא דעת הרא"ש מדכתב מה שהקשה הרמב"ן על פירש"י וקיים דברי רש"י דאם איתא דאפי' בדבקו נמי פסול בכל דהו א"כ לא משכחת דבקו דכשר ולא הוה נפקא לן מידי בין פירש"י לפירוש הרמב"ן ולא ה"ל להרא"ש להביא דבריהם בפסקיו אלא ודאי משום דאע"ג דנסדק כל שהו פסול ה"מ כשלא דבקו אבל אם דבקו כשר כל שנשתייר כל שהו שלם לכך הוצרך להביא דבריהם ללמדנו היאך יהיה ענין הדיבוק הזה ובהדיא כתב גבי הא די"מ דבכל דהו מפסיל שכ"ז שלא נסדק כולו אם דבקו כשר אבל הר"ן כתב לכולהו פירושים כי תנן ודבקו פסול כ"ש שלא דבקו ודבקו לרבותא נקטיה נראה מדבריו שלדעת הפוסלים בנסדק כל שהוא אפילו אם דבקו נמי פסלי והרמב"ם וסמ"ג כתבו סתם נסדק לארכו פסול ולא הזכירו דבק כלל אין בדבריהם הכרע :

ומ"ש רבי' ואם נסדק כולו בין מצד אחד בין משני צדדיו ודבקו פסול היינו מתני' דשופר שנסדק ודבקו פסול וכפירוש המפרשים דאפי' בנסדק מצד אחד הוא : **ומ"ש** אפילו חממו באור וחיבר סדקיו זה עם זה פשוט הוא דכיון דטעמא דמיפסל הוי משום דכשנסדק ע"פ כולו שוב אין שם שופר עליו כי חממו באור וחיבר סדקיו זה עם זה מאי הוי ובאמת שלא היה צריך לרבינו לכתוב אלא ואם נסדק כולו אפילו מצד אחד ודבקו פסול וממילא הוה משמע דאפי' חממו באור וחיבר סדקיו זה עם זה פסול דאי להרמב"ן הרי הוא מפ' דכי תנן נסדק ודבקו פסול בכה"ג הוא ואי להרא"ש הא לא מפליג כלל בין דבקו בדבק לחממו באור וחבר סדקיו זה עם זה והרוקח כתב נראה סדק ע"פ כולו לארכו

דבק

אע"פ שלא נשתייר שיעור תקיעה כשר והוא שלא ידבקנו בדבק יחד דה"ל דבק שאינו מינו ופסול אבל לא דבקו כשר אבל קבלתי מאבא מורי הריב"ק שקבל מרבינו שמריה נסדק פסול אפי' דבקו בחמימות האש או סתמו בחמימות המים בלא דבק פסול : **נסדק** לרחבו וכו' ברייתא שם לרחבו אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר ואם לאו פסול וכתב הרא"ש אם נשתייר בו שיעור תקיעה דחשבינן מן הסדק ולמטה כאילו ניטל ואפי' מעכב התקיעה כשר ואם לאו פסול ויראה דמיירי בנסדק רוב רחבו אבל מיעוט ה"ל כנקב בעלמא וכשר וכתב הר"ן אם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר פירוש דוקא שנשתייר שיעור תקיעה לצד הפה הוא דמכשרינן משום דחזינן כל מה שלמעלה ממנו כאילו ניטל משם וכן נראין דברי הרמב"ם בפ"ב מהלכות שופר אבל הרב בעל העיטור הכשיר אפי' לא נשתייר לצד הפה וכ"ד הרי"ץ גיאת ז"ל עכ"ל ודברי הרא"ש שכתב דחשבי' מן הסדק ולמטה כאילו ניטל מוכיחים כפירוש הר"ן דבעי' ששיעור תקיעה ישתייר לצד הפה וכ"כ הגה"מ וכ"כ סמ"ג וסמ"ק : **וכמה** שיעור תקיעה כדי שיאחזנו בידו וכו' שם כמה שיעור תקיעה פירש רשב"ג כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן וכתב הרא"ש והיינו טפח כדאמרינן בפ' המפלת (כו.) דשיעור שופר טפח ונקט האי לישנא הכי כדי שיאחזנו התוקע בידו ויראה לכאן ולכאן לפרש הטעם למה נתנו בו שיעור טפח כדי שיאחזנו התוקע בידו ויראה לכאן ולכאן ולא יאמרו לתוך ידו הוא תוקע וכ"כ הר"ן וז"ל וכ"ת לימא טפח בהדיא י"ל דטעמא אתא לאשמועינן דמש"ה הוי שעוריה טפח כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן דשיעוריה דטפח ד' בגודל ושית בקטנה כדאיתא במנחות וכשהוא לוחז אותו בד' אצבעות בינוניות ומה שנראה ממנו לכאן ולכאן משלים את השיעור עכ"ל וכך מצאתי בנוסחא אמיתית מספרי רבינו והיינו מדאמרינן שיעור שופר טפח דהיינו ד' אצבעות בגודל שהם שש בקטנה ויאחזנו בד' אצבעות בינוניות ומה שיראה ממנו לכאן ולכאן משלים : **ומ"ש** והאי דקאמר כדי שיאחזנו לאו אתוקע קאי דא"כ ה"ל למיתנייה בהדיא הכל לפי מה שהוא אדם וכו' כ"כ הר"ן וז"ל אלא כדי שיאחזנו התוקע קאמר דא"כ הכל כפי מה שהוא אדם ואגרופו של בן אבטיח ישנו כראש גדול של כל אדם אלא כדי שיאחזנו אדם בינוני והוא טפח ע"כ ותמיהא לי מלתא מאי דקשיא להו הא אע"פ דלא קתני ביה הכל לפי מה שהוא אדם מה בכך הא דכיון דתנא כדי שיאחזנו משמע דאתוקע קאי ותו לא איצטריך למיתני הכל לפי מה שהוא אדם א לפיכך נ"ל שיש לגרוס בדברי רבי' בהדי במקום בהדיא כלומר דאם איתא דכדי שיאחזנו אתוקע קאי ה"ל למיתנייה בפי"ז דכלים בהדי הנך דמני התם דשיעורם הכל לפי מה שהוא אדם דקתני התם יש שאמרו הכל לפי מה שהוא אדם דקומץ את המנחה וחופן את הקטורת ושותה כמלא לוגמיו בי"ה ומזון ג' סעודות לעירוב ואם איתא ה"ל למיתני נמי ושיעור שופר כדי שיאחזנו הלכך ודאי כדי שיאחזנו אדם סתמא קאמר : **ומ"ש** בשם הר"י גיאת שצריך טפח שוחק כדי שיראה לכאן ולכאן הר"י גיאת בא ליתן טעם אמאי נקט הכא האי לישנא דכדי שיאחזנו וכו' ולא כתב טפח וכתב דהיינו משום דסתם טפח משמע שאינו שוחק ולהכי נקט כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן לאשמעינן דבעי' טפח שוחק · ורבינו כבר כ' דשיעור זה דכדי שיאחזנו וכו' היינו ממש שיעור טפח מצומצם וזהו שכתב ולמאי דפרישית

א"כ

דרישה

כו' ז"ל הרא"ש ד' ל"ט ע"ג אבל סתמו במינו אפילו נשתנה קולו אין זה גורם שינוי הקול וכל הקולות כשרים בשופר ומה"ט נמי בלא סתימה כשר אפילו מעכב דאין כאן שינוי מממ' ד"א ואם סתמו שלא במינו והקול הוא כמו שהיה קודם סתומו פסול דשופר וד"א קרינא ביה כיון דאין הקול כמו שהיה קודם נקיבה עכ"ל ומשמע לי כיון שנשתנה הקול מכמו שהיה בתחלה קודם נקיבה השומע השינוי יסבור דד"א גורם לו כי לא ידע שגם קודם הסתימה כך היה קולו · וז"ש דשופר וד"א קרינא ביה דר"ל אף שבאמת אינו ד"א מ"מ קרינא ביה א"כ כיון דהשומע קול משופר שלם שאינו כמו קול שופר זה מקרי שופר וד"א ופסול אף כשהיה נקוב לא היה פסול דליכא למיפסל ליה מטעם ד"א דלא היה שם ד"א ובזה נתיישב תמיהת רא"ש שכתב על מ"ש רבינו בסמוך וכן אם נשאר קולו כמו שהיה קודם סתימה פסול כו' וכתב הוא וז"ל לא שמעתי טעם נכון למה יהיה פסול כיון שאם לא סתמו יהיה כשר אף על פי שנשתנה קולו וב"י תי' משום דא"א שיהיה

מעכב

פרישה

התקיעה הסדק הולך ומוסיף עד שיסדק כולה רא"ש וכ' הראב"ד ור"ן שאם הדקו הרבה בחוט או במשיחה כשר שהרי החוט מעמידו שלא יתבקע והוא שישתייר שיעור תקיעה ממקום הקשירה ולמעלה לצד הפה · כלבו :

(טו) **בין** מצד אחד בין מב' צדדים לכאורה היה נראה לפרש שר"ל שנסדק בכל צד מאי ארכו זה למעלה וזה מלמטה דאל"כ אלא שנסדק כולו מב' צדדין היינו דבק שברי שופרות שכתב רבינו בסמוך שוב מצאתי שרש"י פי' כן להדיא ממתניתין דף כ"ז ע"א דקתני שופר שנסדק ודבקו פסיל שר"ל שנסדק כולו מב' צדדין ומש"ה פסול דהוה כב' שופרות וכתבו התוספות והרא"ש עליו דא"כ היינו שברי שופרות דתנן שם ופירשו שם דמיירי בנסדק מצד אחד אבל הרא"ש תירץ לפי' רש"י דר"ל שאני התם שדיבק שבר לשבר לאורך השופר ושייך לפוסלו משום כב' שופרות אבל הכא שכל אורך השופר חתיכה אחד אין פסולו דומה לדיבק שברי שופרות וסד"א לא מיפסל עכ"ל :

לפסו

חידושי הגהות

א ול"נ דלא קשיא להו לרבינו ולהר"ן אשיעורא דכדי שיאחזנו אלא אשיעורא דהמפלת דקתני טפח סתמא דה"ל למתנייה הכל לפי מה שהוא אדם (מוהרל"ח) :

ודעתו

לכאן ולכאן ולמאי דפרישית א"צ : דבק שברי שופרות זו עם זו ועשה מהם שופר פסול אפילו יש בשבר שכנגד פיו שיעור שופר הוסיף עליו כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסול אפילו היה בו שיעור שופר : הפכו ותקע בו לא יצא ל"ש הפכו כדרך שהופכין החלוק שהחזיר פנימי לחיצון והחיצון פנימי ל"ש אם הניחו כמו שהיה אלא שהרחיב את הקצר וקיצר את הרחב היה ארוך וקצרו אם נשאר בו שיעור תקיעה כשר · גרדו והעמידו על גלדו פי' שעשאו דק מאוד כמו גלד כשר בין גרדו מבפנים בין גרדו מבחוץ לא הוציא כל הזכרות אלא ניקב בו ותקע בו כשר אבל אם הוציא כל הזכרות ועשה ממנו שופר כגון שניקב בו פסול (טו) [ד] צפהו זהב בעביו במקום הקצר שהוא מקום הנחת פיו פסול [ס] שלא במקום הנחת פיו בכל אורך השופר מצד הקצר עד צד הרחב אם נשתנה קולו מחמת הציפוי פסול ואם לאו כשר וכתב הרמב"ם לפיכך אלו שמציירין צורות לנאותו לא יפה הם עושין שמא נשתנה קולו מחמת הציורין אע"פ שאין כולו מצופה במיני הציורין לפעמים הקול משתנה בהן אבל אם נתן זהב על עובי השופר בצד הרחב היינו

מוסיף

א"צ כלומר לפי מה שפירשתי א"צ לידחק ולומר דטפח דקתני בהמפלת הוי טפח שוחק : **דבק** שברי שופרות זו עם זו וכו' משנה בפרק ראוהו ב"ד (שם) דבק שברי שופרות פסול : **ומ"ש** אפילו יש בשבר שכנגד פיו שיעור שופר נראה דטעמא משום דשופר אחד אמר רחמנא ולא שני שופרות כדבסמוך לקמן :

הוסיף עליו כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסול ברייתא שם : **ומ"ש** אפי' היה בו שיעור שופר כ"כ הרא"ש שם וז"ל ואפי' היה בו שיעור שופר מתחלה דשופר אחד אמר רחמנא ולא שני שופרות · והכלבו כתב שי"א שאם היה בו שיעור והוסיף עליו כשר ע"כ : **הפכו** ותקע בו לא יצא ל"ש הפכו כדרך שהופכין החלוק וכו' ברייתא שם הפכו ותקע בו לא יצא אר"פ לא תימא דהפכיה כי כיתונא אלא שהרחיב את הקצר וקיצר את הרחב מ"ט כדרב מתנה דא"ר מתנה והעברת דרך העברתו בעינן ופירש"י דרך העברתו כדרך שהאיל מעבירו בראשו בבהמה מחיים · וכתב הרא"ש י"מ לא תימא דהפכי' כי כיתונא שהוא פסול דהא פשוט הוא אלא אפי' הרחיב את הקצר וקיצר את הרחב פסול וי"מ דה"ק לא תימא דהפכיה כי כיתונא שהוא פסול דהא פשיטא הוא דכשר דאע"פ שהפכו מ"מ הקצר עומד במקומו והרחב עומד במקומו ודרך העברתו הוא אבל אם הרחיב את הקצר וקיצר את הרחב אפו' דדרך העברתו בעינן וליכא ירוש' הפכו מהו (פי' שהפכו כהפיכת החלוק) נשמעינן מן הדא גרדו בין מבחוץ בין מבפנים כשר ולא אמרן אלא גרדו אבל הפכו פסול מה ביניהם זה ביטל חללו וזה לא ביטל חללו (פי' מה בין זה לזה שהפכו ביטל חללו הראשון וזה שגרדו הניח חללו ראשון הלכך עדיין כשר) וזה כלישנא קמא דהפכיה כי כיתונא פסול עכ"ל · והר"ן ג"כ כתב כדברי הרא"ש לפסול (ז) : **היה** ארוך וקצרו ברייתא שם היה ארוך וקצרו כשר : **ומ"ש** אם נשאר בו שיעור תקיעה כ"כ שם הר"ן ופשוט הוא וכ"כ ה"ר אליהו מזרחי ז"לה"ה ארוך וקצרו כשר ולא תימא דרך העברתו בעינן וליכא וכן גבי גרדו והעמידו על גלדו נמי דחד טעמא הוא וא"ת מ"ש מהפכו ומרחיב את הקצר וקיצר את הרחב דאמר בהו דרך העברתו בעינן וליכא וי"ל דמשמעות העברתו אינו אלא למיחתו הלכך כי אפכיה כי כיתונא או שהרחיב את הרחב והרחיב את הקצר שינה בזה דרך למיחתו פסולין אבל כשגרדו והעמידו על גלדו או כשקיצר ארכו שלא שינה בזה דרך למיחתו אע"פ ששינה אותו מברייתו אין בכך כלום דלמיחתו קפיד רחמנא ולא אברייתו א"נ אפילו את"ל דהעבירו היינו דרך ברייתו אין לפסול בגרדו והעמידו על גלדו ולא בארוך וקצרו משום דמשמעות ברייתו היינו תמונתו וגרדו או קצרו אינו יוצא מתמונתו וכל זה אינו אלא לפי הירושלמי שסובר הפכו פסול ופירוש לא תימא כי אפכיה כי כיתונא שהוא פסול אבל לשאר המפרשים לא תימא דאפכיה כי כיתונא וכשר נ"ל דהפכו נמי אינו שלא כברייתו ודוחק עכ"ל : **גרדו** והעמידו על גלדו וכו' ג"ז ברייתא שם : **ולא** הוציא כל הזכרות אלא ניקב ותקע בו כשר גם שלהו לחבוש דשמואל קדחו בזכרותו ותקע בו יצא דמין במינו אינו חוצץ ופירש"י קדחו בזכרותו כשהוא מחובר בבהמה עצם בולט מן הראש ונכנס לתוכו ומוציאין אותו מתוכו וזה לא הוציא אלא נקב את הזכרות : **גרסי'** בירוש' פ' ראוהו ב"ד רבי יעקב בר אחא אמר אבא בר בא שאל לרבי שופר קדוח מהו א"ל בזה תוקעין ביבנה רבי בא בעי קומי רב שופר קדוח מהו א"ל בזה תוקעין בעייני טוב ע"כ משמע דלכתחלה נמי תוקעין בו : **ומ"ש** רבינו אבל אם הוציא כל הזכרות ועשה ממנו שופר כגון שנקב בו פסול כ"כ הר"ן בר"פ ראוהו ב"ד וטעמא משום דלא איקרי שופר אלא דבר שהוא חלול כשפופרת והזכרות לא הוה חלול הלכך לא מיקרי שופר : **ציפהו** זהב בעביו וכו' ברייתא שם ציפהו זהב במקום הנחת פה פסול שלא במקום הנחת פה כשר לפהו זהב מבפנים פסול מבחוץ אם נשתנה קולו מכמות שהיה פסול ואם לאו כשר ופירש הר"ן במקום הנחת פה עובי השופר לצד פנימי שמניח בו פיו קרי הנחת פה ולצד החיצון מן העובי עצמו קרי שלא במקום הנחת פה דליכא לפרושי שמה בחוץ לגמרי חוץ לעובי השופר קרי שלא במקום הנחת פה דא"כ היינו ליפהו זהב מבחוץ והרא"ש כתב וז"ל לכאורה נראה לפרש דעובי השופר מקום שמניח עליו הפה קרוי במקום הנחת הפה ושלא במקום הנחת פה היינו מבחוץ סמוך להנחת הפה אבל קשה דהיינו ליפהו זהב מבחוץ ואין לפרש שלא במקום הנחת פה בעובי הראש האחר לצד הרחב דהא אמרי' הוסיף עליו כל שהוא פסול בין במינו בין שלא במינו ולא מסתבר לאימר דהתם מיירי שאין בין הכל אלא שיעור שופר וה"ר יונה פי' הא דקאמר ליפהו זהב נשתנה הקול פסול היינו מהאי השופר ולמטה דהיינו משתי אצבעות ולמטה לפי שהקול נכנס ברוחב השופר אז הוא משמיע קול ודרכו להשתנו' מחמת הציפוי אבל מהאי ולמעלה לצד פה אין דרכו להשתנות מחמת הצפוי ואפי' אם נשתנה מעט אינו חשיב שינוי לפי שאין לשם עיקר השמעת קול וקולא גדולה היא זו לומר דאפילו אם נשתנה קולו מהאי ולמעלה כשר מתוך קושיא זו שהיה קשה לי דהיינו ליפהו זהב מבחוץ דאיכא למימר דפשיטא דאין קולו משתנה בשביל צפוי כל דהו שעושה אצל פיו ואיצטריך לאשמעינן דלא תימא דהוי כנתן שופר בתוך שופר עכ"ל · ודברי רבינו כדעת הרא"ש ב וזהו שכתב צפהו זהב בעביו במקום הנחת פיו פסול שלא במקום הנחת פיו בכל אורך השופר וכו' אם נשתנה קולו מחמת הציפוי פסול ואם לאו כשר דהיינו מ"ש הרא"ש דעובי שופר מקום שמניח עליו הפה קרוי במקום הנחת פה ושלא במקום הנחת פה היינו מבחוץ אפי' סמוך להנחת פה הלכך באיזה מקום מכל אורך השופר שיצפה זהב אם נשתנה קולו פסול ומאי דקשה דא"כ היינו ליפהו זהב מבחוץ איכא למימר דפשיטא דאין קולו משתנה בשביל ציפוי כל דהו שעושה אצל פיו ותש"ה סתים ותני שלא במקום הנחת פה כשר דמסתמא אין דרכו להשתנות אבל אה"נ שאם נשתנה קולו אע"פ שהציפוי אינו אלא כל דהו ואינו אצל פיו פסול : **ומ"ש** בשם הרמב"ם דאלו שעושים צורות לנאותו לא יפה הם עושים וכו' כתבו ה"ה בפ"א ומבואר הוא שצורות אלו דקאמר היינו שמציירין במיני צבועים דהוי כמו ליפהו מבחוץ אבל אם אין שם מיני צבועים כלל אלא שחקק בו צורות כדי לנאותו פשיטא דכשר דהיינו גרדו דאמרי' בזה דאפי' העמידו על גלדו כשר : **ומ"ש** אבל אם נתן זהב על עובי השופר בצד הרחב וכו' זהו מ"ש הרא"ש דאין לפרש שלא במקום פה בעובי הראש הא' לצד הרחב וכו' :

ומ"ש

דבק שברי שופרות כו' משנה שם ומ"ש ואפי' יש בשבר שכנגד פיו שיעור שופר טעמו משום דשופר א' אמר רחמנא ולא שני שופרות ואין לדקדק מ"ש מנסדק רוב רחבו דכשר אם נשאר שיעור שופר מהסדק לצד פיו וחשיב לאידך כמאן דשקיל ולא הוי כב' שופרות דשאני התם דתחלת ברייתו אינו אלא שופר אחד וגם עתה הוא גוש אחד אבל דבק שברי שופרות אינו גוש אחד : **ציפהו** זהב כו' ברייתא שם ומ"ש בעוביו במקום הקצר שהוא מקום הנחת פיו פי' אע"פ שאינו מוסיף אלא שליפ' זהב בעוביו לצד הפנימי מקום שמניח עליו הפה אפילו הכי פסול והטעם דכיון דלשם עיקר התקיעה ה"ל כאילו תקע בשופר של זהב דבתר העיקר אזלינן ולא כמו שפי' הב"י דמיפסל משום דמוסיף דא"כ ה"ל לרבינו לכתוב צפהו זהב על עובי השופר לא בעביו ותו דה"ל לכללו עם נתן זהב על עובי השופר בצד הרחב דפסול מטעם מוסיף שהרי הדין והטעם אחד אלא ודאי כדפרי' וכיוצא בזה ראיתי להרב מהר"ש לוריא שכתב וז"ל לפי טעם הראשון לא קפדינן אהגילה אלא אותו מקום שראוי לתקוע בו יהא שם שופר ולא חצוצרות פי' כשהוא סביב כל השופר ודו"ק וב"י האריך בכדי ואמר שלפי טעם הראשון משום מוסיף הוא וטעות הוא עיי' בהשיר"י עכ"ל :

מקום

ול"ג

דרכי משה

(ד) עי' בבית יוסף סוף סימן תק"צ :

פרישה

(טו) **צפהו** זהב בעביו במקום הקצר שהוא מקום הנחת פיו פסול כו' נ"ל דמיירי שהוסיף ובדרישה כתבתי בשם מ"ו דפי' דפסול בלא הוספה אלא משום דהזהב כלפי השופר שם מצורפת עליו ומאריך אותו קצת שליפוהו על חוד במקום החוד שסביבו שהוא עובי השופר והינו פסול מטעם מוסיף עליו כ"ש כיון שמכניס הזהב בתוך פיו ושפתיו מתכסה על הזהב ומגיעי' לשופר לא מקרי הוספה וטעם הפסול הוא משום דקול היוצא מן השופר אמר רחמנא ולא קול היוצא מן הזהב . וזה כיון שהקול נכנס אל הזהב קודם שנכנס לשופר הוא קול זהב ולי"מ שהביא רבינו בסמוך מיירי שמצפה הזהב על סביבות הקרן מקום שמניח שם הפה שאם מתחיל אריכת השופר ולהכי דייק שאינו פסול משום הוספה אלא משום הגילה ודו"ק ועיין בדרישה :

כגון

דרישה

מעכב כ"כ כמו שהיה מעכב קודם הסתימה וכמאן שהוא קול שופר ור"א שהרי קול זה לא דמי לכשהיה שלם ולא כמות שהוא כקול הילכך מיפסל עכ"ל ב"י · ותירוצו דחוק ולא משמע הכי ל' הרא"ש ורבינו דהא כתב כיון דאין הקול כמו שהיה קודם נקיבה ולדידיה הל"ל ג"כ כיון שאין הקול כמו שהיה קודם הסתימה ובמ"ש יבא על נכון : [ד] **צפהו** זהב בעוביו במקום הקצר ברייתא שם לפהו זהב במקום הנחת פה פסול שלא במקום הנחת פה כשר לפהו זהב מבפנים פסול מבחוץ אם נשתנה קולו מכמות שהיה פסול אם לאו כשר ע"כ וז"ל הרא"ש לכאורה נראה לפרש דעובי השופר מקום שמניח עליו הפה קרוי במקום הנחת פה ושלא במקום הנחת פה היינו מבחוץ סמוך להנחת פה אבל קשה דהיינו לפהו זהב מבחוץ וא"ל שלא במקום הנחת פה בעובי הראש הא' לצד הרחב דהא אמרי' הוסיף עלי' כל שהוא פסול בין במינו בין שלא במינו ולא מסתבר למימר דהתם מיירי שאין בין הכל אלא שיעור שופר ור"י פי' כו' ומסיק שם על קושיא זו שהקשה על פירושו דהיינו לפהו מבחוץ דאיכא למימר דפשיטא דאין קולו משתנה בשביל צפוי כל דהו שעושה אצל פיו ואיצטריך לאשמעינן דל"ת דהוי כנתן שופר בתוך שופר עכ"ל וב"י הביאו ור"ת במסקנת דברין ז"ל ונראה שלדעת רבינו דלפי' קמא מיפסל משום הוסיף עליו כל דהו ולא מפני הגילה וה"ק לפהו זהב כו' כלומר שנתן זהב על עובי השופר בצד הקצר פסול משום דהוסיף עליו הוא שלא במקום הנחת פיו בכל אורך השופר יש חילוק אם נשתנה קולו פסול ואם לאו כשר והא דמפליג בין נשתנה ללא נשתנה דהיינו דווקא בכל אורך השופר אבל אם נתן הזהב בעובי השופר לד הרחב אפילו לא נשתנה קולו פסול דהא מוסיף עליו הוא ומיפסל מטעמא דנתן זהב על עובי לד הקצר וי"מ דבמקום הנחת פה לאו משום מוסיף מתינן לה אלא משום הגילה כו' ע"כ נמלא דהב"י מפרש שרבינו פי' דברי הרא"ש שכתב דעובי השופר מקום שמניח עליו הפה במקום הנחת פה ר"ל עובי השוד דהיינו סביבות החלל והטעם משום הוספה ולא ידעתי לדידיה מאי ל' היינו שכתב רבינו אבל אם נתן זהב וכו' היינו מוסיף כל שהוא הול"ל מוסיף כ"ש הוא ופסול ודוחק לומר דדעת רבינו כדעת הרא"ש להוכיח דאין לפרש שלא במקום הנחת פה היינו לד הרחב דא"ה היינו הוסיף כ"ש כו' ולהכי נקט רבינו לשון היינו דאין ממשמעות לשון רבינו שבא כמאן להכריח שגם כו' · ועוד כ"ל דזה לא הוי הוספה כמ"ש בפרישה דכיון ששפתיו מכסו' כל הציפוי של זהב לאו מוסיף הוא · וע"ק דא"כ למה תניא בברייתא סתמא דשלא במקום הנחת פה כשר והרי גם שלא במקום הנחת פה יש חילוק דמצינו לפעמים שפסול אפילו בלא שינוי קול כגון לד הרחב דהוי ג"כ מוסיף ומאי קולמיה האי מוסיף דמקום קצר דנקט סתם פסול ומוסיף דמקום רחב לא נקט הכי אלא נראה לי דעיקר הפי' הוא כמו שכתבתי בפרישה דטעמא משום דהוי קול זהב ולא קול שופר ואם תאמר אם כן היינו לפהו זהב מבפנים יש לומר דתנא דברייתא לא זו אף זו קאמר דמתחלה קתני לא זו לפהו זהב במקום הנחת פה דהיינו סביב החלל דבזה ודאי דפסול דהקול נכנס בתחלה תכף אל הזהב ואח"כ אל השופר והוי קול זהב ולא קול שופר אלא אפילו לפהו מבפנים דלאו הכל נכנס בתחלה תכף אל השופר גם אין הזהב ניכר מבחוץ כלל אפ"ה פסול משום קול שופר ולא קול זהב והטעם זה כתב בהדיא ר"מ בביאוריו על הסמ"ג דף רס"ג ע"ג דין על היש מפרשים דלהא הרא"ש שמיירי שפיר באין בו שיעור שופר דכתב ז"ל ולפי' זה טעמא דבמקום הנחת פה וטעמא דלפהו זהב מבפנים חד טעמא הוא כו' ע"ש ובזה דייק שפיר ל' הרא"ש גם ל' רבינו שכתב היינו מוסיף עליו כ"ש ר"ל דווקא במקום הרחב שייך הוספה אבל במקום קצר לא שייך הוספה וכמ"ש כיון ששפתיו מכסי' הזהב לא מיקרי הוספה שוב מצאתי כתב מורי ז"ל על ב"י ז"ל טעות הוא אלא שלפי טעם הראשון לא קפדינן מהגילה אלא אותו מקום שראוי לתקוע בו איתא שם שופר ולא חצוצרות פי' כשהוא סביב כל השופר ודו"ק עכ"ל וכ"ל דר"ל דלב' הפירושים שהביא רבינו שהציפוי על השופר במקום הנחת הפה ממש ולא בהוספה והחילוק שבין הפירושים הוא כי לפי הפירוש הראשון מיירי דווקא אם הוא סביב כל מקום הפה דהיינו סביב כל עובי השופר למעלה ופסול מטעם חצוצרות ולי"מ אפילו אינו מלופה סביב כל השופר אלא במקום א' לחוד פסול מטעם הגילה וממילא מ"ש בפי' קמא אבל שלא במקום הנחת פה בכל אורך השופר כו' ר"ל אפילו הוא סביב כל השופר כשר וק"ל : [ס] **שלא** במקום הנחת פה כל אורך השופר מצד

הקצר

ב ודעתו לומר שבמקום הקצר שהוא מקום הנחת פיו דפסול לא משום שהזהב חוצץ בין שפתיו אלא משום שציפה על עובי השופר ופסול משום שמוסיף עליו כל שהוא שפסול אפי'

תקפז מקום הראוי וכו' אבל הוא עצמו יצא ששמע קול שופר לאו דוקא הוא עצמו אלא ה"ה אחרים שהם עמו בתוך הבור כמבואר בסוגיא אלא לרבותא דיוקא נקט הכי דטעמא ששומע קול שופר שהרי עומד הוא בבור והתם הוא דיצא אבל אם היה עומד על שפת הבור והכנים פיו לתוך הבור ותוקע לא יצא דלאו בתקיעה תליא מילתא אלא בשמיעה וכבר נתבאר בסימן תקפ"ה · כתב בית יוסף שרבינו כתב בשומעין עומדים על שפת הבור והתוקע עומד בתחלת התקיעה תוך הבור ובסופה חוץ לבור דלא יצא וממילא משמע דה"ה לתוקע עומד תוך הבור או חוץ לבור מתחלת התקיעה עד סופה והשומע הוא שעומד בקצת זמן התקיעה תוך הבור ובקצתה חוץ לבור עכ"ל ואיני יודע מנין לו זה שהרי הרא"ש לא אמר אלא בתוקע עומד בבור מתחלת התקיעה ועד סופה והשומע אינו עומד שם אלא בתחלתה או בסופה התם הוא דלא יצא והטעם לפי שהקול מתבלבל תחלה בבור קודם שיצא לחוץ אבל בתוקע עומד חוץ לבור מתחלת התקיעה עד סופה והשומע עומד בבור בתחלת התקיעה או בסופה בהא סברא ישרה לומר דגם השומע יצא שאין הקול מתבלבל בבואו לבור וכן משמע מלשון המשנה שלא שנאה רק בתוקע לתוך הבור וכך מורין דברי הרא"ש ז"ל כ"ל :

ותקע

מוסיף עליו כל שהוא ופסול אפילו לא נשתנה קולו וי"מ צפהו זהב במקום הנחת פיו אפילו באורך השופר אם הוא מיד סמוך לראשו בצד הקצר פסול לפי שהתוקע מכניס קצתו בפיו ושפתו מכסה עליו ונמצא הזהב חוצץ בין שפתו לשופר ולמדו מכאן שאם הרחיק השופר ונפח בו ותקע בו פסול כיון שאין השופר נוגע בפיו וכ"כ הרמב"ם נתן שופר בתוך שופר אם שמע קול פנימי לבד כגון שהוא בולט יותר מן החיצון ונתן הפנימי בפיו כשר והוא שלא ישנה קולו במה שהוא נתון בתוך החיצון ואם אינו בולט אז א"א שלא ישמע אלא קול שניהם ולא יצא דשופר אחד אמר רחמנא ולא שנים וג' שופרות : נפל עליו גל ואי אפשר ליטלו בלא טילטול אבנים אסור ותדחה התקיעה וכן אין מוציאין אותו חוץ לתחום ולא עולין בשבילו באילן ולא רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין במים להביאו אע"פ שאין בהם אלא איסור דרבנן ולא חותכין אותו לתקנו אפי' בדבר שאין בו אלא איסור דרבנן (יז) כגון מגל שאין דרך לתקנו בו והוי כלאחר יד שהעמידו דבריהם לבטל דברי תורה בשב ואל תעשה וכ' ה"ר יונה דוקא ישראל אסור לעשותו אבל מותר לומר לעו"ג לעשותו כיון שאין בו (יח) אלא משום שבות דאמירה לעו"ג שבות דשבות ושבות דשבות במקום מצוה שרי והתוס' לא כ"כ במסכת שבת (קכא·) ויכול ליתן לתוכו מים או יין לצחצחו אבל מי רגלים אף בחול אסור מפני הכבוד :

ומ"ש וי"מ ציפהו זהב במקום הנחת פיו אפילו באורך השופר אם הוא סמוך לראשו בצד הקצר פסול וכו' ולמדו מכאן שאם הרחיק השופר ונפח בו ותקע בו פסול וכו' ז"ל ה"ה בפ"א כתב הרמב"ם דטעמא דפיסולא במקום הנחת פה משום דאיכא הפסק בין פיו לשופר וש"מ שאם הרחיק השופר מפיו ונפח בו ותקע בו פסול עכ"ל ולפ"ז לא ה"ל לרבי' לכתוב וי"מ ציפהו זהב במקום הנחת פיו אפילו באורך השופר אם הוא מיד סמוך לראשו בצד הקצר פסול לפי שהתוקע מכניס קצתו בפיו וכו' ולמדו מכאן שאם הרחיק השופר ונפח בו וכו' דמשמ' שזה פי' בפ"ע ומפני כך למדו ממנו כן וליתא דלפי' קמא נמי איכא למימר הכי דהא טעמא דבמקום הנחת פה אפילו אם לא נשתנה קולו פסול ע"כ הוי מפני שהוא מפסיק בין פיו לשופר ולא היה לו לכתוב לשון י"מ אלא כך ה"ל לכתוב וטעמא דבמקום הנחת פה פסול לפי שהתוקע מכניס קצתו בפיו ושפתו מכסה עליו ונמצא הזהב חוצץ בין שפתו לשופר ולמדו מכאן שאם הרחיק השופר ונפח בו וכו' ונראה שדעת רבינו דלפירוש קמא מיפסיל משום הוסיף עליו כל דהו ולא מפני שהזהב חוצץ בין פיו לשופר וה"ק ציפהו זהב בעוביו וכו' כלומר שנתן זהב על עובי השופר בצד הקצר פסול משום דהוסיף עליו הוא שלא במקום הנחת פיו בכל אורך השופר אם נשתנה קולו מחמת הציפוי פסול ואם לאו כשר והא דמפלגי בשלא במקום הנחת פה בין נשתנ' קולו ללא נשתנ' היינו דוקא בכל אורך השופר אבל אם נתן הזהב על עובי השופר בצד הרוחב אף על פי שהוא שלא במקום הנחת פה פסול אפילו לא נשתנה קולו מחמת הציפוי דהא מוסיף עליו הוא ומיפסיל מטעמא דתיפסיל נתן זהב על עובי צד הקצר

תקפז מקום הראוי לתקוע בו כיצד כגון מקום שתשמע בו התקיעה בלא עירבוב אבל אם שמע בערבוביא לא יצא לפיכך העומד בבור או בחבית גדולה ותוקע ושמעו אחרים מבחוץ לא יצאו שאין שומעין אלא קול הברה אבל הוא עצמו יצא ששמע קול שופר אם התחיל לתקוע בבור ועלה חוץ לבור וגמרה יצא שבל

מה

וי"מ דבמקום הנחת פה לאו משום מוסיף עליו אתינן עלה דהב"ע בשנתן הזהב באורך השופר מיד סמוך לראשו בצד הקצר דלית בה משום מוסיף עליו ואפ"ה פסול לפי שהזהב חוצץ בין שפתו לשופר והשתא אתי שפיר מ"ש על פירוש בתרא ולמדו מכאן שאם הרחיק השופר וכו' דלהאי פירושא ע"כ טעמא דפיסולא משום חציצה דמשום תוספת ליכא דאילו לפירושא קמא הוי טעמא משום תוספת וליכא למיגמר מינה דחציצה פסלה : **ובצפהו** זהב מבפנים כתב הרא"ש והר"ן דטעמא דפסול מפני שהקול יוצא מן הזהב ולא מן השופר : **נתן** שופר בתוך שופר אם שמע קול פנימי לבד וכו' ברייתא בפ' ראוהו ב"ד (שם) הניח שופר בתוך שופר אם קול פנימי שמע יצא ואם קול חיצון שמע לא יצא פירש הר"ן אם קול פנימי לבדו שמע יצא ומיירי כגון שהוא עודף על החיצון שאין כאן אלא קול פנימי אבל אם קול חיצון כמי שמע לא יצא דה"ל קול שני שופרות וכ"כ הרא"ש וז"ל אם קול פנימי שמע יצא כגון שהיה פה של פנימי משוך קצת למעלה חוץ לפה החיצון ולא נכנס קולו בין שני השופרות אם קול החיצון שמע לא יצא פירוש אף קול החיצון דא"א לשמוע קול חיצון בלא קול פנימי אלא אף קול חיצון קאמר וטעמא דפסול משום דשופר אחד אמר רחמנא ולא שני שופרות ויראה דהא דאמרינן אם קול פנימי שמע יצא היינו בשלא נשתנה קולו מחמת ציפוי החיצון דאי נשתנה קולו נמצא הקול בא מכח שני שופרות והיינו בכלל אם קול החיצון שמע עכ"ל : ורבינו ירוחם כתב שי"מ דאפילו אם נשתנה קולו כשר ולא דמי לציפהו זהב מבחוץ דפסול אם נשתנה קולו דהתם הזהב מחובר בגוף השופר וה"ל שופר וד"א אבל הכא אינו מחובר ורבינו כתב כדברי הרא"ש והר"ן ודבר פשוט הוא דכי אמרי' אם קול פנימי שמע יצא היינו לומר שיהיה הפנימי עודף על החיצון משני הצדדין וזה שכתב רבינו אם שמע קול פנימי לבד כגון שהוא בולט יותר מן החיצון ונתן הפנימי בפיו כשר דכשהוא בולט יותר מן החיצון היינו לומר שהוא עודף עליו מצד הרחב ונתן הפנימי בפיו היינו לומר שהוא עודף עליו מהצד הקצר (ה) : **נפל** עליו גל וא"א ליטלו בלא טלטול אבנים וכו' משנה בפרק בתרא דר"ה (לב:) שופר של ר"ה אין מעבירין עליו את התחום ולא מפקחין עליו את הגל ולא עולין באילן ולא רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין ע"פ המים ואין חותכין אותו בין בדבר שהוא משום שבות בין בדבר שהוא משום לא תעשה ופירש"י אין מעבירין עליו· לילך חוץ לתחום לשמוע קול שופר ורבינו מפרש דלהוציא חוץ לתחום קאמר ותרווייהו איתנהו דבין זה ובין זה אסור : **וכתב** ה"ר יונה דוקא ישראל אסור לעשותו אבל מותר לומר לעו"ג לעשותו וכו' במקצת ספרי רבינו יש טעות וכך היא הגירסא האמיתית דאמירה לעו"ג שבות דשבות ושבות דשבות במקום מצוה שרי ע"כ כלומר דע"כ לא שרי ה"ר יונה באמירה לעו"ג אלא במידי דאפילו אם עשהו ישראל לית ביה אלא איסור' דרבנן אבל דבר שאסור מן התורה ליכא מאן דפליג דאסור לומר לעו"ג לעשות אפי' במקום מצוה וכבר נתבאר בסימן ש"ז שכן דעת הרמב"ם והתוס' חולקין בדבר : **ואם** העו"ג הביאו מחוץ לתחום כתב הרוקח דאין תוקעין בו אבל הג"א כתב בפ' בתרא דר"ה דמותר לצאת בו דלאו מוקצה הוא דהא חזי לישראל אחר דהבא לישראל זה מותר לישראל אחר וכיון דשרי לטלטולי אפילו לאותו ישראל שרי לצאת בו דלא מצינו דאסרו חכמים הבא חוץ לתחום אלא או אכילה או הנאה ומצות לאו ליהנות ניתנו וגם אין שייך לגזור שמא יאמר לעו"ג להביא לו כדי לצאת בו דלא שייך שיעשה מצוה הבאה בעבירה ולכך שרי לכ"ע וכ"כ רבינו בסימן תרכ"ה בשם הרשב"א וכ"כ המרדכי בפרק לולב הגזול וכתב עוד שם המרדכי ה"ה אם עשה עו"ג שופר בי"ט מותר לתקוע בו עכ"ל : **ולענין** הלכה כיון דכל הני רבוותא מסכימים להתיר הכי נקטינן (ו) וכ"ש בנידון זה דמקום קיום מצוה הוא : **ויכול** ליתן לתוכו מים או יין לצחצחו שם במשנה ופירש"י דאשמעינן דלא נימא מתקן מנא הוא : **ומ"ש** אבל מי רגלים אף בחול אסור מפני הכבוד ברייתא שם (לג·) :

תקפז מקום הראוי לתקוע בו כיצד כגון מקום שתשמע בו התקיעה בלא עירבוב וכו' לפיכך העומד בבור או בחבית גדולה ותוקע וכו' משנה בפרק ראוהו ב"ד (כז:) התוקע לתוך הבור לתוך הדות לתוך הפטס פי' חבית גדולה אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא ובגמ' א"ר הונא לא שנו אלא לאותם העומדים על שפת הבור אבל אותם העומדים בבור יצאו והרא"ש גורס רב יהודה במקום רב הונא ופירש"י אותם העומדים בבור שהם קול השופר לעולם שמעו וכתב הרא"ש משמע מתוך פירושו אותם העומדים על שפת הבור פעמים שומעים קול שופר פעמים קול הברה וכ"מ לישנא דרב יהודה לא שנו דמתני' מפלגא בין שמע קול שופר בין שמע קול הברה אלא לאותם העומדים על שפת הבור אבל העומדים בבור לעולם שומעים קול שופר ולא ידעתי מה הבחנה יש אם קול שופר שמע או קול הברה שמע אם תלוי בהבחנת האדם שיאמר שמעתי קול שופר או תלוי בעומק הבור או בהתקרב האדם אל שפת הבור והתרחקו ממנו ולא מסתבר שיהיה תלוי בהבחנת האדם דלמה נשתנה תקיעת הבור פעמים קול שופר ופעמים קול הברה ואם תלוי בעומק הבור או בקירובו אל שפת הבור וריחוקו כל זה צריך שיעור ע"כ נ"ל אף על גב דרב יהודה אמר לא שנו אין בא כי אם לפרש המשנה וה"פ ל"ש אם קול הברה שמע אלא לאותם העומדים על שפת הבור שהקול מתבלבל בבור קודם שיצא לחוץ ולעולם אינן שומעין אלא קול הברה אבל אותם העומדים בבור לעולם קול שופר הם שומעין ויצאו עכ"ל · ודברי רבינו הם כדעת הרא"ש וזהו שכתב שאם שמעו אחרים מבחוץ לא יצאו שאין שומעין אלא קול הברה דמשמע דכל שעומדים בחוץ אין שומעין אלא קול הברה : **ומ"ש** אבל הוא עצמו יצא לאו דוקא הוא עצמו אלא ה"ה לאחרים שהם עמו בתוך הבור דכל שהם בתוך הבור הם שומעים קול שופר וכמבואר בדברי רב הונא · והרמב"ם כתב בפ"ב התוקע לתוך הבור או בתוך המערה אותם העומדים בתוך הבור והמערה יצאו והעומדים בחוץ אם קול שופר שמעו יצאו ואם קול הברה שמעו לא יצאו · וזה מבואר שלא כדברי הרא"ש אלא כדמשמע מפירוש רש"י וכן עיקר : **ומ"ש** הרא"ש על זה לא ידעתי מה הבחנה יש אם קול שופר שמע או קול הברה וכו' נראה שכל אדם יכול להבחין אם הקול ששומע הוא קול שופר או אם הוא קול הברה וסבת שומעו קול שופר או קול הברה נמשך מעומק הבור ומהתקרב האדם אל שפת הבור והתרחקו ממנו ושיעור דבר זה הוא תלוי בהבחנת האדם אם קול שופר שמע או קול הברה : **כתב** הר"ן מסתברא כי היכי דמפלגינן בבור ה"נ מפלגינן בפטס דאותם העומדים בתוך הפטס יצאו אבל הרמב"ם בפ"א מה' שופר חילק בבור ודות ובפטס לא חילק אפשר שדעתו מפני שהברתו גדולה אפילו העומדים בתוכה אם קול הברה שמעו לא יצאו עכ"ל · ונראה שסבירא להרמב"ם לחלק בכך מדחזי' דרב הונא אמר לא שנו אלא לאותם העומדים על שפת הבור וכו' ולא אמר העומדים על שפת הבור והפטס אלמא דלא איירי אלא בבור וה"ה לדות דבור ודות חד הוא אלא שזה בחפירה וזה בבנין · ואע"פ שיש לדחות ולומר דה"ה לפטס ורב הונא רישא דמלתא נקט לא נראה להרמב"ם לדחות כן : **ואם** התחיל לתקוע בבור ועלה חוץ לבור וכו' שם (כח·) אמר רבה שמע

מקצת

דרכי משה

(ה) ול"נ דאם בולט במקום הנחת פיו שאין תוקע רק בפנימי אף אם אינו בולט מצד הרחב רק שוה לחיצון שם יצא דאין הקול יוצא רק מפנימי אבל כשחיצון בולט לצד הראש יותר מפנימי אזי לא יצא דאז הקול יוצא משתיהן והוי ב' שופרות : (ו) וכ"כ מהרי"ל דמותר לתקוע בו ומשמע שם דאפילו אם יש לו שופר אחר שאינו של איל וזה שמובא הוא של איל נראה דה"ה

דרישה

הקצר עד כו' האריך רבינו בלשונו כדי להוציא מדעת הב"י שחילק ואמר שהשינוי קול אינו פסול כי אם מאליו ולהלן לצד הרחב . אבל מאליו לצד הפה לא הוי שינוי עיין בלשון הרא"ש שהבאתי ודו"ק ועיין בר"ן דף ט"ו על פי' שפירש כמו במקום הנחת היינו שהוסיף עליו קצת שציפהו על החוד כו' ע"ש :

אפי'

פרישה

(יז) **כגון** מגל כו' כן הוא גירסת רש"י בגמרא אבל הרי"ף והרא"ש והר"ן ותוספות והרמב"ן גורסים איפכא בגמרא ריש דף ל"ג דסכין אין בו אלא משום שבות ובמגל יש בו איסור לאו : (יח) **אלא** משום שבות ואמירה לעו"ג שבות דשבות ושבות דשבות במקום כו'

אפילו לא נשתנה קולו וה"ה אם נתן זהב על עובי השופ' בצד הרחב שפסול כמ"ש רבינו בסמוך אלא הא דנקט בברייתא משום הנחת פה אפשר משום דבך היה דרך לצפותו אבל ה"ה במקום הרחב דפסול דחד טעמא הוא (מהרל"ח) :

פי'

מה ששמע בין בפנים בין בחוץ היה קול שופר והאחרים לא יצאו אף על פי שבסוף התקיעה שמעו קול שופר כיון שלא שמעו קולו בתחלה לא יצאו ששומע תחלת תקיעה בלא סופה או סופה בלא תחלתה ואין באותה מקצת שיעור תקיעה לא יצא ובה"ע כתב שאפילו אם יש במקצתה שיעור תקיעה לא יצא:

תקפח **בזמן** הראוי לתקוע כיצד משעת הנץ החמה (א) עד הלילה דתנן כל היום כשר לתקיעת שופר ואם תקע משעלה עמוד השחר יצא אבל בלילה לא (ב) לפיכך שמע מקצת תקיעה בלילה ומקצתו ביום לא יצא: שמע ט' תקיעות מט' ב"א כגון תקיעה מזה ותרועה מזה אח"כ אפי' בט' שעות ששהו בהן הרבה יצא · שמע ט' תקיעות מט' ב"א ·שתקעו כולם כאחד לא יצא שאין כאן פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ושבת לאו זמן תקיעה הוא דתנן י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה שאין הכל בקיאין בתקיעת שופר וחיישינן שמא יטלנו בידו לילך אצל בקי ללמדו (ג) ויעבירנו ד"א ברה"ר ורי"ף היה תוקע בבית דינו וסמך לו על הא דתנן משחרב ב"ה התקין ריב"ז

מקצת תקיעה בבור ומקצת תקיעה חוץ לבור יצא ת"ש התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפטס אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא ומאי ליפוק בתחלת תקיעה מקמי דליערבב קלא כי קאמר רבא בתוקע ועולה לכספיה א"ה מאי למימרא מהו דתימא זימנין דמפיק רישיה ואכתי שופר בבור וקלא מיערבב קלא קמ"ל: ופירש"י אם קול שופר שמע · בלא קול הברה יצא: ואם קול הברה שמע · עם קול השופר לא יצא: בתוקע ועולה לכספיה · ואין אחר עמו לצאת בו אלא תוקע ועולה היא דלדידיה תחלת' וסופ' בהכשר דבתחלה הוא והשופר בבור ואמרינן לעיל אותם העומדים בבור יצאו:

ומ"ש רבינו והאחרים לא יצאו אע"פ שבסוף התקיעה שמעו קול שופר כיון שלא שמעו קולו בתחלה וכו' משמע דהעומדים על שפת הבור קאי ומה שאמר התם וכתב שלא יצאו היינו לדע' הרא"ש דסבר דעומדים על שפת הבור לעולם הם שומעים קול הברה דאילו לדעת הרמב"ם ורש"י אם קול הברה שמעו הוא דלא יצאו אבל אם קול שופר שמעו יצאו ולאי והרא"ש כתב כלשון הזה אבל אחר ששמע מקצת תקיעה בבור ועלה ושמע סופה על שפת הבור או תחלתה בחוץ וסופה בפנים לא יצא שהשומע תחלת תקיעה בלא סופה או סופה בלא תחלתה לא יצא ע"כ · ורבינו כדי לקצר כתבה בשומעים עומדים על שפת הבור והתוקע עומד בתחלת התקיעה תוך הבור ובסופה חוץ לבור ומתילא משמע דה"ה לתוקע עומד תוך הבור או חוץ לבור מתחלת התקיעה ועד סופה והשומע הוא עומד בקצת זמן התקיעה תוך הבור ובקצתה חוץ לבור. ולדברי הרמב"ם ורש"י דבר פשוט הוא דבין הכי ובין הכי אם קול שופר שמע יצא:

כתב רבינו ירוחם השומע מקצת תקיעה שלא בחיוב ומקצתה בחיוב או שאמר למתעסק בתקיעות שהתחיל לתקוע במתעסק בלא כיון להוציא וא"ל שמע תכוין להוציאני י"ח ותקע ומשך בה שיעור תקיעה לא יצא כיון דתחלתה הוי בחיוב וי"א שיצא כיון דאיכא שיעור תקיעה בחיוב אע"פ שתחלתה לא הוי בחיוב וראשון עיקר ולזה נראה שהסכים הרא"ש עכ"ל:

תקפח בזמן הראוי לתקוע כיצד וכו' דתנן כל היום כשר לתקיעת שופר משנה בפרק ב' דמגילה (כ:): **ומ"ש** רבינו ואם תקע משעלה ע"ה יצא התם (כ:) תנן אין קורין את המגילה ולא מלין ולא טובלין ולא מזין עד הנץ החמה וכולן שעשו משעלה ע"ה כשר ויליף בגמרא מקרא דמשעלה ע"ה מקרי יום ופירש"י עד שתנץ החמה · שיצאו מספק לילה: וכולן שעשו משעלה ע"ה כשר · דמעלות השחר יממא הוא אבל לפי שאין הכל בקיאין בו צריכין להמתין עד הנץ החמה ע"כ · ומהתם שמעי' בכל דבר שמצותו ביום צריך לכתחלה לעשותו משתנץ החמה ואם עשה משעלה ע"ה כשר:

ומ"ש אבל בלילה לא פשוט הוא במשנה שכתבתי בסמוך ומייתי לה בגמרא מדכתיב יום תרועה יהיה לכם: **ומ"ש** לפיכך שמע מקצת תקיעה בלילה ומקצתה ביום לא יצא בפרק ראוהו ב"ד (כח·) אמר רבה שמע מקצת תקיעה קודם שיעלה ע"ה ומקצת תקיעה לאחר שיעלה ע"ה לא יצא וטעמא משום דכיון דתחלת התקיעה היתה שלא בשעת חיוב הוי שמע סופה בלא תחלתה דקי"ל דלא יצא: **ומיהו** תיבת לפיכך שכתב רבינו אינו מיושב דהא לא נפיק ממאי דכתב בסמוך דאף על גב דתקיעה דלילה לא מפקא ידי חובה אם איתא דשמע סוף תקיעה בלא תחלתה הוה נפיק י"ח ה"נ יוצא היה ולא אמרינן דלא יצא אלא משום דקי"ל דשמע סופה בלא תחלתה לא יצא וא"כ מאי לפיכך ודוחק לומר דקאי גם למ"ש בסימן שקודם זה דשמע סוף תקיעה בלא תחלתה יצא: **שמע** ט' תקיעות מט' ב"א וכו' פ' בתרא דר"ה (לד·) א"ר יוחנן שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא תנ"ה שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא מט' ב"א כאחד לא יצא תקיעה מזה ותרועה מזה בזא"ז יצא ואפי' בסירוגין ואפילו כל היום כולו כך היא הגי' הנכונה והיא גירסת הרי"ף ואע"פ שרש"י כתב דל"ג מט' ב"א לא יצא דהכי מסקינן בפרק ראוהו ב"ד (כז:) דתרי קלי מתרי גברי בהלל ובמגילה ובתקיעה משתמעי ולפיכך מחק הגירסא ואומר דלא גרסינן כבר כתב הר"ן דליתא דהכא מש"ה לא יצא מפני שהוא צריך לשמוע על הסדר תקיעה ותרועה ותקיעה הא לא"ה לא יצא והכא הרי שמען כולן בבת א' והיינו דקתני בתר הכי תקיעה מזה ותרועה מזה בזא"ז יצא וכ"כ גם הרא"ש וכ"ה דברי הרמב"ם בפ"ג וז"ל שמע תקיעה אחת בשעה אחת ושנייה בשעה שנייה אפילו כל היום כולו הרי אלו מצטרפין ויצא י"ח והוא שישמע כל בבא מהן על סדרה לא שישמע תרועה ואחריה שתי תקיעות או שתי תקיעות ואחריהן תרועה ולא בזה שמע תשע תקיעות מט' ב"א כאחד לא יצא אפי' ידי אחת תקיעה מזה ותרועה מזה ותקיעה משלישי בזא"ז יצא ואפי' בסירוגין ואפי' כל היום כולו:

כתב הרב המגיד בר"פ הנזכר דהא דאמרינן שאם שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא דוקא בשלא הפסיק ביניהם בקול שופר שאינו מן הראוי באותה בבא כלומר שאם היה שומע בבבת תש"ת ושמע תקיעה שמע תרועה לא יצא וכן הדין בכל הבבות לפי שאע"פ שאין השהיות מבטלת הפסקה בקול שופר שאינו מן הראוי פוסל ולזה נתכוון רבינו למטה שכתב והוא שישמע כל בבא מהן על הסדר וכ"כ הרמב"ן ז"ל ועיקר עכ"ל: והר"ן בפרק בתרא דר"ה גבי הא דאתקין רבי אבהו כתב ג"כ סברת הרמב"ן ונראה מדבריו שר"ת והרשב"א חולקין על הרמב"ן ואעפ"כ כתב ומ"מ יש לחוש ולהחמיר כדברי הרמב"ן ע"כ: וכתב רבינו ירוחם דהא דשמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא דוקא בדיעבד אף ע"ג דמסתמא הסיח דעתו וכ"כ ג"כ הר"ן בפ"ב דר"ה (לד·) גבי הא דתקין רבי אבהו בקיסרי: **והמרדכי** והג"א כתב קי"ל כר"י דאפילו שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא ור"י נסתפק בדבר משום דרב אשי מסיק פ' מי שמתו (כב·) גבי היו מים שותתין על ברכיו דכ"ע חוזר לראש אם שהה ע"כ · ודעת הפוסקים שהזכרתי פה א' לפסוק כר"י וכ"ש סמ"ג והכי נקטינן:

כתב הג"א אם אחד תוקע בשופר ואחד תוקע בחצוצרות יחד יצא בתקיעת שופר דתרי קלי בתרי גברי משתמעי ע"כ. ותימא דבפרק ראוהו ב"ד (כז.) משמע דתרי קלי מתרי גברי לא משתמעי אלא היינו טעמא דיצא ידי שמיעת שופר אע"פ ששמע עמו קול חצוצרות משום דכיון דחביב יהיב דעתיה:

גרסינן בירוש' פרק הקורא את המגילה למפרע רבי יוסי בשם רבי יוחנן אפי' שמען כל היום יצא והוא ששמען על הסדר היה זה צריך פשוטה ראשונה וזה צריך פשוטה אחרונה תקיעה א' מוציאה את שניהם ע"כ וכתבו הר"ן בפ' בתרא דר"ה: **ושבת** לאו זמן תקיעה הוא דתנן י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה משנה ר"פ בתרא דר"ה (כט:): **ומ"ש** שאין הכל בקיאין בתקיעת שופר וחיישינן שמא יטלנו בידו וכו' שם בגמרא: **וכתב** הר"ן וא"ת מאי שנא הני דגזרינן ומ"ש מילה דשרי בשבת ולא גזרינן שמא יעביר תיזוק או אזמל ארבע אמות בר"ה י"ל כני שאני לפי שהכל טרודים בהם ולא מדכר חד אחבריה משא"כ במילה: **ומ"ש** רבינו שרי"ף היה תוקע בבית דינו וסמך לו על הא דתנן משחרב בית המקדש התקין ריב"ז שיהו תוקעין בכ"מ שיש בו ב"ד כ"כ הרא"ש שם שכן היה נוהג הרי"ף וטעמו מפני שהיה מפרש כל מקום שיש בו בית דין לאו דוקא

תקפח בזמן הראוי לתקוע וכו' לפיכך אם שמע מקצת התקיעה בלילה כו' פי' מאחר דבלילה אפילו דיעבד לא יצא כדתנן וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר משמע אבל קודם עמוד השחר לא הילכך אפילו תקע מקצתה ביום כמי לא יצא שהרי כבר נתבאר דהשומע מקצת תקיעה לא יצא והכא אע"פ ששמע את כולה כיון שמקצתה בלילה לאו כלום הוא וזה ברור ודלא כמ"ש הב"י דלשון רבינו אינו מיושב בזה: **שמע** ט' תקיעות מט' ב"א וכו' ה"ה נמי מאדם אחד וכן איתא להדיא בפ"ב דר"ה תניא שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא אלא כדי לחלק בין תקעו זה אחר זה לתקעו בבת אחת שזה אי אפשר אלא בט' בני אדם כתב ברישא דמילתא ט' בני אדם:

ושבת לאו זמן תקיעה היא וכו' ויעבירנו ד' אמות בר"ה פי' בשבת שייכ' הך גזירה אבל לא בי"ט דקי"ל מתוך שהותר' הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ובלבד שיהא בה צורך קצת כדלעיל בסימן תקי"ט וה"נ יש בה צורך היום להוליכו אצל בקי ללמוד ולא קשה ביום טוב נמי יש לגזור שמא יצטרך לילך אחר השופר או אצל בקי בתרי עברי נהרא ויתקן חבית של שייטין כדי לעבור דהא ודאי משום הך מילתא לא מבטלין התקיעה כיון דמילתא דלא שכיחא ואיכא נמי היכיר' ומידכר ולא אתי למיטעי משא"כ העברת ד' אמות דמילתא דשכיחא הוא וליכא היכירא ועביד למיטעי דלאו אדעתיה איסורא דהעברה לכך גזרו עליה אך קשה גם בי"ט איכא איסורא בתקיעה משום שמא יתקן כלי שיר והיה להם לחכמים לבטל ד"ת בשב ואל תעשה ותירץ מהר"א מזרחי דלא אמר שב ואל תעשה שאני אלא היכא דליכא הכשר מצוה כמו הכא דשופר של ר"ה אין מפקחין עליו את הגל וכו' דבעידנא דקא עקר שבות דדבריהם לא קא מקיים העשה אבל האיסור תקיעת שופר שהוא משום שמא יתקן כלי שיר דבעידנא דקא מיעקר אסור דרבנן מקיים עשה דשופר אין אומרים בזה שב ואל תעשה שאני אלא שהקשה ע"ז דא"כ מאי אולמא גזירה דרבה התם נמי נימא יבא עשה של תורה וידחה גזירה דרבה דהתם נמי במקום הכשר מצוה הוא ולא תירץ כלום ול"נ דקושיא מעיקר' הכי מיתרצא דפשיטא דלא יעלה על הדעת לומר דתתבטל התקיעה לפי שחכמים אסרו התקיעה בי"ט משום שמא יתקן כלי שיר דעל תקיעה זו דר"ה לא תקנו כיון שהתורה צותה לתקוע בזה היום אבל העברת ד"א בר"ה דמילתא אחריתי היא שכבר אפשר לתקוע בלא העברה חשו חכמים שמא יעבירנו ד' אמות בר"ה וכיון שמצוה היא בתקיעה ולא בהעברה שפיר אמרינן העמידו דבריהם בשב ואל תעשה ומה שקשה למה חששו לשמא יעבירנו ד' אמות בר"ה ולא חששו להוצאה מרה"י לר"ה כבר פירש"י הטעם בפ' לולב וערבה משום דברוב מקומות אין לחוש להוצאה כגון שהיה מונח בכרמלית או בקרפף וגינה ויש כאן איסור העברה והתוס' פירשו עוד דמרה"י לר"ה איכא היכירא וליכא למיגזר אבל בר"ה דזימנין דלאו אדעתיה ומעביר ד' אמות ע"כ וע"ש בדף מ"ג: כתבו הגהות אשיר"י אם אחד תוקע בשופר ואחד תוקע בחצוצרות יחד יצא בתקיעת שופר דתרי קלי בתרי גברי משתמעי ע"כ וכתב ב"י ותימא דבפ' ראוהו ב"ד משמע דתרי קלי בתרי גברי לא משתמעי כו' ואיכא לתמוה על תמיהתו דגבי שמע ט' תקיעות כתב רש"י ג"כ דהא אוקימנא דתרי קלי בתרי גברי משתמעי גם התו' והרא"ש כתבו וז"ל ואע"ג דאמר לעיל דתרי גברי בתרי קלי משתמעי שאני התם כו' ואמאי לא קשיא ליה עלייהו ובעל כרחך צ"ל דאע"ג דמוכח לגם דתרי קלי לא משתמעי היינו דוקא בעלמא והיינו לומר דאעפ"י דאפשר הוא לתרי קלי דמשתמעי מ"מ אין השומעין מכוונין לגם מפני עירוב ב' הקולות אבל גבי שופר דאיירי ביה משתמעי שפיר וכדיהיב טעמא בגמרא דכיון דחביב יהיב דעתיה למשמע

דרכי משה

(א) ד"ה אם עשה עו"ג שאר איסור דרבנן כגון שעלה אחרי' לאילן וכדומה דינו כאילו הובא מחוץ לתחום וכ"כ המרדכי פ' לולב הגזול דאם עשה עו"ג שופר בי"ט מותר לתקוע בו וע"ל סימן שכ"ה:

וכתב

פרישה

...כל"ל ופי' אפילו לישראל עצמו אין בו אלא איסור שבות ומ"כ אמירה לעו"ג שבות דשבות דאמיר' לעו"ג אפילו באיסור דאורייתא אין בו אלא שבות:

סי' תקפח (א) **עד** הלילה דכתיב יום תרועה ולא לילה: (ב) **לפיכך** שמע מקצת' כו' וכ"ל ב"י ותיבת לפיכך שכתב רבינו אינו מדוקדק דהא אע"ג דתקיעה דלילה לא מפקא ידי חובה אם איתא דשמע סוף תקיעה בלא תחילתה הוה נפיק ידי חובה ה"נ יוצא היה י"ח ולא אמרינן דלא יצא אלא משום דקי"ל שמע סופה בלא תחילתה לא יצא וא"כ מאי לפיכך עכ"ל ברמה דשפיר קאמר לפיכך:

(ג) **ויעבירנו** ד' אמות בר"ה הא דלא קאמר שמא יוציאנו מרה"י לר"ה משום דהתם איכא

ריב"ז שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד ולפניהם ורוצה לפרש כל ב"ד ואפי' של ג' ולא נהגו כן שכל המפרשים פי' ב"ד של כ"ג שהן סנהדרי קטנה ואע"פ ששבת לאו זמן תקיע' היא מותר לומר לקטן שלא הגיע לחינוך שיתקע בשב' כדי להתלמד לתקוע אבל אם הגיע לחינוך אסור לומר לו לתקוע ואם תקע מעצמו אין צריך למחות בידו:

תקפט (א) **אדם** הראוי לתקוע לאפוקי חרש שוטה וקטן דכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים י"ח ואשה נמי אינה חייבת דהוי ליה מ"ע שהזמן גרמא אנדרוגינוס מוציא את מינו שאם זה זכר גם זה זכר ואם זו נקבה גם זו נקיבה טומטום אפילו מינו אינו מוציא שמא זה יקרע וימצא נקבה והאחר ימצא זכר · מי שחציו עבד וחציו בן חורין [א] אפילו לעצמו איני מוציא דלא אתי צד עבדות ומוציא צד חירות וצריך שיתקע לו אחר ואע"פ שנשים וקטנים פטורין יכולין לתקוע ולברך ואין מוחין בידן ואין כאן משום איסור תקיעה בי"ט ולא משום ברכה לבטלה

למשמע דהא אפשר הוא למשמע ולפיכך כתבו הם ז"ל בסתמא דתרי קלי משתמעי ורצונם לומר בשופר דוקא דאיירי ביה וזאת היתה דעת הגהות אשיר"י בשם ר"י וכן מוכח להדיא מדבריו שאמר ואם אחד תוקע בשופר כו' ומ"מ בתורה לא יקראו שנים עכ"ל אלמא דלא ס"ל דתרי קלי משתמעי אלא לענין שופ' דאל"כ בתורה למה לא התיר: **ואע"פ** ששבת לאו זמן תקיעה היא מותר לומר לקטן כו' כך פסק הרא"ש בשם ר"י בפרק בתרא דר"ה והב"י העתיק לשונו כפי מה שהוא בדפוס ועיקר הפסק חסר שם ובתו' מבואר וכך צריך להגי' בדברי הרא"ש · ונראה ודאי דמ"ש רבינו שאסור לומר לקטן שהגיע לחנוך לתקוע בשבת לאו דוקא בשבת אלא ה"ה בי"ט של ר"ה דבלאו שבת ג"כ אסור משום איסור שבות דתקיעה ואפילו טלטול השופר אסור וכן משמע מלשון הברייתא דתניא אין מעכבים לא את הנשים ולא את התינוקות מלתקוע בי"ט ותינוקות דומי' דנשים דדוקא אין מעכבין הא לכתחלה לא אמרינן להו תקעו וכמ"ש רבינו בסימן שאחר זה והכיא ודאי בהגיע לחנוך דבלא הגיע לחנוך אפילו לכתחלה אומרים להן תקעו וכן משמע עוד מלשון הברייתא דתניא אין מעכבין התנוקות מלתקוע בשבת ואנ"ל בי"ט ומוקמינ' לה בתנוקות שהגיעו לחנוך ועכוב' הוא דלא מעכבין הא לכתחלה לא אמרינן להו תקעו וברייתא קאמר ואנ"ל בי"ט דאלמא די"ט ושבת שוין בדין זה. אחר שכתבתי זה ראיתי להר"א מזרחי שהאריך בזה וכתב סברא זו שכתבתי לפי פירוש א' אבל לפי פי' אחר כתב שמותר לומר לקטן שהגיע לחנוך לתקו' בי"ט ע"ש ולענין מעשה ראוי להחמיר שכך משמע פשטא דסוגיא כדפי' כ"ל:

תקפט אדם הראוי לתקוע וכו' ואעפ"י שנשים וקטנים פטורים יכולין לתקוע ולברך ונראה דדוקא נשים כיון דיש להם דעת יכולין להכניס עצמן בחיוב דקי"ל דגדול המצווה ועוש' ממי שאינו מצווה ועושה דאלמא דמי שאינו מצווה ועושה נמי שכר יש לו וכן קטן אפי' הגיע לחנוך מאחר שיבא לידי חיוב כשיגדל אין מוחין בידן אבל שוטה וחרש שאינן באין לידי חיוב בשום פנים מוחין בידן וקצת קשה על רבינו דלא היה צריך לכתוב כאן דאין מוחין הקטנים שהרי בסימן שקודם זה כתב דאף בשבת אין מוחין וא"כ כ"ש בי"ט ואי משום שיכולין לברך הא נמי פשיטא דכיון שתוקעין מברכין שהקטן שהגיע לחנוך חייב מדרבנן בתפלה וכל הברכות כדתנן בפ' מי שמתו ופ' לולב הגזול וי"ל דסד"א דכיון דמן הדין הם פטורין מלתקוע אם מניחין אותן לתקוע ולברך איכא משום בל תוסיף שהרי לאו חובה הם תוקעין דאל"כ לא היו מברכין על התקיעה קמל"ן דלית לן בה וכיוצא בזה פי' רש"י בגמ' לענין נשים דסד"א דאי תקעי איכא בל תוסיף מאחר שהן פטורות וזה דעת האגור שאמר שהנשים אין להן לברך משום דאיכא בל תוסיף והיינו כדפי' דכיון דמברכין גלי אדעתייהו דמשום חובה עושין כן וה"ל כמוסיף על התורה שבכתב וזהו שהזהירה התורה לא תוסיף וגו' כלומר לא תוסיף על התורה שבכתב ולא על התורה שבע"פ עיין בסמ"ג לאוין סימן שס"ד ובהגה"ה הרי"ף דף שי"ד ע"ב במ"ש ע"ש ר' ישעיה אחרון ז"ל · ויש להקשות על מ"ש רבינו יכולין לתקוע ולברך הפך מ"ש לעיל בסי' י"ז שיותר טוב שלא יברכו וכ"ל שמה שכתב כאן מוחין ואין מוחין בידן קאי נמי אברכה כאילו אמר שאינו ראוי לברך אלא שאין מוחין והיינו ממש כדלעיל וזהו שדקדק רבינו בלשונו וכתב יכולין לתקוע ולברך ואין מוחין דלדברי ר"ת האי דאין מוחין אינו אלא לענין התקיעה כדתניא אין מעכבין את הנשים דמשמע אבל לכתחלה לא משום איסור שבות דתקיעה אבל לענין הברכה לפי ראיות ר"ת כיון שתוקעות אומרין להן לברך אפי' לכתחלה ומפני מה כתב אין מוחין אף אברכה אלא ודאי דנמשך לפי שטתו דיותר טוב שלא יברכו אלא שאין מוחין כדפי' · כתב ב"י בשם הר"ש בר צמח דשומע ואינו מדבר יוצאים בתקיעתו עכ"ל ונראה דאפילו לכתחלה יכול לתקוע שהשומעין יכולין לברך ואינו דומה להא דתנן האלם והערום לא יתרומו לכתחלה משום שאינן יכולין לברך דשאני התם דאף אחר אינו יכול לברך משא"כ הכא ועיין בתרומת הדשן סימן ק"מ: **אנדרוגינוס** מוציא את מינו וכו' כתב מהר"ש לוריא נ"ל דס"ל דאנדרוגינו' לא הכריעו בו חכמים ודוקא לדעת הרי"ף והרמב"ם דס"ל דהילכתא ספיקא הוא ומ"ה אינו מוציא את שאינו מינו וכן לענין מגל' אבל ר"י שפסק דזכר גמור הוא כמ"ש בי"ד סי' רס"ו ובא"ה סי' מ"ד מוציא אפילו שאינו מינו וסדר"ש

דוקא סנהדרין אלא בית דין מופלג וגדול בדורו ולא נהגו תלמידיו אחריו לעשות כן והר"ן כתב שטעמו של הרי"ף מדאמרי' בגמרא אהא דתנן אר"א כשהתקין ריב"ז לא התקין אלא ביבנה בלבד אמרו לו א' יבנה ואחד כל מקום שיש בו ב"ד אמרו לו היינו ת"ק א"ב בי דינא דאקראי וקי"ל כת"ק הלכך בב"ד של ג' נמי תוקעין וע"ז היה סומך הרי"ף לעשות מעשה בדבר שהיו תוקעין בבית דינו בר"ה שחל להיות בשבת ומיהו משמע דהכי דלא בעי' ב"ד של כ"ג או סמוך ב"ד קבוע מיהא בעינן דהא כתיבנא לעיל דתרתי בעי' בפני ב"ד ובזמן ב"ד וכל בית דין שאינו קבוע אין לו זמן אבל הרמב"ם כתב בפ"ב בזמן הזה שחרב הבית בכל מקום שיש בו ב"ד קבוע הוא שיהיה סמוך בא"י תוקעין בו בשבת וכ"ד הרז"ה עכ"ל וכתב ה"ה שכן דעת הרמב"ן ז"ל: **ואף** ע"פ ששבת לאו זמן תקיעה היא מותר לומר לקטן שלא הגיע לחינוך שיתקע בשבת וכו' בפ' בתרא דר"ה (לב:) תנן אין מעכבין את התינוקות מלתקוע אבל מתעסקין בהם כדי שילמדו ובגמרא (לג.) מתעסקין בהם כדי שילמדו אר"א אפי' בשבת תנ"ה מתעסקין בהם עד שילמדו אפי' בשבת ואין מעכבין התינוקו' מלתקוע בשבת ואין צ"ל בי"ט הא גופא קשיא אמרת מתעסקין בהם עד שילמדו אפילו בשבת אלמא לכתחלה אמרי' תקעו והדר תנא אין מעכבין עכובא הוא דלא מעכבין הא לכתחלה לא אמרי' תקעו ל"ק כאן בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך וכתב הרי"ף אר"א ואפילו בשבת וה"מ בקטן שהגיע לחינוך אבל קטן שלא הגיע לחינוך בי"ט אין בשבת לא ואית דאמרי איפכא כלומר ה"מ בקטן שלא הגיע לחינוך אבל בקטן שהגיע לחינוך לא וכתב הר"ן בקטן שהגיע לחינוך דכיון שהגיע לחינוך מתעסקין עמו כדי שילמוד אפי' בשבת אבל קטן שלא הגיע לחינוך בי"ט אין בשבת לא דבשבת אין מתעסקין עמו ולא עוד אלא שאם בא לתקוע מעכבין עליו והכי מוכח בגמרא וכ"ת אמאי מעכבין דהא קי"ל יבמות (קיד:) דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו וי"ל דה"מ במלתא דלא מפרסמא אבל במלתא דמפרסמא כי הא שהקרן נשמע לרבים מעכבין דלמא נפיק מיניה חורבא לתקוע בשבת שלא בפני ב"ד וכתב הרא"ש על דברי הרי"ף רש"י פירש כלישנא קמא והקשה עליו ר"י כיון דהגיע לחנוך ואין מצות היום בשופר היכי אמרי' ליה למיעבד איסורא ועוד תימה קטן שלא הגיע לחינוך אין מעכבין אותו מלתקוע בשבת אבל לכתחל' לא א"ל תקעו ואמאי והא אפי' בהגיע לחינוך שרי להתעסק בו כדי שילמדו "(ב"ה ולפיכך פירש איפכא דבהגיע לחינוך אין מעכבין אבל לכתחלה לא א"ל תקעו כיון דאיכא איסורא דרבנן:) ומ"מ לא מחוייב להפרישו כיון דאם לא היה שבת מצות היום בשופר קטן שלא הגיע לחינוך מתעסקין כלומר מותר להניח להתעסק וכן מוכח בריש ערכין עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בפ"ב דהא דתנן אין מעכבין אותם מלתקוע אבל מתעסקין עמהם ומר"א אפילו בשבת בשלא הגיעו לחינוך הוא ומיהו כתב ה"ה פירוש מתעסקין שאומרים להן תקעו ומשתדלין עמהם: **וכ'** הר"ן דהא דשרי להתעסק אפי' בשבת דוקא בי"ט של ר"ה שחל להיות בשבת אבל בשבת אחרת לא והכי איתא בירוש' וכ"נ מדברי הרא"ש אבל הרמב"ם כ' דהא דאין מעכבין התינוקות מלתקוע אפי' בשבת היינו דוקא בשבת שאינו י"ט של ר"ה וכתב ה"ה דטעמא משום דבשבת של י"ט של ר"ה ודאי מעכבין אותם שלא יאמרו שתוקעין בי"ט של ר"ה שחל להיות בשבת וכ"כ מן הירו' עכ"ל וכתב הר"ן וז"ל כתב רבינו אפרים ז"ל שעכשיו אסור לתקוע לכל קטן בשבת כלל ואפי' בשבת של ר"ה שלא נאמרו דברים הללו אלא בזמן שהיתה תקיעת שופר דוחה את השבת וכ"ד הרז"ה וכן מוכח בירוש' ואע"פ שהרי"ף כתבה בהלכותיו אפשר לטעמיה אזיל שהוא סובר שאפי' בזה"ז תוקעין בכ"מ שיש בו ב"ד קבוע אבל הרמב"ן כתב שכיון שהגאונים כולם כתבוה בחיבוריהם מדבריהם יש ללמוד שהם סבורים שלא ביבנה בלבד נאמרה זאת התקנה אלא בכל יום ראשון של ר"ה שחל להיות בשבת בכ"מ לפי שאין בלימוד גזירה דרבה ואין בו אלא איסור שבות דתקיעה עצמה וכיון שהיא למצוה מותר שהם צריכין להתלמ' כדי לתקוע למח' ולהכנס במצות ע"כ (א): **כתב** הכלבו יש שואלי' אמאי לא דחינן ר"ה כד מקלע בשבת משום תקיעת שופר כי היכי דדחינן לי' מיום אחר משום יומא דערבה והתשובה זימנין דמקלע המולד בכ' י"ח והוא נדחה עד שבת משום מולד זקן ומשום ו' דאד"ו ואם נדחה אותו גם מיום שבת משום תקיעת שופר נצטרך לדחותו עד יום ב' משום א' דאד"ו נמצא שלא יהיה נקבע עד יום ה' אחר המולד וכל האי לא דחי משום דמיחזי כשיקרא עכ"ל:

תקפט אדם הראוי לתקוע לאפוקי חש"ו דכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים י"ח משנה בס"פ ראוהו ב"ד (כט:): **וכתב** הכלבו שאפילו המדבר ואינו שומע דקי"ל שהוא כפקח לכל דבריו אינו מוציא כיון דאינו שומע דלאו בר חיובא הוא וכ"כ הרשב"ץ בתשו' וטעמ' משום דבשמיעה תליא מילתא דהא מברכין על השמיעה וכיון שאינו שומע אינו מחוייב בדבר ולא מפיק אבל שומע ואינו מדבר יוצאים בתקיעתו עכ"ל: **ומ"ש** ואשה נמי אינה חייבת דס"ל מ"ע שהזמן גרמא משנה בפ"ק דקידושין (כט) כל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות: **ומ"ש** אנדרוגינוס מוציא את מינו טומטום אפילו מינו אינו מוציא ברייתא בס"פ ראוהו ב"ד (כט:): **ומ"ש** מי שחציו עבד וחציו בן חורין אפילו לעצמו אינו מוציא מימרא ובריי' שם. וא"ת אנדרוגינוס נמי נימא דאפי' עצמו אינו מוציא דלא אתי צד נקבות שבו ומפיק צד זכרות י"ל דאנדרוגינוס בריה בפ"ע הוא ומ"ה לא שייך למימר ביה לא אתי צד נקבות ומפיק צד זכרות והלכך שפיר מפיק לנפשיה ומהאי טעמא נמי מפיק את מינו דשניהם בריה אח' ובריה מוליאה בריה כמות' כ"כ הר"ן וה"ה וכתב עוד ה"ה דאפשר שאפי' לדברי מי שאומר דאנדרוגינוס אינו בריה בפ"ע אלא אפשר זכר ואפשר נקיבה אתי שפיר ואינו דומה למי שחציו עבד לפי שיש חילוק בין מה שהוא בידי אדם למה שהוא בידי שמים: **ואע"פ** שנשים וקטנים פטורים יכולים לתקוע ולברך ואין מוחין בידם וכו' בפ"ב דר"ה (לג.) אהא דתנן אין מעכבין את התינוקות מלתקוע דייק הא נשים מעכבין כלומר דוקא תינוקות אין מעכבין כדי לחנכן במצות הא נשים מעכבין דכיון שהם פטורות כי תקעי עברו אשבות דתקיעה והא תניא אין מעכבין לא את הנשים ולא את התינוקות אמר אביי ל"ק הא ר' יהודה הא ר' יוסי ור"ש וכתב הר"ן דהלכה כר"י ור"ש דאמרי נשים סומכות רשות כלומר דאף ע"ג דפטרינהו רחמנא אי סמכי ליכא איסורא משום משתמש בקדשים וה"ה לכל מ"ע שהזמן גרמא הלכך אם רצו נשים לעשות כל מ"ע שהזמן גרמא הרשות בידם ולא חיישינן לבל תוסיף ולא לשבות דתקיעה וכ"כ הרא"ש בשם ר"ת וכתב עוד בשמו שיכולות לברך על מ"ע שהזמן גרמא אע"פ שהן פטורות ואין כאן משום ברכה לבטלה וכ"כ הר"ן ג"כ והביא ראיות ר"ת וכתב דאע"ג דאיכא דדחה לה נקטי' כר"ת דהא נוטלות עליהם שכר מדאמר רבי יוסי בר חנינא קידושין (לא:) גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה דמדקאמר גדול אלמא למי שאינו מצווה ועושה נמי יש לו שכר הלכך בכלל מצוה הן ומברכות ולא נימא הואיל ולא נצטוו היאך יאמרו וצונו דכיון שהאנשים נצטוו ואף הן נוטלות שכר שפיר יאמרו וצונו עכ"ל וכתב ה"ה בפ"ב כתב הרשב"א שנהגו הראשונים שאע"פ שנשים פטורות רשאות לתקוע ולברך

דרכי משה

תקפח (א) וכתב המ"מ פ"ב דה' שופר דבי"ט נמי אפי' קטן שהגיע לחינוך מתעסקים עמו וע"ל סימן ש"ח אם מותר לטלטל שופר בר"ה שחל להיות בשבת כתב א"ז במס' ר"ה כיון שהותרה התקיעה לאנשים אפי' רצה לתקוע כל היום הרשות בידו אע"פ שיצא כבר עכ"ל ולקמן סי' תקפ"ט לא משמע כן וגם בסי' תק"צ לא משמע כן ע"ל

דרישה

סי' תקפט [א] **אפי'** לעצמו אינו מוציא כו' אבל באנדרוגינוס ליכא למימר לא אתי צד נקבות ומוציא צד זכרות דבריה בפני עצמו הוא ואפי' אינו בריי' בפני עצמו אלא אי זכר ואי נקבה יש לחלק בין מה שהוא בידו אדם כגון עבד דאפשר לתקן ולשחררו לגמרו ובין מה שהוא בידו

פרישה

איכא היכרא טפי ר"ן ור"ל יש הפרש גדול בין בית לר"ה ולכך הרוצה לצאת מרגיש ולא יצא:
סי' תקפט (א) **אדם** הראוי לתקוע כיכך לאפוקי חש"ו אפילו מדבר ואינו שומע דבשמיעה תליא מילתא דהא מברכין אשמיעה אבל שומע ואינו מדבר

לבטלה וכתב בעל העיטור אחר שיצא כבר אינו יכול לתקוע להוציאן אא"כ לא יצא שנמצא תוקע להוציא את עצמו וכן נוהגין באשכנז לתקוע לנשים היולדות קודם שיתקעו בב"ה כדי שיוציא התוקע גם את עצמו ואבי"ה כתב שאפילו אחר שיצא יכול לתקוע להם ולהוציא השופר בשבילם (ב) אפי' דרך רה"ר ולזה הסכים א"א ז"ל : (ג) המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה דמצות לאו ליהנות ניתנו : וצריך שיכוין התוקע להוציא השומע שאם תקע ולא כיון להוציא לא יצא דא"ר זירא לשמעיה (ד) איכוין ותקע לי פי' התכוין להוציאני אלמא בעי דעת שומע שיכוין לצאת ודעת משמיע שיכוין על זה להוציאו ולית הלכתא כרבא דאמר התוקע לשיר פי' לשורר ולא נתכוין לתקיעת מצוה יצא דקי"ל מצות צריכות כוונה וכ"כ בהלכות גדולות הלכך המתעסק שאינו מכוין לתקיעת מצוה אלא מלמד לאחרים לתקוע לא יצא והשומע ממנו לא יצא וה"מ דבעי שיכוין בפרט להוציא זה השומע ביחיד התוקע אבל ש"צ התוקע מסתמא דעתו להוציא כל השומעין דתנן היה עובר אחורי בית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא והרי"ץ גיאת פסק כרבא דמצות אין צריכות כוונה ותוקע לשיר יצא ומתעסק היינו טעמא דלא יצא שלא נתכוין לשמוע אלא לתקיעה בעלמא וכן פסק ר"ח ורב שרירא שדר ממתיבתא דהלכתא כרבא ומיהו מדאשכחן לרבי זירא דאמר לשמעיה איכוין ותקע לי אמרי' לא לעביד לכתחלה אלא יכוין במצוה ואם לא נתכוין יצא וא"א הרא"ש ז"ל פסק דמצות צריכות כוונה :

תקצ **סדר** תקיעה והכשירה דתנן סדר תקיעה ג' של שלש שלש דג' פעמים כתיבי תרועה בתורה ב' בר"ה ואחד ביובל

ולברך וכן יהגו וכן נראה כן מדברי רבינו פ"ז עכ"ל כלומר שכתב בפ"ז טומטום ואנדרוגינוס לעולם אין מברכין לישב בסוכה מפני שהן חייבין מספק ואין מברכין מספק וכתב ה"ה לדעת רבינו ודאי שאין נשים מברכות והיאך יאמרו וצונו והן פטורות ובסוף הלכות ציצית כתב ג"כ הרמב"ם שנשים ועבדים וטומטום ואנדרוגינוס אין מברכין אם מתעטפין בציצית והגהות כתבו שם שכ"ד רש"י שאסור לנשים לברך על מ"ע שהזמ"ג ור"ת פסק שהן יכולות לברך והביא ראייה לדבר וסמ"ג כתב בסימן מ"ב כל דברי ר"ת ואח"כ כתב אבל זהו דבר תימא מהו וצונו בדבר שאינה מחוייבת לא מדאורייתא ולא מדרבנן דנשים במ"ע שהזמ"ג אפילו מד"ס פטורו' וכמו שמוכח בפרק מי שמתו (כ:) גבי נשים חייבות בקידוש היום ד"ת והאגור כתב בשם ר' ישעיה דוקא בלא ברכה שרי להו לנשים לתקוע לעצמן אבל אם ברכו גילו בדעתם שלשם חובה הן עושין חדא דעוברות על בל תוסיף ועוד דאיכא ברכה לבטלה עכ"ל (א) · ומ"ש שעוברות על בל תוסיף אם מברכות אינו נכון כלל אלא שאין לי להאריך : **ומ"ש** רבינו בשם בעל העיטור הוא בפסקי הרא"ש שם אע"פ שכתב שם בל' אחר הכל עולה לענין אחד וז"ל בעל העיטור כתב דאין אחר תוקע להם אלא הן בעצמן ונהגו באשכנז לתקוע לנשים יולדות קודם שתקעו בב"ה כדי שיוציא התוקע את עצמו וכ"כ הגמ"י פסק ר"ת וכל רבותינו אחריו כר' יוסי ומיהו ה"מ לתקוע לעצמו דומיא דסמיכה דשרי להו משום נחת רוח אף על גב דקצת נראה כעבודה בקדשים הכא נמי אף על גב דקצת נראה כחילול י"ט שריא אבל אחר שכבר תקע לא יתקע להן דאין אומרים לאדם חטוא בעבור נחת רוח כיון דכבר יצא י"ח ואינו חייב בדבר התוקע לה ה"ז חילל י"ט · וכ"כ רא"מ והגאונים וכן הורה הרא"מ ואמר שהרוצה לתקוע לנשים צריך לעשות קודם שיתקע ש"צ בעוד שלא יצא י"ח הוא בעצמו ואם המתין עד לאחר שיצא י"ח הוא בעצמו אסור לתקוע לכן ולא כראבי"ה שהתיר הדבר עכ"ל · והסמ"ג ג"כ לא הביא אלא דברי רא"מ בלבד : **ומ"ש** רבינו בשם ראבי"ה כן כתב הרא"ש שם וז"ל וראבי"ה כתב כיון דנשים סומכות רשות אף על גב דדמי קצת לעבודה בקדשים ה"ה בתקיעה שהיא חכמה ואינה מלאכה מותר לתקוע להם ואפי' מי שיצא כבר ומותר נמי להוציא את השופר לר"ה מבית הכנסת כדי לתקוע להם וכ"נ דלא גריעא אשה מקטן שלא הגיע לחינוך דמתעסקין בהם כדי שילמדו כ"ש לנשים דמכוונות למצוה עכ"ל הרא"ש וכ"כ המרדכי : **ולענין** הלכה כדאי הם לסמוך עליהם כ"ש במקום דאיכא רבוותא דסברי כוותייהו כמו שנתבאר בסמוך ועוד דטעמא דראבי"ה והרא"ש טעמא דמסתבר הוא ומיהו טוב שלא לברך כיון דפלוגתא הוא ספק ברכות להקל (ב) : **המודר** הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה וכו' מימרא דרבא בפרק ראוהו ב"ד (כח ·) : וכתב הר"ן וז"ל כתב הרז"ה דכי שרי דוקא בתקיעות דר"ה שהם מצות מן התורה אבל בתעניות לא ולפי דבריו אף בתקיעות דר"ה צריך לדקדק לפי שיש בהן מדרבנן אלא שאין מחוורין דבריו דמ"מ מצוה איכא ומיהו מסתברא לי דכי אמרי' מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה דוקא כגון שהוא תוקע מאליו להוציא המודר הנאה אבל כל שא"ל המודר תקע לי והוציאני אסור דשליחותיה קא עביד וראיה לדבר מדאמרינן בפרק אין בין המודר (לה:) דגבי הא דאיבעיא לן התם הני כהני אי הוו שלוחי דידן או שלוחי שמיא למאי נ"מ למודר הנאה אי אמרת שלוחי דידן הא קא מהני ליה ואסור ואמרינן נמי התם (לו:) אלא לדעתיה דבעל הכרי הא קא מהני ליה דקא עביד שליחותיה אלמא דכל היכא דעביד שליחותיה אסור אלא ודאי הכא בתוקע מעצמו שלא בשליחותו של מודר עסקינן : **וצריך** שיכוין התוקע להוציא השומע וכו' בפרק בתרא דר"ה (לב:) תנן המתעס' לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא ובגמ' (לג:) המתעסק לא יצא הא תוקע לשיר יצא לימא מסייע לרבא דאמ' התוקע לשיר יצא דלמא תוקע לשיר נמי מתעסק קרי לי' ואמאי דתנן השומע מן המתעסק לא יצא דייק אבל השומע מן המשמיע לעצמו מאי יצא לימא תיהוי תיובתיה דר' זירא דא"ל ר' זירא לשמעיה איכוין ותקע לי ומשני דלמא איידי דתנא רישא מתעסק תנא סיפא נמי מתעסק ובפ' ראוהו ב"ד (כח ·) שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאוהו ואכל מצה יצא אמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא כלומר דמצות א"צ כוונה ובתר הכי גרסינן א"ל ר"ז לשמעיה איכוין ותקע לי פי' תתכוין לתקוע בשמי להוציאני ידי חובתי ואוקימנא להא דר"ז כרבי יוסי דתניא שומע שומע לעצמו ומשמיע משמיע לפי דרכו א"ר יוסי בד"א בש"צ אבל ביחיד לא יצא עד שיתכוין שומע ומשמי' וטעמ' משום דש"ץ דעתיה אכ"ע והרי"ף לא הביא דברי רבא אלא דברי ר"ז וכתב הרא"ש דהיינו משום דס"ל דהכי הלכתא אע"ג דרבא והנך דשלחו לאבוה דשמואל סברי דמצות א"צ כוונה הלכה כר"ז דפליגי ביה תנאי בפרק ע"פ (קיד:) גבי ירקות ור' יוסי סבר מצות צריכות כוונה וה"נ קאמר רבי יוסי בשמעתין ור' יוסי נימוקו עמו וכ"פ בה"ג וגרסינן נמי בירוש' היה עובר אחורי ב"ה וכו' הדא אמרה מצות צריכות כונה ותניא נמי נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע וכו' עד שיתכוון שומע ומשמיע ואע"ג דשנינהו רב אשי שינויי דחיקי נינהו ופשטא דמתניתין וברייתא לא כוותיה הלכך אזלינן לחומרא ובעינן דעת שומע ומשמיע ואם תקע להוציא את עצמו אין חבירו השומע התקיעה יוצא עד שיתכוין לו וה"מ יחיד אבל ש"ץ כיון דדעתו אכ"ע לא בעינן עד שמתכוין ליה גופה עכ"ל · והר"ן כתב שיש סוברים לומר דל"פ דר"ז אדרבא דלא אר"ז איכוון ותקע לי למצוה אלא שצריך כונה לשמוע ולהשמיע לשם תקיעת שופר כל דהו אפי' שלא לשם מצוה ולמולם כוונת מצוה לא בעינן אבל בעינן כוונה לשמוע ולהשמיע ויש שדנין כן מלשון הרי"ף והרז"ה הקשה דודאי מדאוקימנא להא דר"ז כר"י דאמר דיחיד לא יצא עד שיתכוין שומע ומשמיע משמע דר"ז בעי כוונת מצוה כר"י ואף רש"י פירש כן תקע לי להוציאני י"ח משמע דס"ל דר"ז פליגא אדרבא לפיכך כתב הרמב"ן דר"ז סבר מצות צריכות כוונה כלומר לצאת וכוותיה נקטינן וכ"פ הרמב"ם בפרק בתרא מהלכות שופר דצריך שיתכוין משמיע להוציא ושומע לצאת הא לאו הכי לא יצא אבל לדעת הרבה מן הגאונים דקי"ל מצות א"צ כוונה וכ"ד הרשב"א ז"ל וכתב רבי' שמואל דאף ע"ג דאמרינן מצות א"צ כוונה ה"מ בסתם אבל במתכוין שלא לצאת אינו יוצא ע"כ ודעת רבינו שמואל כתב ג"כ הר"י בסוף פ"ק דברכות גבי פתח בדחמרא וסיים בדשיכרא וכתב עוד שם דאפי' מי שסובר דמצות א"צ כוונה ה"מ בדבר שיש בו מעשה אבל במצוה שתלוי באמירה בלבד ודאי צריך כוונה שהאמירה הוא בלב וכשאינו מכוין באמירה ואינו עושה מעשה נמצא כמי שלא עשה שום דבר מהמצוה ובאהל מועד כתב העושה מצוה ואינו רוצה לצאת באותה שעה לא יצא וכ"כ רבותינו הצרפתיים והרשב"א ז"ל והרא"ה אומר שאפי' צווח שאינו רוצה לצאת ידי אותה מצוה יצא וחזק סברא זו בראיות בפ"י דפסחים גבי כפאוהו עו"ג ואכל מצה ע"כ כבר כתבתי שהר"י הביא דברי רבינו שמואל · משמע דס"ל כותיה וכיון שכן לא חיישינן לדברי הרא"ה בזה : **ולענין** הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימין דמצות צריכות כוונה הכי נקטינן : **ודע** שאף על פי שהרמב"ם כתב גבי שופר דבעי כוונה בהל' חמץ ומצה כתב בפ"ו שאם אכל מצה בלא כונה כגון שאנסוהו עו"ג יצא י"ח כבר כתבתי ישוב דבריו בסי' תע"ה : **ומ"ש** רבינו בשם רב שרירא נראה שטעמו כאותם חכמים שכתב הר"ן שהיו סבורים לומר דל"פ דר"ז אדרבא : **אהא** דתנן היה עובר אחורי בית הכנסת ושמע קול שופר אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא כתב הר"ן ירוש' א"ר יוסי בר חנינא לא אמרן אלא בעובר אבל בעומד חזקה כיון (ג) :

אם שמע מקצת התקיעה בכוונה ומקצתה שלא בכוונה כתבתי בס"ס תקפ"ז :

תקצ **סדר** תקיעה והכשירה דתנן סדר תקיעות ג' של ג' ג' משנה בפרק בתרא דר"ה (לג ·) סדר תקיעות שלש של ג' ג' · ופירש"י ג' של ג' ג' תקיעה תרועה ותקיעה לכל אחת ואחת : **ומ"ש** דג"פ כתיבי תרועה בתורה וכו' שם ת"ר מנין שבשופר ת"ל והעברת שופר תרועה ומנין שפשוטה לפניה ת"ל והעברת שופר ופירש"י והעברת פשוטה משמע העברת קול א' : תעבירו שופר · הרי העברה תחלה וסוף ותרועה כתיב בינתיים ומניין לשלש של שלש שלש ת"ל והעברת שופר תרועה שבתון זכרון תרועה יום תרועה יהיה לכם ומנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה ת"ל שביעי שביעי לג"ש הא כיצד שלש שהן תשע ופירש"י מנין שלש של שלש שלש · מנין דהנך פשוטה לפניה ולאחריה ותרועה באמצע עבדינן תלתא זימני למלכיות חדא ולזכרונות חדא ולשופרות חדא· ת"ל תרועה תרועה תלתא זימני לכל אחד פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה : ומנין ליתן את האמור של זה בזה וכו'· לפי שלש תרועות הללו לא נאמרו במקום אחד שהשתים נאמרו בר"ה והא' ביובל ומנין ליתן האמורות ביובל בר"ה שיהו כאן וכאן שלש : שביעי שביעי לג"ש · נאמרה בר"ה בחדש השביעי ונאמר ביובל והעברת שופר תרועה בחדש השביעי :

ומ"ש

והרא"ש שהביא הברייתא בפ' ראוהו ב"ד משום דאזיל לחומרא עיין בי"ד סימן שט"ו עכ"ל ובי"ד סימן רס"ה ובאבן העזר בה' חליצה האריכתי על כל דיניו ע"ש : **וצריך** שיכוין התוקע וכו' בפ' בתרא דר"ה ומ"ש אלמא בעינן דעת שומע שיכוון לצאת ודעת משמיע · אע"ג דמר"ז אין ראיה אלא דבעינן דעת משמיע מ"מ נלמוד דעת שומע במכל שכן דכיון דבעינן דעת משמיע שיכוון על זה להוציאו כל שכן דבעינן שהשומע עצמו יכוון לצאת בתקיעה זו דהא עיקר מצוה הוא בשומע ובסמוך שכתב הילכך המתעסק וכו' עד והשומע ממנו לא יצא הוא לרבותא לומר שאף שיכוין השומע לצאת אפילו הכי לא יצא וק"ל :

תקצ **סדר** תקיעה והכשרה דתנן וכו' בפרק בתרא דר"ה אבל

דרכי משה

תקפט (א) ע"ל סי' י"ז מדין זה : (ב) וכן מהרי"ל פסק כדברי ראבי"ה והרא"ש וכתב דאין לתקוע לנשים עד אחר שתקעו בצבור ולא קודם לכן מיהו אם היא יולדת או חולה ואינה יכולה להמתין יתקע לה מיד וכתב עוד דהאשה תברך לעצמה ואם לא יכולה לברך יברך התוקע בשבילה ול"נ כדברי ב"י דאם תוקעין לה אחר שיצא לא יברך לה התוקע דאע"ג דאין מוחין לנשים המברכות על מצות עשה מ"מ מוטב שלא לברך כמ"ש לעיל סי' י"ז אבל לברך אחר בשביל' נראה דאסור דהרי אמרו כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם והיין וה"ה לכל ברכת הנהנין שאם יצא אינו מוציא הואיל ואינו מחוייב בדבר אסור לברך לחבירו בשבילו וכ"ש בברכות אלו שהנשים בעצמן עדיף שלא לברך אלא שאין מוחין בידן שאין לאחר לברך בשבילן כן נ"ל וע"ל בסימן תקפ"ד התוקע לחולה מי יברך כתב בא"ז מעשה שהיה שתקע לאשה יולדת כל הסדר שתוקעין בישיבה : (ג) כתב מהרי"ל דצריך להשומע ליזהר שלא יפסיק כלל תוך התקיעה אפי' כיחו וניעו אסור לרוק דלא יפסיק משמע דבעינן דאשו וסופו של כל תקיעה ותקיעה לכן יזהר מלאכול דברים המביאים לידי כיחו וניעו לכן היה מהרי"ל נזהר לאכול אגוזים בר"ה :

וכ"ה

פרישה

מדבר מוציא : (ב) **אפילו** דרך ר"ה פי' אף שמודה ב"ה שטלטול שלא לצורך אסור בי"ט : (ג) **המודר** הנאה מחבירו כו' כת' הר"ן מסתברא דוקא כשהוא תוקע מאליו להוציא את המודר אבל כל שאומר לו המודר תקע והוציאני אסור דשליחותיה קא עביד והאריך ע"ש : (ד) **איכוון** ותקע לי פירש"י תתכוין ותקע בשבילי פי' להוציאני וסבירא ליה לר"ז דמצות צריכות כוונה אפילו כוונת המשמיע וכ"ש כוונת השומע · ורבא פליג שם בגמרא בפ' בתרא דר"ה וס"ל דמצות אין צריכות כוונה ופסקו הרי"ף

(*)

אבל תרועה לא ידעינן מאי היא וכו' שם אוקימתא דאביי דבהא פליגי תנא דמתניתין ותנא דברייתא דמ"ס גנוחי גנח ומ"ס ילולי יליל ומ"ש דמספק' לן נמי אם הוא שניהם כאחד אוקימתא דתלמודא לשם אליבא דר' אבהו למאי דאתקין בקיסרי דמספקא ליה דילמא גנח ויליל ויש לתמוה דכיון דחזינן דלא פליגי תנאי אלא אי גנוחי גנח או ילולי יליל וליכא תנא דקאמר דתרועה הוי גנוחי ויליל א"כ ר' אבהו למה מספקא ליה בהכי טפי וי"ל דלאו ספקא ממש קאמר לענין דינא אלא לחלוקי המנהגים קורא ספק וכמ"ש כל המפרשים על שם רבינו האי דד"ת לכ"ע התרועה ענין בכיי' הוא. מה לי בגניחה ומה לי בילולה ובכל ענין יוצא י"ח תרועה אלא דתנא דמתניתין היה שוהה התרועה יבבות כמנהג הבכי של מקומו ותנא דברייתא היה שוהה בגניחה כמנהג הבכי של מקומו וכדי שלא נראה כאגודות אגודות תיקן ר' אבהו שיהיו תוקעין כל ישראל תש"ת תר"ת וא"כ יש לומר שאגב זה תיקן נמי שיהו תוקעין נמי תשר"ת דכיון דנראה לספק שמא התרועה היא גנח ויליל כמנהג הבכי של מקצת בני אדם הילכך כדי שלא ליתן פתחון פה לשום ספק תיקן ג"כ תשר"ת וכן נראה מדברי הר"א מזרחי אבן להרמב"ם והסמ"ג דס"ל דספק ממש לענין דינא קאמר קשיא וצריך עיון:

ומ"ש שיליל הפסיק וכו' ואע"ג דבסי' תקפ"ח פסק כר"י בשמע ט' תקיעות בתשע שעות ביום דאין אנו חוששין להפסקה היינו דוקא היכא שהפסיק בשתיקה אבל בהפסיק בקול שופר שאינו כסדרן הוי הפסק וכ"כ ב"י לעיל בשם המפרשים וכן בסוף סימן זה אבל אם עשה שתי תרועות זו אחר זו ע"ש:

ולפי זה צריך ליזהר בשברים וכו' כ"כ התו' והרא"ש שם ויש לתמוה דהא שברים הם משום גנוחי גנח וא"כ תקיעות דידהו לא הוי אלא כשיעור ג' גניחות שהם גדולים יותר וכ"ש בסדר תשר"ת אלא כשיעור ג' גניחות וג' יללות וא"כ קשה אמאי צריך ליזהר שלא יאריך השבר כג' יבבות כו' וכך דקדק ה"ר יחזקיה בהגהותיו כמ"ש במרדכי ובהגה"ת אשיר"י ונ"ל דלדעת רבינו האי אתי שפיר שהרי כתב דלכ"ע הוי תרועה בין בגניח' ובין בילולה וכיון דשיעור תרועה ג' יבבות כל שהוא א"כ כל שמאריך בשבר כאותו שיעור אף בסימן תשר"ת נעשה תקיעה ד"ת שהרי שיעור תקיעה כתרועה ואין אנו תוקעין תשר"ת תש"ת אלא מפני חלוקי המנהגים כמו שנתבאר ואיכא למימר דהתו' והרא"ש ס"ל כרבינו האיי וכן נראה ממה שהביא הרא"ש דבריו בסתם בלי שום חולק ופסק ג"כ כפירש"י אלמא דס"ל הכי כדפי' לעיל: ומ"ש ומיהו אם מארי' הרבה בכל תקיעה אין לחוש וכו' בתוס' לשם והביאו ראייה מדתנן תקע בראשונה ומשך בשנייה כשתים אין בידו אלא אחת ויש לדקדק על ראייתם ודילמא בשניי' דוקא אמר דעלתה לו לאחת וטעמא דאעפ"י דבמה שהאריך יותר מכדי תקיעה חשבינן ליה כמתעסק מכל מקום אין כאן הפסקה דפשוט' לפני' ופשוטה לאחריה מיהא איכא ולכך עלתה לו באחת אבל בראשונה דמאי שהאריך הוי הפסקה בין תקיעה לתרועה מנ"ל דאין לחוש ונ"ל דראייתו היא מדתנן תקע בראשונה דלא איצטריך ה"ל למיתני האריך בשנייה כשתים אין בידו אלא אחת אלא ודאי דלפי שאין שיעור לתקיעה למעלה ואם רצה להאריך מאריך ואין הדבר ניכר כשהוא מאריך שיכוין לב' תקיעות אלא מחמת שהוא כפליים כשעור תקיעה הראשונה מ"ה קתני תקע בראשונה שהיא מוכחת על השנייה שהיא כשתים ומינה אתה למד דאין שיעור לתקיעות למעלה: ומ"ש

ביובל וילפי' ר"ה מיניה ובכל תרועה ילפי' מקראי שיש תקיעה לפניה ולאחריה הרי ג"פ תקיעה תרועה תקיעה ותקיעה ילפינן מקרא שהוא העברת קול פשוט אבל תרועה לא ידעינן מאי היא אלא מדמתרגמינן תרועה יבבא אלמא שהוא כקול שאדם משמיע כשהוא בוכה ומיילל דילפי' מאימיה דסיסרא דכתיב בה ותיבב ועדיין אין אנו יודעין אם הוא כאדם הגונח מלבו כדרך החולה שמשמיע קולות קצרים קול אחר קול ומאריך בהם קצת והוא הנקרא גנח או כאדם המיילל ומקונן שמשמיע קולות קצרים תכופות זה לזה והוא הנקרא יליל או אם הוא שניהם כאחד הלכך מספיקא אנו עושין הכל תקיעה וג' שברים שהוא גנח וקול אחר שיש בו קולות קצרים תכופים שהוא יליל ואח"כ תקיעה ועושין כן ג"פ ואחר כך תש"ת ג"פ שאם תרועה היא שברים לא עשינו כלום שייליל הפסיק בין תרועה לתקיעה אחרונה ואנן בעינן שלא יהא ביניהם דבר המפסיק ואח"כ תר"ת ג"פ שאם תרועה יליל היא א"כ הפסיקו השברים בין תקיעה ראשונה לתרועה ע"כ צריך תשר"ת ג"פ ותש"ת ג"פ ותר"ת ג"פ: [א] שיעור תקיעה כתרועה ושיעור תרועה כג' יבבות פירש"י ג' כחות בעלמא כל שהוא ולפי זה צריך ליזהר בשברים שלא יאריך בכל שבר כג' יבבות שהן ג' כחות כל שהוא שאם כן יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה שהרי שיעור תקיעה כג' קולות של כל שהוא וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת יותר משל תש"ת ובשל תש"ת יותר מבשל תר"ת דהא שיעור תקיעה כתרועה ותשר"ת אנו עושין משום שמא תרועה היא גנח ויליל ע"כ צריך להאריך בתקיעה כשיעור שניהם ותש"ת משום שמא תרועה היא שברים שהם ג' קולות מופסקים הלכך צריך להאריך בתקיעה כשיעורן ותר"ת משום שמא היא יליל שאינו אלא קול אחד לכן א"צ להאריך בתקיעה אלא כשיעורו ומיהו אם מאריך הרבה בכל תקיעה אין לחוש שאין בה שיעור למעלה ויכול להאריך בה כמו שירצה

ומ"ש אבל תרועה לא ידעינן מה היא אלא מדמתרגמינן יבבא וכו' שם אמאי דתקן שיעור תרועה כשלש יבבות פריך בגמרא והתניא שיעור תרועה כג' שברים אמר אביי בהא ודאי פליגי דכתיב יום תרועה יהיה לכם ומתרגמינן יום יבבא יהא לכון וכתיב באמיה דסיסרא בעד החלון נשקפה ותייבב אם סיסרא מר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי יליל ופירש"י גנוחי גנח. כאדם הגונח מלבו כדרך החולים שמאריכים בגניחותיהם: ילולי יליל. כאדם הבוכה ומקונן קולות קצרים סמוכים זה לזה: ומ"ש רבינו דמסתפק' לן נמי אם הוא שניהם כאחד הלכך מספיקא אנו עושי' הכל תקיעה ושלשה שברים וכו' עד על כן צריך תשר"ת ג"פ ותש"ת ג"פ ותר"ת ג"פ. כל זה פשוט גבי הא דאיתא התם (לד.) אתקין רבי אבהו בקיסרי תשר"ת וכו' וא"ת כיון דמשום דמסתפקא לן דלמא תרועה דקרא הוי גנח ויליל עבדי' תשר"ת ליעביד נמי איפכא תקיעה תרועה שברים תקיעה דלמא יליל וגנח הוא הא פריך לה בגמרא ומשני סתמא דמלתא כי מיתרע באיניש מלתא ברישא גנח והדר יליל וא"ת ל"ל כל הני והלא די בתשר"ת ג"פ ואחר כן ש"ת תש"ת ר"ת תר"ת דאי הוי גנח וייליל הרי יצא בסימן של תשר"ת ואי גנח לחוד תעלה לו תקיעה אחרונה של תשר"ת לפשוטה שלפני תש"ת וכן אתה אומר בשל תר"ת כבר תירץ הר"ן בשם התוס' דהיינו טעמא משום דדילמא אתו למטעי שאם אתה אומר שבתש"ת הראשון לא יחזור ויתקע יטעה לומר שא"צ לעשות אלא ש"ת והרא"ש תירץ דאפשר דכיון שעשה התקיעה לשם פשוטה אחרי תרועה לא רצו שתעלה לפשוטה שלפני תרוע' והרא"ה ז"ל תירץ דס"ל כר"ז דאמר מצות צריכו' כוונה ותו לא מצי לאחשובי תקיעה אחרונה דתשר"ת לשם תקיעה ראשונה דתש"ת ולא תקיעה אחרונה דתש"ת לשם תקיעה ראשונה דתר"ת ותנאה לא שייכא הכא דאם כן ליכא כוונה לא לתקיעה אחרונה ולא לתקיעה ראשונה ואינו יוצא בה לא לזה ולא לזה ע"כ ואין דבריו נוחים לי דבתנאי שפיר מיקרי מכוין דאף על גב דמשום ספיקא מתנה מ"מ מכוין הוא לצאת י"ח תקיעה:

וכתבו הרא"ש והר"ן שנשאל רבינו האיי וכי עד שבא רבי אבהו ותיקן שיהיו תוקעין תשר"ת תש"ת תר"ת לא היו ישראל יוצאי' ידי תקיעת שופר והשיב כך היה הדבר מימים קדמונים מנהג בכל ישראל מהם עושים תרועה יבבות קלות ומהם עושים יבבות כבדים שהם שברים ואלו ואלו יוצאים י"ח שברים כבדות תרועות כן יבבות קלות תרועות כן והיה הדבר נראה כחלוקה אע"פ שאינה חלוקה ולא היו מטעים אלו את אלו כי חכמים של הללו מודים דיבבות תרועה הוא וחכמים של הללו מודים כי שברים תרועה היא וכשבא רבי אבהו ראה לתקן תקנה שיהיו כל ישראל עושים מעשה א' ולא יראה ביניהם דבר שהדיוטות רואים אותו כחלוקה והא דאמר אביי בהא ודאי פליגי לאו פלוגתא ממש קאמר שהיו מטעים אלו את אלו אלא ה"ק בהא ודאי פליגי במעשיהם דתנא דידן היה עושה התרועות יבבות ותנא ברא היה עושה אותם שברים כל אחד לפי מנהג הבכי של מקומו אע"פ שאין בזה שום קפידא שהרי שניהם ענין בכי הוא ואין כאן חלוק ענין אלא חילוק מעשה ולפי זה כי אמרינן בדר' אבהו מספקא ליה אי גנוחי גנח אי ילולי יליל וכן כי אמרינן מספקא ליה דלמא גנח וייליל צ"ל דלא ספק ממש קאמר לענין דינא אלא לחילוקי המנהגות קורא ספק ולשון שאינו מדוקדק הוא ודברים אלו כתב הריטב"א בתשובה וכתב על זה ומזה הטעם בתקיעות של סדר התפלה אין עושין בכל ברכה אלא אחד מהסימנים ואילו היה תקנת רבי אבהו מפני הספק היה לנו לעשות בכל אחד מהם ג' סימנים שאל"כ אין בשלשתן אלא אחד שתהיה אמת

אבל לפ"ז שלשתן אמת ואדם יוצא בכל אחד מהם ולפיכך כדי שלא להטריח על הצבור די לנו באחד מהם וגם כדי שיתברר מתוך כך שכולם אמת ואנו עושים תחלה דברי רבי אבהו ואח"כ דברי תנא ברא ואח"כ דברי תנא דמתני' להעלות בקודש לפתוח בקטן ולסיים בגדול וזה כפתור ופרח עכ"ל אבל הרמב"ם משמע שאינו סובר כן אלא ספק בעיקר הדין הוא שנסתפק לנו בתרועה היאך היא שכתב בפ"ג וז"ל תרועה האמורה בתורה נסתפק לנו בה ספק לפי אורך השנים ורוב הגלות ואין אנו יודעים היאך היא אם היא היללה שמיללין הנשים וכו' נמצא מנין התקיעות ל' כדי להסתלק מן הספק משמע דספק גמור נסתפק לנו לענין הדין וכ"נ שהוא דעת סמ"ג שכתב כי מסופק היה בפי' ותיבב אם יללה היא אם גניחה הוא ועושה שניהם ואח"כ ציוהו שיהיו תוקעים קש"ק כי שמא גניחה הוא וכו' ואח"כ צוהו שיהיו תוקעים קר"ק כי שמא יללה הוא וכו' משמע בהדיא שמחמת ספק שנסתפק לענין הדין תיקן כן וקודם רבי אבהו כ"מ היה נוהג כסברת רב המקום ההוא וכשבא רבי אבהו קבץ כל הספיקות והתקין שיעשה כדברי כולם כדי שיצאו כל ישראל י"ח תקיעת שופר בלא ספק כלל: שיעור תקיעה כתרועה וכו' בפרק בתרא דר"ה (לג.) שיעור תקיעה כשלש תרועות שיעור תרועה כשלש יבבות ופירש"י ג' קולות בעלמא כל שהוא ובגמרא (שם) והתניא שיעור תקיעה כתרועה אמר אביי תנא דידן קא חשיב תקיעה דכולהו בבי תנא ברא חשיב חד בבא ותו לא שיעור תרועה כג' יבבות והתניא שיעור תרועה כג' שברים אמר אביי בהא ודאי פליגי מ"ס גנוחי גנח ומ"ס ילולי יליל ופירש"י תנא דידן קא חשיב דכולהו בבי והכי קאמר שיעור ג' תקיעות כג' תרועות ותנא ברא קא חשיב דחדא בבא שיעור התרועה ותרוויהו חדא מלתא אמרי שברים ארוכים מיבבות. בהא ודאי פליגי אף על גב דאוקימנא דרישא לא פליגי ע"כ בהא סיפא פליגי דליתא לשינויי בה מידי:

ומ"ש רבי' ולפ"ז צריך ליזהר בשברים שלא יאריך בכל שבר כשלש יבבות וכו' עד כי שברים תרועה היא ויכול להאריך בה כמו שירצה כ"כ שם התוספות והרא"ש והביאו ראייה למ"ש שאם מאריך הרבה בתקיעה אין לחוש מדתנן התם תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת ולמדו משם דה"ה לתרועה ואע"ג דשיעור' כג' יבבות יכול להאריך בה כמו שירצה ומטעם זה נמי אין לחוש אם עשה ארבע וחמשה שברי' שהשברי' במקום תרועה הן וה"ל תרועה אריכתא כמו שאנו מאריכים ביבבות ויל"ד על מ"ש צריך ליזהר בשברים שלא יאריך בכל שבר כשלש יבבות שהם ג' כחות של כל שהו שא"כ יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה שהרי בתשר"ת אע"פ שיאריך בכל שבר כארבע וחמש יבבות אין בכך כלום שהרי תקיעות תשר"ת צריכין להיות ארוכים כשברים ותרועה ואם כן כשיאריך בשבר כד' וה' יבבות עדיין אינו ארוך כתקיע' וכן בתש"ת כיון שפי' רש"י דשברים ארוכים מיבבות ושיעור תקיעה כתרועה אע"פ שיאריך בשבר כג' יבבות עדיין אינו ארוך כתקיעה שהיא כג' שברים שהן ארוכים מיבבות וי"ל שכל שמאריך בשבר כשיעור תקיעת תר"ת שהוא כג' יבבות הרי יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה אע"ג דלגבי תקיעה דסי' דידיה לא הוי כתקיעה: וכתב

דרישה

בידי שמים דא"א לתקן ר"י וז"ל רש"ל אבל לר"י דס"ל דוכר גמור הוא בי"ד סי' רס"ו ובא"ס סי' מ"ד מוליא אפילו שאינו מינו עיין בי"ד סי' שט"ו:

סי' תקצ [א] שיעור תקיעה כתרועה ושיעור תרועה כו' משנה בפרק בתרא דר"ה ד' ל"ג ע"ב וז"ל שיעור תקיעה כתרועה ושיעור תרועה כג' יבבות ג' קולות בעלמא כ"ש ובגמרא והתניא שיעור תקיעה כתרועה. ומשני אמר אביי כו'. ופריך עוד שיעור תרועה כג' יבבות והתניא שיעור תרועה כג' שברים אמר אביי בהא ודאי פליגי מר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי יליל ופרש"י כג' שברים שברים ארוכות מיבבות בהא ודאי פליגי אע"ג דרישא אוקימנא דלא פליגי בהא ודאי פליגי דליכא לשינויי בה מידי עכ"ל רש"י במה שפי' שברים ארוכות מיבבות הוא כי ס"ל דבין שברים בין תרועה הן ג' קולו' קטנות תרוייהו נפקא מדמתרגמינן תרועה יבבא ממילא נשמע שהם קולות קצרות כאדם הבוכה ומיילל כמ"ש לעיל. אלא שידוע כשאדם גונח מכאב לבו כדרך החולי' קול הגניחה נמשכת יותר ממה שהוא נמשך כשהוא בוכה ומיילל שאז מכח גודל בכייתו אינו גומר גניחה ראשונה עד שמתחיל גניחה אחרת נמצא דתרועה שהיא ג' קולות קצרות תכופים בלי הפסק ובלי המשך רוח האדם היא קצר' משברים שהיא ג"כ ג' קולות אעפ"י שהן ג"כ קצרות מ"מ אינן תכופין כ"כ אלא כאדם הגונח דהיינו המשך רוח האדם גורם אריכות וזהו שכתב שברים ארוכי' מיבבות. ונמצא דלפרש"י מחולקים תנא דמתני' ותנא דברייתא בשעורא דשעור' דמתניתין דקתני תרוע' ג' יבבו' הוא שיעור קטן משעור' דברייתא דקתני תרוע' ג' שברים ובעל השיעור פליג ארש"י. וס"ל דהא דאמר שם אביי בהא ודאי פליגי לא רצה לומר

שירצה וכן בתרועה אע"ג דשיעורה כג' יבבות יכול להאריך בה כמו שירצה (א) וכן בג' שברים אין לחוש אם מוסיף עליהן ועושה ד' או ה' כי שברים תרועה היא ויכול להאריך בה כמו שירצה ורש"י פירש שברים ארוכים מיבבות (ג) אבל בעל העיטור כתב מסתברא ג' שברים ג' קולות קטנים מופסקים וג' יבבות כשיעור ג' שברים אלא שאין הפסק ביניהם ולא פליגי בשעורי אלא שזה עושה שברים קטנים בהפסק כגון גונח וזה עושה בלא הפסק והוא יליל והכל שוה וכ"כ הרמב"ם ז"ל ולפי זה א"צ להאריך בתקיעות של תש"ת יותר משל תר"ת וסברא

וכתב עוד התו' והרא"ש שהריב"ס וריב"א מפרשים דיבבא היא ג' כוחות של כל דהו ונמצא שיעור תרועה כט' כחות וכן התקיעה ולדבריהם אין לחוש אם האריך קצת בשברים וצריך למשוך בתקיעה של תשר"ת כשיעור ג' שברים וג' כחות ומי שלא משך בתקיעה כשיעור הזה ומשך בשברים לא קיים מצוה לא כמר ולא כמר ור"ח פירש כפירוש רש"י וכן הוא אומר בירו' איזהו תרועה כתלת דקיקין עכ"ל הרא"ש ז"ל וכ"כ המרדכי וכתב סמ"ג שנראין דברי ריב"א וריב"ס: **ומ"ש** רבינו בשם העיטור מסתברא שלש שברים שלשה קולות מופסקים וכו' ויש ספרים דגרסי שלש קולות קטנים מופסקין וה"פ שדעת בעל העיטור דאע"ג דאמר אביי בהא פליגי לאו למימרא דפליגי בשיעור תרועה כדפירש"י אלא לד"ה שיעור' הוה כשלש קולות שכל קול מהם הוא שלש כחות כל דהו אלא בגוונא דתרועה הוא דפליגי דמר עביד לה כשלש קולות מופסקים וארוכים קצת וקרי להו קטנים מפני שאין קול אחד מהם ארוך כתקיעה ומר עביד ט' כחות כל דהו שאין ביניהם הפסק וזה שכתב ול"פ בשיעור פי' הכך תנאי לא פליגי בשיעורא אלא שזה עושה שברים וכו' שבעל העיטור הביא בתחלת דברי התנאים ומאי דאמר אביי בהא ודאי פליגי ולפיכך כתב סתם ול"פ בשיעור ורבי' העתיק סוף דברי בעל העיטור ולא העתיק תחלתם · ולענין הדין דברי בעל העיטור הם כדברי ריב"ס וריב"א ועוד יש לפרש דעת בעל העיטור דשיעור תרועה ג' קולות קטנים כל שהוא מופסקים שהן יותר משיעור שלש קולות קטנים תכופים וכדפירש"י שברים ארוכים מיבבו' אלא דבהא פליג ארש"י שהוא סובר דתנאי ל"פ בשיעור תרועה דלכ"ע שיעור תרועה כשלש קולות קטנים מופסקין אלא בגוונא דתרועה פליגי דמר עביד לה בקולות מופסקים ומר עביד לה בקולות תכופים והוא יליל ופי' זה נראה יותר: **ומ"ש** רבינו ולפ"ז א"צ להאריך בתקיעה של תש"ת יותר מבשל תר"ת פשוט הוא דכיון דשיעורא דשברי' ותרועה חד הוא אין להאריך בתקיעות סימן זה יותר מבתקיעות סימן זה:

ומ"ש רבינו וכ"כ הרמב"ם אינו מבואר בדבריו שהוא לא כתב אלא שיעור ג' שברים כתרועה אבל ה"ה נראה שפירשה כן שכתב רבינו לא הזכיר שיעור לפי שסבר ביאר שנסתפק לנו מה היא התרועה אבל כתב ששיעור השברים הם כתרועה וכ"ה ששיעור היבבות והשברי' אח' שהשברים הם שלש והיבבות ט' וכ"כ ז"ל ולא נתבאר זה בדברי רבינו יפה עכ"ל ויש ספרים שגורסין הרמב"ן בנו"ן: **כתב** הר"ן ממתניתין שמעינן שאם רצה להאריך בתקיעה ואפי' כמה מאריך אבל אם רצה להאריך בשברים יש מי שכתב שהרשות בידו ובלבד שיאריך התקיעה יותר מן השבר להיכר ביניהם ולדידי לא ס"ל הכי אלא צריך שלא יאריך בשבר כדי שלש שברים דינוניות דכיון דאי גנוחי גנח שיעור תקיעה כשלש שברים כל שהאריך בשבר אחד כשלש שברים אין זה שבר מענין גניחה אלא פשוטה היא עכ"ל: **והמרדכי** כתב ה"ר יצחק הגיה וז"ל לי נראה שא"צ ליזהר שלא יאריך בשברים שיעור שלש כחות של כל שהוא דהא דעבדינן שברים היינו משום גנוחי גנח א"כ תקיעה לא הוי רק שלש גניחות והם גדולים יותר ובשביל קשר"ק לא הוי אלא כשיעור שלש גניחות וג' יללות גניחות פי' בקונטרס כדרך החולים המאריכים בגניחותיהם ואם יקצר בשברים הרבה נ"ל דלא יצא ע"כ. (א) וכ"כ הג"א והעולם לא נהגו כן אלא מקצרים השבר כל מה שאפשר משום דלדעת רש"י במעט שיאריכו יצא מכלל שבר והוי תקיעה שהרי לדידיה שיעור תקיעה הוי כג' כחות של כל שהו (ג): **כתב** הרוקח בשם אביו מאחר שיש בהלכה שברים ואין בספרי ישנים שלש שברים אלא שברים סתם אם תקע שני שברים יצא שאין בספרים מנין שברים עד כאן ואין נראה כן מדברי הפוסקים אלא שלש שברים בעינן וכל שתקע פחות מהם משמע שלא יצא וכ"כ הוא עצמו בשם ראב"ן וכן מבואר במעשה שאירע במגנ"צא שכתב רבינו בסמוך: **ולענין** שיעור תקיעה דעת הרמב"ם שהיא כחצי תרועה וכתבו הר"ן וה"ה שטעמו מפני שהוא מפרש דכי אמרינן תנא דידן חשיב תקיעות דכולהו בבי וכו' היינו לומר דחשיב כל שש תקיעות ואמר שהם כג' תרועות ותנא ברא קא חשיב חד בבא שהם שתים וקאמר שהם כתרועה והר"ן כתב דלא נהירא אלא שיעור תקיעה כתרועה אחת וכדפירש"י וכי אמרינן גבי תרועה בהא ודאי פליגי אף על גב דאמרינן דתנא דידן חשיב תקיעות דכולהו בבי ותנא ברא קא חשיב דחד בבא אפ"ה בשיעור תקיעות נמי פליגי דשיעור תקיעה בשיעור תרועה תליא דהכי קים להו דשיעור תקיעה כתרועה הלכך לתנא דידן דס"ל דשיעור תרועה כג' יבבות שיעור תקיעה נמי כג' יבבות וכי קתני שיעור תקיעה כג' תרועות קא חשיב תקיעות דכולהו בבי ותנא ברא דס"ל שיעור תרועה כג' שברים שיעור תקיעה נמי ג' שברים וכי קתני שיעור תקיעה כתרועה דידיה קאמר וכדתניא שיעור תקיעה כתרועה שיעור תרועה כג' שברים ולפי שטה זו אמרו הגאוני' שצריך להאריך בתקיעו' דתשר"ת כדי שיעור ג' שברים ותרועה ובשל תש"ת אינו צריך להאריך אלא כדי שיעור שלשה שברים ובשל תר"ת כדי שיעור ג' יבבות עכ"ד · וכתבו

ומ"ש וכן בתרועה כו' אף על פי דליכא להביא ראייה אתרוע' כמו אתקיעה מ"מ סברא היא דכיון דשיעור תקיעה כתרועה ובתקיעה מוכח ממתני' דיכול להאריך ממילא משמע דבתרועה יכול נמי להאריך דאי בתרועה הוי הפסקה בתקיעה נמי הוי הפסקה דהא חד שיעורא לתרווייהו ומ"ש וכן בג' שברים וכו' כלומר דלא תימא דוקא תרועה שהוא קול אחד כמו תקיעה יכול להאריך אבל שברים שהם מופסקים אם מאריך בהם הוי הפסקה לזה אמר דאין לחוש כי שברים תרועה היא וכיון דשיעור תקיעה כתרועה וכו' כמו שנתבאר · וכך היא דעת רוב המפרשים ולא כיש שהצריכו לתוקע שתקע ד' שברים לחזור לראש משום שהוסיף שבר כמו שהביא הרא"ש בפסקיו במעשה שאירע במגנצא שנת תתק"ה ע"ש ובמרדכי הארוך מצאתי בשם ראב"ן שהשיג ג"כ עליהם וז"ל נראה לי דבשביל שהוסיף שבר אין בכך כלום כדאמר גבי ציצית הטיל למוטלת כשרה ומסיק רבא בבל תוסיף קאי מעשה לא הוי כלומר כיון שעובר בבל תוסיף בהאי חמישי אינו מעשה לפסול ועוד דשבר רביעי מינא דשברים הוא והוה דומיא דאמר רבא בפרק לולב הגזול מין במינו אינו חוצץ מאבי"ה עכ"ל וכן הלכה רווחת דעושין יותר על השיעור מכל מקום לענין מעשה ראוי הוא שלא לעשות יותר מג' ולקמן יתבאר הטעם בס"ד: **ורש"י** פי' שברים ארוכים מיבבות אבל בעל העיטור כתב כו' כן הוא הנוסחא במקצת ספרים ולפי נוסחא זו תשמע מדעת רבינו דמפרש דלבעל העיטור אין השברים ארוכים מיבבות אלא גם המה ג' קולות קטנים כל שהוא אלא שהשברים בהפסק והיליל בלא הפסק · אבל בשאר כל הנוסחאות לא כתב מאמר ורש"י פי' שברים ארוכים מיבבות אלא אבל בעל העיטור כו' והשתא לפי זה דעת רבינו היא דלבעל העיטור נמי השברים ארוכים כמו לרש"י וכל הגאונים אלא שסובר דגם הג' יבבות ארוכים כשברים ונוסחא זו ופירושה נראה עיקר דלכל המפרשים והמחברים הג' שברים הם ארוכים דג' כוחות דכל שבר דהיינו ט' כוחות לג' שברים ואין חולק בזה ועוד דמ"ש רבינו עלה דבעל העיטור וכ"כ הרמב"ם דבעל כרחך להרמב"ם שכתב שיעור תרועה כג' תקיעות ושיעור ג' שברים כתרועה דהתרועה היא ט' כוחות דאי ג' כוחות כל שהוא כפי' רש"י א"כ התקיעה הוא כח וחצי כח כל שהו והא ודאי אי אפשר שהרי כתוב והעברת שופר דהיינו העברת קול פשוט ולשון העברה קול ארוך משמע וכח וחצי כח כל שהוא זוטר שיעוריה טפי ולא מקרי העברה אלא ודאי דלהרמב"ם התרועה היא שיעור ארוך כתשעה כוחות וכן השברים והתקיעה היא שיעור ארבעה כוחות ומחצה ואם כן בעל כרחך דגם בעל העיטור סובר כן ולפי מה שכתבנו נתיישב גם השגת הר"ן על הרמב"ם במה שכתב יש מי שפי' התקיעות דכולהו בבי כו' עיין עליו: ומ"ש ב"י דיש ספרים שגורסים וכ"כ הרמב"ן בנו"ן נראה דטעות סופר הוא שהרי הרב המגיד כתב שהרמב"ן הסכים לדעת הראב"ד ע"ש אלא כדפרי' עיקר כ"ל וטעם מחלוקת רש"י ובעל העיטור בזה נראה דתלוי בגירסת הירושלמי דגרסינן התם איזה הרעה ר' חנינא ור' מונא חד אמר כהדין טרימוטא וחד אמר תלת רקיקין ורש"י ז"ל גורס דקיקין בדל"ת פי' ג' קולות קטנים כל שהוא וחולק אמי שאמר כהדין טרימוטא דהיינו קול המתרעש אלא בעונן שיהא נכרים הג' קולות ופסק הלכה כמותו ובעל העיטור פוסק נמי כותיה אלא שגורס בדבריו רקיקין ברי"ש פי' ג' קולות רחבים וחולק אמי שאמר כהדין טרימוטא דהיינו קול המתרעש בקולות קטנים רצופים דאינו כן אלא ג' קולות רחבים רצופים ושעורן כג' שברים אלא שהשברים בהפסק והיליל שלא בהפסק ואלו ואלו ג' לבד וחד שיעורא איכא לתרווייהו והירושלמי הביאו המגדל עוז בה' שופר ע"ש · ודע שיש עוד סברא שלישית היא דעת ריב"א וריב"ס ששיעור התרועה כשיעור ט' כוחות כמו השברים אלא שהתרועה עצמה היא ט' קולות רצופים ולדעתו פי' הירושלמי דלא פליגי אלא בצורתה דתרועה דקרא דחד אמר כהדין תרימוטא דהיינו היליל שאנו עושין וחד אמר תלת רקיקין דהיינו השברים ובשיעורא לא פליגי ומילא משמע דאידי ואידי חד שיעורא הוא והיינו ממש פלוגתא דתנא דמתניתין ותנא דברייתא דתלמודא דידן וכך כתב בעל מגדול עוז פי' הירושלמי בשם הגאונים ע"ש . ויש לדקדק אמאי לא הביא רבינו גם סברת ריב"א וריב"ס שהביאו התו' והרא"ש ושאר כל המפרשים ואפשר לומר דטעמיה משום דלא היה אצלו מבואר בדבריהם דשיעור התרועה כשברים ממש דמשמע קצת ממה שכתבו התוס' והרא"ש לדעתם וז"ל וצריך למשוך בתקיעה של תשר"ת כשיעור ג' שברים וט' כוחות ולא כתבו בפשיטות י"ח כוחות א"כ אפשר דלא ברירא מילתיה דשיעור ג' שברים לא הוי טפי מט' כוחות וא"כ לא היה מקום להורות דלפי זה א"צ להאריך בתקיעה של תש"ת יותר משל תר"ת דאפשר דאף לפ"ז צריך להאריך אבל אדברי בעל העיטור המפורשין דשעורייהו שוין קאמר ולפ"ז א"צ להאריך כו' משא"כ לפי' רש"י שהזכיר בתחלה דצריך להאריך · הב"י העתיק לשון הרא"ש שכתב לדעת ריב"ס וריב"א צריך למשוך בתקיעה של תשר"ת כשיעור ג' שברים וג' כוחות ונראה ממה שפסק בש"ע שהבין מלשון זה שצריך להאריך כשיעור י"ב כוחות דג' שברים הם ט' כוחות

דרכי משה

תקצ (א) וכ"ה בתה"ד סימן קמ"א דברים אלו דדברים של טעם והכי נוהגים שלא לדקדק באריכת השברים: (ב) אבל אין אנו נוהגין כן וכו' עוד בת"ה דאע"ג דכתב בהגהה זו כשתוקע תשר"ת א"צ ליזהר רק שלא יעשה השברים ביותר ארוכים כשיעור ג' גנוחי וג' ילולי מ"מ באלו התשר"ת שתוקעים לדעת ר"ת בסדר הברכות כדלקמן סימן תקצ"ב שעושין

פרישה

הרי"ף והרא"ש כרבי זירא דצריכין כוונה וזהו שסיים רבינו אלמא בעי דעת שומע כו' שוה אתיא מכ"ש דדעת משמיע כמ"ש ומה"ט נמי לא מתחיל אלא צריך שתוקע שיכוין להוציא השומע ולכן סיים ולית הלכתא כרבא כו':

סי' **תקצ** (א) **וכן** בג' שברים אין לחוש אם מוסיף עליהם כו' עיין במהרי"ל ריש דף כ"ב שכתב והיה מהר"י סג"ל מתמה אמאי לא רגילין לעשות נמי שברים יותר מג' שברים כאשר עושין בתרועה ודו"ק ע"כ וכתב מורי ע"ז ואנו רגילין להאריך אף בשברים עכ"ל ולעד"נ ליתן קצת טעם למנהג אשכנ"ז ומשום דס"ל כהרא"ש והרי"ץ גיאות דבסמוך דמצריכין לעשות שברים ותרועה בנשימה אחת ומש"ה מקצרין בשברים שלא לעשותו יותר מהשיעור משום חשש שלא יוכלו לעשות התרועה שאחריה באותו נשימה משא"כ בתרועה שהיא באה באחרונה שיכול להאריך בה כמו שירצה וכיון שיש טעם לקצר בשברים דסדר תשר"ת תקנו לקצר בכל השברים וע"פ סולרך רבינו לאשמעינן דוקא לשברים להוציא מדעת מנהג אשכנז ועי"ל דל"ת דווקא על התרועה יכול להוסיף דהם תכופי' זה לזה ולא הוה כמריע וחוזר ומריע אבל בשברים שהן קולות מופסקים נימא דהוה כעושה בשברים זה אחר זה שמסיק רבינו לקמן בשם הרמב"ן דבתרועה המריע וחוזר ומריע הוה הפסק וכן העושה ג' שברים לכן קמ"ל רבינו דכיון דמדא שברים הוא שהרי לא הפסיק ממש ביניהם דנימא דהוה כשברים אחר שברים ואפשר דזהו ג"כ טעם האשכנזים שאין מוסיפין: (ג) **אבל** בעל העיטור כו' ג' שברים ג' קולות כו' וג' יבבות כשיעור ג' שברים פי' העיטור פליג ארש"י בתרתי חדא דס"ל דיבבא הוא ג' כוחות ונמצא דתרועה שהיא ג'

דרישה

לומר דפליגי מתניתין ומתניתא בשיעורא דתרוע' · דבשיעור תרועה שניהם שוי' אך פליגי בגוונא דתרועה היאך תהיה ופי' ב"י דברי בעל העיטור על ב' פני' א' דבעל העיטור פליג נמי ארש"י בהא דכ' דג' יבבות הן ג' קולות כל דהו' וס"ל לבה"ע כמ"ש התוס' שם בשם ריב"א דכל יבב' היא ג' קולות קטנות נמצא דתרועה שיעור תשע' קולו' כל דהו וס"ל דבין למתניתין בין לברייתא שיעור הוי בג' קולות שכל קול מהם הוא ג' כחות כל דהוא אלא בגוונא דתרועה פליגי דמתני' סברה תרועה עשייתה כג' יבבות שהן ט' כוחות כל דהו תכופין שאין ביניהם הפסק המשך הגניחה והרום · ותנא דברייתא סבר דגוון ועשיית תרועה כשברים שהם ג' קולות שאינם תכופי' אלא מופסקים בהמשך הגניחה והרום והן בעצמן שיעו' ט' כוחות קטנות תכופים ופירש עוד בדעת בה"ע בענין אחר ע"ש . וכתב על פי' האחרון שנראה לו יותר מהראשון והיינו משום דלפי' ראשון קשה שבעל העיטור לא הזכיר שום רמז ורמיזה מט' כחות אלא כתב ג' שברים ג' קולות קטנים וג' יבבות כשיעור ג' שברים והוא דחוק לפרש שכל א' מהג' הוא ג' כחות · וגם מטעם שהרא"ש ור"ם והמרדכי הסכימו לפי' רש"י מכח הירושלמי ול"כ יותר פי' ראשון שלפי' השני הוא דחוק מאוד לומר דתרועה ושברים שוים והם שניהם כוחות קטנות וזה לא בהפסק וזה בהפסק והשינוי בא לשם מכח שבתרועה מאריכין הקול בעצמו ומקצרין בהמשך הגניחה · ובשברים הקול בעצמו קצר ומאריכין בהמשך הגניחה וכלל העולה מפי' שללו דלבה"ע שיעור המשך השברי' בהפסקתם אינו מאריך יותר משיעור המשך קול דתרועה בתכיפתן · ומ"ש רבי' מתחיל' ועד סוף ל' מופסקין אינו ר"ל שיהא הפסק ושהייה בין שבר לשבר אלא במה שאינו עושה הקולות

וסברא ראשונה היא דעת התוספות וכן דעת אדוני אבי ז"ל: כתב ר"ת דג' שברים צריך לעשותן בנשימה אחת שהוא במקום תרועה אבל ג' שברים ותרועה דתשר"ת לא עבדינן בנשימה אחת דגנוחי ויליל בנשימה אחת לא עבדי אינשי וכן כתבו רוב המפרשים שחשבו ל' קולות בתקיעות אבל רי"ץ גיאת כתב שצריך לעשותן בנשימה אחת ועל כן לא חשב בהן אלא כ"ז קולות וכ"כ אדוני אבי ז"ל וז"ל ושברים ותרועה יש לעשותן בנשימה אחת משום דלמא גנוחי גנח וילולי יליל והכי תרועה אחת ואע"פ שאין דרך האדם לגנוח ולילל בנשימה אחת מ"מ תרועה

כוחות ועוד ג' כוחות וטעות נזדקר לפניו שהרי מבואר בתו' ובמרדכי ובהגהות מיימוני שהביאו פי' ריב"א וריב"ס דצריך להאריך כשעור ג' שברים וט' כוחות גם הרב המגיד כתב שיש מי שסובר כן והיינו דעת ריב"א גם הדבר מבואר מעצמו שכיון שכל אחד מהיבבות הוא ג' כוחות ממילא ג' יבבות הם ט' כוחות וג' שברים הם לפחות ט' כוחות דאינן קטנות יותר מיבבות. וא"כ לפחות בעינן י"ח כוחות ובלשון הרא"ש צריך להגיה וט' כוחות כלשון התוספות והמרדכי או להגיה וג' יבבות כלשון הג"ה מיימונית ופשוט הוא:

ומ"ש וסברא הראשונה היא דעת התו' כן משמע מסתם דבריהם שכתבו שצריך ליזהר להאריך בתקיעות תשר"ת יותר מתר"ת ובמרדכי כתב להדיא שכן נראה לר"י והוא בעל התוספות:

ומ"ש וכן הוא דעת א"א הרא"ש ז"ל הוא ממ"ש בסוף דבריו ור"ח פי' כפי' רש"י וכן הוא בירושלמי ור' ירוחם כתב שכן נראה סברת הרי"ף ולא ידעתי טעמו שהרי הרי"ף כתב בסתם כלשון הגמרא. ולענין הלכה הנה הסמ"ג כתב שנראין דברי ריב"א וריב"ס גם הסמ"ק כתב בסתם כפירושם דהיבבות הם ט' כוחות וא"כ אין לחוש אם האריך קצת בשברים ואף לדעת רש"י שהיבבות ג' לבד כתב מה"ר יחזקיה דאם מאריך בשבר כשיעור ג' כוחות לא יצא מכלל שבר שהרי שיעור תקיעה דאותו סדר היא כשעור ג' שברים ומהרא"י כתב דדבריו של טעם הן ואין להשיב עליהן ומ"מ כתב דאין צריך להזהר כלל שלא להאריך כשיעור ג' יבבות. מיהו לרבינו האי דהכל הוי תרוע' ד"ת ויצא י"ח בכל ענין כדלעיל ודאי יש להשיב אדברי מהרי"ח. ואפשר דדוקא לענין צורתה דתרועה קאמר דזהו וזה תרועה נקרא דהכל עניין בכייה אבל מיהו אף לדעת ר' האי השיעור צריך שיהא שוה דהיינו ט' כוחות דאל"כ הרי ודאי אלו מטעין את אלו דאלו קבלתן בשיעור התרועה ט' כוחות ואלו דקבלתן ג' כוחות ואע"ג דהאשיר"י שהסכים לפי' רש"י הביא דברי רבינו האי נ"ל דלא הביא דבריו רק לפרש מה שאמרו בגמרא מספקא ליה אי גנוחי גנח כו' דלאו ספק ממש קאמר אבל ממה שצריך לפרש לדעת רבינו האיי דהיבבות הם ט' כוחות בהא לא ס"ל כותיה אלא כפי' רש"י וצ"ע. והמנהג הוא להאריך בשברים קצת ואין לשנות לקצר שברים כדי לצאת ידי כולם אף דעת רש"י דמהרי"ח כתב שאם יקצר בשברים הרבה לא יצא דכן מוכח מפירש"י שכתב הגניחות כדרך החולים שמאריכים בגניחותיהם וא"כ מוכח בפי' שרש"י עצמו תופס עיקר דאף אם מאריך בשבר קצת לא יצא מכלל שבר וה"ט שסובר כמ"ש מהרי"ח וס"ל דספק ממש קאמר דלא כרבינו האי מיהו נ"ל דצריך להזהר שלא להאריך בשבר כשעור תשע כוחות ולא מיבעיא בסדר תש"ת דילא מכלל שבר שהרי שיעור תקיעה מאותו סדר הוא כשעור שברים שהוא תשע כוחות לבד אלא אפי' בסדר תשר"ת צריך ליזהר שלא יאריך כשיעור תשע כוחות ודלא כמהרא"י בת"ה דמשמע מדבריו דבתקיעות מיושב יכול להאריך בסדר תשר"ת אפי' כמה רק שלא יהא מאריך כשיעור ג' שברים וג' יבבות וכמהרי"ח ואין לסמוך על זה לכתחלה שהרי לדעת הראב"ד שיעור כל התקיעות אחד הן ט' כוחו' לבד וכתב ה"ה שכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א ושכן עיקר. אבל בדיעבד ודאי יש לסמוך אריב"א וריב"ס שכל שלא האריך בשבר כשיעור י"ח כוחות בסדר תשר"ת לא יצא מכלל שבר ולכך נמי לכתחלה יש להאריך בתקיעות תשר"ת כשיעור י"ח כוחות וכל ג' שברים כט' כוחות וכל תרועה ט' כוחות ואף בדיעבד אינו יוצא בתקיעת תשר"ת ובתש"ת אם היא פחות' מט' כוחו' וצריך לחזור ולתקוע שהרי מנהגינו להאריך בשברים עד ט' כוחות וא"כ הוי תרי קולי דסתרי אהדדי אבל בתקיעה דתר"ת יש לסמוך בדיעבד אפירוש רש"י דתרועה ג' יבבות כל שהוא דהיינו ג' כוחות לבד ומטעם זה נמי בכל תרועה יש לסמוך בדיעבד אם לא עשה רק ג' כוחות כ"ש אבל ג' שברים לכ"ע הוי כשיעור ט' כוחות ובפחות לא יצא וצריך לחזור לראש כנ"ל:

כתב ר"ת דג' שברים צריך לעשותן בנשימה אחת שהיא במקום תרועה כ"כ הסמ"ג והמרדכי משמו ולא נמצא בתוספות והר"ן העיד שבתשובה כ"כ:

ומ"ש שהוא במקום תרועה הוא כדי דלא תימא מאחר שהשברים הם גניחות כדרך שאדם גונח מלבו ודרכו לפעמים לגנוח בב' נשימות א"כ ה"ל לא בעי דוקא בנשימה א' דודאי אי תרועה ילולי יליל וכל אדם הבוכה ומקונן קולות קצרים סמוכים זה לזה אינו עושה כלל בהפסק אלא בנשימה א' לכך בעינן בג' יבבות בנשימה א' דוקא אבל בג' שברים שהם לפעמים בהפסק מנ"ל דבעינן נשימה אחת דוקא ע"כ אמר שהוא במקום תרועה דקרא ומסתמא צריך למיעבד התרועה כאחת בלי הפסק כדרך ב"א שעושין גם הגניחות בנשימה אחת לפעמים אבל ג' שברים ותרועה דתשר"ת כיון דלא עבדי אינשי כל עיקר גנוחי ויליל בנשימ' א' א"כ תרועה דקרא נמי בכה"ג קאמר בב' נשימות כדרך בני אדם ומהר"א המזרחי פי' בע"א עיין בהגהותיו לסמ"ג. ומשמע לע"ד דדברי ר"ת אינם אלא לכתחלה אבל בדיעבד ודאי יצא י"ח אף אם עשה ש"ת בנשימה אחת שהרי אין לו שום ראייה מהתלמוד לחזור בדיעבד ואדרבה מהירושלמי שהביא הרא"ש ז"ל דאם עשה תקיעה תרועה תקיעה בנפיחה אחת יצא אע"ג שהן ב' מצות כרבנן דפ' החליל נלמד מינה במכל שכן לשברים ותרועה שהן מצוה אחת דיצא גם הב"י כתב כן מטעם אחר וכן מבואר בדברי הרב המגיד ובתשובת הריב"ש סימן ל"ט וכן ודאי עיקר דלא כמ"ש מהרא"י דלר"ת אם עשאן בנשימה אחת לא יצא ונדחק להפוך הסברא ע"ש ומיהו לאותן גאונים דס"ל דיש לעשות ש"ת בנשימה אחת משמ' דבדיעבד נמי לא יצא כאילו הפסיק התרועה לשנים וכ"כ מהרא"י וכ"כ הריב"ש. וכ"כ רבינו ירוחם דאם הפסיק בנשימה חוזר לראש הסימן וצריך לי עיון דמלשון הרא"ש משמע דאינו אלא לכתחלה ע"ש ואף על גב דהריב"ש כתב דמחזירין אותו ושכן דעת הרי"ג והרא"ש והרשב"א והר"ן נראה לומ' שלא מצא זה להדיא בדבריהם אלא לפי דמשמע ליה כך מדבריהם כתב כן אבל לדידן ודאי יש תשוב' דכיון דבתקיע' ובתרועה

וכתבו הר"ן וה"ה שיש להראב"ד שטה אחרת בזה שהוא מפרש שיעור תקיעה א' כתרועה א' וכדפירש"י וכיון דאמר אביי גבי תרועה בהא ודאי פליגי תו לא אצטריכינן לפרושי דמתניתין תקיעו' דכולהו בבי קא חשיב ולאפוקי מפשטא אלא שזהו גורם לשנות בלשונותם תנא דמתני' סבר דתרועה דאורייתא יבבות ניהו דהיינו ילולי שהם ג' קולות קטני' ומש"ה קתני דשיעור תקיעה כג' תרועות שהם ט' טרומיטין ותנא ברא סבר גנוחי גנח והיינו שברים גדולים ויש בכל שבר ושבר כדי ג' יבבות והוי נמי שיעור תקיעה לדידיה ט' טרומיטין ובשיעור דתקיעה לא פליגי כלל אבל בשיעור דתרועה עצמה הוא דפליגי וכתב ה"ה שלדעת זה הסכימו הרמב"ן והרשב"א ששיעור התקיעה כתרועה אחת והיא או ג' שברים או ט' טרומיטין שהכל כשיעור א' וכן עיקר ויש מי שהחמיר בתקיעה של תשר"ת שצריך להאריך בה כשיעור ג' שברים ותרועה שהם י"ח טרומיטין ואין זה עיקר אלא שיעור כל התקיעות א' וכל אח' היא כט' טרומיטין עכ"ל ה"ה. והר"ן כתב על דברי הראב"ד נמצא עכשיו לפי שטה זו שאין תקיעה תלוייה בתרועה כלל דהא לתנא דמתני' שיעור תרועה ג' יבבות ושיעור תקיעה ט' יבבות אלא חכמי' נתנו שיעור לתקיעה ט' טרומיטין דכי האי שיעור משמע להו לישנא דוהעברת ולפ"ז אין לשנות בין תקיעו' של תשר"ת ותש"ת ותר"ת כלל דתקיעה יש לה שיעור בפ"ע ואינה תלויה בתרועה ויש לחוש ולהחמיר כדברי הגאוני' ז"ל:

כתב ר"ת דג' שברים צריך לעשותן בנשימה א' שהוא במקום תרועה אבל ג' שברים ותרועה דתשר"ת לא עבדינן בנשימה אחת וכו' כ"כ המרדכי בשם ר"ת וכתב שכן פירש ראבי"ה וכתב עוד המרדכי שמשמע שאומרים שצריך לעשותן בנשימה אחת שברים ותרועה דהוו חדא תרועה ובפרק החליל (נג:) אומר דאין בין תקיעה לתרועה ותקיעה ולא כלום א"כ לרבנן דמודו תיהא בשברים ותרועה דחדא מלתא צריך בנשימה א' ולא נהירא ורש"י פירש התם בסוכה ולא כלום שלא יפסיק אלא כדי נשימה ר"ל דכדי נשימה מיהא מפסקינן אפילו לרבי יהודה עכ"ל וכ"כ הג"א:

ונראה דלדעת האומרים לעשותן בנשימה אחת מ"מ צריך להפסיק ביניהם מעט דבסוף פ"ק דחולין (כז:) גבי תקיעה בי"ט שחל להיות בע"ש דקאמר רב אשי תוקע ומריע בנשימה אחת פירש"י בנשימה אחת ומ"מ מפסיק הוא בינתיים וכתבו בעל תה"ד. וז"ל הר"ן צריך להזהר לעשות השברים כולם והיבבות כולם בנשימה א' דשברים ויבבות לדידן ודאי מצוה אח' ניהנו כתקיעה ותרועה לר' יהודה וכי היכי דלרבי יהודה צריך שיעשה תקיעה ותרועה בנשימה א' כדמוכח בפ' החליל ה"נ בשברים ויבבות לדידן דמצוה אחת ניהנו. ואם הוסיף שבר א' ועשה בנשימה אחרת לדברי הרמב"ן ז"ל פסול כל הסימן דכיון שהפרידו לעצמו אינו מן השברים והפסיק בין שברים לתרועה ור"ת כתב בתשובה דג' שברים בנשימה אחת עבדינן להו דבמקום תרועה ניהנו אבל ג' שברים ותרועה דתשר"ת לא מסתבר דגנוחי וילולי בחדא נשימה לא עבדי אינשי והרמב"ן חולק עליו דהא תרועה אחת הוא ואין ראוי להפסיק בה ואע"פ שהן קולות מוחלקים הרי אינם מוחלקים יותר מפשוטה ושברים או תרועה אליבא דרבי יהודה שהוא מצריך לעשותם בנשימה א' משום דס"ל דמצוה אחת הן וה"ה בשברים ותרועה לדידן עכ"ל הר"ן. וכ"כ הרא"ש דשברים ותרועה יש לעשותם בנשימה א' וכבר הביא רבינו לשונו וה"ה כתב וממ"ש רבינו נמצא תכין התקיעות שלשים נראה שהוא סובר שבסימן תשר"ת יכול הוא להפסיק בין השברים לתרועה ר"ל שאין חייב לעשותן בנשימה א' אלא יכול להפסיק ביניהן אבל ודאי השברים חייב לעשותן בנשימה אחת שהרי תרועה אחת הן שלשתן וכן דעת הרבה מן המפרשים אבל הרמב"ן כתב דשברים ותרועה דתשר"ת כולן תרועה אחת הן דלמא גנוחי וילולי הוא תרועה הלכך אע"פ שמשונים בקולן אין לו להפסיק ביניהם ויש לחוש לדבריו עכ"ל. ומשמע מדבריו דאפילו לדברי האומרים דמנין התקיעות הן שלשים אם רצה לעשות שברים ותרועה בנשימה אחת רשאי ולא אמרו שהם שלשים אלא לומר שאם רצה להפסיק בין שברים לתרועה הרשות בידו ולפ"ז מ"ש בשם המרדכי והג"א יותר טוב להפסיק ביניהם מלעשותן בנשימה אחת והוא שלא ישהה בהפסקה יותר מכדי נשימה ומ"מ מדברי הרא"ש משמע דבעינן שלא יפסיק ביניהם כלל ולכן היה ראוי להנהיג לתקוע תשר"ת ששה פעמים הג"פ שברים ותרועה בנשימה אחת והג"פ בהפסק ביניהם והעולם שלא נהגו כך אפשר שסומכין על מ"ש בשם רבינו האי דמדינא באיזה מהג' סימנים שיתקע יצא י"ח ולא התקינו שיהו תוקעין כל השלשה סימנים אלא כדי שלא יהו אלו נוהגים כך ואלו נוהגים כך ותהא תורה כשתי תורות בעיני ההדיוטות וכיון דבהאי דשברים ותרועה ליכא הכירא להדיוטות אי עביד להו בנשימה אחת או אי עביד להו בשתי נשימות לא באו לתקן שום תקנה בשביל כך אלא דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד. ונראה להנהיג לעשותן בנשימה אחת כדי לצאת י"ח לד"ה דמאן דסבר דצריך להפסיק ביניהן היינו לכתחלה אבל בדיעבד ודאי יצא אם עשאן בנשימה א' דהא אמרינן בירושלמי תקע והריע ותקע בנפיחה א' יצא ולא עדיף הפסק דבין שברים לתרועה מהפסק דבין תקיעה לתרועה ובין תרועה לתקיעה ואע"ג דאמר דגנוחי וילולי בחדא נשימה לא עבדי אינשי ה"נ לא עבדי אינשי תקיעה ותרועה בחדא נשימה וכ"ש הוא דהא תקיעה שהוא קול פשוט הוי סימן שמחה ותרועה הוי סימן בכי ויללה ואפ"ה קאמר בירושלמי שאם עשאן בנפיחה אחת שיצא וכל שכן שברים ותרועה דדמי טפי אהדדי שאם עשאם בנפיחה אחת שיצא אבל מאן דסבר שצריך לעשותן בנשימה א' משום דסבר דתרועה א' הן אם הפסיק ביניהם משמע דלא יצא דהוי כאילו הפסיק בשברים או בתרועה דלא יצא ודאי כיון שקודם שגמר השיעור הראוי להם הפסיק בטלה לה תרועה שהרי אין בה שיעור ומה שחזר לעשות מלתא באפי נפשה היא וכיון דאין בה לבדה שיעור לאו כלום היא וה"ה להפסיק בין שברים לתרועה דלא יצא הלכך לעשותן בנשימה

דרכי משה

שעושין תשר"ת בשביל ספק תש"ת ותר"ת צריך ליזהר שלא יאריך בשברים כג' גניחות דשמא קש"ק הוא אמת ושיעור תרועה ותקיעה כג' גניחות ואם האריך ה"ל תקיעה ולא שברים וליכא למימר דנפקא ממ"נ

דרישה

הקולות תכופין אלא מוציא כל הגניחה לחוץ זהו קורא מופס' וק"ל ומעכשיו יבואו דברי רבינו על נכון בתחל' כ' ושיעור תרועה כג' יבבות כו' פרש"י ג' כחות בעלמא כ"ד ולפיכך צריך ליזהר בשברים כו' פי' מדס"ל דשברים ארוכות מיבבות שזה ג' קולות עם המשך הגניח' וזהו ג' כוחות בלא הפסק הגניחה והתקיעות צריכין להיות כתרועות כמלא דצריך ליזהר בשברים כו' וגם צריך להאריך בתקיעה של תש"ת דתקיעות תר"ת הם כשיעור קולות קצרות בלי הפסק ומשך גניחה ותקיעות תש"ת צריכה להיות כשיעור ג' קולות קצרות מופסקים בהמשך הגניחה שהן ארוכות מיבבות דכיון דאכן קי"ל דתקיעה כתרועה ומספקא לן אי תרועה שברים היא שהם ג' קולות מופסקים לכן צריך להאריך התקיעה ג"כ כך. ולכן דייק

פרישה

ג' יבבות היא ט' כוחות וגם פליג עליה דס"ל דלא פליגי תנאי בשיעור התרועה דשניהם ס"ל דשיעור תרועה ג' יבבות שהן ט' כוחות אך שמחולקים באופן עשיית התרועה שלמר ס"ל עושין אותו ג' כוחות קטנות מופסקין פי' כאדם הגונח מלבו שממשיך הרוח בין גניחה לגניחה והוא ההפסק. ומר ס"ל שעושין אותו כאדם המייליל שעושה קולות תכופו' זה לזה מאד וצ"ל ט' קולות אבל בשיעור הן שוין דג' מופסקין הן ט' תכופין ודו"ק: ואם

בנשימה א' עדיף טפי וכ"כ הריב"ש בתשובה בדעת נותן והסברא מכרעת דכיון דתרועה אחת היא צריך לעשותן בנשימה אחת ואם לא עשה כן מחזירין אותו וכן דעת הר"י גיאת והרא"ש והרשב"א והר"ן וכל האחרונים ז"ל וכן נוהגין בכל המקומות שראיתי וכן ראוי לעשות להוציא מידי ספק עכ"ל ובת"ה כתב אע"ג דמייתי ראיה אשר"י מן הירו' שאם עשאן כולן בנפיחה א' יצא לא תיקשי מהא לר"ת דאיכא לאוקומי בקש"ק או בקר"ק דבדידהו אין קפידא דליכא למימר בהו לא עבדי אינשי הכי דמכ"מ תרועה ותקיעה תרי מילי נינהו אבל שברים ותרועה תרווייהו במקום תרועה קיימי ובחד נשימה לא עבדי אינשי ולא הוו תרועה ונראה לצאת י"ח אליבא דכולהו במקום שתוקעין ל' קולות בסדרים נקל הדבר שיתקע בישיבה בנשימה א' ש"ת ובסדרים בשני נשימות או איפכא ובמקום שנהגו לתקוע רק קשר"ק לכל סדר צריך שיתקע בישיבה ש"ת בנשימה א' ובסדרים בב' נשימות אבל איפכא לא דכיון דטעמא דר"ת שהנהיג לתקוע קשר"ק לכל סדר משום דאית ביה כמי קר"ק וקש"ק ונפיק ממה שנפסק ולהפסק לא חיישינן וא"כ אי עביד ש"ת בנשימה אחת דלמא קר"ק אחת היא ושברים לאו כלום הוא ואי הוה מתחיל בשברים באותה נשימה של תרועה לא חשיבא תרועה כלל בכה"ג ובמקום שנהגו לתקוע בסדרים קשר"ק קש"ק קר"ק אין נקל כ"כ לצאת ידי כולם מ"מ יתקע על שני דרכים בישיבה ובסדרים כדלעיל כיון שאותו מנהג משום דשמא קי"ל כמ"ד אחד מד"ת ושנים מד"ס ולכן תוקעין בענין דסתרן אהדדי ולפ"ז בנדון דידן כמי נפיק י"ח מן התורה לכ"ע עכ"ל · ונראה לדידן דנהיגין לתקוע בסדרים קשר"ק קש"ק קר"ק שיעשה בישיבה ש"ת בנשימה אחת ובסדרים בשתי נשימות כיון לעשותן בנשימה אחת יצא י"ח לד"ה כמו שהוכחתי הלכך בישיבה שעשה ג"פ תשר"ת יעשה בענין זה וכדי לחוש לדברי בעל תרס"ד יעשה שבסדרים בשתי נשימות ודרך זה טוב וישר לצאת ידי הכל וכך ראוי להנהיג (ג) : **ומ"ש** הרא"ש אם תקע תקיעה ותרוע' ותקיעה בנשימה אחת לכאורה לא יצא וכו' נראה מדבריו שסובר שמאחר שהירושלמי כתב בהדיא דיצא הכי נקטינן וכ"כ שהוא דעת הר"ן · אבל רבינו ירוחם כתב בשם הרא"ש ובשם קצת מפרשים שלא יצא· ובתוספתא מצאתי תקע והריע ותקע בנשימה אחת לא יצא : **כתב** הכלבו בשם הרי"ג הוי יודע שאין פירוש שברים שישבור הקול ויפסיק אלא שבר כאדם הנוגח משבר ומכאב לב וכן יבבות ארוכות וטועין התוקעין המפסיקין לגמרי עכ"ל (ד) : ומ"ש וכן יבבות ארוכות כבר נתבאר שיעורן : ומ"ש וטועין המפסיקין לגמרי פשוט הוא :

ואם האריך בתקיעה אחרונה של תשר"ת כשיעור שתי תקיעות וכו' בפ"ג דר"ה תנן תקע בראשונה ומשך בשנייה כשתים אין בידו אלא אחת וכתב הרא"ש פירוש בשנייה היינו בתקיעה אחרונה של מלכיות שהאריך בה כשיעור שתי תקיעות כדי שתעלה לו גם לתקיעה הראשונה של זכרונות אין בידו אלא אחת דאפסוקי תקיעה אחת לשתים לא מפסיקין בירוש' גרסינן עלה דהך משנה אפילו אחת אין בידו למה א ראשה גבי סופה מצטרף וסופה גבי ראשה מצטרף לא רישא אית ליה סיפא ולא סיפא אית ליה רישא אלמא דשנים לא עלתה לו כלום ומפרשים דאין בידו אלא אחת תקיעה ראשונה ומביאין סעד לדבריהם וכו' וכ"ל דהאי סעד אין בו ממש וכו' אלא ודאי האי דנקט תקע בראשונה משום דמינה ידעינן דהאריך בשנייה כשתים כיון דהאריך בה יותר מבראשונה וקשה לי על כך פירושא מדפריך בפרק ראוהו ב"ד ואמאי ליסליק בתרתי אלמא דפשיטא ליה לתלמודא דידן דלחדא מיהא סלקא וגם מדמשני פסוקי תקיעתא מהדדי לא מפסקינן משמע דתרתי לא פסקי אבל לחדא מיהא סלקא וכ"ל דגמ' דידן פליג אהא דירוש' וכ"ל לפרש גמרא דידן כמו הירושלמי וה"פ וליסליק ליה בתרתי ומשני פסוקי תקיעתא מהדדי לא מספקינן וכיון דא"א לחלק לשנים גם לחדא נמי לא סלקא והרמב"ן כתב דהירוש' לאו על הדא מלתא אתמר אלא אהביא דשופר מאריך ומצוצרות מקצרות דגרסינן אמר ר' יוסי הדא אמרת פשוטה ששמע מקצתה מן המתעסק יצא הדא אמרת דאי תקע בראשונה ומשך בשנייה אין בידו אלא אחת רב בא בר זבדא אומר אפי' אחת אין בידו וכו' וה"פ הדא אמרה פשוטה ששמע מקצתה מן המתעסק שלא כיון לשם מצוה ובא חבירו וא"ל איכוין ותקע לי להשלים את התקיעה ולשם מצוה והאריך בהשלמה כשיעור תקיעה יצא ומייתי ראיה מהא דתנן דמשך בב' כשתים אין בידו אלא אחת כמאן דמה שהאריך יותר מכדי תקיעה אינו אלא כמתעסק אפ"ה עולה מקצתה לאחת ואתא רבי בא לפלוגי דזה ששמע פשוטה מן המתעסק אפי' א' אין בידו כיון דבתחלת התקיעה היה מתעסק כמאן דרישא לית ליה סיפא וכו' ולא דמי למשך בשניה כשתים דהתם מיהא מתחלתו ועל סופו היתה כוונתו לשם מצוה וה"ל לרבי בא דבשניה לא יצא אלא אגב דאמר משך בשניה כשתים אין בידו אלא א' נקט נמי גבי מתעסק אין בידו אפי' אחת אע"ג דלא שייך גבי מתעסק האי לישנא וניחא השתא אין בידו אלא אחת כלומר דהיינו שנייה עכ"ל והר"ן האריך בביאור ירושלמי זה לכל א' מהסברות ודעת הרמב"ם בפ"ג מהלכות שופר דלתקיעה אחת מיהא עלתה לו וכתב ה"ה שדבריו נכונים וברורים וכן דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל : **ואע"פ** שהלכה כדברי הרמב"ם וסייעתו מ"מ היכא דאפשר יחזור לתקוע כדי לחוש לדברי החולקין עליו : **מעשה** אירע במגנצא שטעה התוקע בסדר שאחר שתקע וכו' עד אבל הכא שניהם קול אחד של תרועה הכל בפסקי הרא"ש פרק בתרא דר"ה וכדברי הרא"ש כ' הרוקח בשם ראב"ן · וכתב עוד שם הרא"ש על דברי ה"ר אלעזר בר נתן מ"ש שיחזור שבר אחר ויריע משמע מדבריו שא"צ לעשות שלשה שברים בנשימה אחת אבל לפי מ"ש לעיל שצריך לעשותן בנשימה אחת היה צריך לחזור ולתקוע ג' שברים ויריע : ומ"ש

תרועה היא גנוחי ויליל ובעינן שתהא התדועה בלא הפסק ואם תקע תקיעה ותרועה ותקיעה בנשימה אחת לכאורה לא יצא שאין כאן לא ראש ולא סוף ומיהו בירושלמי לא משמע כן דגרסינן התם עשאן בנפיחה אחת יצא ע"כ ואם האריך בתקיעה אחרונה (ה) של תשר"ת כשיעור ב' תקיעות כדי שתעלה לשם תקיעה אחרונ' של תשר"ת ובשביל הראשונה של תש"ת קאמר בירושלמי שאינה עולה לו כלל אפילו במקום אחרונה של תשר"ת אבל בגמרא דידן מוכח שעולה לו בשביל אחת ולא בשביל שתים : מעשה אירע במגנצא שטעה התוקע בסדר שאחר שתקע ב"פ תקיעה שברים תרועה תקיעה טעה בשלישית ואחר שתקע שני שברים התחיל להריע וקצת הקהל החזירוהו לראש וקצתם אמרו לו תקע שבר אחר וסיים והוא התחיל לתקוע כבתחלה ותקע ג"פ תשר"ת ואמר ה"ר אליעזר בר נתן דשלא כדין החזירוהו וגם התוקע עבר על שבות דרבנן שלא הפסיד סדרו במה שהתחיל להריע אחר שני השברים כיון דשברים ותרועה שניהם משום תרועה דקרא עבדינן להו שמא גנוחי ויליל והכל תרועה אחת היא והוי ליה כאילו נתקלקל בשברים שחוזר אליו אלא היה לו לחזור ולתקוע שבר אחר ולהריע ודאי אם גמר התרועה שהתחיל בה בטעות הוי הפסק כיון דג' שברים יש להן להיות זה אחר זה והופסקו בתרועה הוי כתרועה שנחלקה לשנים ואינה כלום וצריך לחזור ולתקוע תשר"ת אבל שני תשר"ת הראשונים לא הפסיד וא"א הרא"ש ז"ל כתב אפילו אם גמר התרועה בין השברים לא הפסיד התקיעה שתקע אלא חוזר ותוקע ג' שברים ומריע ותוקע דכיון שהכל היא תרועה שהרי אנו עושין גנח ויליל משום דלמא תרווייהו תרועה א"כ חדא תרועה היא אלא שנתקלקלה ולא הוי הפסק מידי דהוה אפעמים שהתוקע מתחיל לתקוע ואין הקול עולה לו יפה ופוסק וחוזר ומתחיל לתקוע או להריע ולא מפסל מה שתקע כבר בשביל שהפסיק בקול קצר שהשמיע בשופר דלא מקרי הפסקה כיון שאינו קול אחר שאינו מעין התקיעה ולא דמי להא דתקין ר' אבהו דאמרינן דשברים או תרועה הוי הפסק דהתם אם תרועה גנח הוי יליל קול אחר לגמרי ואם הוא יליל הוי גנח קול אחר לגמרי

ובתרועה דשנים הן ד"ת אעפ"י כן אמרו בירושלמי דאם עשאן בנפיחה אחת יצא אם כן הוא הדין לשברים ותרועה דאחת הן ד"ת אם עשאן בב' נפיחות נמי יצא דמאי שנא ודברי הגאונים שנזכרים אינם אלא לכתחלה גם במ"ש רבינו ירוחם דחוזר לראש הסימן אינו נכון בעיני דודאי לא גרע ממעשה דמגנצא דמסיק הרא"ש דלא הפסיד התקיעה שתקע דהוי כמי שנתקלקלה לו התרועה שחוזר עליה וה"נ אם עשאן בב' נשימות הוי כמי שנתקלקלה לו התרועה והתקיעה ראשונה לא הפסיד וכמו שיתבאר בסימן זה לקמן בס"ד:ולענין הלכה הנה מהרא"י בספרו כתב לקיים דברי שניהם דבאותן דמיושב יעשה בנשימה אחת ובמעומד בב' נשימות ובאגור כתב וז"ל וראיתי נוהגין קצת תוקעים לעשות ש"ת בנשימה אחת והרבה פעמים תקעתי ועשיתים בנשימה אחת עכ"ל · ומנהגינו עכשיו לעשות בב' נשימות ואין לשנות דהא בדיעבד יצא י"ח בכל ענין לכל הדעות כמו שכתבתי בסמוך שכן הוא העיקר ומ"מ אותן שכבר נהגו לתקוע בנשימה אחת לא ישנו :

ואם תקע תר"ת בנשימה אחת לכאורה לא יצא כו' נראה מלשונו זה שפוסק כהירושלמי דלא כדמשמע לכאורה אבל רבינו ירוחם כתב ע"ש הרא"ש שסובר דלא יצא נראה דלא היה גורס בדברי הרא"ש שאמר לכאורה אלא כגירסתינו בדפוס ואם עשה תר"ת בנשימה אחת לא יצא וכו' דלשון זה משמעו שסובר דלא יצא אלא שאח"כ כתב דבירושלמי לא משמע הכי ומ"מ הפסק הוא דלא יצא :

ואם האריך בתקיעה אחרונה כו' איכא למידק דלדברי רבינו גמרא דידן חולק אירושלמי וזה הפך מ"ש הרא"ש לפרש גמרא דידן כמו הירושלמי שאינו עולה לו כלל ונראה דעת רבינו מאחר שבסוף הביא הרא"ש דברי הרמב"ן ומסיק וניחא השתא אין בידו אלא אחת היינו שנייה והירושלמי אמילתא אחריתי קאי משמע דהכי ס"ל ושיעור לשון רבינו לפי זה כך הוא בירושלמי קאמר שאינו עולה לו כלל אבל לא קי"ל הכי לענין הך דינא דבגמרא דידן מוכח בהך דינא שעולה לו בשביל אחד וק"ל : **ומ"ש** רבינו דין זה בשאריך בתקיעה אחרונה של תשר"ת וכו' ולא כתבה כמי אף בשאריך בתקיעה שנייה של תשר"ת כדי שתעלה לו כמו לתקיעה שלישית של תשר"ת נמשך אחר לשון הרא"ש שכתב כן והרא"ש ז"ל לרבותא נקט הכי דלא מיבעיא התם דאינו עולה לו כלל שהרי שתי התקיעות בחיוב הן דשתיקן אמת אבל הכא מ"מ אי תשר"ת אמת יצא עולה לו לתשר"ת ואם תש"ת אמת יצא עולה לתש"ת אפילו הכי אינו עולה לו כלל :

מעשה אירע במגנצ"א וכו' עד וא"א הרא"ש ז"ל כתב דאפילו אם גמר התרועה בין השברים לא הפסיד וכו' גם במרדכי כתוב השגת אחינו רבינו יואל הלוי אראב"ן בדין זה מטעם אחר וז"ל איני יכול לעמוד על דברי מורי שכתב ונתן חילוק בין היכא דגמר התרועה להיכא דלא גמר התרועה כי כל אדם המתחיל בתרועה במהרה יכול לעשות ג' יבבות וזהו שיעור תרועה ואפי' את"ל שלא עשה כי אם ב' יבבות מנ"ל שאינו הפסק מה לי ב' מה לי ג' ע"כ ודבריו נכונים ולכך יראה דאף אם לא גמר התרועה חוזר ותוקע ג' שברים ואינו מועיל שיתקע עוד שבר אחד אפילו עושה הכל בנשימה אחת דסוף סוף הוי הפסקה באמצע השברים דאין לנו ראיה לחלק בין הפסק ג' לב' ודלא כמשמע מדברי הרא"ש שלא נחלק אראב"ן אלא היכא דגמר התרועה ולענין לחזור ולתקוע תשר"ת אבל להיכא דלא גמר משמע דמודה הרא"ש דבתוקע עוד שבר אחד סגי אם עושה הכל בנשימה אחת אלא כדברי ר"י הלוי עיקר · והב"י בש"ע שלו פסק בסתם דיתקע עוד שבר אחד ולא נהירא : ואם

דרכי משה

ממ"נ וק"ל עכ"ל : (ג) אבל המנהג הפשוט במדינות אלו לעשות הכל בב' נשימות ולא שמעתי מי שעשאן בנשימה אחת עכ"ל והאגור כתב שראה קצת תוקעין שעשאו בנשימה א' והרבה פעמים תקעתי ועשיתי אותן בנשימה אחת עכ"ל : (ד) וכן הם דברי הרא"ש לעשות כל הג' שברים בנשימה א' : (ה) כתוב בא"ז מדינא לא הוי צריך לתקוע אלא תקיעה

דרישה

דייק רבינו וכתב שהם ג' קולות מופסקים · שלכאורה היה לו לכתוב שהם ג' קולות ארוכים דבאריכות תליא מילתא אלא לפי שמה שהן מופסקים הוא גורם להן שהאריכות לאפוקי היבבות שאין מופסקים אינן ארוכות אע"פ שהשברים והיבבות שניהן ג' קולות קצרות כמ"ש · וזהו שסיים רבינו ורש"י פי' שברים ארוכים ויבבות · פי' ולכן צריך להאריך בתקיעות תש"ת · ואין לדקדק על לשון שברים ארוכים ויבבות הא מספקא לן תרועה מאי היא דרש"י קאי שם על הגמר' דפריך מסכה וברייתא אהדדי דבזה תנא יבבא ובזה תני שברים כמ"ש לעיל · ומ"ש

חדושי הגהות

חקצ א פי' בעל קרבן העדה דלעולם בעינן ראש וסוף בתקיעה אחת והכא ראשה כיון לפשוטה שאחריה וסופה לפשוטה שלפניה נמצא דאין לשום תקיעה ראש וסוף והא דתנן במתניתין אין בידו אלא אחת אתקיעה ראשונה קאי ע"כ : משנה

לגמרי אבל הכא שניהם קול אחד של תרועה (ג) ואם עשה ד' או ה' שברים זה אחר זה בלי הפסק אין בכך כלום שהרי לכתחלה יכול לעשות מהם כמו שירצה אבל אם עשה ב' תרועות זו אחר זו או שתקע אחר התרועה (ד) תקיעה במתעסק שלא לשם תקיעה והפסיק בה בין תרועה לתקיעה (ה) או לאחר שתקע ג' שברים שתק והפסיק ואח"כ תקע שברים אחרים י"א דלא הוי הפסק אלא כשמפסיק בתרועה בין שברים לתקיעה או שמפסיק בשברים בין תקיעה לתרועה אבל כי האי שתקע שתי תרועות זו אחר זו או שתקע באמצע תקיעה כמתעסק לא הוי הפסק לחזור לראש אלא גומר ויוצא ולא נתקלקל הסדר והרמב"ן כתב דבכולהו הוי הפסק והביא התוספ' תקע והריע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא אחת (ו) פי' תקיעה האחרונ' אבל הראשונה הפסיד בשביל התרועה שהפסיק באמצע ומזו התוספתא אין קושיא לדברי א"א הרא"ש ז"ל שכתב שאפילו אם גמר התרועה בטעות לא הוי הפסק שהוא לא אמר כן אלא בתשר"ת שהתרועה של הטעות היא מעין התרועה שיש לו לתקוע אבל בתר"ת שגמר התרועה מה שמריע אח"כ הוי הפסק ואם תקע ב' תשר"ת או תש"ת או תר"ת כהוגן וטעה בשלישית י"א שצריך לחזור כל הסימן מראש ג"פ והרמב"ן כ' שא"צ לחזור אלא לאחרון שטעה בו:

ואחר

ואם עשה ד' או ה' שברים זה אחר זה בלי הפסק אין בכך כלום שהרי לכתחלה יכול לעשות מהם כמו שירצה כתב ב"י פשוט הוא שהרי כבר כתב לעיל דאין לחוש אם הוסיף על ג' שברים ולא כתב כאן כן אלא משום דבעי למיכתב שאם לאחר שתקע שלשה שברים שתק והפסיק וכו' ולא תיקן כלום דסוף סוף קשה מאי צורך במ"ש שהרי לכתחלה כו' כיון דלא נתכוין לבאר דין זה כל עיקר ועוד מאי שהרי לכתחלה כו' הלא הוא עצמו הדין שאמר לכך יראה דמה שכתב לעיל דיכול להאריך בה כמו שירצה היינו לומר דיכול לכתחלה והוא דכשהתוקע היה דעתו מתחלה קודם שתקע לעשות חמשה או ששה שברים דיכול לעשות כן דאין לה שיעור למעלה אבל היכא דלא נתכוין מתחלה כי אם לעשות שלשה שברים לבד וטעה ועשה ד' או ה' סלקא דעתיה אמינא דהוי הפסקה לכך כתב דאין בכך כלום שהרי אף לכתחלה יכול לעשות מהם כמו שירצה אם כן ודאי דבדיעבד לא גרע מלכתחלה וכתב כן על פי דברי הרא"ש במעשה דמגנצ"א שהתוקע טעה עוד בסדר תש"ת ועשה ד' שברים והחזירוהו וכתב הרא"ש ואותו שתקע ד' שברים לא קלקל כלום כו'· כתב במנהגים דמהר"א טי"רנא ועשה שלשה שברים לבד ההפסקה עכ"ל ואין לו טעם דפשיטא דג' שברים ששעורן כט' כוחות שיעור זה ניתן לתקיעות הג' שברים ואין ההפסקה שבין השברים בכלל השעור ולכאורה היה נראה דט"ס הוא וצריך להיות בהפסקה בב' והורה לנו ב' דברים האחד שלכתחלה יעשה ג' שברים לבד ולא יותר וכן מבואר בדרשות מהרי"ל שמנהגם היה שלא לעשות שברים יותר מג' ע"ש. הב' שיפסיק בין הג' שברים לתרועה שלאחריה ואפי' להרא"ש דבעינן ש"ת בנשימ' אחת דשניהם משום תרועה דקרא מכל מקום צריך להפסיק ביניהם וכן פסק מהרא"י וז"ל יזהר שלא יתקע כמו שרגילין תוקעין לתקוע שברים תרועה בכח אחד בלתי שום הפסק דבכה"ג לא מיקרי בנשימה אחת אלא יפסיק מעט רק שלא יעשה נשימה בינתים כך משמע מפירש"י פ"ק דחולין עכ"ל אבל נראה עיקר דהכי פירושו דלפי שנוהגין התוקעין בגמר התקיעה וגמר השברים וגמר התרועה להפסיק בקול ארוך קצת והזהיר בעשיית הג' שברים שלא יחשיב הפסקת קול זה לשבר אחד ויעשה מקודם ב' שברים ועם הפסק זה יהא ג' דכיון דהפסק זה עושין גם בתרועה לא נחשב לשבר כלל אלא צריך לעשות ג' שברים לבד הפסק קול זה דגמר השברים והכי נקטינן ואם לא עשה אלא ב' שברים ועם הפסקה זו יחשוב לו שבר ג' לא יצא ידי תקיעה כ"ל: וכתוב במהרי"ל שהוא תמה על המנהג שלא לעשות יותר מג' שברים דמאי שנא מתרועה ולי יראה שהמנהג הוא מפני מחלוקת הגאונים בשעור השברים דשמא יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה כמו שנתבאר ועל כן נכון שלא לעשות יותר מג' דשמא שבר האחרון נעשה תקיעה והוה הפסקה לדעת הרמב"ן וכן יראה לי עיקר שלא נעשות לכתחלה יותר מג': **וי"א** דלא הוי הפסק אלא כשמפסיק בתרועה בין שברים לתקיעה וכו' יש לדקדק א"כ למה כתב הרא"ש שאפי' גמר התרועה בטעות לא הוי הפסק לפי שהוא מעין התרועה שיש לו לתקוע והלא אפילו לי"א הוי הפסקה כשמפסיק בתרועה בין שברים לתקיעה אע"פ דבסדר תר"ת הוי מעין התרועה שיש לו לתקוע ודוחק לומר דדוקא בסדר תש"ת ותר"ת קמיירי דהא סתמא קאמרי דהוי הפסקה משמע בכל ענין ונראה דלא קאמר הרא"ש אלא דוקא בכה"ג שעשה ב' שברים והתחיל להריע דהתם כיון שהתרועה דתר"ת סדר שלה כך היא גנח ואח"כ יליל והכל תרועה אחת וא"כ חדא תרועה היא אלא שנתקלקלה דומה לתוקע שאין הקול עולה לו יפה וכו' אבל במפסיק בתרועה קודם שברים כיון דאין סדר התרועה לעשות יליל ואח"כ גניחה א"כ אותה התרועה אינה שייכה לתרועה שמחוייב בה והוי הפסקה וכ"כ בספר אבודרהם אם טעה בסימן תשר"ת ותקע תרועה קודם שברים צריך לחזור ולעשות תשר"ת פעם אחרת וכן עיקר כ"ל: **ואם** תקע ב' תשר"ת כו' אין לדקדק מכאן שזה הפך מ"ש בשם הרא"ש דאפילו אם גמר התרועה בין השברים לא הפסיד התקיעה שתקע דהתם כדמפרש טעמא דחדא תרועה היא אלא שנתקלקלה שחוזר עליה ולא הוי הפסקה אבל הכא איירי בטעות כי הכך דהוי הפסקה כמו עשה ב' תרועות כו' ולכך לד"ה הפסיד גם התקיעה וי"א שהפסיד הכל וצריך לחזור מראש שלשה פעמים ולענין הלכה נראה כדברי הרמב"ן שגם ראב"ן הסכים כן למעלה במעשה דמגנצא שכתב אבל ב' תשר"ת הראשונות לא הפסיד ואף על פי שר"י הלוי נחלק עליו וכתב כ"ל דהפסיד גם ב' תשר"ת הראשונים שהרי שלשה פעמים תשר"ת הם ט' תקיעות ובאותן ט' תקיעות קי"ל אם שהה כדי לגמור כולה חוזר לראש ואם ישהה בין תקיעה ז' לח' או בין ח' לט' חוזר לראש ויתקע כל תקיעות ט' ה"כ אם בתשר"ת הב' או הג' יטעה ויעשה תר"ת או תש"ת יעשה שני שברים ויתקע שיסתור הכל עד כאן מכל מקום הלא כבר נתבאר בדברי ראב"ן שהובא באשיר"י דלא קשה מידי מהא דהעיקר כר' יוחנן דלית ליה שהיות מפסיקין במצות

ומ"ש רבי' ואם עשה ד' או ה' שברים זא"ז בלי הפסק אין בכך כלום וכו' פשוט הוא שהרי כבר כ' לעיל דאין לחוש אם הוסיף על ג' שברים ועושה ד' או ה' ולא כתב כאן כן אלא משום דבעי למיכתב שאם לאחר שתקע ג' שברים שתק והפסיק ואח"כ תקע שברים אחרים י"א דלא הוי הפסק והרמב"ן כתב דהוי הפסק: **ומ"ש** אבל אם עשה שתי תרועות זו אחר זו וכו' בפ' בתרא דר"ה (לד.) גבי הא דאתקין ר' אבהו בקיסרי דאתקיף רב עוירא דלמא גנוחי הוא וקא מפסקא תרועה בין שברים לפשוטה שלאחריה כתב הר"ן וא"ת כי מפסקי מאי הוי והא תניא שמע ט' תקיעו' בט' שעות ביום יצא תירצו בשם ר"ת דהכי פרכי' כיון דר' אבהו חייש לכולהו ומכניף לכולהו מנהגי ה"ל למיחש נמי לר' יהודה דאמר אין בין תקיעה לתרועה כלום ועוד דלרבנן נמי נהי דשמע ט' תקיעות בט' שעות יצא בדיעבד אבל לכתחלה ודאי משמע שאינו רשאי להפסיק אבל הרמב"ן כתב דלרבנן נמי אי מפסקי שברים או יבבות בין תקיעה לתרועה לא יצא דנהי דאם הפסיק ביניהם יצא אפ"ה אם תקע ביניהם לא יצא דאנן פשוטה לפניה ולאחריה בעינן וליכא דהא תקע ביניהם תקיעה אחרת לשם מצוה והביא ראיה לדבריו מדתניא בתוספתא תקע והריע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא א' כלומר תקיעה אחרונה בלבד אבל הרשב"א ז"ל כתב שמצא גירסא בההיא תוס' וכך הוא תקע והריע ותקע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא א' וה"פ שלאחר שתקע בראשונ' לתשר"ת הראשון חזר והריע וחשב שתעלה לו אותה תקיעה משום פשוטה שלאחר תשר"ת הראשון ומשום פשוטה שלפני תשר"ת השני ומש"ה קאמר שאין בידו אלא אחת שהיינו פשוטה שלאחר תשר"ת הראשון דאנן פשוטה לכל חד וחד בעינן כדקתני ג' של שלש שלש הלכך אין תקיעה זו עולה לשתים ומ"מ יש לחוש ולהחמיר כדברי הרמב"ן ז"ל עכ"ל וה"ה כתב בפ"ג דברי הרמב"ן וכתב שהם עיקר ושכ"כ מדברי הרמב"ם ז"ל. והרא"ש גבי תקיעות של סדר הברכות כתב בשם ראבי"ה וריב"א דהא דאתקין ר' אבהו קשר"ק קש"ק קר"ק לא בשביל שהפסיק בשהייה אלא בשביל שהפסיק סדר התקיעות בקול אחר דבעינן פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה בלא הפסק קול אחר ואם שינה בסדר התקיעות אפילו לא שהה כדי לגמור כולה חוזר והביא ראיה ראבי"ה מהירושלמי פ"ב דברכות דמייתי התם הך דרבי יוחנן בט' שעות ומסיים א"ר והוא ששמע על הסדר פירוש ששהה ושתק ולא שינה הסדר ע"כ · וזה מבואר כדברי הרמב"ן והכי נקטינן: **ומ"ש** רבינו או שתקע אחר התרועה תקיעה במתעסק שלא לשם תקיעה והפסיק בה בין תרועה לתקיעה כלומר דכיון שהתקיעה היא במתעסק הויא תקיעה פסולה והיא מפסקת בין תרועה לתקיעה ומשמע לרבינו שזה בכלל מחלוקת הרמב"ן והרשב"א ז"ל: **ומ"ש** או לאחר שתקע ג' שברים שתק והפסיק ואחר כך תקע שברים אחרים י"א דלא הוי הפסק אלא כשמפסיק בתרועה בין שברים לתקיעה וכו' בהדיא כתב שם הר"ן אם הוסיף שבר אחר ועשאו בנשימה אחרת לדברי הרמב"ן ז"ל פסול כל הסימן דכיון שהפרידו לעצמו אינו מן השברים והפסיק בין שברים לתרועה עד כאן וממילא משמע דלהרשב"א אין הסימן נפסל בכך: **ואם** תקע ב' תשר"ת או תש"ת או תר"ת כהוגן וטעה בשלישית י"א שצריך לחזור כל הסימן וכו' כסברת הרמב"ן נראה עיקר:

כתב הרוקח אם תקע כסדר אפילו בנחת לא יחזור ויתקע פעם שנית דתניא כל הקולות כשרים בשופר היה קולו דק או צלול או עב כשר:

וכתב עוד צריך לזקוף השופר כך ולא למטה על שם עלה אלהים בתרועה:

כתב הר"ן בפרק ראוהו ב"ד בירושלמי משמע שאפילו לא הרחיב את הקצר וקיצר את הרחב אלא שתקע בצד הרחב לא יצא ותנא יהיב סימנא מן המצר קראתי יה: **אם** הרחיק השופר ונפח בו ותקע בו כתב רבינו בסימן תקפ"ו דפסול כיון שאין השופר נוגע בפיו:

ואחר

דרכי משה

תקיעה א' בסוף סדר קשר"ק והיא היתה עולה על סדר קש"ק ג"כ וכן התקיעה דבסוף סדר קש"ק היא עולה לתחלת סדר קר"ק ולא תקנו לחזור ולתקוע לכל סדר אלא משום רווחא דמלתא מיהו אם לא עשה אלא תקיעה א' לשניהן יצא עכ"ל ביאור דבריו דהרי אנו עושין ג' סדרים אלו מכח ספיקא כמ"ש ר"ם זה וא"כ ממ"נ יצא בתקיעה אחת וכ"כ הר"ן בפרק בתרא דר"ה כדברי א"ז אבל מדברי הרא"ש נראה שם דלא יצא וע"ש והרא"ם כתב דאפילו ע"י תנאי לא יצא וב"י כתב דיצא אם התנה שהתקיעה זו תהא לאותו הסדר שהוא הנכון וכנ"ל :

דלא

דרישה

ומ"ש עוד אבל בעל העיטור כתב מסתבר ג' שברים הם ג' קולות קטנים מופסקים וג' יבבות הן ג"כ כשיעור ג' שברים אלא שאין מופסקין ולא פליגי התנאי' בשיעור והשיווי או כמ"ש לעיל בשם ריב"ס דמיירי דג' יבבות הן ט' כוחות קטנות אך שאין מפסיק ביניהם אלא הן תכופי' והשברים הן ג' קולות . והפסק והמשך שביניהם גורם האריכות שהן שוין לט' א"כ כמ"ש ב"י בפי' שני שהיבבות הן ג' קולות תכופי' מאוד אך שמאריכין בהן קצת בקול עצמו והשברי' הן ג' כוחות קצרות מאוד אך המשך יש ביניהן מכח הגניחה והמשך הרוח יהיה איך שיהי' ס"ל לבעל העיטור דהשיעור שוה בהן לכך כ' רבינו ולפי זה א"צ להאריך בתקיעה של תש"ת יותר משל תר"ת גם לפי' ריב"א וריב"ס א"צ להאריך בתקיעה ויכול להאריך בשברים שהרי עושין התקיעה כתרועה שהיא כג' יבבות שהן ט' קולות קטנות והשברים אינו אלא ג' כוחות קטנות מופסקים ודו"ק :

דתנן

פרישה

(ג) **ואם** עשה ד' או ה' שברים כו' פשוט הוא ומשום אבל כו' דסיפא נקט ליה ב"י ולענ"ד דמשום דזה סיום דברי הרא"ש הוא כתבו שאם דף מ"א ע"ג כתב בהאי מעשה הנ"ל דאירע במגנצא שבסדר קש"ק אחר שתקע ב"פ קש"ק כהוגן תקע בשלישי ד' שברים ותקיעה והחזירוהו לראש וחשבוהו לטעות מה שתקע ד' שברים וע"ז כתב שם הרא"ש דמה שתקע ד' שברים בזה לא קילקל כלום דתקיעה ושברים אין להם שיעור למעלה כו' ע"ש אלא שדוחק לומר שיכתוב תשובה לדברי הרא"ש ממה שלא הזכיר לעיל במעשה : (ד) **תקיעה** במתעסק כו' פירוש הא אם תקע ב' תקיעות זא"ז אפילו תקע השנייה במתעסק לא היה צריך לחזור דלא נקרא הפסק שהתקיעה ראשונה משמש לסוף הסדר כיון שבה נסתלק הסדר והשנייה מחשב ליתר וכ"ש אי תקע שניהם שלא במתעסק דלא הוי אלא יתר בעלמא אבל במעשה דב' תרועות זו אח"ז מע"פ שלא היתה במתעסק מיפסל הסדר משום דהפסיק בסדר בין תרועה או שברים לתקיעה אחרונה והא דכתב רבינו לעיל סי' תקפ"ח דאם שמע תשעה תקיעות מט' בני אדם אפילו שהה בהם הרבה יצא · ואמאי לא לפסול הפסקה הסדר · הא כתבתי לעיל בשם הר"ן דדוקא הפסקה בלי שמיעת קול שאינו ראוי לא הוי הפסקה אבל שמע קול שאינו ראוי לסדר זה הוה הפסקה וק"ל : (ה) **ואם** לאחר שתקע ג' שברים שתק והפסיק כו' פי' דוקא כיון שהפסיק נראה כאילו כבר סיים שברים זו ואח"כ מתחיל שברים מחדש לאפוקי בתרועה שעושין אות' תכופין אפילו לא הפסיק בינתיים הפסקה גמורה כשתיקה אלא עשה ב' תרועות זא"ז כיון שלא עשאן תכופין בנשימה אחת נראה כב' תרועות משא"כ בשברים דאם לא הפסיק היה הכל שברים אחד דהא כל שבר ושבר בפני עצמו הוא כאילו נשימה בפני עצמו הואיל ומפסי' קצת בין שבר לשבר : (ו) **פי'** תקיעה האחרונה כו' אבל לתקיעה מיהא עולה כיון שאין קולות הראשונים נפסלים כלום משא"כ לעיל וק"ל :

בר"ה

תקצא **ואחר** שיגמור התקיעות מיושב יתחיל ש"צ אשרי העם יודעי תרועה וגומר עד תרום קרננו ויאמר אשרי יושבי ביתך וגומר ומחזיר ס"ת למקומו ואומר קדיש ומתפללין הצבור בלחש תפלת מוסף אע"ג דקי"ל כר"ג דאמר ש"צ פוטרן דתנן כשם שש"צ חייב כך כל אחד ואחד חייב רבן גמליאל אומר ש"צ פוטר את הרבים ואסיקנא הלכה כרבן גמליאל דאמר (א) בר"ה וי"ה ש"צ מוציא לכל מי שהוא בב"ה ושמעו ממנו התפלה מראש ועד סוף אפי' אם הוא בקי ויודע להתפלל ומי שהוא אנוס ואינו יכול לבא לבית הכנסת כגון עם שבשדות וזקן וחולה הוא פוטרו אפילו לא בא לב"ה מ"מ מוטב שיתפללו יחידים כי מי שירצה לצאת

תקצא ואחר שיגמור התקיעות מיושב יתחיל שליח צבור אשרי העם יודעי תרועה וכו': **אף** ע"ג דקי"ל כר"ג דאמר ש"צ פוטרן דתנן כשם שש"צ חייב כך כל יחיד ויחיד חייב ר"ג אומר ש"צ פוטר את הרבים י"ח בפ"ב דר"ה (לג:) ובגמרא (לד:) א"ר יוחנן הלכה כר"ג בברכות של ר"ה ואסיקנא דלא פטר ר"ג אלא עם שבשדות משום דאניסי במלאכה אבל דעיר לא וכתבו הרי"ף והרא"ש שם עם שבשדות דאניסי ולא מצו למיתי לבי כנישתא בר"ה ש"צ מוציאן י"ח אבל דעיר אין ש"צ מוציאן י"ח עד דאתו לבי כנישתא ושמעו מש"צ מתחלה ועד סוף ירושלמי רב הונא ליפורא' בשם רבי יוחנן אמר הלכה כר"ג באילין תקיעתא והוא שישבו שם מראש התפלה ומאי שנא ברכות של ר"ה שש"צ מוציא את הרבים י"ח מה שאין כן בשאר ימות השנה משום דנפישי ברכות דכל שבתות וימים טובים של שאר ימות השנה שבע והכי תשע · וכתב הר"ן דה"פ אבל דעיר דלא אניסי ואפ"ה לא אתו לבי כנישתא אין ש"צ מוציאן אבל כל אותם שהם בבה"כ ואפילו של עיר כיון שהם שומעין מפי ש"צ אותם פטר ר"ג וכדאמרי ליה לדבריך למה צבור מתפללין אמר להם כדי להסדיר ש"צ תפלתו דאלמא לדברי ר"ג אין ציבור צריכין להתפלל אלא כדי שיסדיר ש"ץ תפלתו · והרמב"ם כתב בפ"ח מהלכות תפלה כלשון הזה שש"צ מוציא את הרבים י"ח כיצד בשעה שהוא מתפלל הם שומעים ועונים אמן אחר כל ברכה וברכה הרי הם כמתפללין בד"א בשאינו יודע להתפלל אבל היודע אינו יוצא י"ח אלא בתפלת עצמו בד"א בשאר ימות השנה חוץ מר"ה וי"כ של שנת היובל אבל בשני ימים אלו ש"צ מוציא את היודע כשם שמוציא את מי שאינו יודע מפני שהן ברכות ארוכות וכו' ויל"ד למה לא חילק בין עם שבשדות לעם שבעיר כדמפליג בגמר' ואפשר שהוא ז"ל מפרש דה"ק עם שבשדות לפי שהם טרודים במלאכתם ואין להם שהות להסדיר תפלתם אם באו לב"ה ושמעו התפלה ש"צ מוציאן ואם לא באו אין ש"צ מוציאן אבל דעיר שהיה להם שהות להסדיר תפלתם ולא הסדירו אף על פי שבאו לב"ה ושמעו אינם יוצאין י"ח עד שיתפללו הם בעצמם וסובר דלא מפליג בגמרא בין עם שבשדות לעם שבעיר אלא בתפלות של שאר השנה אבל תפלת מוסף דר"ה וי"ה של שנת היובל כיון דנפישי ברכות דידהו אפילו בני העיר אינם יכולים להסדירם ומש"ה ש"צ מוציא את הכל והשתא לפי פירוש זה כיון שלא חילקו בגמרא בין עם שבשדות לעם שבעיר אלא בתפלות של שאר השנה ובהנהו לא קי"ל כר"ג אין מקום לחלק בין שדות לדעיר כלל :

ועל הירושלמי שכתב הרי"ף רב הונא ליפוראה בשם רבי יוחנן אמר הלכה כר"ג באילין תקיעתא והוא שישבו שם מראש התפלה וכתב הר"ן פי' דכי אמר הלכה כר"ג בברכות ר"ה דוקא באילין תקיעתא כלומר בברכות של מלכיות זכרונות ושופרות שתוקעין בהם אבל חייבים הם שאר ברכות והיינו דגרסי' רבי זעירא ורב חסדא הוו יתיבין לאילין תקיעתא מן דצלי אתא צלותא קם רב חסדא א"ל רבי זעירא ולא כבר מצלית א"ל מצלי אנא והדר מצלי דנחתין מערביא להכא אמרי בשם רבי יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא וכך פירושו דר' זעירא הקשה על רב חסדא כיון דהכר צלי יוצר למה ליה לצלויי תו דבשלמא יוצר היה צריך להתפלל דכיון שאינו אלא ז' ברכות אין ש"צ מוציא את הרבים י"ח אבל מוסף שהם ט' כיון דאוושי ביה ברכות לא היה צריך להתפלל שהרי ש"צ מוציא את הרבים י"ח ואהדר ליה דהלכה כר"ג באילין תקיעתא פירוש לברכה של מלכיות זכרונות ושופרות קרי תקיעתא לפי שתוקעין בהנהו קי"ל כר"ג אבל ז' ברכות של מוסף עצמו צריך כל יחיד להתפלל ומש"ה אע"ג דהכר צלינן יוצר הדר מצלינן למוספין שבע ברכות שבמלכיות זכרונות ושופרות בלבד הוא שש"צ מוציא את הרבים י"ח ולפיכך יש שהיו נוהגים להתפלל שבע ואח"כ היו שומעין תפלת המוספים מש"צ מתחלה ועד סוף והיו יוצאין בה ידי מלכיות זכרונות ושופרות שש"צ מוציאן ומיהו דוקא בששמעו כל התפלה מתחלה ועד סוף אבל לא שמעו אלא אותם שלש בלבד לא יצאו י"ח וזהו שכתב הרי"ף והוא שישבו שם מראש התפלה והכי איתא בירושלמי ועכשיו נהגו הכל להתפלל תשעה עכ"ל ואין נראה כן מדברי רבינו אלא לגמרי הוא מוציא י"ח כל תפלת מוסף דאל"כ ל"ל לאהדורי אטעמא דמי שירצ' לצאת בתפלת ש"צ וכו' תיפוק ליה דאפי' אם ירצה לצאת בתפלת ש"ץ אינו נפטר בכך מידי תפלת מוסף שהכ"פ צריך כל יחיד ויחיד להתפלל תפלת מוסף שאין ש"צ פוטרו אלא מאותן ג' ברכות בלבד ואין לומר דאאותן ג' ברכות שהוא מוסף יהיב טעמא דמי שירצה לצאת בתפלת ש"צ דהא אמאי דכתב ומתפללין הצבור בלחש תפלת מוסף קאי וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ח מהלכות תפלה דמכל תפלת מוסף לגמרי מוציא ש"צ י"ח ולפי זה צ"ל דהא דקאמר בירושלמי הלכה כר"ג באילין תקיעתא לא למלכיות זכרונות ושופרות בלבד קאמר כדברי הר"ן אלא לתפלת מוסף כולה קרי תקיעתא על שם שבתפלה זו תוקעין ובגמרא דידן משמיה דרב חנא ליפוראה נמי איתמר ר' יוחנן אמר הלכה כר"ג בברכות של ר"ה וי"ה משמע דאכל תפלת מוסף קאמר והירו' שהביא הר"ן הכי איתיה א"ל מצלינא והדר ומצלי דנחתין מערביא ואמרין בשם ר' יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא ואנא דלא כוונית דאילו כוונית נפק ידי חובתי א"ר זעירא ויאות כל תנייא תני לה בשם ר"ג ורבי הושעיא תני לה בשם חכמים רבי אדא דקיסרין בשם רבי יוחנן והוא שיהא שם מראש התפלה א"ר תנחום ב"ר ירמיה מתניתא אמרה כן סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם ע"כ ואפ"ל ע"ד זו דש"צ מוציא י"ח כל תפלת מוסף וה"ק מצלינא והדר ומצלי דנחתין מערביא וכו' כלומר א"ל ידענא דהלכה כרבן גמליאל שש"צ מוציא י"ח כל תפלת מוסף ואפ"ה אני מתפלל תפלת מוסף ואיני רוצה לצאת בתפלת ש"צ מפני שאיני יכול לכוין לכל דברי ש"צ שאילו הייתי יכול לכוין לכל דבריו הייתי יוצא י"ח בתפלתו ולא הייתי מתפלל תפלת מוסף ורב אדא דקיסרי אתא למימר דע"כ לא קאמר ר' יוחנן שש"צ מוציא את הרבים י"ח אלא כשהיה שם מראש התפלה ולא שיאמר אתפלל ז' ברכות לעצמי ואשמע מש"צ מלכיות זכרונות ושופרות לבדו שאם הוא עושה כן לא יצא שאין ש"ץ מוציא אא"כ שמעו ממנו התפלה מראש ועד סוף וזה שכתבו הרי"ף והרא"ש והוא שישבו שם מראש התפלה : **ומ"ש** רבי' מ"מ מוטב שיתפללו יחידים כי מי שירצה לצאת

במצות כלל וכן פסק ר"ת ולכך הנהיג בתקיעות דמעומד לתקוע תקיעה שברים תרועה תקיעה ג' פעמים עיין בסמ"ג וטעמיה משום דרב קאי כוותיה בפ' הקורא למפרע :

תקצא ואחר שיגמור כו' משנה בפ"ב דר"ה כשם שהשליח צבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב ר"ג אומר שליח צבור מוציא את הרבים י"ח ותניא א"ל לר"ג לדבריך למה צבור מתפללין בלחש א"ל כדי להסדיר שליח צבור תפלתו אמר ליה רבן גמליאל לדבריכם למה שליח צבור יורד אמר להו כדי להוציא את שאינו בקי א"ל כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי אמר ר' יוחנן מודים חכמים לר"ג פירש רש"י אחר שנחלקו חזרו והודו ואותבינן מי אמר ר' יוחנן הכי והאמר ר' יוחנן הלכה כר"ג מכלל דפליגי ופריק רבי אבא דהלכה מכלל דפליגי בברכות דכל השנה ומודים בברכות דראש השנה ויום הכיפורים ואותבינן עלה והאמר רב חנא ליפוראה אמר רבי יוחנן הלכה כר"ג בברכות דראש השנה ויום הכפורים ומשני אלא אמר רב נחמן מאן מודים ר"מ והלכה מכלל דפליגי עליה רבנן וקאמר מאי שנא הני ומסיק משום דאוושי ברכות ומשמע דהלכה כר"ג לגמרי אף בברכות דכל השנה כדקאמר ר' אבא ורב נחמן דאסיק מאן מודים ר"מ וכו' אינו אלא לפרוקי דלא תקשי לך הנך תרתי מימרי דר' יוחנן חדא דקאמר ר' אבהו משמיה דמודים חכמים לר"ג בברכות דר"ה ויה"כ ורב חנא אמר משמיה הלכה מכלל דפליגי ועמדו במחלוקתן ומש"ה פריק וקאמר מאן מודים ר"מ וכו' אבל לענין גוף ההלכה במאי דקאמר ר' אבהו משמיה הלכה כר"ג אף בשאר הברכות ודאי הכי קי"ל דליכא דפליג אהא דלימא דלית הילכתא כוותיה ונראה שזאת היא דעת בה"ג שהביאו התו' וה"ר יונה והרא"ש והמרדכי בפ' ת"ה בדין יחיד המתפלל עם הצבור ושכח יעלה ויבא דיוצא בשמיעת התפלה מש"ץ ואפי' הוא בקי כר"ג דאלמא דס"ל דהילכתא כר"ג אף בברכות כל השנה וכן מבואר במרדכי דהכי ס"ל לבה"ג עיין בפרק בתרא דר"ה השנה אבל הרי"ף ז"ל מפרש דלמאי דאסיק ר"נ הדרינן ביה ממאי דשני ר' אבא הלכה מכלל דפליגי בשאר ברכות ולא קאמר רבי יוחנן הלכה אלא אברכות דר"ה השנה וי"כ אבל בברכות דשאר ימות השנה לא פסק בה הלכה וממילא דהלכה כרבנן בשאר ימות השנה ולפי זה אם שכח יעלה ויבא בר"ח אינו יוצא בכך שיכוין לש"ץ אם הוא בקי וכן מבואר במרדכי בפ' בתרא דר"ה שכתב דלרב אלפס דפוסק דלא כר"ג אם שכח יעלה ויבא אינו יוצא בשמיעת התפלה מש"ץ וע"ש ויש לתמוה הרבה דא"כ מה עלה על דעת הרא"ש שכתב בפרק בתרא דר"ה תחלה הפסק מבה"ג בדשכח יעלה ויבא דיוצא בשמיעת התפלה מש"ץ ואח"כ העתיק דברי הרי"ף בסתם כאילו אין ביניהם מחלוקת גם על רבינו הנמשך אחריו יש להקשות כך דבסוף סי' קכ"ד הביא דעת בה"ג בסתם וכאן כתב בסתם הלכה כר"ג בר"ה ויה"כ כו' דמשמע אבל בשאר ימות השנה אין הלכה כר"ג וא"כ דבריהם סותרים זה את זה ואין לפרש דדעתם כיון דר"ג סובר דש"ץ פוטר את הבקי א"כ איכא למימר דאף רבנן לא פליגי עליה אלא בדלא התפלל כלל אבל אם התפלל דטעה מודו לר"ג דש"ץ פוטרו וכדכתב ב"י בסי' קכ"ד דהא כיון דטעמא דמקילינן בהתפלל וטעה הוי משום דדיינינן ליה כאנוס וכדכתב ה"ר יונה בפי' בפ' ת"ה ובאנוס גופיה הא פליגי רבנן וקאמרי דאינו מוציא את הבקי אפי' אנוס כדמוכח בפ' בתרא דר"ה דאסיקנא דאפי' ר"ג לא פטר אלא עם שבשדות דאניסי מכלל דרבנן אפי' אניסי לא פטרי וצ"ל דדעת הרא"ש ורבינו דכיון דאיכא ראייה ברורה לדברי בה"ג מפ' ת"ה דאמר רב אסי טעה ולא הזכיר גבורת גשמים כו' כמבואר בתו' ואשיר"י לשם דאלמא בהתפלל וטעה יוצא בשמיעת ש"ץ אעפ"י שהו' בקי א"כ בודאי אף הרי"ף ז"ל יודה בה וממילא צריך לומר לדעת הרי"ף דאעפ"י דלא פסקי' כר"ג אלא בר"ה ויה"כ היינו דוקא כשהוא בעיר דלא אניס הלכך בר"ה דאוושי ברכות כי אתי לבי כנישתא הש"ץ מוציאו ובשאר כל ימות השנה מתפלל לעצמו אבל עם שבשדות אפי' בשאר ימות השנה נמי הש"ץ מוציאו כיון דאניס ולא מצי למיתי לבי כנישתא דבהא נמי הלכה כר"ג כיון דאניס ולפיכך הש"ץ מוציאו כמו בשל עיר בר"ה ויה"כ כדאתי לבי כנישתא וממילא האי דשכח יעלה ויבא דיינינן ליה כאנוס לענין זה דלא צריך לחזור ולהתפלל אבל מ"מ מאחר שהוא עומד בבית הכנסת צריך לשמוע כל התפלה מפי הש"ץ ומה שכתב הרי"ף ועם שבשדות דאניסי ולא מצי למיתי לבי כנישתא בר"ה ויה"כ כו' להו למידק דבשאר ימות השנה אין הש"ץ מוציאו אלא ה"ה בשאר ימות השנה ולא נקט ר"ה ויה"כ אלא משום דכל הפסק שכתב לשם איירי בר"ה ויה"כ ואה"נ דה"ה שאר כל השנה ועו' נוכל לומר דלרבותא נקט הכי דאפי' ר"ה ויה"כ ואצ"ל שאר התפלות שהן כנגד תמידין שיכול הש"ץ לפוטרן טפי אע"פ שאינן שומעין וסברא זו כתב ה"ר ישעיה אחרון ז"ל דלענין עם שבשדות דאניסי ולא מצי למיתי לבי כנישתא עדיף טפי ברכות דכל השנה עיין בהגהות לרי"ף פרק בתרא דר"ה ואפשר שזאת היתה ג"כ דעת הרמב"ם בפ"ח מה' תפלה שכתב לחלק בין ברכות דכל השנה לר"ה ויה"כ בעומד בב"ה כדמשמע מלשונו ע"ש אבל בעם שבשדות לא חילק ומשמע דס"ל דבכל ענין הש"ץ מוציאו אפי' בקי כיון דלא מצי למיתי לבי כנישתא וכדפי' ויותר נכון בעיני לפרש דעת הרמב"ם דס"ל דהך עם שבשדות כיון דאיתמר בגמרא משמיה דר"ש חסידא ומתניתין סתמא תנן משמע דתנא דידן פליג עליה ולפיכך פסק כסתם מתניתין כדרכו ולא כיחידאי בגמרא ודע דהאי דאוושי ברכות פי' רש"י והרא"ש והסמ"ג שהרי הן תשע ואוושי מלשון רבוי ולפי זה אף בר"ה בתפלת יוצר וכן בשאר יה"כ דכיון דאינן אלא שבע אין הש"ץ מוציא את הבקי ודוקא ביה"כ של יובל שהו' שוה לר"ה בתקיעות ובברכו' קאמרי' דהש"ץ מוציא לבקי וכן מבואר ברמב"ם פ"ח מה' תפלה וכ"כ הר"ן פ' בתרא דר"ה וכ"כ רבי' ירוחם בשם המפרשים אכן מדברי רבינו בכאן ולעיל בסי' רס"ח משמע דבכל תפלות דר"ה ויה"כ הש"ץ מוציא ואולי היה מפרש דאוושי ברכות כמו ריאה דאושא פי' מתוך שאין רגילין בהו משמיעים קולם ואין אומרים אותו בלחש ומטעה א' את חבירו וכ"כ בהג"ה מיימונית בשם התוס'

פרישה

סי' תקצא (א) **בר"ה** וי"כ ש"ץ מוציא כו' פי' י"כ של יובל שמתפללו בה ט' ברכות כמו בר"ה ר"ן ובירושלמי איתא מ"ש ברכות של ר"ה שש"צ מוציא הרבים י"ח משא"כ בשאר ימות השנה משום דנפישי ברכות דכל שבתות וי"ט של שאר ימות השנה שבע והכי ט' וע"ל בסי' קכ"ו שבארתי פלוגתות ומה שיש להתעורר עליהם ועל הפוסקים ושם תמצא פלוגתא היא בכל השנה אלא שכל השנה הלכה כרבים ובר"ה כר"ג. נמצא מ"ש רבינו כאן דאמר ר"ג בר"ה כו' ל' שאינו מדוקדק הוא דהא לא דיבר מר"ה וי"כ בפרט וק"ל :

יאמר

לצאת בתפלת ש"צ צריך שיכוין לכל מה שאומר ש"צ ואם חסר אפילו מלה אחת שלא כיון לה לא יצא ואין כל אדם יכול לעמוד בזה וכ"ש לבעל העיטור שכתב שאין ש"צ פוטר אלא מי שאינו בקי אבל בקי אפילו אם הוא בב"ה אינו פוטרו הלכך טוב הוא שיתפלל כל יחיד ויחיד וכן נוהגין · ובענין תפלת המוסף של צבור כתב הרי"ץ גיאת שנהגו בב' ישיבות בבבל שאין הצבור מתפללין אלא שבע וש"צ יורד ומתפלל תשע והביא תשובות הרבה לגאונים לרב נטרונאי ולרב עמרם שמעולם לא התפללו צבור בר"ה אלא שבע ורב האי ורב שרירא כך אמרו והוא כתב קבלנו מחכמים גדולים ובעלי הוראה ואנשי מעשה שקבלו גם הם מחכמים גדולים שלפניהם כגון רב שמואל הלוי שקבל מרב חנוך גדול שבדור הלכה למעשה שמתפללין תשע והרמב"ן ז"ל דחק להעמיד דברי הגאונים כי אמר שכך היה המנהג ברוב ישראל עד שבא הרי"ץ גיאת והחזיר מקצת המערב למנהג שלנו על כן דחק ליישב מנהג הראשון ולא נהירא לא"א ז"ל וכתב אדרבה מי שמתפלל שבע הוי ברכה לבטלה כיון שמחסר מהברכות ומנהג אבותינו תורה היא ואין לשנות ואומר א אבות וגבורות וקדושת ה' מלכיות וכולל עמהם קדושת היום זכרונות ושופרות עבודה והודאה וברכת כהנים המלכיות מתחיל אתה בחרתנו ומפני חטאינו וכו' כתב ר"ת שצריך להזכיר קרבנות המוספין בכל תפלות של מוסף שהן במקום הקרבת המוספין ואין יוצאין במה שאומר ככתוב בתורתך ע"י משה עבדך אבל של ר"ח אין צריך להזכיר בר"ה שדי לו במה שאומר מלבד עולת החדש ומנחתה שבזה נכלל כל מוספי ר"ח העולות וכדי להזכיר גם השעיר שהוא חטאת (ג) יאמר ושני שעירין לכפר ושני תמידין כהלכתן ושאר המפרשים לא פירשו כן אלא שיוצא ידי המוספין במה שאומר ככתוב בתורתך וכו' כי היכי שיוצא בו ידי מלכיות זכרונות ושופרות וכן נוהגין בספרד שא"א פסוקי הקרבנות אלא בשבת ור"ח דרגילי בהו ולא אתי למטעי אבל בשאר

התו' דלפי פי' זה אין חילוק דאף ביוצר דר"ה ושאר יה"כ מאחר שהן מטעות הש"ץ מוציאן ואפשר לומר ג"כ דאף רש"י והסמ"ג דכתבו נמי שהן ברכות ארוכות דעתם היה להורות שהש"ץ מוציא אף במקום שאינן ט' דמאחר שהן ארוכות מטעין והיינו נמי דאוושי כלומר ארוכות הרבה אכן הרא"ש לא הזכיר בדבריו רק מפני שהן ט':

ומ"ש וכ"ש לבעל העיטור כו' פי' ב"י דדעת ב"ה היא לפרש דר"ג דקאמר דהש"ץ פוטר לבקי אינו אלא לעם שבשדות אבל דעיר אינו פוטר וקשיא לי דא"כ כדא"ל רבנן לר"ג לדבריך למה צבור מתפללין וא"ל כדי להסדיר הש"ץ תפלתו ה"ל לומר דהבקיאים שהן בעיר שהן רוב צבור מתפללין אלא ודאי לדברי ר"ג אין צריכין להתפלל כל עיקר כדי שיסדיר ש"ץ תפלתו אלא צריך לומר דס"ל לבע"ה דכיון דבגמרא אמרו דרב פליג אדרבי יוחנן דאמר מודים חכמים לר"ג אלא עדיין הוא מחלוקת ורב דימי בר חיננא נמי קאמר משמיה דרבב"ח דאפליג עליה ריש לקיש אדר' יוחנן ואמר עדיין הוא מחלוקת מעתה נמשך דפליג נמי אמידך דר' יוחנן דאמר הלכה כר"ג דאי לא אם כן מאי נפקא להו מינה במאי דקאמרי דעדיין היא מחלוקת סוף סוף הלכה כר"ג אלא ודאי לא ס"ל הלכה כר"ג אלא כרבנן ולכך קאמרי עדיין הוא מחלוקת יחיד ורבים והלכה כרבים הלכך אין הש"ץ פוטר אלא לשאינו בקי בין בראש השנה ויה"כ בין בשאר ימות השנה וכסתם מתניתין כנ"ל ליישב דעת בעל העיטור:

כתב ר"ת שצריך להזכיר קרבנות המוספים וכו' בסוף מסכת ר"ה אמר רב חננאל אמר רב כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב אינו צריך ופי' רש"י דאפסוקי מוספין קאי דאין צריך לומר מקראות המוספין משום דנפישי קראי דאיכא דמוספי דר"ה ודר"ח ומלכו' וזכרונו' ושופרות הלכך לא צריך לומר מקראות דמוספים לא דראש השנה ולא דר"ח אלא כיון שאמר נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך שוב אין צריך אבל מלכיות זכרונות ושופרות ודאי צריך לומר כדתנן אין פוחתין וכו' ומשמע דבשאר מועדין אף רש"י יודה דצריך לומר מקראות המוספין כיון דלא נפישי · והתוספות בס"פ בכל מערבין כתבו נמי ע"ש רשב"ס דאין צריך לומר מקראות מוספי דר"ה ור"ח אלא שבזה נחלק על רש"י דאיהו סבירא ליה דאף אמלכיות וזכרונות ושופרות נמי קאמר כיון שאמר ככתוב בתורתך שוב אין צריך והא דתנן אין פוחתין וכו' היינו לומר דאם בא להזכיר מכיון שהתחיל גומר אבל אם הוא רוצה לפטור את עצמו בככתוב הרשות בידו ולפי זה גם במקראות הקרבנות אם התחיל להזכיר מוספי דראש השנה יזכיר כמו כן מוספי דראש חודש וכ"כ התוספות והמרדכי להדיא בסוף פרק בכל מערבין לדעת רשב"ס גם בהגהות לשם ובמרדכי סוף ר"ה כתבו סברא זו על שם כמה גדולים ע"ש ולפי דבריהם הירושלמי שהביא הרא"ש סוף ר"ה דאין לומר קרבנות מוסף דר"ח בראש השנה היינו לומר דאין צריך אבל אם רצה לאמרם הרשות בידו:

ומ"ש בס"פ בכל מערבין זכרון אחד עולה לכאן ולכאן היינו דוקא לענין זה לבד שלא יאמר את יום ר"ח הזה ואת יום הזכרון הזה אבל פסוקי דר"ח הרשות בידו כמו פסוקי דר"ה ור"ת חולק עליהן וסובר דמקראות של מוסף דראש השנה שהוא במקום הקרבנות צריך להזכירם לעולם דבך הראה הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים דכשיתבטלו הקרבנות וכו' ודברי ר' חננאל לא קאי אלא אמלכיות וזכרונות ושופרות ומכל מקום פסוקי דמוסף דר"ח בר"ה אין צריך להזכיר בפירוש כדאיתא בירושלמי שהביא הרא"ש ונפטר במה שאמר מלבד עולת החודש ומנחתה שכתוב בפנחס אבל מוסף דר"ה ולפי שלא הוזכר בו השעיר שהוא חטאת תיקן לומר ושני שעירים לכפר אחד שעיר של ר"ח וא' שעיר של ר"ה נראה לומר דמה שאינו מזכיר של ר"ח בפירוש ה"ט מדאסיקנא זכרון אחד עולה לכאן ולכאן פי' שאינו אומר את יום ר"ח הזה כו' אלא את יום הזכרון הזה לבד ומשמע דלכל ענייניו קאמר דזכרון דר"ה עולה לר"ח לפיכך בהזכירו מקראות דמוסף דראש השנה ואומר מלבד ג"כ חשיב ליה כאילו הכל נכלל בזכרון אחד משא"כ כשיאמר ובראשי חדשיכם דהוא זכרון בפני עצמו לראש חדש:

ומ"ש ושאר מפרשים לא פי' כן כו' כבר נתבאר דזו היא שיטת רש"י ורשב"ס אלא דלרש"י פסוקי דמלכיות וזכרונות ושופרות צריך שיאמר על כל פנים: ומ"ש וכן נוהגים בספרד כו' הוא דלא כפי' רש"י דלדידיה דוקא בר"ה דנפישי ברכות הוא דא"צ אבל בשאר מועדים צריך לומר פסוקי דמוסף ולמנהג ספרד צריך לומר דהיא דרב חננאל קאי נמי אכל שאר מועדים ולא משמע הכי מענין הסוגיא:

לצאת בתפלת ש"צ צריך שיכוין לכל מה שיאמר הש"צ ואם חסר אפי' מלה אחת שלא כיוון בה לא יצא וכו' כיוצא בזה כתב הרא"ש בתשובה כלל ד' סי' י"ט וז"ל ובברכת יוצר אור וערבית שאני אומר עם ש"צ בנחת כי אין אדם יכול לכוין תדיר עם החזן בשתיקה וגם אם הי' אדם מכוין לדברי הש"ץ בשתיקה ובאמצע הברכות פנה לבו לדברים אחרים הרי הפסיד הברכה כי הפסיק באמצעה אבל כשאדם קורא בפיו אף אם קרא מקצתה בלא כוונה יצא כדאמרי' בברכות (יג:) ע"כ מצות כוונה וקריאה מכאן ואילך קריאה בלא כוונה ואמרינן בירושלמי מחזיקנא טיבות' לרישי דכי מטינא למודים כרע כפשיה ע"כ: ומ"ש רבי' וכ"ש לבעל העיטור שכ' שאין ש"צ פוטר אלא מי שאינו בקי אבל בקי אפי' אם הוא בב"ה אינו פוטרו יש לתמוה על סברת בעל העיטור דהא בהדיא פסקינן בגמרא הלכה כר"ג בר"ה ור"ג הא אמר כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי ועוד דאי לשאינו בקי לרבנן נמי ש"ץ מוציאו אפילו בשאר ימות השנה כדאיתא בגמרא ושמא י"ל דסבר בעל העיטור דכי אמרי' לא פטר ר"ג אלא עם שבשדות אבל דעיר לא היינו דבאו לב"ה ושמעו מפי ש"ץ וא"כ דעיר כל שהוא בקי לר"ג נמי אין ש"צ מוציאו אפי' בב"ה ודשדות שבאו לב"ה בין בשאר ימות השנה בין בר"ה אם הם בקיאים אין ש"צ מוציאן ולר"ג ש"צ מוציאן ואיפסיקא הלכתא כר"ג בר"ה הלכך דשדות שבאו לב"ה ושמעו מראש ועד סוף ש"צ מוציאם אע"פ שהם בקיאים אבל דעיר אם הם בקיאים אפי' שמעו מראש ועד סוף מפי ש"צ אין ש"ץ מוציאן לכ"ע ובה"ע בבני העיר איירי כנ"ל כ' הריב"ש בתשובה אין ספק שהמנהג היפה היא שיתפללו הצבור תחלה והש"צ יתפלל עמהם בלחש כדי להסדיר התפלה ואח"כ יחזור ש"צ להתפלל בקול רם כמו שמפורש בסוף ר"ה וכן המנהג בקטלוניא ובכ"מ שהם בני תורה אבל בארגון לא נהגו כן אלא מתפלל הש"צ תפלת המוסף מיד עם הצבור יחד מבלי שיתפללו הצבור תחלה ונראה שנהגו כן מפני שרובן עמי הארץ ולא יוכלו להתפלל מתוך הספר אלא בעמל גדול משום דאוושי ברכות ולזה מתפללים כולם יחד עם הש"צ כמו שא' מקרא אותו ע"כ וכ' עוד הנוסחא המפורסמת היא ועקידת יצחק היום לזרעו תזכור והמדקדקי' לומר לזרע יעקב תזכור משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכה ואינו אלא (א) טועה כי לא מחכמה שאל על זה שהרי שנינו בנדרים (לא:) קונם שאיני נהנה לזרע אברהם אסור בישראל ומותר בישמעאל משום שנא' כי ביצחק יקרא לך זרע עכ"ל:

בענין תפלת המוסף של צבור כתב הרי"ץ גיאת שנהגו בשתי ישיבות בבבל שאין הצבור מתפללין אלא שבע וכו' דברי הרי"ץ גיאת ודברי הרמב"ן הביא הרא"ש בארוכה פרק בתרא דר"ה ותשובתו על דברי הרמב"ן כתב ג"כ שם באורך ולפי שאינו עולה לענין מעשה שהרי פשט המנהג בכל העולם להתפלל תשע לכן לא ראיתי להאריך בו:

ומ"ש רבינו והוא כתב אני"ץ גיאת קאי והכי קאמר כתב הרי"ץ גיאת שנהגו בשתי ישיבות בבבל שאין הצבור מתפללין אלא שבע וכו' ורב האי ורב שרירא כך אמרו ג"כ שאין מתפללין אלא שבע אבל הוא כתב קבלנו מחכמים גדולים וכו' הלכה למעשה שמתפלל ט' והוא מכריע בקבלה זו את כל דברי הגאונים שהביא בתחלה ואומר שמתפלל ט':

כתב רבינו בסימן תקפ"ב שאין לומר במוסף ר"ה ואין אנו יכולין לעלות ולראות לפניך אלא ואין אנו יכולין לעשות חובותינו לפניך:

כתב ר"ת שצריך להזכיר קרבנות המוספין בכל תפלה של מוסף וכו' בסוף מסכת ר"ה (לה) אמר רב חננאל א"ר כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב אינו צריך ופירש רש"י דאפסוקי המוספין קאי דכיון שאמר נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך סגי ואצ"ל מקראות המוספין וכתבו התוספות שר"ת פי' דאפסוקי מלכיות זכרונות ושופרות קאי אבל מקראות של מוסף צריך להזכיר לעולם שהם במקום הקרבנות:

אבל מוסף דר"ח א"צ להזכיר וכו' וכתב הרא"ש והרבה נחלקו על ר"ת בזה כי עשה את הטפל עיקר ואת העיקר טפל כי פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות נישני' במשניות ופסוקי הקרבנות לא הוזכרו לא במשנה ולא בגמרא אלא שנהגו לאמרם במקום הקרבנות ואם על מלכיות זכרונות ושופרות אמר רב כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר כאילו הזכירו וכ"ש בקרבנות מוספין דהוי כאילו הזכירם וקיים ונשלמה פרים שפתינו ונהגו בספרד שאין מזכירין פסוקי מוספין אלא בשבת ור"ח דרגילים ולא אתי למיטעי בהו אבל בכל המועדות אין מזכירין דחתי למיטעי בהו עכ"ל והרמב"ם נראה שמפרש כפירש"י שכתב בסוף ספר אהבה בסדר התפלות נהגו העם בכל תפלות המוספין כשהוא אומר כמו שכתבת עלינו בתורתך ע"י משה עבדך מזכיר הקרבנות של אותו היום כמו שהם כתובים בתורה וקורא אותם הפסוקים ואם לא הזכיר כיון שאמר כמו שכתבת עלינו בתורתך

דרכי משה

תקצא (א) דלא כמהרי"ל שכתב שי"ל לזרע יעקב תזכור כתב הכלבו וז"ל כתב אבן גיאות מי שסומך על ש"ץ ואינו מתפלל בעצמו אלא מכוין למה שיאמר ש"צ צריך לפסוע ג' פסיעות

פרישה

(ג) יאמר ושני שעירים כו' כמנחתם ונסכיהם יסיים כן ומשמע כאן שיאמר פסוק מלבד עולת החודש ומנחתה וכו' קודם ומנחת' כו' ובת"ס סי' קמ"ג כתב לומר ומנחת' קודם בין

חדושי הגהות

תקצא א משנה בפ"ב דר"ה (לב.) פלוגתא דר"י בן נורי ור"ע וכתב הרי"ף והרא"ש וקי"ל כר"ע מחבירו דא' כמ"ש רבינו אלא ששינה רבינו לישנא דמתניתין דבמשנה קאמר ר"ע וכולל מלכיות עם קדושת היום ורבינו כתב מלכיות וכולל עמהם קדושת היום ואפשר שטעמו משום דעיקר הברכה מדברת ממלכיות כתב שכולל קדושת היום עם המלכיות ובמשנה דקתני כולל מלכיות עם קדושת היום הוא איידי דקאמר ר"י ב"נ ברישא וכולל מלכיות עם קדושת השם דהיינו עם ברכת קדושה דהתם צ"ל הכי משום דקדושה היא עיקר הברכה קתני נמי בסיפא ר"ע אומר כולל מלכיות עם קדושת היום אבל רבינו שלא הביא אלא דר"ע כתב שכולל קדושת היום עם המלכיות הואיל ואמת כ"ה שמלכיות היא עיקר הברכה (מהרל"ח):

בשאר מועדים דלא רגילי בהו אתו למטעי לכך אין מזכיר אותם: ובעל העיטור כתב כיון שאומר יום הזכרון הזה אצ"ל ראש חדש הזה שבכלל יום הזכרון הוא ואם בא לומר מוספי החודש והזכרון כולל אותם בכלל הזכרון ואומר את מוסף יום הזכרון הזה נעשה ונקריב לפניך כאמור ובחודש השביעי וגו' ובראשי חדשיכם ואצ"ל יום ראש חדש הזה ור"ע כתב שא"א רק מלבד עולת החודש ומנחתה ושני תמידין כהלכתן וגדולי מגנצא הנהיגו שאין להזכיר ר"ח כלל ואפילו מלבד עולת החודש ומנחתו אין לומר וכן פי' בערוך איזה חג שהחודש מתכסה בו שא"א ובראשי חדשיכם לא בתפלה ולא בזולתו פירו' לא במוסף ולא בבוקר כשקורין פרשת הקרבנות שיש מקומות שקורין בר"ח בבקר לאחר שקראו פרשת התמיד ובראשי חדשיכם כמו שאומרים בשבת וביום השבת וכ"כ קצת מהגאונים שאין לומר ובראשי חדשיכם שחרית בר"ה כי היכי דלא לזלזלו במועדות שאם יאמרו אותו בשני יאמרו שני עיקר כמו בשאר ראשי חדשים של כל השנה ואתו לממני מועדים משני אבל ה"ר יצחק בר"א כתב שיש לאומרו בשני כמו בראשון כמו שאומרי' בשני ובחדש השביעי באחד לחדש ה"נ אמרי' ובראשי חדשיכם דהיינו ר"ח היינו אחד לחדש ואדוני אבי הרא"ש ז"ל היה נוהג לומר במוסף פסוקי הקרבנות (ב) כמו ר"ח ואומר עלינו לשבח ורב עמרם כתב שאין ליחיד לאומרו במקום שיש ש"צ וכבר נוהגין לאומרו וכ"כ רב משה גאון יחיד דמצלי בר"ה בלחישה אי גמר עלינו לשבח לימא ואי לא לימא מלוך ואוחילה נראה מתוכו שאין ליחיד לאומרו שהוא רשות לש"צ אין פותחין מי' פסוקים שמלכות בכל אחד מהם ומי' זכרונות ומי' שופרות ורבי יוחנן בן נורי אמר אפי' לא אמר אלא ג' מלכיות וג' זכרונות וג' שופרות כגון שאמר אחד של תורה ואחד של נביאים ואחד של כתובים יצא והלכתא כוותיה ואפי' לא אמר מהם כלום אלא ובתורתך כתוב לאמר יצא ודאי אם התחיל פסוק א' של תורה צ"ל עוד אחד

ב"י

שוב א"ל עכ"ל: **ומ"ש** רבינו ובס"ע כתב כיון שאומר יום הזכרון הזה אצ"ל ר"ח הזה וכו' לא הביא רבינו דבריו כדי ללמוד מהם דאינו אומר את יום ר"ח הזה שזה כבר השמיענו בסימן תקפ"ב אלא ללמוד שהוא סובר שמזכיר פסוקי ר"ח שהרי כתב כאמור ובחדש השביעי וגו' ובראשי חדשיכם:

ומ"ש בשם ר"ע שאינו אומר רק עולת החדש ומנחתה וכו' ונ"ל שחסר מלת מלבד וה"ק שאין אומר רק מלבד עולת החדש ומנחתה וכו':

והמנהג הפשוט בכל בני ספרד שלא להזכיר בר"ה פסוקים כלל לא של ר"ח ולא של ר"ה וגם שלא לומר מלבד עולת החדש וכ"כ רבינו ירוחם וכתב שאין לנו לשנות מנהג אבותינו:

כתב הר"ן בשילהי ר"ה כתבו הגאוני' דאין מזכירין פסוקי ראש חדש בתפלת המוספין שלא יאמרו דיום שני עיקר ואתו לזלזולי בי"ט ובשאר חדשים נמי אם לא הזכיר פסוקי המוספין ולא אמר ככתוב בתורתך יצא ומ"מ צ"ל בר"ה את מוספי יום הזכרון הזה שהרי שעיר של ר"ח קרב היה בר"ה מדתניא בתוספתא בריש פ"ק דשבועות ל"ב שעירים כל ימות השנה לצבור וקא חשיב י"ב די"ב חדשים ואם איתא י"א הויין וגם רבינו ירוחם כתב מנהגינו לומר את מוספי יום הזכרון הזה והכלבו ג"כ כתב שאומר את מוספי אלא שאח"כ כתב שביום ב' אינו אומר את מוספי לפי שאינו ר"ח שאין מעברין אלול לעולם ע"כ אבל מדסתמו הר"ן ורבי' ירוחם דבריהם נראה שהם סוברים דביום ב' נמי אומר את מוספי וכן יש לדייק מל' הר"ן שהרי כתב שאין מזכירין פסוקי ר"ח כדי שלא יאמרו דיום ב' עיקר ואם איתא לימא שיאמרו אותם ביום א' ולא בשני שהרי עוד היום מחלק בין תפלת ראשון לשני לענין הזכרת מוספי ועוד דבשני עסיק ואתי כדקאמר כדי שלא יאמרו דיום ב' עיקר ועלה קאמר ומ"מ צ"ל בר"ה את מוספי משמע דאיום ב' דאדכר נמי קאי הלכך בין ביום א' בין ביום ב' אומר את מוספי וכן שמעתי שהיו נוהגים גדולי הדור (ג):

ואומר עלינו לשבח וכו' וכ"כ רב משה גאון יחיד דמצלי בר"ה בלחישה אי גמר עלינו לשבח לימא ואי לא לימא מלוך יש לתמוה על זה דהא מלוך אחר שהזכיר כל פסוקי מלכיות הוא ועלינו לשבח הוא קודם לכל פסוקי המלכיות ואם כן הכי מיבעי ליה למימר אי גמר עלינו לשבח לימא ואי לא לימא על כן נקוה לך שהוא התחלה ב לפסוקי מלכיות ואפשר דרב משה סבר כמו הגאונים שאומרים שאין מתפללים ט' אלא ש"צ דהשתא כיון שאין היחיד אומר זכרונות ושופרות גם כן אינו אומר בברכה רביעית פסוקי מלכיות ובהכי אתי שפיר מאי דכתב דלימא מלוך אלא דקשה דמאחר שאינו אומר פסוקי מלכיות למה יאמר עלינו לשבח שהרי עלינו לשבח לא נתקן אלא מפני שאנו צריכים לומר פסוקי מלכיות אנו משבחים קודם לשי"ת שהבדילנו מן התועי' ושמא י"ל דסובר רב משה דאע"פ דאין היחיד אומר פסוקי מלכיות מ"מ לזכר בעלמא אומר עלינו לשבח שהוא תפלת התוספת שאנו מוסיפין במוסף ר"ה ועי"ל דשפיר סבר רב משה שיחיד מתפלל ט' ולפי שתחלת התוספת שאנו מוסיפים בתפלה זו היא עלינו לשבח קורא לכל התוספת בשם עלינו לשבח והוי כאילו כתב אי גמר כל התוספ' שאנו מוסיפי' שתחלתו מעלינו לשבח לימא ואי לא לימא מלוך כלומר ולא יאמר תוספת דמלכיות ואשמעינן דלא תימא כל דלא גמר לסדורי תפלת מוסף במלכיות זכרונות ושופרות כדתקון רבנן לא לצלי כלל קמ"ל · וז"ל רב משה גאון כמו שהוא כתב בהל' הרי"ץ גיאת רב משה אמר דיחיד דבעי לצלויי עלינו לשבח אי גמיר לצלויי לצלי ואי לא גמיר לצלויי למיתא חד ולמשמע חד מאחוריה לא דחובה דצבורא הוא דקאמרינן סדר ברכות אומר אבות וגבורות וכו' ואי גמיר לצלויי עלינו לשבח לצלי בלחישה ולא ליתקע ליה חבריה כי היכי דתוקע לשליח צבור אלא שמע ט' תקיעות כל שעתא דמתרמי ליה לא גמיר לא מחייב למימר אלא מלוך על כל העולם וכו' ושמע תקיעות ונפיק י"ח עכ"ל: **כתב** הכלבו י"א שהיחיד אומר עלינו לשבח ומסתבר' הכי משום על כן נקוה לך שמתחבר עם עלינו לשבח כי עם ומפני חטאינו אינו מתחבר יפה וכן נהגו לאומרו אפילו ביחיד:

אין פותחין מי' פסוקים שמלכות בכל אחד מהם וכו' עד והלכתא כוותיה מבואר בפ"ב דר"ה (לב.): **ומ"ש** ואפילו לא אמר מהם כלום אלא ובתורתך כתוב לאמר יצא בשלהי ר"ה (לה.) א"ר חננאל א"ר כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב א"צ ופירש"י דאפסוקי קרבנות המוספים קאי ובשם רבותיו פי' דקאי אפסוקי מלכיות זכרונות ושופרות והקשה הוא דהוי דלא כרבנן ודלא כרבי יוחנן ב"נ ור"ת תירץ דהיכא דאתחיל פליגי דלא יפחות למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל אם אינו ר"ל כלל יפטיר א"ע ע"י ככתוב בתורתך שאז הוא כולל כולם

אין פותחין מעשרה פסוקים משנה בפרק בתרא דר"ה: **ומ"ש** אבל בסמ"ג כתב וז"ל כיון שאומר ככתוב בתורתך מועיל כאילו אמר וכן בזכרונות וכן בשופרות וכן כתב הרב המגיד שכך פי' הרמב"ן וכן פי' הר"ן ·

ב"ח

ומ"ש ובה"ע כתב כבר נתבאר דזו היא שטת רשב"ם החולק על ר"ת דלכתחלה אין צריך לומר מקראות המוספים אלא אם בא לומר הרשות בידו אלא שבזה נחלק בעל העיטור דמשמע מדבריו דאם בא לומר פסוקי דר"ה יכול הוא לעשות כן ולא קאמר שיאמר כמי וכר"ח א"כ בא לומר שניהם מוספי החדש והזכרון אבל אינו בחיובא לומר שניהם ואילו לרשב"ם אם התחיל להזכיר דראש השנה צריך להזכיר גם כן דראש חודש כמו שנתבאר:

ומ"ש ור"ע כתב שאין אומרים וכו' נראה דר"ע סובר כר"ת בהדא לומר מלבד וגו' ולא להזכיר דר"ח בפירוש ופליג עליה בהדא שלא לומר ושני שעירים וטעמו נראה דדוקא מקרא דמלבד עולת החדש הכתוב אבל מוספי דר"ה חשיב ליה כזכרון אחד אבל מה שמזכיר השעיר של ר"ח שלא הוזכר לשם נחשב לזכרון בפני עצמו:

ומ"ש וגדולי מגנצ"א כו' כ"כ המרדכי סוף ר"ה והיא דעת ר"ח והערוך כ"כ התוספות בר"פ שני דמסכת י"ט וז"ל וי"מ מתכסה שאין מזכירין אותו במוסף דר"ה וכו':

ומ"ש וא"א היה נוהג כר"ת כן מנהגינו עכשיו כר"ת והרא"ש ונראה בעיני שלא לומר את מוספי לפי מנהג שלנו דדוקא למנהג ספרד שאין אומרים פסוקי הקרבנות ולא מלבד כמ"ש הר"ן ורבינו ירוחם והבית יוסף לפיכך צריך לומר את מוספי דכיון שגם שעיר של ר"ח היה קרב בר"ה ואעפ"י שלא הוזכר במלבד וכדאיתא בתוספתא הביאו התוס' בר"פ שני דמסכת י"ט והר"ן בפרק בתרא דר"ה וא"כ כיון שכל המוספי' דר"ה ודר"ח קרבים צריך הוא לרמז את הכל בתפלת מוסף משום ונשלמה פרים שפתינו ומאחר שאינו מזכיר הפסוקים יאמר את מוספי לרמוז את ב' מוספי דר"ה ודר"ח אבל למנהגינו שאומר מקראות מוסף דר"ה אם יאמר את מוספי וכו' כאמור בחדש השביעי כו' צריך הוא ג"כ להזכיר פסוקי דר"ח כיון שהתחיל לפרט עשיית הקרבנות שכולל שניהם בתחלה באמרו את מוספי דכשחוזר ופורט את האחד בודאי הוא צריך לפרט ג"כ השני ואף ר"ת מודה בזה לרשב"ם ודעימיה דמאחר שהתחיל גומר אף דר"ח אבל אם אינו אומר את מוספי אלא את מוסף א"כ מתחלה אינו בא לפרט רק מעשה הקרבנות דר"ה ואח"כ יאמר מלבד וגו' ודלא כמ"ש בהגהת ש"ע ואומרים ג"כ את מוספי יום הזכרון ועוד קשה על לשונו שהרי בכל הסדורים שלנו נמצא את מוסף וכו' וא"כ מאי ואומרים וכו' דמשמע שכך נוהגים וזה אינו:

ואומר עלינו לשבח ורב עמרם כתב שאין ליחיד כו' נראה לפרש דלכ"ע שבח דעלינו לא ניתקן לאמרו בתפלת ר"ה אלא כשמתפללין כל התשעה ברכות במוסף וזהו עלינו לשבח כו' כלומר עלינו הוטל לשבחו ולגדלו בברכות מלכיות זכרונות ושופרות כמו שאנו מברכין עכשיו תשע ברכות וזהו מפני שלא עשאנו וכו' והשתא סברת רב עמרם היא דלטעמיה אזיל דסובר כשאר גאונים דצבור מתפלל שבע לבד כמו שנתבאר לתעלה שזאת היא סברת רב עמרם ולפי זה אין מקום ליחיד לומר עלינו כיון שאינו מתפלל תשע אבל במקום שאין ש"ץ אומר אותו אפי' יחיד וטעמו דס"ל דאף לגאונים שאומרים אין הצבור מתפללין אלא שבע היינו לומר שא"צ להתפלל תשע אלא הש"ץ יורד ומתפלל תשע ופוטר אותן אבל כיון שאין ש"ץ ודאי כל יחיד ויחיד צריך להתפלל תשע דמי יפטור אותו מחיוב תשע ברכות ונמצא שדין זה דתשע ברכות בר"ה לדעת הגאונים כדין תפלת מוסף של כל ימות השנה אליבא דרבי יהודא שאמר משום ר' אלעזר בן עזריה בסוף פרק תפלת השחר וכן מבואר בלשון הרמב"ן שהביא הרא"ש סוף ר"ה בדין זה ע"ש ובזה מתיישב גם מה שכתב רבינו וכבר נוהגין לאמרו כלומר דלפי מה שנתבאר דעכשיו נהגו הכל להתפלל תשע ואין לשנות אם כן מעתה נמשך שאומר גם עלינו:

ומ"ש וכ"כ ר' משה גאון יחיד דמצלי בראש השנה כלומר שמתפלל בצבור בלחש במקום שיש ש"ץ אי גמר עלינו לשבח לימא כלומר ויתפלל תשע ואי לא לימא מלוך כלומר ואי לא גמיר עלינו לשבח לא יתפלל תשע אלא שבע וש"ץ יורד ומתפלל תשע ופוטר אותו דעלינו לשבח ותשע ברכות תלויין זה בזה כמו שנתבאר ועוד אפשר לפרש כפשוטו והוא עיקר דדעת רב עמרם שלא ניתקן שבח גדול כזה לאמרו ביחיד אלא אם כן במקום שאין ש"ץ ודעת רב משה גאון דיכול יחיד לאמרו אפילו במקום שיש ש"ץ אם הוא בקי לאמרו כראוי ואי לא לימא מלוך וטעמא דס"ל דעלינו לשבח ועל כן נקוה לך מתחבר יחד דהכל שבח אחד ולפיכך אם אינו בקי לאמרו לא יאמר אלא מלוך לבד ופסוקי מלכיות יאמר כשמגיע אבל ומלכותו בכל משלה אז יאמר כי המלכות שלך הוא ולעולמי עד תמלוך בכבוד ככתוב בתורתך ה' ימלוך לעולם ועד ויאמר כל פסוקי מלכיות ואח"כ יאמר קדשנו במצותיך כו' ובזה נתיישב מה שהוקשה לב"י: **ומ"ש** ואוחילה נראה מתוכו כו' טעמו מתוך הנוסח נראה כן וכן הוא מנהג אשכנז שאין אומרים לא אוחילה ולא היום הרת עולם ביחיד אבל בסדור הרמב"ם כתוב שאומרים אוחילה והיום הרת עולם והוא מנהג ספרד:

ומ"ש ואפילו לא אמר מהם כלום כו' שם מימרא דרב חננאל וכפי פי' הרא"ש ור"ת מלכיות של תורה וצריך לומר כמו כן ככתוב בדברי קדשך ועל ידי עבדיך הנביאים · והרמב"ם פירש עוד בדרך אחר ע"ש:

ומ"ש

דרכי משה

פסיעות לאחריו כשמסיים ש"ץ ויש שלוחי ציבור מחמירים על עצמן לפסוע ג' פסיעות לאחריהן אלא שמבליעין פסיעותיהן לבלתי יהא נראין עכ"ל: (ב) והמנהג שלא לומר פסוקי הקרבנות של ר"ח אבל נוהגים בר"ה לומר פסוקי מוסף של ר"ה ואומר מלבד עולת החדש ומנחתה ועולת התמיד וגו' עד ושני שעירים לכפר ושני תמידין כהלכתם וכתב בת"ה סי' קמ"ג דהאומר מלבד עולת החדש יאמר אחר ומנחתם ונוהגים ג"כ לומר **את** מוספי יום הזכרון הזה: (ג) כתב הג"מ בה' תפלה קבלנו משם הרר"א מווירמש"ו כשאומר

חדושי הגהות

ב נ"ל דפסוקי מלכיות לא היה צריך להזכיר דפשיטא כיון שהוא עיקר הברכה שצריך לאומרן אלא עלינו ומלוך שהם תוספת שתקנו חכמים קאמר דאי גמר עלינו לימא ואי לא

א' של כתובים וא' של נביאים אבל אם אינו רוצה לומר כלום יכול לפטור עצמו במה שאומר ככתוב בתורתך שאז כולל אותם כולם ביחד שגם נביאים וכתובים מקרו תורה: ומ"מ נוהגין ג כת"ק לומר עשרה ומתחיל ואומר בשל תורה ככתוב בתורתך ואומר ג' של תורה ואח"כ ובדברי קדשך כתוב לאמר ואומר ג' של כתובים ואח"כ וע"י עבדיך הנביאים כתוב לאמר ואומר ג' של נביאים וחוזר ואומר ובתורתך כתוב לאמר ומסיים בשל תורה ואם סיים בשל נביא יצא: ואם בא להוסיף על עשרה כתב אבי"ה שיכול להוסיף וכ"כ הרמב"ם ז"ל בשם הגאונים שלא אמרו אלא אין פוחתין אבל אם בא להוסיף מוסיף כ' רב האי ונהגו לומר מלכיו' כסדר שהם כתובים בתורה ה' ימלוך לעולם ועד לא הביט און ויהי בישורון ואע"ג דבגמרא אינו מזכיר כזה הסדר ואומר מלוך וחותם מלך על כל הארץ וכו' ואין היחידים נוהגין לומר באשכנז היום הרת עולם אלא בחזרת ש"ץ התפלה על התקיעות שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד הוי מלכות ויוצא בו ידי מלכות וכן וידעת היום והשבות אל לבבך וכן אתה הראת לדעת שאו שערים ראשיכם קדמאה עולה במקום ב' שיש בו ב"פ מלך ובתראה עולה במקום ג' שיש בו ג"פ מלך זכרונות אתה זוכר וכו' ונהגו להפסיק (ג) בין ב' פסוקים שבירמי' לומר באמצע פסוק אחד של יחזקאל לפי שדומין זה לזה ובטוליטולא נוהגין לומר יעלה ויבא בזכרונות ומנהג טוב הוא ובאשכנז אין נוהגין וחותמין בא"י זוכר הברית פקדונות וה' פקד את שרה עולה במקום זכרונות וכן פקד פקדתי אתכם דברי רבי יוסי ר"י אומר אינו כזכרונות והלכה כרבי יוסי (ד) ומ"מ נהגו כרבי יהודה: שופרות אתה נגלית וכו' וחותם בא"י שומע קול תרועת עמו ישראל היום ברחמים ונוהגין להרבות בפסוקי דשופרות ואין לחוש תרועה הרי היא כשופרות כגון יום תרועה יהיה לכם הלכך זכרון שיש בו תרועה כגון שבתון זכרון תרועה יכול לאומרו עם הזכרונות ועם השופרות ומלכיות שיש עמהם תרועה כגון ותרועת מלך בו יכול לאומרו עם המלכיות ועם השופרות כ' אבי"ה (ה) יש שאין משלימין למנין י' פסוקים של זכרונות וזכרתי להם ברית ראשונים וכן וביום שמחתכם לפי שאינן סמוכים לשאר המקראות כמו מלכיות שאומר מיד ובתורתך כתוב לאמר שמע ישראל ועוד שאין בו שופר אלא חצוצרות (ו) ולא יתכן דבריהם שהרי שנינו ומשלים בתורה ולדבריהם לא השלימו בתורה ומה שהרחיקום לפי שהפסוק נופל על לשון של תפלה ומיהו תימא למה תקנו לומר פסוק שיש בו חצוצרות ולא שופר הלכך ע"כ צ"ל שאינו משלים ומה שאומר ומסיים בתורה היינו היכא שלא אמר אלא י' אבל אם הוסיף לא חיישינן ומסיים כדבעי ואנו מוסיפין פסוקים בזכרונות ושופרות ומכל

ומ"ש ומכל מקום נוהגין כתנא קמא לומר עשרה פסוקים אף על גב דהכי הילכתא דצריך לומר עשרה לכתחלה וכן פסקו כל המחברים וא"כ דינא הוא ולא מנהג היינו דוקא אם התחיל לומר פסוק אחד דאז צריך לומר כל הי' לכתחלה לפי פי' הרא"ש אבל אם אינו רוצה לומר כלום יכול הוא אף לכתחלה לפטור עצמו בככתוב ועל זה אמר ומ"ת נוהגין לומר עשרה ואין פוטרין עצמן בשום פנים בככתוב ומ"ש נוהגין כת"ק לאו דוקא ת"ק דהא אף לר"י נ"כ הכי איתא לכתחלה אלא קאמר הכי לפי דת"ק נקט עשרה להדיא במילתיה וק"ל:

שאף שערים וכו' ואע"ג דאנן עשרה פסוקים בעינן והני חמש כתרי פסוקי לחוד ניניהו אפשר דר' יוסי פסיק ליה לפסוקא קדמאה לתרתי פסוקי ובתראה לתלתא פסוקי וכדאיתא בקידושין פ"ק דקאמר בפסוקי נמי לא בקיאינן כו' כנ"ל אלא דמפרשים אליבא דר' יהודה מי זה מלך הכבוד לאו ממנייכא לא משמע הכי ועיין במ"ש הב"י:

כתב אבי עזרי יש שאין משלימין למנין י' כו' כלומר יש סוברים שלא נתקנו פה בתורת השלמה וממילא לפי דבריהם צריך המתפלל לדקדק שלא להשמיט בפסוקים כי היכי דליהוי י' פסוקים בלא הך פסוק' ולא יתכן דבריהם שהרי שנינו ומשלים בתורה ולדבריהם לא השלימו בתורה פי' שהרי בכל הסדורים שבידינו היום מסיים בפסוק הבן יקיר לי בזכרונות ובפסוק וה' אלהים בשופר יתקע בשופרות ולפי דבריהם הך הוין השלמה ואע"ג דדיעבד אם השלימו בנביא יצא ומכל מקום היאך עבדינן הכי לכתחלה אלא בע"כ הך פסוקי דוזכרתי ודתקעת' בתורת השלמה ניתקנה ואעפ"י שאינה סמוכה לית לן בה והלכך בט' פסוקים לבד סגי כיון דהנך יתקנו בתור' השלמה:

ומ"ש ומיהו תימא וכו' עד אבל אם הוסיף לא חיישינן ומסיים כדבעי נל"ע דמה סברא יש בזה מה נפסך אי טעמא משום דבעינן הרוב משל תורה וכדמשמע מפרש"י א"כ אין חילוק בין הוסיף ללא הוסיף וכי היכי דבהוסיף מסיים בה כדבעי אם הרוב משל תורה ה"ה בלא הוסיף ואי טעמא דבעינן השלמה בתורה דוקא א"כ אפילו הוסיף נמי וק"ל. האידנא מתפללין זה היום תחלת מעשיך ואע"ג דקי"ל כרבי יהושע דאמר בניסן נברא העולם לפי שהוא תחלת דין פירוש מהרי"ח מלאתי:

כולם ביחד דנביאים וכתובים כולהו איקרי תורה אבל כשאמר פסוק אחד גלה בדעתיה שאינו רוצה לכלול כולם בכלל ובתורתך כתוב לאמר לא יפחות מן המנין למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה עכ"ל הרא"ש והר"ן פי' דר' חננאל א"ר סבר כר' יוחנן דאם אמר שלש שלש יצא ומש"ה אמר שאם אמר כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד ככתוב בתורתך וכ"כ בדברי קדשך וכ"כ ע"י הנביאים יצא כאילו הזכיר ג' פסוקים למלכיות וג' לזכרונות וג' לשופרות והרמב"ם כתב בפ"ג שאפי' אמר ובתורתך כתוב לאמר ואמר פסוק אחד של תורה והפסיק שוב א"צ כלום ותימא הוא לדבריו רב חננאל א"ר דאמר כמאן עכ"ל וה"ה כתב שהרמב"ם מפרש דרב חננאל סובר שר"י דאמר אם אמר שלש מכולם יצא מכל הברכות קאמר דהיינו מלכיות וזכרונות ושופרות ובא רב חננאל ופירש דבעינן שיהא אותו הפסוק של תורה ומדברי הגאונים נראה כפי' רבינו עכ"ל. ופירוש הר"ן כתב ה"ה בשם הרמב"ן: ומ"ש רבינו ומ"מ נוהגים כת"ק לומר י' אינו נ"ל דלא כת"ק בלחוד עבדינן אלא ככ"ע דע"כ ל"פ ר' יוחנן את"ק אלא בדיעבד אבל לכתחלה מודה ליה והכי מוכח לישנא דמתניתין דקתני ר' יוחנן אומר אם אמר ג' ג' יצא דמשמע דלא אמר דסגי בג' ג' אלא בדיעבד אבל לכתחלה מודה שצ"ל י' וכ"כ הר"ן דמודה ר"י דלכתחלה בעינן עשרה ד ואע"ג דבגמ' תני רבי יוחנן אומר הפוחת לא יפחות משבעה ההיא ברייתא פליגא אמתני' ולפיכך לא הביאה הרי"ף ז"ל: ומ"ש ומתחיל ואומר ובתורתך כתוב לאמר ואומר שלש של תורה וכו' בפרק בתרא דר"ה (לב.) תנן מתחיל בתורה ומשלים בנביא ר' יוסי אומר אם השלים בתורה יצא ותריצנא דה"ק מתחיל בתורה ומשלים בנביא רבי יוסי אומר משלים בתור' ואם השלים בנביא יצא וכתב הרי"ף והרא"ש דקי"ל כר"י ובגמרא תניא אמר ר"א ב"ר יוסי ותיקין היו משלימין בתורה וכתב הר"ן הלכך אף על גב דסתם מתניתין דלא כרבי יוסי נקטינן כותיה דמעשה רב הלכך מתחיל בשל תורה דבהתחלה מודה רבי יוסי לת"ק ול"פ עליה אלא בהשלמה וגם סמ"ג כתב אנו נוהגים כרבי יוסי אף על פי שרבים חולקים עליו ואפ"ל שחכמים שאומרים שמשלים בנביא שאף בנביא קא אמרי וכ"ש בתורה ואנו מסיימים בשל תורה. וכתב הרא"ש אנו נוהגים לומר של כתובים קודם לשל נביאים מפני שאנו אומרים פסוקים הכתובים בספר תהילים ודוד קדים להני פסוקים דנביאים דאמרי' וגם הר"ן דקדק דכתובים באמצע וכ"כ רבינו האי שכך מסורת בידינו והרמב"ן הביא ראיה לדבר מדתניא במ"ס פי"ח גבי ט' באב אף על גב שבכל מקום דברי קדושה נקדמים לדברי קבלה בזה מקדימין דברי קבלה לדברי קדושה ש"מ שבכ"מ מקדימין דברי קדושה כמסורת רבותינו הגאונים ז"ל ואפשר דטעמא משום מעלין בקודש ואין מורידין והלכך מתחיל בתורה דבתחלה מעליא היא ואח"כ כתובים דליכא לעלויי אתורה ומקדימין כתובים לנביאים כדי שיהיה אח"כ מעלין בקודש עד כאן לשונו:

ואם בא להוסיף על י' כתב אבי"ה שיכול להוסיף כ"כ הרא"ש בשמו בפ' בתרא דר"ה ואע"ג דאמרינן הני י' פסוקים כנגד מי לאו דוקא ניניהו דהא ז' שקורין בשבת ושם בי"ה מפרש במגילה כנגד מי תקנום ואפ"ה תנא אין פוחתין מהם אבל מוסיפין עליהם ה"ה נמי הכא וכ"כ הר"ן והמרדכי וכ"כ ה"ה בשם הגאונים:

כתב רב האי נהגו לומר מלכיות כסדר שהם כתובים בתורה וכו' אף על גב דבגמרא אין מזכיר בזה הסדר כלומר דתלמודא לא קפיד לאדכורינהו כסדרן פשיטא דכסדרן אמרינן להו וכן כתב הר"ן בפירוש בשם רבינו האי ז"ל: ואין היחידים נוהגים לומר באשכנז היום הרת עולם אלא בחזרת ש"צ התפלה על התקיעות אבל בני ספרד נוהגים לאומרו אף כשמתפללים בלחש: שמע ישראל וכו' וכן וידעת היום וכו' וכן אתה הראת לדעת בהני תלתא איפליגו רבי יוסי ורבי יהודה בפרק בתרא דר"ה (שם) וקי"ל כרבי יוסי דאמר דחשיבי מלכות ולא הוצרך רבינו לכתוב זה אלא משום פסוק שמע ישראל שאנו משלימין בו במלכות: ומ"ש רבינו שאו שערים ראשיכם קדמאה עולה במקום שנים ובתראה עולה במקום ג' בפרק בתרא דר"ה (שם) תניא שאו שערים ראשיכם וכו' ראשונה שתים שנייה ג' דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר ראשונה אחת שנייה שתים ופירש"י דטעמא דר"י משום דסבר דמי הוא זה מלך הכבוד לאו ממנינא ויש לתמוה דבמאי פליגי דמשמע דלא נפקא לן מידי במחלוקת זה דהא דמשמע די' פסוקים א"צ לומר שבכל אחד מהם מוזכר מלכות ומה לי אם יהיה נזכר בפסוק אחד מלכות פעם אחת או שיהיה נזכר כמה פעמים ומדחזי' דפליג בהני קראי נראה דלאו אמניין קראי קפדינן אלא אמניין הזכרת מלכיות וזכרונות ושופרות ולישנא דמתני' הכי דייק דקתני אין פוחתין מעשרה מלכיות וכו' ולא קתני אין פוחתין מי' פסוקי מלכיות וי' פסוקי זכרונות וי' פסוקי שופרות אלמא דלאו במניין קראי תליא מלתא אלא במניין המלכיות והזכרונות והשופרות ואף על פי שרבינו כתב אין פוחתין מי' פסוקים שמלכות בכל אחד מהם וגם הרמב"ם כתב וצ"ל בכל ברכה מהן י' פסוקים מעין הברכה י"ל דלאו דוקא נקטי פסוקים אלא משום דברובן אין בכל פסוק אלא מלכות א' או זכרון א' או שופר אחד נקטיה הכי אבל אה"נ דאי משתכח קרא דאית ביה תרי זימני או תלתא מלכיות עולה במקום שנים או שלשה וה"ה לזכרונות ולשופרות כנ"ל: ומ"ש ונהגו להפסיק בין שני פסוקים שבירמיה וכו' הב' פסוקים שבירמיה הם זכרתי לך חסד נעוריך והבן יקיר לי אפרים ומפסיקין ביניהם בפסוק וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעוריך כדי לסמוך זכירת ברית ימי נעוריך לזכירת חסד נעוריך: פקדונות וה' פקד את שרה וכו' וכן פקוד פקדתי אתכם וכו' ברייתא בפרק בתרא דר"ה (שם) וכתב הרי"ף והרא"ש דנהוג עלמא כר' יהודה וכ"פ הרמב"ם וצ"ל דטעמא דאיכא קראי טובא למעבד אליבא דכ"ע עדיף טפי ה: תרועה הרי היא כשופרות כגון יום תרועה יהי' לכם הלכך זכרון שיש בו תרועה כו' עד יכול לאומרו עם המלכיו' ועם השופרות שם פלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי ופסק כר"י וכ"כ הר"ן ותמה על הרי"ף והרמב"ם שלא כתבו כ"ל שטעמו משום דכיון דאיכא קראי טובא למעבד ככ"ע עדיף ולפיכך לא חשו לכתוב מחלוקת זה דא"כ הוה משמע דאית לן למעבד כרבי יוסי: כתב אבי"ה יש שאין משלימין למנין י' פסוקים של זכרונות וזכרתי להם ברית ראשונים וכן וביום שמחתכם לפי שאינן סמוכים לשאר מקראות כלומר דבזכרונות

פרישה

(ג) בין ב' פסוקים שבירמיה כו' בפסוקי ירמיה הם זכרתי לך חסד נעוריך והבן יקיר לי אפרים ומפסיקין ביניהם בפסוק וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעוריך כדי לסמוך זכירת ברית ימי נעוריך לזכירת חסד נעורים:

(ד) ומ"מ נהגו כר' יהודה דכיון דאיכא קראי טובא למיעבד אליבא דכ"ע עדיף טפי:

(ה) יש שאין משלימין למניין י' פסוקים כו' וזכרתי כו' פי' שאין חושבין פסוק וזכרתי לפסוק עשירי שצריך לסיים בשל תורה מפני שהפסיק בא"מ וזכרינו בזכרון טוב בין פסוק דזכרונות לפסוק וזכרתי וכן בשופרות לא חשבינן פסוק וביום שמחתכם לסיים פסוק של תורה מפני שהפסיק בתקע בשופר גדול בין פסוקי שופרות לפסוק וביום שמחתכם:

(ו) ולא יתכן דבריהם ר"ל שהם אמרו שהוא בכלל וממילא עולם למניין י' פסוקים ויכול לאומרו במקום אחד מן הי' פסוקי' • ע"ז כתב ולא יתכן:

סודרי

חדושי הגהות

לא לא לימא להך תוספת אלא לימא לתוספת דומלוך (מהרל"ח) ועיין ב"ה שמיישב בדרך היותר נכון ע"ש: ג משמע ולא מרינא היינו משום דמרינא כיון שאמ' ובתורתך כתוב לאמר שוב א"צ דלא קאמר ת"ק עשרה אלא כשהתחיל פסוק אחד אז צריך להזכיר כולם אבל כשלא הזכיר שום פסו' אלא אמר ובתורתך כתוב לאמר אפי' לכתחלה א"צ יותר מ"מ נוהגים לומר י' פסוקים כת"ק (מהרל"ח): ד ומ"מ הזכיר רבינו כת"ק משום דת"ק קא"ל בהדיא (מהרל"ח): ה ול"נ לומר דאפי' רבי יוסי אפשר דמודה דלכתחלה עדיף טפי להזכיר זכרונות בהדיא (מהרל"ח):

ול"נ

ומכל מקום (ז) סודרי התפלה חזרו אחר פסוק של תורה והרמב"ן היה מסיים בשופרות לא הביט און ביעקב אע"פ שכבר אמרו עם המלכיות הא אמרינן אם רצה אומרו עם המלכיות ועם השופרות והרי"ץ גיאת הי' אומר יום תרועה יהיה לכם וא"א ז"ל כ' ואני אומר שאין לשנות ממטבע שנהגו בו אבותינו וכי היכי דתרועה בלא שופר מקרי שופר ה"ה נמי תקיעה ומשום דכתיב בי' חצוצרות לא גרע והכי מוכח בירושלמי שהיו משלימין בו בשופרות: א"א מלכיות זכרונות ושופרות של פורענות מלכיות כגון חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם זכרונות כגון ויזכור כי בשר המה שופרות כגון תקעו שופר בגבעה אבל אם בא לומר מלכיות זכרונות ושופרות מפורעניות של עו"ג אומר מלכיות ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו זכרונות זכור ה' לבני אדום שופרות וה' אלהים בשופר יתקע והלך וגו' וא"א זכרונות של יחיד אפי' הן לטובה כגון זכרה לי אלהי לטובה זכרני ה' ברצון עמך אמר רב יוסף לא ליצלי איניש צלותא דמוספי דריש שתא בתלת שעי קמייתא ביחיד זימנין דמיפקד דינא עליה ומדחי:

תקצב ואח"כ מחזיר ש"צ התפלה כדי לתקוע על סדר הברכות [א] דתנן מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע פירוש שהתפלל תשעה ברכות ולא היה לו שופר ואחר כך נזדמן לו שופר ודייקינן טעמא שלא היה לו שופר אבל אם יש לו שופר תוקע על סדר הברכות ומוקמי ליה דוקא בצבור אבל יחיד אפילו אם יש לו שופר [ב] אינו מפסיק בברכות לתקוע הלכך מחזיר ש"צ התפלה ותוקעין למלכיות תשר"ת פ"א ולזכרונות תש"ת ולשופרות תר"ת ומן הראוי שיתקעו למלכיות תשר"ת תש"ת תר"ת פ"א וכן לזכרונות וכן לשופרות והכי איתא בערוך שכתב והני דמחמירין תוקעין ל' כדיתבין ול' בלחש ול' על הסדר כנגד ק' פעיות דפעי אימיה דסיסרא ואילין י' אינון כשגומרין כל התפלה דכל תקיעתא דיחידאי מיבעי להיות י' תשר"ת תש"ת תר"ת ואינון ק' ור"ת הנהיג לתקוע תשר"ת למלכיות וכן לזכרונות ולשופרות

דבזכרונות מפסיקין ביעלה ויבא ובזכרינו בזכרון טוב מלפניך בין פסוקי זכרונות לקרא דוזכרתי להם ברית ראשונים ובשופרות מפסיקין בתקע בשופר גדול לחירותינו בין שאר פסוקי שופרות לקרא דוביום שמחתכם ובמועדיכם ולפיכך י"א שאינם מכלל פסוקים זכרונות ושופרות שאל"כ היה להם להיות סמוכים לשאר פסוקים: ומ"ש רבינו ומ"מ סודרי התפלה חזרו אחר פסוק של תורה כלומר לפי דצריך מקרא זה א"כ כלל דהא אמרת דכיון דמוסיף קראי השלמה בנביא חשיבא כהשלמה בתורה ואם כן למה תקנו לאמרו לכך אמר מ"מ סודרי התפלה חזרו אחר פסוק של תורה כלומר אף על פי שא"צ רצו להשלים בתורה וכיון דא"צ הוא לא חשו אם כתוב בו שופר או חצוצרות והרא"ש כתב בשם ראבי"ה דפסוק זה מפני שהוא דברי ריצוי ורחמים קבעוהו בתפלה: ומ"ש רבינו שהרמב"ן היה מסיים בשופרות לא הביט און ביעקב והרי"ץ גיאת היה אומר יום תרועה יהיה לכם הביא הרא"ש דבריהם בפרק בתרא דר"ה וכתב עליהם ואני אומר שאין לשנות וכו' וכן משמע בירושלמי שהיו משלימין בו שופרות דגרסינן בפ"ב דמכילתין בעון קומי רבנן מהו להזכיר של ר"ח בר"ה אמר רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוסי העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה א"צ להזכיר של ר"ח ואתי' כרב חסדא דאמר זכרון אחד עולה לכאן ולכאן מעתה יבטל ר"ח בתפלה כיון שאמר בסוף שופרות וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם יצא והר"ן כתב שם ג"כ דעת הרמב"ן הא דאמר רבי יוסי דפסוק שיש בו תרועה אומרו עם השופרות ז"ל מיהו דוקא תרועה סתם הא תרועה שנזכר בה חצוצרות אינו אומר כל עיקר ואותם שנהגו לומר בסוף השופרות ותקעתם בחצוצרות טעות הוא ואף על גב דכ"מ שיש חצוצרות במקדש יש שופר אפ"ה אנן קראי דמזכיר שופר בעינן והא ליכא אבל אומר לא הביט און ביעקב וגו' אף על פי שאמרו עם המלכיות אומרו עם השופרות וא"כ יום תרועה יהיה לכם וכן דעת הרמב"ם והרשב"א ז"ל אבל הרא"ה כתב דבקרא דותקעתם בחצוצרות סגי דאף על גב דכתיב ביה חצוצרות איכא שם תקיעה דעולה משום שופרות ועדיף טפי האי קרא משום דבסיפרי דרשינן מיניה מלכיות זכרונות ושופרות מותקעתם זכרונות מדכתיב בסופיה דקרא והיו לכם לזכרון מלכיות דכתיב אני ה' אלהיכם והלכך לדידן דקי"ל כר"י בן נורי דבשלש סגי ואנן אמרינן טפי טובא ליכא למידק בהאי קרא דותקעתם בחצוצרות כולי האי ואי משום דבעינן שיהא משלים בתורה שפיר מיקרי משלים בתורה ההוא קרא דותקעתם בחצוצרות בהדי ההיא דרשה דסיפרי דדריש מהאי קרא שופרות אלו דבריו ז"ל וכן ראיתי להרמב"ם שהביא פסוק דותקעתם בחצוצרות בסדור תפלותיו בסוף ספר אהבה עכ"ל (ד): א"א מלכיות זכרונות ושופרות של פורעניות וכו' עד זכרני ה' ברצון עמך הכל בפרק בתרא דר"ה: אמר רב יוסף לא ליצלי איניש צלותא דמוספי וכו' בפרק קמא דע"ג (ד:) אקרא דואל זועם בכל יום בעי בגמרא אימת רתח ואמר אביי בתלת שעי קמייתא א"ר יוסף לא ליצלי איניש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא דיומא ביומא קמא דריש שתא ביחיד כיון דמיפקד דינא דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידחי אי הכי דצבור נמי דצבור נפישא זכותיה א"ה ביחיד דצפרא נמי לא כיון דאיכא צבור דקא מצלי לא קא מידחי ופירש"י בתלת שעי קמייתא · בשעת חרון: דצפרא נמי. בתפלת יוצר: צבורא מצלו · שחרית בכל מקומות תפלת מוספין הואיל וזמנה כל היום והוא שיחת שחרית ובהרים יש מתפללי' אותה בבוקר ויש מאחרים וכתבו התוס' בתלת שעי קמייתא פירוש בשלישית כדאמרינן בסמוך בשעה שחמה זורחת שמלכי מזרח ומערב מניחין את כתריהם ודרכם של מלכים לעמוד בג' שעות: כתב בה"ג יחיד אע"פ שיש לו מי שיתקע לו א"צ לשמען על סדר הברכות וי"א שטוב שישמע אותן לפני הברכות: וכתב ע"ש כתב הרמב"ם זה שתוקע כשהם יושבים תוקע על סדר הברכות י"א שאין דעתו לעכב שזה בעצמו יתקע ולא אחר אלא בא לומר שאין להעביר ממנו המצוה כיון שהתחיל בה עכ"ל:

תקצב ואח"כ מחזיר ש"ץ התפלה כדי לתקוע על סדר הברכות דתנן מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר וכו' ומוקמי' דוקא בציבור אבל ביחיד אפי' יש לו שופר אינו מפסיק בברכות לתקוע הכל בפ"ב דר"ה (לג:): ומ"ש הלכך מחזיר התפלה פירוש מחזיר ש"ץ התפלה ופשוט הוא: ותוקעין למלכיות תשר"ת פ"א ולזכרונות תש"ת ולשופרות תר"ת

כן

תקצב ואח"כ מחזיר הש"ץ התפלה כדי לתקוע על סדר הברכות דתנן כו' בפרק בתרא דר"ה ונראה דאע"ג דבלאו הכי מחזיר כמו בכל שאר התפלות כדי להוציא לשאינו בקי וגם כדי שיענו העם הקדושה אחריו כמ"ש רבינו למעלה בתחלת סימן קכ"ד מ"מ דעת רבינו לבאר דאף למאי שכתב לעיל להזהיר במוסף דר"ה דמוטב שיתפללו יחידים כי מי שירצה לצאת בתפלת ש"ץ וכו' והיה טעמו להזהיר בתפלה זו יותר כיון שהן ט' ברכות וארוכות ואין שגורין בהן בקל יבא שלא יכוין לכל מלה והלכך טוב הוא שיתפלל כל יחיד ויחיד וכן נוהגין להתפלל מתוך הסדור שלפניו משא"כ בשאר התפלות שנסמכים לפעמי' על הש"ץ וא"כ מעתה יעלה על הדעת שאין צורך להחזיר התפלה שהרי עיקר' נתקנה כדי להוציא את אחרי' כדתנן אמר ר"ג לדבריכם למה ש"ץ יורד א"ל כדי להוצי' את שאינו בקי א"ל כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי ומאחר שנוהגין הכל בין בקי ובין אינו בקי להתפלל מוסף דר"ה מפני עצמו מתוך סדורו ולא לסמוך על הש"ץ א"כ מה צורך בחזרת הש"ץ דאי משום קדושה עיקר החזרה לא נתקנה משום זה גם רבי' לא כתבו אלא כסניף לטעם הראשון שהוא עיקר ועל כן אמר דמ"מ מחזיר כדי לתקוע על סדר הברכות וא"ת ר"ג מאי קמהדר להו לדבריכם למה ש"ץ יורד והרי צריך לירד לפני התיבה כדי שיתקע על סדר הברכות שלא אמרו אלא בצבור וי"ל דמשאר ימות השנה קא מהדר להו וכן פי' הר"ן ואני אומר פשט' משמע דמהדר להו אף מר"ה וי"ה מדלא קאמר בפי' לדבריכם למה ש"ץ יורד בשאר ימות השנה אלא סתמא למה ש"ץ יורד הלכך נראה דכדי לתקוע על סדר הברכות לא היו מתקנים לחזור התפלה אלא היו תוקעין כך אחר התפלה או קודם ועוד נראה עיקר דמדינא יכולין לתקוע על סדר ברכות כיון שיש כאן חבר עיר פי' חבורת צבור שמתפללין יחד אף אם לא היה שם ש"ץ דלא הזכיר ש"ץ אלא חבר עיר תדע דכן הוא שהרי הערוך הביא הני דמחמירין ותוקעין ל' בעמידה ול' בלחש כו' אלמא דאין איסור לתקוע על סדר ברכות בשעה שהצבור מתפללין בלחש והיינו טעמא מאחר דאיכא הכא חבורת צבור אלא דנוהגין עכשיו לתקוע על סדר הברכו' דש"ץ וא"כ היאך אפשר לומר דחזרת התפלה היא משום תקיעה לא לחזור ולא ליתקע ויתקעו על סדר הברכות בשעה שהצבור מתפללין בלחש אלא ודאי עיקרא משום שאינו בקי כדתניא להדיא ואפ"ה אף עתה דנוהגין במוסף דר"ה שכל יחיד מתפלל בעצמו בין בקי ובין אינו בקי מ"מ אין לנו כח לעקור תקנת רז"ל שתקנו שהש"ץ יורד בפרט מאחר שיש בה ג"כ תועלת כדי שיענו הקדושה אחריו כמ"ש למעלה וזה הטעם יספיק לזמנינו זה שנהגו אף בשאר ימות השנה שמתפלל כל יחיד ויחיד בסדורים שבדפוס הנמצאים ביד הכל גדול וקטן ואין נסמכים על הש"ץ ואפ"ה מחזיר התפלה משום שאין לנו לעקור תקנת רז"ל מאחר שיש בה טעם זה ג"כ כדי שיענו קדושה אחריו אבל תחלת התקנה אינה אלא משום להוציא אחרים ומ"ש רבינו כאן דחזרת התפלה כדי לתקוע על סדר הברכות לא נהירא: ומ"ש ותוקעין למלכיות כו' כ"כ הרי"ף והרמב"ם והתו' והרא"ש שכן המנהג ע"ש ועכשיו אנו נוהגין כר"ת: ומ"ש והכי איתא בערוך שכתב והני דמחמירין כו' רבינו ז"ל נמשך אחר דברי התו' שכתבו לכאורה נראה לתקוע אתפלה כמו כן ל' קולות ובערוך פי' שהיו עושין כן שפי' בערך ערב דהלין דמחמירין ותוקעין כדיתבין ול' בלחש וכו' ויש לתמוה למה להם להביא דבריו אלא שאינן אלא לתת טעם להמחמירין והלא קודם זה כתב דעתו בפירוש וז"ל אהביא דהירושלמי בלע המות לנצח וכו' וכד תקיין ליה אומר ודאי האי שופר וכו' ומכאן אנו למדין דבעינן ל' בעמידה כמו ל' בישיבה ודקדק מדקאמר וכד תקיין ליה דמשמע שחוזרין ותוקעין כמו בראשונה לגמרי וי"ל דהביאו דבריו אלא אהני דמחמירין משום דמתוכן אנו למדין שהיו עושין כן הלכה למעשה וק"ל: ומ"ש דכל תקיעת' דיחידאי וכו' בערוך שבידינו כתב דקל תקיעתא וכו' וכן בתו' והכל אחד ונראה דטעמו דכיון דמאחר שתיקן ר' אבהו משום ספק לתקוע תשר"ת ותש"ת ותר"ת א"כ כל יחיד התוקע בצבור אין לו לתקוע אלא בסדר הזה משום דאם יתקע תשר"ת או תש"ת או תר"ת לבד יסברו השומעין שזו היא עיקר התקיעה ויבואו לטעות ומ"ה קאמר דכל קל תקיעת' דיחידאי מיבעי ליה להיות עשרה לא פחות ולפי זה כל תקיעות אף דכל חדש אלול לא יתקעו בפחות אלא כסדר הזה ולא נהגו כן ואפשר דלר"ת דתיקן תשר"ת אין לחוש אף אם יתקעו תשר"ת לבד ואנו מנהגינו כר"ת וק"ל:

ואם

דרכי משה

כשאומר הקהל הוא אלהינו יאמר החזן אלו הפסוקים אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים ואין עוד מלבדו וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא אלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה כי ה' אלהיכם הוא האלקים אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם עכ"ל וכ"כ במהרי"ל שהיה נוהג כן: (ד) וכן נוהגים:

וכ"כ

פרישה

(ז) סודרי תפלה חזרו כו' פי' לרווחא דמילתא חזרו ומ"ה לא דקדקו והפסיקו וגם נקטו פסוק של חצוצרות:

אם

דרישה

סי' תקצב [א] דתנן מי שבירך כו' הא דלא מביא ראיה ממשנה זו לעיל סי' תקפ"ה דעיקר תקיעה היא על סדר הברכות דה"א דילמא דייקינן מינה הא אית ליה שופר אחר יתקע קודם ברכות כן היינו דוסקין לפרש כדי שלא להוציא דברי ר' יצחק דקאמר למה תוקעין כו' וחוזרין ותוקעין כו' ממשמעותיה דהא משמע מינה דקושייתו היה על מה שחוזרין ותוקעין אבל השתא דשמעינן מהא דתנן השני מתקיע דמשמע דעיקר המצוה היא במה שאנו תוקעין בשעת מוסף ולא באותן שתוקעין מיושב. א"כ נפרש משנה זו ג"כ כפשוטה דאם יש לו שופר תוקע על סדר הברכות וא"ל נמי למה אינו מייתי משנה הנ"ל כאן דהא ליכא להוכיח מינה דתוקעין על סדר הברכות דהא י"ל מ"ש השני מתקיע ר"ל לאחר חזרת התפילה אבל לעיל בסי' תקפ"ה מביא שפיר מינה ראיה דתקיעות מיושב אינו עיקר וק"ל: [ב] אינו מפסיק בברכות לתקוע כתב הכלבו דיש פוסקים שטוב ליחיד שישמע התקיעות לפני הברכות עכ"ל ואפשר דהטעם קודם התפילה ולא לאחריה משום זריזין מקדימין א"כ משום ערבוב. אבל בציבור כ"ע ס"ל שתוקעין בברכות ואע"ג דכתב לעיל בסי' תקפ"ה וי"מ דטעם תקיעה שנייה משום ערבוב וא"כ גם בציבור היה להם לתקוע קודם התפלה כדי שיהי' ערבוב י"ל דכל זמן שאין מתפללין אין קטרוג ומיד כשמתפללין הוא מתסי' לקטרג להסטין שלא יקבלו התפילה ולכן תוקעין לערבבו:

יש

ולשופרות ועוד מנהגים אחרים והעיקר כמ"ש וכ"כ רב אלפס בדין הוא שיהיו תוקעין על סדר ברכות כדרך שתוקעין כשהן יושבין אלא כיון שאין הברכות מעכבות התקיעות הרי יצאו י"ח באותן שתקעו כשהן יושבין ודי להם לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת על סדר ברכות פ"א שלא להטריח הצבור וכן המנהג בכל העולם (א) ובב' ישיבות ואם שח בין התקיעות שמיושב או אחר שגמר שמיושב קודם לאותן שמעומד שהם על סדר הברכות א"צ לחזור ולברך ומיהו [ג] יש לגעור במי שמשיח ל"ש תוקע ול"ש צבור שאינו מברך לתקוע אלא לשמוע קול שופר ובשביל כל הצבור הוא מברך :

תקצג **ברכות** של ר"ה וי"ה מעכבות זו את זו שאם אינו יודע כולם לא יאמר מה שיודע מהם אלא לא יאמר כלל וכן בתקיעות (א) אם הוא בקי בתקיעה תרועה תקיעה יתקע ואם אינו בקי בשלשתן לא יתקע כלל אבל ברכות ותקיעות אין מעכבות זו את זו ואיזה שיודע מהם יעשה :

תקצד **יחיד** שלא תקע חבירו יכול לתקוע לו להוציא י"ח ככל המצות שאדם מוציא את חבירו : יחיד שלא התפלל ט' ברכות אין חבירו יכול להוציאו שאין יחיד נעשה שליח לחבירו להוציאו ידי תפלה אלא א"כ בי' כתב הרי"ץ גיאת הא דאמרינן סופר מברך ובור יוצא דוקא בבה"מ וברכת המצות שנהגו להשמיען אפילו ליחיד משא"כ בתפלה שלא נתקנה אלא בלחש והכי שדר רב שרירא (א) אין רשות למתפלל להשמיע קולו ולהוציא את שאינו בקי עד שירד לפני התיבה :

תקצה **מצוה** בתוקעין יותר מבמברכין כיצד שני עיירות באחת תוקעין ואין מברכין שאינן יודעין הברכות ובאחת מברכין ואין להם שופר לתקוע הולך למקום שתוקעין ולא למקום שמברכין [ה] אפילו התקיעה ספק והברכה ודאי :

תקצו **כתב** ר"ע לאחר תפלה מריעין תרועה גדולה (א) בלא תקיעה כדי לערבב השטן ורב האי כתב לא בתורת מנהג.

כן כתב הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכתב שכך המנהג בכל העולם וכתב הרא"ש ר"ת ז"ל היה תמיה על מנהג זה דקשר"ק של מלכיות וקש"ק של זכרונות וקר"ק של שופרות סותרים זה את זה דאי גנח וייליל איבעי ליה למעבד כולהו קשר"ק ואי גנח לחוד איבעי ליה למעבד כולהו קש"ק ואי יליל לחוד בעי למעבד כולהו קר"ק והנהיג רבינו תם לתקוע בזכרונות ובשופרות קשר"ק כמו במלכיות דהשתא נפיק מכולהו ספיקי וליכא אלא הפסק וכדי שלא לשנות את המנהג יותר לא חיישינן להפסק דהא קיימא לן שמע תשע תקיעות בתשעה שעות ביום יצא וראבי"ה כתב בשם ריב"א דהא דאתקין רבי אבהו קשר"ק קש"ק קר"ק לא בשביל שהפסיק בשהייה אלא בשביל שהפסיק סדר התקיעות בקול אחר וכו' לדבריהם ההפסק פוסל וקצת נראה ליתן טעם למנהג שלנו דשתא ס"ל כמ"ד אחד מדברי תורה ושתים מדברי סופרים וכיון שנעשו בישיבה כל הספיקות של תורה ושל סופרי' לא חשו לחזור לעשות בשעת תפלה אלא ספיקא דאורייתא מפני טורח צבור עכ"ל וכ"כ המרדכי והר"ן כתב לדברי רבינו הא ל"ק מידי דהא יום תרועה אמר רחמנא הלכך בין גנח בין יליל יצא דכולהו תקיעות דאורייתא נינהו והלכך להקל על הצבור ולתקוע בתקיעות דכולהו מקומות שפיר דמי : **ואם** שח בין התקיעות שמיושב וכו' אין צריך לחזור ולברך ומיהו יש לגעור במי שמשיח כך כתב הרי"ף והרא"ש בפ"ב דראש השנה בשם ריש מתיבתא וכ"כ הרמב"ם בפ"ג וז"ל זה שתוקע כשהם יושבין הוא שתוקע על סדר הברכות כשהן עומדים ואינו מדבר בין תקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד ואם שח ביניהם אף על פי שעבר אינו חוזר ומברך וכ"כ הרוקח בסי' ש"ז ודלא כדכתבו הגהות מיימון בספ"ג בשם רבינו שמחה שחוזר ומברך :

ומ"ש לא שנא תוקע ולא שנא צבור שאינו מברך לתקוע אלא לשמוע וכו' כ"כ הרא"ש שם בשם רי"ץ גיאת דלצבור נמי צריכין ליזהר שלא להשיח שאין זה מברך לתקוע אלא לשמוע וכ"כ הגהת מרדכי סוף פ"ג וכ"כ ג"כ ה"ה שכתב הרי"ץ גיאת בשם קצת גאונים ואין נרא' כן מדברי רבינו עכ"ל : **וכתב** המרדכי ראיתי כתוב משם גדולים דאסור להשיח עד סוף התקיעות של מעומד אמנם ראבי"ה כ' דבענין התקיעות שרי להשיח דדמי לטול ברוך (ברכות מ.) ופשוט הוא (ב): **והוי** יודע שהר"ן תמה על דברי ריש מתיבתא וכו' שכבר השיג עליו הרז"ה וכתב שאין אנו זקוקים בזה לגערה ולנזיפה והאריך בדבר וסוף דבריו שכיון שאינו גורס ברכה למה יהא אסור הרי לא שמענו בשום מקום שמי שבירך על המצוה והתחיל שלא יהא רשאי לדבר עד שיגמור ואטו מי שיתחיל לבדוק חמצו כלום אסור לו לדבר עד שיגמור ביעורו א"כ בא ונאמר שאף מי שמברך המוציא יהא אסור לדבר עד שיגמור סעודתו וליתא ולפיכך אין הנידון דומה לראיה כלל ומיהו הואיל ונפק מפומיה דריש מתיבת' ראוי שלא ידבר בכך שלא לצורך א עכ"ל גם ה"ה כתב יש מן האחרונים שכתב שאפילו התוקע א"צ שלא ישיח והאריכו בזה והנכון למנוע האיש התוקע מלשיח אבל הצבור אם לא נמנעו אין גוערין בהם ע"כ (ג) : ב **כתב** הרמב"ם זה שתוקע כשהן יושבין תוקע על סדר הברכות וכתב הכלבו י"א שאין דעת הרמב"ם על זה לעכב שזה שתקע הוא שיתקע על הסדר ולא אחר אלא בא לומר שאין להעביר המצוה ממנו כיון שהתחיל בה כדאמרי' מי שהתחיל במצוה אומרים לו גמור : **כתב** הכלבו יש פוסקים דכיון דיחיד אינו שומע התקיעות על סדר הברכות טוב שישמע אותן לפני הברכות ומוכחי האי סברא מהא דאמרי' בירך ואח"כ נתמנה לו שופר משמע שאם נתמנה לו קודם שיברך שתוקע קודם שמברך עכ"ל :

תקצג ברכות של ר"ה וי"ה מעכבות זו את זו וכו' ברייתא בפ"ב דר"ה (לד.) פירוש י"ה של יובל וכתב הר"ן ברכות של ר"ה וי"ה מעכבות זו את זו פירוש לא שיהו הברכות מעכבות את התקיעות או התקיעות מעכבות את הברכות דהא תניא מצוה בתוקעין יותר מן המברכין וכו' ותנן מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע אלא הברכות מעכבות זו את זו והתקיעות מעכבות זו את זו קאמר שאילו יודע א' מן הברכות או יודע א' מן התקיעות ואינו בקי בשאר אינו מברך ואינו תוקע אפי' אותן שבקי בהן א"כ לענין סדרן קאמר שאם הקדים תרועה לתקיעה או זכרונות למלכיות לא יצא עד שיתקע על הסדר ויברך על הסדר עכ"ל וכפירוש ראשון כ' הרא"ש וכך הם דברי רבינו : **וכתב** עוד הר"ן ודאמרינן דתקיעות מעכבות זא"ז ה"מ דתשר"ת לומר שאם אינו יכול לעשות כל הסימן אינו עושה מקצתו וכן תש"ת וכן תר"ת אבל תשר"ת ותש"ת ותר"ת אין מעכבין זא"ז ואם ידע לעשות אחד מהן או שנים עושה ובלבד שיעשה כל הסימן וטעמא דמלתא משום דמתחלה על הספק הם נעשין ואם איתא להאי ליתא להאי ואפשר שאותו שיעשה הוא עיקר עכ"ל וכן משמע מדברי הרא"ש ז"ל :

תקצד יחיד שלא תקע חבירו יכול לתקוע לו וכו' ברייתא בפ"ב דר"ה (לד :) יחיד שלא בירך אין חבירו מברך לו וכתב' הר"ן אין חבירו מברך לו פירוש דאע"ג דקי"ל כל הברכות כולן אע"פ שהוא מוציא כבר הוציאו מכלל זה בברכות דירושלמי ברהמ"ז וק"ש ותפלה וטעמא דתפלה משום דמסתברא שיהא כל אחד מבקש רחמים על עצמו ומיהו ה"מ בשיודע לברך אבל כשאינו יודע חבירו מוציאו כדאמרי' בפרק ג' שאכלו (מה.) א' סופר וא' בור סופר מברך ובור יוצא עכ"ל וכ"כ במרדכי' וכ"כ הגה"מ בספ"ק דר"ה וזה שלא כדברי הרי"ץ גיאת ורב שרירא שכתב רבינו :

תקצה מצוה בתוקעין יותר מבמברכין כיצד שתי עיירות וכו' ברייתא בסוף ר"ה (לד :) : **ומ"ש** אפי' התקיעה ספק והברכה ודאי גז"ש ופי' אע"פ שבאחת יודע בודאי שיש שם מי שיברך להם ט' ברכות ואין שם תוקע ובשניה ספק יש שם תוקע ספק אין שם תוקע הולך לשנייה והטעם מפני שהתקיעה מן התורה והברכות מדברי סופרים : **גרסינן** בירושלמי במקום אחד תוקעין ובמקום אחד מברכין אית תנויי תני הולך לו אצל התוקע אית תנויי תני הולך לו אצל המברך מ"ד הולך לו אצל התוקע כשאינו ביום כדי לתקוע מ"ד הולך לו אצל המברך כשיש ביום כדי לתקוע :

תקצו כתב ר"ע לאחר תפלה מריעין תרועה גדולה וכו' כ"כ התוספות בשמו בפ"ב דר"ה: ומ"ש

ואם שח וכו' שם כתב הרי"ף והרא"ש בשם ריש מתיבתא' דהשח בין תקיעות דמיושב למעומד עבירה היא ויש לגעור בו אלא שאינו חוזר ומברך שמצו' אחת היא וכתב הרא"ש בשם ראבי"ה כ"ל דה"ה השח בין תקיעות דמיושב דאינו חוזר ומברך וכתב עוד בשם הר"י גיאת שאפילו הקהל צריך להזהר שלא להסיח שאין זה מברך לתקוע אלא לשמוע וכך הם דברי רבינו והר"ן תמה על דברי ריש מתיבת' ע"ש :

תקצג ברכות של ר"ה ברייתא' פ' בתרא דר"ה תקיעות וברכות של ר"ה ויה"כ מעכבין זו את זו פי' י"כ של יובל שהוא שוה לר"ה בתקיעות וברכות וכתב במרדכי הארוך משמע דבעידן דליתא בעינן למיעבד התקיעות וקשה דא"כ בהנך דישיבה היאך נפקי וכ"ל דהכי פירושו המברך מלכיו' זכרונות מברך שלשתן או לא יברך כלל וכן תש"ת אם בקי בשלשתן יתקע ואם לאו לא יתקע וכן פירשו כל המפרשים ודלא כדמשמע מפירוש רש"י וכך הם דברי רבינו :

תקצו כתב רב עמרם כו' ורב האי כתב לא מתור' המנהג

דרכי משה

תקצב (א) וכ"כ הרמב"ם והרא"ש ואין אנו נוהגין כן אלא כר"ת וכ"ה במנהגים מהר"א טירנא : (ב) ומהרי"ל כתב דאף לדבר בעניני תפילות לא הוי הפסקה : (ג) וכתב מהרי"ל ואומר כל פעם שתוקעין היום הרת עולם וארשת אפילו בשבת עכ"ל ובמנהגים שא"א ארשת ובכלבו ואומ' היום תאמצנו קודם בספר חיים כו' ובמנהגים ואומר ז' היום כנגד ז' רקיעים עכ"ל :

תקצד (א) וכ"כ רי"ו : **תקצו** (א) ובמנהגים ישני' ובווינא היו נוהגים לתקוע אחר התפלה כל הסדר קשר"ק ג"פ קש"ק ג"פ וקר"ק ג"פ וכן ראיתי בכל המקומות שהייתי וע"ל סי' תקפ"ח כתבתי אם מותר לתקוע ביום ללא צורך : וכ"ה

דרישה

[ג] **יש** לגעו' במי שמשיח כו' הרז"ה והר"ן תמהו על זה דא"כ גם המברך המוציא או על ביעור חמץ אסור לו לדבר עד שיגמור סעודתו או ביעורו וכתב הר"ן והנכון למנוע התוקע מלשיח אבל הציבור אם לא נמנעו אין גוערין בהן ע"כ :

סי' תקצה [ה] **אפילו** התקיע' ספק כו' פי' ב"י אע"פ שבאח' יש שם ודאי מי שיברך לו ובשנייה ספק אם יש שם תוקע ספק אין שם תוקע כו' ורש"י פי' בגמרא ז"ל ודאי שאם ילך אצל המברכי' ימצא שם עשרה ויתפלל שליח צבור להוציא רבים י"ח ואם ילך אצל התוקעי' שמא כבר עמדו והלכו לבתיהם נמצא שהיה ספק עכ"ל משמע דוק' ספק כזה שיש כאן ודאי לד דאורייתא שהרי ודאי היו שם תוקעין אבל אי ספק לו לגמרי אם יש שם תוקעין אי לא נמצא דמעולם לא היה כאן דין דאורייתא ודאי ס"ל דהולכין אל מקום הברכות ומשמע ל' רבינו דהאי אפילו התקיעה ספק קאי אמ"ש לעיל באחת תוקעין כו' ואפשר דלדעת ב"י דמה שפי' שם רש"י שהספק אם גמרו תקיעותן אי לא היינו משום דל' הגמרא שם וז"ל ד' ל"ד ע"ב מאלי בתוקעין כו' כיצד ב' עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין הולכין למקום שתוקעין כו' ופריך פשיטא הא דאורייתא הא דרבנן לא צריכא דאע"ג דהא ודאי והא ספק וא"כ לרש"י באחת תוקעין ואיך אמר הוא ספק לכן פי' שבאחת הוא שתוקעין אך שהספק הוא אם לא הלכו כבר עם השופר אבל ל"ד הוא וה"ה ספק כזה דנסתפק אם יש שם מי שיודע לתקוע :

כאילו

פרישה

סי' תקצג (א) **אם** הוא בקי בתקיעה כו' כתב הר"ן דדוקא בסי' של תשר"ת לומר שאם אינו יכול לעשות כל הסימן אינו עושה מקצתו וכן תש"ת ותר"ת אבל סדר תשר"ת ותר"ת אין מעכב זה את זה ואם ידע לעשות אחד מהם או שנים עושה ובלבד שיעשה כל הסימן וטעמא דמילתא דאם איתא להאי ליתא להאי ומתחלה על הספק הם נעשים ואפשר שאותו שיעשה הוא עיקר עכ"ל . ויש לדקדק בדברים אם יכול לעשות סימן אחד או שנים היאך לא יעשה השלישי ונלע"ד דר"ל אפי' למד דצריך לעשות כל הסימן בנשימה אחת וזהו דעת רבי יהודה בגמ' ואם כן אע"פ שיכול לעשות סימן תש"ת ותר"ת אינו יכול לעשות סימן תשר"ת בנשימה אחת וא"כ מי שאינו יכול לעשות סימן תשר"ת בנשימה אחת כדעת הרא"ש שס"ל שצריך לעשותו בנשימה א' ע"ז אמר דאפ"ה אין מעכבין זא"ז :

וכי

חדושי הגהות

תקצב א ול"נ דטעמו דריש מתיבתא משום דחשיב ליה כמצוה אחריתא מה שתוקעים מעומד אע"פ שהכל מצות תקיעה הוא מ"מ הוי כשח בין תפילין לתפילין דמייתי מיניה ראיה דהוי נמי מצוה א' מ"מ הואיל וחלוקה המצוה לב' תפילין אסור לדבר ביניהם ה"ה בנדון זה שחלוק נמי לב' מצות וא"כ לא דמי לבדיקת חמץ שאין הפסק בין המצוה וה"ה נמי הכא כל שהתחיל בתקיעות דמעומד שיכול לדבר בהן אע"פ שלא גמרן אלא קודם שהתחיל בתקיעות דמעומד לא ידבר משום דהוי כמדבר בין הברכה לתחלת עשיית המצוה דלכ"ע הוי הפסק (מהרל"ח) : ב כבר הזכיר כל זה הרב"י לעיל בסימן זה :

הלשון

טור

מנהג אנו עושין אלא מכי אתא ר' יצחק ואמר (א) מכי מסיים ש"צ תקיעת' (ב) ביבנה לא שמע איניש אודניה (ג) מקל תקיעתא למדנו שיחידים היו רגילין לתקוע אחר התפלה ואם אין עושין כן אין עיכוב בדבר שכבר יצא ידי חובתו ואחר שגמר ש"צ התפלה אומר קדיש ונפטרין לבתיהם לשלום :

תקצז ואוכלין ושותין ושמחין ואין להתענות בו כלל ורב נטרונאי ז"ל כתב ביום א' של ר"ה א"א לישב בו בתענית משום דמדאורייתא הוא אבל בי"ט שני ושבת לית בהו קושיא משום די' ימים אינון משונין מכל ימות השנה לפיכך נהגו רבותינו לישב בהן בתענית בין בחול בין בשבת וכתב א"א ז"ל דבריו תמוהין שאוסר להתענות בי"ט ראשון של ר"ה והתיר להתענות בשבת ונראין דברי רבינו האיי שכתב להתענות בי"ט שני של ר"ה אנו רואין שיפה הוא שלא להתענות שכך אמרו פרנסי ישראל הראשונים לישראל לכו אכלו מעדנים ושתו ממתקים וכן בשבת שובה אין אנו רואין שיתענה האדם שהרי תשעה באב שהוא תענית חמור לא רצו לקבוע בשבת וכ"כ הרי"ץ גיאת שאין להתענות די' ימי תשובה איקרו ימי צום לא איקרו וכן יראה מהמדרש שהבאתי למעלה כי מי גוי גדול וכו' ואיתא הכי בירושלמי בר"ה מתריעין ולא מתענין :

תקצח מנחה אומר ש"צ תהלה לדוד ואומר סדר קדושה וקדיש ומתפללין כמו ביוצר ואם חל בשבת כתב ר"ע שאומרין צו"צ כמו בשבת דעלמא דכיון שהוא יום דין אומרין צו"צ משום צדוק הדין ושראוי לאומרו ביום דין :

תקצט ערבית מתפללין כמו בליל ראשון ואם חל בשבת כתב אבי"ה שאלתי לרבותי אם יש לומר ותודיענו מפני שאומרים בו וחגיגת הרגל וראש השנה אינו לא חג ולא רגל והשיבוני דאעפ"כ אומרים ותודיענו כי היכי דאמרינן במו"ט בהבדלה בין יום השביעי לששת ימי המעשה דאמרינן סדר הבדלות הוא מונה הכא נמי סדר התיקון הוא אומר :

תר ביצה שנולדה בי"ט הראשון של ר"ה או שום ד"א שנתלש בו מן המחובר אסור גם בשני אע"ג דבשאר י"ט מותר בשני הכא אסור דתרווייהו חשיבי כחדא קדושתא ולענין זמן בליל י"ט ב' על הקידוש וביום השני על השופר כתב רש"י בתשובה

בית יוסף

ומ"ש אלא מכי אתא רבי יצחק ואמר מכי מסיים ש"ץ תקיעתא ביבנה לא שמע איניש אודניה מקל תקיעתא בר"פ בתרא דר"ה (ל.) :

תקצז ואוכלין ושותין ושמחין ואין להתענות בו כלל ורב נטרונאי כתב ביום ראשון של ראש השנה אי אפשר לישב בו בתענית וכו' עד וכן יראה מהמדרש הכל בפסקי הרא"ש בסוף מסכת ר"ה ובמרדכי בתחלתו ובהגה"מ פ"א והמדרש הזה הוא אותו שכתב רבי' בסי' תקפ"א והמרדכי בפ"ק דר"ה כ' בשם רב נחשון כמה ראיות לאסור להתענות בר"ה :

ומ"ש ואיתא נמי בירושלמי בר"ה מתריעין ולא מתענין הוא בפ"ג דתעניות והביאו הרא"ש בשלהי ר"ה בתשובת מר שלום על אם אומרים בר"ה מועדים לשמחה והמרדכי כ' ג"כ בפ"ק דר"ה : מצאתי כ' בשם ספר אגודה אמנם האוכלים בר"ה לא יאכלו כל שבען למען לא יקילו ראשם ותהיה יראת ה' על פניהם (א) : **כתב** הכלבו בסי' ס"ט בשם הר"מ שמי שהתחי' להתענות בשני י"ט של ר"ה א"צ להתענות לעולם ע"כ ומ"מ נ"ל שצריך התרה כמו בשאר נדרים ולא דמי לנודר בשבת או בי"ט מאחר שיש אומרים שצריך להתענות בר"ה והאגור כתב מצאתי כתוב שיש מקומות שקבלה בידיהם שכל מי שרגיל להתענות בר"ה ומשנה רגילותו שהרגיל ואינו מתענה אינו משלים שנתו (ב) : **כתב** הגהמ"י בפ"א יש לנו קבלה מקדמונינו שהמתענה פעם א' בר"ה תענית חלום יתענה כל ימיו בר"ה שני הימים וכן נהג הר"מ ע"י שהתענה פעם א' בר"ה תענית חלום התענה כל ימיו אבל בלאו הכי אמר גם הוא כרבותינו הנזכרים שאין להתענות וכ"כ האגו' וז"ל ראיתי בספר אגודה שקבלה שכל מי שמתענה פ"א תענית חלום בר"ה שצריך שיתענה כל ימיו ואם לאו יסתכן מאחר שהראוהו פעם אחת בר"ה סי' רע כ' בתה"ד סי' רע"ח שגדול א' נסתפק אם דברים אלו אמורי' דוקא במתענה ביום א' אבל במתענה ביום שני לא או דלמא ה"ה למתענה ביום שני ועוד נסתפק המתענה בכה"ג אי צריך למיתב תענית לתעניתיה והשיב לו רבו שראה בנערותו בני אדם שהתענו פעם א' ביום שני דר"ה ע"י חלום והורו להם גדולים להתענות כל ימיהם יום ב' דר"ה דוקא וגם ראה הרבה ב"א שהיו מתענין ב' ימים של ר"ה ע"י שהתענו פעם א' ביום ראשון בשביל חלום כאשר הורו להם הגדולים להתענות אפילו כשחל ר"ה בשבת וכל אלו לא ישבו תענית לתעניתא ונראה היה לי משום דאיכא כמה רבוותא דס"ל דמצוה להתענות בכל ר"ה וא"כ אפי' להכי דסברי דמצוה לאכול בכה"ג מודה דלית כאן דררא דביטול עונג שבת וי"ט הואיל ומן השמים הראוהו דתענית חביבה בשמים בר"ה וכתב דמטעם זה המתענה בב' משום חלום א"צ להתענות רק בשני ולא בראשון מדלא הראוהו לו בראשון (ג) :

תקצח מנחה אומר ש"ץ תהלה לדוד ואומר סדר קדושה וכו' : **ואם** חל בשבת כתב ר"ע שאומרים צדקתך וכו' כתב הר"ן בפרק בתרא דר"ה שדבר זה מחלוקת בין הגאונים ובסוף דבריו כתב ומנהגינו שלא לאמרו · והכלבו כתב בשם רב האיי שאומרים אותו שהרי אנו אומרים ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה ומנהג יפה הוא ומנהג כרבונא שלא לאמרו לפי שהוא ר"ח ע"כ (א) ומנהג בני ספרד לאומרו ע"פ מ"ש רבי' בשם ר"ע ונתן טעם נכון לדבר :

תקצט ערבית מתפללין כמו בליל א' ואם חל להיות בשבת כ' אבי"ה שאלתי לרבותי אם י"ל ותודיענו וכו' הכל בפסקי הרא"ש פרק בתרא דראש השנה :

תר ביצה שנולדה בי"ט ראשון של ר"ה או שום דבר אחר וכו' בריש ביצה (ד:) איתמר ב' י"ט של ר"ה רב ושמואל דאמרי תרווייהו נולדה בזה אסורה בזה דתנן בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום פ"א נשתהו העדים לבא ונתקלקלו הלוים בשיר התקינו שלא יהו מקבלים את העדים אלא עד המנחה ואם באו מן המנחה ולמעלה נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש ופירש"י אסורה בזה שהם ודאי חק קבוע להיות כיום ארוך מדרבנן שמתחלה לא מחמת ספק התחילו לעשות : כל היום · ל' של אלול ומבערב היו אסורים במלאכה שמא יתקדש החדש למחר ונמצא שהלילה הזה י"ט וכן כל היום מצפין לעדות רואי הלבנה אולי יבואו וכל שעה שבאים עד שתחשך היו מקבלים עדותן ומקדשין החדש בו ביום : ונתקלקלו הלוים בשיר · תמיד של בין הערבים שאמרו בו שירה של חול שהיו סבורים שלא יבואו עוד והיום חול וכשבאו נמצא שהוא קודש : עד המנחה · עד הקרבת תמיד של בין הערבים אבל לאחר מכאן אותו היום הרי הוא מעובר ומונין מיום המחרת לי"כ וסוכות ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה אע"פ שאין מונין למועדות מהיום לא מזלזלין בהאי ל' אלא גומרין אותו באיסורו כאשר הוזהרו עד המנחה ממלאכה כן נוהגים וגומרין אותו בקדושתו אלמא תחלת עשיית שני ימי' לר"ה בב"ד היה ולא מספק שהרי ודאי שי"ט למחר אעפ"כ תקנו לעשותו ש"מ חק חכמים ומותם היה לעשותם בבאו עדים אחר המנחה והרחוקים יש עליהם לעשות בכל השנה שמא יבואו עדים אחר המנחה והרי קדושתם אחד ואין כאן לומר ממ"ג חד מינייהו חול דשמא אין כאן חול אלא שניהם קודש ואע"ג דמשחרב בית המקדש התקין ריב"ז שיהו מקבלין עדות החדש כל היום הא אסיק רבא דאף מתקנת ריב"ז ואילך ביצה אסורה משום דמי לא מודה ריב"ז שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש ופירש"י מי לא מודה וכו' אע"ג דתקן לקבל עדות החדש כל היום להיות מונין למועדות מן הראשון ואפילו אם באו עדים לאחר המנחה אבל מלעשות י"ט שני לא נעקרה תקנה ראשונה ממקומה : **ולענין** זמן בליל י"ט שני על הקידוש וביום ב' על השופר כתב רש"י בתשובה רבותי אומרים שא"א זמן וכו' כל זה כתב הרא"ש בסוף מסכת ר"ה ובהגה"מ פכ"ט מה' שבת ובסוף דבריהם כתבו הגהות שהר"מ הי' מברך זמן גם בי"ט שני וכדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא מכוין שיהיה לו בכל השנים מלבוש חדש או

ב"ח

המנהג כו' פי' לא מתורת מנהג אנו עושין כדי שנאמר דכיון שנהגו כן הכל ודאי מנהג אבותינו תורה וא"כ יש עכוב בדבר כגון אם טעה יחזור לראש אלא מכי אתא רב יצחק כו' דמשם למדת שיחידים היו רגילים לתקוע אחר התפלה ואין שייך מנהג במה שעשו היחידים מעצמן ולפיכך אם אין עושין כן אין עיכוב בדבר ונראה דאף להמחמירין שהביא הערוך ונתן טעם כנגד מאה פעיות כו' אין זה חיוב ואין עיכוב בדבר :

תקצז ואוכלין וכו' עד סוף הסימן בפסקי הרא"ש סוף ר"ה וכן המנהג ובמרדכי הארוך הובאו כמה תשובות שלא להתענות ודחה הראיות שמביאים להתענות :

ומ"ש הרא"ש ודבריו תמוהין כו' נראה בעיני לייסב די"ט ראשון דר"ה דאורייו' דכתב בתורה ושמחת בחגיך ור"ה אקרו חג ואר"י הוקשו כל המועדות זה לזה אבל בשבת אינו כתוב רק לשמרו ואינו נקרא חג ואינו כלול עם שאר המועדים עד שנאמר דהוקש להם ומה שאין אנו מתענין בו הוא מדרבנן לבד לפיכך בשבת שובה כיון דמשונה הוא מתענין בו ואף על פי דכתיב וקרא' לשבת עונג ודברי קבלה כד"ת מ"מ כיון דלא כתיב ביה בפי' שמחה איכא למימר דהיינו עונג דידיה דיתיב בתענית ומזה הטעם יש סוברים לחלק בדין תענית חלום דבשבת מתענין ובי"ט אין מתענין כמו שכתוב במהרי"ל סוף הלכות י"ט אף דלא קי"ל הכי לענין תענית חלום מ"מ יש ללמוד ממנו לחלק בסברא זו בין י"ט ראשון דר"ה לשבת שובה וק"ל כתוב באגודה האוכלים בר"ה לא יאכלו כל שבעם למען לא יקלו ראשם ותהיה יראת ה' על פניהם והרב מהר"ש לוריא כתב שקיבל מזקנו שלא אכל דגים בר"ס כדי למעט תאות האנושי במקלת דבר המסויים ויזכור יום הדין ולא יבא לידי קלות ראש ע"כ : כתב בספר אבן שועב בשם הרמב"ן ז"ל כי בתקיעת שופר יש רמז לדין כמו עורו ישנים מתרדומתכם ר"ל כי השעה צריכה הערה כמו שנאמר אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו מכאן כתוב בירושלמי שאסור לאדם לישן בר"ה כדאמר התם איך בר נש דדמיך בריש שתא ועוסקים בדיניה ועוד י"ל כי הוא מורה עצלות כדכתיב מה לך נרדם וגו' עכ"ל ומהר"ס היה רגיל לישן כמו בשאר י"ט תשב"ץ מצאתי כ"כ בהגהות דמהר"ש לוריא · ולענין זמן בליל י"ט שני וכו' והגאונים כתבו שאין לומר זמן בשני לא בקידוש ולא בשופר כ"כ הרא"ש והג"ה מיימונית פכ"ט מה' שבת ורבינו ירוחם כ"ו ח"א בשם הגאונים אבל בהגהת מיימונית פ"ג דה' שופר כתב דאפילו החולקים על רש"י היינו דוקא בקידוש אבל בתקיעה מודו דהיום אין יוצאין בתקיעה של אתמול ולא אמרי' יומא אריכת' הוא וה"ה נמי בברכ' התקיעה ע"כ ואפשר דעל החולקים על רש"י בזמנו קאמר לא על הגאונים הקדומים לו דהא ודאי תופסים דאין לומר זמן כל עיקר ביום שני מיהו באגור בהעתקתו לשון רבינו כתב והגאונים כתבו שאין לומר זמן בשני אלא בקידוש ולא בשופר גם במסקנתו כתב מנהג בעלי הנפש מאשכנז דעל הקדוש אומר זמן אפילו לא השיג פרי חדש ובשופר אין מברכין זמן וזה ממש הפך ממ"ש בהג"ה מיימונית דעל הקידוש אין לומר ועל התקיעה יש לומר ואפשר לומר לדעת הגאונים שהביא האגור דסברתן דכיון דאנן בקיאין בקביעא דירחא וי"ט שני אינו אלא דרבנן אתי זמן דרבנן שעל הקידוש ומפיק זמן דשופר דהוא נמי מדרבנן ביום שני אבל ביום ראשון דשופר מדאורייתא הוא לא אתי זמן דרבנן שעל הקדוש דאף ביום ראשון אינו אלא מדרבנן כדאיתא במרדכי הארוך סוף סוכה בשם הגאונים וכמ"ש למעלה בסימן תקפ"ה ומפיק זמן דשופר דאורייתא :

ומ"ש

דרכי משה

תקצז (א) וכ"ה בכל בו : (ב) ובמנהגים שלו כתב כדברי הכלבו : (ג) (מצאתי הג"ה במנהגים המתענה בר"ה אצ"ל עננו דומיא דיה"כ שהוא יום הדין בשם ר"י חסיד ז"ל עכ"ל) : **תקצח** (א) וכ"ה במנהגים שלנו שלא לאומרו לא ביה"כ ולא בר"ה שחל בשבת וכן אנו נוהגים :

וכן

פרישה

סי' תקצו (א) **מכי** מסיים ש"ץ תקיעת' ר"ל התוקע דהוא נמי מיקרי ש"ץ ור"ל מכי סיים התוקע של' קולות שבסדר הברכות אז מתפללין היחידים א"נ ש"ץ ממש ור"ל מכי סיים סדר תקיעות : (ב) **ביבנה** כו' אפשר דמש"ה נקט יבנה שפם היו נזהרין בו' טפי שסנהדרין גלו לשם כדאיתא פרק בתרא דר"ה ושם היו תוקעין אליבא דכ"ע אפילו בשבת : (ג) **מקל** תקיעת' תרועה מיקרי גם כן ע"ש התוקע בל"א בלאזין :

כאילו

בתשובה רבותי אומרין שא"א זמן אלא בראשון דקדושה אחת הן וכחד יומא אריכא דמי אבל אני אומר שצ"ל זמן וכן נוהגין במקומינו ובכל המקומות שעברתי ואין חילוק בין י"ט של ר"ה לשאר י"ט של גליות אלא לענין ביצה ומחובר לאסור של זה בזה וטעמא משום דאף בזמן ב"ד פעמים היו עושין ב' ימים אע"פ שלא הי' שם ספק שיום ב' היה עיקר י"ט והיו גומרין יום א' בקדושה שלא יזלזלו בו לשנה הבאה אבל לענין זמן ממ"נ אי ספק הוא אומר זמן ואי אמנהגא דב"ד סמכינן שהיו נוהגין היום קודש ולמחר קודש אומרים זמן דהא מיום ב' היו מונין תיקון המועדות והוא עיקר ר"ה וצ"ל בו זמן וכן הלכה וכ"כ רשב"ם בשם זקינו רש"י וכתב דמסתבר טעמיה וכן דעת בעל העיטור והגאונים כתבו שאין לומר זמן בב' לא בקידוש ולא בשופר וכתב א"א ז"ל וטוב שיקח אדם פרי חדש ויניחנה לפניו ויברך שהחיינו ויהא דעתו גם על הפרי ויצא ידי ספק וכן היה נוהג הר"מ מרוטנבור"ק ע"כ ונ"ל שאם חל יום ראשון בשבת דלכ"ע י"ל זמן בשופר ביום שני כיון שלא תקעו בראשון:

תרא **בשני** מתפללין ותוקעין כמו בא' וקורין בפרשת וירא אליו מן והאלהים נסה את אברהם עד סוף סדרא ומפטיר קורא כמו אתמול ומפטיר בירמיה כה אמר ה' מצא חן במדבר עד הבן יקיר לי אפרים ובמוצאי ר"ה מבדילין כמו במ"ש אלא שאין מברכין על הבשמים ועל האש:

תרב **למחרתו** מתענין ומתפללין תפלת תענית והוא צום השביעי האמור בפסוק ובהל' תענית פירשתיו ובכל הימים שבין ר"ה ליוה"כ מרבין בתפלות ובתחנונים כמ"ש למעלה ומוסיפין באבות זכרנו ובגבורות מי כמוך ובהודאה וכתוב לחיים ובשים שלום בספר חיים ובאשכנז נוהגין לומר בוקר וערב אחר סיום שמ"ע א"מ על אלפא ביתא וכ"כ ר"ע והיחידים מתענין בהן חוץ מבשבת שאין להתענות בו כלל ונוהגין בספרד שגם בשבת מרבין לומר סליחות ותחנונים ואני תמיה על מנהגם שהרי אין מריעין בשבת ואיכא מ"ד הרעה בפה פי' לומר העניות והם אומרים עניות ותחנונים ובאשכנז אין נוהגין כן:

תרג **ירושלמי** ר"ח מפקיד לרב אי את יכול למיכל כולי שתא בטהרה אכול ואי לא אכול ז' ימים בשתא וכתב אבי"ה קבלתי אלו הם שבעה ימים שבין ר"ה ליוה"כ ע"כ וקורא אותן ז' ימים לפי שבר"ה לא היה צריך להזהר לאכול בטהרה

ומ"ש רש"י אבל לענין זמן ממ"כ וכו' עד דהא מיום השני היו מונין איכא למידק דהא אמר התם פ"ק דביצה משחרב בית המקדש התקין ר"י ב"ז שהיו מקבלין עדות החדש כל היום וקאמר תו מי לא מודה ריב"ז שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש ופירש"י ודאי מונין למועדים מן הראשון אפילו באו עדים לאחר מנחה אלא מלעשות י"ט שני לא נעקרה תקנ' הראשונה ממקומה ואם כן לפי זה למה יאמרו זמן בשני אי אמנהגא דב"ד סמכינן שהרי מונין מן הראשון והוא עיקר ר"ה ואין שם ספק כדפי' רש"י גופיה וצריך לומר דלפירש"י דהתם קשה דמכ"ל לתלמודא הך מילתא דמי לא מודה ריב"ז כו' דילמא כיון שהתקין שיהיו מקבלין כל היום א"כ י"ט שני לגמרי אינו קודש והרחוקי' העושים ב' ימים מספק היו עושין וב' קדושות הם והתו' הקשו כן ופירשו לדעת רש"י דהכי קאמר מי לא מודה ריב"ז כו' כגון קודם חורבן דהוי קדושה אחת ואם כן גם לאחר החורבן כמי כשהיו עושין ב' ימים כמו קודם החורבן הם קדוש' אחת ע"כ ועל פי זה הם גם דברי רש"י שכתב ממ"כ שאם תאמר דכיון דהתקין שיהיו מקבלין כל היום אם כן שני לגמרי אינו קדש והרחוקים שעושין ב' ימים מספק הוא וב' קדושות וכמו שהקשו התוס' א"כ שפיר יש לומר זמן בשני ואם נאמר דאמנהגא דב"ד סומכין והם היו נוהגין קודם חורבן לעשות ב' ימים קודם מחמת התקנה שלא יהיו מקבלין עדות החדש אלא עד המנחה ואז הוה יום שני עיקר וממנו מונין המועדות וא"כ גם לאחר החורבן כמי הוה כמו קודם חורבן כמו שפי' התו' לדעת רש"י וצריך לומר בו זמן ודו"ק כנ"ל וכיוצא מצאתי בספר תשב"ץ שוב מצאתי להריב"ש ז"ל בתשובה שלו סימן תק"כ האריך ע"ז ע"ש:

תרא בשני מתפללין ותוקעין כמו בראשון כו' זה פשוט וכבר נתבאר דאם חל ר"ה בשבת דאומרין זכרון תרועה ובהגהת מנהגים כתו' עוד מצאתי בספר ישן בשבת אומר בפסוקי מוסף במקום ובחדש השביעי פסוק אח' האמו' בפרש' אמור דבר אל בני ישראל לאמור בחדש השביעי באחד לחדש וכו' עד אשה לה' ואומר ונאמר ועשיתם עולה לריח ניחוח כו' עד תמימי' כמ"ש בפ' פנחס ומסתברא כך לפי שיש בפסוק שבאמור זכרון תרועה ולא יום תרועה עכ"ל וכמדומה שלא נהגו כן וכן נראה עיקר שהרי ד"ת יום תרוע' הוא אף בשבת:

תרב למחרתו כו' שפשיטא שיאכל בטהרה שחייב אדם לטהר עצמו ברגל כו' אף ע"ג דלקמן בסוף סי' תר"ו כתב בשם הרא"ש דהיא דר' יצחק היינו לטהר עצמו מכל טומאות ואף מטומאת מת להזות עליו ג' וז' והאידנא אין לנו טהרה כו' אין זה דחייה אלא כדי שלא לברך על הטבילה אבל מ"מ למדנו מדברי יצחק דכיון שחייב אדם לטהר עצמו ברגל אם כן מאי דאפשר לו לטהר צריך הוא לעשות ואף על גב דלא אפשר ליה לטהר עצמו בכל דבר לא משום זה נפטר במאי דאפשר וק"ל ומשום הכי יראה דאף בערב ר"ה השנה יש לטבול משום קרי כדי לטהר עצמו במאי דאפשר:

תני

או יין חדש שיקדש עליו כדי שיאמר זמן בלא"ה וגם המרדכי כתב שם שהר"מ היה רגיל שלא לשתות יין חדש עד ליל שני של ר"ה ואומר זמן ודין ברכת שהחיינו על יין חדש נתבאר בסימן רכ"ה וכתב הגהמ"י בשם רבינו שמחה דאפי' החולקים על רש"י ה"מ בקידוש אבל בתקיעה מודו וכן הנהיג הר"ם ע"כ (א) והעולם נוהגין לחזר אחר פרי חדש כדי לברך עליו זמן בקידוש אבל בשופר אין מברכין זמן כלל בשני אא"כ חל י"ט א' בשבת כדלקמן בסמוך: **וכתב** האגור מנהג בעלי נפש מאשכנז אם אין משיג פרי חדש אעפ"כ מברך זמן ע"כ וז"ל הרשב"א בתשובה בר"ה כמי אומר זמן אע"ג דקדושה אחת הם וכיומא אריכתא דמו מכל מקום אף הוא מן הדין אין עושין ומספיקא דשמא יבואו מן המנחה ולמעלה עושין שני ימים וכן נהגו במקומותינו אנחנו ואבותינו עכ"ל: **ונ"ל** שאם חל יום א' בשבת דלכ"ע י"ל זמן בשופר ביום שני וכו' פשוט הוא וכך כתב הגהמ"י והאגור כתב שמנהג בעלי נפש מאשכנז כשחל י"ט ראשון בשבת מברכין בשופר בי"ט ב' זמן בלחש ע"כ . ונראה שטעמם כדי שלא יתחלף להם בחל להיות יום א' בחול והעולם אין חוששין לכך אלא כשחל יום א' בשבת מברכין זמן בב' בשופר בקול רם והכי עדיף טפי כדי שיצאו כל הקהל י"ח ברכת זמן ולאיחלופי לא חיישינן: **שיורי** פתילה בשמן ולפידים שכבו בי"ט א' של ר"ה אם מותר להדליקם בשני נתבאר בסי' תק"א ותקי"ד:

תרא ובשני מתפללין ותוקעין כמו בראשון רבינו סתם דבריו כאן וסמך על מ"ש בסי' שקודם זה בברכת זמן בשופר ביום שני וכבר כתבתי שם שמנהג העולם שלא לברך זמן בשופר ביום שני כלל אא"כ חל יום ראשון להיות בשבת: **ומ"ש** וקורין בפ' וירא מן והאלהים נסה וכו' ומפטיר מצא חן עד הבן יקיר לי אפרים בפ' בני העיר (לא .) ופירש הר"ן שקורין בעקידת יצחק כדי להזכיר ענין עקידת יצחק ואילו שבשביל כן תוקעין בשופר של איל ומפטירין הבן יקיר מפני שחובת היום להזכיר זכרונות וכתיב בההוא קרא זכור אזכרנו: **גרסינן** בפ"ק דביצה (ה:) אמר רבה מתקנת רבי יוחנן בן זכאי ואילך ביצה מותרת בי"ט שני של ר"ה דתנן משחרב בה"מ התקין ריב"ז שיהיו מקבלין עדות החדש כל היום א"ל אביי והא רב ושמואל דאמרי תרוויהו ביצה אסורה ופריק ל"ק הא לן והא להו ואסיקנא רבא אמר אף מתקנת ריב"ז ואילך ביצה אסורה מי לא מודה ריב"ז שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש אלמא קדושה אחת היא וביצה אסורה בתרוויהו וכתב הרי"ף ושמעינן מינה דבני א"י צריכים למיעבד שני י"ט של ר"ה וכתב הרא"ש שרבינו אפרים תלמידו נחלק עליו וכו' דה"מ בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה אבל עכשיו שאנו סומכים על סוד העיבור חזר כל א"י להיות בית הועד שאין להם ספק בקדושת היום ואין להם לשמור אלא יום ראשון וכתב בעל המאור כדברי רבי' אפרים ועוד כתב שכן נהגו בא"י כל הדורות שהיו לפנינו עד עתה חדשים מקרוב באו לשם מחכמי פרובינצא והנהיגו' לעשות שני י"ט בר"ה ע"פ הלכות הרי"ף והביא ראיה שלא היו עושים מתחלה אלא יום אחד משאלה ששאל רבינו נסים גאון את רב האיי גאון ז"ל וכ"ל כדברי הרי"ף דמדביצה אסורה צריכים גם לעשות ב' ימים דר"ה דחד טעמא לתרווייהו דכלום אסר רבא ביצה אלא משום דאם באו עדים מן המנחה ולמעלה סמוך לחשיכה שלא היה שהות ביום לקבל עדותן משלימין אותו היום קדש ולמחר מקבלין עדותן ועושין אותו היום קודש והוי קדושה אריכתא ומטעם זה אנו צריכין לעשות שני ימים וא"ת כיון דבקיאינן בסוד העיבור לעולם לא יארע לנו דבר זה שנצטרך לעשות שני י"ט ר"ה כי אנו בקיאים בסוד העיבור וקובעים ר"ה ע"פ החשבון ביום שהעדים ראויים לבא א"כ מהאי טעמא תהא ביצה מותרת אלא ודאי מדאסר רבא ביצה לבני דורו שהיו בקיאים בסוד העיבור אלמא טעמא דידיה מדביצה אסורה בזמן שמקדשין ע"פ הראיה מטעמא דקאמר גם בזמן שאין מקדשין נמי אסורה כדאמרי' בשני י"ט של גליות הזהרו במנהג אבותיכם דלמא גזרי עו"ג שמדא ואתי לקלקולי וזה הטעם עצמו שייך למימר בשני י"ט של ר"ה בא"י עכ"ל והרמב"ם בפ"א מהל' קידוש החדש ובפ"א מהל' י"ט כתב כדברי הרי"ף וכתב ה"ה יש חולקין ודברי ההלכות ורבי' עיקר וכן נוהגין היום אף בא"י לעשות ב' ימים ר"ה עכ"ל: **ובמוצאי** ראש השנה מבדילין כמו במוצאי שבת פירוש מבדילין בין בתפלה בין על הכוס אלא שאין מברכין על הבשמים ועל האש וכבר נתבאר זה בסי' תצ"א:

תרב למחרתו מתענין ומתפללין תפלת תענית וכו': **ובכל** הימים שבין ר"ה לי"ה מרבין בתפלות ובתחנונים כמ"ש למעלה בסי' תקפ"א: **כתב** הרוקח מתענין לבד מעי"ה ונופלים על פניהם לתחנה לבד מעי"ה ואומר ג"פ וידוי בשחר לבד מעי"ה שאומר בהשכמה פ"א (א) וכתב עוד בסי' רי"ג נופלין ע"פ בתחנה לבד מעי"כ בהשכמה: **ונוהגים** בספרד שגם בשבת מרבין לומר סליחות ותחנונים ואני תמיה על מנהגם שהרי אין מריעין בשבת נראה ליתן טעם למנהגם שהם סוברים דהלכה כמ"ד מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה אויבים או שטפה נהר לפי שהוא דבר נחוץ וכמו שפסק הרמב"ם וכתבו רבינו בסי' תקע"ו וכיון דבעשרת ימי תשובה התפלה נשמעת יותר מבימים אחרים וגם באותן הימים האדם מוכן להיות נגמר דינו בי"ה אין לך דבר נחוץ יותר מזה ומ"מ עכשיו אין העולם נהוג לומר סליחות ותחנונים בשבת זה כלל:

תרג ירושלמי ר' חייא מפקיד לרב וכו' בפ"ק דשבת גמרא לא יאכל הזב עם הזבה: **ומ"ש** בשם אבי"ה עד סוף הסימן הם דברי הרא"ש בסוף מסכת ר"ה ודברי המרדכי בתחלתה ובתשב"ץ סי' ק"פ: וכתב בתשב"ץ על דברי אבי"ה וה"ר שמואל מבונבורק אומר דלא דק דדוקא חולין בטהרה דלית בהו איסור טוב הוא לטהר עצמו אבל פת של עו"ג דמשום איסורא הוא אי נהוג בהני י' יומין בכוליה שתא נמי לא מצי אכיל ע"כ. ואין זו טענה דכיון דאין איסורו ברור אלא תלוי במנהג מאחר שבשעה שהוא נזהר מלאכלו אין בדעתו ליזהר כ"א באותן הימים בלבד פשיטא שלא נאסר בשאר ימות השנה:

תני

דרכי משה

תר (א) וכן אנו נוהגין לברך זמן על השופר ב' ימים ועל הקידוש מחזירין אחר פרי חדש מיהו אם אין להם פרי חדש מברכין זמן בלא"ה וכ"כ האגור דכן נוהגין בעלי נפש שבאשכנז ובי"י כתב מנהג אחר ומה שאנו נוהגים כתבתי וכ"כ הרשב"א בתשובה לומר זמן וכ"כ במנהגים שלנו וכתבו ואם יש לו תירוש חדש יקדש על היין ישן וכשיגיע לשהחיינו יטול כוס של תירוש בידו:

תרב (א) כ' במנהגים אם חל מילה בין ר"ה לי"כ א"א תחנון אבל אומרים אא"א ולמנצח מצאתי במנהגים ישנים ואומר א"מ וכתב מהרי"ל ומי שנתחייב שבועה בימים נוראים אין משביעין אותו עד לאחר י"כ ואין נותנין שבועה בב"ה אחר שום דבר עד לאחר י"כ וע"ל סי' תכ"ו דאין מקדשין הלבנה עד אחר י"כ כתב מהרי"ל א"א א"מ במנחה של ע"ש שובה וא"א צו"ן בשבת זו משום דכתיב משפטיך תהום רבה ואנו מבקשים שאל יבא במשפט עמנו והמנהג שאומרים אותו וצריך כל אדם לחפש בדרכיו אולי עבר עבירה או ספק עבירה הצריכה יותר כפרה מוודאי עבירה כמ"ש הר"ר יונה ריש ברכות והכלבו והטעם שעל עבירה וודאית מתחרט עליה ועושה תשובה אבל על ספק עושה סברות של היתר ואינו מתחרט ע"כ הספק חמור לכן היו מביאים חטאת בדנקא ואשם שבא על הספק בב' כספים ולכן צריך כל אדם להסתלק מן הספק:

והמרדכי

בטהרה שפשיטא שיאכל בטהרה שחייב אדם לטהר עצמו ברגל ולא נשאר עדיין אלא ז' ימי חול (א) שהוצרך להזהירו עליהן וע"כ נוהגין באשכנז שאף מי שאינו נזהר מפת של עו"ג בעשי"ת הוא נזהר:

הלכות יום הכפורים

תרד **תני** רב חייא בר רב מדיפתי ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש וכי בתשעה מתענין והלא בי' מתענין ללמדך שכל האוכל ושותה בט' מעלה עליו הכתוב כאילו התענה ט' וי' וה"ק קרא הכינו עצמכם בתשיעי לעינוי של מחר ומדאפקיה רחמנא לאכילה בלשון עינוי א"כ חשיב כמו עינוי (א) [א] כאילו התענה ט' וי' פירוש כאלו נצטוה להתענות בשניהם והוא מאהבת הקב"ה את ישראל שלא צוה להתענות אלא יום אחד בשנה [ב] ולטובתם לכפר עונותיהם (ב) וציום שיאכלו וישתו תחלה כדי שיוכלו להתענות ושלא להזיק להם העינוי משל למלך שהיה לו בן יחיד וגזר עליו להתענות יום אחד וצוה להאכילו ולהשקותו קודם כדי שיוכל לסבול וכן נוהגין להרבות בו בסעודה ומביא במדרש מעשה בשוטר העיר שאמר לעבדו קנה לי דגים ולא מצא אלא דג אחד ונתן בו זהוב והיה שם יהודי חייט והוסיף עליו עד שהעלוהו לחמשה ונשאר לחייט בא העבד אל אדוניו וספר לו כל המאורע שלח השוטר אחר החייט ואמר לו מה מלאכתך אמר לו חייט אמר לו ולמה קנית (ג) דג שוה זהוב בה' זהובים ולא עוד אלא

תרד תני ר' חייא בר רב מדיפתי ועניתם את נפשותיכם בט' לחדש וכי בתשעה מתענין וכו' בפ"ק דברכות (ח:) ובפ"ב דיומא (פא:) ובפ"ק דר"ה (ט.) ופסחים פ' אלו דברים (סח:) וא"ת קרא קאמר דיתענה בט' לחדש והיכי יליף מיניה איהו דיאכלו ביה ועוד לכשת"ל דמותר לאכול בו מנ"ל שמקבל שכר כאילו התענה וי"ל דמדכתיב בערב ע"כ לא מקפיד אעינוי דט' והכי משמע קרא כלומ' התקן עצמך בט' שתוכל להתענות בעשירי ומדאפקה קרא בלשון עינוי ילפי' דהיינו לומר לך דהרי הוא כאילו מתענה בט':

וא"ת מאי קשיא ליה וכי בט' מתענין והא כתיב בראשון בי"ד יום לחדש בערב תאכלו מצות ואותו ערב ר"ל ערב של ט"ו וה"נ נימא מאי ערב ערב של עשירי כבר תירצו התוס' בפ"ק דברכות דשאני התם דכתיב תאכלו לבסוף דמשמע הכי בראשון בי"ד בלילה תאכלו מצות אבל הכא כתיב ועניתם קודם בערב דמשמע ועניתם מיד ביום התשיעי ואיכא למידק דמדקאמר מעלה עליו הכתוב כאילו התענה ט' וי"ו משמע שהמתענה בט' ה"ז משובח והיכי קאמר שהאוכל הוא משובח וי"ל דה"ק כל המרבה באכילה ושתייה בתשיעי מעלה עליו כאילו התענה ונראה דמשום הכי פירש"י בפ"ק דר"ה דה"ק קרא ועניתם בט' אכילת ט' אני קורא עינוי וכיון דאכילתו עינוי חשיב' כל דמפיש באכילה ושתייה טפי עדיף ואכתי איכא למידק דמשמע דמתענה בט' שפיר דמי ועדיף ממי שאוכל ואינו מרבה באכילה ושתייה אלא דהיכא דמרבה באכילה ושתייה חשיב כאילו התענה והא אמרי' בפסחים פרק אלו דברים דמר בריה דרבינא הוה יתיב בתעניתא כולי שתא בר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכפורי ומפרש דטעמא דמעלי יומא דכפורי משום דתני חייא בר רב מדיפתי ועניתם את נפשותיכם וכו' משמע דטפי עדיף לאכול ולשתות מלהתענות דאי מתענה עדיף למה לא היה מתענה כמו שהיה מתענה בכל השנה כולה וי"ל דכיון דמרבה באכילה ביום זה מקבל שכר כאילו התענה היה מרבה באכילה והיה מקבל שכר כאילו ציער עצמו בתענית והא דמצוה להרבות במאכל ובמשתה ביום זה היינו כדי להראות שמחה ומקובל עליו י"ה והוא שמח לקראתו על שניתן כפרה לישראל דכיון שי"ה עצמו א"א לכבדו במאכל ומשתה כדרך שמכבדין שאר י"ט צריך לכבדו ביום שלפניו ואעפ"כ אם מתענה ש"ד שהוא מורה כי נפל עליו פחד י"ה שהוא יום דין והוא חרד מפחד ה' ומהדר גאונו · ועוד י"ל דאין להתענות כלל בתשיעי וכ"כ בהג"מ עי"ה אסור להתענות בו (א) ומצוה להרבות בסעודה והא דאמרי' מעלה עליו כאילו התענה ט' וי' ה"ק מעלה עליו כאילו נצטווה להתענות ט' וי' והתענה בשניהם אבל השתא דלא נצטווה להתענות מצוה לאכול ולשתות בו וכ"כ התוס' בפ"ק דברכות וכך הם דברי רבי':

ומ"ש חשיב כמו עינוי כאילו התענה תשיעי ועשירי ונצטווה להתענות בשניהם ה"ק חשיב כמו עינוי כאילו נצטוו על עינוי ט' וי' וכך הוא לשון הרא"ש:

וא"ת הא האי קרא דועניתם אצטריך ללמד דמוסיפין מחול על הקודש כדדריש ליה בפ"ב דיומא (שם) ובפ"ק דר"ה וא"ל דרבינו סובר דתוספת חול על הקודש לא הוי דאורייתא ומש"ה אייתר ליה קרא לדחייא בר רב שהרי כתב בסי' תר"ח דמקרא נפקא לן דצריך להוסיף מחול על הקודש וי"ל שרבי' סובר כר"ע דנפקא ליה שמוסיפין מחול על הקודש מקרא דבחריש ובקציר תשבות כדאיתא בפ"ק דר"ה: **והטעם** שנתן רבינו שמצוה לאכול בתשיעי שהוא מאהב' הקב"ה את ישראל וכו' משל למלך שהיה לו בן יחיד וכו' כ"כ הרא"ש במסכת יומא והביא ראיה מכמה מקומות בתלמוד שהיה מנהג להרבות בסעודה בעי"ה: **ומביא** במדרש מעשה בשוטר העיר שאמר לעבדו קנה לי דגים וכו' א"ל מה מלאכתך וכו' וא"ת מה לו ולמלאכתו ועוד למה היה קובל עליו שקנאו בה' זהובים והלא אדם רשאי ליזוק בנכסיו ולתת ממה בדבר שאינו שוה. אלא א' ועוד שהוא קובל עליו למה לקחו מיד עבדו שהיה הולך לקנותו

תרד תני רב חייא בר רב מדיפתי ועניתם וכו' פרש"י בפ"ק דר"ה ה"ק קרא ועניתם בתשע' אכילת ט' אני קורא עינוי וכיון דאכילתו עינוי חשיבא כל דמפיש באכילה ושתייה טפי עדיף דהא מדקאמר בערב על כרחך לא מקפיד אעינוי דט' וכי קרי עינוי בט' אכילה ושתייה דידה קרוי עינוי והתוספות הסכימו לפירושו ולכך כתבו בפ"ק דברכו' דעיקר הדרש הוא מדכתיב ועניתם קודם בערב דמשמע ועניתם מיד ביום התשיעי וזה הפך מ"ש בערב דמשמע ולא בתשיעי אלא ע"כ אכילה ושתייה קרוי עינוי ומה שדקדק רש"י וכתב כל דמפיש כו' כונתו ליישב הלשון שאמר כל האוכל ושותה דמשמע בין רב ובין מעט ומנ"ל הא דילמא לא התיר הכתוב אלא אכילה ושתייה מועטת דדמי קצת לעינוי ועל כן פי' דכיון דהאכילה גופה חשיבא עינוי א"כ ממילא כל דמפיש באכילה ובשתייה טפי עדיף ולכך קאמר כל האוכל וכו': **ומ"ש** רבינו וה"ק קרא וכו' עד סוף הסימן הם דברי הרא"ש בסוף פ' יוה"כ גם רש"י לשם פי' כן וז"ל התקן עצמך בט' וכו' וכוונתם ליישב לשון עינוי המורה על האכילה והוא הפך העינוי ולכך פירשו דה"ק ועניתם בתשעה לחדש כלומר הכינו עצמיכם לעינוי בט' לחדש ומפני שקשה למה לא כתב בפירוש שיאכלו על כן אמר דכוונת התורה להורות שהרי הוא כאילו התענה בט' וי' ומפני שעדיין קשה דכיון שזה חשוב כמו זה א"כ למה הזהירה התורה שיאכלו ולא יתענו על כן קאמר פי' כאילו נצטווה להתענות בשניהם אבל עכשיו שלא נצטוו להתענות אסור להתענות גם ה' המגיד כתב בלשון זה כאילו נצטוו וכו' וכ"כ התו' בפרק קמא דברכות ובפ"ק דר"ה והביאו סמך מפסחים פרק אלו דברים מר בריה דרבינא כולי שתא הוה יתיב בתעניתא לבר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכיפורי אלמא דהאכילה היא עיקר וע"ש ולפי שעדיין קשה מה צורך ללמדנו באכילת עי"כ שהיא מצוה גדולה כאילו נצטווה להתענות כו' יותר מאכילת שאר שבתות וי"ט שהיא ג"כ מצוה על כן קאמר והוא מאהבת הקב"ה כלומר הכוונה בזה להראות חיבתו של מקום לישראל בעיה"כ שגזר עליהם במצוה שיאכלו כדי שלא יזיק להם התענית ולכך למדנו בו שהאוכל כאילו נצטווה להתענות דמעת' ודאי כל אחד יהיה זריז לאכול הרבה כיון שהאכילה גופה חשיב' כעינוי ומקבל עליה שכר כאילו נצטווה להתענות בעי"ה:

ומ"ש וכן נוהגין להרבות בו בסעודה כו' כוונתו לבאר לנו דלא נימא דהכיא דר' חייא אינו אלא לר"ע אבל ר' ישמעאל לית ליה האי סברא וכמבואר בפ"ק דר"ה וא"כ נימא דהלכתא כר"י על כן אמר וכן נוהגין כו' דהכיא דרב חייא מדפתי הילכתא היא: **ומ"ש** כאילו התענה ט' ועשירי ולא אמר כאילו התענה בט' טעמו משום דהוה משמע כאילו נצטוו להתענות בתשיעי ולא נצטוו בעשירי וא"כ קשה מה לי בט' ומה לי בי' סוף סוף נצטוו להתענות בעשירי מה מעלה יש באכילת תשיעי על כן אמר כאילו נצטוו להתענות בשניהם ואיכא למידק דאע"ג דרבינו פוסק כר' חייא מדפתי דועני' לכל האוכל כו' אתי ולא קי"ל כדתניא דועניתם למוסיפין מחול על הקודש אתי כר' ישמעאל אלא כר"ע דנפקא ליה שמוסיפין מקרא דבחריש ובקצי' תשבות דכתיב בשביעית מ"מ משמע דר"ע יליף כולהו משביעית שבת וי"ט ויוה"כ וכן פי' התו' פ"ק דר"ה מדפריך ורבי עקיבא האי ועניתם מאי עביד ליה וא"כ קשה למה לא כתב רבינו גם בה' שבת וי"ט דמוסיפין מחול על הקדש ונראה בעיני דרבינו לא ס"ל כמ"ש התו' דר"ע יליף כולהו משביעית והדין עמו מאחר דאין שום למד המלמדנו להקיש כולהו משביעית ומאי פריך בגמ' ור"ע האי ועניתם מאי עביד ליה כו' ולא קאמר דאתי למוסיפין מחול על הקדש היינו טעמא משום דא"כ קשיא בחריש ובקציר למה לי כיון דמקרא דועניתם כולו נלמד למוסיפין ולכך קאמרינן דועניתם אתי לכדרבי חייא מדפתי והתוספת שבת וי"ט לית ליה כל עיקר ומ"מ תוספת יוה"כ דאורייתא היא לד"ה כדמוכח פ' השואל ופ' המביא וצריך לומר לפי זה דר"ע סובר כתנא דעצם עצם דפ' יוה"כ דמאיצטריך למעוטי מאזהר' תוספת יוה"כ בין בעינוי ובין במלאכה ש"מ דצריך

דרכי משה

תרג (א) והמרדכי ריש מס' ר"ה כתב טעם אחר שפשיטא שבי"ט הי' לו פת טהור דהכל לשין בתוך בתיהן לכבוד י"ט עכ"ל ומזה יש לנהוג ללוש כ"א בביתו לכבוד י"ט אבל לשבת משמע דא"צ דא"כ לא היו נשארים רק ו' ימים מיהו המנהג בכ"מ לעשותן אף לשבת ומתקנת עזרא ב"ק (פב.) שתהא אשה משכמת ואופה בע"ש ואע"פ שאין ראיה כ"כ משום דהתם היתה אופה בלא"ה מ"מ רואין דאית ביה משום כבוד שבת הואיל ונקט ע"ש ולכן אין לשנות המנהג:

תרד (א) וכ"מ מדברי הרמב"ם פ"ג מנדרים והביאו טו"ד סי' רט"ו וכ"כ מהרי"ל וז"ל שנשאל מהרי"ל על אשה שנדרה שלא לאכול בשר ולא לשתות יין כל השנה חוץ משבת וי"ט וכתב דעי"כ בכלל י"ט וכתב דאפי' ת"ח אין להתענות בעי"כ ומשמע בי"ד סי' רט"ו דאם נדר להתענות ימים ידועים ופגע בהן עי"כ צריך התרה ע"ל סימן תר"ב דא"א

פרישה

סי' תרד (א) **כאילו** התענה ט' וי' והא דקאמר כאלו התענה י' אע"ג דמקרא אינו מוכח אלא כאילו התענה ט' דמ"ש בערב היינו שיכינו עצמן לעינוי של מחר שמתחיל מערב וכדמסיק · י"ל דאי לא אמר אלא כאילו התענה ט' ה"א דרשות בידו אם ירצה יתענה שנשקולין האכילה והתענית ומש"ה קאמר דתענית או אכילה של ט' הכל בשביל עשירי וא"כ אכילה דוקא קבעי קרא דאכילתו היא שייכא לתענית של יו"ד משא"כ תענית של ט' שאינה שייכא לתענית של י' וק"ל:

(ב) **וציום** שישתו ויאכלו תחלה כדי שיוכלו להתענות בו ואפשר לומר טעם אחר שהציווי כדי שיהא ניכר וגלוי ציווי הש"י שציוונו להתענות ביום הי' ואם התענה ג"כ בט' א"כ לא יהא ניכר הציווי אלא יאמרו כל אחד מתענה אימת שירצה ולא ידעו בקדושת יום כפורים וזהו כעין מה שמסיק רבינו בסי' זה שהשיב החייט ואנו בטוחים שהקב"ה יכפר לנו כו'. וזהו דוגמא למ"ש רבינו טעם דאין לשחות בסוף כל ברכה לעיל סימן קי"ג:

(ג) **דג** שוה זהוב במעשה זהו' כו' פי' שאע"פ שאדם רשאי ליזוק בנכסיו לתת ממה בדבר שאינה שוה אלא אחד מ"מ אין דרך בני אדם בכך א"כ הוא גנב או קוביוסטוס ועל שוטר העיר מוטל לחקור על זה לכך א"ל מאחר שאתה חייט למה עשית כזה והלא אין דרך בעלי מלאכה בכך ב"י:

ביום

דרישה

סי' תרד [א] **כאילו** התענה תשיעי כו' ז"ל התוס' שם אהאי ברייתא כאילו התענה כלומר כמו שציוהו הקב"ה להתענות והתענה אבל השתא ודאי אסור להתענות דאמרינן בפסחים פ' אלו דברים מר בריה דרבינא כולי שתא הוי יתיב בתענית' לבר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכיפורי וסבר לה כר"ע דאי כר"י לית ליה האי דרשה (פי' שמוקים האי קרא ועניתם בט' לתוספת מחול על הקודש) ובהכי נימא הא דלא קאמר התם הכל מודים בערב י"כ דבעינן כמי לכם כדקאמר התם עצרת עכ"ל ומזה תימא על מ"ש רמ"א בש"ע דבעי"כ אין מתענין תענית חלום וביו"ד דפורים מתענין דהא מינו מר בר רב אשי השוה אותם והתוס' כתבו דהא דהתענה כל השנה י"ל אם נקרה לו תענית חלום דאל"כ לא היה לו להתענות שבת וי"ט וכמ"ש בסי' תרל"ט ואפילו כאמר דמר בריה דרבינא לא איירי בתענית חלום אלא שהתענה שזה היה עונג שלו · וכמ"ש לעיל בסי' רפ"ח שר"י החסיד התענה בשבת מטעם שהאכילה היה צער לו אבל עצרת ופורים ועי"כ היה אוכל מטעם שחייב' התורה בפי' לאכול ולשתות בהם אבל מתענית חלום לא איירי בהן מר בריה דרבינא ואפשר דמודה דמתענין א"כ ק' דכ"ש דיש להתענות בעי"כ דהא מינו כמאן דפליג ר' ישמעאל אהך דרשה ולא מינו דפליג אמצות שמחת פורים וגם שמעתי אומרים בשם מור"י דאין מתענין תענית חלום בי"ד דפורים שוב מצאתי שכ"כ מהר"י סג"ל ד' מ"ו ע"ב דשם השוה דין עי"כ ושבועות ופורים דאין להתענות בהן תענית חלום מההיא דמר בריה דרבינא ע"ש ואין לחלק ולומר דשאני עי"כ דקי"ל כר' חייא דלמדו מקרא וא"כ אכילתו הוא דאורייתא משא"כ סעודת פורים שאינה דאורייתא אלא מדברי קבלה דשבת וי"ט יוכיח שהוא דאורייתא ואפ"ה מתענין בהם ואפשר לחלק ולומר דשאני שבת וי"ט דעיקר צוויים לישראל לא בשביל אכילה ושתייה כתנן משא"כ בפורים ועי"כ צוויים הוא אכילה ושתייה וזה דאורייתא וזה מדברי קבלה ובלאו קושיא הנ"ל צריכין לחלק למר בר רב אשי מה"ט בין שבת לפורים וערב יום כיפור: [ב] **ולטובתם** כו' וא"ת כיון שהתענית לטובת ישראל צוה אותו

א"כ

דצריך להוסיף והאי תנא דעלם עלם כמי ס"ל כר"ע דוענית' אתי לכדרב חייא מדפתי כדאיתא התם ולא ס"ל תוספת שבת וי"ט כל עיקר ופסק רבינו כותייהו שהם הרבים ועוד דהלכה כר"ע מחבירו אבל הרי"ף והרא"ש בריש יה"כ הביאו הברייתא ששונה תוספת לכל יום קודש ותימא דרבינו סתם דבריו הפך דעתם ועוד שפסק הפך דעת הרא"ש אביו · ונראה דדעת רבינו היא מאחר שהרא"ש הביא הברייתא דרב חייא מדפתי וכתב עלה שכן נוהגין א"כ בעל כרחך דלא קי"ל כרבי ישמעאל דדריש ועניתם לתוספת בכל יום קודש ומן התורה לא בעינן תוספת אלא ביה"כ ומה שהביא הברייתא דבעינן תוספ' לכל יום קודש לחומרא בעלמא הביאה לא שכך הלכה דהא ודאי מכח הראיות שהביא אמנהג שמצוה לאכול בעי"ה מוכח דהלכה כר"ח מדפתי וכן מ"ש הרא"ש בפ' תפלת השחר לענין תוספת שבת וי"כ וי"ט דקי"ל שהוא מן התורה פ"ק דר"ה א"נ כל כך שיעור גדול לתוספת הייכו כמי לומר דקי"ל הכי לחומרא לא מעיקר ההלכה דודאי עיקר הפסק כר"ע וכדתני רב חייא מדפתי ככ"ל דעת רבינו· אכן הרמב"ם שלא כתב גם כן דמוסיפין בשבתות וי"ט אי אפשר לייסבו בכך שהרי לפי יישוב זה שכתבנו דר"ע ותנא דעלם דעלם קיימי בחדא שיטה אין חילוק בין עינוי למלאכה ובשניהם צריך להוסיף דגלמדנו במדאיצטריך וכמ"ש רבינו להדיא לקמן בסימן תר"ח והרמב"ם ז"ל חילק ביניהם שאין תוספת אלא בעינוי אבל לא במלאכ' ולכך יראה לי דדעתו לפסוק כרב פפא דבתרא הוא וסוגיא בפ' יה"כ הכי איתא תנא דעלם עלם למד אזהרה לעינוי של יום מג"ש ותנא דבי רבי ישמעאל למדה מג"ש אחרת ורב אחא יליף שבת שבתון משבת בראשית ורב פפא קאמ' הוא גופיה שבת איקרי דכתי' תשבתו שבתכ' וקאמר בשלמא רב פפא לא קאמר כרב אחא דקרא דכתיב בגופיה עדיף אלא רב אחא מ"ט לא קאמר כרב פפא מיבעי ליה לכדתניא ועניתם כו' מכאן שמוסיפין כו' וקאמר ותנא דעלם. עלם האי בט' לחדש מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדרב חייא כו' והשתא מדלא קאמרינן נמי ורב פפא האי בט' לחדש מאי עביד לי' אלמא דלרב פפא נמי אתי קרא דועניתם להוספת עי"כ אלא דתשבתו שבתכם לא משמע ליה דאתי להוספת שבת וי"ט אלא לגופיה לאזהרה ולא ס"ל לרב פפא כתנא דעלם עלם כל עיקר והילכך לא נלמד הוספת יה"כ מינה אלא מועניתם' ופסק הרב כותיה דועניתם לחוד אתי להוספת דיה"כ אבל תשבתו שבתכם לא נלמד מיניה הוספה שבת וי"ט אלא מוקי ליה לאזהרת עינוי עיצומו של יום ולכך לא כתב הרב דין הוספה דשבת וי"ט ומעתה נמשך דכיון דתשבתו שבתכם דאתא לאזהרה אינו אלא בעינוי דאכילה ושתייה דמלאכה בהדיא כתיב ביה א"כ ועניתם דרישא דקרא נמי אינו מדבר אלא בעינוי דאכילה ואין דין הוספה אלא באכילה ולא במלאכה כן נ"ל דעת הרמב"ם ז"ל ודו"ק :

אלא שלקחתו מיד עבדי ששלחתיו לקנותו לי השיב לו והיאך לא אקננו אפילו בי' כדי לאוכלו (ד) ביום כזה שצונו הקב"ה לאכול ולשתות ושאנו בטוחים שהקב"ה יכפר לנו עונותינו. אמר לו א"כ יפה עשית ופטרו והלך לשלום :

תרה **יש** מקומות שנוהגין לשחוט תרנגול לכפרה וכן יש בתשובת הגאונים וששאלתם שאנו נוהגין לשחוט ערב יום הכפורים תרנגול ואין אנו יודעין מנהג זה למה אי משום תמורה מאי שנא תרנגול מבהמה וחיה (א) הא ודאי [א] קושיא היא אלא שיש בה שני טעמים אחד שהתרנגול מצוי בבית יותר מכל בהמה חיה ועוף ועוד יש במקומות עשירים שעושין תמורת אילים ועיקר בעלי קרנים דמות אילו של יצחק אבינו לפיכך לא דבר קבוע הוא ועוד שמענו מחכמים הראשונים שאע"פ שבהמה דמיה יקרים יותר מתרנגול אעפ"כ תרנגול מובחר לפי ששמו גבר כדאמרינן (ביומא כ·) מאי קרא גברא אמר רב שילא קרא תרנגולא וכיון ששמו גבר תמורת גבר בגבר מהני ומעלי וכך רגילין כאן אוחז ש"צ התרנגול ומניח ידו על ראשו ונוטלו ומניח על ראש המתכפר ואומר זה תחת זה זה (ג) חילוף זה זה מחולל על זה ומחזירו עליו פ"א ואומר (תהלים ק"ז) יושבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל יוציאם מחשך וצלמות ומוסרותיהם ינתק אוילים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיה' יושיעם ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם נפש תחת נפש ועושה כסדר הזה ג"פ ואחר כך מניח ידו על ראש התרנגול תבנית סמיכה וסומך עליו ושוחטו לאלתר תיכף לסמיכה שחיטה ורגילין לתתו לעניים (ד) כדי שיהא כפרה

לקנותו בשליחותו והחייט לא השיבו לזה כלל והיאך נתקיים בדבריו וי"ל שאע"פ שאדם רשאי ליזוק בנכסיו מ"מ אין דרכן של בני אדם בכך אא"כ הוא גנב או קוביוסטוס ועל שוטר העיר מוטל לחקור ע"ז ולכן תחלת דבריו היה מה מלאכתך וכשהשיבו שהוא חייט אז אמר לו למה קנית דג ששוה זהוב בה' זהובים שאין דרך בעלי מלאכה בכך ולא עוד אלא שלקחתו מיד עבדי כלומר אילו מתחלה ראשונה היו שואלים ה' זהובים ולא היה עבדי רוצה ליתנם ואתה היית נותנם ניחא אבל כבר היו נותנין אותו לעבדי בזהוב אחד ואתה הוספת עליו עד שהעליתו לה' והמייקר את השער בענין זה ראוי הוא לקנוס והוא השיבו והיאך לא אקננו אפילו בעשרה כדי לאכלו ביום כזה וכו' כלומר מי שדרכו לעשות בענין זה ללא סבה ודאי ראוי הוא לקנס שמאחר שזוללותו גורם לו לעשות כן נמצא מייקר את השער תמיד אבל מי שאינו עושה כן אלא לסבה חזקה אינו ראוי לקנס שמאחר שאינו עושה כן אלא פעם א' לזמן מרובה אין השער מתייקר על ידו ועי"ל שהשוטר א"ל שתים רעות עשה אחת שקנאו ביותר משוויו דבר מופלג שנית שלקחת מיד עבד השוטר ששלחו לקנותו לו והרי הוא כאילו לקחו מיד השוטר והוא כמו מרד והיינו דקאמר מיד עבדי ששלחתיו לקנותו לי והחייט השיבו כי לא במרד ולא במעל עשה כן כי אם מפני כבוד יום זה ומפני הכבוד לא פי' לומר והיאך לא אקחנו מיד עבד השוטר כדי לאכול ביום כזה אלא השיבו למה שטען עליו למה לקחו בה' זהובים וממילא משמע שאפילו מיד השוטר עצמו היה ראוי לקחתו ביום כזה · כל זה כתבתי ע"פ לשון רבינו אבל במדרש רבה מצאתי מעשה זה בפרשת בראשי' ואינו כתוב בסגנון זה שכ' רבי' ואפשר שבמדרש אחר מצאו רבי' כתוב בל' זה

שכתב : **כבר** כתבתי בסי' תר"ב בשם הרוקח שאין נופלים על פניהם בעי"ה בהשכמה וסא"א בהשכמה וידוי אלא פעם אחת ובסי' רי"ד נתן טעם לפי שיש לו להתוודות במנחה ובמעריב ע"כ ולא נהגו כן אלא גם בהשכמת ערב יה"כ אומרים ג' וידויים :

תרה **יש** מקומות שנוהגים לשחוט תרנגול לכפרה וכן יש בתשובת הגאונים המרדכי במס' יומא כתב המנהג הזה (א) וכל מ"ש בסימן זה הוא בפסקי הרא"ש למסכת יומא וקצתו במרדכי ומנהג זה כתוב גם בתשב"ץ וכ' שם שנוהגים ליקח תרנגול לזכר ותרנגולת לנקיבה (ב): והרשב"א כתב בתשוב' בענין הכפרה שעושין לנערי' בעי"ה מנהג זה פשוט בעירנו אע"פ ששמעתי מפי אנשים הגונים מאשכנז שכל רבני ארצם עושים כן וגם שמעתי ששאל רבי' האיי ואמר

והיאך לא אקננו אפילו בעשרה כו' והתשובה על שקנהו מיד עבדו כתב ב"י מה שכתב ע"ש ומהרש"ל כתב דהמעשה היה שהמוכר תבע בעדו ה' זהו' או יותר ולא היה שוה הדמים שתבע והעבד נתן בעדו זהוב והחייט הוסיף עליו וכו' וא"כ התשובה היא כי לא קנהו מיד עבדו כי בודאי לא היה עבדו קונהו כ"כ ביוקר כאשר תבע המוכר ומה שאני קניתיו לא מיד עבדך קניתיו כי אף אם לא היה שם שום קונה כי אם אני לבדי וגם היה תובע בו עשרה זהו' יותר מכפל בדמיו לא הנחתי אותו בעבור ביזוי המקום וכבוד היום וא"כ תשובה זו מספקת לכל שאלותיו ולפעד"נ כפשוטו הוא דכך השיב לשוטר דאם היה קונה הדג להנאתו למלאות תאותו היה זה מעשה רע וראוי לענשו על כך אבל כיון שלא נתכוין אלא לקיים מצותו ית' שציונו הקב"ה לאכול ולשתות ונקבל ממנו ית' שכר גדול כאילו נצטויתי להתענות בו בודאי הכל יודעים דמצותו יתעל' קודם לכל מי שלא בא לקנות הדג לשם קיום מצוה אלא לצורך אכילתו בלבד :

תרה ואין אנו יודעין מנהג זה למה אי משום תמורה כו' רלה לומר שכיון שנתברר לנו שאין טעם למנהג זה א"כ ראוי הוא לבטלו מטעם ניחוש ודרכי האמורי ועל זה השיב הא ודאי קושיא היא וכו' כלומר הספק מסברתכם דלעולם המנהג הוא מטעם תמורה ואין בו ניחוש וקושייתכם ע"ז היא קושיא ויש בה לומר ב' טעמים כו' ועיין במרדכי ריש יומא שם מבואר שהשואלים היו חוששים למנהג זה משום ניחוש : **ומ"ש** ועושה כסדר הזה ג' פעמים עד ושוחטו לאלתר נרא' שבכלל ושוחטו הוא ג"כ ברכת השחיטה שאי אפשר שישחוט ולא יברך ותכף לברכה שחיטה אלא שבתשב"ץ משמע שמברך על השחיטה קודם כל המעשי' ותכף לסמיכה שחיטה בלא ברכה ואולי בראשון ששוחט מודה דצריך לברך סמוך לשחיטה אלא שלאחר כך מאחר שהתחיל לשחוט ודעתו על הכל שוב אין הפסק באחרות על ידי כל המעשים האלו מפני שצורך שחיטה הוא ע"ש מיהו מנהגינו אינו כן אלא עושה כסדר הזה לכל אחד ואחד וא"כ מברך ושוחט כל התרנגולים ביחד בלי הפסק וכן עיקר : מצאתי העתק ממרדכי קטן מעוברות צריכות ג' כפרות ולתאומים לא חיישינן ע"כ אמנם במהרי"ל כתב ב' כפרות והא' בשביל העובר ע"כ וכן נראה עיקר משום דאם נקבה תלד הרי התרנגולת כפרה בעדה ובעד הולד ואם תלד זכר הרי התרנגול כפרה בעד הולד וכן כתב בהגהת

דרכי משה

דא"א בעי"כ בשחרית רק פעם א' וידוי וכ"ג וכ"כ מהרי"ל וכתב דא"א אל רחום שמך וכל אותו הסדר עוד כתבתי לעיל סימן תר"ב דאין נופלין על פניהם וכ"כ במנהגים שלנו וכתב דא"א מזמור לתודה ואא"א ולמנצח ומ"ש דא"א אא"א הוא טעות דלעולם לא יבא עי"כ ב' ה' שאומרים בהן אא"א ונוהגים פה קראקא דא"א א"מ בשחרית עי"כ אם לא שחל י"כ בשבת אז אומרים אותו בעי"כ שחרית וכ"ה הגהה במנהגים אבל בשם התשב"ץ כתב דיש לאומרו בכל עי"כ אבל בשאר ימים שבין ר"ה ליה"כ נוהגים לאומרו שחרית וערבית מלבד שבת כתב הכלבו בשם הר"ם עי"כ אין לאכול רק מאכלים קלים להתעכל כדי שלא יהא שבע ומתגאה בתפלה עכ"ל וכתב מהרי"ל ויזהר עצמו ממאכלים המחממין כגון מיני בשמים וכדומיהן שלא יבא לידי קרי ואין לאכול מיני חלב כי הם מרבים זרע אך נהגו בסעודת שחרית לאכול מיני חלב לא נודע הטעם עכ"ל :

תרה (א) וכתב דיש חכמים וב"ב שאף בער"ה נוהגין כן: (ב) וכ"ג ועוד נוהגין ליקח למעוברת ב' תרנגולות ותרנגול אחד מספק שמא תלד בן או בת וכ"ה במהרי"ל ליקח כפרה לעובר ועוד איתא במהרי"ל שהיה מחזר אחר תרנגול לבן ע"ש אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו : (ג) בדרשה של מהרי"ו בעי"כ יעשה כפרות ויאמר חת"ך ר"ת זה חליפתי זה תמורתי זה כפרתי כי המלאך הממונה על החיים חת"ך שמו וזהו החותך חיים לכל חי ויחשוב בלבו שהוא חייב מיתה כתרנגול זה אלא שזהו היה כפרתו וזהו טעם הקרבנות : (ד) במהרי"ל ויש מקומות שנוהגין שפודין הכפרות ונותנין המעות לעניים ויפה אותו המנהג שאינו ביוש כל כך לעני כמו אם נותן לו תרנגול שלוקח לכפרה עכ"ל וע"ל סי'

דרישה

א"כ למה חייב כרת להאוכל די היה שלא ימשלו לו עונותיו וי"ל כיון שרוב ישראל מתענין ומפילים בתעניות א"כ בדין שיחיד הרוצה לצאת מן הכלל יתחייב כרת כי חוטא אחד מאבד טובה הרבה וגורם לכל ישראל תקלה וזהו דוגמא מ"ש בע"י פ' נצבים בעונש יחיד העובר על כרת התורה ע"ש שדברי פי חכם חן :

אף

פרישה

(ד) **ביום** כזה שצונו כו' עיין מ"ש ב"י בזה איך מתורץ הקושיא ב' ולי נראה דמיירי דמתחלה באו שניהם יחד או שהחייט היה שם תחלה · וכן דייק קצת לשון רבינו שכתב והיה שם חייט · אלא שהשוטר הרעים עליו ואמר מאחר שמלאכתך חייט והדג היה כ"כ ביוקר שראית עבדי עומד ג"כ לקנות היה לך להניח עבדי לקנות כדרך העולם שהולכים כשרואי' עבדי המושל באים לקנות ולזה באתה התשובה על נכון אבל אין לפרש דהעבד כבר בא לקנות אותו דא"כ למה שאלו בתחלה מה מלאכתך ולא הקפיד עליו יהיה מי שיהיה למה השגת גבול עבדי או וכי שייך לומר שמפני שלום ה' ביום זה לאכול ישיג גבול או יגזול מיד חבירו · ולכן לא כ"ל מ"ש ב"י ע"ז אלא כמ"ש נראה עיקר ותירץ ראשון שכתב ב"י ג"כ אינו נראה שאין לשון המשל מורה כלדבריו ודו"ק ושאנו בטוחים שהש"י כו' צריך ג"כ לטעם זה דאל"כ איך מרומז בקרא שיאכלו בשר ודגים הלא לא נרמז אלא שיכינו לאכול היום וק"ל :

סי' **תרה** (א) **הא** ודאי קושיא היא אלא כו' פי' לפי דבריהם שהיו סוברים שדווקא תרנגול ולא בהמה כלל או ודאי קושיא מ"ש אבל אינו כן כדמסיק שעשירים כו' וגם לפי טעם שני דגברא תחת גברא אינו אלא לרווחא דמילתא אבל לא לעיכובא · ועי"ל דלטעם שני ודאי קושיא דא"כ דגברא תחת גברא מעלי א"כ ליכשר למובחר לקרבן יותר מבהמה ועיין בדרשתי לפ' האזינו שם כתבתי טעם אחר שהוא רמז למ"ש רבה במסכת כריתות והביאו רבינו לעיל ריש סי' תקפ"ג האי מאן דבעי למידע אי מצלח בעסקין כו' ע"ש :

וצריך

חדושי הגהות

תרה א הלשון מגומגם קצת דקאמר הא ודאי קושיא היא ואמר שיש בה ב' טעמים א"כ לאו קושיא היא והל"ל הא לאו קושיא היא דיש בה ב' טעמים ואפשר לומר דה"ק הא ודאי קושיא היא ואין לי לפרש האמת אלא שיש בה ב' טעמי' אבל הטעמים סותרין זא"ז דלטעם הראשון תרנגול ל"ד ולטעם הב' תרנגול דוקא וכיון דלא ידע לפרש האמת קאמר דודאי קושיא היא (מהרל"ח) :

ול"נ

כפרה לנפשו ומה שרגילין לזרוק את בני מעיו על הגג כדי ליתנם לעופות יש להביא ראיה קצת מהיא דמסכת חולין (קה) רמי בר תמרי איקלע למערבא מעלי יומא דכפורי חזא דקא שדו כבדא וכולייא אזיל שקלינהו משום דהאידנא דהיתרא שכיח טפי:

תרו **ויתן** כל אדם אל לבו בערב יום הכפורים לפייס לכל מי שפשע כנגדו דעבירות שבין אדם למקום (א) יום הכפורים מכפר ושבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שיפייסנו ואפילו לא הקניטו אלא בדברים צריך לפייסו (א) וצריך לילך לו ואם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך לו פ"ב וג' ובכל פעם יקח ג' שיפייסנו שימחול (ב) לו ואם אינו מתפייס בג"פ אינו צריך לפייסו עוד וה"מ לחבירו אבל לרבו צריך להרבות עליו רעים עד שיתפייס ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר חטאתי לאלהי ישראל ולפלוני זה שפשעתי לו (ג) ועושין כן כדי שיהא לב כל ישראל שלם כל אחד עם חבירו ולא יהיה מקום לשטן לקטרג עליהם והכי איתא בפרק ט"ו מפרקי ר"א ראה סמאל שלא נמצא חטא בישראל ביום הכפורים ואומר רבון העולם יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת מה מלאכי השרת יחיפי רגל [א] אף ישראל יחיפי רגל ביה"כ מה מלאכי השרת אין להם קפיצה אף ישראל אין להם קפיצה עומדין על רגליהם ביום הכפורים מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא כך ישראל נקיים מכל חטא מה מה"ש שלום ביניהם כך ישראל ביום הכפורים והקב"ה שומע עדותן מן המקטרגין ומכפר עליהם: [ב] ונהגו לטבול בערב י"ה ואמר רב עמרם טובל אדם בשעה ז' ומתפלל

בית יוסף

ואמר שכן נהגו עכ"ז מנעתי המנהג הזה מעירנו וכתוב בא"ח שהרמב"ן אוסרו משום דרכי האמורי (ה):

תרו ויתן כל אדם אל לבו בעי"ה לפיים לכל מי שפשע כנגדו כ"כ הרא"ש במסכת יומא והביא ראיה מדאמרינן בגמרא (פז:) דרב אזל לפיוסי לר"ח במעלי יומא דכפורי ואמרי' נמי התם (שם) רב ה"ל מלתא בהדי ההוא טבחא כלומר שהטבח חטא לו כטר ליה תריסר ירחי דשתא ולא אתא כי אתא מעלי יומא דכפורי אמר איזל אנא ואפיק מדעתיה: **ומ"ש** דעבירות שבין אדם למקום י"ה מכפר וכו' עד א"צ לפייסו עוד פשוט בסוף מסכת יומא (פה:): **ומ"ש** וה"מ לחבירו אבל לרבו צריך להרבו' עליו רעים עד שיתפיים כן כתבו שם הרי"ף והרא"ש וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מה' תשובה ונראה שלמדו כן א מדאמרי' בגמ' (פז:) דרב אזל לפיוסי לר' חנינא תליסר מעלי יומא דכיפורי ופריך והיכי עבי' הכי והא"ר יוסי בר"ח כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר מג' פעמים ומשני רב שאני וסוברים דה"ק רבו שאני שאפי' כמה פעמים צריך לבקש ממנו עד שיתפייס ורבי חנינא היה רבו של רב שהיה הוא יושב בראש במקום רבי' הקדוש אבל רש"י פי' רב שאני מחמיר על עצמו היה: **ודע** דבגמרא פריך ור"ח היכי עביד הכי והאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ומשני ר"ח חלמא חזא ליה לרב דזקפוה בדיקלא וגמירי דכל דזקפיה בדיקלא רישא הוי אמר שמע מינה בעי למיעבד רשותא ולא איפיים כי היכי דליזל ולגמר אורייתא בבבל:

ואם מת מביא י' ב"א ומעמידם על קברו וכו' (שם) א"ר יוסי בר חנינא כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר מג' פעמים ואם מת מביא י' ב"א ומעמידם על קברו וכו': **ומ"ש** ועושים כן כדי שיהא לב כל ישראל שלם וכו' לאו אדסמיך ליה ב בלחוד קאי אלא ארישא קאי שכתב דעי"ה יש לפיים לכל מי שפשע כנגדו: **כתב** המרדכי במסכת יומא מנהג לבקש מחילה עי"ה כדאית' במדרש שובה ישראל:

וכתב עוד תקנת קדמונינו וחרם שלא להוציא ש"ר על המתים ויש סמך לדבר בהגדה דר' תנחומא פ' ואתחנן:

ונהגו לטבול בעי"ה ואמר רב עמרם טובל אדם בשעה שביעית וכו' עד סוף הסימן הכל בפסקי הרא"ש וגם הכלבו כתב בשם הר"ס דטבילה של י"ה א"צ ברכה כי אינה רק בשביל טהרה וכ"כ התשב"ץ (ג): וכתב

בית חדש

בהגהת ש"ע ושאר מנהגי הכפרות מבואר בדברי האחרונים ע"ש: בתשובת הרשב"א סימן שצ"ה כתב לבטל מנהג זה משום דרכי האמורי וכ"כ בא"ח משם הרמב"ן ואין אנו חוששין לדבריהם כדי לבטל מנהג הגאונים מ"מ נראה בעיני לבטל המנהג שנהגו לקנות תרנגולים לבנים בדמי' יקרי' מפני שמצאו כן במהרי"ל דבזה ודאי יש לחוש קצת לדרכי האמורי כשמחזר ושואל אחר תרנגול לבן למי ואולי אף מהרי"ל לא נטל לבן אלא כשלא הוצרך לשאול אחריו כגון שמכרו לו תרגגול לבן או בקנה תרנגול לבן בין תרנגולים וכדאיתא פ"ק דע"ג אבל לדקדק ולשאול אחריו ולקנותו בדמים יקרים נראה מדרכי האמורי וכן קבלתי מא"א מורי ז"ל: **ומה** שרגילין לזרוק את בני מעיי' לגג זהו כדי לרחם על העופות תשב"ץ ובמדרש סימן זה יהא מסור בידך כל הימים שאתה מרחם על חבירך יש לך מרחמים ולאו דוקא חבירך אלא אפילו שאר בריות כדכתיב ורחמיו על כל מעשיו ומעשה בר' דהשוכר את הפועלים יוכיח ומה שזורקין הבני מעיים בדוק' הטעם מפני שנהגו מן הגזל מהר"ש לורי"א ובמרדכי סוף יומא השיב על ראיה זו וז"ל ואין כל כך ראייה דשמא העורבים לקחוהו בבית ישראל ולא על הגגות ע"כ והא דנקט המרדכי עורבים משום דבפרק ג"ה גרסינן חזא להנהו עורבי דקא שדו כבדא וכולייתא וכו' ולענין בשר שנתעלם מן העין איתמ' התם ולי ירא' דאי אפשר לומר דלקחוהו מן הבית שא"כ אעפ"י דהיתירא שכיח השתא טפי מ"מ אינו אלא כמו רובא דהיתירא ומיעוטא דאיסורא וכל שנטלו מן הבית הוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי אלא בע"כ דמן הגג נטלו העורבים דמלאו העורב בפריש ומרובא קא פריש ולכך קאמר דהיתירא שכיח השתא טפי ורובא הוי דהתירא כ"ל:

תרו ויתן כל אדם אל לבו בעי"כ לפיים וכו' כ"כ הרא"ש בפ' יה"כ והביא ראייה לדבריו ורצונו לומר שלא יאמר היום או למחר אפייסנו אלא בערב יום הכפורים יפייסנו ולא יעבור משא"כ בשאר ימות השנה שאף על פי שראוי לכל אדם לפיים תכף למי שפשע כנגדו מ"מ יכול הוא להניח הענין ליום אח': **ומ"ש** וצריך לילך לו כו' פשוט שם במעשים שאירעו וכן כתוב לך והתרפס ורהב רעיך אלמא דצריך לילך לו והא דג' שורות דג' בני אדם מימרא דרב חסדא שם · ומשמע לשם ממימרא דרבי יוסי בר חנינא דצריך לפייסנו בכל פעם במין ריצוי אחר כדכתיב אנא שא נא ועתה שא נא וכ"כ במהרי"ל דבשלש מיני רצויים ירצנו אלא שהרי"ף והרמב"ם והסמ"ג והרא"ש לא הביאו זה בחיבוריה': **ומ"ש** וה"מ לחבירו כ"כ הרי"ף והרא"ש לשם וכ"כ הרמב"ם והסמ"ג בהלכות תשובה וטעמם משום דגרסי' אמאי דפריך התם ארב שהיה מבקש מחילה מרבי חנינא י"ג עי"ה ולא איפיים והיכי עביד הכי והאמר רבי יוסי בר חנינא כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים ומשני רבו שאני ודלא כגירסת רש"י רב שאני ופי' רב שאני מחמיר על עצמו היה ומשמע לגרסתם דבחברו אסור לפייסו יותר מג' פעמים וכדמשמע מלישנא דקאמרי' היכי עביד הכי אלא מניחו והולך לו וכ"כ להדיא בחבוריהם ואם כן איכא למידק אדברי רבינו שתופס שיטתם וכתב כאן א"צ לפייסו עוד דמשמע שאם רצה לפייסו עוד הרשות בידו וצריך לומר לדעת רבינו דמאי דקאמר היכי עביד הכי היינו משום דקס"ד דתלמודא דחברו היה ומדינא עביד רב הכי ולהכי פריך דמדינא ודאי אין צריך לבקש מחבירו יותר מג' פעמים ומשני רבו שאני דמדינא עד שיפייס את רבו ואפילו אלף פעמים אבל לפנים משורת הדין אפילו בחבירו יכול הוא לפייסו ואפילו אלף פעמים והכי מסתבר' אם אין שם בזיון תורה כר' יוסי דאמר אל יבקש יותר היינו לומר דמן הדין אין לבקש יותר ואינו מדבר בלפני' משורת הדין כנ"ל דעת רבינו וכן עיקר ודע דבגמרא פריך ור' חנינא היכי עביד הכי להיות אכזרי מלמחול ופריך חלמא חזא ליה לרב דזקפו בדיקל' כו' משמע דבכל היכא שהמוחל אינו עושה כן לאכזריות אלא לשום טעם כגון שיש לו ריוח בזה יכול לעשות כן ובהגהת ש"ע כתוב שיכול שלא ימחול כשמכוין לטובת המבקש מחילה נראה שהיה מפרש דהוא עובדא דקאמר התם ר' חנינא אמר ש"מ בעי למיעבד רשותא פי' ויטילו עליו צרכי צבור ולא איפיים כי היכי דליזיל וליגמור אוריית' בבבל ולא יתבטל מד"ת דלפי פי' זה עשה כן ר' חנינא לטובתו של רב ומשמע אבל לטובת המוחל עצמו אינו יכול לעשות כן ואיני יודע היכן מצא פי' זה כי רש"י פי' בהפך וכסבר' הראשונה: **מצאתי** המבקש מחילה שפשע כנגדו צריך לפרש בשעת המחילה אותה פשיעה דרשות מהר"ש וכן עיקר דלמאי דכתבינן לקמן בסימן תר"ז דצריך לפרט החטא בוידויו לפני המקום ה"ה נמי בוידויו לפני חבירו דהא אין לחלק בין עברות שבינו לבין המקום לבינו ובין חבירו ובירושלמי דיומא דאמר הדין דחטא על חבריה צריך למימר ליה סרחית עלך ואין קבליה הא טבות ואין לא מייתי בני נש ומפיים ליה קדמיהון כו' לאו דוקא דאמר בסתם סרחית עלך אלא צריך לפרש אותה פשיעה כדפי' ודע דבספר עין יעקב דקדק מלשון הירושלמי הנז' שהחוטא ילך לכתחלה מעצמו לבקש מחילה ואי לא קבלו אז יביא עמו אנשים וחוזר לבקש ממנו בפניהם דלא כמו שנוהגין מקצת בני אדם לשלוח תחלה אמצעי שירצה העלוב לקבל פיוס העולב: **ומ"ש** ואם מת כו' שם מימרא דר"י בר חנינא ומשמע דבאינו מת אין צריך שורה של עשרה בני אדם וכן מבואר בשאר מחברים אלא שמרדכי כתב דכשהולך לפייסו בשלשה שורות של שלשה בני אדם ולא איפיים איתא בתנחומא אמר ר' שמואל יביא עשרה בני אדם ויעשה שורה אחת ואומר להם קטטה היתה ביני ובין חבירי והלכתי לרצותו ולא קבל עליו והקב"ה רואה שהשפיל עצמו ומרחם עליו וכו' וכן כתב במהרי"ל: **כתב** הסמ"ג בסוף הלכות תשובה בירושלמי דהחובל אמר רב יוסף הדא דאתמר שצריך למחול באדם שלא הוציא עליו שם רע אבל בהוציא עליו שם רע אין לו מחילה עולמית ע"כ · ונראה דמה שכתב אין לו מחילה עולמית הוי כמו טעם לומר שאין המוחל נקרא אכזרי בשביל זה דמאחר שהשם רע יזיק לו ולדורותיו ואף אם אחד מהם מוחל האחר אינו מוחל וא"כ אין לו מחילה עולמית הלכך גם אותו שהוציא עליו שם רע אינו נקרא אכזרי אם אינו מוחל לו שהרי השם רע נוגע בכבודו ובכבוד דורותיו עד עולם וזהו עלבון גדול שאין ראוי לשום אחד מהם למחול על זה אבל מ"מ כל אחד מהם יש לו לבקש מחילה אפי' הוציא עליו שם רע שמא ימחול לו ומטעם זה אם מת צריך להביא עשר' בני אדם כו' דאבל המביים לא נשתנה דין בקשת המחילה אבל שם רע כל עיקר כי אם אבל המחביים נשתנה הדין כדלעיל: **ואמר** רב עמרם טובל אדם בשעה שביעית ומתפלל רצונו לומר דאף על פי דעיקר הטבילה משום יה"כ היא באה מכל מקום יקדימה לתפלת המנחה דמאחר דתקנו

דרכי משה

סי' תקפ"א מנהג לילך על בית הקברות בעי"כ ובער"ה ובקצת הקהילות נוהגין להרבות בצדקות באותן הימים ומנהג יפה הוא: (ה) אמנם המנהג הפשוט בכל מדינות אלו לעשותו:

תרו (א) כ' הרמב"ם פ"ג מהל' שגגות אין י"ה ולא חטאת ולא אשם מכפרים אלא על השבים המאמינים בכפרתן אבל המבעט בהן אין מכפר בו כיצד היה מבעט והביא חטאתו או אשמו והוא אומר או מחשב בלבו שאין אלו מכפר אע"פ שקרבו כמצוהם לא נתכפר לו וכן המבעט בי"כ אין י"כ מכפר לו עכ"ל: (ב) במרדכי דיומא ע"ב ואם הלך לרצותו ולא קיבל עליו מה יעשה א"ר יוסי בן דורמסקית סימן זה יהא בידך כשאתה מרחם על חבירך יש לך מרחמים ואם אינך מרחם על חבירך אין מרחמים עליך ומה יעשה אמר שמואל יביא י' ב"א ויעשה שורה ויאמר להם קטטה היה לי ביני ובין חבירי והלכתי לרצותו ולא קיבל והקב"ה רואה שמשפיל עצמו ומוחל לו וכ"כ מהרי"ל דלאחר שהלך ג"פ ולא נתפיים עושה שורה זו וכתב עוד המרדכי הדא דתימא בשאר עבירות אבל המוציא ש"ר על חבירו אין לו מחילה עולמית עכ"ל וכ"כ הסמ"ג והג"מ פ"ב דהלכות תשובה וכ"כ מהרי"ו דא"צ למחול לו אם הוציא עליו שם רע אבל בשאר דברים לא יהא המוחל אכזרי וע' בח"מ סי' תכ"ב: (ג) וכן נוהגין ומאחר שטעם הטבילה זו משום קרי פשיטא שאין צריך לטבול

פרישה

סי' תרו (א) וצריך לילך לו פי' אצלו: (ב) ועושין כן כדי זה קאי אמ"ש בריש הסי' ויתן כל אדם אל לבו בעי"כ לפיים כו' ע"ז כתב שעושין כן כדי שיהיה לב

דרישה

סי' תרו [א] אף ישראל יחיפי רגל כו' אע"פ שאינם יפים לגמרי שהרי מותר לםם להלוך במנעלים מוץ משל עור אפשר שר"ל שהם יחיפי' ומופשטים מהגשמות כמלאך שהרי הפשיטו מנעליהם שבא מהבהמות · ע"ש שאינם רוצים לדבק עוד בבהמות ואסרו דוקא מנעלים לפי שעליהם עומד כל הגוף וע"ד של נעלך מעל רגליך וכן אין להם קפיצות ג"כ רמז להתפשטות הגשמיות שאינם משוטטים אנה ואנה לילך אחר צרכיהם אלא עומדים מוכנים ומזומנים לעשות רצון קונם כמו מלאכים שעומדים תמיד על משמרת': [ב] ונוהגין לטבול כו' כתב הרשב"ץ בער"ה ובעי"כ כשהוא בעל ברית אם רגיל לספור על

חדושי הגהות

תרו א ול"נ דאפשר שלמדו מרקאמר המבקש מטו מחבירו אל יבקש יותר מג"פ משמע דוקא מחבירו אבל רבו אין לו שיעור אלא עד דמיפיים וניחא אף לפירש"י (מהרל"ח): ב ר"ל דהא מדינא בעי למיעבד הכי דמתניתין היא דעבירו' שבא לחבירו אין יו"כ מכפר עד שיפייסנו אלא קאי כו' (מהרל"ח): בגמרא

ומתפלל מנחה ואמר רב סעדיה בעלייתו מלטבול מברך על הטבילה וכתב א"א הרא"ש ז"ל ואין דבריו נראין בזה שלא מצינו בתלמוד רמז לטבילה זו ואינה לא יסוד נביאים ולא מנהג נביאים ולא עדיפא מערבה דאמרי (סוכה מד :) חביט חביט ולא בריך משום שאינה אלא מנהג נביאים (ג) ואי משום דר' יצחק דאמר (ר"ה ט"ז) חייב אדם לטהר עצמו ברגל היינו לטהר עצמו מכל הטומאות ואף מטומאת מת ולהזות עליו ג' וז' והאידנא אין לנו טהרה וכיון שאין בעלי קריין טובלין כל השנה אין חובה לטבילה זו ואין לברך אלא שנהגו העולם לטהר עצמם מקרי בי"ה וסמכו' על מדרש של פירקי ר"א שנקיים כמלאכי השרת בי"ה :

תרז וצריך להתוודות במנחה קודם סעודה המפסקת כדתניא מצות וידוי י"ה עם חשיכה אבל אמרו חכמים מתוודה קודם אכילה שמא תטרוף דעתו עליו מחמת הסעודה שלא יוכל להתוודות אח"כ והיכן אומרה יחיד אומרה אחר תפלתו אחר שגמר קודם שעקר רגליו וש"צ אומרה בי"ה בתוך התפלה· ועיקר הוידוי הוא אבל אנחנו חטאנו אלא שנהגו לומר גם שאר דברים כגון מה נאמר לפניך ואתה יודע רזי עולם ועל חטא ועל חטאים ואלהי עד שלא נוצרתי (א) ובאשכנז נוהגין לומר על חטא על סדר אלפא ביתא ומפרטין בו החטאים וכ"כ ר"ע וכ"כ הרמב"ם ז"ל והר"י כתב שצריך לפרט (א) החטא ובספרד אין נוהגין לאומרו וכן נראה ב שא"צ לפרט החטא שר"ע אומר שא"צ לפרט החטא והלכתא

דתקנו חז"ל להתודות במנחה קודם שיאכל וישתה שמא תטרף דעתו בסעודה א"כ וידוי זה הוא במקום הוידוי שיש לו להתודות ביה"כ וע"כ בעינן שהתפלה עם הוידוי יהיה בטהרה ובנקיות כמו ביה"כ עצמו : ומ"ש ואמר רב סעדיה בעלייתו מלטבול מברך על הטבילה טעמו דמאחר דאמר ר' יצחק חייב אדם לטהר עצמו ברגל א"כ צריך לברך על הטהרה כעל כל מצות דרבנן ומה שהשיג הרא"ש על זה דר' יצחק היינו לטהר עצמו מכל טומאה איכא השגה דאיכא למימר ודאי כן הוא דלטהר עצמו מכל טומאות קאמר אלא שאף על פי כן בכל טהרה וטהרה שאפשר לו לטהר עצמו חייב לברך עליה כשמטהר עצמו ולענין הלכה כיון דפלוגתא דרבוותא הוא אין לברך מספק והכי נהוג· העתיק הב"י מהתשב"ץ הלכה למעשה על אבל כשחל יום ג' מסתימת הגולל בערב י"כ ונצטווה לרחוץ אבל לא ללבוש לבנים ודוקא ביום ג' מותר פחות מכאן לא ע"כ : וכתב ב"י וז"ל ואיני יודע טעם היתר לרחוץ בעי"כ עכ"ל ותימא בעיני דמאי קא קשיא ליה הלא קי"ל דר"ה ויה"כ כרגלים ואפילו שעה אחת לפני יה"כ מבטל ממנו גזירת ז' ואף על גב דלא אמרינן מקצת יום ככולו לענין שיהא מותר לרחוץ ביום אלא בערב כדאמר רב הונא בריה דר' יהושע בן לוי פ' ואלו מגלחין הכל מודים שאם חל ג' שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב הלא פי' ר"י התם דאין פי' עד הערב עד הלילה אלא פירושו מבעי"ט והיינו סמוך לחשיכה מבע"י דלא כפירש"י וכך המנהג ואי קשיא איפכא קשיא למה פסק דוקא ביום ג' אי משום דאמר רב הונא שאם חל ג' כו' הלא כתוב בהג' סמ"ק ובשאר מפרשים דהיינו דוקא לרבנן ואבא שאול אבל למאי דקי"ל אפילו שעה אחת קודם הרגל מבטל גזירת ז' כך לנו יום א' או שעה אחת כמו ג' לרבנן דלדידן אין חילוק בין יום א' לו' ימים ואי תוך ג' אסור לאחר ג' נמי אסור ועוד קשיא מאי איריא ערב יום כפור כל ערב י"ט נמי שרי דהא כל רחיצה דבערב י"ט של מצוה היא ואפשר דס"ל דלענין מעשה אין להתיר אלא סמוך לחשיכה ממש וכיון דבערב י"כ אי אפשר לנמצא התיר לרחוץ בעוד היום גדול אפי' קודם מנחה וכי היכי דיש גאונים נהגו להקל בערב הרגל לרחוץ בבקר אף על פי שמחמירין כל השנה כמ"ש בהגהת מיימונית פ"י כך פסק בתשב"ץ להקל בערב יה"כ יותר משאר ערב הרגל· ומ"ש דוקא ביום ג' נראה דדקדק כך מדאמר רב הונא שאם חל ג' שלו ולא קאמר בסתם שאם חל א' מימי אבלות ואליבא דהלכתא אלא ודאי דדוקא ביום ג' שרינן ברחיצה בערב סמוך לחשיכה אבל פחות מכאן לא שרינן לרחוץ אלא בלילה ממש זו היא דעת התשב"ץ ואינו עיקר דאין חלוק בין תוך ג' לאחר ג' לעולם שרי לרחוץ וכן פסק מהר"ל הלכה למעשה עיין בהלכות שמחות שלו. ועיין עוד לעיל בסימן תקמ"ח וביורה דעה סימן שצ"ט :

תרז וצריך להתוודות במנחה וכו' לשון הרמב"ם פ"ב מה' תשובה שמא יחנק בסעודה נראה שכך היה גורס בברייתא והר"י כתב שצריך לפרט החטא ובמקצת ספרי רבינו כתוב והר"י כתב שאין צריך לפרט החטא והוא הנכון וכ"כ מהר"ש לורי"א שנוסחא זו עיקר וק"ל :

ומ"ש וכן נראה שאין צריך לפרט החטא שר"ע אומר שאין צריך לפרט החטא והילכתא כדבריו שם וצריך לפרט החטא שנאמר אנא חטא העם וגומר דברי ר"י בן בבא ר"ע אומר אשרי נשוי פשע וגומר אלא מהו שאמר משה ויעשו להם אלהי זהב כדר' ינאי וכו' וס"ל לרבינו הלכה כר"ע מחבירו אבל הרמב"ם שם ובסמ"ג פסקו כר"י בן בבא ונראה דטעמו משום דהתם תניא עבירות שהתודה ביה"כ זה לא יתודה עליהן ביה"כ אחר כו' ראב"י אומר כ"ש שהוא משובח שנא' כי פשעי אני אדע מבואר מדברי שניהם דצריך לפרט החטא ואין הלכה כר"ע מחברו ועוד דמשנת ראב"י קב ונקי ומשום הכי ירא"ה לי דגם הרי"ף והרא"ש שהביאו מחלוקת ר"י בן בבא ור"ע בסתם כך דעתם דהלכה כר"י בן בבא ולא הוצרכו לפרש זה דמאחר שהביאו מחלוקת זו דת"ק וראב"י מוכח מינייהו דצריך לפרט החט' כדפי' והרמב"ם בשיטת הרי"ף רבו אמרה כדרכו כ"ל · ובגמרא שם רב רמי כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטא' וכתיב מכס' פשעיו לא יצליח ל"ק הא בחטא מפורסם' הא בחטא שאינו מפורסם' ר"נ אמר כאן בעברו' שבין אדם למקום כאן

וכתב עוד בשמו שיכול ללקות ולטבול בעי"ה מתי שירצה רק שיהיה קודם הלילה : כתב התשב"ץ בער"ה ועי"ה וכשהוא בעל ברית אז רגיל לשפוך על ראשו ועל גופו ט' קבין מים חמין שהם רי"ו ביצים במקום טבילה כי אותה טבילה אינה כי אם בשביל טהרה ולא בשביל חובה :

כתב עוד בתשב"ץ הלכה למעשה על אבל כשחל יום ג' מסתימת הגולל בעי"ה ונצטווה לרחוץ אבל לא ללבוש לבנים ודוקא ביום ג' מותר פחות מכאן לא עכ"ל ואיני יודע טעם היתר לרחוץ בתוך שבעה משום מנהגא שנהגו לרחוץ בערב יום הכפורים (ד) :

תרז וצריך להתוודות במנחה קודם סעודה המפסקת כדתניא מצות וידוי י"ה עם חשיכה אבל אמרו חכמים מתוודה קודם אכילה וכו' לשון ברייתא זו היא בתוספתא בסוף יומא · ובגמרא פרק בתרא דיומא (פז :) הכי איתא ת"ר א מצות וידוי עי"ה עם חשיכה דר"מ וחכ"א צריך שיתוודה קודם שיאכל וישתה שמא יארע דבר קלקלה בסעודה ואע"פ שהתוודה ערבית מתוודה בשחרית וכו' וכתב הר"ן מצות וידוי עי"ה עם חשיכה לאחר אכילה משיקבל עליו י"ה· שמא יארע דבר קלקלה של שכרות וכיוצא בו צריך שיתוודה לאחר שיאכל וישתה בתפלת ערבית כך פירשו הראשונים והרמב"ן הקשה עליהם ופירש דה"ק מצות וידוי של עי"ה שצריך להתוודות קודם שיכנס ליום בתשובה הוא עם חשיכה סמוך ליום עצמו כדי שלא יהא שהות להטוא בין הוידוי והיום אבל חששו חכמים שמא תטרף דעתו בסעודה וימנעהו שכרותו מן הוידוי ולפיכך החמירו עליו להתוודות קודם אכילה ואע"פ שהתוודה קודם אכילה חוזר ומתוודה בזמנה עם חשיכה סמוך ליום עצמו שמא אירע דבר קלקלה של חטא בסעודה אבל וידוי של ערבית שהוא וידוי של י"ה עצמו לא קתני דודאי מתוודה הוא בי"ה אלא קתני אע"פ שהתוודה ערבית מתוודה שחרית וכל היום שמא אירע לו דבר עבירה כל היום די"ה בסופו עם חשיכה מכפר והביא ראיה לדבריו מדתניא בתוספתא מצות וידוי עי"ה עם חשיכה ואע"פ שהתוודה קודם שיאכל וישתה צריך שיתוודה לאחר אכילה ושתיה שמא אירע דבר קלקלה בסעודה ואע"פ שהתוודה לאחר שאכל ושתה צריך שיתוודה ערבית ואע"פ שהתוודה ערבית צריך שיתוודה שחרית ע"כ והעולם לא נהגו כדברי הרמב"ן :

והיכן אומרה יחיד אומרה אחר תפלתו וש"ץ אומרה באמצע הכי איתא בפרק בתרא דיומא (שם) ובי"ה עצמו קאמר דהיכן אומר הוידוי ונראה שדייק רבינו לכתוב וש"צ אומרה בי"ה בתוך התפלה וביחיד אומרה אחר תפלתו לא כתב בי"ה אלא משום דבש"ץ יש חילוק בין עי"ה לי"ה דבעי"ה אינו אומר הוידוי בתוך התפלה ובי"ה אומרו בתוך התפלה אבל ביחיד י"ה ועי"כ שוים הם דלעולם אינו אומרה אלא אחר תפלתו :

ועיקר הוידוי הוא אבל אנחנו חטאנו שם איתא אמר רב אתה יודע רזי עולם וכו' אמר מר זוטרא לא אמרן אלא דלא אמר אבל אנחנו חטאנו אבל אמר אבל אנחנו חטאנו תו לא צריך :

ובסימן תרכ"א כתב רבינו ענין הוידוי וסדרו : ובאשכנז נוהגים לומר על חטא על סדר אלפא ביתא ומפרטין בו החטאים וכ"כ ר"ע וכ"כ הרמב"ם והר"י כתב שצריך לפרט החטא פירוש וכ"כ ר"ע על חטא על סדר אלפא ביתא וכ"כ ג"כ הרמב"ם בסידור תפלותיו בסוף ספר אהבה · והר"י אע"פ שלא כתב בפירוש סדר זה דעל חטא מ"מ גם הוא כתב שצריך לפרט החטא : ומ"ש וכן נראה שאין צריך לפרט החטא שר"ע אומר שא"צ לפרט החטא והלכה כדבריו בפרק בתרא דיומא (פו :) איפליגו ר"י בן בבא ור"ע במלתא דמשמע ודאי דקי"ל כר"ע דהא הלכה כרבי עקיבא מחבירו אלא שהרמב"ם בפ"ב מהל' תשובה פסק כר"י בן בבא ונראה שטעמו משום דברייתא הכי איתא צריך לפרט החטא שנאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב ד"ר יהודה בן בבא ר"ע אומר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה אלא מהו שאמר משה ויעשו להם אלהי זהב כדרבי ינאי דא"ר ינאי אמר משה לפני הקב"ה כסף וזהב שהרבית לבני ישראל עד שאמרו די

דרכי משה

לטבול רק פ"א וכ"כ מהרי"ו בדרשה (שאותן שטובלין ג"פ ואומרים וידוי מנהג שטות הוא דלא כמהרי"ל שכתב דיש לטבול נ"פ וכתב דל"מ הטלת ט' קבין מים על ראשו דהטעם בזה משום דהוי כגר המתגייר וצריך טבילה) וכתב עוד דאם טעמא משום קרי אשה ששמשה תוך ג' לי"כ צריכה לכבד ביתה ואם לאו לא מהני טבילה שתפלוט ש"ז ואם הוא סמוך לוסתה לא תכבד ביתה ולא תטבול שלא תשחית זרעה ועיין מ"ש לעיל סימן תקפ"א וכתב עוד מהרי"ל דאע"פ שטבל בער"ה ויודע שלא ראה קרי אפ"ה יטבול בעי"כ משום תשובה כגר המתגייר ; (ד) ובמהרי"ל ה' שמחות הנפטר בין ר"ה וי"כ הורה מהרי"ו סג"ל לאבל לרחוץ ולטבול בעי"כ דאותו יום מבטל ז' עכ"ל ואף ע"ג דעכשיו נהגו שלא לרחוץ כל ל' טבילת מצוה שרי : תרז (א) (וכתב מהרי"ל ואחר סיום תפלתו יאמר אלהי נצור כשאר ימות השנה) :

והמנהג

פרישה

לב כו' · ושאר דינים שכתב רבינו לפייסו בג' בני אדם ג"פ וכן מחילה קאי דוקא אעי"כ כן מוכח ברא"ש דף נ"ה ע"ב ועיין בפ' י"ה דף פ"ז ע"ב :

(ג) ואי משום דרבי יצחק דאמר חייב פי' ומדנקט חייב להכי ס"ל מברך על הטבילה דאף שבשאר ימות השנה אין בעלי קריין טובלין מ"מ ברגל חייב לטהר אינו ראייה דמ"ש רבי יצחק חייב לטהר כו' היינו לטהר עצמו מכל הטומאות ר"ל אינו בכלל חיוב אלא כשיכול לטהר מכל הטומאות אשר בכללם היא טומאת מת הצריכה הזאת ג' וז' וזהו א"א בזמן הזה כדמסיק והאידנא אין לנו טהרה ור"ל אין לנו אפר פרה להזות בו טמאי מת וגם דאין הזאה מועלת כיון שאנו על ארץ טמאה כמלא אף שבעל קרי בזמן הזה יטבול עצמו לא נטהר עדיין מטומאתו דכל אדם בחזקת טמא מת ואינו יכול לקיים חיוב דטהרת הרגל · נמצא מ"ש רבינו ואף מטומאת מת הוא ופירש דבריו מה שרומז תחלה במכל הטומאות אבל אין לפרש דקאמר ואף דאפילו מטומאת מת שאינו בא מקלות ראש חייב לטהר דו"א דא"כ לא משכי מידי אלא במ"ש תחלה היינו לטהר עצמו מכל הטומאות ור"ל החיוב אינו קאי מטהרת טבילה אלא אטהרה אחריתא דהיינו לטהר עצמו מכל הטומאות דייק וכתב אבל ר"ל אפילו מטומאת מת וזהו כללא דמילתא שמעתי מפרש דבריו דמה שאמר לטהר מכל הטומאות ר"ל אף מטומאות מת ואותה טהרה צריכ' הזייה ג' וז' וע"ז קאמר חייב לטהר והאידנא אין לנו טהרה פי' טהרה מטומאת מת אין לנו שהרי אין לנו הזאה גם כיון שאנחנו בארץ הטמאה הוי כטובל ושרץ בידו אבל א"ל לכך קאמר ואף מטומאת מת משום דזיב' וקרי באי' מקלות ראש משא"כ בטומאת מת מש"ה ניחא טפי למתפלל בטומאת מת מטומאה ממש קרי · דא"כ ריש' דמילתא דכתב היינו לטהר עצמו מכל טומאות ללא צורך כתבו · דהל"ל היינו לטהר עצמו אף מטומאת כו' אלא כדפרישית דלהכי דייק לעיל וכתב מכל משום טומאת מת ודו"ק : ס' תרז (א) אפי' על חטא ומכ"ש פירוט חטאים בפירוש דא"כ ולגירסת ב"י ר"ל דר' יוחנן הזכיר פורט חטא' בלב' ועל חטא לא הזכיר וק"ל :

וה"פ

חדושי הגהות

תרז א בגמרא שלפנינו ה"א ת"ר מצות וידוי עי"ה עם חשיכה אבל אמרו חכמים יתודה קודם שיאכל וישתה שמא תטרף דעתו בסעודה ואע"פ שהתוודה קודם שאכל ושתה מתוודה לאחר שיאכל וישתה שמא אירע לו דבר קלקלה בסעודה ואע"פ שהתוודה ערבית מתוודה שחרית כו' הנה נוסחא זו ליכא בנוסחת הב"י שהיא נוסחת הרי"ף ורא"ש ולפי נוסחא זו נסתלק קושיא השניה שהביא הר"ן בשם הרמב"ן אבל הקושי' הראשונ' עדיין במקומ' עומדת לכן הוצרך הרמב"ן להביא ראיה מן התוספתא (ולא רצה להביא מנוסחת הש"ס) משום דלנוסחת התוספת' נסתלק גם הקושיא הראשונה : ב ואע"ג דלגי' הגמ' (וככו שהבי' הב"י) משמע דלר"ע אינו רשאי לפרט החטא דכתיב אשרי נשוי פשע כו' ורבי לא כתב אלא שא"צ לפרט משמע שאם ירצה רשאי לפרט רבי' נמשך אחר ל' הרי"ף ורא"ש שכתב ג"כ רע"א א"צ ואפשר שלא היו גורסים בדר"ע אשרי נשוי פשע כו' משום דהאי קרא דרש בגמרא שם לענין שלא

והלכתא כדבריו וצריך להתוודות מעומד ואפילו כי שמע ליה מש״צ והוא התוודה כבר צריך לעמוד : ועונות שהתוודה עליהם ביום הכפורים שעבר ולא שנה עליהם כ׳ הרי״ץ גיאת ד שאין להתוודות עליהם אלא אם גנב או גזל והתוודה עליהם בשנה שעבר יאמר במקום גנבתי גזלתי בדרכי שהוא דרך כלל וכן בכל הפרטים יש לשנות בענין זה כשיצטרך · וה״מ כשמתפלל בינו לבין עצמו אבל כשאומר עם הצבור אין לחוש שא״א שלא יהא אחד מן הצבור שגנב או גזל · (א) וא״א ז״ל כתב שיכול להתוודו׳ עליהם אע״פ שלא שנה בהם ובחתימת הוידוי (ב) כתב רב עמרם החותם ברוך אתה ה׳ האל הסולחן טועה (ג) ולפירוש רש״י יכול לחתום שהוא גורס בכל מקום שזקוק לשבע אם בא לחתום חותם וכיון שחכמים אמרו שיכול לחתום א״כ כך הלכה · ובכל סדורי אשכנז יש בהם חתימה ובספרד אין חותמין ומוטב שלא לחתום

די גרס להם שיעשו אלהי זהב מקודם בריית׳ זו איתא התם א״ר יהודה רב רמי כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתיב מכסה פשעיו לא יצליח ל״ק כאן בחטא מפורסם כאן בחטא שאינו מפורסם והא כר״י בן בבא אזלא דאילו לר״ע אפילו מפורסם נמי לא דהא עון העגל מפורסם הוה ואפ״ה אמר ר״ע עליהם אשרי נשוי פשע כסוי חטאה ודריש לויעשו להם אלהי זהב לדרשה אחריתי אלא ודאי כר״י בן בבא אתיא וכיון דרב סבר כוותיה הכי נקטי׳ ואע״ג דאקשיה רומיה דרמי רב שני רב נחמן כאן בעבירות שבין אדם לחבירו כאן בעבירות שבין אדם למקום והאי שינויא אתיא שפיר כר״ע ופסק הרמב״ם עצמו כהאי שינויא מ״מ סובר דכיון דרב יהודה א״ר סבר דהלכה כר״י בן בבא ג הכי נקטינן אבל הרי״ף והרא״ש לא כתבו דברי רב יהודה אלא דברי רב נחמן בלבד משמע דס״ל דהלכה כר״ע ומשום דמסקינן דרב יהודה א״ר משמע דלית הלכתא כוותיה לפיכך השמיטוה וצ״ל שיש סעד עוד להרמב״ם לפסוק כר״י בן בבא מדאפליגו תנאי התם בעבירות שהתווד׳ בהם ביה״כ שעבר אם חוזר ומתוודה עליהם ביה״כ אחר משמע דאם לא התוודה עדיין עליהם לדברי שניהם מתוודה עליהם ביה״כ ומתוודה עליהם בפרטות משמע דאל״כ ליכא מ״ד שאינו חוזר ומתוודה שהרי לדברי הכל צריך להתוודות ביה״כ ולא פליגי אלא שאם יפרט החטאים שהתוודה עליהם בפרטות ביה״כ שעבר והמרדכי כתב ג״כ שצריך לפרט החטא וכ״כ הכלבו וכתב עוד לא נהגו ש״צ לומר כל פרטי אלא בדרך כלל אבל חטאנו והעוינו והרשענו ומרדנו וסרנו ממצותיך וכן הדין לפי שהוא מתוודה על כל העם איך יפרוט שום חטא ואיך יטיל חטא פרטי על הצבור בכלל : ומ״ש רבינו בסמוך גבי עונות שהתוודה עליהם ביה״כ שעבר וכו׳ דה״מ כשמתפלל בינו לבין עצמו אבל כשאומר עם הצבור אין לחוש נראה שסותר לזה :

ולענין הלכה כיון דהרי״ף והרא״ש הסכימו לפסוק כר״ע הכי נקטינן ומ״מ נראה שאם רצה לפרט החטא הרשות בידו דר״ע לא אסר לפרט החטא ולא בא אלא לומר שהוא יותר מאושר מי שאינו מפרט חטאיו ועוד דאפשר דלא אמר ר״ע אלא דמפרט אותם בקול רם אבל בלחש ש״ד למיפרט כדי שיתבייש יותר (ב) ואכתי כסוי חטאה הוא כיון דאינו נשמע לבני אדם והכי מוכח מדמשני כאן בחטא מפורסם וכו׳ דבמתוודה לפני ב״א בקול רם מיירי דאי בלחש כי אינו מפורסם מאי הוי הא אע״פ דמפרט אכתי מכוס׳ הוא והכי ניחא מ״ש רבי׳ בסמוך בשם הרא״ש העבירות שהתוודה עליהם ביום הכפורים שעבר יכול להתוודות עליהם אע״פ שלא שנה בהם ובמתוודה בפרטות איירי וכמו שהוכחתי בסמוך :

וצריך להתוודות מעומד ואפי׳ כי שמע ליה מש״ץ והוא התוודה כבר צריך לעמוד שם (פז:) אמר בר המדורי הוה קאימנא קמיה דשמואל והוה יתיב וכי מטא שליחא דצבורא ואמר אבל אנחנו חטאנו קם מיקם וכתב הרא״ש ש״מ עיקר וידוי מעומד הוא וכ״כ הר״ן בשם הגאונים וכתב עוד דמשמע מהכא שהצבור חייבין לאמרו עם ש״ץ : ועונות שהתוודה עליהם ביה״כ שעבר ולא שנה עליהם שם (פו:) תניא עבירות שהתווד׳ עליהם י״ה זה אינו מתוודה עליהם י״ה אחר ואם לא שנה בהם והתוודה עליהם עליו הכתוב אומר ככלב שב על קיאו ראב״י אומר כ״ש הרי זה משובח שנאמר כי פשעי אני אדע ופסק הרמב״ם בפ״ב מהל׳ תשובה כראב״י וכן פסק הרוקח :

ומ״ש רבי׳ שהרא״ש כתב שיכול להתוודות עליהם אף ע״פ שלא שנה בהם לא כתב כן בפי׳ אלא מדכתב הברייתא כצורתה משמע מסתמא דסבר דהלכה כראב״י דקי״ל משנת ראב״י קב ונקי ולפ״ז אנו יכולים לומר שגם הרי״ף פוסק כן שגם הוא כתב הברייתא כצורת׳ ומשמע שסמך על מאי דקי״ל משנת ראב״י קב ונקי וכן דעת הרמב״ם בפ״ב מה׳ תשובה :

ובחתימת הוידוי כתב ר״ע החותם בא״י האל הסולחן טועה וכ״כ הרא״ש בשמו : ומ״ש ולפירש״י יכול לחתו׳ שהוא גורס כ״מ שזקוק לשבע אם בא לחתו׳ חותם וכו׳ בסוף יומא (פז:) תני׳ י״ה עם חשיכ׳ מתפלל שבע ומתוודה (וחותם) בוידוי דברי ר״מ וחכ״א מתפלל שבע ואם רצה לחתום בוידוי חותם וכתב שם רש״י גרסי׳ בתוספת׳ אינו חותם מקדש ישראל אלא האל הסולחן וחכ״א כ״מ שזקוק לשבע אף בשאר תפלות אם רצה לחתו׳ בוידוי חותם כך שמעתי אבל לא גרסי׳ לה בתוס׳ הכי אלא וחכ״א מתפלל שבע ואם רצה לחתו׳ בוידוי חותם ואנעילה קיימי עכ״ל והשתא ר״ע נראה שגורס כגירס׳ התוס׳ דלא אמרו חכמים אם רצה לחתום בוידוי חותם אלא בנעילה דוקא ולרש״י שכתב משמע דכל מקום שזקוק לשבע אף בשאר תפלה אם רצה לחתום בוידוי חותם ומשמע דה״ה לתפלת מנחת עי״ה שאם רצה לחתו׳ בוידוי שאחריה חות׳ שמה שאמרו חכמים כל מקום שזקוק לשבע לאו לאפוקי מקום שזקוק לי״ח אלא לאפוקי וידוי שאינו סמוך לתפלה שאינו רשאי לחתום בו אבל כל שסמוך לתפלה בין שהוא סמוך לז׳ ברכות בין שהוא סמוך לי״ח אם רצה לחתום חותם ומנהג העולם שלא לחתו׳ בוידוי שבמנחת עי״ה :

ולענין

כאן בעבירו׳ שבין אדם לחבירו ופי׳ הב״י דע״כ דרב דלא כר״ע דלר״ע אפילו מפורסם כעון העגל נמי לא יפרט ולא נהירא שהרי מבואר בפי׳ רש״י דאין לדמות מחלוקת רב ור״נ למחלוקת ר״י בן בבא ור״ע דרב אמר לך אנא דאמרי אפילו לר׳ עקיבא דעד כאן לא אמר ר׳ עקיבא דאין צריך לפרט אפילו במפורסם כעון העגל אלא כשהוא עומד בוידוי לפני המקום ב״ה דצריך למעט כח החטא כל מאי דאפשר ולכך קאמר כרבי ינאי שמשה לא הזכיר עון העגל אלא כדי למעטו ולומר אתה גרמת וכו׳ אבל ודאי טוב לו בחטא מפורסם שיודה ברבים ויתבייש ולא יכפור בו ובאינו מפורסם לא יגלה חטאו לבני אדם וכבוד השם הוא שכל מי שחוטא בפרהסיא או מודיע לרבים בחטא כך וכך מעוט כבוד שמים הוא אבל בעמדו בתפלה ומתודה אין לפרט בין במפורסם ובין באינו מפורסם ולר״י בן בבא הסברא להפך דבין במפורסם ובין באינו מפורסם יפרט החטא בוידויו כדי שימחול לו המקום ב״ה בוידויו עליהם כדכתיב ומודה ועוזב ירוחם ורב נחמן נמי ה״ק דע״כ לא קאמר ר״י בן בבא דצריך לפרט אף בעבירות שבינו למקום כעון העגל אלא דוקא בוידויו אבל לגלות לרבי׳ מעוט כבוד שמים הוא אבל בעבירות שבינו לחבירו יגלה לרבים שיבקשו ממנו שימחול לו דהכי היכי שצריך להתודות עליהם בוידויו בתפלתו לפני המקום ב״ה ה״ה בוידויו לפני חבירו כשמבקש ממנו מחילה ור״ע ס״ל דאין לפרט שום חטא בוידויו מטעם שנתבאר ולגלות לרבים יש חלוק בין עבירות שבינו למקום לעבירות שבין אדם לחברו ועל פי זה יתיישב מפני מה הביאו הרי״ף והרא״ש והרמב״ם והסמ״ג דברי ר״נ ולא הביאו דברי רב והראב״ד הרגיש בזה בהשגותיו וכתב וכן בעבירות מפורסמות כו׳ אלא נראה דטעמם דעל כרחך ר״י בן בבא דהילכתא כוותיה לא ס״ל כרב דאי הוה ס״ל כרב דמחלק בין מפורסם לאינו מפורסם א״כ ה״ל לר״י בן בבא להביא ראייה לדבריו מקרא דמכסה פשעיו לא יצליח כמו שרבי עקיבא הביא ראייה לדבריו מקרא דאשרי נשוי פשע ותו דהאי קרא דמכסה פשעיו ליכא למידחייה כדדחינן לקרא דאנא חטא וגו׳ לכדר׳ ינאי אלא ודאי דס״ל כר״נ דמכסה פשעיו מדבר בעבירות שבינו לחבירו אבל שבינו למקום אין לגלות וע״כ הביא מקרא דאנא חטא דאפילו שבינו למקום נמי והיינו בוידויו בשעת התפלה · ועוד דלר״נ אתיא פלוגתייהו שפיר דלר״ע המקר׳ דמכסה פשעיו מדבר בעבירות שבינו לחבירו ולא פליגי אלא במקרא דאשרי נשוי פשע דמדבר בעבירות שבינו למקום דלר״י בן בבא דוקא שלא בשעת וידויו אבל בשעת וידויו צריך לפרט כדכתיב ויעשו להם אלהי זהב ולר״ע אין חלוק דלעולם אין צריך לפרט וכדרבי ינאי אבל אליבא דרב לא אתי שפיר פלוגתייהו דהא רב מפרש המקרא דאשרי נשוי פשע בחטא שאינו מפורסם ור״ע מוקי לה אפילו בחטא מפורסם ולשעת התפלה בוידויו הלכך סבירא להו דהעיקר כדברי ר״נ ויצא לנו מזה דכל הגאונים פסקו כר״י בן בבא דצריך לפרט החטא וכן פסק המרדכי והכי נקטינן ודלא כרבינו והב״י שפסקו כר״ע כמ״ש בש״ע ודו״ק · גם מ״ש הב״י דר״ע מודה היכא דמפרט בלחש והאריך על זה אינו נכון לפי ע״ד :

ועונות שהתודה עליהם ביה״כ שעבר ולא שנה עליהם כתב הרי״ץ גיאות שאין להתודות עליהן וכו׳ טעמו שפסק כת״ק דראב״י שסובר כן ודעתו דאע״ג דמשנת ראב״י קב ונקי הכא כיון שראב״י אינו אומר אלא שהוא משובח דכתיב כי פשעי אני אדע אבל אינו בחיוב להתודות עליהן ות״ק סובר דאיסורא הוי משום ככלב שב על קיאו הדעת מכרעת שלא להתודות עליהן : ומ״ש שהרא״ש כתב שיכול להתודות עליהן ולא ידעתי היכן כתב כן דמה שהביא בסתם הברייתא אינו מכריע שסובר כך גם אין רבינו רגיל לכתוב על שם אביו שכתב כן אם לא פסק כן בפירוש ועוד שגם כן ה״ל לומר שהרי״ף כתב כן שהרי שניהם הביאו הברייתא בסתם :

ולפירוש רש״י יכול לחתום שהוא גורס וחכמים אומרים בכל מקום שזקוק לשבע אם בא לחתום חותם וכו׳ פי׳ דלפי גירסא זו בכל התפילות ביום כפור אפילו אינו של נעילה חותמין בוידוי וממילא נמי בתפלת מנחה דערב יום כפור נמי דמאי שנא וידוי זה מאחרים שמ״ש כל מקום שזוקק לשבע אינו אלא לאפוקי כשמתודה בלא תפלה כערבית שאומר הש״ץ הוידוי בלא תפלה או אפילו בשאר תפלות כשאומר הוידוי עם הש״ץ שזה אינו רשאי לחתום אבל כשמתודה סמוך לתפלתו אין חלוק בין מתפלל ז׳ למתפלל י״ח דמנחה וכן פ׳ ב״י וע״ל בסימן תרכ״ג :

ולענין

דרכי משה

(ב) והמנהג לפרט החטא על סדר האל״ף בית וכ״ב המרדכי וצ״ל דבהא אפי׳ ר״ע מודה דשרי אף ע״ג דאמרי׳ לה בקו״ר מאחר שכל אדם מתוודה בשווה ונוסח תפלה הוא מגיד שפיר מקרי כסוי חטאה דלא ידעינן ביה מי הוא החוטא באמת אלא דס״ל לרי״ף ולרא״ש דאפי׳ הא לא צריך אבל פשוטא דאין איסור בדבר ונהגו שאף ש״צ אומר על חטא ועל חטאים כו׳ דלא כספר הכלבו דכתב דש״צ אל יפרוט החטאים דאיך יטיל חטא פרטי על הצבור בכלל אלא אומר חטאנו העוינו הרשענו כו׳ ולפי מ״ש דסדר ע״ח שאנו אומרים לא מיקרי פרטי החטא ממש שהרי כל אדם אומרו בשוה א״כ אף ש״צ יכול לאומרה כתב מהרא״י בפסקיו סי׳ קי״ח נוסח ע״ח יאמר ע״ח שאנחנו חייבין עליהם עולה וע״ח שח״ע חטאת וע״ח שח״ע קרבן עולה ויורד וע״ח שח״ע אשם ודאי ותלוי וכן הם בויקרא ושוב אומר העונשין על המזיד וזה סדרן מכות מרדות מלקות מ׳ מיתה בידי שמים כרת

פרישה

סי׳ תרז (א) וא״א ז״ל כתב שיכול להתודות כו׳ כר״א בן יעקב משום שנאמר כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד · ורי״ץ גיאות ס״ל כת״ק דס״ל דהוי ככלב ששב על קיאו וראב״י ס״ל דלא ס״ל ככלב ששב על קיאו כ״א בעבר ושנה :

(ב) כתב רב עמרם החותם בא״י כו׳ אבל י״כ חוץ מנעילה קאי דבנעילה אפילו לדידיה יכול לחתום כ״פ ב״י דעת רב עמרם ולא כמ״ש רבינו בשמו לקמן סי׳ תרכ״ג דאפילו בתפלת נעילה ס״ל דאינו חותם כמו בשאר תפילות וע״ל מ״ש :

(ג) ולפרש״י יכול לחתום שהוא גורס כו׳ ז״ל הגמרא י״כ עם חשיכה מתפללין שבע ומתודה וחותם בוידוי דר״מ וחכמים אומרים מתפלל ז׳ ואם רצה לחתום בוידוי חותם וכן בתוספות וכן ג׳ רב עמרם וסבר דדוקא אנעילה קיימי חכמים ופלוגתתם עם ר״מ היא אם חייב לחתום או רשאי ורש״י גורס כל מקום שזוקק לז׳ בגמרא ומשמע דה״ה לתפלת מנחה עי״כ דמה שאמרו זקוק לז׳ לאו לאפוקי י״ח אלא לאפוקי וידוי שאינו סמוך לתפלה שאינו רשאי לחתום ולפי׳ הפלוגתא הוא דר״מ ס״ל דבנעילה דווקא חותם אבל לא בשאר תפילות וחכמים אמרו אפי׳ במנחה חותם וזהו שכתב רבינו וכיון שחכמים אמרו כו׳ כך הלכה פי׳ אע״פ דר״מ לא ס״ל אלא דווקא בנעילה · ומש״ה סיים רבינו כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא ר״ל שהרי לדברי ר״ע גם רבנן מודים במנחה ואינו חותם אלא דפליגי אחיוב חתימה דאמר רבי מאיר גבי נעילה ודו״ק :

שאין

חדושי הגהות

שלא יפרסם חטאיו לבריות ואף אם היו גורסים אותו אפשר שהיו מפרשים דה״ק כיון דכתיב אשרי נשוי פשע כו׳ שא״ר לפרסם לבריות סברא הוא דגם בתפלתו בינו למקום א״צ לפרט (מהרל״ח) : ג לענ״ד דברי הרמב״ם תמוהים ועומדים מכיון דר״נ (דהוה בתרא ואליביה קי״ל כב״מ) ע״כ כר״ע אמר לשמעתיה : ד לשון א״צ אינו מיושב דלת״ק שפסק הרי״ץ גיאות כוותיה משמע דאינו רשאי להתוודות דקאמר ואם לא שנה והתוודה עליו הכתוב אומר ככלב שב על קיאו ואפשר דה״נ קאמר שא״צ להתוודות וכיון שא״צ להתוודות ממילא לא יתוודה משום דהוה ככלב שב על קיאו (מהרל״ח) (כ״ז כתב לפי הנוסחא שלפניו אבל לפי הנוסחא שלפנינו שאין להתוודות עליהם וכו׳ לא קשיא מידי) :

כבר

לחתום כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא ולענין חזרת ש"צ את הוידוי במנחה כתב אבי העזרי (ד) שאין לו להחזירו כיון שאינו יכול לאומרו באמצע התפלה כמו בשאר התפלות וגם כי לא נתקן במנחה אלא משום גזירה שמא יארע אונס וכן דעת הרי"ץ גיאת וכן נוהגין באשכנז (ג)ורב האי כתב אין מנהג שיתוודה ש"ץ במנחה אבל אם רצה להרויח בברכת המרבה לסלוח כגון וידוי אין מונעין אותו כתוב בתשובה אחת יפה השיבו הראשונים על שאלתכם בוידוי יוה"כ [ה] שלא לאומרו ש"ץ בברכת סליחה שלא שמענו בבבל שאומר ש"ץ וידוי בתפלת המנחה של ערב יום הכפורים ולדבריכם שאתם צריכין לכך מפני שאין הצבור בקיאין (ה) צריכים אתם להודיעם כי כל אחד ואחד צריך להתוודות אחר תפלתו קודם שיאכל סעודה מפסקת אבל ר"ע כתב ש"צ אומר וידוי במנחה להוציא שאינו בקי וכן נוהגין בספרד ונוהגין באשכנז שכל הקהל לוקין מלקות מ' בכ"ה אחר תפלת המנחה שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו:

תרח **ואוכלין** ומפסיקין קודם בהש"מ דמקרא נפקא לן שצריך להוסיף מחול על הקודש בין באיסור אכילה בין בעשיית מלאכה ותוספת זה אין לו שיעור אלא קודם בה"ש שזמנו

ולענין חזרת ש"ץ את הוידוי במנחה כתב אבי העזרי שאין לו להחזירו כיון שאינו יכול לאמרו באמצע התפלה כמו בשאר תפלות פי' דבשאר תפלות אומר מחול עד לפני ה' תטהרו ומתחיל בפסוקים ודברי ריצוי ואח"כ הוידוי ואם כן הוי באמצע התפלה ממש ומעין הברכה אבל בתפלת י"ח באמצע י"ח ממש לא הוי מעין הברכ' ובברכת סליחה דהוי מעין הברכה לא הוי באמצע. ומשמע לאבי העזרי דכיון דאיתא בפ' יום כפורים סוף (דף פז) והיכן אמרו יחיד אחר תפלתו ושליח צבור אומרו באמצע דוקא באמצע קאמר דאם לא כן ה"ל לומר ושליח צבור אומר בתוך התפלה מאי באמצע ובית יוסף פירש הטעם לפי שלא ניתקן לאמרו במנחה אלא לאחר התפלה ואיני מבין דבריו דהא סתמא קאמר בגמרא והיכן אמרו יחיד אחר תפלתו ושליח צבור אומרו באמצע ומשמע פשט השמועה דאף בוידוי דמנחה נמי דיכא הכי אלא דעת ראבי"ה כדפרישית דאי אפשר לאמרו במנחה באמצע התפלה ממש דלא הוי מעין הברכה ומזה הוכיח ראבי"ה לפרש דהיכן אמרו ביה"כ עצמו דוקא קאמר:

ומ"ש ורבינו האי כתב אין מנהג כו'. פי' רבינו האי חולק אראבי"ה וסובר דודאי מן הדין היה יכול לומר הוידוי בברכת סליחה דהוי מעין הברכה ובאמצע לאו דוקא ולכך אין מונעין אותו אם רצה להרויח פי' שלא על דרך חיוב כי אם בדרך שאנו נוהגין ביום התענית להאריך בתחנונים וסליחות באמצע ברכת סליחה אבל מדרך חיוב להוציא אחרי' ידי חובתם ודאי לא כי אין מנהג שיתודה ש"ץ במנחה ומן המנהג ראייה חזקה שכך קבלו הקדמונים דהיכן אומרו ביה"כ עצמו בדוקא קאמר ולכך אין חיוב בעי"כ וזהו שכתב בתשובה האחרת יפה השיבו הראשונים כו' שלא לאמרו ש"ץ בברכת סליחה מצד החיוב שלא שמענו בבבל כו' וממילא אינו יכול לאמרו מצד החיוב להוציא את שאינן בקיאין כי לא תקנו בכה"ג ואם יום יף בברכת סליחה כגון וידוי אינו כ"א הרווחה בעלמא ואינן יוצאין בזה ידי חובתם ולדבריכם שאתם צריכין כו' אבל רב עמרם כתב ש"ץ אומר וידוי במנחה להוציא את שאינו בקי פי' אע"פ שיראה מן המנהג שלא היתה תקנת רז"ל שיתודה ש"ץ באמצע י"ח להוציא את שאינו בקי מכל מקום מתודה הש"ץ אחר התפלה כיחיד להוציא את שאינו בקי דבזה הוא שלוחם מאחר שמתפלל כדרך שהיחיד מתפלל לעצמו ויצא היחיד ידי חובתו בזה כמו בשאר תפלות שמתפלל הש"ץ ממש כסדר תפלת היחיד בלי שינוי ומוציא רבים י"ח דאף זה כן וכן מבואר בדברי הר"ן דרב עמרם לא קאמר אלא לאחר התפלה ביחיד ע"ש אבל רבינו האי וראבי"ה חולקים עליו וס"ל דלאחר התפלה פשיטא שאין יכול לאמרו להוציא את שאינו בקי כי לא היתה התקנה להוציא אחרים אלא אם כן באמצע התפלה:

ומ"ש הב"י לפרש לשון רבינו האי אינו נכון לפע"ד. ודע שכל משא ומתן בזה אינו אלא בוידוי שהש"ץ חוזר בקול רם אבל במה שמתפלל הש"ץ בלחש אין שום אדם בעולם שיאמר שאין הש"ץ מתודה כשאר יחיד דפשיטא דלגבי דידיה נמי איכא למיחש שמא תטרף דעתו בסעודה או שמא יחנק וכ"כ ב"י ופשוט הוא וכן המנהג כר' האי שאין הש"ץ מתודה במנחה בקול רם כל עיקר אף לאחר התפלה. וקשיא לי מ"ש מוידוי של ערבית שנוהגין אנחנו שהש"ץ חוזר בקול רם אף על פי שאינו באמצע תפלה וי"ל דאותו וידוי אינו כדי להוציא רבים י"ח אלא הרווחה בעלמא שהרי קי"ל תפלת ערבית רשות:

ומ"ש הב"י שהגרסא הנמצאת באשר"י אין שומעין לו היא גירסא נכונה מאד לא ידעתי טעמו דא"כ מאי אבל אם רצה להרויח דקאמר רב האי שלכך בלי ספק ט"ס הוא באשיר"י גם ברבינו ירוחם ראש נ"ז כתב אין מונעין אותו וכן עיקר ועל דרך שפירשנוהו ודו"ק:

ונוהגין באשכנז שכל הקהל לוקין מלקות ארבעים וכו' כתב ב"י ותמהני למה לא כתב שהטעם מפני שמלקות מכפרת עון וכו' מיהו למה שנהגו ללקות מלקות כל דהו ואינו רק לזכרון למלקות דאורייתא אם כן בע"כ שאין עושין כן לכפרה אלא שמתוך כן יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו וק"ל:

תרח ואוכלין וכו' עד בין באיסור אכילה ובין בעשיית מלאכה כבר נתבאר לעיל בסימן תר"ד טעמו דפסק כר"ע וכתנא דעלם עלם ונתבאר שם דעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם:

ומ"ש

ולענין חזרת ש"ץ את הוידוי במנחה פי' אחר שהתפללו בלחש וחוזר ש"ץ תפלת המנחה כתב אבי העזרי דאינו אומר וידוי בחזרת התפלה לפי שאין ש"צ אומר וידוי בחזרת התפלה אלא באמצע תפלה והשתא אינו יכול לאומרו באמצע לפי שלא נתקן לאומרו אלא אחר התפלה הלכך לא יאמר וידוי כלל בחזרת התפלה וגם כי לא נתקן במנחה אלא משום גזירה שמא יארע אונס כלומר וא"כ מאחר שאין עכשיו זמן וידוי זה שהרי לא נתקן לאומרו עכשיו אלא משום גזירה שמא יארע אונס כיון שאמרו בתפלה שבלחש די וא"צ לחזור ולאומרו בחזרת התפלה והמרדכי כתב וז"ל ש"צ אל יתוודה במנחה בקול רם כדי להוציא שאינו בקי מפני שאינו יכול לומר באמצע התפלה כמו בשאר תפלה ואף כי לא נתקן וידוי במנחה אלא משום גזירה בעלמא שמא יארע לו אונס שישתכר ע"כ:

ומ"ש רבינו ורב האי כתב אין מנהג שיתוודה ש"צ במנחה אבל אם רצה להרויח בברכת המרבה לסלוח כגון וידוי אין מונעין אותו טעמו דכיון שכבר תקנו חז"ל לומר וידוים בתפלה זו אם רצה ש"צ להזכירו בחזרת התפלה הרשות בידו והוא שיזכירנו באמצע התפלה כמו בשאר תפלות אבל להזכירו ש"צ בחזרת התפלה אחר תפלתו נראה שדבר זה לא עלה על דעת רבינו האי וזהו שכתב בתשובה אחת יפה השיבו הראשונים על שאלתכם בוידוי עיוה"כ שלא לאומרו ש"צ בברכת סליחה כלומר וכיון שאינו אומרו בברכת סליחה נמצא שאינו אומר כלל בחזר' התפל' וכמו שסיים וכת' שלא שמענו בבבל שאומ' ש"ץ וידוי בתפל' המנח' של עי"ה ולא כתב בברכת סליח' אלא לגלות דבהזרת התפל' מיירי שמקו' הוידוי בו הוא בברכת סליחה דאילו בתפלה שבלחש אין מקום הוידוי בו אלא אחר התפלה ובהכיא ש"צ נמי אומרו כדרך שהיחיד אומרו דלא נתמעט ש"צ מלהזכירו אלא בחזרת התפלה בלבד מהטעמים שכתב אבי העזרי: **ומ"ש** ולדבריכם שאתם צריכים לכך מפני שאין הצבור בקיאין וכו' נראה שהשואלים היו רוצים שיזכיר ש"ץ וידוי בחזרת התפלה מפני שהציבור לא היו בקיאין וצריך שיוציאם ש"צ והוא השיב להם שלא שמענו מי שאומר אותו וכיון שכן אין להם לאומרו ומה שהם צריכים לכך מפני שאין הצבור בקיאין יכולין לתקן ע"י שיודיעו' שכל אחד צריך להתוודות אחר תפלתו וילמדום ענין הוידוי וסדרו ואז לא יהיו צריכים לש"צ שיוציאם ואחר שכתבתי זה באה לידי תשובת הגאונים וכתוב בה בלשון זה לא נאמר ש"צ אומר באמצע אלא בשחרית מוסף ומנחה ונעילה אבל תפלת מנחה של ערב יה"כ שאמרו יתודה קודם שיאכל וישתה לא אמרו אלא אחר תפלתו ולא שמענו בבבל שהזכיר ש"צ וידוי בתפלה בעי"ה ולדבריכם שאתם אומרים כי צריכים אתם לכך יש להזכיר בקהל ולומר בלשון שכל הקהל מכירים אותו שכל אחד חייב להתוודות לפני יוצרו קודם שיאכל סעודה המפסקת ויפרשו להם תורת הוידוי כדי שילמוד כל א' ויתוודה בכיון הדעת בלשון שהוא מכיר עכ"ל. וזה מבואר כמו שפירשתי דברי התשובה שהביא רבינו: **ודע** שכל לשון זה שכתב רבינו שכתב אבי"ה שאין לו להחזירו וכו' עד וכן נוהגין בספרד הכל הוא בפסקי הרא"ש ויש לדקדק שבתחלה כתב רבינו האיי שאם רצה להרויח בברכת המרבה לסלוח כגון וידוי אין מונעין אותו ובתשובה אחרת מנעם מלעשות כן ומצאתי בפסקי הרא"ש שבמקום אין מונעין אותו כתב אין שומעין לו והיא גירסא נכונה מאד ויש ליישב גירסת רבינו דה"ק אם רצה להרויח אין מונעין אותו אבל אם בא לשאול אין מורין לו ולכן בתשובה אחרת לא הורה להם לאומרו ועי"ל דאם בא לומר וידוי מונעים אותו דכיון שצריך להתוודות במנחה איכא למימר שלא יבאו לקבעו חובה לאומרו בחזרת התפלה ויבואו לידי מחלוקת עם כל המקומות שאין אומרים אותו ולכן בתשובה אחרת לא הורה להם לאומרו אבל אם רצה לומר קצת תחנונים בברכת סלח לנו הרשות בידו דליכא למיחש שיבואו לקובעו חובה וזהו שכתב אם רצה להרויח בברכת המרבה לסלוח כגון וידוי אין מונעין אותו ולא כתב אם רצה להתוודות בברכת המרבה לסלוח אין מונעין אותו ומ"ש בשם ר"ע כ"כ המרדכי ג"כ:

ומ"ש וכן נוהגין בספרד אין אנו נוהגין כן שהרי אין אנו נוהגין שש"צ יחזור התפלה במנחה ומפני שאינו אומר תפלה אלא פעם אחת לבד ע"כ הוא צריך להתוודות אחר תפלתו דלא גרע מיחיד שהוא מתוודה אחר תפלתו וכתב הר"ן וז"ל ולענין וידוי זה של עי"ה קודם אכילה כתב רבינו האיי גאון ז"ל שאין המנהג שיתוודה ש"צ במנחה עי"ה ולא שמעתי בבבל שהתוודה אבל ר"ע גאון כתב שמתודה אחר תפלה כיחיד וכן המנהג עכ"ל. ויש לתמוה דמשמע דלרבינו האיי אין ש"צ מתודה כלל ואפי' אחר תפלתו וצריך טעם למה מי גרע מיחיד ונראה דכשהוא חוזר התפלה בקול רם קאמר דכיון שאינו אומר הוידוי באמצע התפלה כמשפט ש"צ לאחר תפלה נמי לא יאמר אותו שאין ש"צ אומר וידוי אחר תפלה בקול רם: **ונוהגים** באשכנז שכל הקהל לוקין מלקות ארבעים בכ"ה אחר תפלת מנחה כ"כ הכלבו נהגו ללקות מלקו' אחר הטבילה להכניע לבבם הערל ולהכינו לעבוד השם הנכבד והנורא באימה וביראה ותמהני למה לא כ' שהטעם מפני שמלקות מכפרת עון ואע"פ שאין לנו דיינים סמוכים כדי ללקות לפניהם וגם אין כאן עדים שהתרו בו כדי לחייבו מלקות מ"מ כפרה מקצת הוא (ד): **ומ"ש** רבינו שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו כ"כ שם הרא"ש:

תרח ואוכלין ומפסיקין קודם בין השמשות דמקרא נפקא לן שצריך להוסיף מחול על הקודש בפרק בתרא דיומא (פא.): **ומ"ש** בין באיסור אכילה בין בעשיית מלאכה כן נראה מדברי הרי"ף והרא"ש שם אבל מדברי הרמב"ם בפרק א' מה' שביתת עשור נראה שהוא סובר שאין תוספת דבר תורה אלא בעינוי אבל לא בעשיית מלאכה לא בי"ה ולא בשבתות וכבר האריך ה"ה לתת טעם לרבי' ומ"מ כתב שדעת שאר המפרשים שתוספת יש מן התורה גם לעשיית מלאכה וכדמשמע מדברי הרי"ף והרא"ש: **גרסינן** בר"פ המביא כדי יין (ל.) ובפרק שואל (קמח:) תוספת י"ה דאורי' והא חזינא לנשי דאכלי ושתי עד שחשיכה ול"א להו ולא מידי משום דמוטב שיהו שוגגות ואל יהיו מזידין וכתבו הרמב"ם בפ"א מה' שביתת עשור (א): **ומ"ש** ותוספת זה אין לו שיעור אלא קודם בין השמשות שהוא מהלך אלף

דרכי משה

כרת ועירידי ד' מיתות ב"ד החומר חומר אחרון עכ"ל: (ג) וכן המנהג פשוט שאין הש"ץ מחזיר הוידוי רק אומר התפלה בקו"ר כמו בשאר ימות השנה כתב הכלבו דיאמר אחר התפלה במנחה א"מ ואין נוהגין כן וכ"כ במנהגים ישנים דאין לאומרו: (ד) ול"נ דמלקות שלוקים בעי"כ אינו מכפר כלל דאינו מלקות כדרך שהיו לוקין בימיהם אלא לוקין עכשיו ברצועה כל דהו ואין כאן כפרה רק זכרון בעלמא שישוב מחטאיו ולכן נוהגים ללקות ברצועה כל דהו וכתב הכלבו נהגו לעשות הרצועה שמלקין בו מעגל ותפירות בעור החמור לפי שידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו ובמנהגים שלנו כתב וילקה לא עומד ולא יושב אלא מוטה ונלקה אומר אשמתי ובגדתי כו' והמלקה אומר ג"פ והוא רחום שהם ל"ט תיבות כמספר המכות במהרי"ל כשהיה מהרי"ל נלקה היה שוכב עם פניו לצפון ואחוריו לדרום: **תרח** (א) אע"ג דהיא דאורייתא כמו תוספת יו"כ אבל דבר

דרישה

על ראשו ועל גופו ט' קבין מים ממין שהם רי"ן בכ"ס במקום טבילה כי אות' טבילה אינה כ"א בשביל טהרה ולא בשביל תובה:

סי' תרז [א] **שלא** לאומרו הש"ץ עיין קו' ב"י. ויש ליישב גירסת רבינו דה"ק אם רצה להרויח אין מונעין אותו אבל אם בא לשאול אין מורין לו כן

פרישה

(ד) **שאין** לו להחזירו משמע דהתפלה גופו חוזר ש"ץ במנחה וכן במנהגים ולא כמו שנוהגים עתה בקצת קהילות ועיין בב"י שהביא מנהג ספרד דמשמע ג"כ שלא היה חוזר כלל: (ה) **צריכי'** אתם להודיעם כו' פי' אתם צריכין להודיע' לכל הקהל וללמדם סדר הוידוי וענינו כדי שכל אחד יתודה אחר תפילתו:

(א) שזמנו מהלך [א] אלף ות"ק אמה קודם הלילה צריך להוסיף מעט מהחול על הקודש ואם הפסיק מאכילתו בעוד היום גדול יכול לחזור ולאכול כל זמן שלא קבל עליו התענית:

תרט **ולענין** הטמנת חמין בערי"ה כתב ר"ע שאין להטמין מפני שאין טומנין החמין אלא לכבוד שבת וזה שאוכל בחול במוצאי י"ה אין לו להטמין לכבוד החול וכבר הפליגו אנשי אספמי' ועשו סמיכה שאין להטמין בערב י"ה אבל רב נטרונאי גאון כתב להטמין בערב י"ה למוצאי י"ה למה הוצרך לכך בשלמא להטמין בע"ש דקא בעיא למיכלה למחר אלא למוצאי י"ה חול הוא למה הוצרך להטמין למוצאי י"ה ימתין למוצאי י"ה ויעשה כל צרכיו אבל איסור אין בדבר והעושה אין מוחין בידו: ורב שרירא כתב דשפיר דמי שהוא מכין מחול לחול אע"ג דשהי ביום הכפורים על גבי כירה והטמינו לשמור חומו אין בכך כלום ולמוצאי יום הכפורים ישהה שיעור מה שתחום הקדירה באותו חום ואח"כ אוכל ממנה ומותר ואני תמיה למה צריך להמתין כדי שתחום הקדירה באותו החום שלא מצאנו כן אלא במלאכה הנעשית באיסור אבל זה שטמן בהיתר מה צריך להמתין [א] ואיני יודע מה חשש איסור יש בדבר שהוצרכו גאוני עולם לדבר בו ואדרבה נראה יותר טוב שיטמין כדי שימצא סעודתו מוכנת במוצאי יום הכפורים גדולה מזו התירו קניבת ירק מן המנחה ולמעלה כדי להכין סעודתו כ"ש הטמנת חמין שמותר:

תרי **מקום** שנוהגין להדליק נר בליל יוה"כ מדליקין ובמקום שנוהגין שלא להדליק אין מדליקין וכתב א"א הרא"ש ז"ל שיש לברך עליו כמו בשבת ובכל מקום מדליקין בבתי

אלף ות"ק אמה קודם הלילה צריך להוסיף מחול על הקודש כ"כ בפרק בתרא דיומא הרא"ש וז"ל ותוס' זה צריך שיהא קודם בין השמשות דאילו בין השמשות ספק יום ספק לילה הוא ואם עשה מלאכה בשני בין השמשות אם בשוגג חייב חטאת ואינו נקרא תוספת דבלאו רבוייה דקרא צריך לפרוש מספק וגם ספק כרת יש בו אלא קודם בין השמשות שהוא מהלך אלף ות"ק אמה קודם הלילה צריך להוסיף מן החול על הקודש ותוספת זה לא נתברר שיעורו אלא ע"כ לאו תוספת כל דהו קאמר מדקאמרי' בר"פ המביא כדי יין ובפרק שואל דהא תוספת די"ה דאורייתא הוא והני נשי דידן דאכלי ושתו עד אורתא ולא מחינן בהו ומסתמא לא היו אוכלות לגמרי עד חשיכה שאינן יכולות לצמצם אלא פורשת קודם עילומו של יום וגם מספיקו אלא שבתוספת היו מזלזלות אלמא לא בתוספ' כל דהו אמרינן אלא שלא נתברר שיעורו וצריך לפרוש קודם בין השמשות מעט עכ"ל · וכן כתב סמ"ג וסמ"ק וכ"כ התוס' בר"פ המביא כדי יין וכ"כ הר"ן שם בשם המפרשים וכתב עוד ולי נראה כיון שצותה תורה תוספת צריך להוסיף מחול על הקודש איזה זמן חוץ מן הזמן שהוא נזהר בו מן הספק שא"ל כן לא היה צריך להזהיר על התוספת וזה על דעת מי שסובר דמאי דאמרי' דספיקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא' היא ע"כ:

ומ"ש שיעור בין השמשות הוא אלף ות"ק ביארתי בסי' רס"א:

ואם הפסיק מאכילתו בעוד היום גדול יכול לחזור ולאכול כן כתב הרא"ש ביומ' ובפרק בתרא דתעניות ובסי' תקנ"ג נתבאר שכן דעת הרי"ף והתוס' אע"פ שהראב"ד חלוק בדבר:

ומ"ש כ"ז שלא קבל עליו התענית כ"כ הרי"ף פרק בתרא דתעניות וכן כתבו המפרשים בשם הרמב"ן ונתבאר בסימן הנזכר:

כתב הכלבו בשם הר"מ בעי"ה אין לו לאכול רק מאכלים קלים להתעכל כדי שלא יהיה שבע ומתגאה כשיתפלל:

תרט ולענין הטמנת חמין בעי"ה כתב ר"ע שאין להטמין וכו' עד אבל זה שטמן בהיתר מה צריך להמתין הכל כתוב בפסקי הרא"ש:

ומ"ש רבינו ואיני יודע מה חשש איסור יש בדבר וכו' גם בעיני יפלא דברי הגאונים האלה ודברי רבי' נראים נכונים וכן עמא דבר (א):

תרי מקום שנוהגין להדליק נר בליל י"ה מדליקין ומקום שנוהגין שלא להדליק אין מדליקין משנה בפ' מקום שנהגו (נג:) ובגמרא (שם) תניא בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד פי' להפריש מתשמיש המטה האומר להדליק שאסור לשמש מטתו לאור הנר והאומר שלא להדליק מפני שרואה אותה ומתאוה לה ובירושלמי גרסי' מקום שנהגו להדליק משובח מקום שנהגו שלא להדליק א"ר ירמיה תדע שכן הוא שהרי האיש צנוע ואינו משמש לאור הנר: **ומ"ש** רבי' בשם הרא"ש שיש לברך עליו כמו בשבת כ"כ במסכת יומא ופירש הטעם משום שלום בית אבל המרדכי כתב בפ' מקום שנהגו דאין מברכין משום דקתני מקום שנהגו להדליק מדליקין אלמא ליכא מצוה ואין לומר וציונו משום מנהג · ובפרק במה מדליקין כתב נראה דבי"ה בלא שבת אין מברכין על הדלקת הנר דלא חשוב לשלום בית אלא בשבת משום כבוד שבת ובסה"מ כתב י"ה שחל להיות בשבת מדליקין בלא ברכה הואיל ואינו בא לצורך אכילה עכ"ל (א): כתב המרדכי מדליקין נרות על שולחנם ועורכים השלחן כמו בשבת משום דאיקרי שבת שבתון (ב) ואיני יודע מה מקום לעריכת שלחן בי"ה (ג): **ומ"ש** דבכ"מ מדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות וע"ג חולים ובמבואות האפלים במשנה פרק מקום שנהגו (שם) גרסינן

ומ"ש ואם הפסיק מאכילתו בעוד היום גדול כו' כ"כ הרא"ש פ"ב דתענית ועיין לעיל בסימן תקנ"ג כתבתי דלדעת הרא"ש אם קבל עליו התענית אסור כמו לרחוץ ולסוך ואם לא קבל עליו מותר ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל עד בין השמשות וכן הדין ביום כפור · והמנהג במהרי"ל שדרש דמשהפסיק בסעודתו אסור לו לאכול ולשתות עוד גם אם עוד היום גדול וז"ל מהרש"ל ואף שכל הפוסקים כתבו שיכול לחזור ולאכול אם לא שקבל עליו התענית וכן מוכח מן התלמוד להדיא אכן כבר נהגו העם בהפסקתם לקבל התענית בדעתייהו והוה כאילו קבלו בפה וחומרא יתירה היא עכ"ל ונראה לי דמ"ש דחומרא יתירה היא היינו לפי שהוא תופס עיקר דבעינן קבלה בפה וכדמשמע בדברי הרב המגיד פ"ג דתענית אבל בהג"ה מיימונית לשם בשם מהר"מ מבואר דאף בקבלה בלב סגי דכיון שנתכוין שלא לאכול היום עוד אם כן היה תופס איסור בדבר שלא לחזור ולאכול ואיך יחזור ויאכל וכ"ה בהג"ה מיימונית פ"א מהלכות שביתת עשור הלכה ו' ע"ש גם באגודה לא הכריע וכתב דיש דוחין הראייה דאיכא רבתי דקאמר אכלי ופסקי דשמא מתחלה היה דעתו לכך שיאכל אם ירצה אבל אם היה גומר בדעתו שלא לאכול אסור לו לאכול אפילו עוד היום גדול וכיון דרוב ניהוג שלנו אחרי מהר"ם והנמשכים אחריו אין להקל ועוד שכך דרש מהרי"ל ודלא כהגהת ש"ע שכתב בסתם שאם קיבל בלב לא הוי קבלה כ"ל · כתבו התו' פ"ק דעבודת כוכבים דבעי"כ אין אוכלין בשר בהמה רק עופות ודגים ודברי' קלים ומבואר שם להדיא דמיירי בכל היום ונראה דטעמא הוי משום דבשר שמן מרבה זרע כדאיתא פ"ק דיומא ומהאי טעמא כתב במהרי"ל והסכים עמו מהר"ש שלא לאכול מאכלי חלב כל היום משום דמרבה זרע כדאיתא פ"ק דיומא ואע"ג דלגבי מיני תבלין לא אסר הרב גופיה כ"א בסעודה המפסקת יש לחלק בין דבר המחמם לבד לדבר המחמם ומרבה הזרע ג"כ ולכך אין לאכול מאכלי חלב כל היום ומ"ש בתשב"ץ בעי"כ בסעודה המפסקת לא אכל מהר"ס כ"א תרנגולת ודבר רך ושריית פת ביין לפי שהוא כמעוכל עכ"ל טעמו שלא אכל הרבה כדי שבעו שלא יתגאה כשמתפלל וכמ"ש בכלבו על שם מהר"ס אבל ודאי גם כל היום לא אכל רק עופות ודגים כדפי' ויש לדקדק על היין הרי מרבה זרע הוא כדאיתא פ"ק דיומא ואפשר דשריית פת ביין דבר מועט הוא ולית לן בה אי נמי במזוג דוקא נהג מהר"ס:

תרט ולענין הטמנת חמין בעיה"כ כו' עד ואיני יודע מה חשש איסור יש בדבר ולפע"ד נראה ליישב דעת הגאונים דחשש איסור יש משום מאי דתניא בפ' מקום שנהגו כל העושה מלאכה בע"ש ובעי"ט מן המנחה ולמעלה אינו רואה סי' ברכה לעולם ועיקר הפירוש שאף מן המנחה גדולה קאמר כמו שנתבאר בס"ד למעלה סימן רי"א וסי' תס"ח וא"כ אם יטמין בעי"כ לאחר חצות כמו שעושין בע"ש יהא נראה כמכין מי"ט לחול שהרי בע"ש אסור כל מלאכה מחצות ולמעלה אא"כ שהוא לצורך שבת כהטמנ' וכיון דהטמנה זו אינה אלא לצורך חול אין לו להטמין מחצות ולמעלה לכבוד חול וזהו שדקדק רב עמרם בלשונו שכתב בעי"ה אין רשאין להטמין כמו שעושין בע"ש מפני שאין טומנין וכו' כמו שהועתק באשיר"י דמשמע להדיא דוקא כמו שעושי' בע"ש לאחר חצות אבל קודם חצות אף ר"ע מודה דאין שם איסור ומ"ה כתב רב שריר' דצריך להמתין שיעור מה שתחו' הקדר' באותו חום לפי שההטמנה לאחר חצות לצורך חול היא נעשית באיסור ומ"מ רב נטרונאי ס"ל להקל וטעמו משום דאף אכילת מוצאי יה"כ מצו' היא ע"פ המדרש דבמוצאי יה"כ בת קול יוצא' ואומרת לך אכול בשמחה לחמך כדלקמן בסי' תרכ"ד ועוד יראה לומר דטעם הגאונים האוסרים הוא משום דנראה כמתקן לצורך היום וכמ"ש הר"ן והרב המגיד לחד פירושא בקניבת הירק דאסור קודם המנחה משום דנראה כמתקן לצורך היום . ולענין הלכה מנהגינו שלא להטמין וכן פסק באגודה וכך כתב ראבי"ה שראה מכתב ידי גלילי ראב"ן ועיין במרדכי וכך הסיב מהרי"ל: **ומ"ש** גדולה מזו התירו קניבת ירק כו' צריך לומר שרבינו מפרש הא דאמרי' בפ' אלו קשרים שהתירו הקניבה משום עגמת נפש דהיינו לומר שהתירו לו להכין סעודתו מבע"י מפני שחשו חכמים שלא יצטרך לתקן הכל לערב ותהיה נפשו עגומה כפי' הר"ן לשם וכן פי' ה' המגיד פ"א מה' שביתת העשור וא"כ הטמנה נמי נתיר כדי שלא תהא נפשו עגומה . דאילו לפרש"י אדרבה דכדי שתהא נפשו עגומה מן המנח' ולמעלה שהוא שואף ומצפה לעת אכילה ואינו אוכל והוי קרוב לעינוי מש"ה התירו הקניבה וא"כ מאי גדולה מזו דקאמר היא סנותנת משום הכי נמי אין להתיר הטמנ' כדי שתהא נפשו עגומה וכן מצאתי למהר"ש לוריא ז"ל:

תרו מקום שנוהגין להדליק כו' פי' מקום שנהגו להדליק בחדר משכבו צריך הוא להדליק ומקום שנהגו שלא להדליק צריך הוא שלא להדליק שניהם משום תשמיש המטה הוא ואנו נוהגין להדליק בבתים על שולחן הערוך ולברך עליהן כמו בשבת משום שלום בית ודלא כמהרי"ל שכתב שלא לברך עליהן כי אם ביה"כ שחל להיות בשבת וכן נמצא בדרשות מהר"ש דוקא בערב שבת משום דאז שכיחי מזיקין בליל יה"כ ואיכא משום שלום בית הא לאו הכי לא וזה עולה כדעת המרדכי פ' ב"מ ופ' מקום שנהגו וסוף יומא ע"ש אלא העיקר כדעת רבינו בשם הרא"ש דהכי משמע בירושלמי פרק הרואה: **ובבבל** מקום מדליקין וכו' נראה דאעפ"י שצריך הוא להדליק באלו א"צ לברך דאין כאן משום שלום בית: ומ"ש

דרכי משה

דבר הכתוב בהדיא באורייתא צריך למחות דהא וודאי אינם שוגגים וכ"כ הרא"ש בשם בעל העיטור וכתב בנימוקי יוסף בסוף פרק הבא על יבמתו הא דמצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע ה"מ ברבים אבל ביחיד צריך להוכיחו עד שיכנו או יקללנו כדאיתא במסכת ערכין (ט"ז:) והא דאמרינן בשבת (נה.) לוכחינהו מר להני דבי דיש גלותא ואמר לא מקבלי מינאי ואמרינן אפ"ה לוכחינהו מר התם דלא הוכיחם כלל אלא שהיה מכיר בהן ומשום דאולי ישמעו או שלא יהא להם פתחון פה היה חייב להוכיחם פעם א' לפחות עכ"ל:

תרט (א) ובמהרי"ל כתב דאנו נוהגין שלא להטמין וכן המנהג:

תרי (א) ומהרי"ל וכ"כ מהרי"ו דאין לברך אבל במנהגים כתב דמברכין עליהם: (ב) ויש מדליקין אף בחדרים ועליות כו' ובסוף הפ' משמע דאף על השולחן תלוי במנהג: (ג) אבל במנהגים כתב כדברי המרדכי וכן המנהג כתב מהרי"ל מי שמדליק נר בבית צריך להדליק ג"כ בחדר ששוכב שם כי לולא זה עושה כתרי קולי דכשרואה אשתו מתאוה

פרישה

סי' תרח (א) **שזמנו** מהלך אלף ות"ק עיין לעיל סי' רס"א וסימן רס"ג מ"ש שם · וכאן לא קאמר תקמ"ט מפני שהוא לחומרא . מש"כ לעיל סי' רס"א דקאי אמוצאי שבת דאזלינן בתר בין השמשות דרבי יוסי נקט תקמ"ט לחומרא ע"ש · וק"ל · ומ"ש שזמנו אלף ות"ק קודם הלילה ר"ל קודם הלילה הידוע לענין כניסת שבת וי"ט דקי"ל בו כר"י וכמ"ש בסי' רס"ג ומ"מ הוא דוחק דה"ל לרבינו . לכתוב בקיצור צריך להוסיף על התחלת בין השמשות דהיינו מסוף שקיעת החמה וגם רמ"ף בהגהותיו תמה ע"ז: והאריכא

דרישה

כן ולכן בתשובה לא הורה לשם לומר וע"ל דלא התיר לשם אלא להוסיף קצת תחנונים וו"ס כגון וידוי אבל לא וידוי עצמו:

סי' **תרט** [א] **ואיני** יודע מה חשש איסור כו' ז"ל מהר"א פראג בהגהותיו ועיין בסי' רכ"ד אבל לא ימצא כתנו' כי מהם ירצה כי יש חשש איסור ודו"ק שוב מצאתי ודקדקתי בגמרא סוף פ"ק דשבת דהתם מיירי באין פי התנור טוח בטיט והכא מיירי בטוח וע"כ אין חשש איסור כלל ואע"פ שכתב בסמ"ג בדיני הטמנה · גבי לא תמלא אשה קדירה

חדושי הגהות

תרח א כבר נתבאר לעיל סימן רצ"ג דלעניין הכנסת שבת וי"ט קי"ל כר' יודא דאמר ביהש"מ ג' חלקי מיל דהיינו אלף ות"ק אמה קודם הלילה (מהרל"ח): ורבינו

בבתי כנסיות ובבתי מדרשות וע"ג חולים ובמבואות האפלים ונוהגין בכ"מ להרבות נרות בבתי כנסיות משום דכתיב על כן באורים כבדו ה' ומתרגמינן בפנסיא יקרו ה' ואמרינן ולקדוש ה' מכובד זה יום הכפורים שאין בו לא אכילה ולא שתייה כבדוהו בכסות נקייה (ה) על כן מכבדין אותו בכל מיני כבודים ומטעם זה נמי נוהגין להציע בב"ה בגדים נאים :

תריא **כל** הדברים האסורין בעיקר היום אסורין גם בלילה ומה הן הדברים האסורים מלאכה אכילה ושתייה רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה וכולהו נפקא לן מקראי ומיהו אין חיוב כרת אלא במלאכה ואכילה ושתייה אבל בהנך אין בהן כרת ואע"ג דנפקי מקראי אסמכתא בעלמא נינהו מלאכה כיצד כל מלאכה שחייבין עליה בשבת חייבין עליה ביום הכפורים וכל שבשבת פטור אבל אסור ג"כ הוא ביום הכפורים אלא ששבת זדונו סקילה וי"ה זדונו כרת וכל איסורי הוצאת שבת (א) נוהגין ג"כ ביום הכפורים וכל דבר שאסור לטלטלו בשבת אסור

ומ"ש ונוהגין בכ"מ וכו' פירו' דמה שנוהגין להרבות נרות אעפ"י דלא תקן כי אם ובכ"מ מדליקין בב"כ ובכר א' או ב' הוי סגי טעמא הוי משום דהדלקת הנר הוי כבוד כדכתיב באורים וכו' וכיון דאמר בגמרא ולקדוש ה' מכובד זה יה"כ שצריך לכבדו בכסות נקייה וכסות נקייה לא רמיזא בקרא אלא בע"כ מאחר שהמקרא אומר לכבדו צריך לכבדו במידי דהוה כיבוד וכסות נקייה הוי כבוד אם כן מטעם זה מכבדין אותו בכל מיני כבודים דהיינו בריבוי נרות · ומטעם זה אנו נוהגין להציע בב"כ בגדים נאים דהוי נמי כבוד :

תריא כל הדברים וכו' בפרק יה"כ אליבא תנא דעכם עכם אמרינן ה' קראי כתיבי במלאכה חד לאזהרה דיממא וחד לאזהרה דליליא וחד לעונש דיממא וחד לעונש דלילא וחד לאפנויי למיגמ' עינוי ממלאכה בין דיממא ובין דליליא וכבר כתבתי בסימן תר"ד שרבינו פסק כרב עמרם וכתנא דעכם עכם וסובר גם כן דאע"ג דרחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה תקנת' דרבנן הוא מ"מ מאח' דאסמכינהו אקראי דאקרו עינוי כמו אכילה ושתייה כעין אכילה ושתייה דאורייתא תקנוהו ולכך כתב כל הדברים האסורים בעיקר היום אסורים גם בלילה אבל יש לדקדק על הרמב"ם שאינו פוסק כתנא דעכם עכם ואפ"ה כתב ג"כ דעינוי נלמד ממלאכה שאסור בין ביום ובין בלילה ונראה דדוקא לענין עונש ואזהרה לעינוי פסק הרמב"ם כרב פפא דאתיא ליה מתשבתו שבתכם כדלעיל ולא כתנא דעכם עכם אבל מ"מ ס"ל להרמב"ם דמג"ש זו למדנו דכי היכי דאיסור מלאכה בין ביום ובין בליל' כך איסו' העינוי בין ביום ובין בליל' :

ואע"ג דנפקי מקראי וכו' כלומר דנפקי מקראי דכל הני איקרו עינוי ובכלל להתענות הן וכיון דכתיב כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה א"כ נימא בכל הני דאיכא בהו כרת וקאמר דאסמכתא בעלמא נינהו ולכך אפילו איסור דאורייתא ליכא בהו זו היא דעת הרא"ש על פי שיטת ר"י אבל הרמב"ם סובר דודאי לאו בכלל להתענות הוא ולכך אין בהן כרת אבל מ"מ איסור דאורייתא איכא בהו ועיקרא דמילתא למדוהו מדכתיב שבת שבתון שבת לענין מלאכה ושבתון לעניינים אלו ודברים אלו לדעתו מד"ס קרינן להו ואע"פ שכך הלכה למשה מסיני וכמו שכתב בספר המצות שלו בעיקר ב' ולכך כתב שאם רחץ או סך או נעל או בעל מכין אותו מכת מרדות לפי שאין כתוב בפירוש אזהרה שלו בתורה ומאי דאמרינן בגמרא אזהרה שלו מתשבתו שבתכם היינו לעינוי דכתיב בקרא דהיא אכילה ושתייה והסמ"ג כתב תחלה דגרמא מדאיצטריך לומר שאין עונש כרת על שאר עינויין משמע דלכל הפחות יש בהן איסור דאורייתא ואח"כ כתב דר"י פירש ששאר עינויין כולן דרבנן · גם הר"ן ז"ל כתב דנ"ל דכולהו מדאורייתא נינהו ונראה בעיני שזהו דעת רש"י ז"ל בפ' הערל דאמאי דקאמר התם מניין למעשר שני שנטמא שמותר לסוכו כו' פירש רש"י מותר לסוכו ואע"ג דקי"ל דסיכה כשתייה וה"ל כמאן דשתי ליה בטומאה אלמא דס"ד דאסור' דאורייתא משום דסיכה כשתייה ומשום הכי התו' שחולקין על זה ונמשכו לשיטתם דסיכה כשתייה לאו דאורייתא פי' לשם בענין אחר שכתבו וז"ל דס"ד דאסור משום דמבער בטומאה עכ"ל ודו"ק והלכך ירא' לי דלמעשה ראוי להחמיר כרש"י והרמב"ם והר"ן ז"ל :

מלאכה כיצד כל מלאכה שחייבים עליה בשבת כו' עד דאסור לטלטלו ביה"כ בפ"ק דמגלה תנן אין בין שבת ליה"כ אלא שזה זדונו בכרת וזה זדונו בסקילה · ובפ' אמרו לו מסקנא דתלמודא כמי דליתא לדרפרס ופסק הלכה כשם שעירוב והוצאה לשבת כך עירוב והוצאה ליה"כ אכן בפ' שני שעירי' איתא כמי להא דרפרס ולא דחאוה לשם כמו שדחאוה בפ' אמרו לו מ"מ התו' כתבו על זה דד"ת עניי' במקומ' ועשירי' במקום אחר וע"ז נסמך הסמ"ג וכתב דמסקנא דליתא לדרפר' וכ"כ התו' בפ"ג דשבועות להדיא אבל מפי' רש"י שם ירא' דס"ל כרפרס וכדמשמע בפ' שני שעירים והיא דפ' אמרו לו דחייה בעלמא היא גם הראיי' שמביא הרי"ף והרא"ש בפ"ק די"ט מההיא דפ' בכל מערבין איכא למידחי דדוקא עירובי תחומין נוהג ביה"כ אבל לא עירובי חצרות מ"מ לענין הלכה מאחר שהתו' מסכימי' לפסק הרב אלפס אעפ"י שאינו מכח ראיה אחת ואיכא למימר דכל אחד דוחה הראייה של חבירו מ"מ בענין הדין הם שוין וכן

ראוי

גרסינן בפרק מקום שנהגו (שם) תני תנא קמיה דרבי יוחנן ר"ש בן אלעזר אמר י"ה שחל להיות בשבת אף במקום שאמרו שלא להדליק מדליקין מפני כבוד השבת ענה ר' יוחנן בתריה וחכמים אוסרים ובירושלמי משמע דהלכה כר"ש בן אלעזר וכ"פ הרמב"ם ז"ל : **ונוהגין** בכ"מ להרבות נרות בבתי כנסיו' וכו' עד בכל מיני כבודים כ"כ הרא"ש ביומא גמ' המלך והכלה ירחצו את פניהם וכתב המרדכי בזמן הזה נהגו להדליק ביום הכפורים נר לכל אחד ואחד לפי שהוא גמר דין (ד) כדכתיב בעשרים וחמש שנה לגלותינו בר"ה בעשור לחדש ואמרינן פרק ב' דערכין (יב.) איזה הוא ר"ה שהוא בעשור לחדש זה יום הכפורים והכלבו כתב עוד טעם אחר לפי שצריכים לקרות בספר כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו בדברי תפלות ותחנונים שאינם שגורים ווידויים שלא מן הכתב וזולת זה לא יראו לקרות בלילות ועוד להבדיל על אותו נר במוצאי היום שצריך להבדיל על אור ששבת :

תריא כל הדברים האסורים בעיקר היום אסורים גם בלילה מדמפסיקין מבע"י משמע שלילו כיומו לכל דבר :

ומה הן הדברים האסורים מלאכה אכילה ושתייה רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה פשוט במשנה פ"ב דיומא (עג) : **ומ"ש** וכולהו נפקא לן מקראי שם בגמ' : **ומ"ש** ומיהו אין חיוב כרת אלא במלאכה ואכילה ושתייה אבל הנך אין בהם כרת ברייתא שם (עד.) :

ומ"ש ואף ע"ג דנפקי מקראי אסמכתא בעלמא נינהו כ"כ הרא"ש בשם ר"י וריב"א והביא כמה ראיות לדבר ומהאי טעמא מקילין בהו ואמרי' (עג:) המלך והכלה ירחצו את פניהם ותנן נמי החיה תנעול את הסנדל ד"ר אליעזר וחכמים אוסרים ומדאסרי רבנן ע"כ בדליכא סכנה עסקינן ואי איסור נעילת הסנדל מדאורייתא היכי שרי ר"א ובגמרא (עז.) נמי אמרי' דמי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש ומי שידיו מלוכלכות בטיט וצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש ואי סיכה ורחיצה דאורייתא נינהו היכי מקילין בהו הכי אלא ודאי מדרבנן נינהו והר"ן הקשה ע"ז וכתב שנראה לו דכולהו מדאורייתא נינהו אלא דכיון דלאו בכלל עינוי דכתיבי בקרא בהדיא באורייתא נינהו אלא מרבויי' דשבתון אתי וכדאיתא בגמרא קילי טפי ומסרן הכתוב לחכמים והם הקילו בהם כפי מה שראו והתירו כל שאינו נעשה לתענוג וכן דעת הרמב"ם דכולהו מדאורייתא נינהו אלא דלא מחוור' לי הא דתניא לקמן התינוקות מותרין בכולם חוץ מנעילת הסנדל ומוכח בגמרא דמותרין בכולן דקאמר היינו דמותר לגדולי' לרחצן ולסוכן והא הכי ודאי לתענוג עבדי ואי מנעי הכי מינייהו חד יומא לא מסתכני ואי מדאורייתא היכי שרינן והא כתיב לא תאכלום וקרי ביה לא תאכילום להזהיר גדולים על הקטנים ועוד מדפסיק ותני התינוקות מותרין בכולם ולא אשכחן בשום דוכתא חינוך בהני כדאשכחן יומא (פב :) בתענית משמע שעד שהגיעו לפרקן מותרין בכולם ואפילו על ידי גדולים ובשלמא אי דרבנן ניחא שפיר אלא אי אמרת מדאורייתא נינהו היכי שרי עכ"ל ול"נ דאפילו לדעתו דסבר דאפילו הגיעו לחינוך מותרין בכולן איכא למימר דלק"מ דאע"ג דאסירי מדאורייתא כיון דלא מיפרשי בהדיא בקרא והם דברים המסורים לחכמים ראו שלא להחמיר על התינוקות בכך דכיון דאכילה ושתייה דמפרשי בהדיא מותר להאכילם ולהשקותם בידים כ"ש שאר דברים שמותר לעשותם להם בידים ואע"פ שכשהגיעו לחינוך צריך לחנכן באיסור אכילה ושתיה לא ראו לחנכן לדברים אלו מאחר שאינם מפורשים בכתוב וכיון דריבויים דינוקא נינהו לא גזרו בהו רבנן ודעת רבינו שכתב בסי' תרי"ו כדרך שמחנכין אותם באכילה כך מחנכין אותם ברחיצה וסיכה אתי שפיר טפי דההיא דהתינוקות מותרים בכולם בשלא הגיעו לחינוך היא והיא דלהזהיר גדולים על הקטנים כשהגיעו לחינוך :

מלאכה כיצד כל מלאכה שחייבין עליה בשבת חייבין עליה בי"ה וכו' משנה בפ"ק דמגילה (ז:) אין בין שבת לי"ה אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בהכרת : **ומ"ש** וכל איסורי הוצאת שבת נוהגין ג"כ ביה"כ בפ"ג דכריתות (יג:) תנן יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד טמא שאכל חלב והיה נותר מן המוקדשין בי"ה ר"מ אומר אם היה שבת והוציאו חייב ודייק בגמרא וניתני אם הוציאו חייב מ"ט קתני אם היתה שבת אמר רפרס זאת אומרת עירוב והוצאה לשבת ואין עירוב והוצאה לי"ה ממאי דלמא יש עירוב והוצאה לי"ה וה"ק אם היתה שבת והוציאו חייב אף משום שבת וי"ה אלא אי איתמר דרפרס על הדא איתמר דתניא ושלח ביד איש עתי אפי' בשבת אמר רפרס זאת אומרת עירוב והוצאה לשבת ואין עירוב והוצא' לי"ה ממאי דלמא שאני שעיר המשתלח דהכשירו בי"ה בכך אלא דרפרס בדותא היא : וכתב סמ"ג בפ' אמרו לו מסיק דליתא לדרפרס דאמר אין עירוב ואיסור הוצאה לי"ה : **וכתב** עליו מהר"ר אליה מזרחי ז"ל לא שמעתי מנ"ל לסמ"ג לומר דהא דרפרס ליתא וכו' עד דאינו אלא דחייה בעלמא ול"נ דאי בדרך דחוי' בעלמא קאמר לא ה"ל אלא לדחויי ולמישתק כי אורחא דתלמודא בכל דוכתא ומדמסיק עלה אלא דרפרס בדותא היא משמע ודאי למסקנא וקושטא דמלתא אמר הכי דיש עירוב והוצאה לי"ה ודלא כרפרס וכ"כ הרי"ף והרא"ש בפ"ק די"ט שי"ה צריך עירובי תחומין ועירובי חצירות ושיתופי מבואות כשבת והביאו ראיה מדתניא בפ' בכל מערבין (ל:) אמרו להם ב"ה לב"ש אי אתם מודים שמערבין לגדול בי"ה ובאמת שיש לגמגם על ראיה זו דדלמא ההיא ברייתא בעירובי תחומין מיתני' אבל עירובי חצירות לא צריך וכמו שהקשה מה"ר אליה מזרחי ז"ל ומ"מ הרמב"ם בפ"א מה"ע פסק כדברי הרי"ף והרא"ש ז"ל · וכן פסק רבי' בסי' תי"ו : **ומ"ש** וכל דבר שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו בי"ה כך כתב הרמב"ם והוא בכלל מה ששנינו אין בין שבת לי"ה אלא שזה זדונו בידי אדם וכו' א דבכלל הוא לכל מילי בין דאורייתא בין דרבנן :

ומ"ש

דרכי משה

מתאוה לה ובחדר אין לו נר ויבא לידי תשמיש לכן צריך ליזהר : (ד) ואמרינן האי מאן דבעי דליסק ליה שתא כו' וכ"כ מהרי"ל ומהר"י וכן המנהג פשוט שכל א' עושה לו נר אף לזכרים הקטנים עושין נר לכל אחד כתב הכלבו שהמנהג שכל אחד מדליק נר אחד לכפר על אביו ואמו שמתו עכ"ל וכן נוהגין כתב מהרי"ל ומהרי"ו דאם כבו אלו הנרות אסור לומר לעו"ג להדליק או לתקן ולא כהללו דמרמזי להו רמוזי : (ה) ובמרדכי דיומא ומכבדין בכסות נקי' כדי שיהיו נקיים כמלאכי השרת עכ"ל ונראה דמטעם זה נהגו ללבוש בגדי פשתן לבן נקיי' כמ"ש איש א' לבוש הבדים ובהג"מ פ"ו דשבת כתב דמהר"ש היה רגיל ללבוש שרגני"ט בי"ט כשאין לו להחליף בגדיו בי"ט וה"ה בשבת וגם טעמו כי בי"ט ב"א שמחים לכן לובשים שרגני"ט שהוא בגד מתים ויזכרו יום המיתה ולא יתגאו עכ"ל ואפשר שמזה הטעם לובשין אותו בי"כ כדי שיהא לבו נכנע וחרד לפני יום הדין : תריא (א) וכתב מהרי"ו דשמש יכריז בערב יוה"כ עירבתם דיש איסור הוצאה בי"כ :

כתב

דרישה

קדירה עששית וכו' מכאן שימתין כדי שיעשו כדי שלא יהא כהנה ממלאכת שבת וכן פרש"י פ"ק דשבת קרוב לסופו וגם לפ"ו יש משם איסור י"ל דלא ס"ל לבעל טורים זה רק ס"ל הטעם דבכלי שיעשו כדי שלא תמלא ותבא לידי מיתוי ועיין בריש פרק ח"ל בד"ס אסורין בכלי שיעשו כי שם סתר ר"י את פרש"י שפי' שם בכלי שיעשו שלא יהנה כו' ע"ש וגם במהרש"ל שם דוק היטב :

וברשותו

חדושי הגהות

תריא א ורבינו נמי אע"ג שהוא בכלל מ"ש למעלה ואין ביניהם וכו' נקט ליה הכא משום דבעי למימר אלא שבזה הקילו (מהרל"ח) :

ול"נ

אסור לטלטלו ביום הכפורים אלא שבזה הקילו בו שהתירו בו קניבת ירק מן המנחה ולמעלה פירוש להסיר ממנו עליו המעופשין לתקן אותן לאכילה וכן מותר לפצוע אגוזים מן המנחה ולמעלה (ב) פי' לשבר אותם להכינם לאכילת הלילה והני מילי כשחל בחול אבל בשבת אסור (א) והאידנא נהגו לאסור אף כשחל בחול:

תריב **אכילה** דתנן האוכל ככותבת הגסה ביום הכפורים חייב והוא פחות מכביצה ואין חילוק בין גדול לקטן כולם שיעורם ככותבת לא שנא אוכל דברים המותרים או דברים האסורים כגון פיגול נותר וטמא נבילה וטריפה וכל האוכלין מצטרפין לכשיעור ואפילו מלח שעל הבשר (א) וציר שעל הירק מצטרף עמו להשלים לכשיעור אבל אוכלין ומשקין אין מצטרפין ושיעור לצרף שתי אכילות הוא כדי אכילת פרס (ב) שהוא ד' ביצים: וכתב הרמב"ם ז"ל (ג) שאם יש מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס מצטרפות ואם

ומ"ש אלא שבזה הקילו שהתירו בו קניבת ירק וכו' וכן מותר לפצוע אגוזים וכו' בס"פ אלו קשרים (קיד:) ובקניבת ירק פירש"י לנתוק העלים מן הקלחים כדי להשוות' שיהיו מוכני' לאתקן והרמב"ם כתב דהיינו שיסיר העלים המעופשות ויקנח השאר ויתקן אותו לאכילה וה"ה כתב בשם הרמב"ן והרשב"א שהוא הדחת ירק (ג): **ומ"ש** וה"מ כשחל בחול אבל כשחל להיות בשבת אסור שם מחלוקת אמוראים ואמוראי בתראי מחלקין בין חל להיות בחול לחל להיות בשבת ותניא כוותייהו: **ומ"ש** והאידנא נהגו לאסור אף כשחל בחול שם (קטו.) רבא חזא דקא מחרפי אמר אתאי איגרתא ממערבא משמיה דרבי יוחנן דאסור ופירש"י דקא מחרפי מקדימים אמר ליה לאינשי ביתיה אתאי איגרתא ממערבא כי היכי דלקבלו מיניה ומאחר שרבא היה מחמיר על בני ביתו נהגו העולם להחמיר וכך כתב הרמב"ם וכן נראה שהוא דעת הרי"ף והרא"ש שהשמיטו כל זה:

תריב אכילה דתנן האוכל ככותבת הגסה ביה"כ חייב משנה בפרק בתרא דיומא (עג:): **ומ"ש** והוא פחות מכביצה מסקנא דגמ' שם (עט:) וכ' הרמב"ם שהוא פחו' מכביצ' כמעט וכ"כ הר"ן: **ומה** שכ' ואין חילוק בין גדול לקטן כולם שיעורם ככותבת שם (פ:) מתקיף לה רבי זירא כל העולם כולו ככותבת ועוג מלך הבשן בככותבת אמר ליה אביי קים להו לרבנן דבהכי מייתבא דעתיה מיהו כולי עלמא טובא ועוג מלך הבשן פורתא: **ומ"ש** ל"ש אוכל דברים המותרי' או דברי' האסורי' כגון פיגול וכו' ברייתא שם ומשנה בפ"ג דכריתות (יג:): **ומ"ש** וכל האוכלי' מצטרפין לכשיעור משנה פרק בתרא דיומא (עג:): **ומה** שכתב ואפי' מלח שעל הבשר וציר שעל הירק מצטרף עמו להשלים לכשיעור שם בגמ' (פ:): **ומה** שכתב אבל אוכלין ומשקין אין מצטרפין משנה שם (עג:) ואע"ג דציר משקה הוא ואמרי' בסמוך דמצטרף לירק כבר אמרו בגמ' דטעמא משום דאכשורי אוכלא הוא וכל אכשורי אוכלי חשיב אוכלא: **ומ"ש** ושיעור לצרף שתי אכילות הוא כדי אכילת פרס תוספתא בפ' בתרא דיומא וז"ל אכל וחזר ואכל אם יש מתחל' אכילה ראשונ' עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין: **ומ"ש** בשם הרמב"ם שאם יש מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכיל' אחרונה כדי אכילת פרס מצטרפות ואם לאו אין מצטרפות איני יודע למה כתב בשמו מאחר שהוא מבואר בתוספתא וא"ת שרבינו לא ראה התוספתא א"כ מי הגיד לו שצירוף אכילות בכדי אכילת פרס עד שכתב סתם א והיה לו לכתוב ג"כ בשם הרמב"ם וא"ת שצירוף בכא"פ ידע מברייתא דבפ' אמרו לו (יג.) השווים אבל פיסול הגויה א"כ גם משם היה לו ללמוד שצירוף זה מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה היא שכך שנוי שם בפירו' ולא היה צריך לכתוב בשם הרמב"ם ונראה שרבי' למד שצירוף אכילות ביום הכיפורים בכדי אכילת פרס מדגרסינן בפרק בתרא דיומא (פ.) מתקיף לה רבא כזית בכדי אכילת פרס וככותבת בכדי אכילת פרס אמר ליה אביי קים להו לרבנן דבהכי מייתבא דעתיה ואע"פ שפירש"י קי"ל בכל אותם איסורים ששיעורן בכזית שאם שהה בין תחלת אכילת השיעור לגמר אכילתו יותר מכדי אכילת פרס אין מצטרף לא כתב רבינו כן בשמו משום דאע"ג דממ"ש נלמוד לדין צירוף ככותבת כיון שלא כתב דבריו על צירוף ככותבת ניחא ליה לכתוב דברי הרמב"ם שהם אמורים על צירוף ככותבת: **ומה** שכתב ששיעור אכילת פרס הוא ארבעה ביצים כך הוא דעת רש"י בפרק בתרא

ראוי לנהוג לחומרא דלא כפרש"י וכן פסק בש"ע לעיל סימן תי"ו ועיין בתו' ס"פ ד' אחין דף ל"ד. ודין איסור הטלטול כתבו גם הרמב"ם בפ"א והסמ"ג לאוין ס"ה: **ומ"ש** אלא שבזה הקילו בו שהתירו בו קניבת ירק וכו' בס"פ ואלו קשרים וטעמא משום עגמת נפש וכבר כתבתי בסימן תר"ט פרש"י בזה ושרבינו מפרש כהר"ן וה' המגיד ולפי פירושם הא דלא שרי אלא מן המנחה ולמעלה ה"ט דכיון שהוא סמוך לערב דומה כמי שיש לו פת בסלו ולא אתי למיכל מיניה אבל קודם מנחה נפשו מתאוה לאכול וחוששין דילמא אתי למיכל מיניה ומטעם זה יש להוכיח דאסור לכל אדם ליגע במאכל ביה"כ קודם מנחה ולר' יוחנן אף כל היום משום דמחרפי כדאיתא התם גבי קניב' ירק וקי"ל כוותיה והא דתנא דבי מנשה ר"ג אומר מדיחה אשה ידה במים ונותנת פת לתנוק ואינה חוששת שאני התם דצריכה היא להאכיל לתינוק שאינו יודע ליטול מעצמו ואיכא ביה משום חיי הנפש הלכך לא גזרו דילמא אתי למיכל מיניה שהרי אף הרחיצה התירו אבל בעלמא חיישינן ומעתה היה ראוי למחות כמו בתינוקות שנוהגין לשחוק באגוזים ביה"כ מטעם דילמא אתי למיכל מיניה ואף למהרי"ל שכתב שתחלת המנהג היה כדי שהשחוק יהיה להם לענוי ולעגמת נפש ועל הדרך שפי' רש"י ז"ל דטעמא הוי משום דהוי קרוב לענוי ואיכא למימר דלרש"י לא חיישינן לדילמא אתי למיכל מיניה בתעניות מ"מ קשה מדקי"ל כר' יוחנן דאסור לגמרי אפילו מן המנחה ולמעלה ודוחק לומר דשאני קניבת ירק דאית ביה משום שבות עכ"פ אבל שחיקת אגוזים לית ביה משום שבות אי לא הוי ע"ג קרקע ולא אולודי קלא והלכך אפי' קודם מנחה אין בו איסור דהא מסתמא אית ביה משום שבות כדאיתא ס"פ בתרא דעירובין ואפשר לומר דמה שאין מוחין בשחיקת אגוזים היינו מפני שאינן נמנעין כמ"ש הסמ"ג בה' שבת מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין אלא דמ"מ קשה דבנגיעת מאכל היה לנו להזהר כדפי' ונראה דכיון שנהגו להקל א"כ בודאי נהגו כן ע"פ פרש"י דלא חיישינן בהא לדילמא אתי למיכל מיניה ועוד דאף הר"ן וה' המגיד כתבו עוד טעם אחר דקודם המנחה נראה כמתקן לצורך היום אבל מן המנחה ולמעלה דרכן של בני אדם לתקן מאכלם לצורך הערב ולטעם זה אין איסור בנגיעת המאכל אפילו קודם המנחה מיהו רבינו ז"ל לא ס"ל האי טעמא דא"כ מאי גדולה מזו התירו קניבת ירק וכו' שכתב בסי' תר"ט דילמא שאני קניבת ירק דמן המנחה ולמעלה אינו נראה כמתקן לצורך היום אבל הטמנה נראה כמטמין לצורך היום והוי כמו קניבת ירק מקודם המנחה דאסור אלא בע"כ דרבינו תופס עיקר הטעם דילמא אתי למיכל מיניה ולכך כתב גדולה מזו דכיון דאפילו מן המנחה ולמעלה שרי ולא חיישינן לאתי למיכל מיניה כ"ש בהטמנה מעיו"כ מ"מ כדאי הם רש"י והר"ן וה' המגיד לקיים המנהג. ואע"ג דלרבנן דר' יהודה בפ"ק דפסחים אמרינן הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל קא אכיל מיניה הא לאו הכי חיישינן לדילמא אתי למיכל מיניה איכא למימר דבתענית לא חיישינן כ"כ לדילמא אתי למיכל מיניה מפני שע"י הצער של התענית שהוא מרגיש כל שעה הוא מידכ' משא"כ בחמץ שרגילות בו כל השנה ואין לו היכר ולא מידכר וכה"ג משני התם אליבא דר' יהודה דבאיסור חדש ע"י הקטוף הוא זכור. שוב מצאתי למהרא"י בת"ה שנשא ונתן בדין זה והעלה כמסקנתי:

ומ"ש פי' להסיר ממנו עליו המעופשין כו' כן פי' הרמב"ם בפ"א וכתב ה"ה שכן פירש"י והקשו עליה' דהיינו בורר והיינו מלאכ' גמור' ותירץ הוא דלא מיקרי בורר אלא מתוך פסולת גמור או מין אוכל ממין אוכל אבל זה הכל מין אוכל אחד הוא ואין עלין אלו פסולת גמור ולא ראוין להקרא פסולת ואפשר שראוין לאכילה ע"י הדחה וכיון שכן אין בזה אלא משום שבות בשבת והותר ביה"כ כו' וכתב עוד דהרמב"ן והרשב"א מפרשי' דהקניב' היא הדחת הירק ע"ש ובפירוש רש"י שלנו פי' הקניבה לנתוק העלי' מן הקלחים כדי להשוותם שיהיו מוכנים לאתקן:

תריב אכילה דתנן האוכל כו' משנה ר"פ בתרא דיומא האוכל ככותבת הגסה כמוה וכגרעינת' והרמב"ם ורבינו לא כתבו רק ככותבת הגסה טעמם משום דרב פפא קא מיבעיא ליה ככותבת שאמרו בגרעיניתה או בלא גרעינית' ואסיקנא רב אשי לא מיבעיא ליה הא דרב פפא גסה איתמר כל כמה דגסה אלמא דבלשון ככותבת הגסה משמע בגרעיניתה ותו לא אצטריכא ליה למיתני בהדיא וכגרעינת' אלא כי היכי דלא תימא כמוה וכגרעינית' וכחללה וזהו דגרסינן בירושלמי הדא אמרת דצריך למעך חללה שאין משערין אלא בה ובגרעיניתה וכן משמע מלשון הסמ"ג לאוין ס"ט וכן בר"ן ומאחר שהמסקנא בגמרא דהוא פחות מכביצה תו לא צריך לבאר דלא בעינן כמוה וכגרעיניתה וכחללה דממילא משמע דכיון שהוא פחות מכביצה חייב עליו ומשמע נמי דבכותבת עצמה אם היא פחותה מכביצה אין חייב עליה שהרי צריך למעך חללה ותהיה פחותה מביצה בהרבה ומסתברא שיש לנו לכוין שלא תהיה פחותה ממנה אלא במעט זו היא דעת הרמב"ם ורבינו למאי שקדרו דבריהם בזה: **ומ"ש** ואין חלוק בין גדול לקטן כו' שם מבואר כך באתקפתא דר' זירא ולא היה צריך לרבינו לכתוב זה בפי' דממילא משמע דאין חילוק גם הרמב"ם כתב בסתם ובגמרא נמי לא איתמר בפירוש אלא דר' זירא אתקיף לאודועי דטעמא הוי משום דקים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה בציר מהכי לא מיתבא דעתיה מיהו כ"ע טובא ועוג מלך הבשן פורתא וא"כ רבינו שלא כתב טעם הדין יש לדקדק עליו למה כתב הדין כל עיקר כיון דממילא משמע הכי ואפשר מאחר דבשתיי' משערין בכל אדם לפי מה שהוא וה"א דבאכילה נמי הכי דיגא על כן כתב דבאכילה אין חלוק ובגמרא אית' להדיא מתקיף לה ר' זירא מ"ש אכילה דכל חד וחד בכותבת ומ"ש שתיי' דכל חד וחד בדידיה א"ל אביי קים להו לרבנן בכותבת דבהכי מייתבא דעתיה בציר מהכי לא מייתבא דעתי' בשתייה בדידיה מייתבא דעתיה בלחבריה לא מייתבא דעתיה: **ומ"ש** ל"ש אוכל דברים המותרים או דברים האסורים כו' ברייתא שם ומשנה פ"ג דכריתות ולא הוזכר שם אוכל טמא אלא אוכל טבל וכ"כ ברמב"ם ומשמע דאתי לאשמעינן דבין פגול ונותר שהוא בכרת ובין בטבל שהוא במית' ובין בנבלה וטרפה שהוא בלאו ובין בדברים המותרים שאינם בלאו על הכל חייב עליו ביה"כ וכן מבואר לשם בברייתא ולפיכ' נ"ל להגיה טבל במקום טמא: **ומ"ש** ואפילו מלח שעל הבשר שם אמר רב פפא אכל אומצא ומילחא מצטרף ואע"ג דלאו אכילה היא כיון דאכלי אינשי מצטרפי: **ומ"ש** וציר שעל הירק שם אמר רשב"ל ציר שעל גבי ירק מצטרף לכותבת ביה"כ פשיטא מהו דתימא משק' הוא קמ"ל דכל אכשורי אוכלא אוכל' הוא: **ומ"ש** ושיעור לצרף כו' תוספת' שם ונוסח האמיתי בלשון רבינו כך הוא ושעו' לצרף ב' אכילות הוא כדי אכילת פרס שהוא ד' בצים שאם יש מתחלת אכילה

דרכי משה

(ב) כתב מהר"א מפראג וז"ל נ"ל דוקא לשבר' ולהניחן בקליפותיהם עד ערב אבל להוציא האוכל הוי דש מאחר שאינו רוצה לאכול לאלתר כמו שנתבאר לעיל סימן שי"ט וכן בענין הסרת העלים מעופשין צריך לפרש נמי בענין שלא תהא בו ברירה עכ"ל אבל לפמ"ש לעיל סימן שי"ט דכל אותה סעודה נקרא לאלתר א"כ י"ל דברירה זו שהיא מדרבנן התירו בי"כ ממנחה ולמעלה לצורך סעודת לילה כאילו אכל מיד ומ"מ האריך בדבר זה פ"א מה' שביתות עשור ולענין דינא אין נפקותא מאחר שנהגו להחמיר בכל כתב הר"ן פרק כל כתבי הקודש דף קמ"ב ע"ב אם נפלה דליקה בי"ה מצילין מזון סעודה אחת ללילה מפני הסכנה וע"ל סימן של"ז מדין דליקה בזמן הזה בחדושי אגודה ובמהרי"ל הא דנערים שוחקים באגוזים הוי כהיתר הפצעת אגוזים ממנחה ולמעלה וגם זה לא שרי אלא ממנחה ולמעלה עכ"ל מהרי"ל. ונראה דאף קודם מנחה אין להחמיר לתינוקות ונערים דאינו דומה לגמרי להפצעת אגוזים דא"כ אף ממנחה ולמעלה יש לאסור האידנא דנהגו לאסור הפצעת אגוזים אלא ודאי דבזה מקילין טפי וכתב מהרי"ו בדרשות ואין סברא שגדולים ישחקו באגוזים: (ג) ואין נפקותא בדבר מאחר שנהגו לאסור הכל: וכתב

פרישה

סי' תריא (א) **והאידנא** נהגו לאסור כו' הוא מדברי התלמוד ורבינו בהגהות רמ"ף בסי' זה ע"ש וז"ל ופליעות אגוזים נ"ל דוקא לשברם ולהניחם בקליפותיהן עד כדי לאוכלו הוא דאסור אבל לאכול מיד מותר לשברן להוציא מהן האוכל וכן כתב לעיל סי' שי"ט ולהסיר ממנו עלין המעופשין שכתב רבינו צ"ל בענין שלא תהיה ברירה עכ"ל רמ"ף:

סי' תריב (א) **וציר** שעל הירק אע"ג דציר משקה היא כבר אמרו בגמרא דאכשורי אוכל הוא וכל אכשורי מיכלא אוכלא הוא: (ב) **שהוא** ד' ביצים לרש"י ולדעת הרמב"ם ג' ביצים: (ג) **שהוא** ד' ביצים שאם יש כן הוא בש"א ובקצת נוסחאות

חידושי הגהות

תריב א ול"נ דאפשר שלא ידע התוספתא ומ"מ דין צירוף בכא"פ גלמד מדין חמץ שנתבאר לעיל סימן תמ"ב דמצטרף בכא"פ (מהרל"ח): במשנה

ואם לאו אין מצטרפות אבל אוכלין שאינן ראויין לאכילה (ד) או שאכל אכילה גסה כגון מיד על האכילה שאכל ערב י"ה פטור: אבל עלי קנים ולולבי גפנים שלבלבו קודם ר"ה פטור דעץ בעלמא נינהו אבל לבלבו אחר ר"ה עדיין רכים הם וחשיבי אוכל: (ה) כס פלפלין או זנגבילא יבשתא פטור דלא חזו לאכילה ואם רטובים חייב דחזו לאכילה והא דבעינן שיעור דוקא לחייב כרת או חטאת אבל איסורא איכא בכל שהוא: אבל מדבר שאינו ראוי לאכילה כתב אבי העזרי (ו) דאפילו איסורא ליכא: שתייה דתנן השותה מלא

אכילה הראשונה וכו' והב"י האריך לפלפל במ"ש רבינו וכתב הרמב"ם שאם יש מתחלת האכילה הראשונה וכו' נוסחא מוטעת נזדמנה להרב ז"ל:

אבל אוכלין שאינן ראויין לאכילה או שאכל אכילה גסה וכו' סמכן יחד משום דטעמא דאכל אכילה גסה דפטור הוא משום דהוי כמי שאכל אוכלין שאינן ראויין כמבואר בדברי הרמב"ם ולפי שקשה היכי משכחת לה שיאכל אכילה גסה ביה"כ דאי בעבר ואכל ביה"כ עצמו תיפוק ליה דחייב מתחלת האכילה עד שלא אכל האכילה גסה לכך פי' רש"י שאכל ליל יה"כ על השבע שהיה שבע מסעודה שהפסיק בה וכל מה שאכל משחשיכה אכילה גסה היתה ושלא להנאה וכתיב אשר לא תעונה פרט למזיק לזה שאינו מבטל ממנו שום עינוי ע"י אכילה זו אלא מזיק הוא את האוכלין ואת עצמו עכ"ל רש"י וכך הם דברי רבינו ובכלבו כתב דמשכחת לה אף באוכל ביה"כ כגון שאכל תחלה אוכלי' שאינן ראויין לאכילה ואח"כ אכל אוכלין הראוים ומשמע מדברי רש"י ורבינו דאעפ"י שלא אכל כ"כ בסעודה המפסקת עד שנפשו קצה מלאכול אלא שהוא שבע הרבה עד שאינו מתאוה לאכול אפ"ה פטור על אכילת ליל יה"כ מאחר שאינו מבטל ממנו שום עינוי ע"י אכילה זו אלא מזיק הוא את האוכלין ואת עצמו כי האכילה על השבע היזק הוא לגוף. ותימא שסתם רבינו דבריו פה דלא כדעת ר"ת בפ' ע"פ שכתב דאכילה גסה דיה"כ דפטור היינו דוקא כשאכל תחלה כ"כ עד שנפשו קצה מלאכול וכשאכל יתר על זה אין שם אכילה אבל כשאכל תחלה ואין מתאוה לאכול אכילה דאחריה שמה אכילה וחולק הוא אפירש"י גם מלשון הרמב"ם יראה שתופס כר"ת שכתב וז"ל היה שבע מאכילה גסה עד שקץ במזונו ואכל יתר על שבעו פטור כמי שאכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה שאע"פ שזה המאכל היתר ראוי לרעב אינו ראוי לכל מי ששבע כזה עכ"ל. וכ"ל ליישב ולומר דלענין דינא לא פליגי רש"י ושאר מפרשים אלא בפירוש הסוגיא לבד הוא שנחלקו דלדעת רש"י רשב"ל אינו מדבר אלא במוגל כל מאכלים שאינם ראוין אלא למי שהוא רעב הילכך אעפ"י שלא אכל כ"כ עד שקץ במזונו ה"ל אכילה גסה מאחר שאינו נהנה מתנה כלל אבל רע לו ומזקת לו ולפיכך פטור אבל אם אכל מאכלים הראוים אף לשבע כגון מאכלים המבושמי' והמתובלין שיש בהן הנאה אף לשבע אף רש"י ז"ל יודה שחייב על אכילה זו אפילו אכלן על השבע אלא דרב פפא לא איירי בהכי. ור"ת והרמב"ם שכתבו שאכל עד שקץ במזונו כונתם לומר שאז אף אם אכל אח"כ מאכלים המבושמי' ומתובלין שיש בהן הנאה לשבע מ"מ לזה שקץ במזונו אין לו הנאה כלל אף במאכלים הטובים כאילו ולכך פטור וא"כ אין ביניהם מחלוק' בעיקר הדין כי אם בפי' הסוגיא וסברא זו הוזכרה בכל בו עיין עליו גם בהר"ן שכתב כר"ת משמע דהכי ס"ל שכתב בפ' ע"פ דאכילה דיה"כ היינו כל שאכל קודם לכן כ"כ שאינו יכול לאכול לאחר מכאן אלא בקושי אכל על השובע ודאי שמ' אכילה כדרך כל מאכל חשוב שהוא בא לבסוף ע"כ מבואר מלשונו דבמאכל חשוב המתובל והמבוש' קיימינן דעל השבע הויא אכילה אבל אם אכל תחלה כ"כ עד שקץ במזונו שאז אי אפשר לו לאכול לאחר מכאן אלא בקושי הויא אכילת גסה אף במאכל חשוב: **אבל** עלי קנים פטור ולולבי גפנים וכו' כך היא הנוסחא האמיתית בדברי רבינו והכי איתא בברייתא בפרק בתרא דיומא וכן ברמב"ם אלא שהוא ז"ל גורס עלי גפני' במקום עלי קנים. כס פלפלי או זנגבילא יבישתא פטור וכו' שם אוקמתא דגמרא ומבואר לשם להדיא דפלפלין ביבישתא פטור וא"כ מלת יבישתא שכתב רבינו קאי גם לפלפלי ודלא כדמשמע מדברי הרמב"ם בפ"ב עיין בדברי ה' המגיד שם:

והא דבעינן שיעור דוקא לחייבו כרת כו' בר"פ בתרא נחלקו בחצי שעור ר' יוחנן אומר אסור מן התורה כיון דחזי לאצטרופי איסורא קא אכיל ר"ל אמר מותר אכילה בעינן וליכא ופסקו הפוסקים כר' יוחנן לגבי ר"ל ורב נמי סבר כר"י בפ' ג"ה: **ומ"ש** אבל מדבר שאינו ראוי לאכילה כתב א"ה דאפילו איסורא ליכא צ"ע דמנ"ל לראבי"ה הא דאי משום דמשמע ליה מדר' יוחנן דכיון דלא חזי לאצטרופי לאו איסורא קא אכיל ואף ר' יוחנן מודה בה דמותר הא ודאי איכא למידחי ולמימר דדילמא לא מהניא האי טעמא אלא לענין זה דלית ביה איסורא דאורייתא אבל איסורא דרבנן מיהא איכא וכן משמע מדתנן אכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה ושתה משקין שאינן ראויין לשתייה פטור דדוקא פטור דיעבד אבל אסור לכתחילה. וכ"ל דטעמא דראבי"ה משום דס"ל דכל הני פטורין דתנן באוכלין ומשקין שאינן ראוין וציר ומורייס וכן מאי דאיתמר בכס פלפלי וזנגבילא יבישתא או אכל אכילה גסה דפטור פטור ומותר קאמר ופטור דנקט משום דשייך באכילה גמורה ובשתייה גמורה חיוב חטאת ועיין לעיל בסימן תקס"ז ועוד מדקאמר בפ' האורג כל פטורי שבת פטור אבל אסור וכו' מכלל דשאר פטורי פטור ומותר הן וכ"כ להדיא במרדכי ובאגוד' בפ"ק דתענית על שם ראבי"ה בדין כס פלפלי ובאגוד' פ' יה"כ כתב כן גם אאכל אוכלין ושתה משקין שאינן ראוין ומ"ה פסק להתיר לבלוע רוק שלו ואף אם הוא הרבה ממלא לוגמיו דאינו ראוי לשתייה ובאמת שכן מבואר מדברי ראבי"ה שכתב דפטור דנקט משום דשייך באכילה גמורה חיוב חטאת אלמא דבאוכל בכשיעור קאמר דבעלמא חייב חטאת וכאן פטור ומותר וכן ודאי עיקר דלדעת ראבי"ה שהביא רבינו אין חילוק בין אוכלין ובין משקין גם אין חילוק בין אוכל ושותה כשיעור או פחות מכשיעור בכל ענין אפילו איסורא ליכא ומיהו בענין הרוק משמע דלכולי עלמא שרי כדמוכח בפירוש רש"י בפ' כלל גדול דף ע' דרוק לאו אכילה היא אלא בליעה דכתיב עד בלעי רוקי וע"ש אך קשה מעובדא דרב גידל בר מנשיא דגבי חומץ דקאמר אימור דאמרי אנא דיעבד לכתחלה מי אמרי דאלמא דחומץ חי שאינו ראוי לאכילה אינו מותר לכתחילה וגם קאמר אימור דאמרי אנא פורת' טובא מי קאמרי וראבי"ה ס"ל דאפילו בכשיעור ויותר שרי לכתחלה. ונראה ודאי דראבי"ה ס"ל דאע"ג דכל הני פטורי פטור ומותר קאמר מ"מ פשיטא שאינו מותר אלא מעט כל שהוא לו לצורך שאפי' סיכה שהוא דרבנן אעפ"י שאינ' של תענוג כמו להעביר הזוהמא אא"כ לצורך

בתרא דיומא (שם) וכ"כ מדברי התוספות בפרק כיצד משתתפין (פג:) אבל הרמב"ם סובר שהוא כשלשה ביצים וכתב הרשב"א בתורת הבית בבית התערובות שיעור אכילת פרס יש מי שאומר שהוא ארבע ביצים ויש מי שאומר שהוא שלשה ביצים ולזה דעתי נוטה ע"כ וכ"כ ה"ה בפ"ב משביתת עשור שדעת הרשב"א כדעת הרמב"ם ושכן עיקר ומחלוקותם תלוי בהא דתנן בפרק כיצד משתתפין (פב.) על שיעור מזון ב' סעודות לעירוב ר"י בן ברוקא אומר מככר בפונדיון מד' סאין בסלע ר"ש אומר מב' ידות לככר מג' לקב חציה לבית המנוגע כו' פי' רש"י ר"י בן ברוקה סבר דשיעור שתי סעודות הוי ככר הלקוח מן הנחתום בפונדיון כשמוכרין ארבע סאין בסלע הויא מחצה לעלים ושכר חנווני נמצא שככר זה הוא רובע הקב שהם ו' ביצים ור' שמעון מיקל לגבי עירוב וקאמר דסגי בב' ידות של ככר של שלשה ככרו' לקב נמצאת ככר השלימה שלישית הקב וב' ידותיה הוו ב' סעודות חציה לבית המנוגע פירש רש"י סתמא היא וה"ק חצי ככר השלימה ששיערו בה את העירוב וכו' עד כלו' בחצי ככר: נמצא דשיעור פרס דהיינו חצי אותו ככר המוזכר לענין עירוב לר"י בן ברוקא דשיער בככר בת ששה ביצים פרס הוי שלשה ביצים ולרבי שמעון דשיער בככר בת ח' ביצים פרס הוי ארבע ביצים ובגמרא תנא חצי חציה לטמא טומאת אוכלין ופירש רש"י לר"י בן ברוקא כדאית ליה דהיינו כביצה חסר רביע שהרי הוא שיער בככר של רובע קב כדאמר מחצה שכר לחנוני נמצא ככר בפונדיון רובע קב והם ו' בצים חציה שלשה ביצים לבית המנוגע וחצי חציה ביצה ומחצה לפסול את הגויה ולטומאת אוכלין ג' ריבעי ביצה ולרבי שמעון ששיער בככר מג' לקב ככר שלימה ח' ביצים חציה ארבע חצי חציה ב' חצי חצי חציה ביצה ע"כ ומדאמרינן בכל דוכתא דשיעור טומאת אוכלין כביצה משמע דהלכה כר"ש ועוד מדאמרינן בגמרא ותנא דידן מ"ט לא תני טומאת אוכלין משום דלא שוו שיעורייהו דתניא כמה שיעור חצי פרס ב' ביצים חסר קימעא דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר ב' ביצים שוחקות שיער רבי שתי ביצים ועוד כמה ועוד אחד מכ' בביצה ואילו גבי טומאת אוכלין תניא רבי נתן ור' דוסא אמרו כביצה שאמרו כמוה וקליפתה וחכמים אומרים כמוה בלא קליפתה וכל הני תנאי בדר"ש שייכי טפי מדרבי יוחנן בן ברוקא נקטינן כרבי שמעון. וכ"כ מדברי רש"י פרק אלו עוברין ופרק אע"פ (סד.) דהלכה כרבי שמעון וטעמא דהרמב"ם משום דאהא דכמה שיעור חצי פרס אמר רב חסדא זו דברי ר' יהודה ור' יוסי אבל חכמים אומרים כביצה ומחצה שוחקות ומאן חכמים רבי יוחנן בן ברוקא ומדאפקיה בלשון חכמים אלמא סבר דהלכתא כוותיה וכתב הרשב"א בתורת הבית והלכך נמצאת אכילת פרס ג' ביצים שוחקו' והא דאמרינן בכל דוכתא דטומאת אוכלין כביצה כבר כתבתי בו בסימן ת"ט:

אבל אוכלים שאינם ראויים לאכילה משנה בפרק בתרא דיומא (פא.): **ומ"ש** או שאכל אכילה גסה וכו' שם (פ:) אמר ר"ל האוכל אכילה גסה יו' הכפורים פטור מ"ט אשר לא תעונה כתיב פרט למזיק ופירש"י אכילה גסה שאכל לילי יום הכיפורים על השובע שהיה שבע וכו': **וכתב** הכלבו היה שבע מאכילה גסה כגון שאכל אוכלים שאינם ראויים לאכילה ואח"כ אכל אוכלים הראויים פטור אע"פ שזה ראוי לרעב אינו ראוי למי ששבע כזה והרא"ש פירש אפי' שבע מאוכלים ראויים כגון שאכל בלילי יום הכפורים סמוך לתחלת הלילה שעדיין היה שבע ומלא מסעודת הערב ולפיכך כשאוכל בלילה אכילה גסה רע לו ואינו נהנה ממנה כלל אבל מזקת לו ולפיכך פטור ע"כ וכ"ל שלא נאמר זה אלא לאוכל כל מאכלים שאינם ראויים אלא למי שהוא רעב אבל אם אכל מאכלים הראויים אף לשבע כגון מאכלים המבושמי' והמתובלים שיש בהם הנאה אף לשבע באמת יתחייב אפי' אכלן על השובע כדאמרינן בעלמא (מגילה ז) רווחא לבסימא שכיח עד כאן לשונו (א): **אבל** עלי קנים ולולבי גפנים שלבלבו קודם ר"ה וכו' ברייתא שם (פא:) אבל עלי קנים פטור לולבי גפנים חייב אלו הן לולבי גפנים כל שלבלבו מר"ה ועד י"ה. והרמב"ם גורס עלי גפנים במקום עלי קנים: **כס** פלפלי או זנגבילא יבישתא פטור דלא חזו לאכילה גז"ש ומלת יבישתא קאי גם לפלפלי שאם הם רטובים חייב שהרי הם ראויים לאכילה וכ"כ ה"ה בפ"ב מהל' שביתת עשור ובסימן תקס"ז נתבאר הא דאמרינן כס זנגבילא פטור אי הוי פטור אבל אסור או אי הוי פטור ומותר: **והא** דבעינן שיעורא דוקא לחייב פירוש כרת במזיד וחטא' בשוגג אבל איסורא איכא בכל שהוא בר"פ בתרא דיומא (עג:) ואיפליגו ר"י ור"ל בחצי שיעור והלכה כר' יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה. וא"ת א"כ למה לו לרבינו לכתוב השיעורים וי"ל דנ"מ למאכיל את החולה בי"ה היאך יאכילנו וכמ"ש בסי' תרי"ח: **אבל** מדבר שאינו ראוי לאכילה כתב אבי"ה דאפילו איסורא ליכא הרמב"ם חולק על זה שכתב דאכל אוכלים שאינם ראויים למאכל אדם או שתה משקין שאינם ראוין לשתייה אפילו אכל ושתה מהן הרבה פטור מן הכרת אבל מכין אותו מכת מרדות ומיהו אפשר דלא כתב אבי"ה דאפילו איסורא ליכא בדבר שאינו ראוי לאכילה אלא באוכל פחות מכשיעור דוקא ובהכי ניחא מ"ש רבינו שתה משקין שאינם ראוין לשתייה כגון ציר ומורייס וחומץ חי פטור אבל אסור דלא פליג אמ"ש כאן בשם אבי"ה דלא שום חולק דליכא למימר דההיא בשותה כשיעור היא ומודה בה אבי"ה דאיסורא איכא כיון שהוא כשיעור ומיהו ההיא בלאו הכי מיתרצא דאיכא למימר דוקא בשתה ציר או מורייס או חומץ שהם דברים שנאכלים ע"י טיבול הוא דקאמר דאיכא איסורא וכי קאמר אבי"ה דאפי' איסורא ליכא בשאינם ראויים למאכל אדם כלל אבל אין לומר דבמאכלים שאינם ראוים דווקא קאמר אבי"ה דאפי' איסור' ליכא ולא במשקין שאינם ראוין דאין סברא לחלק בין מאכלים למשקין בכך: **שתייה** דתנן השותה מלא לוגמיו

דרכי משה

תריב (א) וכתב ע"ש ירושלמי רבי חנינא הוי יתיב קמי' דרב חנא בי"כ א"ל צחינא טובא א"ל זיל שתה בתר שעתא אשכחיניה א"ל מהו צחותא עברה א"ל מכיון דשרית לי אזלת צחותא שמעינן מינה דאין היצר מתאוה אלא לדבר האסור הלכך ש"ר למעבד הכי והובא בב"י סי' תרי"ח:

כתב

פרישה

נוסחאות כתב והרמב"ם כתב שאם כו' ותמה ב"י מה לו לרבינו לכתוב כן בשם הרמב"ם והלא גמרא ערוכה היא והוא עצמו כתב לפני זה ושיעור לצרף ב' אכילות כו' ע"ש שהאריך ליישב ולי נראה שגי' הספרים דלא כתיב בהו וכתב הרמב"ם היא עיקר: (ד) **או** שאכל אכילה גסה דאשר לא תעונה כתיב פרט למזיק: (ה) **כס** פלפלי אכילה שלא כדרכ' נקרא כס כן פרש"י בכילד מברכין רמ"ף ועיין בסימן תקפ"ד שכתב שיכול לכוס עצי קינמון ולפולטן ומביא ראייה מכס פלפלי משמע לכאורה דבכס פלפלא נמי איירי דפלטו: (ו) **דאפילו** איסורא ליכא פי' בדלא אכל כשיעור אבל כשיעור פטור אבל אסור כמשקין דלקמן סוף הסי' א"כ דלא דמי למשקין דלקמן שהם ראויים ונאכלין ע"י טיבול משא"כ בזו האוכלי' שאינן ראוים למאכל אדם כלל:

לפי

מלא לוגמיו ביה"כ חייב ומשערין בכל אדם (ז) לפי מה שהוא ולא מלא לוגמיו ממש אלא כמלא לוגמיו פירוש כל שיסלקנו לצד אחד בפיו ויראה כמלא לוגמיו והוא פחות מרביעית באדם בינוני וכל משקין מצטרפין לכשיעור ושיעור צירופן כדי שתיית רביעית והראב"ד כ' דשיעור צירוף שתייה הוא כדי אכילת פרס כמו צירוף אכילה : שתה משקין שאינן ראויין לשתייה ב כגון ציר או מורייס וחומץ חי פטור ג אבל אסור אבל חומץ מזוג חייב :

תריג רחיצה דתני' אסור לרחוץ ביה"כ מקצ' גופו ככל גופו ואפי' להושיט אצבעו במים אסור בין בחמין בין בצונן ואם היו ידיו מלוכלכות בטיט וצואה מותר לרוחצן שלא אסרו אלא רחיצה של תענוג הלכך בבוקר דסתם ידים מלוכלכות

לוגמיו בי"ה חייב משנה בפרק בתרא דיומא (שם) : **ומ"ש** ומשערין בכל אדם לפי מה שהוא פירוש הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו והוא משנה בפרק עשירי דכלים ומבואר בפ' בתרא דיומא (פ:) ואתקיף רבי זירא מאי שנא אכילה דכל חד וחד בכותבת ומאי שנא שתייה דכל חד וחד בדידיה א"ל אביי קים להו לרבנן בכותבת דבהכי מייתבא דעתיה בציר מהכי לא מייתב' בשתייה בדידי' מייתבא בדחבריה לא מייתבא דעתיה : **ומ"ש** ולא מלא לוגמיו ממש אלא כמלא לוגמיו פירוש כל שיסלקנו לצד אחד בפיו וכו' (שם:) אמר רב יהודה אמר שמואל לא מלא לוגמיו ממש אלא כל שאילו יסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו : **ומ"ש** והוא פחות מרביעית מבואר שם וה"ק באדם בינוני הוי שיעורו פחות מרביעית ובספר מוגה מצאתי מפורש והוא פחות מרביעי' באדם בינוני וכתב הר"ן ולא קאימנא שפיר בהאי פחות מרביעית כמה הוי בציר מיניה : **ומ"ש** שיעור צירופן כדי שתיית רביעית הכי איתא בתוספתא פרק בתרא דיומא וכן פסק הרמב"ם : **ומ"ש** בשם הראב"ד דשיעור צירוף שתייה כדי א"פ הכי תניא בכריתות פרק אמרו לו (יג.) לענין פיסול גויה והר"ן הוקשה לו על פסק הרמב"ם מההיא דכריתות והניח הדבר בצ"ע והרב המגיד כתב שמאחר שהרמב"ם פסקה להההיא דכריתות בהלכות שאר אבות הטומאה פרק ח' נראה שהוא סובר שעשו חיזוק בטומאת גויה של דבריהם ולא דמיא לשאר איסורין כדי שלא לדחות תוספתא זו וגם הרא"ג כתב' בהלכותיו : **שתה** משקין שאינן ראויין לשתיה כגון ציר או מורייס משנה בפרק בתרא דיומא (פא:) אכל אוכלין שאינם ראויים לאכילה ושתה משקין שאינם ראויים לשתייה פטור : **ומ"ש** וחומץ חי פטור אבל אסור אבל חומץ מזוג חייב (שם) בגמרא שתה ציר או מורייס פטור הא חומץ חייב מתניתין מני רבי היא דתניא ר' אומר חומץ משיב את הנפש דרש רב גידל בר מנשי' מבירי דרש אין הלכה כר' לשנה נפקי כ"ע מזגו ושתו חלא שמע רב גידל ואיקפד אמר אימור דאמרי אנא דיעבד לכתחלה מי אמרי אימור דאמרי אנא פורתא טובא מי אמרי אימור דאמרי אנא חי מזוג מי אמרי : **ומשמע** מהכא דהא דפטור בחומץ חי דוקא בשתה פורתא אבל בשתה טובא חיובי נמי מיחייב וצריך טעם למה השמיטו רבינו ואפשר דמשום דלא שמיע ליה בכמה מיקרי טובא לא מצי לחיובי עליה ומפני כך סתם דבריו אבל על הרמב"ם יש לתמוה שכתב אכל אוכלין שאינם ראויין למאכל אדם כגון עשבים המרים או סרפי' הבאושים או ששתה משקין שאינם ראויים לשתייה כגון ציר ומורייס וחומץ חי אפילו אכל ושתה מהם הרבה ה"ז פטור מן הכרת אבל מכין אותו מכת מרדות אבל שתה חומץ מזוג במים חייב ע"כ דמשמע מלשונו דאפילו שתה הרבה חומץ חי פטור ואמאי כי היכי דחייב בחומץ מזוג משום דאמר אימור דאמרי אנא חי הכא נמי ה"ל לחיובי בשתה חומץ חי הרבה דהא אמר אימור דאמרי אנא פורתא טובא מי אמרי דמשמע דכל דהוי טובא הלכה כרבי דמחייב ושמא יש לדחוק ולומר דאפילו שתה מהן הרבה דקאמר לא קאי אלא אציר ומורייס בלבד ולא אחומץ חי ויותר נ"ל שלא היה גורס אימור דאמרי אנא פורתא וכו' ורבינו ירוחם כתב כל הפטורים שכתבתי בין באכילה בין בשתיה דוקא מעט אבל הרבה לא : והכלבו כתב שתה חומץ מזוג במים חייב ובעל ההשלמה פסק אפילו חי ע"כ וצריך לומר דמה שפסק בעל השלמה דאפילו חי חייב בשתה הרבה דוקא קאמר דאילו בשתה מעט ודאי פטור דהא איפסיקא הלכתא דלא כרבי (ג) :

תריג רחיצה דתניא אסור לרחוץ ביום הכפורים מקצת גופו ככל גופו בפרק בתרא דיומא (עז:) היא שנויה : **ומ"ש** ואפילו להושיט אצבעו במי' אסור בין בחמין בין בצונן הכי משמע בפר' בתרא דיומ' (שם ודף עח.) והכי אמרי' בהדיא בפר' מקום שנהגו (נד.) : **ומה** שכ' ואם היו ידיו מלוכלכות בטיט וצואה מותר לרוחצן ברייתא בפ' בתרא דיומא (עז:) וכתב הג"מ בשם ס"ה דאין חילוק בכ"מ שהוא לכלוך או טינוף בין בגופו בין ברגליו דתניא בתוספתא אמר רשב"ג היו רגליו מלוכלכות בטיט וצואה מדיחן במים כדי שלא יטנפו כליו ואין חילוק בדבר וז"ל הרוקח אם היה מלוכלך בטיט ובצואה מותר או נטף דם מחוטמו או כשיוצ' מבית הכסא שאינו מכוין להנאתו מותר לרחוץ ידיו : **ומ"ש** הלכך בבוקר דסתם ידים מלוכלכות וכו' שם תנא דבי מנש' רבן גמליאל אומר מדיחה אשה ידה במי' ונותנת פת לתינוק ואינה חוששת מאי טעמא אמר אביי משום שיבתא ופירש רש"י רוח רעה השורה על הלחם הנלקח בידים שלא נטלו שחרית וכתב הר"ן ולא נהירא דא"כ אפי' בלא נתינת פת לתינוק מותר ליטול ידיו שחרית דהא תניא היו ידיו מלוכלכו' בטיט וצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש ואין לך מלוכלכות יותר מזה שאינו יכול

לצורך חולה אע"פ שאין בו סכנה או חטטין וכדאיתא בירושלמי ויתבאר בסי' תרי"ד בס"ד כ"ש אכילה שהיא דאורייתא דלא שרינן לה אעפ"י שאינו נהנה ממנה אא"כ לצורך כגון ללחלח גרונו ולפלוט שאז שרי אפילו בכשיעור ויותר כיון שאין עושה כן דרך אכילה ושתייה והשתא דוקא קרי לה פורתא ודיעבד וכענין שכתב בעלי קנמון אבל אם אכל או שתה כדי לבטל ממנו הרעב והצמא א"כ לדידיה הוי אכילה ושתייה גמור והשתא קרי ליה טוב' ולכתחלה אסור וכיון דההוא עובדא דחלא דאתי כולי עלמא מזיגו חלא ואשתו כדי לבטל מהם את הצמא זה ודאי אני קורא בו טובא ולכתחלה ששותה ממנו כדרך כל השותין לבטל מהם הצמא והלכך אעפ"י שאינו ראוי לשתייה ואין בו איסור דאורייתא מ"מ אסור הוא דרבנן וזהו דקאמר אימור דאמרי דיעבד לכתחלה מי אמרי אימור דאמרי אנא פורתא טובא מי אמרי אימור דאמרי אנא חי מזוג מי אמרי כנ"ל לפי שיטת ראבי"ה ז"ל מיהו רבינו שכתב בס"ס זה שתה משקין שאינן ראויי' לשתייה כגון ציר או מורייס וחומץ חי פטור אבל אסור משמע דס"ל כהרמב"ם שמפרש כל הני פטור אבל אסור כן וחולק אראבי"ה שכתב דאיסורא ליכא וכן משמע מדברי הרא"ש שהביא בסתמ' מתניתין דאכל אוכלין שאינן ראויין פטור ולא פי' גם הביא עובדא דרב גידל בסתם משמע מפשטא דפטור אבל אסור ומשמע נמי מדכתב רבינו בסתם דחומץ חי פטור אבל אסור דאין חלוק בין מעט להרבה וכן מבואר בהרמב"ם ותימא דהא בהדיא קאמר אימור דקאמרי אנא פורתא טובא מי קא אמרי וכתב הב"י שלא היו גורסים אימור דאמרי אנא פורתא וכן משמע בהג"ה מיימוני' לשם הביא לשון התלמוד ולא הביא הכיא דאימור אנא פורתא מיהו רבינו שראה הרא"ש שגורס אימור דאמרי אנא פורתא אי אפשר לומר דעתו שלא חש לדברי אביו ולכך נ"ל לומר ודאי הוו גרסי כגרסתינו אלא שהיו מהפכין הגירסא אימור דאמרי אנא חי מזוג מי אמרי אימור דאמרי אנא פורת' טובא מי קא אמרי אימור דאמרי אנא דיעבד לכתחילה מי קא אמרי וכך היא הגירסא בדברי הרא"ש גם בהג"ה מיימונית כתוב תחלה אימו' דאמרי אנא חי כו' לפי גירסא זו האי דאמר אימור דאמרי אנא פורתא וכו' אימור דאמרי אנא דיעבד וכו' אינו קאי לחומץ חי משום דפירוש פורת' היינו פחות מכשיעור לדעת הרמב"ם ורבינו וכיון שכן אפילו בחומץ מזוג נמי אינו חייב בדיעבד בפחות מכשיעור אלא אחומץ מזוג קאי והכי פירושו תחלה קאמר שלא התיר אלא בחומץ חי ואח"כ קאמר דאעפ"י שגם בחומץ מזוג יש היתר היינו דוקא בפורתא פי' בפחות מכשיעור ואף זה בדיעבד אבל לכתחלה לא והם היו שותין לכתחלה יותר מכשיעור בחומץ מזוג ומכ"ש דלא אמריתא אנא אלא בחומץ חי אבל לעולם אף בחומץ חי אסור לכתחלה בין מעט ובין הרבה ובדיעבד אין חיוב חטאת כלל אפי' בהרבה כנ"ל דעת הרמב"ם ורבינו : והרב רבינו ירוחם כתב וז"ל וכל הפטורים שכתבתי בין באכילה ובין בשתיה דוקא מעט אבל הרבה לא ואפילו מעט דוקא דיעבד אבל לכתחלה אסור עכ"ל נראה ממנו דבהרבה אפילו דיעבד חייב חטאת והיינו כמשמעו' פשטא דעובדא דרב גידל דאמר אימור דאמרי אנא וכו' ותימא למה יתחייב בהרבה כיון שאין ראויין לאכילה ואכן אכיל' בעינן וליכא ואפשר דטעמא דאוכלין שאינן ראויין לאכילה דפטור הוא מפני שאינו נהנה מהם ולא תעונה כתיב פרט למזיק וזה כיון שאכל הרבה ושיבר רעבונו ורויה צמאו הרי נהנה מהם ואכילה ושתיה ראויה לו קרינן ביה ולא אמרינן בכי הא בטלה דעתו אצל כל אדם דבדידיה תלי' מילתא אי מותיב דעתיה בהכי אם לאו ודו"ק. וזה פשוט דלר' ירוחם לא קרי לה הרב' אלא שאוכל ושותה כדי לבטל ממנו הרעב והצמ' כדרך כל האוכלין ושותין וכמ"ש לדעת ראבי"ה אבל אין לפרש לדעתו דהרב' היינו בכשיעור ומעט היינו בפחות מכשיעור כמו שכתבתי לדעת הרמב"ם ורבינו דא"כ מאי איריא כל הני דפטורי' אפילו אכילה ושתייה גמורה דינא הכי וק"ל והב"י פי' דברי ראבי"ה דדוקא באוכל פחות מכשעור וכתב לחלק בין ציר ומורייס וחומץ חי לשאר אוכלין ומשקין שאינן ראויין וכך נראה מדברי בעל צידה לדרך שסובר כן וכל זה בטל לפע"ד אלא העיקר בדעת ראבי"ה כדפי' וכמפורש באגודה שהבאתי גם דברי הרמב"ם ורבינו צריך לפרש בדרך שכתבתי ודו"ק : ודע שהרי"ף לא הזכיר חלוקי דינים אלו בפסקיו וטעמו דכיון שיש איסור בכל שהוא אין צורך לבאר בזמן הזה אם חייב כרת אם לאו אבל הר"ן כתב דלבעל הלכות שאפילו לחולה מאכילין אותו תחלה פחות מכשיעור להקל עליו א"כ אף אנו צריכי' לבאר השעורין והצירופי' וזו היא ג"כ דעת רבינו שכתב דינים אלו ונמשך אחר הרמב"ם והרא"ש שכתבו ג"כ דינים אלו וכן פי' ב"י :

תריג רחיצה דתניא אסור לרחוץ וכו' בפ' בתרא דיומא : **ומ"ש** שלא אסרו אלא רחיצה של תענוג זה אינו מפורש לשם אלא שרבינו סובר כן מדהתירו לרחוץ הלכלוך אלמא שלא אסרו אלא של תענוג וכ"כ שאר מחברים ומ"מ נראה דלאו דוקא דשל תענוג אלא אפילו אינה של תענוג כגון להעביר הזוהמא נמי אסור ולא שרי אלא כשהוא מלוכלך שזה דומה לדין חטטין דצריכן בסיכה אעפ"י שאינו של סכנה אבל סיכה להעביר הזוהמא אסור כמ"ש בסי' תשי"ד וה"ה ברחיצה וסיכה שוין ומ"ה כתב הרמב"ם ברחיצה שהחולה רוחץ כדרכו אעפ"י שאינו מסוכן ולמדו הרב מדין סיכה כמו שפי' ה"ה וכזה מיושב מה שקשה על מ"ש המחברים וכן מוכח נמי בגמרא דביה"כ בין בחמין בין בצונן אסור ובפ"ק דתעניות אמרי' דכל שהוא משום תענוג בחמין אסור בצונן מותר אלא ודאי דביה"כ אף שאינו של תענוג נמי אסור כל שאינו לצורך חולה או להדיח הלכלוך והלכך אפילו בצונן נמי אסור והר"ן כתב בענין אחר עיין עליו : **ומ"ש** הלכך בבק' וכו' כ"כ התו' ורוב האחרונים ודלא כהרמב"ם ורש"י ז"ל :

ומ"ש

דרכי משה

(ב) כתב מהרי"ל אסור ליגע באכילה בי"כ דלמא יבא לאכול כמו שאסור ליגע בחמץ בפסח וגם לתינוק לא יתן אלא יעמיד לפניה' והם יאכלו מעצמן ואם לא יוכל התינוק ליטול בעצמו מותר לתת לתינוק ובת"ה סימן קמ"ז כתב דמותר ליגע (עבב"י סימן תרי"ז וכ"נ מדברי רבינו לקמן ריש סימן תרי"ו) :

וכ"כ

פרישה

(ז) **לפי** מה שהוא ומ"ת מ"ש מאכילה דכ"ע משערין בכותבת וי"ל בשתי' קים להו לרבנן במלא לוגמיו דידיה מיתב' דעתי' בדחברא לא יתיב דעתיה :

ולסומטה

חדושי הגהות

ב במשנה (פא.) שתה משקין שאינן ראויים לשתייה ושתה ציר ומורייס פטור משמע דמשקין שאינן ראויין לשתייה לאו היינו ציר ומורייס אלא משקין שאינן ראויין כלל מדנקט ציר ומורייס באנפי נפשה ובגי' הרא"ש מוכח כן בהדיא דגרים ושתה משקין שאינן ראויין לשתייה פטור ושתה ציר או מורייס פטור ורבי' שכתב ושתה משקין שאינם ראוים לשתייה כגון ציר ומורייס נראה דמשקין שאינם ראויים לשתייה כלל לא רצה רבי' להזכיר כי הוא בכלל אוכלין שאינן ראוי' לאכילה שכתב לעיל כ' אבי"ה דאפי' איסורא ליכא אלא כתב להך דציר ומורייס לומר דלכתחלה מיהו אסירי וס"ל דמש"ה נקטינהו התנא בתרי בבי לומר דשתה משקין שאינן ראוין כלל פטור ומותר ושתה ציר ומורייס פטור אבל אסור כמו שמחלק בגמרא גבי חומץ ואפשר שמכאן דקדק ג"כ אבי"ה שכ' שאוכלין שאינן ראויים לאכילה אפילו איסורא ליכא (מהרל"ח) : ג בגמרא איתא גבי חומץ חי דאסור לכתחלה וס"ל לרבי' דה"ה בציר ומורייס נמי דינא הכי הוא דחד טעמא אית להו משום שראוים ע"י טיבול (מהרל"ח) :

ול"נ

מלוכלכות מותר לרוחצם וכן בכל היום אחר שעשה צרכיו וקנח או הטיל מים ושפשף בידיו ובלבד שלא ירחוץ אלא מקום הצריך כגון ראשי אצבעותיו ולא כל היד ובמקום שמצוייה רוח רעה ששורה על הפת כשנותנין אותו לתינוק בלא נטילת ידים מותר לרחוץ בכל פעם שיתנו לו פת והאידנא אין אותו רוח רעה מצוייה בינינו וכתב גאון מי שהוא איסטנים וצריך לקנח פניו במים ואין דעתו מיושב' עליו כל היום עד שיקנח יכול לקנח בי"ה וכ"ב רי"ץ גיאת אם יש ליכלוך על פניו או על גבי עיניו יכול להעבירו במים ואפי' כל אדם יכול לשרות מפה במים ערב י"ה (א) ולסוחטה שיצאו מימיו ולמחר יכול להעבירה על גבי עיניו

ומ"ש וכן בכל היום אחר שעשה צרכיו וקנח וכו' כ"כ הרא"ש וז"ל וכן כל היום אחר שעשה צרכיו או שהטיל מים ושפשף הוי כמו ידיו מלוכלכו' בטיט ובצואה דאי אפשר לו להתפלל בלא נטילה ע"כ ומשמע מדברי רבינו דמפר' דבריו דאף כשאינו מתפלל יכול לרחוץ מדכתב וכן כל היום וכו' ומ"ש דא"א לו להתפלל בלא נטילה לאו דוקא תפלה קאמ' אלא ה"ה אשר יצר דהוי דבר שבקדושה נמי אינו יכול לברך בלא נטילה וכמ"ש הרא"ש גופיה בסוף תענית להדיא וכ"כ רבינו לעיל בסי' תקנ"ט לענין ט' באב ואע"ג דבדברי הרא"ש כתב בסתם בשעשה צרכיו ס"ל לרבינו דהיינו דוקא בקנח דכל העושה צרכיו מן הסתם צריך לקנח עצמו דאילו בלא קנח ידיו נקיות הן ולמה נתיר לו לרחצ' דאע"ג דיש גאונים שכתבו דאפי' בקטנים ולא שפשף יש ליטול ידיו ביה"כ משום הכון וגומ' מאח' שצריך לברך אשר יצר שהוא דבר של קדושה מ"מ רבינו חולק וס"ל דזה אינו חיוב גמור וכדמשמע בסוגיא דפ"ג דיומא וכמ"ש למעלה בסי' ז' ולכך אף בעושה צרכיו ולא קנח דינו כמטיל מים ולא שפשף ודלא כי"א לעיל בסי' ז' דבעושה צרכיו ולא קנח דינו כקנח מפני שחזקה שנגע בבשר מטונף שבגופו אי נמי מאחר שטינף גופו דהרא"ש לא ס"ל הכי כמבואר לעיל מתוך תשובת הרא"ש זאת היא דעת רבי' · אבל מדברי ה"ר ירוחם יראה שהבין דברי הרא"ש כפשטן דדוקא נוטל ידיו להתפלל וכ"ל העיקר כדעת רבינו ומ"ש הב"י לדעת רבינו דדוקא באינו מתפלל אבל אם רוצה להתפלל אפילו בלא קנח צריך ליטול ידיו נ"ל דלא דק דהא ודאי דדעת רבינו על פי דברי הרא"ש אין חלוק ואף ברוצה להתפלל דוקא בקנח כמו שביארתי דמשום הכון אין חיוב ליטול ידיו ואע"ג דבסוף תענית כתב הרא"ש דמותר לרחוץ ידיו כדרכו לתפלה משום דרחיצה דתפלה מצוה היא ולא אסרו אלא רחיצה של תענוג לא כ"כ אלא ארחיצה דנט"י בשחרית ע"ש וה"ט דהתם ידים כמו מלוכלכות הן בשחרית אבל כל היום היכא דידע דלא קנח אין חיוב ליטול ידיו משום הכון אף במתפלל ולכך יראה דלמעשה יביא עצמו לידי חיוב נטילה ע"י שיקנח וישפשף שאז מתחייב ליטול ידיו לכל הדעות ואף באינו מתפלל יכול ליטול ידיו בקנח מאחר שמברך אשר יצר ודלא כדמשמע מדברי ה"ר ירוחם ודו"ק :

וכתב גאון מי שהוא איסטנים וכו' כ"כ שם הרא"ש וז"ל אמר גאון מי שמבקש לקנח פניו ביה"כ אם איסטנים הוא ואין דעתו מיושבת עליו כל השנה עד שיקנח במים וכ"ש ביה"כ שצריך לטהר עצמו ולקנח יקנח אבל שאר כל אדם אסור וכו' והר"י גיאת כתב אם היה לכלוך על פניו או לפלוף ע"ג עיניו מותר להעבירן במים ע"כ ויש לדקדק על דברי רבינו שכתב וכ"כ הר"י גיאות דמאי וכן כתב ב"י דהאיסטנים בלא לכלוך כמי שיש לו לכלוך בלא איסטני' דמי ולע"ד נראה דס"ל לרבינו דהגאון מדבר באיסטנים שיש לכלוך על פניו דאם אין שם לכלוך מאי שייך בהו קינוח או מאי קאמר כ"ש ביה"כ שצריך לטהר עצמו וכו' דכיון שאין שם לכלוך לא שייך ג"כ קינוח טהרה אלא בשיש לכלוך על פניו קאמר וכן מבואר ברבינו ירוחם שכתב וז"ל וגאון ז"ל כתב שאם הוא רגיל להעביר לפלוף מעיניו במים שחרי' כל השנה שהוא איסטני' מעבי' ג"כ ביה"כ דהוי כמלוכלך בטיט ובצואה אבל לא כל אדם אח' ע"כ וס"ל לרבי' נמי דהר"י גיאו' נמי מדב' באיסטני' שיש בו לכלוך וכמש"ר להדיא לעיל בסי' תקנ"ד דהרי"ץ גיאות נמי מדבר כשדרכו לרחוץ במי' וכן מבואר בלשון הרי"ץ גיאות שהעתיקו הר"ן בפ' בתר' דיומא וז"ל שאם היה לפלוף ע"ג עיניו ודרכו לרחצן במים רוחץ ומעבירן כדרכו ואינו חושש כו' ודרכו לרחוץ היינו איסטנים ומ"ה כ"ר וכ"כ הרי"ץ גיאות מאחר דתרוייהו בחדא ענייני קמיירי וכן נראה מדברי בעל עידה לדרך שלא כתב רק סבר' זאת דאסטנים ביש לכלוך על פניו או על עיניו שרי ואע"ג דהרא"ש כתב והר"י גיאות כתב כו' לא משמע ליה לרבינו דפליג אגאון אלא הרא"ש כתב זה מאחר דהגאון לא הזכיר בדבריו כי אם במי שמבקש לקנח פניו לכך הביא דברי הריצ"ג שכתב דין זה אף בלפלוף ע"ג עיניו דנמי שרי בכה"ג וזאת היא דעת רבינו · אבל ברבי' ירוחם מבואר שהבין מדעת הרא"ש שהריצ"ג חולק אגאון והתיר ביש לכלוך אע"ג דלא הוי איסטנים והגאון ס"ל דבאיסטנים ביש לכלוך דוקא שרי ואע"ג דהרי"ג כתב ודרכו לרחצן במים ס"ל לרבי' ירוחם דאין לדקדק מלשון זה שלא התיר אלא באיסטני' דאיכא למימר דלא כ"כ אלא לאפוקי אם אין דרכו לרחצן אלא שעכשיו ביה"כ הוא שרוצה בכך שזה אסור אפילו ביש לפלוף ע"ג עיניו דהא ודאי לתענוג עושה כן כיון שאין דרכו בכך אבל בדרכו בכך שרי אעפ"י שאינו איסטני' ודעתו מיושבת עליו אף אם אינו רוחצן ומ"מ משמע מדברי כולם אם אין שם לכלוך כל עיקר אסור אפילו באיסטני' וה"ט דאין זה דומה למלוכלך בטיט ובצואה דתניא בברייתא שהרי אין כאן לכלוך ולא התירו אלא במלוכלך וכן עיקר וכ"כ במהרי"ל שכך קבל ממהר"ש אלא שסתם דבריו דלא נהגו להתיר באסטני' ואפשר לפרש דבריו דוקא בלא לכלוך מפני שהיה מפרש דעת הגאון באסטני' בלא לכלוך כמו שפי' ב"י ואפשר נמי לומר שהיה מפרש כפירושינו דהגאון מדבר דוקא ביש לכלוך ואפ"ה ס"ל דלא נהגינן הכי וטעמו מאחר שבעל העיטור כתב דלהעביר מים על פניו אסור וכ"כ בסמ"ק משמע דבכל ענין אסור אף ביש לכלוך ודלא כהגאון אלא דמדברי הרא"ש לא משמע הכי שהרי הביא דברי ב"ה ודברי הגאון ור"י גיאות בלא שום מחלוקת משמע דס"ל דלא פליגי וב"ה בסתם אדם דלאו איסטני' קאמר וכן נ"ל עיקר להלכ' להתיר באיסטני' ביש לכלוך ואפי' בלא איסטנים קרוב הדבר להתיר מאח' דיש לכלוך וכדמשמע מפשטן של דברי הרי"ג כמו שהבינ' הר' ירוחם והכי מסתבר' דמאחר שיש לכלוך על פניו או לפלוף ע"ג עיניו לא גרע מהיו ידיו מלוכלכו' כנ"ל להלכה ומ"מ צריך ליזהר שלא לרחוץ אלא מקום הצריך :

ומ"ש ואפי' כל אדם כו' שם מטפח' אחת הית' לריב"ל כו' והביאו רבי' למעלה בסי' תקנ"ד ושם נתבארו דברי המרדכי שתמה עליהם ב"י בסימן זה :

ומ"ש ואפילו כל אדם טעמו מפני שסובר שהרי"ג לא התי' אף ביש לכלוך אלא במי שדרכו לרחוץ כן בכל יום וכמו שנתבאר בסמוך ועל כן כתב ואפילו

יכול ליגע בידיו לא בפיו ולא בחוטמו ולא בעיניו כדאמרי' בפ' ח' שרצים (קח :) לפיכך פירש ר"י שיבתא היינו שד השורה על התינוק וחונקו כשנותנים לו פת בלא נט"י אפילו אם נטלן שחרית ועכשיו אין נזהרין בכך לפי שאין הדבר מצוי בינינו כשם שאין נזהרין בגילוי עכ"ל וכ"כ התו' וז"ל הרא"ש משום שיבתא פירש"י רוח רעה ששורה על הידים שלא נטל בשחרית ור"ת היה אומר דאפילו שלא להאכיל את התינוק מותר ליטול ידיו שחרית כדאמרי' הכא היו ידיו מלוכלכות בטיט או בצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש ואין לך מלוכלך יותר מבוקר קודם נטילה כדאמרינן בפ' שמונה שרצים כל זמן שלא נטל ידיו שחרית יד לפה תקצץ יד לעין תקצץ יד לחוטם תקצץ ואמרינן התם בת מלך היא ומקפדת עד ג"פ ואם כן סכנה היא שאי אפשר שלא יגע מאחת מאלה ואפילו חולה שאין בו סכנה אמרינן דסך כדרכו ואינו חושש הלכך מותר לרחוץ ידיו ואינו חושש וכן כל היום אחר שעשה צרכיו או שהטיל מים ושפשף הוי כמו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה דאי אפשר לו להתפלל בלא נטילה ויזהר שלא יטול אלא במקום שצריך כגון האצבעות ולא כל היד דהא דאמרי' בשמעתין שורה מפה במים לאו לנט"י קאמר אלא להעבירה על גבי עיניו והא דקאמר הכא משום שיבתא לאו בשחרית קאמר אלא כל היום אחר שנטל שחרית כמו שפירש בערוך שהיה מצוי ביניהם רוח רעה שחונקת את התינוק כשנותנים לו לחם בלא נט"י אפילו כל היום לאחר שנטל שחרית :

ומ"ש הא דאמרינן מטפחת אחת היתה לו לריב"ל וכו' כתב הר"ן ג"כ הוי יודע שמטפחת זו להעבירה על פניו ולהצטנן בה ולהעבי' מעיניו לפלוף וחבלי שינה היו עושים אותם שאילו ליטול ידיו נוטלן כדרכו בלא מטפחת דהא קיימא לן כל חייבי טבילות טובלין כדרכן דכל רחיצה דמצוה מותרת היא ונט"י לתפלה מצוה היא וכיון דלהקביל פני רבו עובר במים כל שכן להקביל פני שכינה אבל הרמב"ם ז"ל כתב פ"ג מה' תפלה בי"כ וט"ב שאין שם רחיצה אינו מברך ענט"י ולא המעביר חבלי שינה ואינו נכון עכ"ל : והגמ"י כתב ג"כ בשם ר"ת שמותר לרחוץ הידים בבוקר שאין לך לכלוך יותר מהידים בבוקר רק יזהר שלא יכוין להנאת רחיצה וכתב עוד בשם רשב"ם וריב"א שאם הטיל מי רגלים שמותר לו לרחוץ ידיו משום הכון לקראת אלהיך ישראל וכ"כ לראב"ן ולרבינו שמשון ולרבינו יהודה אף בקטנים ואף אם לא שפשף דשייך משום הכון וכתב רא"מ שכהן נוטל ידיו לעלות לדוכן וכתב כללו של דבר כל שאינו מכוין כלל להנאת רחיצה כי אם לטהר מלכלוך וטינוף שרי עכ"ל (א) : וז"ל ר"י בעלי התוס' הסכימו שנוטלים הידים בשחרית ומ"מ צריך ליזהר שלא ליטול אלא עד סוף קשרי אצבעותיו ולא כל היד ע"כ והכי נקטינן : **ומ"ש** וכן בכל היום אחר שעשה צרכיו וכו' כבר נתבא' שהוא לשון הרא"ש ז"ל אלא דגבי עשה צרכיו לא כתב וקנח ורבינו כתבו ונראין דבריו דעל כרחין לא איירי הרא"ש אלא בקנח דוקא דאל"כ ידיו נקיות הן ולמה התירו לו לרחצם · ומיהו אם רוצה להתפלל כיון דאפילו בלא קנח צריך ליטול ידיו אם עשה צרכיו נוטל את ידיו ואינו חושש כמו שכתבתי בשם הר"ן וכ"ש למה שכתבתי בסמוך בשם הגה"מ דשייך הכון אפי' בקטנים אף אם לא שפשף וכתבו ג"כ סמ"ג :

וכתב גאון מי שהוא איסטנים וצריך לקנח פניו במים וכו' וכ"כ רי"ץ גיאת אם יש לכלוך על פניו וכו' כ"כ שם הרא"ש אלא שכשכתב דברי רי"ץ גיאת לא כתב וכ"כ ורבינו שכתבו נראה דהכי קאמר כשם שהגאון לא התיר לקנח פניו אלא למי שהוא איסטנים כך הרי"ץ גיאות לא התיר אלא למי שיש לו לכלוך אבל אם אין לו לכלוך לא ואפשר דאיסטנים כמי שיש לו לכלוך חשיב ליה · והר"ן כתב דברי הריא"ג ובקצת ספרי רבינו יש חסרון הניכר וכך היא הגירסא הנכונה וכ"כ רי"ץ גיאת אם יש לכלוך על פניו או ע"ג עיניו יכול להעבירו במים ואפילו כל אדם יכול לשרות מפה במים בעי"ה :

כתב סמ"ק אומר הר"מ שמותר לאדם לרחוץ עיניו במים בי"ה מפני שהיא רפואה לעינים כדאיתא בפרק שמונה שרצים (קמח :) ורפואה מותר בי"ה : **וכתב** עוד אבל לרחוץ פניו ופיו ושיניו אסור פניו משום תענוג פיו ושיניו משום דאפילו חצי שיעור אסור מן התורה ושמא יבואו לו מים בגרונו (ב) : **ומ"ש** ואפי' כל אדם יכול לשרות מפה במים ערב י"ה ולסוחטה שיצאו מימיו וכו' שם (עח ·) מטפחת אחת היתה לריב"ל ערב י"ה שורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובים למחר מעבירה על גבי עיניו ואינו חושש ודברי רבינו בזה כדברי הרא"ש והר"ן שכתבתי בסמוך · וז"ל הרמב"ם בפ"ג לוקח אדם מטפחת מעי"ה ושורה אותה במים ומנגבה מעט ומניחה תחת הבגדים ולמחר מעבירה על פניו ואינו חושש ואע"פ שיש בה קור הרבה עכ"ל · והמרדכי כתב בסוף יומא אותם ששורין מפה בי"ה שכתבתי הוא מנהג שטות דאי משום תענוג כגון להקר הא ודאי דאסור ואי ליטול ידיו שהם מלוכלכות הא ודאי שרי ע"כ ואיני יודע למה כתב שהוא מנהג שטות דהא בגמ' מייתי לה ומה שהוקשה לו דאי משום תענוג כגון להקר הא ודאי דאסור אינו כלום דהא ודאי כשאין בה טופח ע"מ להטפיח מיירי ומ"ש ואי ליטול ידיו וכו' הא ודאי שרי כבר נתיישב כמ"ש רבינו בסימן תקנ"ד וכמו שביארתי שם והגהות מיימוניות כתבו אמרי' בגמר' מנגבה עד שלא יהא בה טופח ע"מ להטפיח וכל זה באינו צריך אלא לקרר עצמו אבל לרחוץ מפני טינוף ולכלוך רוחץ כדרכו כמבואר לעיל ואנו אין לנו אפי' להקר בזה גזירה משום סחיטה (ג) והכלבו כתב על ד' הרמב"ם סגס"ה · נראה שפירש הרב ז"ל שהכוונה בזה להצטנן בה ודעת רוב המפרשים לעשות זה במקום רחיצה כדי להסיר לפלוף שבעינים ושעל פניו וכ"כ מדעת הירושלמי דאמר בירושלמי בת"ל מרחיץ ידיו ופניו כדרכו וט"ב מרחיץ ידיו ומעבירם על פניו וביו"ה מרחיץ ידיו ומקנחן במפה ומעביר המפה על פניו רבי יונה תרי סמרטוט וכו' ויהיב ליה תחות כדא וטעם הנגוב מעט במפה השרויה שלא יבא לידי סחיטה עכ"ל וסמ"ק כתב אסור לרחוץ ידיו במפה שרויה במים משו' סחיטה :

כתב הרמב"ם החולה רוחץ כדרכו אע"פ שאינו מסוכן וכתב הרב המגיד זה למד רבינו מדין הסיכה שאמרו ואם היה חולה סך כדרכו · וכתבו הגהות אפי'

דרכי משה

תריג (א) וכ"כ מהרי"ל דכהן העולה נוטל ידיו אע"פ שידיו טהורים ומ"ש בטור דוקא העושה צרכיו וקינח כו' היינו דוקא שאינו רוצה להתפלל אבל אם רוצה להתפלל אף אם לא קנח או הטיל מים ולא שפשף נוטל ידיו וכ"כ הגהת מרדכי ור"ן וכ"כ ב"י : (ב) וע"ל סימן תקס"ז ובמהרי"ל כתב דאנו נוהגין להחמיר לרחוץ עיניו אפי' איסטנים : (ג) ומשמע קצת מדברי הגה"מ דאפי' במפה נגובה מבע"י

פרישה

סי' תריג (א) **ולסוחטה** שיצאו כו' כדי שלא יבא לידי סחיטה למחר וכ"ל דמשום איסור רחיצה ביום כיפור גם כן צריך לעשות כן דלא התירו לכל אדם כ"א כאשר היא סחוטה מעי"כ

אפי' בא מן הדרך והיו רגליו כהות יש בירושלמי שהורה ר' אחא שמותר לרחוץ במים וכ"כ סמ"ג : **כתב** בעל העיטור איכא מאן דאמר שאין מברכין ביה"כ ענט"י ושעשה לי כל צרכי וכו' עד כמו בשאר ימים כ"כ שם הרא"ש והר"ן וק"ל דמה טענה היא זו כיון שבמקום דליכא סכנת עקרב אסור לנעול היאך יברך שעשה לי כל צרכי ונ"ל דה"ק אילו לא היה צד היתר לנעול מנעלים ביה"כ ודאי לא היה יכול לברך אבל מאחר שאפשר למצוא צד היתר כגון היכא דאיכא סכנת עקרב א"כ לא נאסר לגמרי נעילת הסנדל והלכך שפיר מצי מברך ולשון הרא"ש מדוייק זה יותר שכתב כיון דבידו וברשותו הן לנעלם כגון מפני סכנת עקרב מותר לברך וכיוצא בזה הוא לשון הר"ן וכתב עוד הרא"ש והר"ן טעם אחר למה אינו נמנע מלברך שעשה לי כל צרכי ביה"כ אע"פ שהולך יחף מפני שעל מנהגו של עולם הוא מברך כשם שהוא מברך הנותן לשכוי בינה אע"ג דלא שמע קול תרנגולא ואין כן דעת הרמב"ם שהרי כתב בפ"ז מהלכות תפלה ההולך יחף אינו מברך שעשה לי כל צרכי וכבר כתבתי בזה בסימן מ"ו: **ההולך** לבה"מ וכו' בפרק בתרא דיומא (עז:) אמרי' דלפירקא או למישאל שמעתא עובר במים ובלבד שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו ופירש"י להגביה שולי חלוקו על זרועו דאינו נראה כמלבוש אלא כנושאה על כתיפו ואמר מר היוצא בטלית מקופלת בשבת חייב חטאת ורבינו שאינו מפרש כן אלא שהטעם השינוי כדי שיזכור ולא יבא לידי סחיטה נראה שטעמו מפני שכתב הרא"ש והא דלא חיישינן לסחיטה כדאמרי' בפרק אלו קשרים (קיג :) היכי ליעבד ליחות במיא קא מחוסן מאני' ואתי לידי סחיטה שאני הכא כיון שלא התירו לו אלא כדרך שהוא לבוש כדאמרינן לקמן ובלבד שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו מדכרא מלתא ולא אתי לידי סחיטה ע"כ וסובר רבינו שהוא מפרש שטעם השינוי כדי שלא יבא לידי סחיטה ואע"פ שאפשר לדחות ולומר דאפשר דהרא"ש מפר' שהטעם השינוי הוא מפני שנראה כמשוי וכדברי רש"י אלא שכתב דכיון דמשום דנראה כמשוי הצריכוהו לשנות תו ליכא למיחש לסחיטה משמע ליה לרבינו דכיון דמשום שעובר במי' היו צריכים לומר שישנה כדי שלא יבא לידי סחיטה תו לא צריכי לאהדורי אטעמא דמחזי כמשוי וגם רבינו ירוחם כתב שי"מ שלא התירו להוציא ידיו לחוץ כדי שלא יבא לידי סחיטה וגם הכלבו כתב שי"מ כן וכתב שר"י פירש שנראה כרוחץ כדרכו כשמוציא ידיו אבל אם אינו מוציא ידיו נראה כמהלך לדרכו : **ומ"ש** ומשום כיבוס נמי ליכא וכו' וכ"כ שם הרא"ש בשם ר"ת דאע"ג דאמרינן בזבחים (לד :) בגד שרייתו זהו כיבוסו היכא שהוא דרך לכלוך לא אמרינן הכי כשעובר בנהר בבגדיו אין זה דרך נקיון וליבון אלא רוב פעמים מתלכלכים במים : **ומ"ש** או להקביל פני אביו או רבו וכו' שם ת"ר ההולך להקביל פני אביו או פני רבו או פני מי שגדול ממנו עובר עד צוארו במים ואינו חושש איבעיא להו הרב אבל תלמיד מאי ולא איפשיטא ופסק הרי"ף לאיסור וכ' הרא"ש והר"ן דאע"ג דתניא בתוספתא ההולך להקביל פני רבו או פני תלמידו עובר כדרכו במים עד צוארו ואינו חושש כתב הריא"ג דכיון דלא פשטוה בעיין מינה בגמ' דילן לא סמכינן עלה ומשבשתא היא והרב בעל העיטור כתב בהך תוספתא פני רבו או פני ת"ח וחכם גדול ממנו קאמר עכ"ל וזהו שכתב רבינו או מי שגדול ממנו בחכמה וכ"כ הרמב"ם ג"כ :
ומ"ש או לצרכי מצוה הוא נלמד מהכי שנתבארו בסמוך :
ומ"ש וכן בחזרה מותר שם ומפרש טעמא כדי שלא תהא מכשילן לעתי' לבא : **והא** דשרינן לעבור במים עד צוארו אמרי' בגמ' דהיינו דוקא באמת המים דלא רדיפי מיא אבל נהל דרדיפי מיא בחול נמי אסור לעבור בו אפילו אם אינם מגיעים אלא עד מתניו דחיישינן שמא ישטפוהו המים (ד) : **וכתב** בה"ג דוקא עד צוארו אבל מעבר לשוט אסור ותימא אם התירו לו רחיצה חמורה וכו' נ"ל דטעמא דבה"ג דרחיצה שאינה אסורה אלא ביה"כ התירו אבל מעבר לשוט דאסור בכל שבתות השנה לא התירו א"כ רחיצה שהיא אסורה מאסמכתא דקרא התירו אבל מעבר לשוט שהוא מדרבנן ואין לה סמך בתורה לא התירו דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה : **והרב** אסור לעבור במים כדי לילך אצל תלמיד כבר נתבאר : **ההולך** לשמור פירותיו מותר לעבור במים פשוט בפרק בתרא דיומא (שם:): **ומ"ש** אבל בחזרה אסור אינו מפור' שם אלא ממה שאמרו שם דשרי למעבר במיא למיתי לפרקא ומיזל כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבא משמע דדוקא היכא דאיכא למיחש שלא תהא מכשילן דהיינו היכא דהוי דבר מצוה הוא דשרי למיזל אבל היכא דלא הוי דבר מצוה דליכא למיחש לשלא תהא מכשילן לעתיד לבא דכיון דלאו דבר מצוה הוא אי לא אתי לית לן בה אסור למיזל :
מותר להצטנן בטיט אע"פ שיש בו קצת לחלוחית אבל אם יש בו כ"כ לחות וכו' אסור שם תני יהודה בר גרוגרות אסור ליתב ע"ג טינא ביה"כ אריב"ל ובטינא מטפחת אמר אביי ובטופח על מנת להטפיח :
ומ"ש

עינוי אע"פ שנשאר בה מלחלוחית המים כתב בעל העיטור איכא מ"ד שאין מברכין ביה"כ על נטילת ידים ושעשה לי כל צרכי כיון שאסור בנעילת הסנדל ובנטילת ידים ומסתברא כיון דבידו (ב) [א] וברשותו הוא לנעול משו' סכנת עקרב יכול לברך כמו בשאר ימים : ההולך לבית המדרש או להקביל פני אביו או רבו או מי שגדול ממנו בחכמה או לצרכי מצוה יכול לעבור עד צוארו במים וכן בחזר' נמי מותר ובלבד שיעשה שינוי שלא יוציא ידיו משפת חלוקו כדי שיזכור ולא יבא לידי סחיטה ומשום כיבוס נמי ליכא כיון שהוא דרך לכלוך וכתב בה"ג דוקא עד צוארו אבל מעבר לשוט אסור ותימא אם התירו לו רחיצה חמורה דהא אסמכוה אקרא א כ"ש שיטה דקילא (ה) והרב אסור לעבור במים כדי לילך אצל תלמיד : ההולך לשמור פירותיו מותר לעבור במים אבל בחזרה אסור : מותר להצטנן בטיט אע"פ שיש בו קצת לחלוחית
אבל

ואפי' כל אדם כלומר אף מי שאין דרכו בכך ועוש' מפה לתענוג להעביר הלכלוך אינו יכול לעשות כן במים אלא במפה נגובה : **כתב** ב"ה וכו' כ"כ שם הרא"ש משמו : **ומ"ש** ומסתברא כיון שבידו וברשותו הואי לנעול משו' סכנת עקר' כו' פי' וא"כ שייך לומ' שעשה לי כל צרכי שהרי אילו היה שם סכנת עקרב היה צריך לנעול מנעלי' ומה שלא כתב ב"ה ג"כ טעם לשיברך על נטילת ידים היינו מפני שהוא סובר דיכול ליטול ידיו שחרית כדרכו ואינו חושש וא"כ פשיטא שיברך ענ"י וטעם האומרים שאין לברך ענ"י היינו מפני שסוברים שאין ליטול ידיו אף בשחרית וכל זה מבואר בדברי ב"ה שהעתיק הרא"ש ז"ל ע"ש : **ההולך** לב"ה וכו' שם : **ומ"ש** ובלבד שיעשה שינוי שלא יוציא ידו משפת חלוקו כדי שיזכור ולא יבא לידי סחיטה הן דברי הרא"ש כי רש"י פי' שהשינוי הוא שלא יהא נראה כנושא משוי והתו' פ"ק דכתובות כתבו שמסקנא דכל דבר שאדם עושה במזיד לא שייך שמא ישכח דסברא הוא דכיון דלדעת כן הוא עושה ולהכי לא גזרינן שמא ישכח בעובר במים ביה"כ כנגד רבו ועוד איכא למימר התם מצוה שאני עכ"ל התוס' ולדעתם אם הוא בענין דלא שייך למיסר משום שנראה כנושא משוי אף משום סחיטה ליכא למיסר אף על גב דאין עושה שום שינוי : **וכתב** בה"ג ודוקא עד צוארו כו' טעמו מאחר שלא הוזכר בברייתא בהדיא עובר במים אלא עובר עד צוארו במים משמע דה"ט דאילו תני עובר במים הוי משמע נמי אף מעבר לשוט להכי תני עד צוארו למימרא דדוקא הכי שרי אבל מעבר לשוט אסור ומה שהשיג רבינו ואמר ותימא אם התירו לו רחיצה חמורה וכו' איכא השגה לעניות דעתי דרחיצה שאני שהרי לא אסרו אלא רחיצה של תענוג וכיון שאינו מכוין כלל להנאת רחיצה כי אם לדבר מצוה א"כ אין כאן איסור כלל וכענין שהתירו כל רחיצה שאינה של תענוג אבל שיטה שאסרוה משום גזירה שמא יעשה חבית של שייטין מה בכך שעובר לדבר מצוה סוף סוף הגזירה במקומה עומדת וכי היכי דבכל שבתות השנה אסור לעבור לשוט כנגד רבו משום הך גזירה דשמא יעשה חבית וכו' ה"נ גבי יה"כ וכן עיקר גם רבינו לא מלאו לבו לחלוק על בה"ג שכל דבריו דברי קבלה אלא שתמה עליו לפי דעתו וכבר בארנו בס"ד שאין כאן תימא כלל ומ"ש הב"י בזה אינו מתיישב ע"ש : **והרב** אסור לעבור כו' שם בעיא ולא אפשיטא וכתב הרי"ף והלכ' אסור וכך נראה מדברי שאר המחברי': **ההולך** לשמו' פירותיו כו' שם רבא שרא לבני עבר ימינא למעב' במיא לנטורי פירות וכתב הר"ן ומשום הפסד ממון התירו לו כמו שהתירו משו' מצוה ע"כ ולפ"ז משמע דאף בחזרה שרי וכן משמע מלשון הרמב"ם שלא חילק אלא כתב בסתם וכן ההולך לשמור פירותיו וכו' ובסמ"ק בפנים מפורש גם כן להיתר אלא שבהג"ה לשם כתוב פי' כשהוא חוזר מרבו לביתו דקדק לבאר דאם עובר לשמור פירות אסור לחזור וכן מפורש בסמ"ג ובדברי' ירוחם וכך הם דברי רבי' וכן עיקר דלא הוזכר היתר החזר' אלא בעובר למיתי לפירק' דדבר מצוה הוא וא"כ אין לנו ראייה להתיר היכא דליכא מצוה. גרסינן בפ' ואלו קשרים אמר רב הונא היה מהלך בשב' ופגע באמת המים אם יכול להניח' רגלו הראשונה קודם שיעקור רגלו שנייה מותר ואם לאו אסור מתקיף לה רבא היכא ליעביד ליקוף קא מפיש בהילוכא ליעבר זימנין דמתווסן מאניה במיא ואתי לידי סחיטה אלא בהא כיון דלא אפשר שפיר דמי ומותר לדלג וצ"ע בהולך להקביל פני רבו ביה"כ או בשב' ופגע באמת המים ולא אפשר ליה בדילוג אי שרינן ליה לעבור אפילו איכא דרכא אחריתא אלא דמפיש בהילוכ' דעד כאן לא קאמר ליקוף קא מפיש בהילוכ' אלא היכא דאפש' ליה בדלוג דהא ודאי עדיף לדלג פסיעה אחת מלילך כמה פסיעות דהא והא אית ביה משום מעשות דרכיך שלא יהא הלוכך של שבת כהלוכך של חול אבל לעבור במים דאית ביה משום סחיטה ודאי עדיף להקיף ואפילו מפיש בהילוכא או דילמא כיון דהזהירו שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו כדי שלא יבא לידי סחיטה א"כ אין כאן איסור ושרי לעבור אפילו היכא דאיכא דרכא אחריתא וכן פסק בהגה' ש"ע להקל ואפשר לומר גם כן שזהו דעת רבינו לעיל בסי' ש"א אם באנו לדקדק בלשונו דתחלה כתב האי דינא דפ' אלו קשרים דמוטב שידלג ממה שיקיף מפני שמרבה בהלוך ואסור לעבור שלא יבא לידי סחיטה ואח"כ כתב היה הולך לדבר מצוה וכו' יכול לעבור בה משמע מלשונו דאדלעיל קאי היכא דאפשר להקיף אלא שמרבה בהילוך ואפ"ה יכול לעבור בה אלא דשמא לא דקדק בלשונו ואסתם אמת המים קאי ולא בדוקא היכא דאפשר להקיף ומהניא דפ"ב די"ט דתניא נדה שאין לה בגדים מערמת וטובלת בבגדיה ולא חיישי' משום סחיטה מטעם שכתבו התו' שהבאתי למעלה ואפ"ה דוקא באין לה בגדים הא יש לה בגדים אסורה לטבול בבגדיה אין להביא ראיה דה"ה הכא אם יש לו דרך אחר דאסור לעבור דהא ודאי איכא למימר דשאני התם דכיון דיש לה בגדים אין כאן חשש איסור משא"כ הכא דאיכא איסורא דקא מפיש בהילוכא ולענין מעשה נ"ל להחמיר וכן מצאתי למהר"ש לוריא בביאורו לסמ"ג ה' שבת בדין זה שכתב דגבי רבו איירי שאין לו דרך אז מותר לילך ולעבור במים לקראת רבו ע"כ : **מותר** להצטנן בטיט כו' בפ' יה"כ תני רב יהודה בר גרוגרות אסור ליתב ע"ג טינא ביה"כ אמר ריב"ל ובטינא מטפחת אמר אביי ובטופח ע"מ
להטפיח

דרכי משה

מבעוד יום חיישינן לקרר פן יבא לעשות בשאינו נגובה ויבא לידי סחיטה ובסמ"ק כתב אסור לרחוץ ידו במפה שרויה במים משום סחיטה וזה לשון מנהגים שלנו ואין שורין מפה במים משום דסחיטה אסור מדאורייתא אלא רוחץ בשחר כדרכו : (ד) כתב בא"ז במקום דמותר לעבור במים ביום כפור כגון לקבל פני רבו וכדומה אפילו במקום שיכול להקיף ולעבור דרך יבשה אפ"ה יכול לעבור במים כדי לילך דרך קצר משום דיש לחוש לאפושי בהליכה ואין דוחין הא מפני הא: (ה) מדברי מהר"א מפראג וב"י נראה שהסכימו לדברי בה"ג כי מהר"א יישב דברי בה"ג דיותר יש להחמיר בשיטה הואיל ויש לחוש שמא יבא לידי איסור דאורייתא ויעשה חבית של שייטין משא"כ באיסור רחיצה

פרישה

מעי"כ שאז אין כאן רחיצה ביה"כ אלא במנהגים כתב בהדיא הטעם משום סחיטה וכ"כ ב"י בסמ"ג בהדיא והביאו ב"י ע"ש : (ג) **וברשותו** הוא לנעול כו' ופי' ומש"ה אפילו הוא במקום שאין בו סכנת עקרב יכול לברך עיין בדרישה הוכחה לזה גם תירץ על מה שי"ל כאן לסי' מ"ו דלעיל :
אפילו

דרישה

סי' תריג [א] **וברשותו** הוא לנעול כו' ז"ל ב"י אעפ"י שהוא במקום שאין בו סכנת עקרב מאחר שלא נאסרה לגמרי שהרי אם היו העקרבים מותר לנעול שפיר דמי לברך וכו' מדייק הוא בלשון הרא"ש שכתב כיון שבידו וברשותו הן לנעלם כגון מפני סכנת עקרב מותר לברך וכיוצא בזה הוא לשון הר"ן וכתבו עוד הרא"ש והר"ן טעם
אחר

חדושי הגהות

תריג א ול"נ דשפיר יש לחלק דהא דהתירו רחיצה היינו משום דאינו מתכוין לרחוץ אלא לעבור אבל כשאינו יכול לעבור אלא ע"י שיטה הרי הוא מתכוין לשוט ואסור אפילו לצורך מצוה וכמו שנתבאר לעיל סימן תקפ"ו דאין שטין להביא שופר בר"ה (מהרל"ח) :

ומיתו

אבל אם יש בו כל כך לחות עד שאם יניח ידו עליה תעלה בה לחות שאם ידבקנה לידו האחרת תדבק בה הליחות שקבלה מן הטיט אסור ומותר להצטנן בכל מיני פירות ובתינוק ובכל מיני כלים הרקים אבל אם יש בהם מים אפילו אינן מלאים אסור לא שנא של חרס לא שנא של כסף שמא יתנענעו וישפך מן המים עליו ויש אוסרין בכלי חרס אפי' רקים לפי שבולעין הרב' וכשמצטנן בהם פולטין מה שבלעו וחשיב כמו רחיצה : המלך והכלה ירחצו את פניהם דברי רבי אליעזר וחכמים אוסרים ונקראת כלה כל ל' יום אחר החופה ורי"ץ גיאת פסק כחכמים ורי"ף פסק כרבי אליעזר ולזה הסכים א"א ז"ל לענין טבילת בעל קרי כתב הרב רבי יהודה ברצילוני שטובל כדרכו דתנן הרואה קרי ביום הכפורים יורד וטובל וכ"כ בה"ג והר"ם כתב כיון דקיימא לן דבעל קרי אין צריך טבילה לא לתפלה ולא לדברי תורה אף בשאר ימות השנה אזלינן לחומרא שאין לו לטבול בי"ה אלא אם הוא לח רוחץ אותו מקום לבד ויקנחנו ואם הוא יבש ישפשפנו בידו וכן פסק רבינו תם ושאר חייבי טבילות כתוב בהלכות גדולות שטובלין כדרכן בי"ה ור"ת כתב דאין טובלין והא דתני' כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בי"ה היינו דוקא למאן דאמר טבילה בזמנה מצוה ואנן קי"ל דלאו מצוה הלכך ימתין עד למחר :

תריד **סיכה** דתניא אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו ואם הוא חולה אפילו אין בו סכנה או שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש אבל בלא חולי אפילו אם אינו סך לתענוג

ב"ח

להטפיח ופירש"י ע"ג טינא שלחות הטיט הוי עונג קרוב לרחיצה ורבינו שכתב להצטנן במקום ליגב טעמו משום דסתם ישיבת אדם אינה אלא כשהוא לבוש בגדי' וכאן עיקרו לאשמעינן איסור רחיצת גופו ביוה"כ שאינו אלא ברחיצה דתענוג והלכ' ביש בו טופח ע"מ להטפי' דהוי הכיון עונג וקרו' לרחיצה ואם לאו מותר להצטנן דאין שם עונג רחיצה . ומות' להצטנן בכל מיני פירות שם אמר ר"י מותר להצטנן בפירות : **ומ"ש** ובתנוק וכו' שם רבא מצטנן בינוקא: **ומ"ש** בכל מיני כלי' הרקי' שם רבה מצטנן בכסא דכספ' : **ומ"ש** אבל אם יש בהן מים כו' שם אמר רבא כסא דכספ' מלא אסו' חס' מותר דפחר' אידי ואידי אסור משום דמשחי' שחיל רב פפא אמר דכספ' חסר נמי אסור משום דמזדריב ופי' רש"י מלא אסור שמא ישפכו המים על בשרו משחל שחיל פולט המים שבולע. דמזדריב מחליק ונשמט מידו ונשפכו המים עליו ופסק רבינו כרב פפא דמחמיר ויש נוסחאות דגרסי רב אשי וכן ברי"ף והא ודאי דהלכה כרב אשי וצ"ע בלשון הרמב"ם שכתב לא ימלא אדם כלי חרס מים ויצטנן בם כו' וכ"כ הסמ"ג דהא מבואר בגמ' דבכ"ח אידי ואידי אסור לד"ה ואפשר דלא ימלא לאו דוקא מלא ממש אלא נתינת המים לכלי קרי מלוי כדתנן בפ' כיצד משתתפין בור שבין ב' חצרות אין ממלאין ממנו בשבת וכו' וטובא איכא התם וגסמכו ז"ל שלא לבאר כן בפירוש דכיון שלא חילקו בין מלא לחסר ממילא משמע דבכל ענין אסור ועוד שהרי כתבו ואפי' בכלי מתכת נמי אסור ואי לא איירי אלא במלא א"כ מאי רבותא דכ"ח משאר כלי מתכות אלא ודאי דאיירי בחסר וה"ק ל"מ בכ"ח דאסור אף בחסר משום שפולט המים ונוזלין מדופנו אלא אפילו כלי מתכות דלא שייך האי טעמא אפ"ה אסור בחסר שמא יכתזו מים על בשרו והיינו כר' פפא דקאמר משום דמזדריב שפי' הרי"ף שמא יכתזו המים על בשרו כדכתב הרמב"ם וסמ"ג וכן פי' ה' המגיד ע"ש גם הסמ"ק כתב כלשון הרמב"ם וסמ"ג ודקדק לבאר ואפי' חסר ע"ש :

ומ"ש ויש אוסרין בכ"ח אפי' רקים וכו' צריך לומר לדעתם דהא דקאמר פחרא אידי ואידי אסור היינו לומר בין מלא ובין חסר בין אין בו מים כל עיקר לעולם אסור ולא משמע הכי ג"כ הפוסקים חולקים על סברא זו דלא אסרי אלא ביש בו מים : **המלך** והכלה וכו' משנה שם המלך והכלה ירחצו את פניהם והחיה תנעול את הסנדל דברי ר"א וחכמים אוסרים : ומ"ש שהרי"ג פסק כחכמים כן פסק גם הסמ"ג וז"ל אפי' אצבע קטנה אסור להושיט במים אפי' מלך וכלה לדברי רבנן דרבי אליעזר וכן הוא לדעת ר"י בעל התוס' כמ"ש הר"ן משמו לפי דמספקא ליה אי חכמים דאוסרין במתניתין קיימי אמלך וכלה ואי קיימי אסורין דקי"ל כרבנן ופשיטא דמספק יש לאסור ועוד דהרב המגיד כתב דלפי מבואר דחכמים דאוסרין אכולה משנה קאי והיינו מדקאמר בגמרא מתניתין מני ר' חנינא בן תרדיון היא דתניא וכו' ע"ש וא"כ לר"י אסור דקי"ל כרבנן . ומ"ש ורי"ף פסק כר"א ולזה הסכים הרא"ש כן משמע ברי"ף שהביא דברי האמוראים לפרש דברי ר"א גם הר"ן וה"ה כתבו שכן נראה דעת הרי"ף ובאשר"י מבואר שפוסק בפי' דהיה מותר לנעול את הסנדל וכך פסק הרמב"ם וכתב הרב המגיד שכן דעת הרמב"ן ועיקר מ"מ נראה בעיני שלא להקל נגד דעת הרי"ג ור"י וסמ"ג : **ולענין** טבילת בעל קרי כתב הר"י ברצלוני כו' וכ"כ בעל ה"ג נראה מדברי רבי' דהרי"ב איירי ברואה קרי ביה"כ ואפ"ה ס"ל מבחוץ דאפי' בראה קרי מאתמול דטבילה לאו בזמנה היא ולאו מצוה היא נמי טובל כדרכו ביה"כ משום תפלה כדי להתפלל בנקיות וטעמו משום דס"ל כרבי יוסי דטבילה בזמנה לאו מצוה היא ואפ"ה עד המנחה צריך לטבול משום תפלה ואע"ג דבברייתא דמייתי מינה ראיה תני הרואה קרי ביה"כ יורד וטובל ס"ל להרי"ב דלאו דוקא ברואה קרי ביה"כ אלא משום דבעי למיתני בסיפא ואם מבערב יספסף נקט רישא ברואה ביה"כ אבל אה"נ דה"ה ברואה בעי"ה ולא טבל מאתמול דטובל ביה"כ כדי להתפלל בנקיות ולא קשה א"כ אמאי לא איירי הר"י ברצלוני ברואה קרי בעיה"כ דאיכא למימר דכיון דמילתא דלא שכיחא היא שככר נהגו כל הטובלים לטבול בעי"כ לא איירי בה ואפשר דברייתא דתני הרואה קרי בי"ה נמי תני הכי משום דברואה בעי"כ דרך לטבול מיד קודם הכנסת יה"כ אבל אין לפרש דהרי"ב סובר דוקא ברואה ביה"כ ומשום דס"ל כת"ק דטבילה בזמנה מצוה אבל ברואה בעי"ה דלאו בזמנה הוא אינו יכול לטבול משום תפלה לחוד והר"ס ור"ת שחלקו עליהן ס"ל דלא אמרו הרואה קרי ביה"כ טובל אלא כשתקנו טבילה לבעלי קריין דהוי בטבילתן בזמנה מצוה אבל בזמן הזה אין הטבילה לבעל הקרי מצוה כל עיקר אף בזמנה דא"כ בסמוך שכתב רבי' הפסק דכל חייבי טבילות טובלין כדרכן בשם בה"ג אמאי לא כתבו נמי בשם הרי"ב כמו שכתב כאן הפסק בשם שניהם שהרי טעם אחד לשני דינים אלו לפי זה אלא ודאי כדפי' דאף בטבילה דלא בזמנה דלאו מצוה היא ס"ל להרי"ב ובה"ג דטובלין כדרכן משום תפלה והר"ס ור"ת חולקים עליהם וסוברים דמשום תפלה א"צ טבילה כמו בשאר ימות השנה ואפי' ברואה ביה"כ ולקמן בדין טבילה בזמנה בה"ג לחוד הוא שסובר דקי"ל דטבילה בזמנה מצוה ור"ת חולק אף בזה וסובר דקי"ל דטבילה בזמנה לאו מצוה והרמב"ם ז"ל אע"ג שסובר דטבילה בזמנה מצוה וכל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט' באב בין ביה"כ אפ"ה בעל קרי אינו טובל ביה"כ אפי' ראה קרי ביה"כ ע"ש בפ"ג מה' שביתת העשור ולענין הלכה קי"ל כר"ת דאין טובלין ביה"כ בין בעל קרי אפי' ראה ביה"כ עצמו בין שאר חייבי טבילות וכן היא דעת רבינו ולמעלה בסי' תקנ"ד כתבתי מזה ע"ש :

תריד סיכה דתניא כו' בפ' בתרא דיומא אלא דהתם חולה קתני סתמא ורבי' פירש אף חולה שאין בו סכנה וכ"כ הרמב"ם והסמ"ג וכ"כ הרא"ש גבי הא דר"ת היה אומר דאפילו שלא להאכיל את התנוק מותר ליטול ידיו שחרית וכו' וטעמייהו דדומיא דיש לו חטטין קתני דאין בו סכנה : **ומ"ש** אבל בלא חולי אפי' אינו סך לתענוג אלא להעביר הזוהמא אסור לאו דוקא להעביר הזוהמא דבכל שאינו משום חולי וחטטין אפי' אינו של תענוג אסור אלא דרך העולם נקט שרגילין לסוך להעביר הזוהמא . גם הרמב"ם פסק דסיכה אף שאינה של תענוג אסור וכתב ה"ה שכן הוא בירושלמי וכ"כ הר"ן אבל בסמ"ג הביא הירושלמי בהסך דבאינה של תענוג שרי ופירשה דהיינו דוקא לחולה ולחטטין .

ב"י

ומ"ש ומותר להצטנן בכל מיני פירות ובתינוק שם : **ומ"ש** ובכל מיני כלים הרקים אבל אם יש בהם מים וכו' שם אמר רבא כסא דכספא מלא אסור חסר שרי דפחרא אידי ואידי אסור משום דמישחל שחיל פירוש פולט מים שבולע רב אשי אמר כסא דכספא חסר נמי אסור משום דמזדריב. פירוש שמא יתנענעו המים שבתוכו ויותזו על בשרו : **ומ"ש** ויש אוסרים בכלי חרס אפי' ריקים וכו' כלומר לכאורה משמע דהא דאמרינן דפחרא אידי ואידי אסור משום דמישחל שחיל היינו לומר שאפי' שאינו מלא מים כל שיש בו קצת מים אסור דכיון שיש בו מים אפילו מעט כולו מלוחלח דמישחל שחיל אבל אם אין בו מים כלל אע"פ שהיו בו מים תחלה כיון שנתרוקן מישרא שרי ויש אוסרים סברי דכל שהיה בהם מים אע"פ שנתרוקן אסור משום דמישחל שחיל" :

ב"ה ול"נ דאין להחמיר בזה יותר מבטיט :

המלך והכלה ירחצו את פניהם דברי ר"א וחכמים אוסרים משנה שם (עח:) ומפרש טעמא בגמ' (עח.) מלך משום דכתיב מלך ביופיו תחזינה עיניך כלה כדי שלא תתגנה על בעלה : **ומ"ש** ונקראת כלה ל' יום שם : **ומ"ש** רבינו שהרי"ף והרא"ש פסקו כר"א לא כתבו כן בפירוש אלא דמדכתבו לפרש טעמא דר"א משמע דס"ל כוותיה . וכ"פ הרמב"ם בפ"ג וכתב הר"ן שכן פסק רבינו חננאל :

ולענין טבילת בעל קרי כתב הרב רבי יהודה ברצלוני שטובל כדרכו דתנן הרואה קרי ביה"כ יורד וטובל ברייתא היא בסוף יומא (פח:) וכתבוהו הרי"ף והרא"ש אבל הרמב"ם כתב בפ"ג וז"ל מי שראה קרי בזמן הזה ביה"כ אם לח הוא מקנח במפה ודיו ואם יבש הוא או שנתלכלך רוחץ מקומות המלוכלכין בו לבד ומתפלל ואסור לו לרחוץ כל גופו או לטבול שאין הטובל בזמן הזה טהור מפני טומאת המת ואין הטבילה מקרי לתפלה בזמן הזה אלא מנהג ואין מנהג לבטל דבר האסור אלא לאסור את המותר ולא אמרו שהרואה קרי ביה"כ טובל אלא כשתקנו טבילה של בעלי קריין וכבר ביארנו שבטלה תקנה זו עכ"ל וכיוצא בזה כתב המרדכי ביומא ובפרק מי שמתו בשם ר"ת וכתבו הגה"מ כן הורה הר"ס כשנשאל על כהן שראה קרי ביה"כ לרחוץ הכלכוך וה"ה לשאר אדם הרגיל לרחוץ אותו בכל יום בשאר ימות השנה שגם ביה"כ מותר לרוחצו (ו) וכן הסיב ר"ת דאסור לטבול עכ"ל :

ושאר חייבי טבילות כתב בה"ג שטובלין כדרכן ביה"כ ור"ת כתב דאין טובלין בפ"ק דיומא (ח:) ובפרק תפלת השחר (ל.) כת' התוס' שדעת ר"ת כדעת בה"ג ושר"ת חולק עליו והרמב"ם פסק בפ"ב משביתת עשור כדברי בה"ג והתוס' כתבו בפ"ב דביצה (יח:) דאפילו למ"ד טבילה בזמנה מצוה בזמן הזה אין טובלות לא ביה"כ ולא בט"ב והטעם כתבתי בסי' תקנ"ד והג"מ כתבו דרבי חנינא סגן הכהנים לא פליג בפ"ק דתעניות אלא בט"ב אבל ביה"כ מודה ואח"כ כתב כדברי התוספות וכבר כתבתי בסי' תקנ"ד בשם מהרי"ק בשורש ל"ה שמעולם לא ראה מי שטבלה בימי אבלה וכ"ש ביה"כ או בט"ב והכי נקטינן :

תריד סיכה דתניא אסור לסוך מקצת גופו וכו' ברייתא בפ' בתרא דיומא (עז:) אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו ואם היה חולה או שהיו לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש ומשמע ודאי דבחולה שאין בו סכנה איירי דאי כשיש בו סכנה מאי קמ"ל פשיט' וכ"כ הרא"ש שם לקמן : **ומ"ש** אבל בלא חולי אפי' אינו סך לתענוג אלא להעביר הזוהמא אסור כ"כ הר"ן שם מדגרסי' בירושלמי כל סיכה בין שהיא של תענוג בין שאינה של תענוג אסורה וכ"כ הרמב"ם בפ"ג משביתת עשור והגהות מיימון כתבו על דבריו

נעילת

דרכי משה

רחיצה והביא ראיה לדבריו דמחמירין יותר בשיטה מברחיצה וב"י יישב דברי בה"ג בע"א ש"מ שהסכימו לדבריהם : (ו) אבל אם אינו רגיל אסור ובמהרי"ל כ' דיקנחנו אם יכול ואם אינו יכול ירחצנו דלא הוי רחיצה של תענוג עכ"ל משמע דאפילו באינו רגיל שרי :

אבל

דרישה

אמר למה אינו נמנע מלברך שעשה לי כל צרכי בי"כ אע"פ שהולך יחף מפני שעל מנהגו של עולם הוא מברך כשם שהוא מברך הנותן לשכוי בינה אע"ג דלא שמע קול תרנגולא ואין כן דעת הרמב"ם ז"ל שהרי כתב ההולך יחף אינו מברך שעשה לי כל צרכי וכבר כתבתי בזה בסי' מ"ו עכ"ל ותימא איך כתב בשם הרא"ש שמברך שעשה לי כל צרכי על סדר העולם ולעיל בסי' מ"ו כתב ב"י בשם מ"ו הרא"ש אסך ברכה גופא כיון שהיא ע"ש שנאתו נתקנה אינו בכלל ברכות שהם על סדר העולם שוב ראיתי באשר"י ד' ל"ב ע"ג דלא הוזכר שם טעם זה ברא"ש ע"כ כ"ל דט"ס הוא בב"י תיבת הרא"ש והר"ן לבדו כתבו דס"ל כן בכל הכתו הברכות המסודרים זמ"ז כמ"ש ב"י בשמו לעיל סי' מ"ו אבל הרא"ש ס"ל כתוס' אך על רבינו יש לתמוה מ"ש שמברכין משום שבידו לנעול לכשירצה ולעיל בסימן מ"ו כתב השוכב על מטתו כו' דלא יברך ושמא יש לחלק דשאני התם דשוכב על מטתו ואינו יכול ללבוש ולנעול משא"כ הכא דהוא בידו וברשותו או שאני ברכה שעשה לי כל צרכי שהיא ברכה כוללת ואינה מיוחדת דוקא לנעילת הסנדל אלא שתקנוהו לאמרו משעת נעילה וכיון דשייכי' גם אשאר הנאות וגם הנעילה היא בידו וברשותו לכך מברכין אות' וק"ל . וא"ל שבעל העיטור פתח בתרתי בנטילת ידים ושעשה לי כל צרכי והוא סיים במלא בכל צרכין לחוד . וי"ל כיון שכתב לפני זה דאינו נוהגין ליטול ידים שחרית תו לא היה צריך לכתוב דמותר לברך עכ"י וגם בכלל כ"ש הוא שהרי מותר קצת לכ"ע וע"ש וק"ל :

ורב

לתענוג אלא להעביר הזוהמא אסור · נעילת הסנדל ילפינן מקרא דחשיב עינוי ודוקא בשל עור ומיהו כל דבר של עור אפילו קב הקיטע וכיוצא בו אסור אבל של גמי ושל קש ובל מינין חוץ מבשל עור מותר וכן מותר לילך באנפילאות של בגד ל"ש בבית ל"ש בר"ה והחיה מותרת לנעול הסנדל כל ל' יום משום צנה (א) כתב בה"ג אי בעי למיזל למקרי בצבור או למאי דצריך ליומיה והוא דחיל למיעל

דבריו וכא דאמרינן בירושלמי בסיכה שאינה של תענוג מותר פי' בחולה והוא מדברי סמ"ג : **נעילת** הסנדל ילפינן מקרא דחשיב עינוי בפר' בתרא דיומא : **ומ"ש** ודוק' בשל עור שם (עח:) איבעי' לן מהו לצאת בסנדל של שעם בי"ה ופשטי' דריב"ל ור"א הוו נפקי בי"ה ואמרינן רבי יהודה נפיק בדהיטני פי' מן גמי אביי נפיק בדהוציא רבא נפיק בדבלי פי' עשוי מעשבים רבה בר רב הונא הוה כריך סודרא אכרעיה ונפיק וכתב הרא"ש גרסי' בפרק מצות חליצה (קב:) תניא אחד מנעל וסנדל ואנפליא לא יטייל בהן מבית לבית ולא ממטה למטה ופריך מהא דתניא לא יטייל אדם בקורדקסין בתוך ביתו אבל מטייל הוא באנפליא בתוך ביתו ומשני כאן באנפליא של עור כאן באנפליא של בגד וגרסי' נמי בירושלמי אית תנויי תני יוצאין באנפליא בי"ה ואית תנויי תני אין יוצאין א"ר חסדא מ"ד יוצאין בשל בגד ומ"ד אין יוצאין בשל עור עכ"ל נראה מדבריו שכל מנעל שאינו של עור יוצאין בו בי"ה וכתב הר"ן שכ"ד הרי"ף וכתב עוד ז"ל והר"ז הלוי חולק בדבר משום דבגמרא אקשינן מדתנן והקטע יוצא בקב שלו דקסבר מנעל הוא ורבי יוסי אוסר משום דלאו מנעל הוא והוי משוי ותני עלה ושוין שאסור בו בי"ה כלומר דאפי' ר"י דאסר בשבת דאלמא ס"ל דלאו מנעל הוא מודה שאסור לצאת בו בי"ה אלמא דכל מידי דמגין אסור ומסקינן דכ"ע מנעל הוא אלמא סלקא שמעתין דכל מידי דמגין מנעל איקרי אע"פ שאינו מעור וזהו דעת הרז"ה וכבר פירשתי השמועה כולה בחידושי ע"פ דרכו של הרי"ף ואין כאן מקום להאריך אלא נקוט האי כללא בידך שרש"י סובר של עץ מנעל מיקרי ואין יוצאים ביום הכפורים בו אבל מיני אחריני לאו מנעל נינהו ויוצאין בהן והרז"ה סובר דכולהו מנעל נינהו ואסורים והרי"ף סובר דכל מנעל שאינו של עור לא מיקרי מנעל עכ"ל והרמב"ם כתב אסור לנעול מנעל וסנדל אפילו ברגלו אחת ומותר לצאת בסנדל של שעם ושל גומא וכיוצא בהן וכורך אדם בגד על רגליו ויוצא בו שהרי קושי הארץ מגיע לרגליו ומרגיש שהוא יחף עכ"ל ודבריו סתומים : **ולענין** הלכה כיון שהרי"ף והרא"ש מסכימין להתיר בכל מנעל שאינו של עור הכי נקטינן : **וכתב** ר"י לעולם לא ראיתי מי שנהג היתר לצאת בסנדל של עץ ורבינו סתם דבריו כדעת הרי"ף והרא"ש דלא מיקרי מנעל אלא של עור דוקא ובספר יורה דעה סי' תש"ב כתבתי גבי אבל דאפי' אם הוא של עץ ומחופה עור אסור והוא מדברי הרמב"ן בספר תורת האדם ומשמע דה"ה לענין י"ה וכ"כ הכלבו בהל' י"ה בשם בעל ההשלמה: **וכתב** הר"ן איכא למידק הכי דמידי דלא הוי מנעל ליכא למיחש בי' משום נעילת הסנדל אכתי היכי נפקי ביה הכך רבנן דכיון דלא הוי מנעל משוי הוא ואסור לצאת בו והרמב"ן החמיר הרבה בקושיא זו במס' שבת ואמר דנפקי לאו דוקא אלא בתוך ביתם בלבד היו נועלים אותם ואינו במשמע כן ועוד שמנהגן של ישראל שיוצאים במינים הללו ואפי' בר"ה אבל לדידי לא קשיא דכי אמרי' דמידי דלאו מנעל הוי משוי ואסור לצאת בו ה"מ בשבת דכיון דמנעל מותר בו כל מידי דלא הוי מנעל ה"ל משוי ואסור לצאת בו אבל בי"ה שהמנעל אסור ודרכן של ב"א לצאת באותן המינים לא הוי משוי אלא כמנעל הוי בההוא יומא ולא דמו לקב הקטע משום דנהי דקטע דרכו לצאת בקב אינשי אחריני לאו אורחייהו בהכי אבל בי"ה כיון דכולהו אורחייהו בהכי סנדלי לאו משוי נינהו (א) : **ומ"ש** ומיהו כל דבר של עור אפילו קב הקטע וכיוצא בו אסור פשוט בברייתא שכתבתי בסמוך גבי קב הקטע ושוין שאסור לצאת בו בי"ה : **ומ"ש** וכן מותר לילך באנפילאות של בגד ל"ש בבית ל"ש בר"ה שם כ' הרא"ש יש שרוצי' לדקדק מההיא דיבמות מדקאמר אבל מטייל הוא באנפלייא בתוך ביתו מדקאמר בתוך ביתו משמע דאסור לצאת באנפלייא של בגד ולא מסתברא כלל לחלק בין בית לר"ה באיסור נעילת הסנדל ועוד מדקתני בירוש' יוצאין משמע אפי' בר"ה ואגב דתנא גבי איסורא דקורדקסין בתוך ביתו לאשמעי' דאפילו טיול בביתו אסור נקט נמי גבי היתר אנפלייא בתוך ביתו ועוד דשל בגד רך הוא ואינו מגין טפי מכל הני דשעם ודהיטני דנפקי בהו לר"ה והר"ן כתב ג"כ סברות הללו ורבינו סתם הדברים כדעת הרא"ש ולפיכך כתב ל"ש בבית ל"ש בר"ה. לענין כרים וכסתות של עור אם מותר לעמוד עליהם בי"ה כתב בתה"ד סי' קמ"ט יראה דהמיקל לצורך לא הפסיד והמחמיר תע"ב דמהמרדכי איכא למידק דאסור ואיכא למימר דלא דייק כולי האי בלישניה ורוצה לומר כל שכן כרים דמותר לעמוד עליהם ונוכל לומר דלא אסר בשל עור אלא כשהוא נעול ברגלו וראיה קצת דכתב א"ז ז"ל ונראה דמותר לצאת במנעל קרוע ושיעור הקריעה איני יודע ומסתמא אינו ר"ל קרוע למטה בכף הרגל אלא קרוע למעלה וכיון דשרי מנעל קרוע כ"ש לעמוד ע"ג כלי עור דשרי עכ"ל : **והחיה** מותר לנעול הסנדל כל ל' יום משום צנה משנה בפרק בתרא דיומא החיה תנעול את הסנדל דברי ר"א וחכמים אוסרים ופסקו הפוסקים כר"א ומפרש בגמר' דטעמא דר"א משום צנה וכתב הר"ן דלא אתפרש בגמרא עד אימת מתקריא חיה לנעיל' הסנדל ומסתברא עד ל' יום לפי שכל הזמן הזה הצנה קשה לה כדאמרי' בפרק מפנין (קכט.) לחיה עד ל' יום כלומר שאין מטבילין אותה בתוך ל' יום משום צנה וכ"כ הרמב"ם בפ"ג משביתת עשור וכתב עוד והחולה כיוצא בה אע"פ שאין שם סכנה (ב) וכתב הרב המגיד דין החולה שכתב רבי' הוא לומד מחיה ונלמד ג"כ מדין הסיכה וגם רבינו ירוחם כתב דמי שיש לו מכה ברגלו מותר לנעול (ג) : **כתב** בה"ג אי בעי למיזל למקרי בצבור וכו' ולא נהירא דמשום סכנת עקרב מותר אפי' במנעל ממש ואפילו שלא לצורך מצוה וכן לצורך מצוה מותר אפילו לנעול ממש כלומר בה"ג לא התיר אלא למיזל למקרי בציבורא שהוא דבר מצוה וכן למאי דצריך ליומיה דמסתמא צורכי מצוה הם שהרי אין מתעסקין בו בצורך הגוף ואף גם זאת שהוא לדבר מצוה לא התיר אלא אי איכא סכנת עקרב ועכ"ז לא התיר אלא למיכרך מידי אכרעיה שמשמעות דבר זה דדבר שאינו מנעל יכרוך על רגלו ורבינו טען עליו דאי משום סכנת עקרב אפי' במנעל ממש מותר ול"מ לכרכו על רגלו שלא כדרך נעילה אלא אפי' לנעלו ממש מותר ואפילו שלא לצורך

ומ"ש ודוקא בשל עור כו' שם בשם ריב"ל ור"א דהוו נפקי בשל שעם ביה"כ : **נעילת** הסנדל ילפי' מקרא כו' בפ' בתרא דיומא : ועוד אמוראי דנפקי בשל גמי ודהוצי' ושל עשבים ורבב"ח הוי כריך סודרא אכרעיה ונפיק : **וקב** הקיטע תנן בפ' במה אשה והקיטע יוצא בקב שלו דברי רבי מאיר ורבי יוסי אוסר ותני עלה ושוין שאסור לצאת בו ביה"כ ובפרק בתרא דיומא פריך מינה אשל שעם דהכא משמע דקב הקיטע שהוא של עץ לבד ואינו מנעל לענין שבת לר' יוסי ואפ"ה אסור ביה"כ ואם כן ה"ה לשל שעם ופרקינן לעולם דכ"ע מנעל הוא כלומר וקב הקיטע המחופה עור קאמר דלדברי הכל מנעל ממש הוא ואסור ביה"כ ולענין שבת בהא פליגי מר סבר גזרינן דילמא משתמיט וכו' אבל באינו מחופה עור שרי כמו בשל שעם כך היא הסכמה לדעת הרי"ף והרא"ש ז"ל עוד הביא הרא"ש לשם הסוגיא דפ' מצות חליצה דמוכח מינה דכל שאינו של עור יוצאין בו ביה"כ והיינו כר' יוסי דהלכתא כוותיה לגבי ר"מ אבל קורדקסין אע"פ שאין להם עקב והם פנטיג"ש לפי מ"ש ה"ר ירוחם אפי' בבית אסור ובהגה' מיימונית פ"ג דה' שביתת העשור כתב קורדקסין פר"ש מנעלים דקין שנועלין תחת המנעלים להגן מן המים והוא מפירוש רש"י פ' מ"ח והיינו שיש להם עקב ומבואר לפי דעת הרא"ש ורבי' דשל עץ ואינו מחופה בעור שרי כר' יוסי כדפרישית אבל במחופה בעור כמו פנטיג"ש אסור אע"פ שאין לו עקב וכן הוא דעת הרי"ף כמ"ש הר"ן וז"ל הר' ירוחם לעולם לא ראיתי מי שנוהג היתר לצאת בסנדל של עץ ובהגהות לרי"ף כתב דשל שעם נמי דוקא כשהוא לח אבל יבש ה"ה כעץ ואסור לצאת בו ביה"כ וכל זה ע"פ שיטת רש"י שסובר דמסקנת התלמוד דאפי' לר' יוסי אסור בשל עץ והיא נמי שיטת רבי' שמשון בתוס' פ' בתרא דיומא ע"ש : **ומ"ש** וכן מותר לילך באנפלאות של בגד ל"ש בבית ל"ש בר"ה כ"כ הרא"ש ודלא כיש רוצים לדקדק מפ' מ"ח ולפרש דדוקא בבית שרי והטעם שלהם דדוק' של שעם וגמי וכיוצא שאינן דומין למנעל בצורתן ולא אתי למטעי לנעול מנעל גמור יוצאין בו אפי' בר"ה אבל במנעל גמור אע"פ שהוא של בגד אסור לצאת דאתי למחלף במנעל של עור וכן מבואר בתוספתא דאוסר באנפליא של בגד ולדעת התוספתא איירי ביוצא לר"ה אבל הרא"ש כתב דלא מיסתבר לחלק בין בית לר"ה ועוד דבירושלמי תני יוצאין משמע אפי' בר"ה וכ"כ הר"ן ולדעתם ההיא תוספתא שבשתא היא ובסמ"ג ובסמ"ק משמע נמי דאין לחלק בין בית לר"ה אלא שתופסים עיקר דהתוספתא חולק' ואוסר' אנפלאות של בגד אף בבית ומש"ה הביאו שניהם הירושלמי שמתיר והתוספתא שאוסר ונראה מדעתם להחמיר וכן הוא העיקר לפע"ד וכן ראיתי מרבותי שהלכו יחף לגמרי גם מדברי בה"ג מבואר דאפי' כריכה לא שרי לכתחלה אלא לצורך מצוה או מיפנק או סכנת עקרב הא לאו הכי כ"א לרווחא דמילתא אסור כמו שאבאר דעתו בסמוך בס"ד וכ"כ בנ"י פ' מ"ח וז"ל הילכך מי שיש לו שום מיחוש בגופו יכול לנעול בתי שוקיים וכיוצא בו של בגד כו' אלמא דבלא מיחוש אסור ודלא כמו שנוהגים העולם להקל בזה. כתב בנ"י פ' מ"ח בשם הרא"ה דאנפליא של בגד דתנינן דבבית שרי אתא למעט חצר שאינה מעורבת משום דכל דבר שאינו מנעל אסור משום משאוי וכן ההיא דשל שעם וגמי וכריך סודרא אכרעיה היינו דוקא לחצר מעורבת או למבוי מעורב ע"כ וכבר כתבתי דלכתחלה צריך לילך יחף לגמרי וראוי לחוש ג"כ לדברי הרא"ה שאפי' הולך באנפלאות כמו איסטנים לא ילך בחצר שאינה מעורבת דהכי מסתברא דאף עפ"י שמדברי הר"ן פרק בתרא דיומא נראה שחולק על סברת הרא"ה מ"מ ראוי להחמיר כ"ל : **והחיה** מותר לנעול הסנדל שם במשנה החיה תנעול הסנדל דברי ר"א ולא כחכמים דאסרי וכך פסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם : **ומ"ש** כל ל' יום כ"כ הרמב"ם והרב המגיד מביא ראיה מפ' מפנין וכ"כ הר"ן וכבר כתבתי למעלה דראוי להחמיר כהרי"ג וסמ"ג ור"י בעלי התוס' דפסקי כחכמים ואף חיה אסורה לנעול סנדל : **כתב** בה"ג כו' זה לשון בה"ג וכן בנעילת הסנדל היכא דמיפנק או דבעי למיזל לחורבא ואפוקי ס"ת למיזל למיקרי בצבורא או דבעי לכרוך ריפתא לינוקא או אפוקי לבושא א"נ למאי דצריך ליומיה והוא דחיל למיעל בלא מסאנא משום עקרבא שרי ליה למיכרך מידי אכרעיה א"נ מסיים גורביה ואפיק כל צורכיה דאמר שמואל כל מחמת סכנת עקרב מותר וכן נמי לענין מיפנק שרי ליה למסיים גורביה דהא רב יהודה נפיק בדהיטנא כו' אבל מסאני בין מיפנק ובין לא מיפנק אסור ע"כ ואיכא למידק בלשונו שחזר וכתב וכן נמי למאן דמיפנק שרי ליה למסיים גורביה הלא כבר כתב מתחלה היכא דמיפנק ועוד שחזר וכתב אבל מסאני בין מיפנק ובין לא מיפנק אסור ואמאי לא כתב נמי בין משום עקרבא ובין ליכא עקרבא אסור וכ"ל ברור דאף בה"ג סובר דמשום סכנת עקרב מותר אפי' במנעל ממש כמו שפי' שאר כל המפרשים אההיא דשמואל אלא שמכל מקום הורה לנו הרב במ"ש ויכרוך מידי אכרעיה וכו' דכל היכא דמדחי סכנת עקרב לא שרינן ליה קפי לכתחלה לא גורבי שהיא כעין אנפלאות ולא מסאני אלא דוקא אי לא מדחיא סכנת עקרב בכריכה שרינן ליה גורבי וכן אי לא מדחייא הסכנה אפי' בגורבי שרינן ליה מסאני כדאמר שמואל וזה פשוט דכריכה שרי טפי דהא אף לבעל המאור שאוסר כל דבר המגין מ"מ כריכה שרי דהא ליכא מאן דפליג עליה וכמבואר בדבריו פ' בתרא דיה"כ ושיעור לשון בה"ג כך הוא פתח בתלתא היכא דמיפנק א"נ דבעי למיזל לחורבא ואפוקי ס"ת דזה הוי לצורך מצוה א"נ דבעי לכרוך לינוקא ריפתא כו' דאיכא לצורך מצוה וגם לא מיפנק אלא דדחיל מעקרבא וסיים בתרתי דקאמר שרי ליה למיכרך מידי אכרעיה א"נ מסיים גורביה ואפיק כל צורכיה וכו' ושמעינן מדבריו אלו דלרווחא דמילתא אפי' כריכה בעלמא לא אלא בעי למיפק יחף לגמרי והאמוראים דנפקי לכריכה או בגורבי כדאיתא בגמרא היינו לצורך משום דמיפנקי אבל לרווחא דמילתא ודאי אסור ולפי שהיה עולה על הדעת לומר דלא שרי למיפנקי אלא הקל שהוא הכריכה ולא שרינן גורבי אלא בהולך לצורך מצוה או משום דדחיל מעקרבא לכך חזר וביאר וכן נמי לענין מיפנק שרי ליה למסיים גורביה אי לא מדחיא הפנקתו בכריכה גרידא וראיה דרב יהודה דנפיק בדהיטני וכו' ולא נפיק בכריכה שהוא הקל אלא ודאי דכל כך הוה מיפנק דלא מצי למיפק בכריכה אבל מסאני אסור אפי' למיפנק ומסוף לשונו יש ללמוד בביאור דדוקא משום מיפנק לא שרינן ליה מסאני אבל משום סכנת עקרב היכא דלא מידחיא הסכנה אף בגורביה שרינן ליה מנעל ממש וכדשמואל ולא היה צריך לבאר כן בפירוש שזה דבר פשוט בפשטא דמימרא דשמואל שהביא

דרכי משה

תריד (א) אבל נ"י פ' מצות חליצה דף תל"ט ע"א כתב כדברי הרמב"ן דאסור אם לא שהוא דרך מלבוש כמו בתי שוקיים : (ב) וכ"כ הר"ן פרק מצות חליצה דה"ה איש מצונן : (ג) כ"כ מהרי"ל בדרשותיו : כ"ב

פרישה

סי' תריד (א) **כתב** בה"ג אי בעי למיזל למיקרי בציבורא או למאי דצריך ליומיה כו' ר"ל ב"י כלומר בה"ג לא התיר אלא למיזל למיקרי בציבורא שהוא דבר מצוה וכן למאי דצריך ליומיה דמסתמא צורכי מצוה הם שהרי אין מתעסקין בו בצרכי הגוף כו' ולא נהירא דא"כ מה לי למקרי בציבורא או שאר מצוה וה"ל לקצר ולכתוב האי מאן דבעי למיזל לדבר מצוה גם לפי גירסת הספרים שגרסי אא"כ בדברי רבינו ואפי' שלא לצורך מצוה וכן לצורך מצוה כו' משמע דבה"ג איירי מצורך מצוה ושלא לצורך ומש"ה נראה דמ"ש

למיעל בלא מסאנא משום עקרבא שרי (ב) למכרך מידי אכרעיה ואפיק כל צורכיה ולא נהירא דמשום סכנת עקרב מותר (ג) אפי' במנעל ממש ואפילו שלא לצורך מצוה מות' וכן לצורך מצוה מותר אפילו לנעול ממש :

תרטו **תשמיש** המטה נמי יליף מקרא דחשיב עינוי הלכך אסור אפי' האידנא שאין צריך טבילה לבעל קרי הרואה קרי ביום הכפורים ידאג כל השנה כולה שמראים לו שלא קבלו תעניתו והשביעוהו במה שבידו להשביעו כעבד שמוזג כוס לרבו ושופך לו הקיתון על פניו ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן העולם הבא ויראה זרע ויאריך ימים ושודאי יש לו הרבה זכיות שהגינו עליו :

תריו **התינוקות** מותרין בכל אלו חוץ מבנעילת סנדל שאין חוששין כל כך אם לא ינעלו אבל בשאר דברים שהם מצטערים אין למונען מהם ומותר להאכילן בידים כתב הר"י שמותר לומר לעו"ג לרחוץ התינוקות אפילו בחמין שהוחמו

ב"ח

שהביא כדבריו אלא היה צריך לפרש האיסור להיכא דמיפנק שלזה אין היתר בעולם לנעול מנעל ממש כך היא דעת בה"ג ורבי' קיצר לשונו והשמיט דין מיפנק לגמרי מפני שאינו חולק עליו בזה דודאי דמשום דמיפנק לא שרינן ליה לסיים מסאני אלא בהני תרתי חולק עליו לפי שהבין מדבריו שדעתו שלצורך מצוה בלא סכנה או אפי' שלא לצורך מצוה אלא דאיכא סכנה לא שרי אלא למיכרך מידי אכרעיה או גורדיה אבל לנעול מנעל ממש אסור לעולם ולכך השיג עליו בהני תרתי ואמר ולא נהירא דמשום סכנת עקרב מותר אפי' במנעל ממש אפי' שלא לצורך מצוה וכן לצורך מצוה אפי' ליכא סכנת עקרב מותר לנעול מנעל ממש וכבר כתבתי דבחלק האחד דהוא סכנת העקרב גם בה"ג סובר כן דאפי' שלא לצורך מצוה מותר לנעול מנעל ממש אבל בחלק האחר דהוא לצורך מצוה וליכא סכנת העקרב אפשר לומר דדעת בה"ג היא דלא שרינן ליה מנעל ממש שהרי לא מצינו היתר זה בגמרא ואין לדמותו לרחיצה שהתירו לעבור במים לצורך מצוה דהתם כשעובר במים הוי רחיצה שאינה של תענוג כיון דאין רצונו ברחוץ אבל נעילה היא תענוג עכ"פ ועוד דהתם אי אפשר בענין אחר אבל בלא נעילה אפשר ע"י הדחק א"נ י"ל וכן עיקר דאף בה"ג סובר דלצורך מצוה שרי מסאני ולכך כתב דמסאני אסור בין מיפנק וכו' דמשמע אבל משום עקרבא או משום צורך מצוה שרי אפי' מסאני אי לא מצי מיפק בגורדי ודו"ק · וה"ה פי' שרבינו הבין מדברי בה"ג דדוקא לצורך מצוה מותר וזה ודאי אי אפשר שהרי ניתן להם לתינוק אין זה צורך מצוה גם מה שפירש דיש לחלק במנעל ממש בין נעלו כדרכו לנעלו שלא כדרכו הוא דבר בטל ואין לה גמרא ונוסחא מוטעת בדברי רבי' נזדמנה להרב ז"ל וכן צריך להגיה וכן לצורך מצוה מותר אפי' לנעול מנעל ממש · ודע שבהגהות הרי"ף בשם רבי' ישעיה אחרון ז"ל כתב דבירושלמי מתיר לאיסטנים לנעול אף מנעל של עור עד כאן וזה סותר דברי בעל הלכות גדולות שאוסר גם רבי' הסכים עמו בזה כדפרישית ואולי יש לחלק דדוקא כשהוא מפונק לילך יחף אסור לנעול אבל בירדו גשמים ומטנף רגליו בהא אם הוא מפונק מותר לנעול מנעל ממש ובבה"ג מדבר בירושלמי וכן פסק במהרי"ל וכן כתב בהגהת ש"ע והדעת נותנת להתיר בזה דכי היכי דרחיצה שרי ללכלוך וטינוף וכן סיכה לחולה וחטטין ה"נ שרי נעילה כדי להזהר מלכלוך וטינוף ועוד דהא אם מטנפן יהא צריך לרוחצם וכך לי להתיר הנעילה מתחלה כמו הרחיצה לבסוף ומ"מ לפי הסברא שכתבתי בסמוך לחלק דהנעילה היא תענוג עכ"פ משא"כ הרחיצה כשאינה לתענוג יש לאסור והלכך לענין מעשה ראוי להחמיר אף בירדו גשמים אא"כ ראיתי בנ"י פ' מ"ת שאוסר מן הדין במנעל אף בלכלוך דמוטב שיתלכלך כו' ושכן פסק הרשב"א והריטב"א וכן איתא בתוס' והביא נמי הירושלמי בשם הרמב"ן דאיסטנים דהיינו שהוא מפונק מותר בסולי' שהוא סנדל בלא עקב משמע אבל סנדל ממש אסור וע"ש : הגה' מהרי"ש אסר לעמוד על כרים של עור ביה"כ אבל על אחרים יכולין לעמוד מלבד בשעת התפלה יעמיד על הארץ עכ"ה ועיין בתרומת הדשן סימן קמ"ט :

תרטו **הרואה** קרי ידאג כל השנה כולה שמראים לו וכו' בסוף יומא תנא דר"י הרואה קרי ביה"כ ידאג כל השנה ואם עלתה לו שנה וכו' ורבי' שאמר שמראין לו וכו' ה"ק ידאג כל השנה שאולי הראו לו מן השמים שלא קבלו תעניתו וכו' אבל אם עלתה לו שנה הרי למפרע נראה שצדיק גמור היה ולא רצו לענותו לפיכך השביעוהו מן השמים וזהו ידאג דשמא זוכו לדיק אלא כעבד שמוזג וכו' וכן מבואר בפי' רש"י לשם :

תריז **התינוקות** מותרין בכל אלו וכו' ברייתא פרק בתרא דיומא : **ומ"ש** ומותר להאכילם בידים הכי מוכח בגמרא דמותרין הגדולים להאכילן להשקותן להרחיצן לסוכן וכ"כ הר"ן ז"ל והא דנקט רבי' אכילה לאו דוקא דה"ה לאינך ותו דרבותא נקט דאפי' אכילה דהיא דאורייתא וכ"ש לאינך שהן דרבנן : **ומ"ש** וכתב הר"י שמותר לומר לעו"ג כו' כ"כ הסמ"ג והג"ה מיימוני ות · והדבר ברור שאם אין שם עו"ג דאף הישראל עצמו מותר לרחוץ התנוק כדמוכח בגמ' כדפי' ולא גרע מהביא דתני דבי מנשה דמדיחה אשה ידה אחת במים ונותנת פת לתינוק ואינה חוששת והיינו משום דכל רחיצה שאינה של תענוג שרי וה"ה הכא דרחיצה זו רביתא דינוקא הוא כדאיתא בגמ' ותו דהתם תינוק חולה הוא אבל חמין א"כ אין איסור לרוחצו וכן מבואר במרדכי פ' שני דביצה אלא דאם יש עו"ג עדיף טפי לעשות ע"י עו"ג · ועוד נראה בעיני עיק' דה"ר יהודה אתי לאשמעינן דמותר לומר לעו"ג להבעיר אש ולהחם חמין ביה"כ כדי לרחוץ התינוק ונקט בלשון קצר ואפשר נמי לומר דמאי דלא נקט בפירוש מותר לומר לעו"ג להחם חמין משום דהוה משמע דישראל עצמו רוחץ התינוק באותם המים וזהו ודאי יש בו קצת איסור משום מעשה יה"כ אע"ג שאין שם איסור מוקצה גמור מאחר שמקודם היו ראויין לשתיה מ"מ כיון שאפשר ע"י עו"ג לא שרינן ליה לישראל ומש"ה קאמר דמותר לומר לעו"ג לרחוץ אפי' בחמין שהוחמו בו ביום כלומר לעו"ג להחם ולרחוץ באותם החמין אבל בחמין שהוחמו מאתמול אין שם נידנוד איסור לרחוץ אפי' ישראל עצמו כדפי' וכל זה שלא כפי'

ב"י

לצורך מצוה וטעמו מדאמר שמואל אם מחמת סכנת עקרב מותר ומדאמר סתם מותר משמע לרבינו א דאפילו לנעול מנעל כדרכו מותר וכן משמע מפי' רש"י וכ"כ הרמב"ם ומשמע ודאי דאפילו שלא לצורך מצוה שרי שמואל מדתלה בסכנת עקרב ואע"ג דפשטא דמלתא משמע כדברי רבינו יש ליישב דברי בה"ג שהוא סובר דכיון דלא התירו לו לנעול אלא משום סכנת עקרב כל היכא דמידחי סכנת עקרב לא שרינן ליה טפי וכיון דבכריכה מידי אכרעיה מידחי סכנת עקרב בלא נעילה ממש לא שרינן ליה אלא כריכה מידי אכרעיה בלחוד ועל האי כריכה קאמר שמואל מותר לנעול ולמאי דצריך ליומיה דקאמר בה"ג ס"ל דהיינו לצורך מצוה ממש דבין לצורך מצוה בין שלא לצורך מצוה שרי בכהאי גוונא דוקא ולא נעילה ממש לדעתו ז"ל · ודברים של טעם הם ולענין הלכה כיון דהרמב"ם ורש"י מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (ד) :

תרטו **תשמיש** המטה נמי יליף מקרא דחשיב עינוי בפרק בתרא דיומא (עז :) : **ומ"ש** הלכך אסור אפי' האידנא שא"צ טבילה לבעל קרי בירושלמי אמרי' יום הכפורים אסור בתשמיש המטה אית תמי ברחיצה אסור בתשמיש המטה לא כ"ש תפתר במקום שאין טובלין פירוש כיון שהוא אסור ברחיצה ולמה הוצרך לשנות דאסור בתשמיש המטה דכיון דאם שמש מטתו אי אפשר לו להתפלל עד שירחוץ והוא אסור ברחיצה ממילא משמע דאסור בתשמיש המטה · ומשני במקום שאין טובלין לקריין אצטריך לאשמעינן דאסור בתשמיש דבאותן מקומות לא הוה משתמע איסור תשמיש המטה מאיסור רחיצה וזהו שכתב רבינו תשמיש המטה יליף מקרא דחשיב עינוי הלכך אסור אפילו האידנא וכו' כלומר אם לא היה אסור תשמיש המטה אלא מפני שא"א להתפלל עד שירחוץ והוא אסור ברחיצה בזמן הזה שאין בעל קרי צריך לרחוץ לתפלה היה מותר בתשמיש המטה אבל מאחר שטעם איסור תשמיש המטה משום דיליף מקרא דחשיב עינוי אפי' בזמן הזה שאין בעל קרי צריך לרחוץ לתפלה אסור בתשמיש המטה: **הרואה** קרי ביום הכיפורים ידאג כל השנה כולה ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן העולם הבא ויראה זרע ויאריך ימים בסוף מסכת יומא (פח ·) ופי' הרואה קרי בו"ה בליל י"ה ולאפוקי (ממה) [ממאן] שכתב דרואה קרי ביום דוקא קאמר: **כתב** בהגהות מרדכי דמ"ק דע"ב וי"ה אסור לישן עם אשתו במטה ומצאתי כתוב בשם ספר אגודה ליל יום הכפורים אסור ליגע באשתו כאילו היא נדה :

תריו **התינוקות** מותרים בכל אלו חוץ מבנעילת הסנדל וכו' בפרק בתרא דיומא (עח :) ת"ר התינוקות מותרין בכולן חוץ מנעילת הסנדל ומפרש טעמא בגמרא משום דהך דלאו רביתייהו גזרו בהו רבנן הנך דרביתייהו לא גזרו בהו רבנן: **ומ"ש** ומותר להאכילם בידים נראה שלמד כן מדאמרי' בגמרא עלה דהך ברייי' מ"ש נעילת הסנדל דאמרי אינשי עבדו ליה כלומר היום הנך נמי אמרי אינשי עבדו ליה רחיצה וסיכה אימור מאתמול עבדו ליה סנדל דלא אפשר דמאתמול עבדו ליה דאמר שמואל האי מאן דבעי למיטעם טעמא דמותא ליסיים מסאני וליגני והא מותרין לכתחלה קתני אלא הנך דלאו רביתייהו גזרו בהו רבנן הנך דרביתייהו לא גזרו בהו רבנן ופירש"י הא מותרין לכתחלה קתני שאם בא לימלך אומרים לו האכילהו רחוץ אותו וגם הר"ן כתב מוכח בגמרא שמותרין הגדולים להאכילן ולהשקותן ולהרחיצן ולסוכן ומדברי רבינו שכתב משם רבינו יהודה נראה דלהאכילן הגדול בידים שרי אבל להרחיצן ולסוכן אומר לעו"ג ועושה אבל לא ירחוץ ויסוך אותם הגדול בידיו ונראה שהטעם מפני שהגדול בעצמו נהנה מאותה רחיצה וסיכה שהוא בעצמו רוחץ וסך ידיו כשמרחיץ וסך התינוק ולא דמי לאכילה שאין הגדול עצמו אוכל כשהוא מאכיל התינוק ואין לומר דלרבי' יהודה נמי מותר לישראל לרחוץ התינוק ולא אתא למימר אלא דמותר לומר לעו"ג להחם חמין בי"ה כדי לרחוץ התינוק דא"כ מאי מותר לומר לעו"ג לרחוץ דקאמר לא הל"ל אלא מותר לומר לעו"ג להחם חמין כדי לרחוץ ועוד דא"כ לא ה"ל להביא דין זה אלא בהלכות שבת ומשם היינו לומדים לי"ה אלא ודאי דמשום רחיצה הוא דאתא לאשמעינן שאע"פ שאסור ברחיצה מותר לומר לעו"ג לרחוץ התינוק אבל לא ירחצם הישראל בידיו ובסה"ת כתב בשם אחד מהגדולים שטוב ליזהר דמאן דאית ליה א טלייא ושלייתא דאכלי ביום הכפורים שיכין להם מאכלים שיאכלו הם בעצמן כדי שלא יצטרכו הגדולים ליגע במאכל ולהושיט להם משום דאכילת יום הכפורים איכא כרת ולא בדילי מיניה ואיכא למיגזר כמו בחמץ דלמא אתי למיכל מיניה מכל מקום אין נראה להחמיר הואיל ומנהג פשוט שלא ליזהר ויש ליישב דלא דמי לחמץ כמו שמצאתי בתשובת הר"ח א"ז שכתב דמי שמתענה מותר להתעסק במאכלות ומשקין ואין כאן משום לך לך אמרינן לנזירא וכו' דשאני נזיר דמותר בכל עניני מאכל ומשתה בר מיין ופרי הגפן דחיישי' דלמא משתלי אבל המתענה דאסור בכל מיני מאכל ומשקה אסח דעתיה מינייהו ולא אתי לאשתלויי ע"כ מהאי סברא יש לחלק ג"כ שפיר בין חמץ לאכילת י"ה דחמץ הוא לכל העולם כמו לנזיר היין וקל להבין עכ"ל (א) : **ומ"ש** רבינו בשם ה"ר יהודה שמותר לעו"ג לרחוץ התינוק וכו' כן כתב בהגהות

דרכי משה

(ד) כתב מהרי"ל וישלוף מנעלו בביתו ולא בבה"כ משום דזלזול הוא לבה"כ להניח שם מנעליו ואם הוא מפונק וירדו גשמים ורוצה ללכת לביתו מותר לילך במנעליו עד ביתו : **תריו** (א) עיין סימן תרי"ב אות ב' מ"ש שם :

בא"ז

פרישה

דמ"ש או למאי דצריך ליומי' ר"ל שאר צרכי היום שהם שלא דבר מצוה ואמר דצריך ליומיה לאפוקי אם בעי למעבד היום דבר לצורך מחר · וזהו שסיים וכתב ואפיק כל צרכו ואמר דבין לדבר מצוה ובין שלאלדבר מצוה בשניהן שוין להתיר : (ב) **למכרך** מידי פי' של עור דאילו של בגד מותר אפילו לנועלו וללובשו ממש כמ"ש לעיל באנפלאות אם לא שנאמר שם ל כסברו"ה שהביא ב"י שאוסר אפילו בשאר מינים וז"א דלדידים אין רבותא במנעל ממש : (ג) **אפילו** במנעל ממש ואפילו שלא לצורך מצוה מותר אפילו לנעול ממש כן היא גרסת ב"י ופי' דמ"ש רבינו אפילו במנעל ממש ר"ל אפילו לכרוך מנעל ממש סביב הרגל מותר ולא חיישינן שמא ינעלנו ולא מיבעיא דזה מותר אלא אפילו לנעול ממש מותר · וכיס

חדושי הגהות

תריד א ומיהו נ' דאין סתירה לדברי בה"ג במלתא דשמואל דאפשר דגם בה"ג מודה דשמואל סתמא קאמר אפילו לנעול ממש ואפילו שלא לצורך מצוה הנ"מ היכא דאיכא סכנת עקרב במקום שהוא דר דאין יכול להנצל ממנו בשום ענין ולכן מותר לנעול אפילו מנעל אבל כאן דליכא סכנת עקרב במקום שהוא עומד אלא שרוצה לילך לצורך מצוה במקום דאיכא סכנת עקרב אה"נ דס"ל לבה"ג דאינו מותר אלא ע"י שינוי הואיל ויכול לעמוד במקומו דליכא סכנת עקרב וכן מ"ש רבי' וכן לצורך מצוה מותר אפילו לנעול ממש משמע דר"ל אפילו במקום דליכא סכנת עקרב צ"ע דמנ"ל הא (מהרל"ח) : **תרטז** א פי' תינוק ותינוקת :

ראיתי

שהוחמו בו ביום דסתם תינוק חולה הוא אצל חמין ודבר שאין בו סכנה אומר לעו"ג ועושה ומ"מ מחנכין אותם להרגילם במצות ומונעין מהם מאכל שעה אחת או יותר ממה שרגיל שאם היה רגיל לאכול בב' שעות מאכילין אותו בשלש ואם הוא רגיל בשלש מאכילין אותו בארבע כיצד תינוק הבריא מחנכין אותו לשעות בשנת י' וי"א ובשנת י"ב וי"ג משלים מדרבנן ובשנת י"ד משלים מן התורה והחולה שאינו חזק לסבול התענית מחנכין אותו לשעות בשנת י"א וי"ב ובשנת י"ג משלים מדרבנן ובשנת י"ד משלים מן התורה והתינוקת שממהרת ליחשב גדולה קודם התינוק שנה אחת הבריאה מחנכין אותה לשעות בשנת ט' וי' ובשנת י"א וי"ב משלמת מדרבנן ובשנת י"ג משלמת מדאורייתא והחולה מחנכין אותה לשעות בשנת י' וי"א ומשלמת מדרבנן בשנת י"ב ומדאורייתא בשנת י"ג וכדרך שמחנכין אותם באכילה כך מחנכין אותם ברחיצה וסיכה :

עוברות

הגהות מיימון בפ"ג וכ"כ סמ"ג : ומ"ש ומ"מ מחנכין אותם להרגילם במצות כו' שעה אחת או יותר וכו' בס' בתרא דיומא (פב:) תנן התינוקות אין מענין אותם ביום הכפורים אבל מחנכין אותם קודם לשנה וקודם לשתים בשביל שיהו רגילין במצות ותניא בגמרא (שם) איזהו חינוך היה רגיל לאכול בב' שעות מאכילין אותו לשלש בג' מאכילין בארבע ומקשי בגמרא אמתניתין דקתני מחנכין אותם קודם לשנה וקודם לשתים השתא לפני שתים מחנכין לפני שעה מיבעיא אמר רב חסדא כאן בחולה כאן בבריא ופירש"י חולה כחוש ותשוש כח א"ר הונא בן ח' ובן ט' מחנכין אותו לשעות בן י' ובן י"א משלימין מדרבנן בן י"ב משלימין מדאורייתא ורב נחמן אמר בן ט' ובן י' מחנכין אותם לשעות בן י"א משלימין מדרבנן בן י"ב משלימין מדאורייתא ר"י אמר בן י' ובן י"א מחנכין אותם לשעות בן י"ב משלימין מדאורייתא בתינוקות ובן י"ג משלימין מדאורייתא בתינוק וכתב הרי"ף אף ע"ג דקי"ל כר"י דאמר תינוקת בת י"ב ותינוק בן י"ג משלימין מדאורייתא קי"ל כר"ה ור"נ דבתראי ניהו דמשלימין מדרבנן כדי לחנכן מבן י"א בין לתינוק ובין לתינוקות ובן ט' ובן י' מחנכין אותן לשעות כדר"נ ופירש הר"ן בן ח' ובן ט' מחנכין אותם לשעות בן ח' היינו בן ח' שנים שלימות כלומר שנכנס בתוך ט' בבריא ובן ט' שלימות בחולה מחנכין אותם לשעות וכן כל השנים האמורים בשמועה זו שנים שלימות הן שחל יוה"כ להיות בשנה שלאחר זמן בן י' שלימות ובבריא ובן י"א שלימות ובחולה משלימין מדרבנן בן י"ב שלימות שהוא נכנס לתוך י"ג משלימין מדאורייתא פירוש בתינוק משום דקסבר תוך זמן דהיינו בן י"ג כלאחר זמן לעונשין ובהשלמה דאורייתא ליכא לאפלוגי בין חולה לבריא כל שיכול לסבול תעניתו ור"נ אמר בן ט' ובן י' וכו' פי' ר"נ נמי אתינוק קאי ומשום דס"ל דתוך זמן כלאחר זמן מודה ליה לרב הונא דבן י"ב משלימין מדאורייתא אלא דפליג עליה בתרתי בחינוך שעות ובהשלמה דס"ל דלא מקדימינן כולי האי חינוך שעות אלא בן ט' ובן י' בלחוד ובהשלמה דרבנן נמי פליג עליה דלא מפליגין בהשלמה בין בריא לחולה אלא תרוייהו משלימין בן י"א ומשמע לי דהיינו טעמיה בהא משום דהשלמה דרבנן כעין השלמה דאורייתא תקון וכשם שהשלמה דאורייתא זמנה קבוע אף השלמה של דבריהם כן ור"י אמר בן י"א וכו' פי' ר"י פליג עלייהו בתלת חדא דס"ל דלא מקדימין לחינוך שעות כולי האי אלא בן עשרה בבריא ובן י"א לחולה ועוד דס"ל דהשלמה מדבריהם ליכא ופליג עלייהו נמי בהשלמה דאורייתא ואמר בן י"ב משלימין דאורייתא בתינוקת ובן י"ג בתינוק משום דתוך זמן כלפני זמן · ודכ"ע אין בין תינוק לתינוקות כלום לא בחינוך שעות ולא בהשלמה של דבריהם ואע"פ שגדלותה של תינוקת קודם לזמן גדלותו של תינוק שנה אפ"ה לא ראו חכמים להחמיר על התינוקת יותר מן התינוק משום דעיקר חינוך בתינוק הוא כדאמרינן במסכת נזיר (כט.) ופסק הרי"ף בחינוך ובהשלמה דרבנן כר"נ משום דאמר מלתא מציעתא הלכך בן ט' שלימות בבריא ובן י' שלימות בחולה מחנכין אותם לשעות ואם היה רגיל לאכול בב' שעות מאכילין אותו בשלש בג' מאכילין אותו בד' ולא מפליגין בחינוך שעות ובהשלמה דדבריהם בין תינוק לתינוקת כלל אבל לענין השלמה דאורייתא נקטינן כר"י משום דאיפסיקא הלכתא במס' נדה (מה:) דתוך זמן כלפני זמן הלכך התינוקת בת י"ב שלימות ותינוק בן י"ג שלימות שהביאו ב' שערות משלימין מדאורייתא וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ב משביתת עשור וז"ל קטן בן ט' שנים ובן י' מחנכין אותם לשעות כיצד היה רגיל לאכול בב' שעות ביום מאכילין אותו בג' היה רגיל בג' מאכילין אותו בד' לפי כח הבן ומוסיפין לענות אותו בשעות בן י"א שנה בין זכר בין נקיבה מתענה ומשלים מדברי סופרים כדי לחנכו במצות בת י"ב שנה ויום א' ובן י"ג ויום א' שהביאו ב' שערות הרי הן כגדולים לכל המצות ומשלימין מן התורה אבל אם לא הביאו ב' שערות עדיין קטנים הם ואינן משלימין אלא מדברי סופרים עכ"ל : וכתב ה"ה דברי רבי' בדברי' אלו כדברי ההלכות ממש שכ' חינוך בבן ט' ובן י' והשלמה מדבריהם בבני י"א בין בתינוק בין בתינוקת שלא חלקו בשל דבריהם והשלמה מן התורה בתינוקת בת י"ב ובתינוק בן י"ג והוא שהביאו סימנין כמבואר פ"ב מה' אישות וכדינן לשאר דברים וכ"ל שדעת רבי' וההלכות לומר שבשנת י"א איכא בדין השלמה מדבריהם ואע"פ שאין נראה מדברי לשון רבי' כן מוכרח מן הגמרא שאם לא כן נמצאת השלמה בתינוק ג' שנים לפני חיובו מן התורה וכ"כ הרשב"א שדעת ההלכה משעבר שנת י"א בדוקא ופי' דברי רבי' הוא בן ט' שנים שמלו ט' שנים וכן בן י' שמלו לו עשר וכן בבן י"א שמלו עכ"ל אבל רש"י גורס אמר רב הונא בן ח' ובן ט' מחנכין אותו לשעות בן י' ובן י"א משלימין מדרבנן בן י"ב משלימין מדאורייתא בתינוקת ורב נחמן אמר בן ט' ובן י' מחנכין אותן לשעות בן י"א ובן י"ב משלימין מדרבנן בן י"ג משלימין מדאורייתא בתינוק ופירוש בן ח' לבריא שעברה ח' ונכנסה לט' ובתינוקת כדמסיים מילתיה · ובן ט' לחולה שעברה שנת ט' ונכנסה לתוך י' וכו' ובן י' לבריא' שעבר' עשר ונכנסה לי"א ובן י"א לתינוקת חולה ונכנסה לי"ב ובן י"ב ונכנסה לי"ג משלימין מדרבנן בן י"ב ונכנסה לי"ג משלימין מדאורייתא שהוא פרקן בתינוקת הבריאה והחולה שוות בו · ורב נחמן אמר וכו' · לא פליג ר"נ אדרב הונא אלא מר פירש מילי דתינוקת ומר פירש מילי דתינוק והרא"ש כתב דנראה לו כגירסת רש"י ופסק הלכה כרב הונא ורב נחמן וכך הם דברי רבי' וכל שנים שהזכיר הם שנים שאינם שלימות שמ"ש מחנכין אותו לשעות בשנת י' פירושו בשהשלים ט' ונכנס לי' ובשנת י"א פירושו שהשלים עשרה ונכנס לי"א וכן כולם וכ' הרשב"א בתשובה שלא נתבאר גירסת רש"י בדברי ר"נ מה היא : **כתב** הר"ן שהרי"א פסק כר"י דהשלמה מדבריהם ליכא וכבר הזכיר ה' המגיד סברא זו וכ"כ הגהות מיי' שס"ג והרוקח ורא"מ פסקו כר"י (ג) וכתוב בתה"ד שכן פסקו התוס' וכתב עוד ה"ה שיש מי שאומר שיש השלמה בתינוקות מדבריהם בשנת י"ב ואין השלמה בתינוק מדבריהם כלל ויש מי שאומר שיש השלמה בתינוק בשנת י"ג ובתינוקת בשנת י"ב וזה דעת ההגהות עכ"ל ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן : **אמא'** דתנן התינוקות אין מענין אותן בי"כ פירש"י אין חייבין למנוע מהם מאכל ונראה מדבריו שאם רצו לחנכן בעינוי קודם לזמן שקבעו חכמים הרשות בידם אבל הרמב"ם כתב קטן שהוא פחות מבן ט' אין מענין אותו בי"ה כדי שלא יבא לידי סכנה · וז"ל הכלבו קטן שהוא פחות מבן ט' אין מענין אותו בי"ה כדי שלא יבא לידי סכנה פי' שאין מניחין אותו להתענות ואפי' לשעות וזה נכשלין הרבה בני אדם וראוי למחות בידם והר"ש פי' אין חייבין להתענות אין לשון מענין מיושב עליה עכ"ל : **וכשם** שמחנכים אותם באכילה כך מחנכין אותם ברחיצה וסיכה זה כתב רבי' מסברת עצמו אבל הר"ן כתב בריש יומא דמדפסיק ותני התינוקות מותרין בכולם ולא אשכחן בשום דוכתא חינוך בהכי כדאשכחן בתענית משמע שעד שהגיעו לפרקן מותרים בכולן וכבר כתבתי טעם הדבר בסי' תרי"א : **כתוב** בתה"ד על נער אחד כחוש וקטן באבריו ובגופו והוא בן י"ג שנה ויום אחד אבל אין שום שערות נראים בו כל עיקר ירא' אף ע"ג דהרמב"ם והרי"ף ויתר הגאונים פסקו כרב הונא וכר"נ בר יצחק דס"ל השלמה מדרבנן נרא' דבנער כחוש ורך מצינו לסמוך ע"ד ה"ג ותוס' פ' נערה (כ.) דפסקו כר"י דהשלמה דרבנן ליכא אלא חינוך שעות מ"מ בנדון דידן נראה דחייב להשלים מטעם ספק דאורייתא והכי פסק ראב"ן בפ' יוצא דופן (לט.) וע"ש בקטנה שהגיעה לכלל שנותיה ולא הביאה סימנין אם בעל לאחר זמן חוששין שמא נשרו ולא תמאן וה"נ ספק איסור כרת הוא וחוששין שמא נשרו הואיל והגיעו לכלל שנותיו דאין נראה כלל לחלק בין קטן לקטנה בענין זה וכ"ש לדעת ספר התרומה שכתב בגומא בלא שערות סגי או שמא אחד בגבו ואחד בכריסו סגי ומי יכול להבחין כל זה והרמב"ם שכתב קטן בן י"ג שנים ולא הביא שתי שערות משלים מד"ס איהו כתב הפסק לזמן חכמי התלמוד שהיו בקיאים בבדיקה כגון דאשלימו ליה לקטן י"ג שנה בי"ס ובדקי ליה כוליה יומא דלא אתו שערות דהכ"ג ליכא למיחש שמא נשרו עכ"ל :

עוברות

כפי' הב"י : **ומ"ש** ומ"מ מחנכין אותן וכו' משנה וברייתא לשם : **ומ"ש** כיצד הבריאה וכו' עד סוף הסי' הוא על פי גירסת רש"י ופירושו שהסכים אליהם הרא"ש בפסקיו וכל שנים שהזכיר רבי' הם שנים שאינן שלימות שמ"ש מחנכין אותם לשעות בשנת עשר פירושו כשהשלים ט' ונכנס לעשר ובשנת י"א פירושו שהשלים עשר ונכנס לי"א וכן כולם : **ומ"ש** ובשנת י"ד משלים מן התורה פי' שנת י"ג ויום אחד דיום אחד בשנה חשיב כשנה ואפי' חלוש דבדאורייתא אין חלוק בין חלוש לחזק · ודע דהנוסחא האמיתית בדברי רבינו גבי והתינוקות שממהרים וכו' עד והחולה מחנכין אותה לשעות בשנת עשר ובשנת י"א ודלא כיש ספרים שהשמיטו גם בשנת עשר · גרסינן בפרק נערה שנתפתתה אמר אביי אמרה לי אם בר שית למקרא בר עשר למשנה בר תליסר לתעניתא מעת לעת ובתינוקת מבת תריסר כך היא הגירסא הנכונה כמו שכתב הסמ"ג בה' יו"כ ופי' רש"י לתעניתא מע"ל להתענות כל היום וחינוכה לשעות קודם לכן שנתיים כדאמר ביומא · ובתינוקת שהיא ממהרת להביא כח שאינה מתשת כח בלימוד תורה · ותריסר דקאמר שנת י"ב גופיה דאי בת י"ב ויום אחד דאורי' היא שמביאה שני שערות ובת עונשים היא ואין צורך לנו ללמוד ממניקתא של אביי עכ"ל רש"י והר"ן ז"ל לשם העתיק פי' רש"י וכתב עליו ולפי זה משמע דליכא השלמה מדבריהם בתינוק דאי איתא הוה ליה למימר נמי השלמה דתינוק עכ"ל ונראה ברור שהוא ז"ל היה גורס בר תריסר לתעניתא מעת לעת ובתינוקת כגי' רוב ספרים שבידינו היום אבל לפי הגירסא שכתבתי והוא כתובה בסמ"ג יראה ברור דלפי' רש"י הא דבר תליסר לתעניתא מע"ל היינו נמי שנת שלש עשרה גופא ומשלים מדרבנן קאמר וזה שכתב רש"י ז"ל וחינוכה לשעות קודם לכן שנתיים כדאמר ביומא היינו שנת אחד עשר ושנת שנים עשר גופא ואע"ג דקאמר התם דשנת שנים עשר גופא נמי משלים מדרבנן היינו דוקא בבריא אבל בחולה אינו משלים כ"א שנת שלש עשרה גופא לפי גירסת רש"י ז"ל והכא בתינוק שאינו ברי מחמת לימודו קמיירי שתש כוחו בלימוד תורה ודבר חדוש זה אנו למדין ממניקתו של אביי דתינוק הלומד תורה אפי' הוא בריא דינו כאינו בריא ואינו משלים אלא בשנת שלש עשרה גופא ומשום הכי פירש רש"י ובתינוקת שהיא ממהרת להביא כח וכו' ולא פירש משום שחינוך שלה לפני גדלותה שנה כמו שתפסו התוס' ז"ל עליו בקושיא זו אלא נראה דכונת רש"י ז"ל לבאר לנו שמה שאנו למדין ממניקתו של אביי היינו אלא לענין לימוד התורה שהתינוק אף כשהוא בריא אינו משלים כ"א בשנת י"ג גופא אבל בתינוקת משלמת בי"ב גופא מאחר שאינה מתשת כח בלימוד תורה וממילא אנו למדין דמשלמת אף בי"א גופא אם היא בריאה וכן משמע מל' אביי שאמר אמרה לי אם בר שית למקרא וכו' דמשמע דמפני שהוא לומד תורה אינו משלים כ"א בשנת י"ג משא"כ בתינוקת ככ"ל דעת רש"י ז"ל ולפי זה הכי הילכתא ואינו חולק אסוגיא דיומא גם הרא"ש שפסק ביומא כרש"י הביא דברי אביי בשם מניקתו בפ' נערה נראה שכך הלכה · ומעתה נוכל ליישב מנהגינו שנתפשט בכל מקום שאין מדקדקין בתינוק אפי' כשהוא בריא אם אינו מתענה כשהוא עומד בשנת י"ב שזה אינו לא כגירסת רש"י ולא כגירסת הרי"ף אלא בעל כרחך דמאחר שכולם לומדין דינו כחולה והלכך אינו משלים אלא כשהוא עומד בשנת י"ג כגירסת רש"י ופירושו וכדפי' ככ"ל עוד מצאתי כתוב וז"ל מסתברא דבזמן הזה מסתמא חשיבי חולים כיון דלא בקיאין איכא ספק נפשות להקל ע"כ :

עוברה

דרכי משה

(ב) בא"ז ובמנהגים כתב דנהיגי כדעת רש"י ורא"ש :

כתב

פרישה

וביש ספרים גרסינן הכי אפילו במנעל ממש שלא לצורך מכה מותר וכן לצורך מכה אפילו לנעול ממש מותר ופי' דלכרוך מותר אפילו שלא לצורך מכה ולצורך מכה אפילו לנעול ממש · אלא שקשה א"כ משמע שלא לצורך מכה אסור לנעול במנעל ממש אפי' משום סכנת עקרב א"כ למה סתם לעיל בסי' תרי"ג · וכתב כיון דבידו לנעלו משום סכנת עקרב כו' ולא כתב דדוקא לצורך מכה · לכן נלע"ד דספרים דידן מ"ש מותר אפילו במנעל ממש ר"ל לנעלו במקום מכה מותר אפילו בלא לצורך סכנה · אך קש' מנא ליה לרבינו דין זה דלצורך מכה אפילו בלא סכנה מותר א"כ לפי זה ילך לב"ס במנעלי' :

עוברה

תריז עוברות ומניקות מתענות ומשלימות ביום הכפורים (א) עוברה שהריחה מאכל ואם לא יתנו לה ממנו תסתכן היא או הוולד לוחשין באזנה שהיום יום הכפורים אם תתיישב דעתה מוטב (ב) ואם לאו תוחבין כוש ברוטב ומכניסין לתוך פיה אם נתיישב דעתה מוטב ואם לאו נותנין לה מן הרוטב ואם לא נתיישב דעתה בזה נותנין לה מן האיסור עצמו וכתב הרמב"ן דוקא עוברה שאין לנו אומד בישוב דעתה פעמים מתיישבת ברוטב ופעמים שצריכה לשומן עצמו אבל חולה שמאכילין אותו ע"פ בקיאין מאכילין אותו מתחלה דבר הצריך לו כדי הצריך לו ע"פ בקיאין וכן כל אדם שהריח מאכל ונשתנו פניו מסוכן הוא אם לא יתנו לו ממנו ומותר ליתן לו: יולדת תוך ג' ימים לא תתענה כלל מג' עד ז' אם אמרה צריכה אני נותנין לה כמו לחולה מכאן ואילך היא כשאר כל אדם:

תריח חולה שצריך לאכול אם יש שם רופא בקי שאומר אם לא יתנו לו אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן מאכילין אותו על פיו ואין צריך שיאמר שמא ימות ואם אין שם

ב"ח

תריז עוברה שהריחה מאכל ואם לא יתנו לה ממנו תסתכן היא או הולד לוחשים באזנה שהיום יה"כ אם תתיישב דעתה מוטב ואם לאו תוחבים כוש ברוטב ומכניסין לתוך פיה אם תתיישב דעתה מוטב ואם לאו נותנין לה מן הרוטב ואם לא נתיישבה דעתה בזה נותנין לה מן האיסור עצמו כך היא הנוסחא האמיתית בספרי רבי' והיא משנה וברייתא בפרק בתרא דיומא: ומ"ש רבי' נותנין לה מן האיסור עצמו לא היתה כוונתו להורות דדוקא בדבר איסור כן הדין אבל אם המאכל עצמו מותר ואינו אסור אלא משום יה"כ אין צריך לדקדק בזה דא"כ למה כתב רבינו דין זה בהלכות יוה"כ כיון דאין צריך לדקדק בזה לענין יה"כ אלא לענין אכילת איסור אלא ודאי דאין חלוק: ומה שכתב נותנין לה מן האיסור עצמו לאו דוקא מן האיסור אלא אף בהיתר כן הדין ביום הכפורים אלא דנמשך אחר לשון הברייתא וכך היא דעת הרמב"ם בפי' המשנה לשם דדין יה"כ שוה לשאר איסורים דנותנין להם האיסור הקל אם נתיישבה דעתה מוטב ואם לאו נותנין לה מה שאסור יותר ממנו וכ"כ ב"י במסקנא וכך מפורש ברבי' ירוחם נכ"ז: ומ"ש תסתכן היא או הולד לא משום שאין שניהם מסוכני' דהא ודאי דשניהם עומדין בסכנה וכדכתב הרא"ש והסכים לפי' רש"י אלא כיון דמדינא מאכילין אותה אפי' אינו מסוכן רק א' מהם ע"כ אמר תסתכן היא או הולד ואה"נ דשניהם בסכנה עומדין וק"ל: וכתב הרמב"ן דוקא עוברה וכו' אף ע"ג דהרמב"ן גופיה כתב לענין פחות מכשיעור דל"ש עוברה ול"ש חולה וכמ"ש גם רבי' לקמן בסי' תרי"ח מ"מ הכא ודאי יש חילוק בין עוברה לחולה דעוברה לפעמים מתיישב בלחישה וברוטב אבל חולה אין מתיישב בכך צריך להאכילו מתחלה וכו' אבל כשמאכילין האיסור עצמו שוין העוברה והחולה דמאכילין אותם פחות מכשיעור אם ידוע שיספיק להם ועיין במ"ש לקמן בזה בס"ד: ומ"ש וכן כל אדם כו' חוזר לתחלת הסימן שאמר עוברה שהריחה וכו' כלומר ולאו דוקא עוברה אלא ה"ה כל אדם ומ"מ נראה מדברי רבי' שכל שאר אדם אינו מותר אלא א"כ נשתנו פניו הא לאו הכי לאו מסוכן הוא אבל עוברה שהריחה אפי' לא נשתנו פניה מאכילין אותה דאעפ"י שהיא עצמה אינה בסכנה עכשיו מאחר שלא נשתנו פניה מכל מקום הולד עומד בסכנה דאי לא אכלה מתעקר ולדה וימות ואז גם היא תסתכן שכל המפלת בחזקת סכנה היא וכן ירא"ה מלשון הרא"ש והר"ן אכן ברבינו ירוחם בשם הרמב"ן מבואר דאף בעוברה אין מאכילין אותה אלא אם כן פניה מוריקות והרמב"ם נראה ממנו שתופס שיטת הרא"ש והר"ן ורבי' שהרי בס' יה"כ ובפי"ד מהמ"א כתב עוברה שהריחה מאכילין אותה ולא הזכיר כלל שהלבינו פניה מוריקות ובשאר כל אדם כתב וכן החולה שהריח דבר שיש בו חומץ וכו' מבואר דדוקא בחולה וכיוצא בו כגון שנשתנו פניו וכן עיקר כ"ל: יולדת תוך ג' ימים לא תתענה כלל פי' ואפי' אמרה אינו צריכה מאכילין אותה ואומר לה אכלי וכ"כ הרא"ש בשם הרמב"ן ודלא כהשאלתות שפסק דחיה אסורה להתענות עד ל' יום דנחלקו עליו כל המחברים· ובתרומת הדשן פסק כן מההיא דפ' מפנין דמחלקין בחיה בין תוך ג' לאחר ג' לענין חלול שבת וה"ה דיש לחלק בשעורין הללו לענין בטול ענויי י"כ וכתב עוד דתוך ג' לא חשבינן להו מע"ל אלא מיד כשנכנס יום ד' ללידתה מקרי לאחר ג' אעפ"י שהוא תוך ג' מע"ל וע"ש: תריח חולה שצריך לאכול אם יש שם רופא בקי וכו' משנה בפ' בתרא דיומא חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאין אם אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו עד שיאמר די ודקדק רבי' לומר חולה שצריך לאכול להורות דלאו בחולה שיש בו סכנה דוקא קאמר וכמו שכתב הרמב"ם חולה שיש בו סכנה ששאל לאכול דמשמע אבל באין לו סכנה לעולם אין מאכילין אותו ועל כן כתב חולה שצריך לאכול כלומר אפי' בחולה שאין בו סכנה והוא צריך לאכול שלא

ב"י

תריז עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בי"ה פשוט בפר' מקום שנהגו (נד·): עוברה שהריחה מאכל וכו' בפר' בתרא דיומא (פב·) תנן עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשוב נפשה ואמרינן בגמרא ההיא עוברה דארחת אתיא לקמיה דרבי אמר להו זילו לחושו לה דהאידנא י"ה הוא: ומ"ש רבי' ואם לאו נותנין לה מן הרוטב וכו' שם ת"ר עוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב ומניחין לה על פיה עד שתתיישב דעתה אם נתיישב מוטב ואם לאו מאכילין אותה שומן עצמו והנך רואה שיש בדברי רבי' חסרון שהו"ל לכתוב תוחבין לה כוש ברוטב וכו' ובדברי הרמב"ם יש יותר חסרון שכתב עוברה שהריחה לוחשין לה באזנה שי"ה הוא אם נתקררה דעתו בזכרון זה מוטב ואם לאו מאכילין אותה עד שתתיישב דעתה ע"כ· ונראה שהוא סובר שלא אמרו כך אלא כשהמאכל אסור כגון שהוא בשר קודש או בשר חזיר וכדקתני בברייתא אבל אם המאכל עצמו מותר ואינו אסור אלא משום י"ה א"צ לדקדק בזה דכך לי אוכל מהרוטב כמו מן הבשר עצמו והיינו דמתני' סתים לה סתומי וקתני עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשוב נפשה והדין השנוי בברייתא כתב בפי"ד מהל' מ"א ורבי' שכתב נותנין לה מן הרוטב וכו' מיירי שמאכל אסור מצד עצמו וזהו שסיים וכתב ואם לא נתיישב דעתה בזה נותנין לה מן האיסור עצמו אבל אם היה מאכל מותר מאכילין אותה בתחלה מהמאכל עצמו ועי"ל דבמאכל מותר מיירי נמי אלא דקרי ליה איסור לפי שי"ה אסור באכילה וגם בזה מאכילין אותה בתחלה היותר מעט שאפשר דהיינו רוטב אולי יתיישב דעתה בכך וע"פ זה אפשר לומר דהרמב"ם נמי לא שאני ליה בין מאכל מותר מצד עצמו ואסור מצד י"ה למאכל אסור מצד עצמו· ומ"ש מאכילין אותה עד שתתיישב נפשה היינו לומר שמאכילין אותה היותר מעט שאפשר אם נתיישב דעתה בכך מוטב ואם לאו מאכילין אותה יותר: ומ"ש ואם לא יתנו לה ממנו תסתכן היא או הוולד שם כתב הרא"ש בשם הרמב"ן משמע מתוך דברי בה"ג דמשום סכנת וולד לחודיה מחללין אפי' ליכא למיחש לדידה ואיכא דס"ל דאין מחללין משום נפלין אלא עוברה שהריח' חששא דמיתה דידה היא שכל המפלת בחזקת סכנה היא ולא ידעתי מה צורך כל אלו הדקדוקין דלא משכחת סכנת עובר בלא סכנת עוברה ולא סכנת עוברה בלא סכנת עובר דהמפלת בחזקת סכנה היא וכן פירש"י אם אינה אוכלת שניהם מסוכנים עכ"ל והר"ן כתב ג"כ כדברי הרא"ש דלא משכחת סכנת עובר בלא סכנת עוברה וכו' ולפי זה לא ה"ל לרבי' לכתוב תסתכן היא או הולד דמשמע דמשכחת לה שיסתכן זה בלא זה: כתב רבי' ירוחם בנכ"ז בשם הרמב"ן שאפי' לא אמרה צריכה אני כל שראו אותה מתאווה לאותו ריח ופניה מוריקות מאכילין אותה שחוששין לעיקור הוולד ע"כ (א) והוא מדברי הרמב"ן בתה"א ולא חשש רבי' לכתוב כך משום דמאי איריא עוברה הא אפי' כל אדם דיניה הכי כמו שיתבאר בסמוך: וכתב הרמב"ן דוקא עוברה שאין לנו אומד ביישוב דעתה וכו' אבל חולה שמאכילין אותו ע"פ בקיאין וכו' כך כתבו שם הרא"ש והר"ן ז"ל ורבי' ירוחם כתב וז"ל כתב הרמב"ם כשמאכילין החולה ע"פ בקיאין מאכילין אותו דבר הצריך לו כמו שיאמרו הרופאים ואין מדקדקין עליו לא ע"י כוש ולא על ידי רוטב כמו שכתבתי בעוברה שהריחה דעוברה אין לה אומד דלפעמים תתיישב דעתה בדבר מועט כגון על ידי כוש או על ידי רוטב ולפעמים בשומן אבל הכא אין תלוי ביישוב דעת אבל מאכילין אותו פחות מכשיעור כדי שלא יצטרף בכזית בכדי א"פ כמו שכתבתי בעוברה שהריחה עכ"ל· וכ"כ הר"ן שהסכימו רבותינו האחרונים שאפי' בחולה מאכילין אותו פחות מכשיעור כדי שלא יצטרף בכא"פ וכ"כ הכלבו וכ"כ ג"כ רבי' בסי' שאחר זה: ומ"ש וכן כל אדם שהריח מאכל ונשתנו פניו וכו' כ"כ שם הרא"ש וז"ל עוברה שהריחה וכו' ולאו דוקא עוברה אלא ה"ה כל אדם שהריח מאכל ומתאוה ופניו משתנין מסוכן הוא ומאכילין אותו ע"פ עצמו או ע"פ בקי כדאמרינן בפרק אע"פ (סא·) אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי אפיתחא א דבי דונגר מלכא חזיא רב אשי דחוורה אפיה שקל באצבעתיה אנח ליה בפומיה אמרו ליה פסלתיה לסעודתא דמלכא וכו' אמרו ליה רבנן מ"ט עבדת הכי אמר חזינא לרוח צרעת דקא פרחא עילויה ש"מ דכי חוור אפיה חיישינן לסכנתא וקאמר התם הכל משהין בפני שמש חוץ מיין ובשר אמר רב אשי הוה קאימנא קמיה דרב כהנא ואייתי ליה גרגלידי דליפתא ואי לאו דיהבו לי אסתכנית רב פפא אמר אפי' תמרא דהינוניתא כללא דמלתא כל דאית ליה ריחא ואית ליה קיוהא וכ"כ הרמב"ם בפי"ד מהמ"א וכיוצא בזה כתב הר"ן ז"ל. ודין מי שאחזו בולמוס כתב רבי' בסימן שאחר זה:

יולדת תוך ג' ימים לא תתענה כלל וכו' עד סוף הסי' כן כתבו הרא"ש והר"ן בפר' בתרא דיומא בשם הרמב"ן וכתב הרא"ש שבשאלתות רב אחאי כתוב דחיה אסורה להתענות עד ל' יום ושכל המחברים חלקו עליו ומסתברא כוותייהו· וכתב בתה"ד נראה דתוך ג' לא חשיב להו מעת לעת כגון אם ילדה בשבעה בתשרי בערב שיאכילוה בי"ה חלות היום דעדיין תוך ג' ימים הוא מעת לעת אלא הנך ג' חשבינן לפי סדר הימים ומיד כשנכנס יום ד' ללידתה מיקרי לאחר ג' ואע"ג דאשיר"י פר' מרובה כתב לפי פי' בה"ג דבעינן מעת לעת התוס' בפ"ק דגיטין (ח:) לא רצו לתרץ הכי וכתבו דדוחק הוא לומר דבעינן מעת לעת והוכיח בראיות שיש לפסוק כדברי התוס' דפ"ק דגיטין ולא כההיא תירוצא דאשיר"י:

תריח חולה שצריך לאכול אם יש שם רופא בקי וכו' משנה בפ' בתרא דיומא (פג·) חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאין אם אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו עד שיאמר די וכתב הרא"ש וז"ל כתבו התוס' הא דקאמר תלמודא חולה אומר צריך אני היינו שאומר שהוא ירא שאם לא יאכל שיכביד

דרכי משה

תריז (א) כתב בא"ז צריכין להזהיר מעוברת שתשמור עצמה בכל היותר שאפשר שלא תאכל בשר חזיר ונבילות וטריפות שזה גורם שהתינוק יהא ירא שמים ומייתי הרבה ראיות מן הגמרא וירושלמי בזה הקשה:

פרישה

סי' תריז (א) עוברה שהריחה כו' רש"י ור"ן פירשו דהעובר מריח ריח תבשיל והיא מתאוה לה ואם אינה אוכלת שניהם מסוכנים דלא משכחת סכנת אחד בלא סכנת השני וא"כ לא ה"ל לרבי' לכתוב היא או הולד ב"י: (ב) ה"ג ואם לאו תוחבין כוש ברוטב ומכניסין לתוך פיה אם נתיישב דעתה מוטב ואם לאו מניחי' לה הרוטב עצמה אם נתיישב דעתה מוטב ואם לאו נותנין לה מן האיסור עצמו. ופי' לא שהמאכל דבר אסור בעצמו אלא היתר וקרוי אבל י"כ איסור ואע"פ דבגמרא לא הוזכר אלא תוחבין לה כוש ברוט' ומניחין לה על פיה עד שתתיישב דעתה אם נתיישב דעתה מוטב ואם לאו מאכילין אות' שומן עצמה ולא חילק בין רוטב עצמו לשומן עצמו· מ"מ נ"ל דדעת רבינו דל"ד קתני בברייתא דנותנין לה מיד כל המאכל אלא מאכילין אות' מעט מעט על היותר אפשר כמ"ש רבינו לקמן סי' תרי"ח ז"ל ל"ש עוברה שהרים' או כו' נותנין לה מעט מעט והוא מדברי הרא"ש פרק בתרא דיומא שדייק כן מגמרא דכריתות כמ"ש לקמן וס"ל לרבינו דברייתא לא תני רישא וסיפא אלא לרבותא דברישא קמ"ל דלכתחלה אין נותנין לה אפילו מעט אלא תוחבין כוש ברוטב ונותנין לה הטעם לבד· ובסיפא קמ"ל דאם לא נתיישב דעת' מאכילין לה אפי' האיסור עצמו אבל הא דביני ביני לא תני ומזה לא קמיירי אבל באמת גם הברייתא ס"ל כך דמאכילין אותה מעט מעט ועיין ב"י שהאריך בזה לקמן ויש מפרשים דודאי גם רבינו ס"ל כברייתא דאם לא נתיישב דעתה בכוש נותנין לה מיד מן השומן עצמו אך שמתחלה נפל ט"ס בדברי רבינו ודילוג תיבות בכוש כאשר הוא באמת בדפוס ב"י שזהו הנוסח לוחשין באזנה אם תתיישב כו' ואם לאו נותנין לה מן הרוטב ואם לא נתיישב כו' נותנין לה מן האיסור והמגיה הגיה בבא זו של תוחבין לה בכוש כו' והניח גם בבא זו של ואם לאו נותנין לה מן הרוטב כו' אבל באמת לא היה בדברי רבינו רק תרתי בבות ופי' זה דוחק: אם

חדושי הגהות

תריז א ראיתי פה איזה התחלפות וחסרון ממה שהוא בגמרא ע"ב אמרתי להעתיק הגמרא עם פירש"י כמו שהוא לפנינו אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוי יתבי אפיתחא דבי אזגור מלכא (שם מלך פרס רש"י) חליף ואזיל אטורנגא דמלכא (מושיב המנות לפני השרים רש"י) חזייה רב אשי למר זוטרא דחוור אפיה (פניו זועפים שנתאוה למאכל רש"י) שקל באצבעיה אנח ליה בפומיה א"ל (אטורנגא לרב אשי רש"י) אפסדת לסעודה דמלכא וכו':

שם רופא מאכילין אותו על פיו שמאחר שהודיעוהו שהוא י"ה והוא שואל לאכול אין צריך לדקדק עליו יותר ואם הוא אומר שצריך ואפי' מאה רופאים אומרים שאינו צריך יתנו לו ואם רופא אחד אומר שצריך אפי' הוא אומר שאינו צריך יתנו לו ואם הוא ורופא אחד עמו אומרים שאינו צריך ורופא אחד אומר שצריך או שהוא אינו אומר כלום ורופא אחד אומר שצריך ושנים אומרים אינו צריך לא יתנו לו עד שיהו שנים כנגד שנים אם הוא ואחד עמו אומרים צריך (א) או שנים אומרים צריך אפי' ק' אומרים שאינו צריך ואפי' הוא אומר עמהם שאינו צריך נותנין

שיכביד ויהיה מסוכן למות וי"ס דגרסי בהך מלתא דרבי ינאי פשיטא ספק נפשות להקל מהו דתימא האי דקאמר חולה צריך אני בעותי הוא דקא מבעית סבר אי לא אכילנא מייתנא קמ"ל אלמא דוקא משום ספק מיתה מאכילין אותו ע"כ וכ"ל דחומרא גדולה היא זאת בספק נפשות דאין לך רופא שיאמר אם לא יאכל שמא ימות אלא הרופא דרכו לומר אם לא יאכל אפשר שיכביד עליו החולי ויסתכן ואפי' לספרים שכתוב בהן אי לא אכילנא מייתנא אין ללמוד מזה דדוקא על ספק מיתה מאכילין דלישנא דמייתנא לאו דוקא אלא שדרך החולה לומר כן מחמת פחד מיתה עכ"ל וכ"כ בהגה' מיימון פ"ב משביתת עשור גבי חולה אומר צריך אני והרופאים אומרים א"צ מאכילין אותו וז"ל יש גאונים שפסקו דה"מ כשאומר אסתכן אם לא אוכל אבל אם אמר לא אסתכן אם לא אוכל אסור להאכילו וכן פר"י אבל ר"ת נחלק על זה והורה הלכה למעשה להיתר וכי החולים נביאים הם או בקיאין הם אך כיון שיודע החולה שי"ה הוא או שבת ואומר אני צריך ואיני יכול לסבול מחמת החולי מאכילין אותו אפי' סבורים החולים שאינם מסוכנים וכן האשה שהיכן מאינו סכנה לנשיכת כלב שוטה למתאוה וכה"ג ולישנא דמיית אל יטעך שכן לשון התלמוד אלא האי מיית שמתירא לחלות או לקלקל כי דאבון אחד מחסרון האוכל מכאיב הלב ומתעלפה לפעמים ואפי' דאבון אחד מאבריו אני קורא סכנה ומחללין עליו את השבת כדאמרינן ע"ג (כח.) במכה של חלל אע"פ שרובן אינן מתים בכך וכן מעוברות המריחות וכו' וכפלא ראבי"ה על שפירש אפי' דאבון אחד מאיבריו כי קשה עליו מעין שמרדה (שם :) שלא התירו אלא משום דשורייקי דעינא בליבא תלוי ולא משום הפסד העין וכ"ז כתב ג"כ בהגהות מרדכי דשבת פי"ז ובסמ"ק כתב פר"י וז"ל כשהחולה שואל לאכול אומרים י"ה הוא ואם אומר אעפ"כ תנו לי לאכול מאכילין אותו דכה"ג חולה אומר צריך קרינן ביה אפי' אינו אומר שצריך משום סכנה עכ"ל. וכ"כ הכלבו וכתב עוד ירושלמי ר' חנינא הוה יתיב קמי דרבי חגאי בי"ה א"ל צחינא טובא א"ל זיל שתי בתר שעתא אשכחי' א"ל מהו צחותא עבר' א"ל מכיון דשרת לי אזלת לה שמעינן מינה שאין היצר תאב אלא בדבר האסור לו הלכך ש"ד למעבד הכי ודוגמת זה היו עושין למשלח השעיר (יומא סז.) שהיו עושין סוכות בדרך ומזמנין לו שם מזון ואומרים הרי פת ומים ומפרש טעמא לפי שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו ואמרינן נמי (שם) שמעולם לא הוצרך אדם לכך עכ"ל: **ואם** הוא אומר שצריך אפ' ק' רופאים אומרים שא"צ יתנו לו פשוט שם בגמרא (דף פג) טעמא משום דלב יודע מרת נפשו וא"ת ממה שכתב ואם אין שם רופא מאכילין אותו על פיו משמע שאם יש שם רופא אין מאכילין אותו אלא ע"פ הרופא וא"כ איך כתב אחר כך אם הוא אומר שצריך אפילו ק' רופאים אומרים שאינו צריך מאכילין אותו ויש לומר שמה שכתב אם אין שם רופא מאכילין אותו על פיו ארישא קאי שכתב שאם יש שם רופא מאכילין אותו ע"פ רופא אפי' אין החולה אומר כלום ואפי' אם אומר א"צ וכדלקמן בסמוך ואם אין שם רופא אז צריך שיאמר החולה צריך אני וכשהוא אומר צריך אני אפי' ק' רופאים אומרים שא"צ שומעין לחולה: **ומ"ש** אם רופא אחד אומר שצריך ואפי' הוא אומר שא"צ יתנו לו. ג"ז פשוט שם וטעמא משום דאמרינן דהאי דאמר א"צ תונבא הוא דנקיט ליה כלומר מחמת ביעות חוליו הוא אומר כן. ומשום דספק נפשות להקל תלינן הכי דכי אמר צריך לא מחמת ביעתותא קאמר אלא קים ליה בגויה טפי ולב יודע מרת נפשו וכי אמר לא צריך תלינן דמחמת תונבא הוא דאמר הכי. וכתב הרמב"ם והוא שיהיה רופא בקי וכו' הרב המגיד שטעמו לפי ששנו במשנה מאכילין אותו ע"פ בקיאין: **ומ"ש** ואם הוא ורופא אחד עמו אומרים שא"צ ורופא אחד אומר שצריך שם תנן חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאין ע"פ בקיאין אין ע"פ עצמו לא ע"פ בקיאין אין ע"פ בקי אחד לא הב"ע דאמר לא צריכא וליספו ליה ע"פ בקי לא צריכא דאיכא אחרינא בהדיה דאמר לא צריך: **ומ"ש** או שהוא אינו אומר כלום ורופא אחד אומר צריך וב' אומרים א"צ לא יתנו לו עד שיהיו ב' כנגד שנים הכי משמע ממה שנתבאר בסמוך דכי אמר איהו לא צריכנא ואיכא אחרינא בהדיה דאמר לא צריך מאכילין אותו ע"פ בקיאין אבל ע"פ בקי אחד לא משום דאין דבריו של אחד במקום ב' ואין לומר שאני התם דחולה גופיה הוא בהדי אידך דאמר א"צ הא לא"ה לא' האומר צריך שומעין ולא לשנים האומרים א"צ דבשלמא כשהחולה אומר צריך אני איכא למימר דעדיף טפי מכמה בקיאין משום דלב יודע מרת נפשו אבל כשאומר א"צ ודאי לא עדיף מאינש דעלמא א: **ומ"ש** אם הוא ואחר עמו אומרים צריך אפי' ק' אומרים שא"צ וכו' שם אהא דאוקמינא מתניתין בדאיכא אחרינא בהדיה דאמר לא צריך פריך מאכילין אותו ע"פ בקיאין פשיטא ספק נפשות הוא וספק נפשות להקל לא צריכא דאיכא תרי דאמרי לא צריך ואע"ג דאמר רב ספרא תרי כק' ומאה כתרי ה"מ לענין עדות אבל לענין אומדנא בתר דיעות אזלינן וה"מ לענין אומדנא דממונא אבל הכא ספק נפשות הוא והא מדקתני סיפא ואם אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו מכלל דרישא דאמר צריך חסורי מחסרא והכי קתני בד"א דאמר לא צריך אני אבל אמר צריך אני אין שם בקיאין תרי אלא חד דאמר לא צריך מאכילין אותו ע"פ עצמו מר בר רב אשי אמר כל היכא דאמר צריך אני אפי' איכא ק' דאמרי לא צריך לדידיה שמעינן שנאמר לב יודע מרת נפשו תנן אם אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו טעמא דליכא בקיאין הא איכא בקיאין לא הכי קאמר בד"א דאמר לא צריך אני אבל אמר צריך אני אין שם בקיאין כלל מאכילין אותו ע"פ עצמו ופירש רש"י ואע"ג דאמר רב ספרא. דהא דאמרי רבנן תרי כמאה ומאה כתרי לענין עדות הוא דאמרו אבל לענין אומדנא בתר דיעות אזלינן אשמעינן מתני' דכי אמרי' זיל בתר דיעות באומדנא דממונא כגון שומא ששמין לב"ח אבל באומדנא דחולה אף ע"ג דרובא אמרי לא צריך כיון דאיכא תרי דאמרי צריך ספק נפשות להקל: מכלל דרישא דאמר צריך. ואפ"ה קתני מתניתין ע"פ בקיאין אין ע"פ עצמו לא: בד"א דמאכילין אותו ע"פ בקיאין. כלומר דבעינן בקיאין דאמר לא צריך ואמרי בקיאין צריך מאכילין אותו אבל אמר צריך אני אם אין שם בקיאין תרי דאמרי לא צריך אלא חד מאכילין אותו ע"פ עצמו: מר בר רב אשי אמר. הך סיפא לא תפרש הכי דמשמע דהיכא דאמר צריך אני ואפי' איכא תרי דאמרי לא צריך לא ציתינן ליה הא אמרינן דהיכא דאמר צריך אני אפי' איכא ק' דאמרי לא צריך ציתינן ליה מ"ט לב יודע מרת נפשו: ה"ק בד"א דאמר לא צריך אבל אמר צריך אני אין שם בקיאין כלל מאכילין אותו וכו' אין שם בקיאין. כלומר אין בקיאותן כלום: וכתב הרא"ש וז"ל אי אמר איהו ואחרינא צריכנא וב' רופאין ואפי' הם ק' אומרים לא צריך תרי כק' ומאכילין אותו ואע"ג דאמר רב ספרא הא דאמר תרי כק' ומאה כתרי ה"מ לענין בירור אבל לענין אומדנא בתר רוב דיעות אזלינן ה"מ אומדנא דממונא אבל הכא ספק נפשות להקל אמר איהו צריך וב' בקיאין אומרים א"צ אין דבריו כלום במקום ב' דהכי מפרשא מתני' חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאין בד"א דאמר לא צריך אבל אם אמר צריך אם אין שם ב' בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו מ"ט לב יודע מרת נפשו ומהימן כלפי חד כלפי ב' לא מהימן מר בר רב אשי אמר היכא דאמר צריך אני אפי' אי איכא ק' דאמרי לא צריך עליה דידיה סמכינן מ"ט לב יודע מרת נפשו והלכתא כמר בר רב אשי דבתרא הוא ועוד שבתשובת הגאונים כתב דבכולא תלמודא הלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה ואודימא ובשאלתות דרב אחאי כתב דאזלינן בתר רוב דעות וכן דעת רש"י שהרי פירש לקמן אבל מצטרפין לדעת אחרת כגון שנים אומרים צריך וג' אומרים אין צריך ואשה או כותי אומרים צריך מצטרפין למהוי פלגא ופלגא דספק נפשות להקל וכתב הרמב"ן ואע"ג דאמרינן בהדיא כי אזלינן בתר רוב דיעות באומדנא ה"מ בממונא הכי רבוותא סברי דהך אוקימתא ליתא דהא משום דאקשינן ע"פ בקיאין תרי פשיטא תרי ותרי ניניהו הוא דאיתוקם הכי וכיון דאתא מר בר רב אשי ואמר דכל היכא דאמר חולה צריך אני אפי' איכא ק' דאמרי לא צריך לדידיה שמעינן קמה לה מתני' כדמעיקרא דאיכא אחרינא בהדי חולה דאמר לא צריך מאכילין אותו ע"פ בקיאין תרי דסל"א כשם שהחולה אומר צריך אני שומעין לו ואפי' כנגד ק' בקיאין כך כשהוא אומר א"צ נשמע להו דהכא והכא לב יודע מרת נפשו הוא קמ"ל דלהקל אמרינן אבל להחמיר כחד בקי בעלמא הוא ולא

שלא יכבד עליו החולי ויסתכן נמי מאכילין אותו וז"ש אם יש שם רופא בקי שאומר אם לא יתנו לו אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן וא"צ שיאמר שמא ימות וכ"כ הרא"ש שלא כדעת התוס' והיינו שאין כאן סכנה עדיין אלא אפשר שיסתכן ונראה בעיני אעפ"י שאינו אומר רק אפשר שיכבד עליו החולי ואינו אומר ויסתכן אפ"ה מאכילין אותו דכל שאפשר שיכבד עליו החולי אנו חוששין שמא יסתכן דכבר אפשר נמי שיסתכן וכן מצאתי בדרשות מהר"ש שכתב וז"ל רק שאומר שחליו מתגבר עליו אם אין נותנין לו נותנין לו ע"כ ואפשר לפרש ג"כ שמ"ש הרא"ש ורבינו אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן האי אפשר אויסתכן נמי קאי כלומר אפשר שיכבד ואפשר שיסתכן: **ומ"ש** שמאחר שהודיעוהו שהוא יה"כ והוא שואל לאכול א"צ לדקדק עליו יותר כונתו בזה לומר שכשהחול' שואל לאכול ולשתות אומרים לו יה"כ הוא ומאחר שהודיעוהו שהוא יה"כ חוזר ושואל ואומר אף על פי כן תנו לי לאכול או חוזר ואומר איני יכול לסבול מחמת החולי וכיוצא בזה מאכילין אותו דכה"ג חולה אומר צריך קרינן ביה אף עפ"י שאינו אומר בהדיא שצריך משום סכנה אלא סבור החולי שאינו מסוכן אפילו הכי מאכילין אותו ומשמע דלאו דוקא כששואל לאכול תחלה והודיעוהו שהוא יה"כ וכו' אלא אפי' נמי כשיודע שהיום יה"כ והוא שואל לאכול מאכילין אותו עיין בהגה"ה מיימוניות פ"ב מה' שביתת העשור ובהג"ה סמ"ק סי' רכ"א: **ומ"ש** ואם הוא אומר שצריך וכו' כבר נתבאר בסמוך בהודיעוהו שהוא יה"כ והוא שואל לאכול אומר צריך אני קרינן בזה ואפי' ק' רופאים אומרי' א"צ יתנו לו והיא מסקנת דמר בר רב אשי לשם וכן פסקו כל המחברים וטעמא משום דלב יודע מרת נפשו: **ומ"ש** ואם רופא אחד אומר שצריך ואפי' הוא אומר אין צריך יתנו לו מימרא דר' ינאי לשם דר' ודקדק רבי' לומר ואפי' הוא אומר אין צריך להורות דלא מיבעיא ברופא אחד אומר צריך ורופא אחד אומר איני צריך והחולה אינו אומר כלום דפשיטא דיתנו לו דספק נפשות להקל אלא אפי' אם הוא עצמו אומר א"צ וסד"א דלימא הכא לב יודע מרת נפשו קמ"ל דלהקל דוקא אמרי' הכי אבל לא להחמיר ותלינן דהאי דאמר אין צריך תונבא הוא דנקט ליה פי' שטות או טירדא או מחמת ביעתות חליו אומר כך והכי מפרש התם בגמרא לפי גירסת הרא"ש: **ואם** הוא ורופא אחד עמו אומר שא"צ כו' אוקימתא דגמ' לשם וטעמא שאין דבריו של אחד במקום שנים ומזה למד רבי' דה"ה נמי ברופא אחד אומר צריך וב' אומרים א"צ והחולה אינו אומר כלום דאין נותנין דאין דבריו של א' במקום שנים ולא היה צריך לבאר גם כן בהפך היכא דרופא א' אומר א"צ וב' אומרים צריך והחולה אינו אומר כלום דנותנין לו דאין דבריו של א' במקום שנים דהתם לאו מהאי טעמא דאין דבריו של א' במקום ב' נותנין לו דאפי' בחד לגבי חד נמי נותנין לו דספק נפשות להקל כמו שנתבאר בסמוך: **אם** הוא ואחד עמו אומרים צריך כו' שאין הולכין בסכנת נפשות אחר רוב דעות אלא כיון שב' אומרים צריך יתנו לו כך הוא מפורש בסוגיא באוקימתא קמא לשם דלא אזלינן בתר רוב דעות אלא כיון שב' אומרים צריך יתנו לו ואע"ג דלמסקנא דמר בר רב אשי אם הוא אומר צריך אפילו איכא ק' דאמרי ל"צ לדידיה שמעינן וכמו שפסק בסמוך וא"כ למה כתב ואם הוא ואחר עמו אומרים שצריך וכו' דמאי איריא א' עמו אפילו אין אחר עמו נמי נותנין לו אפשר לייטב דמאחר דלאוקימתא קמא בעינן הוא ואחד עמו אע"ג דלמסקנא לא בעינן ליה אפ"ה לא נמנע מלכתוב כן לרבותא כי היכי דלא תימא דלמסקנא דוקא באומר הוא לבד צריך התם הוא דשומעין לו משום לב יודע וגומר אבל בשיש אחד עמו וסייעו אין שייך לומר לב יודע וגומר אלא שמאמין הוא לדברי הרופא האומר צריך קמ"ל דלא וכה"ג כתב ב"י בשם מהר"י אבוה"ב וכן פירש מהר"ש

דרכי משה

תריח (א) הקשה מהרר"א בהגהותיו דזהו דבר פשוט דהרי אפילו אם החולה לבדו אומר צריך אפילו ק' אומרים א"צ מאכילין אותו משום דלב יודע מרת נפשו וא"כ כ"ש כשרופא מסייעו דנותנין לו ומאי למימרא ותי' בתירוץ דחוק מאוד ול"נ דל"ק כלל אדרבא כשרופא מסייעו היה לנו לחוש שמא לאו משום מרירת לב הוא דעביד רק

חדושי הגהות

תריח (א) ויש הוכחה לזה מדמוקי שם בגמרא מתני' דמאכילין אותו ע"פ בקיאים ולא ע"פ בקי אחד בדאיכא אחרינא בהדיה דאמר לא צריך ופריך פשיטא דספק נפשות הוא וספק נפשות להקל ואי ס"ד דהוא ורופא אחד עמו אומר שא"צ עדיף מב' רופאים שאומרים א"צ א"כ מאי פריך פשיטא הא טובא קמ"ל דאע"ג דהוא ורופא אחד עמו שאומרים א"צ עדיף מב' רופאים אפ"ה מאכילין אותו על פי ב' בקיאים שאומרים צריך אלא ודאי לא עדיפא נינהו (מהרל"ח):

נותנין לו שאין הולכין בסכנות נפשות אחר רוב דיעות אלא כיון ששנים אומרים צריך יתנו לו ואם חולה אומר איני צריך והרופא מסופק יתנו לו אבל אם הרופא אומר אינו צריך והחולה מסופק לא יתנו לו איכא מאן דאמר מדקתני מאכילין אותו על פי בקיאין ש"מ יחיד מומחה ומוחזק בבקיאות ורופאים שאינן חכמים ומומחין כל כך הולכין אחר הבקיאות ואינו נראה להרמב"ן אלא כיון שכולם רופאים ויודעים במלאכה אין דברין של אחד במקום שנים ומ"מ במופלג מהם בחכמה חוששין לדבריו אם אומר שצריך אפילו במקום שנים ומדברי הרמב"ם ז"ל יראה שהולך אחר רוב דיעות ואחר בקיאות הרופאים שכתב מקצתן אומרים צריך ומקצתן אומרים אינו צריך והוא שותק הולכין אחר הרוב או אחר הבקיאים ולא נהירא אלא כדפירשתי לא שנא עוברה שהריחה או חולה שמאכילין אותו אם יספיק להם שיתנו לו מעט מעט פחות מכשיעור בהפסק כדי שלא יצטרף ככותבת בכדי אכילת פרס נותנין להם מעט מעט כדי להקל האיסור מעליהן אבל אם רואין שצריכין לכשיעור

ב"ח

מהר"ש לורי"א ובהגהת ש"ע: ואם חולה או' איני צריך והרופא מסופק וכו' ירושל' כביאו הרא"ש והר"ן ועל פי פירושו של הרמב"ן וברור הוא דמ"ש והרופא מסופק היינו שמכיר את החולי אלא שמסופק אם יכבד כשלא יאכל אבל אם הוא מסופק בחולי שאינו מכיר אותו אם הוא בענין שיכבד חליו אם לא יאכל בזה ודאי לא יתנו לו דרופא זה ה"ה כאדם דעלמא ועיין ברבי' ירוחם: איכא מ"ד מדקתני מאכילין אותו ע"פ בקיאין כו' הולכין אחר הבקיאין פי' אפי' יחיד כנגד רבים הולכין אחר היחיד בין להקל ובין להחמיר וכך פסק הר"ן ולדידיה צריך לפרש דמאי דמשמע בסוגיא דאין דבריו של א' במקום שנים היינו דוקא בשוין בבקיאות ואינו נראה להרמב"ן כו' פי' דעת הרמב"ן שאם הבקי אומר א"צ והב' האחרי' שאינן בקיאין כמוהו אומרי' צריך הרוב עדיף ומאכילין אותו דכיון שכולם רופאים ויודעין במלאכה אין דבריו של אחד במקום שנים להחמיר ומ"מ במופלג בחכמה חוששין לדבריו אם אומר צריך ומאכילין אותו אפי' במקום ב' שאומרי' א"צ דחכמה עדיף מרובא להקל בספק נפשות ומילא משמע דחד לגבי חד שומעין לבקי בין להקל ובין להחמיר וכן מפורש בספר תורת האדם וז"ל והילכך במנין שוה דרופאים הולכין אחר חכמה ובקיאות וראיה ברורה ממה ששנינו הנשאל לחכם היו ב' א' מטמא ואחד מטהר אם היה א' מהן גדול בחכמה הלך אחריו וכתב הר' ירוחם דה"ה ב' בקיאים לגבי ב' שאינן בקיאין וחולה אינו אומר כלום דשומעין לבקיאין בין להקל ובין להחמיר ע"כ ומ"מ מבואר בדברי הרמב"ן דבשוין בבקיאות וב' אומרים צריך אפי' ק' אומרים א"צ נותנין לו דכיון דב' אומרים צריך תרי כק' והולכין אחר המקילים וכך פירש ה"ה לדעת הרמב"ן: ומ"ש ומדברי הרמב"ם יראה שהולך אחר רוב דעות ואחר בקיאות כו' פירוש הרמב"ם תופס סברא שלישי דבשוין במנין הולכין אחר הבקיאות בין להקל ובין להחמיר וכדעת הרמב"ן אבל בשאינן שוין במנין הולכין אחר הרוב בין להקל ובין להחמיר ואע"פ שהמיעוט בקיאין יותר אזלינן בתר רובא: ומ"ש ולא נהירא אלא כדפי' היינו כמ"ש למעלה והיא סברא רביעית שלא חילק כל עיקר בין בקיאין לשאינן בקיאין גם לא אזלינן כל עיקר בתר רוב דעות אלא כל היכא ששנים אומרים צריך מאכילין אותו אפי' מאה אומרים אין צריך אפי' הן בקיאין יותר וכשאחד אומר צריך ואחד אומר א"צ נמי מאכילין אותו אעפ"י שאותו שאומר א"צ הוא מופלג בחכמה ובקיאות. וכן נרא' מדעת הרא"ש בפסקיו שלא חילק בכך כל עיקר ואיכא לתמוה על מה שנחלקו הרא"ש ורבינו על דין זה ומקילין היכא דאחד אומר צריך ואחד אומר אינו צריך והוא מופלג ממנו בחכמה דבזה שוין האיכא מ"ד שהזכיר רבי' וגם הרמב"ן והרמב"ם והר"ן סוברים כמוהו דהולכין אחר בקיאות ואין נותנים וראייתם ברורה מהא דנשאל לחכמים היו ב' א' מטמא ואחד מטהר וכו' הלכך לענין מעשה אין להקל נגד רוב הגאונים ודלא כמ"ש בהגה' ש"ע באחד נגד אחד או ב' כנגד ב' דמאכילין אותן אפי' קצתן יותר בקיאין מקצתן וכדברי הרא"ש ורבי' אלא כדעת רוב הגאונים עיקר ואנ"ל היכא דאינן שוין לא בבקיאות ולא במנין כגון ששנים אומר צריך ומאה בקיאין ומופלגין אומרים דאין צריך דפשיטא דאין נותנין דלא כדמשמע מדעת הרא"ש ורבי' דס"ל דאף בזה נותנין. ולענין רוב דעות היכא דשוין בבקיאות נראה אף שהשאלתות ורמב"ם והסמ"ג וסמ"ק הולכין בשיטת רש"י דאזלינן בתר רוב דעות בין להקל ובין להחמיר אנן מספק נפשות אזלינן לקולא ותופסין עיקר כרי"ף ורמב"ם והר"ן והרא"ש ורבינו וכתב ה"ה שכן פסקו הגאונים וכן הסכימו מן האחרונים וכ"כ ה"ר ירוחם שאם היה בא מעשה לידינו היינו מאכילין אותו דספק נפשות להקל ומה שנראה מסדור לשונו של הר"ן דלהרמב"ם נמי לא אזלינן בתר רוב דיעות נראה בעיני דט"ס הוא והגירסא מהופכת וכצ"ל בדברי הר"ן וכן דעת ר' אחא משבחא וכן דעת רש"י וכן דעת הרמב"ם בפ"ב מה' שביתת העשור ולא נהירא וכו' ובזה נסתלקה תלונת הב"י: רא שנה עוברה שהריחה וכו' כ"כ הרמב"ן בספר תורת האדם ור"ל דאף בחולה ואפי' צריך לכשיעור מאכילין אותו פחות פחות מכשיעור ומה שהעתיק רבינו למעלה בשם הרמב"ן דבחולה מאכילין אותו מתחלה כדי הצריך לו ע"פ

ב"י

ולא כתרי הלכך היכא דאיכא אחריכא בהדיה לתרי דאמרי צריך שמעינן לחד לא שמעינן ולא אמרינן תוכא בעלמא הוא דנקיט ליה אלא חד מגינן ליה תרי לא מגינן ליה ומיהו כיון דאיתמר בהדיא בגמרא דלא אזלינן בתר רוב דיעות לא דחינא סוגיא בפירכא ותפסינן סברא בעלמא עד כאן וכן נ"ל כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא אזלינן לקולא בספק נפשות עכ"ל. וכ"כ הרי"ף ג"כ דלא אזלינן בתר רוב דיעות באומדנא דחולה ואע"פ שאין דבריו מבוארין כך פירשה הר"ן וכתב עוד הר"ן מיהו איכא מ"ד דבמסקנא דסוגיין לא סליק הכי אלא אפי' באומדנא דחולה הולכין אחר רוב דיעות וכן דעת רב אחא משבחא וכן דעת רש"י ולא נהירא דכיון דבגמ' חזינא בהדיא דבאומדנא דספק נפשות אין הולכין אחר רוב דיעות לא דחינא ליה בסברא בעלמא וכן דעת הרמב"ם בפ"ב מה' שביתת עשור עכ"ל ויש לתמוה עליו היאך כתב כן בשם הרמב"ם שהרי דברי הרמב"ם מבוארין בפר' ההוא דאזלינן בתר רוב דיעות וכ"כ רבינו בסמוך שדעת הרמב"ם דאזלינן בתר רוב דיעות כך פירש הרב המגיד וגם סמ"ק פסק דאזלינן בתר רוב דיעות ורבי' כתב כדברי הרא"ש דלגבי אומדנא דחולה לא אזלינן בתר רוב דיעות אלא כיון דתרי אמרי צריך אפי' ק' אומרים א"צ מאכילין אותו ואע"פ שקודם לכן כתב שאם הוא אומר צריך אפי' ק' רופאים אומרים שא"צ יתנו לו ולפ"ז לא ה"ל לכתוב אם הוא ואחר עמו אומרים צריך אפי' ק' אומרים שא"צ נותנין לו דמאי איריא אחר עמו אפי' אין אחר עמו נמי נותנין לו מ"מ לא נמנע מלכתוב כן לפי שנמשך אחר לשון הרא"ש שכ' ומי אמר איהו ואחריכא בהדיה צריכנא ושני רופאים ואפי' הם ק' אומרים לא צריך תרי כמאה ומאכילין אותו וכדי שלא נטעה לומר דטעמא דמאכילין אותו הוא מפני שהחולה הוא אחד מהשנים שאומרים צריך הא לאו הכי אזלינן בתר רוב דיעות כתב או שנים אומרים צריך אפי' ק' אומרים שא"צ ואפי' הוא אומר עמהם שא"צ נותנין לו כלומר דהיכא דב' אומרים צריך דבריהם קיימים ואפי' ק' אינם יכולים לבטלן ואפי' החולה עצמו אומר א"צ כמו שאומרים הק' אין שומעין לו דלא אמרו שומעין לדברי החולה אלא להקל אבל לא להחמיר. הרא"ש דנקט ההוא לישנא דאמר איהו ואחריכא בהדיה צריכנא היינו משום דאליבא דמאן דפליג עליה דמר בר רב אשי קאי דלא חשיבא ליה אמירת חולה צריכנא טפי מחד בקי דאילו למר בר רב אשי הכי הל"ל ומי אמרי תרי צריך ותרי ואפי' ק' אמרי לא צריך תרי כק' ומאכילין אותו ורבי' נמשך אחר לשונו ותקן אותו כמו שכתבתי ובשם הגאון מהר"י אבוהב ז"ל מצאתי שתירץ דברי רבי' דהוא ואחר עמו אצטריך לאשמעינן שסד"א כשהחולה לבדו אומר צריכנא הוא דאמרינן דאפי' ק' אומרים אינו צריך מאכילין אותו משום דאיכא למימר לב יודע מרת נפשו אבל כשהחולה ואחר עמו אומרים שצריך איכא למימר דמשום דאיכא מ"ד צריך קאמר הכי ולאו משום דיודע מרת נפשו הוא קמ"ל דאפ"ה מאכילין אותו: כתב רבי' ירוחם בענין מחלוקת הפוסקים באומדנא דחולה אי אזלינן ביה בתר רוב דיעות דלדידן לא נפקא לן מידי דאפי' יהיה מחלוקת פוסקים אם היה בא מעשה לידינו היינו מאכילין אותו דספק נפשות להקל: ומ"ש ואם חולה אומר איני צריך והרופא מסופק יתנו לו אבל אם הרופא אומר אין צריך והחולה מסופק לא יתנו לו שם כתבו הרא"ש והר"ן וה"ה ירושלמי חולה אומר יכולני לצום ורופא אומר איני יודע ר' אבהו בשם ר' יוחנן נעשה ספק נפשות וספק נפשות להקל וכתב הרמב"ן ומסתברא וה"מ בחולה דא' יכולני דשכיח ביה תוכבא אבל רופא אומר יכול וחולה אמר איני יודע שומעין לרופא דאיני יודע דחולה לאו כלום הוא דאיהו מכה ידע רובן של חולים אינם יודעין ובקיאין בחולי שלהם הלכך לרופא שומעין שאומר יודע אני: כתב מהר"י קולון בשורש קכ"ט בענין אכילת חולה בי"ה שמעשים בכל יום שאנו סומכין על דברי רופאים עו"ג להאכילו: איכא מ"ד מדקתני מאכילין אותו ע"פ בקיאין ש"מ יחיד מומחה ומוחזק בבקיאו' וכו' הרמב"ן כתב סברא זו בתחלת ספר תה"א וכתב עליה ואינו נראה שלא שמענו בסנהדרין שהולכין אחר רוב חכמה אלא אחר רוב מניין ודאי אשכחן לענין הנשאל לחכמים דאמרי' היו שנים א' מטמא וא' מטהר א' מתיר וא' אוסר אם היה א' מהם גדול בחכמה הלך אחריו הלכך במנין שוה דרופאים הולכין אחר חכמה ובקיאות ואע"ג דליתא הכי בדין סנהדרין התם דיינים הם וכולם צריכים לאותו הדין ומדינא לא היה ראוי להיות דין עד שיסכימו כל הצריכין לדעת א' אלא דרחמנא אמר אחרי רבים להטות אבל הכא שומעין לחכם והשני אינו ראוי להיות נשאל בפני מי שגדול ממנו בחכמה ובטל הוא מיהו א' במקום שנים כיון שכולם רופאים וידועים במלאכה זו אין דבריו של יחיד במקום שנים מ"מ במופלג מהם בחכמה חוששין לדבריו להחמיר אפי' במקום שנים דאשכחן לענין מחלוקת ב"ש וב"ה דאתמר כי אזלינן בתר רובא היכא דכי הדדי נינהו אבל הכא ב"ש מחדדין טפי הלכך חוששין לרוב חכמה ובקיאות להחמיר ומאי חומרא דהכא לנהוג בספק נפשות להקל ולהתעסק בחולה בכל צרכיו עכ"ל והר"ן כתב כסברא הראשונה וז"ל מדקתני ע"פ בקיאין ש"מ שהולכין ע"פ בקיאין והלכך יחיד מומחה שנחלק עם שנים אחרים שאינם מומחין אין הולכים אחר השנים כדאשכחן לענין הנשאל לחכם דאמרינן היו שנים אחד מטמא ואחד מטהר וכו' אם היה אחד מהם גדול בחכמה ובמנין הלך אחריו דאלמא בעינן תרתי חכמה ומנין ולענין מחלוקת ב"ש וב"ה בפ"ק דיבמות אמרינן כי אזלינן בתר רובא היכא דכי הדדי נינהו אבל הכא ב"ש מחדדי טפי ולפיכך אם הדבר ברור אצלנו שבקיאותו מכריע רוב המנין של אחרים הולכין אחריו בין להקל בין להחמיר ואם הדבר ספק מאכילין אותו דספק נפשות להקל זה מה שנ"ל בזה והרמב"ן לא כתב כך בספר תה"א עכ"ל (ג) והרמב"ם כתב וז"ל אמר החולה איני צריך והרופא אמר צריך מאכילין אותו על פיו והוא שיהיה רופא בקי מקצת הרופאים אומרים צריך ומקצתם אומרים אינו צריך הולכים אחר הרוב או אחר הבקיאים וכתב ה"ה כבר כתבתי שדעת רבינו שהולכים אחר רוב דיעות וכ"כ בשאלתות ומ"ש רבי' אחר הרוב או אחר הבקיאים כ"ל פי' דבריו או אם שוין במנין הולכין אחר הבקיאין אחר שאינם שוין בבקיאות בין להקל בין להחמיר וכתב זה לפי שאמרו ע"פ בקיאים ולא אמרו ע"פ רופאים אלמא בשוין הבקיאות מכריע וכ"כ הרמב"ן אבל כשאין המנינים שוין הולכים אחר הרוב אלא שהרמב"ן כתב שאם היה יחיד מופלג אומר צריך ורופאים שאינם חכמים כ"כ ומומחין אומרים א"צ או שהיו שנים אומרים צריך אפי' ק' אומרים אינו צריך הולכים ע"פ המקילים כיון שהם שנים תרי כק' וק' כתרי וכן פסקו מקצת הגאונים ז"ל וכן הסכימו מן האחרונים וכל זה שלא כדעת רבי' עכ"ל: כתב רבי' ירוחם נ"ל שכל רופא שיאמר דאינו מכיר אותו חולי שאינו מעלה ולא מוריד בכל מה שכתבנו לא להאכיל ולא שלא להאכיל ואינו נקרא רופא כלל בזה החולי כי הכרת החולי עיקר כי מה שכתבתי על שאינם בקיאין כ"כ מיירי שהרופא בעצמו אומר שמכיר החולי אבל אנו יודעים שאינו רופא מומחה כ"כ אבל אם הרופא בעצמו אומר שאינו מכיר החולי זה הרי הוא כאדם דעלמא (ג): רא שנה עוברה שהריחה או חולי שמאכילים אותו אם יספיק להם שיתנו לו מעט וכו' וכ"כ הרא"ש בפרק בתרא דיומא וז"ל גרסינן בכריתות פ' אמרו לו (יג.) התירו לה לעוברה לאכול פחות פחות מכשיעור מפני הסכנ' ופריך מפני הסכנה ואפי' טובא נמי תיכול א"ר פפא ס"ק

דרכי משה

רק שמאמין לדברי רופא זה שאמר שצריך קמ"ל דלא חיישינן להכי וכ"כ מהרי"א: (ב) ונראה דדעת הרמב"ם כדעת הר"ן דהולכים אחר הבקיאים וכ"נ שהביא בעל הטור דברי הרמב"ם אבל המ"מ פ"א די"כ כתב דדעת הרמב"ם כדעת הרמב"ן ולא כתב דאזלי' בתר בקיאות אלא כשהן שוה בשוה דהיינו שאחד אומר צריך והשני א"צ או שהן ב' נגד ב' אז אזלינן אחר הבקיאות ובזה אפי' הרמב"ן מודה וכ"כ תא"ו נ"ז חלק א' דאף הרמב"ן מודה בהא אבל לא נראה כן מדברי הטור מיהו לענין הלכתא נראה דנקטי' כדברי המקילין דספק נפשות להקל: (ג) ע"ל סימן שכ"ח דנתבאר דלא בעינן רופא מומחה דכל ב"א חשובים מומחה קצת וספק נפשות להקל כו' ע"ש וכ"כ בעל או"ה דחולה שנחלש עד שנראה לרוב ב"א שאצלו שיכבד עליו חוליו אם לא יאכילוהו מאכילין אותו וכ"נ דלא כמהרי"ל שכתב בשם הר"ש דוקא שרופא מומחה אומר צריך אבל רופא שאינו מומחה או נשים לא מהימנינן להו אבל גבי יולדות מהימנינן לנשים דאינהו בקיאי עכ"ל:

עיין

לכשיעור ביחד יתנו להן מיד : מי שאחזו בולמוס והוא חולי שבא מחמת רעבון וסימנו שעיניו כהות ואינו יכול לראות מאכילין אותו עד שיאורו עיניו ואפילו דבר איסור מאכילין אותו אם אין כאן של היתר ואם יש כאן שני מיני איסורין אחד חמור מחבירו מאכילין אותו הקל תחלה : חולה שאכל בי"ה ונתיישב דעתו בענין שיכול לברך היה אומר אדוני אבי הרא"ש ז"ל שצריך להזכיר של י"ה בברכת המזון שאומר יעלה ויבא בבונה ירושלים :

תריט **ערבית** נכנסין לבית הכנסת (א) ונוהגין באשכנז שקודם שיתפלל מתירין לכל העבריינין כדי להתפלל עמהן ואפי' אם לא יבקשו שיתירו להם (א) דא"ר שמעון חסידא (כריתות ו:) כל תענית צבור שאין בו מפושעי ישראל אינו תענית שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סמני הקטרת ואומרין בזה הלשון בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה על דעת המקום ועל דעת הקהל אנו מתירין להתפלל (ב) עם העבריינין ומוציא ס"ת השליח ציבור ואוחזה בחיקו ואומר כל נדרי ואסרי וכו' די נדרנא ודי אשתבענא ודאחרימנא מי"ה שעבר עד י"ה הזה שמכוונין להתיר הנדרים והחרמות והשבועות אולי עברו עליהן וכדי לינצל מן העונש והוקשה לר"ת (ג) מה מועיל להתיר על מה שעברו כבר והנהיג לומר מי"ה זה עד י"ה הבא עלינו וגם הנהיג לומר די נדירנא ודמישתבענא כי אמר שפשט זה המנהג ממה דתנן בנדרים הרוצה שלא יתקיימו נדריו של כל השנה יעמוד בר"ה

ס"ק התירו לה לעוברה לאכול פחות פחות מכשיעור כדי שלא יצטרף לכזית בכדי אכילת פרס וכ"כ בעל ההלכות ונראה שאף בחולה עושין כך כדי להקל מעליו מאיסור כרת ומלקות לאיסור בלבד ע"כ וכ"ל דבחולה אין עושין כן אלא על פי רופא אם אומר שיספיק לו להאכילו ממנו מעט מעט וכן בעוברה נמי אם אין דעת' מיושבת בכך צריך להאכילה כשיעור עכ"ל וכן כתב הר"ן וה"ה וכבר נתבארו משפטי צירוף אכילות ושתיות ושיעוריהן בסימן תרי"ב · וכתב הגה"מ בשם סמ"ק יען כי אין אנו בקיאין יפה באומד הדבר טוב להאכילו מעט מעט שלא יהא ככותבת בכדי אכילת פרס כדאשכחן פ' אמרו לו ובשתייה מלא לוגמיו דהיינו חצי רביעית שלא יבא לידי איסור כרת אמנם צריך ליזהר שלא יפשעו בנפש שאם אין יכול לסבול ולעמוד בכך יאכילוהו וישקוהו להדיא עד כאן : וכתב הר"ן ונמצינו למידים בשיעורים שמאכילין את החולה בי"ה כיון דשיעור אכילה ככותבת הגסה שהיא פחותה מעט מכביצה כמ"ש למעלה כל שהאכילוהו שני שלישי ביצה בינוניות אין כאן איסור כרת ומלקות וצריך שישהא בין אכילה לאכילה כשיעור ד' ביצים לחוש לדברי רש"י שהוא סובר כן ולענין שתייה כיון דשיעור' כדי שיסלקנו לצד א' ויראה מלא לוגמיו והכל לפי מה שהוא אדם טוב הדבר לבדוק בחולה עצמו כמה הוא וישקוהו פחות מאותו שיעור וכשר הדבר לעשות כן שכבר כתבתי דאף ע"ג דסוגיין מוכחא דשיעור כמלא לוגמיו באדם בינוני פחות מרביעית לא קאמינא שפיר האי בציר מרביעית כמה הוו וכבר כתבתי שלדברי הרמב"ם א"צ לשהות בין פחות מכשיעור של שתיה לפחות מכשיעור אחר אלא שיעור שתיית רביעית ויש לחוש ולהחמיר מההיא דכריתות ולפיכך ראוי שיהיה בין שתיה לשתיה כדי אכילת פרס אבל בין אכילה לשתיה א"צ לשהות דהא תנן האוכל והשותה אינם מצטרפין ומיהו אם אמדוהו שאין השיעורין הללו מספיקין לו או שהחולה אומר כן או שנסתפקו בדבר מאכילין ומשקין אותו כ"צ עכ"ל : **מי** שאחזו בולמוס וכו' מאכילין אותו עד שיאורו עיניו משנה בפרק בתרא דיומא (פג:) : **ומ"ש** ואפי' דבר איסור מאכילין אותו וכו' עד שמאכילין אותו הקל תחל' ברייי' שם : **חולה** שאכל בי"ה וכו' היה אומר הרא"ש שצריך להזכיר של י"ה בברכת המזון וכו' כ"כ הגה"מ בפ"א מה' ברכות וכן מצאתי בתשובת הר"מ וז"ל חולה שיש בו סכנה ואוכל בי"ה אומר מעין המאורע בברכת המזון ודבר פשוט הוא דבהיתר אכיל ואדרבא מצוה קא עביד הוי לדידיה י"ה כמו לדידן שאר ימים טובים ואע"פ שמדברי הרשב"א בתשובה נראה דמדמי ליה לאוכל טבל דלדעת הרמב"ם אין מברכין עליו כבר נחלק הוא ז"ל עליו והסכים לדעת האומרים דאוכל טבל נמי מברכין עליו :

תריט ערבית נכנסין לבית הכנסת ונוהגים באשכנז קודם שיתפללו מתירין לכל העבריינין וכו' כ"כ המרדכי במסכת יומא וז"ל נכנסין לבית הכנסת ומתירין להתפלל עם כל איש שעבר על גזירת הקהל אפי' אינו מבקש שיתירו לו דאמר ר"ש חסידא כל תענית שאין בו מפושעי ישראל אינו תענית · וכ"כ הכלבו בשם הר"מ קודם שיאמרו כל נדרי אומר בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה אנו מתירין להתפלל עם העבריינין וגם התשב"ץ כתב וז"ל קודם שיאמר כל נדרי אומר החזן ע"ד המקום וע"ד הקהל בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה אנו מתירין אם יש שום עבריין בתוכנו שנוכל להתפלל עמו : **ואומר** כל נדרי וכו' והוקשה לר"ת מה מועיל להתיר על מה שעברו כבר והנהיג לומר מי"ה זה עד י"ה הבא עלינו וכו' דברי רבי' בכאן קצרים וסתומים מאד דהיכי קאמר שהוקשה לר"ת מה מועיל להתיר על מה שעברו כבר דהא ודאי התרה מועיל לנדרים שעברו עליהם כדאיתא בפ"ג דשבועות (כח·) ומה שהוקשה לר"ת מבואר בדברי הרא"ש פר' בתרא דיומא ובתוס' והרא"ש פ"ד דנדרים דהיינו משום דבהתרה בעינן שלש הדיוטות או יחיד מומחה ועוד שאין החכם מתיר הנדר בלא חרטה ועוד דקי"ל דצריך לפרט הנדר ועוד שהחזן שאומר כל נדרי מי התיר לו נדרו דתנן כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו . ואפשר לפרש דברי רבי' דה"ק הוקשה לר"ת מאחר דאין לכל נדרי ענין התרה ואינו אלא כעין תנאי היאך אפשר להתנות על נדרים שעבר עליהם שיהיו בטלים : **ומ"ש** והנהיג לומר מי"ה זה עד י"ה הבא עלינו וכו' עד אין מועיל בהם ביטול כן כתבו שם התוס' והרא"ש והגהות בסוף הלכות שביתת עשור : **ומ"ש** וגם הנהיג לומר די נדירנא ודמישתבענא כך היא הגירסא הנכונה והטעם מפני שכשהוא אומר דנדרנא הכל תיבה אחת והדלי"ת בחיר"ק והנו"ן חטופה והדל"ת בקמץ משמע שנדרתי כבר וכשהוא אומר די נדירנא שתי תיבות די תיבה א' ונדירנא תיבה שניה והנו"ן נקראת בלא חטופה והדלי"ת בחירק משמע מה שאני עתיד לידור וכן כשהוא אומר ודאישתבענא באלף באמצע התיבה משמע מה שנשבעתי כבר וכשהוא במ"ם במקום אל"ף והוא נקודה בחיריק משמע מה שאני עתיד לישבע · וכתב הרא"ש דלדעת ר"ת מה שאומרים כל נדרי ג"פ שכן מצינו שכל דברי חכמים משולשים (מנחות סה:) מגל זו מגל זו קופה זו

ע"פ בקיאין דמשמע דאין מאכילין אותו פחות פחות מכשיעור היינו דוקא כשהרופא אינו אומר שיספיק לו להאכילו ממנו מעט מעט וז"ש על פי בקיאין וכאן איירי כשהרופא אומר שיספיק לו להאכילו ממנו מעט מעט כמו שאמר אם יספיק להם שיתנו לו מעט מעט כו' והיינו שידוע שיספיק להם ע"פ הרופא ועיין באשיר"י מבואר כן · ולענין הלכה אנו נוהגין כדרשות הר"ש מאוסטרייי"ך שכתב וז"ל י"א שאין נותנין לו השיעור בבת אחת אבל לא נהגינן הכי ואמרי' ספק נפשות להקל ונותנין לפניו ואומרי' לו יה"כ היום ואם יאכל הרשות בידו ע"כ וכן ביולדת לאחר ג' ותוך שבעה כן עושין · וכתב עוד מהר"ש דוק' רופא מומחה אבל שאין מומחה או נשים לא מהימנינן להו אבל גבי יולדת מהימנינן להו משום דאיכא בקיאין בכך ע"כ . וכתב בהג"ה ש"ע אם נחלש הרבה עד שנראה לרוב בני אדם שאלו שהוא מסוכן אם לא יאכל מאכילין אותו ע"כ והוא מספר א"ו הארוך : **כתב** במהרי"ל אם מאכילין חולה מחמת אונס אז מאכילין אותו חשובי גדולי העיר משום דאין הכל בקיאין ודילמא יפשעו בנפש וסבורים שאינו צריך וימות ע"כ : **תריט ערבית** נכנסין לב"ה ונוהגין באשכנז שקודם שיתפללו מתירין לכל העבריינין וכו' כ"כ המרדכי והאגודה בסוף יומא וכן בכל בו ותשב"ץ משם הר"ם : **ומ"ש** ואמרינן בזה הלשון כו' תימא בעיני מה טעם לזה הלשון שאומר תחלה בישיבה של מעלה כו' ואח"כ אומר אנו מתירין ואם כפרש אנו כוללין הישיב' של מעלה ושל מטה יחד וא"כ מאי בישיבה וגם רחוק הוא שכל א' יכלול עצמו עם הישיבה על כן אומר אני לתקן הלשון בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה מתירין להתפלל עם העברייני' עד"ה וע"ד הקהל וכן מצאתי בספ' צידה לדרך והטעם הוא כי אמירה זו אינה כי אם הודעה לבד שלא יתמהו העולם ומודיעין אותם כי גם בישיבה של מעלה הסכימו על זה מההיא דר"ש חסידא והישיבה של מטה בכל מקום שהיא קבוע' גזרו והתירו ג"כ להתפלל עם העברייני' בי"כ ע"ד המקום וע"ד הקהל כלומר שלא יחשבו שכבר נפטרו מעבריינותם כיון שהתירו להתפלל עמהם זה אינו כי לא התירום רק ע"ד המקום שיחזרו בתשובה למקום ב"ה ולא יחזרו למעבריינותם ולפי זה שאינה כי אם הודעה לבד אין צריכין שנים כמ"ש במנהגי מהר"א טירנ"א אלא הגדול לבד מודיע כן וכן כתב מהרי"ל טרם ירד ש"ץ לפני התיבה היה עומד הוא לפני התיבה ואמר בישיבה כו' וכן עמא דבר לומר הגדול שבכל עיר ועיר ע"כ : באגודה יש מקומות שאין מתעטפי' בטליתו' כי לילה לאו זמן ציצית ויש מקומות שמתעטפין ומברכין דכסות המיוחד ליום חייב אף בלילה וטוב להתעטף בעוד היום גדול לאפוקי נפשיה מפלוגתא כדי לברך ע"כ וכה"ג כתב בתשב"ץ ומצאתי ע"ש רש"י כשעמד בלילה היה מתעטף בטלית שאינו שלו ע"כ וכ"כ בפסקי תוספות ספ"ק דקידושין בשם הס"ר אבל הרא"ש בהלכות ציצית כתב דטעות הוא דכיון שיש בו ציצית לא מיפטר מברכת ציצית אעפ"י שהיא שאולה ודבריו נכונים · והעיקר דמי שמתפלל סליחות או עומד בציצית ביום הכפורים בלילה יתעטף ולא יברך וכשיאור היום ימשמש בציצית ויברך ובערב יה"כ יתעטף בעוד היום גדול וכן נוהגין הכל להתעטף מבע"י ולברך : **ואומר** כל נדרי ואסרי וכולי די נדרנא ודי אשתבענא ודי אחרימנא מי"ה שעבר וכו' והוקשה לר"ת מה מועיל להתיר על מה שעברו כבר וכו' נראה דלא היתה דעת ר"ת לומר דלא הותר הנדר והשבועה אם כבר עברו עליהן דהא מסקנת התלמוד פ"ג דשבועות דהנשבע על ככר ואכלה אפילו מזיד וכפתוהו על העמוד נשאל עליה היכא דלא רץ וכך פסקו כל המחברי' עיין בי"ד בסימן רל"ח אלא דעת ר"ת לומר מאחר שלשון כל נדרי ניתקן למדברי' בעדם די נדרנא ודי אשתבענא כו' א"ה מה מועיל בכה"ג להתיר על מה שעברו כבר כלומר בשלמא על להבא אם יעברו ודאי דהוה מועיל בכה"ג מדין תנאי אבל על מה שעברו כבר אינו מועיל ע"י עצמו כ"א ע"י אחרים כדאמרינן לא יחל הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו וגם ע"י פתח וכך הם דברי רב נטרונאי שהביא רבינו בסמוך שכתב וז"ל דמה מועלת התרה למי שמתנה אחר נדרו שיהא בטל כו' כלומר כיון דהוא עצמו הוא שמתנה על נדרו שיהא בטל לאו כלום הוא ולא הותר הנדר ומשום כך אומר ר"ת בלי ספק שהקדמונים שתיקנו כל נדרי וכו' תקנוהו על להבא ולכך הנהיג לומר מיה"כ זה וכו' וגם הנהיג לומר דנדרנא ודאשתבענא מפני שכשהוא אומר שני תיבות די נדרנא ודי אשתבענא אין לה משמעות אחר כי אם לשעבר אשר נדרנו כבר הנו"ן בקמ"ץ ואשר נשבענו כבר אבל בתיבה אח' משמע להבא כדאמר בפ"ג דשבועות שאוכל דאכילנא משמע וכ"כ בסמ"ג הלכות נדרים ובהג"ה מיימוניות ובתו' פ"ד נדרים בשם ר"ת שתיבת נדרנא להבא משמע ע"ש ואשתבענא בסגול תחת האלף משמע נמי להבא והב"י כתב שהגירסא הנכונה בדברי רבינו היא וגם הנהיג לומר די נדירנא ודמישתבענא עיין עליו ואמת שכן כתוב בפסקי ה"ר ירוחם אבל אין צורך להגיה כן בדברי רבינו גם בפסקי הרא"ש כתוב כגירסתינו בספרי רבינו ועוד יראה דמישתבענא במ"ם היא בינוני לא עתיד עיין בת"ש הרא"ש פ' ונראה על מה שפרש"י מיתחבלת ארעא :

ומ"ש כי אמר שפשט זה המנהג ממה דתנן בנדרים הרוצה וכו' עד אבל כשאינו זוכר לתנאי אז מועיל התנאי איכא למידק דלמה לו להאריך בכאן לבאר חלוקי

דרכי משה

תריט (א) עיין סימן י"ח אי מברכין אציצית בלילה :

וב"כ

פרישה

סי' תריט (א): **דאמר** ר"ש חסידא כל תענית ציבור שאין בו מפושעי ישראל כו' וז"ל הבחיי פ' כי תשא חלבנה ריחה רע ואעפ"כ הכניסה הכתוב בכלל הבשמים החשובים ובא לרמוז שאין לנו להקל ברשעים פושעי ישראל שלא יהיו בכלל תעניותנו ותפילתנו וכמו שאחז"ל כו' וביאור זה כי שם שמים מתעלה ומתקדש בשעה שהרשעים חוזרים בתשובה ונמנים בכלל הצדיקים שאל"כ הצדיקים נתפסי' עליהם מפני הערבות שהרי כל ישראל ערבים זה לזה ומש"ה אם אין פושעי ישראל בתוכן ר"ל שאין נותנין לב לעשות תשובה להש"י מפני הערבות אינו שומע סליחה בתפילתן של הצדיקים ומטעם זה נצטוינו במצות לולב ליקח ערבה שאין לה טעם וריח רמז לרשעי ישראל עכ"ל :

(ב) **עם** העבריינין פי' כיון שעבר על ד"ת או על דברי חכמים נקרא עבריין והיו מנדין אותו עליו וכמ"ש רבינו סוף של"ד בי"ד שזהו א' מכ"ד שכתב הרמב"ם שהיו מנדין אותו עליו ושם לפני זה כתוב בריש הסי' דאסור לצרפו לכל דבר שבקדושה :

(ג) **מה** מועיל להתיר על מה שעברו כו' כתב ב"י דברי רבינו סתומים וקצרים דהא ודאי מועיל

בר"ה ויאמר כל נדרים שאני עתיד לידור בזו השנה יהיו בטילים והוא שלא יזכור לתנאו בשע' הנדר שאם הוא זוכר לתנאו ואפ"ה הוא נודר הרי מבטל התנאי והנדר קיים אבל כשאינו זוכר לתנאו אז מועיל התנאי ולכך צ"ל כולהון איחרטנא בהון כלומר אם אשכח ואדור מעתה אני מתחרט עליהם ומתנה שיהו בטלים ומיהו ביטול אינו מועיל אלא לנדרי עצמו ושבועה שישבע מעצמו אבל נדר שחבירו מדירו ושבועה שחבירו או ב"ד משביעין אותו אין מועיל להם ביטול וכתב א"א הרא"ש ז"ל ומיהו נראה כמנהג הקדמונים דבלשון כל נדרי מוכח שנתקן על הנדרים שעברו עליה' בשנה שעברה ומתירין אותם כדי להנצל מהעונש (ד) ולכך אומרי' אותו ג"פ ואומר ונסלח לכל עדת בני ישראל כי צריכין כפרה לאותן שעברו (ה) ובסיגנון זה כתב רב סעדיה וז"ל יש שעושין כן עומד ש"צ בליל צום כפור ואומר כל נדרי וחרמי ואסרי ושבועי וקונמי שנדרנו ושהחרמנו ושאסרנו ושנשבענו ושקיימנו על נפשותינו מי"ה שעבר עד י"ה זה שבא עלינו כלומר חזרנו בנו לפני אבינו שבשמים ואי נדרנו אין כאן נדר ואם אסרנו אין כאן איסר אם חרם החרמנו אין כאן חרם אם שבועה נשבענו אין כאן שבועה בטל הנדר מעיקרו בטל האיסר מעיקרו בטלה השבועה מעיקרה בטל הקיום מעיקרו אין כאן לא נדר ולא שבועה ולא איסר ולא חרם ולא קיום יש בכאן מחילה וסליחה וכפרה כמו שכתוב בתורתך ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם כי לכל העם בשגגה וכתב עוד דכי תיקון רבנן לומר כל נדרי לעדה ששגגה ואסרה איסר על נפשה בב"ה (ו) כגון נדרי שגגות ואונסין בשגגת צבור כדכתיב ונסלח לכל עדת בני ישראל אבל מי שנשבע כל השנה להתיר שבועה ולבטלה לא ונוהגין לאומרו קודם ברכו משום דאמרי' (שב' קנז·) אין נשאלין לנדרי' בשבת אלא לצורך השבת אבל רב נטרונאי כתב אין נוהגין לא בב' ישיבות ולא בשום מקום להתיר נדרים לא בר"ה ולא בי"ה אלא שמענו שבשאר ארצות אומרים כל נדרי אבל אנו לא ראינו ולא שמענו מאבותינו דמה מועיל התרה למי שמתנה אחר נדרו שיהא בטל הלכך אין אנו סוברין ולא נוהגין

חלוקי דינים אלו בין כשזוכר התנאי לאינו זוכר הרי לא היתה כוונתו רק לתת טעם למנהג שנתפשט ממאי דתנן הרוצה וכו' דלענין זה לא נפקא לן מיניה אם יש חלוק בין זוכר לאינו זוכר דאפילו אם נאמר דבכל ענין מועיל התנאי נמי יתיישב המנהג ונראה דכדי ליישב לשון בכולן איחרטנא בהון דלא אתי שפיר לפי דעת ר"ת על להבא על כן הקדים לבאר דאין התנאי מועיל אלא א"כ כשאינו זוכר ולכך צריך לומר דבכולהון איחרטנא בהון כלומר אם אשכח ואדור מעתה אני מתחרט כו' ובזה יתיישב מה שהאריך הרא"ש לבאר לדעת ר"ת הסוגיא דפ"ד נדרים ושרבא אינו חולק על אביי אלא נדחק לקיים לשון המשנה אבל לעולם סבירא ליה כאביי דכשזוכר התנאי נדרו קיים והכי הילכתא שכל אריכות זה כאן הוא מפני שמזה נמשך ליישב הלשון דבכולהון איחרטנא בהון ודו"ק· אלא דמכל מקום קשיא ליה לפ"ז מאחר דלדעת ר"ת מדין תנאי הוא שמבטל הנדרים שידור מכאן ולהבא אם כן מה צורך כלל לומר איחרטנא בהון כיון דלאו מדין חרטה הותרו הנדרים· אכן בתוספות פרק ד' נדרים מבואר דלדעת ר"ת אומר כולהון דאיחרטנא בהון וכו' בדל"ת ופירושו שאומר כל הנדרים יהיו בטלים באם נתחרט א"כ דאין הבטול מועיל בר"ה אלא כשנתחרט עליו לאחר שנדר וכ"כ בתשב"ץ ובמנהגי דמהר"א טירנ"א וכן קבלתי לומר דאיחרטנא דלא כהרא"ש ורבינו ורבינו ירוחם:

ומ"ש ומיהו ביטול אינו מועיל אלא לנדרי עצמו כו' כלומר דלדעת הקדמונים שאמרו מיום הכפורים שעבר כו' וכדי להנצל מן העונש אם כן ודאי שהבטול כולל על כל הנדרים שעברו כדי להנצל מעונש כולם אבל לרבינו תם קשיא היאך תקנו לבטל להבא כל השבועו' והנדרים וה"ל לתקן לומר חוץ מתקנת הקהל וגזירות וחרמות של צבור ועל זה קאמר דאין צריך דפשיטא דאין בטול מועיל אלא לנדרי עצמו וכו' כן נראה לי וכן משמע בסמ"ג ובהג"ה מיימוניות ע"ש אכן בתוספות כתבו בסגנון אחר וז"ל דהראשונים שהיו סבורין שמתירין הנדרים שעברו היו אומרין חוץ מתקנת הקהל ושבועות בית דין אבל השתא שאין מתירין אלא להבא אין צריך לפרש דאכן אין מתירין אלא מה שאדם נודר בינו לבין עצמו אבל דבר שבין אדם לחברו אין אנו יכולין להתיר וכך אפשר לפרש גם כן הלשון שהביא רבינו:

ומ"ש וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל ומיהו נראה כמנהג הקדמונים כו' בסוף יומא והיישוב לקושיית ר"ת במה שכתב מה מועיל להתיר על מה שעברו כבר הוא מבואר בדברי רב סעדיה שהביא שכתב דכי תקון רבנן לומר כל נדרי לעדה שגגה וכו' ושיעור דברי רבינו כך הם שהרא"ש כתב דנראה כמנהג הקדמונים ובסגנון זה כתב רב סעדיה וכו' עד אלא לצורך השבת ומעתה יתיישב קושיית ר"ת שכיון שאין התרתם אלא לכגון שגגת צבור הלכך א"צ לפתוח פתח ממקום א' גם א"צ התרת חכם אלא הם עצמם יכולין להתיר השבועה והאיסור והנדר והחרם כדי להנצל מן העונש ולפי זה צ"ל דסבירא ליה להרא"ש ולרב סעדיה דנדרי צבור ניתרים אף על מה שעבר דלא כהרשב"א שכתב דעל מה שעבר אינו ניתר דהיתר צבור מיגז גייז ליה וכהפרת הבעל וכתבה מהרי"ק בשורש נ"א ודו"ק:

ומ"ש הרא"ש ולכך אומר אותו ג' פעמים ואומר ונסלח וגו' כלומר שמזה יש הוכחה למנהג הקדמונים שניתקנ' על לשעבר ולכך הנהיגו בה כדין התרת נדרים גם אומר ונסלח גו' כי צריכין כפר' לאותן שעברו אבל לר"ת

זו קופה זו ומה שאומרים ונסלח לכל עדת בני ישראל לא שיהא עתה צריך כפרה אלא שאם ידור בזה השנה וישכח הביטול ולפעמים שאינו נזהר בנדרו ועובר עליו ואע"פ שכבר בטלו צריך כפרה כדאמר בפ' בתרא דקידושין (פא:) זה היה סובר לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך סליחה וכתבו הג"מ על דעת ר"ת שכשאומר ונסלח לכל עדת בני ישראל אינו אומר ככתוב (ג):

ומ"ש בשם הרא"ש ומיהו נראה כמנהג קדמונים דלשון כל נדרי מוכח שנתקן על הנדרים שעברו עליהם וכו' עד כי לכל העם בשגגה הכל בפסקיו בסוף יומא ומבואר בדבריו ייסוב על מה שהוקשה לר"ת דמה שהקשה דבעינן חרטה אכן ההדי דכל מי שסבר על נדרו הוא מתחרט מעיקרו כדי להנצל מן העונש· ומה שהקשה דבעינן שלשה הדיוטות הרי כל הקהל אומרים אותו איש איש בלחש וגם לחזן הקהל מתירין והא דצריך לפרט הנדר דהיינו כשהנודר בא לפני החכם להתיר לו נדרו אולי נדר על דבר מצוה ולא יתיר החכם נדרו וגם המרדכי כתב ואית מרדוותא שהנהיגו לומר מי"ה זה עד י"ה הבא עלינו לטובה בכולהו איחרטנא בהון ופי' רמב"ן לפי שאין הכל בקיאין לידע דהנודר כאילו בנה במה והמקיים כאילו הקריב עליה קרבן וכולן שמתכוונין לש"ץ כאילו אמר בפי' שבנו ונתחרטנו על נדרנו ונשאלנו והוא מתיר להם בהסכמת רבים שאין יחיד מתיר אא"כ מומחה ובבבל אין מומחה ואנ"ל- חוץ מתקנת הקהל וגזירה וחרם של יישוב שאין הסכמתם להתרת זה ויחיד נמי לא מצי למישרי ונהגו לומר ג"פ כל נדרי כלשון תלמוד מותר לך מ"ל מ"ל מוסר לך מ"ל מ"ל וכן שנינו מגל זה מ"ז מגל זה אקצור אקצור וגם נהגו לקרות כל נדרי עם ש"ץ כדי שיהיו לכל הפחות ג' מתירין וכן כאשר ש"ץ מתיר להם אף הם מתירין לו לש"ץ שאין יכול להתיר לעצמו ולאחר שאמר כל נדרי קורין עם ש"ץ ונסלח לכל עדת בני ישראל וכו' ויש ארצות שקורין אותו בקול רם כדי שיהא הקב"ה מסכים על ידם ויסלח לכל חטאת ישראל עכ"ל ואח"כ כתב בשם רמב"ן דלהכי אמרי' כל נדרי ג"פ שמא יש אדם שלא שמע פעם ראשונה או שנייה וישמע בשלישית:

כתב הכלבו טוב ויפה שאותו ש"ץ אם יש בידו שום ספק שבוע' ונדר שיתירו לו ג' אנשים בטרם רדתו לפני התיב' ויהי' זכאי דלאו כל כתיניה להתיר נדריו דאמרינן כל נדרים הוא מפר חוץ משל עצמו עד כאן ועכשיו אין נוהגין לעשות כן ונראה שסומכין על מה שכתבתי בסמוך שהקהל קורין כל נדרי עם ש"ץ כדי להתיר לו: ומ"ש רבי' וכתב עוד דכי תיקון רבנן לומר כל נדרי לעד' שגג' וכו' עד להתיר שבועה ולבטלה לא כן כתב הכלבו בשמו: והריב"ש בתשובה האריך בענין כל נדרי ובסוף דבריו כתב שטוב הדבר שלא לומר כלל ושכך הוא מנהג קטלוניא עכ"ל· ועכשיו נהגו לאמרו:

ומ"ש רבי' ונוהגין לאומרו קודם ברכו וכו' עד ואמר רב האיי נוהגין אנו כרב סעדיה הכל שם בפסקי הרא"ש וז"ל מרדך ש"ל שהחייבו ושוב עונין ברכו אחר התרת נדרים לאפוקי נפשין מפלוגתא ומתיר קודם כניסת שבת ותו כיון דאפשר עבדי' מבע"י ובתשובות רב פלטוי כתב שאומרים שהחייבו ושוב כל נדרי ושוב ברכו עד כאן ומנהגינו כסברא ראשונה:

ומ"ש

שאינו כי אם מדין תנאי מה צורך לומר ג' פעמים גם מה טעם לאמירת ונסלח וגו' כיון שלא עברו עדיין ומ"ש ובסגנון זה כתב רב סעדיה כו' כלומר שגם הוא תופ' כמנהג הקדמונים שניתקנה על לשעבר ואעפ"י שאינו תופס ממש כהרא"ש דאילו הרא"ש מפרש דכל נדרי כולל לבטל כל הנדרים כדי להנצל מן העונש וארבע' טעמים שכתב ר"ת שאין מועיל כל נדרי לבטל כל הנדרים דהאם הרא"ש כמבואר בדבריו סוף יומא אבל לרב סעדיה אינו כן דלא מבטל אלא לעדה ששגגה וכ"כ הרמב"ן במשפט החרם והשמיט רבינו סברת הרא"ש אביו בזה ולא הביא רק דעת רב סעדיה ז"ל מפני שסובר דרב סעדיה היה בקי יותר במנהג הקדמונים מהרא"ש ז"ל ואולי הרא"ש היה נעלם ממנו דברי רב סעדיה הללו שכתב דניתקנה לעדה ששגגה כו' שהרי לא הביאו בדבריו: ומ"ש וכתב עוד דכי תקון רבנן וכו' עד אבל מי שנשבע כל השנה להתיר שבועה ולבטל' לא כלומר שיתי' השבועה הוא עצמו ולבטלה זה אי אפשר דהא בעינן ג' הדיוטות או יחיד מומחה ואי אפשר נמי בלא חרטה: ומ"ש ונוהגין לאמרו קודם ברכו הוא כדי ליישב דלפי מנהג הקדמונים קשיא הויא דאין נשאלין לנדרים בשבת אלא לצורך השבת בשלמא לר"ת דאינו אלא תנאי ודאי שרי אפילו בשבת וע"כ כתב ונוהגין לאמרו קודם ברכו כו' בשבולי הלקט כתוב רוב הגאונים מיחו לומר כל נדרי לפי שאין בו שום תקנה רק רע זולתי הנוסחא מרב האי גאון והכי איתא בסדורו כל נדרי ואסרי כו' עד מיום צום כיפור שעבר עד יום צום הזה ועברו עלייהו בשלו או באונס' ניבעי רחמי מן קדם מרא דשמיא דלישרי לן עכ"ל וכה"ג כתב הריב"ש בשם הרי"ט ז"ל אבל אפשר לומר שאין כונת' אלא לומר דרך בקשה דיהא רעוא דיהון שביקין בשמיא ממאי דעברו עליהן בשגגה כדכתיב ונסלח וגו' אבל אם זאת היא הכונה קשה איחרטנא בהון אא"כ יאמר שהחרטה היא מדרכי התשובה להתחרט על שעבר ועל שנשבע כלל ואינה החרטה הנזכרת בהיתר נדרים כו': ומ"ש אבל רב נטרונאי כתב אין נוהגין כו' נראה שמה שלא נתיישב להם הטעם שכתב רב סעדיה היינו מפני שהתרת כל נדרי היא בסתם ומשמעות הלשון והענין להתיר אף לנדרים הקיימי' ולכך חששו שמא יבא הדבר לידי טעות להתיר בהיתר זה שאר נדרים וחרמים שאינן לעדה ששגגה וכו' וכ"כ הרמב"ן שמטעם זה אסרו הגאונים עליהם:

ומ"ש

דרכי משה

(ב) וכ"כ מהרי"ל ואבודרהם וכתב מהרי"ל ויאמר כל נדרי ביום דאין מתירין נדרים בשבת אך ימשוך בנגונים עד הלילה עוד כתב מהרי"ל בפעם ראשון יאמר כל נדרי בלחישה ובפ"ב יגביה קולו יותר ובפ"ג עוד יותר לפי שבדרך זו נשמע באימה וביראה וכן בשחרית כשמתחיל המלך יתחיל בלחש מטעם זה ובמנהגים שלנו וש"צ אומר ג"פ ונסלח והקהל אומרים ג"פ ויאמר ה' סלחתי כדבריך עוד כתב מהרי"ל אל ישנה אדם ממנהג העיר אפי' בניגונים אל ישנה ממנהגי העיר

פרישה

מועיל התרה לנדרים שעברו עכ"ל פי' לפירושו דעיקר קושיית דר"ת מבואר' בדברי הרא"ש פרק בתרא דיומא דבהתרה בעינן שלשה הדיוטות או מומחה ועוד שאין חכם מתיר נדר בלא חרטה ועוד שהרי צריך לפרט הנדר ועוד שא"כ מי יתיר לחזן שהרי אין אדם מתיר נדרי עצמו אם לא שנאמר דהוא מתנה על נדר שעשה וזה אינו שייך דאיך יתנה על מה שעשה וזהו שכתב ב"י שדברי רבינו קצרים דה"ל לרבינו לכתוב ולהקשות לר"ת מה מועיל תנאי על מה שעבר כבר וכמו שכתב רבינו לקמן בדברי רב נטרונאי: (ד) ולכך אומרים אותו ג"פ כו' מבואר שם בדברי הרא"ש וכל מה שהוקשה לר"ת דמה שהוקשה לו דבעינן חרטה אכן ההדי דכל מי שעובר על נדרו הוא מתיר מעיקרו ומה שהוקשה לר"ת דבעינן ג' הדיוטות הרי כל הקהל אומרים אותו בלחש וגם לחזן מתירין הקהל ומה שצריך לפרט הנדר היינו כשהנודר בא לפני החכם להתיר לו נדרו אולי נדר על דבר מצוה ולא יתיר החכם נדרו: (ה) ובסגנון זה כתב כו' גם זה שם ברא"ש· וכתב עוד דכי תיקון רבנן לומר כל נדרי לעדה ששגגה ואסרה איסר על נפשה בבית הכנסת וי"מ דמ"ש דכי תיקון רבנן לומר כל נדרי לעדה כו' הכל דבר א' עד בבית הכנסת וכאילו אמר דכי תיקון רבנן לומר לעדה ששגגה בבית הכנסת כל נדרי ה"ד כגון נדרי שגגות ודייקי לומר מדכתב בבית הכנסת וז"א כדמוכח מיניה ומכל הקושיות שהקשתי בסמוך ודו"ק:

(ו) כגון כו' אין זה שם באשר"י· אלא שהכל בו כ"כ בשמו ע"ש· והל' הזה כבד מאוד מכמה תיובתא דלית בה חדא שקאמר לעדה ששגגה ואסרה איסר כו' דה"ל לעדה ששגגה באיסור שאסרה כו' דהא השגגה היא במה שעברו על נדרם ועוד למה אמר לעדה

נוהגין לעשות כן וכ"כ רב האי אין מתירין נדרים לא בר"ה ולא בי"ה ולא שמענו מרבותינו שהיו עושין כן כל עיקר אף אתם החמירו כמותינו ואל תשנו ממנהג הישיבות וכבר פשט המנהג בכל המקומות (ג) לאומרו ואחר שאמר כל נדרי מברך שהחיינו דקי"ל שאומרין זמן בר"ה וי"ה וזמן אומרו אפי' בשוק אלא שתקנו לאומרו על הכוס והכא אי אפשר לאומרו על הכוס דאי אמר זמן קבלי לי"ה עלויה ואיתסר למשתי ולא יהבינן ליה לתינוק דלמא אתי למיסרך (ד) פי' יבא לשתות אף לאחר שיגדיל וכתב רב עמרם מנהג שלנו אחר שאוכלין ושותין חוזרין לב"ה להתפלל תפלת ערבית וכיון שעמד ש"צ לפרוס על שמע מברך שהחיינו ואח"כ מתחיל והוא רחום (ה) וכל כך למה שמא יש א' מישראל שלא בירך אבל אם יחיד רוצה לברך לעצמו הרשות בידו שזמן אומרו ואפי' בשוק וכ"כ רב פלטוי ורב סעדיה כתב שצריך לברך שהחיינו אחר תפלת ערבית בין ביחיד בין בצבור ואמר רב האי נוהגין אנו כרב סעדיה והמנהג עתה כרב עמרם וקורין שמע בברכותיה ונוהגין באשכנז לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בקול רם וסמך לדבר במדרש ואלה הדברים רבה בפרשת ואתחנן כשעלה משה לרקיע שמע מלאכי השרת שהיו מקלסין להקב"ה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והורידו לישראל למה הדבר דומה לאדם שגנב הורמין פי' חפץ נאה מתוך פלטרין של מלך ונתנו לאשתו ואמר לה אל תתקשטי בו אלא בצנעה בתוך ביתך לכן כל השנה אומרים אותו בלחש ובי"ה אומרים אותו בפרהסיא לפי שאנו כמלאכים וחותמין ופרוס עלינו וכו' (ו) ומתפללין הצבור ז' ברכות ואומרים זכרנו באבות ומי כמוך בגבורות ובכן באתה קדוש וחותמין המלך הקדוש אתה בחרתנו (ז) יעלה ויבא מחול לעונותינו קדשנו במצותיך וחותמין מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו ישראל ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה מלך על כל הארץ מקדש ישראל וי"ה ואם חל בשבת אומר ותתן לנו ה' אלהינו את יום המנוח הזה ואת י"ה הזה וחותם מקדש השבת וישראל וי"ה וכתב הרי"ץ גיאת שאומר יעלה ויבא מלוך מחול ור"ע לא כתב לא מלוך ולא יעלה ויבא אלא מחול לעונותינו ובאשכנז נוהגין לומר יעלה ויבא ומחול ולא מלוך ובספרד נוהגין לומר גם מלוך ואומר עבודה והודאה וברכת השלום ווידוי כמו שכתבתי במנחה ואין חזרת תפלה לש"ץ בערבית אלא מתחיל בסליחות ותחנונים (ח) כל מקום ומקום לפי

ומ"ש דקי"ל שאומרי' זמן בר"ה וי"כ וזמן אומרו אפי' בשוק כלומר אע"פ שאינו אומרו על הכוס לית לן בה שבכל זמן שאומר שהחיינו אפי' בשוק יכול לאומרו פי' בלא כוס דסתם שוק אין בו כוס אלא שתקנו לאומרו על הכוס היכא דאפשר והיכא דלא אפשר לאומרו על הכוס משום דא"א לו לשתותו דכיון דקאמר זמן קבליה עילויה לי"ה ואיתסר ליה למישתי ולמיתבי' ליגוק' א"א משום דחיישי' דלמא אתי למסרך ובלא שתיי' א"א דקי"ל המברך צריך שיטעום או הוא או אחר כיון דלא אפשר למטעמיה אומר זמן בלא כוס הכי אמרי' בס"פ בכל מערבין (מ.) ואע"ג דמילה שחל בט"כ מברך על הכוס ויהב ליה לינוקא ולא חיישינן דלמא אתי למיסרך שאני התם דכיון דלא דבר קבוע הוא לא חיישי' להכי וכמ"ש רבי' בסי' תקנ"ט טעם למה ביין קידוש די"ה גזרינן דלמא אתי למיסרך ואנו מאכילין את הקטן ולא גזרינן דלמא אתי למסרך כתב הרד"א בספרו דהיינו משום דכיון שאינו צמא ואנו נותנים לו לשתות סבור שהוא מצוה לשתות יין הקידוש ואתי למסרך כשיהיה גדול: ומ"ש בשם ר"ע וכ"כ למה פירוש למה צריך ש"ץ לברך בב"ה יברך כל אחד לעצמו במקום שיזדמן לו דהא קי"ל זמן אומרו אפי' בשוק ומדאומ' אותו ש"ץ בב"ה משמע שאין יחיד רשאי לאומרו חוץ לב"ה לכך כתב דליתא דלא תקנו לאומרו ש"ץ בב"ה אלא משום דשמא יש א' מישראל שלא בירך אבל לא דבר קבוע הוא שלא לצאת בו אלא בשמיעה מפי ש"ץ בב"ה שאם תלמיד רוצה לברך לעצמו הרשות בידו דהא קי"ל זמן אומרו אפילו בשוק וא"כ אינו דבר קבוע לשמעו מפי ש"ץ בב"ה והא דנקט ר"ע תלמיד לאו דוקא דה"ה לכל אדם אלא משום דסתם תלמיד יודע הברכה ויודע הדין שיכול לברך לעצמו להכי נקט תלמיד. ויש שכתוב בהם יחיד במקום תלמיד: כתב הכלבו א"ר עמרם מנהג שלנו לאחר שאוכלים ושותים וכו' אבל אם ת"ח רוצה לברך לעצמו וכו' והכי שפיר למעבד לברך כל אחד ואחד זמן לעצמו בב"ה לאחר שחשכה ואע"פ שש"ץ מברך זמן קודם תפלת ערבית ש"ד לברך כל אחד ואחד קודם עכ"ל ואין נוהגין כן אלא הכל סומכין על ברכת ש"ץ: ואם

ומ"ש וכבר פשט המנהג בכל המקומות לאומרו פי' ועל פי תקנת ר"ת על להבא וכ"כ כל האחרונים ומה שהקשה לפי זה מפני מה אומרים אותו ג' פעמים כתב הרא"ש לדעתו מפני שכן מצינו כל דברי חכמים משולשים מגל זו מגל זו כו' והסמ"ג כתב הטעם שאומר אותו ג' פעמים לפרסם הדבר ובמרדכי בשם ראב"ן כתב דלהכי אומר ג' פעמים שמא יש אדם שלא שמע בפעם הראשונה או שנייה ישמע בשלישית ע"כ ומ"ה נהגו הש"ץ להגביה קולו בפעם ב' וג' ומה שהקשה מפני מה אומרים ונסלח וגו' תירץ הרא"ש לא שיהא צריך עתה כפרה אלא שאם ידור וישכח הביטול ויעבו' על הנדר ואעפ"י שכבר בטלו מ"מ צריך כפרה כדאמר בפ' בתרא דקידושין זה היה סבור לאכול בשר חזיר ועלה בידו טלה צריך סליחה ולפי דעת ר"ת כשאומר ונסלח לא יאמר ככתוב וגומ' הג"ה מיימוניות ומה שהקשה עוד הלא מסקינן בפ"ד נדרים דלבטל הנדרים מדין תנאי לא דרשינן ליה בפירקא והיאך אמרינן ליה בבה"כ תירצו התו' והסמ"ג דאין בית התפלה כמו בית דרשא בפרקא מאחר שלא אמר בפירוש מותרין אתם ועוד דדרשא היא בלעז ללועזים ואתי לזלזולי בנדרים אבל כל נדרי שהוא כתרגומו אין כל העם מבינים. ומה שהקשה עוד הלא שנינו יעמוד בר"ה ואנן בי"ה"כ עבדינן תירצו התו' והרא"ש אשכחן די"ה"כ איקרי ר"ה ביחזקאל כתוב בר"ה בעשו' לחודש ולכך תקנוהו לומר בי"ה"כ משום דבי"ה"כ בטלים מכל מלאכה אף ממלאכת אוכל נפש ואיכא כנופיא טובא. כתו' במהרי"ל להתחיל כל נדרי מבע"י דאין מתירין נדרים בשבת כו' וכ"כ במנהגים וקשיא לי דלמאי דנוהגין כר"ת ואינו אלא מדין תנאי א"כ שרי אפילו בשבת עצמו כמו שנתבאר ועוד קשיא דכתבו האחרונים דהצבור יאמרו עם הש"ץ בנחת דהתר' נדרים בג' והלא לר"ת אין כאן התרת נדר אלא מדין תנאי וצריך לומר מאחר דהתנאי הוא לבטל ולהתיר הנדר שידור א"כ דומה קצת לדין התרת נדרים ואתי לאחלופי להתיר בעלמא נדר ממש בשבת או ביחיד על כן החמירו להתחיל מבע"י ולהתיר בג' ואין זה מצד הדין אלא מצד היותר נכון וכן משמע לשון מהרי"ל שכתב טוב הוא לאתחולי כל נדרי ביום: וראיתי לחכם בעל הלבושים שכתב דלשון כל נדרי שלנו אינו מתוקן לדעת ר"ת דמדין תנאי צריך שיתנה כל אחד לעצמו ולא שיתנ' הש"ץ בשביל כל הקהל דזה ודאי אינו מועיל להתנות ע"י שליח ועוד דתחלת לשון כל נדרי דאינדרנא הוא לשון יחיד וסוף הלשון על נפשתנא הוא בלשון רבים וכן נדרנא לא נדרי כו' הכל בלשון רבים ולא הועיל כלום אלא צריך לתקן הכל על נפשאי נדראי לא נדרי וג"כ צריך כל יחיד ויחיד לאמרו בפני עצמו עכ"ד ותמיה לי טובא דאף לפי דעתו מה חשש בזה שאומר בסוף בלשון רבים דרך לשון הקדש כך הוא לומר לשון רבים אף על יחיד ובעל נפשתנ' ודאי ל"ק מידי דהנפשות רבים נסם רוח נשמה ואעפ"י דתחלתו לשון יחיד מה בכך ומ"ש שכל יחיד צריך להתנות לעצמו ליתא דאף את"ל דע"י שליח לא יוכל להתנות מ"מ רבים שהסכימו על שום תנאי ואחד מהם אומר בפי' כך וכך התנינו וקיימנו עליהם מועיל מדין הסכמה ולא מטעם שליחות וזה ברור ומעשים בכל יום וכן מבואר במרדכי בדין כל נדרי וז"ל כשנכנסין לב"ה בלילה פותח ש"ץ ואומר כל נדרי כו' ואיתא מרבותי שהנהיגו לומר מיה"כ זה עד יה"כ הבע"ל בכולהו איחרטנ' בהון ופי' ראב"ן לפי שאין הכל בקיאין לידע דהנודר כאילו בנה במה והמקיים כאילו הקריב עליה קרבן וכולן שמתכוונין לש"ץ כאילו אמרו בפי' שבנו ונתחרטנו על נדרינו ושאלנו והוא מתיר להם בהסכמת רבי' שאין יחיד מתיר אא"כ מומחה ובכבל אין מומחה וכנ"ל מבואר דס"ל כר"ת להתיר נדרים להבא אבל לא מטעמיה כדי שלא יהא בעונש נדר אם יעבור אלא כדי שלא יהא בעונש אף אם יקיים דהמקיים כאילו הקריב עליה קרבן ומבואר ג"כ בדבריו דאעפ"י שהוא מדין תנאי אפ"ה א"צ לבטל הוא עצמו אלא כשמתכוין לש"ץ כאילו אמרו בפירוש שבנו כו' ומפרש ג"כ איחרטנא בהון כמו שפי' הרא"ש ורבינו לדעת ר"ת שאם אשכח ואדור מעתה אני מתחרט עליהן וזהו שבנו ושאלנו כו' ומתנה שיהו בטלים והש"ץ מתיר לכל הקהל בהסכמת רבים אעפ"י שלא אמרו בפירוש ומ"ש שאין יחיד מתיר אא"כ מומחה וכו' היינו לומר שאפילו בהתרת נדרים אין יחיד מתיר אא"כ מומחה ובבבל אין מומחה וא"כ כל שכן להתיר נדרים להבא שהוא מדין תנאי שאין היחיד מתיר אלא בהסכמת רבים ונראה לי שמטעם זה כל נדרי ניתקן בסופו בלשון רבים ואעפ"י שתחלת דאנדרנא לשון יחיד הוא אין לחוש דכל הקהל יחד הוי כאיש אחד והש"ץ אומר כן בשביל כל הקהל כאחד דאינדרנא פירוש שאנו נודרים ותדע דלא תיקן ר"ת כלום אלא שינה מלשון עבר אל לשון להבא אבל לשון רבים שבו לא שינה ולא תיקן כלום וכי היכי דמקודם בע"כ היה בלשון רבים שהרי התירו הנדרים של כל הקהל לשעבר ה"נ בלהבא אומרו בלשון רבים ומטעם הסכמה כדפי' ועוד נראה לי דהעיקר הוא לומר דנדרנא ודאישתבענא וכמ"ש האשיר"י ורבינו וסמ"ג והג"ה מיימוניות והוא מדברי התו' לדעת ר"ת דכתבו דנדרנא להבא משמע וכן מצאתי בכל המחזורים הישנים הנכתבים בעט סופר והנדפסי' דנדרנא דמעתה לשון כל נדרי מתחלתו ועד סופו הוי לשון רבים ומקרוב הגיהו מקצת מחזורים בדפוסים דאינדרנא ע"פ המנהגים והוא לשון יחיד ולא נהירא. א"כ דאף בעל המנהגים סובר דאינדרנא הוי לשון רבים והאל"ף לא תורה כי אם על העתיד והנו"ן יורה על רבים דאל"כ היה אומר דאידרנא דזה הוי דוקא על היחיד מאי דאינדרנא כללו של דבר דאין לשנות בלשון כל נדרי כל עיקר דכל לשונו הוא בלשון רבים והש"ץ הוא שמתיר הנדרים להבא מדין תנאי בהסכמת רבי' זולתי שיאמר כולכון דאיחרטנא בהון כמ"ש למעלה בשם התו' נראה לי ודו"ק: ואחר שאמר כל נדרי מברך שהחיינו דקי"ל שאומר זמן בר"ה ויה"כ וזמן אומרו אפי' בשוק שלא תקנו לאומרו על הכוס אלא היכא דאיכא כוס והיכא דלא אפשר וכו' כך הוא הגירסא הנכונה והוא מסקנת התלמוד ס"פ בכל מערבין ועיין לעיל בסי' תקנ"ט אם נותנין לתינוק לשתות והמסקנא דנותנין לתינוק הנימול. בספר אבודרהם הקשה מהא דמאכילין את הקטן ולא גזרינן דילמא אתי למיסרך ומ"ש הכא דגזרינן ותירץ דכיון שאינו צמא ואנו נותנין לו לשתות סבור שהוא מצוה לשתות יין קדוש ואתי למיסרך כשיהיה גדול ולא היתה קושייתו על הקטן שאין בו דעת להאכיל לעצמו דהתם פשיטא שמאכילין אותו דשמא יסתכן ולא חיישי' לגזירה בספק נפשות אלא בקטן שיש בו דעת להאכיל לעצמו קא קשיא ליה דכיון שאנו מאכילין אותו בידים אתי למיסרך כמו ביין קידוש אם נותנין לו לשתות ומ"מ ירא' לי דקושייתו מעיקרא ליתא דמה שמאכילין את הקטן איכא היכירא לקטן שהרי מחנכין אותו בשנת י' וי"א לבריא וי"א וי"ב לחולה וא"כ יודע הקטן איסור יה"כ ולא אתי למיסרך אבל בשתיית יין קידוש כיון דצריך לשתות ממנו תינוק שהגיע לחנוך כמ"ש הר"ן וליכא היכירא לתינוק אתי למיסרך: וכתב ר"ע מנהג שלנו אחר שאוכלין ושותין חוזרין לב"ה כו' הצריך בזה לתת טעם למנהג שמברכין שהחיינו קודם תפלת ערבית כי הנכון הוא לברך אחר תפלת ערבית שכבר קדש היום והגיע הזמן ואמר שהטעם הוא מפני כי קודם תפלת ערבית איכא כנופיא שאחר האכילה חוזרין לב"ה להתפלל תפלת ערבית ולפרוס על שמע משא"כ אחר תפלת ערבית שהלכו מקצתן תיכף וז"ש וכל כך למה צריך הש"צ לברך דוקא קודם תפלת ערבית ואמר דשמא יש אחד מישראל שלא בירך כלומר שלא ידע לברך אבל אם תלמיד רוצה לברך לעצמו אחר תפלת ערבית הרשות בידו שזמן אומרו אפי' בשוק ואין צריך לאומרו בצבור ועל זה קאי

דרכי משה

העיר וכן בסליחות שאומרים שם: (ג) ואנו נוהגים כר"ת וכ"כ מהרי"ל והאגור ואני תמה על המנהג שלנו שנהגו שבשעה שאומר הש"ץ כל נדרי הולכים ב' חשובי העיר ועומדים אצלו מאיזה טעם הוא מנהג זה דאי משום שיהיו המתירים ג' א"כ נדרי אותן הג' מי מתיר ואם הקהל אומרים בלחש וזה מהני להם כמ"ש הרא"ש והמרדכי א"כ ישבו כולם במקום ויהיה התרת הקהל ועוד הרי אנו נוהגין כר"ת א"כ א"צ ג' מתירים שהרי אינן מתירים נדרים שעברו אלא מתנין על נדרים הבאים ובזה א"צ ג'. ואי עומדים אלו הב' מטעם שכתב בס"ם זה מפדר"א ה"ל לעמוד כל היום ע"כ לא נתבאר המנהג ונרא' שהולכים בתחלה ואומרים ע"ד המקום וע"ד הקהל אנו מתירין להתפלל עם העבריינים ולזה בעי ג' ואחר שהולכים שם עומדים שם עד אחר כל נדרי ויתחיל ברכו כמו שנהגו בימים קדמונים שאמרו כל נדרי על מה שעבר ומה שהקשינו נדרי הג' מי מתיר אפשר שהיו נוהגים להתיר להם קודם שהלכו שם כמ"ש הכלבו: (ד) כתב הר"ן פר' כ"כ ע"ד ד' קנז והיינו דוקא במה שעושה התינוק לצרכינו הוא דחיישינן דלמא אתי למסרך אבל במה שהוא עושה לצרכיו לא חיישינן דהא מאכילין לתינוק ומשקין אותו ולא חיישינן דלמא אתי למסרך עכ"ל ובאבודרהם תי' תירוצים אחרים: (ה) והמנהג שא"א והוא רחום ואם חל בשבת א"א א"מ כל היום וכ"כ הריב"ש בתשובה סימן תקי"ג וכתב עוד דכל שאר סליחות ופזמונים אומרים כמו בשאר יו"כ: (ו) ונוהגים שהקהל אומרים כי ביום הזה יכפר וגומר: (ז) וכתב המנהגים ואומרים ותתן לנו ה' אלקינו את יוה"כ הזה למחילה ולסליחה ולכפרה וכו': (ח) והמרדכי דיומא ופותח ש"ץ יעלה תחנונינו ושוב שומע תפלה וגם שאר תפלות של שבח יוצרנו ואח"כ מתפלל סליחות דא"ר שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של

לפי מנהגו ואומר הוידוי כמו שאמר באשמורת ואם חל בשבת אומר ויכולו (ט) וברכת מגן אבות בדברו כמו בשאר שבתות וחותם מקדש השבת ואינו מזכיר של י"ה ואח"כ סליחות ותחנונים ואיתא בפרקי רבי אליעזר שצריך להעמיד אח' לימין ש"צ ואחד לשמאלו כדכתיב ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד ומזה נהגו להעמיד סגן אצל ש"צ ביום הכפורים ועוד נהגו אנשי מעשה באשכנז שעומדים על רגליהן כל הלילה וכל היום ע"פ המדרש שכתבתי ואין להם קפצים כמלאכי השרת ועוד נהגו ללון בב"ה ואומרים שירות ותשבחות כל הלילה ונ"ל שלקחו מהא דתנן מיקירי ירושלים לא היו ישנים כל הלילה ומנהג אבותינו תורה היא:

תרכ **שחרית** משכימין לב"ה ומסדרין הברכות ואומרים פסוקי דזמרה כמו בשבת ובספרד נוהגין להרבות במזמורים מעניינו של יום וטוב שלא להאריך בהם כל כך כדי לקרות ק"ש בעונתה (א) וכתב רב עמרם ועומד ש"צ לפני התיבה ואומר נשמת ואם יש מנהג ביוצר אור ובאהבה רבה ובאמת ויציב לומר תוספת הרשות בידו וכן נוהגין באשכנז אבל יותר נכון מנהג טוליטולה שאין מוסיפין בהן וכבר הארכתי בזה בתפלת החול ומתפללין הצבור ז' ברכות כמו בשל ערבית ואח"כ מחזיר הש"צ התפלה (א) וכתב רב עמרם ויורד הש"ץ (ב) ואומר במגן ובמחיה ובהאל הקדוש דברי ריצוי וסליחה (ג) ולא דבר קצוב הוא ולא חובה אלא שבח והודאה והזכרת זכות אבות ומה שירצו או להרבות או למעט הרשות בידם ולפנינו אין אומרים אלא דבר מועט בג' ראשונות אבל סליחו' ורחמים חובת היום הם ואומר (ד) אתה בחרתנו מחול עד לפני ה' תטהרו וידוי על חטא כי אתה סולחן ואח"כ יעלה

קאי מה שאמר ורב סעדיה כתב שצריך לברך שהחיינו אחר תפלת ערבית בין ביחיד ובין בצבור פי' דלא כר"ע דמחלק בזה בין צבור ליחיד כדפי' והב"י פירש דברי ר"ע בע"א עיין עליו ולע"ד נראה כדפרישית : **ואם** חל בשבת אומרים ויכולו כו' ואינו מזכיר יה"כ מימרא דרבא פרק ב"מ ומותבי' עלה מתפלל נעילה דמזכיר בה של שבת כדקמן סי' תרכ"ג ופרקינן התם יום הוא שנתחייב בד' תפלות אבל הכא בדין הוא דאפי' בשבת ל"צ ורבנן הוא דתקנו משום סכנה : **ואיתא** בפרק ר"א שצריך להעמיד א' לימין כו' הכי איתא בפ' מ"ד משה ואהרן וחור עמדו במקום גבוה בתוך מחנה ישראל אחד מימינו של משה ואחד משמאלו מכאן אתה למד שהש"צ אסור להתפלל אם אין שם שנים עומדים ע"כ ולכאורה משמע דבכל תפלה ותפלה קאמר אבל במרדכי משמע שמפרש דבריו דוקא ביה"כ שהצבור בצער דומיא דהתם במלחמת עמלק הא לאו הכי א"צ ג' ורבי' בסי' תקס"ו כתב דאיתא במדרש דתענית צבור בעי ג': **ומ"ש** ומזה נהגו לעמוד סגן כו' ר"ל סגן אחד מכל צד ובהג"ה מיימונית כתב וכן מנהגינו בר"ה וביה"כ אבל עכשיו אין נוהגין כן בר"ה כי אם בי"ה לבד כמ"ש רבי' והמרדכי והיינו טעמא מפני שאנו תופסין עיקר הפירוש דמשום שגזרו תענית צבור במלחמת עמלק כדאיתא במדרש מחר אנכי נצב ר' אלעזר המודעי אומר מחר נגזור תענית וכו' הלכך דוקא ביה"כ ובתענית צבור לבד מעמידין ג' ולא בר"ה כיון דאין נוהגין להתענות בר"ה ואולי אותן שנוהגין להעמיד ג' בר"ה היו ג"כ נוהגין להתענות בר"ה ומ"מ יש תימא על מנהגינו שהשנים שעומדין אצל ש"ץ הולכין למקומן מיד אחר ברכו ואינן עומדין אצל הש"ץ כל עיקר בשעת התפלה והנכון שיעמדו אצלו כל היום כשאומר סליחות ותחנונים וכמדומה שכך נוהגין במקצת מקומות אלא שלא נהגו להעמיד שנים כ"א אחד כדאיתא בירושלמי לענין קריאת התורה כדלעיל בסי' קמ"א וה"ה לתפלה וכן מצאתי ולא נראה לי דהתם טעמא הוי משום דכי היכי דנתינתה ע"י סרסור כו' הלכך סגי בא' אבל הכא מקרא קא דרשינן ואהרן וחור וגו' הלכך בעינן שנים: **ומ"ש** ועוד נהגו אנשי מעשה באשכנז שעומדים על רגליהן כל הלילה וכל היום וכו' נ"ל לפרש כמשמעו שהרי אמרו הנשבע שלא יישן ג' ימים ה"ז שבועת שוא משמע דיכול להיות בלא שינה יום שלם ודלא כפי' הב"י : **ומ"ש** ועוד נהגו ללון בב"ה כו' כ"כ במרדכי ובהגהת מיימוניות והאריכו לבאר שאין איסור בדבר ומ"מ מבואר שם דאם אינו אומר שירות ותשבחות או כדי לשמור הנרות אסור לו לישן שם · במרדכי פ"ק דתענית הביא תוספתא דמשמע מינה דאדם שהוא עוסק בצרכי צבור וניחם להם בשום צער שהצילם ראוי ג"כ להתמנות על מעשה רבים ומכאן נהגו להעביר לפני התיבה בר"ה ויה"כ פרנסים המנהיגים המגינים על הדור שלהם ובירושלמי פריך מכיון שהוא מתמנה על הצבור הוא מתפלל ונענה בתמיה ומשני מכיון שהוא מתמנה על הצבור ונמצא נאמן ה"ה מצלי ומתעני כלומר בעינן שיהא פרנס נאמן ע"כ ובדור הזה בעונותינו כל אחד עושה עצמו יחיד להיות ש"ץ בר"ה וביה"כ אף שלא נמצא נאמן ואינו זקן ולא רגיל ולא מרוצה לעם ולא די זה הצער לבד אלא באין ע"י כך לידי מריבה ושנאה ולא השגיחו כי לא אמרו רז"ל אלא בפרנסים הנאמנים המגינים על הדור שלהם ועכ"ז צריך שיהא מרוצה ומקובל לכל הקהל כמו שכתב מהר"ם בתשובה וכדי לתקן פרצה זו ראוי שלא יתפלל שום אדם בר"ה ויה"כ זולתי הש"ץ הרגיל הקבוע לכל ימות השנה ובפרט באותן קהילות הקטנות ראוי לבטל מנהג זה לגמרי :

תרכ שחרית כו' אבל סליחות ורחמים חובת היום הן כלומר בג' ראשונות דוקא לא הוי חובה וטוב למעט אבל בברכה אמצעית חובת היום הן וטוב להרבות בהן · ובלילה אינו מתודה . אנו נוהגין שהש"ץ מתודה אף בלילה כסברא השנייה וכ"כ רבי' בסוף סי' תרי"ט ואומר הוידוין

ואם חל בשבת אם אומר ויכולו וברכת מגן אבות בדברו וכו' ואינו מזכיר של י"כ בפר' ב"מ (כד:) אמר רבא י"ט שחל להיות בשבת ש"ץ היורד לפני התיבה ערבית פי' כשאומר ברכת מגן אבות בדברו א"צ להזכיר של י"ט שאלמלא שבת אין ש"ץ יורד ערבית בי"ט ולא דמי להא דאמר ריב"ל י"כ שחל להיות בשבת המתפלל נעילה צריך להזכיר של שבת דיום הוא שנתחייב בד' תפלות דשאני ברכת מגן אבות דבדין הוא דאפילו בשבת נמי לא צריך ורבנן הוא דתקון משום סכנה אבל התם יום הוא שנתחייב בד' תפלות : **ואיתא** בפירקי ר"א שצריך להעמיד אחד לימין ש"ץ וכו' בהגה' מיימוני החדשות כתוב במכילתין איתא דצריך להעמיד אחד מימינו של חזן ואחד משמאלו שנאמר ואהרן וחור תמכו בידיו וגו' מכאן אמרו חכמים אין מורידין לפני התיבה בת"צ פחות מג' וכן מנהגינו בר"ה ויו"ה בפירקי ר' אליעזר גרסינן מכאן אתה למד שש"ץ אסור להתפלל אם אין שם עומדין א' מימינו ואחד משמאלו עכ"ל : **כתב** המרדכי בפ"ק דתעניות יחיד שראוי למנותו פרנס על הצבור שנינו בתוספתא איזהו יחיד כל שמינוהו ב"ד פרנס ע"י שניחם להם בשום צער שהצילם דהואיל שהוא אדם העוסק בצרכי צבור ראוי נמי להתמנו' על מעשה רבים ומכאן נהגו לעבור לפני התיבה בר"ה ויו"כ פרנסים המנהיגים המגינים על הדור שלהם ע"כ : **אם** אומרים תפלות י"כ בקול רם כתבתי בסימן ק"א : **ועוד** נהגו אנשי מעשה באשכנז שעומדים על רגליהם כל הלילה וכל היום ע"פ המדרש שכתבתי בסי' תר"ו שסמא"ל משבח את ישראל לפני הקב"ה בי"כ ואומר שאין להם קפיצים כמלאכי השרת ונ"ל דהא דקאמר שעומדים על רגליהם כל הלילה היינו בשעת תפלת ערבית דוקא דאל"כ נמצא שאינם ישנים כל הלילה וא"א להם לכוין יפה בתפלתם ביום שהרי הם מתנמנמים (י) : **ועוד** נהגו ללון בב"ה וכו' כ"כ המרדכי וכ"כ הגהות מיימון וז"ל נוהגים בני אדם לישן בב"ה לפי שאומרים זמירות ושירות רוב הלילה ויש שעושין כדי לשמור הנרות ואין כאן חשש איסור וכן נהג הר"מ אך היה ישן במערב רחוק ממקום התפלה או בב"ה של נשים כשלא היו שם נשים (יא) : **כתב** הכלבו יורד לפני התיבה ש"ץ שיהא אדם הגון ומרוצה לכל הקהל ופותח לבקש רחמים מאת ה' בבקשה ובתחנונים ויש נהגו לבקש בקשה זו ירמ"ה או"א לטהר מערכי רעיוננו וכו' וי"א אח"כ כל נדרי ואח"כ מברך על הזמן עכ"ל ואע"פ שלא נהגו לומר אות' בקשה טוב לאומרה בלחש (יב) :

תרכ שחרית משכימין לב"ה ומסדרין הברכות וכו' : **כתב** הכלבו אומרים ברכות ופסוקי דזמרה כמו בשבת לבד מפסוק מזמור שיר ליום השבת שלא יאמרו אותו אם לא חל בשב' ע"כ ויש אנשים נמנעין מלאומרו בי"ט וביו"כ משום דאינהו נמי שבתון איקרי : **אבל** סליחות ורחמים חובת היום הם פירוש הא דאמרינן לא דבר קצוב היא ולא חובה היינו בג' ראשונות דוקא אבל סליחות ורחמים שאומרים בברכה האמצעית חובת היום הם ועי"ל דה"ק הא דאמינ' דבידם הוא להרבו' או למעט ולפנינו א"א אלא דבר מועט זהו דוקא בג' ראשונות אבל סליחות ורחמים הנאמרי' בברכו' האמצעיות חובת היום הם ואינו שבח למעט בהם :

וטוב

דרכי משה

של מקום ואח"כ יתפלל עכ"ל וכך אנו נוהגים ואם חל בחול אומרים א"מ וכ"ה במנהגים : (ט) כתב הכלבו שאומר במה מדליקין ומהרי"ל כתב דאין לאומרו וכ"נ : (י) אבל אני ראיתי מקצת אנשים שעמדו כל הלילה ממש אמנם העיקר הוא כדברי הב"י וע"ל סימן תרי"ד אי מותר לעמוד על כרים וכסתות של עור כתב מהרי"ל דמי שעומד יכול לסמוך לשום דבר כשיחלש וכתב מהרי"ל דאלו העומדים יזהרו שלא ישהו נקביהם דעוברים משום בל תשקצו : (יא) וכתב מהרי"ו ואותם שאינם רוצים לומר שירות ותשבחות לא ישנו בבה"כ וכתב מהרי"ל דאותן נערים שממלאים כריסם לא ישנו בבה"כ פן יבואו לידי נפיחה והישן בב"ה צריך לקרוא ק"ש לפני מטתו במו בשאר לילות והחונים המתפללים ביום אל יעירו בלילה דנתנמנם ונאבד קולן כשאינם ישנים בלילה עכ"ל : (יב) וע"ל סימן תקע"ט דנוהגים לומר תהילים בליל יוה"כ :

תרכ (א) וכתב מהרי"ל ובסוף מסוד חכמים אומר פני מלך מוחל וסולח לעונים וכתוב במנהגים ובשחרית עולים לדוכן ואין נוהגין לומר ותערב :

אבל

פרישה

לעדה ששגגה הלא לא ודאי שגגה אלא ספק שמא שגגו ועברו על נדרים וכמ"ש רבינו בריש דבריו אולי עברו ואם ר"ל דודאי נודע להם שעברו בשגגה על נדרים ק' למה המתינו כל העדה עד י"כ ולא התירו נדרם מיד שנודע להם שעברו על נדרם · וע"ק מאי כגון נדרי שגגות כו' דקאמרי הלא פי' בהאי כגון טפי ממאי דקאמר בראשונה לעדה ששגגה ואסרה כו' וע"ק מהו שחזר ואמר בשגגת ציבור · וע"ק דלא מבואר בפרק ארבע' נדרים והביאו בטי"ד סי' רל"ב דנדרי שגגות ואונסין א"צ התרה · ולא חל הנדר מעולם וכמ"ש התו' בפרק שבועות שתים דף כ"ו בד"ה את לבך אנסך כו' והביאו ראייה לזה מהגמרא ע"ש · וע"ק דמתחיל בעדה ששגגה בנדרי שגגות וסיים ביחיד שנשבע דזה אינו [illegible] ודוחק לומר לעדה צריכה כפרה והתרה טפי מיחיד ומ"ש אבל מי שנשבע כו' ר"ל ביחיד דלא חל עליו נדרי שגגות ואונסין היכרך לומר יחיד שנשבע באופן שחל שבועתו ונדרו וקמ"ל דלדידיה לא מהני כל נדרי וחילוק זה לא מצינו בשום מקום לחלק בזה בין ציבור ליחיד לומר דנדרי שגגות ואונסין חלין על הציבור ודע שהם בכלבו כ"כ בשינוי קצת וז"ל וכי תיקון לומר כל נדרי זהו לעדה בשגגה [illegible] ואח"כ כתב כגון נדרי אונסין משגגת צבור כדכתיב ואם כל עדת בני ישראל והם מתחיל בלישנא דקרא דכתיב בפרק שלח לך ונסלח לכל עדת בני ישראל כי לכל העם בשגגה דקרא זה אנו אומרים אחרי כל נדרי ומש"ה מתחיל וקאמר דכי תיקון לומר כל נדרי הוא דווקא כדכתיב לעדה בשגגה והיינו דאסרו איסור על נפשם בב"ה ומשום דק' ליה וכי כל העדה אסרו איסור אחד יחד בשלמא הקרא לא קאי דוקא אנדר מ"ה קאמר דמשכחת לה כגון שעשאו הציבור ושגגה בדבר איסור או עשאו איסור יחד באונס ואח"כ קבלו נדרים עליהם בשביל איסור שבא לידם בשגגה או באונס · ויראין שמא עברו קצת מהקהל בנדר' לזה מועיל התרה ומ"ש נדרי שגגות ר"ל הנדרים שנדרו בשביל השגגה והאונס שבא לידם אבל בשאר ענינים שנדרו יחיד או ציבור אלא שנקט יחיד משום דאין דרך ציבור לנדר יחיד בע"א לזה אינו מועיל כל נדרי · ורבינו שכתב מתחילה לעדה ששגגה ג"כ יתפרש דבריו כן גם מה שסיים באריכות כגון בנדרי של יחיד · ומ"ש ציבור ס"ק כגון נדרי שגגות בתשובתו · ונדרי אונסין באופן שיהיה שגגות ציבור לזה דווקא מועיל כל נדרי וסיים במה שהתחיל דכנגד מה שהתחיל תחילה לעדה ששגגה שהוא תנאי לומר דוקא לעדה ששגגה ע"ז סיים נמי ואמר בשגגת ציבור ר"ל זהו שאמרתי כגון נדרי שגגות ואומר בזה אלינו שהם שגגות ציבור ודו"ק :

סי' תרכ (א) **וכתב** רב עמרם כו' ועומד ש"ץ לפני התיבה ואומר נשמת ע"ל סי' ק"ן שכתב שעומד כו' מתחיל ישתבח וכאן כתוב שעומד בנשמת ועיין : (ב) **ואומר** במגן ובמחיה דברי ריצוי וסליחה ר"ל דבר רצוי שמביאין לידי סליחה א"כ מזכירין לפניו דברי ריצוי איך שסלח לאדם הראשון ומזכירין לפניו מדת טובו אבל אין אנו מבקשין על רחמים ויסלח לנו עד ברכה האמצעי וק"ל : (ג) **ולא** דבר קצוב הוא ולא חובה כו' פי' משום דאין חובה ליום אלא לומר דברי סליחות ורחמים והוא קצוב עליו לאומרו רוב היום באמצע התפלה אבל בג' ראשונות כיון שאין אומר בהם אלא שבח והודאה הוא אינו קצוב ולא חובה ומ"מ דכתב רבינו ובלילה אינו מתודה ר"ל הש"ץ אינו מחזיר התפלה להתודות בו וזהו שסיים ויש מקומו' שאינו מתודה אלא לכל התפלה שם א' מאי וש"ץ וק"ל: (ד) **אתה** בחרתנו יעלה ויבא ומחול כצ"ל :

במכותיך

ומטוב לקצר בפיוטים ובסליחות שחרית כדי למהר בענין שיתפלל מוסף קודם ז' שעות כי אם יאחרו עד ז' שעות שכבר הגיע זמן המנחה יצטרכו להקדימה כיון שהגיע זמנה כבר נתבאר דין זה בסימן רפ"ו ושם נתבאר ג"כ שיש חולקים בו (ב) • וגם הגה"ת כתב שצריך החזן לדקדק על עצמו בי"ה שלא תמשך תפלת יוצר עד שעת המנחה שהוא אחר חצי היום חצי שעה שאם תמשך עד אותו זמן יש מרבותינו שפסקו שצריך להקדים מנחה למוסף וכן נכון למהר הרבה בתפלת יוצר ובפעמים תדלג א"ח (ג) עד תפלת המוסף מהאי טעמ' כשצריך לכך : לגאון מנהג של ישיבה בשחרית ה"פ וכו' עד סוף הסימן בפסקי הרא"ש שם בסוף יומא : וי"ה שחל להיות בשבת אם אומרים אבינו מלכנו כתבתי בסימן תרכ"ב :

תרכא ומוציאין ב' ספרים באחד קורין ז' בפרק הקורא עומד (כא:) תנן בי"ה קורין ו' : ומ"ש שקורין אחרי מות ומפטירין בישעיה כה אמר רם ונשא ג"ז שם והטעם שקורין אחרי מות לפי שבתוכו עבודת היום וטעם ההפטרה מפני שכתוב בה ענין תשובה ותענית וכתיב בה ולקדוש ה' מכובד ודרשינן זה י"כ : כתב הכלבו שא"א לא ביוצר ולא במנחה מלך מוחל וסולח (ב) כי מה טובה של מחיל' וסליחה אלל נביאים ע"כ אבל הרוקח כתב שחותם מוחל וסולח : כתב המרדכי ברית מילה שחל ח' שלה בי"ה אחר קריאת התורה יוצאין קודם תפלת המוסף ומלין ואח"כ חוזרין

סודויין כמו שאמר באשמורת : ומ"ש יצטרכו להקדימה כיון שהגיע זמנה אין אנו נוהגין כן אלא אפי' הגיע זמנה אין להקדימה וכבר נתבאר טעם דין זה למעלה בסי' רפ"ו בס"ד • מנהג של ישיבה בשחרית ז' פעמים ויעבור ובמוסף ז' וכו' וכן הוא במרדכי ואנו נוהגין כקבלת ראבי"ה דבשחרית י"ג ויעבור :

תרכא ומוציאין ב' ספרים וכו' והנהגין כמו שכתב בכלבו שהמפטיר אינו חותם בעל התורה מלך מוחל וסולח ודלא כמ"ש ברוקח: מילה בי"כ פסק מהר"ס דמלין אחר קריאת התורה כשמזכירין נשמות ולאחר המילה אומר אשרי וכן נראה עיקר כדי שלא יפסיקו במילה בין אשרי לקדיש אלא דבמנהגי מהר"א כתב דנ"ל למול אחר אשרי : ומ"ש

יעלה ויבא וקדשינו (ה) במצותיך וכו' רצה ועבודה והודאה ברכת כהנים וכתב בעל העיטור שחרית מתוודה ג' פעמים וכן במוסף ובמנחה אבל בנעילה פעם אחת והן י' וידוים כנגד י"פ שמזכיר כהן גדול את השם בי"ה ובלילה אינו מתוודה ויש מקומות שנהגו שאינו מתוודה אלא לכל תפלה פעם אחת והצבור פעם אחת הרי ח' וב"פ בערב אחת במנחה ואחת בערבית ומה טוב ומה נעים מנהג טוליטולה שכשמסיים ש"צ חזרת כל התפלה אחר כך מתחיל הפיוטים והסליחות ומאריך בהן כפי רצונו כמנהג אשכנז שאומרים כל הפיוטים והסליחות בתוך התפלה וטוב לקצר בפיוטים ובסליחות שחרית כדי למהר בענין שיתפלל מוסף קודם שבע שעות כי אם יאחרו עד ז' שעות שכבר הגיע זמן המנחה יצטרכו להקדימה כיון שהגיע זמנה לכך צריכין למהר כדי שיתפלל מוסף קודם שעה שביעית וא"א הרא"ש ז"ל כשהיה רואה שהיו מתאחרין היה מתפלל מוסף יחיד כדי להתפלל בזמנה : לגאון א מנהג של ישיבה בערבית ובשחרית ה"פ ויעבור ובמוסף ז' (ו) ובמנחה ו' ובנעילה ג' ואבי העזרי כתב קבלתי שבתפלת יוצר צ"ל י"ג פעמים ויעבור כנגד י"ג מדות ורב נטרונאי כתב מנהג בשחרית אומר ז' סליחות ובמוסף ה' ובמנחה ג' ואם יש פנאי אומר ה' :

תרכא ומוציאין שני ספרים (א) בא' קורין ששה כפ' אחרי מות מריש סדרא עד ויעש כאשר צוה ה' את משה ואם חל בשבת קורין שבעה ומפטיר קורא בשנייה בפרשת קרבנות שבפנחס ובעשור לחדש ומפטיר בישעיה (א) כה אמר רם ונשא עד כי פי ה' דבר ומחזירין ס"ת למקומו ואומר ש"צ קדיש ומתפללין הצבור מוסף אבות וגבורות וקדושות השם אתה בחרתנו ומפני חטאינו וכו' עבודה והודאה וברכת כהנים וידוי ומחזיר ש"ץ התפלה אתה בחרתנו ומפני חטאינו וכו' (ב) ואומר עלינו לשבח אוחילה או"א היה עם פיפיו' שלוחי עמך וסדר עבודה והוידוי שהיה

לב"ה ומתפללין תפלת מוסף • וכתב הרוקח הטעם לפי שהשכינה אצל התורה וז"ל הגהות אחרונות דמרדכי פ"ר אליעזר דמילה מילה בי"ה מלין בין יוצר למוסף אחר קריאת התורה כשמזכירין נשמות ולאחר המילה אומרים אשרי ואם הוא במקום שצריך לצאת מב"ה אין מלין עד אחר חזרת ס"ת וחוזרין ואומרין קדיש מהר"מ עכ"ל (ג): כתב המרדכי השיב רבי יעקב בר שמשון אם חל ח' של מילה בי"ה אנו נהגינן ואין אומרי' ברכת מילה שעל הכוס לפי שא"א שיטעמו אלא על היין ובי"ה א"א לטעימו אפי' לקטן דלמ' אתי למיסרך ודוק' י"ה שיש בו כרת אבל שאר תעניו' אין חוששין ותפקין לקטן או לאמו אבל ר"ת חולק בדבר דלא מיבעי' דבלא כוס עבדי ליה דלא עדיפא מברכת המזון דבעינן כוס ועבדינן נמי בלא כוס אלא אפי' על כוס נמי עבדינן ליה ולא חיישי' דלמא אתי למיסרך ולא דמי לזמן די"ה דהתם שתיית כוס משום י"ה וכן נמי כשותא בכרתא פ' תולין (קלט.) דאסור דלמא אתי למיסרך דהתם סריכא משום זריעה דכלאים ואתי למיסרך עכ"ל • וכבר כתבתי זה בסי' תקנ"ט וגם כתבתי שנכון לברך בלא כוס כדברי הגאונים ז"ל : ואומר סדר עבודה כתב הר"ן דמדאמרינן בפרק אמר להם הממונה (לו:) ההוא דנחת קמיה א דרבא ועבד כר"מ כלומר כשהזכיר וידויו של כ"ג דעליה קיימינן התם שמעי' שמנהגם היה להזכיר ולומ' סדר עבודתו של כ"ג בי"ה וה"נ מוכח בפ' הוציאו לו (נו:) דאמרינן התם ההוא דנחת קמי' דרב' אמר יצא והניחו על כן שני שבהיכל וכטל דם הפר והניח דם השעי' א"ל חדא כרבנן וחדא כר' יהוד' ע"כ וכן נהגו העולם לקרות סדר עבודת כהן גדול ביום הכיפורים ויש פייטנים שסדרו אותה בענין פיוט ויש כמה מיני סדרים והסדר הפשוט לקרות בני ספרד הוא סדר אתה כוננת שיסד יוסי בן יוסי כ"ג ויש בו כמה דברי' שאינן כהלכה ואין לתמוה עליו שהרי כתבו התוס' בפ"ק דיומא (ח.) גבי טבילה בזמנה מה שעשה רבינו אליהו באזהרות שלו טביל' בזמנה ועל ד' גדולים יחד על אוכך תכסה הגדולים מנהגם היה שלא היו מקפידין לכתוב כהלכתא כמו שיסד על סתם נסקלי' דנהם ונתחייב מסקלוהו ויאמר שמלך תלוהו היינו כר"א דפרק נגמר הדין כל הנסקלין נתלין ודלא כרבנן דאמרי אין נתלה אלא מגדף ועובד גלולים :

וראיתי לכתוב ההגהות שצריך להגיה בסדר אתה כוננת למען ירוץ קורא בסדר עבודה אליבא דהלכתא : כתב בסדר עבודה מיד קבל את כבש התמיד ועשאו כהלכתו בכל השנה כולה • זה טעות דהא תנן בפרק אמר להם הממונה (לא:) הביאו לו את התמיד וקרצו ומירק אחר שחיטתו על ידו ובגמ' (לב:) מאי קרצו אמר עולא לישנא דקטלא הוא אר"ג ב"ו מאי קרא עגלה יפיפיה מצרים קרץ מצפון בא בא מאי משמע כדמתרגם רב יוסף מלכא יאיא מצרים קטולין מצפונא ייתון עלה ופירש"י במתני' ומירק אחר • וגמר כהן אחר שחיטה לפי שאין קבלת הדם כשרה אלא בכ"ג וצריך למהר ולקבל : על ידו • בשבילו אי נמי על ידו לשון אחריו וסמוך לו עכ"ל • ונתבאר בגמ' שאין כ"ג שוחט אלא רוב הסימנים ולפי שאינו שוחט לגמרי קתני לשון קרצו ומעתה לא הויא עשיית התמיד בי"ה כהלכתו בכל השנה כולה אלא כך יש לגרוס מיד יקבל את כבש התמיד ושוחט בו רוב שנים ומניח אחר לגמור השחיטה ומקבל את הדם וזרקו על המזבח כמצותו • וז"ל הרמב"ם והתימא מהחכם רבי דוד אבודרהם שהביאו בקיאות הגמרא ולא שת לבו לטעות הנוסחא : עוד כתב שם לפנים נכנס להקטיר את הקטורת ולהטיב את הנרות ולהקריב את הראש ואת האיברים • אין זה מכוון דמשמע שהקרבת הראש והאברים היה בפנים וזה ודאי אינו לכך צריך להגיה ולכתוב ויצא והקריב את הראש ואת האיברים : ואחר התמיד יקריב הפר וז' כבשים של מוסף היום • כך צריך לגרוס אחר וינסך את היין בכל כלי שיר לפי שנחלקו בכך ר"ע ור"א דלר"ע פר העולה וז' כבשים קריבים עם תמיד של שחר ולר"א קריבין עם תמיד של בין הערבים וכל המחברים פסקו כר"ע וכבר הזכיר זה החכם הר"ד אבודרהם ז"ל : עוד כתב שם דרך והביאו לו שני שעירים • ג"ז טעות שלא היו מביאים אותם אליו אבל הוא היה הולך למקום שהשעירים שם דהכי תנן בפרק אמר להם הממונה (לז.) בא לו למזרח העזרה לצפון המזבח ואם כן כך יש לגרוס דרך ובא לו למזרח העזרה לצפון המזבח ושם ב' שעירים והגריל עליהם שני גורלות • והחכם הר"ד אבודרה' לא שת לבו גם לזאת : ועוד כתב שם גורל ימין ההוא של שם יתנהו על השעיר. צריך להגיה גורל שהוא של שם שהרי לא היה תמיד עולה בימין אלא פעמים בימין פעמים בשמאל • ויש לייסב גירסת ימין שהוא כשישראל היו בתכלית השלימות שאז היה עולה תמיד בימין (ע"ש לט :) : עוד כתב שם ויעשהו לה' חטאת . צריך למחוק ויעשהו ולכתוב במקומו ואומר : והכהנים והעם • כתב החכם הר"ד אבודרהם ויש תימה גדולה מן החכם דלמה לא כתב כאן והכהנים והעם שהרי שם זה היה מן העשר' שהיה מזכיר כהן גדול עכ"ל • ואני ראיתי מחלוקת בין חכמי הדור י"א שאין לאומרו וי"א שיש לאומרו עד בשכמל"ו אבל אין לומר אף הוא היה מתכוין ויש אומר שיש לומר אף הוא היה מתכוין לגמור את השם כנגד המברכים ואומר חטאת • ואני בינותי בספרים ומצאתי שהאמת כדברי הסבר' השנייה שיש לאומרו עד בשכמל"ו דוקא ששנינו בפ' טרף בקלפי (שם) נתקן על שני השעירים ואומר לה' חטאת רבי ישמעאל אומר לא היה צ"ל חטאת אלא לה' והם עונים אחריו בשכמל"ו ומה שאמר והם עונים אחריו בשכמל"ו קאי נמי את"ק שכך פירש"י והם עונים אחריו כשמזכיר את השם ואין ספק שכיון דלא נימא דקאי דוקא לר' ישמעאל ולכך פי' כשמזכיר את השם דלת"ק צ"ל כן שהוא אומר דיבור אחר מלבד הזכר' השם דאי לא קאי אלא לר' ישמעאל לא הוה צריך רש"י לפרושי מידי דהא ודאי כשמזכיר את השם הוא דעונין שהרי אינו אומר דיבור אחר אלא ודאי כדאמרן גם הרמב"ם סוף פרק ב' מהלכות עבודת יום הכפורים כתב ומזכיר את השם בכל וידוי מהם ג' פעמים וכשהוא נותן את הגורל על שעיר החטאת אומר לה' חטאת נמצא מזכיר את השם ביום זה עשרה פעמים ובכולם הוא מזכיר ככתבו שהוא שם המפורש כל הכהנים והעם העומדים בעזרה כשהם שומעין את השם המפורש וכו' עד בשכמל"ו וכתב עוד ובג' שלשת וידויים היה מתכוין לגמור את השם כנגד המברכין ואומר להם תטהרו ולא כתב בהזכרת השם דלה' חטאת אם היה מתכוין לגמור אם לאו וגם אנו אין לנו לאומרו ואמנם הרמב"ם כתב שבשלשת הוידויים היה מכוין וכו' לפי שהוזכר כן בברייתא וגם כי לא ידעתי מקומה איה ולא הזכיר שבלה' חטאת היה מכוין לפי שלא הוזכר בברייתא ומעתה מלתא דלא אתמר לא בברייתא ולא בגמרא וגם הרמב"ם לא אמרה אנן ניקום ונימריה בכ"ל וכן תמצא בעקידה שער כ"ג שהזכיר גם כאן והכהנים והעם עד בשכמל"ו ולא הזכיר אף הוא היה מתכוין כמו שהזכיר בשלשה וידויים : אף שעיר שהוא של שם יעמידהו כנגד בית שחיטתו • זה טעות נמשך לפייט מצד שראה המשנה כפשטה ותפס אותה ולא נזכר מה שכתב עליה בגמרא דתנן בפרק טרף בקלפי (מא:) קשר לשון של

דרכי משה

(ב) אבל הר"י כתב בפ' תפלת השחר דף כ"א ע"ב דא"צ להקדים מנחה רק כשיגיע מנחה קטנה אבל בלא"ה א"צ להקדים מנחה אם לא שרוצה להתפלל מנחה מיד וכ"כ המרדכי שם ע"ר וכן נוהגין וע"ל סימן רפ"ו נתבאר דין זה (ג) וכ"כ מהרי"ל :

תרכא (א) כתב הכלבו ואם שני חזנים מתפללים שחרית ומוסף אותו שהתפלל שחרית קורא בתורה והשני מתחיל בקדיש שקודם מוסף : (ב) וכ"כ במנהגים : (ג) ובמנהגים שלנו

פרישה

(ס) במצותיך כו' ועבודה כו' כל"ל ונמחק רצה וע"ל סי' ק"ך שכתב שבמנחה נוהגי' בספרד שלא לאומרו אלא מתחיל ואישי ישראל ובי"כ אומרים אותו וא"ל דמה שכתב כאן רצה בפני עצמו דקאי שם מוכח ג"כ דרצה ועבודה הכל א' הוא אלא ומאשי ישראל והלאה הוא ענין לנפשו ועוד דשם דווקא במנחה קאי משום דאין נושאין כפיהם משא"כ בשחרית וק"ל : (ו) ובמנחה ו' ובנעילה ג' כו' הרי כ"ח פעמים כנגד שם הסיס : סי' תרכא (א) כה אמר רם ונשא ואנו מתחילין בפסוקים שלפניו סולו סולו כו' וטעם דהפטורה זו דכתיב בה ענין תשובה ותענית וכתיב בה לקדוש ה' מכובד ודרשינן זה י"כ : (ב) ואומר עלינו ואוחילה והיא עם פיוטים שלוחי עמך בית ישראל • ואנו

חדושי הגהות

תרכ א בטורים ישנים איתא מנהג של ישיבה בשחרית ה"פ ויעבור כו' : תרכא א ב"ה גי' הרי"ף ורא"ש אבל בגמרא איתא לקמיה דרבה :

ומ"ש שמזכיר את השם עשרה פעמים ג' בכל וידוי כו' פי' שהיה מתודה ג' וידויים שנים על הפר וא' על שעיר המשתלח ובכל וידוי היה אומר אנא השם כו' אנא בשם כו' לפני ה' תטהרו ובגורלות היה אומר לה' חטאת :

ומ"ש ובוידוי השני היה מוסיף אני ובית אהרן עם קדושך משנה בפ' טרף בקלפי ולכאורה משמע מדלא הוזכרו בני אהרן בוידוי הראשון שלא היו מתכפרים בו הכהנים אבל בתוס' פ"ק דשבועות כתוב דאף לר"ש דסובר דהכהנים מתכפרים נמי בוידוי ראשון ומש"ה איכא תרי וידוין בפר ואיכא מאן דמו דג' כפרות דפר לכפר על הכהנים כנגד ג' עבירות שישראל מתכפרים בשעירים חד כנגד שעיר הנעשה בפנים לתלות על שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף וחד כנגד שעיר החיצון לכפר על שאין ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף וחד כנגד שעיר המשתלח לכפר על שאר עבירות אפילו הכי מודה ר"ש שאינו מוזכר בהדיא בני אהרן עד שירצה כזכאי דר"ש נמי ס"ל כתנא דבי רבי ישמעאל מוטב שיבא זכאי ויכפר על חייב כו' וכ"כ התוספות בפרק שני שעירים אמתניתין דוידוי שעיר המשתלח ע"ש :

ותניא בתוספתא אנא השם עויתי כו' אנא בשם כפר נא וכן יש במקצת גרסאות בשנייה בשם :

ואיתא בירוש' כו' כך הוא הנוסחא בספרי רבי' והיא ישרה בעיני הב"י ז"ל ופירוש' דה"ק וכן יש במקצת גרסאות במשנה בשניה בשם אע"ג דברובם כתוב גם בשנייה השם · ומ"ש ואיתא בירושלמי אמר רב חגי וכו' כלומר דלא תימא דהסופר טעה ושינה במקצת ספרים זה אינו דמאחר דמצינו דבירושלמי איתא להדיא דרבי חגי חולק בין ראשונה לשנייה ודאי דכן עיקר גם במרדכי ובר' ירוחם כתוב בנוסחת התוספתא בשנייה בשם : ומ"ש ר"ח לא משגיחין בר' חגי וכו' ולא הוזכר בדבריו דלא משגיחין נמי בתוספתא היינו מפני שר' חגי אמר בפירוש לחלק בין ראשונה לשנייה וקאמר דאפ"ה לא משגחינן ביה ואצ"ל דלא משגחינן בתוספתא אלא תופסין עיקר רוב הספרים דגורסין במשנה בראשונה ובשנייה בשם אלא דקשיא לי לפי זה למה אמר במקצת גרסאות ולא אמר במקצת ספרים כלשון הרא"ש ועוד דדברי הרא"ש מראין שגורס בתוספתא בשנייה השם שהרי כתב דת"כ והתוספתא תופסין שיטה אחת. ובמרדכי מבואר דבת"כ כתוב כמו במשנה בשנייה השם וכן הוא בת"כ שבידינו היום ואם כן למה לא נמשך רבינו אחר האשיר"י להעתיק התוספתא כמו שהעתיקה הרא"ש על כן נ"ל העיקר דהכך היא הנוסחא בספרי רבי' ותניא בתוספתא אנא השם עויתי וכו' אנא השם כפר נא וכו' ויש מקצת גרסאות בשניה בשם ואיתא בירושלמי וכו' והסופר טעה וכתב וכן

שהיה כ"ג מתודה ואומר ומזכיר השם י' פעמים ג"פ בכל וידוי וא' בגורלות שאומר לה' חטאת ותני' כיצד מתוודה אומר עויתי פשעתי חטאתי דברי ר"מ וחב"א חטאתי עויתי פשעתי ופסק רב סעדיה כר"מ וכן פסק ה"ר יצחק גיאת ובעל העיטור אבל רי"ף פסק כרבנן וכ"כ בעל הלכות ורב פלטוי ור"ח והכי נהיגי כרבנן וילפינן מקרא שוידוי של י"ה צ"ל בו אנא השם (ג) וזה נוסחו אנא השם חטאתי עויתי פשעתי (ד) אני וביתי אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו ובוידוי השני היה מוסיף אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך ובוידוי השלישי שעל השעיר היה מתודה על ישראל והיה אומר אנא השם חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל אנא השם כפר נא לחטאים לעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל ככתוב וכו' ותניא בתוספתא אנא השם עויתי וכו' ואנא השם כפר נא וכן יש במקצת גרסאות ובשני בשם ואיתא בירושלמי א"ר חגי בראשונה היה אומר אנא השם ובשנייה אנא בשם וכתב ר"ח לא משגחינן ברבי חגי לגבי מתני' ובסדר של ר' שלמה הבבלי כתב בשניהם השם

של זכורית בראש שעיר המשתלח והעמידו כנגד בית שילוחו ולנשחט כנגד בית שחיטתו ובגמ' איבעיא לכו ולנשחט אקשירה קאי או אהעמדה קאי ואסיקנא דאקשירה קאי וכבר תמה הרא"ש על הפייט בזה והזכירו הר"ד אבודרהם :

דם פרו הניח על הרובד · צריך להגיה דם פרו הניח ביד מי שממרס בו על הרובד שכך מפורש במשנה פר' טרף בקלפי (מג :) : ונטל מחתה זהובה · צריך למחוק זהובה ולכתוב במקומה של זהב : ומוסיף מלא חפניו קטורת על מדת כל יום. זה טעות שהרי בי"ה היה מקטיר קטורת בשחרית ובין הערבים כשאר הימים ואותן הקטורת היו על מזבח הזהב שבהיכל כמבואר בס"ב מה' תמידין ומוספין והקטרה זו היתה בלפני לפנים במחתה מליאה גחלים ומלבד אותן הקטורות היה נוטל מלא חפניו ונותן לתוך הכף ומכניסו לבית קדשי הקדשים ונותן לתוך המחתה נמצא שבהקטרה זו לא היה מקטיר כי אם מלא חפניו לבד וא"כ לא שייך לומר תוסיף מלא חפניו קטורת על מדת כל יום דמשמע שמעכשיו היה נוטל מדת כל יום ומוסיף עליה מלא חפניו אלא כך יש לגרום וחפן מלא חפניו קטורת ונתן לתוך הכף ונוטל בימינו מחתה ובשמאלו כף :

טמטם עיניו ושב לאחוריו · הגי' הרא"ש עליו אין זה בגמ' אדרבה מתוך הירוש' משמע שאינו צריך הכי איתא בירושלמי עד שלא ניטל הארון היה נכנס ויוצא לאורו של ארון משניטל הארון היה מגשש ונכנס מגשש ויוצא · וכן לגרוס טהור שב לאחוריו : כרוב שכול שעיר חטאת יביא זה אינו דמשמע שהכ"ג עצמו היה מביא השעיר ואינו כן אלא אחרים היו מביאים אותו לו כדתנן בפרק הוציאו לו (נג :) לכך צריך להגיה כצאתו הביאו לו שעיר חטאת : מיהר ונטל דם הפר והניח דם השעיר זה טעות. דהיינו לר' יהודה (שם נג:) שלא היה שם אלא כן אחד בלבד ולכן לא היה אפשר להניח דם השעיר עד שיטול תחלה דם הפר אבל לת"ק שהיה שם כן שני וקי"ל כוותיה קודם שיטול דם הפר היה מניח דם השעיר ותגדל קושיא זו עם מה שכתוב בנוסחאותינו קודם לכן בפנים יצא והניחו על כן הזהב השני שהיה בהיכל הוא מנוסחת סדר אתה כוננת שאחר שפסק שם כת"ק חזר בו ופסק כרבי יהודה ועוד שמאחר שכבר הניח דם השעיר היאך כתב שחוזר ומניחו :

בסדר אתה כוננת כתב בהזאה שאחר מיהר ונטל דם הפר יצא והניחו על כן הזהב שהיה בהיכל וזה טעות שההזאות הללו היו בחוץ ולא שייך לומר יצא ועוד שהרי כתב אחר כך בפנים נתן והניח דם הפר ונטל דם השעיר : צוה והביאו לו את שעיר המשתלח ג"ז טעות שלא היו מביאין לו השעיר אלא הוא היה הולך אצלו כדתנן בפרק ב' שעירים (סו ·) בא לו אצל שעיר המשתלח וסמך שתי ידיו עליו והתוודה לכן צריך להגיה לעד ובא לו אצל שעיר המשתלח : דחפו בשתי ידיו ושב לאחוריו · תיבת ושב טעות הוא וצריך למוחקה : בא לו אצל הפר ואצל השעירים צריך להגיה השעיר במקום השעירים שלא היה נשרף כי אם שעיר אחד : ונתנם במגס והקטירם על גב המזבח · אע"פ שכך הוא לשון המשנה בפרק ב' שעירים (סז :) לא אתמר עלה בגמר' והקטירן ס"ד אלא אימא להקטיר ופירש"י והקטירן ס"ד וכי עכשיו הוא מקטירן והלא עודנו לבוש בגדי לבן וכו' אלא אימא להקטיר' נתנן במגס להקטיר' בו למזבח כשיגיע זמן עכ"ל. לכן צריך להגיה ולכתוב להקטירם : וקלען במקלעות צריך להגיה כמקלעות וכב"ף כמבואר בגמ' בפרק הנזכר (שם) א"ר חנן כמין קליעה : ועל ישראל ועל המקדש צריך להפך הסדר ולומר תחלה על המקדש ואח"כ על ישראל שכך שנוייה במשנה פ' בא לו (סח :) וכן בדברי הרמב"ם והרא"ש ז"ל : ועל הכהנים ועל ירושלי' ושאר התפל' צריך למחוק ירושלי' כי הנוסחא הנכונ' ועל הכהני' ועל שאר התפל' וכן מבואר בדברי הרמב"ם והרא"ש ז"ל: סליק סדר עבודה : וכתב המרדכי בשם ר"ע שאל"ל סדר עבודה לא בתפלת יוצר ולא בתפלת המנחה כי היכי דלא אמרי' מלכיות זכרונות ושופרות אלא במוספין לפי שלא היתה עיקר עבודתו אלא בתפלת מוסף וכן כתב הגה"מ בסוף ספר אהבה בשם כמה גדולים· וכן כתב רבי' בס"ס זה וכן המנהג ודלא ככלבו שכתב המנהג לומר סדר עבודה אף בשחרית : ותניא כיצד מתודה וכו' בפ' אמר להם הממונה (לו :) וטעמא דר"מ משום דכתיב באורייתא נושא עון ועובר על פשע וחטאה וחכמים אומרים עונות אלו הזדונות פשעים אלו המרדים כלומר הנעשים להכעיס חטאים אלו השגגות וכי מאחר שהתודה על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות אם על זדון מחול לו אינו צריך לבקש שוב על השגגה אלא אומר חטאתי עויתי פשעתי וכן בדוד הוא אומר חטאנו עם אבותינו העוינו הרשענו וכן הוא אומר בשלמה וכן בדניאל אבל מהו שאמר משה נושא עון ועובר על פשע וחטאה אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשעה שחוטאים ישראל ועושין תשובה עשה להם זדונו' כשגגו' ב א"ר בר שילא אמר רב הלכה כדברי חכמים ההוא דנחת קמיה דרבא ועבד כר"מ א"ל שבקת רבנן ועבדת כר"מ א"ל כר"מ ס"ל כדכתיב בס' אורייתא וכתב הרא"ש הרי"ף פסק כרבנן וכן בעל הלכות ורב פלטוי ור"ח ובת"כ נמי תניא כרבנן ורב סעדיה פסק כר"מ וכ"פ הרי"ל גיאת ובעל העיטור והביאו ראיה מדשתק ליה רבא לההוא דנחת קמיה ש"מ קבלה והלכה כרבא דהוא בתרא והכי נהיגי עמא כרבנן וגם הר"ן כתב המנהג אצלנו כדברי הרי"ף וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מהלכות תשובה וידוי שנהגו בו כ"י אבל אנחנו חטאנו וכו' ובס"ד מהלכות עבודת י"ה כתב ג"כ בוידוי כ"ג חטאתי עויתי פשעתי וגם הרמב"ן כתב בספר תורת האדם דודאי הלכה כחכמים ולית בה ספק והכי נקטי' (ד) : וילפינן מקרא שוידוי של י"ה צ"ל בו אנא השם · שם מנין שבאנא נאמר כאן כפרה ונאמר בחורב כפרה מה להלן באנא אף כאן באנא ומנין שבשם נאמר כאן כפרה ונאמר בעגלה ערופה כפרה מה להלן בשם אף כאן בשם ופירש"י נאמר כפרה בחורב במעשה העגל אולי אכפרה בעד חטאתכם : בעגלה ערופה כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' :

וזה נוסחו אנא השם חטאתי עויתי פשעתי וכו' נוסח שלשה וידויים אלו שמזכיר בהן חטא עון ופשע ופשוט שהוא על דעת רבנן דפליגי אר"מ ומנ"ש שבראשון מתודה עליו ועל ביתו ובשני מוסיף ובני אהרן עם קדושיך ובשלישי מתוודה על ישראל פשוט במשניות שבפרק אמר להם הממונה (לה :) ופרק טרף בקלפי (מא :) ו[illegible] המשנה בכולם אנא השם : ומ"ש רבי' ותניא בתוספתא אנא השם עויתי וכו' אנא השם כפר נא וכן יש במקצת גרסאות ובשני בשם כן כתב בספר שלפני ואין דבריו מכוונים' דכיון שכתב גירסת התוספתא בשניהם אנא השם לא יפול על זה לומר וכן יש במקצת גרסאות ובשני בשם : ומצאתי בס"א ותניא בתוספתא אנא השם עויתי וכולי אנא בשם כפר נא וכן יש במקצת גירסאות בספרים בשני בשם ע"כ וגירסא נכונה היא בעיני דאתא למימר דבתוס' גרים בשני בשם וכ"כ במרדכי בנוסחת התוספתא בשני בשם : ומ"ש רבי' וכן יש במקצת גרסאות וכו' הי"ל דכן יש במקצת נסחאות המשנה בשני בשם ואפשר לקיים גירסת ספר שלפני וה"ק תניא בתוס' בשניהם אנא השם ובמקצת גירסאות יש בשני בשם ולפ"ז לשון וכן שכתב רבינו אינו מדוקדק והיינו לומר כשם שתניא בתוס' בשניהם אנא השם כך נמצא בקצת גירסאות בשני בשם : ומ"ש ואיתא בירוש' א"ר חגי וכו' כלומר מייתי ירושלמי לסייע להנהו מקצת גירסאות : ומ"ש בשם ר"ח לא משגיחינן בר' חגי לגבי מתני' נראה שר"ח היה גורס במשנה בשניהם אנא השם ודחה הירוש' מפני המשנה ואפילו אי הוה גרים בתוספתא בשני בשם כמו אותם מקצת גירסאות כיון שדחה הירושלמי מפני המשנה ממילא משמע שגם התוספתא נדחית מפניה : וכתב ר"ח לא משגיחים בר' חגי וכו' עד הכל
וידוע הוא לחכמים

דרכי משה

שלנו כתב דמלין אותו אחר אשרי וע"ל סימן תקנ"ט מדין כוס עיין בי"ד סימן רס"ה : (ד) וכתב הכלבו ובסדר הזה יאמר ג"כ בא"מ יאמר תחלה ברחמיך הרבים וכו' ואח"כ מחל

פרישה

והנו אומרים או"א היה עם פיוטות כו' קודם אוחילה : (ג) וזה נוסחו אנא השם וז"ל מהר"י סג"ל דף ס"ה מהר"י סג"ל היה אומר אנא השם חטאתי אנא בשם כפר נא וכ"כ מהר"ם ז"ל והטעם דכשהיה כ"ג מתוודה בי"כ או היה מזכיר את השם בכינוי וכשהיה מתפלל אנא כפר נא היה מזכירו ככתבו ולכך נהגו החזנים לומר אנא בשם כפר נא בבי"ת שר"ל בשם המפורש ובראשון אנא השם ר"ל בכינוי עכ"ל ולפי מ"ש בסמוך מ"ש במשרי של קלף דבראשון כתב אנא השם ובשני' בשם שמשמע משם דבשנייה לא הזכיר השם המפורש בהדיא והכי מסתבר לומר לפי מ"ש כאן מהרי"ל דלא היה מזכיר שם המפורש בכל פעם יותר נראה שהיה מזכירו מתחלה ואח"כ אמר אנא בשם וי"ל בשם שהזכרתי כבר גם אנא השם בה' הידיעה יותר משמע שרומז על שם המפורש ממה שנרמז באנא בשם וק"ל :

(ד) אני וביתי אנא השם כפר נא ז"ל הרק"ש בסדר עבודת י"כ שלו ד' צ"ו סוף ע"א ובירושלמי יש

חדושי הגהות

ב ב"ה ג' הרי"ף ורא"ש אבל בגמרא איתא רבה בר שמואל :

השם אבל בסדר אתה כוננת כתב בראשונה אנא השם ובשנייה אנא בשם וכ"כ אבי העזרי כיון שפי' רבי חגי דבראשונה הי' אומר אנא השם ובשנייה אנא בשם הכי עבדינן דאמוראי בקיאי בגירסא טפי מינן וסבורני דבראשונה הי' אומר כ"ג אנא השם ובשנייה אנא בשם [א] ורב האי כתב לא בלשון זה היה אומר כ"ג אנא השם אלא שם של מ"ב אותיות ועדיין מצוי הוא בישיבה בקבלה וידוע הוא לחכמים וכן כשהיה אומר לפני ה' תטהרו היה אומר שם המפורש וכ' א"א הרא"ש ז"ל ואין נראין לי דבריו דכיון דילפינן בג"ש הזכרת השם של ד' אותיות אין לשנות אלא כמו שהוא כתוב בפסוק הוא מזכירו אלא שמזכירו ככתיבתו והוא שם הנקרא שם מפורש והוא מקור לכל השמות וכולם נאצלים ממנו ועליו נאמר ההוגה השם באותיותיו נעקר מן העולם שאין להזכירו בגבולין ע"כ (ה) כתב רב סעדיה שראוי לומר לפני השם תטהרו כמו שאומר אנא השם וכתב הרי"ץ גיאת ואם אמר לפני ה' אין בכך כלום דקרא הוא דקרינן ואין אנו הוגים השם באותיותיו וכתב אבי העזרי על כל אזכרה היו מברכין וכורעין לכבוד (ו) וכן מצינו בספרים החיצונים כשמסר ר' נחוניא בן הקנה את השם לתלמידיו צוה להם לכרוע וליפול על פניהם וכן אנו עושין לדוגמא וזהו שייסד הפייט ואף הוא היה מכוין לגמור את השם כנגד המברכין שהיה מאריך בשם בנעימות קול עד שהיו כורעין ואומרים ברוך שכמל"ו ואז מסיים תטהרו וא"ר נטרונאי א"א סדר עבודה לא בשחרית ולא במנחה אלא במוסף שמזכיר סדר עבודה וההודאות בשעת עבודה וכיון שמזכיר במוסף למה יחזור ויזכיר וכן המנהג בכ' ישיבות ואח"כ אומר מחול וידוי עבודה והודאה וברכת כהנים קדיש (ז) :

למנחה

הכל בפסקי הרא"ש סוף יומא אלא שאלל וסבורני דבראשונה היה אומר וכו' כתב שם כלשון הזה וסבור אני דאנא בשם היה אומר ובשניי' אנא בשם אלא שהמשנה נשנית בלשון העולם ע"כ כלומר שאע"פ שבמשנה כתב בשניהם אנא השם לישנא דעלמא נקט שדרך העולם לומר בתפלותיהם אנא השם אבל כה"ג הי' אומר בשני' אנא בשם : ומ"ש ורב האי כתב לא בל' הזה היה או' וכו' מדלא קאמ' כתב רבי' האי משמע דקא פליג דאדלעיל מייתי ליה דכיון שלא בלשון זה היה אומר כ"ג א"כ לא שאני ליה אם נאמר אנא השם או אנא בשם דזה וזה אחד הוא ולא אחד מהם בלשון שהיה כ"ג אומר דאין אנו רשאין להזכירו: וכתב א"א הרא"ש ז"ל ואין נראין לי דבריו וכו' שם : כתב רב סעדיה וכו' וכתב הרי"ץ גיאת ואם אמר לפני ה' אין בכך כלום דקרא הוא דקרינן ואין אנו הוגים את השם באותיותיו טעמו של רבי' סעדיה מפני שהכ"ג כמו שהיה אומר אנא השם בשם המפורש וכן לה' חטאת בשם המפורש כך היה אומר לפני ה' בשם המפורש כלומ' שלא היה אומרו בכינויו אלא מזכיר שם המפורש ולזה אנו צריכי' לומר אנא השם סתם ברמז ולא יזכיר שם בן ד' בכינויו שהוא שם אדנות להורות שבשם המפורש היה כ"ג אומר ולפי שגם בלפני ה' תטהרו היה מזכיר כ"ג שם המפורש דקדק שנא' לפני השם תטהרו ומה שאנו אומרים ככתוב בתורת משה עבדך כל זה הוא מדברי כ"ג בוידויו וטעמו של הרי"ץ גיאת דאע"ג דמאי דאמרי' לפני ה' תטהרו זכר למאי דאמר כ"ג הוא ושם המפורש הוה אמר הכא בתקו' ה' דאיכא בקרא אפ"ה אם אמר לפני אדני תטהרו אין בכך כלום דאורחי' דקרא קא נקיט ואין אנו הוגים את השם באותיותיו כלומר אין אנו באים לומר באיזה ענין היה מזכיר כ"ג את השם אם בכינויו או בשם המפורש אלא אנו קורין הפסוק בכינויו כמו שדרכנו לקרותו תמיד וזהו פי' ואין אנו הוגים את ה' באותיותיו ודבר פשוט הוא שלא בא ללמדנו שאינו הוגה את ה' באותיותיו דכיון שהוא אומרו בכינויו אינו ענין להוגה את ה' באותיותיו ונהגו העולם כדברי הרי"ג וגם הריב"ש כתב בתשובה שכן המנהג ושכן שמע לרביתיו הר"פ והר"ן שהיו עוברין לפני התיבה ואומרי' לפני אדני תטהרו (ה) שכיון שאנו מזכירין הפסוק כאשר כתוב בתורה אין לשנותו אבל באנא השם שהם דברי כהן גדול לבד ולא מקרא שכתוב בתורה בזה אם היינו אומרים אנא אדני היה נראה שהכ"ג היה אומרו בכינויו כמו שאנו אומרים ולזה אומרים אנא השם עכ"ל :

וכתב אבי"ה על כל אזכרה היו מברכין וכורעים לפני ה' וכן מצינו בספרים החיצוני' כשמסר ר' נחוניה בן הקנה את השם לתלמידיו צוה להם לכרוע וכו' עד תטהרו כ"כ במרד': ואמר רב נטרונאי א"א סדר עבודה לא בשחרית ולא במנחה אלא במוסף כבר כתבתי לעיל שכן עיקר: אם יכולין לומר ג' פעמים שמע ישראל או ה' הוא האלהים נתבאר בסימן ס"א:

כתב המרדכי מה שהורגלו לידור צדקה בי"ה עבור המתים יש להביא ראיה מספרא דתניא בפרשת עגלה ערופה כפר לעמך ישראל אלו החיים אשר פדית אלו המתים מלמד שהמתים צריכין כפרה (ח): וכתב הרוקח מה שפוסקין צדקה עבור המתים בי"ה יש להם אסמכתא שכתב בסוף פרשת תצוה הכיפורים אחת בשנה יכפר וסמיך ליה ונתנו איש כופ' נפשו לה' ומה מועיל למת שהחי נותן צדקה בעבורו אלא ה' בוחן לבות החיים והמתים אם אותו המת בחיים היה נותן צדק' ואם היה עני אותו המת אך לבו בטוב והיה נותן אם היה לו אז תועיל לו קצת כי החי יכול לבקש להקל דין המת כדוד על אבשלום (סוטה י:) ג וכר"י על אחר אבל אם נתן בעבור רשע אין מועיל ונותנים לכבוד המתים שהצדיקים מליצים על נשמותיהם עד כאן :

למנחה

וכן במקום וכו' וכך נמצא בדפוס קרימונא שנת ש"ח ופירוש גירסא זו דהתחלה כתב דבתוספתא תליא בשניהם השם כמו שהועתק באשיר"י ואח"כ כ' ויש במקצת גרסאות ר"ל במקצת גרסאות בתוספת' בשנייה בשם כמ"ש במרדכי ונמצא שאין להביא ראיה מהתוספתא כיון דלא ברירא לן איזהו הוא הנכונה אח"כ כתב ואיתא בירושל' כו' :

ומ"ש ורב האי כתב לא בלשון זה וכו' פי' לדידיה לא היה אומר הכ"ג שם של מ"ב בהתחלתו לא בה' ולא בב' ואנו שאומרים אנא השם אינו אלא רמז א"כ אין חילוק בין אם אמר השם או בשם דאילו להרא"ש שהיה הכ"ג מזכיר השם בכתיבתו כמו שהוא כתוב בפסוק ודאי יש לחלק בין אמירת השם לבשם כמו שהכ"ג היה אומר בהתחלת השם :

כתב רב סעדיה וכו' מדברי הריב"ש בתשובתו בסי' רי"ט נראה שכך הוא פי' דבריהם רב סעדיה סוב' שצריכין לומר לפני השם לרמוז שהכ"ג היה אומרו בשם המפורש וכמו שאנו אומרים אנא השם ולא אנא אדני להורו' שהיה אומר כן בשם המפורש ולא בשם אדנות כ"כ דכוותה והרי"ץ גיאת חולק ואמר דדוקא אנא השם שהם דברי הכ"ג לבד ולא מקרא שכתוב בתורה בזה ודאי אם הייתי אומרים אנא אדני היה נראה שאנו הוגים את השם באותיותיו אלו שהכ"ג היה הוגה בשם והיו סבורים שהכהן הגדול ג"כ כך היה אומר בכינויו כמו שאנו אומרים ולפיכך אומרים אנא השם לרמז שהכהן הגדול בשם המפורש היה אומר אבל לפני ה' דמקרא שכתוב בתורה הוא ליכא למיטעי דפשיטא דקרא הוא דקרינן כדכתיב ואין כוונתינו להגהות השם באותיותיו אלו שהכ"ג היה הוגה בם וכינוי באותיותיו הוא לכ"ג וכתב כן לנחות הלשון דרך מליצה וכן נראה מדברי הב"י ומה שכתב הרי"ג ואם אמר לפני ה' אין בכך כלום אין לדקדק מלשונו דדוקא בדיעבד אבל לכתחלה יאמר לפני השם דא"כ היינו רב סעדיה שכתב ג"כ ראוי לומר לפני השם ופשיטא דאין כוונתו אלא דראוי לומר כך לכתחלה ואם אמר לפני ה' אין מחזירין אותו אלא כוונת הרי"ג דאין לגעור במי שנוהג כן דאין בכך כלום ומאן דנהג כך לא ישנה וכך אנו נוהגין וכך היה נוהג הר"פ והר"ן כל זה ע"פ תשובת הריב"ש סי' רי"ט אכן לפי עניות דעתי נראה דעיקר מחלוקת גאונים אלו היא בזה דדעת רב סעדיה הוא דהטעם שאנו קורין אנא השם ולא אנא אדני הוא דמאחר שאין זה אלא דרך ספור שאינו מזכיר השם דרך בקשה או דרך שבח והודאה א"כ יש בכאן משום מוציא שם שמים לבטלה ולפיכך ס"ל דה"ה נמי בלפני ה' ודעת הרי"ג דיש לחלק דדוקא אם היה קורא השם בכינויו אנא אדני היה עובר משום מוציא שם שמים לבטלה מאחר שלא הזכיר השם דרך בקשה וכו' שאינו כ"א ספור מה שעבר בזמן שהיה כ"ג אבל לפני ה' אע"פ שהוא דרך ספור מ"מ מקרא הוא דקרינן ואין בכאן משום מוציא שם שמים לבטלה אפילו קורא המקרא אלף פעמים ביום ובפ' הספינה דף פ"ב פריך מכדי פסוקי נינהו ליקרי פי' יהא קור' מספק כאדם שקורא בתורה ע"ש וז"ש אין אנו הוגי' השם באותיותיו שיהא בו כנדנוד איסור הזכרת השם שלא כדין משא"כ באנא השם ופשיטא דהוגה וכו' לאו דוקא דאין זה אלא בשם בן ד' אלא נקט לשון התלמוד וטעמו דכאן דמוציא שם שמים לבטלה הוא ולפי זה צריך לדקדק בפיוט כשאומרים צעק בקול רם לה' חטאת שיאמרו לשם חטאת וכן אבל וכך היתה תפלתו של כ"ג ביה"כ כו' יה"ר מלפניך וכו' שלא יאמרו אדני אלא יהי רצון מלפניך השם שתהא השנה וכו' וכן בסוף ועל אנשי השרון היה אומר יהי רצון מלפניך השם שלא יעשו בתיהם קבריהם וכו' דמאחר שכל זה אינו כי אם ספור הבקשה שעברה וכן בכל מקום שהוזכר השם בספור כזה ולא ראיתי במחבר שהתעורר להזהיר על זה :

וכתב אבי עזרי על כל אזכרה היו מברכין וכורעין וכו' וכן אנו עושים לדוגמא נראה דזהו דוקא לצבור בשעת מוסף כשהש"ץ חוזר התפלה אבל הש"ץ עצמו אסור לזוז ממקומו בשביל כריעה זו דכיון שאינה לצורך אלא לדוגמא אין להפסיק בתפלה ולעקור רגליו כלל וכך פסק הריב"ש בסי' של"ב :

למנהג

דרכי משה

מחל וסלח ואחר כך מחה והעבר פשעינו וקודם הווידוי של ע"ח כתוב בטנהגים שיאמר ותכפר על חטאתינו ותסלח על כל עונותינו ותמחול על כל פשעינו כי כפרה שייך לחטא וסליחה לעון ומחילה לפשע שנאמר וכו' : (ה) וכן נוהגין : (ו) ובמרדכי דיומא ע"ד וכן אנו עושים לזכר וכתב במרדכי פרק היה קורא ע"א דנוהגים ליתן עשבים בב"ה להפסיק בינו ובין הרצפה משום דאסור לשטוח אפיים על הרצפה (עיין מגילה כב :) או יחוץ בטליתו וכ"כ במנהגים שכן נהגו בברי"ן שנופלים ע"פ ממש וכן נוהגים בב"מ וכתב הריב"ש בתשו' סימן של"ב וש"ץ החוזר התפלה לא יעקר רגליו לילך אחריו ולכרוע דהרי שנינו (ברכות ל:) אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק והחזנים העושים כן הוא דרך יוהרא וחסרון ידיעה עכ"ל : (ז) ובמנהגים ואומרים היום תאמצנו כמו בר"ה כי אנו מחזיקים עצמינו לבינונים לכן מבקשים שיכפר לנו היום וכן נוהגים דלא ככלבו שכתב לאומרו בנעילה וכתב המרדכי ביומא ע"ג ואין אומרים א"מ במוסף וכ"נ וכתב מהרי"ל אין אומרים אין כאלהינו ביום הכפורים : (ח) וכתב מהרי"ו דלכך נקט יום כפורים לשון

פרישה

יש בהזכרת השם שנייה בוידוי היה אומר אנא בשם בבי"ת עכ"ל והתם אמכן גדול קאי סג' עמך בית ישראל אנא השם כפר נא כו' ככתוב כו' וכן תניא בתוספת' כו' אנא השם עויתי כו' אנא השם כפר כו' ויש במקצת גרסאות בשני בשם וכן איתא בירושלמי כו' כן עיקר וכן הוא בהריא בספרים דידן במשנה דיומא שניהם השם בס' נמצא התו' ומשנה שוים · ומקצת גרסאות וירושלמי שוים · אבל הב"י כתב שמצא בס"א בספרי רבינו דה"ג ותניא בתוספתא אנא השם עויתי כו' אנא בשם כפר נא כן יש במקצת נוסחאות בספרים בשני בשם ע"כ וגירסא נכונה היא בעיני דאתי למימר דבתוספת' גורס בשני בשם ולא דמי המשנה שגורס בתרוייהו השם וכ"כ המרדכי בנוסחת התוספת' בשני בשם ומ"ש רבינו וכן יש במקצת נוסחאות היינו לומר דכן יש במקצת נוסחאות במשנה עכ"ל ב"י ועיין ברא"ש דיומא דף נ"ד ריש ע"ד · דמייתי הך תוספתא מיד אחר דין הכ"ל דילפינן מקרא דוידוי של י"כ היה בשם וז"ל ובתוספתא גרסינן השם בתרוייהו וכן יש במקצת ספרים ובירושלמי אמר רבי חגי ובשנייה בשם וכתב ר"ח כו' ע"ש ור"ל פ"ש וכן יש במקצת ספרים במשנה וכן שבמקצת גרסאות בשני בשם כו' פי' גורסי' בתוספתא בשני בשם וכן הביא המרדכי בשני בשם לגבי מתניתין שהיה גורס בשניהם · דאמוראי בקיאי בגירסא טפי מינן וכן הוא גורס מתניתין בשני בשם אבל הרא"ש סיים כאן אלא שהמשנה נשנית בלשון העולם ר"ל אעפ"י שבמשנה כתוב בשניהם השם לישנא דעלמא נקט שדרך העולם לומר בתפילת אנא השם אבל בג' היה אומר בשניה בשם ב"י ועיין מ"ש לקמן בדרישה : (ס) כתב רב סעדיה שראוי לומר לפני ה' פי' ב"י טעמו של רב סעדיה הוא שהכ"ג היה אומר שם המפורש ככתיבתו כשאמר אנא השם וגם כשאמ' לפני ה' תטהרו ולא אמרו בכינוי שהוא שם אדנות כו' . ופי' דפוק דא"כ עיקר ל'

חסר מן הספר גם

דרישה

סי' תרכא [א] ורב האי כתב לא בל' הזה כו' ז"ל ב"י מדלא קאמר כתב רבינו האי משמע דפליג דאדלעיל מייתי ליה דכיון שלא בלשון זה היה אומר כ"ג א"כ לא שני ליה אם נאמר אנא השם או אנא בשם שלא אחד מהם מלשון שהיה אומר כ"ג דאין אנו רשאין להזכירו עכ"ל · וק' לי על פירושו דא"כ גם לפי מ"ש הרא"ש דהיה אומר שם של ד' אותיות מאי נ"מ אי אמר בה"א או בבי"ת וע"ק למה אמר וסבר דבראשונה היה אומר כ"ג אנא השם כו' הרי לא אמר השם אלא שם של ד' ואי ס"ל דגם כ"ג היה אומר אנא בשם או השם למה חלק הרא"ש על רב האי ולא חלק על האי וסבור · וע"ק למה הוצרך לכתוב וסבור דבראשונה כו' וה"ל לכתוב אלא וסבור דאף כ"ג היה אומר בשנייה בשם וע"ק למה חזר וכתב כלל האי וסבר כו' שהרי כבר כתב דהכי עבדינן כר' חגי אכ"ג עלמו קאי שהרי כתב היה אומר וע"ק שהרא"ש בפרק בתרא דיומא כתב וסבור אני דבראשונה כו' ש"מ שהוא מל' הרא"ש שהוא סובר כן וא"כ ק' למה כתב הטור הפלוגתא בינו לר' האי שמייתי עלה לענין בשם טפי ה"ל לאשמעינן איד בשם הרא"ש דכ"ג היה אומר בה' ר"ל השם של ד' היה אומר כ"ג בשנייה ובראשונה בה' ושלא כרב האי שכתב דהכ"ג היה אומר שם של מ"ב וע"ק כיון שכתב הרא"ש דעבדינן כר' חגי מטעם דאמוראי

חדושי הגהות

ג לא אדע מקומו איה כי בחגיגה (טו :) גבי מעשה דאחר משמע להיפך שלא היה יכול רבי יוחנן דיניה דאחר להקל עד לאחר מותו כמו שאמר שם מתי אמות ואכבה עש מקברו (*)

תרכב למנחה אומרים אשרי ובא לציון ויראה שאין לומר ואני תפלתי אף אם חל בשבת כי מה שאומרים אותו במנחה בשבת הוא ע"פ המדרש ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע רשעים כששותין ומשתכרין יושבין ומנגנין ואני איני כן אלא ואני תפלתי לך ה' עת רצון אע"פ שאני אוכל ושותה אני בא לפניך וע"כ נוהגין לומר אותו בשבת במנחה לאחר שאכלו ושתו וזה לא שייך בי"ה לאפוקי ממנהג טוליטולא שאומרים אותו בכל פעם אפילו כשחל בחול. ומוציאין ס"ת וקורין בו ג' בפ' עריות עד סוף הפרשה והשלישי הוא מפטיר (ב) ביונה ומסיים מי אל כמוך ומברך לפניה ולאחריה בדרך שבירך שחרית ואם חל בשבת מזכיר בה של שבת וחותם בה בשל שבת כמו בתפלה ומחזיר ס"ת למקומו ומתפללין צבור כמו שחרית ומחזיר ש"צ התפלה והוידוי כמו בשחרית וכתב רב עמרם בתפלת המנחה א"א לפנינו לא סליחה ולא רחמים אלא אחר סיום תפלתו אומר א"מ אבל רב נטרונאי כתב הרוצה לומר סליחות במנחה הרשות בידו שיום סליחה הוא ובכל תפלה ותפלה ראוי לומר וכן המנהג בב' ישיבות וכן המנהג עתה לומר סליחות בכל ד' תפלות ואם חל בשבת אומר צו"צ וכתב רב עמרם שאין נשיאות כפים במנחה אבל בעל הלכות כתב שיש בה נשיאות כפים ובאשכנז נוהגין כרב עמרם:

תרכג ומאריכין בסליחות וברחמים עד שיגיע זמן תפלת נעילה וזמנה סמוך לשקיעת החמה כשהחמה בראש האילנות ויש ליזהר שלא יאחרו להתפלל אותה בלילה אלא סמוך לשקיעת החמה בענין שיסיימו אותה עם צאת הכוכבים

וזה

ב"ח

תרכב למנחה אומר אשרי ובא לציון ואין אנו נוהגין כן אלא בין תפלה מנחה לנעילה אומר אותו וכ"כ בהג"ה מיימוני' ספר אהבה והטעם עיין בכל בו: **ומ"ש** ואם חל בשבת מזכיר בה של שבת כו' אין אנו נוהגין כן אלא מסיים מגן דוד כשאר מנחה וכ"כ בהג"ה מיימונית בשם ראב"ן וכן הסכים מהרי"ל בתשובה: **ומ"ש** ואם חל בשבת אומר צדקתך אין אנו נוהגין כן גם אין אומרי' א"מ כשחל בשבת כיון שהוא שאלת צרכים אבל שאר סליחות ותחנונים אומרים כמו בחול. וכתב ר"ע שאין נשיאות כפים כו' כבר נתבאר בסי' קכ"ט בס"ד:

תרכג ומאריכין בסליחות וכו' וזמנ' סמוך לשקיעת החמה כו' בסוף יומא אמר רב תפלת נעילה פוטרת של ערבית ומסיק דרב תנאי היא דתניא בעל קרי טובל והולך עד המנחה רבי יוסי אומר כל היום כולו פי' דלחכמים זמן תפלת נעילה גם בלילה ולכך אוסרין לבעל קרי לטבול מן המנחה ולמעלה ניס"כ אלא ימתין עד שתחשך ויטבול ויתפלל ור' יוסי מתיר שסובר שמצות תפלת נעילה ביום הוא הילכך יטבול ויתפלל והשתא רב ס"ל כחכמים דתפלת נעילה בלילה ולכך פוטרת של ערבית ומשמע דהלכה כחכמים שהם רבים וזהו דעת הרי"ף ז"ל שהביא ההיא דרב בפסקיו וכך פי' הר"ן דעת הרי"ף וכן מבואר מלשון הרא"ש דלא כדמשמע בהגהת מיימוני פ"ג דה' תפלה דרי"ף כתב דתפלת נעילה ביום ע"ש ונראה שכך היא דעת הרא"ש שכתב דברי הרי"ף בסתמא משמע דהכי ס"ל אלא שאח"כ כתב ור"ת פסק דלית הילכתא כרב ותפלת נעילה אינה פוטרת של ערבית וצריך להתפלל אותה ביום מדגרסינן בירושלמי וכו' ואין מהירושלמי סתיר' לפסק הרי"ף דפשיטא דלא דחינן תלמודא דידן מקמי הירושלמי ואיכא לאקשויי דבדברי הר"מ שהביא הרא"ש מבואר דס"ל לפי הירושלמי דלא פליג רב אהתחלת תפלת נעילה לכתחלה דמודה דראוי להיות ביום כשהחמה בראש האילנות אלא אגמר תפלה פליג ואמר דצריכה להיות בלילה דמאי נעילה נעילת שערי שמים ובגמר התפלה הוי עיקר הנעילה. אבל לרבי יוחנן בירושלמי דפליג עליה דרב ס"ל דצריך להתפלל כולה ביום דמאי נעילה נעילת שער ההיכל דהוי מיום ובגמר התפלה הוי עיקר הנעילה וא"כ קשה על מה שכתב רבינו וזמנה סמוך לשקיעת החמה כשהחמה בראש האילנות פירוש התחלת זמנה כך הוא וז"ש ויש ליזהר שלא יאחרו בהתחלת התפלה להתפלל אותה בלילה כמו שנוהגין אלא סמוך לשקיעת החמה בענין שיסיימו אותה עם צאת הכוכבים והיינו כרב דאילו לר' יוחנן צריך להתפלל כולה ביום והסיום הוא סמוך לשקיעת החמה דהיינו חצי שע' קודם שקיעת החמה כפי' סמוך למנחה דהוי כמו חצי שעה קודם וזהו כשהחמה בראשי האילנות דסוף שעור תפלת נעילה לר"י הוא תחלת השעור לרב וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ג דה' תפלה שיכלו' אות' סמוך לשקיעת החמה והוא קודם צאת הכוכבים כרבה דמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים ה' מילין ובסימן שאחר זה כתב ומתפלל תפלת ערבית שאין תפלת נעילה פוטרת של ערבית והיינו דלא כרב וא"כ דבריו סותרין זה את זה וצ"ל דודאי גם רבי' פוסק כרב וכמו שפסקו הרי"ף והרא"ש אלא לפי שכתבו הם והאידנא נהוג עלמא לצלויי תפל' ערבית אחר נעילה בעל כרחך דטעמא הוי משום הבדלה דצריך להבדיל בתפלה ואע"ג דלרב דהילכתא כוותיה ס"ל דקל הוא שהקילו עליו מפני תעניתו כדי למהר אכילתו וא"כ לא יתפלל ערבית משום הבדלה ויוצא בהבדלה שעל הכוס מ"מ הם החמירו על עצמן להתפלל כדי שלא לבטל ההבדלה שבתפלה וכיון דנהגי עלמא הכי שויה עלייהו חובה ומחויבים להתפלל תפלת ערבית משום הבדלה ואין תפלת נעילה פוטרת אותה וכי היכי דבשאר ימות השנה דקי"ל דתפלת ערבית רשות השתא נהוג עלמא לשוויה כחוב' כדכתב הרי"ף בפ' ת"ה וכ"כ כל שאר המחברים הכ"נ לענין הבדלה במוצאי יה"כ דאע"פ דתפילת נעילה פוטרת אפילו למ"ד תפלת ערבית חובה כדאיתא בגמרא מ"מ כיון דנהוג עלמ' לצלויי תפילת ערבית אחר נעילה משום הבדלה שויוה עלייהו כחובה וזו"ה כתב רבינו ומתפללין ערבית שאין תפלת נעילה פוטר' של ערבית דשויוה עלייהו כחובה

ב"י

תרכב למנחה אומרים אשרי וכו' ז"ל המרדכי אחר שגמר תפלת מוסף פותח באשרי כדי להפסיק בין תפלת מוסף לתפלת המנחה. וכן כתב בסדר רב עמרם אבל אנו רגילים לפתוח באשרי אחר גמר תפלת המנחה כדי למהר שלא יעבור זמן תפלת המנחה וכן קבלתי עכ"ל וכ"כ בהגהת מיי' סוף ספר אהבה כתב ר"ע שאחר תפלת מוסף פותח באשרי כדי להפסיק בין תפלת מוסף לתפלת המנחה ואין אנו נוהגין כן אלא בין תפלת המנחה לתפלת נעילה אני אומר אותו ע"כ (א) וכ"כ הכלבו ז"ל כתב ה"ר נתן שאין אומרים תהלה לדוד עד אחר תפלת המנחה כדי להפסיק בינה לנעילה שבעלילה זו אתה פותח בנעילה אבל בתפלת המנחה א"צ עלילה לפתוח בה שאומו ס"ת בגדו ודיו וכמו הפלגת יוצר ממוסף כן הפלגת מוסף ממנחה ואח"כ כתב בתחלת תפל' נעילה אומר אשרי וכל"ג ואח"כ אומר קדיש זוטא ועומדין להתפלל עכ"ל והמנהג לומר אשרי קודם תפלת מנחה כד' רבינו: **כתב** הגהמ"י א"א בי"ה קדוש' עד אחר תפלת מנחה קודם תפלת נעילה כדי להפסיק בה בין תפלת מנחה לתפלת נעילה וגם כדי שלא תעבור זמן המנחה: **וקורין** שלשה בפרשה עריות ומפטיר ביונה בפרק בני העיר (לא.) וטעמא דקורין בעריות לפי שנפשו של אדם מתאוה להן וצריך לקדש עצמו מהן ומפטיר ביונה לפי שיש בה גודל כח התשובה: **ומ"ש** ומברך לפניה ולאחריה כדרך שבירך בשחרית כ"כ המרדכי וכן נוהגין ודלא כדכתב הגהמ"י בשם ראב"ן שלא יאמר על התורה ועל העבודה אלא מסיים מגן דוד שהרי פסקה העבודה כבר מהשחר ובירך עליה שחרית (ג): **ומ"ש** ואם חל בשבת מזכיר בה של שבת וחותם בה בשל שבת כמו בתפלה וכו' כ"כ הרא"ש והר"ן והמרדכי בפרק במה מדליקין ואפילו למ"ד (שבת כד.) בר"ח שחל להיות בשבת שאינו מזכיר של ר"ח בהפטרה מודה בהפטרת מנחה י"כ שחל להיות בשבת משום דהתם שאני כדמפרש טעמא דאלמלא שבת אין נביא בר"ח כלל אבל בי"כ שחל להיות בחול הא איכא נביא הילכך כשחל להיות בשבת מזכיר של שבת וחותם בו: **וכתב** ר"ע בתפלת המנחה א"א לפנינו לא סליחה ולא רחמים כו' אלא אחר סיום תפלתו אומר אבינו מלכנו וזהו סדר א"מ על דרך האלפא ביתא שנוהגין בקצת מקומות לומר אחר כל תפלה ותפלה: **ואם** חל בשבת אומר צדקתך כ"כ הכלבו והר"ן כתב בפרק בתרא דר"ה בשם ה"ר יהודה ברצלוני שא"מ אותו והוא כתב שמנהג לאומרו כיון שהוא יום עינוי ואבינו מלכנו נמי אומר אותו אע"פ שהוא שאלת צרכים מפני שהוא שעת גמר דין ואם לא עכשיו אימתי והכלבו כתב שי"א א"מ אפילו בשבת ושבעל העיטור וה"ר נתן ושאר הפוסקים כתבו שלא לאמרו בשבת כלל ע"כ (ד) ואנו אין לנו אלא כדברי הר"ן דמילי דסברא נינהו: **וכתב** ר"ע שאין נשיאות כפים במנחה אבל ב"ה כתב שיש בה נשיאות כפים כבר נתבאר בסי' קכ"ט: **וכתב** המרדכי י"א שא"ה אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו וכו' אלא שלום רב מפני שאין בה נשיאת כפים אבל אנן לא נהיגין הכי ע"כ (ה) ור"י כתב בני"ח ה"א דכל היכא דאין כהן נושא כפיו אם אין שם כהן אין ש"ץ אומר ברכת כהנים וכן אנו נוהגים: **כתב** עוד המרדכי בסוף תפלת המנחה מתוודה כמו בתפלת יוצר ואמר א"מ: **וכתב** הגהמ"י לפעמים לא היה אומר הר"מ א"מ עד אחר נעילה כדי להתפלל נעילה ביום:

תרכג ומאריכין בסליחות וברחמים עד שיגיע זמן תפלת נעילה וזמנה סמוך לשקיעת החמה וכו' בסוף יומא כתב הרא"ש בשם ר"ת שצריך להתפלל תפלת נעילה ביום דבירושלמי פ' תפלת השחר ובר"פ בתרא דתעניות פליג ר"י על רב ואמר אין תפלת נעילה אלא ביום ורב ור"י הלכה כר"י והכי איתא התם איזהו היא נעילה רבנן דקסרין אמרין איתפלגון ר' יוחנן ורב רב אמר נעילת שערי שמים אפי' בלילה ור' יוחנן אמר נעילת שערי היכל דהיינו ביום אחר הדלקת נרות של בין הערבים א"ר יודן נכתובא מתניתין מסייע ליה לר' יוחנן בשלשה פרקים הכהנים נושאין כפיהם ד' פעמים ביום בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה ואית לן למימר נעילת שערי שמים דהא איתקש נשיאות כפים לשירות מה שירות ביום אף נשיאת כפים ביום אחוה דאתי' דרב

אדא

דרכי משה

לשון רבים לחיים ולמתים וכלבו כתב מה שאנו נוהגים לזכור מתים משום דזכירת מתים משבר ומכניע לבו של אדם:

תרכב (א) וכ"כ במנהגים וכן נוהגין: (ב) וכתב המרדכי דיומא ע"ג דא"א קדיש על הספר: (ג) ואנו נוהגין כהג"מ וב"כ מהרי"ל ומנהגים: (ד) וכן אנו נוהגים שלא לומר צדקתך ולא א"מ כשחל בשבת: (ה) ובמנהגים שלנו אין עולין לדוכן אבל אומרים אלהינו וכו':

לא

דרישה

למורא"י בקיאי בגירסא טפי מינן ור"ל שר' חגי ידע שהגירסא הנכונה במשנתינו ראוי להיות בשני בשם שהרי ר"ס כתב שלא משגחינן בר' חגי לגבי מתניתין ומילא צריכין למימר שרמב"ה בא לומר שר' חגי היה בקי בגירסת המשנה את"ל שמ"מ ר"ס לא משגחינן בר' חגי לגבי מתני' ר"ל התוספת' מ"מ כאשר נתיישב בתוספת' מיושב ג"כ המשנה למה צריכין לטעם של הרא"ש שם אלא שהמשנה נשנית בל' העולם לכן נלע"ד שנוסחא משובשת הי' בידינו רק הנוסחא האמתית היא כמו שמצאתי בספרי הרא"ש של קלף ישן נושן דה"ג שם ושבור אני דאנא ה' היה אומר כ"ג ובשנייה אנא בשם אלא שהמשנה נשנית בל' העולם ור' סאי אמר כו' ור"ל דמ"ש במשנה אנא השם בוידוי כ"ג בי"כ לא שהיה אומר בל' זה אנא השם אלא אנא ה'. ור"ל שם של ד' וכמו שמסיק בשם הרא"ש אחר כן דכיון דילפינן ג"ש שם של ד' אותיות אין לשנות. והא דקתני המשנה אנא השם הייני בלשון לעלם או העולם ר"ל המשנה נשנית כמו שאנו אומרים בי"כ דאסור לנו להגות שם של ד' באותיותיו ולכן אנו אומרים במקום' תיבת שם ולא לשון אדנות כמו שאנו קורין אותו כי צריכין לעשות זכר לווידוי כ"ג ואילו הייני אומרים אנא אדנ"י הייני סבורים שגם כ"ג היה אומר כן וכמ"ש ב"י בסמוך בפיאור דברי ר' סעדי' והרי"ץ גיאות באומרו לפני השם תטהרו כו' ולפמ"ש לקמן בפירושא דהאי מילתא אתי שפיר טפי ע"ש ולפי מה שמצאתי הגירסא אלא שהמשנה נשנית בלשון לעלם ה"פ שאין המשנה יכלה לכתוב שם של ד' וכתבו בל' העלמה וע"ד הכתוב זה שמי לעלם חס זכרי כו' וא"כ א"ש מ"ש ורב האי כתב לא בל' הוה ר"ל העבר הי' אומר כ"ג אלא שם של מ"ב ואל זה השם רומזים באנא השם ומסיק הרא"ש דאין נראין לו דבריו כו' אלא שם של ד' ופמ"ש לעיל וסבור אני כו' ועיין ברא"ש פ' י"כ ותמלא כדברי ודו"ק ולפי זה א"ש:

פרישה

ל' ואין אנו הוגים השם באותיותיו דחוק מאד לפי' דנ"ל לפי דעיקר הדקדוק הוא במ"ש ואין אנו כו' ר"ל אין אנו באין לומר כו' אבל ל' הוגה השם באותיותיו אינו מדוקדק כלל לכן יותר נלע"ד דה"פ דרב סעדיה ס"ל שראוי לומר לפני השם תטהרו כמ"ש אנא השם ור"ל שכיון שוידוי זה אין אנו יכולים אלא אומרים איך היה הכ"ג מתודה אינו מן הראוי להזכיר השם אפילו בל' אדנות בפי' אלא ברמז לומר השם או בשם וכן נ"ל בפסוק דלפני ה' תטהרו מה"ט ודעת הרי"ץ גאות דיכול להזכיר השם בל' אדנות כיון דקרא הוא דקרינן כדאמרינן בעלמא הרי הוא בתורה ודאי אם הייני הוגה שם זה באותיותיו כמו שהיה כ"ג הוגה אותו כמ"ש הרא"ש לפני זה היה איסור בידינו אבל אין אנו הוגים אותו באותיותיו א"כ שפיר דמי לקרוא מקרא כתוב בל' אדנות וק"ל:

לכ"ס

אדא הוה נייר גולתיה דרב בצומא רבא א"ל רב כד תחמי שמשא בריש דיקלא הב לי גולתי דניצלי נעילי' איפלי' שטתיה דרב תמן הוה אמר נעילת שערי שמים והכא הוא אומר נעילת שערי היכל פי' דאמר רב כד תחמי שמשא בריש דיקלא דהיינו זמן נעילת שערי היכל אמר רב מתנא ע"י דרב מאריך בצלותיה סגי הוה מגיע לנעילת שערי שמים פי' תפלתו היתה נמשכת עד נעילת שערי שמים אלמא ר' יוחנן פליג עליה דרב וגם ר' יודן מייתי סייעתא לרבי יוחנן ממתני' וגם רב גופיה היה מתפלל ביום אלא שהיתה תפלתו נמשכת עד הלילה הלכך אין להתפלל תפלת נעילה אלא ביום עכ"ל וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם שכתב בפ"א מהלכות תפלה שתפלת נעילה מתפללין אותה אחר תפלת המנחה סמוך לשקיעת החמה ובס"ג כ' תפלת נעילה זמנה כדי שישלי' אותה סמוך לשקיעת החמה והר"ן כתב ג"כ הירושלמי הזה אלא שבמקום ר' יוחנן כתב שמואל ומ"מ כתב וז"ל והוי יודע שיש מי שפוסק כשמואל וכ"כ הר"מ מרוטנבור"ג ז"ל אבל מדברי הרי"ף נראה שהלכ' כרב ואפ"ה אנן דמפסיקן בתפלת נעילה פסוקי דרחמי ומילי דתחנוני' טובא מכי חזינן לשמשא בריש דיקלא מתחילין לה כדאיתא בירושלמי עכ"ל: וכ"כ המרדכי דין תפלת נעילה להתפלל אותה ביום ומה שנהגו להתפלל אותה בלילה ודאי לא הנהיגו אבותינו כן אלא שמפני שהחזנים מושכין עד הלילה סבורים שבדין עושים עכ"ל. וכ"כ הגהמ"י בפ"ג מהל' תפלה על דברי הרמב"ם כ"כ הר"מ והנהיג והורה הלכה למעשה שאין להתפלל תפלת נעילה אלא ביום וכ"כ רבינו יהודה בשם רש"י והביא ראיות לדבר ובסוף דבריו כתב נראה שאין להתפלל נעילה ולא לעלות לדוכן אלא ביום מהיקישא דלשרתו ובודאי לא הנהיגו אבותינו כך אלא שהחזני' האריכו עד הלילה וסוברים שבדין עושין וכתבו עוד נ"ל שאין לדקדק דלרב תהא תפלת נעילה דוקא בלילה מדקאמר תפלת נעילה פוטר' של ערבית כי ס"ל שנכנס ת"ע זמנה מפלג המנחה ואילך כדאיתא בפ' תה"ש (כז.) רב צלי של שבת בע"ש אבל נוכל לדקדק משם שזמנה מפלג המנחה ואילך כדאמרי' בירושלמי דא"ל רב לשמעי' כד תחזי שמשא אריש דיקלא הב לי גולתי דנצלי נעילה והמתפלל בלילה אומר דברים שאינם כן לפני השכינה ע"כ ומתוך דברים הללו יתבאר לך דלדידן דמפסיקין טובא ברחמי היה צריך להקדים ולהתפלל אותה מבע"י הרבה כדי שיגמר החזן חזרת התפלה ביום ולפחות שיהא נשיאת כפים ביום אלא דאם כן הוינו צריכין להקדימה מבע"י טובא לפי שאנו מרבים בסליחות ואנן בעי' שיתפלל אותה מכי חזינן שמשא בריש דיקלא ולפיכך נראה שיש לש"ץ לקצר בסליחות ופסוקים שבאמצע התפלה וגם אין לו למשוך בתפלת נעילה כל תיבה ותיבה כדרך שמושך בשאר תפלו' ומצד לדברי מצאתי בהגהות מיימון בהלכות שביתת עשור וז"ל לפעמים לא היה הר"מ אומר א"מ של מנחה עד אחר נעילה כדי להתפלל ביום וכן כל הפזמונים שאומרים בנעילה פעמים היה מדלגים עד אחר ברכת כהנים כדי שיהא נשיאות כפים ביום ואז היה מוסף בפזמונים עד הלילה ואח"כ אומר א"מ עכ"ל: **ור"ע** כתב אומרים אשרי ובא לציון כבר כתבתי בזה בסי' תרכ"ב: **ומתפלל** ז' ברכות כמו במנחה בסוף יומא (פז:) בעי תפלת נעילה מאי היא רב אמר צלותא יתירתא ושמואל אמר מה אנו מה חיינו ופירש"י צלותא יתירתא מתפלל שבע כשאר התפלות ושמואל אמר מה אנו מה חיינו אומר ואינו מתפלל. וכתב הר"ן צלותא יתירתא מתפלל ז' כשאר תפלות אותן ז' ברכות שהתפלל בשחרית ומנחה אלא שכולל בה מה אנו וקרי ליה יתירתא לפי שמוסיף בה דברים ושמואל אמר מה אנו בלחוד ואיתותב התם שמואל ואמרי' כמי עולא בר רב נחת קמיה דרבא פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו מה חיינו ושבחיה א"ר הונא בריה דרב נתן ויחיד אומר אחר תפלתו: **ומ"ש** אלא שאומר במקום כתבנו חתמנו וכו' כ"כ הרוקח והמרדכי: **ובסדר** ר"ע אינו חותם כמו שאינו חותם בשאר תפלות ונראה דאפי' למי שפוסק שאין לחתום בשאר תפלות שאינו גורס וחכמים אומרים כ"מ שזוקק לשבע וכו' כבר כתבתי ברייתא זו וגרסאותיה בסי' תר"ז ומשם יתבאר לך שמה שכתב אלא גורס וחכמי' אומרים חותמין בברוך לאו דוקא דגירס' הכי איתא אם רצה לחתום בוידוי חותם וכן מ"ש מ"מ בתפלת נעילה חותמין בברוך היינו לומר שאם רצה לחתום חותם אבל לא שיהיה מחוייב לחתו' וזה שכ' רבי' נר' דאפי' למי שפוס' שאין לחתו' בשאר תפלות וכו' מ"מ בתפל' נעיל' חותמין בברוך וכו' דבר פשוט הוא ולא ניתן לכתו' לרוב פשיטתו אבל מ"ש מיהו כיון דאיכ' פלוגת' טוב שלא לחתום אינו מכוון בעיני דמשמע לי א לדברי הכל אם רצה לחתום בנעילה חותם וזה שאינו חותם בסדר ר"ע לאו משום דאינו רשאי לחתו' אלא משום דכיון דאינו מחוייב לחתום לא כתב ר"ע שיחתו' אבל אה"נ שאם רצה לחתו' חותם אפי' לר"ע: **ואם** חל בשבת מזכיר בה של שבת וכו' מימרא דריב"ל בפ' במה מדליקין (כד:) וכתב בהגהות מרדכי נראה שאם לא הזכיר של שבת בתפלת נעילה מחזירין אותו ונראה מדבריו שם שיש חולקין: **ומ"ש** אבל בוידוי של אחר התפל' א"צ להזכיר של שבת כ"כ בשם הרא"ש והמרדכי וז"ל הרא"ש ור"ח שחל בשב' נהיגי שלא להזכיר שבת בוידוי לפי שכבר סיים ברכת שבת ולא מצינו הזכרה אחר החתימה וכן בי"ה שחל להיות בשבת אע"פ שמזכי' של שבת בתוך התפלה בוידוי שאומר אחר התפלה אין להזכיר בו שבת מה"ט נמי שאין להזכיר אחר החתימה עכ"ל ולפ"ז ש"ץ שהוא אומר בתוך תפלתו אותו וידוי שהיחיד אומר אחר תפלתו צריך הוא להזכיר ולא אמר רבינו שא"צ להזכיר אלא היחיד דוקא וכן משמע ודאי דביחיד מיירי דהא בתר הכי אמר ויחזור ש"ץ התפלה וכ"כ בהדיא בשבלי הלקט סי' קע"א וכן מצאתי בתשו' אשכנזי' ומיהו אם לא הזכיר ש"ץ של שבת באתה נותן נראה שאינו חוזר דהא איכא מ"ד דביעלה ויבא שבאמצע תפלה אינו מזכיר של שבת ומשמע דה"ה לאתה נותן אפי' לש"ץ הלכך בדיעבד מיהא סמכינן עליה: **ומ"ש** ואומר כתר כמו במוסף כ"כ מה"ש המרדכי בנעילה אומר פעמים בהכב' כמו במוסף: **ומ"ש** ונושאין הכהנים את כפיה' פשוט במשנה ר"פ בתרא דתעניות (כו.): **כתב** המרדכי שבתפלת נעילה אינו אומר א"מ (ג): **כתוב** בתרומת הדשן סימן רע"ח דנמצא בנימוקי' במוצאי יום הכפורים אין הדין והבימה מסתלקת עד שישלימו ישראל סדריהם:

תרכד ומתפללין ערבית שאין תפלת נעילה פוטרת של ערבית בסוף יומא (פז:) אמר רב תפלת נעילה פוטרת של ערבית רב לטעמיה דאמר צלות' יתירת' היא וכיון דצלי תו לא צריך וכתב הרי"ף והאידנ' נהוג עלמא לצלויי תפלת ערבית אחר נעילה והרא"ש כתב בשם ר' מאיר דלית הלכתא כרב והביא ראיה מהירושלמי: **וצריכין** להוסיף מחול על הקודש גם בצאתו פשוט בפ' בתרא דיומא (פא.) וכתב הרא"ש דתוס' זה לא בבין השמשות הוא דבין השמשות ספק יום ספק לילה ואם עשה מלאכה בשני בין השמשות חייב חטאת ואינו נקרא תוספת דבלאו ריבוייא דקרא צריך לפרוש מספק וגם ספק כרת יש בו ותוספ' זה לא נתבאר שיעורו אלא ע"כ לאו תוספ' כל דהו קאמר כדמשמע בר"פ בתרא' די"ט (ל:) ופ' שואל (קמח:)

שהכנסים

וזה סדרה אומר ש"צ אשרי וקדיש ור"ע כ' אשרי ובל"ג ואין נוהגין עתה לומר ובא לציון אלא במנחה ומתפללין ז' ברכות כמו במנחה אלא שאומר במקום וכתבנו וחתמנו (וכן המנהג) ובהודאה במקום נזכר ונכתב נזכר ונחתם ור"ע כתב במקום זכרנו חתמנו ולא נהגו כן ואין לומר במי כמוך חותם יצוריו במקום זוכר ואומר וידוי וכשיגיע לאתה יודע אומר אתה נותן יד לפושעים וכו' עד כי אתה סולחן ובסדר רב עמרם אינו חותם כמו שאינו חותם בשאר התפלות ונראה דאפי' למי שפוסק שאין לחתום בשאר תפלות שאינו גורס וחכ"א כ"מ שזוקק לשבע חותמין אלא גורס וחותמין בברוך מ"מ בתפלת נעילה חותמין בברוך דהא אתפלת נעילה קיימי וקאמר שחותמין בברוך וכ"כ הר"ז הלוי מיהו כיון דאיכא פלוגתא טוב שלא לחתום ואם חל בשבת מזכיר בה של שבת ותתן לנו ה' אלהינו את יום המנוח הזה וחותם גם בשל שבת אבל בוידוי של אחר התפלה א"צ להזכיר של שבת ויחזיר ש"צ התפלה ואו' וידוי באמצע התפלה כמו בשאר התפלו' ואומר כתר כמו במוסף ונושאין הכהנים כפיהם (א) ואם יש שהות ביום אומר סליחות:

תרכד ומתפללין ערבית שאין תפלת נעילה פוטרת של ערבית ואומר בה הבדלה בחונן הדעת וצריכין להוסיף מחול על הקודש גם בצאתו שימתינו מעט אחר יציאת

כחובה וזהו שאמר בסמוך לזה ואומר בה הבדלה בחונן הדעת כלומר שמטעם הבדלה כך הדין כדפי' כנ"ל ליישב דברי רבינו אבן דברי הב"י ז"ל בש"ע קשה ליישב דכתב זמן תפלת נעילה כשהחמה בראש האילנות כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה וזה אי אפשר לאומרו דפשוט הוא דכשהחמה בראשי האילנות היינו סמוך לשקיעת החמה והכל שעור א' כדפי' וצ"ע ולענין הלכה נראה אע"ג דהרמב"ם והר"ן וכמה גדולים אחרים שהובאו בהגהת מיימוני' ובמרדכי והם הרוב ס"ל דגמר תפילת נעילה צריך להיות בעוד היום גדול והיינו כשהחמה בראשי האילנות דהוי סמוך לשקיעת החמה. מ"מ גדול המנהג בכל ישראל שנהגו כרב שגומרין התפילה בלילה וכדאי הם הרי"ף והרא"ש לסמוך עליהן שלא לבטל המנהג אבן בזה צריך להזהר מאוד להתחיל בעוד שהחמה בראש האילנות דאפ"ה לרב יכול להתפלל גם התחלת התפלה בלילה כדמוכח תמא דמוקי רב כחכמים דטובל והולך עד המנחה אין זה אלא דיעבד משום איסור רחילה ביה"כ אבל לכתחלה מצוה מן המובחר להתחיל כשהחמה בראשי האילנות וה"ט משום גמר התפלה שתהיה עם צאת הכוכבים בשעת התחלת נעילת שערי שמים ומ"כ יראה דאותן המאחרים בתפלת המנחה כדי להתחיל נעילה בעוד היום גדול לא יפה הן עושין דזה הוי כמו דיעבד כיון שאי אפשר להתחיל מבע"י ואין ראוי לבהל למהר בתפלה שמקלקלין כל התפלה לגמרי והחכם עיניו בראשו לתעט בסליחות ובפסוקים ולקצר בנגונים כדי להתחיל תפלת נעילה בעונתה ועוד שהפיוט בנעילה מורה כך שאומר טרם יבא השמש היום יפנה השמש יבא ויפנה כי פנה היום ולא כי עבר והאומר כן בלילה כשכבר עבר היום בקשתו פלסתר ומחזי כשיקרא באמרו דברים שאינן כן לפני המקום ב"ה:

וזה סדרה אומר ש"צ כו' ואנו נוהגין כר"ע לומר אשרי ובא לציון קודם תפלת נעילה להפסיק בין מנחה לנעילה אבל קודם תפלת מנחה אין אומרים לא אשרי ולא ובא לציון ומיהו כיון דאיכא פלוגתא טוב שלא לחתום כתב הב"י דאינו מכוון דאדרבה משמע דלד"ה אם רצה לחתום בנעילה חותם וכו' ואפשר ליישב לדעת רבינו דכיון דאיכא פלוגתא בשאר תפלות דלר"מ מחוייב הוא לחתום ולרבנן אין לחתום לפיכך אע"ג דאפילו לרבנן רשות הוא בנעילה ואם בא לחתום חותם מ"מ מאחר דא"צ לחתום טוב הוא שלא לחתום דשמא אם יבא לחתום בתפילת נעילה יטעו הרואין לומר שצריך לחתום אף בשאר תפלות והתם קי"ל כרבנן דאין לחתום וכך מוכח הלשון דלמעל' בסי' תר"ז כתב כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא ורצונו לומר פלוגתא דרש"י ורב עמרם וכתב כאן בסתם כיון דאיכא פלוגתא ורצונו לומר פלוגתא דר"מ וחכמים כנ"ל:

אבל בוידוי שלאחר התפלה כו' כ"כ הרא"ש וכתב בתשב"ל הני מילי יחיד אבל ש"ץ מזכיר של שבת שהרי אמרו באמצע תפלתו. ואומר כתר וברכת כהנים וכו' ואנו נוהגין לומר נעריצך ואין נושאין כפיהם ואף על פי דאיפסקא הילכתא בפרק בתרא דתענית כר' יוסי דנושאין כפיהם בנעילה מ"מ מאחר דרוב פעמים נמשכת התפלה עד הלילה ובלילה אסור בנשיאת כפים כדילפינן מלשרתו ולברך בשמו עיין בהגה' מיימוני' פ"ג דה' תפלה. גם נוהגין לומר א"מ אחר תפלת נעילה דלא כמ"ש במרדכי:

תרכד ומתפללין ערבית שאין תפלת נעילה פוטרת וכו' כבר בארתיו בס"ד בסי' שקודם זה:

ומ"ש

דרכי משה

תרכג (א) וכתב מהרי"ל דאפילו אם איחר עם תפלת נעילה עד הלילה נושא כפיו דאברים ופדרים מקרבן תמיד היו נשרפים בלילה ואנו נוהגים שלא לשאת כפים בנעילת כלל וכ"כ מנהגים כתב מהרי"ל אם חל יו"כ בשבת א"א א"מ עד תפלת נעילה כתוב במנהגים ופותחין הארון כל תפלת נעילה וכן פותחין בר"ה וי"כ בשאר תפלות חשובות ולאחר מיום נעילה אומרים שמע ישראל פ"א בשכמל"ו ג"פ ה' הוא האלהים ז"פ : (ב) ואין נוהגין כן :

אבל

חדושי הגהות

מקברו ע"ש : תרכג א ול"נ דאפשר דס"ל לרבינו דלאותן שגורסים וחכ"א כ"מ שזוקק לשבעה אם רצה לחתום בווידוי חותם ס"ל שאם חותם באחד צריך שיחתום בכולן שאין לשנות התפלות או לא יחתום בשום א' מהם ולפ"ז אנו שאין חותמין בשאר תפלות גם בנעילה אין לנו לחתום וזהו שכתב רבינו כיון דאיכא פלוגתא טוב שלא לחתום דבכל התפלות אין לחתום דדלמא הגירסא היא וחכ"א מתפלל שבע ואם רצה לחתום בווידוי חותם ואנעילה דוקא קיימי ולא בשאר התפלות ובנעילה נמי אין לחתום דדלמא הגי' וחכ"א כ"מ שזוקק לז' אם רצה לחתום בווידוי חותם וא"כ לגי' זו אם חותם באחת צריך שיחתום בכולן וכיון שאין אנו חותמין בשאר התפלות והחתימה אינה אלא רשות גם בנעילה טוב שלא לחתום (מהרל"ח) :

ול"נ

יציאת הכוכבים ותוקעין תשר"ת זכר לתקיעת היובל שהיתה בי"ה ויש נוהגין לתקוע מיד אחר תפלת נעילה קודם ערבית אף ע"פ שעדיין לא הבדילו אין חוששין כיון שתקיעת שופר אינה מלאכה ונכון יותר להמתין עד אחר ערבית ואפי' אם יתקע קודם שהבדיל אין לחוש כיון שהבדיל בתפלה ומבדילין על הכוס ואין מברכין על הבשמים אבל מברכין על האור שדבר חידוש הוא שלא נהנו ממנו היום וחמור י"ה משבת שאין מברכין על האור היוצא מהעצים ומהאבנים פירוש שהוציאוהו עתה מן האבנים אא"ב היה מעי"ה ומיהו אפי' אם הודלק ביום הכפורים אם הדליק בהיתר כגון לחולה יכולין לברך עליו ואוכלין ושותין בשמחה דכתיב לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך וגו' וחסידים ואנשי מעשה באשכנז רגילין לעשות ב' ימים י"ה שמתענין ב' ימים ולפעמים היה מהן עשרה והיו מתפללין בי' בכל סדר י"ה וא"א הרא"ש ז"ל היה מוחה בידם אבל לשאר כל דבר ואיסור מלאכה נוהגין כמו בראשון

ומ"ש ותוקעין תשר"ת זכר לתקיע' היובל כו' כ"כ המרדכי בשם גאון וכתב ראבי"ה דנראה סברת הגאון משום דדילמא שנה יובל לתקיעות ולברכות מיהו נ"ל דבולי האי כתקנת ר' אבהו לא עשו כן ע"כ וכן אנו נוהגין לתקוע רק תקיעה אחת אחר שאמרו קדיש אחר תפלת נעילה ויש נוהגים לתקוע מיד אחר תפלת נעילה כו' כן נוהגים עכשיו והטעם משום דהשכינה מסתלקת אחר תפלת נעילה וכתיב עלה אלהים בתרועה ועוד כיון דהוי זכר לתקיעת יובל שהיתה ביה"כ כל כמה דמסמכינן ליה ליה"כ עדיף טפי:

ומבדילין על הכוס ואין מברכין על הבשמים כ"כ הרמב"ם בפ' כ"ט מה' שבת ובכל בו כתב דאף במוצאי יה"כ שחל בשבת אין לברך וכן פסק בש"ע גם בהגה' ש"ע לא כתב כנגדו ונמשך אחר מנהגי מהר"א טירנא שכתב ג"כ שאין לברך אפילו בחל בשבת אכן בתשובת מהרי"ל סי' ל"ד כתב לברך על הבשמים בשחל בשבת וכ"כ הר"ר דוד אבודרהם וכן נ"ל עיקר לענין מעשה מאחר שהמרדכי פסק לברך על הבשמים בניהוג ר"ג מ"ה ואף בשחל בחול לא נהגינן כוותיה מ"מ בשחל בשבת ראוי לנהוג כניהוגו מאחר שרבים סוברים כן וכן פסק מהר"ש לוריא ועוד נ"ל דלא שייך כאן ספק ברכות להקל מאחר שנהגו מן הבשמים וק"ל: **אבל** מברכין על האור וכו' בפ' מקום שנהגו:

ומ"ש פי' שהוציאוהו עתה וכו' כלומר התם הוא דאין לברך עליו והטעם משום דבעינן אור ששבת וכשהוציאוהו עתה לא שייך שבת אבל אם היה אור ששבת אפילו הוציאוהו מקודם מן העצים ומן האבנים מברכין עליו אפילו במוצאי יה"כ: **ומ"ש** ומיהו אפילו וכו' כן פירש"י לשם וה"ט שגם בזה שייך שבת כיון ששבת ממלאכת עבירה וטעם עיקר הדין דבעינן שבת היינו משום דהסיבה ברכה ניתקנה כיון דדבר חידוש הוא שלא נהנה ממנו היום ואין זה אלא בשבת: כתוב במהרי"ל יותר נכון להבדיל בנר של בית הכנסת שהוא אור ששבת אלא לפי שהודלק לשם מצוה לכבוד ולא להאיר ידליק נר אחר ממנו ויבדיל לאור שניהם. ואוכלין ושותין בשמחה דכתיב לך וגו' הכי איתא במדרש במוצאי יה"כ בת קול יוצאת ואומרת לך אכול וגו': וחסידים וכו' כ"כ בסמ"ג שהיה נוהג ר"י הלוי ושאר הגדולים:

ומ"ש וא"א הרא"ש ז"ל היה מוחה בידם טעמא משום דאין כח לשום אדם לברך ברכות מעצמו כל שלא הסכימו עליהן חכמי התלמוד ורבא הוה רגיל דהוי יתיב בתעניתא תרי יומי קאמר אבל לא שהיה מתפלל כסדר יה"כ נראה לי והב"י פירש בענין אחר ע"ש:

ומ"ש אבל לשאר כל דבר ואיסור מלאכה נוהגין כמו בראשון הילכך אפילו אחרים לא יבשלו לו פשוט ומהר"ס האריך בזה ע"ש במ"ש ב"י: ומ"ש

שהגשי' היו מזלזלות בתוס' ולא בעצומו של יום ולא בספיקו אלמא לאו בתוספ' כל דהו אמרינן אלא שלא נתברר שיעורו וצריך לפרוש בכניסתו קודם בין השמשות מעט וגם ביציאתו אחר צאת הכוכבים צריך להוסיף מעט:

ותוקעין תשר"ת במרדכי ובהגהמ"י כתב שיש שאינם תוקעים אלא תקיעה אחת ויש תוקעין תשר"ת ומנהג העולם עכשיו לתקוע תשר"ת וכ"כ סמ"ג (א): **ומ"ש** שתקיעה זו הוא זכר לתקיעת היובל שהיתה ביה"כ כן כתב המרדכי אבל בהגהמ"י כתבו שמי שאומר כן טועה דא"כ לא היה לתקוע אלא ביה"כ עצמו בשנת היובל אלא הטעם משום דאיתא במדרש דבמוצאי יה"כ בת קול יוצאת ואומרת לך אכול בשמחה לחמך וגו' וכ"כ סמ"ג: והתוס' כתבו בס"פ אלו קשרים (קיד:) בשם ר"י ותה שתוקעים במוצאי י"ה אינו אלא להודיע שהוא לילה ויאכילו את בניהם שהתענו וגם להכין סעודת מוצאי י"ה ולא כמחזורים שכתוב בהם שהתקיעה זכר ליובל כי למה תוקעין בכל שנה ושנה וכי הוי יובל בכל שנה ושנה עכ"ל. והרוקח כתב שהטעם שתוקעין הוא לומר נצחנו את השטן. והכלבו כתב שהטעם תקיעה זו כדי לערבב השטן שחוזר לשלוט במוצאי י"ה: **ויש** נוהגים לתקוע מיד אחר תפלת נעילה וכו' כ"כ המרדכי והגהמ"י דטעמא משום דכיון דחכמה היא ואינה מלאכה לא אחמירו בה רבנן כולי האי כיון שעבר היום וכ"כ סמ"ג. וכ' עוד קבלתי ממורי רבינו יהודה ב"ר יצחק אחר שהשלים תפלת נעילה אומר קדיש ואח"כ ז"פ ה' הוא האלהים לפי שהשכינה עולה למעלה מז' רקיעי' ואח"כ שמע ישראל פעם אחת ומיד תוקעין משום דכתיב עלה אלהים בתרועה. וז"ל סמ"ק בליל מוצאי י"ה שרגילין לומר ה' הוא האלהים ז"פ י"א אותו קודם תקיעה וי"א אותו אחר תקיעה וכ"כ שהרי הוא אומר אותו לסימן סילוק שכינה שמסתלקת ועולה עד רקיע שביעי וכתוב עלה אלהים בתרועה אלמא לאחר תקיעת שופר הוי הסלוק והסילוק עכ"ל:

ומבדילין על הכוס ואין מברכין על הבשמים כ"כ הרמב"ם בפ' כ"ט מה' שבת שא"צ לברך על הבשמים במוי"ה והכלבו כתב בסי' קנ"ח שא"צ לברך בו על הבשמים ואף אם יהיה במ"ש לפי שאין בו נשמה יתירה מפני התענית ע"כ ובס"ם ע' כתב דלדברי האומר שטעם הבשמים במ"ש מפני שבכל שבת שובת אור גיהנם ובמ"ש חוזר ושורף ומסריח וע"כ מריחין בבשמים להגין מאותו כריח לפ"ז הטעם נברך על הבשמים אף במוי"ה שחל להיות בשבת ולא כן כ' הרמב"ם ז"ל ולא כן אנחנו עושין עכ"ל. אבל בתשובה אשכנזית מצאתי לברך על הבשמי' במוצאי י"ה ויפה כתבת שאין לאומרו זולת בשחל בשבת עכ"ל וכ"כ הרד"א וכל זה שלא כדברי המרדכי שכ' סתם שמברך על הבשמים במוצאי י"ה ומשמע דאפי' בשחל בחול קאמר: **אבל** מברכין על האור שדבר חידוש וכו' בפ' מקום שנהגו (נד.): **ומ"ש** וחמור י"ה משבת שאין מברכין על האור היוצא מן העצים ומן האבנים ג"ז שם ופירש"י אור היוצא מן העצים דנברא עכשיו אין מברכין עליו בתוי"ה אלא במ"ש שאף הוא תחלת ברייתו אור וז"ל הכלבו וכשמברכין על האור אין מברכין אלא על אור ששבת ממלאכה כגון עששית שהיתה דולקת והולכת כל היום אבל לא על האור היוצא מן העצים ומן האבנים לפי שטעם ברכת האור בי"ה לפי שפסקה הנאתו בו ביום ועכשיו הותר לו וע"כ צריך אור ששבת והיוצא מן העצים ומן האבנים לא שייך שבת אבל מ"ש על כל השנה אין מקפידין לאור ששבת שטעם ברכת האור במ"ש לפי שתחלת ברייתו במ"ש כמו שמצינו בהגדה בירושלמי במ"ש זמן הקב"ה לאדם הראשון שני רעפים והקישן זה בזה ויצא מהן האור ובירך בורא מאורי האש ולפיכך מברכין במ"ש על כל אור שבעולם ואפי' על היוצא מן העצים ומן האבנים לפי שזהו כעין ברייתו אבל בי"ה שאין לו טעם זה אין מברכין אלא על אור ששבת וי"א דאפי' במוי"ה מברכין על האור היוצא מן העצי' ומן האבנים מתמוד ראשין ואילך עכ"ל: **ומ"ש** ומיהו אפי' הודלק ביום הכפורים אם הודלק בהיתר כגון לחולה יכולין לברך עליו שם מותבינן אהא דא"ר יוחנן מברכין על האור בין במ"ש בין במוצאי י"ה מדקתני אין מברכין על האור אלא במ"ש הואיל ותחלת ברייתו הוא ומשני ל"ק כאן באור היוצא מן העצים ומן אבנים ופירש"י באור ששבת שהי' בשבת שדלק היום ומ"מ ממלאכת עבירה שבת שדלק בהיתר כגון של חיה ושל חולה או נר הדולק מעי"כ מברכין אף במוצאי י"ה דהסיבה ברכה משום דדבר חידוש הוא לו שלא נהנו מן האור היום וז"ל הרב המ' בפ' כ"ט מהלכות שבת בשם הרמב"ן ישראל שהדליק מעו"ג אין מברכין עליו בי"ה אפ"ס שבת"ש מברכין עליו דאין מברכין בי"ה אלא על אור ששבת ממש או על אור שהדליק ממנו וכן נהגו בהקומותינו להדליק מעששיות של בה"כ נראה שזו היא כוונת רבינו ששבת בי"ה כדוקא והאר שאין מברכין אלא עליו עכ"ל (ב): **כתב** המרדכי אם חל בשבת אומר פסוקי' ויתן לך ושמע תי אומר אותו פיוט המבדיל בין קודש לחול חטאתינו ימחול ותקן לאומרו בב"ה בקול רם במוצאי י"כ (ג): **ואוכלין** ושותין בשמחה דכתיב לך אכול בשמחה לחמך וכו' נראה דזהו המדרש שכתבתי בסמוך שבמוצאי י"ה בת קול יוצאת ואומרת לך אכול בשמחה לחמך (ד): **וחסידים** ואנשי מעשה באשכנז רגילים לעשות שני ימים י"ה כתבו הגהות מיי' בתחלת הלכות שביתת עשור וז"ל גרסי' שלהי פ"ק דר"ה רבה היה רגיל דהוה יתיב בתעניתא תרי יומי זימנא חדא אשתכח כוותיה מכאן היה נוהג ר"י הלוי ותלמידיו ושאר גדולים לעשות ב' ימים י"ה יום ה' וכשחל י"ה יום ס' ועתה יום שני שלו הוא בע"ש אסור להם להכין צרכי שבת בע"ש שהוא י"ה שלהם אך יאכלו בשבת עם האחרים שלא הרבו בשבילן כן הורה הר"מ כשחל יום ב' שלהם בע"ש אסור להקנות קמחם לאחרים כדי שאותם אחרים יעשו להם כדשרינן (יז.) בי"ט שחל להיות בע"ש למי שלא עירב עירובי תבשילין שאם התירו בכך מי"ט לשבת דמדאורייתא צרכי שבת נעשין בי"ט אלא מדרבנן הוא דאסרו מהני טעמי דדרוש פ"ב דביצה (טו:) לא נתיר מי"ה לשבת דמדאורייתא אסור ובכרת הלכך לא שרי ע"י הערמה מיהו הוא מותר לאכול מה שבשלו אחרים לצורך עצמם אבל היכא דמתכוון המבשל להרבות בשבילו אסור מיהו היכא דלא נתכוון להרבות בשבילו אמנם במכירו נ"ע אם מותר לאכול מבישולו או לא חיישינן שמא ירגילנו בי"ס אחר בע"ש מיהו נראה דלא אסרינן במכירו אלא בעו"ג דלא קפיד על לפני עור אבל בישראל המבשל ליכא למיחש שמא ירבה בשבילו ויאכילנו דאלפני עור לא עבר עכ"ל: וכתב עוד ההגהות מה שלא נהגו כל ישראל לעשות שני ימים י"ה כשאר י"ט זהו מפני הסכנה כדאמרי' בירושלמי במס' חלה פ"ק תמן חשון לצומא רבא תרין יומין א"ר חסדא אתם מכניסין עצמכם בספק סכנה אבוה דשמואל הוה חש על גרמיה וצם תרי יומין ואופסיק ליה חד מעי ומית אכן נראה דאין לכן ראיה כלל לא מדרבא ולא מהירושלמי כי בימיהם הכם היו בני א"י מקדשין ע"פ הראיה והיו בני בבל מסופקין מתי קידשו ב"ד את החדש ומחמת אותו ספק היו עושין שני ימים בכל י"ט אבל אנן דבקיאינן בקביע' דירחא ואין אנו עושין שני ימים טובים אפילו בשאר י"ט של גליות מספק אלא מנהג אבותינו בידינו ובי"ה שלא היה מנהג אבותינו מעולם לעשות שני ימים ומעתה דבקיאין בקביעא דירחא אין להם על מה לסמוך מיהו י"ל דטעמייהו משום דסברי די"ט ב' של ר"ה הוא עיקר ומתנו מניכן ליה"כ ולסוכות וטעמא כדפי' בפ' כ"ט מה' שבת בענין זמן בליל ב' של ר"ה עכ"ל וסמ"ק כ' יש מתענין ב' ימים אבל חומרא יתירה היא אחר שאין מקדשין בשום מקום ע"פ הראייה אין לחוש ע"כ (ה): **וא"א** ז"ל היה מוחה בידם נראה שטעמו משום לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות ואע"ג דבפ"ק דיבמות אמרי' דהיינו ב"ד א' שלא יהיה פלג מורין כב"ש ופלג כבית הלל אבל שתי בתי דינין בעיר אחת לית לן בה הכא כבית דין אחד דמי או נמי היה מוחה בידם משום דמיחזי כיוהרא ואתו לידי מחלוקת וכדעת הרא"ש מצאתי בשם ספר אגודה וז"ל העושין ב' ימים י"ה לא יתפללו יום שני כי אם עם שאר הקהל ואפילו הם עשרה ומצאתי בתשובה אשכנזית

דרכי משה

תרכד (א) אבל במרדכי ובהג"מ סוף ה' יו"כ כתב שיש שאינם תוקעים אלא תקיעה א' ובאגור כתב שכן מנהג אשכנז וכן אנו נוהגין והמנהג לתקוע מיד אחר הקדיש שאומרים בסוף נעילה וכ"ה במנהגים ויש שמקדימין אף קודם קדיש מיד שאמרו ה' הוא אלהים ע"ש עלה אלהים בתרועה כי אומרים ז"פ ה' הוא אלהים כנגד ז' רקיעים שהשכינה עולה בהן כמ"ש סמ"ג והג"מ ושמעתי שכ"ה מנהג אשכנז: (ב) וכ"כ אבודרהם שכ"כ הר"י שמנהג היה בברונה שכ"א היה מביא עמו נר מב"ה כדי שיהא לו נר ששבת ובאגודה כתב פ' אחרון דיומא דצריך נר אחר ולא נר הדולק בב"ה שאותו נר הדולק לכבוד אין מבדילין עליו אלא מדליקין מאותו נר נר אחד ומבדילין עליו עכ"ל וכ"כ מהרי"ו בדרשה שלו ובא"ז כתב שיש לברך על אור שהביאו מב"ה אבל לא בנר שנדלק ממנו דלא מיקרי נר ששבת וריב"א מתיר עכ"ל ובמנהגים ישנים דאם חל יוה"כ בשבת אין מבדילין על אור של ב"ה אלא מדליקין נר אחר ומבדילין עליו דרא הוי אור שנברא במ"ש אבל בשאר י"ה מבדיל אנר של ב"ה וכן נוהגין ומהרי"ל שידליק נר מנר של ב"ה ויבדיל על שניהם וכנ"ל לנהוג: (ג) [וכ"כ מהרי"ל וכתב דאין אומרים ויהי נועם]: (ד) ובדרשות מהרי"ו בשם א"ז ומרבים בסעודה שהוא יום טוב: (ה) וכ"כ בא"ז דיותר טוב שלא לעשות דאיכא סכנה ברבר דאמרינן בירושלמי דהוה אבוה דשמואל עביד הכי ומית מיהו אין למחות ביד העושים כן: וכ"פ

חדושי הגהות

תרכד א ול"נ שטעמו משום דאם היו מברכים ברכות יוה"כ הוי ברכה לבטלה כיון דאינו יוה"כ דלהחמיר יכול לעשות יוה"כ אבל לא להקל וכן מוכח בתשובה אשכנזית שהביא הב"י עצמו שכתב ומצאתי בתשובה אשכנזית שני ימים וכו' אך פיוטים וסליחות יאמרו כרצונם ע"כ הרי משמע שפיוטים וסליחות יכולים לומר אף בעשרה ואין בו משום לא תתגודדו אלא שהתפלות לא ישנו משום ברכה לבטלה כמ"ש (מהרל"ח):

ונ"ל

בראשון הלכך אפילו אחרים לא יבשלו לו (ו) וי"א מי שעשה פ"א ב' ימים שוב אינו יכול לחזור בו לעולם דכיון שקבלו עליו הרי הוא עליו באיסור כרת וא"א הרא"ש ז"ל היה מתיר לישאל עליו:

הלכות סוכה

תרכה **בסוכות** (א) תשבו שבעת ימים וגו' למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם וגו' תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצות לפי שהוא דבר שראינו בעינינו ובאזנינו שמענו ואין אדם יכול להכחישנו והיא המורה על אמיתית מציאות הבורא יתעלה שהוא ברא הכל לרצונו והוא אשר לו הכח והממשלה והיכולת בעליונים ובתחתונים לעשות בהן כרצונו ואין מי שיאמר לו מה תעשה כאשר עשה עמנו בהוציאו אותנו מארץ מצרים באותות ובמופתים והסוכות שאומר הכתוב שהושיבנו בהם הם ענני כבודו שהקיפן בהם לבל יכה בהם שרב ושמש ודוגמא לזה צונו לעשות סוכות כדי שנזכור נפלאותיו ונוראותיו ואע"פ שיצאנו ממצרים בחדש ניסן לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך ולכן צוה אותנו שנעשה בחדש השביעי שהוא זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו ואנחנו יוצאין מן הבית לישב בסוכה בזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה וסוכה זו צריך שתהיה במקום הראוי לעשותה וממין הראוי ושיהיו דפנותיה כראוי בשיעורם ובמנינם ושיהיה סככה כראוי ושלא תהא גבוה יותר משיעורה ולא נמוכה פחות משיעורה ולא קטנה משיעורה:

תרכו **מקום** הראוי כיצד שיעשנה תחת אויר השמים דכתיב (א) בסוכות תשבו ודרשינן ולא בסוכה שתחת סוכה ולא

אשכנזי' שני ימים י"ה אין משנין כלל בתפלות ואפילו הוו עשרה אך פיוטים וסליחות יאמרו כרצונם (ו) : **וי"א** מי שעשה פעם אחד שני ימים שוב אינו יכול לחזור בו לעולם וכו' כך כתב סמ"ק בשם הר"ם : **וא"א** ז"ל היה מתיר לישאל עליו טעמא משום דמדינא א"צ להתענות אלא יום אחד לבד וכמו שכתבתי בשם סמ"ק והגהות וא"כ הוי כמו נדר ונשאל עליו וכמו שכתב המרדכי בפ' מקום שנהגו בשם ר"ת מי שרגיל להתענות תעניות שבין ר"ה לי"ה ושלפני ר"ה צריך ג' שיתירו לו וכגון שבשעה שהתחיל לנהוג הי' דעתו לנהוג כן לעולם ואפי' בפעם אחד אם נהג צריך היתר ע"כ :

תרכה בסוכות תשבו שבעת ימים וגומר תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצות וכו' כלומר הוקשה לו הושבתי בני ישראל בסוכות ודאי אחר צאתם ממצרים היה וא"כ למה לו לתלות' ביציאת מצרים הכי הל"ל בסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר · ועוד מאי רבותא דהושבתים בסוכות שצוה לעשות מצות סוכה זכר להושבת ב"י בסוכות ועוד למה צוה לעשות סוכה בתשרי בניסן מיבעי לה כיון שהם זכר ליציאת מצרים ולכך כ' לתרץ לראשונה תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצות לפי שהוא דבר שראינו בעינינו וכו' · ולתרץ השנית כתב והסוכות שאומר שהושבנו בהם המה ענני כבודו וכו' ולתרץ לשלישית כ' ואע"פ שיצאו ממצרי' בחדש ניסן לא צוונו לעשות סוכה באותו הזמן וכו' :

תרכו מקום הראוי כיצד שיעשנה תחת אויר השמים דכתיב בסוכות תשבו ודרשינן ולא בסוכה שתחת הסוכה ולא בסוכה שתחת הבית ולא בסוכה שתחת האילן ברייתא בפ"ק דסוכה (ד' ט) ופריך בגמרא אדרבא בסוכות תרתי משמע אר"נ ברבי יצחק

ומ"ש וי"א מי שעשה פעם אחת כו' כ"כ בסמ"ק בשם הר"ם סוף הלכו' י"כ : **ומ"ש** וא"א היה מתיר לישאל עליו כן עיקר ועכשיו לא שמענו מי שנהג לעשות ב' ימים יה"כ ויפה המנהג שלא לעשות :

תרכה בסוכות תשבו גו' תלה הכתוב כו' איכא למידק בדברי רבינו שאין זה מדרכו בחבורו זה לבאר כוונה לשום מקרא שבתורה כי לא בא רק לפסוק הוראה או לסדורי מנהג ופה האריך לבאר ולדרוש המקרא דבסוכות תשבו ונראה לי לומר בזה שסובר דכיון דכתיב למען ידעו כו' לא קיים המצוה כתיקונה אם לא ידע כוונת מצות הסוכה כפי פשטה ולכן ביאר לפי הפשט דעיקר הכוונה בישיבת הסוכה שיזכור יציאת מצרים וזה הטעם בעצמו לרבינו ז"ל במ"ש בה' ציצית בסימן ח' ויכוין בהתעטפו שצונו המקום וכו' וכן בה' תפילין בסי' כ"ה כתב ויכוין בהנחתם שצונו המקום להניח כדי כו' מה שלא עשה כן בשאר הלכות כי לא כתב שיכוין שום כוונה בעשיי' המצוה מפני כי המקיים המצוה כדינה יוצא בה אעפ"י שלא היה לו שום כוונה אבל בציצית שכתב בהן למען תזכרו וגו' וכן בתפילין כתוב למען תהיה תורת ה' בפיך שפשוטו הוא שהתפילין הם אות וזכרון כדי שיהא תורת ה' שגור בפיו כי ביד חזקה הוציאך יראה שלא קיים המצוה כתקונה אם לא יכוין אותה הכוונה ולכן כתב בהלכות אלו ויכוין כו' וכן גבי סוכה שכתוב למען ידעו וגו' משמע ליה נ"כ שצריך שיכוין בשעת ישיבת הסוכה הטעם המכוון במצוה :

תלה הכתוב וכו' כתב ב"י תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצות כלומר הוקשה לו הושבתי בני ישראל בסוכות ודאי אחר צאתם ממצרים היה וא"כ למה לו לתלות' ביציאת מצרים הכי הל"ל כי בסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר ועוד מאי רבותא דהושבתים בסוכות שצוה לעשות מצות סוכה זכר להושבת בני ישראל בסוכות ועוד למה צוה לעשות סוכה בתשרי בניסן מיבעי ליה כיון שהם זכר ליציאת מצרים ולכך כתב לתרץ לראשונה תלה הכתוב וכו' ולתרץ לשנית כתב והסוכות שאומר וכו' ולתרץ לשלישית כתב ואעפ"י שיצאו וכו' עכ"ל וקשיא לי על פירושו דאיך נאמר דהוקשה לו תחלה הושבתי בני ישראל בסוכות ודאי אחר צאתם ממצרים היה כו' דמאחר דעדיין לא ידענו טיבן של אותן הסוכות שהושיבנו בהן אינו מן הראוי לתפו' בפשיטות שהם היו ודאי אחר צאתם ממצרים עד שיקשה ע"ז למה לו לתלותו ביציאת מצרים מן הראוי היה לפרש תחלה טיבן של אותן הסוכות שהם היו במדבר ואח"כ היה לו לדקדק למה לו לתלות ביציאת מצרים ועוד דכיון דעיקר הקושיא היא למה לו לתלות אותה הושבה ביציאת מצרים מאחר שלא היתה אותה ההושבה רק אחר צאתם ממצרים אלמא שאם היתה אותה ההושבה בשעת צאתם ממצרים לא היה ק' מידי וא"כ מה טעם למה שאמר וכן הרבה מצות דבשאר מצות לא מצינו רק שתלה עיקר המצוה בזכירת יציאת מצרים לבד ואין לדקדק שם כמו שדקדק במצות סוכה ועוד לפי פירושו לא ידעתי מה הטיב במ"ש לפי שהוא דבר שראינו בעינינו כו' סוף סוף קשה ל"ל לתלות ההושבה של בני ישראל ביציאת מצרים מה שלא היה אלא ה"ל לתלות המצוה של ישיבת סוכה ביציאת מצרים כמו בשאר מצות ועוד לא ידעתי היאך ימשוך מישיבת הסוכה התכלית המכוון מן המצוה דהיינו שיזכרו יציאת מצרים מאחר שהושבה של בני ישראל בסוכות היתה אחר צאתם ממצרים זמן הרבה · על כן יראה לי לומר דעיקר כוונת רבינו לבאר דפשט המקרא הוא שהכוונה במצות סוכה היא לזכור יציאת מצרים אבל אין פי' המקרא שהכוונה במצות סוכה היא למען ידעו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל לבד כי בזה מקיים המצוה כתקונה ומה שאמר הכתוב בהוציאי אותם מארץ מצרים לא קאי אלמען ידעו אלא התורה הודיענו שהושבה של בני ישראל בסוכות היה באותו הזמן אבל קיום המצוה היא בידיעת ההושבה בסוכות לבד שזה אינו אלא עיקר הפי' שידעו כי ההושב' היתה בסוכות בהוציאו אותם מארץ מצרים וז"ש תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצות כלומר דמשאר הרבה מצות שתלאם ביציאת מצרים יש ללמוד שגם מצות סוכה תלאה ביציאת מצרים וזהו עיקר הידיעה כמה שאמר למען ידעו ואמר טעם לזה לפי שהוא דבר שראינו בעינינו כו' פי' שאם היה עיקר הכוונה בלמען ידעו שההושבה היה בסוכות לבד א"כ לא היה בזה רק זכירת החסד שעש' עמהם במדבר וודאי דהוה ק' דכמה מעלות טובות למקום עלינו שהאכילנו את המן ונתן לנו הבאר ושאר חסדים ולמה צוה יותר במצות סוכה לזכור החסד של הושבת דסוכות יותר משאר חסדים אבל אם עיקר הכוונה לזכור יציאת מצרים אתי שפיר שכן הרבה מצות נצטוו זכר ליציאת מצרים לפי שהוא דבר שראינו בעינינו כו' והוא המורה על אמתת מציאת הבורא כו' וא"כ משאר הרבה מצות יש ללמוד שגם במצות סוכה היתה הכונה בלמען ידעו על הידיעה של יציאת מצרים ואח"כ הוקשה לו לפי זה אם כן היאך ימשך מישיבת הסוכה התכלית המכוון מן המצוה דהיינו שיזכרו יציאת מצרים ואמר והסוכות שאומר הכתוב שהושבנו בהם הם ענני הכבוד וכו' כלומר ודאי לר"ע דפרק קמא דסוכה דאמר סוכות ממש עשו להן לא ימשך מישיבת הסוכה זכרון יציאת מצרים ואפשר דלר"ע אה"נ דלמען ידעו לא קאי אלא אישיבת סוכה לבד אבל לר' אליעזר דפליג עליה ואמר ענני כבוד היו ודבריו עיקר דכן תרגם אונקלוס ארי במטלת עננין אותיבת והקיפן בהן לבל יכה בהם שרב ושמש וזכרון זה יעלה על ידי מצות סוכה שמצותה צלתה מרובה מחמתה זכר לענני כבוד שהגינו מפני החמה וא"כ ע"י כך יזכור גם לשא' נפלאותיו ונוראותיו שעשה עמהם להגין עליהם תכף ויצאתם ממצרים בענן כבודו כי בט"ו בניסן היתה התחלת העננים וכמ"ש בשעת יציאתם ממצרים וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך וגו' דמאחר שהסוכות זכרון לענני הכבוד הוא הוא זכרון ג"כ ליציאת מצרים ע"י ענן יומם גו' להגין עליהם וזהו שאמר ודוגמא לזה צונו לעשות סוכה כדי שנזכור נפלאותיו ונוראותיו אח"כ הוקשה לו א"כ שמצות סוכה היא זכר לענני הכבוד והם היו מיד בצאתם ממצרים היה מן הראוי לעשות סוכה בניסן דבשלמא אם נאמר דסוכות ממש היו איכא למימר דלא עשו להם סוכה במדבר כי אם בתשרי אבל ענני הכבוד הרי היו תכף ככתוב וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן גו' ותירץ ואף על פי שיצאנו ממצרים בחדש ניסן כו' ודע שהר"א מזרחי בפ' בהעלותך הקש' למה לא צותה התור' שיעשו בסוכה א' מלמעל' ואחד מלמט' וד' מד' רוחות דומיא דענני הכבוד ולמאי שכתבתי בסמוך יתיישב גם זה שמצות סוכה אינה אלא רק לזכור יציאת מצרים זה יגיע לאדם ע"י ישיבת סוכה שצלתה מרובה מחמתה זכר לענני הכבוד שהגינו עליהם בכל מקום מפני החמה והשרב ומזה יגיע לזכרון שאר נפלאותיו ונוראותיו אשר עשה להגין עלינו ביציאת מצרים והדבר ידוע שהאחד שלמטה לא היה להגין מפני החמ' כי אם להנמיך הגבוה ואין מזה זכרון לשאר הגנות אשר הגין עלינו ביציאת מצרים :

תרכו מקום הראוי כיצד שיעשנה תחת אויר השמים דכתיב בסוכות תשבו ודרשינן וכו' בפ"ק דסוכ' דרשינן מדכתיב בסכת חסר וי"ו ואע"ג דפסול תחת האילן פסול נמי מטעם מחובר דדרשינן ליה מבאספך מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר ופסול תחת הבית הוא נמי משום תעשה ולא מן העשוי כדאיתא התם מכל מקום מטעם סוכה תחת סוכה נמי פסול זו ואצ"ל זו קתני כן פי' הרא"ש ולי יראה דאתי לאורויי לן דלא תימא דוקא סוכה תחת סוכה הוא דפסול דסכך אחד [אמר רחמנא] אבל סוכה שתחת הבית ותחת האילן כשרה דהא סכך אחד הוא ומחובר לא פסול אלא א"כ שסכך הסוכה הוא מן המחובר או מן העשוי אבל היכא שסכך הסוכה הוא מן התלוש ועשוי לשם סוכה בהכשר סד"א דתו לא פסלה בשביל האילן או הבית שלמעלה מן הסכך דדל בית ואילן מהכא איכא צל סוכה כדאמר בריש פ"ק דסוכה דל עשתרות קרנים מהכא איכא צל סוכה קמ"ל דבכלל בסכת חסר ו' משמע נמי ולא תחת האילן ולא תחת הבית ולפי זה זו אף זו קתני :

ואם

דרכי משה

(ו) וכ"פ מהרי"ו דלפי דעת זה אפי' תנאי שהתנה שלא ינהג כן לעולם לא מהני כתוב במנהגים מי שמתענה למחרת יה"כ ת"ח א"צ להתענות לעולם וכתב מהרי"ל ומהרי"ו יש שמתחילים לעשות הסוכה במוצאי יה"כ שנאמר ילכו מחיל אל חיל וגומר ועוד כתב מהרי"ל והמנהגים שא"א תחנון מי"ה עד אחר סוכות ובמהרי"ל ולמחרת יה"כ א"א למנצח אבל במנהגים ליתא וכן המנהג לאומרו וכתב עוד מנהגים ומהרי"ל וא"א צו"ץ בשבת שבינתיים וכ"ה בהג"מ פ"ב דברכות : (ז) וכ"פ מהרי"ו בדרשותיו :

תרכה ע"ל סימן תרכ"ד דמצוה להתחיל בעשיית הסוכה מיד במוצאי י"ה וכתב מהרי"ל מיד לאחר יה"כ יעשה הסוכה ואפי' אם הוא ע"ש דמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה :

כתב

פרישה

פי' תרכו א) בסכות תשבו כו' חסר כתיב :

ולא בסוכה שתחת הבית ולא בסוכה שתחת האילן ואם האילן צילתו מרובה מחמתו פסולה בכל ענין אף (ב) אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה אבל אם האילן חמתו מרובה מצילתו אז רואין אם הסוכה צילתה מרובה מחמתה בלא אילן כשירה אפילו לא השפיל הענפים למטה לערב עם סכך הסוכה אבל אם אין הסוכה צילתה מרובה מחמתה אלא ע"י האילן אז צריך שישפיל הענפים (ג) ויערבם עם הסכך בענין שלא יהו ניכרים ויהא הסכך רבה עליהם ומבטלן וזהו לדעת רש"י ז"ל אבל אבי העזרי כתב אפי' אם הסוכה צילתה מרובה מחמתה בלא האילן והאילן חמתו מרוב' מצילתו אם ענפי האילן מכוונין (ד) כנגד סכך הכשר פסולה שהרי הצל מן האילן ולא מן הסוכה ל"ש אם האילן קדם ל"ש אם הסוכה קדמה פסולה כיון שענפי האילן מכוונין כנגד סכך הכשר אבל אם הענפים כנגד האויר שבין הסכך הכשר כשירה הואיל וצל הכשר הוא מרובה מחמתה שאפי' אם ינטל האילן יש שיעור בכשר להכשיר וכ"כ הראב"ן ומפני זה יש מחמירין שלא לעשות סוכה למטה בבית תחת הגג אף ע"פ שהסירו הרעפים כיון שנשארים עדיין העצים הרקים אשר הרעפים מונחים עליהם אע"פ שיש אויר גדול בין העצים יותר מכדי העצים וה"ר יחיאל היה נוהג כשהיה עושה סוכתו בבית תחת הגג שהסירו הרעפים היה זוקף קנים מן הסכך עד

ב"ח

ואם האילן צלתה מרובה מחמתה פסולה בכל ענין אף אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה שם שנינו העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית ובגמרא אמר רבא ל"ש אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו אבל חמתו מרובה מצלתו כשירה · וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי הא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר אמר רב פפא בשחבטן מאי קמ"ל תנינא הדלה עליה את הגפן וסיכך על גבן פסולה ואם היה הסיכוך הרבה מהן או שקצצן כשירה ה"ד אילימא בשלא חבטן הא קא מצטרף סכך פסל עם סכך כשר אלא לאו בשחבטן וש"מ דלא גזרינן · מ"ד הני מילי בדיעבד אבל לכתחלה לא קמ"ל · ופי' רש"י הא קא מצטרף סכך פסול מחובר סכך פסול הוא דכתיב באספך כו' ומהני צל האילן לצל סוכה להשלים צלתה של סוכה לכאורה משמע דס"ל דאם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלי צירוף צל האילן כשירה אף ע"פ שצל האילן כנגד צל הסכך ולא בעינן דחבטן אלא אם כן דצל האילן מהני ומשלי' צלתה של סוכה ע"י צרוף וכך הבינו הראשונים מלשון רש"י ז"ל אכן לפי לשונו זה שבידינו היום יש לפרש כוונתו שסובר גם הוא כדעת אבי"ה ומה שכתב ומהני צל האילן כו' ה"ק דאפילו בסוכה שצלתה מרובה מחמתה מכל מקום כשנחשוב הסכך הכשר שכנגד האילן כמאן דליתיה נמצא שמצטרף סכך פסול של אילן עם סכך כשר שאינו תחת האילן ותהני ומשלי' שעל ידי שניהם נעשית הסוכה צלתה מרובה מחמתה וכן יראה מדברי הר"ן שהבין כך דעת רש"י שהרי בפירוש כתב בסתם כדעת אבי"ה ולא הזכיר דעת רש"י החולק על פי' זה שהוא מנהגו לכתוב פי' רש"י עכ"פ אלא ודאי דס"ל דאף דעת רש"י כך היא אלא דמאחר שלא כתב בפי' לא הזכיר דבריו וכן יראה עוד מלשון רש"י בעצמו שכתב אי דלא חבטן דלא בטיל אמאי כשרה הא מצטרף ונמצא מסכך במחובר ואעפ"י שהוא רחוק ומובדל מרבה הוא את הצל וצריך להיות צלתה מרובה מחמתה לבד מזה עכ"ל משמע דאיירי בסוכה שצלתה מרובה מחמתה בלא האילן ואפ"ה בלא חבטן פסולה משום דבעי צלתה מרובה מחמתה לבד מזה ובהגהת מיימוני כתב שרש"י חזר בו בפירושו גבי סוכה שתחת סוכה וא"כ קרוב לפרש שגם מתחלה כך היה דעתו ואין שם חזרה כ"ל ואיך שיהיה מ"מ סברא זו שכתבוהו על שם רש"י הסכימו אליה התו' והביאו ראיות לזה וכ"כ במרדכי בשם ר"ת אכן באשיר"י כתוב דחיו' לראיות התו' ע"ש · ועל הסוגיא דחבטן נאמרו בו ד' פירושים רש"י ז"ל ורוב המחברים פירשו השפיל ענפיו למטה מעורבין עם הסכך כשר ואין נראה בעין וסכך כשר רבה עליו ומבטלו דמדאורייתא כל מילי בטל ברוב וכן פירשו התו' והסמ"ג בשם מורו דדוקא בלא ניכר בטל ברוב מדאורייתא אבל אם הוכר סכך פסול לא יבטל ועיין בת"ש בסוף סי' זה היאך מבטלין איסור לכתחלה ובעל המאור פי' בחבטן כלומר שחבטן עד שנשברו עליהן דגלי דעתו דלא ניחא ליה בצלו של אילן כלל ונעשה כאילו עומד בפני עצמו ולא מצטרף לצל סוכה והאריך בזה והביא ראייה לדבריו מחבורי הגאונים שכתבו כן גם הרמב"ן לא השיג עליו בזה בספר המלחמות. והרמב"ם בפי' המשנה פי' שהוא מלשון קציצה ותליש' גם רש"י ז"ל הזכיר פי' זה והקשה עליו והרב ז"ל יישבו בדבריו דמה דקשה מדתנן אם היה הסיכוך הרבה מהן או שקצצן פירושו שאם היה הסיכוך הרבה מהן וקצצן להודיע שלא נטען בקטון או שקצצן כדינן בנימנוע בידים אפי' לא הי' הסיכוך הרבה מהן כשרה והראב"ד בהשגותיו פ"ה מה' סוכה וכן הרב המגיד שם הבינו מדברי הרמב"ם בחבורו שהוא מפרש חבטן הפרידן ע"ש אבל העיקר הוא שכוונתו בחבורו כמ"ש בפי' המשנ' וכן מבואר למעיין בלשונו בחבורו ונתיישב בזה מה שהניח בצ"ע בעל הג"ה מיימונית בדברי הרמב"ם לשם ולענין הלכה נרא' מאחר שגם הסמ"ג העתיק דברי הרמב"ם בזה אע"ג שנראה מדבריו שלא עלה על דעתו לפרש בחבטן כמו שפי' הרמב"ם אלא כמו שפירש"י זהו מפני שלא ראה פירוש המשנה להרמב"ם אבל לפי האמת אין להתיר אלא בקצצן לפי שהמחובר הוא חשוב ואינו דומה לשאר סכך פסול שהוא בטל ברוב סכך כשר וכן פסק רבינו ישעיה אחרון ז"ל כמ"ש בהג"ה להרי"ף עוד כתוב שם דאם נתלשו ענפי האילן ואינן מעורין במקצת עד שיכולין להיות אעפ"י שהם פסולין לסכך בטלין ברוב סכך כשר ע"כ נראה מדבריו שהוא מפרש בחבטן שנתלשו הענפים בכדי שאינן יכולין לחיות אבל לא נקצצו לגמרי מן האילן והוא פי' חמישי ודבריו נכונים בעיני דמדקאמר או שקצצן מכלל דרישא במחובר ודו"ק ועיין בתו' (בדף י"א) בד"ה דשלפינהו: ולשון רבינו שכתב פסול בכל ענין פי' בכל ענין אפי' אם השפיל ענפיו למטה וערבן עם סכך הסוכה והכשר מרובה על הפסול ואינו ניכר אפילו הכי פסול אפילו אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה דמאחר שהאילן צלתו מרובה מחמתו א"כ אין הסכך הכשר מועיל בסוכה כלום ומשמע נמי דפסול בכל ענין ואפילו אם הסוכה קדמה לאילן כמו שכתב בס"ם זה בסתם דס"ל לרבינו דאף רש"י מודה בזה אע"פ שלא כתב כן בפירוש:

ומ"ש אבל אם ע"ע כו' אפילו אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה כו' עד בכשר להכשיר כ"כ הרא"ש משמו וכ"כ הר"ן וכ' המגיד בשם האחרונים וכתבו עוד לבאר דהא דכשרה הסוכה היכא שהצל של הסוכה הוא בענין שאפילו אם ינטל הצל שכנגד האילן יש שיעור בכשר להכשיר היינו דוקא שלא יהא מה שתחת האילן שעור ד' טפחים במקום א' בגדולה וג' בקטנה הא לאו הכי פוסל ואינו בטל לעולם מפני שעומד בפני עצמו ע"כ ועיין לקמן בסי' תרל"ב באיזה ענין הוא פסול בכה"ג וכבר נתבאר דאפילו לרש"י אין היתר כי אם בשהאילן חמתו מרובה מצלתו אבל אם האילן צלתו מרובה מצלתו פסול בכל ענין וכל שכן לאבי"ה והר"ן וכן מבואר בהר"ן ופשוט הוא ולא היה צריך לבאר ג"כ דלראבי"ה נמי אם השפיל הענפי' למט' ועירבן דכשר' הסוכה אפילו אם היו ענפי האילן מכוונין נגד הסכך הכשר דכיון דעירבן הסכך כשר רבה עליו ומבטלו אם אין הפסול ניכר דפשוט הוא דכשר בכה"ג לדברי הכל כ"ז שהאילן חמתו מרובה מצלתו ואפי' אם גם הסוכה חמתה מרובה מצלתה דמ"מ כיון שעירבן ורבה עליו מבטלו דמדאורייתא כל מילי בטל ברוב: כתב במרדכי הארוך בשם ראבי"ה דמההיא דחבטן משמע דאפי' שהסכך הפסול הוא מלמעלה בטל ברוב אם אינו ניכר וע"ש: **ומ"ש** ומפני זה יש מחמירין פי' מפני שחוששין לפי' ראבי"ה לחומרא דאילו לרש"י הואיל והסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא צל הענפים הדקין שקורין לט"ש והלט"ש חמתן מרובה מצלתן אין להחמיר דהא אפילו באילן שרי בכה"ג כ"ש בלט"ש אך ק' מ"ש רש"י פירוש אחבטן וש"מ מכאן דמסככין על קני הגג שקורין לט"ש אעפ"י שסמוכות זו לזו בפחות מג' כיון שחמתה מרובה מצלתה כו' הא אפילו תחת הלט"ש דליכא עירוב נמי שרי · ואפשר לומר דס"ל דאה"נ דאפי' בכה"ג שרי אלא לפי שבזמנו היו רגילין לסכך הלט"ש כתב כן א"כ דעל הלט"ש שרי אפילו כשאין בסכך הכשר לבדו צלתו מרובה מחמת' כי אם ע"י צרוף הלט"ש דכיון שהסכך רבה עליו ואין הלט"ש ניכרין ביניהם בטל ברובא דאילו תחת הלט"ש אין היתר אלא אם כן בדאיכא בסכך הכשר לבדו צלתה מרובה מחמתה בלא צירוף צל הלט"ש כמו שנתבאר באילן לרש"י: **ומ"ש** והר"י היה נוהג כו' כ"כ בהגהת סמ"ק

ב"י

ואם האילן צילתו מרובה מחמתו פסולה בכל ענין וכו' שם שנינו העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית ובגמרא אמר רבא לא שנו אלא באילן שצילתו מרובה מחמתו אבל חמתו מרובה מצילתו כשירה וכי חמתו מרובה מצילתו מאי הוי הא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר א"ר פפא בשחבטן פי' רש"י הא קא מצטרף סכך פסול. מחובר סכך פסול הוא · דכתיב באספך מגרנך ומיקבך ממה שאתה מאסף מגרנך עשה סוכתך בפסולת גורן כגון קשין ובפסולי' יקב כגון אשכלות ריקנין וזמורות אלמא תלוש בעינן ומהני צל האילן לצל הסוכה להשלים צילתו של סוכה: בשחבטם·השפיל ענפיו למטה מעורבין עם סכך הכשר ואין נראין בעין וסכך כשר רבה עליו ומבטלו דמדאורייתא כל דבר בטל ברוב וסיים בה הרא"ש וז"ל ומהיכא תיתי למיפסל משום שני סככים ליכא דהא חד סככא היא ולא משום מחובר איכא דהא בטיל ליה ברובא ומיירי שאין בסוכה צילתה מרובה מחמתה אלא מחמת אילן הפסול שמשלימו דאי צילתה מרובה מחמתה בלא אילן לא מיפסלא משום צירוף סכך פסול כיון דכי שקלת ליה לפסול אכתי צילתה מרובה מחמתה וכן משמע לשון צירוף להשלים השיעור אבל רבי' אבי"ה כתב בשם ריב"א אם לא חבטן אפי' חמתו של אילן מרובה מצל אילן והסוכה צילתה מרובה מחמתה פסולה שהרי הצל הוא מן האילן ולא מן הסוכה שאם ינטל סכך הסוכה אכתי איכא מצל האילן ל"ש קדם האילן לסוכה ול"ש קדמה הסוכה לאילן כיון שמונחים ענפי האילן כנגד סכך הכשר ותיכו אם הוא כך שענפי האילן אינן מצלים כנגד הסוכה אלא כנגד האויר שבין סכך הכשר כשר ובצילת' מרובה מחמתה אין צל האילן פוסל הואיל ואינם מכוונין ויש בכשר בשיעור אם ניטל הפסול והפסול חמתו מרובה עכ"ל: ודעת התוס' כפירוש קמא · אבל דעת הר"ן כדעת אבי"ה שכתב וז"ל וכי חמתו מרובה מצילתו מאי הוי וכו' פי' שאע"פ שהסוכה בעצמה צילתה מרובה מחמתה כיון שצל האילן שהוא פסול עומד למעלה הרי הוא מבטל צל סכך כשר שהוא למטה ממנו שהרי אינו משמש כלום כיון שהעליון מיצל עליו ונמצא שמצטרף סכך פסול של אילן עם סכך כשר שאינו תחת האילן שבשניהם נעשה הסוכה צלתה מרובה מחמתה וראוי שתפסל עד שיהא צל האילן מעט כ"כ דבלאו סכך שתחתיו יהא צילתה של סוכה מרובה מחמתה אבל בלא"ה מיפסלא ל"ש קדם אילן לסוכה ל"ש קדמה סוכה לאילן שלא כדברי קצת מפרשים דאמרי דכל שקדמה סוכה לאילן לא אמרינן בכאן דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר מתרץ לה רב פפא בשחבטן כלומר שהשפילן לענפי האילן ועירבן עם הסכך כשר דכל כה"ג כיון שחמתו של אילן מרובה מצלתו מבטל ברובא מאחר שהכל מעורב אבל אילו היה צילתו מרוב' מחמתו לא מבטל ברובא כיון שאין הסכך הכשר מועיל בסוכה כלום וכ"כ ה"ה בפ"ה בשם הרמ"ה וכ"כ הגמ"י בשם ראבי"ה וכ' שאע"פ שמדברי רש"י משמע דאם הסוכה צילתה מרובה מחמתה כשירה אפי' אם האילן מיצל כנגד סכך הסוכה אפילו לא חבטן אח"כ חזר בו ופי' גבי סוכה שתחת סוכה דכשהעליונה למעלה מעשרים אע"פ שהתחתונה צילתה מרובה מחמתה פסולה והמרדכי כ' בשם רש"י ור"ת כפי' קמא ובשם הר"ש מקוצי כפי' בתר' ולהרמב"ם שטה אחרת בזה אכתבנה בסמוך בס"ד: **ומ"ש** רבי' ומפני זה יש מחמירין שלא לעשות סוכה למטה בבית תחת הגג וכו' כלומר משום דאיכא למיחש לפי' אבי"ה דאילו לפי' קמא מישר' שרי וכמ"ש רש"י על משנה זו שמעי' מהכא שמסככין על קני הגג שקורין לט"ש אע"פ שסמוכות זו לזו בפחות מג' כיון שחמתן מרובה מצילת' וכ' המרדכי לפי' הר"ש מקוצי יש להחמיר להסיר כל הלט"ש שעל הסוכה אע"פ שחמתה מרובה מצילת' לפי שהן פוסלין כנגדן ומורי הר"פ היה מצוה להשים הערב' עליהן א"כ לזקוף הערבה על הלט"ש דליהוי כמו הבטן עכ"ל: **ומ"ש** רבי' וה"ר יחיאל היה נוהג כשהיה עושה סוכה בבי' תחת הגג שהסירו הרעפים היה זוקף קנים מן הסכך עד הגג כו' כ"כ בהג"ה סמ"ק ונראה דהיינו נמי מ"ש בסמוך בשם הר"פ שהיה מצוה לזקוף הערבה

פרישה

(ב) **אם** הסוכה צלתה כו' כשרה דהא כי שקלת ליה לפסול אכתי צילת' מרובה מחמתה ולא שייך בזה צירוף סכך פסול: (ג) **ויערבם** עם הסכך דהו מסיכי תיתי ליפסל: (ד) **כנגד** סכך הכשר פסולה שהרי הצל מן האילן פי' שהרי האילן הוא למעלה מהסוכה נמצא שעיקר הצל בא בראשונה על ידו והוא מכוון נגד הכשר סוכה וצל הסוכה אין תועלת בו כלל · שאפי' אם ינטל האילן פירוש כיון שיש לנו הכשר צל בסוכה לבד מצל האילן נמצא דצל האילן אינו לתועלת כלל ואעפ"י שיושבים תחתיו · מ"מ כיון שאינו לצורך כבטול דמי וכאילו אין כאן צל אילן כלל משא"כ לעיל אם הוא מכוון כנגד הסכך הכשר דשם צל האילן הוא במקום שאנו צריכין צל סוכה והוא לתועלת שעפ"י שאף ולולתו היה לנו צל מסכך הכשר מ"מ לא אמרינן כבטולה דמי כיון דהוא עליון והצל בא בראשונה על ידו אמרינן שצל סכך הכשר כבטול דמי ולפי זה מ"ש רבינו אם ינטל האילן ר"ל צל האילן וק"ל

עד הגג לערב שני הסככים יחד להיות הכל סכך אחד ונ"ל שהוא מותר שאף לדברי הפוסל כי לא עירבם היינו דווקא שצילתה מרובה מחמתה ומ"מ יש אויר בין סכך הכשר הלכך כשנחשוב הסכך הכשר כנגד האילן כמאן דליתיה מצטרף עם האויר שבה ותהיה חמתה מרובה מצילתה אבל בסוכה שכולה מכוסה ואין בה אויר כלל אפי' נחשוב הכשר כמאן דליתיה עדיין נשאר צילתה מרובה מחמתה ושרי ובעל העיטור ג"כ התירו מטעם אחר שאמר כיון

ב"י

הערכה על הלט"ש ומיהו יש לתמוה על רבי' שכתב תיקון זה סתם דמשמע דבהכי נפיק י"ח לכל הפירושים ואין הדבר כן דלא הכשיר רש"י בשחבטן אלא כשנתערב הסכך הפסול עם הכשר ואין נראה בעין אבל אם הפסול ניכר לעצמו לא וכ"כ התוספות בפ"ק דסוכה (טו:) אהא דפריך תלמודא והא א"א לצמצם וכ"כ סמ"ג ובסוכה שתחת עצים דקים שבגג מי אתי' למיפסלא כדי לחוש לפי' אבי"ה ומ"ש בעינן לתקונה הא אם איתא דפסולה אין תיקון זה מועיל' מידי פסול לדעת כל הני רבוותא ולדעת הרמב"ם נמי פסולה היא כמ"ש בס"ד ותיקון זה דה"ר יחיאל לא מצי לאוקמי אלא לדעת הר"ן שכתב שאם סכך פסול עומד בעצמו וסכך כשר בעצמו עדיף טפי מכשהם מעורבים יחד: **ומ"ש** רבי' וכ"ל שהוא מותר שאף לדברי הפוסל כי לא ערבם היינו דוקא שצילתה מרובה מחמתה ומ"מ יש אויר בין סכך הכשר וכו' דברים נכונים הם ומבוארים יותר יפה בדברי הר"ן שכתבתי בסמוך שאע"פ שהסוכה בעצמה צילתה מרובה מחמתה כיון שכל האילן שהוא פסול עומד למעלה הרי מבטל כל סכך כשר שהוא למטה ממנו וראוי שתפסל עד שיהא צל האילן מעט כל כך דבלאו סכך שתחתיו יהא צילת' חמתה מרובה מחמתה וכ"ל דגם הר"פ וה"ר יחיאל לא היו מצריכין לזקוף קנים מן הסוכה עד הגג אלא היכא דאי מסלקת לסכך שתחת העצים הדקים הוי חמתה מרובה מצילתה אבל אי כד מסלקת הסכך שתחת העצים הדקים אכתי הוי צילתה מרובה מחמתה לא היו מצריכים לזקוף קנים ומיהו אפשר שהיו מצריכין לזקוף בכולם משום דגזרינן הא אטו הא:

ומ"ש שבעל העיטור התירו מטעם אחר שכיון שהסיר הרעפים העצים הנשארים אין עליהן דין סכך פסול דתנן (טו.) תקרה שאין עליה מעזיבה מפקפק או נוטל אחת מבינתיים לא מייתי ראיה מדתנן ונוטל אחת מבינתיים דהכיא בנותן סכך כשר באויר שבין נסר לנסר הוא והנסרים הנשארים לסכך פסול חשבינן להו אלא מדתנן מפקפק מייתי ראיה דכיון דבמפקפק' סגי דהיינו שיסיר כל המסמרי' לשם עשיית סוכה ונכשרת הסוכה בסכך זה אלמא סכך כשר הוא אע"פ שכל עוד שלא פקפק פסולה הסוכה מ"מ כיון דלא מיפסיל מצד עצמו אלא משום תעשה ולא מן העשוי לא חשיב סכך פסול א והרמב"ם כתב בפ"ה העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית הדלה עליה האילנות ובדיהן וסיכך ע"ג ואח"כ קצצן אם היה הסיכוך הרבה כשרה ואם לא היה הסיכוך שהיה מתחלתו כשר הרבה מהן צריך לנענע אותן אחר קצילתן כדי שתהיה עשוי לשם סוכה עירב דבר שמסככין בו בדבר שאין מסככין בו וסכך בשניהם אע"פ שהכשר יתר על הפסול פסולה וכתב ה"ה מתני' דהעושה סוכתו תחת האילן וכו' ומה שנאמר עלה בגמ' כמ"ש והביא עוד מאי דאמרי' תו בגמרא אי בשחבטן תנינא הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסיכך ע"ג פסולה ואם היה הסיכוך הרבה מהן או שקצצן כשירה ה"ד אילימא בשלא חבטן הא קמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר אלא לאו בשחבטן ותי' אי מהתם ה"א ה"מ דיעבד אבל לכתחלה לא קמ"ל ע"כ בגמרא וכתב ע"ז לא נזכר סוגיא זו בהלכות אלא שעל המשנה דהדלה עליה כתוב אם היה סיכוך הרבה מהן אוקימנא בשחבטן דאל"ה קמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ופסול' וזה דעת רבי' דהוא מפר' חבטן שהפרידן זה מזה אבל אם היו מעורבין זה בזה אף על פי שהסכך כשר רבה מצטרף זה בזה ופסול וזהו הדין שכתב רבינו בסמוך עירב דבר שמסככין בו וכו' ואם חבטן שר"ל הפרידן שלא יהא הסיכוך הכשר הרבה מן הפסול ואם היה כמותו במקום פסול וזהו שאמר המשנה או שהיה הסיכוך הרבה מהן ואוקימנא לה בשחבטן וזהו הדין שכתב רבינו סיכך בדבר פסול ודבר כשר וכו' וכל זה כשאין בסכך פסול ביחד ג"ט כמו שיתבאר לפנינו ומ"ש רבינו בכאן הוא סוף המשנה או שקצצן כשרה ובגמרא אמרי' והוא שנענע וחידש רבינו שאם היה הסכך כשר רבה וקצץ הפסול שא"צ לנענע ודבר פשוט הוא שהרי כיון שהסכך רבה לא היה צריך קציצה אלא חבטן להפרידן זה מזה כמ"ש וכיון שקצצן כ"ש שכשירה ועוד שלא הזכירו נענוע אלא משום תולמ"ה ופשוט הוא זהו דעת רבינו בדברים אלו וכ"כ בהשגות שרבינו מפרש שחבטן שהפרידן זה מזה עכ"ל ה"ה אבל בפירוש המשנה להרמב"ם נראה שהוא מפרש שחבטן היינו שקצצן שכתב אמתניתין דהדלה עליה וכו' אם היה הסיכוך הרבה מהן כשירה בתנאי שיקוץ אותן ואם לא קצצן יצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ותפסל עוד אמר או שקצצן כשירה בתנאי שינענע אותן ואז תהיה כשירה וכ"כ מ"ש בה' סוכה הדלה עליה וכו' ואח"כ קצצן אם היה הסיכוך הרבה מהן כשירה ואם לא היה הסכוך שהיה מתחלתו כשר הרבה מהן צריך לנענע אותן אחר קצילתן כדי שתהיה עשויה לשם סוכה ולפ"ז מתני' דהדל' עליה הכי מפרשא אם היה הסיכוך הרבה מהן כשיר' בלא נענוע כלל וכדאוקימנ' לה בשחבטן היינו שקצצן ומאי דקתני או שקצצן פי' או שקצצן כמשפט דהיינו קצצן ונענען אע"פ שאין הסיכוך הרבה מהן כשיר' דאפי' כל הסיכוך מהן נמי כשיר' כיון שקצצן ונענען ומתני' דהעושה סוכתו תחת האילן וכדאיתמר עלה בגמרא ה"נ מיפרשא דבכל שהאילן חמתו מרובה מצילתו מסתמא הסכך פסול מועט מהכשר הלכך אם חבטן דהיינו שקצצן אע"פ שלא נענען כשיר' וכשאילן צילתו מרובה מחמתו מסתמא הסכך פסול רבה על הכשר הלכך אפי' חבטן דהיינו שקצצן פסולה משום תעשה ולא מ"ה עד שינענעם אע"פ שכשקוצצן הם מתנענעין ונופלים על הסכך לא מהני משום דבעינן נענוע בידים והשתא נתבארו דברי הרמב"ם שכתב עירב דבר שמסככין בו בדבר שאין מסככין בו וסיכך בשניהם אע"פ שהכשר יתר על הפסול פסולה בדבר שמסככין בו בלא קצצן ודאי מיירי וה"ג בגמרא ועל חמת' מרובה מצילתה דמשמע דסכך פסול מועט מן הכשר אקשי' הא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ואצטריך ר"פ לאוקמה בשחבטן דהיינו קצצן הא אם לא קצצן פסולה ואפי' הכשר יתר על הפסול:

וסמ"ג כתב וז"ל עירב דבר שמסככין בו בדבר שאין מסככין בו וסיכך בשניהם אע"פ שהכשר יתר על הפסול פסול והא דאמר בפ"ק דסוכ' והא קמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר א"ר"פ בשחבטן כתב מורי לפני ר"י בשחבטן וערבו ולא הוכרו שם דמדאורייתא חד ברובא בטיל אבל אם הוכר סכך פסול לא יבטל וכתב מהר"ר אליה מזרחי ז"ל כתב הר"ן דהיכ' שחבטן וערבן ואיכא רובא סכך כשר ואין האילן צילתו מרובה מחמתו כשרה שלא כדברי הרמב"ם מפני שהוא סובר שהרמב"ם מפרש חבטן כפירש"י ונראה שלא ראה פי' המשנה וכן נראה ג"כ מדברי הסמ"ג דאל"כ מהיכא דר"פ ל"ק מידי דעירב דבר שמסככין בו בדבר שאין מסככין בלא קצצן משמע אך קשה דבשלמא אי הוה ס"ל כפי' הרמב"ם שפי' חבטן

ב"ח

ספר מצות קטן וברור הוא מהלשון שאמר לערב ב' הסככים יחד להיות הכל סכך א' דכוונתו לומר שנתערבו בענין שלא יהו נכרים הלט"ש שאם הן נכרים אין כאן סכך אחד ואינן בטלים ודלא כהב"י שהבין מהלשון דמיירי אפילו אם ניכרות הלט"ש:

ומ"ש ונ"ל שהוא מותר כלומר שטירחא זו הוא יתרון שלא לצורך בסוכות שלנו דכיון שכולה מכוסה לעולם נשאר צלתה מרובה מחמתה:

ומ"ש ובה"ע ג"כ התירו מטעם אחר כו' גם במרדכי ואגודה פ"ק דסוכה כתב דמלא ראבי"ה תשובת רבינו יצחק דכשרה וכן השיב ר"י סגן לויה ול"ד לאילן שחמתו מרובה דבעינן חבטן ועירבן ולבטל ברוב דשאני אילן דסכך פסול הוא אבל הלט"ש לאו סכך פסול הוא אך תקוס פסול אם הם למעל' מכ' ע"כ. וכתב הב"י על הראיה שהביא ב"ה וז"ל לא מייתי ראיה מדתנן נוטל א' מבינתיים דהתיא בנותן סכך כשר באויר שבין נסר לנסר היא והנסרים הנשארים לסכך פסול חשבינן להו אלא מדתנן מפקפק מייתי ראיה דכיון דבמפקפק סגי דהיינו שיסיר כל המסמרים לשם עשיית סוכה ונכשרת הסוכה בסכך זה אלמא דסכך כשר הוא אעפ"י שכל עוד שלא פקפק פסולה הסוכה מ"מ כיון דלא מיפסיל מצד עצמו אלא משום תעשה ולא מן העשוי לא חשיב סכך פסול עכ"ל ולא הבינותי דבריו דמה נפשך אי לרא"ש ושאר פוסקים דמפרשים הא דמפקפק או נוטל וכו' בנסרי' שהם רחבים ד' דאפילו ר' יהודה דקי"ל כוותיה לגבי ר"מ מודה דסכך פסול הוא משום גזירת תקרה לשמואל ואפ"ה במפקפק כשר' הסוכה משום דבבטולי תקרה ליכא משום גזירת תקרה כמו שיתבאר כל זה לקמן בסי' תרכ"ט ותרל"א בס"ד דא"כ בלא פקפוק נמי סכך פסול הוא משום גזירת תקרה אפי' לר' יהודה ואי להרמב"ם שמפרש הא דמפקפק או נוטל וכו' איירי בנסרי' שאין בהן ד' א"כ אף בנוטל וכו' הנסרים הנשארים לאו סכך פסול הן לר' יהודה דקיימא לן כוותיה לגבי רבי מאיר שאין בהן איסור אלא משום תעש' ולא מן העשוי ועוד לא ידעתי מאי נ"מ בין אם הפסול מצד עצמו או מטעם תעשה ולא מן העשוי ס"ם הכל שבא מן הלט"ש הוא פוסל בסוכה כנגדו ד"ת דמאי נפקא מינה בטע' וכן מבואר בסמ"ק שכתב אההיא דנוטל וכו' ואומר השר מקוצי דדוקא בשהוא מסוכך על גביו אבל אם הוא מסכך מתחתיו צריך ליטול הכל שסכך פסול פוסל כל מה שתחתיו וכתב ע"ז בהג"ה לשם וז"ל ולפי' השר מקוצי צריך להסיר כל הלטי"ש כיון שהוא מסכך תחת הגג או יסכך על הלטי"ש דאז סגי בנוטל אחת מבינתיים אכן בלי ספק דב"ה היה מפרש דההיא דנוטל כו' מיירי לסכך אף מתחתיו דלא כפי' השר מקוצי ואולי שאר מחברי' נמי הכי ס"ל מדלא כתבו לאיסור בכה"ג דאף על פי שהרמב"ם והרא"ש ורבינו כתבו דנוטל אחד מבנתיים ומניח סכך כשר במקומו לא היתה כוונתם להורות דאסור לסכך מתחתיו אלא אורחא דמילתא נקטו בדבריהם וה"ה דאף מתחתיו שרי דלית ביה משום סכך פסול כל עיקר דכיון דאין הסוכה מכוסה כולה בנסרי' ועוד דבטולי תקרה הוא ליכא משום גזירת תקרה ואפילו ברחבן ד' ומשו' תעשה ולא מן העשוי נמי ליכא דבנוטל אחד מבנתיים עביד ליה מעשה דלא בעינן מעשה בכל נסר ונסר אלא כיון דעביד מעשה בנסר שבנתיי' חשיב ליה מעש' בכול' תקר' והילכך יכול לסכך אפילו מתחתיו וה"ה תחת הלט"ש וא"כ שפיר מביא ב"ה ראייה מנוטל א' בנתיים דס"ל דע"י שנוטל כו' כשרין אף הנסרין הנשארים וכ"כ הרמב"ן בספר המלחמות דבנוטל אחת מבינתיים כולה כשרה ולא שתהא סוכתו תלויה פסולה והוא שצריך לצמצם עצמו בין נסר לנסר ויהא צריך לדקדק בפרוץ כעומד ובמעדיף וליתן שתי וערב כו' אלא ודאי בנוטל א' מבינתיים סגי דאיתעביד בה מעשה רבה ובטל ממנה שם תקר' שעליה גם במרדכי בשם ר"י שכתבתי בסמוך כתב דתחת הלט"ש כשירה ולא שייך כאן תעשה ולא מן העשוי כיון שנוטל הנסרים שעל הלט"ש רצונו לומר דכיון שעושה מעשה בנסרים חשיב כאילו עשה מעשה גם בלט"ש דלא בעינן מעשה בכל הגג דמעש' בנסרים חשיב מעשה רבה ולא דמי לקצילת הענפים דבעינן נענוע בכל אחד כמו שפירש"י דהתם הקציצה לאו מעשה רבה היא משא"כ בנטילת הנסרים דקשיב מעשה רבה ובטיל שם תקרה ושם גג שעליו זאת היא דעת ב"ה והנוהגים בשטתו להכשיר הסוכה תחת הלט"ש וחולקין אשר מקוצי וא"ר יחיאל והנוהגין בשטתם דמפרשים אההיא דנוטל וכו' במסכך על גביו דוקא משום דס"ל דבעינן מעשה בכל התקרה ובכל הגג כדין נענוע בקצילת הענפים והלכך הנסרים הנשארים והלט"ש סכך פסול הן משום תעשה ולא מן העשוי ואסור לסכך מתחתיהם אם לא על גביהם ולענין הלכה יראה בעיני להחמיר באיסור דאורייתא שאין לסכך תחת הלט"ש אא"כ כמו בסוכות שלנו שאין בהן אויר כלל כמו שכ"ר או לסכך ע"ג הלט"ש כמ"ש בסמ"ק ובתנאי שלא יהא בין הלט"ש פחות מג' דאז הן כלבודין ונעשו כולן כדף א' ואין הסכך הכשר רבה עליו ומבטלו כיון שהלט"ש ניכרין ועומדין כל א' בפני עצמו וז"ל תשובת הרשב"א בסי' רי"ג על מה שנהגו בסוכה העשויים מנסרים שאין ברחבן אלא טפח והם תקועין במסמרות של ברזל והן משולבין כשליב' הסולם ואין בפתח השליבה ג' טפחים ומכסין אותן בהדס וערבה אין לפסול מטעם המסמרו' שהסכך מרובה מהן אלא שאחד מרבותי אסר זה מאחר דהנסרים תקועים במסמרות הרי כל הנסרים כנסר אחד רחב ד' ויש בו משום גזירת תקרה ויש שנחלקו עליו ואתה הנח להן כיון שנהגו דאעפ"י שאינן נביאים הם בני נביאים ע"כ וטעם החולקים דס"ל דלא אמרינן כה"ג לבוד לאסור משום דלא אמר לבוד להחמיר כדלקמן בסימן תרל"ב ולפיכך הסכך כשר מתרבה עליו ומבטלו וכ"כ במהרי"ל וקשיא לי היאך אפשר לומר דמבטלו אם הלט"ש ניכרין ונראין הלכך נראה עיקר לאסור בכה"ג אם הלט"ש ניכרין וביש ביניהם ג' אפילו נכרין שרי מאחר שסיכך על גביהן אין צל הסוכה בא מן הפסול כי אם מן הכשר למעלה ממנו:

ולא

חדושי הגהות

תרכו א ונ"ל דלא דק הב"י דשפיר מייתי העיטור ראיה מדתנן נוטל אחד כו' דחשיב מעשה להכשיר אף הנשאר שלא יהיה פסול משום תולמ"ה דדוקא לר"מ דאסר לסכך בנסרים לא מתכשרה הסוכה אלא בסכך הכשר שבין נסר לנסר והנשאר לסכך פסול חשבי' אבל לר"י דקי"ל כוותיה דמתיר לסכך בנסרים ואין התקרה אסור אלא משום תולמ"ה מהני הא דנוטל אחד מבינתיים להכשיר אף הנשאר וכמבואר שם בפירש"י ורא"ש וא"כ שפיר מייתי העיטור ראיה מהא דנוטל אחד כו' לר"י דקי"ל כוותיה (מהרל"ח):

ואע"פ

כיון שהסיר הרעפים העצים הנשארים אין עליהן דין סכך פסול (ס) [א] דתנן תקר' שאין עליה מעזיב' מפקפק או נוטל א' מבינתיים ב (ו) ול"ש אם האילן קדם או הסכך קדם דין א' להם ואם קצץ האילן להכשירו להיות הוא עצמו מן הסיכוך כשר (ז) והוא שינענעו לשם עשיית סוכה אבל לא נענעו לא אמרינן קציצתו זו היא עשייתו:

וכי

ולא שנא אם האילן קדם וכו' אע"ג שכבר כתב רבינו דין זה בדרך אגב בהעתקתו לדברי ראבי"ה חזר וכתבו כאן בסתם לאורויי לן שדין זה מוסכם מפי הכל ואינן דברי יחיד ודברי החולקים על זה הם דברים דחויים עיין במ"ש הר"ן על זה במתניתין דהדלה עליה את הגפן ועיין עוד במ"ש לקמן בסי' תרכ"ט בדין הנחת הסולם על הסוכה:

ואם קצץ כו' במשנה דהדלה עליה את הגפן כו' או שקלקלן ואסיקנא בגמרא דצריך לנענע ורש"י והר"ן פירשו דצריך לנענע כ"א לבדו ומגיחו וחוזר ומגביה חברו ומניחו אבל הרי"ף והרא"ש והרמב"ם כתבו בסתם ואחריהם נמשכו ה"ר ירוחם ורבינו שכתבו ג"כ בסתם ודע דבמרדכי ובאגודה פ"ק והג"ה מיימוני' פ"ה כתבו בשם ר"ת דבעינן להזין ממקומן וכן נהג היכא דסכך בחבילת עלים וערבה ולא התירן קודם ועיין במה שאכתוב בזה לקמן בסימן תרכ"ט בס"ד:

כתב בהגה"ת סמ"ק העושה סוכתו תחת הגג בתוך הבית ואחר שסיכך הסיר התקרה כשירה ואין בזה תעשה ולא מן העשוי כיון שגוף הסכך נעשה בהכשר ע"כ וכ"כ בהגהת אשיר"י פ"ק דסוכה וכן המסקנא בא"ז כר"י הלבן ודלא כר"ב מרעגנשפור"ג דמחמיר וכ"כ הב"י בשם ה"ר אלחנן. עוד כתב בשם א"ח להכשיר מטעם אחר לפי שגילוי הגג והסרת הרעפים ופקפוק הדפין הוא המעשה להכשיר הסיכוך הנעשה בפיסול וכ"כ בכל בו. וכ"כ במהרי"ל בשם הא"ז אלא שכתב שם בשם גדול אחר שדרש על אותן סוכות שנעשו גגיהן כל השנה כמין צריף ובחג מסלקון לצדדין ומסככין שם הסוכה דאז אסור לסכך הסוכה כי אם שסילקו את גג הצריף מתחלה דאם סכך הסוכה בראשונה ואחר כך סילק את הגג הוי מן העשוי ומהרי"ל ז"ל השיג עליו מהעושה סוכתו תחת הגג שהתיר בא"ז ואפשר לחלק ולומר דשאני התם שעושה סוכה גמורה בבית תחת הגג ושם סוכה עליו אלא שהיא תחת הגג מכל מקום גוף הסכך נעשה בהכשר מה שאין כן באותן סוכות שאין שם סוכה עליו עד לאחר שסלקו את גג הצריף הלכך יש להחמיר וכן קבלתי בשם מהר"ש לורי"א שכתב דיש להחמיר באותן סוכות משו' תעשה ולא מן העשוי אם לא סילק הגג קודם שסכך עליו. עוד כתב במהרי"ל העושה סוכתו תחת בדי מדלית הגפנים שאין צריך לערב הסככים דאינו דומה ללט"ש העשויין לשם בית הילכך צריך לערב אבל האי לא נקשרו הבדים כי אם להעמיד את הגפנים ע"כ ולא ידעתי טעם להוראה זו הלא הלט"ש אינן אסורין משום גזירת תקרה שאין בהן ד' ואפילו היה בהן ד' מ"מ בטולי תקרה היא ולא גזרינן בהו משום גזירת תקרה כמו שנתבאר ואין איסור בלט"ש אלא משום תעשה ולא מן העשוי וא"כ בדי המדלית נמי אית בהו משום תעשה ולא מן העשוי כ"ל: כתב בתרומת הדשן תלוש ולבסוף חברו כגון קורות הבתים המחוברים במסמרים לכותלי הבית ירא' דכשר הוא וכן מוכיחות ההלכות פ"ק דסוכה גבי מפקפק או נוטל כו' והא דמחובר פסול היינו דוקא מחובר מעיקרו או נטוע ולבסוף השריש כו' כך היא הלכע' בדבריו ונסתלק' מעתה תלו' הב"י ע"ש. ועל מה שנהגו העולם באותן סוכות שגגיהן כמין צריף להורידן מפני הגשמים ולחזור ולפתחן אין בזה משום תעשה ולא מן העשוי שהרי לא נעשה מעשה פיסול בגוף הסכך שנעשה כבר בהכשר וכ"כ במהרי"ל אלא שגמגם לאסור מפני שדומה לבנין וסתירה הלכך צריך לעשות לכן צירים שפותח וסוגר בהן וכ"כ בהגהת ש"ע:

כתב במרדכי הארוך ובאגודה פ"ק על הסיא דחבטן ועירבן ומבטלן ברוב וא"ת הלא אין מבטלין איסור לכתחילה וי"ל דקודם י"ט שאינו איסור עדיין ניתקן ועוד דהא דאין מבטלין לכתחלה מדרבנן הוא וה"מ במקום שנהנה כגון לאכול או להנות אבל מצות לאו ליהנות ניתנו אבי"ה:

וכי

חבטן קלקלן ואפ"ה קתני אם היה סיכוך הרבה מהן כשירה היינו דאיכא למידק מינה דעירב דבר שמסככין בו בדבר שאין מסככין בו והסכך בשניהם אע"פ שהכשר יתר על הפסול פסולה אלא השתא דס"ל כפירש"י דפירש חבטן השפילן ועודן מחוברין דאל"כ לא הוה קשיא ליה מהסיפא דר"פ דאפ"ה קתני אם היה הסיכוך הרבה מהן כשירה מכ"ל למימר הא דעירב דבר שמסככין בו כו' מדאצטריך לאקשויי עלה הא לא אשכחן בשום דוכתא לפסול את הסוכה בעירב סכך הפסול עם הכשר כשהכשר רבה עליו אלא היכא דקאי לחודיה ואינו מעורב יחד עם הסכך הכשר דומיא דהעושה סוכתו תחת האילן כשלא השפילן אבל כשהשפילן ונתערב הסכך הפסול עם הכשר ביחד בטיל ברובא ולדרבה בהדיא קתני במתניתין (טו.) המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח כמותן כשירה ואוקמוה בגמ' במעדיף שהסכך הכשר רבה עליו ומכ"ל לחלק בין סיכך זה לעצמו וזה לעצמו לעירב זה בזה עכ"ל. ול"נ דלק"מ דסמ"ג ודאי לא אסיק אדעתי' בחבטן אלא פירש"י ומ"ש עירב דבר שמסככין כו' לשון הרמב"ם העתיק כמנהגו בכמה מקומות והוצרך לייטב לדעתו הא דהר"פ בשחבטן ועוד דמתוך דברי רש"י והתו' יש ללמוד דין זה דעירב דבר שמסככין בו כו' אע"פ שהכשר יתר על הפסול פסול אא"כ אינו ניכר הסכך הפסול ולפי שהרמב"ם כתב סתם לפסול ולא חילק כתב גם הוא סתם ואח"כ כתב שאע"פ שהרמב"ם כתבו סתם ע"כ אית לן למימר דבלא הוכרו מיירי דאל"כ תקשי הא דאוקי ר"פ בשחבטן:

ול"ש אם האילן קדם או הסכך קדם דין א' לשם אמתני' דהדלה עליה כתב הר"ן מדקתני הדלה ואח"כ סיכך מוכיח ר"ת דדוקא כי האי גוונא דתחלתו בפסול דתו לא מכשרא בסכך כשר אבל כל שתחלתה בכשרות אע"פ שאח"כ הדלה עליה את הגפן תו לא מיפסלא דאל"כ ליתני סיכך ואח"כ הדלה וכ"ש הדלה ואח"כ סיכך ולאו ראיה היא דמתניתין תרתי קתני הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת או סיכך ע"ג כלומר בין שקדם הסיכוך כדקתני הדלה עליה בין שקדם האילן וסיכך עליו: **ואם** קצץ האילן להכשירו ולהיות הוא עצמו מן הסיכוך כשר משנה (יא.) כתבתיה בסמוך: **ומ"ש** והוא שינענעו לשם עשיית סוכה אבל לא נענעו לא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן שם או שקלקלן כשרה וצריך לנענע ואע"ג דאפליגו אמוראי במלתא הא מ"ד קציצתן זו היא עשייתן אסיקנא בקשיא: **ומ"ש** רבינו שינענעם לשם עשיית סוכה לישנא דהרי"ף נקט שכתב וצריך לנענע שיהא נעשה לשם סוכה וכבר כתב בשם הר"ן ג"ל דלשם סוכה דקאמר ודאי ל"ד דלא בעינן סוכה לשמה אלא משום תעשה ולמ"ה אתי' עליה והכי מוכח בגמרא וה"ק דהכי דמ"ל לחזור ולסותרה כולה אבל צריך הוא לנענע קצת מה שהיה בתחלה מחובר לאחר שקצצן ואי לאו פסולה משום תולמ"ה דהכי משמע סוכות תעשה כשאתה עושה אותה תהא ראויה לסוכה ומיהו כענוע קרוב לסתירה בעי שמגביה כל א' לבדו ומניחו וחוזר ומגביה את חבירו ומניחו וכן כ' רש"י (א) וכתב בתה"ד תלוש ולבסוף חברו כגון קורות הבתים המחוברים במסמרים לכותלי הבית ירא' דכשר הוא וכן מוכיחות ההלכות פרק קמא דסוכה גבי מפקפק או נוטל אחת מבינתיים: והא דמחובר מעיקרו או נטוע ולבסוף השריש אף על גב דלענין שחיטה כתב אשיר"י דדינו כמחובר משום דבעיה היא בפרק קמא דחולין (טז:) ולא איפשיטא י"ל כיון דלענין עבודת גלולים הוי כתלוש וכן לענין הכשר זרעים לחד תנא לענין סוכה נמי הוי כתלוש עכ"ל. (ב) ואין דבריו מובנין לי דנטוע ולבסוף השריש היינו אילן דפסלינן וכן מ"ש דמחובר מעיקרו כשר לסוכה דברים תמוהין הם ונראה שהוא ט"ס וצריך להגיה תלוש ולבסוף חברו: מ"כ סוכה תחת הגג אומרים העולם שאסור לעשות קודם שיסירו הגג מעליה משום תעשה ולמ"ה וה"ר אלחנן פי' דוקא בסוכה ישנה שייך לומר תולמ"ה אבל כה"ג לא וראיה מהא דאמרינן סוכה שהיא גבוה למעלה מכ' אמה ימעט דהיינו כה"ג ולא אמרינן לסלק הסוכה והסכך קודם שיסיר הגג מעליה עכ"ל. וז"ל א"ח נוכל לומר שאלו העושים סוכתם בתוך הבית ואין מסירין הרעפים עד אחר שסיכך הסוכה שא"צ לנענע הסיכוך אח"כ משום תולמ"ה לפי שהסרת הרעפים ופקפוק הדפין היא המעשה להכשיר הסיכוך הנעשה בפיסול עכ"ל:

וכי

דרכי משה

תרכו (א) כתב הכלבו בשם בעל השלמה ז"ל כל הפסולים שאינן בגוף הסכך כשמבטלן א"צ מעשה דביטולו הוי מעשה כגון סוכה שהיא גבוה למעלה מכ' ובנה בה איצטבא ומיעטה וכן אלו העושין סוכה תחת הבית ואין מסירין הגג עד אחר העשייה א"צ לנענע הסכך אח"כ לפי שגילוי הגג והסרת הרעפים הוא המעשה להכשיר הסכך הנעשה בפסול קודם לכן עכ"ל בהג"א ג פ"ב דסוכה דרב אוסר ור"י מתיר ונראין דבריו עכ"ל וכ"כ מהרי"ל דאותן גגין העשוים כמין צריף ובסוכות מגביהין אותן ומסככין שם דמותר להחזירן למקומם מפני הגשמים וכשחוזר ומגביה לא מקרי תעשה ולמ"ה בפסול וכן אם סיכך ואח"כ גילה הגג הסוכה כשירה ומיהו כתב שתמיה לו איך מותרים דאסור להוריד ולהגביה אלו הגגין בי"ט בסוכות משום בנין וסתירה ול"נ דאין כאן תימה כלל כי מאחר שהגגין עשויין עם צירים לפתוח ולנעול אין בו איסור כלל מידי דהוה אדלת של בית סובבת על צירים או הדלתות של בור ודות שפותחין וסוגרין בו ולית בהו חשש איסור: (ב) וכ"מ בהג"מ פ"ד מה' סוכה:

וכתב

דרישה

סי' תרכו [א] **דתנן** תקרה כו' מפקפק או נוטל א' מבינתיו' ז"ל ב"י לא מייתי ראייה מדתנן ונוטל א' מבינתיו' דהסיא בנותן סכך כשר באויר שבין נסר לנסר ונסרים הנשארים לסכך פסול חשבינן להו אלא מדתנן מפקפק מייתי ראי' דכיון דבמפקפק סגי היינו שיסיר המסמרים לשם עשיית סוכה אלמא סכך כשר הוא אעפ"י שכל עוד שלא פקפק פסולה הסוכה מ"מ כיון דלא מיפסיל מצד עצמו אלא משום תעשה ולא מן העשוי לא חשיב סכך פסול. עכ"ל. ור"ל דאין ראיה מנוטל א' מבנתיים דהסיא בנותן סכך כשר כו' ומש"ה אפילו תקרה הנשאר שהוא סכך פסול נכשר מסכך המונח בנתוכו משא"כ כשהסירו הרעפי' ונשארים קנים מחוברים למעלה מהסכך דהם כל אחד עומד לעצמו ואם נראה הסכך הכשר שכנגד הקנים כאילו אינו יהיה אמת' מרובה מצלת' והא דמחלקינן בין סכך דנסרים מחוברים ובין אילן הוא ע"פ שיטת רבינו תם והרא"ש והמרדכי שמחלקים בין סכך אילן ובין סכך סוכה שלמעלה מכ' אמה וכמ"ש המרדכי בהדיא בפ"ק דסוכה דמה"ט א"ל להסיר הלטשי"ם כיון שהסיר הנסרים שעליהן וז"ל שם וא"ת הא קמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר וי"ל שאינו נקרא סכך פסול אלא כפסול ממש עצמו כגון מחובר ודב' המקבל טומאה אבל סכך שהוא למעל' מכ' כיון שבידו להורידו לא מקרי סכך פסול עכ"ל ונלע"ד לדבריו דדוקא אילן מחשב פסול ממש עצמו דהא אין לו צד היתר בעודו שם אילן עליו דאחר שקצצו אין שם אילן עליו וכן אם הורידו וערבו עם סכך הכשר כבר נתבטל והיינו בעין משא"כ בסכך שהוא למעלה מכ' דאם הורידו הוי הסכך בעין כבראשונה וכן בתקרה זו לאחר שפקפק והסיר המסמרים שבו היה מחוברים הרי לא נשתנה התקרה ולא שמו ולכך אין שם פסול עליו אלא שצריך עיון דגם מהנוטל מבינתיו' יש להוכיח שאין עליה דין סכך פסול דהא רש"י והרא"ש מוקי לה אפילו בנסרים רחבים ד' וכמ"ש לקמן סי' תרל"א וא"כ קשה מ"ש מספודין שאם יש בהם סכך רחב ד' דאינו מועיל להכשירו אף שמניח סכך ביניהן ועליהן דלקמן סימן תרל"א ודוחק לומר שס"ל דוקא כהרמב"ם שמוקי לה דמף דאין בהן רחב ד' ודו"ק מיהו יש לייסב דה"ק ב"י דאם נוטל אחד מבין כל שני נסרים אין ראייה דנסרים המחוברים סכך פסול ניכהו ומיירי בנסרים שאינם רחבים ד' וכמו שס"ל להרמב"ם אפילו לפי האמת אלא כיון דעכ"פ מפקפק מוכח דאינו סכך פסול וכמ"ש לעיל דס"ל להרא"ש וסיעתו דבנסרים רחבים

פרישה

וק"ל: (ס) **דתנן** תקרה שאין עליה מעזיבה מפקפק כו' לקמן סימן תרל"א ור"ל דבעל הטיטור התירו מטעם שאמר כו' דבלא טעמא הכ"ל דחילק בין סוכה שכולה מכוסה ליש בה ג"כ אויר התירו אפי' בסוכה שיש בה אויר מטעם דאין עליהם דין סכך פסול ומביא ראייה ממפקפק דהיינו שמסיר המסמרים למוד וסגי בהכי ואי הוה סכך פסול תחלה לא הוי סגי בהסרת מסמרים שהרי קתני דוקא תקרה שאין עליה מעזיבה הא יש עליה מעזיבה לא מהני פקפוק וכמ"ש לקמן סימן תרל"א ואע"ג דיש לחלק ולומר הא דלא מהני פקפוק במעזיבה משום דהם לא שינה מידי בפקפוקו דהא עדיין המעזיבה עליו ונשאר בפסולו משא"כ כאן דהפסול הוא משום דמחובר במסמרים והרי הסיר המסמרים מ"מ גם במעזיבה י"ל כיון שפקפוקו נסתר שם מעזיבה מעליו וכיון שאין עליה דין סכך פסול א"כ גם בנידון דידן אע"ג דהקנים דלעיל מחוברים כיון שאין עליהן דין סכך פסול והסכך בפני עצמו יש בו שיעור צלתה מרובה מחמתה כשר. ולא מחשבי' הסכך הכשר שכנגד הרעפים כמאן דליתא אף דלא פקפק הרעפים ופסולין עדיין משום תעשה ולא מן העשוי דדוקא בסכך אילן שהוא סכך פסול אמרי' כן וא"ת באמת למה לא יהיה לשם דין סכך פסול מ"ש מאילן י"ל דדוקא אילן מחשב סכך פסול ממש עצמו דהא אין לו צד היתר בעודו שם אילן עליו דאחר שקצצו אין שם אילן עליו. משא"כ בהסי' המסמרי' שלא נשתנה התקרה ולא שמו ולכך אין שם פסול עליו וק"ל:

(ו) **ול"ש** אם האילן קדם או הסכך כו' לעיל כתב רבינו בדברי ראבי"ה דלא שנא בין אילן לסכך קודם ולעולם פסול ועתה בא רבינו לאשמעי' דגם לרש"י ולכל הפוסקים דפליגי אראבי"ה ס"ל דאין חילוק בין אילן קדם לסוכה הן לחומרא הן לקולא היינו אם כל הסוכה מרובה מחמתה ומחמת האילן מרובה מצילתה דלרש"י בכל ענין כשר אפי' אם האילן קדם ולא כמ"ש ר"ת דאם היה סכך כשר קודם לא מיפסלה מאילן אפי' אם גם האילן צלתה מרובה מחמתה והביא ראייה לדבריו:

(ז) **והוא** שינענעו לשם עשיית סוכה כו' לשון הרי"ף נקט וכתב עליו הר"ן כ"ל דלשם סוכה דקאמר ודאי ל"ד דלא בעינן סוכה לשמה אלא משום תעשה ולא מן העשוי אתינן עלה דסוכה לסככה. ומיהו כענוע קרו' לסתירה בעי שמגביה כל אחד לבדו וחוזר ומגביה את חבירו ומניחו עכ"ל ובדברי רבינו מוכח להדיא מניה וביה דל"ד קאמר לשם סוכה דאל"כ קשה

חדושי הגהות

ב ואע"פ שכבר כתבו רבינו בסימן זה כד' אבי"ה מ"מ חזר וכ' דאף לענין הכשר נמי אין חילוק כי לעיל כ' לענין פסול דאף כי הסוכה קדמה פסולה וכאן אתא לאשמועינן דבכל ענין נמי שאמר שהסוכה כשירה אין חילוק נמי דאף אם האילן קדם נמי כשירה (מהרל"ח): ג שם בפ"ב לפנינו ליתא ואולם הוא בפ"א שם והוא מחלוקת רבינו ברוך ור"י הלבן שם:

ורבינו

תרכז **וכי** היכי דבעינן שתהא הסוכה תחת אויר השמים ולא יהא סכך אחר עליה ה"נ בעינן שיהא הוא באויר הסוכה ולא יהא סכך אחר חוצץ בינו לסוכה לפיכך הישן בה תחת המטה או תחת הכילה אם היה גבוה י"ט ויש לה גג טפח חשובה כאהל ולא יצא אבל אם אין לה גג רחב טפח או שיש לה גג ואינו גבוה י' שרי והרי"ץ גיאת ז"ל תלה הכל בגג שאם יש לה גג אפי' אינו גבוה י' אסור לישן תחתיה ואם אין לה גג שרי אפי' גבוה י' ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל אבל העצים היוצאין מד' ראשי המטה אסור לפרוס עליהן סדין ולישן תחתיו אפי' אינם גבוהים י' משום דקביעי טפי מכילה אבל אם אחד יוצא באמצע המטה בראשה והשני במרגלותיה כנגדו מותר לפרוס סדין עליהן ולישן תחתיו דלא חשיב אהל אם אין גבוהים י' אבל אם גבוהים י' אסור ואפילו אם פירש סדין תחת הסכך לנוי פסולה וכגון שהוא רחוק מן הגג ד' טפחים אבל אם הוא בתוך ד' לגג בטל אצלו כיון שהוא לנוי אבל אם אינו לנוי אפילו הוא בתוך ד' פסול והרי"ץ גיאת ז"ל כתב ולנוי לא פסול אא"כ יהא מופלג י"ט ולא נהירא לא"א ז"ל :

סוכה

בית יוסף

תרכז וכי היכי דבעינן שתהא הסוכה תחת אויר השמים כו' ה"נ בעינן שיהא הוא באויר הסוכה כו' לפיכך הישן בה תחת המטה או תחת הכילה אם היא גבוה י"ט כו' ברפ"ב (כ:) תנן הישן תחת המטה בסוכה לא יצא י"ח ותירגמה שמואל (שם) במטה גבוה י' ובפ"ק (י·) גרסינן אר"י א"ש מותר לישן בכילה בסוכה אע"פ שיש לה גג והוא שאינה גבוה י' ל"א שם (י"א·) אמרי לה אר"י א"ש מותר לישן בכילת חתנים בסוכה לפי שאין לה גג ואע"פ שגבוה י' וכתב הרא"ש לכאורה נראה דהני תרי לישני ל"פ אהדדי ל"ק אשמעינן שריותא דאינה גבוה י' אע"פ שיש לה גג ולישנא בתרא אשמעי' שריות' כשאין לה גג אע"פ שגבוה י' ותרוייהו בעי לאיסורא וכן דעת הרי"ף ורי"ץ גיאת כתב כולהו רבותינו פסקו כלישנא בתרא וכ"פ כילה שיש לה גג אפי' אינה גבוה י' פסולה אין לה גג אפילו גבוה י' מותרת וא"א לומר כן דהא שמואל תרגמא להיא דישן תחת המטה במטה עשרה וכן פירש ר"י דהני תרי לישני ל"פ אהדדי וכ"פ ג"כ הרמב"ם בפ"ה ויש קיצור בלשון רבינו וכך היה לו לכתוב לפיכך הישן בה תחת המטה אם היא גבוה י"ט א או תחת הכילה אם היא גבוהה י"ט ויש לה גג טפח חשובה כאהל ולא יצא :

העצים היוצאי' מד' ראשי המט' אסור לפרוס עליהם סדין וכו' משנ' בפ"ק (י·) פירש עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר או שפירש ע"ג הקינוף פסולה אבל פורש הוא ע"ג נקליטי המטה ובגמרא (שם) א"ר חסדא ל"ש אלא מפני הנשר. אבל לנאותה כשירה ופירש"י או שפירש ע"ג הקינוף · כלומר או אפילו לא פירש מפני הנשר אלא לנוי על מטתו : ע"ג הקינוף · הן ד' קונדיסין לד' רגלי המטה וגבוהים י' והניח כלונסות מזה לזה ע"ג ופירש עליהן סדין והרחיקן מן הסכך דהשתא לאו משום מסכך בדבר המקבל טומאה מיפסלה דהא לאו לסכוכי שטחם שם : פסולה · משום דאינו יושב בסוכה דאהל מפסיק ביניהם : אבל פורס הוא ע"ג נקליטי המטה · שאינם אלא שנים ושם יוצאים באמצע מטה אחת למראשותיה ואח' לרגליה ונותנים כלונסות מזה לזה ופורסין עליו סדין והוא משפע לכאן ולכאן משום דאין לה גג טפח רחב למעלה לא מיקרי אהל : ל"ש אלא מפני הנשר · דשויה סכך להגן הלכך מיפסיל משום מקבל טומאה אבל לנאותה אין שם סכך עליה וכשירה:

ומ"ש ואפילו אם פרס סדין תחת הסכך לנוי פסולה וכו' (שם) אתמר נויי סוכה המופלגין ממנה ד' ר"כ אמר כשירה ר"ח ורבה ב"ר הונא אמרי פסולה וכתב הרא"ש וקי"ל דיחיד ורבים הלכה כרבים ורי"צ גיאת כתב דלא מסתבר אלא כר"כ דקאי כשמואל ולא דמיא להא דשמואל כדפרישית לעיל· וי"ל דדוקא סוכה הוא דמכשיר בהפלגת ד' כיון דלנוי עבידי גבי סוכה בטלי אבל סכך פסול דלא עביד לנוי אפילו סמוך לסכך הכשר פסולה דהא דאמרינן גבי סדין לנאותה כשרה מיירי שאין מופלג ד' אליביה דר"ח ורבה ב"ר הונא ואפ"ה מפני הנשר פסולה עכ"ל והרי"ף ג"כ פסק כר"ח ורבה בר ר"ה וכ"פ הרמב"ם בפ"ה והכי נקטינן (א): **והוי** יודע שכתב הר"י בפ"ק אהא דאר"י א"ש מותר לישן בכילה בסוכה לפום מאי דאתמר בגמ' מסתברא דג' דינים הם כילה ונקליטין וקינופו' כילה דלא קביע' לא מתסר' אלא היכא דאיכא תרתי לריעות' שיש לה גג וגבו' י' ונקליטין קביעי טפי מכילה ואע"פ שאין להן גג כל שהן גבו' י' אין ישינ' תחתיהן אע"פ שאין נר' כן מדברי הרי"ף שהכשי' נקליטין סת' ומשמע ואע"פ שגבוהין י' וכן דעת הרמב"ם בפ"ה אבל זה אינו מחוור קינופו' דקביעי ויש להן גג אפי' אין גבוהי' י' אין ישינים תחתיהן וכר"פ הישן אהא דתרגמ' שמואל למתניתא דקתני הישן תחת המטה לא יצא י"ח במטה עשרה כתב אע"ג דבפ"ק אמרי' דקינופות משום דקביעי פסלי אפילו בפחות מי' ה"מ בקינופות הואיל ולתוכן עשויות אבל מטה דלגבה עשויה אי גביהא עשרה חשיב אהל ואי לא לא ובאמת שדברי הר"ן מבוארים בגמ' דבפ"ק מתיב לשמואל דאמר מותר לישן בכילה בסוכה אע"פ שיש לה גג והוא שאינה גבוה י' מדתניא פירש ע"ג קינופות פסולה ע"ג נקליטין כשירה ובלבד שלא יהיו נקליטין גבוהין מן המטה י' מכלל דקינופות אע"פ שאינם גבוהין י' ומשני שאני קינופות דקביעי וא"כ יש לתמוה על הרי"ף והרמב"ם שלא הזכירו דנקליטין לא מכשירין בהו אלא כשאינם גבוהים י' אבל אם גבוהים י' לא וה"ה הי' דאפשר דטעמייהו משום דסברי דברייתא וסוגיא זו אתיי' דלא כהלכתא דאתיא אליבא דמאן דמכשר סוכה העשויה כמין צריף דשפועי [?] אהלים דקביעי כאהלים דמי ואנן קי"ל דסוכה העשוי' כמין צריף פסול ולאו כאהלים דמו אע"ג דקביעי בין לקולא בין לחומרא כדמשמע בסוגיא שעל משנה זו (שם יט:) דהעושה סוכתו כמין צריף פסולה ופליגן סוגיא אהדדי וקי"ל כי הא דלא חשיב אהל אלא בתרתי בגבוה י' ובגג טפח :

סוכה

בית חדש

תרכז וכי היכי וכו' הקדים לומר וכי היכי וכו' כדי לתת טעם למה אסרו לישן תחת המטה וכו' ואמר שהוא כסוכה תחת סוכה דאינו יוצא י"ח ד"ת אפילו דיעבד וכ"כ הרי"ף והרא"ש בפ' הישן והרמב"ם בפי' המשנה ובחבורו אבל הרז"ה כתב דטעמא הוי דגבוה עשרה ה"ל אהל ואין זה עומד בצל סוכה אלא בצל אהל המטה ומדרבנן הוא אבל ד"ת יוצא ידי חובתו והרמב"ן דחה ואמר דא"כ אף בשאינה גבוהה עשרה נמי שהרי אהל הוא לענין שאר דברים אלא הטעם משום דאתא האי אהל ומבטל לסכך סוכה כיון דחשוב ומתורת סוכה בתוך סוכה למדו חכמים דבר זה וכו': **ומ"ש** לפיכך הישן תחת המטה משנה ר"פ הישן ותירגמה שמואל במטה גבוה עשרה והך דכילה מימרא דרב יהודה אמר שמואל בפ"ק ובלישנא קמא מתיר באינה גבוה י' ובלישנא בתרא מתיר באין לה גג וכתב הרא"ש דלישני לא פליגי אהדדי ותרוייהו בעינן לאיסורא והרי"ץ גיאת פסק כלישנא בתרא דתלי הכל בגג וקשה דהא שמואל גופיה תירגמה להך דהישן במטה גבוה עשרה אלמא דתלי נמי בגבוה י': **ומ"ש** אבל העצים וכו' פי' הא דבעינן תרתי גג וגבוה י' דוקא מטה דלגבה עשויה וכן בכילה כיון דלא קביעה בעינן תרתי אבל קינופות והן עצים היוצאי' מד' ראשי המטה כיון דקביעין ולתוכן עשויי' חשיבי אהל בגג טפח אפילו אינה גבוה י' אבל אם אחד יוצא באמצע וכו' לא חשיבי אהל אם אינן גבוה י' כיון שאין שם ג"כ גג טפח ואיתא בירושלמי שכן הוא עושה חלל באצילי ידיו פי' כשם שאם הגביה אדם שתי זרועותיו כשהוא שוכב תחת הסדין ונעשית הסדין עליו כאהל אין בכך כלום כך אלו שני הנקליטין שבאמצע המטה כמו זרועותיו הן חזוקין ואין בכך כלום אבל אם גבוהין י' חשיבי אהל אעפ"י שאין שם גג טפח כיון דקביעי ולתוכן עשויות כ"ז מבואר במשנה וגמרא בפ"ק וכ"כ הר"ן לשם ובפ' הישן ודלא כדמשמע ברי"ף ורמב"ם דבנקליטין כשר בכל ענין וכבר האריך הרמב"ן פ"ק דסוכה בספר המלחמות לבאר זה ע"ש גם ה' המגיד ספ"ה האריך ביישוב דבריהם ע"ש: כתוב באגודה פ"ק הא דכילה שאין לה גג היינו דאינה רחבה טפח תוך ג' לגגו וגם הסדינין מגיעין לארץ שאין לה מחיצה טפח אעפ"י שהיא גבוה י' מותר לישן בה דשפוע אהלי' לאו כאהל דמי עכ"ל · וכ"כ לפי דבפ' תולין איתא הכי לענין שבת כדלעיל בסי' שט"ו וה"ה לגבי סוכה והכי משמע פ"ק דסוכה רב יוסף היה ישן בכילת חתנים לפי שלא ה"ל גג טפח שוה ולא מחיצה טפח מן הקרקע ומ"ש בפ' הישן דרב לא התיר לישן בכילה אלא מפני הבקי פי' זבובי' דמצטער אבל אין מצטער לא ובה"ג הביאו לפסק הלכה היינו בכילה שיש לה גג טפח כ"כ בסמ"ג ובהגה' מיימוני' ספ"ה ועיין בתו' פ"ק בד"ה מותר לישן (דף י"א) :

ואפילו אם פירס סדין וכו' פ"ק כתב הרא"ש דהלכה כרב חסדא ורבה בר רב הונא דפסלי במופלג ד' אפילו לנוי אפילו בתוך ד' וכ"פ הרי"ף והרמב"ם והסמ"ג אבל הרי"ץ גיאת פסק כר"כ דשמואל קאי כוותיה גבי סוכה שתחת סוכה דאין התחתונה פסולה אא"כ יש ביניהם עשרה טפחים וה"ה גבי נוי אינו אסור אלא בי"ט והרא"ש דחה דבריו ע"ש וע"ל סוף סי' תרכ"ט דס"ל לרבינו דלאו דוקא לנוי אלא ה"ה נמי כשהניח לצורך האדם להגין עליו או לשאר צורך דין נוי יש לו ועיין לשם הפסק :

סוכה

דרכי משה

תרכז (א) וכתב מהרי"ל מטעם זה אין לתלות שום נוי רק בפחות מד' לסכך :

כתב

פרישה

ק' הא דכתב מיד אחר זה ז"ל אבל לא נענעו לא אמרינן קליצתו וזהו הכשרו עכ"ל ואי בעינן דוקא לשם סוכה הל"ל רבותא דאפי' נענעו לא אמרינן נענוע זהו הכשרו עד שינענע לשם סוכה אלא לשם סוכה דקאמר ר"ל לשם צל סוכה דזהו פי' לשם סוכה כמ"ש והסוכה תהיה לצל יומם מחורב וכמ"ש בסימן תרכ"ט בסיכך בחבילה שהעלה לייבש דצריכה התרה וינענע עיין שם :

פסולה

דרישה

רחבים ד' מיירי ובסתם נסרים שהן רחבים ד' וא"כ ה"ה בנוטל אחד בינתיים ג"כ ברחבים ד' איירי ויש משבשי' ורוצים לומר דהא דנוטל אחד בינתיים דהמחובר לסכך פסול ולדופן עקומה מיחשב וצ"ל שפירשתי על משנה זו וטעות בידם דא"כ צריכין לומר דנוטל באמצע שבין נסרים זה בלד זה והנשארים המה כולן מחוברים ושאר דוחקים הרבה שאינו סובל קיצר ל' רבינו וב"י כאן ושם בגמרא הוצרכנו לדחוק בפירוש דחוק ופירשו רש"י כן ואליבא דר"מ דלא קי"ל כוותיה אלא כשמואל אליבא דרבי יהודה וכמו שכתב רבינו סוף סימן

תרל"א פי' המשנה לפי דבריו ודופן עקומה לא נזכר בענין זה בדברי רבינו אלא שאכתי ק' הא בספודין לא סגי אלא בסכים סכך כשר בדרך שתי וערב עם הספודין או בהרחיב מקום סכך כשר כמ"ש שם ס"ס וכאן בנוטל א' ומניח א' לא חילק בהכי ומשמע דאפי' בשוי' כסתם הנסרים ומניח הסכך בשוה להן (הכל דרך ניתר) סגי בהכי ודוחק לומר שהמשנה נשנית בסתם ויכול לפרשה כדרך שיתפרש בספודים דהא דסתם רבינו לקמן מסה נמי ולפי האמת דנלמד מסה למפקפק דאיכו סכך פסול ומ"ס סגי אפילו בשוה לו. עיין בב"י בסי' תרכ"ח [?] שסביא דברי הרמב"ם פ"ה שכתב ז"ל אם אין גובהה של עליונה עשרה או שלא היתה התחתונה יכולה לקבל סדינין של עליונה כו' אף התחתונה כשרה והיא שלא תהיה גובה שתיהן יותר על עשרים אמה שהתחתונה בסכך העליונה היא ניתרת עכ"ל וכתב ב"י עליו ז"ל ונראה לדקדק שם"ל לר"ת כו' ע"ש וק"ל מה שכתב אף התחתונה פסולה כיון שאינ' גבוה עשרה וכו' אין יכול לקבל . וע"ק מה שסיים שהתחתונה בסכך העליונה היא ניתרת מאי פסקא דאיירי מזה הא לפני זה לא נזכר בדברי הרמב"ם שהתחתונה צריכה לסכך העליונה שוב ראיתי בכסף משנה ונתעורר ג"כ שם על דברי הרמב"ם ע"ש ועלה דהאי אף הוא ט"ס לפי שם דברי הרמב"ם דה"ק והוא שלא יהיו גובה שתיהן למעלה מעשרים כשהתחתונה בסכך העליונה היא ניתרת ור"ל דאם אין התחתונה ניתר' בסכך העליונה או התחתונה כשירה אפילו העליונה למעלה מעשרים כיון שאין גבוה י' או אינה יכולה לקבל אבל אם התחתונה צריכה לסכך העליון או בעינן שלא תהיה העליונה למעלה מעשרים ובהיות כן התחתונה כשירה אף שתהיה העליונה גבוה עשרה וגם יכולה התחתונה לקבל כרי' של עליונה והכלל שאף הוא ט"ס וגם צריכין להגיה בדברי הרמב"ם אף כשהתחתונה והיותר נלע"ד דבית יוסף לא אתא אלא לאפוקי דלא תימא שמייתי ראייה לומר שגם אלו העצים (המחוי' כרים) בעצמן כשרים שהרי בנוטל א' מבינתיים כשר אעפ"י שהן עדיין תקועין במסמרים כיון דנוטל אחד מבינתיים ומראה שלא ניחא ליה בתיקר' דהוא מן העשוי אע"פ שהן תקועין מ"מ הוא סכך כשר ממש בעצמו ה"ה שגם באלו העצים נחשב לסכך כשר ממש דכן משמע לפי פשוטו שמייתי כן ראייה · וע"ז כתב ב"י שזה אינו דאין הראייה כך דהתם הא מיירי בנותן סכך כשר כו' אלא אם איתא דמייתי ראייה מנוטל בינתיים צ"ל דה"ק מדאמרינן דסגי בנטילת א' בינתיים בכל ענין אעפ"י שנשאר רוחב ד' משא"כ בספודין כמ"ש לעיל דשאני נסרים דהם סכך כשר בעצמן וכדאיתא לקמן סי' תרל"א וא"כ אדמייתינן מסיפא דנוטל בינתיים ניתי לן ראייה ממפקפק דכתיב ברישא אלא שק' דאכתי אין ראייה גם מרישא דדילמא שאני התם דהסיר המסמרים שהן גורמין הפסול ומ"ה די בפקפוק משא"כ במעזיבה וכמ"ש לעיל · זה שנתקע במסמרים ממשבת תעשה ולא מן העשוי דפקפוק וביטל העשוי בפסול כמו תקיה וגם ל' רבינו וב"ה שכתב אין עליהם דין סכך פסול דין כו' משמע דבעי להביא ראייה דאין לו דין סכך פסול ממש גם מדכתב להביא סוף המשנה או נוטל א' מבינתיים משמע

מיניה

חדושי הגהות

תרכז א ורבינו סמך עמ"ש גבוה י' גבי כילה וה"ה דמטה נמי בהכי איירי (מהרל"ח) :

ברש"י

תרכח סוכה שתחת סוכה העליונה כשירה והתחתונה פסולה וה"מ שיכולה התחתונה לקבל כרים וכסתות של עליונה שאז נקראת התחתונה סוכה שתחת סוכה כיון שראוי לדור בעליונה אבל אם אינה יכולה לקבלם לא ומיהו אפי' אם אינה יכולה לקבלם אלא ע"י הדחק פסולה וגם צריך שיהא ביניהן י"ט אבל אם אין ביניהן י' או שיש ביניהן י' ואינה יכולה לקבל כרים וכסתות של העליונה אז התחתונה כשירה אם היא מסוככת כהלכתה [א] אפי' אם העליונה למעלה מכ' ואם אינה מסוככת כהלכתה ומתכשרת ע"י סכך העליונה צריך שתהא העליונה בתוך כ' אמה לארץ ובה"ע כתב אפי' אין ביניהן אלא ד' טפחים פסולה וכ"כ אבי העזרי והרז"ה ז"ל ולא נהירא לארוני אבי ז"ל: העושה סוכה בראש העגלה או בראש הספינה אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה פסולה אבל אם יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואפי' אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים כשירה: עשאה בראש הגמל או בראש האילן כשירה ואין עולין לה בי"ט מקצתה על האילן ומקצתה בד"א אם היא בענין שאם ינטל האילן ותשאר היא עומד' שלא תיפול עולין לה בי"ט ואם לאו אין עולין לה בי"ט:

תרכט ממין הראוי כיצד כל דבר שאין מקבל טומאה ותלוש וגידולו מן הארץ (א) מסככין בו אבל דבר שאינו צומח מן הארץ אפי' אם גידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה כגון עורות של בהמות שלא נעבדו שאינן מקבלות טומאה או מיני מתכות אין מסככין בו וכן כ"ד שמקבל טומאה כגון שפודין וארוכות המטה וכל הכלים אין מסככין בהן אפילו נשברו שלא נשאר בהן שיעור קבלת טומאה· סככה בחצים שאין להם בית קבול כשירה שאינן מקבלין טומאה יש להן בית קבול פסולה

בפשתן

תרכח סוכה שתחת סוכה וכו' פ"ק פליגי ת"ק ור"י ואסיקנא דביכולה לקבל ע"י הדחק פליגי והלכה כת"ק דפסולה דסוכה דירת ערא' בעינן ואם אינה יכולה לקבל אפילו ע"י הדחק כמאן דליתא לעליונה דמי והתחתונה כשירה ומ"ש וגם צריך שיהא ביניהם י"ט שם פסק הרא"ש כשמואל דאמר י"ט בעינן ודלא כרב חסדא ורבה בר רב הונא דסגי בד' וכ"פ הרמב"ם וכתב הרמב"ן פ"ק שכך היא דעת הרי"ף ומ"ש בספרי הרי"ף שבידינו דהלכה כר' חסדא ורבה בר רב הונא אין זה מדברי הרי"ף אלא איזהו תלמיד הגיה כך בגליון והכניסוהו בפני' וכמו שהוא מבואר במ"ש הרז"ה והרמב"ן והרא"ש והר"ן ורבינו ירוחם שהרי"ף לא הזכירו וע"ש דאסיקו דהלכה כשמואל דבעינן י"ט ודלא כהרז"ה וכ"ה וראבי"ה והכי נקטינן: ומ"ש שאם היא מסוככת כהלכתה וכו' שם לפי גירסת ר"ת דלא כגיר' רש"י והא דהסכך פסול למעלה מעשרים אינו מצטרף בהדי סכך הכשר לפוסלו כתב הרא"ש בשם ר"ת דלא חשיב סכך פסול כיון שאין פיסולו מחמת עצמו אלא מחמת מקומו ושגם ראבי"ה מפרש כן ע"ש בדין סוכה שתחת האילן:

תרכט ממין הראוי וכו' משנה פ"ק ובגמרא מה"מ א"ר אמר קרא חג הסוכות וגו' באספך מגרנך ומיקבך וכתב רש"י דלפי זה אסור לסכך בעורות כו' וכ"כ התו' והרא"ש לשם והרמב"ם ברא"ש פ"ה ומזה הטעם נמי אין מסככין במיני מתכות: ומ"ש וכן כל דבר וכו' כתב ב"י ובשפודי' של עץ מיירי דאי של מתכת תיפוק ליה שאין גדולן מן הארץ ע"כ ואפשר דמיירי אף בשפודין של מתכת שהבית יד שלהן של עץ ולא ה"ל בית קיבול אלא כעין חצים זכרים דאין מכסין אף בעץ שבהם בשביל השפוד שהיה מקבל טומאה בין שהשפוד שלם או נשבר:

סככה בחצים וכו' מימרא דרב יהודה פ"ק סככה בחצים זכרים כשרה בנקבות פסולה משום דבית קבול הוא ואעפ"י שהוא עשוי למלאו' שמיה בית קבול ופירש"י סככה בחצים בית יד של הציס ע"כ כלומר שלא היה בהן עדיין הברזל דאילו היה בהן הברזל אף הזכרי' פסולין מפני שקבלו טומאה ע"י הברזל שהוא כלי וכ"פ ר' ישעי' אחרון ז"ל: וכתב עוד רש"י הזכרים כמין שלנו שתוחבין אותו בבית קבול של חץ כשרה דאעפ"י דכלים נינהו פשוטי כלי עץ נינהו ואין מקבלין טומאה נקבות שיש נקבים בראשיהם והחץ עשוי כמרצע ליכנס לתוך הנקב ובית קבול להן וראויין לקבל טומא' ואעפ"י שהוא עשוי להתמלאות מילוי עולם שלא להתרוקן עוד שמיה קבול עכ"ל ור"ל שהחצים הזכרים אינן מקבלים טומאה אפילו מדרבנן כדתנן בפרק ב' דמסכת כלים כלי עץ כלי עור כלי עצם כלי זכוכית פשוטיהם טהורים: ומ"ש בפרק המוכר את הבית אדף של נחתומין שאני פשוטי כלי עץ דטמא מדרבנן פירשו התו' לשם וכן בסמ"ג עשה ה' טומאת שרצים בשם ר"י דשלחן וכיוצא בו כיון שהוא דומיא דשק שמשמש את האדם ואת משמשיו מרבינן ליה בת"כ מריבויא דמכל כלי עץ ואותה דרשא אסמכתא ואינו אלא דרבנן אבל במדרס הזב והזבה והנדה והיולדת מטמאין מן התורה שנ' וכל המשכב אשר ישכב עליו וגו' כל העשוי למשכב או למרכב ועיין בתו' פ"ק דסוכה דף ה' ונ"ל דלמאי דכתב המרדכי בשם הר"א ממי"ץ וכ"כ בתרומת הדשן אפילו אותן פשוטי כלי עץ דמקבלין טומאה מדרבנן נמי מסככין בה דאינו אסור לסכך כי אם בדבר המקבל טומאה מדאורייתא וצריך לפרש לפ"ז אהא דנקט חצים זכרים דטהורים לגמרי ה"ט משום דבעי למיקט בסיפא בחצים נקבות דפסולה אעפ"י שהוא עשוי להתמלאו' נקט ברישא חצים זכרים דכשרה ולא גזרינן זכרים אטו נקבות וה"א בגמרא אבל בתו' פ"ק דף ה' כתבו להדיא אחצים זכרים שאם היו מקבלין טומאה מדרבנן היו פסולין לסיכוך:

תרכח סוכה שתחת סוכה העליונה כשירה וכו' משנה בפ"ק (ט:) סוכה שעל גבי סוכה העליונה כשירה והתחתונה פסולה ר' יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה התחתונה כשירה ופירש"י תחתונה פסולה ב' סככין יש לה וקרא פסיל סוכה שתחת סוכה כדלקמן: ואמרי' בגמרא (י.) דאם אין התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה התחתונה כשרה ואף רבנן מודו בהא דכמאן דליתא דמיא ול"פ אלא ביכולה לקבל ע"י הדחק רבנן סברי כיון דיכולין לישב על התחתונה ע"י הדחק ולאכול בעליונה מיקרי העליונ' סוכה ומיפסלה התחתונה משום סוכה שתחת סוכה ור"י לטעמיה דבעי דירת קבע ורבנן נמי לטעמייהו דסברי דסוכה דירת עראי בעינן והלכתא כוותייהו: ומ"ש וגם צריך שיהא ביניהם י' טפחים (שם·) כמה יהא בין סוכה לסוכ' ותהא תחתונ' פסול' א"ר הונא טפח שכן מצינו באהלי טומאה טפח ור"ח ורבה בר"ה אמרי ד' שלא מצינו מקום חשוב פחות מד' ושמואל אמר י' מ"ט כהכשרה כך פסולה מה הכשרה בי' אף פסולה בי' וכתב הרא"ש שבה"ע כתב מסתבר' דהלכה כר"ח ורבה בר"ה וכ"פ הראבי"ה והרז"ה וכתב ראיותיה' ודחה אותם והעלה דהלכה כשמואל וכן דעת הר"ן וכ"פ הרמב"ם בפ"ה וכן דעת הראב"ד ז"ל והכי נקטינן: ומ"ש אם היא מסוככת כהלכתה אפי' אם העליונה למעלה מכ' בפ"ק דסוכה (ט:) פעמים שתחתונה כשירה ועליונה פסולה ה"ד כגון שעליונה חמתה מרובה מצילתה ותחתונה צילתה מרובה מחמתה וקיימא תחתונה בתוך כ' כ"כ בתוס' שגורס ר"ת כלומר אבל העליונה לא חיישינן בכל ענין דקיימא ואפילו למעלה מכ' לא מיפסלה התחתונה בהכי משום דלמעל' מכ' לא חשיב סכך פסול מאחר שאין פיסולו מחמת עצמו וכ' הר"נ שכ"נ שהיה גורס הרי"ף ומיהו רש"י גורס דקיימי תרוייהו בתוך כ' שהוא סובר דאי קיימא עליונה למעלה מכ' אמרינן בה מצטרף הסכך פסול בהדי סכך כשר כדאמרי' במחובר ובסמוך אכתוב מה שנראה שהוא דעת הרמב"ם בזה: ומ"ש ואם אינה מסוככת כהלכתה ומתכשרת ע"י סכך העליונה צריך שתהא עליונה בתוך כ' לארץ פשוט שם פעמים ששתיהם כשירות ה"ד כגון שתחתונה חמתה מרובה מצילתה ועליונה צילתה מרובה מחמתה וקיימא עליונה בתוך כ' ופירש"י כגון שתחתונה חמתה מרובה דסכך דירה כמאן דליתיה הוא דתרווייהו מתכשרין בסכך עליון והוא דקיימא עליונה בתוך כ' לארץ דהוי סכך כשר אף להכשיר תחתונה· והרמב"ם כתב בפ"ה אם אין גובהה של עליונה י' או שלא היתה התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה אף ע"י הדחק אף התחתונה כשירה והוא שלא יהיה גובה שתיהן יותר על כ' אמה שהתחתונה בסכך העליונה היא ניתרת ונראה לדקדק מדבריו שהוא סובר כגירסת ר"ת מדנתן טעם שמה שצריך שלא יהיה גובה שתיהן יותר על כ' אמה הוא מפני שהתחתונה בסכך העליונה היא ניתרת משמע דבשתחתונה חמתה מרובה מצילתה עסקי' שהיא צריכה לסכך העליונה הא אם צילתה מרובה מחמתה שא"צ לסכך העליונה אע"ג דקיימא עליונה למעלה מכ' כית לן בה: העושה סוכה בראש העגלה או בראש הספינה אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצוי' של יבשה פסול' אבל אם יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה וכו' משנה וגמרא בפרק הישן (כב: כג·) ומשמע התם דרוח מצויה של ים הוי כרוח שאינה מצויה של יבשה:

עשאה בראש הגמל או ע"ג האילן כשירה ואין עולין לה בי"ט מקצתה על האילן ומקצתה בד"א אם הוא בענין שאם ינטל האילן תישאר היא עומדת וכו' הכל משנה שם וטעמא דאין עולין לה בי"ט פשוט משום שאסור להשתמש בי"ט בבעלי חיים ומחובר:

תרכט ממין הראוי כיצד כל דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ וכו' משנה פ"ק (יא·) זה הכלל כ"ד שהוא מקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ אין מסככין בו וכל דבר שאינו מקבל טומאה וגדולו מן הארץ מסככין בו ופירש"י ואין גידולו מן הארץ כגון עורות בהמה ואפילו לא מקבלי טומאה כגון שמחוסרין מלאכה וכתב הרא"ש שם אהא דבעי מנה"מ ומייתי לה מקראי הלכך לא מסככים אלא בדבר הגדל מן הארץ אבל לא בעורות דגידולי קרקע מיקרי אבל לא מיקרי גדולו מן הארץ כמו פסולת גורן ויקב: ומ"ש רבינו דמיני מתכות נמי אין מסככין בהן כ"כ הרמב"ם בפ"ה ופשוט הוא שהרי גידולן מן הארץ לא מיקרי אלא מה שצומח מן האדמה: ומ"ש וכן בכ"ד שמקבל טומאה כגון שפודין וארוכות המטה פשוט שם במשנ' (טו:) ומשמע דבשפודין של עץ איירי דאי בשל מתכות תיפוק ליה מפני שאין גידולו מן הארץ: ומ"ש וכל הכלים אין מסככים בהם אפי' נשברו וכו' שם (טו:) א"ר אמי בר טביומי סככה בבלאי כלים פסול מאי בלאי כלים אמ' אביי מטליות שאין בהם ג' על ג' דלא חזו לא לעניים ולא לעשירים ותניא כוותיה: סככה בחיצים שאין להן בית קיבול כשירה שאינם מקבלין טומאה יש להן בית קיבול פסולה מימרא שם (יב:) וכתב הר"ן אמאי דמכשירין כשאין להן בית קיבול דאע"ג דכלים נינהו פשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה ואע"ג דאיכא פשוטי כלי עץ דמקבלין טומאה מדרבנן הני לא מקבלי טומאה אפי' מדרבנן כתב הרא"ש בתשובה הקנים אף על פי שיש להם בית קיבול אינם מקבלים טומאה כיון שלא נעש' הקיבול שלהם לצורך קבלה ומסככין בהם דהכי תנן בפ"ד דמקוואות סילון שהוא נר מכאן ומכאן ורחב מן האמצע אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה וכן כמה משניות מוכיחו' כן במסכת' כלים עכ"ל:

בפשתן

דרכי משה

תרכט (א) כתב הר"ן ועפר סכך פסול הוא דלאו גידולי קרקע הוא:

ובתשובת

דרישה

מינה מייתי ראייה הילכך מסורתן לע"ד שמסיפא מייתי ראייה מדמכשרינן בכל א' אפילו רחב ואפילו אינו מונח שתי וערב וק"ל:

תרכח [א] אפילו אם העליונה למעלה מכ' דלא חשיב סכך פסול כיון שאין פסולו מחמת עצמו תו' וכמ"ש לעיל בסי' תרכ"ו בשם העושה סוכה בראש עגלה כו' ז"ל משנה דף כב ע"ב העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה כשר כו' וקמ"ל מתניתין בכל חדא רבותא דבראש העגלה קמ"ל לאפוקי ממאן דפוסל כיון דמטלטלת ולא קביעי ובראש הספינה מפרש בגמרא דקמ"ל לאפוקי ממאן דס"ל דאם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים דפסולה אעפ"י שיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה. אבל בספינה לא שייך טעמא דמטלטלת דשאני ספינה דאורחה בהכי ומשיבי קבע דהא אי אפשר לן עשות על הארץ משא"כ בעגלה ורבינו דנקט לכו בהדדי אע"ג שבעגלה לא סילקו בגמרא בין רוח מצויה דים לדיבשה מ"מ בראש העגלה פרש"י והר"ן דאע"ג דמטלטלא ולא קביעא אי בראש הספינה הוא מקום גבהו של ספינה והוא גבוה מאד ואין הרים סביב לה והרוח שולטת שם ועוקרת כשרה. דסוכה שהוא דירת עראי סגי בזה מוץ מאם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה דפסולה עכ"ל וז"ל התו' דף ז' ע"ב בד"ה העושה סוכתו כו' דל"ג העושה סוכתו בראש העגלה כיון דפליגי באם יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה ואינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים ומיהו יש לדחוק דכה"ג אמרינן יכולה לעמוד ברוח מצויה דארץ ואין יכולה לעמוד ברוח מצוי' שבראש העגלה כיון דנייד ולא מסתבר כו' מכל זה משמ' דהאי סלוק דיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה כו' אינו שייך בסוכה העשויה בראש העגלה ודו"ק ודעת רבינו כמ"ש בפרישה:

והוא

בפשתן שלא נידק ולא נופץ כשירה דעץ בעלמא הוא נידק ונופץ פסולה בחבלים של פשתן (א) פסולה בשל גמי ושל סיב כשירה: מחצלת (ד) של קש וקנים ושיפה ושל גמי ל"ש ארוגה שהיא חלקה וראויה לשכיבה ל"ש עשויה מעשה שרשרות שאינה חלקה ואינ' ראויה כ"כ לשכיבה אם היא קטנה סתמה עומדת לשכיבה ומקבלת טומאה ואין מסככין בה אא"כ עשאה לסיכוך ואם היא גדולה סתמא עומדת לסיכוך ומסככין בה וה"מ שאין לה שפה אבל אם יש לה שפה בענין שראויה לקבל אפי' אם נטל שפתה אין מסככין בה כתב ה"ר ישעיה אפי' במקום שעושין אותן לשכיבה הקונה אותן מן האומן ע"ד לסכך מותר לסכך בה ול"נ לא"א ז"ל אלא

אנו

בפשתן שלא נידק ולא נופץ כשירה דעץ בעלמא הוא נידק ונופץ פסולה שם א"ר בב"ח א"ר יוחנן סככה באניצי פשתן פסולה בהוצני פשתן כשירה וכתב הרי"ף והרא"ש פי' הוצני כתנא דלא דייק ולא נפיץ דעדיין עץ הוא וכן כתב הרמב"ם פ"ה ובגמרא מספקא לן היכא דתייר אע"ג דלא דייק ולא נפיץ אם מסככין בו ונקטי לה הפוסקי' לקולא וכ' הר"ן דטעמא משום דמדרבנן עץ בעלמא הוא וטעמא דאין מסככין באניצי פשתן דאע"פ שאינו מקבל טומאה מאחר דקרוב הוא לטוותו ויקבל טומאה גזרו ביה רבנן והרמב"ם כתב בפרק הנזכר דטעמו מפני שהפשתן נשתנית צורתו וכאילו אינו מגידולי קרקע והראב"ד כתב שהטעם הוא מפני שאניצי פשתן ראוים ליתן אותן בכרים וכסתות הם מקבלים טומאה ע"י ד"א :

בחבלים של פשתן אסורה ושל גמי ושל סיב כשירה ירושלמי בפרקין וכתבו הרמב"ם בפ"ה וכתב ה"ה פי' חבלים אינם מקבלין טומא' לפי שאינם כלי ושל פשתן מפני שאין צורתו עומדת וכאילו אינם מגדולי קרקע ולפיכך פסולי' : **ומ"ש** מחצלת של קש וקנים ושיפה וגמי וכו' בספ"ק (יט:) אפליגו ר"א ורבנן במחצל' ואסיק ר"פ (כ.) בקטנה כ"ע ל"פ דסתמה לשכיבה קאי כ"פ בגדולה ת"ק סבר סתם גדולה לסיכוך ור"א סובר סתם גדולה נמי לשכיבה ופסקו הפוסקי' הלכ' כת"ק וכתב הר"ן פי' קטנה כדי שכיבה וכיון דסתמה לשכיבה היא ראויה לקבל טומא' כשישכב בה הזב וכיון שכן מעתה אינה ראויה לסיכוך שכל הראוי לקבל טומאה אין מסככין בו כ"פ בגדולה ת"ק סבר סתם גדולה לסיכוך ואינה ראוי' לקבל טומאה אפי' ישכב בה הזב : ואיתא תו בגמרא ת"ר מחצלת של שיפה ושל גמי גדולה מסככין בה קטנה אין מסככין בה של קנים ושל חילת גדולה פירוש מעשה עבות וקליע' מסככין בה ארוגה אין מסככין בה רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו זו וזו מסככין בה וכן היה רבי דוסא אומר כדבריו וכ' הרא"ש וז"ל הרי"ף לא הביא הך סיפא משום דס"ל הלכה כר"י ורבי דוסא וכן מוכח סתמא דמתני' דלא מפלגא במחצלת קנים אלא בין גדול' לקטנה ע"כ וכ"פ הרמב"ם בפ"ה והראב"ד חולק ע"ז בהשגות ופוסק כת"ק דרבי ישמעאל ברבי יוסי ורבי דוסא: **ומ"ש** רבינו וה"מ שאין לה שפה וכו' שם בגמרא : **ומ"ש** שאפי' אם ניטל שפתה אין מסככין בה פשוט מדין באלאי כלים שנתבאר בסימן זה שאין מסככין בהן וכ"כ הפוסקים :

כתב ה"ר ישעיה אפי' במקום שעושים אותה לשכיבה הקונה אותה מן האומן וכו' ז"ל הרא"ש בספ"ק כתב ה"ר ישעיה אלו המחצלאות שמוכרין התגרים בסתמא לאו לשכיב' עבידי שמצלאין אותם לגמר וגם עושין אותם מחיצות הלכך לאו בתר עשייתם אזלינן שהאומן אינו עושה אותן אלא למכרן למי שצריך להן כל א' וא' לפי צרכו וא"כ אין לילך אלא אחר קנייתם שאם קנאו אדם לשכיבה מקבלת טומא' ואם קנאו לצורך ד"א אינה מקבלת טומא' וא"כ אדם יכול לקנות מחצלת חדשה לשם סוכה ולסכך בה אע"ג דחזיא לשכיבה בתר מחשבתו אזלינן וכיון שקנאה לצורך סוכה וסיכך בה אינה מקבלת טומא' ולא מסתבר לי אלא בתר מנהג אנשי המקום אזלינן כדקאמר לא נחלקו ר' דוסא וחכמים על מחצלות אושא שהן טמאות הלכך במקום שנהגו לשכב עליהם אפי' אמר לאומן לתקנם לו לסיכוך אין מסככין בהם דמי יודע שאמר לאומן לתקנם לו לסיכוך ואתי כ"ע לסכוכי בהו עכ"ל:

כתב בתה"ד סוכה שרצו לשום למעלה סולם כדי להניח הסכך ע"ג כשר הדבר או לא תשובה נראה דשרי אפילו לסכך כל הסוכה בסולמות שלנו דאין כאן סכך פסול אע"ג דכלי היא מ"מ לא מקבל טומאה דכלי עץ שאין לו בית קבול אינו מקבל טומאה ואע"ג דעולין ויורדין בו בסולם אינו מטמא מדרס כדאיתא בתו' (ב"ב סו.) בשם ת"כ : אבל בתשובה להרמב"ן סי' רט"ו נסתפק בדבר (ב) וכתב עוד תה"ד לחבר כלונסות הסוכה במסמרות של ברזל או לקשרם בבלאות שמקבלים טומאה נראה שאין קפידא בדבר ואע"ג דבפ' הישן (כא) אהא דתנן הסומך סוכתו בכרעי המטה ר"י אומר אם אינה יכולה לעמוד בפ"ע פסולה וקאמר עלה בגמרא מ"ט דר"י ח"א מפני שאין לה קבע וחד אמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה כתב אשיר"י דמוכח מדברי הרי"ף דסבר הלכה כר"י מכל מקום הא פסק אשיר"י נמי דטעמא דקבע עיקר ולא טעמא דמעמידו בדבר המקבל טומאה ובתשובה להרמב"ן סימן רי"ו (ג) כתב שאלת סכך סוכה עשויה מנסרים שאין ברוחבן ד' והם תקועות במסמרות של ברזל והם משולבים כשליבת הסולם ואין בין השליבה ג"ט ובכך מכסים אותו בהדס וערבה אם פוסלים הסכך מחמת המסמרות לפי ששמעתי בשם א' גדול שנתאכסן בבית א' מבני עירנו וצוה להוציא המסמרות מהסכך הודיעני טעמו אי משום מקבלין טומאה תשובה אותו חכם שאסר לא מאותו טעם שאמרת אסר אולי מפני מה שאסר א' מרבותי נ"ג דכיון דהנסרי' תקועים במסמרות הרי כל הנסרים כנסר א' רחב ויש בהם משום גזירת תקרה ויש שנחלקו עליו ואתה הנח להם כיון שנהגו שאע"פ שאינם נביאים בני נביאים הם ע"כ . והר"ן כ' בפ' הישן נקטי' כר"י דכיון שאין מסככין בדבר המקבל טומאה כך אין מעמידין בו משום גזיר' ואע"פ שעכשיו נהגו לסמוך סוכות ע"ג כותלים שאין מסככין בה' לפי שאין גידולו מן הארץ ה"ט משום דלא שכיח לסכך בכיוצא בהם ועוד דכ"ע ידעי דכל כה"ג בית דירה מיקרי ולא סוכ' הלכך ליכא למגזר ויש שנוהגין לעשו' בכותלים דפנות של קנים משום היכרא שלא יהא נראה כסומך על הכותלים לגמרי ומדת חסידות

בפשתן וכו' שם מימר' דר' יוחנן סככ' באניצי פשתן פסול' בהוצני פשתן כשיר' פי' הרי"ף והרא"ש הוצני כיתנא דלא דייק ולא נפיץ דעדיין עץ הוא וכ"כ הרמב"ם בפ"ה וכ"כ התוספות וכתבו עוד דאע"ג דאניצי פשתן אינו מטמא בנגעי' הואיל וקרוב הוא לטומאה גזור בהו רבנן לפוסלו לסכך עכ"ל פי' כיון שאינו מחוסר אלא מלאכת טווי' דמטוה מטמא בנגעים מיד אפילו לא נתלבנו כשומכום ורשב"א ור"ת ולא כר' יהודה בפ' במה מדליקין דס"ל דמטוה אינו מטמ' בנגעים אלא משיתלבנו דלפי דעתו הפשתן כשר לסכך בו לגמרי אפי' מדרבנן מפני שהוא רחוק ממקבל טומאה דאורייתא שמחוסר ב' מלאכות א' מלאכת טוייה ב' מלאכת לבון דלא קי"ל הכי אלא מטוה טמא מיד וא"כ פשתן נמי אסור לסכך בו מדרבנן כיון דקרוב הוא למקבל טומאה דאורייתא והרמב"ם כתב מפני שהפשתן נשתנה צורתו וכאילו אינו מגדולי קרקע והראב"ד כתב עליו טעם אחר יש לנו בזה מפני שראוין ליתן אותן בכרי' וכסתות והרי הן מקבלין טומאה ע"י דבר אחר ולא פחיתי מבלאי כלים ע"כ וכל זה הביא הר"ן ובגמרא אסתפקו בפשתן ששרו אותו במים כדרך ששורין את הפשתן אע"ג דלא דייק ולא נפיץ ומשמע מדברי הפוסקים שהתירו בסתם דלא דייק ולא נפיץ שתופסים לקולא וכתב הר"ן הטעם דכיון דמדרבנן הוא נקטינן לקולא מיהו רבינו ישעיה אחרון כתב להחמיר בספקו וכתב עוד דלמר גפן וקנבוס אע"ג שדק אותן ונפצם אין עליהן תורת טומאה וכשרים לסכוך וטעמו כיון דשאר בגדים אינן מטמאין בנגעי' לא גזרו בהו רבנן דלא גזרו אלא בצמר ופשתן דמיטמאין בכל הטומאות ואין זה אלא לדעת התוספות דהטעם הוא משום גזירה דקרוב לטומאה דאורייתא' אבל להרמב"ם ולהראב"ד אף בצמר גפן וקנבוס פסול דכיון דפסול פשתן הוי משום דנשתנית צורתו או מפני שראוין ליתן בכרים וכסתות טעם זה שייך גם כן בצמר גפן וקנבוס והכי נקטינן לחומרא וכן חבלים של פשתן בסמוך נמי פסולין משום דנשתנה צורתן :

מחצלת של קש וקנים וכו' ספ"ק פליגי בה תנאי ופסקו הפוסקים הלכה כת"ק וכדאסיק רב פפא דאין חילוק בעולם אלא בין גדולה לקטנה : **ומ"ש** וה"מ שאין להם שפה וכו' שם בגמרא מוכח דאפ"י שאין נארגות היטב ויש הפרש בין בית ניר לבית ניר מ"מ ראוין הן לקבל פירות הגסין שאין יוצאין דרך נקב קטן :

כתב ה"ר ישעי' וכו' עד לעשותו לשכיבה הכל בפסקי הרא"ש ספ"ק ויראה מדבריו דכשצוה לאומן לתקנה לסכוך מדינא שרי לסכך בה אלא דאסור משום גזירה דמי יודע וכו' ואתו כ"ע לסכוכי בהו ולפ"ז דיעבד יצא י"ח אם סיכך בהם דלא גרע משוורי דבסמוך אבל אם לא ציוה לאומן לתקנן לסכך אלא שקנאה לסכך בה מדינא נמי אסור ומיהו לענין מעשה בכל ענין לא יצא י"ח אפי' דיעבד ולא דמי לשוורי דלא פסילי אלא משום דילמא שביק להו ונפיק והלכך אי לא נפיק יצא י"ח דיעבד אבל הכא דפסולין משום דחיישינן דילמא אתו כ"ע לסכוכי בה ועברי אדאורייתא בדיעבד נמי פסולה ועיין בב"י שחילק בכך בסמוך אבל חבילה ונראה לפי דברי הרא"ש הא דקטנה סתמה עומדת לשכיבה אא"כ עשאה לסיכוך היינו שרוב בני אותה העיר עושין אותה לסיכוך וכן אבל גדולה שרוב אנשי המקום נוהגין לשכב עליהן וכן פי' בהגהת ש"ע ולקמן אבל דין סכוך נסרים כתבתי דין מחצלאו' שקובעין בגגין כעין תקרה בשם הכל בו . כתב בתרומת הדשן על הסולמות דמותר לסכך בהן משום דאינו בא מן המקבל טומאה דאורייתא וגם אינו קרוב למקבל טומאה מדאורייתא וקשה לע"ד אמאי אינו קרוב לסולמות שקובעין האיכרי' בעגל' וכן לסולמות שקובעין בשפוע אצל הכותל להניח שם עשב שיאכלו הסוסים משם וכן שאר בהמות שהסולמות האלו עשויין לקבל עשב ותבן ותבואה במודן בשבלי' ושאר דברים ומקבלין טומאה מדאורייתא ובאגודה פ"ק כתב וז"ל התוס' הביאו ת"כ דממעט סולמות מטומאה ומשמע אפי' טומאה דרבנן ולפ"ז היה מותר להניחו ע"ג סכך וראיתי רבותי אוסרין ולא ידעתי הטעם אם לא משום גזירת כלים כדקאמר סוף פרקין עכ"ל נראה דר"ל גזירה משום שאר סולמות שהן כלים כדפריש' ואף על גב דר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן הוא דמוקי לה לפלוגתא דר"מ ור"י בנסרי' משופין ומשום גזירת כלים וקי"ל כר' יהודה דמסככין בנסרים אלמא דלית ליה גזירת כלים ומש"ה פסקו הפוסקים דסככה בחצים זכרים כשרה ולא גזרינן זכרים אטו נקבות מ"מ איכא למימר דהלכה כר' מאיר בגזירותיו כמ"ש הראב"ד הביאוהו הרא"ש והרמב"ן וא"כ שפיר אית לן גזירת כלים אליבא דר' חייא בר אבא דשמא הלכה כמותו וה"ה דגזרינן לדידיה זכרים אטו נקבות ומש"ה גזרינן נמי בסולם שאינו עשוי לקבל אטו שאר סולמות העשוין לקבל גם בדרשות מהרי"ל אסר הסולם ומהרא"י גופיה כתב שם דאחד מהגדולים דרש דאין לסכך בסולם גם הרשב"א בתשובה בסי' קל"ה כתב לאסור הסולם אם לא שליבותיו קבועות ע"ג ירכותיו הא כל שירכותיו נקובין לקבל שליבותיו פסולין אעפ"י דעשויין למלאות וכו' ומשמע אפי' נקובין מעבר לעבר פסולין משום דקרוב למקבל טומאה מדאורייתא וכמו שנראה מהאגודה ומהרי"ל שלא חילקו ואסרו בסתם כל סולמות וכן נ"ל עיקר וכן פסק בהג"ה ש"ע דכיון דבתשובת הרמב"ן כתב דיש להסתפק בזה לכן אין לסכך עליו . עוד נ"ל דאפילו בדיעבד אם הניחו סולם על הגג וסככו על גביו דכל הסוכה פסולה כיון דמעמיד הסכך הוא והרמב"ן והר"ן בפ' הישן במתניתין דהסומך סוכתו בכרעי המטה הסכימו דלהרי"ף טעמא דמעמידה במקבל טומאה הוא העיקר ודלא כמ"ש הרא"ש וכיון שראייתם ברורה אין להקל ולא כמו שכתב מהרא"י להקל גם בזה כמ"ש לשם בסי' נ' וצ"א וכן הוא במהרי"ל בתשובה סי' פ"ג ונחלק על הגדולים שאוסרים בדבר המעמיד אלא דברי האוסרים עיקר והא דכתב הרשב"א בתשובה סי' רי"ג דאין המסמרות פוסלין את הסכך המרובה מהן איירי דאין המסמרו' מעמידין הסכך דאף בלא המסמרים

דרכי משה

(ב) ובתשובת הרשב"א סימן קפ"ו מסתפק בדבר ובסימן קצ"ה שם כתב בהדיא דאסור לסכך בסולמות שלנו דמקבלין טומאה מדאורייתא וע"ש וכ"כ מהרי"ל דאסור להניח סולם על הסכך להחזיקו וכ"ש לסכך בו דאסור וכתב עוד מהרי"ל דאסור להניח שום כלי המקבל טומאה על הסכך להחזיקו אפי' קתדראות משום דמקבלי טומאת מדרס : (ג) ובתשובת הרשב"א סימן רי"ג : (ד) וכתב הכלבו ובמקום שנהגו לקבוע מחצלאות בנגין כעין תקרה אין מסככין בהן :

וכ"כ

פרישה

סי' תרכט (א) **פסולה** אם סיכך בחבילה ול"ד לעשבים שריחן רע דלא פסולי בדיעבד דהכהו לא פסילי אלא משום דילמא שביק להו ונפיק אבל חבילה שפסולה משום דמייסינן דילמא עביד סוכה מן העשוי בדיעבד נמי פסולה ב"י ובד"מ כתב וז"ל לא נראה כן מדברי הטור אלא משמע דאף בחבילה שאסרו מדרבנן אינו אסור אלא לכתחלה ולא בדיעבד ומ"ש לקמן דאם סיכך בחבילה והתירה כשירה היינו דאף לכתחלה מות' לעשות סוכה ממנה אבל אה"נ אם לא התירה ויושב תחתיה יצא בדיעבד כנ"ל עכ"ל ומ"ש דלא משמע כן מדברי הטור היינו מדכתב תחלה ויש דברים שכשרים מן התורה אלא שחז"ל אסרו לסכך בה לכתחלה ובדיעבד יצא ט' ומסיק וחבילה נ"כ אסרו כו' משמע דבסדא מסתא מסתיכהו

אנו הולכין אחר מנהג אנשי המקום וכיון שדרכן לעשותן לשכיב' אפילו אם קנאה ע"ד לסכך או אפי' צוה לאומן לתקנה ע"ד לסכך אין מסככין בה כי מי יודע אם תקנה לכך כיון שדרך אנשי המקום לעשותן לשכיבה: כל מיני אוכלין מקבלין טומאה ואין מסככין בהן הלכך ענפי תאנה ובהן תאנים זמורות ובהן ענבים אם פסולתם מרובה על האוכל אז האוכל בטל ומסככין בהן ואם האוכל מרובה על הפסולת אין מסככין בהן ואם קצרן לאוכל אז יש להיד תורת אוכל לקבל טומאה וצריך שיהא בפסולת כדי לבטל האוכל והיד ואם קצרם לסיכוך אז אין להיד תורת אוכל ואדרבה הוא מצטרף עם הפסולת לבטל האוכל קצרן לאוכל ונמלך עליהם לסיכוך אין המחשבה מוציאה הידות מתורת אוכל עד שיעשה בהם מעשה שניכר שרוצה אותם לסיכוך כגון שידוש אותם ואם סיכך בירקות שממהרין ליבש אע"פ שפסולין לסכך שהרי מקבלים טומאה אין דינן כסכך פסול לפסול בד"ט אלא כאויר חשיבי לפסול בג' ואם אין דרכן ליבש אז דינם כסכך פסול: כ"ד שמחובר אין מסככין בו לפיכך אם הדלה עליה הגפן או דלעת ועשה מהן הסיכוך פסול אא"כ קצצו כדלעיל ויש דברים שכשרים מן התורה אלא שחז"ל אסרו לסכך בהם לכתחלה ובדיעבד יצא כמו מיני עשבים שאינן ראוין לאכילה ואין מקבלים טומאה וריחן רע או שנושרין עליהן דחיישינן שמא מתוך שריחן רע או מתוך שעליהן נופלין יצא

ב"ח

המסמרים היה לכן עמידה וכן הא דתקר' שאין עליה מעזיבה דאיירי בשהמסמרו' קבועין בהן ואינו פסול אלא משום גזירת תקרה או משום תעשה ולא מן העשוי כדאיתא בגמרא ולא פסלו ליה מטעם המסמרות איירי נמי בהכה"ג שאין המסמרו' מעמידין וכו' אבל בדבר המעמיד דבלא הוא היה הסכך נופל פוסל הסוכה אם המעמיד מקבל טומאה והכי נקטינן להחמיר כהרמב"ן והר"ן: כתב הר"ן אמתני' דתקרה שאין עליה מעזיבה דדוקא נקט שאין עליה מעזיבה שאם היה בה מעזיבה לא הוה סגי במפקפק דמעזיבה ועפר סכך פסול ניהו דלאו גידולי קרקע הן עכ"ל ואעפ"י כן כתב הוא ז"ל בפ' הישן אמתני' דהסומך סוכתו בכרעי המטה דהלכה כמ"ד דאם העמיד הסכך בדבר המקבל טומאה פסול ואעפ"י שעכשיו נהגו לסמוך הסוכה ע"ג כתלי' שאין מסככין בהן לפי שאין גידולן מן הארץ היינו טעמא משום דלא שכיחא לסכך בכיוצא בהן ועוד דכ"ע ידעי דכל כהאי גוונא בית דירה מקרי ולא סוכה הילכך ליכא למיגזר ויש שנוהגין לעשות בכותלים דפנות של קנים משום הכירא כדי שלא יהא נראה כסומך על הכותלים לגמרי ומדת חסידות בעלמא הוא עכ"ל וכל זה לפי דעתו שפי' לשם דלהעמיד הסכך בדבר שאין מסככין בו אין הסכך פסול אלא מדרבנן גזירה שמא יאמרו זה עומד וזה מעמיד כשם שראוי להעמיד כך מסככין בו אבל מלשון רש"י במשנה דהסומך סוכתו יראה דלאו משום גזירה שמא יאמרו הוא דפסול אלא הואיל ועיקרו של סכך אלו מעמידין אותו הוי כאילו סיכך בדבר המקבל טומאה כדקי"ל בעלמא שהכל הולך אחר המעמיד וכן נראה מדברי הרא"ש שכתב וק' לי לטעמא דמעמיד וכו' אם סיכך על מחילת אבנים תהיה פסולה הואיל והעמיד הסכך בדבר שאין גידולו מן הארץ ולא תירץ על זה כלום מכל מה שתירץ הר"ן ז"ל דהכא בכותל ליכא למיגזר אלמא דס"ל דטעמא דמעמיד לאו משום גזירה הוא ולפיכך יראה דמדינא אין להעמיד הסכך בדבר שאין גידולו מן הארץ ואם העמיד עליו הסוכה פסולה ולכן צריך לעשות הדפנו' של קנים ולסמוך הסכך עליו מדינא ולא ממדת חסידות בעלמא כדכתב הר"ן ז"ל ומה שאמרו בריש סוכה אלא מעת' עשה מחיצות של ברזל וסיכך על גבן ה"נ דלא הוי סוכה איכא למימר דהמחיצות הן של ברזל אבל מעמידי הסכך הם הקנים ולא המחיצות של ברזל ושפיר קרי ליה וסיכך ע"ג כלומר שנסמך אל אילו המחיצות כמו סיכך ע"ג אכסדרה וכתב עוד הר"ן דלא הוה מעמיד הסכך אא"כ שהסכך עצמו נסמך ממש עליו אבל נעץ קונדסין במטה וסכך עליה כשרה דכיון שאין הסכך נסמך ממש על המטה אף על פי שיתידותיו וקונדוסיו סמוכות עליו אין זה מעמיד בדבר המקבל טומאה והוא מדברי הרמב"ן בספר המלחמות ע"ש בפ' הישן · ובתשובת מהרי"ל הקשה א"כ דדבר המעמיד פוסל איך יניחו מעמידי הסכך בכותל המחובר ולא קשה כלל דכותל מחובר אם היה עושה ממנו סכך לא היה מחובר ואינו דומה לאילן שכתב הרמב"ן והר"ן דאילן המעמיד הסכך פסול והיא דהעושה סוכתו בראש האילן דכשרה לאו במסכך ע"ג אילן עסקינן אלא שקרקע הסוכה נתון באילן ונעץ קונדסין בקרקע הסוכה וסיכך עליהן ובכה"ג אעפ"י שהמחובר סומך את המעמיד לית לן בה דכמעשה קרקע בעלמא קא עביד עכ"ל דאיכא לחלק דשאני אילן דלפעמים מסככין בו בעודו מחובר אבל כותל מחובר אינו פסול מתורת מעמיד מאחר שאי אפשר לסכך בו בעודו מחובר ואינו דומה למחיצת אבנים דאף כשמסככין בו בתלוש פסול הוא מצד עצמותו לפי שאין גידולו מן הארץ לפיכך פוסל נ"כ מתורת מעמיד ודו"ק · כתב בתשובת הרשב"א סי' קל"ה על הסולם שהשליכוהו ע"ג הסוכה ושכחוהו דאפילו את"ל שאין מסככין בסולם וסכך פסול הוא אפילו הכי מאחר שכבר נכשרה הסוכה ואין צריך לצרופו של סכך פסול שוב אינו פוסל והיינו כתוכתיה דמנימין דלכשייבש אין בו איסור אלא משום שלא יאמרו מסכך בדבר המקבל טומאה וכדמוכח נמי ממתניתין דהדלה עליה את הגפן וכו' ויראה מדבריו שתופס סברת ר"ת שהביא הר"ן במתני' דהדלה עליה את הגפן וכו' דכל שתחלתה בכשרות אעפ"י שאח"כ הדלה עליה תו לא מיפסלא וכבר דחה הר"ן ז"ל דמתני' דהדלה עליה את הגפן וכו' לאו הוכח' כל עיקר והסיא דכתוכתי' דמנימין נמי יש לפרש דכל שהניח לצורך הבגד הוי כלנאותה ושרי ואחרים פירשו דבשעת אכילה ושינ' מדינ' נמי פסול אלא אפילו שלא בשעת אכילה ושינה קאמר דליסקלי' שלא יאמרו מסכך בדבר המקבל טומאה כמו שיתבאר בסוף סי' זה והילכך לדידן דתופסין לחומרא דסכך פסול אפילו קדמה הסוכה בכשרות כמ"ש למעלה בסימן תרכ"ז א"כ אסור להניח הסולם או הספסל או כסא וכיוצא בו ע"ג הסכך דבשעת אכילה ושינה מדינא פסול ושלא בשעת אכילה ושינה אסור נמי משום מראית עין דמאחר שאין בהנחה זו צורך האדם להגין עליו או לצורך הכלי שהניח דין סכך פסול יש לו כמו שיתבאר בסוף סי' זה בס"ד: **כל** מיני אוכלין מקבלין טומאה וכו' בת"כ סדר שמיני מכל האוכל משמע האוכל המיוחד פרט לאוכלי בהמה: **ומ"ש** והלכך ענפי תאנה וכו' ברייתא פ"ק דסוכה פליגי בה ת"ק ואחרים ופסקו הפוסקים כת"ק דבפסולת מרובה על האוכל בלבד מסככין בהן ולא בעינן פסולת מרובה על הידות ועל האוכל: **ומ"ש** ואם קדם לאכול וכו' עד שידוש אותם כל זה מסקנא דגמרא לשם אליבא דרב מנשיא בר גדא זולתי מ"ש דאם קצרן לסיכוך דאף הידות מצטרפין עם הפסולת וכו' שזה אינכו מפורש בגמרא כי אם באשיר"י ונראה דטעמו משום דאמרי' התם בקוצר הסכך לא ניחא ליה באוכל המחובר דאוכל בסכך לא מבעי' ליה ולפיכך אין להם ידות כלומר דאין הידות מביאין טומאה לאוכל דאינו יד לאוכל כיון שמתחלה כשקצצן לסכך לא היה דעתו שהידות יהיו יד לאוכל שבו וממילא צריך לומר שהיה דעתו להיות יד לפסולת והלכך מצטרפין הידות עם הפסולת לבטל את האוכל: **ואם** סיכך בירקות וכו' שם מימרא דשמואל ורצונו לומר דאף מעכשיו קודם שיתייבש הוא פסול מיד וכ"כ הרמב"ן והר"ן ונראה דהייבוש דקאמר היינו בכהאי גוונא שאם יבשו יפלו ולא ישאר בהן ממש וכ"כ הרמב"ם וזהו שאמרו בגמרא דכי יבשו פרכי ונפלי אבל שאר יבשות שנשאר בהן ממש מות' לסכך בהן דאל"כ הרי כל הירקות מתייבשות בחמה והכי מוכח מהסיא דאביי דהיגי אין מסככין בהן לכתחלה מפני שנושרין עליהן שכתב בסמוך וכן בהא דתנן תחתיה מפני הכשר דמוכח מינייהו דאינן נחשבים כאויר לפסול בג' והיינו טעמא מאחר שנשאר בהן ממש ורבינו קיצר בזה ומ"ש ואם אין דרכן להתייבש אז דינם כסכך פסול כ"כ הרא"ש לשם ואפשר לומר דאתא לאורויי דבאין דרכן להתייבש מהר אינו פוסל אלא בד' אעפ"י שגם הם מתייבשין לפעמים עד שלא נשאר בהן ממש מ"מ כיון שאין דרכן בכך אם לא לגודל החמימות אינו נחשב כאויר ושיעו' המיהור נראה מדברי הר"ן דהיינו כשדרכו להתייבש תוך שבעה משנתלשו משעה שנכנס החג: כתב ה' המגיד דירקות שפוסלין בג' אפילו אינן מקבלין טומאה שאינן מיוחדים למאכל אדם הדין זה בהם ע"כ: **כל** דבר שמחובר וכו' לפיכך הדלה וכו' משנה פ"ק דסוכה ואע"ג דמדתנן אם היה הסיכוך הרבה מהן משמע דמיירי בדליכא נמי סכך כשר מ"מ ודאי הא דתנן או שקצצן מיירי אפילו בדליכא סכך אחר לגמרי אלא שעשה הסיכוך מהגפן בלבד אפ"ה כשר וכמ"ש רבינו: **ויש** דברים שכשרים מן התורה וכו' שם מימרא דאמוראי

ב"י

חסידות בעלמא הוא כל זה לפי שיטה של הרי"ף ז"ל אבל הרז"ה פוסק כדברי חכמים עכ"ל ודברי תה"ד בזה כתבתי בס"ם תר"ל:

כל מיני אוכלים מקבלים טומאה ואין מסככין בהן הלכך ענפי תאינה ובהן תאנים וכו' ברייתא בפ"ק (יג:) סופי תאנים ובהם תאנים פרכילין ובהם ענבים קשין ובהם שבלים מכבדות ובהם תמרים כולן אם פסולת מרובה על האוכל כשירה ואם לאו פסול' אחרים אומרים עד שיהיו קשין מרובין על הידות ועל האוכלין ודעת הרא"ש דהלכה כת"ק וכ"פ הרמב"ם בפ"ה:

ומ"ש ואם קדם לאוכל אז יש לידים תורת אוכל וכו' שם על ברייתא זו א"ר מנשיא בר גדא דכ"ע סברי הקוצר לסכך אין לו ידות והכ"ע כגון שקצצן לאכילה ונמלך עליהן לסיכוך אי קצצן לאכילה מ"ע דרבנן· וכ"ת קסברי רבנן כיון דנמלך עליהם לסיכוך בטלה לה מחשבתו ומי בטלה לה מחשבה בהכי והתנן כל הכלים יורדים לידי טומאה במחשבה וכו' וכ"ת ה"מ כלי' דחשיבי אבל ידו' לצורך אכיל' ניכהו במחשב' נחתא ובמחשבה סלקא והתנן כל ידות אוכלין שבססן בגורן טהורות בשלמא למ"ד בססן התיר אגודן שפיר כלו' דהיתר אגד לא חשי' אלא כמחשבה בעלמא אלא למ"ד מאי בססן בססן ממש מא"ל ה"כ בשבססן ממש ופירש"י כשנמלך לסיכוך א דשן לידות ברגלי בהמה או במקבת וכתב הרא"ש כל זה אבל הרמב"ם בפ"ה לא הזכיר הא דר' מנשיא וא"ל דטעמי' משום דסבר דהלכה כר' אבא דפליג עליה ואמר דקוצר לגת הוא דאין לו ידות אבל קוצר לסכך יש לו ידות והוא דאמר כאחרים שהרי בפ"ה מה' טומאת אוכלין פסק כר' מנשיא שהקוצר לסכך אין לו ידות וא"ל שהוא סובר כמ"ד מאי בססן שהתיר אגודן וא"כ אע"פ שקצרם לאכילה במחשבה לסיכוך סגי שהרי בפ"ק דעוקצים פי' בססן כתתן ובססן ונראה שסמך על מ"ש בה' טומאת אוכלין ולפיכך סתם וכתב בה' סוכה אם פסולת מרובה על האוכלין מסככין בהן דממיל' משמע שאם קצרם לסיכוך ידות הוו בכלל פסולת ואם קצרם לאוכל אע"פ שנמלך עליהם לסיכוך הוו בכלל אוכל אא"כ בססן: **כתב** הרא"ש בתשו' כלל כ"ד על סיכוך הפיגויי"ל כשהייתי בברצלונ' דקדקתי בו והוא כשר שהפסול' מרובה על האוכל ויד האוכל אינו כאוכל אלא עד ג"ט וזה ארוך והאוכל מעט והפסולת הרבה וז"ל א"מ יש אוסרין לסכך בשומר שקורין פיגויי"ל לפי שהוא אוכל כולו הזרע והעשב וה"ר יחיאל מתי' ומחזיק האוסרים לשוטים ואומר כי אינו מאכל אדם כלל לא ירק ולא זרע זולת לרפואה והרא"ש מאויר' הודה לדבריו עכ"ל (ה):

ואם [סיכך] בירקות שממהרין לייבש וכו' שם א"ר אבא אמר שמואל ירקות שאמרו חכמים אדם יוצא בהן י"ח בפסח פוסלין בסוכה משום אויר מ"ט כיון דכי יבשי פרכי ונפלי כמאן דליתנייהו דמי: ופירש"י פוסלין בסוכה משום אויר· פי' כשיעור שאויר פוסל בה דהיינו בג"ט ולא משערי' להו לפסול כשיעור סכך פסול דאוכל הראוי לקבל טומאה הוא וסכך פסול אינו פוסל אלא בד"ט באמצע ומן הצד בד"א אלא כאויר דייניכן להו לחומרא ובג' כ"כ הרא"ש והר"ן וכתב הר"ן דמהכא שמעי' דכל דבר העשוי להתייבש בתוך ז עד שתהא חמתו מרובה מצלתו אף מעכשיו הוא פסול (ו): **ומ"ש** ואם אין דרכן לייבש אז דינן כסכך פסול כ"כ הרא"ש ופשוט הוא:

כל דבר שמחובר אין מסככין בו לפיכ' אם הדלה עליה גפן או דלעת וכו' א"כ קצצן כדלעיל בסימן תרכ"ו ויש דברים שכשירים מן התורה אלא שחכמים אסרו לסכך בהם לכתחילה ובדיעבד יצא כמו מיני עשבים שאינם ראויין לאכילה וכו' שם (יב:) א"ר יהודה הני זוזי ושוורי מסככין בהו פי' לפי שאינם מקבלים טומאה שאינם מאכל אדם אביי אמר בזוזי מסככין בשוורי לא מסככין · מאי טעמא כיון דהרי ריחייהו שביק להו ונפיק א"ר חנין בר אבא הני היזמי והיגי מסככין בהו אביי אמר בהיזמי מסככין בהיגי לא מסככין מ"ט כיון דנתרי טרפייהו שביק לה ונפיק וכתב הרא"ש בכל הני לכתחלה לא משום גזירה דלמא שביק להו ונפיק אבל יצא י"ח אם סיכך בהם

דרכי משה

(ה) וכ"כ בתא"ו נ"ח ח"א וכ"כ הכלבו: (ו) וכתב הג"מ פ"ד דסוכה דאף מן הצד פוסל בג"ט כאויר ולא בד"א כשאר סכך פסול:

ומשמע

חדושי הגהות

תרכט א ברש"י שלפנינו באותו דיבור ליתא אלא לעיל מיניה ד"ה אלא למ"ד בססן ממש שדשן לידות כו':

אבן

בהם וכ"כ הרמב"ם בפ"ה : **והבילה** ג"כ אסרו לסכך בה משום שפעמי' שאדם מניח חבילתו על הסוכה לייבשה וכו' משנה (שם:) חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין אין מסככים בהם ומפ' טעמא בגמרא (שם) מפני שפעמים שאדם בא מן השדה בערב וחבילתו על כתיפו ומניחה על גבי סוכתו ליבשה וכו' פירש"י ומניחה על גבי סוכה שיש לו כל ימות השנה למקנהו ומניח החבילה שם לייבשה ולא לסכך ושאר דברי רבי' מפורשים שם בד' רש"י והר"ן ומשמע דבדיעבד נמי פסול' אם סיכך בחבלים ולא דמי לשווארי והיגי דלא פסילי בדיעבד דהנהו לא פסילי אלא משום דלמא שביק להו ונפיק אבל חבילה שפסולה משום דחיישי' דלמא עביד סוכה מן העשוי בדיעבד נמי פסלי' ליה : **וכיון** שמפני זה אסרוהו לא הוצרכו לאסור אלא בחבילה שדרך לייבש' ואין זה פחות מכ"ה קנים ירו' כתבו התוס' והרא"ש שם וגם הרמב"ם כתבו בפ"ה ותמה עליו הראב"ד למה כתבו והא בגמרא דידן אמרי' דאפי' אגד של ג' שמי' אגד וה"ה יישב לדעת הרמב"ם שהוא מפרש דהא דאמרי' אגד של ג' שמיה אגד לענין הזאה דכתיב ביה אגודת אזוב אבל חבילה אינה קרוייה פחות מכ"ה כדי להשוות הירושלמי עם הגמרא שלנו והרא"ש יישב דהא דאמרי' בגמ' אגד דג' שמיה אגד היינו באפקותא דדקלא ודוקרני דקני שיש בו קנים הרבה והוה כמו חבילה ובא"ח כתב אין חבילה פחות מכ"ה י"א דוקא זרדין כגון זמורות שלנו אבל קנים הרי אמרו אגד ג' הוי אגד והרי"ף לא כתב הירושלמי הזה ולא מאי דאיתא בגמרא דידן ותמה עליו ה"ה : **ואם** הרבה קנים יוצאים מגזע א' וכו' שם (יג·) א"ר גידל א"ר האי אפקות' דדיקלא מסככין בהו ואע"ג דאגידי אגד בידי שמים לא שמיה אגד אע"ג דהדר אגד להו אגד דחד לא שמיה אגד וכן א"ר חסדא לענין דוקרני דקני ופרש"י אפקותא דדיקלא-מוצא הדקל כשהוא סמוך לקרקע יוצאים בו דוקרנין הרבה סביב סביב : ואע"ג דאגידי-שמחוברין ענפיו אלה יחד ודמו לחבילין : ואע"ג דהדר אגיד להו. איהו הענפין של מעלה כדי להסכיבן מפני שמתפצלין לכאן ולכאן ונזקפין למעלה ואין סותמין הסכך: אגד דחד לא שמיה אגד· כל דבר יחידי המחובר יחד ואגדו בפ"ע אינה אגודה עד שיתן ד"א עמו ויאגדם יחד : דוקרני דקני · כעין אפקותא דדיקל' אלא שזה של קנים וזה של דקלים ואיתא בגמ' (שם ·) א"ר חסדא אגד דחד לא שמיה אגד הני' מחלוקת ר"י ורבנן ר"י בעי ג' ורבנן בעו שנים וכתב הרא"ש והלכה כרבנן דתרין הוי אגד וכל דבר כמו אפקותא דדקלי ודקרי דקני כשאגדן אחר עמו הוא חבילה כחבילה של כ"ה קנים כההיא דירושלמי עכ"ל וכך הם דברי רבי' ודברי הרמב"ם בפ"ה סתומי' ואין בהן הכרע: **וכן** חבילה שאין קושרין אותה אלא למוכר' במנין וכו' (שם :) דרש מרימר הני איסורייתא דסורא מסככין בהן ואע"ג דאגידי למניינא בעלמא הוא דאגידי ופירש"י מסככין בהן · ואין בהם משום גזירת אוצר דכל ימות השנה לפי שאין דרך להכניסם באגדם אלא למנינא בעלמא אגדינהו והלוקחן לייבשן מתיר אגדם הלכך המסכך בהם לשם סוכה א"צ להתיר אגדם : **ואם** סכך בחבילה והתירם כשירה משנה שם (יב·) : **גרסי'** בגמ' (יג·) א"ר אבא הני צריפי דאורבני כיון שהתיר ראשי מעדניהם כשירים והא אגידי מתתאי אר"פ דשרי להו רב הונא בריה דר"י אמר כל אגד שאינו עשוי לטלטלו לא שמיה אגד ופי' הר"ן חבילות שעושים מערבה וראשיהם הגס לצד א' וראשיהם הדקים לצד אחר ודרכן לקושרן בשני ראשיהם : כיון שהתיר ראשי מעדנים שלהם כשירה· קשר שבראשן הגס שהוא עיקר : והא אגידי מתתאי . לצד האחר לצד ראשיהן הדקין: אר"פ דשרי להו·וקמ"ל שאע"פ שהן נראין עדיין כקשורים מצד שהן מחוברין זה עם זה כיון שהותרו הקשרים הותרו לאלתר : ר"ה אמר כל אגד שאינו עשוי לטלטלו לא שמיה אגד· ר"ה מהדר לפרוקי מאי דפרכינ והא אגידי מתתאי דלעולם לא שרי להו מתתאי דכיון שהתיר הקשר שבראשן הגס שרי משום דקשרן מצד הא' אינו כ"כ חזק שיתקיים אם יטלטלו החביל' וכל כה"ג לא שמי' אגד: ופסק הרמב"ם בפ"ה כר"ה בריה דר"י וכ"כ שהוא דעת הרי"ף והרא"ש ז"ל שהביאו דבריו ויש לתמוה על רבינו למה השמיט דין זה ואולי היה סובר דהלכתא כר"פ דאמר דשרי להו מתתאי ומשום דמשמע ליה דמלתא דפשיטא היא לא הוצרך לכתבו אך קשה למה לא פסק כדעת הרמב"ם וכדמשמע מדברי הרי"ף והרא"ש ז"ל ב: **אבל** חבילה שהעלה ליבש ונמלך עליה לסיכוך שפסולה מן התורה כתב הר"י מקרקשינא שאינה ניתר' בהתרה אלא צריכה נענוע וי"א שאף זו ניתרת בהתרה סברת ר"י מקרקשינא כ' המרדכי בפ"ק בשם ר"ת וסברת י"א כתב הר"ר וז"ל איכא מ"ד דאע"ג דאסור לסכך בתחלה בחבילין אפ"ה חבילה שהניחה לייבשה אם נענעה כשרה כדמוכח לקמן גבי נסרים דאע"ג דלכתחלה אין מסככין בנסרים אפ"ה בסוכה שהיא עשויה כבר סגי ליה בפקפוק דכיון דמחזיר עליה לבטלה ליכא למגזר שמא ישב בסוכה של תקרה אחרת שהיא עשויה כבר ג :

ומ"ש

יצא מן הסוכה **וחבילה** ג"כ אסרו לסכך (ז) בה משום שפעמים שאדם מניח חבילתו על הסוכה לייבשה ולא לשם סוכה ואח"כ נמלך עליה לשם סוכה ואותה סוכה פסולה משום שנאמר תעשה ודרשינן ולא מן העשוי בפסול כגון זה שלא נעשה אפי' לצל אלא להתייבש הלכך אסרו לסכך בחבילה גזירה אטו זאת וכיון שמפני זה אסרוהו לא הוצרכו לאסור אלא בחבילה שדרך לייבשה ואין זה בפחות מכ"ה קנים (ח) הלכך כל זמן שאין בה כ"ה שרי ואם הרבה קנים יוצאים מגזע א' אפי' אם הם כ"ה וקשרם בראשה השני אינה נקראת חבילה כיון שעיקרן א' ואם אגד עמהן קנה א' ויש בין שניהם כ"ה הויא חבילה וכן חבילה שאין קושרין אותה אלא למוכרה במנין ומיד כשיקננה הקונה יתירנה אינה חבילה ואם סיכך בחבילה והתירה כשירה כיון שאין אסורה אלא משום גזירה כדפרישית אבל חבילה שהעלה לייבש ונמלך עליה לסיכוך שפסולה מן התורה כתב הר"י מקרקשינא שאינה ניתרת בהתרה אלא צריכה נענוע וי"א שאף זאת ניתרת בהתרה ומסתברא שצריכה

דאמוראי בשווארי והגיגי דכיון דסרי ריחייהו ונתרי טרפייהו שביק להו ונפיק וכתב הרא"ש בכל הני לכתחלה לא משום גזירה דילמא שביק וכו' אבל יצא י"ח אם סיכך בהם וכ"כ הרמב"ם רפ"ה וכמ"ש רבינו כאן ועיין במה שכתבתי בסוף סי' זה וכתב הר"ן דסרי ריחייהו מבאיש ריחם וכיון דמשום הכי הוא מסתברא דאף לדפנות פסולים : **ומ"ש** וחבילה ג"כ וכו' משנה שם חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים אין מסככין בהן וכולן שהתירן כשרו' ומפרש ר' יוחנן דמתני' בחבילה שהעלה לסכך ומשום גזירת אוצר איכא פי' חבילה שאדם מכנים כל ימות הקיץ לחורף קרוי אוצר ואותן מניחין לפעמים על הסוכה ליבש והלכך אסור בחבילה שהעלה לסכך גזירה אטו זאת : **ומ"ש** כגון זה שלא נעשה אפילו לצל כו' כפרש"י ור"ל דאילו נעשה לצל היתה כשרה כסוכת גנב"ד לקמן בסי' תרל"ה · וכתב הב"י דחבילה אפילו דיעבד פסולה ולא דמי לירקות שריחן רע או שעליהן נופלין דכשרות דיעבד וכן מבואר בתוס' בדף י"ב בד"ה אין מסככין שכתבו דלא גרסינן לכתחלה דדיעבד נמי לא מהני מדרבנן מדקאמר הא מדאורייתא ש"ד משמע אבל מדרבנן לא וכן משמע מדברי הרמב"ם רפ"ה ע"ש וכן כתב הר"ן בפי' המשנה דחבילי קש כו' ע"ש : ה"ג סכך בחבילה שאין קושרין אותה אלא למוכר' במנין כו' ובמקצת ספרי רבינו כתוב וכן חבילה וכו' וט"ס הוא : **ומ"ש** אבל חבילה שהעלה ליבש כו' נראה דהר"י מקרקשינא והי"א נחלקו בפי' הסוגיא במאי דקאמ' אליבא דר' יוחנן דמפר' מתני' דחבילי קש אין מסככין בה דמשום גזירת האוצר איכא דהא דלא מפרש למתניתין בחבילה שהעלה ליבש דפסולה משום תולמ"ה ה"ט משום דתני בה אין מסככין ולא קתני אינה סוכה משמע דמדאוריית' סוכה היא אלא דמדרבנן אין מסככין בה משום גזירת אוצר והשתא קשה אמאי לא קאמר תלמודא דמדקתני סיפא ואם היו מותרות כשרה דמשמע דבהתרה לחוד סגי מוכח דאיירי בגזירת אוצר דאי בהעלה לייבש לא ניתרה בהתרה לחוד אלא ודאי דמסיפא לא מצי למידק מידי דאפי' הניחן מתחלה ליבש מהני התרתן לחוד כאלו ניענוע דלעיל כך מפרשי' הי"א וכ"כ התו' לשם בד"ה אין מסככין · והר"י מקרקשינא קשיא ליה דאם כן היא גופה קשיא אמאי תנן אין מסככין ומיירי בגזירת אוצר ה"ל למיתני אינה סוכה ומשום תעשה ולא מן העשוי כי היכי דתנן בחוטט בגדיש אלא ודאי דבהעלה ליבש בעי ג"כ נענוע ולא הוה מצי למיתני בסיפא ואם היו מותרות כשרות אלא דתלמודא לא מצי למידק מידי מסיפא אליבא דר"י משום דאיכא לאקשויי עלה דר"י דמנ"ל דבהעלה ליבש בעי נענוע ודילמא אף שם סגי בהתרה לחוד ולכן דייק לה מלישנא דאין מסככין בהן וממילא דייקי' תו דבהעלה ליבש בעי ג"כ נענוע דאל"כ היא גופא קשיא אמאי לא תנן אינה סוכה בהעלה ליבש כדפי' · וכתב רבינו ומסתברא שצריכה נענוע ונראה לי חזוק לסברתו דכיון דפסול חבילה זו דאורייתא הוא דומה לפסול מחובר כמו אילן שהוא ג"כ פסול ד"ת וכי היכי דהתם בעי נענוע עם הקציצה ה"נ בעי נענוע עם ההתרה דההתרה לא עדיפא מקציצה וכן עיקר · ואף בחבילה שהעלה לסכך בה ראוי להחמיר לנענע עם ההתרה כמו שעשה ר"ת הביאו באגודה וז"ל ואם קצצו כשר וצריך לנענע ר"ת פי' להזיזו ממקומו וכן נהג היכא דסכך בחבילי עצים או בחבילי ערבה ולא התירן קודם עכ"ל פי' ר"ת מפרש הנענוע הוא שיזיזנו ממקומו ויניחו במקום אחר דלא כדמשמע מפי' רש"י שמגביה כל אחד וחוזר ומניחו במקומו הראשון וכן נהג היכא דסכך וכו' דהתירן תחלה ואח"כ נענע והזיזן ממקומם למקום אחר ונ"ל שטעמו בזה היה משום דאפשר לפרש דמאי דתנן ואם היו מותרות כשרות היינו לומר דצריך לנענע ג"כ ואע"ג דלא תנן בהדיא שהרי במתניתין דהדלה כו' תנן כמי או שקצצן ומיירי דצריך לנענע אע"ג דלא תנן ובזה מתיישב טפי הקושיא דאמאי לא דייק מדקתני סיפא ואם היו מותרות כשרות דאיירי בגזירת אוצר וכו' שהרי אף בגזירת אוצר בעינן נענוע עם ההתרה כמו בהעלה ליבש וא"כ מסיפא לא מצי למידק מידי ומ"ש במרדכי וצריך לנענע פירש"י משום דנענוע קרוב לסתיר' הוא שמגביהו כל אחד לבדו ומניחו ור"ת היה נוהג להזיז ממקומו אם סיכך בחבילי עצי' וכו' כונתו ג"כ בדרך זה שפרשתי דברי האגוד' כלומר דר"ת חולק על רש"י והיה נוהג להזיז ממקומו אח' ההתרה אף אם סיכך בחבילי עצים כו' והא"ל בקציצת מחובר או בהעלה ליבש דבעינן להזיזן ממקומן עם הקציצה וההתרה ודלא כפירש"י דמניחו במקומו הראשון וכן מבואר בסמ"ג שכתב צריך לנענע אותן אחר קציצתן כדי שתהא עשוי' לשם סוכה ונוהג ר"י עם הנענוע להזיזן ממקומן וכן בהגה"ת מיימוניות על מ"ש הרמב"ם וצריך לנענע וכו' כתב דר"ת היה רגיל להזיזן ממקומן ע"כ כונתן מבואר שהנענוע אחר הקציצה היה באופן זה להזיזו ממקומו הראשון למקום אחר שהוא מעשה גמור לשם סוכה וכל זה ברור ופשוט והארכתי בו כדי ליישב מ"ש הב"י דסברת ר"י מקרקשינא כתבה המרדכי בפ"ק בשם ר"ת דאע"ג דר"ת איירי בחבילה שהעלה לסכך בה מ"מ אנו למדין מדבריו בדרך כל שכן בחבילה שהעלה ליבש דלא סגי בהתרה לחוד אלא צריכה נענוע ג"כ דהיינו להזיזו ממקומו לדעת ר"ת דאי אפשר לומר דבהעלה ליבש לא מהני הנענוע עם ההתרה לר"ת אפי' הזיזו ממקומו דהא ודאי לא גרע מקציצה דמחובר דמהני הנענוע עם הקציצה ה"נ מהני הנענוע עם ההתרה והיינו להזיזו ממקומו לדעת ר"ת אבל ההזזה ממקומו בלי התרה לא יועיל כלום בחבילה שהעלה לסכך דלא עדיף מקום השני ממקום הראשון אידי ואידי לשם סוכה הוה ומתניתין נמי קתני ואם היו מותרות כשרות אלמא דבעינן ההתרה עכ"פ בחביל' שהעלה לסכך : **ומ"ש** הר"ן וז"ל איכא מ"ד דאע"ג דאסור לסכך בתחלה בחבילין אפ"ה חבילה שהניחה ליבשה אם נענעה כשרה כדמוכח גבי נסרי' דאע"ג דלכתחלה מסככין בנסרים אפ"ה בסוכה שהיא עשוייה כבר סגי ליה בפקפוק דכיון דמחזר עליה לבטלה ליכא למיגזר שמא ישב בסוכה של תקרה אחרת שהיא עשוייה כבר עכ"ל אלמא דבנענוע לבד בלא התרה מכשיר הייגו דוקא בהניחה ליבש ומטעם שכתב דכיון דאסיק אדעתיה ותיקן ליכא למיגזר בה משום זימנא אחריתי שהרי שמעות תיקן וכל שכן שלא יעוות וכן פירש רש"י גבי החוטט בגדיש דאם נענע העמרי' שעל הסכך וחזר והניחן לשם סוכה כשר שהרי המעו' תיקן וכ"ש שלא יעוות

דרכי משה

(ז) ומשמע דאף בחבילה שאסורה מדרבנן אינו אסור אלא לכתחלה אבל לא בדיעבד אך ב"י כתב דהחבילה אסורה אף בדיעבד ולא נראה כן מדברי הטור ומ"ש לקמן דאם סיכך בחבילה והתירה כשירה היינו דאף לכתחילה מותר לעשות סוכה ממנה מאחר שהתירה אבל אה"נ אם לא התירה וישב תחתיה יצא בדיעבד כנ"ל : (ח) משמע דוקא דלענין זה בעינן כ"ה קנים אבל לדברים אחרים מקרי אגד בפחות מכ"ה וכ"כ המ"מ פ"ה מהלכות סוכה דזהו דעת הרמב"ם והא דאמרינן בגמרא אגד ג' שמיה אגד היינו לענין הזאה וב"י כתב בשם א"ח הא דבעינן כ"ה בחבילה ה"מ בזרדין כמו בזמורות שלנו אבל קנים הרי אמרו אגד ג' שמיה אגד ועי' באשר"י דתי' עוד בע"א דהא דאגד ג' כו' קאי לענין אם קשר קנים שיש לו גזע עם דברים אחרים וכתבו רבינו למטה בסמוך והא דפסק כמ"ד בגמרא בשתים מקרי אגד משום דפסק למטה דאפילו בקנה אחד שאגדו עמו הוי חבילה

חרושי הגהות

ב אכן בסימני הרא"ש (בקיצור פסקיו סימן כ"ח) מצאתי שפסק הטור להא דר"ה בריה דר"י דכל אגד שאינו עשוי לטלטל לא שמיה אגד וא"כ ע"כ לומר דנשמט דין זה מספר רבינו (מהרל"ח) ; ג ונ"ל דלא דק דאין סברת הר"י קרקשי' כתובה במרדכי ולא סברת הי"א בר"ן ואין ענין זה לזה שרבינו איירי בהתרה בלא נענוע דליכא מעשה גמור דלר"י קרקשי' לא מהני בחבילה שהעלה לייבש לי"א מהני והמרדכי ור"ן איירי בשיש נענוע בלא התרה דאיכא מעשה גמור אלא שעדיין הוא חבילה שכתב הר"ן דאיכא למ"ד

שצריכה נענוע וכן אסרו לסכך בנסרים שרחבן ד' אפילו הפכן על צדן שאין בהן ד' (ג) מפני שדומין לתקרת הבית וחיישינן שמא ישב תחת התקרה לשם סוכה ואם אין בהם ד' כשרים אפי' הן משופין שדומין לכלים וכתב בסמ"ק ומיהו נהגו העולם שלא לסכך בהם כלל (ט) ומשום דלמא אתי לסכך בהם בקביעות בענין (ג) שאין הגשמים יכולין לירד בה אפי' אם מסוככת כהלכתה וירא שמא ייבש הסכך או שישרו העלין ותהיה החמה מרובה מצילתה ופירס עליה סדין שלא תיבש או תחתיה שלא ישרו העלין (ד) כיון שהסדין גורם שע"י צילתה מרובה מחמתה פסולה אבל

יעוות אבל בחבילה שהעלה לסכך בה לא יועיל הנענוע בלא התרה כל עיקר כדפי' אפילו הזיזן ממקומן דלא עדיף מקום השני מהראשון אידי ואידי לשם סוכה הוי ועדיין הגזירה במקומה עומדת שאם אתה מתיר חבילה זו אתי להתי' גם בחבילה שהעלה ליבש וזהו שכתב הר"ן בלשונו איכא מ"ד דאף על גב דאסור לסכך בתחלה בחבילין כלומר ואין לה היתר בעולם בלא התרה אפ"ה חבילה שהניחה ליבשה אם נענעה כשרה בלא התרה כדמוכח גבי נסרים דאין היתר בעולם לסכך בנסרים רחבין ד' ובתקרה שעשויה לשם בית יש היתר בפקפוק אף ברחבין ד' וה"ט דכיון דתיקן המצוות כל שכן שלא יעוות ומכל מקו' אף על פי שכתב היתר בהעלה ליבש בנענוע בלא התרה אין ללמוד ממנו היתר בהתרה בלי נענוע דשאני נענוע דהוא מעשה לשם סוכה אבל התרה לחוד לא עשה בגוף הסכך שום מעשה ולא דמי לחבילה שהעלה לסכך בה דסגי בהתר' לחוד לפי פשוטה של משנה דשאני התם דכיון דלא אסיר' אלא משום גזירה דחבילה שהעלה ליבש כשהתירן לא מיחלפי שאין אדם מייבש חבילה המותר' וכן פי' הר"ן להדיא טעם זה אבל בהעלה ליבש דאסור משום תעשה ולא מן העשוי אפשר דלא יועיל ההתרה לחוד ואם כן מה שכתב הב"י דסברת הי"א שהביא רבינו כתבה הר"ן וז"ל איכא מ"ד כו' הוא שלא בדקדוק · ולענין הלכה כבר כתבתי דהעיקר הוא דבהעל' ליבש בעי נענוע עם ההתרה ולדעת ר"ת צריך ג"כ שינענעו ממקומו הראשון למקום אחר ואף בהעלה לסכך יש לנהוג כן כמו שנהג ר"ת ואין להקל ג"כ להתיר בנענוע בלי התרה אפילו בהעלה ליבש דהראייה שהביא הר"ן מנסרים איכא למידחי' דדילמא התם שאני דבפקפוק הוא בטול התקרה ליכא למיגזר משא"כ בחבילה דבנענוע ליכא בטול היבוש דכך מתייבשת החבילה במקום האחר כמו במקום הראשון אכתי הגזירה במקומה עומדת והלכך אין היתר בשום דבר כי אם בנענוע עם התרה תחלה והנענוע הוא להזיזו ממקומו נראה לי ודוק היטב · גרסינן בגמרא אמר רבי אבא הני צריפי דאורבני כיון שהותרו ראשי מעדנים שלהן כשרים והא אגידי מתתאי אמר רב פפא דשרי להו רב הונא בריה דרב יהושע אמר אפילו תימא דלא שרי להו כל אגד שאינו עשוי לטלטלו לא שמיה אגד ופירש"י צריפי · כמין כוך עגול ככובע ונחבאים בתוכו ציידי עופות: דאורבני · עשוי' מענפי ערבות וגודלין אותו מתחתיו ופיו רחב ולמעלה קושרים ראשי הנצרי' בחבל קשר אחד: ראשי מעדנים · קשר העליון מעדנים כמו התקשר מעדנות כימה: מתתאי לצד פיו · הוא קלוע: דשרי להו · מתיר ראשי החוט שהוא קלוע בו וא"צ להפקיע הקליעה: שאינו עשוי · לטלטלו כגון זה שמשהתיר הקשר העליון אם אתה מטלטלו ניתק מאליו שאין לו עוד אלא פיו קלוע כמין גדיל לאחוז את הנצרי' עכ"ל וכן פי' ה"ר ירוחם ופסק כרב הונא אבל הר"ן פי' שמדבר בחבילה ממש הקשורה מב' ראשי' קשר אחד בראשן הגס שהיא עיקר והוא נקרא ראשי מעדנים וקשר השני בראשן הדק ע"ש והרמב"ם בפ"ה כתב בסתם כרב הונא גם הרי"ף והרא"ש הביאו הסוגיא בסתם ולא פירשו כלום ומ"מ לענין הלכה אע"ג דלא פירשו ודאי דתוספ' עיקר כרב הונא דכיון דמילתא דרבנן הוא נקטינן כדברי המיקל אכן בדברי רבינו צ"ע שלא כתב מזה כלום ונראה בעיני ליישב זה שהיה מפרש עוד פירוש אחר בהלכה שלא כפירש"י ושלא כהר"ן והיינו דרב הונא לא מהדר לפרוקי מאי דפרכינן והא אגידי מתתאי כמו שפירש"י והר"ן אלא מהדר לאפלוגי ארבי אבא ומתיר בהכי צריפי דאורבני בלי שום התרה כל עיקר דדוקא אגד שעושין בחבילות כדי לטלטל כל האגד שלא יהא צריך לטלטלו אחד אחד התם הוא דגזרו רבנן דאין לסכך בכן גזירה משום חבילה שהעלה ליבש אבל שאר כל אגד שאינו עשוי כדי לטלטלו באוגדו כמו הני צריפין שאוגדין אותן הציידין כדי להתקיים מלאכתן בתוכן אין בכן משום אגד והרי הן דומין למחצלאות העשויו' לסיכוך דאע"ג שהן ארוגים ואגודים אין בכן משום אגד ומסככין בכן דלא גזרו בכן משום חבילה שהעלה ליבש והכי נמי דכותה וכן פי' רבינו ישעיה אחרון ז"ל וכן נראה מדברי הרמב"ם שכתב בסתם וכן כל אגד שאינו עשוי לטלטלו לא שמיה אגד ולא כתב כל עיקר דצריך התרת קשר העליון בצריפי דאורבני משמע דמפרש כפירוש זה שכתבתי דלא בעי התר' כל עיקר כמו באגד בגזע אחד שהרבה קנים יוצאין ממנו שעליו אמר הרמב"ם וכן כל אגד וכו' וכך היה מפרש רבינו גם הרי"ף והרא"ש ולפי זה כיון שהלכה כרב הונא שאין צריך התרה בשום דבר כל עיקר כ"א בחבילה לכך השמיט רבינו הא דצריפי דממילא משמע דדוקא חבילה אבל כל שאר דברים שאינן בכלל חבילה שרי לסכך בה וכך מבואר בסימני הרא"ש שכתב בסתם כל אגד שאינו עשוי לטלטלו לא שמיה אגד כלשון הרמב"ם והיינו על פי פירוש זה שכתבתי כדפי' כנ"ל ליישב דברי רבינו · ולענין הלכה ודאי כן עיקר כפי' זה שהרי אף הר"ן ז"ל נטה מפירש"י בצריפי דאורבני ופירש שמדבר בחביל' ממש וה"ט דלפי פירש"י קשה מה איסור יש באותן כוכין מאחר שאינן דומין לחבילה כל עיקר וה"ה כמחצלאות וכו' וכן נראה מדברי הרמב"ם והרי"ף והרא"ש שכתבו בסתם ולא פי' כלום דמשמע דס"ל דא"צ התרה כלל כי אם בחבילה ממש . ומ"מ אין להקל בחבילה ממש דלסגי בהתרה אחת בראשן הגס כמו שפי' הר"ן אליבא דרב הונא אלא בעינן התרה בב' ראשין דהא כבר כתבתי דרב הונא דאמר כל אגד וכו' קאי אכוכין ומהדר לאפלוגי אר' אבא דבכוכין לא בעינן התרה כל עיקר כדפי' אבל בחבילה ממש בעינן התרה לגמרי בב' ראשיו כנ"ל הלכה למעש':

וכן אסרו לסכך בנסרים וכו' מפני שדומין לתקרת הבית וכו' ארישא דמילתא קאי למיהב טעמא למה אסרו לסכך בנסרים שרחבן ד' וקאמר מפני שדומין לתקרת הבית דרוב תקרת הבית עשויין מנסרים שרחבן ד' ואי מכשרת בהו אתי למימר מה לי לסכך באלו ומה לי לישב תחת תקרת הבית שאף הוא בנסרים מקורה והסיא ודאי פסול מדאורייתא דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל השנה:

ומ"ש ואפילו הן משופין וכו' שם בגמרא על מתניתין דתקר' שאין עליה מעזיבה ור"ל דאף על פי שהן משופין וחלוקין וראויין לתשמיש אינן מקבלין טומאה דפשוטי כלי עץ ניניהו אלא דס"ד דליגזור בהו אטו כלים המקבלי' טומאה וקאמר דלא גזרינן אלא דאיכא למידק דברישא דמילתיה ברחבי' ד' נמי ה"ל לרבינו לבאר דפסולין אע"פ שאינן משופין וכמו שביאר הרמב"ם בפ"ה על פי הגמרא·כ' בכלבו ובמקומו' שנהגו להקרות בנסרי' דקים אסור לסכך בהן משום גזרת תקר' וכן הדין באלה מחצלאו' של קנים אעפ"י שהיא גדול' באלו המקומות שנוהגין לקבען בגגין כעין תקרה אין מסככין בהן ומעשה היה בעיר נרבונא בחכם אחד שסכך בנסרים דקים פחותי' מג' ולעזו עליו ואמרו מימינו לא ראינו וכמע' שלא שמטה בחש"מ אלא שלא נזדמן לו סכך כשר אחר וכן באלה עצים הדקים שגודלין ואורגין אותן ונקראי' קלד"ש אין מסככין בהן דלתקראות הן עשויות מתחלתן ויש בהן משום גזירת תקרה ועכשיו נוהגין לכסות בענפי אילנות וערב' על הלט"ש ואין לכסו' בלט"ש דאע"פ שלא נהגו עכשיו להקרות בלט"ש וא"כ אין בהם משום גזירת תקר' מ"מ יש לחוש למ"ש הסמ"ק דילמא אתי לסכך בהן בקביעות שאין הגשמים יכולין לירד שם:

אפילו אם מסוככת כהלכתה וירא שמא ייבש הסכך כו' משנה פרק קמא פירס עליה סדין מפני החמ' או תחתי' מפני הנשר פסול' ופירש"י מפני הנשר שלא יהו עלין וקסמין נושרין על שולחנו והקשו עליו התו' והרא"ש דלמה יפסול אם מגין על אדם מפני החמה ומן הקסמין ומאי שנא מלנאותה והסכימו לפי'

ומ"ש וכן אסרו לסכך בנסרים שרחבם ד' וכו' משנה בפ"ק (יד·) מסככין בנסרים ד"ר יהודה ור"מ אוסר ובגמ' (שם) א"ר מחלוקת בנסרים שיש בהם ארבע דר"מ אית ליה גזירת תקרה ור' יהודה לית ליה גזירת תקרה אבל בנסרים שאין בהם ארבע ד"ה כשירה ושמואל אמר כשאין בהן ד' מחלוקת אבל יש בהם ד' ד"ה פסולה ופסקו הפוסקים כשמואל ואליבא דר"י : וכתב הרא"ש והראב"ד פסק כר' מאיר וכרב והכל עולה לסגנון אחד ובסי' תרל"א יתבאר דהיינו דוקא במסכך בנסרים לכתחלה אבל הבא לפקפק נסרים של תקרה שאין עליה מעזיבה שרי אפי' ברחבי' דכיון שמתקן המצוות ליכא למיגזר: **ומ"ש** אפילו הפכן על צדן שאין בהם ארבע מבואר שם בגמר' ופירש"י הפכן על צדיהם נסרים שיש בהם ארבע שסיכך בהן ולא הטיל רחבן על הסוכה אלא השכיבן על צדן שהוא פחות משלשה פסולה כדמפרש לקמן דכיון דיש שם פיסול עליהן נעשו כשפודין של מתכת הפסולים לסכך בכל ענין שהופכן : **ומ"ש** מפני שדומים לתקרת הבית וכו' ארישא דמילתא קאי למיהב טעמא למה אסרו לסכך בנסרים שרחבים ד' : **ומ"ש** דאם אין בהם ארבע כשירים דאפי' הן משופין שדומין לכלים שם בגמרא על מתניתין דתקרה שאין עליה מעזיבה :

וכתב בסמ"ק ומיהו נהגו העולם שלא לסכך בהם וכו' ז"ל סמ"ק נסרים פחותים מארבע מותר לסכך בהם אך מכל מקום צריך לעשות הסכך בענין ערא' שיוכלו הגשמים לרדת בסוכה וכדמפרש בתוספתא בפ"ק וע"כ נהגו העולם לכסות הסוכה בערבה או בגמי או בכיוצא בהן ולא בנסרים כלל ואפילו פחותים מארבע דליכא משום גזירת תקרה משום דלמא אתי למטעי לסכך בענין קביעות שלא ירדו שם הגשמים :

אפילו אם מסוככת כהלכתה וירא שמא ייבש הסכך או שישרו העלים ותהיה חמתה מרובה מצלתה ופירס עליה סדין שלא תייבש וכו' בז"ש משנה (י·) פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה ופירש"י מפני הנשר שלא יהו עלין וקסמין נושרין על שולחנו :

וכתב המרדכי דלפי פירושו צ"ל טעמא משום דצורך אדם הוא ולא דמי לנאותה דכשרה דשאני התם דהוי צורך סוכה ובטל לגבה אבל התוספ' והרא"ש (שם) כתבו בשם תשובת הגאונים דהא דקתני פסולה דוקא היכא דבלא סדין חמתה מרובה מצלתה אבל אם צלתה מרובה מחמתה כשירה ואין סדין פוסלתה והיינו כמש"ל דאין מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר היכא דבלא סכך פסול צלתה מרובה ובענין זה פי' ר"ת מפני החמה שמייבשת הסכך ומתוך זה נעשה חמתה מרובה וכן תחתיה מפני הנשר שאלמלא הסדין היה נושר ונעשה חמתה מרובה והסדין מונעו מליפול וכיון שהסדין גורם שע"י צלתה מרובה מחמתה פסולה עכ"ל · והסכימו הם ז"ל לפי' ר"ת וכך הם דברי רבינו והר"ן כתב אור"ת דסוכה שהיא מסוככת כהלכתה שוב אינה נפסלת משום סוכה שתחת האילן ומוכח לה מדתנן הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסיכך ע"ג פסולה דמשמע דדוקא בשקדם האילן לסוכה אבל קדמה הסוכה לאילן לא מיפסלה ולפיכך פי' מתני' דהכא דפירס עליה סדין כשהסדין מסייע להכשר הסוכה וליכא למימר דמתניתין בחמתה מרובה מצלתה מיירי דא"כ מאי קמ"ל לפיכך פי' דה"ק פירס עליה סדין כדי שלא תתייבש מפני החמה ותהא חמתה מרובה מצלתה ונמצא שקיומה והכשירה ע"י הסדין שאינו מניחה להתייבש וכן תחתיה מפני הנשר היינו שלא יפלו עלין ותהא חמתה מרובה מצלתה אבל חולקין עליו ומפרשין

דרכי משה

אגד וכתב ב"י עוד דדעת רבינו כדעת הרא"ש אבל ל"נ דדעתו כדעת הרמב"ם ולכן דקדק בלשונו לכתוב ואין זה בפחות מכ"ה ודין שלמטה למדו ממ"ש בגמרא אגד יחידי לא שמיה אגד מכלל דאם אגד ד"א עמו שמיה אגד : (ט) ובהג"מ כתב דאם סיכך בנסרים אפילו פחות מג' פסולה דהוי כבית ממש הואיל ובזמן הזה כולן מסככין בתיהן בנסרים שאין

פרישה

מתניתין : (ג) מפני שדומין כו' כתב זה למיהב טעמא למה אסרו לסכך בנסרים שרחבן ד' :

(ג) **שאין** הגשמים יכולין לירד פירוש ולר"ת כה"ג פסולה ולמעטר דאפי' לדעת הרא"ש ורבינו שפסקו בסימן תרל"א שאינה פסולה מ"מ עדיף טפי שלא יהא מכוסה כל כך גם דלא התיר הרא"ש אלא בסיכך בסכך דלא מקליף כולי האי בתקרה משא"כ בסיכך בנסרים ובקביעות שדומה טפי לתקרה :

(ד) **כיון** שהסדין גורם שעל ידו צלתה מרובה מחמתה כו' ז"ל המשנה פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה וכתבו התו' והרא"ש דהא דקתני פסולה דוקא היכא דאם לא היה הסדין אעפ"י שעכשיו צל הסוכה מרובה על חמתה מסוף שהיה החמה מרובה על הצל ע"י היבשות או ע"י הנשרת עלין ולכן הסדין גורם שצל הסוכה עומד תמיד מרובה על החמה ולכן הסוכה פסולה אבל אם היה הסוכה תמיד צלתה מרובה מחמתה בלא סדין

חדושי הגהות

למ"ד דאע"ג דלכתחלה אין מסככין בחבילה משום גזירה מ"מ אם כבר סיכך בחבילה ועכשיו הוא מנענע דא"צ להתירן הואיל והוא מחזר להתיר הסוכה אין חוששין עוד שמא ישב בסוכה שהעלה עליה חבילות לייבש כמו גבי נסרים דלשמואל אין מסככין בנסרים שרחבים ד' לכ"ע משום גזירה דשמא ישב תחת תקרת הבית ואפ"ה בתקרה שיש עליה נסרים בבר קאמר דמהני בפקפוק אפי' בנסרים שיש בהן ד' דהואיל והוא מחזר עלית לבטלה אין חוששין עוד שמא ישב תחת תקרת הבית וסברא זו עצמה הוא מ"ש המרדכי בשם ר"ת ולא

אבל אם לא כיון בפריסת הסדין אלא להגין מפני החמה והעלין לנאותה כשירה ובלבד שיהא בתוך ד' לסכך ומיהו לכתחלה לא יעשה אא"כ הוא ניכר לכל שמכוין כדי להגין או שהוא שרוי במים שאז ניכר לכל שאינו שוטחו שם אלא כדי ליבש :

תרל **כל** הדברים הפסולים אינן פסולין אלא לסכך אבל כולם כשרים לדפנות שדפנות כשרים מכל דבר (א) ואפילו חמתו מרובה מצילתו ובלבד שיהיו עשויות כראוי בשיעורם ובמניינם כיצד דתנן שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח וצריך צורת הפתח (א) הלכך אם יש לה ב' דפנות זו אצל זו עושה טפח מרווח ומעמידו בפחות מג' לאחד מן הכתלים ויעמיד קנה כנגד סוף

שין מתניתין דהכא כפשוטה אע"פ שאין הסדין מסייע להכשר סוכה כלל אלא סה עליה כדי שלא תכנס בה החמה אפ"ה פסולה והכי מוכח בגמרא והסיא לה עליה את הגפן לא מכרעת עכ"ל ויש לתמוה על רבינו שפסק כאן כפירוש דהא דפסלינן פירס עליה סדין אינו אלא כשהסדין מסייע להכשר הסוכ' ובסי' ן כתב ל"ש אם האילן קדם ל"ש אם ה קדמה פסולה ולפי מה שתלה לדעת ר"ת זו בזו כמצא רבינו ה שטרא לבי תרי ד וצ"ל שסובר ו שאין סברות אלו תלויות זו בזו : **ודברי** תשובה להרמב"ן ז"ל בסי' רי"ו כדעת ר"ת שכתב וז"ל הסוכה כשירה וצילתה מרובה מחמתה אין הסכך פסול פוסל בה אלא במצטרף פסול בהדי הסכך כשר דהיינו קודם ר הסכך ונעשה צילתו מרובה מחמתו לאחר שנכשר וא"צ לגרפו שוב אינו פוסל :

ומ"ש רבי' אבל אם לא כיון בפריסת הסדין אלא להגין מפני החמה ין כשירה פירוש אם היתה מסוככת יפה בענין שאין לחוש שע"י הנשר חמתה מרובה מצילתה ולא הוצרך לפרוס עליה סדין אלא להגין מפני ה או מפני העלין הנושרין כשירה ופשוט הוא דהיינו לפירוש ר"ת שפסק ו כמותו שאילו לדעת החולקים עליו כבר נתבאר דכל כה"ג מיפסיל פסול : **ומיהו** מ"ש דלנאותה כשרה אין חולק בו שהוא מפורש בגמ' וכבר נתבאר בסי' תרכ"ז : **ומ"ש** ובלבד שיהא בתוך ארבע לסכך ג"ז נתבאר שם : **ומ"ש** ומיהו לכתחלה לא יעשה אא"כ הוא ניכר לכל שמכוין כדי להגין או שהוא שרוי במים וכו' כתב כן משום דגרסינן בגמרא (שם:) מנימין יה דרב אשי איטמיש' ליה כתונתא במיא ואשטה אמטללתא א"ל רב אשי ה דלא לימא קא מסככי בדבר המקבל טומאה והא קא חזו דרטיבא לכי יבשה אמינא לך ופירש"י והא קא חזו דרטיבא · שהיא לחה ומוכחא מלתא דלנגבה ה ולא לסכך : לכי יבשה קא אמינא לך · דתשקלה ומשמע מהאי עובדא דכל א דליכא הוכחה דלא פירס הסדין עליה כדי לסכך אסור מפני מראית העין : **כתב** הר"ן דמהאי עובדא שמעינן דכל לצורך הבגד ה"ל כלנאותה וכשירה דהא לא א"ל דלשקלה אלא מפני מראית העין ולכי יבשה מלחות אבל טיבא לא אלמא לא איפסילא סוכה מדינא וה"נ מוכח בירושלמי אבל אחרים ים דלצורך הבגד לא בטיל גבי סוכה ופוסל אותה ומאי דשרי רב אשי ה"מ בשעת אכילה ושתייה שאין משתמשין שם ואמר דלשקלה כי יבשה דלא ין שביק לה התם אפי' בשעת אכילה ושינה אבל כי רטיבא לא אתי למימר שאין דרך להשתמש שם מפני המים שמנטפין מן הבגד וראוי להחמיר לענין ה עכ"ל (י) : **כתב** הרוקח אם חמה בסוכה ומזיקו יפרוס סדין סביב ה להגין מפני החמה והרוח ואפי' בשבת מותר לנטותו סביב אבל ם סדין תחת סוכה בי"ט אסור דהוי אהל ולמעלה על הסוכה אפי' בחול ר כדא"ר אשי למנימין עבדיה ותו תנן פירס עליה סדין מפני החמה תחתיה מפני הנשר או שפירס ע"ג הקינוף פסולה ומוקי רב חסדא ולנאותה מותר :

תרל כל הדברים הפסולים אינן פסולין אלא לסכך אבל כולם כשירים לדפנות וכו' משנה בפ"ק (יב.) וכולם כשירים לדפנות פירש"י כל ולים שאינו לסכך כשרים לדפנות דכל סוכות הכתוב סכך במשמע דדופן יקרי סוכה ודנפקא לן דפנות מבסוכת בסוכת בסוכות מייתור' דקראי ולא ממשמעות' הלכך סוכות תעשה לך מגרנך ומיקבך אסככה הוא דקאי : **ומ"ש** ואפי' חמתה מרובה מצילתה שם (ז:) אמאי דקתני דסוכה שחמתה מרובה מצילתה ת"ר חמתה מחמת סכך ולא מחמת דפנות ר' ה אומר אף מחמת דפנות ופירש רש"י חמתה מחמת סכך ת בס ולא חמתה מחמת דפנות ואוקימנא לר' יאשיה בשיטה והלכך הלכה ק : **ובלבד** שיהו עשויות כראוי בשיעורם ובמנינם כיצד דתנן שתים כתן ושלישית אפי' טפח א ברייתא שם (ו:) : **הלכך** אם יש ב' דפנות זו אצל זו עושה טפח מרווח וכו' שם על ברייתא זו אותו היכן מעמידו א"ר סימון ואי תימא ריב"ל עושה טפח שוחק ומעמידו בפחות ט סמוך לדופן וכל פחות מג' סמוך לדופן כלבוד דמי א"ר יהודה סוכה ויה כמבוי כשירה ואותו טפח מעמידו לכל רוח שירצה ר' סימון ואי תימא ל אמר עושה לו פס ד' ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לדופן וכל פחות סמוך לדופן כלבוד דמי ומ"ש התם דקאמרת סגיא בטפח שוחק ומאי שנא הכא

לפי' ר"ת שפרים' הסדין הוא כדי שלא ייבש הסכך או ישרו העלין ותהיה חמת' מרובה מצלת' וכמו שפי' רבינו אך קשה שהרי רבינו הסכי' לדע' המפרשים דל"ש קדמה הסוכה או קדם האילן וכו' כדלעיל בסוף סי' תרכ"ו וכאן פסק כר"ת דאם פירס הסדין על הסוכה כדי להגין או שהוא שרוי במים דכשרה ואע"ג דהסדין פסול הוא למקבל טומאה וממנו בא הכל אפ"ה כשרה מאחר שהסוכה כבר נעשה בהכשר שוב אין הסכך פסול פוסל אותה וא"כ דבריו סותרין זה את זה וי"ל דס"ל לרבינו דכל שעושה להגין הוי כלנאותה ואין שם סכך פסול עליו לפסול שכנגדו דבטל הוא אגב סוכה וה"ה במניח עליה לצורך הבגד כדי ליבשה וכדמוכח בירושלמי דאמר התם כל שלא מפני הנשר כשרה ובכלל זה לנאותה לצורך הבגד דבטל אגב סוכה וכ"כ הר"ן ודוקא באילן שהוא מחובר קאמר דפוסל אפי' אם קדמה הסוכה דלא שייך שם לנאותה ולא בטל אגב סוכה : **ומ"ש** ובלבד שיהא בתוך ד' לסכך כבר נתבאר בסי' תרכ"ז : **ומ"ש** ומיהו לכתחילה לא יעשה וכו' שם בעובדא דביתונתיה דמנימין דאמרה רב אשי לכשיבשה מפני מראית עין דלא לימרו קא מסככי בדבר המקבל טומא' אבל מדינא שרי כיון דפריסת הסדין מתחלה לצורך הבגד היתה הוי כלנאות' ושרי ומיהו ודאי אם פריסת הסדין מתחל' היתה שלא לצורך כלל פוסל הסוכה מדינא וכבר כתבתי למעלה בסי' זה דאפשר לפרש דאפי' אם היתה פריסת הסדין לצורך הבגד פוסל מדינא בשעת אכילה ושינה וכן פי' הר"ן בשם אחרים וכתב דראוי להחמי' לענין מעשה בזה גם כ"ל להחמיר כפירש"י דאפילו להגין מפני החמ' או מפני העלין וקסמין שלא ינשרו על שלחנו פוסל וכ"פ בהגה' סמ"ק וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ה שכתב בסתם דמשמע דפסול בכל ענין וכן פי' ה' המגיד לשם וכן פסק הרוקח והכי נקטינן · וא"ת והלא בלא סדין נמי אסור לסכך בעשבי' שעליהן נושרין כדלעיל וי"ל דודאי אם עשה שום תיקון שלא יהו העלין נושרין שרי אפילו לכתחלה כיון דליכא למיחש שמא יצא מן הסוכה מאחר שעליהן אינן נושרין והשמעינן כאן דאם פירס תחתיה סדין שלא ישרו העלין כיון שהסדין מקבל טומאה והוא גורם שלא ישרו פסולה הסוכה ואפילו דיעבד ומתוך שיטת ההלכה היה נראה לי דדוקא במיני סנה שעליהן נושרין התם דוקא קאמר דאסור לסכך בהן משום דאיכא למיחש בהו שמא יצא מן הסוכה מתוך שהוא חושש שמא יתחוב לו קוץ בבשרו אבל בשאר מינים לא חיישינן שמא יצא מן הסוכה אבל מדברי הרמב"ם ורבינו משמע דאין חילוק בין מיני קוצין לשאר מינין אלא בין דבר שנושר ונובל תמיד התם הוא דאין מסככין בו ואפילו לפי זה הני עלי אילנו' ועלי ערבה שעליהן נושרין ג"כ לפעמים כשמנשב עליהן הרוח מ"מ כיון שאינו נושר ונובל תמיד מעצמו מסככין בהו אפילו לכתחלה וכן כתוב לאו ההר והביאו זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבו' לעשות סוכה ככתוב היינו עבות היינו עץ הדס אמר רב חסדא הדס שוטה לסוכה וענף עבות ללולב והדס לא עדיף משאר עלי ערבה :

תרל כל הדברים כו' שהדפנות כשרים מכל דבר משנה פ"ק וכולם כשרים לדפנות ופירש"י דהטעם משום דכל סוכות הכתוב סכך משמע ודנפקא לן דפנות מבסוכת בסוכ' בסוכות מיתורא דקראי ולא ממשמעות הלכך סוכות תעשה לך מגרנך אסככ' הוא דקאי וכן פי' התוס' בפ"ק (דף ז') בד"ה מחיצה היא וקרייה רחמנ' סככה ע"ש : **ומ"ש** ואפילו חמתה מרובה מצלת' וכו' נקט בלשון אפילו משום דבגמרא אמרו דר' יאשיה נמי מודה דלא בעינן למחיצות פסולת גורן ויקב אלא דס"ל דבחמתו מרוב' מצלתו פסולה הסוכה אף בחמתה מחמת הדפנות משום דס"ל דסוכה דירת קבע בעינן ולפיכך צריך שיהא הדופן עבה וכן פירשו התוס' במקום הנזכר אלא דלית הילכתא כר' יאשיה דאוקימנא ליה בשיטה ולכך כתב רבינו ואפילו חמתו מרובה מצלתו נמי כשר ומ"מ לפי מ"ש בהגהת אשיר"י בשם הירושלמי משמע להיפך דדוקא בחמתה מרובה מצלתה כשרין הדפנות משום דלא בעינן דירת קבע אבל מיהא בעינן דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ דסככה קרייה רחמנא ומתניתין דכולן כשרין לדפנות אחבילין דסמיך ליה קאי ולא אשאר פסולין שטינו בסכך ואע"ג דלענין פסק דין העיקר כדברי שאר כל המחברים דכל הפסולין כשרין לדפנות ומדברי בעל המאור בפ"ק שהעתיק הירו' מבואר נמי דמכשיר מ"מ בעל הנפש יחוש לדברי הגהו' אשיר"י שהם בשם הא"ז ע"פ הירו' ועיין במה שכתוב בס"ס זה אבל עמידת הקנים דרך גדילתן : **ומ"ש** ובלבד שיהו עשויות כראוי וכו' שם איכא לישני דפליגי אליבא דרבא ופסקו הפוסקים כהאי לישנא דקאמר בעי טפח שוחק ובעי נמי צ"ה דהכי הוה עבי' רב כהנא עובד' : **ומ"ש** הלכך אם יש לה ב' דפנות זו אצל זו עושה טפח מרווח כו' שם מימרא דר' סימון דבעינן טפח מרווח דהוי טפח ומשהו ומעמידו בפחות לאחד מן הכתלים דפחות מג' כלבוד דמי וה"ל כמחיצה של ד' טפחים

דרכי משה

שאין בהן ג' : (י) ובתשובת הרשב"א סי' קצ"ו כסברא הראשונה וכ"נ דעת הטור :

תרל (א) וכתב הר"ן אבל מדבר שריחו רע אסור לעשות ממנו הדפנות כמו שאין מסככין בו ונ"ל דה"ה דבר שנתייבש תוך ז' ולא ישאר עוד שיעור מחיצות דפסול כמו גבי סכך כמש"ל סימן תרכ"ט ומ"ש דכל הדברים הפסולים אינן פסולים אלא לסכך כך משמע פ"ב דסוכה וכ"כ הפוסקים סתמא אבל א"ז כתב דהיינו דווקא דברים הפוסלים

פרישה

אז ודאי לא הוה פסול מחמת הסדין · כדאמרינן לעיל גבי עושה סוכתו תחת האילן לפי ור"ת פי' ג"כ הך משנה כן אך דייק לה מטעם אמר דמדתנן הדלה עליה את הגפן על גבה פסולה הא סיכך קודם כשרה וא"כ מאי דפסל בכאן בסדין לא מיירי אלא ייע הסדין לסוכה אבל רבינו שכתב לעיל סוף סימן תר"ט ל"ש אם האילן קודם ל"ש כו' "ל להך דיוקא כו' דר"ת אלא ס"ל כמ"ש הרא"ש דהדין כאן כמו בסוכה שתחת האילן · ה לא קשה קושיית ב"י שתמה בכאן על רבינו ע"ש · וצ"ל דמיירי דאין הסדין פרוס על כל הסוכה דא"כ הוי כאילן שצלתו מרובה מחמתו וכתב רבינו בריש סימן תרכ"ו דבכל ענין פסול אפי' לר"ש :

סי' תרל (א) **הילכך** אם יש לו שתי דפנות זו אצל זו כו' צ"ע מאי ל' הלכך דקאמר ואין לומר דס"ק כיון דלא סגי בב"פ אלא בעינן נמי טפח הילכך צריכין לומר שעושה טפח שוחק ומעמידו פחות מג' לכותל דרוב שיעור הדופן נעשה ע"י לבוד ואז דוקא אמרינן ל"פ דז"א דהא זה הכל גמרא ערוכה הוא שם דבעינן טפח שוחק וצ"פ ע"ש ד' ז'

חדושי הגהות

כמו שהבין הב"י ב' סברות דז"ל המרדכי ור"ת היה נוהג להזיז ממקומו אם סיכך בחבילות עצים או בחבילי ערבה ולא התיר החבילה מקודם עכ"ל הרי מבואר בהדיא שהיא סברת הר"ן שר"ת נמי התיר נענוע בלא התרה אבל מ"ש לרבינו בהתרה בלא נענוע אדרבא מבואר בר"ן דס"ל כר"י מקרקשינא וכסברת רבי' דלא מהני התרה לחזור בחבילה לה לייבש שפירש במשנה וז"ל ואם התירן כשירות דכיון דלא אסירי אלא משום גזירה דחבילה כשהתירן לא מחלפי שאין אדם מייבש חבילה מותרת עכ"ל הרי מבואר דס"ל סגי בהתרה אלא בחבילה שאינה אסורה אלא משום גזירה אבל חבילה שהעלה לייבש דמדינא אסור משום תולמ"ה אינה ניתרת אלא בניענוע דאיכא מעשה גמור (מהרל"ח) ב"ח וט"ז : ד ובשלמא לר"ת גופא ל"ק משום דהוא מפרש מתניתין דהדל' עליה את הגפן דאם הסוכה קדמה אין הסכך פוסל אותה וה"ה הכא דאין הסדין פוסל כיון שקדמה ה לסדין אבל לרבינו קשיא ול"נ דלק"מ דהא כתב רבינו בהדיא דכל שלא כיון בפריסת הסדין אלא להגין הוי לנאותה וכבר נתבאר לעיל סימן תרכ"ז דנוי סוכה אין פוסל אבל אילן שאינו לנוי ס"ל לרבינו שפיר דאפילו קדמה הסוכה לאילן שפוסלה האילן אם האילן צילתו מרובה מחמתו (מהרל"ח) :

תרל א ורבינו תפס מלת דתנן אע"פ שהוא ברייתא סמך על מ"ש תוספות ספ"ק דקידושין (מ.) ד"ה אין כו' ושמא הוא ברייתא אע"ג דאומר תנן . וכן יש עוד ראיה מעירובין (כט:) דקאמר והתנן בגדי עניים כו' אע"ג שהוא ברייתא וכדמוכח מתוספות ס"פ כירה (מז:) בגדי עניים כו' וא"ת הכא דפריך מברייתא אמאי לא פריך ממתניתין כו' ע"ש

סוף הכותל וישים קנה עליו ועל הטפח וכשירה ומותר לטלטל בה אפי' בשבת דכמו שחשוב מחיצה לענין סוכה חשוב מחיצ' לענין שבת ואם עשויה כמבוי מפולש כזה עושה פס ד' ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לדופן ונותן קנה מהפס על הדופן הא' ואם הב' כהלכתן וטפח בשלישי' אפי' יש בב' המחיצות פתחים הרבה שאין בהם צורת הפתח שכשתצטרף כל הפרוץ יהיה מרובה על העומד כשירה ובלבד שלא יהא בהם פרצ' יתירה על י' אמות ואם יש בה

נעץ

טפחים ומשך סוכה ז' במלא רובו של דופן עשוי ומשום דבעינן נמי צ"ה כלישנא בתרא דרבא צריך להעמיד ג"כ אח"כ קנה כנגד סוף הכותל השני וישי' קנה עליו ועל הטפח ובמלא כל דופן שלישית סתום בצ"ה כזה· ודע דמאי דבעינן טפח בשלישית ולא סגי במשהו הוי מדאורייתא וכ"כ התוס' להדיא אבל מה שהצריך רבא עוד צ"ה אינו אלא מדרבנן:

ומ"ש ומותר לטלטל בה אפילו בשבת וכו' שם מימרא דרבה ואף על גב דלמאי דפסקינן כלישנא בתרא דרבא דבעינן נמי צ"ה אם כן יש כאן שלשה מחיצות שלמות והזורק לתוכו בשבת אפילו בשבת דעלמא חייב מכל מקום אסיר לטלטל בתוכו עד שיעשה שום תיקון ברביעית כמו שנתבאר למעלה בתחילת סימן שס"ג אבל בשבת דסוכה אמרינן מגו דחשיב מחיצה לענין סוכה ואין בו אפילו איסור דרבנן חשיב נמי מחיצה לענין שבת ומותר לטלטל בתוכו בשבת דסוכה אבל בשאר שבתות לא מישתרי וה"ה נמי בשאר מחיצות שאינן של סוכה לא משתרי בהכי אפילו בשבת דסוכה וכבר נתן הר"ן ז"ל טעם לדבר למה אמרינן מגו לקול' ולא אמרינן לחומרא מגו דלא הוי מחיצה לשבת נמי לא הוי מחיצה לסוכה עיין עליו: ומ"ש ואם עשויה כמבוי מפולש כזה עושה פס ד' ג"ז שם מימרא דר' סימון וטעמו כיון דשתי הדפנות זו כנגד זו בעינן פס ד' דכי אמרי' לבוד איכא ד' טפחים אורך כדי שיעור סוכה קטנה:

ומ"ש ונותן קנה מהפס על הדופן האחר היינו משום דס"ל דרבא דמצריך צורת הפתח אף בעשויה כמבוי מפולש בעי צורת הפתח וכך למד הרא"ש מדברי הרי"ף ע"ש וכ"כ הרמב"ם אבל מדברי רש"י יראה דדוקא כשהדפנות זו אצל זו דליכא אלא טפח בשלישית הוא דבעינן צורת הפתח אבל הכא דאיכא פס ד' לא בעינן וכך היתה סברת הרא"ש אלא שבטל דעתו כנגד דעת הרי"ף והרמב"ם וכך ודאי ראוי להחמיר כדבריהם:

ואם השתים כהלכתן וטפח בשלישי' אפילו יש בשתי המחיצות פתחים הרבה וכו' שם תניא דסוכה ניתרת בפרוץ מרובה על העומד ופירש"י אפילו היו פתחים בשתי הדפנות אחד או שתים דכי מצרפת להו בהדי שתים הפרוצות ה"ל פרוץ מרובה שרי ע"כ משמע מפירושו דדוקא בכה"ג הוא דשרי אבל אם העומד בשתי הדפנות הוא פחות מהפרוץ שבשתי הדפנות עצמם פסולה לרש"י גם מלשון רבינו משמע כן שכתב שכשתצטרף כל הפרוץ וכו' כלומר בהדי השתים הפרוצות יהיה מרובה על העומד כשרה דמאחר שנשאר בעומד כל כך עד שהוא מרובה על הפרוץ שבשתי הדפנות עצמן א"כ נשאר בעומד רוב הכשר סוכה ואף על פי שכשתצטרף כל העומד לא יהיה בו ז' על ז' שהוא הכשר סוכה אפילו הכי כשירה ברוב דרובו ככולו גם הר"ן ז"ל החמיר דאין צורת הפתח מתיר ומשלים שיעור דופן בסוכה אלא בדופן שלישית וכו' וכן נראה ממ"ש הרב אלברגלוני"י ע"ש:

ומ"ש ובלבד שלא יהא בהן פירצה יתר על עשר אמות וכו' דכיון שהוא יתר על עשר פירצה נקראת ולא פתח ומפסדת המחיצה אבל יש בה צורת הפתח אפילו ביותר מעשר כשרה דעכשיו פתח נקרא ולא פירצה ואינה מפסדת המחיצה ולכן אפילו בפרוץ מרובה על העומד נמי כשרה כ"כ הרא"ש וטעמו של הרמב"ם כבר האריך הב"י ז"ל ע"ז ע"ש:

הכא דקאמרת בעי פס ד' התם דאיכא שני דפנות כהלכתן סגיא ליה בטפח שוחק הכא דליכא ב' דפנות אי איכא פס ד' אין ואי לא לא ופירש"י טפח שוחק· מודדו בד' אצבעות שאינן נוגעות זו בזו דהוי טפח ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לאחת הדפנות ופחות מג' כלבוד דמי וה"ל כמחיצה של ד"ט ומשך סוכה שבעה במלא רובו של דופן עשוי: כמבוי המפולש· ששתי הדפנות זו כנגד זו: כשירה· דהא נמי קרי כהלכתן: לכל רוח שירצה· שהרי יש כאן ד' יוצאין ולאיזה שירצה יעשנו: עושה פס· דופן ד"ט ומעמידו בפחות מג' סמיך לדופן אבל מקלוע פס ד' דכי אמרי' לבוד איכא ז"ט אורך כדי סוכה קטנה: שתי דפנות· שלם כהלכתן כמין גם דאין נראות מפולשות כי האי: ואיתא תו בגמ' אמר רבא ואינה ניתרת אלא בצורת פתח א"ד אמר רבא וניתרת נמי בצורת פתח א"ד אמר רבא וצריכה נמי צורת פתח ופסקו הפוסקים כלישנא בתרא מדאיתא בגמרא רב אשי אשכחיה לרב כהנא דקעביד טפח שוחק וקעביד צורת פתח א"ל לא סבר לה מר להא דרבא דאמר וניתרת נמי בצורת פתח א"ל אנא כאידך לישנא דרבא ס"ל דאמר וצריכה נמי צורת פתח ופירש"י צריכה נמי צורת פתח· משמע דתרווייהו בעינן טפח אצל היוצא וקנה בזוית שכנגדו וקנה שעל גביהן קאי מטפח זה לקנה של זוית· וכתב הרא"ש דרבא איכא דעריבן מחיצות קאי והוי מסתבר למימר דסוכה העשויה כמבוי כיון שצריך בדופן השלישית פס ד' ומשהו ויש בו הכשר סוכה כשאתה מעמידו בפחות מג' סמוך לדופן א"צ צורת פתח ויש שפסקו כך וי"א מדקאמר תלמודא מ"ש הכא דסגי ליה בטפח שוחק ומ"ש התם וכו' ומשני הכא דאיכא ב' דפנות דעריבן סגי בטפח שוחק אלמא יתרון התיקון במחיצות גרועות דלא עריבן משוי אותו למחיצות טובות להתיר בתיקון גרוע ושקולים הם לענין צורת פתח וסברא ראשונה יותר חזקה אלא שהרי"ף אית ליה סברא אחרונה כמו שאפרש וצריכין אנו לילך אחריו וכ"כ הרמב"ם עכ"ל· וגם הר"ן כתב דאיכא מ"ד דבסוכה העשויה כמבוי כיון דבעינן בה פס ד' דופן גמור הוא ותו לא בעינן בה צורת פתח אבל הרמב"ם כתב דלסוכה העשויה כמבוי נמי בעינן צורת פתח ומיהו כל היכא דעביד דפנות של ז"ט תו לא בעי צורת פתח שאין צורת פתח מועיל בסוכה:

ומ"ש ומותר לטלטל בה אפילו בשבת וכו' שם (ז:) אמר רבא וכן לשבת מגו דהוי דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת ופירש"י וכן לשבת·אע"פ שצריך לשבת ג' מחיצות ליעשות רה"י שבת של סוכות מותר לסמוך על מחיצות הסוכ' אם עשאה בר"ה סמוך לפתחו דאין בה אלא שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח מכנים ומוציא הימנה לביתו ואע"ג דבשאר שבתות לא משתרי א"כ בשאר מחיצו' שאינה של סוכה לא משתרו בהכי לשבת סוכה שריא דמגו דהוא טפח אגמרי' רחמנא למשה במחיצות סוכה דליהוי ליה דופן שלימה לסוכה הויא דופן נמי בשבת דסוכה לענין שבת· וכתב הרא"ש הרי"ף השמיט מימרא זו וטעמא משום דפסק דבעיא נמי צורת פתח ומלתא דפשיטא היא כיון דאיכא ג' מחיצות מעלייתא דאמרי' מגו ואם איתא דסוכה העשויה כמבוי לא בעינן צורת הפתח לא ה"ל להשמיט מימרא זו ע"כ והשתא יש לתמוה על רבי' למה הוצרך לכתבה מאחר שפסק דצריכה נמי צורת פתח ואפשר שכתבה ללמד דאפי' איסור דרבנן ליכא דאע"ג דבג' מחיצות אסור לטלטל מדרבנן עד שיהא בדופן רביעית פס ד' בחצר או לחי או קורה במבוי בשבת דסוכה לא גזרו בסוכה העשויה בג' מחיצות דמגו דהוי דופן לענין סוכה וכו' כלומר דמגו דחשיבי הנך דפנות לענין סוכה חשיבי לענין שבת וכתב רבי' זה גבי סוכה שיש לה ב' דפנות זו אצל זו שיהא בטפח וצורת פתח ומינה נלמוד במכ"ש לסוכ' העשויה כמבוי שאינה ניתרת אלא בפס ד' וצורת פתח דה"ל ג' מחיצות גמורות·והר"ן כתב וז"ל הרי"ף לא כתב להא דרבא בהלכות ולפיכך דחקו לומר דהא דרבא ליתא. אלא לשוויה רה"י לחייב הזורק לתוכו אבל לא שיהא מותר לטלטל בכולה ואינו נראה אלא שראוי להחמיר לענין מעשה ע"כ· וכתב עוד מקשו הכא אמאי אמרי' מגו כה"ג לקולא נימא איפכא לחומרא דמגו דלא הויא דופן לענין שבת לא הויא דופן לענין סוכה ודחקו בקושיא זו לומר דלא שרי משום מגו אלא איסורא דרבנן ולאוקומי אדינא דאורייתא ואין זה כלום שכבר הוכחתי בחידושי דאפילו מה דאסור מדאורייתא שרי משום מגו אלא כך אני אומר שכיון שהתורה פירשה מחיצותיה של סוכה ואי אפשר לז' ימי סוכה בלא שבת ודאי לא בא להכשירה לששת ימים בלבד והשביעי שלא תהא כשירה הכשר יותר שאין מדרכה של תורה שתתן הכשר שאינו מספיק בכל זמן וכיון שא"א למחיצה שתתיר לחצאין מגו דהוי דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת ומעתה אפילו בסוכה שאסור לטלטל בה מדאורייתא כגון שפרוץ שלה מרובה על העומד או שאחד ממחיצותיה ארוכה הרבה וניתרת כולה משום פסל היוצא מן הסכה כדאיתא בספ"ק (סוכה יט·) אף ע"פ שלענין שבת אסור לטלטל מדאורייתא לכלן מן הדופן הקצר בשבת דעלמא אפ"ה בשבת דסוכה שרי משום מגו עכ"ל:

ומ"ש רבי' ואם עשוי' כמבוי מפולש עושה פס ד' וכו' כבר נתבאר וכתב הר"ן גבי הא דאמר רבא סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשירה מוכח בגמרא שהעושה סוכתו בכה"ג כיון שאינה מפולשת לגמרי כמו העוש' סוכתו במבוי באמצע החצר רחוק מדפנו' החצר נתרת בטפח שוחק פחות מג' סמוך לדופן כפס שניתרת בו סוכה דאית לה שתי דפנות דעריבן ולא הצריכו פס ד' אלא בסוכה שהיא מפולשת ואין דופן אמצעי כנגדה:

וכתב עוד דמדאמר רבא וצריכה נמי צורת פתח איכא למידק שאין צורת פתח מתיר בשתי דפנות של סוכה אע"פ שהוא מתיר לשבת ולכלאים דא"כ מאי קולא דדופן ג' הרי לבוד וצורת פתח בכל הדפנות הן מתירין אלא ודאי אין צורת פתח מתיר ומשלים שיעור דופן בסוכה אלא בדופן שלישי' בלבד דמתחרינן בהא בסוכה משבת ולפ"ז צריך ליזהר שלא יהא בכל קרנות הסוכה פתחים כיון דבעי' שתי דפנות דעריבן בסוכה העשויה כמבוי נמי ע"י פס ארבע הא איכא שתי דפנות דעריבן וכבר כתבנו שאין צורת פתח מועיל לסוכה משום דופן אע"פ שמועיל לשבת ולכלאים נמצא כשיש פתחים בד' דפנותי' ליכא ב' דפנות דעריבן וכ"כ ממ"ש הר"ב אלברצילוני"י בשם גאון שאין צורת פתח מועיל להשלים שיעור דופן בשתי דפנות הסוכה וכו' מן דין צריך ליזהר לפי פי' הרי"ף בההיא דאמרי' בפ"ק דעירובין (יא·) צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום אע"פ שאין פירושו מחוור כמ"ש בסמוך בס"ד עכ"ל:

כתב המרדכי (ג) נראה לראבי"ה שאם מגיעים הקנים העומדים לצורת פתח עד לסכך אע"פ שאין קנה ע"ג כשר: וכתב עוד היכא דאיכא ג' מחיצות א"צ צורת פתח ולא נהגו אלא לנוי בעלמא כדאמרי' עשה סוכה נאה (ג):

ואם השתים כהלכתן וטפח בשלישית אפילו יש בשתי המחיצות פתחים הרבה וכו' כשירה ובלבד שלא יהא בהם פרצה יתירה על י' אמות וכו' בפ"ק דסוכה (ז·) תניא דופן סוכה כדופן שבת ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו ג"ט ויתירה שבת על סוכה שהשבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ משא"כ בסוכה ופירש"י דופן סוכה כדופן שבת· כל צדי דפנות שהתירו חכמים מחיצה לשבת כגון מחיצה של שתי בלא ערב כדאמרי' בעירובין (טו:) מקיפין בקנים ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו ג"ט ואע"פ שרחב קנה אינה אלא מלא אצבע ויש בין קנה לחבירו ג"ט חסר משהו ואיכא פרוץ מרובה על העומד ש"ד דאמרי' לבוד וה"ל כאילו עומד או של ערב בלא שתי כדתנן התם מקיפין ג' חבלים הוי היקף נמי לדופן סוכה ובלבד שיהא זהיר שלא יהא בין קנה לחבירו ג"ט כשהוא מקיף כי היכי דלאמרי' לענין שבת דא"כ נפק ליה מתורת לבוד ודוקא במקומו' הרבה דה"ל פרוץ מרובה על העומד אבל מקום א' או ב' מקומות ה"ל כפתחים: שהשבת אינה ניתרת. אם יש בה פתחים הרבה שאין בהם צורת הפתח ורבי' על העומד ומבטלי ליה לעומד משא"כ בסוכה דסגיא לה בשתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח ואפי' היו לה פתחים בשתי הדפנות א' או ב' דכי מצרפת להו בהדי שתים הפרוצות ה"ל פרוץ מרובה שרי וז"ל הרא"ש יתירה שבת על הסיכה שהסוכה ניתרת בטפח ושבת אינה ניתרת אלא בעומד מרובה על הפרוץ אם היה בהיקף פתחים שאין בהם צורת הפתח מצטרפין עם הפרוץ לבטל העומד משא"כ בסוכה דהא סגי לה בשתים כהלכתן וכו' ואפילו יש בדפנות פתחים הרבה ואין להם צורת הפתח: והרמב"ם כתב ובלבד שלא יהא שם פתח יותר על עשר אבל אם היה שם פתח יתר על עשר אע"פ שיש לו צורת פתח צריך שלא יהא פרוץ מרובה על העומד וכ"כ בספר המצות ודברי תימא הן דהא תנן ואם יש לו צורת פתח אינו צריך למעט ואין הלכה כרב דאמר (עירובין יא·) אתנייה צריך למעט ואין חילוק בצורת הפתח בין י' ליותר מי' עכ"ל· ומהרא"ם ז"ל תירץ דל"ק דמנ"ל לומר דאין חילוק

דרכי משה

הפוסלים מדרבנן אבל דברים הפוסלים מדאורייתא כגון דבר המקבל טומאה או שאין גידולו מן הארץ פסול אף לדפנות וכן מייתי לה התם מירושלמי: (ב) וכ"כ הג"מ פ"ד(וע"ל סימן שפ"ב איזה מקרי צ"ה): (ג) וכ"כ הכלבו וכתב עוד בשם הר"ף דנהגו העולם לעשות מחיצות שלימות לפי שאין הכל בקיאין בדין פרוץ כעומד עכ"ל וכ"כ מהרי"ל כשאין לו דופן כל צרכו עדיף טפי לעשות ג' מחיצות שלימות מב' שאינן שלימות וכתב עוד דצ"ה של סוכה יעשה עגול למעלה כזה ונראה דלנוי בעלמא קאמר דבלא"ה נמי מיקרי צורת הפתח: והכלבו

חדושי הגהות

ע"ש וכן איתא שם בגמרא להדיא והתניא · ועיין ב"י לעיל סוף סימן ש"ח דהיה לפניו גם בשבת שם הנוסחא והתנן בגדי כו' אע"ג שהוא ברייתא ועוד ראיה מיבמות (לו:) דקאמ' תנן רשב"ג אומר כל ששהא כו' אע"פ שאינה משנה בשום מקום כדאיתא שם (פ:) וכן בשבת (קלה·) להדיא תניא ארשב"ג כו' · ועיין תו' חולין (טו) תנן התם תימא כו'

בה צורת הפתח אפי' ביתר מי' כשירה והרמב"ם ז"ל כתב אפי' יש לה צורת הפתח אם יש בה פרצה יותר מי' פסולה אא"כ עומד מרובה על הפרוץ ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל: נעץ ד' קונדיסין באמצע הגג וסיכך ע"ג פסולה דלא חשבי' להו כמחיצות ואם נעץ אותן בשפת הגג וסיכך עליהם כתב הרמב"ם ז"ל דכשירה שרואין מחיצות הבית כאילו עולות למעלה וכ"כ רב שריר' והרי"ץ גיאת (ג) אבל רי"ף פסל וכ"כ אבי"ה וה"ר ישעיה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל: מבוי מפולש שתקנו בלחי מצד א' ומצדו השני מפולש בלא שום תיקון (ג) וסיכך על גביו באותו הצד המתוקן בלחי הסוכה כשירה בשבת שבחג ומותר לטלטל בה אבל בחול פסולה וכן סיכך ע"ג פסי ביראות ברה"ר שהן ד' קורות נעוצו' בד' רוחות זו כנגד זו כזה שכל אחד נוטה אמה לכאן ואמה לכאן

חילוק בצורת פתח בין עשר ליותר מעשר עד שיולא מזה שאחר שבפחות מעשר כשירה לגבי סוכה ואפי' בפרוץ מרובה על העומד הה"נ ביתרות מי' שיש בהן צורת פתח כשירה אפי' בפרוץ מרובה על העומד דמאי הא דמתיר במתני' ביתר מי' בצורת פתח כמו הפחותה מעשר לא לכל מילי השוה אותן אלא לענין שאינה מפסדת המחיצה בלבד שכמו שהפחותה מי' אינו חשוב פרצה להפסיד את המחיצה כך היתירה מי' אם יש בה צורת פתח אינה חשובה פרצה להפסיד את המחיצה אבל לענין פרוץ מרובה על העומד דוקא בפחות מי' כשירה אבל ביתר מי' בצורת פתח אינה כשירה אלא כשהעומד מרובה על הפרוץ: וה"ה כ' בהלכות סוכה שדעת הרמב"ם לפרש הא דתניא יתירה שבת על הסוכה שהשבת אינה ניתרת אלא בעומד משא"כ בסוכה היינו דוקא ברוח שלישית דדי בסיכה במחיצה טפח או בפס ד' כפי מה שנתבאר אבל בשתים הרי דינה כדין שבת ובפי"ו מה"ש כ' שדע' הרמב"ם הוא שיתר תי' פס צורת פתח כי' בלא צורת פתח מה י' בלא צור פתח פרוץ מרובה על העומד לא אף יתר מי' בצורת פתח פרוץ מרובה על העומד לא ובפרצה עשר ויש לה צורת פתח אפשר שהוא ז"ל יודה שאפי' פרוץ מרובה על העומד כשר הוא וכן הכסף' הוא ז"ל גבי סוכה ואולי שהו' מחלק בין סיכה לשבת בענין זה ומפרש ההיא ברייתא דסוכ' כפשטה וכבר כתבתי שם עכ"ל:

ומ"ש בהלכו' סוכה שהרמב"ם מפרש דההיא ברייתא ברוח שלישית דוקא איירי אבל בשתים הרי דינה כדין שבת קשה בעיני דא"כ לא היה צריך הרמב"ם לכתבה שהרי כבר כתב דיני דופן שלישית באותו פרק ונראה דה"ק ה"ס שלא הכשירו בפרוץ מרובה על העומד אלא בדופן שלישית דוקא שכן מצינו שהקילו בה ואמרו דסגי בה בטפח שוחק או בפס ד' והלכך הקילו בה נמי היכא שדופן ג' היא ע"ס כולה אלא שפרוץ מרובה על העומד אבל בב' דפנות הנשארים דינם כדין שבת:

ורבינו ירוחם כתב על הברייתא הנזכר נראה לפי פירש"י דבסיכה כשרה אפילו אין בעומד הכשר סוכה כלומר כשתצרף כל העומד שלא יהיה ז"ט שהוא הכשר סוכה וכ"כ דעת הרא"ש ויש מי שפירש כי דוקא בסוכה גדולה הכשירו פרוץ מרובה על העומד דכי מצרפת כל העומד יש בו הכשר סוכה אפי' מפוזר כאן וכאן ואינו מחובר יחד אבל סוכה שעשאה כולה פתחים בענין שאם תצרף כל העומד אין בעומד כשיעור סוכה פסולה פי' וכל זה מיירי כשהפתחים אין בהם צורת פתח דאם היה בהם צורת פתח כשירה אפילו בשבת ואפילו לא נשאר שם הכשר סוכה וכן הדין בחלונות הרבה דיש שם היכר מחיצות ומורי ה"ר אברהם ן' אסמעל כתב כי ד' מידות בדופן סיכה פתח לאו בתחיל' דמי והיכא דליכא עומד כשיעור סיכה במקום א' אלא כאן מעט וכאן מעט ופתח מפסיק בין עומד לעומד כשירה כל שיש בעומד כל הדופן כדי שיעור סוכה ואפי' הפתח יתר מי' והיכא דפרוץ מג' ולמעלה בלא צורת פתח מפסיק בין עומד לעומד אם הפרוץ יתר על העומד בטל ליה עומד אם אין בו שיעור סיכה כאחד והיכא דעומד מרובה על הפרוץ אם יש בעומד שבכל הדופן כשיעור סיכה כשירה והיכא דפרוץ פחות מג' אפי' פרוץ מרובה על העומד כשירה ולא עוד אלא שהפרוץ מצטרף לתשלום שיעור סוכה עכ"ל (ד):

נעץ ד' קונדיסין באמצע הגג וכו' בריש מבילתין (ד:) ת"ר נעץ ד' קונדיסין על הגג וסיכך ע"ג ר' יעקב מכשיר וחכמים פוסלים א"ר הונא מחלוקת על שפת הגג דר' יעקב סבר אמרינן גוד אסיק מחיצתא ורבנן סברי לא אמרינן גוד אסיק מחיצתא אבל באמצע הגג ד"ה פסולה ור"נ אמר באמצע הגג מחלוקת איבעיא להו באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג ד"ה כשירה או דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת תיקו וכתב הרא"ש כיון דסלקא בתיקו עבדינן לחומרא כרבנן דפסלי בזו ובזו ואליבא דר"נ ולכך הסמיטה הרי"ף ז"ל אבל ר"י גיאת כתב דרב שרירא גאון לא גרים איבעיא להו אלא ה"ג ור"נ אמר באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג ד"ה כשירה ופסקינן כר"נ וכ"כ הרמב"ם נעץ ד' קונדיסין על ד' זויות הגג וסיכך ע"ג הואיל והסכך על שפת הגג כשירה ורואין את המחיצות שתחתוגות כאילו עולות למעלה על שפת הסיכוך ובכל הספרים שלנו ישנה הבעיא שלכך לא סמכינן אגירסת רב שרירא להקל וכ"פ רבינו ישעיה וה"ר אבי"ה דבין באמצע ובין על שפת הגג פסולה עכ"ל וכן דעת הראב"ד ז"ל: מבוי מפולש שתקנו בלחי מצד אחד ומצדו השני מפולש בלא שום תיקון וכו' כך הוא הגירס' הנכונה ובקצת ספרים יש חסרון והדין שם (ז:) אמר רבה סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשירה וכתב הרא"ש פי' מבוי מפולש ויש לו לחי מצד א' ומצד הב' אין בו תיקון כשירה הסוכה בשבת אבל לא בחול ואליבא דרב יהודה דאמר בפ"ק דעירובין (יב.) מבוי שאינו ראוי לשיתוף פי' שהוא מפולש הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב הכשירו בקורה הזורק לתוכו פטור דקא סבר לחי משום מחיצה וקורה משום היכר וא"נ דבשבת דעלמא אסור לטלטל במבוי כיון שהוא פרוץ ברוחב ד' משום מצות סוכה התירו כמו שהתירו גבי פסי ביראו' והר"ן כתב סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשירה כלומר דמגו דהויא דופן לענין שבת הויא דופן לענין סוכה ומתוך סוגיית הגמרא נראה דלאו במבוי שאינו מפולש עסקי' כמ"ש בחידושי דא"ה קשיא כיון שיש בה ג' מחיצות למה לן לאכשורי משום מגו דלחי המתיר בשבת תירץ בזה כגון שסיכה כלפי חוץ רחוק מדופן האמצעי והאי מגו כ"ל דהכי אמרינן ליה דביון דהאי לחי מהני להתיר המבוי בלא מחיצה שלישית מדאורייתא לרבא דאמר לחי משום מחיצה כדאיתא בפ"ק דעירובין (שם) מהני נמי להכשיר סוכה זו מדאורייתא וכיון דהאי לחי נמי מהני להתיר מבוי זה מדרבנן · שאע"פ שיש לו ג' מחיצות אפ"ה צריך הוא להכשירו של לחי מדרבנן נמי שרי לסוכה משום מגו דידיה אפי' מדרבנן ואם לא עד"ז איני רואה כאן מגו כלל ואע"ג דרבה לטעמיה אזיל דס"ל לחי משום מחיצה מהני וכדכתיבנא הביאה הרי"ף בהלכותיו משום דחשתא דקי"ל הכי אבל יש לתמוה עליו שלא פי' דלא שרינן הכי אלא בסוכה בשבת אבל בחול לא כיון דלא משתרו אלא משום מגו והכי מוכח בגמ' ולפיכך דחקו בסוגיא הגמרא לומר דאפילו בחול משתרי ואינו מחוור עכ"ל והרמב"ם כתב בפ"ד כדברי הר"ן שאין הסיכה כשירה אלא לשבת שבתוך החג בלבד: וכ' עוד הר"ן שיש מקשין אמאי אמרי' האי מגו לקולא נימא ליה לחומרא דמגו דלא הוי דופן לסוכה לא הויא דופן לשבת ותי' דכיון דבאידך דרבה דאמר וכן לשבת מגו דהוי דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת אנו מיכרחי' לומר המגו לקולא ולא לחומרא מהטעם שכתבתי יסימן זה מתילא שמעי' דמגו לקולא אמרינן לחומרא לא אמרינן:

וכן סיכך ע"ג פסי ביראות כר"ה וכו' ג"ז שם אמר רבה סיכך ע"ג פסי ביראות כשירה וכתב הרא"ש כשירה בשבת דסיכה דמגו דהוי דופן לשבת הוי נמי דופן לסיכה ואע"ג דלא התירו אלא לעולי רגלים ועולי רגלים נמי לא התירו אלא לבהמתם א"ל אדם מטפס ועולה מטפס ויורד משום מצות סיכה התירו אף בשבת דסיכה וכ"כ הרי"ץ גיאת שמות' לטלטל בה מידי דהוה אב' כהלכתן ושלישית אפי' טפח וראבי"ה כתב ואפילו לא נתקן להתקין ביראות כגון שאין בור כיון דאם היה שם בור היה נידון משום מחיצה ושרי ובחצר אם עשה כ ולא בו רפיא בידי אם היתה כשירה ויש מרבותינו שנסתפקו בדברים הללו עכ"ל: והמרדכי כתב ג"כ

נעץ וכו' ברייתא פ"ק ר' יעקב מכשיר וחכמים פסלי והלכה כחכמים ומפרש התם דטעמיה דר' יעקב דאמר רואין הקונדסין העגולין אם יש בעוביין כל כך שאילו יחקק ויטל עובי עגולו ירבעוס ויחלקו בענין שיהא להם טפח לכאן וטפח לכאן נידונין משום דיו עומדין כמו שאמרו בפסי בירות וחכמים אומרים לא סגי להו בטפח אלא בדופן שלישית דהכי אגמריה רחמנא למשה ב' כהלכתן ושלישית אפילו טפח ומשום דלכאורה משמע דלא פליגי עליה אלא ברואין טפח אבל אם יש בהן כדי שיהא להן אמה לכאן ואמה לכאן כמו בפסי בירות אף חכמים מודו דאמרינן רואין לכך דקדק רבינו וכתב פסולה דלא חשבינן ליה כמחיצות לאורויי לן דאפילו היה בהן כדי אמה לכאן ואמה לכאן נמי פסולה דטעמייהו דרבנן דלא חשבינן ליה כמחיצות ע"י רואין כל עיקר ופליגי עליה דר' יעקב בתרתי דאיהו מכשיר משום רואין ומכשיר נמי בטפח ואינהו פסלי בטפח ממש ופסלי נמי אפילו היכא דאיכא אמה לכאן ואמה לכאן ע"י רואין משום דלא חשבינן ליה כמחיצה ע"י רואין:

ומ"ש נעץ ד' קונדסין באמצע הגג הכל מודים דפסולה לאו דוקא דה"ה בנעץ ד' קונדסין בארץ והכי איתא בברייתא להדיא אלא משום דבעי למימר דבשפת הגג פליגי קאמר דבאמצע הגג הכל מודים דפסולה. ואם נעץ אותם בשפת הגג וסכך עליהן כתב הרמב"ם דכשרה טעמו דהכי הוה גריס בגמרא משמיה דרב נחמן ופסק הלכה כמותו והרא"ש היה גורס בהא מילתא דאיבעי' להו הוה ואסיקנא בתיקו ועבדינן לחומרא עיין בדברי הרא"ש:

ומבוי מפולש כו' שם מימרא דרבה וטעמו משום דס"ל דלחי משום מחיצה וא"כ איכא ג' מחיצות ואע"ג דאסור לטלטל בתוכו מדרבנן מ"מ מאחר שהזורק לתוכו בשבת חייב דהוי מחיצה לשבת מדאורייתא לענין סוכה נמי הוי מחיצה ואפי' מדרבנן לא אסרינן ליה משום מצות סוכה ודוקא בשבת שבחג כשרה הסוכה מטעם מגו אבל בחול דליכא מגו פסולה משום דבסוכה העשויה כמבוי בעינן פס ד' וצ"ל והכא ליכא אלא לחי כל שהוא:

ומ"ש ומותר לטלטל בה כ"כ הרא"ש דמשום מצות סוכה התירו אף לטלטל בה כמו שהתירו גבי פסי בירות: ומ"ש וסיכך ע"ג באותו צד המתוקן בלחי טעמו דאגמריה רחמנא למשה ג' מחיצות ובצד האחר ליכא שלשה ואף על גב דהשתא נמי ליכא אלא שני מחיצות ומשהו ובעינן טפח בשלישית מדאורייתא בהא ודאי אמרינן מגו דהוה מחיצה לענין שבת הוי נמי מחיצה לסוכה אבל בצד האחר ליכא מחיצה שלישית כל עיקר: וכן סיכך על גבי פסי בירות כו' ג"ז מימרא דרבה שם והרא"ש פי' בשם ראבי"ה דאפילו אם אין שם בור כיון שהוא בר"ה כשרה אבל לא בחצר והב"י נתן טעם לשבח על זה עיין עליו ותמצא לו לפי טעמו דבחצר אפילו היה שם בור פסולה. ומ"ש הב"י על דברי הר"ן וקושיא זו שהקשה ליתא אלא לפי מה שפי' דהא דאמר רבה סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי כשירה משום מגו היא אבל להרא"ש שכתב דאע"ג דבשבת דעלמא אסור לטלטל משום מצות סוכה התירו כמו שהתירו גבי פסי בירות ליק מידי עכ"ל נראה לע"ד דלא דק דפשיטא דאף הרא"ש מודה דכשרות הסוכה במבוי שיש לו לחי אינו אלא משום מגו וכן מבואר בגמרא אלא שהרא"ש נתן טעם להיתר הטלטול דלא תימא דהטלטול אסור על כל פנים אלא שהסוכה כשרה לאכול בה ולישן בה לצאת חובת ידי סוכה דלענין מיפק י"ח נפיק ובלבד שלא יטלטל בה אלא בארבע ולא יכניס מתוכה לבית ועל זה כתב הרא"ש דמשום מצות סוכה התירו אף הטלטול כמו שהתירו גבי פסי בירות אף לטלטל ופשוט היה להרא"ש דהתם שרי אף הטלטול דהא עיקר שריותא דפסי בירות הוא לענין טלטול להשקו' בהמות עולי רגלים ואם כן כשהכשירו הסיכה על גבי הפסי בירות אף בטלטול התירו כמו בעולי רגלים וה"ט משום מצות סיכה ומזה למד דהכי נמי בסיכך על גבי מבוי שיש לו לחי דהתירו אף הטלטול משום מצות סוכה אבל מה שהסוכה כשרה אינו אלא משום מגו ולכשרותה דסוכה קאמר בגמרא ובריכא ודו"ק:

היתם

דרכי משה

(ר) והכלבו כתב וטוב לעשות מחיצות שהעומד מרובה להוציא נפשיה מפלוגתא עכ"ל:

כתב

פרישה

(ב) אבל רי"ף פסל וכן כתב כו' ע"ל בסימן תרל"ג שכתבתי הטעם דאע"ג דגבי שבת אמרי' גוד אסיק גבי סוכה בעינן מחיצה ניכרת ופ"מ י"ל כאן להתיר כיון שיש כאן שם מחיצה עליהן שהן מחיצה למטה בבית משא"כ שם בקצטבא ונפ"ק כ"ע פסלו שם ודו"ק: (ג) וסיכך ע"ג באותו הצד כו' פי' עיקו י"ל דנקט ל' הגמרא בקצרה. וכתב מילתא בטעמא ודו"ק:

חדושי הגהות

ב הגוהא לפני' בגמ' רבא כו' וכן מצוי בש"ס בהרבה מקומות לנקוט מלת דתנן במקום דתניא וגם רבינו בכמה מקומות לא השגיח ע"ז והתעוררת עליו בזה ללא צורך:

לכאן כשירה הסוכה בשבת שבחג ומותר לטלטל בה אפילו אם אין ביניהן בור אבל אם עשה כן בחצר פסולה: היתה אכסדרה בפני הבית וחצר לפניה ועשה סוכה בחצר בשני דפנות שלימות ובצד הג' סמכה לאכסדרה בענין שהסכך נוגע בפי האכסדרה כזה והיא רחב' ד' אמות בענין שאין כותל הבית עולה לסוכה אם יש לה עמודים שנסמכת עליהן והם בפחות מג' בין זה לזה כשירה דחשיבא מחיצה אף לסוכה ואם אין לה עמודים אפילו אם יש בפי התקרה של אכסדרה ד טפח לא אמרינן ביה יורד וסותם להכשיר הסוכה

היתה אכסדרה בפני הבית כו' בסוף פ"ק איתמר בלישנא קמא סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין כשירה אין לה פצימין אביי אמר כשירה אמרי' פי תקרה יורד וסותם רבא אמר פסולה לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם ובלישנא בתרא קאמר איפכא אין לה פצימין דברי הכל פסולה יש לה פצימין אביי אמר כשרה ורבא אמר פסולה והלכתא כלישנא קמא ומוכח הכי בעובדא דרב כהנא ורב אשי דהילכתא כרבא דבאין לה פצימין פסולה וכך פסקו כל המחברים. ופירש"י סיכך ע"ג אכסדרה כגון חצר המוקפת בתים משלשה רוחות ולפני הבתים עשוי אכסדראות סביב לשלש רוחות והאכסדרה פתוחה היא ואין לה דופן לצד החצר ויש עליה תקרה וזה סיכך ע"ג כל אוירה של חצר שבאמצע היקף האכסדראות ואין דופן לסוכה זו אלא מחיצות הבתים המפסיקות בין בתים לאכסדראות ונמצאת תקרת האכסדרה מקפת סביב בין סכך לדפנות אם יש ברוחב האכסדרה פחות מארבע אמות כשרה דאמרינן דופן עקומה וחשבינן ליה לתקרת האכסדרה כאילו הוא מן הדופן ונעקם ונכפף למעלה אבל אם יש ברוחב האכסדרה ארבע אמות פסולה דבארבע אמות לא נאמר למשה בסיני דופן עקומה ואם יש לאכסדרה לצד הסוכה פצימין שהן עמודים כמין חלונות וביניהם פחות משלשה הכל מודים דכשרה אפילו אם יש ברוחב האכסדרה ארבע אמות דמאחר שיש בין העמודים פחות משלשה אמרינן לבוד והוה ליה מחיצה גמורה בכל שלשה רוחות דסתימה מעלייתא היא ואף על גב דמחיצה זו לחלל האכסדרה נעשה ולא לאויר החיצון אפילו הכי שדינן ליה להכא ולהכא אבל אם אין לה פצימין פסולה אף על גב דאיכא בעוביין של נסרים בראשיהן הכלה לצד הסוכה טפח אפילו הכי לא אמרינן פי התקרה יורד וסותם מכל צד אליבא דרבא. והתוס' הקשו על פירש"י ופירשו בענין אח' דאף אביי לא מכשר באין לה פצימין אלא בסוכה שיש לה ב' דפנות כמין ג"ם דרום ומזרח או צפון ומזרח ועל דופן שלישית בלבד הוא סומך על האכסדרה ושרי ע"י פי תקרה מרוח אחת אבל באין שם דופן כל עיקר אף אביי מודה דלא מכשרינן על ידי פי תקרה מכל צד ונראה בעיני דלענין דינא לא נפקא לן מידי בין פירוש רש"י לפירוש התוס' דאף לפירוש רש"י דלאביי אמרינן פי תקרה יורד וסותם מכל צד מכל מקום לרבא לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אפילו היכא דאיכא שתי דפנות כמין ג"ם ובשלישית סמכה לאכסדרה ואפילו הכי לא מכשרינן על ידי פי תקרה יורד וסותם כדמוכח מעובדא דרב אשי דאשכחיה לרב כהנא דקא מסכך על גבי אכסדרה שאין לה פצימין א"ל לא סבר מר להא דאמר רבא יש לה פצימין כשרה אין לה פצימין פסולה אחוי ליה נראה מבחוץ ושוה מבפנים כו' ופירש רש"י גופיה דסוכה זו שתי דפנות היו לה דרום ומזרח והשלישית סמוכה לאכסדרה אלא שלא היה עושה בה טפח שאמרו חכמים ואפילו הכי לא אכשר לה משום פי תקרה משום דלרבא לא אמרינן פי תקרה אפילו מרוח אחת וכך כתב הר"ן להדיא לפי שיטתו של רש"י ז"ל עיין שם ומשום הכי סתם רבינו דבריו בפסק דין וכתב היתה אכסדרה בפני הבית וסוכה לפניה ועשה סוכה בחצר בשני דפנות שלמות כו' ולא כתב שני סברות בדין זה כמו שכתב הרא"ש פירוש רש"י ופירוש ר"י משום דאף על גב שהם חולקים בפירוש ההלכה מכל מקום לענין הדין אין ביניהם מחלוקת כדפרישית וז"ל הרא"ש איתמר סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין פי' הניח הסכך על אכסדרה והסכך מהלך על פני כל החצר לפירוש רש"י וגג האכסדרה רחב ארבע אמות דליכא למימר דופן עקומה ולפירוש ר"י אין הסכך מהלך על פני כל החצר אלא יש לסוכה שני דפנות ובשלישית סיכך על גבי אכסדרה ודבריו כתבתי במסכת עירובין אם יש לאכסדרה פצימין וכן עמודין כמין חלונות וביניהם פחות משלשה טפחים דברי הכל דכשרה דאמרינן לבוד אין לה פצימין אביי אמר כשרה דאמרי' פי תקרה יורד וסותם ורבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם משום דפי תקרה זה נעשית להיות מחיצה לחלל שבפנים ולא לאויר שחוצה להם וכו' ואיכא למידק למה ליה להרא"ש להביא פרש"י ופר"י כיון דלא נפקא לן מינייהו לענין דינא כדפרישית ונראה בעיני דנפקי מינייהו להיכא שסיכך על האכסדרה ממש והיא עצמה הוי הסוכה דלפי' רש"י דפלוגתייהו בשאין שם דופן כל עיקר אלא פי תקרה מכל צד אם כן כאן מאחר שהמחיצה לחלל שבפנים נעשה אמרינן פי תקרה יורד וסותם מכל צד אפילו ליכא דופן כל עיקר שהרי בפלוגתא דרב ושמואל באכסדרה בבקעה פירש"י כאן ובפרק כל גגות שפרוצה מד' רוחותיה ואפילו הכי סבירא ליה לרב דאמרינן פי תקרה יורד וסותם והילכתא כוותיה דרב באיסורי ורבא נמי מודה לרב בזה וס"ל דע"כ לא קאמר רב אלא משום דמחיצות לאכסדרה הוא דעבידי אבל הכא דלאו להכי עבידי לא כדאמר בגמרא פ"ק דסוכה אבל לפר"י אפילו כשהאכסדרה עצמה היא הסוכה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אלא א"כ שיש שם ב' דפנות כמין ג"ס דאמרי' פי תקרה ברוח שלישי' כיון שהמחיצות לאכסדרה הוא דעבידי וה"ה לענין שבת וכמו שפי' התוספות להדיא בפ"ק דסוכה בד"ה אכסדרה בבקעה ולא כהרי"ף דס"ל לגבי שבת לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם בשלישית אלא בעינן ג' דפנות ממש כמ"ש בסוף פ' כל גגות וכבר האריך הרא"ש לשם והביא דעת רש"י דלא בעינן שום דופן ודעת הרי"ף דבעי ג' דפנות ודעת ר"ת החולק עליהם וס"ל דבעינן ב' דפנות ובשלישית אמרינן פי תקרה וכו' והוא דעת התוס' ופר"י שהביא הרא"ש כאן דבסוכה שיש לה ב' דפנות ובג' סמכה לאכסדרה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם משום דפי תקרה זה נעשה להיות מחיצה לחלל שבפנים ולא לאויר שחוצה לו דמשמע ממילא שאם היה נעשה לחלל שבפנים אמרינן פי תקרה יורד וסותם ברוח שלישית ואף על פי שהרא"ש כתב כאן פירש"י ופר"י משום דנפקא לן מינייהו לענין דינא היכא שהמחיצה נעשה לחלל שלפנים אפילו הכי סתם רבינו דבריו כדעת ר"י וכתב דבדופן ג' לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם כיון שלא נעשה לשם כך ומשמע שאם היה נעשה לשם כך כגון שהאכסדרה עצמה היא הסוכה אמרינן פי תקרה ברוח שלישית אם יש לה ב' דפנות כמין ג"ס וזהו שכתב בתחלה היתה האכסדרה בפני הבית וסוכה לפניה ועשה סוכה בחצר בשני דפנות שלמות וכו' כלומר שלמות בלי שום פירצה ביניהם דהיינו כמין ג"ס ועלה קאמר בסוף לשונו יש לה עמודים וכו'. ואם אין לה עמודים וכו' וטעמא משום דגם הרא"ש גילה דעתו במסקנא בפ' כל גגות דנראה כדברי ר"ת ולא כרש"י ולא כהרי"ף וכן פסק רבינו למעלה בסימן שס"א: והרב מהר"ש לוריא בהגהותיו פ"ק כתב דמ"ש הרא"ש דלפר"י איירי בשיש לה ב' מחיצות וכו' אין זה פר"י בעל התוס' אלא ר"י האלפסי ונדחק בלשון התוספות ולא נהירא אלא ר"י בעל התוספות ור"י האלפסי שווין לענין סוכה היכא דאין לה פצימין ועשה שני דפנות כמין ג"ס ובשלישית סמכה לאכסדרה דפסולה משום דמחיצות לגוואי עבידן לבראי לא עבידי ומשמע דאם האכסדרה עצמה היא הסוכה כשרה בב' דפנות דאמרינן פי תקרה יורד וסותם בדופן ג' אלא שהר"ן העיד שהרי"ף ז"ל נר מורה בהלכות שנראה ממנה דהיכא דסמכה לאכסדרה בדופן ג' ויש לה פצימין צריכן לה אפילו אין לה רק ב' פצימין בב' זויות אחד מכאן ואחד מכאן משום דעל ידי הפצימין אמרינן פי תקרה יורד וסותם אפילו אם יש ביניהם יותר מג' וכן היא שיטת הרמב"ם אלא שהוא ז"ל מכשיר אף בשני דפנות העשויין כמבוי ע"ש ומדברי הרי"ף מבואר דלא מכשיר אלא כמין ג"ס כמו שפי' ר"י בעל התוס' ומכל מקום איכא למימר דלא פליגי לענין דינא דהרמב"ם מדבר כשסיכך על האכסדרה ממש והיא עצמה הוה סוכה כמבואר בדבריו הילכך שרינן על ידי פי תקרה אפילו עשויה כמבוי והרי"ף מדבר בשסמכה על גבי האכסדרה ע"ש ודו"ק. ויש לדקדק לפי דעת הרמב"ם דמפרש הא דאתמר סיכך על גבי אכסדרה שהאכסדרה עצמה היא הסוכה ויש לה ב' כתלים זה כנגד זה כמבוי ולא אמרינן פי תקרה יורד וסותם כשאין לה פצימין א"כ מאי קאמר בגמרא לימא אביי ורבא בפלוגתא דרב ושמואל קמיפלגי דאיתמר אכסדרה בבקע' וכו' וקא דחינן אמר לך רבא ע"כ לא קאמר רב התם אלא דמחיצות לאכסדרה הוא דעבידי וכו' הא פלוגתייהו דאביי ורבא נמי בשסיכך על האכסדרה ממש היא ואפשר לומר דלדעתו הכי קאמר התם מחיצות לאכסדרה הוא דעבידי פי' התם איכא ג' מחיצות כמו שדרך לעשות מחיצו' לאכסדר' לפיכך אמרינן פי תקרה ברוח רביעית אבל הכא דלאו להכי עבידי שהרי אין כאן אלא שני מחיצות זו כנגד זו לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם:

ומ"ש ואפילו אם יש בפני האכסדרה טפח דמשמע דהיכא דאמרינן פי תקרה יורד וסותם שיעורו בטפח תימה דלעיל בסי' שס"א פסק דבעינן שיהא ברוחב התקרה ד' טפחים כדעת התוס' והרא"ש בפרק כיצד משתתפין ולא כפי' רש"י לשם דמשמע מדבריו דבטפח לחוד אמרינן פי תקרה יורד וסותם וכן פסק בסי' שע"ו גבי בור שבין ב' חצירות וכאן כתב כפירש"י. ואפשר לומר דס"ל דדוקא היכא דבעינן מחיצה גמורה כמו לענין איסור שבת התם הוא דבעינן בסי

ג"כ ד' ראבי"ה ואח"כ כתב ור"י כתב אף ע"ג דלא התירו אלא לבהמתן של עולי רגלים מ"מ כיון דמדאורייתא שרי בכל ענין אמרינן מיגו ע"כ ונראה שטעמו של ראבי"ה דלא מכשרי בסוכה פסי ביראות אלא כעין שהתירו לעולי רגלים דהיינו בשדה במקום שאינו מוקף מחיצות ואע"פ שלעולי רגלי' לא התירו אלא כשיש שם בור והכא שרי ראבי"ה אע"פ שאין שם בור איכא למימר דהתם הבור הוא הדבר הצריך להם והכא הויא הסוכה דבר הצריך להם אבל מאחר שלא התירו שם ע"י פסי ביראות אפי' בבור שהיא דבר הצריך להם אלא במקום שאינו מוקף מחיצות ה"נ לא מכשרינן אלא במקום שאינו מוקף מחיצות והר"ן כ' שיש שחלקו על הרי"ף שהביאה להא דפסי ביראו' בהלכות שכיון שלא התירו פסי ביראו' אלא לעולי רגלים בלבד כדאיתא בפ' עושין פסין אידנא ליכא מיגו ונראה שהרי"ף סובר שע"ג פסי ביראות לאו דוקא אלא אפי' כעין פסי ביראות התירו דכיון דמדינ' פסי ביראות רה"י גמורה אלא שאסור לטלטל בה מדבריה' וגבי עולי רגלים העמידו דבריהם על ד"ת כדי שלא ימנעו לעלות לרגל ה"נ אוקמוה אד"ת כדי שיהא סיפק ביד כל אדם לזכות במצוה זו ואין זה מחוור אלא דא"כ סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי ופ"ג פסי ביראות לא שייכי (אהדדי) כלל ובגמרא מצריכין להו וא"א אא"כ נדחוק בזה עכ"ל וקושיא זו שהקשה ליתא אלא לפי מה שפירש דהא דאמר רבא סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשירה משום מגו היא אבל להרא"ש שכתב דאע"ג דבשבת דעלמא אסור לטלטל משום מצות סוכה התירו כמו שהתירו גבי פסי ביראות לק"מ:

היה אכסדרה בבית וחצר לפניה ועשה סוכה בחצר וכו' בספ"ק (יח:) איתמר סיכך ע"ג אכסדר' שיש לה פצימין כשירה אין לה פצימין אביי אמר כשירה ורבא אמר פסולה אביי אמר כשירה אמרינן פי תקרה יורד וסתם ורבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם פירש"י ג סיכך ע"ג אכסדרה חצר המוקפת בתים מתוכ' ופתוחים לה סביב מג' רוחות ולפני הבתים עשויים אכסדראות סביב לג' רוחות והאכסדרה פתוחה היא ואין לה דופן לצד החצר וזה סיכך ע"ג כל אוירה של חצר וסמך הסכך על שפת קירוי של אכסדרה ואין דופן לסוכה זו ואין מחיצות פנימיות מועילות לסוכה דיש בתקרת האכסדרה יותר מד"א אבל לצד הסוכה יש לאכסדרה פצימין עמודים כמין חלונות וביניהם פחות פחות מג' כשירה דאמרי' בהו לבוד ובאין בה פצימין פליגי דאביי מכשר משום דאמרי' פי תקר' יורד וסותם כלומר עוביין של נסרי' שבסוכ' עובי ראשיהם הכל' לצד הסוכ' יורד וסותם מכל צד ורבא אמר לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם ומפ' בגמרא (יט.) טעמיה דאע"ג דלגבי אכסדר' סבר דפי תקרה יורד וסותם שאני התם דמחיצו' לאכסדרה עבידי אבל הכא דלאו להכי עבידי לא ופירש"י מחיצות פי תקר' זה לשם אכסדר' נעשה להיות מחיצה לחלל זה אבל לא להיות מחיצה לאויר שחוצה להן ואילו מחיצה מעלייתא היא הוה סמכי' עלה אבל לאכשורי ע"י גוד אסיק לא דכי אגמרי' רחמנא למשה גוד אחית במחיצה העשוי' לחלל שלה אגמריה ולא לחוצה לה ומיהו היכא דיש לה פצימין אף על גב דלגוואי עבידין לבוד בפחות מג' כמחיצה סתומה היא והתוספות הקשו (יח:) על מה שפירש רש"י דלאביי פי תקרה יורד וסותם מכל צד ופי' הם דכ"ע בסיכך ע"ג אכסדרה שאין לה פצימין ביש לה ב' דפנות כהלכתן כמין גא"ם ואע"ג דאין כאן שלישית כלל שרי אביי ע"י פי תקרה אבל אם היו שתים זו כנגד זו וליתא לאמצעי מודה אביי דלא שרינן לה ע"י פי תקרה ורבא סבר דאפי' ביש לה שתי דפנות כהלכתן כמין גא"ם לא אמרי' בדופן שלשית פי תקרה יורד וסותם כדמפרש טעמא משום דמחיצות לאו להכי עבידי וקי"ל כרב' ודבר פשוט הוא שלא נחלקו התוספות על פירש"י אלא באין לה פצימין דאילו בשיש לה פצימין אפילו מג' רוחות ליכא מאן דפליג דכשירה דלבוד בפחות מג' כמחיצה סתומה היא:

ומ"ש אפילו יש בפני התקרה של אכסדרה טפח לא אמרינן ביה יורד וסותם ומ"ש

חדושי הגהות

רבא וכן גי' הרי"ף ואולם גי' הרא"ש רבה וע"ש : ג ברש"י לפנינו ליתא להאי לשון שהביא ב"י וכן גם במתני' (שם יז:) ליתא כי האי . ואמנם הוא ל' רש"י שהובא בתוס' שם (יח.) סיכך כו' במשנתינו פי' בקונטרס כו' . ויש בו עירוב קצת גם מלשון רש"י שם : ד משמע דבעלמא ביש בפי התקרה טפח אמרי' יורד וסותם ולעיל סימן שס"א משמע מדברי רבינו דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אלא כשיש בו ד"ט וצ"ל דטפח דנקט הכא הוא אליבא דפירש"י דנראה מדבריו פ' כיצד משתתפין (פו: ד"ה קורה ד' מתרת בחורבה

הסוכה להיות לה דופן כיון שלא נעשה לשם כך היה לה בליטה כמו עמוד בין שנראה בפנים ושוה בחוץ כזה בין שנראה בחוץ ושוה בפנים כזה כשיר' [א] והוא שיעש' צורת הפתח ברופן הג' ע"פ כולו היו דפנותיה גבוהות י"ט או אפי' אין בהם אלא ז' ומשהו ומעמידן בפחות מג' סמוך לארץ כשירה אפילו הגג גבוהה הרבה ובלבד שיהיה מכוון כנגדן ואפי' אינו מכוון ממש רק שהוא בתוך ג' כנגדו כשירה ואם אינה גבוהה אלא י"ט אפי' אין בדופן אלא ד' ושני משהויין כשירה שמעמידה באמצע ואמרינן לבוד למעלה ולמטה חשוב כסתום היו הדפנות גבוהים מן הארץ ג"ט פסולה : העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשירה והוא שיקשור ענפי האילן שלא ינידם הרוח שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד לפני

ומ"ש היה לה בליטה כמו עמוד בין שנראה בפנים ושוה בחוץ וכו' שם (יט.) רב אשי אשכחיה לרב כהנא דקא מסכך ע"ג אכסדרה שאין לה פצימין א"ל לא סבר לה מר הא דאמר רבא יש לה פצימין כשירה אין לה פצימין פסולה אחוי ליה נראה מבפני' ושוה מבחוץ א"כ נראה מבחוץ ושוה מבפנים דאיתמר נרא' מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי ולחי היינו פצימין ופירש"י רב אשי אשכחיה לרב כהנא וכו' · סוכה זו שתים כהלכתן היו לה דרום ומזרח והשלישית סמוכה לאכסדרה ולא היה עושה בה טפח שאמרו חכמים · אחוי ליה· שהיה לה פצים שבו טפח ויותר עומד אבל היוצא אבל משוך רחבו לאחורי סוכה באורך שהאכסדר' עודף על הסוכה ואינו נראה לתוכה אלא עומד בשוה לדופן בסופו : ושוה מבפנים . לאותם העומדים בפנים אינו נראה אבל לאותם העומדים באכסדר' להלן מכנגד הסוכה ואין רואין את חללה נראה רוחב פצים זה בהתחלת דופן שלישית לסוכה : דאמרינן.ה לענין מבוי שהכשירו בלחי אם נתנו להלן מן הפתח שוה וכלה עודי הלחי עם אורך הדופן שבפנים ונראה שהוא סוף הדופן שאינו בולט כלום לתוך חלל הפתח אבל בולט הוא לצד ר"ה כנגדו או מן הצד וניכר לעומדים מבחוץ שאינו מן הדופן נידון משום לחי וה"נ נדון משום דופן : והיינו פצימה· זהו פצים שלה עכ"ל וכ' הרא"ש קשה מה ענין מבוי לסוכה במבוי איכא ג' מחיצות ולא בעינן לחי אלא להיכירא בעלמא הלכך סגי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים דבהיכירא כל דהו סגי אבל בסוכה דופן ג' צריך להיות ליושבים בסוכה כמו שתי הדפנות וי"ל דמיירי בשעשה צור' הפתח לדופן הג' ורב כהנא דהכא לטעמיה דאמר לעיל (ז:) צריכה נמי צורת הפתח וכיון דהוה ליה צורת פתח מדאורייתא סגי לה בהכי דבכ"מ צורת פתח חשיב כמחיצה ולא בעי טפח שוחק אלא מדרבנן הלכך מהני ליה נראה מבחוץ מגו דמהני לענין שבת מהני הכא כל ז' ימי הסוכה א"כ הא דאמר רב' דלא מהני פי תקרה כיון דמחיצות לגוואי עבידן ולא לבראי היינו מדרבנן בעלמא הלכך לענין טפח שוחק מהני נראה מבחוץ עכ"ל ורבינו כתב כל"ק דהרא"ש דמצריך צורת פתח כל זה הוא ע"פ שטת רש"י · אבל הרמב"ם כ' בפ"ד סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין בין שהיו נראין מבפנים ואין נראין מבחוץ בין שהיו נראין מבחוץ ואין נראין מבפנים כשירה לא היו לה פצימין פסולה מפני שהיא סוכה העשויה כמבוי שהרי אין לה אלא ב' צידי האכסדרה ואמצע אכסדרה אין בו כותל ושכנגדו אין פצימין וכו' ה"ה שכך היה מפרש הרמב"ם הא דאיתמר סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין וכו' אכסדרה זו היא שני כתלים זה כנגד זה ומקלתן מקורה וסמוך לקירוי על הקצה א' סיכך הסכך כמצא שסוכה זו אין לה אלא שני כותלים ואם יש פצימין פירוש עמודים בולטים ברוח ג' אע"פ שבסוכה אחרת כגון זו צריך פס ד' ומשהו כאן די בפצימין לפי שיש פצימין אמרינן פי תקרה יורד וסותם כלומר פי תקרה של אכסדרה שהוא קרוי קבע יורד וסותם אבל בלא פצימין לא וכ"פ הר"ן לדעת הרי"ף דכי אמרינן יש לה פצימין לאו בסמוכין פחות מג' עסקינן כדרך רש"י אלא בשיש לה פצימין באותו רוח ג' אחד מכאן ואחד מכאן דכיון שיש לה פצימין אמרינן פי תקרה יורד וסותם ע"י הפצימין ולפי שטה זו הא דאחוי לי' רב כהנא לרב אשי נראה מבחוץ ושוה מבפנים אתיא כפשטה שע"י אותם השני פצימין היו אומרים פי תקרה יורד וסותם וא"צ לידחק במה שנדחק בו רש"י ונראה מדברי הרמב"ם דאפי' בדאית לה פצימין לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם ע"י הפצימין אלא מרוח אחד בלבד וכ"כ מדברי הר"ן : היו דפנותיה גבוהים י"ט שנוט בפ"ק במשנה (ב.) שצריכות להיות דפנותיה גבוהות י"ט : ומ"ש או אפי' אין בהם אלא ז' ומשהו בברייתא שם (יז:) מחללת ז' ומשהו מתרת בסוכה משום דופן ופי' הרא"ש בשם רש"י שמעמידה בפחות מג' סמוך לקרקע : ומ"ש אפי' הגג גבוה הרבה הכי אוקימנא בגמ' (שם) להאי ברייתא בסוכה גדולה פי' שהיא גבוהה הרבה ובהדיא תנן התם (שם) המשלשל דפנות מלמעלה למטה אם גבוהים מן הארץ ג"ט פסולה מלמט' למעלה אם גבוהים מן הארץ י"ט כשירה ופירש"י מלמטה למעלה שהתחיל לארוג מלמטה סמוך לקרקע ומגביה ועולה כיון שהגביה י' כשירה ואע"פ שלא הגיע לסיכוך : ומ"ש ובלבד שיהיה מכוון כנגדן ואפי' אינו מכוון ממש וכו' שם (יז.) שנינו הרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג"ט פסולה ופירש"י הרחיק את הסיכוך מן הדפנות לאו בגבהה קאמר אלא במשכה : פסולה · דאויר פוסל בג' אפי' מן הצד : ומ"ש ואם אינה גבוה אלא י"ט אפי' אין בדופן אלא ד' ושני משהויין כשירה וכו' שם (יז:) א"ר חסדא אמר אבימי מחללת ד' ומשהו מתרת בסוכה משום דופן היכי עביד תלי לה באמצע פחות מג' למטה ופחות מג' למעלה וכל פחות מג' כלבוד דמי : ומ"ש היו הדפנות גבוהים מן הארץ ג"ט פסולה משנה הזכרתיה בסמוך ואע"פ שרבי יוסי חולק שם ואומר כשם שמלמטה למעלה י"ט כך מלמעלה למטה י"ט פסק כת"ק והרא"ש כ' שגם רב נטרונאי והרמב"ן וה"ר ישעיה פסקו כן אבל ר"ע ור"ח והראב"ה פסקו כר"י דנימוקו עמו ור"י גיאת פסק כרבנן וכ"ד הרי"ף מדלא פסק כר' יוסי אלמא סבר דהלכה כרבינו וכן הלכתא ע"כ וכ"פ הרמב"ם בפ"ד והכי נקטינן :

העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה משנה בפרק הישן (כד:) : ומ"ש והוא שיקשור ענפי האילן וכו' שם בגמרא א"ר אחא בר יעקב כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה תנן העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשירה והא אזיל ואתי הב"ע בקשין פירוש אילנות זקנים ועבים והא איכא נופו דעביד ליה בהוצא ודפנא ופירש"י הא איכא נופו · שהולך ובא ופעמים שאף הנוף מן הדופן : דעביד ליה · אורג בנוף כמין מחיצה שלא יניעם הרוח : ופריך בגמרא א"ה מאי למימרא ומשני

בפי תקרה ארבעה טפחים שאין מחיצה פחות מד' אבל גבי סוכה דלא בעינן בשלישית אלא טפח הלכך סגי לה נמי בפי תקרה טפח ולכך כתב רבינו אפילו אם יש בפי האכסדרה טפח לאורויי לן דהיכא שהאכסדרה עצמה הוי הסוכה דנעשה לשם כך סגי בשלישית בפי תקרה טפח ודו"ק והיינו דאמרינן בקנה עולה וקנה יורד דאם יש בקנה העולה רוחב טפח דאמרינן חבוט רמי ופי' רש"י בפרק הישן דהיינו נמי ענין גוד אחית אלא דלענין מחיצה דהוה חודה של מחיצה אמרינן גוד אחית משוך אותה והורד ולענין המוטל לרוחב ובא לסתום אויר שייך למימר חבוטא עכ"ל וכיון דחזינן דלסתום האויר סגי בטפח הכי נמי לענין שלישית דאינו מחיצה ממש אלא סתימת אויר בטפח סגי בפי תקרה טפח כ"ל :

היה לה בליטה כמו עמוד וכו' שם בעובדא דרב כהנא ורב אשי אחוי ליה נראה מבחוץ ושוה מבפנים ויש אומרים נראה מבפנים ושוה מבחוץ כך היא גירסת הספרים וכן גורס הרי"ף וז"ל הרא"ש אחוי ליה נראה מבחוץ ושוה מבפנים ואיתמר נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי וקשה מאי ענין מבוי לסוכה במבוי איכא שלשה מחיצות ולא בעינן לחי אלא להיכירא בעלמא הילכך סגי בנראה מבחוץ וכו' אבל בסוכה דופן שלישי' צריך להיות ליושבים בסוכה כמו שתי הדפנות וכו' דאמרינן מגו דמהני לשבת מהני נמי לסוכה לאו מילתא היא דלא אמרינן מגו מדרבנן לדאורייתא ועוד וכי לא עשה סוכה זו אלא לשבת של ימי הסוכה וי"ל דמיירי שעשה צ"ה לדופן השלישי ורב כהנא דהכא לטעמיה דאמר לעיל וצריכה נמי צ"ה וכיון דה"ל צ"ה מדאורייתא סגי ליה בהכי דבכל מקום צורת הפתח חשיב כמחיצה ולא בעי טפח שוחק אלא מדרבנן הלכך מהני ליה נראה מבחוץ מגו דמהני לענין שבת מהני נמי הכא לכל ז' ימי הסוכה אי נמי הא דאמר רבא דלא מהני פי תקרה כיון דמחיצות לגוואי עבידי ולא לבראי היינו מדרבנן בעלמא הילכך לענין טפח שוחק מהני נראה מבחוץ עכ"ל הרא"ש מבואר מדבריו דמשום דהוי קשיא ליה אנראה מבחוץ למה יועיל בסוכה דדופן שלישי צריך להיות ליושבים בסוכה כמו שני דפנות הוצרך לתרץ דמיירי כשעשה צורת הפתח וכו' אבל אנראה בפנים מאחר שהטפח נראה ליושבים בסוכה לא קשה ולא מידי ואע"ג דבעינן נמי צורת הפתח כאן דאיכא פי תקרת האכסדרה לא גרע מצור' הפתח ותו לא צריך צורת הפתח ומאי דלא אמרינן נמי בסוכה דעלמא דפי תקרה יורד וסותם בשלישית ה"ט דלא אמרינן הכי אלא בכגון אכסדרה שהוא בנין קבוע אבל בסכך דסוכה דעראי בעלמא הוא לא כדכתב הר"ן ולשון רבינו נמי אפשר לפרש כן שמ"ש והוא שיעשה צורת הפתח וכו' אדסמיך ליה קאי לנראה מבחוץ ושוה מבפנים דוקא :

היו דפנותיה גבוהין עשרה טפחים וכו' משנה בפ"ק מלמטה למעלה אם גבוה י' טפחים כשרה ופירש"י ואפילו לגג גבוה הרבה :

ומ"ש או אפילו אין בהם אלא ז' ומשהו כו' ברייתא שם מחללת ז' ומשהו מתרת בסוכה משום דופן ומוקי לה בגמרא בסוכה גדולה וכתבו התוס' והרא"ש בשם רש"י דה"פ בסוכה גבוה הרב' שאין יכול לומר בה ב' לבודין הלכך בעי ז' ומשהו ומעמידה בפחות מג' סמוך לקרקע ולפירושו ולגירסתו הסכים הרא"ש ולא כגירסת הספרים ופרש"י שבידינו היום ע"ש ועיין באשיר"י :

ומ"ש ובלבד שיהא מכוון כנגדם וכו' משנה שם הרחיק את הסכך מן הדפנות ג' טפחים פסולה ופי' רש"י לאו בגובהה קאמר אלא במשכה דאויר פוסל בשלשה ואפילו מן הצד · ומכל מקום איכא למידק מנ"ל לרבינו אף כשהגג גבוה הרבה שרינן בהרחיק הסכוך מן הדפנות פחות מג' ודילמא דוקא כשהגג והדפנות שוין בגובהה התם הוא דקאמר דהרחיק הסכך מן הדפנות פחות מג' כשרה מטעם לבוד בכה"ג מנ"ל · ואפשר דמדתנן הסיכוך דהרחיק סמוך להיא דמלמטה למעלה אם גבוה עשרה טפחים כשירה משמע ליה דעלה קאי לאורויי לן דאפילו בכה"ג שהגג גבוה הרבה אם הרחיק הסכך מהדפנות במשך ג' טפחים פסולה אבל בפחות מג' כשירה ועיין במ"ש לקמן בסימן תרל"ב בס"ד ומ"ש ואם אינה גבוה אלא עשרה טפחים כו' שם מימרא דרב חסדא בשם אביחי וקמ"ל דתרתי לבוד בהדדי נמי אמרינן · היו הדפנות גבוהין מן הארץ שלשה טפחים פסולה שם פלוגתא דת"ק ור' יוסי במשנה והכריע הרא"ש דהלכה כת"ק דפסולה ושכן היא דעת הרבה מהגדולים ע"ש :

העושה סוכתו בין האילנות וכו' משנה בפרק הישן ופירש"י בין האילנות בארץ ולא סמכה עליהן אבל הן דפנותיה טעמו דאם סמכה עליה ה"ל כסמכה בכרעי המטה וכ"כ התוספות אבל עשאה לבהמה דופן לסוכה דר' יהודה דמכשיר בשלא סמך ע"ג הסוכה איירי דא"כ ה"ל כסמכה בכרעי המטה : ומ"ש והוא שיקשור וכו' שם בגמרא אמר רב אחא בר יעקב כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה תנן העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשירה והא קא אזיל ואתי הב"ע בקשין והאיכא טפי דעביד ליה בהוצא ודפנא א"ה מאי למימרא מה"ד נגזור דילמא אתי לאשתמושי באילן קמ"ל : ומ"ש

דרישה

סי' תרל [א] והוא שיעשה צ"ה בדופן כו' ז"ל הרא"ש ס"פ הישן דף ס"ב סוף ע"ש קשה מה ענין סוכה למבוי דבמבוי איכא ג' מחיצות ולא בעינן לחי אלא להיכירא בעלמא הילכך סגי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים דבהיכירא סגי . אבל בסוכה דופן ג' צ"ל היכר ליושב בסוכה כמו שתי הדפנות וכו' דאמרינן מגו דמהני לשבת מהני נמי לסוכה זה אינו דלא אמרינן מגו מדרבנן לדאורייתא ועוד דא"כ לא ליהני רק לשבת של ימי הסוכות לחוד · וי"ל דמיירי בשעשה צ"ה לדופן ג' דמדאורייתא בכל מקום חשיב צ"ה מחיצה ולא בעי טפח שוחק אלא מדרבנן הלכך כו' ונראה דר"ל בשינויא קמא במ"ש ולא בעי טפח שוחק כו' ומגו דמהני לענין שבת כו' דמע"ג דבעי' להכשר סוכה שתים כהלכתן ובשליש' טפח שוחק ויעמידנו בפחות מג' טפחים סמוך לכותל ועוד יעשה אח"כ צ"פ ממנו עד כלות הכותל כמבואר בגמרא פ"ק ריש ד' ז' ולא עוד אלא דרב כהנא בעל מעשה זה דהכשיר בנראה מבחוץ הוא עצמו בעל המאמר דמצריך טפח שוחק ויעמיד בפחות מג' טפחים וצ"פ שם ריש דף ז' ע"ש ומש"ה כתב הרא"ש דלא בעינן כולי האי אלא לכתחלה אבל כאן דכבר נעשה ומדאורייתא סגי בצ"פ לחוד אף שמדרבנן בעי נמי תיקון דטפח שוחק כ"ל בדיעבד סמכו אהאי נראה מבחוץ וסמכי' אמגו דמהני לענין שבת ולפ"ז נראה דלא ס"ל להרא"ש ורבינו כמ"ש רש"י שהיה באותו עלים טפח ויותר דאפילו לא היה בו טפח סגי כדין לחי דסגי בעובי אצבע כמ"ש לעיל סי' שס"ב ומה"ט לא הזכיר הרא"ש ורבינו בדבריהן שיעור עובי העלים ורבינו ס"ל כתירוצא קמא של הרא"ש וא"כ ק' היאך תליא דין זה באכסדרא בשלמא לתירץ שני' של הרא"ש קאי אאכסדרא לומר לך דמדאורייתא אמרינן פי תקרה יורד וסותם מהני נראה מבחוץ אפילו מדרבנן אבל לדעת רבינו לא תליא כלל באכסדרא לכן כתבתי בפרישה שצ"ל שמ"ש היה לה בליטה ר"ל לסוכה ומיהו י"ל דמ"ש היה לה כו' ר"ל לאכסדרה ולכך כתב רבינו דין זה באכסדרא לרבותא לאשמעינן דאעפ"י דיש בליטה נראה מבחוץ או בפנים וגם תקרת אכסדרא אפ"ה בעינן צ"פ ע"פ כולו ולאפוקי משינויא בתרא

חדושי הגהות

בחורבה וע' תוס' שם) ראית ליה דבטפח אמרי' פי התקרה יורד וסותם ולעיל בסי' הנזכר נתבאר (מהרל"ח) : ה צ"ל דאיתמר :

צ"ל

לפני רוח מצויה אינה מחיצה וכתב הר"פ ע"כ אין נכון לעשות כל המחיצות מיריעות של פשתן (ה) בלא קנים אף על פי שקושרן בטוב זימנין דמנתקי ולאו אדעתיה והוה ליה מחיצה שאינה יכולה לעמוד בפני רוח מצויה (ד) והרוצה לעשות בסדינין טוב שיארוג במחיצות קנים בפחות מג': ועושין מחיצה אפי' מבעלי חיים שיקשור שם בהמה לדופן ויכול לעשות מחבירו דופן לסוכה להכשיר' ואפי' בי"ט ובלבד שלא ידע אותו שהועמד שם שבשביל מחיצה הועמד שם אבל בחול אפי' אם הוא יודע שפיר דמי יש מדקדקין כשעושין דופן מקני' לה עבידן דרך גדילתן כדאמרי' גבי לולב שאין יוצאין בו אלא דרך גדילתן וא"צ כיון שדפנות כשרים מכל דבר: הסוכך סוכתו בכרעי המטה פירוש שסומך הסכך על כרעי המטה והכרעים הן הן מחיצות אם יש גבוה י' טפחים מן המט' לסכך

ומ"ש וכתב הר"פ על כן נכון כו' כ"כ בסמ"ק ואיכא למידק מנ"ל להר"פ דבקשין חיישינן זימנין דמנתקי וכו' ואפשר לומר דדקדק הר"פ מדקאמר מסכינן דעבד ליה בהוצ' ודפנה אקושיא דגופו ולא קא משני הכי אקושיא דוהא קא אזיל ואתי משמע דבכל האילנות הן רכין דהרוח יכול לנענען אפילו קשרן נמי חיישינן זימנין דמנתקי אלא דוקא כשהאילנות קשין שאין הרוח יכול לנענען כל עיקר אלא הנופין שהן רכין מקשרן אז סמכינן על קישור הנוף ומש"ה דקדק הר"פ וכתב שאין נכון לעשות כל המחיצות מיריעות של פשתן אלא אם כן כשיארוג בהן קנים בפחות מג' שלא יוכל הרוח לנענען דאז לא נפקא לן מידי בקישור היריעות שאף ע"פ שינענען הרוח מ"מ נשארו מחיצות בקנים וק"ל:

ועושין מחיצה אפילו מב"ח וכו' בפ' הישן עשאה לבהמה דופן לסוכה ר"מ פוסל ור"י מכשיר וקי"ל כרבי יהודה וצ"ל שהיא כפותה שלא תוכל לברוח וכ"כ למעלה בסימן שס"ב: ויכול לעשות מחבירו דופן וכו' ברייתא בפרק מי שהוציאוהו: ומ"ש אבל בחול אפילו היא יודע ש"ד כ"כ הרמב"ם בפ"ד וכתב ה"ה דמוכרח הוא ממה שאסרו כן בי"ט ואם האדם אינו עושה מחיצה ואין מחיצתו מועלת כל שהוא לדעת לא נאסר בי"ט ועיין למעלה בסימן שס"ב מדינים אלו: ויש מדקדקים וכו' בפרק לולב וערבה משום רשב"י כל המצות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן שנאמר עצי שטים עומדים שעומדים דרך גדילתן ומכאן למדנו ללולב שאין יוצאין בו אלא דרך גדילתו ומשם למדו המדקדקים דה"ה בדפנות הסוכה שאין יוצאין בו אלא דרך גדילתן דמאי שנא משאר כל המצות ומה שהביאו ראייה מלולב לאו דוקא לולב אלא משו' דלגבי לולב איתמר נקט לולב:

ומ"ש רבינו ואינו צ"יך כיון שדפנות כשרים מכל דבר אפשר לומר דטעם המדקדים דודאי אם עשאן מכל דבר כשר אבל כשעשאן מגדולי קרקע אם כן המצוה נעשה בגידולין ואינו יוצא בהן אלא דרך גדילתן. א"כ ס"ל להמדקדקים להחמיר כהגה"ת אשיר"י בשם הא"ז ע"פ הירו' דאף בדפנות בעי גידולי קרקע ודבר שאינו מקבל טומאה וכיון שכן אינו יוצא אלא דרך גדילתן ועיין במ"ש למע"ה בתחלת סי' זה ואין להקשות על המדקדקים הא הסכך לא הוי דרך גדילתו דאיכא למימר דמה שמונחין הערבה על הסוכה הוי שפי' דרך גדילתן דגם באילן עצמו עומדין כך הענפים נטויין באילן המיסך על הארץ אלא דוקא כשהפך התחתון למעלה לא הוה דרך גדילתו. וה"נ בדפנות אם הסכ בן לקנים זה על זה לארכן ועשה מהן דופן שפיר ה"ל דרך גדילתו דכמה פעמים האילן נטוי כמה והדר זקיף כדאוקימנא בפ' בכל מערבין הכא באילן הנוטה חוץ לד' אמות כו' א"כ שאני סכך דכיון דכל סכך שלא כדרך גדילתו לא בעינן דרך גדילתו משא"כ בדפנות דבעינן כדרך גדילתן וכה"ג כתבו התוספות בר"פ לולב הגזול גבי אגודה דלולב ע"ש בדף ל"א בד"ה הואיל וכו' ולפי זה בדפנות צריך הוא להעמידן דרך גדילתן ולא להשכיבן זה על זה לארכן לדעת המדקדקים ודו"ק:

הסימך סוכתו בכרעי המטה מתני' בפרק הישן הסומך סוכתו בכרעי המטה כשרה ר"י אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה ובגמרא מ"ט דר' יהודה פליגי בה ר' זירא ור' אבא בר ממל חד אמר מפני שאין לה קבע וחד אמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה אמר אביי לא שנו אלא סמך אבל סיכך ע"ג המטה כשרה מאי טעמא לת"ד לפי שאין לה קבע הרי יש לה קבע לת"ד מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי אין מעמידה בדבר המקבל טומאה ורוב הגאונים פסקו כר' יהודה והראב"ד ז"ל פי' משנתינו דאין המטה עצמה היא הסוכה אלא עשה ב' דפנות ובשלישית סמכה למטה ואם המטה זזה ה"ה נופלת וזהו שאין לה קבע שהמטה עומדת לינטל ותפול הסוכה והיינו דקאמר אביי ל"ש אלא סמך אבל סיכך ע"ג המטה כלומר שנעץ ד' קונדסין במטה וסיכך ע"ג כשרה דהרי יש לה קבע דכיון שאינה נופלת כשמטלטלין המטה כה"ג מיקרי קבע וכשרה ולמ"ד מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי אין מעמידה בדבר המקבל טומאה כיון שאין הסכך נסמך ממש על המטה אבל רש"י והתוס' והרא"ש פירשו שמשנתינו מדברת בסיכך ע"ג המטה ממש ואביי בא לאורויי לן דדוקא בססמך על כרעי המטה ממש אבל סיכך ע"ג המטה ולא סמך עליה ממש אלא נעץ ד' קונדסין וכו' וזהו שכתב רבינו פי' שסומך הסכך על כרעי המטה והכרעי' הן הן המחיצות ולאפוקי מפירושו של הראב"ד: ומ"ש אם יש גבוה י' טפחים מן המטה וכו' כ"כ התוס' והרא"ש ע"פ הירושלמי דהיינו פירוש מפני שאין לה קבע דכיון שאין לה עשרה טפחים מן המטה ועד הגג לאו דירת קבע הוא וכתב

ומשני מ"ד נגזור דלמא אתי לאשתמושי באילן כלומר להניח שם כליו קמ"ל וז"ש הרמב"ם בפ"ד העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה אם היו חזקים או שקשר אותם וחיזק אותם עד שלא תהיה הרוח מצויה מנידה אותם תמיד ומילא בין האווירים בתבן וקש כדי שלא תניד אותם הרוח וקשר אותם הרי זו כשירה והרי"ף והרא"ש כתבו פסק מימרא זו דרבא"י ומימלא משמע דכשהאילנות דפנות לה צריך שיהיו בענין שלא תהיה רוח מצויה מנידתן:

וכתב הר"פ על כן אין נכון לעשות כל המחיצות מיריעות של פשתן וכו' וכ"כ בסמ"ק: ועושין מחיצה אפילו מב"ח וכו' בפרק הישן (כג.) תניא עשאה לבהמה דופן לסוכה ר"מ פוסל ור' יהודה מכשיר וידוע דהלכה כר"י: ויכול לעשות מחבירו דופן לסוכה להכשירה ואפי' בי"ט ובלבד שלא ידע אותו שהועמד שם וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ד וכתב ה"ה זה מבואר בעירובין פרק מי שהוציאוהו (מד.) ברייתות ואוקימתות והכל מבואר שם חוץ ממ"ש רבינו דאם עשאוהו לדעת מותר בשאר ימי החג שאין זה מבואר שם אבל מוכרח הוא ממה שאסרו כן בי"ט ואם האדם אינו עושה מחיצה ואין מחיצתו מועלת כל שהוא לדעת לא נאסר בי"ט ומוכרח הוא שם עכ"ל ודקדק רבי' לכתוב להכשירה לומר דדוקא להכשירה הוא דאסור להעמידו לדעת בי"ט אבל שלא להכשירה כגון שיש לה ג' דפנות ומעמיד האדם בדופן ד' מותר בי"ט מאחר שבלא"ה היתה כשירה (ו): ויש מדקדקין כשעושין דופן מקני' להעמיד' דרך גדילת' וכו' הסומך סוכתו בכרעי המטה וכו' בפ' הישן (כא:) תנן הסומך סוכתו בכרעי המטה כשירה ר"י אומר אם אינו יכולה לעמוד בפ"ע פסולה ובגמ' מ"ט דר"י פליגי בה ר"ז ור' אבא בר ממל ח"א מפני שאין לה קבע וח"א מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה אמר אביי לא שנו אלא סמך אבל סיכך ע"ג המטה כשירה למ"ד לפי שאין לה קבע הרי יש לה קבע למ"ד מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי אין מעמידה בדבר המקבל טומאה ופרש"י בכרעי המטה. מטה שלימה: שאין לה קבע. שמטלטלה ע"י המטה ור"י לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן. וק' כתו' (שם) והרא"ש עליו דלקמן דפסל ר"י סוכה ע"ג בהמה מפ' טעמא משום דכתי' חג הסוכות תעשה לך ז' ימים סוכה הראויה לז' וזו אינה ראויה לפי שאין עולים לה בי"ט והשתא תיפוק ליה מש"ס דמטלטלת ע"ג בהמה ואינה קבע מידי דהוה אסומך בכרעי המטה וכירו' משמע דטעמא דאין לה קבע לפי שאין י"ט מן המטה ועד הגג והא דקתני מתני' ר"י אומר אם אינה יכולה לעמוד בפ"ע פסולה דמשמע הא יכולה לעמוד כגון שסככה על יתידות כשירה אע"פ שאין מכרעי המטה לסכך י' לא חשיב ערא"י כיון דאי שקיל לה למטה איכא אויר י' והסוכה מתקיימת כדאמר אביי במתניתין למ"ד אין לה קבע הרי יש לה קבע כלומר אי שקיל לה למטה דמטה לחודה קיימא ואין הסוכה נפסלת בשביל שהכנים בה מטה ומיעט אוירה מידי דהוה אכרי' וכסתות דלא הוה מיעוט לא לענין י' ולא לענין כ' והא דאמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה פירש"י אע"פ שלא למדנו פיסול אלא לסכך הואיל ועיקר סכך אלו מעמידין הוי כאילו סיכך בדבר המקבל טומאה והא דאמר אביי אבל סיכך ע"ג המטה כשירה פירש"י סיכך ע"ג המטה ולא סמך הסיכוך בכרעי' אלא ע"ג יתידות אבל כל דופני הסוכה אינה אלא מטות מסלסלה לדדין לא פסל ר"י דהא לא גמרי' פיסול תורין לסוכה אלא לסיכוך וזה לא הוא ולא מעמידיו בפסולין ולענין קבע נמי יש קבע לסיכוך. והקשה הרא"ש מה בא אביי להשמיענו משנה שלימה היא אם אינה יכולה לעמוד בפ"ע פסולה הא אם יכולה לעמוד בפ"ע כשירה ותי' דאתא לאשמעינן שאע"פ שאין מכרעי המטה לסכך י' כשרה וכמ"ש בסמוך בשם התו' דכיון שאין הסוכה נסמכת על המטה ואי שקיל לה למטה איכא אויר י' וסוכה מתקיימת הרי יש לה קבע ואינה נפסלת בשביל שהכנים בה מטה ומיעט אוירה וכתב עוד הרא"ש ומדהביא הרי"ף דברי אביי נראה שפוסק כר"י וטעמי' כיון דשקלו וטרו אמוראי לפר' טעם דבריו וגם אביי אמר דבריו אליבא דר"י אלמא ס"ל כוותיה וגם אני אומר דטעם קבע עיקר כדאיתא בירו' ולא ידעני' מאיזה טעם יכשירו רבנן היכא דסמך על כרעי המטה ואין מכרעי המטה עד הגג י' דירה סרוחה היא הלכך נראה דר"י לפרושי דברי ת"ק אתא וליכא הכא פלוגתא עכ"ל והשתא לדעת הרא"ש דהטעם מפני שאין לה קבע הוא עיקר וגם תופס עיקר דברי הירו' שמפ' דטעם שאין לה קבע היינו שאין י"ט מן המטה לגג כל שיש י"ט מן המט' לגג אע"פ שסמך הסכך על כרעי המטה כשירה ואם אין הסכך סמוך על המטה כלל אלא ע"ג קונדיסין תקועין בארץ אע"פ שאין י' מן המטה לגג כשירה דכיון דאין הסוכה סמוכה עליה לא חשיבא היא קרקעית הסוכה אלא הארץ וכ"ה דברי רבינו ומ"ש והכרעים הן הן מחיצות וכן מת"ש וכרעים הן הן דפנות נראה שהוא מפ' דמטה זו מוקפת קרשים שראשן הא' קבוע בארץ וראשן הב' עולים למעל' מן המטה י"ט והמטה היא הבלים או קרשים קבועי' במחיצות אלו ומפני שחבלים או הקרשים קבועים באותן מחיצות נקראי' אותן מחיצות כרעי המטה ונראה שהוכרח לפרש כן מדקתני הסומך סוכתו בכרעי המטה ולא קתני כסומך סוכתו ע"ג המטה ובכך דבריו מבוארים דה"ק פי' שסומך הסכך על כרעי המטה כלומר שנתן הסכך ע"ג קרשים שעולים למעלה מהמטה והם נקראים כרעים והכרעים דהיינו הקרשים הנזכרים הן הן מחיצות הסוכה אם יש גובה י"ט מן המטה לסכך כשירה ואם לאו פסולה דכיון שהסכך סמוך על הקרשים הללו שהם כרעי המטה חשיבא המטה עצמה קרקעי' הסוכה וצריך להיות ממנה עד הסכך י"ט ונראה דה"ה אם נעץ קונדיסין ע"ג קרשים אלו הנקראים כרעי המטה וכ"ש אם נעשה (נעשה) במטה עצמה וסיכך ע"ג הקונדיסין שצריך שיהיה מן המטה לסכך י"ט אלא דרבינו חדא מינייהו נקט: ומ"ש

דרכי משה

(ה) כתב מהרי"ל אל יתלה בסוכות יריעות של שעטנז אא"כ הן גבוהין שלא יוכל ליגע בהן וכ"כ האגודה פ"ק דסוכה: (ו) וכ"כ הראב"ד בהשגות: וכתב

דרישה

בתרא דהרא"ש הכ"ל ולאפוקי נמי מדעת הרי"ף והרמב"ם דס"ל דאכסדרא כיון דיש לה עמודים אמרינן פי תקרה יורד וסותם וכמ"ש ב"י בשמם שכתב דהרמב"ם כתב דין זה של כיפה מבפנים ונראה בחוץ מאכסדרא ע"ש: וכן

פרישה

פי' אף באותו צד ולאפוקי אי לא סיכך אלא בצד הפרוץ לבד:

(ד) והרוצה לעשות בסדינים טוב שיארוג במחיצות קנים בפחות מג' עיין בסמ"ק בסימן צ"ד דף כ': ע"א שכתב שם דברי הר"ף בהגהות וקאי אמ"ש בכנים דעושה טפח סותם או פס ארבע כו' ע"ו כתב ז"ל ונהגו העולם לעשות מחיצות שלימות לפי שאין הכל בקיאין לעשות בענין זה ומה שנהגו העולם לעשות כל הד' מחיצות ע"י סדינין בלא פרבה אין נכון אף ע"פ שקושרין בטוב משום דזימנין דמנתקי ולאו אדעתייהו והוא מחיצה כו' והרוצה לעשות בסדינין בלא עירב טוב שיארג' במחיצת קנים פחות מג' עכ"ל ולענ"ד דכ"פ שיארוג קנים לכיותם ערב תוך עלים שתחב בקרקע רחוקים זה מזה במקום שתי ואח"כ יפרוס על השתי והערב סדינין למלאות חללן להיות מחיצות שלימות ויש שקשים פחות מג' כיון דבלא קנים נמי היא מחיצה כשרה ות"כ ע"י אריגת קנים סיכול להתקיים אפי' טפי מג' כמי ולאידך גיסא כמי אם אינם מחיצות בפחות מג' הסדינין תו למה לי ולק"מ דהא כתב בהדים דאע"ג דקשר בטוב עכ"פ חוששין שמא ינתק ולאו אדעתו וא"כ עכ"פ צריך האריגה באופן שלא ימשך זה מזה ג' ובודאי הסדינים תו לא היה צריך מן הדין אלא שכ"כ לפי המנהגי' שנוהגין

הדושי הגהות

ו צ"ל בהגהת סמ"ק והובא בהג"א פ"א דסוכה וגם שם נדפס בטעות בשם סמ"ק והוא בהגרותיו וע"ש עוד נדפס בשם הסמ"ק מלות יתירות "ולא "שלישית "אפילו "טפח "כו' ולפנינו ליתא לא בסמ"ק ולא בהגהותיו: ז ואלה"ק לאותן המדקדקים הא הסכך לא הוי דרך גדילתו די"ל דהא דמונח לרוחב הסוכה שפיר הוי דרך גדילתו דגם לפעמים הוא גדל כך רק

לסכך כשר' ואם לאו פסולה סמך הסכך על העמודים והכרעי' הן הן דפנות אפי' אם אין גבוה י' מן המטה עד הסכך כשירה :

תרלא סככה כראוי כיצד דתנן סוכה שצילתה מרובה מחמתה כשירה ודייקי' הא כהדדי פסולה ודוקא בששוין למעלה שאז ודאי למטה חמתה מרובה מצילתה לפי שהחמה מתפשטת בריחוקה אבל אם הן שוין למטה כשירה שאז ודאי למעלה הצל מרובה ובעה"ע כ' בהפך שאם למעלה שוין כשירה שאז ודאי למטה צילתה מרובה מחמתה לפי שהחמה מועטת למטה ואם למטה שוין אז למעלה חמתה מרובה פסולה (א) ואם ברוב ממנה צילתה מרובה שני משהויין ובמיעוט ממנה חמתה מרובה

ומ"ש סמך הסכך על העמודים פירוש והעמודים תקועים בארץ שאם היו תקועים במטה או בכרעי' היינו דינא קמא כדכרישית אלא כשהם תקועים בארץ מיירי ומש"ה קאמר שאפילו אין גבוה י' מן המטה עד לסכך כשירה שמאחר שהסכך אינו נסמך על המטה ולא על כרעים לא חשיבא היא קרקעית הסוכה אלא הארץ שבה קבועים העמודים שעליהם נסמך הסכך וכיון שמהארץ לסכך גובה י"ט כשירה אע"פ שמהמטה עד לסכך פחות מי"ט לית לן בה כיון דאי שקיל לה למטה איכא אויר י' והסוכה מתקיימת דמטה לחודה קיימא ואין הסוכ' נפסלת בשביל שהכנים בה מט' ומיעט אוירה ואע"ג דאי שקיל לה למטה נפסלת הסוכה משום דאינה דפנות שכרעי המטה הם דפנותיה לית לן בה דאנן בתר סכך אזלי' למדוד ממנו ולקרקעיתו י' וכל היכא דשקיל לה למטה ואכתי קאי סכך לא חשיבה מטה קרקעית דידיה ודפנות הללו אינם מעלות ומורידות לענין זה : **והר"ן** כתב שנראין לו דברי הראב"ד בפי' משנה זו שלא קבע הסוכה על המטה אלא סיכה עליה ואם המטה וזה הרי הסוכה נופלת והיינו דאמרי' לפי שאין לה קבע שהמטה עומדת לינטל ותיפול הסוכה כיון שאינה אלא סמוכה ומ"ד מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה היינו טעמיה דאע"ג דתנן וכולן כשרים לדפנות ה"מ כשאין הסכך עומד עליה אבל להעמיד הסכך בדבר שאין מסככין בו אסיר מדרבנן שמא יאמרו זה עומד וזה מעמיד כשם שראוי להעמיד כך מסככין בו ואע"ג דתנן העושה סוכתו בראש האילן כשירה ול"פ ר"י אע"ג דאילן פסול לסכך בו שאני אילן דלא חזי לסכך ולא שכיח דמסככי ביה ומש"ה לא גזר ר"י ומיהו לא בהירא דאילן שכיח לסכך וכדתנן הדלה עליה את הגפן והרמב"ן תי' בההיא דלא במסכך ע"ג האילן עסקינן אלא שקרקע הסוכה כתן באילן וכגון ד' קונדיסין בקרקע הסוכה וסיכך עליהם ובכה"ג אע"פ שמחובר סומך את המעמיד לית לן בה דמעשה קרקע בעלמא קא עביד והיינו דאמר אביי ל"ש אלא סמך אבל סיכך ע"ג המטה כשירה כלומר שאם נעץ ד' קונדיסין במטה וסיכך עליהם כשירה ואמרי' עלה בגמרא למ"ד מפני שאין לה קבע הרי יש לה קבע כלומר שאע"פ שהיא מיטלטלת ע"ג המטה כיון שאינה נופלת כשמטלטלין המטה כה"ג קבע מיקרי וכשירה ולמ"ד מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי אין מעמידה בדבר המקבל טומאה כיון שאין הסכך נסמך ממש על המטה אע"פ שיתדותיו וקונדסיו כמוכות עליו ובירו' אמרו שהמסכך ע"ג המטה בענין זה חשבי' המטה קרקע הסוכה ובעי' שיהא חלל הסיכה י' מגב המטה ועד הסכך ולענין הלכה כיון שהרי"ף כתב הא דאמר אביי ל"ש וכו' משמע דס"ל דקי"ל כר"י וטעמא משום דכל היכא דשקלי וטרו אמוראי אליבא דחד תנא משמע דהלכתא כוותיה ולא משמע דר' יהודה אזיל לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעי' מדאמרינן לפי שאין לה קבע דא"ה ה"ל למימר ר"י לטעמיה ועוד דהא אכתי איכא למימר לטעמא דמ"ד מפני שמעמיד בדבר המקבל טומאה דודאי לדירת קבע לא הוה חייש דאיהו גופיה אוקמא בשטה הלכך נקטי' כר"י דכשם שאין מסככין בדבר המקבל טומאה כך אין מעמידין בו משום גזירה ואע"פ שעכשיו נהגו לסמוך סוכות ע"ג כתלים שאין מסככין בהם לפי שאין גידולן מן הארץ ה"ט משום דלא שכיח לסכך בכיוצא בהן וכו' וסיום דבריו כתבתי בסי' תר"כ כל זה לפי שטתו של הרי"ף אבל הרז"ה פוסק כד' חכמים ח עכ"ל ובתה"ד כ' דאין קפידא אם מעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה שהרי כתב הרא"ש דטעמא דקבע עיקר ולא טעמא דמעמיד' בדבר המקבל טומאה ונראה דתוכח נמי מדברי הרי"ף דסבר דטעמא דמקבל טומאה לאו עיקר הוא מדלא מייתי בפסקיו ההיא פלוגתא והוא נפקותא גדולה בדבר דעביד התלמודא איכא בינייהו נעץ ד' שפודין של ברזל וסיכך עליהם דלמ"ד משום קבע כשר ולאידך פסול אלא ע"כ סבר דטעמא דמקבל טומאה ליתא וטעמא דקבע עיקר עכ"ל :

תרלא סככה כראוי כיצד כדתנן סוכה שצילתה מרובה מחמתה ודייקי' הא כהדדי פסולה וכו' בפרק הישן (כב:) תנן סוכה המדובללת וצילתה מרובה מחמתה כשרה ודייק בגמרא · (שם) הא כי הדדי פסולה והתנן באידך פרקין ושחמתה מרובה מצילתה פסולה הא כי הדדי כשירה ל"ק כאן מלמעלה כאן מלמטה אר"פ היינו דאמרי אינשי כזוזא מלעיל כאסתירא מלתחת ופירש"י כאן מלמעלה כאן מלמטה· הא דדייקי' כי הדדי פסולה למעלה קאי כשיש בין קנה לקנה כמלא קנה אפילו מצומצמת פסולה לפי שחמת האויר נראית בארץ רחבה הרבה מן הצל של סכך והא דדייקינן כי הדדי כשירה נקט שיעורא מלמטה שחמה וצל שוים בידוע שהקנים רחבים מן האויר כזוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת כשהככב רחב כשיעור זוז חמתו מרובה מלמטה כשיעור סלע · וכתבו התו' שהקשה ר"ת דרב גופיה אית ליה פ' קמא דעירובין פרוץ כעומד מותר והתם נמי פסקינן הלכתא הכי ועוד ק' דאמרי' פ"ק דקידושין דעבדי אינשי דקרו לפלגא דזוזא איסתרא אלמא דאיסתר' פחות מזוזא ומפר"ת כאן מלמעל' מי שמודד האויר מלמעלה כי הדדי כשירה לפי שהוא עומד כפרוץ אבל העומד מלמטה בארץ ומעיין כלפי מעלה ודומה כי הדדי פסול לפי שהאויר שהוא רחב כי זוזא דומה בעיניו קטן כאיסתרא מחמת שהוא רחוק ממנו ורא' לדבר וכהי בעינינו כחגבי' וכוכב גדול בשמים דומה בעיניו קטן והרא"ש השיב על דברי ר"ת נ"ל דלא שייך להביא לכאן פרוץ כעומד דדוקא גבי סכך פסול וסכך כשר המונחים זה אצל זה שייך להזכיר פרוץ כעומד כדמייתי ליה אמתני' דהמקרה את סוכתו בשפודין אבל גבי סוכה סכך ואויר ניתנה הלכה שיהא הצל מרובה וכן מצינו לענין פרוץ כעומד של דפנות מועיל קנה פחות מג' אע"פ שהפרוץ מרובה ולענין סכך אינו מועיל מפני שהחמה מרובה ואע"פ שאיסתרא פלגא דזוזא אפשר דאיסתרא מטבע נחשת ורחבה יותר מזוזא וכן מ"כ בשם ה"ר ישעיה ז"ל ובהע"ט כתב בשם רבותיו אם יש בין קנה לקנה כמלא קנה למעלה ולמטה צלתה מרובה מחמתה שהחמה מועטת למטה כשרה ואם למטה כי הדדי למעלה חמתה מרובה מצילתה ופסולה עכ"ל ולא הביא רבינו פי' ר"ת מפני שהרא"ש השיב על דבריו והר"ן הביא פי' ר"ת וכ' דלכי דבריו נ"ל שהאויר מתמעט יותר מן הסכך לפי שאין כח הראות נתפס בו וצ"ל ג"כ דכי אמרי' צילת' מרובה מחמת' מלמטה כשירה דוק' בסוכה שאינה גבוהה אלא שיעור מצומצמת שהרי כדבר ידוע שלפי גובה הסוכה כופל הטעות ואם היא גבוהה הרבה יהא אפשר שאע"פ שמלמטה נראה לו שתהא צילתה מרובה מחמתה למעלה הויא חמתה מרובה מצילתה א"ו כדאמרן ע"כ ומ"מ גם הוא ז"ל השיב על קושית ר"ת והעלה דפירש"י עיקר וכ"פ הרי"ף וכן דעת הרמב"ם בפ"ה וכתב שם ה"ה גבי סיכך בדבר פסול ודגר כשר שמבואר בחכמות הראות במופת שאור השמש הנכנס בחור מרובה על החור וזה שלא כדברי בעל העיטור ולפיכך פירש"י הוא עיקר ומה שיג"ד כד' הרמב"ם בזה אכתוב בסי' זה בס"ד גבי סככה בשפודין : **ואם** ברוב ממנה צילתה מרובה שני משהויין וכו' בספ"ק (יט·) גבי פסל היוצא מן הסוכה אדרב"ח א"ר יוחנן לא נצרכה אלא לסוכה שרובה צילתה מרובה מחמתה ומיעוטה חמתה מרובה מצילתה מ"ד תיפסיל בהך פורתא קמ"ל וכתב הרא"ש בסוכה שרובה צילתה מרובה מחמתה וכו' פי' ברוב הסוכה הצל רבה על החמה שני משהוין ובמיעוט החמה מרובה על הצל משהו וכשתצרף יחד הצל והחמה של כל הסוכה תהיה צילתה מרובה מחמתה משהו והר"ן כ' מ"ד האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי קמ"ל כיון דבכללה צילתה מרובה

וכתב הרא"ש דטעמא דקבע עיקר כדאיתא בירושלמי : **סמך** הסכך על העמודים והכרעי' הן הן הדפנות כו' היינו מימרא דאביי וביאר רבינו דבשני החלוקות הכרעים הן הן הדפנות אלא דבריש' סמך הסכך על הכרעים ממש ולפיכך חשיבא המטה קרקעית הסוכה וצריך שיהא ממנה עשרה עד הסכך אבל בסיפא דקרקע עולם היא קרקעית הסוכה אע"פ שאין מן המטה לסכך גבוה י' כשרה הואיל ואי שקיל לה למטה הוי גבוה עשרה והסכך מתקיים בלא המטה אין הסוכה נפסלת בשביל שהכנים בה המטה מידי דהוה אכרים וכסתות דלא הוי מיעוט לא לענין עשרה ולא לענין עשרים כדלקמן בסי' תרל"ג ולענין הלכה כבר כתבתי להחמיר כמ"ד מפני שמעמיד בדבר המקבל טומאה ועל פי פירש"י דכיון דמעמיד הוא ה"ל כמסכך בדבר המקבל טומאה עצמו דהכל הולך אחר המעמיד וכבר כתבתי מזה למעלה בסימן תרכ"ט בדין סולם :

תרלא סככה כראוי כיצד וכו' דתנן כו' בפרק הישן ודייקינן וכו' שם בגמרא הא כהדדי פסולה והא דתנן באידך פירקין ושחמתה מרובה מצילתה פסולה הא כהדדי כשירה ל"ק כאן מלמעלה כאן מלמטה והפירוש שכתב רבינו דכששוין למעלה אז ודאי למטה חמתה מרובה מצילתה כו' הוא פירש"י ור"ח והרי"ף וכ"כ הרמב"ם בפ"ה . ובפי' המשניות ריש פ"ק דסוכה כתב עוד שזה התבאר בחכמת הראות במופת שהשמש כשנכנס בחור שיהיה אורו בארץ יותר גדול מאותו חור בהכרח והתוספות כתבו שר"ת הקשה על פירוש רש"י ופירש הוא דכשאדם עומד למעלה ומודד ונראה לו שהן שוין כשרה דפרוץ כעומד כשרה ואע"פ שהחמה מתפשטת בריחוקה לית לן בה אבל אם עומד מלמטה ומסתכל למעלה ונראה לו שהן שוין פסולה דכיון שפרוץ נראה לו מרחוק שוה לעומד בידוע שהוא מרובה על העומד כי הפרוץ מתמעט בעיני הרואה בהרחקתו והעומד מתוך שיש ממשות אינו מתמעט בעיני הרואה בהרחקתו כמו הפרוץ שאין ממשות באויר גם הרא"ש בספר יראים הסכים לפירושו של ר"ת וכן נראה מדברי בעל המאור אכן הרמב"ם והר"ן הכריעו שפירוש רש"י עיקר ויישבו הקושיות שהשיב ר"ת על פרש"י ע"ש ומכל מקום נראה דדברי ר"ת ישרים בעצמם ולפיכך דכשאדם עומד מלמטה ומעיין כלפי מעלה אף על פי שנראה לו שתהא צלתה מרובה מחמתה פסולה ואע"פ שר"ת כתב דכשנראה לו למטה שהן שוין למעלה בידוע שלמעלה החמה מרובה וכו' דמשמע דכשנראה לו שתהא צילתה מרובה כשרה היינו משום דמלמעל' הן שוין ולפי שיטתו לעולם אמרינן דפרוץ כעומד מותר אף גבי סכך ואויר אבל לפי שיטת רש"י והרי"ף והרמב"ם דלגבי סכך ואויר אפילו פרוץ כעומד אסור אם כן אפילו נראה לו למטה שצלתה מרובה מחמתה דבידוע דלמעלה הן שוין נמי פסולה דכיון שהוא שוה למעלה אז ודאי למטה חמתה מרובה לפי שהחמה מתפשטת בריחוקה ובסוכה גבוה אף לר"ת עצמו פסולה דכי אמרינן צלתה מרובה מחמתה כשרה דוקא בסוכה שאינה גבוה אלא שיעורה מצומצם שהרי הדבר ידוע שלפי גובה הסוכה כופל הטעות ואם היא גובה הרבה ודאי אפשר שאף על פי שלמטה נראה לו שתהא צלתה מרובה למעלה הוי חמתה מרובה וכ"כ הר"ן לפי דעת ר"ת : **ומ"ש** ובעל העיטור כתב בהפך כו' כך כתב הרא"ש בשמו שכתב כן בשם רבותיו והביא גם דברי ר"ת והשיב על דבריו ולא הכריע אם כפירוש רש"י או כפירוש העיטור ורבינו הלך בדרכו והביא פירש"י והעיטור ולא הכריע ולא הביא דברי רבינו תם מפני שהרא"ש השיב על דבריו ולענין הלכה יש להחמיר כחומרת רש"י וכחומרת בעל העיטור והלכך בין ששוין למעלה ובין ששוין למטה פסולה גם יש להחמיר כחומרא של ר"ת והלכך כשעומד למטה ומעיין כלפי מעלה אפילו נראה לו צלתה מרובה פסולה כדפירוש בסמוך נראה לי : **ואם** ברוב ממנה צלתה מרובה שני משהוין כו' בפרק קמא תני פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה מאי פסל היוצא מן הסכך רבב"ח אמר ר' יוחנן הכא בסוכה שרובה צילתה מרובה מחמתה ומיעוטה חמתה מרובה מצלתה וכתב הרא"ש פי' ברוב הסוכה הצל רבה על החמה ב' משהוין כו' ומאי יוצא יוצא מהכשר סוכה שאינו מסוכך כהלכות סוכה ומשמע לי דאיצטריך לסוכה גדולה שאותו המיעוט יש בו ז' על ז' ואפ"ה נדון כשאר הסוכה דאילו בסוכה קטנה שאין

פרישה

שנוהגין לעשות מחיצות שלימות · וה"ק שלא יסמוך אסדינין אא"כ ארג' במחיצות השתי קנה ערב פחות מג' ואז אף אם ינתק ולא יהיה מחיצות שלימות מ"מ יהיו דפנות הסוכה בהכשר ע"י לבוד פחות מג' וק"ל · וגם אין לאוסרו משום דהוי מחיצה שאינו יכולה לעמוד בפני רוח דהאי מחיצות עכ"פ יעמוד וק"ל וגם הכלבו ריש סי' ע"ז הביא דברי הר"ף הנ"ל ע"ש וגם מהרי"ל ד' ס"ו כתב וז"ל מותר לעשות מחיצות שיהא בין כל דף ודף כמות מג' טפחים דאמרינן לבוד ויתלה שם יריעות להציל מן הרוח והזיועות אין יכולין להתיר הרקקת הדופן ביותר מג' טפחים עכ"ל וכ"ל דמ"מ אין יכולין כו' ר"ל דאע"ג שקשורין היטב קייפי' שמא ינתק בסריכי' וכמ"ש וק"ל :

סי' תרלא (א) ואם ברוב כו' שני משהויין ה"פ אם נצטרף יחד כל החמה וכל הצל המפוזרים כאן וכאן ברוב הסוכה נמצא ב' משהוין הצל עודף על

חרושי הגהות

רק בשמעמידים צד התחתון למעלה לא הוי דרך גדילתו (מהרל"ח) : ח (סי' כב) כתב הג' בשם א"ז דלפי הירושלמי צריך ליזהר :

וראה

מרובה משהו בענין שכשנצטרף יחד החמה והצל של כל הסוכה יהיה צילתה מרובה מחמתה (ב) משהו כשירה וצריך שלא יעשה כסויה עב מאד כדי שיהו הכוכבים וניצוצי השמש נראין מתוכה אבל בדיעבד אפי' מעובה כמין בית כשירה ור"ת פסק שאם עשאה עבה מאד שאין המטר יכול לירד בה פסולה אע"ג דב"ה מכשירין מעובה כמין בית היינו דווקא שאין כוכבים וחמה נראה מתוכה אבל כשאינו יכול להמטיר בתוכה פסולה אפי' לב"ה וא"א ז"ל לא הביא דבריו בפסקיו היה כסוי' דק מאד שיש בה אויר הרבה אלא שאין ג"ט במקום אחד ובין הכל צילתה מרובה מחמתה כשירה : היה קנה עולה וקנה יורד אם אין א' גבוה מחבירו ג"ט או אפילו גבוה מחבירו ג"ט ויש בכל קנה עולה (ג) רוחב טפח כשירה ופירש"י אפי' חמתה מרובה מצילתה שמפני שהא' גבוה מחבירו החמה באה מן הצדדין אפ"ה כשירה אבל ה"ר ישעיה כתב ודאי אם חמתה מרובה מצילתה פסולה אלא מיירי שצילתה מרובה

מרובה מחמתה כשירה כולה אפילו אחת אותו סכך שחמתו מרובה מצילתו ומיהו אפשר דדוקא בסוכה שאינה אלא ז' על ז' אבל בסוכה גדולה הרבה דיש בה ז"ט או יותר שחמתו מרובה מצילתו צ"ע אם נכשיר אותו מפני צירוף שאר הסוכה עכ"ל (א) : **כבר** נתבאר בסי' תר"ל שאם היא מסוככ' כהלכת' אע"פ שמן הדפנות נכנס לה חמה הרבה עד שנמצא' חמתה מרובה מצילתה כשירה : **וצריך** שלא יהיה כיסויה עב מאד וכו' בפ' הישן (כב.) תנן המעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשירה ותניא בברייתא (שם:) אין כוכבי חמה נראין מתוכה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין וכתב הרא"ש ירוש' הדא אמרה צריכין הכוכבים להיות נראין מתוכה רבי לוי אמר בכוכבי חמה שנו פי' צריכין לכתחלה כדקתני בברייתא ב"ה מכשירין בדיעבד אבל לכתחלה צריך שיהו נראין מתוכה וכ"כ הר"ן וכוכבי חמה פירש"י זהרורי חמה ומשמע מדברי הר"ן דמתני' דקתני אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה דמשמע דלכתחלה צריך שיהו הכוכבים נראין מתוכה היינו דוקא כוכבי חמה אבל כוכבי לילה א"צ שיראו מתוכה אבל רבי' שכת' כדי שיהיו הכוכבים וניצוצי השמש נראין מתוכה נראה שהוא מפרש הא דתנן אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה דמשמע צריך שיראו מיירי בכוכבי לילה ובברייתא קתני דכוכבי חמה אם אינם נראין מתוכה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין אלא דמ"מ קשה דמשמע דאין כוכבי לילה נראין מתוכה לב"ש נמי כשרה בדיעבד ולא פסלו אלא בשאין כוכבי חמה נראין מתוכה ולפ"ז לא הוה ליה לרבינו לכתוב אלא כדי שיהיו הכוכבים נראין מתוכה דמאחר שכוכבי לילה נראין מתוכה מכ"ש שנראין ניצוצי החמה ואפשר שהוא מפרש דכוכבי לילה וכוכבי חמה אידי ואידי חד שיעורא הוא והא דקאמר בירושלמי כוכבי חמה היינו לומר שאם עשה סוכה ביום שאין הכוכבים מצויין לראות אם הם נראים מתוכה ישער בכוכבי חמה אם הם נראים מתוכה דאידי ואידי חד שיעורא הוא והרמב"ם כתב בפ"ה דרך הסיכוך להיות קל כדי שיראו ממנו הכוכבים הגדולים הנראים ביום שהוא זמן החמה (ב) : **ומ"ש** רבינו בשם ר"ת שאם עשא' עבה מאד שאין המטר יכול לירד בה פסולה כ"כ הגה"ת בפ"ק וכ"כ המרדכי בשמו וכתב שמתוך פירש"י משמע דכשירה והעלה דיש להחמיר לכתחלה לעשות הסיכוך כדי שיהו כוכבי חמה נראין מתוכה וגם הרא"ש כתב דברי ר"ת בפ"ק גבי סוכת גנב"ך ורקב"ש : **ומ"ש** רבינו שהרא"ש לא הביא דבריו בפסקיו היינו לומר שלא הביאה במקום שהיה לו להביאה דהיינו בפרק הישן אמתני' דהמעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשירה א : **היה** כסויה דק מאד שיש בה אויר הרבה וכו' היה קנה עולה וקנה יורד וכו' בפ' הישן (שם) תנן סוכה המדובללת ושצילתה מרובה מחמתה כשירה ובגמ' (שם) מאי מדובללת א"ר סוכה ענייה ושמואל א' קנה עולה וקנה יורד רב תנא חדא ושמואל תני תרתי רב תני חדא סוכה מדובללת שצילתה מרובה מחמתה כשירה ושמואל תני תרתי מאי מדובללת מבולבלת ותרתי תני סוכה מבולבלת כשיר' וצילתה מרובה מחמתה כשירה אמר אביי ל"ש אלא שאין בין זה לזה ג"ט אבל יש בין זה לזה ג"ט פסול אמר רבא אפי' יש בין זה לזה ג"ט נמי לא אמרן אלא שאין בגגו טפח אבל יש בגגו טפח כשירה דאמרינן חבוט רמי ופירש"י ענייה. שיש בסככה קנים מעט ויש בה אויר הרבה אלא שאין בו ג' ביחד : קנה עולה וקנה יורד. שלא השוה הסכך להשכיב הקנים זה אצל זה אלא אחד למעלה וא' למטה ומתוך כך חמתה מרובה מצילתה ואשמעינן מתני' דאמרינן כל שאילו היה מסוככים בשוה היתה צילתה מרובה מחמתה כשירה : רב תני חדא. סוכה שהיא ענייה שהיא מדולדלת אם צילתה מרובה מחמתה כשירה : ושמואל תני תרתי. סוכה מבולבלת כשירה דאמרי' רואין : ושצילתה מרובה מחמתה. מלתא אחריתי היא דאשמעי' נמי בסוכה ענייה שיש בה חמה אם צילתה מרובה כשירה : ל"ש. דשמואל דקנה עולה וקנה יורד כשירה דאמרינן רואין : אלא דאין בין זה לזה ג'. דכל פחות משלשה חדא : שאין

בגגו

שאין בה אלא ז' פשיטא דכשר אבל הר"ן כתב שצ"ע : **וצריך** שלא יעשה כסויה עב וכו' משנה בפ' הישן המעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבי' נראים מתוכה כשירה ובגמרא ת"ר המעובה כמין בית אף על פי שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה אין כוכבי החמה נראין מתוכה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין ופירש"י כוכבי החמה כשהחמה זורחת עליה ואין זהרורי חמה נראין מתוכה אין זה דומה לסוכה אליבא דב"ש וכתב הרא"ש ירושלמי הדא אמרה צריכין הכוכבים נראין מתוכה ר' לוי אמר בכוכבי החמ' שנו פי' צריכין לכתחלה כדקתני בברייתא ב"ה מכשירין בדיעבד אבל לכתחלה צריך שיהו נראין מתוכה עכ"ל ולכאורה יראה מדברי הרא"ש דדוקא בכוכבי החמ' דפליגי ביה ב"ש וב"ה בברייתא קאמר בירושלמי דצריך לכתחלה שיהו נראין אבל כוכבי לילה אף לכתחלה אין צריך וכן יראה ממ"ש הר"ן אבל רבינו ז"ל דקדק דהא ודאי ליתא דפשיטא דכוכבי לילה אליבא דב"ש ככוכבי החמה אליבא דב"ה כדקתני בברייתא דבהתם כוכבים ד"ה אע"פ שאין נראין מתוכה כשרה ולא פליגי אלא בכוכבי חמה דב"ש פוסלין וב"ה מכשירין וכי הוכי דכוכבי חמה לב"ה לכתחלה צריך שיהו נראין ה"נ כוכבי לילה לב"ש צריך שיהו נראין ומינה דאף לב"ה צריך שיהו נראין לכתחלה אף כוכבי לילה דלא פליגי עלה דב"ש אלא בכוכבי החמה אלא שמה שאמרו בירושלמי הדא אמרה וכו' פי' הרא"ש דהוכחה זו אינה אלא מדקתני בברייתא ב"ה מכשירין דמשמע דיעבד דומיא דב"ש פוסלין אפי' דיעבד דאילו ממתניתין דקתני אף על פי שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה ליכא הוכחה דדילמא אף לכתחלה אין צריך שיהו נראים ומאי כשרה כלומר הכשרה כך היא אף לכתחלה אבל מדקתני בברייתא ב"ה מכשירין איכא הוכחה כדפי' ומינה דאף בכוכבי הלילה דתני ברישא דברייתא דכשרה לד"ה נמי לכתחלה צריך שיהו נראין כדפי' ומ"ה כתב רבינו כדי שיהיו הכוכבים וניצוצי השמש נראין וכו' נקט הכוכבים סתם לאורויי לן דלכתחלה צריך שיהו נראין אף כוכבי לילה ונקט ניצוצי השמש לאורויי לן דבדיעבד אע"פ שאין נראין גם ניצוצי השמש נמי כשרה כנ"ל דעת רבינו ולא כמו שפי' הב"י : **ומ"ש** ור"ת פסק שאם עשאה עבה מאד שאין המטר יכול לירד בה פסולה כ"כ המרדכי משמו פרק קמא דסוכה והביא ראיה ממה ששנינו משתסרח המקפה שאם היתה כשרה כשמגינה על הגשמים יכסנה יפה יפה ולא תסרח מקפתו ולא יפטר ממצוה ובפרק קמא דתענית גשמים סימן קללה בחג אלמא דסתם סוכה אינה מגלת מפני הגשמים וכ"כ התוס' בריש פרק קמא דסוכה (דף ב') דבעינן שיהא הסכך ראוי שירדו גשמים לתוכה דמה"ט ניחא לר' זירא דדריש וסוכה תהיה לצל ואמאי לא דריש נמי דבעי למחסה ולמסתור מזרם וממטר ע"ש ובמרדכי הארוך כתב דברים אלו בשם רבינו שמשון משנ"ץ : **ומ"ש** רבינו וא"א הרא"ש לא הביא דבריו בפסקיו כוונתו לומר דמדלא הביא דבריו משמע דלא ס"ל כמותו והסוכה כשרה אפי' עשאה עבה שאין המטר יכול לירד בה. ואיכא למידק הלא אע"פ שלא הביא דבריו בפסקיו בפרק הישן גבי סוכה המעובה כמין בית מכל מקום הביא דבריו בפרק קמא גבי סוכת גנב"ך ורקב"ש דכשרה שכתב מאי דאמר בגמרא והוא שעשאה לצל ופי' רש"י להתלונן תחתיה מחורב וממטר אבל לצניעותא בעלמא אין שם סוכה עליה ור"ת פי' שעשאוה לצל ולא מעובה להגן מן המטר ע"כ גם רבינו עצמו הביא פירש"י ופר"ת לקמן בסי' תרל"ה וצריך לומר דס"ל לרבינו דהרא"ש פוסק נמי כפר"ת לחומרא גבי סוכת גנב"ך ורקב"ש דפסולה במעובה להגן מן המטר אבל לא מטעמיה דאילו לר"ת כל סוכה שאין המטר יכול לירד בה פסולה ואילו להרא"ש דוקא סוכת גנב"ך ורקב"ש לחוד הוא דפסולה משום דכיון דמעובה להגן מן המטר מוכחא מילתא דעשאה קבע לדור בה וסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל השנה אבל שאר כל סוכה שעשויה לשם חג כשרה אפילו מעובה להגן מן המטר שהרי לא עשאה קבע לדור בה ולכך לא הביא הרא"ש דברי ר"ת בפרק הישן שפוסל כל סוכה המעובה להגן מן המטר ומדברי הב"י נראה שהבין שהרא"ש פוסק כר"ת בכל סוכה אלא שלא הביא דבריו במקום שהיה לו להביא בפרק הישן ולא נהירא ודו"ק. ומה שקשה על דברי ר"ת כתבתי לקמן בסי' תרל"ה בס"ד ע"ש וגם כתבתי הפסק : **היה** כסויה דק מאד וכו' משנה פרק הישן סוכה המדובללת ושצלתה מרובה מחמתה כשרה ורב פי' דחדא קתני סוכה מדובללת שצלתה מרובה מחמתה כלומר שהיא כמו ענייה מדולדלת שיש בסככה קנים מעט ויש בה אויר הרבה אלא שאין בו שלשה ביחד אם צלתה מרובה כשרה ושמואל פירש דתרתי קתני סוכה מדובללת דהיינו קנה עולה וקנה יורד דאמרינן רואין אילו היו מסוככים בשוה היתה צלתה מרובה מחמתה כשרה ושצלתה מרובה מחמתה מילתא אחריתי היא דאשמעינן נמי בסוכה ענייה שיש בה חמה אם צלתה מרובה כשרה ואביי ורבא באו לפרש דברי שמואל דלא מכשר בקנה עולה וקנה יורד אלא כשאין בין זה לזה שלשה. אי נמי אפי' יש בין זה לזה שלשה ויש בגגו טפח דאמרינן חבוט רמי וכתב הרא"ש דהלכה כשמואל מדשקלו וטרו אביי ורבא אליביה וכן פסקו הרמב"ם והעיטור ודלא כדמשמע מדברי הרי"ף דסובר דלית הילכתא כשמואל ומשום הכי סתם רבינו דבריו ופסק כשמואל וכתב היה כסויה דק וכו' שזהו סוכה ענייה דכשרה לד"ה : **היה** קנה עולה וכו' היינו כשמואל ואליבא דאביי ורבא : **ומ"ש** ויש בכל קנה עולה רוחב טפח כו' כ"כ רש"י וז"ל שאין בגגו בקנה העולה רוחב טפח וכו' ומשמע דלא בעינן רוחב טפח אלא בקנה העולה משום דלא אמרינן חבוט רמי בפחות מטפח אבל הר"ן ז"ל לפי פירושו בגמרא כתב דתרתי בעינן שיהא בגגו טפח ובעינן נמי שיהא באויר שבין התחתוני' טפח דאי לא אעפ"י שיש בגגו טפח לא אמרינן חבוט רמי עכ"ל וכ"ל דהוא ז"ל דקדק מדתני גבי אהלות אבל אין ביניהם פותח טפח וכו' ולא תני להדיא אבל אין בעליונות פותח טפח אלמא דאפי' יש בעליונות פותח טפח מאחר שאין באויר שבין התחתונות פותח טפח לא אמרינן חבוט רמי ודכוותה בסוכה דבגמרא מדמינן להו להדדי אבל מפי' רש"י והתוספות מבואר להדיא דבאהלות נמי דוקא כשאין בעליונות טפח דאילו יש בהן טפח אמרינן חבוט רמי אע"פ שאין באויר שלמטה פותח טפח עיין בפרק הישן דף כ"ב ולענין מעשה יש להחמיר כדברי הר"ן : **ומ"ש** אבל ה"ר ישעיה כתב וכו' כ"כ הר"ן דאחרים אומרים דלא מכשרינן

בקנה

דרכי משה

תרלא (א) וכתב רי"ו בתא"ו נ"ח ח"א דאם במיעוט צילתה מרובה מחמתה הרבה וברובה חמתה מרובה מצילתה משהו אע"פ שבין הכל צילתה מרובה מחמתה פסולה עכ"ל וכ"מ מדברי הרא"ש ורבינו : (ב) ומהרי"ל כתב מותר לסכך הסוכה עב הרבה דא"א שלא יראו בה כוכבים אע"ג דבלילה אינו רואה הכוכבים מ"מ ביום איכא חורים וסדקים

פרישה

על החמה פי' למעלה בסכך. ובמיעוט דסוכה כמאה עודף משהו ודוקא אם ברוב ב' משהויין כל עודף אבל משהו אחת לא מהני. דאז אם היה רואים משהו כל העודף ברובה נגד משהו חמה העודף במיעוטה נמצא צל וחמה שוין בשוין ותנן כי הדדי פסולה דמיירי הכל בשיעור צל וחמה של מעלה בסכך ומה דנקט רוב סוכה ומיעוט סוכה א"ל הא אפשר למצוא דין זה במחצה על מחצה דר"ל שהוא מיושב ע"ד שכתב הר"ן ספ"ק דסוכה והביאו ב"י ז"ל ומיהו אפשר דדוקא בסוכה שאינה רק ז' על ז' אבל בסוכה גדולה הרבה שיש בה ז"ט או יותר שיש בו חמתו מרובה מצל צ"ע אם נכשיר אותו מפני צירוף שאר הסוכה ור' ירוחם כתב ג"כ דאם במיעוט הסוכה צלתה מרובה הרבה וברובה חמת' מרובה משהו אעפ"י שבין הכל צלתה מרובה מחמתה פסולה וכתב בד"מ וכן משמע מלשון הרא"ש ורבינו עכ"ל והיינו שלכתבו שברוב צלתה מרובה כו' משמע דבעינן כה"ג דוקא שברוב יהיה הצל מרובה וכ"ט כיון דבאם הי חמה מרובה היה פסול כמ"ש ר"י וא"א לצמצם במחצה על מחצה לכך בעירוב א"כ לסברת הר"ן כמו שאמרינן בכה"ג כן מסתבר לומר בסוכה קטנה דאין מצטרפין המחצה על המחצה וק"ל ויש טועים מפרשים שאותן ב' משהויין נמשכין על פני כל רוב הסוכה ומיירי שמיעוטן של רוב הסוכה חמה זורחת במקום אחד וברובו של רוב הסוכה הצל עודף במקום אחד וא"א לומר כן דא"כ בחד משהו סגי אלא כדפרישית עיקר ודו"ק :

(ב) **משהו** כשירה ר"ל כל הסוכה ולא אמרינן האי לחודא קאי והאי לחודא קאי :

(ג) **רוחב** טפח כשירה ואין זה ענין לפי תקרה יורד וסותם דבעינן רחב ד' כמ"ש לעיל סי' ש"ם ושע"ן דהתם בעינן דהתקרה יעמוד במקומו פי' שתרחב נגד למטה

כדי

חדושי הגהות

תרלא א יראה מדבריו דר"ל דדברי ר"ת שכתב הרא"ש גבי סוכת גנב"ך ורקב"ש הן עצמן דר"ת שכתב רבינו כאן ולא כתב רבינו שלא הביאן הרא"ש בפסקיו אלא כלומר שלא הביאן במקומן ול"נ דאין דעת רבינו כן אלא ס"ל לרבינו דוקא גבי סוכת גנב"ך ורקב"ש דר"ת ישרים דהואיל ולא עשאן הסוכה לשם מצוה אם אין המטר יורד לתוכה

ליכא

מרובה (ד) והכי מסתברא שא"א להכשיר סוכה שחמתה מרובה מצלת' שהרי קנים שאין ביניהם ג' חשובין כסתום ואפ"ה לא חשיבי להכשיר בסכך אם לא שנאמר כיון שיש כאן צל מרובה כשהשמש עומד באמצע השמים רק בשנוטה לצדדין אז החמה מרובה קרי' ביה שפיר צילתה מרובה מחמתה (ה) וכן דעת ר"י : קנין היוצאין לאחורי הסוכה כגון שאחורי דופן האמצעי בולטין קנים מן הסכך ויש בהם הכשר סוכה וצילתן מרובה מחמתן וג' דפנות כשירה (ו) אע"פ שהדופן האמצעי לא נעשה בשבילה אלא בשביל עיקר הסוכה שהיא לפנים ממנו וכן הקנים הבולטין מן הסכך לצד הפרוץ ודופן אחד נמשך עמהן כשר אע"פ שעשה דופן של הצדדים יותר על ז' ודי לו בז' והוי לן למימר הרי גילה דעתו לעשות כל הסוכה בדפנות ארוכות ודופן אח' שנמשך עם הקנים של הסכך אינו מן הסוכה אלא בפ"ע עומד ונמצא שאין לו אלא דופן אחד שהוא הדופן הנמשך אפילו הכי כשירה : סככה בשפודין שהן פסולין לסכך בהן (ז) ואין בהן ד' ואין מהן ד' במקום אחד והניח בין שפוד לשפוד כמלא שפוד ונתן שם סכך כשר פסול שא"א לצמצם שימלא כל האויר מסכך כשר ונמצא הפסול מרובה אבל אם העדיף סכך הכשר מעט על הפסול או אם היה הפסול נתון שתי ונתן הכש' ערב או איפכא כשר שאז מתמלא כל האויר

בגגו · בקנה העולה רוחב טפח דלאו שם אהל עליה לאחשובי ולמימר חבוט רמי הספל והשלך אותו על אויר שתחתיו : אמרינן חבוט רמי · כשגבוה ג' ויותר דאילו בפחות מג' לאו חבוט הוא שהרי הוא כמושכב עליו וכתב הרא"ש יראה דהלכה כשמואל מדשקלו וטרו אביי ורבא אליביה ואפשר דרב ל"פ אשמואל בהא דמכשר קנה עולה וקנה יורד אלא דמשמע ליה לפרושי מתני' בחדא וכ"פ הרמב"ם ובעה"ע ז"ל ומדלא הביא הרי"ף ד' אביי ורבא משמע דסבר דלית הלכתא כשמואל ואין דבריו נראין בזה עכ"ל והר"ן פסק גם כן כשמואל וכתב דמוכח בגמרא דתרתי בעינן שיהא בגגה טפח ושיהא באויר שבין התחתונות טפח דאי לא אע"פ שיש בגגה טפח לא אמרינן חבוט רמי וכ"כ מד' הרמב"ם בפ"ה : וכתב עוד הר"ן לפי ד' רש"י אע"ג דהשתא הויא חמתה מרובה מצילתה כיון דאילו חבטין לה הויא צילתה מרובה מחמתה כשירה ואחרים אומרים דלא מכשרינן בקנה עולה וקנה יורד אלא היכא דהשתא נמי הוי צילתה מרובה מחמתה והא קמ"ל שאין ריחוק הקנים פוסל משום שני סככים אבל אי הוה השתא חמתה מרובה מצילתה פסולה עכ"ל ודעת התוס' (שם) כד' רש"י שכתב משמע מפירש"י דכשיש בין זה לזה ג' דפסולה לאביי היינו מטעם חמתה מרובה מצילתה ולא יתכן דכיון דאי קיימא חמה בראש כל אדם היתה צילתה מרובה אין לפסול בשביל חמה הבא מן הצד באלכסון ועושה אותה חמתה מרובה אלא ה"ט משום דלא חשיב סכך להצטרף כה"ג כשיש בין זה לזה ג' אבל כי ליכא ג' כלבוד דמי והכל א' עכ"ל וזה כמ"ש הר"ן לפי דברי רש"י וז"ש רבי' וכן דעת ר"י : **קנים** היוצאים לאחורי הסוכה וכו' וכן הקנים הבולטים מן הסכך לצד הפרוץ וכו' בסוף פ"ק גבי פסל היוצא מן הסוכה (יט ·) : **ומ"ש** אע"פ שעשה דופן של צדדין יתר על שבעה וכו' כ"כ שם הרא"ש גבי קנים הבולטים מן הסכך לצד הפרוץ וז"ל ומיירי בשעש' ב' מחיצות של הצדדין ארוכות אע"פ שהיה די לנו בז"ט באחת מהן זה מוכיח שרוצה לעשות כל הסוכה בדפנות ארוכות ודופן הא' הנמשכת עם הפסל לאו מן הסוכה הוא אלא בפ"ע קאי ונמצא שאין לו אלא דופן א' ואפ"ה נדון כסוכה : **סככה** בשפודין שהם פסולים לסכך בהם וכו' בפ"ק (טו·) תנן המקרה את סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהם כמותם כשירה ובגמרא (שם) לימא תיהוי תיובתא דרב הונא בריה דר"י דאתמר פרוץ כעומד רב פפא אמר מותר ורב הונא בריה דרב יהושע אמר אסור אמר לך רב הונא בריה דר"י מאי כמותן בנכנס ויוצא ופירש"י שיהא פסל הרחב כמותן יכול ליכנס ולצאת בריוח שביניהם דהשתא הו"ל פסל שנותן שם מרובה על השפודין והא אפשר לצמצם א"ר אמי במעדיף רבא אמר אפילו תימא בשאין מעדיף אם היו נתונים שתי נותנן ערב נותנם שתי : **וכתב** הרא"ש הכי גי' רש"י והרי"ף לא הביא כל זה אלא המשנה כצורת' דהא איפסיקא הלכה בפ"ק דעירובין (טז :) כר"פ דפרוץ כעומד מותר וסגי בריוח כמותו בצמצום וזהו לגי' רש"י שגרים והא אפשר לצמצם ופריך לר"ה ואליביה דידיה משני ר' אמי ורבא ול"צ לשנויי דידהו אליבא דהלכתא וק' להך גי' דפריך סתמא דתלמודא דלא כהלכתא הלכך נראה כגי' ר"ח ור"ת דגרסי והא א"א לצמצם ופריך לתרווייהו דכשנותן ביניהם סכך כשר כמותן א"א לאדם לצמצם שיהא לגמרי כמותן לפי שאין דרך אדם לצמצם בכאן למלא את כל החלל ונשאר מעט אויר נמצא דלר"פ דמפרש מתני' כמותן בצמצום הפסול מרובה ולר"ה דמפרש מתניתין ביוצא ונכנס הרי הוא עתה מצומצם ומשני הני אמוראי אליבא דתרווייהו הלכך אליבא דהלכתא נמי צריך לפרש מתניתין במעדיף או בשתי וערב עכ"ל וכ"ה דברי רבי' : **ומ"ש** ב ואין בהם ג' ואין מהם ג' במקום א' היינו בסוכה קטנה דסכך פסול פוסל בה בג"ט בין באמצע בין מן הצד דאילו בסוכה גדולה אינו פוסל אלא בד"ט באמצע ומן הצד בד"א וכמו שיתבאר בסי' שאח"ז (ג) והרמב"ם כ' בפ"ה סיכך בדבר פסול ודבר כשר זה בצד זה ואין במקום אחד מסכך הפסול רוחב ג"ט אלא פחות אם היה כל הסכך הכשר יותר על כל הסכך הפסול כשר ואם היה זה כמו זה בצמצום אע"פ שאין במקום א' ג' ה"ז פסולה מפני שסכך פסול כפרוץ הוא נחשב ותמה עליו ה"ה למה פסק כתירוץ שהוא אליבא דמ"ד פרוץ כעומד אסור כיון דאין הלכה כמותו ודחק עצמו כדי ליישב דברי הרמב"ם וא"כ דאיכא למימר דהרמב"ם גורס כגי' ר"ת דלתרווייהו פריך וכי שני ר' אמי ורבא אליבא דר"פ נמי משני הכי אלא שיל"ד שכתב ה"ה שפסק הרמב"ם כשינויא דר' אמי וכ"מ לכאורה מדבריו ומ"מ יש לתמוה למה השמיט שינויא דרבא דבתראה הוא לכך נ"ל לומר שבכלל מ"ש אם היה כל הסכך הכשר יותר על כל הסכך הפסול כשירה הוי דכל שהם שתי ונותן הסכך הכשר ערב או איפכא הרי הוא מעדיף וכמו שפירש"י אם אינו נותן ראש הקנים על שפודין הרי הם נופלים לארץ והלכך ה"ל כשר מרובה על הפסול ומבטלו ואל יקשה עליך זה שכתב הרמב"ם מפני שסכך פסול כפרוץ הוא נחשב ותאמר א"כ אע"פ שלא ירבה הכשר על הפסול ליתכשר כדקי"ל פרוץ כעומד מותר די"ל שאני הכא דא"א לצמצם ולמלאו' כל הריוח שלא ימלא בו אויר כלל וא"כ כל שהוא נראה פרוץ כעומד בענין זה הוי פרוץ מרובה על העומד ומש"ה בעינן שירבה הכשר ויל"ד עוד בד' הרמב"ם שכתב לקמן גבי סכך שיש בו חלונות שאם יש באויר ג בכל המקום המסוכך פסולה מפני שחמתה מרובה מצילתה והוא ממ"ש בגמרא (כב :) כזוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת כלומר שהחמה הנכנסת בנקב גדולה מהנקב והרי שם פרוץ כעומד ופסק' הרמב"ם וא"ל שהוא מחלק בין סכך פסול לאויר כמו שחילק הר"ן בפ' הישן שהרי כתב שסכך פסול כפרוץ הוא נחשב ונ"ל דה"ק שסכך פסול כפרוץ הוא נחשב ומצטרף מקום הסכך הפסול עם מה שנשאר מאויר שלא נתמלא בסכך כשר משו' דא"א לצמצ' ליה והוה פרוץ מרובה על העומד ומש"ה פסולה עד שירבה הסכך הכשר על הפסול ומה"ט נמי בדין סכך שהיו בו חלונות כשיש בכל האויר בכל מקום המסוכך פסולה משום דכיון דא"א לצמצם ע"כ יש אויר במקום הסכך הכשר וכשנצטרף אותו עם החלונות שבו הוי פרוץ מרובה

בקנה עולה וקנה יורד אלא היכא דהשתא נמי הוה צלתה מרובה מחמתה והא קמ"ל שאין ריחוק הקנים פוסל משום שני סככים אבל אי הוה השתא חמתה מרובה מצלתה פסולה עכ"ל הר"ן : **ומ"ש** רבינו והכי מסתבר וכו' אם לא שנאמר וכו' וכן דעת ר"י כ"כ התוס' לשם בד"ה קנה עולה ע"ש : **קנים** היוצאים לאחורי הסוכה בפ"ק גבי פסל היוצא מן הסוכה גדון כסוכה קאמר מאי פסל היוצא מן הסוכה וקאמר עולא קנים היוצאים לאחורי הסוכה ואית בהו הכשר סוכה וג' דפנות וצלתה מרובה מחמתה וקמ"ל אע"ג דלגואי עבידי ולברא לא עבידי כשרה ופירש"י והר"ן כלומר דופן האמצעי לא לכך נעשה וגם שבצדדין תחלתן לשם סוכה הפנימית נעשו אלא שהכנים דופן האמצעי לתוכן שראה שהיתה דיה בכך ואפ"ה כיון דעבידא לגל תו לא צריך והתוס' הקשו על פירושו דהא ממתניתין שמעינן לה דכשר דקתני וכן חצר המוקפת אכסדרה וכו' לכן נראה דאקנים היוצאים לאחורי הסוכה קאי דס"ד לפוסלה לפי שאינן עשויין לצל קמ"ל דכשרה ורבינו שכתב אע"פ שהדופן האמצעי לא נעשה בשבילם וכו' ולא הזכיר ג"כ הדפנות שבצדדים כרש"י והר"ן יראה מדבריו שנוטה לפירוש התוס' ומש"ה כתב קנים היוצאים וכו' וסלקא דעתך אמינא כיון שדופן האמצעי לא נעשה בשביל אותם הקנים שבולטין אחוריה א"כ אינן עשוין לצל קמ"ל דכשרה ודו"ק : **ומ"ש** וכן הקנים הבולטים מן הסכך וכו' שם רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו הכא בקנים היוצאים לפני הסוכה ומשכא ואזלא חדא דופן בהדייהו מה"ד הא לית בה הכשר סוכה קמ"ל ופירש"י מה"ד כיון דלא ממשיך דופן שני בהדה מוכחא מילתא דבאנפי נפשה היא והא לית בה שבעה טפחים כהכשר סוכה קמ"ל דמן הסוכה הוא והוי כב' כהלכתה וג' אפילו טפח דלא ממשכה עד הד' וכשרה עכ"ל פירוש לפירושו שאילו היה שם הכשר סוכה פשיטא דכשר מפני שהיינו רואין דופן האמצעי כאילו היה עומד אצל ראש דופן הקצרה ע"י דופן עקומה ודופן הקצרה עצמה לא גרעה מט שבשלישית אבל עכשיו שאין כאן הכשר סוכה סד"א דכיון דבאנפי נפשה קאי ולית בה הכשר סוכה פסולה קמ"ל · ומדברי הרא"ש ז"ל יראה שהיה מפרש בע"א מה"ד הא לית בה הכשר סוכה כלומר שאין במחיצות של הצדדין כדי הכשר סוכה שוה בשוה אלא עשאן ארוכות יותר מכדי הכשר סוכה אע"פ שהיה די לו בז' טפחים וזה מוכיח שרוצה לעשות כל הסוכה כפי מה שהוא צריך בדפנות ארוכות וא"כ ודאי אורך סוכתו אינו כי אם עד מקום שמגיעין המחיצות שבצדדין ודופן האחרת הנמשכת עם הפסל לאו מן הסוכה היא ונמצא שאין לו אלא דופן אחת ואפ"ה כשרה אבל כשלא עשה המחיצות של הצדדים רק ז' טפחים כדי הכשר סוכה סברא לומר דדופן האחת הנמשכת עם הפסל נמי מן הסוכה היא ומה שלא עשה במחיצות שבצדדים יותר מז' טפחים היינו מפני שלא רצה לעשות יותר מכדי הכשר סוכה אע"פ שיותר מזה נמי מן הסוכה היא ודברי רבינו בזה כדברי הרא"ש: **סככה** בשפודין כו' משנה וגמרא פ"ק דסוכה וע"פ גירסת ר"ח ור"ת ועיין בתוס' ואשירי וה"ט דקי"ל כרב פפא דפרוץ כעומד שרי וכמו שנתבאר למעלה בסי' שס"ב אלא דאי אפשר לצמצם ושמא יהא הפרוץ מרובה הלכך בעינן שיעדיף הסכך הכשר וכו' והב"י פי' שגם הרמב"ם סובר כן עיין עליו ודע שבמקצת נוסחאות בספרי רבינו כתוב ואין בהן ד' ואין מהן ד' במקום אחד ובמקצתן כתוב ואין בהן ג' ואין מהן ג' במקום אחד ואפשר ליישב שני הנוסחאות דבקטנה בג'

דרכי משה

ופדקים בבמה מקומות עכ"ל : (ג) (וכ"כ מהר"א מפרא"ג) :

וזהו

פרישה

כדי שיהא עומד במקום מסילה משא"כ הכא דלא בעינן אלא שמה שמונח למעלה יהא מונח למטה בין שאר הסכך ולמעלה א"צ לו עוד וק"ל : דלפעמים דיש רבותא דאף שהשמש עומד באמצע השמים אין צל מרובה ואו לתו' הסוכה פסולה ולרש"י כשירה וזהו הנ"מ ביניהן ומש"ה כתב רבינו נמי והכי מסתבר' וק"ל :

(ד) **והכי** מסתברא כו' אם לא שנאמר כיון כו' פי' ורש"י ע"כ לא ס"ל זה שהרי הוא כתב הטעם משום כיון דאילו חבטינן לה היה צלת' מרובה מחמת' :

(ה) **וכן** דעת ר"י עיין שם בתוס' שהקשו על רש"י שכתב דטעמא דאביי משום שחמת' מרוב' מצלתה מטעם זה דכשהשמש עומד באמצע הרקיע יש צל וכתבו הם דטעמא דפסות מג' אמרינן לבוד ובפחות ויותר מג' לא אמרינן לבוד גם הבוט לא אמרינן ודוק שם דמשמע

(ו) **אעפ"י** שהדופן האמצעי כו' פי' ב' דפנו' הארוכות נעשו מתחלה לשם סוכה אלא שמחיצה האמצעי הכני' לתוכה לעשות סוכה קטנה וה"מ כיון שמחיצה האמצעי' לא לכך נעשית א"כ ודאי קנים הבולטים לא לשם צל וסכך הונחו שם דזה הבליטה תליא בזה שהרי אין ביטול הבליטה מסוכה בזה שעשה דופן אמצעי : (ז) **ואין** בהן ד' כו' ס"א ג' ומיירי בסוכה קטנה כדבסמוך סי' תרל"ב :

ואפילו

חידושי הגהות

ליכא הוכחה דעשאה לצל אלא לדירה ממש לכך היא פסולה משום דהוי כיושב תחת תקרת הבית ואפשר דכ"ע מודים לזה לדר"ת ומפני כן כתב הרא"ש שם את דר"ת אבל כאן דאיירי בסוכה שעשה לשם מצוה אף אם אין המטר יורד לתוכה ס"ם כיון דלשם מצוה נעשית ס"ל לרבינו דכשירה ומפני כן כתב שהרא"ש לא הביא דבריו בפסקיו ר"ל לענין סוכה (מהרל"ח) : ב בטור לפנינו איתא להדיא אין בהם ד' ואין מהם ד' ולכן לא אדע ולא אבין לדברי הרב"י ואולי לפניו היה הנוסחא בספרי רבי' ואין בהם ג' כו' וע"פ וב"ח : ג ב"פ בסימן

האויר מסכך הכשר: בית המקורה בנסרים שאין עליהן מעזיבה ובא להכשירו לשם סוכה די בזה שיפקפק פי' שיסיר כל המסמרי' לשם עשיית סוכה או שיטול מבין כל ב' נסרים אחד ויתן סכך כשר במקומן וכולה כשירה (ס) אפי' הנסרים רחבי' ד' והרמב"ם ז"ל כ' ובלבד שלא יהא בהם ד' ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל: סוכה שאין לה גג שעשויה כמו צריף כזה או שסמכוהו לכותל כזה פסולה ואם

בית יוסף

מרובה על העומד ומש"ה בעינן שיהא הסכך רב על האויר דאז יהא פרוץ כעומד ולפ"ז צ"ל דכי אמרינן כזוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת הוי טעמא מפני שגם מהסכך הכשר עליו נכנסת חמה עכ"פ שהרי אינו מעובה כמין בית כך נ"ל:

בית המקורה בנסרים שאין עליהם מעזיבה וכו' משנה שם (טו.) תקרה שאין עליה מעזיבה ר"י אומר משום ב"ה או מפקפק או נוטל א' מבינתיים ובש"א מפקפק ונוטל אחת מבינתיים ר"מ אומר נוטל אחת מבינתיים ואינו מפקפק וידוע דהלכה כר"י ואליבא דב"ה ואמרינן בגמ' הניחא לרב דאמר גבי פלוגתא דר"י ור"מ אי מסככין בנסרים מחלוקת כשיש בהם ד' דר"מ אית ליה גזירת תקרה ור"י לית ליה גזירת תקרה אלא לשמואל דאמר בשאין בהם ד' מחלוקת אבל יש בהם ד' ד"ה פסולה סיפא במאי פליגי בבטולי תקרה קמיפלגי מ"ס בטלה בהכי ומ"ס בהכי לא בטלה ופירש"י לשמואל דאמר. אבל יש בהם ד' ד"ה פסולה: סיפא במ"פ. הא ודאי סתם תקרה בני ד' הוא וקמכשר ר"י אליבא דב"ה: בבטולי תקרה. כלומר אמר לך שמואל לעולם כשיש בהם ד' ולא היתה כאן תקרה מתחלה ועכשיו הוא בא לסכך בהם לשם סוכה אפילו ר"י פוסל דגזרינן משום תקרה שלא יבא וישב תחת קורות ביתו ויאמר מה לי זה מה לי חדשה אבל השתא דזו תקרה היתה וזה מוכיח שיודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי ובא לידי מעשה לעשות לשם סוכה פליגי ר"י ור"מ אי איכא תו למיגזר משום תקרה או לא ר"י סבר בטולי תקרה לב"ש צריך ליטול מבינתיי' דאע"ג דמוכיח שבקי בתעשה ולא מן העשוי גזרו ביה וב"ה סברי כיון דבטל' והוכיח שהתקרה פסולה תו ליכא למיגזר והרי"ף כתב טעמייהו דב"ה משום תולמ"ה הלכך אי מפקפק עביד ליה מעשה ואי נוטל אחת מבינתיים עביד ליה מעשה וכן הלכה וכתב הרא"ש הקשה הרז"ה עליו דהאי טעמא הוי אליבא דרב ואנן קי"ל כשמואל ושמואל פליג בבטולי תקרה משום דסתם תקר' מקורה בנסרי' שיש בהם ד' והרמב"ן תירץ דהרי"ף כתב כשמואל דטעמא דביטול תקרה היינו משום תולמ"ה דכל זמן שלא ביטל התקרה הרי הוא כאילו דר בבית ויש כאן משום תולמ"ה אלא דבגזירת תקרה ליכא לאוקומי פלוגתייהו דכיון דמהדר לבטלה הרי הוא בקי בתולמ"ה וליכא למיגזר שמא יאכל תחת תקרת הבית אלא פליגי מה יש לו לעשות ותתבטל התקרה ואין בה משום תולמ"ה הלכך הבא לסכך בתחלה לא יסכך בנסרים שיש בהם ד' אבל בית שהוא מקורה ואין בה מעזיבה מפקפק את כולו שמסיר את המסמרים שהיו קבועים בהם ואפילו הם רחבים ד' או נוטל אחת מבינתיים בין כל אחת נוטל אחת ומניח פסל במקומו והרמב"ם כתב ובלבד שלא יהא בכל נסר אחד ד"ט ודבריו תמוהים עכ"ל והר"ן כתב שאילו היה הרי"ף מפרש כשטת רש"י לא ה"ל לכתוב מ"ש דטעמא דב"ה משום תולמ"ה דהאי לישנא אליבא דרב אתיא וכיון שהרי"ף פוסק כשמואל היה לו לכתוב מאי דמסקי' בסוגיין אליבא דשמואל ולפיכך נראה שהוא סובר והיה מפרש שמועתינו בנסרים שהם צרים כל כך שהיה מותר לסכך בהם בתחלה מיהו מתוך שהתקרה היתה עשויה כבר שייכא בהו גזירת תקרה בר מפיסולא דאורייתא דאית בהו משום תעשה ולא מן העשוי וב"ה סברי דמפקפק או נוטל אחת מבינתיים כל חד מהני סגי דכי היכי דמפיק לה מן תולמ"ה הכי נמי מפיק לה מגזירת תקרה ובית שמאי סברי דכי דמפקפק מפיק לה מן תולמ"ה לא מפיק לה מגזירת תקרה ולפי שטה זו היה אפשר להרי"ף להביא מאי דאיתמר בגמרא מעיקרא אע"ג דאיתמר אליבא דרב משום דלשמואל נמי בהכי סגי ליה דכל דמפיק ליה מן תעשה ולא מן העשוי לב"ה מפיק ליה נמי מגזירת תקרה עכ"ל ובשטה זו עולים יפה ג"כ דברי הרמב"ם בלי שום תמיהא ופקפוק:

סוכה שאין לה גג שעשויה כמין צריף וכו' בספ"ק (יט:) תנן העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל ר"א פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין ואסיקנא בגמרא דהלכה כמאן דפסל ופירש"י כמין צריף. כוך של ציידין ועשוי ככוורת שמשפעת והולכת שגגו וקירותיו אחד: או שסמכה לכותל. הטה ראשי קנים על הכותל וראשו אחד על הארץ: לפי שאין לה גג. שאינו ניכר מהו גג ומהו כותל דאהל משופע לאו אהל הוא אא"כ יש בו טפח זקוף כדתני בברייתא: ואמרינן בגמרא תנא מודה ר"א שאם הגביה מן הקרקע טפח או שהפליגה מן הכותל טפח שהיא כשרה. ופירש"י שאם הגביה מן הקרקע טפח. אתרווייהו קאי ואמרינן לבוד בזקיפה ויש שם טפח זקוף וניכר הצריף שהוא גג וכיון שיש בו שיעור אהל בזקיפה הוי אהל: או אם הרחיקה וכו'. אסמכה על הכותל קאי אם הרחיק ראש הסמוך לכותל מכותל טפח והיתה סמוכה על יתידות אמרינן לבוד ממנה ולכותל ובשוה ולא בשיפוע והוא הגג:

וכתב הרא"ש שאם הגביה מן הקרקע טפח או אם הרחיקה מן הכותל טפח שהיא כשירה פר"י הגביה שעשה בנין זקוף בגובה טפח והושיב עליו ראשו של שיפוע של מטה והרחיק מן הכותל טפח שעשה סמוך לכותל סכך רחב טפח וסמך עליו ראשו של שיפוע העליון אבל מתוך פירש"י משמע דאותו טפח שהגביה או שהרחיק אפילו הוא אויר חשבינן ליה כסתום מטעם לבוד וכ"מ בירושלמי ומיירי שלאחר שנמשך בגובה עשרה יש עדיין במשך הסוכה ז' ואפשר דאף תחת השיפוע שאינו גבוה עשרה כשירה מידי דהוה אפסל היוצא מן הסוכה וכ"כ התוספות (שם) ה והר"ן כתב דברי רש"י ואח"כ כתב אבל בתוס' אומרים שצריך שימלאנה שאין אויר חשוב גג וזהו מ"ש הרא"ש בשם ר"י ומדברי הראב"ד בפרק ד' נראה שהוא מפרש כפירוש ר"י:

וכתב עוד הר"ן ומיהו דוקא כגון שיש לה י"ו טפחים שהם י"ז בהדי האי טפח כי היכי דליהוו ז' מינייהו לסכך ועשרה למחיצה שעשה השיעור הצריך לסכך בדפנות אלו מדבר שמסככין בו שהרי שיעור זה מדפנות אלו עולה הוא לסכך עכ"ל. ומהרא"ם ז"ל כתב דמדברי התוס' נראה שצריך שיהיה השיפוע הנשאר לסכך יותר מז' טפחים בתוספת שאלכסון על הצלע לא שבעה טפחים בלבד כדברי הר"ן (ד) אבל הרמב"ם כתב בפ"ה וכן כילה שיש לה גג אפי' טפח

בית חדש

בג' ובגדולה בד' כדלקמן בסי' תרל"ב: בית המקורה בנסרים וכו' משנה פ"ק תקרה שאין עליה מעזיבה ר"י אומר משום ב"ה או מפקפק או נוטל אחת מבינתיים וב"ש אומרים מפקפק ונוטל אחת מבינתיים ר"מ אומר נוטל אחת מבינתיים ואינו מפקפק וידוע דהלכה כרבי יהודה ואליבא דב"ה ופירושו תקרה שאין עליה מעזיבה שהם תקרה בנסרים שיש בהן ד' ר"י אומר ב"ש וב"ה נחלקו בדבר ב"ש אומרים אם בא לישב תחתיה לשם סוכה אעפ"י שמפקפק דהיינו שסותר ומנענע את כולן אם אח"כ נוטל אחת מבינתיים ונותן פסל במקומה כשרה ואם לאו פסולה משום גזרת תקרה וב"ה אומרים מפקפק משום תעשה ולא מן העשוי ומ"ל לתת פסל ור"י לטעמיה דמכשיר בנסרי' שיש בהן ד' לסכך את כולה דלית ליה גזירת תקרה כך היא פירושה דמתניתי' אליבא דרב וקאמר בגמרא הניחא לרב דאמר מחלוקת בשיש בהן ד' דר"מ אית ליה גזירת תקר' ור"י לית ליה גזירת תקרה אלא לשמואל דאמר בשאין בהן ד' מחלוקת אבל יש בהן ד' ד"ה פסולה הכא במאי פליגי ומהדרינן בבטולי תקרה קא מיפלגי פי' במאי פליגי במפקפק הא ודאי סתם תקרה בני ד' הן וקא מכשיר ר"י אליבא דב"ה במפקפק ומהדרינן בבטולי תקרה כלומר אמר לך שמואל לעולם כשיש בהן ד' ולא היתה כאן תקרה מתחלה ועכשיו בא לסכך בהו לשם סוכה אפילו ר"י פוסל דגזרינן משום תקרה שלא יבא וישב תחת קורות ביתו ויאמר מה לי זה ומה לי חדשה אבל השתא דזו תקרה היתה מתחלה וזה מוכיח שיודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי ובא לידי מעשה לעשות לשם סוכה ס"ל לר"י אליבא דב"ה דכיון דבטלה והוכיח שהתקרה פסולה תו ליכא למיגזר כך היא השטה לפי דברי הרא"ש דמכשר במפקפק אף ברחבי' ד' ולא כדברי הרמב"ם:

ומ"ש הרא"ש ורבי' במפקפק פי' שיסיר כל המסמרים לשם עשיית סוכה דמשמע דבהכי סגי איכא למידק דבפרש"י מבואר דבעי' שיהא סותר ומנענע את כולן לשם סוכה ואפשר שהם דקדקו לשון רש"י שכתב סותר ומנענע דכוונתו לגלדין אם היו שם מסמרין סגי בסותר דהיינו שמסיר כל המסמרים ודיו ואם לא היו שם מסמרין מנענע את כולן ומאי דנקטו שיסיר כל המסמרים לחוד תפסו ההוה שרגילות הוא שיהו שם מסמרים וה"ה דאם לא היו שם מסמרי' דצריך לנענע את כולן כדפי' רש"י ומ"ש רבינו או שיטול מבין כל שני נסרים כו' היינו מה ששנינו או נוטל אחת מבינתיים וכפירש"י שנותן פסל במקומן ואין זה פי' למפקפק ופשוט הוא וקשה לפי' הרא"ש שהסכים לפירש"י דאפילו בנסרים רחבים ד' קא מכשר ר"י א"כ בנוטל אחת מבינתיים אמאי מכשרינן אפילו נותן פסל במקומה הלא הרא"ש גופיה פסק כהך לישנא דאמר סכך פסול באמצע בארבעה וכיון דאפילו נסר אחד רחב ד' פוסל הסוכה כ"ש כאן כשנוטל נסר א' מבין שני נסרים דהב' הנסרים פסולים משום תעשה ולא מן העשוי ופוסלין כל הסוכה ורש"י ז"ל הרגיש בזה בפי' המשנה שכתב ולשמואל דאמר סכך פסול באמצע בארבעה מיתוקמת דניהוי שני פסלים באמצע ואין בו אלא ח' אמות מלומלמו' דדופן עקומה אמרי' עד הפסלים ומפקינן להו לנסרים מן הסוכה וכו' אבל מדברי הרא"ש ורבינו מבואר דבכל ענין כשר בנוטל א' מבינתיים שהרי סתמו וכתבו דנוטל וכו' וכשר ולכן נראה לי דדעתם ז"ל דכיון דעביד מעשה בכל נסר שבין שני הנסרים כאילו עביד מעשה בכל התקרה דלא בעינן מעשה בכל נסר ונסר ועי"ל דס"ל דהנסרי' הנשארים כיון דממין סכך כשר הוא ופסולייהו אינו רק משום תעשה ולא מן העשוי אין עליהן דין סכך פסול שפוסל בד' באמצע וכבר נזכר כל זה למעלה בסי' תרכ"ו אכן לפי מ"ש הרמב"ם ובלבד שלא יהא בהן ד' נראה שאינו תופס סברו' אלו דודאי בכלל סכך פסול הוא מאחר דפסולו ד"ת וג"כ לא יועיל מעשה שבנסר זה לנסר זה שאין בו מעשה ולפיכך אם יש בהן ד' לא יועיל מה שנוטל אחד מבנתיים וצריך לומר דמתניתין אליבא דשמואל מיירי דוקא כשאין בהם ד'. ומה שפירש"י דסתם תקרה יש בו ד' והסכים עמו הרא"ש כבר השיג על זה הרמב"ן בספר המלחמות דליתא וגם סתר תירוצו של רש"י שכתב דמיירי דניהוו שני פסלים באמצע וכו' ע"ש ומאי דקאמר בגמ' הניחא לרב אלא לשמואל במאי פליגי ה"פ כיון דלשמואל דכ"ע אית להו גזירת תקרה בתקרה חדשה בנסרים שיש בהן ד' ולא פליגי ר"מ ור"י אלא בשאין בהם ד' היכי קא"ל ר"י לר"מ הך סברא דב"ש היא הא איהו נמי אית ליה גזירת תקרה אלא דבמסכך בנסרים שאין בהן ד' סבר כיון דלית בהו שיעור מקום לא גזרינן והכא היכי פליגי בגזירת תקרה ישנה ופריק בביטולי תקרה קא מיפלגי כלומר דכ"ע תקרה ישנה כיון שהיא תקרה גמורה עשויה כבית ממש צריכה ביטול שיעקור ממנה שם תקרה לגמרי וכל זמן שלא ביטל אותה יש בה משום תעשה ולא מן העשוי ובביטול זה פליגי מ"ס בביטול תקרה זו דאית בה משום ולא מן העשוי ומשום גזירת תקרה פליגי ב"ש וב"ה דלב"ש לא תלא מתורת פסול שלה אלא בנוטל אחד מבינתיים דאיתעביד בה מעשה רבה ובטל ממנה שם תקר' שעליה והנסרים הנשארים שאין בהן ד' אינן פוסלין ולב"ה או מפקפק או נוטל וכל דאפיק מינה ולא מן העשוי מבטל לה ומכשר לה וכך כתב הרמב"ן לפרש דברי הרי"ף ושמעת מינה דבנוטל א' מבינתיים לא מכשר לה אלא בשאין בה ד' וכך היא העיקר להחמיר כדבריהם בנסרים שיש בהן ד' ולא כהרא"ש. ודע שהרמב"ן כתב שם כצד א' להקל והיינו דבנוטל נסר אחד לבד מבינתיים סגי אפילו מניח כל שאר הנסרים בלי סתירה ונענוע ואפילו לא הניח פסל בינתיים משום דניטל ממנה שם תקרה ואין בו משום ולא מן העשוי ולא משום גזירת תקרה ואין נראה להקל כל כך אלא דוקא בנוטל מבין כל שני הנסרים נסר א' מניח פסל במקומן והנסרים הנשארים אין בהם ד' התם הוא דכש' הא לאו הכי פסול וכן במפקפק דוקא כשאין בהן ד' ודו"ק:

סוכה שאין לה גג שעשויה כמו צריף וכו' פלוגתא דתנאי במשנה וברייתא ואסיקנא בגמרא דהלכה כמאן דפסל מפני שאין לה גג ופירש"י שאינו ניכר מהו גג ומהו כותל דאהל משופע לאו אהל הוא אא"כ יש בו טפח זקוף כמחיצה

דרכי משה

(ד) וזהו דעת רבינו בעל הטור וכתב הרא"ש דאף מה שתחת הדפנות כשר הוא בסוכה וב"כ בתא"ו נ"ח ח"א והרא"ש סובר דמותר לישן תחת שיפוע הצדדים אפילו בתוך י' דהוי כפסל

פרישה

(ס) אפילו הנסרי' רחבים ד' ואם בא לסכך עתה הסוכה בנסרי' אסורים אם הם' רחבי' ד' דגזרינן שלא יבא לישב בתוך תקרת הבית. ויאמר מה לי זה מה לי חדשה אבל השתא דזה תקרה היה וזה בא לתקנה לשם סוכה מוכיח שיודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי לכן תו ליכא למיגזר כיון שבטלה והוכיח שיודע שהתקרה פסולה. רש"י והרמב"ם

חדושי הגהות

בסימן זה תפס הב"י לשון הרמב"ם באויר בכל המקום אות בי"ת במלת בכל ולפנינו ברמב"ם איתא עם הכ"ף ככל המקום ועיין מ"מ שם: ד כן נוסחת הרי"ף ואולם בגמרא לפנינו ובהרא"ש הנוסחא רי"א בש"א מפקפק או נוטל כו': ה נראה דה"ה נמי מה שלמעלה מגובה י' אע"פ שאין בו לרבע ז' על ז' נמי כשירה מה"ט ולכן דקדק רבינו לכתוב או

ואם הגביהה מן הקרקע טפח בזקיפ' כשירה אפילו הוא אויר דחשבי' לי' כאילו הוא סתום בזקיפה או אם הרחיק' מן הכותל טפח אותו טפח חשו' כגג אפי' הוא אויר וכגון שלאח' שעלה בגובה י"ט יש בה לרבע ז"ט על ז"ט שהוא שיעור הכשר סוכה אז כשירה כולה:

תרלב סכך פסול פוסל באמצע בד"ט אבל פחות מד' כשירה ומותר לישן תחתיו מן הצד אינו פוסל אלא בד"א אבל פחות מד"א כשירה דאמרי' דופן עקומ' אפי' אין הדופן אלא י"ט והגג גבוה ממנו הרב' שאנו רואין הדופן כאילו עולה עד למעלה ואז

טפח אם גבוהה עשרה טפחים אין ישנים בה בסוכה ונראה שהוא סובר דלא בעינן ז' על ז' בגובה עשרה שהרי הוא משתפע ועולה וכלה בגג טפח ואין בכל גובהו רק י' ואפ"ה אין ישנים בה בסוכה מטעם סוכה שתחת סוכה והוא תמוה מאד דא"כ הא דבעינן משך ז' על ז' אינו אלא בחלל שבקרקע הסוכה אבל לא בחלל שבגובה י' וא"כ למה קראו לסוכה שסככה ז' על ז' סוכה קטנה ששיעורה מצומצם שאין פחות ממנה הא בטפח אחד נמי כשירה עכ"ל. ולי נראה דמהכיא דכילה אין ראיה להכשיר סוכה דהתם משום דמיחזי כסוכה בתוך סוכה אסרינן לה כל שיש לה גג טפח שהוא שיעור אהל לטומא' אתו למיטעי ולאכשורי סוכה בתוך סוכה. אי נמי מעני שכל שיש לה גג טפח חשיב אוהל ולא בטלה לגבי סוכה דכיון דכילה פסולה לסכך הוי כישן תחת סוכה פסולה שהיא תחת סוכה כשירה דהא ודאי לא יצא ולעולם בסוכה העשויה כמין צריף או שסמכה לכותל והגביה' מן הקרקע או הרחיקה מהכותל טפח בעינן שיהא בה ז' על ז' בגובה עשרה וכדברי המפרשים אבל אי קשיא הא קשיא שכתב ה"ה פ"ד ראיתי מן האחרונים מי שפירש ואמר דדוקא כשעשה הדפנות בדבר שמסככין בו ויש בדפנות אלו כדי שעשה עשר טפחים עשרה לדפנות ושנה לסכך חוץ מטפח זה שעומד לגג פחות מכאן פסולה ויש לחוש להם אף על פי שאינם נראים מחוורי' עד כאן לשונו (ה) הרי כתב בהדיא שלא נתחוורו לו דברי המצריכים שיהיו בדפנות אלו י"ז טפחים וא"כ הוא סובר שאף על פי שאינה גבוה אלא י"ט כשירה וא"כ לא בעינן ז' על ז' בגובה י' שהרי היא משפע' ועולה וכלה בגג טפח ואין בכל גובה אלא י' ואפ"ה מכשרינן לה ותפול עליו קושית הרב ז"ל דלמה קראוה סוכה שסככה ז' על ז' סוכה קטנה ששיעורה מצומצם שאין פחות ממנה הא בטפח אחד נמי כשירה ואפשר לידחק ולומר דהא דבעינן ז' על ז' בסוכה היינו בקרקעי' אבל הסכך כהי שאם רחבו ז' על ז' אויר או סכך פסול פוסלים בו ואפי' בג' מ"מ גג שבעה אינו עיכוב בסוכה וכל שאין לה גג אלא טפח והוא מסוכך בסכך כשר כשירה שכיון דגג טפח חשוב אהל לטומאה חשוב נמי אהל לסוכה והרי כל אהל סוכה זו מסוכך בסכך כשר והיא גבוהה י' ויש בחלל קרקעיתה ז' על ז' הלכך כשירה לדעת הסוברי' כן:

תרלב סכך פסול פוסל באמצע בד"ט וכו' בסוף פ"ק (דף יז) אמר רבה אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי אויר פוסל בשלשה סכך פסול פוסל בד' (שם:) בסורא אמרי' להא שמעת' בהאי לישנא בנהרדעא מתנו א"ר הונא אמר שמואל סכך פסול באמצע פוסל בד' מן הצד פוסל בד"א ורב אמר בין מן הצד בין באמצע בד"א ופירש"י באמצע בארבע. דמקום השוב הוא להפליג ולחוץ שאין הדפנות מועילות זו לזו ונראית כשתי סוכות: מן הצד בד"א. אבל פחות מכאן כשירה דמסלקין להו בפחות מכאן בעקימת דופן ובלבד שישתייר הכשר סוכה אבל ד"א לא איתמר בהו דופן עקומה:

וכתב הרי"ף והלכתא בהא כשמואל דהא רבנן דבי רב כוותיה ס"ל וה"מ בסוכה גדולה אבל בקטנה בין באמצע בין מן הצד בג"ט. וכתב הר"ן אבל בסוכה קטנה בין באמצע בין מן הצד בג"ט דכיון דליכא בסוכה אלא שבעה בעינן שלא יהא בה מסכך פסול ג' דנפיק מתורת לבוד:

וכתב עוד יש חולקים על הרי"ף דבין באמצע בין מן הצד בד"א והרמב"ן מכריע כדברי הרי"ף משום דסוגיין בכולהו תנויי דאמרי' דופן עקומה דאי כרב דאמר אפילו באמצע בד"א דופן עקומה למה לן ואני חוכך על הכרעתו וכתבתיו בחדושי עכ"ל והרא"ש כתב וז"ל כתב בהע"ט איכא פלוגתא בין רבוותא הרי"ף פסק כשמואל דהא רבנן דבי רב כוותיה ס"ל ובעל הלכות פסק כרב כלישנא בתרא והירושלמי מסייע ליה ומסתבר' כוותיה דהא רבנן לאו סייעתיה היא דהא אי לישנא בתרא איתא קמא ליתא דתרי לישני נינהו והלכך מספקא לן אי כסורא אי כנהרדע' ופלוגתא דרב ושמואל והלכת' כרב דבין באמצע בין מן הצד בארבע אמות ומשמע דכי היכי דבהרחיק הסיכוך מן הדפנות בפיסול אויר ליכא פלוגתא בין באמצע בין מן הצד בסכך פסול נמי ליכא פלוגתא ומיהו פלוגתא דרבוותא היא ולחומרא והרמב"ן כתב ואני אכריע כדעת הרי"ף וכו' וכן פסקו הרמב"ן וה"ר ישעי' ז"ל דבאמצע פוסל בד':

ומ"ש גבי פחות מד' מותר לישן תחתיו יתבאר בסמוך בס"ד:

ומ"ש דבפחות מד"א אמרי' דופן עקומה הכי אמרי' בריש סוכה (ד.) ובכמה דוכתי: **ומ"ש** הלכך בית שנפחת מן הצד וכו' משנה בפ"ק (יז.) בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש בין הכותל לסיכוך ד"א פסול' משמע הא פחות מד"א כשירה. ומפרש בגמ' בר"פ דטעמא משום דאמרי' דופן עקומה ופירש"י בית שנפחת וסיכך וכו'. נגו נפחת באמצעו רחוק מן הדפנות לכל צד וסיכך על הפחת באמצעו וכמלא תקרת הבית שהיא פסולה מפסקת בין הדפנות לסכך כשר: אם יש מן הסכך ולכותל ד"א פסולה. דארבע אמות לא נאמר למשה בסיני דופן עקומה אבל פחות כשירה הל"מ רואין תקרת הבית כאילו היא הדופן שנעקם למעלה ואין כאן סכך פסול לפסול הסוכה:

ומ"ש רבינו דאמרי' דופן עקומ' אפי' אין הדופן אלא י"ט והגג גבוה ממנו הרבה וכו' נראה שלמד כן מדפירש"י הא דתנן (שם) הרחיק את הסיכוך מן הדופן ג"ט פסולה. לאו בגובהה קאמר אלא במשכה: פסולה. דאויר פוסל בג' אפילו מן הצד ומכאן אני אומר ומפרש הא דאמרי' דבסכך פסול מן הצד אמרי' דופן עקומה להכשיר עד ד"א היינו דחשבינן לסכך כאילו הוא מן הדופן ונעקם ונכפף

כמחיצה וניכר הצריך וכיון שיש בו שיעור אהל בזקיפה הוי אהל וכן כשהרחיק מן הכותל טפח רואין אותו טפח שהוא הגג והצריף הוי מחיצה:

ומ"ש ואפי' הוא אויר וכו' כ"כ רש"י והתו' והרא"ש כתבו דהכי אית' בירושלמי:

ומ"ש וכגון שלאחר שעלה בגובה י' טפחים יש בה לרבע וכו' כ"כ הרא"ש שם: **ומ"ש** אז כשר' כולה ג"ז בהרא"ש שם וז"ל ואפשר דאף תחת השפוע שאינה גבוה י' כשרה מידי דהוה אפסל היוצא מן הסוכה ורבינו כתב בסתם כשרה כולה לאורויי לן דאף מה שלמעלה מגובה י' שאין בו כדי לרבע ז' על ז' נמי כשר מה"ט וכתב הר"ן דוקא שיש לה י"ז טפחים ז' לסכך וי' למחיצה ומדברי הרמב"ם פ"ה וה' המגיד פ"ד נראה דאין צריך כל כך וכבר האריך על זה הב"י ולי נראה דכבר אפשר לומר דא"צ כל כך דסגי בשיש בה בין הכל כדי לחתוך ממנה רצועות שיהא בהן כדי שיעור ז' על ז' בגובה י' ולקמן בסימן תרל"ג הארכתי על זה בס"ד:

תרלב סכך פסול פוסל באמצע בד' טפחים בסוף פ"ק איכא תרי לישני בגמרא אליבא דרב ופסקו הרי"ף והרמב"ם כהך לישנא דלחומרא דלרב נמי פסול בד' טפחים:

ומ"ש אבל בפחות מד' כשרה ומותר לישן תחתיו שם אמרו דסכך פסול פחות מג' מצטרף לשיעור סוכה בסוכה קטנה וישנין תחתיו ואויר פחות מג' מצטרף ואין ישנין תחתיו וס"ל לרבינו דה"ה נמי בשיש בו ג' אלא שאין בו ד' נמי ישנים תחתיו בסוכה גדולה והא דנקט בגמרא פחות מג' משום דהתם איירי בסוכה קטנה וכך היא דעת בעל המאור וכבר כתב הר"ן שהראב"ד חולק עליו דכי אתמר דישנין תחתיו בפחות מג' איתמר אבל בג' אין ישנין אף בסוכה גדולה: **ומ"ש** ומן הצד אינו פוסל אלא בד' אמות וכו' משנה שם סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו אם יש תחתיו ד' אמות פסולה הא פחות כשרה משום דאמרינן דופן עקומה ומ"ש ואפילו אין הדופן אלא י' טפחים והגג גבוה ממנה הרבה וכו' יש לתמוה מנ"ל הא ומה שפי' הב"י וז"ל נראה שלמד כן מפירוש רש"י שבמשנה דהרחיק הסיכוך מן הדפנות שהוכיח רש"י דאין פירוש דופן כאילו הדופן עקו' והולך תחת הסכך הפסול ומגיע לכשר ומוציא הפסול מן הסוכה דא"כ גם גבי אויר נמי נימא הכי ואם איתא דכל שמפסיק אויר בין הסכך ולדופן בגובה לא אמרי' דופן עקומה היכי הוה ס"ד לומר גבי אויר דריחוק משך דנימא דופן עקומה דהא כ"ש הוא עכ"ד אין מזה ראייה כלל דאיכא למימר דודאי לפי האמת לא אמרינן דופן עקומה לא באויר דמשך ולא באויר דגובה אלא רש"י בא להכריח שאין פי' דופן עקומה כאילו הדופן עקום כו' משום דא"כ גם גבי אויר נמי נימא הכי ואמאי תנן הרחיק הסיכוך מן הדפנות במשך בג' טפחים פסולה נימא דופן עקומה ומה שלא הכריח רש"י דבר זה מאויר דגובה זהו מפני שלא מצא מפורש דלא אמרינן דופן עקומה באויר דגובה ושמא אמרינן דופן עקומה בכל ענין ע"כ הכריח מדתנן הרחיק הסיכוך מן הדפנות דלא אמרינן דופן עקומה באויר דמשך ומינה דה"ה באויר דגובה לא אמרינן דופן עקומה. ועוד יש לדקדק עליו אפילו את"ל דהוה קצת הוכחה מדברי רש"י מ"מ גם על רש"י גופיה הוה קשה מנ"ל לחלק ולומר דאמרינן דופן עקומה באויר דגובה שהרי גם הר"ן ז"ל פי' כדברי רש"י דלא אמרינן כאילו הדופן הוא עקום אלא רואין הסכך כאילו הוא דופן וכשיש שם אויר מפסיק אין לומר כן ואעפ"י כן כתב וז"ל לפי שיטה זו על כרחך כשהדפנות מגיעות לסכך עסקינן אבל אם אין דפנות מגיעות לסכך ליכא למימר דופן עקומה וכיון דאמרי' דאם יש מספת איצטבא ולכותל ד' אמות פסולה על כרחך לא סבירא לן כרבה דיהיב טעמא משום דלא שלטא ביה עינא ומכשר בשהדפנות מגיעות לסכך אפילו למעלה מעשרים אמה וזה סיוע לרי"ף ז"ל שדחה לרבה עכ"ל הר"ן ויש רוצים לפרש דעת רבינו דמההיא דאיצטבא שהוא מפסקי הלכות של בני הישיבה דמשמע דאתי' אליבא דכ"ע ואפילו לרבה דיהיב טעמא משום דלא שלט ביה עינא בשאין דפנות מגיעות לסכך ואפילו הכי כשרה הסוכה ע"י דופן עקומה בבנה איצטבא מן הכל אעפ"י שיש כאן אויר בגובה. והא נמי לאו ראיה היא כל עיקר חדא דבעל כרחך הני פיסקי הלכות דאיצטבא וכל אותה הסוגיא לא אתיא כרבה בלישנא קמא דס"ל לרבה דסכך פסול פוסל בדוקא בד' אמות בין באמצע ובין מן הכל משום דהכי הוי שיעורא הל"מ ופליגי אתלמידי' דרב דקאמרי דבאמצע פוסל בד' טפחים ובמן הכל בד' אמות משום דופן עקומה דלרבה לית ליה דופן עקומה כל עיקר בהך לישנא כדכתב הרמב"ן והביאו דבריו הר"ן והרא"ש ז"ל. וכיון שכן איכא למימר דהני פסקי הלכות לא אתיין כרבה אף ללישנא בתרא ומיירי בדפנות מגיעות לסכך ועוד אפילו את"ל דהוי ראייה ללישנא בתרא מ"מ איכא למידחי ולמימר דהא דאמרינן דופן עקומה אף כשאין הדפנות מגיעות לסכך הייכו דוקא כשהוא פחות מג' אבל בגבוה הרבה שיצא מתורת לבוד מנ"ל ורבינו ז"ל פסק להדיא אפילו כשהגג גבוה הרבה. לכן נ"ל עיקר דמשמע ליה לרבי' מדתנן מעיקרא המשלשל דפנות מלמעלה למטה וכו' ובתר הכי תנן עלה הרחיק הסכוך וכו' בית שנפחת וכו' וכן חצר וכו' וכן סוכה גדולה וכו' משמע דעלה קאי לאורויי לן דאפילו אין בגובה הדופן אלא י' טפחים והגג גבו' ממנו הרב' אפ"ה אמרי' דופן עקומה בפחות מד' אמות משום דאמרינן תחלה גוד אסיק מחיצה עד לסכך ובתר הכי רואין כאילו הסכך נעקם וכיוצא בזה צריך לפרש למעלה בסימן

דרכי משה

כפסל היוצא מן הסוכה עכ"ל ונ"ל דוקא אם הדפנות הם מדבר שמסככין בו אבל בלא"ה פסול לישן תחת השיפוע הדפנות: (ה) ודעת הטור כדעת הר"ן שהרי כתב דבעינן שיהא ז' על ז' בגובה י' א"כ ע"כ הוא יותר מי"ז עם הגג:

וכתב

פרישה

והרמב"ם מפרש המשנה דמיירי בנסרי' שהם צריכים כ"כ שהיה מותר לסכך בהם מתחלה מיהו מתוך שהתקרה היתה עשויה כבר שייך' בהו גזירת תקרה בר מפסולא דאורייתא דאיתא בה משום תעשה ולא מן העשוי וסברי ב"ה דבמפקפק או נוטל אחד מבינתיים כל אחד מהני סגי להוציא מגזירת תקרה כי היכי דמפקה מאיסור תעשה ולא מן העשוי עיין בר"ן דף קל"ח ובדרש"י פ"ק דסוכה דף ט"ו דמוכח דהתם תקרה הוא מנסרי' רחבי' ד' ובאותו שיש עליו מעזיבה מכים ביניהם סכך כשר והוא פחות מד' במקום אחד אבל כשאין עליו מעזיבה אין סכך פסול עליו אבל יש כאן איסור דאורייתא משום תעשה ולא מן העשוי בפסול שאינו נעשה לצל וגם משום גזירת תקרה שיאמר מה לי זה מה לי לישב בבי' ומ"ה סברי ב"ש שלא סגי בפקפוק דהע"ג דתיקן לשם סוכה והשתא ליכא משום תעשה ולא מן העשוי שהרי פיפק לשם עשיית סוכה מ"מ איכא כאן גזירת תקרה משום הרואה שלא ידע שפקפק וב"ה סברי כיון שפקפק ויודע שבעינן לשם עשיית סוכה תו לא חיישינן שיאמר מה לי זה מה לי לישב בתוך קורות הבית כיון שבטלה והוכיח שיודע שהתקרה פסולה והרמב"ם מפרש אותה סוגיא שמיירי דוקא בנסרי' שאינם רחבי' ד' דאם היה בהן ד' הרי אסור לסכך בהן תחלה ושוב אין סברא לומר שנכשרו אם היו מסובכין ופקפקו דכיון דנאסרו שוב אין לשם סתרם:

נשמר

חדושי הגהות

אז כשירה כולה ר"ל דבולל בין מה שתחת השיפוע שאין בו גובה י' בין מה שלמעלה מגובה י' שאין בו לרבע ז' על ז' ועיין עוד מזה לקמן סוף סי' תרל"ג (מהרל"ח):

תרלב א ב"פ בסי' זה תפס הב"י הגי' אמר רבה וכ"ה לפנינו בגמרא. ואמנם בהרא"ש איתא רבא: ב כ"ה גי' הרי"ף ואולם גירסת הגמרא לפנינו וכן בהרא"ש א"ר יהודה א"ש ול"נ

ואז נאמר דופן עקומה הלכך בית שנפחת באמצע וסיכך במקום הפחת ונשאר מן התקרה סביב בין סכך הכש' לכתלים פחות מד"א כשירה ומיהו אין ישנים תחתיו כ"ז שיש בו ד"ט ואם נשאר ד"א פסולה וה"מ בסוכה גדולה שיש בה יותר על סכך הפסול ז"ט על ז' אבל בסוכה קטנה שאין בה אלא ז' על ז' בין באמצע בין מן הצד בג"ט פסולה בפחות מג' כשירה וישינים תחתיו ומצטרף להשלים הסוכה לכשיעור: ואויר בין בגדולה בין בקטנה שוין דבין באמצע בין מן הצד בג"ט פסולה ובפחות מג' כשירה ומצטרף להשלים הסוכה לכשיעור אבל אין ישינים תחתיו (א) והא דאויר פוסל בג' וסכך פוסל בד' היינו בסוכה שאין לה אלא ג' דפנות ומתחיל בדופן האמצעי ומהלך ע"פ כל הסוכה עד צד הפרוץ דהשתא מפסיק האויר וסכך הפסול בין סכך כשר לכשר ולא נשאר מכל צד אלא ב' דפנות אבל אם מתחיל מן הדופן שמהצד ומהלך עד הדופן שכנגדו אם נשאר מהכשר לצד הדופן אמצעי כדי הכשר סוכה כשירה דהא אית לה ג' דפנות וצד שמעבר הפתח אם יש ביניהם אויר ג' פסול אבל אם סכך פסול מפסיק ביניהם ונשאר אצל הפתח הכשר סוכה אם יש מסכך הכשר של צד הפתח עד הדופן האמצעי פחות מד"א הכל כשר הצד הפנימי שקרוב לדופן שהרי יש לו ג' דפנות והצד החיצון ע"י דופן עקומה שאנו רואין דופן האמצעי כאילו הוא אצל הכשר החיצון ומ"מ לא נפסל הפנימי שנאמר כיון שאנו רואין דופן האמצעי כאילו הוא אצל הכשר החיצון הרי (א) נשאר הפנימי בלא דופן דנהי דאמרינן רואין מ"מ במקומו נשאר ומכשיר גם צד הפנימי ודוקא שיש לסוכה ג' דפנות שלימות אבל אם עשה ב' דפנות גדולות ובשלישית אין בה כ"א ז"ט פסולה שאפי' אם נאמר רואין אין לכשר החיצון אלא ב' דפנות אלו: ואם האויר והפסול אין מהלכין ע"פ כל הסוכה אלא באמצעה יש אויר ג' על ג' או סכך פסול ד' על ד' אם יש ממנו עד הדופן האמצעי הכשר סוכה הכל כשר (ב) בין מה שבצדדין ובין מה שבצד הפתח אפי' מה שכנגד האויר והפסול כיון שהכל מחובר להכשר סוכה והרי הוא כפסל היוצא מן הסוכה דנידון כסוכה ותחת האויר והפסול לבד פסול ואפי' אין כדי הכשר סוכה ממנו עד הדופן האמצעי מצטרפין זה עם זה לשיעור הכשר סוכה ואין האויר וסכך הפסול פוסלין כיון שהכשר סוכה מתחבר יחד מן הצדדין: סכך פסול פחות מד' ואויר אצלו פחות מג' אין מצטרפין לפסול הלכך אם אויר ג' במקום א' אפילו מיעטו בסכך פסול כשר וה"מ בסוכה גדולה אבל בקטנה שאין בה אלא ז' על ז' אם יש בין שניהם ג"ט מצטרפין לפסול ואם יש סכך פסול ב"ט ועוד סכך פסול ב"ט ואויר פחות מג' מפסיק ביניהם כ' א"א הרא"ש ז"ל יש להסתפק אם ב' הפסולים מצטרפין לפסול הסוכה מי אמרינן כיון דאויר מפסיק ביניהם לא מצטרפין א"ד כיון דאין באויר ג' מצטרפין ומיהו אם אין בפסולים ד' ואויר פחות מג"ט מפסיק בהא ודאי אין האויר משלימו לד' שנאמר שיהא חשוב כסתום מחמת לבוד דלא אמרינן לבוד להחמיר:

שלא

ב"י

תר"ל אבל מ"ש שאם הגג גבוה הרבה והרחיק הסיכוך מן הדפנות במשך בפחות מג' דכשרה משום דאמרינן תחלה גוד אסיק ובתר הכי אמרינן לבוד והיינו משום דס"ל דמתניתין דהרחיק הסיכוך עלה דמתניתין דהמשלשל קאי וכבר כתבתיו למעלה ע"ש ולענין הלכה יש להחמיר כדעת הר"ן דלא אמרינן דופן עקומה באויר כל עיקר לא באויר דמשך ולא באויר דגובה כיון שיצא מתורת לבוד:

ומ"ש והלכך בית שנפחת וכו' משנה הזכרתי בסמוך ואע"ג דבגמרא קאמר דלא זו אף זו קתני לא זו בית שנפחת דהני מחיצות לבית עבידי אלא אפילו חצר המוקפת אכסדרה דמחיצות לאו לאכסדרה עבידי ולא זו הני תרתי דסככן ממין סכך כשר הוא ופסולין משום ולא מן העשוי אלא אפילו סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו דסככה ממין סכך פסול הוא אפילו הכי מכשרינן בפחות מד' אמות דאמרינן דופן עקומה מ"מ לא דקדק רבינו ונקט בלשונו בית שנפחת דתנן ברישא ונסמך על מה שסתם בתחלת דבריו סכך פסול במן הצד בפחות מד' אמות כשרה דמשמע אפילו היכא שהוא ממין סכך פסול אך קשה שהיה לו לבאר דאפי' באכסדרה דמחיצות לאו לאכסדרה עבידן דאמרינן נמי דופן עקומה בפחות מד':

ומ"ש ומיהו אין ישני' תחתיו כל זמן שיש בו ד' טפחים משנה שם נתן עליה נסר שהוא רחב ד' טפחים כשרה ובלבד שלא יישן תחתיו ואוקימנא בגמרא אליבא דשמואל דהלכתא כותיה דאמר מחלוקת דר"מ ור"י בנסרים שאין בהן ד' אבל אם יש בהן ד' ד"ה פסולה הך מתניתין ד"ה היא וכגון שנתנה מן הצד דאמרינן דופן עקומה ולא חשיב סכך פסול לאיפסולא אלא שלא יישן תחתיו:

וה"מ בסוכה גדולה כו' שם גבי הא דתניא פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה קאמר מאי פסל היוצא מן הסוכה א"ר הושעיא לא נצרכה אלא לסכך פסול פחות מג' בסוכה קטנה ומאי יוצא מתורת סוכה מתקיף לה רב הושעיא לא יהא אלא אויר ואויר פחות מג' טפחים בסוכה קטנה מי מיפסיל א"ל רבא זה מצטרף ואין ישנים תחתיו וזה מצטרף וישנים תחתיו ופירש"י דבאויר מצטרף להשלים השיעור כיון דאיכא תורת לבוד ואין ישנים תחתיו ובסכך פסול מצטרף וישנים תחתיו והתו' פירשו בהפך והרא"ש והר"ן ובעל המאור הסכימו לפירש"י שכן מוכח בירושלמי ומוכח בסוגיא לשם בשקלא וטריא דאביי ורבא דבסוכה קטנה אף עפ"י שאין באויר לבדו ג' טפחים אלא עם סכך פסול יחד איכא ג' טפחים נמי הסוכה פסולה וה"ט כיון דנפיק מתורת לבוד חשיב למעט שיעור' דסוכה לעולם בין כשהוא שלשה טפחים אויר לחוד ובין כשהוא ג' טפחים עם הסכך פסול ביחד וכתבו רבינו לקמן בסוף סימן זה:

ומ"ש אבל אם עשה ב' דפנות גדולות ובשלישית אין בה כי אם ז' טפחים כו' משמע שאם היה בשלישית שמנה טפחים היינו אומרים דופן עקומה עד ז' טפחים ועדיין נשאר לכשר החיצון ב' דפנות שלמות ושלישית טפח וכשרה וזה אינו מבואר בדברי הרא"ש:

ומ"ש ואם האויר והפסול אין מהלכין וכו' הכל כשר בין מה שבצדדין ובין מה שבצד הפתח אפי' מה שכנגד האויר כלומר לא מיבעיא דכשר מה שהוא בצדדין ובצד הפתח שלא כנגד האויר והפסול אלא אפי' מה שהוא בצדדי' ובצד הפתח כנגד האויר והפסול נמי כשר כיון שהכל מחובר להכשר סוכה אבל תחת האויר והפסול ממש פשיטא דפסול שהרי אינו מצטרף להכשר סוכה כלל:

סכך פסול פחות מד' ואויר אצלו פחות מג' אין מצטרפין שם בשקלא וטריא דתלמידי דרב ורבה תפסו שניהם בפשיטות דאין מצטרפין כיון שלא שוו שעורייהו להדדי · ודע דבפ"ק דסוכה מוקמינן לברייתא דתני נתן עליה נסר שהוא רחב ד' טפחים אף על פי שלא הכניס לתוכה אלא ג' טפחים פסולה דהב"ע כגון דאנחה על פומא דמטלטלת' ועייל תלת' לגיו ואפיק חדא לבר דה"ל פסל היוצא מן הסוכה ונדון כסוכה ובעל המאור פסק נמי כהך אוקימתא' ומפרש לה בסוכה קטנה דוקא ודו"ק:

שלא

ב"ח

ונכפף למעלה ובאויר ליכא למימר הכי ואיני מפרש רואין את הדופן כאילו הוא עקום והולך תחת הסכך פסול ומגיע לסכך כשר ומוציא את הפסול מן הסוכה דא"כ גבי אויר נמי נימא הכי ע"כ נראה מדבריו שאע"ג שהסכך גבוה מן הדפנות כמה אמרי' דופן עקומה להכשיר מדקאמר דא"כ גבי אויר נמי נימא הכי כלומר היכא שהסיכוך מרוחק מן הדפנות במשכה כמו במתני' שנמצא אויר מפסיק בין הדופן ולסכך במשך ואם איתא דכל שמפסיק אויר בין הסכך ולדופן בגובה לא אמרי' דופן עקומה לא הוה שייך לומר גבי אויר דריחוק במשך דנימא דופן עקומה דכ"ש הוא (ג) אבל הר"ן כתב בריש סוכה גבי בנה בה אצטבא מן הצד פי' דופן עקומה שרואי' כאילו הדופן נעקם וכאילו הסכך כולו שמן הדופן ולאצטבא הוא הדופן אלא שנתעקם שכן דרכן של כותלים להתעקם אבל א"א לפרש רואין כאילו הדופן נתקרב לסכך דא"ה היכי אמרי' לקמן דאויר אפילו מן הצד פוסל בג' נימא רואין הדופן כאילו נתקרב ולא יהא פוסל אלא בד' אמות שיותר קל לדופן להתקרב כשאין שם סכך מפסיק אלא ודאי ה"ט לפי שרואין הסכך כאילו הוא דופן וכשיש שם אויר מפסיק אין לומר כן ולפי שטה זו הדבר ברור שאין אוכלין באותו שיעור שבין דופן לאצטבא כיון שאנו דנין סכך שעליו כאילו הוא דופן ולפי שטה זו נ"כ ע"כ בשהדפנות מגיעות לסכך עסקינן אבל אין דפנות מגיעות לסכך לא אמרי' דופן עקומה עכ"ל ומ"מ זה שכתב שאין אוכלין באותו שיעור שבין דופן לאצטבא דהיינו סכך פסול דאנו אומרים דופן עקומה היינו כשיש בסכך פסול ד"ט אבל אם הוא פחות מד"ט ישינים ואוכלין תחתיו כמ"ש רבי' וכתב הר"ן בספ"ק שזהו לדעת הרז"ה אבל הראב"ד סובר שאין ישינים תחתיו אא"כ הוא פחות מג':

ודע שזה שהסכימו רש"י והר"ן לפרש דופן עקומה שרואין כאילו הדופן נעק' וכאילו הסכך כולו שמן הדופן לאצטב' הוא הדופן אלא שנתעקם כך הם דברי הרמב"ם בפ"ה:

ומ"ש דאויר בין בגדולה בין בקטנה שוין דבין באמצע בין מן הצד בג"ט פסולה שם (יז.) אמר רבה אשכחתינהו לתלמידי דבי רב דיתבי וקא אמרי אויר פוסל בג' סכך פסול פוסל בארבע ומייתי לה מדתנן הרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג"ט פסולה ומתני' משמע דבין בגדולה בין בקטנה איירי ובהדיא אמרי' בגמרא הכי כמ"ש בסמוך ומתני' נמי במן הצד איירי דקתני דפוסל בג"ט וכ"ש באמצע:

ומ"ש דבפחות מג' מצטרף להשלים שיעור סוכה אבל אין ישינים תחתיו שם (יט:) גבי הא דתניא פסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה א"ר הושעיא לא נצרכה אלא לסכך פסול פחות מג' בסוכה קטנ' והאי יוצא מתורת סוכה מתקיף לה רב הושעיא לא יהא אלא אויר ואויר בפחות מג"ט בסוכ' קטנה מי פסול א"ל ר' אבא זה מצטרף ואין ישינין תחתיו וזה מצטרף וישינין תחתיו ופירש"י לא יהא אלא אויר ופשיטא דכשר דאפי' אויר החמור ממנו אינו פוסל בשיעור זה א"ל ר' אבא להכי אהני לדון כסוכה דאשמעינן תנא לומר שישינים תחתיו דאילו אויר פחות מג' מצטרף להשלים שיעור הסוכה אבל אין ישנין תחתיו וכתב הרא"ש וכ"מ בירו' פ"ג דברכות כפירש"י וכתב עוד דלא תיקשי לך איך יוכל אדם להזהר בסוכה מלאה נקבים שלא יישן תחת הנקבים דהכא איירי כשאויר מהלך בכל אורך הסוכה:

ומ"ש והא דאויר פוסל בג' וסכך פסול בד' היינו בסוכה שאין לה אלא ג' דפנות וכו' עד סוף הסימן הכל שם בתוספות ובפסקי הרא"ש ז"ל:

שלא

דרכי משה

תרלב (א) וכתב הר"ן ספ"ק ע"א ומיהו דוקא שיש בו כדי לישן תחתיו כלומר שעומד בו ראשו או רובו אבל כל שאין בו כדי ראשו ורובו מסתברא דישנים תחתיו שאינו חייב לעשות

פרישה

סי' תרלב (א) **נשאר** הפנימי בלא דופן אע"ג דלעיל בסי' תר"ל כתב שקני' היוצאים לאחורי הסוכה כו' כשירה ה"נ נימא אע"ג דיעמיד הדופן האמצעי אצל סכך הכשר החיצון מ"מ יהיו ג' דפנות ע"י דופן עקומה וי"ל הא כבר כתבתי דפי' דופן עקומה הוא שרואין כאילו הדופן נכפף והסכך הוא מן הדופן וא"כ לא יהיה כאן סכך כשר כיון שהמסככה אות' מן הדופן אלא של' רבינו ק' דלפי זה לא הל"ל ישאר בלא דופן אלא הל"ל ישאר בלא סכך ונראה לומר דכיון דאנו רואים סכך זה בעקום וכאילו הוא הכל דופן אמת עקומה מגעת עד סכך הכשר מבחוץ והרי הוא כאילו נעשה לצורך חוץ א"כ תו לא מצינו להכשיר החלק הסוכה של פנים ממנ' ולראות כאילו גם היא עקומה מן המון אצל הפנימי שאין דרך הכותל לכפות אלא או לפניה או לאחריה וק"ל:

(ב) **בין** מה שבצדדין פי' מה שבצדדין פשיטא דכשר דהא מחובר הוא לשיעור הכשר סוכה שלפנים הימנו אלא אפילו מה שבצד הפתח ר"ל מה שנמשך מהצדדין לראשה של סוכה ואינו כנגד האויר והפסול של סכך ממש. אעפ"י שאינו סמוך לשיעור סכך הכשר אפ"ה כיון שמחובר מצדדין כשר וא"כ כתב אפילו מה שכנגד האויר והפסול דאיכא תרתי לגריעותא שאינו סמוך לשיעור סכך כשר וגם אינו מחובר בצדדין אלא ע"י צידי צדדין אפ"ה כשר וק"ל:

ויש

חדושי הגהות

ג ולי נראה דאדרבא אי איכא למשמע מפירש"י שם איפכא איכא למשמע דכמו שמסיק רש"י לפירושו דבדאיכא אויר במשך לא אמרינן דופן עקומה ה"ה והוא הטעם דבדאיכא נמי אויר בגובה דלא אמרינן דופן עקומה ומה שהוכיח הב"י אי לאו דס"ל לרש"י דבדאיכא אויר בגובה דאמרינן דופן עקומה היכי הוי ס"ד למימר דבדאיכא אויר במשך דנימא דופן עקומה וודאי כדהוי בעי רש"י למימר דבדאיכא אויר במשך דאמרינן דופן עקומה כ"ש דהוי ס"ל דבדאיכא אויר בגובה דאמרינן דופן עקומה אבל בתר דהוכיח

תרלג **שלא** תהיה גבוה יותר משיעור' דתנן סוכה שהיא גבוהה למעלה מכ' אמה פסולה בין אם גדולה או קטנה ל"ש אם המחיצות מגיעות לסכך ל"ש אם אינן מגיעות אבל עד כ' כשירה אפי' כל סככה למעלה מכ' כיון שאין בחללה אלא כ' היתה גבוה יותר מכ' והוצין יורדין למטה עד כ' אם צילתן מרובה מחמתן כשירה ואם לאו פסולה ואם תלה בה דברים נאים לנאותה וממעטין חללה עד כ' אינו מיעוט להכשירה ואם נתן בה כרים וכסתות למעט חללה אפילו בטלן שם לא הוי מיעוט כיון שאין דרך לבטל[א] [א] אבל למעט' בתבן אפי' לא בטלו בפי' (א) אלא שאנו יודעין שאין עתיד לפנותו כגון שא"צ לו או מיעטו בעפר אפי' סתם שאין אנו יודעין אם צריך לו הוי מיעוט אבל תבן סתם ועפר ועתיד לפנותו כגון שידוע שצריך לו אינו ממעט אא"כ

תרלג **שלא** תהיה גבוהה יותר משיעור' דתנן סוכה שהיא גבוהה יותר מכ' פסולה בריש מסכת סוכה (ב:): **ומ"ש** בין אם היא גדולה או קטנה ל"ש אם המחיצות מגיעות לסכך וכו' שם נחלקו אמוראים בטעם פיסולה כשהיא גבוהה יותר מכ' אמה דרבה אמר משום דלמעלה מכ' אמה לא שלטא בה עינא ור"ז אמר משום דאינו עומד בצל סוכה אלא בצל דפנות ורבא אמר משום דסוכה דירת עראי בעינן וכל שגבוה מכ' אין אדם עוש' אות' דירת עראי אלא דירת קבע ואמרי' בגמרא דלטעמא דרבה אם היו דפנות מגיעות לסכך כיון דשלטא בה עינא אע"ג דגבוה מכ' אמה כשירה ולר' זירא אי אית ביה יתר מד"א כיון דרויחא איכא צל סוכה וכשירה ולרבא לית ליה תקנתא אלא בין דפנות מגיעות לסכך בין אין מגיעות בין יש בה יותר מד"א בין אין בה כיון שהיא גבוהה למעלה מכ' אמה פסולה וכתב הרי"ף והרא"ש שיש פוסקים כרבה וכם דחו דבריהם והעלו דהלכה כרבא וכ' הרא"ש שכ"פ הרז"ה והרי"ץ גיאת וה"ר ישעיה וכ"כ מדברי הרמב"ם פ"ד שכתב סתם שלא תהיה גבוה יותר מכ' ולא חילק: **ומ"ש** אבל עד כ' כשירה אפילו כל סככה למעלה מכ' וכו' הכי אסיקנא בריש עירובין (ג.) דחלל סוכ' תנן כלו' דלא מיפסלא סוכה אא"כ גבוה חלל' יותר מכ' ובסמוך אבאר זה יותר ואמרי' תו התם (שם:) דהכי אמו' באמה בת ו"ט ניכנו אלא שמודדין אות' מצומצמו' כלו' דחוקו': **היתה** גבוהה יותר מכ' והוצין יורדין למטה מכ' וכו' בריש סוכה (ד.) היתה גבוהה יוחר מכ' והוצין יורדין למטה מכ' אם צילתן מרובה מחמתן כשירה וכתב הרא"ש דאע"פ שכמלא הסכך הוי מלמעלה הא אמרי' בריש עירובין דחלל סוכה תנן וה"פ הוצין יורדין לתוך כ' כלו' שמגיעין לחלל כ' כשירה ובריש עירובין כת' והוצין יורדין לתוך כ' פי' בתוך הכשר כ' דהיינו עד שפת כ' וכתב הר"ן אם צלתן מרובה מחמתן אפילו שקלת לכל מה שלמעלה מהם כשירה וא"ת ואמאי והא אמרינן בפ"ק דעירובין במקלת סכך בתוך כ' ומקלתו למעלה מכ' כשירה אפי' היכא דכי קלשת ליה כלומר שתטול כל מה שלמעלה מכ' פש ליה מה שבתוך כ' חמתו מרובה מצילתו משום דחלל סוכה תנן וה"כ נימא הכי וי"ל דלא דמי דהוצין יורדין לא חשיב כסכך הלכך כל שחמתן מרובה מצילתן כמאן דליתנהו דמו משא"כ במקלת סכך דחשיב ע"כ אבל התו' כ' ודכי קלשת ליה ע"כ פירושו לפי שלא היה יכול להתקיים הסכך בתיך כ' דמחמת קלישותו יבא הרוח ויפזר או יפול דאין לפרש אפילו היה מתקיים כך ה"ל חמת' מרובה שבזה לא היו מכשירי' דכיון דאין צילתה מרובה אלא ע"י סכך שלמעלה מכ' ה"ל סכך פסול מצטרף בהדי סכך כשר מיהו בריש עירובין כתבו דאפשר לפרש דאי קלשת ליה הוי ליה חמתה מרובה מצלתה על ידי קלישתה לחוד אפ"ה מצטרף לסכך דלמעלה מכ' דלא חשיב כ"כ סכך פסול הואיל והוי סכך כשר אם היה למטה מכ': **ואם** תלה בה דברים נאים וכו' בפ"ק דסוכה (י:) אתמר נויי סוכה אין ממעטין בסוכה פירש"י קרמים הפרוסין למעלה לנוי אין ממעטין למעלה בגובה להכשירה ולא לפוסלה למטה מי': **ואם** נתן בה כרים וכסתות וכו' בריש סוכה (ד.) היה גבוה מכ' ובא למעטה בכרים וכסתות לא הוי מיעוט ואע"ג דבטליכהו בטלה דעתו אצל כל אדם תבן וביטלו הוי מיעוט וכ"ש עפר וביטלו ומשמע התם דתבן סתם ועפר ועתיד לפנותו לא הוי מיעוט לכ"ע תבן ואין עתיד לפנותו או עפר סתם פלוגתא דר' יוסי ורבנן דלרבנן לא בטיל ולר"י בטיל וידוע דהלכה כרבנן כ"כ הרא"ש:

(ב"ה ויש לתמוה על רבינו שפסק דתבן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם הוי מיעוט דהא לרבנן לא הוי מיעוט בעפר עד שיבטלנו וכ"ש בתבן שצריך שיבטלנו בפה וכדפירש"י וכ"פ הרי"ף והרמב"ם)

וכתב עוד כל ביטול דשמעתין פירש"י לז' הימים ור"ח ואבי"ה פי' עד עולם ונראה כפירש"י דביטול דהכא כ"ז מצות סוכ' דומיא דמיעוט דכותל וחריץ שבין שתי חצירות דפ' חלון (עז) דלא בעינן ביטול אלא באותה שבת וכ"פ הר"ן אבל ה"ה כ' בפ"ד שדעת הרי"ף והרמב"ם לפרש דביטול צריך להיות בדעתו להניחם שם עד עולם בעינן ואיני יודע מנין לו לפרש כן בדבריהם:

היתה

תרלג **שלא** תהא גבוה יותר משעורה דתנן כו' בריש מסכת סוכה: **ומ"ש** בין אם היא גדולה כו' שם בגמרא קאמר ר' זירא ס"ל דטעמא משום דכתיב וסוכה תהיה לצל עד כ' אמה אדם יושב בצל סוכה למעלה מכ' אמה אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות והילכך אם היא גדולה משהו יותר מד' אמות כיון דרויחא איכא צל סוכה וכשרה. ורבה ס"ל דטעמא משום דכתיב למען ידעו דורותיכם וכו' שתהא ישיבתה ניכרת ועד כ' אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מכ' אין אדם יודע משום דלא שלטא ביה עינא והילכך אם היו הדפנות מגיעות לסכך אפי' למעלה מכ' כשרה דמשלט שלט ביה עינא דרך הדפנות ורבא ס"ל דטעמא משום דכתיב בסוכות תשבו שבעת ימי' דמשמע סוכה של שבעה ותו לא דהיינו דירת עראי דדי לה במחיצות קלות והילכך עד עשרים אמה שלפי השיעור ראוייה לעשות במחיצות עראי אעפ"י שעושה אותה קבע במחיצות של ברזל נמי נפיק למעלה מכ' אמה דצריך לעשות יתידותיה ומחיצותיה קבועים שלא תפול כי עביד ליה דירת עראי נמי לא נפיק ומשמע לי דהיינו שעושה מחיצותיה ביתידות עראי ואירע שלא נפלה ואפ"ה לא יצא א"כ שלא היו המחיצות מגיעות לסכך דיכולה לעמוד ביתידות עראי ואפ"ה מאחר שגובה הסכך הוא למעלה מכ' שאם היה עושה מחיצותיה מגיעות לסכך היה צריך לעשות יתידותיה קבועין גם עתה שאין מגיעות לסכך נמי לא נפיק ידי חובתו ופסקו הרי"ף והרא"ש ורוב גאונים הלכה כרבא דבכל ענין פסולה בלמעלה מכ' ואי הוו דפנות מגיעות לסכך כ"ש דה"ל דירת קבע ופסולה וכך הם דברי רבינו והתוס' הוכיחו לשם דכהי דלא חיישינן בדפנות אי עביד להו קבע כשהשיעור ראוי לדירת עראי מ"מ בסככה שעיקר הסוכה על שם הסכך לא מיתכשרא עד דעביד לה עראי וכבר הזכרתי זה למעלה בסי' תרל"א אבל מ"ש בשם ר"ת שאם סיכך בענין שאין המטר יכול לירד בה דה"ל דירת קבע פסולה הסוכה: **ומ"ש** אבל עד עשרים כשרה אפי' כל סככה וכו' בפ"ק דעירובין אסיקנא כרבא דחלל סוכה תנן כלומר לא מיפסלא סוכה אא"כ גבוה חללה יותר מעשרים דאז היה צריך נ"כ לעשות מחיצותיה למעלה מכ' ביתידות קבע כדלעיל: **היתה** גבוה יותר מכ' והוצין כו' אע"ג דבריש סוכה בפסקי שמועות של כל בני הישיבה איתא והוצין יורדין לתוך עשרים כבר כתב הרא"ש לשם ובריש פ"ק דעירובין דלאו דוקא בתוך עשרים אלא ביורדים עד אלל העשרים דהיינו עד שפת העשרים כשרה כדאסיקנא חלל סוכה תנן וכך כתבו התו' בריש פ"ק דעירובין וכך הם דברי רבינו במ"ש עד עשרים ונראה דבהוצין דוקא בעינן שיהא צלתן מרובה מחמתן בלא סכך שלמעלה מהם אבל בשאר סכך המגיע עד שפת העשרים אעפ"י דאי שקלת מה שלמעלה ממנו פש ליה חמתה מרובה מצלתה אפ"ה כשר וה"ט דהוצין ודאי ה"ל כסכך בפני עצמו והלכך לא מצטרף עמהם הסכך שלמעלה מהם כיון שהוא למעלה מכ' אבל שאר סכך מצטרף יחד מאחר שהוא סכך אחר ולא אמרינן דה"ל סכך פסול מצטרף בהדי סכך כשר דלא חשיב סכך פסול כיון שהפסול אינו בגוף הסכך אלא מפני גובה כנ"ל וכן נראה מדברי הרא"ש ורבינו ודו"ק ועיין בתוס' רפ"ק דעירובין ופ"ק דסוכה גם בר"ן פ"ק דסוכה כתב טעם אחר וע"ש: **ואם** נתן בהם כרים וכסתות כו' עד סוף הסי' הכל פסקי שמועות של כל בני הישיבה רפ"ק זולתי מ"ש דאם מיעטה בתבן אפילו לא בטלו בפירוש אלא שאנו יודעין שאין עתיד לפנותו כגון שא"צ לו או מיעטו בעפר אפי' סתם שאין אנו יודעין אם צריך לו הוי מיעוט דאמרינן התם דפלוגתא דר' יוסי ורבנן היא דלרבנן לא בטיל ולר' יוסי בטיל ופסק רבינו כר' יוסי וטעמו משום דסתמא דמתניתין דפ' חלון אתיא כר' יוסי לאוקמתא דר' אסי דאמר מאן תני עירובין ר' יוסי ונראה שזהו דעת האלפסי דבפ"ק דסוכה קיצר וכתב תבן וביטלו הוי מיעוט וכ"ש עפר וביטלו ולא כתב דין תבן שאין עתיד לפנותו ודין עפר סתם אלא ודאי דסמך אמ"ש סתמא דמתניתין בפ' חלון דמלא קש או תבן סתם לא הוי מיעוט ועפר או צרורות סתם הוי מיעוט דממילא משמע דעפר ואין עתיד לפנותו דינו כעפר סתם והוי מיעוט כן נראה לדעת רבינו אלא דתימה גדולה שפסק הפך דעת הרא"ש בריש פ"ק דסוכה דהלכה כרבנן ולא כר' יוסי והרמב"ן בספר המלחמות לשם כתב דזהו נ"כ דעת הרי"ף ואעפ"י שלא פי' דבריו דממילא משמע דבין בתבן ובין בעפר לא הוי מיעוט אלא בביטול אבל לא בטלו לא ומה שהביא הרי"ף סתמא דמתניתין בפ' חלון איכא למימר דס"ל כאידך אוקמתא דהתם דאפילו רבנן מודו בשבת דעפר סתם הוי מיעוט כיון דאיכו ניטל בשבת משא"כ תבן וקש דניטל למאכל בהמה א"כ סתם עפר וצרור בחריץ מבוטלין כן

דרכי משה

לעשות הסוכה כמין בית עכ"ל אבל בתא"ו נ"ח ח"א דהא דאין ישנים תחתיו דוקא כשהאויר הולך ע"פ כולו אבל אם אינו הולך בכל אורך הסוכה ישנים תחתיו ומטעם זה אין נזהרים מלישן תחת נקבים פחותים מג' עכ"ל:

תרלג (א) וטעות נפל בספרים דבתבן שלא בטלו בפירוש אע"ג דאנו ידעינן דאין עתיד לפנותו ועפר סתם לא הוי ביטול וכ"כ הרא"ש והרמב"ם פ"ר דה' סוכה וכ"כ בתא"ו נ"ה ח"א וכ"כ מהרר"א מפראג וכ"מ מד' הב"י וכן מוכח בגמרא: פירוש

דרישה

סי' תרלג [א] **וכן** תבן ועפר סתם כו'. לא הוי מיעוט אא"כ בטלו כו' יש להקשות הא כתב רבינו לעיל ס"ס שע"ב בחריץ שהוא בין ב' חצירות ומלאוהו עפר וצרורות אפילו סתמא שלא בטלו חשיב כמלא וצריכין לערב יחד וי"ל דשאני התם דבודאי לא יטול העפר מתוך החריץ בשבת משום איסור מוקצה מ"ה מחשב כביטול משא"כ בסוכה דבעינן ביטול לכל ז' ימי החג ובחול המועד אפשר שיטלו (דהא שא"צ לו למה כתב תחילה שאין אנו יודעי' דבכה"ג אין שייך לומר זו אף זו קתני דלית ביה איסור מוקצה כמ"ש רבינו בריש סי' תרל"ח דבדפנות אין בו איסור ע"ש) לכך לא מהני בעפר סתם אא"כ בטלו בפי' לכל ז' וכ"כ מהרא"י בת"ה סי' ע"ה בשדיא והביא ראייה מדברי הרא"ש ריש סוכה שכתב דבדבר שבודאי לא יטלנו באותו שבת מיחשב ביטול שם עיינתי בפרק חלון דף ע"ט דשם הקשו בגמרא מתניתין דחריץ דמהני ביה נתינת עפר סתם ממ"ש בית שמלאוהו עפר כו' והתם אטומאה קאי ומשני רב הונא בריה דרב יהושע בשדיא כמ"ש וז"ל שבת אטומאה קרמית הכא לאיסור שבת כגון מתניתין כיון דעפר איכו ניטל בשבת סתמא בטול משום איסור שבת דאפי' ארנקי נמי מבטל ופרש"י ארנקי כיס מלא מעות דדבר שאינו ניטל בשבת הוא אבל תבן וקש ניטל למאכל בהמה עכ"ל ורב אשי מתרץ שם בענין אחר ומ' בית אחריץ קא רמית בשלמא

חדושי הגהות

דהוכיח רש"י ממתניתין דהרחיק את הסיכוך כו' פסולה דלא אמרינן ביה דופן עקומה והיינו מטעם דאין פי' של דופן עקומה דרואין את הדופן כאילו הוא עקום והולך תחת הסכך פסול אלא פי' דרואין לסכך כאילו הוא מן הדופן עקום ונכפף למעלה ולכן כשיש אויר במשך ל"ל הכי ה"ה דהשתא ס"ל לרש"י בדאיכא אויר בגובה נמי לא אמרינן דופן עקומה מה"ט גופיה וכמ"ש הר"ן שם וכמו שהביאו הב"י עצמו הרי לך בהדיא שתולה זה בזה דכיון דכשיש אויר במשך א"א דופן עקומה ה"ה דכשיש אויר בגובה וא"כ ליכא למשמע מידי מפירש"י אלא נראה דמשמע ליה לרבינו לומר כן משום דברפ"ק דסוכה פליגי רבה ור"ז ורבא בטעמא דמתניתין דקתני סוכה שהיא למעלה מכ' פסולה דרבה מפרש טעמא דמתניתין משום דעד כ' אמה שלטא עינא בסכך למעלה מכ' אמה לא שלטא כו' ולדידיה כשהדפנות מגיעות לסכך אפילו למעלה מכ' אמה כשירה וכתב הרי"ף איכא מ"ד דהלכתא כרבה כו' ובגמרא אמרינן גבי סוכה שהיא גבוה למעלה מכ' אמה שאם בנה בה איצטבא מן הצד אם יש מן האיצטבא ולצד הב' פחות מד"א כשירה משום דאמרינן דופן עקומה והשתא אי אמרת דלא אמרינן דופן עקומה כשיש אויר בגובה ע"כ הך שמעתתא דאיצטבא לא אתיא כרבה דאם הדופן מגיע לסכך לרבה בלא איצטבא כשירה ואי אין הדופן מגיע לסכך מה מועיל האיצטבא אי לא אמרינן דופן עקומה וכיון דאין שמעתתא דסתמא דתלמודא אתיא אליבא דרבה למה פסק הך מ"ד כרבה וגם הרי"ף דפסק דלא כוותיה דרבה נתן טעם אחר למה פסק דלא כוותיה אלא ע"כ לומר דס"ל דהך שמעתתא דאיצטבא אתיא שפיר אליבא דרבה ובאין הדפנות מגיעות לסכך ואפ"ה אמרינן דופן עקומה מכלל דשפיר אמרינן דופן עקומה אפי' יש אויר בגובה ואלה"ק מ"ש דבדאיכא אויר במשך לא אמרינן דופן עקומה די"ל דבדאיכא אויר מן הצד אמרינן גוד אסיק מה שאין לומר בדאיכא אויר במשך ואפשר שמזה למד רבינו דאפי' אין הדפנות מגיעות לסכך אמרינן דופן עקומה (מהרל"ח):

תרלג א אבל מיעטה בתבן אפילו לא ביטלו בפי' כו' עד אינו ממעט ל"ג אלא ה"ג וכן אם מיעטה בתבן ועפר סתם שאין אנו יודעים אם הוא צריך לו או לאו או אפי' אנו יודעים שאין עתיד לפנותו כגון שא"צ לו לא הוי מיעוט כי הכי איתא התם בגמרא דתבן ועפר שביטלו בפי' לר"ה הוי מיעוט ותבן סתם ועפר ועתיד לפנותו לד"ה לא הוי מיעוט ותבן ואין עתיד לפנותו ועפר סתם מחלוקת דר"י ורבנן ופירש"י ותו' דה"ה בעפר ואין עתיד לפנותו נמי מחלוקת דלרבנן לא בטל ולר"י בטיל ופסק הרי"ף והרא"ש כרבנן לכן

אא"כ בטלו להיות שם כל [ב] ח' ימים אבל א"צ לבטלו להיות שם לעולם : היתה גבוהה מכ' ובנה בה אצטבא כנגד דופן האמצעי ע"פ כולה כזה ובו שיעור סוכה כשירה ופירש"י כשירה כל הסוכה אפילו מהאצטבא והלאה וה"ר ישעיה פירש שאינה כשירה אלא על האצטבא וא"א הרא"ש הסכים לדעת רש"י בנה האצטבא מן הצד כזה אם יש מאצטבא עד כותל השני פחות מארבע אמות כשירה על האצטבא דוקא ואם לאו פסולה ואם בנה אצטבא באמצע אם יש ממנה לכל צד לכותל פחות מד' אמות כשירה על האצטבא ואפי' אם גבוה יותר מי' דלא כרי"ץ גיאת שפסל באצטבא גבוהה י' אף על פי שהיא תוך ד' אמות לכותל ואם יש ביניהם לכותל ד' אמות פסולה אפי' האצטבא [ג] גבוהה י' ולא אמרינן גוד אסיק מחיצתא להכשיר על גבה ולא נמוכה משיעורה דתנן ושאינה גבוה י"ט פסולה היתה גבוהה מי' והוצין יורדין לתוך י' אפי אם חמתן מרובה מצילתן פסולה אבל אם הנויים יורדין לתוך י' אינן פוסלים : היתה נמוכה מי' וחקק בה

היתה גבוהה מכ' ובנה בה אצטבא כנגד דופן ד' וכו' (שם) ופירש"י כשירה כל הסוכה אפי' מן האצטבא והלאה דמונין מכאן חללה מראש אצטבא ומעלה ונמצא דופן האמצעי כולו כשר ודפנות הצדדין רוחב האצטבא הוכשרה הרי כאן סיכה קטנה כשירה ואמרינן לקמן פסל היוצא מן הסוכה נדון כסוכה ומפרשינן לה אם יש הכשר סוכה ביחד ועוד יש בסוכה משם והלאה פסל דהיינו סכך העשוי מפסולת גורן ויקב ויוצא מהכשר סוכה שאין לו הכשר דפנות נדון כסוכה הלכך כל הסוכה כמו שהיא גדולה כשירה וכ' הרא"ש שה"ר ישעיה הקשה על פירש"י והוא ז"ל תי' דברי רש"י וכ' ה"ה בפ"ד שמן הגאונים נראה כפירש"י אבל מן האחרונים חלקו בזה ואח"כ דקדק מדברי הרמב"ם שהוא סובר כפירש"י ודע שהר"ן הוא מכלל האחרונים שאין דברי רש"י נראין בעיניו · ולענין הלכה כיון שהרמב"ם והרא"ש מסכימים לדברי רש"י הכי נקטינן :

בנה האצטבא מן הצד וכו' שם היה גבוהה מכ' ובנה בה אצטבא כנגד דופן האמצעי וכו' ומן הצד אם יש משפת אצטבא ולכותל ד"א פסולה פחות מד"א כשירה ופירש"י אם יש משפת האצטבא ולכותל הב' שהרחיקו ממנו ד"א פסולה דלא הוכשרו באצטבא זו אלא ב' דפנות אותו שסמוך לה מן הצד והשני שראש האצטבא מגיע לו : פחות מד"א כשירה · שאף הוא הוכשר ע"י דופן עקומ' ורואין סכך עליון המחובר לדופן הרחוק כאילו הוא מן הדופן עצמו ועקום עד כנגד שפת האצטבא וכאן מודדין גבהו משפת האצטבא ולמעלה ואע"פ שמתחתיו נמשך כלפי חוץ הואיל וראשו אינה כלה ע"כ זהו גובה חללה והרי נתמעט חלל מתחתיו · וכתב הרא"ש ולא הכשיר רש"י כל הסוכה שהרי אין לה סכך כיון דרואין את הסכך כאילו הוא כותל עקום אבל ה"ה כתב בפ"ד שאף בזה נחלקו המפרשים כמו שנחלקו למעלה :

ואם בנה אצטבא באמצע וכו' שם היתה גבוה מכ' אמה ובנה בה אצטבא באמצעיתה אם יש משפת אצטבא ולדופן ד"א לכל רוח פסולה פחות מד' כשירה וכתב הרא"ש ז"ל כתב הרי"ץ גיאת ובלבד שלא תהא אצטבא גבוה מי"ט דרשות אחרת היא ולא ידענא טעמא מאי נ"מ דרשות אחרת היא כיון דאמרינן דופן עקומה מכל צד הרי האצטבא מוקפת מחיצות ומובדלת משאר הסוכה ודמיא לסוכה העומדת בראש הגג דרשות אחרת היא לגבי הגר ובעל העיטור הכשירה אפי' היתה גבוה י' עכ"ל והר"ן נוטה לדעת ר"י גיאת ז"ל וכמ"ש בסמוך וה"ה כתב בפ"ד שיש מן האחרונים שחלקו על ר"י גיאת ובזה נראה שהוא דעת הרמב"ם וכן הוא דעת העיטור ועיקר :

ומ"ש פסולה אפי' האצטבא גבוהה י' ולא אמרינן גוד אסיק מחיצתא וכו' (שם) היתה גבוהה מכ' ובנה בה עמוד גבוה י"ט ויש בו הכשר סוכה סבר אביי למימר גוד אסיק מחיצתא ופירש"י בנה בה עמוד גבוה י' רחוק מן הדפנות הרבה ובו הכשר סוכה שיש בראשו ז' ומשהו על ז' ומשהו : גוד אסיק מחיצתא. של עמוד שמבחוץ סביב הגביהם י' סביבות ראשו והרי יש בהם גובהי' והשובה סוכה על ראשה ודפני העמוד דפנותיה ע"י גוד אסיק והסכך שלמעלה כשר לה דאינו למעלה מכ' מראש העמוד : א"ל רבא בעינן מחיצות הניכרות וליכא וכתב הר"ן פי' דאע"ג דבשבת אמרי' גוד אסיק לא אמרינן הכי לגבי סוכה דבעינן בה מחיצות הנכרות כעין דירה ואפשר דכיון דלענין שבת חולק רשות לעצמו והרי הוא כאילו מוקף מחיצות אפי' אין ממנו ולכותל ד"א פסולה ולא אמרינן ביה דופן עקומה עכ"ל ונ"ל שזהו היה טעמו של הרי"ץ גיאת שכתבתי בסמוך ומ"מ כבר נתבאר שרוב הפוסקים חולקים עליו :

ומ"ש ולא נמוכה משיעור' דתנן ושאינ' גבוהה י"ט פסולה בריש מס' סוכה (ב·) : **היתה** גבוה מי' והוצין יורדין לתוך י' אפי' אם חמתן מרובה מצילתן פסולה הכי איסיקנא בריש סוכה (ד :) ואע"ג דלמעלה מגובה כ' אמה ולהכשירה לא הוי מיעוט כל שהוצין חמתן מרובה מצילתן מ"מ למטה מגובה י' ולפוסלה הוי מיעוט וטעמא משום דכל שאינה גבוה י"ט ה"ל דירה סרוחה ואין אדם דר בדירה סרוחה :

ומ"ש אבל אם הנויים יורדין לתוך י' אינן פוסלין שם (י :) אמתני' דפירס עליה סדין נויי סוכה אין ממעטין את הסוכה ופירש"י קרמים הפרוסים עליה לנוי אין ממעטין בגובה למעלה מכ' להכשירה ולא לפוסלה משום פחות מי' וכבר כתבתי זה :

ומ"ש היתה נמוכה מי' וחקק בה להשלימה לי' וכו' בריש סוכה (ד :) היתה פחותה מי' טפחים וחקק בה כדי להשלימה לי' אם יש משפת החקק ולכותל ג"ט פסולה פחות מג"ט כשרה ומפרש בגמרא טעמא דלא מכשרינן עד ד"א משום דכיון דלאו דופן הוא [ד] לא שייך למימר דופן עקומה וסובר רבינו דלא מכשרינן

הן דחריץ למיטמייא קאי גם בעל המאור פסק דהלכה כרבנן אעפ"י שלא פי' דעת הרי"ף כן וכן היא דעת הרמב"ם עיין עליו בה' עירובין ובה' סוכה וכן עיקר דלעולם לא הוי בטול לסוכה אא"כ שביטלו בפיו בפי' בין בתבן ובין בעפר ואפילו בעפר שגלה דעתו שאין בלבו לפנותו לא בטל וכ"ש בעפר סתם דלא בטל וכך נמצא גם במקצת ספרי רבינו במדוייקי' שפסק כרבנן ולא קשיא אמאי פסקו בסוכה בסתם דלא הוי ביטול אלא בי"ט דאין העפר ניטל מסתמא בטיל כמו בשבת י"ל דבעינן ביטול לח' ימים והכא מסתמא לא בטיל אלא לי"ט בלבד ועוד דלאוקמתא בתרייתא לא אמרינן דבטיל מסתמא אלא גבי חריץ והילכך נ"ל דאזלינן לחומרא דלא בטיל בסוכה אפילו היה שם חריץ וביטלו דשמא הלכה כהאי שינויי' דלא בטיל מסתמא אלא דבר שאינו ניטל וק"ל :

ומ"ש שאין צריך לבטלו להיות שם לעולם אלא לשמונה ימים כן פירש"י והסכים עמו הרא"ש והר"ן אלא דהם כתבו דבטול לשבעה סגי ורבינו דכתב לשמונה משום דאף בשמיני יתובי יתבינן ונראה דגם הם מודים אלא דנקט שבעה מפני שאין המצוה כי אם שבעה ד"ת א"כ כיון דשמיני י"ט הוא בבטול לז' לחוד סגי דלשמיני א"כ ביטול דממילא בטיל מסתמא כיון דאינו ניטל ואפי' לאוקמתא בתרייתא דמחלק בין חריץ לבית מ"מ נראה דמודה לחלוק זה בין ניטל לשאינו ניטל דאל"כ מ"ש תבן וקש דמערבין שניהם אפילו גבי חריץ וכן נמצא במקצת ספרי רבינו שכתוב בהם דמבטלו לשבעה ולענין הלכה אע"ג דהמרדכי והגהת מיימוני בשם ר"ח וראבי"ה כתבו דבעי בטול לעולם מ"מ הלא גם הרא"ש הביא דבריה' והסכי' לפירש"י בראי' ברור' וכן נמצא בגירסאו' שבידינו היום גבי כריס וכסתות דלא הוי מיעוט אע"ג דבטלינהו לכולהו משום דבטלה דעתו אצל כל אדם דפי' לכולהו היינו לכל שבע' אלמא דבטול בעלמא הוי כשמבטלו לשבעה ומ"מ המחמיר לבטלו לעולם תע"ב שהרי גם ה' המגיד פי' כן דעת הרי"ף והרמב"ם :

ומ"ש גבי איצטבא מן הצד דבפחות מד' אמות כשרה על האיצטבא דוקא כ"כ הרא"ש לפרש דברי רש"י דכיון דרואין הסכך כאילו הוא דופן עקום א"כ אין כאן סכך וכן כתב בהגהת אשיר"י בשם ראבי"ה מהא"ו וכן מבואר בתוספות בד"ה ומודה ר"מ בדף י"ד ע"ב שכתבו דלשמואל דמניח נסר ופסל דהוו להו שני פסלים באמצע וכולה כפולה אף תחת הפסלי' חוץ מתחת שני הפסלים שבאמצע דכשרה וכן היא דעת הר"ן אלא שנראה מדבריו דלרש"י אינו כן ואולי כך היה גור' בדברי רש"י אבל לפי פירש"י שלפנינו מבואר שגם הוא כך סובר שהרי כתב גבי איצטבא ורואין סכך העליון המחובר לדופן הרחוק כאילו הוא מן הדופן עצמו ועקום עד כנגד שפת האיצטבא וכך פי' להדיא במשנה דהרחיק הסכוך מן הדפנות וז"ל ומכאן אני אומר ומפרש וכו' והר"ן ז"ל עצמו העתיק דבריו באותה משנה · ומה שכתב רש"י בפירושו אבל מ"ש ובגמ' (דף י"ח) הכא בסוכה דלא הוי אלא ח' אמות מלומצמות עסקינן ויהיב נסר ופסל נסר ופסל כו' שכ' רש"י וז"ל והלכך כשרה ע"י אותן שני פסלי' ותחת הנסרים לא ייסן כו' דמשמע דתחת הפסלים כשר אעפ"י דלא מכשרינן לה אלא על ידי דופן עקומה נראה לומר דלאו דוקא קאמר רש"י תחת הנסרים דה"ה נמי תחת הפסלים לא אלא נקט מילתא דפסיקא משום דלגבי פסלי' איכא לד היתי' דשני פסלי' שבאמצע וכדכתבו התו' גם מ"ש הרא"ש והביאו רבי' למעלה בסימן תרל"ב וז"ל ואם סכך פסול מפסי' ונשא' אבל הפחה הכשר סוכה ופחות מד' אמות עד דופן האמצעי הכל כשר האיכון ע"י דופן עקומה ואעפ"י שאנו רואין את הסכך כאילו הוא עקום להכשיר החיצונה מ"מ לא נפסל הפנימי בשביל זה ע"כ התם ודאי כיון שהפנימי אין בו שום צד לפסול למה יגרע בשביל שאנו רואין את הסכך כאילו הוא עקום סוף סוף הוא סכך כשר אבל כל היכא שאנו רואין את פסול כאילו הוא עקום או מפני שאותו צד הוא למעלה מכ' התם ודאי גם הרא"ש מודה דאין ישנין תחתיו כמו שכתב בפירוש גבי איצטבא דעל איצטבא דוקא כשר וכן הוא העיק' להכשיר דוקא על האיצטבא בין באיצטבא מן הצד ובין באמצע ודלא כיש אחרוני' שמקילין בזה כנזכר בדברי ה' המגיד בפ"ד :

ואם בנה האיצטבא באמצע כו' הוצרך לחזור לאורויי לן דין איצטבא באמצע שלא תאמר דלא מכשרינן במן הצד מטעם דופן עקומה אלא ברוח אחד אבל בכל רוח ורוח לא אמרי' דופן עקומה קמל"ן ואיצטריך נמי לאשמעינן במן הצד לאורויי לן דאף ברוח אחת לא מכשרינן בד' אמות שלימות אא"כ בפחות מד' :

ומ"ש ואפילו אם גבוה יותר מי' היינו לומר דלא תימא כיון דגבוה י' הוי רשות בפני עצמה שהרי לענין שבת עמוד גבוה י' ורחב ד' חולק רשות לעצמו דאמרינן גוד אסיק א"כ לגבי סוכה דלא מיתכשרא על גבה מטעם גוד אסיק כיון דאין מחיצותיה ניכרות כדאיתא בגמרא גם המחיצות המקיפות לאיצטבא מכל רוח בפחות מד' לא אמרינן בה דופן עקומה קמל"ן דאפילו הכי אמרינן דופן עקומה והוא דעת הרא"ש דלא כר"י גיאת וכן היא דעת רש"י שכתב גבי עומד וז"ל בנה בה עמוד גבוה עשרה רחוק מן הדפנות הרבה ובו הכשר סוכה וכו' דאלמא דוקא ברחוק הרבה מן הדפנות אבל בסמוכים פחות מד' אמרינן דופן עקומה וכך היא דעת רוב פוסקים ועיקר : **היתה** גבוה מי' והוצין כו' שם אמר רבא הא דירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה כלומר דאיכה ראוי' לתשמיש והא דנקט האי דינא בהוצין יורדין לתוך י' ולא נקטיה להיכא דמקצת הסכך בתוך י' וכי שקלת ליה מה שלמעלה מי' ה"ל חמתה מרובה מצלתה דפסולה היינו משום דהתם פשיטא לן דפסולה דחלל י' בעינן אבל בהוצין סד"א דכל שחמתן מרובה מצלתן כמו דליתנהו דמי קמ"ל דאעפי"כ פסולה משום דדירה סרוחה היא וכן משמע מדברי הר"ן : **ומ"ש** אבל אם הנויין כו' ברייתא שם וטעמא דמלתא דנוי סוכה אינו חשו' מן הסוכה עצמה ולפיכך אין ממעטין למעל' בגובה להכשיר' ולא לפוסלה בלמטה מעשרה : **היתה** נמוכ' מי' וחקק וכו' שם הלכה פסוק' וטעמא דמילתא דבפחות מג' אמרינן לבוד פי' דחשבינן ליה כאילו החקק מגיע עד הכותל לדבר שיש בו אורך מאריכין אותו על ידי לבוד להוסיף

דרישה

בשלמא חריץ למיטיימיה קאי אלא בית למיטיימיה קאי בתמיה פירש"י חריץ למיטיימיה קאי הילכך סתם עפר בטיל ליה אפילו לרבנן ע"כ ותירוץ זה אפשר נמי לומר בדברי רבינו דשאני חריץ דלמיטיימיה קאי משא"כ בסוכה אעפ"י שהיא גבוה' יותר מעשרה מ"מ לא למיטיימיה קאי מקרי וק"ל וכל זה צריכין אנו לומר ג"כ בדברי מהרא"י סימן ע"ה ע"ש אך של"ע בדבריו שם דלפני זה מאי מייתי ראייה לתשובה שלו דשם קאי אמה שרולה למעט הכותל דהא סתם כותל נמי לא למעט קאי וצ"ל דס"ל למהרא"י דהני ב' תירוצים בגמרא מר אמר חדא ומר חדא ולא פליגי ואע"ג דרב אשי הוא בתרא' מ"מ קאי נמי האי שינויא דרב הונא דיש חילוק בדבר שאינו ניטל בשבת דמהני א"כ ס"ל בדבר שמבטל בהדיא מועיל אליבא דכ"ע אע"ג דדעתו לפנותו משם אחר שבת מועיל הבטול שמבטלהו בפי' לאותו שבת אע"ג דגם זולת הביטול לא היה מטלטלה באותו שבת ומזה איירי מהרא"י שבטלו בפי' אע"ג דודאי יטלהו

חדושי הגהות

לכן צריך לגרום בדברי רבינו כמו שהגהתי כי גי' ראשונה היא כר"י דלא כהלכתא (מהרל"ח) : ב בטור שלפני מהרל"ח איתא ז' ימים ועיין ב"ח דרצה ליתן טעם לקיים הנוסחא בספרי רבינו ח' ימים ע"ש : ג בטור שלפני מהרל"ח אית' ולא תהיה נמוכה כו' : ד ואע"ג דלעיל סי' שמ"ה גבי בית שאין תוכו י' נתבאר שאם חקק בו ד' על ד' אפילו רחוק באמצע מן הכתלים נעשה כולו רה"י כבר כתב הר"ן בפ"ק דסוכה דהכא גבי סוכה שמצותה בדפנות דהכי גמירי בעינן שיהא דפנותיה סמוכות לה בפחות מג' כדי שיהא נראה בשלה

בה להשלימה לי' (א) ויש בחקק שיעור הכשר סוכה אם אין בין חקק לכותל ג"ט כשירה בתוך החקק יש ביניהן ג' פסולה:

תרלד ולא קטנה משיעור' וכמה שיעורה (א) ז"ט על ז' ולענין גודל אין לה שיעור אלא יעשנה גדולה כמו שירצה יש בה ז' על ז' ונתן בה בגדים לנאותה וממעטין אותה משיעורה פסולה (ב) ואם [א] היא עגולה ויש בה לרבע ז' על ז' כשירה ואם היא גדולה ויושב סמוך לפתחה ואין ממנו בתוכה אלא ראשו ורובו ושולחנו חוצה לה פסק רי"ף שלא יצא וכ"כ בה"ג אבל הרי"ץ גיאת וה"ר ישעיה והרז"ה פסקו שיצא ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל:

סוכה

מכשרינן אלא בתוך החקק אבל לא חוץ לחקק ואיני יודע למה דמ"ש מהיתה גבוהה כ' ובנה בה אצטבא דמכשיר רש"י אפי' מן האצטבא ולמטה וכו' הר"ן דהא דמכשרי בפחות מג' דוקא כשיש בחקק שיעור סוכה הא לא"ה לא דאע"ג דמאי דאמרינן כלבוד לא חשבינן ליה כאילו איתיה דא"ה אויר פחות מג' יהא פוסל בסוכה קטנה דהא בצר ליה שיעור דסוכה אפ"ה כל שאין בחקק שיעור הכשר סוכה פסולה דכל שאין לה אלא י' כשיעור הכשר סוכה ה"ל דירה סרוחה כדאמרינן בהולין יורדין וכ"כ הרי"ץ גיאת עכ"ל וכך הם דברי רש"י:

תרלד ולא קטנה משיעורה וכמה שיעורה ז"ט על ז' וכו' בריש סוכה (ג.) א"ר שמואל בר יצחק א"ר הונא הלכה צריכה שתהא מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו וכו' הרא"ש והיינו ז"ט על ז"ט דגברא באמתא יתיב ושולחנו טפח כדאיתא בירושלמי וכמה כדי שולחן טפח וכ"כ הרי"ף גם פ' הישן כמה כדי ראשו ורובו ושלחנו ז"ט על ז"ט ובפ"ק אמתני' דהחוטט בגדיש אמרינן בגמרא (טז:) דמשך סוכה ז' וכן הוא מוסכם מכל הפוסקים:

ומ"ש לענין גודל אין לה שיעור אלא יעשנה גדולה כמו שירצה וכו' כ"כ הרמב"ם ופשוט הוא דאל"כ היה להם לחכמים לפרש כמו שפירשו בגובהה:

יש בה ז' על ז' ונתן בה בגדים לנאותה וממעטין אותה משיעורה פסולה בפ"ק דסוכה (י.) אתמר נויי סוכה אין ממעטין בסוכה א"ר אשי מן הכל ממעטין ופירש"י קרמים פרוסים למעלה לנוי אין ממעטין בגובהה מכ' להכשיר' ולא לפוסלה משום פחותה מי': מן הכל ממעטין. לה משיעור ז"ט דהא הוינה מחזקת ראשו ורובו ושלחנו:

ואם היא עגול' ויש בה לרבע ז' על ז' וכו' שם (ז:) תניא אחרים אומרי' סוכה העשויה כשובך פסולה לפי שאין לה זוית ופירש"י כשובך-עגולה: ואוקימנא להו בשטה וא"כ לית הלכתא כוותיה והכי א"ר יוחנן התם בסמוך דסוכה עגולה כשירה ובלבד שיהא בהקיפה כדי לרבע ד"א שהוא שיעור סוכה לדעתו ומינה משמע דלדידן דקי"ל דשיעור סוכה ז' על ז' בשיש בה כדי לרבע ז' על ז' סגי ושיעורה כ"ט טפחים ושני חומשים על כ"ט טפחים ושני חומשים דכל טפח ברבועה טפח ותרי חומשי באלכסונה כמלא שז"ט דמשך סוכה הם י"ט נכי חומשא וכל שבעניו טפח בהקיפו ג"ט נמצא שדבר עגול שיש בו כ"ט ושני חומשים על כ"ט ושני חומשים יש בו כדי לרבע ז' על ז' מצומצמים (ח):

ואם היא גדולה ויושב סמוך לפתחה ואין ממנו בתוכה אלא ראשו ורובו וכו' בפרק הישן (כח:) תנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין ומפרש בריש סוכה (ג.) דבתרתי פליגי בסוכה קטנה ובסוכה גדולה וחסורי מחסרא והכי קתני מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבי' בש"א לא יצא ובה"א יצא ושאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו בלבד ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין פי' סוכה גדולה שיש בה שיעור סוכה וסוכה קטנה שאין בה שיעור סוכה וכתב הרי"ף בפרק הישן דהלכתא כב"ש בתרווייהו דחד טעמא הוא כלומר וכיון דאיפסיקא הלכתא כב"ש בסוכה קטנה דאמרינן בריש סוכה הלכה צריכה שתהא מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו ממילא משמע דהלכת' כוותיה בתרווייהו ר"ל בסוכה גדולה נמי וכתב הר"ן שחלקו על הרי"ף דהכי דבסוכה קטנה איפסיקא הלכתא כב"ש אבל בסוכה גדולה משמע דקי"ל כב"ה דכיון דב"ש במקום ב"ה אינה משנה לית לן למיקבע הלכה כב"ש אלא במאי דאיפסיקא בהדיא הלכתא כוותיה אבל במאי דלא איפסיק הדרינן לכללין הלכתא כב"ה ועוד דמשמע דתרי טעמי דפליגי נינהו ובסוכה גדולה הא איתפרש טעמייהו דב"ש בגמרא ומש"ה אמרינן לא יצא שמא ימשך אחר שולחנו ובסוכה קטנה לאו מה"ט פסלי אלא משום דס"ל דדירת קבע בעינן והכי דקי"ל כרבנן דאמרי סוכה דירת עראי בעינן אפ"ה קי"ל בהא כב"ש דקלת קביעות בעינן שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו דמי לא דירה סרוחה היא הלכך בסוכה גדולה ובסוכה קטנה ב' טעמי נינהו ואע"ג דאיפסיק הלכתא כב"ש בסוכה קטנה בסוכה גדולה הדרינן לכללין וקטינן כב"ה דמכשירין ועוד דהפי' את"ל דמחד טעמא פסלי ב"ש בסוכה גדולה ובסוכה קטנה דהיינו שמא ימשך אחר שלחנו אביי דמני ב"ש בהדי הנהו דס"ל דסוכה דירת קבע בעינן ה"ל קאמר דבעי' סוכה ראויה להיות בה קבע שאין לחוש שימשך אחר שלחנו וא"ל דאביי דאמר הכי ס"ל דלית הלכתא כב"ש ומש"ה אמר דטעמייהו משום דדירת קבע בעי' אבל אנן דפסקי' כוותיהו ס"ל דטעמייהו דב"ש בסוכה קטנה נמי משום שמא ימשך וחד טעמא הוא בהדי סוכה גדולה אפ"ה איכא למימר דנהי דחד

להוסיף חקק על חקק אבל אין רואין כאילו הדופן נתקרב לחקק ע"י לבוד דלשון לבו' הוא כמו סניף דבר שמאריכין אותו ע"י סניפין כן נראה מדברי רש"י:

ומ"ש דכשרה בתוך החקק וכו' כתב הב"י איני יודע למה דמ"ש מהיתה גבוה כ' ובנה בה איצטבא דמכשיר רש"י אפי' מן האיצטבא ולמטה עכ"ל ולא קשיא מידי דשאני התם דהיכא מחיצות והסכך למעל' מכ' לא הוי הסכך פסול דאינו נפסל אלא מחמת גבהו הילכך כיון דתקלתו כשרה אידך נידון כפסל היוצא מן הסוכה דנידון כסוכה כדכתב הרא"ש אבל הכא דבין החקק לכותל אין שם מחילה עליו אין שם סוכה:

תרלד ולא קטנה משיעורה וכו' בפ"ק דברייתא פליגי בה בית שמאי ובית הלל ורבי דלבית שמאי שיעור סוכה בראשו ורובו ושלחנו ולבית הלל סגי בראשו ורובו ורבי בעי ד' אמות על ד' אמות ואמרי' התם דהלכה כב"ש דאמר רב שמואל בר יצחק אמר רב הונא הילכתא צריכה שתהא מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו ותו אמרי' התם אמתניתין דהחוטט בגדיש לתשך סוכה ז' על ז' ופירש"י ושאר מחברי' דהיינו שיעורא דראשו ורובו ושלחנו והרא"ש כתב טעם משום דאמר התם דגברא באמתא יתיב ושלחנו טפח כדאיתא בירושלמי ע"כ וכן איתא להדיא בגמרא אמימר' דרב אשי דפש ד' ומשהו מתיר בסוכה משום דופן ומוקים לה בפחות מג' סמוך לדופן דקאמר מאי קמל"ן דשיעור משך סוכה קטנה שבעה ע"ש בסוף (דף י"ו): **ומ"ש** ולענין גודל אין לה שעור וכו' כ"כ הרמב"ם רפ"ד ונראה דא"צריך דלא תימא דלמאי דקי"ל דסוכה דירת עראי בעינן כי היכי דלמעלה מכ' פסולה משום דעביד לה דירת קבע בגדולה הרבה נמי נריך לעשות יתידותיה ומחיצותיה קבועים שלא תפול ופסול' קמ"ל דלא וצריך לומר דה"ט דאפי' גדול' הרבה' יכול לעשות מחיצותיה ערעי בהולא ודפנא והכי משמע מדלא אשתמיט שום תנא ואמורא לאורויי לן דפסולה בגדולה הרבה כי היכי דפסולה בגבוה למעלה מכ': **ואם** היא עגולה ויש בה כדי לרבע ז' על ז' כשרה שם תניא אחרים אומרים סוכה העשויה עגולה כשובך פסולה לפי שאין לה זוית ואומר שם אביי דטעמייהו דסוכה דירת קבע בעינן כבית שהוא בנוי בריבוע ואין הלכה כן דאוקמיה לאחרים בשיטה הילכך אפילו היא עגולה כשרה: **ומ"ש** דצריך שיהא בה לרבע ז' על ז' פשוט הוא דלא עדיף עיגול' מריבועא דבעינן ז' על ז' אלא שצל"ע אם כונת רבינו היא דצריך שיהא בהיקיפה כל כך כי היכי דנפק ריבועא מגו עיגולא ומה שבצדדים לא חשבינן להו בחשבון ז' על ז' אלא חשבינן להו כסתום או כונתו היא דסגי במה שמחזיק מקום העיגול לחתוך ממנו רצועות שיהא בהן ז' על ז' בין הכל ומדברי הרמב"ם בפ"ד נראה כלשון ראשון שכתב סוכה עגולה אם יש בהיקפ' וכדי לרבע בה ז' על ז' אף על פי שאין לה זווית כשרה וכך הבין הרב המגיד וכתב דזה מבואר במימרא דר' יוחנן דבעי כדי לרבעה בד' אמות על ד' אמות חליבא דהילכתא שעור הסוכה ז' על ז' עכ"ל משמע דכי היכי דלר"י בעינן בהיקפו כ"כ כי היכי דנפיק רבועא מגו עגולא והצדדין חשבינן להו כסתום כדאיתא להדיא בגמרא ה"נ אליבא דהילכתא וכך פי' הב"י דברי רבינו ע"ש וכך פסק הרמב"ם לגבי מזוזה אבל הרא"ש חלק עליו גבי מזוזה עיין בי"ד סימן רפ"ו וצ"ע להרא"ש מ"ש סוכה ממזוזה. אכן לפי לשון רבינו ככר אפשר לפרש דסובר כלשון השני ואיכא למימר דאף על גב דלר"י בעינן דנפיק רבועא מגו עגולא התם היינו טעמא דאיהו ס"ל כר' דשעורא דסוכה ד' אמות על ד' אמות משום דדירת קבע בעינן כדאיתא בגמרא וס"ל דקביעותא בהכי הוה בריבועא ולא בעיגולא ואף על גב דלא ס"ל דאחרים דפסלי באין לה זווית אפילו הוא גדולה הרבה היינו משום דס"ל דכיון שיש בה לרבע ד' על ד' תו לא מיפסלא במה שהיא גדולה יותר מזה דלא גרע מאילו היה סתום לגמרי דהא השתא נמי חשבינן ליה כסתום ושפיר הוה קביעותא בהכי אבל אליבא דהילכתא דדירת עראי בעינן תו לא איצטריך לן ריבועא כל עיקר אלא במחזקת ראשו ורובו סגי בין בריבועא ובין בעיגולא. וכיון שהמקום מחזיק לחתוך ממנו רצועות שיהא בהן ז' על ז' בין הכל כשרה וכן מבואר בדברי התוס' בריש סוכה (דף ג') בד"ה לא נצרכה אלא לקטוניות שבה דסוכה ארוכה טובא ואין ברחבה שבעה כשרה כיון שיכול לחתוך ממנה רצועות ולרבע ז' על ז' אלמא דלא בעינן ריבוע ממש וה"ה נמי בעיגולא דמאי שנא ולפי זה שיעור העגול כדי לרבע בה ז' על ז' סגי בהיקיפו כ"ד טפחים ושלשה שמיני טפח דבשעור זה יכול לחתוך ממנו רצועות שיהא בהן מ"ט טפחים שהרי אם תעשה רבוע של שמנה טפחים ושמיני טפח על שמנה טפחים ושמיני טפח אשכחת ביה ס"ו רצועות של טפח על טפח תחזור ותעשה עגול של ח' טפחים ושמיני טפח רוחב על ח' טפחים ושמיני טפח רוחב בתוך הריבוע הראשון אתה מפיק ריבעא מן המקום של הריבוע שהיה בתחילה כדקיימא לן דעגולא דנפיק מגו רבועא ריבע' כדאיתא בגמרא וא"כ עדיין נשאר במקום המחזיק העיגול מ"ט טפחים ועוד קצת יותר נוסף כיון שרוחב העיגול ח' טפחים ושמיני טפח יש בהקיפו כ"ד טפחים וג' שמיני טפח כדאיתא בגמרא דכל שיש בהקיפו שלשה טפחים יש ברחבו טפח גם דברי הרמב"ם וה' המגיד אפשר לפרש בסגנון זה ואינו דחוק ולא רחוק והכי משמע מדבריהם בפ"ה גבי כילה ובפ"ד גבי צריף וכבר הזכרתיו בסימן תרל"א וע"ש כן נ"ל להלכה אבל למעשה יראה להחמיר דבעינן ריבועא ממש דשמא ר' יוחנן דקאמר דבעינן ריבועא בשיעורא דסוכה מכח הככה למשה מסיני קאמר הכי ולפי זה אף בארוכה טובא ואינה רחבה ז' נמי פסולה ולא כדברי התוספות שחולקין אדברי רש"י אף על פי שיש לפרש דאף רש"י מודה לדבריהם בדין זה ע"ש מכל מקום ראוי להחמיר לענין מעשה נראה לי: **ואם** היא גדולה ויושב סמוך לפתחה כו' בריש סוכה איפליגו דבסוכה גדולה נמי פליגי ב"ש וב"ה דלב"ה בראשו ורובו

דרכי משה

תרלד (א) פי' דאם חוט המסבב עיגול הסוכה הוא ארוך כ"ט טפחים וב' חומשים ריבוע של סוכה הוי ז' על ז' ודבר פשוט הוא אלא שספרי ב"י הם מוטעים לכן

פרישה

סי' **תרלג** (א) ויש בחקק שיעור הכשר סוכה כו' כתב הר"ן משום דבעינן ז' כו' במשך גבוה י' דאל"כ הוי דירה סרוחה וכתב ב"י הא דכתב רבינו כשירה בתוך החקק משמע דלא מכשרינן מה שחוץ לחקק ואיני יודע למה דמ"ש מהיתה גבוה כ' אמה ובנה בה אצטבא דמכשיר רש"י אפילו מן האצטבא ולמטה ע"כ ולענ"ד דיש לחלק דשאני התם דהא דירה מעליית' היא אלא דבעינן היכר שהוא דירת עראי וכיון שיש היכר במקו' אחד ע"י הוה היכר בכולו והוי השאר כפסל היוצא מן הסוכה אבל הכא אין אדם דר בדירה סרוחה ודו"ק:

סי' **תרלד** (א) ז"ט על ז' כדי שיהא מחזיק ראשו ורובו ושלחנו דגברא באמת' יתיב ושלחנו טפח אסר"י: (ב) **ואם** היא עגולה ויש בה לרבע ז' על ז' כו' ושיעורו כ"ט טפחים וב' חומשים כן כתב ב"י ולפי זה צ"ל להגיה בדברי רבינו ויש לרבע בה זע"ז כו' דמשמע שיהא העגול כל כך גדול שיוכל לרבע בתוכו ריבוע זע"ז וכן הוא ברמב"ם פ"ד דסוכה ועיין בדרישה מ"ש:

דרישה

ועלהו מהם אח"כ כמ"ש הוא שם ע"ש כנ"ל הכל מיושב אכן התו' פ"ק דסוכה דף ז' בד"ה בית שמלאוהו כתבו דאפילו בעפר ודאי לא יפנו אח"כ בטלו בפי' וכ"כ המ"מ פ"ד דהל' סוכה בסעיף ג' ע"ש:

סי' **תרלד** [א] **ואם** היא עגולה ויש בה לרבע ז' ע"ז עיין ב"י וצ"ע מ"ש כ"ט על כ"ט טפחים דהא בכ"ט סך הכל סגי דהוא שיעור היקף המסבב לרבוע זע"ז העומד בתוכו דוגמא מ"ש בגמרא ד"א ע"א לרבי יוחנן דבעי שיהא בסוכה ד' אמות על ד' אמות דבסוכה עגולה אם יש בהקיפה שבסר אמה נכי חומש' סגי מה"ט וכדפרש"י שם הילכך כלע"ד דהב"י לפוס ריהטא לא דק ויש ליישב לשונו בדוחק ולומר שכיון שעובי העיגול בכל צד הוא עשרה נכי חומשא ומכל צד השיעור שהיקף צ"ל שהוא כ"ט ומש"ה כתב כ"ט על כ"ט וק"ל. אחר זה מצאתי דנפל טעות סופר בזה בדברי ב"י והנה מדברי ב"י משמע דבעינן שיהא בעיגול שיעור לרבע זע"ז ויש אלו ד' זויו' פנוים מהעגול על הריבוע בכל ריבוע

קיולים

חדושי הגהות

בשלה אבל לענין רה"י מיוחד שאין הרבים בוקעים בו סגי הלבך כל שהוא מוקף מחיצות ליכא לאפלוגי בין סמוכות למופלגות (מהרל"ח): ה כתב הב"י ואיני יודע למה כו' והיה

ורובו סגי ולב"ש בעינן ראשו ורובו ושלחנו בסוכה ופסק הרי"ף הילכתא כב"ש אף בסוכה גדולה וטעמו דס"ל דלב"ש חד טעמא לתרווייהו גזירה שמא ימשך אחר שלחנו והיכי דבסוכה קטנה איפסקא הילכתא כב"ש משום דגזרינן שמא ימשך הכ"כ בסוכה גדולה והתוספות לשם כתבו דבסוכה גדולה הלכה כב"ה דלא גזרינן שמא ימשך ובסוכה קטנה טעמייהו דב"ש לאו משום שמא ימשך אלא שעורה דסוכה בהכי הוא ובזה לבד הלכה כמותו וכן פסק הרא"ש והסכים לדברי המקילין ולענין מעשה כבר כתב ה' המגיד שדעת רוב הגאונים כהרי"ף וכך ראוי להחמיר עכ"ל :

תרלה סוכה כשרה אף על פי שלא נעשית לשם מצות סוכה לקמן בסי' תרל"ו יתבאר דפליגי ב"ש וב"ה בהא והילכתא כב"ה דלא בעינן סוכה לשם חג : **ומ"ש** והילכך סוכת ענב"ד רקב"ש כו' ברייתא פ"ק ואמרינן בגמר' דגריעות' דענב"ד משום דלאו בני חיובא נינהו וגריעות' דרקב"ש משום דלאו קביעי ומשמע לי דאפילו עשו העו"ג והנשים והכותים הסוכה לרעות בהמתם או לשמור קציעות וכו' דהשתא תרתי גריעותא בהדדי נינהו אפ"ה כשרה והכי משמע בסוגיא וכתבתיו בחדושי: **ומ"ש** ובלבד שתהא עשויה כהלכתה שם בברייתא הנזכרת ובגמרא מאי כהלכתה אמר רב חסדא והוא שעשאה לצל ופרש"י האי כהלכתה מאי אתא לאשמעינן דאילו שתהא צלתה מרובה מחמתה ודבר שכשר לסכך בו פשיטא אטו משום דריעא במילי אחרנייתא שלא נעשית לשם סוכה תתכשר אף בפסולות א"ר חסדא האי כהלכתה דקאמר והוא שמסוככת יפה דמוכחא מילתא שעשייתה הראשונה לצל היתה ולא לצניעות בעלמא דאף על גב דסוכה לשם חג לא בעינן לשם סוכה בעינן ולצל הוא דמיקריא סוכה שסוככת מן התורה עכ"ל הורה לנו דלא בעינן דידעינן בבירור שעשייתה לצל היתה אלא כיון דמוכחא דמילתא סגי בהכי אך קשה אף על גב דלצניעותא אין רגילין לסכך יפה מ"מ דילמא סיככה יפה לדירה ופשיטא דאף רש"י מודה דאם עשאה לדירה פסולה דסוכה אמר רחמנא ולא דירתו של כל השנה וכן פרש"י בהדיא גבי גזירת תקרה וז"ל והכא ודאי פסול דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל השנה ע"ש (בדף י"ד ע"ב) ושוב כתב (בדף י"ב ע"א) גבי החוטט בגדיש וז"ל שאם אתה אומר כן אין אדם עושה סוכה אלא הולך ואוכל וישן באוצרו במקום שלא נשתמש שם כל ימות השנה והוא עשוי ועומד ולא לשם סכך של צל דניכוי שם סוכה עליה ואפילו שם סוכה שאינה של חג אלא כבית בעלמא.

תרלה סוכה כשירה אע"פ שלא נעשית לשם מצות סוכה הלכך סוכת ענב"ד רקב"ש פירוש עובד גלולים נשים בהמה כותיים רועים (א) קייצים בורגנין שומרי שדות כשירה ובלבד שתהא עשויה כהלכתה פירוש שתהא עשויה לצל להגין משרב ושמש ולא לצניעות בעלמא ור"ת פי' כהלכתן שלא תהא מעובה כמין בית וזהו לשטתו שפוסל כשאין הגשמים יכולין לירד לתוכה הלכך החוקק בגדיש שנוטל העמרים שלמטה לעשות בו חלל להיות סוכה פסולה שהרי לא נתן שם הגדיש לשם סוכה ונמצא כשחוקק ומוציא העומרים נעשית מאיליה ודרשינן תעשה

דחד טעמא הוא טפי שייך למיגזר שמא ימשך בסוכה קטנה שא"א למשוך שלחנו אלא ממאי דאיכא למגזר בסוכה גדולה הלכך כיון דלא שוו אהדדי בסוכה קטנה בלחוד דאיפסיקא הלכתא כב"ש נקטינן כוותיה אבל בסוכה גדולה הדרינן לכללין ונקטינן כב"ה דמכשרי וזהו דעת מקצת הגדולים והר"י גיאת והרז"ה אבל הרי"ף משמע דס"ל דכיון דמיתנו גבי הדדי כהדדי נינהו וכיון דאיפסיק בהדיא בסוכה קטנה כב"ש נקטינן נמי כוותייהו בסוכה גדולה וכ"ד הרמב"ם בפ"ו והרא"ש כתב שה"ר ישעיה סובר כדברי הרי"ף ולא נראו דבריהם בעיניו ולפיכך צריך להגיה לשון רבינו שכתב שה"ר ישעיה סובר שיצא דליתא אלא הוא מהסוברים דלא יצא :

תרלה סוכה כשירה אף ע"פ שלא נעשה לשם מצות סוכה הלכך סוכת ענב"ד רקב"ש ופירש"י (סוכה ח :) קייצי. שומרי קציעות השטוחים בשדה לייבש : בורגנין · שומרי העיר וכולם ישראל הם אבל סוכה זו לא לשם א סוכה נעשית · ואמרי' בגמרא דגריעותא דענב"ד משום דלאו בני חיובא נינהו וגריעותא דרקב"ש משום דלא קביע ומסייע בברייתא ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה ובעי בגמרא מאי כהלכתה אמר ר"ח והוא שעשאה לצל ופירש"י אמר ר"ח האי כהלכתה דקאמר הוא שמסוככת יפה ומוכחא מלתא שעשייתה הראשונ' לצל היתה' ולא לצניעו' בעלמא ואע"ג דסוכ' לשם חג לא בעי' לשם סוכה בעי' ולצל הוא דמיקריא סוכה שסוככת מן החורב וכתב הרא"ש ור"ת פי' שעשאוה לצל ולא מעובה להגן מן המטר : **ומ"ש** רבי' וזהו לשטתו שפוסל כשאין הגשמים יכולין לירד לתוכה נתבאר בסי' תרל"א : **ומ"ש** הלכך החוקק בגדיש שנוטל העמרים של מטה לעשות בו חלל וכו' מ"ש שתהא צריכה עשויה לצל קאי החוקק בגדיש כיון שלא נתן שם הגדיש לשם סוכה בעלמא הרי אינה עשויה לצל דאילו לפי' ר"ת דסמיך ליה אינו ענין לו ודין זה דחוקק בגדיש משנה בפ"ק (טו.) החוטט בגדיש לעשות בו סוכה אינה סוכה ולא תיקשי לך הא מתניתין הוי תיובתא דר"ת דאיכא למימר דלר"ת נמי בעינן שיתן שם הסכך לשם סוכה כדמשמע ממתניתין אלא שהוא מפרש והוא שתהא עשויה לצל דא"ר חסדא שלא תהא מעובה כמין בית ושצריך ליתן הסכך לשם סוכה לא נזכר בדברי רב חסדא כשם שלא נזכרו בדבריו שאר דברים הפסולים בסוכה : ומ"ש

וצריך לומר דס"ל לרש"י דכל שסיכך כדרך שמסככין לצל אפילו סיככה לדירה נמי כשרה שהרי שם סכך עליה שעשויה להיות צל על אדם ומסככת מן החורב וסוכה שמה. ומ"ש רש"י גבי גזירת תקרה סוכה אמר רחמנא ולא דירתו של כל ימות השנה היינו דוקא בנסרים דאין עליהם שם סוכה כל עיקר אלא שם בית ומה שכתב גבי החוטט בגדיש אלא כבית בעלמא לדוגמא נקטיה כלומר כמו בית דפסולה משום דאין זו סוכה אף זו אין עליה שם סוכה אלא אוצר ותדע שהרי גבי סוכה של יוצרים דהפנימית אינה סוכה פירש"י משום דאינה ניכר שדר בה לשם מצות סוכה כיון שדר בה כל השנה והשתא קש' בלאו הכי נמי אינה סוכה ד"ת כיון דסיככה לדור בה אלא ודאי אפילו כדי לדור בה נמי כשרה ד"ת כיון דשם סוכה עליה ואינה פסולה אלא מדרבנן משום דאינו ניכר וכו' זו היא דעת רש"י ז"ל אבל הר"ן נחלק עליו שהרי כתב וז"ל והו' שעשאה לצל כלומר שלא תהא עשויה לדירה ואוצר וגבי סוכה של יוצרים פי' נמי דהפנימי' אינה סוכה משום דעשוי לדירה ולא לצל ע"ש ומדברי רבינו בסימן תרל"ו מבואר שתופס פירש"י וע"ש ולענין הלכה נראה להחמיר כדברי הר"ן דהכי משמע פשטא דמילתא ואיכא למידק לפי הירושלמי גבי סוכה ישנה דצריך לחדש בה דבר עתה בגופה לשם חג וכמו שכתבו מקצת מחברים אם כן ודאי כ"ש בסוכת ענב"ד ורקב"ש דצריך לחדש בה דבר בגופה וא"כ קשיא אפילו אינה עשויה אלא לצניעותא בעלמא אמאי לא מיתכשרא בחדוש בגופה לשם חג · וי"ל דהחדוש שבמקצתה שמועיל לכל הסוכה אינו אלא מדרבנן הילכך דוקא בסוכה ישנה העשויה לצל דכשרה ד"ת אלא דרבנן אחמרו לחדש בה דבר בחדוש כל שהוא דמיכר לשם חג סגי אבל בעשויה לצניעותא בעלמא או לדירה לדעת הר"ן דפסולה ד"ת משום ולא מן העשוי לאוצר ולדירה אין חדוש כל שהוא מועיל להכשיר בכל שאר הסוכה וזה דבר ברור :

ומ"ש וזהו לשטתו כו' אע"ג דלהרא"ש ורבינו דלא ס"ל כר"ת לפסול במעובה כמין בית אפילו הכי בענב"ד ורקב"ש פסולה במעובה כמין בית משום דמיכר דעשאה קבע לדור בה כדמוכח למעלה בסימן תרל"א וכדכתבתי לשם מ"מ ר"ת גופיה לאו משום הך טעמא קא פסיל בענב"ד ורקב"ש אלא שהולך לשטתו שפוסל כל סוכה שבעולם במעובה כמין בית וכתב רבינו זה כדי שלא תקשה בדברי ר"ת מדידיה אדידיה דלפי פירושו בכאן משמע דוקא בענב"ד ורקב"ש פסולה במעובה כמין בית הא שאר כל סוכה כשירה במעובה כמין בית ולמעלה כתב בשם ר"ת דכל שאר סוכה פסול במעובה כמין בית על כן כתב רבינו דהכי נמי לא פסיל ד"ת אלא משום שהולך לשטתו וכו' ולא משום טעמא דמיכר דעשאה קבע לדור בה דלא ס"ל לר"ת הך טעמא אבל הרא"ש ורבינו נחלקו עליו וס"ל כר"ת לפסול בסוכת ענב"ד ורקב"ש במעובה כמין בית ולא מטעמיה אלא מטעמ' דמיכר דעשאה קבע לדור בה אבל כל שאר סוכה כשרה במעובה כמין בית כדפי' ואע"ג דרבינו מפרש כפירש"י גבי סוכה של יוצרים ·דהפנימי' אינה סוכה משום דאינו ניכר כו' דהלמא דלא מיפסלא בסוכה ד"ת כשעשה הסכך לדור בה אפ"ה איכא למימר דבענב"ד ורקב"ש במעובה כמין בית דומה לשאר בית שקירוה בנסרים דשם בית עליה ופסולה ד"ת ואינו דומה לסוכה של יוצרים כשאינה מעובה כמין בית דלאו שם בית עליה ולא מיפסלא אלא משום דאינו ניכר · א"כ דאף בענב"ד ורקב"ש במעובה כמין בית אינה פסולה אלא מדרבנן משום דאינו ניכר שדר בה לשם מצות סוכה ואינו דומה לשאר סוכה דכיון דעשאה לשם חג אפילו במעובה כמין בית שפיר ניכר שדר בה לשם מצות סוכה וראשון נראה עיקר כן נראה לפי דעת רבינו ואיכא למידק אפירושו של ר"ת שהולך לשיטתו א"כ למאי הוצרכו לומר בגמרא גבי סוכת ענב"ד ורקב"ש והוא שתהא מסוככת כהלכתה שלא תהא מעובה כמין בית הא פשיטא הוא דכל סוכה דינה כך וא"צ"ל סוכת ענב"ד ורקב"ש ואפשר לומר דלר"ת בענב"ד ורקב"ש אם היא מעובה כמין בית דאין עשייתה לצל אז כל הסכך פסיל ולא יועיל חידוש כל דהו במה שנוטל מקצת הסכך בענין שיהא הגשמים יורדין לתוכו אלא צריך לקלקל כל הסכך מעיקרו משא"כ בשאר כל הסוכה המעובה כמין בית דמתכשרא במה שנוטל מקצת מן הסכך נראה לי ולענין הלכה פסולה בכל ענין בין עשויה לצניעות ובין במעובה כמין בית ואפילו בכל שאר סוכה כדברי ר"ת שגם התו' בשם רבינו שמשון כתבו דבעינן שיהא הסכך עראי וכן כתוב במרדכי הארוך בשם ראב"י דמ"ש ריב"א להכשיר הסוכה בעשויה להגן מפני הגשמים היינו הגנה פורתא אבל אם אין גשמי' יורדין בה כלל לא וכן עיקר והכי נהגינן : **ומ"ש** הילכך החוטט בגדיש וכו' פירוש שחוקק בגדיש שהוא מלא מן העומרים ונוטל מן העמרים למטה סמך לארץ והעמרים שלמעלה הניחם להיות לסכך עליו וכשחוקק ונכנס לתוכו ועשה חלל כשיעור סוכה נמצא שהסכך עשוי ועומד מאליו שהרי לא נגע בו לעשות שם מעשה אלא שפיחת אחד מדפנותיו ונכנס לעומקו ונוטל העמרי' ומשליך והסוכה נעשית מאליה דפנותיה וסככה כן פירש"י בפ' קמא (בדף י"א ע"א ובדף י"ב ע"א) וללשון הלכך שכתב קאי אמאי שכתב למעלה דברי רב חסדא והוא שעשאה לצל וקאמר עלה דחוקק בגדיש כיון שלא נתן שם הגדיש לשם סוכה אלא לשם אוצר אינה עשויה לצל מקריא ופסולה ואפילו לר"ת שפי' דבריו דאתי לאפוקי מעובה כמין בית אבל לצניעותא בעלמא הוי כמו עשויה לצל וכשרה מכל מקום בגדיש דעשוי לאוצר פשיטא דלאו עשוייה לצל הוא ולא דמי לצניעותא בעלמא דהתם ודאי מאחר שעשוי להגן דינו כשאר סכך העשוי גם כן להגן ולא כמו שפי' הב"י :

ומ"ש

דרכי משה

א לכן כתבתי הנכון וכ"כ בתא"ו נ"ה ח"ב דזהו שיעור העיגול :

ובהג"מ

דרישה

ריבוע היוצא מעגול שהרי שיעור זה דכתב ב"י דהיינו כ"ט טפחים היינו מטעמא דכל טפח ברבוע יש בהקיפו ג' ובעיגול זה מסבינן עוביו שיעור עשרה טפחים ככי חומשא וכל דבר עובי הוא עגול שוה בכל צד עשרה ככי חומשא מ"מ קצוות הרביע שמעשה בתוך העיגול נוגעין בכל צד בעיגול וא"כ בהכרח צ"ל שהעובי עשרה ככי חומשא מכל צד חוט המקיפו אינו אלא כ"ט וב' חומשים ולפ"ז לא יהיה עודף בכל צד בעיגול על צלע של הרביעי שני חומשים שהרי הד' צלעים של הרבוע כל א' אורך ז"ט ויחד הם כ"ח טפחים וכל העיגול אינו עודף

פרישה

סי' תרלה (א) קייצי' בורגני' כו' נראה דצריך לקדש בה דבר כמ"ש רבינו בסמוך בסי' תרל"ו בסוכה ישנה :

בראש

חדושי הגהות

והיה נראה לומר דס"ל לרבינו דדוקא גבי מיעטה באצטבא מכשרינן אף מן האיצטבא והלאה מידי דהוי אפסל היוצא מן הסוכה אבל הכא בפיסולו מחמת שאינו גבוה י' אין להכשיר אלא מה שמתוך החקק דמה שחוץ לחקק ה"ל דירה סרוחה אלא שאין נראה כן מדברי רבינו עצמו שכתב לעיל סוף סימן תרל"א גבי סוכה העשויה כמין צריף דאם יש בה לרבע ז"ט על ז"ט שהוא שיעור הכשר סוכה אז כשירה כולה דמשמע אף מה שתחת השיפוע שאינה גבוה י' כשירה ולא פסלי' ליה מכח דירה סרוחה כיון שיש כאן שיעור הכשר סוכה. והיה נראה לפרש גם שם שלא כיון רבינו במ"ש אז כשירה כולה אלא למה שהוא למעלה מי' אע"פ שאין בה לרבע ז' על ז' דכשר מדין פסל היוצא מן הסוכה אבל מה שהוא תחת השיפוע אינו כשר הואיל והיא דירה סרוחה אך הרא"ש כ' שם בהדיא דאף מה שתחת השיפוע שאינו גבוה י' כשר מדין פסל היוצא מן הסוכה כמ"ש שם וא"כ יש לתמוה למה לא הכשיר רבינו נמי מה שחוץ לחקק דמאי שנא · והיה אפשר לפרש דלא נקט רבינו כשירה בתוך החקק אלא למעוטי אותן פחות מג' שבין החקק לכותל פסול משום שאנו רואין כאילו הכותל סמוך לחקק וא"כ נותן פחות מג' שבין החקק לכותל אינו מן הסוכה אבל מה שמן החקק והלאה לצד חוץ אה"נ שהוא כשר כדין פסל היוצא מן הסוכה אלא שאין נראה כן מפירש"י והר"ן דנראה מדבריהם שרואין החקק כאילו הוא מגיע עד הכותל וצ"ע (מהרל"ח) :

תרלה א ר"ל דמ"ש הב"י כ"ט טפחים וב' חומשים על כ"ט טפחים וב' חומשים היא מוטעת בכ"ט ותרי חומשים לבד סגי : תרלה א ברש"י לפנינו איתא לשם חג נעשית :

ברא"ש

תעשה ולא מן העשוי אבל אם מתחלה כשנתן שם הגדיש הניח חלל טפח במשך ז' על ז' כשירה דכיון שהניח חלל טפח כשיעור הכשר סוכה שם סכך עליו וכשחוקק מלמטה למעלה עד שמגביה החלל לגובה י' אין זה עשיית הסכך אלא תיקון הדפנות ובדפנות לא אמרי' תעשה ולא מן העשוי והוי כסוכה שאינה גבוהה עשרה וחקק בה להשלימה לי' וכתב אבי העזרי אם הגדיש גדיש ולא הניח אלא חלל טפח במשך ז' ושוב חקק בה הרבה ועשה בה סוכה גדולה אינה כשירה כולה ע"י משך ז' שהניח תחלה ולא דיינינן לי' כפסל היוצא מן הסוכה [א] דהא לא ממשב' חד דופן בהדיה ואם חקק מב' צדדין ד"א יותר על הז' אף הז' פסולה דסכך פסול פוסל מן הצד בד"א :

תרלו סוכה ישנה שנעשי' מקודם לחג ל' יום כשירה ובלבד שיחדש בה דבר עתה בגופה לשם חג אפי' בטפח על טפחיים סגי אם הוא במקום אחד ואם החידוש על פני כולה סגי אפי' בכל דהוא ואם עשאה לשם חג אפי' מתחלת השנה כשירה בלא חידוש : יוצר כלי חרס שיש לו ב' סוכות זו לפנים מזו ועושה קדירותיו בפנימי' ומוכרם בחיצונה הפנימי' אינו יוצא בה ידי סוכה כיון שהי' דירתו כל השנה אינו ניכר שדר בה לשם מצות סוכה והחיצונה יוצא בה שהרי אינו דר בה כל השנה :

תרלז מי שלא עשה סוכה קודם החג יכול לעשותה בתוך החג או אם יהיה לו סוכה יכול לצאת ממנה ולישב באחר' דלא בעינן סוכה לכל ז' ימי החג ויוצאין בסוכה שאולה אבל

ומ"ש רבינו אבל אם מתחלה כשנתן שם הגדיש הניח חלל טפח וכו' שם (יז·) א"ר הונא ל"ש אלא שאין שם חלל טפח במשך שבעה אבל יש שם חלל טפח במשך ז' ה"ז סוכה ופירש"י אלא שאין שם חלל טפח · גבוה במשך אורך י' ורוחב ז' טפחים כשיעור סוכה ואחר כך הגדיש כל הגדיש על אותו חלל דעכשיו נעשה שם סכך מאליו ולא היה שם סכך מתחלה: אבל אם יש שם חלל טפח · אהל הוא נמצא שם סכך על אותו גדיש וכשחוטט בו מלמטה למעלה עד שמגביה את החלל לשיעור גובה עשרה אין זו היא עשייתו שהרי אינו מתקן אלא הדפנות ובדפנות לא אמרינן תעש' ולא מן העשוי והרי היא כסוכה שפחותה מי' וחקק בה והשלימה לי' ע"כ וכתב עליו הר"ן נראה מלשונו דס"מ כיחטט ליה מלמעלה למטה דמשויירי ליה לסכך כמו שהוא וחוטט למטה בקרקע הסוכה אבל אם חטט למעלה פסולה דסכך דמעיקרא ליתיה בעולם וסכך דהשתא אית ביה משום תעשה ולא מן העשוי ואיכא מאן דשרי משום דכל דבהדי סככה אפילו סמיך טובא סככה הוי אלא דהשתא קליש ליה מלמטה הלכך שפיר דמי עכ"ל (א) :

תרלו סוכה ישנה שעשאה מקודם לחג ל' יום כשירה משנה בפ"ק (ט·) סוכה ישנה ב"ש פוסלין ובית הלל מכשירין איזו היא סוכה ישנה כל שעשאה קודם לחג ל' יום אבל אם עשאה לשם החג אפילו בתחלת השנה כשירה וכתב הר"ן איזו היא סוכה ישנה שנחלקו בה ב"ש וב"ה כל שעשאה קודם לחג ל' יום כלומר שלא עשאה באותן ל' יום שלפני החג דבהכהו אפילו בית שמאי מודו דכשירה דמסתמא לשם חג עשאה אלא בשעשאה קודם לאותן ל' יום הוא דפסלי ב"ש ולאו לפרושי מילתייהו דב"ש תני הכי אלא כדי שלא תאמר דכי מכשרי ב"ה דוקא כשעשאה ל' יום שלפני החג אבל מקמי הכי לא קמ"ל משמע לן דבכה"ג אפי' לב"ש כשירה ולא פסלי אלא בשעשאה קודם החג ומינה דאפי' בכה"ג לב"ה כשירה וכך הם דברי רש"י וכך צריך לפרש לשון רבינו שכ' שנעשי' מקודם לחג ל' יום דה"ק שנעשית מקודם שיכנסו ל' יום שלפני החג ואפ"ה כשירה ולישני' הכי דייקא דאל"כ הכי ה"ל למיכתב שנעשית בהנך ל' יום שלפני החג אלא ודאי כדאמרן : **ומ"ש** ובלבד שיחדש בה דבר וכו' שם כתב הרא"ש ירושלמי תני צריך לחדש בה דבר וכמה חברייא אמרי טפח ור' יוסי אומר כל שהוא ה"ד כל שהוא ובלבד שתהא על פני כולה כתב בעל העיטור חידוש בגופה בעינן ולא כבעל הלכות שכ' א מיכנש ומימנ' בסתרקי הוי חידוש דהא ליכא סוכה דלא יכול לחדושי בה האי חידוש עכ"ל וזה שכ' רבי' שיחדש בה דבר בגופה וגם התוספות הביאו הירושלמי הזה ואח"כ כתבו הא דתנן ואם עשאה לשם החג וכו' אפילו לב"ה נפקא מינה שא"צ לחדש בה דבר וכו' ומדברי כולם משמע דהא דמצריך בירושלמי לחדש בה דבר לעיכובא הוא אבל הר"ן כ' דלא לעכב אומר כן אלא למצוה מן המובחר : **יוצר** כלי חרס שיש לו ב' סוכות זו לפנים מזו וכו' שם (ח) אמר רבי לוי משום ר"מ שתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו הפנימית אינה סוכה והחיצונית סוכה ופירש"י כך היה דרך יוצרי כלי חרס בימיהם עושים להם שתי סוכות זו לפנים מזו בפנימית הוא דר ומצניע קדירותיו ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור פנימית אינה סוכה אם בא לישב בתוכה בחג לשם סוכה ואע"ג דלא בעינן סוכה לשם חג הכא אינה סוכה דלא מינכרא מלתא דלשם סוכה הוא דר בו דהא כל ימות השנה דייר התם ורוב תשמישו וסעודתו ושינתו שם החיצונה סוכה ויוצא בה ידי חובת סוכה ומשום היכרא דמצוה ליכא למיסר דכיון דכוליה שתא לאו הכא דייר והשתא דייר ביה איכא היכרא והר"ן כ' הפנימית אינה סוכה משום דעביד' לדירה והוי לה כבית ואיכא משום תולמ"ס כלומר ולא מדבר העשוי לאוצר ולדירה ולא לצל החיצונה סוכה שאינה עשויה אלא לצל :

תרלז מי שלא עשה סוכה קודם החג יכול לעשותה בחג וכו' בפרק הישן (כז·) תניא רבי אליעזר אומר אין יוצאין מסוכה לסוכה ואין עושין סוכה בחולו של מועד וחכמים אומרים יוצאין מסוכה לסוכה ועושין סוכה בחולו של מועד מאי טעמא דרבי אליעזר אמר קרא חג הסוכות תעשה לך ז' ימים עשה סוכה הראויה לז' ורבנן ה"ק רחמנא עשה סוכה בחג ופירש"י אין יוצאין מסוכה לסוכה· לאכול בזו ולישן בזו או היום בזו ומחר בזו: ואין עושין סוכה בחולו של מועד· מי שלא ישב בסוכה בי"ט הא': עשה סוכה· לשם חג של ז' הימים ש"מ דאין עושין סוכה בחולו של מועד דאינה לשבעה וש"מ דאין יוצאין מסוכה לסוכה דא"כ לאו סוכה לז' היא ואמרינן תו (שם) דלר' אליעזר כל היוצא מסוכה לסוכה בטל מצותה של ראשונה ופירש"י מצותה של ראשונה בטל. אפילו ימים שעברו עליו כבר איבדן למפרע ואינו מצוה כדיליף שצריך כל ז' בסוכה אחת וידוע דהלכה כחכמים וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מי שלא עשה סוכה בין בשוגג בין במזיד עוש' סוכה בחולו של מועד אפי' בסוף יום שביעי עושה סוכה דמצותה כל ז' פירוש דקרא דקאמר חג הסוכות תעשה לך שבע' ימים ה"ק סוכות תעשה לך באיזה יום מז' הימים שתרצה אפילו ביום אחרון אם לא עשית קודם לכן : **ויוצאין** בסוכה שאולה אבל לא בגזולה שם תניא ר' אליעזר אומר כשם שאין אדם יוצא י"ח בי"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו כך אין אדם יוצא י"ח בסוכתו של חבירו דכתיב חג הסוכות תעשה לך משלך וחכ"א אע"פ שאמרו אין אדם יוצא י"ח בי"ט הראשון בלולבו של חבירו אבל יוצא ידי חובתו בסוכתו של חברו דכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת ורבנן האי לך מאי דרשו ביה מיבעי להו למעוטי גזולה ופירש"י כל האזרח · ישבו בסוכת כתיב דמשמע סוכה אחת לכל ישראל שישבו בה זה אחר זה ואי אפשר שיהא לכולן דלא מטי

ומ"ש דכיון שהניח חלל טפח כשיעור הכשר סוכה שם סכך עליו וכשחוקק בו מלמטה למעל' וכו' כן פירש"י והר"ן היה גורס בדברי רש"י וכשחוקק בו מלמעלה למט' וכו' ודקדק מדבריו דדוקא בכה"ג דמשויירי ליה סכך כמו שהוא וחוטט למטה בקרקע הסוכה אבל אם חטט למעלה פסולה דסכך דמעיקרא ליתי' בעולם וסכך דהשתא אית ביה משום לא מן העשוי ואיכא מאן דשרי משום דכל דבהדי סככה אפילו סמוך טובא סכך הוי אלא דהשתא קליש ליה מלמטה הלכך שפיר דמי עכ"ל וכן עיקר וגם רש"י סובר כן כמו שהוא בנוסחאות שבידינו וכדכתבו ז"ל :

וכתב בסג"ה מיימונית אדין חוטט בגדיש וז"ל ומה"ט אין לעשות הסכך קודם שיעשה הדפנות תחלה ואם עשה הדפנות טפח סמוך לסכך תחלה יכול לסכך ע"כ ותימה גדול' מה ענין זה לחוטט בגדיש דלא נתן שם הגדיש לשם סוכה אלא לשם אוצר אבל כאן הרי עשה הסכך לשם סוכה לצל ואי משום כיון דליכא דפנות אין עליו שם אהל הא ודאי לא בעינן אלא שיהא הסכך עשוי לצל לשם סוכה דכתיב חג הסוכות תעשה ולא מן העשוי ואין לנו ראיה שלא יעשה הסכך תחלה ובמתניתין דהמשלשל דפנות מלמעלה למטה פרש"י שהתחיל לארוג המחיצה אצל הסכך ואורג וכא כלפי מטה ,מבואר בדבריו שכבר נעשה הסכך קודם שעשה הדפנות וכל אותה הסוגיא מבוארת שאין בזה איסור כל עיקר לכן נראה ודאי דהסג"ה זו לא קאמרה אלא דלכתחלה אין לעשות הסכך כיון דליכא דפנות ואינו מביא ראייה מחוטט בגדיש אלא להיכא שעשה טפח סמוך לסכך דאז מותר לסכך אפילו לכתחלה כמו בגדיש וכן משמע הלשון שאמר ומהאי טעמא אין לעשות כו' וראיתי למחבר בעל הלבוש בזמנינו שכתב דאפילו בדיעבד פסולה אם עשה הסכך קודם שעשה הדפנות ונראה בעיני דטעה :

תרלו סוכה ישנה שנעשית מקודם לחג שלשים יום כשרה משנה פרק קמא פלוגתא דב"ש וב"ה וידוע דהלכה כב"ה ומבואר לשם בסוגיא ופירוש רש"י דלבית הלל לא בעינן סוכה לשם חג כל עיקר דאפילו דגנב"ך ורקב"ש כשרה כ"ש שנעשית סתם דכשרה אפילו עשאה קודם שלשים לחג וכן פי' רש"י והר"ן להדיא ועיין עוד במ"ש הר"ן בפרק הישן :

ומ"ש ובלבד שיחדש והחדוש יהא בגופה כ"כ הרא"ש בשם בעל העיטור דלא כבעל הלכות שכתב דאסיפת כסאות לישב עליהן הוי חידוש דליתא אלא חדוש בגופה בעינן :

ומ"ש ואם עשאה לשם חג אפילו מתחלת השנה כשרה בלא חדוש כ"כ בהגהת אשיר"י פ"ק משם הא"ז אבל התו' נסתפקו בזה וז"ל ואם עשאה לשם חג אפילו מתחלת השנה כשרה אפילו לב"ה נפקא מינה שאין צריך לחדש בה דבר ואפילו לא כ"מ אלא לב"ש יש לו לתנא לפרש במה נחלקו וכו' וכבר כתבתי למעלה בהלכות פסח דמדברי ראבי"ה נראה שמפרש לפי הירושלמי דלב"ה בעי חידוש אפילו עשאה לשם חג דכיון דאין חילוק בין עשאה לשם חג לעשאה סתם ד"ת א"כ כי היכי דבעי חדוש מדרבנן בעשאה סתם ה"נ בעשאה לשם חג וה"ט כיון דעשייתה כבר הוה קודם שלשים לחג בעינן למיעבד בה חדוש לשם חג סמוך לחג כי היכי דליהוי היכר דיושבין בה לשם מצות סוכה וכך ראוין להחמיר נראה לי :

תרלז מי שלא עשה סוכ' קודם החג יכול לעשותה בתוך החג בפ' הישן פלוגתא דר"א וחכמים בברייתא והלכה כחכמים דדרשי חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים עשה סוכה בחג וה"ק סוכות תעשה לך באיזה יום מז' הימים שתרצה אפי' בי"ט עצמו ואפילו בסוף יום שביעי עושה אם לא עשה קודם לכן דמצותה כל שבעה וכ"כ הרמב"ם בפ"ו :

ומ"ש או אם יהיה לו סוכה יכול לצאת ממנו כו' ג"ז שם פלוגתא דר"א וחכמים והלכה כחכמים דס"ל דלא בעינן סוכה לכל שבעה :

ומ"ש ויוצאין בסוכה שאולה אבל לא בגזולה גם זה שם פלוגתא דר' אליעזר וחכמים והלכה כחכמים דמכשרי בשאולה ודרשי כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת ללמדנו שאפילו ע"י שאלה בזה אחר זה יוצאין י"ח והא דכתיב לך לא אתי למעוטי שאולה אלא למעוטי גזולה· ופשוט הוא דכיון דיוצא בשאולה כ"ש בשל שותפין וכן מבואר בדברי התוס' והר"ן וכ"כ הריב"ש בתשובה :

ומ"ש

דרכי משה

תרלה (א) ובהג"מ פ"ה דה"ה וסוכה ומה"ט אין לעשות הסכך קודם שיעשה הדפנות ואם עשה בדפנות טפח הסמוך לסכך תחלה אזי יוכל לסכך עכ"ל מוהר"ם : (ב) (וכ"כ רי"ו נ"ח ח"א) :

אבל

דרישה

עודף עלכן כ"א ס' אומשין ואינו מגיע לכל צד שני אומשין ועיין ברש"י וכו' פ"ק דסוכה ד' ח' ע"ב· לכן בעי שיהא ההיקף כ"ט טפחים כמלא שישאר מהעיגול בכל צד על הריבוע· וכן משמע מלשון הרמב"ם פ"ד דסוכה שכתב אם יש בהקיפה כדי לרבע בה וע"ו כו' משמע שההיקף יהיה כל כך גדול לרבע מתוכו רבוע וע"ז לא כיש אומרים דמ"ג אלא היקף שיהא בו שיעור שיכול לעשות ממנו עלמו רבוע וע"ז· גם לפי דבריהן ק' על סכ"י שנתן שיעור כ"ט וב' אומשין הא בכ"ט טפחים סגי שהרי ד' ללעות של ריבוע אינו אלא כ"ח טפחים ולכן נרא' שגם בדברי רבינו יש להגיה ולכתוב ויש לרבע בה וע"ז כו' :

סי' תרלה [א] **דהא** לא ממשכא חד דופן כו' ק"ע למה לא אמר דשאני התם דהסוכה נעשה

חדושי הגהות

תרלו א ברא"ש לפנינו איתא מיכנשא ומימך בסתקרי :

בגמרא

אבל לא בגזולה ופירש"י דלא משכח' סוכה גזולה אלא שגזל סוכה עשויה (א) בראש הספינה או בראש העגלה שאילו תקף בחבירו והוציאו מסוכתו (ב) קי"ל קרקע אינה (א) (ג) נגזלת ואילו גזל עצים וסיכך בהם אין לו עליו אלא דמי עצים אפילו לא שינה בהן שום דבר ויוצא בה בדיעבד ובעל העיטור כתב שאם גזל עצים וסיכך בהם ואינו רוצה ליתן דמיהם הוי נמי גזולה :

תרלח (א) **עצי** הסכך כל זמן שהסוכה קיימת אסורין מן התורה נפלה (ב) אסורה מדרבנן ור"ת פי' דאפי' בעודה קיימת אין האיסור מן התורה אלא במה שצריך להכשר סוכה והשאר אינו אסור אלא מדרבנן ובדפנות אין בהם שום איסור

אבל

ומ"ש ופירש"י דלא משכחת סוכה גזולה כו' כן פי' בפרק לולב הגזול ומ"ש אפילו לא שינה בהן כלומר דלא מיבעיא כששינה בהן דקננהו בשינוי מעשה ושינוי השם אלא אפילו לא שינה בהן דלא קננהו מדינא אפילו הכי עבדי רבנן תקנתא משום תקנת השבים דאינו צריך לסתור בניינו אלא יחזור הדמים והכי איתא להדיא בגמרא וכ"כ הרמב"ם בפ"ה :

ומ"ש וב"ה כתב כו' כלומר רש"י לא חילק ולא אשכח סוכה גזולה אלא בגזל סוכה העשויה בראש הספינה כו' דמשמע דס"ל דאפילו אינו רוצה ליתן דמיה אין לה דין גזולה ויוצא בה ידי חובתו דכיון דתקון רבנן דיחזור לו דמים דמים הוא דחייב ולא עצים אבל בעל העיטור כתב שאם אינו רוצה ליתן דמיהם הוי נמי גזולה כיון דהך תקנתא איכא רווחא דגזלן שלא יסתור בניינו ואיהו לא ניחא ליה בתקנתא כגון זה יכול לומר אי אפשי בתקנת חכמים ומחזיר העצים אם הוא רוצ' ומז אינו יוצא בה ידי חובתו:

כתב בהג"ה אשיר"י בפרק הישן וראובן שבנה בחצרו של שמעון שלא מדעתו ובא שמעון ותקף את ראובן והוציאו מסוכתו פסולה דאין עליה תורת שאולה כיון דלא קיימא ברשותו של ראובן עכ"ל פי' דאם היה בונה מדעתו של שמעון היתה הקרקע שאולה לראובן כל שבעה ימי החג וה"ל כשלו ממש דקיימא ברשותו ואם כן כשבא שמעון ותקף את ראובן והוציאו מסוכתו יש עליה תורת שאולה מראובן לשמעון כדין כל שאר תוקף בחברו והוציאו מסוכתו דכיון דקרקע אינה נגזלת יש לה דין שאולה דה"נ מאחר שהיה בונה מדעת שמעון ה"ל כאילו קיימא בקרקעו של ראובן ויצא שמעון בישיבת סוכה זו אבל עכשיו שבנה ראובן שלא מדעתו לא יצא בה שמעון ידי חובתו דעצי סוכה זו גזולים הם ביד שמעון ולא אמרינן דלא נתחייב שמעון לשלם אלא דמי עצים משום תקנת השבים דאין כאן תקנת השבים הואיל ולא טרח בבניינה ולא הוציא עליה הוצאות הילכך גזולה היא כמו הגוזל סוכה העשויה בראש הספינה דהיא עצמה נגזלת שאינה מחוברת לקרקע ואין שם תקנת השבים מאחר דלא טרח בה וכו' וכ"כ התוספות בר"פ לולב הגזול אלא דלשם כתוב שבנה ראובן בחצרו של שמעון מדעתו וט"ס הוא וצ"ל שלא מדעתו כאשר כתוב בהגה' אשיר"י · עוד כתב בהג"ה אשיר"י המסכך בר"ה כשרה בדיעבד ע"כ · וברייתא היא בר"פ לולב הגזול וטעם דין זה דאע"פ שגוזל רבי' הוא קרקע אינה נגזל' ולעולם בחזקת הרבים עומדת והרי הוא כסוכה שאולה וכשרה אבל לכתחלה לא דכל גזל אין עושין ממנו סוכה לכתחלה ומה"ט לא ישב אדם בסוכת חבירו שלא מדעתו וכן כ' המרדכי בשם ראבי"ה וכ"ש אם דעתו לגזלה וכן לא יעשו לו תחלה בקרקע חבירו שלא מדעתו וכן לא יקצצו ישראל הסכך בעצמו אלא יקנו אותם מעו"ג ובסימן תרמ"ט יתבאר זה בס"ד :

תרלח עצי הסכך כל זמן שהסוכה קיימת אסורין מן התורה כו' בפ"ק דסוכה ומייתי לה בפ' המביא כדי יין אמר רב ששת משום ר"ע מניין לעצי הסוכה שאסורין כל ז' ת"ל חג הסוכות שבעת ימים חג לה' ותניא ר"י בן בתירא אומר כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל ש"ש על הסוכה שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה' מה חג לה' אף סוכה לה' והתו' לשם ובפ' ב"מ הקשו דבפ"ק דסוכה משמע דעצי הסוכה אסירי מדאורייתא מדרשת מה חג לה' וכו' ודרשא גמורה היא כדמוכח התם ובפ' כיר' ובפרק המביא משמע דעצי סוכה לא אסירי אלא מדרבנן מטעם מוקצה ופי' ר"ת דאין אסור מן התורה אלא במה שצריך להכשר סוכה והשאר אינו אסור אלא מדרבנן ור"י פי' דכל זמן שסוכה בעמידה שייך בה מה חג לה' כו' אבל כשנפלה לא שייך בה מה חג כו' והרא"ש בפ"ק דסוכה הביא שני הפירושים ואח"כ כתב והאי דאסירי עצי סוכה היינו דוקא הסכך אבל עצי הדפנות מישרא שרו דכל מאי דדרשינן מחג הסוכות היינו דוקא בסכך כדלקמן גבי פסולת גורן ויקב ודלא כהרמב"ם שכתב עצי סוכה אסורין כל ז' ימי החג בין עצי דפנות ובין עצי הסכך ואין ניאותין מהן לדבר אחר כל ימי החג עכ"ל ומעת' נתבארו דברי רבי' ומהר"א מזרחי תמה על הרא"ש היאך נעלם ממנו מ"ש התו' בשם ר"ת בפ' המביא דמ"ש מה חג לה' אף סוכה לה' היינו לפי שיעור סוכה כגון ב' דפנות ושלישית אפילו טפח אבל אי עביד דפנות שלמות יותר משעור סוכה לא נפיק מקרא ואסירי מטעם מוקצה ע"כ דאלמא דאף בדפנות איכא איסורא דאורייתא ולעד"נ דהרא"ש מפרש דכונת התוס' הוא דהסכך אינו אסור אלא לפי שיעור סוכה של דפנות ד"ת שאם לא היה עושה כ"א ב' דפנות כהלכתם ושלישית טפח בלא צורת הפתח כדין תורה בודאי שהסכך שעליו הוא מעט שאינו כי אם חציו של ז' על ז' וקצת יותר מפני הטפח שבשלישית שזה הסכך לבד הוא שאסור ד"ת אבל כל השאר אינו אסור אלא מדרבנן דמאי דבעינן בשלישית נמי צ"ה אינו אלא מדרבנן כמו שנתבאר למעלה בסי' תר"ל ע"ש · ואפילו את"ל דכונת התו' היא דאף הדפנות עצמם אסורים ד"ת מ"מ ברור הוא שאין זה מדברי ר"ת עצמם שהרי כשהעתיקו התו' דברי ר"ת בפ' ב"מ ובפ"ק דסוכה לא כתבו דברים אלו וכן כל שאר המחברים שהעתיקו לדבריו לא הזכירו דפנות וא"כ בע"כ שהבעל התו' דפ' המביא הוא שהבין כך מדברי ר"ת שאוסר אף הדפנות ואין מזה סתירה לדברי הרא"ש דכשם שהוא חולק אהרמב"ם במה שאוסר הדפנות כך הוא חולק אאותו בעל התוס' שהבין כך מדברי ר"ת מאחר שר"ת לא כתב כן בפירוש אבל העיקר כמ"ש תחלה שלא היתה הכונה של בעל התו' לאסור הדפנות אלא לאסור הסכך ד"ת לפי שיעור הדפנות נ"ל

מטי הוה פרוטה לכל חד וחד אלא ע"י שאלה וידוע דהלכה כחכמים :

וכתב הר"ן על דברי רש"י וז"ל ובתו' כתב שלא היה צריך לכך דכיון דכתיב לך גבי סוכה משמע אבל לא של שותפות הלכך ע"כ מדמרבי' סוכה אחת לכל ישראל ש"מ דלא דרשינן לך למעוטי שאולה ומש"ה מוקמינן לה למעוטי גזול' אבל אפשר שהוצרך רש"י לומר כן כי היכי דלא נוקי ריבוייא דכל האזרח לרבות של שותפות ומעוטא דלך למעוטי שאולה · וכתב הריב"ש בתשובה נראה לי ברור דבין לרש"י בין להר"ן המסייעו בין לתוספות כיון שיוצאין בסוכה שאולה כ"ש שיוצאין בשל שותפין דהא של שותפין עדיפא משאולה כולה לפי שקנאתה שנו לגמרי והנשאר הוא שאול אצלו שהרי לדעת כן נשתתפו שכל אחד מהם ישתמש בה ועוד דשותף לא מצי אסר לחבירו בו ומשאילו מצי אסר וא"א בשום פנים לומר שבשאולה יוצאין ובשל שותפין אין יוצאין והאריך בדבר : **ומ"ש** אבל לא בגזולה מבואר בברייתא זו ובר"פ לולב הגזול (לא·) ת"ר סוכה גזולה ר"א פוסל וחכמים מכשירין אר"ח מחלוקת בשתקף את חבירו והוציאו מסוכתו אבל גזל עצים וסיכך בהם ד"ה אין לו אלא דמי עצים ופירש"י אבל גזל עצים וסיכך בהם·אין זו לא גזולה ולא שאולה דקנינהו בשינוי מעשה ושינוי השם ועוד משום תקנת השבים א"צ לסתור בנינו אלא יחזור דמים ודאמרינן בפרק הישן דמודו רבנן בגזולה לאו בגוזל סוכה המחוברת לקרקע ולא בגוזל עצים ומסכך בהם אלא בגוזל סוכה העשויה בראש העגלה או בראש הספינה דהיא עצמה נגזלת שאינה מחוברת לקרקע ואין עליו להחזיר דמים אלא כמו שהיא בנויה דאין כאן משום תקנת השבים שהרי לא טרח עליה לבנותה ולא הוציא עליה יציאות הלכך גזולה היא עכ"ל ואמרינן בגמרא דהגוזל עצים וסיכך בהם אע"פ שלא חברם ולא שנה בהם כלום יצא דעבדו בהו רבנן תקנת מריש שאינו משלם אלא דמי עצים בלבד וכ"כ הרמב"ם בפ"ה :

ומ"ש רבינו בשם בעל העיטור אפשר דרש"י נמי מודה ביה דע"כ לא אמרינן דלית בה משום גזולה אלא כשרוצה ליתן דמים דבהכי הוא דתקנו תקנת מריש מפני תקנת השבים אבל כשאינו רוצה ליתן דמים לא תקון רבנן מידי ואוקמוה אדין תורה שהיא גזולה אלא דמדלא אשכח רש"י סוכה גזולה אלא בגזל סוכה העשויה בראש הספינה או בראש העגלה משמע דס"ל דאפילו באינו רוצה ליתן דמיה אין לה דין גזולה לענין שיוצא בה י"ח דכיון דתקון רבנן תקנת מריש דמים הוא חייב לו ולא עצים וזה דעת רבינו שכתב ובעל העיטור כתב שנראה שבא לחלוק עם רש"י דאם לא כן וכתב בעל העיטור מיבעי ליה למיכתב :

תרלח עצי הסכך כל זמן שהסוכה קיימת אסורין מן התורה וכו' בפ"ק דסוכה מנין לעצי סוכה שאסורין כל ז' ת"ל חג הסוכות ז' ימים ותני' ר"י ב"ב אומר כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה שנאמר חג הסוכות ז' ימים לה' מה חג לה' אף סוכה לה' הקשו התוספות דהכא משמע דעצי סוכה כל ז' אסירי מדאורייתא ובפרק כירה משמע שהוא מדרבנן ובפרק המביא כדי יין מייתי דרשא דהכא ואפ"ה משמע התם בסוף שמעתין דלא אסירי אלא מטעם מוקצה וי"ל דהא דאסורין מדאורייתא היינו בעודה קיימת אסור ליטול ממנה עצים אבל בשנפלו דבטלה מצותה לא אסירי אלא מדרבנן ור"ת מפרש דעצים של כדי הכשר סוכה חיילא קדושה עלייהו ואסירי מדאורייתא אבל היותר מכדי הכשר לא מיתסרי אלא מדרבנן והרא"ש כ' דברי התוספות ואח"כ כתב והא דאסירי עצי סוכה היינו דוקא הסכך אבל עצי הדפנות מישרא שרו דכל מאי דדרשינן מחג הסוכות היינו דוקא בסכך כדלקמן גבי פסולת גורן ויקב ודלא כהרמב"ם שכתב עצי סוכה אסורין כל ז' בין עצי דפנות בין עצי סכך והתוס' בפ' המביא כדי יין כתבו דברי ר"ת יותר מפורשים וז"ל ותירץ ר"ת דמה שאמרו מה חג לה' אף סוכה לה' היינו לפי שיעור סוכה כגון ב' דפנות ושלישית אפילו טפח אבל אי עביד דפנות שלימות יותר משיעור סוכה לא נפיק מקרא ועל היותר קאמר שאסור מטעם מוקצה ע"כ ותמה מהר"ר אליה מזרחי ז"ל על הרא"ש היאך נעלם ממנו זה שכתבו התוספות בפרק המביא ובאמת שהוא דבר שראוי לשית לב אליו ואפשר לדחוק ולומר שהרא"ש סבור שמ"ש התוס' בפרק המביא בשם ר"ת דמ"ש מה חג לה' אף סוכה לה' היינו לפי שיעור סוכה כגון ב' דפנות ושלישית אפילו טפח לדוגמא בעלמא נקטיה ולאו דוקא דבדפנות ודאי ליכא שום איסורא אלא בסכך והוי כאילו אמר היינו לפי שיעור סוכה כגון ז' על ז' ויש לדקדק בדברי הרא"ש דנהי דמדאורייתא לא מיתסרי עצי הדפנות משום דמקרא דחג הסוכות לא משתמע אלא סכך ולא דפנות איכא למימר דמדרבנן איתסר משום מוקצ' וא"כ למה תמה על הרמב"ם שאסר עצי הדפנו' דדלמא מדרבנן אסר להו וי"ל דמשמע ליה להרא"ש דכיון דאפי' הדפנות שבשיעור הכשר סוכה לא אסירי מדאורייתא לא הוו אסרי להו רבנן דלא גזרי רבנן אלא בדבר שיש בו צד איסור תורה כגון סכך ששיעור הכשר סוכה אסור מה"ת גזרו רבנן על היתר על כך אבל בעצי דפנות דלית בהו צד איסור לא גזרו ומיהא אין זה טעם מספיק דהא כיון שהדפנות צורך הכשר סוכה הם אמאי לא אמרינן כיון שסוכה זו קלתה דהיינו הסכך אסור מן התורה גזרו חכמים גם על הדפנות ולא חילקו בהם בין הצריך לשיעור הכשר סוכה ליותר על כך כשם שלא חילקו בסכך ואפשר שזה היה טעמו של הרמב"ם ותו לא תיקשי לי מה שתמהו עליו הרא"ש ומהרא"ם כתב ליישב דברי הרמב"ם מתמיהת הרא"ש וז"ל שמא י"ל דאיסור דפנות לאו מקרא דחג הסוכות הוא דמפיק לה אלא משום דדפנות צריכי לה לסוכה דאי לאו דפנות לא קיימא סככה וה"ל כאילו בטלינהו לגבי סככה וה"ל כסכך ואסירי מידי דהוה אסמוך לסכך

דכיון

דרכי משה

תרלז (א) אבל בהג"מ פ"ה כתב דמי שנכנס לסוכת חבירו בלא דעתו לא יצא דמקרי נמי גזל וכ"כ בירושלמי עכ"ל וז"ל הג"א פ"ב דסוכה התוקף חבירו מסוכתו אפילו בנויה על הקרקע של נגזל כשירה ויצא בה בדיעבד וראובן שבנה סוכה בקרקע שמעון שלא מדעתו ובא שמעון ותקף ראובן והוציאו מסוכתו פסול דאין עליה תורת שאולה כיון דלא קיימא בקרקע של ראובן א"כ לא גזל אלא העצים ולא הקרקע והוי גזילה דאין כאן שינוי השם ולא שינוי מעשה לקנות העצים בשינוי עכ"ל וכ"כ התוס' (סוכה לא·) וכתב עוד בהג"א בשם א"ז דהעושה סוכתו ברה"ר בדיעבד יצא עכ"ל משמע דלכתחלה מיהו אסור וכ"כ א"ז בהדיא ומייתי לה מעשה מן הירושלמי וז"ל גזולה זווגא עביד ליה מטללתא

דרישה

נעשה בהכשר אלא שיש לומר שתפס לשון הגמרא שהם בפסל היוצא תלוי הכשרה בזה במה שנמשך חד דופן עם הפסל וי"ל דהכא שאני דאין כאן דברים להתיר כהתם ובכלל זה ג"כ נשמע פסולה דהא אם אין דופן גם הסכך הנמשך חוץ לסוכה מחשב לסכך הנעשה מאליו לא לסוכה וכא לכל ומ"ק :

ואף

פרישה

סי' תרלז (א) **בראש** הספינה או כו' דכיון שהוא מטולטלת נגזלת רש"י ור"ן ור"ל שאינה מחוברת בקרקע אלא יש לה מעלה ומטה ולדין הכל של בנין ויכול לטלטל' ממקום זה להניחה במקום אחר : (ב) **קי"ל** קרקע אינה נגזלת ז"ל הר"ן ואין בה משום מצוה הבאה בעבירה כיון דלא קניא כלל וברשותא דמרא איתא וה"ל כסוכה שאולה עכ"ל ור"ל כיון שקרקע אינה נגזלת וקיימא ברשותא דמרא גם הסוכה והבניין שעליו ברשותא דמרא קיימי וה"ל כסוכה שאולה ועיין בדרישה : (ג) **ואילו** גזל עצים וסיכך עיין בת"ה סי' ה"ס ושס"ו :

סי' תרלח (א) **עצי** הסכך כו' אסורין מן התורה שנ' חג הסוכות תעשה לך ז' ימים לה' אלהיך ודרשינן כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל ש"ש על הסוכה אבל כשנפלה בטלה מצות' מדאוריית' ודפנו' אינם בכלל שם סוכה : (ב) **אסורין** מדרבנן משום שהוקצ' למצוות' כל ז' :

אבל הרמב"ם ז"ל כתב שגם עצי הדפנות אסורין (א) (ג) ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל : נויי סוכה אסורין באכילה ואם התנה עליהן שאומר איני בודל מהם כל בין השמשות מותרין שאז לא חל עליהם שום איסור אבל בעצי סוכה לא מהני תנאה שעל כרחו בודל מהם כל בין השמשות משום סתירת אהל ודוקא שמתנה בזה הלשון אבל אומר אני מתנה עליהן לאוכלן כשיפלו אינו כלום אבל אם אמר אני מתנה עליהם לאוכלן אימתי שארצה מהני שגם בין השמשות בכלל ולפי תירוץ אחר של התוספות לא מהני תנאה אפי'

דכיון דבטלינהו לגבי סכך ה"ל כסכך וכל פורתא דשקיל מינייהו סתירה היא עכ"ל ודעת הר"ן כדעת הרמב"ם שכתב בפ' המביא כדי יין ועצי סוכ' דמיתסרי אף דפנות בכלל שאף הם צריכין להכשר סוכ' ומיהו לאחר שעש' השיעור הצריך מן הדפנות ונשלם הכשר הסוכ' אם אח"כ הוסיף דופן משמע דלא מיתסרא אבל עשאן לארבעתן סתם כולם אסורות ומוקצות : **אם** אחר שסיכך הסוכ' ותקנ' בדפנותיה סמך לדפנותיה עוד קנים או זרק על סככה חבילות מקושרות ולא נתכוון לעבות הכותל או הסכך כתבתי בסימן תקי"ח אם מותר ליטול מהתו' שהוסיף בפ' לולב הגזול אהא דאמר רבא הדס של מצוה אסור להריח בו כתב הר"ן מסתברא דה"ה להדס שנותנין בסוכה דמריחא אקצייה אבל יש חולקי' ואומרים שלא אמרו כן אלא בהדס שבלולב שכיון שהוא צריך למצותו וא"א אלא בו לריחיה שהוא עומד אקצייה אבל הדס של סוכה דכיון דאפשר ליה בעצים דעלמא מעשה עץ בלבד משמש ומהבערה בלחוד אקצייה שלא יפחות מסוכה אבל מריחה לא אקצייה (ג) עכ"ל · כתב בהג"א פ' המביא כדי יין היכא דעביד סוכה ולא יתיב בה שריא בהנאה דהזמנה לאו מלתא היא מא"ז ע"כ כתב בא"ח אפילו עשה סוכ' אחרת בחה"מ וא"ל לראשונה אפ"ה עציה אסורים בהנאה כל ז' וכתב עוד אין מועיל תנאי לעצי סוכה והדפנות והלכך העושים סכך או דפנות משומר הנקרא פיצוי"ל לא מהני ביה תנאה אבל על הנויין כגון צורת פתח ומה שמעטרין הדפנות לנוי בעלמא מהני בהו תנאי עכ"ל :

כתב הר"ן בפ' המביא כדי יין איכא למידק דהכא אמרי' דסוכה אסורה מן התורה ובפ' ב"מ (כב ·) יהבו טעמא להך ברייתא דתניא אסור להסתפק מהם עד מוצאי י"ט האחרון של חג משום בזויי מצוה ובפ' כירה (מה ·) אמרינן דטעמא משום מוקצה תירץ הרמב"ן דכולהו איתנייהו דעצי סוכה כל ז' אסורים מן התורה כחגיגה ונויי סוכה אסורים כל ז' משום בזויי מצוה והיינו ההיא דב"מ ובשמיני של חג סוכה ונוייה אסורים משום מוקצה והיינו ההיא דפ' כירה ובסמוך אכתו' אם התנה ליהנות מעצי סוכה ונויי' לכשיפלו אי מהני האי תנאה :

נויי סוכה אסורים באכילה ואם התנה עליהם וכו' בפ' המביא כדי יין (ל:) אהא דתניא אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ור"ש מתיר ושוין בסוכת החג בחג שאסורה ואם התנה עליה הכל לפי תנאו פרכינן ומי מהני בה תנאה והא א"ר ששת משום ר"ע מנין לעצי סוכה שאסורין כל ז' שנא' חג הסוכות שבעת ימים לה' וא"ר יוסף סיפא אתאן לסוכה דעלמא אבל סוכה דמצוה לא מהני בה תנאה וסוכה דמצוה לא והתניא סככה כהלכתה ועטרה בקרמין ובסדינין המצויירין ותלה בה אגוזים ושקדים וכו' אסור להסתפק מהן עד מוצאי י"ט האחרון של חג ואם התנה עליהם הכל לפי תנאו אביי ורבא דאמרי תרווייהו באומר איני בודל מהם כל בה"ש דלא חלה קדושה עלייהו אבל עצי סוכה דחלה קדושה עלייהו אתקצאי לשבעה ופירש"י אביי ורבא דאמרי תרווייהו לא דמו לסוכה לענין תנאה ואע"ג דבטלי לגבה דכי מהני תנאה באומר מבע"י איני בודל מהם מהיות כחי וזכותי בהם ליטלן כל שהות אורך בה"ש של עי"ט הלכך בשעת ביאת היום שהיתה קדושה צריכה לחול עליה' לא חלה לפיכך לא הוקצה אבל עצי סוכה שאינו יכול להתנות עליהם תנאי זה שהרי ע"כ יבדל בהם בה"ש משום דסתר אהלא ובה"ש ספק י"ט הוא חלה קדושה עלייהו וע"י קדושה זו הוקצה לשבעה :

ומ"ש ודוקא שמתנה בזה"ל אבל אומר אני מתנה עליהם לאכלם כשיפלו אינו כלום מבואר הוא מדאוקימנא להא דתניא אם התנה עליהם הכל לפי תנאו באומר איני בודל מהם כל בה"ש משום דלא חלה קדושה עלייהו ממילא משמ' דכשהוא אומר אני מתנה עליהם לאוכלן כשיפלו אינו כלו' משו' דכיון דחלה קדושה עלייהו בה"ש תו לא פקעה וכ"כ בהגה"מ פ"ו בשם סמ"ק :

כתב בא"ח וז"ל הרמב"ן פסק שצריך לעשות תנאו סמוך לבה"ש ויאמר כן איני בודל מהם כל בה"ש של ח' ימים ואם אינו אומר כן אם לא חל עליו האיסור בה"ש של יום ראשון חל בשאר ימים ונמצא שלא הועיל לו תנאו של בה"ש ראשון לשאר ימים ואם לא אמר תנאי בבה"ש ראשון תו לא מהני בהו תנאה דכיון דחייל איסוריה בבה"ש קמא ממילא חייל בכולהו דכיומא אריכתא דמי עכ"ל (ג) :

ומ"ש אבל אם אמר אני מתנה עליהן לאוכלן אימתי שארצה מהני שגם בה"ש בכלל טעמו מבואר משום דבשעת ביאת היום שהיתה קדושה צריכה לחול עלייהו לא הוציא כחו וזכותו מהם שגם הוא בכלל כל זמן שארצה אטול מהם הוא הלכך לא חלה קדושה עלייהו ולא הוקצו ורשאי להסתפק מהם וכ"מ נמי מד' בה"ג שכתב רבינו בסמוך דקאמר ואם התנה עליהם מתחלה בשעה שתלאן ואמר כשארצה אטול מהן הרי זה מותר אלמא לישנא דכל זמן שארצה אטול מהם מהני כאילו אמר איני בודל מהם כל בה"ש אבל הר"ן כתב בפ' המביא כדי יין דהא דמהני תנאה בנוייהן דוקא באומר איני בודל שלא בטלו לגבי סוכה מעול' אבל במתנה ואומר לכשארצה אטול לא מהני דכיון דפ"א בטלו לגבי סוכה ה"ל כסוכה ולא מהני בה תנאה : **ומ"ש** ולפי תירוץ אחר של התו' לא מהני תנאה

אפי'

כ"ל וסב"ו פי' בע"א · ומהר"א מזרחי כתב עוד ליישב דברי הרמב"ם דאיסור דפנות לאו מקרא דחג הסוכות הוא דמפיק לה אלא משום דדפנות צריכין לה לסוכה דאי לאו דפנות לא קיימא סוכה וה"ל כאילו בטלינהו לגבי סככה וה"ל כסכך ואסירי ותלה בדברי הר"ן אכן קשיא לי דאם היתה דעת הרמב"ם משום דבטלינהו לגבי סוכה א"כ ממילא ודאי בתנאה דאיני בודל כו' דלא בטלן כל עיקר יש לדפנות היתר לפי זה והרמב"ם מבואר דאיני בודל לא מהני אלא לנויין אבל לא לדפנות ומה שנראה לי העיקר הוא דהרמב"ם מפרש דאף דפנות אסירי ד"ת מקרא דחג הסוכו' ואף על פי דדרשא דחג הסוכות תעשה לך ז' ימי' באספך מגרנך ומיקבך דבפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר הכל מודים דלא בעינן למחיצות פסולת גורן ויקב היינו משום דהתם לאו מיתורא דקרא דהסוכות דרשינן ליה דהאי קרא דהסוכות אתי לאורויי לן באיזה חג הוא מדבר אלא מיתורא דקרא דבאספך גמרינן לה אבל דרשא זו מיתורא דהסוכות אתיא דמכדי כתיב בט"ו לחדש השביעי הזה חג ז' ימים לה' הסוכות למה לי כבר ידענו דבחג הסוכות קמיירי אלא למידרש מיניה מה חג לה' אף סוכה לה' וכיון דמיתורא דקרא נפקא לן אף דפנות בכלל הסוכות כדנפקא לן מכין הדפנות מקראי דבסכת בסוכת בסוכות מיתורא דקראי ה"נ נפקא לן איסורא דעצי סוכה בין עצי דפנות בין עצי סוכה מיתורא דהסוכות דהאי קרא והכי משמע פשטא דסוגיא דפרק המביא דכל עצי הסוכה אסורין ד"ת בין עצי הסכך בין עצי דפנות ומש"ה אין להן היתר אפילו בתנאה דאיני בודל זו היא דעת הרמב"ם לפע"ד וכן ראוי להחמיר כדבריו וכדמשמע מפשטא דסוגיא וכדפי' ודו"ק :

נויי סוכה אסורין באכילה ואם התנה עליהם שאומר איני בודל וכו' בפרק המביא תניא אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ור"ש מתיר ושוין בסיכת החג בחג שאסורין ואם התנה עליהן הכל לפי תנאו ופרכינן ומי מהני ביה תנאה והאמר רב ששת משום ר"ע מניין לעצי סוכה שאסורין כל ז' ת"ל חג וכו' אמר רב יהודה אמר שמואל סיפא אתאן לסוכה דעלמא אבל סוכה דמצוה לא מהני בה תנאה וסוכה דמצוה לא והתניא סיככה כהילכתה ועיטרה בקרמים וסדיני' ותלה בה אגוזים וכו' אסור להסתפק מהן עד מוצאי י"ט אחרון של חג ואם התנה עליהן הכל לפי תנאו אביי ורבא דאמרי תרווייהו באומר איני בודל מהן כל בין השמשות דלא חיילא קדושה עלייהו אבל עצי סוכה דחיילא קדושה עלייהו אתקצאי לשבעה ופרש"י דמאן דפריך ס"ל דמדקאמר אסור להסתפק מהן ש"מ בטלי לגבי סוכה וה"ל כסוכה וקאמר דתנאה מהני וקאמרי אביי ורבא לא דמו לסוכה לענין תנאה ואע"ג דבטלי לגבה דכי מהני תנאה באומר מבע"י איני בודל וכו' אבל עצי סוכה שאינו יכול להתנות עליהם תנאי זה שהרי על כרחו יבדל מהם משום דסתר אהלא חלה קדושה עלייהו וע"י קדושה זו הוקצו לשבעה עכ"ל וכך פירשו התו' בפ"ק דסוכה לפי פר"י דלעיל ובפ' המביא ביארו עוד יותר דלפי פירוש ר"י לא מהני תנאה אפילו נפלה הסוכה דמאחר שבעל כרחו יבדל מהם בעל הבית משום סתירת אהל א"כ גם כשנפלה אחר כך אסורין מטעם מוקצה והכי מוכחא הסוגיא לשם ע"ש וכך הם דברי רבינו שכתב בסתם דבעצי סוכה לא מהני תנאה דמשמע בין לפר"ת ובין לפר"י דאסורה בנפלה לא מהני בה תנאה : **ומ"ש** ודוקא שמתנה בזה הלשון וכו' כך נראה מדעת התוספות לפי פר"ת דמחלק בין מה שצריך להכשר סוכה ליותר מהכשר סוכה דקשה לפי פי' זה א"כ מאי פריך בגמרא מנויי סוכה אעצי סוכה דילמא עצי סוכה דאיסורם ד"ת לא מהני בהו תנאה אבל בנויי סוכה מהני בהו תנאה אלא ודאי דמשמע ליה למאן דפריך דלמאי דקא משני סיפא אתאן לסוכה דעלמא אבל סוכה דמצוה לא מהני בה תנאה ולא קא מפליג תנא בין צריך להכשר ללא צריך משמע דבסוכה דמצוה לא מהני תנאה בכל הסוכה אף ביותר ולהכי פריך מנויי סוכה איתר דשניהם אינם אסורים אלא מדרבנן וכן נראה מדברי התו' בפ"ק דסוכה שזאת היא דעת המקשה והשתא בע"כ מאי דמשני באומר איני בודל וכו' ה"פ דבאומר איני בודל לא חיילא קדושה על נוי סוכה וה"ה בעצי סוכה היתר דבשניהם מהני תנאה דאיני בודל כיון דלא חל עליהן שום איסור כלל אבל עצי סוכה דחלה קדושה עלייהו פירוש כשאינו אומר איני בודל אלא אומר אני מתנה עליהן לאכלן כשיפלו דכבר חלה קדושה עלייהו ב"ה תו לא מפסק' ואתקצאי לכולהו ז' בין בנויי סוכה בין ביתר גם לפי פירש"י ופר"י משמע דהכא הוא דדוקא באומר איני בודל כו' ע"ש וכ"כ בסמ"ק ומ"ה כתב רבינו גם דין זה בסתם בין לפר"י ובין לפר"ת :

ומ"ש אבל אם אמר אני מתנה עליהן לאוכלן אימתי שארצה כו' מבואר בטעמו וכן משמע מדברי בה"ג שהביא רבינו בסמוך וכן משמע מהסמ"ק שכתב שאותם תנאים שאומרים אני מתנה לאכול מן הפירות אם יפלו אינו מועיל כלום דדוקא בזה הלשון אינו מועיל אבל באומר אימתי שארצה מועיל · ומ"ש ולפי תירוץ אחר של תוספות לא מהני תנאה בנויים אלא לאחר שיפלו נראה דתירוצים אלו הם לקושית ר"י שכתו' בפ' ב"מ שהקשה לשם דהכא משמע דטעמא דנויי סוכה משום ביזוי מצוה ובפרק כירה משמע משום מוקצה ותירץ דצריכי לתרווייהו דמשום מוקצה לא הוה אסרינן בחש"מ דלא שייך מוקצה אלא בנפל בשבת וי"ט ומשום ביזוי מצוה לא הוה אסרינן היכא דנפלו אבל השתא דאמר תרווייהו אסרינן אפילו בחש"מ ואפי' נפלו ולפי תירוץ זה איכא למימר דתנאה דאיני בודל מפיק להו מאיסור מוקצה ומפיק ליה נמי מביזוי מצוה אבל שאר בעלי התוס' הקשו על תירוץ זה שהרי לפר"י דלעיל צריך לפרש בסוגיא בפרק המביא דשייך איסור מוקצה לכולהו ז' ואפי' נפלה וא"כ טעמא דביזוי מצוה למה לי ולפיכך תירצו בע"א דאיצטריך טעמא דביזוי מצוה היכא דאמר איני בודל דלא אתקצאי למצוה ואסורין משום ביזוי מצוה כל זמן שהם תלויין ותירוץ זה הביאו הרא"ש בתשובה כלל כ"ד והביא ג"כ התירוץ הראשון וא"כ לפי תירוץ האחרון תנאה דאיני בודל וכו' אף על גב דמפיק להו מאיסור מוקצה מ"מ בעודן בסוכה לא מפיק להו מביזוי מצוה ולפיכך לא מהני תנאה אלא לאחר שיפלו דאז ליכא ביזוי דמצוה וכן פסק בספר האגודה בסתם בפרק המביא אבל רבינו לא פסק כך בסתם אלא כתב ולפי תירוץ א' של תוספות וכו' כלומר אף על גב דאיכא דדחו לה מכל מקום נכון להחמיר וכ"כ הסמ"ק :

ומ"ש

דרכי משה

מטללתא בשוקא א"ל ריב"ל מאן שרי לך מי התיר לך לעשות כן לכתחלה דע"כ לא שרו רבנן אלא בדיעבד אבל לכתחלה לא עכ"ל א"ז ונראה מזה דיש ליזהר לכתחלה לעשות הסוכה בחצר או במבוי של רבים אמנם לא ראיתי נזהרים בזה . וכתב מהרי"ל והסכך אל יקצצו ישראל אלא עו"ג ויקנה מן העו"ג דהוי יאוש ביד עו"ג ושינוי רשות ביד ישראל ולא הוי גזול כדאמרינן לגבי הדס וע"ל סי' תרמ"ט :

תרלח (א) ובתא"ו נ"ח ח"א וראיתי לרבותי נוהגין איסור אף בעצי הדפנות : (ב) ומשמע התם דע"כ ל"פ אלא לגבי הדס דלגבי לולב אסור אבל אי תלה ביה אתרוג וכדומה דלאו לריחו עומד וודאי מותר להריח בו דהא מותר להריח באתרוג של לולב כמו שיתבאר לקמן סימן (תרנ"ג) : (ג) וצ"ע מ"ט צריך לעמוד סמוך לבה"ש ולהתנות ואמאי לא יהנה תנאי שקודם לכן ואפשר שסמוך לבה"ש דקאמר ל"ד אלא בא לומר שצריך שיעשה קודם בה"ש ועוד דאפשר שצריך לאומרו סמוך לבה"ש כמ"ש (שבת לד .) ג' דברים צריך אדם לומר כו' בע"ש עם חשיכה כו' ומ"מ שמעינן מזה דלא כדברי מהרי"ל שכתב שצריך לעמוד בשעת בה"ש ולומר איני בודל עצמי כל בה"ש ליקח כל

מה

פרישה

(ג) ולא נהירא לא"א ז"ל עיין בדרישה' :

יכול

חדושי הגהות

תרלח א בגמרא לפנינו ובהרא"ש הנוסחא א"ר מנשיא בריה דרבא :

זה

אפי' בנויים אלא לאחר שיפלו וכן יראה מדברי בעל הלכות שכתב עטורי סוכה שנפלו בשבת אסורין באכילה ואסורין לטלטלן במקומן נפלו בי"ט אסורין באכילה ומותרין לטלטלן במקומן נפלו בח"ה אסורין באכילה ומותרין להחזירם אבל אם התנה עליהן בשעה שתלה אותם ואמר כשארצה אטול מהם מותר ע"כ הרי שלא התיר בתנאי אלא אחר שנפלו (ד) ואיני מבין מה שחלק לענין טילטול במקומן בין שבת ליום טוב וא"א הרא"ש ז"ל כתב בתשובה דמהני בהו תנאה אפילו בעודן קיימין אבל בלא תנאי אסורין אפי' לאחר שנפלו:

תרלט **ישיבתה** דתנן מצות סוכה כל ז' ויעשה כל ז' ביתו עראי וסוכתו קבע ודר בה כדרך שאדם דר בתוך ביתו שמכנים בה כליו הנאים וקובע בה עיקר דירתו ואוכל ושותה וישן ומטייל בה ולומד בה דבר שא"צ עיון שאינו חושש שיטרידוהו בו אבל דבר שצריך עיון (א) יכול ללמוד חוץ לסוכה כתב הרמב"ם ז"ל המתפלל רצה מתפלל בסוכה רצה מתפלל חוץ לסוכה: אין מניחין כלי אכילה בסוכה אחר האכילה מפני שהם נמאסין

ומ"ש וכן יראה מדברי בעל הלכות כו' ראיה גמורה ליכא דאיכא למידחי ולמימר הא דנקט נפלו ה"ה לא נפלו נמי מועיל תנאי אלא דבעי לאשמועינן דין הטלטול כשלא התנה עליהן נקט נפלו עיין בביאורי מהרא"ס להסמ"ג: **ומ"ש** ואיני מבין וכו' נראה בעיני דדעת בה"ג היא דהלכה כר"ש בין בשבת בין ביו' טוב וכמ"ש לעיל בהלכות יום טוב אלא דמכל מקום בנויי סוכה החמירו טפי מבשבת דדמי למוקצה מחמת איסור היכא דדחייה בידים שהכל מודים שאסור כדאיתא בפרק מי שהחשיך דה"נ מאחר שתלאן ובטלן לגבי סוכה אסורין משום סתירת אהל כסוכה עצמה וכיון שתלאן דחיין בידים אבל ביום טוב ליכא מוקצה מחמת איסור כיון דיש בהן אוכל נפש ודבר תורה אף לתלוש פירות מן המחובר לצורך אכילה ביום טוב שרי ואין בו איסור אלא מדרבנן כמו שכתבתי בתחלת הלכות יום טוב וא"כ הכי נויין נמי כיון שאין בהן איסור ד"ת אין להן ג"כ דין מוקצה מחמת איסור דדחייה בידים ולפיכך אם נפלו מותרין לטלטלן במקומן אבל מ"מ אסור להחזירן דדמי למוסיף על הבנין אבל בלא נפלו אסורין מיהא מדרבנן כיון שבטלן לגבי סוכה כנ"ל דעת בה"ג ודו"ק:

תרלט ישיבתה דתנן מצות סוכה כו' ולומד בה דבר שאינו צריך עיון שם בגמרא מחלק הא במיגרס הא בעיוני ופירש"י והתו' כדברי רבינו וכן פי' הרי"ף והרמב"ס והרא"ש וז"ל הר"ן ואית דאמרי דעיוני היינו קבע ובעי סוכה ולחומרא עביד כתרווייהו כל היכא דלא דלא מטריד אבל אי מטריד ה"ל מצטער ופטור מן הסוכה ע"כ כתב הרמב"ס המתפלל רצה וכו' בפ"ו ופי' שאם יכול להתפלל בסוכה בכונה יתפלל ואם לאו יתפלל חוץ לסוכה וז"ל ר' ישעיה אחרון וכן נראה בעיני שהתפלה צריכה כונה ויכול להתפלל חוץ לסוכה · אבל קריאת שמע קורא בסוכה ואם היה לו ב"ה בעירו מניח סוכתו והולך לו לב"ה שכן בשאר ימות השנה מניח דירתו וקורא ק"ש בב"ה עכ"ל:

אין מניחין כלי אכילה בסוכה אחר אכילה מפני שהם נמאסים כו' שם מימרא דרבא וכפרש"י והרא"ש משום מיאום וטעמא דמילתא שלא יהא מצות הסוכה בזויה עליו להניח שם כלים מאוסין ומה"ט נמי כתב בארחות חיים שלא ישטוף הקערות והכוסות וכיוצא בהן בסוכה שלא יהו המצות בזויות עליו והתוספות והמרדכי והגהת אשיר"י כתבו בשם בה"ג דמפרש מאני מיכלא כגון קדרה ושפוד ואגני דלישא וכיוצא בהן ולא משום מאיסות' אלא משום דתשבו כעין תדורו והכי אין רגילין להיות בבית דירה אלא בית יש להם לבדם וכ"כ ראבי"ה דקערות לאחר שאכלו שרי לאנוחינהו בסוכה ולענין הלכה ראוי להחמיר כרש"י והעומדים בשטתו לאסור אף קערות לאחר שאכלו ואצ"ל קדרה ושפוד וכיוצא בהן· כתב הרי"ף בסוף סוכה דביום שמיני עייל לגוה מאני מיכלא ומיפסלא משמע דנפסלה מהכשרה בכך שלא יצא בה י"ח בזמנו ומכאן בא להם לאותם שאומרים כשמכניסין כלי מיאום לסוכה דהסוכה פסולה וזה ודאי טעות גמור וכבר תמה הרז"ה על לשונו של האלפסי ואמר דאין בכך שום פסלות והרמב"ן הליץ ואמר דאף הרי"ף לא קאמר ופסולה ממש אלא ה"ק שעושה היכר לפוסלה מתורת דירה ועושה אותה כמו מוקצה שבבתים גם הר"ן ז"ל לשם כתב כך:

וגר

אפילו בנויים אלא לאחר שיפלו כ"כ הגה"מ בפ"ו בשם סמ"ק וז"ל ותנאי נמי לא מהני אלא אם יפלו אבל אם לקחם בעודם בסוכה לא מהני שום תנאי משום בזויי מצוה כדפירשו התוס' בפ' כירה ואף על גב דאיכא דדחו לה מ"מ נכון להחמיר ע"כ ול' רבי' שכ' לא מהני תנאה אפי' בנויים אלא לאחר שיפלו אינו מכוון דמשמע מאחר שיפלו מיהא מהני תנא' בעצי סוכה וליתא והכי הל"ל ולפי תירוץ אחר של התוס' הא דמהני תנאה בנויים היינו לאכלם אחר שיפלו אבל ליטול מהם קודם שיפלו לא מהני תנאה משום בזויי מצוה והר"ן כתב בפ' המביא כדי יין כ"ל דאע"ג דאיסורא דנויין משום בזויי מצוה מ"מ כיון שטפלן לסוכה עשאן כמותה ואי מתהני מינייהו אפילו לאחר שנפלו איכא משום ביזויי מצוה הלכך אפי' התנה ליהנות מהם לכשיפלו אין תנאו כלום דכי היכי דסוכה אסורה כל זמן מצותה אפילו נפלה כמי נוייה אסירי ומש"ה מקשי' שפיר מנויין לסוכה ומיהו ביום השמיני משמע ודאי דמהני תנאה לסוכה ולנוייה כל שנפלו דכיון דלא מיתסרי אלא משום מוקצה מהני בהו תנאה כי היכי דמהני לכל מוקצה ע"כ:

ומ"ש רבי' דברי בה"ג לומר שלא התיר בתנאי אלא לאחר שנפלו כתב עליו מהר"ר אליה מזרחי דאינו מחוור דכיון דלא חלה עלייהו קדושה ולא בטלינהו לגבי סככה מאי איריא נפלו אפילו לא נפלו נמי והא דנקטין במלתייהו לישנא דנפלו אינו אלא משום דבעי לאשמועינן דין הטלטול דבשבת אסור לטלטלן וביו"ט מותר ובחול המועד אף מחזירין למקומן אבל במתנה עליהם דלא חלה קדושה עלייהו ולא בטלינהו לגבי סככה הרי הן מותרים בכל ענין בין נפלו בין לא נפלו: **ומ"ש** רבי' ואיני מבין מה שחילק לענין טלטול במקומן בין שבת לי"ט כת' מה"ר אליה מזרחי ז"ל שהדין עמו שהרי בסוף שבת מקשה מסתם משנה די"ט לרבי יוחנן דקאי בשבת משמע דאין חילוק ביניהם וכ"ש לרב נחמן דריש ביצה דקאמר שבת דחמירא ולא אתו לזלזולי בה סתם לן כר"ש ע"כ ולע"ד נראה דאי מהא לא איריא דאפש' דבה"ג פסק בשבת דחמיר כר"י דאית ליה מוקצה וביו"ט דקילא כר"ש דלית לי' מוקצה ולא כהנך אמוראי אבל אי קשיא הא קשיא שבה"ג גופיה פסק כר"ש גופיה דלית ליה מוקצה בין בי"ט בין בשבת וכמ"ש רבי' בתחלת ה' י"ט וגי' סה"ג והגה"מ בפ"ו כדעת בה"ג כגי' רבי' אבל במרדכי פ"ק דסוכה כתובים דברי ה"ג בסגנון אחר דלא מפלגי בין שבת לי"ט וז"ל בה"ג פסק עיטורי סוכה שנפלו בשבת או בי"ט אסור באכילה ואסור לטלטלן במקומן נפלו בח"ה מותר לטלטלן ואסורין באכילה מפני שהוקצו למצוה ולגיר' זו ניחא קושית מה"ר רא"ס ז"ל שהרי אינו מחלק בין שבת לי"ט אבל קושייתי עדיין במקומה עומדת שהוא אוסר לטלטלן בין בשבת בין בי"ט לדעת בה"ג והוא סובר דבין בשבת בין בי"ט הלכה כר"ש דלית ליה מוקצה ואפ"ל דשאני לי' ז"ל בין מוקצה מחמת איסור למוקצה מחמת בזויי מצוה:

ומ"ש בשם הרא"ש בתשובה בכלל כ"ד האריך בדבר ליישב סוגיית התלמוד בזה והעולה מדבריו הוא דתנאי מועיל בנויי סוכה אפילו בעודן תלויין ולית בהו משום בזויי מצוה כיון דהתנה עליהם וכשלא התנה עליהם אסור משום בזויי מצוה בעודן תלויין והשתא דאסר להו משום בזויי מצוה אסרי' להו משום הוקצה למצותו אפילו נפלו בחה"מ וכתב עוד נויי סוכה אם לא התנה עליהם מוקצין הם בי"ט ואסור לטלטל אבל בתנאי מותר לטלטלן מפני הגנבים והגשמים שלא יפסידו (ה): **והוי** יודע שזה שאמרנו דעצי סוכה לא מהני בהו תנאי כלל הוא לפום נוסחי דידן בגמרא אבל הרי"ף גרים ומי מהני בה תנאה והתניא מנין לעצי סוכה שאסורים בהנאה כל ז' וכו' מה חג לה' אף סוכה לה' ולא מהני בה תנאה והתניא סיככה כהלכתה ועיטרה וכו' ותלה בה אגוזים וכו' אסורין להסתפק מהם עד מוצאי י"ט האחרון של חג ואם התנה עליהם הכל לפי תנאו אביי ורבא דאמרי תרוייהו באומר איני בודל מהם כל בה"ש דלא חיילא קדושה עלייהו כלל אבל עצי סוכה דחיילא קדושה עלייהו אתקצאי לשבעה ופי' הר"ן לפי גי' זו באומר איני בודל מהם כל בה"ש כלומר דתנאי לא מפסיק קדושה בתר דחיילא מיהא תנאה מהני בין בסוכה עצמה בין בעטוריה כשאמר איני בודל מהם דלא חיילא עלייהו קדושה וה"ל גביה כסוכה דלאו מצוה כמי שיש לו אתרוג ומתנה עליו לאוכלו אם ירצה ואם נמלך יוצא בו והיינו ברייתא דלעיל דקתני ואם התנה עליה הכל לפי תנאו אבל עצי סוכה ועיטוריה דחיילא עלייהו קדושה בה"ש אתקצאי לשבעה למצותן עד כאן ולא מהני בהו תנאה אחרינא למיחל מעלייהו קדושה ולאשתרויי לאחר אם נפלה והא דנקט עצי סוכה לישנא דרב ששת נקט וה"ה לעיטוריה נמי דעצי סוכה ועיטוריה כי הדדי נינהו ואיני בודל מהם בלחוד מהני בהו מטעמא דכתיבנא אבל תנאה אחרינא לא וזהו דרך הרי"ף ולפ"ז בעצי סוכה נמי כי אמר איני בודל מהני לאישתמושי בהו בהש"מ או בי"ט אם נפלה עכ"ל: וכתב הרשב"א בתשו' דהכי מסתבר ליה ושכ"כ בארוכה בס' עבודת הקודש וגי' הרא"ש כגי' נוסחי דידן וכ"כ מדברי הרמב"ס בפ"ו דלעצי סוכה לא מהני להו שום תנאי כלל (ו) אם עצי סוכה ונוייה אסורין גם בח' ולדידן גם בט' וכן אי מיקלע שבת במוצאי י"ט האחרון של חג כתב רבינו בסימן תרס"ז:

תרלט ישיבתה דתנן מצות סוכה כל ז' וכו' מתני' בפ' הישן (כח:) הכי איתא כל ז' הימים אדם עושה סוכתו קבע ודירתו עראי ומפרש בברייתא (שם) כיצד היו לו כלים נאים מעלן לסוכה מצעות נאות מעלן לסוכה אוכל ושותה ומטייל בסוכה ומשנן בסוכה איני והאמר רבא מקרא ומתנא במטללתא ותנויי בר מטללתא ל"ק הא במיגרס הא בעיוני ופירש"י א לעיוני צריך להתבודד ולישב בישוב הדעת ומצטער הוא בסוכה והאויר יפה לו להרחיב דעתו וכ"פ הרי"ף והרמב"ס והרא"ש וכתב הר"ן דאית דאמרי איפכא עיוני היינו קבע ובעי סוכה ולחומרא עביד כתרווייהו כל היכא דלא מטריד אבל אי מטריד ה"ל מצטער ופטור מן הסוכה (א): **כתב** הרמב"ס המתפלל רצה מתפלל בסוכה וכו' בפ"ו: **אין** מניחין כלי אכילה בסוכה וכו' בפ"ו: בס"פ הישן (כט:) אמר רבא מאני משתייה במטללתא מאני מיכלא בר ממטללתא חצבא ושחיל בר ממטללתא ושרגא במטללתא ואמרי לה בר ממטללתא ול"פ הא בסוכה גדולה הא בסוכה קטנה ופירש"י מאני משתייה · כוסות: במטללתא · לפי שאינם מאוסים: מאני מיכלא. קערות לאחר שאכלו בהן צריך להוציאם חוץ לסוכה: חצבא · של חרס ששואבין בו המים: ושחיל · דלי של עץ: ושרגא · נר של חרס שקורין קרוסי"ל: סוכה קטנה · של שיעור מצומצם של ז"ט אסור להניחן בסוכה וכו' המרדכי מאני מיכלא כ' בסה"מ משום מיאום כגון קערות שנמאסו לאחר אכילה וי"מ כגון קדירה ואגני ליסה דטעמא דבעי' כעין תדורו והכי אין רגילין להיות בבית דירה אלא בית יש להם לבדם ולאו טעמא משום מאיסותא וכ"כ ראבי"ה דקערות לאחר שאכלו שרי לאנוחינהו בסוכה ובה"ג מפרש מאני מיכלי כגון קדירה ושפוד עכ"ל והתוס' (שם) כתב כדברי י"מ וכתב עוד התוס' דשרגא אף בעודו דולק אין להניחו בסוכה כדמוכח בפירקין דלקמן וכ"כ הרא"ש ופי' הטעם מפני שיש לחוש שמא יתקרב הנר לדופני הסוכה ותאחוז בהן

דרכי משה

מה שארצה ואין דבריו נכונים כי צריך לעשות כן קודם בה"ש כי מאחר שנכנס ספק בה"ש תו לא מהני תנאי: (ד) וכ"מ בהג"מ פ"ו בשם סמ"ק: (ה) וכ"מ מדברי רבינו בעל הטור דס"ל דאסור בטלטול בלא תנאי וא"כ יש לתמוה אמאי נהגו לטלטל הסדינים והיריעות המצויירים שתולין בסוכה לנוי אע"ג דהאידנא אין מתנין כלל . וכבר כתב מהרי"ל דהאידנא לא מהני בנויי סוכה תנאי דאין אנו בקיאין בתנאים מיהו באגודה משמע דנוהגים להתנות אף בזמן הזה מ"מ על המנהג יש לתמוה דמטלטלין אלו היריעות בלא תנאי לכן נ"ל דנויי סוכה האסורים הם דווקא נויין התלוין בסכך אבל התלוים בדפנות מותרים לדעת הרא"ש כ"ש נויין התלויין בהן ואפשר דאף הרמב"ם דמחמיר בדפנות מ"מ בנויין התלוין בהן אין להחמיר ולכן נהגו לטלטל אלו היריעות בלא תנאי ומ"מ נראה דטוב להתנות וכ"מ מדברי האגודה שכתב וז"ל ואותן יריעות וטיפ"ש שתולין ומתנין לטלטלן מפני הגשמים צריך לעשות בהם עניבה ולא קשירה עכ"ל משמע מיהא דתנאי בעי ע"ל סימן שט"ו כתבתי אם מותר לפרוס בסוכה מפה מן הצד או מלמעלה מפני הרוח שלא יכבה הנרות: (ו) וכתב מהרי"ל אסור ליהנות כלל מעצי סוכה אפילו קיסם לחצוץ בו שיניו אסור ליטול מהם:

תרלט (א) כתב מהרי"ו הרוצה לשחוק בקביאות וכדומה ישחוק בסוכה וכ"כ מהרי"ל הרוצה לדבר שמועות עם חביריו ילך לסוכה כללא דמלתא לעולם ידמה עליו סוכתו כאילו היה

פרישה

סי' תרלט (א) **יכול** ללמוד וכ"ל דעכשיו בזמנינו שרוב בני בית אינם בסוכה כל היום כי אם בשעת אכילה צריך ללמוד אפילו דבר עיון בסוכה:

עד

חדושי הגהות

תרלט א זה אינו מלשון רש"י רק מלשון הרא"ש שם לשון רש"י מן מלת והאויר יפה כו':

וכ"כ

בכן האור וגם הר"ן פי' דשרגא אף בעודו דולק אין להניחו בסוכה ואע"פ שמד' כ"ה נראה שהוא מפרש דבשעה שאינה דולקת מיירי כלומר אבל אם היא דולקת מניחה בסוכה אנן על הנך דברי רבוותא סמכינן כי המה הרבים וגם כי דבריהם מפורשים ועוד שהביאו ראיה לדבריהם:

כתב בהג"א אפי' שרגא של זהב או חרס כך דינה כ"כ ראבי"ה מא"ז וטעמ' דמסתבר הוא דהא טעמ' דהרא"ש בשל זהב נמי שייך ולפ"ז מה שפירש"י נר של חרס לאו לאפוקי של שאר מינים אתא אלא מלת נר אתא לפרושי ונקט אורחא דמלתא שהוא של חרס והרוקח כתב שרגא נר חרס אם הסוכה קטנה צריך להוציאו מן הסוכה אבל אם הסוכה גדולה כמו שלנו א"צ אבל מנהג שאין מביאין נר חרס בתוכה כ"א מנורות ברזל ונחשת ונר שעוה ע"כ (ג):

כתב בא"ח ונהגו שלא להשתמש בסוכ' דברים של ביזיון כגון שטיפת קדירות וקערות וכיוצא בהם שלא יהו מצות בזויות עליו: **ומ"ש** אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישנין אפילו שינת עראי חוץ לסוכה משנה וברייתא בפ' הישן (כה. כו.) ומפרש טעמא בגמרא לפי שאין קבע לשינה ופירש"י לפי שאין קבע לשינה ואין בה חילוק בין קבע לעראי לענין סוכה שאין אדם קובע עצמו לשינה שפעמים שאינו אלא מתנמנם מעט ודיו בכך זו היא שינתו: **ומ"ש** וכמה אכילת עראי כביצה מפת וכו' שם (כו.) וכמה אכילת עראי ואסיקנ' כד טעים בר בי רב ועייל לכלה וכתבו (שם) התוס' והרא"ש דהיינו כביצה כד טעים בבת אחת מלא פיו ובית הבליעה מחזיק כביצה ודוקא פת אבל פירי לא בעי סוכה כדמסקינן בפרק בתרא דיומא (עט:) דקבע דידהו כאכילת עראי דפת ע"כ וז"ש רבינו כביצה מפת כלומר פת ולא פירות. וכ' עוד הרא"ש ז"ל ור"מ היה נזהר מלאכול פירות חוץ לסוכה כי היה סובר להחמיר כי האי לישנא דפירי בעי סוכה ומיהו נראה דמוכח התם דאפי' אי פירי בעי סוכה היינו כשקובע עצמו לאכילת פירות ואשמעינן דקבע דידהו הוי כאכילת עראי דפת אבל באכילת עראי דפירי ליכא מאן דאסר ושתיית יין עראי היא והר"ף כתב דוקא פירי לא בעי סוכה אבל בשר וגבינה בר מפירי בעי סוכה כדאמרינן בשמעתין אם הסלים במיני תרגימא יצא ומיני תרגימא היינו בשר וכיוצא בו מדמהניא בו השלמה ש"מ בעי סוכה ולא כפירש"י שפירש דמיני תרגימא היינו פירי דפירי לא בעי סוכה ולא מהני בו השלמה ע"כ ובתוספת' דכיצד מברכין תני' היו לפניו מיני תרגימ' מברך עליהם בורא מיני מזונות ומשמע דמיני תרגימא היינו מאכל שעשו מחמשת המינין ואפשר שהוא חשוב יותר מבשר וגבינה ואין ראיה ממיני תרגימא להצריך סוכה לבשר וגבינה וגם אין דרך לקבוע סעודה עליהם ולא חשיב כאכילת עראי דפת עכ"ל:

ומ"ש רבינו ושתיית יין נמי עראי הוא כו' נראה דס"ל שדינו כפירות ודברי האומרים שאם קבע סעודתו על הפירות חייב בסוכה ה"ה בקבע סעודתו

נמאסין אבל כלי שתייה מותרין ונר אפי' כשהוא דולק והוא צריך לו אין להניחו בסוכה קטנה אבל בגדולה מותר אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישנים אפילו שינת עראי חוץ לסוכה (ג) וכמה אכילת עראי (ב) עד כביצה מפת וביצה בכלל והר"מ מרוטנבור"ג היה מחמיר אפילו בפירי שלא לאוכלן חוץ לסוכה וה"ר פרץ היה אומר דפירי לא צריכי סוכה אבל שאר דברים כגון בשר וגבינה וכיוצא בהן צריכין והרמב"ם ז"ל כתב מותר לשתות מים ולאכול פירות חוץ לסוכה והמחמיר שלא ישתה אפילו מים חוץ לסוכה תע"ב וא"א הרא"ש ז"ל כתב דאפי' את"ל דפירי וגבינה בעי סוכה היינו דווקא מי שקובע עליה; אבל מי שאוכלן דרך עראי ודאי אין צריכין סוכה (ג) ושתיית יין נמי עראי הוא ומיהו

ונר וכו' בפ' הישן ושרגא במטללתא ואמרי לה לבר ממטללתא ולא פליגי הא בסוכה קטנה והא בסוכה גדולה וכתבו התוספות והרא"ש דאפי' בעודו דולק אין להניחו בסוכה שיש לחוש שמא תשרף סוכתו פי' ומתוך חששא זו מבעית ונפיק מינה ובמרדכי הארוך כתב בשם ראבי"ה עוד טעם אחר וז"ל וגם ממעט בשיעורא וקשיא לי דמשמע דדוקא בתלה בה בגדים לנוי מן הצד כיון שאסור ליטלם כל ז' ימי החג נחשבין כדופני הסוכה וממעטין אותה משיעורה בסוכה קטנה אבל כלים שמשתמשין בסוכה לא שייך מיעוט מאחר שיכול להוציאם מן הסוכה כל שעה שרוצה ותדע דאם לא כן אף קערות וכוסות ה"ל לאסור להשתמש בהו בסוכה קטנה מטעם דממעטי בשיעורא ומאי שנא נר ודוחק לומר דמיירי בנר שקבעוה בדופן הסוכה או בסכך שאינו יכול ליטלו דא"כ אכתי קשה מ"ש נר דנקט תלמודא הא אף בקבע בה בגדים או שאר דברים לנוי נמי ממעטין מן הצד כדאיתא בפרק קמא דסוכה ואפשר לומר דאורחא דמילתא נקט דסתם נר והוא סקורין קרויז"ל קובעין אותו בענין שאינו ניטל וכיון דאי אפשר בלא נר לכך נקט נר אבל שאר הפוסקים לא הזכירו טעם זה אלא טעם שמא תשרף סוכתו ונפקא מינה דלפי טעם זה אף בסוכה שאין השיעור מצומצ' כל כך אם נראה שיש לחוש שמא תשרף סוכתו ומבעית ונפיק אסור: **כתב** בהג"ה אשיר"י בשם ראבי"ה דלפי טעם זה אפי' שרגא דדהב' או חדש' כך דינה וכתבו כן לאפוקי מפי' רש"י שכתב ושרגא נר של חרס שקורין קרוזי"ל דמשמע מפירושו דאיסורו בקטנה משום מאיסותא וביזה אבל בגדולה אינו ניכר בה הנר כל כך ושרי וכן נראה מדברי הרוקח ודלא כמו שפי' הבית יוסף לדברי רש"י:

כתוב ברוקח שמנהג הוא שאין מביאין נר של חרס אף בסוכה גדולה כמו שלנו כי אם מנורות ברזל ונחושת ונר שעוה ע"כ:

אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה משנה בפ' הישן אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה ומעשה והביאו לו לריב"ז לטעום את התבשיל ולר"ג שתי כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה ובגמרא מעשה לסתור חסורי מיחסרא והכי קתני ואם בא להחמיר רשאי כלומר ולית בה משום יוהרא ומעשה וכו':

ומ"ש ואין ישנים וכו' ברייתא שם ומפרש טעמו בגמרא לפי שאין קבע לשינה:

ומ"ש וכמה אכילת עראי כביצה וכו' שם וכמה אכילת עראי ואסיקנ' כדטעים בר בי רב ועייל לכלה וכתבו התוספות והרא"ש דהיינו כביצה ודוקא פת אבל פירי לא בעי סוכה כדמסיק בפרק בתרא דיומא דקבע דידהו כאכילת עראי דפת: **ומ"ש** ור"מ היה מחמיר אפילו בפירי וכו' כ"כ הרא"ש ור"מ היה נזהר מלאכול פירות חוץ לסוכה כי היה סבור להחמיר כי האי לישנא דפירי בעי סוכה ורבינו שכתב שהיה מחמיר אף בפירי כוונתו להורות לנו דאפילו בפירי ואין צריך לומר בעראי דפת מפני שהוא מפרש שהיה הר"מ מחמיר מלאכול פירי כל עיקר חוץ לסוכה אף עראי ואם כן כל שכן עראי דפת וברור הוא דכיון שחומרא בעלמא הוא ולאו מדינא לא היה מברך עליה ליש' בסוכה:

ומ"ש וה"ר פרץ היה אומר דפירי לא צריכה סוכה כו' לא קאי אהר"ס לאפלוגי מדינא כדאסיק בפרק בתרא דיומא אלא שהחמיר על עצמו כר"ג וכדפי' עליה במה שהחמיר בפירי דהא פשיטא אף הר"מ מודה דפירי לא בעי סוכה ואף הר"פ ודאי מודה שיכול כל אדם להחמיר ולית ביה משום יוהרא כדאוקמינא למתניתין בחסורי מיחסרא כו' אלא אדלעיל קאי שכתב תחלה המסקנא על פי דין התלמוד דאוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה דהיינו כביצה מפת שבזה הכל מודים ומשמע מינה דדוקא בפת ניתן שיעור לאכילה אבל שאר כל הדברים חוץ מפת לא ניתן שיעור דהכל חשיב עראי ואוכלין ושותין חוץ לסוכה אפילו כשקובע עליהן ואין להחמיר בדבר וע"ז כתב ד' סברות מהר"מ והר"פ והרמב"ם והרא"ש הר"מ היה מחמיר אפי' בפירי שלא לאוכלן כל עיקר חוץ לסוכה אפילו דעראי וכ"ש עראי דפת וכדפי' דאינו אלא חומרא בעלמא ולא היה מברך ליש' בסוכה כי אם בקבע דפת. והר"פ היה מחלק ואומר דפירי דוקא לא בעי סוכה מדינא כדאסיקנא בפרק בתרא דיומא אבל בשר וגבינה וכיוצא בהן מידי דמזון צריכים סוכה מדינא כשקובע עליהן כמו באכילת קבע דפת וטעמו משום דאמר בפרק הישן אם הסלים במיני תרגימא יצא שזהו בשר וגבינה וכיוצא בו ומדמהניא בהו השלמה ש"מ דבעי סוכה וחייב לברך ליש' בסוכה כשקובע עליהן והרמב"ם כתב דמותר לשתות מים וכו' כלומר הר"מ לא החמיר אלא בפירי משום דאיכא לישנא דפירי בעי סוכה אבל במים דליכא למ"ד דבעי סוכה לא החמיר אבל הרמב"ם כתב דהמחמיר במים תע"ב וטעמו משום דמשמע ליה דמה ששנינו שהחמיר ר"ג בשתי כותבות ודלי של מים לאו משום שהביאו לו ב' כותבות עם המים החמיר דאף במים לבדן היה מחמיר והר"מ מפרש שלא היה מחמיר אלא משום ב' כותבות משום דאיכא למ"ד דפירי בעי סוכה אבל משום מים לבדן לא היה מחמיר ובהג"ה אשיר"י כתוב כדברי הרמב"ם להחמיר במים ופשיטא דאין לברך עליהן ליש' בסוכה והרא"ש כתב דאפילו את"ל דפירי וכו' כוונתו לומר דהרא"ש חולק אמהר"ס שהחמיר בפירי כהאי לישנא דפירי בעי סוכה והחמיר אף בעראי דפירי כדפי' והרא"ש ס"ל דאפילו להאי לישנא דפירי בעי סוכה היינו דוקא כשקובע עליהן אבל דרך עראי ליכא מאן דאסר שהרי אף בעראי דפת הכל מודים דלא בעינן סוכה כ"ש בעראי דפירי וא"כ אם באנו להחמיר כההוא לשון אע"ג דלאו דהילכתא היא א"צ להחמיר אלא כשקובע עליהן והולך נמי אהר"ף דאמר דגבינה ובשר בעו סוכה מדינא וס"ל להרא"ש דכיון דבע"כ אין זה אלא כשקובע עליהן אבל בעראי דידהו ודאי דלא עדיף מעראי דפת דלא בעי סוכה לד"ה א"כ נראה מאחר שאין דרך לקבוע עליהן אפילו הקובע סעודתו עליהן לא חשיב קבע ולא עדיף מעראי דפת שאינה צריכה סוכה ומה שהביא הר"ף ראייה מדאמר אם הסלים במיני תרגימא יצא ס"ל להרא"ש דאין פי' מיני תרגימא בשר וגבינה וכיוצא בהן כפי' הר"ף אלא פי' תבשיל העשוי מה' המיני' וז"ש אבל תבשיל העשוי מה' המינים הקובע עליו חשיב קבע וצריך סוכה כמו הקובע על הפת ועיין באשיר"י בפ' הישן ופ' ערבי פסחים וע"ל בסימן רצ"א: **ומ"ש** ושתיי' יין נמי עראי הוא כ"כ הרא"ש וכ"כ במרדכי וכן נראה ממ"ש הר"ן וז"ל

דרכי משה

היה ביתו: (ב) והטעם לדבריו משום מיאום וזהו דעת מהרי"ל שכתב שאם היא מחופה בקוניא מותר: (ג) והמרדכי פרק הישן כתב אבל העולם סמכו על דבר זה שיראים מצנה (עיין ב"י סי' תר"מ) ואפשר מזה נתפשט המנהג שרבים מקילים בשינת הסוכה ואע"ג דהטעם אינו מספיק שהרי ברוב המקומות אינו קר כ"כ בימי הסוכות והיו יכולים לישן שם בכרים וכסתות ול"נ שנהגו להקל כי מצות סוכה לישן בה כמו שישן בביתו איש עם אשתו וכמו שדרשו חז"ל (סוכה כו.) תשבו כעין תדורו וכמ"ש במהרי"ל שהיה ישן עם אשתו בסוכה ובזמן הזה שאין לכל אחד סוכה מיוחדת אלא רבים אוכלים ושותים בסוכה אחד אי אפשר להם לישן עם נשותיהן בסוכה כאחת ואם יניחו נשותיהן בביתן והאנשים ישנים בסוכה לפעמים הוי מצטער ולא מקרי כעין תדורו וכבר אמרו בעירובין (סג:) את נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה זה הישן בחדר שאיש ואשתו ישינים שם ואפי' אשתו נדה ואף יבטל עי"ז מצות עונה לפעמים או יבטל מה שנאמר ושמחת אתה וביתך כי לפעמים אשתו מצטערת ע"ז ועי"ז נשתרבב המנהג להקל בדבר אך החרד אל דבר ה' ישתדל לו מקום שיוכל לישן שם בלא צער וישן שם ויעבוד את ה' בשמחה וכן נוהגין המדקדקים וכן אמרינן רפ"ק דערכין (ג:) בהדיא דבמקום שלא יוכל להיות עם אשתו לא מיקרי כעין תדורו ופטור מן הסוכה וכ"מ פרק הישן (שם) גבי חתן שפטור מן הסוכה וגבי נשים פטורות מן הסוכה (שם כח:) ואף שיש לדחוק מ"מ מזה נשתרבב המנהג וסברא

פרישה

(ב) **עד** כביצה מפת וביצה בכלל והרמ"מ היה כו' והר"ף היה אומר כו' והרמב"ם ז"ל כו' וא"א הרא"ש ז"ל כו' נראה דברי רבינו כך הם מתחלה כ' אוכלין עד כביצה מפת דדייקא דווקא בפת שייך חילוק זה אבל לא בפירי וכדעת התו' והרא"ש דפסקו כרבא דיומא דס"ל דבפירי אפילו אכילת קבע דהיינו שהוא יותר מכביצה ואפילו קבע עלייהו מ"מ אין צריכין סוכה וע"ז כתב דהר"מ החמיר כו' אינו ר"ל חומרא בעלמא ולכתחלה דווקא אלא ה"ק החמיר לתפוס אותו ל' שני דיומא דמחייב פירי בסוכה לעיקר ואח"כ כתב דר"ף כתב דפירי א"צ סוכה ר"ל גם ר"ף ס"ל כדעת התו' והרא"ש דהלכתא כרב' דפירי א"צ סוכה אפילו בקבע אך שס"ל דרבא דוקא פירי קאמר אבל בשר וגבינה בכלל מיני תרגימא הן וכיון דקי"ל דמשלי' ג' סעודות במיני תרגימא ש"מ דחשיבי וצריכין סוכה. ומסיק דגם הרמב"ם ס"ל כן דמותר לשתות מים ולא פירות חוץ לסוכה אלא שהחמיר וכתב דהמחמיר אפילו במים תע"ב וקמ"ל בדברי הרמב"ם שמקבל שכר בחומרתו וזהו תע"ב משא"כ בדברי ר"ף דכ' דא"צ סוכה אף כי שמעינן ממתניתין דאם ירצה להחמיר יחמיר היינו דלא מיקרי הדיוט אבל לא שמעינן מיניה דמקבל שכר בחומרתו לא שמעינן ממתני' קמ"ל. ועי"ל דקמ"ל בדברי הרמב"ם דאפילו בשתיית מים בעלמא אפילו מעט מעט פחות מכשיעור המחמיר תע"ב דממתניתין משמע דדווקא בשתיית מים הרבה יכול להחמיר וגם ר' ירוחם כ"כ בהדיא דממעשה דר' צדוק דאכל פחות מכביצה בלי סוכה למדנו דלא יחמיר אדם בפחות מכביצה להכי קמל"ן דאפילו במיעוט קאמר דיכול להחמיר אם ירצה וכמ"ש הר"ן והבאתי דברי הר"ן ור' ירוחם ע"ש. ומסיק בשם הרא"ש דכתב דאפילו את"ל דפירי וגבינה כו' פי' דהרא"ש פי' דברי הרמ"מ דאפי' לפי דבריו דס"ל כלישנא שני דיומא דפירי וגבינה בעי סוכה היינו דוקא מי שקובע עליהן ר"ל שאוכל מהן יותר מכביצ' בקביעות גוף ומקום אבל אם אוכלין דרך עראי ר"ל בלא קביע' גוף ומקום אף שאכל מהם יותר מכשיעור ליכא מאן דמצריך סוכה: (ג) **ושתיית** יין נמי עראי הוא ר"ל דאפילו שתה יין הרבה אם לא שתאו דרך קביעות מקום ליכא מאן דמצריך סוכה כדין פירות וגבינה. והא דשויס היינו דוקא בשלא עשה עליה קביעות אבל לענין אם קבע עליהן בזה יש חילוק דאם קבע על פירות ס"ל להרמ"מ דצריך סוכה ולר"ף א"צ סוכה ואם קבע על גבינה ובשר לר"ף צריך ולרא"ש אפילו בזה א"צ ואם קבע על יין מזה לא איירי ונסתפקו בו הגהות אשר"י וא"כ כתב רבינו ומיהו כיון שאין דרך כו' ובקצת נוסחאות ומים כיון כו' אבל ט"ס הוא וצ"ל ומיהו כיון שאין כו' ור"ל כך הוא הדין לסברתם מהרמ"מ והר"ף מיהו לדידי נראה דפירי ובשר וגבינה אפילו קבע עלייהו קביעות מקום והן יתר מכביצה אפ"ה א"צ סוכה דכיון שאין דרך לקבוע עליהן סעודתו בטלה דעתו בדעת כל אדם ולא ס"ל לרא"ש דמיני תרגימא היינו תבשיל העשוי מה' מינים וז"ש רבינו אח"כ אבל תבשיל כו' והאי מיהו כיון שאין דרך לקבוע סעודתו עליהן קאי דוקא אפירי וגבינה הנזכרים ולא איין דאינו בכלל סעודה וכ"כ הגהות רמ"ף ע"ש כנ"ל לפרש דברי רבינו ומ"ש ב"י כאן אינו מובן ואם תרצה לידע ולעמוד על אמתת דבריו עבי"ד והיא כתובה בקונטרס בפני עצמו:

ואינו

ומיהו כיון שאין דרך לקבוע עליהן אפי' הקובע סעודתו עליהן לא חשיב קבע דלא עדיף מאכילת עראי דפת שאינה צריכ' סוכה אבל תבשיל העשוי מחמשת המינין הקובע עליו חשיב קבע וצריך סוכה: מברכין על הסוכה בכל פעם ופעם שנכנס בה ואפילו הנכנס בסוכת חבירו לבקרו צ"ל בכל פעם ופעם שאע"פ שבירך עליה ביום הראשון חוזרין ומברכין עליה כך כתבו הגאונים שצריך לברך בכל פעם ופעם ור"ת פי' כיון שעיקר קביעות שאדם עושה בתוך הסוכה היא האכילה מברך על האכילה ופוטר כל הדברים אפילו השינה שהיא חמורה מהאכילה שהרי אוכלין עראי חוצה לה ואין ישנין עראי חוצה לה אפ"ה כיון שהאכילה עיקר פוטרת השאר: אין קצבה לסעודות של סוכה אלא אם ירצה יאכל ואם לא ירצה לא יאכל שאין המצוה אלא כשיאכל שלא יאכל חוץ לסוכה חוץ מלילי י"ט הראשון שהוא חובה לאכול בה [א] ואף אם ירדו גשמים לא יעצרנו הגשם ומיהו משאכל בה כזית דגן יצא אע"ג דשיעור אכילה בלא סוכה הוא בכביצה שאני ליל ראשון שהוא חובה טפי ואפילו לא בעי למיכל אלא כזית אסור לאוכלו חוצה לה

וז"ל ודאמרינן אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה ה"ק דאם שותה פעם אחד עם אכילת עראי אינה נחשבת קבע והכי משמע מדלא בעינן בגמרא וכמה שתיית עראי וכן פירש"י קדטעים בר בי רב שטועם מלא פיו ושותה עכ"ל אלמא להדיא דכל שתייה היא עראי וז"ל הג"ה באשיר"י ושתיית יין ודבש ושכר בהדי פירות או בלא פירות אלא יין בלבד וכגון שלא אכל לחם ולפתן אין לי לברר אם מותר חוץ לסוכה אם לאו דתשבו כעין תדורו אמר רחמנא ואין שתייה בלא אכילה או שמא פעמים אוכלים אגוזים ושאר פירות וקובעין עצמן לשתייה ואסור עכ"ל ותימה בעיני וכי אין דרך לקבוע על היין לשתות והלא בפ' כיצד מברכין אמרו ל"ש אלא בשבתות וי"ט שאדם קובע סעודתו על היין ואמר עוד שם ר' יוחנן דיין נמי כשהסיבו אחד מברך לכולם דהוי קביעות בהכי ולדידן ישיבתינו הוי כהסיבה דידהו ואפשר לומר דהג"ה אשיר"י מדבר באדם יחידי היושב בסוכתו לשתות דסברא דלא חשיב קבע אבל בני חבורה שקבעו יחד לשתות ודאי הוי קבע גמור ובפרט לאותן מדינות שנוהגין לשתות יחד בקבע בלי שום אכילה דה"ל קבע גמור ובעי סוכ' ולברך לישב בסוכה כנ"ל להלכה אבל למעשה ראוי להחמיר שלא לשתות בקבע אלא תוך סעודה לאפוקי נפשיה מפלוגתא וכן בקבע דבשר וגבינה וכיוצא בהן:

וכתב הב"י ומ"ש ומיהו כיון דאין דרך לקבוע כו' וכתב מה שכתב נוסחא מוטעת נזדמנה לו להרב ז"ל דהגירסא הנכונה היא ומיהו כיון וכו' והוא גם כן מדברי הרא"ש שכוונתו כמו שפירש דתחלה כתב דאפילו אם תמצא לומר דפירי וגבינה בעי סוכה כמו שנראה מדברי הר"מ והר"ף היינו דוקא מי שקובע עליהם כו' ואחר כך כתב דעתו ואמר ומיהו כיון וכו' דלא חשיב קבע ואינו צריך סוכה ודלא כהר"ף: **מברכין** על הסוכה בכל פעם ופעם כו' בפ' לולב וערבה אפליגו שמואל ור' יוחנן דשמואל קאמר סוכה יום א' כלומ' שאינו מברך עליה אלא יום ראשון דכולהו שבעה כחד יומא דמי ור' יוחנן קאמר סוכה שבעה כלומר צריך לברך עליה בכל יום ויום ואסיקנא כרבי יוחנן: ומ"ש דמברך בכל פעם ופעם כ"כ הגאונים לפרש דברי ר"י ומ"ש אפילו הנכנס בסוכת חבירו לבקרו כו' כ"כ הרא"ש בשם רב האי גאון וגם זה בכלל דברי ר' יוחנן ומ"ש ור"ת פי' כיון שעיקר כו' כ"כ הרא"ש בשמו ואפשר דמש"ה תניא בברייתא נכנס לישב בה מברך לאפוקי נכנס לטיול או לשינה וע"ל בסי' תרמ"ג וכבר פשט המנהג כר"ת:

אין קצבה וכו' פלוגתא דר"א וחכמים במשנה בפ' הישן והלכה כחכמים דאמרי אין לדבר קצבה חוץ מלילי י"ט הראשון בלבד:

ומ"ש ואף אם ירדו גשמים וכו' כ"כ התו' והרא"ש בפ"ג שאכלו בשם רבינו יהודה בעל התו' גם הר"ן כתב כן בפ' הישן בשם אחרים אבל הרשב"א בתשובה נחלק בדבר וכ"כ בתרומת הדשן בשם הסמ"ג וא"ז וע"ש ומ"ש ומיהו משאכל בה כזית דגן יצא וכו' כלומר כשירדו גשמים ואכל בה כזית דגן יצא ואח"כ יגמור סעודתו חוץ לסוכה ואע"ג דשיעור אכילה בלא סוכה הוי כביצה וא"כ היה ראוי שלא יצא י"ח סוכה עד שיאכל יותר מכביצה שאני ליל ראשון שהוא חובה טפי דאפילו לא בעי אלא למיכל כזית אסור לאכלו חוצה לה דגמרינן ט"ו ט"ו מחג המצות מה להלן לילה הראשונה חובה אף כאן לילה הראשונ' חובה פי' חובה לאכול בסוכה ולא חוץ לסוכה וכיון דגמרי' מחג המצות לגמרי גמרי' מיניה מה התם בכזית דגן אף הכא בכזית דגן והכי איתא בירושלמי הביאו הרא"ש בפ' הישן ר' זירא בעי אי מה להלן עד שיאכל כזית דגן מצה אף כאן עד שיאכל כזית דגן בסוכה פי' אף כזית לבד מדגן חובה לאכול בסוכה ולא חוץ לסוכה והילכך יוצא נמי י"ח סוכה כשאכל כזית דגן בסוכה ויכול אח"כ לגמור סעודתו חוץ לסוכה בירדו גשמים מאחר דכבר יצא י"ח ובזה נסתלקו קושיית הב"י על דברי רבינו ולענין הלכה נקטינן כדברי רבינו:

היה

סעודתו על היין (ד): **ומ"ש** ומיהו כיון שאין דרך לקבוע עליהן וכו' כ"מ דברי הרא"ש שם: **ומ"ש** אבל תבשיל העשוי מחמשת המינים וקובע עליו חשיב קבע וצריך סוכ' נראה דאדלעיל קאי שכ' דפירי משמע דלא בעי סוכה וי"א דבעי סוכה אם קבע עליהם וקאמר דהאי פלוגתא ליתא אלא בפירי או בבשר וגבינה אבל במיני תרגימא דהיינו תבשיל העשוי מה' המינים לד"ה אם קבע עליו חשיב קבע וצריך סוכה וכדמשמע בגמ' דמיני תרגימא בעי סוכה ובתוס' משמע דמיני תרגימא היינו תבשיל העשוי מה' המינים והרי"ף לא כ' הא דאמרי' התם דפירי לא בעי סוכה וכתב הר"ן דמשמע דס"ל דליתי' להא פירוקא אבל הרמב"ם כ' בפ"ו מותר לשתות מים ולאכול פירות חוץ לסוכה ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפי' מים ה"ז משובח וטעמו מדתנן בפר' הישן (כז:) מעשה שהביאו לריב"ז לטעום מן התבשיל ולר"ג ב' כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה ומפרש בגמרא דה"ק אם רצה להחמיר על עצמו רשאי כלומר דלא חשיב כמי שאינו מצוו' בדבר ועושהו שנקרא הדיוט ותנן תו התם וכשנתנו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה אכלו חוץ לסוכה וכתב הר"ן דקתני הא דרבי צדוק כלומר שאם רצה ת"ח שלא להחמיר על עצמו בכך רשאי ולא הוי כמי שאינו מדקדק במצות:

מברכין על הסוכה בכל פעם ופעם שנכנס בה בפרק לולב וערבה (מה:) איפליגו אמוראי דרב יהודה א"ש סוכה יום א' כלומר אינו מברך עליה אלא יום אחד וכיון דלא מיפסקי לילות מימים כולהו שבעה כחד יומא דמו ורבב"ח א"ר יוחנן סוכה ז' כלומר צריך לברך עליה בכל יום ויום ואסיקנא כר"י דכולהו אמוראי קיימי כוותיה כ"כ התו' דכל אימת דנכנס לה כדי שיאכל וישתה ויישן ואפי' כ' פעמים ביום מברך על כל א' ואחד מידי דהוי אתפילין דמברך עליהן כל זמן שמניחן וכ"כ הרי"ף והרא"ש ז"ל וכ"כ הרמב"ם בפ"ו וכתב ה"ה ראיתי בתוס' דדוקא כשיצא יציאה גמורה לעשות עניניו ושלא לחזור לאלתר אבל אם לא יצא אלא לדבר עם חבירו או להביא דבר לסוכה לשעתו לא הויא יציאה לחייבו בברכה כשיחזור ודבר נכון הוא:

ומ"ש שאפי' הנכנס לסוכת חבירו לבקרו צריך לברך בכל פעם כן כתב הרא"ש שם בשם רבינו האיי וז"ל הנכנס בסוכת חבירו לבקרו מנהג ידוע הוא שמברך בין סעד בין לא סעד:

ומ"ש בשם ר"ת דכיון שעיקר הקביעות שאדם עושה בתוך הסוכה הוא אכיל' מברך על האכילה ופוטר כל הדברים כו' כן כתב שם הרא"ש והמרדכי בשמו וכתב המרדכי וכן עמא דבר וגם ה"ה כתב שכן נהגו העולם שאין מברכין אלא עד הסעודה כדעת ר"ת וכן פשט המנהג:

אין קצבה לסעודות של סוכה אלא אם ירצה יאכל כו' משנה בפרק הישן (כז.) ר"א אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה א' ביום וא' בלילה וחכ"א אין לדבר קצבה חוץ בלילי י"ט הראשון בלבד ופירש"י אין לדבר קצב' שאם רצה להתענות אין אנו זקוקין לו אלא אם יאכל לא יאכל חוץ לסוכה ובגמרא (שם) מ"ט דר"א תשבו כעין תדורו מה דירה א' ביום וא' בלילה אף סוכה א' ביום וא' בלילה ורבנן כדירה מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אף סוכה נמי אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל א"ה אפי' לילי י"ט הראשון נמי א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק נאמר כאן חמשה עשר ונאמר ט"ו בחג המצות מה להלן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות אף כאן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות ובפ' ג' שאכלו (מט:) אהא דא"ר"ל אמר שמואל טעה ולא הזכיר של ר"ח בברכת המזון אין מחזירין אותו משום דכיון דמצי פטר נפשיה דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל לא מהדרי' ליה כתב הרא"ש לאו משום דמותר להתענות בר"ח דהא אמרי' בפ"ק דמגילת תענית (יז:) דאסור להתענות אלא ה"ק אי בעי לא אכיל דבר שצריך לברך עליו בהמ"ז דאפשר שיאכל פירות או ירקות רק שלא יתענה אלא מעתה שבתות וי"ט דלא סגי דלא אכיל פת ה"כ דמהדר א"ל אין דמשמע הכא דבי"ט לא סגי דלא אכיל פת דבר שצריך לברך אחריו וקשה דבפ"ב דסוכה אמרי' ורבנן סברי כדירה מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל וע"כ היינו דלא אכיל פת כלל דא"ה חייב לאכול בסוכה הלכך נראה לר"י דחייב אדם לאכול פת בי"ט משום שמחה משום חלקהו חציו לאכילה ועיקר אכילה הוא לחם והא דאמרי' בסוכה מכאן ואילך רשות דאי בעי לא אכיל ה"ק רשות משום סוכה ולעולם חובה היא משום שמחת י"ט וא"ת הא בהא תליא דכיון שהוא אוכל צריך שיהא אוכל בסוכה וי"ל משכחת לה כגון שהוא מצטער מפני ירידת גשמים ואינו חייב לאכול בסוכה אבל חוץ לסוכה חייב לאכול משום שמחת י"ט ודוקא מלילה הראשון ואילך רשות אבל בלילה ראשונה בכל ענין חובה ואפי' ירדו גשמים חייב לאכול כזית בסוכה דילפינן מחג המצות עכ"ל: **ומ"ש** רבינו אע"ג דשיעור אכילה בלא סוכה הוא כביצה וכו' כלומר מאחר דאוכל פחות מכביצה מותר לאכול חוץ לסוכה היה ראוי שלא יצא י"ח סוכה עד שיאכל כביצה לכך כתב דשאני לילה הראשון כו' ולדי מגמגם בזה דקאמר ואפי' לא בעי למיכל אלא כזית דאטו באי בעי תליא מלתא והל"ל לא סגי במקום לא בעי ועוד דהיא גופה מנ"ל דשאני ליל ראשון משאר לילות וטפי הוה עדיף ליה למינקט טעמא משום דכיון דגמר מחג המצות הוי שיעורא בכזית דומיא דמצה בליל פסח והר"ן כתב בפרק הישן וז"ל ביום טוב הראשון של סוכות גמרינן דמיחייב לאכול שיעור שהוא חייב לאכול בסוכה דאילו מדין י"ט סגי ליה לאכול כביצה עראי חוץ לסוכה דגמרינן מחג המצות דמחוייב לאכול שיעור שמחוייב לאכול בסוכה ולפיכך נראה שהוא חייב לאכול יותר מכביצה אלא שי"א דכיון דגמרינן מחג המצות לגמרי גמרינן מיניה מה התם בכזית אף הכא בכזית ואע"ג דבשאר ימות החג כזית עראי הוא ורשאי לאוכלו חוץ לסוכה אפילו הכי בלילה הראשון כיון שהכתוב קבעו חובה לאכול בסוכה עשאו אכילת קבע ב ואחרים אומרים דלהכי גמרינן לילי יום טוב הראשון של חג מחג המצות לומר שאפילו ירדו גשמים חייב לאכול בסוכה אע"ג דמיפטר בשאר יומי עכ"ל וזה שלא כדברי הרשב"א שכתב בתשובה דנ"ל שאין המצטער ואם ירדו עליו גשמים עד שתסרח המקפה חייב לאכול בסוכה אפילו בליל הראשון דתשבו כעין תדורו אמרינן ולעולם לא חייבה התורה לאכול בסוכה אלא כדרך שאדם עושה בביתו דאם איתא לא אפשר דלא לימרו הכי בגמרא ובסוף דבריו כתב ומי שמחייב עליו הראיה ואנו לא שמענו ולא ראינוהו · וממ"ש הכלבו בסי' פ"ז בשם הראב"ד משמע דכהרשב"א ס"ל שכתב וז"ל מי שלא אכל בסוכה בלילה ראשונה של חג מפני הגשמים למחר צריך לברך זמן לשם סוכה ע"כ ובכתבי ה"ר איסרלן סי' ק"ס כתב דפסק סמ"ג ואשיר"י בלילה הא' חובה לאכול בסוכה אפי' ירדו גשמים ג ובתוס' ר"פ פי' בענין אחר דכל היכא דירדו גשמים ונמלך ואכל בביתו ופסקו דחוזר ואוכל כזית בסוכה ובסמ"ק וא"ז משמע דלא ס"ל דבלילה הראשון חייב בירדו גשמים ונראה דאם ירדו גשמים

בליל

דרכי משה

וסברא גדולה היא: (ד) וכ"נ מדברי שיבולי הלקט שכתב האגור וז"ל וכל שתייה קרוי עראי ומיהו כתב הר"ר אביגדור דשבת וי"ט דאכילת עראי שלהם הוי קבע אפי' שתייה מקרי קבע הואיל ואדם קובע עצמו על היין עכ"ל משמע דאם קבע עצמו על היין צריך סוכה וכ"מ בהג"א פ"ב-וז"ל ומיהו שתיית יין ודבש ושכר בהדי פירות או בלא פירות אלא יין בלבד וכגון שלא אכל לחם ולפתן אין לי לברר אם מותר לאכול חוץ לסוכה אם לאו דתשבו כעין הדורו אמר רחמנא ואין שתיה בלא אכילה או שמא לפעמים אוכלין אגוזים או שאר פירות וקובעים עצמן על השתייה ואסור עכ"ל א"ז משמע ג"כ דאי קבע עצמו על השתייה חייב בסוכה מיהו נראה לענין דינא דהמיקל בשתיה לא הפסיד דהרי הרמב"ם והרא"ש והרי"ף כולהו ס"ל דלפירי לא בעי סוכה ומשמע אפי' קבע עלייהו דהרי אף מהר"ם שהחמיר באכילת פירות כתב הרא"ש עליו דאין להחמיר אלא באכילת קבע מכלל למאן דמיקל אפילו באכילת קבע א"צ סוכה א"כ ה"ה גבי שתיית יין וכבר נתבאר לעיל סי' קע"ד דבזמן הזה לא מיקרי קביעות על היין ושתיית יין פטור מן הסוכה אפילו קבועים

דרישה

סי' תרלט [א] ואף אם ירדו גשמים לא יעצרנו כו' כתב ר' איסרל סי' ק"ס דנראה דבליל ב' אף על פי דלדידן הוי כליל ראשון לא ממחירין ביה:

משמע

חדושי הגהות

ב וכ"כ הרשב"א בחידושיו: ג יגעתי ולא מצאתי דברי תוס' אלו ואולם הם בתוס' ברכות (מט:) ובתה"ד לפנינו איתא וכתב רב אלפס ואפשר שטעות הדפוס הוזמן:

גם

לה הלכך יוצא בו נמי ידי חובת סוכה היה אוכל וירדו גשמים אם ירדו כ"כ שמתקלקל התבשיל שבפניו יכול לצאת (ד) ובספר המצות כתב משירדו טיפות לתוך הסוכה שאם ירדו תוך המקפה יתקלקל ואפי' אין לו תבשיל שיתקלקל יכול לצאת ר"ל כיון שירדו שיעור כדי שיתקלקל ואפי' אין לו תבשיל שיתקלקל יכול לצאת (ה) ואין משמע כן מדלא אמר כדי שתסרח המקפ' אלא משתסרח [ג] משמע שתסרח ממש: פסקו גשמים קודם שגמר סעודה א"צ לחזור וכן היה ישן וירדו הגשמים ויצא א"צ לחזור עד שיעור משנתו אחר שיעלה עמוד השחר אבל אם ניעור משנתו בלילה או שעלה עמוד השחר קודם שניעור א"צ לחזור:

תרם **נשים** ועבדים וקטנים פטורים מן הסוכה טומטום ואנדרוגינוס חייבין מספק וקטן שא"צ לאמו דהיינו בן ו' ובן ז' חייב מדרבנן כדי לחנכו חולה

בליל ב' לא מחמרינן לאכול כזית בסוכה וסמכינן אסמ"ק וא"ז וכ"ש אם ירדו כל הלילה דסמכינן אשינויא דמשני בשם ר' יודא ד בתוס' ריש פרקין כיון דקיימינן בקביעא דירחא בירדו גשמים אינו חייב לאכול כזית דהוי מדרבנן ולא כאשיר"י שכתב דלדידן יום ב' כא' ודמי למ"ש סמ"ג בחטה שנמצאת במעי תרנגולת בי"ט אחרון של פסח או דמי לפיסולי לולב ואתרוג דיוצא בי"ט ב' וכל זה כתוב גם בתרומת הדשן (ה): **כתב** בא"ח אכילה בליל י"ט הראשון בסוכה צריך. שיהא ודאי לילה עד כאן לשונו (ו): **היה** אוכל וירדו גשמים אם ירדו כל כך שמתקלקל התבשיל וכו' משנה בפרק הישן (כח.) ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה. ופירש"י מאימתי מותר לפנות. ממנה ולירד: משתקלקל המקפה. של תבשיל קפוי לא עב ולא רך קרוי מקפה: ובגמרא (כט. תנא משתסרח המקפה של גריסין ופירש"י מקפה של גריסין. הממהרת להתקלקל בגשמים מעט וכתב הרוקח בשם הירושלמי לא סוף דבר מקפת גריסין אלא אפילו מקפת כל דבר: **ומ"ש** רבינו בשם סה"מ היינו לומר שסמ"ג מפרש דאפי' לא היה שם מקפה כל שירדו גשמים שנרא' באומד הדעת שאילו היתה שם מקפה היתה מתקלקלת יכול לצאת וכ"כ הגהת אשר"י בשם א"ז וכ"כ הרמב"ם: **ומ"ש** רבינו דאין משמע כן מדלא אמר כדי שתסרח המקפה וכו' לאו דיוקא הוא דהיאך אפשר דלא יהבא מתניתין שיעורא היכא דליכא מקפה הלכך ע"כ לומר דבכדי שתסרח המקפה משערינן לה ה: **גרסינן** בגמרא (שם) אביי הוה יתיב קמי' דרב יוסף במטללת' נשבא זיקא וקא מייתי ציבי אמר להו רב יוסף פני לי מנאי מהכא א"ל אביי והתנן משתסרח המקפה א"ל לדידי כיון דאנינא דעתאי כמי שתסרח המקפה דמי וכתב בהג"א כשם שמפנין מפני הגשמים כך מפנין מפני השרב ומפני היתושים ירושלמי עכ"ל: **פסקו** הגשמים קודם שגמר סעודתו א"צ לחזור וכן היה ישן וירדו גשמים וכו' שם ת"ר היה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו היה ישן תחת הסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין לעלות עד שיעור איבעיא להו עד שיעור או עד שיאור ת"ש עד שיאור ויעלה עמוד השחר תרתי אלא אימא עד שיעור ויעלה ע"ה ופירש"י איבעיא להו עד שיאור או עד שיעור משנתו: הא אם הקיץ אפי' היה בחצי הלילה יקום משנתו ויעלה ויישן בסוכה: ת"ש עד שיאור ויעלה ע"ה. וע"כ עד שיעור הוא דתני בה דאל"כ מאי ויעלה ע"ה: תרתי. בתמיה שני דברים הן אלו סותרים זה את זה שיאור משמע שהאיר לו המזרח ועלה ע"ה משמע קודם לכן אלא ע"כ שיעור קתני וה"ק עד שיעור משיעלה ע"ה לאפוקי אם הקיץ משנתו בלילה דאין מטריחין ואם עלה עמוד השחר ולא ניעור אין מקיצין אותו וכן גורס הרא"ש עד שיאור משיעלה ע"ה אבל הרי"ף גורס עד שיאור משיעלה ע"ה וכך נראה שהיה גורס הרמב"ם שכתב אין מטריחין אותו לעלות לסוכה כל אותו הלילה אלא ישן בביתו עד שיעלה ע"ה וכתב הר"ן וז"ל יש מי שגורס עד שיעור משיעלה ע"ה כלומר דתרתי בעינן שיהא ניעור אחר שיעלה ע"ה אבל ניעור בתחלה אין מטריחין אותו לעלות וכן נמי אם עלה ע"ה ולא ניעור אין מקיצין אותו אבל הגאונים גורסים עד שיאור משיעלה ע"ה כלומר שלא תאמר דעד שיאור היינו כאור היום דליתא אלא משיעלה עמוד השחר וקודם לכן אע"פ שניעור אין מטריחין אותו לעלות ואומרי' אף לפי גירסא זו שאם לא ניעור אין מטריחין אותו לעלות אף משיעלה ע"ה עד שיגמור שינתו ולא גרע מסעודה דאמרינן בה עד שיגמור סעודתו ומוכך אני בזה לפי גירס' זו דסעודה אין לה זמן ידוע אבל שינה אפשר שכיון שזמנה אינו אלא בלילה כל שעלה ע"ה הוי כנגמר לגבי סעודה ומיהו אם תקפתו שינה משמע ודאי דפטור משום מצטער עכ"ל וה"ה כתב שדברי האומרים דאף לפי גירסא זו אם לא ניעור אפי' אחר ע"ה אין מעירין אותו הן עיקר ומתוך דברי הר"ן שכתבתי יתבאר לך שזה שכתב רבינו א"צ לחזור עד שיעור משנתו וכן מ"ש או שעלה ע"ה קודם שניעור א"צ לחזור פי' ואין בני ביתו צריכים להקיצו וע"כ צ"ל כן דא"א דאדידיה גופיה קאמר דאין צריך לחזור דכיון דהוא ישן אין בו דעת להצריכו לחזור או שלא להצריכו הלכך ודאי אבני ביתו קאי כדאמרן: **כתב** הר"ן אמתני' דקתני ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה נ"ל מדנקט כה"ג דוקא כשהתחיל לאכול הוא דאינו מותר לפנות אלא משתסרח המקפה כדי שלא יראה כמבעט בסוכתו ויוצא אבל לא התחיל ליכנס בה כל שמצטער מחמת גשמים פטור כי היכי דשרי (שם כו.) משום בקי וסירחא דגרגושתא ובריית' נמי דנקט היה אוכל בסוכה וירדו גשמים לרבותא נקטי' דאע"ג דכבר היה אוכל והתחיל במצוה כיון שירד אין מטריחין אותו לעלות וכ"ש אם התחיל לאכול חוץ לסוכה מחמת הגשמים ופסקו שאין מטריחין אותו עד שיגמור סעודתו זהו דעתי אבל למעשה איני סומך על סברתי אחר שאין בזה ראיה ברורה עכ"ל (ז):

תרם **נשים** ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה משנה בפרק הישן (כח): **טומטום** ואנדרוגינוס חייבין מספק כ"כ הרמב"ם ברפ"ו וכתב ה"ה זה ברור ונלמד מדין השופר: **וקטן** שא"צ לאמו דהיינו בן ו' או בן ז' חייב מדרבנן כדי לחנכו בפרק הישן (שם) תנן כל קטן שא"צ לאמו חייב בסוכה ובגמרא (שם:) ה"ד קטן שא"צ לאמו אמרי דבי ר' ינאי כל שנפנה ואין אמו מקנחתו רש"א כל שניעור ואינו קורא אימא אימא ופירש"י שאינו כרוך אחריה לקרות ולשנות עד שתבא אליו אבל קורא ושותק לאו צריך לאמו הוא ומתניתין ומאי דאיתמר עלה מייתי בר"פ כיצד משתתפין

היה אוכל וירדו גשמים כו' משנה בפ' הישן מאימתי מותר לפנ"ת משתסר' המקפה סובר רבי' דלאו דוקא מקפה אלא ה"ה נמי שאר כל תבשיל אם ירדו כ"כ עד שמתקלקל התבשיל שבפניו יכול לצאת אבל אם אינו מתקלקל התבשיל שבפניו אעפ"י שאם היה לו מקפה או שאר תבשילין היו מתקלקלין מ"מ מאחר שעת' לא נתקלקל לו התבשיל אינו רשאי לצאת ובסה"מ כתב משירדו טפות וכו' וס"ל דאפי' אין לו תבשיל שיתקלקל יכול לצאת ואין משמע כן וכו' אלא כדפי' דדוקא כשמתקלקל התבשיל שבפניו ומה שהקשה רבינו על ספר המצות דהל"ל כדי שתסר' נראה בעיני לתרץ דמשתסרח משמע שירדו הרבה עד שאם היה שם מקפה היה מקולקל לגמרי אבל כדי שתסרח הוה משמע שירדו מעט גשמים בכדי שהיה מתחיל להסריח ולא היה נתקלקל לגמרי וכמו שמחלק ר"ת בין משתשקע החמה לשקיעת החמה ע"ל בסי' רס"א ולקמן בסי' תרע"ב ולדע' הרא"ש ממי"ן דמשמעו' הוא בהפך ע"ש · ולענין הלכה שנה בהג"ה אשיר"י משם סא"ז כתב אע"פ שלא הובא המקפה כו' וכן פסק מהרי"ל בפשיטות וכ"כ הרמב"ם והכי נקטינן וכתב עוד בהג"ה אשירי בשם הירושלמי כשם שמפנין מפני הגשמים כך מפנין מפני השרב ומפני היתושי' ע"כ ר"ל שהמאכל מתקלקל מפני השרב והיתושין ונראה בעיני דהוא הדין מפני הקור דאם המאכל מתקלקל שנקרש בקר ר מפל' ויוצא ואעפ"י שאין האד' עצמו מצטער בקור מ"מ מאחר שהמאכל מתקלקל פטור וציין במ"ש בזה בסי' תר"מ סוף סעיף ג': **ומ"ש** בישן א"צ לחזור היינו לומר שבני ביתו אין צריכין להקיצו ולפשר עוד דמה שאומר א"צ לחזור כלומר שאינו מחוייב למסור שינתיה לבני ביתו שיקיצו אותו:

תרם **נשים** ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה וכו' וקטן שאינו צריך לאמו וכו' משנה בפ' הישן קטן שא"צ לאמו חייב בסוכה ובגמר' ה"ד קטן שא"צ לאמו אמרי דבי ר' ינאי כל שנפנה ואין אמו מקנחתו ריש לקיש אומר כל שניעור ואינו קורא אימא אימא ופי' התו' דקטן שא"צ לאמו דמתניתין היינו קטן שהגיע לחנוך דאמר התם בגמרא דחייב מדרבנן וחנוך דאמר בכל דוכתא אין כולם שוין וכו' כ"כ הר"ן לשם וכך הם דברי רבינו שכתב וקטן שא"צ לאמו וכו' חייב מדרבנן כדי לחנכו: **ומ"ש** דהיינו בן ו' ובן ז' היינו בן ה' שלמות שנכנס לשש ובדאיתי' לאבוה במת' והתינוק נכנס ויוצא עמו ולא קרינן ליה צריך לאמו או בן שש שלימות שנכנס

דרכי משה

קבועים וא"כ הוי דינו כשאר פירות מ"מ טוב להחמיר שהרי כתב הרמב"ם המתע"ב: (ה) וכתב שם ואם רוצה להחמיר יקדש בביתו ויאכל אחר סעודתו כזית בסוכה אבל לילה ראשונה יקדש בסוכה כדי שיברך זמן על הסוכה ויאכל כזית ויצא עכ"ל כתב הכלבו דה"ה שאר מצטער חייב לאכול בסוכה לילה ראשונה משמע מדבריו פ"ד דצריך לאכול שם בשעת הגשם שהוא מצטער בהן ולא משמע כדבריו מתום' סוף ג' שאכלו שכתבו שא"צ לאכול שם בשעת הגשם אלא דבלילה ראשונה צריך לחזור לסוכה אחר שפסק הגשם משא"כ בשאר לילות: (ו) וכתב מהרי"ו וצריך לאכול לילה ראשונה קודם חצות דומיא דאכילת מצה בליל פסח דילפי' ט"ו מחג המצות וכ"ה במהרי"ל וכתב עוד דאסור לאכול מו' שעות ולמעלה בערב סוכות דומיא דע"פ וזהו נ"ל חומרא בלי טעם דשאני אכילת מצה דאם יאכל אחר חצות לא יאכל מצה לתיאבון אבל גבי סוכה אין המצוה באכילה שיצטרך לאכול לתיאבון דאף אם ישב בסוכה בלא אכילה מ"מ קיים מצות הסוכה ולכן נ"ל דאין לחוש בזה והמחמיר יחמיר והמיקל לא הפסיד מיהו אחר שכתבתי מצאתי בא"ז כדברי מהרי"ל ומייתי ליה מירושלמי דצריך ליכנס לסוכה כשהוא בתאוה ועיין שם במסכת סוכה פ' הישן (כד · תוס' ד"ה תשבו): (ז) ובמרדכי פרק הישן כתב מי שאין בקי בזה השיעור כו' (עיין ב"י סי' תר"מ) וכ"כ הג"מ פ"ו וכ"ה במהרי"ל וכ"מ בגמרא דגרסינן אביי הוי יתיב קמיה דרב יוסף במטללתא נשיב זיקא כו' כיון דאניני דעתאי כמי שתסרח המקפה דמי שמעי' דמשערינן לפי דעתו של אדם דכל אימת דהוי לגבי' צערא יוצא מן הסוכה ומיהו צריך להיות דבר שב"א מצטערים בו כמו גשמים וכרומה דאל"ה לא יוכל למימר מצטער אני כמ"ש בסי' שאח"ז. וכתב מהרי"ו דהישן בסוכה אם ירדו אפי' גשמים מעט יכול לצאת דבגשמים כל דהו מצטער דלא יוכל לישן כתוב בהג"מ פ"ו כל המצטער בסוכה ואינה יוצא ממנה אינה מקבל עליה שכר והדיוטות הוא דכל הפטור מן הדבר ועושיהו נקרא הדיוט עכ"ל וכתב מהרי"ל וכשיוצא מפני הגשמים אל יבעט בסוכתו ויצא אלא יצא בהכנעה כעבד שמוזג כוס לרבו ושפכו על פניו וכתב עוד כשיורדים גשמים בלילה יאחר סעודתו עד חצות ויתנה שבסעודה זו יוצא יום שעבר עכ"ל ואיני מבין התנאי זו ל"ל דהא אין קבע לסעודת סוכה כתב מהרי"ו וכשיורדין גשמים יש שמברכין המוציא בסוכה ולאו שפיר עבדי דצריך לברך במקום סעודה עכ"ל מיהו אם יוכל לאכול כזית בסוכה שפיר דמי כמש"ל גבי לילה ראשונה:

מיהו

פרישה

(ד) **ובסמ"ג** כתב כו' שאם ירדו תוך המקפה כו' ר"ל שאם ירדו שיעור כדי שיתקלקל כו' ר"ל שרבינו מבין דברי הסמ"ג דה"ק דאם ירדו גשמים משערינן בכדי שיקלקל המקפה אעפ"י שאין לפניו מקפה אלא תבשיל אחר לפניו והוא אינו מתקלקל בשיעור קטן כזה מ"מ משערינן תמיד בכדי קלקול המקפה. וע"ז כתב רבינו ואינו משמע כן כו' משמע שתסרח ממש ר"ל מל' משתסרח המקפה משמע דבעינן שתסרח התבשיל ממש וא"כ משערינן כל תבשיל ותבשיל לפי שעורו ומקפה נ"ל נקט ודאי אם היה תני כדי שתסרח המקפה היה משמע שמשערינן תמיד בכל תבשיל בכדי שיתקלקל המקפה אף אם הוא לא יתקלקל וכמ"ש הסמ"ג אבל עכשיו דתני משתסרח ע"כ ר"ל שתסרח ממש וא"כ משערינן בכל תבשיל לפי שעורו שיתקלקל הוא ממש כן. נראה לי ובזה נסתלק תמיהת ב"י ורמ"ף שתמהו על רבינו:

(ה) **ואינו** משמע כן כו' משמע שתסרח ממש נראה דה"פ כמו בתחלה שהתחיל רבינו וכתב דאם ירדו כל כך גשמים שמתקלקל התבשיל שלפניו פי' כל תבשיל ותבשיל לפי שעורו הולכי

דרישה

[ג] **משמע** שתסרח ממש נ"ל ב"י לאו דיוקא הוא דהיאך אפשר דלא יהבא מתני' שיעורא היכא דליכא מקפה הילכך ע"כ לומר דבכדי שתסרח המקפה משערינן לה כו' וגם הרמ"ף כתב בהגהותיו נ"ל כי מתוך הגמרא מוכח כדברי הסמ"ג גמרא בס"פ הישן משתסרח המקפה של גריסין ע"כ ולפי דברי הטור מי שאין לו מקפה של גריסין. צריך ליסב בסוכה אפילו דלף טורד ומטר סוחף ועוד שם רב יוסף יתיב בסוכה נשיב זיקא כו' והביאו ג"כ ב"י נראה מדבריהם שמבינים דברי רבינו ודברי הסמ"ג כשאין תבשיל לפניו כלל דסמ"ג סבר דא"צ ליסב בסוכה יותר מכדי שיעור שיתקלקל המקפה ולרבינו הטור ס"ל דאם אין תבשיל לפניו שמתקלקל צריך ליסב בסוכה אפילו יורדים גשמים לכן השיגו על רבינו

חדושי הגהות

ד גם דברים אלו לא ארע איה איפוא נמצאים בתוס'. ובת"ה לפנינו איתא בתוס' רב אלפס: ה ונראה דיש להוכיח מן הגמרא כדברי הסמ"ג דקאמר בגמרא תנא משתסרח המקפה של גריסין ופירש"י מקפה של גריסין ממהרת להתקלקל בגשמים מעט ע"כ ואי כדברי רבי' דלא נתן התנא שיעורא אלא כשיתקלקל התבשיל שבפניו מה לי תבשיל של גריסין איזה תבשיל שיהיה הא משערין לכל אחד בתבשיל שבפניו אלא עכ"ל דאף אם אין שום תבשיל לפניו משערין בשיעורא דכדי שתסרח המקפה ומש"ה קמ"ל תנא דברייתא דבמקפה של גריסין שממהרת להתקלקל (מהרל"ח):

בגמרא

שנכנס לשבע ובדליתי' לאבוה במתא ואידי ואידי כשאינו חריף וכמו שפסק גבי עירוב בסי' תי"ד וה"ט דס"ל דרב אסי לא פליג אדר' ינאי וריש לקיש וסוא דעת הטו' בר"פ כילד משתתפין ודלא כהרמב"ם שמפרש דרב אסי פליג והלכה כרב אסי דבן שש שנכנס לשבע דוקא לא קרי ליה צריך לאמו אבל בן ה' שנכנס לשש קרי לי' צריך לאמו אפי' בדאיתי' לאבוה במתא אם לא כשהוא חריף ולמעל' נתבא' בס"ד:

ודוקא שבא לו הצער במקרה וכו' כ"כ הרא"ש לשם וכ"כ במרדכי בשם הר"א ממי"ץ וז"ל אבל אם עשאה מתחלה במקום הראוי להצטער באכילתו או בשתייתו או בשינה כגון שירא מהגנבים או מלסטי' לא מיבעיא דלא מיפטר בהכי אלא אפילו אין סכנה באכילה ושתייה אלא בשינה לא יצא י"ח כלל אפילו באכילה דהא כעין דירה בעינן והאי לא הוי כעין דירה כיון שאין יכול לעשות בה כל צרכיו אכילה ושתייה ושינה בלא צער ומתחלה לא הוה סוכה כיון דלצעורי קיימי' עכ"ל וכתב עוד שם הא דמצטער פטור פירוש שיש צער מן הסוכה ובלאתו ינצל וטעמא דכעין דירה בעינן ואין דרך בני אדם לעמוד בדירתם בצער וכו' ומהרי"ק בשורש קע"ח שדא ביה נרגא וז"ל ויש לתמוה ע"ז דהא גרסינן בפ' הישן א"ר אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בסוכה פשיטא מהו דתימא הואיל ואמר רבא מצטער פטור מן הסוכה הא כמי מצטער הוא קמ"ל כו' עד איבעי ליה ליתובי דעתיה ולפי דברי הר"א ממי"ץ מאי איריא משום דאיבעי ליה ליתובי דעתיה תיפוק ליה דבלאתו מן הסוכה לא יתסך כאבו ולא ינצל מן הצער דדוחק גדול הוא לומר שישיבת הסוכה תרבה עליו צער אבלו ואדרבא הסבר' היא בהפך עכ"ל ואישתמיטתי' להרב מה שכ' הרא"ש ז"ל בפסקיו וז"ל האי כמי מצטער הוא בישיבת סוכה יותר מבישיבת הבית דאבל חפץ להיות מתבודד ויושב במקו' צער ואפיל' כדי להיות טרוד בצערו קמ"ל וכו' ועוד כ"ל דאף למאי שכת' הוא ז"ל דהסבר' הוא בהפך ל"ק ולא מידי דאיכא למימר דאה"נ דמאי דקאמר תלמוד' קמל"ן ה"מ צער דממיל' כו' ה"ק ה"מ צער דממילא דכיון דממילא בא לו הצער בסוכה דרך מקרה בלאתו ינצל אבל הכא כיון דאיהו הוא דקא מצטער נפשיה בלאתו לא ינצל מן הצער מאי אמרת בלאתו יתובי קא מייתיב דעתיה בסוכ' כמי איבעי ליה ליתובי דעתי' והכי נקטינן כהר"א ממי"ץ וכהרא"ש דאין המצטער פטור מן הסוכה אא"כ כשינצל בלאתו מן הסוכה וכן נראה מלשון התו' בד"ה הולכי דרכים ביום ע"ש בדף כ"ו כתב עוד במרדכי בשם הרא"ם שעור לצער כדתנן משתסרח המקפה ומי שאינו בקי בזה השיעור יתן אל לבו אם הוא מצטע' שבצער זה היה יוצא מביתו ראשי לצאת מסוכתו: **ומ"ש** ונראה שאין כל אדם יכול לומר מצטער אני כו' איכא למידק על סברתו זו דהא בגמ' קאמר אביי הוה יתיב קמיה דרב יוסף במטללת' נשיב זיקא וקא מייתי ציבי א"ל רב יוסף סנו לי מנאי מהכא א"ל אביי והאנן תנן משתסרח המקפה א"ל לדידי כיון דאניני דעתאי כמו שתסרח המקפה דמי והביאו הרי"ף והרא"ש להלכה אלמא דכל אדם יכול לומר מצטער אני אעפ"י שאין דרך בני אדם להצטער בו ואפשר לומר דגבי ציבי כל אדם דאנינא דעתיה הוי יוצא מן הסוכ' דמייתי ציבי שדרך אניני הדעת להצטער בכך הלכך ה"ל מצטער ופטור ודברי רבינו הם לדבר שאין בו כל אדם שאז ודאי אין האחד יכול לומר מצטער אני ליפטר ובארץ רוסיא רגילות הוא להיו' קור וצינה בחג הסוכות ונרא' בעיני דכל אדם מצונן פטור מן הסוכ' דזה נקרא מצטער שדרך בני אדם מצוננין להצטער בכך ואצ"ל העניים שאין להם מלבושים להגן עליהן מפני הצנה שפטורין כשיגלו מן הצינה בלאת' מן הסוכה וכן נראה מלשון רש"י בפ' הישן בדף כ"ה שכתב צערא דממילא שהסוכה מצערתו כגון חמה או צנה או סרוחה וכו' ועיין במ"ש בסי' תרל"ט סוף ס"ז כשיש קור עד שהמאכל נקרש: **והולכי** דרכים ביום כו' ברייתא בפ' הישן וכתבו התו' וחייבי' בלילה כשאדם לן בלילה ביישוב: וחתן

חולה אפי' אין בו סכנה כגון שחש בראשו או בעיניו הוא ומשמשיו פטורים מצטער מחמת הרוח או ריח רע הוא פטור בין מלאכול בין מלישן ומשמשיו חייבים ודוקא שבא לו הצער במקרה אחר שעשה שם סוכה אבל אין לו לעשות סוכתו לכתחלה במקום הריח או הרוח ולומר מצטער אני ונראה שאין כל אדם יכול לומר מצטער אני ליפטר אלא בדבר שדרך בני אדם להצטער בו: (א) הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבים בלילה וההולכין בלילה פטורין בלילה וחייבין ביום והעוסקין במצוה או הולכים בדרך מצוה כגון להקביל [פני] רבו או ללמוד תורה ולפדיון שבוים וכיוצא בזה פטורין בין ביום בין בלילה (ב) וכגון שאם היה צריך לחזור אחריה בלילה יתבטל גם ביום

משתתפין (פב.) וקאמר בתר הכי וכמה כבר ד' וכבר ה' ופירש"י כבר ד' וכבר ה'. קרי ליה א"נ לאמו כל חד לפום חורפי'. ואותיבנא (שם:) לר' ינאי ור"ל מדתניא קטן צריך לאמו יוצא בעירוב אמו עד בן שש שנים ומשני ל"ק הא דאיתיה לאבוה במתא הא דליתא לאבוה במתא ופירש"י דבדאיתי' לאבוה במתא והתינוק נכנס ויוצא עמו לא קרי ליה צריך לאמו מבן ד' ולמעלה. ומשמע דהא דקאמר וכמה כבר ד' כבר ה' מדברי ר' ינאי ורשב"ל הוא וכ"כ מפירש"י וכתב הר"ן בפרק הישן דכל שהוא צריך לאמו כמו שאמו פטורה מן הסוכה אינו ראוי לחינוך סוכה כל שהוא צריך לה וכתב עוד ה"ד קטן שא"צ לאמו וכו' מדרבנן הוא דכה"ג הגיע לחינוך קרינן ביה לענין סוכה וכל קטן שהגיע לחינוך חייב מדרבנן ואין החינוך שוה בכ"מ אלא כל חד וחד לפי ענייני' דהכא תלינן בא"צ לאמו וגבי ראיה ביכול לעלות וכו' ומשמע דא"צ לאמו היינו מבן ו' ומעלה מדאמרינן בעירובין דקטן הצריך לאמו יוצא בעירוב אמו ופי' התם עד בן ו' שנים וכן כתב הרמב"ם בפ"ו קטן שא"צ לאמו שהוא כבן ה' כבן ו' חייב בסוכה מד"ס כדי לחנכו במצות וכתב ה"ה שיש לו סמך מן הסוגיא שבפ' כילד משתתפין וכ"כ ז"ל ופירוש כבן ה' שמלאו לו ה' וכן ו' שמלאו לו ו' ע"כ ואפשר שדברי רבינו הם כדברי הרמב"ם וכן ו' דקאמר היינו בן ה' שלימות שנכנס לתחלת ו' וכן ז' דקאמר היינו בן ו' שלימות שנכנס לתחלת ז' ומ"מ יש לתמוה דכיון דר' ינאי ורשב"ל דפירשו שיעורא דשא"צ לאמו השנוי בסוכה אמרו דשיעורא הוי כבר ד' כבר ה' היכי דחיק להו וילפינן מעירוב ואפשר לדחוק ולומר דמדגרסינן בירושלמי בס"פ הישן תני רבי הושעיא קטן שא"צ לאמו חייב בסוכה ויוצא בעירוב של אמו משמע דסוכה ועירוב כי הדדי ניכהו וקצת סעד יש לדבר מדחזינן דהא דכמה כבר ד' כבר ה' לא אתמר בפ' הישן דהוא דוכתי' אלמא לאו עיקר היא אלא דאכתי קשה דאי מעירוב גמר לא ה"ל להרמב"ם למימר כבן ה' כבן ו' אלא בן ו' סתמא כדפסק גבי עירוב בפ"ו מה' עירובין ומיהו רבי' אפשר דכבן ו' דקאמר היינו בדאיתי' לאבוה במתא וכבן ה' שלמות ונכנס לו' הוא וכן ז' דקאמר היינו בדליתי' לאבוה במתא וכן ו' שלימות שנכנס לז' הוא וכמ"ש גבי עירוב בסי' תי"ד כתב בת"ה דקטן שאין לו אב וא"צ לאמו נראה דאין חייבין לחנכו כיון דלית ליה אב ומ"מ העולה דאין להקל בפשיטו' כלל: **ומ"ש** חולה אפי' אין בו סכנה כגון שחש בראשו וכו' בפרק הישן (כה.) תנן חולי' ומשמשיהם פטורין מן הסוכה ובגמ' (שם כו) ת"ר חולה שאמרו לא חולה שיש בו סכנה אלא אפי' בחולה שאין בו סכנה אפי' חש בעינו אפי' חש בראשו. א"רשב"ג פעם אחת חשתי בעיני בקסרי והתיר רבי יוסי ברבי ליישן אני ומשמשי חוץ לסוכה רב שרא לרב אחא ברדלא למיגנא בכילתא בסוכה משום בקי רבא שרא לרב אחא בר אדא למיגנ' בר ממטללתא משום סירחא דגרגושתא רבא לטעמיה דאמר מצטער פטור מן הסוכה והא אנן תנן חולים ומשמשיהם פטורין מן הסוכה חולה אין מצטער לא אמרי חולה הוא ומשמשיו פטורין מן הסוכה מצטער הוא פטור משמשיו לא ופירש"י למיגני בכילתא. ואע"פ שיש לו גג וגבוה י' והוי כאילו חוץ לסוכה: סירחא דגרגושתא. קרקע לבנה שהיו טחין בה קרקעות הסוכה: מצטער. שהסוכה מצערתו. וכתבה הרא"ש גבי משום סירחא דגרגושתא ומיירי באכסני' דאי בתוך ביתו היאך עשה סוכה מתחלה בדבר שהיה מצטער לישן בה ויפטר משום מצטער א"נ גרגושתא היא גופסי' וכשהמטר יורד עליו הוא מסריח וכתב הר"ן גבי סירחא דגרגושתא ולא שיהא ריחה מאוס לכל דא"כ מיפסל הסוכה כדאמרינן לעיל (יג) הני שוליא ושואארי אין מסככין בהם דכיון דסני ריחייהו שביק להו ונפיק אלא הכא בדמצטער איהו לחודיה עסקינן עכ"ל (א) כתב הרא"ש ז"ל כתב בסה"מ דוקא למיגני אבל למיכל אסור ולא מסתברא דיותר מזיק הריח בשעת אכילה ונקט למגני לרבותא משום דחמירא שינה מאכילה דאוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישינין שינת עראי חוץ לסוכה עכ"ל כתוב בא"ח משמשי חולים אינם פטורים אלא בעת שצריך להם (ב) כתוב בת"ה (סימן כג) שמי שצר לו בסוכה ליסן בענין זה שאינו יכול ליסן בפישוט ידיו ורגליו נראה דלא מיפטר משיבה בסוכה מפני מצטער זה דאורחיה הוא לפעמים ליסן בכפיפת גופו ואיבריו ולא מיקרי מצטער בהכי והביא ראיה לדבריו וכתב עוד אם בליל שבת בחג הסוכות כבו לו הנרות ויש לו נר (בביתו) הדעת נוטה דשרי לצאת מן הסוכה כדי לאכול בביתו במקום הנר ונראה נמי דאפילו יש לחבירו נר בסוכתו אין אומרים לזה לך הבא סעודתך לסוכת חבירך ואכול שם לאור הנר דהא נמי חשיב צער משום דאין ערב לאדם אלא בשלו אפס יש לחלק אם אפשר לו בלא טורח גמור לבא לסוכת חבירו ולאכול שם אין לו להקל ע"כ וכיוצא בזה כתב בכתביו סימן קנ"ח:

כתב המרדכי מצטער פטור מן הסוכה פי' רא"מ מי שיש לו צער מן הסוכ' ובלאתו ינצל דכעין דירה בעינן ואין דרך ב"א לעמוד בדירתם בצער ושיעור לצער כדתנן ירדו גשמים מאימתי מותר ליפנות וכו' ומי שאינו בקי בזה השיעור יתן לבו אם הוא מצטער שבצער זה היה יוצא מביתו (ג) רשאי לצאת מסוכתו ודוקא שעשה סוכתו מתחלה במקום הראוי לאכול ולשתות ולישן בה ונולד לו הצער אח"כ אבל עשאה מתחלה במקום הראוי להצטער באכילתו ובשתייתו או בשינה כגון שירא מן גנבים או מלסטים לא מיבעיא דלא מיפטר בה אלא אפי' אין סכנה באכילה ובשתייה אלא בשינה לא יצא י"ח כלל אפי' אכילה דהא כעין דירה בעי' כיון שאין יכול לעשות בה כל צרכיו אכילה ושתיה ושינה בלא צער מתחלה לא הוי סוכה כיון דלצעורי קיימי עכ"ל (ד): **כתב** עוד המרדכי מסקינן בשמעתין שאסור ליסן חוץ לסוכה אבן סומכי' העול' על דבר זה שיראים מן הצנה (ה) והוי כחולה שאין בו סכנה או כמצטער שפטור מן הסוכה:

כתב בא"ח בשם הר"פ מצטער דפטור דוקא מליסן אבל לאכול לא מדאמרי' רב שרא לרב אחא למגני חוץ לסוכה משום בקי ולא קאמר למיכל וטעמא היינו משום דאכילה איגה אלא לפי שעה והרא"ש כתב דפטור אפילו מאכילה וכן דעת רוב הפוסקים עכ"ל: **הולכי** דרכים ביום פטורים מן הסוכה ביום וחייבים בלילה וההולכים בלילה פטורים בלילה וחייבים ביום ברייתא בפרק הישן (כו.) וכתבו התו' (שם) דטעמא משום דתשבו כעין תדורו כשם שאדם בביתו אין נמנע מלצאת לדרך: **כתב** בא"ח הולכי דרכים ביום פטורים מן הסוכה ביום וחייבים בלילה ואם הם בדרך או במקום שאין שם יישוב פטורים אף בלילה דאין לו לעשות שם דירה (ו) הולכי דרכים בלילה פטורים בלילה וכו' פי' שאם יש לו ללכת בדרך ויודע שיצטרך לאכול קודם שימצא סוכה א"צ למנוע מפני זה וכתב עוד וכן דהולכים ביום חייבים בלילה י"ל שההולכים בכפרים לתבוע חובותם בחה"מ צריכים לשוב לבתיהם בלילה לאכול בסוכה אם אין סוכה באותה העיר ואף על פי שיש מקום לבעל דין לחלוק המחמיר תע"ב עכ"ל: **והעוסקין** במצוה או ההולכים בדרך מצוה כגון להקביל פני רבו וכו' פטורין בין ביום בין בלילה וכתב הרא"ש הא דתנן שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה משמע אף על

גב

דרכי משה

תרמ (א) מיהו הטור כתב לעיל (סי' תרכ"ט) דאף במסכך בירקות שריחן רע אין הסוכה פסולה בדיעבד אלא לכתחלה הוא דאסור לסכך בהו: (ב) וכתב הג"א פ"ב דסוכה מיהו המקיז דם חייב לאכול בסוכה דלא הוי חולה אלא אדרבא הוא שמחה ומרבה בסעודה ואכילה ושתייה ותו דה"ל שלא להקיז במועד אלא קודם או אח"כ עכ"ל והם דברי א"ז פרק הישן: (ג) ע"ל סי' תרל"ט: (ד) וכ"ה בהג"מ דבר פשוט הוא שלא כיוונו כאן רק שלא יעשה הסוכה במקום שלא יוכל לישן מפני יראת גנבים או לסטים ולהכי לא הוי סוכה אבל במקום דיכול לישן שם ואינו מתיירא כשיושב בתוכה רק שאין הסוכה עשויה בגדר אבנים או מחיצות חזקות או שיש בה פרצות גדולות ועומד במקום שאין כליו משומרים שם כשאין אדם בסוכה דהסוכה כשירה דהא סתם הכשר סוכה אינו אלא ב' מחיצות ושלישית אפי' טפח וסתמא דמלתא כה"ג אין הסוכה משומרת מה שבתוכה מפני הגניבה וכבר הארכתי בזה בתשובה (סי' כט) בס"ד ודבר פשוט הוא בעיני ולא כתבתי אלא להוציא מלב חכם שעמד ופסל סוכה שהיא עשויה במקום רבים ולא היה לסוכה מחיצות שלימות דהגנבים היו יכולים להכנים בה ידיהם ולהוציא משם כלי בזמן שאין בה ב"א ותלה עצמו בדברי המרדכי לומר שכל שאינה שמורה מפני הגנבים הסוכה פסולה ואמר תשבו כעין תדורו בעי' ודירתו שמורה מגנבים וכל זה טעות גדול הוא בידו כמ"ש והארכתי בזה בתשובה בראיות ברורות ונכונות ידוע לכל מבין: (ה) ע"ל סי' תרל"ט: (ו) וכ"כ הר"ן:

ובא"ז

דרישה

רבינו אבל כ"ל שאי דעת רבינו כן כלל אלא כמ"ש בפרישה או לא קשיא מידי ודו"ק: ומ"מ

פרישה

סי' תרמ (א) **הולכי** דרכים ביום פטורים כו' פי' אם יש לו ללכת בדרך ויודע שיצטרך לאכול קודם שימצא סוכה א"צ למנוע מפני זה מלאכתו אף שיודע שלא יהיה לו שם סוכה דתשבו כעין תדורו כתיב: (ב) **וכגון** שאם היה צריך כו'

תתבטל גם ביום ממלונתו ל"ד ויתבטל דא"כ בכה"ג אפילו לדבר רשות מותר אם אי אפשר לו לחזור אחריה בלילה מבלי שיתבטל מעסקו למחר דהא תשבו כעין תדורו אמרינן אלא ר"ל דכשנכנס

ביום ממצותו אבל אם הולך ביום דרך מצוה ויכול לחזור אחר סוכה בלילה בענין שלא יתבטל ממצותו צריך לחזור אחריה: אבל חייב בסוכה: וחתן כתב הרמב"ם ז"ל שהוא פטור כל הז' הוא ושושביניו וכל בני החופה [א] וא"א הרא"ש ז"ל כתב דשושבינין לא מיקרי עוסקים במצוה וחייבין בכל המצות חוץ מן התפלה ותפילין וחתן אע"פ שפטור מכל המצות חייב בסוכה שאפשר לו לשמוח בסוכה: שומרי העיר ביום פטורים ביום וחייבין בלילה והשומרים בלילה פטורין בלילה וחייבין ביום ושומרי גנות ופרדסין פטורין בין ביום ובין בלילה שאם היה קובע סעודתו לשמור במקום אחד יגנבו לו ממקום אחר הלכך השומר כרי של תבואה שיכול לשמור כולו ממקום אחד חייב לעשות סוכה במקום ששומר:

תרמא **העושה** סוכה לעצמו אין צריך לברך על עשייתה אף על גב דגרסינן בירושלמי העושה סוכה לעצמו מברך אקב"ו לעשות סוכה עשאה לחבירו מברך על עשיית סוכה סמכינן אגמרא דידן דקאמר שא"צ לברך על עשייתה אבל שהחיינו היה ראוי לברך דתניא העושה סוכה לעצמו מברך שהחיינו נכנס לישב מברך בא"י אמ"ה אקב"ו לישב בסוכה אלא דמסדרינן ליה אכסא וזמן של הכוס פוטר גם דסוכה:

סדר

גב שאינם הולכים אלא ביום דאי אזלי ביממא ובלילה אפילו לדבר הרשות פטורין כדקתני בברייתא ותימא אם יכולין לקיים שתיהם אמאי פטורי' אטו מי שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו מי מיפטר משאר מצות וצ"ל דהכא מיירי בכה"ג שאם יש לו לחזור אחר סוכתו לצורך הלילה יבטל ממצותו ביום וכ"כ הר"ן בשם התוס' אבל לא נרא' בעיניו אלא שהעוסק במצוה פטור מן המצו' אע"פ שיכול לקיים את שתיהם ומיהו מדינא ודאי שכל שא"צ לטרוח כלל אלא כדרכו במצוה ראשונה יכול לצאת ידי שניהם דבכה"ג יצא ידי שתיהם ותהיות טוב אל יקרא רע (ז) והמרדכי כתב הולכי מצוה פטורים בין ביום בין בלילה נראה לראבי"ה משום דכשנחים וישנים בלילה בהנאה יכולין לעשות למחר טפי והוי הכל בכלל עוסק במצוה (ח): **אבל** חייב בסוכה מימרא שם (כה:) ואמרי' בגמ' דאע"ג דמצטער פטור מן הסוכ' ה"מ צער' דממיל' פי' שהסוכה מצערתו אבל הכא איהו הוא דקא מצער נפשי' איבעי לי' לייתובי דעתי': **וחתן** כת' הרמב"ם שהוא פטור כל הז' הוא ושושביניו וכל בני החופה כך מפורש בפ' הישן (כה:) א"ר אבא בר זבדא א"ר חתן והשושבינין וכל בני החופה פטורין מן הסוכה מ"ט משום דבעי למיחדי ואכלו בסוכה וליחדו בסוכה אין שמח' אלא בחופ' וליכלו בסוכה וליחדו בחופה אין שמחה אלא במקום סעודה ואע"ג דבתר הכי אמרי' א"ר זירא אנא אכלי בסוכה וחדאי בחופה וכ"ש דחדי ליבאי דקא עבידנא תרתי כלומר מצות סוכה ומצות נישואין איכא למימר דמדת חסידות היתה אבל הרא"ש כתב וז"ל יש פוסקים כר"ז ומביאין ראיה מן הירושלמי ר"י בר מדיין הוה שושביני דחד בר כש אתא שייל לר"א א"ל דמוך בגו מטולתך רבי מונא הוה שושביני' דרבי יעקב ואתא שייל לר' א"ל דמוך בגו מטולתך אבל הרי"ף לא הביא דברי ר' אבא ונראה שיש לעשות כעובדא דירוש' וכ"כ בעל העיטור עכ"ל: ובתר הכי אהא דת"ר הוא ושושביניו וכל בני החופה פטורין מן התפל' ומן התפילין וחייבין בק"ש משום ר' שילא אמרו החתן פטור והשושבינין וכל בני החופ' חייבין כתב הכי תלמי אית להו דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אלא ת"ק מחייב להו בק"ש משום דעיקר כוונת קריאה היא בפסוק ראשון וקביל יכול לכוון וליישב דעתו בפסוק ראשון ורבי שילא סבר דחתן א"א לו לכוון דעתו כלל. ר' שילא לא קאמר דשושבינים ובני חופה חייבין אלא בק"ש אבל בתפלה ותפילין מודה דפטורין ולא משום דעסקי במצוה ניהנו דא"כ אפילו בק"ש נמי כפטרו א"ו לא מיקרו עוסקי' במצוה והא דפטירי מתפלה לפי שמתוך שמתחן א"א להם לכוון להתפלל משום דשכיח בחופה שמחה וקלות ראש והא דפטירי מסוכה משום דאי לא חדו בהדי חתן מצטערין היו והלכה כר' שילא דחתן פטור מק"ש עכ"ל ודבר פשוט הוא שמ"ש והא דפטירי מסוכה משום דאי לא חדו בהדי חתן וכו' לדברי הפוסקים כר' אבא בר זבדא דפטר להו קאמר דאילו לדידי' הרי כתב שיש לעשות כעובדי דירושלמי דמחייב לשושבינים בסוכה ומשמע דה"ה לחתן וכדר' זירא וכיון שכן לא ה"ל לרבי' להביא מ"ש הרא"ש דשושבינין לא מיקרי עוסקין במצוה דהא כיון דפסק הרא"ש דחתן גופיה חייב בסוכה אע"ג דודאי עוסק במצוה הוא כי הוי שושבינין נמי עוסקין במצוה הוו מחייבי וא"ל דכתב כן לפרש דעת הרמב"ם דפטר לשושבינין דלאו משום דהן עוסקין במצוה פטר להו אלא משום דאי לא חדו בהדי חתן מצטערין היו וכדכתב הרא"ש אך העיקר חסר מן הספר דה"ל לסיומי דמה שפיטר הרמב"ם מן הסוכה משום דאי לא חדו בהדי חתן מצטערין היו: כתב מהר"י קולון בשורש קע"ט על ברית מילה שאירע בתוך חג הסוכות יש שהיו רוצים לדמות האכילה שעושים מפירות אבל היולדת לסעודת חתן שהותרה חוץ לסוכה לע"ד אין נראה לדמותו ורואה אני דעת האומר דשאני התם שהיא מצוה גדולה לשמח חתן וכלה ונקראת סעודת מצוה בכ"מ אבל הכא אינו אלא מנהג בעלמא ומ"מ לענין אכילת פירות בעלמא כמו שרגילין לעשות נלע"ד דהמיקל לא הפסיד מאחר שגם בלא שום צד מצוה אין חיוב בפירות אם לא הרוצה להחמיר ועל דברי האומר להחמיר בסעודה זו מפני שאנו קיבעין עליה קשה לי שהרי כתב המרדכי וכו':

שומרי העיר ביום פטורים ביום וחייבים בלילה והשומרים בלילה פטורים בלילה וחייבים ביום ושומרי גנות ופרדסים פטורים בין ביום בין בלילה ברייתא שם (כו.): **ומ"ש** שאם היה קובע סעודתו לשמור במקום אחד וכו' שם פריך אשומרי גנות ופרדסים וליעבדו סוכה התם וליתבו אביי אמר תשבו כעין תדורו רבא אמר פרצה קוראה לגנב מ"ב א"ב דקא מנטר כריא דפירי ופירש"י פרצה קוראה לגנב רואה אותו שיושב בסוכה בלילה והוא נכנס וגונב ספירות לרוח אחרת: כריא דפירי שהוא תמיד לפניו ויכול לשומרן ואין כאן פרצה קוראה לגנב. וידוע דהלכה כרבא: **כתב** המרדכי בשם אבי"ה יש יהודים שכירים לתקן יין בסוכות ושוהין שם דמיא לכריא דפירי וחייבים בסוכה (ט):

תרמא העושה סוכה לעצמו א"צ לברך על עשייתה אף על גב דגרסינן בירושלמי העושה סוכה לעצמו וכו' אגמרא דידן סמכינן שא"צ לברך על עשייתה כ"כ הרא"ש בפ' לולב וערבה וז"ל בירושלמי תניא העושה סוכה לעצמו מברך לעשות סוכה עשאה לאחר מברך על עשיית סוכה ואגמרא דידן סמכינן דגרסי' בפרק התכלת (מב.) א"ר חסדא כל מצוה שעשייתה ע"י עו"ג אין ישראל מברך על עשייתה וסוכת עכו"ם כשירה ואיכא מ"ד כל מצוה שאין עשייתה גמר מצוות' א"צ לברך: **אבל** שהחיינו היה ראוי לברך דתניא העושה סוכה לעצמו מברך שהחיינו וכו' ברייתא זו בפ' לולב וערבה (מו.) ובתר הכי אמר רב אשי חזינא לרב כהנא דמסדר להו אכסא דקידושא וכתב המרדכי והאידנא לא מברכינן שהחיינו על עשיית סוכה כמו שעשו בימי החכמים התנאים והאמוראים וי"ל לפי שכל א' היה עושה לעצמו לפיכך היה מברך אבל עתה שא' עושה לכ' אין נראה שיברך העושה והשאר לא יברכו וסמכינן אהא דאמרי' רב כהנא מסדר להו אכסא דקידושא וכן עמא דבר: **וכתב** התו' והרא"ש והר"ן משמע בברייתא' שאם בירך שהחיינו בשעת עשיי' אינו מברך כשנכנ' לישב בה ותמהו ע"ז דהא צריך לברך משום י"ט כדרך שמברך בשאר י"ט ואפשר דכיון דסוכה מחמת חג קא אתיא זמן דידה אע"פ שבירך בחול פטר לזמן דחג וכתב הר"ן בשם הראב"ד שמי שלא אכל בסוכה לילה הראשון אע"פ שבירך זמן בביתו צריך למחר כשישב בסוכה לברך זמן אם לא בירכו בשעת עשיי' כשם שמברכין על הלולב זמן אף על פי שכבר בירך אותו בלילה (א):

שיכביד

וכו' שם קאמר דאביי פוטר אף בשומר כרי משום תשבו כעין תדורו וזה אינו יכול להביא כל כליו לשם מפני הטורח ורבא אע"ג דאית ליה דרשא דתשבו כעין תדורו כדתניא התם בהדי' מ"מ לענין זה לא ס"ל לרבא למידרש תשבו כעין תדורו כאביי למפטריה אלא כיון שיכול לישב בסוכ' עכ"פ אע"ג דאין כל כליו עמו חיי' בסוכה והכי משמע מדברי סתו' והלכה כרבא:

סדר

וחתן כתב הרמב"ם שהוא פטור וכו' כך מפורש שם במימרא דר"א בר זבדא אמר רב וטעמא משום דבעי למיחדי בחופה והעוסק במצוה פטור מן המצוה: **ומ"ש** בשם הרא"ש שאף חתן חייב בסוכה טעמו משום דפסק כר' זירא שחולק על רבי בר זבדא אמר רב משום דהכי הוו עבדי עובדא בירושלמי והב"י דקדק על רבינו דלא ה"ל להביא מ"ש הרא"ש דשושבינין לא מקרי עוסקין במצוה דהא כיון דפסק הרא"ש דחתן גופי' חיי' בסוכ' אף ע"ג דודאי עוסק במצוה הוא כי הוו שושבינין נמי עוסקין במצוה הוו מיחייבו ול"ק מידי דכוו' רבי' להורות לנו החילוק שבין שושבינין לחתן דשושבינין לא הוו עוסקי' במצות וחייבין בסוכה ובכל שאר המצו' חוץ מן התפל' ותפילין וחתן יש לו דין אחר שפטור מן הכל חוץ מן הסוכ' ולאפוקי מסברת הרמב"ם שחתן ושושבינין שוין בדין משום דכולן הוו עוסקין במצות ופטורין מכל המצות שבעולם אם היו מתבטלין ממצות שמחת חתן וכלה כשמקיימין שאר המצות הלכך כתב מהרא"י בת"ה בסי' ז' בשם כל הגדולי' שהיו נוהגין שלא כהרא"ש כ' בהג"מ כ' ר' שמחה סבורני כל שפטור מן הסוכה ואינו יוצא אינו מקבל שכר והדיוט הוא וכו' ובהג"ה באשיר"י פ' הישן כתב המקיז דם חייב לאכול בסוכה דלא הוי חולה אלא אדרב' הוא שמח ומרבה בסעודה באכיל' ובשתיי' ותו דלא ה"ל להקיז דם במועד אלא קודם או אח"כ: **שאם** היה קובע סוכתו

סדר

דרכי משה

(ז) ובא"ז פרק הישן כתב דבכל ענין פטור העוסק במצוה ממצוה אחרת: (ח) וע"ל סי' ל"ח מדינים אלו: (ט) ובהג"מ פ"ו שהעושין יין בבית העו"ג אין יושבי' בסוכה לא ביום ולא בלילה מפני שצריכין לשמור היין מניסוך עכ"ל סמ"ק וכ"כ הכלבו:

תרמא (א) וכתב המרדכי פ' לולב וערבה המקדש בליל סוכות על יין חדש זמן שבירך על הסוכה פוטר גם היין אבל אם לא היה לפניו בזמן הקידוש אינו פוטר וצריך לחזור ולברך עליו כשבא לו אח"ב:

ובמנהגים

פרישה

[ג] דכשנחים וישנים בלילה בהנאה יכולין לעסוק למחר טפי דבכה"ג מצוה אין דהכל בכלל מצוה אבל רשות לא כן משמע מלשון המרדכי ותו' ור"ן אבל מלשון הרא"ש משמע דכשהולך לדבר רשות אם הולך ביום פטור ביום אם בלילה פטור בלילה. דכל זמן משך ההליכה לא רמיא עליה מצות סוכה דתשבו כעין תדורו בעינן אבל כשבא בלילה צריך לחזור אחר סוכה אף אם יבטל אח"כ ביום ממלאכתו ומעסקו. כיון דמצות סוכה רמיא עכשיו עליה מה לן בביטול עסקו דלמחר אבל כשהולך לדבר מצוה אם יתבטל למחר ממצותו כשיחזור בלילה אחר סוכה או פטור מן הסוכה דעוסק במצוה פטור ממצוה ודו"ק: אפילו

כונה אלא פסוק ראשון וכמ"ש לפני זה דמה"ט מחייב הת"ק אפי' להחתן בק"ש אלא שרבי שילא פליג עליו בזה אבל בשושבינים מודה לו דלא גרע שושבינין לר"ש מחתן לת"ק. ונלפע"ד משום דס"ל להרא"ש דדוקא חתן שאינו טרוד בשום מלאכה אלא שהיא טרוד בדעתו בשמחת הנשואין בזה דוקא ס"ל לת"ק שבפסוק אחד שהוא שיעור מעט יכול לפנות מחשבתו ולכוין משא"כ השושבינין שהם מסרסרין ועוסקים בסרסרות שמחת הנשואין כל זמן שהן עוסקין בסרסרותן א"א להן לכוין אפי' בפסוק אחד וא"כ כשחייבן ר' שילה בק"ש ע"כ צ"ל דה"ק דיפסקו מסרסרותן ויקרו קריאת שמע ואם כן דייק הרא"ש שפיר למה זקוקין לפסוק מסרסרותן ולא אמרי' העוסק במצוה פטור ש"מ דלא עוסקי במצוה נקראו. וממילא חייבים בכל המצות חוץ מתפלה ותפילין מטעם שמחת וקלות אעפ"י שבגמרא שלנו כתב דר' זירא אמר אנא אכלי בסוכה וחדאי בחופה נראה דהרא"ש ורבינו לא גרס בגמ' הכי ואינהו הוו. בקיאי בגירסא דמשנה טפי מינן וכן משמע קצת לשון ירושלמי שהביא הרא"ש שהשיב ר"א לשושבן דמוך בגו מטולתך משמע דלא אכילה בלבד יהיה בסוכה אלא כל דברים וכתב שם הרא"ש דמתיא כר' זירא. וכמ"ש הרא"ש דחייבים בסוכה דאף שכתב הרא"ש שם דפטורין משום דהוי כמצטערין היינו דוקא א"א שחתן פטור מהסוכה אבל לפי מ"ש הרא"ש דיש לנהוג כר' זירא שהיה אוכל וחדי שמחת החתונה בסוכה א"כ השושבינין יהיה ג"כ עמו בחופה וא"כ רבינו שכתב ז"ל וא"א כתב דשושביני' לא מיקרי עוסקים במצוה וחייבין בכל המצות לא כ"כ כאן ללמדינו שהשושבינים חייבים בסוכה דמהיכי תיתי לא ומיחייבו כיון שחתן עצמו חייב וכדמסיק ולא כ"כ רבינו לשון הרא"ש אלא לאפוקי מל' הרמב"ם שמתחיל וכתב שחתן ושושבינין פטורין ומשמע שבכולא

דרישה

[ג] וא"א כתב דשושבינין לא מקרי עוסקין במצות כו' עד וחתן אעפ"י שפטור מכל המצות חייב בסוכה שאפשר לו לשמח בסוכה עיין במהרש"י בפרק הישן דף ס"א וע"ג וב"י הבימו אלא שכפל ט"ס שכתב בשם רבי זירא שאמר אנא אכלית בסוכה וחדאי בחופה וצ"ל וחדאי בסוכה וכן הוא בהדיא שם בהרא"ש וכמ"ש כ"כ רבינו בשמו כמ"ש שחתן חייב בסוכה מפני שאפשר לו לשמוח בסוכה וק"ל. ועיין בלשון הרא"ש שם והבימו ב"י ג"כ בענין זה דצריכין בר נגר להולמו הוא כמ"ש ז"ל ור' שילא ל"ק דשושבינין חייבין אלא בק"ש אבל בתפלה ותפילין מודה דפטורין ולא משום דעסקי במצות ניהנו דא"כ אפי' בק"ש נמי נפטרו כו' וק' דילמא לעולם ס"ל דעוסקי במצוה ניהנו והא דמייבין בק"ש דאין צריך

מקתא

חדושי הגהות

תרמ א בגמרא ובהרא"ש הנוסחא רבי אבא בר זבדא א"ר:

חיבור

תרמב סדר היום ערבית נכנסין לבית הכנסת וקורין קריאת שמע בברכותיה וחותמין ופרוס ומתפללין ג' ראשונות וג' אחרונות אתה בחרתנו ותתן לנו ה' אלהינו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום חג הסוכות הזה זמן שמחתנו באהבה (א) מקרא קודש והשיאנו וקדיש ואם הוא שבת מזכיר גם של שבת את יום המנוח הזה ואת יום חג הסוכות הזה וחותם מקדש השבת וישראל והזמנים : ויכולו וברכת מגן אבות בדברו וחותם בשל שבת לבד ומקדש ש"צ ונפטרין לבתיהם לשלום ואוכלין ושותין בסוכה :

תרמג סדר הקידוש יין קידוש וסוכה ואחר כך זמן לפי שהזמן חוזר על קידוש היום ועל מצות סוכה והרמב"ם ז"ל כתב א שצריך לקדש מעומד כדי שיברך קודם עשיית המצוה וכתב א"א הרא"ש ז"ל א"כ לדבריו היה לו לקדש קודם שיכנס בה שמיד בכניסתו הוא עושה המצוה אלא כיון שמצות סוכ' היא אכילה והטיול אף אם מברך לאחר שישב מקרי שפיר קודם לעשייתה שהמצוה נמשכת כל זמן האכילה וכל זמן ששוהא בתוכה ופירוש בסוכות תשבו תתעכבו כמו וישב העם בקדש (במדבר כא) וכ"כ מר רב צמח גאון אף על פי שמשנכנס לה צריך לברך כיון שאין לה קבע אלא בישיבה בסעודה ויש קידוש היום וסעודה לפניו סודרין על הכוס והר"מ מרוטנבורק היה מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא אף בחול משום דתניא נכנס לישב בה מברך הלכך ראוי שתקדם ברכה זו לברכת המוציא מיד אחר הישיבה וא"א הרא"ש ז"ל כתב העולם לא נהגו כן כי רגילין כל העם שאין מברכין על הסוכה אם נכנס לטיול ולשינה אלא בשעת

ב"ח

תרמב סדר היום וכו' זמן שמחתינו באהבה מקרא קדש איכא למידק דבה' פסח לא כתב שיאמר מקרא קדש ובסי' תרפ"ב כתב להדיא שאין נוהגין לאמרו באשכנז והכי מסתבר וכו' וכאן כת' שיאמ' מקרא קדש ואולי מאח' שאומרין זמן שמחתינו ואין שמחה אלא באסיפת עם לקדש אותו אומר מקרא קדש בסוכות יותר מבשאר י"ט ומנהגינו לומר מקרא קדש בכל י"ט :

תרמג סדר הקידוש יין קדוש וסוכ' ואח"כ זמן כו' פלוגת' דאמוראי ס"פ החליל דרב אמר סוכה ואח"כ זמן דחובא דיומא עדיף ורבה"ח אמר זמן ואח"כ סוכה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ואסיקנא והילכתא סוכה ואח"כ זמן : ומ"ש לפי שהזמן חוזר על קידוש היום ועל מצות סוכה איכא למידק למה לא כתב הטעם שאמרו בגמרא משום חובא דיומ' עדיף ונראה דנמשך אחר הרא"ש לשם שמחלק בין ליל ראשון לליל שני דבליל שני יאמרו זמן ואח"כ סוכה משום דכיון דסוכה לא בעי זמן בליל ב' למה יפסיק בין קדוש לזמן דהא איכא אמורא דס"ל דאפי' בליל א' דסוכה בעי לסמוך זמן לקדוש וקאי נמי אסוכה דבתרי' וא"כ בליל ב' אי סוכה לא בעי זמן לכ"ע ראוי לסמוך הזמן לקידוש מיד וכמ"ש לקמן בסי' תרס"א ומשום הכי כתב כאן דהטעם שאומרי' סוכה ואח"כ זמן בליל א' היינו לפי שהזמן חוזר גם על מצות סוכה משא"כ בליל שני ולמדנו הרב דממילא אף בליל א' אם היתה הסוכ' עשויה ועומדת עכשיו יברך זמן ואח"כ סוכה ומ"ש בגמרא סוכה ואחר כך זמן אינו אלא כשלא בירך זמן בשע' עשיי' ודלא כמו שפירש רש"י לשם ומ"ש בגמ' דהטעם הוא משום דחובא דיומא עדיף אינו אלא לומר דאי לאו האי טעמא ה"ל להקדים הזמן סמוך לקידוש וה"ו קאי אסוכה דבתריה אבל עיקר הטעם משום שלא בירך בשעת עשיי' ועיין במ"ש לקמן בסי' תרס"א : ומ"ש והרמב"ם כת' שצריך לקדש מעומד כו' בפ"ו וטעמו דמשמע ליה פירושא דליסב ישיבה ממש וכדי לברך עובר לעשייתן היה צריך לקדש מעומד כדי לברך ברכת סוכה שאחר הקידוש ג"כ מעומד : ומ"ש וכתב א"א הרא"ש א"כ לדבריו וכו' בפ' לולב וערבה כתב כן ואיכא למידק ומאי קושיא הא תניא הנכנס ליסב בה אומר אקב"ו ליסב בסוכה דמדלא תני נכנס בה אומר וכו' אלמא דוקא כשנכנס ויושב בה הוא שעושה מצוה אבל בכניסתו לחוד אינו עושה המצוה ואפשר לומר דהרא"ש דקדק מדלא קתני ישב בה וכו' אלא קתני נכנס ליסב בה משמע דבכניסתו כדי ליש' בה הוא עושה המצוה בכניסתו וא"כ ה"ל נקדש קודם שיכנס ליסב בה ומ"מ אפשר לייסב לדעת הרמב"ם ולומר דאף על גב דבכניסתו ליסב בה הוא עושה המצוה מ"מ מאחר שעיקר המצוה היא הישיבה אין לברך אלא סמוך לישיבה כדתנן גבי תפילין משעת הנחה ועד שעת קשירה דהוי עובר לעשייתן כל זמן שלא קשרן דמדנתנו שעור לתחלת הברכה שהיא משעת הנחה שמעינן דאין לברך קודם הנחה כיון דאין המצוה מזומנת בידו ואינו סמוך לעשייתה וכ"כ התו' והרא"ש בפרק לולב הגזול גבי ברכת לולב ויתבאר לקמן בסי' תרנ"א בס"ד ועי"ל דמשום הכי קתני נכנס ליסב בה משום דצריך לברך עובר לעשייתן דאי הוה תני ישב בה מברך הוה משמע שיברך אחר שישב ולכך תני נכנס ליסב בה לאורויי לן דכשנכנס ליסב בה מברך קודם שישב ולעולם הישיב' היא המצוה ולא הכניסה כל עיקר ולפיכך איני מברך קודם שיכנס כי אם קודם הישיבה סמוך לישיבה ודו"ק · אכן המעיין בדברי הרא"ש ירא' שהשיג על הרמב"ם והוכיח דהכניס' היא המצוה ולא הישיב' דאם היה אוכל מעומד היה צריך לברך על הסוכה וא"כ הא דתני' נכנס ליסב בה וכו' לאו דוקא ליסב אלא אורחא דמילתא נקט ועיקר המצוה היא הכניס' לבד אעפ"י שאינו יושב ואפ"ה הכל מודים דאינו מברך אלא אחר שנכנס בה אלא ודאי מאחר דמצות סוכה נמשכת משעה שנכנס בה עד שעה שיוצא ממנה וכל שעת אכילה וטיול הוא ג"כ המצוה אם מברך אחר שנכנס ויושב בה שפיר מקרי עובר לעשייתן ממה שמקיים אח"כ ומה שקשה כיון שהכניסה היא המצוה בלא ישיב' למה יברך ליסב בסוכה יש לומר דליסב פירושו להתעכ' בסוכה כך היא דעת הרא"ש בהשגתו וגם זה אפשר לייסב ולומר דס"ל להרמב"ם דא"כ דאוכל מעומד אינו מברך ליסב בסוכ' דהא עומד הוא ואינו יושב ומ"מ אינו רשאי לאכול מעומד בלא ברכה דאסור לאכול בקבע בלא ברכה אלא צריך ליסב ולברך ולאכול ואם אינו יושב דאינו יכול לברך אינו רשאי לאכול בלא ברכה ונרא' בעיני דדברי הרמב"ם עיקר דלדעת הרא"ש קשה אעפ"י שמצות סוכ' נמשכת כל זמן האכילה מ"מ עיקר המצו' לברך עלי' קודם התחל' סמוך להתחל' מצוה אם אפשר ולדידיה שהכניס' עצמה הוא עוש' המצו' אעפ"י שאינו יושב ה"ל לברך לכתחל' קודם שיכנס בה אלא ודאי דהישיב' היא עיקר המצו' כפשטא דקרא בסכות תשבו וצריך לברך סמוך לישיב' אחר שנכנס בה ולפיכך צריך הוא לעמוד קודם שיברך לישב בסוכ' ומה שהביא הרא"ש ראיי' לדבריו מרב צמח גאון אפשר לדחות ולומר דאף הגאון ס"ל דעיקר המצו' היא הישיבה אבל הכניסה בלא ישיב' אינה מצו' כל עיקר אלא שבא להורו' דעל מה שנכנס ויושב בה קודם התחלת הסעוד' א"צ לברך דאין לברך אלא על הישיב' שבסעוד' וע"ז אמר אע"ג שמשנכנס לה צריך לברך כלומר תכף שנכנס ליסב בה ויושב בה צריך לברך כדתניא הנכנס ליסב בה אומר אקב"ו ליסב בסוכה דמשמע דצריך לסמוך הברכה לישיבה מ"מ כיון שאותה ישיבה היא עראי שאין לה קבע אלא בישיבה בסעוד' ויש קדוש היום וסעוד' לפניו סודרן על הכוס וכבר אפשר דאף הגאון סובר כהרמב"ם דבשעת קדוש צריך שיעמוד כדי שיברך קודם עשיית המצות שהיא הישיב' בסעודה: והר"ם מרוטנבור"ק כו' פי' הר"מ היה סובר כמו הגאון דאין לברך אלא על הישיבה שבסעודה שיש לה קבע אלא דמ"מ ראוי שתקדם ברכה זו לברכת המוציא מיד אחר הישיבה והיה מפרש מאי דתניא נכנס ליסב בה מברך פי' שנכנס ליסב בה בקבע צריך לברך מיד דצריך להסמיך הברכה לישיבה כל מאי דאפשר: וא"א הרא"ש כתב העולם לא נהגו כן כי רגילים כל העם כו' פי' הרא"ש מודה לדברי הר"מ שכך ראוי לפי הדין אלא שלעולם לא נהגו כן וכתב שטעמם לפי שנהגו כר"ת לעיל בסימן תרל"ט שאין מברכין אלא בשעת אכילה ולא לטיול ושינה ומשום הכי נהגו לברך תחלה ברכת המוציא ואח"כ

על

ב"י

תרמב סדר היום ערבית נכנסין לבתי כנסיות וכו' פשוט הוא :

תרמג סדר הקידוש יין קידוש וסוכה ואחר כך זמן הכי אסיקנא בגמ' ס"פ החליל (נו ·) : והרמב"ם ז"ל כתב שצריך לקדש מעומד וכו' אין לשון רבי' מדוקדק דמשמע מלשונו דהרמב"ם אתא לאיפלוגי אדלעיל וליתא אלא תחלת ענין הוא וכך ה"ל למיכתב כ' הרמב"ם צריך לקדש מעומד וכו' ודברי הרמב"ם הם בפ"ו וז"ל כל זמן שיכנס ליסב בסוכה כל שבעה מברך קודם שישב אקב"ו ליסב בסוכה ובלילי יום טוב הראשון מברך על הסוכה ואח"כ זמן ומסדר כל הברכות על הכוס נמצא מקדש מעומד ומברך ליסב בסוכה ויושב ואח"כ מברך על הזמן וכזה היה מנהג רבותי ורבני ספרד לקדש מעומד בליל ראשון של חג הסוכות כמו שביארנו עכ"ל וטעמא מבואר דמשמע ליה ברכת ליסב בסוכה ישיבה ממש וכדי לברך עובר לעשייתה היה מברך עליה מעומד קודם שישב ולפי שבליל ראשון א"א לו לברך על הסוכה עד שיקדש תחלה היה צריך לקדש מעומד כדי לברך ברכת סוכה ג"כ מעומד קודם שישב ונמצא שבירך עובר לעשייתה : ומ"ש שיושב ואח"כ מברך זמן נראה דלאו למימר שצריך לישב כדי לברך זמן אלא היינו לומר שאם רצה לישב קודם שיברך זמן הרשות בידו ואין לפרש דדוקא קאמר שישב תחלה כדי שיקיים קצת המצוה ואז יברך שהחיינו וקודם שיקיימנה לא שייך לברך שהחיינו דלא דמיא לברכת המצות שצריך לברך עובר לעשייתן דהתם שאני שהוא מברך למי שצונו לעשות מצוה זו ואחר שעשאה לא שייך לברך כן אבל ברכת שהחיינו שהוא מברך למי שהגיענו לזמן הזה שהוא מקיים מצוה זו לא שייך לברך כן אלא א"כ התחיל לקיים המצוה דהא מזמן עשייתה ראוי לברך שהחיינו כמו שנתבאר בסמוך : ומ"ש רבינו בשם הרא"ש א"כ לדבריו ה"ל לקדש קודם שיכנס בה כ"כ בפסקיו פרק לולב וערבה וכדעת הרא"ש כתב ג"כ ה"ה : ומ"ש שהר"מ היה מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא וכו' עד סוף הסי' הכל בפסקי הרא"ש פרק לולב וערבה: ומ"ש העולם לא נהגו וכו'כ' דה"ק טעמא דהר"מ משום דכיון דתניא נכנס ליסב בה מברך א"כ צריך לסמוך הברכה לישיבה כל מה שאפשר והשתא קאמר שהעולם לא נהגו כדברי אותה ברייתא שהרי לדברי אותה ברייתא כל שנכנס ליסב בה צריך לברך אף על פי שאינו אוכל ושותה בה והעולם אין רגילים כן שהרי המנהג הוא שלא לברך על הסוכה אלא בשעת אכילה ולא כשנכנס בה לטיול ושינה וא"כ אין מברכין עליה בעבור הישיבה אלא בעבור האכילה והלכך ראוי שתתחיל הסעודה קודם שיברך כדי שתהיה הוכחה שהוא מברך בעבור הסעודה ולכאורה משמע מדברי הרא"ש שאוכל פרוסת המוציא ואח"כ מברך על הסוכה דא"ל דמברך ברכת סוכה סמוך לברכת המוציא קודם שיטעום דא"כ הוי ברכת סוכה הפסק בין ברכת המוציא לטעימת הפרוסה אלא שהעולם נוהגים לברך ברכת סוכה סמוך לברכת המוציא קודם טעימה וצ"ל דכיון דברכת סוכה משום אכילה אתיא מצרכי אכילה חשיבא ולא הויא הפסק דומיא דטול ברוך או גביל לתורי דלא הוי הפסק ולי דברי הר"ם נראים בעיני שאף על פי שאין העולם רגילים לברך על הסוכה אלא בשעת אכילה היינו מפני שעיקר קביעות שאדם עושה בסוכה היא האכילה כמו שנתבאר בסימן תרל"ט ומ"מ בישיבה זו שהוא לצורך אכילה מברך הוא עליה וא"כ ודאי שהוא צריך לסמוך הברכה לישיבה כל מה שאפשר והלכך מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא ואפילו אם היה יושב קודם לכן זמן מרובה מברך קודם ברכת המוציא דלא מפלגינן במקום הברכה בין היכא שהיה יושב קודם לכן להיכא שישב עכשיו :

שחרית

דרכי משה

תרמב (א) ובמנהגים שלנו וא"א באהבה וכ"פ בתשב"ץ :

וכן

דרישה

מתת' מתנ' להו כמו שחתן פטור משום דהעוסק במצוה פטור ממצוה כן מה"ט פוטר ג"כ השושבינים וממילא הם פטורין מכל המצות ומש"ה כתב רבינו שהרא"ש לא ס"ל הכי ומסיק וכתב וחתן חייב בסוכה וכ"ש השושבינים דהרי אין כאן שום צער וק"ל ובזה נסתלק תמיהת ב"י על רבינו ע"ש ומ"ש הרא"ש לפני זה וז"ל הני תנאי ס"ל דהעוסק במצוה פטור מהמצוה ר"ל החתן שעוסק במצוה לד"ה ועיין בתוס' ריש ד' כ"ו שדייקי כן מדפטר בסיפא ע"ש : כתב בתרומת הדשן דמי שצר לו לישן בסוכה בענין שאין יכול לפשוט ידיו ורגלין נראה דלא

מקרי

חדושי הגהות

תרמג א חיבור ל' רבי' כך הוא והרמב"ם כתב מאחר שסדר הקידוש יין קידוש וסוכה שהקידוש קודם ברכת הסוכה א"כ צריך לקדש מעומד וכתב א"א ז"ל שא"כ כו' ולשון רבי' מדוקדק שפיר ולא כמ"ש הב"י שלשון רבי' אינו מדוקדק (מהרל"ח) :

נתבאר

בשעת אכילה הלכך ראוי לברך תחלה (א) ברכת המוציא קודם שהתחיל הסעודה ואח"כ מברך על הסוכה :

תרמד **שחרית** משכימין לבית הכנסת ומסדרין הברכות וקורין הזמירות כמו בשבת ומתפללין כמו בערבית ומחזיר ש"צ התפלה ואחר חזרת התפלה נוטלין הלולב ומברכין עליו על נטילת לולב ושהחיינו וגומרין ההלל וכן בכל ח' ימי החג דכל יום חשוב כי"ט בפני עצמו כיון שחלוק בקרבנותיו מיום שלפניו ומברכין לגמור ההלל בין צבור בין יחיד והר"ם מרוטנבורק לא היה מברך א אלא לקרות אף כשגומרין אותו לפי שאם יברך לגמור ויחסר אפי' אות אחת הוי ברכה לבטלה וא"א הרא"ש ז"ל היה אומר שאין לחוש כי לגמור הוא כמו לקרות כדאמרי' גבי ק"ש ותיקין היו גומרין ופירושו קורין וכיון שגומרין אותו אין מפסיקין בו אלא כדרך שאמרו בק"ש באמצע הפרק שואל בשלום אביו או רבו ומשיב שלום לכל אדם נכבד שיתן לו שלום ובין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד ומשיב שלום לכל אדם ואם פסק באמצע ושהה אפילו כדי לגמור את כולו א"צ לחזור לראש אלא למקום שפסק ותניא בהלל ומגילה אפילו יו"ד קורין ומתרגמין וסדר קריאתו כתבתיו למעלה בהלכות ראש החודש :

הלכות לולב

תרמה **ולקחתם** לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל ודרשו חכמים פרי עץ הדר זה אתרוג כפות תמרים זה לולב וענף עץ עבות זה הדס וערבי נחל זה ערבה והנני מפרש אותה על סדר המשנה דרך הלולב כשיוצא מן הדקל יוצא כולו עץ אחד כחץ ולאחר שגדל מעט נפתח מעט וכל מה שמוסיף ליגדל נפתחין עליו יותר ואם שהה באילן עד שנפתח ונתפרדו עליו כשר אפי' לא אגדו אבל אם שהה באילן עד שנפתח הרבה ונתקשה

בית יוסף

תרמד שחרית משכימין לב"ה ומסדרין הברכות וכו' ואחר חזרת התפלה נוטלין הלולב ומברכין על נטילת לולב ושהחיינו ברייתא בפרק לולב וערבה (דף מו.) ת"ר העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהחיינו נטלו לצאת בו אומר אקב"ו על נטילת לולב וכתב הרא"ש והאידנא לא נהגו לברך שהחיינו בשעת עשייה אלא בשעת נטילה כדאמרינן לקמן בשהחיינו דסוכה דרב כהנא מסדר להו אכסא דקידושא ה"נ דלולב מברכין ליה בשעת נטילה : כתב הרמב"ם בסוף הלכות ברכות נטל את הלולב מברך על נטילה שכיון שהגביהו יצא ידי חובתו אבל אם בירך קודם שיטול מברך ליטול לולב כמו לישב בסוכה מכאן אתה למד שהמברך אחר שעשה מברך על העשייה עכ"ל והעולם נהגו לברך לעולם על נטילת לולב ונראה שהטעם לפי שלא ראו לחלק בסגנון הברכה בין בירך קודם נטילה לנטל קודם ברכה :

וגומרין ההלל וכן בכל ח' ימי החג בערכין פ"ב (י.) א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק י"ח יום בשנה יחיד גומר בהם את ההלל ואלו הם ח' ימי חנוכה וי"ט הא' של פסח וי"ט של עצרת וח' ימי החג ובגולה כ"א יום ט' ימי החג וח' ימי חנוכה וב' י"ט של פסח וב' י"ט של עצרת :

ומ"ש דכל יום חשוב כי"ט בפ"ע כיון שחלוק בקרבנותיו מיום שלפניו שם בעיא מ"ש בחג דאמרינן כל יומא ומ"ש בפסח דלא אמרינן כל יומא ומהדרי' חג חלוק בקרבנות פסח אינו חלוק בקרבנות :

ומברכין לגמור את ההלל בין צבור בין יחיד אע"פ שקריאתו אינו אלא מדברי סופרים פשוט הוא שמברכין עליה כדרך שמברכין על כל מצות דרבנן וכ"כ הרמב"ם בהלכות חנוכה ובפרק היה קורא (יד.) משמע מדברי התוספות והרא"ש שבימים שגומרין בהם את ההלל מברכין לגמור וז"ל הרא"ש שם וא"ת אכתי אמאי לא היה יודע שהיו רוצים לדלג במה שברכו לקרות את ההלל דאילו רוצין לגמרו היו מברכין לגמור וי"ל דאין חילוק בין לקרות בין לגמור דקריאת מגילה מברכין על מקרא מגילה ולגמור כמי הוי קריאה כמו ותיקין היו גומרין אותה קודם הנץ החמה לפר"ח ומה שנהגו לשנות פעמים לגמור ופעמים לקרות כדי לרמוז לצבור מתי גומרין ומתי מדלגין עכ"ל ונראה שמכאן למד רבינו מ"ש בסמוך שהרא"ש היה אומר שאין לחוש כי לגמור הוא כמו לקרות וכו' : **וכיון** שגומרין אותו אין מפסיקין בו אלא כדרך שאמרו בק"ש וכו' בר"פ היה קורא (יד.) בעי מיניה אחי תנא דבי ר' חייא מרבי חייא בהלל ובמגילה מהו שיפסיק א"ל פוסק ואין בכך כלום ב אמר רבא ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל בין פרק לפרק פוסק באמצע הפ' אינו פוסק וכתב הרי"ף והרא"ש והלכה כרבא וכתב הרא"ש דימי' שהיחיד גומר בהם את ההלל פוסק בהם כדין ק"ש וכ"כ ה"ה בה' חנוכה שדעת רוב המפרשים שימים שהיחיד גומר בהם את הלל הוא כק"ש ממש ודין ק"ש פשוט במשנה לרבי יהודה דקי"ל כוותיה באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם ונרא' שדין ההלל שוה לק"ש בין בהפסק באמצע בין בהפסק בין הפרקים אבל ה"ר יונה פי' דהא דאמר רבא באמצע הפרק אינו פוסק היינו לומר שאינו פוסק כלל ואפילו מפני היראה כיון שאפי' היחיד חייב לגמור בהם את הלל ואע"פ שפוסק באמצע ק"ש אינו פוסק בהלל שאינו פוסק בשבחו של מקום ורבי' כתב כדעת הרא"ש וכמ"ש ה"ה שהוא דעת רוב המפרשים ומקום בין הפרקים פשוט הוא זולת מן המצר שנראה שהוא תחלת פרק והרד"ק כתב שאינו תחלת מזמור דתחלת המזמור הוא מהודו לד' כי טוב שקודם מן המצר :

ואם פסק באמצע ושהה אפילו כדי לגמור את כולו א"צ לחזור וכו' נתבאר בסי' תכ"ב וסי' תפ"ח : **ותניא** בהלל ובמגילה אפילו י' קורין ומתרגמין בריש פרק הקורא עומד (כא) ת"ר בתורה א' קורא וא' מתרגם ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין ובנביא א' קורא ושנים מתרגמין ובלבד שלא יהו שנים קורין ושנים מתרגמין ובהלל ובמגילה אפילו י' קורין וי' מתרגמין מ"ט כיון דחביבא יהבי דעתייהו ושמעי ופירש"י וי' מתרגמין ל"ג שאין תרגום בכתובים ע"כ ורבינו גריס ליה דרב יוסף תירגם כתובים כמ"ש התוספות בפ"ק דב"ק (ג :) :

תרמה ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכו' ודרשו חז"ל פרי עץ הדר זה אתרוג וכו' בפרק לולב הגזול (לב. לג: לה: לו.) : **דרך** הלולב כשיוצא מן הדקל יוצא כולו עץ א' כחץ וכו' ואם שהה באילן עד שנפתח ונתפרדו עליו כשר אפי' לא אגדו משנה בפרק לולב הגזול (כט :) נפרדו עליו כשר רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה וידוע דהלכה כת"ק והלכך אפי' [לא] אגדו כשר [א] ומ"מ כתב ה"ה בשם מקצת הגאונים שמצוה מן המובחר ליטול לולב שאין עליו פרודות : **ומ"ש** אבל אם שהה באילן עד שנפתח הרבה ונתקשה כעץ פסול ונראה דהיינו מדתניא התם (לב.) חרות פסול דומה לחרות כשר

ב"ח

על הסוכה כדי שתהיה הוכחה שהוא מברך לישב בסוכה בעבור הסעודה שאם היה מברך תחלה על הסוכה היו טועין לומר שעל כל כניסה וכניסה צריך לברך על הסוכה והמנהג לברך ברכת הסיכה סמוך לברכת המוציא קודם טעימה ולא הוי הפסק דומיא דטול ברוך וכו' אבל העיקר כדברי הר"מ מרוטנבור"ק אלא דמאי דמשמע מדבריו שמברך לישב בסוכה אחר הישיבה כסברת הרא"ש לא נראה לי אלא דברי הרמב"ם עיקר בזה שישב אחר שיברך כמ"ש בסמוך ומשמע לפי המנהג דאף אם לא יצא מן הסוכה כלל כל היום אפ"ה כשחוזר וסועד חוזר ומברך לישב בסוכה והכי משמע להדיא במהרי"ל ובדברי שאר אחרונים וה"ט דכל אדם דעתו מן הסתם שלא תהא ברכת לישב בסוכה פוטרו אלא עד שעה שיהא חוזר וסועד כי אז יחזור ויברך ודו"ק :

תרמד שחרית משכימין לב"ה וכו' אף על גב דבי"ט מאחרין כדאמר במגילה משום שצריך לטרוח בסעודת י"ט מ"מ מאחר דבעי"ט ראשון של חג טרודות במצות סוכה ולולב אין רגילים להכין הרבה לסעודה כמ"ש התו' בפ' אותו ואת בנו ונתבאר בי"ד סי' י"ו ואם כן אין שם טורח כל כך בסעודת י"ט לפיכך טוב יותר להשכים כדי לקרות קריאת שמע בעונתה א"נ משום זריזין מקדימין למצות לולב והכי תנן ס"פ לולב הגזול למחרת משכימין ובאין כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו ובסוף פרק אלו דברים כמי קאמרינן שאני לולב דזמנו בהול אך קשה דלקמן בסימן תרס"ח כתב דבשמיני עצרת בבקר משכימין לב"ה אף על פי שצריך לטרוח בסעודת י"ט ואין שם מצות לולב · ואפשר לומר דמשום שמאריכין בזמנינו בקרובץ על הגשם ומזכירין נשמות לפיכך כתב להשכים ועיין במ"ש למעלה בסימן תקפ"ד :

תרמה ולקחתם לכם וכו' דרך הלולב וכו' ונתפרדו עליו כשר משנה שם נפרדו עליו כשר ר' יהודה אומר יאגדנו מלמעלה וידוע דהלכה כת"ק והלכך אפילו לא אגדו כשר ומ"מ נראה דע"כ לא פליגי אלא אם כשר בלא אגדו וטעמא דת"ק דאע"ג דדרשינן כפות דבעינן כפות לא דבעינן כפות ממש כר"י אלא כיון דראוי לכפית' שהרי לא נתקשו כעץ אין כפית' מעכבת בו וכמו שפי' הר"ן אבל לכתחלה ד"ה מצוה לאגדו משום דבעינן מצוה מהודרת דכתיב ואנוהו והכי משמע בהג"ה אשירי שכתב בנפרדו דיאגדנו למעלה ופשיטא דלא היתה כונתו לפסוק כר"י אלא דלכתחלה קאמר שיאגדנו לד"ה והכי קס"ל בגמרא מעיקרא דר"י דפוסל היינו משום דבעינן הדר ובנפרדו ליכא הדר וממילא צריך לפרש דלת"ק דמכשיר היינו משום דס"ל דאע"ג דכשיאגדנו איכא הדר טפי מ"מ מאחר דבנפרדו בלא שיאגדנו כמי איכא הדר אין לפסלו אבל ודאי לכתחלה איכא הדר טפי כשיאגדנו והלכך למסקנא כמי דטעמא דר"י משום דבעינן כפות ממש מ"מ לת"ק ודאי מצוה לאגדו לכתחלה משום דבעינן מצוה מהודרת וה' המגיד כתב בשם קצת גאונים שמצוה מן המובחר ליטול לולב שאין עליו פרודות ונראה דטעמו דאע"ג דבפרודות איכא תקנה שיאגדנו דאית ביה ואנוהו כדפרישי' מ"מ ודאי איכא הידור טפי כשאין עליו פרודות כל עיקר והוא מצוה מן המובחר :

ומ"ש אבל אם שהה באילן עד שנפתח הרבה ונתקשה ונעשה כעץ פסול שם ברייתא חרות פסול דומה לחרות כשר ובגמרא א"ל רבינא לרב אשי ממאי דהאי כפות תמרים דלולבא הוא אימא חרותא ומהדר ליה בעינן כפות וליכא ופרש"י חרותא ענף הדקל משנתקשה ב' שנים ושלש יוצאין בו לולבין הרבה שנשרו עליהן ונתקשו גם הם ונעשו עץ זה פונה לכאן וזה פונה לכאן כענפי שאר אילנו' · בעינן כפות שאם היה פרוד יכפתנו וזה אין אתה יכול לכופתו שיהיו ענפיו הפרודין כאן וכאן נכפתין ומתמעכין אבל אביהן שהם מחוברין

דרכי משה

תרמג (א) וכן נוהגין בחול ובשבת וי"ט מקדשין ומברכין על הסוכה ואח"כ המוציא וכ"כ מהרי"ו בדרשותיו :

פרישה

סי' תרמה (א) **אפילו** לא יאגדו פלוגתת דר"י וחכמים פ' דלולב הגזול דר"י ס"ל צריך לאגדו וחכמים ס"ל דאפילו לא אגדו כשר משמע דגם חכמים ס"ל דעדיף טפי לאגדו וכ"כ במהרי"ל דלא היה לולבו פתוח כי אם טפח וכן מוכח לקמן סי' תרנ"ה שכתב רבינו בסוטנה רבה יש נוהגין לפתחו מדכתיב חסר ו' ושיעור

דרישה

מקרי מצטער לפטור מן הסוכה והביא ראיה לדבריו ע"ש עוד כתב אם בליל שבת בחג הסוכות כבו לו הנרות ויש לו נר בביתו הדעת נוטה דשרי לצאת מן הסוכה כדי לאכול בביתו במקום נר ואין אומרים לו לוס לך הבא סעודתך לסוכת חבירך ואכול שם לאור הנר דהא כמי חשיב צער דאין ערב לאדם אלא בשלו אם לא שבלא טורח גמור אפשר לו לבא לסוכת חבירו דאז אין להקל ע"כ ומזה הוכחתי דג"כ מותר לאדם לבנות לו סוכה מיוחדת בח"ה לעת הצורך וא"צ להביא סעודתו לסוכה אחרת :

אף

סי' תרמה [א] **כתב** סמ"ג בשם הגאונים דמצוה מן המובחר ליקח לולב שאין עליו פרודות ולכאורה משמע מזה ממ"ש הטור ז"ל דרך הלולב כשיוצא מהדקל יוצא כולו עץ אחד כחץ ולאחר

חדושי הגהות

תרמד א נתבאר לעיל סי' תפ"ח (מהרל"ח) : ב בגמרא וכן בהרא"ש הנוסחא רבה ואולם גי' הרי"ף רבא :

בהג"ם

ונתקשה ונעשה בעץ פסול ואם נפרצו עליו פסול פירש"י שנתלשו בעיקרן מן השדר' והתוספות מפרשים אותו על כפלות העלין שכל אחד כפול וגבו אחד ופניו שנים ואם נפרץ שנחלק בגבו רוב אורך כל עלה ועלה ברוב עלין שבלולב פסול דרך הלולב לאחר שיוצא עלה אחד מיד כשיעור ב' אצבעות יוצא אחר וכן הרבה זה על זה עד שמתכסה כולו בהרבה עלין זע"ז וכל א' כפול ואם אינן כפולין (ב) או שכל עליו כפולין מצדו הא' וצד הב' ערום בלא עלין או שאין לו הרבה עלין זע"ז אלא מכל צד יוצא עלה אחד למטה סמוך לעיקרו ועולה עד ראשו או אפי' היה לו עלין הרבה אלא שאין מכוסין זע"ז כגון שלא יצא עלה השני עד שכלה כל אורך העלה שלמטה ממנו פסול: לולב שיבש שדרתו או רוב עליו פסול והראב"ד הכשיר ביבשו רוב עליו ובלבד שתהא התיומת העליונה לחה ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל: (ג) ושיעור היבשות פירשו התוספות שיהא נפרך בציפורן והראב"ד פירש משיכלה מרא' ירקות שבו וילבינו פניו וכן עיקר נקט' ראשו פסול פיר' הראב"ד שנקטמו מהעלין שבראשו עד שחסר מעט מן השדרה ובה"ע

ב"ח

מחוברין בו לפי שקשין הן · ועל חרות פסול וכו' כתב חרות קשה שנעשו חריו' שכן דרך הלולב עליו נושרין בימות הגשמים והשדר' מתקשה ונעשה עץ · דומה לחרות התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עץ עכ"ל וכוונתו כאן ג"כ לפרש בחרות דכשעליו נושרין כל השדראות מתקשין ונעשין עץ בין אותה שדר' שבאמצע בין אותן שמלדדין כענפי שאר אילנות ואין אתה יכול לכופתו והיינו מ"ש רבינו אבל אם שהה באילן עד שנפתח הרבה וכו' כלומר שהשדראות נתקשו גם מן הלדדין עד שנפתח הרבה ונעשו כענפי אילן אחר שכבר נשרו כל העלין ומ"ש הב"י לבאר פירש"י כמ"ש שעליו נושרין לא נהיר':

ואם נפרצו עליו פסול משנה שם ומ"ש בשם רש"י ז"ל במשנה נפרצו עליו משדר' ואינן מחוברין אלא ע"י אגידה וכ"כ הסמ"ג בלשונו ממש וכתבו התו' והרא"ש ורבינו ירוחם דמשמע מפירש"י שרוצה לומר שנתלשו לגמרי מן השדרה אבל הרי"ף פירש שנשרו מן השדרה והן תלויין בה ולא נשרו לגמרי והוו כעין שבירה וכ"כ הרמב"ם ע"ש והר"ן ז"ל כתב שרש"י ורב אלפסי שוין בפירושן זה ונראה דמפרש דמה שכתב רש"י ואין מחוברין אלא ע"י אגידה היינו שהם מדולדלין ותלויין למטה ואין עולין להתחבר עם השדרה כשאר לולבין אלא ע"י אגידה והיינו כרב אלפסי אבל אי אפשר לומר להר"ן בהפך שדעת רב אלפס היא שנתלשו לגמרי מן השדרה כמו שהבינו התו' והרא"ש מדברי רש"י שהרי בדברי רב אלפס מפורש דמיירי כשהן עדיין תלויין בשדרה ומ"ש שהתו' מפרשים אותם על כפלות העלין וכו' כ"כ במשנה ר"פ לולב הגזול זולתי מ"ש רבינו דבעינן רוב אורך כל עלה ועלה ברוב עלין שבלולב שזה אינו כתוב בתו' אלא סתם כתבו נפרצו עליו ברוב עלין איירי כדתניא בתוספתא וכ"כ באשיר"י בסתם ברוב עלין ומשמע דר"ל דבין לפירש"י בין לפירוש תו' לא בעינן אלא רוב העלין ולא רוב כל עלה ועלה ואפשר ליישב שדעת רבינו שכתב בפירוש דברי התוספות דבעינן ג"כ רוב אורך כל ע"ה ועלה הוא לפי שהרא"ש כתב גבי נחלק' התיומת שהרי"ף פירשו על כפילת העלין שהוא התיומת ונחלקה התיומת של כל אחת ואחת וברוב עליו איירי והאי נחלקו הוא ברוב כל עלה ועלה ואח"כ כתב דלפי מה שפי' התוספות נפרצו עליו כי חופיא אין לפרש כפי' רב אלפסי דהיינו נחלקה התיומת דהלמא דלפי' התו' בנפרצו מיירי כמו שנחלק בגבו רוב אורך של כל עלה ועלה ברוב עלין שבלולב · גם הר"ן ז"ל כשכתב פירושו של הראב"ד שהוא כמו פי' התו' כתב דמשמע דאינו פסול עד שנפרצו רובן ורוב כל עלה ועלה · ויש לדקדק אדברי רבינו למה לא כתב בפי' רש"י דלא פסול בנתלשו מן השדרה בעיקרו אלא ברוב עלין כמ"ש התו' והרא"ש להדיא וי"ל מאחר שרש"י כתב בסתם ולא הזכיר רוב עלין ס"ל לרבינו דאפשר דס"ל לרש"י דאף במעוט עלין פסול מאחר שנתלשו לגמרי בעיקרן ואינו דומה לערבה דכשר במיעוטן וכ"כ בא"ח בשם בעל השלמ' דאפילו נפרצו מקצת עליו פסול הביאו הב"י ודלא כמה שכתבו התו' והרא"ש ולכך כתב הוא ג"כ בסתם כלשונו של רש"י ז"ל ולענין הלכה נראה דאינו פסול אפילו נתלשו לגמרי אלא ברוב עלין כמו בערבה וכן כתב הר"ן להדיא דכשר במיעוטן כשהשדר' של לולב מכוסה בעלין הא לאו הכי פסול אפילו במעוטן:

דרך הלו"ב כו' שם אמר רבא האי לולבא דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול ופירש"י שכל עליו מצד אחד והרב רבינו אשר כתב עוד די"מ דהיינו שלא היה עליו כפולין וכ"כ הרמב"ם ורב שר שלום כתב דהיינו שעלה א' לבד עולה מעיקרו ועד ראשו ורבי' כתב כל הג' פירושים שהביא הרא"ש לפסק הלכה משום דליכא דסליק בחד היכא הכי במשמע:

לולב שיבש כו' משנה שם לולב הגזול והיבש פסול כתב הרא"ש בשם הראב"ד דאיתא בירו' בעי קומי ר' אבין יבשו הוצין מהו ועל כל ההוצין הוא שואל לפי ששנינו לולב היבש פסול והיינו שיבש שדרו של לולב אבל יבשו עליו לא שמענו ועליה' שאל ומשמע בירושלמי דכשר דאמרו לשם דאף על פי שיבשו עליו איכא הדר טפי ביבש מבנקטמו לגמרי וכתב הראב"ד ומסתברא ובלבד שיהא התיומת העליונה לחה וכן אמרו בהדס והרא"ש ז"ל נחלק על זה וכתב דכיון שאם נפרצו רוב עלין דעבידי כי חופיא פסול כ"ש יבשו רוב עליו ע"כ ואין זה כ"ש דאפשר דאיכא הדר טפי ביבש מבנפרצו כמ"ש בירושלמי דאיכא הדר טפי ביבש מבנקטמו אלא דכ"ל דאין להקל משום דבירושלמי לא אמרו כן דרך פסק אלא דרך דחייה דליכא למיפשט לאיסור מנקטמו וכיון דלא איפשיטא נקטינן לחומרא:

ומ"ש שיבש שדרתו או רוב עליו היינו לומר שיבש גם שדרתו או רוב עליו להודיע דלא שדרתו דאין לפרש דיבש השדרה בלא העלין קאמר דאין הדבר מצוי שיהיה השדר' יבש והעלין לחין וכ"כ הר"ן ר"פ לולב הגזול ומביאו ב"י אבל ודאי אם היה בכמצא שנתייבש' השדרה לחוד היה פסול אף להראב"ד דלא הכשיר אלא ביבשו העלין לחודא:

ומ"ש ושעור היבשות כו' הרא"ש כתב שני פירושים אלו וכתב פי' של הראב"ד באחרונה נראה מדבריו שהוא העיקר ומ"ה כתב רבינו שהוא העיקר וכ"כ הר"ן וה"ה: **נקטם** ראשו פסול משנה שם · ומ"ש בשם הראב"ד כן כתב הרא"ש לשם בשמו שהוא ז"ל הכריח לפרש כן גבי לולב כמו גבי הדס והשיג עליו הרא"ש דאין לולב דומה להדס בענין זה ע"ש:

ומ"ש

ב"י

כשר ופי' רש"י חרות · קשה שנעשה חריות שכן דרך הלולב עליו נושרים בימות הגשמי' והשדרה מתקשה ונעש' עץ: דומה לחרות · התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עץ ונראה שרבינו מפרש דהא דפירש"י שעליו נושרים בימות הגשמים לא נושרים לגמרי ממקום חבור' בעיקרם קאמר שאין דרכו של לולב בכך אלא היינו לומר שהעלי' מתפרדי' ממנו דוגמא כד היוצא מן הענף ומתרחקי' ביותר מגוף השדרה ועודם מחוברים בעיקרם לשדרה אלא שמקום חיבורם מתקשה כעץ עד שא"א לחבר העלים אל הגוף ואפי' בידים שכך היא דרך הלולב ומפני שאינם מתחברים בארכם אל השדרה קרי להו נושרים:

ואם נפרצו עליו פסול משנה שם (כט:) ובגמ' (לב·) מפרש דהיינו דעביד כי חופי' ופירש"י נפרצו עליו משדר' ואינם מחוברים אלא ע"י אגודה כי חופיא שקורין אש"קובא לאו הדר הוא והרי"ף והרמב"ם פירשו דנפרצו היינו שנדלדלו משדרו של לולב כעלי החריו' פסול ונראה מדברי הר"ן שפירש"י הוא כדברי הרי"ף והרמב"ם אבל התוס' (שם כט:) והרא"ש ורבינו ירוחם כתבו שדעת רש"י לפרש שנעקרו לגמרי מהשדרה ואינם מחוברים אלא ע"י אגודה והקשו התוס' והרא"ש על פירש"י ופירשו הם דחופיא היינו שחלק כל עלה לשנים במקום שהוא כפול מגבו היינו נפרצו עליו דהכא שנפרץ ראש כל עלה ועלה מגבו ברוב עלין שבלולב: וגם הר"ן הקשה על פירש"י והרי"ף והעל' בשם הראב"ד כפי' התו' והרא"ש דנפרצו עליו היינו שנחלקו העלין לשנים לארכה כדרך שעושין האומנים לעשות מהם קופות . ודינם של פירש"י והרי"ף לא הוזכר לפי שהוא פשוט לפיסול (א) ומיהו דוקא ברוב עליו אבל במיעוטן משמע דכשר דומיא דערבה ומיהו דוקא בשדרו של לולב מכוסה בעלין הא לא"ה פסול אפי' במיעוטן כדפסלינן שם (לב·) ציני הר הברזל כל שאין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה פסול וזה ג"כ שנפרצו עליו לפי' הראב"ד כיון דתלה בעלין משמע שאינו פסול עד שנפרצו רובן ורוב כל עלה ועלה והכי איתא בתוספתא בהדיא או שנפרצו רוב עליו ע"כ וגם ה"ה כתב שפירוש הרי"ף והרמב"ם לענין הדין אמת וכן פירוש של הראב"ד שבאיזה מהם נפסל הלולב ור"י פירש בשם בעל העיטור לא שנפרצו מן השדרה אלא שנפרץ ונסדק לסדקין ב' וג' וכ"כ הרא"ש בפ' לולב הגזול בשם בעל העיטור גבי נפרצו עליו דהדס וכ"ל דלא פסל בעל העיטור אלא בשנסדק רוב עלים ורוב כל עלה ועל':

כתב כא"ח בשם בעל ההשלמה אפי' נפרצו מקצת עליו פסול והראב"ד כתב דלא נפסל אלא כשנפרצו רוב עליו וכן כל פסולי הלולב ומיהו חוץ מנקלף שאינו נפסל אלא בכולו וניקב במשהו ע"כ וביאר הרמב"ן שיש להוציא מן הכלל הזה הכבוש והשלוק שבהדס וערבה שכבשן או שלקן לרפוא' פסולים וכן בפיסולי לולב יש שלא נאמרו באתרוג כגון אתרוג כפוף ועקום דומה למגל בין שנעשה מעצמו בין שגדלו בדפוס כך כשר אבל פיסולי אתרוג למידין זה מזה לפיכך כושי או לבן פסולין בחוטמו במשהו ובשאר מקומות ברובו וכן הדין ביבשו' שפוסל בחוטמו במשהו ואנ"ל נסדק בחוטמו וניקב בין חסר בין לא חסר עכ"ל:

דרך הלולב לאחר שיוצא עלה אחד מיד כשיעור שתי אצבעות יוצא אחר וכו' ואם אינם כפולין או שכל עליו כפולים מצדו האחד וצדו השני ערום בלא עלין או שאין לו הרב' עלין זה על זה אלא מכל צד יוצא עלה א' למט' סמוך לעיקרו ועולה עד ראשו שם אמר רבא האי לולבא דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול: ופירש"י דסליק בחד הוצא · שכל עליו מצד אחד והרמב"ם פי' בריות עלין של לולב כך הוא כשהם גדילי' גדילים שנים ודבוקי' מגבן וגב כל ב' עלין הדבוקים הוא הנקרא תיומת היו עליו אחת אחת מתחלת ברייתו ולא היה להם תיומת פסול והרא"ש אחר שכתב פירש"י ופי' הרמב"ם כתב שרב שר שלום פי' דהיינו שהוצא אחת בעיקרו ועולה אותו חד הוצא מעיקרו ועד ראש שדרה ע"כ ורבינו כתב דברי ג' הפירושים לפיסול ודע שה"ה כתב שז"ש הרמב"ם היו עליו אחת אחת וכו' היינו ניטלה התיומת ואין דבריו מכוונים שאינו אלא פי' לולבא דסליק בחד הוצא וכ"כ שפי' הרא"ש דברי הרמב"ם:

ומ"ש רבינו או אפילו היו לו עלין הרבה אלא שאין מכוסין זע"ז וכו' שם במשנה (כט:) ציני הר הברזל כשירה ובגמרא (לב.) אמר אביי ל"ש אלא שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה אבל אין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה פסול ופירש"י ציני הר הברזל . לולבין שלהם העלין מועטים בשדרה מרוחקין זה למעלה מזה הרבה ועוד שקטנים הם לארכן ופעמים שאין מגיע ראשו של עלה זה לעיקרו של זה:

לולב שיבש שדרתו או רוב עליו פסול ר"פ לולב הגזול (כט:) והיבש פסול וכתב הר"ן דיבש היינו שיבשו רוב עליו אבל אחרים אומרים עד שתייבש רוב שדרו ורוב עליו ולא מיחוור ומיהו באיפכא ליכא לספוקי שאין הדבר מצוי שיהא שדרו יבש ויהיו העלים לחים עכ"ל והרא"ש כתב שהראב"ד הביא ירושלמי ופירשו דיבשו עלי הלולב כשר משום דלא מיקרי לולב אלא השדרה ומסתברא בלבד שתהיה תיומת העליונה לחה וחלק עליו הרא"ש משום דעלין נמי לולב מיקרו וכיון דנפרצו רוב עליו דעבידי כי חופיא פסול כ"ש ליבשו רוב עליו:

ומ"ש ושיעור היבשות פירשו התוספו' שיהא נפרך בצפורן שם ופי' הראב"ד כתב שם הרא"ש ולא הכריע כאחד מהפירושים אבל הר"ן וה"ה הסכימו לפי' הראב"ד (ג): **נקטם** ראשו פסול משנה שם: **ומ"ש** ופי' הרמב"ם שנקטם מהעלין שבראשו וכו' ז"ל הרא"ש שם נקטם ראשו

דרכי משה

תרמה (א) (אע"ג דהתוס' מפרשי' פירוש אחר מ"מ מורים לדברי רש"י שאם נפרצו עליו במקום חיבורן פסול אע"ג דאגדן ביחד כ"כ הר"ן): (ב) זהו פי' למ"ש בגמרא לולב דסליק בחד הוצא פסול וכ"כ הרא"ש והכלבו פי' עוד פ"א דהיינו אם עלה על ראש שדרתו רק עלה א' ולא תיומת פסול עכ"ל: (ג) אבל א הג"מ פ"ז כתבו בו דאנו סמכינן

דרישה

ולאחר שגדל מעט נפתח מעט כו' דאפי' לקמ כפית תמרים בעודו בעץ בלי חלק עליו כלל מהשדרה כשר אבל אינו מוכרע דנראה דלא מקרי לולב בלא עלין כמ"ש אח"כ דרך הלולב ואפי' שיוצא עלה א' כו' ומ"ש פרודות ר"ל שנפרד העלה עד שנחלק קצת זה מזה וק"ל וכן פרש"י פרודות ראשיהן נפרדין כענפי אילנות ואין מצומצמין בשדרה עם העלין של מטה מכן: ולשון

פרישה

(ב) **ושיעור** היבשות פי' התו' שיהא נפרך בציפורן · ר"ל נפרך ונשבר ממש כן משמע מל' הרא"ש דף ס"ד ע"א ונ"ל והראב"ד ז"ל כתב שדבר ידוע דאפילו אמר כמה שנים אינו נפרך ואינו עומד על יבשתו בפריסה ושבירה כו' משמע בהדיא דנפרך בציפורן פי' נפרך ונשבר ממש כדאמרינן לעיל גבי צואה כנגדו סי' פ"ב אבל בי"ד סי' ל"ו גבי ריאה אין

חדושי הגהות

תרמה א בהג"מ לפנינו ליתא:

ול"נ

ובה"ע כתב לא שנקטמו קצת מהעלין העליונים אלא שנקטמו ג' עלין העליונים פי' עד השדרה ולא נגע בשדרו וא"א הרא"ש ז"ל פי' דברוב קטימת העלין העליונים מיפסיל נסדק ראשו כשר ואי עביד כהימנק פי' כמו שיש בו ב' ראשים כזה פסול ופירש"י שתחלת ברייתו היתה כך שיש לו ב' שדראות מחצית עליו לכאן ומחציתם לכאן [א] ולשון נסדק אינו משמע כך דא"כ היה לו לומר לולב שגדל סדוק כי היכי דאמר לולב דסליק בחד הוצא אלא מיירי שנסדק באמצעיתו עד שנפתח : נחלקה התיומת פסול ופירש"י

ראשו לכאורה נראה לפרש בשני עלין האמצעים היוצא מראש השדרה וקשה דבגמ' (שם לב.) קאמר ריב"ל ניטלה התיומת פסול והם אותם שני עלין האמצעי' והא אפילו בנקטם פסול כ"ש בניטלו לגמרי וי"ל דנקטם ראשו מיירי בנקטם ראש רוב העלין וראשו של כל עלה ועלה קאמר והלשון דחוק וי"ל דניטלה איצטריך לאשמעי' דסד"א דהוי הדר יותר מנקטם א"כ בניטל' אחד מן התיומת דבנקטם לא מפסלה אלא בשתיהן והראב"ד כתב נסתפק לי איזהו ראשו אם הוא העלין העליונים אע"פ שלא חסר מן השדרה כלום או שמא לא נקרא ראשו אלא ראש השדרה ופשט ליה מדתני עלה בהדס (לג.) נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר אלמא ראשו דקאמר בגוף ההדס קאמר שאם בנשירת העלין העליונים בלחוד קאמר הל"ל נקטם ראשו ועלה בו עלים כשר אלא ש"מ אין הפיסול בעלין אלא בראש הבד עצמו ומש"ה צריך שיעלה בו תמרה להשלים חסרון הבד ועוד דאמרינן ל"ש אלא נקטם אבל נסדק כשר והא ודאי על שדרה עצמ' קאמר כדמוכח סוגי' דשמעתין והלשון בעצמו כך מוכיח כי השדר' היא הנקראת לולב וההוצים נקראי' עלין או הוצין וכשאמרו נקטם ראשו על הלולב אמרו והיא ראש השדרה שהוא לולב והרא"ש דחה כל ראיותיו שמה שדימה יחד הדס לולב וערב' י"ל שלא לדמות דלולב לעולם העלין עולין למעלה ויוצאין מראש השדרה הלכך ראש העלין נקרא ראשו אבל הדס וערבה אין העלין יוצאין מראש הבד וכו' ומ"ש דסוגיא דשמעתין מוכחא לא ידענא הוכחה זו וכן מ"ש שהשדרה נקרא לולב ולא העלים גמרא לא מוכחא כן (שם לב:) מדאמר שמואל שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח וקאמר ר' יוחנן שדרו של לולב צריך שיצא מן הלולב טפח אלמא לולב סתם דקאמר שמואל היינו עלים עכ"ל ואף על פי שמ"ש רבינו בשם הרא"ש אינו מבואר בדבריו בהדיא נראה שטעמו מפני שהרא"ש כ' על מה שפי' דנקטם ראשו היינו ראש רוב העלין שהלשון דחוק לא ראה רבי' להזכיר אותו פי' גם מ"ש דניטלה איצטריך לאשמעינן דסד"א דהוי יותר הדר מנקטם לא נראה לרבינו שזו היא סברת הרא"ש מאחר שלא חילק בכך אלא מחמת דוחק ולא שיהיה כן עיקר סברתו ולכן תפס עיקר דבריו האחרוני' דבנקטם לא מיפסל אלא בקטימת שני העלין וסובר רבינו דודאי בקטימת רובן פסול דבכ"מ רובו ככולו וכמ"ש נפרצו עליו או יבשו דברוב עליו סגי ואפשר לפרש דברי רבינו שכ' להרא"ש דברוב קטימת עליו העליונים מיפסיל היינו לומר דעלים העליונים הם ג' וקאמר דבקטימת רובן דהיינו שנים מהם פסול ודלא כבעל העיטור שמצריך שיקטמו כל השלש ודע שהר"ן ג"כ דחה דברי הראב"ד והעלה לפיכך יש להחמיר ולפסול בקטימת עליו אלא שי"א שאינו נפסל בקטימת עלים האמצעיים שלו בלבד אלא שנקטמו רוב עלין שלו ואין זה במשמע מדקתני נקטם ראשו לפיכך יש לפסול בקטימת ראשו בכל שהוא לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג דאפי' כל שהוא פוסל בו וגם ה"ה כתב שהפירוש הנכון הוא שנקטם ראש העלה העליון שבו כלה הלולב וי"א שאינו פוסל אלא א"כ נקטם רובו ויש לחוש בכל שהוא עכ"ל ומשמע מדבריו דאפילו בקטימת עלה אחד מהאמצעים מיקרי נקטם ראשו ושלא כדברי הרא"ש והתוס' שכתבו דבעי שני עלין ואפשר ליישב דל"פ אלא יש לולבים שהם כלים בשני עלים באמצע ובהו איירי התוס' והרא"ש ויש לולבים בג' עלים באמצע ובהו איירי ה"ה דכיון שעלים העליונים הם ג' האמצעי שבהם לבדו הוא הנקרא ראש הלולב אבל אין סברא לומר דכולהו אעלה אחד אמצעי קיימי ומאי דקרו לה התוס' והרא"ש שנים היינו משום דאם יחלקו לעצותם חופיא ה"ל שנים :

כתב המרדכי נקטם ראשו פסול כתב רא"ס דלכתחלה קאמר ויחזור אחר אחר ואי ליכא אחר יברך עליה ואשכחן דקתני פסול במקום דיעבד כשר ע"כ ולא ידעתי מי הכריחו לרא"ס לפרש כן ומדברי כל הפוסקים לא משמע הכי (ד) :

נסדק ראשו כשר ואי עביד כהימנק וכו' שם (לא:) אהא דתנן נקטם ראשו פסול א"ר הונא ל"ש אלא נקטם אבל נסדק כשר ונסדק כשר והתניא לולב כפוף קווץ סדוק עקום דומה למגל פסול א"ר פפא דעביד כהימנק ופירש"י נסדק·נסדקו ראשי העלין:אר"פ·הא דקתני סדוק פסול לאו שנסדק ראשי עלין או שדרה אלא דעביד כהימנק פולפו"ר של ברזל של סופרי' שיש לו שני ראשים ראשו א' מפוצל כך גדל הלולב כמין שדראות מחצית עליו לכאן ומחצית עליו לכאן עכ"ל ומה שהקשה עליו רבינו דלשון נסדק אינו משמע כך וכו' אינו קושיא כלל דרש"י לאו אנסדק קאי אלא אסדוק שהרי לפרש דעת ר"פ אתא ור"פ כי אמר למילתיה אברייתא דקתני סדוק פסול אמר וליסנא דסדוק מתחלת ברייתו משמע כמו כפוף וכווץ ועקום דמיתנו בהדי' ב ומשמע מדברי רש"י דאפילו נסדק כל עלה האמצעי כשר ולא מיפסיל משום נחלקה התיומת עד שתסדק השדרה עד העלים שלמטה מעלים האמצעים העליונים ולא כר"י שכתב על פירש"י דהא דנסדק כשר מיירי בששני עלים האמצעיים לא נחלקו שאל"כ היינו נחלקה התיומת וכתב הר"ן אהא דא"ר הונא ל"ש אלא נקטם אבל נסדק כשר כבר כתבתי במשנתינו דנקטם ראשו היינו ראש עלה העליון ובדידיה נמי אמרי' דנסדק כשר אלא אי עביד כהימנק וכ"ת והא אמרי' לקמן נחלקה התיומת פסולה ופי' בו דהיינו העלה האמצעי אלמא אע"ג דלא עביד כהימנק פסול תירץ בזה דכי פסלו בנחלקה התיומת היינו דוקא ברובה אבל מיעוט' לא מיפסל אלא דעביד כהימנק ומחמירין עוד לומר דכל שנחלק המתאם אפי' במיעוט פסול וכי שרינן נסדק בדלא עביד כי הימנק היינו בנסדק לרחבו ואין זה במשמע אלא שראוי לחוש ולהחמיר ואחרים פירשו דנחלק התיומת לאו בעלה האמצעי בלחוד קאמר אלא העלים הכפולים יש להן בגבן דבר שמחבר אותם ומתאימן ונקרא תיומת ואם נחלק רוב העלין ורוב כל עלה ועלה מהם באותו מקום פסול וכ"פ הרי"ף ולפ"ז אפשר דאפילו נסדק רובו או כולו של עלה האמצעי כשר אא"כ עביד כי הימנק ומקילין עוד לפי זה ואומרין דכי פסלינן בדעבד כי הימנק היינו שהלולב משוי כך מתחלתו כעין שני שדראות מקצת עלין כאן ומקצת עלין כאן אבל נסדק ראש העלין והשדרה ויכול לאגדו כה"ג נסדק מיקרי וכשר עכ"ל :

נחלקה התיומת פסול (שם) בעיא דאיפסטא וכבר כתב רבינו דברי המפרשי' בזה ואע"פ שלא נתבאר בדברי הרי"ף והרמב"ם שיעור העלים שתחלק התיומת בהם ויפסל הלולב כבר כתב ה"ה שפיסול זה אינו אלא ברוב העלין ולא במיעוטן וגם הרא"ש כתב על פי' הרי"ף וברוב עליו מיירי והאי נחלקה הוא

ומ"ש בשם בעל העיטור לא שנקטמו קצת מעלין העליונים כו' צריך לבאר דפי' העלין העליונים היינו כל העלין שראשיהן עולין למעלה ממקום שכלה גוף השדרה וסובר ב"ה שאין לפסול בנקטם משהו כחוטמו של אתרוג כיש מחמירין שהביא הר"ן אלא דוקא שנקטם כל הראש והיינו שנקטמו ג' עלין העליונים פירוש ג' עלין האמצעיים שהן היותר עליונים ודוקא עד השדרה ואע"פ שלא נגע בשדרה ונראה דמודה ב"ה דאם הלולב כלה בשני עלים דפסול אם נקטמו אותם שני העלים שהרי נקטם כל הראש אלא רבותא אשמעינן שאף על פי שהם ג' לא מיפסל אלא בשנקטמו כל הג' עד השדרה וזו היא הסברא הראשונה שכתבו התו' והרא"ש וז"ל לכאורה נראה לפרש דמיירי בשני עלים האמצעים היוצאים מראש השדר' וכו' והיינו כשהלולב כלה בשנים כמו שהן רוב לולבין שלנו וה"ה ודאי דצריך שיהיו נקטמין כל הג' כשהלולב כלה בג' לפי סברא זו שפוסלת בנקטם קצת אעפ"י שאינו נקטם עד השדרה דס"ל דהכי משמע נקטם ראשו קצת ולא שנטל לגמרי אלא שב"ה ז"ל חולק וסובר שנקטם ראשו היינו שנקטם עד השדרה לגמרי כל הראש ומ"ש בשם הרא"ש ז"ל הרא"ש שם נקטם ראשו לכאורה נראה לפרש בשני עלין האמצעיים היוצאים מראש השדר' וקשה דבגמ' קאמר ריב"ל כו' וצ"ל דנקטם ראשו מיירי בנקטם ראשי רוב העלין וראשו של כל עלה ועלה קאמר ורצונו לומר ראש רוב העלין העליונים וכמ"ש בתו' להדיא ודבריו אלו הם ממש כדברי התו' ולשונם ואולי חסר בדפוס תיבת העליונים ופי' דבריו דכל העלין העולין למעלה ממקום שכלה השדרה כולם הם בכלל דין זה שאם נקטמו רובן פסול והיינו אפילו נקטמו קצת ואע"ג שכתב הרא"ש על זה והלשון דחוק ס"ל לרבינו מאחר שכתב תחלה הסברא הראשונה לכאורה נראה וכו' והקשה עליה ואחר כך כתב וצריך לומר כו' עיקר דעתו כמ"ש בסוף ואע"ג שכתב ע"ז והלשון דחוק מ"מ כך עיקר ואעפ"י שכתב עוד אח"כ ב' תירוצים ליישב סברא הראשונה מ"מ מסדור לשונו שהקשה תחלה אסברא זו וכתב אח"כ וצריך לומר וכו' משמע שאותו פי' הוא תופס עיקר שצריך לומר כך גם הר"ן הזכיר סברא זו וז"ל י"א שאינו נפסל בקטימת העלין האמצעיין שלו בלבד אלא שנקטמו רוב עלין שלו היינו רוב של כל העלין העליונים שעולין למעלה ממקום שכלה השדרה וכדברי הרא"ש במ"ש וצריך לומ' וכו' וכל מה שפי' הב"י בזה לא נהירא ע"ש · כתוב במרדכי בשם הרא"ס הא דתנן נקטם ראשו פסול לכתחלה קאמר ויחזור אחר אחר ואי ליכא אחר יברך עליה והב"י הבין דאלולב קאי ולפיכך השיג עליו ואמר ולא ידעתי מי הכריחו לפרש כן ולא דק דהרמב"ס לא קאי אלולב אלא אהדס והכריחו לפרש כן למאי דאסיקנא הלכה כר"ט דאפילו שלשתן קטומים כשר דאלמא דמאי דתנן דנקטם ראשו של הדס פסול היינו לכתחלה דוקא וכן הוא להדיא בס' יראים ועיין במ"ש בסימן תרמ"ו :

נסדק ראשו כשר כו' שם אהא דתנן נקטם ראשו פסול אמר רב הונא ל"ש אלא נקטם אבל נסדק כשר ונסדק כשר והתניא סדוק פסול אמר רב פפא דעביד כהימניק ופי' רש"י הא דקתני סדוק פסול דעביד כהימניק שגדל כך הלולב מתחלת ברייתו וכו' והקשה עליו רבינו ולשון נסדק אינו משמע כך כו' והשיב עליו הב"י דרש"י לאו אנסדק קאי אלא אסדוק וליסנא דסדוק מתחלת ברייתו משמע ואני אומר שדברי רבינו ישרים וברורים לפי דעתו שדקדק בדברי רש"י דמדפי' שתחלת ברייתו היתה כך דאלמא שאם לא היתה תחלת ברייתו כך אינו פסול אף על פי שנסדק עד שנפתח כהימניק מאחר שיכול לאגדו דכה"ג נסדק מיקרי וכשר וכיש מקילין שהזכיר הר"ן וא"כ ודאי קשה לפי זה מאי קא קשיא לן ארב הונא דמכשיר בנסדק מדפסיל בברייתא בסדוק הרי אינו פוסל בברייתא אלא בסדוק מעיקרא מתחלת ברייתו ולא איצטרכי' כלל לפירוקא דעביד כהימניק דשפיר איכא לחלק בין נסדק לסדוק אלא ודאי דס"ל לתלמודא דנסדק נמי פירושו מתחלת ברייתו ומ"ה איצטריכא לפירוקא דאינו פסול אף מתחלת ברייתו אא"כ דעביד כהימניק ועל זה דקדק רבינו דלשון נסדק אינו משמע דאיירי בסדוק מתחלת ברייתו דא"כ הל"ל לולב שגדל סדוק וכו' אלא מיירי שנסדק באמצעיתו אחר ברייתו וס"ל לתלמודא דה"ה נמי אם היה כך מתחלת ברייתו דכשר דאין חלוק וקשיא לן מברייתא דפוסל בסדוק ופריקו דהא דפסול היינו כהימנק כלומר שנפתח הסדוק ומתילא אף בנסדק אחר ברייתו נמי פסול אם נפתח כהימנק דאין חלוק בין נסדק לסדוק אלא בין עביד כהימנק ללא עביד כהימניק ודו"ק · ומיהו נ"ל ליישב דברי רש"י שמה שפי' אעביד כהימניק שתחלת ברייתו היתה כך וכו' לא היתה דעתו לומר שאם לא היתה כך תחלת ברייתו דכשר אעפ"י שנפתח כהימנק כמו שהבין רבינו מפירושו דפשיטא דאין חלוק בין נסדק לסדוק כל עיקר אלא בין כהימניק ללא כהימנק אלא לפי שרש"י בא לפרש דהא דקתני סדוק פסול לאו שנסדקו ראשי העלין או שדרה בלא שנפתחו אלא דוקא דעביד כי המניק הוא דפסול לכך נקט בלשונו דפירושו דסדוק היינו שגדל כך הלולב מתחלת ברייתו דליסנא דסדוק מתחלת ברייתו משמע אבל ודאי דלדינא לאו דוקא מתחלת ברייתו דה"ה בדעביד כהמניק אחר תחלת ברייתו נמי פסול :

נחלקה התיומת פסול שם בעיא דרב פפא ופשטינן לה מדריב"ל ופסקו הפוסקים כאיבא דאמרי דנחלקה התיומת נעשה כמי שניטלה התיומת

דרכי משה

סמכינן אדברי התוס' בלולבין שלנו שאינם יבשין כ"כ שיהא נפרכין בציפורן עכ"ל : (ד) אבל במנהגים שלנו כתב דנוהגים כדברי המרדכי :

פי'

פרישה

אין פי' כן ע"ל פ"ד שפירשו רמ"א בי"ד סי' ל"ו ע"ש בריאה שיבשה עד שנפרך בציפורן :

ונסדקה

דרישה

[א] ול' נסדק אינו משמע כן כו' כתב ב"י ואינו קושיא כלל דרש"י לאו אנסדק קאי אלא

לפרש

חדושי הגהות

ב ול"נ דרבינו הכי הקשה דבגמרא אמילתיה דרב הונא דאמר ל"ש אלא נקטם אבל נסדק כשר ופריך ונסדק כשר והתניא לולב כפוף כו' דעביד כהימנק והשתא מקשה רבי' דאם סדוק אינו פסול אלא כשתחלת ברייתו כך א"כ מ"פ בגמרא מברייתא לרב הונא הא ר"ה נסדק קאמר דכשר ולשון נסדק אינו משמע מתחלת ברייתו אלא עכ"ל דס"ל למקשה דאין חילוק בנסדק בין נסדק בתחלת ברייתו לנסדק אח"כ א"כ גם כי מתרץ ר"פ דעביד כהימנק לא מסתבר ליה לרבינו לחלק מהרל"ח :

לפני

ופירש"י ב' עלים העליונים ששם השדרה כלה נחלק זה מזה (ג) ונסדק' השדרה עד העלין שלמטה מהם (ד) והגאונים מפרשים עליו העליונים שדרכן להיות מחוברין נפרדו זה מזה ברובן עד שנראית כשנים [ג] (ה) ורי"ף פירש על כל עלי לולב שהם כפולים וגבן אחד ואם נפרדו פניהם זה מזה ועדיין מחוברים בגבן כשר אבל אם נחלקו בגבן רוב כל עלה ועלה ברוב כל עלין שבלולב פסול וכ"כ הרמב"ם וראב"ד ז"ל: יש לו כמין קוצין בשדרתו או שנצמת ונכווץ או שעקום אמצעיתו לפניו או לצדדים פסול אבל עקום לאחוריו כשר ואם כפוף בראשו פסול ודוקא כששדרתו כפופ' אבל עליו כפופין בראשו כמו שדרך להיות הרבה לולבין כשר:

וענף

ב"ח

התיומת ופסול: ומ"ש ופירש"י שני עלין העליונים וכו' כתבו התו' בפרק הגוזל קמא (ד' צ"ו) דמתוך פי' רש"י משמע דווקא שנחלקה השדרה כ"כ שנראים העלין העליונים חלוקים ומפוזרים זה מזה לגמרי אבל בחלוק מועט שנחלקה השדרה לא מיפסל אבל ר"י כתב די"מ דאפילו בחלוק מועט שנחלקה השדרה מיפסל ע"ש ואיכא לתמוה אפרש"י כיון דאסיקנא בסמוך דסדוק דברייתא דפסול היינו שנסדק באמצעיתו עד שנפתח והיינו נחלקה התיומת לפי פי' רש"י ואם כן מאי קמבעיא ליה תו לרב פפא בנחלקה התיומת הא קתני בברייתא דפסול ויש לומר דההיא דעביד כהימנק מיירי שנסדק גוף השדרה עם העלין שלמטה מן השדרה אבל שני עלין האמצעיים לא נחלקו אבל נחלקה התיומת היינו שנחלקו שני עלין האמצעיים זה מזה וכן כתב רבינו ירוחם להדיא. והבית יוסף כתב כך בשם ה"ר ירוחם אנסדק דכשר וטעו' נזדקר לפניו דודאי לפי פירוש רש"י בחלוק מועט שנחלק השדרה לא מפסיל *אפילו נחלקו שני עלין העליונים כדפרישית ואין חולק על זה משום מחבר עיין שם: ומ"ש והגאונים מפרשים עליו העליונים כו' פי' דמיירי בלולבים שהם כלים באמצע בב' עלים שכל עלה מהם כפול כדרך שאר עלין שבלולב ואותן ב' עלין העליונים דרכן להיות מחוברין ודבוקים ממש בלי פירוד כאילו הם גוף אחד ואם נפרד אותו הדיבוק ברובן עד שנראין כשנים זהו נחלקה התיומת ופסול אעפ"י שלא נחלקו בגבן כל עיקר וכתבו התו' בפרק הגוזל קמא והרא"ש בפ' לולב הגזול שלפי פי' זה לא נמצא לולב כשר בשלנו כי אינן נמצאים בארצינו שיהי' להם תיומת בענין זה וי"ל שאינו פסול אלא אם כן שהיה מתחלה בענין זה ונחלק לשתים שנשתנה מברייתו: ומ"ש ורי"ף פי' על כל עלי הלולב שהם כפולים וכו' כלומר כשנחלקו ונפרדו העלין כ"א לשנים מצד פניהם אבל התיומת שלה קיימת ועדיין מחוברין בגבן כשר ופי' זה כתבו גם הסמ"ג בשם ר' חננאל וה' המגיד כתב שכך הכריע הרמב"ן מן הירושלמי. ולענין הלכה נקטינן כהרי"ף וכר' חננאל והרמב"ם והראב"ד והרמב"ן אלא שראוי לאסור בנחלקו בעלין העליונים ודיבוקן וחיבורן כפי' הגאונים ובלולבים שלנו נמי שמתחלת ברייתו אינן מחוברין מ"מ אם הלולב כלה בעלי' א' לבד ונחלק אותה עלה בתיומתו ברובו או אם כלה בשני עלין ונחלקו שניהן בתיומתן ברובן או אפילו עלה א' נחלק' בתיומתו ברובו נמי פסול דהא אמר ריב"ל נחלק' התיומת נעשה כמי שניטל' התיומת ופסול וכי היכי דבניטל' התיומת כתבו התו' והרא"ש לחד תירוצ' דפסול אפילו בניטלה אחד מן התיומת ה"נ בנחלקה פסול כמו בניטלה דהכי משמע מדתלי נחלקה בניטלה והאמר דנעש' כניטל' משמע דדיניה' שוה כ"ל. גם ה"ה כתב שיש מי שפי' דעלה העליון שבכולן שנחלק' תיומתו פסול והיינו דוקא ברוב עלה ולא במיעוטו וכ"כ הר"ן לפי סברת המחמירין וע"ש. וכתב עוד שיש מחמירין אפילו נחלק התיומת במיעוט ואין זה נכון אלא שראוי לחוש ולהחמיר ועוד האריך עיין עליו ועיין בהג"ה בסמ"ק ובתרומת הדשן: ויש לו כמין קוצי' כו' שם ברייתא קווץ פסול ופי' רש"י שיוצאין בשדר' שלו כמין קוצים והערוך פי' שהוא ענין כווץ וכמית'. ורבינו כתב שני הפירושי'. ובעקום אמרינן בגמרא דלפניו פסול ולאחריו כשר ובצדדין איכא תרי לישני ופסקו הפוסקים כלישנא דמחמיר ופסול: ומ"ש ובכפוף דוקא כששדרתו כפופ' כו' כ"כ הרא"ש בתשוב' אבל הר"ן החמיר ואמר דאף כשעליו כפופין בראשו דפסול ונכון להזהר כדבריו כ"ל:

דרשו

ב"י

הוא ברוב כל עלה ועלה וכ"ה דעת רבי' והתוספות כתבו בהגוזל קמא (צ"ו.) מצא ר"י בתשובת הגאונים אותו הוצא העליון בראש הלולב שאין הוצא למעלה ממנה והוא כשני הוצין דבוקים זה בזה ונקראין תיומת וכ"מ מתוך ה"ג שרוצים לפרש כן ולדבריהם לא ימצא לנו לולב כשר כי בטורח נמצאים אותם שיש להם תיומת כזה אפילו אחד בת"ק וי"ל שאף לדבריהם אין פסול אלא שהיה מתחלה כענין זה ונחלק שנשתנה מברייתו (ה) ובקונדרי' פי' נחלקה התיומת שני עלים עליונים וכו' מתוך פירושו משמע שנחלק' השדרה כ"כ שנראים העלים העליוני' חלוקי' ומפוזרי' זה מזה ועוד אור"י די"מ שכל עלי הלולב כפולים כל א' לשנים ויש בראש הלולב בסוף השדרה שני עלין היוצאין ממנה שכל א' כפול לשנים כשאר עלי הלולב ואותן שני עלין היוצאין מראש השדרה נקראין תיומת ואהנהו בעי נחלקה התיומת מהו אם נחלקו זה מזה דהיינו קצת מהשדרה ומיהו אין רוב הלולבים נמצאים בענין זה ומ"מ י"ל דאי משתכח כה"ג תיומת ונחלקה מהו עכ"ל ונראה דמיירי בלולבים שהם כלים באמצע בשני עלים שכל עלה מהם כפול כדרך שאר עלין שבלולב והם נקראים הוצים ולפי מה שמצא ר"י בתשובת הגאונים צריך ששני הוצין אלו יהיו דבוקים ממש בלי שום פירוד כאילו הם גוף אחד וזה דבר שאינו נמצא בארצם אבל אצלנו נמצא הרבה פעמים כמין דבר אדום בלולב מצד פניו שהוא מחבר שני הוצים אלו ונראה כל ראש הלולב כאילו הוא עץ בלי שום פירוד ולפי' האחרון שכתב ר"י א"צ ששני הוצין אלו יהו דבוקים זה בזה כאילו הם גוף א' אבל צריך שיהו סמוכים זה לזה כמשפט' שהם נראים כשנים אלא שאין ביניהם חילוק כלל אבל אם נחלק הוצא זה מחבירו דהיינו ע"י שנתחלק קצת מהשדרה פסול ומיהו בחילוק מועט שתחלק השדרה מיפסל ולא כרש"י דמצריך שתחלק השדרה כ"כ שנראים העלים העליונים חלוקין ומפוזרים זה מזה לגמרי ומ"ש אין רוב הלולבים נמצאים בענין זה היינו לומר דהרבה לולבים אינם כלים באמצע בשני הוצים אלא בהוצא אחת לבד וקשיא להו דבעי בדבר שאין רוב הלולבים נמצאים באותו ענין להיותם כלים באמצע בשני הוצים וניחא להו דאע"פ שרוב לולבים אינם נמצאים בענין זה בעי להנך דמשתכחי והרא"ש כתב בפרק לולב הגזול מה שמצא ר"י בתשובת הגאונים וכתב ג"כ פרש"י ופי' הרי"ף והרמב"ם ולא הכריע וה"ה כתב יש מי שפירש נחלקה התיומת פסולה העלה העליון שבכולן וכבר הכריע הרמב"ם מן הירושלמי כפי' ההלכות ורבינו ואף לדברי אותם מפרשים אין הפיסול אלא ברוב העלה ולא במיעוטו עכ"ל: ויש לו כמין קוצים בשדרתו וכו' ברייתא שם כפוף קווץ סדוק עקו' דומה למגל פסול ופירש"י קווץ שיוצאין בשדרה שלו כמין קוצים והתוס' כתבו בערוך פי' שהוא ענין צמיתה ורבינו כ' כשני הפירושים ובעקום פירש"י עקום דומה למגל חדא מלתא היא ומשמע לי דנקט דומה למגל ללמד שאע"פ שהוא עקום קצת לא מיפסיל עד שיהא עקום לגמרי דומה למגל וכ"כ מדברי הרמב"ם שכ' שהוא כגב בעל חטוטרת ואמרינן בגמרא עקום דומה למגל אמר רבא לא אמרו אלא לפניו אבל לאחריו ברייתיה הוא אר"כ לצדדין כלפניו דמי ואמרי לה כלאחריו דמי וכתבו הרי"ף והרא"ש הלכך עבדינן לחומרא וכלפניו דמי ופסול וכ"פ הרמב"ם ז"ל ופירש"י לאחריו-שנעקם לגב שדרה: לפניו-לצד שכנגד השדרה שדרה זהו גב העשוי כשדרה של בהמה שהצלעות והחוליות מחוברים בה מכאן ומכאן ואמצע חלק ועולה כמקל וכן כתב הר"ן וכ"כ הרמב"ם ז"ל ור"י כתב שיש גורסין בהיפך ל"ש אלא לאחריו אבל לפניו ברייתי' הוא ואפשר שאותם שגורסין כך מפרשים דפניו הוא צד השדרה ואחריו הוא הצד האחר: ובכפוף פירש"י ראשו כפוף כאגמון דומה לאיש גבן או זקן שראשיהם שחין וכפופים למטה: ומ"ש רבינו ודוקא בששדרתו כפופה אבל עליו כפופין וכו' כך כתב ר"י וז"ל כפוף מיירי בשדרה דאי בעלים רוב הלולבים עליהם כפופות ואף ע"פ שהר"ן כתב מתניתין דנקטם ראשו דלולב וז"ל שמ"ש בברייתא לולב כפוף סדוק בעלה אמצעי אמרו ומשמע דמיפסיל בכל שהו לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג דכל שהו פוסל בו הרא"ש כתב בתשובה מ"ש שיש להחמיר שלא לצאת בלולב כפוף לא מיסתבר לי שאין להוסיף על הפסולים שמנו חכמים וכפיפת הראש לא מיקרי כפיפה כיון דכולו זקוף רק שעליו עליונים כפופים מעט לא מקרי כפוף ואני אוהב יותר לצאת בו לפי שאין העלים נחלקים ותיומתו קיימת ע"כ (ו):

וענף

דרכי משה

(ה) פי' דבריהם כך הוא ב' עלין העליונים שבראש השדרה נקראים תיומת וכן עלה א' מאלו הב' עלין כפול לשנים כשאר עלי הלולב ובמקצת לולבין אלו הב' עלין העליונים דבוקים ביחד וע"ז פירש"י והגאונים שאם נפרדו שהוא פסול ולזה כתב התוס' ורא"ש שא"כ כל לולבין שלנו היום פסולין והסכימו דאינו פסול בכה"ג אלא אם היה כן ונפרד וכן פי' ב"י דבריהם דכתב דבמדינתו מצויין לרוב לולבין כאילו ולפי דרך זה אם נחלקו העלין בעצמן לא הוי בכלל נחלק' התיומת אלא לדעת הר"ן שכתבתי למעלה דבריו בת"ה סימן צ"ו כתב דאנן נוהגים בנחלקה התיומת כפירש"י בלשון ראשון עלה א' האמצעי שדרכו להיות כפול כשאר עלי הלולב נחלק לשנים זהו מקרי נחלקה התיומת ולא מקרי נחלק אא"כ נחלק עד למטה מן העלין ובא"ז כתב דבעינן שנחלקה השדרה ג"כ וכו' עד וכתב ר"י וא"ז דעל פירש"י אני סומך הלכה למעשה כו' וכן ראיתי אחד מן הגדולים שהיה נוהג להכשיר לולבין סדוקים בעלה אמצעית ברוחב אצבע ויותר עכ"ל מיהו במקום דאפשר למצוה מן המובחר יהדר אחר אחר שלא נקטם כלל כמ"ש הר"ן והמ"מ מיהו המנהג כדברי תה"ד: (ו) וכן נוהגין ודלא כדמשמע מדברי הר"ן פ' לולב דף של"ו ע"א דאף בעלין יש לחוש:

ובמנהגים

דרישה

לפרש דברי רב פפא שקאי אמשנה שכתוב בה סדוק פסול. פי' לדבריו כי שם בגמרא אמר רב הונא נסדק כשר ופריך בגמרא ונסדק כשר והתניא לולב כווץ כפוף סדוק פסול א"ר פפא דעביד כהמניק ופירשו הא דקתני סדוק בפסול לאו שנסדק ראשי עליו או שדרה אלא דעביד כהמניק של סופ-יים שיש לו שני ראשים ראשו א' מפולל כך גדול הלולב כו' והנה הקשה ב"י שפיר כיון דהאי פסול דהמניק הוא פי' סדוק דקתני בברייתא ול' סדוק שפיר משמע שהיה סדוק מתחלת ברייתו כמו אינך דקתני בהדיה דהיינו כווץ ועקום וכפוף מיהו יש ליישב דברי רבינו מדמצינו שהתלמוד הקשה ונסדק פסול והתניא כו' ש"מ דס"ל למקשן דהאי סדוק דברייתא פי' כמו נסדק דרב הונא ואם איתא שהתרצן השיב לו שאין פי' כדס"ד דמקשן ה"ל להשיב לא מאי סדוק דעביד כהמנק אבל מדהשיב סתמא דעביד כהמנק משמע ומוכח דהאי סדוק דברייתא פי' הוא נסדק כדס"ד דמקשן אלא שעביד כהמניק ולכך כתב רבינו נמי האי לשון נסדק כשר ואי עביד כהמנק כו' ר"ל האי נסדק ומס"ה הוצרך לומר לפי סברתו דשניהן איירי בנסדקו לאחר תלישתן וזה כשר וזה פסול הא טעמא משום דזה נסדק בראשו וזה נסדק באמצעיתו וק"ל:

[ב] ורי"ף פי' כו' אם נפרדו כו' עליו ברי"ף דף שמ"ו ע"א שכתב שם ז"ל בעי רב נחלקה התיומת מהו פי' התיומת גבא דהוצא דמתיים להו לב' בדי העלה ומשוין להו חד כי כל אחד ואחד כפולה לשניים ותאומה מגבה ואם נפרדו ההוצין זה מזה ועמד כל אחד ואחד כשהוא כפול לשניים והתיומת שלהן קיימת כשר ואם נחלקה התיומת הרי הוא כאילו נפרצו העלין ופסול עכ"ל. והנה מדברי רבינו משמע שמפרש מה שכתב הרי"ף נפרדו ההוצין שנפרדו פני הוצא א' עלה שלו זה מזה דהיינו שנכפל כפתם מלפניו ולא משמע לי כן דא"כ אין כאן מקומו שהרי הרי"ף בא לפרש פי' מלת תיומתא וא"כ למאי כתב זה דאם נפתחו ההוצין כו' בתוך המשך הפירוש ומאי לדינא קאמר אכתי לא ה"ל לכותבו אלא לאחר שכתב אם נחלקה התיומתא פסול שהרי זה הדין שאם נחלקה מלפניהם דכשר מדין תיומתא דפסול נשמע ועוד דל' הוצא פירושו שהכפל יחד נקרא כן וכ"כ ב"י בסי' זה. וא"כ הרי"ף שכתב ואם נפרדו ההוצין לשון רבים. ע"כ לאו אכפל קאי דא"כ נפרדו דהוצא ה"ל למימר אלא כ"ל שמ"ש הרי"ף ואם נפרדו ההוצין זה מזה כו' ר"ל שהוא כשאר בכפלו לגמרי שנפרדו הוצא א' מחבירו דהיינו עלין של הלולב נפתחו זה מזה בפתיחה גדולה. והשתא א"ש המשך לשונו דשם לפני זה כתב הרי"ף הא דאמר במשנה נפרדו עליו כשר ר"ל שנפרדו ההוצין כעין פתיחת סמריות ולא ניתק א' מחבירו כשר ואח"כ כ' הא דאמרינן בגמ' נחלקה התיומתא פסול פי' גבא דהוצא ר"ל דכפל של כל עלה ועלה מקרי כן ואח"כ כתב ואם נפרדו ההוצין כו' פי' דקשיא ליה הא תנן נפרדו עליו כשר וא"כ מאי מבעי ליה או איך פשוט ליה דפסול לזה קאמר דנפרדו עליו לא קאי אתיומו אלא שאם נפרדו העלין של הלולב דהיינו הוצין דכל עלה ועלה בכפלו נקרא הוצא כשר. אבל אם נחלקה תיומתן זהו אבעיא לרב פפא ונפשטא דפסול וק"ל. וצ"ע דלקמן תרס"ז כתב דברי רב נחמן כו' דאמר במערבא ג' בדין עלין לאין והתם פשוט דקאי אגב עולי' אקיני'. וכן משמע שם ברא"ש וברמב"ם שס"ל כפי' הרי"ף ולא הזכירו מ"ש רבינו שנפרדו העלין מלפניהן ודו"ק וצ"ע:

ולפייר

פרישה

(ג) ונסדקה השדרה עד העלין כו' לאפוקי בנקטם שאפילו נקטם מעט מהשדר' פסול: (ד) והגאונים מפרשים עליו העליונים שדרכן כו' כתב ב"י נראה דמיירי בלולבים שהם כלים באמצע בשני עלים שכל אחד מהם כפול כדרך שאר עלין שבלולב והם נקראים הוצי' ולפי מה שמצא ר"י בתשובת הגאונים צריך ששני הוצין כו' ולכאורה גם ל' רש"י שכתב רבינו הכי משמע שכתב שני עלין העליונים כו' ודו"ק:

(ה) ורי"ף פי' כו' ואם נפרדו פניהם זה מזה רי"ף ס"ל כפרש"י דנפרצו עליו דקתני היינו שנתלשו מעיקרן מהשדרה ונחלקה התיומת היינו שנפרדה כל עלה ועלה בגבה לשניים והגאונים והתו' מפרשים דזה היינו נפרצו רוב עליו דקתני שם דפסול וכמ"ש רבינו בריש הסי' בשם התוס' ולכן הם מפרשים עליו העליונים כו':

אפילו

תרמו וענף עץ עבות דרשו חכמים שענפיו מכסין את עציו והיינו הדס והיכי דמי עבות דקיימא תלתא תלתא בחד קינא פירוש שיוצאין ג' עלין סמוכין זה לזה בעיגול אחד שאין א' נמוך מחבירו ואם יצאו הרבה בקן א' ונשרו מהם עד שלא נשארו אלא ג' בקן א' כשר (א) אפילו נשרו רובם כגון שהיו ז' ונשרו מהם ד' ונשארו ג' (ב) ואם נשרו רוב העלין של שיעור העבות פסול כ' הגאונים שצריך שיהא בכל שיעור אורך ההדס עבות ואם לאו פסול ובעל העיטור כ' אפי' אין בו רק פ"א ג' בחד קינא כשר וכ"כ הרמב"ם ז"ל וא"א הרא"ש ז"ל הכריע כדברי הראב"ד דלמצוה בעינן כל השיעור עבות ולעיכובא ברובו ואפי' אין העבו' בראשו

תרמו וענף עץ עבות דרשו חכמים שענפיו מכסים את עליו והיינו הדס בפרק לולב הגזול (לב:) וה"ד עבות דקיימי תלתא בחד קינא ופירש"י ג' עלין בקן א' יוצאין מתוך עוקץ אחד וכתב הרא"ש ומומרא גדולה היא זו דאינו מצוי שיצאו מעוקץ אחד ומיקרי ספיר כשהם סמוכין זה לזה בעיגול א' שאין אחד נמוך מחבירו אע"פ שכל אחד בעוקצו וכ"כ מדברי הר"ן:

ואם יצאו הרבה בקן ונשרו מהם עד שלא נשארו אלא ג' בקן א' כשר אפילו נשרו וכו' שם ת"ר נשרו רוב עליו ונשתיירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת ומפרש בגמרא דמשכחת לה באסא מצראה דקיימי שבעה שבעה בחד קינא דכי נתרי ד' פשו להו תלתא א:

ואם לא היו אלא שלשה בכל קן ונשרו מהם יתבאר משפטו בסמוך כו' היו בו תלתא תלתא בקינא כשיעור אורך ההדס ונשרו רוב העלים פסול שם תנן גבי הדס נפרצו עליו פסול וכתב הרא"ש וז"ל כתב בעל העיטור נפרצו דהדס ולולב לא שנתלשו מן השדרה דא"כ נפרצו דהדס היינו נשרו ובריית' קתני נשרו רוב עליו ובלבד שתהא עבותו קיימת אלא נפרצו מחובר הוא אלא שנפרץ ונסדק לסדקים שתים ושלש ע"כ ודבריו אינם נכונים כזה דנשרו דברייתא כל העבות קיימת אלא שנשרו העלים היתירים על העבות ונפרצו דמתני' היינו שנשרו רוב עבות של שיעור הדס ונשתייר המיעוט עכ"ל ומשמע שר"ל שאם כל שיעור אורך ההדס היה עבות ונשרו רוב העלים כלומר רוב הקינים אפילו לא נפל מכל קן אלא עלה א' פסול וזה כפי דעת הגאונים שסוברין שצריך שיהא בכל שיעור אורך ההדס עבות כמ"ש רבינו בסמוך אבל ר"י כתב והקשו על בעל העיטור ופירשו שנפרצו רוב עבות של שיעור הדס כלומר שנשרו ונשתייר המיעוט כלומר מהג' עלין של הקן הא' שסביבו נפרצו השנים ונשתייר הא' ולפיכך פסול עכ"ל ואם זו היתה כוונת רבי' יש לגרוס כנוסחי דגרסי ואם נשרו רוב העלין של שיעור העבות פסול אלא דקשיא לי דמשמע שאם נשר עלה א' מכל קן וקן כשירה ומיהו אפשר שהוא סובר כדעת הרא"ה שאכתוב בסמוך אבל מלשון הרא"ש שאכתוב בסמוך שכ' בשם הראב"ד נראה כפי' קמא דבנשרו רוב הקינין מיירי ואפי' לא נשר מכל קן אלא עלה א' אע"פ שעדיין נשארו ב' עלין פסול:

כתבו הגאונים שצריך שיהא בכל שיעור אורך ההדס עבות ואם לאו פסול כ"ד ה"ה דכולי שיעורא בעינן עבות דהא כל מה שאינו עבות הוי ליה כמין אחר ונחסר השיעור: **ומ"ש** רבינו שדעת הרמב"ם כדעת העיטור שאפילו אין בו אלא פ"א תלתא בחד קינא כשר אינו מוכח מקום על מה שיסמוך לומר כן בדברי הרמב"ם שהרי דבריו סתומים כדברי הגמרא: **ומ"ש** וא"א ז"ל הכריע כדברי הראב"ד דלמצוה בעינן כל השיעור עבו' וכו' ז"ל הרא"ש בפרק לולב הגזול כתב הראב"ד דבעינן כוליה שיעורא דהדס שיהא עבות למצוה או רוביה לעיכובא מדמקשה לרב הונא על ר' טרפון דבעי הדס אמה בת ה' דהשתא תלת' לא משכחי' ה' מיבעיא אלמא בעי כוליה שיעורא דהדס עבות דבלא עבות משכחת טובא בת תלתא ובת ה' ועוד דהדס דומיא דלולב מה התם בעינן רוב העלים בהכשר כדפירשתי לעיל מן התוספתא אף בהדס כך וא"כ אין הכשרו של הדס אלא בעבות הלכך למצוה בעינן כל שיעור הדס עבות ואם אין אלא ברוב עבות כשר מדנשרו מקצת עלין כשר ברובו ה"נ אי הוה מיעוט שאינו עבות כשר דלא גרע מנשרו וי"א ובלבד שתהא עבות בראשו כדאמרי' גבי יבשו עליו דבעינן שיהא בראש כל אחד ואחד וה"נ דלא בעי' שיהא עבות בראשו דהתם משום הדר הוא ואם אין הלח בראשו לא הוי הדר אבל הכא עבות הוא דבעי' ואע"ג שאינו בראשו קיים מצות עבות ע"כ ושאר המחברי' כתבו בע"א ודברי הראב"ד ז"ל מחוורין עכ"ל הרא"ש:

והר"ן כתב הא דאמרי' דאסא מצראה אפי' נשרו רוב עלין כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת בהדס בעלמא שנשרו מקצת עליו לא נתפרש דינו ויש מי שאומר שצריך שיהא כולו עבות ואם נשר מכל שיעורו אפי' עלה א' פסול והיינו דאמרי' בגמרא השתא עבות תלתא לא משכחי' אלמא בעי' שיהא כולו עבות וה"נ אמרי' ובלבד שתהא עבותו קיימת ואוקימנא בדאשתייר תלתא בקינא דאלמא בפחות מיכן לא מיקרי עבותו קיימת אבל הרא"ה סובר דכי אמרי' בעינן כוליה עבות היינו שיהא כל השיעור ממין עבות דקיימי תלתא בחד קינא ואי איכא בכוליה שיעורא חד קינא דלא הוי עבות פסול ומש"ה אמרי' דעבות ג' לא משכחינן אבל כל שהוא ממין עבות אלא שנשרו מקצת עליו כל שנשאר רוב בכל קן וקן דהיינו ב' עלים כשר דשפיר מיקרי עבות ודייק לה מדאמרי' בגמרא כיון דנתרי תרי עבות היכי משכחת לה דאלמא כל היכי דלא נתרי תרי שפיר מיקרי עבות דאי לא לימא כיון דנתרי מיניה כלל עבותו קיימ' היכי משכחת לה ואין ראוי להקל בכך שאין ראייתו ברורה עכ"ל:

כתב בתשובת הרא"ש כלל כ"ד ששאל' על ההדס שנשרו עליו ולא נשארו בו כ"א ג' עלין לחין הוי יודע כי דבר זה נפל בו מחלוקת בין הגאונים והרמב"ם כתב שהוא כשר והראב"ד נחלק עליו ואמר דבעינן שישאר רוב עבותו וכן אני מורה ובא קודם שראיתי מחלוקתן דלא דמי ליבשו דיבשו איתנייהו אע"פ שאינו כל כך הדר אבל נשרו בצר להו שיעוריה אם לא נשאר הרוב עכ"ל:

כתוב בכתבי ה"ר איסרלן סימן רנ"ט שאין רוב העולם מקפידים על הדס שוטה בלולב וחוזר ללמוד כן מדברי ה"ר אפרים שכתב רבי' בסימן רכ"ז שכך היו נוהגים בזמנו ואני אומר שאלו דברים בלא טעם וראיה כלל ואין להם על מה שיסמוכו ומהר"י קולון כתב בשורש מ"א שנשאל על הדס שוטה שרוב מדינת אשכנז יוצאים בו והשיב שנבהל מאד על זה והיפך ללמד עליהם זכות אם יש להם על מי שיסמוכו ובסוף דבריו כתב שאין לעשות מעשה לכרך עליו:

תרמו דרישה חכמים שענפיו מכסין את עליו כו' ר"פ לולב הגזול ת"ר וענף עץ עבות עץ שענפיו חופין את עצו הוי אומר זה הדס ופירש"י ענף עץ עבות · עץ שכולו ענף שהעץ מחופה בעלין ע"י שהן עשויין בקליעה ושוכבין על אביהן עכ"ל וכתב הר"ן דדייקי עבות · וה"ד עבות דקיימא תלתא תלתא בחד קינא מימרא דרב יהודה שם ופירוש רש"י ג' עלין בקן אחד יוצאין מתוך עוקץ אחד והתוספות והרא"ש כתבו דחומרא גדולה היא זו דאינו מצוי שיוצאין מתוך עוקץ אחד ופירוש הרא"ש בעיגול אחד כמ"ש רבינו וכ"כ הר"ן ג' עלין במקום א' זה בצד זה עכ"ל:

היו בו תלתא תלתא בקינא כשיעור אורך ההדס ונשרו רוב העלין פסול כך היא הנוסחא ברוב ספרים · ובמקצת ספרים כתוב ואם נשרו רוב העלין של שיעור העבות פסול וכבר האריך ב"י בפי' הנוסחאות ולי נראה דמ"ש הרא"ש ונפרצו דמתניתין דפסול היינו שנשר רוב עבות של שיעור הדס ונשתייר המעוט עכ"ל שלא היתה דעתו לומר שבכל העבות של שיעור ההדס נשר ממנו הרוב מכל קן וקן ונשתייר המעוט דהיינו שלא נשאר בכל קן וקן רק עלה אחד וכן לא היתה דעתו לומר שרוב הקינין של שיעור ההדס נשרו ואפילו לא נפלו מכל קן וקן רק עלה אחד פסול כמו שהבין הב"י אלא דעתו לומר שאם ההדס גדול יותר מן השיעור דאינו פסול במה שנשרו העבות באותו יתרון אלא כיון שנשאר כל השיעור עבות כשר אלא דאם נשרו העבות כשיעור שנתנו רז"ל אז פסול אם נשר רוב העבות דהיינו שנשרו שני עלין ולא נשאר רק עלה אחד ולא ביאר הרא"ש אם רצונו לומר דדוקא שנשר מכל קן וקן או אפילו מקן אחד או לפחות ברוב הקינין מפני שדבר זה תלוי במחלוקת הגדולים בדין העבות דלגאונים שמצריכין עבות בכל שיעור אורך ההדס ממילא כשנשרו רוב עלין של קן אחד נמי פסול ולב"ה שמכשיר אפילו בקן אחד של עבות ממילא נמי אינו פסול בנשרו אלא א"כ לא נשתייר רוב העלין בשום קן ולהכרעת הרא"ש כדברי הראב"ד אינו פסול אא"כ שלא נשתייר ברוב השיעור של הדס עבות שלמות או רובן שאפי' בקן אחד שהוא מן הרוב אם נשרו ממנו שני עלין פסול מאחר שלא נשאר רוב שיעור ההדס עבות ופשוט הוא דלדעת הרא"ש אפילו אם נשרו העלין מכל קן וקן אם לא נשר רק עלה אחד מכל קן וקן כשר מאחר שנשארו שני עלין שהן הרוב של עבות וכדעת הרא"ה ורבינו נמשך אחר דעת הרא"ש ואין חלוק לענין הדין בין הנוסחאות כמו שחשב הב"י אלא הפירוש בשניהם אחד ורצה לומר שאם נשרו רוב העלין מן הקן דהיינו שלא נשאר רק עלה אחד בקן באותו קן שהוא מן שיעור ההדס ולא מן היתרון פסול והיינו דתנן נפרצו עליו פסול ואח"כ כתב רבינו מחלוקת המחברים בדין העבות וכתב כתבו הגאונים כו' דמיניה נמי שמעינן דפליגי בנשרו העלין למר כדאית לי' ולמר כדאית ליה וכדפי' וכך היא דעת ה"ר ירוחם דלא פסלינן בנפרצו אלא כשלא נשאר רק עלה אחד ונשרו השנים מן הקן ע"ש ואף על גב דמשמע בגמרא דבאסא מצרא' דהיינו שהיו שבע עלין בקן ונשרו ממנו אינו כשר אלא אם כן שנשארו ג' עלין בקן למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה איכא למימר דהתם שאני דמאחר שנשר רוב העלין לפיכך בעינן דאשתייר ג' שהוא שיעור עבות שלם אבל כשלא היו מתחלה רק שלשה עלין כשר אם נשתיירו ב' עלין כיון שלא נשרו רובן:

כתבו הגאונים שצריך שיהא בכל שיעור אורך ההדס עבות ואם לאו פסול הכי מוכח ממאי דאמר רבא שרי ליה מארי' לר' טרפון השתא עבות ג' לא משכחינן בת חמשה מיבעיא ודעת ב"ה כיון דביבש מכשרינן כשלא נשאר עלין לחין כי אם ג' בראשי הבד שמעינן דאפילו אין בו רק פעם אחת ג' בחד קינא כשר ולא בעינן בראש הבד אלא ביבש משום הדר בעינן ואם אין הלח בראשו לא הוי הדר אבל הכא עבות הוא דבעינן ואע"ג שאינו בראשו קיים מצ' עבות כמ"ש הרא"ש בשם הראב"ד והא דאמר רבא שרי ליה מארי' לר' טרפון היינו משום דלמצוה ודאי מטרחינן דליהוי כולה שיעור' דהדס עבות:

ומ"ש וכ"כ הרמב"ם זה לשונו בפ"ח נשרו רוב עליו אם נשתיירו ג' עלין בקן א' כשרה ע"כ ודקדק רבינו מלשון זה דאפילו לא נשאר רק ג' עלין בקן א' לחוד כשר כסברת ב"ה אבל ה' המגיד לא פי' כן שכתב וז"ל רבינו אם נשתיירו ג' עלין בקן א' ר"ל בכל קן וקן ע"כ וכה"ג כתב רפ"ז דבעינן כל השיעור עבות בדוקא ולא סגי ברובו אבל רבינו נמשך אחר דעת הרא"ש בתשוב' שהביא הב"י שכתב דלדעת הרמב"ם אפילו לא נשאר כי אם קן א' לבד כשר כמו ביבש: **ומ"ש** וא"א הרא"ש הכריע כדברי הראב"ד כו' שם בפסקיו האריך בטעמו של דבר ובתשוב' ביאר עוד דלא דמי ליבש דיבש איתנהו אעפ"י שאינו הדר כ"כ אבל נשרו בצר להו שיעוריה אם לא נשאר הרוב ולענין הלכ' נקטינן כהכרע' הרא"ש דלעיכובא ברובא · וכבר כתבתי דאם נשארו ב' עלין ולא נשר רק א' עבות קרינן ביה לדעת הרא"ש ורבינו למדקדק בדבריהם וכך מבואר בדברי ה"ר ירוחם וכך היא דעת הרא"ה ודלא כמסקנת הר"ן שכתב דאין ראוי להקל בכך: והדסים שלנו שהם שנים על גבי שנים פשיטא שאפילו לא נקטם רק עלה א' מכל קן ברוב שיעור אורך ההדס פסול מאחר שלא היה גם מתחל' כי אם שנים בקן ולא נשאר רוב הקן:

יבשו

פרישה

סי' תרמו (א) **אפילו** נשרו רובם כו' נשארו ג' צ"ע מי דוקא ג' קאמר ולא ב' או ה"ה ב' כיון שנשאר רוב ההכשר וכמ"ש אח"כ פסול עד שישאר רוב העלין של ההכשר שענפיו מכסין כו' וז"ל הגמרא דף ל"ג ואימא זית פרש"י עץ זית עליו מרובין ורצופין ומתוך שהם מרובין מכסין את העץ ומשני בעינן עבות דהיינו מעש' שהפרות שיהיו מורכבין וע"ז כמו הדס שאין עשוין בקליעות שוכבין על אביהן . שיוצאין ג' עלין סמוכין פירוש ואחד רוכב על שנים גם לפירוש הרא"ש וכמ"ש בסמוך אלא שלפירוש הרא"ש א"צ שיצאו מעוקץ א' אלא סמוכין וק"ל: (ב) **ואם** נשרו רוב העלין של שיעור העבות ר"ל משיעור העבות דהיינו ג' עלין בכל קן וקן נפלו שנים ונשאר א' וזהו פסול אליבא דכ"ע אלא שנחלקו באורך ההדס אם צריך שיהיו דין עבות ע"פ כל אורך שיעור ההדס או לפחות ברוב ארכו · או שסגי אפילו בחד קן · וכתב שהגאונים ס"ל שצריך שיהיו עבות ע"פ כל ארכו ואם נשרו מקן א' שני עלין אעפ"י שנשארו עוד ג' קנים שיעור עבות פסול · ובעל העיטור ס"ל דאפילו אין בו רק חד קנא שהוא עבות ונשאר כל אורך ההדס נשרו רוב העלין כשר ואם יבשו רוב כו' עד בראשו ג' עלין כחד קינא פי' לפי המפרשי' הללו מ"ש ואם יבשו רוב עליו קאי אלולב ר"ל כשהרכבה בדי הדס גאגדים יחד נקראים בלשונם לולב וקאמר שאם יבש מאותו אגד של הדס רובן ונשתיירו ג' בדין ובכל בד ג' עלים לחין כשרים והרא"ש סתר פי' זה דלמה ידבר התנא מלולב שיש בו יותר מג' בדין כיון שא"צ בו יותר אפילו לכתחלה

חדושי הגהות

תרמו א לפני הב"י היה נוסח' אחרת בספרי רבינו וכמבוא' בדבריו:

עיין

יבשו עליו פסול וכו' נרא' דלא היה צריך לפרש דכמוש כשר דפשיטא דמדיבש פסול כמוש כשר וכמו שסתם וכתב בלולב דיבש פסול אלא משום דבסוף הסימן כתב מחלוקת הראב"ד והרא"ש בכמוש אם מציל מידי יבש אם לאו לכך הקדים להורות דיבש פסול אבל אם כמשו כשר ואם יבשו רוב עליו וכו' ברייתא מוקימתא דרב חסדא שם בביאור : וכתב ב"י והרמב"ם השמיט ברייתא זו ומאי דאיתמר עלה וצריך טעם למה עכ"ל ונראה לפי ע"ד דלמאי שמפרש הרא"ש דלהרמב"ם כשר ההדס בנשרו עליו אפילו לא נשאר רק שלשה עלין בקן אחד לבד ולא בעינן בראש הבד אם כן כ"ש ביבש דאיתנהו העלין דכשר בג' עלין נחין בקן אחד ולא בעינן בראש הבד ומאי דאמרינן בגמרא דבעינן בראש הבד היינו דוקא לתנא דמתני' דפוסל הדס בנקטם ראשו הה"נ דפוסל ביבש בראשו והכי נמי בעינן ג' עלין לחין בראש הבד וכל שכן היכא דנשרו כל העלין דבעינן שיהיו נשארים ג' עלין בקן אחד בראש הבד לתנא דמתניתין אבל למאי דקי"ל בנקטם ראשו דכשר א"כ אף ביבש שנו לא בעינן ג' עלין לחין בראש הבד וכיון שכתב הרמב"ם בנשרו דכשר אפילו לא נשאר רק ג' עלין בקן אחד לחוד שוב לא הי' צריך לכתוב דין זה גבי יבש בפירוש דנלמד במ"ש מנשרו כדפרישי' כן נראה לי נייטב דברי הרמב"ם

נקטם ראשו כשר כו' משנה שם נקטם ראשו פסול ובגמרא תני עולא בר חיננא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר וכתב הרי"ף ואיפסקא הלכת' כר' טרפון דאמר אפילו שלשתן קטומין כשר הילכך ל"ש עלתה בו תמרה וה"ש לא עלת' בו תמרה כשר עכ"ל וכן פסקו הרמב"ם והרא"ש והסכים הרמב"ן עמהם וכתב שכך אמרו כל הגאונים ולא ערער אדם מהראשונים בדבר וקבלתם תכריע וביטל דעת הראב"ד ופירושו שפסק כמתניתין לפסול הדס שנקטם ראשו. והר"א ממי"ץ בספר יראים כתב לקיים שניהם דודאי הלכה כר"ט דקטומים כשרים והא דתנן פסול לכתחלה קאמר ויחזור אחר אחר ואי ליכא אחר יברך על זה ואשכחן דקתני פסול במקום כשר במשנה במנחות ובפרק כילד צולין מייתי לה וכו' וכן כתב במרדכי ר"פ לולב הגזול בשמו ולפי זה כל אותה סוגיא שנאמרה אנקטם ראשו דפסול הילכתא היא בלכתחלה והר"ן הסכים לדעת הראב"ד ובעל המאור דנקטם ראשו פסול אף בדיעבד כסתמא דמתניתין וז"ל הרב המגיד ויש קצת אחרונים מחמירין כדברי הראב"ד וכן ראוי להורות עכ"ל ולענין הלכה נקטינן כמחמיר במקום שאפשר באחר אבל היכא דלא אפשר כדאי הם הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכל הראשונים לסמוך עליהן בשעת הדחק ולברך עליו ועוד דשיטת הר"א ממי"ץ והמרדכי שהביא דבריו ברורה דמתני' בלכתחל' מיפרשא בדוק': ומ"ש

ראשו : יבשו עליו פסול אבל אם כמשו כשר ושיעור היבשות לר"י עד שיהא נפרך בצפורן והראב"ד פירש אפילו אם נפרך בצפורן אם עדיין ירוקין הם כשר שאם ישרו אותם במים יום או יומים יחזרו לכמו שהיו כמישושן וכמראיתן ואינן נקראין יבשין אלא כשילבינו פניהן שאז אפי' אם ישרו אותם במים לא יחזרו לכמו שהיו ואם יבשו רוב עליו ונשארו (ג) בו ג' בדי עלין לחין כשר והוא שישארו הלחין בראשו י"מ שבג' בדין של העבות ישאר בכל אחד בראשו ג' עלין בחד קינא וא"א ז"ל פירש אפילו אם מהג' שבחד קינא יבשו שנים ולא נשאר בהם רק אחד לח כשר והוא שישאר בראש הבד פירוש כי ג' עלין של הקן האחד יוצא מכאן ואחר יוצא מכאן והשלישי מורכב על שניהם והוא הנקרא ראשו ובו תלוי ההדור ולכן צריך שישאר אותו לח והראב"ד כתב אם יבשו כולם ונשארו ג' בדין כמושין פסול שאין מציל מידי יבש אלא הלח ההדור ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל דכיון דכמוש כשר הוא הדין נמי אפילו יבש כולו ונשארו ג' בדים כמושין כשר נקטם ראשו כשר אפילו אם לא עלתה בו תמרי' הלכך

יבשו עליו פסולה משנה שם : ומ"ש אבל אם כמשו כשר ברייתא בר"פ (לא) שם : ומ"ש ושיעור היבשות לר"י עד שיהא נפרך בצפורן והראב"ד פירש אפי' אם נפרך בצפורן אם עדיין ירוקים הם כשר וכו' כ"כ הרא"ש שם בראש הפרק ולא הכריע כא' מהפירושים ודעת הר"ן שם כדעת הראב"ד וכן דעת ה"ה :

ואם יבשו רוב עליו ונשארו בו ג' בדי עלין לחין כשר והוא שישארו הלחין בראשו שם (לג) ת"ר יבשו רוב עליו ונשארו בו ג' בדי עלין לחין כשר אמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד ופירש רש"י שלשה בדי עלין לחין ג' בדין ובכל בד ובד שלשה עלין לחין דבציר משלשה עלין לא הוי עבות ובראש כל אחד שיהו הבדין הלחין בראשי הבדין אבל באמצע לאו הדר הוא וכתב הרא"ש פירושו אינו מובן לכאורה דמשמע ענף כמו בדי אילן ואם כן מאי האי דקאמר ונשתיירו בו שלשה בדין והלא מתחל' אינם כי אם שלשה ועוד יבשו רוב עליו משמע דקאי אהדס אחד ומה שייך להוכיר בו שיור ג' בדין וה"ר ישעיה מטראני פירש דהאי עליו על לולב קאי שהיו בו הרבה בדים של הדס ויבשו רובם אם נשתיירו בהם ג' בדים ובהם ג' עלין לחין לכל אחד ואחד כשר דאי אהד' קאי הל"ל ונשתיירו בו ג' עלין ולא שלשה בדין ותו דקאמר רב חסדא ובראש כל א' ש"מ דאלולב קאי ע"כ ולא נהירא דלמה דיבר התנא בלולב שיש בו יותר מג' בדין כיון דא"ל בו יותר ועוד יבשו רוב עליו משמע דאהדס קאי דאי אלולב ויש לו בדין הרבה הל"ל יבשו רוב בדין ונשתיירו ג' בדין ובהם ג' עלין לחין וה"ל יבשו רוב עליו של ההדס ונשתיירו בו ג' בדין ותלתא בחד קינא מיקרי בד ע"ש שיוצאין כאחד ממקום אחד וכל קן וקן לבד ע"כ נקרא בד כמו בדי מחטין דגבי מציאה (כד ·) עלה לחין כלומר עלים לחין יש בכל בד ובד ולא שיהא כולן לחין דא"כ הל"ל ג' בדין לחין מדקאמר ג' בדי עלין לחין משמע שיש בהם מקצת עלין לחין ואפילו אין בכל בד ובד אלא עלה אחד כשר וקאמר רב חסדא שאותו העלה יהא בראש כל בד ובד כי ג' עלין על קן אחד יוצא מכאן ואחד יוצא מכאן והג' באמצע מורכב על שניהם הוא הנקרא ראש ובו תלוי ההדר כי הוא נראה יותר מהאחרים עכ"ל ומהר"ר אליה המזרחי ז"ל כתב שמה שרצה להביא ראיה שפירוש בד קן מההיא דפרק אלו מציאות (כד ·) דקתני בדי מחטין גבי מציאה אינו מחוור דהא בגמרא אמרו בהדיא מאי בדי שוכי ואמאי קרו ליה בדי דכל דתלו ביה מידי בד קרו ליה כי ההוא דתנן התם עלה אחד בבד אחד כשירה ופירש"י שוכי ענפים של אילן עלה א' בבד אחד ובמסכת סוכה גבי ערבה שנשרו מקצת עליה ונשתיירו בה ג' עלין לחין איכא דאמרי אפילו עלה א' בבד א' כשיר' ופירש"י שם עלה א' בבד א' בד א' ובו עלה א' ע"כ אבל צריך לומר למאן דאמר שנקרא הקן בד מפני שכל קן וקן יש לו מקום לבדו ומינו שהבד פי' לבדו כמו שדרשו ז"ל גבי בגדי הבד שפירושו פשתן ולמה נקרא בד מפני שהוא עולה לבדו שאין בכל קלח וקלח שום ענף יוצא כמנהג שאר הקלחים עכ"ל ולע"ד נראה שדברי הרא"ש מחוורין דהתם הכי איתא אלו הם כלים חדשים שלא שבעתן העין שאין חייב להכריז כגון בדי מחטין וצנורות ומחרוזות של קרדומות כל אלו שאמרו אימתי מותרין בזמן שמצאן אחד אחד אבל מצאן ב' ב' חייב להכריז ופירש"י חייב להכריז דמנין הוי סי' ובתר הכי אמרינן מאי בדי שוכי ואמאי קרו לה בדי דכל דתלו ביה מידי בד קרו ליה ונראה דאיצטריך תלמודא למימר מאי בדי שוכי משום דהוה משמע דבד היינו דבר שתלויים בו כמה דברים בעודם תלויים בו אבל כשאינן תלויים בו אין שם בד עליו וא"כ קשיא הא דקאמר דבדי מחטין שמצאן שנים שנים חייב להכריז משום דמנין הוי סי' ומצאן אחת אחת אינו חייב להכריז ואמאי הא כיון דבד לא מיקרי אלא בעוד הדברים תלויים בו ע"כ יש בבד זה מחטין ואע"פ שלא מצא אלא בד אחד יכריז שהרי יש בו סימן ע"י מנין המחטין שיהיו בו להכי קאמר דבד מיקרי אף כשאין מחטין תלויים בו והיינו דקאמר מאי בדי שוכי וכו' כלומר הדבר שתולין בו הדברים אע"פ שאין תלויים בו נקרא בד וכדתנן עלה אחד בבד אחד והרי אין העלין תלויים בו ובד אפשר שהוא מלשון בדי הארון וע"ש שנושא כל אותם הדברים התלויים בו נקרא כן ואפי' בשעה שאינו נושאם כיון שהוא מיוחד לכך שמו עליו והשתא לא מייתי הרא"ש מהתם אלא לאפוקי דלא נימא דלא מיקרי בד אלא כל הענף ואם כן לא שייך למיקרי בד לכל קן וקן דליתא דשם בד אינו מיוחד לענף אלא משותף לכל מידי דתלו ביה מידי וכמו בדי מחטין דמציאה וא"כ כל קן וקן מחמת שתלויים בו ג' עלין וקן זה הוא מוחלק מחבירו שפיר שייך למיקרי לכל קן וקן בד והר"ן פירש ג' בדי עלין לחין כפירוש הרא"ש דהיינו ג' קינין שיש בכל א' ג' עלין אבל במאי דא"ר חסדא וברא"ש כל א' וא' כ' ופירש רב חסדא שיהא קן א' בראש כל אחד מן ההדסים ונקיט לה אליבא דר' ישמעאל דאמר לקמן ג' הדסים משום דלכתחלה בעינן ג' הדסים משום נוי מצוה אבל א"כ למדינא בהדס אחד סגי כיון דמדינא בהדס א' סגי לדברי מי שסובר כן והרמב"ם השמיט ברייתא זו ומאי דאתמר עלה וצריך טעם למה:

והראב"ד כ' אם יבשו כולם ונשארו ג' בדין כמושין פסול ולא נראה לא"א ז"ל דכיון דכמוש כשר וכו' שם וכ' עוד הר"ן ומסתברא שכשם שראשו של הדס כשהוא לח מציל על הכל כך כשהוא יבש פוסל והר"ן כתב ב' הסברות וכתב שראוי לחוש לדברי הראב"ד את הכל אבל רבי' כתב בסמוך דכשר דלא גרע מנקטם :

נקטם ראשו כשר וכו' בפ' לולב תנן (לב .) הדס שנקטם ראשו פסול וכתב הר"ן נקטם ראשו ראש עצו ד. כי מוכח ממאי דאמרינן בגמרא ועלתה בו תמרה שאין דרך התמרה לעלות אלא בעץ ובגמ' (לג .) תני עולא בר חיננא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר ופירש"י כמין תמרה בענין הנמלא בעלי ערבה פעמים בעלי' דבוק כמין פרי ירוק וכתב הר"ן ודוקא כשנקטם ראשו מעי"ט וא"כ נקטם ראשו מעי"ט ועלתה בו תמרה בי"ט משום דהוי דיחוי מעיקרו לפי שמשנכנס י"ט לא היה ראוי כלל ודיחוי מעיקרו לא הוי דיחוי אבל מצות דהכי אסיקנא בגמרא גבי ענביו מרובים מעליו דאם מיעטן בי"ט כשר כיון דהוי דיחוי מעיקרו ומינה משמע דמיפשטא בעיין דאיבעי' לן בגמרא בנקטם ראשו מעי"ט ועלתה בו תמרה בי"ט אם יש דיחוי או לא אבל נקט' ראשו ועלתה בו תמרה בי"ט מספקא לן דדלמא כיון דנראה מתחלת י"ט והדר אידחי הל עליו תורת דיחוי ושוב אינו חוזר ונראה דהחמיר טפי מדיחוי מעיקרו משום דההוא הוי כאילו לא בא לעולם עד עכשיו ואחרים מחמירין עוד לומר דאע"ג דגבי ענביו מרובי' מעליו מסקינן דדיחוי מעיקרא לא הוי דיחוי לא פשטינן מינה בעיי דעלתה בו תמרה בי"ט משום דשאני התם משום שבידו לתקן דאע"ג דאין ממעטין אותם בי"ט מ"מ בידו הוא ומשום הכי לא הויא דיחוי אבל הכא דנקטם ראשו אין בידו כלל שתעלה בו תמרה עכ"ל ודעת הר"ן לפסוק כסתם מתני' דנקטם ראשו פסול ואע"ג דבתר הכי תנן רבי ישמעאל אומר ג' הדסים אפילו ב' קטומין וא' שאינו קטום רבי טרפון אומר אפי' שלשתן קטומים ואיפסיקא הלכתא בגמרא כרבי טרפון כ' שנכון בעיני מה שפירש בה הרז"ה דנקטם לחוד וקטומים לחוד דקטומים דמתניתין דאיפליגו בה רבי ישמעאל ורבי טרפון היינו שדרך ענפי ההדס שיוצאין מצידיהן בדין ופארות וכן מפסיקין בקיני ההדס דלא הוו תלתא בחד קינא וצריך לקטום אותם משם ולאחר שקוטם אותם מהם נקראים הבדים קטומים ומאן דפסיל סבר כהפסק הוי ולא הוי הדר ורבי טרפון סבר דלא הוי הפסק והדר הוא והשתא אתי שפיר דקי"ל כסתם מתניתין דלעיל דנקטם ראשו פסול דומיא דשאר מינים ואתיא כהלכתא כולה שמעתין דשקלינן וטרינן בעלתה בו תמרה ואתי שפיר מאי דאמרינן דחד ולא קטים לא שכיח שרחוק הוא שיהא ענף של הדס שלא יצאו בו פארות ובדין מצדדיו והיינו דמקרי קטומים סתם עכ"ל וכ"כ שהוא דעת הראב"ד אבל הרי"ף והרא"ש כתבו דאיפסיקא הלכתא כרבי טרפון דאמר אפי' שלשתן קטומים הלכך לא שנא עלתה בו תמרה ולא שנא לא עלתה בו תמרה כשר וכ"פ הרמב"ם וכתב עוד הרא"ש והא דמכשרינן בהדס קטום טפי מלולב וערבה פירש ה"ר ישעיה משום דענפיו חופין את עציו ואין קטימתו נראית כ"כ והראב"ד ובעל המאור ז"ל חילקו בין נקטם ראשו לקטום דהכא ופירושם רחוק מן הדעת ע"כ וכתב ה"ה שהראב"ד שבח סברתו וכתב עליה שהופיע רוח הקדש בבית מדרשו ועם כל השבח הזה שהוא משבח סברתו כבר ראה הרמב"ן דבריו והשיב עליהם ויש קצת אחרונים מחמירים כדברי הראב"ד וכן ראוי להורות עד כאן לשונו (א) : ומ"ש

דרכי משה

תרמו (א) ובמנהגים שלנו פסק כדעת הטור דנקטם ויבשה כשירה :

ודע

פרישה

לכתחלה מג' בדי הדס ועוד יבש רוב עליו משמע דאבד הדס יחידי קאי דאי אלולב שיש בו בדין הרבה הל"ל יבשו רוב בדין ונשתיירו בו ג' בדין ובהם ג' עלין לאחרם כשר · וכתב לכן כ"ל יבשו רוב עליו ר"ל של בד הדס יחידי ונשתייר בו ג' בדין וג' בחד קינא מקרי בד ע"ש שיוצאין ממקום א' וכל קן לבדו נקרא בד עלים לחין כלומר עלים לחים שיש בכל בד ובד ולא שיהיו כולן לחין דא"כ הל"ל ג' בדין לחין מדקאמר ג' בדין עלין לחין משמע שיהא בהן מקצת ואפילו אין בכל בד ובד אלא א' לחה כשר והוא שיהא אותה עלה לחה בראש הקן קנה שלם אדום :

(ג) בו ג' עלין ר"ל בג' בדין יחד יש ג' עלין דהיינו בכל קן עלה א' עכ"ל הר' וביאורו בקיצור

הלכך אם יבש בראשו כשר דלא גרע מנקטם : היו ענביו מרובים מעליו ירוקות כשר שהם ממראיו ואם הם אדומות או שחורות פסול ואין ממעטין אותם בי"ט ואם מיעטן כשר :

תרמז ערבי נחל דרשו חכמים שעלה שלה משוך כנחל וזה סימנה קנה שלה אדום (א) ועלה שלה משוך ופיה חלק לגמרי וצפצפה פסולה וזה סימנה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה אינה חלק ודוקא שפגימותיה הולכות נכחן ויש להם ב' עוקצין כמסמר אבל יש מין ערבה שקנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה אינה חלק לגמרי אלא שדומה למגל שפגימותיה עקומות ונוטות לצד א' והיא כשירה ואם יבשו או נשרו רוב עליה או שנקטם ראש' פסולה אבל כמושה או נשרו מיעוט עליה כשרה

ומ"ש הלכך אם יבש בראשו כשר דלא גרע מנקטם כבר כתבתי בסמוך שהר"ן כ' לפסול ביבש ראשו משום דכשם שראשו של הדס כשהוא לא מציל על הכל כך כשהוא יבש פוסל ונראה דלטעמיה אזיל דפסל בנקטם אבל המכשירים בנקטם ראשו לא גרע יבש מנקטם ואע"פ שכשהוא לא מציל על הכל מ"מ כשהוא יבש אינו פוסל את הכל כתוב בא"ח בשם הריטב"א הלכתא להכשיר אפי' בחד ולא קטום אלא להידור מצוה בעינן ג' ובאתרא דלא שכיחי מוקמינן אדינא ומכשרי בחד וקטום וכן הלכה למעשה מפי מורי ע"כ : **היו** ענביו מרובים מעליו ירוקות כשר וכו' משנה שם (לב.) היו ענביו מרובות מעליו פסול ובגמ' (לג.) אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו לא שנו אלא ענביו שחורות אבל ענביו ירוקות מינא דהדס הוא וכשר אמר רב פפא אדומות כשחורות דמיין דאמר רב חסדא האי שחור אדום הוא אלא שלקה : **ומ"ש** ואין ממעטין אותם בי"ט ואם מיעטן כשר שם במשנה (לב:) היו ענביו מרובין מעליו פסול ואם מיעטן כשר ואין ממעטין אותם בי"ט משום דמתקן מנא ואמרינן בגמרא (לו :) דאם עבר וליקטן כשר ולפיכך היפך רבינו לשון המשנה וכתב ואם מיעטן כשר אחר ואין ממעטין אותם בי"ט ללמדנו דאם עבר וליקטן בי"ט כשר ומיהו אמרינן בגמרא דה"מ בדאשחור מאתמול דדיחוי מעיקרו הוא דפשיטא הוא דדיחוי מעיקרו לא הוי דיחוי אבל אי אשחור בי"ט נראה ונדחה הוא לא תפשוט אי חוזר ונראה או לא וראיתי להרמב"ם והרא"ש שכתבו סתם שאם עבר וליקטם כשר ולא חילקו בין אשחור מעי"ט לאשחור בי"ט ואפשר שטעמם משום דאע"ג דנראה ונדחה הוא כל שבידו לתקן לא הוי דיחוי כדאמר רב אשי בזבחים פרק כל הפסולים (לד :) וה"נ בידו לתקן הוא ובראותם בגמרא אהא דתנן אין ממעטין בי"ט משום רבי אלעזר ב"ר שמעון אמרו ממעטין והא קא מתקן מנא בי"ט א"ר אשי כגון שלקטם לאכילה ור' אלעזר ב"ר שמעון סבר לה כאבוה דאמר דבר שאין מתכוין מותר והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות הכא במאי עסקינן סב"ע דאית ליה הושענ' אחריתי כלומר וכיון דא"צ לזו אין כאן תקון כלי ומאחר דאי משכח הושענא אחריתי רשאי ללקטן לאכילה בידו לתקן חשיב והלכך אפי' אשחור בי"ט דנראה ונדחה הוא אם מיעטן כשר דחוזר ונראה ותלמודא דאמר דאשחור בי"ט לא תיפשוט משום דנראה ונדחה הוא לא אביקי אדעתייהו טעמא דיהיב ר' אשי לר' אלעזר ברבי שמעון דלאותו הטעם אע"ג דנראה ונדחה הוא חוזר ונראה ודין זה דליקטן לאכילה כשר כתב הרמב"ם וז"ל עבר וליקטן או שליקטן אחד אחד לאכילה כשר ויש לתמוה למה לא כתב שצריך שתהיה לו הושענא אחריתי לשיהיה מותר ללקטן לאכילה ועוד למה הצריך שילקטם א' א' כיון דלאכילה לוקט אפי' כמה ביחד נמי ומדברי ה"ה נראה שהיה גורס בדברי הרמב"ם או שליקטם א' לאכילה הרי זו כשר ולגירסא זו ניחא דאפי' כמה ביחד שרי ללקט ואחד דקאמר היינו לומר דלא שרי למעטן אלא לאדם אחד דאית ליה הושענא אחריתי וא"צ לזו : **כתוב** באורחו' חיים בשם בעל ההשלמה ואם אין לו אלא זה שענביו מרובות מעליו נוטלו ואינו מברך עליו והדס שוטה לעולם אסור אבל ענביו מרובות מעליו כשר מיום ראשון ואילך (ג) :

* ב"ה ולא משמע לי הכי אלא כל שלא מיעט ענביו לעולם פסול :

תרמז ערבי נחל דרשו חכמים שעלה שלה משוך כנחל וזה סימנה קנה שלה אדום וכו' בפ' לולב הגזול (לג.) תניא ערבי נחל שעלה שלה משוך כנחל ותניא תו (לד.) ערבי נחל פרט לצפצפה איזו ערבה ואיזהו צפצפה ערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק צפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל והתניא דומה למסר פסול אמר אביי כי תניא ההיא בחילפא גילא ופירש"י קנה שלה · עץ שלה ופי' חלק חודן של עלים חלק ואינו עשוי פגימות פגימות והתניא דומה למגל כשר מגל קציר פגימותיה כולם נוטות לצד אחד עקומות כלפי בית יד שלה מסר היא מגירה ופגימותיה הולכות נכחן ולכן ב' עוקצין א' מכאן וא' מכאן כפגימות הסכין ה"ג משכחת לה בחילפא גילא חילפא גילא מין ערבה כשירה היא ופיה דומה למגל אבל שאר ערבה פיה חלק והרמב"ם כ' ויש שם מין ערבה שאין פי העלה שלה חלק ואינו כמסר אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד כמו פי מגל קטן וזה כשר נראה מדבריו שהוא מפרש שהחילוק שבין דומה למגל לדומה למסר אינו בתמונת הפגימות וצורתן כפירש"י אלא בדקותן ועביין והא דאמרינן דערבה קנה שלה אדום וצפצפה קנה שלה לבן מספקא לי אי אדום ממש בעינן וכל שאינו אדום אף ע"פ שהוא ירוק ככרתי לבן מיקרי ופסול א"ד לבן דאמרי' היינו לבן ממש וכל שאינו לבן ממש אדום מיקרי שאע"פ שהוא ירוק מאחר שכשהשמש מכה בו הוא נעשה אדום בכלל אדום הוא ולזה דעתי נוטה דאל"כ לא משכחת לדידן ערבה כשרה שהרי כל ערבה שלנו קנה שלה ירוק ואפי' אותה שהקנה שלה אדום אינו אלא מצד שמכה בו השמש שהרי כן מצאנו באילן ענפים שקנה שלהם אדום וענפים שקנה שלהם ירוק ואפי' בענף א' מצאנו קצתו אדום וקצתו ירוק : **ואם** יבשו או נשרו רוב עליה או שנקטם ראשה פסולה אבל כמושה או נשרו מיעוט עלי' כשירה משנה שם (לג.) ערבה

ומ"ש ולפיכך אם יבש ראשו כשר דלא גרע מנקטם אף להשיב דנקטם עדיף טפי כיון דעליו חופין את עוקצו קטימתו נראי' כל כך וכ"כ הרא"ש בשם ה"ר ישעיה שמזה הטעם מכשרינן בהדס קטום טפי מלולב וערבה אבל יבש ראשו דניטל הדרו פסול דכי היכי דראשו של הדס כשהוא לא מציל על הכל כשהוא יבש פוסל את הכל וכן פסק הר"ן ז"ל ומה שכתב הב"י דהר"ן לטעמיה אזיל דפוסל בנקטם ראשו ולפיכך פוסל נמי ביבש ראשו אבל המכשירין בנקטם ראשו לא גרע יבש מנקטם ואף עפ"י שכשהוא לא מציל על הכל מ"מ כשהוא יבש אינו פוסל את הכל ע"כ הנה מ"ש דלטעמיה אזיל כו' הוא תמוה שהרי הר"ן כת' בפי' דאינו פסול בנקטם אלא בנקטם ראש עצו דהכי מוכח בגמרא וביבש פסול ביבשות העלין לבדן וה"ט דכשנקטמו ראשי העלין לא ניטל הדרו אא"כ נקטם ראש עצו אבל ביבשו ראשי העלין ניטל ההדר שלו לגמרי וא"כ אפשר לומר דאף הגאונים שמכשירין בנקטם ראשו פוסלין ביבש ראשו מהאי טעמא גופיה דביבש ראשו אין שם הדר כלל ואע"ג דלהרא"ש דמכשיר בנקטם ראשו אפילו נקטם ראש עצו מכשיר כדמוכח בדבריו ר"פ לולב הגזול שמפרש נקטם ראשו דהדס וערב' דהיינו ראש הבד ולא ראש העלה וא"כ למאי דמכשיר הרא"ש נקטם ראשו דהדס ממילא מכשיר אף בנקטם ראש עצו אפ"ה פוסל ביבש ראשי העלין לחוד וה"ט דבנקטם אין קטימתו נראית כו' כמ"ש למעלה הלכך אין להקל להתיר ביבש ראשו ואפילו בדיעבד שאין שם אחר אין לברך עליו כ"ל · וזה לשון רבינו ישעיה אחרון ז"ל יבשו עליו או שנשרו ונשתיירו בו ג' עלין לאין כשר ובלבד שיהיו בראשו של בד ואעפ"י שנקטם ראשו כשר מפני שעליו חופין את קטימתו עכ"ל :

היו ענביו מרובין מעליו כו' משנה וגמרא שם כביאור ואע"ג דבגמ' אמ' אהא דאם עבר ומיעטן בי"ט דכשר ה"מ דאשחור מאתמול דדחוי מעיקרו הוא ואיפשטא לן דלא הוי דיחוי אבל אי אשחור בי"ט נראה ונדחה הוא ולא איפשטא לן אי אמרינן אין דיחוי מ"מ מאחר דהא דיש דיחוי אבל מצות מדרבנן הוא דאי מדאורייתא אין דיחוי אלא בקדשי' אזלינן בספיקו לקולא ומש"ה כתבו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש בסתם דאם עבר וליקטן בי"ט כשר ולא חילקו בין אשחור מעי"ט לאשחור בי"ט ולפי זה בהך בעיא דר' ירמיה נמי בנקטם ראשו בעי"ט ועלתה בו תמרה בי"ט דאסיקנא בתיקו אזלינן בה נמי לקולא כיון דבעייא במידי דרבנן הוא אבל בנקטם ראשו בי"ט ועלתה בו תמרה בי"ט דנראה ונדחה וחזר ונראה הוא אזלינן בה לחומרא דמשמע דע"כ לא קא מיבעיא ליה לר' ירמיה אלא בדיחוי מעיקרו אבל בנראה ונדחה וחזר ונראה פשיטא ליה דהוי דיחוי ואע"ג דלגבי עבר וליקטן איבעי' לן אף בנראה ונדחה איכא למימר שאני התם דבידו לתקן אבל הכא דאין בידו שתעלה בו תמרה פשיטא ליה בנראה ונדחה דהוי דיחוי ולא קא מיבעיא ליה אלא בדיחוי מעיקרו וכל זה שלא כדברי הר"ן דמסיק להחמיר בעלתה בו תמרה בי"ט אפי' גבי דיחוי מעיקרו ובעבר וליקטן מחמיר בנראה ונדחה ולפי דברינו אין להחמיר אלא אם כן בעלתה בו תמרה בי"ט היכא דנראה ונדחה וחזר ונראה אבל זולת זה אזלינן לקולא לדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והנמשכים אחריהם ודבריהם עיקר כ"ל :

תרמז וערבי נחל דרשו חכמים שעלה שלה משוך כנחל ברייתא בפ' לולב הגזול וטעם דרשתם זו מפני שאי אפשר לומר דדוקא גדלה על הנחל שהרי מערבי לשון רבים מרבינן אף של בעל ושל הרים כמו שיתב' בסמוך א"כ בע"כ הא דכתיב נחל לדרש' נכתב שעלה שלה משוך כנחל ופרש"י משוך ולא עגול פרט לצפצפה וכ"כ הרא"ש ותניא תו ערבי נחל פרט לצפצפה איזהו ערבה ואיזהו צפצפה . ערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק צפ' פה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל · והתניא דומה למגל כשר דומה למסר פסול אמר אביי כי תניא ההיא בחילפא גילא ופי' רש"י במגל ומסר כמ"ש רבינו דמסר היא מגירה וכו' :

ומ"ש רבינו דבדומה למגל אינו כשר אא"כ קנה שלה אדום ועלה שלה משוך נראה שלמד כן מדברי התוספות שכתבו קנה שלה אדום וכו' כיון דפירש סימני ערבה הוי סגי אלא להכשיר אף שאין בו ג' סימנים אלו כגון חילפא גילא לפיכך קתני סימני צפצפה למימר דוקא הני עכ"ל וכיון דצפצפה פיה נמי דומה למגל כמו חילפא גילא שמעינן דכשרותא דחילפא גילא מפני שקנה שלה אדום ועלה שלה משוך דאין לומר דבקנה שלה אדום או בעלה שלה משוך לחוד כשרה כשפיה דומה למגל דאם כן קשיא דברייתא איפכא מקושיית התו' דלמה ליה לפרש סימני ערב' כיון דפירש סימני צפצפה הוי סגי אלא למיפסל אף שאין בו ג' סימני צפצפה לפיכך קתני סימני ערבה למימר דוקא הני וכיון דקשיא דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא צ"ל דדיוקא דרישא אתי למיפסל בפיה דומה למגל כשאין שם אלא סימן א' של כשרות קנה שלה אדום או עלה שלה משוך ודיוקא דסיפא להכשיר בפיה דומה למגל כשיש שם שני סימנים כשרים עלה שלה משוך וקנה שלה אדום אבל פיה דומה למסר פסול אפילו קנה שלה אדום ועלה שלה משוך וז"ש רבינו ודוקא שפגימותיה הולכות נכחן וכו' כלומר הא דלא מכשרינן בקנה שלה אדום ועלה שלה משוך אלא בשפיה כמי חלק ואינה פגום דמשמע כשרה פגום פסולה אפילו כשקנה שלה אדום ועלה שלה משוך היינו דוקא בדומה למסר שפגימותיה הולכות נכחן וכו': **ומ"ש** וזה סימנה כו' כלומר זהו סי' ערבה הכתובה בתורה שכשרה לצאת בה קנה שלה אדום וכו' וצפצפה פסולה וזה סימנה קנה שלה לבן וכו' ומפני שמן המקרא משמע שאם עלה שלה משוך אפי' בקנה לבן ופיה דומה למסר נמי כשרה לכך כתב רבינו וזה סימנה וכו' להורות דהא דדרשו חכמים שעלה שלה משוך לאו בעלה שלה משוך לחוד תליא מילתא אלא השמועה למדנו דבעינן נמי קנה שלה אדום ופיה אינה דומה למסר ודו"ק : **ואם** יבשו או נשרו רוב עליה כו' משנה שם יבשה פסולה נפרצו עליה פסולה ופי' הרא"ש דנפרצו היינו נשרו רוב עליה ואחריו נמשך רבינו ודלא כמ"ש ה"ה : **ומ"ש** או שנקטם ראשה פסולה משנה שם · והרמב"ם כתב דערבה שנקטם ראשה כשרה וטעמו שסובר שנדחית משנה זו כמו שנדחית משנת נקטם ראשו פסולה דלגבי הדס אבל להרי"ף והרא"ש ושאר מחברים ס"ל דאין ללמוד ערבה מהדס בענין זה דהדס אין קטימת הראש ניכרת בו שעליו חופין את ראשו לפיכך כשר בנקטם ראשו משא"כ ערבה והכי נקטינן : **ומ"ש** אבל כמוש' או נשרו מיעוט עליה כשרה

דרכי משה

(ב) ודע כי באלו המדינות פשט המנהג לברך על הדס דקיימי תרי ותרי בחד קינא ומהרא"י יישב טעם המנהג וכן הארכתי בזה בתשובה במ"ר וכן משמע מדברי מהרי"ל בה' לולב דאין לחוש : ומדברי

פרישה

בקטום · והא דלהרא"ש דיבר מהדס א' משום דמילתא אף בהדס א' סגי לחוד או במספר שיעור שצריכי' שיהאו בכל הדס והדס בפני עצמו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ע"ע דלקמן סי' תרס"ו כתב רבינו דברי רב נחמן כו' דאמר במערבא ג' בדין עלין למין והתם פשוט דקאי אגבעולין לא אקנים :

סי' תרמז (א) ועלה שלה משוך ופיה חלק לגמרי פי' כן סימנא של ערבי נחל אבל לא לאצרוכי כל ג' עניינים הללו יחד וכדמסיק והשתא א"ש דל"ת דיוקי אהדדי במ"ש אח"כ בסימני הצפצפ' לפסול וק"ל וע"ד צ"ל בגמרא פרק לולב הגזול דף ל"ד ע"א וב"י הביאו כאן דגרסינן שם וכן צפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול

כשירה וכו' בעל העיטור מסתברא אפי' לא נשתייר אלא עלה אח' בבד א' כשירה ולחומרא בעינן כהדס ומלשון א"א הרא"ש ז"ל יראה דבעינן שישאר רוב (ג) **והגדילה** על ההרים פי' שלא על המים כשירה ורוב המפרשים (א) פירשו שלכתחלה צריך לחזור אחר הגדילה על המים אלא שבדיעבד יצא אף בגדילה על ההרים וא"א הרא"ש ז"ל כ' דלכתחלה יוצא בשל הרים וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב ערבי נחל האמורין בתורה אין כל דבר הגדל על הנחל כשר אלא מין ידוע הנקרא ערבי נחל ורוב מין זה גדל בנחל אפילו גדל במדבר או בהרים כשר :

תרמח **פרי** עץ הדר דרשו חכמים הדר באילן משנה לשנה והיינו אתרוג : ואם

כשרה משנה שם · וכתב הר"ן דמשום נשירת העלין שכיח בערבה טפי תני לה בערבה וה"ה בלולב וכמו ששנינו בה שהכמושה כשרה וה"ה לשאר המינין כדתניא דכולן כמושין כשרין ותני אותה במשנה בערבה מפני שמצוי בה יותר וכו' וכתב עוד דלגבי ערבה איצטריכא ליה למיתני כמושה כשרה דסד"א כיון דכתיב ערבי נחל כמושה לא קמ"ל עכ"ל :

ומ"ש בשם בעה"ע מסתברא אפי' לא נשתייר אלא עלה אחד וכו' טעמו משום דמדמינן ערבה דלולב לערבה דמקדש וכיון דקי"ל בערבה דמקדש כרב ששת דאמר אפילו עלה אחד בבד א' כדלקמן בסי' תרס"ד ה"נ בערבה דלולב מכשרינן בנשרו אפילו לא נשתייר אלא עלה אחד בבד אחד ומשמע דלא בעינן שיהא אותה העלה בראשו של בד כמו בערבה דמקדש דסתמא קאמר רב ששת עלה אחד בבד א' אפי' אינו בראשו אבל ה"ר ישעיה אחרון כתב דכשרה בעלה א' והוא שיהיה אותה עלה בראשו של בד · ונראה שטעמו משום דס"ל דערבה שוה להדס וכי היכי דביבשו עליו כשר ובלבד שיהיו בו ג' עלין לחין בראשו של בד וה"ה בנשרו עליו אינו כשר אא"כ נשתיירו בו ג' עלין לחין בראשו של בד לדעתו כמ"ש למעלה גבי הדס ה"ה נמי גבי ערבה ולפי זה הא דתנן נפרצה עליה פסולה היינו שנפרצו כל עליה ולא נשתייר אפי' א' בבד אחד ומאי דקתני בסיפא נשרו מקצת עליה כשרה היינו נמי בכה"ג שנשרו מקצתם ונשארו מקצת ואפי' לא נשאר אלא עלה אחד בבד אחד נמי נשרו מקצת עליה קרינן ביה מיהו ודאי לחומרא בעינן כל אורך השעור או רוב עליו כמו בהדס :

ומ"ש ומלשון א"א הרא"ש יראה דבעינן רוב כך מבואר בפסקיו דכתב דנפרצו עליה היינו רוב עליה וע"ש ובריש סעיף ג' הבאתי לשונו :

והגדילה על ההרי' כו' שם ת"ר ערבי נחל הגדילה על הנחל ד"א שעלה שלה משוך כנחל תניא אידך אין לי אלא ערבי נחל של בעל ושל הרים מנין ת"ל ערבי נחל מ"מ אבא שאול אומר ערבי שתים אח' ללולב ואחד למקדש ורבנן למקדש מנ"ל הילכתא גמירי להו ופירש"י הגדילה על הנחל נחלי מים מצוה בזו ומיהו של בעל כשירה כדלקמן כדכתיב ערבי לשון רבים ושל הרי' ערבה של הרים ולא צפצפה עכ"ל ולזה נתכוין רבינו שכתב והגדלה על ההרים פי' שלא על המים כשרה שבא להורות בפירושו דהגדלה על ההרים מיירי בערבה שגדלה על ההרים ולא על המים אבל לא מיירי בצפצפה הגדלה בין ההרים דאותה אפילו דיעבד פסולה · עוד פירש"י ערבי נחל מכל מקום לשון רבים אבא שאול אומר ערבי דאמר קרא לא להכשיר של בעל בא אלא ללמדך שצריך ב' מצות של ערבה אחד לאגדה בלולב כו' ומשמע הכא דשתי דרשות לא דרשינן מערבי וא"כ למאי דקי"ל כרבנן דמצרכו שני ערבות דדרשינן ערבי שתים אם כן לא איתרבו דשל בעל ושל הרים וכן כתבו התוס' דצריך ליזהר שלא להביא ערבה אלא שגדלה על נחל מים ולא של הרים ולא של בעל עכ"ל ומשמע לי מדבריהם דאפילו דיעבד פסולה וכך הבין הר"ן ז"ל וה"ר ירוחם ז"ל עיין בדבריהם · וכתב הרא"ש על דברי התוספות והכי משמע מדברי הרי"ף שלא הביא הברייתא דשל בעל ושל הרים וקשיא לי שלא ראיתי העולם נזהרים מזה וגם רש"י פי' ערבי נחל הגדלים על הנחל דמצוה להביא הגדלים על הנחל אבל בדיעבד כשרים של בעל ושל הרים דמרבינן להו מערבי נחל מכל מקום ולא ראיתי לרבותי שהיו מצווין להביא ערבה הגדלה על הנחל ונראה לי לפרש דערבי נחל הגדלים על הנחל כלומר ממין הגדל על הנחל דהיינו ערבה שרוב' גדלה על הנחל למעוטי צפצפה הגדל' בין ההרים ד"א ערבי נחל שעלה שלה משוך כנחל למעוטי צפצפה שעלה שלה עגול והאי תנא לא מצריך קרא לריבוי של בעל ושל הרים דבכלל ערבי נחל הן והכי סברי רבנן דלקמן דמצרכו ב' ערבות וכן משמע מתוך דברי הרמב"ם כו' עכ"ל ונראה שמ"ש הרא"ש וגם רש"י פי' וכו' כוונתו שגם לפרש"י צריך לומר דסובר לפסול בשל בעל ושל הרים כמו התו' ואע"ג דרש"י לא בא אלא לפרש הברייתא ולא לפסוק שום הורא' ועוד שהרי כתב דמצוה בזו וכו' מ"מ מאחר דגם רש"י הולך בשיטה זו לפרש דשל בעל ושל הרים אינן בכלל ערבי נחל לשום תנא ומש"ה פי' דהאי תנא נמי דקתני ערבי נחל הגדילה על הנחל ה"ק מצוה בזו כו' ממילא למאי דקי"ל כרבנן דמצרכו שתי ערבות דדרשי ערבי שתים א"כ לא אתרבי דשל בעל ושל הרי' כל עיקר ופסולין אף דיעבד ותימה לפי זה על מ"ש רבינו ורוב המפרשי' פירושו דלכתחלה צריך לחזור אחר הגדלה על המים כו' שהרי ממ"ש התוספות והרי"ף ורש"י משמע שמפרשים דלמסקנא אפילו דיעבד פסול' ומה שפרש"י מצוה בזו וכו' היינו דוקא למאן דס"ל דשל בעל ושל הרים אתרבו מערבי נחל כמבוא' בדבריו אבל למסקנא דלא אתרבו אין לנו להכשיר דשל בעל ושל הרים אלא דוקא הגדילה על הנחל כדפרישית וצ"ל דס"ל לרבינו דאע"פ דלמסקנא לא אתרבו דשל בעל ושל הרים מערבי מ"מ בע"כ צריכין אנו לומר דבדיעבד יצא אף בשל בעל ושל הרים שהרי מפי השמועה למדנו דערבה כשרה וצפצפה פסולה ואיזוהי ערבה ואיזוהי צפצפה כו' כדתניא בברייתא וד"ה היא דליכא מאן דפליג עלה ומשמע דצפצפה הגדלה בין ההרים דוקא פסולה אבל ערבה אפילו גדלה בין ההרים כשר' · ואביי נמי קאמר על אוקמתיה דידיה ש"מ האי חילפא גילא כשר להושענא' וקאמרינן עלה פשיטא ומהדרינן מהו דתימא הואיל ואית ליה שם לווי לא נתכשר קמ"ל ואימא הכי נמי ומהדרינן ערבי נחל אמר רחמנא מ"מ וחילפא גילא אע"ג שגדלה על הנחל מ"מ גדלה נמי על ההרים ואפ"ה מכשרינן לה בסתם אפי' גדלה על ההרים כ"ש ערבה דשל בעל ושל הרים דפיקן חלק לגמרי ועדיפא מחילפא גילא דכשר וא"כ צ"ל לדעת התוספות והרי"ף דאף למסקנא דלא איתרבו דשל בעל ושל הרים מערבי אינו אלא בלכתחל' אבל בדיעבד ודאי יצא אף בשל בעל ושל הרים מפי השמועה מפי מרע"ה ולפירש"י דלעיל צריך לומר דאף למאי דקס"ד דאתרבו דשל בעל ושל הרים נמי הוי דינא הכי דמצוה בזו וכו' וז"ש הרא"ש וגם רש"י פי' כו' כלומר דרש"י הוסיף לומר דאף למאי דקס"ד נמי הוי דינא הכי דמצוה בזו וכו' וכל שכן דלמסקנא הוי דינא הכי לפיכך כתב רבינו ורוב המפרשים פירשו דלכתחלה צריך לחזור אחר הגדילה על המים וכו' כן נלע"ד ודו"ק :

ומ"ש הרא"ש וכן יראה מתוך דברי הרמב"ם כו' נראה דדקדק מדבריו שכתב ורוב מין זה גדל על הנחל כו' דהיינו כהאי תנא דברייתא דתני ערבי נחל הגדילה על הנחל דאי לאידך תנא דמפיק דשל בעל ושל הרים מערבי לשון רבים הא לא דרש ליה לנחל הגדלה על הנחל דאי דריש ליה נמי הגדלה על הנחל א"כ בע"כ צריך לומר דס"ל דמצוה בזו כו' וכפרש"י והרי בדברי הרמב"ם מבואר דס"ל שאין מצוה בזו יותר מבזו אלא ודאי דס"ל להרמב"ם דערבי לשון רבים דדרשינן ליה לשתי ערבות כרבנן וכמ"ש באותו פרק להדיא וערבי נחל ודרשינן ליה הגדל' על הנחל ופירושו שרוב מין זה גדל על הנחל ואפי' היה גדל במדבר וכמ"ש הרא"ש ומה שתפס עליו הר"א מזרחי אינה תפיסה כל עיקר וכ"כ הב"י עיין עליו :

תרמח **פרי** עץ הדר דרשו חכמים הדר באילן משנה לשנה והיינו אתרוג בפ' לולב הגזול ופי' רש"י שהאתרוג דר וגדל באילנו ב' וג' שנים וכשהאילן חונטין של עכשיו עדיין גדולים דאשתקד קיימין בו ואיכא לתמוה למה הביא דרשא זו דדברי יחיד הם דס"ל כרבי יהודה דלא בעינן הדר אף באתרוג ומכשיר האתרוג. הישן בברייתא וכדאמר התם בריש פירקין ואלא לר' יהודה הא כתיב הדר ההוא הדר באילנו משנה לשנה אבל למאי דקי"ל כחכמים דפליגי

ערבה גזולה ויבשה פסולה נקטם ראשה נפרצו עליה פסולה כמושה ושנשרו מקצת עליה כשירה וכתב הרא"ש האי נפרצו עליה דהדס וערבה פירוש שנפרצו ממקום חיבורן אף לפר"י שפירש דנפרץ דלולב היינו שנחלקו העלין במקום התיומת דהאי לא שייך גבי ערבה והדס ולפירש"י נפרצו דשלשתן שוה ושנה בסופה נשרו מקצת עליה כשירה לאשמעינן שנפרצו עליה היינו ברוב כדאיתא בתוס' וגבי פסולה נקט נפרצו משום דהוי ברוב וגבי מיעוט שייך לשון נשרו וה"ה כתב נפרצו עליה לפי דעת רבינו והכלבו' כר' שפי' שנדלדלו מהקנה שהן מחוברות בו דומה לפירושם בנפרצו עליו של לולב ולפירוש הרא"ש פירש שנחלקו העלין ונסדקו לארכן ושני הפי' אמת בעיקר הדין ע"כ והרמב"ם כתב דערבה שנקטם ראשה כשירה וכתב ה"ה אע"פ ששנינו במשנה נקטם ראשה פסולה רבינו סובר שכשם שנדחה פיסול קטימת ההדס מההיא דר"ט ה"ה לפיסול קטימת הערבה שהוא נדחה שדרך אחד להדס וערבה אבל אין נראה כן מההלכות שהרי כתבו משנה זו דערבה כפשוטה בלא דחייה וזה דעת הרמב"ן לחלק ביניהם ונתן טעם לדבר מפני שהדס כל הדורו בעבותו שעליו חופין את ראשו ואין קטימת הראש ניכרת בו אבל בשאר מינים קטימת הראש ניכרת בהם ופוגמת בהדרה ע"כ :

והגדילה על ההרים פי' שלא על המים כשירה שם תניא ערבי נחל אין לי אלא ערבי נחל של בעל ושל הרים מנין תלמוד לומר ערבי נחל מ"מ אבא שאול אומר ערבי נחל שתים א' ללולב ואחד למקדש ולרבנן למקדש מנא להו הלכתא גמירי לה וכתבו התוספות דאבא שאול ותנא קמא לית להו הא דדרשינן לקמן ערבי שתים אלא סברי כר"ע דאמר ערבה אחת דשתי דרשות לא דרשינן מערבי כדמוכח הכא ואין הלכה כר"ע ודרשינן ערבי נחל שתים א"כ לא אתרבי של בעל ושל הרים א"כ צריך ליזהר שלא להביא ערבה אלא שגדילה על נחל מים ולא של הרים ולא של בעל ע"כ וכתב הרא"ש וכן משמע מדברי האלפסי שלא הביא הברייתא דשל בעל ושל הרים וקשה לפי שלא ראיתי העולם נזהרין מזה וגם רש"י פי' ערבי נחל הגדילים על הנחל דמצוה להביא הגדילים על הנחל אבל בדיעבד כשרים של בעל ושל הרים דמרבינן להו מערבי נחל מ"מ לא ראיתי לרבותי שהיו מצוים להביא ערבה הגדילה על הנחל ונראה לי לפרש דערבי נחל הגדילות על הנחל כלומר ממין הגדל על הנחל והיינו ערבה שרובה גדילה על הנחל למעוטי צפצפה הגדילה על ההרים ד"א ערבי נחל שעלה שלה משוך כנחל למעוטי צפצפה שעלה שלה עגול והאי תנא לא מצריך קרא לרבויי של בעל ושל הרים דבכלל ערבי נחל היא להכי סברי רבנן דלקמן דמצרכי שתי ערבות וכן משמע מתוך דברי הרמב"ם שכתב ערבי נחל האמור בתורה אינו כל דבר הגדל על הנחל אלא מין ידוע הוא הנקרא ערבי נחל שעלה שלה משוך ופיה חלק וקנה שלה אדום ורוב מין זה גדל על הנחלים לכך נקרא ערבי נחל ואפילו היה גדל במדבר או בהרים כשר עכ"ל ומהר"ר אליה המזרחי ז"ל כתב על זה ואינו מחוו' דמנא ליה לפרושי מלתא דהרמב"ם דלכך נאמר ערבי נחל ממשמעות ערבי נחל ולא מרבויי' דערבי כדקתני בברייתא ת"ל ערבי נחל מ"מ שפירושו דרבויי' דערבי לשון רבים ואולי הנוסחא שלו הביאתו לזה שכתוב בו לכך נקרא ערבי נחל במקום לכך נאמר ערבי נחל הכתוב בכל הנוסחאות שבידינו עכ"ל ולא ידעתי למה לא נתחוורו לרב ז"ל דברי הרא"ש דהא כיון דהרמב"ם פסק דשתי ערבות בעינן והני ודאי מרבוייא דערבי היכי אפשר לרבויי מיניה נמי של בעל ושל הרים דשתי דרשות לא דרשינן מערבי כדמוכח בגמרא והלכך צ"ל דממשמעות ערבי נחל מייתי של בעל ושל הרים והר"ן הביא דברי התו' ואח"כ כתב ולפ"ז צריך ליזהר בערבה שהיא גדילה על הנחל ושלא לצאת בשל בעל ושל הרים ואע"ג דסתם לן תנא דמתני' ושל בעל כשירה אי הא מילתא תליא בפלוגתא דערבה אי סגיא לן בא' או בעינן שתים ה"ל סתם ואח"כ מחלוקת ואין הלכה כסתם כל זה על דעת מי שפוסק כר"ט אבל לפנינו נכתב עוד דעת אחרת שפוסקים כר"ע דסגי בהדס אחת וערבה אחת ולפ"ז פש ליה ערבי לאתויי של בעל ושל הרים עכ"ל :

תרמח **פרי** עץ הדר דרשו חכמים הדר באילן משנה לשנה והיינו אתרוג בפ' לולב הגזול (לה ·) : ומ"ש

דרכי משה

תרמז (א) ומדברי התוס' פ' לולב הגזול משמע אף בדיעבד פסול משל הרים אם אינה גדילה על המים : וכתב

פרישה

עגול ופיה דומה למגל והא תניא דומה למגל כשר דומה למסר פסול אמר אביי כי תניא ההיא בחילפא גילא ולכאורה משמע דדוקא בחילפא גילא מכשרינן שדומה למגל · ובשאר כל המקומות הדומה למגל פסול ורבינו סתם הדברים דדומה למגל כשרה וצ"ל דהגמרא שם לא פירש אלא גוון דערבי נחל וצפצפ' קאמר דמ' מסמני צפצפה היא שדומה למגל אבל לא קאמר שתהא פסולה בכך עד שתהא לה כל שאר סימני צפפ' דכיון דמצינו בחילפא גילא מין ערבי נחל שדומות למגל ה"ה כל הנמצא' כך כשר אלא מפני שלא שכיח להיות ערבי נחל דומה למגל לכך תני לה בסימני צפצפה ולא לענין לפסול בכך וק"ל :

(ג) **והגדילה** על ההרים פי' שלא על המים ז"ל הגמרא ת"ר ערבי נחל הגדלים על הנחל של בעל ושל הרים מנין ת"ל ערבי נחל מ"מ ופירש"י מדכתיב ערבי ל' רבים ד"א ערבי נחל שעלה שלה משוך כנחל עכ"ל הברייתא ופרש"י דמרישא דברייתא שמעינן דעיקר מצוה הוא בהגדל על המים ונראה דיש להוכיח כן דאל"כ לא לכתוב נחל ולא ערבי משא"כ לר"א דאיצטריך למכתב נחל וק"ל :

לפענ"ר

ואם הוא יבש פסול (א) שיעור היבשות פירש הראב"ד הוא כשתכלה הליחה ואינו מוציא שום ליחה כי הליחה לפרי כמו הדם לבשר החי שכל זמן שהוא לח יוציא ליחה או מדוחק הספין או מסחיטתו אבל לאחר שיבש לא יוציא ליחה אלא שהבדיקה שלו קשה לפי שאי אפשר לסוחטו או לחותכו אבל כיון שנקב שאין בו חסרון כשר יכול (א) להעביר בו מחט או חוט ואם יש בו ליחה יראה בחוט : ניקב וחסר כל שהוא פסול אפי' אין הנקב מפולש אבל אם אינו חסר כלום כל זמן שאין הנקב כאיסר כשר ומשכחת נקב רחב בלא חסרון כגון שתחב יתד עב ונקב בענין שלא חסר כלום וה"מ שאין הנקב מפולש אבל אם הנקב מפולש או כאיסר פסול אע"פ שאינו חסר ואם ניקב עד הזרע שגרעיניו בתוכו חשוב כמפולש לפסול אפי' בפחות מכאיס' ור"ח פי' דאפי' נקב שיש בו חסרון אינו פוסל אלא בכאיסר או מפולש וכן כתב ה"ר ישעיה ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא הראשונ' : אתרוג שנימוק כל בשרו בפנים וקליפתו החיצונה קיימת וחדרי הזרע קיימין בפנים מבעיא ולא איפשיטא ודעת רי"ף להקל ויש מחמירין והכי מסתבר כיון דספיקא דאורייתא הוא :

ואם

ומ"ש ואם הוא יבש פסול משנה שם (לד·) : ומ"ש שיעור היבשות פירש הראב"ד הוא כשתכלה הליחה וכו' כ"כ הרא"ש שם : ומ"ש יכול להעביר בו מחט או חוט ואם יש בו ליחה יראה בחוט נראה שהוא לשון קצר וה"ל כאילו כתב יראה במחט או בחוט ויותר נראה להגיה הלשון ולכתוב יכול להעביר בו מחט וגו חוט והשתא א"ש מאי דמסיים יראה בחוט ולא הזכיר מחט ובלא"ה צריך להגיה כן משום דלישנא דיכול להעביר בו מחט או חוט אינו מכוון דהיאך יכול להעביר בו חוט בלא מחט : וכתב הרא"ש גבי פסול דחזזית ביובש וכל הפוסלים משום הדר פוסלים בחוטמו בכל שהוא וכ"כ הר"ן וכתבו רבינו לקמן : ניקב וחסר כל שהוא וכו' שם במשנה ניקב ולא חסר כל שהוא כשר ובגמרא (לו) תני עולא בר חיננא ניקב מפולש במשהו ושאינו מפולש בכאיסר ופירש"י הכי גרסינן ניקב וחסר כל שהוא פסול · ניקב וחסר כל שהוא חדא מלתא הוא דאילו נקב ולא חסר שתחב בו מחט והוציאו כשר כדקתני סיפא : תני עולא בר חיננא . אניקב ולא חסר קאי דמכשר תנא דמתניתין ואתא האי תנא לומר ואם מפולש הוא מצדו לצדו פסול בנקב כל שהוא אפילו של מחט : ונקב שאינו מפולש בכאיסר · אם הוא רחב כאיסר פסול ואף ע"פ שלא חסר כלום כגון שתחב בו יתד עבה ומתניתין בפחות מכאיסר ובשאינו מפולש וכ"כ הרא"ש דעולא בר חיננא אסיפא קאי וכן מוכיח בירושלמי דגרסינן התם ניקב ולא פילש מבפנים כשר כי הא דתנן נקב ולא חסר כל שהוא כשר מיהו לשון הירושלמי משמע דאע"פ שאינו מפולש מעבר לעבר אלא לחלל הוי מפולש מדקאמרינן ולא פילש מבפנים הא פילש מבפנים פסול אע"פ שאינו מפולש משני צדדים וכן פירש ר"י אם נקב עד חדרי הזרע שהגרעינין בתוכו פסול אע"פ שלא חסר כלום והא דבעי נקב מפולש היינו שלא כנגד החדרים וניקב עד החדר בכלל מפולש הוא וכן מסתבר אבל בה"ג כתב מפולש כדי שיראה הנקב מצד זה לצד זה אבל מצד א' אפי' ניקב לחלל לא הוי מפולש וכשר וירוש' כתב הראב"ד שיש לפרש דה"ק דאף על פי שהוא נקוב מכאן לכאן אם לא פילש מבפנים כדי שיראה הנקב מצד זה לצד זה כשר שלא תאמר מעיו של אתרוג כמנוקבים הם ואפשר שסובר בה"ג דהך בעיא דבעי תלמודא אי מדמינן אתרוג שנמוק בפנים וקיימי חדרי הזרע לריאה שנשפכה כקיתון ולא איפשיטא דאזלינן לקולא ולה"ק נקב לאותם חדרים לא הוי כמפולש וכ"מ שהרי"ף סובר דאזלינן בהאי בעי' לקולא דהנך פסולי אין עיקרן אלא דברי סופרים ולהכי לא הביא זאת הבעיא והרמב"ם כתב אתרוג שנקב נקב מפולש כל שהוא פסול ושאינו מפולש אם היה כאיסר או יתר פסול חסר כל שהוא פסול נראה שהוא מפרש דנקב וחסר כל שהוא תרי פסולי נינהו חד ניקב וחד חסר כל שהוא ופירש דניקב דמתני' היינו נקב מפולש וסיפא חדא קתני ניקב ולא חסר כל שהוא כשר ודברי עולא בר חיננא בלא חסר כלל ואעפ"כ כיון שהוא ניקב בכאיסר אע"פ שאינו מפולש פסול אבל חסר הא תני ליה ברישא דמתני' ואע"פ שפירושו מוחלק מפירש"י מ"מ לענין הדין דבריו ודברי רש"י שוין הם : ומ"ש רבינו שר"ח פי' שאפי' נקב שיש בו חסרון אינו פוסל וכו' כ"כ שם ה"ה שהוא דעת הראב"ד שכתב על דברי הרמב"ם זה שבוש אלא נקב מפולש בחסרון משהו שאינו מפולש בחסרון כאיסר אבל מ"מ חסרון בעינן וכתב ה"ה שהוא מפרש דרישא דמתני' חדא קתני נקב וחסר כל שהוא דאיכא תרתי לגריעותא פסול וסיפא ג"כ חדא קתני דניקב ואינו חסר כשר וכולה בנקב מפולש הוא ולא דברה משנתינו בנקב שאינו מפולש כלל ועולא בר חיננא ביאר דנקב שאינו מפולש בחסרון כאיסר הרי הוא כנקב מפולש בחסרון כל דהו וזה דעת המפרשים האחרונים ז"ל עכ"ל וכך היא דעת הר"ן ז"ל והרי"ף ואע"פ שכתב הא דתני עולא בר חיננא על רישא דמתניתין אין להכריע ולומר דסבר כדעת בה"ג דמפרש דהא דתני עולא אניקב וחסר קאי דאילו בלא חסרון אע"פ שהוא מפולש או כאיסר כשר דאיכא למימר שהוא מפרש דניקב וחסר כל שהוא תרי פסולי נינהו ניקב אע"פ שלא חסר חסר אע"פ שלא ניקב פסול וכמ"ש לדעת הרמב"ם וא"כ עולא בר חיננא אפשר דקאי אניקב ואע"פ שלא חסר וקאמר דאף על גב דלא חסר מיפסיל בנקב מפולש או בכאיסר : ומ"ש ואם ניקב עד הזרע שגרעינין בתוכו חשוב כמפולש וכו' כבר כתבתי בסמוך שזה דעת הרא"ש וסה"ג והרי"ף חלוקי' בזה וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם שסת' דבריו ועוד שגם הוא השמיט אותה בעי' כשם שהשמיט' הרי"ף ומ"מ דעת התוס' נוטה לדעת הרא"ש והר"ן כתב יש מחמירין ואומרים שהקליפה דבר בפני עצמו הוא וכל שניקבה כולה מצד אחד נקב מפולש מקרי ע"כ ואפשר דכל האתרוג עד חדרי הזרע קרי קליפה ונמצאו דבריו עולים כדברי התוס' והרא"ש ז"ל : ומ"ש אתרוג שנמוק כל בשרו מבפנים וכו' כבר נתבאר : כתב בת"ה אתרוגים שיש להם נקבים גדולים שנראה בהם חסרון אלא שאותם נקבים עושים בעודם באילן בשעת גדולם ע"י קוצים יראה דנהגו בפשיטות להכשיר ונתן טעם לדבר ומיהו נראה מדבריו דהיינו דוקא בשעורו ובשרו קיים (ג) : ואם

דפליגי עליה דרבי יהוד' ופוסלין אתרוג הישן לדידהו לא דרשינן הדר להדר באילן כו' דלגופיה איצטריך דבעי הדר ממש אלא ממאי דכתיב פרי עץ הדר דרשינן עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה אתרוג וכת"ק דברייתא וזהו טעמן של הרי"ף והרא"ש שלא כתבו אלא דברי סת"ק והשמיטו הסיא דהדר באילן משנה לשנה משום דלאו דהלכתא היא ונרא' ליישב שרבינו דקדק במאי דקאמרי' אלא לר"י הא כתיב הדר ההוא הדר וכו' ודרשא זו אמר ר' אבהו דהוא אמורא וקשה דטפי הל"ל ההוא אל תקרי הדר אלא הדיר כדדריש ר' או אל תקרי הדר אלא הידור כדדריש בן עזאי כדאיתא בברייתא אלא ודאי תלמודא נקט מילתא דאמורא דאתיא ככ"ע דודאי לא קאמר למילתיה אליבא דתנאי וס"ל לר' אבהו דאף לחכמים דפליגי עליה דר' יהודה דבעינן הדר ממש דרשי הדר באילן משנ' לשנה דאי להדר ממש לחוד אתיא ה"ל למיכתב פרי עץ נאה למה כתב הדר אלא למידרש מיניה נמי הדר באילן וכו' ולהכי לחוד לא אתיא דא"כ ה"ל למיכתב אתרוג בפי' למה כתב הדר אלא תרתי שמעת מינה ור"י פליג ודריש לה להדר באילן כו' לחוד ולכך נקטא תלמודא מילתא דר' אבהו משום דאתיא ככ"ע ונתיישב דעתו ז"ל כ"ל : ואם הוא יבש פסול וכו' איכא לתמוה שהרי אי אפשר להכניס ולהוציא המחט עם החוט ולראות בחוט אא"כ יעבור המחט מצדו לצדו וכבר פסק הרא"ש בסתם דבנקב מפולש מצדו לצדו פסול אפילו אין בו חסרון וכן היא מסקנת רבינו בסמוך וא"כ היאך הביאו דבריו לפסק הלכה שאינם אלא לפי דעתו דמכשיר בנקב שאין בו חסרון אפילו בנקב מפולש כמו שיתבאר בסמוך וצריך לדחוק ולומר דס"ל להרא"ש ורבינו דהעברת המחט עם החוט לפי דעתן צריך שתהיה דוקא בענין שלא יהא הנקב מפולש וגם שלא יהא נוקב עד הזרע . וכה"ג כתב גם ה"ר ירוחם ע"ש ודע דבגמ' (בדף ל"א) מביא הברייתא אתרוג הישן פסול ור"י מכשיר והלכת' כת"ק ונראה דמדלא פי' בגמ' איזהו אתרוג הישן סתמא דמילתא דבאתרוג שנשאר משנה שעברה קרי ליה אתרוג ישן וקים להו דאין בו לחלוחית ולהכי תני אתרוג הישן ולא תני הכי בשאר מינים לאורויי לן דבאתרוג דבעינן לחלוחית כשהוא ישן משנה שעבר' כלה לחלוחית שבו וכן פסק בהגהת ש"ע ומ"מ ראיתי שטומנין האתרוג בדבש דבהכי מתקיים לחלוחית שבו ונראה דאין לסמוך על זה להכשירו בלא בדיקת מחט ובו חוט וק"ל אבל כשלא טמנו אותו בדבש אין מועיל שום בדיקה דקים להו לרז"ל דשוב אין בו לחלוחית כדפי' : ניקב וחסר כל שהוא פסול כו' משנה שם ובגמרא תני עולא בר חיננא ניקב נקב מפולש במשהו ושאינו מפולש בכאיסר ופירש"י דעולא בר חיננא אניקב ולא חסר קאי דמכשר תנא דמתניתין ואתא האי תנא לומר דאם מפולש הוא מצדו לצדו פסול בנקב כ"ש אפילו של מחט וכו' כמ"ש רבינו והיא דעת הרא"ש בפ' לולב הגזול וכן היא דעת הרמב"ם אבל הר"א ממיץ פי' דעולא בר חיננא אניקב וחסר כ"ש קאי אבל בניקב ולא חסר כשר אפי' בנקב מפולש כמ"ש הסמ"ג והמרדכי בשמו וכ"כ רבינו בשם ר"ח וה"ר ישעיה וכ"כ הר"ן ז"ל וכתב ה"ה שזה דעת המפרשים האחרונים ושזו היא דעת הראב"ד ע"כ ומש"ה כתב הראב"ד שיכול לבדוק ע"י העברת המחט ובו חוט מאחר דניקב שאין בו חסרון כשר אפילו בנקב מפולש אבל הרא"ש דפוסל בכך צ"ל דהעברת המחט ובו חוט יכולין להיות בענין שאין הנקב מפולש ולענין הלכה נקטינן להחמיר כרש"י והרמב"ם והרא"ש דהכי מוכח בירוש' כדכתב הרא"ש וכ"כ בהגהת מיימוניות בשם רבינו שמחה ובתרומת הדשן כתב על הנקבים הנעשי' באילן ע"י הקוצי' דנהגו להכשיר אעפ"י שיש בהן חסרון שזהו דרך גדילתן וע"ש : ומ"ש ואם ניקב עד הזרע כו' כ"כ התוס' והרא"ש · והר"ן ז"ל כתב נקב מפולש במשהו פסול יש מחמירין ואומרין שהקליפה דבר בפני עצמו הוא וכל שנקבה כול' מצד א' נקב מפולש מיקרי עכ"ל וברור הוא שדעתו דהקליפ' החיצונ' לחודה והוא שיש בה חריפות כשאוכלין אותו אם נקבה כולה מצד אחד נקב מפולש מקרי ולא אפשר לפרש דכל עובי האתרוג עד חדרי הזרע קרי קליפה כמ"ש הב"י דלא משתמע הכי מלשון כלל . ומ"מ נראה דדוקא למאן דמפרש דבנקב מפולש לא פסול אלא בחסר כדעתו של הר"ן ז"ל לפיכך הם נוטים להחמיר ולפסול בחסר כשהקליפה לחודה נקבה כולה אבל למאי דנקטינן לפסול בחסר כל שהוא אפילו אינו מפולש וכשהוא מפולש פסול אפילו אינו חסר כל עיקר א"כ אין להחמיר ולפסול באינו חסר אלא במפולש מצדו לצדו כפירש"י או עד חדרי הזרע כתוס' והרא"ש אבל בחסר אפילו אינו חסר רק מן הקליפ' כל שהוא ולא ניקב כולו מצד אחד נמי פסול : אתרוג שנימוק וכו' שם איבעיא לן סרוח מבפנים מהו ופירש"י סרוח מבפנים וקליפתו קיימת והכי משמע דמדמי לי' התם לריאה שנשפכה כקיתון וקיימי סימפונהא והקרום קיים דה"כ קיימי סימפונהא דהיינו חדרי הזרע שהגרעינין בתוכה והקליפה קיימת ואע"ג דבנקלף ונסדק מדמינן לה לטרפות כדתנן נקלף ונסדק פסול מ"מ איבעיא לן בסרוח בפנים דדילמא דוקא מאי דמטרפינן בבהמ' פסול באתרוג אבל מאי דמכשרינן בבהמ' דילמא לא מכשרינן באתרוג דבבהמ' דלא שליט ביה אוירא הדרא בריא אבל באתרוג דשליט ביה אוירא סרוח מסרחא א"ד לא שנא : ומ"ש ודעת הרי"ף להקל כ"כ הרא"ש דמדהשמיט הרי"ף בעיא זו משמע שהוא סובר דאזלינן בה לקולא דהנך פסולי אין עיקרן אלא דברי סופרים וכתב שזו היא כמו דעת הרמב"ם שהשמיט בעיא זו : ומ"ש ויש מחמירין והכי מסתברא דכיון דספיק' דאורייתא הוא אע"ג דהנך פסולי אין עיקרן אלא מד"ם כמ"ש הרא"ש מ"מ מאחר דספיקן במידי דאורייתא הוא אזלינן בהו לחומרא ואפשר לומר דאף הרי"ף והרמב"ם ס"ל להחמיר מה"ט ומש"ה השמיטו בעיא זו וכתבו הברייתא בסתמא אתרוג תפוח סרוח פסול דמשמע בין בסרוח מבחוץ ובין בסרוח מבפנים וקליפתו קיימת בכל ענין פסול וכך פי' הר"ן ז"ל לדברי הרי"ף ע"ש · ויש לדקדק לדעת המכשירין היאך אנו יודעין שחדרי הזרע מבפנים כולן קיימין דבדיקה שלו קשה לפי שאי אפשר

דרכי משה

תרמח (א) וכתב מהרי"ל ואתרוג משנה שעברה ודאי יבש הוא ופסול ואפי' כמו שקורין וועל"ק בל"א עכ"ל בתשובה סי' ה' : (ב) ומשמע שם בנקיבות אלו רגיל להיות עורו ובשרו

פרישה

סי' תרמח (א) להעביר בו מחט ואין לסקפות כיון דמעבירה נקרא מפולש דלא נקרא מפולש עד שינקב לפחות עד חדרי הזרע כמ"ש בסמוך והראייה דאפילו נסדק לאורכו כשר וה"ט משום דהדר

(*)

ואם נסדק כולו מראשו לסופו ואפי' אינו חסר כלום פסול אבל אם נשא' בו שיור למעלה ולמט' אפי' כל שהוא כשר: נקלף ממנו קליפה דקה בענין שלא חסר מבשרו כלום מחלק תלמודא בין כולו למקצתו ופירש"י בכולו כשר במקצתו פסול ולפי זה הוא פסול החוזר להכשירו שאם נקלף מקצתו וקלף השאר כשר ור"ח פי' איפכא כולו פסול אפילו לא נשתנה מראיו מקצתו כשר ואפי' אם לא נשתייר בו אלא כסלע ומיהו פי' הראב"ד שמקום הקלף הוא במראה גון האתרוג אבל אם הוא משונה ממראה האתרוג אם הוא במקום א' נפסל ברובו (ב) ואם הוא בב' או בג' מקומות פסול אפי' במיעוטו ואם הוא בחוטמו אפילו כל שהוא פסול כדין חזזית

אפשר לחתכו כמ"ש הראב"ד גבי יבש ואפשר לומר דכל שנימוח הבשר שבתוך הקליפה ונעשה כמים נראה מראהו מבחוץ מעבר לעבר ויראה אם חדרי הזרע קיימים אם לאו ולענין הלכה נקטינן לפסול דלמאי שכתבתי דעת כל הגאונים היא לפסול: **ואם** נסדק וכו' שם במשנה נסדק פסול ובגמרא בעי רבא נולדו באתרוג סימני טרפ' מהו מאי קא מבעיא ליה אי נסדק תנינא ופי' התוס' דבגרגרת שנסדק' כולה שלא נשתייר בה חוליא למעלה וחוליא למטה טרפ' ובכה"ג שנסדק על פני כולו תנן באתרוג פסול וכן נרא' מדברי רש"י וכ"כ הרא"ש דה"ה באתרוג אם נסדק לכל ארכו פסול ומש"ה כתב רבינו דאם נשאר בו שיור למעלה ולמטה אפילו כ"ש כשר דלא מיפסל אלא בנסדק לכל ארכו ולא נשאר כלום ונרא' שאף הר"ן שכתב נסדק יש שפירשו בו לארכו ברובו משני צדדין כו' ויש מחמירין לפסול כל שהוא סדוק מצד אחד עד חללו או אפילו אינו מגיע לחללו כל שנסדקה רוב הקליפה החיצונה העבה ע"כ דליש מחמירין אינו פסול אלא בנסדק כולו ולא נשאר כלום דלא כסברא הראשונ' דבעינן לאורכו ברובו משני צדדין שזה הוא יותר מנסדק כולו מצד אחד אבל ממה שכתב בהגהת ש"ע נרא' שהי' מפרש דליש מחמירין פסול בנסדק רובו מצד אחד ולא נהירא דהא פשיטא הוא דכשר כמו גבי טרפה והיכא למידק אמאי לא קאמר מבעיא לי' לרבא בנסדק ונשאר כל שהוא למעל' ולמטה דדילמא התם הוא דלא שלט ביה אוירא הדרא בריא אבל הכא דשליט ביה אוירא סרוחי מסרחא א"ד לא שנא כי היכי דמיבעיא לן בסרוח מבפנים וי"ל דמשמע ליה לתלמודא דמדתנן נקלף ונסדק בסתם משמע דנקלף ונסדק לגמרי והתם הוא דפסול אבל בנשאר כל שהוא כשר וא"כ מאי קא מיבעיא ליה תו לרבא ומכאן עוד תשובה על פירש"י שפירש דנקלף דפסול היינו במקצתו דא"כ קשיא אמאי לא קאמר דמבעיא לן בנסדק במקצת' ונשאר כל שהוא למעלה ולמט' וכבר דחו פירושו כל המפרשים ולי נראה לבאר דברי רש"י שגם הוא ז"ל לא היתה דעתו לפרש דנקלף כולו ולא נשתייר כלום דכשר דהא פשיטא היא דפסול כמו גלודה כמבואר בסוגיא אלא כונת רש"י ז"ל לפרש מאי דקאמר הא בכולו היינו לומר דהנקלף הוא הכל במקום אחד כולו ביחד כשר הא במקצתו פי' דנקלף בשנים וג' מקומות מקצת כאן ומקצת כאן פסול דמנומר הוא וכמ"ש הראב"ד להדיא כך היתה דעת רש"י ז"ל ודקדק לפרש כך מלשון הא בכולו הא במקצתו מדלא קאמר הא דנקלף כולו הא דנקלף מקצתו אלמא דמשני ליה אפילו תימא דמתניתין סתמא קתני נקלף פסול בין נקלף כולו ובין לא נקלף כולו מ"מ איכא למימר דלא פסול בלא נקלף כולו אלא כשהנקלף הוא במקצתו כלומר מקצת כאן מקצת כאן דהוה ליה כמנומר אבל בכולו כלומר שהנקלף הוא במקום אחד דלא הוי כמנומר כשר מאחר דלא נקלף כולו ולא הוי כגלוד':

נקלף ממנו וכו' שם במשנה נקלף פסול ובגמרא אמר רבא האי אתרוג דאגליד כאהינא סומקא כשר והא אנן תנן נקלף פסול ל"ק הא בכולו הא במקצתו ופירש"י הא בכולו כשר במקצתו פסול דמנומר הוא והתו' בשם ר"ת והרא"ש בשם ר"ח והראב"ד פי' איפכא דבכולו פסול דלטרפה מדמינן ליה והגלוד' טרפה ואם נשתייר בה כשעור סלע כשר' דהדר' בריא וכו' וס"ל לרבי' דמלשונם משמע דבאתרוג נמי בעינן שישתייר כסלע וכך הבין הרא"ש שהרי כתב וז"ל ומיירי שנשתנה למרא' פסול אבל אם נשתנה למראה כשר אפילו לא נשתייר בו אלא כסלע כשר עכ"ל אבל ברי"ף ורמב"ם כתוב דבאתרוג אפילו לא נשתייר כל שהוא כשר דלאו ממש כטרפה מדמינן ליה וכי היכי דבנסדק מכשרינן בשיור כל שהוא למעלה ולמט' והרא"ש ס"ל דנסדק שאני דאף בטרפה הוי כשר בשיור כ"ש אלא כיון דגרגרת עשוי חוליות בעינן שיעור חוליא כולה דאי לא ה"ל כאילו לא נשתייר כלום אבל בנקלף דהשיעור הוא כסלע אף באתרוג כן הדין דבעינן שיור סלע ולענין הלכ' נקטינן כר"ח שהסכימו עמו כל הגאונים ומ"ש על שם ר"ח דבכולו פסול אפילו לא נשתנו מראיו מבואר כן בדבריו שפוסל בכולו משום דמדמינן ליה לטרפ' ולאפוקי מפרש"י שאינו פוסל אלא משום דנשתנו מראיו בנקלף מקצתו וה"ל מנומר. ובסמוך כתבתי לייסב פירש"י דגם הוא סובר דבנקלף כולו לגמרי פסול אלא דבאינו נקלף כולו נמי פסול כשנקלף מקצת כאן ומקצת כאן דזה ודאי הוי כמנומר וכדעת הראב"ד והכי נקטינן לפסול גם בזה:

ומ"ש דנקלף ממנו קליפ' דקה כו' כלומר שאם נקלף ממנו הקליפ' העבה שיש בו חריפות כשאוכלין אות' פסול לדברי הכל בין בכולו בין במקצתו דה"ל חסר כל שהוא וכ"כ הרא"ש והר"ן וכן מבואר ברמב"ם אבל הרא"ש כתב בתשובה סי' כ"ח דאפילו נקלף ממנו הקליפ' עבה כשר דאינו פסול משום חסר אלא בשחסר מבשר האתרוג שהוא הלבן שבו ולא קי"ל הכי:

ומ"ש ומיהו פי' הראב"ד שמקום הקלף הוא ממרא' גוון האתרוג כו' איכא לתמוה דפשט הלשון באשיר"י לא משמע הכי אלא אף להראב"ד כשהנקלף במקום אחד כשר בנשתייר בו כסלע אעפ"י שמקום הקלף אינו ממראה גוון האתרוג ודוקא כשהוא בב' וג' מקומות התם דוקא פוסל הראב"ד כשהנקלף אינו ממרא' גוון האתרוג משום דה"ל כמנומר ואפילו אינו נקלף אלא במיעוטו אבל כשהנקלף במקום אחד כשר אפילו אינו ממראה גוון האתרוג. ומ"ש הרא"ש ומיירי שנשתנ' למראה פסול כו' היינו לפרש דמ"ש הראב"ד בסוף דבריו הא דבכולו פסול לאו דוקא בכולו אלא ברובו וזה כתבו הראב"ד בסתם אף לפי דעה שלו לא לפי דעת ר"ח לחודיה ולפיכך בא הרא"ש לבאר דמיירי דוקא שנשתנה למראה פסול אבל אם נשתנה למראה כשר אפילו לא נשתייר בו אלא כסלע כשר אף לדעת הראב"ד דמאחר שהנקלף הוא במקום אחד אינו כמנומר וכשר אעפ"י שמקום הקלף אינו ממרא' גוון האתרוג וכמ"ש בתחלת דבריו וצריך לייסב דס"ל לרבי' מאחר דבע"כ צ"ל שבחוטמו פוסל הראב"ד בכל שהוא שאינו ממרא' גוון האתרוג אעפ"י שלא נשתנה למראה פסול ומדמי ליה לחזזית שאם אתה מפרש מ"ש הראב"ד דבחוטמו אפילו במשהו פסול דומיא דחזזית היינו דוקא בנשתנה למרא' הפסול א"כ למה לא פירש הרא"ש ההיא דבחוטמו במשהו שכתב הראב"ד דאיירי בנשתנה למראה הפסול כמו שפירש הא דבכולו פסול לאו דוקא בכולו אלא ברובו אלא ודאי דסבירא דבחוטמו במשהו דפסול אפילו לא נשתנה למראה הפסול נמי פסול דדמיא לחזזית לפי דעת הראב"ד וא"כ ה"ה נמי ברובו אפילו במקום אחד נמי פסול לדעת הראב"ד כיון דדמיא לחזזית: ומ"ש הרא"ש ומיירי וכו' היינו לפרושי סברת הי"א כמו שפי' הב"י ומפני שהיה עולה על הדעת דלסברת י"א אע"ג דבמקצת דפסול משום מנומר וכן בחוטמו דבמשהו אינו פסול אלא בנשתנה למראה פסול מ"מ ברובו מודים דפסול אפילו לא נשתנו למראה פסול לכך כתב הרא"ש לבאר סברתו דמיירי שנשתנה למרא' פסול כו' מ"מ העיקר נראה בעיני לפרש דברי הראב"ד והרא"ש כמ"ש' כתבתי תחלה ולא כדעת רבינו ואף הראב"ד ס"ל דבחוטמו אינו פסול במשהו אלא בנשתנה למראה פסול וכן ברובו אינו פסול אלא בנשתנ' למראה פסול ואין חילוק בין סברת הראב"ד לסברת י"א אלא בנקלף בב' וג' מקומו' דלהראב"ד פסול כשמקום הקלף אינו ממרא' האתרוג דה"ל מנומר ולסבר' הי"א לא אמרו מנומר פסול אלא כשהוא משתנ' חברבורות כמו חזזית ולכן: ומ"ש הרא"ש לבאר ההיא דבכולו לאו דוקא בכולו אלא ברובו דמיירי שנשתנ' למראה פסול וכו' ולא כ"כ לבאר ההיא דבחוטמו וכו' היינו משום דבענין זה היו דברי הראב"ד סותרים זה את זה דבתחלה כתב כשהנקלף במקום אחד כשר במקצתו אפילו לא נשתייר בו אלא כסלע ובסוף כתב דברובו פסול לכך בא הרא"ש לבאר דסוף דבריו מיירי בנשתנה למראה פסול אבל בנשתנ' למרא' כשר אפילו לא נשתייר בו אלא כסלע כמ"ש בתחלה ואין דבריו סותרין וההיא דבחוטמו במשהו לא הוי צריך לשום

נסדק כולו מראשו לסופו ואפילו אם אינו חסר כלום פסול וכו' שם במשנה (לד:) נסדק פסול ובגמרא (לו.) בעי רבא נולדו באתרוג סימני טריפה מהו מאי קא מיבעיא ליה אי נסדק תנינא וכתבו התוס' אי נסדק תנינא שהוא כמין טריפות בגרגרת שנסדק כולה שלא נשתייר בה חוליא למעלה וחוליא למטה תנינא במתניתין נסדק פסול ובכה"ג שנסדק על פני כולה וכן פירש"י וכ"כ הרא"ש אבל הר"ן כתב יש שפירשו בו לארכו ברובו משני צדדים ומיהו דוקא מלמטה אבל בחוטמו אפילו כל שהוא פסול כדאמרינן בגמר' גבי חזזית ובחוטמו אפילו בכל שהוא פסול ומשמע דה"ה לכל פסולי אתרוג ויש מחמירין לפסול כל שהוא סדוק מצד אחד עד חללו או אפילו אינו מגיע לחללו כל שנסדקה רוב הקליפה החיצונה העבה: **נקלף** ממנו קליפה דקה שם במשנה (לד.) נקלף פסול ובגמרא (לו.) אמר רבא האי אתרוג דאגליד כאהינא סומקא כשירה והא אנן תנן נקלף פסול ל"ק הא בכולה הא במקצתה ופירש"י בכולו כשר במקצתו פסול דמנומר הוא והתוס' והרא"ש כתבו שר"ח מפרש איפכא בכולה פסול דהא לטריפה מדמינן לה וגבי טריפה אמרי' חולין (נד:) הגלודה טריפה ואם נשתייר בה כסלע כשירה וכ"כ הראב"ד עכ"ל הרא"ש ודעת הרי"ף והרמב"ם כר"ח אלא שנראה מדבריהם דאפילו פחות מכסלע שנשאר כשר שהרמב"ם כתב בפי' שאם נשאר ממנו כל שהוא כשר והרי"ף כתב אם נשתייר מקצתו כשר ומשמע דאפילו בכל שהוא שישתייר נמי מכשיר:

ומ"ש רבינו גבי נקלף דהיינו קליפה דקה בענין שלא חסר מבשרו כלום כ"כ שם הרא"ש דאגליד כאהינא סומקא פירוש שאחר שניטל' הקליפה הוא מאדי' כתמרה אדומה וכן כל פירות הנקלפים מאדימים ומיירי שלא ניטל אלא הקליפה האדומה ולא ניטל מן הלבן כלום דא"כ ה"ל חסר אבל הר"ן כתב נקלף פי' שנקלפה כל הקליפה החיצונה והיא הקליפה העבה שיש בה חריפות כשאוכלים אותה ולא נהירא דא"כ בלאו הכי תפסל מדין חסר ועוד דבגמרא פרכי' עלה מדרבא דאמר האי אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא ואם נקלף כל אותה קליפה העבה הרי אינו נשאר כאהינא סומקא ולפיכך נראה דנקלף היינו שהוסרה ממנו אותה קליפה דקה כמין גלד שהוא על האתרוג והשתא הוי כאהינא סומקא וליכא חסרון בגופו של אתרוג כלל וכ"ד הרמב"ם שכתב נקלף הקרום החיצון שלו שאינו מחסרו אלא נשאר ירוק כמות שהיה בברייתו אם נקלף כולו פסול ואם נשאר ממנו כל שהוא כשר:

ומ"ש ומיהו פירש הראב"ד שמקום הקלף הוא ממראה גוון האתרוג וכו' ז"ל הרא"ש שם ועוד כתב הראב"ד דוקא שנקלף במקום אחד אבל אם נקלף בשנים וג' מקומות אפילו במיעוטו נמי פסול משום דה"ל כמנומר כי מקום הנקלף אין מראהו כראה לשאינו נקלף ואם היו מראיו שוים כשר וי"א שאע"פ שנקלף בשנים וג' מקומות ואין מראיו שוין כשר לפי שאינו דומה לחזזית כי החזזית אינו ממראה האתרוג אבל נקלף אע"פ שאין מראיהם שוים מ"מ כולם ממראה אתרוג הם ולא אמרו מנומר פסול אלא כשהוא משתנה חברבורו' כמין מראו' אחרות כמו חזזית והלבן והכושי שהוא פסול אבל אם נשתנה מקום הקלף למראה פסול זהו ודאי כמנומר ובחוטמו אפי' במשהו פסול דומיא דחזזית והא דאמרינן בכולו פסול לאו כולו אלא אפי' רובו דדמי לחזזית דפסול ברובא ע"כ ומיירי שנשתנה למראה פסול אבל אם נשתנה למראה כשר אפילו לא נשתייר בו אפילו כסלע כשר וחזזית שעלתה על רובו או מיעוטו בשנים וג' מקומות או מנומר יראה שיש לו תקנה על ידי קליפה אם יהיה מראה הקילוף כמראה אתרוג כשר וזהו פסול שחוזר להכשירו ע"כ לשון הרא"ש ומפשט דברי רבי' נראה שהוא כותב כדברי הראב"ד עצמו דפסל בנשתנה ממקום שאינו נקלף אע"פ שאינו מראה הפוסל הרי כתב הרא"ש ומיירי שנשתנה למראה פסול וכו' והא כדברי י"א אתיא דאילו לדברי הראב"ד עצמו שנשתנה מגוון האתרוג מיבעי ליה וכיון דהרא"ש שבק דברי הראב"ד ופי' דברי י"א אלמא הכי ס"ל והיכי פסק רבינו דלאו כוותיה וי"ל דאיכא למימר דהא דלא פי' הרא"ש אלא סברת י"א היינו משום דאותה סברא הוא דאצטריך ליה לפרושי דבנשתנה למראה פסול מיירי אבל אם נשתנה למראה כשר אפי' לא נשתייר בו אלא כסלע כשר דאילו סברת הראב"ד לא אצטריך ליה לפרושי ולומר דמיירי שנשתנה מגוון האתרוג אבל לא נשתנה מגוון האתרוג כשר שהרי הוא בעצמו כתב ואם היו מראיו שוים כשר וכיון דמאי דשבק מלפרש דברי הראב"ד ופי' דברי י"א אינו אלא משום דדברי הראב"ד אינם צריכים פירוש ודברי י"א צריכים פי' שוב אין מכאן הכרע לומר דהרא"ש סובר כדברי י"א וכיון דאין הכרע בדבר ראה רבינו לסמוך על דברי הראב"ד עצמו:

פרישה

דסדר לברייתו וקי"ל: (ב) ואם הוא בב' או בג' מקומות ז"ל כ"מ פ"ח דלולב מעולם הוקשה לי בין בגמרא בין בפוסקים השתא שנים פסול שלש מיבעיא ולא מצאתי לשום מחבר בזה דבר וצ"ע עכ"ל ויש לייסב ולומר דלהראב"ד דס"ל דבעינן שיתפזר הנימור ברובו א"כ נקט רבותא דאפי' בג' צריך שיהא ברובו ואע"ג דלא נזכר רובו מ"מ ה"ק ב' וג' שוין ודין א' להן וכמו שבב' מקומות פשיטא

חזזית : ניטלה פיטמתו והוא הפרח שבראשו לפי' ה"ר יעקב בר יקר פסול אבל ניטל עוקצו כשר בכל ענין · ולפי' הר"י הלוי ניטלה פיטמתו כשר בכל ענין וניטל' עוקצו אם ניטל מה שחוץ לגומא לבד כשר ואם ניטל מעיקרו וניכר מקומו שהוא חסר פסול : ור"ח פוסל בשניה' וכ"כ רי"ף והרמב"ם ז"ל וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל וכן נהיגינן לפסול בשניהם ודוקא כשהיתה לו פיטמה ונטלה אבל יש אתרוגים שלא היה להם פיטמות מעולם ואין נפסלים בכך וכן דוקא בשניטל העוקץ ולא נשאר ממנו כלל באתרוג אבל

נשאר

ניטלה פיטמתו וכו' שם במשנה (לד.) ניטלה פיטמתו פסול ניטל עוקצו כשר ובגמרא (לה.) ניטלה פיטמתו תני רבי יצחק בן אלעזר ניטלה בוכנתו ופירש"י פיטמתו. ראש האתרוג ודוגמתו הפיטמא של רימון: ניטל עוקצו. זנבו כמו בעוקצי תאנים: תני רבי יצחק בן אלעזר ניטלה בוכנתו. במתניתי' הוה תני ניטלה פיטמתו בוכנתו לפי שהוא חד ועשוי כמין בוכנא לשון מורי רבי יעקב אבל ר"י הלוי היה מפרש פיטמתו ועוקצו שניהם בזנב עוקצו שניטלה העץ מה שחוץ לגומא שבאתרוג כשר פיטמתו שניתלש העוקץ מתוך האתרוג וחסרו לפיכך פסול והיינו דתני רבי יצחק בן אלעזר ניטלה בוכנתו מה שנכנס בתוך האתרוג כבוכנא הנכנס ומכה באסיתא ולשון רבינו יעקב נרא' לי שלא מצינו בכל התלמוד פטמא לגבי עוקץ וכת' הרא"ש ועתה לפירושא קמא אין פיסול בעוקץ כלל אפילו נתלש העוקץ ונשאר מקומו כמו גומא לפי שלא נחסר מגוף האתרוג כלום מידי דהוה אקלף דלא מקרי חסר דאין הקליפה מכלל האתרוג ולפירוש בתרא אין פיסול בפיטמתו שבראש האתרוג לפי שאינו מכלל האתרוג ופירש"י דלישנא קמא עיקר דלא מצינו בשום מקום פיטמא לגבי עוקץ ור"ת אומר דמצינו עוקץ ופיטמא במקום אחד בס"פ יוצא דופן גבי סימני בגרות דתנן משתשחיר הפיטמא ר' יוסי אומר כדי שיהא נותן ידו על העוקץ והוא שוקע ושוהה לחזור ועוקץ הוא חודו של דד שמכנים התינוק לתוך פיו ופיטמא הוא הבשר שתחת העוקץ שמשחירה סביב וקצת היה נראה דמדמזכיר גבי אתרוג פטמתו ועוקצו וחוטמו וכן מזכיר נמי התם גבי דדי אשה משמע שבשלשתם במקום אחד מצד ראשו של אתרוג שיוצא מתוך חודו של אתרוג כמין עוקץ בולט וקשה כעץ וניטלה פיטמתו היינו בוכנתו כלומר שניטל אותו העוקץ ממקום חבורו ונשאר כמין גומא בראש האתרוג ולהך פי' אין פיסול בזנב האתרוג ובערוך פי' בשם רבי' חננאל ניטלה פיטמתו נראין הדברים שהוא דד והוא החוטם כמין פיטמא של דד כדתנן פיטמא של רימון וניטלה בוכנתו היינו קצת העץ הנתון באתרוג כאותו של חולין (מב:) האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה ומשמע מתוך פירושו דפיטמתו ובוכנתו תרי עניני נינהו זה בראשו וזה בעוקצו ולא בא רבי יצחק לפרש אלא להוסיף על המשנ' וכ"כ הרי"ף והרמב"ם וכן נוהגין לפסול בשניהם כשיהי' פטמא בראש האתרוג וניטל' אבל אם יש אתרוג שלא היה בו פטמא מעולם אינו נפסל בכך וכן אם ניטל העוקץ ולא נשאר ממנו כלל באתרוג פסול אבל אם נשאר כל שהוא כשר עכ"ל פירוש אם נשאר בו כל שהוא בעובי ומ"מ רוחב הגומא מכוסה כולו דאל"כ הוה ליה חסר ופסול :

ומ"ש להכשיר האתרוג שלא היה לו פיטמא מתחל' ברייתו כ"כ בא"ח וכתב עוד פסק מורינו ה"ר ש"ט הלכה למעשה שאם ודאי היה לו פטמה וניטלה ראוי לחוש ונוטלין אותו ביום ראשון בלא ברכה ובשאר ימים מברכין עליו ואם לא היה לו פיטמא כשלקטו אותו מן האילן כשר אפילו ביום א' מברכין עליו מכיון שיש אתרוגים שלא היה להם אותה פטמא מתחלת ברייתן עכ"ל :

וכתב ה"ה שנראה מדברי הרמב"ם שאינו נפסל בנטילת השושנה בלבד אלא בנטילת הדד והוא העץ שהשושנה בו וכן עיקר וכן ראוי להורות ע"כ והר"ן סובר שדעת הרי"ף לפסול בנטילת השושנה לבד ודחה דבריו והעלה שיש להחמיר ולפסול כל שניטלה אחד מב' הבוכנות אבל ניטלה השושנה בלבד כשר ול"נ שהרי"ף נמי סובר כמו הרמב"ם שאינו פוסל בניטלה השושנה בלבד אלא בניטלה הדד שהרי כתב פירוש פטמתו דד של אתרוג והוא חוטמו והא ודאי אין השושנה נקראת דד ולא חוטם :

ומ"ש כדתנן פיטמא של רימון והיא שושנתא היינו להכריע שהפיטמא הוא מה שבראש האתרוג ולא מה שבזנבו ומייתי ראיה מדתנן פיטמא של רמון והיא שושנתו דהיינו מה שבראש ולא מה שבסוף ה"נ דכוותה פטמתו הוא מה שבראש האתרוג ומיהו הא כדאיתא והא כדאיתא דפיטמא של רמון הוי הדד והוא החוטם :

כתב הר"ן שנראה לו כפירוש בתרא דרש"י דפטמתו היינו עוקץ ורבי יצחק בן אלעזר אתא לפרושי דפיטמתו היינו בוכנתו שהוא הדבר העגול שנכנס באתרוג בסופו כבוכנא באסיתא ואחרים מפרשים דניטלה בוכנתו הוא הדד שהפיטמא בראשו ורבי יצחק בן אלעזר בא לפרש הא דתנן ניטלה פטמתו אינו אומר על הפטמתו בלבד שאינו נפסל בכך אלא כשניטל הדד ולפיכך יש להחמיר ולפסול כל שניטלה אחד משתי הבוכנות אבל ניטל השושנה בלבד כשר ע"כ נראה מדבריו שאינו פוסל בנטילת הפיטמא שבראשו של אתרוג אא"כ ניטל כל הדד שהוא כבוכנא באסיתא משום דס"ל דרבי יצחק בן אלעזר אתא לפרושי מהו פיטמתו ול"נ לפירוש רבינו חננאל דאפי' לא נעקרה כל הבוכנא פסול ותדע מדמפליג הרא"ש בעוקץ בין נשאר ממנו באתרוג בין לא נשאר ובפיטמא לא מפליג משמע דכל שניטלה קצת הפיטמא אע"פ שנשאר הגומא מליאה פסול (ג) :

כתוב

ביאור דפשיטא דאינו פסול אלא בנשתנה למראה פסול דהתם הוא דדמיא לחזזית אבל בנשתנה למראה כשר למה יפסל הא לא דמיא לחזזית שהרי לא כתב הראב"ד למיפסל בנשתנה למראה כשר אלא בנשתנה בב' וג' מקומות ומשום מנומ' הא לאו הכי אין מקום לפוסלו וכן עיקר דלא כדעת רבינו ודוק היטב :

ניטלה פיטמתו והוא הפרח שבראשו וכו' שם במשנה ניטלה פיטמתו פסול ניטל עוקצה כשר ובגמרא ניטלה פיטמתו תני ר"י בן אלעזר ניטלה בוכנתו וכתב רש"י פי' של ה"ר יעקב בר יקר ופי' של ר"י הלוי והסכים לפירוש הר' יעקב דפיטמא הוא ראש האתרוג והיינו בוכנתו ודוגמתו הפיטמ' של רמון ומפני שרבינו מפרש דפיטמא של רמון היינו הפרח לכך כתב בניטלה פיטמתו דאתרוג והוא הפרח שבראשו וכה"ג כתב גם הרי"ף וז"ל פירוש פיטמתו דד של אתרוג והוא חוטמו כדתנן פיטמא של רמון והוא שושנתו . [ו]שושנתו ופרח חדא היא · אבל הר"ן ז"ל השיג עליו וכתב שלא מצינו לשון פיטמא על הפרח כי מה ששנינו פטמא של רמון אינו שושנתו של רמון אלא הדד שבראשו שהפרח כן שמו דהא תנן פיטמא של רמון והנץ שלו אלמא תרי מילי נינהו כו' וכן נראה ברמב"ם שכתב ניטל דדו והוא הראש הקטן ששושנתו בו פסול משמע שאינו פוסל בנטילת השושנ' לבד אלא בנטילת הדד והוא העץ שהשושנה בו וכן פי' ה"ה ואפשר לומר שהרי"ף נמי סובר כמו הרמב"ם שאינו פסול בנטילת השושנ' בלבד אלא בניטל הדד שהרי כתב בפירוש ניטלה פטמתו דד של אתרוג והוא חוטמו ובודאי שאין השושנה נקרא' לא דד ולא חוטם ומ"ש כדתנן פיטמ' של רמון והיא שושנתו היינו להכריע דהפטמא היא מה שבראש האתרוג ולא מה שבזנבו ומייתי ראיי' מדתנן פיטמ' של רמון והוא שושנתו כלומר מקום שהשושנ' בו דהיינו מה שבראש ולא מה שבסוף ודכוות' פיטמא דאתרוג הוי נמי מה שבראשו · ודקדקו הרי"ף והרמב"ם לבאר שהוא הראש ששושנתו בו מפני שאמרו בירושלמי ניטלה פיטמתה תמן אמרין שושנתו כלומר מקום שהשושנה בו וכיוצא בזה כתב גם הב"י ואפשר ג"כ לדחוק בדברי רבינו ולבאר דבריו שמ"ש והוא הפרח שבראשו היינו לומר העץ שהפרח בראשו לא הפרח ממש ותדע שהרי רש"י כתב בשם ה"ר יעקב בר יקר ניטלה בוכנתו במתניתיה הוה תני ניטלה פיטמתו בוכנתו לפי שהוא חד ועשוי כמין בוכנא אלמא דלעץ שהפרח בתוכו קרינן לי' פיטמא לפירוש זה שהרי העץ הוא חד ועשוי כמין בוכנא לא הפרח ועוד שהדבר ידוע שעל הרוב נופל הפרח ממנו קודם שיגמר ונעש' בו פיטמא וכמו שכתב ה"ר ירוחם ע"ש אלא מקום הפרח קאמר הילכך אם ניטל הפרח עצמו לבד שהוא שושנתו כשר · ולא נתקררה דעתי בכל זה אלא נרא' עיקר דהעץ עצמו קרי ליה שושנה ופרח מפני שצורת' כצורת שושנה ופרח והוא ג"כ נקרא דד מפני שראש אותו עץ הקטן הוא כמו חודו של דד שמכנים התינוק בתוך פיו ואינו הפרח שהוא הנץ שנופל ממנו כי בזה אין ספק דכשר לד"ה כי כן דרכו ליפול וא"כ אין חילוק בין פי' הר"י בר יקר לפי' הרמב"ם לגבי הפיטמ' זולתי דלהר"י בר יקר פסול בניטל ראש הפיטמא שהוא כמו חודו של דד שהוא חד ועשוי כעין בוכנ' והוא הנקרא פרח ושושנה ולהרמב"ם משמע דאינו פסול אלא בניטל כל הדד מעיקרו ונשאר מקומו גומא שהרי כתב ניטל דדו והוא הראש הקטן ששושנתו בו דמשמע שהניטל הוא מגוף האתרוג וכך הבין הרא"ש דברי הרמב"ם עיין עליו בבאוריו לסמ"ג וכ"כ הר"ן דאחרים מפרשי' דנטל בוכנתו הוא הדד שהפיטמא בראשו ואינו נפסל אלא כשניטל כל הדד שהוא כבוכנ' באסיתא גם הת' והרא"ש הזכירו אותו פי' שכתבו וז"ל וקצת הי' נרא' מדהזכיר כאן גבי אתרוג פיטמתו ועוקצו וחוטמו וכן נמי התם גבי דדי אשה משמע שבשלשתן במקום א' לצד ראשו של אתרוג שיוצא מתוך חודו של אתרוג כמין עוקץ בולט וקש' כעץ וניטלה פיטמתו היינו בוכנתו שנטל אותו העוקץ ממקום חבורו ונשאר כעין גומא בראש האתרוג וכ"כ באורחות חיים הלכה למעש' ודברי הרי"ף אפשר לפרש כסבר' הר"י בר יקר דמפסיל אף בניטל השושנה לחוד ואינו ניטל מגוף האתרוג כלום וכך הבין הרא"ש בבאוריו לסמ"ג ומ"ש דפיטמתו דד של אתרוג היינו מפני שראש אותו העץ הקטן הוא כמו חודו של דד שמכנים התינוק בתוך פיו ומ"ש והוא חוטמו לאו חוטמו ממש קאמר אלא מקום חוטמו דאם חוטמו הוא שושנתו מאי האי דקאמר רבא ועל חוטמו אפילו במשהו פסול הא לא שייך לומר בשושנתו שעלת' בו חזזית אפילו משהו אלא ודאי כוונת הרי"ף לומר דהפיטמא הוא מה שבראש האתרוג במקום חוטמו ולא מה שבזנבו ואפשר גם כן לפרשן כסברת הרמב"ם דלא מיפסל אלא בניטל כל הדד שהוא כבוכנא באסיתא והיינו דקאמר והוא חוטמו שניטל גם מן החוטם והוא שושנתו כלומר העץ שהשושנ' בו ניטל כולו וכך נראה מדברי הסמ"ג שכתב דלהרי"ף והרמב"ם חוטמו הוא בכלל בוכנתו אלמא דגם להרי"ף אינו פסול אלא בניטל כל הדד כמו להרמב"ם אלא דמשמע דס"ל לסמ"ג דאף הר"י בר יקר מפרש כדבריהם וזה ודאי תימ' שהרי כתב רש"י ז"ל לשונו של הר"י בר יקר דמשמע מיני' להדיא שפוסל בניטל קצת הפיטמא אעפ"י שנשאר' הגומ' מליאה וכ"ל שהסמ"ג היה מפרש דהרמב"ם והרי"ף נמי פוסלין אף בניטל מקצת הפיטמא דהיינו הראש העליון אף על פי שנשארה הגומא מליא' וכמו שפירש הר"י בר יקר ואע"ג דבניטל הזנב אינו פסול להרמב"ם והר"י אא"כ שנתלש מעיקרו לגמרי ונשאר מקומו גומא אבל בניטל עוקצו שחוץ לגומא כשר מ"מ בניטל פיטמת' פסול אף בניטלה מקצת' ונשארה הגומא מליאה וכן נרא' מדברי הרא"ש שכך הוא מפרש לפי דעתן של הרי"ף והרמב"ם ור"ח וכן פי' הב"י לפי פר"ח והכי נקטינן לחומרא. לשון הש"ע ניטל דדו והוא הראש הקטן ששושנתו בו פסול עכ"ל והן דברי הרמב"ם ככתבם ולשונם וז"ל הגהת ש"ע ויש מחמירין שאם ניטלה השושנה דהיינו מה שאנו קורין פיטמא וטוב להחמיר במקום שאפשר ומיהו לענין דינא אין לפסול אא"כ ניטל הדד דהיינו העץ שראש הפיטמא עליו והראש נקרא שושנת' וכל זה דוקא בניטלה אבל אם לא הי' לו דד מעולם כשר וכן הם רוב אתרוגים שמביאין במדינות אלו עכ"ל מבואר מדבריו שהיה מפרש דדברי הרמב"ם דוקא בניטל כל הדד ונשאר גומא מקומו ועל זה כתב דיש מחמירין בניטל' השושנה לבד דהיינו חוד הדד כמו שפי' הר"י בר יקר וכתב שטוב להחמיר במקום שאפשר ומיהו לענין דינא אין לפסול אא"כ ניטל הדד וכו' דהיינו שנתלש מעיקרו וניטל מן החוטם ונשאר מקומו גומא וכתב כן ע"פ דברי אורחות חיים שכתב שאם ניטלה השושנ' לבד או העוקץ לבד או שניהן ושתי הבוכנות קיימות כשר וכן ראוי להורות ולעשות מעשה ולא יותר ע"כ ומ"מ כבר כתבתי דלדעת הסמ"ג גם הרי"ף והרמב"ם מחמירין כהר"י בר יקר הלכך אין להקל כלל מ"מ כל זה בידוע שניטלה אבל אם הוא ספק אם ניטל ממנו השושנתא או לא הי' לו מעולם אין להחמיר בספקו ומ"ש דלפירוש הר"י בר יקר ניטל עוקצו כשר בכל ענין היינו לומר שאפילו נתלש מעיקרו ונשאר מקומו גומא אפ"ה כשר ומ"מ דוקא בשלא נחסר מגוף האתרוג כל עיקר שאם נחסר אפי' כ"ש פסול כדלעיל וכן מבואר באשר"י ובהגהותיו ומ"ש ולפי' ר"י הלוי ניטל' פיטמתו כשר בכל ענין כו' לשונו זה הוא שלא בדקדוק דמשמע דר"י הלוי מכשר בניטלה פיטמתו והא ודאי ליתא דמשנה שלמה שנינו ניטלה פיטמתו פסול' אלא כונתו לומר דאותה פיטמא שהזכרתי שהיא הפרח שבראשו כשר אם ניטל' לפי' ר"י הלוי מפני שהוא מפרש ניטל' פיטמתו פסול איירי בנתלש הזנב מעיקרו וניכר מקומו שהוא חסר והיינו ניטלה בוכנתו דאע"פ שאינו חסר מגוף האתרוג כל עיקר אפ"ה יש לו דין חסר כיון שנשאר מקומו גומא ובמרדכי כתב דס"ט דפסול משום דחיישינן שמא חסרו ופסול וכ"כ בהג"מ : **ומ"ש** דר"ח והרי"ף והרמב"ם פוסלין בשניהם

היינו

דרכי משה

ובשרו קיים ואין חוששין שלא היה קיים אא"כ רואים שאינו קיים : (ג) מ"מ משמע דאינו נפסל בנטילת השושנה לבד דהיינו מה שעל העץ שעל ראש האתרוג ובעי שינטל

מקצת

פרישה

פשיטא ליה לסברתו דבעינן שיעמדו ברובו ה"ה בג'. ולריו"ץ גאון ר"ל איפכא דנקט ג' לאשמעינן שכמו שאם הוא מנומר בג' מקומות מסתברא דאפי' בחד לד מפסלו לו · ה"כ ב' מקומות וק"ל :

וכשר

היינו מפני שהם מפרשים ניטלה פיטמתו כפירוש הר"י בר יקר וניטל' בוכנתו מפרשים כפי' הר"י הלוי ופיטמתו ובוכנתו שני ענייניס הם זה בראשו וזה בעוקצו וכבר הארכתי בסמוך בביאור דבריהם וכתבתי המסקנא :

עלתה בו חזזית כו' משנה שם עלתה חזזית על רובו פסול על מיעוטו כשר ופירש"י חזזית כמין אבעבועות וכתב הרא"ש והוא שיש בהן ממש כו' ובגמרא לא שנו דעל מיעוטו כשר אלא במקום אחד אבל בב' וג' מקומות מיחזי כמנומר ופסול :

ומ"ש בשם הרי"ג הכי משמע פשטא דמלתא דב' וג' מקומות דומיא דמקום אחד מה מקום א' במיעוטו אף בב' וג' מקומות במיעוטו ומלשון הרי"ג שכתב במיעוטו של צד אחד נראה דס"ל דברובו דפסול היינו אעפ"י שאינו רובו של אתרוג אלא רובו של צד אחד והכי משמע בירו' אבל התו' בריש לולב הגזול והרא"ש גבי חזזית כתבו די"ל שירושלמי כתלמודא דידן דהיינו במקום אחד אבל לעולם הוא רובו של אתרוג :

ומ"ש בשם הראב"ד כו' כ"כ הרא"ש בשמו וכתב דס"ל דבהכי דמינך ב' וג' מקומות למקום אחד שהחברבורות בג' מקומות הן מעוט האתרוג כמו במקום אחד אבל פיזור הנימור הוא ברוב האתרוג:

ומ"ש ואם הוא מחצה על מחצ' וכו' טעמו מבואר דס"ל דהלכה כרבי יוסי דאמר בפ"ב דבכורות דאפשר לצמצם לכל הפחות בידי אדם וכן כתב התוס' בפ"ק דסוכה בדף ט"ו דבפ"ק דעירובין פסקינן כמ"ד פרוץ כעומד מותר הילכך אף באתרוג כשר במחצ' על מחצה : וטעמו של הראב"ד דפוסק דא"א לצמצם אעפ"י שהוא בידי אדם דלית הלכתא כרבי יוסי כל עיקר ועיין שם בתוספות וכיון דאי אפשר לצמצם אם כן אף על פי שהוא משוער בלב' שנשאר הרוב שלם מכל מקום פסול דבעינן רוב הנראה לעינים בשיעור לא רוב שאינו בשיעור רק משוער בלב' :

ומ"ש ומחוטמו ואילך כו' מימרא דרבא שם גבי חזזית ועל חוטמו ואפילו במשהו נמי פסול וכתב הרא"ש דהיינו ממקום שמתחיל לשפע כו' דלא כדמשמע מפירש"י דדוקא עובי גובהו נקרא חוטמו ומ"ש דכל שינוי מראות ויבש פוסלין בחוטמו בכל שהוא כ"כ הרא"ש לשם וה"ט כיון דחזזית פסולה משום דבעינן הדר ופוסל בחוטמו בכל שהוא א"כ הכי נמי שאר כל הפסולין משום הדר דמאי שנא : **ומ"ש** או סרח והוא יותר מתפוח שיש בו קצת ריח רע כלומר לא תימא כיון דתפח פסול וסתם תפח נסרח א"כ היינו סרח לכך קאמר דסרח הוא יותר מתפוח במה שיש בו קצת ריח רע משא"כ בתפוח ומילי מילי קתני תפח ואע"ג דלא סרח וסרח אע"ג דלא תפח והכי קאמר בגמרא ולא כמ"ש הב"י דזו ואצ"ל זו קתני :

ומ"ש ואם הוא שחור וכו' שם בברייתא כושי לבן והרא"ש כתב דדינן כמו חזזית דבמקום אחד ברובו וכו' : והא דשחור פסול דוקא בארצות הרחוקי' מארץ כוש שהוא שינוי להם אבל הסמוכים לארץ כוש ורגילים באתרוגים שחורים אתרוג שחור שהובא להם מכוש כשר אבל הגדל להם פסול כיון דאין דרכו בכך כך היא הנוסחא האמיתית בספרי רבינו והכי משני רבא לברייתות דקשיין אהדדי הא לן והא להו וע"פ פירוש רש"י והרא"ש אבל הרי"ף והרמב"ם פי' הסוגיא בע"א

נשאר ממנו כל שהוא כשר : עלתה בו חזזית והוא כמו אבעבועו' ויש בו ממש שמקומו ניכר במישוש שהוא גבוה מן האתרוג אם הוא במקום א' אינו פוסל אלא ברובו ואם הוא בב' או בג' מקומות אפי' במיעוטו פסול : וכתב הרי"ץ גיאת אפי' אם הב' או הג' מקומות במיעוטו של צד א' פסול אבל הראב"ד כתב דוקא שנתפזר הנימור ברובו אע"פ שבשטח החברבורות הוא מיעוט אבל במיעוטו כגון שכולם מצד אחד של אתרוג כשר ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ואם הוא מחצה על מחצה במקום א' כתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל כיון שהוא בידי אדם אפשר לצמצם (ג) וכשר כמו פרוץ כעומד אבל הראב"ד כ' (ד) כל הפסולים שפוסלין ברובן מחצ' על מחצה נמי פסול שאי אפשר לצמצם דבעינן רוב הנראה לעינים ומחוטמו ואילך היינו ממקום שמתחיל לשפע עד הפיטמ' פוסל חזזית וכל שינוי מראות בכל שהוא (ה) וכ' הראב"ד ה"ה נמי יבש פסול שם בכל שהוא ואם עלתה בו חזזית בענין שפסול או שהוא מנומר אם כשקולפו חוזר למראה האתרוג כשר וזה פסול החוזר להכשירו : נפל עליו מים בתלוש ותפח או סרח והוא יותר מתפוח שיש בו קצת ריח רע או שהוא כבוש בחומץ או מבושל או מנומר פסול ואם הוא שחור או לבן במקום א' פסול ברובו בב' או בג' מקומות דינו כחזזית ליפסל אפי' במיעוטו והא דשחור פסול דוקא בארצות הרחוקים מארץ כוש שהוא שינוי

כתוב בא"ח וז"ל כתב הריטב"א כל שניטלה השושנה שלמעלה אפילו עם הדד שבשופה ולא חסר באתרוג כלום כשר ואין לנו פסול אלא כשניטל העוקץ ופטמתו ורוב האתרוגים יש שאין להם אותה שושנה ודד שלה והאתרוג הדר זולתו וזו היא שיטת הרמב"ן וה"ר יונה אעפ"כ כיון שלא נתברר בתלמוד יפה יש לנו לחוש ולומר דרבי יצחק בא לפרש דניטלה פיטמתו היינו השושנה אלא בוכנתו של אתרוג בין אותה בוכנא שבראשו תחת השושנה בין הבוכנא שבסוף העוקץ ועל שניהם שנינו ניטלה פיטמתו פסול אבל אם ניטלה השושנה לבד או העוקץ לבד או שניהם ושתי הבוכנות קיימות כשר וכן ראוי להורות ולעשות מעשה ולא יותר מפי מורי עכ"ל : **עלתה** בו חזזית והיא כמו אבעבועו' וכו' שם במשנה (לד) עלתה חזזית על רובו פסול עלתה חזזית על מיעוטו כשר ובגמרא (לה) לא שנו דעל מיעוטו כשר אלא במקום אחד אבל בשנים או בג' מקומות מיחזי כמנומר ופסול ופירש"י חזזית . כמין אבעבועות דקות וכתב הרא"ש והוא שיש בהם ממש שמקומו ניכר במשמוש שהוא גבוה משאר האתרוג ובירושלמי מסיק עלה ר' יצחק בר נחמן בשם שמואל כל הפסולים אינם פסולים אלא בי"ט ראשון בלבד תמן אמרינן רובו מצד אחד חוטמו כרובו הא דאמרינן רובו מצד אחד י"ל כגמר' דידן דהיינו במקום אחד אבל בשנים או בשלשה מקומות אפי' מיעוטו פסול ולא כדברי המפרשים דברובו של צד אחד מיפסל כיון דמתניתין סתמא קתני רובו של אתרוג קאמר ונראה שהירושלמי סובר שהחזזית חשיב כחסר ולכך לא מפסיל אלא בי"ט ראשון ולא מסתברא כלל דאי טעמא משום חסר מאי נפקא לה מיניה בין רובו למיעוטו בחוטמו אלא ודאי משום הדר הוא ומיפסיל בכל הימים או שמא הירושלמי פליג אגמרא דילן וסבר דאפילו בהדר לא מיפסיל אלא בי"ט ראשון עכ"ל והר"ן כתב עלתה חזזית על רובו בירושלמי אמרו דאפילו רובו מצד אחד ע"כ נראה שדעתו כדעת המפרשים דברוב של צד אחד מיפסיל כתב ה"ה דחזזית היינו כדמתרגמינן או ילפת או חזזן ופסול מפני שאינו הדר ולפיכך אפילו שאינו מגיע עד הלבן פסול ובא"ח כתב י"מ חזזית שנתקשה האתרוג מחמת לקותא וכתב עוד שם לפירש"י חזזית אבעבועות דקות אין זה מעין גרב שיש באתרוגים שלנו עכ"ל :

כתב הרי"ץ גיאת אפילו אם השנים או הג' מקומות במיעוטו של צד אחד פסול אבל הראב"ד ז"ל כתב דוקא שנתפזר הנימור ברובו וכו' וז"ל הרא"ש שם כתב הראב"ד נ"ל שנתפזר הנימור ברובו של אתרוג אף על פי שהחברבורות עצמן מיעוט הן אבל במיעוטו כגון שאינו אלא בצד אחד של האתרוג כשר ולפ"ז הא דתני' מנומ' פסול היינו שפשט הנימור ברוב האתרוג וגבולו ושיעור טוב הוא דלא מסתברא למימר שאם היו באתרוג כמין ב' טיפין וג' של נימור כל דהוא זה בצד זה שיפסול בכך אבל אין הל' מורה על כך דמשמע בב' או בג' מקומות דומיא במקום א' מה מקום אחד במיעוטו אף בב' או בג' מקומות במיעוטן אם לא שנאמר דבהכי דמי ליה שהחברבורים בג' מקומות הן מיעוט האתרוג כמו במקום אחד אבל פיזור הנימור הוא ברוב האתרוג עכ"ל וז"ל הריב"ש בתשובה אנו סומכים על דברי הראב"ד דדוקא שנתפזר הנימור ברובו אף על פי שבשטח החברבורות הוא מיעוט אבל במיעוטו שכולם מצד אחד של אתרוג כשר ולזה הסכים הרא"ש עכ"ל : כתוב בתה"ד אין להכשיר אותם חזזים בלא"ט מא"ל שבאים מן העלים ובאילן משום דשכיחי ורגילים לבא באתרוגים כיון דמשום הדר פסלינן חזזית באתרוג כדכתב אשיר"י ואין לחלק בזה משום דמתחלת ברייתו כך היה דאינו מהודר מעיקרו נמי לאו הדר מיקרו אמנם העולם נוהגים בפשיטות להכשיר אותו בלא"ט מא"ל ואפי' שהם מורגשים במשמוש היד ואפשר דסמכי אהא דכתב אשיר"י חזזית דפסול היינו חברבורות שמורגשים במשמוש היד וכתב אח"כ בשם הראב"ד דחזזית ממראה האתרוג כשר והני בלא"ט מא"ל שכיחי ורגילי חשיבי מראה האתרוג ולא מיקרי אינו הדר משום כך עכ"ל (ז) : **ואם** הוא מחצה ע"מ במקום אחד כתב ה"ר יחיאל כיון שהוא בידי אדם אפשר לצמצם וכשר וכו' א :

ומחוטמו ואילך היינו ממקום שמתחיל לשפע עד הפיטמא פסול החזזית וכל שינוי מראות בכל שהוא שם אמתני' דעלתה חזזית על רובו אמר רבא ועל חוטמו אפילו במשהו נמי פסול ופירש"י ובחוטמו בעובי גבהו שמשפע משם ויורד לצד ראשו אפילו כל שהוא פסול שנראה שם לעינים יותר משאר מקומות שבו שבאותו עובי אדם נותן עיניו וכתב הרא"ש משמע מתוך פירש"י שאין כל השיפוע עד הפיטמא נקרא חוטם אלא עובי גובהו שממנו משפע ויורד אבל מדהזכיר הרי"ף ור"ח החוטם אבל הפיטמא משמע שהשפוע קרוי חוטם וכן עמא דבר שמעובי גבהו עד הפיטמא פוסלין חזזית כל דהו והוא הדין יבישות וכל הפסולים משום הדר עכ"ל . וגם הר"ן כתב אחר דברי רש"י ואחרים אמרו חוטמו אותו מקום גבוה שתחת הנץ שהוא עשוי כמין כזר וכיוצא בזה כתב ה"ה בשם הריב"ג וכתב שדברים אלו קרובים לדברי הרמב"ם ואיכא למידק דמשמע מדברי הרא"ש דעמא דבר כדברי הרי"ף ור"ח ולכן מעובי גבהו עד הפיטמא פסולים חזזית כל דהו ותימא דהא אין ללמוד מדבריהם דמיקרי חוטמו אלא השיפוע ולא עובי גבהו וי"ל דעמא דבר לחוש גם לדברי רש"י ולכך פוסלים גם בעובי גבהו א"כ הא דקאמר דעמא דבר לפסול מעובי גבהו עד הפיטמא היינו מעובי גבהו ולמעלה ולא עובי גבהו בכלל והיינו כפר"ח והרי"ף :

ומ"ש שכל הדברים הפוסלים באתרוג פוסלים בחוטמו בכל שהוא כ"כ שם הר"ן וכ"כ בא"ח בשם הראב"ד והריטב"א : **ואם** עלתה בו חזזית בענין שפסול או שהוא מנומר וכו' כ"כ הרא"ש גבי נקלף וכתבתיו בסמוך וכבר נתבאר שם נקלף בשלא חסר מכשרו מיירי להרא"ש ולהרמב"ם והר"ן מיירי בשעדיין נשאר ירוק כמות שהיה : **נפל** עליו מים בתלוש ותפח ברייתא שם (לו.) אתרוג תפוח סרוח כבוש שלוק כושי לבן ומנומר פסול ולפי מה שפירש רבי' בסרוח זו ואין צריך לומר זו קתני : **ומ"ש** ואם הוא שחור או לבן במקום אחד פסול ברוב בב' או בג' מקומות דינו כחזזית ליפסל אפילו במיעוטו כ"כ שם הרא"ש ז"ל :

והא דשחור פסול דוקא בארצות הרחוקי' וכו' שם אמר מר אתרוג כושי פסול והתני' כושי כשר דומה לכושי פסול אמר אביי כי תנן נמי במתניתין דומה לכושי תנן רבא אמר ל"ק הא לן והא להו ופירש"י דומה לכושי . שגדל כאן והרי היא שחור פסול שנדמה הוא (קוטנפא') אבל כושי עצמו היינו טעמא דכשר דאורחיה הוא : הא לן והא להו . לעולם מתניתין כושי נמי פסל ול"ק מתניתין לבני א"י שרחוקים מארץ כוש ואינם רגילים בהם ברייתא לבני בבל שקרובים לכוש ורגילים

דרכי משה

מקצת אותו הדד שעל ראש האתרוג ממנה אמנם נהגו להחמיר אפי' בנטילת השושנה לבד וכן ראוי לעשות במקום שאפשר משום דהר"ן כתב דלדעת הרי"ף פסול בנטילת השושנה לחוד לכן ראוי לחוש לדבריו במקום שאפשר למצוא אחר בקלות : (ד) ובמהרי"ל משמע דאין להכשירן אם ניכרים במשמוש היד : (ה) משמע דוקא שינוי מראות דפסולין משום הדר אבל שאר פסולין לא פסלי בחוטמו במשהו וכ"כ בתא"ו נ"ח ח"ג בהדיא וז"ל כל פסולי אתרוג שהם משום הדר בחוטמו פוסלין במשהו עכ"ל וכ"כ הרא"ש אבל הר"ן כתב פרק לולב הגזול דף של"ט ע"א דה"ה כל הפסולין באתרוג כגון נסדק שפסולו משום חסר אפ"ה פוסל בחוטמו בכ"ש :

וכתב

פרישה

(ג) **וכשר** כמו פרוץ כעומד כל"ל וע"ל סי' שס"א וע"ל סי' תר"ל דמבואר שם דגבי סוכה כשר אפי' פרוץ מרובה על העומד כדין פרוץ כעומד ולעיל גבי ספודין בסי' תרל"א שכתב רבינו שאם הניח בין פסול לפסול סכך כשר כמו דפסול שאני התם כמו שדייק רבינו טעמא שמ"מ לצמצם שימלא כל האויר מסכך כשר ולכן הוי פסול מרובה שהאויר מצטרף בהן דפסול וכן כל וממה ששוים למעלה שכתב רבינו ריש סי' תרל"א דפסול היינו משום דממה הנכנסת בחור קטן למטה היא מרובה כו' דבהכך בשוים למטה כשר כמ"ש רבינו ריש סי' תרל"א היינו דבשוים למטה או הכל מרובה ודאי למעלה כמ"ש דקי"ל דלעולם החמה הנכנסת בחור מרובה מהחור וק"ל :

(ד) **כל** הפסולין שפוסלין ברובן מחצה כו' נמי פסול . והא דפרוץ כעומד מותר אפשר דשאני התם דמחיצות שבת דרבנן א"כ התם כך אמרה תורה למשה לא תפרוץ רובא : פסולין

חדושי הגהות

תרמח א עיין בב"ח מ"ש בזה ואפשר שגם הרב"י כיון לדבריו :

כ"ה

שינוי להם אבל הסמוכים לכוש ורגילים באתרוגים שחורים אתרוג שחור שהובא לשם מכוש כשר אבל הגדל שם פסול כיון שאין דרכו לגדל שם : העגול ככדור פסול גדלו בדפוס ועשאו כצורה אחרת שאינו מצורת האתרוג פסול אבל אם עשאו כצורת אתרוג אפילו עשאו דפי דפי חשיב שפיר צורתו וכשר : התיום שגדלו שנים דבוקים זה בזה כשר ובספר המצות פסל תיום : הירוק שדומה לעשבי השדה פסול אבל אם הוא ירוק וכשמשהים אותו חוזר למראה אתרוג כשר : שיעור אתרוג קטן פחות מכביצה פסול אבל אם הוא כביצה אפי' אם הוא בוסר שעדיין לא נגמר פריו כשר ובגדול אפי' הוא גדול הרבה שצריך לאוחזו בשתי ידיו כשר :

תרמט **כל** הד' מינין (א) פסולין בגזול בין לפני יאוש בין לאחר יאוש

ורגילים בהם ומ"מ בגדל כאן ודומה לכושי נדמה הוא ופסול וכ"כ הרא"ש וכדבריהם כתב רבינו אבל הרי"ף פי' לבני א"י כושי פסול וכ"ש כושי הרבה הדומה לאדם כושי שהוא פסול ולבני בבל שהאתרוגים כושי' הכושי כשר והכושי הרבה שהוא דומה לאדם כושי פסול וכ"כ הרמב"ם וכתב ה"ה שכן עיקר :

העגול ככדור פסול שם בברייתא והרמב"ם השמיט פיסול זה דעגול ככדור ותמ' עליו ה"ה :

גדלו בדפוס ועשאו כצורה אחרת וכו' גז"ש בברייתא גדלו בדפוס ועשאו כמין ברי' אחרת פסול ובגמ' אמר רבא ל"ש אלא כמין בריה אחרת אבל כברייתו כשר פשיטא כמין בריה אחרת תנן ל"צ דעבדיה דפי דפי פירש"י גדלו בדפוס. שעושה לו דפוס כשהוא קטן ונותנו בתוכו במחובר כמדת הדפוס: דעבידנא דפי דפי. כמין קרשים קרשים כמין גלגל של רחים של מים ורבא אשמעי' דהא כמי ברוי' הוא:

התיום שם בברייתא אתרוג ככדור פסול וי"א אף התיום ומשמע דת"ק מכשיר בתיו' והלכתא כוותיה וכ"פ הרמב"ם אבל סמ"ג פסק דפסול ונראה שהוא סובר דכיון דלא אשכחן מאן דמכשר בהדיא איכא למימר דליכא מאן דפליג איש אומרים דפסלי וא"כ משתכח מאן דפליג הלכתא כוותיה כיון שלא הוזכר בתלמוד סברת החולקים עליהם ודברי הרמב"ם עיקר :

הירוק שדומה לעשבי השדה וכו' שם במשנה (לד.) הירוק ככרתי ר"מ מכשיר ורבי יהודה פוסל וידוע דהלכ' כר"י : **ומ"ש** אבל אם הוא ירוק וכשמשהין אותו חוזר למראה אתרוג כשר כן כתבו שם התוספות והרא"ש וטעמא משום דאי לאו דנגמר פריו לא היה חוזר למראה אתרוג בתלוש ולשון רבינו אינו מדוקדק שכתב אבל אם הוא ירוק דמשמע דעד השתא לאו בירוק עסיק ואתי אלא כך ה"ל לכתוב והא דפסול היינו כשאפי' כשמשהין אותו אינו חוזר למראה אתרוג אבל אם כשמשהין אותו חוזר למראה אתרוג כשר :

שיעור אתרוג קטן פחות מכביצה פסול אבל אם הוא כביצה וכו' שם במשנה שיעור אתרוג קטן ר"מ אומר כאגוז רבי יהודה אומר כביצה ובגדול כדי שיאחוז שניהם בידו ד"ר יהודה ר' יוסי אומר אפי' א' בשתי ידיו ופסקו הרי"ף והרא"ש הלכ' כר' יהודה בקטן וכרבי יוסי בגדול וכתב הר"ן דלר"י אפי' צריך ב' ידיו לאתרוג אחד מתוך גדלו או שהוא צריך ליטלו על כתיפו יצא וכ"כ הרמב"ם בפ"ז שיעור אתרוג אין פחות מכביצה ואם היה גדול כל שהוא כשר :

ומ"ש רבינו אפי' אם הוא בוסר שעדיין לא נגמר פריו כשר שם בברייתא (לו.) אתרוג הבוסר ר"ע פוסל וחכמים מכשירים ופסק הרמב"ם כחכמים דמכשירין ופירש"י הבוסר קטן כפול הלבן והתוספות חלקו עליו וכו'. דהשתא שיעור גבי ענבים איתמר דבגמר בשולם נמי קטנים הם אבל אתרוג שהוא פרי גדול אפי' יותר מכביצה בוסר הוא כשסופו לגדל יותר הרבה והכא כשאין סופו לגדל יותר דאפי' ר"ע דפסל התם יכשיר בכזית למר ובכביצה למר דחשיב גמר פרי אבל פחות מכאן לא חשיב גמר פרי אע"פ שאין סופו לגדל יותר עוד יתכן דאפי' רבנן דמכשרי התם פסלי הכא בפחות מכאן דאתרוג הבוסר חשיב פירא טפי עכ"ל וסמ"ג כתב אתרוג הבוסר פי' רש"י אתרוג קטן כפול ר"ע פוסל וחכמים מכשירים ואח"כ כ' ומסקי' הלכתא כרבי יהודה בשיעור אתרוג קטן שהוא כביצה וכר' יוסי בשיעור אתרוג גדול וכתב מהרא"ס ז"ל דיש לתמוה עליו שהביא הברייתא דאתרוג הבוסר דקתני ר"ע פוסל וחכמים מכשירין כדי לפסוק הלכה כחכמים היאך פירש הבוסר כפירש"י דלדידי' ס"ל כחכמים דפליגי עליה דר"מ ורבי יהודה במתניתין ושוב אין לפסוק כמותם וצ"ע עכ"ל ול"נ דאפשר לומר דסמ"ג סובר כמו שכתבו התוספו' בסוף דבריהם דיתכן דאפי' רבנן דמכשרי התם פסלי הכא בפחו' מכאן דאתרוג הבוסר חשיב פירא טפי דהשתא באתרוג הבוסר אפי' אינו גדול יותר מכפול הלבן מאחר שסופו ליגדל יותר כשר אבל אתרוג שאין עתיד ליגדל יותר צריך שיהא כביצה ומהרי"ק בשורש ס"ב כתב דרכים אחרים ליישב דאתו ר"מ ורבי יהודה כרבנן דכ"ע :

תרמט כל הד' מינים פסולים בגזול בין לפני יאוש בין לאחר יאוש ובשאול בפ' לולב הגזול שנינו דגזול ויבש פסול בכל ד' מינים ובגמ' בר"פ (כט :) קא פסיק ותני לא שנא ביו"ט ראשון ולא שנא בי"ט שני בשלמא יבש הדר בעינן וליכא אלא גזול בשלמא י"ט ראשון דכתיב לכם משלכם אלא בי"ט שני מ"ט א"ר יוחנן משום רשב"י משום דה"ל מצוה הבאה בעבירה שנאמר והבאתם גזול את הפסח מה פסח לית ליה תקנתא אף גזול לית ליה תקנתא לא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש בשלמא לפני יאוש אדם כי יקריב מכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא אלא לאחר יאוש הא קנייה ביאוש אלא לאו משום דה"ל מצוה הבאה בעבירה ופליגא דרבי יצחק דא"ר יצחק בר נחמני אמר שמואל לא שנו אלא בי"ט ראשון אבל בי"ט שני מתוך שיוצא בשאול יצא נמי בגזול מתיב ר' נחמן בר יצחק לולב הגזול והיבש פסול הא שאול כשר אימת אילימ' בי"ט ראשון הא כתיב לכם משלכם והאי לאו דידיה הוא אלא לאו בי"ט שני וקתני גזול פסול א רבא אמר לעולם ביום טוב ראשון ולא מיבעיא קאמר לא מיבעיא שאול דלאו דידיה הוא אבל גזול אימא סתם גזילה יאוש בעלים הוא ובדידיה דמי קמ"ל ופירש"י קא פסיק ותני. פסול ל"ש בי"ט הראשון דחוביה מדאורייי' ל"ש בי"ט שני דליתי' בנטיל' לולב אלא מדרבנן: בשלמא יבש. פסול בדרבנן נמי כיון דמצוה הוא משום זכר למקדש בעי' הידור מצוה: אלא גזול. בי"ט שני אמאי לא מסיכ' תיתי למפסליה: אף גזול. אין לו תקנה לאחר זמן ואפי' ביאוש ואע"ג דלענין מיקנא אמרי' בבבא קמא דקני ליה ביאוש והוי דידיה אפ"ה אקרובי למזבח לא: מתוך שיוצא בשאול. דהא ביום טוב שני לא כתיב לכם למעוטי: אימא סתם גזילה. מיד ואע"ג דלא שמעינן דאייאש יאוש בעלים הוא שהרי בפניו גוזלה מידו ואין כח להציל קמ"ל דעד דשמעינן דאייאש לא קני ליה דמימר אמר השתא הוא דתקיף מינאי למחר תפיסנא ליה בדינא עכ"ל וכתב הרא"ש והרב אלפסי שלא הביא אלא המשנה כצורתה ולא הביא פלוגתא דאמוראי דפליגי בגזול מכלל דס"ל כסתמא דתלמודא דקאמר קפסיק ותני לא שנא בי"ט ראשון ל"ש בי"ט שני ופסיל ליה משום מצוה הבאה בעבירה ואע"ג דקרא גבי קרבן כתיב ה"ה לכל המצות כדמוכח בפרק הגוזל קמא דקאמר הרי שגזל סאה חטין וכו' אין זה מברך אלא מנאץ ולא כשמואל דסבר דלא אמרינן הכי אלא במצוה שהיא מדאורייתא ולא מסתבר טעמיה דכיון דמברך ומזכיר שם שמים מנאץ הוא במילי דרבנן כמו במילי דאורייתא ועוד דר"נ בר יצחק דהוא בתרא פריך לשמואל ממתני' ואע"ג דדחי ליה לא סמכינן אשינוי' דחיקי וכ"פ בה"ג ורב פלטוי גאון וגם הר"ן כתב לענין הלכה הרי"ף כתב משנתינו כצורתה ולא כתב עליה מחלוקת רבי יוחנן ושמואל מדקא סתם לה סתומי מסתמא דפסק כר' יוחנן דל"ש בי"ט ראשון ל"ש בי"ט ב' של דבריהם וכן דעת הראב"ד והרמב"ן לפסול כרבי יוחנן דקי"ל שמואל ורבי יוחנן הלכה כר"י וכ"ש הכא דמשמיה דרשב"י קאמר לה דהוא תנא ור' אמי ס"ל כוותיה ע"כ ומיהו אין דעת הרמב"ם כן שהרי כתב שפסול משום גזל וגניב' אינם פסולים אלא בי"ט ראשון בלבד וכתב ה"ה שכן דעת הגאונים וכתב הר"ן שכן דעת הרז"ה לפסוק כשמואל :

כתב בא"ח לולב הגזול והגנוב יש פוסלים אותו כל ז' מיהו דוקא לגנב ולגזלן עצמו אבל לאחרים כשר בשאר הימים : **וכתב** הר"ן ומיהו כי אמרינן לולב הגזול פסול משום מציה הבאה בעבירה ה"מ בשלא קנהו עדיין א"כ שקנהו אלא שהמצוה מסייעא בקניין דמש"ה אמרי' גבי קרבן דגזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה דס"ל לרבי יוחנן דיאוש בכדי לא קנה ונמצא שלא קנה גבוה אלא בשנוי רשות ההקדש ודאמרינן בגמ' תיפוק ליה דהא קניה ביאוש ושנוי רשות קאמרי' אבל כל שקנה בתחלה בלא סיוע המצוה שוב אין בו משום מצוה הבאה בעבירה והביא ראיו' לדבר ואח"כ כתב והיינו דגרסינן בירושלמי מה פליגין כשגזל משופה אבל גזל ושפהו דמים הוא חייב לו כלומר דקנאו בשינוי מעשה וכ"כ התו' דמשמע בגמ' דאי קני ליה מני נפיק ביה ולא חשיב מצוה הבאה בעבירה והא דאמרינן בהגוזל קמא בההיא דגזל סאה דאע"ג דשינוי קונה מצוה הבאה בעבירה היא אע"פ שקנאו בשינוי מעשה קודם שבא לידי חיוב חלה התם דיאוש בעלמא הוא

בס"א ע"ש : **התיום** וכו' פלוגתא דת"ק וי"א שם וסמ"ג פסק כי"א לחומרא ובתשובת הרשב"א סימן תי"א הסכים להתיר כת"ק וכסברת הרמב"ם ורבינו : **הירוק** וכו' שם במשנה פלוגתא דר"מ ור"י והלכה כרבי יהודה דפוסל וכתבו התו' דאין לפרש ירוק שדומה לחלמון ביצה שהוא כעין שעוה שהרי אתרוג עיקרו דומה לשעוה אלא ירוק כעין עשבים קאמר דפסול ואותן האתרוגים הבאים לפנינו ירוקים כשרים אפי' לר"י כשחוזרי' למראה שאר אתרוגים אפילו בתלוש לאחר ששהו בכלי זמן מרובה דודאי גמר פריים עכ"ל והביא הרא"ש דבריהם לפסק הלכה ונראה דדוקא כשחזר כולו למראה אתרוג אבל אם לא חזר כולו דינו כחזזית ליפסל ברובו במקום אחד וכו' והרבה טועים בזה שמברכין על אתרוג ירוק כשנשתנה מקצתו למראה אתרוג וטעמם דהא חזינן שנגמר פריו ולי נראה דירוק פסול ג"כ מפני שאינו הדר כדקס"ד בגמרא מעיקרא דירוק אינו הדר אלא משום דר' יהודה לא בעי הדר מהדרינן אטעמא אחרינא משום דלא גמר פריו אבל למאי דקיימא לן דבעי' הדר ירוק פסול משום דאינו הדר אפילו גמר פרי והלכך דינו כחזזית ושינוי מראות ויבש דפסול משום דבעינן הדר :

שיעור אתרוג וכו' שם במשנה פלוגתא דר"מ ור"י בקטן ופלוגתא דר' יהודה ור' יוסי בגדול ופסקו הפוסקים דהלכה כר"י בקטן דבפחות מכביצה פסול ומעיקרא קא ס"ד דפסול משום דאינו הדר ומסקנא דלר"י לא בעינן הדר ופסול משום דלא גמר פירא והלכה כר"י יוסי בגדול דמכשיר אפילו גדול הרבה שצריך לאחוז בשתי ידיו ולא חיישינן שמא יתנו לו הלולב בשמאל והאתרוג בימין ואתי לאפוכינהו ולאחוז האתרוג והלולב באחד מידיו עד שיחליף וכיון שהוא גדול יותר מדאי שמא יפול מידיו ויפסל שיארע בו נקב לא חיישינן להא ואע"ג דקאמר בברייתא דא"ל ר"י לר' יוסי אפילו לדידך דלא חיישת לאפכולי ואפסולי ומייתית ראיה מר"ע שבא לבית הכנסת ואתרוגו על כתפו אינה ראיה דאף הם אמרו לו אין זה הדר מ"מ ר' יוסי ס"ל דר' עקיבא קאמר דאף זה הדר דמפני גדלו לא נתמעט הדרו אדרבה כל שכן דאיכא הדר טפי כ"ל :

ומ"ש דאם הוא כביצה אפי' אם הוא בוסר וכו' כלומר ל"מ דכשאין סופו ליגדל יותר דכשר בכביצה משום דהיינו גמר פריים אלא אפילו אם הוא בוסר דסופו ליגדל נמי כשר בכביצה ואתרוג הבוסר פלוגתא היא בברייתא ופסק כחכמים דמכשרי וס"ל דהיינו דוקא בכביצה ועיין בתו' בדף ל"א בד"ה שיעור אתרוג קטן :

תרמט כל ד' המינין פסולין בגזול וכו' בפרק לולב הגזול שנינו דגזול ויבש פסול בכל ד' המינין ובגמרא פליגי ר' יוחנן ושמואל בי"ט שני דאין נטילתן אלא מדרבנן אי פסלינן נמי בגזול ופסקו הרי"ף והרא"ש כר"י דפוסל אף בי"ט שני ומשמע בסוגיא דבין לפני יאוש ובין לאח' יאוש פסול משום דה"ל מצוה הבאה בעבירה אלא שהתו' כתבו דבלאחר יאוש אינו פסול אא"כ בגזלו אגוד דלית ביה לא שינוי השם ולא שינוי מעשה אבל בגזלו כשאינו אגוד ואח"כ אגדו דאיכא יאוש בהדי שינוי השם ושינוי מעשה וקני ליה מקמי דחל חיוב המצוה תו לא הוה מצוה הבאה בעבירה ע"ש בדף ל' בד"ה הא קנייה ביאוש ובד"ה ולקנייה בשינוי השם . ואיכא לתמוה על רבינו שסתם וכתב דפסול בלאחר יאוש ולא חילק ונראה לומר דס"ל דדוקא למ"ד לולב צריך אגד חשיב שינוי מעשה כשאגדו אבל למאי דקי"ל דלולב א"צ אגד לא חשיב שינוי מעשה ואע"ג דאיכא שינוי השם דמעיקרא ה"ל לולב והשתא הושענא כיון שחוזר לברייתו לא שמיה שינוי ועיין בסוגיא ובדברי התו' ומ"מ היכא דקננהו לאחר היאוש בשינוי מעשה ממש תו לא ה"ל מצו' הבא' בעבירה שהרי קננהו מקמי דחל חיוב המצות וכ"כ הר"ן ודוקא לגזלן ולגנב עצמו אבל לאחרים לית בהו משום מצוה הבאה בעבירה וכ"כ באורחות חיים : ובשל

פרישה

סי' תרמט (א) **פסולין** בגזול דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון משלכם ל"ש לפני יאוש ל"ש אחר יאוש ז"ל הגמרא וב"י הביאו לאחר יאוש הא קנייה ביאוש משום דהוי ליה מצוה הבאה בעבירה עכ"ל וצ"ל משום דמשמע ליה דפסלי' בכל ענין אפילו ביאוש ושינוי רשות קפריך הכי דאל"כ ק' האי יאוש כדי לא קנייה אם לא בשינוי

חדושי הגהות

תרמט א כ"ח ג"ב בגמרא ולענ"ד צ"ל אמר רבא :

ורבינו

יאוש ובשאול ובשל עיר הנדחת ואשירה של ישראל פסול אבל של עו"ג (א) לכתחלה לא יטול ואם נטל יצא מיום ראשון ואילך דלא בעינן לכם וכל הפסולין כמו שפסולין בראשון כך פסולין כל ז' הימים (ב) חוץ משאול (ג) שמותר מיום ראשון ואילך וכן חסר מותר מיום ראשון ואילך הלכך ניקב או שנקבוהו עכברים מותר מיום ראשון ואילך אם נשאר בו כשיעור ובהלכות גדולות פסל אם נקבוהו עכברים כל ז' ימים משום דמאים אע"ג דניקב כשר וכ"כ רב נטרונאי גאון ואדוני אבי הרא"ש ז"ל לא חילק ואפילו לכתחלה מותר לאכול ממנו רק שישאיר ממנו שיעור (ו) כדי לצאת בו

ב"ח

ובשל עיר הנדח' ואשרה של ישראל פסול שם במשנה של אשרה ושל עיר הנדחת פסול ובגמ' מוקמי' לה דוקא באשרה של ישראל שאין לה ביטול וכתותי מיכתת שעוריה דומיא דעיר הנדחת אבל של עו"ג לכתחילה לא יטול כיון שלא ביטלו ואם נטל יצא דכיון שמועיל לו ביטול לאו כתותי מיכתת שיעוריה הוא ואע"ג דכל זמן שלא ביטלו איסורי הנאה ניכהו מצות לאו ליהנות ניתנו וכתב רבינו דוקא מיום ראשון ואילך דאילו ביום ראשון ממה נפשך איני יוצא בו דאם נתכוון לזכות בו כשהוא מטל הפקר ה"ל ע"ג של ישראל ואי לא נתכוון לזכות בו ה"ל כמו שאול ופסול בי"ט ראשון ועיין במ"ש גבי שופר בסימן תקפ"ו: **וכל** הפסולים וכו' טעמו דכל הפסולין משום דבעינן הדר כמו יבש ונקטם ראשו וכיוצא בהם דאית ביה משום הידור מצוה בעינן הידור כל הז' וכן היכא דאית ביה משום כתותי מכתת שיעוריה וכן היכא דפסולין מפני שאינן מינן או שאינן כדי שיעורן סברא הוא דאין חלוק וכן היכא דפסולים משום דבעינן לקיחה תמה והוא מעיקר הלקיחה דהיינו שיקח הד' מינין ביחד ולקיחה לכ"א ואחד כמו שיתבאר לקמן תקינו נמי רבנן דפסולין כל שבעה אבל שאול דספיר מתקיים עיקר לקיחה וכן חסר אע"ג דפסוליה משום דבעינן לקיחה תמה מ"מ שפיר מתקיים ביה עיקר לקיחה לא תקנו רבנן למיפסליה בשאר הימים דכל עיקר נטילתן אינו אלא מדרבנן וכ"כ התוספות והרא"ש ר"פ לולב הגזול: **ומ"ש** הלכך ניקב או שנקבוהו עכברי' מותר מיום ראשון ואילך הכי איתא בפ' לולב הגזול בלישנא בתרא דרב דקאמר זה הדר וכן פסקו הרי"ף והרא"ש ומ"ש ואם נשאר בו כשיעור פשוט הוא דבעינן דנשאר בו כשיעור אלא דאתא לאשמועינן דסגי בהכי אלא שהר"ן מחמיר דאפילו נשאר בו כשיעור לא מכשרינן אלא בשרובו קיים דשמו עליו הא לאו הכי לא דאתרוג אמר רחמנא ולא חצי אתרוג וז"ל התו' בפרק לולב וערבה דף מ"ו ע"ב דר' חנינא כיון דלא אכיל ליה כוליה ומשייר ביה כשיעור דמצי נפיק ביה שרי וכו' ואפשר לומר דאף התוספות ס"ל דדוקא בשרובו קיים ולא הוצרכו לפרש ועוד דבכלל לשון זה שכתבו ומשייר ביה כשיעור דמצי נפיק ביה הוא ג"כ דמשייר ביה הרו' דתרתי בעי' שיהא רובו קיים ושיהא אותו הרוב כביצ' והכי מסתבר': **ומ"ש** וכה"ג פסל אם נקבוהו העכברי' כו' פסק כלישנא קמא דרב דמחמיר בנקבוה עכברים משום דמאיסי ואין זה הדר והכי נקטינן לחומרא

ב"י

הוא א"כ שאני ברכה דאיכא נמי הזכרה לשם שמים ע"כ: **ובשל** עיר הנדחת ואשירה של ישראל פסול אבל של עו"ג לכתחלה לא יטול וכו' שם במשנה (כט. לב: לג. לד:) שכל ד' מינים אלו אם היו של אשירה או של עיר הנדחת פסולין ובגמ' (לא) ושל אשירה פסול והאמר רבא לולב של ע"ג לא יטול ואם נטל כשר הכא באשירה דמשה עסקינן דכתותי מכתת שעוריה פירש"י לולב של ע"ג ששמשו בו לע"ג לכבד לפניה קרקע א"נ שעבודתם בלולב להעבירו לפניה או לזרקה בו לא יטול דמאיס לגבוה ואם נטל כשר ואף ע"ג דאיסורי הנאה הוא דמצות לאו ליהנות ניתנו: באשירה דמשה. אותם שהיו בשעת כיבוש א"י שהצריכן הכתוב שריפה ולולב צריך שיעור והאי כמאן דמכתת שיעוריה כיון דלשריפה קאי וכתב הרב המגיד דעת רוב המפרשים שראיתי הוא לפרש באשירה דמשה שהיתה בארץ בימי משה שלא היה לה ביטול לפי שהיתה של ישראל דוכו בארץ והוא הדין לע"ג של ישראל שאין לה ביטול שאף היא אין יוצאין בה אבל אשירה אחרת של עו"ג אף היא דינה כע"ג אחרת שאם נטל יצא ומ"מ בע"ג אם נתכוין ישראל לזכות בה הו"ל ע"ג דישראל ואין לה ביטול ואם נטל לא יצא וכשאמרו יצא הוא בי"ט ב' שאדם יוצא בשאול עכ"ל וכ"כ הר"ן וכך הם דברי רבינו וכתב עוד הר"ן דהא דאמר רבא לולב של ע"ג לא יטול ואם נטל כשר אפי' קודם ביטול הוא דאי לאחר ביטול אפי' לכתחלה נמי דכיון דשרי להדיוט ולא מאיס למצוה ואע"ג דרב מבעיא ליה בפר' ג' דעבודת כוכבים רבא פשיטא ליה כמ"ש שם עכ"ל ומיהו מדברי רש"י שכ' לא יטול משום דמאיס לגבוה לא משמע הכי ודברי הרמב"ם בדין זה על דרך אחר ולא ראיתי להאריך בהם לפי שהוא דבר שאינו מצוי (ג): **כתב** בא"ח גנות הצעירים והדורסים וכיוצא בהם מבתי הכומרים מותר ליטול משם לולב או שאר מינים למצוה: **וכל** הפסולין כמו שפסולין בראשון כך פסולין כל ז' הימים חוץ משאול בר"פ לולב הגזול (כט) אהא דאמרינן בגמרא בשלמא יבש בעינן הדר וליכא אלא גזול בשלמא בי"ט הראשון ולקחתם לכם משלכם אמר רחמנא והאי לאו דידיה הוא אלא בי"ט שני אמאי לא כתב הרא"ש משמע דפשיטא ליה דבעינן הדר לכולהו יומי אבל לכם משלכם לא בעינן בשאר ימים וכן ולקחתם דדרשינן מיניה דבעי לקיחה תמה לא מיפסיל אלא בי"ט א' כדאמרי' בפרקין ר' חנינא מטבל ביה ונפיק ותימה מ"ש זה מזה הא כולהו בהדדי כתיבי בחד קרא ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר ואי משום דמשמע דהכך דכתיבי מקמי יום ראשון דוקא עליה קיימי ולא רצו לתקן שיהיו נוהגין בשאר הימים אבל הדר דכתיב בתריה תקון בכל הימים אכתי קשה דהא ולקחתם לכם דרשינן ד' מינים שבלולב מעכבין זה את זה דבעינן לקיחה תמה ודרשינן נמי מדכתיב ולקחתם לשון רבים שתהא לקיחה לכל א' ואחד וא"כ בשאר הימים תסגי במין א' ולקיחה לאחד בשביל כולם הלכך נראה דהיינו טעמא משום דיום א' דאורייתא בגבולין ושאר הימים דרבנן זכר למקדש הלכך עיקר הלקיחה כגון ד' מינים שבלולב ולקיחה לכל אחד וא' תקון גם בשאר יומי כעין דאורייתא וכן בהדר משום הידור מצוה אבל בחסר לא תקון וכן בשאול ובגזול פליגי בשמעתין מ"ס דתקון משום מצוה הבאה בעבירה ומ"ס כיון שהוא מדרבנן לא חשיב מצוה הבאה בעבירה והלכה כמאן דסבר דתקון נמצא שאין חילוק בין י"ט א' לכל שאר הימים אלא בחסר כדאמרי' לגבי רבי חנינא מטבל ונפיק ביה וכן שאול אבל כל שאר הפסולים נוהגי' בכל הימים וי"ט שני דידן הוא כיום ראשון דספיקא הוא וראיתי דיעות אחרות לפוסקים ולאלתי לכותבם כי לא ישרו בעיני וכאשר כתבתי הוא העיקר עכ"ל והרמב"ם כתב שכל הפסולים מפני מומין או מפני גזל וגניבה אינם פסולים אלא ביום ראשון לבד אבל הפסולים משום ע"ג או מפני שאותו אתרוג אסור באכילה פסול כל ז' הימים וכ' ה"ה שכן דעת הגאונים ודע שהפסולים מפני שאינן מינן או מפני שהן חסרי השיעור כולם פסולים בשני כראשון וזה מבואר פשוט בדברי רבי' וכתב עוד שיש מוסיפין לפסול עוד בשני גזול ויבש וכ"כ בהשגות (ג) וכבר הכריע הרמב"ן להכשיר היבש אבל בגזול הודה לדברי הרא"ש בסמוך כ' סברת הרי"ג והעיטור והרז"ה כזה והיא כסברת הרמב"ם והגאונים והריב"א כתב דין היבש יתבאר בסמוך והרשב"א כתב בתשובה דעתי נוטה דב' ימים ראשונים כיום א' הם ובשניהם בעינן לולב כשר דמספק יום ראשון אנו עושים אותו: **ומ"ש** רבי' הלכך ניקב או שנקבוהו עכברים מותר מיום ראשון ואילך וכו' שם (לו.) אתרוג שנקבוהו עכברים אמר רב אין זה הדר איני והא ר' חנינא מטבל ביה ונפיק ולר' חנינא קשיא מתני' בשלמא מתני' לר' חנינא ל"ק כאן בי"ט ראשון כאן בי"ט שני אלא לרב קשיא אמר לך רב שאני עכברים דמאיסי א"ד אמר רב זה הדר והא ר"ח מטבל ונפיק ביה ולר"ח קשיא מתני' ל"ק כאן בי"ט ראשון כאן בי"ט שני פירש"י והא ר"ח מטבל ונפיק ביה. אוכל מקצתו ויוצא י"ח בנותר ומברך עליו וסרכינן ולרבי חנינא קשיא מתניתין דקתני חסר כל שהוא פסול ומשנינן בשלמא מתני' לר"ח ל"ק מתני' בי"ט ראשון שלקיחתו מן התורה ובעי לקיחה תמה ובי"ט ב' נפיק ביה ר"ח אע"ג דלא היה שלם אלא לרב דאמר אין זה הדר קשיא דר"ח דהא אפילו בשני נמי לרב לא נפיק דהא מצוה הדורה בעיא הואיל ומזכיר ש"ש עליו והר"י והר"א כתבו בלשון הזה אתרוג שנקבוהו עכברים אמר רב אין זה הדר ולא היא דהא ר"ח מטבל ונפיק ביה ולר"ח קשיא מתני' ל"ק מתני' בי"ט א' ור"ח ביום ב' וכן הלכתא וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם שלא חילק (ה) בחסר בין נקבוהו עכברים לנקב ע"י ד"א ונראה שטעמם מפני שהם פוסקים הלכה כלישנא בתרא דמכשר אפי' בנקבוהו עכברים אלא דא"כ יש לתמוה על הרי"ף והרא"ש שהביאו לישנא קמא וכתבו עליו ולא היא דכיון דמכח לישנא בתרא הוא דפסקי הכי לא ה"ל לכתוב אלא לישנא בתרא לבד ולכן נ"ל דממאי דאתמר אלישנא קמא גופיה משמע דהלכה כר"ח דמתני' כפשטה כוותיה אתיא דאמרינן בשלמא מתני' לר"ח ל"ק וכו' אלא לרב קשיא ואע"ג דשני לרב שאני עכברים דמאיסי שינויא דחיקא הוא דהא מתני' סתמי קתני חסר פסול בי"ט ראשון דוקא דמשמע דבשני כשר כל חסר אפי' נקיבת עכברים וכה"ג שפוסל בניקוהו עכברים טעמא מפני שפוסק כלישנא קמא דאמר רב אין זה הדר וכדמסיק שאני עכברים משום דמאיסי וצריך טעם למה לא פסק כלישנא בתרא: **ומ"ש** רבינו ואפילו לכתחלה מותר לאכול ממנו. פשוט מהא דר"ח מטבל ביה ונפיק וא"ת והיכי מצי אכיל מיניה דהא אתקצאי למצותו כבר כ' הרא"ש דכיון דנשאר בו שיעור לצאת בו ביתר מכשיעור לא אתקצאי וכך תירצו התו' בפ' לולב וערבה (מו:) וכתבו עוד דאע"ג דממ"נ נאסרה כולה ביום ראשון דחסר כל שהוא פסול דלמא ר"ח הפריש כולה ליום ראשון ומקצתה לשאר ימים והיה מתנה כולי' ליום א' ובשאר הימים אינו בודל ממקצתו בין השמשות והר"ן כתב בפ' לולב הגזול דרבי חנינא מן האתרוגי' שהיו לו לאכילה היה אוכל מקצתן ויוצא בשאר למחר אבל באתרוג של מצוה ודאי אסור שהרי הוקצה למצותו ע"כ ומיהו היכא דהפריש כוליה ליום א' ומקצתיה לשאר ימים ודאי דלהר"ן נמי מצי אכיל מיניה ורבינו כ' דברי הרא"ש לבד ונראה ע"כ צריך לפרש דבהפריש כוליה ליום ראשון ומקצתו לשאר ימים עסקינן דאל"כ היה אסור לאכול ממנו משום מוקצה וכמו שכתבו התוספות: ומ"ש

דרכי משה

תרמט (א) וכתב הר"ן ודוקא שלא נתכוין לזכות בה ולכן יוצא בשני כו' דהוי כשאול אבל כיון לזכות בה ה"ל אשירה של ישראל ולא יצא בה וכ"כ בתא"ו נ"ה ח"ג: (ב) וכתב בתא"ו נ"ח ח"ג וז"ל ובזמן הזה שאין משתחוים לאשירה אלא נוטעים אילן לפני ע"ג או בגן של ע"ג שהדקל הנטוע שם לולבו מותר למצוה דאין זו אשירה דאין משתחוים לה ואפי' הניח תחתיו ע"ג דרך מקרה ובטלה אמרינן דאין זה אשירה וכ"ש אם חתכן העו"ג ונותנו לו דאין לך ביטול גדול מזה עכ"ל וכ"כ ב"י בשם א"ח על גנות מבתי העו"ג כו' כתב המרדכי בהל"ק דף ב' ע"ד דלולב שעשאו עו"ג כשר כמו סוכות של עו"ג: (ג) וכן דעת הרמב"ן וכ"ה דעת הרי"ף והרא"ש והר"ן ובסמוך כתב רבינו למחלוקת זו וכתב עוד הר"ן ריש לולב הגזול הא דפסול מיום ראשון ואילך היינו דלא קני ליה קודם המצוה אבל אם קני ליה קודם המצוה כדרך שהגזילה נקנית בו יצא בו דשוב לא מיקרי מצוה הבאה בעבירה עכ"ל ומשמע מיהו דלא יברך עליו בהג"א ריש לולב הגזול ואמר ראבי"ה בשם אביו ר"י הלוי דצריכין ליזהר שלא לקצוץ ערבה לצורך לולב משדה עו"ג אפילו ברשות העו"ג משום דסתם עו"ג גזולי שדות נינהו וקרקע אינה נגזלת אלא משכיר העו"ג לקוץ כי היכי דליהוי יאוש בידייהו ושינוי רשות בידו עכ"ל א"ז וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' תתנ"ב וכתב דאין חילוק לזמן הזה לבימיהם וכ"ה בא"ז וכתב עוד דאין חילוק בין ח"ל לא"י: (ד) וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' תשמ"ו ותשמ"ז מי שנדר הנאה מחבירו או שאסר לולב של עצמו עליו בהנאה אינו יוצא בו ביום א' דבעינן משלכם אפי' נתן לו הנודר במתנה ל"מ אבל ביום ב' מותר ויוצא בו וכתב הכלבו אתרוג של ערלה יוצא בו מיום שני ואילך: (ה) אבל במרדכי פרק לולב הגזול כדעת ה"ג וכ"כ במהרי"ל וכתב הכלבו ומיהו אם הסיר ניקור העכברים יוצא בו לכתחלה בשאר ימים כתב תא"ו נ"ח ח"ג ניטלה פטמתו או עוקצו ונסדק דינו כניקב וכשר בשאר ימים כי דינו כחסר אבל עלתה עליו חזזית פסול אף בשאר ימים משום דלאו הדר הוא עכ"ל ומהרר"א מפראג כתב דניטלה פיטמתו או עוקצו פסול כל ז' כן משמע מדברי הרא"ש עכ"ל ולא ידעתי מהיכן משמע מדבריו כדברי ר"י ודוקא חזזית דפסולה משום דלא הדר הוא פסול כל ז' אבל ניטל פטמתו או עוקצו דפסולו משום חסרון כשר בשאר ימים מלבד ביום א' וכ"ה בהדיא בהר"ן פ' לולב הגזול ודעת מהר"א צ"ע כתב בהג"א פרק לולב הגזול בשם ראבי"ה דאתרוג כמוש ומנומר שהוא פסול אם חתך ממנו מה שהוא יבש או מנומר והשאר נשאר שלם פסול אף בשאר הימים דגרע מאם היה חסר מתחלה כיון שבא מכח פסול נשאר בפיסולו: (ו) וכתב הר"ן דף של"ט ע"ב ומיהו כי שרי דוקא בנשתייר רובו דשמו עליו הא לאו הכי לאו אתרוג מקרי ואתרוג אמר רחמנא ולא חצי אתרוג

דרישה

סי' תרמט [א] ולשייר ממנו כדי לצאת בה וכן מוכח בסמוך מדפסל בכל הפסולים מחמת מום והוא שעת הדחק שאין נמצא כשר דיכול לברך משמע הא כשאינו פסול מחמת מום והוא שעת הדחק מותר לברך לכ"ע אחסר כיון שאינו פסול ודו"ק: כתב

פרישה

בשינוי רשות עיין בח"מ סי' שנ"ג: (ב) **חוץ** משאול כתב הרא"ש ותימה מ"ש זה מזה הא משום דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון וגו' א"כ הדור נמי לא ליבעי אלא בראשון דהא כולהו כתיבי בחד קרא וא"ל דעץ הדר כתיב בתר ביום ראשון לכך בעינן כל ז' ואי דאכתי ק' הא מלקחתם דרשינן לקיחה תמה שא' מעכב חבירו ושיהא לקיחה לכל א' וא' מדכתיב ולקחתם ל' רבים כמ"ש ריש סי' תרנ"א כמי ניחא שזה יהיה דווקא ביום א' ונראה דיום ראשון דאורייתא בגבולין ושאר ימים דרבנן זכר למקדש הילכך עיקר הלקיחה כגון ד' מינין שבלולב ושיהא לקיחה לכל א' וא' תיקון גם בשאר ימים כעין דאורייתא וכן הדר משום הידור מצוה תקנו גם כל ז' אבל בחסר ושאול לא תקון:

אפילו

בו ולדידן חשוב יום שני כמו יום ראשון אבל כל שאר הפסולין פסולין כל ז' הימים והרי"ץ גיאת כתב כל הפסולים אינן פסולין אלא בראשון אבל משם ואילך לא שנא גזול ול"ש שאר פסולין כולם כשרים וכ"כ בעל העיטור וה"ר יונה וא"א הרא"ש כתב כסברא ראשונה וכל הפסולים מחמת מום אם הוא שעת הדחק שאין נמצא כשר כשרי' ויכול לברך עליהם והראב"ד כ' שלא יברך עליהם אלא יאחזם בידו שלא תשתכח תורת לולב ול"נ לא"א הרא"ש ז"ל והרמב"ם ז"ל הכשיר לולב יבש בשעת הדחק ולא שאר מינין ולא נראה דמ"ש זה מזה (י):

תרנ **שיעור** הדס וערבה שני טפחים וחצי שהן י' גודלים ושדרה של לולב לבד מעלין העולין למעלה מהשדרה צריך שיהא יוצא למעלה מההדס טפח חסר שתות ואם ירצה יוסיף עליהם כל מה שירצה שאין להם שיעור למעלה:

מצות

ומ"ש ולדידן חשיב יום ב' כמו יום א' נתבאר שזה דעת הרא"ש אבל מדברי הרמב"ם נראה די"ט ב' דינו כשאר ימים וטעמא משום דבקיאין בקביעא דירחא והר"ן וה"ה הזכירו ב' סברות הללו והעלה הר"ן דה"ל דפסול בראשון ובב' נוטלין אבל ברוכי לא מברכינן (ז): **ומ"ש** רבי' אבל כל שאר הפסולין פסולים כל ז' הימים לעיל קאי שכתב כל הפסולים כמו שפסולין בראשון כך פסולים כל ז' הימים חוץ משאול וחסר ומפני שהפסיק במ"ש הלכך ניקב או שנקבוהו עכברים ורצה להודיענו סברת הרי"א"ג חזר לענין ראשון וחזר לכתוב סיום דברי הרא"ש דכל שאר הפסולים פסולים כל ז' הימים כדי לכתוב עליו שהרי"א"ג חולק: **ומה** שכתב בשם הרי"א"ג ובעל העיטור והר"י שכל הפסולי' אינם פסולים אלא בראשון אבל מכאן ואילך ל"ש גזול ל"ש שאר פסולים כולם כשרים נראה שזהו כסברת הרמב"ם שכתבתי בסמוך ואע"פ שסתמו וכתבו כל הפסולים אינם פסולים אלא בראשון כ"ל דאין בכלל זה הפסולים משום דמכתת שיעורייהו או מפני שאינן מינן וכמו שנתבאר לדעת הרמב"ם:

כתב הר"ן גבי לולבא דסליק בחד הוצא דאמרינן בעל מום הוא משמע שפסולו מגופו ופסול כל ז' אפי' בזמן הזה וי"א שאין פסולו אלא מפני שאינו הדר וביום ראשון בלבד פסול: **וכל** הפסולים מחמת מום אם הוא שעת הדחק שאין נמצא כשר כשרי' וכו' בפ' לולב הגזול (לא.) תניא וכולן כמושין כשרים יבישים פסולים רבי יהודה אומר אף יבישים כשירים אמר רבי יהודה מעשה בבני כרכין שהיו מורישים את לולביהם אמרו לו אין שעת הדחק ראיה וכתב הרא"ש מכאן משמע שבשעת הדחק יוצאין אפי' בפסול וכ"כ הר"ר ישעיה מטראני וכ"כ הראב"ד ז"ל ושוב חזר בו ואמר דבין בשעת הדחק ובין שלא בשעת הדחק אין יוצאין ביבש וכלל דכל היכא דקתני פסול דמשמע אפילו בדיעבד אפי' במקום הדחק לא יצא בו ואיך יתכן זה להיות שבשעת הדחק יוצאין בו ומברכין עליו ושלא במקום הדחק אפי' בדיעבד לא יצא וסברא הוא כי היבש כמת הוא וכמו שנכתת שיעורו ואיננו ואין מברכין עליו אלא שנוטלין אותו בידים בשעת הדחק כדי שלא תשתכח מהם תורת לולב ואתרוג וזהו שאמר אין שעת הדחק ראיה כלומר שלא עשו כן אלא שלא תשתכח מהם תורת לולב ולשון אין שעת הדחק ראיה אינו מורה על פי' זה דר"י הביא ראיה לדבריו דאמר יבשים כשרים ומברכים עליהם מבני כרכין שהיו מברכין על היבשים ואמרו לו אין שעת הדחק ראי' שאין ללמוד שלא בשעת הדחק משעת הדחק אבל מודו רבנן דבמקום הדחק (אין) מברכין דאל"כ יאמרו לו בשעת הדחק נמי לא היו מברכים אלא כל הני פסולים מסרן הכתוב לחכמים וכן אמרו שלא בשעת הדחק אפילו דיעבד לא יצא כדי שיזהרו ישראל במצוה אבל במקום הדחק הכשירו כיון שא"א בענין אחר ומברכין עליהם עכ"ל והר"ן כתב שהרמב"ן לפי שטתו מכשיר אף היבש בשני של דבריהם אבל הראב"ד הביא ראיה לפוסלו אף בב' של דבריהם והסכים הר"ן לדברי הראב"ד והמרדכי כתב בשם רא"ם אע"פ שפסלנו יבישים בלולב והדס וערבה אנן בלולב והדס מברכין איבשים משום דלא אפשר והוא שעת הדחק מדתניא איבשים אמרו לו אין שעת הדחק ראיה ופירש ראבי"ה דה"ה אתרוג כבוש וחסר ע"כ וכך הם דברי התוס' בפרק לולב הגזול שאם לא מצא כשר יצא בפסול כמו לולב פסול לרבנן בשעת הדחק ונראה שדייק רבינו לכתוב כל הפסולים מחמת מום לאפוקי אותם שפסולים מפני שאינן מינם כהדס שוטה ולפלפה דהכך לד"ה אין נוטלין אותם לעולם ואפי' בשעת הדחק כי היכי דלא ליתו למיטעי בהו כדאמרינן בגמרא בפריש ורמון וכ"כ ר"י דהדס שוטה פסול לכל הימים דגרע מהדס יבש ושלא כדברי המהפכים בזכות בני אשכנז שנוטלין הדס שוטה ומברכין עליו כמו שכתוב בסי' תרמ"ו (ח):

והרמב"ם הכשיר לולב יבש בשעת הדחק ולא שאר המינים בפ"ח וכתב ה"ה דמדאמרי' על לולב היבש אין שעת הדחק ראיה אלמא דלולב יבש כשר בשעת הדחק וראיתי כתוב שהגאונים סמכו מכאן דיבש ונקטם ראשו וכל הפסולים יוצאים בהם בשעת הדחק אף ביום ראשון ודעת רבינו שלא להכשיר אלא לולב היבש שהזכירו חכמים וכן העיקר עכ"ל ולענין מעשה נראה דכל הני פסולים בשעת הדחק נטולי נטלינן ברוכי לא מברכינן (ט):

כתב הגה"מ על הא דמכשיר הרמב"ם לולב היבש אנו סומכין על זה גם בהדס היבש: **כתב** בכתבי מה"ר איסרלן סימן קנ"ט בסמ"ק וא"ז כתב דבשאר הימים אינו יוצא בגזול נראה דאפי' לפי הירושלמי יכול אדם לברך על לולב דחבריה בשאר ימים בלי ידיעתו דניחא ליה לאיניש למיעבד מצוה בממוניה כיון דלא מחסר לממוניה וראיה מטלית דאדם מברך בו בלא דעת חבירו (יא):

תרנ **שיעור** הדס וערבה ג' טפחים וחצי וכו' בפרק לולב הגזול (לב.) שיעור הדס וערבה ג' ולולב ד' רבי טרפון אומר באמה בת ה' טפחים כי אתא רבין אמר אמה בת ה' טפחים עשה אותה ששה לא מהם ג' להדס והשאר ללולב א"ר ה אמר שמואל הלכה כר"ט נמצא לפ"ז דשיעור הדס וערבה טפחיים ומחצה וכן פסקו הרא"ש והר"ן ותמהו על הרי"ף שהשמיט הא דר"ט והרמב"ם סתם וכתב בפ"ז דשיעור הדס וערבה אין פחות מג"ט ומתוך דבריו משמע דג"ט גמורים קאמר דאל"כ ה"ל לפרושי וכתב ה"ה בהשגות א"א ג"ט קטנים שהם י' אצבעות בגודל ע"כ וכן פסקו מקצת הגאונים והאחרונים ז"ל אבל בהלכות לא הביאו אותה סוגיא דר"ט כלל ואפשר שהם סוברים דשמואל הוא דפסיק כר"ט דאמר דסגי בטפחים קטנים ולא כת"ק דברייתא דבעי טפחים שלמים ולא קיימא לן כוותיה דשמואל ואף בעל העיטור לא כתב אלא מימרו' כפשטן ומ"מ הנכון כדעת שאר המפרשים ז"ל עכ"ל (א): **ומ"ש** רבינו ושדרה של לולב לבד מן העלין העולין למעלה מהשדרה צריך שיהא יוצא וכו' שם א"ר י א"ש שיעור הדס וערבה ג' ולולב ד' כדי שיהא לולב יוצא מהדס טפח ורבי פרנך א"ר יוחנן שדרו של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח וידוע דשמואל ורבי יוחנן הלכה כר"י וכן פסקו הפוסקים: **וכתב** הר"ן דמסתברא דאפי' הוסיף באורך ההדס וערבה אפי' כמה צריך שיהא שדרו של לולב ולמעלה מהם טפח: **וכתב** עוד הר"ן י"א שהטפח שצריך שיהא יתר בו הלולב על ההדס וערבה טפח קטן הוא ג"כ ונמצא שיעור לולב ד"ט קטנים וכו' שהם י"ג גודלים ושליש וכ"כ התוספו' והה"ר יונה מנה ביה סימנא מי בעל דברים יגש שהלולב שאומרים בו דברים הרבה והיינו ברכת לולב והלל שיעורו יגש דהיינו י"ג גודלי' ושליש אבל הרמב"ן כ' שלא חלק ר"ט בטפח עודף של לולב ומודה הוא שצריך שיהא טפח שלם של ד' גודלים ונמצא לפי דבריו שיעורו של לולב י"ד גודלים (ב) לפי שהג"ט קטנים הם והד' טפח שלם ע"כ ודברי רבינו כדברי התוס' והה"ר יונה וכל זה לפי דרכם שפוסקים דטפחים דהדס וערבה הם טפחים קטנים אבל כ"כ שיש חולקים בדבר ולפי דבריהם שיעור אורך הלולב אין פחות מי"ו גודלים: **ומ"ש** ואם ירצה יוסיף עליהם כל מה שירצה שאין להם שיעור למעלה כ"כ הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והכי איתא:

מצות

לחומרא וכן פסק מהרי"ל: **ומ"ש** אבל כל שאר הפסולין פסולין כל ז' הימים לעיל קאי וכו' כמו שפי' בית יוסף גם אפשר לומר דתחלה קאמר כל הפסולין כו' דהוה משמע דוקא אותן שהזכיר בדבריו קודם זה לכך בא כאן והוסיף לומר דאף שאר כל הפסולין שיתבארו עוד בדבריו פסולין ג"כ כל הז' וטעמן של הרי"ג ודעימיה דמכשירין אף בגזול בשאר הימים הוא מפני שפוסקין כשמואל דאמר הכי וס"ל דלא חיישינן למצוה הבאה בעבירה במצוה שאינה אלא מדרבנן אבל ביום א' דאף בגבולין חייבין ליטול לולב ד"ת פסול הגזול אף לאחר יאוש דה"ל משלכם אפ"ה פסול משום מצוה הבאה בעבירה אם לא קנאו קודם שחל חיוב המצוה וכתב הב"י דאף לדעת הרי"ג ודעימיה כל הפסולין משום דמכתת שעורייהו או מפני שאינן מינן פסולין כל הז' וכסברת הרמב"ם וה' המגיד: **וכל** הפסולים מחמת מום אם הוא שעת הדחק וכו' היתר שעת הדחק מפורש בברייתא פר' לולב הגזול והתוס' מפרשי' אותה כפשטה דמתיר לברך עליו. וכן הסכים הרא"ש וכ"כ המרדכי בשם רא"ם אבל הראב"ד מפרש דהיתר שעת הדחק הוא דוקא בלא ברכה והאריך הר"ן בטעם דבריו ע"ש ובאשר"י. כתב רבינו ירוח' דהדס שוטה פסול לכל הימים ומשמע אף בשעת הדחק נמי אין נוטלין אותו אפילו בלא ברכה משום דזימנין דנפיק מיניה חורבא דאתו למיסרך כדאיתא בגמרא בפריש ורמון במקום אתרוג וה"ה לכל הפסולים מפני שאין מינן כהפלפה וכיוצא בו: **ומ"ש** והרמב"ם הכשיר לולב יבש כו' טעמו משום דהיתר שעת הדחק איתא בברייתא גבי לולב וס"ל דדוקא לולב דמתקיים ביה הדר קצת מפני צורתו אף על פי שהוא יבש אבל שאר מינים לא מתקיים בהו הדר כל עיקר ורבינו השיג עליו דמ"ש וכ"כ ה"ה בשם הגאונים:

תרנ **שיעור** הדס וערבה שני טפחים וחצי שהן י' גודלים פלוגתא דחכמים ור' טרפון בברייתא בפ' לולב הגזול ופסק שמואל הלכה כר"ט דאמר הכי והתם מותבינן דשמואל אדשמואל דאמר שעור הדס וערבה שלשה ומשני לא דק ולחומר' לא דק והרי"ף והרמב"ם פסקו כהאי דשמואל דשעור הדס וערבה שלשה שהם מפרשים הא דקאמר ולחומרא לא דק ה"פ שמואל הלכה למעשה אתי לאשמועינן שיהו תופסי' בשיעור לחומרא שלא לדקדק בשיעור מצומצם כר"ט אע"ג דהילכתא כוותיה והכריחם לפרש כן משום דקשיא להו דלמאי לא דק שמואל ונקט שיעורא לחומרא טפי מר"ט אלא ודאי שמואל הלכה למעשה אתי לאשמועינן וכדפי': **ומ"ש** ושדרו של לולב כו' שם הכל מודים דבעינן שיהא הלולב יוצא מן ההדס טפח אלא דפליגי בשדרה דשמואל סבר דסגי בטפח יוצא אף בעלין ור' יוחנן סבר דוקא שדרה והלכה כר"י דר"י ושמואל הלכה כר"י ותו דברייתא בפרק המפלת מסייע לר"י דקא חשיב ה' שיעורן טפח וקא חשי' שדרו של לולב: **ומ"ש** דהיוצא הוא טפח חסר שתות ה"ט דבגמר' אמרינן דר"ט ס"ל דשיעור הדס ג' טפחים קטנים שכל טפח חסר שתות טפח בינוני דהיינו ב' טפחים ומחצה בינונים שהן י' גודלים וממילא טפח היוצא ללולב כמי הוי בטפח קטן כמו אלו שהוא ג' גודלים ושליש גודל שה"ס י"ג גודלים ושליש וכן פירש"י על לא מהן ג' להדס והשא' ללולב וכן פירשו התוספות וכ"כ הר"ן ובשם ה"ר יונה. וכתב עוד שהרמב"ן חולק וס"ל דטפח היוצא טפח שלם בעינן שהוא ד' גודלים וכן פסק במרדכי ונראה דטעמן משום דקי"ל כברייתא דהמפל' דה' שיעורן טפח ומשמע דטפח דלולב שוה לאחרים עי' בתו' בפרק לולב הגזול ובפר' המפלת ולענין הלכה נקטינן לחומרא דבעינן ג' טפחים שלמים להדס שהן י"ב גודלין ובלולב ד"ט שלמים שהן ט"ז גודלים: **ומ"ש** ואם ירצה יוסיף עליהם כל מה שירצה וכו' הכי איתא בפ' התכלת בדף מ"ב וכן פסקו הרי"ף והרא"ש בפרק לולב הגזול. ואיכא למידק דלמעלה גבי טפח דשופר הכריח רבינו דכדי שיאחזנו לאו אתוקע קאי דאם כן ה"ל למתנייה בהדיא הכל לפי מה שהוא אדם כו' וכאן פסק טפח דלולב הוא טפח קטן ולא קשיא ליה דאם כן ה"ל למיתני בהדיא וי"ל דדוקא גבי טפח דשופר

וכן

דרכי משה

אתרוג עכ"ל אבל בפסקי מהרא"י סי' נ"ב משמע דאפי' לא נשאר אלא מיעוט סגי בשני: (ז) ובת"ה סי' צ"ה פסק כרמב"ם וכ"פ מהר"א בהגהותיו אבל במנהגים כתב כדברי הרא"ש והטור ול"נ דטוב לעשות כדברי הר"ן אם אין לו אתרוג אחר אבל אם יש לו אחר לא יטול את זה עד לאחר שבירך על הכשר ובזה יוצא מידי ספיקו: (ח) כתב בפסקי מהרא"י סי' נ"ב מעשה שהיה כמה ישובים שלא היה להם רק אתרוג א' למצוה בחג והיה להם שעת הדחק שלא היו יכולין להמציא להן יותר והיו רוצים כל ישובים לצאת י"ח ועמדו וחתכו האתרוג לכמה חתיכות ושלחו לכל ישוב חתיכה אחת וברכו עליהן ביום א' ופסק דאסור לעשות כן דאע"ג דבשעת הדחק חסר כשר היינו שנחסר מאליו אבל לא שרינן לחתוך ולחסור האתרוג כדי לברך על אותה חתיכה ותו דחסר דמכשרינן ביום ב' היינו שנחתך ממנו אפי' לכתחלה כדי לאוכלו ומניח השאר דמברכינן על השאר משום דנקרא שיורי מצוה כדאשכחן כה"ג גבי גרדומי ציצית ואזוב אבל לחתוך מן האתרוג ולברך על החתיכה אסור דלאו אתרוג מיקרי אלא חתיכת אתרוג עכ"ל: (ט) ואין אנו נוהגין כך אלא בלולב והדס אנו מברכין איבש אבל לא מברכין אאתרוג וכ"כ המרדכי בשם רא"ם דיש לברך אלולב והדס יבשים וכ"ה בהג"מ דנוטלין הדס יבש ובאגור כתב דנוהגין ליטול לולב יבש אף שאיכא אחרים לחים אבל לא הדס וערבה יבישים בדאיכא לחים כתב במנהגים שלנו גזול פסול אף בשעת הדחק עכ"ל: (י) וכ"ה בא"ז: (יא) וכ"ה בת"ה סימן ק':

תרנ (א) ובמנהגים שלנו כתוב כדברי הרמב"ם והרי"ף: (ב) והמרדכי כתב כדברי הרמב"ם דשיעור לולב י"ד גודלין וכבר נתבאר לעיל שלדעת הרי"ף והרמב"ם ההדס ג"ט דהיינו י"ג אצבעות א"כ שיעור הלולב היא ט"ז אצבעות לפי המנהגים שלנו:

תרנא מצות ד' מינין שיטול כל א' וא' מישראל לולב אחד וב' ערבות שלימות וג' הדסין אפי' שלשתן קטומים בראשיהן והרמב"ם ז"ל הכשי' גם בערבה קטומה ולא נהיר' ויעשה מהדס והערבה והלולב אגודה אחת אע"ג דקי"ל לולב א"צ אגד מצוה לאגדו משום נוי וכיון שאין חובה לאגדו אפילו אגדו במין אחר שפיר דמי ומשום חציצה נמי ליכא אע"ג שהקשר מפסיק בין ידו ללולב דכיון שהוא לנאותו אינו חוצץ וכן מין במינו אינו חוצץ הלכך אם נשרו מעלי הלולב או מעלי ההדס ונשארו בתוך האגודה בענין שמפסיק אין לחוש ורש"י פי' אע"ג דא"צ אגד מ"מ לכתחילה חובה לאגדו משום זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות ואם לא אגדו מאתמול או שהותר אגודו בי"ט א"א לאגדו בקשר גמור אלא אוגדו כאגוד' של ירק שכורך האגוד' סביב ותוחב ראש האגודה לתוכה בלא קשירה ויטול האגודה בידו הימנית ויהיו ראשיהם למעלה ועיקריהם למטה והאתרוג בידו השמאלית ואף אם הוא איטר יד ימינו יטול האתרוג בשמאל כל אדם (ב) שהוא ימינו

ב"ח

דשופר דהיכא למיטעי ולפרש לקולא דכדי שיאחזנו אדם סתמ' קאמר והיינו טפח בינוני ומשום הכי חשיב ליה עם שאר טפחים בפרק המפלת הלכך ודאי קשה ה"ל למתנייה בהדיא הכל לפי מה שהוא אדם דאגרופו של בן אבטיח גדול טפי וכשהוא תוקע אינן יוצאין בשופר שאין בו כי אם טפח בינוני אבל גבי טפח דלולב שאין צריך רק טפח קטן חשיב ליה הת' עם שאר טפחים כיון דאיכא שם טפח עליה ולא חש לבאר שלא לטעות דבעי טפח בינוני חדא דאפי' אם נטעה לא יבא לידי תקלה דמה בכך שנתפוס לחומר'. ועוד דהלוק מועט יש בינייהו ב' שלישי גודל ואין דרך להקפיד כל כך ועוד דסתמא דמילתא טפח דלולב היוצא הוא שוה לטפח דהדס וערבה שאינן כי אם טפחים קטנים א"כ לא אתי למיטעי משא"כ בשופר דאיכא כל הני דאתי למיטעי להקל וגם חילוק גדול יש ביניהם כמו בן אבטיח וליכא ראיה והוכחה שלא לטעות בכך אדרבה איכא הוכחה על הטעות מדחשיב ליה עם שאר טפחים הילכך ה"ל למתניי' בהדי' ומדלא תנייה בהדיא שמע מינה דכדי שיאחזנו אדם סתמא קאמר ודו"ק:

תרנא מצות ד' מינין שיטול כל אחד ואחד מישראל לולב אחד כו' ר"פ לולב וערבה ולקחת' שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד ופירש התו' בר"פ לולב הגזול דמשמע ליה מדלא כתיב ולקחת לשון יחיד דהוה משמע דאחד נוטל בשביל כולם וכתי' ולקחתם שתהא לקיחה לכל אחד ואחד ומ"ש לולב א' וב' ערבות וכו' משנה בפ' לולב הגזול ר' ישמעאל אומר ג' הדסי' וב' ערבות לולב אחד ואתרוג אחד אפי' ב' קטומים וא' שאינו קטו' ר"ט אומר אפילו שלשתן קטומי' ר"ע אומר כשם שלולב א' ואתרוג אחד כך ערב' אחד והדס אחד ומוכח בגמרא דר"ע חד ולא קטים קאמר ואמרינן נמי דחזר בו ר' ישמעאל וסובר דסגי בחד ולא קטים כר"ע ותו אמרינן א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר"ט ומשמע דלגמרי פסק כר"ט בין לחומרא דבעינן שלשה ובין לקולא דמכשיר בשלשתן קטומין אבל הרמב"ן פוסק כר"ע וס"ל דלא איפסק' הילכתא כר"ט אלא במאי דמכשיר בג' קטומים אבל ודאי הילכתא נמי כר"ע דמכשיר בחד ולא קטים כדמוכח בגמרא דקאמר ולידרוש להו כר"ע דמיקל טפי וכ"כ במרדכי בשם ראבי"ה ורמב"ן אבל דעת שאר כל המחברים כדברי רבינו דבעינן שלשה בדוקא ועיין במ"ש הר"ן וה"ה ע"ז ומ"ש בדין קטימת ראשי הדס וערבה נתבאר למעלה:

ויעשה וכו' עד מצוה לאגדו משום נוי הכי אסיקנא אליבא דרבנן דהלכה כותייהו לגבי ר"י בפ"ק דסוכה ופ' לולב הגזול: **ומ"ש** וכיון שאין חובה לאגדו אפי' אגדו במין אחר שפיר דמי כלומר ולית ביה משום בל תוסיף כיון דאין חובה לאגדו האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי הכי איתא בפ' לולב הגזול משנה וגמ': **ומ"ש** ומשום חציצה נמי ליכא וכו' שם פלוגת' דרבה ורבא ופסקו הפוסקים כרבא דכל לנאותו אינו חוצץ ומשמע דאף באגדו בשאינו מינו נמי אינו חוצץ כיון שהוא לנאותו ודלא כמה שכתבו התוס' דהך פלוגתא איירי בשאגדו במינו: **ומ"ש** וכן מין במינו אינו חוצץ הילכך אם נשרו וכו' כלומר אעפ"י שאינו לנאותו נמי אינו חוצץ כשהוא מין במינו כגון שנשרו עלי לולב כו' וגם זה פלוגת' דרבה ורבא שם ופסקו הפוסקים כרבא דאמר הכי: **ומ"ש** שרש"י פי' אע"ג דאין צריך אגד מ"מ לכתחלה חובה לאגדו כו' שם כתב רש"י שמעי' מהכא דבעינן בלולב קשר גמור וכו' ומשמע כרבינו שבא רש"י ז"ל לפסוק הוראה שחובה לאגדו דאי למצוה לחוד תלמוד ערוך הוא דאין לומר דאתי לאשמעי' דכשאגדו צריך שיקשור ב' ראשי האגד הא נמי פשיטא דמדקאמר בי"ט אוגדו באגודה של ירק אלמא דבחול בעינן ב' קשרים: **ומ"ש** ואם לא אגדו מאתמול וכו' שם ברייתא ואוקימתא דגמרא וגרסינן אוגדו כאגודה בכ"ף וכן מבואר בפירש"י וזה לשון הרב אלפס אלא כאגודה של ירק שעוזר שני קצות של הוצא וכו' דאלמא דמיירי באוגדו בהוצא של לולב ותוחבו מלתחת כמו שתוחבין כשאוגדין את הירק ומ"ש הר"ן אלא באגודה של ירק משום דחזי לאכילה ולאו מוקצה הוא לא לפרש דברי הרי"ף כתב כן אלא לפי גירסתו בגמרא באגודה בבי"ת כתב כן שלא כגירס' הרי"ף ופירושו וק"ל. כתוב במרדכי ע"ש הרא"ם דבחול צריך שיקשרנו שני קשרי' זה על זה וראבי"ה כתב אנן נהגינן בקשר של לולב וגם בקשר של ציצית לקשור פעם אחת ושוב מתעגל וכורכין סביב ומתוך כך מהודק יפה כאילו קשרו בב' ראשי האגד שני פעמי' עכ"ל: **ויטול** האגודה בידו הימנית וכו' שם מימרא דרבא: **ומ"ש** ואף אם הוא אטר יד כו' כ"פ בע"ה כמו שהעתיק הב"י ותימה על רבינו שפסק הפך דעת הרא"ש בפ' לולב הגזול שאיטר יד יטול הלולב בשמאל דימין דידיה הוא וכ"כ הר"י בשם התו' ומהר"ם וכ"כ במרדכי הארוך בשם ר"י הלוי והוא בתשובת הרשב"א סימן אלף ק"כ וכתב מהר"ש לוריא כ"ל דטעות נפל בספרי רבינו

ב"י

תרנא מצות ד' מינים שיטול כל אחד מישראל לולב אח' וב' ערבות כפ' לולב הגזול (לד.) תנן ר' ישמעאל אומר ג' הדסים וב' ערבות לולב אחד ואתרוג אחד אפילו ב' קטומים ואחד שאינו קטום ר"ט אומר אפילו שלשתן קטומים רבי עקיבא אומר שכשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת ופסק הרמב"ם בפ"ז במנין כדברי ר' ישמעאל דבעי ג' הדסים וכתב ה"ה שכן דעת כל הגאונים משום דר"ט נמי כרבי ישמעאל ס"ל במנייהא שהרי אמר שלשתן קטומין אלמא תלתא בעי כר' ישמעאל אבל הרמב"ן כתב דהלכה כר"ע במניין שאפי' בהדס אחד יוצא י"ח ור"ט נחלק על רבי ישמעאל בדין הקטימה ולא הכניס עצמו במחלוקת המנין אלא בקטימה וקיימא לן כר"ט בקטימה לפי שנפסקה הלכה כמותו וקיימא לן דהלכה כר"ע במנין ושתיהן להקל דאפי' אחד וקטום יוצא בדיעבד אלא שלא קיים מצוה מן המובחר עכ"ד ונתלה בזה באותה סוגיא האמורה שם ולדרוש להו כר"ע וכבר כתבתי שדעת כל הגאונים כרבינו עכ"ל: **ומ"ש** רבי' בדין קטימת ראשי ההדס וערבה כבר נתבאר כל אחד במקומו:

ויעשה מההדס והלולב והערבה אגודה אחת אע"ג דקיימא לן לולב א"צ אגד מצוה לאגדו משום נוי פרק הקומץ רבה (כז.) ופרק לולב הגזול (לג.) פליגי רבי יהודה ורבנן אם לולב צריך אגד ואמרינן דאפילו לרבנן דאמרי א"צ אגד מצוה לאגדו משום זה אלי ואנוהו: כ' המרדכי בפ' לולב הגזול כתב רא"מ צריך שיאגדנו ב' קשרים זה על זה דתניא הותר אגדו בי"ט אוגדו כאגודה של ירק וכו' הא בחול יש לאגדו אגד הנאסר בשבת וי"ט ואין אסור אלא שני קשרים זה על זה וראבי"ה כ' אנן נהגינן לקשר פעם א' ושוב מתעגל וכורכו סביב ומתוך כך מהודק יפה כאילו קשרוס בב' ראשי האגד ב"פ (א): **ומ"ש** וכיון שאין חובה לאגדו אפי' אגדו במין אחר ש"ד בפ' לולב הגזול (לז) תנן אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי ר"י ר"מ אומ' אפילו בחוט ואפי' במשיחה ובגמרא (שם.) אמרינן מ"ט דר"י קסבר לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא הוה ליה ה' מינים פי' ועובר משום בל תוסיף ובפרק הנחנקין (פח) אמרינן דאי ס"ל לולב א"צ אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כלומר מש"ה אגדו במין אחד לית ביה משום בל תוסיף ופסקו הפוסקים כר"מ: **ומ"ש** ומשום חציצה נמי ליכא אע"פ שהקשר מפסיק בין ידו ללולב דכיון שהוא לנאותו אינו חוצץ בפ' לולב הגזול (לז:) אמר להו רבה לסגיו דגדלי הושענא דבי ריש גלותא שיירו ביה בית יד כי היכי דלא תהוו חציצ' ופירש"י שיירו בית יד מתחת לאגד שלא יקחנו במקום אגדו דקסבר אין האגד מן המצוה כרבנן דאמרי א"צ אגד דלא להוי חציצה בין יד להושענא ואין זו לקיחה רבא אמר כל לנאותו אינו חוצץ ופסקו הפוסקים כרבא: **ומ"ש** הלכך אם נשר מעלי הלולב או מעלי ההדס ונשארו בתוך האגודה בענין שמפסיק אין לחוש שם אמר רבה לא לדון איניש לולבא בהושענא דנתרי טרפי והוי חציצה ורבא אמר מין במינו אינו חוצץ ואמר רבה לא ליגוד איניש לולבא בהושענא דמשתיירי הוצי והוי חציצה ורבא אמר מין במינו אינו חוצץ ופירש"י לא לדון איניש לולבא בהושענא. לאחר שאגד לולב הערבה וההדס יחד לא יתחוב הלולב מלמעלה בתוך האגד דלמא נתרי טרפי הלולב משיר עלי ההדס והערבה ומשתיירין באגד וחוצצין בין מין ומין ואינן אגודין להיות אגודה אחת: לא ליגוד איניש לולבא בהושענא אם הוא ארוך יותר מדאי מן הערבה ובא לקצצו מתחת לא יקצצנו בעודו באגודה אלא יוציאנו ויגוז מתחת ויחזור ויאגוד דמשתייר הוצא של לולב תלושים מן השדרה בתוך האגד ופסקו הפוסקים כרבא דאמר מין במינו אינו חוצץ: **ומ"ש** רבינו ורש"י פירש אע"ג דלולב א"צ אגד מ"מ לכתחלה חובה לאוגדו וכו' שם בפרק לולב הגזול (לג.) בהא דת"ר הותר אגדו ביום טוב אוגדו כאגודה של ירק וכו' כתב רש"י שמעינן מהכא דבעינן בלולב קשר גמור שיקשור ב' ראשי האגד והאוגדן כאגודה של ירק לאו אגד הוא ואפי' רבנן דפליגי עליה דרבי יהודה ואמרי לולב שאינו אגוד כשר מודו דמצוה לאגדו כדתניא משום זה אלי ואנוהו ואוקימנא כרבנן ע"כ ומ"מ אין מכאן ראיה לומר דהוא סובר שחובה לאוגדו דהא רש"י מצוה קאמר ולא חובה: **ומ"ש** ואם לא אגדו מאתמול או שהותר אגודו בי"ט א"א לאגדו בקשר גמור אלא אוגדו כאגודה של ירק וכו' שם גמ' הדס הגזול והיבש פסול ת"ר הותר אגדו בי"ט אוגדו כאגודה של ירק אמאי לעניביה מיענב הא מני ר"י הוא דאמר עניבה קשירה מעליא היא ופירש"י דכריכה בעלמא יכרוך האגד סביב וידחוק ראשו בתוך הכרך כמו שאוגדין אגודת ירק ולא יקשור ב' הראשים כאחד כשאר קשרים דקשר של קיימא מאבות מלאכות הוא וזה של קיימא הוא שאינו חושש להתירו עולמית נראה מדבריו שהוא גורס כאגודה של ירק וכ"כ שגורס הרא"ש אבל מדברי הר"ן נראה שהרי"ף גורס באגודה בבי"ת שהרי כתב לא אגיד ליה אלא באגודה של ירק משום דחזי' לאכילה ולאו מוקצה הוא ומאחר דאמרי' דהא דלא קתני דליעכביה מעכב היינו משום דרבי יהודה היא דאמר עניבה קשירה מעלייתא היא א"כ לדידן דלא קי"ל כרבי יהודה בהא אלא דעניבה לאו קשירה היא מותר לאגדו על ידי עניבה וכ"כ הרי"ף והרא"ש דאגיד ליה כאגודה של ירק א"כ דעניב ליה מעניב וכ"ל דחוט או משיחה נמי לאו מוקצה הוא והא חזי לעניב מעניב א: **ויטול** האגודה בידו הימנית שם (לז) אמר רבא לולב בימין ואתרוג בשמאל מ"ט הני תלת מצות והאי חדא מצוה: **ומ"ש** ויהיו ראשיהם למעלה ועיקריהם למטה בפרק לולב וערבה (מה.) כל המצות אין יוצאין בהם אלא דרך גדילתן: **ומ"ש** והאתרוג בידו השמאלית בפ' לולב הגזול מימרא הזכרתיה בסמוך וכתב עליה הרא"ש ואם הוא איטר יד ימין יקח הלולב בשמאל דימין דידיה הוא נראה מדבריו שאיטר יד ימינו יטול הלולב בימין דידיה שהוא שמאל כל אדם והאתרוג בשמאל דידיה שהוא ימין כל אדם דבתר ימין ושמאל דידיה אזלינן אבל מלשון ואף שכ' רבינו וגם מדכתב יטול האתרוג בשמאל כל אדם משמע בהיפך דאיטר נמי נוטל לולב בימין כל אדם שהוא שמאל דידיה ואתרוג בשמאל כל אדם שהוא ימין דידיה דבתר רוב ב"א אזלינן ור"י כתב בשם התוס' ובשם מהר"מ אם הוא איטר כלומר שמשתמש תמיד בכל שמאלו נוטל הלולב בשמאלו שהוא ימין שלו ע"כ ונראה דהיינו לומר דבתר ימין ושמאל דידיה אזלינן וכדמשמע לדברי הרא"ש ז"ל אח"כ מצאתי שכתב העיטור אהא דת"ר איטר מניח תפילין בימינו

דרכי משה

תרנא (א) וכן אנו נוהגין אף בחול דלא כמשמעות דברי הטור לקמן דמשמע דוקא בי"ט דאסור לעשות קשר גמור יש לקשור בכה"ג. כתב מהרי"ו בדרשותיו ויקשור ההדס גבוה יותר מערבה ויש לו טעם בספרי קבלה וכתב מהרי"ל ויתיר החוט הכרוך סביב ההדס קודם שיאגדם יחד דלא ליהוי חציצה וכתב עוד דצריך לראות בהדס אי מונח כדרך גדילתו כי המביאים אותן מהפכין אותן כדי שיהיה ענפיו חופין את ראשו וכתב עוד וישפיל ההדס תוך אגד הלולב וערבה כדי שיהיו כל ג' מינים בידו בשעת נטילה: (ב) (אבל הרא"ש כתב דיטול הלולב בשמאל כ"א שהוא ימין דידיה וכ"כ רי"ו) וכתבו מהרי"ל ומהרי"ו ובעל מנהגים דכן יש לנהוג וכ"מ מד' מהר"א מפראג דיש לנהוג כדברי האשירי וכתב שטעות

חדושי הגהות

תרנא א ורבינו שכתב אוגדו כאגודה של ירק לא בא למעט אלא קשר גמור אבל בעניבה סמך עמש"ל סי' שי"ז דעניבה מותר אפילו בשבת (מהרל"ח): ואלה"ק

ימינו וכשיטול הלולב בידו קודם שיטול האתרוג יברך על נטילת לולב ושהחיינו כדי שיברך קודם לעשייתו שאילו יטול ארבעתן קודם שיברך נמצא שכבר יצא קודם לעשייתו ושכיון שהגביה יצא או יהפוך הלולב או האתרוג עד שיברך ונמצא שלא יצא כיון שלא נטלו דרך גדילתו אי נמי יכוון שלא לצאת עד שיברך והרמב"ם ז"ל כתב שיברך קודם שיטלנו בידו ול"נ לר"י וי"א כיון שלא נענעו ועדיין יש לו לתפסו בידו אע"פ שאינו מעכב קרינן ביה שפיר קודם לעשייתו וטוב לעשות כא' מן הדרכי' (ג) שכתבתי ולא יברך שהחיינו בשעת עשייתו ולקיח' ע"י דבר אחר שמה לקיחה הלכך אפי' עשה בית יד ונתן בו הלולב ונטלו שפיר דמי (א) אפי' כל הלולב חוץ מידו ובלבד שיהא דרך כבוד אבל אם אינו

ב"י

בימינו שהוא שאלו מסתברא תפילין דאורייתא דוקא בימין אבל לולב דרבנן הוא ומשום חשיבותא איטר הוא ככל אדם ומניח בימינו שהיא לכל אדם ואי עביד איפכא לית לן בה דלא גרע מתפילין עכ"ל והדבר מבואר שסתם רבינו דבריו כדברי בעל העיטור ומ"ש דלולב דרבנן היינו לומר דנטילתו בימין הויא דרבנן משום דהני ג' מצות והאי חד מצוה :

כתב הרוקח גידם שאין לו אלא יד אחת נוטל לולב והאתרוג בזרועו כמו (סנהדרין מה) גבי אין לו בוהן נותן על מקומו ודיו ויותר טוב ממה שיקח הלולב ואח"כ אתרוג או אם אין לו אלא שמאל או איטר עכ"ל :

ובשיטול הלולב בידו קודם שיטול האתרוג יברך על נטילת לולב כדי שיברך קודם לעשייתו וכו' כל זה כתבו התוספות בפרק לולב הגזול (לט.) גבי כל המצות כולם מברך עליהם עובר לעשייתן וכ"כ הרא"ש שם בסוף הפרק וז"ל צריך לדקדק מתי יברך אדם על הלולב אם יברך אחר שנטלו בידו הא אמרי' הכא מדאגבהי' נפיק ביה ובעינן שיהא מברך על כל המצות עובר לעשייתן והיה נראה שיברך עליו קודם שיטלנו בידו אבל לא מסתברא דהיאך יברך עליו בעוד שהוא מונח בכלי הא אמרי' בפ' הקומץ רבה (לה.) תפילין מאימתי מברך עליהם משעת הנחה עד שעת קשירה דכל זמן דאין המצות מזומנות בידו לעשותם לא מסתבר שיברך וטוב שיברך משיתחיל ליטול הלולב קודם שיטול האתרוג דהיינו עובר לעשייתן שמעכבין זה את זה א"נ יהפוך אחד מהם עד שיברך כדאמרי' הכא שאינו יוצא אלא כדרך גדילתן א"נ יכוון שלא לצאת עד אחר הברכה אע"ג דאמרי' בר"ה (כח:) דמצות אינן צריכות כונה ה"מ בסתם אבל במכוין שלא לצאת לא נפיק בעל כרחי' א"נ משום דלא נגמר מצות הלולב עד אחר הנענוע ועוד כדקאמר בסוף פרקין אדם יוצא מביתו ולולבו בידו קורא שמע ומתפלל ולולבו בידו אע"פ שכל אלו הדברים אינן מעכבין מ"מ הואיל ויש בהם מצוה מן המובחר חשיב כעובר לעשייתן והר"ן בסוף הפרק הנזכר כתב סברות אלו ומסקנת דבריו דאע"ג דמדאגבהיה נפק ביה מ"מ עדיין יש כאן שיורי מצוה שצריך לנענע הלכך שפיר מיקרי עובר לעשייתן שלא בא למעט אלא שאין גומרין את המצוה כולה קודם שיברך עליה : **ומ"ש** רבי' בשם הרמב"ם שיברך קודם שיטלנו בידו נראה שהוא ממ"ש בפ"ז ז"ל מצוה מן המובחר לאגוד לולב והדס וערבה ולעשות שלשתן אגודה אחת וכשהוא נוטלן לצאת בהם מברך תחלה על נטילת לולב הואיל וכולן סמוכים לו ואח"כ נוטל האגודה הזאת בימינו :

ומ"ש שאין נראה לר"י הוא מהטעם שכתבתי בסמוך בשם הרא"ש והיאך יברך עליו בשעה שהוא מונח בכלי : **ודע** שזה שכתב הרמב"ם שיברך ע"כ לולב לאו למימרא שיברך בלשון הזה שמאחר שכתב שהוא מברך עליו עובר לעשייתו צריך לברך בלמ"ד ולא בא לומר אלא שיברך על הלולב ולא על שאר מינים ובענין נוסח הברכה סמך על מ"ש בסוף ה' ברכות נטל את הלולב מברך מנט"ל שכיון שהגביהו יוצא ידי חובת לולב אבל אם ברך קודם שיטול מברך ליטול לולב כמו לישב בסוכה מכאן אתה למד שהמברך אחר שעשה מברך על העשייה ואע"פ שכתב עוד בפרק הנזכר ובכל יום ויום מברך עליו אקב"ו ענט"ל מפני שהיא מצוה מדברי סופרים איכא למימר דהכא נמי סמך על מ"ש בהל' ברכות בנוסח הברכ' ולא בא אלא ללמדנו שאע"פ שאינו חייב בלולב מן התורה מיום ראשון ואילך צריך לברך עליו אבל לא נחת לפרושי נוסח הברכה וא"כ מי שעושה בא' מהדרכים שכתב רבינו היה ראוי שיברך ליטול כיון דאכתי לא נפק ביה והעולם אינם נוהגים לברך אלא ענט"ל משום דכיון דאגבהי' נפק ביה אע"ג דלא נפק ביה לגמרי מפני שעש' בא' מהדרכים הנזכר דע"כ לא קאמר הרמב"ם דיברך ליטול אלא כשמברך קודם שיטלנו בידו כלל :

ומ"ש רבינו שמברך שהחיינו בשעת נטילה ולא בשעת עשייה בפרק לולב וערבה (מו.) ת"ר העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהחיינו נטלו לצאת בו אומר אקב"ו ענט"ל וכתב הרא"ש האידנא לא נהוג לברך שהחיינו בשעת עשייה אלא בשעת נטילה כדאמרינן לקמן בשהחיינו דסוכה דרב כהנא מסדר להו אכסא דקידושא ה"נ דלולב מברכין ליה בשעת נטילה :

כתב הרשב"א בתשובה דאע"ג דקי"ל לולב א"צ אגד ויכול ליטלן כל אחד לעצמו אין מברכין אלא ברכה א' על כולן דמצוה אחת היא ואין מברכין על כל חלק דמצוה ברכה אחת : **כתב** [א] בא"ח מעשה בה"ר משולם שנטל לולב בי"ט ראשון ובירך על נטילת לולב ושהחיינו ואח"כ הסתכל בו ולא מצא בו ערבה והניחה בלולב וחזר ונטלו ונטל ג"כ האתרוג ובירך על נטילת ערבה ושהחיינו משום ערבה והכי שא"צ ליטול אלא הערבה בלבד אלא מצוה מן המובחר בעי למעבד ליטול ד' מינים בבת אחת וכן מצינו מכתיבת ידי הראב"ד ז"ל עד כאן לשונו (ד) :

ולקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה בפרק לולב הגזול (לז.) אמר רבה לא ליגקוט איניש הושענא בסודרא דבעינן לקיחה תמה וליכא ורבא אמר לקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה ופסקו הפוסקים כרבא ובסוף פרקא (מב.) אמר רבא שאם הוציא הלולב בכלי לא יצא ופריך והא רבא הוא דאמר לקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה ומשני ה"מ דרך כבוד אבל דרך ביזיון לא ופירש"י דרך כבוד. כגון כורך ידיו בסודר כדאמרן לעיל ודרך ביזיון כגון בקערה וכתבו התוספות הא דאמר רבה דבעינן לקיחה תמה וליכא הכא לא שייך למימר דלא ליהוי חציצה כדאמרינן לעיל די"ל דמיירי שעשה מן הסודר כמין בית יד ללולב ואין שייך כאן חציצה שכל הלולב חוץ מידו ואוחזו בבית יד הבולט הנעשה מן הסודר ולא חשיב ליה רבה לקיחה תמה ורבא סבר שמה לקיחה עד כאן וזהו שכתב רבינו אפילו עשה בית יד ונתן בו הלולב ונטל

ב"ח

רבינו וצריך להגיה כמ"ש הרא"ש דאזלינן בתר ימין דידיה וכן משמע במהרי"ל שפסק כדברי הרא"ש וכתב שכן הוא באגודה ובאורח חיים. ולענין הלכה נקטינן ככל הני רבוותא ולא כהעיטור שהוא יחיד בדבר זה וכן נהגו כמ"ש במהרי"ל ובמנהגי מהר"א טירנ"א :

ובשיטול הלולב בידו וכו' כל זה כתבו התו' בפרק לולב הגזול גבי כל המצות כול' מברך עליהן עוב' לעשייתן וכ"כ הרא"ש והר"ן בסוף הפרק אלא דק"ל דלדעת התו' גופייהו ודאי ניחא הא דכתבו ושמא משיתחיל ליטול הלולב קודם שיטול האתרוג מברך היינו עובר לעשייתן שמעכבין זה את זה א"כ לאחר שנוטל שניהם אלא שהופך אחד מהן וכו' דאינהו ס"ל כר"ת דכיון דארבעתן מצוה אחת הן אינו יוצא כשמגביה כל אחד ואחד לבדו אפי' כולן לפניו כמ"ש התו' בדף ל"ז בד"ה שתהא לקיחה תמה אבל הרא"ש שחלק על ר"ת ופסק דכשהם לפניו מברך זה אחר זה א"כ מאי עובר לעשייתן איכא כשנוטל הלולב בידו קודם שיטול האתרוג או מהפך האתרוג שהרי הרא"ש גופיה כתב נמי דטעמא דהוי עובר לעשייתן בנוטל הלולב בידו קודם שיטול האתרוג היינו מפני שמעכבין זה את זה והרי בפירוש אמרו אבל יש לו אין מעכבין ופירש הרא"ש דהיינו כשיש לו והם לפניו אין מעכבין ונוטלן בזה אחר זה וא"כ לא הוי עובר לעשייתן · ואפשר לומר דשני דרכים אלו שכתב הרא"ש לא כתבם ע"פ סברת עצמו אלא ע"פ סברת ר"ת אבל לפי סברתו כתב דרך אחר דהיינו שיכוון שלא לצאת עד אחר הברכה ועוד העיקר לפי דעתו כמ"ש במסקנת דבריו דלא נגמר מצות הלולב עד אחר הנענוע אבל אלשון רבינו קשיא דמשמע מדבריו דבכל אחד מהדרכים שפיר דמי והוא עצמו פסק דכשהם כולם לפניו נוטל זה אחר זה ואין מעכבין וצ"ל דס"ל לרבינו דלענין ברכה שפיר הוי עובר לעשייתן כל זמן שלא נטל כל הד' מיני' בידו דרך גדילתן לפחות זה אחר זה והא דאין מעכבין היינו כשנוטלן כולן בזה אחר זה יצא למפרע אבל מתחלה ודאי עדיין לא יצא י"ח עד שיטול כולן והלכך שפיר הוי עוב' לעשייתן וכן נהגו עכשיו הכל לאחוז בדרך זה ליטול הלולב בימין ולהפך האתרוג לבדו ומ"מ נראה כדי לצאת מידי ספק יהפוך שניהם וכ"כ בתשב"ץ בשם מהר"ם וכך מצאתי ברוקח סוף סי' ר"ך וכך ראוי לנהוג כ"ל ומ"ש בשם הרמב"ם שיבר' קודם שיטלנו בידו ולא נראה לר"י כ"כ התו' לשם דלא מסתבר לברך עליו והוא מונח בכלי כדאמרינן בתפילין דמברך עליהן משעת הנחה ועד שעת קשירה דאלמא דקודם הנחה דאין המצוה מזומנת בידו לא יברך ואיכא ראיה דודאי טפי עדיף לברך סמוך לעשיית המצוה אם אפשר ולפיכך מברך עליהן משעת הנחה אבל אינו מעכב אם מברך עליה קודם שיהא מזומנ' בידו לברך ולפיכך כאן בלולב דלא אפשר דשני דרכי' הראשונים לא נתחוורו לו מטעם שכתבתי בסמוך דכיון דאין מעכבים בזה אחר זה לא הוי עובר לעשייתן גם הדרך הג' שיכוון שלא לצאת ס"ל להרב דלאו מילתא היא דכיון דמצות א"צ כונה אפי' נוח שאינו רוצה לצאת ידי מצוה יצא כדעת הרשב"א והרא"ה שהביא ב"י לעיל סוף סי' תקפ"ט ולברך מקמי נענוע נמי כיון דאין נענוע מעכב אינו שייך כלל לעיקר מצות נטילה שכבר יצא ידי חובתו בנט לה בלי נענוע כל עיקר ולפיכך ס"ל להרמב"ם דאין שום דרך לברך עליהן עובר לעשייתן אלא א"כ שיברך קודם שיטלנו בידו :

ומ"ש וי"א כיון שלא נענעו כו' וטוב לעשות כו' נראה מדברי רבינו שלא נתחוור לו סברת הי"א אף עפ"י שכתבה הרא"ש במסקנתו בסתם · וכ"ל למשום דהתו' הקשו על סברא זו וז"ל ומיהו לא דמי כולי האי דנענוע אינו אלא תכשירי מצוה בעלמא ולא מעכב כדאמר מדאגבהיה נפיק ביה ומשני כשהפכו ולא משני בשלא נענע עכ"ל ועל הג' דברים לא הקשו כלום אלמא דטוב לעשות בא' מן הדרכים האלו כדברי רבינו ובסמוך כתבתי היאך ראוי לנהוג :

ולא יברך שהחיינו בשעת עשייתו כ"כ התו' בפרק לולב וערבה דהכי נהגו האידנא דלא כדתניא התם דמברך בשעת עשייה ונתן טעם לדבר ע"ש ובמרדכי הארוך מצאתי בשם הר"י בר יקר וז"ל זמן הלולב לא ניתקן לאמרו אלא בשעת עשייה דהוי בחול ומה שהנהיגו לאומרו בי"ט לפי שיש בני אדם שאין להם לולב וסומכין אלולב של קהל תיקנו שיהא כל אחד מברך שתים בנטילתו ויהא הכל שוין באותה ברכה ע"כ :

ולקיחה ע"י ד"א וכו' בפ' לולב הגזול אמר רבה לא ליגקוט איניש הושענא בסודרא דבעינן לקיחה תמה וליכא רבא אמר לקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה ופסקו הפוסקים כרבא ופרש"י לא ליגקוט וכו' כשנוטלו לצאת בו לא יכרוך סודר שבין כתפיו על ידו ויאחוז הלולב ובסוף פירקא קאמר רבא אם הוציא הלולב בכלי לא יצא ופריך והא רבא הוא דאמר לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה ומשני ה"מ דרך כבוד אבל דרך ביזיון לא ופירש"י דרך כבוד כגון כורך ידיו בסודר כדאמר לעיל ודרך ביזיון כגון בקערה והתו' כתבו אהא דאמר רבה דבעינן לקיחה תמה וליכא הכא לא שייך למימר דלא ליהוי חציצה כדאמר לעיל דלעיל איירי כשהאגד בלולב והכא כשכרך ידו ובדבר הכרוך בידו לא שייך חציצה · ובסוף פ' מקום שנהגו בישכר איש כפר ברקאי דהוה כריך ידיה בשיראי משמע דאיסורא משום חציצה התם דרך ביזיון הוה דלכבוד עצמו היה עושה שלא יתלכלכו ידיו בדם האיברים א"כ דל טעמא דחציצה נפקא משום ביזיון קדשים ומיהו לא יתכן פירוש זה דמדאייתו עלה הכיא דאזוב שספקו בחוט אלמא דמיירי דהאגד הוא בלולב דומיא הכיא דאזוב ואפ"ה ליכא חציצה וי"ל דמיירי שעשה מן הסודר כמין בית יד ללולב ואין שייך כאן חציצ' שכל הלולב חוץ מידו ואחזו בבית יד הבולט הנעשה מן הסודר ודמי לאזוב שספקו בחוט ולא חשיב ליה רבה לקיחה תמה ורב' סבר שמה לקיחה ולולב שהוציאו בכלי לא בשאוחזו בדופני הכלי אלא מניח ידו תחת שוליו או שאוחז בבית יד של כלי עכ"ל התו' משמע מדבריהם שכוונתם

דרכי משה

שטעות נפל בספרי הטור ושלא ראה כדבריו בשום פוסק ולא ראיתי אינו ראיה ומ"מ משמע דיש לנהוג כד' האשיר"י וכתב הכלבו דוקא לכתחלה יטול הלולב בימין ואתרוג בשמאל אבל אם החליף בדיעבד יצא וכן אם נוטלן זא"ז אבל אם נטלו בידו א' בבת אחת לא יצא ואדם גידם נוטלו בזרועותיו דהא לא כתיב ולקחתם בידכם ושולט בב' ידיו נוטלו כשאר כל ארם עכ"ל : (ג) וכן אנו נוהגים להפך האתרוג עד אחר הברכה וכ"כ מהרי"ל דלא כר"ן סוף פרק לולב הגזול דכתב דאין נכון לעשות כן : (ד) כתב הכלבו ובדרשות מהרי"ו כשמברך צריך לעמוד

פרישה

סי' תרנא (א) **אפילו** כל הלולב חוץ לידו פי' אפילו כשהוא חוץ לידו וכ"ש כשהוא תוך ידו דמותר אם הוא דרך כוי וכבוד דאז הוא דרך לקיחה עפי מכשהוא חוץ לידו ואע"ג דלא הזכיר רבינו דאיכו מתיר כשאוחז ביד אלא דרך כוי אעפ"כ נ"ל

דרישה

סי' תרנא [א] **כתב** בא"ח מעשה בהר"ר משולם שנטל לולב בי"ט ראשון ובירך על נטילת לולב ושהחיינו ואח"כ הסתכל בו ולא מצא בו ערבה והכניסה בלולב וחזר ונטלו ונטל ג"כ האתרוג ובירך על נטילת ערבה ושהחיינו וכן מצינו מכתיבת ידי ראב"ד ז"ל

אינו דרך כבוד כגון שנתנו בכלי ונטלו לא יצא וינענע בשעה שמברך וכן ינענע בשעת קריאת ההלל בהודו (ב) בכל פעם שמחזירין אותו הקהל וכן באנא ה' הושיע' נא אבל לא באנא ה' הצליחה נא

שכונתם לפרש דאפילו בכורך הסודר בלולב אפ"ה לית ביה משום חציצה אפי' לרבה דע"כ לא קאמר רבה דאית ביה משום חציצה אלא באגד שבשבי' הלולב שאוגדו כדי שלא יתפרדו המינין דאין האגד מסייעו בלקיחת הלולב אבל אם עשה מן הסודר בית יד ללולב דאוחז הלולב ע"י הסודר כעין צבת שהסודר מסייעו להחזיקו כה"ג לא הוי חציצה אלא דלרבה לא שמה לקיחה ולרבא שמה לקיחה ולולב שהוציאו בכלי דלא יצא לא כשאוחזו בדופני הכלי דהשתא ודאי הוה כבית יד אלא במניח ידו תחת שוליו . ומ"ש בסוף דבריהם או שאוחז בבית יד של כלי הוא חוזר על ההיתר כלומר שכשאוחזו בשפת הכלי או בבית יד של כלי ודאי שמה לקיחה לרבא אלא במניח ידו תחת שוליו התם הוא דקאמר רבא דלא שמה לקיחה אבל בכורך ידיו בסודר ונוטלו פשיטא דשמה לקיחה לפחות אליבא דרבא ולית ביה נמי משום חציצה ואפי' לרבה ואע"ג דאין הסודר מסייע כל עיקר משום דלא שייך חציצה אלא כשהאגד בלולב אבל בדבר הכרוך בידו לא שייך חציצה והיינו דיששכר שאני דכיון דהיה דרך בזיון אית ביה משום חציצה א"נ דל חציצה כענש משום בזיון קדשים כך היא דעת התו' למעיין בדבריהם וכדי לתקן לשון התו' היה נרא' לומר דטעו' נפל בספרי הדפוס והלשון מהופך וכצ"ל ולולב שהוציאו בכלי לא כשאוחזו בדופני הכלי או שאוחזו בבי' יד של כלי אלא מניח ידו תחת שוליו וק"ל . ונמצא פסקן של דברי' למאי דקי"ל כרבא דלקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה לא מיבעי' בכורך ידיו בסודר אלא אפי' עשה בית יד ללולב והלולב כולו חוץ לידו נמי שמה לקיחה ואם נתנו בכלי נמי שמה לקיחה בכל ענין אא"כ מניח ידו תחת שוליו ורבינו שכתב הילכך וכו' אפי' כל הלולב חוץ מידו נמי ה"ק ל"מ בעשה בו בית יד ונותן בו הלולב כגון דכרך ידיו בסודר ונטלו דש"ד אעפ"י שלא חברו ללולב אלא אפי' כל הלולב חוץ מידו שכרך הסודר בלולב ונוטל הסודר בידו וכל הלולב חוץ מידו נמי שמה לקיחה וזהו כדעת התו' שכתבתי אבל מ"ש אא"כ ובלבד שיהא דרך כבוד אבל אם אינו דרך כבוד כגון שנתנו בכלי ונטלו לא יצא הוא שלא כדעת התו' דמחלקין בין כשאוחזו בדופני הכלי או אוחזו בבית יד למניח ידו תחת שוליו אלא דס"ל דבנתנו בכלי בכל ענין לא יצא וכדברי הרי"ף והרא"ש שכתבו בסתם דבהוציאו בכלי ה"ל דרך בזיון ומשמע אפי' באוחזו בדופני הכלי או בבית יד של כלי ולא דמי לסודר דסודר ודאי הוה ליה דרך כבוד בכל ענין בין בכורך הסודר בידו בין בכורך הסודר בלולב ועשה ממנו בבית יד משא"כ בהוציאו בכלי דה"ל דרך בזיון בכל ענין וכן נראה עיקר ואף עפ"י שהתו' בפ' הוציאו לו ובפ' מקום שנהגו כתבו דאפי' לרבא בכרך ידיה בסודר ונוטל הלולב לא שמה לקיחה וכן נראה מדבריהם בפ"ב דזבחים וכ"כ במרדכי פ' לולב הגזול בשם ר"י מ"מ ס"ל לרבינו דהעיקר הוא כמ"ש התו' בפרק לולב הגזול במקום הלכות לולב והוא מסכים לפירושו של רש"י דבכרך ידיו בסודר פשיטא דשמה לקיחה לפחות אליביה דרבא וכן נראה מפסקי הרא"ש שכתב פלוגתא דרבה ורבא בסתם ופסק הלכה כרבא דשמה לקיחה משמע דבכל ענין שמה לקיחה בין בכורך הסודר בלולב והלולב כולו חוץ לידו בין בכירך ידיו בסודר וע"ז סמך רבינו שפסק להקל בסתם ולא כתב שום מחלוקת בזה גם מדברי ה"ר ירוחם נראה כן אלא שדבריו מעורבין מט"ס ע"ש וכל מ"ש הב"י בזה בפי' דברי רבינו והתו' לא נהירא לפע"ד : כתוב בתשובת מהרי"ו בשם ספר אגודה דמסירין הציצית והתפילין מן היד ונשים טבעותיהם משום חציצה אבל נ"ל דמש"ה אין צריכין להסירן דדוקא היכא דכרך כוליה ידיה עכ"ל ולא משמע הכי בסוגיא דהא באגד דלולב לא שרי רבא אלא משום דהאגד ללולב לנאותו הוא וכל לנאותו אינו חוצץ אלמא דכל שאינו לנאותו וגם אינו מחיצו כההיא דציצי' ותפילין וטבעו' אע"ג דמקצת בלא חציצה כההיא דאגד דלולב יש בו משום חציצה דלא בעינן דלהוי כולו בחציצה והא דמשמע בפ"ק דבכורות גבי קדושת רחם דלא הוי חציצה במקצתה לידה שאני דאורחייהו בהכי כדכתבו התוס' בפרק לולב הגזול ע"ש ומטעם זה צריך ליטול גם החוט שרגיל להיות סביב ההדס :

וינענע בשעה שמברך כן הכריחו התוספות והרא"ש והר"ן ממתניתין דס"פ לולב הגזול ותברייתא דפת"ה וכתב הרא"ש דראבי"ה הביא ראיה על זה מהירושלמי ע"ש : **ומ"ש** וכן ינענע בשעת קריאת ההלל בהודו משנה בפרק לולב הגזול והיכן הוא מנענע בהודו לה' בתחלה ובסוף ובאנא ה' הושיעה נא דברי ב"ה וב"ש אומר אף באנא ה' הצליחה נא וידוע דהלכה כב"ה וטעמו של דבר כתבו התו' והרא"ש דאיתא במדרש אז ירננו עצי היער וגו' ואמרו הושיענו לפי שבר"ה באין לדין וכו' ע"ש :

ומ"ש שמנענע בהודו בכל פעם שמחזירין אותו הקהל כ"כ התו' והרא"ש וכן נהגו דלא כהר"ן שחולק על זה וז"ל התו' הצבור מנענעין על כל הודו והודו שעונין . אבל ש"ץ לא ינענע . וי"מ דאף ש"ץ מנענע אגב צבורא שעונין בכל פעם ופעם הודו ומנענעים מנענע נמי ש"ץ ביאמ' נא וביאמרו נא ע"כ ובהגה"ה אשיר"י מא"ז כתב וש"ץ מנענע ביאמ' נא ולא בויאמרו נא א"כ אגב צבורא שעונין על כל פעם ופעם ומנענעין מנענע כמו כן ש"ץ ע"כ והמנהג כסברא הראשונה מא"ז וטעמו של דבר מדתקן בהודו בתחלה וסוף ופירשו בו כמה פירושים רש"י פירש הודו שבתחלת ההלל והודו שבסוף ההלל וי"מ בסוף פי' כי לעולם חסדו שהוא סוף הפסוק ואף על פי שהתוספות והרא"ש דחו אותו פירוש בסמ"ק כתב שיש לעשות כדברי שניהם ועוד יש לפרש דבסוף היינו יאמר נא שכתב אחר הודו לכך יש לש"ץ לנענע ביאמר נא אבל ביאמרו נא א"צ שכבר יצא ידי כל הפירושים כתב סמ"ק אין מנענעים בשם לא בהודו ולא באנא ע"כ :

והניענוע

ונטל שפיר דמי אפילו כל הלולב חוץ מידו אלא שיש לדקדק על לשון אפילו דנקט דמשמע לא מבעיא אם אין כל הלולב חוץ מידו דיצא אלא אפילו כל הלולב חוץ מידו יצא ולכאורה משמע מדברי התוס' דאיפכא הוי דבשכל הלולב חוץ מידו לית ביה משום חציצה וכשאין כל הלולב חוץ מידו לא יצא משום דהוי חציצה וי"ל שסובר רבי' דהיינו דוקא לרבה אבל לרבא דאמר כל לנאותו אינו חוצץ לא הויא חציצה משום דהתם בית יד לנאותו הוא אבל קשה שהרי התוס' כתבו בפ' הוציאו לו (נח .) ובפ' מקום שנהגו (נז .) דהא דאמר רבא לקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה מיירי שכורך סודר סביב הלולב ומאריך בו ועושה מן הסודר כמו בית יד אבל היכא דכריך ידיה בסודר ותופס הלולב לא שמה לקיחה ע"כ וכתב המרדכי דבריהם פ' לולב הגזול וכ"כ ר"י ולפיכך צריך לומר דגבי לקיחה בשכל הלולב חוץ מידו גרע טפי ומש"ה קאמר דאפי' הכי שמה לקיחה וכשהלולב תוך ידו אלא שכרך סודר על ידו או על הלולב אע"ג דלית ביה משום לקיחה ע"י דבר אחר בק"ו מבשכל הלולב חוץ מידו מ"מ מיפסיל מטעם חציצה אם אינו לנאותה וכבר נתבאר זה בדבריו לעיל בסמוך שכתב וכיון שאין חובה לאגדו אפילו אגדו במין אחר שפיר דמי ומשום חציצה נמי ליכא אע"פ שהקשר מפסיק בין ידו ללולב דכיון שהוא לנאותו אינו חוצץ דמשמע בהדיא דאם אינו לנאותו חוצץ :

ודע שכתבו התוס' עוד ולולב שהוצי' בכלי דס"פ לא כשאוחזו בדופני הכלי אלא מניח ידו תחת שוליו או שאוחז בבית יד של כלי ע"כ וה"פ לא באוחז בדופני הכלי מיירי דא"כ הוו ממעטי ליה בגמ' משום חציצה אלא במניח ידו תחת שוליו או אוחז בבית יד של כלי מיירי דליכא אלא משום חציצה אלא משום דלא הוי לקיחה תמה אפילו לרבא משום דדרך בזיון הוא והלכך כל בכלי בין אוחז בדופני הכלי בין מניח ידו תחת שוליו לא יצא אוחז בדופני הכלי אף משום חציצה ומניח ידו תחת שוליו משום לקיחה תמה ומפני כך סתם רבי' לומר שכל שנטלו בכלי לא יצא ולא חילק בין אוחז בדופני הכלי למניח ידו תחת שוליו והר"ן כ' אהא דאמר רבא לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה וא"ת וכיון דלא הוי לנאותו ליהוי חציצה י"ל דאנן לית לן קרא לפסול חציצה בלולב ומאי דחיישינן ביה היינו משום דלא הוי לקיחה תמה ומסקינן דכל לנאותו בטל לגבי לולב והרי הוא כאילו נוטל בו ממש וכ"ש טפל לידו בטל לגבי ידו והרי הוא כאילו נוגע ממש ידו בלולב לאפוקי כל שאינו לנאותו ולא טפל לידו כגון שכרך הסודר על הלולב או שנטלו בכלי שאינו דרך כבוד כדאמרינן לקמן דמפסיל משום דלא הוי לקיחה תמה והויא כחציצה אבל לאו משום חציצה ממש אתינן עלה דלא פסלינן משום חציצה אלא היכא דאיכא קרא כטבילה ותפילין עכ"ל ומצאתי כתוב בשם ספר אגודה בפר' מקום שנהגו שכל דבר חוצץ בין הלולב ובין היד ולכן מסירין ציציות ותפילין מן היד ונשים טבעותיהם אבל נראה לי דמש"ה א"צ להסירן דדוקא היכא דכרך כוליה ידיה (ה) :

וינענע בשעה שמברך וכן ינענע בשעת קריאת ההלל וכו' בפרק לולב הגזול (לז .) תנן והיכן מנענעים בהודו לה' תחלה וסוף אף באנא ה' הושיעה נא כדברי ב"ה ב"ש אומרים אף באנא ה' הצליחה נא וידוע דהלכה כב"ה וכתבו התו' והרא"ש דבשעת ברכה לא מיכו שצריך לנענע בתחלת הנטילה אלא מדאמרי' בסוף פירקין קטן היודע לנענע חייב בלולב משמע שמנענע בתחלת הנטילה אע"פ שאינו יודע לקרות את ההלל ועוד מדתניא בס"פ תפלת השחר השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע אלמא בשעת נטילה בעי נענוע וכתב הרא"ש שראבי"ה הביא ראיה לזה מן הירושלמי וזהו שכתב רבינו שינענע בשעה שמברך וכ"כ הר"ן ג"כ שמנענע בשעת נטילה וכן נהגו העולם והא דתנן בהודו לה' תחלה וסוף פירש"י הודו שבתחלת הפ' והודו שבסוף הפ' בסוף ההלל דמהודו ועד סוף ההלל חדא פרק הוא ממנין הפרשיות של תהילים וי"מ תחלת הפסוק וסוף הפסוק ולא מסתבר לנענע בפסוק א' ב"פ הא דמנענעי' באנא ה' הושיעה נא אע"פ שאינה תחלת הפ' ולא סוף הפ' היינו ע"פ המקרא דכתיב אז ירננו עצי היער וגו' וכתיב בתריה הודו לה' כי טוב וכתיב נמי בתריה ואמרו הושיענו אלהי ישענו ואיתא במדרש לפי שבר"ה באין לדין ישראל ועו"ג ואין יודעין מי יצא זכאי ומי יצא חייב נתן הקב"ה מצוה זו לישראל שיהיו שמחים בלולביהם כאדם היוצא לפני השופט זכאי שהוא שמח והיינו דכתיב ירננו עצי היער כלומר ירננו בעצי היער כאשר יצאו מלפני ה' זכאין כשבא לשפוט את הארץ וביאה ירננו בהודו ובהושיעה נא ועכשיו שנהגו שש"ץ אומ' יאמר נא והצבור עונין הודו וכן ביאמרו נא בית אהרן וכן ביאמרו נא יראי ה' הצבור מנענעין על כל הודו והודו שיאמרו ע"כ לי הרא"ש וכן הם דברי רבינו שכתב וכן מנענע בשעת קריאת ההלל בהודו בכל פעם שמחזירין אותו הקהל ונראה מדבריהם שש"צ לא ינענע בשעה שאומר יאמר נא ויאמרו נא והתוס' כתבו שי"מ שאף ש"צ מנענע אגב צבורא שעונין בכל פעם ופעם הודו ומנענעין מנענע נמי ש"צ ביאמר נא ויאמרו נא והר"ן כתב שכל זה אינו מחוור שכיון שמה שעונין הצבור הודו אינו אלא כדי לצאת מיאמר נא ויאמרו נא כשם שיאמר נא ויאמרו נא א"צ נענוע כך עניית הודו אינה צריכה נענוע ולפיכך אין מנענעין בהודו לה' שבתחלה אלא פעם אחת אבל בהודו לה' שבסוף שכופלין אותו ש"צ והצבור מנענעין בו ע"כ פעם ופעם וכן באנא ה' הושיעה נא וכן נהגו (ו) :

והניענוע

דרכי משה

לעמוד וכתב עוד דאינו מברך על הלולב אלא פעם א' ביום אף כשנוטלו הרבה פעמים ביום . כתב אבודרהם בשם רב סעדיה שצריך בשעת נטילה שיהא פני הלולב שהוא האדום נגד פני המתפלל וצד הירוק שבו השדרה כלפי חוץ ויש שאוחזין אותו להיפך וכדי הוא הגאון לסמוך עליו עכ"ל : (ה) ומהרי"ל כתב שהיה מסיר התפילין משום חציצה : (ו) ואין אנו נוהגין כן אלא כדעת הרא"ש שהצבור מנענעין אבל לא ש"ץ ומיהו במהרי"ל כתב שאף ש"ץ ינענע ביאמר נא ישראל אבל לא באחרים וכ"ה במנהגים ובהג"א פרק לולב הגזול וכתב הכלבו בשם הגאון שנהגו לכוין כשאומרים הודו שיהא מוליך ומביא וכשיאמר ה' מעלה ומוריד וכן בא:א ה' אבל הרי"ף כתב אין מנענעין כשאומר השם לא בהודו

ולא

דרישה

ו"ל עכ"ל . דווקא בזה שלא חזר לברך על נטילת לולב אלא על נטילת ערבה שלא כנוסח הברכה וה"ט כיון שכבר בירך על הלולב אע"ג דלא יצא דהא ד' מינים מעכבין זה"ו מ"מ עדיף טפי לברך שנית מאה שלא היה בידו תחלה וממנו תלמוד אם חסר ההדס או האתרוג או ה"ה אם בירך ואח"כ מצא ההדס או אחד מהופך דמוזר ומברך שהרי אינו יוצא אלא דרך גדילתן כמ"ש בפרישה וכשחוזר ומבריך מברך על אותו שהיה מהופך עיין ב"י . בתשובת מהרי"ל כתב בלולב כ"ל להקיף דרך ימין כשמנענעין מנענין למזרח דרום מערב צפון כו' עכ"ל וכן נוהגים וטעמא דמהרי"ל הוא דכל פינות שאתה פונה תפנה לצד ימין וכן בנר חנוכה אנו מדליקין כסדר כתיבת האותיות מצד שמאל לימין וכן פותחין הפרוכת שלפני הארון וכן היה הכהן מטיב ומדליק הנרות אבל בהיקף שמקיפין הבימה או כשמוליכין הס"ת על הבימה . הולך תחלה על צפון וכשמחזירין אותו הולך החזן עמה לדרום נמצא שמקיף צפון מערב דרום . ג"כ מטעם כל פנות שאתה פונה לצד ימין כי ידוע שאדם העומד למזרח ורוצה לעקור רגליו עוקר רגל ימין בראשונה כי כן טבע כל אדם ולכן יש לכבד רגל ימין להתחיל מצדו ועפ"ד זה הוא הפיכת הכהנים פניהם כשעולין לדוכן וכ"כ ב"י בסי' קכ"ח ע"ש . ולכן גם הכהן שעלה לכבש שהיתה בדרומית מזרחית זרק כן דרומית מזרחית לפונית מערבית מערבית דרומית כי כן סדר הימין כדרך ההליכה אבל כשאדם עומד במקומו למזרח ואינו זז ברגליו רק בידיו הוא זז לנענע או להקיף תנופה או להדליק נר או יד ימין

קודמת

פרישה

צ"ל כן מדכתב ובלבד שיהא דרך כבוד ממילא נשמע דהא דמתירו ג"כ כשאוחז בידו ע"י דבר אחר היינו דוקא דרך כבוד וכו' אלא שכל שיוצא חוץ לידו ע"י תיק הוא דרך כבוד חוץ מכשנתנו בכלי דאע"ג שגם יוצא חוץ לידו מ"מ דרך בזיון הוא ועיין בדרישה :

(ב) **בכל** פעם שמחזירין כו' פי' לפי המנהג שהקהל עונין הודו בכל פעם שאומר החזן יאמרו נא ג' פעמים בהולכה וג"פ בהובאה וז"ל רמ"ף מ"ש וינענע ג"פ כו' אינו ר"ל שינענע שם ג"פ בהולכה אחת וג' פעמים בהובאה אחת רק ר"ל שיוליך ויביא ג' פעמים ומילת שם ר"ל באותו רוח וכן לכל רוח ורוח יוליך ויביא ג' פעמים כי ההולכה והובאה עצמה נקראת נענוע ע"ש :

ביום

נא וכן ינענע בהודו שבסוף המזמור (ז) והניענוע הוא שמוליך ידו מכנגדו להלא' וינענע שם ג"פ (ח) בהולכ' וג"פ בהובא' ואח"כ מטה ידו לצד צפון ועושה כן ג"פ וכן לצד דרום וכן לצד מערב ומעלה ידו למעלה ועושה כן ג"פ ומורידה לצד מטה ועושה כך ג"פ סך הכל ל"ו פעמים וב"ה כ' וניענוע דרבנן ואזלינן ביה לקולא וא"צ לכל רוח ג"פ הולכה וג"פ הובאה אלא בין הולכה והובאה ג"פ לכל רוח וכ' עוד מנהג אבותינו מוליך ומביא מעלה ומוריד בלבד מוליך ומביא למי שד' רוחות שלו והמושל בכ' מושל בד' והמוליך לצפון ולדרום דעת חיצוני הוא וא"א ז"ל כתב והעולם לא נהגו כן אלא מוליכין לד' רוחות ומנהג כשר הוא הקצר' יד ימיננו להודות למי שד' רוחות שלו ומנהג אחר הוא חיצוני והראשון שהנהיג כן היה נראה לו שהמוליך ומביא לד' הרוחות נראה כמו שהע"ג עושין והכל הוא דארבא כשמוליך ומביא לשתי רוחות ואחר כך מעלה ומוריד נראה כו' שיש לו ארבע קצוות אבל כשמוליך ומביא לד' רוחות ואח"כ מעלה ומוריד יש לו שש קצוות ע"כ כתב ב"ה הולכה והובאה הוא הנענוע וא"צ נענוע שדרה ועלין וכ"כ גאון ז"ל שא"צ נענוע שדרה ועלין שלא אמרו אלא כדרך שאמרו בתנופה מוליך ומביא

והניענוע הוא שמוליך ידו מכנגדו להלאה וינענע שם ג"פ בהולכה וג"פ בהובאה וכו' שם תנן התם שתי הלחם ושני כבשי עצרת כיצד הוא עושה מניח ב' הלחם ע"ג ב' הכבשים ומניח ידו תחתיהם ומניף מוליך ומביא מעלה ומוריד שנא' אשר הונף ואשר הורם א"ר יוחנן מוליך ומביא למי שד' רוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו במערבא מתנו הכי מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים אמר רבא וכן ללולב פירש"י וכן ללולב. מוליך ומביא מעלה ומוריד וכתב הרא"ש איכא מאן דאמר צריך לנענע ג"פ בהולכה ובהובאה חוץ ממוליך ומביא מעלה ומוריד וגמיר לה מגמרא דבני מערבא דגרסינן התם תנא צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר ר' זירא בעי הכין חד והכין חד א"ד הכין והכין חד כלומר ההולכה אחד וההובאה א' א"ד ההולכה וההובאה שניהם אחד אלמא נענוע זה חוץ ממוליך ומביא מעלה ומוריד הוא ופירש"י כן על כל דבר ודבר כלומר לכל רוח שמוליך הלולב צריך לנענע ג"פ חוץ ממוליך ומביא וכו' כלומר אין מספיק לו ההולכה וההובאה עד שינענעו ג"פ בכל הולכה והובאה והיה ראוי לפרש שיתפוס ידו במקום א' וינענע נענוע כל דהוא ג"פ לולא בעיית ר' זירא דבעי הכין וכו' משמע דלכל צד בעי להוליך ולהביא ג"פ ומיבעי ליה אי הולכה א' והובא' א' או ההולכה וההובאה שתיהן אחד וכתבו התוס' וכיון דלא איפשיטא עבדינן לחומרא וכ"כ ר"ח בשם רב האי ואף ע"ג דנענוע זה מדרבנן משום חביבות המצוה אמרו כן נמצא שצריך ג' הולכות וג' הובאות לכל צד וצד שהם שלשים ושש בין הכל ובעל העיטור כתב כיון דנענוע דרבנן הוא לקולא אמרינן לחומרא לא אמרינן עכ"ל ורבינו סתם דבריו כדברי הרא"ש וז"ש והנענוע הוא שמוליך ידו מכנגדו להלאה וינענע שם ג"פ בהולכה וג"פ בהובאה ואח"כ מטה ידו לצד צפון ועושה כן ג"פ וכן לצד דרום וכן לצד מערב ומעלה ידו למעלה ועושה כן ג"פ ומורידה לצד מטה ועושה כן ג"פ סך הכל ל"ו פעמים ולפי גירסא זו דבריו פשוטים וא"צ ביאור אבל יש ספרים דגרסי הנענוע והוא שמוליך ידו מכנגדו להלאה וינענע שם ג"פ בהולכה וג"פ בהובאה ומביאה אליו ועושה כן ג"פ ואח"כ מטה ידו לצד צפון ועושה כן ג"פ וכן לצד דרום ג"פ ומעלה ידו למעלה ושמעתי שזאת היתה גירסת חכמי ספרד ושהיו מדקדקין מדכתב ומביאה אליו ועושה כן ג"פ ולא כתב ומטה ידו לצד מערב כמ"ש גבי צפון אלמא שהוא סובר שא"צ להטות את ראש הלולב לצד מערב כדרך שהוא מטה אותו לשאר הרוחות אלא כשהוא מביאה אליו מן המזרח מוליך ומביא באחורי הלולב כלאחר ידו ג"פ למערב ואח"כ מטה ראש הלולב לצפון ואם כדבר כן צריך טעם למה נשתנה רוח מערב משאר רוחות ואפשר שהטעם מפני שבשאר הרוחות שהם לפניו או לצדדים ע"כ צריך להטות ראש הלולב לרוח שהוא מוליך לו אבל ברוח מערב שהוא לאחוריו כשמביא ידו מן המזרח ומוליך אחורי ידו כלפי מערב מינכר מלתא שפיר שלרוח מערב הוא מוליך ולפיכך אם רצה שלא להטות ראש הלולב לצד מערב אלא לנענע בענין זה רשאי הוא ואף לפי גירסא זו אפשר לפרש שמ"ש ומביאה אליו ועושה כן ג"פ היינו לומר שמטה ראש הלולב לצד מערב כדרך שמטה לרוח שכנגדו ואפשר עוד לומר שא"צ להטות ראש הלולב לשום רוח אלא הלולב דרך גדילתו מוליכו לרוח שכנגדו ומנענעו ומביאו לרוח שכנגדו ומנענע וכן לשאר רוחות דשתי הלחם וכבשי עצרת כה"ג הוה מוליכם ומביאם והדבר ידוע שלהוליך היד לרוח שכנגדו או להביאה אליו א"צ לנטות ימין ושמאל משא"כ כשמוליכה לצפון או לדרום ומפני כך כתב מטה ידו לצד צפון וכן לצד דרום ובשאר רוחות לא הזכיר לשון הטייה אבל דרך העולם להטות ראש הלולב לכל רוח ואף כשהוא מוריד הלולב מטה ראשו כלפי מטה ואבא מורי ז"ל היה אומר שאין להטות ראשו כלפי מטה משום דהוי שלא כדרך גדילתו וכיון דכשנטלו שלא כדרך גדילתו לא יצא כל נענועיו נמי צריך לעשותן כדרך גדילתו (ט): **כתוב** בתשובת מהרי"ל בלולב כ"ל להקיף דרך ימין כשמנענעו למזרח דרום מערב צפון ולא כאיכא דמפכי לה ולא ידעי טעמא ע"כ (י): **וכתב** הר"ן שיש מן הראשונים שאמרו שבניענועו של לולב אינו צריך אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד כדמשמע פשטא דמימרא דרבא דאמר וכן ללולב וא"צ טירוף אחר אבל אין זה נכון שאם כן למה הצריכו שיהא הלולב יוצא על ההדס טפח כדי לנענע בו והלא בכל שהוא בין גדול בין קטן ראוי להוליכו ולהביאו אלא ודאי לפי שצריך לטרוף הלולב ולכשכשו בעצמו הצריכו בו טפח עודף נמי לנענע בו וכן דעת הרמב"ם (יא) שכתב בפרק ז' שיש לו לטרוף הלולב ג"פ כשמוליך וכן כשמביא וכן כשמעלה וכן כשמוריד ונראה שהוא ז"ל היה מפרש הירושלמי דה"ק צריך לנענע על כל דבר ודבר היינו על כל תנועה של הולכה והובאה והעלאה והורדה ובתר הכי מיבעי ליה אם מוליך ומביא חשוב חד ואין לנענע בשניהן אלא ג' תנועות קטנות וכן במעלה ומוריד או כ"א מהם חשוב אחד ויש לו לנענע ג' תנועות קטנות בכל א' וא' מהם וכיון דלא אפשיטא עבדינן לחומרא ומנענע ג"פ בכל דבר ודבר וזו היא שטת הרי"ף ואחרים פירשו הירושלמי על דרך אחרת לפי שטה זו דמצרכ' לטרוף הלולב ג"פ חוץ ממעלה ומוריד מוליך ומביא ואומרים דכי אמרינן דצריך לנענע על כל דבר ודבר היינו על כל מקומות הללו ועל שעת הנטילה שמנענעין בהן שצריך לטרוף את הלולב ג"פ בתנועות קטנות חוץ ממוליך ומביא מעלה ומוריד ואח"כ שאלו באותן תנועות קטנות אם ההולכה הקטנה חשיבא חד וההובאה הקטנה חשיבא חד וסגי במוליך ומביא ומוליך בתנועות קטנות או דלמא ההולכה וההובאה לא חשיבא אלא חד וצריך ג' זוגות של תנועות קטנות מהולכה והובאה וכיון דלא איפשיטא נקטינן לחומרא ונמצא על זה סדר נטילת לולב מוליך ומביא מעלה ומוריד על כל דבר ואח"כ יטרוף את הלולב שלשה זוגות של תנועות קטנות וכן דעת הרמב"ן ז"ל עכ"ל ושטה זו האחרונה היא שטת הרא"ש ז"ל: **וכתב** הרא"ש בשם הראבי"ה עיקר הנענוע נראה בעיני שהוא בשעת ברכה אבל נענוע דמתניתין בהודו ובאנא ה' הושיעה נא הוא נענוע בעלמא ע"כ אבל מדברי הר"ן שכתבתי יתבאר לך דלא שאני לן בין ניענוע דמתני' לנענוע דבשעת ברכה דבכולם צריך לנענע בענין א' וגם המרדכי כ' על דברי ראבי"ה אמנם באלפסי ובר"ן לא משמע הכי וכן נהגו העולם ונראה שמפני כך השמיט רבינו דברי ראבי"ה משום דסוגיין דעלמא דלא כוותיה: **וכתב** עוד מנהג אבותינו מוליך ומביא מעלה ומוריד בלבד וכו' הרא"ש בפר' לולב הגזול הביא דבריו וכתב עליהם והעולם לא נהגו כן וכו' עד יש לו ו' קצוות: **כתב** ב"ה הולכה והובאה הוא הנענוע וא"צ נענוע שדרה ועלין וכ"כ הגאון ז"ל וכו' כבר כתבתי שהר"ן הביא סברא זו וכתב שאינה נכונה אלא צריך לטרוף הלולב ולכשכשו וכן דעת הרמב"ם ז"ל ונראה שכך הי' סברת הרא"ש שהרי מצריך לנענע ג' זוגות של תנועות קטנות על כל הולכה והובאה וא"כ יש לתמוה האיך סתם רבינו כהרא"ש ואח"כ כתב דברי ב"ה כאילו אין ביניהם מחלוקת

והנענוע הוא שמוליך ידו מכנגדו להלאה כלומר שהולכה שמוליך ידו מכנגדו להלאה היא עצמה הנענוע וא"צ לטרוף הלולב ולכשכש העלין כל עיקר וכמ"ש אח"כ בשם בעל העיטור שכן עיקר כך סתם דבריו מתחלה ואח"כ כתב שמספר נענוע זה הוא ג' פעמים דהיינו ג' פעמים בהולכה וג' פעמים בהובאה ואח"כ מטה ידו לצד צפון ועושה כן ג"פ וכן לצד דרום וכן לצד מערב ומעלה ידו למעלה כו' ס"ה ל"ו פעמים וזו היא דעת הרא"ש ודלא כהרמב"ם בפ"ז שכתב שאינו עושה רק הולכה אחת ומנענע שם בראש הלולב ג"פ באותה הולכה שמוליך מכנגדו ואח"כ עושה הובאה אחת ומנענע ג"כ בראש הלולב ג"פ באותה הובאה שמביא אליו וכן בירידה ועלייה ולדעתו צריך לומר שהנענוע הוא שיטרוף הלולב ויכשכש העלין בכל נענוע וכ"כ הר"ן לדעתו גם צריך לומר לדעתו שאין צריך להטות ראש הלולב לכל צד כמבואר מדבריו שלא הזכיר הטייה כל עיקר והמנהג באשכנז להטות ראש הלולב לכל צד וגם נהגו להקיף דרך ימין מזרח דרום מערב צפון וכ"כ במהרי"ל ולא כמ"ש רבינו גם נהגו כהרא"ש וכרבינו שמוליכין ג' פעמים ומביאין ג' פעמים אלא שנהגו ג"כ לטרוף הלולב ולכשכש העלין בכל הולכה והובאה וא"צ אלא דכדי לצאת ידי סברת הרמב"ם די שיכשכש ויטרוף בהולכה ראשונה והובאה ראשונה והב"י הבין כדברי הרא"ש שצריך לנענע ג' זוגות קטנות של הולכה ושל הובאה על כל הולכה והובאה גדול' ולא דק שהרי מבואר בלשון הרא"ש דדוקא לולי בעיית דר' זעירא היינו מפרשי' דצריך לנענע ג' תנועות קטנות על כל הולכה והובאה אבל מכח בעיית דרבי זירא אנו למדין שא"צ כלל תנועות קטנות אלא ג"פ הולכה והובאה לכל רוח וא"צ כשכוש וטרוף בלולב ועלין כל עיקר כי ההולכה וההובאה עצמה היא הנענוע כמ"ש בעל העיטור וגם מ"ש הב"י שטה האחרונ' שכתב הר"ן בשם האחרים והרמב"ן היא שיטת הרא"ש הוא שלא בדקדק שהרי שיטת האחרים והרמב"ן היא דעל כל דבר שמנענעים בכלל מוליך ומביא ומעלה ומוריד ואח"כ מנענע ג' זוגות קטנות של הולכה והובאה ודיו ואילו להרא"ש בכל א' מההולכ' וההובאה והעלאה והורדה צריך לנענע ג' פעמים בהולכה ובהובאה גדולה וכבר הארכתי בתשובה בדבר הנענוע כל הצורך וכאן מספיק במ"ש:

ומ"ש וב"ה כתב ונענוע דרבנן וכו' טעמו דבירוש' גרסינן תני צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר ואיבעיא לן הכין חד והכין חד א"ד והכין והכין חד ולא איפשיטא ואזלינן ביה לקולא וסגי בי"ח נוחות: וכתב עוד מנהג אבותינו כו' הכי משמע מפשטא דתלמודא שלא הזכיר רק מוליך ומביא מעלה ומוריד וכתב הר"ן שכן נהגו: **ומ"ש** בשם הרא"ש שהעולם לא נהגו כן וכו' עד ו' קצוות בפ' לולב הגזול כתב כן וכ"כ הסמ"ק וה"ר ירוחם ומהר"ל חביב בתשובה סי' ע"ט כתב עוד שאין ראוי לשנות מן המנהג שנהגו ע"פ סברת הרא"ש ורבינו להוליך ולהביא לכל ו' קצוות וכן כתבו כל האחרונים שהמנהג כהרא"ש:

כתב בעל העיטור הולכה והובאה הוא הנענוע כו' טעמו מבואר בדבריו כדרך שאמרו בתנופה גם בדברי הרא"ש משמע הכי שכתב בסוף דבריו נמצא שצריך ג' הולכות וג' הובאות לכל צד וצד שהם ל"ו בין הכל והב"י הביא דברי הרא"ש לדעת אחר ולא דק:

ואלו

דרכי משה

ולא באנא וכ"נ: (ז) והכלבו כתב ומנענעין שם ג"פ על כל פעם שיאמר הודו פעם אחת וכ"כ הר"ן וכ"ת במנהגים ובמהרי"ל ובת"ה סימן צ"ו: (ח) כתב מהר"א בהגהותיו אינו ר"ל שינענעו שם ג"פ בהולכה וג"פ בהובאה אחת רק ר"ל שיוליך ויביא ג"פ ומלת שם ר"ל באותו הרוח וכן בכל רוח יוליך ויביא ג"פ כי ההולכה והובאה הם הניענועין וכ"כ בהר"ן פרק לולב הגזול דף ש"ם ע"ב ובהג"מ ובתשובת הרשב"א סימן תל"ו וכ"מ מדברי הרא"ש כמו שכתבתי: (ט) וכ"ה במהרי"ל שלא הפך ראש הלולב לצד מטה אלא באחורי הלולב היה מוליך ומביא לצד מטה עכ"ל וכן שמעתי ממורי הגאון מהור"ר שכנא ז"ל שראה כן מרבו מוהר"ר יעקב פאל"ק זצ"ל אבל לשאר רוחות היה מהפך ראש הלולב לצד ההוא והעולם לא נהיגי כן אלא גם למטה מהפכין ראש הלולב וסברי להו דמאחר דהנטילה היא ביד דרך גדילתן שוב אין מקפידין על הנענועין שיהיו דרך גדילתן ובאמת שיש לתמוה דמאחר שמקפידין להיות אף בנענוע דרך גדילתו א"כ אף בשאר רוחות לא היה להן להפך הראש לצד שמנענע נגדו אלא לעולם היה ראוי להיות ראש הלולב למעלה דרך גדילתו ולהוליך ולהביאו שם כמו בתנופה שלמדין ממנו נענוע של לולב וכמ"ש ב"י בריש דבריו ואפשר לומר דלא דמי דבשאר נענועים נקרא דרך גדילתו דאינו מהפך כ"כ הלולב וגם לפעמים הלולבין נוטין כן באילן אבל לצד כלפי מטה צריך להפוך הלולב מאד ואז לא יהיה דרך גדילתו וק"ל כנ"ל לפי דעת הגאונים וכן נהג מהרי"ל וכנ"ל: (י) וכ"ה במנהגים של מהרי"ל: (יא) וכ"נ שע"י הולכה והובאה שעושין מכשכשין ומטרפין הלולב ודלא כדעת הגאון שכתב הטור למטה שהוא דעת י"א שהביא הר"ן:

וכ"כ

דרישה

קודמת ולצד ימין מסובה ומקיפין דרום מערב צפון ודו"ק כי בזה הכל מיושב ואין מקום לדברי רמ"י וז"ל ר' אייזק טרנא במנהגים שלנו ועיקר הנענוע הוא כדמפרש הרא"ש וא"ת שמוליך ידו למזרח וינענע שם ג"פ בהולכה וג"פ בהובאה ואח"כ נוטה ידו לצד דרום ועושה כן ג' פעמים כמו שעשה למזרח וכן לצפון וכן למערב וכן למעלה וכן למטה וכו' וקשה מ"ש ונראה לי וכן למערב משמע דמתחלה לא הצריך מערב · וק' למה שוב מצאתי בב"י שכתב בסי' זו שגירסא ואת גירסת ספרדיים שגרסו כן בדברי רבינו ופירשו בו

שקיט

ומביא מעלה ומוריד ואלו הד' מינין מעכבין זה את זה שאם חסר לו א' מהן לא יברך על הנמצאים בידו אבל אם יש לו כולם אפי' לא נטלן ביחד אלא נטלן זה אחר זה יצא ובלבד שיהו כולם לפניו ויטול הלולב תחלה חסר לו אחד מן המינין לא יקח מין אחר במקומו ולא יפחות מהן ולא יוסיף עליהן מין אחר אפי' אם לא יאגדנו עמהם אם יאחזנו בידו עמהם לשם מצות לולב איכא בל תוסיף
אבל

ואלו הד' מינין מעכבין זה את זה כו' משנה וגמרא פ' הקומץ רבה ודברי רבינו בפירוש' כדברי הרי"ף ולא כפר"ת דמחמיר דאינו בזה אחר זה אפילו כולם לפניו והכל תפסו עליו בזה :

ומ"ש ויטול הלולב תחלה כ"כ הרא"ש דהכי מסתברא ופסק הכ"י דיברך על הלולב ומשמע מכאן דא"צ לחבר האתרוג ללולב בשעת ברכה ואין צ"ל בשעת הנענוע דא"צ דהא אפילו בנטלן בזה אחר זה יצא כשהם כולם לפניו אלא שהרב מהר"מ ראקאנט"י כתב שצריך לסמכם יחד ע"פ הקבלה ופשיטא דלמצוה מן המובחר כתב כן אבל מדינא א"צ לסמכן יחד :

חסר לו אחד מן המינין לא יקח לו מין אחר במקומו פירוש אע"פ שלא יברך אלא לזכרון בעלמא כדי שלא תשתכח תורת אותו מין נמי לא דזימנין דנפיק חורב' מיניה ואתי למסרך והכי איתא בברייתא ובגמ' בפ' לולב הגזול · וכתב הר"ן לאו דוקא מין אחר הוא דלא יביא משום דילמא אתי למיסרך אבל אם לא מצא כשר מביא פסול מאותו מין שחסר והכי מוכח בברייתא דאמרו לו לרבי יהודה על הלולב היבש שהיו ניטלין דאין שעת הדחק ראיה דאלמ' דבשעת הדחק מביא הפסולין שבמינן ולשטתו אזיל שהסכים לדעת הראב"ד שאין לברך על הפסולין אלא יאחזם בידו שלא תשתכח תורת ד' מינין וע"ל סוף סימן תרמ"ט ובתשובת מהרי"ל כתב דאם חסר אחד מן המינים דיטול שאר המינין בידו ולא יברך והעתיקה הכ"י ועוד כתב סברות בזה ע"ש ולענין הלכה נקטינן דאין לברך על השאר אבל נוטלם בלא ברכה לזכר בעלמא בין ביום הראשון בין בשאר הימים :

ומ"ש ולא יפחות מהן ולא יוסיף עליהן הכי איתא בברייתא בפרק לולב הגזול ד' מינין שבלולב אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן כך היא גירסת הרי"ף והרא"ש והכ"י השיג על רבינו וז"ל וק"ל בלשון רבינו שכתב לא יפחות מהן דהא כבר כתב שד' המינין אלו מעכבין זה את זה והא תו למה לי לכתוב ולא יפחות מהן וגם הברייתא לא אתי לאשמועינן דלא יפחות מהן דהא ממתניתין שמעינן לה אלא לאשמועינן דאין מוסיפין עליהן אתא והיינו דקתני כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן ולא קתני לא יפחות מהן ולא יוסיפו עליהן ולכן נ"ל דלשון רבינו בזה אינו מדוקדק עכ"ל ואני אומר בדקדוק הוא ע"פ גי' הרי"ף והרא"ש ומאי דקשיא ליה הא כבר כתב שד' מינים אלו מעכבי' זה את זה והא תו למה לי ל"ק דמעכבין לחוד ואין פוחתין לחוד דמעכבין זה את זה מיירי שחסר לו א' מהן לגמרי שאין שם אלא ב' או ג' מינין ואין פוחתין מיירי כשיש שם כל הד' המינין אלא שנפחת מן השעור שניתן להן בין שנחסר ממנייני' כגון לולב אחד וכו' בין שהם חסרי השיעור כגון אתרוג פחות מכביצה וכו' :

ומ"ש ולא יוסיף עליהן מין אחר וכו' אפילו אם לא יאגדנו עמהם פי' דהוה סד"א כיון שנותן אותו חוץ לאגד ליכא משום בל תוסיף דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי אפ"ה מאחר שנוטל אותו מין אחר כדרך גדילתו אפילו חוץ לאגד חשיב כמוסיף כך פי' התוס' פ' לולב הגזול ע"ש · וז"ש רבינו אם יאחזנו בידו עמהם לשם מצות לולב כלומר שיאחזנו דרך גדילתו כמצותו של לולב איכא משום בל תוסיף אבל אם לא יאחזנו בדרך גדילתו כמצותו של לולב ליכא משום בל תוסיף ובזה נתיישב מה שהקשה הב"י ז"ל וז"ל ומ"ש דכשמוסיף מין אחר אם יאחזנו בידו עמהן שלא לשם מצות לולב אינו עובר עליו קשה דהא אסיקנא בפ' ראוהו ב"ד דלעבור בזמנו לא בעי כונה עכ"ל ואף לפי משמען של דברים כמו שהבינם הב"י יש לתרץ ולומר דס"ל לרבי' כהרא"ש דפסק כמ"ד צריכות כונה כדלעיל בסי' תקפ"ט ומסקי' דהתם היא אליבא דרבה דאמר מצות א"צ כונה אבל למ"ד צריכות כונה לעבור נמי בעי כונה אפילו בזמנו · ואפילו אם תמצא לומר דלעבו' בזמנו לא בעי כונה אף למ"ד צריכות כונה אפ"ה ל"ק מידי דמאחר דהתו' בפ' לולב הגזול כתבו דהא דאמר בסנהדרין למ"ד א"צ אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי דהיינו לענין דאין כל המוסיף גורע דלעולם יצא אלא דעובר על בל תוסיף א"כ לפי דעת הרא"ש ורבינו דפסקו דמצות צריכות כונה צריך לומר שיאחזנו בידו לשם מצות לולב דאם לא כן ידי מצוה נמי לא יצא ומאחר שרבינו כתב דאיכא משום בל תוסיף ומשמע אבל ידי מצוה יצא לכך הוצרך לומר דהיינו שאוחזם בידו לשם מצות לולב וראשון ושני שכתבתי מתיישב

מחלוקת ואפשר שרבינו סובר דלא פליגי אהדדי דנהי דכתב הרא"ש דצריך לנענע ג"פ על כל הולכה והובאה היינו שעושה ג' הולכות והובאות קטנות דכל הולכה והובאה בלא נענוע דשדרה ועלין · אם צריך לחבר האתרוג ללולב בשעת נענוע ולנענע שניהם יחד או אם אינו מנענע אלא אגודת הלולב לבד ויד שמאלו שהאתרוג בה תהא עומדת במקומה בלי נענוע דבר זה לא נתבאר בגמרא ולא בדברי הפוסקים אבל ה"ר מנחם מרקנ"ט כתב בפרשת אמור צריך לסמוך (יב) האתרוג עם שאר המינים שלא להפריד מן הבנין וסוד זה נגלה אלי בחלום בליל י"ט הא' של חג הסוכות בהתאכסן אצלי חסיד אחד אשכנזי שמו הרב ר' יצחק ראיתי בחלום שהיה כותב השם יו"ד ה"א והיה מרחיק הה"א אחרונה מן הג' האותיות ראשונות ואמרתי לו מה זה עשית והשיב כך נוהגים במקומינו ואני מחיתי בו וכתבתי אותו שלם ואשתומם על המראה ואין מבין למחר בעת נטילת לולב ראיתי שלא היה מנענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג והבנתי פתרון חלומי וחזר בו ורז"ל רמזו סוד זה בויקרא רבה אמר שם פרי עץ הדר זה הקב"ה שנאמר הוד והדר לפניו כפות תמרים זה הקב"ה שנאמר צדיק כתמר יפרח וענף עץ עבות זה הקב"ה שנאמר והוא עומד בין ההדסים וערבי נחל זה הקב"ה שנאמר סולו לרוכב בערבות תראה שכל המינים האלו רומזים בשי"ת עכ"ל :

ואלו הארבעה מינים מעכבים זה את זה שאם חסר לו אחד מהם לא יברך על הנמצאים בידו אבל אם יש לו כולם אפילו לא נטלן ביחד אלא נטלן זה אחר זה יצא ובלבד שיהיו כולן לפניו ויטול הלולב תחלה בפרק הקומץ רבה (לד.) תנן ד' מינין שבלולב מעכבין זה את זה ובגמרא שם א"ר חנן בר רבא לא שאנו אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבין וכתבו הרי"ף פרק לולב הגזול וסיים בה ואע"ג דנטל כל חד וחד לחודיה נפיק י"ח דקי"ל לולב א"צ אגד וכתב שם הרא"ש שכ"כ בה"ג ולא נהירא לר"ת דכיון דכולם מצוה אחת לא מסתבר שיועילו בזה אחר זה והגיה בספרים לא שנו דמעכבין זה את זה משום תמה אלא שאין לו אבל יש לו תמה הוא אע"פ שלא חברם באגודה אחת כרבנן דלא דרשינן לקיחה ולא נהירא לי גירסתו ופירושו אלא אתא לאשמעינן דכיון שמונחין כל ארבעתן לפניו שמברך ונוטלן זה אחר זה ומסתבר שמגביה הלולב תחלה שמזכירין אותו בברכה עכ"ל · וגם הרמב"ם כתב בפ"ז שאם נטלן אחד אחד יצא וכדברי הרי"ף והרא"ש וכ"כ מדברי רש"י בפרק הקומץ גם הר"ן כתב שלא נראה לו דברי ר"ת אלא אפילו נטל כל חד וחד לחודיה נפיק י"ח וכתב עוד ובשם הרמב"ן מקילין עוד ואומרים שאע"פ שלא היו ברשותו ביחד כל שנטל כולם יצא וכי אמרי' דאין לו מעכבין היינו לומר שכל שלא נטל את כולן אפי' באחד מהם לא יצא אבל כל שבאו לידו אפילו בזה אחר זה יצא ואעפ"כ אין ראוי לברך על הלולב אא"כ הוא יודע בבירור שיבואו לידו כולן שאפילו שאין מברכין אלא על הלולב אפ"ה כיון דאמרינן שאם לא יבאו כולן לידו לא יצא שמא לא יבאו לידו וה"ל ברכה לבטלה עכ"ל והרמב"ם חולק בזה שכתב בפרק הנזכר ואם לא אגדן ונטלן אחד אחד יצא והוא שיהיו ארבעתם מצויין אצלו אבל אם לא היה לו אלא מין אחד או שחסרו מין אחד לא יטול עד שימצא השאר וז"ל א"ח כ' הראב"ד אם נטלן אחד אחד מברך על כל אחד לעצמו מאחר שאינן אגודים ביחד שתהא ברכת הלולב פוטרתן עכ"ל . ולענין מעשה נ"ל שיברך על הלולב לבד וכדברי הרמב"ם דבסמוך וכ' עוד א"ח אם נטלן שניהם בידו אחת כ' הירושלמי דלא יצא כדאמרינן בגמ' דלא אגדי' אתרוג עמהם משום דכתיב כפות ולא וכפות :

וכתב הרא"ש בשם הראב"ד דכשם שאמרו ביבשה שנוטלין אותם לזכרון בעלמא כדי שלא תשתכח תורת לולב ה"נ במקום שיש לולב ואין לו אתרוג אע"פ שמעכבין זה את זה ואין מברכין על הלולב בלא אתרוג אפ"ה מצוה ליטול את הלולב לבדו בלא אתרוג לזכרון בעלמא כדי שלא תשתכח תורת לולב ולפי שדברים אלו כתבם הראב"ד לפי סברתו שסובר שאין מברכין על לולב יבש אפי' בשעת הדחק אלא שנוטלין אותן בידים כדי שלא תשתכח מהם תורת לולב ולא נראו דבריו בעיני הרא"ש אלא דבשעת הדחק מברכין עליו וא"כ אין ראיה לומר דכשחסר מין אחד יטול שאר המינים מפני כך השמיט רבינו דין זה ומהר"י קולון כתב בשורש מ"א בשם בעל השלמה שאם אין לו אחד מהמינים יביא השאר ויברך עליו והוא ז"ל תמה עליו ודעתו שלא יברך אבל יטלם כדי שלא תשתכח תורת לולב :

כתב בהג"א דהא דד' מינין מעכבין זה את זה דוקא בי"ט ראשון אבל ביום טוב שני אין מעכב ואפילו אין לו אתרוג יטול שאר מינים ויברך דהא דרשינן לקיחה תמה למעוטי חסר ודרשינן נמי לד' מינים שמעכבין זה את זה הלכך כי היכי דלקיחה תמה פוסלת אתרוג חסר דוקא בי"ט ראשון ה"ה לקיחה תמה כמעכב בד' מינים דוקא בי"ט ראשון וכן הלכה מא"ז עכ"ל וכ"כ המרדכי בשם ר"ת מאורלייינ"ש וכתב ואע"פ שראבי"ה חולק הוא נראה לו לעשות מעשה כדברי ר"ת מאורלייינ"ש ואין דעת הפוסקים כן שהרי סתמו דבריהם ולא חילקו בדבר זה בין י"ט שני לראשון ומצאתי בתשובת מהרי"ל דמי שאין לו אתרוג יטול שאר המינין ולא יברך אע"ג דא"ז מסיק דיברך דולקחתם דמיניה דרשינן לד' מינים שמעכבין זה את זה בראשון דוקא הוא משום דהרא"ש סותר אותה סברא דא"כ האי דילפינן מלכם שתהא לקיחה לכל אחד ואחד שמא נמי דוקא בראשון אלא מסיק הרא"ש דמלתא דתליא בעיקר המצוה כגון לכל אחד ואחד וכן דבעינן ד' מינים שתקינו רבנן כולי יומי זכר למקדש הלכך הואיל ופלוגת' דרבוותא אמינא מספיקא דאין לברך (יג) ואפילו בי"ט שני אמינא ליטול הג' מינים אע"ג דהרא"ש כתב כל דפסול בי"ט ראשון פסול לדידן בשני וא"כ כיון דמעכב בי"ט ראשון ניחוש בי"ט שני לזילותא כמו בשמיני עצרת דלא שקילנא לולב משום זלזול אע"פ דספק ז' הוא אפ"ה אמינא ליטלו כמ"ש רבותינו בשאול וחסר דכשר בי"ט שני וזלזול לא שייך הכא דדוקא בשמיני עצרת דאם ח' הוא הוי לולב מוקצה אבל בי"ט שני אפי' אם הוי יום ראשון מ"מ לאו מוקצה הוא דמצות היום בד' מינים והכי דאין לו כולם מ"מ חזו למי שיש לו אתרוג ע"כ :

חסר לו אחד מן המינים לא יקח מין אחר במקומו ברייתא ר"פ לולב הגזול (לא) ארבע מינים שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן לא מצא אתרוג לא יביא פריש ולא רימון ולא ד"א ובגמרא שם אמר מר כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהם פשיטא מהו דתימא הואיל וא"ר יהודה לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קמ"ל אמר מר לא מצא אתרוג לא יביא לא רימון ולא פריש ולא ד"א פשיטא מהו דתימא ליתי כי היכי דלא תשתכח תורת אתרוג קמ"ל זימנין דנפיק חורבא מיניה ואתי למיסרך ופירש רש"י אי מייתי מינא אחרינא ולא אגיד ליה בהדיה וכתבו התוס' דלא דמי לאגדו שלא במינו דשרי כמו שכתב רבינו בסמוך דכשאגדו בו אין זה כמוסיף משום דאין זה דרך גדילתו והכא אפילו לרבי יהודה קאמר דמייתי מינא אחרינא ונקט ליה כדרך גדילתו דאפי' חוץ לאגד חשיב כמוסיף וכ"ש לרבנן ע"כ וקשה לי בלשון רבינו שכתב לא יפחות מהן דהא כבר כתב שד' מינים אלו מעכבים זה את זה והא תו למה לי ליכתוב ולא יפחות מהם וגם הברייתא לא אתא לאשמועינן דלא יפחות מהן דהא ממתניתין שמעינן לה אלא לאשמועינן דאין מוסיפין עליהם אתא והיינו דקתני כשם שאין פוחתין מהם כך אין מוסיפין עליהם ולא קתני לא יפחות מהם ולא יוסיף עליהם ולכן נראה לי דלשון רבינו בזה ב אינו מדוקדק :

ומ"ש דכשמוסיף מין אחר אם יאחזנו בידו עמהם שלא לשם מצות לולב אינו עובר עליו קשה דהא אסיקנא

דרכי משה

(יב) וכ"כ מהרי"ל מהרי"ו ומנהגים : (יג) וכ"כ האגור בשמו :

ור"ל

דרישה

שאינו צריך לספק פניו עם הלולב לצד מערב וגם לא פני לולב לחוד אלא סגי בהכי ש לאחר שעשה הולכה והובאה לצד מזרח מוליך באחורי הלולב כלאחר ידו ג"כ לצד מערב ובזה מוכרח מילתא שנענע לצד מערב משא"כ בשאר רוחות שהם לפניו מסלדלין שאינו ניכר אם לא שמוליך שם ראש הלולב עכ"ל ולכן כתב בעל הגה"ו כ"ל וכן למערב ור"ל דלא יוליך באחורי הלולב כלאחר ידו ג"כ אלא יוליך בהדיא ראש הלולב למערב ויענענע ג"כ שם ג"פ כמו שעשה בשאר רוחות בהולכה והובאה :

וצריך

חדושי הגהות

ב ואלה"ק הואיל וקי"ל דלולב א"צ אגד למה איכא בל תוסיף הא כבר נתבאר בסימן זה כיון שאין חובה לאגדו אפילו אגדו במין אחר לית ביה משום בל תוסיף כי כבר כתב התוס' שם דלא דמי לאגדו שלא במינו דכשאגדו בו אין זה כמוסיף משום דאין זה דרך גדילתו והכא אפילו לר"י קאמר דמייתי מינא אחרינא ונקיט ליה בדרך גדילתו דאפילו חוץ
לאגד

אבל מאותם ד' המינין יכול להוסיף עליהם ובהדס שוט' שאינו עבות נחלקו בו הגאונים אם הוא מין הדס ויכול להוסיף אותו אם לאו בהלכו' גדולות כתב הדס שוטה אפי' בהדי אסא אחריני פסול ורב נטרונאי כ' אם יכול לעשותו כולו עבו' מצוה מן המובחר ואם אינו מוצא אלא ג' הדס עבו' ממלא אותו הדס שוטה ושפיר דמי וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל כתב רב עמרם נהגו במקומינו במתיבתא מכמה דורות שלא לפחות משישים ושמונה ערבות כמנין לולב ויש מוסיפין עד שבעים כמנין הפרים :

תרנב **מצות** לולב (א) ביום ולא בלילה וכל היום כשר לנטילת לולב שאם לא נטלו שחרית יטלנו ערבית ומ"מ זריזין מקדימין למצות ונוטלין אותו בבוקר שמצותו מעלות השחר ועיקר מצותו בשעת ההלל ואם צריך לילך בדרך ואינו יכול להמתין נוטלו מיד קודם שילך ובלבד שיעלה עמוד השחר וקורא ההלל בלא לולב והמדקדק במעשיו יעשה כאנשי ירושלים שהיה אדם יוצא מביתו ולולבו בידו היה קורא ק"ש ומתפלל לולבו בידו אע"פ שאסור לאחוז בידו ספר תורה ותפילין בשעת תפלה שמא יתבטל

אסיקנא בס"פ ראוהו (כח.) דלעבור בזמנו לא בעי כיהס ג (יד) : **אבל** מאותם המינים יכול להוסיף עליהם ובהדס שוטה שאינו עבות נחלקו בו הגאונים וכו' בפרק לולב הגזול (לב.) אהא דתנן רבי ישמעאל אומר ג' הדסים וב' ערבות לולב אחד ואתרוג א' כתב הרא"ש וכל הני שיעורי שלא לפחות מהם אבל להוסיף יכול ואין כאן משום בל תוסיף אפי' למ"ד לולב צריך אגד אא"כ מוסיף מין אחר כדמוכ' בסוף פרק ראוהו ב"ד והרמב"ם כתב אם רצה להוסיף בהדס כדי שתהי' אגודה גדולה מוסיף ומנוי מצוה היא אבל שאר המינים אין מוסיפין על מנינם ואין גורעין מהם ואם הוסיף או גרע פסול ואיפכא מסתברא דבהדס כתיב ענף עץ עבות ובערבות כתיב ערבי ומיעוט ערבי שתים אבל כל מה שמוסיף בכלל ערבי הוא וחכמי פרובינצא הקשו עליו וחזר בו והכשיר בכל ויראה שכן באתרוג ולולב אין בהם משום בל תוסיף אע"ג דכתיב כפות ופרי עץ כיון שאינו מוסיף מין אחר והא דאמרינן פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים וג' (כי היכי דתנכר לקיחה פרי אמר רחמנא ולא שנים וג') היינו לענין חובת לקיחה כלומר אם באת להצריך שנים וג' כי היכי דתנכ' לקיחה פרי אחד אמר רחמנא ולא ב' ובהדס שאינו עבות נחלקו הגאונים אם הוא מין הדס ויכול להוסיף ממנו לבוי בה"ג כתב דהדס שוטה אפילו בהדי אסא' אחריני פסול ורב נטרונאי כתב אם יכול לעשות כולו מן העבות מצוה מן המובחר ואם אינו מוצא אלא ג' הדסים עבות ממלא אותו הדס שוטה ושפיר דמי וכ"כ רב פלטוי מן המקרא היה משמע דשני מינין הן כדכתיב בעזרא ועלי הדס ועלי עץ עבות ואמנם אנו רואין שגדלים בערוגה אחת ושוין במראה ובקומה זה יואמין עליו עבות וזה אין יואמין עליו עבות ואפי' שפסלו הכתוב למצות הדס מ"מ מין אחד הוא ואין כאן בל תוסיף מידי דהוה אסיב ועקרא דדיקלא דאמר לעיל דאוגדין בו את הלולב לר"י אבל לא במין אחר משום דסבר לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא ה"ל ה' מינים אבל סיב ועיקרא דדיקלא אין בו משום בל תוסיף משום דמינא דדיקלא הוא אע"פ שאינו כשר ללולב ומה שחלקו הכתו' לשנים לאו משום דשני מינים ניהו אלא אמר להן עזרא שידקדקו ויחפשו להביא עבות למצות לולב ומעלי הדם יביאו הרבה לעשות סוכה עכ"ל הרא"ש ז"ל ומדברי הראב"ד בהשגות ג"כ נראה שסובר שאפילו באתרוג ולולב ליכא משום בל תוסיף וה"ה הקשה עליו מסוגיא דפרק המוצא תפילין דאמרי' התם בהדיא שהמניח ב' תפילין בראש עובר משום בל תוסיף ומה בין זה לב' לולבין והוא ז"ל כתב: שמה שנראה לו לתרץ הסוגיות הוא שאם נטל ב' לולבין הוסיף ועבר והוא שנטלן כאחת דומיא דתפילין אבל אם לקח עמו מין אחר לדידן דקיימא לן לולב אין צריך אגד לא עבר משום בל תוסיף דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כמוזכר בפרק הכתקנין (פח:) ומ"מ אין מוסיפין לכתחלה כמוזכר פרק לולב הגזול כשם שאין פוחתין מהם כך אין מוסיפין עליהם והעמידוה שם אפילו למ"ד לולב א"צ אגד והוא בלכתחלה וכ"כ מד' רבינו שכתב למעלה ואין מוסיפין עליהם ולא כתב ואם הוסיף פסול וכאן כתב ואם הוסיף או גרע פסול ומ"מ כל לבוי מוסיף הוא בין במינו בין מין אח' ורשאי לאגדו בכל מה שירצה ולזה הותר רבוי ההדס בין עבות בין שוטה וכן היה מן הגאונים שהיה מתיר תוס' הערבה דומה להדס וכבר השיב רבי' תשובה שכיון שלא מצינו בתלמוד היתר תוספ' אלא בהדס אין להוסיף במין אחר עכ"ל ה"ה ונראה מדבריו שלא באה לידו תשובת הרמב"ם לחכמי פרובינצא שהזכיר הרא"ש ובספר ר"י כתב שכתב הרמ"ה בתשובה אם יכול אדם להוסיף על ב' בדי ערבה או לא כבר נשאלתי מאתכם פעם אחרת והייתי מורה בדבר לאיסור כדברי הרמב"ם ואח"כ העיד לי אדם גדול מחכמי פרובינצא שהוא עמד על תשובת הרמב"ם שחזר בו בסוף ימיו מדבר זה והורה בדבר להכשיר וכן הדעת נוטה להכשיר מ"ט ערבי נחל כתיב ומשמע שנים ואפי' מאה כדדרשינן מכות (ח:) גבי עדים והעלה בסוף הלכך גבי לולב ואתרוג כיון דחד חד משמע אסור לאוסופי ואי הוסיף כיון דקי"ל לולב א"צ אגד אפילו אגדו ביחד האי לחודי' קאי והאי לחודיה כמאן שלא פסול וגבי הדס וערבה אפי' לכתחלה נמי. ע"כ: **כתב** ר"ע נהגו במקומינו במתיבתא מכמה דורות שלא לפחות משמ' ושמנה ערבות זה לשון הג"א יש נוהגין שעושין אגודת ערבה כמנין לולב שהוא ס"ח ושלשה כנגד אתרוג ולולב והדס הרי ע"א כנגד סנהדרי גדולה וכן מנהג ביטיבה ובהגהת מיימוני כתב שכן נוהגים באשכנז וכן כתב המרדכי בפרק לולב אנו נוהגין ליטול ערבה כמנין לולב ג' קשרים כנגד ג' אבות סך הכל כמנין סנהדרין (טו) :

תרנב מצות לולב ביום ולא בלילה בספ"ב דמגילה (כ.) ומייתי לה מדכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ביום ולא בלילה: **ומ"ש** וכל היום כשר לנטילת לולב שם במשנה: **ומ"ש** שאם לא נטלו שחרית יטלנו ערבית כלומר לא תימא כיון דתנן כל היום כשר ללולב בחצי היום או בסופו דליתא אלא לכתחלה צריך ליטלו בתחלת היום דזריזין מקדימין למצות וכדאית' אפי' לכתחל' יכול לעסוק בעסקיו ואח"כ יטול לולב בריש פסחים (ד.) גבי מילה בזמנה כל היום ואפ"ה מצוה למקדם מצפרא כדכתיב וישכם אברהם בבקר וה"ה לנטילת לולב דצריך לאקדומי מצפרא ולא אמרו שכל היום כשר לנטילת לולב אלא דהיכא שלא נטלו שחרית שיטלנו ערבית פי' בסוף היום וכדתנן בפ' לולב הגזול (לח:) לא נטל שחרית יטול ערבית שכל היום כשר ללולב: **ומ"ש** שמצותו מע"ה לאו עיקר מצותו לכתחלה קאמר דעיקר מצותו לכתחלה אינה אלא משתנץ החמה כדין דברים שמצותן ביום וכדתנן פרק ב' דמגילה (כ.) אין קורין את המגילה ולא מלין ולא טובלין ולא מזין וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד שתנץ החמה וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר: **ומ"ש** עיקר מצותו בשעת ההלל הכי משמע מדתנן בפרק לולב הגזול והיכן מנענעין בהודו לה' תחלה וסוף וכו': **ומ"ש** ואם צריך לילך בדרך ואינו יכול להמתין נוטלו מיד ברייתא בפר' תפלת השחר (ל.) השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע: **והמדקדק** במעשיו יעשה כאנשי ירושלים שהיה אדם יוצא מביתו ולולבו בידו וכו' עד מתגרו ביד בנו או ביד עבד בס"פ לולב הגזול:

מתייבש יותר: **ומ"ש** אבל מאותן ד' מינין יכול להוסיף עליהן בפרק לולב הגזול כתבו התו' (דף ל"ד) בד"ה ערבי נחל שתים אפילו נותן כמה הדסי' וכמה ערבו' בלולב אין זה בל תוסיף אפי' למ"ר צריך אגד כדפי' בפרק ראוהו ב"ד עכ"ל ונ"ל ראיה ברורה להתיר תוס' ההדסי' מדאסיקנא התם דהא דאמר רבי ישמעאל ג' הדסים אפילו שנים קטומים ואחד אינו קטום דחזר בו ר"י ופירש"י דחזר בו ר' ישמעאל מתחלת דבריו שהיה מצריך שלשה שאינם קטומים ואמר אפי' שנים קטומים וה"ה אי לא מייתי להו לגמרי דהא קטומי' כמאן דליתנהו דמי עכ"ל אלמא דאין לחוש משום בל תוסיף אי מייתי תרתי קטומים אע"ג דלכתחלה לא בעי אלא חד שאינו קטום כמו לולב אחד ואתרוג א' ומשמע להדיא דלכתחלה קאמר ר"י דמייתי להו גם ה"ה כתב שלא מצינו בתלמוד היתר תוס' אלא בהדס וא"א לקיים דבריו אלא על הדרך שכתבתי וכתב ה"ה שדעת הגאונים שתוס' הערבה דומה לתוספת הדס דלא כהרמב"ם שפוסל תו' אף בערב' ואצ"ל בב' לולבים ובב' אתרוגים והרא"ש כתב שאף הרמב"ם עצמו חזר מדבריו והכשיר הכל ר"ל אף הערב' וכ"כ ה"ר ירוחם שחזרת הרמב"ם היתה בערבה דוקא והטעם דערבי נחל כתיב ומשמע שנים ואפי' ק' וכן ענף עץ עבות ג' ואפילו טובא אבל לולב ואתרוג כיון דחד חד משמע אסור לאוסופי ולא חזר הרמב"ם מזה כל עיקר וכן נראה מדברי התו' שלא הזכירו בדבריהם רק הדס וערבה אלא שהרא"ש הוסיף מדעתו וכתב שאף בלולב ואתרוג אין בהן משום בל תוסיף ולפיכך סתם רבי' וכתב דמאותן ד' המינין יכול להוסיף עליהן וכך היא דעת הראב"ד בהשגות ולענין הלכה נקטינן כרוב גאונים דלא מכשרי אלא בהדס וערב' אבל לא בלולב ואתרוג והכי נהוג. ובתשו' הרשב"א בסימן ע"ה ובסימן תקל"ה החמיר אף בהדס אם אינו לנאותו דדוקא כשהוא לנאותו אינו משום בל תוסיף ובערב' אין בו משום נוי בתוס' שלו ועיין שם וכ"כ הר"ש בן הר"ש בר צמח בתשובה העתיק' ב"י לקמן בסימן תרמ"ד ולפיכך אלו שמוסיפין ערבה כדי לצאת י"ח ערבה כשרה על כל פנים א"כ לנאותו לא יפה הם עושין דבערב' אין שום נוי בתוס' שלו ועיין במ"ש לקמן בסימן תרמ"ד:

ומ"ש ובהדס שוטה נחלקו כו' מחלוקת זו כתוב' באשיר"י וע"ש בפירוש דברי ר"כ שכתב אם יכול לעשותו כולו עבות מצוה מן המובחר היינו לומר דאעפ"י דסגי בג' עבות מ"מ מצוה מן המובחר לנאותו משום זה אלי ואנוהו ובתוס' הדסים דאיכא אגודה גדולה נווי מצוה היא כמ"ש הרמב"ם להדיא. אבל אם אינו מוצא אלא ג' הדס עבות ממלא אותו האגד הגדול בהדס שוטה ושפיר דמי דמיגלא דהדס הוא:

ומ"ש וכ"כ הרא"ש אינו מדוקדק שלא כ"כ בפירוש אלא הביא מחלוקתם ומ"מ משמע דס"ל כר"כ מדהביא דבריו במסקנא. כתב ר"ע וכו' במרדכי כתב ג"כ דנוטלין ס"ח ערבות כמנין לולב וג' קשרים שהוא ס"ס ע"א כמנין סנהדרין וג' קשרים הם כנגד ג' אבות אבל בהג"ה אשיר"י כתב שהג' קשרים הם כנגד אתרוג ולולב והדס:

תרנב מצות לולב ביום ולא בלילה בר"פ לולב וערבה אמרינן דבין לרבנן ובין לר"א אין נטילת לולב בלילה אלא דמר מפיק ליה מביום ולא בלילה ומר מפיק לה מושמחת' לפני ה' אלהיכם שבעת ימים ימים ולא לילות. ומ"ש וכל היום כולו כשר לנטילת לולב משנה ספ"ב דמגילה: **ומ"ש** שאם לא נטלו שחרית כו' משנה ס"פ לולב הגזול לא נטל שחרית יטול בין הערביים שכל היום כשר ללולב משמע דוקא אם לא נטל שחרית אבל לכתחלה יטול שחרית משום הקדמת זריזין: **ומ"ש** שמצותו מעלות השחר כלומר שגם מעלות השחר היא מצותו ולפיכך נקט התנא בלישנ' שחרית לאורויי לן דאף משעלה עמוד השחר היא מצותו אבל ודאי עיקר מצותו לכתחלה אינה אלא בהנץ החמה וכן פסק הב"י: **ומ"ש** ועיקר מצותו בשעת ההלל הכי משמע מדתנן התם והיכן מנענעין בהודו כו': **והמדקדק** במעשיו יעשה כאנשי ירושלים כו' בפ' לולב הגזול א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא גלויי קא מגלי ביה מיתיבי לא יאחז אדם תפילין בידו וס"ת בחיקו ויתפלל. התם לאו מצוה ניניהו ולא טריד בהו הכא מצוה ניניהו ולא טריד בהו תניא ר"א בר צדוק אומר כך היה מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו הולך לבית הכנסת ולולבו בידו קורא ק"ש ומתפלל

דרכי משה

(יד) ור"ל דאפי' לא כיון לשם מצות לולב איכא ביה בל תוסיף : (טו) אבל במנהגים שלנו דלא יקח אלא ב' בדי ערבה וג' בדי הדס וכ"נ משום דאיכא למ"ד דאית ביה משום בל תוסיף כמבואר מ"מ :

פרישה

סי' תרנב (א) ביום ולא כו' דכתיב ביום הראשון כו' כיון סדבר מצוה הוא פי' שעושה מצוה בנטילתו ותפיסה אין מסיחין ושמירתו מטוי עליו מסא"כ בתפילין :

חדושי הגהות

לאגד חשיב כמוסיף וכ"ש לרבנן (מהרל"ח) : ג ול"נ דאין דעת רבינו במ"ש לשם מצות לולב דהיינו שיכוין לשם לולב אלא ר"ל בזמן מצות לולב וכדרך מצות לולב דהיינו דרך גדילתו לאפוקי שלא כדרך גדילתו ליכא משום בל תוסיף (מהרל"ח) :

יתבטל מכוונתו שאני הכא כיון שדבר מצוה הוא לא חיישי' שמא יתבטל מכוונתו (ב) קורא בתורה ונושא כפיו מניחו על גבי קרקע לנחם אבלים ולבקר חולים לולבו בידו נכנס לבית המדרש משגרו ביד בנו (א) או ביד עבדו ואסור לאכלו קודם שיטלנו שכח ואכל קודם שנטלו והוא על שולחנו ביום הראשון שהוא מן התורה יפסיק אפילו אם יש שהות ביום ליטלו אחר שיאכל ומיום ראשון ואילך אם יש שהות ביום לא יפסיק ואם לאו יפסיק :

תרנג **אתרוג** של מצוה מותר להריח בו שעיקרו לאכילה ומזה לבד הוקצה ולא מלהריח והמריח בו כת' ר' שמח' שאין לו לברך ברוך שנתן ריח טוב בפירות דעיקרו לאו לריח עבידי ואבי"ה כ' שיש לו לברך הדס של מצוה אסור להריח בו שעיקרו אינו אלא להריח ומזה הוקצה :

תרנד (א) **מקבלת** אשה מיד בנה או מיד בעלה הלולב ומחזירתו למים ביום טוב ותוסיף עליו אם צריך ובלבד שלא תחליף המים ובחול המועד מצוה להחליפם כדי שישאר לח והדור :

תרנה **עו"ג** שהביא לולב לישראל בי"ט מחוץ לתחום כתב הרשב"א שמותר ליטלו (א) שלא אסרו חכמים דבר שהובא מחוץ לתחום אלא לאותו שהובא בשבילו ואפילו הוא מותר לטלטלו ולא אסרוהו לו אלא באכילה ובהנאה ומצות לאו ליהנות ניתנו :

תרנו **קנה** אתרוג שראוי לצאת בו ומצא אחר נאה ממנו מצוה להוסיף עד שליש בדמי הראשון כדי להחליפו ביותר נאה : קטן

ומתפלל ולולבו בידו קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו על גבי קרקע הלך לבקר חולים וכו' ומשמע מדקאמר אבל ללויי קא מצלי ביה משמע דכולי עלמא לא עבדי הכי ולפיכך כתב רבינו דהמדקדק במעשיו יעשה כאנשי ירושלים וכן עיקר דלמי שאינו מדקדק בשאר מעשיו מחזי כיוהרא וכמ"ש ראבי"ה גבי תפלת ערבית :

תרנג אתרוג של מצוה מותר להריח בו כו' הדס של מצוה אסור להריח בו כו' מימרא דרבא בפ' לולב הגזול ומחלוקת ה"ר שמחה ואבי העזרי בברכת הריח דאתרוג כתובה במרדכי שם ומשמע מלשונו שס"ל כה"ר שמחה אבל בסמ"ק כתב כאבי העזרי וכתב וע"כ טוב למנוע שלא להריח בו כו' והכי נהוג וע"ל בסי' רי"ו ס"ג וכמ"ש לשם בס"ד :

תרנד מקבלת אשה כו' פ"ס לולב הגזול פריך פשיטא מה"ד הואיל ואשה לאו בת חיוב' היא אימא לא דלגבה איכא איסור טלטול קמ"ל ופירש"י קמ"ל כיון דראוי לנטילת אנשים תורת כלי עליו ומותר בטלטול לכל עכ"ל ופירושו זה לפי שיטתו דס"ל כהרמב"ם דאין נשים מברכין על מ"ע שהזמן גרמא אבל לר"ת דמתיר לברך מפרש כפשוטו קמ"ל כיון דראוי לה לעצמה ליטול ולברך אין בו משום איסור טלטול ועיין בהג"ה אשיר"י לשם :

תרנה עו"ג שהביא לולב וכו' דברי רשב"א הללו כתובים גם במרדכי פרק הדר והוסיף שם וז"ל וכאן דאין שייך למיגזר שמא יאמר לעו"ג להביא כדי לצאת בו דלא שכיחא שיעשה אדם מצוה בעבירה הילכך אפילו למ"ד מצות ליהנות ניתנו שרי' עכ"ל וכ"כ בהג"ה אשיר"י פרק בתרא דר"ה אבל בר"פ לולב וערבה כתוב בקיצור · ודע דמאי דמשמע מדברי הרב דאסור לומר לכתחלה לעו"ג להביא האתרוג מחוץ לתחום חולקים על זה במרדכי פרק הדר וז"ל הר"י הלוי התיר לומר לעו"ג להביא אתרוג אפילו מרחוק בי"ט היכא דאיכא אונס שלא היה להם אתרוג משום דתחומין דרבנן אפילו די"ב מיל ע"כ וזה לשיטתו כמ"ש המרדכי משמו ספ"ק דעירובין אבל למאי דקי"ל דתחומין די"ב מיל ד"ת כמ"ש למעלה בסימן שכ"ז אסור לכתחלה לומר לעו"ג להביא אתרוג מרחוק י"ב מיל אבל מתוך שנים עשר מיל שרי לדידיה ובהגהת מנהגים השיג על זה ממה שכתב בספר מצות גדול לאוין כ"ז דגילוח מצורע אין עושין על ידי עו"ג אף על גב דליכא אלא איסור דרבנן ולא דק דהתם ודאי אע"ג דאין בו מלקות כיון דאינו מסייע מכל מקום איסורא דאורייתא מיהא איכא אבל באיסורא דרבנן איכא למימר דשרי ע"י עו"ג כדי לקיים מצות עשה דאורייתא · אי נמי גלוח מצורע דאיסורא קא עביד בגופו חמיר טפי ואפילו לא היה אלא איסורא דרבנן כמי הוה אסור אלא דלפי האמת איסור' דאורייתא כמי הוי כדפי' ומ"מ ודאי אף הר"י הלוי לא התיר אלא דוקא בי"ט מותר להביא מחוץ לתחום אבל בשבת דאיכא איסור הוצאה והעברה פשיטא דאסור והעולם טועין בזה ששולחין האתרוג ע"י עו"ג אף בשב' הסמוך לי"ט מלפניו או מלאחריו ועיין מדין זה למעלה בסי' רע"ו ובסימן ש"ז וסי' תקפ"ו גבי שופר ועיין עוד במרדכי ר"פ לולב הגזול בתשובת הר"א כ"ץ בדין ישראל שהביא לולב מחוץ לתחום בי"ט אם אסור ליטלו משום מצוה הבאה בעבירה :

תרנו קנה אתרוג שראוי לצאת כו' בפ"ק דב"ק א"ר זירא ולהידור מצוה עד שליש במצוה במערבא אמרי משמיה דרבי זירא עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה והרי"ף הביאו בפרק לולב הגזול גם הרא"ש הביאו לשם וכתב עד שליש במצוה פי' אם קנה לולב ונזדמן לו אחר יפה יותר יוסיף עד שליש בדמי הראשון להחליפנו ביפה עכ"ל ובב"ק כתב בעל"א וז"ל עד שליש במצוה אם מצא אתרוג שהוא ראוי לצאת בו שהוא כאגוז יוסיף שליש לקנות יפה ממנו לא שהוא מחוייב לקנות אתרוג יפה ממנו אלא שיימינן בתוס' שליש על האתרוג שחפץ לקנות עכ"ל וכדי ליישב דבריו דלא ליסתרו אהדדי נראה בעיני לבאר שלא היתה כונתו בב"ק לומר דדוקא בחפץ לקנות ועדיין לא קנה ונזדמן לו אתרוג בדינר הוא דקונה יפה ממנו בדמים שלית יותר ממה שהיה קונה זה אבל משקנה כבר אינו מחוייב לקנות יפה ממנו וכדמש' מפרש"י בב"ק דלדעת הרא"ש ודאי אין חילוק וכמ"ש בפ' לולב הגזול אם קנה לולב וכו' דאפי' קנה כבר מחוייב להוסיף שליש להחליפנו ביפה אלא כך היתה כונתו בב"ק כשחפץ לקנות אתרוג והסכים בדעתו לקנותו בסלע או בדינר בין קנה ובין לא קנה עדיין ואח"כ מצא אתרוג יפה ממנו בדמים שהסכים בדעתו מתחלה מוסיף שליש על אותן הדמים אבל אם כבר הוסיף שליש על מה שהיה חפץ מתחלה שוב א"צ להחליפנו באחר אפי' מצא נאה ממנו וז"ש הרא"ש לא שהוא מחוייב לקנות אתרוג יפה ממנו וכו' כלומר לא שהו' מחויב עכ"פ לקנות אתרוג יפה מזה שבידו שקנה או שרצה לקנותו ויוסיף שליש מדמיו אלא שיימינן בתוספת שליש על

ומ"ש שאני הכא כיון שדבר מצוה הוא לא חיישי' וכו' פירושו דס"ת ותפילין אין מצוה לאוחזן והויין עליו למשא ולפיכך טרוד במשאן וכבד עליו משאן ושמירתן אבל לולב נטילתו ולקיחתו מצוה היא ומתוך שחביבה מצוה עליו אין משאן ושמירתן כבד עליו ולא טריד וכן פירש"י והא דאמרינן קורא בתורה מניחו ע"ג קרקע נכנס לב"ה משגרו וכו' פי' קורא בתורה צריך להניח הלולב לפי שגולל ס"ת ופותחו נכנס לבית המדרש טריד בשמעתא ויפול מידו והמרדכי כתב קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו לארץ שמעינן מהכא שהקורא בתורה אוחז בעמוד התורה בשעת ברכה וקורא מדמניחו לארץ :

ואסור לאכול קודם שיטלנו שכח ואכל קודם שנטלו והוא על שולחנו ביום הראשון שהוא מן התורה יפסיק וכו' בפרק לולב הגזול תנן מי שבא בדרך ואין בידו לולב משיכנס לביתו יטול על שולחנו ופירש"י אם שכח ולא נטל קודם אכילה צריך להפסיק סעודה וליטול לולב ואסיקנא בגמ' דמתני' בי"ט ב' איירי מדקתני מי שבא בדרך והא דמפסיק סעודתו ונוטלו על שולחנו איירי בשאין לו שהות ביום אבל אם יש שהות ביום אינו מפסיק כיההיא דתנן גבי תפלה אם התחיל אין מפסיקין ודוקא בי"ט שני אבל בי"ט ראשון אפי' אם יש שהות מפסיק והכי אמרינן התם דמפסיקין לקרות ק"ש שהוא דאורייתא ותמהני על הרי"ף למה לא הביא שקלא וטריא דגמרא עכ"ל הרא"ש ז"ל וכתב הר"ן דהא דאמרינן דלמידי דאורייתא אפי' אם התחיל מפסיק ה"מ בדאתחיל בתר דמטא זמן חיובא או סמוך לו דהיינו חצי שעה אבל אתחיל מקמי הכי אפילו בדאורייתא כיון דאיכא שהות לא מפסיק והביא ראיה לדבר :

תרנג אתרוג של מצוה מותר להריח בו הדס של מצוה אסור להריח בו וכו' מימרא דרבא בפרק לולב הגזול (לו ·) ופירש"י אסור להריח בו דגמרינן מסוכה דילפינן בפ"ק דחל שם שמים על עצי סוכה לאסור בהנאה כל שבעה הואיל והוקצה למצוה כתב בתשובת הרשב"א שאלת הדס של לולב אם מותר להריח בו כמו שאמר בהבדלה כשהתנה מסתבר שהתנאי מועיל בו דמ"ש מאתרוג דאמרינן הפריש ז' אתרוגים לז' ימים כ"א יוצא בה ואוכלה לאלתר לרבא או למחר לרב אסי ולא דמי לעצי סוכה דהתם חג הסוכות לה' כתיבא (א) : **ומ"ש** רבינו והמריח בו כתב רבינו שמחה שאין לו לברך וכו' ואבי העזרי כתב שיש לו לברך מחלוקת זה כתב המרדכי בפרק לולב הגזול וסמ"ק כתב כדברי אבי העזרי וכתב וע"כ טוב למנוע שלא להריח בו בשעת נטילה דרוב פעמים אינו זכור מברכה זו ואסור ליהנות מן העה"ז בלא ברכה ואותן המריחים כשמברכין על הנטילה מנהג שטות הוא כדפרישנא עכ"ל (ב) :

כתב בהג"א פרק המביא כדי יין בשם א"ז עבדה להושענא ולא אגבה למיפק שרי בהנאה דהזמנה לאו מלתא היא :

תרנד מקבלת האשה מיד בנה או מיד בעלה הלולב ומחזירתו למים ביום טוב ותוסיף עליו אם צריך וכו' משנה בפרק לולב הגזול בי"ט מוסיפין במועד מחליפין ופירש"י בי"ט מוסיפין אבל לא מחליפין דטורח הוא לתקוני מנא ובחולו ש"מ מצוה להחליף ע"כ וכ"כ המרדכי בשם רא"מ מכאן דמנהג כשר וטוב לתת הלולב וערבה במים שלא ייבשו (א) :

וכתב בא"ח (ב) בזמן הזה שאין לולב ניטל בשבת אם שגג והוציאו מן המים אין מחזירין אותו למים שהרי הוא כאבן לענין טלטול (ג) :

תרנה עו"ג שהביא לולב לישראל בי"ט מחוץ לתחום כתב הרשב"א שמותר ליטלו וכו' גם בהג"א פרק לולב וערבה כתב בשם א"ז שמותר ליטלו דאין שייך לגזור שמא יאמר לעו"ג להביא כדי לצאת בו דמלתא דלא שכיחא הוא דיעשה אדם מצוה הבאה בעבירה והמרדכי כתב בפרק לולב הגזול אתרוג ולולב שהובא מחוץ לתחום בשביל ישראל מותר לישראל אחר לצאת בו ואפשר כיגס לישראל שהובא בשבילו מותר לצאת בו כיון שהו' דבר של מצוה כדאמרינן בפרק אלו עוברין וכו' ועוד ראיה מגזל עצים וסכך בהם וכו' :

תרנו קנה אתרוג שראוי לצאת בו ומצא אחר נאה ממנו מצוה להוסיף עד שליש בדמי הראשון בפ"ק דב"ק (ט :) א"ר זירא א"ר הונא דבמצוה עד שליש מאי שליש אילימא שליש ביתו אלא מעתה אי איתרמי ליה תלת מצותא ליתיב לכולי ביתיה אלא א"ר זירא בהידור מצוה עד שליש בעי רב אשי שליש מלגיו או שליש מלבר תיקו במערבא אמרי עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה ופירש"י בהידור מצוה עד שליש · במצוה שאם מוצא שני ס"ת לקנות א' הדור מחבירו יוסיף שליש הדמים ויקח את ההדור : שליש מלגיו · כגון אם הקטן נמכר בשש יוסיף ב' דינרין דהיינו שליש מלגיו שליש שבתוך הדמים ויקח את ההדור : או שליש מלבר· הדמים יחלוק לשנים ויוסיף חלק ג' משלו דהיינו קטן נמכר בו' יוסיף ג' דינרין ויקח את הגדול בט' : עד שליש משלו · דהיינו אותו שליש

דרכי משה

תרנב (א) ובירושלמי סוף לולב הגזול מסיים בהאי מעשה דאנשי ירושלים הניחו על גבי קרקע שוב אסור לטלטלו עכ"ל משמע דס"ל דלאחר גמר מצות הלולב אם הניח על הארץ שוב אסור לטלטלו בי"ט וצ"ע דהא קי"ל ביצה (כו .) אין מוקצה לחצי שבת והא הוי ראוי בה"ש וע"ל בדיני מוקצה סימן ש"י :

תרנג (א) וכ"כ הכלבו ולעיל גבי נוי סוכה כתבתי דבזמן הזה אין להתנות : (ב) וכ"כ הכלבו :

תרנד (א) ונוהגין במקומות ליקח כל ימי ח"ה ערבה חדשה אם אפשר וזו היא מצוה מן המובחר : (ב) וכ"כ הכלבו : (ג) וכ"כ הר"ן ס"פ לולב הגזול ע"א ולדידן אסור לטלטל לולב בשבת אף אם חל י"ט ראשון בשבת וכ"ה במ"מ פ"ו ומיהו פשוט הוא באתרוג מותר לטלטל בשבת דראוי להריח בו אע"ג דאסור לאוכלו כתב מהרי"ל ולא יניח האתרוג ע"ג בגד בי"ט דמוליד ריחא ואסור :

תרנה (א) וכתב המרדכי פרק הדר ע"ב בתשובה דיש מתירין לומר לעו"ג להביאו מרחוק אפי' בי"ט אבל במרדכי פרק לולב הגזול משמע דאסור וכ"כ באשיר"י ודין זה תלוי בדין אמירה לעו"ג במקום מצוה וע"ל סי' תקפ"ו גבי שופר וסימן ש"ז וכתב המרדכי ר"פ לולב הגזול אם חל הושענא רבה ביום א' ועו"ג קצצו הערבה בשבת שכשרה כתב הרשב"א בתשובה סימן רצ"ו ערבה שהביא עו"ג לישראל ונתלשה בי"ט שני אסור לטלטל אפי' אין לו ערבה אחרת לצאת בה כדין פירות שיש במינן במחובר וב"י כתב לקמן סי' תרמ"ר בשם תשובת הרשב"א על אחד שאמר לעו"ג מבע"י כו' :

וכבר

פרישה

(ב) קורא בתורה כו' צריך לגלול בידיו ס"ת ולפתחו :

סי' תרנד (א) מקבלת האשה מיד בנה כו' בגמרא פריך פשיטא ומשני מ"ד הואיל ואשה לאו בר חיובא היא אימא לא תקבל קמ"ל . ופרש"י והר"ן דלגבה איכא איסור טלטול אלא כיון דחזי לאנשים מותר נמי לגבה :

תרנז **קטן** היודע לנענע הלולב אביו צריך לקנות לו לולב א כדי לחנכו במצות:

תרנח **מן** התורה לולב ניטל במקדש כל ז' וחוץ למקדש רק יום ראשון והחכמים תקנו שיהא ניטל בכל מקום כל ז' ימים

שליש שיוסיף בהידור מצוה משלו הוא שאינו נפרע לו בחייו כדאמרינן היום לעשותם ולא היום ליטול שכרם מכאן ואילך מה שיוסיף בהידור יותר על שליש יפרע לו הקב"ה בחייו עכ"ל וכתב הרא"ש הידור מצוה עד שליש מצוה אם מצא אתרוג שהוא ראוי לצאת בו שהוא כאגוז יוסיף שליש לקנות יפה ממנו ולא שיהיה מחוייב לקנות אתרוג יפה שימצא בתוספ' שליש על אתרוג שחפץ לקנות וז"ל התו' פי' שאם מצא אתרוג כאגוז כמו ששיערו חכמים ואחד גדול ממנו שליש יקנהו · וסמ"ג כתב מפ' רבינו יעקב שאינו ר"ל בס"ת נאה או באתרוג נאה יוסיף שליש שהרי לעולם ימצא נאה ונאה אלא אם קנה אתרוג ושיעורו כאגוז או כביצה ומצא נאה יש לו ליתן עד שליש יותר אבל אם גדול מכביצה אין לו להוסיף עליו לשון מורי ר"י ור"ג שקנה אתרוג באלף זוז חומרא הוא מלבו מפני שמצות היו חביבי' עליו עכ"ל ונראה שביאור דבריו וביאור דברי הרא"ש שמוסיף שליש על מה ששוה אתרוג שיוצאין בו בכמצום שאם פיחת מאותו השיעור לא היו יוצאין בו ואע"ג דקי"ל דהלכה כר"י דאמר שיעור אתרוג כביצה נקט הרא"ש אם מצא אתרוג שהוא ראוי לצאת בו שהוא כאגוז לדוגמא בעלמא נקטי' אליבא דר"מ ומיניה נשמע לר' יהודה בכביצה שאם קנה אתרוג כביצה מוסיף שליש לקנות יפה ממנו דכיון דלא נחת הכא לפסוק דין שיעור אתרוג הכשר לא דק וזהו דרכו של סמ"ג שאע"פ שפסק הלכה כרבי יהודה דאמר כביצה כתב ושיעורו כאגוז או כביצה כדי להעמיד הא דהידור מצוה בין לר"מ בין לרבי יהודה לכל חד כדאית ליה כנ"ל ולא כמו שכתב מהר"י קולון בשורש ס"ב דלהרא"ש אם קנה אתרוג כביצה א"צ להוסיף עליו אפי' לר' יהודה ואין דבריו נכונים כלל דא"כ לא ה"ל להרא"ש לפרש הא דהידור מצוה באתרוג כיון דלר"י דקי"ל כוותיה לא שייך להוסיף משום הידור · וגם רבינו שפסק דעל אתרוג שראוי לצאת בו מצוה להוסיף שליש מוכיח בבירור שהיה מפרש דברי הרא"ש כמו שכתבתי ולרש"י אם מצא ב' אתרוגים לקנות צריך לקנות היפה מהם אם אין מייקרין אותו יותר משליש בדמי חבירו אבל משקנה אתרוג הכשר לצאת בו אינו חייב שוב לקנות אחר אפילו הוא יפה מאוד וכזול (א) ובמאי דאיבעיא לן שליש מלגיו או מלבר כתב הרא"ש דכיון דלא איפשטא נקטינן דשליש מלגיו קאמר ונראה שהטעם משום דספיקא דרבנן הוא ולקולא:

כתב הרא"ש מדאמרינן אילו מיתרמו ליה תלתא מצותא יהיב לכוליה ביתיה שמעי' שאין אדם מחוייב לבזבז הון רב בשביל מצוה ואפילו היא מצוה עוברת כגון אתרוג ולולב ותלמודא בפרק לולב הגזול (מא·) חשיב גוזמא על ר"ג שהיה נשיא ישראל מה שנתן אלף זוז באתרוג א' וגם תקנו חכמים שהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש עכ"ל ור"י כתב דברים אלו בנתיב י"ג חלק ג' ובסוף כ' ומ"מ בעישור נכסיו חייב לקנותו עכ"ל ולא ידעתי מנין לו והרשב"א כתב מהא דאמרי' אילו מתרמו ליה תלת' מצותא יהיב כוליה ביתיה משמע דאפי' למצוה עוברת כאתרוג וסוכה אינו מחוייב לתת אפי' שליש ממונו וזה תימה איך נתנו דמים למצוה עוברת וכתב הראב"ד ז"ל כדי שלא יבא לידי עוני ויפיל עצמו על הצבור וכמו שאמרו כתובות (נ:) המבזבז אל יבזבז יותר מחומש שהעוני כמיתה ומ"מ לא כמיתה ממש אמר הרב שלא אמרו אלא במ"ע בשב ואל תעשה אבל במצות לא תעשה אפילו כל ממונו עכ"ל:

תרנז **קטן** היודע לנענע הלולב אביו צריך לקנות לו לולב וכו' משנה בסוף פרק לולב הגזול (מב·) ואיתא בירושלמי לא סוף דבר לנענע אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד כשורה ומנענע:

תרנח **מן** התורה לולב ניטל במקדש כל ז' וחוץ למקדש רק יום ראשון וחכמים תקנו שיהא ניטל בכל מקום כל ז' הימים משנה בפרק לולב

על אתרוג שהיה חפץ לקנותו בכך וכך בין שקנה כבר באותן הדמים בין לא קנה עדיין יוסיף שליש על אותן הדמים ויקנה יפה ממנו כנ"ל לפרש דברי הרא"ש בזה ומאי דנקט הרא"ש כאגוז דבר ברור הוא דלדוגמא בעלמא נקטיה אליבא דר"מ דהא אנן קי"ל כר' יהודה דבעינן כביצה ומיניה נשמע שאם קנה אתרוג בכביצה מוסיף שליש לקנות יפה ממנו וה"ה אם היה גדול מכביצה נמי יש לו להוסיף שליש על מה שהיה חפץ לקנות מתחלה לדעת הרא"ש והא דנקט הרא"ש שיעורא דאתרוג אינו אלא לאורויי לן שלא נתנו רז"ל שיעור שליש אלא בשקנה אתרוג שראוי לצאת בו או נזדמן לפניו לקנותו אז יוסיף שליש על מה שהיה חפץ לקנות אבל אם לא היה האתרוג כשיעור לר"מ בכאגוז ולר"י בכביצה פשיטא דצריך להוסיף יותר משליש כדי לקנות אתרוג הראוי לצאת בו אבל שיעור שליש על אתרוג שראוי לצאת בו אין חילוק בין כביצה לגדול הרבה יותר מכביצה לעולם צריך להוסיף שליש על מה שהיה חפץ לקנות וכך הם דברי רבינו שכתב קנה אתרוג שראוי לצאת בו וכו' כלומר לאפוקי אם אינו ראוי לצאת בו אפילו קנה אותו כבר יוסיף יותר כדי שיברך על אתרוג כשר אלא כשראוי לצאת בו אז נתנו חז"ל שיעור שליש להוסיף בדמי הראשון כדי להחליפו ביותר נאה ולא חילק בין אם הראשון הוא כביצה בין יותר גדול מכביצה לעולם צריך להוסיף שליש וה"ה אפילו לא קנה עדיין צריך להוסיף אלא רבותא נקט אפילו קנאו כבר צריך להחליפנו ולהוסיף שליש ומכל שכן כשלא קנה עדיין יוסיף שליש על מה שהיה חפץ לקנות כן נראה לי לפרש דברי הרא"ש ודברי רבינו להסכימו עם דברי הרא"ש ודלא כמו שפי' הב"י דלדעת הרא"ש ורבינו אם הוא יותר גדול מכביצה א"צ להוסיף כל עיקר וכמ"ש הסמ"ג בשם ה"ר יעקב דודאי דעת הרא"ש בפרק לולב הגזול ודברי רבינו שבכאן אין מורין כן ונסחא מוטעת נזדמנה להרב ז"ל בדברי הרא"ש בב"ק . שוב מצאתי שר' ירוחם הבין דברי הרא"ש בב"ק כפשטן דשיעור שליש אינו אלא בחפץ לקנות ולא קנה עדיין אבל אם כבר קנה א"צ להוסיף כל עיקר ובפ"ק לולב הגזול כתב פירוש אחר דאפילו אם כבר קנה מחוייב להוסיף שליש והוא חולק אאותו פירוש שכתב בב"ק שהוא פירושו של רש"י והתוס' ואם כך היה דעת רבי' ג"כ נ"ל דס"ל לרבי' דהעיקר הוא מ"ש בפרק לולב הגזול שהוא מקום הלכות אתרוג ולולב והוא אחרון ולכך כתב באותו פי' ולפי זה לעולם צריך להוסיף שליש על מה שקנה כבר אפילו הוא יותר על מה שהסכים בדעתו מתחלה לקנות אתרוג כשר בכך וכך משמע פשט לשון רבינו שסתם ולא חילק וכך יש לתפוס לחומרא כ"ל · ודע דבגמרא איבעיא לן אי לא בעינן אלא שליש מלגאו או בעינן שליש מלבר ולא איפשיטא . והרי"ף והרא"ש בפ' לולב הגזול מסתם לה סתומי נראה מדבריהם דס"ל למינקט לחומרא וכך פי' הר"ן לשם דעת הרי"ף וכך נראה דעת רבינו שכתב בסתם אבל מדברי הרא"ש דפ"ק דב"ק נראה דלא בעינן אלא שליש מלגאו וכך פסק ה"ר ירוחם בני"ג אבל דעת רבי' דדברי הרא"ש סתרי אהדדי גם בהא פסק לחומרא דבעינן שליש מלבר כמו שנראה מדבריו בפרק לולב הגזול מקום הלכות לולב שהוא העיקר והאחרון כמ"ש בסמוך ודע דהא דעד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה פירש"י משלו שאינו נפרע לו בחייו כדאמר היום לעשותם ולא היום ליטול שכרם אבל מה שיוסיף יותר על שליש יפרע לו הקב"ה בחייו וכה"ג כתבו התוס' וז"ל משל הקב"ה אוכל פירות בעה"ז והקרן קיימ' לו לעולם הבא עכ"ל אבל הנ"י בפ"ק דב"ק כתב וז"ל עד שליש משלו כלומר צריך להוסיף שליש מיגיעו ודוחק את חייו כדי להדר את המצוה מכאן ואילך משליש ולמעלה אם זימן לו הקב"ה ממון שלא מיגיעו יוסיף ואם לאו חייו קודמין ודיו בתוספ' שליש וכתבו הרמ"ה ז"ל מסתברא דה"ה אם העשיר מיגיעו והרי הוא יכול להוסיף יתר על שליש ואין חייו נדחקין בכך כזימן לו הקב"ה שלא מיגיעו דמי כענין שנאמר כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל עכ"ל והר"ן בפרק לולב הגזול כתב מכאן ואילך משל הקב"ה כלומר לוו עלי ואני פורע וכו' עכ"ל:

גרסינן בברייתא בס"פ לולב הגזול ר"ג לקח אתרוג באלף זוז ובגמרא למה לי למימר שלקחו באלף זוז להודיעך כמה מצות חביבות עליהן ולא קשיא מדר' זירא דהדור מצוה עד שליש ולא יותר דהא אמרינן מכאן ואילך משל הקב"ה ולכל הפירושים שפיר עביד ואפי' לא היה עשיר ומק"ו שהיה ר"ג עשיר ונשיא ובריר' מילתא דלאו גוזמא קאמר אלא אלף זוז ממש מדקאמר להודיעך כמה מצות חביבו' עליהן כ"ל אבל הרא"ש בב"ק כ' מדקאמר בגמ' במצוה עד שליש מאי שליש אילימא שליש ביתו אלא מעת' אי איתרמי ליה תלתא מצוה ליתיב לכולא ביתא שמעינן שאין אדם מחוייב לבזבז הון רב בשביל מצוה אחת ואפילו היא מצוה עובר' כגון אתרוג ולולב ותלמוד' חשיב גוזמא על ר"ג שהוא נשיא מישראל מה שנתן אלף זוז באתרוג אחד וגם תיקנו חכמים המבזבז אל יבזבז יותר מחומש עכ"ל נראה מדבריו דס"ל דלא לקחו באלף זוז אלא לפי שלקחו ביותר אמר דרך גוזמא שלקחו באלף זוז וכ"כ ה"ר ירוחם וז"ל ואפילו היא מצוה עוברת אל יבזבז יותר מחומש והא דר"ג גוזמא הוא עכ"ל ותימה בעיני מי הגיד להם דאלף זוז היה טפי מחומשו דר"ג דילמא עשיר גדול היה ועוד דפירש זוז בכל מקום הוא של מדינה ולא של צורי ואינו אלא שמינית מצורי · לכן נראה עיקר דגוזמא דכתב הרא"ש לאו גוזמא כפשטא קאמר אלא מלשון רבותא הוא שבא הרא"ש להכריח מר"ג כמי שאין אדם מחוייב מדינא לבזבז הון רב אפי' בשביל מצוה עוברת דאל"כ מאי רבותא דר"ג שאמרו עליו בגמרא להודיעך כמה חביבות מצות עליהן הלא במצוה עוברת כמו סוכה ולולב ואתרוג וכה"ג דינא הכי הוא אלא ודאי מדחשיב ליה תלמודא גוזמא על ר"ג כלומר רבותא ודבר גדול אלמא דמדינא לא היה חייב לקנותו אפי' לגבי מצוה עוברת משום דאלף זוז לגבי דר"ג היה יותר מחומשו ואפ"ה היתה המצוה חביבה עליו ול"ק היאך עבר ר"ג על מ"ש אל יבזבז יותר מחומש דאיכא למימר כיון דטעמא לא הוי אלא שלא יבא לידי עוני ויפיל עצמו על הצבור בנשיא ליכא למיחש להכי דבלאו הכי כל צרכיו של נשיא מוטל על הצבור ואף להעשירו מדרשת והכהן הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו ודוקא במי שאינו נשיא אמרו אל יבזבז וכו' דמדינא אסור לו לבזבז הון רב ביותר מחומש אפילו במצוה עוברת וכך היא גם דעת רבינו ירוחם למעיין בו גם התו' שמהם למדו הרא"ש וה"ר ירוחם דין זה כתבו להדיא וז"ל ובסוכה חשיב ליה רבות' דר"ג שקנה אתרוג באלף זוז ע"כ כל זה לשיטת התו' והנמשכים אחריהם אבל מדברי הר"ן ירא' דר"ג שאני דעשיר גדול היה שהרי כתב וז"ל משמע דאפילו למצוה עוברת כאתרוג ולולב אינו מחוייב לתת אפילו שליש ממוניה וכו' ומיהו כל חד וחד מחויב ליתן כפום ממוניה כדי לקיים מ"ע כר"ג שלקח אתרוג באלף זוז עכ"ל: וכתב עוד בשם הראב"ד דה"ט דאינו מחוייב לתת אפילו שליש ממונו למצוה עוברת כדי שלא יבא לידי עוני ויפיל עצמו על הצבור וכו' מיהו מסתברא דלא אמרינן הכי אלא במצות עשה משום דשב ואל תעשה שאני אבל במצות ל"ת את כל הון ביתו יתן קודם שלא יעבור עליה וכ"כ הנ"י בשם הרשב"א ואיכא למידק דמדקאמר ביומא ופ' בן סורר ומורה אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאודך לפי שיש אדם שחביב עליו ממונו מגופו לכך נאמר בכל מאודך והתם בע"ג קאמר דיהרג ואל יעבור ומשמע דבשאר ל"ת אין לו להפסיד כל ממונו וי"ל דאדרבה משם ראיה דאל"כ מאי קשיא למה נאמר בכל מאודך הא איצטריכא ליה ללמד דדוקא משום ע"ג יפסיד כל ממונו ולא יעבר אבל שאר מצות ל"ת יעבור ולא יפסיד אלא ודאי דאין חילוק ולכך קא קשיא למה נאמ' בכל מאודך ועיין במ"ש הריב"ש בסי' שפ"ו ועיין עוד בי"ד בסי' קנ"ז:

תרנז **קטן** היודע לנענע וכו' משנה וברייתא ס"פ לולב הגזול קטן היודע לנענע חייב בלולב ומהרש"ל השיג על לשון רבי' שכתב חייב לקנות לו לולב הלא בהדיא שנינו חייב בלולב ולא נאמר שם צריך לקנות לו לולב כמו שאמרו גבי תפילין לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין וכן למקצת גאונים גבי ציצית גורסין אביו קונה לו ציצית אבל בלולב תנן חייב בלולב והטעם פשוט שא"צ לקנות לו לולב בפני עצמו כי לאחר שיצא בו אביו יתננו לבנו לברך עליו מה שאין כן בתפילין ודו"ק עכ"ל ואפשר לומר דלמאי שכתב בסי' תרנ"ב דהמדקדק במעשיו יעשה כאנשי ירושלים כו' א"כ צריך לקנות לו לולב דהא שייך הכא נמי כך טעמא דשייך גבי תפילין ומשנה וברייתא דנקטו חייב בלולב איירי דוקא בסתם בני אדם וק"ל:

תרנח **מן** התורה וכו' אבל בשבת אינו ניטל בכל מקום כו' היינו דוקא אחר שחרב בית המקדש דאילו בזמן שבית המקדש היה קיים אם חל יום א' בשבת היה

דרכי משה

תרנז (א) וכבר נתבאר שהפוסקים חלוקים עליו ומדברי הר"ן פ"ק דב"ק דף ה' משמע דאם היה לו מעט יותר מכדי חייו צריך להוסיף יותר משליש בהידור מצוה ובפ' לולב הגזול דף של"ז ע"ב כתב ומיהו כל אחד ואחד יתן ויוסיף כפי ממוניה כדי לקיים מצות עשה כר"ג שקנה אתרוג בעד אלף זוז:

וכתב

חדושי הגהות

תרנז א אע"ג דלא קתני בברייתא אלא חייב בלולב ולא קתני לוקח לו לולב כדקתני בסיפא דאותה ברייתא גבי תפילין וטעמא משום דגבי לולב אפשר שיוצא בלולב של אביו כבר נתבאר טעמו של רבינו לעיל סי' י"ז גבי ציצית וע"ש (מהרל"ח):

ול"ג

ימים אבל בשבת אינו ניטל בכל מקום לא שנא אם חל יום ראשון בשבת או אחד משאר הימים הלכך ביום ראשון שהוא מן התורה אין אדם יוצא בלולב של חבירו אא"כ יתננו לו במתנה גמורה דדרשי' ולקחתם לכם ביום הראשון משלכם אבל אם נתנו לו במתנה ע"מ להחזירו לו אחר כך הוא מתנה ובלבד שיתננו לו במתנה גמורה ע"מ להחזיר לו במתנה אבל אם אמר לו יהא שלך עד שתצא בו ואח"כ תחזירהו לי לא יצא וצריך שיחזירנו לו אח"כ לקיים תנאו אבל אם לא החזירהו אח"כ הרי לא קיים תנאו ונמצאת המתנה בטילה למפרע ולא יצא ואפי' נאנס מידו בענין שאינו יכול להחזירו ורוצה להחזיר לו דמיו לא יצא ואפי' נתנו לו סתם ולא פירש ע"מ שתחזירהו לי מסתמ' דעתו שיחזירנו לו כיון שצריך לצאת בו ואם לא החזירהו לו לא יצא ומיהו אפי' לא החזירו לידו אלא לאחר ואחר לאחר והאחרון מחזירו לבעליו יצא וי"א שא"צ להחזירו לו אא"כ כפל תנאו שאומר לו הרי הוא לך במתנה ע"מ שתחזירהו לי ואם לא תחזירהו לי לא ליהוי מתנה שאם לא כפל תנאו הוי תנאה דהיינו החזרה בטל ומעשה דהיינו המתנה קיים ויצא בו אפי' לא החזיר לו אבל לפי מה שכתב דאפי' בסתמא צריך להחזירו לו כ"ש אם התנה ולא כפל ומטעם זה דבעינן משלכם לא ליקני איניש לולבא לקטן ביומא קמא (א) דקטן מקני קני אקנויי לא מקני ונמצא שאין א' יכול לצאת בו אחר שהגיע לידו: אחין או שותפין שיש להן אתרוג בשותפות אם יכול אחד מהן לאכלו ואין חבירו מקפיד עליו

ב"ח

היה ניטל בשבת בין במקדש ובין כל היכא דבקיאי בקביע' דירח' כדאיתא ריש פ' לולב וערב' במשנה וגמרא וז"ש ל"ש אם חל יום ראשון בשבת או א' משאר הימים כלומר דאילו בזמן שב"ה קיים יש חילוק בין כשחל יום ראשון בשבת או בא' משאר הימים: ומ"ש והילכך יום ראשון שהוא מן התורה כו' פי' כיון דחוץ למקדש הוי מן התורה וטעמא הוא משום דדרשינן ולקחתם לכם ביום הראשון ראשון אפי' בגבולי' משמע כדאיתא ר"פ לולב וערבה א"כ אין אדם יוצא בלולבו של חבירו ביום ראשון בשום מקום אא"כ יתננו לו במתנ' גמורה שהרי כתיב לכם משמע משלכם וקאי אביו' הראשון למימרא דחיוב נטילת לולב ביום הראשון בכל מקום דוקא משלכם ודין זה מפורש במשנה וברייתא ס"פ לולב הגזול: ומ"ש אבל אם נתנו לו במתנה ע"מ להחזירו לו אח"כ הוה מתנה שם מפורש בגמ' דמעשה דר"ג בברייתא איירי במתנה ע"מ להחזיר וכי הא דאמר רבא הא לך אתרוג זה במתנה ע"מ שתחזירהו לי נטלו ויצא בו החזירו יצא לא החזירו לא יצא: ומ"ש ובלבד שיתננו לו במתנה גמורה ע"מ להחזיר אבל אם אמר לו יהא שלך עד שתצא בו ואח"כ תחזירהו לי לא יצא כ"כ הרא"ש וביאור דבריו דאם נותן לו במתנה גמורה ע"מ להחזיר יצא לו האתרוג מרשות נותן לרשות מקבל לגמרי וה"ל של מקבל אלא שהתנה עמו שיחזירהו לו אח"כ וזה אינו אלא תנאי גרידא כאילו התנה עמו שום תנאי אחר שהרי אמר ע"מ ואין הנותן חוזר וזוכ' באתרוג אא"כ חוזר המקבל ונותן לו האתרוג במתנה כמו שהתנה עמו אבל אם א"ל יהא שלך עד שתצא בו וגם לא אמר ע"מ אלא אמר ואח"כ תחזירהו לי הרי לא יצא מרשות נותן לגמרי ואין המקבל צריך לחזור וליתן לנותן במתנה אחר שיצא בו המקבל שהרי לא הקנה לו אלא כדי לצאת בו והוי כמו שאול ובלשון הרא"ש מבואר יותר ע"ש: ומ"ש וצריך שיחזירנו לו אח"כ כדי לקיים תנאו כו' כן היא מסקנת הרא"ש שם דלא כה"ר ישעיה דפטר ליה בנאנס מידו ע"ש הטעם. ומ"ש וי"א דא"צ להחזיר לו אא"כ כפל תנאו וכו' כן נראה מדברי התו' לשם וכ"כ הסמ"ג כדבריהם. אבל הרא"ש השמיט דברי התו' בזה וס"ל דהעיקר דאזלינן בתר אומדן דעתא וכמ"ש לשם בשם העיטור א"כ כ"ש אם התנה ולא כפל דאיכא נמי גילוי דעתא ועיין בתשובת הרשב"א בסי' קפ"ו גם הוא פסק דלא בעי תנאי כפול וכן פסק המרדכי בשם רשב"ס ור"ש בן חפני הכהן ושכן עמא דבר כ"כ ראבי"ה והכי נקטינן: ומ"ש ומטעם זה דבעינן משלכם כו' מימרא דר' זירא בפ' לולב וערב' ומשמע מדברי הרא"ש דדוקא לאקנויי לגמרי ע"מ שיחזירהו לו לא ליקני לינוק' אבל אם אמר ליה יהא שלך עד שתצא בו ואחר כך תחזירנו לי דאינו אלא כמו שאול אבל התינוק ספיר דמי ועיין בתשובת הרשב"א סימן ס"ב וסי' פ"ז:

ואחר

ב"י

לולב הגזול (מא.) ובפרק בתרא דר"ה (ל:) בראשונה היה לולב ניטל במקדש ז' ובמדינה יום אחד משחרב בה"מ התקין ריב"ז שיהא לולב ניטל במדינה ז' זכר למקדש ופירש"י במקדש ז' כדדרשי' בת"כ ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים ולא בגבולין ז' ימים: ומ"ש אבל בשבת אינו ניטל בכ"מ לא שנא אם חל יום ראשון בשבת או אחד משאר הימים היינו דוקא אחר שחרב בה"מ אבל בזמן שבה"מ קיים אף ע"פ שכשחל אחד משאר הימים בשבת לא היה ניטל בשבת כשחל יום א' בשבת היה ניטל בשבת בין במקדש בין כל היכא דבקיאי בקיבועא דירחא דתנן בפ' לולב וערבה י"ט ראשון של חג שחל להיות בשבת לולב ז' ושאר כל הימים ו' ופירש"י לולב שבעה די"ט ראשון דחי שבת ושאר כל הימים שחל בהם יום ראשון ונמצא שבת בחש"מ לא דחי ובגמ' אמאי טילטול בעלמא הוא ולידחי שבת אמר רבא גזרה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנו ד"א בר"ה אי הכי יום ראשון נמי ראשון דאיתיה מן התורה בגבולין לא גזרו ביה רבנן הנך דליתנהו מן התורה בגבולין גזרו בהו רבנן אי הכי האידנא נמי אנן לא ידעינן בקביעותא איניהו דידעי בקביעא דירחא לידחו א"כ דתני חדא בי"ט ראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין לולבם להר הבית ותניא אידך לבהכ"נ ש"מ כאן בזמן שב"ה קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים ש"מ ובתר הכי אסיקנא דליתא אלא לדידהו נמי לא דחי ולא קשיא הני תרתי דתני הכא חדא כל העם מוליכין לולביהם להר הבית ותניא אידך לבה"כ ומתרצים כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין ב"ה קיים לא אידי ואידי בזמן שב"ה קיים ול"ק כאן במקדש כאן בגבולין ופירש"י בגבולין מוליכין לב"ה וכולהו בזמן הבית דהוו כולהו בארץ סמוכין להיות ב"ד ויודעים אימת הוקבע החודש אבל עתה משחרב ב"ה אין לולב דוחה שבת אפי' לבני א"י: הלכך ביום ראשון שהוא מן התורה אין אדם יוצא בלולבו של חבירו פי' כיון דחוץ למקדש נמי יום ראשון הוא מן התורה דקרא דולקחתם לכם ביום הראשון בגבולין נמי משמע א"כ אין אדם יוצא בלולבו של חבירו ודין זה מפורש במשנה בפרק לולב הגזול י"ט הראשון של חג אין אדם יוצא י"ח בלולבו של חבירו ובגמרא מנא ה"מ דת"ר ולקחתם לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול מכאן אמרו אין אדם יוצא י"ח בלולבו של חבירו אא"כ נתנו לו במתנה ומעשה בר"ג ורבי יהושע ור"א בן עזריה ור"ע שהיו באים בספינה ולא היה לולב אלא לר"ג בלבד שלקחו באלף זוז נטלו ר"ג ויצא בו ונתנו לרבי יהושע במתנה נטלו ר' יהושע ויצא בו ונתנו לר"א בן עזריה במתנה נטלו ר"א בן עזריה ויצא בו ונתנו לר"ע במתנה נטלו ר"ע ויצא בו והחזירו לר"ג ל"ל למימר החזירו מלתא אגב אורחיה קמ"ל מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה כי הא דאמר רבא הא לך אתרוג זה ע"מ שתחזירהו לי נטלו ויצא בו החזירו יצא לא החזירו לא יצא וכתב הרא"ש על זה וכן היתה מתנה ר"ג ולהכי תנא והחזירו לר"ג דאם לא החזירהו לו לא יצאו אע"פ שכל א' לא החזירו לר"ג כן היתה המתנה שכ"א יתנהו לחבירו ויחזור הוא לבסוף וצריך שיתנהו לו במתנה גמורה ע"מ שיחזיר ואחר שיצא בו צריך לחזור וליתנו לו במתנה בשעת חזרה אבל אם אמר לו יהא שלך עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי כבתחלה לא יצא בו דהוי כמו שאול ותדע מדאמרינן לקמן לא ליקני איניש לולבא לינוקא בי"ט דינוקא מקני קני אקנויי לא מקני ואם א"צ לחזור לו במתנה נהי דקטן לאו בר אקנויי הוא ליקניה ליה עד שיצא בו ולחזור לו מאילא א"ו צריך לחזור וליתנו לו במתנה וקטן לאו בר אקנויי הוא כתב בעל העיטור מסתבר כיון שהמקבל מתנה יודע שהנותן אין נותן במתנה גמורה שהרי צריך הוא עדיין לו לצאת בו שאין לו לולב אחר א"צ לפרש לו ע"מ להחזיר לו אלא נותן לו סתם והמקבל מחזיר לו סתם וא"צ לתנאי דהא ר"ג נתן במתנה ולא אמר לו ע"מ להחזיר אלא כיון שלקחו ר"ג לצאת בו ולא היה לו אחר מסתמא ע"מ להחזירו נתנו ע"כ ודבר פשוט הוא דלענין לצאת בו יותר טובה מתנה ע"מ להחזיר אלא שבא לחדש דאפילו במתנה סתם הוא ע"מ להחזיר ואם לא החזירו לו לא יצא ואם גזל ממנו ולא החזירו כתב בעל העיטור מסתברא אע"ג דחזרת דמים הוי חזרה כדאמרי' גבי איצטלית דאמרינן תתן לו את דמיה דוקא באצטלית אמרינן מה לי היא מה לי דמיה אבל אתרוג כי אמר החזירו לי דוקא אתרוג קאמר לצאת בו י"ח ואם לא החזירו לא יצא כדאמרי' (ב"ב קלז) גבי אחין שקנו אתרוג בתפוסת הבית אם יכול לאכלו יצא ואם לאו לא יצא דחזרת דמים לאו חזרה היא עכ"ל וגם הר"ן כתב יש שלמדו מכאן שנותן לולב לחבירו בי"ט ראשון סתם מתנה ע"מ להחזיר הוא ואומדנא דמוכח היא אע"פ שלא פירש דאין אדם מתרוקן ממצותו ונותן לאחרים דהא הכא סתם נתנו להן ר"ג ואפ"ה אמרי' דקמ"ל במתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה ועל זה סמכו ליתן כל אדם לולבו לחבירו בי"ט סתם וטעמא דמסתבר הוא אע"פ שאין כאן ראיה מוכרחת וכתב עוד מסתבר דכי אמר החזירו יצא דוקא בשהחזירו בענין שיכול עדיין לצאת בו הא אם החזירו לאחר שעברה מצותו לא יצא דאומדן דעתא הכי הוי וחזרת דמים הכא לאו חזרה הוא ודאי דאלולב קפיד: ואיכא למידק הא דאמר רבא הילך אתרוג זה ע"מ שתחזירהו לי נטלו ויצא בו החזירו יצא דכיון דאינו יוצא בו אלא כשקיים תנאו היאך יצא בו הא באותה שעה שהחזירו אינו בידו וליכא למימר דכשאמר מעכשיו מיירי דכשהחזירו וקיים תנאו איגלאי מלתא למפרע דהויא מתנה מעיקרא דא"כ ה"ל לפרושי למלתיה וי"ל דרבא ס"ל דכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי כ"כ התוס' בפרק מי שאחזו (עה:) וא"ת היכא דלא החזירו אמאי לא יצא הא תנאי ומעשה בדבר אחד הוא והתנאי בטל ומעשה קיים כדאמרינן בפרק מי שאחזו תירצו התוס' בפרק י"כ דרבא סבר לא בעינן תנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר א"כ שאני התם דס"ל כל האומר ע"מ לאו כאומר מעכשיו דמי ונמצא שאינה מגורשת עד שמחזרת הנייר ואז אינו שלה וסותרין זה את זה התנאי והמעשה אבל רבא דס"ל כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי לא סתרי אהדדי:

ומ"ש רבינו וי"א שא"צ להחזירו לו אלא א"כ כפל תנאו וכו' הג"מ כתב בשם סמ"ג וז"ל א"כ צריך שיאמר ע"מ שתחזירהו לי הרי הוא לך במתנה ואם לאו לא יהא שלך אלא שלא חש להאריך ע"כ והקשה הרמ"ך דאדרבה אם לא יהא בתנאי כל זה כ"ש שהמתנה טובה והתנאי בטל אפילו אם לא יחזיר וצ"ע עכ"ל:

ומ"ש רבינו אבל לפי מה שכתבתי דאפילו בסתמא צריך להחזירו לו כ"ש אם התנה ולא כפל פשוט הוא דהא ודאי ליכא למימר דטפי עדיף כי לא אתני כלל מכי אתני ולא כפליה לתנאיה דכיון דמשום דאזלינן בתר אומדן דעתא הוא דאמרינן דאם לא החזירו לא יצא אע"פ שלא הזכיר החזר' כשהזכירו ודאי לא מיגרע גרע והלכך אע"ג דלא כפליה לתנאיה אם לא החזירו לא יצא: כתב הרוקח בנדרים פ' השותפין מתנה שאם הקדישה אינ' מקודשת לא שמה מתנה על כן יאמר לחברו אתרוג זה נתון לך במתנה ע"מ שתחזירהו ולא יאמר לי עכ"ל ויש לתמוה עליו דא"כ רבא דנקט הילך אתרוג זה ע"מ שתחזירהו לי לאו דוקא נקט לי והר"ן כתב בפ' הנזכר כל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה כלומר דנכי דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה אע"ג דאם הקדישה אינה מקודשת (ג) וכדאמרי' בפ' יש נוחלין שאני התם דמ"מ לשעת' מתנה היא אבל מתנה זו של בית חורון אפי' לשעתה אינה שלא נתכוון להקנותה לו כלל אלא שתקרא על שמו כדי שיהא אביו מותר בה עכ"ל: ומטעם זה דבעינן משלכם לא ליקני איניש לולבא לקטן ביומא קמא וכו' מימרא דרבי זירא בפרק לולב וערבה (מו.) ופירש"י מקני קני דרבנן תקינו ליה זכייה לנפשיה אקנויי לא מקני אינו יכול לחזור ולהקנותו לאביו במתנה דלאו בר דעת הוא וכו' הר"ן דתינוק שלא הגיע לעונת הפעוטות מיירי דזוכה לעצמו ואינו מזכה לאחרים דאי כשהגיע לעונת הפעוטות כבן ו' או כבן ז' אקנויי נמי מקני דהא קי"ל הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין ומסקינן נמי בהניזקין (נט.) דמתנתו מתנה וא"ת והא איהו ע"מ להחזיר יהביה ניהליה ואי אקנויי נמי לא מקני ולא מצי לאהדורי נמצא מתנתו בטילה ליתא דהא קי"ל דכל תנאי דא"א להתקיים בסופו והתנה עליו בתחלה תנאו בטל ונמצא שהקטן קנאו ואע"פ שאינו יכול להחזירו עכ"ל: ב"ה ומדברי הרמב"ם נראה דאפי' בהגיע לעונת הפעוטות מיירי: וכתב במרדכי ובהג"א בשם א"ז שאם תופס עם התינוק כיון שלא יצא מידו לגמרי שפיר דמי וקיאי הדעת מחזירין אותו למקומו והתינוקות מעצמם נוטלין אותו ומברכין עליו: אחין או שותפין שיש להם אתרוג בשותפות וכו' בפרק יש נוחלין (קלז.) אמר רבה ב"ר הונא

דרכי משה

תרנח (א) וכתב מהר"א מפרא"ג דבשעה שמחזיר לו צריך לחזור וליתן לו במתנה וכ"ה באשיר"י ובתא"ו נ"א פ"ד וכתב עו"ש בתא"ו דאם נתן לו אתרוג במתנה ואמר אחריך לפלוני אפי' אכלו הראשון או מכרו יצא דאין לאחרון אלא מה ששייר ראשון כמו בשאר מתנה ועיין בדין זה בח"מ בדין מתנה: (ב) וכתב בתשובת מהרי"ל סי' ק"ז כ' מוהר"ם

ב"י: הלכה האחין שקנו אתרוג בתפוסת הבית נטלו א' מהן ויצא בו אם יכול לאכלו יצא ואם לאו לא יצא ופרשב"ם שקנו אתרוג ירשו מאביהם או לקחו במעות ירושת אביהם בתפוסת הבית כל זמן שלא חלקו ונטלו אחד מן האחין בלא דעת חבירו ויצא בו רוצין אם אין האחין מקפידין זה על זה ויכול לאכלו בלא רשותא כגון שיש אתרוגים הרבה בתפוסת הבית או שימצאו הרבה אתרוגים בעיר או שכבר יצאו ואין צריכין לו עוד יצא דקרינן ביה לכם שהרי כולו שלו הוא ואם לאו לא יצא דכתיב ולקחת' לכם משלכם שיהא כולו שלו ולא מקצתו שלו והרי"ף והרא"ש הביאו מימרא זו בפרק לולב הגזול וכתבו עליה ש"מ דהכי תרי דזבני לולב בשותפות לא נפקי ביה ידי חובתייהו ביומא קמא עד דיהיב חד לחבריה מנתא דיליה ואי לא לא נפיק וכ"כ הרמב"ם ז"ל: ומ"ש רבינו ומה שנוהגין במקום שאין אתרוג מצוי שכל הקהל קונין אתרוג בשותפות ויוצאין בו פרשב"ם כיון שקנאוהו לצאת בו מסתמא הוי כאילו פי' וכו' כ"כ בפ' י"ב והביא הרא"ש בפרק לולב הגזול: ומ"ש בשם תשובת רב שרירא עד סוף הסימן כתבו הרא"ש בפרק לולב הגזול והחילוק שבין דעת רשב"ם לדעת רב שרירא פשוט דלרשב"ם א"צ להקנותו לשום אדם אלא גובין סתם וקונין אותו סתם ונוטלו אחד מהם ויוצא בו ונותנו לחבירו ויוצא בו ונותנו לחבירו וכן כולם ולרב שרירא צריך להקנות בפירוש הדמים או הלולב לאחד מן הקהל ויוצא בו ואח"כ יתנהו במתנה לחבירו ויוצא בו ונותנו לחבירו עד שיבא לידי כולם וה"ה כ' בשם הרשב"א מסתברא לי דהא דאחין בשלא לקחוהו לצאת בו הוא אלא לאוכלו ולהריח בו אבל לקחוהו לצאת בו ודאי בכל גוונא יוצאין בו דאמרי' יש ברירה שהרי בשעה שלקחוהו היו יודעין שאינו ראוי ליחלק ועל דעת כן לקחוהו שבשעה שיטלנו כל אחד מהן לצאת בו שיהא כולו שלו דומיא דשותפין שנדרו הנאה זה מזה שהן נכנסין לחצר שניהם שאין בה דין חלוקה כמו שמבואר בפ"ה מה' נדרים והטעם שיש ברירה שבשעה שלקחוהו על דעת כן נשתתפו שבשעה שיכנס אחד מהן נכנס יהא מקום דריסתו שלו אף בלולב כיוצא בו ואינן צריכין להקנות עכ"ל ואפשר שעל דעת זה סמכו בהרבה מקומות שלוקחים לולב אחד וכל הקהל יוצאים בו בין בראשון בין בשני עכ"ל: והיכא דשנים שותפים באתרוג א' ואחד מהם אינו רוצה לוותר חלקו לחבירו ולא למכרו לו חבירו אומר או מכור לי חלקך או קנה לך חלקי (והלה אינו רוצה) לפי שרוצה להפסידו עליו: ודע דהאי מימרא דאחין שקנו אתרוג בתפוסת הבית מסיים בגמרא ודוקא אתרוג אבל פריש או רמון לא וכתב רשב"ם דלא גרסינן ליה אבל הרי"ף גרים ליה בפרק לולב הגזול וכתב הר"ן אם יכול לאכלו לפי שיש שם אתרוגים אחרים ומגיע זה לחלקו יצא דבכדידיה דמי וכ"ת ואפי' יש שם אתרוגים אחרים מאן פלג ליה י"ל דהכא באחין שאינם מקפידין זה על זה עסקי' והלכך כיון שאף להם יש אתרוגים אפילו נטל זה היפה אין מקפידין בכך אבל אם אין להם אלא או פריש או רמון ודאי מקפידין הם שאף הם רוצים לקיים מצוה כמוהו וגם הרמב"ם נראה שהיה גורס כגירסת הרי"ף שכתב וז"ל האחין שקנו אתרוגים בתפוסת הבית ונטל אחד מהם אתרוג ויצא בו אם יכול לאוכלו ואין האחים מקפידין בכך יצא ואם היו מקפידין לא יצא עד שיתנו לו חלקו במתנה ואם קנה זה אתרוג וזה פריש או שקנו כאחד אתרוג ורימון ופריש מתפוסת הבית אינו יוצא באתרוג עד שיתן לו חלקו במתנה ואע"פ שאם אכלו אין מקפידים עליו באכילתו עכ"ל וביאר ה"ה דכל שאין שם אתרוגים אחרים אע"פ שאין מקפידין עליו באכילתו אינו יוצא בו לפי שכל שאין שם מאותו המין אין מחילתן בסתם מועלת אבל בשיש שם מאותו המין אפי' היה זה מעולה מן האחרים מחילתן מועלת לפי שאינן מקפידין עכ"ל ודבריו כדברי הר"ן ז"ל (ד):

תרנט ואחר שגמרו ההלל אומר קדיש שלם ומוציאין ב' ספרים דין הוצאת ב' ספרים נתבאר בסימן תפ"ח: ומ"ש שקורין שור או כשב או עז ומפטיר בזכריה הנה יום בא לה' פשוט בפרק בני העיר:

תרס אח"כ אומר הושענא וכו' דתנן בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחד וביום השביעי ז' פעמים ואומר אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא רבי יהודה אומר אני והו הושיעה נא בפרק לולב וערבה (מה.): ומ"ש רבי' אני והו ב' שמות של ע"ב כן פירש"י דמע"ב שמות הן הנקובים בג' מקראות הסמוכי' ויסע ויבא ויט ושלשתן בני ע"ב אותיות ומהם שם המפורש אות ראשון של פסוק ואחרונה של אמצעי וראשונה של אחרון וכן בזה הסדר כולם השם האחד והו וי"ו של ויסע ה' דכל הלילה וי"ו דויט ושם הל"ז הוא אני אל"ף דישראל נו"ן ראשונה דהענן בחשבון של מפרע ויו"ד דרוח קדים: ומ"ש רבינו שמזכירין אלו הב' שמות יותר מאחרים על שם עמו אנכי בצרה וכתיב ואני בתוך הגולה וכו' כ"כ שם בתוס': ומ"ש וגם אני והו בגי' אנא ה' כ"כ שם רש"י: וסדר ההקפות כתב רב האי בכל יום ב"פ אחד לימינו ואחד לשמאלו וכו' ואין נוהגין אלא בכל יום אחד לימינו כ"כ ברוקח (א): כתב

טור: עליו יוצא בו דחשיב כשלו ואם לאו לא יצא שאין השותפין יכולין לצאת באתרוג המשותף עד שיתן לו חבירו חלקו במתנה ומה שנוהגין (ג) במקום שאין אתרוג מצוי שכל הקהל קונין אתרוג בשותפות ויוצאין בו פירשב"ם שכיון שקנאוהו כדי לצאת בו מסתמא הוי כאילו פירשו שכל הקהל נותנין חלקם לכל מי שנוטל לצאת בו ע"מ שיחזירהו להם כיון דבענין אחר אין יכולין לצאת בו: תשובה לרב שריר' מקום שאין אתרוג ולולב מצויין וגובים מהקהל מכל א' וא' וקונין ונוטלו חזן הכנסת בידו בשעת ההלל ומברך עליו ונותנו לזקנים ומברכין עליו ושוב נוטלו כל אחד מחבירו עד שמברכין עליו כל הקהל יצאו ידי חובתן או לא והשיב ודאי בשאר ימות החג מיום ב' והלאה יצאו ידי חובתן באותו לולב אבל ביום הראשון צריך כל א' לולב שלו וכן ראוי שתעשו להיות קונין הלולב לא' מן הצבור או שיקחנו מממונו או שיתנו הדמים לחזן במתנה והוא יקנהו לעצמו וביו"ט הראשון יתנו במתנה לא' מן הזקנים וכל אחד יתנהו לחבירו במתנה עד שיבא ליד כולם ובאשכנז ובצרפת נוהגים כרשב"ם:

תרנט ואחר שגמרו ההלל אומר קדיש שלם ומוציאין שני ספרים בא' קורין שור או כשב בפ' אמור ובב' קורא המפטיר קרבנות המוספין ובחמשה עשר יום לחודש הזה ומפטיר בזכרי' הנה יום בא ומחזיר הספרי' ואומר קדיש ומתפללין הצבור מוסף ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע אתה בחרתנו ומפני חטאינו את מוסף יום חג הסוכות הזה וכו' כאמור ובחמשה עשר יום לחדש הזה וכו' ומחזיר ש"צ התפלה ואומר קדיש:

תרס ואחר כך אומר הושענות ויש שאין אומרין קדיש קודם הושענא ונוהגין להקיף התיבה פעם א' בכל יום ומעלין ס"ת על התיבה כשמקיפין אות' וביום השביעי מקיפין אותה ז' פעמים זכר למקדש דתנן בכל יום מקיפין המזבח פעם אחד וביום השביעי ז"פ ואומר אנא ה' הושיעה נא אנא הצליחה נא ר' יהודה אומר אני והו הושיעה נא: אני והו שני שמות של ע"ב ומה שמזכירין אלו השני' על שם עמו אנכי בצרה וכתיב ואני בתוך הגולה והוא אסור בזיקים כביכול. וגם אני והו בגי' אנא ה' ובירו' איתא זכר ליריחו ורב סעדיה כתב שמקיפין מיד אחר קריאת ההפטרה בעוד הספר על התיבה ומנהג טוב הוא כדי שלא להוציא הספ' שלא לצורך כיון שאין קורין בו אלא שאין נוהגין כן וסדר ההקפה כ' רב האי בכל יום ב"פ א' לימינו וא' לשמאלו וביום הז' ג"פ לימינו וג"פ לשמאלו ואחד לימינו ואין נוהגין כן עתה

ב"ח: תרנט ואחר שגמר ההלל אומר קדיש שלם לפי שהוא סיום התפלה וכן בכל יום שיש קרבן מוסף אומר קדיש שלם אחר שגמרו ההלל לאפוקי חנוכה. ומ"ש ומוציאין ב' ספרים נתבאר בסי' תפ"ח:

תרס ואחר כך אומר הושענ' ויש שאין אומרים קדיש קודם הושענות טעם הושענות אלו שאנו אומרים אחר תפילת המוספין הם דוגמ' מה ששנינו בכל יום מקיפים את המזבח פעם אחת ואומרים אנא ה' הושיעה נא ובגמרא שקלינן וטרינן אי הואי האי היקף בלולב או בערבה ואנו סוברין כמ"ד בלולב ולפיכך נוהגין להקיף בלולב כל שבעה ואומרים הושענא זכר למקדש ומאחר שאותה הקפ' שבמקדש הית' אחר הקרבת קרבן מוסף והתפללו תפילת מוספין כדמשמע מדתנן בשעת פטירתן מה היו אומרים יופי לך מזבח כו' דאלמא שתכף אחר ההקפה נפטרו והלכו להם אף אנו עושין כן ואומרים הושענא אחר תפילת המוספין ונפטרין לשלום אלא די"א דלאחר שסיימו כל התפלה ואמרו קדיש מתחילין לומר ההושענו' וי"א דראוי לכלול תפלה זו דהושענות דרך תחנונים סמוך לתפלת המוספי' ואח"כ לומר קדיש על הכל וכן אנו נוהגין: ומ"ש ונוהגין להקיף התיבה פעם אחת בכל יום ומעלים ס"ת על התיבה כבר התבאר למעלה בסי' ק"נ דבלשון התלמוד התיבה היא שמונח בה ס"ת וש"ץ יורד לפניה להתפלל ובתענית לבד היו מוציאין התיבה לרחובה של עיר ואין תיבה זו ההיכל שבו הס"ת שמוציאין אותה בכל שבת וב' וה' ולא הבימה שאנו קורין אלמימבר"א שאין שם ס"ת אלא שמשכיבין שם הס"ת לקרו' בה בצבור. והנה היה מנהגם להקיף התיבה פעם אחת בכל יום ולהעלות הס"ת על התיבה כשמקיפים אותה ונראה דטעם מנהגם מפני שסוברים דתיבה זו שהש"ץ יורד לפניה להתפלל שם תפלות צבור שהם במקום קרבנות היא מכפרת עלינו דוגמת המזבח שמקריבין עליו קרבן ומה שמעלים הס"ת על התיבה נראה ג"כ מפני ששנינו ר"א אומר שהיו אומרים ליה אנחנו מודים כו' והס"ת היא כולה שמותיו של הקב"ה על כן מקיפין אותה לומר אנו ליה ועינינו ליה ובמלכות זה אין לנו שום תיב' אלא הש"ץ עומד לפני ההיכל שבו ס"ת ומתפלל ונהגו להקיף האלמימבר"א ומוציאין ס"ת מן ההיכל ומעלים על האלמימבר"א כשמקיפין אותה אולי שאנו תופסין עיקר כי שמיעת התורה היא מכפרת עלינו כמו המזבח ויותר נרא' לומ' שמ"ש רבינו ונוהגי' להקיף התיבה ומעלים הס"ת על התיבה האלמימבר"א הוא שקורא תיבה וכן מבואר בתשוב' רשב"א סי' ל"ו שהבימה שהוזכרה בפ' החליל היא כעין תיב' שלנו אלא דלאלמימבר"א קורין תיבה בלשון המחברים: ומ"ש אני והו שני שמות כו' כ"ו בפירש"י ותו' בפרק לולב וערב' ורמב"ם כתב עוד בפי' המשנה שהוא רומז למ"ש ראו עת' כי אני אני וגו' שזה הפסוק בא בשמירת ישראל ותשועת' וכאילו אמר אתה שאמרת ראו עתה כי אני אני הוא הושיעה נא כמו שהבטחתנו: ומ"ש בירושלמי איתא זכר ליריחו נראה בעיני שבא לתת טעם על הקפת המזבח שבמקדש ז' פעמים שהוא זכר ליריחו אבל הקפתינו ודאי אינה אלא זכר למקדש וק"ל: ורב סעדיה כתב שמקיפין מיד אחר קריאת ההפטרה כו' אפשר דס"ל לרב סעדי' דכיון שנטילת לולב סמוך לתפלת שחר כך ההקפה בלולב היתה באותה שעה הכל קודם תפלת המוספין ולפי זה צריך לפרש הא דתנן בשעת פטירתן היינו בשעה שנפטרו מהקפתן אבל לא שנפטרו והלכו לבתיהן ורבינו כתב שהמנהג טוב הוא בעיניו אלא שאין נוהגין כן ואני אומר כיון שכל עיקר אינן עושין כי אם זכר למקדש יפה מנהג שלנו שמאחרין ההקפה סמוך לשעה שנפטרין לבתיהן כדמשמע פשטא דמתניתין: וסדר ההקפה כתב רב האי כו' אף ע"ג דכל פינות שאתה פונה אינם אלא דרך ימין מ"מ ס"ל לרב האי דבמקדש היו מקיפין בסדר הזה לשום כוונה ואנו צריכין לעשות זכר למקדש ממש אבל אנו נוהגין בכל יום לימינו: ומ"ש

דרכי משה

(ב) מוהר"ם דגובין מעות אתרוג לפי ממון דהידור מצוה מוטלת על העשירים טפי מעל העניים וכתב עוד שם דאין יכולין לכוף אשה שתתן לאתרוג מאחר שאינה מחויבת בדבר: (ג) וכתב הרא"ש דאע"ג דנותן לו ע"מ להחזיר לא מהני גבי קטן וכ"כ רי"ו והר"ן: (ד) וז"ל הג"מ סוף ה' לולב אמנם הירא וחרד לדבר השם והמחבב לעשות מצוה מן המובחר ראוי להיות לו לולב ואתרוג בפני עצמו כדי לעשות הנענועין כהלכתן ועוד שרוב ב"א מברכין בשעה שהם שותפין ואין יודעין להעלות על דעתן ליזהר שיהיו במתנה ולא נהגו להיות לכל הקהל אתרוג א' אלא מרוחק עכ"ל הר"ם וכתב עוד דאסור לזלזולי במצות אתרוג או שאר מצות שהעו"ג מוכרין אותו כדאמרינן בגמרא לא איבעיא לך לזלזולי כולי האי עכ"ל וכתב מהרי"ל דאף אם יום ראשון בשבת יראה כל א' וישתדל שיהא לו אתרוג ולולב מיוחד:

תרס (א) וכן המנהג וכתב בתה"ד סימן צ"ח כשהס"ת על הבימה אז צריכין גם היושבין במזרח ב"ה להפוך פניהם נגד הס"ת ואז צפון ימין שלהם וכן המנהג שהולכין מדרום לצפון ומסבבין הבימה וזהו נקרא דרך ימין מאחר שמהפכין יושבי מזרח פניהם למערב דהיינו נגד הבימה וכתב מהרי"ל דנוהגים דביום ז' מקיפין ז' פעמים ומוציאין ז' ס"ת על הבימה

עתה אלא בכל יום אחד לימינו ובשבת אין מקיפין (ב) כ' רש"י דאף בחול מי שאין לו לולב לא יקיף (ג) כמו בשבת שאין מקיפין כיון שאין לו לולב וכ' רב שרירא גאון שאין לומר הושענא בשבת מפני התינוקות שישמעו שאומרים בשבת כמו בחול וילכו גם ליטול הלולב אבל כשאין אומרים הושענא מתברר להם · ונראה דכיון שאין מקיפין בשבת מתברר להם במה שאין מקיפין וא"צ למנוע מלומר הושענא וכ"כ ב"ה ואומר קדיש ונפטרין לבתיהם :

תרסא **למנחה** מתפללין כמו ביוצר וכן בערבית כמו בליל ראשון ובקידוש של ליל ב' אומר קידוש וזמן אחריו מיד ואח"כ סוכה דזמן לא קאי אלא אקידוש ולא אסוכה דאף אם יום ראשון חול יצא בזמן דסוכה הלכך צריך שלא להפסיק בסוכה בין קידוש לזמן · ואבי העזרי כ' שאף בליל ב' יש לומר זמן באחרונה כמו יקנה"ז אף על פי שהזמן אינו חוזר על ההבדלה וא"א ז"ל הסכים לסברא ראשונה (א) :

תרסב **וביום** ב' מתפללין כמו בראשון ונוטלין לולב ומברכין על נטילת לולב וכן כל שבע' אבל לענין זמן בי"ט ב' נחלקו בו ה"ר שלמה בר שמשון כתב שאין לאומרו דממ"נ יצא בזמן שאמר בראשון אף אם הוא חול דלא גרע מאילו אמרו בשעת עשיי' שיצא ולא דמי לזמן דקידוש שאומר בליל ב' שאותו הוא בשביל היום ולא בשבי' הסוכה וכ"כ רש"י ור"י וי"א שצריך לאומרו משום שלא תקנו זמן אלא או בשע' עשייה או בשע' נטילה ואם היה אתמול חול א"כ לא היה לא שעת עשייה ולא שעת נטילה הלכך לא יצא בזמן של אתמול וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לסברא הראשונה וכן נוהגין באשכנז ומיהו נראה שאם חל יום ראשון בשבת שצריך לאומרו בשני כיון שלא אמרו בראשון : ומוציאין ב' ספרים וקורין בא' כמו אתמול ומפטיר קורא ג"כ כמו אתמול ומפטיר במלכים ויקהלו עד בהוציאו אותם מארץ מצרים ומחזירין הספרים למקומן ואומר קדיש ומתפללין מוסף כמו אתמול ואומר קרבנות המוספין ובחמשה עשר כמו אתמול ומכאן קשה למנהג טוליטולה שאומרים ביום הב' הושיענו בחגיגת יום ב' דכיון שעשינו אותו קודש היאך נעשנו חול לומר יום שני :

בחול

ומ"ש ובשבת אין מקיפין טעמו משום דהקפה שלנו אינה כי אם זכר למקדש שהיו מקיפין את המזבח בלולב או בערבה כדאיתא בגמרא ובשבת שאין שם לא לולב ולא ערבה ג"כ אין שם הקפה ולא אמרינן מה בכך שאין שם לא לולב ה"ס נעביד הקפה גרידא זכר למקדש זה אינו דהא בסוגיא קא מסיק דלאעפ"י דערבה במקדש כל ז' מן התורה אפ"ה לא עבדינן ערבה כל ז' זכר למקדש מאחר דערבה אין לה עיקר מן התורה בגבולין אפי' יום א' א"כ לפי זה הקפה נמי מאחר דאין לה עיקר מן התורה בלא לולב וערבה לא עבדינן לה זכר למקדש : וכת' בהגה' אשיר"י דמה"ט נמי היכא דליכא לא אתרוג ולא לולב לא מקיפין סביב הבימה פעם אחת בכל יום ומשמע לי דמ"מ בשביעי יש להקיף ז' פעמים בערבה אע"ג דליכא לולב דכיון דאיכא למ"ד דהקפת המזבח בערבה היתה יש לנו לעשות זכר למקדש לדידיה אע"ג דבשאר ששה ימים אי אפשר להקיף זכר למקדש כיון דלא עבדינן ערבה כל ז' זכר למקדש מ"מ בשביעי דאיכא למיעבד עבדינן כדאמר בפרק התכלת אלא מאן דלית ליה תרי מצוה חדא מצוה נמי לא ליעבד בתמיה וכך אפשר לדקדק מלשון הג"ה הנזכרת שלא כתב בסתם דאין מקיפין בלא לולב ואתרוג אלא כתב דאין מקיפין סביב הבימה פעם אחת בכל יום דמשמע אבל בשביעי כשמקיפין ז' פעמים יש להקיף אפי' בלא לולב ואתרוג מאחר שיש שם ערבה כ"ל וז"ל מהר"ש לוריא כתוב במנהגים מי שאין לו לולב לא יקיף אם ירצה פי' אם ירצה שלא להקיף וכ"ל דבהושענא רבה ראוי להקיף בערבה אף מי שאין לו לולב מאחר שעושין זכר למקדש ושם היו מקיפין בערבה אלא שאין המנהג להקיף בלא לולב לכן מי שאינו מוחזק בירא' השם ראוי לו שלא להקיף כי היכא דלא ליחזי כיוהרא כ"ל עכ"ל ועיין במה שאכתוב בסימן תרס"ד בס"ד : כתוב בכלבו אבל בחג הסוכות אינו מקיף ומנהגינו אבל כל י"ב חדש על אביו ואמו לא יקיף ונראה בעיני לתת טעם למנהג דפ' לולב וערבה קאמר ר"ל דכהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם למזבח כדי לצאת בערבה ופליג עליה ר' יוחנן וקאמר מנ"ל הא דילמא אין הל"מ אלא בתמימין הראוין לעבודה והתו' כתבו וז"ל כהנים בעלי מומין ה"ה דה"מ למימר ופרועי ראש דתרווייהו אסירי אי לאו משום ערבה וכו' וידוע דהלכה כר' יוחנן לגבי ר"ל ולר"י לא היתה הקפת המזבח בב"מ ובפרועי ראש וכיון דאבל פרוע ראש הוא כל י"ב חדש ע"כ לא נהגו להקיף וכדין הקפת המזבח ואע"ג דלא קפדינן בב"מ ובזרי' דאף הם מקיפין זכר למקדש אפשר לומר התם כיון שאינו נודע בפרסו' שהוא ב"מ וזר לית לן בה מאחר שאינו כ"א זכר למקדש משא"כ אבל שנתפרס' אבלותו לכל רואיו דפרוע ראש הוא קפדינן טפי ותו דמדכתיב ושמחת' לפני ה' אלהיכם ז' ימים ובאבל ליכא שמחה הילכך אינו מצטרף בהקפה כנ"ל טעם המנהג והב"י כתב שתימה הוא למה יפסידו ההקפה וכן נהגו להקיף אפילו ההקפה עצמו ע"כ ומה שנראה לפע"ד ליישב מנהג שלנו כתבתי וכתב רב שרירא גאון כו' ומנהג שלנו לומר הושענו' אף בשבת :

ומ"ש ואומר קדיש היינו אף למי שסובר דאומר קדיש קודם הושענות מכל מקום צריך לחזור ולומר קדיש אחר ההושענות שהרי אומר פסוקים דרך בקשה :

תרסא למנחה מתפללין כמו ליוצר כו' ובקידוש של ליל שני אומר קידוש כו' סברות אלו כתבם הרא"ש בפרק לולב וערב' וסובר רבינו שהרא"ש הסכים לסברא הראשונה מפני שכתב בסוף דבריו וז"ל וא"כ בליל ב' אי סוכה לא בעיא זמן לכ"ע ראוי לסמוך הזמן לקדוש מיד עכ"ל כוונתו דאי סוכה לא בעיא זמן אפילו היה אתמול חול ולא היה שעת עשיית סוכה דלא כסברת בני אייברא א"כ ראוי לסמוך הזמן לקדוש מיד ומאחר שכבר גילה הרא"ש דעתו גבי זמן דלולב ביום שני דלא כסברת בני אייברא שהרי כתב בסוף דבריו לשם וז"ל ומיהו יש לומר דשאני הכא דנטלו לשם מצוה לברך עליו ועדיף טפי משנטלו בחול אחר עשייה וכן נוהגין באשכנז שאין מברכין זמן על הלולב בשני עכ"ל אם כן גם כאן הסכמתו כך היא : ולענין המנהג נראה בעיני אע"ג דלא קי"ל כסברת בני אייברא שהרי אין אנו נוהגין לברך זמן אלולב ביום ב' אפ"ה כאן ראוי לנהוג כראבי"ה שסובר דאף בליל שני אומר זמן בקדוש באחרונה וה"ט דמאחר דאמרינן בגמרא דמברכין אסוכה ברישא משום דחיובא דיומא עדיף א"כ אין חילוק בין ראשון לשני והכי משמע פשטא דסוגיא דאע"ג דלא אמרינן זמן בשביל הסוכה אלא בשביל המועד כגון בעשוייה ועומדת כמו שפירש"י אפ"ה סוכה קודמת משום דחיובא דיומא עדיף והכי אסיק בסמ"ק דהכי משמע מפשטא דסוגיא דאין חילוק גם בהג"ה מיימונית כתב שכן היא דעת הרמב"ם ושכן עיקר שלא מצינו חלוק בין שני הימים ראשונים עכ"ל וכן היא דעת אחרונים עיין עליהם :

תרסב וביום שני מתפללין כמו בראשון נוטלים לולב ומברכין ענט"ל וכן כל ז' בפ' לולב וערבה פליגי אמוראי בהך מילתא ופסק שם רש"י דמברכין כל ז' אע"ג דמדרבנן היא זכר למקדש מברכין עליה כי היכא דמברכין בנר חנוכה ובמגילה דרבנן וכן פסקו הפוסקים :

כתב רש"י דאף בחול מי שאין לו לולב לא יקיף כמו בשבת שאין מקיפין וכו' כ"כ בהגהת אשיר"י פ' לולב וערבה אהא דאמרינן לולב דאית ליה עיקר מן התורה יום א' עבדי' כל ז' זכר למקדש וכו' פירוש ריב"ן ומהאי טעמא היכא דליכא לא אתרוג ולא לולב לא מקיפין סביב הבימה פעם אחד בכל יום ושבת יוכיח שאין לולב ניטל בו ולא מקיפין וכ"כ רש"י בתשובתו ועוד האריך בא"ז ע"כ ובא"ח כתב י"א שאין מקיפין בלא לולב וי"א שמקיפין עכ"ל · כתב הכלבו בסי' קי"ד שמנהג נרבונא שאם בא לו אבל בחג הסוכות אינו מקיף בהושענא לא הוא ולא היושבים עמו ודברי תימא הם למה יפסידו ההקפה וכן נהגו להקיף אפי' האבל עצמו (ד) :

תרסא למנחה מתפללין כמו ביוצר וכו' ובקידוש של ליל שני אומר קידוש וזמן אחריו מיד וכו' בפרק לולב וערבה כתב הרא"ש וז"ל גרסינן בפרק החליל (נו ·) איתמר רב יהודה אמר סוכה ואח"כ זמן רבה בב"ח אמר זמן ואח"כ סוכה והלכתא סוכה ואח"כ זמן יש מן הגדולים דבליל שני אומר זמן תחלה דזמן לא קאי אסוכה דאפילו אם היה ליל י"ט ראשון יצא בזמן דסוכה ולפי סברת בני אייברא שחילקו בין בשעת עשייה בין אחר עשייה קאי זמן נמי אסוכה וראבי"ה כתב שבכל פעם י"ל זמן באחרונה דהא י"ט שחל להיות אחר השבת מברך יקנה"ז אע"ג דזמן לא קאי אהבדלה ויש לומר דלא דמי דהתם היינו טעמא משום דהבדלה טעונה כוס הלכך אין להפסיק בזמן בין בורא פרי הגפן להבדלה אבל הכא אי סוכה לא בעי זמן בלילה למה יפסיק בסוכה בין קידוש לזמן דהא איכא אמורא דס"ל דאפילו בליל א' דסוכה בעי זמן סמוך לקידוש וקאי נמי אסוכה דבתריה וא"כ בליל שני אי סוכה לא בעי זמן לכ"ע ראוי לסמוך הזמן לקידוש מיד עכ"ל והמרדכי כתב שם שתי הסברות ולא הכריע ובת"ה סימן צ"ה כתב שהם היו נוהגים כראבי"ה :

תרסב וביום ב' מתפללין כמו בראשון ונוטלין לולב ומברכין ענט"ל וכן כל ז' בפרק לולב וערבה איכא מ"ד דאינו מברך עליו אלא ביום ראשון בלבד ואיכא מ"ד דמברך עליו כל ז' ופסקו הפוסקים כמ"ד כל שבעה בעי ברכה :

ומ"ש אבל לענין זמן בי"ט שני נחלקו ה"ר שלמה ב"ר שמשון וכו' ז"ל הרא"ש בפרק לולב וערבה ולענין זמן על הלולב בי"ט שני כתב רבי' שלמה ברבי שמשון נשאלתי אם אומרים זמן על הלולב בי"ט ב' ותמהני על מ"ש בה"ג דזמן דכסא פטר דלולב והלא לענין לולב מפסקי לילות מימים ור"י פסק דאין אומרים זמן בי"ט שני וכן נהגו גדולי גרמיזא וטעם שלהם מת"כ יצא בזמן שאמר ביום א' דאפי' את"ל דחול הוא הא אמרי' העושה לולב לעצמו מברך שהחיינו ושוב אין מברך בשעת נטיל' וא"כ ה"כ יצא בזמן שבירך אתמול אפי' אם היה חול ולא דמי לזמן של קידוש שאומר בשני הלילות דאותו הזמן הוא בשביל היום ולא בשביל הסוכה ולולב מידי דהוה אשאר י"ט ועוד משום דבעי נטילת לולב ז' ימים ואם נברך זמן מספק בי"ט שני וביום שביעי ספק שמיני לא מברכין נמצא שאין לולב ניטל אלא ו' ימים וזה הטעם אינו נ"ל דבין אמר זמן בי"ט שני ובין אמר זמן ביום ראשון ספק הוא ומיהו איכא למימר אנן דבקיאין בקיבוע' דירח' ואינו ספק לנו אלא מנהג בעלמא הוא מה שאנו עושים שני ימים אבל אם נברך זמן ביום שני אז אנו מראי' בשעת נטילת לולב שהן ספק וכ"פ רש"י בתשובה שאין לומר זמן ביום שני וה"ר שמואל מאייברא כתב בשם רש"י דעכשיו שנהגו לברך זמן בשעת נטילה א"כ צריך לברך גם ביום השני דשמא יום ראשון חול הוא ולא יצא דזמן לא נתקן לאמרו אלא בשעת נטילה או בשעת עשייה אפילו בחול אבל אם לא אמרו בשעת עשייה ואמרו בחול לאחר עשייה לא יצא וצריך לאומרו בשעת נטילה מיהו י"ל דשאני הכא דנטלו לשם מצוה לברך עליו ועדיף טפי מנטלו בחול אחר עשייה וכן נוהגין באשכנז שאין מברך זמן על הלולב ביום שני עכ"ל :

ומ"ש רבינו וא"א ז"ל הסכים לסברא ראשונה כך משמע מתוך דבריו :

ומ"ש ומיהו נראה שאם חל יום א' בשבת שצריך לאומרו בשני וכו' פשוט הוא דכיון שאין אנו מברכין בשעת עשייה אלא בשעת נטילת לולב צריך לברך בפעם הראשונה שנוטלה :

ומוציאין ב' ספרים וקורין בא' כמו אתמול ומפטיר במלכים ויקהלו פשוט בפרק בני העיר וכתב רש"י שטעם הפטרה זו מפני שחנוכת הבית היתה באותה אסיפה ובחג הסוכות :

ומכאן קשה למנהג טוליטולה שאומרים ביום השני הושיענו בחגיגת יום שני דכיון שעשינו אותו קודש היאך נעשנו חול לומר יום שני איני יודע למה הוקשה לו יותר מפסוקי הקרבנות ממה שאנו אומרים בו את י"ט מקרא קודש הזה וגם ברכת זמן שאנו מברכין בו וממה שאנו עושים אותו קודש לכל דבריו א ופסוקי קרבנות המוספין אינה קושיא למנהג טוליטולא

בחול

דרכי משה

הבימה ואנו נוהגין להוציא כל הס"ת שיש בב"ה וכ"ה במנהגים : (ב) גם אין מוציאין ס"ת על הבימה מאחר שאין מקיפין ומ"מ אומרים הושענות : (ג) וג"כ הר"ן בפ' לולב וערבה דף שד"מ ע"א וכתב דאפילו בהושענא רבה אין להקיף בלא לולב ואין אנו נוהגין כן : (ד) אבל אנו נוהגין דאין אבל מקיף כל זמן שהוא אבל אפילו תוך י"ב חדש אחר אביו : תרסא (א) ובהא"ו כתב דעמא דבר כראבי"ה דמברך סוכה ואח"כ זמן וכ"כ אבודרהם ומהרי"ל ז"ל ובת"ה סי' צ"ה אבל המנהגים שלנו כתבו דיש לנהוג כדברי הרא"ש וכן נוהגין : ומהרי"ל

חדושי הגהות

תרסב א ול"נ דוודאי דווקא מפסוקי הקרבנות ק"ל לרבינו דאי ממה שאנו אומרים בו את י"ט מקרא קודש הא נתבאר לעיל סי' ת"צ ד"א דאף בח"ה אומרים י"ט מקרא קודש וגם

תרסג בחול המועד מתפללין ערבית שחרית ומנחה כדרכן ואומר יעלה ויבא בעבודה ולמעלה בהל' פסח כתבתי אם יש להזכיר בו יום מקרא קודש הזה ונוטלין הלולב ומברכין עליו וגומרין ההלל ומקיפין התיבה בכל יום חוץ מבשבת ומוציאין ס"ת וקורין בו ד' בקרבנות החג שבפנחס ורבו הדיעות בסדר קריאתן והעיקר כך הוא שביום הא' של ח"ה קורא כהן וביום הב' ולוי וביום הג' וישראל חוזר וקורא וביום הג' והד' קורא ספיקא דיומא שהוא וביום הב' וביום הג' ובשני קורא כהן וביום הג' ולוי וביום הד' וישראל חוזר וקורא וביום הרביעי והרביעי חוזר וקורא וביום הג' וביום הד' וכן כל הימים עד יום שביעי והוא בכלל ומחזיר ס"ת למקומו ומתפללין תפלת מוסף ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע אתה בחרתנו ומפני חטאינו ואומר קדיש ואומרים בכל יום בקרבנות המוספין ספיקא דיומא ביום הא' אומר כאמור וביום הב' פרים בני בקר שנים עשר ואילים שנים כבשים בני שנה ארבע עשר תמימים וביום הג' פרים עשתי עשר וגו' ובשני אומ' וביום הג' וביום הד' וכן בכל יום וסימן שלא תטעה לעולם הפרים והימים ביחד הם י"ד ושבת שבח"ה (ב) ערבית שחרית ומנחה מתפללין כדרכן ואומר יעלה ויבא בעבודה ובמוסף ג' ראשונות וג' אחרונות אתה בחרתנו וקדושת היום באמצע וכולל עמו השבת לומר את יום המנוחה הזה ואת יום חג הסוכות הזה וחותם מקדש השבת ישראל והזמנים ומוציאין שני ספרים וקורין בא' ז' בפרשת כי תשא ראה אתה אומר אלי ומפטיר קורא קרבנות של ספיק' דיומא לפי מה שהוא היום ומפטיר ביחזקאל ביום בא גוג ולמעלה בהלכות פסח כתבתי למה מפטירין כך :

תרסד ביום חמישי של חול המועד שהוא הושענא רבה נוהגין שמרבין במזמורים כמו בי"ט (א) ואומר קדושה רבה במוסף ומרבים קצת בנרות (ב) כמו בי"ה לפי שבחג נדונין על המים והכל הולך אחר החתום וכל חיי אדם תלויין במים ויש נוהגין להתיר בו אגדו של לולבו סמך לדבר דכתיב כפת חסר ו' פי' ו' ימים יהיה כפות ולא יותר ומקיפין ז"פ ומרבים תחנונים על המים ונוטלין ערבה זכר למקדש שהיו מקיפין בו ביום בערבה

ופליגי

טולטולה שבכל ספרד לא היו אומרים פסוקי קרבנות המוספין ב ובעיקר הקושיא מי"ט מקרא קודש ומברכת זמן שאנו אומרים בו וכן בכל דבריו אנו עושים אותו קודש י"ל דמאי יום שני יום ב' להקפה ואע"ג דקאמר בחגיגה האי חגיגה לא לשון חג ומועד הוא אלא לשון הקפה וסבוב מלשון יחוגו וינועו ואפי' את"ל שהוא מלשון חג ומועד י"ל דהכי קאמר הושיענו בחגיגת יום הזה שהוא יום שני להקפה ועי"ל דחגיגה מלשון חג ומועד הוא ויום שני לחגיגה זו קאמרי' ואפ"ה אין אנו עושין אותו חול בכך שאע"פ שאנו נוהגים שני ימים לא יתחייב שהיום השני חול דהא אפשר דיום שני עיקר ולא דמי למברך על הסוכה בשמיני דאמרינן ביה שהוא עושהו חול :

תרסג בחה"מ מתפללין ערבית שחרית ומנחה כדרכה ואומר יעלה ויבא בעבודה כתבאר בסי' ת"ל :

ומקיפין התיבה בכל יום חוץ מבשבת כתבאר בסי' תר"ס:

ומוציאין ספר תורה וקורין בו ד' בקרבנות החג שבפנחס שקורין בו ד' פשוט בפרק הקורא עומד (כא.) וקורין בקרבנות החג פשוט בפ' בני העיר (לא:) : **ומ"ש** ורבו הדעות בסדר קריאתו והעיק' כך הוא שביום הראשון של ח"ה קורא כהן וביום השני וכו' בסוף סוכה (נה.) אתקין אמימר בנהרדעא דמדלגי דלוגי וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בפרק בני העיר ופירשו בשם גאון כמ"ש רבינו ורש"י כתב כך היו נוהגים רבותי שנים הראשונים קורין ב' ספיקות היום והג' בפ' יום המחרת שאינה מספיקות היום כלל והרביעי חוזר מה שקראו שנים הראשונים והתוס' הקשו עליו וכתבו הם שראוי להנהיג שביום ראשון של ח"ה יקרא הראשון ביום השני והשני ביום הג' וחוזר שלישי ביום הב' ורביעי ביום הג' וכיוצא קורין בספיקו' בכל יום ויום (א) והרמב"ם בפרק י"ג מהלכות תפלה בקצת נוסחאות כתב כמנהג רבותיו של רש"י ובקצת נוסחאות כתב כפירוש הגאון שכתב הרי"ף והרא"ש ונוסחא זו עיקר וא"ת מפני מה אין מתחילין לקרות בספיקו של יום מיום שני כבר כתבו רש"י והרי"ף והרא"ש והר"ן שהטעם מפני שאין להזכיר בו וביום השני דלא לזלזולי בקדושת היום :

ובארץ ישראל שאין ספיקא דיומא אין קורין בכל יום כי אם פרש' היום בלבד כי ביום השני שהוא ראשון לח"ה קורא כהן פרשה ביום הב' וכו' הג' השלים אחריו חוזרי' וקורין אותה פרש' עצמה ועל דרך זה בכל יום משאר הימים :

ושבת שבח"ה ערבית שחרית ומנחה מתפללין כדרכן וכו' ובמוסף ג' ראשונות וג' אחרונות אתה בחרתנו וקדושת היום באמצע וכו' נתבאר בסי' ת"ל : **ומוציאין** ב' ספרים וקורין בא' ז' בפרק כי תשא ראה אתה אומר אלי ומפטי' ביחזקאל ביום בוא גוג פשוט בפרק בני העיר (לא:) :

תרסד ביום חמישי של ח"ה שהוא הושענא רבה נוהגים שמרבים מזמורי' כמו בי"ט וכו' ומקיפין ז' פעמים זה מפורש במשנה פ' לולב וערבה (מה.) שביום השביעי היו מקיפין את המזבח ז"פ :

ומ"ש ויש נוהגים להתיר בו אגודה של לולב וסמך לדבר דכתיב כפת חסר כ"כ המרדכי בפרק לולב הגזול : **ומ"ש** ונוטלין ערבה זכר למקדש כדאיתא בפ' לולב וערבה עיקר נטילת ערבה זו הלכה למשה מסיני (מד.) ומשמע התם שלא נאמרה הלכה אלא במקדש בלבד ומצותה במקדש להקיף בה כל שבעת הימים וחכמים תקנו ליטלה בגבולין ביום השביעי זכר למקדש וא"ת למה לא תקנו לנוטלה כל ז' כשם שתקנו בלולב כבר תרצו בגמרא לולב דאית ליה עיקר מן התורה שהרי יום ראשון הוא מן התורה אף בגבולין עבדינן ליה ז' זכר למקדש ערבה דלית ליה עיקר מן התורה בגבולין לא עבדינן שבעה זכר למקדש· והטעם שקבעו יום ז' לערבה יותר מיום אחר נראה שהוא מפני שאותו היום היה מיוחד במקדש משאר הימים שאם חל יום שביעי להיות בשבת היה ערבה דוחה שבת משא"כ כשחל להיות בשאר הימים מפני כך כשרצו חכמים לקבוע בגבולים יום א' לנטילת ערבה קבעו היום המיוחד יותר לערבה שבמקדש והטעם שנטילת ערבה בז' דוחה שבת ולא בשאר ימים מפורש שם בגמ' :

וכתב הר"ן בגמרא שקלי' וטרי' הא דתנן (סוכה מה.) בכל יום היו מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום כלומר בז' מקיפין את המזבח ז"פ אי הוה האי היקף בלולב או בערבה ולפי מנהגינו עכשיו שמקיפין את התיבה בכל יום פעם אחת ובשביעי ז"פ משמע דסברי שאותו היקף היה בלולב דאי בערבה

כיון

תרסג בחול המועד וכו' ולמעלה כתבתי כו' סימן ת"ך : **ומ"ש** וגומרין ההלל משנה ר"פ לולב וערבה ההלל ושמחה שמנה ופירש"י ההלל לגמור כל שמנה כן תקנו נביאי' הראשוני' ובערכין מפרש מ"ש מפסח מפני שימי החג חלוקים בקרבנות עכ"ל ומ"ש ורבו הדעות וכו' בסוף סוכה אתקין אמימר בנהרדע' דמדלגי דלוגי וכתבוהו הרי"ף והרא"ש בפ' בני העיר ופירשו בשם גאון כמ"ש רבינו אכן רש"י בשם רבותיו בסוף סוכה כתב פי' אחר גם התוספות פי' עוד פי' אחר ומנהגינו כרש"י וכתב רש"י לשם ולא מצינו למימר בי"ט שני פ' ביום השני דאם כן עבדינן ליה חול ומ"ש ואומר בכל יום בקרבנות המוספים ספיקא דיומא וכו' כך היא תקנתא גופא דאמימר לענין תפלה אלא דאנן עבדינן נמי הכי לענין קוראי התורה כמו שפירש"י לשם · ושבת שבח"מ כו' נתבאר בסימן ת"ך :

תרסד ביום חמישי וכו' גם האחרונים בחבוריהם כתבו שביום זה הוא גמר חתימה כמה מים צריכין לקרקפתי דגברי ויש להם סימן בצל הלבנה ונראה בעיני דמאחר שהלבנה מגיע יסוד המים על כן ניתן בכחה ענין זה : **ומ"ש** ויש נוהגין להתיר בו אגודו כו' פי' כפת חסר וי"ו כתיב משום דו' ימים קשור ודומה לכף אחת וביום השביעי מתירין אותו וכן כתב המרדכי בשם רבינו אבי העזרי והטעם משום דהנענוע הוא לעצור הטללים רעים ורוחות רעות וכשסותר אגודו מנענע בו יותר וכיון שעכשיו הוא גמר החתימה למים מתירין אגודו כדי לנענע בו היטב : **ומ"ש** ומקיפין ז' פעמים וכו' נתבאר בסימן תר"ס שבמקדש היו מקיפין המזבח ביום ז' ז' פעמים ולפיכך עכשיו ג"כ נוטלין הערבה ביום ז' ומקיפין ז' פעמים זכר למקדש ואעפ"י דדבר תורה היו נוטלין במקדש הערבה כל ז' הל"מ מ"מ אין אנו עושין זכר למקדש אלא יום אחד . ובגמרא מפרש מאי שנא מלולב דניטל כל ז' זכר למקדש וקאמר דשאני לולב דחשיב טפי דהא יום ראשון הוא מן התורה אף בגבולין משא"כ ערבה והר"ן פירש לולב אי אפשר לעשותו יום אחד בלבד זכר למקדש שכבר הוא ניטל בגבולין יום אחד מדינו מן התורה ולא יהא כאן זכר למקדש כלל וכיון דלא סגי ביום א' עבדינן ז' אבל ערבה שאינה ניטלת מן התורה בגבולין כלל ביום א' בלחוד איכא זכר למקדש ומה שאנו נוטלין הערבה ביום ז' זכר למקדש יותר מיום אחר היינו מפני שאותו היום היה מיוחד במקדש יותר משאר הימים דאם חל יום ז' בשבת היה דוחה שבת כדי לפרסמה שהיא מן התורה משא"כ בשאר הימים וכדמפרש טעמא בגמרא וא"כ ג"כ עכשיו שאנו עושין זכר למקדש כל כוונתינו לפרסמה שבמקדש היתה ניטלת מן התורה ולפיכך נוטלין אותה בשביעי מאחר שגם במקדש היתה ניטלת בשביעי אפילו כשחל בשבת כדי לפרסמה שהיא מן התורה ודו"ק וכיוצא בזה כתב גם הב"י : **ומ"ש** זכר למקדש שהיו מקיפין בו ביום בערב' נראה מכאן שסובר הלכה כמ"ד דהקיפו בערבה ולא בלולב והכי מוכח פשטא דסוגיא דמ"ד ערבה בזקיפה ולא בנטילה איתותב אלא ערבה בנטילה ובזקיפה ופירוש בנטילה שהיו נוטלין אותו ומנענעין ומקיפין בה את המזבח ואח"כ זוקפין אותה כדמוכח הסוגיא ולפי זה צריך ליישב מנהגינו שאנו מקיפין בכל יום פעם אחת בלולב דמאחר שאין אנו עושין בערבה זכר למקדש אלא יום ז' בלבד לא היה לנו להקיף ג"כ אלא בז' בערבה אבל לולב אין לו ענין להקפה או נעשה זכר למקדש להקיף כל ז' אפילו אין שם לולב וכן בשבת · וכ"ל דס"ל דלמ"ד הקפה בערבה לא אתי למעוטי לולב אלא הקפה בשניהם היתה בלולב ובערבה לאפוקי למ"ד בלולב ולא בערבה דערבה אינה אלא בזקיפה דליתא אלא הקפה בשניהם היתה לדידיה וכך פי' התו' אליבא דר"י בן ברוקא דאמר חריות של דקל וכו' דתרוייהו הוי ערבה וחריות של דקל והשתא בשאר ימים עבדינן הקפה בלולב לחודיה וביום הז' עבדינן הקפה בתרתי בלולב ובערבה להאי מ"ד וכ"כ במנהגים ומקיפין עם הלולב והושענות וכו' והכי נהוג ודלא כמ"ש הר"ן דסברינן כמ"ד בלולב ולא בערבה ולדידיה צריך לדחוק ולומר דאע"ג דקי"ל דערבה בנטילה היינו נענוע לחודיה אבל לא הקפה כל עיקר דאין להקיף בערבה אף בז' אלא בלולב ולא נהגינן הכי אלא מקיפין בשניהם ביום ז' ומ"מ אם אין כאן לא לולב ולא אתרוג מקיפין בערבה לחוד ביום הז' וכמ"ש למעלה בסי' תר"ס בס"ד :

ופליגי

דרכי משה

תרסג (א) ומהרי"ל כתב דנוהגין כרבותיו של רש"י וכ"ה במנהגים שלנו: (ב) ונוהגין לומר קהלת אחר תפלת שחרית בשבת שבח"ה וכתב מהרי"ל ואם אין שבת בח"ה אנו אומרים אותו בשמיני עצרת שהוא בשבת עכ"ל וע"ל סי' ת"ץ אם מברכין ברכה על קריאת קהלת וטעם שאומרים אותו בסוכות וכתוב במנהגים וחותם בשבת שבח"ה מקדש השבת וישראל והזמנים וכ"ה בכל המנהגים וצ"ע מ"ש שבת ח"ה שבפסח דאין חותמין בהזמנים עכ"ל ול"נ דלק"מ דשאני ימי הסוכות דכל אחד י"ט בפני עצמו הואיל וחלוקים בקרבנותיהם לכן מברבין הזמנים :

תרסד (א) וכ"ה במנהגים דאומרים מזמור לתודה כיון שהוא חול ואין אומרים נשמת אלא ישתבח כמו בחול וקדיש לאחר תפלת שחרית אין כמוך שמע ישראל בניגון של יום טוב ועל הכל כמו בי"ט ואין רגילין לעשות מלאכה של חול עד אחר יציאה מב"ה פעם אחת הוי מילה בהושענא רבה ואמר מוהר"ם דקבלה בידו לומר זכור ברית אחר אנא אזון חין ואחר פזמון זה חוזר לומר הושענא ואמר שכן קבלה בידו לומר זכור ברית כשחל מילה בה"ר וכתב עוד שקדיש לאחר תפלת מוסף בניגון י"ט : (ב) ומהרי"ל היה נוהג ללבוש הקיטל בל"א כמו בר"ה וי"כ אבל שאר בגדי חול לא היה משנה כלל ויש נוהגין לטבול קודם עלות השחר כטעם עי"כ וער"ה וכ"ה במנהגים שלנו דהצנועים נוהגים בטבילה

חדושי הגהות

וגם מברכת זמן לא קשה דהא זמן אי לא אמרו בראשון יכול לברכו בשני כדאמרינן בפרק בכל מערבין (מ.) דאי ס"ד זמן זמן כל שבעה מי איכא הא לא קשיא דאי לא מברך האידנא מברך למחר וליומא אוחרא ואי ממה שאנו עושין אותה קודש וודאי מכח ספק צריכין אנו לעשותו קודש אבל לא נראה בזה שהוא וודאי יום ט"ו אבל מפסוקי הקרבנות קשה ליה לרבינו (מהרל"ח) : ב מה בכך שלא היו אומרים פסוקי הקרבנות בתפלה מ"מ היו קורים בתורה ובחמשה עשר למפטיר שבזה יראה שעושין אותו קודש וודאי (מהרל"ח) :

כתב

ופליגי בה רבי יוחנן אמר יסוד נביאים הוא פי' נביאים אחרונים חגי זכריה ומלאכי יסדום ולכך מברכין עליה ור' יהושע אומר מנהג נביאים היא פירוש מנהג בעלמא שנהגו כך ואין מברכין עליה ופסק רי"ף שאין לברך עליה דאסיקנא איבו הוה קאי קמיה דר"א בר צדוק ואייתי ההוא גברא ערבה קמיה חביט חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים הוא ואמנהג לא מברכינן ובעל העיטור כתב הא דלא בריך ר"א משום דיחיד הוא ויחיד אינו קובע ברכה לעצמו אבל צבור ודאי מברכין ורב שמואל בן חפני פסק כר' יוחנן שמברכין וא"א הרא"ש ז"ל כתב ונהגו כרי"ף כתב גאון שיעור החבוט ב"פ בתפלת מוסף של יום ז' לפי שבתפלת התמיד אנו נוטלין הלולב ובתפלת המוסף של יום ההוא אנו נוטלין הערבה בפני עצמה ורש"י פי' חבוט (ונוהגים לכבות הנרות עם ההושענות לשמחה) לשון ניענוע והרמב"ם ז"ל כתב חובט בה על הקרקע או על הכלי ב"פ או ג' וכ"כ הרי"ץ גיאת וערבה זו צריכה שיעור וכמה שיעורה רב נחמן אמר ג' בדי עלין לחין ורב ששת אומר אפי' עלה אחת בבד אחד (ג) והלכתא כרב ששת אלא שכתב רב האי שמכוער הדבר עלה אחת בבד אחד ואינה ניטלת אלא בפני עצמו פי' שלא יאגד ד"א עמה אבל יש לו בידו ד"א אין לחוש ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אפי' אם הגביה אותה ב"פ אחת לשם לולב ואחת לשם ערבה ורב נחמן אומר אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אם הגביה אותה ב"פ ופסק הרמב"ם ז"ל דאין אדם יוצא בה ואבי העזרי פסק שיוצא בה ולזה הסכים א"א ז"ל:

אתרוג

ב"ח

ופליגי בה וכו' בפרק לולב וערבה הכי' הרא"ש דברי הר"ש בן חפני ושהטעם נהגו כרב אלפס וגם ר"ת פסק הלכה כריב"ל לגבי ר' יוחנן ובתשובת הגאונים פסק כריב"ל בכל מקום ומ"ש בשם בעל העיטור לחלק בין יחיד לצבור נראה דטעמו משום דקשיא ליה מ"ש דמברכין אב' י"ט של גליות שאינן אלא מנהג כדאיתא פ"ק דביצה דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם ומחלק דלצבור ודאי מברכין אף על המנהג ומש"ה נמי קאמ' י"ח ימים יחיד גומר בהן את הלל ובגולה כ"א יום דמשמע דבצבור גומרין אותו אפילו בר"ח וממילא נמי מברכין עליה אף על פי שאינו אלא מנהג כדמוכח מרב דאיקלע לבבל חזי דקרו הלל בר"ח וכו' ויחידים היו דקרו הללא ועיין בתו' ובדברי הר"ן בפ' לולב וערבה תפסו להם שיטה אחרת:

כתב גאון שיעור החבוט ב' פעמים בתפלת מוסף של יום ז' לפי כו' כוונתו לתת טעם למה בתפילת מוסף ולא בתפילת תמיד וקאמר לפי שבתפלת התמיד אנו נוטלין הלולב ולא מוכחא מצות נטילת הערבה שהרואה הוא אומר שהכל הוא ערבה שבלולב ולכך אנו נוטלין הערבה בתפלת מוסף בפני עצמה דמוכחא מצות הערבה ואיכא פרסומא ולאו דוקא בתפילת מוסף ממש דודאי בשעת התפלה אסור לחבוט לכל הפירושים דהחבוט מבטל כוונתו דאינו דומה למה שאינו קורא ק"ש ומתפלל ולולבו בידו דהתם מחזיקו בידו בלא נענוע אבל החבוט שהוא הנענוע בלי ספק כשהוא נותן דעתו לנענע מתבטל מכוונתו וכ"ש אם החבוט הוא על הקרקע אלא על אמירת ההושענות בסוף תפילת מוסף קודם קדיש קאמר כי היכי דנטילת לולב בסוף תפילת תמיד בשעת קריאת ההלל קודם קדיש ויש ללמוד מכאן דבשעת אמירת ההושענות יטול הערבה בפני עצמה בלא לולב ואע"ג דהקפה בלולב ובערבה מ"מ אח"כ יניח הלולב ויתפוס הערבה לבדה ומ"ש שהחבוט ב' פעמים היינו מפני שאמרו בגמרא חביט ולא בירך דמשמע שנוטלה וחובטה פעמים ומ"ש ורש"י פי' חבוט לשון נענוע כך פי' בסוגיא דפ' לולב וערבה והיא מלשון חבוט רמי דבפ"ק דסוכה שפירש נענוע:

ומ"ש בשם הרמב"ם נראה שטעמו מפני ששנינו ר"י בן ברוקא אומר חריות של דקל היו מביאין וחובטין אותם בקרקע בצידי המזבח כו' וסובר הרב דחבוטי דערבה נמי בקרקע היא דבהא לא פליגי:

וערבה זו צריכה שיעור כו' בפרק לולב וערבה ופרש"י והר"ן שלשה בדין שיש בכל אחד שלשה עלין לחין ע"כ: **ומ"ש** והלכה כרב ששת. הרא"ש כתב הטעם משום דקי"ל דהלכה כרב ששת באיסורי והר"ן כתב משום דמנהג נביאים הוא ואזלינן ביה לקולא כתב במרדכי בשם ר' אפרים מרעגנשפו"רק הא דנהיגין שהחזן נוטל עוד ערבה אחרת עם הערבה שבלולב דאותה ערבה לא חשיבא כערבה אחרת דהא ס"ל לולב א"צ אגד ואם הוסיף על הד' מינין שבלולב ואגדו עמהן לא עבר על בל תוסיף דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ומאחר דהכי הוא האגד כמאן דליתיה דמי והוי כמו ערבה שבלולב עכ"ל פי' דלרבי יהודא דלולב צריך אגד ודאי אם נוטל עוד ערבה אחרת חוץ לאגד איכא משום בל תוסיף ואע"ג דאם היה תוך האגד ליכא משום בל תוסיף כיון דהכל הוא מין א' היינו משום דיכול להוסיף הרבה ערבות אבל חוץ לאגד ערבה אחרת היא ואינו כמו ערבה שבלולב מאחר דלולב צריך אגד אבל לרבנן דא"צ אגד ואפי' הוסיף מין אחר על ד' מינין שבלולב ואגדו עמהם לא עבר על בל תוסיף כדאיתא בפרק הנחנקין א"כ גם ערבה אחרת שנוטל חוץ לאגד לא חשיב' כערבה אחרת דהאגד כמאן דליתיה דמי והוי כמו ערבה שבלולב כך היא פי' דבריו וחולק אדברי התו' בפרק לולב הגזול בד"ה הואיל ואמר רבי יהודא בדף ל"א ע"ב ע"ש אבל הר"ש בר צמח בתשובה כתב דנראה בעיניו שאם נוטל אחרת עם הערבה שבלולב דעובר משום בל תוסיף ואע"ג דלרבנן ודאי אפילו נוטל מין אחר ליכא משום בל תוסיף על ידי האגד דהאגד כמאן דליתא דמי אפילו הכי בערבה איכא משום בל תוסיף שהרי אסור להוסיף על ב' ערבות לדעת הרמב"ם וכן היא דעת הגאונים והרשב"א בתשובותיו וכן כל האחרונים ז"ל אע"פ שקצת מהראשונים חולקין וא"כ לדידהו אפילו לרבנן דהאגד כמאן דליתא דמי והוי כמו ערב' שבלולב מ"מ מוסיף על ב' ערבות ועוב' משום בל תוסיף והב"י כתב על זה בש"ע ז"ל ואעפ"י שמה שכתב שאם נטלה עוב' משום בל תוסיף טעות הוא בעיני מ"מ אין הפסד לחוש לדבריו וכו' כתב כן מפני שכבר קבע הלכה בסימן תרנ"א דיכול להוסיף על ב' ערבות ולא ידעתי למה לו ליחס שום טעות ע"ז שפסק באיסור דאורייתא כהרשב' שהעיד כך משם הגאונים דאיכא בל תוסיף אף בערב' ואעפ"י שהרמב"ם חזר בו בסוף ימיו מ"מ הגאונים והרשב"א לא חזרו מדבריהם ופסקו דאיכא בל תוסיף בלולב ואתרוג וערבה כמבואר בתשובה סימן ע"ה וסימן תקל"ה הילכך נראה עיקר להחמיר ואעפ"י שהמרדכי בשם ר"א כתב גם כן טעם למנהג היינו מפני שסובר ג"כ דיכול להוסיף על ב' ערבות כל שהוא ממינו אבל לאותן גאונים שסוברי' שאסור להוסיף על ב' ערבות ודאי אסור גם מצאתי כתוב וז"ל מהר"ש לקח ז' בדי להושענ' נגד ז' הושענות ואינו נוטלה בידו אלא כשאמר ההושענו' עכ"ל ותו דעיקר מצות ערבה איננה בשחרית אלא במוסף כדלעיל א"כ אין תועלת בנטילת' בשעת נטילת לולב

ב"י

כיון שאין אנו עושין בערבה זכר למקדש אלא יום ז' בלבד לא היה לנו להקיף אלא בשביעי אבל אי הוה בלולב מתוך שהוטל עלינו חובה לעשות לולב זכר למקדש שבעה הנהיגנו להקיף בו זכר למקדש וכ"כ רש"י בתשובה ואף הרמב"ם כ"כ בפ"ז ולפי זה אף בשביעי של ערבה ראוי להקיף בלולב ולא בערבה עכ"ל ולא ידענא כן אלא להקיף ביום השביעי גם בערבה ואפשר שהטעם לעשות ככ"ע דלמ"ד דמקיפין בלולב אם נטל עמו ערבה אין בכך כלום וכן למ"ד מקיפין בערבה אם נטל עמה לולב אין בכך כלום:

ופליגי בה (שם מד:) ר"י אמר יסוד נביאים הוא וכו' שם:

כתב הגאון שיעור החבוט ב' פעמים וכו' עד אנו נוטלין ערבה בפני עצמה כ"כ הרא"ש בפ' לולב וערבה בשם גאון ביאור דבריו דהא דאמרינן חביט חביט ולא בריך היינו כשנוטלה פעם א' וחובט ב' פעמים: **ומ"ש** ורש"י פי' חובט לשון נענוע וכו' כלומר ולענין מהו חבוט זה רש"י פירש שהוא נענוע והרמב"ם פי' שהוא חבט ממש על הקרקע או על הכלי:

וערבה זו צריכה שיעור וכמה שיעורה וכו' בפ' לולב וערבה (שם) וכתב הרא"ש שפסקו הגאונים כרב ששת משום דהלכתא כוותיה באיסורי וכן פסק הרמב"ם והר"ן כתב וקי"ל כרב ששת ומיהו מסתבר דשיעור ארכה כשיעור אורך ערבה שבלולב שלא מצינו שהקלו בה בזה: **ואינה** ניטלת אלא בפ"ע שם מימרא דרבי אמי: **ומ"ש** פי' שלא יאגוד דבר אחר עמה וכו' כ"כ הרא"ש וכ"כ תוס' ורש"י: **ואין** אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אפי' אם הגביה אותה ב' פעמים ור"נ אמר אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב אם הגביה אותה ב' פעמים ג"ז שם:

ומ"ש שהרמב"ם פסק דאין אדם יוצא בה בפ"ז ומ"ש שאבי"ע פסק שיוצא בה בפסקי הרא"ש ובמרדכי פ' לולב וערבה ומ"ש ולזה הסכים הרא"ש שם וכתב עוד המרדכי שם בשם רבינו אפרים נראה הא דנהגינן שהחזן נוטל עוד ערבה אחרת עם ערבה שבלולב דאותה ערבה לא חשיבא כערבה אחרת דהא ס"ל לולב א"צ אגד ואם הוסיף על ד' מינים שבלולב ואגד עמהם לא עבר על בל תוסיף דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ומאחר דהכי הוא האגד כמאן דליתיה דמי והאי כמו ערבה שבלולב עכ"ל כ' ה"ר שלמה בן הרשב"ץ וז"ל ערבה ביום השביעי נראה בעיני שאינו יכול ליטול עם הלולב בשעה שהוא יוצא י"ח עד אחר שיברך ויטול וינענע בתחלה ואם נטלה עובר משום בל תוסיף ואחר הנענוע הראשון יכול הוא ליטלה עם הלולב וכ"ש בשעת הקפה וזה נלמוד ממה שכתב הרמב"ם שהמוסיף על ב' ערבות עובר על בל תוסיף וכן דעת הגאונים והרשב"א בתשובותיו וכן כל האחרונים ז"ל אע"פ שקצת מהראשונים חולקים ובענין ערבה של יום השביעי אמרינן דניטלת בפני עצמה ופירש"י שאינה נקשרת עם לולב וקי"ל כמי דלולב א"צ אגד ובפרק ראוהו ב"ד אמרי' דלעבור בזמנו לא בעי כוונה ושלא בזמנו בעי כוונה וכל שעברה מצותו הוי כלאחר זמנו וכ"כ רבוותא ז"ל בפי' התם וכו' עוד נראה דגם אחר נטילה ונענוע צריך לתפוס הערבה לבדה להכיר שחובה היא וע"כ אמרו וניטלת בפני עצמה ובשעת החבטה שצריך לחבט בה משום מנהג נביאים יטלטלנה בפני עצמה ויצא בה ידי חובה ע"כ:

ומה שנהגו עכשיו שהמתעסקין בצרכי צבור מביאין הערבה כתב הר"ן בפרק לולב וערבה מפני שבזמן שבית המקדש קיים לא היה מביאה כל אחד ואחד אלא שלוחי ב"ד היו מביאים אותה לעזרה ושם נוטלין אותה ונשאר מנהג זה בידם אף בגבולין (ד) ומזה נתפשט המנהג שהשמש מביא ערבה ומוכר אותה לכל אחד ואחד: **כתב** בהג"א פרק בני העיר בשם א"ז הושענא שבלולב וכיוצא בה אע"פ שנזרקת אין לפסוע עליה כתוב בהגהות מיימוניות בשם רא"ם דאסור להנות מן הערבה לאחר ברכה ונטילה אם לא התנה עליה מתחלה דלכולי יומא אתקצאי למצותי' לאפוקי מאותם שתולין בהם תפוחים ובשר היה נוהג בערבה שהיה מתקן ממנה עצים לקולמוסים והיה מבער בהם חמץ בפסח כדאמרי' גבי עירוב הואיל ואיתעביד ביה חדא מצוה ליעבד ביה מצוה אחריתי (ה) וגם המרדכי כתב בסוף סוכה אסור ליהנות מערבה לאחר נטילתה אם לא התנה מתחלה דלכולי יומא איתקצאי ולפי שראיתי בני אדם צולין בשר ופירות בעצי ערבה לאחר נטילה כתבתי כן ע"כ:

מ"כ ראיתי כ"א שהולכין בשדה של עו"ג ברשות העו"ג וקוצצין ערבה לצורך הושענא רבה וכ"ל דשלא כדין הן עושין מדא"ר הונא להנהו אוונכרי כי גזיתו אסא לא תיגזון אתון וכו' והא דא"ר אשי התם כי אזל באורבא להנהו שיבשי דתלו ביה קיטפי דעינבי וכו' מפרשי רבותי' משום הפקר דתלו להו לבר מדאמרי שרי · במרדכי פ' לולב הגזול כתב רבינו אביגדור כהן כשחל הושענא רבה בשבת וקצצו עו"ג ערבה בשבת והביאו כשירה ולא אמרינן מצוה הבאה בעבירה היא והביא ראיה לדבר ובתשובת הרשב"א כתב על אחד שאמר לעו"ג מבע"י ערבה כדי שתהא מזומנת למ"ש והלך העו"ג בשבת למקום קרוב לעיר וחתך והיו שם רבים ויצא הקול בעיר שביום שבת היו קוצצין ערבה לצורך ישראל והשיב דמותרת היא דעו"ג במלאכתו הוא עסוק אבל יפה עשיתם להחמיר כיון שנעשה בפרהסיא ובמקום פרהסיא יש לחוש לריננו שעה:

אתרוג

דרכי משה

בטבילה זו כתב אבודרהם יש אנשים שנהגו שכורכין עצמן בסדין ויוצאים למקום שמגיע שם אור הלבנה ופושטין מעליהן הסדין ונשארים ערומין ופושטין אבריהם ואצבעותיהן אם מצאן שלם סי' טוב ואם יחסר צל ראשו בנפשו הוא ואם יחסר צל אחד מאצבעותיו סי' לא' מקרוביו יד ימין סי' לבניו הזכרים ויד שמאל לבנותיו וכ"כ הרמב"ן בפסוק סר צלם מעליהם וזה הצל אינו צל האדם ממש כי העומד אצל הלבנה או אצל האור א"א שלא יראה לו צל אלא הוא צל הצל הנקרא בבוא' דבביא' ויש סעד לדבר מדאמרי' פ"ב דהוריות האי מאן דבעי למיפק לאורחיה ובעי למידע אי הדר לביתי אי לא ליקום בביתיה אי חזי בבואה דבבואה הדר לביתיה ולאו מלתא דלמא חליש דעתיה ואתרע מזלא מכאן אני אומר שאין לנהוג מנהג זה עכ"ל: (ג) וכ' הר"ן פ' לולב וערבה דף שד"מ ע"א ושיעור אורך הערבה זו כשיעור אורך הערבה שבלולב שלא מצינו שהקילו בה עכ"ל וא"כ נראה שכל הפוסל בערבה שבלולב פוסל ג"כ בערבה זו הואיל שלא מצינו שהקילו בהן: (ד) והמנהג אינו כן אלא אוחזין ההושענות עם הלולב בשעת נטילת לולב והקפה וכ"ה בא"ז שהוא היה נוהג כן להחזיק הערבה עם הלולב בשעה שאומר ההושענו' ומיהו בשעת חבטה חובטין אותה לבד ובזה יוצאין י"ח כי זהו עיקר מצוה ומ"מ נראה דא"צ ליטול הלולב כלל בשעת נטילת הלולב והנענוע בתפלת שחרית ועדיף שלא ליטלה מאחר שלא נזכר בשום מקו' ליטלה עם הלולב: (ה) וכ"כ מהרי"ו ומהרי"ל דאנשי מעשה נוהגין לאפות מצות בעצי הערבה וכ"ה בהגהות אשירי פרק בני העיר:

וכתב

תרסח **אתרוג** בשביעי אסור שהרי הוקצה לכל הז' ואפי' נפסל אסור כל ז' הימים ובשמיני עצרת מותר ולדידן דאית לן תרי יומי בשמיני ספק ז' אסור אבל בט' ספק שמיני מותר וכתב ה"ר פרץ שאם חל י"ט האחרון של חג באחר בשבת שאסור אף בט' אע"ג דקי"ל שמותר בט' היינו כשאר ימים אבל הכא אסור משום הכנה דכיון דשבת לפניו אין שבת מכינה לי"ט ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל דלא שייך ביה הכנה וכן נוהגין בה היתר : הפריש ז' אתרוגים לז' ימים כל אחד יוצא בו ואוכלו למחר אבל ביומו אסור שהוקצה לכל אותו היום :

תרסו **אע"פ** שגמר סעודתו ביום ז' לא יסתור סוכתו שמא יזדמן לו סעודה אחר כך ויצטרך לאכול בה ומוציא הכלים ממנה מן המנחה ולמעלה ומתקן הבית לכבוד י"ט האחרון ואם רוצה לאכול בה בשמיני צריך לפחות בה (א) מקום ד' על ד' לעשות היכר שאנו יושבין בה שלא לשם מצות סוכה שלא יהא נראה כמוסיף וזהו דוקא לבני א"י שאין צריכין לישב בה בח' ויום ז' הוא להם חול הלכך יכולין לסותרה ולפחות בה אבל אנו שצריכין לישב בה בח' אין לעשות בה שום הכירא של פסול שהרי משום ספק ז' אנו יושבין בה ואם רוצה לישב בה בט' א"א לפחות בה בח' מפני שהוא י"ט ומה יעשה להכירא (ב) אם היא קטנה שאסור להניח בה הנר יניחנו בה ובזה יש הכירא ואם גדולה היא שמותר להניח בה הנר יניח בתוכה כלי המאכל שאין אסורין להניחם בתוכה :

סוכה

בית יוסף

תרסח אתרוג בשביעי אסור שהרי הוקצה לכל שבעת הימים ובשמיני עצרת מותר בפרק לולב וערבה (מז·) איפליגו אמוראי במלתא ופסקו הפוסקים כר"י דאמר אתרוג בז' אסור בשמיני מותר וא"ת אמאי מותר בח' הא ע"כ בין השמשות אסור דשמא יום הוא וכיון דאתקצאי לבה"ש אתקצאי לכולי יומא כבר תירץ הרא"ש דבכה"ג לא שייך למימר מגו דאתקצאי לבין השמשות כיון דלא נאסר בין השמשות אלא מחמת ספק יום שעבר וכן נמי אמרינן הפריש ז' אתרוגים לז' ימי החג כל א' יוצא בו ואוכלו למחר ואע"ג דאתקצאי מחמת יום שעבר וכ"כ התוס' בפ"ק דסוכה (י) גבי עטר' בקרמי' והר"ן תירץ דליכא למימר דמגו דאתקצאי לבה"ש אתקצאי לכולי יומא משום דלבין השמשות גופיה לא אתקצאי שהרי בין השמשות איכו ראוי למצות אתרוג שאפילו לא נטל כל היום איגו נוטלו בין השמשות דכיון דלולב בזמן הזה מדרבנן בר מיום ראשון ובין השמשות ספק הוא ספיקא דרבנן לקולא :

ומ"ש רבי' ולדידן דאית לן תרי יומי בשמיני ספק שביעי אסור אבל בט' ספק ח' מותר הכי איסיקנא בפרק לולב וערבה וא"ת כיון דלא נטלינן ליה בח' אמאי אסור דליכא למימר דאסור משום דכיון דאתקצאי לבה"ש אתקצאי לכולי יומא מהטעמים שכתבתי כבר תירץ הרא"ש דטעמא משום דכיון דאם יבא אליהו ויאמר דעברוה לאלול הוי שמיני ז' והר"ן תירץ דטעמא משום דאי שרית ליה אתי למימר דלא מספקו בז' כלל אלא ודאי ח' ולא ישמע לנו לישב בסוכה :

וכתב הר"ן שאם חל י"ט של חג בא' בשבת וכו' כ"כ הרא"ש וכתב עליו ולמאי דפרישית דלא שייך כאן הכנה מותר וכן עמא דבר עכ"ל · ונראה שמה שפי' דלא שייך כאן הכנה היינו מ"ש דלא מתסר מטעם דאתקצאי לבין השמשות ויותר נראה שרומז למ"ש בריש מסכת י"ט דהא דא"ר שיורי פתילה שכבו בשבת אסור להדליק בהן בי"ט לא קי"ל הכי משום דמטעם קדושה אחת אסרי ליה ולא מטעם הכנה דלא שייך הכנה בכה"ג ומה"ט נמי כי מקלע ש"ת באחד בשבת שרי אתרוג באכילה אע"ג דבשבת אסור דב' קדושות הן והכנה אין כאן עכ"ל והר"ן כתב בהדיא כדעת הרא"ש דלא מיתסר משום הכנה והתו' בפ' המביא כדי יין (ל·) כתב כדברי הרי"ף ונתנו טעם לדבריהם דהואיל ובע"ש היה אסור שהוא ט' והוא י"ט אם היה נאכל בשבת מוכן לי"ט אסור לשבת דהוי כעין נולד כיון שבא עתה ראויות שלו ולא בא בי"ט :

הפריש ז' אתרוגים לז' ימים כל אחד יוצא בו ואוכלו למחר וכו' שם פלוגתא דאמוראי ופסקו הפוסקים כרב אסי דאמר כל א' וא' יוצא בו ואוכלו למחר וכתב הר"ן בריש ביצה בשם הרא"ה דס"ט דלא אמרי' בכל חד מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולא יומא דכיון דהפריש ז' אתרוגים לז' ימים הרי הוא כמתנה בפירוש שאינו מקצה אותו אלא למצותו :

כתוב בא"ח ירושלמי אתרוג שנפסל ביום א' מותר לאכלו עכ"ל ויש לתמוה ע"ז אמאי לא מיתסר משום דאתקצאי לבין השמשות כתוב בהגהות אשיר"י פרק המביא כדי יין בשם א"ז עבדה להושענא ולא אגדה למיפק ביה שרי בהנאה דהזמנה לאו מלתא היא :

תרסו אף על פי שגמר סעודתו ביום השביעי לא יסתור סוכתו שמא יזדמן לו סעודה אחר כך ויצטרך לאכול בה משנה בפרק לולב וערבה (מח·) סוכה שבעה כיצד גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד י"ט האחרון של חג. ופירש"י גמר מלאכול · בשביעי : לא יתיר את סוכתו. לא יתיר אגדי' שלא לסותרה דהא כל היום חובתה ליישן ולשנן ואי איקלע ליה סעודתא אכיל לה בגווה : אבל מוריד הוא את הכלים · ואת המצעות שנשתמש בהם בתוכה מפני כבוד י"ט שמראה כמכין עצמו לקראתו למקום שיסעוד שם הלילה ודבר פשוט הוא דהיינו דוקא לבני א"י אבל לבני ח"ל דעבדי תרי יומי מספ' צריך לאכול בסוכה גם בשמיני וכמו שיתבאר בסי' תרסח :

ומ"ש רבינו ואם רוצה לאכול בה בשמיני צריך לפחות בה מקום ד' על ד' וכו' עד סוף הסי' שם אין לו מקום להוריד כליו מהו רבי חייא בר רב אמר פוחת בה ארבעה וריב"ל אמר מדליק בה את הנר ולא פליגי הא לן והא להו תינח סוכה קטנה סוכה גדולה מאי איכא למימר דמעייל בה מאני מיכלא דאמר רבא מאני מיכלא בר ממטללתא ופרש"י אין לו מקום . אחר לאכול שם שיוריד כליו וצריך לאכול בה בי"ט האחרון מה יעשה להוכיח שאינו מוסיף על המצוה לעשות סוכה ח' ימים והא דאסור להניח בשבעת ימי החג נר בסוכה קטנה ומאני מיכלא אפי' בסוכה גדולה נתבאר בסי' תרל"ט : עכי

ב"ח

לולב כי אם היזק שמכנים ראשו בפלוגתא דרבוותא באיסור דאורייתא וכן ראיתי רבותי נוהגין וכן ראוי לנהוג :

תרסח אתרוג בשביעי אסור כו' בפרק לולב וערבה פליגי בה ר"י ורשב"ל ומשמע בסוגיא דקי"ל כר"י דאמר אתרוג אסור כל יום ז' ואפילו לאחר שיצא בה דלכל יום ז' אתקצאי דקאמר ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר אביי שמיני ספק ז' אסור ט' ספק ח' מותר מרימ' אמר אפילו ח' ספק ז' מותר והילכתא כאביי פירוש אנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן מי אסרינן ליה כיומא קמא משום ספק ז' או לא אלמא דפשיטא לן דביום ז' אסור וכן פירש"י :

ומ"ש ואפי' נפסל כו' מימרא דר' זירא שם והב"י העתיק ירושלמי אתרוג שנפסל ביום א' מותר לאוכלו עד כאן לשונו נראה בעיני דהכי פירושו שנפסל ביום ראשון קודם שיצא בו דאין לו דין מוקצה מאחר שלא עשה מעשה בגוף האתרוג אלא הזמנה בעלמא דלאו מילתא היא דדוקא כשבירך עליו אז הוקצה לכל ז' ימים ושוב אין לו היתר אפי' נפסל אחר כך וה"ה נמי דאפילו לא נפסל מותר לאכלו אם יש לו אתרוג אחר לצאת מטעם דהזמנה לאו מילתא היא אלא דאורחא דמילתא נקט כנ"ל לפרש שלא יחלוק הירושלמי אתלמוד' דידן ועדיין צ"ע לענין מעשה ומה שהקשה אמאי מותר בשמיני ולא אמרינן כיון דאתקצאי לב"ה דשמיני ספק שביעי אתקצאי לכולי יומא כבר האריכו התו' על זה בפ"ק דסוכה בדף י' והרא"ש בפ' לולב וערבה ע"ש ומ"ש בשם הר"פ והרא"ש כתב עליו דלא נהירא דלא שייך בזה הכנה נראה בעיני לייסב דהר"פ לאו הכנה ממש קאמר אלא כעין הכנה מאחר דבשבת היה אסור אם היה מותר ביום א' הוי כעין נולד כיון שעכשיו בא ראויות שלו וכן צריך לפרש בהכנה שאמרו בביצ' בפ"ק די"ט בשבת וי"ט הסמוכים דלאו הכנה ממש קאמר כמו שפי' התו' והר"ן להדיא לשם גם כתו' בפ' המביא כדי יין מבואר שמזה הטעם נהגו העול' איסור באתרוג וכך הוא העיקר כדברי הר"פ ז"ל כ"ל : הפריש ז' אתרוגים כו' שם פלוגת' דרב ורב אסי והילכתא כמ"ד דביומו אסור לגמרי דקיימי בשיטת ר"י דאמר לכולי יומא אתקצאי :

תרסו אע"פ וכו' משנה פ' לולב וערבה סוכה שבעה כיצד גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד י"ט האחרון של חג ובגמרא אין לו מקום להוריד כליו וצריך לאכול בסוכה בי"ט האחרון מה יעשה להוכיח שאינו מוסיף על המצוה לעשות סוכה שמנה ימים רב חייא בר רב אומר פוחת בה ארבעה וריב"ל אומר מדליק בה את הנר ולא פליגי הא לן והא להו פירש"י הא לן לבני בבל שהשמיני שלהם ספק ז' ולא קים להו בקיבועא דירחא מדליק בה את הנר דאמרינן שרגא בסוכה קטנה לבר ממטללת' ולא יפחתנה ויפסלנ' לפי שצריך לישב בה מחר והא להו לבני א"י דקים להו בקיבועא דירחא ולא יתבי בסוכה בשמיני פוחת ע"כ מבואר מפירושו דס"ל דאף לדידן צריך שיעשה היכר בשמיני שלא יהא נראה כבל תוסיף ומש"ה מדליק בה את הנר בליל שמיני ספק שביעי · והרא"ש הקשה על דבריו וז"ל ותימה לי שלא ראיתי מי שעשה כן ועוד דא"כ דאפילו יש לו מקום להוריד שם כליו צריך להדליק בו את הנר שלא יהא נראה כבל תוסיף מה שאוכל בה בלילה ונראה בעיני דל"ק מידי דפשיטא דכשיש לו מקום להוריד שם כליו איכא היכירא טובא במה שהוריד מן הסוכה כל כליו הנאים והמצעות הנאות שהיו בסוכה לישן עליהן ולא נשאר שם כי אם כלי אכילה ולפיכך א"צ להדליק בה את הנר אלא בשאין לו מקום להוריד שם כליו דנשארו כל הכלים והמצעות בסוכה כבראשונה ומותר לאכול ולישן שם דליכא משום בל תוסיף דלא כוונה כיון שאינו בזמנו כדאיתא בפרק ראוהו ב"ד ואע"ג דאיסורא מיהא איכא כמ"ש במרדכי ס"פ לולב וערבה היינו דוקא לכתחלה אבל כאן שאין לו מקום ודאי דיעבד הוא ושרי כמ"ש המרדכי לשם להדיא וא"כ ליכא היכירא כל עיקר לפיכך הצריכו להדליק בה את הנר להיכירא ובזה נתישב ג"כ מה שתמה הרא"ש במה שלא ראה מי שעשה כן דזהו משום דרובא דרובא יש להם מקום להוריד שם המצעות ושפיר איכא היכירא במה שסילק המצעות שלא ליישן בסוכה עוד אכן הרא"ש ז"ל לא נראה לו פירש"י ופי' בע"א דלדידן ודאי מאחר שצריכין לישב בסוכה בח' משום ספק אין לעשות בה היכירא של פסול לא לפחות בה ד' ולא להדליק בה את הנר ואפילו יש לו מקום להוריד שם כליו אינו מוריד שהרי צריך הוא לחזור ולהעלות כליו לסוכה לאכול שם בשמיני · ותנא דמתניתין בא"י קאי שא"צ לישב בה בח' כל עיקר לפיכך אם יש לו מקום מוריד שם כליו ביום ז' מן המנחה ולמעלה שמראה כמכין עצמו לקראת י"ט האחרון ואם אין לו מקום וצריך לאכול בה בשמיני פוחת בה ד' ביום ז' שהוא חש"מ להיכירא שיושבין בה בשמיני שלא לשם מצות סוכה אבל לדידן דביום ז' אין לעשות בו שום היכירא של פסול וכ"ש לפחות בה דבר שהרי צריך לישב בה בח' משום ספק ז' הלכך אם רוצה לישב בה בתשיעי ספק שמיני ואי אפשר לפחות בה בשמיני מן המנחה ולמעלה שהרי הוא י"ט צריך להדליק בה את הנר בליל תשיעי להיכירא שלא יהא נראה כמוסיף וכך נראה מדברי הרי"ף שמפרש כן וכך הם דברי רבינו · ולענין הלכה כבר נתפשט המנהג ברוב העולם שמורידין כל המצעות והכלים הנאים ביום ז' מן המנחה ולמעלה ובלילה אוכלין בסוכה ואין עושין שום היכירא של פסול בהנחת הנר או כלי המאכל דדי היכירא במה שהורידו המצעות וע"פ פירש"י וכמו שביארתי דעתו ואם לא היה לו מקום להוריד שם המצעות כל עיקר יעשה היכירא בליל ז' בהנחת הנר או כלי מאכל לחוש לפירש"י אבל מה שנהגו מקצת שלא לאכול בסוכה ביום המחרת ומקצתם אוכלין מקצת סעודה בסוכה ומקצתן בבית וניתלין במדרש ר' תנחומא שכתב שם שנפטרין מן הסוכה בי"ט האחרון של חג כדי שיתפללו על הגשמים בלב שלם נרא' בעיני שהן עוברין על התלמוד דאיפסקא הילכתא בהדיא יתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן ומתנחומא אין ראיה דאפשר דעל מה שנפטרין מן המנחה ולמעלה קאמר דעושין כן כדי שיתפללו בלב שלם על הגשמים אבל סעודה ודאי אסור ואפילו מן המנחה ולמעלה וכמו שפסק במרדכי להדיא דכשחל בשבת צריך לסעוד סעודה שלישית בסוכה אלא לאחר שכבר סעדו נפטרין מן הסוכה ואין יושבין בה כל היום וכמו שמשמע נמי מן התלמוד על זה קאמר בתנחומא שעושין כן כדי שיתפללו בלב שלם על הגשמים ועוד נהגו תקנתם שלא לישב בסוכה בליל ח' כל עיקר וביום ח' יושבין ואפשר שדעתם לעשות היכירא במה שאין אוכלין שם בלילה שלא יהא נראה כמוסיף מה שאוכל בסוכה ביום ח' מאחר שכבר הפסיק מלאכול בסוכה ורבינו כתב לקמן בסי' תרס"ח שזה אינו מנהג · וכל בעל נפש יחמיר לישב בסוכה כל שמיני בלילה וביום כדין התלמוד :

סוכה

דרכי משה

תרסו (א) וכתב המ"מ פ"ו דה' סוכה דאם רצה לאכול בסוכה בשאר ימים א"צ לפחות רק ביום ח' דאתי למטעי : (ב) וכתבו הג"מ דלהעמיד השולחנות והספסלים לצורך אסור דאין י"ט מכין לחבירו וכ"כ מהרי"ל וכ' הכלבו והרב הי' נוהג בליל מ"ש וסוכות לעלות לסוכה ליטול רשות ממנה ואמר י"ר שנזכה לשנה הבאה לישב בסוכת לויתן : ובמנהגים

תרסז סוכה ונויה אסורין גם בח' ולדידן גם בט' שהוא ספק ח' כתב א"א הרא"ש ז"ל וכדמקלע שבת במוצאי י"ט האחרון של חג נוהגין שלא להסתפק מנויי סוכה עד מוצאי שבת ונראה דשרי :

תרסח ליל ח' ערבית מתפללין ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע ואומר ותתן לנו את יום שמיני חג עצרת (א) הזה ומקדש בכ"ה ונפטרין לבתיהם לשלום ואוכלין בסוכה מפני שהוא ספק שביעי ואין מברכין על ישיבתה שא"כ היינו עושין אותו חול אלא שאנו יושבין בה מספק ולא שייך בישיבתו בה לומר היאך נעשנו חול שכך דרך בני אדם לפעמים לישב בצל סוכה אפילו שלא לשם מצות סוכה ומקדשים ואומרים זמן וכן למחר יושבין בה עד לאחר הסעודה ויש נוהגין שלא לישן בה בליל שמיני וביום השמיני יושבין בה ואינו מנהג בבקר משכימין לב"ה ומתפללים יוצר כמו בערבית וגומרין ההלל ומוציאין שני ספרים וקורין באחד ה' בראה כל הבכור ואם הוא שבת קורין שבעה ומתחילין עשר תעשר ויש שמתחילין לעולם עשר תעשר לפי שהוא זמן אסיפה ומתנות עניים והמפטיר קורא בשני ביום השמיני עצרת עד סוף הסדר ומפטיר במלכים ויהי ככלות שלמה ומחזיר הספרים ואומר קדיש ומכריז (ג) משיב הרוח ומוריד הגשם ואין פוסקין כדלעיל בתפלת החול :

תרסט ליל תשיעי (א) מתפללין כמו בליל שלפניו ומקדשין ואומרים זמן ולמחר מתפללין כמו ביום שלפניו ומוציאין ג' ספרים וקורין בא' וזאת הברכה (ב) והמפטיר קורא בשני כמו אתמול ומפטיר במלכים ויעמוד שלמה לפני ה' ובירושלים יש שמפטירין ויהי אחרי מות משה והכי מנהגינו ובשלישי מתחיל בראשית וקורין אותו ש"ת לפי שמסיימין בו התורה וראוי לשמוח בסיומה ורגילין להתחיל מיד בראשית כדי שלא יהא פתחון פה לשטן לקטרג לומר כבר סיימו אותה ואינם רוצים לקרותה עוד ומרבין בפיוטים כמו אשר בגלל אבות ויש מקומות שמוציאין כל הספרים ואומרים על כל אחד ואחר פיוט כל מקום לפי מנהגו ונוהגין באשכנז שהמסיים והמתחיל נודרין נדבות וקוראין לכל מרעיהן ועושין משתה (ג) ושמחה וי"ט לסיומה של תורה ולהתחלת' ולמוצאי י"ט מבדילין בתפלה וכן על הכוס כדרך שמבדילין במוצאי שבת אלא שאין מברכין על הנר ולא על הבשמי' :

מאי

ב"י

תרסז עצי הסוכה ונוייה אסורים גם בשמיני בפ' לולב וערבה (מו·) אר"י סוכה אפי' בשמיני אסורה ומפרש טעמא משום דחזי' לבהש"מ דאי מתרמי לי' סעוד' בעי למיתב בגוה ומיכלא אתקצאי לבהש"מ ומגו דאתקצאי לבה"ש אתקצי לכולי יומא דשמיני וכתב הרא"ש אע"ג דלא מיחייב לאכול בה אלא משום ספק יום שעבר דלמא אכתי יום הוא מ"מ מיחייב למיכל בה מאיזה טעם שיהיה וצריך לעשות מעשה בין השמשות לאכול בה והר"ן כתב בריש ביצה דאע"ג דבעלמא לא אמרינן מגו דאיתקצי כשהאיסור מחמת יום שעבר מוקצה למצותו חמיר טפי כתב הר"ן בפ' המביא כדי יין אם התנה ליהנות מעצי סוכה ונוייה לכשיפלו אין תנאו כלום · דכי היכי דסוכה אסורה כ"ז מצותה אפי' נפלה נוייה נמי אסירי ומיהו ביום הח' משמע ודאי דמהני תנאה לסוכה ולנוייה כל שנפלו דכיון דלא מתסר אלא משום מוקצ' מהני בהו תנאה כי היכי דמהני בכל מוקצה עכ"ל וכבר כתבתי זה בסימן תרלח : ומ"ש רבינו ולדידן גם בט' שהוא שמיני פשוט הוא : וכתב הרא"ש כדמקלע שבת במוצאי י"ט האחרון של חג נוהגין שלא להסתפק ז"ל התוספות בפרק המביא כדי יין נהגו העולם בשל תשיעי של חג בע"ש אין מסתפקין מהן בשבת שהוא עשירי ומ"ט אי משום סתירת אהל לא שייך כדפי' ואי משום דאתקצאי בין השמשות דתשיעי תרי מגו כה"ג לא אמרינן דבתשיעי נמי לא נאסר אלא מטעם מגו וי"ל דהיינו טעמא משום הכנה דהואיל ובע"ש היה אסור שהוא תשיעי והוא י"ט אם היה נאכל בשבת מוכן לי"ט אסור בשבת דהוי כעין נולד כיון שבא עתה המוי' שלו ולא בא בי"ט וכבר כתבתי בסי' תרס"ה שהרא"ש והר"ן חולקים ואומרים דלא מתסר משום הכנ' ובפ"ק דסוכה כתבו התוס' והיכא דמקלע שבת במ"ט אחרון של חג נוהגין איסור להסתפק בנוי סוכה עד מ"ש ולכאורה שרי דמאיזה טעם נאסור אי משום דכקדושה אחת היא שבת וי"ט הא אמר רב פ"ק דביצה (ד) הלכה כד' זקנים ואליבא דר"א דאמר שתי קדושות הן ואי משום הכנה מה הכנה יש כאן ע"כ וכ"כ הרא"ש בריש מסכת י"ט :

תרסח ליל שמיני ערבית מתפללין ג' ראשונות ואומר ותתן לנו את יום שמיני חג עצרת הזה בפ' לולב וערבה (מז· מח:) תניא שמיני רגל בפ"ע לענין פו"ר קש"ב פייס בפ"ע זמן בפ"ע רגל בפ"ע קרבן בפ"ע שירה בפ"ע ברכה בפ"ע ופירש התוס' והרא"ש דברכה בפ"ע היינו שבתפל' ובבהמ"ז אומרים את יום שמיני חג עצרת הזה וכ"פ ג"כ רש"י אהא דאמרי' התם שמיני ספק שביעי שביעי לסוכה ושמיני לברכה :

ואוכלין בסוכה מפני שהוא ספק שביעי ואין מברכין על ישיבתה וכו' מסקנא דגמ' שם (מז·) והילכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן וכתב הרא"ש והיינו טעמא דלא מברכינן דכיון דיום שמיני עצרת הוא א"א לברוכי בסוכה דקשיין אהדדי אי יום סוכה הוא לאו שמיני עצרת הוא ואי שמיני עצרת הוא לאו יום סוכה הוא ומשום ספקא דתרווייהו עבדינן לחומרא יתבינן בסוכה ולא מברכינן ונוהגים בו מנהג י"ט דהוא יום שמיני עצרת ועבדינן לחומרא אבל בלולב לא רצו לתקן שיטלוהו בלא ברכה מספק מפני שהוא מוקצה לטילטול ומיכרא מלתא שהוא נוהג בו מנהג חול אבל סוכה פעמים שסוכתו עריבה עליו ואוכל בה בי"ט האחרון כתב המרדכי יתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן פי' ראבי"ה כיון דאיכא היכירא דלא מברך כאשר עשה כל ז' ימים לא הוה כמוסיף אבל לישן בסוכה אסור משום דמיחזי כמוסיף ע"כ (ב) · ואין נראה כן דעת הפוסקי' שסתמו ולא חלקו בכך : ומ"ש ומקדשין ואומרים זמן כבר נתבאר בסמוך שהוא רגל בפ"ע לענין זמן: ומ"ש וכן למחר יושבין בה פשוט הוא : ומ"ש ויש נוהגין שלא לישב בה בליל ח' טעמו מפני שבלילה צריך לברך זמן ואם אוכל אז בסוכה נמצאת אז אכילתו בסוכה סותרת את ברכת זמן ומפני כך סוברים שמה שאמרו בגמ' מיתב יתבינן ביום דוקא אמר וכן שאין אומרי' בו זמן וכ' רבי' שאינו מנהג משום דכיון דסתמא אמרו מיתב יתבינן אין לחלק בין יום ללילה: בבקר משכימין לב"ה ומתפללין יוצר וכו' וקורין בא' חמשה ברכה כל הבכור שבי"ט קורין ה' פסוק פ' הקורא עומד (כ·) וקורין כל הבכור בח' עצרת בפ' בני העיר (לא·) : ומ"ש שמפטיר ויהי ככלות שלמה ג"ז שם וכתב רש"י שהטעם שמפטירין כן על שם ביום השמיני שלח את העם :

תרסט ליל תשיעי מתפללין כמו בלילה שלפניו וכו' כל זה פשוט : ומ"ש וקורין בא' וזאת הברכה וכן מ"ש ומפטיר ויעמוד שלמה פשוט בפרק בני העיר (שם) : ונוהגים באשכנז שהמסיים והמתחיל נודרין נדרים וקוראים לכל מרעיהם ועושין משתה ושמחה ויו"ט לסיומה של תורה כ"כ בהג"א פ' לולב וערבה בשם א"ז · ומצאתי עיקרו של מנהג במדרש בתחלת שיר השירים ויבא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית ה' וכו' ויעש משתה לכל עבדיו אמר רבי יצחק מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה: ולמוצאי י"ט מבדילין בתפלה וכן על הכוס כדרך שמבדילין במ"ש אלא שאין מברכין על הנר ולא על הבשמים כבר נתבאר בסימן תצ"א :

מאי

ב"ח

תרסז סוכה ונויה וכו' בפרק לולב וערבה אמר ר' יוחנן סוכה אפילו בשמיני אסורה ומפרש אביי דה"ט דכיון דחזיא לבין השמשות דאי מתרמי ליה סעודת' בעי מיתב בגו' ומיכל בגווה אתקצאי לב"ה ומגו דאתקצאי לב"ה אתקצאי לכול' יומא וכתבו התו' וא"ת ל"ל טעמא דאי אתרמי סעודתא תיפוק ליה דאסורה משום סתירת אהל וי"ל דאיצטריך למיסר בשמיני אפי' נפלה בחש"מ כו' א"כ לענין נוי סוכה דאין בהם משום סתירת אהל עכ"ל וכך הם דברי רבינו סוכה ונויה וכו' כלומר סוכה דומיא דנויה שאין בהן משום סתירת אהל אסורין גם בשמיני :

ומ"ש ולדידן גם בתשיעי וכו' פי' דכיון דאתרוג דמיקל ביה ר' יוחנן דמותר בח' לדידהו מ"מ לדידן אסור בשמיני ממילא סוכה דמחמיר בה ר"י דאף בשמיני אסור לדידהו ממילא לדידן אסור נמי בתשיעי ועוד לפי הטעם דאי אתרמי ליה סעודת' וכו' ודאי אף בתשיעי אסור דשייך ביה נמי האי טעמא לדידן דמיתב יתבינן כל שמיני · וכתב הרא"ש ז"ל וכד מקלע שבת כו' עד סוף הסי' בפ' לולב וערבה כ"כ וכבר כתבתי בסי' תרס"ו שהעיקר כדברי הר"פ דשייך דין הכנה בכל מה שהיה אסור בשבת ושרינן ליה בי"ט שאחר השבת אע"ג דלא הוי הכנה ממש הילכך גם נויי סוכה אין להתיר בשבת דמאחר שהיו אסורין בע"ש שהוא תשיעי וי"ט אם היה נאכל בשבת ה"ל כמכין מי"ט לשבת והתו' ג"כ כתבו שכבר נהגו העולם איסור בזה :

תרסח ליל שמיני כו' בפרק לולב וערבה תניא דשמיני עצרת רגל בפני עצמו הוא לענין ברכה והסכימו התוס' והרא"ש דהיינו לומר את יום השמיני חג העצרת הזה בתפלה וברכת המזון ולא כמ"ש בתוספות דהיינו ברכה שמברכין את המלך וכן פירש"י הא דקאמר רב שמיני שביעי לסוכ' ושמיני לברכה : ומ"ש ואוכלין בסוכה כו' מסקנא דגמרא שם והילכתא יתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן:

ומ"ש שהטעם שאין מברכין על ישיבת' שא"כ היינו עושין אותו חול פי' וכבר עשינו אותו קדש שאומר את יום שמיני חג העצרת הזה וא"כ סתרי אהדדי שאם יום סוכה הוא לאו שמיני עצרת הוא ואי שמיני עצרת הוא לאו יום סוכה הוא הילכך אזלינן לחומרא ויושבין בה מספק ולא מברכינן ונוהגין בה מנהג י"ט דהוא יום שמיני עצרת ועבדינן לחומרא וכ"כ הרי"ף והרא"ש ומ"ש ולא שייך בישיבתו וכו' כ"כ הרא"ש לשם :

ומ"ש ומקדשין ואומרין זמן שם בברייתא רגל בפני עצמו לענין זמן ומ"ש וכן למחר יושבין בה עד אחר הסעודה נראה שכוונתו לומר דלאחר הסעודה כבר הוא מן המנחה ולמעלה ומוריד כליו להכין עצמו לי"ט האחרון שהוא שמיני ספק תשיעי וכבר כתבתי בסימן תרס"ז דלאו שפיר עבדי הכי דאכלי הסעודה בבית אפילו מקצת הסעודה :

ומ"ש ויש נוהגין וכו' גם על זה כתבתי שם שאפשר שנהגו כן כדי לעשות הפסקה בין ז' לח' דכיון שאכל בליל ח' בביתו שוב אף אם יאכל ביום ח' בסוכה אינו נראה כמוסיף מידי דהוה אאוכל בסוכה באמצע השנה ועוד אפשר לומר דכיון דמצוה הוא להוסיף מחול על הקודש אם כן אם יאכל בליל ח' בסוכה צריך הוא לברך ליתב בסוכה מאחר שעדיין יום ז' הוא בשעת קידוש ומאחר שאומר את יום שמיני העצרת הזה אין לו לברך על הסוכה ולעשותו חול דאם כן סתרי אהדדי ועל כן נהגו שלא ליתב בה בליל שמיני וכתב רבינו שאינו מנהג דמה נפשך אם יום הוא בשעת הסעודה אסור לו לאכול חוץ לסוכה מדין התורה ואם לילה הוא יאכל בסוכה ולא יברך והב"י פי' בע"א מכל מקום ראוי שלא לעשות קידוש בליל ח' בסוכה אלא א"כ הוא ודאי לילה וכן נמצא בליקוטים בשם מה"ר טעבלין :

מאי

תרסח (א) ובמנהגים דא"א חג אלא אומרים יום שמיני העצרת דלא מצינו דנקרא חג : (ב) ונ"ל לומר אף לפי הטעם שכתב הרא"ש ורבינו באכילה משום דלפעמים יושב בסוכה בלא מצוה מודים בשינה דאין דרך לישן בסוכה : (ג) וכתב מהרי"ל דשמש הכנסת יכריז קודם התפלה וכבר כתבתי כל דיניו לעיל סימן קי"ז :

תרסט (א) במנהגים ומפקינן בלילה כל הס"ת שבארון וש"צ אומר אנא ה' וכו' אלהי הרוחות כו' ומסבבין המגדל שבב"ה והעם הולכין אחר הס"ת ואז גוללין ומחפשין בזאת הברכה בס"ת ראשונה ובשנייה בראשית ובג' וביום השמיני בפרשת פנחס ומזמרין זמירות ואח"כ עומדין עם הס"ת והש"ץ אומר הקבצו מלאכים כו' והמנהג אינו כן עכשיו אלא קורין כל הנדרים שבתורה בליל ש"ת וקונין הנדרים ונותנין למי שקונה מי שבירך אחר שעלה לס"ת : (ב) ובמנהגים וחוזר למעלה ומרבה בפרשיות כדי לקרות הרבה לכבוד תורה קורין כל הנערים ביחד וקורין להן המלאך הגואל גו' וקורין חתן תורה כו' ואח"כ חתן בראשית כו' וכהן או לוי יכול לקנותו וע"ל סי' קל"ב ומ"ש וחוזרין למעלה ומרבין בפרשיות כ"ה המנהג וכ"כ ריב"ש בתשובה סי' פ"ד ואין איסור בזה משום ברכה לבטלה דלא כרבי אפרים שכתב המרדכי פ' בני העיר בשמו דאסור בזה וע"ל דינים אלו בהלכות קריאת ס"ת כתב המרדכי פ"ק דף צ"ב ע"א דח' פסוקים אחרונים שבתורה ת"ח צריך לקרותן ואינן נוהגין כן אלא נוהגין שאף הנערים עולים לסיום התורה וקורין אותו העולם חתן תורה ואפשר דבזמן הזה דהחזן קורא הכל אין לחוש מי העולה מאחר שאינו קורא רק החזן וכ"ש דשאר הפוסקים לית להו כדברי המרדכי כמו שנתבאר סי' תכ"ח לעיל מצאתי כתוב כשאין להקהל אלא ב' ס"ת קורין בראשון וזאת הברכה ובשניה בראשית וחוזרין ולוקחין הראשונה וכן בכ"מ שזקוק לג' ספר תורות ואין להם רק ב' עושין כסדר הזה : (ג) כתב מהרי"ק שורש כ"ו בשם תשובת הגאונים דביום שמחת תורה נוהגין לרקוד אפי' זקנים בשעה שאומרים קלוסים לס"ת אע"פ שאין מרקדין בי"ט

הלכות חנוכה

תרע **מאי** חנוכה דתניא בכ"ה בכסליו יומי חנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא למגזר בהון תענית שכשנכנסו עו"ג בהיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה יד מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך א' של שמן שהיה חתום בחותמו של כ"ג ולא היה בו אלא כדי להדליק יום א' ונעשה בו נס והדליקו בו ח' ימים לשנה אחרת קבעום ח' י"ט בהלל ובהודאה פי' לומר בהן הלל ולהודות לומר בו על הנסים בהודאה אבל מותרין הן בעשיית המלאכה ונוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות ואין להקל להן: וגם אם יש מקומות שנוהגין איסור בכל היום אין להקל להן משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם וקראום חנוכה חנו בכ"ה והיה אומר הר"מ מרוטנבורק ז"ל שרבוי הסעודה שמרבים בהם הן סעודת הרשות (א) שלא קבעו אלא להלל ולהודות ולא משתה ושמחה ואין מספידין בהם אלא לחכם בפניו (ב) ולעיל בהלכות ר"ח כתבתי אם יש לומר בהן צידוק הדין:

תרעא **ויען** כי אירע הנס בנרות תקנוה להדליק נרות בכל לילה כדי להזכיר הנס וצריך כל אדם ליזהר בהן מאד ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק והזהיר בהן יהיו לו בנים ת"ח וכמה

בית יוסף

תרע מאי חנוכה דתניא בכ"ה בכסליו וכו' בפ' במה מדליקין (כא:) ואיכא למידק כי חתום בחותמו של כ"ג מאי הוי נהי דאפי' נגעו בו מבחוץ לא נטמא דכלי חרס אינו מטמא מגבו אלא מתוכו מ"מ ליחוש שמא הסיטוהו ונטמא כבר תירצו בתוס' שאם כבר גזרו על העו"ג להיות כזבים צ"ל שהיה מונח בחותם בקרקע שלא הסיטו הכלי וכן משמע מדברי רש"י שכתב בחותמו בהצנעו וחתום בטבעתו והכירו שלא נגעו בו והר"ן תירץ שאם הסיטוהו היו שוברים אותו לראות אם יש בו זהב או מרגליות כיון שראוהו נחתם בחותם של כ"ג אלא ודאי לא מצאוהו כלל ולא ראוהו ואפשר שגם לזה כיון רש"י במ"ש והכירו שלא נגעו בו:

והטעם שהוצרכו להדליק ח' ימים מאותו פך מפני שכל ישראל היו בחזקת טמאי מתים וא"א לתקן שמן טהור עד שיעברו עליהם ז' ימים מיום טומאתם ויום א' לכתישת הזיתים ותקונם להוציא מהם שמן טהור והר"ן כתב שהיה להם שמן טהור רחוק ד' ימים והוצרכו ח' ימים בין הליכה וחזרה ואיכא למידק למה קבעו ח' ימים דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה א' נמצא שלא נעשה הנס אלא בז' הלילות וי"ל שחילקו שמן שבפך לח' חלקי' ובכל לילה היו נותני' במנורה חלק א' והיה דולק עד הבקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס ועוד י"ל שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור נשאר הפך מלא כבתחלה וניכר הנס אף בליל הא' א"נ שבליל ראשון נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה ובבקר מצאו הנרות מלאים שמן וכן בכל לילה ולילה:

ונוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות טעמן כדי שיהא להם היכרא שאסור להשתמש לאורן: **ומ"ש** וגם אם יש מקומות שנוהגין איסור בכל היום אין להקל להם משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור שאי אתה רשאי להתירם בפניהם הא דדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור וכו' ברייתא היא בפרק מקום שנהגו (נא.) ונוהגין רבינו שאף בדבר שאין בעיניו שום צד איסור לומר דגזרו הא אטו הא מיתני' ומפני כך כתב דחנוכה אע"פ שאין שום זמן ממנה אסור בעשיית מלאכה לא ביום ולא בלילה אם היו נוהגים איסור בכל היום אין להקל עליהם ואינו מוכרח דאיכא למימר דכיון דאין בו צד סרך איסור לית לן בה:

והיה אומר הר"ם מרוטנבורק שריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות כ"כ ג"כ המרדכי בפרק מקום שנהגו בשם הר"ם כבר כתבתי בסימן ת"ר לדברי הכל מברין את האבל בחנוכה:

תרעא ויען כי אירע הנס בנרות תקנו להדליק נרות בכל לילה כדי להזכיר הנס פשוט בפרק מדליקין (כא.):

וצריך כל אדם ליזהר בהם מאד ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליקן כ"כ הרמב"ם וכתב ה"ה דהיינו מדתנן בפ' ע"פ (צט:) שאפילו עני שבישראל אל יפחתו לו מארבע כוסות של יין וטעמא משום פירסומי ניסא: **והזהיר** בהם יהיו לו בנים ת"ח בפ' במה מדליקין (כג:) הרגיל בנר חנוכה ונר שבת הויין ליה בנים ת"ח פירש"י משו' דכתיב כי נר מצו' ותורה אור ע"י נר מצו' דשב' ודחנוכ' בא אור התורה: וכמה

בית חדש

תרע מאי חנוכה וכו' פי' בפרק ב"מ קא מפרש תלמודא הלכות חנוכה ובתר הכי קאמר מאי חנוכה כלומר על איזה נס קבעוה וכן פירש"י ולפ"ז התשובה היא דתניא וכו' ושמעתי דיש מפרשים דמאי חנוכה דתניא וכו' כל זה הוא לשון השאלה והתשובה הוא שכשנכנסו עו"ג וכו' וטוען דהא במגלת תענית כתובה ברייתא זו בלשון זה בכ"ה בכסליו יומי חנוכה אינון וכו' וכן בסמ"ג ובמגיד משנה הובאה בלשון זה והא דנקט תלמודא לשון שאלה טפי בחנוכה וקאמר מאי חנוכה זהו לפי שכל המועדים וכן ימי פורים וד' צומות מפורש בכתוב משא"כ חנוכה: **ה"ג** שהיה מונח בחותמו של כ"ג וכו' ופי' שהיה מונח בהצנעו בקרקע וניכר שלא הסיטו הכלי וגם היה חתום בחותם של כהן גדול וניכר שלא פתחוהו ונגעו בשמן וכן פירש"י והתוס' ע"ש ובהגהות החדשות למרדכי כ' י"א שהיה מונח בתוך שידה קבועה בכותל שלא היו יכולים האויבים להסיטה והיה פתחה סגור וחתום בחותמו של כהן גדול ובסגירת הפתח בחותם הכירו שלא נגעו בפך וי"א שזה היה קודם שגזרו עליהם עכ"ל וע"ש בתוס' ועיין עוד בביאורי הרא"ם שעל הסמ"ג ואפשר עוד לומר שהיה פיו צר שאינו יכול לכנוס בו אצבעו וכיון שאי אפשר ליטמא במגע בעודו בכלי אינו מטמא כמי בהיסט דלהכי אפקיה רחמנא להיסט בלשון נגיעה לומר לך שכל שאינו מטמא במגע אינו מטמא בהיסט וצריך שיהיה חתום. דאם לא כן איכא חששא שמא הוציאו קצתו ונטמא והחזירוהו בתוכו א"נ נטמא באהל המת כשלא היה צמיד פתיל עליו ועיין במ"ש הרא"ם בזה גם מ"ש ב"י שח' ימים הוצרכו להמתין מפני טומאה שבעה ימים וכו' כל אלו הפירושים כתב הרא"ם לשם. והא דכתב ב"י וכן בכל לילה ולילה חוזר גם לפירוש השני שכתב מקודם. ובהגהות החדשות למרדכי כתב טעמים אחרים לקביעות שמנה ימים:

קבעום ועשאום כתב הרא"ם לפי גירסא זו קבעום קאי אהדלקה דלעיל ועשאום קאי אהלל והודאה אבל לספרים שלא כתבו בהן אלא וקבעום לבד קשיא ממה שלא הוזכר גם הדלקה שהוא העיקר ע"ש:

ומ"ש ולא היה בו אלא כדי להדליק יום אחד וכו' איכא להקשות היאך היו הכהנים מדליקין הנרות בטומאתן תירץ הרא"ם שהדליקוה על ידי פשוטי כלי עץ שאינן מטמאין ומה שהקשה הלא גם המנורה היתה טמאה תירץ שהחשמונאים עשו מנורה של עץ כדמוכח בפרק כל הצלמים בפירוש רש"י אך קשה הלא נטמאה המנורה בגמר עשייתה וי"ל דלא נטמאו כל ישראל ומי שהיה טהור עשאה ולא קשה אם כן יעשו הטהורים גם כן שמן דאפשר שלא היו בקיאין בעשיית שמן כשר למנורה וכן צריך לומר להר"ן שכתב שהיה להם שמן טהור והוצרכו ח' ימים בין הליכה וחזרה דקשיא ג"כ דה"ל לעשו' שמן מיד אלא צ"ל שלא היו בקיאין בעשייתו והשתא אין צריך לפרש שהדליקום ע"י פשוטי כלי עץ אלא הכהן שלא נטמא הדליקם דהדלקת נרות אין צריך כ"ג ותדע דהא קשיא היאך נתנו השמן לתוך הבזיכין הלא נטמא מיד כשאחז בפך אלא ודאי דכהן טהור אחז בו ונתנו לבזיכין. ומה שק' הלא הדלקת נרות דוחה את הטומאה תירץ הרא"ם דשאני עשיית השמן שהוא ממכשירי הדלקה ואיכא דוחה דומיא דמכשירי מילה בשבת ע"ש: **ונוהגות** הנשים וכו' וגם אם יש מקומות שנוהגין איסור וכו' פי' גם אם יש מקומות שנוהגין הנשים איסור כל היום אין להקל אבל באנשים אין מנהג כלל לאיסו' וכהי משמע בספר צידה לדרך: **ומ"ש** משום דדברים המותרי' וכו' השיג ב"י ואמר ואינו מוכרח דאיכא למימר דכיון דאין בו צד סרך איסור לית לן בה עכ"ל ולפע"ד נראה דדמיא להא דפוסק מהר"ס בתענית שלפני ראש השנה ויום הכפורים ושלא לאכול בשר מי"ז בתמוז דצריך התרה ואע"ג דליכא התם ג"כ סרך איסור מדין התלמוד וה"ט דכיון דקיבל עליו תעניות אלו לשם תשובה ושויה עילויה חתיכה דאיסורא אסור להקל בהו וה"נ גבי חנוכה כיון שנעשה הנס ע"י אשה וקבלו עליהם איסור מלאכה כדין י"ט שויוה עלייהו חתיכה דאיסורא ואין להקל להן וכ"כ בספר צידה לדרך. וז"ל מהרי"ל קבלה בידינו שאין לאדם לעשות מלאכה בשעה שנרות דולקים בחנוכה. וי"א גם ביום הראשון וביום האחרון מנהג רבותינו ג"כ לאסור מלאכה עכ"ל ונראה קצת ראיה מדקראו להו חנוכה לומר חנו בכ"ה דאי אין איסור כלל במלאכה מאי חנייה שייך כאן דדוחק הוא לומר דר"ל חנייה ממלחמה ועוד דרז"ל במדרש שחנוכת הנשיאים היתה בחנוכה והקב"ה שילם להם שכרם בימי מתתיהו וכו' הנה כשם שהנשיאים כל אחד עשה ביומו יום טוב גם בחנוכה יש להם לעשות י"ט בענין בטול מלאכה ומטעם זה נהגו להרבות בסעודות ובפרט הנשים שהנס נעשה ע"י אשה והוא הדין לענין מלאכה שאסור לנשים וכדין ר"ח ועיין בהגהת החדשות לספר מרדכי והיה אומר מהר"ם וכו' ואיכא למידק היא גופה קשה למה לא קבעום למשתה ולשמחה כמו בפורים ונראה דבפורים עיקר הגזירה היתה לפי שנהנו מסעודתו ועל כן נגזר עליהם להרוג ולאבד את הגופים שנהנו מאכילה ושתייה של איסור ושמחה ומשתה של איסור וכשעשו תשובה עינו נפשותם וכמ"ש אסתר לך כנוס את כל היהודים ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים וגו' ולפיכך קבעום למשתה ויום טוב לזכור עיקר הנס אבל בחנוכה עיקר הגזירה היתה על שהתרשלו בעבודה וע"כ היתה הגזירה לבטל מהם העבודה כדתניא בברייתא שגזר עליהן לבטל התמיד ועוד א"ל מגוס אחת יש בידן אם אתם מבטלין אותן מידם כבר הם אבודין ואיזה זה הדלקת מנורה שכתב בה להעלות נר תמיד כל זמן שמדליקין אותן תמיד הם עומדין כו' עמדו וטמאו כל השמנים וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה עוזרם ה' על ידי כהנים עובדי העבודה בבית ה' ע"כ נעשה הנס גם כן בנרות תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה ולפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב ולענין הלכה יראה לע"ד דלא כמהר"ם דמנהג זה שמרבים בסעודה כבר נהגו בו גדולי הדור הקדמונים ומהרש"ל כתב גם כן דברמב"ם משמע דימי שמחה הן וכן כתב המרדכי הארוך עכ"ל ועיין ברמב"ם פרק שלישי הלכה ג' וז"ל מהר"ש מאוסטרייך דבחנוכה יש לנהוג שמחה ומשתה וכן מוכח קצת ברמב"ם ויש מביאין ראיה מפ"ב דשבת במרדכי והוכיח קצת מרבינו יואל שפסק בברכת המזון אם לא אמר על הנסים מחזירין אותו ש"מ דשאני משאר הימים ולא סגי בלא פת עכ"ל:

תרעא ויען כי אירע הנס בנרות וכו' בפרק ב"מ וקאמר דצריך להדליק הנרות בערב בכל לילה מימי חנוכה על פתחי הבתים כדי לגלות ולהראות הנס וז"ל הרי"ף והילכך מברכין אניסא כל יומא מתמניא יומי דחנוכה הואיל ובכל יום ויום היה הנס מתחדש באותו פך של שמן עכ"ל:

והזהיר בהן יהיו לו בנים תלמידי חכמים בפרק ב"מ ופירש"י דכתיב כי נר מצוה ותורה אור על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור תורה והא דלא קאמר איהו גופיה הוה צורבא מרבנן כדקאמר התם אמאן דרחיל מרבנן יש לפרש דקאמר אי לאו בר הכי הוא מ"מ זוכה לבנים ת"ח ואף על גב דלגבי מאן דרחיל רבנן קאמר ואי לאו בר הכי הוא לישתמען מילי' כצורב' מרבנן התם הוי טעמא כי היכא דלידחלו מיניה כמה דאיהו הוה דחיל מרבנן אבל הכא לא שייך למימר הכי: וכמה

דרכי משה

ב"ט משום כבוד התורה נהגו היתר עכ"ל וכתב מהרי"ל יש מקומות שנהגו התינוקות סותרים הסוכות ומבערים אותם בשמחת תורה ונותנים טעם להיתר זה אבל אבא מורי ז"ל כשהייתי נער מוחה בידי מלסתור בי"ט עכ"ל:

תרע (א) וכתב מהר"א מפראג וז"ל אבל במרדכי הארוך כתב ובמגילת תענית אמרו שקבעום י"ט משום חנוכת המזבח וכ"כ א"ז וכ"מ במדרש רבתי פרשת בהעלותך והכא אומר שקבעוהו משום הנס וי"ל דמשום זה קבעו משתה ושמחה אבל להלל ולהודות קבעו משום נס וכ"מ מפירש"י עכ"ל ואפשר שלזה נהגו במשתה ושמחה ומצאתי בהגהת מנהגים סעודת חנוכה רשות ולכן נוהגין לומר מזמורים להרבות בו שבחות כדי שיהא סעודת מצוה כן השיב מוהר"ם עכ"ל: (ב) ויום שמועה כבפניו דמי כמ"ש המרדכי פ"ד דמ"ק דף שצ"ד ע"ג כמו שיתבאר בי"ד הלכות אבילות ומצאתי בקובץ א' המנהג להתענות על אביו ועל אמו בחנוכה עד חצות עכ"ל ולא ראיתי שחוששין לזה וע"ל סי' תקס"ח אי מתענין ת"ח בחנוכה אי צריך למיתב תענית לתעניתו:

וכן

וכמה נרות הם בליל א' מדליק א' מכאן ואילך מוסיף והולך א' בכל לילה עד שבאחרונה יהיו שמנה ואפילו אם רבים בני הבית לא יעשה יותר נר שיש לו ב' פיות עולה בשביל שנים כגון מליל א' ואילך ואם מילא קערה שמן והקיפה פתילות אם כפה עליה כלי כל פתילה עולה בשביל נר אחד לא כפה עליה כלי אפילו לנר אחד אינו עולה לפי שהיא כמדורה וכתב א"א הרא"ש ז"ל מסתברא שלא הרחיקם זה מזה עד כאצבע אבל אם הרחיקם זה מזה עד כאצבע שאינו נעשה כמדורה יצא ונראה לי דאפילו הרחיקם אין להתיר בלא כפיית כלי דמה גבול יש בהרחקה אם הפתילות גסות והלהב גדול אפילו יותר מכאצבע מתחברות ואם הם דקות אפילו בפחות מכאצבע סגי להכי קאמרינן כפיית כלי דהוא מלתא דפסיקא ומניחה על פתח הסמוך לר"ה מבחוץ אם הבית פתוח לרה"ר מניחה על פתחו ואם החצר פתוח לר"ה מניחה על פתחו ואם הוא דר בעלייה שאין לו פתח פתוח לר"ה מניחה בחלון הסמוך לר"ה ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה מניח' על שולחנו ודיו וצריך נר אחר להשתמש לאורו ואם יש מדורה א"צ נר אחר שיוכל להשתמש לאור המדורה ואם הוא אדם חשוב שאין דרכו להשתמש לאור המדורה צריך נר אחר אפילו

וכמה נרות הם וכו' שם תניא מצות נר חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכ"א וא' והמהדרין מן המהדרין בש"א יום א' מדליק ח' מכאן ואילך פוחת והולך ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך ומדברי הרמב"ם יראה דמהדרין מן המהדרין עבדי כמי הדור ראשון דהיינו נר לכ"א וא' אבל התוספות כתבו דב"ש וב"ה לא קיימי אלא אנר איש וביתו וכך הם דברי רבינו שכתב ואפי' רבים בני בית לא יעשו יותר כלומר לא יעשו אפילו להידור מצוה וכמ"ש התו' והטעם דאם ידליק כל אחד וא' לא יהא מנכר הדור מצוה מה שמוסיף והולך דשמא הרבה בני אדם בבית מיהו מנהג שלנו כדעת הרמב"ם ומנהג ספרד כדעת התוספות וכ"כ הרמב"ם שמנהג ערי ספרד אינן כמו שפסק הוא ז"ל ומשמע מדבריו שאין לשנות מנהגם דאם לא כן לא הוה ליה לכתבו בספרו. ורא"ם כתב על מנהג ערי ספרד שקשה עליו דלפי דעת הרמב"ם אינו לא כפי מצותה ולא כפי המהדרין ולא כפי המהדרין מן המהדרין עכ"ל ול"ק מידי דברור הוא דאותו מנהג הוא על פי דעת התוס':

נר שיש לו ב' פיות וכו' שם מימרא דרב הונא (דף כ"ג) וקשה הא פשיטא היא ולא איצטריך לאשמעינן ונראה דהך נר איירי בנרות פמוטות שלנו שקורין אותו לאמפ"א שכל נר יש לו חלל כמו מרזב בפני עצמו אלא כפרש"י וז"ל נר שיש לו ב' פיות שהנרות שלהן של חרס הן ומכוסין ועושין לו נקב בצידי כיסוי להכניס לו הפתילה והוא הפה ולמעלה בכיסוי יש נקב קטן וגם חלל יש למעלה מן הכיסוי וממלאו שמן והוא נכנס דרך הנקב מעט מעט אם יש בו נקבים שנים משני צדדים עולה לב' בני אדם למהדרין כעושין נר לכל אחד ואחד עכ"ל ולפי זה ניחא דאתא לאשמעינן דלא תימא כיון שב' הפתילות אינן מובדלין כלל כי אם בהנחתן בפה א"כ דינו כאילו לא היה אלא נר אחד קמ"ל דלא. ומ"ש רבינו כגון מליל ראשון ואילך לאו דוקא דהוא הדין בליל ראשון עצמה לשני בני אדם שבשני בתים לדעת רבינו בסמוך וכדעת ר"י בתוספות שמדליקין בפתח החצר הסמוך לרשות הרבים דאז הם מונחין לשמאל שניהם אבל לרש"י שפירש שמדליקין על פתח בתיהם דוקא אי אפשר לפרש דעולה לשני בני אדם שבשני בתים דאם כן היה לזה מימין ולזה משמאל לפיכך פירש רש"י עולה לשני בני אדם למהדרין ויהא דלא פי' רבינו למהדרין כפי' רש"י טעמו דסבירא ליה כדעת ר"י בתוספו' דאפילו רבים בני הבית לא יעשו יותר כמ"ש בסמוך ורש"י פי' בגמרא לפי זמן התלמוד שהיו מקצתן מהדרין ופשיטא דלרש"י נמי דמי שנוהג כמהדרין מן המהדרין דלא יעשה יותר וכדעת ר"י אבל בדין הדלקה בפתח ודאי חולק רש"י אר"י דלרש"י מדליקין אפתח הבית בדוקא שהרי כתב וז"ל אלא בחצרו שבתיהם היו פתוחים לחצר אלמא דר"ל שהיו מדליקין על פתח בתיהם וכך פי' הרא"ם מיהו ה"ר ירוחם כתב וז"ל מניחם על פתח ביתו מבחוץ פירש רש"י מבחוץ בפתח החיצון הסמוך לרשות הרבים אבל הנרות מבפנים. וי"מ מבחוץ ממש ברשות הרבים עכ"ל משמע דגם לפירש"י היו מדליקין בפתח החצר וצ"ע:

ואם מילא קערה שמן וכו' שם מימרא דרבא ומ"ש וג"ל דאפילו הרחיקם וכו' בהגהות החדשות לרי"ף כתב ליישב זה דלפי השיעור מבית המקדש שהיו משערים לכל נר חצי לוג שמן שהוא ג' בצים ללילי טבת הארוכים י"ב שעות כמלא לד' שעות ביצה אחת הוי לחצי שעה שמינית ביצה ולפיכך צריך לעשות פתילות דקות כדי שלא תמהר הפתילה לכלות השמן קודם שיעור חצי שעה ופ"ד זה יהיה גבול אצבע שזכר ב"ה עולה יפה דדבריו הם בנותן שעור המצומצם דאז ודאי צריך שיהיו הפתילות עשויות בשיעור שוה עכ"ל ומכל מקום קשה מי יימר דשיעור אצבע הוא השיעור השוה ותו דבדברי"ף פי' על הא דקאמר א"כ לשיעורא כלומר שצריך ליתן שמן בנר כדי שתהא דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק וראה דאין שיעור לשמן עצמו כלל כיון דאין שיעור לפתילה דאם הפתילה גסה צריך שמן יותר מבדקה אלא דבמנורה שבב"ה נתנו שיעור לשמן משום דהיה ג"כ שיעור לפתילה שלא היו יכולות להיות אלא כשיעור פיות הנרות אלא דקשה על זה ממ"ש הסמ"ג בעשה קנ"ג שי"מ מ"ש ביומא בן בכרי היה ממונה על הפקיעות פי' שהיה מפקיע פתילות לפי הלילות כי בלילות קצרות עושין אותם גסות כדי שיכלה כל השמן וכו' ע"ש אלמא דגם במנורה היו הפתילות משתנות ופשיטא דפיות הנרות היו שווין בשיעור שהיו מקבלין הפתילות הם וגסות ביותר בלילות קצרות ואיך שיהיה דבר זה מכל מקום נראה לע"ד ליישב דעת ב"ה דמפרש הא דקאמר בגמרא לא כפה עליה כלי עשאה כמין מדורה ואפילו לאחד אינו עולה היינו לפי שהאש מתחברת באמצעיתה ואינו דומה לנר וכמו שפירש רש"י דלפי זה אם הרחיקם זה מזה גם באמצע ברוחב אצבע כהדס נר שיש לה פיות שאינו פחות מכאצבע אינו נעשה כמדורה ולא צריך כפיית כלי אלא בדלא הרחיקם זה מזה גם באמצע ברוחב אצבע דנעשה כמדורה באמצע ומיהו בתרומת הדשן משמע שהיה גורס בדברי ב"ה דצריך להרחיק ב' אצבעות ע"ש:

ומניחה על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ ברייתא שם ודברי רבינו בזה כמו שכתבו התוספות לשם וקצת קשה דהסמ"ג בשם רבינו יצחק כתב כפירש"י וכן כתב בהגהת מיימונית פ"ד וזה סותר למ"ש סתם תוספות שהם של ר"י ואפשר דר"י שכתב הסמ"ג הוא ר"י הבחור לא ר"י הזקן בעל סתם תוספות. ומ"ש בביאור הרא"ם על דברי הסמ"ג בשם ר"י וז"ל לפי' עכ"ל ט"ס הוא וצריך להגיה לא לפי' התוס' לא לפירש"י התוספות אלא לפרש"י:

ואם הוא דר בעלייה וכו' שם בברייתא וקשה הרא"ם לפי' התו' שהסכים רבינו עמהם למה ליה למתני דאם דר בעלייה מניחה בחלון השתא בפתח ביתו שהוא סמוך לעוברי דרכים מניחו ברשות הרבים בחלון שהוא גבוה מבעיא וכו' ואין כאן קושיא כלל דפשוט הוא דאיצטריך דלא תימא כיון דאין יכול להדליק בפתח הפתוח לרשות הרבים כמצותה חייב להדליק בפתח העלייה משום חשדא דנכנסין ויוצאין בעלייה דעיקר מצותה היא להעמידה בטפח הסמוך לפתח משום הנכנסים וכו' קא משמע לן דלא אלא צריך להעמידה בחלון כדי שלא יחשדוהו העוברין ברשות הרבים לומר שלא הדליק:

ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצות וכו' שם ופירושו שגזרו שמד שלא לקיים המצות ולא כפירוש רש"י שהיה להם לפרסיים יום איד וכו' דפשיטא דכיון דגזירת פרסיים לא היתה על ישראל בלחוד אלא גם על שאר אומות לא הוי גזירת שמד כמו שכתוב בכ"י פרק בן סורר ומורה ואם כן היה קשה למה הצריכו רז"ל להניחו על שלחנו ונכנסו בספק סכנה והלא אף מן השלחן היו נוטלין ומקפידין כדאיתא בפרק קמא דגיטין וכמ"ש התו' בפרק ב"מ אבל כשנפרש דבגזירת שמד קאמר ניחא דאפילו ערקתא' דמסאנא אסור לשנות בשעת שמד ולכן לא היו עוקרין מצו' הדלק' לגמרי אבל מה שהיו משנין להניחם על השלחן אין המצוה נעקרת בזה דאין זה שינוי בגוף המצוה רק שינוי המקום בלבד בכה"ג שרי אפי' בשעת השמד כדמוכח בריש כתובות בתקנת נישואין ליום הרביעי דאפילו בשעת השמד משנין התקנה מיום זה ליום אחר כיון

וכמה נרות הם בליל ראשון מדליק אח' וכו' שם (כא:) ת"ר מצות נר חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל א' וא' והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומרים יום א' מדליק ח' מכאן ואילך הולך ופוחת וב"ה אומרים יום א' מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך טעמייהו דב"ש כנגד פרי החג א"נ כנגד ימים הנכנסים וטעמייהו דב"ה כנגד ימים היוצאים א"נ משום מעלין בקודש ולא מורידין ומדברי הרמב"ם נראה דמהדרין מן המהדרין עבדי כמי הידור ראשון דהיינו נר לכל א' וא' אם היו אנשי הבית עשרה בליל א' מדליק י' נרות ובליל ב' כ' ובליל ג' ל' (א) אבל התוספות כתבו נראה לומר דב"ש וב"ה לא קיימי אלא אנר איש וביתו שיש יותר הידור דאיכא היכירא כשמוסיף והולך או מחסר כנגד ימים הנכנסים או היוצאים אבל אם יעשה נר לכל אחד אפילו יוסיף ליכא היכירא שיש לומר שכך יש ב"א בבית עכ"ל ונראה שהעולם שנוהגים להדליק בלילה הראשונה נר א' ומוסיף והולך בכל לילה עד שבאחרונה הם ח' ואפי' בני בית הרבה אינם עושים יותר דעת' כדעת התוספות דאי כהרמב"ם למה אינם עושים כמהדרין מן המהדרין: **נר** שיש לו ב' פיות עולה בשביל שנים שם (כג.) נר שיש לו ב' פיות עולה לב' בני אדם פי' רש"י עולה לב' בני אדם למהדרים שעושים נר לכל א' וא' ורבי' לא כתב עולה לב' בני אדם מפני שאין אנו עושין נר לכל א' וא' שיצטרך נר זה לעלות לב' ב"א וכתב שעולה בשביל ב' נרות וזהו שכתב כגון מליל ראשון ואילך כלומר דאילו בליל ראשון לא משכחת לדידן שיצטרך לעלות במקום שנים: **ואם** מילא קערה שמן והקיפה פתילות אם כפה עליה כלי כל פתילה עולה בשביל נר א' לא כפה עליה כלי אפי' לנר אחד אינו עולה לפי שהוא כמדורה גמ' שם:

ומ"ש בשם הרא"ש מסתברא שלא הרחיקם זה מזה עד כאצבע וכו' כ"כ הר"מ בשם בעל העיטור וכ"כ שבולי הלקט בשם בעל הדברות:

ומ"ש רבינו נ"ל דאפילו הרחיקם אין להתיר בלא כפיית כלי וכו' דברי טעם הם ומיהו י"ל דשיעור הרחקת אצבע שאמרו בפתילות בינוניות ולפי אותו הערך צריך להוסיף ריחוק בגסות ולמעט ריחוק בדקות (ב):

ומניחה על פתח הסמוך לר"ה בחוץ וכו' שם (כא:) ת"ר נר חנוכה מצוה להניח על פתח ביתו מבחוץ ואם היה דר בעלייה מניחה בחלון הסמוכה לר"ה וכתבו התוספות מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ מיירי דליכא חצר אלא ביתו עומד סמוך לר"ה אבל אם יש חצר לפני הבית מצוה להניח על פתח החצר דאמרינן לקמן חצר שיש לה ב' פתחים צריכה ב' נרות ואמרינן נמי נר שיש לה ב' פיות עול' לב' בני אדם משמע לשני בתים ואם היו מניחין על פתח בתיהם היה לזה מימין ולזה משמאל אבל אי מניחים על פתח החצר אתי שפיר. אבל רש"י פירש מבחוץ משום פירסומי ניסא ולא בר"ה אלא בחצירו שבתיהם היו פתוחים לחצר ואם היה דר בעלייה שאין לו מקום בחצירו להניחו שם מניחו מבפנים כנגד החלון הסמוך לר"ה ע"כ ורבינו כתב כדברי התוס' דמצוה להניח על פתח ביתו מבחוץ ולפיכך הוצרך לפרש דאם היה דר בעלייה מניחה בחלון הסמוכה לר"ה בשאין לו פתח פתוח לר"ה מיירי כלומר שאם היה פתח העלייה פתוח לר"ה מניח' על הפתח ואם היה פתוח לחצר מניחה על פתח החצר שהוא פתוח לר"ה אבל הכא מיירי כשהעלייה פתוחה לבית דהשתא כי מנח לה על פתח הבית או על פתח החצר לא מינכרא מלתא דמשום עלייה הוא ולפיכך מניחה בחלון הסמוך לר"ה: **ומ"ש** ובשעת הסכנ' וכו' עד צרי' נר אחר אפי' אם יש מדורה שם: מצוה

דרכי משה

תרעא (א) וכן המנהג וכתב מהר"א מפראג דלדידן שמדליקין בפנים ויודעין בבית כמה ב"א בבית וליכא למיחש שמא יאמרו כך בני אדם הם בבית אף לדעת התו' מנהגינו נכון ועוד דמאחר שמדליקין בפנים כל אחד יכול להדליק במקום מיוחד ולא בעי להדליק כולן בטפח הסמוך לפתח וניכר הנרות שמדליק כ"א ואחד ואיכא היכירא כשמוסיף והולך בשאר הלילות ולכן מנהגינו אתי שפיר לכ"ע: (ב) כתב בהג"מ בשם סמ"ק דאין להדליק נרות חנוכה בעיגול כמו שעושין בהנרות של ב"ה שנועצים מסמורים בעיגול דהוי כמדורה אך יש לקובען בשורה בלא עיגול עכ"ל ובמהרי"ל כתב שראה נרות חנוכה של ב"ה שהיו תחובים שלא כסדר רק אחד יוצא ואחד נכנס וצוה לזוקפן כשורה בשוה שלא יהא כמדורה עכ"ל וכתוב בת"ה סי' ק"ה דמותר להדליק בפמוטות שקורין לאמפ"א ולא הוי כמדורה הואיל וכל אחד מובדל מחבירו לא מיקרי מדורה עכ"ל כתוב בפסקי מהרי"ו סי' ת"ה נוהגין לעשות נרות של חנוכה שמדליקין בב"ה ומדבקין ד' או ה' ביחד ומדליקין אותו לנר א' ואסרתי דהוי כמדורה ואפילו לנר אחד אינו עולה עכ"ל וכן מצאתי כתוב כשמדליקין נרות של שבת או של י"ט או של חנוכה ודובקין הנרות סמוכים זו לזו עד שהן מתחממות זו מזו ונוטף השעות מחום החמימות

חדושי הגהות

תרעא א כתב ריא"ז וז"ל ונ"ל דשפיר הוי גבול אצבע שאומר בעל העיטור גבול משום דאיהו מיירי לפי הגבול מהשמן שצריך ליתן בנ"ח דהיינו שמינית ביצה כמו שזכרנו לפי שיעור זה צריך שיהא לעולם הפתילות שוות כשיעור זה כדי שלא תמהר הפתילה שיעור הדלקת שמן שזכרנו' עד"ז יהיה גבול האצבע שזכר ב"ה עולה יפה דאיתו לא

אפי' אם יש מדורה מצוה להניחה למטה מי"ט ואם הניחה למעלה מי' יצא אבל אם הניחה למעלה מכ' אמה אפילו בדיעבד לא יצא דלא שלטא ביה עינא וליכא פירסומי ניסא וכתב ה"ר יואל הלוי דוקא כשמניחה בחוץ אבל כשמניחה בבית אפילו למעלה מכ' אמה כשירה כדאמרי' גבי סוכה (ג) אם דפנות מגיעות לסכך אפי' למעלה מכ' אמה כשירה דשלטא ביה עינא ונ"ל שאין הנידון דומה לראייה דהתם בעינן שתשלוט עינו בגג וכיון שמחיצות מגיעות לגג על ידם ישלוט עינו בגג אבל הכא שצריך שישלוט עינו בנרות כיון שהוא למעלה מכ' דלא שלטא ביה עינא מאי נפקא מינה בגג שהוא עדיין למעלה ממנו בשבילו לא שלטא ביה עינא טפי וה"ר מאיר מרוטנבורק ז"ל היה מדקדק להניחה למעלה מג"ט ולמטה מי': ומצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח (ד) משמאל כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל וכתב אבי העזרי שאם אין מזוזה בפתח מניחה מימין ובס"ה הקטן כתב שאם מניחה בדלת עצמה יניחנה מחציו של כניסה לצד שמאל ובב"ה מניחה לדרום (ו) זכר למנורה שהיתה בדרום ע"כ: חצר

מצוה להניחה למטה מעשרה טפחי' שם תנן התם גץ היוצא מתחת הפטיש ויצא והזיק חייב גמל שטעון פשתן והוא עובר בר"ה ונכנס פשתנו לתוך החנות ודלקה בנרו של חנוני והדליקה את הבירה בעל הגמל חייב הניח החנוני את נרו מבחוץ החנוני חייב ר' יהודה אומר בנר חנוכה פטור אמר רבינא משמיה דרבא זאת אומרת נר חנוכה מצוה להניחה בתוך עשרה דאי סלקא דעתך למעלה מעשרה לימא ליה הוי לך להניחה למעלה מגמל ורוכבו ודלמא אי מטרח ליה טובא אתי לאימנועי ממצוה וכתב הר"ן בשם ר"ח דקי"ל כרבינא דלא שבקינן מאי דפשיטא להו לרבא ורבינא ונקטינן מאי דאידחי בגמרא בדרך דלמא בעלמא וכ"פ מהר"י ולזה הסכים הרשב"א ע"כ וכ"כ הרא"ש וז"ל אע"ג דדחי ליה מצוה להניחה למטה מי' כדקאמר רבינא משמיה דרבא וגם איכא פירסום הנס טפי כשהיא למטה דדבר העשוי לאור אין דרך להניחה כ"כ למטה וכ"כ בפירו' רבינו חננאל ומצוה להניחה למטה מעשרה עכ"ל וכ"פ סמ"ק וסמ"ג והרי"ף והרמב"ם השמיטו הא דמצוה להניחה למטה מי' משמע דס"ל דכיון דדחו בגמרא להא דרבינא לא קי"ל כוותיה ומ"מ לענין מעשה נראה שצריך להניחה בתוך י' כיון דלהנך רבוותא מצוה בתוך י' ולרי"ף והרמב"ם מצוה בין בתוך י' בין למעלה מי' הלכך למעבד כמצוה אליבא דכ"ע עדיף דהיינו בתוך י' ואע"פ שהמרדכי כתב דעכשיו שהרגילו להניחה בפנים נראה דאין קפידא להניחה למעלה מי' (דלא) [דמוכח] פירסו' מחמת שרבינו סתם דבריו משמע דלא שני ליה בין מניח מבפנים למניח מבחוץ וכן נהגו לעשות המדקדקים:

ומ"ש אבל אם הניחה למעלה מכ' אמה אפי' בדיעבד לא יצא וכו' גז"ש אמר רב כהנא דרש ר' נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי ופירש"י פסולה דלא שלטא ביה עינא למעלה מכ' אמה וליכא פירסומי ניסא וכתבו התוס' שאם הניחה למעלה מכ' אמה ומיעטה והניחה כמו שהיא דולקת לא עשה כלום דהדלקה עושה מצוה אלא יכבנה וימעטנה ויחזור וידליקנה:

וכתב ה"ר יואל הלוי דוקא כשמניחה בחוץ וכו' ונ"ל דאין הנידון דומה לראי' וכו' מצאתי כתוב בשם מוהר"ר יצחק אבוהב ז"ל נ"ל שסברת רבינו יואל שבשיש בכאן אויר האויר הוא מזיק לעינים ואין האדם יכול להביט למעלה כל מה שירצה ולזה הביא ראיה מסוכה שאם הדפנות מגיעות לסכך אפי' למעלה מכ' כשירה ושלטא בי' עינא ובזה נראה שאין לו מקום לקושיית המחבר עכ"ל:

והר"ם מרוטנבורק היה מדקדק להניחה למעלה מג"ט ולמטה מי' כ"כ המרדכי בפרק במה מדליקין וטעמא משום דכל למטה מג' כארעא סמיכתא דמי והיה מניחה למטה מי' שהטעם שנתבאר דלא שבקינן מאי דפשיטא להו לרבא ורבינא ונקטינן מאי דאידחי בגמרא בדרך דלמא והיה לו לרבינו לכתוב הא דהר"מ גבי הא דמצוה להניחה למטה מי' אלא דלא דק:

ומצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח וכו' מימרא שם (כב.) ופירש"י מצוה להניחה בחצר או בר"ה בטפח הסמוך לפתח שאם ירחיקנו להלן מן הפתח אינו ניכר שבעל הבית הניחו שם:

ומ"ש שמניח משמאל כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל מסקנא דגמרא שם: **ומ"ש** בשם אבי"ה שאם אין שם מזוזה בפתח מניחה מימין כ"כ בהגהות מרדכי בשם רבינו יקיר: **ובסמ"ק** כתב שאם מניחה בדלת עצמה יניחנה מחציו של כניסה וכו' בסימן ר"פ וכתב בשם מוהר"ר יצחק אבוהב ז"ל י"מ מחציו של פתח כשנחלקנה לשנים נשים אותה בחציה של הכניסה שהוא לצד פנים ויהיה לצד שמאל אבל לשון ספר המצות היא יניחנה מחציו של כניסת הבית לצד שמאל ונראה שפירושו כך כשיכנס לבית יחלוק מפתן הבית לשנים ומחצי של כניסה הוא לצד שמאל יחשב מחלק השמאל בזה יהיה לצד שמאל עכ"ל וזה לשון המרדכי ובטפח הסמוך לר"ה וכן בדלת עצמו מניחה לצד שמאל של כניסה: **ומ"ש** שמניחין נר חנוכה בבה"כ נראה שתקנו כן מפני האורחים שאין להם בית להדליק בו כמו שתקנו קידוש בבה"כ משום אורחים דאכלו ושתו בבי כנישתא וכ"כ הכלבו וכתב טעם אחר שהוא כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם לפי שיש בזה פירסום גדול לש"י וקידוש שמו כשמברכים אותו במקהלות וז"ל הריב"ש בתשובה המנהג הזה להדליק בבה"כ מנהג ותיקין הוא משום פירסומי ניסא כיון שאין אנו יכולין לקיים המצוה כתקנה להדליק כל א' בפתח ביתו מבחוץ מפני שיד העו"ג תקיפה ומברכין ע"ז כמו שמברכין על הלל דר"ח אע"פ שאינו אלא מנהג ומ"מ באותה הדלקה של ב"ה אין יוצא בה וצריך לחזור ולהדליק כ"א בביתו עכ"ל (ה): **ומ"ש** שמניח' בדרום זכר למנורה וכו' בתרומת הדשן כתב שיש מקומות שמסדרים אותם בין מזרח למערב ובמקומות אחרים מסדרי' אותם בין צפון לדרום והא מלתא תליא בפלוגתא דתנאי בפ' שתי הלחם (צח:) נרות המנורה היאך היו מונחים והיה נראה דהלכה כר' מחבירו וכן פירש"י אליביה בפי' החומש אמנם הרמב"ם וסמ"ג כתבו דמצפון לדרום היו מונחים וצריכים אנו לסדר הנרות כמו שהיו מסודרים במנורה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ונהרא נהרא ופשטיה אמנם אם הייתי במקום שאין מנהג הייתי מנהיג כמו שראיתי ברוב

כיון שאין עושין שינוי בגוף התקנה וה"נ לענין מצות הדלקה דנר חנוכה גם הר"ן פי' כמ"ש רבינו ולא כפירש"י וכן עיקר:

מצוה להניחה למטה מי' וכו' בפרק ב"מ ריש (דף כ"ב) נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי ופירש רש"י פסולה· דלא שלטא ביה עינא למעלה מעשרים אמה וליכא פרסומא ניסא עכ"ל ומשמע דאף בסוכה הוי טעמא דפסולה משום דלא שלטא ביה עינא וכדרבה ריש סוכה ונראה לע"ד שעל פי' זה כתב ר' יואל הלוי דוקא כשמניחה מבחוץ וכו' דלרבה אמרינן התם דלהדיא דבדפנות מגיעות לסכך כשירה ואפילו למעלה מעשרים וה"ה בנר חנוכה ואף על גב דאנן לא קי"ל כרבה אלא כרבא דבעינן דירת עראי ואפי' בדפנות מגיעות לסכך פסולה מ"מ מדרבה בסוכה שמעינן לרבא בנר חנוכה דלכ"ע הוי טעמא בנר חנוכה משום דלא שלטא ביה עינא הלכך בבית דשלטה ביה עינא אפילו למעלה מעשרים כשרה וכדאמר גבי סוכה אליבא דרבה ומה שהשיג רבינו עליו ואמר דאין הנדון דומה לראייה וכו' קשיא לי לפי טעמו במבוי שהקורה מונחת על גבי כותלי המבוי אמאי פסולה היא למעלה מעשרים אמה נימא נמי כיון שהמחיצות מגיעות לקורה על ידם ישלוט עינו בקורה דהא התם לא בעינן אלא שישלוט עינו בקורה כמו בסוכה ויש ליישב· והר"ן ז"ל בריש פרק קמא דסוכה כתב וז"ל ולא דמי לנר חנוכה וקורות מבוי דלא חשיבי היכר למעלה מעשרים אמה אף על פי שהקורה מונחת על גבי כתלים התם בקורת טפח דלא שליט ביה עינא כי היכי דשליט בסוכה דרויחא טפי עכ"ל וכ"כ התוספות לשם דלפי טעם זה נוחין דברי רבינו ונדחו דברי הר"י הלוי: ומ"ש הב"י ע"ש ר"י אבוהב דסברת ר"י הלוי דבשיש כאן אויר האויר הוא מזיק לעינים ואין האדם יכול להביט למעלה כל מה שירצה ולזה הביא ראיה מסוכה שאם הדפנות מגיעות לסכך אפי' למעלה מעשרים כשרה דשליט ביה עינא ובזה נראה שאין מקום לקושיית הטור עכ"ל נראה לפע"ד שלא נעלמה סברתו זאת מדעת רבינו ואף על פי כן השיג עליו דמ"ל לר"י הלוי דסברא זו הלכה היא כיון שאין לו בזה ראייה ברורה מהך דסוכה דאפשר לדחות ולומר דשאני התם דבעינן שישלוט עינו בגג וכו' דאיכא למימר דהאויר לא מעלה ולא מוריד אלא עיקר הטעם דעל ידי המחיצות ישלוט עינו בגג וכו' וזהו שדקדק בלשונו ואמר שאין הנדון דומה לראיה וכו' גם מדברי התו' והר"ן מבואר דנדחו דברי הר"י הלוי ודברי רבינו עיקר והכי נקטינן:

והר"מ מרוטנבור"ק היה מדקדק להניחה למעלה משלשה טפחים וכו' ותימה הא ניחא דאשמעינן דלא הניחה למטה משלשה טפחים דלא איתמר ואתא לאשמעינן דאף על גב דהניחה בכותל בטפח הסמוך לפתח כיון דפחות משלשה כארעא סמיכתא דמי כאילו הניח בקרקע ואין ניכר שב"ה הניחו שם כמו שפי' רש"י היכא שהרחיקו מן הפתח שאינו ניכר שב"ה הניחו לשם וה"נ דכוותה אבל הא דדקדק שהניח למטה מעשרה ולא למעלה מי' דאיתמר בהדיא כמ"ש לעיל מצוה להניחה למטה מעשרה לא איצטריך לאשמעינן משם מהר"מ מרוטנבור"ק דדקדק בכך דהא דינא הכי הוא ונראה ליישב על פי מ"ש המרדכי דעכשיו שהרגילו להניח בפנים אין קפידא להניחה למעלה מעשרה דליכא פרסום ומביאו ב"י השתא הך דינא שכתב רבינו מתחלה מצוה להניחה למטה מעשרה אינו אלא לזמן התלמוד דמניחו סמוך לרשות הרבים לפרסומי ניסא אבל לאחר שהביא דברי ה"י הלוי לדידן דמניחה בבית אפי' למעלה מעשרים אמה כשרה והשיג עליו דאף לדידן פסולה למעלה מעשרים אמה אם כן סד"א דמכל מקום אין צריך לדקדק לדידן ושרי להניחה אף לכתחלה למעלה מעשרה כיון דליכא פרסומי ניסא לדידן שמדליקין בפנים וכדכתב המרדכי ולכך הביא רבינו שהר"מ מרוטנבור"ק דקדק אף לדידן שמדליקין בפנים שלא להדליק למעלה מעשרה אלא למטה מעשרה: **וכתב** אבי העזרי שאם אין מזוזה וכו' כתב בהגהת מיימון דהטעם הוא משום דכל מידי דמצוה ימין עדיף ואפי' תפילין קשירה בימין והנחה שאני דגלי לן קרא אבל כל שאר דוכתא ימין עדיף וכן כתב בתשובת מהרי"ל סימן מ' ועוד אפשר דכיון דצריך להדליק בפתח לפרסומי ניסא במקום שנכנסין ויוצאין וכל פינות שאדם פונה אינו אלא לימין הילכך צריך להדליק בימין שגם הכל פונין ונזכר לנס מיד כשרואה הנרות דולקות:

ובסמ"ק כתב וכו' כתב הבית יוסף משם הר"י אבוה"ב יש מפרשים מחציו של פתח כשנחלקנה לשנים נשים אותה בחצי של הכניסה שהוא לצד פנים ויהיה לצד שמאל אבל לשון ס"ה היא יניחנה מחציו של כניסת הבית לצד שמאל נראה שפירושו כשיכנס לבית יחלוק מפתן הבית לשנים ומחצי של כניסה הוא לצד שמאל יחשב מחלק השמאל ובזה יהיה לצד שמאל עכ"ל ונסתבכו הלומדים בפירוש לשון זה ולא ידעו מהו ולעד"נ די"מ דלשון כניסה חוזר אל הדלת דהיינו צד פנימי של דלת ולשם יניח הנרות אבל הצד האחר לצד חוץ הוא ולא יניח הנרות לשם ומ"ש מחציו של פתח כשנחלקנה לשנים הוא שנחלק כל שטח הדלת וצד הפנימי שהוא חציו של כניסה הוא חלק אחד וצד החיצון הוא חלק השני ומ"ש לצד שמאל הוא ענין אחר דתרתי אשמעינן חדא שיניחו הנרות בדלת עצמה מחציו של כניסה דהיינו בפנים ואידך אשמעינן שיהיו הנרות לצד שמאל אבל לשון ספר המצות וכו' כלומר הלשון משמע דלשון כניסה חוזר אל האדם שנכנס בבית יחלק המפתן וכו' ולא אשמעינן אלא חדא מקום הנחתה בדלת עצמה מחציו של

דרכי משה

החמימות גם נכפלות ונופלות ולא קיימי מצות הנר של שבת או י"ט או חנוכה עכ"ל א"ז: (ג) כתב מהר"א מפראג היינו למ"ד (בסוכה ב.) דסוכה גבוה יותר מכ' אמה פסולה משום דלא שלטא ביה עינא ולכן אם הסכך מגיע לדפנות כשר והיא סברת רבה אבל לדידן דקי"ל כרבא דאמר טעמא דפסול משום דהוי דירת קבע ואנן בעינן דירת עראי בכל ענין פסול וכ"פ הס' לעיל סימן תרנ"ג: (ד) וכתב במהרי"ל שהיה נזהר להניחו בטפח הסמוך לפתח אע"ג דהאידנא מדליקין בפנים וכ"כ מהרא"י בת"ה סי' ק"ו דאף בזמן הזה ידליק בטפח הסמוך לפתח בשמאל אם יש לפתח מזוזה ואם אין לה ידליק בימין והביא ראיה ממרדכי דאף בזמן הזה ידליק בטפח הסמוך לפתח וכ"מ לקמן ס"ס זה מדברי הטור אמנם מדברי הגהת מהרא"ה שכתבתי לעיל משמע דאין לחוש ומדברי המרדכי אין ראייה לדידן כמ"ש בסמוך אי"ה לכן אין נזהרין בזה רק המדקדקים: (ה) וכתב הכלבו דהמנהג להדליק בב"ה בין מנחה למעריב ובע"ש מדליקין אותם קודם תפלת מנחה וכ"כ אבודרהם וכ"כ במהרי"ל ואין אנו נוהגין כן אלא אף בע"ש מדליקין בין מנחה למעריב וכתב עוד מהרי"ל כשרבו ימי חנוכה והרבו הנרות היה הש"ץ מדליק וכדי שלא יאחר בהדלקה נוטל שמש העיר נר מידו ומדליק הנרות הנשארים והש"ץ חוזר למקומו ומתפלל בעוד שהשמש מדליק: (ו) וכ"כ המנהגים דלא כמנהג

חדושי הגהות

לא מיירי במי שנותן שמן כרצונו בלי שיעור נ"ח אלא דבריו הם בנותן בנ"ח שמן כפי השיעור בצימצום דאז צריך לעולם שיהיה הפתילות עשויות כשיעור שוה שאם יהיה נסות

חצר שיש לה ב' פתחים מב' רוחות צריך להדליק בב' פתחים שלא יחשדוהו העוברי' לומר כשם שלא הדליק בזה הפתח כך לא הדליק באחרת הלכך אם ב' הפתחים מרוח אחת שיכולין לראות כאחד די לו באחד מהן וכתב בעל התרומה לדידן שמדליקין בפנים אפי' בב' רוחות די לו באחד מהן שאין היכירא אלא לבני הבית והם יודעים ששני הפתחים של איש אחד ונראה שאין להקל ואף לדידן איכא חשש כיון שמדליקין בפתח (ט) הבית העוברין רואין שלא הדליק ואיכא חשד :

תערב **מצותה** מסוף שקיעת החמה עד חצי שעה מן הלילה שאז העם עוברין ושבין ורואין בביתם ואיכא פירסומי ניסא הלכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור (א) ואם נתן בה יותר יכול לכבות לאחר שיעבור זה הזמן וכן יכול להשתמש לאורה לאחר זה הזמן שעבר עיקר מצותה (ב) ומ"מ עדיין זמנה כל הלילה ודלא כהרמב"ם ז"ל שכתב שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק עד שתכלה רגל מן השוק עבר

של כניסת האדם דהיינו לצד שמאלו בבואו לפתוח הדלת אבל בענין הנחת הנרות בדלת בצד חוץ לו בצד פנים מזה לא אמר הסמ"ק כלום דזה תלוי במנהג ולדידן דמדליקין בפנים מדליק בדלת בפנים מחציו של כניסה בבואו לפתוח הדלת וליכנס וכן עיקר והכי נקטינן : **חצר** שיש לה ב' פתחים וכו' הקשה הב"י דמ"ש מהא דקאמרינן אסור לעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין דאי איכא פתחא אחריתא לא אתי למחשדיה דאימור בפתחא אחרינא יעול וה"נ נימא באידך פיתחא אדליק ותירץ מה שתירץ ולפעד"נ דליכא הכא קושיא דתפלה דלא עבר זמנה ודאי ליכא חשדא דאימור דבאידך פתחא יעול · אבל נר חנוכה דזמנה מסוף שקיעה עד חצי שעה דעבר זמנה תיכף ומיד איכא חשדא טפי וכן בענין פאה שהביאו בגמרא עלה התם נמי עבר זמנה מיד בגמר קצירו שהוא מכלה את הכל אתא לידי חשדא טפי ועי"ל דבאחורי ב"ה ודאי אפשר דבאידך פיתחא יעול ולא יהא נודע לשום אדם שנכנס הלכך ליכא חשדא אבל בנר חנוכה אי איתא דבאידך פיתחא הדליק היה מפורסם ונודע לעוברים ושבים ומדלא נשמע ולא נראה שהדליק איכא חשדא : **וכתב** בעל התרומות לדידן וכו' עד והם יודעים ששני הפתחים של איש אחד איכא להקשות הלא לדידהו נמי ידעי שב' הפתחים של איש אחד ויחשדוהו כשם שלא הדליק בזה הפתח כך לא הדליק באחר ואין לפרש לדידהו איכא חשדא לפי שאינו חושש להדליק בב' פתחים כדי ליגלל מן חשדא דהני דלא ידעי דב' הפתחים של איש אחד בודאי יאמרו כשם שלא הדליק וכו' אבל לדידן שאין היכירא אלא לבני הבית הני כולהו ידעי שב' הפתחים של איש אחד וליכא חשדא כלל דאם כן לדידהו כשב' הפתחים מרוח אחת נמי איכא חשדא מהני דלא ידעי אלא בע"כ דלא חיישינן לחשדא דעלמא כלל אלא לחשדא דבני מתא וכדאיתא להדיא בגמרא וצ"ל דה"ק לדידהו דוקא אף על פי שיודעים שב' הפתחים של איש אחד מכל מקום כיון דלא ידעי דהדליק בפתח אחד איכא חשדא לומר כשם שלא הדליק וכו' אבל לדידן דהיכירא לבני הבית דידעי בהדליק בפתח אחד ליכא חשדא מפתח השנייה שלא הודלק שם שהרי הם יודעים שב' הפתחים של איש א' ופשוט הוא מיהו בהג"ה מיימוני' כתוב דברי סה"ת ע"ש רבינו שמחה ולא כתב שם והם יודעים אבל בסמ"ק ובמרדכי כתב גם כן והם יודעים וכו' : **ונראה** שאין להקל וכו' נראה דדברי רבינו הם לפי זמנו שהיו מדליקין בפתח הבית הסמוכה לחצר אלא שהיו מדליקין בפנים ולא שלפעמים פתוח איכא חשדא שהעוברים וכו' וכ"כ סוף סימן תרע"ב אבל למנהגינו שמדליקין בבתי החורף אין היכירא כלל לא לבני ר"ה ולא לבני החצר וליכא חשדא וז"ל ה"ר ירוחם ועתה נוהגין להדליקה מבפנים לפתח הסמוך לר"ה ויש שנוהגין להדליקה מבפנים לפתח הסמוך להצר משום דשכיח גנבים ועוד שאין רגילין לקבוע מזוזה לפתח הפתוח לר"ה שיטלו אותה ויש מזוזה לפתח הפתוח לחצר ויהיה מזוזה לימין ונר חנוכה משמאל עכ"ל אלמא דלא היו נוהגין כלל להדליק בבית החורף כמנהגינו אלא או בפתח הסמוך לרשות הרבים או בפתח הסמוך להצרו בפנים וכמ"ש הר"י הלוי לעיל :

תרעב מצותה מסוף שקיעת החמה וכו' משנה בפ' ב"מ מצותה משתשקע חמה עד שתכלה רגל מן השוק ופירש רבינו דמסוף שקיעה קאמר וכן כתב במרדכי הארוך פי' סוף שקיעה היינו צאת הכוכבים דשרגא בטיהרא מאי אהני וכן הא דקאמר כל תענית שלא שקעה עליו החמה לא שמיה תענית היינו צאת הכוכבים ומתחלת שקיעה עד צ"ה ד' מילין כך פר"י וכ"כ בהגהת מרדכי שלנו ונראה דפי' זה הוא לשיטת ר"ת דשקיעת החמה היא קודמת למשתשקע כמ"ש לעיל סי' רס"א אבל להרא"ש דמשתשקע משמע לשון הקדמה קודם שתשקע ה"נ לגבי נר חנוכה וכ"כ בס' ירא"י סוף ה' שבת וז"ל והא דתניא בנר חנוכה מצותה משתשקע החמה בעוד יום קצת קאמר וכו' ומיהו לעיל בסי' רס"א התבאר דרוב הגדולים תופסים דברי ר"ת וכ"כ מהרא"י בת"ה סי' ק"ב וכ"כ בס' צידה לדרך והכי משמע מלשון הרא"ש שכתב הלכך אעפ"י שמתרץ תירוץ אחר ראוי להחמיר ולהדליק נר חנוכה בתחלת הלילה וכו' מדנקט תחלת הלילה דהיינו צ"ה כדאיתא ריש ברכות אלמא דאין להדליק קודם צ"ה מיהו דוקא לכתחלה אבל אם הדליק מפלג המנחה האחרון ואילך יצא בדיעבד וכ"כ בא"ח הביאו ב"י וכן הס"ן מדליק בב"ה בעוד היום גדול דכיון דאי אפשר כדיעבד דמי וכן בע"ש לכל אדם וכדאי הוא הר"א ממי"ץ לסמוך עליו בשעת הדחק : **ומ"ש** ודלא כהרמב"ם שכתב וכו' שם בגמ' ובכתה אין זקוק לה ורמינהו מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק מאי לאו דאי כבתה הדר מדליק לה לא דאי לא אדליק מדליק וא"נ לשיעורא ומפרש הרמב"ם דלישני לא פליגי ומש"ה פסק נמי כלישנא דאי לא אדליק מדליק דאלמא דלאחר שכלה רגל מן השוק שוב אינו מדליק כלל דאין לפרש דלא"כ נמי יכול להדליק אלא דלא עשה המצוה כתקונו' דא"כ לא הל"ל דאי לא אדליק מדליק אלא ה"ל למימר לאדלוקי וכ"כ ה"ה מיהו בשאר מפרשי' נראה שמפרשים ג"כ כך ללשון ראשון ואף עפ"י כן כתבו שיכול להדליק כל הלילה לפי שתופסים דהני לישני פליגי ובעל סופרים הלך אחר המיקל וכ"כ ראבי"ה שמלא בשם ר"ת דבהני תרווייהו אזלינן לקולא בשיעורא ובדלא אדליק וזה דעת רוב פוסקים שיכול להדליק כל הלילה וכמ"ש רבינו והכי נהוג : ולענין הלכה בשיעור השמן כתב בהגהת מיימונית ובסמ"ג בשם ר"י דנהגו העם כלשון ראשון דלא בעינן שום שיעור והיינו כראבי"ה בשם ר"ת אבל דעת הפוסקים דבעינן שיעור לשמן וכלשון שני ונראה דאף ר"י לא להלכה אמר אלא ליתן טעם למנהג העולם כמבואר בסמ"ג אבל מדינא צריך שיעור והכי נקטינן מיהו ה"ר ירוחם כתב דיש מהגאונים שכתבו דאפי' אחר שיעור זה אסור להשתמש לאורה עכ"ל ומהרש"ל בתשובה כתב הטעם דאסור מפני הרואה שלא ידע לחלק אבל יכול לכבותם עכ"ל ומיהו המנהג להחמיר שלא לכבותן ואסור להתיר להן וכמ"ש רבינו לעיל בסי' תר"ע ועוד נלע"ד דכיון דאיכא תרי לישני ורוב פוסקים מפרשי' דפליגי ור"י ור"ת כתבו דנהגו כלשון ראשון וללשון ראשון אסור לכבותן או להשתמש לאורן לאחר שדלקו השיעור שהרי ללשון ראשון לא הוזכר שום שיעור והכל שוה א"כ מדינא נמי אסור ואע"ג דקי"ל כלשון שני דצריך ליתן שמן בנר שידליק חצי שעה היינו דוקא להחמיר אנו תופסין כמותו אבל לא להקל ולכן יראה דאף לעצמו אין להקל לכבותן וא"צ לומר שלא יורה כך לאחרים ודלא כמ"ש מהרש"ל דיכול לכבותן וכ"כ בס' צידה לדרך ויש מדקדקים שלא לכבותה ולא להשתמש לאורה הואיל ושם השמן למצוה עכ"ל ובמסכ' סופרים איתא לבדיא ואין מגביהין ממקומו עד שיכבה ואעפ"י דבהגהת מיימונית מפרש דהיינו דוקא כשהשים בו שמן כשיעור מצומצם לא אתברר לן מנ"ל לפרש כך להקל · ולקמן בס"ס תרע"ז יתבאר דאפי' לאחר שכבה

ברוב מקומות וכרבי מחבירו עכ"ל והמנהג פשוט לקבעם בכותל דרום ומנלה מסודרים בין מזרח למערב (ז) :

חצר שיש לה ב' פתחים משתי רוחות צריך להדליק בשתי פתחים וכו' עד די לו בא' מהם מימרא פ' במה מדליקין (כג.) כתב הר"ן ומסתברא דכיון שאינו מדליק אלא משום חשדא לא מברך אלא אחד פתחא (ח) וא"ת מ"ש מהא דאמרינן בפ"ק (ח:) ובתרא דברכות (סא.) אסור לעבור אחורי ב"ה בשעה שהצבור מתפללין ולא אמרן אלא דלית ליה פתחא אחריתי אבל אית ליה פתחא אחריתי לית לן בה דאמרי בפתחא אחריתי עייל ג והכא נמי נימא דאע"ג דחזו דלא אדליק בחד פתחא לא אתי למיחשדיה דאמרי באידך פתחא אדליק וי"ל דלענין תפלה שאני דכיון דאי לא מצלי ה"ל פורק עול שמים מעליו כל היכא דאיכא פתחא אחריתי לא אתו למחשדיה מה שאין כן לענין חנוכה ועי"ל דהדלקת נר חנוכה כיון דיש בה הפסד ממון אי איכא פתחא אחריתי אתו למחשדיה כי היכי דבהאי לא אדליק בהאי נמי לא אדליק אבל בתפלה דלית בה הפסד ממון כי איכא פתחא אחריתי לא אתו למחשדיה : **וכתב** בעל התרומות לדידן שמדליקין בפנים אפי' בב' רוחות די לו בא' מהם כ"כ ג"כ בסמ"ג ומרדכי :

תרעב מצותה מסוף שקיעת החמה עד חצי שעה מן הלילה וכו' בפרק במה מדליקין (כא:) תניא מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק וכתבו הרי"ף והרא"ש כשיעור שתכלה רגל מן השוק הוי כמו חצי שעה אחר שקיעת החמה ומפרש בגמרא דהיינו לענין דאי לא אדליק מדליק וא"נ לשיעורא וכתב הרי"ף והרא"ש א"נ לשיעורא כלומר שצריך ליתן שמן לתוכו כדי שתהא דולקת והולכ' עד השיעור הזה ואם היתה דולקת והולכ' עד השיעור הזה ורצה לכבות' או להשתמש לאורה הרשות בידו והא דאמרינן דאי לא אדליק מדליק כתב הרא"ש אבל מכאן ואילך עבר הזמן הלכך אע"פ שמתרץ תירוץ אחר ראוי להחמיר ולהדליק נר חנוכה בתחלת הלילה ומשמע מדבריו דהיינו לכתחלה אבל אם עבר ולא הדליק ידליק מספק וכ"כ התוס' בשם ר"י פורת ולא הי' לו לרבי' לכתוב ודלא כהרמ"ס שכתב עבר זה הזמן אינו מדליק מאחר שאף לדברי האומר מדליק אינו מדליק אלא מספק : ומ"ש

דרכי משה

כמנהג ברי"ן שהיו נוהגין להעמידן בצפון לשמאל החזן : (ז) וכן המנהג בגלילותינו : (ח) וכ"כ הכלבו וכתב עוד אף אם הב' פתחים מרוח א' אם ב' הפתחים פתוחים לב' בתים אע"פ ששתיהן של אדם א' אפ"ה מדליק בשתיהן משום חשדא : (ט) נראה דבימי רבינו בעל הטור היה כן המנהג להדליק בפתח הבית ולכן כתב דאיכא הכירא וכ"כ בתא"ו נ"ט ח"א ז"ל ועתה נהגו להדליק מבפנים לפתח הסמוך לר"ה ויש נוהגים להדליק מבפנים לפתח הסמוך לחצר משום דשכיחי גנבים ועוד דאין רגילין לקבוע מזוזה בפתח הפתוח לר"ה משום עו"ג שיטלו אותה ויש מזוזה לפתח הפתוח לחצר ויהיה מזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל עכ"ל ולזה איכא היכירא לעוברים ושבים אע"ג דמדליקין בפנים אבל בזמן הזה שמדליקין בבית החורף דהיינו בפנים ממש וידוע ששם ליכא היכירא לעוברים ושבים כלל אפי' אם יש בבית הרבה פתחים א"צ להדליק רק בא' וכ"ה המנהג ונראה מטעם זה אין נזהרין ג"כ להדליק בטפח הסמוך לפתח דמה לי סמוך לפתח או רחוק ממנה מאחר שאין היכירא רק לבני אדם שהם בחדרים שמדליקין שם והם יודעין דלשם חנוכה נדלק שם כנ"ל :

תערב (א) וכתוב בהגהת סמ"ק פי' רבי' שמשון דגם עכשיו היה מצריך לעשות פתילות ארוכות עכ"ל ובקובץ אחד מצאתי כתוב ז"ל בס"א כתב דבזמן הזה אין שיעור לנר חנוכה ומה"ט אמר שמי שרוצה ליקח נרות קטנות אע"פ שאין דולקים כ"א זמן מועט ואפ"ה (אין) נכון ליקח מעט שעוה לנר עכ"ל מצאתי ונראה דאף ר' שמשון לא קאמר לעשות פתילות ארוכות אלא כשיעורן ולאפוקי מדעת זה מצאתי אבל לא קאמר שבזמן הזה יעשה פתילות ארוכים יותר כשיעור וכן משמעות לשונו דכתב גם עכשיו כמו בימיהם ודלא כרבים שנהגו לעשות נרות שדולקים עד חצי הלילה והוא ללא צורך וגם אין בו הידור מצוה דהא לאחר שיעורן מותר בהנאה ולא שייך הידור מצוה אלא בשעת המצוה ואין ראיה מנרות חנוכה של ב"ה שמנהג לעשותן רק גדולות דשאני התם דאיכא מצוה להדליק נרות כל היום כנ"ל : (ב) ובמרדכי ריש במה מדליקין ואני מרדכי ק"ל הא אמרינן הותיר ביום ח' עושה לו מדורה כו' ותירץ מוהר"ם

חדושי הגהות

גסות יכלה השמינית ביצה קודם שיעורו עכ"ל (מהרל"ח) : ב יל"ד במ"ש והם יודעים שב' הפתחים של איש אחד משמע שבימיהם שהיו מדליקין מבחוץ היה החשד משום שלא ידעו שב' הפתחים של איש אחד הא מבואר הוא בגמרא שגם בזמן שהיו מדליקין מבחוץ ידעו שפיר שב' הפתחים של איש אחד ולא היה החשד אלא משום איש עובר בפתח אחד ורואה שלא הדליק בזה יאמר כשם שלא הדליק בזה כך לא הדליק באחר אע"פ שיודע שיש לו פתח אחר וא"כ ה"ל למיהב טעמא דלדידן מותר לפי שאין היכרא אלא לבני הבית והם יודעים בו שהדליק וצ"ל דאה"נ דכך הם ר"ל שאין היכירא אלא לב"ב והם רואים שהדליק באחר והרי הם יודעים שב' הפתחים של איש א' דהא אפילו העוברים יודעים שב' הפתחים של איש אחד (מהרל"ח) : ג ול"נ ד שא"ה דמצות חכמים להדליק על פתח החצר ומיד שרואה שלא הדליק בזה יאמרו שלא הדליק ג"כ באחר וכה"ג הוי גבי פאה דמייתי התם בגמרא דכיון שהוא קוצר כל שדהו ואינו מניח פאה בסוף כמו שצוהה תורה לא תכלה פאת שדך יאמר שלא הניח ג"כ תחלה אבל גבי בה"כ אין המצוה עליו שיכנס בפתח בה"כ דלימא דאתי למיחשדיה כשם שלא קיים מצוה בפתח זה כך לא קיים בפתח אחר שהרי אין המצוה עליו אלא שיהיה בבה"כ א"כ לא אתו למיחשדיה דיאמר לכך הוא עובר שיכנס בפתח אחר ויהיה בבה"כ שהרי עדיין לא עבר כלום ועוד נ"ל לפרש בהא דקאמר בגמרא דחיישינן שיחשדוהו העוברים כשם שלא הדליק בזה הפתח כך לא הדליק באחר דאז לא היה היכירא לאותן העוברים בחוץ איכא אינשי דאתי מעלמא שלא ידעו שזה הבית יש לו ב' פתחים שיחשדוהו שלא הדליק כלל

עבר זה הזמן אינו מדליק אבל אם עבר כל הלילה ולא הדליק לא ידליק ביום המחרת דשרגא בטיהרא מאי אהני וכן לא ישלים בלילה של אחריו שכבר עבר זמנו וכ"כ ה"ר יצחק ב"ר יהודה והתוספות כתבו דלדידן א"צ לדקדק בזמן שנתנו חז"ל שיעור שלא נתנוהו אלא להם שהיו מדליקין בחוץ ולאחר זה הזמן אין עוברין ושבין אבל אנו שמדליקין בבית ואין היכירא אלא לבני הבית אין להקפיד על הזמן וכתב בס"ה ומ"מ נכון להדליק בעוד בני הבית נעורין ונראה שאף לדידן צריך לדקדק בשיעור שאע"פ שמדליקין בפנים כיון שמדליקין בפתח הבית והוא פתוח יש היכירא לעוברים ושבים (ד) :

תרעג **כל** השמנים והפתילות כשרים לה בין בחול בין בשבת אף הפסולים לנר של שבת מפני שאין אורן יפה ושאין השמן נמשך אחר הפתילה כשרים לה דלא חיישינן שמא תכבה ויחזור וידליקנה שאף בחול (עסי' תרע"ב) אם כבתה קודם שעבר זמנ' א"צ לחזור ולהדליקה ולא חיישינן נמי שמא יטה מפני שאין אורן יפה שהרי אסור להשתמש לאורה (ב) ל"ש תשמיש של קדושה כגון ללמוד ול"ש שאר תשמיש ואפילו תשמיש עראי בעלמא כגון לעיין מעות לאורה אסור ובעל העיטור כתב דוקא תשמיש של חול אבל תשמיש של קדושה שרי ולא נהירא לא"א הרא"ש

ומ"ש ואם עבר כל הלילה ולא הדליק לא ידליק ביום המחרת וכן לא ישלים בלילה שלאחריו וכו' ז"ל המרדכי פרק ב"מ השיב ר' מאיר בנר חנוכה שלא הדליק בלילה כך דעתי נוטה דכיון שלא הדליק שוב לא ידליק ודיחוי הוא כדתניא מצותה משתשקע החמה עד שתכל' רגל מן השוק דאי לא אדליק מדליק משמע שלא עשה מצוה מן המובחר וביום אין פירסום הנס ניכר וכ"ש בשאר לילו' לא ידליק עכ"ל. ומ"ש בתשובה אשכנזית דלא בא הר"מ לומר אלא דאותו לילה אין לו תשלומין אבל אלילות אחרות לא קאי דנס כל יומא איתיה ולית דין צריך בושש וכן איתא באגודה ולא דמי לעומר דהתם משום דכתיב תמימות תהיינ' אבל הכא כל חדא מצוה באנפי נפש' היא ומה שמוסיפין משום הידור הוא ע"כ וכ"כ הרוקח וז"ל אם לא הדליק לילה אחת לא ידליק למחר או לילי' האחר' מה שהי' לו להדליק או ולא דמי לק"ש ותפלה דאמרינן בפ' תפלת השחר (כו.) שיחזור ויקרא ויתפלל ובשבלי הלקט הביא תשובת הר"מ ודבריו מבוארים שם כמו שכתבתי בשם תשובת אשכנזים וכתוב בא"ח מי שלא הדליק בליל ג' אלא ב' נרות או בליל רביעי אלא ג' זה היה מעשה בלונ"ל והחמירו שידליק מה שחסר להדליק וא"צ לברך פעם אחרת כי הברכה שעשה בתחלה על חיוב כל הנרות עשאהו (ג) וכתב הרשב"א בתשובה מי שלא הדליק בלילה א' מכל הלילות שוב אינו מדליק שכבר הוא דחוי עכ"ל. ונ"ל שפירוש דברי הרשב"א כמו שנתפרשו דברי הר"מ דאמר דאותו לילה קאמר דאין לו תשלומין והא דתניא מצותה משתשקע החמה כתב הר"ן לאו למימרא שלא יהא רשאי להדליק קודם אלא עיקר מצותה קאמר ואם רצה להקדים מקדים אבל מדברי בה"ג נראה דדוקא נקט משתשקע החמה עכ"ל ודברי הרמב"ם כדברי בה"ג שכתב אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין ונרא' שדקדק רבינו לכתוב מסוף שקיעת החמה משום דתחלת שקיעת החמה עדיין היום גדול כמו שכתבו התוספו' בפ' במה מדליקין וכתב בשם מהר"י אבוהב ז"ל שכתוב בא"ח מי שהדליק מבע"י אפי' בחול מפני שהוא טרוד יצא והוא שיהיה בפלג מנחה האחרון דלא חמיר מהבדלה דאמרי' בה צלי של מוצאי שבת בשבת מיהו צריך ליתן בה שמן יותר משיעור הדלקה כדי שתדליק עד דכליא רגלא דתרמודאי עכ"ל:

תרעג **כל** השמנים והפתילות כשרים לה בין בחול בין בשבת אף הפסולים לנר של שבת פלוגתא דאמוראי בפ' במה מדליקין (כא.) ומשמע בגמ' דהלכתא כרב דאמר פתילות ושמני' שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשב' מדליקין בהם בחנוכה בין בחול בין בשבת וכן פסקו הפוסקים והרוקח כתב שמן זית מצוה מן המובחר וגם המרדכי כתב שמהר"ם היה רגיל להדליק בשמן זית (א) :

כתב הרשב"א שאלת במ"ש הרי"ף בנר חנוכה שמותר להשתמש לאור' אחר עבור זמנה דא"כ למה התירו בה שמנים ופתילות שאסרו חכמים להדליק בהם בשבת שהרי כל עצמן לא התירו אותן אלא מפני שאסור להשתמש לאורה קושיא זו אינה כלום שהרי לא הצריכו להוסיף בשמן שיהא הולך ודולק כל הלילה אלא כדי שיעורו ובתוך זמן זה היה ראוי לחוש שמא יטה אבל כל שאסרו תוך זמנה מותר להדליק בהם ובשבת נותן באומד גם כפי שיעורו ולא בנמצא שא"א כמו שא"א ג"כ שיעור איסור תשמישו שאינו נמנע מתשמישו שיעור זמן מצותם ומאן לימא לן שהתירו להוסיף בשמן בשבת להדליק בשבת באותן שמני' עכ"ל :

ומ"ש שאף בחול אם כבת' קודם שעבר זמנה אין צריך לחזור ולהדליקה ולא חיישינן נמי שמא יטה מפני שאין אורה יפה שהרי אסור להשתמש לאורה שם אמר ר' ירמיה מ"ט דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה ופירש"י כבתה אין זקוק לה. הלכך בחול שרי : ואסור להשתמש לאורה. שיהא ניכר שהוא נר מצוה וליכא למיחש להטייה : וכתב בת"ה שאפי' כבתה בע"ש קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבע"י אין זקוק לה וכתב הר"ן נשאל הרשב"א אם לאחר שהדליק בא לתקנה וכבה אותה בשוגג אם חייב לחזור ולהדליקה ואם מברך פעם שנית והשיב מסתברא שאינו חייב להדליק דה"ל ככבתה שאין זקוק לה והדלק' עושה מצוה וכבר הדליקה ואם בא להדליקה אינו מברך עליה דמצות הדלקה הא עבדא : **ומ"ש** ל"ש תשמיש של קדושה כגון ללמוד ל"ש שאר תשמיש וכו' כ"כ שם הר"ן וז"ל אסור להשתמש לאורה פירוש כל תשמישין ואפילו תשמיש מצוה דכיון שע"י נס שנעשה במנורה תקנוה עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל והא דאמר שמואל לקמן אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה לאו למימרא דדוקא תשמיש דרשות אסור אבל תשמיש דמצוה שרי אלא לומר שאפילו רצוי מעות שהוא תשמיש קל אסור והכי מוכח בירושלמי וכך נראין דברי הרמב"ם וזה שלא כדברי הרז"ה עכ"ל : **ומ"ש** בעל העיטור דוקא תשמיש של חול אבל תשמיש של קדושה שרי כ"כ בשבולי הלקט דלקרות בספר לאורה מותר דליכא ביזוי מצוה אלא כבוד ולא נהירא לא"א הרא"ש : **כתב** הרא"ש א"ר יהודה אמר רב אסי אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה ואע"ג דאיפסיק לעיל דכל תשמיש אסור להשתמש לאורה צריכינן להכא דהרצאת מעות דהא דאמרינן לעיל דאסור

שכבה מעצמו אסור : **פסק** נראה דאפי' ללמוד אסור משעה שהגיע זמן הדלקת הנרות שמא יטרד בלימודו וישכח מלהדליק וכדין בדיקת חמץ לעיל בסימן תל"א ע"ש ואפי' התחיל ללמוד פוסק ומדליק נרות וכמו שקבעתי הלכה לשם ואפשר דאף לה"ר יונה דמיקל בחמץ מודה בנר חנוכה דצריך להפסיק דהא לחד לישנא אם יעבור הזמן דרגל מן השוק שוב אין מדליק א"כ ה"ל מצוה עוברת ופשיטא דצריך להפסיק ע"כ הפסק : כתוב במרדכי וכן הא דבעי הכא שיעורא דמשתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק ה"מ לדידהו שהיה צריך היכר גדול אבל אנן אין אנו חוששין כלל ע"כ וזה כמ"ש הסמ"ג דמה שנהגו להקל בשיעור השמן דס"ל דאין אנו צריכין לשיעור כיון שמדליקין בפנים ואין שם פרסום הנס אלא לבני הבית או שמא נהגו העם כלשון הראשון שתופסי' אותו עיקר דלא בעי' שום שיעור וז"ל דרשות מהר"ש מאוסטרייך בספר המצות כתב שבזמן הזה אין שיעור לנרות חנוכה וכו' ומה"ט אמר שמי שירצה יקח נרות קטנים אעפ"י שאין דולקים כ"א זמן מועט ואפי' הכי נכון ליקח מעט שיעור לנר עכ"ל מיהו למאי שכתבנו דתופסין להלכה דצריך שיעור לשמן כלשון שני אין להקל בשעור השמן אף לדידן חלא דהסמ"ג מסופק בזה ועוד דבהגה' סמ"ק כתב וז"ל ולשעורא פי' הס"ר ר"ש גם עכשיו והיה מצריך לעשות פתילות ארוכות עכ"ל וכן מ"כ ע"ש ראב"ן דיש לעשות קצת גדולות דסמכינן נמי אתירוצא דאי נמי לשיעורא : כתב בהגהות החדשות לרי"ף דאם הדליקה בפני הרוח ובבתה צריך עוד לחזור ולהדליקה במקום שאין הרוח מצוי שהרי הוא"ל ואינה יכולה לעמוד בפני הרוח ה"ה כמי שלא נתן בה שמן כשיעור עכ"ל ונראה דמהאי טעמא כתב הא"ז שאין לתחוב הנרות סמוכות זו לזו עד שמתחממות ונופלות או נוטפות דכיון דנופלות או נוטפות הוי כמי שלא נתן בה שמן כשעור : **ונראה** שאף לדידן וכו' היינו דוקא לזמן רבינו שהיו מדליקין בפתח הסמוך לחצר אלא שהיו מדליקין בפנים אבל עכשיו שמדליקין בבית החורף אין צריך לדקדק כלל בשיעור אלא שידליק בעוד בני הבית נעורים וכמ"ש בסוף סימן הקודם וכן כתב מהרש"ל ופשוט הוא. צריך ליתן שיעור שמן כולו בנר קודם ההדלקה כדלקמן סי' תרע"ה :

תרעג **כל** השמנים וכו' פלוגתא דאמוראי בפרק ב"מ ופסקו הפוסקים כרב דש"י מטעמא דכתב רבינו דלא חיישינן וכו' והרשב"א בתשובה בסי' קע"א כתב דבשבת אינו מותר אלא א"כ אינו נותן בנר שמן רק כשיעור מצותו אבל יותר מזה כיון שמותר להשתמש לאורה יש לחוש שמא יטה וב"י מביאו וכן פסק בהגהת ש"ע מיהו למ"ש בסי' שקודם לזה דאסור להשתמש לאורה אפי' לאחר שדלק השיעור בכל ענין שרי אפי' בשבת מיהו הנר שמדליקין בו הנרות הנקרא שמש דמותר להשתמש לאורו אסור לעשותו משמני' ופתילות הפסולי' בשבת: **ומ"ש** ל"ש תשמיש של קדושה וכו' וב"ה כתב דוקא תשמיש של חול וכו' פי' לסברת הראשונה כיון דאמרי' אסור להשתמש לאורה משמע כל תשמישין אסור אבל ב"ה פוסק כשמואל דמדאמר אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה משמע דוקא ריצוי מעות דרשות הוא דאסור אבל דמצוה שרי וחולק אמ"ד התם אסור להשתמש לאורה דמשמע דאוסר כל תשמישין ופסק כמאן דמיקל וא"ת א"כ לדידהו למה התירו להדליק בשבת בשמנים ופתילות הפסולים לנר של שבת הלא כיון דמותר להשתמש לדבר מצוה איכא שמא יטה וי"ל דדבר מצוה דשכיח אינו אלא ללמוד תורה ובלאו הכי אסור ללמוד יחידי שמא יטה ואם אינו יחידי ליכא למיחש שמא יטה ומשום שאר תשמיש מצוה לאור הנר דלא שכיח לא גזרו : **ומ"ש** ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל אע"ג דלא כ"כ בפירוש מ"מ מדפסק כמ"ד דאסור להשתמש לאורו בסתם דאפילו בשל מצוה אסור ופסק נמי כמ"ד דאסור להרצות מעות דאפילו תשמיש עראי אסור כמ"ש להדיא אלמא דס"ל דכל תשמיש אסור גם הרי"ף פסק כדברי שניהם וביאר הרמב"ן דדעתו לאסור כל תשמיש אפילו של מצוה וכך הסכימו הרמב"ם והסמ"ג והמרדכי ומיהו בדברי הרא"ש משמע דתשמיש קל כגון הרצאת מעות דוקא אסור כיון שמקרב ידו אל הנר אבל שאר תשמיש עראי שרי ורבינו וה"ר ירוחם לא הזכירו מזה כלום ותמה עליהן ב"י ומהרש"ל פסק להקל כהרא"ש ומיהו הסמ"ג והמרדכי והר"ן כתבו בסתם לאיסור משמע דכל מידי אסור וכ"כ סמ"ק והכי נהוג ואין להקל. כתב בלקוטין השיב מהר"ש אם כבה נר חנוכה שלא דלק שיעורו אע"ג דא"ז כתב דמי שחוזר ומדליקו שפיר עביד מ"מ אין להדליקו מנר אחר עכ"ל כלומר אלא מן השמש או שאר נר של חול ושמעינן מדבריו דמצוה לחזור ולהדליקו אעפ"י שאינו חייב מן הדין וכ"כ מהרש"ל ונראה דמ"ש בע"ש אם כבה בעוד היום גדול שצריך לחזור ולהדליקו אם כבה בשוגג ואע"פ דמהרא"י והרשב"א כתבו דא"צ לחזור ולהדליק מיהו לדעת הא"ז מצוה מן המובחר לחזור ולהדליקן וכיוצא בזה כתב מהרש"ל מיהו דבר פשוט דאסור לחזור ולברך. כתב בדרשות מהר"ש מאוסטרייך גם א"ל לקנות מן השמש שעוה שנטף מן הנרות בב"ה לתקן מהן נרות לחנוכה עכ"ל וטעמו כיון דאיתעביד ביה חדא מצוה ליעבד ביה מצוה אחריתי

דרכי משה

מוהר"ם דהתם מיירי שלא נתן בו אלא כשיעור עכ"ל וכ"כ הג"מ : (ג) ונ"ל דמי שלא הדליק בליל א' ומדליק בליל ב' או שלישית שידליק כשאר ב"א וכן מצאתי כתוב בשם מהרי"ל ואגודה ודלא כמו הר"ם מרוטנבורק דכ' דידליק נר אחד כשמתחיל להדליק דלדידיה ה"ל ליל ראשון ואין דבריו נראין : (ד) כבר כתבתי לעיל ובזה"ז אין לחוש וכן נהגו שלא לדקדק בשקיעות החמה וכ"כ במנהגים מיהו כתבו דטוב להדליק קודם אכילה בעוד שבני הבית נעורים עכ"ל אמנם מהרי"ל כתב שהיה נוהג להדליק מיד אחר שקיעת החמה :

תרעג (א) וכן נהג מהרי"ל והמנהג פשוט להדליק בשעוה וכ"כ במנהגים בשעוה מצוה מן המובחר כמו בשמן זית וכתב מהרא"ם וטעמא כי בודאי צלול נהורא טפי מכל השמנים ובכלבו יש מדליקין בנרות של שעוה ור"ף היה מצריך נרות ארוכות אמנם מצוה מן המובחר בשמן זית שבו היה הנס עכ"ל : (ב) מדין זה נראה דמיירי כשלא נתן שמן בנר

חדושי הגהות

כלל ואע"ג דקאמר שלא חששו משום אינשי דאתי מעלמא דא"כ אפילו שני הפתחים מרוח א' היה צריך להדליק בשתיהן מ"מ יחשדוהו גם בני העיר משום שיאמרו הואיל ולא הדליק בזה הפתח משום חשש אינשי דאתי מעלמא כך לא הדליק באחר אבל אי לא משום חשש אינשי דאתי מעלמא לא היה חושדים אותו בני העיר כיון שיודעים שיש לו ב' פתחים והשתא ניחא דקאמר לדידן שאנו מדליקין בפנים די באחר מהם שאין היכירא אלא לב"ב והן יודעים ששני הפתחים של איש א' ואין כאן חשש משום אינשי דאתי מעלמא גם ב"ב אין חושדים אותו כי יאמרו שהדליק באחרת והשתא ג"כ ניחא ההיא דברכות דאי איכא פתחא אחרינא ליכא חשדא דה"נ לא אמרינן ואתי למיחשדיה אלא משום דאיכא חשד דאינשי דאתו מעלמא שלא ידעו שזה הבית יש לו ב' פתחים וק"ל (מהרל"ח) : תרעג א לא מימרא דשמואל היא דאדרבה שמואל הוא דפליג עלה ורב היא דקאמר

הרא"ש ז"ל ומפני שאסור להשתמש לאורה מוסיפין נר אחד שאם ישתמש לאורה שיהא השימוש לאור אותו הנר שאלו לאחי ה"ר יחיאל נרות חנוכה שמדליקין אחד יותר בסתם לשמש ולא פירש איזה מהם יכול אח"כ לברור איזה שירצה להיות שמש אפילו הראשון או מן האמצעיות או דווקא האחרון והכי מסתברא תשובה נרות חנוכה אין להפסיק בהן הלכך האחרון יהיה שלא לשם נר חנוכה שאם ישתמש לאורן ישתמש לאור אותו הנר ב ואין שם שמש עליו (ד) כי השמש הוא המדליק בו הנרות ע"כ: וה"ר מאיר מרוטנבורק לא היה מדליק בנר של חרס אלא בשל מתכת וכשלא היה לו אלא של חרס היה לוקח חדשים בכל לילה וכשלא היה לו חדשים היה מסיקן באור דהוו כמו חדשים דהכי איתא במסכת סופרים אין מדליקין בנר ישן אין לו רק ישן מלבנו באור יפה וסתם נר הוא של חרס הלכך בשל מתכת א"צ חדש ושל זכוכית או חרס מצופה דינו כמתכת:

תרעד **מדליקין** מנר לנר ודוקא בנר עצמו שיכול להדליק אחד מחבירו אבל אסור להדליק בה נר אחר של חול אפילו להדליק נר אחר של חנוכה כ"ש שאין להדליק בה נר אחר של חול לצרכו ובספר התרומה התיר להדליק מנר לנר

דאסור להשתמש לאורה היינו דוקא תשמיש קבוע דהרואה אומר לשם תשמיש זה הדליקה ולא לשם מצוה אבל תשמיש עראי לזה לא הדליקה ואשמועינן רב אסי דאף תשמיש עראי של גנאי כגון הרצאת מעות אסור לפי שידיו סמוכות לנר לעיין בהסיפה אסור וכן משמע ליסנא דקאמר כנגד נר חנוכה ולא קאמר אסור להרצות מעות לאורה עכ"ל נראה מדבריו דבתשמיש עראי שאינו של גנאי דהיינו שאינו צריך להיות ידיו סמוכות לנר שרי ולא ידעתי למה לא כתבו כן רבינו ורבינו ירוחם : **ומפני** שאסור להשתמש לאורה מוסיפין נר אחר להשתמש לאורו וכו' כ"כ רבי' ירוחם וכתב עוד כשמניח נר א' להשתמש לאורה מניחין בפני עצמה שאל"כ יאמר על כולן לצרכו הדליקן (ג) ובמקום שאינו רגיל להדליק שם נר א"צ נר אחר להשתמש לאורו עכ"ל ועכשיו אע"פ שמדליקין בפתח שהוא מקום שאין ראוי להדליק שם נר מדליקין נר אחד מובדל משאר נרות ונראה שכך הנהיגו הראשונים מפני שאין הכל בקיאין לחלק בין מקום שרגיל להדליק שם נר למקום שאינו רגיל וכתב המרדכי מש"ה נהגו לעשות השמש גדול יותר מהאחרות שאם בא להשתמש שישתמש בנר של חול : **שאלה** לאחי ה"ר יחיאל נרות חנוכה שמדליקין אחד יותר בסתם לשמש וכו' כתוב בת"ה סי' ר"ג שנשאל בני אדם הדליקו בבית א' ונתערב נר אחר בין שתי נרות שהם שמשי' אי שרי ע"י ביטול ברוב ומותר ליהנות משלשתן והשיב יראה דלא בטיל משום דבר שבמנין שהרי מדליקין אותן במנין כל לילה (ה) : **הר"ם** מרוטנבורק לא היה מדליק בשל חרס אלא בשל מתכת וכשלא היה לו אלא של חרס היה לוקח חדשים דהכי איתא במסכת סופרים וכו' עד מלבנו באור יפה כ"כ בהגהות מיימון וגם במרדכי פרק במה מדליקין בשבלי הלקט : **וכתוב** עוד בשבלי הלקט אין חוששין לפתילות להחליפם עד שתכלה (ו) :

תרעד מדליקין מנר לנר ודוקא בנר עצמו וכו' בפרק במה מדליקין (כב·) איתמר רב אמר אין מדליקין מנר לנר ושמואל אמר מדליקין אמר אביי כל מילי דמר עביד כרב לבר מהני תלת דעביד כשמואל וחד מינייהו מדליקין מנר לנר יתיב ההוא מדרבנן קמיה דרב אדא בר אהבה ויתיב וקאמר טעמא דרב משום ביזוי מצוה הוא אמר להו לא תציתו ליה טעמיה דרב משום מכחיש מצוה ופירש"י מכחיש מצוה · ומחזי כמאן דשקיל נהורא ושואב קצת מלחלוחית שמנו מאי בינייהו דקא מדליק משרגא לשרגא מ"ד משום ביזוי מצוה משרגא לשרגא מדליק מ"ד משום אכחושי מצוה משרגא לשרגא נמי אסור ופירש"י משרגא לשרגא· מביא נר אצל נר ושתיהם של מצוה ולא בקינסא ומותבינן בגמ' למ"ד משום אכחושי מצוה ואסיקנא בקשיא ובתר הכי בעי תלמודא מאי הוי עלה ומהדרינן א"ר הונא ברי' דרב יהושע חזינא אי הדלקה עושה מצוה מדליקין מנר לנר ואי הנחה עושה מצוה אין מדליקין מנר לנר ואסיקנ' דהדלקה עושה מצוה וכ' הרא"ש מאי קא מבעי' ליה מאי הוה עלה דלכאור' משמע דהלכה כשמואל מדעבד רבה כוותיה וכ"ת אליבא דשמואל מבעי' אי אית ליה טעמ' דביזוי מצוה ולא פליג אלא באכחושי הא איתותב לישני דאכחושי וא"כ בביזוי מצוה פליגי וי"ל דמספקא ליה אי תיובתא גמורה היא או לא ופשיט רב הונא בריה דרב יהושע דלאו תיובת' גמורה היא ולחומר' אמר דפליגי באכחושי ושמואל אית ליה טעמא דביזוי מצוה הלכך אי הנחה עושה מצוה אין מדליקין מנר לנר וה"ל כמו קינסא א"כ מיבעי ליה אי סמכינן ארבה דעביד כשמואל או דלמא הלכתא כרב באיסורי ופשיט רב הונא בריה דרב יהושע דהלכתא כרב ובביזוי מצוה פליגי דלישנא דאכחושי איתותב והלכך אי הדלקה עושה מצוה מדליקין מנר לנר אבל אי הנחה עושה מצוה ה"ל כמו קינסא ואין מדליקין להני תרי שנויי מדליקין משרגא לשרגא אבל לא ע"י קינסא וכן דעת רי"ף לכך לא הביא אלא לשון מחלוקתם מדליקין מנר לנר דמשמע בנר עצמו אבל לא ע"י קינסא אבל בעל התרומ' מתיר אפי' ע"י קינסא לפי דעתי משום דמ"ד משום אכחושי מצוה עמד בקושי' ופליגי בביזוי מצוה והלכתא כשמואל כיון דרבה עביד כוותיה והר"ן כ' מדליקין מנר לנר ואפילו על ידי קינסא שרי דהא אסיקנא בגמרא דטעמיה דרב דאמר אין מדליקין משום בזוי מצוה ודוקא ע"י קינסא הוא דאסור דאילו מנר לנר חנוכה בלא קינסא ליכא ביזוי מצוה ומינה דשמואל אפי' ע"י קינס' שרי וזו היא השטה המחוור' בגמ' ולא כן דעת הרמב"ן שכתב דלמסקנא ע"י קינסא אסור והרמב"ם כ' ומדליקין מנר חנוכה לנר חנוכה וכתב עליו הראב"ד וע"י קינסא ומחלוקת' תלוי בדקדוק סוגיית הגמרא וכתבתי בחידושי ואין כאן להאריך עכ"ל והתו' כתבו ש"מ הדלקה עושה מצוה וא"כ מותר להדליק מנר לנר ומ"מ כיון שנוהגין העול' להחמיר אין לשנות המנהג ע"כ (א) :

ומ"ש

הלכתא

אחריתי כדאמר גבי עירוב ומיהו בסגנת תשב"ץ אוסר לעשות בו דבר מצוה ואפי' ללמוד בכן ע"כ ונראה דה"ה לנרות חנוכה דאסור וכ"כ המרדכי ריש פרק ר' ישמעאל שכך קיבל הראבי"ה מאביו ר"י הלוי בין דנרות חנוכה או דב"ה או של שבת וכן עיקר : **ומפני** שאסור להשתמש לאורה וכו' כתב בספר צידה לדרך ורגילין להוסיף נר א' ולא כסדר שאר הנרות כדי שלא ישתמש לאור של מצוה אם יבא להשתמש שם עכ"ל משמע דאסור להשתמש כי אם לאור אותו נר בלבד וזה שכתב מהרא"י דאם נתערב נר חנוכה אפילו באלף לא בטיל ואף על פי דהאלף כולן חול מכל מקום משתמש הוא גם לאור הנר שאסור להשתמש לאורו והא דאמרו בגמרא מניחה על שלחנו וכו' אין פירושו שמותר להשתמש לאור נר דחנוכה כיון דיש לשם נר של חול להשתמש בו דהא פשיטא דאסור אלא ה"ק תלמודא כיון דשעת הסכנה היא וצריך להניחו על שלחנו כי היכי דלתחזי דהאי נר לאו דמצוה היא וכיון שכן דמניח' על שלחנו על כרחו משתמש לאורו באיסור ולא מהני ליה נר אחר ואפ"ה צריך לנר אחר לעשות היכר בדבר וז"ש רש"י דצריך נר אחר לעשות היכר לדבר והר"ן מפורש להדיא כדפרי' אבל בלא סכנה אסור להשתמש לאורה אעפ"י שידוע שגם השמש בתוכם והכי משמע בהגה"ת לרי"ף שכתב יש מחכמי צרפת מצריכין שיניח הנר האחד למטה מנר חנוכה לא למעלה ולא כנגדה עכ"ל ודעתם דהנר שמונח מלמטה ממנו יתפשט האור למעלה וממנו עיקר התשמיש וכיון שאסור להשתמש אלא לאותו הנר בלבד על כן יניחו אותו דוקא למטה ובהגה' ש"ע כתב דאם ידוע שהשמש תוך הנרות מותר להשתמש אצל כולן ושרי ליה מארי' דפשט התלמוד והפוסקי' לא משמע הכי כלל אלא כדפרי' ולענין הנחת השמש למטה יש חולקין וס"ל כיון דעיקר מצות נר חנוכה להעמיד' למטה מי' במקום שאין שם תשמישו של אדם וניכר שלצורך מצוה הדליקוהו א"כ צריך להעמיד הנר הנוסף למעלה מהם במקום תשמישו של אדם כדי שישתמש לאורו וכ"כ במהרי"ל שהיה מעמידן ונתן סימן שרפי' עומדים ממעל לו ונרא' שטעמו היה כמ"ש וכן נוהגין ולפעד"נ דמטעם זה נתפשט המנהג לעשות השמש גדול מנרות חנוכה דכשיבא לסדר הנרות בשוה זה א"ז או כשישתמש לאורן יפגע תחלה בנר הנוסף הזקוף בגובה למעלה מנרות חנוכה מיהו מי שמעמיד השמש למעלה מן הנרות כמ"ש מהרי"ל א"צ לעשותו גדול יותר :

תרעד מדליקין מנר לנר וכו' טעם מחלוקת זה מפורש בב"י ומ"ש וחשיב נר של שבת וכו' כלומר בעה"ת תרתי קולי מיקל חדא דמותר להדליק מנר ע"י של חול או ע"י קינסא אידך דגם מותר להדליק של חנוכה או שאר נר של מצוה ע"י של חול מנר של שבת או של ב"ה אבל א"א הרא"ש ז"ל אוסר מנר לנר ע"י של חול וכ"ש דאוס' ע"י חול מנר של שבת או ב"ה לנר חנוכה ולענין הלכה כתב הר"ן דלפי סוגייא המחוורת אפי' ע"י קינסא שרי וכבעה"ת אבל התו' כתבו וז"ל ש"מ הדלקה עושה מצוה וא"כ מותר להדליק מנר לנר ומ"מ כיון שנוהגין העם להחמיר אין לשנות המנהג עכ"ל ובמרדכי הארוך הוסיף וז"ל מיהו התוספות פירשו נהגו להחמיר שלא להדליק מנר לנר ואין לשנות המנהג וכתב בגליון הטעם משום דאין חיוב מצוה כ"א בנר א' והאחרים אינן אלא משום הידור למהדרין או למהדרין מן המהדרין לכך נהגו העם להחמיר וה"ר ישראל כתב הא דמדליקין מנר לנר זהו דוק' קודם שנעשית המצוה אבל כבתה כיון דקי"ל אין זקוק לה אין להדליקה מנר של מצוה אחר להכחיש המצוה חנם עכ"ל וכיוצא בזה כתבתי בסי' הקודם בשם מהר"ש · ואם דלק השיעור דמותר להשתמש לאורה ללשון שני משמע דמותר נמי להדליק ממנו נר אחר מיהו לעיל בסי' תרע"ב כתבנו דאין להשתמש לאורן כל זמן שהם דולקין לפ"ז נמי אסור להדליק ממנו נר אחר ונר של שמש הוא נר של חול ואין להדליקו מנר חנוכה וכ"כ בהגהת מיימוניות אבל בב"ה אין להקפיד שכולם נרות של מצוה וכ"כ מהרש"ל ופשוט הוא : **ומ"ש** וכ"ש שכן שאין להדליק בו נר אחר של חול לצרכו נראה דוקא לשאר צרכיו אבל לצורך תלמוד תורה חשיב מצוה וכן להבדלה וז"ל מהרש"ל וגדולה מזו מצאתי וז"ל מדליקין נר במ"ש מנר ב"ה כדי לילך לבית דהוה כמי מצוה כדאמר במדרש על מה זכה שאול למלוכה על שהאיר אביו במבואו' האפילות נרות הרב' כך מצאתי ואח"כ עיינתי במגילת סתרי' דר"נ גאון שכתב וז"ל א"ר לקיש שאול לא זכה למלוכה אלא ע"י זקנו שהיה מדליק נרות לרבי' ולכך נקרא שמו נר כתוב א' אומר ונר הוליד את קיש וכתוב אחר אומר קיש בן אביאל וכו' אלא ע"י זקנו שהיה מדליק נרות לרבי' נקרא נר ועוד האריך וכתב דבמבואות האפלי' היה מדליק ואפי' מבית לבית הספר היה מדליק בכן נרות להאיר לרבים עכ"ל מהרש"ל וכיוצא בזה כתב באגודה בפ' ב"מ· ואיכא לתמוה על מה שנוהגין להדליק נר של הדיוט מנר של ב"ה דבעודן דולקין למצותן אסור ואין היתר אלא כשצריך לכבותן כמ"ש כ"י ה' זיזי' מיהו להדליק נר לחולה או במ"ש לילך באפילה ודאי שרי ורוב העולם אינן יודעין לחלק ומקילין וראוי למחות בידן ולהזהירן שזה אסור וזה מותר · ובהגהת ש"ע לעיל ס"ס קל"ד כתב טעם למנהג העולם ולא נהירא אלא מנהג זה טעות הוא וכתב מהרש"ל ונר של הבדלה לאחר שהבדיל עליה כבר עבר מצות' ויכול להדליק ממנה עכ"ל :

דרכי משה

בנר אלא כשיעור מצותו דאז אסור להשתמש לאורה כ"ו הדלקתה ולכן מותר להדליק בשמנים שאין מדליקין בהן בשבת אבל אי נתן בו שמן יותר דאז מותר להשתמש לאורה לאחר שעבר מצותו כמו שנתבאר סימן תרע"ב אסור להדליק בשמן שאין מדליקין בהן בשבת דחיישינן שמא ישתמש לאורו כנ"ל וכ"כ בתשובת הרשב"א סימן תע"ד : (ג) וב"כ מהרי"ל שתחב השמש למעלה מכל הנרות : (ד) יש מקשים מנ"מ דאין שם שמש עליו וצ"ל דאסור לעשות בן דהרי מוסיף על הנרות שמחויב להדליק וליכא היכירא לימים היוצאים ולזה אמר א"ת שמש שנהגו בו היתר ה"ד לכן פי' שאין זה קרוי שמש כי הוא המדליק בו הנרות ואיכא היכירא דימים היוצאים כנ"ל : (ה) וג' דלא קאמר דאסור אלא להשתמש בכל נר בפני עצמו מטעם הביטול דזה אסור שמא ישתמש בנר חנוכה לבד אבל להשתמש בנרות שידוע שהשמש שם בוודאי מותר להשתמש בהן דהא עיקר טעם הדלקת השמש הוא שאם ישתמש לאור הנרות שישתמש לאור השמש ש"מ דכי הן לגבי הדדי שמותר להשתמש לאורן כנ"ל : (ו) וב"כ באבודרהם דא"צ להחליף פתילות אלא שנהגו כן וכ"כ הכלבו דכן נהגו : **תרעד** (א) וכ"כ המרדכי דנהגו להחמיר בנר חנוכה וכ"כ בהג"מ וכתב רבי שמחה שאם כבה אותו

חדושי הגהות

דקאמר לה : ב יל"ד במ"ש ואין שם שמש עליו כו' כי כיון שכתב האחרון יהיה שלא לשם נ"ח א"כ חול הוא ומנ"מ אם נקרא שמש או לא (ועי' בר"מ) אלא נ"ל שהשואל שאל איזה שם שמש עליו ר"ל כי היה סבור שלפיכך אותו של חול נקרא שמש דמותר ליטלו משם לשמש בו לכל תשמיש שירצה לפיכך שאל איזהו השמש שמותר ליטלו לתשמיש ולזה

ומ"ש רבי' והשיב נר של שבת ונר של ב"ה כולם של מצוה וכו' ז"ל בעה"ת הלכה כשמואל דאמר מדליקין מנר לנר דהא רבה עביד כוותיה א"כ מותר להדליק קינסא או נר של חול מנר של מצוה הן בנרות שבת הן בנרות חנוכה הן בנרו' ב"ה מותר להדליק קיס' מנר של שבת כדי להדליק בה נ"ח או איפכא או להדליק קיסם מנר של שבת כדי להדליק נר אחרת של שבת וכן בנרות חנוכה אבל נר של חול אסור להדליק מנר של מצוה אא"כ מדליק מאותה נר של חול נר אחרת של מצוה כדמוכח הכיא (שם) דאין שוקלין כנגד מעשר שני דינרי זהב עכ"ל ורבינו לא חשש להזכיר נר חנוכה משום דכיון דעלה קיימא ממילא משמע דכי קאמר כולם של מצוה שיכול להדליק מזה לזה דאנר חנוכה נמי קאי : **כתוב** בתה"ד דאפילו למ"ד מדליקין מנר לנר על ידי קינס' אם יש לחוש שיכבה הקינס' ברוח קודם שיגיע לאותו נר מצוה שרוצה להדליק מודה דאסור (ב) :

תרעה הלכתא הדלקה עושה מצוה ולא הנחה הכי אסיקנ' בגמ' פ' ב"מ (כג.) : **ומ"ש** הלכך עששית שהיתה דולקת וכו' שם אריב"ל עששית שהיתה דולקת והולכת כל היום כולו למוצאי שבת מכבה ומדליקה פירש"י שהדליק למצות חנוכה מערב שבת למוצאי שבת צריך לכבותה ולהדליקה למצות הלילה : **ומ"ש** ומ"מ צריך שידליקנה במקום הנחתה כלומר אע"ג דאין הנחה עושה מצו' מכל מקום צריך שידליקנה במקום הנחתה וכדאית' התם(כג:) אמר רבא הדליקה בפנים והוציאה לא עשה כלום מפני שהרואה אומר לצרכו הוא דאדלק' וכן אמר תו רבא שם היה תפוס נר חנוכה לא עשה כלום מפני שהרואה אומרו לצרכו הוא דנקיט לה מ"כ בשם מהרי"א ז"ל כתב בג"י כי פעם א' ראה בב"ה שהדליק הנרו' בכלי שהיו מדליקין כל השנה להאיר שבאותו כלי היו נרות מתוקנו' לנר חנוכ' ואחר שהדליק המדליק נר חנוכה היה מוליך החבל בידו להגביה הכלי להעמידה במקומו המיוחד לו כל השנ' ומח' ביד המדליק שלא יעשה כן שאע"פ שמטעו העומדי' בב"ה הברכה של חנוכה בשעת ההדלקה מ"מ הרואה שלא היה שם באותה שעה יאמר לצרכו הוא שהדליקו לכך צוה שלא יגביהנה אלא שיניחנה למטה בפחות מי' ואמר (שעדים יש) [שעדיין יש לפקפק] על זה לפי שעדיין משתמשים לאורה וכיון שהרגילו כל השנה להדליק לאורה אע"פ שאינה במקומה כיון שאין נר במקום נר חנוכה א"א שלא ישתמש נר חנוכה לעומדים שם במקום הנר שהיו רגילין לכך לצורך החנוכה ראוי לחדש כלי אחר ע"כ ונראה לי שמאחר שהדלקת נר בב"ה אינו אלא משום מנהג שנהגו ואין חוששין שיהיה לפני הפתח אלא לפני ההיכל אין לדקדק בזה כל כך משום הנכנסים והיוצאים ועוד שאפי' בבית אין אנו מדליקין עכשיו אלא מפני בני הבית וא"כ לפי זה אין לחוש לעוברים ושבים כ"ש וכ"ש בב"ה שהרי כל הבאים לשם יודעים שאלו הנרות הם של חנוכה ועוד היה נראה לומר שמאחר שכבר הדליקן במקום שאינו ראוי דה"ל כבתה שאין זקוק לה עכ"ל :

וכיון שעיקר המצוה בשעת ההדלקה צריך שיהיה בנר שיעור שמן קודם שידליק וכו' כ"כ הרא"ש בפ' ב"מ וז"ל כיון דהדלקה עושה מצוה צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם הדלקה אבל אם בירך והדליק ואחר כך הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא י"ח :

ולא ידליקנה חש"ו שם בגמ' (כג:) ופשטא דאמרינן הדלקה עושה מצוה הדליקה חש"ו לא עשה כלום וכתב הר"ן הלכך הדליקה חש"ו אע"פ שהניחה גדול לא עשה כלום מיהו כתב בעל העיטור דאם הגיע לחינוך מותר והכל תלוי במנהג כדאמרינן בירושלמי דמגילה מכאן ואילך התקינו שיהו קטני' קורים לרבים ע"כ : **אבל** אשה מדלקת וכו' שם בגמר' אשה ודאי מדליקה דאמר ריב"ל נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס וכתב הר"ן שגזרו העו"ג על כל הבתולות הנשואות שיבעלו להגמון תחלה וע"י אשה נעשה נס דאמרי' במדרש דבתו של יוחנן האכילה לראש העו"ג גבינה לשכרותו וחתכה את ראשו וברחו כולם ועל זה נהגו לאכול גבינה בחנוכה עכ"ל (ג) :

תרעו המדליק בליל ראשון מברך להדליק נר ושעשה ניסים ושהחיינו מליל א' ואילך מברך שתים וכו' עד אינו מברך אלא שעשה נסים לבד פשוט בפרק ב"מ (כג.) כתוב בשבלי הלקט במטבע ברכות שטבע ה"ר יוסף מצאתי ברכת חנוכה שטבעה להדליק טעות סופר הוא חדא דסגי ליה ע"י שליח ועוד א"כ מפני מה לא השיב רב פפי כשאמר לו רב פפא לא סגי דלאו איהי מהיל כהי דלא סגי דלאו איהו מהיל דהא נר חנוכה סגי ע"י שליח ומברכין להדליק ומפורש בפרק לולב הגזול ירושלמי כילד מברך על נר חנוכה אקב"ו על מצות הדלקת חנוכה עכ"ל אבל נוסחת הפוסקים הוא להדליק וכן נהגו ומאי דסגי ליה ע"י שליח י"ל דכיון דצריך לאשתתופי בפריטי ה"ל כאילו איהו יכולה להתקיים ע"י אחר וכ"כ הר"ן בפ"ק דפסחים : **ומ"ש** ודוקא שאינו עתיד להדליק

ודוקא שאינו עתיד להדליק וכו' פי' שאינו עתיד להדליק באותו לילה שאם דעתו להדליק בביתו באותו לילה אין צריך לברך על הראיי' אלא מסדר כל שלשתן בשעה שידליק מידי דהוה אסוכ' דמסדר להו לכולהו אכסא וכ"כ בהג"מ בשם רבי' שמחה וראבי"ה אבל באינו עתיד להדליק בביתו באותו לילה צריך לברך אראייה אעפ"י שדעתו לברך בביתו בליל שנייה דכל יומא ויומא מצוה בפני עצמה היא וז"ל רש"י בשם ר"י בר יהודא שאמר בשם ר' יעקב דלא הוזקקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין או ליושב בספינה וכו' משמע שלא בא למעט שלא יברך ברכה זו אלא למי שהדליק כבר ובירך בביתו אבל מי שלא הדליק בביתו אעפ"י שדעתו להדליק באותו לילה בביתו צריך לברך אראייה

דאין

לנר ע"י של חול והשיב נר של שבת (ג) ושל ב"ה כולם של מצוה שיכול להדליק מזה לזה וא"א ז"ל כתב כסברא ראשונה :

תרעה הלכתא הדלקה עושה מצוה ולא הנחה שאם היתה מונחת במקומה שלא לשם מצות חנוכה מדליקה שם וא"צ להסירה ולהניח' לשם מצות חנוכה הלכך עששית שהיתה דולקת כל היום לערב מכבה ומדליקה לשם מצוה ומ"מ צריך שידליקנה במקום הנחתה שאם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ (א) לא יצא שהרואה אומר לצרכו הוא מדליקה וכן אם מדליקה ואוחזה בידו במקומה לא יצא שהרואה אומר לצורכו הוא אוחזה וכיון שעיקר המצוה בשעת ההדלקה צריך שיהא בנר שיעור שמן קודם שידליק אבל לא ידליק ויתן שמן אח"כ ולא ידליקנה חרש שוטה וקטן אבל אשה מדלקת שאף היא היתה בנס וחייבת בה :

תרעו המדליק בליל ראשון מברך להדליק נר של חנוכה ושעשה ניסים ושהחיינו ואם לא בירך זמן בליל ראשון כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה דמברך בליל שני או אימתי שיזכור מליל ראשון ואילך מברך שנים להדליק ושעשה ניסים והרואה הנרות מברך בליל ראשון שתים שעשה ניסים ושהחיינו מכאן ואילך אינו מברך אלא שעשה ניסים לבד ודוקא שאינו עתיד להדליק

ואין

תרעה הלכתא הדלקה עושה מצוה וכו' עד שהרואה אומר וכו' איכא להקשות דבגמ' ה"א איבעיא להו הדלקה עושה מצוה או הנחה עושה מצו' ת"ש דאמר רבא הדליקה בפנים והוציא' לא עשה כלום אא"ב הדלקה עושה מצוה הדלקה במקומה בעינן מש"ה לא עשה כלום אא"א הנחה עושה מצוה אמאי לא עשה כלום ופריק התם נמי הרואה אומ' לצרכו הוא דאדלקה אלמא דלמאי דמסקינן הדלקה עושה מצוה א"צ לטעמא דהרואה אומר לצרכו הוא דאדלקה אלא טעמא הוי משום דהדלקה במקומה בעינן וא"כ למה כ' רבינו טעמא דהרואה וכו' דלא איתמר אלא למ"ד הנחה עושה מצוה וברמב"ם דקדק בזה שכתב הדליקו בפני' והוציאו דלוק והניחו על פתח ביתו לא עשה כלום עד שידליקנו במקומו אחז הנר בידו ועמד לא עשה כלום שהרואה אומר לצרכו עומד עכ"ל הנה גבי הדליקו בפנים וכו' לא כתב טעמא דהרואה אלא לפי שצריך שידליקנו במקומו גם ברי"ף ובהרא"ש ובסמ"ג איכא להקשות שכולם כתבו כדברי רבינו ונראה ליישב שהם מפרשים דלמאי דמסכי וקאמר התם נמי הרואה הוא אומר לצרכו הוא דאדלקה משמע דלא סבירא ליה הך טעמא דהדלקה במקומה בעינן לגבי הדליקה מבפנים אלא קושטא הכי הוא דאסור משום דהרואה וכו' וכאידך מימרא דרבא דאמר היה תפוס נר חנוכה וכו' דאין להעמידה אלא מטעם דהרואה וכו' למאי דקי"ל הדלקה עושה מצוה א"כ טעם זה ברור ומוכח טפי וכאידך דרבא דהדליקה בפנים נמי משום דהרואה וכו' ולא משום הדלקה במקומה בעינן כדקס"ד מעיקרא אלא קי"ל דלא בעינן הדלק' במקומה ונפקא מינה לענין נר של שבת ושל י"ט דלית בהו משום פרסומי ניסא כדי לחוש להרואה וכו' דמותר הוא להדליקה תחלה ולהניח' אח"כ במקומה לאחר שכבר הודלקה דלא בעינן הדלקה במקומה אבל להרמב"ם גם בשל שבת ושל י"ט הדלקה במקומה בעינן וכן פסקו להדיא המרדכי והאגודה בפ' ב"מ · וכבר היה אפשר לומר דלהרי"ף ודעימיה נמי הדלקה במקומה בעינן ולא כתבו הך טעמא דהרואה וכו' אלא לאורויי דאף לדידן שמדליקין בפנים והדלקה במקומה הוא אפ"ה לא עשה כלום משום דהרואה וכו' אלא שקשה על זה דהיה להם להביא גם הך טעמא דהדלקה במקומה בעינן כיון שהניחם הלכה הילכך נראה עיקר כדפי' דלהרי"ף ודעימיה אידחי הך טעמא דהדלקה במקומה בעינן ולענין הלכה נראה עיקר כדעת הרמב"ם דהכי משמע פשט הסוגיא והמרדכי והאגודה נמי הכי ס"ל כדפי' ודלא כש"ע שכתב כלשון רבינו ולא כ' הך טעמא דהדלקה במקומה בעינן ודו"ק : **ולא** ידליקנה חש"ו פי' שלא יעשם שלוחים להדליק עליו אבל אשה מדלקת אף להוציא את האיש וכ"כ הסמ"ג להדיא בהלכות מגלה ואע"ג דבמגלה אינה מוציאה את האיש ואע"פ שגם לשם היו הנשים באותו נס שאני מקרא מגילה דהוי כקריאת התורה שאינה מוציאה את האיש וכן המנהג שהאיש סומך על אשתו שמדלקת עליו בביתו ואעפ"י שהיא עצמה מדלקת ולא ע"י שכינו וז"ש רבינו שאף היא חייבת בה כלומר מאחר שגם היא חייבת כמו האיש לכן יכולה להוציא את האיש וכן כתב באגודה שאם אשה יודעת לברך תדליק היא ותפטור כל בני ביתה עכ"ל ובמקצת ספרי רבינו כתוב שאף היא היתה בנס וחייבת בה :

תרעו המדליק בליל ראשון מברך להדליק וכו' עד דמברך בליל שני או אימתי שיזכור אע"ג דכל מידי דמזמן לזמן קאתי דאם עבר ולא בירך בהגיע הזמן שוב אינו מברך דעבר יומו בטול קרבנו היינו דוקא בדבר שאין זמנו נמשך אלא זמנו בעתה כגון בדיקת חמץ למ"ד דצריך לברך שהחיינו דאם עבר ובדק ולא בירך שוב אינו מברך אבל הדלקת נרות חנוכה דזמנו נמשך ח' לילות אם לא בירך בליל ראשון מברך אח"כ כל זמן שלא עברו ח' לילות ודלא כמהר"ש בדרשו' שא"צ לברך שהחיינו גם מהר"ם מ"ץ כ' בתשובתו דצריך לברך שהחיינו בליל שנייה אם לא בירך בראשונה אבל בירך שהחיינו כשראה נר חנוכה אע"פ שלא הדליק באותה הלילה שוב אינו מברך זמן עכ"ל ופשוט הוא מידי דהוה ארואה פרי חדש ובירך שהחיינו בראייה דשוב א"צ לברך בשעת אכילה אלא שנהגו להמתין עד שעת אכילה כדלעיל בסי' רכ"ה וקי"ל נמי זמן אומרו אפי' בשוק וא"צ לחזור ולאמרו על הכוס אבל אם לא בירך בליל ראשונה כלל צריך לברך בליל שנייה ואעפ"י שאשתו הדליקה עליו בליל ראשונה מ"מ מידי ברכת שהחיינו לא נפטר ובסמוך יתבאר עוד · ואיכא למידק מ"ש דאנים' מברך כל יומא ושהחיינו אינו מברך אלא חד יומא וראיתי בהג"ה שכתב דהנס היה בכל לילה מספיק השמן אבל שהחיינו אין לברך בכל לילה אף עפ"י שבכל לילה מתחדש הנס לפי שכבר ברכנו אותה לילה הראשונה על השמן ההוא ואין בשמן מתחדש דבר אלא נעשה בו נס שהספיק עכ"ל ועוד י"ל דברכת שהחיינו היא באה על שמחת לבו של אדם שהגיע לזמן הדלקת נ"ח ושם הדלקת נרות ח' הוא ותו דכל ח' יומא דחנוכ' כחד יומא חשיבי אבל ניסא כל יומא אע"פ שהזמן א' :

דרכי משה

אותו נר שמדליק בו האחרים שאין לחזור להדליק מהנדלקים כדי לגמור להדליק ואע"פ שמותר להדליק מנר לנר מ"מ נהגו להחמיר ואין לשנות המנהג והטעם שעיקר מצוה היא נר איש וביתו והאחרים הם רק רשות להידור מצוה אם כבה אחד מן הנרות אין להדליקו מן האחרים דאין בהדלקה זו מצוה דקי"ל כבתה אין זקוק לה עכ"ל משמע דוקא בנרות חנוכה נהגו להחמיר אבל לא בשאר נרות של מצוה וכ"מ מדברי המרדכי וכתב מהרא"י וז"ל וכתב המרדכי הא דמדליקין מנר לנר היינו דוקא קודם שנעשה המצוה אבל כבתה מאחר דאינו זקוק לה אין מדליק מנר מצוה : (ב) וכתב בג"י הלכות קטנות דף פ"ו ע"ב הא דאין מדליקין מנר לנר היינו דוקא בעוד שהנר ראשון דולק למצותו אבל כשכבר דלוק למצותו שוב מדליקין ממנו לכן כתב בעל המנהיג שאסור להדליק מנרות ב"ה בעוד שדולקין למצותן אבל כשצריך לכבותן מותר עכ"ל : (ג) ובג"י ה"ק ד' פ"ו ע"ב דה"ה נר של ת"ת או חולה שיש בו סכנה או חיה דין א' להם : **תרעה** (א) וכתב מהרי"ו דצריך להניחה שם חצי שעה במקום הדלקתה : (ב) וכ"כ הכלבו :

כתב

חדושי הגהות

ולזה השיב האחרון יהיה שלא לשם נ"ח שאם ישתמש לאורן ישתמש לאור אותו הנר ר"ל שאם ישתמש שם במקומן יהיה השימוש לאור אותו הנר אבל לא שיטלנו משם לתשמישו שבבית כי צ"ל תמיד אצל נ"ח כמימ' דרבא פ' ב"מ כמ"ש בסמוך ולפיכך אמר שאין שם שמש עליו שהוראת שם שמש היה מורה לטלטלו לכל תשמישו וזה אינו כי צריך להניחו אצל הנרות ומה שנוהגין לקרות הנר של חול שמש דהיינו כשמדליקין בו הנרות שנקרא שמש משום שכבר שימש להדליק בו את הנרות אבל לא שישמש בו אח"כ כי צריך להניח במקומו אצל הנרות ולפיכך זה הנר של חול שלא הדליק בו הנרות אין שם שמש עליו וא"ל כיון שהשיב שאסור לטלטלו במקומו אלא שאם ישתמש לאורן יהיה השימוש

לאור

ואין מדליקין עליו כגון שהולך בדרך ורואה הנרות בעיר אבל בענין אחר א"צ לברך גרסינן במסכת סופרים המדליק אחר שהדליק אומר הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות שעשית לאבותינו ע"י כהניך הקדושים וכל שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קודש הן ואין לנו רשות להשתמש בהן אלא לראותן בלבד כדי להודות לשמך על נפלאותיך ועל ניסיך ועל ישועתך וכן היה נוהג ה"ר מאיר מרוטנבורק וא"א הרא"ש ז"ל :

תרעז **אכסנאי** חייב להדליק בפ"ע ואינו יוצא בשל בעל הבית ומיהו בפרוטה שיתן לו וישתתף עמו סגי ואם מדליקין עליו בביתו א"צ יותר ואם יש לו פתח פתוח לעצמו אינו יוצא במה שמדליקין בביתו ולא במה שישתתף עם בעה"ה אלא צריך להדליק בפתחו כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובות בן האוכל אצל אביו או האוכל אצל חבירו ויש לו בית מיוחד לשינה צריך להדליק שכיון שיש לו בית מיוחד לשינה והעולם רואין אותו נכנס ויוצא בו איכא חשדא אם אינו מדליק שאין העולם יודעין שאוכל במקום אחר ואפילו לדידן (א) שאנו מדליקין בפנים ומסתמא בני חצר יודעין שאוכל במקום אחר אפ"ה שייך

דאין להחמיץ המצוה ודלא כמ"ש רבינו והג"מ בשם ר"ש וראבי"ה מיהו במרדכי הבי' לשון רש"י בענין אחר מסכים עם רבינו ועם ר"ש וראבי"ה וז"ל שלא הוזקקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין ושאין דעתו להדליק בעצמו כגון אכסנאי שלא שמע הברכה דלקמן מסיק קא מדלקי עלאי בגו ביתאי ומ"מ צריך לראות כדאמר הרואה יומא קמא מברך ב' מכאן ואילך א' וכן אומר שנהגו בני אדם שהיו הולכין בגיי"רש ליריד ולא היה גר יהודי באותו העיר ומדליקין בבית עו"ג עכ"ל ואולי חסר בספרי רש"י שבידינו אלא שהג"מ העתיק לשון רש"י כמו שהוא בספרי רש"י שבידינו : **ומ"ש** ואין מדליקין עליו וכו' כתב הסמ"ג דר"ל דאינו נשוי שתדליק אשתו עליו בביתו דאילו היה נשוי אעפ"י שהולך בדרך א"צ לברך על הראייה כיון דאשתו מדלקת עליו ותימה דמה שמדליקין עליו בביתו אינו בא אלא לפטור אותו מחיוב המוטל על ממונו להדליק נרות לפרסם הנס ברבים אבל ההודאה על הנס וברכת שהחיינו הוא בחיוב על גופו ומזה לא נפטר כשמדליקין עליו אם לא שעמד שם בשעת ברכה וענה אמן וכך מבואר ממ"ש המרדכי בשם רש"י דבסמוך שלא בא למעט אלא למי שכבר הדליק בביתו או עתיד להדליק בעצמו בביתו באותו לילה אבל מלבד זה חייב לברך על הראייה אעפ"י שמדליקין עליו בביתו והכי משמע מלשון הרא"ש והסמ"ק והאגודה שכתבו בשם דהמהלך בספינה ורואה נרות שהדליקו בעיר והוא אינו מדליק מברך על הראיי' אלמא דכיון שהוא עצמו אינו מדליק אעפ"י שאשתו מדלקת עליו בביתו צריך לברך על הראיי' והא דנקטו ספינה משום דבלא ספינה יכול להדליק באושפיזו מקום שלן שם והכי משמע ממ"ש הרי"ף והרמב"ם בסתם לברך על הראייה שוב ראיתי שהר"ר ירוחם כתב וז"ל יש מהגדולים שכתבו שאם הדליקו עליו בביתו אין צריך לברך כשרואה נר חברו ויש מהן שכתבו שאפילו הדליקו עליו בביתו שצריך לברך כשרואה ומ"מ אם הדליק הוא בעצמו בביתו א"צ לברך כשרואה נר חברו ולפ"ז הסברא האחרונה אכסנאי שנשתתף בפרוטה צריך לצאת ולראות כדי שיברך עכ"ל ונראה דהיינו דוקא כשלא שמע הברכה מבעה"ב כשהדליק דאי שמע הברכה וענה אמן ה"ל כאילו בירך הוא עצמו דשומע כעונה וסברא זו האחרונה היא עיקר והכי נקטינן דלא כמ"ש בש"ע כלשון רבינו :

המדליק אחר שהדליק וכו' הלשון משמע שאומר כן קודם שיברך שעשה נסים וכ"כ מהרי"ש והכי משמע במ"ס ובהגהת מיימוני פ"ג הלכה ד' מיהו בתשובת מהרי"ל סי' קמ"ה כתב דאנו אין לנו אלא תלמודא דידן דכל הברכות צריך עובר לעשייתן כמו שעושין בקריאת מגילה ונטילת לולב ואיכא למימר דמ"ס סובר כמ"ד בירושלמי דמברך בשעת עשייתן ותו דאין בו מנהג פשוט לאמרו והיאך נפסיק בטפל לבין העיקר עכ"ל : כתב מהרי"ק בשורש קפ"ג דלדעת הר"ס כשמדליקין בשמאל יתחיל בנר היותר ימיני ובליל ב' יוסיף נר אחד סמוך לו ויברך על הנוסף וכו' וא"כ לפ"ז כשאין מזוזה בפתח ומדליקין בימין מתחיל בליל ראשון בנר היותר ימיני ובליל ב' יוסיף נר אחד סמוך לו ויברך על הנוסף וקשה שהרי צריך הוא להדליק בטפח הסמוך לפתח ונר הראשון שמברכין עליו הוא עיקר מצות ההדלקה ולמהרי"ק אם מדליק בשמאל לא ידליק בטפח הסמוך לפתח כ"א בליל אחרון וכשמדליק בימין לא ידליק בטפח הסמוך לפתח כ"א בליל ראשון לכן נראה עיקר כמהרא"י בת"ה דלעולם הוא מתחיל בטפח הסמוך לפתח וכשמדליק בשמאל מתחיל בכל לילה בנר שהוא היותר בטפח הסמוך לפתח ופונה דרך ימין וכשמדליק בימין מתחיל בכל לילה בנר היותר ימיני ומדליק כדרך שאנו בני ברית כותבין ואעפ"י שאינו פונה דרך ימין אין לחוש כיון שצריך להדליק בטפח הסמוך לפתח מיהו כבר יש מהנהגים לומר אדרבה כשמדליק כדרך שאנו בני ברית כותבין זהו נקרא פונה דרך ימין וכו' כדכתב בתשובת מהרי"ל סי"מ ומהרא"י בסימן ק"ו עד בני אוסטרייך ע"ש · מצאתי בהגה"ה אדם שהדליק נר חנוכה יכול להדליק לאשה ולברך וכגון שעומדת אצלו בשעת הברכה אבל בענין אחר נראה למהר"ח שאין לברך עכ"ל וכ"ל דוקא דבר המוטל על גוף האדם ולא על דבר הנתחייב ברכה וראיה מחלה ותרומה שהשליח מברך בלא השלח ע"כ מצאתי כתב הרא"ש בביאוריו כשאחר מברך יברך על הדלקת נר חנוכה ושכן מצא בגליון תוס' וכ"ל דהיינו כשהשליח כבר הדליק לעצמו אבל בשנשתתף עם זה בפריטי יברך להדליק וב"י בתחלת סימן זה הביא בשם שבולי לקט דיש לברך על מצות הדלק' נר חנוכה דה"א בירושלמי ונראה דהיינו כשאחר מברך כדפי' :

תרעז **אכסנאי** חייב להדליק וכו' כתב באגודה שמעתי מי שיתף עם חבירו לנר חנוכה צריך להוסיף מה שיתן לו חבירו ע"כ וטעמו דאם לא ניכר שהוסיף בשביל חבירו איכא חשדא לומר שלא נשתתף ולפ"ז אפי' לא הוסיף כל מה שנתן לו אלא מקצת נמי סגי דניכר דנשתתף במה שהוסיף על מה שהיה רגיל ואם יש לו פתח וכו' כך פסק הרי"ף בפ' ב"מ ופי' הרמב"ם דאף כשמדליקין עליו בביתו אינו יוצא דכיון שיש לו פתח פתוח לעצמו איכא חשדא וכך הם דברי רבינו : **וכתב** הרא"ש בתשובה בן האוכל אצל אביו וכו' נראה דהרא"ש כתב כך לזמנו שהיו מדליקין על כל פתח מפתחי הבתים שבחצר וכדמשמע מפירש"י וכדלעיל בסימן תרע"א ולכן צריך להדליק בפתח הבי' שבחצר המיוחד לשינה דאיכא חשדא דעוברים ושבי' לפני פתח הבית כשאינן מבני חצר · ומ"ש רבינו אח"כ בשם רב שר שלום הוא לאותו הזמן שהיו מדליקין בפתח החצר וכולם יוצאים בנר אחד כשמשתתפי' יחד ולשם א"צ להדליק בבית המיוחד לשינה דאף בפתחי הבתים שבחצר לא היו מדליקין כי היו יוצאים בנר א' שהשתתפו בו ומדליקין בפתח החצר תיכו למ"ש רב שר שלום דלהידור מצוה מדליק לעצמו וכו' א"כ לפי זה צריך הוא ג"כ להדליק על פתח בית שהוא ישן שם דאיכא חשדא וכדכתב הרא"ש : **ומ"ש** הרא"ש ואפילו לדידן וכו' היינו כדפי' בסי' תרע"א ותרע"ב שהיו מדליקין בפתח הבית הסמוך לחצר אלא שהיו מדליקין בפנים ואיכא חשדא מעוברים ושבים בחצר כשאינן מבני החצר והפתח פתוח ולא הדליק אבל לדידן בפנים ליכא חשדא אלא מבני הבית בבית החורף שמדליקין והם יודעים שמדליק במקום שאוכל מיהו דוקא כשאוכל בקביעות במקום א' אבל מי שסועד בסעודה אצל חבירו בקא ודאי איכא חשדא מבני ביתו כשלא

להדליק ואין מדליקין עליו הם כ' רש"י בשם רבותיו דלא הוזקקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין או ליושב בספינ' וכ"כ הר"ן וז"ל מסתבר' שלא הוזקקה ברכ' זו אלא למי שלא הדליק עליו ולא הדליקו בתוך ביתו ואינו עתיד להדליק בלילה שלא מינו יוצא במצוה שיתחייב לחזור ולברך על הראיה וכ"כ המרדכי וכ"כ הרא"ש הרואה נר חנוכה צריך לברך פי' המהלך בספינה ורואה נרות שהדליקו בעיר והוא אינו מדליק : **ומ"ש** בשם תשובת הרא"ש שאם לא בירך זמן בליל ראשון מברך בליל ב' או כשיזכור כ"כ בא"ח ובשבלי הלקט והביא ראיה מדאמרינן בפ' בכל מערבין ה"נ מסתברא דאי ס"ד זמן זמן כל שבעה מי איכא הא לא קשיא דאי לא מברך האידנא מברך למחר וליומא אחרינ' עכ"ל מצאתי כתוב בתשוב' אשכנזי' הרואה שבירך זמן בליל א' ולא הדליק ובליל ב' או ג' בא להדליק אינו חוזר ומברך זמן (א) דקי"ל (עירובין מ:) זמן אומרו אפי' בשוק וא"צ לחזור ולאמרו על הכוס : **גרסינן** במס"ס המדליק אחר שהדליק אומר הנרות הללו אנו מדליקין וכו' כ' הרא"ש בפ' ב"מ וכ' ששמע שר"מ היה אומר אותו וכ"כ בהגהות מרדכי : **כתב** הרד"א בשם ה"ר יונה שבליל א' מברך שלשה ברכות אלו קודם ההדלקה דכל המצות מברך עליהם קודם עשייתן ובליל ב' מברך קודם ההדלקה להדליק ושעשה נסים מברך לאחר שמדליק נר ראשון קודם שידליק נר שני שהוא גם אותו היום וכן בליל ג' קודם שידליק נר ג' וכן ברביעי וכן על כולם עכ"ל נראה מדבריו שסבר שהתחיל להדליק בליל א' בה מתחיל בכל הלילות אבל מהר"י קולון ז"ל כתב בשורש קפ"ד מאחר שכתב המרדכי בפרק ב"מ בשם רבינו מאיר שיש להתחיל לצד שמאל כדי לפנות לימין משום כל פינות שאתה פונה וכו' אם כן ראוי הוא להתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני ויברך ובליל שני כשיוסיף נר אחרת אצלו יתחיל ויברך על הנוסף שהוא יותר שמאלי כדי להפנות לימין כדברי רבי' מאיר וכן בליל ג' כשיוסיף עוד אחר סמוך לשתי נרות הראשונות יתחיל בו בנוסף ובו יתחיל הברכה ואח"כ יפנה לצד ימין וכן בכל לילה ולילה נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנוסף שהרי בתוספת הימים נתוסף הנס (ב) אבל אם היה מתחיל בליל הראשון להדליק בנר השמאלית גם בליל שני היה צריך להתחיל בו כדי להפנות לימין כדברי הר"מ וכן בליל שלישי וכן כל הלילות ונמצא שאין מברך אלא על נר אחד כל ימי חנוכה עכ"ל ואעפ"פ שלדברי הר"י לא שייכא קושיא זו מ"מ קצת דוחק לומר דברכת שעשה נסים יברך ליל ראשון קודם הדלקה ובשאר לילות אחר הדלקה (ג) וכתה"ד כ' דבני ריגוס מתחילין להדליק בשני שהוא כנגד צד שמאל כדברי המרד' ובני אוסטריך מתחילין לצד ימין ומדליקין כדרך שאנו בני ברית כותבין דאפשר דהשיב להו כה"ג פונה דרך ימין ואף אם אינו פונה דרך ימין כה"ג נראה ליישב המנהג משום דהאידנא אין להם מזוזות בבתי החורף שבהם מדליקין א"כ צריכין להדליק בימין הכניסה בצד הטפח הסמוך לפתח כדאיתא במרדכי . וא"כ אותו נר שהוא כנגד ימינו הוא הסמוך לפתח לעולם ובו צריך להתחיל עכ"ל ונראה שמנהג בני ריגוס הוא הנכון וכפי מה שכתבתי בשם מהר"י קולון ואין לחלק בין היכא שהנרות בימין הכניסה להיכא שהם בשמאל הכניסה וכן אנו נוהגים :

תרעז **אכסנאי** חייב להדליק בפני עצמו ואינו יוצא בשל בע"ה ומיהו בפרוטה שיתן לו וישתתף עמו סגי ואם מדליקין עליו בביתו וכו' עד אלא צריך להדליק בפתחו פשוט בפרק במה מדליקין (כג:) והטעם דכשיש לו פתח פתוח לעצמו צריך להדליק בפתחו הוי משום חשדא והא דאמרינן דאם מדליקין עליו בביתו א"צ כתב המרדכי ומ"מ צריך לראות כדאמרינן בסמוך הרואה יומא קמא מברך שתים מכאן ואילך א' וכן אומר ר"י שנהגו בני אדם שהיו הולכין ליריד ולא היה דר יהודי באותו עיר ומדליקין בבית העו"ג ע"כ : **כתב** א"א ז"ל בתשובות בן האוכל אצל אביו או אצל חבירו ויש לו בית מיוחד לשינה וכו' הרשב"א כתב בתשובה דא"צ להדליק אבל צריכים להשתתף כדין אכסנאי וכתב מהרי"א ז"ל בשם א"ח בן גדול בבית אביו ואינו סומך על שולחן אביו הרי הוא כאכסנאי וצריך להשתתף וה"ה בחתניו היכא דאין להם בית שידליקו בעבורם עכ"ל : **כתוב** בתה"ד דאכסנאי שהוא נשוי אם רצה להדליק ולברך משום הדור ש"ד ול"כ דאין לסמוך על זה לברך ברכה שאינה צריכה (ב) : **כתוב** בא"ח קטן שהגיע לחינוך מדליק כיון שמצוה דרבנן היא מצאתי כתו' בשם מהרי"א ז"ל בלשון הזה כתוב בא"ח שמי שהלך לכפר שאין בו ישראל ולן שם בליל חנוכה אע"פ שאין לו בית מיוחד שמענו שהרבי' מעולם היה

דרכי משה

תרעו (א) כתב מהרי"ל שלא התחיל בהדלקה עד סיום כל הברכה כדי שתהא הברכה עובר לעשייתו עכ"ל אבל בתא"ו נ"ט ח"א כתוב בשם ה"ר יונה ז"ל שבליל ראשון מברך כל ג' ברכות קודם ההדלקה כדי שיהיו עובר לעשייתן ובליל ב' מברך קודם הדלקה להדליק ושעשה ניסים לאחר הדלקת נר ראשון קודם שידליק נר שני שהוא גם אותו היום וכן בליל ג' על נר ג' וכן בכל לילות היה מברך שעשה ניסים על נר שמוסיף באותו הלילה אבל לא ראיתי רבותי נוהגין כן עכ"ל וכ"כ אבודרהם בשם הר"ר יונה : (ב) וכ"כ מהרי"ל להתחיל כל לילה בשמאל ולפנות לימין וכן נוהגים: (ג) לכנ"ל שיש לנהוג כמהרי"ל לברך כל הברכות קודם הדלקה ואין חילוק בין ליל א' ללילות אחרים :

תרעז (א) ובתשובת הרשב"א כתב סימן תקמ"ב דבזה"ז ידליק במקום שאוכל ולא במקום ששוכב וכבר כתבתי למעלה סימן תרע"א דבזה"ז דאנו מדליקין בפנים לגמרי ליכא למיחש כלל לעוברים ושבים א"כ אפשר דגם הרא"ש מודה דמדליק במקום שאוכל ולא במקום ששוכב : (ב) והמנהג כדברי מהרא"י וטעמו ונימוקו עמו וכ"ה בתשובת מהרי"ל

חדושי הגהות

לאור אותו הנר א"כ מנ"מ איזה של חול יהיה איזה שיהיה די"ל דמ"מ נ"מ שיקריב תשמישו לנר האחרון או נ"מ שאם כבו הראשונים שמותר להשתמש לאחרון אבל אם כבה האחרון אסור להשתמש לאורן של הראשונים (מהרל"ח) : שם

שייך חשד כי השכנים עוברים ושבים לפני פתח הבית ורואים שאינו מדליק ע"כ. כתב רב שר שלום אנשים הרב' הדרים בחצר אחד שורת הדין שמשתתפין כולן בשמן ויוצאין כולן בנר אחד אבל להידור מצוה כל א' וא' מדליק לעצמו על פתח ביתו ואי פתח חד בבא לנפשיה חייב לאדלוקי משום חשדא. הנותר מן השמן והפתילות בליל ראשון מוסיף עליו ומדליק בליל ב' נותר בליל ב' מוסיף עליו ומדליק בג' וכן בכל הלילות נותר ממנו בליל ח' עושה לו מדורה (ה) ושורפו בפ"ע שהרי הוקצה למצותו ואם נתערב ממנו בשמן אחר ואין ששים לבטלו כתב ה"ר מאיר מרוטנבורק שאין להוסיף עליו כדי לבטלו ב ולא דמי לעצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור בי"ט שמרבה עליהם עצים מוכנין ומבטלן דשאני התם שאין נהנה מהן עד אחר ביעורן אבל הכא נהנה ממנו בשעה שהנר דולק ואסור ג"כ לשהותו לשנה הבאה לנר של חנוכה דחיישינן שמא יבא ליהנות ממנו כיון ששוהה אותו לזמן מרובה ואפילו אם נותנו ג בכלי מאוס חיישינן הלכך אין לו תקנה:

תרעח מי שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר של שבת יקנה של שבת ולא של חנוכה יש לו של שבת ואין לו לקנות של חנוכה ויין לקידוש היום יקנה נרות ולא יין (א):

תרעט כתב בה"ג נר של שבת ושל חנוכה ידליק של חנוכה ברישא דאי מדליק של שבת ברישא איתסר ליה לאדלוקי של חנוכה דהא קבליה לשבת והתוספות כתבו שאין הקבלה תלויה בהדלקה ויכול להדליק של שבת תחלה ואח"כ של חנוכה כל זמן שלא קבלו לשבת:

תרפ בליל שבת צריך ליתן שום דבר לחוץ בין הנרות לפתח בשביל הרוח שלא יכבה הנרות כשפותח הדלת דנר שאחורי הדלת אסור לפתוח ולנעול כנגדו כתב הר"ם מרוטנבורק כשהייתי

היה נוהג להדליק ולברך זכר לנס ע"כ (ג) עוד נס מי שבא בספינה או שהוא בבית עו"ג מדליק בברכות ומניחם על שולחנו ולא דמי לאכסנאי דאמרינן דאי מדליקין עליו בגו ביתיה לא בעי לאשתתופי דשאני התם שיש פירסום הנס בהדלקת אושפיזו עכ"ל וכ"כ המרדכי (ד):

הנותר מן השמן והפתילות בליל ראשון מוסיף עליו ומדליק בליל ב' וכו' עד שהרי הוקצה למצותו כ"כ הרא"ש בפ' ב"מ בשם שאלתות דרב אחאי והמרדכי בשם ילמדנו ופסיקתא רבתי וא"ת והרי כתב רבינו בסימן תרע"ב צריך ליתן בה שמן כזה השיעור ואם נתן בה יותר יכול לכבות' אחר שעבר זה הזמן וכן יכול להשתמש לאור' לאחר זה הזמן שעבר עיקר מצותה וגם הרי"ף והרא"ש כ' כן בפרק הנזכר ודברים אלו סותרים זא"ז וכ"כ הר"ן שהגאונים שאומרי' שאם כבת' ונשאר שמן ביום הראשון מוסיף עליו ומדליק ביום שני וכו' נשאר בה ביום אחרון עושה לו מדורה ושורפו במקומו שהרי הוקצה למצותו הם חולקים על מ"ש הרי"ף שאם היתה דולקת והולכת עד כשיעור הזה ורצה לכבותה או להשתמש לאורה הרשות בידו אבל אין נראה כן מדברי הרא"ש שאע"פ שכתב סברא זו דעושה לו מדורה בשם השאלתות אם איתא שהיה סובר שהיא חולקת על הסברא הראשונה ה"ל לכותבן סמוכות זו לזו ורבי' פשוט הוא שסובר שאין חולקות שהרי כתבן לשתיהן סתם ומצאתי כתוב בשם מהררי"א ז"ל שיש לחלק ביניהם שכשנתן השמן בנר ולא הקצהו אלא לשיעור זמן הדלקה יכול אחר כך להסתפק ממנו אם ירצה אבל כשנתן השמן בנר בסתם אז הוקצה למצות נר חנוכה וצריך לעשות לו זה התיקון עכ"ל ול"נ לחלק ביניהם בענין אחר שמ"ש בסימן תרע"ב מיירי שנתן בה שמן יותר מכשיעור ואחר שדלק כשיעור מותר ליהנות ממנו דלא הוקצה למצוה אלא כדי שיעור הצריך בלבד ומ"ש בסימן זה מיירי בשנותר מהשמן הצריך לשיעור הדלקה הוא הוקצה למצותו ולפיכך צריך לעשות לו מדורה דכיון דמשיעור הדלקה הוא הוקצה למצותו ואסור ליהנות ממנו וכ"כ בהגהות מיימוניות ואיכא למידק למה צריך לעשות מדורה למותר השמן והפתילות מ"ש מעצי סוכה ונוייה דשרי אחר החג כבר תירץ הר"ן דהתם לא מקצה להו אלא לימי החג לפי שעשויין להשאר אחר החג ולא מקצה להו למצותה לגמרי אבל שמן ופתילה שעשוי' להתבער לגמרי כי יהיב להו בנר לגמרי מקצה אותן למצוה דאין אדם מצפה אימתי תכבה נרו ואם נשתיירו הרי הן אסורין שהרי הקצה אותן למצותן לגמרי ודומה לעצי סוכה ונוייה שנפלו בחג שאסורין כדמוכח בפ' המביא כדי יין (ל:) ולא דמי לנר של שבת שעשויה להיות כולה למצוה ואפילו הכי נהנין אחר השבת מן השמן ומן הפתילה משום דהתם אף בעודו דולק לעצמו למצותו נהנין ממנו משא"כ בנ"ח וכיוצא בזה כתבו התו' בפ' כירה (מד:): ואם נתערב ממנו ואין ס' לבטלו כתב הר"מ שאין להוסיף עליו כדי לבטלו וכו':

תרעח מי שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר שבת וכו' כל סימן זה פשוט בפרק ב"מ (כג:) והטעם שמקדים נר שבת לנר חנוכה מפרש בגמרא משום שלום ביתו כלומר משום דאמרינן ותזנח משלום נפשי זו הדלקת נר שבת שבני ביתו מצטערי' לישב בחושך והטעם שמקדים נר חנוכה לקידוש היום משום פירסומי ניסא ואע"ג דקידו' היום דאורייתא ונר חנוכה דרבנן כיון דאפשר לקדושי בפת אקדומי שמן לנר חנוכה עדיף:

תרעט כתב בה"ג נר של שבת ונר של חנוכה ידליק של חנוכה ברישא וכו' הר"ן בפ' ב"מ כתב שהרמב"ן הקשה על דברי בה"ג והוא ז"ל השיב על דברי הרמב"ן והעמיד דברי בה"ג וכ"נ מדברי המרדכי שם אבל הרא"ש כתב שם דמשמע בגמר' שקבלת שבת אינה תלויה בהדלקת הנר וכתב רבינו ירוחם שכן עיקר וכן נראה שהוא דעת הרב המגיד שכתב בסוף הלכות חנוכה על דברי בה"ג וכבר השיבו עליו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ואמרו שאין הדלקת שבת קבלה אוסרת והביאו ראיה לזה ולא מצאתי בדברי רבינו קבלה אוסרת בע"ש עכ"ל ובסימן רס"ג האריכתי בזה ולענין מעשה נראה לי דמדליק של חנוכה תחלה דאף לדברי החולקים על בה"ג אם רצה להדליק של חנוכה תחלה רשאי (א): וכתוב בתה"ד סימן ק"ב אע"פ שמדליק מבעוד יום מברכין עליה משום דאי אפשר בע"א חשובה הכשר מצוה והביא ראיה לדבר:

תרפ בליל שבת צריך ליתן שום דבר לחוץ בין הנרות לפתח בשביל הרוח שלא יכבה הנרות כשפותח הדלת דנר שאחורי הדלת אסור לפתוח ולנעול כנגדו כל דברי סימן זה נתבארו בסימן רע"ז:

ירושלמי

כשלא הדליק בביתו במקום שרגיל להדליק ולכן צריך לילך תחלה לביתו ולהדליק ולחזור לסעודתו ומיהו אם אשתו מדלקת עליו א"צ לילך לביתו כמ"ש בסוף סימן תרע"ה. ואעפ"י דצריך לכתחלה לעמוד אצל מי שמדליק עליו מ"מ אינו מעכב ומדינא יוצא אפי' אינו עומד אצלו דעיקר החיוב על ממונו להדליק נרות לפרסומי ניסא והא ודאי דצריך לברך על הראייה במקום שסועד אצל חבירו כיון שלא עמד בביתו בשעה שהיו מדליקין עליו כדלעיל בסימן תרע"ו ומ"מ מצוה מן המובחר שילך לביתו וידליק בעצמו דכל מצוה ומצוה בו יותר מבשלוחו כדאית' ר"פ האיש מקדש דהא רבא מלח שיבוטא:

כתב רב שר שלום וכו' ויוצאין כולן בנר א' פי' דמשתתפי' ומדליקין בפתחי החצר בנר אחד בשביל כל בני החצר והוא ע"פ שיטת התוספות בד"ה מצוה להניח ומ"ש אלא להידור מצוה וכו' פי' כ"א שיש לו בית בפני עצמו מדליק על פתח ביתו ג"כ נר אחד אבל לא ידליקו כל בני בית אחד אפי' הם רבים ואפי' להידור מצוה כדלעיל בסי' תרע"ה:

הנותר מן השמן וכו' מה שקשה דדברים אלו סותרים למ"ש בסימן תרע"ב דמותר להשתמש לאורה לאחר שדלק חצי שעה ויכול נמי לכבותה תירץ ב"י דהכא מיירי כשלא דלק השיעור דאסור בהנאה הכל כיון דאין ששים כנגד השמן שהוקצה למצותו אבל אם דלק כבר השיעור מה שנשאר הוא חולין גמורה וכ"כ בהגהת מיימוני ובמרדכי בשם מהר"ס גם הר"ן ומהר"י אבוה"ב שמחלקין דכשנתן השמן סתם אז הוקצה כל השמן כולו למצות נר חנוכה ואסור אבל אם לא הקצהו אלא לשיעור זמן ההדלקה לא הוקצה למצותו אלא כדי שיעור הצריך בלבד הוא טעם נכון והני תרתי שינויי הלכתא ניהו ולכן אפילו דלק השיעור ואח"כ כבה כל השמן הוא אסור כיון שנתן השמן בסתם למצות ההדלקה ולא פירש וכך יראה להדיא בהגה"ת מיימונית סוף הלכות חנוכה המתחלת בשאלות ע"ש:

תרעח מי שאין ידו משגת וכו' מפרש בגמרא דנר שבת קודם לנר חנוכה משום שלום ביתו ונר חנוכה קודם ליין של קידוש משום פרסומי ניסא וכתב ב"י דאע"ג דקידוש היום דאורייתא ונר חנוכה דרבנן כיון דאפשר לקדושי בפת אקדומי שמן לנר חנוכה עדיף עכ"ל ולשון זה כתבו הר"ן ומשמע דסבירא ליה דקידוש דאורייתא היא על היין או על הפת ולא נהירא דקידוש דאורייתא אינו אלא בפה בלא פת ובלא יין דזכור את יום השבת לקדשו זכרון דברים קאמר וכ"כ במרדכי פ' מי שמתו ובסמ"ג עשין סי' כ"ט ולפי זה אפילו אין לו לא יין ולא פת לקדש עליו נר חנוכה קדים דכיון דנכנס מד"ס מוטב להקדים נר חנוכה שיש בו זכרון הנס וכ"כ הרמב"ם והא דכתב רבינו בסי' רצ"ו דנר חנוכה קודם ליין דהבדלה משום דאפשר לאבדולי בתפלה ולא קאמר משום דפרסומי ניסא עדיף כדקאמר הכא גבי קידוש דאעפ"י דהבדלה דאורייתא כדאיתא במכילתא זכרהו מלפניו ושמרהו מלאחריו וכמ"ש הרמב"ם אין זה אלא להבדיל בפה כמו שצריך לקדש בפה מדאורייתא אבל להבדיל על היין אינו אלא מד"ס לד"ה דלא עדיף מקידוש ויש ליישב דמ"ש רבינו דאפשר לאבדולי בתפלה ר"ל דאפשר לאבדולי בהזכרה בפה בלא יין כגון בתפלה ולאו דוקא תפלה קאמר אלא משום דקבעוה בתפלה ועל הכוס נקט תפלה כלומר בלא כוס ועפ"ד זה אפשר לומר דמ"ש הר"ן וב"י דלא מידחיא קידוש דאורייתא דאפשר לקדושי אריפתא לאו דוקא אריפתא קאמר אלא ר"ל דאפשר לקדושי בהזכרה בפה בלא יין וה"ה בלא ריפתא נמי ולא נקטו ריפתא אלא לפי שאם אין שם יין תקנוה אריפתא:

תרעט כתב בה"ג נר של שבת ושל חנוכה ידליק של חנוכה ברישא וכו' כ"כ לעיל בסימן רס"ג ונראה דדעת התו' אינו אלא לומר דאם הדליק של שבת תחלה יכול להדליק אח"כ של חנוכה לאפוקי מה"ג דאוס' אבל לכתחלה ודאי דגם התו' מודו' דיש להדליק של חנוכה תחלה א"כ ס"ל להתוספות כיון דאין קבלת שבת תלוי בהדלקה עדיף טפי לאקדים של שבת דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ועוד דנר של שב' מצוה לאקדומי ונר של חנוכה מצוה לאחורי דמצותה משתשקע ומיהו העולם נהגו כבה"ג:

תרפ בליל שבת צריך ליתן שום דבר לחוץ בין הנרות וכו' הך דנר שאחורי הדלת דאסור לפתוח כנגדו נתבאר לעיל סי' ר"ע דתלתא פירושי ניהו ולפרש"י ופירוש ר"ח אין אסור אלא לפתוח אבל לנעול ליכא איסור' ולפר"י אסור גם לנעול ורבינו שכתב כאן דנר שאחורי הדלת אסור לפתוח ולנעול כנגדו לא כתב כן אלא לפר"י ומיהו נראה דדוקא לדידהו שהיו מדליקין

מדליקין

דרכי משה

מהרי"ל א סימן קמ"ה ובמהרי"ל הלכות חנוכה כתב במנהגים שלנו דאף בזמן הזה אכסנאי יכול להשתתף בפרוטה עם בע"ה דלא כמהרי"ו שכתב דבזמן הזה אין משתתפין הואיל ונהגו שמדליק כל אחד לעצמו אם אינו מדליק איכא חשדא: (ג) וכ"כ בכלבו: (ד) וכתב האגור בשם ר"י מולין דנוהגין אע"פ שיש לאדם אשה שמדלקת עליו בביתו כשלומד חוץ לעירו או אורחים מדליקין: (ה) ע"ל סי' תרע"ב דמיירי דוקא שלא נתן תחילה רק כשיעור הדלקה ונותר ולכן אסור דהוקצה למצותו אבל אם נתן הרבה בנר ונותר מותר כמו שנתבאר לעיל:

תרעח (א) וה"ה דנר חנוכה קודם ליין להבדלה וכ"ה לעיל סי' רצ"ו: תרעט (א) ואין דבריו נראים בזו שהרי הרשב"א כתב בתשובה וכ"כ בתא"ו נ"ט ח"א דידליק של שבת תחלה דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם שמעינן דלמ"ד דהדלקה לא הוי קבלת שבת דידליק של שבת תחלה מיהו אנו נוהגים להדליק של חנוכה תחלה וכ"כ במנהגים שלנו ומהרי"ל:

חדושי הגהות

תרעז א שם היא שאלת השואל אבל עיקר תשובה זו בסימן קנ"ו: ב בפ"ק דביצה (ד:) מבואר שם דברים אלו ואע"ג דלא קאמר התם מקלי קלי אלא לרב אשי אבל לתירוץ קמא אמרי' דבכל מידי דרבנן מבטלין לכתחלה וכמ"ש התוס' א"ל דהרמב"ם לא ס"ל הכי אלא דס"ל דשנויא קמא דמשני דבדרבנן מבטלין אשנויא בתרא סמיך הואיל ומקלי קלי איסורא ובדרבנן הוא מבטלין וכ"כ הרא"ש שם וכ"כ רבינו בשם הרא"ש בטי"ד סימן צ"ט (מהרל"ח): ג כלומר דגבי תרומה טמאה דמותר להשהותה זמן מרובה כדי ליהנות בשריפתה אמרינן בפ"ב דפסחים (לג:) דרמי לה בכלי מאוס דלא ליתי לידי תקלה כלומר דלא אתי למיכל מינה כיון דרמי לה בכלי מאוס אבל הכא כיון דאסור בהנאה ואפילו הנאת שריפה אסור אפי' אם נותנו בכלי מאוס אכתי איכא למיחש דלמא אתי לידי תקלה שידליקנו ויהנה ממנו (מהרל"ח):

עיין

כשהייתי בצרפת ראיתי את מורי ה"ר שמואל שלא היה לו מקום אחורי הדלת להדליק נרות של חנוכה והיה קובע אותם בדלת עצמה אחורי הדלת ונתן הוא טעם לדבר דכיון שהדלת בטלה לגבי בית חשיבא כמחובר לקרקע ולא חשיב כמטלטל הנר כשפותח ונועל הדלת ואין לומר כשפותח או נועל מטה השמן או השעוה אל הפתילה או מרחיקה ממנו ונמצא מכבה או מבעיר דהא נר שעל הטבלא מנער את הטבלא והוא נופל ולא חיישינן להא שמטה השמן לפניו או לאחריו דלא שייך כי האי גוונא מכבה או מבעיר ואפילו אי שייך דבר שאין מתכוון מותר ולאו פסיק רישיה הוא ע"כ ולפי מה שפי' ר"י בההוא דנר שאחורי הדלת אסור לנעול ולפתוח הוא אסור שפירש שהנר תקוע באחורי הדלת ובפתיחתו ובנעילתו מרחיק השמן מן הפתילה או מקרבה אליה וההיא דנר שעל הטבלא מעמיד כשאין בו שמן דחשיב ליה פסיק רישיה אם יש בו שמן:

תרפא ירושלמי במ"ש אין מבדילין בנר של חנוכה שאין נהנין לאורו ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו:

תרפב כל ח' ימי חנוכה מזכיר של חנוכה פירוש על הניסים בתפלה ובברכת המזון ואומרו בתפלה בברכת מודים ובבה"מ בברכת הארץ ואם לא אמרו אין מחזירין אותו ור"ת היה חוזר אם נזכר שלא אמרו קודם שעקר רגליו ואינו נראה לר"י וכן דעת א"א הרא"ש ז"ל ומ"מ אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר

מדליקין בפתחי הבתים הסמוכים לחצר אלא שהיו מדליקין בפני' איכא לחוש דבפתיחתו יכבה אבל לדידן שמדליקין בבית כחורף וכית לפני בית החורף אין לחוש לכיבוי דאפי' יכבה בפתיחתו אין זה פסיק רישא אלא דבר שאין מתכוון אם לא שפתח בית החורף מכוון נגד פתח הבית הסמוך לחצר או לר"ה דצריך ליזהר שלא יפתח פתח בית החורף אא"כ נעול פתח הבית הסמוך לחצר או איפכא דאם שניהם פתוחים איכא פסיק רישיה וכן אם הנרות קבועים בכותל שאחורי דלת אסור נמי אף לדידן דבפתיחתו תהא הדלת נוקשת על הנרות ותכבנו כמו שפי' ר"ת וכדלעיל בסימן רע"ז ואצ"ל אם הנרות קבועים בדלת עצמן דאסור לפתוח ולנעול לפר"י דאף לדידן אסור אלא דאם הנרות הם כנגד פתיחת הדלת וקרוב לדלת כמו שהוא לפירש"י לגם איכא לחלק דלדידן לא הוי פסיק רישיה כדפי' ועיין במ"ש בסימן רע"ז: ומ"ש ונתן הוא טעם לדבר וכו' פי' הר"מ נתן טעם לפסק של ה"ר שמואל רבו עיין בהגה"ת מיימוני' פ"ה דהלכות שבת: ומ"ש ולפי מה שפי' ר"י וכו' ומיהו בסמ"ג בדין המכב' פסק כר"י ואעפ"כ כ' דאין אסור אלא בפותח ונועל כדרכו אבל בנחת בנחת ונזהר בשעה שפותח ובשעה שהוא נועל מותר וכ"כ הרמב"ם עכ"ל וכ"כ במרדכי פרק כל כתבי וזה היה טעמו של ה"ר שמואל שעשה מעשה להתיר דס"ל דכיון דפותחו בנחת ונזהר לאו פסיק רישיה הוא אלא דבר שאין מתכוון ושרי אבל רבינו שהשיג על ה"ר שמואל ממה שפי' ר"י לא ס"ל לחלק בין פותח כדרכו לפותחו בנחת שהרי לעיל פסק בסתם דאסור אף כשהנר קבוע בכותל שאחורי הדלת ולא התירו בפותחו בנחת כ"ש כשקבוע בדלת עצמו ותו דהא קי"ל דבמדורה אסור לפתוח הדלת כנגדה אפי' ברוח מצויה גזירה אטו שא"מ וה"ה דיש לגזור לפתוח בנחת אטו פותח כדרכו ולענין הלכה יראה דהעיקר כהרמב"ם דראייתו ברורה מדנקט תלמודא פותח ונועל כדרכו ועלי' קאמר לייט עלה רב וכו' משמע דוקא עלה דההיא דפותח כדרכו לייט עלה אבל בפותחו בנחת לא והאחרונים מרדכי וסמ"ג וסמ"ק ואגודה הביאו דבריו לפסק הלכה מיהו נראה דוקא כשקובע הנרות בכותל אחורי הדלת מותר לפתוח בנחת אבל בדלת עצמה יש להחמיר ובירושלמי מקללין למאן דעביד כן יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ואע"ג דאיכא לפרש דהך קללה אינה אלא למי שפותח כדרכו ותדע דהא הרמב"ם דאוסר אף לנעול בע"כ מפרש הנרות קבועים בדלת עצמו כפר"י ואפ"ה התיר בפותח ונועל בנחת וכמ"ש לעיל בסימן רע"ז ולא חייש להך קללה משום דאינה אלא בפותח כדרכו נראה דאעפ"י דליכא הכי מ"מ יש להחמיר וכ"כ בהגהת מיימוני דמכח ההיא דירושלמי צריך ליזהר שלא להניח נר חנוכה על הדלת מה"ט ע"ש:

תרפא ירושלמי במ"ש אין מבדילין בנר של חנוכה וכו' נראה דדוקא כשיברך תחלה על הדלקת נר חנוכה אין להבדיל עליהן אח"כ אבל יכול לברך תחלה על הנר להבדלה ולכבותה ולחזור ולהדליקה למצות נר חנוכה ועדיף טפי למיעבד הכי דכיון דעביד ביה מצוה חדא ליעבד ביה מצוה אחריתי אלא דכיון דקי"ל דלאחורי אפוקי יומא עדיף טפי נוהגים להדליק נר חנוכה תחלה ושוב אי אפשר להבדיל עליו אפילו לאחר שדלק כשיעור כדקבעינן הילכתא לעיל דאסור להשתמש לאורה אף לאחר שדלק כשיעור:

תרפב כל ח' ימי חנוכה וכו' ואם לא אמרו אין מחזירין אותו כ"כ כל הפוסקי' זולתי במרדכי פ' ב"מ כ' וז"ל ימי' שאין בהם קרבן מוסף מכאן פסק בסמ"ג דאם שכח ולא אמר ע"ה בחנוכה ובפורים אין מחזירין אותו וכו' עד הלא דתימא בר"ח אבל לא בשבת וי"ט וחנוכה ופורים שאי אפשר בלא אכילה חוזר ומזכיר ונראה לראבי"ה אע"ג דמסיק הכא דהזכרת חנוכה רשו' היא בברכת המזון מיהו כיון דנהוג כולי עלמא להזכיר וגם בירך ע"מ להזכיר שויה עליו כחוב' וחוזר וראי' מדפסק בה"ג דאפי' למ"ד תפלת ערבית רשות וכו' עכ"ל ומלבד שכתב הסך משמעות התלמוד וכל הפוסקים שאין מחזירין והוא ז"ל פוסק דחוזר ומזכיר עוד דבריו הם סותרים דבתחלה אמר דאין מחזירין ובסוף אמר דמחזירין וכבר ראיתי מהרבה גדולים שהגיה בספריהם והעבירו קולמוס על ובחנוכה ופורים שכתב בסוף דבריו ומהרש"ל גם הוא הגיה וחילק דדוקא בסעודת פורי' חייב להחזיר ואין כל זה מתיישב לעניות דעתי אלא נראה דדוקא בתפלה קאמר תחלה דאין מחזירין כתוספת' ובירושלמי דמייתי ראיה מנייהו נמי בתפלה קאמרי אבל ב"ה שא"א בלא פת כיון שנקרא י"ט כדאיתא במגלת תענית דחנוכה ופורים לא בטלו עיקרן וביו"ט א"א בלא פת כמו שהוכיח הרא"ש בפ"ג שאכלו הילכך צריך לחזור ולפי שקשה על זה הא דמסיק תלמודא אב"ה דחנוכה א"ר הונא אינו מזכיר ואם בא להזכיר מזכיר בהודאה דאלמא רשות הוא לזה כתב ראבי"ה דאע"ג דרשות הוא כו' עד שויה עליו כחובה וחוזר כו' אך קשה לפי זה דתחלת דבריו דאין מחזירין בתפלה קאמר אמאי כתב המרדכי מכאן פסק בסמ"ג וכו' הלא דבסמ"ג לא הביא ראיה מתוספת' זו לענין תפלה אלא לענין ב"ה כמפורש לשם בהלכות תפלה וכ"ה וגם הרי"ף והרא"ש לא הביאו ראייה מתוספתא זו אלא לענין ב"ה ותו קשה דדין תפלה תני בהדיא בתוספתא זו דאין מחזירין בחנוכה ופורים וא"כ מאי חדושיה דסמ"ג הא תניא לה בהדיא ולא ה"ל למימר מכאן פסק בסמ"ג מיהו כב' נודע דהרבה לשונות מגומגמי' נמצא בספר זה באשר מועתק מלפנים בכמה פנים זה מאריך וזה מקצר וכיון שהענין מובן אין לדקדק אחר הלשון כל כך ופי' דבריו כדאמרן וז"ש הלא דתימא וכו' הוא מלשון המרדכי עצמו כי לא מצא לשון זה לא בתוספתא' ולא בירושלמי ובא לחלק בין ר"ח ובין שבת וי"ט וחנוכה ופורים שאלו כולם נקראים י"ט וחוזר וראבי"ה נתן טעם ע"ז דאע"ג וכו' ולפי זה הא דכתב ב"י ז"ל וכתב בהגה"ת מרדכי נראה שאם לא הזכיר של חנוכה במוספין מחזירין אותו ונראה מדבריו שם דיש חולקין בדבר וכל דבריו על שיטת ראבי"ה דבסמוך דאילו לדידן מאי איריא מוספין אפי' ערבית ושחרית ומנחה נמי אין מחזירין עכ"ל אינו ענין כלל דאינו ענין לשיטת ראבי"ה דודאי מודה ראבי"ה בתפלה דאין מחזירין אותו כדתני בתוספתא ולא שייך לומר הכא שויה עליה חובה דודאי כל אדם בעמדו להתפלל דעתו כתקנו' רז"ל להזכיר לכתחלה ואם ישכח א"צ לחזור אלא דוקא בב"ה דאסיקנא בתלמודא דרשות היא ואפי' לכתחלה א"צ להזכיר קאמר ראבי"ה כיון דבדידיה תליא וכירך מתחלה ע"ד להזכיר שויה עליו חובה אבל ר"ש בן ר"ב בהגהת מרדכי דשבת בענין תפלה קאמר שאפי' בתפלה חוזר משום חנוכה בשבת במוספים דכיון דמשום שבת צריך לחזור ה"ה דחוזר משום חנוכה דיום הוא שנתחייב בד' תפלות ולא מפלגינן ביניהו במילי ולפי טעם זה ה"ה ערבית שחרית ומנחה בשבת שבחנוכה נמי חוזר והא דנקט מוספין לרבותא נקט הכי דאעפ"י שאם אין שבת אין מוסף כלל בחנוכה אפ"ה חייב לחזור ומכ"ש ערבית ושחרית ומנחה ולדעתו אפי' הזכיר של שבת אלא שלא הזכיר של חנוכה נמי צריך לחזור כמו בשבת ור"ח לגבי ברכת המזון שצריך לחזור משום ר"ח אפילו הזכיר של שבת דיום הוא שנתחייב בד' תפלות שוות וכל התפלות שוות בדין זה חנוכה כמו שבת זו היא דעת ר"ש בן ר"ב בהגהת מרדכי ולא כמה שעלה על דעת ב"י ואין ספק דתקפה עליו משנתו בעיון זה · ולענין הלכה נראין דברי ראבי"ה נכונים מטעם שכתב דשויה עליה חובה ותו דלמנהגינו דלא קי"ל כמהר"ם בסעודת חנוכה דרשות הן אלא קי"ל די"ט הוא וסעודת מצוה היא ולא סגי בלא פת א"כ דינו לענין חזרה בב"ה כמו בשבת וי"ט אבל בתפלי' א"צ לחזור וכר"ת ורוב גאונים דלא כר"ש ב"ר ברוך: ור"ת היה חוזר וכו' ונראה דלשון חוזר ואינו חוזר בסתם משמע לר"ת דמיירי כשסיים התפלה ועקר רגליו אבל בעומד בתפלה ולא עקר רגליו אין זה נקרא חזרה אם נזכר שלא אמרו וחזר ואמרו ולפ"ז אם סיים מודים ולא אמר ע"ה חוזר לעבודה כדאמר בפ' א"ע טעה באחרונות חוזר לעבודה וכ"כ במרדכי ס"פ ת"ה שכך אמר ר"ת וכן מבואר בתו' לשם דר"ת חוזר דוקא קודם שעקר רגליו אבל ממ"ש הרא"ש לשם יראה דלר"ת אפי' עקר רגליו חוזר דמפרש אין מחזירין אינו חייב לחזור ואם יצא חוזר וכמ"ש רבינו לעיל סוף סי' רצ"ד דלפי פי' זה אפי' עקר רגליו נמי יכול לחזור והוא סותר למ"ש רבי' כאן: ומ"ש ואינו נראה לר"י וכו' פי' דר"י סובר דברכה לבטלה היא אם חוזר בדבר שאין מחזירין אותו ואצ"ל אם פתח בברכה שלאחריה ולא קי' למה לא יחזור אותה ברכה בתורת נדבה דהא פשיטא כיון דעיקר התפלה הוא חובה אין לו להפסיק בברכת נדבה בין ברכות של חובה דהוי הפסק באמצע התפלה ומיהו דוקא בלא עקר רגליו אבל עקר רגליו יכול לחזור ולהתפלל בתורת נדבה ועיי' בכל זה לעיל סי' רצ"ד ולענין הלכה נקטינן כר"י והרא"ש שבאו אחר ר"ת והחמירו שלא לחזור ועוד דספק ברכות להקל ודלא כמ"ש התו' דעמא דבר כר"ת הילכך מיד שסיים אותה ברכה אינו חוזר ואם עקר רגליו יכול לחזור ולהתפלל בנדבה חוץ בתפלת מוסף שאינה באה בנדבה כדלעיל בסי' ק"ז מיהו בדברים המחזירים אותם אפי' אם סיים אותה ברכה אומרה במקום שנזכר כ"ז שלא פתח בברכה שלאחריה ולא הוי הפסק כיון שחייבוהו חכמים לחזור:

כל

תרפא ירושלמי במוצאי שבת אין מבדילין בנר של חנוכה וכו' כתוב בתה"ד סימן ס' דמדליקין נר חנוכה בבית הכנסת קודם הבדלה כדי לאחר אפוקי יומא והרב רבי' דוד אבודרהם כתב שיש מדליקין אותה אחר שמבדילין על הכוס ואח"כ יאמר יפתח ה' (אלהיך) לך וגומר (א):

תרפב כל ח' ימי חנוכה מזכיר של חנוכה פי' על הנסים בתפלה ובבה"מ ואומרו בתפלה בברכת מודים ובבה"מ בברכת הארץ בפ' ב"מ (כד·) ומפרש טעמא משום דבין בתפלה בין בבה"מ צריך לאומרו בברכת הודאה משום דכולי' מלתא דחנוכה עיקר' הודאה כתוב בא"ח יוחנן הוא חשמונאי כמו שאומר בס' יוסיפון וי"א חשמונאי ע"ד יאתיו חשמנים והוא דרך גדולה וכתב עוד שם י"א הרשעה בחירק הרי"ש והביאו לזה מה שמצאו בזכריה זאת הרשעה פירוש בעלת הרשעה כי מלת רשעה הוא שם דבר כמו כי בערה כאש רשעה אבל יותר נכון לקרות הרשעה בחטף פתח תחת הרי"ש ע"ד הפסוק ביחזקאל מדרכו הרשעה והוא שם תואר וא"ת למה אומר זדים ביד עוסקי תורתך ולא אומר דבר והפוכו כמו שאמר בכל האחרים וי"ל כי דרך הפסוק לקח דכתיב זדים הליצוני עד מאד מתורתך לא נטיתי עכ"ל (א): ומ"ש רבינו ואם לא אמרו אין מחזירין אותו כך למדו הרי"ף והרא"ש והתוס' בפרק ב"מ מהברייתא השנויי' שם וכתבו דהכי איתא בהדיא בתוספתא כל יום שאין בו קרבן מוסף כגון חנוכה ופורים בערבית שחרית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע ואם לא אמר אין מחזירין אותו וטעמא משום דלאו דאורייתא נינהו וכן נהגו ודלא כדברי אבי"ה שכתב המרדכי דהשתא כיון דנהגו כולי עלמא להזכיר וגם בירך ע"מ להזכיר שויה עליו כחובה וחוזר: ומ"ש ורבינו תם היה חוזר אם נזכר שלא אמרו קודם שעקר רגליו ואינו נראה לר"י וכן דעת א"א ז"ל נתבאר בסי' רצ"ד: ומ"ש ומ"מ אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר השם אפילו בין אתה לשם חוזר פשוט הוא כתב הכלבו שאם שכח מלאמרו בבה"מ ונזכר קודם שסיים כשיגיע להרחמן יאמר הרחמן יעשה נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם ובזמן הזה בימי מתתיה וכן יעשה בפורים:

ובמוסף

דרכי משה

תרפא (א) ומהרי"ל ואגור וכלבו כתבו כדברי תה"ד וכן נוהגים להדליק קודם הבדלה:

תרפב (א) כתב אבודרהם ואין לומר כשעמדה עליהם אלא כשעמדה מלכות כו' דהא אח"כ אומר על עמך ישראל וגם אין לומר להשכיחם מתורתך אלא תורתך בלא מ' וכ"כ רבינו

הזכיר השם אפי' בין אתה לשם חוזר ובמוסף של שבת ור"ח שבחנוכה צריך להזכיר גם של חנוכה אע"פ שאין מוסף בחנוכה. יש שא"א כשם שעשית וכו' לפי שא"א תפלה בהודאה וי"א כיון שצורך רבים הוא יכולין לאומרו כמו יעלה ויבא שאומר בעבודה אע"ג דלא ישאל אדם צרכיו בג' ראשונות וג' אחרונות אלא כיון שצורך רבים הוא שפיר דמי ובסדר רב עמרם ישנו וא"א הרא"ש ז"ל לא היה אומר אותו אלא היה מסיים ועשית להם נסים וגבורות בימים ההם בעת הזאת:

תרפג **כל** ח' ימי חנוכה גומרין הלל ודין קריאתו כתבתי מקצתן בהלכות ר"ח ומקצתו בהלכות סוכה:

תרפד **וקורין** בפרשת נשא בנשיאים ג' בכל יום ומפרש בפסיקתא משום שנשלם מלאכת המשכן בכ"ה בכסליו ומתחילין בויהי ביום כלות משה ויש מקומות שמתחילין בברכת כהנים ומנהג יפה הוא לפי שנעשה הנס על ידי כהנים וכן הסדר ביום הראשון מתחיל ביום כלות משה וקורא אותו עם כהן לוי (א) ישראל קורא ביום הראשון ביום השני (ב) קורא כהן וביום השני עד פר אחד בן בקר ולוי עד וביום השלישי וישראל חוזר וקורא וביום השני וכן בכל יום ביום השמיני מתחילין ביום השמיני וגומרין כל הסדר ויש מקומות שקורין עד פרשה ראשונה של בהעלותך כדי להשלים של חנוכה בסדר הנרות ומנהג יפה הוא ושבת שבחנוכה מוציאין ב' ספרים באחד קורא עניינו של יום ובשני של חנוכה ומפטיר בנרות דזכריה רני ושמחי ואם חל בו ב' שבתות מפטירין בשנייה במלכים בנרות של שלמה ואם חל ר"ח טבת בשבת (ג) מוציאין שלשה ספרים וקורין ששה בעניינו של יום ובשנייה קורא אחד של ר"ח ומתחיל וביום השבת ובשלישית קורא ומפטיר בשל חנוכה ומפטיר בנרות דזכריה ואם חל ר"ח בחול מוציאין ב' ספרים וקורין באחד ג' בענין ר"ח ובשנייה קורא אחד בענין חנוכה:

תרפה **סדר** הפרשיות ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין פרשת שקלים שהיא כי תשא שהוא מענין השקלים עד ועשית כיור נחושת ומפטיר ביהוידע בן שבע שנים ומוציאין ג' ספרים בא' קורין ו' בעניינו של יום בשני קורא אחד בשל ר"ח ובשלישי קורא מפטיר בפרשת שקלים ובשבת שנייה מוציאין ב' ספרים וקורא באחד מעניינו של יום והמפטיר קורא בשני זכור את אשר עשה לך עמלק עד סוף סדרא ומפטיר כה אמר ה' פקדתי ובשבת שלישית שהוא ט"ו באדר מפסיקין ובשבת רביעית שהוא כ"ב בחדש פרשת פרה אדומה באחד קורא הסדר ובשניה קורא המפטיר פרשת פרה ומפטיר ביחזקאל וזרקתי עליכם מים טהורים ובשבת חמישית שהוא כ"ט בחודש פרשת החדש הזה לכם ומפטירין בראשון באחד לחדש. חל ר"ח אדר הסמוך לניסן בתוך ימי השבוע ואפילו בע"ש מקדימין לקרות פרשת שקלים בשבת שלפניו ומפסיקין בשנייה כדי שתהא פרשת זכור בשבת הסמוכה לפורים מלפניה ואם חל פורים בע"ש מקדימין לקרות פרשת זכור בשבת שלפניו ואז משתנה הסדר והנני מפרש הסדר לפי הימים שראוי לקבוע בהם אדר והם ד' ימים שבת ויום שני ויום רביעי ויום ששי וסימן זבד"ו ואם חל ר"ח אדר בשבת אז הסדר כמו שכתבתי לעיל ואם חל ר"ח אדר ביום השני מקדימין וקורין פרשת שקלים בשבת שעברה שהוא כ"ט בשבט ובשבת שנייה שהיא ששה באדר מפסיקין ובשבת שלישית שהיא י"ב בו פרשת זכור

ובמוסף של שבת ור"ח שבחנוכה צריך להזכיר גם של חנוכה אע"פ שאין מוסף בחנוכה כך היא מסקנא דגמרא בפרק ב"מ שם וכתוב שם בהגהות המרדכי נראה שאם לא הזכיר של חנוכה במוספין מחזירין אותו ונראה מדבריו שם שיש חולקין בדבר וכל דבריו על שיטת ראבי"ה שכתבתי לעיל בסמוך דאילו לדידן מאי איריא מוספין אפי' ערבית שחרית ומנחה נמי אין מחזירין והרשב"א כ' שאלת מי שלא הזכיר בתפלה בשבת של חנוכה מחזירין אותו אע"פ שאין בחנוכה קרבן מוסף מי אמרינן דהוי כר"ח שחל בשבת שאם טעה בבה"מ חוזר משום דבשבת ע"כ אכיל ואע"ג דבר"ח דעלמ' אינו חוזר הכא ל"ש או דלמא אינו חוזר תשובה אינו חוזר ואינו דומה להיא דר"ח שאני שחוזר אפי' בחול בתפלה לפי שיש לו מגד המאורע בעצמו קרבן מוסף אלא לא אייבוהו לחזור אלא בטעה במקומות המחוייבים בתפלה אבל לא בבה"מ דאינו מחוייב לאכול וכיון שכן בשבת דע"כ אכיל חזרת אכילתו מחוייבת לו והלכך בשבת חוזר בתפלה שזה וזה היום חובה עליו אבל בחנוכה דאפילו בתפלה המחוייבת אינו חוזר אף באכילה המחוייבת אינו חוזר ע"כ: **ויש** שאין אומרים כשם שעשית וכו' זה לי התו' בפ"ק דמגילה (ג.) יש שאין אומרים כשם לפי שאמרו חכמים לעולם לא ישאל אדם צרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' אחרונות וטעות הוא שהרי האי טעמא לא הוי אלא למתפלל בל' יחיד אבל בשביל הצבור שרי אבל נראה שאין לאמרו מטעם אחר משום דאמרו חכמים דכל דבר דהוי להבא תקנו בלהבא ובדבר דהודאה הוי לשעבר ובא"ח כתב אמנם כך היא הנוסחא ברוב התפלו' וכן נוסחת הרמב"ם וכ"כ במ"ם הלכך דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד (ג):

תרפג כל ח' ימי חנוכה גומרים את ההלל בפ"ב דערכין (י:) מימרא דר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק וכתוב בשבלי הלקט שהטעם משום דחלוק בנרותיו כל יום חלוק משלפניו הרי הוא כחג שחלוק בקרבנותיו ועוד טעם אחר לפי שהנס נתחדש בכל יום ועוד שהרי קוראים בנשיאי' ובכל יום נשיא שלו חלוק משל חבירו אם כן כל נשיא צריך לגמור ההלל על קרבנותיו ואין ראוי לחדש קריא' בלא קריאת ההלל:

תרפד וקורין בפרשת נשא בנשיאים משנה בפ' בני העיר (לא.) בחנוכה בנשיאים ומפטיר בנרות דזכריה רני ושמחי ואם חל בו ב' שבתות מפטירין בשניי' במלכי' בנרות של שלמה פשוט בפ' בני העיר (שם) וכתב הר"ן אע"ג דנרות דשלמה קדימי אפ"ה עדיפי לן דזכריה משום דנבואות עתיד ניהו: **ואם** חל ר"ח טבת בשבת מוציאין ג' ספרים בפ' בני העיר (כט:) ומפטיר בנרות דזכריה בפ' ב"מ אבא דבעי רבא (כג:) נר חנוכה וקידוש היום איזה מהם עדיף קידוש היום עדיף דתדיר או דלמא נר חנוכה עדיף משום פירסומי ניסא כתב הרא"ש משמע אי לאו משום פירסומי ניסא תדיר קודם אפי' לדחות את שאינו תדיר ויש לדקדק מזה כשחל ר"ח טבת בשבת שמפטירין הפטרה של ר"ח ולא בנרות דזכריה דתדיר קודם דלא שייך פירסומי ניסא בהפטרה דהא קורין בתורה דר"ח קודם ואח"כ דחנוכה ואי שייך פירסומי ניסא בקריאה אפי' לדחות פירסומי ניסא עדיף כ"ש להקדים וליתא לכך סברא דכך סברא היכא דא"א לקיים פירסומי ניסא עדיף אבל להקדים תדיר עדיף דאיכא לפרסומי ניסא באחרונה כמו בתחלה הלכך קריא' התור' דאפשר לקיים שניהם תדיר קודם אבל מהפטרה שאין מפטירין אלא א' פירסומי ניסא עדיף ועוד דכיון דקור' בשל חנוכה באחרונה יש להפטיר במאי דסליק ליה ועוד דקריאת התורה אין כ"כ פירסום אבל בנרות דזכריה איכא פירסום הלכך מפטירין בנרות דזכריה עכ"ל וכ"כ שם התו' והמרדכי דמפטירין בנרות דזכריה ולא בהשמים כסאי: **ואם** חל ר"ח בחול מוציאין ב' ספרים וקורין ג' בא' בענין ר"ח ובשני קורא א' בענין חנוכה מסקנא דגמרא בפ' בני העיר (שם) כתב הרוקח פעם א' שכח וקרא ד' בפרשת החדש שבא בחנוכה ואמר אם לא היה הס"ת מבחוץ לא היינו צריכים לקרות חמישי בשל חנוכה דהא אמרינן אין משגיחין בחנוכה כל עיקר כלומר אם לא יקרא כל עיקר אין לחוש אחר כי קרא בתורה. אסור לקרא' פעם שנית אלא כהן בלבד קורא במקום לוי עכ"ל וזה לשון שבלי הלקט מצאתי בשם רבינו שלמה מעשה בא לפני ר"ש שטעה החזן וקרא ד' אנשים בפ' ר"ח שבא בחנוכה כמו שרגילין לקרות בשאר ר"ח ואו' רבי' אם לא היה מוציא ס"ת לא היה צריך לקרות יותר דהא אמרינן אין משגיחין בחנוכה ור"ח עיקר אבל עכשיו שהוציא ב' תורות משום פגמו של ס"ת שני צריך לקרות חמישי בשל חנוכה ואין לומר שרביעי עצמו יקרא בשל חנוכה קודם שיחתום בס"ת הראשון בפ' ר"ח דה"ל מדלג ואין מדלגין בתורה בשני ענינין אלא מאחר שהד' התחיל לקרות בשל ר"ח יחתום ויברך ויבא חמישי אחריו ויקרא בס"ת השניה בשל חנוכה ומוטב שיבטל הא דאמרי' (כא.) בר"ח ארבע אין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהם ואל יפגם ס"ת עכ"ל וזה לשון התוס' בפ' הקורא עומד (כג.) אם הוא י"ט וקרא כל המניין שהוא צריך ושכח לקרות בחובת היום יחזור ס"ת ויקרא אחר בחובת היום והאחרון שקרא קודם הוי כמאן דליתיה אבל בשבת של חנוכה או בר"ח של חנוכה א"צ כדאיתא בילמדנו דחנוכה דלהלכתא אין משגיחין בחנוכה כל עיקר עכ"ל:

תרפה סדר הפרשיות פירוש ד' פרשיות שתקנו חכמים לקרות מר"ח אדר עד ר"ח ניסן כמו ששנינו בפרק בני העיר (כט:) ובגמ' פירשו שם טעם קריאת ד'

תרפג כל ח' ימי חנוכה גומרים ההלל טעמו דבכל יום ויום היה הנס מתחדש ועוד נאמרו בו טעמים עיין בבית יוסף:

תרפד וקורין בפ' נשא בנשיאים בפ' בני העיר כתב רש"י בחנוכה בנשיאים דהוי נמי חנוכת המזבח ורבינו כתב הא דמפרש בפסיקתא כדי ליתן טעם להתחלת ויהי ביום כלת משה שזהו לפי שביום כ"ה לכסלו נשלם מלאכת המשכן ע"כ מתחילין בו: **ומ"ש** וכן הסדר וכו' אבל מנהגינו עכשיו בסדר אחר כמפורש בדברי האחרונים נהרא נהרא ופשטיה והרשב"א בתשובה סימן תע"א כתב על זה ע"ש:

תרפה סדר הפרשיות וכו' בפ"ק דמגלה אסיקנא דהלכה כרשב"ג דבשנה מעוברת קורין הפרשיות באדר השני ולא בראשון וכתבו רבינו בסוף סימן תרפ"ח ובמקצת ספרי רבינו לשם נמצא טעות סופרים ע"ש: כתבו התו' בפרק שני דמגילה כל התורה בכל לשון נאמרה פי' בקונטרס שניתנה לקרות בכל לשון שרוצה להקרות בס"ת וקשה שהרי קריאת התורה אינו מן התורה רק מדרבנן לבד מפ' זכור דהוי דאורייתא. ונראה דה"פ כל קריאה שבתורה כגון מצות חליצה ופ' עגלה ערופה ווידוי מעשר ובכורים וכל אלו השנויין פ' אלו נאמרין עכ"ל וכיוצא בזה כתבו התו' בפ' היה קורא והוסיפו לשם פ' פרה אדומה דהוא נמי דאורייתא וצ"ע מנא להו הא בשלמא פ' זכור ודאי משמע פ"ב דמגלה דהוי דאורייתא מדאמר התם דהא דכתיב כתוב זאת זכרון בספר האי זכירה קריא' היא דכתיב זכור את אשר עשה לך עמלק יכול בלב כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור בפה הרי לך דזכירה בפה לקריאה בס"ת קאמר וכ"כ הסמ"ק שזהו בשבת שלפני פורים שמזכירין פ' זכור אבל פ' פרה שוה לפ' שקלים ופ' החדש ומה שתופסין התו' בפשיטות דקריאת התורה אינה מן התורה אלא מדרבנן ועזר' הוא דתקון איכא לתמוה נמי דבפ' מרובה אמרו מרע"ה תיקן במדבר שיהו קורין בתורה אלא שבא עזרא ותקן תלתא ובירוש' נמי איתא משה תיקן להם לישראל שיהיו קורין בתורה בשבתות וי"ט ור"ח ובחש"מ שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל ומביאו הרי"ף בפ' הקורא עומד השתא לפי זה ודאי כל קריאה בשבתות מן התורה כפירש"י אלא שלא היה סדר מיוחד לכל קריאה מלבד פ' זכור ובא עזרא ותיקן הסדר לכל הקריאות ואפי' לפי זה נראה דצריך ליזהר טפי בפ' זכור שהיא מצוה מיוחדת ומפורשת בתורה משא"כ שאר קריאות שאינה אלא בעל פה מפי משה רבינו ע"ה ועיין בתרומות הדשן סי' ק"ח: שנינו במסכת סופרים בא' באדר משמיעין על השקלים ולמה בא' באדר שהיה צפוי וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהיה המן עתיד לשקול על ישראל לפיכך הקדים ואמר למשה שיהיו ק' שקלי ישראל קודמין לשקלי המן וצריכין ישראל לתת

דרכי משה

רבינו סעדיה ומהר"ם: (ב) כתב מהרי"ל ומנהגים א"א תחנון ולא למנצח ולא צו"ץ כל ימי חנוכה ואא"א ואף במנחה בערב חנוכה אין אומרים תחנון:

תרפד (א) ובמנהגים הכהן קורא עד לפני המשכן לוי עד לחנוכת המזבח ישראל קורא קרבנו של נחשון שלם: (ב) בהג"מ פי"ג לא כתב כן אלא כתב דישראל קורא נשיא של יום השלישי וכן כל יום ויום הישראל קורא של יום המחרת וכ"ה במנהגים שלנו וכן נוהגין וכתבו עוד מנהגים ביום השמיני כהן ולוי קורא בקרבנו של גמליאל וישראל גומר כל הסדר עד כן עשה את המנורה: (ג) במנהגים ואין מזכירין של חנוכה בברכת ההפטורה ואם חל חתונה בשבת של חנוכה יש להפטיר בשל חנוכה

ומהרא"ק

זכור ובשבת הרביעית שהיא כ' בו פרשת פרה ובשבת חמישית שהיא כ"ז בו פרשת החדש ואם חל ר"ח אדר ברביעי מקדימין וקורין פרשת שקלים בשבת שעברה שהיא כ"ז בשבט ובשבת שנייה שהיא ד' באדר מפסיקין ובשבת שלישית שהוא י"א בו פרשת זכור ובשבת רביעי שהוא י"ח בו פרשת פרה ובשבת חמישי' שהיא כ"ה בו פרשת החודש ואם חל ר"ח אדר ביום ו' מקדימין וקורין פרש' שקלים בשבת שעברה שהיא כ"ה בשבט בשבת שנייה שהיא ב' באדר מפסיקין ובשלישית שהיא ט' בו פ' זכור וברביעית שהיא י"ו בו מפסיקין וכה' שהוא כ"ג בו פרשת פרה ובוי"ו שהיא ר"ח ניסן פ' החדש סי' זט"ו ב"ו ד"ד ובי"ו פירוש כשחל ר"ה אדר בשבת אז מפסיקין ט"ו בו וסי' זט"ו וכשחל ביום ב' אז מפסיקין ו' בו וסימן ב"ו וכשחל ביום ד' אז מפסיקין בד' בו וסימן ד"ד וכשחל ביום ו' אז מפסיקין ב' בו וי"ו בו וסימן ובי"ו פרשת שקלים כשחל להיות בשבת שבואתה תצוה במקום שהמפטיר עולה למנין שבעה מוציאין ספר אחד וקורין מואתה תצוה עד ועשית כיור נחושת ובמקום שאין המפטיר עולה למנין שבעה קורא מואתה תצוה עד סוף סדרא והשביעי שהוא מפטיר חוזר וקורא מכי תשא ואם חל בשבת שבכי תשא עצמה במקום שהמפטיר עולה למנין ז' קורין ו' מכי תשא עד סוף סדרא והשביעי שהוא המפטיר חוזר וקורא כי תשא עד ועשית כיור ובמקום שאין המפטיר עולה למנין ז' קורין ז' מכי תשא עד סוף הסדרא והמפטיר חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית כיור ולפי חילוק סדרים שלנו לא יבא כך לעולם :

הלכות מגילה

תרפו גרסינן במגילת תענית את יום י"ד ויום ט"ו באדר יומי פוריא אינון דלא למיספד בהון ודלא למגזר בהון תעניתא ואע"ג דקי"ל בטלה מגילת תענית בחנוכה ופורים לא בטלה וא"כ לפניהם ולאחריהם נמי אסור כדאיתא במסכת תענית דבכ"מ שנאמר דלא למספד בהון לפניהם ולאחריהם נמי אסור אפ"ה נוהגין להתענות בי"ג דלא עדיף לפניהם ולאחריהם דחנוכה ופורים משאר יומי דמגילת תעני' וכיון ששאר הימים בטלו עיקרן ומותר להתענות בהן אע"ג דחנוכה ופורים לא בטלו עיקרן לפניהם ולאחריהם מיהא מותר ועוד יש סמך מהא דאיתא בגמרא י"ג זמן קהילה לכל היא פי' שהכל מתקבצין לתענית אסתר ובאין בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד

לתת שקליהם לפני שבת זכור ואסור לומר עליהם לשם כופר אלא לשם נדבה וצריכין להספיק מים ומזון לאחיהם עניים משום מתנות לאביונים ויש שמספיקין לחם ויין ויש שמספיקים לחם ודגים מ"מ לא יפחות מב' מתנות ואפי' חטים ופולין ע"כ: כתב מהרש"ל דממ"ש מהרא"י בת"ה סי' ק"ח דצריך טפי שישמע קריאת פ' זכור בצבור ממקרא מגלה יראה להדיא שאין הקטן עולה למפטיר בפ' זכור ואע"פ שהש"ץ קורא בתורה מה בכך בעינן בר חיובא לעלות והוא ג"כ קורא בתור' אלא שהש"ץ קורא בקול רם שלא לבייש וכו' ואף בפ' פרה ראוי להזהר מאחר שמצאתי תוספות ירושלמי שאף פ' פרה דאורייתא הוא וכמדומה שכך מצאתי בחידושי מרדכי עכ"ל ואינו נכון דקטן היודע למי מברכין ודאי שרי אף על פי שהקטן קורא בקול רם דהא קטן עולה למנין ז' וקריאת ס"ת בכל שבת היא דאורייתא מוידבר משה את מועדי ה' כדאמרינן בירושלמי שהבאתי לעיל ואפי' בקטן שאינו יודע למי מברכין לא ידעתי למה לא יצאו השומעין בקריאת הש"ץ פ' זכור מן הס"ת דמאי נפקא מינה בעולה לס"ת אם הוא גדול או קטן עיקר החיוב הוא שישמעו לקריאת התורה מהקורא מתוך ספר התורה :

תרפו גרסינן במגילת תענית את יום י"ד וכו' בספ"ב דתענית ואיתא התם אמר רבא לא נצרכה אלא לאסור של זה בזה ושל זה בזה כלומר דלא צריכא למיכתב במגלת תענית לאסור לבני י"ד בי"ד ולבני ט"ו בט"ו דהא קרא כתיב בהדיא להיות עושים וגו' אלא לאסור של בני ט"ו בי"ד ושל בני י"ד בט"ו וא"כ הא דאמר בפ"ק דר"ה דאע"ג דבטלה מגלת תענית בחנוכה בפורים לא בטלה היינו לומר דבפורים לא בטל ואסור של זה בזה דאילו הן עצמן לאו ממגילת תענית ניהו · וא"כ לפניהם ולאחריהם נמי אסור וכו' לאו בניחותא קאמר אלא כלו' לא תימא כיון דלא בטלה א"כ מתילא לפניהם ולאחריהם נמי אסור כדתנן במסכת תענית דהא ליתא אלא אפי' הכי נוהגין להתענות בי"ג משום דלא עדיף וכו' דהשתא כל לפניהם ולאחריהם מותר וכ"כ ה"ר ירוחם בפירו' וכם מדברי הרא"ש ספ"ק דמגילה :

ומ"ש ועוד יש סמך וכו' כלומר דלמ"ש תחלה ולא עדיף וכו' מתיישב שאין איסור במה שנוהגין להתענות בי"ג ולפ"ז ודאי מפני הטורח או מצטער בעלמא יכול הוא שלא להתענות וכמ"ש בשבולי הלקט הביאו ב"י אבל יש עוד סמך וכו' דהלכה דתקנת חכמים היא אף קודם שבטלה מגלת תענית להתענות בי"ג ולא מנהג בעלמא שנהגו אחר שבטלה מגילת ענית ובסגנון זה הם דברי הרא"ש לשם ומיהו סמך זה אינו אלא לפר"ת בפי' זמן קהילה לכל היא וכן הסכים הרא"ש לפי' ר"ת דלא כפרש"י ומכל מקום אף לדידהו יש להקל למעוברות ומניקות ויולדות אחר ז' וכואבי עינים ויפרעו יום אח' כדקי"ל דבמקום חולה אפי' אין בו סכנה לא גזרו רבנן וכ"כ באגודה לפי פי' ר"ת ומשמע מדברי האגודה דלמאן דמפיק ליה תענית זה מדכתיב דברי הצומות וזעקתם אפי' מעוברו' והדומין להם מחוייבין להתענות דד"ק כד"ת ולפ"ז תענית זה חמיר טפי מד' צומות דבזמן הזה דאין שמד ואין שלום דתלו ברצו ומקילין בם למעוברות כדלעיל בסימן תקנ"ד אבל כאן כתיב וכאשר קבלו על נפשם דברי צומות וזעקתם משמע דלום זה קבוע מד"ק וכ"כ דעת הרמב"ם בפ"ה מה"ת וכ"כ הר"ן בפ"ב דתענית משם הראב"ד דמפיק לה מדברי הצומות ונראה דזהו דעת ספר א"ח בשם הראב"ד לקרות המגילה מבע"י כדי להקל על האנוסים והמעוברות שלא להתענות יותר מדאי דהלמא דאפי' האנוסים והמעוברות חייבים להתענות ויש להקל בשבילם דאם לא היו חייבין להתענות שלא כדין עושים דמתענין ולא היה לנו להקל בקריאה מבע"י בכדי בשבילם מיהו מדעת שאר הפוסקים יראה דאין בתענית זה לכל היותר אלא תקנת חכמים ולאו דברי קבלה והכי נהוג להקל למעוברות ולמניקות וכיוצא בהם :

והא דכתב רבינו דלפניהם ולאחריהם מותר להתענות לאו למידק מיניה דבהספד מיהא אסור וכה"ר אפרים שהביאו הרז"ה ספ"ק דמגילה וכן נמצא במקצת ספרי הרי"ף לשם הא ליתא דאילו ה"ר אפרים סובר דאפי' לפניהם ולאחריהם לא בטלה בחנוכה ופורים אבל רבינו דסבר דבטלה אין חלוק דאף לספוד נמי שרי ולא נקט להתענות אלא לפי שעיקר דעתו לשחזיק המנהג שמתענין בי"ג וה"ה דלספוד נמי שרי לפי שטתו ואפשר עוד כיון דאיכא ימים דמותר לספוד בהן ואסור להתענות כדתנן בפ"ב דתענית א"כ כשכתב רבינו דמותר להתענות לפניהם שמעי' במכ"ש דמותר לספוד בהן וכ"כ הרמב"ם פי"א דהלכות אבל דמותר לספוד בהן · ואיכא להקשות לדעת רבינו דאפילו לכתחלה יכולין לגזור תענית בלפניהם ולאחריהם כיון דבטלום וזה סותר מ"ש הרא"ש ע"ש הראב"ד בסתם דאין גוזרין תענית לכתח'ה אעפ"י שבטלום ואפשר דדוקא בעיקרן קאמר שאין גוזרין אבל בלפניהם מודה דיכולין לגזור ומה שצריך הראב"ד ליישב מה שמתענין בי"ג אע"ג דהוה

ד' פרשיות אלו בשבתות אלו וכתבו בתוס' דר"פ היה קורא דיש פרשיות המחויבין לקרות דאורייתא כמו פרשת זכור ופרשת פרה אדומה (א): ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין פרשת שקלים שהיא כי תשא וכו' כל סימן זה מבואר בפ' בני העיר (שם) והסי' שכתב זט"ז ב"ו ד"ד ובי"ו מבואר שם בדברי הרי"ף והרא"ש :

ומ"ש ולפי חילוק סדרים שלנו לא יבא כך לעולם פי' דלדידן לא מתרמי פרשת שקלים לא בפרשת ואתה תצוה ולא בפרשת כי תשא :

תרפו גרסינן במגילת תענית יום י"ד ויום ט"ו באדר יומי פוריא אינון דלא למספד בהון ודלא למגזר בהון תעניתא הכי איתא בסוף פ"ב דתענית (יח :) ופירש"י בספ"ק דר"ה (יח :) מגילת תענית ימים טובים שקבעו חכמים על ידי נסים שאירעו בהם ואסרום בתענית ויש מ"ס אף בהספד וכתבו במגילת תענית אילין יומיא דלא להתענאה בהון :

ומ"ש כדיתא במס' תענית דבכל מקום דנא' דלא למספד בהון לפניו ולאחריו נמי אסור כלומר דתנן בפ"ב דתעניות (טו :) כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד לפניו אסור ולאחריו מותר רבי יוסי אומר לפניו ולאחריו אסור דלא להתענאה בהון לפניו ולאחריו מותר רבי יוסי אומר לפניו אסור ולאחריו מותר ופירש"י כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד·דאית יומין דלא להתענאה ומקצתן דחמירי טפי דלא למספד ואותן שהן חמורים ואסורים בהספד לפניו נמי אסור בהספד דלמא אתי למעבד בי"ט גופיה ולאחריו מותר דכיון שעבר יום לא חיישינן ואותן שאינן חמורים ליאסר בהספד אלא דלא להתענאה בין לפניו וכו' והפסיקא הלכתא בגמרא כר' יוסי ולא היה צריך רבי' לכתוב דבכל מקום שנא' דלא למספד בהון לפניו אסור דאפילו אם לא נאמר בפורים אלא דלא להתענאה היה אסור להתענות ביום שלפניו כיון דקי"ל כרבי יוסי וכן לא היה צריך לכתוב לפניהם ולאחריהם נמי אסו' דלענין מה שהוא ר"ל דביום שלפני פורים אסור להתענות הוה סגי ליה דלימא דלפניהם אסור להתענות אלא דקושטא דמלתא קאמר דכיון שכתוב דלא למספד לפניו ולאחריו אסור :

אפ"ה נוהגין להתענו' בי"ג דלא עדיף לפניהם דחנוכה ופורים משאר ימים דמגילת תענית כן כתב הרא"ש בפ"ק דמגילה וכ"כ התוס' בפ"ב דתענית (יח :) דהא דאמרי' חנוכה ופורים לא בטלו ר"ל בדינים שלהם לעשותן י"ט ודלא להתענאה בהון אבל בדינים שלפניהם בטלו ותירצו עוד דכיון דיום שלפני הפורים נתבטל מי"ט דידיה שהיו רגילים לעשות בו ונתבטל י"ט שלו ה"נ יש לנו לומר שיבטל משום טעם יום שלפני הפורים דה"נ אמרינן בסמוך גבי יום שלפני נקנור וכו' וכן גבי י"ט טוריינוס דכיון דבטלו מיום שלהם לא יאסרו משום י"ט הבא אחריהם והר"ן הקשה על זה בפ"ב דתענית וכתב שהרז"ה תירץ דכיון דפורים דברי קבלה ודברי קבלה כמו דברי תורה וה"ל כשבתות וי"ט דתניא הם אסורים לפניהם ולאחריהן מותרין לפי שהם ד"ת וד"ת א"צ חזוק ובשם הרב אלברגלוני אמרו דכיון דקי"ל דבטלה מגילת תענית אלמא דעתן של חכמים להקל ולבטל ולפיכך אע"פ שלא בטלו חנוכה ופורים אין לנו להחמיר בהם ודי לנו לפסוק כשמואל שפסק בגמרא הלכה כרשב"ג דאמר לפניהם ולאחריהם מותר עד כאן והרא"ש כתב בפ"ב דתענית כדברי הרז"ה :

כתב הרמב"ם בפי"א מהלכות אבל מותר לספוד לפני חנוכה ופורים ולאחריהם והוא מהטעם שכתבתי ובהגהות מיימוניות כתוב בריש הלכות תענית רבי' שב"ט כתב דחנוכה ופורים לפניהם ולאחריהם מותר דחנוכה מפרסמ' ניסא גם מנהג כל ישראל להתענות ביום שלפני פורים מיהו אין זה ראיה דתענית אסתר שמא שאני דחשיב לן כתענית חובה כיון דהוי מדברי הגאונים ומנהג כל ישראל אבל תענית רשות לעולם אסור עכ"ל ומיהו לפי התירוצים שכתבתי לעיל תענית רשות נמי שרי והכי נקטינן (א) :

ועוד יש סמך מהא דאיתא בגמר' י"ג זמן קהילה לכל היא כלומר עד השתא קאמר דליכא איסורא להתענות ביום שלפני פורים והשתא קאמר שיש סמך לומר שראוי להתענות בו וכ"כ הרא"ש והר"ן בריש מגילה אהא דאמרינן י"ג זמן קהילה לכל היא ופי' רש"י זמן מלחמה ור"ת הקשה עליו ופי' דזמן קהילה לכל היא היינו לומר שהכל מתאספין לתענית אסתר ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים וכן מצינו במשה שעשה תענית כשנלחם בעמלק דכתיב ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה ודרשינן במס' תעניות מכאן לתענית צבור שצריך ג' מכאן נראה לר"ת סעד לתענית אסתר שאנו עושים כמו שעשו בימי מרדכי ואסתר שנקהלו היהודים לעמוד על נפשם ולא מצינו לו סמך בשום מקום אלא מכאן ומה שאנו מקדימין התענית ליום ה' היכא שחל פורים להיות במ"ש ולא עבדי' ליה בע"ש כמצא בתשובת

דרכי משה

ומהרא"ק כתב (לא קאי מהרא"ק כי אם כשחל ב' שבתות בחנוכה דבשבת שני שהוא זאת חנוכה מפטיר בחתונה ומטעמא שכתב רש"י ע"ש) להפטיר בשל חתונה וכ"ה בא"ז עכ"ל וע"ל סי' תכ"ח דנוהגים להפטיר בשל חנוכה וע"ל סי' ק"ם אי טעה והתחיל לקרות בשל חנוכה קודם שקרא של ר"ח :

תרפה (א) וכתב בת"ה סימן ק"ט דלכן יש ליזהר יותר לשמוע פרשת זכור בעשרה יותר מקריאת מגילה שנזהרים לקרותה בעשרה אלא שהעולם לא נהגו כן מ"כ בשם מהרי"ש אותן שאינן יכולין לבא למנין לפרשת זכור יש להן ליזהר לאומרה אותה בניגון ובטעמים עכ"ל כתב מהרי"ל בכל ד' פרשיות אלו אין מזכירין נשמות וכיון שאין מזכירין נשמות א"א מי שבירך של קהל אלא מתחילין אשרי ולמנחה אומרים צו"ץ עכ"ל ע"ל סימן תכ"ה אם חל חתונה בד' פרשיות אלו במאי מפטירין :

תרפו (א) כתב בחידושי אגודה בשם מחזור ויטר"י דיכולים להקל בתענית זו למעוברות ומניקות ולכאיבי עינים ויפרעו אח"כ אבל הבריאים אסורים לפרוש מן הצבור : וכן

לעמוד על נפשם והיו צריכין רחמים ואנו עושין כמו שהם היו עושין בימי מרדכי ואסתר וכשחל פורים ביום א' מקדימין התענית ביום ה' שלפניו לפי שרגילין להרבות בו בסליחות ותחנונים ולא יתכן לעשות כן בע"ש שלא יוכלו להכין צרכי שבת ויש מתענין ג' ימים באדר והכי איתא במסכת סופרים רבותינו שבמערב מתענין באדר ג' תעניות של אסתר אע"פ שאותן היו בניסן לא היו רוצין להתענות בניסן לפי שבו נגאלו אבותינו ממצרים והוקם בו המשכן :

תרפז **אמר** ריב"ל חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולשנותה ביום והיא מצות עשה מדברי סופרים ומברכים עליה כמו שמברכין על מצוה דרבנן [א] וצריך אדם ליזהר (ב) שלא לבטל קריאתה שהרי אפי' כהנים צריכין לבטל מעבודתן כדי לשמוע מקרא מגילה ואפילו ת"ת ששקולה כנגד כל המצות מבטלין :

בית יוסף

בתשובת הגאונים לפי שרגילין בתענית להרבות בסליחות ותחנונים ולא יתכן לעשות כן בע"ש לפי שלא יוכלו לטרוח לכבוד השבת ובמסכת סופרים שרבותינו שבמערב מתענין באדר ג' תעניות של אסתר אע"פ שאותם היו בניסן לא היו רוצין להתענות בניסן שנגאלו בו אבותינו והוקם המשכן עכ"ל הרא"ש ואע"ג דהביא הא דאמרינן בספ"ק דר"ה דאע"ג דבטלה מגילת תענית חנוכה ופורים לא בטלו וכתב עליו איכא דבעי למימר כיון דלא בטלו אוקמי אדינייהו ולפניהם ולאחריהם אסור ואית דאמר לא עדיף לפניהם ולאחריהם משאר יומי מגילת תענית וכן מסתבר ולכן נהגו להתענות בי"ג באדר ולאו דפרישית לעיל זמן קהילה לכל היא הוי תענית אסתר תקנת חכמים אף קודם שבטלה מגילת תענית עכ"ל וגם המרדכי האריך שם לתת טעם למה מתענים ערב פורים :

ומ"ש ומה שאנו מקדימין התענית ליום ה' היכא שחל פורים להיות במ"ש היינו לומר דלא תימא אם איתא דתעני' זה נתקן מפני שהתענו בימי מרדכי בי"ג שהוא יום המלחמה כשחל פורים במ"ש היה לנו להתענות בע"ש כדי לסומכו לי"ג כל מה שאפשר ומדחזינן שאנו מתענין ביום ה' נראה שאין טעמו של תענית זה מפני שהתענו בימי מרדכי בי"ג שהוא יום המלחמה אלא מטעם אחר אנו נוהגים להתענות לכך כתב דלעולם מטעם זה אנו מתענין וכשחל פורים במ"ש בדין הוא שיתענו בו ביום ששי אלא מפני שרגילין בתענית בסליחות ומשום דקשיא ליה א"כ שאנו מתענין תענית זה זכר לתענית מרדכי ואסתר למה אין אנו מתענין הג' תעניות שהתענו הם בניסן לכך כתב רבותינו שבמערב היו מתענין אותם ואנו שלא נהגו כן נראה שהטעם כדי שלא להכביד על הצבור וזה שכתב כשחל פורים ביום א' מקדימים ומתענין ביום ה' שלפניו כן כתב הרוקח בשם השאלתות :

כתוב בשבלי הלקט מצאתי בשם רש"י מעשה היה ואירע פורים בא' בשבת וקדמו הצבור להתענו' בה' כמנהג ובאת אשה אחת שהיתה צריכה לרכוב אצל השלטון ושאלה לרבי' אם היא יכולה להתענות למחר ולאכול היום מפני טורח הדרך ואמר רבינו תענית זה איננו לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים אלא מנהג בעלמא שהרי תענית אסתר ומרדכי היו בימי הפסח ואם נפש אדם לומר דברי הצומות וזעקתם זה אין פי' אלא כך פירו' על דבר הצומות והצעקות שעברו עליהם בימי המן קבלו עליהם ימי הפורים לזכר להם לדורות הנס ואעפ"כ אסור לו לאדם לפרוש מן הצבור משום לא תתגודדו ויש מהפרושים שמתענים עם הצבור יום ה' וחוזרים ומתענין יום ו' כדי לסמוך התענית לפורי' ורבי' קורא עליהם הכסיל בחשך הולך דכל עצמו של תענית אינו אלא מנהג ומחמיר זה במקומו כאילו הוא קבוע מן התורה וכיון שנהגו רבים להתענות בה' דיינו בכך עכ"ל וכל זה כתוב ג"כ בא"ח כתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות תעניות נהגו כל ישראל בזמנים אלו להתענות בי"ג באדר זכר לתענית שהתענו בימי המן שנאמר דברי הצומות וזעקתם' ואם חל י"ג באדר להיות בשבת מקדימין ומתענין בחמישי שהוא י"א וכתב ה"ה הטעם לפי שא"א לאחר עד יום ראשון לפי שהוא פורים וכן אין מתענין בע"ש מפני כבוד השבת ואע"פ שנפסקה הלכה בע"ש מתענה ומשלים דוקא כשבא זמנו הקבוע לו בע"ש אבל כשהוא נדחה מזמנו אין קובעין לו בע"ש וכן מפורש בתשובת הגאונים עכ"ל :

תרפז אמר ריב"ל חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום בפ"ק דמגילה (ד.) וכתב רש"י ולשנותה ביום זכר לנס שהיו זועקין בימי צרתם יום ולילה כתוב בא"ח בשם הראב"ד נהגו לקרותה מבע"י ליל י"ד כדי להקל על האנוסים והמעוברות שלא להתענות יותר מדאי עכ"ל (א) : והיא מצות עשה מדברי סופרים ומברכין עליה כמו שמברכין על מצות דרבנן פשוט הוא : **וצריך** אדם ליזהר שלא לבטל קריאת' שהרי אפי' כהנים צריכי' לבטל מעבודתן בפ' קמא דמגילה (ג.) משפחה ומשפחה למה לי א"ר יוסי בר חנינא להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה תנ"ה כהנים בעבודתם ולוים בדוכנן וישראל במעמדם כולן מבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה בעי רבא מת מצוה ומקרא מגילה הי מינייהו עדיף בתר דבעיא הדר פשטה מת מצוה עדיף דאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה וכתב הר"ן שמבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה אע"פ שיש שהות ביום לעבוד עבודה ואח"כ לקראה אפ"ה מבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה בצבור ומיהו דוקא בשיכולים אח"כ להשלים העבודה הא לאו הכי ודאי אין מבטלין העבודה מדאורייתא משום מגילה דרבנן (ג) וכתב מהור"ר אליה המזרחי ז"ל על דברי הר"ן וכ"כ גם מדברי הרמב"ם שכתב חוץ ממת מצוה שאין לו קוברין שהפוגע בו קוברו בתחלה ואח"כ קורא דמשמע אי איכא שהות אין ואי לא לא דאל"כ ואח"כ קורא למה לי עכ"ל וכך פי' דבריו כיון שהרמב"ם סבור שמה שאמרו

בית חדש

דהוה לפניהם היינו משום דס"ל דחנוכה ופורים לא בטלו כל עיקר ואפי' בלפניהם כמבואר מלשונו ע"ש אבל לרבינו והיא מסקנת הרא"ש ספ"ק דמגלה דעיקרן דחנוכה ופורים דוקא הוא דלא בטלו אבל לפניהם בטלו א"כ מתחלה נמי יכולין לגזור תענית בהן · ולענין הלכה בפורים בלפניהם הכל מודים דמתענין ואצ"ל דמספידין אבל בלאחריו פליגי דלה"ר אפרים יום ט"ו בעצמו הוא יום שלאחר הפורים לבני עיירות וגו אסור אבל בי"ו שרי ולשאר גאונים יום י"ו הוא יום שלאחריו וכן נראה עיקר שהרי יום ט"ו גופיה י"ט הוא ממגלת תענית וכדאמר רבא לא נצרכה אלא לאסור של זה בזה וה"נ יום י"ו הוא יום שלאחריו לבני עיירו' אבל לבני כרכי' אין איסור בי"ו דכיון דיום ט"ו לאו ממגלת תענית הוא אלא מד"ק שהוא כד"ת א"צ חזוק וכ"כ הרז"ה בטעם תענית יום י"ג לבני עיירות והעלה שיום י"ג אסור בתענית לבני כרכים ולא נהגו כמותו שהרי כל הגאונים כתבו שנהגו הכל להתענות בי"ג משמע מלשון הכל בין עיירות בין כרכים עוד כתב הרז"ה לפסק הלכה דבלאחריהם מותרין בין בהספד בין בתענית כר' יוחנן והוא דעת הר"ן בפ"ב דתענית ושלא כדברי ה"ר אפרים אבל בלפניהם פסקו הרז"ה והר"ן שאסור וראייתם ברורה מסוגיית התלמוד וכ"כ להורות לאסור בלפניו דחנוכה דאף הרא"ש ורבינו שכתבו דלא עדיף וכו' והכי מסתברא אינו אלא לתת טעם למנהג שמתענין בי"ג שלא נמצא בתלמוד וכיון דבמסקנא הסכימו לפי' ר"ת בזמן קהלה לכל היא דתקנת חכמים היא להתענות בי"ג אף קודם שבטלה מגלת תענית א"כ אין צורך להך סברא דלא עדיף וכו' והדברים כפשטן בתלמוד דלא בטלו כל עיקר אפי' בלפניהם אלא שהרז"ה סובר דבלפניו דחנוכה אעפ"י שאסור להתענות מותר בהספד ע"ש והכי נקטינן לאסור תענית בלפניו דחנוכה ומותר בהספד אבל בלאחריו הכל שרי ודלא כמ"ש בש"ע בחנוכ' ופורי' מותרים להס"ע ו' לפניהם ולאחריהם ודו"ק :

וכשחל פורים ביום א' וכו' משמע דוקא הכא אין להתענות בערב שבת מפני שמרבים בסליחות הא לאו הכי שרי וכ"כ לעיל סי' רמ"ט ס"ג אבל לפי מ"ש ה' המגיד פ"ב מהלכות תענית משמע דטעמו הכא כיון דתענית זה נדחה מזמנו אין קובעין לו מע"ש מפני כבוד השבת שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה גם שלא ינום בהכנסת שבת דמקצת ע"ש כשבת והא דקי"ל בסוף בכל מערבין הלכה מתענה ומשלים היינו כשבא זמנו הקבוע לו בע"ש ולפי זה מי שרגיל להתענות בערב ר"ח אם חל ר"ח ביום א' אין להתענות ביום ו' אלא ביום ה' דכיון דנדחה מיום השבת שהוא זמנו אין קובעין לו מערב שבת וכ"כ מהרי"ו והכי נמי כתב המרדכי בתענית מי שנשבע להתענות בע"ש ה"ז כשבועת שוא דמקצת שבת כשבת וכ"כ ברוקח סי' ל"ו והא דאמרינן בעירובין הני בר בי רב דיתבי בתעניתא במעלי דשבתא איכא למימר דאה"נ דלאו שפיר עבדי אלא כיון שנהגו כך קמבעיא להו מהו לאשלומי וע"ל בסי' רמ"ט במ"ש לשם בס"ד :

תרפז אמר ריב"ל וכו' בפ' קמא דמגלה ואיכא למידק דכיון דכאן כתב דמצוה לקרותה בלילה ובסוף סי' תרפ"ח כתב דין חזרת קריאתה ביום לאיזה צורך הביא הך דריב"ל וי"ל לפי שבזמנו היו מזלזלין בקריאתה ביום ובלילה וכמ"ש בסמוך ע"כ הביא לשון התלמוד דהחיוב שוה ביום ובלילה ולכן צריך ליזהר שלא לבטל קריאתה בשום פעם ולומר כבר קראתיה בלילה או יאמר למחר אקרא אותה ביום : **ומ"ש** שהרי אפי' כהנים וכו' שם משפחה ומשפחה למה לי אריב"ח להביא משפחת כהונה ולויה שמבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגלה · ומ"ש ואפי' ת"ת וכו' שם מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגלה ק"ו מעבודה ומה עבודה שהיא חמורה מבטלינן ת"ת לא כ"ש ומסיק הא דעבודה חמור' מת"ת היינו ת"ת של יחיד כלומר שאינו ת"ת של כל ישראל ותימה על לשון רבינו שכתב אפי' כהנים וכו' אפי' ת"ת וכו' דהול"ל כו' אפי' ת"ת ואח"כ אפילו כהנים דהוי לא זו אף זו כיון דעבודה חמורה וי"ל דכיון דת"ת לא אתיא אלא בק"ו מעבודה לפיכך כתב תחלה ואפי' כהנים דילפינן לה מקרא משפחה ומשפחה ואח"כ ואפילו מת"ת דילפינן לה בק"ו מעבודה ולזה נתכוין רבינו לפרש בעצמו דבריו שמ"ש ואפי מת"ת דלא נתכוין לומר ואפי' מת"ת ומכ"ש עבודה דהא עבודה חמורה אלא ה"ק ואפי' מת"ת וכ"ש שאר מצות ואכתי קשה למה האריך בלשונו וכתב וצריך כל אדם ליזהר וכו' הלכך צריך כל אדם ליזהר בה ולמה לא כתב הדינים בסתם כמ"ש הרמב"ם והסמ"ג ושאר הפוסקים ונראה דלפי שבדורותיו לא היו נזהרין לקרות המגלה בבה"כ עם הצבור ביום ובלילה או מפני טרדת הכנת סעודת פורים שהיא מצוה ועוסק במצוה פטור מן המצוה או מפני אשתו וילדיו ובניו שקשה עליהם לבא לבה"כ בפרט בלילה ולכן היו קורין המגילה בבתיהם בעשרה וכך היו נוהגין בזמנו של האור זרוע כדמוכח בהגהת אשיר"י בפרק קמא דמגלה ועל כן כתב רבינו וצריך ליזהר שלא לבטל קריאתה ר"ל קריאתה עם

דרכי משה

תרפז (א) וכן הוא בכלבו : (ב) וכתב בת"ה סימן ק"ט דאסור לאכול בליל התענית אע"ג דקשה עליו התענית עד שישמע קריאת המגילה : (ג) ובא"ז כ' דקבורת מ"מ קודם למקרא מגילה :

ולפי

דרישה

סי' תרפז [א] **וצריך** אדם ליזהר כו' שהרי אפי' הכהנים צריכין ליבטל מעבודתן כו' ואפי' ת"ת ששקולה כנגד כו' מלשון ואפי' ת"ת כו' משמע שת"ת הוא חמור יותר מן העבודה שהרי אחר שכתב שהעבודה נדחית מפני מקרא מגילה · כתב ואפי' בת"ת כו' משמע שפשוט יותר שהעבודה נדחית ממקרא מגילה יותר מת"ת ונמצא שת"ת חמור מן העבודה · ודבר תימא הוא שהרי בריש פ"ק דמגילה דף ג' ע"א מבואר להדיא דעבודה היא חמורה וז"ל התלמודא שם . והשתא דאמר מדינה ומדינה ועיר ועיר לדרשה משפחה ומשפחה למאי אתא א"ר יוסי בר חנינא להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה · תניא נמי הכי כו' מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגילה ק"ו מעבודה · ומה עבודה שהיא חמורה מבטלין · ת"ת לא כ"ש ע"כ מבואר להדיא דעבודה חמורה מת"ת · דת"ת ילפינן מק"ו דעבודה · וזה היפך ממשמעות לשון הטור שכתב ואפי' ת"ת כו' · ואין לתרץ ולומר דמ"ש רבינו ואפי' ת"ת שמשמע דת"ת חמורה מעבודה מיירי בת"ת של רבים שהיא חמור מן העבודה כמבואר שם דמקשה ועבודה חמורה מת"ת והכתיב ויהי בהיות יהושע ביריחו . כו' ואמר רב שמואל בר אוניא גדול ת"ת יותר מהקרבת תמידין שנאמר עתה באתי · ומשני הא דרבים הא דיחיד · (פי' דהא דגדול ת"ת יותר מהקרבת תמידין מיירי בת"ת של רבים · והא דסמכו של בית ר' שמבטלין ת"ת מק"ו דעבודה איירי בת"ת של יחיד) וא"כ גם זה שאמר רבינו ואפי' ת"ת כו' מיירי ג"כ בת"ת של רבים · דו"א דאי בת"ת דרבים איירי לא היה נדחית מפני מקרא מגילה דהא אין לנו שום לימוד שיהא ת"ת נדחית מפני מקרא מגילה רק מק"ו דעבודה כמבואר שם ות"ת דרבים הוא חמור מעבודה· ואין ללמוד מן העבודה וק"ל · ועיין כמה ראיות אין צורך להאריך בהם · לכן נראה דמה שכתב רבינו ואפי' ת"ת לשון אפי' לא קאי אדלעיל אכהנים מעבודתן לומר דלא זו עבודה שנדחית מפני המגילה אלא אפי' ת"ת אלא שקאי אלמטה אמ"ש כ"ש שאר המצות כו' והכוונה שאפי' כהנים בעבודתן ות"ת נדחים מפני המגלה וכ"ש שאר מצות שנדחים מפני קריאת המגלה ובאמת שת"ת הוא קל מעבודה ובת"ת של יחיד איירי ודו"ק ככלע"ד ברור בכוונת רבינו והרמב"ם ריש פ"א מהלכות מגילה נזהר מזה וכתב וז"ל ואפי' כהנים בעבודתן מבטלים עבודתן ובאים לשמוע מקרא מגילה · וכן מבטלין ת"ת כו' עכ"ל הנה לא ניתן מקום לטעות בדבריו וכתב וכן ולא כתב ואפי' · ומשמע כוונתו שבא לומר שאפי' העבודה וכן ת"ת נדחית מפני המגילה ק"ו ולשאר מצות וק"ל · וכן יש לפרש דברי רבינו הגם שכתב ל' ואפי' וק"ל · ובענין חילוק שבין ת"ת דרבים לת"ת דיחיד נראה דלא מקרי ת"ת דרבים רק כשכל ישראל הם ביחד כעין בענין יהושע שהיו כל ישראל ביחד ואמר המלאך עתה באתי על ביטול ת"ת ות"ת בזה חמור מעבודה אבל ת"ת שאינו של כל ישראל אפי' רבים נחשבים כיחיד ועבודה חמורה וכן משמע מל' הר"ן שכתב שם וז"ל מכאן סמכו של בית רבי . משום דבגמרא מסקינן דעבודה חמורה מת"ת דיחיד כלומר שאינו ת"ת של כל ישראל עכ"ל · מבואר דכל שאינו ת"ת של כל ישראל מקרי ת"ת של יחיד וק"ל וכן משמע קצת מלשון רש"י שכתב הא דרבים דהתם כל ישראל היו עכ"ל · ובזה ניחא דלא אשתמיט שום פוסק מלהודיע דת"ת של רבים אינה נדחית מפני מקרא מגלה ודו"ק :

מבטלין אותה לשמוע מקרא מגילה כ"ש שאר המצות ואין לך דבר שאין נדחה מפני מקרא מגילה אלא קבורת מת מצוה בלבד שהמוצא מת מצוה קוברו ואח"כ קורא אבל שאר כל המצות נדחין מפניה הלכך צריך אדם ליזהר בה והנני מסדר הלכותיה זמן קריאתה ומי הם שחייבים לקרותה והכשר קריאתו והכשר תיקונה וברכותיה וסדר היום ומצות סעודתו ומתנות עניים ושלוח מנות ואיסורו בהספד ותענית ובעשיית מלאכה :

תרפח

מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו והאידנא אינה נקראת אלא בי"ד אלא שהכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו אפילו אם הם בח"ל וכן הכפרים הסמוכים להן אפילו אינם נראים עמהם כגון שהם בעמק או שנראין

עם הצבור בבית הכנסת ולא יחוש למצות הכנסת סעודת פורים או שאר מצות שהרי אפי' כהנים וכו' פי' אעפ"י שהיו יכולין לעבוד עבודתם תחלה ואח"כ לקרו' המגלה בעשרה ואפ"ה צריכין לבטל מעבודתן כדי לשמוע מ"מ בצבור ברוב עם משום דהוי טפי פרסומי ניסא וכמ"ש התו' פ"ק דמגלה אם כן כל שכן שאר יחידים ואמר עוד ואפילו ת"ת וכו' כלומר ועוד יש להביא ראיה מת"ת ששקולה כנגד כל שאר מצות מבטלין משום מ"מ מכ"ש שאר מצות והלכך צריך כל אדם אפי' עסק במצוה רבה ליזהר בה ביום ובלילה לקרותה ברוב עם עם הצבור ולבוא עם אשתו וילדיו לב"ה וכ"כ הר"ן דהכא דמבטלין עבודה ושל בית רבי איירי אפי' היו יכולין לקרות בעשרה היו מבטלין העבודה ות"ת כדי לקרות עם הצבור משום ברוב עם וגומר ולקמן בסימן תר"צ הבאתי דבריו :

ואין לך דבר וכו' עד שהמוצא מת מצוה קוברו ואח"כ קורא כך הוא לשון הרמב"ם בפ"א מה' מגילה ומשמע מלשון זה דמיירי בדאיכא שהות לקרות לאחר הקבורה הא ליכא שהות קורא תחלה וכ"כ הרא"ש בביאוריו לסמ"ג ולפ"ז הא דהכהנים מבטלין עבודתם לשמוע מקרא מגלה היינו נמי בדאיכא שהות להשלים העבודה דאי לאו הכי אין מבטלין העבודה דאורייתא משום מגילה דרבנן וכ"כ הר"ן וב"י ואין להקשות מת מצוה נמי דאורייתא היא מולאחותו לא ליטמא אפי' בדליכא שהות לקריאת מגילה דיש לומר הא פשיטא היא דיכול לקיים קבורת מת מצוה אחר קריאת מגילה עכ"פ דאף עפ"י שיהא שעה מועטת מעוכבת המצוה מ"מ לא תהא נידחית לגמרי וכיון דקריאת מגלה תהא נדחה לגמרי אם יהא עוסק בקבורה תחלה כיון דליכא שהות קורא תחלה שהרי עכשיו אתה יכול לקיים שניהם אבל בדאיכא שהות מת מצוה קודם משום כבוד הבריות שלא יהא מונח בבזיון אפי' זמן מועט אבל בעבודה ושאר מצות הדין בהפך דבאיכא שהות מגלה קודם כדדרשינן משפחה ומשפחה אבל בדליכא שהות עבודה קודמת כיון שהיא דאורייתא ומגלה דרבנן נדחה מפניה כיון דאי אפשר לקיים שניהם כל זה כתבנו לדעת הר"ן והרא"ש וכן פסק בש"ע אבל יש לפרש הא דכתב רבינו קוברו ואח"כ קורא דלאו דוקא בדאיכא שהות אלא אפילו בדליכא שהות לקריאת מגלה אחר הקבורה נמי קבורת מ"מ קודם דהכי משמע מסתמא דתלמודא דבכל גוונא דחי קבורת מ"מ למקרא מגלה שלא יהא מונח כלל בבזיון ואפי' זמן מועט ורבינו שאומר קוברו ואח"כ קורא רבותא קמ"ל דלא תימא כיון דאיכא שהות לקיים שניהם נקדים מקרא מגלה דמצותה להקדים משום פרסומא ניסא קמ"ל דלא אלא מת מצוה קודם וקוברו ואח"כ קורא וכן ראיתי כתוב בשם מהרש"ל ולענין הלכה צ"ע : **ומ"ש** רבינו שהמוצא מת מצוה וכו' נקט לשון מוצ' לאורויי דאיירי במ"מ שמצא בדרך שאין לו קוברין ומפני כבוד הבריות שלא יהא מוטל בבזיון בלי קבורה לפיכך קבורת מ"מ קדי' אבל אם יש לו קוברין כגון בעיר אין המגל' נדחית והכי משמע להדיא מסוגיא דתלמודא וכ"כ בשלטי הגבורים :

תרפח מגילה נקראת בי"א וכו' משנה רפ"ק דמגלה ופירש"י דהיינו מפני בני הכפרי' שמתכנסים לעיירות למשפט ביום ב' וה' וצריכין שיקראו להם א' מבני העיר וכו' והתו' בפ"ק דיבמות הקשו דא"כ ה"ל ב"ד א' בעיר א' פלג מורין כב"ש ופלג מורין כב"ה ואיכא משום לא תתגודדו ופי' בשם רבינו חיים כהן דלא כפירש"י אלא בעירם היו מתכנסים בב' וה' והיו קורין ולא בעיירות והרא"ש לשם פי' כפירש"י דהיו מתכנסין בעיירות אלא שבני הכפרים היו קורין לעצמן ומה שלא היו קורין בכפר שלהן לפי שלא היו מתקבצין יחד אלא בעיירות וא"כ ה"ל כשני בתי דינין בעיר אחת ועוד תירץ שאפי' היה קורא להן בן עיר בעיירות ליכא משום לא תתגודדו וכו' וכדכתב גם הר"ן בפ"ק דמגלה עיין עליהן ועיין עוד בסמ"ג הלכות מגלה ורבינו לא הזכיר מזה כלום כיון דהאידנא אינה נקראת אלא בי"ד וליכא קושיא כלל : כתב ב"י איכא למידק למה חלקו מצוה זו לימים חלוקים וקבעו יום מיוחד לפורים ויום מיוחד לכרכים משא"כ בשאר מצות ותירץ הר"ן שמפני וכו' וק"ל על דבריו מדאמרי' וכו' ואילו לדברי הר"ן אם לא היו בני שושן קורין בט"ו גם המוקפין לא היו קורין בט"ו וכו' וסוף דבריו דלא כפי' הר"ן דקבעו ט"ו למוקפין להדמות לשושן ואי לאו טעמא דשאני שושן הואיל ונעשה בה נס היו אנשי שושן קורין בי"ד ומוקפין בט"ו ותימה דלפי זה הדרא קושיא לדוכת' למה חילקו מצוה זו לימים חלוקים משא"כ בשאר מצות דכדי לעשות זכר לא"י בנס אינו מספיק לשיעשוה בימים חלוקים שהרי בשאר מצות לא חשו לזה כלל לכך ודאי העיקר כדכתב הר"ן שמפני שההנחה מאויביהם היו בימים חלוקים והוצרכו לחלק בין פרזים שאינן מוקפים ובין כרכים המוקפין בחרו יותר לתלות הדבר בימות יהושע כדי לחלוק כבוד לא"י וסמכוה על היקש דפרזי פרזי והמקשה שהקשה ואמר אלא שושן דעבדא כמאן עבדא הכי קאמר דמאחר דשושן דעבדא בט"ו ליכא למימר דמכח הך ג"ש אתיא לה א"כ ה"ה שאר המוקפין ליכא למילף מהך ג"ש כיון דעיקרא דשאר מוקפין בט"ו אינן אלא כדי לדמותן לשושן ומשני רבא שאני שושן וכו' כלומר לעולם הך ג"ש ילפותא גמורה הוי לשאר מוקפין ואעפ"י דלא שייכא הך ג"ש לגבי שושן לית לן בה דכיון דבשושן ע"כ בט"ו הוא כיון שנעשה בה הנס הוה ליה עדיף טפי מג"ש ושפיר נוכל ללמוד שאר מוקפין בהך ג"ש אע"ג דלא שייכא בשושן גופיה כנ"ל :

ומ"ש וכן הכפרים הסמוכים להם וכו' בפ"ק אריב"ל כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נדון ככרך ועד כמה א"ר ירמי' כמחמתן לטבריא מיל וכ"כ הרי"ף

שאמרו דמת מצוה ומקרא מגילה מת מצוה עדיף הוא לענין קדימה אבל לא שתתבטל מקרא מגילה מפני מת מצוה א"כ ה"ה דכשאמרו מבטלין מעבודתן בשביל מקרא מגילה לא ביטול ממש קאמר אלא קדימה וכן הוא דעת התוספות שכתבו מבטלין כהנים מעבודתן לשמוע מקרא מגילה וקשה אמאי מבטלין והלא אחר הקריאה יש הרבה שהות לעבודה י"ל דכיון דמשהאיר היום הוי זמן עבודה והן מניחין אותה בשביל הקריאה משום הכי קרי ליה ביטול וא"ת ויעשו עבודתן מיד ואחר כך יקראו המגילה לבדם וי"ל דטוב לקרות עם הצבור משום דהוי טפי פירסומי ניסא :

תרפח מגילה נקראת בי"א בי"ב וכו' משנה בריש מגילה (ב.) מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו לא פחות ולא יותר כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו כפרים ועיירות גדולות קורין בי"ד אלא שהכפרי' מקדימין ליום הכניס' ופירש"י אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה · כלומר מאחר שהמוקפין קורין בט"ו ושאין מוקפין קורין בי"ד הרי הכל בכלל תו היכי משכחת י"א י"ב י"ג אלא שהכפרים נתנו להם חכמים רשות להקדי' קריאתה ליום הכניסה יום שני בשבת שלפני י"ד או חמישי בשבת שהוא יום הכניסה מתכנסין לעיירות למשפט לפי שבתי דינים יושבים בעיירות בשני ובה' בתקנת עזרא והכפרים אינם בקיאים לקרות וצריכים שיקראנה להם א' מבני העיר ולא הטריחום חכמים להתאחר ולבא ביום י"ד ופעמים שיום הכניסה בי"ג ופעמים שהוא בי"א : **ומ"ש** והאידנא אינה נקראת אלא בי"ד אלא שהכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו שם על משנה זו אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן זו דברי ר"ע סתימתאה אבל חכמים אומרים בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה ופירש"י הכל צופין למקרא מגיל' ואומרי' יום י"ד באדר קרינן מגילה נשארו לאדר ט"ו יום וט"ו של ניסן עושין פסח ואם תקדים קריאתה יעשו פסח לסוף שלשים יום של קריאה ונמצאו אוכלין חמץ בימים אחרונים של פסח והרי"ף פירש הואיל ומסתכלין בה כלומר הואיל ועיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה כדי לחלק להם מעות פורים אין קורין אותה אלא בזמנה ויש שגורסים בזמניהם היו קוראין אותה בי"א בי"ב בי"ג אבל בזמן הזה אין קוראין אותה אלא בזמנה שהוא י"ד וט"ו ונראה שזו היתה גירסתו של הרמב"ם שכתב בד"א שמקדימין וקורין ביום הכניסה בזמן שיש לישראל מלכות אבל בזמן הזה אין קורין אותה אלא בזמנה שהוא יום י"ד ויום ט"ו בני הכפרים ובני עיירות קוראין בי"ד ובני כרכין קורין בט"ו : **ומ"ש** רבינו שהכרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו אפילו אם הם בחוצה לארץ כתב הר"ן דאיכא מ"ד דכיון דבמוקפין חומה תלינן ביהושע דוקא בארץ אבל בחוצה לארץ אפילו מוקפין חומה מימות יהושע קורין בארבעה עשר דמה ענין יהושע בח"ל אבל בתוס' הביאו ראיה שאפילו בח"ל קורין בט"ו מדאמרינן (ה:) רב אסי קרא מגילה בהוצל בי"ד ובט"ו מספקא ליה וכו' והוצל בח"ל הויא כדאמרי' בסוף כתובות (קיא.) ואין זו ראיה לפי שכתוב במקצת נוסחאות רב אסי קרא מגילה בהוצל דבנימין אבל הרמב"ן כתב דמשמע דמוקפים דח"ל קורין בט"ו דהא לרבי יהושע בן קרחה דאמר כל המוקפין חומה מימות אחשורוש אפילו בח"ל קורין בט"ו ומדר' יהושע בן קרחה נשמע לרבנן במוקפין חומה מימות יהושע בן נון דהא לא פליגא אלא בזמן דרבנן תלו לה בזמן יהושע בן נון וריב"ק תלי לה בזמן אחשורוש אבל בעיירות שבח"ל לא נחלקו גם זו אינה ראיה דאיכא למימר דהא בהא תליא אלא שהוא ז"ל הביא עוד ראיה מדגרסינן בירושלמי הכרך שחרב ונעשה של עו"ג וכו' ואם הירוש' מתפרש כך יש ללמוד ממנו שהכרכין מוקפין חומה שבח"ל קורין בט"ו וכן דעת הגאונים ז"ל עכ"ל וכ"כ הרמב"ם שכרך המוקף חומה מימות יהושע בן נון קורא בט"ו אף אם הוא בח"ל · ואיכא למידק למה חלקו מצוה זו לימים חלוקים וקבעו יום מיוחד לפרזים ויום מיוחד לכרכין משא"כ בשאר המצות ותירץ הר"ן שמפני שהיהודים היושבים בערי הפרזות והיהודים שבשושן לא נחו מאויביהם ביום א' שהרי היהודים הפרזים נחו בי"ד והיהודים שבשושן נחו בט"ו ועשו כל אחד ביום מנוחתו משתה ושמח' לפיכך כשקבעו עליהם י"ט לדורות קבעוהו לכל א' ביום שנח בו והושוו כל הכרכים המוקפין חומה לשושן שמפני שבה היה עיקר הנס וכ"ת תינח לר' יהושע בן קרחה דאמר דבמוקפין חומה מימות אחשורוש תליא מלתא אבל לדעת תנא דמתניתין דאמר מימות יהושע בן נון הא לא דמי לשושן ומה ראו לקבוע להם יום ט"ו וי"ל דהיינו טעמא כדי לחלוק כבוד לא"י כדאיתא בירו' ופירוש הענין שכיון שהוצרכו לחלוק בין מוקפין לשאין מוקפין כשם שנחלקה שושן משאר עיירות אילו תלו הדבר מימות אחשורוש היתה א"י שהיתה חרבה באות' הימים נדונית כפרזים והיה גנאי בדבר ולפיכך תלו הדבר בימות יהושע בן נון כדי שתהא נדונית ככרכים שאע"פ שעכשיו אין להם חומה כיון שהיתה מוקפת מימות יהושע בן נון הרי דינה כאילו יש בה חומה כדאמרינן בגמרא עכ"ל וק"ל על דבריו מדאמרי' בגמרא (ב:) ותנא דידן יליף פרזי פרזי כתיב הכא ע"כ היהודים הפרזים וכתיב התם לבד מערי הפרזי הרבה מאד מה להלן מימות יהושע בן נון אף כאן מימות יהושע בן נון ופריך אלא שושן דעבדא כמאן ופירש"י אי ילפינן הך ג"ש היאך עשו אותם שבשושן בט"ו הא פרזי הוא ולא ידעינן בה שהוקפה מימות יהושע אמר רבא שאני שושן הואיל ונעשה בה נס ופירש"י הואיל ונעשה בה נס שנתן להם גם מחר לעשו' כדת היום להרוג ב' ימי' על כרחן לא נחו עד ט"ו וכן קבעו לדורות ואם כדברי הר"ן מאי פריך אלא שושן דעבדא כמאן הא כל עיקרן של מוקפין לא עבדי בט"ו אלא להדמות לשושן ורבא מאי קאמר שאני שושן הואיל ונעש' בה נס· דמשמע דאי לאו האי טעמא היו בני שושן קורין בי"ד ומוקפין כדקיימי קיימי בט"ו ואילו לדברי הר"ן אם לא היו בני שושן קורין בט"ו גם המוקפין לא היו קורין בט"ו שהרי לא קבעו בט"ו למוקפין אלא כדי לדמותן לשושן ולפיכך נ"ל דנהי דטעמא דרבי יהושע בן קרחה הוי כדכתב הר"ן שקבעו ט"ו למוקפין כדי לדמותן לשושן וכדאיתא בהדיא בגמרא מ"ט דרבי יהושע בן קרחה כי שושן מה שושן מוקפת מימות אחשורוש וכו' לתנא דידן לא הוי טעמא משום הכי אלא היינו טעמא כיון דמצוה זו הוקבעה בזמן חרבנה של א"י ראו חכמים שבאותו הדור לעשות זכר לא"י בנס זה וכדאמר בפרק בתרא דר"ה דאית לן למעבד זכר למקדש ולפיכך תקנו שמוקפין חומה מימות יהושע יקראו בט"ו ושאר העיירות יקראו בי"ד ואילו לא היו מחלקין ביניהם לא היה לא"י זכר בנס זה ויש קצת סעד לזה בדברי הרמב"ם שכתב כל מדינה שהיתה מוקפת חומה מימי יהושע קורין בט"ו וכל מדינה שלא היתה מוקפת חומה מימי יהושע קורין בי"ד ושושן הבירה אף על פי שלא היתה מוקפת חומה מימות יהושע קורין בט"ו שבה היה הנס שנאמר ונוח בט"ו בו ולמה תלו הדבר בימי יהושע כדי לחלוק כבוד לא"י שהיתה חרבה כדי שיהו קורין כבני שושן ויחשבו כאילו הן כרכין המוקפים חומה אע"פ שהן עתה חריבין הואיל והיו מוקפין חומה בימי יהושע קורין בט"ו ויהיה זכרון לא"י בנס זה ע"כ ומאחר שכתב דין המוקפין קודם שכתב דין שושן הבירה משמע דטעמא דמוקפין בט"ו לא תלי בשושן ומ"ש כדי שיהיו קורין כבני שושן לאו למימרא דמוקפין תלו בבני שושן אלא הוי כאומר שיהו קורין בט"ו ומ"ש ולמה תלו הדבר בימי יהושע ה"פ למה חלקו מוקפות מימות יהושע משאינן מוקפות והיינו דמסיים בה כדי שיהיה זכרון לא"י בנס זה ואם איתא שסבת חלוק מוקפין משאינן מוקפין היא מטעם א' וטעם כדי לחלוק כבוד לא"י אינו אלא לומר למה תלו בימות יהושע ולא בימות אחשורוש מאי ויהיה זכרון לארץ ישראל בנס זה דקאמר: **וכן** הכפרים הסמוכים להם אפילו אינם נראים עמהם וכו' בפ"ק דמגילה (ג:) אמר ריב"ל כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נדון ככרך ועד כמה א"ר ירמיה

שנראין עמהם אפי' אינם סמוכין כגון שהם בהר ובלבד שלא יהו רחוקים יותר ממיל ואפי' הכרך אינה מוקפת חומה עתה אם היתה מוקפת בימי יהושע קורין בט"ו וכיון שהיתה מוקף אפי' אין בו י' בטלנין שמשכימין תמיד לבה"כ קורין בט"ו ואין קרוי מוקף חומ' אא"כ הוקף חומה תחלה ואח"כ נתיישב אבל נתיישב ואח"כ הוקף אין קורין אלא בי"ד ופי' הר"ם מרוטנבורק דלא מקרי ישב ואח"כ הוקף אלא כשישב תחילה אדעתא שלא להקיפו אבל אם ישב תחלה על דעת להקיפו מקרי שפיר הוקף ולבסוף ישב · כרך שהוא ספק אם הוקף בימי יהושע אם לאו קורין בי"ד ובט"ו ולענין ברכה

ירמיה כמחמתן לטבריה מיל והתר הכי תנא סמוך אע"פ שאינו נראה נרא' אע"פ שאינו סמוך בשלמא נרא' אע"פ שאינו סמוך משכחת לה כגון דיתבא בראש ההר אלא סמוך אע"פ שאינו נראה היכי משכחת לה א"ר ירמיה ביושבת בנחל ומשמע דשיעור מיל לא איתמר אלא לסמוך ואינו נראה אבל נראה אפילו רחוק כמה נידון ככרך ויש לתמוה על לשון רבי' שנראה שהוא סובר דשיעור מיל שאמרו קאי גם לנראה אע"פ שאינו סמוך א"כ למה הוזכר נראה שאם אין ביניהם יותר ממיל הרי הוא סמוך ואע"פ שאינו נראה עמו הרי דינו כמוהו ואם הוא רחוק יותר אע"פ שנראה עמו הא אמרת דאין נדון כמוה והרמב"ם כ' כדברי רבינו ותמה עליו הרה"מ והעלה שעיקר הנוסחא בדבריו היא כרך וכל הנראה עמו וכל הסמוך לו אם אין ביניהם יותר על אלפים הרי זה ככרך וקורין בט"ו והשתא אם אין ביניהם לא קאי אלא אסמוך בלבד וזה דבר מוכרח בגמרא עכ"ל ודוחק ג"כ לשבש נוסחות רבי' ומיהו אפשר לדחוק ולומר דובלבד שלא יהיו רחוקים יותר ממיל דקאמר לא קאי אלא ארישא דהיינו בסמוכים להם אפילו אינם נראים עמהם אבל אסיפא דהיינו נראים עמהם לא קאי דהא בהדיא קאמר בהו אפי' אינם סמוכים ועי"ל שהרמב"ם ורבי' מפרשים דכי בעי ועד כמה לאו אסמוך בעי דסמוך מסתמא סמוך ממש דהיינו בתוך עיבורה של עיר אלא אנראה בעי דאין סברא לומר שאפילו רחוק כמה פרסאות מן הכרך לפי שהוא נראה מן הכרך יהא נידון כמוהו אבל הר"ן כתב י"מ דנראה וסמוך דקאמר היינו דמתחשב מתחומי העיר והכי דייק לישנא דקאמר נראה אע"פ וכו' ולא קאמר רואין אותו מן העיר מיהו הא והא כמי איתא דרואין אותו מן העיר בעינן א"כ אפשר דכי אמרינן ועד כמה אמר רבי ירמיה כמחמתן לטבריה מיל אכולה מלתא מהדר בין לנראה עמו בין לסמוך ומ"מ אינו נראה שאם היה רחוק כמה פרסאות מפני שרואין אותו מן הכרך יהא נידון ככרך עכ"ל והשתא לפי מה שכתב דאפשר דכי יהבינן שיעורא דמיל קאי גם לנראה עמו קשה דאם כן נראה עמו למה הוזכר דאם אין ביניהם יותר ממיל אע"פ שאינו נראה עמו נדון ככרך כמ"ש וצריך לדחוק ולומר דכי בעי ועד כמה בין אסמוך בין אנרא' קאי וכי אמר ר' ירמיה כמחמתן לטבריה מיל קאי אתרוייהו ומיהו הא כדאיתא והא כדאיתא דבאינו נראה משחינן המיל במדת הליכה בקרקע ובנראה דהיינו יושבת בראש ההר לא משחינן המיל בקרקע אלא ע"י שנותנין החבל מעיר לעיר באויר ואם אין במשך אותו חבל יותר ממיל נדון ככרך דהשתא הוי טובא טפי ממיל במדת קרקע (א) :

ובביאור דברי הר"ן כך הם י"מ דנראה וסמוך דקאמר היינו כשמתחשב מתחומי העיר כלומר שכפר זה נחשב מכלל תחום אותו כרך אבל אם אינו נחשב כמתחום אותו כרך אע"פ שהוא נראה מן הכרך וגם אינו רחוק ממנו מיל אינו נדון ככרך וכשהוא נחשב מתחום אותו כרך אם הוא סמוך דהיינו שהוא בתוך מיל או אם הוא נראה אע"פ שהוא רחוק ממיל כיון דנחשב מתחומי הכרך נדון ככרך א"כ אפשר דכי אמרינן ועד כמה אכולה מלתא מהדר וכו' כלומר דגם בנראה עמו בעינן שלא יהא רחוק ממנו יותר ממיל אבל לומר שהוא רחוק כמה פרסאות עד שאינו נחשב מתחומי העיר שאם נראה מהכרך יהא נדון כמוהו זה דבר שאינו נראה לאמרו וזהו שכתב ומ"מ אינו נראה שאם היה רחוק כמה פרסאו' מפני שרואי' אותו מן הכרך יהא נדון ככרך :

ומה שכתב רבי' אפילו הכרך אינה מוקפת חומה עתה אם היתה מוקפת בימי יהושע קורין בט"ו פשוט בפ' קמא דמגילה (ג :) וכבר נתבאר טעמו של דבר שהוא כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל :

וכיון שהיה מוקף אפי' אין בו י' בטלנים וכו' קורין בט"ו שם (ג·) אמר ריב"ל כרך שאין בו עשרה בטלנים נדון ככפר והכריחו שם התוס' והרא"ש דלא איירי ריב"ל במוקף חומה בימי יהושע כסתם כרך האמור בכל מקום לענין מקרא מגילה אלא כשאינו מוקף מימות יהושע איירי והוי כסתם כרכין האמורים בכל התלמוד שהן עיירות גדולות אבל במוקף בימות יהושע בן נון אין צריך עשרה בטלנים וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם ז"ל וכתב הרה"מ ומ"מ שטה אחרת יש בזה דאפילו בכרך המוקף בימות יהושע בעי עשרה בטלנים ואם לאו הרי זה כעיר וזהו דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל ע"כ ולא נתחוור' שטה זו בעיני הר"ן ומ"מ כתב שמה שנהגו עכשיו בא"י לקרות בט"ו אע"פ שברוב המקומות אין שם עשרה בטלנים שיהו בטלנים ממלאכה לעמוד בבית הכנסת אפילו לאותה שטה יש ליישב אותו מנהג דלאו דוקא בטלנים אלא כל שיש שם י' בני אדם שהולכים בוקר וערב לבה"כ הרי הוא כאילו יש שם י' בטלנים :

ואין קרוי מוקף אא"כ הוקף חומה תחלה ואח"כ נתיישבה אבל נתיישבה ואח"כ הוקף אין קורין אלא בי"ד שם אמר ריב"ל כרך שישב ולבסוף הוקף נדון ככפר מ"ט דכתיב ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה שהוקף ולבסוף ישב ולא שישב ולבסוף הוקף פירוש דמושב נקוד פת"ח והוא סמוך ומשמעו בית מושב של עיר החומה ומשמע שהחומה היתה שם תחלה וכתב הר"ן שסובר רש"י דדוקא לענין בית בבתי ערי חומה הוא דבעינן הוקף ולבסוף ישב אבל לענין מגילה לא ואינו נראה כן מדברי הרי"ף שהביאה בהלכותיו ואף הלשון בעצמו מוכיח שאף לענין מקרא מגילה איתמר דאי לא הל"ל נדון כבתי ערי חצרים : **ומ"ש** רבי' בשם הר"מ מרוטנבורק דלא מיקרי ישב ואח"כ הוקף אלא כשישב תחלה אדעתא שלא להקיפו וכו' והר"ן כתב וא"ת כיון דאמרינן דכרך שישב ולבסוף הוקף נדון ככפר עיר המוקפת מימות יהושע בן נון היאך קוראין בא"י בט"ו ניחוש דלמא ישבה ולבסוף הוקף י"ל דישיבת העו"ג אינה ישיבה ונמצא שבשעה שכבשה יהושע היה בה חומה ולא ישבה עד שנתיישבו בה ישראל וא"ת והרי בכל הערים המוקפות חומה קורין בט"ו ואפי' בח"ל ומי אמרת דישיבת העו"ג איכה ישיבה הרי כן כאילו לא היו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון לפי שלא היה בהם זמן ישיבה כלל י"ל דכי אמרי' ה"מ בא"י משום דכיון דלענין בתי ערי חומה דינן כמוקפין מימות יהושע בן נון מפני שישיבת העו"ג איכה ישיבה אף לענין קריאת מגילה כדונית כמוקפת חומה אלא דאכתי איכא למידק בעיירות המוקפות חומה שבח"ל ניחוש דלמא קדמה ישיבתן לחומתן ונמצא שהרי כן כאילו אין להם חומה אלא איכא למימר שהולכין אחר הרוב שעל הרוב קודמת חומתן לישיבתן שכן דרך רוב המדינות מקיפים חומה תחלה ואח"כ מיישבין אותן עכ"ל : **כרך** שהיא ספק אם הוקף בימי יהושע אם לא קורין בי"ד ובט"ו וכ"כ הרמב"ם ז"ל וטעמו מדאמרי' בפ"ק דמגילה (ה:) חזקיה קרי בטברי' בי"ד ובט"ו מספק' ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון הוא אי לא רב אסי קרי מגילה בהוצל בי"ד ובט"ו מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע אי לא אבל הר"ן כתב שהורו הגאונים דעיירות המסופקות אם הם מוקפות חומה מימות יהושע הולכין בהן אחר רוב עיירות שמא אינן מוקפות חומה מימות יהושע וקורין בי"ד ועוד שאפילו תאמר שהוא ספק שקול ה"ל ספק של דבריהם לקולא ונמצא פטורות בשניהם ומבטל מתנו בודאי מקרא מגילה לפיכך קורא בראשון ופטור בשני ודאמרינן בגמרא אטברי' והוצל שהיו קורין בהן בי"ד ובט"ו במדת חסידות היו נוהגין כן משום ספקא דטבריה דתליא במגניא ומכסיא ובהוצל מפני שהיו נחלקין בה בקבלתן

הרי"ף גם הרמב"ם כתב כלשון הזה ומשמע דלעולם שיעורו עד מיל אבל יותר על מיל אין קורין בט"ו אלא בי"ד בין נראה ובין אינו נראה וכ"כ הר"ן בפירוש וכבר תמה הרב המגיד על זה ואמר דאם כן נראה עמו למה הוזכר אלא האי עד כמה הכי קאמר עד כמה חשיב ליה סמוך וכן פי' רש"י ז"ל אבל בנראה עמו אפי' ביותר ממיל נדון ככרך אבל לפע"ד יראה דיש ליישב הקושיא שהקשה הרב המגיד אדברי הרי"ף והרמב"ם והוא דודאי האי עד כמה אכולה מילתא קא מהדר דבין נראה ובין אינו נראה אינו קורא בחמשה עשר אלא כשהוא עד מיל אבל יותר ממיל אינו קורא בחמשה עשר ולא קשיא כלל למה הוזכר נראה עמו דאיכא למימר להכי תני ליה כי היכי דלא תימא דוקא בסמוך ואינו נראה שיעורו עד מיל אבל בנראה עמו אפי' ביותר ממיל להכי תני וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו לאורויי לן דבנראה עמו דינו שוה לסמוך לו ודוקא עד מיל אין טפי לא וה"ק כרך וכל הסמוך לו ואינו נראה וכן כל הנראה עמו דינם שוה דנידון ככרך ועד מיל אבל קשה דבסוגיא קאמר תנא סמוך אע"פ] שאינו נראה נראה אע"פ שאינו סמוך הרי מבואר דבנראה לא בעינן סמוך ודוחק לפרש דהרי"ף והרמב"ם סוברים דהברייתא פליגא אריב"ל ופסקו כריב"ל דהא פשט' דברייתא משמע איכה אלא לפרש ועוד שהרי הרא"ש הביא ברייתא זו בפסקיו וכן רבי' כתב בלשונה ואפי' הכי משמע מדבריו דאפילו בנראה עד מיל אין טפי לא ואפשר לומר דברייתא דתנא נראה אעפ"י שאינו סמוך כדי נקטה ולאו דוקא דעיקרא איכה אלא לפרש דלא בעינן סמוך ונראה אלא אפי' סמוך ואינו נראה אבל סמוך מיהא בעינן אפי' נראה וברייתא לא דייקא בסיפא ואגב דנקט ברישא סמוך אף על פי שאינו נראה נקט בסיפא נראה אף על פי שאינו סמוך וכהאי גוונא איכא טובא בתלמודא ולפי דהברייתא לא דייקא בסיפא לכך דקדקו הרי"ף והרמב"ם והשמיטוה מלשונם · ועוד נראה לי לפי לשון רבינו דסבירא ליה לפרש דעד כמה אנראה ואינו סמוך קאי ואמר עד מיל טפי לא אבל בסמוך ואינו נראה צריך שיהא סמוך תוך מיל ומשום הכי אמר רבינו ובלבד שלא יהו רחוקים יותר ממיל דמשמע דאנרא' עמה אפי' הם רחוקים קאי ואמר ובלבד שלא יהו רחוקים יותר ממיל דאילו היה קאי אסמוכים ה"ל למימר ובלבד שיהו סמוכים עד מיל אלא ודאי דאנראה קאי ואמר שלא יהו רחוקים יותר ממיל אבל מיל גופיה שפיר דמי אבל בסמוך ואינו נראה צריך שיהו סמוכין תוך מיל אבל מיל גופיה אין קורין בחמשה עשר ובספר צידה לדרך כתב בהדיא בזה הלשון וכן כפרים הסמוכים לה אפי' אינן נראין או שנראין עמה אפי' הם רחוקים והוא שלא יהו יותר רחוקי' ממיל עכ"ל ועוד נראה לומר דסמוך לא מיקרי אלא סמוך לעיר ממש וכן מבואר במשנה פרק המביא איזהו קרפף כל שסמוך לעיר דברי ר"י ר' יוסי אומר כל שנכנסין לו בפותח' ואפי' בתוך תחום השבת ופי' רש"י סמוך לעיר ממש והר"ן בשם הרשב"א כתב לשם דתוך עיבורה הוי סמוך ולפ"ז כמי עד כמה אנראה ואינו סמוך קאי וכן עיקר וכן בפרק אין נדין דמסיק הא בגנה הסמוכה הא בגנה שאינה סמוכה פירשו בו דבתוך עיבורה הוי סמוך ונראה דטעמו מאחר דקי"ל דשיעור מיל הוה לבד עיבורה של עיר א"כ כל היכא דקאמר סמוך תוך עיבורה קאמר כך נראה לי וכבר האריך בזה הב"י: ואפילו הכרך אינה מוקפת חומה עתה וכו' שם ברייתא אשר לא חומה אעפ"י שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן פירוש מדכתיב לא באל"ף :

וכיון שהיתה מוקף אפי' אין בו עשרה בטלנים וכו' שם אריב"ל כרך שאין בו עשרה בטלנים נדון ככפר והכריחו שם התוספות והרא"ש דלא איירי ריב"ל בכרך המוקף מימות יהושע אלא בעיירות גדולות קאמר שאין בו עשרה בטלנים נדון ככפר ונקראת ביום הכניסה ולא קשיא למה לא כתב רבינו אותו הדין דאיכא למימר כיון דהאידנ' כל כפר בעולם קורין בארבעה עשר כמ"ש בתחלת סימן זה א"כ לא נפקא לן מידי בהאי דינא אבל הרמב"ם ז"ל כתבו כי כותב כל דין ודין אעפ"י שאינו נוהג עכשיו :

ואין קרוי מוקף אלא א"כ הוקף חומה תחלה שם מימרא דריב"ל מ"ט דכתיב ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה ופי' הר"ן דמושב נקוד פתח והוא סמוך ומשמעו בית מושב של עיר החומה ומשמע שהחומה היתה תחלה עכ"ל ואפשר לומר דמושב קרא יתירא לגמרי הוא דה"ל למיכתב בית עיר חומה שפירושו בית בתוך עיר המוקפת חומה וכתב בית מושב משמעו דנתיישבה העיר בתוך החומה והיינו שהוקף החומה תחלה ולבסוף ישב כ"ל ואעפ"י דמקרא זה לענין בתי ערי חומה כתיב ילפינן מקרא מגלה מבתי ערי חומה כ"כ התו' והרא"ש ודלא כפי' רש"י :

כרך שהוא ספק וכו' בפ"ק דמגילה חזקי' קרי בטבריה בי"ד ובט"ו מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון וכו' והרי"ף והרא"ש השמיטו דין זה אבל הרמב"ם כתבו בפ"א ואחריו נמשך רבינו ועיין בדברי הב"י נתבאר שורש שני הסברות ולענין ברכה כתב אחי ה"ר יחיאל מסתברא שיקראו בלא ברכה בב' הימים וכו' כתב מהר"ש לוריא ז"ל ותימה ולמה אין מברכין עליה בב' הימים כשאר ספיקא דיומא בי"ט לענין ברכה ודוחק לומר ולחלק בין י"ט דאורייתא למקרא מגלה דרבנן בשלמא בלא ספק הוקף ליכא להקשות אמאי לא נקראת המגילה בי"ד ובט"ו משום ספיקא דיומא כשופר ולולב דכבר תירץ המרדכי משום דכתיב ולא יעבור מאחר שאנן בקיאין בקביעא דירחא אבל בספק ממש לא שייך לומר ולא יעבור דשמא היום עיקר זמנם ולמה לנו למיחש לספק

דרכי משה

תרפח (א) ולפי דבריו העיקר חסר מן הספר ע"כ נ"ל דסמוך מקרי אם יכול לבא אל הכרך תוך מיל אבל בנראה ואע"ג דלא יוכל לבא אל העיר במיל כגון דאיכא נהר המפסיק

לספק ברכה לבטלה יותר מספיקא דיומא לענין י"ט ויש לחלק דהתם קדושת היום גורם לחייבו אף בברכה מכח ספיקא שאם לא תנהוג בו קדושת היום אף לענין ברכה א"כ אתה עושה חול ועוד קדושת המועדות תלוי בב"ד והם כך קבלו עליהם וק"ל עכ"ל: **בן** עיר שהלך לכרך כו' בפ"ב דמגילה משנה וגמרא ועל פי פירושו של הרא"ש שלא כפירש"י וכבר האריך בו הב"י ומבואר בדברי הרא"ש דבן כרך אינו נחשב כבני העיר אא"כ שהיה דעתו לעמוד שם ליל י"ד ומקצת יום י"ד שהוא זמן קריאתן של בני העיר אבל אם לא היה דעתו לעמוד שם מקצת יום י"ד אף על פי שהיה דעתו לעמוד שם בליל י"ד קורא כבני מקומו ורבינו לא הזכיר זה בביאור בדין בן כרך אלא בדין בן עיר ואפשר מאחר שכתב תחלה דרך כלל אם כשהלך היה דעתו לשוב לביתו בליל י"ד קודם שיאור היום כו' אכולה מתניתין שוב לא חש לבאר בפרט והדבר פשוט דמ"ש אם כשהלך היה דעתו לשוב לביתו בליל י"ד קודם שיאור היום היינו לומר שדעתו לעקור רגליו מן העיר קודם שיאיר היום אף עפ"י שלא ישוב לביתו כל יום י"ד דעיקר הדין תלוי במה שאינו עומד בעיר עד שיאור היום:

פורים שחל להיות בשבת וכו' כתב הב"י בשם הירושלמי שהסעודה עושין באחד בשבת שהוא יום י"ו וכן פסק בש"ע אבל ה"ר לוי חביב בתשובתו הארי' בראיו' שהסעודה היא בשבת ועשה כן מעשה בירושלים וגם המשלוח מנות זמנם הכי כי המנות הם מהסעודה וכתב שם עוד שהקריאה בתורה ויבא עמלק הוא בשבת ומפטירין פקדתי ואע"ג שמפטירין בה בשבת הקודם בפ' זכור אין חשש דזה כלל וע"ש בסימן ל"ב:

בקבלתן זה אומר מוקפת וזה אומר אינה מוקפת והוו קורין בה בלא ברכה דספק דדבריהם לא בעי ברוכי כדאיתא בפרק במה מדליקין (דף כ"ג) אלא שראוי לברך בי"ד מפני שהולכים אחר רוב העולם וה"ה הזכיר סברא זו וכתב עוד שי"מ שלא חשו לספק זה אלא בא"י שהיו ידועות בשעת התקנה מחמת דין בית בבתי ערי חומה אבל בח"ל מעיקרא כך התקינו שכל שהוא ספק לא יקראו אלא בי"ד וי"מ שהיו סוברים ונוהגים כדברי רבינו וכן ראוי לעשות וכן נהגו העולם לעשות כדברי הרמב"ם ז"ל וראיתי לה"ר יוסף אביו ז"ל שהיה קורא תגר על המנהג שנוהגים בכל עיר מוקפת חומה לקרות בי"ד וט"ו ודע"כ לא קאמר הרמב"ם שקורין בב' הימים אלא בכרך שהוא ספק דהיינו שקצתם אומרים מוקפת היא מימות יהושע וקצתם אומרים אינה מוקפת מימות יהושע אבל כל שאין יודעים בה כלל לא מיקרי ספק והיה מביא ראיה ממ"ש הרמב"ם בפ"ח מהלכות שגגות אינו חייב באשם תלוי עד שיהיה שם איסור קבוע כיצד אכל חלב וספק אם היתה כזית או פחות מכזית או שהיתה לפניו חתיכת חלב וחתיכת שומן ואכל אחד מהם ואינו יודע אי זה מהם אכל (אבל) אם היתה לפניו חתיכה אחת ספק שהיא חלב ספק שהיא שומן ואכלה פטור שהרי אין כאן איסור הרי דלא מיקרי ספק להתחייב אשם תלוי עד שיהיה שם איסור קבוע ומינה נשמע לענין קריאת מגילה דהתם עיר המוקפת חומה ואין יודעין בה אם היא מוקפת חומה מימות יהושע אם לאו דלא באה לכלל ספק כלל ואין קורין בה אלא בי"ד בלבד שהוא זמן קריאה לרוב העולם ול"נ שאין הנידון דומה לראיה דא"כ אפילו אם נחלקו בקבלתם זה אומר מוקפת חומה וזה אומר אינה מוקפת חומה לא יקראו בי"ד ובט"ו דכל כה"ג לא מחייב אשם תלוי ומבואר מדברי הרמב"ם אבל אם היתה לפניו חתיכה אחת ספק חלב ספק שומן ואכלה פטור וא"א לומר כן דא"כ הא דכתב הרמב"ם עיר שהיא ספק קורין בה בשני הימים היכי משכחת לה ועוד דמההיא דאשם תלוי ליכא למיגמר דשאני התם דכתיב מכל מצות וקרינן מצות בלשון רבים ויש אם למקרא כדאיתא בכריתות (יז:) והלכך לא ילפינן מינה דהתם לאו משום דלא הוי ספק הוא אלא משום דגזירת התורה הוא דלא ליחייב עד דליקבוע איסור ומיהו יש לקיים דבריו ממ"ש הר"ן בשם הגאונים דטבריה והוצל שהיו קורין בהם בי"ד ובט"ו במדת חסידות היו נוהגים כן משום ספיקא דטבריה דתליא במגילה ומכסיא והוצל מפני שהיו נחלקים בקבלתה זה אומר מוקפת וזה אומר אינה מוקפת משמע מדבריו דדוקא בכה"ג הוא דהויא ספק וקורין בי"ד ובט"ו לדברי הגאונים ממדת חסידות ולדברי הרמב"ם מדינא אבל כל שאין מחלוקת בקבלתן אלא שאין אנו יודעים אם היא מוקפת מימות יהושע אם לאו לא נכנסה לכלל ספק ואין קורין בה אלא בי"ד לדברי הכל והעולם שנוהגים לקרות בי"ד ובט"ו בכל העיירות המוקפות מן הסתם נראה שסוברים שכיון שאנו רואין אותה שהיא מוקפת באה לכלל ספק אם היא מוקפת מימות יהושע והיא בכלל מ"ש הרמב"ם עיר שהיא ספק קורין בה בשני הימים ובלילותן אבל אין מברכין עליה אלא בי"ד הואיל והוא זמן קריאה לרוב העולם אח"כ בא לידי ספר אשכנזי וכתב בו קשה לי עיירות דידן מנא לן שלא היו מוקפות חומה למה אין אנו קורין נמי בט"ו מספק תשובה כל כרכים דידן קורים בי"ד אי לאו דקים לן שמוקפות מימות יהושע בן נון וספיקא דטבריה משום דמספקא לי' לחזקיה אי היקף חומה חשיב אי לא כדאיתא התם כך פי' רבינו משה הגאון בתשובה עכ"ל וכן מצאתי כת"ב בתשובות בשם גאון (ב):

ברכה כתב אחי הר"י ז"ל מסתברא שיקראו בלא ברכה בשני הימים ביום ט"ו לא יברכו דשמא אינה מוקפת חומה וביום י"ד לא יברכו דשמא היא מוקפ' ועדיין לא הגיע זמנה והויא ברכה לבטלה וכיון דברכה לא מעכב' למה יכניס עצמו בספק ברכה לבטלה והרמב"ם כתב שמברכין בי"ד כיון שהוא זמן קריאה לרוב העולם ובשושן קורין בט"ו אע"פ שאינה מוקפת חומה מימות יהושע הואיל ונעשה בו הנס · בן עיר שהלך לכרך וכן כרך שהלך לעיר אם כשהלך היה דעתו לשוב לביתו בליל י"ד קודם שיאור היום קורא כבני מקומו אף אם נתעכב שם ואם אין דעתו לשוב עד שיאור יום י"ד קורא כבני המקום שהלך שם כיצד בן כרך שהלך לעיר אם הי' דעתו לשוב למקומו בליל י"ד קורא כבני מקומו אפילו אם נתעכב אח"כ בעיר אבל אם דעתו לעמוד שם מקצ' י"ד כיון שדעתו לעמוד שם מקצת היום של זמן קריאתו חל עליו זמן חובת קריאתן וקורא עמהן וכן בן עיר שהלך לכרך אם דעתו לשוב לביתו בליל י"ד קודם שיאור היום קורא כאנשי מקומו אבל אם היה דעתו לעמוד שם מקצת י"ד כיון שלא היה דעתו לשוב למקומו בזמן חוב' אנשי מקומו נסתלק מעליו חובת קריא' אנשי מקומו ונחשב כבני המקום שעמד שם להתחייב בזמן קריאתם: פורים שחל להיות בשבת כגון ט"ו לבני כרכים דאילו י"ד לא יבא לעולם בשבת אין קורין את המגילה בשבת אלא מקדימין לקרותה בע"ש וכדי שיזכרו

ענין

שדרו

בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם כשהלך היה דעתו לשוב לביתו בליל י"ד קודם שיאור היום וכו' בפרק ב' דמגילה (יט.) תנן בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו ואם לאו קורא עמהם ובגמרא (שם) אמר רבא לא שנו אלא שעתיד לחזור בליל י"ד אבל אינו עתיד לחזור בליל י"ד קורא עמהם דכתיב על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות מכדי כתיב היהודים הפרזים ל"ל למכתב היושבים בערי הפרזות הא קמשמע לן דפרוז בן יומו נקרא פרוז ומדפרוז בן יומו נקרא פרוז מוקף בן יומו נקרא מוקף וכתב הרא"ש פירש"י דרבא קאי אבן כרך שהלך לעיר דאם אין עתיד לחזור בליל י"ד אלא ישאר בעיר עד אור היום חל עליו חובת קריאת היום והרי הוא כבן עיר והוא פרוז יום וה"ה בן עיר שהלך לכרך ואינו עתיד לצאת משם בלילי ט"ו שהוא בכרך כשהאיר היום ה"ל מוקף יום וקורא בליל ט"ו וביום ט"ו אפילו יחזור לעירו בעירו אבל אם הוא ידוע שעתיד לצאת בליל ט"ו קורא בי"ד כדין בני עירו ולא רצה לפרש מילתיה דרבא גם כבן עיר שהלך לכרך דלא מסתברא למימר שאם ישנו בכרך ביום י"ד שחלה עליו חובת קריאת מוקפין וישאר שם יום ט"ו ויקרא עמהם או אף אם יחזור לעיר יקרא בט"ו כיון דעדיין לא הגיע זמן קריאת מוקפין למה תחול עליו חובת קריאתן וזהו סברת רש"י מיהו ליסנא דתלמודא משמע דרבא קאי אכול' מתני' וכמו שמועיל לבן כרך להיות כבן עיר כשעמד שם ליל י"ד ומקצת היום שהוא זמן קריאת' של בני העיר והלה עליו חובת קריאתן כמו כן מועיל לבן עיר שהלך לכרך ועמד שם מקצת יום י"ד כיון שבזמן חיוב קריאת בני מקומו אינו עמהם נסתלק מעליו חובת קריאת אנשי מקומו ונכלל עם בני הכרך להתחייב בזמן קריאתם וקרינן ביה מוקף בן יומו כיון שהוא בכרך בזמן קריא' בני עירו ונסתלק מעליו חובת מקומו הקוראים ביום י"ד וקרינן ביה מוקף בן יומו ואף אם יחזור לעירו יקרא ביום ט"ו והרי"ף כתב ל"ש אלא שעתיד לחזור בליל י"ד ונתעכב ולא חזר ואשמעינן שהדבר תלוי בכוונתו בשעה שיצא מביתו אם היה בדעתו להיות ליל י"ד בביתו הרי הוא כמקומו אף אם נתעכב שמה אבל אם אינו עתיד לחזור בליל י"ד קורא עמהם עכ"ל הרא"ש ז"ל ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש ותחלה אמר הדין דרך כלל שאם דעתו לחזור בי"ד קאי אכולה מתניתין ואח"כ בא לפרש היכי קאי לכל חלוקה וחלוקה וזהו שכתב כיצד בן כרך שהלך לעיר וכו' ולכאורה הוה משמע לפרושי דרבא קאי ארישא לומר דבן עיר שהלך לכרך אזלינן בתר יום י"ד שהוא יום קריאת אנשי מקומו ומינה נשמע לבן כרך שהלך לעיר דאזלינן בתר יום ט"ו שהוא יום קריאת בני מקומו ופרוז בן יומו פירוש בן כרך שביום קריאת בני מקומו דעתו להתעכב בעיר מיקרי פרוז וקורא בי"ד וכן פירוש מוקף בן יומו אלא דמשום דבגמרא אמרי' דמדפרוז בן יומו מיקרי פרוז ילפינן מוקף בן יומו מיקרי מוקף אלמא מבן כרך שהלך לעיר ילפינן לבן עיר שהלך לכרך וא"כ היכי אפשר דרבא אמר מלתיה על בן עיר שהלך לכרך ומיניה יליף לבן כרך שהלך לעיר שמע מיניה דליתיה להאי פירושא ואפשר דמ"ש כתב רבינו בתחלה בן עיר שהלך לכרך וכו' ובן כרך שהלך לעיר וכי אתא לפרושינהו נקטינהו איפכא שכתב כיצד בן כרך שהלך לעיר וכן בן עיר שהלך לכרך כלומר עיקר מלתא בבן כרך שהלך לעיר כתיב ומיניה ילפינן לבן עיר שהלך לכרך ומשום הכי א"א לפרושי דבן עיר שהלך לכרך אזלינן בתר יום י"ד ובבן כרך שהלך לעיר אזלינן בתר יום ט"ו דא"כ רבא כי אמרה למלתיה על בן כרך שהלך לעיר ה"ל למימרא ומיהו מתניתין דאקדמה בן עיר שהלך לכרך לבן כרך שהלך לעיר ל"ק מידי דאיכא למימר אורחא דמלתא נקט שדרך בני עיירות ללכת לכרכים יותר מבני כרכים לעיירות אבל מרבא דמייתי דרש' דקר' קשה ואפשר לומר עוד דבן כרך שהלך לעיר כל הפסוקים שוים בה דאזלינן בתר יום י"ד ומש"ה נקטה רבינו ברישא ובתר הכי כתב בן כרך שהלך לעיר (בן עיר שהלך לכרך) דלדעת הרא"ש אזלינן ביה נמי בתר יום י"ד:

ולפי פי' הרא"ש פי' דמוקף בן יומו הוי מוקף לא דמי לפי' דפרוז בן יומו הוי פרוז דמוקף בן יומו פירושו שאיכד יום שהוא יום עירו שהוא יום י"ד דהיינו שהיה דעתו להתעכב שם ביום י"ד מקרי מוקף ונסתלק מעליו חובת אנשי מקומו ופרוז בן יומו פירושו שנתעכב בעיר יום י"ד שהוא יום קריאת המקום שהלך שם חל עליו חובת יום קריאת מקום זה ודברי הרמב"ם סתומים ופירשם ה"ה כדברי רש"י וכ"פ הר"ן ג"כ דברי הרי"ף שכתב וזהו לשונו ל"ש אלא שעתיד לחזור בליל י"ד אבן כרך שהלך לעיר בלחוד קאי וה"ק שאם עתיד לחזור למקומו בליל י"ד קודם זמן שחרית א"צ לקרות עמהם כיון שלא יעכב כאן ביום י"ד א"כ אפי' נתעכב כיון שנתעכב שלא מדעתו וכ"ד הרי"ף שכתב ונתעכב ולא חזר אבל אם אין דעתו לחזור בליל י"ד כלומר שלא היה בדעתו לחזור למקומו באותו לילה אלא להתעכב כאן ביום י"ד ונתעכב קורא עמהם ביום י"ד שנעשה פרוז בן יומו ומיהו אם חזר למקומו בליל ט"ו קורא עמהם וגדולה מזו אמרו בירושלמי בן עיר שעקר דירתו ליל ט"ו נתחייב כאן וכאן ומדפרוז בן יומו נקרא פרוז מוקף בן יומו נקרא מוקף כלומר דבבן עיר שהלך לכרך נמי אמרינן שאם היה דעתו בליל י"ד לחזור למקומו בליל ט"ו לא יהא נעשה מוקף בן יומו וקורא באותו העיר עמהם בי"ד בלילה וביום י"ד במקומו אבל אם דעתו בליל י"ד להתעכב שם ליל ט"ו וקצת מן היום א"צ לקרות בליל י"ד וביום י"ד במקומו אלא ממתין עד ט"ו וקורא עמהם דכי היכי דפרוז בן יומו נקרא פרוז ה"נ מוקף בן יומו נקרא מוקף ובן יומו היינו בליל ט"ו וקצת מן היום עכ"ל:

פורים שחל להיות בשבת בריש מגילה (ד.) א"ר יהושע בן לוי פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום: **ומ"ש** כגון ט"ו לבני כרכין וכו' כן כתב שם הרי"ף והרא"ש ז"ל והוא בירושלמי פ"ק דמגילה משום דאם י"ד בשבת יבא י"ג בע"ש: **ומ"ש** מקדימין לקרותה בע"ש (ב.) שם במשנה ומצאתי כתב שמנהג ירושלים לגבות מעות מתנות עניים ולחלקם בו ביום ואין אומרים בו על הניסים ואין מוציאין בו ס"ת ויום שבת שלפניו שהיה ח' לאדר קוראים פרשת זכור ומפטירין פקדתי ובשבת יום ט"ו שהוא יום פורים אומרים על הניסים ומוציאין בו שני ס"ת וקורים בשני ויבא עמלק ותמהני למה לא יאמר על הניסים ביום ששי שבו קורין המגילה (ג): **וכתב** הר"ן בפ"ק דמגילה על מה שכתב הרי"ף שם הירושלמי סעודת פורים

דרכי משה

המפסיק וצריך להקיף מהלך רב אפ"ה מכלל העיר יחשב מאחר דנראה עם העיר והוא תוך מיל כן נ"ל: (ב) כתב הכלבו בשם התוספתא בן כרך שהיה מפרש ויוצא בשיירה

ענין היום דורשין בענינו : שדרו ממתיבתא היכא דנפיק בשייר' או נפיק בספינתא קורא בי"ד וכל תקנה שיכול לעשות כדי שיקרא בי"ד יעשה ואם אין יכול קורא אותה בי"א בי"ב בי"ג אבל בעשירי ומי' ולמטה אינו יכול לקרותה וכ"כ רע"ם ז"ל וכתב שמברך לפניה ולאחריה כשקורא אותה מי"א ולמעלה ובה"ג ז"ל כתב שהאידנא אין קורין אותה כלל אלא בי"ד אפילו מי שיוצא בשיירא וטוב לקרותה בלא ברכה וקורין אותה בלילה וחוזרים וקורין ביום ושל לילה זמנה כל הלילה ושל היום זמנה כל היום מהנץ החמה עד סוף היום ואם קראה משעלה עמוד השחר יצא קראוה באדר ראשון ואח"כ ראו לעבר השנה קורין אותה באדר שני אבל הפרשיות שעשו באדר ראשון א"צ לחזור לעשותן בשני :

תרפט **הכל** חייבין בקריאת מגילה כהנים לוים וישראלים עבדים חלל ממזר נתין טומטום ואנדרוגינוס ומחנכין נמי הקטן בה ונשים נמי חייבות

פורים מאחרין ולא מקדימין כשחל י"ד להיות בע"ש שעיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום שאין מוקפין חומה עושין סעודה עד אחד בשבת ודרשינן בירושלמי ויעשו אותה בשבת א"ל לעשות אותם ימי משתה כתיב את שמחתו תלויה בבית דין ילא זה ששמחתו בידי שמים דשמחת (שבת) אינה מתקנת מרדכי אלא בידי שמים :

שדרו ממתיבתא היכא דנפיק בשייר' או נפיק בספינה וכו' כ"כ בספר הרוקח וז"ל אדם שהולך בספינה או במדבר אם יכול למצוא מגילה יקח עמו ואם לאו יקרא בי"א בי"ב בי"ג שהתינוקות קורין ולא יברך לפניה ולאחריה והמרדכי כ' בריש מגילה תניא בתוספתא פ"ק דמגילה היוצא בשיירא והמפרש בספינה קורין בי"ד וכ"כ בה"ג ויש מרבותינו אומרים שאם אין בידם מגילה מוטב שיקדימו ויקראו מתה שלא יקראו כלל וכ"כ בעוטי דגרסי' בירושלמי פ"ק דמגילה תניא כל החודש כשר לקריאת מגילה שנאמר והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה אמר רבי חלבו ובלבד עד ט"ו הא דתימא כל החדש כשר לקריאת מגילה בשביל הולכי דרכים שאין בידם מגילה אבל הסעודה אין עושין אלא בט"ו ואפי' קודם י"א כ"ל מדלא אמר רבי חלבו בלבד מי"א עד ט"ו והכיא דתוספתא בדאפשר לו לקרות עמהם ראבי"ה עכ"ל וכ"כ בהג"א בשם א"ז (ד) שאם יודע שלא יהיה לו מגילה בי"ד חייב לקרותה קודם שילא לדרך אפי' מתחלת החודש והר"ן כתב בפ"ק וז"ל כתוב בספר המאור תניא בברייתא המפרש ליס והיוצא לדרך קורין בי"ג כ' עליה ה"ר אפרים דהא דרב ודרב אסי דאית להו קריאה שלא בזמנה כגון שחל י"ד בשבת לבני עיירות או ט"ו לבני כרכים אבל בי"א וי"ב ליכא קריאה כלל דהא בטלי להו וברייתא זו לא הזכירה אלא בי"ג בלבד אלו דברי הרב ז"ל ואני אומר הוא הדין לי"א וי"ב וכדאי הוא ר"ע שתימתה לסמוך עליו בשע' הדחק כגון מפרש ליס ויולא בשיירה שמאחר שהתירו לו בי"ג ה"ה לי"ב וי"א ובירושל' גרסי' רבי אבא בשם ר' יהודה כל שאמרו ידחה ממקומו ובלבד בעשרה ותו גרסינן בירושל' מפרשי ימים והולכי מדברות קורין כדרכן וברייתא פליג עליה במשמע' א"כ י"ל הא דאפשר ליה הא דלא אפשר ליה עכ"ל וכ"כ בא"ח בשם הרא"ה דבי"א וי"ב וי"ג יכול לקרותה ע"כ וכ"ל דהכיא דירושלמי דכל החודש כשר לקריאת מגילה לא ס"ל לתלמודא דידן מדלא מייתי לה ומ"מ בשעת הדחק שא"א בענין אחר כלל כדאי הוא הירושלמי לסמוך עליו ומיהו כל שקרא שלא בזמנה אם נזדמנה לו מגילה בזמנה חוזר וקורא כדין בן כפר שהקדים ליום הכניסה שאם היה בעיר בי"ד חוזר וקורא עמהם (ה) :

כתב שבלי הלקט בן עיר שהיה בא בספינה או בדרך ולא היה עמו מגילה ונזדמנה לו בט"ו קורא אותה בט"ו והה"ר יעקב הביא ראיה לדבריו מדגרסינן בירושלמי כל החודש כשר למגילה ובלבד עד ט"ו (ו) ואם יש מי שמסתפק בדבר יקרא בלא ברכה ע"כ :

וקורין אותה בלילה וחוזרין וקורין אותה ביום מימרא דריב"ל בפ"ק (ד ·) וכבר כתבה רבי' בסי' תרפ"ז : **ומ"ש** ושל לילה זמנה כל הלילה ושל יום זמנה כל היום פרק שני (כ·) תנן כל היום כשר לקריאת מגיל' זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום ודבר שמצותו בלילה כשר כל הליל': **ומ"ש** מהנץ החמה עד סוף היום ואם קראה משעלה עמוד השחר יצא משנה שם : קראוה באדר ראשון ואח"כ בא לעבר השנה קורין אותה באדר שני משנה פרק קמא (ו:) ודייק מינה בגמרא הא לענין סדר פרשיותיה זה וזה שוין כלומר שאם קראו הד' פרשיות בראשון א"צ לחזור ולקרותן בשני :

" ב"ה מני מתני' לא ת"ק ולא ר"א בר"י ולא רשב"ג ומסיק דמתני' רשב"ג היא דאמר אפי' סדר פרשיות אי קרי בראשון קרי בשני ופסק רי"ו הלכה כרשב"ג א ולכן הנוסחא האמיתית כדברי רבי' וכן הפרשיות שעשו באדר א' צריך לחזור ולעשותן בשני ולאפוקי מספרים דגרסי' איפכא ומ"מ יש לתמוה וכו' :

ויש לתמוה על רבינו למה הוצרך לכתוב זה דכיון שאנו קובעין ע"פ החשבון לא שייך למימר קראו את המגילה באדר א' ואח"כ ראו לעבר השנה ואפשר שכתב כן ללמדנו שאם טעו בני העיר וחשבו שהיתה שנה פשוטה וקראו המגילה והפרשיות באדר הראשון ואח"כ נודע להם שהיא מעוברת חוזרין לקרות המגילה באדר השני ואינם צריכים לחזור לקרות הפרשיות (ז) :

תרפט הכל חייבים בקריאת מגילה כהנים לוים וישראלים ברייתא בריש ערכין (ד :) ופריך התם פשיטא אי הני לא מחייבי מאן מחייב ומשני לא צריכא ליבטל מעבודתן כדאמר רב יהודה אמר שמואל כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן מבטלין מעבודתן ובאים לשמוע מקרא מגילה : **ומ"ש** רבינו עבדים חלל וממזר וכו' אפשר דכל הני איתנייהו בתוס' ומשום דנקט כהנים לוים וישראלים איצטריך למינקט הני כי היכי דלא תימא כהנים לוים וישראלים דוקא הוא דמחייבי : **ומ"ש** ועבדים בעבדים משוחררים מיירי וכדכתבו הרמב"ם וסמ"ג דאילו עבדי' שמלו וטבלו לשם עבדות מדין נשים שהזכיר אח"כ הוא נלמד דכל מצות שהאשה חייבת בהן העבד נמי חייב בהן ואע"פ שאין חיוב האשה במצוה אלא מטעם שאף הן היו באותו הנס הא מהכוא טעמא איכא לחיובי עבדים שגם הם היו בספק סכנה כיון דמולים היו ומיהו לדברי המפרשים דאף הן היו באותו הנס היינו לומר שע"י אשה נעשה הנס אפשר דאין ללמוד מנשים לעבדים וכיון דהוי מצות עשה שהזמן גרמא עבדים פטורים : **ומ"ש** ומחנכין נמי הקטן בה כ"כ הרמב"ם ופשוט הוא : **ומ"ש** ונשים נמי חייבות בקריאתה בריש מגילה (ד ·) אמר ריב"ל נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס :

ומ"ש

שדרו ממתיבתא כו' טעם סברות אלו נתבאר בספר בית יוסף ע"ש · וקורין אותו בלילה וכו' מימרא דריב"ל בפ"ק ומפיק לה מדכתיב במזמור למנצח על אילת השחר שדרשוהו רז"ל על אסתר אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי וקריאת המגלה זכר לנס שהיו זועקים בימי צרתם יום ולילה :

קראוה באדר ראשון כו' משנה פ"ק ויש נוסחאות מוטעות בספרי רבינו שכתוב בה שהפרשיות שעשו באדר הראשון אין צריך לחזור ולעשותן בשני וכן היתה הנוסחא לפני הב"י ומשני זה כתב שפסק זה הוא מהסוגיא שאמרה לא לענין סדר פרשיות זה וזה שוין כלומר שאין צריך לחזור ולעשותן בשני ואין פסק זה אמת דהא הסוגיא בגמר' א"ר יוחנן הלכה כר' שמעון ב"ג שאמר משום ר' יוסי ומבואר בסוגיא דרשב"ג ס"ל דצריך לחזור ולעשותן בשני וכ"כ הר"ן והסמ"ג אלא כך היה הנוסחא האמיתית בספרי רבינו וכן הפרשיות שעשו באדר הא' צריך לחזור ולעשותן בשני שזה עולה כפי המסקנא · שוב ראיתי בס"ף ספר בדק הבי' להב"י שכתב בארוך והגיה הטעות שכתב בספרו ב"י ע"ש וז"ל הרא"ש קראו את המגלה באדר הא' ונתעברה השנה קורין אותה באדר הב' אין בין אדר הא' לאדר הב' אלא מקרא מגלה ומתנות לאביונים נראה לומר דסיפא ארישא קיימא היכא דקראו המגיל' בי"ד ונתעברה השנה אז אין בין אדר ראשון לשני אלא מ"מ ומתנות לאביונים דאעפ"י דעשאום בראשון צריכין לחזור ולעשותן בשני אבל כל שאר דברים שעשאום בראשון ושוב נתעברה השנה אין צריכין לחזור ולעשותן בשני דאילו נתעברה השנה קודם אדר הראשון אז הוי אדר כמו שבט והא קאמר תלמודא הא לענין פרשיות זה וזה שוין כלומר שאם קראו באדר הראשון כל הד' פרשיות ושוב ראו שיש צורך לעבר השנה א"צ לחזור ולעשותן בשני אבל לא מיסתבר כלל שבכל השנים המעוברות יקראו הפרשיות בב' אדרים ושוין בהספד ובתענית שאסורין בזה ובזה פירש אם קראו המגלה בי"ד ובו ביום עברו השנה אסור בהספד ובתענית אבל בשאר שנה מעוברת נ"ל שמותר בהספד ובתענית ככ"ל לפרש השטה ומוקמינא מתניתין כרשב"ג וה"ק אין בין י"ד של אדר הראשון לי"ד של אדר השני אלא מקרא מגלה ומתנות לאביונים הא להספד ותענית שניהם שוין וכן הלכה עכ"ל הרא"ש והנה הרואה דברים אלו ישפוט בתחל' בדעת שהרא"ש פוסק שהפרשיות אין צריך לחזור ולעשותן בשני כמו שכתב בפירוש אולי מכאן בא הטעות בספרי רבינו לגרוס שם שאין צריך לחזור ולעשותן בשני והא ודאי ליתא כדפרישית ואף דברי הרא"ש ישרים וברורים למוצאי דעת שזה שכתב הרא"ש והא קאמר תלמודא הא לענין פרשיות זה וזה שוין כלומר שא"צ לחזור ולעשותן בשני לא כתב כן ע"ס המסקנא אלא כל כונתו לאוכוחי מינה לפרש השטה כולה להיכא שקראוה באדר הראשון דהא קאמר תלמודא בתחלת הסוגיא הא לענין פרשיות זה וזה שוין שאילו היינו מפרשין הסוגיא בכל השני' המעוברות ואם כן בעל כרחך היינו צריכין לפרש מאי דקאמר הא לענין פרשיות זה וזה שוין שיקראו הפרשיות בב' אדרים וזה ודאי אין סברא כלל וממילא נמי מאי דקתני בברייתא ושוין בהספד ותענית שאסורין בזה ובזה פירושו נמי בהכ"ג היכא דקראו בי"ד ובו ביום וכו' אבל בשאר שנים מעוברות נראה שמותר בהספד ובתענית באדר הא' כי היכי שאין קורין בו הפרשיות וכן כל שאר דברים אינו נוהג בו דס"ל אז אדר הראשון כמו שבט כל זה כתב לפרש השיטה ואח"כ כתב המסקנא דמוקמי מתניתין כרשב"ג וה"ק אין בין י"ד וכו' אבל בסדר הפרשיות דלא שייכי לי"ד לא איירי מתניתין כלל ואה"נ דאי עשאום באדר ראשון צריך לחזור ולעשותן בשני כרשב"ג אלא דלא איירו בהכי וכך הלכה כדפסק ר' יוחנן וזו היא דעת הרא"ש וכל מה שכתב תחלה לפרש השיטה אינו אלא לומר דסיפא ארישא קיימא וממילא לפי המסקנא נמי בשאר שנים מעוברות אינו אסור בהספד ובתענית באדר הא' ואצ"ל לענין הפרשיות וכל זה ברור למוצאי דעת :

תרפט הכל חייבין וכו' תוספתא הכל חייבין בקריאת מגילה כהנים לוים וישראלים ועבדים משוחררים חללים נתינים ממזרים סריס אדם סריס חמה פצוע דכא וכרות שפכה כולן חייבין ומוציאין את הרבים ידי חובתן אנדרוגינוס מוציא את מינו ולא את שאינו מינו טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו מי שחציו עבד וחציו ב"ח אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו נשים ועבדים וקטנים פטורין ואינן מוציאין את הרבים י"ח א"ר יהודה קטן הייתי וקריתיה לפני ר' טרפון בלוד וקלסני כו' ובריש ערכין פריך הכל חייבין במ"מ כהנים לוים וישראלים פשיטא לא צריכא לבטל מעבודתם וכו' ומאי דצריך למינקט עבדים משוחררים וכל הני נראה בעיני דמדכתיב משפחה ומשפחה ולמדינן מיניה להביא משפחות כהונה ולויה הס"א דוקא אותן משפחות שכשרין ומיוחסין שמשיאין לכהונה אותן מוציאין הרבים ידי חובתן אבל עבדים משוחררים וחללים דפסולין לכהונה ונתינים ודכוותייהו דפסולין אף לקהל סד"א דלא קמ"ל דכולן מוציאין את הרבים י"ח : **ונשים** נמי חייבין בקריאתה בריש ערכין הכל חייבין במקרא מגלה והכל כשרין לקרות את המגלה לאתויי מאי לאתויי נשים ופי' רש"י כשרות לקרותה ולהוציא זכרים י"ח והתו' כתבו שם דבה"ג לא פסק כן ומביא ראיה מן התוספתא ולדידיה צריך לפרש מאי דאמרו בערכין דנשים כשרות להוציא אחרים י"ח היינו נשים כמותן אבל אנשים לא וכ"כ הרא"ש בפ"ק דמגילה ולדעת רש"י צריך לומר דסיפא דתוספתא משבשתא היא ואיכא למידק למה כתב רבינו עבדים בסתם ובתוספתא תני עבדים משוחררים וכן ברמב"ם ובסמ"ג נקטו עבדים משוחררים ואפשר שכיון שרבינו כתב אח"כ מחלוקת הגאונים בנשים אם מוציאות לאנשים לפיכך

סתם

דרכי משה

בשיירה או היה על הים או במדבר ביום י"ד קורא ביום י"ד דכיון שאינו במקומו הולך אחר רוב העולם עכ"ל : (ג) ומה שנוהגין לחלק מתנות עניים בו ביום כ"כ הר"ן ספ"ק דמגילה ע"א דכשמקדימין הקריאה נותנים מתנות עניים ביום הקריאה דלא במרדכי פ"ק דמגילה שכתב דאע"פ שמקדימין הקריאה מ"מ גובין בו ביום ומחלקין בו ביום ומקיימין שמחה בזמנה עכ"ל ואפשר דבכה"ג דאי אפשר לגבות מעות בשבת אף המרדכי מודה דגובה בע"ש ומחלק בע"ש וכתב הר"ן פ"ק דמגילה דף שנ"ד ע"ב כשמקדימין לקרות ביום ו' מ"מ הסעודה אין עושין עד יום א' וכתב דיש חולקין וס"ל דעושין הסעודה בע"ש ביום הקריאה ובכלבו כתב כדברי הר"ן : (ד) וכ"כ מנהגי מהר"א טירנא : (ה) וכ"כ הכלבו : (ו) וכ"כ הכלבו : (ז) ב ומשמע מדברי

חדושי הגהות

תרפח א עיין מה שנדפס על זה בראש הספר ומה שפלפל הרב"י בזה בתשובתו : ב כל זה עד סוף הסי' נדפס בטורים שלפנינו בסי' שאח"ז בטעות ואנחנו העתקנוהו פה ; אף

חייבות בקריאתה ופירש"י שמוציאות לאנשים ידי חובתן ובה"ג כ' (א) אע"ג שחייבות במקרא מגילה אינן מוציאות לאנשים וב"ה ז"ל כ' מסתברא כי היכי דנשים מזומנות לעצמן ואינן מצטרפות לברכת הזימון ה"נ אינן מצטרפות לי' לכתחלה ואנדרוגינוס מוציא מינו ולא שאינו מינו וטומטום ומי שחציו עבד וחציו בן חורין אפי' מינו אינו מוציא : חש"ו אפי' הגיע לחינוך אינן מוציאין אחרים ידי חובתם ור"י מכשיר בקטן כיון שהגיע לחינוך וב"ה ז"ל פסק כוותי' וא"א ז"ל הביא המשנה כצורתה וא"כ דעתו לפסוק כת"ק וכ"כ בה"ג ירוש' ריב"ל הוה מכניש בני ביתיה וקרי קמיהון מכאן נוהגין במקצת מקומות להביא קטנים וקטנות לשמוע מקרא מגילה :

הקורא

סתם דבריו בעבדים דהשתא לפירש"י דנשים מוציאות לאנשים וה"ה עבדים שמלו וטבלו לשם עבדות ולבה"ג דנשים אינן מוציאות לאנשים וה"ה עבדים נמי לא א"כ עבדי' משוחררי' ודעת הסמ"ג דנשים אין מוציאות לאנשים כמבואר בדבריו לפיכך כ' עבדים משוחררים אבל ברמב"ם צריך עיון דכיון דמשמע מדבריו דנשים מוציאין לאנשים וכמו שפירש ה' המגיד א"כ מ"ש עבדים שאינן משוחררים דלא ואפשר דכיון דבקריאת התורה בעינן עשרה משוחררים משום ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה כדאיתא פ' ב' דמגילה ה"ה נמי בקריאת המגילה דמיא בהא לקריאת התורה ואף על פי שהקילו במגילה יותר מבתורה לענין אשה שמוציאה לאיש במגיל' מה שאין כן בתורה שאני התם דכיון דאפי' בקריאת התורה היתה אשה עולה למנין אלא שאמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד הצבור כדתניא התם הלכך במגלה לא חשו לכך מאחר שאף הם היו באותו הנס אבל עבדים שאינן משוחררים שאינן כלל מישראל אינן כשרין לקרות כנ"ל ליישב דעת הרמב"ם והעומדים בשטתו · והא פשיטא דלדברי הכל עבדים עצמן אף על פי שאינן משוחררים חייבין לקרותה :

וב"ה כתב מסתברא וכו' נראה מבואר דב"ה סובר כרש"י דנשים מוציאות לאנשים אלא שהחמיר בצירוף ונראה דס"ל לב"ה כהראב"ד שהביא רבינו לעיל בסי' קפ"ו דנשים מוציאות לאנשים בברכת המזון ואפי' הכי קי"ל דמזומנות לעצמן ואינן מצטרפים עם האנשים בזימון דהיינו בשני אנשים ואשה אחת ומשכחת לה דאשה מוציאה לאנשים בב"ה היכא דאיכא ג' אנשים ואשה אחת דהאנשים מצטרפים לזימון והאשה יכולה להוציא לאנשים בברכת המזון דעיקר קפידא בצירוף משום פריצותא וה"נ בקריאת המגלה אף על פי דאשה מוציאה לאנשים אפי' הכי אינן מצטרפין לעשרה לכתחלה משום פריצותא אלא בעינן עשרה אנשים בלא נשים והר"ן ז"ל השיג על דברי ב"ה ואמר דשאני התם שאינ' מוציאה לאנשים בברכתם וכו' ונראה שהוא סובר עיקר כאינך גאונים דאשה אינה מוציאה לאנשים בברכת המזון ואין זה השגה כיון דיש דעות שמוציאין לאנשים כדפרי' :

אנדרוגינוס מוציא מינו ולא את שאינו מינו בתוספתא הגהו' והיינו דסבירא ליה דבריה בפני עצמו הוא עיין במ"ש לעיל בסי' תקפ"ט בהלכות שופר · וטומטום וכו' איכא למידק לפירש"י דנשים מוציאות לאנשים א"כ טומטום אמאי לא ובסמ"ג הוכיח מכאן דנשים אינן מוציאות לאנשים ונראה לי דלפירש"י האי תוספתא דלאו כהלכתא וא"כ דטומטום מוציא אפי' לזכרים דבעל כרחך צריך לומר לפירוש רש"י דסיפא דתוספתא דתני דנשים פטורות דלאו כהלכתא כמו שכתבתי למעלה ורבי' לפי שתופס לחומרא בפלוגתא דרבוותא לכך כתב התוספתא דטומטום אינו מוציא אפי' מינו ומהאי טעמא נמי מי שחציו עבד וחציו בן חורין אפי' מינו אינו מוציא דכיון דיש בו צד עבדות שהוא כדין נשים אינו מוציא לצד חירות של אחרים ומכל מקום לעצמו הוא מוציא מאחר שצד עבדות שבו מחוייב בקריאת מגלה ואינו דומה לשופר שצד עבדות שבו פטור לגמרי הילכך אפילו לעצמו אינו מוציא ודו"ק : **חש"ו** אפילו הגיע לחינוך וכו' בסוף פרק שני דמגלה תנן הכל כשרים לקרות המגלה חוץ מחרש שוטה וקטן ור"י מכשיר בקטן ואיכא תרי אוקימתי בגמרא לאוקימתא קמייתא מתניתין ר' יוסי היא דאמר הקורא את שמע ולא השמיע לאזניו לא יצא והלכך חרש הקורא את המגלה כיון שלא השמיע לאזנו לאו בר חיובא הוא ואינו מוציא אחרים ידי חובתן וכדין שוטה וקטן ולאוקימתא בתרייתא למסקנא דגמרא דקאמר השתא דאתית להכי אפילו תימא ר' יהודה וכו' מתני' כולה ר"י היא דאמר הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא וחסורי מחסרא והכי קתני הכל כשרים לקרות את המגלה חוץ מחרש שוטה וקטן שלא הגיע לחינוך אבל קטן שהגיע לחינוך אפילו לכתחלה מוציא אחרים ידי חובתן שר' יהודה מכשיר בקטן ולפי זה חרש שוטה וקטן לאו חד דינא אית להו דחרש לכתחלה לא אבל דיעבד שפיר דמי דסבירא ליה לא השמיע לאזנו יצא אבל שוטה וקטן אפילו דיעבד לא יצא והתוספות פי' דלאוקימתא קמייתא הא דסבירא ליה לת"ק דקטן אפי' דיעבד לא היינו אפי' הגיע לחינוך דמדר"י דמכשיר בקטן אפילו לכתחלה דמיירי בהגיע לחינוך משמע לת"ק דאפילו בהגיע לחינוך לא ע"ש והנה מ"ש רבינו וב"ה פסק כותיה נראה טעמו דסבירא ליה דאוקימתא בתרייתא עיקר דהיא מסקנא דתלמודא וכולה ר' יהודה היא וליכא מאן דפליג עליה במתניתין אבל הרא"ש שהביא המשנה כצורתה נראה ממנו דסבירא ליה כאוקימתא קמייתא שפסק כתנא קמא דהוא סתם ואף על פי שאחריו מחלוקת דרבי יהודה אין זה סתם ואחר כך מחלוקת אלא האי סתם חשיב כרבים לגבי יחיד כמו שפירשו התוספות בריש ביצה ובפרק החולץ [דף מ"ד] בד"ה ודילמא אלא שקשה לפי זה חרש אפילו דיעבד לא וכרבי יוסי וזה הפך המסקנא דפרק היה קורא הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ואפשר לומר דאע"ג דמתניתין ר' יוסי היא ואנן לא קי"ל כר' יוסי בהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו מ"מ במגילה בחרש הקורא קיי"ל כר' יוסי ובהכ"ג אית לן למימר נראין דברי ר"י בקורא את שמע וסתם לן כוותי' ונראין דברי ר' יוסי בחרש הקורא במגלה וסתם לן כותיה והיינו טעמא דהקורא שמע אע"ג דלא השמיע לאזנו מ"מ בר חיובא הוא כיון שהיה אפשר לו להשמיע לאזנו אם היה רוצה אבל חרש הקורא המגלה כיון דלאו בר שמיעה הוא כל עיקר לאו בר חיובא הוא ואינו מוציא אחרים ידי חובתו ולפ"ז מי שאינו חרש וסותם את אזניו אע"ג דאינו שומע

ומ"ש ופירש"י שמוציאות לאנשים י"ח בריש ערכין כתב כן אהא דקאמר התם הכל כשרים לקרות את המגילה תנא לאתויי מאי לאתויי נשי' וטעמו משו' דעיקר הנס היה ע"י אשה וכתב הרב המגיד שכן נראה שהוא דעת הרמב"ם : **ומ"ש** רבינו בשם בה"ג כתבוהו התוס' בריש ערכין ובריש מגילה והרא"ש כ' בריש מגילה דברי רש"י ודברי ה"ג ולא הכריע ומ"מ דבריו נוטים כדעת בה"ג אבל הר"ן כתב על דברי בה"ג ואין זה מחוור אלא שראוי לחוש להחמיר והמרדכי כתב שראבי"ה פסק כבה"ג וראיה מתוספתא דמגילה נשים ועבדים וקטנים פטורים מלקרות המגילה ובה"ג גרס הכי אריב"ל נשים חייבות במשמע מגילה והכי איתא בירושלמי בפ"ב אמר בר קפרא צריך לקרותה בפני נשים וקטנים שאף הן היו באותו הנס בספק וכו' ועתה לא תקשה לריב"ל מהתוס' דהא נשים חייבות בשמיעה ולא בקריאה והיא דערכין י"ל לפי פירוש ה"ג דהא דקאמר נשים כשירות במקרא מגילה פי' להוציא נשים כמותן ונראה לראבי"ה דנשים מברכות על משמע מגילה ואפי' אי קרי לעצמן מספקא לראבי"ה אי קטן מאי לאפוקי נשים דשמא אע"ג דתרוייהו פטורים מקריאה וחייבים בשמיעה דלמא אין חיובן בשוה כדאיתא בפרק מי שהחשיך (קנג.) גבי חרש שוטה וקטן הי מינייהו עדיף עכ"ל : **וב"ה** כתב כי היכי דנשים מזומנות לעצמן ואינן מצטרפות לברכת הזימון ה"נ אינן מצטרפות לעשרה לכתחילה הר"ן בפרק שני דמגילה אמתניתין דהכל כשרים לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן כתב סברא זו וכתב עליה דא"א דהתם הוא שאינן מוציאות אנשים בברכתן אבל כאן היאך אפשר שמוציאות אנשים ידי קריאה ואין מצטרפות עמהם למנין אלא ודאי מצטרפות :

ואנדרוגינוס מוציא מינו ולא שאינו מינו וטומטום ומי שחציו עבד וחציו בן חורין אפילו מינו אינו מוציא תוספתא כתבה הרא"ש בפ"ק דמגילה וכבר נתבאר בסי' תקפ"ט לענין תקיעת שופר ואפשר שמשם למד לענין מקרא מגילה וכבר נתבאר שם דחציו עבד וחציו בן חורין אפילו עצמו אינו מוציא ולא חשש רבינו לכתוב כאן לפי שסמך על מ"ש שם ואיכו אם הוא סובר דעבדים שמלו וטבלו לשם עבדות חייבין במקרא מגילה כשם שנשים חייבות אתי שפיר שלא הזכיר כאן דאינו מוציא את עצמו וגם בתוספתא שהביא הרא"ש לא הוזכר משום דכיון דלא שייך למימר ביה לא אתי צד עבדות ומפיק צד חירות דהא צד עבדות נמי חיובי מחייב מוציא הוא את עצמו וא"ת מהאי טעמא יוציא ג"כ את מינו וי"ל אע"פ שמשני צדדיו הוא חייב מ"מ מאחר שהוא מורכב מעבדות וחירות כיון דאין צד עבדות ניכרת לעצמו וצד חירות לעצמו אינו ראוי להוציא את אחרים אפי' אם אותם אחרים מורכבים ג"כ מעבדות וחירות וע"כ צ"ל טעם זה לדעת רש"י שסובר דנשים מוציאות את האנשים ואפ"ה טומטום אינו מוציא מינו וטעמא משום דטפי עדיף כשהמוציא הוא ודאי אשה והשומע זכר מכשהמוציא הוא טומטום אפי' אם השומע נקיבה ואפי' אם השומע טומטום דסד"א כיון דתרוייהו חד מינא נינהו נפקי אהדדי ידי חובתן קמ"ל דלא משום דבעינן שהמוציא את אחרים י"ח יהא ניכר אם הוא זכר או אם היא נקיבה ולא תיקשי מאנדרוגינוס שמוציא את מינו דהתם שאני שהכבר הוא ניכר שהוא בריה בפני עצמו :

חרש שוטה וקטן אפי' הגיע לחינוך אינן מוציאין אחרים י"ח ורבי יהודה מכשיר בקטן משנה בפ"ב דמגילה (יט:) הכל כשרים לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן ור' יהודה מכשיר בקטן וכתבו התוס' דע"כ בקטן שהגיע לחינוך מיירי דאי בשלא הגיע לחינוך מ"ט דר"י וא"ת אי הכי מאי טעמייהו דרבנן דכיון דמקרא מגילה דרבנן ליתי דרבנן ונפיק בדרבנן כדאמרינן בפרק מי שמתו (כ:) גבי בן מברך לאביו אע"פ שהוא קטן ויוצא בברכתו ומוקי לה התם בדאכל שיעורא דרבנן ואתי הקטן שחיובו דרבנן ומפיק ליה וה"נ נימא הכי כבר תירצו דלא דמי דקריאת מגילה ליכא חיובא אפי' בגדולים אלא מדרבנן וקטן אינו מחוייב אלא מדרבנן בשאר מצות ובגדול ליכא אלא חד דרבנן במגילה ולא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן : **ומ"ש** רבינו שדעת הרא"ש לפסוק כת"ק כך נראה שהוא דעת הרי"ף והרמב"ם והא דתנן חוץ מחרש כתב הר"ן האי חרש דהכא אפי' במדבר ואינו שומע ואע"ג דסתם חרש בכ"מ שאינו שומע ואינו מדבר אבל מדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר ה"ז כפקחים לכל דבריהם כדאיתא בפרק מי שאחזו (עא.) אפ"ה חרש המדבר ואינו שומע לא חזי למקרא דאתיא לה כר"י דאמר בפ' היה קורא (טו.) הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו לא יצא וכיון דאיהו לא נפיק גופיה לאחריני נמי לא מפיק עכ"ל ודבריו מבוארים בגמרא דקאמר מאן תנא חרש דיעבד נמי לא אמר רב מתנה ר' יוסי היא דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ר' יוסי אומר לא יצא ולפ"ז לא קיימא לן כי האי מתני' דהא בפ' היה קורא איפסיקא הלכתא שם בגמרא דלא כרבי יוסי וא"כ חרש המדבר ואינו שומע מוציא את אחרים ידי חובתם ודלא כמתני' ולפיכך יש לתמוה על הרמב"ם שפסק בפ"א מהלכות מגילה שאם היה הקורא חרש השומע ממנו לא יצא וכן יש לתמוה על הרי"ף והרא"ש שכתבו המשנה כצורתה ומשמע דס"ל דהלכה היא ואפשר לדחוק ולומר שהם סוברים דאע"ג דתלמודא מוקי מתניתין כרבי יוסי היינו אי אמרינן כי היכי דפליגי בק"ש פליגי במגילה אבל כיון דחזינן דרבי בפרק היה קורא גבי ק"ש סתם ר' הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא רבי יוסי אומר לא יצא דמשמע דסבר דיצא ומש"ה קתני לה בסתם ורבי יוסי דפליג הוא יחידאה וגבי מגילה קתני סתם לא יצא ולא כתב שום חולק בדבר

אית לן למימר דס"ל דמגילה שאני דבעינא בה פירסומי ניסא וכל שלא השמיע לאזנו ליכא פירסומי ניסא ומ"מ הדבר דחוק כיון דחזינן דתלמודא משמע ליה דמגילה וק"ש שוים הם מנין לנו לחלק ביניהן ובא"ח כתוב שהרמב"ם לא הוציא מכלל המוציאין אלא שוטה וקטן לבד ולא הוציא חרש נראה שנוסחת ספר הרמב"ם שבידו מוחלקת מסלנו : **כתב** הר"ש בר צמח בתשובה בירושל' אמרינן אמתני' לית כאן חרש ולפי גמרא דידן מיירי במדבר ואינו שומע ואתיא כמ"ד צריך שישמיע לאזניו ולא דומיא דשוטה וקטן הוא דאיכא אפי' בדיעבד קריאתם פסולה אבל חרש המדבר ואינו שומע יוצאין אחרים בקריאתו אבל בשופר אינו מוציא וטעמא משום דבשמיעה תליא מלתא דהא מברכים על השמיעה וכיון שאינו שומע אינו מחוייב בדבר ולא מפיק אבל במגילה דבקריאה תליא מלתא כיון דיודע לקרות בר חיוב הוא אבל שומע ואינו מדבר יוצאים בתקיעתו עכ"ל : **וכתב** בא"ח השומע מגיל' ממי שהוא מודר הנאה ממנו יצא דומיא דשופר : **וכתב** עו"ש מקום שאין מנין אם יש שם ד' או ה' אחד מהם יודע המגיל' ואחרים אינם יודעים אחד פוטר את כולם אבל אם כולם יודעים יקראו אותה לעצמם עכ"ל : **ירושלמי** ריב"ל הוה מכניש בני ביתיה וקרי קמיהון בפרק בתרא דמגילה :

הקורא

דרכי משה

מדברי הב"י שס"ל שנוסחא האמיתית היא בספרים אבל הפרשיות א"צ לחזור ולעשותן אמנם במקצת נוסחאות איתא דכל הפרשיות שעשו באדר ראשון צריך לחזור לעשותן בשני וכ"מ בגמ' פ"ק דמגילה (ו:) וכ"ה דברי הרא"ש וכ"כ מהר"א מפראג שכ"ה הנוסחא האמיתית :

תרפט (א) ובא"ז עסק הלכה למעשה כדברי רש"י אבל מדברי הרא"ש ור"ן נר' דיש להחמיר כדברי בה"ג וכ' המרדכי פ"ק דמגילה דף ע"ד דכ"נ לראבי"ה ;

וכתב

תרץ הקורא המגילה עומד או יושב יצא משמע בדיעבד אבל לכתחלה לא יקרא יושב ובירושלמי קאמר דאפי' לכתחלה והרמב"ם ז"ל כ' אבל לא יקר' לכתחלה יושב בצבו' מפני כבוד הצבור ואפילו שנים ואפילו י' יכולין לקרותה ביחד וצריך לקרותה כולה ומתוך הכתב ואם קראה ע"פ לא יצא הלכך צריך שתהא כתובה כולה לפניו ודוקא לכתחלה אבל דיעבד אם השמיט בה הסופר תיבות אפילו עד חציה וקראה הקורא על פה יצא אבל ביותר מחציה אפילו הן כתובות אלא שהם מטושטשות ואין רישומן ניכר פסולה : קראה סירוגין פי' שפסק ושהה בה ואח"כ חזר למקום שפסק אפילו שהה כדי לגמור את כולה יצא (ב) : קראה סירוסין פירוש שקרא פסוק הראשון ודילג השני וקרא שלישי ואח"כ חזר וקרא הב' לא יצא דהוה ליה למפרע והקורא למפרע לא יצא הלכך אם דילג הקורא פסוק לא יקרא לפניו ויחזור ויקרא הפסוק שדילג אלא יתחיל מהפסוק שדילג ויקרא משם ואילך מגילה נקראת בכל לשון ובלבד שיבין אותו הלשון ושתהא כתובה באותו לשון אבל אם אינו מבין בלשון שקורא בו

או

תרץ הקורא את המגילה עומד או יושב יצא ר"פ (כא:) וכתב הר"ן דיצא לאו דוקא דאפילו לכתחילה נמי : **ומ"ש** רבינו אפילו שנים ואפילו עשרה יכולין לקרותה ביחד משנה ובריית' שם ואף על גב דבתורה אין קורא אלא א' מגילה שאני דכיון דחביבא להו יהבי דעתייהו ומשתמעי כל הנך קולות :

וצריך לקרותה כולה בפ"ב דמגילה (יט.) תנן מהיכן קורא אדם את המגיל' ויוצא בה ידי חובתו רבי מאיר אומר כולה רבי יהודה אומר מאיש יהודי רבי יוסי אומר מאחר הדברים האלה ואיפסיקא הלכתא בגמרא כדברי האומר כולה : **ומ"ש** ומתוך הכתב ואם קרא' על פה לא יצא פשוט שם במשנה (יז.) : **ומ"ש** הלכך צריך שתהא כתובה כולה לפניו שם (יט.) הלכה כדברי האומר כולה ואפילו למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה :

ומ"ש ודוקא לכתחלה אבל בדיעבד אם השמיט בה הסופר תיבות וכו' שם (יח:) תנו רבנן השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם יצא מותיבי היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רישומן ניכר כשירה ואם לאו פסולה לא קשיא הא בכולה הא במקצתה וכתב הרמב"ם היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רישומן ניכר אפילו היו רובה כשירה ואם אין רישומן ניכר אם היה רובה שלם כשירה ואם לאו פסולה נראה מדבריו שהוא מפרש דמיעוטא קרוי מקצתה ורובה קרוי כולה וכדאמרינן בכל דוכתא רובו ככולו וכך הם דברי רבינו וכ"כ בא"ח וכתב על זה בשם הרא"ש וה"ה באמצעיתה והוא שלא תהא חסירה ענין :

וכתב הר"ן הא דת"ר השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וכו' הקשה הרשב"א דהכא משמע דחסרה מקצת כשירה ואילו לקמן אמרינן הלכה כדברי האומר כולה ואפי' מאן דאמר מאיש יהודי צריך שתהא כתובה כולה אלמא אם חסרה מראשה עד איש יהודי פסולה דהכי דאמרינן צריך שתהא כתובה כולה משמע דלעכב אמרינן הכי מדפרכינן לקמן בגמרא אלא דכתיב פסוקא פסוקא וקרי ליה והא אמר רבי חלבו הלכה כדברי האומר כולה ואפילו למאן דאמר מאיש יהודי צריך שתהא כתיבה כולה לפניו ואם איתא דלכתחלה בלחוד קאמר מאי קושיא ותירץ דהכא בשתחל' המגילה וסופה כתובה אלא דבאמצע היא חסירה ומשום הכי כל היכא דלא מיחסרא רובה כשירה דאינה נראית כספר חסר אלא כספר מלא שלם שיש בו טעיות ומגילה כיון דנקראת איגרת אין מדקדקין בה לפסלה בכך אבל כשחסר ממנה מראשה עד איש יהודי אע"פ שהוא מעוטה נראה כספר חסר וצריך שיקרא אותה מספר שלם עכ"ל כתב הרשב"א בתשובה (סימן תסז) אני אומר שכל מי שתופס בידו מגילה שאינה כשירה לקרות בה פירוש לקרות בה עם ש"צ גריעא טובא משנים שקראו אותה מפני שנותן דעת בקריאתו באותה מגילה ע"כ : **וזה** לשון שבלי הלקט כתב הרב רבי בנימין שכשהחזן קורא את המגילה צריכים הצבור לשתוק ולכוין דעתם בקריאתו ואסור להם לקרות עמו במגילות שאינם כתובי' בגליון דכיון שאינם כתובים כתקנן ה"ל כקורא על פה וכן הפסוקים שנהגו הצבור לענות כולם יחד הקורא חוזר עליהם קורא מתוך הספר לפי שבקריאת הצבור לא יצאו ידי חובתם שהרי קראו אותם ע"פ וכן מנהג עכ"ל ואע"ג דתניא השמיט בה הסופר פסוקים וקראם על פה יצא ה"מ בדיעבד אבל לכתחלה צריך לקרותה כולה מן הכתב : וכתב בא"ח נהגו לגעור במי שמסייע לחזן ע"פ והטעם שמא יתן לב השומע לזה שקורא ע"פ ולא לקריאת החזן (א) : **קראה** סירוגין וכו' משנה שם (יז.) קראה סירוגין יצא ומפרש בגמרא (יח:) דהיינו שקורא מעט ופוסק מעט ואמרינן תו התם רבי מונא אומר משום ר"י אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ואסיקנא דלית הלכתא כוותי' אלא אפילו שהה כדי לגמור את כולה יצא :

קראה סירוסין וכו' ברייתא שם : **ומ"ש** הלכך אם דילג הקורא פסוק לא יקרא לפניו וכו' פשוט הוא ולא צריך רבינו לכתבו דהיינו ממש קראה סירוסין אלא מפני שהוא שנוי שם בברייתא לפיכך כתבו :

מגילה נקראת בכל לשון ובלבד שיבין אותו הלשון ושתהא כתובה באותו הלשון וכו' שם משנה קראה על פה קראה תרגום בכל לשון לא יצא אבל קורין אותה ללועזות בלעז והלועז ששמע אשורית יצא ובגמ' (יח:) קראה תרגום ה"ד אילימא דכתיבא מקרא וקרי לה תרגום היינו על פה לא צריכא דכתיבא תרגום וקרי לה תרגום ואמאי דתנן אבל קורין אותה ללועזות בלעז סריך והא אמרת קראה בכל לשון לא יצא ואסיק' הא לא דמיא אלא להא גיפטית לגיפטיים עברית לעבריים עילמית לעילמים וכו' יצא כלומר דכיון שהם מבינים באותו לשון יוצאין ידי חובתן והוא שתהא כתובה באותו לשון דאם לא כן ה"ל קורא על פה כדאמרינן גבי היתה כתובה תרגום והרמב"ם כתב בלשון הזה היתה כתובה תרגום או בלשון אחרת מלשונות העו"ג לא יצא ידי חובתו בקריאתה אלא המכיר אותו הלשון בלבד והוא שתהיה כתובה בכתב אותו הלשון אבל אם היתה כתובה בכתב עברי וקרא ארמית לארמיים לא יצא שנמצא זה קורא על פה וכיון שלא יצא ידי חובתו הקורא לא יצא השומע ממנו עכ"ל וראיתי מי שהיה רוצה לדייק מדכתב והוא שתהיה כתובה בכתב אותה הלשון דתרתי בעינן חדא שתהא כתובה באותו לשון והב' שתהא כתיבתה המיוחד לבני אותה לשון לאפוקי אם היתה כתוב' בלשון גיפטית וכתב עילמי' ואין זה כלום דאנן לא קפדינן אלא שלא תהא כתובה בלשון אחר

שומע מוציא אחרים י"ח כיון דבר חיובא הוא וז"ל הרמב"ם אחד הקורא וא' השומע מן הקורא יצא ידי חובתו והוא שישמע מפי מי שהוא חייב בקריאתה לפיכך אם היה הקורא חרש או קטן או שוט' השומע ממנו לא יצא עכ"ל הנה דתלי לי' האי דינא במאי שאינו בר חיובא וכדפי' וכה"ג קי"ל לענין הגדת עדות מפי כתבם דשאני אלם שאינו ראוי להגיד כדכתבו התו' בשם ר"ת בפ' ד' אחין כל זה יראה לדעת הרא"ש כפי מה שהביא רבינו שדעתו לפסק כת"ק וכדעת בה"ג והרמב"ם אבל לדעת הרי"ף ז"ל אינו כן שאף עפ"י שגם הוא הביא המשנה כצורתה מ"מ בפ' היה קורא הביא מחלוקת ר"י ור' יהודה בק"ש בלא השמיע לאזנו ואח"כ הביא דברי רב יוסף מחלוקת בק"ש אבל בשאר מצות ד"ה יצא דתניא לא יברך אדם ברכת המזון בלבו ואם בירך יצא דהשתא מאחר דקי"ל כרב יוסף בעל כרחך אית לן למימר דמתניתין דהכל כשרים לקרות את המגלה חוץ מחש"ו פירושה דהא כדאיתא והא כדאיתא חרש לכתחלה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי שוטה וקטן דיעבד נמי לא והכי מוכחת הסוגיא התם דלרב יוסף בק"ש בלחוד הוא דפליג ר' יוסי ואמר דלא יצא אפי' בדיעבד אבל כל שאר המצו' לפחו' בדיעבד יצא וכך פי' בעל המאור לדעת הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל לא חלק עיין ע"ש פ' הי' קורא ובזה מתיישב מה שהביא הרי"ף דברי רב יוסף דלכאורה כיון דהלכתא כר' יהודה דאפילו בק"ש יצא א"כ לא היה צריך להביא דברי רב יוסף כמו שהקשה ה"ר יונה לשם אבל למאי שכתבתי אתי שפיר דמדהביא דרב יוסף שמעינן פירושא דמתניתין דהכל כשרין לקרות את המגלה שהביא הרב ז"ל בהלכותיו בצורתה פ"ב דמגלה ולפי דעת הרי"ף מתניתין לאו כולה כרבי יהודה היא דמאי דדחיק תלמודא לאוקמי מתניתין כולה כר' יהודה וחסורי מחסרא הוא היינו משום דקי"ל כר' יהודה בק"ש ולא השמיע לאזנו יצא הילכך דחקינן לאוקומא סתמא דמתניתין אליבא דהילכתא כדכתבו התוס' בפ' היה קורא ופ' ב' דמגלה וכיון דלרב יוסף בשאר מצות ד"ה דיצא א"כ סתמא דמתניתין בחרש הקורא המגלה דלכתחלה לא אבל דיעבד יצא ד"ה היא ולא פליגי אלא בקטן ובהגיע לחינוך ור' יהודה מכשיר בקטן ולית הילכתא כוותיה וכך פסק בעל המאור בפ' היה קורא והב"י נמי הביא ספר אורחו' חיים שכתב בשם הרמב"ם דוקא שוטה וקטן הוא דאינו מוציא אחרים י"ח וכן יראה עיקר ואפשר דאף דעת הרא"ש כך היא והילכך נקטינן דחרש מוציא אחרים י"ח דיעבד וקטן אפי' הגיע לחנוך אינו מוציא אפי' דיעבד כ"ל :

תרץ הקורא את המגלה עומד או יושב יצא ר"פ הקורא עומד ומ"ש משמע בדיעבד וכו' פי' דביושב דיעבד אין לכתחלה לא ומאי דקתני נמי הקורא דמשמע דיעבד משום יושב נקט הכי וה"ק הקורא את המגלה יוצא בדיעבד כשיושב כמו בעומד אבל עומד ודאי אפילו לכתחלה דאי אפשר בלי עומד או יושב ומ"מ קשה ל"ל לתנא למיתני עומד ויושב כיון דדין עומד אינו כדין יושב ונראה דתני הכי למידק מיניה דבמגלה דוקא הוא דינא הכי משא"כ בתורה דעומד דוקא וכדתניא משא"כ בתורה מנה"מ א"ר אבהו דאמר קרא ואתה פה עמוד עמדי אבל יושב אפילו דיעבד לא וצריך לחזור ולקרות מעומד כ"ל ומ"ש ובירושלמי קאמר דאפילו לכתחלה כ"כ ה' המגיד וכן פסק הר"ן וכן ודאי עיקר. ומ"ש והרמב"ם כתב אבל לא יקרא לכתחלה יושב בצבור כו' פי' דגם הוא סובר דאפילו לכתחלה קורא יושב אלא שסובר דבצבור לכתחלה הוא דאינו קורא יושב מפני כבוד הצבור וטעמו דלכל מילי דחיישינן לכבוד צבור בקריאת התורה ה"ה במגלה דהא טעם שניהם אחד ולפי זה יראה דאעפ"י דלדעת הרמב"ם נשים מוציאות לאנשים במקרא מגילה ואפילו הכי בצבור לכתחלה לא תקרא אשה מפני כבוד הצבור כמו בקריאת התורה : **ומ"ש** ואפילו שנים משנה שם ומ"ש ואפילו עשרה ברייתא שם ומסיים בברייתא מ"ט כיון דחביב' יהבי דעתייהו ושמעי וצריך לפרש דודאי אפשר לתרי קלי דמשתמעי בכל מקום אלא שאין השומעין מכוונין לקול שני הקוראים מפני עירוב ב' הקולות אבל מגלה מגו דחביבה להו יהבי דעתייהו למשמע דהא אפשר הוא אבל אי אפשר לפרש דלאי אפשר לתרי קלי דמשתמעי דא"כ במגלה נמי אמאי יצאו וכן פי' הרא"ש ובדרך זה הם דברי הגהת אשיר"י בפ' ראוהו ב"ד לענין שופר ועיין במ"ש למעלה בסי' תקפ"ט :

ומ"ש וצריך לקרותה כולה בפ"ב דמגלה תנן מהיכן קורא אדם את המגלה ויוצא בה י"ח ר"מ אומר כולה ר"י אומר מאיש יהודי ובגמרא אמר רב הלכה כדברי האומר כולה ואפי' למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה : **ומ"ש** ומתוך הכתב וכו' משנה שם קראה על פה לא יצא : **ומ"ש** ודוקא לכתחלה וכו' ת"ר השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וקראן הקורא כמתרגם יצא. מותיבי היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רישומן ניכר כשרה ואם לאו פסולה ל"ק הא בכולה הא במקצתה והדבר פשוט דמקצתה דכשרה היינו פחות מרובא דכל שהוא רובא לאו מקצתה מקרי וכן מבואר ברמב"ם ובאשר"י וז"ל האשיר"י במאי דמסיק ואפילו למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה פי' לכתחלה צריכה שתהא כתובה כולה אבל בדיעבד הא אמרי' לעיל אם השמיט בה הסופר פסוקים עד רובה ולא רובה בכלל וקראו על פה יצא עכ"ל וכך הם דברי רבינו ואיכא למידק מדאמר התם בגמרא אהא דתנן היה כותבה אם כיון לבו יצא ה"ד אי דקא מסדר פסוקא פסוקא וכתב ליה כי כיון לבו מאי הוה ע"פ הוי אלא דכתב פסוקא וקרי ליה ומי יצא והא"ר הלכה כדברי האומר כולה ואפילו למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה אלא דמנחה מגלה קמיה וקרי לה מינה פסוקא פסוקא וכתב ליה אלמא דמאי דקאמרינן דצריכה שתהא כתובה כולה לעכב אמרי' הכי דאם איתא דלכתחלה בלחוד קאמר מאי קושיא ונראה ליישב דודאי דלכתחלה בעינן שתהא כתובה כולה אבל בדיעבד יצא בשכתובה רובה כדכת' הרא"ש והתם הכי דייקינן אלא דכתב פסוקא פסוקא וקרי ליה ומי יצא הא ודאי כל מאי דקרי לה עד האיה קורא על פה הוא כיון דאכתי לא כתב לה רובה ומאי דקרי לה בתר הכי כדכתב רובה נמי אינו יוצא בה י"ח דהלכה כדברי האומר כולה וכל מאי דקרי לה מקמי הכי לאו כלום הוא דאנן בעינן שתהא כתובה כולה ולפחות בדיעבד בעינן רובא והכא אפי' רובא לא הוי כדפי' והר"ן ז"ל בשם הרשב"א פסק מכח האי שקלא וטריא דאפי' חסרה מיעוטא מתחלת' אינו יוצא בה אפילו דיעבד ודלא כהרא"ש ומביאו בית יוסף ולפע"ד נראה כדעת הרא"ש ורבינו :

הלכך אם דילג וכו' נראה דהשמעי' דלא תימא דוקא בדילג פסוק אחד ואח"כ קוראו באמצע שלא במקומו הוא דהוה בכלל הקורא למפרע אבל בכה"ג שקורא

דרכי משה

תרץ (א) וכתב המרדכי פ' הקורא עומד ע"ב אסור לחזן לקרות המגילה עד שאומרים לו קרא עכ"ל : (ב) ובתשובת הרשב"א סי' רמ"ד דאף אם הוא שח בנתיים אין צריך לחזור

שקורא הדילוג לבסוף לית לן בה קמ"ל דאפ"ה לא יצא: **קרא'** מתנמנם יצא משנה שם ובגמרא ה"ד מתנמנם ניס ולא ניס תיר ולא תיר דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרי ליה מידכר וכתבו כתו' ספ"ק דתענית ניס ולא ניס שייך לומר בתחלת שינה תיר ולא תיר שייך לומר בסוף שינה שבא להקיץ משנתו והקשו על זה מפ' ערבי פסחים ופירשו דהכל בתחלת שינה אלא דסד"א דתיר הוי טפי מניס וכן להיפך סד"א דניס הוי טפי מתיר הילכך איצטריך למימר תרווייהו וכן היא דעת הר"ן בפ"ב דמגלה דהכל בתחלת שינה ע"ש ומשמע לפי זה דלא יצא בקראה מתנמנם אלא בדקראה בתחלת שינה אבל בסוף שינה לא יצא והך דירושלמי דהוה יתיב קמיה דר' זעירא וקא מתנמנם וא"ל חזור בך דלא כיונת היינו לומר שהיה קורא מתנמנם בסוף שינה אבל אם היה קורא בתחלת שינה יצא אבל המרדכי ושבולי הלקט כתבו דהך דירושלמי איירי דשמעה מתנמנם התם הוא דלא יצא כיון שלא הוציאו מפיו אבל קראה מתנמנם דהוציא מפיו יצא ומביאו ב"י ומיהו דוקא בתחלת שינה כדפי' והכי נקטינן:

ומ"ש וכן אם היה מגיהה ודורשה פי' או שדרשה שקורא פסוק ודורשו והוא משנה שם דרשה ומגיה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא וסובר רבינו דהאי אם כיון לבו לצדדין קתני בדורשה דודאי קורא אותו בקריאתה קאמר דצריך שיכון לבו לצאת בקריאתו דמצות צריכות כונה כדלעיל בסי' תקפ"ט ובמגיהה קאמר דצריך ג"כ שיכוין לקרותה כראוי ולא כמי שקורא להגיה שמדקדק לקרות על פי המסורת בחסרות ויתרות ככתיבתן שזה לא קראה כולה ודוקא בטעו' דיהודים לית לן בה אבל שאר קורא בטעות לא יצא וכן נראה בירושלמי דאיתא התם ומגיה תני אין מדקדקין בטעיותיה רב יצחק כו' נראה מבואר דמדתנן במגי' אם כיון לבו יצא למדנו ממנו דאין מדקדקין בטעיותי' שהרי כל מגיה אינו קורא התיבות בקריאתו אלא על פי המסורת ואפ"ה יצא ואחר זה הביאו ההוא עובדא דיהודיים לאורויי לן דדוקא בטעיות שכענין והלשון אחד ולפי זה יש לתמוה קצת בדברי רבינו שהביא הירושלמי וכתב עליו וי"מ דוקא בטעות כי האי כו' והלא כל עצמו של פסק דינו שכתב תחלה והוא שיכוין לקרותה כראוי ולא כמי שקורא להגיה אינו אלא מטעם שמפרש הירושלמי בדוקא בטעיו' כי האי כו' שאילו היה מפרשו בכל טעיות א"כ אף בקורא להגיה נמי יצא וא"כ מאי י"מ דקאמר דמשמע דאיהו אינו תופס אותו פירוש ועיין בתשובת הרשב"א שכתבתי סוף סי' תרפ"א:

וצריך לומר עשרת בני המן בנשימה אחת בספ"ק דמגלה אמר רב אדא דמן יפו עשרת בני המן ועשרת צריך למימרינהו בנשימ' אחת מ"ט כולהו בהדי הדדי נפקו נשמתייהו ופי' רש"י י' בני המן ועשרת הזכרת שמותן ותיבה הסמוכה אחריהן וכך העתיקו הרי"ף והרא"ש ושאר מחברים ואיכא לתמוה בדברי רבינו שלא כתב רק דצ"ל עשרת בני המן בנשימה אחת דיראה מדבריו שלא היה גורס בגמרא עשרת בני המן ועשרת ועוד דמדהביא גם הירושלמי ופשיטא דאין חילוק בין נשימה לנפיחה בעל כרחך צריך לומר שהביאו בשביל שמוסיף ועשרת עמהם וא"כ בתלמודנו לא היה גורס ועשרת:

לר"נ הקורא מגלת אסתר בקהל צריך לסדרה כאחד מפני שהיא אגרת ר"ל שלכתחלה לא יקראנה סירוגין שישהה בקריאת' מעט אלא יסדרנה כאחד כאגרת אבל בנשימה אחת א"צ וכו' כלומר שהמנהג שנוהגין לומר כל סופי פסוקים וראשי פסוקים בנשימה אחת דלהוי כאגרת זה אין צריך אפי' לכתחלה ותדע

או שאינה כתובה באותו הלשון לא יצא ובלשון הקודש הכל יוצאים בו אע"פ שאין מבינים בו ור"ע ז"ל כתב שלשון יוני ג"כ כשר לכל וכ"כ הרמב"ם ז"ל וב"ה ואין דעת רי"ף ז"ל כן ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל· **קרא'** מתנמנ' פי' נים ולא נים תיר ולא תיר יצא: **הי'** כותב שקורא פסוק וכותבו יצא ובלבד שתהא כתובה כולה לפניו וכן אם היה מגיהה ודורשה שקורא פסוק ודורשו יצא והוא שיכוין לקרותה כראוי ולא כמי שקורא להגיה ולא יפסיק בה בענינים אחרים כשדורשה וצריך שיכוין הקורא לצאת בקריאתו וגם להוציא לכל השומעים וגם צריך שיכוין השומע לצאת והא דבעינן שיכוין הקורא על השומע בפרט להוציאו היינו דוקא יחיד הקורא אבל ש"צ מסתמא דעתו על הכל דתנן היה עובר אחורי ב"ה ושמע קול מגילה אם כיון לבו יצא: ירוש' אין מדקדקין בטעיותיה רבי יצחק בר אבא ור"ח הוו יתבו קמיה דרב חד קרי יהודים וחד קרי יהודיי' ולא הדר חד מנהון וי"מ דוקא בטעות כי האי שהלשון והענין אחד אבל טעות אחר לא שא"כ לא קראה כולה וצ"ל עשרת בני המן בנשימה אחת ירושלמי צריך לאומרם בנפיח' אחת ועשרת עמהם: לרבי נתן ז"ל הקורא מגילת אסתר בקהל צריך לסדרה כאחד מפני

אחר כדי שלא יצא כקורא על פה אבל כל שכתובה באותו לשון אע"פ שכתובה בכת' אחר ל"ל בה ומדברי הרמב"ם עצמו משמע דה"ה דקאמר והוא שתהיה כתובה בכתב איתה הלשון לא אכתב קפיד אלא אלשון דהא מסיים בה אבל אם היתה כתובה בכתב עברי וקראה ארמית לארמי לא יצא שנמצא זה קורא ע"פ אלמא דמאי דקאמר והוא שתה' כתובה בכתב אותו הלשון לא אכתב קפיד אלא אלשון דבלשון הוא דשייך למימר שהוא קורא על פה או שאינו קורא על פה ולא בכתב וראיתי שכתב הריב"ש וו"ל דהשתא אין יוצאין ידי חובתן במגילה הכתובה בלשון לעז ואפילו קראה ללועזים המכירים באותו לשון משום דאמרינן בגמרא אטו אנן אחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן ואע"פ שאנו לועזים לוספוטרו"ש פיגו"ש דילא"ש ייגוא"ש אין ידוע שזה לעז של תיבות הללו דאי חכמי התלמוד לא ידעי אנן מנא ידעינן · ול"נ דשפיר מצי נפיק בה ידי חובתיה בה ויקראנה כולה בלעז מתוך הכתב הכתוב בלשון לעז וכשיגיע לאותם התיבות יאמרם בלשון המקרא האחשתרנים בני הרמכים ואע"פ שהשומע אינו מכיר לשון הקדש יצא כדבסמוך ואע"פ שנמצא שקראה בב' לשונות לא אשכחן שיפסל מקרא מגילה בכך ולענין כתיבת תיבות הללו במגילה אפי' הן כתובו' בלעז לית לן בה דלא גרע מהשמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וקראן הקורא ע"פ דיצא אחר שכתבתי זה ראיתי תשובת הר"ן להריב"ש על זה וכתב בסוף דבריו אין ספק כי הלעז ההוא משובש ופוסל הקריאה לגמרי ע"כ ולא הזכיר שום תיקון בדבר וגם מהטעם שיבא בסמוך כתב למחות מלקרותה לנשים בלעז וכן ראוי לעשות וכתב ה"ה שנראה מדברי רש"י שאע"פ שיודע אשורית ויודע לעז אילו רצה לקרותה בלעז יוצא י"ח וכ"נ מדברי הרמב"ם אבל אין נראה כן מן הירושלמי שאמרו יודע לעז ויודע אשורית מהו שיוציא אחרים בלעז יצא כהדא כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן אלמא פשיטא להו שמי שיודע אשורית ולעז הוא עצמו אינו יוצא בלעז ע"כ בחידושי הרשב"א וכ"כ הרמב"ן ז"ל עכ"ל והר"ן בפ"ב דמגילה האריך להשיב על דברי הרמב"ן ובסוף כתב שראוי לחוש לדבריו ובתשובת הר"ן שהביא הריב"ש בתשובה האריך לפרש הירוש' ע"פ דעת הרמב"ן ואעפ"כ על דברי הריב"ש שכתב שלא היו בקיאין בלעז האחשתרנים בני הרמכים ואפילו אם היו בקיאין בו לא היה ראוי לקרותה לנשים בלעז משום הביאה דהרמב"ן כתב בלשון הזה רואה אני דצריך טובים ונכונים שאפי' בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר בטוח והמשומר מכל נזק ומכשול ואפי' באפשר רחוק עאכ"ו שיש לנו לעשות כן בדרכי התורה והמצות שהם כבשונו של עולם ואיך נניח הדרך אשר דרכו בה רבותינו הקדושים ונכניס עצמינו במקום צר ובמשעול הכרמים עכ"ל: **ומ"ש** רבינו ובלשון הקדש הכל יוצאין בו אע"פ שאינם מבינים משנה כתבתיה בסמוך הלועז ששמע אשורית יצא ופריך בגמרא והא לא ידע מאי קאמרי ומשני מידי דהוה אנשים ועמי הארץ מתקיף לה רבינא אטו אנן אחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן אלא מצות קריאה ופירסומי ניסא ה"נ מצות קריאה ופירסומי ניסא: **ומ"ש** בשם ר"ע שלשון יוני ג"כ כשר כלומר אע"פ שאינו מבין אותו הכי איתא בגמרא שם רב ושמואל דאמרי תרווייהו לעז יוני לכל כשר כלומר ואפילו לשאינו מכיר בו והא קתני בברייתא יונית ליונים אין לכ"ע לא איכהו דאמור כרשב"ג דתניא רשב"ג אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית וכתב הרא"ש הרי"ף לא הביא הא דרב ושמואל אף על גב דליכא מאן דפליג עלייהו ואפשר דס"ל דלאו אליבא דנפשייהו קאמרי אלא אליבא דרשב"ג ולית הלכתא כרשב"ג והרמב"ם כתב כדברי רב ושמואל שאם היתה כתובה יונית ושמעה יצא אף על פי שאינו מכיר אפי' היה השומע עברי ובפ"א מה' תפילין כתב אין כותבין תפילין ומזוזה אלא כתב אשורית והתירו בספרים לכתוב אף ביונית בלבד וכבר נשתקע יונית מעולם ונשתבש ואבד לפיכך אין כותבין היום שלשתן אלא אשורית ע"כ לומר שבהלכות מגילה העתיק דברי רב ושמואל להודיענו דהלכה כוותייהו בעיקר הדין וסמך על מ"ש בה' תפילין שכבר נשתקע יוני מעולם ונשתבש ואבד וא"כ אין יתרון לבעלי הלשון היוני המצוי היום משאר לשונות ונראה שמפני כך השמיט הרי"ף הא דרב ושמואל וכתב בברייתא דיונית ליונים דמשמע דוקא ליונים אבל לא למי שאינו מכיר באותו הלשון וכ"כ הר"ן שזה היא דעתו של הרי"ף ז"ל: **קראה** מתנמנם יצא משנה שם (יז.) ובגמרא (יח:) ה"ד מתנמנם נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ולא ידע לאהדורי סברא כתב המרדכי ירושלמי מנסה הוה יתיב קומי ר' זירא וקא מתנמנם א"ל חזור בך דלא כוונת ואיכא למימר דלא פליג אמתני' דאם קראה מתנמנם מאחר שהוציאה מפיו יצא אבל אם שמעה מתנמנם לא יצא וכ"כ שבלי הלקט בשם רבינו שמחה: **היה** כותב שקורא פסוק וכותבו ג"ז משנה (שם יז) היה כותבה דורשה ומגיהה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא ומוקי לה בגמרא (יח:) כגון דכתיבה כולה קמיה וקרי פסוקא פסוקא במגילתא דמנחא קמיה וכתב לי' דאפי' למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה לפניו וכו' הרא"ש ודורשה אע"פ שאסור להפסיק במגילה כדאיתא בפ"ב דברכות (יד.) והכא כשמשמיע הדרשה לרבים או דורש בינו לבינו כמאן שמפסיק בקריאתה מ"מ יצא א"נ כיון שאינו דורש אלא בענייני של מגילה אין זה חשיב הפסק והכי איתא בירושלמי ודורשה ובלבד שלא יפליגו דעתם לעניינים אחרים עכ"ל וז"ש רבינו ולא יפסיק בה בעניינים אחרים: **ומ"ש** והוא שיכוין לקרות כראוי לא כמי שקורא להגיה הוא מדתנן בפ"ב דברכו' (יג.) היה קורא והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא ואיתמר עלה בגמרא ש"מ מצות צריכות כונה ודחי מאי אם כיון לבו לקרות והא קא קרי בקורא להגיה והרבה פרושים נאמרו בה וכתבתיו בסימן ס' ודברי רבינו כאן נראה שהם כדברי התו' שכתבתי שם: **וצריך** שיכוין הקורא לצאת בקריאתה רבינו סתם דבריו כאן כדעת הרא"ש שהוא סובר כדעת האומרים מצות צריכות כוונה וכמו שנתבאר בסי' תקפ"ט ואיכא למידק דכיון דהא דאוקמ' למתני' דאם כיון לבו יצא בקורא להגיה היינו כי היכי דלא תפשוט מינה דמצות צריכות כונה אבל למאן דסבר צריכו' כוונה אפילו בקורא כדרכו מתוקמ' דאפ"ה לא יצא עד שיכוין לצאת מאחר שרבינו סותם דבריו כמ"ד צריכו' כוונה לא היה לו לכתוב ולא כמו שקורא להגיה וצ"ל דמ"מ כיון שאף לדברי האומ' אין צריכות כוונה שלא יקרא כמי שקור' להגיה אע"פ שהוא סיהם כמ"ד צריכו' כונה כתב כן לומר דבהא כולי עלמא מודו: **ומ"ש** והא דבעינן שיכוין הקורא על השומע בפרט להוציאו היינו דוקא יחיד הקורא אבל ש"צ מסתמא דעתו על הכל כדתנן כבר נתבאר בסימן הנזכר: **ירושלמי** אין מדקדקין בטעיותיה רב יצחק בר אבא ורב חננאל הוו יתבי קמיה דרב וכו' וכתבוהו הרא"ש והר"ן ואיכא למידק דסל"ל ולא אהדר מאן דאמר יהודיים דהכי הוא דטעי אבל ההוא דאמר יהודים דשפיר קאמר לא ה"ל למהדריה ויש לומר דלא נחת הש"ס תלמודא לאשמעינן הי מינייהו שפיר קאמר אי מאן דאמר יהודים או מאן דאמר יהודיים אלא לאשמועינן דלא אהדר למאן דטעי ומשום הכי קאמר ולא הדר חד מינייהו ולא אשר דאיכא פלוגתא אי אקרינן יהודים או יהודיים וההוא דקאמר האי עובדא לא ידע היכי הוה קושטא דמלתא ומיהו רב ודאי הוה ידע מדלא אהדר חד מינייהו אלמא אין מדקדקין בטעיותיה: **ומ"ש** רבינו וי"מ דוקא בטעות כי האי שהלשון והענין היה אחד כן כתב הר"ן ואף על פי שיש לדחות דלכל שקרא הכתיבה אף ע"פ שלא קראה כתקנה קראה כולה מקרי וכתב בא"ח וי"א דוקא יהודים יהודיים אבל אם אומר מיושב ישב או מנופל נפל וכדומה ודאי חוזר וכן נראה עכ"ל: **וצריך** לומר עשרת בני המן בנשימה אחת בספ"ק דמגילה (טז:) ומפרש טעמא משום דכולם בהדי הדדי נפקן נשמתייהו וכתבו התוספות נראה דהיינו מתחלה אבל בדיעבד יצא (ג): **ירושלמי** צריך לאמרם בנשימה אחת ועשרת עמהם בפרק בני העיר וכתוב בא"ח שצריך לאומרו עם עשרת בני המן איש שלפניה ועשרת הכל בנשימה אחת: **לרבי** נתן הקורא מגילת אסתר וכו' אבל

דרכי משה

לחזור אפילו שהה כדי לגמור כולה ומיהו נוערין בשח בנתיים עכ"ל: ג וכ"ה במהרי"ל וכ"כ אבודרהם וכתב הגה"מ פ"ב שנוהגים לומר חמש מאות איש ואת פרשנדתא כו' הכל בנשימה אחת והוא פלא דלא אמרינן בגמרא אלא עשרת בני המן משום דבהדי הדדי נפקי נשמתייהו ואותן הנוהגים כן ס"ל דאין להפסיק בין פסוק לפסוק כי יש מרבותינו סוברים כן ובמהרי"ל כתב בשם הרוקח די"ל גם חמש מאות איש עם י' בני המן הכל בנשימה אחת די' בני המן היו שרי חמשים על אלו ה' מאות איש וכ"כ אבודרהם כתב בשם מהרי"ל מאד מקובל בעיני המנהג מהר"ש ז"ל ש"ץ במגענצא כשהגיע לומר בלילה ההוא הגביה קולו יותר ממה שעשה עד כאן כי מכאן ואילך התחלת הגאולה עכ"ל: בהגה"מ

מפני שהיא איגרת אבל בנשימה אחת א"צ אלא עשרת בני המן ועשרת בלבד הלכך אם מפסיק בין פסוק לפסוק הרשות בידו ושיעורו בין פסוק לפסוק ובין באמצע הפסוק כדי נשימה לבד: ירושלמי צריך שיאמר ארור המן ברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל הצדיקים א"ר פנחס וצריך שיאמר וגם חרבונה זכור לטוב (ד) כתב רב האיי ז"ל מנהג דחזי לן מאן דקרי לה למגילה פושט וקורא כאיגרת (ה) אבל כס"ת לא חזי לן ורב נטרונאי ז"ל כ' הוו יודעין שבב' ישיבות שבבית רבינו שבבבל ובכ"מ ישראל קורין וכורכין כס"ת ונוהגים בספרד ובאשכנז וצרפת כרב האיי: מגילה בזמנה שהוא בי"ד שהוא עיקר זמנה קורין אותה אפילו ביחיד לרי"ף ור"ת כתב אפי' לחזור אחר י' א"צ אלא לכתחלה קורין אותה ביחיד ובה"ג פסק ודוקא בי' ור"ע ז"ל כתב צריך לחזור אחר י' ואם א"א בי' אז קורין אותה ביחיד ולזה הסכים א"א ז"ל (ז): היתה

אבל בנשימה אחת א"צ כלומר א"צ לקרות כל סוף פסוק ותחלת פסוק בנשימה אחת דאילו כולה בנשימה אחת לא הוה צ"ל שא"צ שהרי מלתא דלא אפשר הוא והרוקח כתב מנהג שלא לנשום בין פסוק לפסוק לפי שנקראת אגרת ובשבלי הלקט שרבי' ישעי' דקדק מדמשמע בברייתא' בגמ' שהיו מתרגמין אות' שהיו קורין פסוק אחד עד סופו ומתרגם וחוזר וקורא אחר ולא כמו שאנו נוהגים שלא לעמוד בסוף הפסוק והראב"ע כתב בפי' אסתר בעבור עזרא הסופר הפסיק הפסוקים ולא היה אחר שנים רבות צוו אבותינו עליהם השלום שלא יפסיק הקורא הפסוק בסוף עכ"ל:

ירושלמי צריך שיאמר ארור המן וכו' בפרק בני העיר:

כתב רב האי ז"ל מנהג דחזי לן מאן דקרי לה למגילה דברי רבי' האיי כתבוה הרי"ף והרא"ש בפ"ק דמגילה וכן כתב הרמב"ם ג"כ והמרדכי בפ"ב דמגילה כ' ב' הסברות:

כתב בא"ח כשמזכיר הקורא שם המן ובניו מנקשין התינוקות באבנים או בלוחות עץ שבידם וכתוב בהם שם המן ובניו וע"י הניקוש הם נמחקים ולמנהג הזה יש שורש בהגדה דאמרינן כי מחה אמחה את זכר עמלק אפי' מעל עצים ומעל האבנים לכן אין להלעיג על המנהגים כי לא לחנם נקבעו והמנהג הזה נוהגים בצרפת ובפרובינציא ונותנים טעם ע"ש ושם רשעים ירקב עכ"ל:

מגילה בי"ד שהוא עיקר זמנה קורין אותה אפי' ביחיד לרי"ף בפ"ק דמגילה (ה.) אמר רב מגילה בזמנה קורין אותה ביחיד שלא בזמנה בי' ורב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה קורא אותה בי' הוה עובדא וחש לה רב לדרב אסי והאי פלוגתא דרב ורב אסי איכא לפרושי דלכתחלה היא אבל בדיעבד מודה רב אסי דילא ואיפשר לפרושי דבדיעבד פליגי אבל לכתחלה מודה רב דבי' ואפשר דבתרוייהו פליגי דלרב אפי' לכתחלה ביחיד ולרב אסי בדיעבד נמי לא יצא ור"ת פירש דבתרוייהו פליגי דלרב אפי' לכתחילה ביחיד ולרב אסי בדיעבד נמי לא יצא ואע"ג דחש ליה רב לדרב אסי פסק כרב משום דקאי רבי יוחנן כוותיה דאמר בפ"ב (יט:) גבי קורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא לא אמרו אלא בצבור אלמא דקורין ביחיד וכרב ור"ע היה אפשר לומר דמפרש פלוגתייהו בדיעבד אבל לכתחלה מודה רב דצריך לחזור אחר עשרה ופסק כרב משום דקאי רבי יוחנן כוותיה כמו שכתבתי או אפשר דר"ע מפרש פלוגתייהו בלכתחלה אבל בדיעבד מודה רב אסי דילא ומדחש לה רב לדרב אסי אלמא הלכתא כוותיה ולא חיישינן לדרבי יוחנן דה"ל חד לגבי תרי וכ"כ הרא"ש לדעת רב עמרם וז"ל בסדר ר"ע פסק כר' אסי מדחש ליה רב לדרב אסי וכן מסתבר והא דר"י איכא ראיה דאף לרב אסי קריאה ביחיד כדפירש"י דמצוה לחזור אחר י' אם לא מצא י' אינו פטור מקריאתה אלא קורא ביחיד ע"כ ובה"ג נראה שמפרש דבדיעבד פליגי ופסק כרב אסי מדחש לה רב ורבינו נסתפק בדברי הרי"ף אם דעתו כדעת ר"ת וכמו שפי' הר"ן וכיון דפסק כרב א"צ לחזור אחר י' או אם מפרש כפי' קמא שכתבתי לדעת ר"ע דבדיעבד פליגי אבל לכתחלה מודה רב דצריך לחזור אחר י' ולפיכך כתב בתחלת דברי הרי"ף סתם כלומר אלו הם דברי הרי"ף והם סתומים ואפשר לפרשם כדברי ר"ת או כדברי רב עמרם לפי הפירוש הא' שפירשתי בו כנ"ל לפרש דברי רבינו ואפשר לומר דפשיטא ליה לפרש דברי הרי"ף כדברי ר"ת וה"ק דברי הרי"ף הם סתומים ודברי ר"ת הם מפורשים ובה"ג חולק על פסק זה שסובר דבדיעבד פליגי והלכה כרב אסי ור"ע סבר כבה"ג בחדא שפוסק הלכה כרב אסי וסבר כפר"ת בחדא דלכתחלה פליגי ומ"מ אינו סובר לגמרי כוותיה דר"ת סבר דבדיעבד נמי פליגי ור"ע סבר דבדיעבד מודה רב אסי דילא ולשטה זו אתי שפיר שכתב סברת רב עמרם אחר סברת בה"ג וגם מפרש דברי ר"ע כמו שפירש הרא"ש ז"ל וא"ח כתב הראב"ד הכריע ואמר דלעולם בעינן עשרה מיהו במקום שיש צבור שקראוה בעשרה אם יש שם יחיד או יחידים שלא קראוה עמהם יוכלו לקרותה ביחיד כיון שהיה בעיר פירסום דקריאת הצבור עכ"ל (ו) ומה שכתב רבינו בזמנה שהוא י"ד שהוא עיקר זמנה לאו דוקא דה"ה לט"ו לבני הכרכים אלא דחדא מינייהו נקט ושלא בזמנה פירש הר"ן דהיינו בשאר יום י"ד לבני עיירות או ט"ו לבני כרכים להיות בשבת שמקדימין וקורין בע"ש כתב המרדכי בשם ר"ג יחיד הקורא את המגילה לא יברך לא לפניה ולא לאחריה דאמר רב אסי מגילה בעשרה וכיון דצריך עשרה יחיד לא מחייב לקרות דהיכי מברך הא הוה ליה מוציא שם שמים לבטלה וכ"כ בא"ח שכן דעת מקצת גאונים ושהר"מ כתב שמברך אפי' ביחיד עכ"ל ומתוך מה שנתבאר יתבאר לך שדעת כל הפוסקים חוץ מבה"ג היפך דעת מרדכי הלכך נקטינן כדברי הר"מ שמברך אפילו ביחיד (ח):

תנן בס"פ ראוהו ב"ד (כח.) היה עובר אחורי ב"ה או שהיה ביתו סמוך לב"ה ושמע קול שופר או קול מקרא מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא וכתב הר"ן דקשיא לתוספות היכי נפיק הא מגילה בעיא עשרה בין בזמנה בין שלא בזמנה ולאו קושיא היא דהא דבעינן עשרה דמגילה היינו משום פירסומי ניסא ובמקום

ותדע מדקאמרינן ועשרה מכלל דשאר ראשי פסוקים א"צ אלא עשרת בני המן ועשרת בלבד הילכך כו' ומ"ש ושיעורו בין פסוק לפסוק כו' נראה טעמו שכן דרך קוראי אגרת לקרותה כולה כאחד ולהפסיק במקום; **צריך** כדי נשימה לבד ובהג"ה מיימוני' פ"ב ד"ה' מגלה כתב בשם מהר"ת כדברי ר"כ וה גלה שא"צ לומר חמש מאות איש ואת פרשנדתא בנשימה אחת דבגמרא קאמר דוקא בעשרת בני המן משום דכולהו בהדי הדדי נפקי נשמתייהו וחמש מאות איש לא שייכי בהאי טעמא וכו' והב"י העתיק על שם א"ח שצריך לומר איש שלפניהם בנשימ' אחת ואפשר לחלק דדוקא חמש מאות איש לא צריך אבל כל מה שהוא בכלל השירה דהיינו איש לבד צריך לומר ובמהרי"ל כתב בשם הרוקח דטעמא דחמש מאו' איש צריך בנשימה אחת היינו משום שעשר' בני המן היו שרי חמשים על אותן חמש מאות איש עכ"ל וכן נוהגין לאמרם בנשימה אחת:

כתב רב האי מנהג דחזי לן מאן דקרי לה למגלה פושט וקורא כאגרת וכו' לשון זה משמע דפושטו קודם הקריאה וכן המנהג אבל בכל שאר המחברים שהעתיקו דברי רב האי כתוב קורא ופושט כאגרת משמע דקודם הקריאה אינו פושט אלא בשעת קריאה כל מה שקרא מניח פשוט' עד אחר גמר הקריאה וכבר האריך בזה בתשובת מהרי"ל בסי' כ"ו ומסקנא לפושטו קודם הקריא' ומ"מ כתבו על שמו דווקא הקורא בציבור להוציא אבל היחידי' שיש להם מגלות אינן צריכין לפשוט עיין בדרשותיו וכן נראה מדברי הרמב"ם שכתב קורא ופושט כאגרת להראות הנס ואין זה אלא בקורא בצבור להוציא:

מגילה בזמנה וכו' פ"ק דמגלה ריש דף ה' אמר רב מגלה בזמנה קורין אותה אפילו ביחיד שלא בזמנה בי' רב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אסי ופי' רש"י בזמנה בי"ד מתוך שהוא הוב' בו ביום על כל יחיד ויחיד קורין אותה אפי' ביחיד דהכל קורין בו ואיכא פרסום נס שלא בזמנה כגון כפרים המקדימין ליום הכניסה אין קורין אותה אלא בי' דבעינן פרסומי ניסא ורב אסי אמר בין בזמנה ובין שלא בזמנה מצוה לחזור אחר עשרה משום פרסומי ניסא אבל אי לא אשכח עשרה לא אמר רב אסי דלא ליקרי שאין איסור קריאתה ביחיד אלא מצוה לקרותה בי' וחש ליה רב להא דרב אסי וחזר על עשרה וקיבלן עכ"ל רש"י וכן הסכים בעל המאור והביא ראיה ממה שלא מנו מקרא מגלה עם אותן שהם בעשרה דקתני להו בפ' הקורא המגילה עומד אין פורסין על שמע וכו' וכיון דבמסכת מגלה קיימינן אם איתא דלעכובא בעי עשרה ה"ל למנותה עמהם ואמאי לא אותבינן מינה לרב אסי אלא ודאי דלכ"ע אם קראה ביחיד יצא וכן משמע מהלשון דקאמר קורין אות' בי' ולא אמר אין קורים אותה אלא בי' ש"מ דמצוה לכתחלה להדורי אבי עשרה אבל אם קראה ביחיד יצא א"כ היכא דלא אשכח בי עשרה קרי לה ביחיד אפי' לכתחלה אבל הרי"ף כתב וז"ל ואעפ"י דחש לה רב להא דרב אסי קי"ל כרב דהא ר' יוחנן קאי כוותיה דאמר לקמן ריש פ' שני א"ר יוחנן הקורא את המגלה בין הכתובים לא יצא לא אמרו אלא בצבור אבל ביחיד יצא ושמעינן מינה דקורין אותה ביחיד כרב דאמר בזמנה קורין אותה ביחיד עכ"ל נראה מדבריו דס"ל דלרב אסי אפי' בדיעבד לא יצא דאי בדיעבד יצא א"כ מאי מייתי ראייה מר' יוחנן הא לא קאמר אלא הקור' וכו' דמשמע דיעבד וכן פי' הרמב"ן לדעת הרי"ף בספ' מלחמותיו וז"ל וסעד לדברי רבי' שאלמלא לא היה רב אסי מחמיר אלא למצוה לאהדורי אבי עשרה על מה חשש רב להא דרב אסי כיון דלא ס"ל כוותיה אלא ודאי לדברי רב אסי דיעבד נמי לא יצא ומש"ה חש ליה לרב להחמיר ואלמלא כן הוי אמרי בגמרא מצותה בי' א"כ הוו מפרשי בהדי' לא מצא י' קורין אותה ביחיד ומאי דקשה דה"ל למנותה בהדי דאין פורסין על שמע וב"י תירץ דכל אותם דחשיב התם חובת צבור הם ואין עושין אות' אא"כ בעשרה או רובם מחוייבין בדבר כגון שלא שמעו קדיש וברכו אבל במגלה לא בעינן עשרה אלא משום פרסומי ניסא הילכך אפי' בשביל יחיד קורין אות' בי' אעפ"י שיצאו הם כיון שהיחיד לא יצא ונראה לפע"ד מלשון רב שאמר מגלה בזמנה ביחיד ושלא בזמנה בי' דלכתחלה קאמר דבזמנה אפילו ביחיד דומיא דשלא בזמנה דכי היכי דהתם בעשרה לכתחלה ה"ה בזמנה ביחיד לכתחלה וא"כ להרי"ף דהלכה כרב אפילו לכתחלה כך הוא ההלכה וכך מבואר בדברי הר"ן דאפי' לכתחלה קאמר רב דבזמנה ביחיד ומה שהביא הרי"ף ראייה מר' יוחנן אעפ"י דר' יוחנן לא מיירי אלא דיעבד אינו מביא ראיה ממנו אלא לדחות דברי רב אסי דאפי' בדיעבד לא יצא דליתא וא"כ ממילא משמע דנדחו דבריו מהלכה לגמרי והלכה כרב אפילו בלכתחלה וכן נראה מדברי הרא"ש שכתב לשון הרי"ף וכתב שכן פסק ר"ת ורבינו העיד שר"ת כתב שאפילו לכתחלה א"צ לחזור אחר עשרה וא"כ ממילא אף דעת הרי"ף כך היא גם דעת הסמ"ג שכתב שר"ח ור"ת פסקו כרב מכח הסיוע ראיה דר' יוחנן קאי כותיה כדכתב הרי"ף כוונתו לומר דאפילו לכתחלה ולא כמה שעלה על דעת מהר"ם בביאוריו דדוקא בדיעבד מפני שסובר דמכח הראי' דר' יוחנן קאי כותיה דלא מיירי אלא בדיעבד

משמע דרב נמי מיירי בדיעבד וכבר כתבתי שאין זה כלום דפשיטא דרב מיירי בלכתחלה ולפי זה מ"ש רבינו מגלה בזמנה קורין אפילו ביחיד לרי"ף ור"ת כתב וכו' דנראה מהלשון שהם שני סברות הוא שלא בדקדוק שהרי ר"ת גופיה שפסק כרב לא פסק הכי אלא מכח הסיוע ראייה דר' יוחנן שהביא הרי"ף כמבואר בסמ"ג ובמרדכי ואפשר דכיון שמלא רבינו לר"ת שכתב כן בפירוש שא"צ לחזור אחר עשרה מדבריו בבא מיוחדת דאעפ"י שגם מדברי הרי"ף מוכח כן כדפי' לא כתב כן בפי' אלא שא"כ ה"ל לכתוב וכתב ר"ת הם כמו פי' לדברי הרי"ף ויותר נכון בעיני שהספר מוטעה וכך צריך להיות קורין אותה ביחיד לרי"ף ור"ת ואפילו לחזור אחר י' אין צריך וכו' דהשתא הוא ממש כמ"ש הרא"ש ושאר מחברי' דהרי"ף ור"ח ור"ת תופסים שטה אחת והכי משמע ודאי דאין כאן אלא ג' דעות דעת רי"ף ור"ת דלכתחלה קורין אותה ביחיד ודעת בה"ג דאפילו דיעבד לא יצא אלא בעשרה ודע' רב עמרם דלכתחלה צריך לחזור אחר עשרה ואם אי אפשר קורין אותה ביחיד ויצא בה בדיעבד: **ומ"ש** ובה"ג פסק ודוקא בעשרה טעמו שהוא פוסק כרב אסי וכ"כ בסמ"ג וז"ל ובה"ג פוסק כרב אסי וכ"כ הרמב"ן בספר מלחמותיו ומפרש דברי רב אסי אפי' בדיעבד לא יצא אלא בעשרה כמו שפי' הרי"ף ולפיכך פסק דוקא בעשרה אפי' בדיעבד: **ומ"ש** ור"ע כתב צריך לחזור כו' איכא לתמוה

דרכי משה

(ד) בהגה"מ פ"א דמגילה כדאמרי' אתי אליהו ז"ל אדמי להו כו' ונהגו הקהל לומר פסוקים אלו בקול רם איש יהודי ומרדכי יצא ליהודים היתה אורה כי מרדכי היהודי ואין זה אלא מנהג שמחה בעלמא שנהגו לשמוח התינוקות ולזרזם כדי שיהא דעתם מתוך כך לשמוע קריאת המגילה ויש מקומות שלא נהגו מנהג זה עכ"ל וכ"ה בכלבו וכבר כתבתי למעלה דהחזן צריך לחזור ולקרות אותן פסוקים ובאבודרהם כתב וטעם דנהגו בד' הפסוקים אלו יותר משאר פסוקים משום כבוד מרדכי שנעשה נס על ידו ורבי סעדיה לא הזכיר רק ב' והם כי מרדכי היהודי ליהודים כו': (ה) וכתב האגור ובאשכנז נוהגים לפתוח כל המגילה ואח"כ מתחיל לקרות וכ"ה במהרי"ל וכן נוהגים: (ו) ובהגה"א פ"ק מסתפק אי בעינן שכל הי' צריכים להיות בני מצוה דמאחר שאינו אלא משום פרסום הנס לא בעינן שיהא בני מצוה עכ"ל: (ז) וכן פסקו במנהגים שלנו דמגילה בזמנה קורין אותה ביחיד ושלא בזמנה בעשרה עכ"ל: (ח) וכתב הג"א פ"ק דמגילה ואותן ב"א שמניחין ב"ה וקורין המגילה ביחיד לא טוב הם עושין אלא צריכין לבא לב"ה הם ונשותיהם וילדיהם עכ"ל: ואין

חדושי הגהות

תרצ א בד"מ הנדפס בפ"ע איתא בבבל ועילם ובערוך ערך שוור כתב שמנהג בכל העולם כולו כו' בין כך ובין כך טעות נפל בספרינו וצריך תיקון:

תרצא היתה כתובה בסם בסיקרא בקומוס ובקנקנתום על הדיפתרא ועל הנייר פסולה עד שתהא כתובה על הספר ובדיו וקלפין שלנו כשרין אע"פ שאינן מעופצין וצריכה שירטוט ור"ת ז"ל כתב כיון דנקראת ספר נותנים לה כל דין ס"ת (ב) חוץ ממה שמפרש בהדיא דהיינו שאם הטיל בה ג' חוטי גידין כשרה אבל לכל שאר הדברים היא כס"ת לענין עיבוד לשמה והיקף גויל וחטוטרת חתי"ן ותליית ההי"ן וקופי"ן וכל גופות האותיות כצורתן וזיונן של שעטנז ג"ץ ובחסירות ויתרות (ה) וצריכה עמוד בראשה וחלק בסופה כדי להקיפה בו הכל

לתמוה טובא דבמרדכי משמע שר"ע סובר דאפי' בדיעבד בעינן עשרה כדעת ר"ג מ"ה ובאגוד' מפורש כך וז"ל רבינו שמואל ור"ח ור"ת פסקו כרב ור"ע גאון ור"כ פסקו כרב דיחיד לא מברך עכ"ל ונראה ליישב דלפי שרבינו ראה בדברי הרא"ש שכתב דברי הרי"ף ושכן פסק ר"ת ואח"כ כתב ובסד' רב עמרם פסק כרב אסי מדאש ליה רב לרב אסי וכן מסתבר והא דר' יוחנן איכא ראיה דאף לרב אסי קראה ביחיד יצא כדפירש רש"י וכו' הבין רבינו שכל זה הם דברי ר"ע וליתא דר"ע לא כ' רק דהלכה כרב אסי והרא"ש הסכים עמו בזה וכתב שכן מסתבר מדאש לה רב לדרב אסי וכמו שפסק ר"ע אבל בפירוש דברי רב אסי אינו מסכים לדברי רב עמרם דאילו רב עמרם מפרש דאפילו בדיעבד בעי עשרה ויחיד אינו מברך עליה כמ"ש באגודה בפי' וכמו שפי' הרי"ף דברי רב אסי אבל הרא"ש סובר פי' דברי רב אסי כפי' רש"י ובעל המאור ומכחה דהא ראיי' הרי"ף וז"ש והא דרבי יוחנן איכא ראייה וכו' הוא מלשון הרא"ש עצמו לא מלשון רב עמרם וכתב הר"ן וא"ת והא דרשי' מדכתיב משפחה ומשפחה להביא משפחות כהונה שמבטלין מעבודתן וכו' ומכאן סמכו של בית ר' וכו' ולרב אמאי והא איהו דאמר דבזמנה קורין אותה ביחיד לכתחל' י"ל דאפילו רב מודה דמצוה מן המובחר לקרות עם הצבור משום פרסומי ניסא ולפיכך בשעה שהצבור קורין מבטלין עבודה ות"ת ובאין לשמוע עם הצבור ואעפ"י שיש בבית המדרש אפילו ק' כשל בית רבי מיהו משום דברוב עם הדרת מלך ס"ל לרב שלא הטריחוהו חכמים לכנוס עשרה כדי לקרותה עכ"ל ועל דרך זה הם דברי המרדכי שכתב שר"ת ור"ח פסקו כרב דנקראת שפי' שלא בצבור ומיהו מצוה בי' ורצה לומר דודאי לא הטריחוהו חכמים לכנוס י' כדי לקרותה אלא נקראת שפיר אף לכתחלה ביחיד אלא מיהו מצוה מן המובח' לקרותה בי' אם אפשר וה"ה שאפי' יש שם י' מצוה מן המובחר לקרותה ברוב עם. ולענין הלכה כבר התבאר דהרי"ף ור"ח ורבינו שמואל ור"ת ורבינו שמחה במרדכי פסקו כרב דאפילו לכתחלה א"צ לחזור אחר עשרה ורב עמרם ובה"ג ור"ג מ"ה פסקו כרב אסי ופירשו דאפילו בדיעבד לא יצא ביחיד ויחיד הקורא את המגלה לא יברך ובעל המאור והרא"ש ז"ל פסקו דלכתחלה צריך לחזור אחר עשרה אבל בדיעבד יצא ביחיד ופירשו דהיינו דרב אסי ויחיד הקורא מברך עליה ומיהו האגודה כתב ונוהגין לברך בזמנה אפילו קורא לנשים ובדרשו' מהרי"ל כתב מי שקורא לחולה או ליולדת מברך לפניה ולאחריה אעפ"י שיצא כבר י"ח בבית הכנסת כדקי"ל במסכת ר"ה כל הברכות אעפ"י שיצא מוציא וכו' ואפילו במקום שאין שם י' יכול אחד לפטור כולן אפי' ליודעין לקרות בעצמן ומכ"ש אם אחד יודע והשא' אינן יודעין כדקי"ל סופר מברך וצור יוצא עכ"ל ומצאתי בהגהות על שם האגודה דמי שכבר יצא וקורא מגלה לנשי' ולבני ביתו יברך על משמ' מגל' ע"כ וזה ע"פ שיט' ראבי"ה עיין במרדכי פ"ק דמגלה:

תרצא היתה כתובה בסם כו' משנה וגמרא ריש פ"ב דמגלה והתו' בשם ר"ת כתבו דקלפי' שלנו אע"ג דלא עפיצי מ"מ הסיד שאנו נותנין בקלפי' שלנו מהני כעפצי' וכ"כ הרא"ש ומ"ש וצריכה שרטוט מימרא דרב אסי בפ"ק דמגלה דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שרטו' כאמתה של תורה ופי' רש"י כאמת' של תורה כספר תורה עצמו דבעי שרטוט הל"מ וכתב המרדכי שם אומר ר"ת אף על גב דהס"ת לא בעי שרטוט בין שורה לשורה אבל מגלה צריכה שרטוט כאמתה של תורה דהיינו מזוזה שיש בה מלכות שמי' ומ"ש ור"ת ז"ל כתב כיון דנקרא ספר וכו' כ"כ המרדכי משמו וכ"כ בהג"ה מיימוני משמו בתשובה המתחלת בקוצר אשיבך וכו' ונראה ברור שדברי ר"ת הם עד הכל כס"ת בזה נסתלקה תלונת הב"י שחשב שרבינו עצמו פסק הפך דעת התו' והרא"ש ורבינו שמשון שפוסקין שצריכין עמוד בסוף' וכדי היקף בראש' ולפעד"נ דרבינו לא פסק כלום אלא העתיק דברי ר"ת ודברי התו' הם דברי ר"י ז"ל ואחריהם נמשך הרא"ש בפי' במסכ' ידים גם בפסקיו בספ"ק דבבא בתרא אבל ר"ת סובר כגירס' ספרי' דעמוד בראשה וכדי היקף בסופה וכפי' רש"י ומ"ש הכל כס"ת אף על גב דס"ת לאמצעיתו נגלל ויש לו שני עמודין היינו דוקא ס"ת שרגילין לקרות בו הסדר בשבוע אבל שאר ספרי תורות שאין רגילין לקרות בו די בעמוד א' בראשו כדקאמר התם ספר עזרא לתחלתו נגלל ופי' רש"י ספר שכתב משה ובו קורין בעזרה פ' הקהל וכ"ג ביום הכיפורים ואין לו אלא עמוד אחד בראשו ונגלל מתחלתו לסופו וה"ט דכיון שאין קורין בו ברגילות נגלל מתחלתו ודומי' דהכי במגילה שאין קורין בו אלא בפורים וסברא זו כתוב להדי' בספר התרומה לחלק בין ס"ת שרגילין לקרות בו לס"ת שאינן רגילין לקרות בו שא"צ אלא עמוד אחד. ואעפ"י שבהג' מיימוני המתחלת בקוצר אשיבך יראה דאף ר"ת סובר דעמוד בסופה עבדינן יראה בעיני דטעות סופר הוא לשם וצריך להגי' בראשה כדי לגלול עמוד ובסופה כדי לגלול את המגילה ותדע שהרי בדרשות מהרי"ל כתב דמגלה נגללת מראשה לסופה ובעמוד אחד כדאיתא במיימוני ורצונו לומר בהגה' מיימוני הנז' כי הרמב"ם ז"ל לא כתב מזה כלום וא"כ בהכרח דצריך להגיה לשם כדכתבתי וזה מסכים לדברי רבינו בשם ר"ת ומ"מ צריך עיון למה לא הזכיר רבינו כלל דעת אביו הרא"ש בדין זה ואפשר דכיון שלא כתב לענין מגלה בדין זה כלום איכא למימר דאעפ"י דבכל שאר ספרים נגללין מסופן לראשן היינו טעמא שכשירצה לקרות בו א"צ לגללו אבל מגלה דפושט וקורא א"כ שפיר יכול לגללה מראשה לסופה שהרי בלאו הכי צריך לפושטה קודם קריאה וסובר דהכי עדיף טפי לגללה [מראשה לסופה שהסוף היא כמו שומר לתחלתו זה אפשר לומר במגלה כיון שלא גילה הרא"ש ז"ל דעתו בה בפי' אבל קשה שאף בהלכו' ס"ת לא כתב רבינו מדין זה כלל גם הרמב"ם לא כתב מזה כלום וצ"ע ולענין הלכה יראה להכריע כדעת ר"י ור"ש והרא"ש גם בספר התרומה סי' ר"ב ובסמ"ג סימן כ"ה פסקו כן וכן כתב באגודה דעמוד בסופה וכדי היקף בראשה וכתב הב"י שכן נהגו ובמלכותו קאמר שנהגו כן אבל במלכותינו נהגו שלא לעשות לה עמוד

ובמקום קריאתה הוא דבעינן עשרה משום פירסומי ניסא והא איכא ואף ע"ג דהאי שמע לה במקום דליכא עשרה קריאתה מיהא בעשרה הוא וממקום דאיכא משום פרסומי ניסא שמע לה ומשום הכי יצא ע"כ ואמאי דתנן ואם לאו לא יצא כתב הירושלמי אמר רבי יוסי בר חנינא לא אמרן אלא בעובר אבל בעומד חוקה כיון: **כתב** בת"ה בני הישובים שאין להם מנין ורוצים ללכת לקהילות הסמוכים להם לימי הפורים כדי לשמוע מקרא מגילה בצבור צריכים להקדי' ביאתם גם לשבת הסמוך לפורים כדי שישמעו פרשת זכור בעשרה כלומר מפני שהיא מן התורה כמו שנתבאר בסימן קמ"ו:

תרצא היתה כתובה בסם בסיקרא וכו' עד על הספר ובדיו משנה ברפ"ב (יז.) ודיפתרא מפרש בגמרא דמליח וקמיח ולא עפיץ וכתבו התו' והרא"ש דקלפים שלנו אף ע"ג דלא עפיצי תיקון שלנו חשיב כמו עפצים שלהם: **וצריכה** שירטוט מימרא בספ"ק (טז:) וכתב בא"ח דדי בשירטוט שטה ראשונה (א): **ור"ת** כת' כיון דנקראת ספר נותנין לה כל דיני ס"ת וכו' כ"כ המרדכי בפ"ב דמגילה בשמו וכ"כ ג"כ הגה"מ וכ"כ א"ח בשם הר"ת ולשון רבינו אינו מכוון דמשמע דר"ת אתא לאיפלוגי על שום דבר שנזכר לעיל ואינו כן וא"כ לא הל"ל אלא כתב ר"ת כיון דנקראת ספר: **כתב** הרשב"א בתשובה (סי' ע) על מגיל' שהיא נקוד' מחמת הניקוד איני רואה שתפסל בכך וכתב עוד (סי' ק"ו) מגילה שיש בדף הראשון ברכות ופיוטים דבר פשוט שהיא כשרה ע"כ והמרדכי כתב בפרק בני העיר בשם אבי"ה דאין לכתוב ברכות במגילה דאיתק' לס"ת ולא דמי למגילה הכתובה בין הכתובים עכ"ל (ג) ואע"פ שנראה מדבריו דמפסיל נמי פסיל לה על דברי הרשב"א יש לסמוך להכשירה בדיעבד (ד):

ומ"ש רבינו וצריכה עמוד בראשה וחלק בסופה כדי להקיפה בו הכל כס"ת נראה דהיינו מדתניא בפ"ק דבתרא (יג.) הרוצה לדבק תורה נביאים וכתובים כאחד עושה לראשו כדי לגול עמוד ולסופו כדי היקף ופירש"י כדי לגול עמוד·מניח קלף חלק לגלל ע"ג עמוד של עץ שהספר נגלל עליו: ולסופו כדי לגלול היקף · בסופו מניח חלק גדול כדי לגלול בו כל הקיפו שאין עושה שני עמודים לגוללו לאמצעי כמו שאנו עושין לס"ת אלא גוללו מתחלתו לסופו וכרך יהחלק על כל ההיקף עכ"ל ולפ"ז מ"ש הכל כספר תורה בשאר דברים הוי כספר תורה ממש ולענין עמוד בראשה וחלק בסופה הוי כספר תורה המדובק עם נביאים וכתובים וקשה שמנהג העולם הוא בהפך שהם עושים עמוד בסופה וחלק בראשה כדי להקיפה בו ונראה שהטעם הוא מפני שהתוספות הקשו על גירסא זו מדתניא התם בסמוך כל הספרים נגללים לתחלתן ואמרינן נמי ספר עזרא לתחלתו הוא נגלל וגבי מזוזה אמרי' (מנחות לא:) נמי שכורכין אותה מאחד כלפי שמע דהיינו לתחלתו ע"כ נראה לר"י דגרסינן ועשה בראשו כדי היקף ובסופו כדי לגלול עמוד וכ"כ בספר התרומות סי' ר"ב כדברי התוס' וכתב אח"כ א"כ במגילה שיש לה דין שאר ספרים יש לה להיות עמוד אחד בסוף וכדי היקף בתחלתה בלא עמוד והגהמ"י כשכתבו דברי ר"ת כתבו ומניח בסופה כדי לגלול עמוד ובתחלתה לגלול היקף והרא"ש כ' בפי' המשנה פ"ג דמסכת ידים אהא דתנן התם גליון שבספר שלמעלה ושלמטה שבתחלה ושבסוף מטמא את הידים רבי יהודה אומר שבסוף אינו מטמא עד שיעשה לו עמוד שבתחלה ושבסוף כדאמרינן בפ"ק דב"ב עושה לו כדי לגלול עמוד בתחלתו וכדי היקף בסופו וק' דהכא משמע שהעמוד היה בסוף הספר והכי מסתבר דאם היה כדי היקף בסופו אם כן הספר נגלל מתחלתו לסופו ונמצא כשירצה לקרות בו צריך לגוללו לתחלתו ועוד דההיא שמעתא גופא גרסינן תני כל הספרים נגללים לתחלתן אע"פ שרש"י פירש שם מתחלתן לסופן אין לשון הגמרא מוכיח כן עוד אמרו התם ספר העזרא לתחלתו נגלל ועוד מסתבר דומיא דמזוזה שנכרכת כלפי שמע וכן בירוש' פ"ק עושה עמוד לספר בסופו הלכך נראה דגרסינן התם עושה כדי היקף בתחלתו וכדי עמוד בסופו ויש לקיים גירסת הספרים דהתם במדביק תורה נביאים וכתובי' כאחד ואם היה גוללו לתחלתו היתה תורה למעלה ואינו כבוד התורה להיותה כמו שומר לנביאים וכתובים אבל התורה נגללת לתחלתה עכ"ל וכ"כ רבינו שמשון שם ואף לפי מ"ש לקיים גירסת הספרים משמע דס"ל דעמוד דמגילה הוי בסופה וכדי היקף בתחלתה וכדמשמע מכל הני שהביא בתחלת דבריו דלא אמר דמדביק תורה נביאים וכתובים כאחד עמוד בתחלתו וכדי היקף בסופו אלא משום כבוד התורה שלא תהא כשומר לנביאים וכתובים אבל המגילה דליכא למיחש להכי הרי הוא ככל הספרים שנגללין מסופן לתחלתן ויש לתמוה על רבי' היאך סתם דבריו היפך דעת התו' והרא"ש ורבי' שמשון ודוחק לומר שלא ראה דבריהם ואפשר שמאחר שראה שהרא"ש ורבי' שמשון כתבו לקיים גירסת הספרים ומגילה דינה כס"ת ואין לדמותה לס"ת שאין בו אלא תורה בלבד שהוא צריך ב' עמודים ומגילה די לה בעמוד אחד מדמינן לה לס"ת המדובק עם נביאים וכתובים דאין לו אלא עמוד א' וכי היכי דהתם הוי עמוד בראשו וכדי היקף בסופו ה"נ במגילה ומ"מ אין דבריו נראין מהטעם שכתבתי בסמוך דשאני מדביק תורה נביאים וכתובים משום כבוד התורה נגעו בה אבל במגילה דליכא האי טעמא מודו הרא"ש ורבי' שמשון שדינה ככל שאר ספרים שנגללין מסופן לתחלתן ועוד שבספר התרומה כתב קיום לגרסת הספרים בענין שכתבו רבי' שמשון והרא"ש וסתם אותו הלכך מכל הני טעמי פשט המנהג לעשות במגילה עמוד בסופה (ו) וכדי היקף בתחלתה וכן עיקר והרמב"ם כתב שאינה צריכ' עיבוד לשמה כלום ודלא כר"ת וכ' ה"ה זה פשוט שלא נזכר בו עיבוד ואינה כס"ת אלא לדברים שהשוה לו וסמ"ג כתב על דברי הרמב"ם נראה לי ראייתו מדקרינן במגילה הכתובה בין הכתובים ביחד ובא"ח כתב שהגאון רב אחא והרא"ש והר"י מקורבי"ל והר"ת כתבו שצריכה עיבוד לשמה (ז):

ומ"ש

דרכי משה

תרצא (א) ואין נוהגין כן אלא משרטטין כולה כמו ס"ת וכן מוכרח בגמרא דקאמר דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שירטוט כאמיתה של תורת ונחלקו המפרשים בפי' אמיתה של תורה אם ר"ל ס"ת או מזוזה ולמדו משם שצריכה לשרטט בכל השיטות כמוזכר בתוס' ואשיר"י ומרדכי וא"כ מגילה צריכה שירטוט בכל השיטות ולכן יש לתמוה על דברי ב"י שכתב דברי א"ח סתם בלא מחלוקת והוא דבר שכל העולם חולק עליו : (ב) וכתב הר"ן פ"ק דמגילה דף ש"ג ע"א דאסור לכותבה שלא מן הכתב ואם כתבה שלא מן הכתב אינו יוצא בה אלא בשעת הרחק ועוד האריך בדין תיקוני המגילה וכתב מהרי"ל וכשכותבה צריך להוציא כל תיבה מפיו קודם שיכתבנה כמו בס"ת וכתב בהג"א שאין לנקוד במגילה כלום אפילו סוף הפסוקים : (ג) וכ"ה בהג"מ פ"ב : (ד) וכתב בהג"מ פ"ב דמגילה דכל פרשיות של מגילה יעשה סתומות וכתב מהרא"י בפסקיו סי' ע"ב דאם עשה פרשיותיה פתוחות פסול למ"ד דיש לה דין ס"ת אמנם בא"ז כתב דמקצת פרשיותיה ראוים להיות פתוחות והאריך שם איזה פרשה תהיה פתוחות ואיזה תהיה סתומה אמנם נהגו כדברי הגה"מ לכן לא כתבתי דברי א"ז : (ה) ובהגה"מ פ"ה דמגילה דאין לפסול מגילה משום חסירות ויתרות דבהדי' אמרינן דאפילו השמיט הסופר תיבות וקראן על פה יצא וכ"כ א"ז מיהו מנה שם כל החסירות והיתרות הראויין לכתוב לכתחלה גם איזה אות קרי ולא כתיב כתיב ולא קרי ואיזה אות גדולה או קטנה וע"ש וכ"ה במסורת: (ו) ובהגהות מהרא"ם כתב שכן יש להיות הגירסא בספרי רבינו ושכן דעת חסמ"ג והגה"מ והמנהג בין האשכנזים שלא לעשות עמוד כלל וכ"כ במהרי"ל וכ"נ : (ז) וכן נוהגין: ובמהרי"ל

הכל כס"ת והרמב"ם ז"ל כתב שאין צריכה עיבוד לשמה ואם כתבה מין או עו"ג פסולה ובעל ה"ג כתב שאין צריכה תגין : עשרת בני המן צריך לכתבם כשירה ולא כשאר שירות שחלק ע"ג כתב אלא מניח חלק בין כתב לכתב כזה את פרשנדתא ואת דלפון

וקאמר בירושלמי שהיא פסולה אם לא עשה כן וצריך להאריך וי"ו דויזתא ירושלמי א"ר יוסי בר בון צריך שיהא איש בריש דפא ואת בסופה שניץ ונחיץ כהדין קנטירא נקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסול ונקראת איגרת שאם הטיל בה ג' חוטי גידים כשרה ובלבד שיהו משולשין משום ש"ש בו פירושים שונין צריך לצאת ידי כולם לעשות א' בראש היריעה וא' באמצעיתו וא' בסופו וא' בחלק רביעי מכאן וא' בחלק רביעי מכאן וצריך להיות שיור בראש היריעה ובסופה כשתופרה ביחד שלא יתפור הכל ובמשהו סגי וצריך שיהא כתובה לבדה שלא תהא מחוברת עם הספרים

ומ"ש אם כתבה מין או עו"ג פסול ג"ז מדברי הרמב"ם ובה"ג כ' שאין צריכה תגין כלומר ודלא כר"ת וזה ל' שבלי הלקט כתב בעל היראים כל הלכות ס"ת בה וצריך שיהיו אותיות שעטנ"ז ג"ץ מזויינים ג' זיינים ושתהא כל אות מוקפת גויל מד' רוחותיה ובעל הדברות כתב שאין צריך לזיין האותיות וכ"כ בעיני דגריעא מגילה מס"ת ומעשים בכל יום שקורין במגילה שאינה מזויינת ולא ראינו כן מקומינו מעולם לזיין מגילה עכ"ל :

עשרת בני המן צריך לכתב' כשירה ולא כשאר שירות וכו' בס"פ קמא וכו' (טז :) כל השירות כולן נכתבות אריח ע"ג לבינה ולבינה ע"ג אריח חוץ משירה זו ומלכי כנען שאריח ע"ג אריח ולבינה ע"ג לבינה מאי טעמא שלא תהא תקומה למפלת' ופירש"י אריח. הוא הכתב לבינה הוא חלק שהוא כפליים מן הכתב והאריח חצי לבינה שלא תהא להם תקומה להרחיב לעדיו תחתיו וכ' הר"ן שיותר נראים דברי ר"ת שכמו שאריח הוא מן הכתב כמו כן לבינה הוא מן הכתב וה"פ כל השירות אריח ע"ג לבינה וכו' וקורא השיטה הארוכה לבינה והקצרה אריח כענין שכתובות שירת הים ושירת דבורה חוץ משירה זו שאריח ע"ג אריח ואת ואת שהן תיבות קצרות זו למעלה מזו ולבינה קורא לשמות שהם ארוכות והם ג"כ זה למעלה מזה ומאי דקאמר שלא תהא תקומה למפלתן טעמו של דבר שכשהחומה שוה בשני ראשים ואין בה בליטות אין להוסיף עליה ולחזקה כמו שהיו יכולים אם היו שם בליטות ושיני החומה שאז יוכלו להוסיף על הבנין ולחזקו וכנגן זה שירת הים משא"כ זו שהעמיד הכד שלה כל א' שוה מב' צדדיו ושירת האזינו נמי כיולא בזו היא שעמודיה שוים מפני שיש בה מפלתן של רשעים כדכתיב מראש פרעות אויב וכתיב כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו ומיהו כל שטותיה ארוכות כדמוכח במסכת סופרים ולא תקשי לך הא דאמרינן כל השירות כולן אריח ע"ג לבינה וכו' דה"ק כל השירות שיש בהם אריח ולבינה הם נכתבים אריח ע"ג לבינה לבינה ע"ג אריח חוץ מזו שאע"פ שיש בהם אריח ולבינה הם נכתבים אריח ע"ג אריח ולבינה ע"ג לבינה אבל שירת האזינו אין אריחין כלל עכ"ל וכתב המרדכי בירושל' בעיא כדין לעכב או למצוה ומסיק לעכב וצריך להאריך וי"ו דויזתא גם זה שם וי"ו דויזתא צריך למתחי' בזקיפא מאי טעמא דכולהו בחדא זקיפא איזדקיפו וכ' הר"ן י"ל דלאו למימרא דבעי לאורוכי טפי משאר ווי"ן שהרי לא מצינו שנימנית במסורה באותיות גדולות אלא לפשוט ראשו הכפוף והיינו ל' מתיח' שהוא זקוף מל' זקיפה ואחרים פי' שצריך להאריך בה בקריאתה (ח) ולא יחטוף אותה והרא"ש כתב יש מפרשים מותח בקריאתה ויש מפרשים בכתיבתה (ט) והיא מאותיות גדולות ע"כ וז"ל א"ח פירוש הרא"ש צריך למתחיה לזקוף ראשו הכפוף וכל המאריכו אינו אלא טועה לפי שלא מצינו וי"ו זה בתוך אותיות גדולות עכ"ל ירושלמי א"ר יוסי ב"ר בון צריך שיהא איש בריש דפא ואת בסופה עשרת בסוף דפא בפרק בני העיר וכתב בה"ג פר"י כזה" ומדקדק מל' ואת בסופה ע"כ בסוף שטה ר"ל שאת בסוף הדף והלא אמרי' שעשרת בסוף דפא אלא בראש שטה ובסוף שטה ר"ל עכ"ל וכן נהגו : **ומ"ש** בירו' שניץ ונחיץ כהדין קנטירא נראה דשניץ היא מלשון שנצים כלומר כעין שנצים שעושים לכיס שאחד מהשנצים בולט מצד זה והאחד בולט מהצד השני כך איש בריש דפא ואת כנגדו בסוף אותה שטה ואצטריך למימר הכי כדי שלא תטעה לפרש דואת בסופה בסוף דפא קאמר ומשום הכי כתב שניץ ללמדך דלאו בסוף דפא קאמר אלא בסוף שטה דהיינו כעין שניץ כדפרישית ומ"ש ונחיץ כהדין קנטירא נראה שר"ל שוה מב' צדדין כמו בבניין השוה שמשליכין

איש	ואת
פרשנדתא	ואת
דלפון	ואת
אספתא	ואת
פורתא	ואת
אדליא	ואת
ארידתא	ואת
פרמשתא	ואת
אריסי	ואת
ארידי	ואת
ויזתא	עשרת

משקולת הבנאין מראשה לסופה והיא שוה כך כל תיבות של שמות עשרת בני המן הם זעג"ז בלי שום בליטה וזה כפר"ת באריח ע"ג לבינה ומצאתי כתיב ונחיץ פי' לשון חילוק והוא הנחלק ונחלה לב' מצאין קנטירא פי' הוא כמו מטה ושבט של ברזל שהוא של בנאין לחתוך בו את הכותל וכן פי' בערוך וביאור הענין שירת בני המן את את מצד א' והשמות מצד אחד אלו כנגד אלו וזהו כוונת המאמר שניץ ונחיץ וכו' ר"ל כמו הלולאות של כיס שעושין מצד זה ומצד זה ומכניס רצועה בין אלו שמצד זה ובין אלו שמצד אחר ומושך הרצועה ונקשר הכיס כך אלו את ואת מכאן ופרשנדתא ושמות האחרים מכאן כמו השנצים ונחלקה זו השירה לב' חלקים לכאן ולכאן כמו השבט של בנאין החותך את הכותל לכאן ולכאן ע"כ :

נקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסול' ונקראת אגרת שאם הטיל בה ג' חוטי גידים כשרה בלבד שיהיו משולשין בפ"ב דמגילה (יט.) ופירש"י נקראת ספר. ונכתב בספר וכתב הרא"ש פירש"י שיהא מראש התפר עד מקום תפירת הגיד כממנו עד הגיד הב' וכן מן הב' לג' כמו מן הג' עד סוף התפר וכפירושו מצינו במכות (ט.) גבי ערי מקלט דאמרינן התם ושלשת שיהו משולשות שיהא מדרום לחברון כמחברון לשכם ומשכם לקדש כמקדש לצפון והרי"ף כתב שאם הטיל בה ג' חוטי גידים כשירה שנים בשני קצות היריעה ואחד בתוך היריעה ובלבד שיהיו משולשין פי' שאותו שבתוך היריעה יהיו באמצע היריעה ואשכחן נמי משולשין בכה"ג בפ' כיצד מעברין (נז.) גבי ג' כפרים משולשין ובבכורות (לט.) גבי מומים הלכך כיון דאשכחן תרי גווני משולשין יש להחמיר במגילה ולהטיל בה גידין כשני הפירושים והם ה' חוטי גידין עכ"ל וכ"כ המרדכי וכך הם דברי רבי' והוי יודע שהרמב"ם מפרש דמשולשין היינו שצריך לתפור ג' תפירות בראש היריעה וג' בסופה וג' באמצעיתה ולפי זה אם באנו לצאת ידי כל הפירושים צריך לתפור י"א תפירות ג' בראש היריעה וג' בסופה וג' באמצעיתה ותפירה א' בחלק הד' מצד זה ותפירה אחת בחלק הד' שמצד האחר (י) : **וצריך** להיות שיור בראש היריעה ובסופה כשתופרים ביחד שלא יתפור הכל ובמשהו סגי בס"ת בענין הכי כדאית' בפרק שני דמגילה (שם :) וטעמא כדי שלא יקרע ולמד רבי' למגילה מס"ת וז"ל המרדכי מספקא לן אי בעינן במגילה שיור תפר וסברא היא דבעינן עכ"ל : **וצריך** שתהא כתובה לבדה שלא תהא מחוברת עם הספרים וכו' בפרק שני דמגילה (שם :) אמר רב חייא בר אבא אמר ר' יוחנן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ומחו ליה אמוחא בצבור שנו ומקמי הכי אמרינן התם אמר רבה לא אמרן אלא דלא מחסרא ומייתרא פורתא אבל מחסרא ומייתרא פורתא לית לן בה ופירש"י הכתובה בין הכתובים. ספרים שהיו בימי החכמים כולם בגליון כס"ת שלנו : לא יצא. דבעינן אגרת לעצמה דמפרסם ניסא טפי דכי קורא בין הכתובים נראה כקורא במקרא : או מחסרא או מייתרא. ארוכה משאר קלפים למעלה או למטה או קצרה מהם ויש לה היכר לעצמה וכתב הר"ן ומחו ליה אמוחא לא אמרו אלא בצבור

עמוד כלל ואולי מפני מחלוקת הפוסקים בדין זה נהגו כן דשב ואל תעשה עדיף ובדרשות מהרי"ל כתב טע' אחר על מנהגינו ולא מתיישב לע"ד : לשון הרמב"ם אין כותבין את המגלה אלא בדיו על הגויל או על הקלף כספר תורה ואם כתבה במי עפצא וקנקנתום כשרה וכו' ותימה שזה הפך משנתינו בקומוס ובקנקנתום לא יצא ונראה דעת הרמב"ם ז"ל דמשנתינו מדבר בקנקנתום לחודא אבל בשנותנין קנקנתו' במי עפצא שרי ולא גרע מס"ת וראייתו בזה מדתניא בפ' היה נוטל ר' יהודה אומר היה ר"מ לכל מטילין קנקנתום לתוך הדיו חוץ מפרשת סוטה ומטע' זה פסק בפ"א מה' תפילין דאם כתב במי עפצא וקנקנתום כשרה ר"ל במי עפצא וקנקנתום מעורבין יחד ומש"ה פסק במגלה נמי דכשר בכה"ג דנלמדנו מדין ק"ו מס"ת כמ"ש ה' המגיד בה' מגלה ועיין בפי' המשניות להרמב"ם בפרק היה מביא שם נתבאר דכך היא דעתו והיא דעת הרא"ש לענין ספר תורה דגומא ע"ש מי עפצא כשר ועיין בי"ד סוף סי' רע"ה. גם דברי הר"ן ז"ל שכתב בסוף דבריו דקנקנתום שרי בספר תורה היינו דוקא עם מי עפצא מעורב יחד אבל הקנתום לחודיה ודאי אסור כמו מגלה וכך מדוקדק בדבריו למעיין בה היטב ע"ש פ"ב דמגלה : **ומ"ש** והרמב"ם ז"ל כו' כלומר חולק על ר"ת בזה שסובר שא"צ עיבוד לשמה והוסיף על ר"ת בזה היכא שכתבה מין או עו"ג פסולה ובעל ה"ג חולק ג"כ על ר"ת שסובר שאין צריך תגין :

עשרת בני המן וכו' מימרא בספ"ק ש רה זו אריח על גבי אריח לבינה ע"ג לבינה ודברי רבי' הם על פי פי' רש"י דאריח היינו הכתב ולבינה החלק ומשמע לפירושו דלא בעינן דליהוי ואת ואת זו ע"ג זו דהוא הדין אם כתב כזה נמי שפיר דמי כיון דמניח חלק בין כתב לכתב אבל ר"ת פירש אריח היינו ואת ואת דבעינן דלהוי כולן זו על זו וכן השמות זה ע"ג זה עיין בר"ן ובמרדכי ומ"ש וקאמר בירו' שהיא פסולה וכו' כ"כ המרדכי וז"ל בירושלמי בעי כדין לעכב או למצוה ומסיק לעכב אבל באגודה כתב דבעי' זו

את פרשנדת'	ואת דלפון	ואת
אספתא	ואת	פורתא
ואת אדליא	ואת ארידת'	וכו'

דירושלמי קאי על עשרת דבעינן למהוי בנשימה אחת אי למצוה או לעכב ובמהרי"ל כתב מעשה במגענג"א שהפסיק ביניהם הקורא ולא אמרם בנשימה אחת והצריכו חכמי העיר לחזור לראש המגילה ובחנם החזירוהו לראש דדי לו לחזור לחמש מאות איש עכ"ל נראה דחזרה זו כל עיקר היא ע"פ האגודה שסובר דמסקנת הירושלמי לעכב היא קאי על עשרת דבעי למהוי בנשימה אחת אלמא דבעשר' בני המן עצמן לא קא מבעיא ליה דפשיטא דבעי נשימה אחת אף לעיכובא וכל זה שלא כדברי התו' שכתבו דנשימה אח' דקאמר לכתחלה אבל דיעבד יצא ובהגה"ה מיימונית כתב דמספקא ליה לראבי"ה אי למצוה אי לעכב ע"כ :

ירושלמי אמר ר"י בר בון צריך שיהא איש בריש דפ' ואת בסוף שניץ ונחיץ כהדין קנתירא כבר פי' הב"י מ"ש שפי' ולי נראה דהירושל' בא לבאר שהשירה הזאת צריך לכתב' לענין שיהא את ואת זו למעל' מזו ושמות הרשעי' ג"כ זה למעל' מזה והו שניץ כעין שנצים לכיס רצועה אחת מצד זה ואחת מצד זה כך כל ואת ואת מצד אחד כעין רצועה אחת וכל שמות הרשעים מצד אחר כעין רצועה שנייה ואתא לאורויי דלא נימא דעיקר קפידא להניח חלק לבד בין כתב לכתב איך שיהיה וכמו שפי' לדעת רש"י דליתא ונחיץ פי' מלשון הסולך בשו' לא יטה לא לימין ולא לשמאל וקנטירא פי' הוא חוט של בנאין שמסמן בו את הקורה לחתך אותו מצדדיו כדי שיהא שוה מכל צד ור"ל שתהא איש בריש דפא ואת בסוף שיטה כזה ולאפוקי דנכתוב את בריש

איש	ואת
פרשנדתא	ואת
דלפון	וכו'

דפא כזה פרשנדתא בסוף שיטה דבכה"ג נמי הוי שניץ ואשמעי' בירושלמי דלאו שפי' דמי למהוי הכי דא"כ לא היה שוה מכל צד דפא עשרת מכלל השירה היא וכשיכתוב את בריש דפא א"כ בסוף הדף לא יהא שוה וכן בסוף השירה לא יהא שוה אבל אם

ואת	פרשנדתא
ואת	דלפון
ואת	וכו'

איש בריש דפא שפיר הוא שוה מכל צד לדיו בראש ובסוף וכן מכל צד וצד כקורה השוה מכל צד ולפ"ז צריך לדקדק בעשרה שבסוף שלא יהא בולטת חוץ לשיטה טפי מואת ואת שלמעלה ממנו וכן נוהגין ועוד נראה לפרש דשניץ מורה ג"כ כשם שהרצועה שמצד שמאל מושך עליו הכיס שביד ימין וכן הרצועה שמצד ימין מושך אליו הכיס שמצד שמאל וכן כשיה' איש בריש דפא ואת בסוף דפא השתא מושך אליו פרשנדת' שבשיטה שנייה בצד ימין וכן ואת בסוף שיטה שנייה מושך אליו דלפון שבשיטה שלישית לאפוקי אם יהא את בריש דפא ופרשנדת' בסוף שיטה דאז אין נמשך שום שיטה לשטה שבלדה כי

דרכי משה

(ח) ובמהרי"ל שכן היה נוהג כשקרא המגילה: (ט) כ' בא"ז פרשנדתא א' גדולה עוד האריך שם בכל תגירות ויתרות הראויין להיות במגילה ובמקצת אין נוהגין בדבריו לכן לא כתבתי וע"ש: (י) וכתב בהג"מ פ"ב בשם ר' שמחה שטוב יותר לתפור בפשתן בין חוטי הגידים אלו מלהניח בלא תפירה בינתיים וכ"כ הגלבו ועכשו נהגו לתפור כולה בגידים כתב בתא"ו נ"י ח"א במסכת סופרים צריך שתהא התפירה חוץ לכתב ולא מבפנים עכ"ל :

וצריך

הספרים ואם היא מחוברת עמהם וקרא בה ביחיד יצא בלבד שתהא נגללת כס"ת אבל בצבור לא יצא ואם יריעותיה עודפות מעט על שאר היריעות שבספר או חסירות מעט אפילו בצבור יצא בה כתב ב"ה ז"ל הא דאמרי' בצבור לא יצא פי' בב"ה שהוא מקום צבור ובעי פרסומי ניסא אבל שלא בב"ה אפילו בי' יצא ולי נראה דכל י' מקרי צבור לכל דבר ואין חילוק אם הם בב"ה או לא ואם אין מגילה כשרה יש מתירין לקרותה בחומש כדאמר לענין לולב שיוצא ביבש בשעת הדחק כתב ב"ה ז"ל שאם קרא במגילה גזולה יצא :

תרצב **הקורא** מגילה מברך לפניה ג' ברכות על מקרא מגילה ושהחיינו ושעשה נסים וכתב ר"ת ז"ל שאף ביום צריך לברך שהחיינו שעיקר מצות קריאתה ביום והרמב"ם ז"ל כתב שאין מברכין שהחיינו ביום וא"א ז"ל הסכים לדעת ר"ת ואין נוהגין כן ולאחריה במקום שנוהגים לברך יברך והאידנא נוהגין לברך (ב) מאי מברך בא"י אמ"ה האל הרב את ריבנו והדן את דיננו והנוקם את נקמתינו והנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו בא"י הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם האל המושיע כתב ר"ע ז"ל לא אמרינן האל הרב (ג) דהא אמרינן אלהינו ובה"ז ז"ל כתב מסתברא כיון שברכה אחרונה במנהגא תליא מלתא אין לגעור במי ששח בקריאתה דלאו הפסקה היא אלא בקריאה תליא מלתא ואינו נראה דכיון שהוא מברך צריך שלא להפסיק דמאי נפקא מינה דתלי במנהגא סוף סוף הוא מברך : מי שקורא לחולה אע"פ שהוא יצא כבר יברך להוציא מי שקורא לו דקי"ל כל הברכות אע"פ שיצא מוציא תוספתא קרא בין עומד בין יושב בין שבירך לפניה ולא לאחריה בין לאחריה ולא לפניה או שלא בירך כלל לא לפניה ולא לאחריה יצא :

תרצג **כתב** ר"ע ז"ל בליל פורים (א) אחר קריאת מגילה אומר ובא לציון וי"א שא"א אותה לפי שאין עיקר הגאולה בלילה אלא מתחילין ואתה קדוש ואם חל במ"ש אומרים ויהי נועם

כי אין קשר לשיטה אחת עם חברתה : **ואם** אין מגילה כשרה יש מתירין לקרותה בחומש וכו' כתב ב"י נראה דמברכין עליה דאל"כ מאי מתירין דקאמר ומיהו נראה דמיירי בחומשין שעשוין בגלילה כס"ת ותפורה בגידין אלא שנמצא בו דבר הפוסלו ואעפ"כ קורין בו ומברך אם אין שם מגלה כשר' וכדעת הרמב"ם שהתיר לברך על ס"ת פסולה אם אי אפשר בס"ת כשרה כדלעיל בסי' קמ"ג אבל בחומשין שלנו שהם בקונטרסים כתובי' בשני עבריה' וכ"ש ספרי הדפוס שלנו שאינן נכתבין וקרא קאמר ונכתב בספר דבר פשוט הוא שאין יוצאין בה וה"ל כקורא ע"פ ואפי' בשעת הדחק דלא אפשר באחר אינו מברך וכן השיב הרשב"א בתשובה סי' ש"ע על מגלה הכתובה בין הכתובים שלנו שהן כתובין בקונטרסים ותפורין בפשתן ומנוקדין יוצא בה או לא והשיב דבר ברור הוא שלא יצא דכל שאינו כתובה בגולל כס"ת פסולה דהא נקראת ספר וצריכה נמי שתה' תפורה מקצתו בגידין כס"ת וכו' אבל מחמת הניקוד איני רואה שתפסל בכך עכ"ל וכן נראה עוד מדאייתי ראיי' מלולב ולשם לולב הוא אלא שנעשה יבש דפוסלו אף כאן בעינן דליהוי האי חומש ספר אלא שיש שם דבר שפוסלו התם הוא דקאמרי' שיצא בו בשעת הדחק ומברך עליו כתב הרשב"א בתשובה סי' תס"ז ודאי הקורא את המגילה להוציא הצבור אפילו לא השמיט בה אלא תיבה אחת חוזר וכדמשמע בירושלמי בטעות דיהודיים התם הוא דהלשון והענין אחד אינו חוזר הא לאו הכי חוזר אבל בשומעין א"צ לכוין בכל תיבה ותיבה והביא ראיות לדבר :

תרצב הקורא מגלה מברך וכו' ר"פ הקורא עומד ומ"ש וכתב ר"ת וכו' כ"כ התו' והרא"ש והמרדכי משמו דמדליף לה ריב"ל דחייב אדם לקרות המגילה בלילה ולשנות' ביום מדקאמר קרא אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי משמע דהעיקר הוי ביממא כיון שהזכירו הכתוב בתחלה וקרא משמע נמי הכי ולילה ולא דומיה לי כלומר אעפ"י שקורא ביום חייב נמי לקרות בלילה ועיקר פרסומי ניסא הוי ביממא וגם עיקר הסעודה ביממא הוא כדאמרי' לקמן דאם אכלה בלילה לא יצא וכתיב נזכרים ונעשי' ואיתקש זכירה לעשייה כדאיתא בפרק הקורא למפרע וה"נ איתקש מה עשייה ביממא אף זכירה כן והכי נהוג : **ולאחריה** במקום שנוהגין וכו' עד כתב רב עמרם לא אמרינן האל וכו' כ"כ המרדכי בשם בה"ג דהכי נהוג במתיבתא והר"א טירנא כתב עוד דאף בחתימה אין אומרין האל הנפרע אלא בא"י הנפרע כיון שגם עתה הזכיר השם וכתב עוד שיאמר הדן את דינינו הנוקם את נקמתינו וכו' והמשלם וכו' והנפרע וכו' סמוך לחתימה מעין חתימה ולא כספרים שכתוב בהן איפכא אבל ברמב"ם בסמ"ג כתב ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם האל הרב וכו' והנוקם וכו' והנפרע וכו' המשלם וכו' בא"י האל הנפרע וכו' ונראה ליישב דס"ל דצ"ל בפתיחת הברכה בא"י אמ"ה וכן בחתימה צ"ל בא"י כדין כל הברכות ארוכות אלא שמוסיפין כאן שם האל לפי שבמזמור על אילת השחר שאמרה אסתר הזכירה שם האל בתפלתה אלי אלי למה עזבתני והוא לאשר נס זה על ידה היה בשם אל חסד אל כל היום שגם שכבר נגזר ונכתב ונחתם בב"ד של מעלה להרוג ולאבד וגו' נהפוך היה שישלטו היהודים בשונאיה' ואין זה אלא במדת חסד אל ולכן גם בחתימה אומרים האל הנפרע וכו' לפי שלא היתה תשועתם שלימה אלא בשתי' אחת שנפרע לנו מאויבינו ושניה שהושיענו מידם וכל אחת משתים אלה לא היתה אלא במדת חסד אל כי לא היה הדור זכאי . גם אין לשבש הנוסחא בסמוך לחתימה כי גם המשלם גמול וכו' הוא מעין החתימה ומיהו כבר נהגו שלא לומר האל בפתיחה וכדברי ר"ע אבל בחתימה אומרין האל : **ובה"ג** כתב וכו' איכא למידק אף לדעתו שאין השיח' הפסק מ"מ יש לגעור בו כדי שיכוין למצוה דאפילו במצוה שאין מברכין לאחריה כגון תקיעת שופר ובדיקת חמץ וכיוצא בהן יש ליזהר שלא להשיח באמצע המצוה כ"ש מגלה שנקראת אגרת שצריך לקרות כולה כאחד בלי הפסק ואין היתר אלא כדי נשימה בלחוד כמ"ש בהגה' מיימוני ויראה דדעת ב"ה דאין ברכה זו לאחר מגלה כברכת ישתבח לאחר פסוקי דזמרה וכיהללוך אחר הלל וכברכות ק"ש שבשח בהם עבירה היא בידו וחוזר עליה ממערכי המלחמה ולזה אמר אין לגעור וכו' כלומר אין לגעור בו שהוא עבריין והיינו גערה דידהו דנדוי הוא מיהו ודאי יש לגעור בו מצד זה כדי שיכוין לבו למצוה וכדכ' הרשב"א בתשובה בסי' רמ"ד וכן לעיל בסי' תל"ב גבי בדיק' חמץ בדברי הרא"ש : **ומ"ש** ואינו נראה וכו' טעמו דכיון שמברך הוה עליה חובה כמו ברכת ישתבח אחר פסוקי דזמרה מיהו ב"י כתב דאעפ"י שהוא מברך לא שייכא אמגלה אלא משבח ומודה על הנס לבד הוא וכדכ' הר"ן אבל רבינו לא ס"ל הכי אלא שייכא אמגלה והכי משמע מלישנא דקאמר מברך לאחריה דעל המגלה הוא מברך לאחריה:

תרצג כתב ר"ע וכו' עד ואם לא אמרו מחזירין אותו כבר כתבנו מדין זה בארוכות סי' תרפ"ב והמסקנא דבתפלתה אין מחזירין אותו

בצבור י"מ לא אמרו לא יצא אלא בצבור אבל ביחיד יצא וכן דעת הרי"ף ולישנא לא משמע הכי דא"כ הל"ל ה"מ בצבור אבל ביחיד יצא ומדקאמר ומחו ליה אמוחא משמע שהם מחלישים כח הדבר בעצמו לפיכך נראה דה"ק ומחו ליה אמוחא שאין לך לומר לא יצא שלא אמרו אלא בצבור אבל היחיד אפילו לכתחלה הלכך אפי' בצבור דיעבד מיהא יצא עכ"ל אבל הרמב"ם כתב בהדיא בצבור דיעבד נמי לא יצא וכדעת הרי"ף וכן דעת הרא"ש ג"כ והכי נקטינן : **כתב** ב"ה ז"ל הא דאמרינן בצבור לא יצא פי' בב"ס כשהוא מקום צבור וכו' טעמו משום דאף על גב די' מיקרו צבור בכל מקום שהם היינו לענין קדיש וקדושה וכיוצא בהם דאכל בי י' שריא שכינתא אבל בדברים שהם משום פירסומי ניסא כל שאינם בב"ה לא הוי פירסומי כולי האי והלכך חשיבי כיחיד לענין זה :

ואם אין מגילה כשרה יש מתירין לקרותה בחומש וכו' כ"כ הרוקח וא"ח ונראה שמברכין עליה דאל"כ מאי מתירים דקאמר והכי משמע נמי מדמייתי מלולב היבש בשעת הדחק שרוב הפוסקים סוברין שמברכין עליו וכמ"ש הוא בעצמו בסימן תרמ"ט אבל כבר כתבתי שם שלענין מעשה יש ליטלו בלא ברכה וכן יש לעשות כשאין מגילה כשרה קורא אותה בחומש בלא ברכה : **כתב** ב"ה שאם קורא במגילה גזולה יצא נראה שלמד כן מדין שופר שנתבאר בסימן תקפ"ו וכן כתב הרשב"א בהדיא בתשובה דיוצאין במגילה גזולה כמו שיוצאין בשופר הגזול דכאן וכאן בקול הוא יוצא ואין בקול דין גזל :

תרצב הקורא מגילה מברך לפניה שלש ברכות וכו' בריש פרק הקורא עומד (דף כא :) : **וכתב** ר"ת שאף ביום צריך לברך שהחיינו שעיקר מצות קריאתה ביום כ"כ התוספות והרא"ש והמרדכי בפ"ק דמגילה (ד .) אהא דאריב"ל חייב אדם לקרות המגילה בלילה ולשנותה ביום אבל הרמב"ם כתב שאינו חוזר לברך שהחיינו ביום וטעמו כדאשכחן בסוכה שמברך שהחיינו בלילה ואינו חוזר לברך ביום וכן פשט המנהג (א) : **ולאחריה** במקום שנוהגים לברך יברך משנה בפרק הקורא עומד (כא .) : **ומ"ש** מאי מברך הרב את ריבנו וכו' ג"ז שם וכתב הר"ן יש לתמוה ברכה זו למה פותחת בברוך שהרי היא סמוכה לברכה שלפניה דהא מגלה ודאי לא מפסק' כי היכי דלא מפסיק ק"ש בברכותיה דמש"ה חשבינן ברכה אחרונה שלה סמוכה לחברת' וי"ל דהאי ברכה אחרונה לאו אקריאת מגילה אלא ברכה בפ"ע שנתקנה על הנס : **כתב** בארחות חיים אע"ג דאין חותמין בשתים הני שתים שייכי אהדדי ואין תשועה שלימה אלא בשתיהן אחת שנפרע לנו ואחרת גדולה מזו שהושיענו ולא נפקד ממנו איש כדכתיב ואיש לא עמד בפניהם וכתב ע"ש ירושלמי לא אמרו ברכה לאחריה אלא בצבור (ד) : **כתב** ר"ע לא אמרינן האל הרב וכו' וכ"כ המרדכי בשם בה"ג דהכי נהוג במתיבתא וכ"כ בא"ח : **ובה"ג** כ' כיון שברכה אחרונה במנהגא תליא מלתא כ"כ בשבלי הלקט בשם בעל הדברות ואין לשון רבינו מדוקדק וכך היה לו לרבינו לכתוב כתב ב"ה כיון שברכה אחרונה וכו' דהא לא אתא ב"ה לאיפלוגי על שום אדם : **ומ"ש** רבי' ואינו נראה דכיון שהוא מברך צריך שלא להפסיק וכו' איני טענה דכיון שאינו מחוייב לברך לבסוף נמצא שברכה זו לא שייכא אמגילה אלא הרי הוא כמשבח ומודה על הנס וכמו שכתב הר"ן והלכך אינה ענין למגילה לומר שלא יפסיק בקריאתה . מיהו היינו בקורא עצמו אבל השומע מטעם אחר אין לו להפסיק דבעודו מפסיק לא ישמע מה שהקורא קורא ונמצא שלא שמעה כולה ולא יצא וז"ל הרשב"א שאלת ש"צ שבירך על מקרא מגילה וקרא מקצתה ושמע קול קטטה בחוץ ויצאו מקצתם ואח"כ חזרו מהו : **תשובה** אפילו שהא כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש בין להלל בין למגילה בין לשופר ואם חזרו וקראו עשו שלא כהוגן ואם ברכו ה"ז ברכה לבטלה ולא עוד אלא שאפילו שח אין השיחה מפסקת מן הדין כי אין השיחה הפסק אלא כששח בין ברכה לתחלת המעשה אבל אחר התחלת המעשה או המצוה שבירך עליה אין הפסק ואינו חוזר אלא שכיוצא בזה ראוי שלא לשיח עד גמר המצוה וגוערים בו עד שיכוין במצוה אבל אם שח אינו חוזר והראיה שהרי פוסק באמצע ההלל מפני הכבוד ששואל ומשיב האי כדיניה והאי כדיניה ואינו חוזר ומברך עכ"ל : **מי** שקורא לחולה אע"פ שהוא קרא כבר יברך להוציא מי שקורא לו דקי"ל כל הברכות אע"פ שיצא מוציא בסוף פ' ראוהו ב"ד (כט .) תנא אהבה בריה דר"ז כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם והיין ותו תניא התם בהלל ובמגילה אע"פ שיצא מוציא : **תוספתא** קרא בין עומד בין יושב בין שבירך לפניה ולא לאחריה וכו' תוספתא זו כתבה הרוקח : **כתב** בת"ה מי שהוא אנוס קצת שלא יכול לילך לב"ה לקריאת המגילה וצריך להמתין עד לאחר שקראו הקהל וקשה עליו לישב כ"כ בתענית יכול לשמוע קריאתה מבעוד יום לאחר תפלת ערבית מפלג המנחה ואילך דהיינו שעה ורביע קודם הלילה :

תרצג כתב ר"ע בליל פורים אחר קריאת המגילה אומר ובא לציון גואל וכו' אלא שמוסיפין על הניסים בהודאה וכן בליל כתב

הגהות

דרכי משה

תרצב (א) והמרדכי כ' פ"ק דמגילה ע"ד דהר"ם היה מברך שהחיינו בלחש תוך שהקהל היו עונין אמן לאפוקי מידי כל רבוותא וכ"ה בהג"מ פ"ט דהלכות מגילה והמ"מ כתב דבמקומו נהגו לברך אף ביום וכן אנו נוהגין כתב הגה"א פ"ב דמגילה וש"ר שראובן יברך לפניה ולאחריה ושמעון קורא והכי איתא בתוספתא : (ב) וכתב הגה"מ פ"א ונהגו לומר אשר הניא ואין לאומרו רק בלילה וכ"נ וכתבו מנהגים ישנים אבל הרב את ריבנו אומרים אף ביום וכ"נ כתב מהרי"ל דאין להתחיל בברכה שאחריה עד שחזרו וכרכו המגילה : (ג) כתב במנהגים שלנו שיש לומר והנפרע באחרונה כדי שתהיה מעין חתימה סמוך לחתימה ואין לומר האל הנפרע דהא גם לבסוף הזכיר השם : (ד) וכ"כ הכלבו :

תרצג (א) וכתב מהרי"ל לאחר שהתפללו ערבית ממתינין עד הלילה וקורין המגילה וע"ל סימן תרפ"ז אם יכול לקרותה קודם הלילה כתב המנהגים ואין לומר למנצח ולא אא"א בימי פורים וכתב הכלבו וא"א מזמור לתורה אלא אומרים מזמור

נועם (ב) אחר קריאת המגילה ובבוקר מתפללין כבשאר ימים אלא שמוסיפין על הניסים בהודאה וכן בלילה ואם לא אמרו אין מחזירין אותו ולעיל בהלכות חנוכה כתבתי אם מסיימין בו כשם שעשית וכו' ואין קורין ההלל כ' ר"ע ז"ל מנהג בשתי ישיבות ליפול על פניהם כיון שהוא יום נס ונגאלו בו צריכין אנו לבקש רחמים שיגאלנו באחרונה כבראשונה ובתשובה מצאתי שאין נופלים על פניהם וכן המנהג ומוציאין ס"ת (ד) וקורין שלשה בפרשת בשלח מויבא עמלק עד סוף סדרא וקורין המגילה ואח"כ סדר קדושה:

תרצד **חייב** כל אדם ליתן מתנות לעניים (א) ולפחות שתי מתנות לב' עניים מעות שגבו להלק' לעניים בפורים אין רשאין לשנותן לצדקה אחרת ואין העני רשאי להוציאן לד"א אלא בסעודת פורים ואין מדקדקין בהן אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנין לו אחד ישראל ואחד עו"ג:

תרצה **מצוה** להרבות בסעודת פורים וצריך שישתכר עד שלא ידע

הגהות מיימוניות בפ"ב מהלכות תפלה נראה לסה"מ שאומרים על הניסים בערבית פורים אע"פ שלא קראו את המגילה דלא כסדר ר"ע שפסק שאין לאומרו עד לאחר קריאת המגילה (ג): **ומ"ש** ואם לא אמרו דאין מחזירין אותו נתבאר בהלכות חנוכה: **ומ"ש** ואין קורין את ההלל כלומר שמן הראוי היה לקריאת הלל על נס הנעשה ביום זה וכבר נתנו טעם לדבר בפ"ק דמגילה (יד.) משום דקריאת המגילה זו היא הלילא ורבא אמר מי דמי בשלמא התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה אבל הכא מאי נימא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש אנן כלומר דהא לא נגאלו אלא מן המיתה בלבד אבל עדיין נשארו משועבדים לאחשורוש:

כתב ר"ע מנהג בב' ישיבות ליפול על פניהם וכו' ובתשובות מצאתי שאין נופלין על פניהם כ"כ התוס' בפ"ק דמגילה וכו' ג"כ דאין אומרין למנצח משום דכתיב ביה צרה וצרה בפורים לא מדכרינן וכן נוהגים העולם וז"ל א"ח אין אומרים תחנה ולא למנצח ושיר מזמור בב' הימים אבל לקרות בתורה ולהזכיר על הנסי' בט"ו אסור כי אם בי"ד עכ"ל ואיני יודע מה איסור יש בהזכרת על הנסים וכתב ע"ש השיר שהיו הלוים אומרים במקדש שגיון לדוד ומוציאין ס"ת וקורין ג' בפרשת בשלח מויבא עמלק עד סוף סדר משנה בפרק בני העיר בפורים ויבא עמלק וכתב הר"ן ואע"ג דלית ביה אלא ט' פסוקים וקיימא לן דאין פותחין מי' פסוקים בב"ה היכא דמפסיק ענינא שאני וכן כתבו התוספות והרא"ש בפרק הקורא עומד ועכשיו נהגו לחזור פסוק אחרון כדי להשלים י' פסוקי':

כתב הכלבו בסוף סי' מ"א פורים שחל להיות במ"ש שקורין מגילה לאור הנר מברך בורא מאורי האש קודם ויש חולקין ואומרים שאינו צריך לברך עליו לפי שכבר נפטר ביוצר המאורות אמנם טעמא דמסתבר הוא שלא יהנה ממנו בלא ברכה:

תרצד חייב כל אדם ליתן מתנות לעניים ולפחות ב' מתנות לב' עניים בפ"ק דמגילה (ז.) תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו שני מנות לאיש א' ומתנות לאביונים ב' מתנות לשני ב"א וכאן כתב רבינו דין מתנות לאביונים ובסי' תרצ"ה כתב דין משלוח מנות איש לרעהו:

מעות שגבו לחלק לעניים בפורים אין רשאין לשנותם לצדקה אחרת ואין העני רשאי להוציאן לדבר אחר אלא בסעודת פורים ברייתא במציעא פ' האומנים (עח:) מגבת פורים לפורים מגבת העיר לאותה העיר ואין מדקדקים בדבר אבל לוקחין את העגלים ושוחטין ואוכלין אותם והמותר יפול לכיס של צדקה ר' אליעזר אומר מגבת פורים לפורים ואין העני רשאי ליקח מהם רצועה לסנדלו אלא א"כ התנה במעמד אנשי העיר דברי רבי יעקב שאמר משום ר"מ ורבי שמעון בן גמליאל מיקל ופירש"י מגבת פורים. מעות שגובים הגבאין מבני העיר להלק לעניים לסעודת פורים כולה יתנו לעניים בפורים ואין מדקדקין לומר דיים בפחות והמותר יפול לכיס של צדקה אבל לוקחין את העגלים לרוב בכל המעות והמותר שלא יספיקו לאכול בפורים ימכור ויפול לכיס של צדקה (ב) וז"ל הגה"מ פי' אין הגזבר רשאי להפריש לפי ראות עיניו לצורך פורים והשאר להוציא לצדקה אלא בתחלה יעשה צורכי פורים ואחר שעשה כמשפט יטול המותר לצדקה וכתב המרדכי בפ"ק דב"ב דהא דתניא מגבת פורים לפורים דוקא ואינו יכול לשנותם לדבר אחר היינו דוקא הגבאי אבל בני העיר יכולים לשנות מגבת פורים לצורך מצוה אחרת ויש לתמוה על רבינו שפסק להאי ברייתא דקתני אין העני רשאי ליקח מהם רצועה לסנדלו שהרי כתבו הרי"ף והרא"ש שם דליתא להא ברייתא דסבר דמעביר על דעתו של ב"ה גזלן הוי אלא כר"ג קי"ל דמיקל וגם הרמב"ם בפ"ב מה' מגילה השמיט הא דאין עני רשאי להוציאן לדבר אחר ור"י כתב להא ברייתא וגריס בה דברי רבי מאיר שאמר משום ר"ע וכתב שרבים חולקים על הרי"ף ופוסקים כר"ע מחבירו ושדברי הרי"ף נראים וכ"כ שהוא דעת הרמב"ם ז"ל:

כתב בהג"א פ"ק דמגילה מעות שחשב בלבו לחלקם ביום פורים אינו רשאי לשנותם אלא אותם מעות עצמם חייב לחלק ע"כ ונראה שהטעם משום דס"ל דצדקה מחייב בה במחשבה כמו שסוברים קצת פוסקים כמו שאכתוב בטור י"ד סי' רנ"ח בס"ד: ואין מדקדקין במעות פורים אלא כל הפושט את ידו ליטול נותנין לו ירושל' דפ"ק דמגילה:

ומ"ש רבינו אחד ישראל ואחד עו"ג כ"כ נמוקי יוסף בפ' האומנין בשם הרמב"ן שכן מנהג בכל ישראל ליתן אפילו לעו"ג דהואיל ואין מדקדקין בדבר ונותנים לכל אם אין אנו נותנים לעו"ג איכא משום איבה ותניא (גיטין סא.) מפרנסין עניי עו"ג עם עניי ישראל מפני דרכי שלום עכ"ל והגהות מיימוניות כתבו שכתב תלמיד א' לפני רש"י ראיתי ב"א שנוהגים לחלק מתנות בפורים לעבדי' ולשפחות עו"ג העומדים בבתי ישראל והר"ש בשם רבי אפרים כתב דבעיר שלא הורגלו בכך אסור להרגילן אבל בעיר שהורגלו בכך אין לבטל הדבר משום דרכי שלום ע"כ ורבינו אפשר שבמקום שנהגו קאמר בדוקא או בעיר חדשה אם צריכים לנהוג כך מפני דרכי שלום: **כתב** המרדכי בפ"ק דמגילה במקום שאין עניים יכול לעכב מעות פורים שלו לעצמו וליתנן במקום שירצה:

תרצה מצוה להרבות בסעודת פורים וצריך שישתכר עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי מימרא דרבא בפ"ק דמגילה (ז:) וכתבו התוספות דלא ידע בין

אותו אפילו בשבת אבל בב"ה מחזירין אותו בין בחנוכה ובין בפורים ע"ש כתב בספר א"ח אסור לקרות בתורה ולהזכיר ע"ה כי אם בי"ד עכ"ל וכתב עליו ב"י ואיני יודע מה איסור יש בהזכרת ע"ה ע"כ ולפע"ד הדבר פשוט דאסור הוא ואם אמר ע"ה בט"ו צריך לחזור ולהתפלל דמשנה ממטבע הברכה שטבעו חכמים הוא ולא דמי למתפלל במ"ש שתים דמבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניי' ואפ"ה אם הבדיל בשניהם לא מחזירין ליה כמ"ש הרי"ף ר"פ ת"ה דהתם ודאי כיון דמ"ש היא ותקנ' חכמי' להבדיל בתפלה במ"ש ושפיר עביד דאבדיל אלא דלכתחלה א"צ לאבדולי בתשלומין אבל הכא בט"ו לאו פורים הוא ולא אתקון לומר ע"ה בתפלה אלא לפורים:

תרצד חייב כל אדם וכו' כלומר כל אדם אפי' עני המקבל צדקה חייב לתת ממה שנתנו לו לשאר אביונים בפורים דאין דין מתנות אביונים בפורים כדין שאר צדקה דהכשר מצות פורים כן הוא לתת מתנות לאביונים וכדין ד' כוסות בפסח ואפילו משלוח מנות חייבים בו העניים אעפ"י שלא יספיק להם בסעודתם לאכול לעצמם ולשלוח גם לאחרים וכדמשמע מרב הנניא בר אבין ואביי בר אבין לפי פי' רבינו לקמן בסי' תרצ"ה א"כ ה"ה למתנות אביונים בפורים אבל שאר צדקה דכל השנה אין עני המקבל הצדקה חייב בה אלא פעם אחת בשנה יתן דבר מועט לצדקה כדי לקיים מצות צדקה וכמ"ש בי"ד סי' רמ"ח רמ"ט:

מעות שגבו וכו' ברייתא בפרק האומנים ופ' המקבל מגבת פורים לפורים מגבת העיר לאותה העיר וכתבו התו' וא"ת דאמר בערכין מעות של צדקה מותר לשנותן בכל מה שירצה ואפילו באו ליד גבאי ואפי' אמר מנורה זו לבית הכנסת מותר לשנות למצוה אחרת וי"ל דדוקא בפורים אמרינן הכי דאין לשנות ומגבת העיר לאותו העיר כמו דפורים דוקא עכ"ל וכ"כ בהגה' מרדכי פ' האומנין ע"ש ר"ת וכך הם דברי רבינו וכ"כ הרמב"ם בפ"ב דמגילה אבל ממה שכתב הגהת אשיר"י פ"ק דמגילה יראה שסובר דאין חלוק בענין זה בין פורים לצדקה אחרת דלעולם יכול לשנותם לכל מה שירצה אלא דברייתא ה"ק דכיון דעכ"פ צריך ליתן לעניים מעות לצורך סעודת פורים אם חשב בלבו לחלק ביום פורים ממעות אלו אותן מעות עצמן חייב לחלק ואין רשאי לשנות וה"ה בכל צדקה המרדכי בשם ר"י תירץ בפ"ק דב"ב דאין חילוק בין פורים לצדקה אחרת אלא בזה דבני העיר יכולין לשנות והגבאי אינו רשאי לשנות ע"ש:

ואין העני רשאי וכו' שם בברייתא ר' אליעזר אומר מגבת פורים לפורים ואין העני רשאי ליקח מהם רצועה לסנדלו אא"כ התנה במעמד אנשי העיר דברי ר' יעקב שאמר משום ר"מ ורשב"ג מיקל וכתב הרי"ף והרא"ש בפ' האומנים דליתא לדר"מ דסבר מעביר על דעתו של בעה"ב גזלן הוא אלא כרשב"ג קי"ל דמיקל והמרדכי בפ' המקבל ופ"ק דמגלה כתב ואין העני רשאי וכו' דר"מ שאמר משום ר"ע ורשב"ג מיקל והלכה כר"ע מחבירו וכ"כ בהגהת מיימונית. ומקור דבריה' מהסמ"ג סוף ה' מגלה שכתב כן אלא שכתב עוד וז"ל יש ספרים שגורסין זו דברי ר' יעקב שאמר משום ר"מ ולפי זה יכול להיות שהלכה כרשב"ג שמיקל בשל סופרים עכ"ל נראה דמסתפק בהלכה זו לפי הגרסאות ודעת המרדכי והגה"ת מיימונית לסמוך על מ"ש הסמ"ק שאין העני רשאי וכו' וע"ז נסמך גם רבינו אף נגד דעת אביו הרא"ש ז"ל ומיהו העניים נהגו לשנות ואין מוחין בידם:

ומ"ש ואין מדקדקין וכו' כ"כ הרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק וכדאי' בירושל' ורבינו הוסיף לפרש אחד ישראל ואחד עו"ג וכ"כ בנ"י בהאומנים אבל בהג"מ בשם רש"י קורא תגר על הנותנים לעו"ג קורא עליהם כסף הרביתי להם וגו' ע"ש ולפי דעת רש"י אין מדקדקי' דקאמר היינו לדקדק אם העני הפושט יד אם הוא הגון וראוי וכשר או שמא הוא רמאי:

תרצה מצוה להרבו' בסעוד' פורים וכו' בפ"ק רב אשי הוה יתיב קמיה דרב כהנא נגה ולא אתו רבנן א"ל דילמא טרידי בסעוד' פורים שמעי' דשרי להרבו' בסעודת פורים ושלא לבא לבית המדרש מחמת טירדא דסעודת' דכיון דעסיק במצוה להרבות בסעודת פורים פטור ממצות ת"ת בבית המדרש: **וצריך** שישתכר וכו' מימרא דרבא שם וקשה הא אפילו שתה טובא לא טעי בה ופי' התו' עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעי' ברוכים כל היהודי' ורבא קיצר בלשונו וכן

דרכי משה

מזמור אלי אלי וגו' וא"נ כן במדינות אלו אלא אומרים מזמור לתודה כמו בשאר ימים: (ב) והכלבו כתב שאין לומר ויתן לך אבל באבודרהם כתב דיש לאומרו וכן כתב מהרי"ל ומנהגים שלנו וכתב עוד דיש להבדיל קודם הקריאה וכ"כ הכלבו דלא כמנהג נרבונא ונהגו לקרות קודם הבדלה והמנהג שלנו כמנהג נרבונא קורין המגילה ואשר הניא ואומרים ויהי נועם ומבדילין ואומרים ויתן לך וכ"ה במנהגים: (ג) וכ"נ כדברי מוהר"ם וכתוב במנהגים שא"א על הניסים בשושן פורים וכ"כ ב"י בשם א"ח דאסור לומר על הניסים בשושן פורים וכתב עליו ואיני יודע מה איסור יש בהזכרת על הניסים עכ"ל ואיני מבינו דמאחר דא"צ לאומרו ואם אמרו הוה הפסק בתפלה ובבה"מ ואין לך איסור גדול מזה: (ד) וכתבו מהרי"ל ומנהגים אם חל מילה בפורים מלין התינוק ואח"כ קורין המגילה כדי שיהיה ג"כ בכלל יהודי ולומר ליהודים היתה אורה וגו' ועוד דאורה זו תורה ושמחה זו מילה שנאמר שש אנכי על אמרתיך וגו' והיינו שיסמכו זו לזו ודלא כתשובת מהרא"י סי' רס"ו בכתביו דכתב דימול אותו לאחר גמר התפלה כמו בשאר ימים:

תרצד (א) ובמרדכי ריש פ"ק דמגילה בהג"ה מה שנותנים ג' מחצית לפורים משום דכתיב בפרשת כי תשא ג"פ מחצית השקל ובמקום שאין עניים יכול לעכב מעות פורים לעצמו וליתנו למקום שירצה עכ"ל וכתב מהר"י ברין אף מעוברות נותנים ג' מחצית וסימנך זה יתנו כל העובר עכ"ל וז"ל הגה"ה מצאתי מעות פורים בכ"מ שיש מטבע קבוע לוקחין המחציות של אותה מטבע ונותנים מהן ג' מחציות למעות פורים ולא של מטבע אחרת שהיא נוהגת במקום אחר ומהרי"ל כתב וכל בן כ' שנה יתן מחצית השקל והם ל"ד הלי"ש וסימנך והדל לא ימעיט והנותן מחצית השקל צריך ג"כ ליתן מעות פורים ג' הלי"ש ובמנהגים שלנו כתב דיתן ג' חצי וינ"ר ונ"ל דמטבע שלנו טוב ליתן ג' חצי גדולים כי שמו חצי גדול ושם מחצית עליהן כעל מחצית השקל ועוד דמחצית השקל היה עשרה גרה וחצי גדול הוא ט' פשוטים קטנים ועצמו משלים לי' ועוד דאין לנו שום מטבע שהיא בחצאין מלבד זו ולא כאותן שנוהגים ליתן ג' חצאי וינ"ר והוא טעות כי בכ"מ יש לשער לפי המטבע הקבוע כמו שנתבאר לעיל (חסר) (ומדברי מהרי"ל דלעיל משמע דאין חייב ליתן רק מבן כ' ומעלה כענין מצות מחצית השקל אבל במנהגים כתב דאף הילדים נותנים ואף דמסתבר כמהרי"ל אין לשנות המנהג) ובמהרי"ל כתב דבמנחה של תענית אסתר נוהגין לגבותו כשהולכין לב"ה עכ"ל וכן המנהג ודלא כחידושי אגודה בשם מסכת סופרים שכתב דיש ליתן קודם פרשת זכור עוד כתב בחידושי אגודה דאל יתנו לשם כפרה אלא יתנו לשם נדבה: (ב) וכ"כ הר"ן פרק השוכר האומנים דף ק"ו ע"ב וכתב דיש אומרים דהמותר יניחו לפורים הבא:

אבל

ידע בין ארור המן לברוך מרדכי ואם אכל בלילה לא יצא ואומר על הניסים בבה"מ בהודאה ואם התחיל בסעודתו ביום ומשכה עד הלילה כתב א"א הרא"ש ז"ל שא"א על הניסים צריך לשלוח מנות איש לרעהו לפחות ב' מנות לאדם אחד ואם החליף סעודתו בשל חבירו יצא:

תרצו **פורים** מותר בעשיית מלאכה ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושין והעושה אינו רואה סימן ברכה לעולם ואסור

כן פי' הר"ן אבל בספר אידה לדרך פי' שישתכר עד שלפעמים יטעה לומר להפך ברוך מרדכי ארו' המן וז"ל האגודה י"מ לחשבון כי חשבון זה כזה עכ"ל ולפע"ד כפשוטו דצריך שישתכר הרבה עד דלא ידע כלל מה חלוק יש בין ארור המן לברוך מרדכי שזה הגיע קרוב לשכרותו של לוט ואין לתמוה איך הרשוהו להשתכר כל כך שהרי רבה ור' זירא היו משתכרים עד שקם רבה ושחטיה לר' זירא והנכון מ"ש הרב הגדול רבי' אפרים דמהך עובד' דשחטי' רבה לר' זירא אידחייא לי' מימרא דרבא ולאו שפיר למיעבד הכי וכ"כ בעל המאור והר"ן משמו ונראה דמהך טעמא סידר בעל התלמוד להך עובדא דרבה ור' זירא בתר מימרא דרבא למימרא דהכי הוי הילכת' ולדחויי לדרבא ומיהו דוקא לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי הוא דדחינן לה אבל מיהו צריך לשתות הרבה מלמודו שייטב לבו במשתה ויהא שתוי או אפילו שכור שאינו יכול לדבר לפני המלך רק שיהא דעתו עליו בהגה' מיימוני כתב בשם ראבי"ה כל זה למצוה אבל לא לעכב ובתשובת מהרי"ל סי' כ"ו ביאר טעמו ע"ש:

ואם אכלה בלילה לא יצא מימרא דרבא שם מ"ט ימי משתה ושמחה כתיב כת' המרדכי פי' ראבי"ה שצריך לנהוג כלילי שבת ויומו דומיא דקריאה דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים ואין היקש למחצה ואיני מבין זה דהא רב כהנא קאמר לרב אשי אמאי טרידי רבנן בסעודת פורים וכי לא הוה אפשר למיכל באורתא א"ל ולא ס"ל למר להא דרבא דאמר סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא י"ח מ"ט ימי משתה כתיב משמע דסעודה אחת די עכ"ל ולפעד"נ ליישב דברי ראבי"ה דסובר דודאי הסעודה החשובה ברבוי מיני' אינו אלא ביום כדמוכח מהאי עובדא אלא דרב כהנא קס"ד דבלילה נמי יצא אם אכל הסעודה החשובה בלילה וא"כ לפי זה לא היה צריך להרבות כ"כ בסעודה חשובה ג"כ ביום עד דליהוו טרידי בה לבטל ב"ה בשביל' דכבר יצא י"ח במה שאכל סעודה חשובה בלילה ורב אשי מהדר ליה מדרבא דלא יצא י"ח בסעודה חשובה שאכל בלילה אלא דוקא באכלה ביום והשתא לפ"ז הוכיח ראבי"ה דבע"כ צריך לסעוד גם בליל' לערוך שלחנו ולסעוד ודינו כליל שבת ויומו אלא דכבוד יום עדיף דאי איתא דא"צ לסעוד בלילה כלל היאך טעה כל כך רב כהנא וקס"ד דיצא בסעודה חשובה כשאכלה בלילה הלא אינו חייב כלל לסעוד בלילה אלא ודאי דעכ"פ חייב לסעוד בלילה דומיא דקריאה וכו' וקס"ל דר"כ דיצא נמי בה י"ח אם אכל בלילה סעודה חשובה וכו' ומהדר ליה רב אשי דליתא אלא לא יצא י"ח עד דסעיד סעודה חשובה ביום והכי נהוג לסעוד בלילה אף בחל י"ד ביום א' וכבר סעד סעודה שלישית במנחה בשבת בסעודה חשובה אפ"ה חוזרין וסועדין אחר יציא' ב"ה בלילה דעורכין שלחן וסועדין ומרבין קצת בסעודה זו לשם פורים ולמחר ביום י"ד סועדין סעוד' חשובה בריבוי מעדנים:

ואם התחיל בסעודתו ביום וכו' כ"כ הרא"ש כלל כ"ב וכתב שאף בשבת בסעודה שלישית אם היה אוכל ויצא שבת אינו מזכיר של שבת אבל בהגה' מיימונית פ"ב מה' מגילה בשם הר"ס דצריך לברך ע"ה כדאשכחן רב צלי של שבת במ"ש וב"י כתב שכ"כ בא"ח בשם מהר"י מקורביי"ל וכ"כ במהרי"ל סימן כ"ו ע"ש ואיכא לתמוה בש"ע דבסוף סימן קפ"ח פסק כמהר"ס ובסי' רע"א פסק כהרא"ש וכאן גבי ע"ה הביא ב' הסברות ולא הכריע ולענין הלכה אין אנו נוהגים כהרא"ש אלא כמהר"ס וכן פסק מהרש"ל וכ"כ בהגה' ש"ע:

וצריך לשלוח מנות איש לרעהו וכו' בפ"ק דמגלה תני רב יוסף וכתב הר"ן ז"ל ב' מנות לאדם אחד היינו מיני מאכל ומשתה לעשירי' ולאביונים די לכל אחד במתנה אחת שהיא נחשבת בעיניהם כדבר גדול עכ"ל ולפעד"נ בטעם מנות ומתנות אלו שהוא כדי שתהא השמחה כוללת שמחת עבודת יוצר הכל והם המתנות לאביונים וג"כ כוללת שמחת האדם עם אוהביו וריעיו והם המנות והביות שהתשועה בפורים היתה כוללת שתי תשועות האחת שנפרע לנו מכל צרינו ונקם נקמתינו שנית שהושיע לנו עד שלא נפקד מאתנו איש והם באמת שתי מתנות טובות ומרומזים יפה בב' מתנות שנתן אחשורוש האחד בית המן שבזה נפרע לנו מצרינו והשני נתינ' הטבע' שלא יפגע בנו שום אויב וצר וכן כתו' ביום ההוא נתן המלך את בית המן וגו' וכתיב ויסר המלך את טבעתו ויתנה למרדכי וגו' וע"כ לזכר אלו ב' מתנות תקנו לנו חכמינו ז"ל בין בשמחת עבודת היוצר ובין בשמחת האדם עם אוהביו וריעיו ליתן מידו ומהונו שתי מתנות לזכר ב' תשועות אלו ע"י מתנות שנתן אחשורוש לא יליזו מנגד פניו והנה לאשר לא יחדל אביון מקרב הארץ ורבה העזובה מצוה לחלק ולתת לכל אביון מתנה אחת כי כך כתבו הקדמונים והשכל ג"כ יחייב אותו כי מי שיש לו ק' זהו' ליתן לעניים שגדול שכרו כשיחלקם לק' עניים מאשר יתן כל ק' זהו' לעני אחד או לשנים וג' כי זה שנתן לק' החיה ק' נפשות אבל בשמחת האדם עם אוהביו וריעיו אולי לא ימצא לאדם אוהבי' רבים כמ"ש רז"ל או חברא כחברי דאיוב וכן אמרו קנה לך חבר ע"כ המצוה לשלוח ב' מנות לרעהו הטוב להיות שמח וששו עמו על שתי תשועות אלו כנזכר ישמע חכם ויוסף לקח:

ואם החליף סעודתו בשל חבירו יצא בפ"ק דמגלה אביי בר אבין ורב חנני' בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי ופי' רבינו דבפורים שעמדו בו עכשיו בשנה זו היו מחליפין סעודתם זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו כדי לקיים משלוח מנות ועשו כן לפי שלא היתה ידם משגת כדי שיוכל לשלוח מנות לרעהו ולהשאיר גם לעצמו כראוי וע"כ היו צריכין להחליף סעודתן וכן פי' הרמב"ם והר"ן ז"ל אבל רש"י ז"ל כתב וז"ל מחלפין סעודתייהו זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשניי' סועד חבירו עמו עכ"ל ומשמע שר"ל שלא היו שולחין זה לזה ופשיטא שאין שנה שנייה מועיל להוציא את חבירו ידי חובת משלוח מנות משנה שעברה אלא כך הוא הפי' דכיון דטעם משלוח מנות הוא כדי שיהא שמח וששו עם אוהביו וריעיו ולהשכין ביניהם אהבה ואחוה וריעות א"כ אם יסעוד אחד עם חבירו ורעהו הרי הם בשמחה ובטוב לב משתה יחד ופטורים הם מעת' מחיוב משלוח מנות וה"ה בשנה שנייה וכן בכל שנה ושנה אם יחזור ויסעוד אלו כמו בשנה שעברה נמי יוצאין שניהם ידי חובתן אלא האמת אומר שהיו מחליפי' בשנ' שנייה ועיקרו לא אתא אלא לאשמעינן האי דיצא' דבסועד אצל רעהו פטורין שניהם מחיוב משלוח מנות ולפי זה אין צריך לפרש כלל שהיו עניים אלא אפילו בעשירים כן הדין אלא שהמה היו אוהבים זה את זה ביתר עוז והסכימו שטוב ויפה להם לשבת אחים יחד בסעודת פורים בשמחה ובטוב לב משתה כברכת ה' אשר נתן להם ככ"ל דעת רש"י ומקובל לע"ד משאר פירושים שנאמרו בו:

תרצו **פורים** מותר בעשיית מלאכה וכו' עד אינו רואה סימן ברכה לעולם כ"כ הרמב"ם וכן פסק הסמ"ק והביא ראיה כדאיתא התם שרב קלל אדם אחד שראהו שזרע פשתן בפורים ולא צמח הפשתן ההוא מפני שבאותו מקום נהגו שלא לעשות מלאכה עכ"ל אלא דקשיא לי דמראיה

בין ארור המן לברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל הצדיקים וכ"כ הר"ן כלומר דאי בין ארור המן לברוך מרדכי לחוד אפי' שתה טובא לא טעי ביה (א) וכתב הר"ן בשם רבינו אפרים דמההיא עובדא דקם רבה בסעודת פורים ושחטיה לר' זירא כדאיתא בגמרא אידחי ליה מימרא דרבא ולא ש"ד למעבד הכי כתוב בא"ח חייב איניש לבסומי בפוריא לא שישתכר שהשכרות איסור גמור ואין לך עבירה גדולה מזו שהוא גורם לג"ע וש"ד וכמה עבירות זולתן אך שישתה יותר מלימודו מעט:

ואם אכלה בלילה לא יצא מימרא דרבא שם ומפרש טעמא משום דימי משתה ושמחה כתיב כתב המרדכי בשם ראבי"ה שצריך לנהוג לילו (שבת) ויומו דומיא דקריאה והמחבר תמה עליו (ב):

כתוב בא"ח נהגו לאכול בליל פורים אחר התענית זרעונים זכר לזרעונים שהיו אוכלים בבית המלך דכתיב ויתנו לנו מן הזרעונים וכתב ה"ר אשר יש שנהגו שלא לאכול בשר בלילה ההוא כדי שלא יטעו ויחשבו שהיא סעודת פורים (ג) וכתב ע"ש סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא י"ח י"מ כעין לילה שאין אבוקה כנגדו דרך שמחה וי"ט ושאל רבינו האי מי שנשבע להתענות בפורים מהו והשיב אין כח במצות פורים לדחות שם שמים ואפשר לו לעשות סעודת פורים בלילה ויוצא י"ח וכתב עו"ש פורים שחל להיות בע"ש עבדינן סעודת פורים מבע"י ובלילה צריכים לקדושי וצריכי נמי למיטעם מידי בתר קידוש ויש שעושים סעודתם בבוקר והכל לפי המנהג (ד) בסימן תרפ"ח כתבתי כשחל יום ט"ו בשבת כרכים המוקפים אימתי עושים סעודת פורים · כתוב בתרומת הדשן שנהגו רוב העולם לעשות עיקר סעודת פורי' בערבית ונמשכים בה עד הלילה ורוב הסעודה היא בלילה ונתן טעם לדבר ומ"מ כתב שהוא ורבותיו נהגו לעשות עיקר הסעודה בשחרית וכתב עוד שמצא בתשובה שכל מאכל שלוקחים הבחורים זה מזה אפי' שלא ברשות משום שמחת פורים מטעת קריאת המגילה עד ליל סעודת פורים שהם שני לילות ויום אחד אין בהם משום גניבה ולא גזילה ואין להזמינו לב"ד ואין חוששין עליו ובלבד שלא יעשו שלא כהוגן ע"פ ז' טובי העיר עכ"ל · ונ"ל דהיינו לדידהו שהיו נוהגים הבחורים כך אבל אנו שלא נהגו כן אין חילוק בין פורים לשאר ימות השנה לענין זה (ה):

ואומר על הניסים בברכת המזון בהודאה בפרק במה מדליקין (כד·):

ואם התחיל בסעודתו ביום ומשכה עד הלילה כתב הרא"ש ז"ל שאין אומרי' על הניסים אבל הגהות מיימון כתב בפ"ב מהלכות מגילה בשם הר"ס שצריך לברך על הניסים א כדאשכחן רב צלי של שבת במ"ש וכ"כ בא"ח בשם הר"י מקורביל (ו): **וצריך** לשלוח מנות איש לרעהו לפחות ב' מתנו' לאדם א' נתבאר בסימן תרצ"ד:

ואם החליף סעודתו בשל חבירו יצא בפ"ק דמגילה (ז:) אביי בר אבין ורב חנניא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי ופירש הר"ן לא היה לא' מהם כדי שיוכל לשלוח לחבירו ולהשאיר לעצמו ולפיכך שולחים כל אחד סעודתם זה לזה כדי לאכול סעודת פורים ולקיים מצות משלוח מנות ורש"י פי' מחלפי סעודתייהו זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשנייה סועד חבירו עמו וקשה לי על דבריו דאם כן לא היו מקיימים משלוח מנות איש לרעהו וא"ת שהיו שולחים מנות איש לרעהו א"כ מאי אתא לאשמעינן (ז):

תרצו **פורים** מותר בעשיית מלאכה וכו' בפ"ק דמגילה (ה:) אמרינן דרבי נטע נטיעה בפורים ומתמהין עליה דהא תני רב יוסף

דרכי משה

תרצה (א) אבל בחידושי אגודה ובתא"ו נתיב י' ח"א כתב דחשבון ארור המן וברוך מרדכי שוה וצריך להשתכר שלא ידע החשבון ומהרי"ב כתב דר"ל שישתכר וישן ולא ידע בין ארור המן וכ"מ במיי' והמנהגים כתבו דפיוט א' היה שהיו עונין בבית א' ארור המן ועל בית א' ברוך מרדכי וצריך צילותא שלא יטעה לפעמים כתב הגה"מ פ"ב צריך להשתכר היינו למצוה אבל ידי פורים יצא אפילו לא השתכר כתב המרדכי סוף פ"ק דמגילה ופ' המקבל בב"מ ע"ג דף קמ"ד ועדיף פורים כיום שנתנה בו התורה כי הא דמר בריה דרבינא (פסחים סח:) הוה יתיב כל שתא בתענית לבד מעצרת ופורים כו' וכתב מהרי"ל שהיה לובש בגדי שבת בפורים: (ב) ובתשובת מהרי"ב משמע דגם בלילה חייב לשמוח: (ג) וא"נ כן והר"י ברי"ן כתב מהא דגרסי' פ"ק (ז·) רב אשי הוה יתיב קמיה דרב כהנא אמר אמאי לא אתו רבנן לבי מדרשא'כו' א"ל קא עסקי בסעודת פורים ש"מ דסעודת פורים דוחה ת"ת מ"מ כיון דדרשינן (טז:) אורה זו תורה מצוה לעסוק בתורה קודם הסעודה והיא מגינה עליו שלא יארע לו קלקול בסעודה עכ"ל: (ד) ובמנהגים שלנו כתב דיש לעשותה בבוקר כשחל פורים ביום ו' אבל בשאר ימות החול מתפללין מנחה ואח"כ אוכלין סעודת פורים וכ"נ וכתבו מנהגים דרוב הסעודה צריכה להיות ביום אבל בת"ה סימן ק"י כתב רוב העולם נוהגין לעשות עיקר סעודת פורים בערב ונמשכים עד הלילה ורוב הסעודה בלילה ונתן טעם לדבר ומ"מ כתב דהוא ורבותיו נהגו לעשות עיקר הסעודה בשחרית כתוב עוד במנהגים וחייב במשתה ושמחה ב' הימים שנאמר את שני הימים האלה וגו': (ה) ועיין בח"מ הלכות נזקין שהארכתי בזה: (ו) וכן נוהגין: (ז) ואיני יודע מאי קשיא למר דאף אי ס"ל משלוח הוא דוקא ובעי שלוח ממש ולכן אם אוכל עם חבירו אינו יוצא מ"מ אין זו קשיא דאפשר דלרש"י ס"ל דמשלוח לאו דוקא אלא ה"ה אם אוכל עם חבירו דמ"ש שאוכל עמו בביתו או ששלחה אליו ואי קשיא ליה דאם א' היה אוכל עם חבירו בשנה זו א"כ השני לא היה מקיים משלוח מנות באותו פורים וכן השני בפורים הבא א"כ מאי קאמר בסוף דבריו א"כ מאי אתא לאשמעינן דסגי אשמעינן דהא' יוצא במה שחבירו אכל עמו ולכן אין (כדאי) לדחות דברי רש"י מכח קושייתו כתב מהרי"ל דטוב לשלוח מיני מאכל ומשתה דדברים אחרים אינן קרויים מנות וכ"כ בת"ה סימן קי"א וכתב עוד דאם שלח דברים אחרים לא יצא כתב מהר"י ברין דבאשיר"י פ"ק דמגילה משמע דאין משלוח מנות אלא ביום ולא בלילה וכתב עוד דאי א' מחל על מנתו מחולה דאין אדם מקבל מנות בעל כרחו וכתב עוד דאשה חייבת בשלות מנות ומתנות לאביונים כמו שחייבת במקרא מגילה ואשה תשלח לאשה ואיש לאיש אבל לא בהיפך משום גזירה שמא ישלח לאלמנה ויבא לידי ספק קדושין אבל מתנות לאביונים אפילו אשה לאיש דרך צדקה עכ"ל:

אבל

חדושי הגהות

תרצה א לא מצאתי כן בגמרא ושאלתי את פי אדומו"ח הגאון המפורסם מוה"ר ישעיה ברלין נ"י אשר צלל במים אדירים עמקי ים התלמוד בחריפות ובקיאות עד כל רז לא נעלם ממנו והשיבני כי לא מצא כן בשום מקום וגם שא"א לומר כלל שמותר להתפלל של שבת במ"ש להמעיין בכל הפוסקים בסימן קפ"ח אשר ע"כ מאוד יפול לב

אדם

יוסף משתה ושמחה וי"ט שמחה מלמד שאסורים בהספד משתה מלמד שאסור בתענית וי"ט מלמד שאסור בעשיית מלאכה רבי בר אבהו הוה וכי נטע בחמסה עשר נטע ותי שרי והא כתיב במגילת תענית את יום י"ד ואת יום ט"ו יומא פוריא איכון דלא למספד בהון ואמר רבא לא נצרכה אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה ה"מ בהספד ובתענית אבל מלאכה יום אחד ותו לא איני והא רב חזייה לההוא גברא דהוה קא שדי כיתנא בפוריא ולטייה ולא צמח כיתניה התם בר יומיה הוה רבה ברי' דרבא אמר אפי' תימא ביומיה הספד ותענית קבילו עלייהו מלאכה לא קבילו עלייהו דמעיקרא כתיב שמחה ומשתה וי"ט ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואילו י"ט לא כתיב ואלא רב מאי טעמא לטייה להההוא גברא משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור הוה ובאתרי' דרבי לא נהגו ואיבעית אימא לעולם נהוג ורבי נטיעה של שמחה נטע ופסקו הרי"ף והרא"ש כרבה דאמר מלאכ' לא קבילו עלייהו וכ"כ הרמב"ם אלא שכתב שאעפ"כ אין ראוי לעשות בו מלאכה אמרו חכמים כל העושה מלאכה ביום פורים אינו רואה סי' ברכה לעולם ונראה שכ"כ מההוא עובדא דרב דלטייה לההוא גברא ולא צמח כיתנא:

וכתוב בשבלי הלקט הא דאמרינן דלטייה משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור דאפילו במקום שנהגו לא נהגו אלא ביום מקרא מגילה עצמה אבל לאסור של זה בזה אינו מנהג עכ"ל (א):

כתוב בא"ח (ב) אע"ג דמלאכה לא קבילו עלייהו אחר כך נתקבל במנהג ומנדין כל העושה בו מלאכה כיון שפשט איסורו בכל ישראל אמנם בנין של שמחה כגון בית חתנו' לבנו או אבורנקי של מלכים מותר וכן מלאכת מצוה שריא כגון כתיבה של מצוה ומותר לכתוב פסקי הלכות ופשטי המקראות שאדם שמח בהם כדכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב ואגרות של שאלת שלום ומזכרת חובותיו וכן כל דבר שא"צ עיון גדול נראה שמותר עכ"ל:

כתב הרשב"א שאלת אם מותר לישא אשה בפורים מסתברא שהוא מותר דושמחת בחגך כתיב בחגך ולא באשתך אבל בפורים מותר ועוד דה"ל חד יומא ומשום חד יומא לא משהי איניש נפשיה וכמ"ד משום פריה ורביה ובעניים אלו הולכים בכן להקל דמדרבנן הם: **ואסור** בהספד ובתענית בי"ד ובט"ו לבני כרכין ועיירות שתיהן אסורות בשניהן כבר נתבאר בסמוך: **והנשים** מענות בהם שכולן עונות כא' מטפחות שמכות כף אל כף אבל לא מקוננות שתהא אחת מדברת וכולן עונות אחריהם נקבר המת לא מענות ולא מטפחות משנה בסוף מ"ק (כח:) ואיתא התם א"ר פפא אין מועד בפני ת"ח וכ"ש חנוכה ופורים וכתבו רבינו בסוף טי"ד: **כתוב** בשאלתות שאם מת לו מת בפורים אסור להספידו ולא לנהוג אבילות ואם מת קודם פורים ופגע בו פורים וכו' ז"ל הרא"ש בסוף מ"ק כתב בספר המקצועות והיכא דשכיב ליה שיכבא אסור ליה למספד ולמנהג אבילות בפורים ואי איתרע ביה מלתא אסור למיתב בתעניתא דאמר רב יוסף (מגילה ה:) שמחה ומשתה וי"ט כתיב שמחה ומשתה מלמד שאסורים בהספד ובתענית ויום טוב מלמד שאסורין בעשיית מלאכ' ומסקינן בהספד ובתענית אסור אבל י"ט לא ב דתקן מקום שנהגו לעשות מלאכה בפורים עושים והיכא דשכיב ליה שיכבא מקמי פוריא ואתרמי פורים בגו ז' ימי אבילות בטלה הימנו גזרת ז' מידי דהוה ארגלים ורגלים מפסיקין ואינם עולים מ"ט דשמחה כתיב בהו ושמחת בחגך ופורים נמי שמחה כתיב ביה ועשה אותם ימי משתה ושמחה ודוקא פורים אבל חנוכה לא מפסקא ואסור בהספד דת"ר (כא:) בכ"ה בכסליו יומי חנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון מספד הוא דאסור אבל ימי אבלות לא מפסקי וכן ראשי חדשים וכן מפורש בשאלתות ע"כ והקשה ר"מ כיון דס"ל דשעה אחת לפני הפורים בטלה הימנו גזרת ז' א"כ ה"ה ז' ימים לפני פורים בטלו ממנו גזרת ל' כי דימה אותה לגמרי לרגל א"כ כי פליגי בהאי פירקא דר"ג אומר משרב ב"ה ר"ה וי"ה כרגלים ופליגי תנאי עליה אמאי לא חשיב נמי פורים ועוד דחזינן דפורים לא חשיב כרגלים דתנן נשים במועד מענות ולא מטפחות ובפורים מענות ומטפחות והורה רבינו מאיר שלא יתאבל כלל בפורי' דיומי משתה ושמחה קבילו עלייהו וחנוכה ופורים אסורים בהספד ובתענית וכהי דבטלה מגילת תענית חנוכה ופורים לא בטלו ותנן נמי חנוכה ופורים מענות ומטפחות בזה אינן מקוננות נקבר המת לא מענות ולא מטפחות אבל דברים של צינעא נוהג דלא עדיף משבת ולאחר שהתפללו בבית האבל בליל פורים בערב הורה לו שילך לב"ה בעת קריאת המגילה דאפי' עבודה שקרבן צבור שדוחה שבת קריאת המגילה דוחה אותה כ"ש אבילות דרבנן וחייב לשלוח מנות דאבל חייב בכל המצות האמורות בתורה וביום חמשה עשר אינו מתאבל מדאמרינן בפרק בני דתעניות (יח:) יום י"ד ויום ט"ו יומי פורים דלא למספד בהון אמר רבא לא נצרכה אלא לאסור של זה בזה ואפ"ה דלא מתאבל בהן עולין לו מידי דהוה אשבת ואחר כך משלים אבלותו עכ"ל הרא"ש ז"ל וכ"כ המרדכי בפ"ק דמגילה ודברים אלו הם שכתב רבינו כאן בשם הרב רבי' מאיר מרוטנבורק ובקצת ספרי רבינו הרמב"ם במקום הרב רבי מאיר מרוטנבורק וטעות סופר הוא שהרמב"ם סובר שכל דברי אבילות נוהגים בחנוכה ובפורים שכך כתב בפירוש בפי"א מהלכות אבילות: כתב הרוקח פורים שחל להיות במוצאי שבת ואירע שום אבל קודם הפורים והאבל יושב בבית הכנסת בשבת במנחה כשהיה שם לא יצא וישב שם וישמע כל התפלה והמגילה ולמחרת לא יצא מפתח ביתו אלא קורין לו המתפללים עמו או קורא בעצמו וכן אם יום פורים באמצע השבוע אמרינן במ"ק אבל אינו יוצא מפתח ביתו ע"כ: **כתב** בא"ח האונן מותר בבשר ויין דלא אתי עשה דיחיד דאבילות ודחי עשה דרבי' דאורייתא ולשמוח בפורים דברי קבלה נינהו שהם כד"ת:

יום

ואסור בהספד ותענית בי"ד ובט"ו לבני כרכים ועיירות שתיהן אסורות בשניהן והנשים מענות בהם שכולן עונות כאחת ומטפחות ושמכות כף אל כף אבל לא מקוננות שתהא אחת מדברת וכולן עונות אחריהן נקבר המת לא מענות ולא מטפחות ובהלכות ר"ח כתבתי אם י"ל בו צידוק הדין וקדיש: כתוב בשאלתות שאם מת לו מת בפורים אסור להספידו ולא לנהוג אבילות ואם מת קודם פורים ופגע בו פורים בתוך ז' בטל ממנו גזירת ז' ודוקא פורים אבל חנוכה ור"ח אין מבטלין האבילות אלא שאין מספידין בהן והר"ם מרוטנבורק כתב (ג) שאין מבטלין האבילות ומ"מ אין אבילות נוהג בהם לא בי"ד ולא בט"ו אלא דברים שבצנעה ולאחר שיתפלל בבית האבל בליל פורים ילך לבה"כ לשמוע מקרא מגילה וחייב לשלוח מנות (ד) ואע"פ שאינו מתאבל בהן עולין לו ומשלים אבילות אח"כ וי"א שלא ילך האבל לבה"כ אלא יקרא המגילה בביתו וכן חתן לא ילך לבה"כ (ה) אלא יקרא המגילה בביתו וא"א ז"ל כתב כדברי הר"ם מרוטנבורק:

יום

דמראיה זו משמע דמשמתי' ליה דהא רב לטייה להאוא גברא וכ"כ בהג"ה מיימוני בשם השאלתות ע"ש ונראה ודאי דהא דקאמר דלטייה פירושו שקלל אותו בזה שלא יצמח מה שורע אבל לאדם עצמו לא קלל והיינו הך דאינו רואה סימן ברכה לעולם דר"ל דבמלאכה זו אינו רואה סי' ברכה ולא הוה אמור קללה זו כשמתא שהוא שם מיתה וקללה של אדם עצמו ותדע דהא למאי דמשני רבא מלאכה לא קבילו עלייהו ורב דלטייה להההוא גברא דברים המותרים ונהגו בו איסור הוה וא"כ אין כאן איסור מד"ס כלל כ"א מנהג והשתא כ"ש הוא מע"ש ועי"ט דאיסור מלאכה בדידהו מד"ס הוא ואפ"ה דייק תלמודא בפ' מקום שנהגו סימן ברכה הוא דאינו רואה אבל שמותי לא הי' משמתינן ליה כ"ש פורים דאין בו איסור מד"ס דפשיטא דאין לשם עונש שמתא כ"א דאינו רואה סימן ברכה לכל היותר והיינו דלטייה. אך קשה למאי שהיה גורס הרא"ש בסוגיא דפריך תלמודא ולשמתיה מר שמותי כיון דלא צמח כתניה היינו שמתיה וצריך לומר דהרמב"ם והסמ"ג ורבינו לא היו גורסין כך אלא גורסין כגירסא שלנו ועוד נלפע"ד אף לפי גירסא זו דתלמודא לא פריך הכי אלא למאי דמשני מעיקרא דפורים אסור בעשיית מלאכה מדכתיב יום טוב מלמד שאסור בעשיית מלאכה דדברי קבלה כד"ת ודינו כמו בע"פ דהי' משמתינן ליה. אבל לשינויא דרבא דלא לטייה אלא משום דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור א"כ לא קשיא כלל דלשמתיה דלא הי' חייב שמתא ומאי דלטייה אינו אלא עונש דאינו רואה סימן ברכה כדפי' ובזה נתיישב מה שהיה קשה להרא"ש לפי גרסתו עיין בביאוריו ככ"ל מהרי"ל כתב דכתיבה אסורה בפורים ועיין בב"י כתב היתר לקצת כתיבה: **ומ"ש** ואסור בהספד וכו' ע"ל בסי' תרפ"ו ובי"ד סי' ת"א ומה שנוהגי' בפורים ללבוש פרצופים וגבר לובש שמלת אשה וכו' כתב הרי"ו מינץ טעם לדבר והגהת ש"ע מביאו כאן ואינו נכון לע"ד וכבר הארכתי בזה בי"ד סוף סימן קפ"ב ע"ש:

יום

דרכי משה

תרצו (א) אבל אבודרהם כתב דאף ביום שני נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה וכתב הר"ן ריש פ"ב דמגילה דמאחר דתלוי במנהג אי מקדימין הקריאה לא אתחר במלאכה דודאי כה"ג לא נהגו כ' הכלבו והאירנא קבלו כל ישראל עליהן איסור עשיית מלאכה בפורים ופשט המנהג ואין לשנות אמנם בנין של שמחה מותר וכן מלאכה מצוה כגון כתב של מצוה פסקי הלכות שאדם משמח בעצמו בהן ואגרות שאלת שלום ומזכרת חיבותיו וקורין בספר הזכרונות וכן כל דבר שא"צ עיון שרי עכ"ד וכ"כ ב"י בשם א"ח וכ"כ הר"ן סוף פ"ק דבניין של שמחה מותר וכתב בת"ה סימן קי"ב דמותר לעשות מלאכות גמורות בפורים שהן לצורך פורים מידי דהוה אבניין של שמחה דשרי עכ"ל: (ב) וכ"כ הכלבו: (ג) אבל הרמב"ם פי"א מה' אבל פסק דאבילות נוהג בפורים וכ"ה במרדכי דמ"ק דף שנ"ד עכ"ל וכן פ"ק דמגילה במרדכי תשובת ר"ג וכ"ה בהג"מ פ"א דה' מגילה וכתב ומיהו ילך לב"ה לשמוע המגילה וכ"כ מהרי"ל בשם מהר"ש וכתב ומיהו אם יוכל לאסוף מניין בביתו עדיף טפי עכ"ל ובמנהגים שלנו פסק כדברי מוהר"ם והרא"ש דאין אבילות נוהג בפורים וכ"נ ונראה דאפילו אבילות יום ראשון אין לנהוג בפורים וכן לפי מאי דקי"ל דאין אבילות יום א' דאורייתא כמו שיתבאר בי"ר הלכות אבל סוף סי' שצ"ט א"כ אין חלוק בין יום ראשון לשאר ימים ודלא כהר"ן סוף פ"ק דמגילה ע"ב דכתב דלר"ה נוהג אבלות יום א' שהוא דאורייתא וכ"כ בתא"ו נתיב י' ח"א ותו דהרי הכלבו חולק וכתב ז לאונן מותר בבשר ויין בפורים דלא אתא עשה דיחיד ודחי עשה דרבים דאורייתא ולשמוח בפורים הוי דברי קבלה כד"ת עכ"ל וכ"כ ב"י בשם א"ח: (ד) אבל אין שולחין לו וכ"כ מהרי"ל בתשובה דאין משלחין לאבל כל י"ב חודש על אביו ואמו ומהרי"ב כתב דאין שולחין לאבל בפורים אבל איהו חייב לשלוח ככל המצות האמורות בתורה מיהו אם לא היה בעיר אלא האבל וחבירו חייבין לקיים משלוח מנות ושולחין זו לזו אא"כ מוחל האבל על מנתו דאז מנתו מחולה עכ"ל: (ה) בהג"מ פ"א ואם ארעו נישואין בפורים יקראו עשרה בבית החתן והכלה או יקראו לבדו כתב הכלבו צ"ע אי נושאין בפורים לפי שאין מערבין שמחה בשמחה או דלמא דלא אסרו אלא ברגלים שהוא דאורייתא אבל לא בשמחת פורים שהיא דבר קבלה או נאמר שרבנן עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה עכ"ל ובתשוב' מהר"י בר"ן מצאתי שכתב בהדיא לאסור לעשות נשואין ביום י"ד וביום ט"ו בין ביום בין בלילה ואף בי"ג שהיא תענית אסתר נראה לאסור דאז סעודת הנשואין הראשונה בליל פורים ואסור משום ערוב שמחה בשמחה והא דאמרינן דמותר לעשות נשואין בערב הרגל היינו כשהסעודה מבע"י וכתב שם בהג"ה והא דאמרינן בהג"מ והיכא דאירע נשואין בפורים לאו דוקא נשואין גמורין אלא ר"ל שבעת ימי המשתה והועד בשם רבי יעקב ווי"ל שאסור לעשות פדיון הבן בשושן פורים משום ערוב שמחה בשמחה אלא היה דוחהו עד ליום ל"א עכ"ל ואני אומר אע"פ שאיני כדאי לחלוק עליהם מ"מ אכתוב מה שנ"ל ואף כי שמעתי מזקנים שאמרו שראו מעשה שהיו נשואין בפורים ואומר כי לא שייך ערוב שמחה בשמחה בפורים דהא לגבי רגלים אמרינן טעמא פ"ק דמ"ק (ח:) דכתיב ושמחת בחגך ולא באשתך ובפורים לא כתיב רק משתה ושמחה ובכל מאי דמשמח סגי ליה ואע"ג דאמרינן בגמרא פ"ק דמ"ק לגבי רגלים טעמים אחרים מ"מ לענין דינא לא פליגי ותו דאמרינן תני רב יוסף ימי משתה שמחה שאסור בהספד בתענית ומטעם זו פסקו רבים דאבילות נוהג בו ותו דאדתנא אין נושאין נשים במועד היה לשנות רבותא טפי אין נושאין נשים בפורים ועוד דשום תנא או פוסק לא אישתמיט לימר דאסור לישא בפורים ואף כי הכלבו מסתפק בדבר ספיקא דרבנן לקולא וכ"כ ב"י בשם תשובת הרשב"א בהדיא דשרי ולכך אין למחות במקום שמקילין. ואין להקשות מהא דכתבתי לעיל סי' תרפ"ה בשם הירושלמי דאסור לעשות סעודת פורים בשבת דשאני התם דאין עשיית סעודה בשבת תלוייה בב"ד ולא מקיים מה שכתוב לעשות ימי משתה כמש"ל סי' תרפ"ח אבל בכה"ג שהכל בא ע"י שמחה שעושין מעצמן ולא מחוייב בה כבר אין למחות ביד המקילין מטעמים שכתבתי ומצאתי כתוב שמהר"ר טעבל ומהר"ר פנחס ומהרי"ף עשו הלכה למעשה ועשו חתונה בשושן פורים ומהרי"ק לא הסכים גם אני ראיתי חתונה בשושן פורים באוב"ן עכ"ל שמצאתי גם מה שכתבתי דאסור לעשות פדיון הבן בפורים אינו כדברי התוס' פ"ק דמ"ק (שם) דכתבו בהדיא דאף במועד שרי לעשות מילה או פדיון הבן כ"ש בפורים. כתב מהר"י מינץ בתשובה סי' י"ז וז"ל על דבר לבישת הפרצופין שנוהגין בפורים אם יש לחוש בזו משום לא ילבש גבר שמלת אשה או לא יהיה כלי גבר על אשה והמנהג פשוט ואין מוחה והאריך בתשובה למצוא היתר לדבר משום דמאחר דאיש ואשה שוין בו לא שייך משום לא ילבש ותו דנמצא בשם רי"ב על הבחורים שחוטפין בפורים אפי' שלא ברשות משעת מקרא מגילה עד סוף סעודת פורים שהם ב' לילות ויום אחד אין בו משום גזל ואין להזמינם לדין על

חדושי הגהות

אדם בתמיה מתקיימת על ראיית הגה"מ מגמרא שלא נמצא בגבולינו לחלוק על הרא"ש וגם הרב"י והרא"ש בש"ע נמשכו אחריו ואפשר לדחוק ולומר דצ"ל רב צלי של שבת בע"ש והוא בגמרא דברכות (כז.) וראיתו דכמו שרב צלי של שבת בחול בע"ש ה"ה דמותר להזכיר על הניסים בליל שאחר פורים ודוגמא לזה מצאתי בהרא"ש הובאו דבריו לעיל ס"ס קפ"ח קחנו משם: **תרצו** א בגמרא שם כ"ז אר"פ כן על משנה אחרת ועמ"ש בסימן תקמ"ז: ב לא אדע מקום משנה זו:

תרצז יום י״ד וט״ו שבאדר הראשון מותרים בהספד ובתענית והא דיום י״ד וט״ו דאדר הראשון והשני שוין בהספד ותענית היינו דוקא כשקראו המגילה וכו ביום נראה להם לעבר השנה אבל אם לא קראו המגילה מותרין בהספד ותענית ובספר המצות כתב שאסורין בהספד ותענית בכל השנים אע״פ שלא קראו המגילה וכן יראה מדברי הרמב״ם ז״ל וכן כתב הרי״ף ז״ל שצריך להרבות בו בסעודה בי״ד אבל בט״ו כתב שאין צריך להרבות בו בסעודה וא״א ז״ל כתב כסברא ראשונה :

נשלם הטור הראשון והוא האורח חיים ת״ל

תרצז יום י״ד וכו כבר כתבתי בסוף סי׳ תרפ״ח מ״ש הרא״ש שהוכיח מהסוגיא דסיפא ארישא קאי וממילא לפי המסקנא נמי בשאר שנים המעוברות אינו אסור בהספד ותענית באדר הראשון ולפע״ד דוראי כך הוא כדכתב הרא״ש קודם המסקנא אבל למסקנא נראה בהפך והוא דכיון דמסקינן אליבא דרשב״ג דמתני׳ אתיא כותיה וה״ק אין בין י״ד של אדר הראשון וכו׳ השתא אי איתא דסיפא ארישא קיימא קשי׳ אתנא דמתניתין גופיה אמאי קתני אין בין י״ד של אדר הא׳ וכו׳ ובסדר הפרשיות לא מיירי דאמאי שייר טפי סדר הפרשיות מקריאת מגלה ומתנות לאביונים דהא הכי תלתא מילי שוין דינייהו שצריך לחזור ולעשותן בשני וה״ל למתני נמי סדר הפרשיות ולפרושי אין בין חדש אדר הראשון וכו׳ אבל אי סיפא לאו ארישא קאי ובכל השנים המעוברות קאמר דאין בין י״ד של אדר הראשון וכו׳ ניחא וכן כרא״ה מבואר מלשון הרי״ף והסמ״ג דלמאי דמסיק אין בין י״ד וכו׳ אף בכל השנים המעוברות אסו׳ בהספד ובתענית בי״ד אדר הראשון כל זה כתבתי ליישב המנהג שנוהגין איסור בהספד ובתענית באדר הראשון דלא כהרא״ש · שוב ראיתי שכתב ה״ר ירוחם כי לפי דברי הרי״ף נראה דאסור ע״ש וכן הוא העיקר נראה לי :

תרצז יום י״ד וט״ו שבאדר הראשון מותרין בהספד ובתענית והא דיום י״ד וט״ו דאדר הראשון והשני שוים בהספד ובתענית היינו דוקא כשקראו המגילה וכו׳ בפ״ק דמגילה (ו :) תנן קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר שני ואין בין אדר ראשון לאדר שני אלא קריאת המגילה לבד ומתנות לאביונים ובגמרא בברייתא שם אפליגו תנאי במלתא ומסיים בה ושוין בהספד ותענית שאסורין בזה ובזה וכתב הרא״ש ושוין בהספד ותענית דאסורין בזה ובזה פירוש אם קראו המגילה בי״ד וכו ביום עברו השנה אסור בהספד ובתענית אבל בשאר שנה מעוברת נ״ל שמותר בהספד ותעני׳ עכ״ל וכך הם דברי רבינו אלא שכתב אבל אם לא קראו המגילה מותרין (במקום) אבל בשאר שנה מעוברת והכל אחד דבשיודעים קודם לכן שהשנה מעוברת ודאי שאינם קורים את המגילה בי״ד ובט״ו שבאדר ראשון : ופשוט הוא שמה שכתבו הרא״ש ורבינו וכו ביום נראה להם לעבר השנה היינו משום דאם לא נראה להם עד אחר אותו יום פשיטא דאסור בהספד ובתענית שמאחר שבאותו יום לא היה בדעתם לעבר ה״ל באותו יום כשאר שנים פשוטות וכתבו הגהות מיימוניות והמרדכי שסה״מ כתב כדברי הרא״ש אבל הרמב״ם כתב סתם ושני הימי׳ אסורים בהספד ותענית באדר הראשון ובאדר השני וכתבו הגהות שכן פסק בסמ״ג וכן דעת הר״ן (א) וכתב שקרוב הדבר ג״כ שראוי להרבות בסעודה בי״ד שבראשון אבל לענין לשלוח מנות כיון דדמו למתנות לאביונים דליתנהו אלא בשני משמע נמי שאף משלוח מנות אינו אלא בשני והתוס׳ כתבו ויש נוהגין לעשות ימי משתה ושמחה בי״ד וט״ו של אדר הראשון וריהטא דמתני׳ נמי משמע כן ולא נהירא דאמרינן בגמרא הא לענין הספד ותענית זה וזה שוים מכלל דשמחה ומשתה ליכא וכן הלכה שאין צריך להחמיר לעשות משתה ושמחה באדר הראשון עכ״ל והגהות מיימוניות כתבו בשם סמ״ק שהעולם לא נהגו לעשות משתה ושמחה כי אם בי״ד שבאדר השני אע״פ שבאדר הראשון נהגו גם בט״ו שמחה ומשתה (ב) וטעמא משום דאמר תלמודא אין בין י״ד שבאדר הראשון וכו׳ ולא הזכיר ט״ו ושמא נקט אותו שהוא עיקר אבל לענין עשיית מלאכה אין איסור בא׳ כי גם בב׳ אין בו איסור כי אם במקום שנהגו ע״כ (ג) ועכשיו לא נהגו להרבות בסעודה לא בי״ד ולא בט״ו שבאדר הראשון ומ״מ נוהגים שלא ליפול ע״פ ושלא לומר מזמור יענך ה׳ ביום צרה משום דיומי נס והלכה הם :

דרכי משה

על זו ובלבד שלא יעשו שלא כהוגן על פי ז׳ טובי העיר הרי כתב דמשום שמחת פורים ליכא למיחש לאיסור לא תגזול ה״נ בנדון דידן שמתנכרין בפרצופין לשם שמחת פורים ליכא למיחש לאסור לא ילבש עכ״ל התשובה ואפשר שמזה נתפשט המנהג ללבוש כלאים דרבנן בפורים ועושין לשמחה דהרי רואין דאפי׳ איסור דאורייתא דוחה כי לא מתכוין כ״ש כלאים דרבנן אמנם ראיתי מהר״י ברי״ן שקרא תגר על המנהג של לבישת כלאים וכתב ויש תולין עצמן בתשובת ריב״א שכתב דליכא למיחש לאיסור גזל משום שמחה ולאו מלתא היא דממון ניתן למחילה דהפקר ב״ד הפקר משא״כ באיסור ושמעתי מאבא ז״ל שהיה מוחה באותן הלובשים כלאים וכן אני נוהג אחריו עכ״ל ולפ״ז כ״ש דאסור ללבוש בפרצופין אמנם מאחר דחזינן דפשט המנהג ואין מוחה נ״ל ליישב המנהג מהא דאמרינן פרק בתרא דכלאים ומביא לה פ׳ הגוזל בתרא (קיג.) דמותר ללבוש כלאים אם אינו מתכוין ללבישה וכ״ש לפי מקצת מפרשים שפירשו שם דלבשו כדי שלא יכירהו שהוא יהודי ואפ״ה שרי א״כ ש״מ דכי לבשו להתנכר בהן שרי וה״ה בפורים כן נ״ל טעם המנהג אבל טוב להחמיר ולעבוד ה׳ בשמחה ולהיות גילה ברעדה :

תרצז (א) וכתב מהרי״ל דכן נוהגין : (ב) ובמנהגים ומהרי״ל כתבו כדברי הר״ן שמצוה לאכול ולשתות ולהרבות משתה ושמחה בפורים ראשון ולא ראיתי נוהגין כן וכ״כ ב״י דאין נוהגין משתה ושמחה אבל נוהגין שא״א בהן תחנון ולא אא״א ולא למנצח ואם חל בשבת א״א צו״ץ וכ״כ מנהגים ומהרי״ל וב״י : (ג) דלא כאבודרהם שכ׳ שנוהגין שלא לעשות מלאכה בפורים קטן ב׳ הימים :

מ לכי ואלכי ישעי : אליך אתפלל · **ש** תשגבינו בדרכי משה עבדך · כי בזאת יתהלל המתהלל : **ה** שכל וידוע אותך · לא בגבורה חכמה ושלל :

ברוך נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה

פרטי רמזי טור אורח חיים חדושים מהר״י קארו זצ״ל

הלכות שבת

רמב שכר המענג את השבת והמשמר כהלכתו :

רמג היתר שכירות מרחץ ושדה ותנור לעו״ג :

רמד בנין בית או עשיית מלאכה ע״י עו״ג בקבלנות :

יהודי הדר בייסוב לבדו אסור ליתן לעו״ג מעות להשכיר לו פועלים בשבת ובי״ט : יהודי הקונה מכס ומשכיר עו״ג לקבל מכס בשבת · אדם שבנו לו בשבת בית חוץ לתחום לא יכנס בו · להכיס ישראל לעו״ג לעשות מלאכתו בשבת אם אסור מדאורייתא · ספינה הידועה לישראל אסור להשכירה לעו״ג :

רמה ישראל ועו״ג שקבלו שדה או תנור בשותפות או שלקח ישראל משכון מעו״ג :

ישראל ועו״ג שקבלו שדה סתם ולא התנו אם יש תיקון לדבר . ישראל ועו״ג שלקחו רחים של מים · תנור של ישראל שנתנו לאופה עו״ג וזה נוטל כך ימים והלה נוטל כך ימים כנגדו · אם מותר ליתן לעו״ג מלבושים למכור בשבת · מרחץ שלקחו ישראל ועו״ג בשותפות · אם אפו עו״ג בתנורו של ישראל בעל כרחו שכרו אסור · חלופי שכר שבת אסור : ישראל ועו״ג שקבלו עשיית מטבע מהמלך · ישראל ועו״ג השותפים בבהמה . תיקון שישראל שהשכיר שוורים לעו״ג וחורש בהם בשבת :

רמו שכירות כלים ובהמה לעו״ג ושאלתן :

הפקר בפני כמה :

רמז שליחות אגרת ביד עו״ג קודם השבת :

אם קצב עם העו״ג להוליך איגרת ואמר לילך בשבת אסור · עו״ג הולך מעצמו למקום אחר ישראל נותן לו איגרת · אם העו״ג אמר לישראל שרוצה להוליך כתב בחנם למקום שהוא רוצה מותר . שהולח איגרות ביד עו״ג ועתיד לקצוץ עמו · מי שיש לו שכיר לזמן אם מותר לשלחו בע״ש באיגרות :

רמח איסור הפלגה בספינה קודם השבת והיתרו :

אם מותר לפרוש בשיירא במדבר שהוא ידוע שצריך לחלל שבת · אם פירש והוצרך לצאת בשבת חוץ לתחום ונכנס לעיר אם מהלך את כולה :

רמט איסור לצור על העיירות קודם השבת והיתרו :

רנ מצוה להכין לשבת ביום הששי בבקר הוא בעצמו :

רנא איסור מלאכה בע״ש מן המנח׳ ולמעלה והיתרו :

ספר ישראל אם מותר לספר בע״ש מן המנחה ולמעלה . אם מותר לארם אשה בע״ש :

רנב היתר התחלת מלאכה בערב שבת והיא נגמרת בשבת ואיסורו :

נתן כליו לכובס עו״ג והאשה עושה בהם בשבת · האומר לעו״ג מבעוד יום שיפתוך ערבה כדי שתהא מזומנת למ״ש שהוא יום הושענה רבה . אם יש חילוק בעו״ג המקבל קבולת בין בחנם לבשכר · עשה עו״ג מלאכה בשבת אם מותר ללבוש אותו כלי בשבת :

רנג איסור שהיית קדרה על גבי כירה או כופח או תנור או להניח בהם או לסמוך לה והיתרו :

אם מותר לסמוך קדירה אצל האש סמוך לחשיכה . אם מותר להחזיר מכירה לכירה תנורים שלנו אם יש להם דין כירה . החזיר בשוגג אם הוא אסור · דין להטמין מים חמין ליתן לקדירה בשבת : פירות הבאלים חיים אם מותר להשהותם ע״ג כירה · טעם למה נוהגים עכשיו להשהות בתנור או בכופח ומכסין פי התנור בבגדים · סמך לנוהגים להחזיר תבשיל לתנור בשבת : הכן גזירות דגזרינן אם הם גם בהטמנה ללורך מחר :

רנד איסור שהיית צלי והיתרו :

אם מותר ליתן פשטיד״א לתנור סמוך לחשיכה בתנורים שלנו · אם מותר לרדות פת בשבת :

רנה איסור עשיית מדורה סמוך לחשכה והיתרו :

רנו ענין שש תקיעות שתוקעין בערב שבת :

רנז איסור הטמנה בשבת אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל והיתרו :

היתר הכנסת קדירה בתנור סתום סמוך לגחלים שכם והטמין בדבר המוסיף הבל :

רנח אם מותר ליתן כלי שיש בו דבר חם או צונן ע״ג קדירה טמונה ולטוח פיו בבצק :

רנט דברים שטמן בהם איזה אסור לטלטלם וכיצד נוטל הקדירה ומחזירה :

י״ט שחל להיות בע״ש אם יכול להטמין באבנים אם מותר לסתור בשבת סתימת תנור השרוקה בטיט ואם מותר לחזור ולסותמו · היכא דאיכא גחלים לוחשות סביב לקדירה אין לסלק הקדירה :

רס מצות רחיצה בע״ש :

רסא דברים האסורים בין השמשו׳ והמותרים :

אם יש להוסיף בשבת מחול על הקודש · כמה הוא זמן התוספת · מאיזה טעם אין מערבין אע״פ שעדיין הוא יום :

רסב סדור השלחן מבעוד יום וללבוש בגדים נאים ולשמוח בביאת שבת :

רסג ליזהר לעשות נר יפה וידליק ב׳ פתילות והוא קודם לנר חנוכה וקידוש היום :

טעם למה נהגו להדליק שתי נרות · אימתי חייב האיש להדליק נר שבת ולברך עליו · מאיזו שעה רשאי להקדים ולהדליק נר שבת · אם צריך לברך על הדלקת נר בי״ט או בי״ה · טעם לנוהגים שהפתילה שהדליקו בה משליכין אותה לארץ · יחיד שהקדים והתפלל ערבית מבעוד יום אם אסור בעשיית מלאכה · רוב הקהל קבלו שבת המיעוט נמשכים אחריהם . אדם שבא לעיר וכבר התחילו הקהל ברכו ויש עליו מעות · יחיד או צבור שהיו סבורים שחשכה והתפללו של שבת ואח״כ זרחה חמה אם מותרין בעשיית מלאכה · מי שלא התפלל מנחה וענו הקהל ברכו . התפלל מנחה ובא לבה״כ סמוך לברכו · ישראל שקבל שבת אם מותר לומר לחבירו שלא קבל שבת לעשות לו מלאכה · טעם לנוהגים להדליק נר קודם זמן הדלקה ואח״כ מדליקין ממנה נר של שבת . שנים או ג׳ בעלי בתים שאוכלים במקום א׳ אם כל א׳ מברך על מנורה שלו : המדליקין בזוית הבית ואוכלים בחצר אם מברכין על ההדלקה · עוגנים וכפרה שפסקו על אנשים שנכנסו לעיר כשהקהל יוצאים מב״ה : מי שנודע בשבת שעבר עבירה ומתיראים שמא יברח :

רסד פתילות שאין מדליקין בהם בשבת בין נר שעל השלחן בין שאר נרות :

אין מדליקין בסמרטוטין אפילו מכורכין :

רסה איסור נתינת כלי מנוקב מלא שמן על פי הנר והיתרו :

אם מותר לתת כלי תחת נר של שעוה · אם יש לך היתר ליתן כלי תחת הנר לקבל שמן בנר א׳ של היתר בענין הזכר :

פרטי רמזי טור אורח חיים חדושים מהר"י קארו זצ"ל

רסו מי שחחשיך לו בדרך מה יעשה בכיסו ובמציאתו ובתפילין שבראשו ובחבילתו שעל כתיפו והיאך יפרק חמורו :

מי שהחשיך לו בדרך והניח כיסו על החמור אם אסור להנהיגה בקול רם . אין עמו חרש שוטה וקטן אם מותר להוליך כיסו פחות פחות מד' אמות · מציאה אם מותר להוליכה פחות מד' אמות · אם מותר לרוץ בכיס עד שמגיע לביתו : מי שיצא מביתו סמוך לחשיכה והשכה לו · מצא חרקי בשבת אסור ליטלו מי שהחשיך לו בדרך והוא רוכב על סוס אם ילך והוא רוכב או ירד וילך ברגליו :

רסז ערב שבת במנחה אין נופלין על פניהם :

קבלת שבת מבעוד יום אם מותר לאכול מיד :

רסח נוסח תפלת ערבית ופירושה ואם טעה בה או לא הזכיר של שבת :

טעה והתחיל לומר אתה חונן ומיד כשאמר תיבת אתה נזכר קודם שאמר אתה חונן · מי שהתפלל תפלת חול ולא הזכיר של שבת הטועה בתפלות שבת ערבית שחרית מוסף מנחה והחליף של זו בזו · אין אומרין ברכה אחת מעין שבע בבית חתנים ואבלים :

רסט תמיהא שנהגו לקדש בבה"כ ודין טעימתו :

רע פרק במה מדליקין ומתי אין לאמרו :

טעם למה אין אומרים במה מדליקין בע"ש של חנוכה :

רעא ימהר לאכול מיד וכל דיני קידוש היום :

בצרכי סעודה כבוד יום קודם לכבוד לילה : אם לא קידש בלילה מקדש ביום קידוש של לילה אם מקדש מעומד : מי שאין לו אלא כוס אחד היאך יעשה קידוש יום ולילה והבדלה : אם לא טעם א' מהם מלא לוגמיו ובין כולם טעמו כשיעור : טעם למה הקידוש פותח בברוך כיון שהיא סמוכה לברכת היין · אם לא אכל אחר קידוש כזית לא יצא ידי קידוש :

רעב יינות הכשרים לקידוש והפסולים :

יין לבן אם כשר לקידוש · יין קידוש והבדלה פוטר יין שבתוך המזון :

רעג פי' אין קידוש אלא במקום סעודה :

המתענה בשבת אם יכול להוציא אחרים ידי קידוש ביום · סומא היאך פוטר מבני ביתו · כוס מילה שהיא בשבת ישקה לתינוק · אם צריך לאכול במקום נר · קידש על דעת לאכול שם ונמלך לאכול במקום אחר או איפכא :

רעד כיצד בוצע על שתי ככרות ושיעורה :

אם בוצע בככר התחתון או בעליון :

רעה איסור לפלות ולקרות ולבדוק כלים לאור הנר והיתרו :

מותר לקרות לאור נר של שעוה · אם מותר לקרות בספר ההגדה בליל פסח שחל להיות בשבת :

רעו עו"ג שהדליק את הנר או עשה אש או נתן שמן בנר הדולק אימתי מותר להשתמש :

עו"ג שהדליק את הנר לצורך ישראל שאסור להשתמש לאורו אפי' בקלך הוא . אם מותר לומר לעו"ג להביא נר הדלוק · אם יש שם אש דולקת והרבה עליה העו"ג : טעם הנוהגים היתר לומר לעו"ג בשבת לעשות אש :

רעז נר שאחורי הדלת או שהוא קבוע בכותל שאחורי הדלת או בדלת עצמה :

רעח חילוקי דינין לכבו' נר בשבת :

רעט טלטול נר ומנורה ומותר שמן שבנר :

נר שהדליק בו באותו שבת אם מותר לטלטלו ע"י תנאי : נר שהדליקו בשבת לחיה ולחולה וי"ט וכו' · מנורה שהדליקו בה אסור לטלטלה ע"י ככר או תינוק · נר שהדליקו בו באותה שבת אם מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו :

רפ קיום עונה בליל שבת ומותר לבעול בו את הבתולה :

רפא סדר המזמורים ותפלת השחר וחזרתה :

פירוש חמדת ימים אותו קראת · פי' ישמחו במלכותך וישמחו בך . אין לשנות נוסח לבדך אנחנו מודים :

רפב שבעה שקורין ואם מפטיר עולה :

טעם למה קורין ז' בשבת · אם קורין עבדים כנענים לס"ת . אימתי קטן עולה למנין ז' · נשים וקטנים כילד עולים למנין ז' · מנהג חדש בקדיש ביום שמוציאין ב' ס"ת . ספר שני שנמצא בו טעות · ספר שנקרע אחר שקראו בו ז' · הקורא בתורה שדילג פסוק אחד :

רפג טעם למה אין קורין בשבת בפרשת המוספין :

רפד כמה פסוקים צריך להפטיר :

במקום שאין ס"ת אם קורין ההפטרה · במקום שאין ישראל יודע להפטיר מה יעשו . מפטיר שנשתתק באמצע ההפטרה · למה אין המפטיר מפטיר עד שיגלל ס"ת · שבת שהפרשיות מחוברות איזו הפטורה מפטירין . כשמברך ברכות שאחר ההפטרה אם רשאים לסלק ספר ההפטרה . טעם למה מזכירין נשמות בשבת ולברך הפוסקים בצרכי צבור · אם מועיל למתים מה שפוסקים לצדקה בעדם . פי' מה שכתב בספרי שהופך דמים מוטא עד יוצאי מצרים · מדלגין בנביא סימן קמ"ד :

רפה השלמת הפרשה עם הצבור :

אם לא השלים פרשיותיו עם הצבור משלים בשמיני עצרת שנים מקרא ואחד תרגום : אם קורין הפי' שמו"ת בשעת קריאת התורה · מלמדי תינוקות אין צריכין לחזור ולקרות הפרשה בשבת : אפי' שמע הפרשה מפי ש"צ צריך להשלים פרשיותיו עם הצבור · אין צריך לקרות בי"ט פרשת היום · אין צריך לחזור ההפטרה עם הסדר :

רפו נוסח תפלת מוסף ופירושה וזמנה :

אם הקדים תפלת מוסף לשל שחרית . פירוש תכנת שבת · הנוהגים להתפלל בקול רם עם ש"ץ · אין אומרים ברכו אחר קדיש בתרא :

רפז בקור חולים ואבלים בשבת :

רפח אסור להתענות בו שש שעות אם לא בתענית חלום :

אם עוסקים בשבת בתורה או בתענוגים · טעם למה המתענה בשבת תענית חלום קורעין לו גזר דינו . על איזה חלום מתענין בשבת . המתענה בשבת אם צריך להתענות מיד ביום א' . יש אדם שמותר לו לבכות בשבת או להתענות · המתענה בשבת באיזה מקום יאמר עננו :

רפט אם יכול לקדש על שאר משקין ומקום הקידוש :

אם טוב לקדש על השכר מעל הפת . אם מותר לטעום קודם קידוש דשחרית . היאך יעשה בכוס מילה בשבת :

רצ ירבה בפירות כדי להשלים מאה ברכות :

סמך למה שנהגו לדרוש בשבת :

רצא גדול שכר המקיים סעודה שלישית וזמנה :

יכול להפסיק באמצע סעודת שחרית בברכה וחוזר וסועד מיד כדי שתעלה לו לסעודה שלישית אין לדרוש בצבור להפסיק באמצע סעודת שחרית כדי שתעלה לו לסעודה שלישית · פי' שותה מים בין השמשות כאילו גוזל וכו' · פי' מיכי תרגימא · נשים חייבות בג' סעודות ולבצוע על שתי ככרות :

רצב סדר מנחה וטעם למה אומרים ואני תפלתי :

טעם למה א"א ואני תפלתי במנחה בי"ט · י"ט שחל להיות בשבת למה אין קורין במנחה פרשה של י"ט : טעם למה בקצת ימים אומרים קדיש אחר קריאת התורה מיד ובקצת ימים מאחרין · צ"ל בתפלת המנחה יום מנוחה וקדושה · פירוש תפלת מנחה של שבת :

רצג סדר ערבית ולמה מאחרים אותו :

שיעור תוספת שצריך להוסיף מחול על קודש :

רצד סדר הבדלה :

טעם למה אין מתפללין הביננו במ"ש סיים ברכת אתה חונן וקודם שהתחיל ברכה אחרת נזכר שלא הבדיל בתפלה :

רצה טעם למה אומרים ויהי נועם וסדר קדושה :

רצו סדר הבדלה :

מי שאין לו נר על מה מברך בורא מאורי האש · מי שאין לו יין אם מבדיל על פת או על השכר : אם מבדילין מיושב · אם הביא לחם על השולחן קודם הבדלה · אימתי יטול הבשמים בימין · אם משקין מכוס הבדלה לכל בני הבית :

רצז אם צריך לחזור אחר הבשמים :

אם מריחים על הפת ומברכין עליו · נהגו להבדיל בבית אף על פי ששמעו כל בני בית הבדלה :

רצח אם אין לו נר אין צריך חזור אחר נר :

אם צריך לחזור אחר נר במוצאי י"ה · נר שתי פתילות אהני כאבוקה : מברכין על השלהבת ולא על הגחלת : במוצאי יוה"כ אין מברכין על הנר שהדליק ישראל מעו"ג · פורים שחל להיות במוצאי שבת אם צריך לברך על הנר קודם קריאת המגילה · אין מברכין על הנר שבתוך הפנס עד שיהא רואה השלהבת ומשתמש לאורה :

רצט נוסח הבדלה ואיסור אכילה קודם לה : המתענה שלשה ימים ושלשה לילות רצופים

ומתחיל במ"ש היאך יעשה בכוס הבדלה :

טעם למה נוהגין לדלות מים במוצאי שבת תיכף ששמעו ברכו :

ש לעולם יסדר אדם שלחנו במ"ש:

אבר יש באדם שאינו נהנה אלא ממאכל מ"ש . טעם למה אומרים פיוטים במ"ש :

שא איסור לרוץ בשבת והיתרו ודין אמת המים :

אם מותר לטייל בשבת בלי כיסוי הראש : דין טבעת הקבוע בה אבן או שכתובים בה אותיות : שאין לצאת בתיק בתי עינים של כסף הקבוע בשלשלת של כסף · סומא אסור לצאת במקל ואפילו בי"ט · ואם מותר לצאת בטלית וצידיו מקופלים על כתיפו · אם מותר לצאת במעות התפורים בבגדו · אם מותר לצאת בטלית או סודר על הצואר · אם מותר לצאת מעוטף בטלית · אם מותר להוציא מלבוש או מגורה לצורך חבירו לצאת בשני מלבושים ואינו צריך אלא לא' מהן : אם מותר לצאת בבתי ידים הנקראים גיואנטי"ש : אם מותר לצאת בכובע אע"ג דלא מיהדק : המוציא ס"ת והיו גשמים יורדים · לא ישטח אדם כליו אפילו מפני הזיעה · היו כליו שטוחין מע"ש א"צ לסלקן · מי שנשרו כליו אסור לנערן : אם מותר לצאת במכסה שעל הראש כדי שלא ירדו גשמים על הצעיפים אם יוצאין בפאה נכרית שבראש הקרח · אדם שיש לו חבלה בידו אם יטול חתיכת בגד ויתן עליה · אם מותר לצאת במטפחת שתולין בצואר למי שיש לו מכה בידו אם מותר לצאת במנעל שאינו של עור · בגדים השרויים במים אסור לנגבם סמוך לאש · הרוחץ בנהר צריך לנגב גופו כשעולה · כיצד מותר לרחוץ בנהר :

שב איסור ניעור טליתו והיתרו :

שג במה אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה :

שד במה העבד יוצא וציווי האדון על שביתתו עבדי עו"ג של ישראל אם מותרין לעשות מלאכה:

שה במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה :

אם אסור לישב בקרון כשהעו"ג מוליך הבהמה גבינות שעושות הכותיות בשבת אם מותרות אם מותר ליתן בהמה לרועה :

שו איסור לעיין בנכסיו מה צריך או להחשיך על התחום :

דין חזנים שמזכירים אותם להתפלל בשבת · היאך מותר לפסוק צדקה לעניים בשבת · אסור לשלוח עו"ג אחר קרובי המת . אם מותר להחליף משכון לעו"ג בשבת · אם מותר לקנות בתים מן העו"ג בשבת · מותר להכריז אבדה בשבת · אסור להכריז שכל מי שלא יודיע זכותו שיש לו על קרקע אבד זכותו · הקונה מקח בשבת כיצד קונסים אותו · אם מותר לצאת חוץ לתחום להציל נפש אחת :

שז אסור לומר דבר פלו' אעשה למחר :

אם מותר לספר שמועות מעניני מלכות ושרים · אם מותר ליתן מעות מערב שבת לקנות לו מה שירצה · או למכור לו בגדים מערב שבת והעו"ג מוכרם בשבת . שבות דשבות אם הוא מותר במקום מצוה · אם מותר לומר לעו"ג להדליק לו נר לסעודת שבת · אם יכול לומר אני חפץ לרכוב למחר · אם מותר להחשיך כדי לעשות מלאכה בשדה או ממרחץ שהוא תוך התחום · היתר שאלה בשבת בלשון לעז . הלואת שבת אם ניתנה ליתבע . איסור קריאה במליצות ומשלים של שיחת חולין אפילו בחול . אם מותר לקרות בשבת בחכמות חיצוניות · אם מותר לשאול מן השר בשבת · אם מותר לומר לעו"ג להוציא מן התנור חמין כשהקדירה נוגעת בגחלים . סחורה שנפסדת אם מותר לומר לעו"ג להצילה · מלאכה שנעשית בשבת ע"י אמירה לעו"ג אם מותרת בהנאה . אם מותר לומר לעו"ג לבשל לתינוק · מותר לומר לעו"ג בשבת עשה מלאכתך · בין השמשות אין איסור אמירה לעו"ג · אם מותר להחרים בשבת :

שח היתר טלטול כלים ואיסורם :

ביאור דברים המוקצים לכמה חלקים מתחלקים · אם מותר לטלטל תפילין בשבת : ביאור דרכי היתר לטלטל המוקצה שבכל חלק וחלק : נר שהדליקו באותו שבת אם מותר לטלטלו · פירוש אין הכן לעו"ג : מותר ליגע בדבר המוקצה : דבר המוקצה אסור לטלטל אפי' מקצתו · מותר לטלטל מוקצה ע"י נפיחה . כלי שנתרועעה לא יטול ממנו חסר לכסות בה · אם אסור לשחוק בכדור בשבת · מי שאין לו מים אם מותר לקנח בעפר : אסור לשאת תחת אציליו זרע תולעי המשי : אם מותר לטלטל שעטנז : אם מותר לטלטל מכבדות של תמרה · אם מותר לטלטל אצטרובלא : אם מותר לטלטל כלי זכוכית מלא חול נקרא בלעז רילוג"יו : מוקצה לעשירים אי הוי מוקצה אף לעניים · אי מהני תנאי לכל מוקצה מחמת איסור : אם מטלטלין שופר וקלמרות ופנקס ומראה :

שט טלטול בנו ומוקצה בידו :

מה נקרא מניח · השוכח כיס עליו ומעות בתוכו . השוכח מעות בכיס שבבגדו אם מותר לטלטלו :

שי מוקצה האסור והמותר ומוקצה לחצי שבת :

מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין בו : מותר תמרים שנתנם בגיגית מים בע"ש אם מותר לשתות מהם בשבת : אין מוקצה בשל עו"ג : תיבה שיש בה אוכלים ומעות אם מותר לטלטלה : חורים המיוחדים למעות אם מותר לטלטלם כשאין בהם מעות · שיש מוקצה מחמת מיאוס שאסור לטלטלו · טעם למה מותר להשתמש ממטר היורד בשבת ולא אסרינן ליה משום מוקצה :

שיא היתר טלטול מת והוצאתו ואיסורו :

אם מותר לטלטל מת ע"י כסותו : מת המוטל ע"ג כרים וכסתות ויראו שמא יסריח. כשחוששין שמא יתקשה המת ולא יוכל לפושטו: אין מטלטלין מת ע"י ככר או תינוק אלא לצרכו אבל לא לצורך כהנים או ד"א : אם מותר לטלטל מת מן הצד . מת המוטל בבזיון בר"ה או במקום מפולת אם מותר להוציאו משם · פירות הטמונים בחול או בעפר אם מותר להוציאם להדיא :

שיב טלטול אבני בית הכסא :

מותר לקנח בעשבים המחוברים שלא אסרו להשתמש אלא באילן : אם מותר להכניס מכרמלית לרה"י אבנים לקינוח בזמן הזה · אם מותר לטלטל אבנים לקנח בהם :

שיג דין פקק החלון ונגר שנועלין בו:

ספסל ארוך שנשמט אחד מרגליו אם מותר לטלטלו ולהניחו על ספסל אחר או להחזיר הרגל למקומו :

שיד פירוש אין בנין וסתיר' בכלים:

סכין התקוע מע"ש בחבית אם מותר להכניסו ולהוציאו : היאך מותר לקרוע עור שעל פי החבית להוציא ממנו משקין : אם מותר לנקוב חבית במקדח . ברזא שאינה יכולה לצאת מותר להכות עליה בברזא אחרת אם מותר ליתן ברזא או קנה חלול בחבית להוציא ממנו יין . חותלי תמרים מתיר ומפקיע וחותך : דף שע"פ התנור שסורקין אותו בטיט מותר להסירו בשבת · שרוצה להכניס שפופרת בחבית אם מותר להכניסה ביד או בכלי · סכין התקוע בכותל או בספסל אם מותר להוציאו בשבת :

שטו עשיית אהל או מחיצה והיתר תוספת אהל :

פרוכת שלפני ארון הקודש אם מותר להסיר ולפרוש אחר במקומו . וילון התלוי בקביעות אם מותר לנטותו ולפרקו :

שטז דין צידת שרצים וחבלתן ודריסת הרגל :

אם מותר לנעול ביתו לשמרו ויודע שהצבי בתוכו:

שיז דיני קשרים האסורין והמותרין בשבת :

בית הצואר שקשרו כובס ואינו יכול להתיר אלא א"כ חותכו או אם היה פתוח ותפרו ורוצה להתירו · אם מותר לקשור דלי בחבל . קשר שבבגד שיכול לפשוט הבגד בלא התרת הקשר · אם מותר לקשור קשר א' ואין עליו קשר שני · אי שרי להתיר שלא ע"מ לקשור . אם מותר לנתק זוג מנעלים שדבקים הרצענים מותר להכניס אבנט במכנסים :

שיח המבשל בשבת והשוחט אם הוא מותר באכילה :

המבשל לחולה שיש בו סכנה אסור לחולה אחר שאין בו סכנה · אסור להרבות אפילו ע"י עו"ג · עו"ג שבשל בשבת לחולה שאין בו סכנה מותר לבריא במ"ש ואין בו משום בישולי עו"ג . אם נתנו מלח לתוך יורה רותח במזיו' · כלי שהעבירוהו מהאור עד אימתי יש לו דין כלי ראשון · עירוי אם הוא ככלי ראשון · בכלי ב' שרי אפי' טפי מהפשר אם מותר ליתן כנגד האור להפשיר במקום הראוי לבשל כגון שנתבשל אם מותר להניחו בכלי ראשון או במקום שהיד סולדת · אם מותר ליתן לונן ע"ג מיחם כדי להפשיר · אסור ליתן פירות בכותל אש שבבית התנור כדי שיצלו : כלי שני אע"פ שהיד סולדת בו מותר · קדירה שהעבירה רותחת מע"ג האור אין מוציאין ממנה בכף . אם מותר לטוח שמן ושום או בילה על הכלי : אסור לטרוף בצים בקערה :

שיט איסור בורר והיתרו :

במין אחד לא שייך ברירה וכן בשני מינין ונוטל משניהם קצת · שני מיני דגים אי שייך בהו ברירה . מותר להגביה חבית יין על פום דבר להוציא יין מן חבית · מים שיש בהם תולעים או קשין וקמחים מותר לשתותם ע"י מפה . לא יחבץ בידו אגוזים ושומשמין לדבש·אם מותר לעשות ויימלו"ן ואם מותר לסננו :

שכ סחיטת זיתים וענבים וסחיטת בגד ופסיק רישיה :

אם מותר לסחוט לימוני"ש · אם מותר למוץ ענבים וכיוצא בהם או קנה הסוכר . כוס שהיה בתוכו משקה אסור לנגבו במפה אסור לנער בגד השרוי במים בסימן ש"א · ומותר לפקוק הנקב שיוצאין בו מים · דבש היוצא מאליו דים המרוסקות מותר · אם מותר לתת כרכום בתבשיל בשבת : האוכל תותים וכיוצא בהם יזהר שלא יגע ידיו במפה · אם מותר לכבוש פתו במשקה הפירות :

שכב עניני תקון מאכלים אסורים וביצה שנולדה :

תא דין חפצי הפקר וחפצי העו"ג לענין שביתה :

תב דין חריץ שבין שני תחומי שבת :

תג שבת בבקעה והקיפוה עו"ג בשבת :

תד יש תחומין למעלה מי' :

תה מי שיצא או שחשכה לו חוץ לתחום אפילו אמה אחת :
דין נכנסו דופני הספינה בשבת אם מהלך את כולה · אע"פ שעירב בפת בספינה לא יהלך כולה בשבת כיון שלא שבת באויר מחיצות כי צריך להלך כל העיר אם הוא דוקא במוקפת · ספינה שבאה מחוץ לתחום בשבת מותר לצאת בי"ט של אחריו ולהיות כבני העיר :

תו מי שאין לו ארבע אמות והוצרך לנקביו :
אם נשילא לנקביו נכנס לתחום העיר כאם הוא רשאי להלך :

תז מי שיצא ברשות כגון חכמה לילד ואמרו לו כבר נעשה המעשה :

תח הנחת עירובי תחומין יש לו אלפים אמות :
מקום עירובו ואם כלתה מדתו בחצי העיר שלן בה או בסופה או בעיר אחרת :

תט הנותן עירובו בבית הקברות או באילן או בקנה או בבור או נתנו במגדל :
או נפל עליו גל או נתגלגל חוץ לתחום אע"פ שהעירוב למעלה מי' ה"ל שיהא מונח ע"ג מקום שרחבו ד' · טוב לעשות עירובי תחומין ממוזן · הרועים והקיילים ושומרי פירות מאיזה מקום מודדים להם אלפים אמה :

תי מי שיש לו בית כאן ובית אחר לסוף ד' אלפים אמה ויצא לילך לביתו :

תיא מי שהיה במזרח ביתו ואמר לשלוחו לערב לו במערב :

תיב עירב חצי היום לצפון וחצי היום האחרון לדרום :

תיג המערב לרבים מה אומר וכמה שיעורו :

תיד אין מערבין עירובי תחומין לאחד שלא מדעתו ועל מי יכול אדם לערב שלא מדעתו :

תטו אין מערבין ערובי תחומין אלא לדבר מצוה וברכת העירוב :
מה נקרא מצוה לענין עירובי תחומין אומר ו שניס ערב עליהם ואחד ערב עליו מבע"י ואחד משחשיכה :

תטז שבת ויו"ט הסמוכים ב' ימים טובים אם יכול לערב יום ראשון למזרח והשני למערב :

הלכות ראש חודש

תיז היתר עשיית מלאכה בו ואיסורו :
נשים הנוהגות שלא לעשות מלאכה בר"ח אם מותרים באיזו מלאכה :

תיח איסור התענית בו והיתרו :

תיט דין סעודת ראש חודש :
דין קבל עליו להתענות בר"ח · ערב י"ה ור"ח אם אסור להתענות בהם מן התורה : אם נשבע להתענות בשבתות וימים טובים ור"ח וחנוכה ופורים : המתענה בר"ח תענית חלום או מפני נדר צריך למיתב תענית לתעניתו :

תכ דינו בהספד ובצידוק הדין :

תכא אמירת פרשת ובראשי חדשיכם :

תכב יעלה ויבא ברצה וחזרתו :
אם טעה ואם הוא מסופק אם הזכיר יעלה ויבא : טעה ולא התפלל מנחה בערב ר"ח · טעם למה קורין הלל בר"ח טעם למה כופלין כל הנשמה : מי שלא התפלל עדיין והצבור קורין הלל אם יכול לגמור · טעם למה נהגו שש"צ אומר יאמר נא ויאמרו נא והקהל עונין הודו : טעם למה מפסיקים אנא ה' הושיעה נא ואנא ה' הצליחה נא לשנים : קרא ההלל וטעה ואינו יודע היכן טעה · הקורא את ההלל למפרע לא יצא · טעם למה קורין את ההלל מעומד ובליל פסח מיושב :

תכג דין קריאת התורה וסדר תפלת מוסף :

תכד הזכרת יעלה ויבא בברכת המזון :

תכה ראש חודש שחל להיו' בשבת :

תכו נוסח ברכת הלבנה ופירושה :
הרואה לבנה בחידושה בימות החול אם ימתין למוצאי שבת :

תכז כללים לידע המולדות והתקופות :

תכח כללים לידע הקביעות והחדשים והמועדות וסימן הפטורת דש"ח נ"וע אר"ק שד"ש :

הלכות פסח

תכט אין מתענין ולא נופלין בניסן עד אסרו חג :

תל למה קורין אותו שבת הגדול :

תלא זמן איסור חמץ בערב פסח ובדיקתו :
אם צריך להוציא הביטול מפיו :

תלב ברכת הבדיקה ואין אומרים עליה שהחיינו :

תלג במה בודקין ובאיזה מקומות בודקין :
צריך לבדוק תחת המטות ותחת התיבות :

תלד שמירת החמץ אחר הבדיקה :
היכא שצריך לבדוק צריך לבטל פעם אחרת נוסח הביטול · אם צריך לשרוף החמץ :

תלה לא בדק בליל י"ד או ביום י"ד :

תלו יוצא בשיירא או עושה ביתו אוצר :
יוצא לדרך אם צריך לבדוק · המפרש בים או בשיירא ולא בדק · המפרש בים והיוצא בשיירא אם מברכין כשבודקין :

תלז המשכיר בית להברו על מי מוטל לבדוק :

תלח עכבר שנכנס לבית בדוק וככר בפיו ותינוק שנכנס וככר בידו :

תלט ספיקות הנולדים בצבורי מצה וחמץ :

תמ עו"ג שהפקיד חמצו אצל ישראל ואיפכא :
אם מותר לישראל להשכיר בית לעו"ג ליתן בתוכו חמץ · עו"ג הנכנס לביתו של ישראל לאכול חמצו ·

תמא עו"ג שהלוה לישראל על המצו וישראל שהלוה לעו"ג על חמצו :

תמב דין תערובת חמץ ודין חמץ נוקשה :
בצק שבסדקי הכלים או בסלי נצרים · דין חטים או שעורים שנמצאו במים · דין חטים שנפל עליו דלף במקומות מועטים : דין מרקחת שיש לחוש שמא ערבו עמו סולת :

תמג חמץ משש שעות ומעלה ביום ארבעה עשר :
מתחלת שש שעה ומעלה אסרוהו גם בהנאה :

תמד ארבע עשר שחל להיות בשבת מתי בודקין את החמץ ומתי מבערין אותו :
י"ד שחל להיו' בשבת אין מבשלין דייסא וכיוצא : כיצד נותנין חמץ לעו"ג בי"ד שחל להיות בשבת :

תמה ביצד מבער החמץ ואם מותר ליהנות באפרו :
אם יכול להשליך החמץ במקום הפקר :

תמו המוצא חמץ בביתו ביום טוב או בשבת :
חמץ אסור לטלטלו בפסח : ואסור לקנות חמץ בפסח לצורך העו"ג : חטה שנמצאת בתרנגולת בי"ט :

תמז תערובת חמץ בפסח או לפניו או לאחריו בלח או ביבש :
היכא שנשאר איסורין סגי בקליפה או בנטילת מקום אף בחמץ כן · לש בלא או קמח בקמח שנתבטלו קודם הפסח : שומן מהותך שהותך קודם הפסח · מרקחת שנעשה קודם הפסח : עריבה מקומלת שנתנו בה יין : בוסר שדכין אותו במדוכה מקומלת דין יין שבחבית שנתנו עיסה בשוליה לדבק הנסרים . היכא דאין מנהג היכך פוסקים בנותן טעם לפגם : ובמקום שנהגו איסור יש להסתפק היכא דהוא משהו וגם נותן טעם לפגם · חטים חמץ שנתערבו בשאר חטים ולא נודע עד לאחר הפסח :

תמח חמץ של עו"ג או של ישראל שעבר עליו הפסח ואם נתנו לעו"ג קודם זמן אסורו :
עו"ג שהביא דורון חמץ לישראל בי"ט ראשון והניחו בסלו המשמרת · אסור להאכיל לבהמת חבירו חמץ שאינו שלו · אם מותר ליתן בהמתו לעו"ג להאכילה בימי הפסח :

תמט חנות ישראל ופועלים עו"ג ואיפכא :

תנ ישראל שלוה מחבירו ככר קודם הפסח וישראל שמקבל מעו"ג ככרות ברבית בכל שבוע :
אם מותר להשכיר ביתו לאוס בו חמץ :

תנא דין קדרות של חרס שנשתמש בהם חמץ והכשר סכין וכלים :
קערות צריך שיגברו המים על גדותם · כיצד הכשר כלים שמשתמשים בהן בשעת לישה . הכשר הרחת שרודים בה הפת . לאפס מלה שסונא פ"ג לאפס חמץ אם באם . הכשר כלי זכוכית : עופות שנצלו בשפוד של כל השנה :

תנב סדר הגעלה וחילוקיה ומשפטיה :
דין כשמגעילים כלים גדולים · אם מגעילים כלי ראשון עם כלי ב' או כלים שנשתמש בהן צונן עם כלים שנשתמש בהם חמין · אם יכולין להגעיל אחר שעת איסור חמץ · אם יכול להכים הכלים קודם שירתיחו המים ולהשהותם עד שירתיחו : אסור להגעיל כלי בשר וכלי חלב יחד כשהיכן בני יומן . אם מגעילין כלי חמץ וכלי עו"ג יחד : אם מותר להגעיל שני כלים בני יומן ביחד או זה אחר זה : לא יניח אדם כלים לתוך סלו ויגעילם ביחד כיצד מגעילים לוס שנושאין עליו מולייאתות בשעת הגעלה לא יטול הכלי בכבת · דין הגעלה בשאר משקין או במים המעורבים באפר או בחמי טבריא :

תנג מינים שיוצאין בהם ידי מצה :
דגן שעלה מלחלוחית הארץ אסור : מלה שאיכה של מלוה אינה צריכה שימור . הכשר שקים שנתנו בהם קמח כל השנה ורוצה ליתן בהם קמח לפסח : אין נותנין שק קמח על סוס או חמור שאין עליו אוכף או עור עב · טעם למה נהגו לנקר הריחיים : קמח שנטחן אחר הניקור שומרים אותו עד לאחר הפסח · אם אסור ללוש מלה ביום שנטחן אותו קמח כל איש ישראל צריך לילך עם הטחון לטחון : אם יש ליזהר מלתת קופות הקמח זו על גב זו :

תנד יוצאין במצה נקיה והדראה ודין כל מיני בצקות :
דין גזל חטים או קמח ועשאו מלה : טוב ללמד לימר כל מי שיגיע לידו מלה שלי הרי היא לו במתנה :

תנה פירוש אין לשין אלא במים שלנו :
מים שנשאבו מבעוד יום ולנו כל הלילה · דין מים שנשאבו בלילה . אם שואבין יום א' לימים הרבה · מים שלא לנו שנתבטלו ברוב מים שלנו פסח שחל להיות בשבת ונפלה תקופה בלילה ולפניו באיזה מים לשין · בע"פ אם שופכין ונשביל מת מים שלנו : מים שאובים שהניחם במקום מגולה וזרחה עליהם חמה אם מותר ללוש בהם . מים שבליסטירנ"א אם מתר ללוש בהם סמוך לשאיבתם :

תנו שיעור העיסה ואם לש יותר מכשיעור :
כיצד עושין לכוון כלי שיהא בו שיעור · כשמודים שיעור עיסה לפסח אין גודשין אותה · אם יהא הקמח רפוי במדה או עצור · לישה יקיטוף בעמילת עץ · הנוהגים ללוש עיסת עשרון עשרון בשעת הקיטוף מחברין אותן טופים הם :

תנז דין הפרשת חלה בפסח :
אם פרישין חלה מעיסה או אחר אפייה במקום שאין כהן בעיר אם מותר לטלטל החלה ביום טוב :

תנח זמן עשיית המצות בכל ע"פ ובע"פ שחל להיות בשבת :
אם יש ליזהר כלאפות מלת מלוה קודם חלות :

תנט באיזו מקומות אין לשין :
יש יזהר מללוש תחת חלון אפי' פתוח למזה · בצק ששהא בלא עסק פעמים שלש ולהצטרף השהיות יש שיעור מיל : כמה הוא שיעור מיל עברה ולשה תחת השמש או לא נגס ידים · אם יש ליזהר שלא להוליך המים לתנור מגולות : עיסה רכה קלת אין מוסיפין בה קמח וכילד יעשה :

תס אין עושין המצות על ידי עו"ג וחרש שוטה וקטן :
טע למה אנו נוהגים לצייר המצות · כשיסדרו המות בתנור יזהר שלא יגעו זו בזו · אין לעשות פאנדי"ש או פלאמוי"ש אסור ללוש עיסה עם זרעים כגון שומים וכיוצא :

תסא דין תנור שאופין בו והסיקו :
אין עושין מררות ברמץ . מעשה אלפס אי אלא למיחש ביה משום חמוץ . אם מותר לוית המלה במים או ביין חמין · צריך להסר מלתת המלות אחר אפייתן בכלי או גם שיש בו קמח : דין מלה שנכפלה בתנור באפייתה :

תסב היתר לישה במי פירות ואיסורו :
וכל מלה עשירה אפי' בלילה הראשון : מותר לוש ביין אפי' נתנו בו מים . יש לברור מלה קודם הפסח . נלושה במי פירות בלבד אם חייבת בחלה :

תסג לחרוך שני שבלים יחד :

תסד נתינת קמח בחרדל ובשאר מיני טיבול :

תסה שריית מורסן לתרנגולים :

תסו דין רוק וזיעה ודלף :
שק של קמח שנפל לטיט בפסח : חטים שהטילו עליהם עכברים מי רגלים . דם אינו מחמיץ . מי הפה והחוטם והעין והאוזן ומי רגלים והטל מחמיצין :

תסז חטים שטבעו ויש בהם חשש חימוץ ואינו ניכר כיצד ימכרם ונמצא חטה בקועה בתבשיל וכל דיניה :
שעורים שנתבקעו אי הוי דוקא בשעורים או אף בחטין · אם נפלו בגשמים על ערימות שבשדות · כור מלא חטים ובקרקעיתו יש חטים מבוקעות · חטים המובאים בשק וגשמים מולפים עליהם : תבואה שמוליכין בספינה אם קונים ממנה לפסח : אם נמצאו בתבשיל ג' חטים אי אסרינן ליה אפי' לא נתבקעו : חטה מבוקעת או מעט לחם חמץ שנמצא בתוך המלה . פת חמץ שנגע בפת מלה אם בחם . חטה שנמצאת במים ולשו בהם מלות . כלי רותח שנפלה עליו חמץ וכן חמץ שנמצא על בשר מליח וטפת חמץ רותח שנפלה על פת מלה חמה או כלי הם חטה מבוקעת שנמצאת בתרנגולת מותר למכרה לעו"ג חטים שנפלו לבאר אם מימיו מותרים וכן אם נפל בו לחם חמץ · נמצא חמץ בדלי של מים נמצאת חטה בתרנגולת קודם מליחה או אחר מליחה : חיטה שנמצאת אצל תרנגולת בקערה שרו בשר במים ומלאו בהם גרגיר חטה . מלגו תרנגולת בכלי שני דחמץ אסור · חטה שנמצאת בתרנגולת אם צריך לטרפה : אם צריך לתקן ברזות חדשות בחביות :

תסח זמן איסור עשיית מלאכה ערבי שבתות ובי"ט ובערב פסח :
אם אסור לעשות מלאכה בי"ד אפי' ע"י עו"ג . אסור לספר את חבירו מחלות ואילך :

תסט אסור לומר בשר זה לפסח וחיטים מותר :

תע טעם למה הבכורות מתענין ע"פ : נקבה בכורה מתענה :
ע"פ שחל להיות בשבת אם מתענים הבכורות :

תעא איסור אכילה ושתייה בערב פסח והיתירם :
קטן אם מותר להאכילו מלה בע"פ : אם מותר לאכול חזרת קודם הפסח :

תעב לאכול מיד כשתחשך והסיבה ודיניה :
נשים שלנו צריכות הסיבה · שולט בשתי ידיו על איזה לד מיסב · תלמיד לפני רבו דאומנות ועבד לפני אדונו אם צריכים הסיבה · חכם מופלג אע"פ שלא למד ממנו כלום הסוב כרבו · כזית ראשון של מלה אינו צריך הסיבה · מי שאינו שותה כל השנה יין כיצד יעשה בד' כוסות · כוס שיש בו ב' רביעיות יוצאין בו שנים : כוס שאינו מחזיק אלא רביעית אם משקה ממנו לבניו הקטנים · אם שהא שעה גדולה בין הכוסות · תינוק שלא הגיע לחינוך אינו צריך כוס :

תעג כוס ראשון וברכתו וטיבול ראשון וכל הסדר :
אם רשאי לשתות בין כוס ראשון לשני · אם לא מלא חזרת מה יקח תמורתה · טעם למה משימים בקערה זרוע וביצה : למה צולין הזרוע על הגחלים : אם אכל בטיבול ראשון כזית צריך לברך לאחריו · ואינו מברך עד אחר אכילת מרור · אם אין לו כרפס איזה ירק יקח · טעם למה חולקים המלה קודם ההגדה ולמה מטמינים אליה תחת המפה·· המלה תהיה מגולה עד שמגיע ללפיכך · ויטול הכוס בידו ואז יכסנה · סומא אם פטור מלומר הגדה ואם מוציא אחרים · לועזים מקלת ההגדה כדי שיבינו הנשים והטף · מי שסכח מלהבדיל במ"ש וי"ט של פסח עד שהתחיל ההגדה :

תעד ברכה ראשונה ואחרונה של ד' כוסות :

תעה ברכת המוציא ומצה ואכילת מרור וברכתו וטיבול שני :
כיצד מטבל המרור בחרוסת ודין כריכה · מלוה לבלוע כל הזית של מלה כשהוא מרוסק בבת אחת וה"ה לכזית מרור · צריך לאפות המלות שמורות כדרך עשיתן · צריך לעשות רקיקין דקים ולא עבים · אם נשברה אחת מהג' מלות או נאבדה :

תעו אכילת בשר צלי בליל פסח :

תעז אכילת אפיקומן ואם שכח מלאכלה :
אם נאבד המל' שהניח תחת המפה לאפיקומן :

תעח איסור אכילה אחריה :

תעט כוס שלישי ואיסור שתייה בינו לרביעית :

תפ כוס ד' גומר עליו ההלל והלל הגדול :

אם מותר למלוח כמה חתיכות כגון. אם מותר למלוח בשר או ביצה מבושלים. מליח בשר ודג חיים וטלטולם. כיצד דכים את המלח בשבת. כיצד מרסקים דבילה וגרוגרות וחרובין: בשר מבושל מותר לחתכו דק דק: אסור לחתוך בשר חי דק דק לעופות. פרים סלקא לאכלו לאלתר שרי. אם מותר לחתוך אייכסלאד"ה: מותר להשקות את התלוש כדי שלא יכמוש: אם מותר ליתן חומץ לתוך חרדל או שום המרוסקים: אם מותר לקלוף שומים ובצלים:

שכג אמירה לחבירו למלאות לו כלי של מדה או פירות במנין:

כלים שנקחים מעו"ג אסור להטבילם בשבת ומה תקנתם. אימתי מותר לשוף כלים בכתר וחול. אם מותר לשוף כלי כסף במלח. כום שנתנה בו העו"ג מותר להדיחו:

שכד נטילת מוץ מהתבן:

אם מותר לגבל מורסן לתרנגולים. לחתוך בשר חי דק לאכילת עופות בסימן שכ"א מותר להאכיל תולעת המשי:

שכה זימון עו"ג ולתת לו מזונות או חפצים:

אם מותר להחזיר משכונות לעו"ג בשבת: הבא בשביל ישראל זה שמותר לישראל אחר ואפי' ודאי הובא מחוץ לתחום מותר לערב לאלתר:

שכו רחיצת גופו בחמי האור או בחמי טבריה או בצוננין:

אם מותר להכניס כל גופו לתוך מי צוננין זיעה בחמי טבריה אם היא אסורה טוב להמנע מלרחוץ בחמי טבריה אם מותר לרחוץ ידיו במורסן או באפר:

שכז סיכת מתניו כשחושש בהם:

אם אסור לסוך שמן בזמן הזה:

שכח דיני חולי שמחללין עליו ומתי שאומר לעו"ג:

ומכה ורטייה שעליה וכיוצא בהן. אם מחללין שבת בשביל חולה שיש בו סכנה אף ע"פ שאין במניעת הדבר שעושין לו סכנה. דבר שאין בו סכנה עתה אבל יוכל לבא לידי סכנה אין מחללין עליו שבת: צרכי חולה שיש בו סכנה היכא דאפשר בעו"ג שבת דחויה היא אצל חולה ולא הותרה. מי שאחזו דם מקיזין לו דם אפילו הולך על רגליו ואפי' ביום ראשון. אשה או כותי שאומרים על חולה אחד שצריך לחלל עליו שבת. חולה שאין בו אפי' סכנת אבר אם מותר לעשות ע"י ישראל רפואה דהוי שבות במקום שישראל אסור לעשות גם החולה עצמו אסור לעשות לעצמו. חולה שאינו נופל למשכב אע"פ שיש לו מיחוש ומתחזק בו מה משפטו. איזה עלה מותר ליתן ע"ג מכה. מכה שנתרפאה אם נותנין עליה רטייה. אם מותר לנשים לקלח חלב כדי שיאחזו התינוק הדד או מפני ד"א. הבריא מותר לאכול מאכל שאינו של בריא. מותר לאכול שרפים מתוק ס ולגמוע ביצה חיה כדי להנעים הקול. חולה שצריך לחמם לו יין ע"י עו"ג. בישולי עו"ג מותר ולחולה שאין בו סכנה לא יתן ע"ג מכה דבר המושך ליחה ודם. מותר לכרוך צלצול למי שלקה באצבעו: אם מותר להניח בגד או קורי עכבים ע"ג מכה שיוצא ממנה דם. מי שיש לו חטטין בראשו אם מותר לסוך. אם מותר להניח פתילה בפי הטבעת:

שכט הזריז לפקח על נפש בשבת ה"ז משובח:

של יולדת כיצד מחללין עליה את השבת:

יולדת שאמרה תוך ג' אינה צריכה. בישל לה בע"ש והותירה אם מותרים לבשל לה בליל שבת:

שלא עושין כל צרכי מילה בשבת:

שמעון הולך בוכה מבע"י אין מילתו דוחה שבת הוציא ראשו חוץ לפרוזדור ונראו ג' כוכבים לענין מילה אין תלוי בקבלת שבת אלא ביציאת הכוכבים אישתפוך חמימי או איבדור חמימי בתר מילה עושין על ידי גיכוי: היכא חמימי לרחוץ קודם המילה ואישתפוך הכך דלאחר המילה אם תלחם המילה. האב אם יכול למול בנו בשבת. מי שלא מל מעולם אם ימול בשבת:

שלב רפואות בהמה בשבת ולולד':

שלג כיצד מפנין את האוצר או מפני ביטול בית המדרש:

שלד אם נפלה דליקה מזון כמה סעודות מצילין:

מי"ה למוצאי שבת מצילין מזון סעודה א': מצילין לחולה ולזקן ולרעבתן כביכולו: אם מותר להוציא בבת אחת יותר מג' סעודות בכלים הרבה: אם הותר להציל יותר מדרך אחת: אחרים הבאים להציל. אם רשאים להציל יותר מג' סעודות ובכלים הרבה. המציל לחצר שלו שאינו צריך עירוב אם מציל כל מה שירצה: אם מותר לכתוב פסוקי דרחמי וקמיעין אם מצילין אותן. אם מותר להציל כתבי הקודש למקום שאינו מעורב אם מותר לומר לעו"ג להציל כתבי הקודש. אם מצילין הגליונים. כל מה שמותר להציל מפני הדליקה מותר להציל ממים ושאר דברים המאבדים. המכבה דליקה בשבת אם הוא חייב או אם הוא מותר:

שלה הצלה לחבית שנשברה ולפירות שנתפזרו:

אחרים הבאים להציל רשאים להצילם בכלים הרבה. חבית שנסדקה ועושה טיף טיף מותר להביא כלים לקלוט ולצרף: נשפך היין לארץ אם מותר לשאוב כל מה שירצה: אם יזוב תירוש מגיגית ענבים כיצד יעשה:

שלו באיזה אילן אין עולין והילוך ע"ג עשבים:

הניח חפץ באילן מבע"י אסור להורידו בשבת: יש ליזהר מלהשליך זרעים במקום ירידת גשמים. אסור לשרות חיטים ושעורים במים. אם מותר לרדות חלות דבש מהכוורת:

שלז דין דבר שאינו מתכוין וכיבוד וריבוץ:

אם מותר לכבד בית שיש בו קליפות שאסור לטלטלם: אם מותר לשחוק בתפוחים או באגוזים:

שלח השמעת קול שאינו מכוין לשיר:

אם מותר לשחוק באגוזים ע"ג מקלעת. אם מותר לשחוק בתם וקער. אם מוחין ביד נשים ותינוקות המשחקים באגוזים. זוג המקשקש לשעות אם מותר להכינו ולערכו כדי שילך ויקשקש כל השבת:

שלט אין רוכבין ע"ג בהמה ואין שטין בנהר האידנא:

אם מותר לספק ולטפח ולרקד. אם מותר לרקד ביום שמחת תורה. אם מותר לספק כלאחר יד שאין למחות במספקין ומטפחין ומרקדין: אסור לכנוס בי"ט. הנושא אשה שאינה בתולה מע"ש צריך להתייחד עמה מבע"י: אם מותר לגרש בשבת. היאך מותר לפסוק צדקה לעניים בשבת. אם מותר להחרים שום דבר בשבת. אם מותר להעביר במים עד צוארו. אם מותר ליכנס בספינה. אסור להוליך דבר מאכלו או להביאו אצלו על פני המים. אם מותר ליכנס בספינה ועיין לעיל בסמוך אם מותר להפליג בספינה:

שמ ליטול שער וצפרנים:

משפט המושך יבלת. דין צפורן שפירשה וציצין שפרשו: דין סריקת הראש. עוגות שכותבין עליהם אותיות אם מניחין התינוקות לאכלם צריך ליזהר שלא לכתוב במשקין שעל השולחן וגם לא ישרטט באצבעות כמו אותיות בספר כגוב. דין כתיבת שומשמין ואגוזים לדבש: טעם איסור שבירת חרס וקריעת נייר המודבק ניירות או עורות והמפרקן:

שמא התרת נדרים בשבת והפרתן:

טעם למה נהגו להתיר חרמי צבור בשבת:

שמב שבות דרבנן מותר בין השמשות לצורך מצוה: מותר לומר לעו"ג בין השמשות להדליק הנר:

שמג קטן העושה מלאכה בשבת אם ב"ד מצווין להפרישו:

אם אביו של קטן מוזהר להפרישו מאיסור יותר מב"ד. קטן שהגיע לחנוך אם מצווין להפרישו מאיסור. אם מאכילין לקטן בידים איסורים דרבנן:

שמד ההולך במדבר ואינו יודע מתי הוא שבת:

שמה פירוש ארבעה רשויות:

מבואות שמקצתן מתקצרים ואין בהם כשיעור אם הם ר"ה: מדברות ויערות אם הם ר"ה או כרמלית. משפט עמוד בר"ה:

שמו חילוק משפטי ארבע רשויות חיובן ופיטורן והיתרן:

שמז זה עוקר וזה מניח פטורים

שמח הוציא ידו מלאה פירות לחוץ אם מותר להחזירה:

שמט ארבע אמות שמותר לטלטל בר"ה באיזה אמה מודדין אותם:

אם מותר לטלטל בתוך ד' אמות בר"ה שלא בשעת הדחק: כיצד מותר להוליך חפץ מארבע אמות:

שנ עומד אדם בר"ה ומטלטל ברה"י או איפכא:

שנא העומד ברה"ר ומחבר ידו למזחילה או לצנור:

שנב הקורא בספר על האיסקופה או על הגג ונתגלגל מידו:

שנג שני בתים בשני צידי ר"ה אם מותר לזרוק מזה לזה וזיז הבולט:

שנד בור שבר"ה אם ממלאין ממנו מרשות היחיד:

שנה גזוזטרא שהיא למעלה מן הבית וחלון הבית פתוח לה אם ממלאין ממנה:

שנו אמת המים העוברת בחצר אם ממלאים ממנה:

שנז לשפוך מים בחצר או בגומא או ע"פ הביב:

סוקת שהשופכין בה ברה"י והשופכין מקלחין לרשות הרבים: ביאור כל דבר שאסור בר"ה אסור בכרמלית: שתי דיוטאות זו כנגד זו ומקצתן עשו עוקא:

שנח איסור טלטול בהיקף שלא הוקף לדירה והיתרו:

תיקון לקרפף יותר מסאתים שלא הוקף לדירה: מה יהיה בקרפף ויחשב מוקף לדירה: בית וקרפף של אדם א' אם מותר להוציא מזה לזה. רחבה בית סאתים לא הוי כקרפף: קרפיפות שלנו הם מוקפים לדירה:

שנט דין רחבה שאחורי הבית:

שס דין היתר טלטול על ידי היקף שתי בלא ערב או ערב בלא שתי לאחד או לשנים ולשלשה:

שסא גג הסמוך לר"ה וחצר שנפרצה לרה"ר:

פי תקרה מועיל אפי' גבוה מעשרים:

שסב דין מחיצה שלא נעשית לדירה:

אין מחיצות אנשים מועלת לטלטל מבית חבירו לביתו אם לא ערבו אין לעשות מחיצת אנשים אלא בשעת הדחק:

שסג הכשר מבוי סתום בלחי וקורה וכל חילוקים:

לחי שאינו יכול לעמוד ברוח מצויה: צריך שלא יהא הלחי רחוק מן הכותל ג' טפחים. משפט מבוי שפרצו בלחיים פחות מג': משפט לחי המושך עם דפנו של מבוי: שיעור אמת סוכה ומבוי יש מבוי דלא סגי ליה בלחי וקורה:

שסד תקון מבוי המפולש:

רחבה דחד גיסא פתוח למתא וחד גיסא פתוח לשביל של כרמים דסליק לגודא דנהרא:

שסה מבוי שנפרץ מצדו או מראשו:

מבוי שנשתתפו בו ונשברה הקורה: חצר שהעירוב מונח בו ושאר חצרות הפתוחים לו מותרין:

שסו טעם למה אסרו לטלטל מבתים לחצר בלא עירוב:

שיירא ההולכת לדרכה אם פטורים מלערב אפטרופא של קטן יכול לערב ולהקנות אם מניחין העירוב בבית הכנסת. ונוסח דברי המערב: גנבו עירובם ושכחו מלערב עליו: היכא דלא עירבו מאתמול אם יש תקנה: בתים שבספינה חייבים בעירוב ואין לכן בתים ליכנס כשרויים בחצר: דוגית שאינה גבוה מן המים י' טפחים אין מטלטלין בה אלא בד' אמות:

שסז כיצד אשתו של אדם מערבת עליו שלא מדעתו:

מערב שאמר חוזרני בו מן העירוב:

שסח כלה העירוב ושיעורו ונמעט:

נתמעט פת העירוב ונתוספו דיורין: י"א גרוגרות כמה ביצים הם. שיורי עירוב שנתמעט:

שסט נותן מעה לחנוני שיזכה לו בערוב:

שע אוכל במקום אחר וישן במקום אחר:

יש לו פינה מיוחדת שיש לו בה כליו חשיב תפיסה שנים שדרים בדירה אחת וכל אחד יש לו פתח פתוח לחצר: אנשי החצר שהיו אוכלין על שולחן אחד אין צריכין לערב: דין המתארח בבית שבחצר. ב"ה אם צריך לערב עם בני החצר:

שעא מי שיש לו בית בחצר והלך לשבות אצל בעל הבית או אצל בנו:

שעב דין טלטול גגין וחצרות וקרפיפות מזה לזה:

חלון שבין שתי חצירות צריך שיהא מרובע עירב ע"י חלון או לא מותר לטלטל מזה לזה דין שתי חצירות ובית ביניהם והוא פתוח לשתי החצירות:

שעג שתי גזוזטראות הבולטות משתי עליות:

שעד שתי חצרות שערבו יחד דרך חלון שביניהם ונסתם:

שעה מרפסת אוסר על בני החצר:

שעו בור שבין שתי חצרות אם ממלאין ממנה מים בשבת:

בור שבחצר במרתף סמוך לחצר דר אדם א' ודולה מהבור דרך חלון: בית הכנסת שבין שני בתים כיצד משתמשין שניהם בו:

שעז שתי עליות הפתוחות לחצר ואחת עשתה גומא בחצר לשפוך מימיה והשניה לא עשתה:

שעח ג' חצרות פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי:

שעט שלשה חצרות ושלשה בתים ביניהן פתוחים זה לזה ורוצי' לערב יחד:

שפ אחד או רבים מבני החצר ששכחו ולא עירבו:

אם בטלו בפירוש רשות חצירן ובתיהן מותר להוציא אף מבתיהם: המבטלים רשותן ליחיד אם צריכין לבטל רשותם בבת אחת:

שפא המבטל רשותו והוציא אח"כ מביתו לחצר:

שפב עו"ג בחצר אימתי אוסר:

שתי חצירות הפתוחות זו לזו ואין להם דריסת רגל זה על זה ובכל אחד דר עו"ג אפי' בקשו מהעו"ג לשכור ולא רצה שוכרין מאשתו ואפי' משכירו ולקיטו אם האדון רוצה להשכיר אם שוכרין משכירו ולקיטו. שכרו מגזבר המלך ונתחלף הגזבר. עו"ג שיש לו ה' שכירים ישראלים כ"א שרוי בחדרו: כל שצריך לחזור ולשכור צריכין לחזור ולערב: אם יכולין לשכור ממשכיר כשהשוכר אצלו. כשהמשכיר יכול לסלקו אי מהני שישכירו מהשוכר. חצר של עו"ג ובו ישראל אחד ונתאכסן שם ישראל אחר. עו"ג א' וישראלים מרובים או איפכא יכולין הפועלים להשכיר. דין ישראל ועו"ג שבספינה ושרוי כל אחד בחדרו:

שפג עו"ג שלא היה בביתו ועירבו הישראלים ואח"כ בא העו"ג בשבת:

שפד עו"ג הנכנס בחצר לשם אכסנאות אם הוא אוסר:

פרשי המלך שנכנסו בבתי היהודים אם אוסרי':

שפה דין צדוקי וכותי וישראל מומר הדרים בחצר:

שפו שיתופי מבואות ובמה משתתפין ושיעורו:

יש חלים שדרים בשנים ושלשה מקומות חלוקים אם יכולין להשתתף כאחד. שיעור שאר פירות לעירוב: שיתופי מבואות עושין ממומן: נוסח דברי המשתתף מבואות בסי' של"ה. אם טוב לשתף בכל ע"ש או פעם אחת בשנה הם:

שפז פירוש סומכין על עירוב במקום שיתוף ועל שיתוף במקום עירוב:

שפח אם מותר לטלטל בלא עירוב:

שפט עו"ג הדר במבוי ויש לו חלון אחורי ביתו פתוח לבקעה:

שצ מבוי שישראל ועו"ג דרים בו ובית אחד של ישראל פתוח לביתו של זה:

שצא ישראל הדר יחידי בעיר של עו"ג שהיא מוקפת חומה:

ועבר יהודי דרך שם בשבת ונתאכסן בחצר אחרת: אם מועיל שכירות משר העיר:

שצב עיר של רבים ושל יחיד ונעשית של רבים או איפכא:

מבואות היהודים המתוקנים כהלכתן מותרין לטלטל בהן וא"צ לעשות דקה לפני פתחו של מי שלא ערב: אין כל העיר חשובה כחצר אחת לאסור אלו על אלו: עיר של רבים ונתמעטה ועמדה על חמשים דיורין אינה צריכה שיור: הזוכה בשיתוף לכל בני המדינה אינו צריך להודיעם. דין מי ששכח ולא נשתתף עם בני המדינה. או מי שהלך לשבות בעיר אחרת או עו"ג שהיה עמהם במדינה:

שצג אין מערבין ביום טוב אלא אם כן על תנאי:

שצד ספק עירוב אם הוא כשר:

שצה מצוה לחזור אחר עירוב ושיתוף ומברך:

שצו היוצא חוץ לתחום יש לו ארבע אמות וכיצד נמדדין:

שצז כל אדם יש לו אלפים אמה לכל רוח ולכליו ובהמתו:

נהרות המושכים ובאים מחוץ לתחום ממלאין מהם:

שצח הבא למדוד אלפים של תחום העיר:

ואין כל התחום ישרה היאך ממדדין: אם מודדין לעיר מישבתה או מחומתה:

שצט באיזה חבל מודדין ואם היה נהר לפניו וכיצד מודדין:

ת ישב בתוך התחום העיר ולא ידע וחשכה לו שם:

דין

פרטי רמזי טור אורח חיים חידושים מהר"י קאר"ו ז"ל

אם צריך לגמור הלל במקום סעודה :

תפא כוס ה' ומה אומרים עליו :

תפב מי שאין לו אלא כזית מצה שמורה :

תפג מי שאין לו יין כיצד יעשה :

העושה סדרו על השפה אינו אומר גאלנו ולא יהללוך :

תפד הרוצה לעשות הסדר בב' או ג' בתים :

תפה אם נשבע שלא לאכול מצה :

תפו הסדר בדרך קצרה :

אם חותם מהולל בתשבחות או חי העולמים :

תפז סדר תפלת הלילה ואין אומרי' ברכה אחת מעין שבע ואין מקדשין בבה"כ :

י"ט שחל להיות בשבת אם מזכיר של שבת ביעלה ויבא · טעם למה עוקרין בתפלה ישמח משה ואין עוקרין רצה והחליצנו בברכת המזון · מי ששכח לומר אתה בחרתנו ואומר יעלה ויבא :

תפח סדר תפלת שחרית וקריאת ההלל ודיניו :

אם קרא כל המכין שצריך ושכח לקרות בחובת היום :

תפט ליל שני מתחילין לספור העומר ודיניו :

המתפלל עם הצבור מבע"י כיצד יעשה עם הספירה : שואל לו חבירו כמה ימי הספירה היום מה ישיב : כשהחזן מקדים לברך ועונין הקהל אמן אם חוזרים לברך · אם צ"ל היום כך וכך לעומר · אם סופר קודם קידוש והבדלה או אחריהם · טעם למה מאחרים מלספור במ"ש עד אחר סדר קדושה :

תצ סדר תפלת יום ב' וח"ה :

טעם למה א"ח קדיש אחר ספר ראשון :

תצא הבדלה בתפלה ועל הכוס במוצאי י"ט לחול או לח"ה :

נוסח הבדלה בתפלה במו"ש לי"ט ונוסח הבדלה על הכוס בסימן תפ"ג :

תצב טעם לשלשה תעניות שמתענים אחר הפסח :

תצג איסור מלאכות ונשואין בין פסח לעצרת :

אין מסתפרין ביום ל"ג · אם נושאין נשים מל"ג ואילך · אם מסתפרין בר"ח אייר :

תצד סדר תפלות ב' ימים של עצרת :

אסור להתענות במוצאי חג השבועות :

הלכות יום טוב

תצה דברים שמותרים ביום טוב ואסורים בשבת :

אם אדם מוזהר בי"ט על שביתת בהמה :

תצו מה עונש העושה מלאכה בי"ט ב' :

צרכי חולה שאין בו סכנה בי"ט שני · אימת מותר לכבות הנר והדליקה :

תצז צידת חיה ועוף והזימון :

דין אווזין ותרנגולים ויונים שבבית : אם הזמין יותר ממה שצריך · עו"ג שהביא דורון לישראל בני יונה קטנים משובך שיש לו בעיר :

תצח אין מראין שכין לחכם בי"ט :

עגל שנולד בי"ט מטריפה · אחר שעולה אסור לשחוט בהמה בריאה אפי' אוכל ממנה כזית · השוחט את המסוכנת אינו נוטל עורה אלא במקום שהטינופת מצויות · אם שוחטין בהמה בי"ט אותו ואת בנו שנפלו לבור · בכור שנפל לבור · מי ששחט ואין לו עפר מוכן · בהמה שהובאה מחוץ לתחום ביום טוב אם היא מותרת :

תצט הפשט העור ומליגתו ומליחתו :

אין להעריס למלוח בשר ע"ג עור · אחר אכילת שחרית · הערמות אלו אי שרי אפי' למי שאינו צורבא מרבנן · מותר לטלטל נוצת העוף :

תק כיצד קוני' בשר מהטבח ואיסו' המשקל :

ועשית בית יד בבשר · בני חבורה המקפידים זה על זה לא ישקלו ביד : אין להעריס למלוח גרמא אלא קודם אכילת שחרית : קנה בשר או דגים מעי"ט אם מותר למלוח בי"ט · כששחט מעי"ט מותר לנקר בי"ט ואפי' אינו צריך אלא למקצתה :

תקא איזה עצים מבקעים ובאיזה כלי מבקעים : אם משברים אותם ביד :

קורה שנשברה מעי"ט מותר לבקעה בי"ט : עצים שנשרו מן האילן בי"ט · כשמסיקין בכלים אם מהפך בהם לאחר שאוחז בהם האור :

תקב הוצאת האש ותקונו ודין אהל עראי :

תקג איסור בישול מי"ט לחבירו :

עשה כדי לאכול בי"ט והותיר או זימן אורחים ולא באו · אפה מי"ט לחבירו :

תקד דיכת תבלין ומלח ושום וחרדל והריפות :

אם טוחנין חרדל בריחיים שלו : תבלין במדוך אם צריכים שום שינוי :

תקה חליבת עז לקדרה וינקה :

עו"ג שחלב בפני ישראל : אם מותר לסחוט בוסר :

תקו מדידת קמח והרקדתו והפרש' חלה :

היה לו קמח או עיסה בשותפות עם העו"ג : גלגל עיסה מעי"ט אם אופה אותה בי"ט אימתי אמרינן בחלת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש · אם יש לו פת נקיה ורוצה לאפות אחרת או איפכא : מותר להפריש מתכות בי"ט אפי' מבהמה שנשחטה מערב יום טוב :

תקז אפיה בפורני חדשה ועצים שנשרו :

אסור ליקח עץ מבין העצים לחתות בו האש :

תקח ליבון רעפים ושבירת חרס והיתוך נייר לצלי :

תקט שפוד שנשבר חודו או שנתעקם :

סכין שנפגם בי"ט או מעי"ט : שפוד שהוא הרון אין מותכין ולא שורפין אותו · אם מותר לתפור עוף שמלאוהו מבפנים · מותר לחתוך אגד טלאים ועופות מקולסים וחוטים תפורים או לשרפם · אם מותר ללבן כלי שאפו בו פשטיד"א של בשר כדי לאפות בו של גבינה : אסור להטביל כלים בי"ט · במה מותר לשפשף הכלים בי"ט : אין נוקבין נקב חדש במגופה : מותר לטלטל מוקצה בשביל אוכל נפש :

תקי מלילות ובלילה וסינון הרדל ועשיית גבינה ותיקון ירקות :

אסור להדיח ולשלות : אם מותר לגבן ולהעמיד החלב · אסור להוציא חמאה מהחלב ואפי' ע"י עו"ג :

תקיא עשיית מדורה להתחמם בה ועשיית מוגמר :

אם מותר לרחוץ תנור קטן · רחילה בחמי טבריה · לגמר כלים ע"י כפיית כוס · אם מחממים בית החורף בפסח :

תקיב אין מבשלין לצורך עו"ג ולכלבים :

מותר ליתן לעו"ג חתיכת פשטיד"א או חוורא · בישל הישראל לעצמו והותיר · מותר לזמן עו"ג שאינו מכירו · עיסת עבד או שפחה אם נאפין בי"ט . דין האופין בתנורי עו"ג : מותר לשלוח לעו"ג ע"י עו"ג : אם מוליכין תבן ותבואה מרשות לרשות להאכיל בהמתו · אם מגבלין מורסן לתרנגולים · עיסת הכלבים אימתי מותר לאפותה בי"ט :

תקיג דיני ביצה שנולדה בי"ט ובשבת ודין ספק ותערובת' :

דבר שיש לו מתירין דלא בטיל דוקא במינו . סומכין כלי בשביל שלא תתגלגל · ביצה שנולדה בי"ט ראשון אם מותרת בשני בלא הכנה : ביצה שנולדה בשבת הסמוך לי"ט אם מותרת ביום שני · אם מותר ליקח ביצים מן העו"ג בי"ט :

תקיד כיבוי דליקה שנפלה ותיקון פתילה : כבוי בקעת :

אם מותר לכסות האש בעפר · מותר להוסיף פתילות בנר : נר שהדליק בו בשבת מותר להדליק בו בי"ט · אם מותר לתקן הפתילות בב"ה בי"ט : אסור לסרות פתילה בשמן שבנר דולק : טעם לנוהגים להדליק הפתילה מבע"י ולכבותה · נר של י"ט צריך לברך עליו :

תקטו עו"ג שהביא דורון לישראל ויש במינו במחובר או שמחוסר צידה או חוץ לתחום ודין בכדי שיעשו :

ספק אם הובא בשביל ישראל או ספק נלקט היום אם צריך בכדי שיעשו · עו"ג שהביא לישראל במיהין ופטריות אסורים דבר שהוא מחוץ לתחום והוא של ישראל · עו"ג שהביא דורון לישראל אם הוא מותר תוך ארבע אמות · דין דבר הבא מחוץ לתחום לעיר שיש בה הרבה עו"ג · בכלל איסור מי שהובא בשבילו הם כל בני ביתו ואורחים הן בכלל : ישראל ששלח דורון לחבירו מפי"ט ע"י עו"ג ונתעכב עו"ג ולא הגיע עד י"ט מותר :

תקטז לשלוח דורון ביום טוב כיצד משלחין :

תקיז כיצד קונין מיני מאכל בי"ט :

לקיחת פת חמה מן העו"ג · מדידת תבלין לקדירה ומדידת קמח ללוש :

תקיח הוצאה המותרת והחזרה וקצת עניני מוקצה :

אם צריך בי"ט עירובי חצרות · כיצד מותר לשלוח משכונות לעו"ג · כיצד הכנת מוקצה מעי"ט : דין הכין מי"ט ראשון לשני . סופי תאנים ובהם תאנים אם אוכל מהם ביו"ט · אם מותר ליקח מנעלים מעו"ג בי"ט באיזה צד יש היתר למוקצה :

תקיט סילוק תריסין וחזרתן וקטימ' קיסם :

כלים המפורקים כיצד מחזירים אותם : אם מותר לפנות ולגמור את האוצר :

תקכ לכבד בין המטות ובשאר הבית :

תקכא הורדת פירות מהגג מפני המטר ונתינ' כליתה' הדלף :

תקכב אין הסומא יוצא במקלו ולא הרועה בתרמילו :

חולה מותר לילך במקל :

תקכג קירוד בהמה וקרצוף ולידת' :

עו"ג שהכניס בהמותיו לדייר שדה ישראל ביום טוב :

תקכד דברים האסורים משום שבות וכל דיניו :

מי שרכב ביום טוב כיצד מעכיסין אותו :

תקכה הלואת י"ט אם ניתנה לתבוע וגביית צדקה :

תקכו דין מת ביום טוב ראשון וביום טוב שני :

מת ביו"ט כיצד מטהרין אותו ע"י ישראל · אם מחממין מים לרחיצתו · כיצד מטלטלין אותו · אם עבדי ישראל קוברים המת : בשבת ובי"ה אסור אפי' ע"י עו"ג · מי שמלאוהו מת חוץ לעיר אם יביאוהו לעיר לקברו · מי שמת בעיר שאין בה בית הקברות אם יוליכוהו לעיר שיש בה בית הקברות · מותר לשכור ספינה בי"ט להוליך המת · יהודי שמת רחוק מיישוב ישראל ולא ניתן לקבורה ונודע הדבר לקרוביו ביו"ט · אם מותר לצאת לדרך בי"ט שני ללכת למקום שהוא שם כדי לקברו · אין קורעין על המת אפי' בי"ט שני · באיזו שעה קוברין את המת בי"ט שני :

תקכז דיני עירובי תבשילין וכל משפטיו :

טעם למה נקרא שמו עירוב · כמה שיעור העירוב · אפי' מי שהניח עירובו ואכל סומך על עירוב חבירו : צריך הזוכה להגביה עירוב מהקרקע טפח · פירוש הירוש' שאמר מי"ט לחבירו ומי"ט לשבת : המערים אם הוא מותר לאחרים · דין המבשל בלא עירוב בשוגג · תיקון למי שלא עירב · מערבין ע"ת בספק חשכה · אם יכול להניח עירוב ביום טוב שני :

תקכח דין ערובי תחומין וחצרות ושתופי מבואות מיום טוב לשבת :

תקכט עונג י"ט ושמחתו :

בי"ט מאחרין לבא לב"ה וממהרים לצאת · אם אוכלים שני תבשילין בי"ט · בגדי י"ט יהיו טובים משל שבת :

הלכות חול המועד

תקל איסור מלאכה בחו"ה היא מדרבנן :

תקלא איסור תגלחת במועד והיתירו :

מי שנתרפא בחש"מ אם מותר לגלח · פי' אי כידוי פאות משלשים יום · פירוש ירוש' בימי דר' זעירא הוי מרקקין ומקרבין וכו' · הותר להסתפר בחש"מ לא יסתפר אלא בצנעא : מי שהמיר דתו ובא לטהר במועד :

תקלב דין נטילת צפרנים ורפואה :

ושה הרוצה לטבול כיצד תיטול צפרניה :

תקלג צרכי אכילה המותרים והאסורים :

אם קוצץ אדם דקל בחש"מ :

תקלד איסור כיבוס במועד והיתירו :

מי שאירע לו קרי או בעלת כתם אם מותרין לכבס . אם מותר לכבס בגדי נשים · המותר לכבס אם צריך לכבס בצנעא ואם מותר לכבס אפי' בנתר ואהל :

תקלה איסור לפנות קדיר' והיתירו :

אם מותר להסיע ממונו מעיר לעיר : אם מותר לצאת ממקום למקום במועד : אם מותר לרכוב שלא לצורך המועד : מותר לסרוק הסוס כדי ליפותו :

תקלו תיקון בהמה וכליה לצורך רכיבה ורפואתה :

תקלז דבר האבד מותר לעשותו בלא שינוי :

אע"פ שיש לפועלים מה יאכלו מותרים משום אבידה דבעה"ב · אדם חשוב צריך ליזהר אפי' במלאכת דבר האבד :

תקלח היתר עשיית מלאכות שבתלוש ואיסורם :

דבר שהוא ידוע שהוא לצורך המועד מותר להביא אותו בפרהסיא וכן אם יש לחוש שיאבד אם יביא בצנעה · אם מותר לטלטל סחורה האבדת :

תקלט איסור קניה ומכירה והיתיר' והלואה :

אם מותר לזקוף חוב העו"ג או להפרע ממנו :

תקמ בנין ותיקון דברים שמחוברי' לקרקע ועשיית תנור ותיקונו ותקון רחיים :

מותר ליטול גבשושות שבבית : מותר לעשות אלפסין וקדירות : אין מחזירין מנעל על האימום · שכין מותר לחדדה ודיקה אם נשבר' :

תקמא דין היתר מלאכת הדיוט :

שלא לצורך המועד אסור לתפור אפי' ע"י שינוי : אם מותר ההדיוט לתפור כדרכו לאחרים אפי' תופס המחט בשינוי אסור לתפור · אם מותר לגדל פתילות :

תקמב איסור עשיית מלאכות המותרות בשכר והיתירן :

אם כל מלאכה מותרת ע"י פועל שאין לו מה יאכל : פירוש פועל שאין לו מה יאכל :

תקמג איסור אמירה לעו"ג :

עו"ג מקבל לבנות ביתו של ישראל כיצד מותר בי"ט ואסור בח"ה : עשיית עו"ג מלאכת ישראל בקבלנות בתלוש · כיצד מותר ליתן לעו"ג במועד מלאכה שעושה לאחר המועד :

תקמד היתר עשיית צרכי רבים ודין צרכי יחיד :

אם מותר להשלים בנין ב"ה בחש"מ לצורך מלוה אפי' יש לפועל מה יאכל מותר :

תקמה איסור כתיבה וטויית תכלת לציצית והיתירם :

אם הותר לכתוב כתובה או לחתמה במועד · אם מותר לכתוב כתב משטי בלא שינוי אם כותבין שטר מכירה או אריסות וקבלנות · אם מותר לכתוב חשבון תקופות או חידוש ששמע או ספר מחודש שבא לידו · מותר לקבול בשביל חובותיו :

תקמו דין כניסת נשים ולארס ותכשיטיהם :

אם מותר לעשות סעודת נשואין במועד סעודת ברית תילה מותרת במועד :

תקמז איסור הספד ותענית וקבור' המת והבראה :

מי שבאה לו שמועה אפי' רחוקה תוך ל' יום קודם הרגל מותר לספדו : אין לתלוש עשבים ועפר במועד בבית הקברות כמו שנוהגים לעשות בחול :

תקמח דין מי שמת לו מת ביום טוב או בחולו של מועד או ביום האחרון לענין אבילות :

הלכות תשעה באב

תקמט דברים שאירעו לאבותינו בד' תעניות :

תקנ שלא לזלזל בתעניות שבעה עשר בתמוז וג' בתשרי וי' בטבת :

תקנא תשעה באב אין בית דין יכולים לבטלו ודברים האסורים מר"ח :

כיבוס במים לסניא אפי' בערב ט' באב מותר פי' גיהוץ אם מותר לנשים לכבס בשפת זו לעו"ג : מנהג הזקנים שלא להסתפר לפני אותו שבת כדי שיכנסו ליום תעניתא מגוללים וגוערין במי שמסתפר : אסור לספר לקטנים ולכבס את כסותם · של ט"ב בחמישי אימתי מותר לספר ולכבס · הנמנעים מאכילת בשר משנכנס אב מותרים בתבשיל של בשר ואסורים בעוף ובשר מליח ויין תוסס · משנכנס אב אם מותר לחוף הראש ולרחצו ולרחוץ הרגלים · אם שותים יין הבדלה וברכת המזון בימים שבין המצרים אם אוכלים דגים מבושלים במומן אם מברכים בימים הכם שהחיינו ולא יכה אפי' לתלמידו :

תקנב איסור אכילת בשר ושתיית יין או ב' תבשילין בסעודה המפסקת :

טעם למה נהגו לישב ע"ג קרקע בסעודה המפסקת . לאכול בסעודה המפסקת פת מטובל באפר : אם אוכלים בשר ושותין יין ערב ט"ב קודם חצות · יחיד שקבל עליו ב' וה' כל ימות השנה ואירע ערב ט"ב להיות בשני · א"א תחנות ערב ט"ב במנחה : ט"ב שחל להיות בשבת אם עושים שום שינוי במלבושים · תשעה באב שחל להיות במוצאי שבת באיזו שעה חולצין המנעלים :

תקנג דברים האסורי' אחר שהפסי' בסעודתו :

תקנד דברים האסורים בתשעה באב ואם חל בשבת :

קורים במדרש איכה ובפרק אלו מגלחין ובפי' איכה · אם קורים בפירוש איוב ובדיני מוקרם ומכודה שבפרק אלו מגלחין אם מותר ללמוד ע"י הרהור · דין עוברות ומניקות לענין הג' צומות · דין יולדת לאחר שבעה לענין הג' צומות : דין נדה הרוצה לרחוץ בט"ב כדי ללבן וללבוש חלוק לבן ולהציע סדין לבן סנדל של עץ ומחופה עור אסור · לא ילך ויטייל בשוק כדי שלא יבא לידי שחוק וטיטול · אם מותר

מותר לעשות מלאכה ע"י עו"ג. אם מותר ישראל לחלוב הפרות. אם מותר לעשות פרקמטיא בט"ב: מוקין ביד הרומאים מן המכנסה ולמעלה. ט"ב שחל להיות בחמישי בשבת אימתי מותר לספר ולכבס:

תקנה תשעה באב אינו חייב בכפיית המטה ולא בעטיפת הראש ודין הנחת תפילין וציצי' בו:

אם יברך על טלית קטן. טוב לשכב מוטה על הארץ ואבן תחת ראשו:

תקנו דין הבדלה בתשעה באב שחל להיות באחד בשבת:

תקנז נוסח הזכרה מעין המאורע ובאיזו תפלה מזכירין:

טעה ולא הזכיר מהו:

תקנח מניעת בשר ליל עשירי ויום עשירי:

הנוהג להתענות ט' וי' ושל ט"ב להיות בשבת אינו מתענה אלא יום א':

תקנט סדר היום ואם יש מילה ואם חל בשבת:

לא נהגו לברך על מגילת איכה. איזו הפטרה מפטירין במנחה אם אומרים צידוק הדין על מת משפט עננו ונחם:

תקס דברים שאסרו חכמים לעשות זכר לחורבן:

טעם למה לא נהגו לתת אפר מקלה בראש חתנים:

תקסא דין קריעה לרואה ערי ישראל בחורבנן או ירושלי' או ב"ה:

אם קורעין על שאר ערי ישראל חוץ מערי יהודה. מה נקרא בחורבנן. אם קרע על אחת מערי יהודה אינו קורע על השאר. שיעור קריעות אלו:

תקסב קבלת תענית והשלמתו ותענית שעות:

צריך להתענות עד צאת הכוכבים: כשהלבנה זורחת ומאירה על הארץ בידוע ששקעה חמה: חתן שמתענה ביום חופתו היאך יעשה בשתיית כוסות ארוסין ונישואין: תענית שלא קבלו מבע"י אלא מחשבה אם מותר לאכול בו אי סגי בקבלת תענית במחשבת הלב אי לא קבל תענית עד הלילה אם יאמר עננו. תענית חלום אם צריך להשלים בי' ימי תשובה אם אומר עננו. הנודר ואומר אם יהא כך אשב בתענית:

תקסג באיזה שעה מקבל התענית ואי סגי קבלה בהרהור:

טעם למה צריך לומר הסא בתענית יחיד:

תקסד פירוש אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר:

תקסה אם אומרי' עננו בכל התפלו':

יחיד באיזה מקום אומר עננו. יחיד המתענה אומר עננו בלשון רבים. אם בא להוסיף דברי תחנונים אם אומרים בלשון רבים. יחיד אומר י"ג מדות דרך קריאה. אסור לומר לאחרים שמתענה:

תקסו הזכרת עננו לש"צ בת"צ:

ש"צ ששכח מלומר עננו. כשאין הכהן מתענה יוצא מב"ה ועומד לקרות בתורה ישראל המתענה: ת"צ בע"ש או בערב ר"ח או בר"ח אם נופלין על פניהם ובאיזה מקום אומר עננו:

תקסז מטעמת כיצד מותר וביום הכפורים ותשעה באב אסו':

אם מותר לטעום בת"צ או לרחוץ את פיו:

תקסח אם שכח ואכל ביום תענית אימתי משלים:

לוה אדם תעניתו אפילו בלא אונס גדול מי שקבל עליו להתענות שני וחמישי של כל השנה אם יכול ללות: ת"צ אינו יכול ללות הלוה תעניתו אם צריך לפדותו בצדקה. מי שנדר להתענות כך תעניות יכול לדחות' עד ימות החורף שני ימים ושתי לילות רצופין שוים כמו מ' יום שאינם רצופים. המתענה בר"ח חנוכה ופורים ועי"ה צריך למיתב תענית לתעניתו: ג' חלומות שמתענין עליהן אפי' בשבת: מתענה יום מיתת אביו ולא יום קבור' אם אירע יום מיתת אביו ביום שבת אשה שנדרה לילך על קברי הצדיקים שבמקום פלוני ואח"כ נתעברה ללכת שם הנודר להתענות הרבה ימים רצופים ואירע בהם תענית חובה:

תקסט יחיד המתענה על הצרה ועברה וצבור המתענין על שום דבר ונענין:

תקע מי שנדר או נשבע להתענו' ואירעו בהם שבתות וימים טובים או ראש חודש:

צבור שגזרו תעניות בעד צבור אחר שהיו בצרה ונודע להם שכבר נפטרו מהתפיסה קודם שקבלו עליהם תענית:

תקעא היושב בתענית אימתי נקרא קדוש:

עיר שהקיפוה עו"ג וכן יחיד הנרדף אינם רשאים להתענות:

תקעב אין גוזרין תענית על הצבו' בתחלה בחמישי:

צבור שגזרו תעניות והתחילו ונמצאו קצתם חלים בחול המועד אין מפסיקין ואין להתענו' בט"ו בשבט:

תקעג בטלה מגילת תעני' אם גוזרין הצבור תענית בימים הכתובי' במגילת תענית או לפניהם ולאחריהם:

ר"ח לפניו ולאחריו מותר:

תקעד ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין או איפכא:

שכח ואכל אל יראה בפניהם ואל יראה עידונין בעצמו. להרעיב עצמו בשנת רעבון ושלא לשמש מטתו אלא אם הוא חשוך בנים. עונש הפורש מן הצבור ושכר המצטער עמהם:

תקעה סדר תענית שמתענין על הגשמים:

אי זו פרשה קורין בתענית ואם מפטירין במנחה עוברות ומניקות שמתענות רע עושות כשאומרים הלל הגדול מהיכן יתחילו: ירדו גשמים ביום שאחר התענית א"א הלל הגדול:

תקעו שאר צרות שמתענין ומתריעין עליהם:

דבר בא"י אם מתריעין עליהם בסוריא. אם יש דבר בחזירים גוזרין תענית. אם יש דבר בא"י אם גוזרין תענית. על איזו צרה מתריעין בכל סביבותיה. בתעניות אלו אין מתענות עוברות ומניקות. אם מתענין בלילה אם יש רעב ודבר מתפללין על הדבר. אין מתפללין על שני דברים כאחד אלא אם כן הן מענין אחד. אם גזרו שמד וגזרו שלא להתענות:

תקעז באיזה מקום מתפללים על רוב גשמים:

תקעח היחיד גם כן מתענ' ומתפלל על צרתו:

תקעט סדר תפלה וברכות שמוסיפין בתעניות:

בתעניות אלו באיזה מקום אומרים עננו: אם מפסיקין בין הברכות בהתרעות: אם מתריעין בשופר או בחצוצרות: באיזו תפלה אומר כ"ד ברכות: פי' תקיעות אין מעכבות זו את זו. ברכות אין מעכבות זו את זו. באיזו פרשה קורין כשמתענין בר"ח או בערב ר"ח או בעשרה בטבת שחל להיות בע"ש. אם נופלים על פניהם במנחה: כשמתענין בר"ח איזו פרשה קורין: באיזה תענית מתפללין תפלת נעילה על איזו צרה מתפללין כ"ד ברכות:

תקפ סדר שמתענין בהם על דברי' שאירעו בהם ולהתענות שני וחמישי בכל שבוע:

הלכות ראש השנה

תקפא טעם למה תוקעין בר"ח אלול ואומרים סליחות בהשכמה:

יש נזהרים שלא להתענות ערב ר"ה: המתענ' בער"ה יכולים לאכול בסעודה של ברית מילה: מתענין ארבעה ימים לפני ר"ה:

תקפב סדר תפלת ערבית והמלך הקדוש והמלך המשפט:

אם אמר מלך אוהב צדקה ומשפט. טעה ואמר האל הקדוש ותוך כדי דיבור חזר ואמר המלך הקדוש. בשבת בינתיים אומר בברכה מעין שבע המלך הקדוש. טעם למה אומרים ודברך אמת וקיים לעד. טעה בערבית של ר"ה ולא הזכיר של י"ט:

תקפג סימן לידע אי מסיק שתא או אי מצלח עיסקיה:

תקפד סדר תפלת שחרית ומפני מה אין אומרים הלל:

וטעם למה נהגו לומר אבינו מלכנו: בני אדם המשובשים אין מביאין ס"ת אצלם אפי' בר"ה ויו"כ. בראש השנה מלין בין קריאת התורה לתקיעת שופר:

תקפה תקיעה מעומד ונוסח הברכה וכיצד תוקע סדר תקיעות ואם התחיל ולא יכול להשלים:

תקפו שופר מאיזה מין ב"ח כשר:

תקפז התוקע בבור או בחבית גדולה:

תקפח איזה זמן ראוי לתקוע. טעם למה לא תקנו לדחות יום ר"ה כשחל להיות בשבת:

תקפט איזה אדם ראוי לתקוע ומי מוציא את אחרים:

תקצ צריך לזקוף השופר:

תקע בצד הרחב לא יצא. הדביק השופר אפיו ונפח ותקע בו לא יצא:

תקצא למי מוציא ש"ץ בתפלת ר"ה:

אומרים את מוספי ואם יש חילוק בין ראשון לשני בזה:

תקצב חזרת שליח צבור תפלת מוסף וכמה תקיעות תוקע עומד על סדר הברכות:

זה שתוקע כשהם יושבים אם הוא בעצמו צריך לתקוע על סדר הברכות:

תקצג ברכות ותקיעות אם מעכבו' זא"ז:

תקצד יחיד מוציא את חבירו ידי חובת תקיעה ולא י"ח ברכו':

תקצה מצוה בתוקעין יותר מבמברכין:

תקצו אם מריעין ותוקעין אחר התפלה:

תקצז אם מתענין בראש השנה ובשבת שבינתיים:

המתענה פעם אחת בר"ה תענית חלום מתענה כל ימיו בשני ימים. אם צריך להתענות כל ימיו אפי' כשחל ר"ה בשבת. אם התענה תענית חלום ביום שני של ר"ה אם צריך להתענות כל ימיו: הרגיל להתענות בר"ה ושינה רגילתו. לא יאכל אדם בר"ה כל שבעו:

תקצח סדר תפלת המנחה ואומרי' צדקתך אם חל להיות בשב':

תקצט סדר תפלת ערבית בליל שני:

תר ביצה שנולדה או דבר שנתלש מן המחובר בראשון אסור בשני:

אם אומרים זמן בקידוש ליל י"ט שני וכן ביום שני בשופר: אם לא מצא פרי חדש אעפ"כ מברך זמן. שיורי פתילה ושמן ולפידים שכבו בי"ט א' של ראש השנה אם מותר להדליקם בשני:

תרא סדר תפלת יום טוב שני והבדלה במוצאי יום טוב:

בני א"י אם צריכים לעשות ב' י"ט של ר"ה:

תרב סדר הימים שבין ראש השנה לי"כ:

אם נופלים על פניהם בערב יה"כ:

הלכות יום הכפורים

תרד שלא להתענות בערב יום הכפורים ולהרבות בו בסעוד':

שאסור להתענות בערב יום כפור:

תרה סדר כפרה שנוהגין לעשות בערב יום הכפורים:

אם נכון למנוע ומעשה הכפרות:

תרו לפייס בערב יום הכפורים את חבירו אם הקניטו:

ובאיזה שעה לוקה וטובל: שופך על ראשו ועל גופו ט' קבין ועולה במקום טבילה. אבל אם מותר לטבול בעיה"כ:

תרז צריך להתודות במנחה קודם סעודה:

תרח להפסיק אכילתו מבעוד יום ושיעור התוספת:

נשים שאוכלות בתוספת י"כ אין מוחין בידן:

תרט אם מטמינן חמין מעי"ה:

תרי אם מדליקין נר בליל יום הכפורים:

טעם למה נהגו להדליק נר לכל א':

תריא ליל י"ה כיומו ומלאכות האסורות בי"ה והוצאה וטלטול:

תריב שיעור אכילה ושתייה האסורים ביום הכפורים:

תריג רחיצה האסורה והמותרת:

אם מותר לעמוד על כרים וכסתות של עור:

תריד סיכה ונעילת הסנדל:

תרטו איסור תשמיש המטה:

אסור לישן עם אשתו במטה:

תרטז באיזה דברים מותרים התינוקות:

קטן פחות מבן תשעה אם מות' להכניסו שיתענ':

תריז עוברות ומניקות משלימות:

תריח איך מאכילין לחולה וליולד':

סומכין על דברי רופאים א"י להאכיל החולה בי"ה:

תריט כל נדרי וזמן התרה לעבריינים:

את מי ממנין לעבור לפני התיבה בר"ה ויום כפור:

תרכ סדר תפלת שחרית וזמן מוסף:

תרכא סדר תפלת מוסף וסדר הווידוי:

אם אומרים בברכות ההפטרה מלך מוחל וסולח. מילה שחלה בי"ה באיזו שעה מוהלין. אם אומרים ברכת המילה על הכוס. טעם למה אומרים סדר עבודה בתפלת המוסף יותר משאר תפלות. הגהות בסדר עבודה: טעם למה שנהגו ליזור לצדקה בי"ה בעד המתים:

תרכב סדר תפלת המנחה בי"ה:

אם אומרים אבינו מלכנו כשחל להיות בשבת ואם אומרים אותו במנחה:

תרכג סדר תפלת נעילה וזמנה:

ש"ץ מזכיר של שבת באתה נותן ואם לא הזכיר אין מחזירין אותו:

תרכד הבדלה ותקיעה והעושה שני ימים יום הכפורים:

טעם לתקיעה במוצאי יה"כ טעם למה אנו אומרים ז"פ ה' הוא האלהים. העושים שני ימים י"ה ושל יום שני בע"ש אם יעשו להכין לסעודת שבת:

הלכות סוכה

תרכה טעם למה תלה הכתוב מצות סוכה והרבה מצות ביציאת מצרים:

תרכו פיסול סוכה שתחת האילן והכשרה:

תרכז פיסול כילה בסוכה וסדין שתחת הסכך והכשרה:

תרכח פיסול סוכה שתחת סוכה או בראש העגלה:

תרכט דברים שפסולים לסכך בהם:

אם הניח סולם בגג להניח סכך עליו:

תרל מנין הדפנות והכשרן וכל מיני דפנות קנה מכאן ומכאן שמגיעין לסכך אי מהני לצורת פתח אף על פי שאין קנה על גביהן:

תרלא אם היו צלתה וחמתה שוים למעלה או למטה:

תרלב שיעור אויר וסכך פסול באמצע:

תרלג שיעור גובה הסוכה:

תרלד שיעור ארכה ורחבה:

תרלה סוכת גנב"ך ורקב"ש ועיין בסימן תרל"ו:

תרלו סוכה ישנה כמה צריך לחדש בה:

תרלז לא בעיא סוכה א' לכל ימות החג:

תרלח איסור עצי סוכה ונויה והיתירה:

תרלט עושה סוכתו קבע וביתו עראי:

תרמ מי הם הפטורים מסוכה:

תרמא טעם למה אין אנו מברכין שהחיינו בשעת עשיית סוכה:

תרמב סדר תפלת ערבית:

תרמג סדר הקידוש ועיין בסימן תרס"א:

תרמד סדר תפלת שחרית וברכות נטילת לולב:

הלכות לולב

תרמה לולב הפסול והכשר:

תרמו הדס הפסול והכשר:

תרמז ערבה הפסולה והכשרה:

תרמח אתרוג הפסול והכשר:

תרמט ארבעה מינים גזולים או שאולים או של עו"ג:

תרנ שיעור אורך הדס וערבה ולולב:

תרנא מצות לולב ונטילתו וברכ' וניענועו כיצד אוגדין את הלולב:

גדם אם נוטל לולב. אם נטל לולב בי"ט ראשון ובירך עליו ואח"כ ראה שלא היה בו ערבה. צריך להקיף בנענוע הלולב דרך ימין מזרח דרום מערב וצפון: צריך לסמוך האתרוג

פרטי רמזי טור אורח חיים חדושים מהר"י קארו זצ"ל

האתרוג לשאר מינין בשעת נענוע · נטלם אחד אחר אחד מברך על כל אחד לעצמו : אין לו אתרוג אם יטול שאר מינים :

תרנב זמן נטילת לולב לכל אדם וליוצא בדרך :

תרנג מותר להריח באתרוג ואם מברך עליו : מותר להריח בהדס של לולב אם התנה :

תרנד חזרת לולב למים ולהוסיף עליהם או להחליפם :

תרנה לולב שהביא עו"ג מחוץ לתחום :

תרנו כמה צ[illegible] להוסיף כדי לקנו' אתרוג [illegible]ה :

תרנז זמן קטן לחנכו בלולב :

תרנח לולב ניטל כל ז' חוץ משבת :

תרנט סדר היום ותפלת מוסף וחזרתו :

תרס טעם ההקפת התיבה ואין מקיפין בשבת :

אם האבל מקיף בלולב :

תרסא סדר הקידוש בליל שני :

תרסב אם אומר זמן בנטילת לולב ביום טוב שני :

תרסג סדר לכל ימי חול המועד ולשבת שחל להיות בו :

תרסד סדר יום השביעי :

ביום שביעי אם מקיפין בערבה או בלולב הנוטל ערבה אחרת עם ערבה שבלולב אי עובר משום בל תוסיף או לא · טעם למה נהגו שהמתעסקים בצרכי צבור מביאין הערבה : הושענא שבלולב אע"פ שנזרקה אין לפסוע עליה · ישראל הקוצץ ערבה משדה העו"ג ברשות העו"ג שלא כדין הוא · הושענא רבה שחל להיות בשבת וחתך עו"ג ערבה והביאה בשבת :

תרסה אתרוג באיזה יום הוא מות' :

אתרוג שנפסל ביום ראשון מותר לאכלו עבדה להושענא ולא אגבהה למיפק בה שריא בהנאה :

תרסו לא יסתור סוכתו בשביעי :

תרסז עד אימתי זמן איסור סוכה ונוייה התנה ליהנות מעצי סוכה ונויה כשיפלו אי מהני :

תרסח סדר תפלת ליל שמיני ויומו ודין ישיבה בו בסוכה :

אם ישנים בליל שמיני עצרת בסוכה :

תרסט סדר ליל תשיעי ויומו והבדלה במוצאו :

הלכות חנוכה

תרע טעם לחנוכה ואיסורו בהספד ותענית

תרעא טעם להדלקת נרות :

תרעב תחלת זמן הדלקתן וסופן :

ואם יש להם תשלומין שיעור השמן שנותן בהן · נר חנוכה שלא הדליק בלילה אין לו תשלומין מי שלא הדליק בליל ג' אלא ב' נרות :

תרעג כל השמנים והפתילות כשרי' לה ואפילו בשבת :

אם מותר להוסיף בשמן יותר מכשיעור כשבא להדליק בשבת בשמנים הפסולים אפי' כבתה בע"ש קודם קבלת השבת שעדיין הוא מבע"י אינו זקוק לה : בא לתקנה וכבה אותה בשוגג אינו זקוק לה · אם מותר לקרות בספר לאור חנוכה : אין חוששין לפתילה להחליפה עד שתכלה :

תרעד כיצד מותר להדליק מנר חנוכה לנר חנוכה :

נר של שבת ושל ב"ה אם מותר להדליק מזה לזה :

תרעה היתה נר מונחת במקומה שלא לשם מצוה והדליקה :

תרעו ברכות נר חנוכה ואם לא אמר בליל ראשון שהחיינו :

נוסח ברכת ההדלקה אם הוא בלמ"ד או בעל · הרואה נר חנוכה ובירך זמן ואח"כ בא להדליק אם יחזור ויברך : באיזה נר הוא מתחיל להדליק בכל לילה :

תרעז דין אכסנאי והאוכל אצל חבירו ואנשים הרבה הדרי' בחצר :

אע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו צריך לראות נר חנוכה· נהגו שאע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו מ"מ הוא מדליק · ההולכין בכפרים שאין שם ישראלים מדליקים בבית העו"ג :

תרעח מי שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר של שבת :

תרעט איזו מדליק תחל' נר חנוכה או נר של שבת :

תרפ תיקון לשלא יכבה בשבת נרות חנוכה בפתיחת הדלת :

תרפא אין מבדילין במוצאי שבת על נר חנוכה :

באיזו שעה מדליקין נר חנוכה בבה"כ במ"ש :

תרפב הזכרת על הנסים בתפלה ובברכ' המזון ואם לא אמרו :

אם שכח מלהזכיר של חנוכה בבה"מ יאמר בהרחמן :

תרפג כל ח' הימים גומרין את ההלל :

טעם למה גומרין הלל בכל יום :

תרפד סדר קריאת התורה בימי חנוכה בחול ובשבת ובר"ח וכשחל ר"ח להיות בשבת :

ר"ח של חנוכה שקראו ד' בפרשת החודש :

תרפה זמן קריאת ארבע פרשיות שהם שקלים וזכור ופרה והחדש· סימנים לידע זמני הפסקה מהם :

יש פרשיות שחייבין לקרות כהן מדאורייתא :

הלכות פורים

תרפו מי שהוא צריך לצאת לדרך אם יכול ללות תענית זה :

תרפז חייב לקרות בלילה המגלה ולשנות ביום :

נהגו לקרות המגילה ליל י"ד מבע"י :

תרפח זמן קריאתה לעיירות ולכרכים המוקפים חומה ומה נקרא מוקף :

סתם עיירות המוקפות אי מספקין להו במוקפות מימות יהושע וקורין גם בט"ו :

תרפט מי הם חייבים בקריאתה ומי מוציא את אחרים :

תרצ אם יכול לקרותה יושב או סירוגין ומתנמנם ואם אינה כתובה כולה : התופס בידו מגלה שאינה כשרה אסור לו לקרות עם ש"ץ :

אם יוצאין במגילה הכתובה בלעז : יודע אשורית ויודע לעז אם יוצא בלעז יחיד הקורא את המגלה אם מברך לפניה ולאחריה :

תרצא במה נכתבת ועל מה נכתב' ומשפטי כתיבתה ותפירתה ועמוד שלה :

מגלה שהיא נקודה או שכ' בה ברכות ופיוטים :

תרצב ברכות שלפניה ושלאחריה :

ואם שח בה והקורא לחולה · בירך על קריאת מגילה והתחיל לקרות והפסיק ושהא · פורים שחל להיות במ"ש אם יברך [illegible] מאורי האש קודם קריאת המג[illegible]

תרצג סדר תפלת היום והלילה :

תרצד כמה מתנות חייב ליתן לאביונים :

מעות שחשב בלבו לחלקם ביום פורים אינו רשאי לשנותם : במקום שאין עניים מה יעשה במעות פורים :

תרצה מצוה להרבות בסעודת פורים ועד כמה צריך להשתכר ומשלוח מנות :

אם צריך לאכול סעודת פורים גם בלילה · פורים שחל להיות בע"ש היאך עושין סעודת פורים : ט"ו למוקפין שחל להיות בשבת עושים סעודת פורים ביום שבת :

תרצו דינו בעשיית מלאכה וכיצד יתנהג האבל :

אפילו במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה לא נהגו אלא ביום מקרא מגילה לבד · ומותר לישא אשה בפורים · פורים שחל להיות במ"ש והאבל יושב בבה"כ בשבת במנחה :

תרצז דין יום י"ד וחמשה עשר שבאדר הראשון להספד ותענית ולהרבות בסעודה :

נשלמו פרטי רמזי טור אורח חיים הדינין המחודשי"ן בסייעתא דשמיא

АЛЕКСАНДРОВСКАЯ АПТЕКА №

Принимать черезъ 2 час. по

Ex. Ord. D ni Dris

19 г.

М. ЗИЛЬБЕРНИКА ВЪ КРЕМЕНЧУГѢ Р. К.

M. SILBERNICK

Кременчугъ, Лит. В. Соколова.

ПРИ АПТЕКѢ АПТЕКАРСКІИ и КОСМЕТИЧЕСКІИ МАГАЗИНЪ

Spirit. ricinolae 120,0.
Aq. Amygdal. amar. 2,0.
Ol. Menth. pip. gutt. I
D. S.

ПРИГОТОВИЛЪ
ПРОВѢРИЛЪ
Б. ЛЕЛЬЧИНЪ

НАТУРАЛЬНЫЯ МИНЕРАЛЬНЫЯ ВОДЫ ПАТЕНТОВАН. СРЕДСТВА и КИСЛОРОДЪ